

24356/A

W 4182

CC

copy

all

APHRODISIACUS,
SIVE
DE LUE VENEREA,
VEL
MORBO GALLICO
OPUS.

APHRODISIACUS, S I V E DE LUE VENEREA;

IN DUOS TOMOS BIPARTITUS,

Continens omnia quaecumque hactenus de hac re sunt ab
omnibus Medicis conscripta.

*Ubi de Ligno Indico, Salsa Perilla, Radice Chynæ, Argento vivo; cæte-
risque rebus omnibus ad hujus luis profligationem inventis,
diffusissima tractatio habetur.*

Opus hac nostra Ætate, qua

M O R B I G A L L I C I

vis passim vagatur, apprimè necessarium:

A B E X C E L L E N T I S S I M O

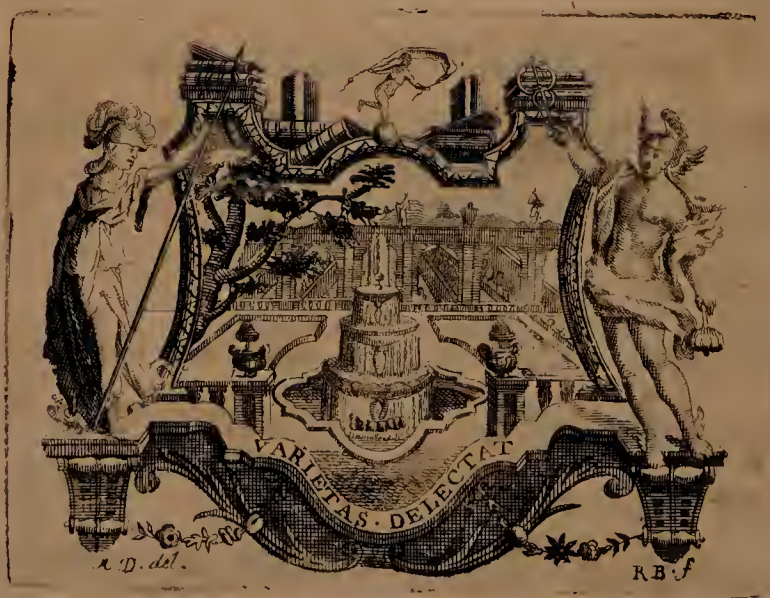
A L O Y S I O L U I S I N O

Utinensi, Medico celeberrimo novissimè collectum.

Indice verum omnium scitu dignarum adornatum.

Editio longè emendatior, & ab innumeris mendis repurgata.

T O M U S P R I M U S.

LUGDUNI BATAVORUM,

Apud { JOHAN. ARNOLD. LANGERAK, }
ET
JOHAN. & HERM. VERBEEK, } Bibliop.

M D C C X X V I I I.

JOHN ARNOLD LAMBERT

JOHN & HENRY YERGEN

HERMANNUS BOERHAAVE.

Postquam artem incēpi exercere medicam, fecit quotidiana rerum tractandarum varietas, ut saepius optarem illos tandem auctores nosse, qui fida morbis examussim descriptis remedia exhiberent. Quum enim quam plurima quotidie nova medicinam facientibus occurrant in uno tamen, eodemque morbo; quin & consueta quoque morborum effecta saepenumero mirifice aliena à se ipsis appareant; fieri haud potest, quin Medicus cui sanare commissum sibi aegrum cura est, anceps crebro haereat & anxius. Maxime vero, si neglecta parum tempestive sanandi occasio irreparabile damnum adfert, vel quoties tractata male aegritudo, aegro pessima, & obscoena, monumenta relinquit, ipsi Medico turpia opprobria & ignominiosa. Quae quidem omnia in nullo morbo crebrius occurrere, quam in eo, quem Gallicum vulgo vocant, periti omnes Medici uno ore asserent. Enimvero in tractando hoc malorum foedissimo talia quandoque accidere notantur, qualia annosa pridem observatio alias non viderat; prorsus ut vel exercitatissimus quisque veteranus artifex novitius quandoque in hac disciplina tiro evadat, faterique cogatur invitus, ignorari sibi modum morbi, nesciri bona ad hunc praesidia. Neque minus frequens est hac in aegritudine cernere leve quoddam, atque animadversione fere vix dignum habitum, incidens, ex quo tamen brevi postea horrendum, late serpendo, monstrum nascitur, & indomitum. Vah quoties in faucium, linguae, palati, naarium, ulcusculis vilissimis, vel prudentissimi caeterum Medici errores suos doluere! fateor, ultra triginta jam & sex annos verfor in hoc morbo curando, neque toto hoc tempore mihi defuit occasio, neque sane omisi ea oblata sedulo uti, ut discerem penitus indolem heteroclitici hujus mali. Vidi tamen ultimis hisce annis quaedam prius haud conspecta mihi. Quare etiam solitus fui semper, urgente necessitate, recurrere ad Auctores, qui de variis eventibus aphrodisiacorum commentati olim fuerant, maxime tamen Eos semper sectatus, qui minus remoti ab origine nascentis mali scripserunt. Occurrebant circumspicienti olim Auctores hi antiqui, qui Venetiis quondam simul evulgati fuere. Gaudebam impense: reperiēbam enim, dum singuli suo more eundem morbum describunt, universos simul perfectissimam mali historiam dare, atque radicalem curationem tam morbi principis, quam variorum symptomatum, quae eundem concomitantur. Pulchre memini, quanto perfusus gaudio Huttenii libellum his insertum quondam perlegerim, quum ea

†

forte

forte tempestate curationi meae se dederet nobilis aegër, qui in cassum Optimorum Medicorum consilia sequutus, atque frustra hydragryri vim expertus, pro desperato relictus fuerat, tamen recte dein hoc methodo convaluit. Quin etiam ad varia saepe, & singularia penitus, mala, appositissima hic remedia reperi. Utique vere dixero, quidquid recentiores sparsim jactaverunt arcani, sive in via curandi, sive in medicamento ipso, id vero omne hoc in libro inveniri jam olim descriptum, commendatumque. Quum itaque ante plures abhinc annos publicas lectiones Medicinae Studiosis traderem de utilissimis Auctoribus, quos sibi comparare omnino deberent Auditores, scriptores hos de lue Venerea inprimis proposui necessarios propter causas modo relatas; indicavi simul modum utendi hoc opere lautissimo cum fructu. Evenit inde, ut neglectum pridie opus, atque flocci habitum, quaereretur avide, caro valde vaeniret pretio, brevique desideraretur ubique. Itaque vasti operis novam editionem molirentur Typographi Nostri, auctor fui. Neque dubito, quin Editores, operisque evulgati emptores, utrique satis contenti futuri sint: quum enim editiones Italicae tot mendis ubique foedarentur, ut saepenumero quis & impediretur inde vel sensum Auctoris eruere, atque in allegandis citatorum auctorum locis summa oscitantia esset actum, data jam fuit sedulo opera, ut & impressionum vitia emendarentur, atque ex ipsis allegatis scriptoribus loca restituerentur propria. Remedia quoque, horum praescriptae formulae, quaeque eo faciunt, alio excusa charactere Lectorem juvabunt. Denique locupletissimum, & usu vere pulchrum Indicem ingenti operi subnexum laudabis: ex eo quippe continuo reperire dabitur, quidquid investigare juvat de quacunque demum re hoc multiforme malum spectante. Ita scilicet inde protinus disces absque ulla taediosae inquisitionis fastidio oblata experimenta, atque alieno partam labore scientiam facile in Te derivabis. Absolverem Vos, Lectores Optimi, nisi oportunum ducerem hac occasione publicare pauca, quae protracta per tot annos intenta observando mens mea hoc de malo didicit: forte haud displicebunt illis in arte nostra Judicibus, qui solis, semperque iisdem compertis, experimentis, niti volunt omnes opiniones, juxta quas de genio mali cujusque & curatione consilia capiuntur.

Est igitur illa humorum nostrorum, vel dum athletice valemus, indoles, ut à minimis, iisque paucissimis saepe, corpusculis in venas infusis, adeo mirifice mutetur tota natura nostra, ut & omnes corporis actiones prorsus aliae evadant, atque ipsum singulare ingenium cujusque humoris penitus à pristina sua natura alienum fiat. Adeo semper varium & mutabile homo! nonne aspis morfu blandum per lethargum necat? dipsas siti exurit? quum seps gangraena putrescen-

ti inducta adipi tabefactum depascatur corpus priusquam necet? quam stupendum est, levem Physteris ictum inflare omnem toto sparsam corpore membranam, quam hodie cellulofam appellamus, tantoque emphysemate distendere, ut intra propriam molem assurgentem compressus, sepultusque, suffocetur homo? At vipera ictero foedissimo totum corpus deturpans occidit. Effuso per arterias cruore in omni corporis plaga haemorrhous trucidat. rabies canis sparso per vulnuscum vel minimum veneno, heu, quam horrenda patrat! Heilebori albi, Tabaci, Phthorae, succus, copia vel minima immistus sanguini, vix quidquam non mutatum relinquens in corpore mortem certo, cito, infert. Infinita sunt, quae vitali immista liquido, singula alios primo morbos, universa dein mortem, creant. Taceam caetera, unum dicam. Robustissimi Agricolae sanissimo sanguini pus de papula variolae particula vix conspicua apice aciculae infigatur, quis mortalium credat? En febrim omnino singularem, sui semper genii tenacem, suo definitam tempore, propriis stipatam symptomatibus; mox erumpentes admiraris papulas certae formae, naturaeque, intra determinatum tempus in abscessus purulentos, qui degenerant, quorum tanta saepe glomeratur frequentia undique, ut omnis fere sanguis efficacia mali in malignum pus conversus sit, totumque aliquando corpus pessumdet, atque minima rursus particula virus idem gerat, sanumque corpus valeat inficere simillimo contagio. En obnoxium corpus! Neque tamen necessarium, ut vulneris via in venas eat contagiosum virus. Imo vero solo halitu, attactu solo, tabus lethalis saepe se insinuat per invisibiles corporis meatus injectis manantibus corpusculis. Ne alia memorem, nonne vides putres, qui de corpore variolis laborante effunduntur, halitus per aëra se ferre, atque occurrentes forte hominum sanissimos inficere, ut omnia omnino eadem accidant his, quae evenire videmus hominibus, quae infititia hodiernorum ars venenum inseverat? Usque adeo, ut experimento hoc sciamus certissime, vapore tenui contagia publica idem prorsus prodere, quod de industria institutum humanum efficit ipso pure sanguini immisto. Unde & addiscimus, non crassam puris intrusi massam, sed halituosum tenue, quod illi inhaeret, morbum efficere. Pariterque novimus iisdem exemplis, subtile virulentum, in venas nostras venire posse aequae facili via, si cum aëre inspirando in pulmonem ducitur, aut cum saliva deglutitur, aut & applicatum corpori, imprimis calore, motu, sudore, magis patulum postquam redditum fuit. Unico tandem experimento conficitur, idem saepenumero venenum, deglutitum, exhalans, applicatum, infusum venis, eosdem mirabiles, terribiles, atque infinitorum symptomatum productrices, mutationes parere. Argentum vivum deglutitum crudum in catapotiiis Barbarof-

lae; idem affricatum cum pinguibus in unguento Carpi ad lueni, cuti externae; applicatum in emplastro Vigonis de Ranis ad ipsas pedum plantas; multo usu tractatum manibus calidis; in vapores solutum ad ignem in inauratione, destillatione, suffitu; nonne perfecte idem praestat in corpore sano, juvenili, robusto? Licet itaque de dictis liquido colligere, corpus humanum sanum deglutitu, inspiratu, applicatu, infusu, plurimos, maximeque mirabiles, saepe diuturnos, morbos suscipere posse. Animadvertendum vero est, quo acutiores febres, vel alia violenta, & praecipiti cursu velocia mala materies suscepta excitat, eo citius aegrum mori, vel naturae incitatae virtute maturius liberari. Contra rursus reperiri alia, quae corpore accepta, nulla quidem insueta valde, aut violenta, creant effecta, sed lenta quadam mutatione humores corrumpant, atque serpendo semper latius vicinos iterum simili inficiant labe, quodque in his maxime admirabile pariter & formidolosum, quidquid semel hoc tabo foedatum est, ilico vim adquisivit sincera iterum eodem imbuendi veneno. Scabiem specta vulgarem! Pruriens hac tentigine calida sua manu sani calentem comprehendit dexteram, integer mox totus scabiosus redditur primo ea parte, quae contacta fuit, mox diffuso per universum corpus contagio contabescit, omnesque, quos attingit sinceros, pari malo infectat. Chirothecae, lodicum, vestium, lecti, imo, quod experiundo didici, nummi calefacti, ope contagiosa lues haecce se propagat. De fera pfora, de lepra Graecorum, Arabumve, quid memorem? Utique & hanc humani corporis proprietatem discimus, dolemus, quod solo ad cutim attactu ingredi queant particulae, nullo sensu comprehendendae prae tenuitate sua, unde tamen liquida corporis mutantur in naturam peregrinam, atque sanitati, inde & saepe vitae nostrae, inimicissimam, lento gradu infestam, vi contagiosa prolifera semper omnia corrumpentem, dum quaelibet particula infecta novae, infectionis causa evadit.

Ad hanc ultimam morborum classem veneream lueni reducendam arbitror. Haec enim solo externo attactu frequentissime primo gignitur. Inficit autem tabo suo illam corporis partem in principio, quam contigit. Sive haec cute tegitur, sive hac carens sola obvolvitur cuticula. Hinc basis, linctu, suctu, labia & papillas ulcusculis deturpat; Linguae impurae, infectaeve salivae, commercio gingivas, linguam, palatum, uvulam, tonsillas, fauces, horrendis foedat abscessibus. Verenda si attigerit, & ibi facit ulcera. Atque in prima hac infectione hanc unicum observamus differentiam, quod si loca primo laesa, cute obtecta sint, uti v. g. si in dorso membri virilis id acciderit, tum & natum ibi ulcus pessimi moris, difficillime sanabile, & plerunque corpori toti ab hoc contagio metuendum erit: quoniam videtur efficacissimae malignitatis venenum, quod solidam cutim

tim penetret, & exurat. At si loca dermate nuda, ut interiora muliebrium, glandem penis, interiora praeputii, primo laeserit, tunc non semper adeo formidolosa mala sunt, si caetera habentur paria: quia sola tenuissima cuticula hic penetrari debet. Ubicunque oculi acie sua observare potuerunt conditionem partis illius in corpore, quam contagium primo obsedit, ibi semper maculam rubellam viderunt, quae variolae nasciturae, aut morbilli, stigma, vel morsum pulicis, ferme refert. In hac aeger pruritum levem, calorem molestum, vix dolorem, sentit. Elevatur papula haec, squamulamque cuticulae attollens bullulam elevat, quae si latice tenui, pellucido, distenditur, rupta dein facile sanari, absque ulteriori malo, solet. Hoc enim casu, quod omnino notari quam maxime meretur; contagiosa particula, aquosae lymphae immista, rupta pellicula, protinus eluitur, nec vestigium saepe mali relinquit. Unde patet, cur bullulae hae, crystallina Chirurgorum vulgus appellitat, felici adeo successu ad integram sanationem perducantur, neque remedia, neque molimina magna, efflagitent. Si quid enim datur colligere ex cognita hodie corporis fabrica, contagium bibulis venulis minimis haustum per venam pure lymphaticam deductum creditur in cavum cryptae minimae subcutaneae, ibidemque lympham infecisse, tuberculum fecisse, rupisse, iterum expulisse susceptum, absque haerescen- te contagii tenacitate.

Quoties vero macula modo descripta in tuberculum assurgit repletum materie subalbida flavescen- te; spissa instar cremoris lactis recentis; vix cohaerente, sed instar ejusdem cremoris defluente quasi, quando intercepta digitis horum à se invicem abductione lenta remittitur; quae exsiccata ex viridi flavescens indurescit cum linteis, quibus inhaeret; tunc semper sinistri magis ominis erit malum, suspectum prudenti medico, neque adeo prompte sanabile. Cancrum suo idiotismo Chirurgi jam vocare solent. Hoc mali genus semper inveni sedere in illo humore pingui corporis humani, qui naturaliter in bene sanis replet eam partem, quam adiposum panniculum Veteres, hodierni & cellulosa membranam, vocant. Hujus compages vasculosa subtilissima habetur, fabrica cellulis minimis, at numerosissimis, omnibus per communes vias in se invicem patentibus, atque exigua distendente vi mirifice dilatandis; hae cellulae in tabe, & marasmo exinaniuntur, ut ne vestigium sui relinquant, in emphysemate aëre inflatae monstrose turgent, in Leucophlegmatia aqua repletae tumescunt. Haec cellulosa membrana omnes investit partes mobiles; quare toti cuti ubique supponitur, cunctis incumbit musculis; unde interposita cutis interiora inter & exteriora musculorum, facit, ut cutis nobis supra quiescentes musculos mobilis sit. Atque ea lege hic nascitur; ut, ubi musculi maxime, plurimumque

agentes reperiuntur, ibi naturaliter craffissima haec membrana, & opima magis pinguetudine infarcta fit, ut hinc ad pectus, abdomen, dorsum, lumbos, nates, femora, crura, humeros, brachia, tempora, cervicem, videre est. In illis autem locis, ubi muscoli minimi, minusque agentes, membrana haec adeo paucopinguinifruitur, ut ibi adiposam negent fere omnes, cellulofam tantum admittat Ruyschius. Ita in capite, palpebris, facie, scroto, ajunt abesse; sed falso: adest quippe, at tanto parcior ibi quam ad nates, quantum elevator palpebrae superioris, vel corrugator frontis, minor est glutaeis. Sed ut interpositu suo membrana haec lubricam mobilitatem cuti & musculis substratis conciliat, ita eadem haec propagines suas superficiei musculorum undique circumapplicat, musculos omnes omnino universi corporis majores, minores, invisibiles, minimos, investit, seque musculis interponens facit, ne ullus usquam alium contingere queat, verum, ut superficies cujusque musculi sic investita aequa lubricitate maneat mobilis supra alterius sic pariter investiti musculi superficiem. Hinc eandem ob causam à musculo musculus ope panniculi adiposi tam sollicitè distinguitur, quam cutis à subjectis musculis. Nec musculos modo ita sed tendines horum ambiens vaginas illas lubricas, mobiles circumdat intra quas trahi, retrahi facillime absque remora, moveri queant. Inde & tendinum ope & capitum musculorum ad periostei exteriora deductus adiposus idem ille, qui subcutaneus fuerat, panniculus, supra periostei exteriora & ad ossa, & ad juncturas supra ligamentata se expandit, omnia involvit, ipsa tandem & viscera sub meningibus, membrana thoracis succingente, peritonaei expansu, se insinuat. Denique propago illa hujus, quae datur uni musculo, rursus insinuat se inter distinctas illas minores musculares partes, ex quibus major componitur, in quas arte resolvitur: ut iterum & singulae hae quoque partes commodissima facilitate, distincto tamen motu, inter se moveri queant. Quod idem tandem & in harum partium partibus, usque ad ultimum singularem villum musculosum obtinet. Ut ita pateat incredibilis expansio hujus membranae, spectetur usus diffusissimus, cognoscatur commercium nunquam intellectum hujus effectui inter omnes corporis, vel remotissimas à se invicem, partes. Quum nimirum & ad periostea usque iter ejus à cute demonstratum sit, medullae vero materies à periostei vasis advecta, intra cava ossis confecta, per periostei vascula partim revecta, ad haec vasa perveniat, & hinc facile commercium hoc quoque intelligitur. Haec ego hic praemittere coactus sum, ut explicem meam de venereo malo sententiam. Haec ego invictis à mera experientia depromptis argumentis demonstrare possum. Haec non modo in hoc malo, sed in inflammatione, suppuratione, gangraena, scirrho, cancro, carcino-

cinomate, atheromate, steatomate, meliceri, sphacelo, hydrope; omnibus denique morbis fere, recte intelligendis, curandisque, adeo cognitu necessaria aestimo, ut quod quam maxime. Unum patiamini dicam. Si subcutanea suppuratio, panniculum adiposum perfecte consumferit in aliqua corporis plaga; cutis vero, id enim fieri visum est, supra exesum cavum viva superfit, muscoli autem subjacentis tegumentum adiposum pariter consumptum fuerit, carne ejus integra, tum cutis carni brevi accrescit, sed ea lege, ut postea cutis moveri libere nequeat supra musculum hunc, nec musculus sub hac accreta cute, sed ambo moveantur, ingenti cum impedimento, simul. Videre memini plagam, ubi vagina mucilaginosâ, vel cellulosa, tendinum suppurando tota perierat, tendinem nudatum relinquens, qui contiguis partibus accretus deinde penitus immobilis haefit tota vita. Neque dicas, quorsum haec? Statim enim apertum erit mirabilia inprimis tabis aphrodisiacaë effecta, ex paucis his intelligi.

Si ergo contagiosa labes per poros epidermidis ingressa, trans cutis vascula usque ad cellulas membranae adiposae pervenerit, ibidemque occurrenti pingui permiscuerit se, tunc oleum hoc tenax virulentia sua inquinat, rursusque lentore illius oleosi retinetur, fovetur, atque calore, motu, mora, assiduo magis magisque incenditur, cutim & cuticulam superpositas rodit, corrumpit, interimque sub his circumfusas per ambitum cellulas oleosas contaminat; unde semper latior plaga in panniculo adiposo corrupta reperitur, quam supra in cute superposita perdita & exesa est. Sensim elatum magis, tentum, jamque dolens, tuberculum hoc, in apice eminente rumpitur; materiem fundit, qualem supra descripsi; haec deterfa assiduo manat iterum, nec sistitur, nec separationem à sanis suppurando facit; contra vero vicina trahens, eandemque virulentiam propagans in his, novam semper suppeditat materiem, unde hocce eodem modo lata sensim ulcera, quae semper in adiposa membrana haerent, integumenta superiora tarde corrumpunt, musculos suppositos, denudatos, integros, & colore ruberrimo nitentes, ostendunt. Labia horum ulcerum in loco hisce, cute tectis; nunquam elata, vel retorrida, sed contracta, plana, quasi polita, sunt, & pallida, materies exiens adeo diversa ab ea, quae in aliis abscessuum generibus occurrit, ut morbi peritus extemplo distinguat ab ichore, sanie, pure, lymphâ carcinomatum: nam in lue hac materia genita splendet instar sevi fusi, lentore vix cohaeret, colore est singulari albo sublucescente viridescente; vix acris sentitur, ardore, dolore, morfu, sed rubro tabo solam membranam hanc putrefaciens, absque ingentis doloris sensu. Si contigerit, ulcus tale sanari; tunc semper, foedo spectaculo cutis ibidem suppositis musculis accrescit; cavitas manet;

immobilitas musculorum, partis hinc rigiditas, superest; color lividus in rubellum vergens semper locum foedat; tegumenta enata valde tenta, arida, vix perspirantia, sed prae forti tensione quasi splendentia utcunque apparent. Post sanationem hanc falso putatam, continenter alia in plaga vicina simile priori malum oritur, eandem semitam decurrens, similia iterum relinquens. Quandoque multis locis corporis simul teterrima ulcerosa mala infelix corpus urgent, tandem & depascuntur. Vidi in nobili, pulchro, juvene, totum, quate late patet, dorsum, latis palmum manus ulceribus hujusmodi exco-riatum, zonis cutaneis hinc inde inter oras ulcerum relictis intactis: unde, sanatione perfecta, mira deturpati corporis apparebat facies. Atque sedulo tamen animadverti hoc in casu, musculos nudatos quam vividissimos, pulcherrimosque, apparuisse; neque in profundum se penetrasse ulcera, sed tantum solam pinguem tunicam depasta fuisse, quin imo nec cuti nocuisse, nisi quatenus consumptis vasis cuti suppositis, subducto pabulo, haec ipsa quoque tandem peribat. Ego hoc ex casu didici singulare hujus morbi ingenium; vidi ex eo luem, ut in principio sui exortus in Europa se manifestaverat, atque à primis Auctoribus hoc in libro describitur; conspexi rationem, qua variolas vocaverant Hispanicas primo oriundum in Europa morbum; sed simul intellexi, quam ingens sit discrimen inter malum hoc, quod tum apparebat, & illud, quod nunc pervulgatum Europaeos affligit. Si hujusmodi ulcus remediis tentas exploratissimae ad alia efficaciae, nihil fere proficis, nisi uno quasi impetu omne pingue infectum sustuleris simul per ferrum, ignem, erodentia. Ubi vero acribus ulceris os in crustam exussisti, sub eschara dura retentum virus furit, serpit latius, propinqua afficit maligna sua virulentia, & saepe luem pessimam creat. Unde calamitosissimus hodie usus damnandus serio, dum Medici ulcuscula haec lapide infernali, aqua divina Fernelii, Vitrioli aqua, mercurio praecipitato, vel quibuscunque demum talibus, cuique lucri petenti Agyrtae jactatis, superficie tenus tangunt, crustamque imponunt; unde creberrime natam postea luem vidi. Sed rectius ulcera haec mollioribus, saponaceis, aquosis, foventur: ut diu aperta retenta & emollita, exhalent, extrorsumque allectam, mobilemque redditam, materiem per patulas vias de corpore expurgent. Profecto, si ulla, haec tuta est, haec efficax, methodus ad sanandas pessimas hasce exulcerationes. Hanc salubrem expertus saepe fui, quando alia infau-cto successu adhibita fuerant aliquoties. Hanc methodum gonorrhoeae vivulentaе, diuturnum Sc. largumque stillicidium, remediis ipsis longo tempore continuatum, summum à lue praeservans auxilium hactenus cognitum, docet; ubi contra intempestive cohibita materiae hujus effluxio certissima sit brevi tabis venereae origo. Credo

me exposuisse liquido mali hujus, quando simplex habetur, indolem, modumque curandi: qui in eo solo est, ut virus pingui susceptum radicitus extirpetur, quod si infectio recens uno loco, facile fit, sed ubi inveteravit, lateque se disperfit, inque locis corporis interioribus, atque remotis ab applicandis fomentis, difficillime peragitur.

Considerari debent porro ulcera haec, quoties occupaverint loca cute carentia, quae multiplicia plane sunt; adeoque meum haud facio omnia haec perfecte excutere: magnum implerem, si huic darem operam, volumen. Ponamus itaque glandem penis ulcusculo tali affici. Hujus admirabilis fabrica, tenta aestu venereo, papillis nervosis tentiginem conciliat voluptatis summae causam. Constat haec producto spongioso urethrae corpore usque ad finem hujus emissarii, ubi supra fines binorum corporum spongiosorum penis retroflexum ad coronam glandis terminatum hujus eminentem limbum facit. Componitur ergo propria haec glandis compages primo eadem structura, qua corpus urethrae; unde sanguine arterioso affuso; perque venas reverti impedito ope muscutorum libidinosorum, bulbo urethrae sub collo vesicae applicatorum, impleri, tendi, ad crepaturam usque distendi potest; quod in actu venereo jamjam ad effectum spectante, tantum contingit: hinc eo tempore valide inflammatur. Semine autem emissio prima flaccescit, hocque momento temporis valde bibula, facile in suas cellulas jam inanitas rapit, quod penetrabile applicatur ferventi illius superficiei. Inde primo capitur, cur adeo frequens hac parte contagium fiat? Cur tam crebro fungosa glandis pars plena turgeat materie, quam supra descripsi, ut pressa glans hanc sudet? Cur ulcera hic nata in spongiosa hac fabrica, depasta omnem hanc compagem, & in tabum venereum convertentia, glandem totam fiderari, decidere, à reliquo veretro saepe caeterum intacto separari, faciant? Denique & palam est, à capite penis, ope corporis spongiosi urethrae continuatum commercium habere usque sub collo vesicae: quum totum hocce unum sit idemque continuatum cellulosum corpus quum superficies cellularum harum inungatur semper unctuofo pingui humore, ut lubrica simul & expansilis facile sit, vel inde iterum liquet, quare concepta hic semel contagio tanta semet luxurie alat, sustineatque? Altera pars, quae ad glandem constituendam cum corpore spongioso urethrae concurrit, est numerosa series papillarum nervosarum sentientium, quae à corona glandis, usque ad urethrae orificium, ordinatis stratis superficiei fabricae spongiosae incumbit, atque exteriorem ita glandis ambitum facit, ut extremi hic nervi, voluptatis & doloris instrumenta propria, sub tennerrima glandis membrana extima coerciti, sibi mutuo incumbentes, jaceant: hinc penis glans, si deglubitur hoc extremo involucro, li-

beris, solutis, assurgentibus his papillis hirta tota, & villosa, apparet. Omnes rursus & hae papillae tenui membranula cellulosa distinctae sunt à se mutuo. Quid si ergo tenuissimam transgressum membranam externam glandis virus venereum hanc ipsam exederit, en nudatas papillas has. Sed vah quantus tum dolor. Utique intolerabilis: neque inter symptomata venerea, vix aliud atrocius excrucians. Si tum cellulosa tenuis fabrica absumitur tabo venereo, solutae papillae excrescunt, faciuntque verrucas venereas, horrendum symptomata, imprimis horrescens circa coronam glandis: quia plurimae ibidem papillae. Spectavi, & exhorui, terribile hoc malum, quod echini instar glandem deformans, praeputii motum fere omnem impediabat. Si autem imprudens rerum chirurgus, nudatam tenui sua membranula superficiem vivam papillofam glandis acribus irritaverit, contigit saepe, ut totum penis corpus dirissimum in modum inflammaretur, turgeret, priapismo exquisitissimos dolores pariente laboraret. Unde & ad hoc mali genus emollientia, humectantia, laxantia, anodyna, extrorsum allicientia, securissima praesidia sunt; quae vel fero applicare cogeris, ubi turbas per rodentia excitatas compescere debebis. Lacte & Althaea praestiti hic, quae argentum vivum nequiverat. Unguento Althaeae, aut nutrito perfeci, quod Aegyptiaco, & mercurialibus negabatur. Denique ultima pars, quae ad glandem constituendam venit, est memorata jam aliquoties membranula tenuissima, quae glandem operit: haec propago interioris cuticulae praeputii supra coronam glandis, hinc omnem illius superficiem, expansa, atque supra cutim praeputii, hinc totius penis derma, epidermidis vice fungens, commercium facit inter epidermidem & superficiem glandis. Inde visum fuit, mala ulcera penis ad glandem pervenisse, glandisque damna ad penis externum corpus communicasse labem. En exemplum unum, quo docemur mirabile, & rarum, naturae institutum in generandis tot diversis malis ex eodem veneno pinguetudini corporis misto, sed agente in distincta loca corporis. Putarem ergo ideam totius hujus morbi me dedisse, imo & curationis; nisi requireretur, ultra paucis considerare, quod, si contagium pingua medullae intra ossa occupat, hic omne oleum corrumpat brevi, inque raucidissimum putre, totum virulentum, convertat: quum vero exitus acri veneno haud detur hic loci, vascula tenerrima hic sint, omnes humores mere oleosi, facile patet, brevi omnia ossibus contenta in mortuum putridum resolvi, &, propter tardissimum hic humorum circuitum, fere stagnare. Quare nulli medicamento etiam vis idonea, ut inceptam putredinem cohibeat, aut factam expellat, separetque. Vasa jam, quae à periosteio per os in cava solebant afferre vitalia liquida, exesa impediuntur adducere, renovare, separare humores; quae vero ex medulla pingue
oleum

oleum inter laminas ossium affundere solebant, aut periostei vasculis reddere, consumpta quum sint, per meatus relictos osseos nihil nisi foetidissimum, cuncta brevi corrumpens, atque inficiens, rancidum emittitur, hinc ossis in cariem corruptela, ejusdem lamellis à se mutuo elevatis & secedentibus, periostei ad ossa naturaliter artissime applicati distentio, exesio, dolor acutissimus, maxime vesperti ad mediam usque noctem, in gummi, topho, exostofi; hinc omnium partium, ossi infecto circumpositarum similis corruptio, inprimis ope membranae adiposae, cujus tunc cellulae omnes usque ad cutim inflantur, tument, fungosae redduntur, degenerascunt, ulcera fistulosa, foetida, ichorosa, insanabilia, faciunt. Hoc malignum genus omni medicamento, omni methodo, inexpugnabile, ubi eousque invaluit. Sed quando una forte ossis cujusdam singularis pars, inter lamellas quasdam medullosum pingue affectum habens, ibidem corruptelam patitur, tum semper & ibidem lamellae à se invicem discedentes osseum tumorem faciunt sensim incrementem, hinc & periosteum vasa ex hac affecta ossis parte accipiens infestant, inflammant, tendunt; excruciant, hinc & rursus panniculi adiposi continuatum corpus corrumpendo abscessus format. Hi arte ad os usque aperti ubi fuere, ut os nudatum sit, tum quandoque vasa adhuc vegeta sub lamella infecta haerentia corruptum ossis depellunt, separantque, tumque novum ibidem texunt periosteum, locusque perfecte sanatur. Aut ars scalpro, igne, vel corrorente, abradit corruptum ad sincerum usque, facitque ita similem sanationem. Non est nota usque ulla alia ars ad sanandum hoc malum. Unde evidenter liquet, quando, & quomodo, contagio haec ossa ipsa obsidens tolli queat, quando & cur incurabilis alias sit. Miramini forte, rem hanc, intricatam adeo habitam, ad simplicitatem hanc reduci: sed id fit; quia intentissima cum cura toties felices, atque infortunatos, horum malorum exitus vidi. Ajo ergo, omnem spem sanandi ossis affecti in eo positam, ut sub lamella inquinata bona medulla, & vasa arteriosa viva, vegeta, vim habeant corruptum sursum depellendi folii, vel frusti, separati forma, dum interim os nudatum sit in parte superiore. Ars autem aliud non promittit, nisi os nudando, vires vasorum adhuc sanorum augendo, separationem naturalem promovere, aut partem ossis perditam manu separare à sanis. Hinc rursus summi momenti observationem apponere fas est. Quotiescunque tabo venereo corrumpitur periosteum ossis medulla carentis, tenuis, lamellati, per quod pauca, & debilia valde, vasa decurrunt, ita ut membrana haec exedatur, toties neque arte, neque natura, hos os servari poterit, sed caries illud occupans procedet usque ad futuras, quibus officulum hoc vicinis committitur, totumque corruptum simul, aut minutatim corruptas

P R A E F A T I O.

per partes, excidet: quum scilicet officula haec à periosteis suis omnem vitam accipiant, omnia vasa, atque in propria sua fabrica vix circulum liquorum admittant, manifestum crit, periosteo destructo officula haec mori, pingua in cellulis horum rancescere, putrescere, carie tabescere. Talia sunt ossa palati, nasi, vomeris, ethmoides, spongiosa nasi, unguis os, planum, caetera orbitae ossa, laminae ossis maxillae superioris cavi, apophyses tenues ossis sphenoidis, hujus cellae sub ephippio, inferior lamina finis cavi in osse frontis. Infandum scribenti renovat dolorem saeva commemoratio atrocissimorum incidentium, quae in hisce dolui contingere, etiam in iis, qui priusquam meae se curae committerent negantis sanare posse, jam summorum in arte nostra, & variis quidem in regionibus, magistrorum sapientia, & fide, usi fuerant. Novi sane, atque ipsemet haud perfunctorie colui, jactata ad hos ossium morbos remedia, ptyalismum, sudoris expressiones; Mercurii, cinna-barisve suffitus; errhina mercurialia. At incassum omnia. Ubi enim inveterati tibi lues Schneiderianam oris, nasi, laryngis cartilaginei membranam profunde occupavit, atque, ubi officula haec subtilissima investit, exedit, in rei natura superest nihil quidquam boni quid promittens, nisi forte si officulum involucro suo privatum excidere queat, reliquis intactis. Sed ut simul tota reliqua membrana sana fervetur omni molimine. Quod in lenta, mucosa, pingui, in mille plicas, rugas, sinus, convoluta membrana, nudo aëri semper exposita, efficere non levis est laboris. Qui ergo praeter id, quod artis potestas habet, promittere non vult, cavebit inania jactare, quando foedum, putrem, rancidum, ichorem, naribus emungi copiose videt, aut ulcera lardo similia faucium posteriora, velum pendulum palati, tonsillas; membranam crassam palati anteriorem, depasce cernit. Sed omnia bona sedulo applicans, negligens nihil, varia tentans, semper interim de exitu sollicitus, in prognosi prudens, stentores securus ridebit, dum interim miserescit aegri. Quae hactenus candidus enarravi, verus vobis dixi & simplex, forte & sufficiunt, ut capiat, quid de malo proposito sentiam. Superest ut de sanatione aperte dicam, quidquid novi.

Si recens contagium nascitur applicatum parti cute tectae, haec vino, melle, & sale, calidis abluatur fortiter, diu. Dein fomentum ex his paratum, linamentis exceptum obvolvatur parti, semper in calore aequali sustentatum. Si diutius adhaesit, priusquam advocatur medicus. Ablutae iisdem valde calidis parti, protinus vesicans de cantharidibus applicetur, fomento eodem supraposito tamen; exulcerato loco molle unguentum aureum, vel tetrapharmacum, applica, cum pauxillulo mercurii praecipitati rubri, ut apertus maneat locus, atque idem fomentum superponatur; ficque
duo-

duodecim, aut ultra diebus tractetur: jubebo securum esse aegrum, qui interim pingua, calida, cavit. Si recens labes partem affecit cute nudam, intima praeputii, glandem, labia, os, aut similia loca; Ilico peni, reducto praeputio, balneum suadeo, ex iisdem, vel similibus, quae nimis emollientia sumi non possunt; summum enim hic remedium est, ut laxentur pori, sicque extrorsum pellatur inquinans materies: semper itaque tepentes, humidae, emolliatae, fotae, teneantur partes. Hisce ipsis utendum etiam si jam locus infectus apertus sit: tunc enim materies libere extrorsum ducatur vix introrsum ibit, adeoque praesens sanatur, praecavetur futurum. Conducunt simul ad haec purgantia hydragoga interim crebro adhibita. Balsamus autem ex Terebinthina, vitello ovi, & Mercurio crudo, linamentis exceptus, ipsi ulcusculo applicatus, penitus emolliens, valde prodest. Ita quidem, ut hac methodo plena fere sanatio hujus mali promittatur, unde tamen, si negligitur, teterrima lues creberrime exoritur. Neque miretur quis, simplici hac methodo, atque absque mercurio quidem, utendum me statuere: quum omnes fere artifices statuunt solum argentum vivum hic valere, solum necessario requiri ad hanc curationem. Sciat modo, me hic tantum hucusque agere de uno, externo, loco affecto, recenti, & ubi labes inquinandi unice haeret in tali ulcusculo. Tum scilicet promitto sanationem perfectam ex praescripta curationis via, certusque sum illam sufficere. Quid autem argentum vivum praestet ad sanandum, id vero modo conabor experimentis definire: ideoque nunquam probabo temerarios ausus eorum, qui consulenti super hoc malo juventuti, ilico suadent usum argenti vivi, quod semper corpori nocet, nec necessarium saepe habetur. At quoniam mulieres inficiuntur plerunque hujusmodi ulcusculis ad cryptas mucilaginosas intra pudenda natis; hinc & illis eodem morbi gradu nihil magis prodest, quam fots, ablutiones, balnea, ex emollientibus, laxantibus, detergentibus, putredini resistantibus. Acetum, vinum, mel, sal, ad duo postrema refero, omnes emollientes herbas eligo ad priora. In multis saepe casibus brevi sanatas gaudebam, quae recens infectae nondum alia mala habebant. forte roget quis, quam ratione certus sit, ea conditione malum esse, ut audeat confidere laudato consilio, sine metu neglecti fortioris requisi remedii. Sed tempus applicati contagii, locus apparens affectus, absentia omnium aliorum symptomatum post rigidissimum examen prius institutum, certum Te facient. Id unum moneam, si plaga primo affecta in palato, uvula, tonsillis, faucibus visa sit, nunquam audere me credere ulli auxilio, nisi fortissimo ptyalismo ocyssime excitando. Est enim adeo fallax & insidiosa horum locorum affectio, est tam enorme, quod ex minima hic causa enasci-

tur malum, est adeo difficilis tabi inquinantis expurgatio, est impossibilis quoque externorum remediorum applicatio, ut hic extremo statim remedio utendum omnino sit, aut dolendum fero. Atque hinc fas esto veram quoque gonorrhoeae sanationem trahere. Est haec contaminans materies, sorpta meatibus in superficie glandis inflatae oestro venereo dilatatis, primo momento, quo flaccescere incipit. Locat se labes tabi in cellulis corporis spongiosi glandis, continuati intra duas membranas usque ad collum vesicae. Et facit continuatae fabricae commercium, ut facile propagetur toto hoc tractu minimum adpersi mali contagium. Ubi vero admissum ad tenerrimam hic pinguetudinis membranulam, extemplo creat ulcusculum, quale descripsi prius, & in eo materiem & ibidem recitatam. Ulcerosa haec nata foeditas, in loco structurae tenuissimae, subpingui, scrobiculum capacem format semper, in qua illa fit, accumulatur, retinetur, lente inde exit, aut ubertim exprimitur. Si cavum exesum in fungosa glandis fabrica sistitur, atque per superficiem ejus dilatata sibi emissaria paravit, tum spurcissimus tabus hac parte transfudat, glandem & praeputium corrumpit, tabefacit quandoque & fiderat. Haec mihi prima est gonorrhoeae Venereae, virulentae, species. Cognoscitur foedo madore, minus crasso quam in caeteris hujus nominis morbis, assiduo, genito intra glandem & praeputium, tum materia hac per glandem pressam extrinsecus transfudante, caeterum post ablatum contagium facili sanatione. Curaturus praescribo saepe iteratam interdium ablutionem harum partium, atque inprimis accuratissimam deterfionem vel minimi madoris, sub praeputii latebris absconditi; ablutioni mel, sal, vinum, aqua ferviant; myrrhae in vino igne eliquato solutae liquor; acetum aqua dilutum multa cum pauca aloë; plurimaeque alia similia. Depuratione sollicitissima rite perfunctus, reducto praeputio, nudatam glandem obvolvatur circumposito cataplasmate emolliente, laxante, alliciente, anodyno, semper simul paululum antiseptico. Gnaro haud deerit abundantis materiae varietas. farina rad. althaeae. Lini ana unc. j. flor. Althaeae. Sambuc. ana unc. ss. fol. marrub. alb. scordii ana m. $\frac{1}{4}$ salis ammoniac. scrup. j. F. S. A. pulicula crassior, cui circa finem parum olei lini admisce, hoc linamentis appositum sufficit. fit enim, ut, per dilatatos meatus, materies vitae vi extrorsum eat, separetur, impediatur retrorsum fugere. Huic frigus, & exsiccatio caventur omnium maxime, ne pori contracti fluentem materiem repellant. Toto tempore, quo curatio haec peragitur abstinendum praecipue ab omni omnino pingui. Quae prudentissima cautela hic. Dein vitanda, quae acri mobilitate in venerem incitant, aromata, bulbi, carnes, ova, pisces, vina. Constat enim, nihil esse, magis quod obstat felicitati citae curationis gonorrhoeae, quam infla-

tus membri virilis: quum tunc dilatatae ad rupturam fere usque cellulae, arterioso fervente sanguine distentae, laesam fabricam plus rumpant; contagium excitent, acuant, moveant, misceant sanguini; & collapsio dein pene retrorsum adigant. Vidi hinc saepe vanos fuisse hoc in malo vel probatissimos sanandi modos, si quacunque demum de causa, quae hercle multiplex hic nimis, homo arripit; imo sanatas jamjam gonorrhoeas, unico incitatae libidinis impetu actutum recruidisse, novamque denuo sanationem de integro exegisse. Quidquid ergo prurientem imaginationem titillat, in cibo, condimento, potu, medicamento, vel per conversationem cum amabili sexu, tabularum adspectum, sermones, lectionem, cane pejus & angue fugiendum. Aquae potus, vel feri lactis. Cerealium, horaei fructus, conducunt. Verum, si usquam, hic purgantia hydragoga, praestant; Jalappa, Hermodactyli, Scammonia, Sena, inprimis: haec crebro usurpata potestatem habent dissolvendi sanguinem in aquam, hanc depellendi deorsum, & evacuandi per intestina; haec agunt valide semper & in urinae vasa, vesicam, urethram. Hinc & laudatissimus horum usus in locis huic malo nativis, Africa, America; quin & probatissimus quoque apud optimos fere nostrorum in arte Magistrorum. Neque crediderim temere excultam usque methodum palmam huic propositae praeripuisse: novi quippe alias pleraeque, tentavi, cum hac comparavi. Fateor incommoda est aulicis, in celebritate versantibus, vel munera publica gerentibus. Sed tuta saepe ardua sunt & molesta. Novi promissa Agyrtarum, se curaturos vel in regali natantes luxu, equitantes, voluptatum omnia genera exercentes. Sed mihi, & haec conanti, haud licuit esse tam beato. Quin & dolui saepe, dum sic tractatos Illustres Viros vidi per annos vitam agere reliquiis veteris mali obnoxiam. Interim fomenta, cataplasmatum loco substituta, minus incommodant. Imo vero, urgente necessitate, & mollissima quandoque emplastra vicem suscipiant priorum. Quale illud de mucilaginibus, de meliloto, & similia. Primae tamen debentur cataplasmati & balneo. Altera mihi censetur gonorrhoeae species, quando virus venereum, per poros glandis se insinuans, penetrat usque in fabricam cellulosem superiori parti urethrae circumnatam, ulcusculum ibidem format, quod meatus in urethrae ductum hiantes exedit, hinc ulcerosam materiem hac via effundit, assiduo quidem destillantem hoc exitu, sed inprimis ubi veretrum hac parte premitur, pressu ab inferioribus partibus sursum versus adactis. Quae in re memorabile id inprimis, quod si presseris mane, post somnum, lotio nondum reddito, ad unciae distantiam ab apice penis retro, antrorsum, notabilis copia foedae materiae exprimatur; quae modo prodeundi, & pressionis, spectato, docet, eam non haesisse in ure-

thra, sed pressu in eam derivatam fuisse ex fungoso urethrae corpore. Et manifesto videbis in hac gonorrhoeae specie nil talis materiae ultra ex toto pene à collo vesicae presso ad glandem usque prodituram. Quare infectus locus solus hic est. Eoque dirigenda omnis curatio. Haec est frequentissima in initio gonorrhoea, quotidie occurrens; ingentem plerumque copiam tabi venerei gignens; diu satis durans praecipue in laxis hominibus; atque, si modo materies libere excernitur, licet diu, raro luem generans; imo fere ab ea praeservans. Verum id praecipue incommodi habet, quod in sinuosis istis cellulosae membranae ambagibus diu haerens, diuturna stillicidia, vix ulla arte sananda, pariat. Curo hoc malum ut primam gonorrhoeam. Sed balneum peni, scrotoque, applicandum semihorii spatio, ter quaterve interdium suadeo. Materies huic balneo eadem, quam in fomentis commendavi. Quae siphone injiciuntur, raro in cellulas istas pervenire queunt: hinc vix juvant, nisi in primo statim initio; vel ubi fungosa illa fabrica intus vix exesa est. Quoties vero usque ad glandulas Cowperianas urethrae virus intravit, has obsedit, per emissaria harum in cavum meatus urinarii se exonerat materies, tertiam gonorrhoeae speciem appellito. Haec ingentes ibidem erodit sinus cavos, fistulosos, plurimo hoc pure assidue manantes, difficillimae deterfionis, hinc & sanationis. Si genitus hic ichor quacunque causa impeditur exire, ulcera quandoque pessima generat ad latera urethrae, ubi partes hae à nobili Inventore harum glandium descriptae. Unde ulcera pertinacissima, molestissima curanti & patienti, in annos saepe excurrentia. Difficultas insuperabilis ad sanationem ducendi hoc malum in eo est, quod ubi ad interiora harum glandularum immisit se contagiosa materies, inde vix extricari queat, sed haerens, ipsaque mora pejor assidue facta, vicina inquinet, inde quandoque & subcutanea penis posterioris pingua vel cellulosa occupet: unde quae damna oriri queant, & visa sint, norunt periti. Modus, quo hoc genus mali tractari debet, idem plane est, qui in gonorrhoeis prioribus commendatus; sed omnia hic impigre applicanda; atque partes continenter mollissimis fovendae, materies confestim elicienda: omnis quippe felicitas curae pendeat inde, ut conceptum inquinans effluat totum cum pure facto. Aliter nimirum metuenda lues est. Quare etiam subinde hic recurrendum erit ad gravissima remedia ptyalismi. Quamvis enim gonorrhoeae priores eo nunquam curentur; tamen posterior haec species in parte solidiore glandulosa nidulans, in qua vasa arteriosa & cordis impetus magis actiosa deprehenduntur, mercurii vim longe promptius excipit. Sed & quartam recenseo gonorrhoeae formam, postquam virulentus tabus viis jam memoratis usque ad prostatas perductus, has tabefacit, inque abundantissimum pus virulen-

lentum resolvit. Id mali alias ex durantibus diu, aut inprimis repetitis saepe, gonorrhoeis oritur. Cognoscitur vero tumoribus in perinaeo, interceptionibus saepe pessimis urinae, rejectu copioso parulentaе, subputridae, materiae; insanabili fere suppuratione ad partes; saepenumero ulcere maligno, nec sanabili, in perinaeo, nato; aliquando vero ulceribus pessimis circumquaque ad loca prostaticarum prodeuntibus, & vicina depascentibus spectaculo foedissimo; sed inprimis hoc in casu miseri hi subito, absque manifesta ulla causa, sentiunt saepe lotium intercipi, unde dirissimi, at inanes, ad exonerandam vesicam tenesmi, neque catheteri inducendo via datur, donec ita excruciatu diu subito purulenti quid urethra dimittitur, nec ita diu postea urina satis libere redditur, donec simile denuo malum infestat. Cernis quidem, quam sit difficile malum hoc, quod aliquoties vidi percurare; atque & hic salivatio locum obtinet una cum sedula adhibitione eorum omnium simul, quae in sanandis primis gonorrhoeis prius suadebam. Denique postremam, illamque profecto abominatissimam gonorrhoeam habeo, quae infectu prostaticarum emissaria vasculorum feminalium inter exeuntes meatus prostaticarum hiantia, à Clarissimo Morgagni descripta, erodit, hincque venenum suum per hos ductus usque in vesiculas feminis communicat, illarumque liquidum & vasa spurce contaminans, profluvium foedissimum creat & largissimum, loca interim sinuosa, atque Labyrinthi instar intorta exulcerat: huius tanta inde mala! Vidi totum illum apparatus cellulosum, qui has vesiculas spermaticas, vesicam urinariam, intestinum rectum, perinaeum, ambit, atque interjacet, exulceratum, putrefactum, exesum, in hiatus fistulosos ad scrotum, perinaeum, anum, desuisse, ut per cuniculos simul & fistulas, omnes hae partes consumerentur. Nec balneis, fomentis, injectis medicaminibus, emplastris, unguentis, cataplasmatibus, incisionibus, dilatationibus, aliquid profectum; quin tandem & urina ipsa, de his ipsis ulceribus demittebatur. Imo & cura abstinentiae, decoctorum, sudoris per spiritus vini accensos expressionis, ptyalismi accuratissimi, juvaminis nihil miserrimis adferre potuerunt. En, mi Lector, haec ego mala vidi, tractavi. Neque finis mehercule esset, si omnia prosequer, haec dixisse mihi, legisse Tibi, sufficiat, ut singulare ingenium hujus veneni, miros inde pendentes eventus, atque proprium ejus stabulum pingue humani corporis, recte intelligas. Unum hoc tandem superest, dicam, quomodo sanari queat malum hoc, quoties cognoscimus illud haerere sparsum per pingua corporis, atque intricatum ibidem turpi foetura maligne se propagare. Id vero scimus fieri; quando post commercia suspecta; geminatas saepe go-

†† †† †

nor-

norrhoeas, omnium maxime post ulcera externa neglecta verendorum; praecipue, si haec cito exsiccantibus, escharoticisve subitanea inducta crusta, abire visa sint; si unquam omnibus his, vel quibusdam praemissis, apparent maculae variolarum instar in cute; ulcuscula ad labia, gingivas, linguam, palatum, velum palatinum, uvulam, tonsillas, linguae radicem, laryngem, pharyngem, intra nares; certissimo constat, veram luem Veneream corpus aegrum obsidere, ocyssimamque efflagitari curationem. Quando autem in ossibus cranii mediis, vel in media parte crassissima ossium majorum, quibus artus fiunt, oriuntur dolores, enormes, quasi compages tabulata horum finderetur, vel diffilitura esset, atque hi, post occasum solis inchoati, sensim lento gradu procedunt, donec media nocte intolerabiles evaserint, coegerintque extortum aegrum lectum deferere, versus auroram sponte quiescentes; tum certi sumus malum in pinguetudine ossium ipsa jam haerere. Tumores dein ad eadem media ossium loca orti, molles, lenti, tenaces, tophoïdes, ossei, id ipsum quam maxime confirmant. Praecipue dum & superappositae molles partes jam in maligna ulcera corruptae palam clamant ossium meditullia perdi. Aut & ubi passim toto corpore lacerae, ulcerosae, jam primo descriptae plagae foedo aspectu terrent, suamque indolem, denunciant medico. De medullis occupatis jam prius dixi; notetur modo diploem ossium cranii medullae officio fungi, morbis iisdem obnoxiam esse. Age igitur consideremus in quonam puncto stat vera sanatio mali in gradus modo descriptos provecti? Si quid ego hic videre queo, in eo solo certe, ut omne illud virus, quod oleo pingui corporis haeret inde extra corpus ducatur, usque ad minimam particulam, sine ullo omnino residuo: quia si quid supermanet. utcunque parvum id fuerit, recidivae urget recens, idemque metus. Atqui tenacitate lenta olei inviscatum virulentum temere haud dimittitur: hinc una difficultas; neque vero olea suis de cellulis excutere, per vasa movere, de corpore subducere, facile est: unde & altera nascitur haud minus ardua difficultas. Ajo tamen, nisi olea corporis solveris penitus, soluta vero una cum concreto diu veneno, expurgaveris prorsus, nunquam radicitus extirpabis, ubi inveteratus est, hunc morbum; sed sanasse visus, recrudescentem vel decies dolebis. Igitur reperienda erit methodus tam efficax, ut resolvat omne adiposum, medullosum, aliudve tenax cui tabida adhaesit affectio in meram, penetrabilem, perque minima vascula de corpore facile educendam aquam. Undenam ergo instrumentum tale inveniemus? Argentum vivum praesto est: id enim quacunque via immistum sanguini vitali, quum sit sanguine ipso decies & ter pon-

ponderosius , agetur vi cordis & arteriarum contractione tanto majore impetu in compagem sanguinis , ut eam penitus destruat , globos rubros resolvat , serosas flavas sphaerulas imminuat , reliquasque etiam partes ejusdem in minutissimas frangat , & ita in laticem subtilem , putridum , vasis exeuntem , convertat. Sed & novisti , elementa argenti vivi incredibiliter exigua cognosci , utique globis serosis sanguinis longe tenuiora , fane dum poros cutis intacta virtute ingreditur , cognoscitur , quod elementis majoribus sanguinis longe sit penetrabili. Dum vero in meatus densissimi corporum auri tam facile se insinuat , ipsa forte aqua magis divis in tenuitatem particulis constare colligitur ; licet attractione ingenta suarum partium ad certum gradum tenacitatis se colligat. Tandem & maxime immutabile hoc ipsum fossile videmus omniumque forte cognitorum corporum omnium minime rodens vel acre. Quibus fane cunctis rite expensis apparet vera vis qua ad expugnandum hoc malum solus efficax , sufficiens solus Mercurius habetur. Vera ratio , quia omnes corporis humores in subtilitatem aquae convertit , olei tenacitatem dividit , facit hinc , ut evadant omnes adeo dissoluti , ut specie salivae , feri diarrhoici , urinae citae , vel sudoris , sponte de corpore eliminantur , veteres ita universi expellantur ; unde nisi nova liquida commodo substituantur in locum perditorum , brevi moriuntur sic tractati , exhausto omni fere liquido. Nec fane actioni Mercurii confidere in tractanda hac inveterata aegritudine fas esto ; nisi prius , ne gutta quidem intacta universos corporis humores , qui ullo modo pingues sunt , in aquam redegeris , expuleris de corpore , sicque simul immistum his tabum Venereum ablueris quam perfectissime de corpore affecto. Aliter , si quid restitit , statim ac novi ex alimentis succi , qui semper tum nascuntur magis quam olim pingues perfecte vasa repleverint , ilico novus recrudescit morbus. Unde deducitur , rite non curari malum , nisi palle scat instar mortui aeger , nisi emacietur prorsus , nisi alimentis inter curandum quam minime pinguibus nutriatur , nisi tamdiu protrahatur ipsa curatio donec antiqui humores omnino de corpore migraverint. Neque ideo uniuscujusque est , fortunato dirigere argentum vivum in felicem exitum : nisi enim monita haec fideliter observaveris , atque in magno fatis , & perpetuo calore , aegrotantem continueris , postremo nisi & curatum jam hominem per mensem unum , alterumve , à pinguibus arcueris pabulis , atque à putrescentibus facile cohibueris , dolebis frustra Te discruciasse miserum crudeli durissimi remedii tortura : quum fere semper postea aliquid haereat unde sepultus resurgat morbus , novasque vires capiat. Plurima pertinent porro ad lucem affundendam li-

quidam dictis. At meum hoc jam non est. Unum nimis edoctus addam. Argentum vivum sola vi vitae actum hoc malum fanat, motu expellit. Ideo & ejus medicata potestas haud valet corrigere, venereum tabum, quando ille figitur in locis, ad quae actio cordis, & arteriarum, vix pertingit. Hinc cariem diploës, cranii non fanat; sed in cellulas ejus osseas confumto pingui vacuas, iners, effusus, stagnat. Inde & ossium medullam inquinatam hoc malo vix repurgat. Gonorrhoeas in sola cellulosa penis fabrica haerentes, per quas vix ullus circumeuntium humorum impetus, nunquam fanat; licet luem simul dominantem perfecte eo tempore tollat. Officula tenerrima, folis tenuibus tecta membranis, ut jam supra monui, fervare nequit, ne excidant. Omnia haec calamitosa mala praesens vidi. Sed mala Venerea, quae latitant in locis, per quae arteriae rubrae, flavae, serosae, pellucidae, caeteraeque, per quas liquida cum idonea velocitate ruunt, argentumque vivum admittere in se possunt, atque illud fortiter urgere vitali potestate, perfecte sanari queunt Mercurii virtute. Quae profecto observata proderunt medico, ne diffidat in his, ne vanus sit in illis. An igitur in malis Venereis, ubi aeger conditione loci ab argento vivo juvari nequit, desperatus relinquendus? Nequaquam! quid ergo juvare poterit, ubi deficit Mercurius. Dicam. Lege Huttenii insertum hic tractatum, sed relege cum cura, videbis ablui posse acri lixivio Guajaci intricatissimum contagium. Consistit artificium in eo, ut rursus omnia pingua resolvantur, corpusque ita emacietur, nihil ut olei retineat; unde hanc exsiccationis curationem vocant. Hic sc. aeger loco calidissimo includendus, ut fere sponte ibidem ad sudandum pronus sit. Abstinere toto debet tempore ab omni potu, ciboque, in quo vel minimum pinguis. Unico macilentio biscocto pane, uvisque passis, nulla alia re, alendus. Nullo omnino reficiendus potu, nisi sincero, at paulo leviori, Guajaci decocto. Quater interim interdium potet decocti meracissimi ejusdem tantum, quantum potest; utique in singulas vices ut minimum uncias sorbeat octo, si plures, tanto rectius. Postquam ergo continuato aliquot dierum decursu impletus hoc liquore fere quasi hydropticus evadere incipit; jam cogitandum, corpus hoc plenum liquore ligni, cujus penetrabilis acrimonia, & acuta balsamica virtus, talis est, ut omnem fere pituitam solvat, pingue diluat, tenax attenuet, putridum à fracedine ulteriore condiendo praeservet, cohibeat. Tum medicatus ille liquor fovit, maceravit, malos humores; restat dein, ut velocissime motus, perque omnia vasa trajectus celeriter, intima quaeque abluat, detergat, repurget, atque ita pingua corporis infecta de corpore quam accuratissime eliminat, sicque

que continuata hac expurgatione sanet. Igitur vacuo jejunos ventriculo mane impleat se, qua potest, maxima copia aeger, ut turgat; dein in cistella erectus sedens lignea, vel in lecto sub craticula, ad incensorum spirituum vini flammam ardentem sudet nudatum aegri corpus adeo diu, tamque fortiter, quam ferre poterit. Spatium dimidiatae horae summa fere mensura est; tum in lecto, remota flamma, continuet sudorem ultra per horulam. Dein unciae octo vel decem juris macilentae vitulinae cum pauca oryza cocti calide exhibeatur. Corpus accurate pannis calidis, ficcis, ex lana contextis, detergeatur. Surgat aeger. Qui sic quatuordecim tractatus diebus, & mane & vesperi ita sudet, ita à singulis sudationibus reficiatur, detergeatur, repleatur decocto. Tum denique quatuordecim diebus iterum sudet mane. Interea vero dum hac arte in sudores resolvitur corpus, si quae pars ossis malo infecta venereo, haec eo tempore obvolvenda pannis calidissimis, fortissimo Guajaci lixivio madentibus, quin & praecipua ardentium spirituum flamina inter sudandum eam versus partem dirigitur. hac arte intima ossium, & reconditissimarum partium abdita purgantur penitus, etiam quo mercurii virtus cum efficacia haud pertingebat. Etenim videre memini, juvenem penitissime ad ossa usque infectum, hac tractatum methodo tanto impetu ejecisse sudores, ut in vigore operationis, subviridis à Guajaco sudor elevarer, separaretque, ulcerum escharas vacillantes jam, & inferne labefactatas. Reminiscor laetus, quod juvenem sanaverim, jam sanissimum virum, & patremfamilias, cui diversis corporis locis ossa tabefacta adeo, ut in digito manus articulus unus exciderit, in crure plurima loca cariosa spectarentur. Hac methodo rite exculata, atque observata, ossicula narium, fragmenta palati, separata, caetera sincera reliquerunt. Quum vero ad summa haecce mala, ut plurimum ptyalismus, & haec decoctorum methodus, solent adhiberi, semper observanti constitit, ptyalismo, feliciter sudoris expulsionem succedere; sed quoties liquore Guajaci humores corporis penitissime prius dissoluti fuerant, ut ad hanc curationem desideratur, tum salivatio postea mercurio excitanda praescripta, vix boni quid praestitit, quin imo vel maxima datus copia, aut per frictiones corpori applicatus, nihil quidquam salivationis excitavit. Credidi inde postquam idem illud aliquoties videram, argentum vivum in attenuatos penitus humores nihil fere agere, sed sine offensa dilabi, atque iterum exire vix turbato sanguine. Ut enim supra dixi in argento vivo nihil acris. Atque haecce quidem ea sunt, quae inprimis commentari super hoc malo, hac occasione volui: ut aperirem publico, quid singularis tristi in malo

P R A E F A T I O.

deprehenderim. Neque rectius mihi videbar locare posse tempus, quod resurgenti à fatali fere morbo domi fallendum erat, dum languor virium vetabat in publicum prodire. Fastidiosae certe aegrimoniae sensum levabat tristem laeta cogitatio, quod haec humano generi, cui propitia quaeque flagrantissime cupio, forte quandoque prodesse. Vale! Lugd. Batav. 17¹/₁₂27.

NICOLAO MASSÆ, VENETO,

PHILOSOPHO PRÆSTANTISSIMO, AC MEDICO INTER
OMNES ÆTATIS NOSTRÆ CLARISSIMO,

A L O Y S I U S L U I S I N U S,

Utinensis Medicus.

umani generis auxiliandi studio ad scribendum compulsos fuisse Græcos omnes, Arabas, ac Latinos videmus, ut scilicet morbos illos evertent, qui partes nostri corporis infestare consueverunt, nihil illis deterius rati, quos ipsi nossent. Sed quod longe deterior sit illis omnibus, qui proavorum nostrorum temporibus cepit morbus Gallicus, tres potissimum rationes probant: quarum prima ea est, quia unam sæpius prædicti affectus partem corporis obsident, at Gallica lues, ex quo primum per contagium virus suum effudit, partes omnes primarias corripit, nempe cor, hepar, cerebrum. Altera, quia non adeo illi imprimuntur, at illata semel venenosa morbi Gallici noxa, sanguis, & spiritus ita plerunque corrumpuntur, ut pro vitæ functionibus deservire nequeant amplius. Tertia, quia non ita magnis illi indigent remediis, at Gallica labes nonnisi vehementibus cedit, communibus contemptis. Hinc factum, nec sine optima quidem ratione, est, ut insignes scriptorum phalanges tam novæ calamitatis misertæ, studiose admodum contra tam immanem belluam suppetias tulerint, velut Herculis clava, ac face usæ, id est, dicatis ad hunc tollendum morbum commentariis. Neque est ut impræsentia scriptores hos (ut multorum scio esse desiderium) comparemus invicem, non solum quia non ita unquam vitam nostram instituimus, ut cujusquam in nos odium concitarem, sicut modo palam contingeret, de tantis viris iudicium ferre dum vellemus: sed eo etiam nomine, quod ex authorum istorum lectione, non minus certos, integrosque iudices futuros esse lectores spero, qui quibus cultiores, & meliores sint, quam qui in amœnissimos hortos deducuntur: hi namque dum florum, herbarum, fructuumque pulchritudinem passim mirantur, facile solent ipsi secum, quidnam ex omnibus, quæ intus conspexere pulchrius sit, taciti dignoscere: haud ignari si quædam laudent de cæteris silentes, dominum præsentem sese offensuros, qui cuncta æque laudabilia, & esse, quæcunque in hortis sunt, fortasse censeat. Sed quid de te ipso in hoc negotio sentiam fortasse petes NICOLAE CLARISSIME. In quo non est ut aliud à me hercle exspectes, nisi ut cum his, qui veritatem præ cæteris rebus omnibus colunt, exclamem, talem te esse in profliganda peste hac Gallica, uti mundo donatus de industria à Deo optimo maximo in calamitates nostras demum respiciente, videaris: qui arte tua mirifica, & ingenio solertissimo tam pertinacem, efferamque ægritudinem de medio tolleres. Neque ego credi mihi ita dicenti velim, sed nobilebus hujus Urbis, totiusque fere Europæ viris quamplurimis magni nominis, qui nomine tuo audito partim per literas te consuluerunt tanquam alterum Æsculapium, partim ipsi ad te undecunque pervenere, & ad pristinam sanitatem, ad quam recuperandam non sat erant cæterorum medicorum præsidia, te duce revocati, læti in suas quisque regiones rediere, maximam tibi, ob rem bene gestam, argenti atque auri vim donantes, ita ut quicquid possides (quod quantum sit omnes norunt) Heroum, Principumve largitione pervenisse ad te constet, non ex nummo paulatim ex populo coacervato, ut est ditescendi mos plurium hujus Urbis medicorum. Hæc de te pauca dixisse impræsentia satis est, quem puto certe regulam esse in natura quandam, & exemplar ab ipsa natura unicum inventum ad demonstrandam ultimam (quod de Aristotele sensit Averroes) perfectionem in qualibet materia humanam. Venio modo ad negotii nostri tractationem, ut causam, qua ad id suscipiendum commotus sum, explicem, id est, utilitatem hujusce tractationis doceam. Ordinem qui authoribus his in hoc volumine assignatus est, demonstrem. Nomina authorum ipsorum proferam. Proportionem horum librorum ad cæteros medicinales considerem. Divisionem, quam in scribendo dicti observarunt authores, tradam. Nam quod ad utilitatem spectat, duplex sane futura ea est, altera quidem, quod cum in superioribus omnibus impressionibus omnes insignium istorum virorum lucubrationes foedis admodum, innumerisque fere conspurcatæ errorum maculis in situ jacerent, lectorum animos à sui lectione omnino avocantes, ita sunt nostro labore ab omni injuria superiorum impressionum vindicatæ, ut quos antea sui foeditate nauseabundos reddiderant, eodem modo avidissime allecturæ procul dubio sint: altera ea est utilitas futura, quod cum pauci reperirentur, qui plusquam unum, aut alterum hujusmodi authorum haberent, parum etiam fortasse illis assentiebantur. At in nobilissimo

D E D I C A T I O.

hoc Συναγώγῳ, seu congerie, omnes qui de morbo Gallico hætenus scripsere viri alicujus nominis sunt, ita ut omnium voluntati satisfieri posthac posse in hac materia minime diffidam: si quis enim sermonis in scribendo elegantiae cupidus est, habet inter hos authores qui cultis admodum verbis rem tractant. Siquis illis magis adhæret, qui neglecto verborum lenocinio rem propriis contenti, licet crassioribus vocabulis, optime docent, non desunt quos hic sequi possit: si quis brevitas amans est, habet qui breves sunt, si prolixitatis, qui prolixi. Ordinem porro sortiti sibi sunt authores duplicem, primum quidem in primo indice per literarum elementa, alterum in tractatione, prout quisque per tempora scripsit: Quod si quis non adamussim observata à nobis tempora ipsa objiciat (quod in paucis contigit, qui serius ad manus nostras pervenere quam locus postulabat,) Agefilai exemplo eum consolari facile possumus, ille enim puer adhuc, in gymniorum ludorum celebratione, loco minus honesto à chori magistro collocatus (licet jam Rex foret declaratus) obtemperavit, dicens. Euge demonstrabo non locis viros, sed viris loca effici honorata. Proportionem librorum istorum ad libros medicinales reliquos non est facile statuere, de natura nanque morbi Gallici magnum est dissidium, ita ut discuti à nobis hoc loco nequeat, nunquid opus hoc redigendum sit ad tractationem intemperiei præter naturam, an ad vitium in compositione, an ad unitatis solutionem, an potius (ut aliorum est opinio) ad morbos in tota substantia. Circa divisionem illud observandum, quod omnes ad tria præcipua capita reducant totam suam de morbo Gallico conscriptionem, nempe ad morbi Gallici originem, & causas, ad signa, demum ad curam. Redeo modo ad te Vir præstantissime, quem rogatum etiam atque etiam velim, ut quod sub tuo felicissimo nomine volumen apparuit, fovere mineris, ac tueri. Fovebis autem, ac tueberis, si magnam te partem esse hujus voluminis agnoveris, tu enim inter hos omnes scriptores unus es pro mille, & velut inter astra lucidus Sol, sed non est ut ego tua tibi pluribus commendem. Vale Medicorum Hippocrates, & sæculi splendor. Venetiis MDLXVI.

J O R D A N U S Z I L E T T U S

C A N D I D O L E C T O R I.

Quoniam unaquæque disciplina exactius omnino comparatur ab addiscente, ubi is plura perlegerit, quæ ad illam disciplinam pertinent, ob id non sine ratione factum esse à nobis puto, qui in suscepta ad profligandum morbum Gallicum provincia, omnes qui ad hanc usque diem de eo scripsere, in unum veluti corpus cogere desideravimus, ut unicuique studioso, optima admodum, ad morbi Gallici cognitionem & curationem, ex tot authorum lectione, pateret via. Factum est igitur ALOYSII LUISINI Utinensis Medici eximii, virique solertissimi indagine, atque studio, ut magnum authorum, qui de hoc affectu scripsere, numerum habuerim. Quos in duos divisimus Tomos. Primus eos complectitur qui impressi alias fuere, sed non omnes, nam ne corpus ejus admodum excresceret, rejecimus nonnullos eorum in alterum Tomum, in quo sunt & hi pariter qui manuscripti duntaxat antehac fuere. Cæterum ne tuam Lector Candide amplius expectationem frustraremur, primum tibi exhibendum in præsentia Tomum constituimus, propediem mox alterum dabimus, atque ita tempestive, ut ante fortasse imprimi eum posse speremus, quam tu primi lectionem Tomi compleveris. Interim vale, & consilium nostrum boni consule. Ex officina nostra.

INDEX AUCTORUM

Quorum integri Libri, vel Epistolæ, vel Capita
duntaxat, habentur

T O M. I.

A.

+ **A**lmenar (Joannis) Hispani, de morbo Gallico liber, pag. 359
Amati, Lusitani, de morb. Gall. & Scabie Gallica Epistolæ duæ, 651
— ejusdem methodus propinandi Chinam, 654

+ Aquilani (Sebastiani) de morbo Gall. liber, 2

B.

+ **B**ayri (Petri) Taurinensis, de doloribus Gallicis caput unum, 654
+ **B**enedicti (Joannis) Germani, de morbo Gall. liber, 167
+ **B**enivenii (Antonii) Florentini de morb. Gall. caput unum, 399
Brassavoli (Antonii Musæ) Ferrariensis de morb. Gall. liber, 658
— ejusdem cum Alexandri Fontanæ, Mutinensis de morb. Gall. & ligno sancto questionibus, 706
— ejusdem Brassavoli de Radicis Chinæ usu liber, 711

C.

+ **C**ardani (Hieronymi) de China Radice libellus, 755
+ **C**atanei (Jacobi) de morb. Gall. liber, 139

F.

+ **F**ernelii (Joannis) Ambiani de lue Venerea Dialogus, 610
— ejusdem de lue venerea caput unum, 614
+ **F**errandi (Consalvi,) de ligno Guajaco caput unum, 355
— ejusdem de Ligno Sancto caput alterum 358
Ferri (Alphonfi) Neapolitani de Ligno Sancto liber, 404
— de morbis à capite ad pedes curandis per Lignum Sanctum liber, 415
— de morbo Gallico liber, 434
— de exhibendo vino ex ligno Sancto liber, 446
Fracastorii (Hieronymi) de morbo Gall. poematum libri tres, 183
— Prosaica Lucubratio de morbo Gall. 199
+ **F**uchsi (Leonardi) de morb. Gall. caput, 598

G.

+ **G**alli (Antonii) de ligno Sancto non permiscendo, liber, 455
+ **G**ilini (Conradini) de morb. Gall. libellus, 342

H.

+ **H**ock (Wendelini) de Brackenau de morbo Gall. opus, 310
+ **H**utten (Ulrichi) de morb. Gall. liber, 275

L.

+ **L**eonicensi (Nicolai) de morb. Gall. liber, 15
+ **L**oberæ (Aloysii) de morb. Gall. liber, 370

M.

+ **M**acchelli (Nicolai) de morb. Gall. liber, 730
Manardi (Joannis) de morb. Gall. epistolæ, 599
— de ligno Indico epistolæ duæ, 606
+ **M**assæ (Nicolai) de morb. Gall. liber, 39
+ **M**atthæoli (Petri Andreæ) de morbo Gall. liber, 246
+ **M**aynardi (Petri) de morbo Gall. liber, 390
+ **M**ontani (Johannis Baptistæ) de morbo Gall. liber, 554
— de eodem morbo Epistolæ, 566
+ **M**ontesauri (Natalis) de morb. Gall. liber, 114

P.

+ **P**aschalis (Johannis) de morbo Gallico liber, 219
+ **P**hrisii (Laurentii) de morbo Gallico liber, 346
Pollo (Nicolai) de morbo Gallico liber, 242

S.

+ **S**canaroli (Antonii) de morbo Gall. liber, 123
+ **S**chmai (Leonardi) de morbo Gall. liber, 383

T.

+ **T**orellæ (Gasparis) de Pudendagra liber, 491
— de dolore in Pudendagra Dialogus, 502
— de Uleribus in Pudendagra liber, 527
+ — Consilia quædam adversus Pudendagram, 546

V.

+ **V**ellæ (Georgii) de morb. Gall. liber, 206
+ **V**esalii (Andreæ) de Radice Chinæ Epistola, 586
— ejusdem Scriptum Italicum Latinum factum de modo propinandæ Chinæ, 595
Victorii (Benedicti) de morb. Gall. liber, 615
— de eodem Consilium, 650
+ **V**igo (Joannis) de morb. Gall. cap. duo, 450

INDEX AUCTORUM,

Qui TOM. II. comprehenduntur.

B.

Bayri (Petri) Taurinensis, de Doloribus Muscu-
lorum Caput, 850
Borgarutii (Prosperi) de morbo Gallico Methodus,
1118
Botalli (Leonardi) Astensis, Luis Venereæ curandæ
Ratio, 859
Brocardi (Marini) Veneti, de morbo Gallico Tra-
ctatus, 966

C.

Chametei (Antonii) Vergefaci, de morbo Gall. li-
ber. 850

F.

Fallopri (Gabriëlis) Mutinensis, de morbo Gall.
liber, 762
Ferrerii (Augerii) Tolosatis de Pudendagra libri duo,
906
Fontanini (Dionysii) Cephalalgicæ, à Gall. morb.
curatio, 954
Fracantii (Antonii) Vicentini, de morbo Gall. liber,
831
Frizimelicæ (Francisci) Patavini, de morbo Gall.
Tractatus, 980
— adversus defluvium pilorum lucubrationuncula,
998

H.

Hafchardi (Petri) Insulani, de morbo Gall. Tra-
ctatus, 930

L.

Langii (Joannis) Lembergii, de morbi Gallici tu-
beribus epistola, 847

Leonis (Dominici) Lunensis, de Zuccano de morbo
Gall. caput, 903

M.

Maggii (Bartholomæi) Bononiensis, in morbo
Gall. Consilium 1155
Montagnanæ (Bartholomæi) Junioris, in morbo
Gall. Consilium, 958

P.

Paschalii (Michaëlis Joannis) Valentini, de morbo
Gall. Tractatus, 1114
Petronii (Alexandri Trajani) de morbo Gall. Lib.
VII. 1167

R.

Rinii (Benedicti) Veneti, de morbo Gall. Tra-
ctatus, 971
Rondeletii (Guillelmi) de morbo Gall. liber, 935

S.

Strutii (Josephi) Bononiensis, de morbi Gall. pul-
sibus caput, 955
Sylvii (Joannis) Insulensis, de morbo Gall. Tracta-
tus, 1107

T.

Tomitani (Bernardini) Patavini, de morbo Gall.
libri duo, 1015
Trapolini (Petri) Patavini, de morbo Gall. Tra-
ctatus, 1002

SEBASTIANI AQUILIANI,

Medici Præstantissimi,

D E

MORBO GALLICO
TRACTATUS.

Ad Excellentissimum Mantuæ Marchionem,

LUDOVICUM DE GONZAGA,

Eundemque Reverendissimum Episcopum.

P R O O E M I U M.

*E*tsi Illustrissime, ac Reverendissime Ludovice, omnia quæcunque ingenio ac studio consequi possumus tibi facile suppetant, tamen ab administratione Cosmici nostri non alienum arbitratus sum ad te scribere ea, quæ diebus elapsis de ægritudine quam Morbum Gallicum vocant, apud principes nostros disputata sunt, non tamen ut aliquid tua celsitudine dignum adducerem, sed ut illa quæ de illo morbo ego sentirem, quæque reliqui arbitrantur exactissimi iudicii censuræ apponeret examinandæ. Non enim temerarium visum est principi bonarum omnium disciplinarum studioso, aut in notitiam venire, aut eundem suarum quarumcunque lucubrationum participem voluisse. Quandoquidem si integerrimo Cosmici iudicio credendum est; neque in quibuslibet disciplinis diligentior, neque eruditionum omnium amantior ista hæc audiat ætas. Quare (nisi hanc nostram audaciam in bonam partem accipere dedignaris,) & me differentem, & antiquorum sententias medicorum afferentem tuo humanissimo ac luculentissimo ingenio facile feras. Quocirca ne mihi aliquando confusa oratio haberetur, in tria capita volui præsentem materiam dividere. Declaratur primo quo nomine debeat appellari hæc ægritudo, & quod in Galen. operibus memoria habeatur. Decrevi namque ex hujus principis medicorum sententia verba facere. Quare sat mihi erit, si ex illius doctrina ostendero sub quo propinquo genere talis ægritudo collocetur. Ille enim vere in medicina se profecisse sciat, cui Galen. placebit: ut Quintiliani verbis de Cicerone utar. Secundo vero an talis morbus sit unus vel plures. Tertio ex declarati morbi definitione veniam in rationalem curam.

CAP. I.

De Nomine hujus Ægritudinis.

*P*rimum itaque sufficienter absolvam, si per exactissimum modum declarandi Galen. procedam, quem secundo microtechn: exercuit, videlicet per essentialiter inhærentia rei. per ea quæ à proprio. & tertio per ea quæ symptomata, sive casus appellantur. Dicamus igitur (quod ubi concederetur hunc morbum nunquam apparuisse in nostra regione, nec aliqua apud antiquos memoria haberetur, non propter hoc tum tollitur investigandi modus, & tandem veniendi in veram cognitionem ad minus subalternorum generum,) unde fit apertum iter venandi appropriatam speciem; quamobrem accipiamus communem omnium medicorum confessionem, morbum scilicet esse dispositionem præter naturam, qua corpus sensibilibus in operationibus læditur, ut colligitur primo de morbo, & primo sanativorum. Quot igitur modis disponetur primo præternaturaliter corpus ut actioni noceat, tot erunt prima morborum genera: hoc autem sciatur, si quæ integrant corpus ad naturalem actionem cognoverimus. Hæc autem sunt corporis complexio, compositio, & conveniens unitas. Tria igitur erunt prima genera sub morbo reposita ad modum loquendi medicorum: & ne longior quam conveniat procedat sermo, videndum est primo an compositionalis debeat dici ægritudo. Hoc autem commode fit, si talem naturam in suas partes resolverimus, ipsam integrantes. Hæc vero sunt quæcunque exiguntur ad morbi compositionem, si compositum membrum suum debeat facere actionem. Illa ad quartanarium numerum reduxit Galen. primo de morbo, videlicet ad debitam membri formationem, ad convenientem partium numerum, ad laudabilem quantitatem & bonam dispositionem. quæ quidem si præternaturaliter se habuerint, quatuor

Acet per hunc morbum lædi principaliter organica membra, quod & sensus ipse declarat. Nam in hac ægritudine multæ partes corporis extenuantur, aliquæ crassescunt: quæ quidem non ad simplicia, sed composita membra referuntur. quo fit ut manifeste concludere possimus, hanc ægritudinem esse compositionalem. Primum quidem compositionalis naturæ genus diximus plasina, sive formationem. Ad hoc autem ut membrum sit bene plasatum, hæc necessario concurrunt, debita membri figura, conveniens porus, cum debita asperitate, & decedente lenitate. Si igitur membrum propter hoc recedit, vel propter aliquod istorum à debita coæqualitate cadet in morbum, qui fit in plasinate. Et cum dictum sit ex hoc morbo multa membra macrescere, aliqua ingrossari (exasperatur enim cutis quæ deberet esse lenis in multis partibus corporis, unde debita sive naturalis forma corrumpitur) inferri potest esse morbum in forma conclusum. itaque patet hucusque esse compositionalem morbum in forma: quem etiam morbum tetigit Galen. 2. de morbo. Ex quibus via est jam agilis ad inveniendum appropriatam speciem ægritudinis hujus per essentialia huic morbo inhærentia. Dictum etenim est formam naturalem membri ex debita figura, concavitate pori, asperitate, & lenitate componi. Quæcunque igitur signa sumuntur ab istis, aut ab aliquo istorum, erunt signa sumpta à rei substantia. Ab istis igitur arguendo, statim deveniemus in cognitionem propriæ speciei, quam sedulo quærebaramus, verum ingrossantur membra per hunc morbum, pustulosa fit cutis & tantæ grossitici, ut similitudinem habeat ad pellem elephantis, subtiliantur & multæ corporis partes, & intumescit facies, adeo ut satyrica corpora videantur: quæ omnia tribuit Galen. elephantiasis morbo, ut statim ex diversis locis declarabimus. Nam ut certior fiat processus, adducam verba Galen. secundum propriam seriem. unde manifestum erit quantum ad hoc, hunc, qui serpit in populum morbum, esse elephantiasim. In libro autem de cholera nigra inquit. Apparent autem & aliter absque febriendo plurimis pustulæ secundum cutim factæ ingrossatam & exsiccata, abundantem melancholico humore ipsum expellente foras, nam ex hujus genere est elephan-

tuafis. Item Galen. in libro de definitionibus. Elephas A est passio crassa, & inæqualis. Item in secunda parte introductorii antequam loquatur de divisione curationis, quæ fit per pharmacum in capitulo de elephantiasi. Cutis enim hac passione contentorum & crassior est, & durior, similitudinemque habet ad pellem elephantum. Rursus secundo de morbo. Siquidem & elephas nominatur & tabes: manifeste autem permutant formam: & postea subdit. Et universum, similes satyricis elephantessunt. Formantur satyrici, rubicundi, ridentes apertis labiis, dentes ostendentes, facie quemadmodum inflata, alia aliter, reliqua habentes subtilia, quorum alia expressit Philostratus in imaginibus. Inquit enim inspicant adolescentem rubicundi, & ridentes apertis labiis, dentes ostendunt, & ob id aliquando morbum appellant satyricum, unde & in libro de tumoribus præter naturam. Quibusdam vero eorum ultra adveniunt hanc passionem: cum incipit, consueverunt vocare satyriasm: satyris enim facie similes fiunt. & parum infra. Fiunt & secundum alias particulas carniū eminentiæ. Item sexto de morbo. Et similiter nigram choleram alias carnem, atque apertam B elephantiasm ab elephante dictam. Et quia causæ morbi, reducuntur ad substantiam morbi, cuius sunt causæ, ideo signa sumpta à causis huius morbi dicantur quomodo sint sumpta ab essentialiter inhærentibus, quod Galenus exercuit secundo de crisi. Cognoscitur autem causa faciens morbum ex ratione exeuntium, ut docuit secundo de crisi: rationecoloris ut in libro de phlebotomia. Inquit enim, albiore scemina albiorem sanguinem coacervant. Nigriores vero grossiorem, & melancholiorum. Item in decimo meminit. Rursus in decimoquarto therapeuticæ. Differentibus tandem aliter demum tumoribus, non in colore solum, sed in differentiis quæ secundum calidum, frigidum, duritiem, & molliem. ideo ruber quidem tumor, manifeste indicat hic existere sanguinem. Item & figura pustularum facit ad causæ cognitionem, ut Galen. in commento xvi. particulæ Aphor. ponit ibi. Latæ pustulæ incipientes. Ergo ad exeuntia, apparet tales pustulas emittere aliquantulam faciem lividam non bene o-lentem. sed his temporibus humorem quemdam album, qualis est albedo oculi. interdum subrubeum cum quadam lividitate videmus, quæ omnia ostendunt materiam talis ægritudinis esse aut ipsum sanguinem melancholicum, aut nigram choleram, aut crassum phlegma. De phlegmate autem non est dubium. Nam contigit paulo post dum hæc disputata fuerant etiam facta quod anatomia cuiusdam qui in vita patiebatur talen ægritudinem cum doloribus, & aliis quæ huic morbo sunt solita complicari, inventaque est mirabilis copia phlegmatis viscosi in juncturis genu per spatium fere octo digitorum supra juncturam, separatique præterea cannis facientibus juncturam exivit major copia, adeo ut iudicatum sit repletam esse medietatem unius cyathi. Nec poterat esse ros futurum nutrimentum, quia in illo, & nullo alio consimili? Nec ros est illo modo coadunatus, sed est aliquid irrorans membrum nutriendum ut colligitur primo naturalium virtutum à Galen. Similiter ossibus ibi existentibus advenit nutrimentum per concavitates, musculis per propria vasa. Similiter membranæ quamvis carnes, & membranæ se ipsa regentia appellaverit Galen. 2. techn. hoc tamen eodem modo quo de interioribus primo declaratum est. Diceretur fortasse causa humectandi loca illa, quia sicca, & in nimio motu. hoc tamen non negatur. attamen falsum est quod tanta humectatione indigeat. Nam cur in aliis juncturis hoc sub tanta quantitate non est inventum? In genu namque sinistro invenimus de eodem humore in subdupla quantitate, nec obstat si dicatur quod dextrum latus debet esse humidius ratione hepatis: quia dextra pars matricis est calidior & sicior, ut in libro de spermate ostensum est. Sed redeat nunc sermo noster unde discessit; attendendo colorem pustularum subalbidum, aliquando subnigrum aliquando aliquali subrubeo: quæ prædictos humores ostendunt. Item figura pustularum plana est & ad sensum patet, quæ frigidam ostendit materiam ut habetur in comm. Aphor. sextæ particulæ superius adducto. Has omnes easdem causas, & omnia alia ascripsit Galen elephantiasi. Nam ait in libro de tumoribus præter naturam. Melancholica vero passio est, & elephas propriam quidem generationem habens ex sanguine melancholico. in tempore vero fit nigra. Item in lib. de cholera nigra. Ubi etiam ait quando qualitates obtineat mitiores niger humor sanguini commixtus subrubeam elephantiasm operatur. Similiter secundo ad Glauc. Rursus in secunda parte introductorii. Similitudinem habent ad pellem elephantis. Causa autem passionis est phlegma grossum, & nigra cholera. Item undecimo de simp. medicina capite de carne. Et veluti quidam cortex excidit à cute, in qua detinentur maxime grossi, & viscosi humores, delati in cute, in quibus scabies, & lepra, & elephantessunt. Præterea in libro de

definitionibus. Cujus color lividus est secundum colorem album oculorum. Causam vero materialem, five subjectivam primo de differentiis febrium ex Hippoc. sententia in libro Epidemiarum manifeste retuli in ea quæ sumuntur ab essentialiter inhaerentibus. Si quis vero subjectivam huius morbi causam requirat certum est quod cutem inveniet. Vidimus namque in anantomia pustulas istas vix penetrare cutem, plurimas vero in ipsam superficiem. Sed quia ista ad sensum cognosci possunt, probatione non indigent. Consimiliter Galen. elephantiasm cutaneum morbum voluit in libro de cholera nigra, ubi morbum secundum cutem appellat. Similiter in libro de tumoribus præter naturam inter melancholicas & cutaneas passiones reposuit. Secundo ad Glauc. dixit elephantiasm fieri ex humore diffuso per cutem, maxime ad faciem. Similiter xi. de simp. medicina. Item in suo introductorio allegato capitulo. Elephantia, lepra, impetigo, & scabies, alphas, leuce, ponuntur morbi cutanei cum manifestis aliquando cutis exulcerationibus. Ex quibus omnibus summam concluditur quantum ad essentialiter inhærentia hunc morbum esse elephantiasm secundum Galenum, quare &c. Expediendum est modo quam brevioribus poterimus quo modo concludi possit à necessario consequentibus propositum nostrum. Hoc autem ad duas differentias reduxit Galen. in libro de constitutione artis medicativæ, scilicet ad necessario consequentia dispositionem, & necessario consequentia differentiam, five modum dispositionis: sed prima nunc accipiuntur à nobis. Illorum vero quædam in initio morbi apparent, quædam vero in processu morbi, ut ex allegatis superius locis colligitur à Galen. Et quia compositio, de qua nunc est sermo noster, in organicis consistit, hæc autem aliquando æqualia habentur, primo modo sanitas secundum compositionem iudicabitur, alio modo diversimode lapsa secundum quod diversimode in sensu sit impressio, ut alias dictum est. Ad debitam autem coequalitatem sequitur necessario pulchritudo, sed ad indebitam deformitas. Signa igitur sumpta à pulchritudine, aut deformitate dicentur accepta ex necessario consequentibus compositionem. Idem erit iudicium de quocunque alio necessario consequente quocunque illorum, quod essentialiter concurrebat ad integrandam compositionalem naturam. Dicamus igitur quod tales hoc genere morbi laborantes, & si non statim à principio, saltem in processu temporis fiunt, ut quisque sensibilibus cognoscere potest. Consimilem proprietatem attribuit Galen. elephantiasi in locis allegatis. expresse tamen in libro de tumoribus præter naturam, & in simplici medicina. Inquit enim, quandoque horribiles sunt ad videndum. Item, ipse autem factus deformis. Sed ut adhuc distinctius ista videamus, & brevius non recedentes à modo procedendi Galen. suppono quod ab ipso notatur primo de ingenio sanitatis videlicet accidens, quod convenit humano corpori duobus modis ad summum esse: aut quia actioni virtutis contingit, & dicitur nocumentum ejus, aut alio modo immutavit corpus, sicut colores primo modo dicimus propria accidentia, secundo modo communia. His acceptis, dicamus cum eodem tertio de morbo & accidente, quod actio quæcunque nostri corporis, tribus modis læditur, corrupte, diminute, ablate. Consimiliter est in genere, tot etiam modis variabuntur accidentia. virtutis autem differentias multi plures faciunt, multi vero unam, ut xii. therapeut. tangitur. Sed quomodocunque sit, tot modis primo variabitur proprium accidens, quot modis & ipsa virtus recepta. Postea & illa trimembri divisione discurrunt, præterea per nocumenta, quæ accidunt actioni virtutis, descripta à Galen. in patiente elephantiasm omnia illa inveniemus, & in talibus qui hoc genere morbi laboraverunt, quo fit, ut manifeste concludi possit per argumenta scilicet à proprio, hunc morbum esse elephantiasm secundum Galen. quare &c. Restat ultimo inquire quantum ad ea quæ casus vocantur, & proprie accidentia, quæ aliter contingunt corpori quam prædicta: illa autem actioni contingunt ut dictum est. Casus autem reducuntur aut ad qualitatem mutatam, aut ad exiens mutatum, aut ad utrunque, non sic intelligendo quod omnia quæ ab istis sumuntur dicuntur proprie accidentia: sed hoc sane intelligentibus relinquatur: sed ad qualitatem mutatam, accidentia ad quatuor modos reduxit Galen. (nam talia accidentia ut comprehenduntur visu, aut odoratu, aut gustu, aut tactu) tertio de morbo hoc. Discurrando igitur per ista inveniemus Galen. ut supra tactum est, elephantiasi tribuere colorem quemdam lividum, ut in libro de definitionibus. similiter & horribilitatem ad videndum: similiter & de his quæ olfactu percipiuntur. Unde xi. de simplici medicina. ipse autem jam foetebat factus deformis. sentitur autem talis foetor ab istis. unde multoties volens hoc experiri, ego, factus prope, percepi illos male olere: imò & unusquisque qui tali morbo la-

borabat ex hoc videbatur esse sibi majori fastidio. ubi vero per consimilia alia discurremus, hunc modum sectantes, inveniemus omnia uniformiter corrucere. Similiter etiam & per exeuntia mutata possemus discurrere: sed reliqua haec dimittamus volenti ulterius considerare: & qui exactiori experientia premeretur, imitando semper processum artificialem Galen. III. de morbo. Mihi vero satis sit, summam ex omnibus istis ita collectis aperte ostendisse propositum nostrum ex Galen. intentione fuisse sufficientissimum, ut nostrae fuerat intentionis. Tamen ad propositi nostri confirmationem adducam Cornelii Celsi auctoritatem. libro namque tertio, ubi de elephantiasi facit mentionem sic inquit. Ignotus autem pene in Italia, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, quem elephantiasim Graeci vocant. isque longis annumeratur. totum corpus inficitur, ita ut ossa quoque infici dicantur, summa pars corporis crebras maculas crebrosque tumores habet cum his quae sequuntur. hoc idem sentit Plinius. si quidem xxvi. c. i. tribuit elephantiasi omnia quae cernimus in hoc populari morbo. Nec mirandum est: quia dixerat ipsam a facie saepius incipientem in nare primo veluti lenticula: nam tales cutanei morbi apud diversos diversis modis possunt incipere ex dispositione partium subiecti patientis, ut nos in hoc morbo hodie videmus. Non enim apud omnes in pudendis incipit, imò alias is morbus erat lethalis, etiam cita morte. Quod Serenio medico referente, ex malignitate materiae facientis morbum. hoc tamen hodie raro accidit, ut in tertia parte dicetur. Ex quibus jam clarum est omnibus, qui animo non perturbato hanc rem trutinarent, morbum dictum vulgo Gallicum, esse elephantiasim. Etiam primae parti finem imposuissim, nisi Conciliatoris dicta aliquantulum me retinuissent. Differentia namque. clxxvii. ex plurium virorum illustrium sententia, quos longum esset enumerare, innuit elephantiasim esse nefandam leprae speciem. Item etiam Galen. ipse visus est hoc concedere, ut ex suis verbis elici potest secundo de morbo, ubi agitur de causis morbi in forma sub hac serie. In leprosis enim dilatatur nasus, anhelitus grossus efficitur, aures subtiliantur, & fiunt quasi illud quod appellatur elephas. Rursus vi. ejusdem, ubi est sermo de his quae digestionem contingunt, & nutritioni, sic habet. Et inde in hujusmodi carne lepra generatur, quam Helleni appellant leuchim, quod albedo interpretatur: & similiter carnem nigram atque asperam elephantinam, atque leoninam nominant. Item secundo ad Glauconem circa finem, videtur concedere elephantiasim quasi universalem cancrum. Adhuc ibidem ait quod eradicatas & inveteratas reprimere licet magis quam sanare, isti autem sanantur. Paulus namque Aegineta, qui dicta Galen. in compendium reddidit, in principio quarti libri ubi de elephantiasi agit, voluit elephantiasim quasi universalem cancrum: imò & Cappadocem Aetium scio fuisse hujusmodi sententiae. Sed quia locus ab auctoritate debilis est, nisi rationibus fortificetur, justum erit & aliquas rationes subnectere, quarum haec sit prima. Si apud Galen. elephantiasis non esset morbus a nobis dictus lepra, sequeretur eum insufficientem, & inartificiosum in dando nobis medicinam, quod nefas est dicere in medicorum regem, patet hoc: nam nullibi fecit mentionem de cura leprae. Præterea quaecunque tertia quarti dicit Avic. de lepra, dicit Paulus de elephantiasi. Similiter quaecunque Galen. de elephante, Avic. de lepra, quo fit ut elephantiasis apud Paulum & Galen. sit lepra apud Avicem. Præterea Plinius quem dixi nostri parti favere, aperte mihi est contrarius: nam in allegato loco voluit hunc morbum Aegypto peculiarem, exitialemque Aegyptum habitantibus. Si quandoque tali genere morbi rex vexaretur, utebatur balneis ex sanguine hircino. Consimile remedium legimus in historiis consuluisse medicos Constantino Imperatori qui lepra laborabat, quare &c. Alia possent adduci argumenta, quae causa brevitatis relinquuntur, cum inferius ponatur universalis solutio. A talibus autem brevi me expediam cum nec apparentem habeant difficultatem secundum nostrum Galen. secundum quem erat propositum nostrum praesentem materiam declarare: quare quicumque alii oppositum dicerent, propositum nostrum non destrueretur, sed posset in hoc calumniari. Dicerent nonnulli, temerarium fore tantum mihi arrogare, me his melius dicta Galeni intelligere, eo maxime cum Paulus Aegineta dictis nostris contradicatur. Sed unum rogo, ut, qui haec nostra dicta aliquando, dum otiosi sunt, percurrent, æquo adsint animo, nec me repente indefensa causa condemnent. Ostendam proculdubio ex dictis Pauli & Galen. elephantiasim apud Paulum esse longe diversum morbum ab exulcerationibus dictis modo. Ex quibus omnibus summam concluditur quantum ad essentialiter inhaerentia, hunc morbum esse elephantiasim appellatam. Paulus itaque in principio quarti libri laudat auctoritatem Aëtii qui voluit elephanta cura-

tionem attingere non posse: & ut omnia meliori modo procedant, ponam prius verba Pauli secundum propositum ordinem. Inquit ille, recte puto Cappadocem Aëtium dixisse oportere videlicet virtutem auxiliorum majorem esse ipsis aegritudinibus, & idcirco curari non posse elephanta. non enim reperi medicamentum ipso validius, nam si cancer quasi elephas existens in una particula incurabilis & apud ipsum Hippolytum existimatus est, quomodo non magis elephas quasi cancer quidam existens in toto corpore penitus incurabilis erit? haec ipse ad verbum. Ex quibus sic formatur ratio secundum Paulum: nulla elephantiasis recipit curationem: sed elephantiasis secundum Galenum recipit curationem, igitur elephas secundum Galen. non est elephas secundum Paulum. Sed dicet quis, majorem assumpti syllogismi non esse veram, nam ibidem Paulo inferius inquit. Quamobrem de his qui tali morbo victi sunt, desperandum est, sed in principio morbo existente, ita ut neque aliquod extremum exciderit, neque superficies exulcerata sit, nec etiam tumores ad plurimum elevati sint, sed turpior quodammodo solum facies (scilicet ut haec non valde dedecens appareat) curare tentabimus &c. Ex quibus dicet ille, secundum Paulum in principio morbus curari potest, in quo Galen. curavit elephantiasim, & ita syllogismus non procedit. Sed haec nobis non obstant, primo. Nam Paulus non dicit in principio non posse curari, sed quod ipse conabitur curare, ac si diceret extra principium aegritudo haec non recipit curationem, sed si possibile sit aliquando hanc aegritudinem curare, in principio conemur. Ex his potius arguitur impossibilitas; iterum his omissis arguatur sic, elephas secundum Paulum non recipit curam extra principium, sed secundum Galen. elephas recipit curam extra principium &c. Minor facillime deducitur. Nam undecimo de simplici medicina, ubi de carne loquitur, referens causalem quandam experientiam de elephantioso, quem dicit aliquandiu conversatum cum hominibus, deinde quia jam foetebat factus deformis, constituta est illi humilis casa, postea dierum intervallo illi cibos afferebant, canicularibus præterea diebus sanatus est. Quis diceret hunc esse in principio suae aegritudinis, foetor namque cum deformitate ostendit illum exivisse principium, quod apparet ex his quae dicit in libro de tumoribus præter naturam, inquit; elephantiasim propriam generationem habere ex sanguine melancholico: tempore vero fit nigra cholera, quando scilicet foetidi sunt & horribiles visu, ac si diceretur procedente tempore quando non sunt in principio fit nigra cholera. Consuevit namque Galen. cum aegritudo est in principio, dicere illam esse in principio, ut eodem capitulo de illo quem quarto loco ponebat, inquit. Is in principio passionis erat, de primo hoc non, sed quod foetebat cum deformitate, significat namque confirmatum fuisse illum in aegritudine. Rursus in illoniet capitulo ubi de philosopho illo quem excellentis doctrinae prædicat, inquit, quod potius desiderabat mori quam sic flebiliter vivere. Quis diceret, tales leprosos in principio flebiliter disponi: sed cum aliquod extremorum excidit aut superficies exulceratur aut partes corporis plurimum elevantur, tunc appellantur flebiles, & tunc non potest aliqua species secundum Paulum curationis haberi. Præterea ex argumento Pauli de facto concludamus hunc morbum aut penitus incurabilem esse aut cum magna difficultate. imò hoc non affirmat, sed dicit se conaturum. Arguit enim auctoritate Aëtii. nam si cancer, quasi quidam elephas, existens in una particula, incurabilis &c. quanto magis elephas cum quasi cancer existat in toto corpore penitus incurabilis erit? quem arguendi modum tetigit Avic. cap. de lepra. Quærat modo quot cancris ipsa curavere, imò arguatur sic: magis videtur quod deberet curari cancer quam elephas secundum Paulum & Aëtium, sed ille aut non curatur aut maxima cum difficultate. igitur elephas penitus incurabilis existet ex Pauli sententia. at secundum Galen. talis morbus videtur facilis curæ, ut patet in v. exemplis in allegato capitulo. Item mirandum est de sic dicentibus, nam qui semper apparent Graecos extollere (qui vere in omni doctrinarum genere laudandi sunt) eosdem mirabiliter deprimunt. Faciunt enim Aëtium valde puerum in medicina, quem Paulus tantopere laudat. Nam dicunt ipsum non invenire tali morbo medicinam potentiorum, quem Galen. ex modica exhibitione viperati vini ejiciebat. nonne & Paulus viderat xi. de simplici medicina? cur tantum laudasset Aëtium, nisi forte dicerent tempore Pauli & Aëtii non haberi copiam viperarum: migraverunt fortasse ad Fortunatas insulas. Gravior hercle ista amplius declarare: sed ut omnia in contrarium fortius vincant, iterum instabimus. nam ille morbus, a quo cum curatur aliquis, currit in alium, non debet denominari morbus ille in quem transit ad bonum sensum, Sed Galen. ex elephantioso fecerat leprosum.

sum ut patet in libro dicto. scil. xi. de simplici medicina, in tertio & quinto exemplis. igitur elephantiasis apud Galen. non est lepra. loquens igitur Galen. de Philosopho qui patiebatur elephantiasim, inquit. Habens vinum sic toxicatum effectus est leprosus. & parum infra de alio. In elephantioso conversa est passio non post multos dies in lepram. Diceretur forte, quod ex una specie lepræ fecerat transire in aliam, veluti si ex secunda specie ethicæ transiret in primam, unde postea facile curaretur. Sed hæc responsio stare non potest, nam concedatur gratia disputationis diversa animalia posse ad invicem transmutari, ut in fabulis scribitur, & accipiantur homo & leo, si quis diceret hominem conversum esse in animal, si in leonem fuisset transmutatus: significaret certe hominem prius non fuisse animal. A pari si ponamus elephanta esse speciem lepræ, non diceremus elephantiosum, sed esse leprosum. Sed dicet alius, me recte non tenere Galen. sententiam, nam lepra secundum Galen. est morbus cutaneus, importans quandam exsquamationem, ut vocabulum ostendit: lepis enim squamationem significat. quare decipiuntur qui credunt Galen. per lepram intelligere morbum quem hodie intelligimus lepram. & ita text. Galen. optime consonat. nam morbus ille nefandus conversus est in lepram, i. e. in huiusmodi exsquamationem, ut verba Galen. in primo exemplo videntur manifestissime importare. Contra quem sic arguitur secundum Galen. una species est lepræ in qua non fit talis exsquamatio: solum igitur non semper apud Galen. lepra accipitur pro tali exsquamatione. antecedens patet. nam in libro definitionum (ut supra inductum est) definiendo lepram, sic inquit. Lepra est mutatio cutis, ad id quod præter naturam cum asperitatibus & pruritibus & doloribus & squammis abjicit, interdum quidem non, sed interdum plures partes corporis depascitur. Ecce manifeste dicit Galen. quod non semper in lepra abjiciuntur squammæ, & ex consequenti quod lepra non semper clamat talem exsquamationem. Nam quærat ab istis quid intelligat Galen. per hæc verba, interdum quidem non, sed plures partes corporis depascitur. ubi unusquisque sanæ mentis, diceret Galen. intelligere morbum à nobis dictum vulgo lepram. Ex quibus advertendum est quod ex tali definitione declaravit nobis Galen. duas species lepræ, primam, in qua exsquammatur, vel velis dicere, cortices abjiciuntur: quædam ut accidit dum nominantur cancri, quæ species est facilis curationis, quæ quidem est passio solius cutis, & de hac intelligit Galen. ubicunque dicit lepram esse passionem solius cutis, in quam etiam speciem transmutabat Galen. elephantiosos. secundam speciem, in qua insensibiliter consumuntur carnes, excidunt particulæ, quæ prius plurimum elevabantur &c. & talis est aut difficilis curationis, aut longe difficilioris prima. imò qui hac specie laborant, non nisi durissimam speciem curationis possent habere, & hanc in principio solum, quia post principium solis prognosticis sunt relinquendi, quam etiam speciem posuit Avicenna tertia quarti, cum voluit antequam ingrossaretur ægritudo ut adhibeantur curationes & mundificationes, quo fit ut secunda responsio ad mentem Galen. stare non possit. Sed cum ad hoc pervenerit sermo noster, Arabes multi differentiam fecerunt inter lepram, & elephanta, ut patet ex Avicenna tertio & quarto canone. Et credendum est vitio translatorum esse translatos tales terminos, elephantiasim, lepram. Similiter bonus Mesie tractatu de medicinis solutivis capitulo de confectioe hamech inquit. Confert ægritudinibus cutis, sicut est scabies, morphea, lepra, cancer, elephanta, & impetigo. Avenzoar etiam tractatu septimo libri secundi ponit differentiam ut patet. xi. & xxv. capitulis. Et quam speciem lepræ secundam dicimus secundum Galen. similiter ut ille. Nam lepram cancrum pessimum in corporibus hominum appellat, quemadmodum & Avicen. Similiter Rhasis quinto & nono ad Almanforem differentiam facit inter elephantiasim & lepram. lepramque appellat quam nos vulgo dicimus lepram. De antiquioribus vero nostris Plinius xxv. cap. i. ille loquens de elleboro, medetur inquit elephantiaæ albæ, & lepris. Præterea de elephantiasi dixit xxvi. capitulo primo, hunc morbum usque ad tempora magni Pompeji nunquam fuisse in Italia, deinde brevi restinctum fuisse, ut etiam gemurfa oblitterato nomine credo quidem, quam nos dicimus lepram, nunquam fuisse restinctam in Italia, sed bene de morbo Gallico, adeo ut hæc passio nec à nostris proavis, nec ab aliis longe antiquioribus unquam visa fuerit: hoc idem Lucretius ipse testatur: nam temporibus suis nondum talis popularis morbus in Italia apparuerat, ut patet libro vi. sub his versibus. *Est elephas morbus qui propter flumina Nili nascitur & Ægypto in media neque perierit unquam* &c. Plura alia adduci possent, quæ gratia compendiosioris processus relinquo. Et quia res hæc in se clarissima est, modo in oppo-

situm adducta responsione postpono illos qui oppositum tenuerunt. & quicunque dixerunt elephanta lepram, nisi hoc probaverint ex Galen. aut Hippoc. ut nostræ fuerat intentionis à principio. Sunt tamen qui favent nobis longe celebriores, ut visum est quantum ad negativam conclusionem, videlicet lepram non esse elephanta, esto quod Arabes plurimi per elephanta aliud intelligant quam Galen. ut patet fen. xxi. ab Avicenna: licet volenti ulterius considerare concordia appareat inter Galenum, & allegatos Arabes. aliis tamen hoc derelinquatur. Adverte pro istis qui dixerunt Galen. non tractasse hanc materiam, videant ipsum tertio interiorum tertio. Ad primam Galeni auctoritatem dicitur literam esse depravatam: nam debet sic jacere: si quidem elephas nominetur & phthisis, manifeste autem permutant formam: tumescit enim nasus, & postea concluditur, & in universum similes satyris elephantes fiunt. nulla hic fit mentio de lepra. similiter litera sexti libri debet sic jacere. & inde in huiusmodi carne leuce generatur, quam Helleni appellant leucem quod albedo interpretatur. & similiter nigram carnem atque asperam in elephantiasim ab elephanto dictam. Item ad Glauconem sic debet esse series. & quandoque ad cutem totus expellitur, fitque is morbus quem elephantem nominant. nec in Græcis exemplaribus est illud, Inveteratas &c. Sed quia aliquis in hoc me reprehenderet quod negem illa esse Galen. dicta, cum jam per plures annos fuerint sic impressa, & in manibus tam illustrium virorum: Attamen rogo illum absque aliquo gravi animi affectu, videat ipse Græcam literam: sunt namque Galen. text. in propria lingua in manibus multorum. & Deus sit mihi testis, quod si haberemus Galen. libros ut decet fideles, omnes alii superfluerent in medicina scriptores præter Hippoc. omnium magistrum, esto quod multi alii recte scripserunt. At Paulum, dictum est, fuisse contrariæ opinionis, ut latius declaratum est. Ad primam inductarum rationum dicitur, quod illa manifeste peccat in forma. est enim conditionalis falsa, ut probatum est, elephas namque non est lepra: nec Galen. est diminutus: & ad probationem, negatur assumptum. imò in secunda parte introductorii in loco toties allegato ponit, quod cura lepræ est per ducentia phlegma, & exterius inunctiones: unde dat præterea nobis intelligere, quod si qua est ex melancholia, curatur per ducentia melancholiam & exterius inunctiones. dixerat sexto de morbo & accidente lepram generari ex multiplicatione cholerae nigræ in toto corpore: pro quo advertendum est ex sententia Galen. quod illa secunda species lepræ fit ex nigra cholera: prima vero, ut plurimum est ex falsitate. & ideo secunda species vel omnino incurabilis est: vel maxima cum difficultate potest curari. Esto quod Rhasis curaverit juvenem istum ut refert quinto ad Almanforem. prima vero difficillime curatur. Cum igitur secunda species apud Galen. judicata sit fere impossibilis curae, voluit illos potius prognosticis derelinquere. tamen si aliqua curabilis esset species, quia jam dixerat ad causam attendendum, in tali eductia melancholiam & exterius inunctiones juvabunt. Ulterius, ad manus nostras nondum pervenerunt Galen. opera omnia in medicina, & sicut multos fecerat particulares libellos de diversis ægritudinibus: ut de cura lapidis, ictericiæ &c. ita forte de lepra fecit. Ad aliam rationem dicitur, quod argumentum concludit verum: sed non illud quod intendit, sic arguens. nam licet concedatur quod lepra sit elephantiasis apud alios & maxime apud Galenum. Si vero intelligeretur quod Græci omnes sic existiment palam quod hoc fatuum & falsum est. nam Galen. in libro de definitionibus. postquam dedit definitionem lepræ, posuit definitionem elephantiasis longe diversam ab illa quam de lepra, in qua dixerat quod depascitur carnes. similiter & in libro introductorii primo ponit definitionem elephantis, deinde lichenis, præterea lepræ, ergo si definitiones sunt diversæ, necesse est etiam definita diversificari. Avicenna enim capitulo & fen. dicta, per lepram intelligit secundam speciem positam à Galen. nec mirum si Avicenna tribuit leproso quæ Galen. elephantiasi multis de causis. Primo, nam sicut superius dicebam, multoties ubi Galen. elephantiam nominabat, translatum fuit lepra, quod patet ab Avic. capite de lepra. ubi referens fortuitam illam experientiam quam ponit Galen. undecimo &c. inquit. Sicut quidem accidentaliter sanati sunt ex intentione interficiendi ex eo qui in potu tribuit ut moreretur ille leprosus. ubi Galenus habet elephantiosus. Secundo quod inconueniens esset diversis ægritudinibus convenienter unicam medelam applicare, quemadmodum Galen. vi. interiorum de passione renali & colica dicit, & vii. Meimir de diac. in libro namque de interioribus dicit quod licet in principio sint difficiles ad cognoscendum, non tamen tunc diversæ medicinae sunt necessariae. & hoc idem primo interiorum. sed in hoc non oportet tempus conterere, nam boni sciunt

practici quomodo una simplex medicina diversas sanat aegritudines, & maxime provenientes ab una causa, imò & à diversis, ut de melle dicitur. similiter de agarico, aloë &c. ut à Galen. & Mesue accipitur: & ita de multis aliis medicinis quas longum sit enumerare. patet jam quantum valeat hæc forma arguendi. Quæcunque laudat Galen. in elephantiasi, laudat Avicenna in lepra. Igitur elephantiasis apud Galenum est lepra apud Avic. Sed quia apud istos habetur difficultas de viperis: nam extraneum videtur illas prodesse huic ægritudini, quas tantum laudat Galenus in elephantiasi, nisi elephantiasis sit lepra. ideo videant & attendant ad proprietates carniū viperarum, & definant admirari. xi. nanque de simp. medic. allegato capitulo, excalefacientem & exsiccantem habent virtutem, & summopere diaphoreticam, præparaturque ad cutem materia per ipsas. Præterea similiter evacuando. xiiii. therapeuticæ. ubi de curatione multæ carnositatis est sermo, mirabiliter subtiliandi proprietatem tribuit istis carnibus, imò & fali ipsarum: & ideo arthriticis doloribus provenientes à grossis humoribus sunt convenientissimum remedium: quo fit ut sint multum destructivæ cutanearum passionum. Ad ultimum & historicum argum. dicitur primo quod ipsum peccat in forma, arguit enim sic. sang. hircinus opitulatur elephantioso, & idem opitulatur leproso. igitur unus est opitulans leproso & elephantioso. Quod concessimus. Et ex hoc non sequitur quod unus sit alius, concessio illo, quod in tertia figurâ accipiantur omnes particulæ ne videamur sophistæ, nam ut paulo ante dicebamus, una & eadem medicina diversis prodest ægritudinibus: & si fit sermo de medicinis compositis, instantia est de theriaca, quæ multis ægritudinibus prodest, ut scit unusquisque, etiam parum in medicina eruditus. sed istis longe melior esset inquisitio quomodo sanguis humanus & theriaca diversis profint ægritudinibus. sed certi respondebunt à proprietate occulta. & si mihi liceret exclamare ob medicorum infamiam omnia convertentem in occultam proprietatem: facerem itaque &c.

Item bonum esset quærere modum præparationis humani sanguinis. & tunc manifeste viderentur multa etiam in fabulis scripta aliqua fulciri veritate. sed de his alias. nam secunda hujus tractatus pars nostras personat aures: quare primo capiti finem impono. Deo sit laus, gloria & honor. Amen.

CAP. II.

De unitate, & pluralitate hujusmodi morbi.

Imittens fere omnes illos compositionis modos præter unum quem tetigit Galen. i. de morbo, de illa tantum compositione loquar quam communiter medici intelligunt. Nam ipsi quærentes an talis morbus sit compositus, quærunt an plures morbi de facto ad invicem complicantur: omittendo similiter illud quod interdum febricula quædam suboritur, & taliter aliquando consuevimus dicere pleuresim morbum compositum. Similiter nec nunc sermo sit de compositione respectu læsarum operationum. Et quia plures actiones in uno aut pluribus morbis manifestissime impediuntur, ideo morbi plures accipiantur. Secundo differentiam esse inter morbum & passionem qualem ponimus inter viam & terminum, sicut diffuse declaratum est à Galen. 3. de morbo, & secundo de ingenio sanitatis: licet aliquando terminis abutamur. Item accipiat & tertio quod aliquid dum est in via potest & debet à termino accipere denominationem, patet hoc etiam aliquantulum exercitato in philosophia naturali. Adhuc quarto supponatur quod accidentia, quæ competunt ipsi passioni recipiantur à medico ac si competere ipsi morbo: patet de doloribus multoties accidentibus dum in fieri sunt apostemata. Ex quibus infertur elephantiasim esse unum morbum, doloresque ibi accedentes non facere morbum distinctum: ut dicemus ibi conjunctam esse arthriticam passionem: imò tales dolores consequuntur elephantia ut passio, licet propter hoc non destruat quin ipsam elephantiasim aliquando sequatur ut morbus est. Et esto quod sequerentur ipsum ut passio, nihilominus elephantiasim sequerentur, patet per tertium & quartum præsuppositum. Et propter hoc solvitur dubitatio multorum, videlicet si elephas est is morbus, unde est quod multoties existunt dolores, & tamen nulla apparet in cute deformitas. Patet responsio ex tertio præsupposito: est enim in via ad terminum acquirendum, ideo elephantiasis appellatur, esto quod tales pustulæ nunquam exeant, vel appareant in dato homine, flante tamen tali materia sic expellenda ut diximus, quemadmodum si quis moveretur ad albedinem, & nunquam efficiatur albus, ex impedimento contingente, contingens autem ex duabus principali-

bus causis inæqualiter se habentibus sit in proposito impedimentum ne hujusmodi pustulæ eveniant, præsentibus tamen doloribus, aut enim a natura expellente per aliquam aliam viam quàm per cutem materiam pustularum, aut beneficio artificis extrinseci educantis materiam. Si vero quis vellet aliam viam tueri, dicereque hunc morbum esse compositum, non reputo ejus sententiam dignam vituperio: licet alia pars me plus delectet. Non enim nunc is animus mihi est alicui contradicere, sed potius partes nostras defendere. Sed quæret amplius, esto quod tales dolores non faciant compositum morbum: unde provenit quod tales ægrotantes a tam sævis doloribus cruciantur? Respondeo ob id quod natura semper tentat mundificationem sanguinis, ut in libro de cholera nigra dicit Galen. excernens quod pravum est aliquando ad ventrem & intestina, quandoque ad eam quæ extrinsecus superficiem. Et earum, quæ expelluntur, aliqua sunt subtilia, aliqua sunt grossiora. quædam vero non, si enim sunt subtiliora, hæc per insensibilem transpirationem resolvuntur, aut per sudores. Si vero crassiora, aut tanta crassitie quod cutis densitatem transire non possint: tunc sic operantur aut carbones si calida fuerint, aut caneros si non calida. Si vero crassa sed non tantæ crassitie sed medio (ut ita dixerim) modo posita, licet cum difficultate, pertranseunt cutem & talia operantur elephantiasim. Natura igitur, ut dicebant, cupida mundificationis sanguinis, & totius corporis, transmittit in proposito ad superficiem exteriorem conatu quo potest nocivam materiam. At cum grosso corpori opus sit ampliori via, dum ea fit necesse est causari continuitatis solutionem, & tanto majorem quanto corpus fuerit strictiorum meatuum, aut sensibilibus membra habuerit, quæ grandis sequitur dolor: vel quia natura, quæ fuerat confucta transmittere humiditates ad articulos corporis humectatione indigentes, mittat nunc hujusmodi superfluitates in abundantiori copia, ex quibus dolor causatur, ut tertia particula aphorif. declaratur a Galen. Hæc breviter dicta sint quantum ad caput ii. tanquam excitationes quædam, cum jam tempus sit ad ultimum propositum accedere, scilicet ad curam.

CAP. III.

De modo curationis cum aliqua præservatione.

Quicumque animum induxerint ad curam alicujus ægritudinis, necessarium est illud præ oculis semper habeant quod Galen. 2. de ingenio sanitatis magnopere commendavit. videlicet quod ingenium perfectæ curationis morbi haberi non possit nisi curandi morbi definitio conveniens habeatur, illa scil. in qua communiter conveniunt omnes. Ex locis igitur allegatis & maxime ex libris de definitionibus colligemus definitionem elephantiasis. Dicamus igitur quod elephantiasis est passio crassa, & pustulosa dispergibilis, præcipue secundum corporis extrema, colorem habens secundum oculorum albedinem, emittens aliquantulum superfluitatem lividam & male olentem, ex phlegmate grosso aut ex nigra cholera proveniens, dictaque ad similitudinem pellis elephantis. Ex qua quidem notificatione, primum omnia signa apparent, siue illa sint propria, siue accidentalia, quæ omnia suo ordine deducta sunt in prima particula, & ideo illa amplius non repetitur; sed potius ad earum determinationem procedendum. Et quia ex phlegmate grosso aut nigra cholera evenire hunc morbum dixerat definitio, sciendum quod causæ secundum medicos, & maxime Galen. in triplici differentia consistunt, ut ad præsens attinet negotium: quasdam namque procatacticas dicamus; quasdam autem antecedentes: tertias (quibus magis nomen causæ competit) conjunctas. Si vero hujusmodi morbi causas procatacticas quærimus, quas sub alio termino principiativas dicimus, nulli dubium quod multis modis contingit assignare, secundum quod hæc ægritudo potest diversimode in populum serpere: nam aliquando ex ipsa aëris infectione, aliquando vero non ex infecto aëre, sed ex ea quam medici contagionem dicunt, & breviter ex omni eo quod sub tali causa continetur: quorum omnium in diversis locis inter antiquos meminit Galen. i. complexionum autoritate Hippoc. 2. epidemiarum, & tertia particula aphorifinor. commento xii. & xxii. maxime ubi tempora humida præcesserint, flantibus etiam australibus ventis, & moderato superveniente calore de facili corrumpente quem inspiramus aërem. Ex istis namque dispositionibus summopere causatur putrefactio, ut prima quarti Avic. & i. de diff. febrium. & xi. therapeuticæ declaratum est. quam pestilentialem constitutionem olim accidisse memorant in Cranoniam civitate vexata ægritudinibus memoratu horribilibus, quarum qui notitiam desiderant, percurrant prædi-

Et loca, cum mihi animus sit pro viribus prolixitatem evitare. Si vero de contagione loqui velimus, sicut de eo quod in conversando contrahitur, ut de elephantiasi. XI. de simplici medicina, dicit Galenus quod ista ad tactum principaliter reducenda sunt sive mediate sive immediate. Et isto modo coitus, dormire assidue prope elephantiosum, & ipsum tunc temporis tangere, sumere lac à patiente elephantiasim, possunt esse primitivæ causæ per contagionem. Et si quærat hanc quæ jam invasit ad quod horum magis reduci debet, an ad ipsam aëris infectionem vel ad modum quem contagiosum diximus? Dicitur quod magis ad contagiosas dispositiones, quod etiam modus propagationis declarat manifestissime. Nam fere omnes qui hanc ægritudinem passi sunt, aut illam per coitum cum elephantiasini patiente, aut cum illo dormiendo ut dictum est, vel lac sugendo contraxerunt, aut aliquo alio contagioso modo.

Aliter accidit ex infecto jam aere. & ipse Hipp. dicit de habitantibus Cranonem urbem. Ob hoc tamen non negatur hunc epidemicum morbum posse ex aëris infectione causari ut diximus. Et credo hac tempestate aliqualem infectionem aëris concurrere. Nam præcedentia tempora (si recte meminimus) minus humida præcessere, ut patet in longis, & frequentibus alluvionibus, & caliditate sequente, licet non immoderata extitisset, quæ si modum nimis excessisset cum tanta humiditate, non est dubitandum quin aliqua nefanda & lethalis pestis sequuta fuisset. Sed quæstio est à qua magis causata est talis passio, qua de facto nunc Italia vexata est. Iterum quæret aliquis unde apud antiquos extet memoria quandoque incepisse ægritudines aliquas à pudendis, ut nunc majori parti ægrotantium accidit. Respondetur quod quicumque Galen. & Hipp. dogmatibus diligenter studuerint nullam hac in re controversiam habebunt. siquidem in primo de complexionibus, dum refert nefandas illas ægritudines gentis Cranoniæ, inquit. Et pervenerunt in pudendis carbunculi in æstate, & morbi alii huiusmodi generis qui putredine nascuntur. quanquam verba sint Hippoc. circa principium secundi epidemiarum. Item III. aphorismorum particula XXII. ait: Genitalium vero putredines non simpliciter absoluteque ratione eveniunt, sed si aër humidior sit. Et si adhuc quærat quæ causa est cur tales ægritudines per corpus serpentes ex putredine genitæ, quas sudamina dixit Hippocrates, sic incipiunt a pudendis. Respondet ibidem Galenus ex caliditate scilicet & humiditate illarum partium, quæ ex parva etiam causa putredinem gignunt. Et si adhuc quærat cum illa loca sint nervosa, videtur deesse ibidem materia. solvit Galen. propter humiditatem ad illa loca emanantem, non quod suapte naturæ humida sint. Ex quo patet quod commode hinc incipiat talis morbus, deinde percurrat semitam corporis. Sed si adhuc quærat quæ causa est cum huiusmodi pustulæ incipiunt ut plurimum in facie aut anteriore parte capitis apparere. Respondetur ex humiditate residente in capite. Nam Galen. dicit in hepate abundat cholera, in corde sanguis, in cerebro phlegma, vel si rectius quis vocare velit pituitam magis quam phlegma, ut 2. naturalium virtutum dicitur, abundantiori igitur existente phlegmate non mirum si ibi prius appareant. Adhuc & anterior pars capitis humidior est posteriore, ut secundo complexionum, & secundo technici scriptum est. unde ad faciem, & ad alias ibi apparentes particulas citius humiditates defluunt. Rursus si quis quærat cur per coitum ista lues facilius contrahitur. Respondetur quod stante in pudendis humiditate nimia, ut dictum est ex motu qui fit in coitu, tunc illa loca magis calent, quo fit ut major copia humiditatis trahatur, quæ citius putrescit. Item etiam & propter apertionem porum membri virilis, quia tunc vapores corrupti citius à matrice eleventur, ut bene tangit Conciliator differentia superius inducta. Quibus sic ordine declaratis facillime huius ægritudinis habetur causa antecedens pariter & conjuncta. Siquidem antecedens causa à procatactica constituitur, ut ex introductorio Galen. habetur: hæc autem & quantitate & qualitate esse potest, ut abundantia melancholici sanguinis aut phlegmatis, quæ a multitudine nutrimenti, aut his quæ secundum magnam sui partem in tales humores habitudinem habeant ut transmittantur, causata sunt, vel præfati humores qui talem contraxerunt dispositionem, ut quamvis quantitate non multi sint, tamen quales sint facilius poterunt in conjunctam transire, ut scilicet malignitate sua ad extrema corporis transmittantur. Conjuncta vero causa elephantiasis est, ut supra patuit, cholera nigra, aut phlegma grossum actualem ægritudinem facientia. ex quo multoties Galen. nominat melancholicum sanguinem. ubi est advertendum quod merito huiusmodi causæ conjunctæ ex intentione Galen. venari possumus elephantiasis differentiam. Nam si ex ipso phlegmate proveniat, elephantiasis alba generatur.

A Et propterea apud autores multoties invenitur helleborum mederi elephantiasi albæ. Ubi vero à nigra cholera admixta sanguini eveniant, subrubæ elephantiasis species accipiuntur, ut in de cholera nigra Galen. Inquit enim, quando niger humor qualitatibus sobrius fuerit, sanguini commixtus subrubeam elephantiasim operatur. Itidem dicamus, si à nigra cholera proveniant, tunc subnigram ægritudinem operatur.

Istarum autem ægritudinum, & specierum prima est minus, ut ita dixerim, maligna existens: licet crassiores & pinguiore efficiat pustulas: quæ ut alias dictum est, tunc temporis plurimum invadit. Reliquæ vero maligniores existunt. Sed apud Paulum fit elephas ex melancholico & fœculentiori, & quasi luto sanguinis, flavæ aut cholera aut bile utrisque ultra modum adulsis; nec mentionem facit de phlegmate, quo fit ut diversimode accipiat elephantiasim. Sed de his satis: nam tempus est jam ad curam accedere. Dicamus igitur curam tripartitam actum esse, ut Galeno placuit, in diætam, pharmaciam, & chirurgiam. per diætam autem non solum intelligere debemus administrationem potus & cibi, verum & debitam administrationem omnium quæ sub rebus non naturalibus continentur, quemadmodum primo ad Glauconem accipit Galenus: & propterea dicebat diætam, quam vivendi regulam dicimus, esse medicinæ partem. Inventionem autem horum omnium rei ipsius natura denuntiat. Continens nos igitur aër de quo medicus magnam debet habere solertiam, ut XII. continetis & XI. therapeut. scriptum est, ad calidum declinare debet, nam causa faciens hunc morbum frigida est. Et quia opus est tractione ad exterius, ne patientes infestentur à tam sævis doloribus. Et quia talis materia est grossa & compacta, & quæ postquam venerit ad extrinsecam exsiccationem indiget, ideo ad siccitatem aer tendere debet. Confirmat hoc experientia, nam omnes qui tali morbo laborant, longe deterius se habent in hyeme quam in æstate: licet in actu præservativo ad temperamentum aerem alterare debemus, ubi inæqualis fuerit, & tantum quantum possibile est, & tandem ad illas qualitates debet declinare, si declinaverit, quæ minus sint generativæ materiei facientis hanc ægritudinem. Exercitia pariter, sive sint exercitia solum, sive exercitia & opera, meliora sunt quæ vehementia dixit Galenus, fervatis tamen conditionibus dictis ab eo in primo & secundo sanativorum. hoc autem esse dicunt cum lætitia, ut sunt venationes. Nam quemadmodum dicit Galenus in libro de ludo parvæ spheræ, multi liberati sunt ab ægritudinibus gavisi solum. Quare illa exercitia maxime commendanda sunt, in quibus corpus & anima simul exercetur cum lætitia: & propterea ludus parvæ pilæ multum ibidem commendatur. Idem dicatur etiam in præservativo actu, nisi quod non ita vehementia fieri debent. Somnus autem eligatur quantum naturæ patientis convenit, ne ex longitudine somni superfluitates augmentarentur in corpore, sicut dormitio in mane, aut in meridie, quando sufficienter dormierit in nocte, nisi consuetudo multum invaluerit. Est enim consuetudo secunda natura, ut ad Glauconem scripsit Galen. licet etiam si ex inconvenienti somno superfluitates resolvantur, & natura confortetur. Itidem de vigiliis dicatur, quæ in hoc morbo eligibiliores sunt. Opus namque potius est inanitione & extenuatione, quam econtrario, omnia tamen moderato usu. Cibaria vero cum in triplici differentia consistant, quædam enim grossa sunt, quædam subtilia, & aliqua mediocria. Evitentur autem quæcunque phlegma, aut cholera nigram generant. Similiter quæcunque indigestibilia sunt, & breviter omnia quæ cacochymica à Galeno dicuntur, ut carnes agnorum, anserum præter alas, avium in aqua degentium, & quorumcunque animalium noviter natorum. Carnes bovinæ, leporinæ, hircinæ quæ malæ sunt, quia grossum generant humorem. Caprinæ autem malæ sunt chymi, & pinguitatem quandam habent, & digestionem gravant: ut ad Glauconem dicit Galen. Porcinæ carnes non laudantur propter viscositatem, merito cujus facilliter causaretur oppilatio, maxime in hepate aut renibus. Et propterea bene dixit Galen. in de euchymia & cacochymia, quod edaces nimio usu carnum porcinarum semper sentiunt quandam gravem & tristem sensationem in prædictis locis. Salita autem licet diaphoreticam & subtilitativam virtutem habeant, ut quinto dicitur alimentorum, tamen in hac ægritudine fugienda sunt, quemadmodum secundo ad Glauconem Galen. scribit. Porcorum autem salita caro poterit aliquantulum concedi, dum quis ea rarissime utatur, & in modica quantitate. Laudantur phasianii, perdices, gallinæ, carnes vitulinæ, hœdorum, castoreorum juvenum, & breviter omnium, quæ laudabile generant nutrimentum: partes autem laudatorum animalium à quibus est fugiendum, breviter sunt intestina, ventres, matrix, aures, oculi, caudæ, & sanguis secundum

dum omnem modum administrationis. Et pisces quicunque paludosis, & stagnosis locis capiuntur fugiendi sunt, & horum, qui pinguiore sunt: anguillæ autem sive in bonis sive in malis locis capiuntur, semper fugiendæ sunt, quas Galenus semper vituperat, sive sanitatis, sive ægritudinis tempore. Qui vero pisces capiuntur in puro mari, & superagitato à ventis, non vituperantur, & maxime ubi pingues non fuerint, & qui viscositate carent. Similiter de his qui in dulcibus capiuntur aquis mundis atque currentibus: saxatiles vero, vel volucris petrinos pisces dicere, summopere laudantur. Legumina vero omnia fugienda sunt, pessimæ autem sunt lentæ, & frixæ fabæ, quo circa dixerat secundo ad Glauconem, quod habitantes Alexandriam abundant tali genere morbi, existente multitudine materiæ in corporibus illorum: aëre vero excedente, de facili fit motus humorum versus cutem. Nec obstat, quia dixerim supra, aërem declinare ad calidum, quia genito jam morbo materia subtiliabitur, & quæ erant in via, citius traherentur ad extra, quam pharmaca exhibita trahere non poterant. In actu vero vere præservativo aliter ordinarem ut tactum est supra. Casei usus omnis malus est. esto quod antiquus quandam vim subtiliandi habeat, butyrum etiam superfluum cum sit pinguiusimum bovini lactis usus laudatur secundo ad Glauconem, & propterea Scythæ lactis potatores nunquam fere hanc ægritudinem passi sunt. Melius tamen est quod asinarum præter humanum lac, & similitudine & cognitione quam habeat ad humanam naturam, ut tertio de ingenio sanitatis dicitur, & postea caprarum &c. Administretur autem lac, secundum quem modum docet Galenus septimo Therapeuticæ decimo & quinto. Et licet caprarum lac sit magis temperatum, excipiendo humanum, tamen ut dixi convenientius est patientibus hanc ægritudinem, quam asinarum. In actu vero præservativo caprarum esset ad propositum. Inter fructus conceduntur ficus, & uvæ bene maturæ, sed moderato usu. Uvarum passarum aliquantulus usus ejus naturæ, licet dicatur, quod impinguant hepar: tamen immoderatus usus earum ardorem faceret. & ad Paternianum dixit Galen. Consilia servent qui cupiunt se à tali morbo præservare. Quantum ad potum sive sermo fuerit de potu tantum qui per accidens dicitur nutriendus, sive de potu & cibo, dentur vina aquosa usu & virtute, etiam si febris conjungatur, tum quia digestionem auxiliantur, tum quia sudores provocant, ut 8. therapeut. & quarto sanativorum dicitur. Una namque ex intentionibus in sanando est alteratio, ut ibidem dicitur. Talia autem sive alba sive nigra sint, non refert, dummodo aquosa sint, sed quia nigra non ita diaphoreticam virtutem habent & magis nutritiva, ideo magis laudantur. Mellicrati usus laudabilis est aut aqua in qua decocta sit borago aut buglossa, & hujusmodi omnibus nota. Hæc autem ad melius summatim sint dicta, quia longe plura fuissent dicenda, sed brevitati indulgendum est. Tamen unum moneo ut tales hac ægritudine laborantes utantur tenui diætâ, & quanto commodius fieri potest, tanto subtilietur magis, inspectis semper ætate maxime, & virtute ac consuetudine. Quantum autem faciant animi accidentia, patet cuicumque legenti libros Galen. de sequela potentiarum animæ, & libellum de ludo parvæ sphaeræ. Quam potens autem sit phantasia ad immutationem tam exterius quam interius, patet manifeste his, qui divi Jamblichi aut Sicareffii operibus incubuere, pariter & qui sciverunt intelligere quid Galen. per virtutem regitivam, sive naturalem calorem intelligit; sed de his silentio me expedit ad præsens, alia aliis relinquendo. Admoneo ut coitum summopere evitent ex causis superius assignatis, & qui volunt se præservare similiter abstineant, & maxime cum patientibus hanc ægritudinem. Sed de hoc satis, cum jam conveniens sit & laudabile ad convenientes pharmacias accedere, quas similiter ex rei natura investigabimus, retinentes commune principium in medicina, ad ægritudines curandas videlicet ægritudinibus contraria exhibendo. Dicamus igitur quod cum ægritudines crassæ in multiplici differentia consistant. (nam aliæ sunt intrinsecæ, aliæ vero extrinsecæ, & quædam medio modo se habentes, sicut multæ earum quæ in cura apparent intrinsecus causam habentes ad interius affligentes) cujus generis sit elephantiasis, quo fit ut duplici genere pharmaciæ ad ejus curam, intrinseca scilicet & extrinseca opus sit. Intrinseca pharmaca ad duodecim genera reducuntur, extrinseca vero ad undecim, ut in secunda parte introductorii à Galen. declaratur. Sed quia in definitione dicebatur (crassa & pustulosa) statim declaratur nobis quibus medicaminibus uti debemus. Habitum est enim in parte ex tali crassitudine lædi naturalem formam. Exasperatur enim & pustulosa fit cutis: ideo illo genere pharmaciæ exterius est opus quod fineticum dixit Galen. 1. purgativum eorum quæ in superficie florescunt. At cum talis superficies, aliter crassities, sic dura proveniat ex

A crasso phlegmate ut plurimum aut ex nigra cholera, patet jam qualia dicuntur hujusmodi pharmaca, quia mollitiva. Similiter quia dicebatur (pustulosa) hinc manifeste cognoscimus materiam ad cutem à natura transmitti, adjuvante hoc, quia crassa dicebatur, quo fit ut prius abscissa causa apponi debeant quæ talis materiæ ad cutem à natura transmissæ habeant attractivam potentiam: materia attracta exsiccare debet, & inde cutis abstergi, quo fit ut talia exterius applicanda, & mollitiva, & attractiva, & diaphoretica cum digestionem & absterfione exsiccativa sint, tandem bonum colorem in cutem inducant. Sed quia ulterius in data definitione dicebatur, quod ex phlegmate grosso, & nigra cholera proveniret: transitus autem talis materiei ad cutem fieri non potest absque aliqua solutione continuitatis, ut in secunda parte dictum est, ex qua secundum quandam proportionem causabatur dolor. Ex his intentionibus sic faciemus convenientem unctionem. Accipiantur saponis albi & minuti & in parva folia redacti unc. III. multoties loti in succo endiviæ & plantag. deinde bulliant in succo lapathi acuti usque ad levem spissitudinem. Præterea. Recipe mastichis, thuris ana. dr. III. aromatici, sulphuris vivi, nitri ana. dr. I. unguenti communis ad scabiem, quod dicitur unguentum de quinque. unc. VI. misceantur omnia simul. Modus autem administrationis est ut una die utantur hac unctione, & alia die laventur cum aqua in qua decocta fuerit malva, & excorticatum hordeum, aut farina amarorum lupinorum. Sed quia dixerimus ista fieri non debere nisi prius fuisset exercitati circa abscissionem causæ: hoc autem commode fiet, quando data materia fuerit expulsionem parata. Quæcunque igitur digerunt phlegma grossum aut nigram cholera, & huic rei convenientia: talia sunt, borago, buglossa, fumus terræ, asparagus, lupulus, scolopendria, pimpinella, lavandula, & hujusmodi. Si igitur fiat decoctio omnium istorum, aut aliquorum cum injectione optimi sacchari, & accipiantur per septem dies unc. v. in mane, bonum erit. Et multi cum prædictis herbis faciunt bullire myrobalanum chebulum aut indum. Multi vero absque myrobalanis immittunt folliculos senæ. Alii vero magis expedite procedunt, & sic ordinant pharmacum. Recipe syrupi de fumo terræ, mellis rosati an. unc. I. aquarum lupulorum, buglossæ, & endiviæ an. unc. I. misce. deinde administretur hoc solutivum. Recipe myrobalanorum indorum, chebulorum, hermodactylorum ana. dr. I. florum boraginis, & buglossæ ana. M. sem. bulliant in septem uncis aquæ lupulorum, vel si aliqua affuerit febricula, endiviæ & cichorei, & facta condecienti decoctione. Recipe agarici electi. dr. I. salis gemmæ scrupulum, sed boni ponderis, & infundantur condecienti tempore in unc. II. prædictæ decoctionis. Præterea fiat expressio, cui addantur diacatholiconis. dr. III. diaphaniconis. dr. III. mellis rosati colati. dr. I. misceantur simul cum prædicta decoctione. Poterimus uti electuario hamech, & aliis quibuscunque phlegmatis grossi, aut nigræ cholæræ educativis. Similiter & uti poterimus hac purgatione & potione Galen. nam accipiuntur myrobalani indi, chebuli, absinthium, flores violarum, turbit, carthamus, fumus terræ, fructus sebesten, capilli veneris, quæ omnia bulliant in unc. VIII. aquæ longa decoctione & lento igne usque ad consumptionem duarum tertiarum: deinde addatur diagrydii. dr. I. Dosis ejus est. dr. III. cum aqua calida, consideratis omnibus, quæ circa ægotantem considerari debent, admonentes quod ista dentur in majori aut minori dosi, similiter ista, aut alia, secundum quod bonus medicus judicaverit, ne incidamus in illud, quod 9. therapeutica scriptum est, videlicet, ut omnes una formavimus calceari. Advertendum tamen est, quod hanc evacuationem debet phlebotomia præcedere, ætate, & virtute consentientibus. In magnis namque ægritudinibus sive præsentibus sive incipientibus, vel expectatis, semper expectanda est phlebotomia, ut in libro de phlebot. dixit Galen. & propterea secundo ad Glauconem præcepit phlebotomiam in hac ægritudine, & aliis de causis, quas hic enumerare non est locus. Et ubi, judicatum fuerit materiam in aliqualem adustionem tendere, optima esset ex sinistro latere, ut in quartanis præcepit Galen. & quanto copiosior tanto melior, consideratis in phlebot. examinandis. Istis autem factis evacuationibus, applicanda sunt illa quæ dolorem auferant: talia autem sunt in multiplici differentia, nam aut mitigant apparenter, sensus hebetando (quæ stupefactiva dicuntur à quibus fugiendum esse optime docuit 12. therapeut. nisi in urgentis necessitatis casu. Et tunc accedendum est ad illa quorum praxim exercuit Galen. 10. decem tractatum, & in aliis locis) quædam mitigant vere, & horum quædam per abscissionem causæ immediate sive per sequelam, ut verbo utar Galen. talia autem interdum sunt calefactiva, interdum infrigidativa. Et licet horum aliqua tacta sint supra, ubi posuimus medicinas evacuativas: tamen ultra illas inveni mirabiles pillulas à Galen. compositas, quas licet ipse mirabiles appellet, ego

mirabiliores inveni, & sunt. Recip. myrobalanorum, chebulorum, indorum, corticum cucumeris asinini, vel loco ejus elaterii, gingiberis, colocynthidis, salis nitri, hermodactylorum, hieræ picræ, Satyrionis anapartes æquales. Serapini ad duplum unius prædictorum, & non omnium. pistentur pistanda subtiliter, & redigantur in formam, aut massam pro pilulis cum aqua endiviæ, & aliquantulo mellis ros. & fiant pilule ad modum ciceris. usus quarum sit de tertio ad tertium secundum virtutem patientis. Ego vero aliquando tres, aliquando duas, aliquando unam exhibebam. Quædam vero proprie tollunt dolorem, per solam scilicet resolutionem vaporum & superfluitatum concurrentium ad dolorosum locum, hujusmodi autem sunt temperatæ, ut ita dixerim, caliditatis, vel velis dicere in gradu primo, & subtilis substantiæ ut 5. de simp. medicina Galen. dicit. & ideo dicuntur resolutiva, & rarefactiva, subtiliativa, maturativa, & quæ faciant procedere omne quod coarctatum est & retentum in doloroso membro: ut ibidem late Galen. qualia sunt chamomilla, oleum anethinum, cassia autem fistula multum valet in mitigando dolores exterius applicata, & servatis suis conditionibus. Oleum antiquum maximi inveni juvamenti propter suam citam penetrationem, & resolutionem, non quod recenti magis sit mitigativum doloris ut 6. de ingenio & 6. de sim. medi. scriptum est. Item farina puri frumenti, & multa alia, quia usus eorum poterit esse vel ex eorum oleis, vel faciendo emplastrum five ceratum ex his, immiscendo aliquid de nova cera cum aliquantulo cinnamomi. Item appositio bonæ theriacæ ad loca dolorosa ut 4. therapeut. scribitur. Et si quis haberet echiglas, quas Marfi populi marassos dicunt, sale ipsorum illiniret dolorosa membra. Similiter & viperatum vinum bibitum ex causa in prima parte assignata, cujus rei fecimus experientiam. Nam tunc temporis adhortante Gregorio Spoletino in Galen. operibus diligentissimo, ex utraque lingua optime habita, accepimus à Patavinis montibus marassos, mortuos deinde in vino, quod postea tribus exhibuimus, & vidimus notabile juvamentum. Sunt tamen multi qui volentes citius evadere, in hac ægritudine utuntur infra scripta unctione, per quinque dies cooperientes se in lecto, quoad

plurimum sudent, utentes tamen superscripta diætâ. Recipe resinæ pini, thuris, mastichis, tartari albi, lithargyri auri, argenti vivi, olei laurini, olei abietis, castoreæ, succi pomorum arantiorum ana unc. ii. axungie porcine colatæ unc. vi. redigantur omnia simul miscendo in formam unguenti. Ab hac tamen unctione caveant qui sunt debilis complexionis, etenim potius sophistica invenitur quam vera, nam vidi fere omnes recidivasse ut prius. Sed si quis hoc pati potest, curatur, postea prædictas pilulas cum bona diætâ credo prodesse multum, factis prius evacuationibus. Ulterius ne quid deficiat, succurrendum censeo, ne maculæ quædam rubæ remaneant in illis locis, unde pustulæ abscessere. Ad hoc inveni unguentum, vel velis dicere lutum, quod fit ex finissimo crystallo, & bene postea trito: deinde accipiat fructus cujusdam speciei pentaphylonis, quos franlas dicimus, & redigatur in aquam, quæ permisceatur cum prædicto præparato crystallo quousque accipiant formam luti, & inungantur ex eo loca maculata, dixi autem calcinatum crystal- lum, ne fiat error, quia aliter eveniret. Ultra hæc expertus sum ad hoc mirabilem aquam, quæ non solum delet hujusmodi maculas, sed quasdam alias turpiores adhuc, quam medici dicunt aquam metallorum omnium; sed quia modus faciendi eam à multis medicis diligentissime notatus est, idcirco supra illam amplius non me extendam; sed potius aura benigna in tranquillo portu navicula nostra firmetur.

Habes, Reverendissime Domine, lucubratiunculas meas, moribus vitilitigatorum, mea quidem sententia, obnoxias, auribus non antiquas, sed nostri temporis elocutionem expectantibus blandientes: quæ tamen perinde erunt, quanquam fortasse apud aliquos tanquam hospites, & à communi sententia aliena, videbuntur accipienda. Sed ut qui antiquos legerint nostræ opinioni non adversantur, sic tu, quoniam has tuæ clementiæ vigilias dedicavi, tribue his quantum voles; voles autem quantum licebit: nihil enim nisi illa dignum abs te desideramus. Vale. &c.

NICOLAI LEONICENI, Vincentini,
IN LIBRUM DE EPIDEMIA,
Quam Itali MORBUM GALLICUM vocant,

Ad Illustrem virum

JOAN. FRANCISCUM, Mirandulensem,

Concordiæ Comitem,

P R A E F A T I O.

Habitu nuper Ferrariæ de morbo, quem Gallicum vocant, disputationem, atque à me postmodum mandata literis, cui magis quam tibi, Joannes Franciscus, Mirandulensis, dedicaverim? Qui cum superioribus diebus Ferrariæ adesses, atque ante diem ad eandem disputationem constitutum, tibi ex causis urgentibus esset discedendum, non parum dolere mihi visus es, quod eidem disputationi non posses interesse. neque dissimulanter tulisti gratissimam rem me tibi facturum, si quæ non potuisses præsens accipere, haberes absens ex meis literis, vel potius volumine ad id dedicato legendi facultatem. Et quoniam non te latebat magnæ contentionis disputationes a medicis atque philosophis pertractatas non veritatis inventionem, sed jurgijs, atque clamoribus plerunque terminari, illud insuper a me expectare videbaris, ut non solum quænam inter disputantes opinio tandem esset pro vera recepta tibi significarem, sed mei quoque judicii calculum inter ambigentes sententias manifestarem. Quid plura? Ego qui tibi propter tua eximia in me beneficia omnia debeo, pollicitus sum facturum me, quod optabas, arduum quidem opus, ac pene temerarium, nisi ipsum excusaret obsequium. Ecce igitur iam tibi fidem promissam exsolvo quanto tardius, quam tu forte cupiebas, tanto maiore cum sænore. non tellexi, conatus sum pro mei ingenii imbecillitate consutare, meamque postremo loco, exemplis, rationibus, ac nobilissimorum medicorum auctoritatibus confirmare. Multa præterea Avicennæ dicta, quæ ad propositam contemplationem pertinebant, duximus in controversiam. Quare qui hæc lecturi sunt, quæso, boni consulant, ne hoc multorum veterum, ac præcipue Aristotelis, summi philosophi, exemplo, qui tanti fecit veritatem, ut pro ea asserenda scripserit etiam contra præceptorem. neque vero hanc apud te præfamur veniam, qui hoc meum de literis confabulationem, mirari te mihi dixeris, quod in illo, quem superioribus annis edidi de medicorum erroribus libro, Plinium tam leviter perstrinxissem, in cujus auctoris libris tu multo plures, quam qui a me

fuere

fuere notati errores animadvertisses. Dicimus ista malignis atque impudentibus, quorum alii ea etiam, quæ tacite probant, quia tamen ipsi non scripserunt, aut invenerunt livore ducti aperte calumniantur, alii vero more pecudum alienis semper vestigiis insistentium, nihil suo, omnia aliorum iudicio tribuunt, & si cui se semel auctori addixere, ejus auctoritatem sine ratione rationem esse arbitrantur. Utcunque tamen hi de nostris scriptis judicaverint, quanto minorem apud ipsos gratiam sumus habituri, tanto majorem apud probos, ac doctos speramus consequi, apud te præsertim, qui Joannis Pici, patris tui, per omnium gradus virtutum vestigia imitaris, quique eam, quæ in ejus intempestiva morte facta est litterarum, atque omnium bonarum artium jacturam, ita refarcis, ut ad te respicientes Virgilianum illud *Aeneid. vi. 143.* omnes uno ore pronuncient.

Primo avulso, non deficit alter

Aureus, & simili frondescit virga metallo.

Tibi itaque, & paucis cecinimus, vobis placuisse contenti, reliquorum autem vel invidorum, vel imperitorum iudicia contemnentes.

NICOLAI LEONICENI, Vincentini,

DE EPIDEMIA,

Quam Itali MORBUM GALLICUM, Galli vero NEAPOLITANUM vocant,
LIBELLUS.

ovos Italiae advenisse morbos prioribus sæculis ignoratos antiqua ætas credidit, siquidem Plinius, vir eruditissimus, non modo Italiae, sed universæ ferè Europæ lichenas ante Claudii principatum incognitos fuisse testatur *vigesimo sexto de historia naturali libro*. Ego vero de aliis Eu-

ropæ partibus non planè habeo statutum quid sentiam. Illud pro certo affirmare ausim, multis antè, quàm Claudius imperaret annis lichenas fuisse Græcis familiares, quando Hippocrates auctor Græcus vetustissimus cum multis aliis in locis, tum præsertim in *tertia particula aphorismorum*, in morborum æstivorum mentione lichenum commemoravit, ut mihi magis fiat verisimile vexasse id malum etiam Italiam, quàmvis forte longo temporum intervallo ante Claudium, sed nondum Romano imperio ad exteras nationes propagato, atque ideo minus à Græcis medicis Roma frequentata, defuisse eidem morbo nomenclatores: idcirco donec sine nomine perstitit, fuisse interim obscuriorem, sicuti postea, Claudio imperante, jam Græcis artibus, ac præcipue medicina vigente in civitate, lichenas atque mentagram vocitantes, fecere illustriorem. Simile quoddam nostro hoc ævo accidit, jam enim insolitæ naturæ morbus Italiam, & multas alias regiones invadit. Pustulæ sunt à partibus obicænis incipientes, mox totum corpus, atque ipsam præcipue faciem occupantes, præter fœditatem, magnum insuper cruciatum plerumque afferentes. Huic tamen morbo nondum nostri temporis medici verum nomen imposuere, sed vulgato nomine Malum Gallicum vocant, quasi ejus contagio à Gallis in Italiam importato, aut eodem tempore & morbo ipso, & Gallorum armis Italia infestata. Non defuere quidem, qui eundem cum illo putarent, quem prisca elephantiasin nominarunt, sicuti alii morbum Gallicum esse antiquis lichenas, alii asaphati, alii prunam, sive carbonem, alii ignem Persicum, sive sacrum existimarunt. Quæ quidem ambiguitas nominum, & de re ipsa quoque dissensio multos suspicari fecit novam hanc esse luen, nunquam à veteribus visam, atque ideo à nullo medico vel Græco, vel Arabe inter alia morborum genera tactam. Ego sicuti neque illis assentior, qui varias huic morbo indidere appellationes, haudquaquam ejus naturæ congruentes, ita ubi considero eadem natura præditos homines, sub eodem cælo natos, sub eisdem sideribus educatos, eisdem etiam semper fuisse morbis obnoxios, cogor existimare (neque mihi potest in captum mentis aliter pervenire) natam hanc repente labem nostram ita infecisse ætatem, ut nullam superiorem. Quod si quis aliter quàm ego sentiat, quid tandem hoc esse dixerit, aut quam Deorum vindictam? Nam si causæ naturales inspiciantur, millies post mundi initia eadem extitere. Quare similem morbum ex causis similibus etiam superioribus ætatibus contigisse parati sumus ostendere, ubi prius illorum opiniones, qui morbum Gallicum fuisse à prisca elephantiasin nominatum, sive quid aliud à nostra opinione diversum credidere, confutaverimus. Sed antequàm disputationem ipsam aggrediamur, illud in primis admonendum est, aliud morbi genus significari verbo elephantiasis in libris Arabum, aliud in libris Græcorum. Rhasis siquidem, atque Avicenna elephantiasin pro morbo accipiunt, in quo pedes, & crura supra modum intumescunt. Galenus, ac Paulus, omnesque Græci auctores in eodem verbo morbum intelligunt, quem Avicenna, & medici juniores lepram appellant. De primo verbi elephantiasis apud Arabes significato neminem ambigere arbitror, de secundo apud Græcos usitato longius est à nobis differendum. nam si ostensum fuerit, nihil aliud esse Græcis elephantiasin, quam morbum illum, quem vulgato nomine lepram vocamus, tunc id quoque proba-

Elephantiasin aliter apud Græcos, aliter apud Arabes capi.

At tum erit morbum Gallicum non esse elephantiasin, quando & qui contrarium sentiunt, morbum Gallicum plurimum à lepra distare concedunt. Ut igitur ad rem ipsam propius accedamus, elephantiasin apud Græcos, esse apud Arabes, & juniores medicos lepram ita demonstratur. *Elephantiasis* auctore Paulo Ægineta, est cancer totum occupans corpus, unde idem Paulus inquit. Si cancer unum tantum in membrum infestans, tamen secundum sententiam Hippocratis insanabilis est, quanto magis elephas, qui cancer quidam est universalis, omnem curationem superabit? Eandem sententiam scribit libro quarto Avicenna his verbis. Et cum cancer, qui est lepra membri unius, sit de illis, quibus non est sanatio, quid dicemus de lepra, quæ est cancer totius corporis? Idem dixerat Avicenna circa initia ejus capitis, in quo agit de lepra, quod videlicet lepra est, sicuti cancer communis toti corpori. Sed & eorundem humorum vitio generari elephantiasin Paulus censet, & Avicenna lepram, & quemadmodum Paulus minus malam elephantiasis speciem statuit, quæ ex quadam veluti fæce sanguinis superaffata ortum habet, alteram, quæ à flava bile æquè retorrída fit, deteriore. sic & de duabus lepræ speciebus, quarum altera itidem ex fæce sanguinis, altera ex flava bile in atram propter affationem conversâ generatur Avicenna decernit. Neque vero aliam Paulus elephantiasin, aliam lepræ Avicenna adhibet curationem. Neque etiam Galenus scribens de elephantiasin *secundo libro artis curativæ ad Glauconem* minus, quam Paulus cum Avicenna scribente de lepra concordat, immo vero omnia illa Avicennæ verba, quod lepra multiplicatur in Alexandria propter caliditatem aeris, & malitiam cibi, & ejus essentiam ex genere piscium & carne salita, & carne grossa, & carnibus asinorum, & lentibus, (liceat enim mihi ipsius Avicennæ verba, quamvis barbare scripta, majoris tamen fidei gratia referre) omnia inquam hæc Avicennæ verba sunt ex Galeno de elephantiasin eo, quo nuper diximus libro loquentem translata. Quid quod nisi Galenus per elephantiasin morbum, quem diximus intellexerit, illud sequeretur absurdum, Galenum medicorum facile principem, qui tot de medicina volumina tam accurate, tam copiose conscripsit, nullam de eo morbo, qui reliquos omnes magnitudine superat, quem nos vulgo lepram appellamus, in suis libris fecisse mentionem. Galeni autem libros intelligo, quos idem auctor in propria lingua scriptos reliquit, nam in his, quos vel ex Græca, vel ex Arabica lingua translatos habemus, plurima est in hoc verbo lepra ambiguitas, quoniam aliquando translator ubi elephantiasin in Græco Galeni Codice scriptum invenit, lepram est interpretatus, ubi vero lepram, nihil immutavit, sed eodem usus est verbo, cum tamen apud Græcos auctores alius morbus sit lepra, alius elephantiasis. *Lepra* enim (ut inquit Galenus in libro de tumoribus contra naturam) passio solius cutis est, quod de elephantiasin dici non potest, cum in eo morbo, qui *λεφάντιασις* à Græcis nominatur, non modo cutis, sed carnes etiam, atque ossa, ut Celsus quoque testatur, plerumque vitientur. Quod si quis pertinaciter tueri velit eundem esse morbum quem Græci *λεπρά*, atque Arabes itidem nominant, videat quid ipsum concedere oporteat, hoc scilicet, esum viperarum, quo nullum esse præstantius remedium adversus lepram medici omnes uno ore consentiunt, quoddamque inter nobilia medicamenta contra lepram Avicenna numerat, non modo non sanare id malum, sed insuper generare. Galenus enim libro undecimo de simplici medicina duorum meminit elephantiasin morbo laborantium, qui ex esu carnum viperinarum in lepram inciderunt, quare necessarium est dicere alium esse morbum, qui a Galen. & cæteris Græcis *λεπρά* vocetur, alium qui ab Avic. ac medicis junioribus eodem nomine

Signum.

B

nun-

Lepram aliud significare apud Græcos, aliud apud medicos juniores.

nuncupetur. Quid lepræ nomen significet apud Arabes, & medicos juniores, qui Arabum doctrinam magna ex parte sequuntur, nemo nisi hebes, atque omnino obtusus ignorat, quid vero apud Græcos, sive Latinos, veteres Græcos imitantes, multi etiam nesciunt eruditi, unde data est errori occasio, ut diversarum linguarum significata distinguere nescientes, vel elephantiasin non esse lepram, de qua scribit Avic. vel non simpliciter lepram, sed quandam lepræ speciem existimaverint. Nos vero elephantiasin idem esse, quod lepra, de qua agit Avic. atque ab altero morbo diversam, quem Galenus λεπρωσιν nominat, existimamus. idque videtur multis rationibus ex ipsius morbi sumptis essentia demonstrasse. Age vero etiam ex vi nominum quibus idem morbus nuncupatur, argumentemur, neque enim tantum elephantiasis, sed præterea σατυριασιν apud Græcos nominatur, licet verbum satyriasis pro priapismo quandoque apud eosdem Græcos accipiat. Nomen autem elephantiasis tractum est à similitudine elephantis. quoniam (ut inquit Galen. vi. de causis accidentium) qui hoc morbo laborant, carnem habent nigram & tuberibus plenam, qualis est cutis elephantum. Nonnulli elephantiasin ob morbi magnitudinem, qui nulli ferè remedio succumbit, dictam existimant. Quidam ob id quod sicut elephas præ cæteris animalibus diutissime vivit, ita humor hic longissimus est, quæ quidem omnes proprietates nulli alii morbo magis conveniunt quam illi, quem nos vulgò lepram nominamus. Sed & σατυριασιν idem morbus à Græcis vocatur, quoniam eo affecti faciem similem satyris habent, nasum simum, crassa labra, aures lævigatas, ut scribit Galen. lib. 2. de causis morborum, ac præterea alio libro qui de tumoribus contra naturam inscribitur, quo etiam in loco aspectu horribiles & male olentes satyriasis patientes ostendit, quæ omnes notæ morbum illum, quem lepram vulgò dicimus, minimo minus ante oculos ponunt. Quanquam vero efficacibus rationibus, tum ex morbi essentia, atque appellatione, tum etiam ex sensu sumptis probaverimus, nihil aliud esse elephantiasin apud Græcos, quam morbum, quem Arabes nominant lepram, sive quid aliud, quod ipsis lepram significet. Idem tamen Arabes, ut antea admonuimus, per elephantiasin non eundem, quem Græci morbum, sed crurum potius, ac pedum tumorem immodicum intelligunt, quod facile est ipsis permittendum, quandoquidem, ut sæpe Galenus præcipit, non est de nominibus à medicis litigandum, nisi iidem auctores non solum nomina, sed res ipsas quoque confunderent, cum videatur Avicenna libro tertio ubi agit de elephantiasin sumpta pro tumore pedum nonnulla dicere, quæ etiam Galenus de elephantiasin in eo accepta, quo Græci capiunt, significatu, libro siquidem qui de nigra cholera apud Latinos inscribitur, Galenus inquit ex eodem fieri humore elephantiasin, atque varices, qui quidem humor primum rubidus apparet, deinde nigrescit. Idem de sua elephantiasin refert Avicenna, & sicut Galenus, ac Paulus elephantiasin ad rubidum colorem declinare minus malam arbitrantur, ita Avicenna subrubram elephantiasin nigra censet esse incoluiorem, & quia Dioscorides scribit cedream, (hoc est gummi illud ex cedro arbore fluens, quod Arabes vocant alchitram, licet Simon Genuensis id verbum Arabicum picem liquidam Latine interpretetur) quia inquam Dioscorides auctor est cedream juvare elephantiacos, si lingatur, aut inungatur, postmodum Avicenna de eodem remedio contra elephantiasin, hoc est tumorem (sic enim ipse id verbum accipit) crurum, vel pedum ita scribit. Dicitur quod alchitran confert inviscatum, & linitum. Rhafis quoque, qui elephantiasin in eodem, quo Avicenna accipit significatu, nam & in Almanfore, & in divisionibus, seorsum de lepra, & separatim de elephantiasin tantquam de morbis differentibus tractat, idem tamen auctor libro duodecimo Continentis, in quo agit de crurum vitiis, quibus annumerat elephantem, de vitio elephantis plurima scribit, quæ etiam Galenus variis in locis de elephantiasin, immo vero Rhafis ipse Galenum allegat in libro de cholera nigra ita scribentem. Vitium elephantis & varices fiunt ex humore nigro, quod nisi fuerit cum eis caliditas, non erunt intensæ malitiæ. ex vehementi quoque declinatione ad choleram nigram puram fit vitium elephantis. Similem fere sententiam, ut antea ex parte notavimus, scripsit Avicenna libro tertio capite illo, quo unâ de elephantiasin, ac de varicibus agit, qui quidem Avicenna partim Galen. partim Rhafim in eodem capite videtur imitatus. Multa autem remedia, quæ Græci tradunt contra elephantiasin pro lepra sumptam scribit Rhafis libro, quem diximus contra vitium elephantis, ubi de pedum, aut crurum vitiis tantum differit, veluti ex Galeni auctoritate plantaginem, quam etiam Celsus ad elephantiasin præcipue commendat. Ex Dioscoridis itidem auctoritate ad vitium elephantis laudat Rhafis fel hircinum, atque menthastrum. Longum esset, si multa alia vellem enarrare, quæ Græci,

Unde tractum sit nomen elephantiasis.

Satyriasis.

Confusio Arabum in morbo qui elephantiasis nominatur.

Avicenna.

Cedrea.

Simonem male alchitram picem liquidam interpretari.

Rhafis.

Celsus.

atque Arabes, quamvis de morbi essentia differentes, de elephantiasin tamen similiter tradiderunt. Quod si quis forte tam Avic. quam etiam Rhafim ea ratione tueatur, quod crurum pedumve tumorem, quem elephantiasin nominant, non lepram, sed tantum lepræ principium judicaverint, atque ideo diversis nominibus, alio scilicet lepram, alio lepræ principium nuncupare voluerint, ut morbi in sua tempora divisionem non improbamus, ita illos duas ejusdem morbi partes non debuisse diversas facere species, vel etiam genera omnino contendimus, quod maxime fecisse videtur Avicenna, qui de elephantiasin libro tertio, de lepra vero egit in quarto, tanto scilicet intervallo, ut videatur elephantiasin distinctum omnino genus à lepra putavisse, cum præsertim idem Avicenna elephantiasin, non uti Galenus inter figuræ morbos, sed quantitatis potius libro primo collocaverit. Et hæc quidem de prima opinione longius forte, quam decuit, quia tamen est in ipsa præcipue Ferrariæ disputatum, nos hoc in loco abundantius, disseruimus.

Am ad alteram opinionem, quæ morbum Gallicum esse lichenas asserit confutandam veniamus. Hanc opinionem esse falsam ita colligitur. Lichen est morbus ille, qui latine dicitur impetigo, vulgo autem volatica. Morbus Gallicus non est impetigo, sive volatica, igitur morbus Gallicus non est lichen. Quod morbus Gallicus non sit impetigo, sive volatica, quæ fuit nostri syllogismi minor propositio, tam imperiti, quam etiam periti ipso sensu monstrante noverunt. Quare id solum ostendere oportet, quod malum Græci λειχήνας vocant, non Latino vocabulo impetiginem nominare, & quod docti impetiginem, vulgus volaticam nuncupare. Qui vero possumus melius ista probare, quam Cassii Felicis auctoritate? cujus auctoris hæc sunt, quæ sunt, quæ à Simone Genuensi allegantur, verba. Impetigines Græci λειχήνας dicunt, Latini zernas, nascuntur ex melancholico humore, rotundo schemate, in superficie cutis cum ingenti pruritu. quis non videat his verbis morbum, quem vulgato nomine volaticam vocitamus, designari? plures quoque medici juniores, in quorum numero Nicolus est, atque etiam Gentilis, sive quicumque is est, cujus expositiones in Fera septimam libri quarti Avicennæ habentur impressæ, sentire videntur impetiginem esse volaticam, & allegant alios idem sentientes, quamvis videatur Rhafis vigesimo quinto Continentis putavisse impetiginem esse tineam siccam, de qua opinione postea dicetur. Eundem vero morbum esse apud Latinos impetiginem qui sit λειχῆς apud Græcos præter Cassii Felicis auctoritatem, etiam ratione probatur. Quæ enim remedia Galenus, & Paulus, omnesque Græci auctores contra lichenas notavere, eadem fere contra impetiginem à Quinto Sereno, Rhafis, atque Avicenna scribuntur, neque hi Arabes auctores aliter generari impetiginem, quam Græci lichenas docuerunt. Sunt autem lichenes & lepra (si lepram eo modo, quo ante à Græcis capi docuimus, intelligamus) solius cutis passionēs. Pejor tamen est lepra, quam lichenes. nam (ut Paulus, & Galen. testantur) lichenes si diu perseveraverint, tandem in lepram convertuntur. major enim est cutis sceditas, & desquamatio in lepra, quam in lichenibus. Tantam habent lichenes, & lepræ naturæ cognationem, ut credere possim hos duos morbos apud diversos auctores invicem nomina mutuari. Nam quæ de impetigine scribit Celsus, ea potius lepræ conveniunt. Videtur enim idem Celsus sicuti lepram, impetiginem, ita lichenas, papulas Latine nominasse, quod ex quamplurimis, quæ alii de lichenibus, ipse de papulis retulit, colligere possumus. Quemadmodum enim à Cassio Felice scribitur, lichenas nasci rotundo schemate i. e. figura in superficie cutis, cum ingenti pruritu, & asperitate, atque ubi id malum serpere cœperit, serpiginem dici, ita & Celsus ait alterum papularum genus per minimas pustulas cutim exasperare, rodere, & eandem serpere, atque ut id vitium rotundum incipit, ita in orbem procedere, & quod Græci dicunt ex lichenibus diuturnis fieri lepram, Celsus de quadam specie papularum idem pronunciat, quod nisi cito auferatur in impetiginem vertitur, & sicuti Græci quosdam lichenas ὄνυχας id est feras nominant: eodem modo Celsus alteram papularum speciem ὄνυχας id est feram ab eisdem Græcis appellari testatur. Denique quod levi papulæ Celsus remedium præcipit, ut scilicet jejuna saliva quotidie defricetur, idem Græci adhibent lichenibus puerorum. qui quidem curationis modus argumento esse potest lichenas esse morbum, quem vulgo volaticam nominamus, adversus quam nostro quoque tempore mulierculæ circa puerorum mala sananda præcipue sollicitæ, nullam magis præsentaneam novere medicinam, quam jejunam salivam. Sed & eodem Celsi auctore major papula murali herba commodissime tollitur, quam quidem herbam Græci, ut Celsus quoque libro. 3. testatur παγετίον, & πεδύκιον nominant, Latini vero, quia in parietibus nascitur, alio nomine

Avicennam ponere elephantiasin inter morbos quantitatis Galenus, vero Figuræ.

λειχήνας apud Græcos esse morbum, qui à Latinis impetigo nominatur, vulgo autem volatica dicitur, Cassius Felix.

Herba muralis, & altera ejusdem effectus, quæ à Græcis

λεγχήν appellatur. nomine *parietariam* appellant. vulgus ob eum, quem in vasis vitreis abstergendis exhibet usum, *vitriolum*. ut minus mirandum sit hanc ipsam herbam lichenas sua vi absterforia sanare. Est tamen & altera herba ipsa quoque in muris, sed maxime faxis humectis proveniens à simili, vi, effectoque λεγχήν à Græcis nominata, quam nostri temporis medici, nescio qua ducti ratione, vel usu *hepaticam* vocitarunt. neque enim usquam apud celebrem auctorem, vel Græcum, vel Arabem legitur lichenem herbam hepaticam utilem esse, unde præ cæteris hepatica dici meruerit. Quod vero Pandectarius scripsit ex Serapionis, atque Galeni (ut videtur) auctoritate, valere hanc herbam contra splenis, atque hepatis obstructions, & contra omnem hepatis ægritudinem, hi quidem lichenis effectus neque à Galeno, neque à Serapione usquam scripti leguntur. si vero Pandectarius illos ex sua protulit opinione, minus illi hac in parte credendum, quoniam hanc ipsam herbam, quam Græci λεγχήνα vocant, tanta nominum confusione obscuravit, ut quæ tandem herba sit, neque alii ex verbis ejus scire liquido possint, neque ipse scivisse videatur. cum enim de lichena, sive lichene egisset in littera A. ubi eam Arabicè *ainec*, Latine *muscum*, vel *usneam* vocari docet, postmodum in sequenti ferè capite agens de eadem herba lichene, (licet videatur non animadvertere) eam Arabicè *azemalsaret* inquit appellari, Latine vero *hepaticam*. Eandem vero esse hanc ipsam *hepaticam* cum ea, quam Græci λεγχήνα nominant, indicant illæ vires, quæ *Azemalsaret*, sive (ut Pandectarius interpretatur) *hepaticæ* à Serapione ex Galeni, ac Dioscoridis auctoritate tribuuntur. sunt enim quas iidem auctores in suis de simplici medicina libris *licheni herba* subscribere. Neque vero contentus Pandectarius ex una herba fecisse duas, postmodum in littera L. eandem herbam tergeminauit. De lichene siquidem sub proprio vocabulo egit, & *linum terræ* Latine vocavit. Judicent ergo legentes quanta sit homini fides habenda, qui herbam eandem, modo *muscum*, modo *hepaticam*, modo *linum terræ* Latine nominat, non solum varia nomina, sed rem quoque, quæ tamen una erat, diversam opinatus. Quod si quis lichenem herbam prodesse hepatici ea ratione contendat, quoniam de ipsa scribit Serapio ex Dioscoridis auctoritate, quod ictericis confert, morbus autem, qui icterus nominatur plurimum hepatis vitio oriatur, is etiam Dioscoride docente discat non intra sumptam ad vitium ipsum tollendum, sed extra adhibitam potius ad colorem scilicet naturalem ictericis restituendum herbam lichenem à medicis peritioribus commendari, quod verba ipsa Dioscoridis aperte demonstrant. neque enim cum melle confectam, atque comestam, ut verba Serapionis male Dioscoridem interpretantis, videntur innuere, sed cum melle illitam potius lichenem juvare ictericos idem Dioscorides scribit. Non est autem à ratione alienum hanc ipsam herbam, quæ (ut inquit Galenus) plurimum valet abstergendo, sicuti lichenas, ita alteram cutis in ictericis fœditatem delere. Sed postquam de vera hepatica hoc in loco disputatur; similis error Gentilis, medici nostra quoque ætate celeberrimi, haudquaquam est dissimulandus, qui hanc juvandi Hepar prærogativam cuidam Herbæ in littoribus maris nascentis, quam alii *soldanam*, alii per diminutionem *soldanellam* nominant, in quodam consilio, tribuit, in quo autem herbam à pluribus *soldanam* vocatam scribit *cakilem* ab Arabibus nominari, de qua iidem *cakile* refert Serapio ex Isaac Ebenaram auctoritate, quod debilitati hepatis confert. Sed (quod tanti viri pace dicere liceat) fallitur sua opinione Gentilis, neque enim herba vulgo *soldana*, seu *soldanella* vocata est apud Arabes *cakile*, siquidem *herba cakile folio nasturtii*, vel *usneæ* describitur à Serapione. Neutra autem similitudo *soldanæ* convenit, quam scimus habere folia hederæ foliis fere similia, quæ quantum à *nasturtio*, atque *usneæ* discrepent, judicent illi, qui hæc herbas aliquando oculis sunt contemplati. *Nasturtium* quidem cum sit herba hortensis vulgo *agriti* nominata puto omnibus notum. *Usneæ* autem (ut inquit Serapio) est *herba kali*. Simon vero de *kali* ita scribit. *Cali est planta in littoribus maris nascentis similis vermiculari pinguis & salsa*. Ego hanc puto à Græcis *καλέφειον* nominari, licet Auctor Pandectarum *antiphyllo* pro *telephio* corrupte scripserit, quo etiam ductus errore *usneam* facit *anthyllidis* speciem, cum tamen *anthyllidis* alia herba sit à *telephio*, vel *usneæ*. Si qua vero herba sit, ut ad propositum nostrum revertamur, quæ ob excellentem juvandi hepar proprietatem nomine hepatica debeat insigniri, illa profecto est *eupatorium*, quæ etiam inde apud Græcos videtur nominata, quod bona sit hepatici, quanquam Plinius ab Eupatore potius inventore dictam existimat, de hac enim scribit Galenus libro sexto de simplici medicina, quod hepatis obstructions expurgat, atque insuper hepar ipsum corroborat. In libro vero qui de antidotis inscribitur idem Galenus ita de eadem herba ait. Affectum hepar sæpius *herba eupatorium* efficaciter juvit, sicuti

A myrobalanus lienem. *Saxifraga* autem, atque *Betonica*, renes. Non tamen quod & alibi monuimus ad hunc effectum sumenda est herba illa vulgaris passim in fossatis nascentis, quæ magno nostræ ætatis errore pro vero *eupatorio* recipitur, neque enim illi hæ notæ conveniunt, quibus nobis verum *eupatorium* Dioscorides designavit. Quod si quis forte à me exigat, ut, quænam sit vera herba *eupatorium*, aperiā, quod in priore libello de Plinii, ac medicorum erroribus inscripto distuli manifestare, dicam tandem quid sentiam, si prius illud, quod in eodem libello etiam antea ostendi, declaravero, semper fuisse aliquos in veris medicinarum nominibus etiam prioris sæculi errores, qui usque ad nostra tempora sunt propagati, nam quia plures superiore quoque ætate imperiti, colore decepti, metallum id, quod peritiores Cinabarim nominarunt, esse draconis sanguinem crediderunt, atque ideo non Cinabarim, sed potius draconis sanguinem idem metallum nuncuparunt, nos quoque præscam servantes consuetudinem ita vocamus, idem in herba *eupatorio* contigit, hanc enim multi veteres, quos Dioscorides notat, putarunt esse veram *Argemonium*, cum tamen hæc sit ab *eupatorio* diversa, qui error ad nos etiam permanavit: herba enim, quæ est vera *eupatorium* à pluribus creditur esse *Argemonium*; atque ideo corrupto vocabulo passim *Agrimonia* nominatur. Quam quidem rem miror à multis non fuisse animadvertam, cum (ut alio scripsimus loco) *herba eupatorium* passim nascatur, sic vero à Dioscoride, & Plinio Dioscoridem imitante describitur, ut pene sub aspectum poni videatur. Hæc est Dioscoridis in eadem herba Descriptio. *Eupatorium herba est fruticosa, virgam unam attollens rectam, lignosam, tennem, nigram, hirsutam, cubitalem, vel etiam majorem; folia per intervalla, divisa in quinque maxime partes, vel plures, similia foliis pentaphylli, vel cannabis potius, & ipsa quoque subnigra serratim incisa per ambitum. Semen vero medio cauli adnascitur subhirsutum vergens ad inferiora, ita ut exsiccatum vestibus adhaereat*. In qua quidem descriptione ea herba pingitur, quam aliqui, ab illa adhærescendi natura, quam fructui tribuit Dioscorides, *lappulam* nominarunt, nos vulgo *agrimoniam* vocitamus. Sed & alia, quæ in *eupatorio* describuntur, caulis scilicet lignosus, nigricans, hirsutus, cubitalis aliquando altitudinis, folia similia cannabi, vel pentaphyllo, ita herba vulgo vocata *agrimonia* quadrant, ut hanc esse veram *eupatorium* nemo nisi ab ortu naturæ cæcus non agnoscat, unde etiam duplex sæculi nostri error deprehenditur, alter, quod herbam a veteribus *eupatorium* nominatam pro vera *argemonio* recipimus. Alter quod pro *eupatorio* herbam vulgarem, de qua nulla sit à præcis auctoribus mentio, nulla nixi vel ratione, vel auctoritate, ad usum medicinæ frequenter adhibemus. Sed hæc quidem, quamvis forte à nostro proposito, qui morbum Gallicum potius, quam herbas intendimus explanare, longe aliena, juvandæ tamen mortalitatis gratia, quæ hæcenus in veris remediis dignoscendis hallucinatur, obiter sint exarata. Jam ad propositum revertamur quo probare intendebamus, quod malum Græci λεγχήνας dicunt, à Celfo papulas nominari, sicuti quod iidem Græci λέπρωα dicunt à Celfo etiam impetiginem nuncupari, hoc enim possit vel ex ipsorum morborum definitionibus demonstrari. nam lichen in libro qui *ὅροι ἰατρικῶν*. id est definitiones medicinales inscribitur ita definitur, sive liber ille Galen. fuerit, ut titulus præ se fert, sive alterius, non multum à Galen. placitis dissentientis. *Lichen est asperitas cutis cum magno pruritu*. Lepra vero hoc pacto. *Lepra est transmutatio cutis ad contrarium naturæ habitum cum asperitate, dolore, atque pruritu, & squamarum resolutione, & quandoque plures corporis partes depascitur*. Celsus quoque tam in papulis, quam etiam impetigine cutim exasperari innuit. Impetigini vero hoc proprium tribuit, quod in ea squamulæ resolvuntur, & hoc quidem fieri in qualibet impetigine, sicuti etiam omnem ejus speciem oriri in pedibus, & manibus, atque ungues quoque infestare idem Celsus testificatur. quod postremum dictum vel ipsum probare queat nihil aliud significare impetiginem apud Celsum, quam lepram, cum non solum Græci auctores, sed Plinius quoque auctor Romanus ungues leproso sæpiissime nominet. Avicenna & ipse impetiginem ita dividens, quod alia sit non excorticata, alia excorticata, per impetiginem non excorticatam papulas apud Celsum, λεγχήνας vero apud Græcos gat per impetiginem excorticatam, Græci vero λέπρωα. Sunt autem hæc Avi. de impetigine excorticata verba. *Et de impetigine est excorticata propter vehementiam siccitatis, & multitudinem profunditatis, & est sicuti albaras nigra, & sicuti cortices*. Est autem hic dubitatione dignum, cur Avicenna hoc in loco impetiginem excorticatam dixerit esse, sicuti albaras nigram, qui tamen in alio capite superiore albaras nigram ita definierat. *Albaras nigra est impetigo excorticativa, & est scabiositas accidens*.

Impetigo excorticativa.
dens, aspera, vehemens, & facit squamas sicuti piscium cum pruritu, & est propter humorem melancholicum imbibentem de eo, quod est juxta ea imbibitione fortiore, quam in colore imprimat tantum, hæc quidem Avic. Est autem (ut dixi) dubitandum, si albaras nigra est impetigo excorticativa, ut hoc in loco inquit Avic. quo pacto erit sicuti albaras nigra, quemadmodum scribit inferius, quod enim est sicut alterum, non idem videtur esse. Nos vero hanc dubitationem ita solvimus. Græcos à quibus Arabes omnia ista acceperunt duo habere vocabula germanos morbos significantia, lepram scilicet & psorani, atque ideo hæc duæ passionēs propter naturæ proximitatem à Paulo Aegineta simul describuntur in hanc sententiam. Lepra, & psora sunt in superficie cutis asperitates cum pruritu, & resolutione ex melancholico humore ortum habentes, sed lepra quidem cutem profundius depascitur in orbem procedens, atque in ea quædam veluti squamulæ resolvuntur. Psora vero magis in summo consistit variisque modis figuratur, & furfuracea corpora abjicit. Lepra igitur apud Paulum est impetigo excorticativa apud Avic. sicuti impetigo non excorticata apud eundem Avic. est λεπρῶν apud Græcos, ut etiam supra monstravimus. Albaras autem nigra est Paulo Aeginetæ psora, quam quidem albaras nigram Avic. ab impetigine excorticativa separavit, cum loco quasi differentia adjunxit, & est scabiositas accidens, & reliqua, quod verbum adjunctum indicio est tantum importare Avicennæ albaras nigram, quantum Græcis auctoribus ψώραν, hoc enim verbum Arabes in sua lingua baras interpretantur, quod patet ex verbis Rhafis, quæ libr. 25. *Continētis capite illo*, quo agit de passionibus unguium, in hunc modum scripta leguntur. Dixit Galenus expertus sum cantharides, & inveni, quod sanant unguium baras si de eis fiat illinitio cum ceroto. Hujus vero remedii sufficientem se habuisse experientiam ad ungues psoram patientes scribit Galenus libro undecimo de simplici medicina. Ut vero primum nostri instituti propositum tandem absolvamus. Cum lepra, ac psora solius sint cutis affectus, ut ex earum definitionibus constat, ac ferè sine dolore, in quibus squamulæ tantum, & cortices, furfuri similes emittuntur, non autem pustulæ eminentiores quoddam veluti virus stillantes, quantæ ac quales in morbo Gallico apparent, excitentur, morbum Gallicum non esse lichenas (si etiam lichenes cum lepra, ut apud Avicennam, atque ipsam forte Plinium confundantur) tam ratione, quam sensu ipso adstipulante demonstratur.

Lepra & psora solius cutis passionēs.
Postquam satis (ut apparet) probavimus morbum Gallicum non esse lichenas, sive impetiginem, magnam etiam ejus opinionis partem, quæ eundem morbum esse asaphati asserit, unâ videmur destruxisse, quando Arabes asaphati atque lichenas pro eodem morbo nonnunquam accipiunt, est enim (ut inquit Avic.) impetigo non longinqua à saphati nisi cum re occulta, & pertransit ut sit asaphati sicca impetigo malignior. Rhafis quoque, quod & antea notavimus, scribit in *vigesimo quinto Continētis* putare se impetiginem esse tineam siccam, quasi diceret saphati siccam: videtur enim hoc verbum saphati apud Arabes *duo* tineæ genera significare, alteram siccam, alteram humidam. Non distinguunt autem iidem Arabes tineam siccam ab impetigine ea ratione fortassis, quod similes impetigini dispositiones sicuti faciem, ac collum, ita summam capitis partem frequenter infestant. Idcirco Avic. iisdem remediis utitur etiam ad saphati quibus Paulus ad lichenas, sive impetiginem, stercore scilicet lacerti, & stercore turdorum proprie comedentium oryzam, quamvis Paulus aves illas vescentes oryza, non turdos, sed sturnos potius nominet, de quo Arabum, ac præcipue Avicennæ errore turdos pro sturnis sæpe ponentium alibi diximus. Quod vero Avic. etiam saphati pro tineâ non modo sicca veluti aliquando Rhafis, sed etiam humida accipiat, illæ ostendunt medicinæ, quibus utitur Avicenna ad saphati humidam, *tutia sive climia*, & *cimolea*; & *charta combusta cum aceto*, & *gummi pini cum balauistiis*, & *aceto*, & *oleo rosaceo*, hæc enim omnia ferè Paulus Aegineta ad favi, id est, cujusdam speciei tineæ humidæ ita nominatæ adhibet curationem. Mesue quoque Gal. allegat scribentem multos se sanasse, qui saphati patiebantur linimento chartarum combustarum tritarum, & cum aceto temperatarum. Hoc autem medicamento Galenus libro primo decem tractatuum qui *memiri* inscribitur apud Arabes, ad achoras, id est, alteram humidæ tineæ speciem usum se fuisse testatur, quam etiam tineæ speciem Rhafis in libro *divisionum* saphati nominat, scribens enim de altera quam Græci *νεχίον* nos favum appellamus, ait quod ejus foramen est latius, & majus foramine saphati, quæ sunt Galeni, ac Pauli verba achoras, & favum ex foraminum magnitudine distinguuntur. Idem Rhafis in libro *de ægritudinibus puerorum* alteram tineæ speciem, quæ favus, sive (ut ipse inquit) favositas mellis vocatur, etiam saphati nomine Arabico nuncupavit, hæc enim sunt ejus verba. *Passio, quæ dici-*

Rhafis.

Error Arabum ac præcipue Avic. ponentium turdos pro sturnis.

Mesue.

tur favositas, est species saphati. In Almanfore etiam habetur capitulum de saphai, vel saphati, quæ sunt ut ibi exponitur ulcera capitis habentia crustas. Usque adeo autem Rhafis saphati capitis morbis addixit, ut *vigesimo quinto continentis*, quod etiam testatur Nicolus, saphati capitis impetiginem nominaverit, qui itidem Nicolus de saphati, & tineâ una agit, & saphati, id est, tineæ ut ipse etiam exponit plures modos enumerat ex Galeni in *primo memiri*, & *lib. de apostematibus* auctoritate. Apud Avicennam etiam omnes saphati species sunt cutis capitis passionēs. nam saphati incipiens, quæ est (ut Avic. inquit) bothor parvæ, fixæ, leves, divisæ in numeratione locorum, deinde exulcerantes nihil aliud sunt nisi exanthemata, id est, pustulæ, quas scribit Paulus rubidi esse coloris, & asperas, summam capitis partem exulcerantes. Sirengi vero, quæ est species saphati humidæ apud Avicennam est *νεχίον* id est favus apud Græcos, ad quam (ut diximus antea) Avic. scribit eadem remedia, quæ Paulus, ut videatur verbum Græcum *νεχίον* in sirengi apud Avicennam esse depravatum, sicuti forte *ψυδράνια* in balciati, sive ut alii scribunt ratiati alteram saphati speciem. Sunt autem *ψυδράνια*, ut Paulus, atque Alexander exponunt, pustulæ super cutem capitis eminentes. Verbum autem balciati pustulas tales apud Avic. significare indicant ipsius Avicennæ verba sequentia, quæ ita se habent. *Et balciati quidem est de genere saphati male, & quandoque est causa ejus morbus sicuti scinifes maligni.* est autem verbum scinifes æque hoc in loco a verbo Græco conopes deformatum, cujus quidem verbi quantumlibet vitiatum significatum Pandeetarius intellexit, non tamen scripturam emendavit, sed corruptum vocabulum ita ut invenit, exposuit hoc modo. *Scinifes, id est, quædam musca parva quasi effugiens visionem, habens aculeum acutum, & alio nomine vocatur culex culicis, & idiomate nostro vocatur senzala, unde declinatur hoc scinifes genitivo hujus scinifes indeclinabile.* Hæc Pandeetarius non magna cum elegantia, sed fide tamen, nam quod nomen scinifes sit indeclinabile, ostendit modus ipse loquendi Avic. cum inquit morsus sicuti scinifes maligni, est enim scinifes casus genitivi. Quod vero conopis, seu culicis morsus in cute verticis vel faciei tales pustulas exciter, quales diximus à Paulo atque Alexandro medicis psydracia nominari loca habitantes, in quibus plurimus est ejus insecti proventus, magno sui tædio plerunque experiuntur. Tantam autem fieri Græcorum nominum, vel morbos, vel animalia significantium in *lib. Avic. transformationem*, quantam hoc in loco insinuavimus, unusquisque mihi facile credet, qui in secundo ejusdem auctoris volumine æqualem, vel etiam aliquando majorem in nominibus medicinarum factam animadverterit. Cum ibidem chochium pro phoca, id est, vitulo marino, Cheichem pro cancamo id est gummi quodam odorato. alstratufus pro aster Atticus id est, herba inguinaria. bæche pro bechio, id est tussilagine, bilonium pro pelio. beblisi pro peplo herbis earundem virium. altera tamen portulacæ hortensi, altera rutæ similibus. gueguers pro cenchro, id est, milio. sicutum pro symphito, id est, consolidæ herba. tefiue pro tapsia, & mille aliæ Græcorum verborum corruptiones inveniantur, quas vix puto posse intelligi sine auctorum Græcorum, qui medicinam posteris tradidere, cognitione. quando & Avic. tantus alioqui medicinæ magister in eis caligat aliquando, ut cum refiue, id est, gummi rutæ agrestis, quod nusquam invenitur exponit, sicutum vero sempervivam, vel speciem seminis mandragoræ secundum duas opiniones, utranque tamen falsam interpretatur. Quæ quidem nominum obscuritate nescio quid possit esse in medicinæ opere periculosius, quando ex ea non modo alterum pro altero morbum curari, sed alia etiam pro aliis remediis exhiberi contingat. Quocirca, nunquam satis laudari posset Aldus Manutius Romanus Vir non minore ingenio, quam doctrina, qui sua industria, atque labore omnem Græcorum sapientiam, grammaticam, poëticam, oratoriam, philosophiam, & medicinam etiam innumerofis voluminibus curat imprimenda, qui tot doctissimorum hominum lucubrationes, quæ non multis post annis erant interitura, ita reficit, atque restaurat, ut nulla unquam possint temporum vetustate aboleri, dignus profecto immortalitate, qui tam multis viris præstantibus dat æternitatem. Alluatim vero de quo post saphati species Avic. facit mentionem, quoniam crurum non capitis ulcera esse dicuntur, ideo neque saphati ab eodem Avic. cognominantur, quare neque ad præsentem disputationem videntur pertinere, quæ tantum probare intendimus morbum Gallicum non esse saphati. Illud tamen à nobis obiter dicetur alluatim verbum esse Arabicum corrupte hoc loco pro albotim scriptum, sic enim legitur, & non alluatim in codice Arabico Avic. Significat autem albotim in Arabum lingua arborem terebinthum, ex qua nascitur resina terebinthina, unde & gluten albotim nomine partim

Apud Avicennam omnes saphati species esse cutis capitis passionēs.

Paulus & Alexander.

Multa nomina herbarum depravata apud Avic.

Error Avic. in tapsia, & symphyto herba.

Laus Aldi Romani.

Alluatim

Duo significata verbi albotim apud Arabes.

La-

termin-
thns.

Hic notatur
Bartholo-
maus cogno-
mento Mon-
tagnana.

Achores, fa-
vi, psydra-
cia, exan-
themata.

De pruna
igne Persico
& anthrace
disputatio.

Latino partim Arabico à medicis junioribus eadem resina nominatur. Sed & iidem Arabes albotim vocant quædam genera pustularum similitum fructui arboris terebinthi, a qua pariter similitudine Græci quoque antequam Arabes easdem pustulas *requiths* vocavere. Sunt autem veluti ulcera parva lentis magnitudine, vel non grandiora faba, colore inter nigrum ac viridem, quantus & qualis est etiam fructus, a quo nomen tam apud Græcos, quam etiam apud Arabes habuerunt. De his autem ut arbitror una cum speciebus saphati egit Avicenna, quoniam hæc quoque sicuti saphati in summa corporis cute nascuntur, ut Paulus Aegineta, qui de terminthis scripsit ex Dioscoridis Alexandriensis auctoritate, testatum reliquit. Sed de eisdem etiam *libro tertio capite de bothor* nominatis bothim ipse Avicenna plenius erat executus his verbis. *Hæc bothor apparent in crure nigra quasi ipsæ sint fructus tamaricis, aut grana viridia magna, & materia earum ex materia varicum, & cura earum ex parte mundificationis est cura varicum ulcerum melancholicorum*, quæ quidem verba Avicennæ nihil aliud ostendunt quam quod *lib. 4. cap. de saphati* circa finem de alluatim idem Avicenna spiritualiter scribit, quod videlicet alluatim sunt ulcera melancholica, quæ apparent in crure ex eadem materia, ex qua fiunt varices, & appropinquat cura ejus curationi earum, illud etiam luce clarius manifestat verbum alluatim *libro. 4.* male pro albotim positum, & has pustulas botim nominatas easdem esse cum illis quas Græci *requiths* appellant à similitudine, ut diximus, fructus arboris terebinthi, qui fructus apud Arabes granum viride nominatur, hoc enim est quod dicit Avicenna *capite libri tertii* nuper allegato esse eas quasi fructus tamaricis, aut grana viridia magna. ideo autem Avicenna addidit magna, quia sicuti duplex est arbor terebinthus fructifera scemina utraque. (nam mascula est sine fructu) ita fructus diversificatur, alter enim est magnitudine lentis, alter non grandior faba (ut diximus) hic autem est quem Avicenna magnum vocat ad alterum æqualem lenti comparatum. Hæc igitur si vera sunt (ut certe vera esse existimamus) non parum illi decipiuntur, qui alluatim quartam faciunt saphati speciem, quique saphati non tam cutis caput integrentis, quantum faciei morbum esse arbitrantur. quo etiam errore ducti videntur qui morbum Gallicum saphati esse opinantur, quoniam hic morbus cæteris partibus sub veste latentibus vultus hominum evidentius ostendit. Ejusdem vero erroris auctores ajunt ex *1. libro Galeni de decem tractatibus* suos se sermones sumpsisse, neque animadvertunt, quod idem auctor de morbis faciei non *primo libro*, sed *quinto* tantum illorum tractatum edisserit, sic enim rectus ordo exhibet, ut primum à calvariæ morbis inchoaret, de quibus solis in *1. libro* pertractat, deinde ad ea, quæ in auribus, in oculis, atque in tota facie oriuntur mala descendens singula in propriis tractatibus declararet, ut vel ex iis quæ ipsi concedunt illud probari possit saphati esse solius verticis passionem, quando à Galeno in *1. lib. decem tractatum* de saphati agitur. Sed & achores, & favi, & psydracia, & exanthemata, & quicunque in eodem libro capitis morbi à Galeno connumerantur, vel tineæ sunt, vel tineæ similes sceditates, sumpto tamen tineæ vocabulo in eo, quo medici juniores capiunt, significatu. Quod nisi Avicenna hæc omnia sub saphati nomine in suis libris comprehenderit vanè videbitur gloriatus quicquid suo operi fuerit superadditum esse incomprehensibile, cum nusquam aliter de tineæ, aut his tineæ affinibus affectibus egerit. Quamquam vero saphati proprium capitis morbum statuerimus, non tamen ignoramus morbum etiam certæ parti corporis peculiarem posse aliis aliquando communicari, quod etiam innuit Avicenna, inquiens saphati plurimum in capite fieri. Nos quoque ut medici de iis, quæ magna ex parte, non autem raro, aut semper eveniunt hoc in loco differimus. Possumus ergo ita colligere. Cum morbus Gallicus non sit impetigo, ut etiam antea probavimus, neque vero tineæ, quoniam hic & ei comparces morbi, ut in capite fiunt, ita à capite incipiunt, morbus autem Gallicus primum sui ortum habet ab obscenis, tam morbum Gallicum differre à saphati quantum caput ab inguine, aut quacunque alia corporis parte est existimandum.

Contra vero illos, qui dicunt morbum Gallicum esse prunam, vel ignem Persicum, sive sacrum, non eodem modo, ut contra cæteras opiniones possumus argumentari, cum tanta sit apud Arabes, & medicos juniores de pruna, & igne Persico, vel sacro ambiguitas, quanta fere de hoc ipso morbo, de quo in præsentia disputamus. Alii enim prunam, atque carbonem non idem malum, sed diversa potius opinantur, cum tamen, quod ab Avicenna pruna dicitur, à Galeno *lib. xiv. artis curativæ*, & multis aliis in locis carbo Latine, sicuti *ἀνθράξ* Græce nominetur. Alii quamvis *ἀνθράξ* idem Græcis significet, quod carbo Latinis, differre tamen anthracem à carbone ea ra-

tionem arbitrantur, quoniam anthrax fiat ex materia maligniore, & magis adusta, quam illa, ex qua carbo generatur. nec desinere, qui ita desperent, ut verbo Græco Latinam darent derivationem, anthracem ab antro dictum existimantes, quoniam (ut inquiunt) intra concavitatem habet absconsam. Non absque omni tamen ratione quidam moti videntur, ut inter anthracem, atque carbonem, sive prunam differentiam statuerent, cum viderent inde Avicennam de Altoim, quem ipsi anthracem interpretantur, uno capite agentem, postmodum altero capite de pruna tractantem tanquam de morbo ab altoim, sive anthrace diverso, inde Rhasim in *lib. divisionum* de igne Persico primum, mox de anthrace seorsum scripsisse. Ego tamen illos, qui inter carbonem, sive prunam, atque anthracem faciunt differentiam libenter interrogarem, nunquid Galenus de anthrace in eo, quem ipsi sub hoc verbo intelligunt significatu, usquam fecerit mentionem, tantum enim morbum, ac magis, quam cæteros exitialem latuisse Galenum, atque ideo neque in *libro quartodecimo artis curativæ*, neque in *secundo ad Glauconem*, neque in *libro de tumoribus contra naturam*, nusquam denique ab ipso fuisse nominatum pene ridiculum est suspicari. Quod si Galenus & de pruna, de qua agit Avicenna, & de anthrace pestifero sub eodem nomine Anthrace videlicet *lib. xiv. artis curativæ* tractasse dicatur, quoniam anthracem fieri aliquando in epidemia eodem in loco Galenus testatur, nonne hoc idem de pruna, & igne Persico refert Avicenna his verbis? Et quandoque accidunt ista, causa pestilentiae. Talis ergo pruna, atque altoim, sive anthrax minime different, atque hoc pacto Avicenna de eodem tumore pestifero sub variis nominibus pruna scilicet, atque altoim frustra in duobus egisse locis judicabitur, nisi forte dixerimus altoim quidem esse anthracem non omni tempore, sed solum pestilente, neque in omni parte corporis, sed tantum in glandulosa, ac præcipue inguinibus ortum, quando & ipse Avicenna hoc idem videtur insinuare ita scribens. Antiquissimi antiquorum nominaverunt nomine, quod translatum est in Arabico altoim omne apostema eveniens in membris glandulosæ carnis aut alibium, hæc enim est verior lectio, quam altera alibi, siquidem verbum alibium significat apud Arabes inguen, unde & herba inguinaria, quam Græci *βουβώνιον* nominant apud Arabes alibium nuncupatur, licet pandectarius secutus Scrapionis errorem heringium à bubonio, sive herba inguinaria non distinguentis, alibium heringium interpretetur. Voluisse autem Avicennam *lib. 4.* ubi de altoim scribit de hoc tumore agere, qui præcipue in inguinibus nascitur, facile conjecturabit unusquisque, qui invicem verba Avic. de altoim, & Pauli de bubone contulerit, sunt enim quasi eadem medicinæ, quibus Avic. curat altoim, & Paulus bubonem, nisi quod Paulus multo rectius eandem curationem distinxit. nam cum duplex sit *βουβών* id est, bubo alter, qui fit à causa primitiva (ut utar verbo apud medicos juniores perusitato) atque ideo ex sanguine non necessario maligno, alter, qui fit ex materia venenata tempore præsertim pestilentiae, in primo quidem bubone inchoante Paulus utitur refrigerantibus atque adstringentibus medicamentis, veluti *spongia ex posca, & lana ex vino, & oleo acerbo, vel resacco, vel melino, id est, pomo vel lentiscino vel myrtino*, nullum enim ex his in tali bubone periculum imminet, ut quilibet medicæ artis peritus intelligit. Avicenna vero nulla adhibita distinctione hæc eadem remedia quamvis ex reprimentibus adhibet in principio altoim, id est, bubonis pestiferi, quibus nihil possit esse in hoc malo periculosius. Neque vero illud satisfacit, quod nonnulli de hoc genere medicandi dubitantes dicunt in Avicennæ excusationem, quod videlicet Avicenna voluerit non super ipsum altoim, sed potius partes ipsi vicinas, ne corruptio perambulet, eas, quas diximus, imponi medicinas reprimentes. Ego enim in hoc genere morbi præstare semper opinor, non solum ad locum affectum, sed etiam proxima tabem pestiferam quantum fieri possit evocare. Si enim à locis circumstantibus repercuiatur quantum extrinsecis partibus hoc est ignobilioribus mali depelletur, tantum ad intrinseca, & plerumque lethalia detrudetur, cum illud quoque in pestilentia sit observatum, quanto plures cutis exterioris partes afficiuntur, tota vi noxia foras prodeunte, tanto minus subesse periculi, sicut ubi unum solum locum carbunculus occupaverit, ægri salus penè est desperata. quamquam vero Avicenna etiam non in curandi ratione, saltem in eo cum Paulo conveniat, quod sicuti hic bubonium ab anthrace, ita ipse altoim à pruna sejunxit, non tamen æque constat apud Avicennam ex qua materia pruna, vel ignis Persicus oriatur, cum videatur quandoque Avicenna non solum à Paulo, atque Galeno, sed a se ipso pariter de hisce morbis scribens dissentire. Galenus enim, quem Paulus etiam sequitur, ait, anthracem ex sanguine melancholico fervente generari, atque ideo à pustula aliquando incipere, aliquando sine

Altoim.

Error Pandectarii & Scrapionis simul in herba inguinaria.

Duplex bubo.

Error Avicennæ in curatione Altoim.

Avicennam
in eodem
morbo ali-
quando Gale-
num sequi,
aliquando
dis sentire ab
eo.

Avicennam
discordare a
Galeno de
erysipela.

Tres disposi-
tiones in
quibus licet
facere phle-
botomiam us-
que ad synco-
pen.

hac, deinde quandam attolli pustulam, qua disrupta simili-
liter ulcus crustosum fit. Eadem ferè de pruna, vel igne
Persico quodam in loco scribit Avicenna *libro scilicet quar-
to inter initia seu tertiæ capite de apostematibus, & pustulis*
in hunc modum. *At vero ex sanguine grosso malo fiunt spe-
cies exiturarum malarum, nam si ejus malitia vehemens sit,
& ipsius ambustio proveniet erysipelas & eveniet combustio,
& crusta, & deterior est ignis Persicus.* Hoc in loco A-
vicenna de igne quidem Persico videtur cum Galeno con-
sentire, siquidem ignis Persicus idem gentis coit cum an-
thraxe, de quo Galenus agit *libro 14. artis curativæ*, quem-
admodum ex ipso constat Avicenna qui *libro 4. capite de
ulceribus* ait: ulcus corrosivum ignem Persicum à Galeno
nominari. ut etiam ex multis translationibus constat, quæ
anthracem ignem sacrum, vel Persicum interpretantur. De
erysipelate vero idem Avicenna aperte à Galeno discor-
dat, qui vult erysipelas non ex sanguine crasso, qualis est
melancholicus, sed potius tenuissimo generari, ut constat
ex ejus verbis *libro secundo artis curativæ ad Glauconem* de
vero erysipelate scriptis. Postmodum vero Avicenna in
eo *quarti libri capite*, quo de pruna, atque igne Persico
tractat, licet eandem ferè notas in pruna, & igne Persico
scribat, quas Galenus, ac Paulus in anthrace, sive car-
bone, pustulas scilicet corrosivas facientes accidere escha-
ram, qualem facit accidere combustio, & cauterium.
vult tamen tam prunam, quam ignem Persicum ex cho-
lera citrina generari, quæ, si verba ejus attendimus, ex
sanguine cholerico originem traxerit. Sit autem mihi quod
etiam ab initio exposulavi hoc in loco concessum ab iis,
qui nihil nisi eleganter dictatum audire patiuntur, & verba
potius, quam sententias consectantur, ubi de Arabum me-
dicorum opinionibus disputatur, fervare eundem aliquan-
do modum loquendi, quo medici passim juniores utuntur,
ac pro flava bile choleram, pro atra melancholiam, pro
erysipelate herisipelam, & plura alia nomina barbara usur-
pare, ne si aliis quam ipsis vocabulis uti voluero, non tam
videar latinitatem affectasse, quantum verborum studio bo-
nos auctores oppugnare tentasse. Materiam itaque pru-
næ, vel ignis Persici apud Avicennam esse choleram ci-
trinam ex cholerico sanguine genitam indicant ipsius Avi-
cennæ (ut nuper diximus) verba, quæ ita se habent. Et
unusquisque amborum tam scilicet pruna, quam ignis
Persicus est de cholera citrina adurente permixta melan-
choliæ. Et paulo post in curatione eorundem morborum
Avicenna præcipit fieri phlebotomiam aliquando usque ad
syncopen, ut sanguis cholericus evacuetur, qui quidem
curationis modus nescio quantum rationi, vel etiam ipsi
Avicennæ conveniat, qui sanguinem esse froenum chole-
ræ ubique insinuat, & *primo libro* cavendum esse admonet,
ne superflua sanguinis missione ægrum ad humorum cho-
lericorum ebullitionem perducamus. Quare si ejus aliis
in locis doctrinam sequimur, in morbo ex cholera supe-
rante, seu sanguine cholerico facto phlebotomia non com-
petit, vel non tanta, ut ad syncopen usque perducatur, nam
& Galenus ipse, qui tam audaci remedio adstipulatur, non
nisi in tribus dispositionibus usque ad animi defectum san-
guinem detrahit, vel scilicet in maximis phlegmonibus,
vel febribus ardentissimis, vel doloribus vehementissimis.
Quarum nulla adest in eo, de quo differimus morbo, si
enim sanguis cholericus sit superabundans, quod esse in
igne Persico innuit Avicenna, non phlegmones faciet, sed
potius erysipelas & exquilas, ut inquit Galenus *libro 2.
artis curativæ ad Glauconem*, ubi inter phlegmonem, at-
que erysipelas ponit differentiam. Veri autem erysipelatis
calor immodicus, ut idem Galen. sentit *libro 9. artis curativæ*,
non aliter quam aqua frigida epota curatur. Sic & quæcun-
que aliae febres ex cholera, vel per se, vel sanguini mistæ
fervore generantur nullum magis præsentaneum habent
remedium, quam frigida aquæ potionem. Unde Avicen-
na tam in curatione erysipelatis quam etiam caufonis visus
est dubitare, an in eis sanguinem mittere oporteat, nedum
jufferit ad syncopen usque profundi. hoc enim remedium
in his solum febribus convenit, quæ ex multo sanguine
vel ebulliente, vel putrescente generantur, quales illæ sunt,
quæ proprio nomine synochi nominantur, sed neque propter
intolerabiles dolores (hi enim in hoc morbo non ad-
sunt) tanta sanguinis detractio est facienda. quod si etiam
adescent, distinguendum foret, ut inquit Galenus in *expo-
sitione aphorismi*. Quæ egeruntur non multitudinem con-
siderare oportet. an phlebotomia, vel potius purgatione
sedari deberent, nihil aliud ex his verbis insinuans, nisi
quod ubi humor alius à sanguine faceret sua vel qualitate
vel quantitate dolorem, purgationem esse præferendam,
quod videmus eundem Galenum in omnium morborum
præcipue cholericorum curatione ubique observasse, ad-
eo ut in commentariis *libri secundi de humoribus* etiam in
pleuritide, cum sit ex humore cholerico, damnet phle-
botomiam, quam tamen plus in hoc quam in ullo altero
morbo alioqui videtur probare. Apparet enim & ipsum

A quemadmodum etiam Avicennam nimiam humorum cho-
lericorum inflammationem ubique evitare, quamvis hanc
in ignis Persici curatione Avic. non caverit, docens aliquan-
do in ea usque ad syncopen sanguinem evacuare. Quid
quod etiam Avicenna in pruna vel igne Persico prohibet
scalpellationem profundam quando materia est declivis ad
cholera. his enim & ipse utitur verbis, & tamen capite
superiori, ubi agit de formica suaserat ex Galeni consilio
extirpare formicam cum aliquo, quod sit sicuti embula,
& extremitas pennæ, aut alterius rei, cujus extremitas
sit acuta, quam possibile sit deglutire formicam. Atqui
hæc extirpatio formicæ, si diligenter inspicimus, multo
est violentior, quam scalpellatio, ut si hanc timet Avi-
cenna, quando materia est declivis ad cholera, multo
magis tale aliquid facere debuerit formidare in morbo ex
materia non declivi ad cholera, sed mera cholera ut
ipse opinatur procreato. Ego quidem puto Avicennam,
modo salva tanti viri reverentia dicere liceat; morbos
etiam natura distantes, atque eorundem curationes ple-
runque confundere, vel (ut eisdem utar verbis, quæ ipse
B solet aliquando in aliorum reprehensione usurpare) capitulum
in capitulo ponere, quam quidem confusionem videtur in
tribus capitibus de erysipelate, de formica, & de igne Per-
sico se consequentibus præcipue fecisse. nam ut nos etiam
eundem servemus ordinem capite, quo agit de erysipelate
inter cæteras hujus morbi notas hanc etiam ponit, quod
comburit, & sua virulentia vesicat. Hæc autem (ut ita
dixerim) vesicatio magis propria est alteri morbo, de quo
agit in sequenti capite, quem ipse formicam miliarem,
Galenus vero, ac Paulus herpetem cenchriam, id est, mi-
liarem ea potissimum nominant ratione, quod serpit, at-
que in cute vesicas, sive pustulas milio similes excitat.
sed etiam medicinæ ipsæ, quas adhibet Avicenna ad erysi-
pelatem super cutem existentem sunt quæ à Paulo scribuntur
ad formicam miliarem, sive (ut ejus utar verbis) ad her-
petem vesicosum, vel pustulosum. Hæc enim sunt Pauli
verba. Ad herpetem vesicosum scoriam plumbi ex vino au-
stero contrita innox illita cataplasma ex foliis betæ in vino
decoctis super impone. Avicenna autem ad Pauli (ut vi-
detur imitationem ita scripsit. Et si fuerit erysipelas super
cutem, curetur ex scoriam plumbi cum vino Pontico cum
foliis siclæ bullitæ cum vino. Modus autem loquendi A-
vicennæ non parvam potest diligenter insipientibus facere
dubitationem, cum enim inquit. *Si fuerit erysipelas super
cutem*. videtur ex his verbis innuere posse etiam aliter quam
super cutem fieri erysipelatem. Atqui Avicenna superius
inter phlegmonem atque erysipelatem faciens differentiam,
ita scripserat. *Et apostema erysipila non fit nisi in eo quod ap-
paret de cute*. Quare nisi hæc dubitatio solvatur, non
parva suspicio relinquitur, quod medicinæ, quas hoc in
loco ad erysipilam scribit Avicenn. alteri potius morbo,
hoc est formicæ miliari conveniunt. Sed & verba sequen-
tia Avicenn. hoc ipsum apertissime monstrant, nam statim
subinfert. *Et curetur cum eo, in quo est resolutio & ex-
siccatio fortis cum infrigidatione*. Nemo autem nescit nisi
qui tritum illud in medicina principium etiam ignorat, con-
traria scilicet contrariis curari, erysipilæ morbo calido,
& sicco fortiter exsiccantia non competere. Quod ipsum
Gentilis animadvertens inquit Avicennam hic dupliciter
intendere, primo quod ponit absolute medicinas quæ
competunt in statu, secundo quod hic ponit medicinas,
quæ competunt in erysipila ulcerata, quæ sunt nimis for-
tis exsiccationis. Nos vero ex hac ipsa responsione illud
confessum habemus, quod contra Avicennam probare
nitebamur eas scilicet, quæ hic ponuntur ab ipso, medicinas
non erysipilæ, de qua agit in hoc capite, sed alteri potius,
de quo tractat in sequenti, formicæ scilicet vel miliari,
vel corrosivæ convenire. nam erysipila ulcerata nihil
aliud est, nisi herpes exedens apud Galenum, ut idem
Galenus *libro decimo quarto artis curativæ* testatur, herpes
autem comedens est formica corrosiva sive ulcerata apud
Avicennam. Quod vero non differat herpes comedens,
de quo agit Galenus à formica corrosiva de qua scribit
Avicenna, videre licet ex his, quæ Avicenna quidem de
formica corrosivæ, Galenus vero de herpetis comedentis
curatione eadem ambo præcipiunt, hæc enim sunt Avi-
cennæ verba. *Via autem secundum quam curatur formica
est, ut ea, quæ ex ipsa est corrosiva alienetur ab humectatio-
ne, quam jam administrasti in erysipila, humectatio enim
non est conveniens in ulceribus*. Galenus quoque, à quo
E sumpsit Avicenna in eandem fere sententiam, scribit *libro
secundo artis curativæ ad Glauconem* in hanc sententiam.
*Herpetes quidem quantum ad totius corporis curationem si-
mili modo, quo erysipelata curare oportet, quantum vero ad
locum ipsum affectum non etiam similiter omnes, qui enim
exesi sunt refrigerari quidem desiderant, sicuti & alii, at-
que erysipelata, non tamen ea medicamenta, quæ præter id,
quod refrigerant, etiam humectant, patiuntur, sed ea sola
ex refrigerantibus, quæ simul exsiccare possunt, admittunt.*
Hic

Avicennam
morbos
etiam natura
distantes con-
fundere.

Gentilis.

Erysipila ul-
cerata &
herpes ex-
edens idem.

Galenus.

Hic Galenus sicuti Avicenna in cura formicæ corrosivæ, ita in curatione herpetis comedentis prohibet humectationem, quam tamen in erysipelatis probat, atque ideo idem Galenus subiungit. *Non igitur neque lactucam, neque polygonum, neque ex stagnis lenticulam, vel palustrem lotum, vel anthyllum, vel psyllium, vel portulacam, vel intybum, vel sempervivum, vel tale aliquid, quod possit humectare, quæ erysipelatis erunt opportuna, oportet adhibere.*

Magnus
scrupulus
apud Avic.
Avicennam
videri sibi
ipsi repugnare.

Sed hic non parvus remanet scrupulus; quia has ipsas herbas, vel magnam earum partem in principio formicæ corrosivæ probat Avicenna ita scribens. *Et administra in principiis ejus scilicet formicæ corrosivæ* (de ea enim statim supra locutus erat) *sicuti lactucam, & nenufarem, & sempervivum, & volubilem, & portulacam, ut videatur Avicenna sibi ipsi manifeste repugnare.* si enim ut ipse paululum supra dixerat ea, quæ debetur erysipilæ humectatio fugienda est in curanda formicæ corrosiva, cur postmodum lactucam, sempervivum, & portulacam, quas Galenus libro decimo quarto artis curativæ ad erysipilæ quidem laudat curationem, libro vero secundo ad Glauconem propter earum humiditatem in herpete exedente censet evitandas statim Avicenna in formicæ corrosivæ principio commendat, vel jubet administrari. Non solas inquit Gentilis,

Gentilis.

qui hanc in verbis Avicennæ repugnantiam visus est animadvertere, sed cum aliis exsiccantibus mixtas, ut puta lenticulam, quæ est frigida & humida, cum sempervivo, quod est frigidum, & siccum, quanquam idem Gentilis non de formica corrosiva, sed ambulativa, in qua sicuti in qualibet alia formicæ specie secundum ipsum aliqua est ulceratio, atque ideo humiditas, quæ debet exsiccari moveat dubitationem. Sed cur obsecro ad formicam, sive corrosivam, sive ulceratam talis mixtio sit necessaria? quasi non inveniantur herbæ simplices, quæ simul habeant cum exsiccandi, tum etiam refrigerandi potestatem, aut quasi ea sola, quæ humectant possint refrigerare. Ipse quoque Avicenna postmodum, sicuti etiam Galenus eas, quæ utrumque præstant effectum, quæ scilicet æque exsiccant, atque refrigerant, memorat, sicuti arnoglossam, rubum, & lentem, quibus mille aliæ possint similes reperiri. Quod si etiam eadem formicæ corrosivæ, sive ulceratæ competunt medicinæ, quæ etiam erysipilæ, frigida scilicet modo non possint humectare sicuti neque calefacere, cur Avicenna volubilem herbam ad caliditatem declinantem, ut ipse scribit secundo sui operis libro, aliis refrigerantibus adnumeravit? Ut tamen hæc competat, quoniam à quibusdam censetur frigida, non video si (ut inquit Gentilis) hæc, quas scribit Avicenna, medicinæ non per se solæ, sed mixtæ cum aliis recipiantur, quomodo ex mixtura humectantium ac refrigerantium, fiat medicina, quæ tantum frigefaciat & exsiccet, qualem exigit formica corrosiva, vel ulcerata, quæ ut morbus calidus frigida solum sine calidis quærit, ut vero ulceratus solum sicca sine humidis, in quo quidem morbo Gal. etiam strychnum id est solanum respuit, quia non habeat sufficientem siccitatem. Avic. vero eandem herbam non probat nisi siccam, quasi viridis possit humectare. Si ergo humida cavebat, cur lactucam, & nenufar, & lenticulam aquæ, similesque herbas humidas etiam aliis siccis admixtas approbavit? Neque tamen puto quod Gentilis credidit eum fuisse Avic. intellectum, ut sempervivum pro herba sicca, quæ aliis humectantibus debeat adjungi hoc in loco nominaverit, quoniam eandem herbam Gal. libro secundo artis curativæ ad Glauconem aliis adnumerat, quæ herpetem comedentem non solum possunt refrigerare, sed etiam humectare. quamvis enim idem Galenus sexto de simplicium medicina libri volumine sempervivam frigidam, ac siccam statuerit, plurimum tamen illi tribuit frigiditatis, minimum vero siccitatis, immo in ea vigere aquosam substantiam plane asseverat, cujus ratione, ut arbitror, in secundo libro, quem diximus artis curativæ ad Glauconem, quando herpes fuerit ulceratus sempervivam unâ cum aliis humectantibus improbat, sicuti ipsam erysipelatis convenire fatetur. Nam licet facta ad corpus temperatum, sicuti fit in cæteris medicinis collatione, libro, quem diximus de simplici medicina sexto, sempervivum frigida & sicca herba dicatur, eadem tamen ad erysipelas morbum calidum, ac siccum comparata, secundo libro ad Glauconem frigida, atque humida reputatur, sicuti oleum rosaceum, & refrigeratos calefacere, & calefactos refrigerare ab eodem Galen. scribitur libro tertio de simplici medicina. quæ quidem effectuum diversitas, ut etiam inibi scribitur, his præcipue datur medicinis, quæ parum à temperamento receperunt, qualem esse diximus sempervivam herbam in siccitate, auctore Galen. sexto libri de simplici medicina, volumine. Hanc vero ad diversa corpora comparationem non animadvertens Rabbi Moyses, ausus est notare Gal.

Herba volubilis.

Gentilis expositionem improbat.

Galenus libro 4. de simplici medicina.

Rabbi Moyses ex ignorantia comparationis medicina.

A plenius alibi diximus, ubi eundem Galen. defendimus contra Rabbi Moysen principi medicorum etiam in plerisque aliis infestum. Aliud vero Gentilis suffugium dicentis, quod in principio principiante formicæ frigida & humida competunt, quia licet ibi sit aliqua ulceratio, non tamen corrosio adest, eisdem quas supra posuimus rationibus improbat, atque eo magis, quoniam à Galen. in secundo artis curativæ libro ad Glauconem, quælibet ulcera etiam in summa cute existentia egere exsiccantibus Hipp. auctoritate monstratur. Sed ut etiam antea innuimus, cum Avic. his verbis utatur, & administra in principiis ejus, hoc verbum, ejus, nihil aliud potest referre nisi formicam corrosivam, de qua statim supra fit sermo. Neque vero illa ratio convincit, quam quidam adduxerunt probare volentes Avic. intelligere de principiis formicæ ambulativæ, non autem corrosivæ, quoniam postea subiungit, & cum timetur super eam corrosio, cum in formica corrosiva, ut inquit, non timeatur corrosio, quæ jam adfit, sed potius in ambulativa, quasi non potuerit Avicenna prius scribere curationem formicæ corrosivæ, deinde docere antequam formicæ corrosio superveniat, quibus remediis sit occurrendum. Mihi vero majorem faciunt dubitationem remedia quædam, quibus utitur Avic. ad prohibendam corrosionem sicuti aqua, quæ currit ex ligno vitis humido cum aduritur, & stercus ovium cum aceto, & stercus vaccinum cum aceto, quæ Dinus ipse extranea esse confitetur neque multum ad prohibendam corrosionem proficere. Ego vero multo magis extranea existimo, quæ statim post ab Avic. super corrosionem jam apparentem imponuntur, sicuti succum cucumeris asinini, & sal, & fel hirci, & rutam cum nitro & pipere, & nitrum cum urina pueri, quæ omnia tam priora, quam etiam sequentia non formicæ vel ambulativæ, vel jam corrosivæ, sed tollendis potius verrucis conveniunt, ut patet ex Paulo eisdem utente ad tollenda quædam genera verrucarum, quæ Græci, *μυρμηκίας, & ἀνδροπόδας*, appellant, ut etiam ex Avicenna constat, qui de nonnullis eorum in curatione verrucarum meminit, & variis in locis, ubi de earundem medicinarum proprietatibus agit, valere eas ad verrucas, non autem formicam ambulativam, vel corrosivam insinuat. Sed hoc quidem capitulum de verrucis in capitulo de formica male fuisse ab Avicenna positum, & causam etiam hujus erroris in sequentibus plenius aperiemus. Illud nunc probasse sufficiat Avicennam erysipilam pro formica, & formicam pro erysipila non sine magna confusione accepisse, quandoquidem, quæ erant erysipilæ remedia, refrigerantia scilicet atque humectantia, eadem formicæ corrosivæ accomodavit. quæ vero formicæ competeant vel corrosivæ, vel miliari, multum scilicet exsiccantia, hæc retulit ad erysipilam. Sed quoniam supra monstravimus medicamenta fortiter exsiccantia scripta ab Avic. ad erysipilam supra cutem existentem à Paulo fuisse transumpta, an etiam fideliter translata fuerint videamus, sic enim non simplex, sed multiplex potius error indicabitur. Unum ex his remediis fortiter exsiccantibus, de quibus supra facta est mentio, ita habetur apud Paulum. *Lana antiquæ illotæ circa tædam combustæ dragm. xii. ceræ dragm. xxv. scorie plumbi acetabulum medium, seu caprini purgati, & loti in aqua dragm. xxv. olei myrtini unc. v.* altera huic correspondens apud Avicenna. scribitur in hunc modum, *Lana veteris adusta non lota pondus dragm. xii. si carbonis de cortice arboris pini tantundem, ceræ dragm. xx. scorie plumbi dragm. v. seu caprini veteris abluti cum aqua dragm. xv. olei myrtini unc. v.* si pondera quidem medicinarum notata in Avicennæ compositionibus non omnino quadrant cum alteris, quæ in similibus apud Paulum compositionibus inveniuntur, non est, ut arbitror, magnipendendum. Illud multo magis est considerandum ab his præsertim, qui quandam veluti divinitatem tribuunt Avic. in cujus libris de medicina præsertim nullum posse inveniri errorem arbitrantur, quo pacto Avic. in nuper dicta compositione misceat carbonem de cortice pini, quem tamen Paulus in sua comparatione prætermisit. Est inquam ut existimo diligentius examinandum, an Avic. vel alius deliquerit, nova atque inaudita medicamenta, veterum compositionibus adjungendo, veluti carbonem de cortice pini, de quo quidem carbone nusquam scriptum invenitur, quod ullam habeat in medicinis ad erysipilam, vel formicam efficaciam. Nunc autem non esse translationis errorem, testem facio mihi ingenio, ac singulari doctrina præditum juvenem Paridem Cesareum Mantuanum, qui ut semper fuit omnium bonarum artium studiosissimus, ita nunc medicinæ totus insistit, ad quam fideliter percipiendam non modo Latinos, & Græcos, sed etiam Hebræos, atque Arabes adhibet præceptores, qui à me, eodem Paride præsentem, sæpius requisiti in his locis præsertim, in quibus Avic. à Galen. ac Paulo non parum dissentire videbatur; ut verba Avic. sicuti in eorum jacent lingua mihi interpretarentur, eundem ferè sensum rettulerunt, quem etiam nos

rum ad diversa corpora, male Galenum tanquam sibi ipsi contradicentem notare.

Extranea remedia quibus utitur Avic. in formicæ curatione.

Arabem in-
serpretem
male Paulum
interpretan-
do dedisse
Avicennam
errandi
occasionem.

Modus com-
burendi la-
nam secun-
dum Dio-
scoridem.

Totam me-
dicinam con-
stare ex dua-
bus notitiis,
altera subje-
cti, altera
medicamen-
torum.

in nostro habemus Avic. unde in eam veni sententiam, ut A multos, qui non solum in nostris, sed etiam Hebræo- rum, atque Arabum libris inveniuntur errores Avic. ex prima Græcorum auctorum, quorum sententias idem A- vic. undequaque collegit facta in Arabicam linguam con- versione sumpsisse occasionem. Nam & hunc ipsum, de quo paulo ante loquebamur, errorem, non aliunde quàm ex verbis Pauli male intellectis traxisse originem, facile po- test unusquisque perpendere. Cum enim Paulus ita scri- bat. *Lana veteris circa tædam combusta dragm. XII. cre- didit Avicenna vel potius ille, qui male Paulum in Ara- bicum sermonem transferendo dedit Avicennæ errandi oc- casionem, tædam quoque, sive carbonem ex tæda exusta derelictos in eandem venire compositionem, atque ideo ita notavit. Sumantur Lana veteris adusta non lota pon- dus drachmarum XII. & semis, carbonis de cortice pini tan- tundem, errore sanè satis ridiculo, atque aliquando futu- ro periculoso, si medicinæ etiam quæ devorantur, vel bi- buntur postquam fuerint super ignem quandoque paratæ, carbonem, qui ex eodem igne remanserint in suam quoque societatem receperint, tale enim quoddam fiet in compo- sitione relata ab Avic. si ut ipse docet ad lanam exustam æqua portio carbonum ex tæda, circa quam fuerit ex- usta, adjiciatur. Nemo autem admiretur eam præcipue lanam, quæ circa tædam fuerit exusta, a Paulo in ea, quam diximus compositione probari, fuit enim quod- dam apud veteres in comburenda lana, quæ nonnisi com- busta ad usum medicinæ veniebat, artificium; cuius etiam Galen. sed multo plenius Dioscorides meminit, qui inter cæteros lanam comburendi modos, hunc quoque tradit. Alii disponentes obeliscos super vas fictile latum os ha- bens invicem distantes, & super imponentes scandulas, & lanas alternatim leviter ex tædis parvis succendunt, ubi vero lana fuerit combusta tollunt, & si quid pingue, vel pix ex tædis parvis defluerit, simul tollunt, atque reponunt, & hoc est quod Paulus vult lanam, scilicet ita ut docet Dioscorides, ustam, non autem carbonem de cortice pini in ea, quam scribit ad herpetem vesicosum compositione commisceri. Nunc ad reliqua explananda transeamus, in quibus videtur Avicenna aliquanto majorem, vel etiam periculosiorem fecisse confusionem, mox ad ignem Persicum, de quo præcipue disputabamus, in quo morbo plusquam in cæteris fuit Avic. perplexus, re- vertemur. Scio tamen me non credenda scripturam his præsertim, qui posthabitis rationibus sola nomina, ac scri- bentium auctoritatem sequuntur, qui se alicui ita addi- cunt auctori, ut proprios sensus destruentes malint alteri, quàm suis oculis credere. Nos supra cum ex sen- su ipso, tum etiam Dioscoridis auctoritate, cui etiam ex parte consentit Avicenna probavimus, eupatorium habere folia cannabis, vel pentaphyllo similia, fructum parvum, qui exsiccatus vestibus adhærescit, esse denique eupato- rium herbam illam, quam nos vulgo agrimoniam nomi- namus. Avic. vero idem eupatorium aliud quam agrimo- niam esse significat, cum ait eupatorium esse herbam aro- maticam habentem folia cannabis, & florem sicuti nenufar. Constat enim herbam vulgo agrimoniam nuncupatam ne- que esse odoratam, neque habere florem sicuti nenufar, immo ita exiguum, ut vel nenufari, vel ejus flori colla- tus nullam ipsius habeat similitudinem. Cui igitur plus inquires, hac in parte credemus Dioscoridine, an Avicen- nâ? Avic. inquires, cui nostra ætas dedit medicinæ prin- cipatum. Atqui Galen. unaque ipse Avic. in hac parte medicinæ, quæ de medicamentis simplicibus agit, primum locum Dioscoridi tribuunt. Sed fac auctoritatem esse pa- rem. Ubi tu mihi Avic. patrone herbam invenies aroma- ticam foliis cannabis, flore nenufaris, quæ sit verum eu- patorium? sicuti ego tibi alteram assignavi, ita Dioscori- dis, Plinii, Serapionis super herba eupatorio descriptioni- bus congruentem, ut nisi malis videri cæcus, quam fate- ri Avic. in veris eupatorii notis designandis aberrasse nul- lo modo negare possis herbam, quam nos vulgato nomi- ne Agrimoniam vocamus, esse veteribus eupatorium. Quod si forte mihi concesseris id, quod multi etiam ex medicis junioribus non diffitentur, Avicennam non mul- tam habuisse simplicium medicamentorum notitiam, non advertes fortassis te eadem concessione dimidiam scientiæ medicinæ partem Avic. detrudere, quæ tota ut inquit Ga- lenus libro secundo de Crisi, ex duabus constat notitiis al- tera subjecti, circa quod medicus operatur, altera illo- rum, quibus veluti instrumentis in suo opere utitur. Cur vero si in his, in quibus veritas ipsa seipsam contemplan- tibus offert, ubi vigent sensuum judicia Avic. errasse con- cedis, non æque in rebus magis abstrusis, atque recondi- tis labi illum potuisse fatearis. Tu tamen crede quod lu- bet, nos paucis ista scribimus, & solis amatoribus verita- tis. Si non apud malignos, atque imperitos, saltem apud probos, ac doctos gratiam, ut speramus consecuturi, for- te etiam apud ægrotos, quos fortuitæ medicinæ periculo*

liberamus. cum herbam in fossatis nascentem, quæ quid sit à medicis ignoratur hætenus, tamen credita est à plu- ribus esse eupatorium, ne syrupo ex eupatorio, atque aliis compositionibus adjungatur, modo sint, qui nobis fidem velint præstare, prohibemus. Sed & altero multo sane majore periculo, vel etiam tormento, miseros mortales liberemus, quod audio malo suo fato sensisse nonnullos, qui hac tempestate morbo Gallico laborarunt. Neque enim defuere medici, qui pustulas illas, quæ in eodem morbo totum aliquando occupant corpus, quibusdam ferreis in- strumentis exstirpare tentarint, nixi (ut arbitror) Avic. auctoritate formicæ ambulativæ, & corrosivæ pustulas embula & pennæ extremitate, ut supra quoque notavimus, evellentis. Quod etiam magisterium, si Diis placet, neque Dinus in tali curatione improbavit, & Franciscus de Pe- demontium, pluresque alii Avic. sequentes suis scriptis inferuere, ajuntque ipsi unà cum Avic. id esse conveniens secundum Galeni opinionem. Sed ubi obsecro unquam Galen. pustulas ex humore acuto cholerico factas talibus instrumentis jussit exstirpari? Galen. inquam qui ubique medicos crudeliter, atque imperite medicantes vocat humanæ naturæ perniciem. Quid vero sævius, aut rudius medendi genus possit excogitari, quàm morbum non alio magis nomine, quàm quia exulcerat infestantem etiam vehementius exulcerare? Falso igitur inquiet ali- quis Avic. Galen. allegavit, neque vere, neque falso, si ta- men locum consideremus, ubi allegavit dicere ausim fal- so allegasse. Galen. enim id artificium ait esse conveniens non ad tollendam formicam, vel miliarem, vel corrosi- vam, sed quoddam potius genus verrucarum, quas Græ- ci *μυρμηκίας* id est formicas appellant. Natus est ergo er- ror Avic. ex nominis ambiguitate, quia enim Græci pu- stulas quasdam ex humore cholerico genitas solam cutem occupantes, atque etiam serpentes ab hac serpendi natura *ἑρπια* vocant. Arabes quoque à simili proprietate eas- dem pustulas formicam nominarunt. Sunt vero etiam quædam genera verrucarum, quæ Græci *μυρμηκίας* nomine sumpto à formicis appellant, quia sensum, quasi sint mor- sus formicarum, patientibus inferunt, has quoque verrucas Arabes ad Græcorum imitationem formicas nuncuparunt. quo fit ut verbum formica apud Arabes duorum morbo- rum generibus, quamvis natura differentibus, accommo- detur. Avic. ergo utramque formicam, tam pro pustulis cholericis, quàm etiam pro verrucis acceptam, atque utriusque morbi curationem in uno capite copulavit, licet alter ex humore tenui, ac cholerico fiat, alter ex crasso, ac melancholico. atque ideo ut genere distinguantur, ita diversum genus curationis exposcant. Pustulæ siquidem cholericæ, vel sola totius corporis purgatione, vel etiam emplastris super locum affectum impositis, nunquam autem manu curantur: verrucæ vero, ut docet Galen. libro quartodecimo artis curativæ, cum aliis instrumentis, tum etiam penna ita adaptata, ut totam verrucam sua cavitate comprehendat, atque adeo firmiter hæreat, quod ea de subter acta verrucaradicibus evellatur. quem etiam modum docet Avic. lib. 4. capite de verrucis, quem pariter modum vere loco illo potuit ad Galen. auctorem referre, sed ubi oportuit Galen. citare testem, ibi ejus testimonium præ- termisit, ubi vero reticere, quoniam non de verrucis, sed formica potius corrosiva curanda agebatur, perperam al- legavit. Huc vero tam multa, quæ diximus de Avic. multos in unum morbos confundente omnia tendebant, ut ostenderemus ipsum simili, atque aliquanto majore in pruna, atque igne Persico usum fuisse confusione, nequis forte suspicetur nos in tam longis digressionibus ea, quæ nihil ad propositum nostrum pertinerent, conquissivisse, cum enim probare intenderemus morbum Gallicum non esse ignem Persicum, omnis vero de quacunque re sumi- tur disputatio debeat à definitione, ut ait Cic. proficisci, necessarium habuimus antea ostendere, quod non constaret apud Avic. quid esset ignis Persicus. aliquando enim ipsum ex sanguine crasso, & melancholico inquit gene- rari, ut etiam antea admonuimus, aliquando vero ex cho- lera permixta melancholice, & nunc ignem Persicum idem genus facit cum pruna, ut cum inquit, hæc duo nomi- na fortasse absoluta sunt super omnem pustulam corrosi- vam vesicantem, adurentem, facientem accidere escharam, qualem facit accidere combustio, & cauterium. nunc ve- ro diversificat, ut cum inquit prunam esse magis melan- cholicam, ignem vero Persicum magis cholicum. quan- doque trahit ipsum ad formicam comestivam, ut cum ita scribit, & quandoque absolvitur, nomen ignis Persici de illis, super quo est illic pustula de genere formicæ come- stivæ adurens, vesicans. quandoque ad formicam transfert miliarem, ut cum scribit in hunc modum. Et quando- que sunt cum formicæ speciebus & miliares malæ febres vehementis caliditatis perniciosæ. Quasi apud ipsum A- vicennam ignis Persicus, & formica miliaris non differant, neque multum referat utrum ignis Persici vel formicæ mi- liaris

Curiosus

Dinum &
Franciscum
de Pedemont-
ium una
cum Avi-
cenna deest
pro.

Avicennam
male Galen-
allegare.

Avicennam
de igne Per-
sico modo u-
num modo
aliud senti-
re.

liaris signa manifestet, & sane diligentius intuenti formica miliaris & ignis Persicus nihil, aut parum admodum differunt apud Avicennam. sunt enim in utroque vesicæ milio similes, veluti Rhasis, Paulus, atque Galenus. *libro 14. artis curativæ* consentiunt. Quod si Avicenna sequimur non modo forma, sed etiam materia eadem in ambobus morbis reperitur, quoniam tam ignis Persicus quam etiam formica miliaris secundum Avicennam fiunt ex cholera permixta melancholiæ, nisi forte quis dixerit ad faciendam formicam miliarem non solam sufficere melancholiam cholerae adjunctam, sed insuper etiam phlegma requiri. hoc enim videtur innuere Avicennam. *capite de formica miliari* ex verbis illis. *Neceesse est illic esse ex melancholia, & phlegmate, quæ admiscuntur cholerae.* Sed cum idem Avicenna sicuti Galenus ex solo phlegmate misto cum cholera eandem formicam miliarem generari aliquando fateatur, cur non itidem melancholiam absque phlegmatis societate junctam cum cholera posse eundem facere morbum concesserit? Multi quoque medici juniores opinantur æque ex una, sicuti ex altera mixtione formicam miliarem procreari. Quare & ignis Persicus, & formica miliaris in eadem non modo forma, sed etiam materia secundum Avicennam sententiam convenient. Quamquam forte quispiam illam assignabit diversitatem, quod in igne Persico materia cholericæ sit magis adusta, quam in formica miliari. Cur vero hoc cum ipsa etiam sua caliditate vesicas excitet, & ut inquit Avicenna febres faciat vehementis caliditatis, atque ideo perniciosas, febris autem & alia accidentia, quæ in formica miliari Avicenna nominat, sunt ignis sacri, seu Persici propria, quem etiam prunam appellat Avicenna ad imitationem Galeni, qui eundem morbum & *quartodecimo artis curativæ volumine*, & multis aliis in locis anthracem vocat, quo in loco idem Galenus omnia hæc de anthrace refert. quæ etiam hic scribit Avicenna de formica miliari, quod videlicet febris habet vehementis caliditatis, & quod fit aliquando ex eisdem causis ex quibus fit pestilentia, & quod assimilatur in colore phlegmoni, magis tamen ad atrum declinante. Quare non temere hoc in loco Dinus dubitavit, cur cum Avicenna in hoc capite intenderet de pruna, & igne Persico agere, signa tamen formicæ miliaris, & non ignis Persici, ut cuiquam non absqueratione videretur, expresserit. Solvit autem verba Avicennæ in hunc modum exponendo. *Et quandoque sunt cum speciebus formicæ miliaris, id est, cum pruna, & igne Persico, quæ possunt absolvi super species formicæ miliaris male.* Hæc vero solutio mihi non placet, neque videtur ipsi Dino esse consentiens, nam cum quatuor ponat Avicenna modos, super quos absolvitur nomen prunæ, & ignis Persici, ex quibus quartus est magis proprius secundum Dini expositionem, cur hunc tacuit Avicenna & alium minus proprium memoravit? volens tamen ea, quæ tam ignem Persicum proprie sumptum, quam etiam prunam comitantur ostendere. Quare cum Avicenna sub nomine formicæ miliaris scribat propria accidentia ignis Persici, & prunæ, vel non differre, prunam, & ignem Persicum à formica existimavit, vel magis cum hoc quam cum alio aliquo morbo convenire. Idem tamen Avicenna superius capite de apostematibus, & pustulis ignem Persicum non formicæ miliari, sed potius erysipelæ in naturæ vicinitate consociat. ubi ita scribit. At vero ex sanguine grosso malo fiunt species exiturarum malarum, nam si ejus malitia vehemens fiat, & ipsius adustio, proveniet erysipela, & eveniet combustio & crusta, & deterior ea est ignis Persicus. Hic Avicenna facit ignem Persicum non modo in materia, sed etiam in forma cum erysipela communicare, licet ignem Persicum dicat esse deteriorem. Torquent autem hæc verba Dinum, atque Gentilem expositores Avicennæ. coguntque ipsos multa imaginari, forte à veritate aliena. Dinus siquidem tale apostema factum ex sanguine grosso non veram esse erysipelam arbitratur, sed potius phlegmonem, qui assimilatur erysipelæ in accidentibus, quod etiam videtur sentire Gentilis, qui nomen erysipelæ hic sumi improprie fatetur. Sed cur tale apostema factum ex sanguine grosso malo adusto (ut inquit Avicenna) erysipelæ, quæ fit ex cholera pura secundum eundem Avicennam simile judicatur, & non magis anthraci, qui (ut inquit Galenus primo de differentiis febrium & pluribus aliis in locis) fit è sanguine melancholico super affato? Idcirco neque cum Dino neque cum Gentile consentio, quorum alter vult erysipelam, & ignem Persicum esse apostematata cholericæ, alter sanguinea quidem, sed ad naturam cholerae declinante, cur enim non magis ad melancholiam, cum sanguis, ex quo generantur, sit melancholicus, qui tandem procedente adustione convertitur in melancholiam. Mihi quidem erysipela atque ignis Persicus hoc in loco ab Avicenna nominati, non aliter differentes, nisi quia alter est altero deterior, nihil aliud esse videntur quam anthrax, de quo Galenus multis, ut dixi, in locis facit mentionem, atque ideo non erysipelæ, vel igni Persico similes dispositiones, sed vera pruna, vel ignis Persicus potius, quæ e-

Solutionem
Dini non
placere.

Dinus &
Gentilis ex-
positores A-
vicennæ.

Opinionem
Dini &
Gentilis non
placere.

Anim hic Avicenna in erysipela, & igne Persico scribit, combustionem scilicet & crustam, eadem tribuit Galenus apud Arabes erysipelam esse eundem morbum aliquando apud Arabes, qui sit apud Galenum anthrax evidentius ostendamus. *libr. XIII. Continentis* apud Rhafim ista verba leguntur. Dixit scilicet Galenus *secundo libro artis curativæ ad Glauconem*, quem etiam Rhasis paulo ante citaverat. Quoties sanguis superveniens ad membrum, fuerit superabundans, grossus, & calidus, generabit cicatricem ad modum cocturæ ignis, etiam secus ulcus erit apostema calidum bulliens & vehementis doloris & morbus ille appellatur erysipela. Quod si ipse sanguis fuerit in dispositione sui in superabundantia grossi bulliente, & caliditate, & tamen in se habuerit æruginem subtilem, infert ampullas ad modum illarum, quæ accidunt ad combustionem ignis, & emanantibus ipsis ampullis, sub eis apparebit illud ulcus habens cicatricem, & appellatur erysipela similiter. Hæc quidem omnia de erysipela verba sumpta sunt è *secundo libr. artis curativæ ad Glauconem*, ubi Galenus duplicem modum, quo anthrax generatur, exponit. Sed & idem Rhasis *libro divisionum* erysipelam & ignem Persicum quasi pro eodem morbo videtur accipere, ita inquit, *Quandoque in corpore egrediuntur bothor, & incipiunt velociter pervenire ad hoc, ut fiant crustæ nigrae, aut virides, & fiat illud quod est in circuitu earum rubrum, & coloris pavonis, tunc illud nominatur erysipela, & ignis Persicus.* Pluribus tamen in locis Rhasis *libro tertiodecimo Continentis* facit ignem sacrum vel Persicum non solum essentia, sed etiam accidentibus ab erysipela differre. nam *libro. XIII. Continentis* scribit in hunc modum, de igne sacro. *Hic morbus accidit e sanguine grosso ebulliente, sed in majore parte incipit cum pustulis precedentibus eum, & quandoque accidit sine pustulis, veruntamen omnino erit cum eo aliqua excitatio in loco, in quo fieri incipit, & ex pruritu egrediuntur pustulae, & post emanationem ipsarum efficiunt ulcus cum cicatrice imminente ad similitudinem combustionis ignis, & quandoque accidit una pustula, quandoque plures parvulae ad modum pannici, & cum eis accidit febris vehementior febre phlegmonis & erysipelæ.* alio autem ejusdem libri loco scribit ignem sacrum non solum febre acutiore, sed etiam colore ab erysipela differre. Hæc vero omnia fere etiam scribuntur à Galeno & *libro quartodecimo artis curativæ*, & pluribus aliis in locis de anthrace, sæpissime enim ubi Galenus scribit anthracem, Rhasis ignem sacrum, vel Persicum interpretatur, quamquam ut etiam antea admonuimus, Arabes & passim medici juniores, qui Arabum doctrinam sequuntur, aliud per anthracem, aliud per ignem sacrum vel Persicum intelligant, atque ideo etiam prunam ab anthrace distinguant: cum tamen anthrax verbum Græcum significet Latine carbonem, vel prunam, ut Avicennæ interpretes dicere maluit. Cur vero Avicenna, atque Rhasis anthracem de quo Galenus loquitur, non modo prunam, vel ignem Persicum, sed etiam erysipelam aliquando nominant, nescirem aliam reddere rationem, nisi, quam etiam superius multorum, qui in Avicennæ libris inveniuntur, errorum assignavi, malas scilicet Græcorum auctorum in linguam Arabicam translationes, in quibus non modo herbarum, sed etiam morborum nomina plerumque diversa notantur, unde sicuti eadem herba sæpius apud Avicennam sub variis nominibus scripta, ita idem morbus diversimode nuncupatus reperitur. Possem multarum herbarum, in quibus hic error accidit apud Avicennam exempla proferre, sed unum tantum vitandæ prolixitatis gratia hoc in loco commemorasse sufficit. In volubili herba, de qua etiam est facta mentio superius inter medicamenta, quæ in curatione formicæ scribit Avicenna. Hæc si quidem herba aliquando in littera C. cussos pro cissos, id est, hedera nominatur. aliquando in littera V. volubilis major, & tunc quoque pro hedera sumitur, omnes enim quæ volubili magnæ ab Avicenna tribuuntur proprietates, ut quod lac ejus abradit pilos, & interficit pediculos, & quod folia ejus recentia convenientia sunt ulceribus magnis, & quod consolidant decocta in vino: & ex eis emplastrum factum superpositum adustioni ignis & proprie cum ceroto, & quod distillatur succus ejus in aurem dolorosam, & confert ulceribus antiquis in ea, & quod juvet spleneticos cum aceto, hæc inquam omnia hedera à Galeno assignantur. Quod si quis mihi hoc in loco objiciat nullo modo posse volubilem pro hedera apud Avicennam intelligi, quoniam idem Avicenna inquit volubilem magnam suo lacte abradere pilos, & pediculos interficere, & aquam ejus esse solutivum, cum tamen hedera non habeat lac, neque solvendi, sed adstringendi potius, ut de ea scribit Galenus, potestatem, facilis est ad ista responsio. Nam sicuti Avicenna in *capite de cussos hederæ* vires cum alterius herbæ, quæ ladanum fert, viribus miscuit, ut alibi ostendimus: ita etiam hic hederae proprietates

Erysipelam
apud Arabes
esse eundem
morbum ali-
quando qui
apud Gale-
num an-
thrax.

Avicennam
atque Rha-
sim anthra-
cem apud
Galenum
aliquando
nominare
ignem Persi-
cum aliquan-
do erysipela.

Volubilis
herba.

tates cum alterius herbæ proprietatibus, quæ volubilis major à Mesue, & pluribus aliis nominatur, manifeste confudit, quæ quidem volubilis major a Græcis *νύκταρις* id est hedera vitæalis, à Plinio convolvolum, vulgo campanella (quod etiam alias manifestavimus) nuncupatur. Hæc autem hedera vitæalis, sive volubilis major, sive convolvolum, vel quocunque alio nomine libeat appellare, lacte plurimo manat, & alvum ciet. Idcirco Avicenna, qui visus est nesciisse veram hederam ab hedera vitæali distinguere, sicuti pro hedera volubilem, ita lac pro lachryma posuit, est enim vere hedera lachryma non autem hedera vitæalis lac, cui tam à Galen. quam etiam à Dioscoride is datur effectus, quod pilos abradat, & pediculos interficiat. Quare Avicenna mixtis ambarum herbarum, etiam natura distantium, potestatibus magnam peperit confusionem, & sicuti in morborum, ita etiam in herbarum tractatione capitulum in capitulo posuit. Quos maxime errores inde arbitror habuisse occasionem, quia varii interpretes Arabes easdem non modo herbas, sed etiam morbos variis nominibus nuncuparunt, qui enim Dioscoridem à Græca lingua in Arabicam transtulit, hederam Græco vocabulo, corrupto tamen cussos nominavit, qui autem Galenum convertit, pro hedera leleb id est volubilem posuit, quoniam hedera vitæalis eodem nomine apud Arabes appellatur. Idem arbitror in verbo anthrax contigisse, quod in quibusdam Galeni libris, sicuti *quarto decimo artis curativæ*, ignis sacer, seu Persicus apud Arabes interpretatur, in quibusdam vero sicuti forte in *secundo artis curativæ ad Glauconem* erysipila, unde factum est, ut tam Avicenna, quam etiam Rhafis eundem morbum aliquando ignem sacrum, seu Persicum, aliquando erysipelam nominaverint, atque ita sibi ipsis quandoque contradixerint, sicuti Rhafis qui modo inter ignem sacrum, atque erysipelam statuit differentiam, modo, quæ sunt ignis Persici proprietates, easdem tribuit erysipelæ. Avicenna vero nonnunquam ignem sacrum, atque unâ erysipelam scribit à sanguine grosso generari, nonnunquam erysipelam quidem ex cholera pura, ignem autem sacrum ex cholera permixta melancholiæ, majore tamen cholerae portione. Quæ quidem contradictiones, expositores Latinos coegerunt nova morborum genera præter illa, quæ nimis multa natura mortalis hominibus dedit, falsa sibi imaginatione confingere phlegmonem scilicet erysipelæ similem, quasi non sufficeret phlegmon erysipelatodes, hic enim alius est ab eo, quem Gentilis imaginatur, & phlegmonem igni Persico similem, quasi ignis Persicus non multas habeat apud Avicennam aliorum morborum (de quibus antea diximus) similitudines. Huic tamen morbo adeo multiplici Avicenna penè simplicem adhibet curationem, illam scilicet, quam Galenus, ac Paulus scribunt ad anthracem, ut mihi non parvam faciat admirationem Avicennam non modo à Græcis, sed etiam à seipso in hoc morbo discordem; in uno tamen curandi genere esse concordem. Sed neque Romani auctores inter se de eodem morbo consentiunt, Plinius enim quemadmodum & Servius in expositione carminis Virgiliani. Tempore contractos artus sacer ignis edebat. per ignem sacrum morbum intelligit, quem Græci vocant *έρυσιπέλας*. Celsus diversum putavit, & cum ignem sacrum describit per minimas pustulas aliquando serpentem, aliquando summam cutem exulcerantem videtur herpetem tam comedentem, quam etiam miliarem, de quibus antea diximus, significare, licet idem Celsus capite antecedente ulcus quod serpendo penetrandoque usque ad ossa corpus vorat *έρυσιπέλας* à Græcis nominari asseruerit. Sed hoc genus ulceris Græci medici peritiores, Hippocrates scilicet Gal. ac Paulus ab eodem vorandi corpus effectu *φαγιδαινον* nominant, sicuti alterum quod carnem non attingit, sed cutem tantum exulcerat *έρυσιπέλας* sive comedentem appellant. Viderint ergo qui solum cultum atque nitorem sermonis attendentes Celsum faciunt medicinæ deum, malint ne Celsus homini Romano, an Hippocrati & reliquis celebri nominis Græcis auctoribus in Græca morborum credere appellatione. Tantam vero de pruna, igne sacro, vel Persico opinionum diversitatem non modo longum opus foret improbare, sed etiam supervacuum, quando & sine alia confutatione ipsæ sua se contrarietate prosternunt. Quod si ex omnibus illam, quæ prior esse videtur, velimus capere tum à Galeno, ac Paulo, tum etiam à Rhafi *tertiodecimo Continentis* approbatam, quæ ignem sacrum, aut Persicum, sive carbonem, vel prunam ita describit, una etiam ipsius causam explicando. Cum sanguis melancholicus fervens in aliquod membrum incubuerit, contingit fieri eos, quos carbones nominamus, qui sunt ulcera crustosa magna quidem ex parte à pustula incipientia, qualis in igne adultis apparet, quandoque vero sine ea, sed scalpitur quidem membrum omnino ab initio, deinde nonnunquam una pustula, aliquando plures excitantur, tenues veluti milium, quibus dis-

ptis similiter ulcus crustosum fit, simile his quæ à cauteriis fiunt, crusta nonnunquam colorem cineritium præ se ferente, aliquando nigrum cum eo quod basi sua firmiter adhæret, ac veluti clavo fixa videtur, alia carne circumstante veluti inflammata, & nigricante, vel etiam splendente sicuti asphaltum, & pix, talis enim est quæ vere atra bilis nominatur, si inquam ita ignem sacrum aut Persicum, sive carbonem, vel prunam (hæc enim omnia nomina eundem morbum apud diversos auctores significant) designemus, veluti etiam videtur voluisse Avicenna prunam & ignem Persicum *libro quarto* designare, licet, ut multis aliis in locis, ita & hic barbare, & obscure loquatur. Talem morbum differre ab eo quem Gallicum nominamus, tum ex multis aliis notis, quæ alteri insunt, alteri desunt, demonstratur, tum etiam ex pustulis, quæ sunt in morbo Gallico longe milio grandiores, ac præterea ex febre acutissima, atque aliquando mortifera, quæ ut scribit Galenus *quartodecimo artis curativæ libro*, & *libro etiam de tumoribus contra naturam*, & Rhafis pariter *tertiodecimo Continentis* carbonem, sive ignem sacrum necessario comitatur. quod etiam ex parte sentit Avicenna, qui sub nomine formicæ miliaris ignem Persicum afferre aliquando febres perniciosas insinuat. *altero autem libri quarti capite*, ubi agit de *ulceribus corrosivis, & putrefactivis*, qualia innuit esse secundum Galeni sententiam ignem Persicum, & formicam ambulativam, in hujuscemodi ulceribus febrem multiplicari, aut inseparabiliter adhærere asseverat. licet Dinus in ejus loci expositionem nolit secundum Galeni opinionem ignem Persicum esse ulcus putrefactivum, sed tantum corrosivum, atque ideo plurimum febre vacare, nesciens forte Galen. nunquam in sua lingua de igne Persico, nisi sub hoc nomine anthrax fuisse locutum. in cujus ulceris curatione idem Galenus *libro quartodecimo artis curativæ* damnat cataplasmata, quæ vim habent concoquendi, & pus movendi, ne major putredo superveniat, ulceri quoque ignis sacri, seu Persici adjunctam esse febrem, atque putredinem testatur Rhafis *lib. xiiij. Continentis* ita scribens, *Ignis sacer est ulcus, in cujus loco accidit ampulla similis ampulle factæ ex igne cum cicatrice maligna, sed in loco attinente ei erit apostema inflammatum provocans febrem violentam valde*. Idem Rhafis in alio ejusdem libri loco ita scribit. *Apostema calidum accidens è sanguine calido, & grosso, quod appellatur ignis sacer cum ulcere ejus erit putrefactio*. Dinus ergo vel ista non vidit, aut differre ignem sacrum à Persico apud Rhafim, seu ignem Persicum ab anthrace apud Galenum existimavit. Quare ut diximus morbus Gallicus vel hac potissimum nota ab igne Persico separatur, quoniam, qui Gallico morbo tentantur febrem magna ex parte non habent, vel ita exiguam, ut vix sentiant. Si quæ vero pustulæ in hoc morbo apparere subnigræ, & crustis similes, quales in igne adultis visuntur, eas puto potius ex eo fuisse genere pustularum, quas scribit Galenus (*libro*, qui de *cholera nigra* inscribitur) ex atra bile citra febrem oriri, quæ hoc ipso ab anthrace, sive à carbone distinguuntur, quoniam hic cum febre, illæ sine febre fiunt. Non tamen morbum Gallicum simplicem morbum, qui cum ejusdem naturæ pustulis omnibus eo laborantibus morbo accidat, atque ideo vel pustulæ melancholicæ, vel erysipelas, vel herpes, sive formica, vel aliquo uno nomine speciali in cunctis possit appellari, judicamus, cum pro variis hominum, quos morbus iste male habet composituris aliæ aliis pustulæ eveniant, in quibusdam atram bilem, in quibusdam flavam, in nonnullis pituitam falsam præsertim, & varias præterea superfluitatum misturas suo colore repræsentantes. Quare ut tota hujus morbi natura, non autem una solâ particula facilius veniat in notitiam, causas, à quibus habuit originem paulo altius repetemus. Sic itaque dicimus. Milium hoc, quod morbum Gallicum vulgo vocant *inter epidemias*, hoc est morbos populatim vagantes, debere connumerari. Hæc vero aut divina ira, ut theologi sentiunt, aut vi astrorum, ut astrologi opinantur, vel ex certa aëris intemperie, quemadmodum medici arbitrantur, eveniunt. Nos Medicos hac in parte sequentes causas naturæ proximiores assignabimus. Illud satis constat eo anno, quo morbus Gallicus cœpit pullulare, magnam aquarum per universam Italiam fuisse exuberantiam. Testis est Roma, quæ prima id malum sensit, in qua Tiberis ita intumuit, ut tota sit facta navigabilis. quam rem Pomponius nostri temporis poëta celeberrimus eleganti tetrasticho publicæ columnæ impresso designavit.

*Tempore Alexandri sexti nonisque Decembris
Intumuit Tybris bis senas circiter ulnas.
Insula quæque domus facta est. mediisque repente
Circunducta viis æquabat cymba fenestras.
Deucalionis vix tantum tempore tellus
Diluvium passa est, latuit cum tota sub undis.*

Nos

Rhafim atque Avicennam sibi ipsis aliquando contradicere.

Romanos auctores de igne sacro dissentire.

Vera descriptio ignis sacri, vel Persici.

Opinio scribentis de morbo Gallico.

Nos vero duobus postremis versibus additis hexastichon ex tetrasticho fecimus, ut non modo eam, quæ Romanam urbem, sed quæ præterea magnam Europæ partem circa eadem tempora oppressit aquarum multitudinem comprehenderemus, non aliter enim quam in Romano Tibris, in agro etiam Bononiensi Rhænus, in Ferrariensi & Mantuano Padus, in Venetia Athesis extra solitos limites exundarunt. Tantis denique imbribus annus ille ubique maduit, ut terris exinde humentibus atque stagnantibus, minus mirandum sit æstivum aërem ad illam venisse intemperiem calidam scilicet & humidam, quam medici, atque philosophi omnium putredinum matrem esse confitentur. Similem, vel etiam pejorem aliquando fuisse ea scilicet tempestate, qua Gothi Italiam bellis infestabant, ex qua ingens orta est pestilentia Blondus Forliensis historiarum scriptor diligentissimus primæ Decadis volumine octavo memoriæ prodit his verbis. Imbribus namque multos dies continuantibus diluvium fere apparuit. Tybris tunc mense Octobri prope exacto adeo aquis intumuit, ut Romæ mœnia alicubi superaverit, unde regiones urbis fluvio proximæ maxima acceperunt incommoda. Per Italiam vero ubique latuerunt campi, & ex montibus, collibusque omnis mota aratro gleba in cœnum liquefacta simulcum aquis in ima est delapsa, ut fluminibus postmodum intra ripas coactis campi aqua destituti limo nihilominus manserint oblecti, & sata, quæ tunc primas jecerant radices, putrefacta sint, nec eo autumno, obtinente omnia luto, aliud semen terræ potuerit mandari, unde fames maxima brevi est secuta. Sed non solum famem ea attulit aquarum inundatio, verum etiam æra sicuti & terram corrumpens, pestilentiam oriri fecit adeo ingentem, ut maximam populorum partem ubique per Italiam absumpserit. Qua tactus labe Pelagius pontifex Romæ obiit. Hæc Blondus. Sed non longo post temporum intervallo Bonifacio iv. Romæ pontificatum gerente (ut scribit Platina in libro de vitis Pontificum) fames, peste, & inundatione quoque est laboratum. Adeo fere semper inundationis comes est fames, ac pestilentia, ut non temere prisca crediderint immodicas fluviorum excrecentias non solum ad præsens inferre damna, sed alia insuper mala futura portendere. nam & his adhuc vigentibus malis, Bonifacius est sublatus à vita, & quædam eorum reliquiæ usque ad Deus dedit, qui successit in pontificatu, tempora pertigerunt, terræ motus scilicet, quos (ut Aristoteles docet in libro qui metheora inscribitur) multitudines imbrum non minus quam siccitates solent generare, & quædam præterea scabies. quæ (ut scribit idem Platina) ita tendebat ad elephantiam, ut deformitate cognosci homines non possent. Nonne magnam horum malorum partem, immo vero omnia in variis Italiæ locis nostra hac tempestate persensimus? aquarum diluvia, (ut diximus) annonæ ubique charitatem. in quibusdam civitatibus pestilentiam, ac præterea terræ motus, quorum nullam aliam causam nisi nimiam aquarum exuberantiam possumus assignare, cum hi maximi illis contigerint civitatibus, quæ sub cœlo sunt humidiores, veluti Ferrariæ & quibusdam oppidis circumstantibus, quæ nunquam adeo tremuerunt sicuti eo anno, quo aquarum inundationes incepterunt. Scabies vero, si scabies est appellanda, per universam apparuit Italiam, & adhuc perstat adeo fœda, ut plerique medici quadam decepti similitudine, elephantiasin esse putaverint, sunt enim pustulæ partes primum obscenas, deinde reliquum corpus atque ipsam præcipue faciem (ut ab initio operis diximus) occupantes, quarum primi ortus causam, si sufficienter exposuerimus, magnam morbi Gallici naturæ partem explanasse videbimur. Sed ut hoc commodius, & majore etiam cum fide faciamus, duos medicorum Principes Hippocratem scilicet atque Galenum in medium adducamus. Hippocrates tertia particula Aphorismorum, illo Aphorismo, quo morbos æstivos connumerat, ita pronunciavit. *Æstate vero quædam horum, & febres continue ardentes, & tertianæ plurimæ, & vomitus, & alvi profluvia, & oculorum, atque aurium dolores, & oris exulcerationes, & pudendorum putredines, atque sudamina.* Galenus vero partem illam Aphorismi, qui ad nostrum propositum attinet, in hunc modum exponit. *Liquet autem quod oris ulcera fiunt ex humore bilioso. Pudendorum vero putredines non simpliciter accidunt, sed quando magis humida æstas, vel sine flatibus, vel austro flante contigerit.* Ubi enim plurimum naturæ modo ad humiditatem, & flatuum carentiam recesserit, non modo pudendorum, sed cujuslibet partis alterius putredines facit, qualis fuit ille temporis status; qui & in tertio epidemiarum libro, & in secundo circa initia describitur. *Exigua vero aëris everisiones ideo attingunt pudenda, quoniam hæc propter caliditatem, atque humiditatem suapte natura ex qualibet occasione sunt apta putrescere. adeo, ut quando etiam suam æstas servaverit temperaturam, qui multis infestantur superfluitatibus, cum hæc aliquam ob causam ad pudenda defluerint, ipsorum putredi-*

Blondus Forliensis historiarum scriptor.

Hippoc. & Galenus.

nem patiantur. Sudamina vero sunt ex genere pustularum quæ veniunt in superficie; & cutem ulcerum instar exasperant. Fiunt autem, ut etiam ipsum indicat nomen, ex multis sudoribus, quando hi vel omnino mordaciores extiterint, mordent enim cutem, & pruriginosam reddunt, atque in modum ulcerum asperam. Jam ex istis Gal. verbis Hippoc. sensum interpretantis unicuique patere arbitror causam ejus effectus, de quo homines plurimum sunt admirati. Si enim pustulæ, quas morbum Gallicum nominamus, nihil sunt nisi quædam superfluitatum sua multitudine corpora humana infestantium germina, eas partes, quæ sunt magis putredini obnoxie (sunt autem hæc præcipue obscenæ propter earum (ut inquit Galenus) caliditatem atque humiditatem) priores sentire putredinem, deinde illas, quæ non æquæ sunt suapte natura ad patientiam aptæ, non modo sit verisimile, sed propemodum necessarium. Causa etiam in promptu est, cur eadem pustulæ non pudenda tantum, sed etiam reliquum corpus infecerint, nimia, scilicet æstivi aëris in humiditate intemperies, quæ (ut inquit Galen. in expositione Aphorismi nuper allegati) non modo in pudendis, sed in qualibet alia corporis parte putredines facit, qualem etiam aëris ad nimiam caliditatem, atque humiditatem everSIONem, & secundo, & tertio pariter libro epidemiarum fuisse ab Hippocrate tactam, Galen. etiam in nuper dicta expositione testatur. Cum vero hanc, quæ nostro tempore contingit, intemperiem, illi de qua scripsit Hippocrates fere similem fuisse arbitremur, an etiam mala similia genuerit, videamus. Hoc autem liquido videri non potest, nisi, quæ de suæ ætatis intemperie Græce scripsit Hippocrates, Latine proferantur, cum ut multis aliis Hippocratis libris, ita præcipue ejusdem auctoris epidemiis fideliter translatis, careamus. Hæc sunt secundo libro epidemiarum Hippocratis verba. *Carbones in Granone æstivi, pluebat in æstibus aqua exuberante continue. Fiebant autem magis austro flante, & suberant quidem in cutem humores quidem liquidiores, qui intercepti incallescabant, & pruritum faciebant. Deinde vesicæ veluti in igne adustis excitabantur, ac sub cuti exuri videbantur.* Sed hæc quidem aëris intemperies uno tantum tempore æstate scilicet contingit. quæ vero in tertio libro epidemiarum ab eodem Hippocrate scribitur, totum annum, sicuti hæc nostra fere, superflua humiditate maculavit. Audiamus igitur Hippocratem ita de hac anni totius infectione loquentem. *Annus inquit erat australis abundans pluvii.* Deinde non multo post. *Cum autem totus annus australis, & humidus, & mollis factus esset, mox quæ ex eadem totius anni intemperatura ob superfluitatum putredinem hominibus mala evenere connumerat, atque inter cætera erysipelata, oris ulcera, gutturis passionem, pudendorum pustulas, carbunculos, oculorum inflammationes, ventris perturbationes.* Deinde quales essent fluxiones enarrans, ita scribit. *Erat autem fluxio consistens non puri similis, sed quidam alius putredinis modus.* postremo inferius volens ostendere omnimode putredinis mala ita inquit. *Pluribus erant ora affecta ulceribus, quæ apud vocantur.* Fluxiones exulcerantes. *Plurimæ exulcerationes circa pudenda, tubercula intrinsecus & extrinsecus, quæ multorum intuitus corrumpcbant, quales sunt quæ ficus appellantur.* Oriebantur & in aliis ulcera plurima, & in pudendis carbunculi multi æstivo tempore, & alia, quæ putredo vocantur, magna entymata, herpes plurimis magni. Quis non similem nostri temporis epidemiam ex verbis Hippocratis recognoscat? quot enim fuerint, qui & oris ulcera & herpes labra aliquando exedentes, & nigras pustulas carbunculis similes pruritum nonnunquam intolerabilem ingerentes, & multa alia tubercula, quandoque etiam oculos infestantia percutere, non expedit commemorare, quando hæc insigniora fuerunt, quam ut egeant enarratione. Ut igitur tandem morbi Gallici naturam summam comprehendamus, hic non unus specie, sed tantum genere existit, possumusque ipsum hoc pacto describere. Morbus Gallicus est pustulæ ex varia humorum corruptione generatæ propter nimiam aëris in calore, atque humiditate præsertim intemperiem, pudenda primum, deinde reliquum corpus cum magno plerumque dolore occupantes. Cur pudenda primum, deinde reliquum corpus obfederint, causam antea ex Galeni expositione assignavimus. Sed neque difficile est cur idem morbus sævum quibusdam dolorem intulerit, reddere rationem, cum præsertim id prius fuerit observatum illos majorem sensisse cruciatum, quibus vel nullæ, vel paucæ admodum pustulæ in cute exteriori apparuerunt. Humor enim noxius, quem natura imbecillior tentavit quidem, non tamen potuit ad exteriora propellere, tandem in articulorum nervos incubuit, ibique ingentem dolorem excitavit. duobus etiam inter cæteros modis ut inquit Galenus in expositione aphorismi tertiæ particule qui ita incipit. Vere enim

Cur morbus Gallicus a pudendis incipiat.

Descriptio Morbi Gallici.

atræ bilis ægritudines, atque furores, & morbi comitia-
les, solet se natura oppressa relevare, vel scilicet mate-
riam inutilem à menbris intimis ac principalibus ad ex-
timam cutim emittendo, vel ad partes ignobiliore, qua-
les sunt glandulosæ, & articularum compagine detru-
dendo, sunt enim hæ præ cæteris ad suscipiendas aptæ su-
perfluitates, ut constat ex Galeni expositione in apho-
rismum quartæ particulæ ita dicentem, *Quicumque in fe-
bribus lassitudinem habent, iis ad articulos atque maxillas
abscessus fiunt.* Primum innuit Hippocrates modum, cum
in altero aphorismo lichenas, lepras, & pustulas ulcero-
sas inter morbos vemales, quorum nonnulli juxta eun-
dem Hippocratem æstati communicantur enumerat. se-
cundum vero cum phymata quæ sunt tubercula proprie
in partibus glandulosis, ut Paulus atque Galen. sentiunt,
orientia, ac præterea articularum dolores adjungit. Qua-
re in morbo Gallico una, eademque materia & pustulas
facere, & dolorem in articulis creditur excitare. ac quan-
tum ad hoc attinet, non duo morbi, sed unus tantum,
cujus dolor est symptoma, reputatur. Illi enim ipsi qui
nullas habent pustulas in superficie exteriore, similes ta-
men abscessus habere intrinsecus possunt cum majore ali-
quando (ut diximus) cruciatu. Immo nonnulli medici in
quibusdam mortuis, quos morbus Gallicus viventes in-
festarat, ejus morbi explorandi gratia dissectis, ita esse
deprehenderunt. cui quidem rei, præter sensum, etiam
ratio adstipulatur. quoniam (ut inquit Galenus) *in libro
qui de cholera nigra inscribitur* haud quaquam credendum
est partes interiores esse adamantinas, ut non eisdem,
quibus videmus exteriores, affici, noxis subiciantur.
Hæc habui, quæ de morbi Gallici natura, causivæ cum
morbi ipsius, tum casuum eidem morbo assidentium, scri-
berem. Quod si quis forte à me expectabat, ut morbum
Gallicum uno aliquo nomine apud antiquos usitato tan-
quam simplicem speciem designarem, non potuisse me ali-
ter, quam ipsius morbi natura multiplex exigebat, expla-
nare, tandem intelliget si animadverterit Hippocratem
tantum in doctrina virum similem epidemiam ex si-
mili causa suo tempore factam per varia ulcerum,
atque tumorum genera descripsisse. Quod si quis plus
se Hippocrate sapere arbitratur, is morbum Gallicum
tentet melius definire. Nos quæ de eodem morbo sentie-
bamus pro nostri ingenii imbecillitate præsentis opere
in medium contulimus. Si quis vero etiam illud à
me postremo exigebat, ut, quibusnam eidem morbo reme-
diis succurratur, edocerem, qui ut multiplex est, ita mul-
tiplicem curationem desiderat, id me non sine multa ope-
ris prolixitate facere potuisse quisque peritus judicabit, cum
in singula pustularum genera singula medicamenta scri-
benda fuerint, quibus tamen plena sunt omnium fere vo-

lumina medicorum. Quare eadem hoc in loco repetere
non modo longus, sed etiam supervacuum forte labor fuit.
Illud tamen in universum volo admonere, caven-
dum esse a medicis, ne more mali futuri eodem calceo
pedes omnes induere laborantis, ipsi quoque morbum Gal-
licum eadem in omnibus medicina sanare studeant, neve
etiam, quod plurimi faciunt deceptores, parum puro cor-
pori unctiones ex reprimentibus superinducant. Hæ enim
ut cutem aliquando liberant, atque in præsentia levant, ita
morbum vertunt ad interiora, & faciunt priore pericu-
losiorem. Quare ut etiam aliqua ex parte curandi viam
ac rationem attingam, nihil adeo expedire in hoc morbo
puto, quàm plenius venis multum sanguinis mittere, sic-
uti ubi flava bilis in corpore redundaverit, hunc præcipue
humorem convenienti pharmaco evacuare. Ubi atra in-
valuerit, hanc quoque idonea educere medicina, ita sal-
sam pituitam, & quascunque alias totius corporis super-
fluitates propriis medicamentis expurgate. Et quoniam
ut sentit Galen. atque etiam Avicenna, raro humores sim-
plices pustulas simplices faciunt, ad morbos compositos
composita etiam medicamenta sint adhibenda, quæ cura-
tionis ratio non modo in his, quæ intra sumuntur, sed &
in illis, quæ extrinsecus imponuntur, est (ut arbitror)
observanda, quoniam sicuti non eadem omnibus purga-
tionibus, ita neque unctiones prosunt, quantum vero ad vi-
ctus attinet modum, in eo servando duorum præcipua a-
phorismorum, qui secunda particula scribuntur ab Hippo-
crate debemus meminisse, quorum alter corrupta corpora
quanto magis nutriuntur, tanto plus lædi pronunciat, alter
vero & hoc ipsum insinuat, & præterea corrupta ab inte-
gris dignoscere docet. Ubi enim fauces ægrotant, aut tu-
bercula nascuntur in corpore considerata esse excremen-
ta proponit. si enim biliosa fuerint, indicio sunt corpus
male se habere, si sanis similia, posse corpus sine peri-
culo ali. Qualia etiam debeant esse quæcunque offe-
runtur alimenta ex iis, quæ supra diximus constare arbi-
tratur, talia, scilicet quæ humores minime malos, aut
ad putrescendum paratos sint apta generare, quæ denique
causis morbum facientibus contrariam omnino habeant
naturam. Hæc sunt, quæ de morbi Gallici curatione
summatim, breviterque pertransio, forte altero volumine
latius executurus, si hanc primam nostram contemplatio-
nem gratam fuisse legentibus intellexero. Tantum tamen
abest, ut quæ vel ad aliorum opinionum confutationem,
vel ad propriæ opinionis scripti corroborationem, loco sen-
tentiarum haberi velim, ut ultro omnis Medicæ artis Pro-
fessores hortor, ac rogem, me in meis scriptis diligenter
examinent, corrigant, atque redarguant, paratum, quæ
me male fuisse opinatum demonstraverint, ut Philosophum
decet, retractare.

Curatio mor-
bi Gallici
summatim
& breviter
tradita.

NICOLAI MASSÆ, Veneti,

Philosophi, & Medici Præclarissimi,

DE

MORBO GALLICO,

LIBER.

Ad CAROLUM BORROMÆUM, Cardinalem Amplissimum.

Quod tibi antea per literas sum pollicitus de operibus meis, id nunc præstare incipio, Amplissime
Borromæe. Mitto igitur ad te opus de morbo Gallico multis additamentis jam tertio auctum, quod
ego jam tum conscripsi, cum hæc lucis pullulare cœpit, si non primus omnium, certe inter primos,
qui quidem pauci admodum extiterunt, & mutila scripserunt. Quod morbi genus medicamentis
novis, & inusitatis curandum esse docui, quæ antequam à me invenirentur, & scriberentur,
quam multi perierunt ignoratione medentium! Hæc, ut juvarem homines, & opitularer non mo-
do præsentibus, sed iis, qui postea venturi essent, fuerunt scripta. quæ tibi propterea vel maxime debentur,
quod in eodem studio ipse es, cum tua voluntate, tum jussu etiam Pontificis Maximi avunculi tui, qui te sem-
per in maximis negotiis detinet, quæ quidem eo spectant ut juves humanum genus, & à juventute tua te in hac
laude exerceas. Quare sperare debeo hæc mea scripta tibi, cum ob hanc causam non esse futura injucunda, tum
quod ea proficiuntur ab homine colente divinas virtutes tuas, tibi propterea deditissimo; Accipe igitur hæc,
& alia expecta, quæ quantulacunque erunt, certe erunt ejusmodi omnia, ut signa observantia sint in te mea.
Vale, Venetiis. MDLXIII.

C A P. I.

PRIMI TRACTATUS PROOEMIUM,

In quo descriptio morbi Gallici assignatur; & est pars Theo-
rica.

A Djutor meus, & protector meus esto Domine. Scri-
pturus de morbo Gallico pro bono universali, in quo

A proximorum salus continetur: rogo fratres, ut benigne
verba mea audiant, ex eis enim multa bona accipient, quæ,
& ego ab aliis accepi, & diu laborans in sanandis ægris,
legendisque antiquis & modernis auctoribus experientia, &
ratione didici, tam de morbi hujus essentia, quàm de cu-
ratione. Et quoniam, ut inquit Galenus *septimo de mor-
bis curandis*, apud vulgum fama non parvum impedinen-
tum

tum doctis est, non alia de causa hoc opusculum composui, quam ob charitatem erga ægros, & novos medentes motus, non cupiditate gloriae, quæ Deo optimo maximo attribuitur: ideoque iterum rogo fratres post me scribentes, si quid melius in hac ægritudine invenerint, scribant, & addant, quoniam si hoc non fuerit complementum, erit tamen materia complendi. Et quia apud Arist. *posteriorum primo*, cognitio quid nominis præcedit cognitionem quid rei, ideo in primis talis sit nominis morbi Gallici declaratio. Morbus Gallicus est ægritudo nobis nova, in qua sæpissime apparent pustulæ diversæ, & aliæ infectiones cutaneæ, & dolores membrorum, & apostemata dura, & ulcera maligna, & in aliquibus sunt omnia, & in aliquibus non, sed sunt pustulæ tantum, aut infectiones, aut dolores tantum, aut apostemata tantum, vel sunt pustulæ cum doloribus, aut dolores cum apostematibus, vel cum ulceribus, quæ fiunt à pustulis, aut apostematibus, ut dixit Avicen. *quarta, quarti*. Causam autem diversitatis istorum dicam post. Nomen tamen hoc, est nomen vulgi, eo quia quando priores homines passi sunt hanc in Italia ægritudinem, Rex Gallorum Neapolim Italiæ occupabat, & fuit anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo quarto. Et cum consuetudo jam invaluit sic nominare hanc ægritudinem, ego sub hoc nomine ipsam declarabo, ut nobis sic nominare assuetis nihil ignotum sit. Sed antequam ejus completam ponam descriptionem, ad ipsius declarationem, quæ sequentur audies.

CAP. II.

In quo declaratur quod non solum per contactum coitus, sed per alios contactus, & per intrinsecam alterationem fit morbus Gallicus.

Quoniam scribentes doctissimi, & etiam medentes, in tam mala, & difficili ægritudine diversa afferunt, & in essentia morbi, & in minera, longe inter se dissentientes, ideo utilissimum fore duxi, si aliquid de minera & basi istius morbi dixerem. Et in primis visum est aliquibus, quod omnes qui tali morbo laborant, per contagionem coitus infecti sic ægrotarunt. Sed hoc est contra experimentum, bene tamen conceditur, quod ægritudo est contagiosa, & multi per contagionem coitus inficiuntur, non tamen est dicendum, quod omnes qui sunt infecti, per pudendas partes, tam maris quam femellæ, infecti sint, & ibi sit basis, & minera istius ægritudinis, cum multi laborant, & laborarunt tali ægritudine, qui nunquam in virili membro, aut in vulva quicquam passi sunt, & nihilominus omnes fere ægrotabant partes corporis, ut in multis vidi, qui erant infecti ulceribus, doloribus, apostematibus, & pustulis, quorum pudendum nihil patiebatur. quod si verum esset id quod dicunt, cum in pudendis putrescant magis humores, ut ipsi dicunt, (& est veritas ob loci dispositionem, quoniam sunt membra humida, & via ducens superfluitates, ut ait Galenus *quinto Therapeutica*), ipsa pudenda utique magis læderentur. Neque valet dicere, quod iste humor dum est mordax, ulcerat, & quando non est, occulte procedit, & sic inficit totum corpus, & obsecum non inficiens, quoniam si inficit loca alia corporis minus præparata ad putredinem, deberet etiam inficere & locum magis præparatum; Sed quid dicemus de pueris non lactentibus; tres hoc anno curavi ego pueros, unum ætate trium annorum, alterum ætate sex annorum & erat puella, tertium undecim annorum; isti non sumpserunt lac infectum, quod, ut dicunt, fit ex sanguine infecto, a matrice ad mammillas à natura transmissio, neque coiverunt, cum non sint potentes ad coitum. possem afferre in medium & multa alia exempla, quæ brevitatis gratia dimitto. dico ergo, quod ut in aliis evenit ægritudinibus contagiosis, aliquando fit ista ægritudo ab intrinseca alteratione, & sæpissime ab extrinseca contagione, quæ quidem contagio est per exhalationem malorum vaporum, ab una enim quaque ægritudine materiali malus vapor exhalat, ut dixit Galen. & scribitur à Conciliatore *septima partit problem*. Et cum ægritudo ista sit materialis toti corpori communicata, inde est, quod vapores elevati à quacunque parte corporis, possunt inficere alium, maxime si ille erit præparatus ad talem infectionem, quoniam, ut inquit Arist. *secundo de anima*, actus activorum fit in patiente bene disposito. Et etiam aer per os inspiratus, & aliqui alii contactus, aut cibi & potus, aut vestimentorum inficiunt multos. curavi inter alios amicum meum, qui per contactum linteaminum, in quibus dormierat quidam, qui habebat ulcus Gallicum in crure, captus fuit. & dormivit in illis per noctem unam tantum. Habet etiam morbus iste duo, quæ sunt requisita in contagione, & sunt viscositas adhaerens, & fixio propter malam qualitatem materiæ. Quomodo autem corpus intrinsece alteretur, medicis notum est, & ex dicendis apparebit, qua-

re ne in istis plus quam par sit immorer, de modo contagionis hæc sufficiant, nunc de morbi minera dicam.

CAP. III.

In quo minera morbi ostenditur, & modus contagionis declaratur.

Melius est dicere cum illis qui dicunt, quod minera morbi Gallici est hepar: cum hepar, ut dicit Princeps *prima primi, cap. de generatione humorum*, sit membrum generativum massæ humoralis: per bonum cuius temperamentum boni humores generentur, & per non bonum mali. Præterea ab ipso hepate procedunt virtutes omnes naturales pro nutritione, & per omnes corporis partes demandantur, ut scribitur ab ipso Avi. *in summa de virtutibus*, in qua *cap. 2.* ponit defectus virtutis naturalis, dando exemplum de atrophia, & hydropisi carnosæ, & albara, & morphea, qui quidem defectus sunt secundum trium operationum defectus ipsius virtutis, quod facile potest adaptari ad propositum, & maxime ultimum exemplum de albara, & morphea, cum sint ægritudines cutaneæ diversæ secundum diversitatem admixtionis, ut dixit Princeps, *septima quarti, capitulo de morphea*, quamvis enim non est idem morphea cum morbo isto, tamen minera morpheæ est hepar, hoc etiam attestante Avenzoar, *secundo Theisr, capitulo de morphea*, dicit enim ibi, *causa hujus est debilitas mutativa hepatis, ex qua corrumpitur mutatio in aliis membris*. Et quamvis hepar taliter sit infectum, ut generet materiam morbi Gallici, non tamen propter hoc est necessarium ipsum in aliis operationibus deficere, cum operationes nonnisi à diversis prodeant temperamentis, ut dixit Galenus *sexto de accidenti & morbo, capitulo tertio*. Sed forte quis quærat, quo modo per contagionem, puta potus, aut vestimentorum, vel quemvis aliorum modorum fiat in hepate ista mala dispositio; hoc autem facile est declarare si quis scorpionis exemplum à Galeno *tertio de interioribus, cap. 7.* legat; quia particula aliqua corporis infecta potest aliam particulam inficere, & alia, aliam, usque ad hepar, quod postea sic infectum per generationem novæ materiæ fovet ægritudinem, & diuturnam sive chronicam ipsam facit. Et notare oportet, quod causa recidivationis in his qui fuerunt curati, sæpissime est, quia aliqua minima, aut notabilis particula, quæ non fuit evacuata, aut à virtute rectificata, de novo ferpit, & propinquas partes inficit, & illæ alias partes inficiunt usque ad suam mineram, quæ est hepar, & isti in deteriore cadunt dispositionem, ut experientia docet, & ab Avicen. habetur, *prima quarti, capitulo ultimo*, ubi inquit, *recidiva est deterior sua radice, & secundum plurimum est sæva*. Sic etiam causatur ægritudo ista ab alteratione intrinseca (cum possibilitas sit res ampla, ut testatur idem Avicen.) concurrentibus aliquibus disquisitionibus corporis & regimine in cibo & potu, & aliis rebus non naturalibus ducentibus corpus ad talem infrigitationem. Concurrentibusque causis terrestribus, & super cælestibus fiunt ægritudines, ut idem attestatur quarta primi de febre pestilentiali. Et cur sæpissime & magis in coitu hoc fiat, sensus declarat, cum pudenda sint porosa, mollia, in quibus facile imprimitur, & etiam defertur talis contagio usque ad hepar, & in aliquibus fit cito, & in aliquibus cum longitudine temporis secundum majorem & minorem virtutem inficientis, & resistentiam suscipientis talem infectionem; fovet etiam aliquando malam istam hepatis qualitatem membrum aliquod debile, aut plura membra non naturaliter disposita, ut puta stomachus debilis non debite præparans, aut splen non mundificans, aut renes, vel etiam cerebrum, quod membrum sæpe fovet ægritudinem. Et hinc est quod aliqui decipiuntur credentes, quod origo morbi sit membrum aliud ab hepate debilitatum. Sed ista dicta pro minere morbi declaratione satis sint. De humore modo, qui basis hujus est ægritudinis, audies.

CAP. IV.

In quo de humore prædominante, sive de basi morbi Gallici, & modo generationis ipsius disputatur.

Non minores, at difficiliores de humore, qui basis dicitur hujus ægritudinis, quamplurimorum doctissimorum Doctorum sunt opiniones, quas, ne nimis prolixus sit sermo iste, dimitto. Et dico, quod basis morbi Gallici est humor phlegmaticus, non naturalis à tali mala qualitate frigida, cum aliquali siccitate condensante ipsam materiam. & hoc est clarum, cum virtutes per operationes cognoscantur, ut dicit Avicen. *summa de virtutibus*, generatur enim phlegma naturale à frigidity hepatis, ut idem attestatur Avicen. *prima primi*, sed non à frigidity

simpliciter, sed à diminuta caliditate, & sic phlegma dicitur sanguis diminute decoctus, & hoc, ut ipse dicit, est aptum aliquando converti in sanguinem, & facere nutrimentum, & transit etiam cum sanguine ad nutrienda membra phlegmatica, & juncturas humectandas, & cum hoc phlegma sit naturale, non causat ægritudinem istam, ut quidam dicunt, nisi quantitate sua faceret aliquam similitudinem pinguedinis, ut contingit in senibus, & mulieribus; vel putrescendo faceret febrem, vel apostema non putrescendo; quod si hæc fiunt, non sunt ita maligna ut est morbus iste. Melius est ergo dicere stante fundamento Principis, quod virtutes per operationes cognoscuntur, & effectus arguit causam, ipsum non naturale esse, neque decipior in hoc de effectu accidentali à contraria causa. Et ideo ab intrinseca alteratione concurrentibus causis superius dictis, vel à contagione coitus, vel quovis alio modo, fit aliqualis calor hepatis diminutio, quæ non tollit generationem sanguinis, cum diversæ operationes diversis indigeant temperamentis, ut dixit Galen. *loco præallegato*, & ita multiplicat phlegma cum gradu frigiditatis, ultra naturalem cursum, & aliquali siccitate condensante: addita à tali forma qualitate occulta. Et cum phlegma demandatum per totum corpus, sit aliquantisper in frigidatum, in frigidat & inficit etiam sanguinem, & spiritus ab ipso hepate genitos, ita quod non sufficit pro tali appositione, & assimilatione nutrimenti, ut clarissime apparet in patientibus morbum Gallicum, qui in dies macrescunt, & male nutriuntur, & hoc propter multitudinem phlegmatis non naturalis, & diversam quandam admistionem, quæ vix cognosci potest, & aliqualem spiritus in frigidationem, sanguinisque alterationem, ut dixi. Non tamen propter hoc quod aliquis humor, si ve sit simplex, si ve mistus, sit frigidus respectu sui ipsius naturaliter dispositi, tollitur, quin habeat partes calidas, cum sit mistum ex quatuor elementis in eo quod corpus, & etiam evaporando secum ducat talem frigidam qualitatem cum corpore aliquo vaporoso, & sic inficiat alias partes usque ad principale membrum. Et ideo recidivantes, aut male se habentes in regimine sex rerum non naturalium, ob longitudinem ægritudinis cum totius corporis debilitate non solum inficiunt hepar, sed etiam spiritus cordis, ita quod qui taliter cordis spiritus habent infectos, aut nunquam sanantur, aut cum maxima difficultate, qui pati videntur hæcticam senectutis ob pulsus debilitatem cum duritie, & aliis conditionibus, aut marasimum, si ve consumptionem totius corporis, ut sensu apparet in multis, quos vidi, & omnes viderunt. Et aliquando propter additam corruptionem virtutis hepatis & membrorum in tali ægritudine, isti fiunt cachectici & hydropici, & ratio hujus patet. Neque propter hoc potest dici, quod basis sit humor melancholicus, nisi accipiendo melancholiam largo modo pro humore alterato alteratione mala diversâ: quod autem materia, si ve basis dicta, sit phlegmaticus humor, sensus declarat, qui non decipitur in proprio objecto, ut dicit Aristot. *secundo de anima*. Ego sæpe studiose aperui pustulas dicti morbi, & quamvis extra apparebant rubicundæ, vel alterius coloris, apertis tamen, in basi & in profundo erat quædam materia alba, densa, viscosa, quæ nil aliud quam phlegma, ex quatuor humoribus, dici potest. Hanc eandem materiam videmus quotidie in apostematibus duris, quæ vulgares gummata appellant, nam quando inciduntur, aut ex se rumpuntur, sunt plena materiæ albæ, viscosæ, & aliquando cum lividitate, quandoque vero cum rubedine aliqua secundum diversam admistionem. Vidi etiam sæpissime in anatomis corporum mortuorum, patientium (dum viverent) morbum Gallicum cum doloribus, multam quantitatem materiæ albæ, viscosæ, in locis ubi erant dolores, quam quandoque vidi duram, & aliquando molliorem: Ut in anatomizato MDXXIII. qui laborabat tali morbo cum doloribus crurum, ut affirmabant eorum vicini, & hæc in locis dolorum, quando fuerunt incisa, inventa est ista materia alba, viscosa, quæ adhærebat panniculo cooperienti crus, & in multis aliis, in juncturis, & prope ipsas reperi quantitatem maximam istius materiæ albæ, viscosæ. Quare secundum materiam, & colorem, & alia consequentia, oportet dicere, velimus nolimus, istam esse materiam phlegmaticam secundum ipsius basim. Dico hoc propter alterationes, & diversas admistiones in tali morbo repertas, quæ sæpe mutant aliquantisper multum colorem, & substantiam materiæ. Contingitque quandoque particula aliqua, aut quantitas notabilis istius materiæ putrescere, & hoc secundum dispositionem patientis, & regimen, ex qua putrefactione, febricula quædam istis accidit, quæ amphimerina dici potest, & major, & minor. Vel alia erit febris secundum quantitatem materiæ, & aliqualem admistionem aliorum humorum cum isto, ut si cum admistione cholerae, exasperatur de tertio in tertio. sic cum admistione aliorum humorum, secundum

A naturam humoris erit periodicatio & diversitas febris, & sic à caliditate febrili contingit istam materiam alterari, & exsiccari, & aliquando à caliditate innata membri, (quæ non potest eam ex toto resolvere) exsiccatur, & sic fit durior, si ve terrestrior. Et diversæ aliæ possunt accidere mutationes secundum diversas causas, quod erit ex diversitate admistionum, & membrorum, & totius corporis alterationum, ex quibus apparet, quod materia, quæ basis dicitur, accidentaliter tamen, potest dici, & calida, & frigida, & etiam melancholica, ut patet. His ego declaratis, ne nimis sit tædiosus sermo iste, eo unde discessi revertar, & definitionem istius morbi tradam &c.

CAP. V.

In quo descriptio definitionis morbi Gallici assignatur, & etiam multa problemata resolvuntur.

Morbus itaque Gallicus, est dispositio mala hepatis ad frigiditatem, & aliqualem siccitatem declinans, cum qualitate occulta, per venas, & porositates toti corpori communicata, & est contagiosa, cum qua fiunt sæpissime pustulæ malæ per totum corpus, vel in aliquibus membris, & quampluribus apparent imprimis in capite, & fronte circa originem capillorum, & in virga, & vulva in illis qui per coitum inficiuntur, & hoc fit si materia mala fuerit subtilis, & virtus expulsiua fortis: quæ quidem pustulæ sunt diversæ, secundum humorum diversorum admistionem, nam purus humor raro datur, ut sæpe dixit Avicenna & Galen. *primo de accidenti, & morbo cap. 12.* immo tanta est diversitas mistionis, ut occulta fere dici possit, semper tamen de aliquo prædominante humore in misto est iudicium. Quare cum in pustulis materia admista est sanguinea, apparent rubæ, elevatæ, magnæ, tumidæ, & humidæ: quod si cum admistione cholerae fuerit, sunt rubicundiores, sine magno tumore, cum pruritu, & siccitate: quod si cum admistione fuerint humoris melancholici, erunt pustulæ pravæ, lividæ, ostracosa, sine sanie, ad modum escharæ, quæ non occultantur. quod si materia fuerit simplex phlegmatica, vel simplicitati propinqua, secundum tamen alterationem dictam genita, erunt pustulæ albiore, latiores, expansæ, molles, sine pruritu. Et omnes istæ diversificantur secundum diversas admistiones, ita quod aliquando sunt corrosivæ, si cum humore baurachiali erit admistio, & ambulativæ, si cum humore acuto calido. Et secundum diversas qualitates etiam fiunt diversæ, aliquando enim ad impetiginis, & serpiginis modum apparent, & quandoque in modum scabiei, & aliarum diversarum cutanearum infectionum. Fiuntque ante apparitionem pustularum sæpe dolores in capite, & aliquando in aliis membris in adventu talis ægritudinis, qui dolores fiunt mitiores apparentibus pustulis, & quandoque non cessant, sed sparguntur, vel stant ibi, si materia est grossa, & pauca, quod si est multa, procedunt ad alia membra, & sæpe dolor est in fronte, & quandoque per totum caput, & sunt diversi, extensivi, pungevivi, secundum diversas mistiones; fiunt vero, aut quia materia est multa non regulata, vel quia virtus expulsiua est debilis, aut quia materia est diversa maligna. quare cum retinetur, sua mala qualitate & extensione solvendo continuuim causat dolorem. nam dolor fit, ut inquit Avicenna *secunda primi de causis doloris*, à mala complexionem diversâ, & à soluta continuitate. quod si materia subtilietur & à virtute expellatur, fiunt pustulæ, & cessant dolores, & aliquando non cessant si materia est plurima. Et in processu multiplicantur dolores membrorum, puta spatularum; brachiorum, & crurum, & aliorum membrorum materia multiplicata, & sunt mali, diversi etiam secundum diversa tempora, & diversitatem membrorum, & locorum sentientium, ut sunt nervi, cordæ, & membra sensibilia. Et pulsativi fiunt, si in loco sunt venæ aut arteriæ, & sunt mali clamosi, in cruribus maxime, propter membrorum debilitatem, & ad receptibilitatem cum sint prona, longinqua à fonte caloris, qui est cor, & incipiunt affligere in sero in occasu solis, & procedunt usque post mediam noctem, postea declinant, & raro aliter affligunt, & affligunt magis in nocte, quoniam humiditates plus multiplicantur in nocte, & faciunt extensionem, aut aliud, & in adventu diei resolvuntur. Et quandoque prolongantur, cum materia est multa, aut grossa. quod si virtus expulsiua est fortis, tunc post diuturnos dolores fiunt tuberositates, si ve apostematata dura mala, quæ vulgaria gummata appellant, quoniam expellitur materia quæ retinebatur. quæ quidem gummata sæpe apparent à principio nullo præcedente dolore, sed raro; & aliquando eveniunt cum parvo dolore, si non sit in loco sensibili materia neque profunda, quæ apostematata quandoque adhærent panniculis, & ossibus, & corrumpunt ossa corruptione mala. fiunt etiam in gutture, & sæpe ulcerantur, & sunt maligna valde, & quandoque fiunt in membris intrinsecis.

CAP. VI.

De Causis morbi Gallici.

CAP. VII.

In quo de Signis morbi Gallici, & accidentium tractatur.

& sequuntur accidentia mala, ut est asthma, & fluxus ventris. Apostemata præterea ista, in quocunque membro fuerint, sunt mala, inobedientia digestioni, resolutioni, & maturationi, propter ejus viscositatem, & qualitatem malam occultam, quæ hanc concomitatur ægritudinem cum virtutis membrorum debilitate; similiter sunt ulcera, quæ ab hujusmodi apostematibus fiunt, & mala, & inobedientia. fiunt etiam ab istis pustulis, & apostematibus, cum rumpuntur, ulcera diversorum generum in malignitate secundum causas dictas, in quibus reperiuntur materiæ albæ, viscosæ, adhærentes cum tenacitate, & maxime in apostematibus, quæ quidem materiæ in aliis ulceribus non reperiuntur. quæ materia ita alba est cum paucio sensu dura ad incidendum, & frangendum, quæ sæpe adhæret membro. Et ulcera ista, cum prolongantur, fiunt profunda, virulenta, livida, corrosiva, sordida, cum duritie labiorum, & carne ostracosa, & aliquando fiunt ambulativa, & aliquando omnia fere genera malorum ulcerum inveniuntur; in quibus sæpe sunt ossa corrupta, denigrata, & aliquando sunt alba, sed sunt sicca sine humiditate, rorida propter nutrimenti defectum, & aliquando sunt perforata multis perforationibus cum corruptione maligna, propter malam materiæ qualitatem. Et patientes talem ægritudinem ante dictorum accidentium apparitionem marescunt in dies, vertuntque colorem à naturali sua dispositione ad pallorem, & sunt pauci, qui non mutantur, & sunt sanguinei habentes pustulas rubeas valde, & isti fiunt rubicundiores cum horribilitate quadam. Et aliquando accidit febricula ante adventum cum aliquo dolore capitis, vel frontis, quæ fit ab aliqua materia putrescente, & cum expanditur materia fiunt graviores, & pigri non prompti. Et aliquando apparet aliqua dictarum infectionum in aliquo membro, reliquis membris apparentibus sanis, maxime si virtus est fortis, aut materia pauca, & hoc aliquando à debilitate talis membri, non potentis regulare, aut resolvere materiam illam, accidere sæpe potest, nam virtus fortis, cui nihil resistit (ut dicit Galenus) corrigit malignitatem humoris, & cum est debilis sequuntur ægritudines. Et cum ista ægritudo prolongatur, apparent in aliquibus fissuræ, & squamæ in volis manuum, & plantis pedum, & sunt albæ, duræ, sine humiditate, & aliquando invadunt alias partes corporis. Et hoc fit sæpe à natura post sanationem, à natura, vel ab arte factam, quoniam materia non fuit ex toto resoluta. quæ reliquæ, cum sint paucae, ad tales partes expelluntur. dixit namque Galenus in *libello de cholera nigra*. *Semper natura sanguinem mundificare tentat*, &c. quandoque vero propter materiæ malignitatem, & humiditatem ad nervos transmissa, & dolorem resolventem spiritus, accidit paralytis, aut spasmus sive contractio membrorum, quæ aliquando fiunt usque ad juncturarum dislocationem, & ossium plicaturam sine incurvatione. Fitque sæpe in inveteratis asthma, & est malum, & mortale, & tussis mala propter siccitatem, & materiam descendentem ad pectus, & quandoque fit à principio: quamvis sit raro. Et in pluribus undecunque fit iste humor, & rebellis, & inobediens medicamentis. Et sæpe post curationem hæc ægritudo recidivat, & recidiva quandoque est cita, & sæpe stat per annos, quæ in multis est deterior: ut inquit Avic. *loco præallegato*, & causa hujus est; quoniam materia ista ob diuturnam hepatis indispositionem fit grossior; & virtus membri redditur debilior, coadjuvante maxime malo regimine sex rerum non naturalium; & etiam propter malum regimen curæ sæpe, & cum ad ultimam deveniunt malignitatem hepatis, ad hydropicam deveniunt dispositionem. Jam ex his omnibus luce meridiana clarius apparet unitas istius ægritudinis; à qua diversa prodeunt accidentia, quæ non perfecte curantur, nisi tollatur prima hepatis, & totius indispositio, à qua ista pendent. dixit enim Galenus *tertio de accidenti & morbo*, quod quæ sequuntur morbum sicuti umbra corpus, accidentia dicuntur, & non morbus. Et ideo qui morbum Gallicum plures ægritudines posuere, decipiuntur, & in maximo versantur errore, multiplicantes entia sine necessitate contra philosophi regulam, nam ea, quæ ab aliqua prima prodeunt dispositione, illius dispositionis accidentia vocantur, ut testatur idem Galenus *loco præallegato*, & Avic. *secunda primi, capit. primo, infine capituli*, in exemplo de ptyli & febre hectica. Neque huic positioni obstant argumenta, ex dictis enim responsio patet. Neque etiam propter hoc negarem, quin aliquando aliquod accidens uni ægritudini fiat per aliquam ultimam malignitatem ægritudo per se, quæ postea non curatur cura primæ ægritudinis, ut de corruptione mala ossis apparet. quare ut negotium istud expediam, paucula ad clariorem doctrinam in epilogi modum scribam, quæ de causis & signis erunt, nam decies repetita placebunt. Et Galenus *secundo de simplici medicina* auctoritate Platonis inquit, *in principio, & radice plurimum oportet esse sermonis*.

Causas ex dictis collige, quæ secundum medicos sunt tres, videlicet, primitivæ, antecedentes, & conjunctæ. Primitivæ quidem sunt, sicut dispositio aliqua æris, vel corporum superiorum, ut dicunt astronomi, cum conjunctione illa Saturni, Martis, & Veneris in Scorpione &c. ut contigit anno illo in quo populari cœpit ista ægritudo: aut cibi generantis malum chylum, præparantis & moventis intrinsecam alterationem, aut contagio coitus, vel cibi & potus, vel aliqua mora cum hominibus infectis, vel contactus vestimentorum, ut dixit Avic. *secunda primi, cap. 6*. Antecedentes vero sunt humores intrinseci ab alteratione extrinseca, vel intrinseca mala, ad talem malignitatem. Conjunctæ autem sunt humores ita dispositi, ab hepate geniti, qui postea impediunt debitas actiones corporis. Et etiam sunt accidentium causæ, ut pustularum, dolorum, & aliarum. Materialis, efficiens, formalis, & finalis, & aliæ accidentales sapientibus ex dictis apparent. Dicam igitur de signis.

Signa quæ ex dictis eliguntur sunt in duplici differentia, quoniam quædam sunt demonstrativa, & quædam prognostica: demonstrativa sunt pustulæ cum quadam duritie, aut eminentia, & malo colore in capite toto, vel fronte circa originem capillorum, vel in aliis corporis partibus, & maxime in angulis oris, & hoc sæpe in infantibus accidit, & in adultis quandoque, quæ sunt eminentes humidæ, quibus pustulis apparentibus non est ambigendum de esse ægritudinis, maxime si post resurrectionem à somno ægri percipiunt membrorum gravitatem cum dolore, gravativo, vel contractivo. Anteceditque dolor capitis, qui incipit in occasu solis, & declinat ante ortum solis, qui sæpe ad spatulas, & aliarum juncturarum partes extenditur. Et patientes fiunt pigri, somnolenti, & mutatur color ad pallorem. nutrimenti defectus sensibilis sæpe est, & multoties non manifestus nisi expertis, & illis qui cognoscunt differentiam membrorum à naturali sua dispositione. Et aliquando est febricula, & sæpissime apparent ulcera virgæ, quæ sunt mala cum duritie callosa quæ tarde sanantur, & pustulæ fiunt circa pectinem, ex quo sæpe à principio, in his qui per coitum inficiuntur, est signum demonstrativum morbi Gallici sine fallacia. Et sequuntur apostemata inguinum, quæ si suppurantur remonent ægritudinem maxime à principio, quoniam inguina sunt emunctoria hepatis, per quæ expurgantur materiæ, quæ in hepar imprimebant malam qualitatem, quandoque à principio apparent in gutture mollificatio uvæ, & apostemata sclerotica mala, quæ non maturantur nisi raro, & ulcerantur ulceratione maligna, quæ apostemata in recidiva sæpe apparent, & in ægritudine antiqua, & à principio raro. Sunt etiam dolores articulorum, capitis, & crurum, & aliquando in omnibus, & sæpe in aliquibus membris, & maxime in cruribus. Præterea sunt apostemata dura, adhærentia panniculis & ossibus, ut sunt ossa furculæ pectoris, crurum, & frontis, quæ à vulgaribus gummata appellantur. Sequuntur præterea, ulcera maligna cum maximo dolore dum de novo fiunt, & corrosio mala ossis. Apparent etiam fissuræ in volis manuum, & plantis pedum cum squamis siccis. Et aliquando in aliquibus partibus corporis aliis fiunt crustæ, sive infectiones, in modum impetiginis & serpiginis. Fitque durities juncturarum cum tumore in morbo inveterato. Et qui malo utuntur regimine sæpe in processu fiunt asthmatici, & aliquando à principio, sed rarissime. Signa autem prognostica sunt in primis, si aliqua præcesserit mora cum infectis, aut aliter. Et in hoc prodest considerare causas primitivas, ut fugiamus talem infectionem, evitando coitus cum mulieribus infectis, aut in quibus sit suspicio de infectione, similiter evitando contactus moram, aut dormitionem cum infectis, aut in locis infectis, quoniam causæ primitivæ movent antecedentes. Præterea morbus Gallicus cum paucis pustulis sine doloribus, aut cum paucis in juvene bonæ complexionis, cito sanatur, si debita adhibeatur cura. quod si cum multis pustulis, & doloribus, & aliis malis accidentibus, tarde & difficulter sanatur. Et si in pustulis, aut apostematibus fiat color malus in toto corpore ultra dispositionem morbi Gallici, corpus habet sanguinem totum infectum humore melancholico, & isti raro sanantur. Adhuc pustulosi tantum facillime sanantur.

sanantur. Sed patientes dolores & apostemata dura cum A difficultate maxima, & quanto invenitur cum pluribus doloribus, aut gummati, erit difficilior cura, & magis si tempus perlongatum fuerit. Etiam post dolorem in aliqua parte apostema durum expectatur si virtus fortis est. Præterea ulcera maligna, & acutissimi dolores arguunt maximam materiæ malignitatem, vel multitudinem, & virtutis debilitatem, aut impedimentum. Pustulæ, apostemata, dolores, aut ulcera, nisi principale membrum cum totius corporis communitate curetur per intrinseca, sive extrinseca medicamina, ad deteriore recidivant ægritudinem, maxime si sunt inveterata. In duritie apostemata si fiant pustulæ, sæpe resolvitur apostema, quoniam materia subtiliatur, & sic melius expellitur. Infecti infectione mala, in qua spiritui cordis communicatur infectio, non sanantur aut cum maxima difficultate. Similiter habentes apostemata magna, quæ sunt unita ossibus; quoniam in istis videtur fere tota materia nutrimenti corrupta, & virtus debilitata. Præterea gulosi, bibuli, & multum coeuntes, & sine regula omnia comedentes, & male se habentes in regimine reliquarum rerum non naturalium, non sanantur, nisi raro, & nisi sint bonæ complexionis juvenes, & exercitentur exercitio forti. Præterea qui marasimum natura patiuntur, si incidunt in talem dispositionem rarissime evadunt, & similiter qui asthmatici ex hac ægritudine fiunt. Mulieres vero facilius à tali morbo occupantur propter symbolicitatem materiæ, cum sint phlegmaticæ; dixit enim Avicenna secunda primi, quod conversio in genere proportionali est faciliior. Si multa apparent accidentia, ut sunt pustulæ, dolores, & alia, multitudinem materiæ significant, contrarium vero, contrarium significat. Non tamen omnia signa, aut accidentia sunt necessaria, sed sufficit, quod sint aliqua, ut dolores, & pustulæ, aut unum tantum, ut pustulæ, aut ulcus in virga tantum, vel in aliquo alio membro, vel apostema, vel squamæ in volis, & ideo, quando plura, aut omnia signa apparent, audacter ægritudinis essentiam pronuncia. Luxuriosi cum sint infrigidati infrigidatione per spirituum resolutionem, sunt magis ad hanc ægritudinem parati, similiter male se habentes in regimine sex rerum non naturalium ob diversitatem, & malam humorum missionem. Cura hujus ægritudinis est difficilis, quoniam est chronica, & cum malignitate occulta. Et qui evadunt sæpe fiunt pingues, cum ante fuerant macri, & hoc quia sanguis redditur purior, ab evacuationibus, sive medicaminibus. Multi etiam post sanationem fiunt rauci, aut contracti in aliquo membro, & remanent vestigia ulcerum profunda, & turpia. Quibus omnibus finem ponam, ne sermo, ita protractus sit animi confusionis, & non doctrinæ causa. igitur tempus est, ut de cura aliquid dicamus.

CAP. I.

SECUNDI TRACTATUS PROOEMIUM,

In quo ordo futuri processus declaratur, & est pars Practica.

Laboravere, fessique laborant adhuc doctissimi, ac experti medici in vasto, fluctuosoque pelago hujus morbi, de modo, quo quis canonice hanc ægritudinem curare possit. Et hoc ob diversam, malamque missionem humorum in ipsa ægritudine repertam, nam talis est, ut vix comprehendi possit, nisi ab expertissimo in hac re medico, unde ortæ sunt diversæ de modo curandi opiniones, ut nostra tempestate omnibus notum est. Sunt quidam blasphemantes illinitiones, & alia, quæ in usu sunt, auxilia, ut sunt potiones, & alia. nullum tamen novum, aut antiquum afferentes remedium, neque aliquem cum doloribus, gummi, aut ulceribus sanant, sive sanare possunt, quæ res ægris nihil prodest, qui quotidie afflictæ auxilium à medicis postulant. Sed ne cum istis in suis fluctibus naufrager, quoniam pacto hæc ægritudo curari possit remediis, quibus usque nunc utuntur medici, infra scribam, divino in primis postulato auxilio. Neque me ab antiquorum canonibus, Galeni videlicet, & Avicennæ, aliorumque doctorum distare videbis, sed eorum semper rationibus, & auctoritatibus, veluti clypeo lumineque quodam utar, tam in ordine, quam in medicaminibus. inquit enim Avicenna quarta primi, quod medicationis res ex una trium rerum completur, una quarum est regimen, & nutrimenta, alia est medicinarum exhibitio, & tertia est in manualis operatio: quare cum sanitas, quæ finis est medicinæ, ut testatur Hali Abbas, primo practica cap. primo, quæ in amissæ sanitatis reassumptione, & habitæ conservatione consistit, tribus his instrumentis perficiatur, ideo in ipsis totam ægritudinis curam ponam. Et quoniam ut ait Galenus sexto de accidenti, &

morbo, impossibile est comprehendere ea, quæ actionibus sunt contraria, nisi prius intelligamus, quæ sunt actiones pertinentes sanitati; ideo consideratis in primis rebus naturalibus, ut sunt complexionibus per membrorum principalium graduationem, ut docuit Galenus secundo technici, & per ætatem, sexum, regionem, tempus, & consuetudinem, ut idem Galenus dixit primo ad Glauconem cap. 1. Sic regimen sex rerum non naturalium modo quodam universaliter dispones; quoniam particularem modum secundum diversitatem actualis curæ habebis.

CAP. II.

De regimine aëris naturalis, & artificialis.

Primum ex rebus non naturalibus occurrens cum sit aër, si quis igitur ægrum, aut convalescentem cura præservativa, aut curativa regere intendat, aërem in primis moderetur oportet, qui secundum hominis naturam, & morbi qualitatem declinet per caliditatem temperatam, sine superflua vel corruptibili humiditate; quare aër autumnalis, hyemis, & veris ineuntis non est conveniens; nam inquit Averrois secundo colliget. cap. ultimo. *conveniens est medico cognoscere naturam quatuor temporum, quoniam propter ipsa stat magis sanitas quam per alias causas.* Præterea ex sententia Pauli Aeginetæ in libello de regimine sanitatis, regiones, domus, & habitationes, quæ sunt frigida, & pluviosa, in quibus sunt fontes mali, stagna, lacus, flumina inundantia, & paludes, maxime illæ in quibus nubes obumbrant radios solares, ut contingit Venetiis sæpe, Ferrariæ, & aliis locis tempore autumnii, & hyemis, fugiendæ sunt: nam ex malis vaporibus humidis putridis inficitur aër, & ab ipso aëre, qui semper nos circumdat, causantur ægritudines diversæ, teste Hippoc. in libello de aëre, & aqua. inquit enim ipse, ex varia non solum temporum inter se, sed ex alteratione diversa fieri ægritudines, & sanitatem; contrario tamen modo; & hoc affirmat ipse tertia particula Aphorismorum. Et ideo Leoniceus doctissimus non sine ratione dixit ægritudinem istam ab inundatione aquarum, & pluvie contractam fuisse, veluti à causa primitiva. Si ergo aër à tempore anni, vel aliquo accidenti alteretur, & fiat disproportionalis, artificialiter rectificetur, ut exsiccando ipsum cum igne in cubili, vel cum stuphis, aut humectando cum decoctionibus, & suffumigiis bene redolentibus, ut sunt rosæ, chamomilla, salvia, & sic de aliis secundum indigentiam loci, & temporis, & hominum; & est doctrina Galeni nono de ingenio sanitatis, sive de morbis curandis, cap. 14. Nota tamen, quod frigiditas simpliciter nocet causæ, ægritudini, & accidentibus. Contrariatur etiam nimia caliditas, quoniam resolvendo calorem innatum infrigidat, & debilitat virtutes, quæ sunt principia omnium operationum. quare, qui timent istam malam dispositionem, fugiant loca putrida, & clausa plena malis vaporibus, & maxime ubi sunt patientes talem ægritudinem, & tactum ipsarum pustularum sive ulcerum, & lotionem in aquis ubi isti lavantur; vel abstersionem cum eodem sudario, deosculaciones, & reliquos contactus. Et regantur ægri, vel convalescentes per aërem temperatum cum vestimentis, & coopertoriis, super lectulum cum dormiunt, & custodiantur à ventis malis, ut sunt australes, & frigidi frigiditate congelativa, quoniam ex nimio frigore non solum ingrossatur materia, verum etiam congelantur spiritus. Et cum dico convalescentem, intelligo non solum illum, qui passus est istam ægritudinem, sed & illum, qui timet incidere in ipsam; tu vero ex dictis collige, & intellige alia, quæ consequuntur; quoniam de aëre hic satis dictum est.

CAP. III.

De regimine per cibum & potum.

Non minori diligentia utimur in cibando recte, quam in regimine aëris dictum sit, cum cibus & potus secundum qualitatem, & quantitatem sit de causis maximis sanitatis, & ægritudinis. inquit enim Hali Rodoham, tertio technici, *cibus & potus mutant corpus multis speciebus mutationis.* quare sunt cibi declinantes per caliditatem, sine superflua, sine corruptibili, aut indigestibili humiditate, boni nutrimenti, & facili digestionis, & paucarum superfluitatum. dixit namque Damascenus, *diata est primum instrumentum curæ, cum quo si curari potest, prospera evenient.* Igitur in primis, sicut docet Avic. capitulo de eo quod comeditur, & bibitur. Sit panis ex bono tritico, ab extraneis rebus purgato, bene fermentatus, non multum salitus, & mediocriter coctus, qui saltem per diem coctus quieverit, nisi sit aliqua particularis intentio, ut in loco de cura per assumptionem decoctionis ligni Indici dicam.

cam. Carnes etiam eo calle incedant, sint recentes, & iuvenes, non multum humidæ, maxime humiditate indigestibiles, ut sunt porci, & agni, neque multum siccæ, siccitate terrestri, ut sunt boves antiqui, & cervi &c.

Sint ergo carnes, vitulinæ, hoedinæ, vel castrati duorum annorum, pascentis pascua sicca, ut sunt montes, & loca non paludosa, leporinæ juvenes, capreolinæ similiter juvenes, gallinarum, caponum, aut pullorum parvorum secundum tempus, aut sint perdicum, turturum, phasianarum, turdorum, & avium nemoralium, quæ capiuntur visco, vel aliquo alio ingenio. quæ carnes sint conditæ secundum indigentiam, assæ videlicet, vel elixæ, vel alio quovis modo, cum saporibus temperatis, ut sunt pruna cum omphacio quod dicitur agresta, & modico cinnamomi. Nota tamen quod melius digeruntur cibaria elixa quam assa, & maxime carnes. Reliqua vero genera carniū sunt dimittenda, ut carnes porcina, quæ sunt malæ semper, bovinæ, caprarum, hircorum, & aliorum animalium terrestrium, quoniam nocent, tam recentes quam salitæ: omnia genera præterea avium degentium in aquis sunt mala, ut sunt anseres, & anates, & aliæ. palumbes, ut experientia compertum est, in habentibus dolores multum nocent. auget palumbarum comestio dolores sua ebullitione dum digeruntur, materiam scilicet subtiliando, quæ postea facilius penetrat loca illa, aliamque secum ducit materiam. præterea pisces omnes non sunt boni, quia sunt frigidi cum humiditate indigestibili, & etiam saliti sunt mali, quoniam salita omnia nocent hepatis. quod si aliquando comedantur pisces, sint squamosi, degentes in aquis claris, ut sunt lucii, trutæ aquarum dulcium. ex aquis marinis sint auratæ, dentales, scarpene, & alii huiusmodi pisces. Et melior modus coctionis est assatio. Laticinia non sunt laudata, ut caseus propter suam viscositatem; sunt enim duræ digestionis. Ova vero quocunque modo præter indurata sunt bona, ut ova sorbilia, & in brodio contusa, quod à vulgaribus dicitur brodetum, & sit cum modico agrestæ, vel etiam sint cocta in aqua integra, & desuper ponatur parum agrestæ, & sacchari. Nota tamen quod carnis quantitas minus nocet si repleatur, quam aliorum cibariorum; dicit Avicenna. *capitulo de eo quod comeditur & bibitur; carnis nocuum est minus nocuum panis cum non digeritur.* Fercula, quæ conveniunt, sunt ut far decoctum in brodio carnis, vel conditum cum amygdalis tritis, nisi adfit dolor capitis (quoniam amygdalæ evaporant ad caput,) & panatella aut panis insutus in brodio, & melissa, & spinachia juvenis, & borrago, buglossa, endivia, lupulus, & cichorea; omnia vero fere alia olera & legumina sunt mala, ut sunt caules cujuscunque generis, sive virides, sive rubeæ, sive albæ sint, quoniam generant malum sanguinem, & corrumpunt massam humoralem, & excitant dolores, ut experientia patet, & ratione, dicant antiqui quicquid de ejus usu velint; & legumina sunt mala, quoniam inflant, & generant sanguinem melancholicum, viscosum, non bonum. dantur aliquando cappares non saliti, & si sint saliti extrahatur falsedo per infusionem aquæ dulcis, & melius per ebullitionem, sintque conditi cum agrestæ, & saccharo, quoniam acetum nocet nervis magnifice, & causæ ægritudinis. Sapores convenientes sint facti ex amygdalis, mentha, cinnamomo, agrestæ, & aliis æquivalentibus, nam cinnamomum secundum omnem modum administrationis confert stomacho, vigorando digestivam virtutem, prodest frigiditati, & opilationibus hepatis. Sed alii sapores, ut facti ex sinapi vel alliis, &c. non sunt boni, quoniam faciunt ebullitionem humorum. confectioes, & condita, quæ sunt bona erunt, ut amygdalæ, pineæ, coriandri, anisi, myrobalani chebuli, & de aliis secundum diversas intentiones. Fructus omnes sunt mali, quoniam generant sanguinem aquosum aptum corruptioni, sed meliores sunt ut amygdalæ, avellanæ aliquando recentes, & pistachia, uvæ maturæ, pruna damascena, cerasa acetosa, mala granata dulcia & mitia, passule, & alia juxta tempus, & indigentiam. Comedendi autem tempus fructuum est ante cibum, quoniam facile digeruntur. Sed alii fructus sunt dimittendi, & maxime poma, quoniam ut testatur Averrois auctoritate Avenzoar, possunt generare hæticam, & phthisim. Et Avicenna. *secundo canonis* dicit quod generant malos humores, & febres malas, & assiduatio eorum comestio facit incidere in dolores nervorum, quare sunt dimittenda. Usus vero aliorum fructuum secundum judicium necessitatis eligantur. Huic dispositioni potus conveniens est vinum mediocre, non vinosum, neque aquosum multum, medi coloris sit quod vulgares anreum appellant. sit etiam ut docet Avicenna *primo canonis. cap. de regimine aquæ, & vini*, medium inter antiquum & novum, clarum, non album, boni odoris, & saporis, non multum dulce, neque ponit cum & hoc quoniam dulce generat oppilationem, novum perducit ad ebullitionem humorum, & dysenteriam: vetus vero est pauci nutrimenti. quod si non posset haberi, ut contingit, in regionibus in

A quibus omnia vina sunt magna, lymphetur cum aqua dulci non paludosa, sed sit à flumine claro, aut ex bono puteo. & si sit suspicio de aliqua mala conditione aquæ, coquatur ad ignem, quoniam ignis consumet eam. Vel fiat vinum tempore vindemiarum cum medietate aquæ. Neque audiendi sunt empirici, & sine ratione loquentes, & dantes vina vinosa quantitate maxima, quoniam sunt caeci, est ideo parcendum ipsis, quia nesciunt quid faciunt. Et ne credas verba mea sine ratione, & auctoritate prolata. Audi Galenum *libello de phlebotomia, summa secunda, cap. 2.* Inquit, *intemperatos vini potatores, & gulosos, nullo juvabis magisterio pharmacans, vel phlebotomans, acervant enim cito multitudinem humorum intemperate dietati.* Hora vero comedendi est electiva pro aliqua causa, aut pro regimine universalis. De prima hora, dico, detur cibus secundum indigentiam, anticipando vel postponendo. quod si non est impediens, dicit Avicenna. *cap. de eo quod comeditur, & bibitur*, quod tunc est hora comedendi cum appetitus insurgit. Sed si esset mala aliqua dispositio stomachi: ita quod aut nihil, aut multum appeteret, eligatur hora tertiarum, quoniam tunc est iudicium; quod stomachus sit à superfluitatibus hesterni cibi emundatus, & satis ad novum recipiendum dispositus, quia in nocte virtus unitur, & melius digerit, & cum in mane nondum sit sparsa, sit melior digestio, quam si tardetur, tamen in hoc etiam attendendum est consuetudini, docente Hippocrate & Avicenna *primo canonis*, quod affirmat Averrois. *primo physicorum*, quia consuetudo est altera natura: ordinate præterea comedendum est, ut quæ sunt facilis digestionis præcedant, & quæ duræ ultimo comedantur, & potus non sit ante cibum, neque post, sed comedendo bibant, ut cibus reddatur aptior ad digerendum. dicit Avicenna, potus post cibum facit oppilationem, quoniam facit cibum indigestum penetrare. Et post comestionem, comedatur aliquod sigillans, & confortans stomachum, ut sunt coriandri, & similia, & omnia comesta bene mastitentur, suaviterque & paulatim potus sugatur. sint etiam cibaria uniformia quantum potest, quoniam ut dixit princeps loco præallegato, nihil tam contrarium digestionis, ut sunt cibaria simul sumpta, quæ sint diversarum virtutum, pugnant enim inter se, quoniam, ut ipse attestatur, à duabus impediuntur partibus, una est diversitas in digerendo, quia quod ex eis est indigestum admiscetur ei quod digestum. Altera quia sic diversa comedendo plus comeditur quam par sit. Quare cibaria unius virtutis laudat Avicenna, & hoc tam in mane quam in sero. Præterea coena sit brevior prandio, & spatium inter prandium, & coenam sit saltem octo, vel decem horarum. Et coena sit simplicior. Sed comestio cum patientibus talem morbum est fugienda, & potus in eodem cyatho, & maxime reliquæ, quæ superabundant infirmis.

CAP. IV.

De regimine repletionis & inanitionis.

Summopere repletio & inanitio fugienda sunt, tam cibi quam potus, docente Hippocrate, *secunda partic aphorismorum*. Et Avicenna *secunda primi, cap. de his quæ proveniunt ex his quæ comeduntur & bibuntur*. Nutriens mutat corpus & qualitate & quantitate, sed ex quantitate proveniunt oppilationes, & putrefactiones & fastidium, & si diminuatur, provenit phthisis. Ratio horum clarissima est, cum ex nimia repletionem occupetur virtus quæ est instrumentum naturæ, sine quo vana essent alia instrumenta medicinalia. Et ex nimia etiam abstinentia fit consumptio radicalis humiditatis, & per consequens caloris innati, & hæc ducit ad marasimum, sive ad phthisim. & tamen cum ægritudo sit materialis, & de repletionem, debemus potius minus cibare quam superflue, nisi esset aliquod ita postulans. Quomodo autem diæta subtilissima in assumptione aquæ ligni sit conveniens sine isto timore in regula assumptionis ligni intelliges. Sint ergo diligentes infirmi, & convalescentes in qualitatibus & quantitatibus, & horis cibariorum, & potus tam vini quam aquæ. dico aquæ, quoniam si aqua sola sumatur, huic dispositioni multum nocet, & hoc secundum omnem modum administrationis, maxime in balneis. & potus nimius nocet stomacho, & nervis, infigidat hepar, sanguinem & spiritum, quare nimius aquæ solæ usus est dimittendus. Et ut breviter me ab istis expediam, à nimia quovis modo repletionem, & inordinata cibaione, qui tinent hanc dispositionem, caveant, quoniam ex causis prolongantibus ipsam sunt cibaria nimia, & malus ordo. dicit enim Galenus *secundo de accidenti & morbo; causa frigidi morbi est plenitudo cibi & potus*. Studere oportet etiam in lenitione quotidiana ventris, & si non est naturaliter, fiat artificiose cum suppositoriis, vel clystere communi, aut cum pilulis mastichinis, de fumo terræ, vel aliquo alio ingenio

medicinali. Et ego cognosco multos homines, & mulieres, qui in hanc ceciderunt dispositionem, qui à malis accidentibus dictæ ægritudinis, ex bono regimine cibariorum, & per assumptionem quarundam pillularum, aut aliarum rerum lenientium & evacuantium ventrem secundum naturam morbi & complexionem & sexum præservati sunt usque in hodiernum diem: verbi gratia, cum pillulis de fumo terræ, vel foetidis, aut mastichinis, aut nostris infra scribendis, vel ex infusione fenæ & aliis secundum necessitatem.

C A P. V.

De somno & vigilia & motu, & quiete insimul.

Somnus cum sit pro restauratione defatigationis necessarius ex sententia Arist. *de somno & vigilia*, ut melius post somnum vigilemus, ideo eum regulare oportet. Et cum Galenus *tertio technæ*, & Hali in *commento* somnum & vigiliam contraria privativa esse dixerint, ut ab ipso Galeno *tertio interiorum* colligitur, superfluous somnus humiditatem generat; & nimia vigilia exsiccat corpus. Sit igitur somnus temperatus, non minus octo horarum, nam virtutes per somnum acquirunt fortitudinem, ut dixit Avicenna, *tertia primi*. neque nimis prolixus, quoniam ex nimio somno fiunt humiditates malæ catharrales, humectatur & infrigidatur corpus. quæ res valde contrariantur huic ægritudini. neque sit somnus immediate post cibum, sed sit per duas horas post. diurnus etiam somnus, & maxime meridianus, nocet magnifice, quoniam generant rheumatismos, & ægritudines frigidas, ut dixit Avicenna *loco præallegato*. Tamen si à doloribus, nocturna quies impediatur, sive somnus, ut fere in omnibus istis contingit, dormiant in die, verbi gratia in mane usque ad horam sextæ, vel in alia hora secundum necessitatem, & in aliis observetur regula medicorum. Notabis tamen quod laudavit Avicenna summopere inceptionem somni super ventrem, & in ista ægritudine multum confert, quoniam digestio, sive cibi in stomacho præparatio sit melior. Fugienda est etiam dormitio cum laborantibus tali morbo, aut in lecto ubi ipsi dormierunt, quoniam multi sic infecti sunt. Et quamvis somnus, qui quodammodo quies est, conferat patientibus, non tamen quies simpliciter prodesse videtur, sed magis vidimus laborem & exercitationes conferre, quare patientes talem ægritudinem vel timentes nullo pacto sint otiosi, sed ambulent, vel ludo parvæ pilæ exercitentur si sunt juvenes, nam laudatur à Galeno mirum in modum, quoniam in ipso totius corporis partes moventur, & sic fit resolutio, & rectificatio partium crudarum malarum. Et multi solo exercitio, qui fuerunt robusti, liberati sunt perfecte ab ista ægritudine, cum bono tamen regimine in aliis rebus non naturalibus. & ideo tales sunt exercitandi, aut domesticè ambulando, sive laborando, vel ludo aliquo ludendo, quo corpus exercitetur, ut excitata virtute ab istis morbi materia, aut expellatur, aut rectificetur. Neque balneis aut fricationibus loco exercitii in ista ægritudine cum malis accidentibus utendum est, quoniam fit provocatio materiæ ad membra exteriora, & sic redditur ægritudo difficilius curæ, cum sit materia ista inobediens ad membra longinqua sparsa.

C A P. VI.

De animi Passione, & coitu.

Passiones animi postremo loco regulare oportet secundum Galeni doctrinam *loco supra allegato* causam assignantis, nam ex malis sæpenumero animi accidentibus fiunt ægritudines chronicæ, malæ, ob mortificationem, sive infrigidationem spirituum, vel suffocationem caloris innati, qui est naturæ instrumentum. Et idem *tertio technæ* dixit, oportet ab animi passionibus abstinere, quoniam mutant corpora ab ea quæ est secundum naturam consistentia, & sunt ut ipse enumerat, ira, tristitia, furor, invidia, & timor. & Avic. *cap. de eo quod comeditur & bibitur*, quando sunt animi accidentia horribilia impediunt digestionem. Lætentur igitur & sint jocundi, fugiant plorantes, & loca tristia, sint in jocis, cantilenis, & fabulis, quæ sint delectabiles & jocundæ. Audiant sonos, & voces suaves. Et stent in viridariis, & cum amicis charis, & si sunt studiosi, legant historias, neque multum studeant, maxime materiæ difficili. Medicus vero ægris certam salutem promittat, astantibus vero veritatem dicat. Prodest multum videri à medico gravi, famoso, docto cum veritate, in quo infirmi confidunt, non ut sunt deceptores sine arte, dicatque medicus quot sunt sanitati restituti, qui deterius se habebant. Quantum vero confidentia de medico in mala ægritudine conferat, testis est Conciliator

differentia. cxxxv. auctoritate fere omnium antiquorum. Non prætermittendam considerationem de coitu in tali dispositione esse putavi, cum patientibus talem ægritudinem de facto nullo pacto conveniat, cum ex nimia materiæ repletionem per totum corpus, & ex defectu virtutis hepatis, non nisi à coitu, nova quædam debilitas membrorum, & infrigidatio expectetur, & ideo est dimittendus, & quamvis Galenus dixerit quod coitus temperatus confert, dicendum tamen est non quibus deficiunt conditiones sanitatis, fugiant etiam ipsum convalescentes, & qui timent talem ægritudinem, & maxime coitum cum mulieribus menstruatis de novo, & infectis ista ægritudine: quod si forte quis cum muliere infecta coiverit, laventur partes illæ post coitum cum vino albo calido, vel cum aceto, quod magis mihi placet, ut fiat confortatio membri, & prohibitio corruptionis ad illam malam qualitatem, & sic stet in suo robore membrum confortatum. Si vero quis cum infecta muliere coire voluerit, quod fatuum est, lavetur vulva cum vino aut aceto, & membrum virile cum aceto, quoniam non sinit imprimere malam illam qualitatem, & non moretur in coitu; & post lavetur membrum virile ut supra. & econtra, si mulier cum viro infecto coiverit, lavet viri membrum, & vulvam, ante & post coitum, & non morentur in coitu. Et quomodocunque sit coitus non sit super repletionem, neque corpore resolutum à quacunque causa: nam extenuatis semper est malus, & causa recidivationis, ut experientia patet. Et præparat si est superfluous ad novam receptionem talis dispositionis, quare nimis dimittendus est in quocunque tanquam quid nocuum, & mortiferum, quia corpus infrigidat, & resolvit virtutes cordis, hepatis, & cerebri, quare de regimine in rebus non naturalibus satis dictum sit.

C A P. VII.

De modo evacuandi secundum diversitatem ægritudinis, qui modus est una sanandi regula.

Secunda & tertia res cum quibus actus medicationis completur, est medicinarum exhibitio, & manualis operatio, ut supra dictum est. hac in parte igitur de pharmaciis, quæ faciunt ad curam istius morbi, tractabo. Sed multi sunt modi, quibus medici hanc ægritudinem curant, ut quotidie in modis curationum apparet: nam quidam hanc ægritudinem solis evacuationibus sanant, maxime si ægritudo est nova, & virtus ægri fortis. Non sanant quidem si antiqua est, aut nova cum multa materia, & debilitate virtutis, quoniam cum materia sit admista per totum corpus in tota massa humoralis, non potest eam evacuatio per pharmaciam eradicare. Neque cum sit viscosa virtus digestivorum, ut sunt syrapi, potest eam digerere, & ideo indiget fortioribus medicaminibus, de quibus dicam infra. Nunc vero de illis quæ faciunt quando materia pustulosa, aut dolorosa pauca est, cum admistione humorum subtilium, qui sunt faciles ad evacuandum. Neque propter hoc dico quod istæ evacuationes non sint etiam necessariæ ante usum aliarum medicinarum fortium, quoniam quacunque utimur curatione, semper necesse est corpus in primis purgationibus convenientibus huic morbo purgare. Et etiam aliquando phlebotomia. Sermo itaque iste erit de curatione quæ fit per evacuationem pharmaciæ, phlebotomiæ, & ventosarum. Neque alicui sit grave, si syruporum, decoctionum, electuariorum, & aliarum medicinarum virtutes, & descriptiones particulares, ab aliis etiam doctoribus scriptas, hic ponam; quoniam mea est intentio novos edocere medentes, qui carent cognitione virtutum medicaminum. His vero qui sciunt, & cognoscunt, nil nocere putavi. Rem ipsam igitur aggrediar. Sed quia expedit digesta medicari, & movere, non cruda, ut dixit Hipp. *prima particula Aphorism.* & digestio in calida materia est ingrossare, & in frigida est subtiliare, digeratur ergo, sive præparetur materia in primis istius morbi, si est pustulosa, vel cum multa admistione humorum subtilium, ut haberi potest ex signis dictis, cum *syrupo de fumo terræ*, vel *de endivia* sive *de lupulis*, addito *syrupo rosato saccharino*, vel *mellino*, aut *de stœchade*, si materia fuerit grossa, & si dolor fuerit capitis, & humerum, & juncturarum; quod sæpe fit à principio, & lymphentur syrapi cum aquis appropriatis, ut est *aqua de fumo terræ*, *de endivia*, *de borragine*, *de buglossa*, *de solano*, *de andacocha*, quæ est *trifolium*, si adsunt dolores, vel cum *aqua yvæ*, si non est idem cum *andacocha*, vel cum *de coctione epithymi Mesuæ*, aut cum *de coctione nostra magistrali* infra scribenda, vel cum *decoctione fenæ in aqua lactis*, modus quarum infra ponetur. Et in hujusmodi digestivis addatur plus de uno syrupo, & minus, vel æqualiter secundum necessitatem (quæ cognoscitur per fortitudinem accidentium): idem dico de admistione aquarum cum syrapi, ut faciunt practici. Et ut melius verba mea apprehendantur, ordinetur syrapius verbi gratia sic. Reci-

Recipe *syrupi de fumo terræ unc. i. de endivia unc. s. aquarum lupulorum, boraginis, solani, ana. unc. i. misce & sumatur in aurora, actu calidus, & sit spatium quinquehorarum usque ad prandium. quod si fuerit dolor capitis, aut aliorum membrorum, fiat digestivum cum syrupo rosato, de stœchade, aut de epithymo* si apparent pustulæ cum livore, & sic etiam adde aquas, ut *aquam yvæ, trifolii, fumi terræ, & decoctiones secundum indigentiam* v. g. si sunt dolores nervorum *R. syrupi de fumo terræ, de stœchade, rosati, an. unc. s. aquarum buglossæ, lupulorum, yvæ, ana. unc. j. misce, vel potes loco aquarum ponere decoctionis epithymi. un. iij. vel decoctionem nostram, & sic secundum accidentia hujus aut alterius morbi regulare. & hoc non solum cum medicaminibus hic à me positis, sed cum aliis etiam in libris medicorum scriptis. Sed ut processus tuus in curatione sit rationalis, scribam syropos, aquas, & decoctiones cum suis virtutibus, & proprietatibus: & primo syrupus de fumo terræ major describitur à Divo Mesue in suo antidotario, distinctione sexta, & ejus virtus est, ut ipse refert, confortare stomachum, & hepar, & curare morbos cutaneos, ut sunt scabies, lepra, impetigo, & alii qui pendent à materia falsa. Aperit etiam oppilationes membrorum nutritivorum, & summopere confert pustulis, & ulceribus morbi Gallici, si ponatur in medicinis, & digestivis. *syrupi autem de endivia* descriptiones sunt multæ, sed mea quidem sententia confert in hoc casu syrup. de succo endiviæ, & est magistralis, descriptio vero est ista. *R. succi endiviæ depurati libras. viij. sac. fini lib. v. s. fiat ex eis syrupus secundum artem.* virtutes cujus sunt istæ, confert stomacho calido, confortat hepar, & febrilem caliditatem extinguit. & ideo quando cum ista ægritudine est febris complicata, esto memor de *syrup. de endivia.* hoc idem dico de *aqua endiviæ*, ut colligitur ab Avic. secundo canone cap. de endivia. Descriptio syrup. de lupulis, credo quod sit magistralis, nunquam memini me legisse apud veteres ipsam, sed descriptio posita ab auctore Luminaris majoris est ista. *R. succi lupulorum libras ii. succi fumi terræ libram. j. sac. lib. iij. purificentur succi, & cum sac. fiat syrupus.* Et virtus est mundare sanguinem, & choleram, & sic extinguit caliditatem hepatis, & removet ictericiam, & cutaneas ægritudines, confert asthmati, & aperit oppilationes splenis, ut colligitur ab Avic. secundo can. & à Mesue cap. de volubili; quare multum confert huic dispositioni. *Syr. rosatus melinus* & dicitur à Nicolao *melrosatum*, sive *rhodomel*, vel *syrup. rosatus saccharinus*, & dicitur *jeleniabin* de saccharo, & est etiam syrup. ex infusione rosarum, & describitur à Divo Mesue loco dicto, sunt fere ejusdem virtutis. nam mel rosatum confert stomacho debili, digerit materiam phlegmaticam grossam tam in stomacho quam in hepate, & rectificat membra nutrientia, auget calorem digestivum, & confortat cerebrum. consimiles sunt virtutes syrupi rosati de saccharo, nisi quod sunt debiliores, quare confert, materia non ita grossa existente. Syrupus de stœchade descriptionis Mesuæ loco ut supra, confert ægritudinibus frigidis nervorum, confortat stomachum & caput, digerit materiam phlegmaticam & melancholicam, & valet ad omnes ægritudines nervorum frigidas. Syrupi de epithymo descriptio etiam ponitur à Mesue sexta distinctione antidotarii, & confert scabiei, & saphati, & ulceribus malis melancholicis, in quibus sunt humores mali adusti, & digerit materiam grossam, in qua diversa est mistio, melancholica, & maligna. & ideo confert multum huic dispositioni. Virtutes autem aquarum, endiviæ, fumi terræ, & lupulorum ex virtutibus in suis syrups dictis habere potes, sed virtus buglossæ, & borraginis, est confortare cor, & rectificare spiritus, qui est instrumentum naturæ, cum quo expellitur nocuum. Solanum confert huic ægritudini prohibendo ebullitionem humorum, & ideo ubi materia movetur, facta ebullitione, ad membra, sive sint juncturæ, sive partes cutaneæ, si solani aquam cum aliis conferentibus huic ægritudini dabis, erit notabile præsidium: andacocha, sive trifolium sua proprietate confert doloribus nervorum, confortando virtutem naturalem membri, & ideo dixit Mesues *summa secunda sui grabadin*, auctoritate Dioscoridis, quod secundum omnem modum administrationis confert ægritudinibus nervorum, & appellat ipsum ziniam, ut quidam expositor sentit, sed de hoc non facio vim cum illis qui dicunt quod est yva, nam yva confert doloribus nervorum à materia frigida, & aperit oppilationes hepatis à materia cruda, & ipsam digerit, ut dicit Avicenna secundo canonis, cap. de chamæpity, & ideo si cum dictis aquis lymphentur syropi, erunt digestiva convenientia. Nota tamen quod sunt multi alii syropi, & aquæ convenientes huic ægritudini, tam primariæ quam correctivæ, sed isti dicti sunt usuales. Tu vero secundum indigentiam utere istis, & aliis, adde in quacunque qualitatē, quoniam particulares proprietates individuorum particulari indigent judicio. Possumus etiam*

A in digerendo materiam istam dare decoctiones doctorum, & magistrales, inter quas summopere laudo *decoctionem epithymi Mesuæ in suo antidotario distinctione vij. & ponere uncias iij. dictæ decoctionis cum unc. i. s. syruporum, aut uncias duas* secundum necessitatem, ut dixi supra, quoniam mirabiliter confert, hepar confortando, sanguinem mundificando, & ipsum rectificando. Et sic erit digestivum nobilius præ aliis in tali ægritudine, & maxime quando est cum multis pustulis, in quibus prædominium humoris melancholici apparet, sed aliquando possumus dictam decoctionem tribuere in majori quantitate, ut puta *uncias vij. vel plus, & erit solutivum satis domesticum* evacuans ab hepate, & venis materiam malam permissam, quæ basis istius ægritudinis est. Et ego multos sanavi in principio istius ægritudinis, ex potu quotidiano istius decoctionis, digerendo ut supra, & evacuando, & quando volebam augere virtutem solutivam admiscebam electuarium aliquod, ut puta *confectionis hamech. drach. vij. & sic mihi, & ægrotantibus bene fuit, & aliquando ego addo, & minuo res ingredientēs secundum indigentiam, sæpe* B usus sum *decoctione epithymi sine agarico, & sæpe addo in ultimo pulverem hermodactylorum, existentibus doloribus* juncturarum, descriptionem cujus ponam infra, & bene fuit, cum bono regimine dicto, & phlebotomia, bis & ter facta, intervallo unius hebdomadæ inter unam, & aliam posito. Et ubi multa quantitas pustularum malarum apparet, cum ventosis scarificatis sæpe apposis procedo, & aliquibus interpositis diebus reitro ipsas. Sic enim in materia grossa paulatim digerendo, & paulatim evacuando jubent antiqui procedere, maxime Avic. *prima quarti, cap. de febre phlegmatica.* sed quoniam hic sermo de digestivis est, dicta ista incidentaliter sufficiant. Ad digestiva alia devenio, & est decoctio ex inventione nostra mirabiliter conferens huic ægritudini novæ, & antiquæ, digerit enim & evacuat materiam heterogeneam & diversitate malignam existentem in hepate & aliis membris, rectificat virtutem membrorum nutritivorum, & deservientium, mundificat sanguinem à phlegmate crudo, & ipsum rectificat, removet defœdationes cutaneas, & exsiccat materiam frigidam in membris exterioribus longinquis, confortat cerebrum, & corroborat omnes virtutes corporis. Cujus hæc est descriptio. Recipe *foliorum senæ unc. j. s. fumi terræ unc. j. capillorum veneris unc. s. scolopendriæ unc. s. epithymi, thymi ana drach. vij. polypodii unc. iij. florum buglossæ, borraginis ana drach. vj. liquiritiæ rasæ. drach. iij. colocynthidis. drach. ij. hellebori nigri. drach. i. s. mirobalanorum Indorum drach. vij. prunorum damascenorum numero xij. s. besten numero x. tamarindorum. unc. j. succi fumi terræ libram unam, aque fumi terræ. q. s. misce, & fiat decoctio* secundum artem, & facta diligenti colatura cum expressione sumatur pro digestivo cum syrups jam dictis, quæ etiam est domesticum evacuativum. Vel cum ipsa dissolvantur electuaria ad solvendum, & ejus dosi pro digestivo cum syrups est unc. iij. & si datur sola pro evacuativo sunt unc. v. & plus & minus secundum dispositionem patientis, & virtutem, & tempus, & cum electuariis sit quantum pro dissolutione sufficit. Multos etiam cum ista decoctione sanavi, dando ipsam pro digestivo in pauca dosi cum syrupo rosato, vel alio secundum necessitatem, & pro solutivo in majori dosi, & tu esto prudens, & nunquam errabis dando secundum indigentiam. Alia etiam D utor decoctione quæ digerit materiam grossam, & solvit ventrem leniendo, & confert juvamento notabili huic ægritudini, & est ista. Recipe *senæ unc. ij. aquæ lactis libras. ij. s. infundantur per diem & noctem, deinde bulliant bullitione una, & coletur:* quæ colatura est in pauca quantitate, puta unc. iij. digestivum bonum, & in majori quantitate solvit ventrem solutione levi, & potes in istam etiam ponere syropos, & dissolvere electuaria, ut dictum fuit in aliis. Valet etiam multum, & est experta decoctio facta cum polypodio, epithymo, & hordeo ana partes æquales, & decoquantur in quantitate sufficiente aquæ, lactis, vel cum jam dictis decoquantur secundum diversas intentiones. Et sic ex dictis habebis medicamina diversa digestiva, tam materiæ antecedentis, quam conjunctæ, experta in ista ægritudine. quæ si convenienter administrentur proculdubio præparabunt corpus ad resolutionem eradicativam, cum qua sit perfecta morbi sanatio, ut etiam per simplicia in dictis ingredientia facillime persuaderi potest. Facta igitur aliquali subtiliatione, digestionē, sive præparatione, E cum ægritudo sit materialis, & ex repletionē, quod evacuare oportet nulli dubium est. quamvis plenitudo non sit causa primaria. quod autem ægritudo repletionalis indigeat evacuatione testatur Galenus *commento illius Aphorif. quæcunque ægritudines sunt ex repletionē &c.* Sed quoniam evacuationes aliquando minorativæ, & aliquando eradica- tiva sunt, in ista igitur ægritudine convenit prima evacuatio minorativa, cum non sit ægritudo servans materiam ad unam criticam, sive eradicativam expulsionem, sed chro- nica,

nica, in qua de novo regenerantur materiæ, & ideo paulatim digerendo, & paulatim medius evacuando alleviat naturam, & prohibet multitudinem istius humoris facientis diversa accidentia, ut sunt pustulæ, dolores &c. Sed nota, quod qui fortiter evacuant in ista ægritudine sæpe exterminant calorem naturalem, & evacuant materiam subtiliorem, & grossæ remanent, & sic ægritudo deterior redditur. Quare minorativa evacuatio erit in primis cum aliquo electuario benedicto, verbi gratia, *cum electuario lenitivo, de sebesten, confectio hamech, electuario de dactylis, de psyllio Montagnana, de succo rosarum, & aliis*, ut puta cum uno istorum, aut cum pluribus simul miscendo secundum necessitatem, & virtutes eorum, de quibus dicam infra. & hoc si materia fuerit cum dominio humorum subtilium, & pustulosa. quæ electuaria potes dare in forma boli cum sac. vel dissoluta cum aquis appropriatis jam dictis, vel cum decoctionibus secundum ægri voluntatem. Vel loco eorum utere pillulis, si aliqua causa ipsas postulat, aut ægri, vel morbi. Et sunt pillule de fumo terræ, vel aggregativæ, vel pillule Indæ, cum aureis, aut cum pillulis fetidis, vel cochiis, vel cum agarico trochiscato, secundum diversas intentiones dando de ipsis foliis & mistis duabus aut pluribus secundum earum virtutes, vel fiat cum aliquo alio pharmaco æquivalente, quod sit secundum naturam morbi, & virtutem patientis. Sed ne te decipiant nonnullorum evacuationes fortissimæ, quæ non solum sunt horribiles, sed in veritate sunt causa augmenti istius morbi, quoniam debilitant stomachum, & hepar, ex qua debilitate sequuntur majora accidentia, & causæ istius ægritudinis corroboratio. Et ideo debemus cum evacuantibus benedictis correctis procedere. Quod si quis dicat, materia ista, ut diximus, est viscosa grossa, quare indiget evacuandis fortibus, hoc, respondeo, esse verum, sed debemus exhibere, ut docet Avic. *prima quarti*, secundum necessitatem medicinam debilem fortem, & fortem debilem. ut, si damus *electuarium de succo rosarum*, quod est medicina fortis, debemus dare in pauca quantitate, ita quod educat bis, aut ter ad plus, & dare cum ipso *electuarium lenitivum*, vel aliud non laboriose evacuans, sicuti est hiera picra. inquit Avenzoar *primo thesiri, cap. de scissuris labiorum*, omnia laxativa quæ violenter, & impetuose laxant, trahunt humorem à toto corpore, ad stomachum, & purgant totum corpus, stomacho repleto remanente, & cum hoc etiam talis medicina debet totum corpus desiccare, quare humor malus in substantia stomachi debet remanere. quod si ita est, vides quantus sit error illorum, qui accipiunt pillulas à quibusdam aromataris quæ laxant usque ad sanguinem, & isti aromataris male faciunt, dantes hujusmodi medicinas laboriosas sine consilio medicorum, in quacunque ætate, in quocunque sexu, & tempore, & sic sunt in causa quod multi toto tempore suæ vitæ cum ista pessima ægritudine remanent. Non minor error illorum est qui decoctionem colocynthidis, & aliarum rerum quæ naturam veneni habent, sine aliquo correctorio tribuunt, addentes super causam primam ægritudinis, quæ est hepatis debilitas. Quare ne sum nimis prolixus, dimitto hos, & sufficiat me medentes excitasse, ut ab istis fugiant, & mitiora sequantur medicamina. Et ut clarius me intelligas, modus evacuandi à principio sit talis medicinæ ordinatio, verbi gratia. Rec. *electua. lenitivi. unc. j. confectio hamech. unc. s. misce, & cum sac. fiat bolus, vel cum aquis endiviæ, fumi terræ, & lupulorum. q. s. fiat potio, vel fiat cum decoctionibus nostris*, ut melius tibi videbitur. Et sumatur in aurora per quinque horas ante prandium, vel loco istius si necessitas aliqua te cogit, aut propter melius, vel materia sic postulante, potes dare pillulas, verbi gratia. Recipe *pillularum aggregativarum, de fumo terræ. an. scrup. ij. fiant pillule quinque*, & sumantur in aurora, & tempus comedendi sit per spatium quinque horarum, ut supra admonuimus. Quod si æger fuerit stiptici ventris, adde dosim electuaria, vel pillularum, & augeatur virtus pillularum cum *diagrydio*, ad grana duo exhibendo, vel tria, & plus. Et si quærat major penetratio tantundem da *salis gemmæ*, & sic procede, & evacua ut dixi. quod si aliquando contigerit, ut pharmacum non educat, adjuva cum clysteri communi. Facta ista prima evacuatione, cum materia non sit una vice eradicabilis, iterum dentur digestiva, sive syrupi per tres, aut quatuor dies, vel sex, secundum tolerantiam infirmi. & iterum dentur medicamina solutiva dicta in forma potionis, vel boli, vel dentur pillulæ, & sic procede ad sanitatem perfectam, dico quando ægritudo est nova & pustulosa. Sed nota, quod si æger est cum pustulis multis, semel in hebdomada apponere decem, vel plures ventosas, est singulare præsidium, quoniam ex documento Hipp. undecunque natura repit, inde educere oportet, & cum natura ad cutaneas partes hoc faciat, apponantur sæpe, ut puta quater, aut quinquies antequam perfecta sit pharmacorum purgatio, & ego isto regimine

multos sanavi. verum est quod si corpus est plethoricum, ego facio phlebotomiam, post primam evacuationem cum pharimaco, à vena basilica dextri lateris. Et quantitas sit secundum dispositionem ægri, puta quinque uncia, & sex, & plus & minus. Et aliquando reitera ipsam post decem dies, neque hoc est inconueniens, quoniam multi fuerunt sanitati restituti, qui noviter ægrotarunt, ex sola phlebotomia cum bono regimine, & duos juvenes vidi, qui ex apertione venæ saphenæ tantum usque ad syncopem fuerunt liberati. Sed esto prudens, quia non competit omnibus, & tutior via, est via media. An phlebotomia conferat, disputabimus post, revertamur unde discessimus, & describamus electuaria, & pillulas cum suis virtutibus, ut canonica semper sit cura, & exhibitio cujuscunque medicinæ, & primo descriptio electuarii lenitivi est magistralis, & est ista. Recipe *passularum unc. ij. capillorum ven. violarum, bordei ana mani. j. jujubarum, sebesten ana numero xx. liquiritiæ unc. s. prunorum, tamarindorum, ana drach. vj. folliculorum senæ, polypodii an. unc. ij. misce, fiat decoctio in aqua fontis, ad consumptionem tertiæ partis, deinde addatur, mercurialis manip. j. s. bulliant bullitione tertia, & coletur, & dissolvantur pulpæ cassiæ, tamarindorum, prunorum, sacchari fini, sacchari violati ana unc. vj. coquendo lento igne, & agitato semper cum baculo, & in fine adde pro qualibet libra electuarii unc. j. & drach. iij. folliculorum senæ pulverizatorum, & fiat electuarium secundum artem; dosis est usque ad unc. ij. & est medicina benedicta, educens utramque materiam leniendo, & confortando membra naturalia, & ducit etiam cholera minoris famæ, confortatque multum ægritudinibus cutaneis, quare cum est febris cum ista ægritudine da electuarium lenitivum cum aliis, quoniam multum confert. Electuarium de sebesten describitur à Domino Bartholomæo Montagnana in *suis consiliis, in antidotario*, & dosis ejus est usque ad unc. j. confert febribus, & leniendo educit utramque materiam, & aliquando melancholiam, mundificat stomachum, hepar, & renes à materiis viscosis grossis, mundificatque sanguinem, & ideo huic ægritudini multum confert. Confectio hamech describitur à D. Mesue *distinctione tertia sui antidotarii*, & est prima; ejus dosis est usque ad unc. f. valet ad ægritudines ex cholera, & phlegmate falso, & maxime cutaneas, ut sunt scabies, & aliæ infectiones, mundificat sanguinem, & educit materiam grossam heterogeneam, cum qua multos sanavi, qui à pustulis, & ulceribus malis vexabantur, quare semper in ista ægritudine cum cæteris in evacuatione adde aliquid de confectio hamech. Electuarium de dactylis describitur à Mesue *loco allegato*, & dicitur medicina securitatis; dosis ejus est usque ad unc. j. evacuat materiam phlegmaticam grossam, & putridam, non à remotis ob viscositatem dactylorum; à viis communibus, ut est stomachus, hepar, & intestina; quare convenit à principio. Electuarii de psyllio descriptio ponitur à Domino Bartholomæo Montagnana in *suo antidotario*; ejus dosis est usque ad drach. vij. evacuat leniendo materias omnes cujuscunque permissionis, extinguit calorem febrilem, mundificat sanguinem, & confortat omnes virtutes corporis, maxime naturales. Electuarium de succo rosarum describitur à Nicolao in *suo antidotario*, & ejus dosis est usque ad drach. iij. & confert doloribus juncturarum, evacuat utramque materiam phlegmaticam videlicet, & cholicam, & maxime à remotis, quare est conveniens dare quando sunt dolores nervorum, & juncturarum. Ex dictis collige secundum necessitatem componendo unum cum alio in forma boli, vel fiat potio cum aquis in *cap. de digestionem*, vel cum decoctionibus, secundum quod tibi melius apparebit. Et crede mihi, quod si materia est pustulosa, & in principio ægritudinis cum bono regimine, & cum phlebotomia, & ventosis sæpe positis cum scarificatione sanabis absque dubio, domino auxiliante. Sed ut pillulæ etiam canonice describam virtutes scribam. Descriptio pillularum de fumo terræ ponitur ab Avic. *quarto canonis, sen septima. cap. 7. tertii tractatus*, dosis ejus est, drach. i. s. evacuant materiam corruptam heterogeneam cum admistione humoris adusti, & phlegmatis falsi, & sanant infectiones cutaneas, aperiunt oppilationes splenis, & hepatis, conferunt multum huic ægritudini, & est medicina, sive solutivum forte. Pillularum aggregativarum descriptio ponitur à Mesue *distinctione decima sui antidotarii*, & eorum dosis est usque ad drach. i. s. virtutes quarum sunt evacuare utramque cholera, & phlegma, mundificando hepar, & stomachum, & educere istas materias à capite, & aliis membris. Pillulæ Indæ describuntur à Mesue *loco dicto*, & dosis earum est usque ad drach. ij. valent ad ægritudines cutaneas, ut est lepra, saphati, & morphæa, & ad ægritudines melancholicas, & evacuant humores corruptos malæ permissionis, & sunt mirabiles huic ægritudini, quas multoties sum expertus, & maxime novissime in quodam juvene ætatis 25. annorum cholicæ complexionis satis adusta,*

adustæ; qui ex contagione mulieris patiebatur hanc ægritudinem cum ulceribus in virga profundis, & corrosivis, cum doloribus juncturarum, & aliquibus pustulis in capite, & hinc inde per corpus sparsis, quæ ex colore ad nigredinem ostendebant adustionem humorum per admistionem humoris melancholici, cum quibus patiebatur in occasu solis dolorem intensissimum capitis, qui non solum extrinsecus ipsum infestabat, verumetiam communicabatur ventriculis ipsius cerebri, ita quod in augmento ipsius doloris deveniebat ad insaniam, & maniam, furebatque, & ab omnibus maniacus dicebatur, & vulgares dicebant quod vexabatur à dæmonibus. unde vocatus ad ipsum, statim visis dictis accidentibus, judicavi materiam malam melancholicam ex cholera, admistam cum materia morbi istius, quæ vaporabat tempore paroxysmi, ad cerebrum (nam ægritudo ista in doloribus est paroxysmalis, & patet ipsam esse causam horum accidentium) quare his visis, inprimis facta aliquali digestionem cum *syr. de fumo terræ, endiviæ, & rosato. an. unc. s. cum aquis borraginis, fumi terræ, solani ana. unc. j.* dedi evacuationem istam minorativam. Recip. *electuarii lenitivi, de sebesten an. drach. vij. confectionis hamech. drach. ij. s. succi rosarum puri unc. s. aquarum buglossæ, borraginis, fumi terræ. an. q. s. misce, & fiat potio*, quam jussi sumi in aurora, & quinquehoris post accipi prandium, & iterum sequenti mane dedi digestivum magis appropriatum, & fuit tale. Recipe *syrupi de endiviæ, de fumo terræ, de stœchade. an. unc. s. aquarum lupulorum, fumi terræ, yvæ. an. unc. j. misce*, quod sumpsit per duos dies. tertia die feci ipsum phlebotomare à vena basilica dexteri lateris, & extrahere unc. vj. sang. in sequenti mane jussi dari digestivum dictum, & sic feci per tres alios dies, postea dedi illi in fero hora xxij. in adventu paroxysmi has pillulas. Rec. *pillularum Indarum drach. j. aurearum scrup. ij. fiant pil. v.* institui cœnam transacta hora tertia noctis, & in mane dedi digestivum per tres dies, quarta die feci apponere ventosas xij. scarificatas, hoc pacto, sex super spatulas & dorsum, quatuor super nates, & duas inter cœxas propter ulcera virgæ, sequenti mane accepit suum syrupum. Et in fero iterum accepit hora dicta pillulas dictas. postea iterum per quatuor dies accepit syropos, postea quinta die pillulas, & sic perseveravit usque ad xxv. dies, & iterum feci apponere ventosas, ut supra, postea iterum accipere pillulas in vespere tertii dici post ventosas. Et sic fuit ab ista ægritudine & accidentibus malis, & maia liberatus, ulcus vero fuit curatum cura ulcerum malorum, cum unguento nostro mastichino infra scribendo, quod valet ad ulcera mala virgæ, & aliorum locorum. verum est tamen quod ipse accepit dictas pillulas in aurora per duos menses, interposito spatio quindecim dierum inter unam, & aliam acceptionem. Ista incidentaliter volui dixisse, ad clariorem doctrinam istius partis, (quæ est curæ per pharmaca, & phlebotomiam, & ventosas,) ut scias virtutem pillularum Indarum multum conferre huic ægritudini. Et ego utor ipsis quando est opus, & ægrotantibus bene conferunt, sed nunc de aliis dicam. Et sunt pillulæ aureæ, quæ ponuntur à Nicolao in *suo antidotario*, & ejus dosis est usque ad drach. ij. & sunt nobiliores aliis. In sua operatione purgant phlegma, & cholera, & ducunt à capite, mundificant stomachum, & hepar. Pillulæ fœtidæ describuntur à Mesue in *decima distinctione antidotarii*, & dosis est usque ad drach. ij. evacuant materiam grossam, & crudam in stomacho, hepate, & intestinis existentem, & educunt à membris longinquis, ut sunt juncturæ, muscoli, & nervi, conferuntque ægritudinibus cutaneis, ut sunt albara, morphæa, & lepra. Pillulæ cochineæ describuntur à Rhasi in *nono ad Almansorem. cap. de cephalæa, & hemi-crania*, & dosis est usque ad drach. j. s. Evacuunt materiam phlegmaticam grossam, & crudam à capite, & stomacho, & intestinis, & conferunt ægritudinibus nervorum frigidis. Modus conficiendi agaricum præparatum elicitur ex dictis à Mesue *cap. de agarico*, dosis ejus est usque ad drach. iij. & est medicina benedicta familiaris, purgans materiam grossam, & subtilem, ab hepate & splene mundificando sanguinem, & aperit eorum oppilationes, mundificat renes, pectus, matricem, & cerebrum à superfluitatibus viscosis putridis malis, confert omnibus ægritudinibus nervorum, & defœdationibus cutaneis, febribusque; quare huic ægritudini mirabiliter convenit. Et sic habes medicamina tam digerentia, quam evacuantia, cum suis virtutibus, cum quibus potes in ista ægritudine procedere. Verum quoniam multa est diversitas tam in ægritudine quam in accidentibus propriis, & communibus aliis ægritudinibus, ideo tuum erit ultra dicta medicamina secundum quod necessitas postulabit, cum aliis etiam additis, vel solis procedere. Hæc autem dicta sunt, ut valeas per ipsa ultra procedere, secure & moderate, semper tamen habendo oculos ad prædominium humoris. Et ideo ex dictis jam infero, quod vomitus multum

A confert facta aliquali digestionem, & hoc tam ratione materiæ antecedentis quam materiæ conjunctæ. Et mirabiliter accidentibus prodest, nam divertit, & evacuat, & ideo opitulatur doloribus, ulceribus, & pustulis. sed quia dictum fuit quod aliquando sunt membra alia ab hepate, foventia istam ægritudinem propter aliquam malam qualitatem, vel ægritudinem, ut puta stomachus, renes, splen, cerebrum, vel alia membra, quæ possunt inficere massam sanguineam, quare rectificare, ultra id quod dictum est, & confortare dicta membra erit vera, & completa cura. De confortatione, quæ post curam convenit in capitulo de præservatione à recidiva dicam.

CAP. VIII.

In quo de convenientia phlebotomiæ, ventosarum, & sanguisugarum disputatur.

Sed quoniam dictum fuit, quod phlebotomia in cura istius morbi convenit, & sunt alii dicentes, quod nullo pacto convenit, ideo rationes ipsorum primo gratia indagandæ veritatis audies, prima quarum est ista. Phlebotomia non convenit in ægritudinibus frigidis, quoniam est sanguinis evacuatio, qui sanguis habet suam caliditatem digerere, & regulare humores frigidos, ergo, &c. Præterea ista ægritudo non cognoscitur nisi ex signis, signa autem sunt, dolores, pustulæ, apostemata dura, ulcera &c. Sed quando ista apparent jam materia est sparsa, sed si quis faceret phlebotomiam sparsa materia, operaretur contra operationem naturæ, ergo, &c. Adhuc auctoritate Avic. *cap. de phlebotomia primo canonis, fere quarta*. Nemo est phlebotomandus nisi propter malitiam sanguinis, aut propter quantitatem, vel propter utrumque, modo cum basis sit materia phlegmatica, quæ sapit quoquomodo melancholiæ naturam, non convenit phlebotomia. Præterea, ut accipitur ex verbis Galeni, in *libello de phlebotomia, summa secunda, cap. primo*. Non sunt phlebotomandi qui à multitudine humorum per corpus totum gravantur quando tinetur de eorum cruditate, & cum iste humor sit frigidus, & per totum corpus, ergo &c. Ultimo arguunt quidam experientia sibi compertum esse quod semper phlebotomia in ista ægritudine nocet, quare &c. Ad solutionem quorum primo est sciendum, quod phlebotomia est evacuatio universalis, quæ multitudinem evacuat, & multitudo est augmentum humorum super æqualitatem ipsorum in venis, & hæc sunt verba Avic. *fere quarta primi cap. de phlebotomia*. Quare quando ægritudines sunt materiales ex diversitate humorum, & maxime in massa sanguinea communicatæ per venas toti corpori, convenientissima evacuatio est phlebotomia, considerata complexione, ætate, & regimine. Et ista est doctrina Galeni in *libello de phlebotomia*. Sed ne nimis hic sermo noster prolixus sit. Ad rationes respondeo. Et primo ad primam dico quod ægritudo ista non est simpliciter frigida, sed est ab aliquali diminuta caliditate, tanquam à causa agente, causata. Neque valet dicere quod à superabundanti sit denominatio, quoniam quid nominis cognitio, est vulgarium cognitio, sed considerata admistione cum quantitate aliorum humorum, erit denominatio secundum quid, & non simpliciter. Præterea locus generationis, qui est hepar & venæ, sunt de illis quæ nos omnino cogunt ad apertionem venarum, cum per venas facilius fiat hepatis, & venarum evacuatio. Præterea jubet Avic. *cap. de cura febris phlegmaticæ, prima quarti*, ex solo rubedinis urinæ signo phlebotomare, quanto ergo magis in ista, cum sint alia signa à dicto. Et hoc idem in aliis frigidis ægritudinibus, ut in cura scrofularum tertii quarti, & in quampluribus locis. Ad secundum, dico quod non operatur contra operationem naturæ, quoniam per phlebotomiam non evacuatur materia pustularum, & aliorum accidentium, sed evacuat ab ipso hepate, & venis materia, quæ stat sub causa antecedente, & conjuncta, & sic est conveniens, quoniam est cura per remotionem causæ. Ad tertium dico, quod auctoritas Avic. est pro illis qui faciunt phlebotomiam ubi basis est in materia phlegmatica, at in ista ægritudine est talis malitia in massa sanguinea. Ad quartum dico, quod Galen. loquitur de illis, quorum virtus non sustinet phlebotomiam; nam eodem cap. & in sequentibus, quando materia est in venis, quamvis sit cruda, jubet phlebotomare, & quando est ægritudo fortis præsens, aut futura, & si nullum apparuerit accidens, sed tantum sit suspicio, quod autem ista sit fortis ægritudo, sciunt qui passi sunt, & qui patiuntur, & etiam qui curant ipsos. Ad ultimum dico, quod experimentum sine ratione est fallax, auctoritate Hipp. & ideo dicebat Galen. *libello de phlebotomia, cap. 3. proœmii*, quod organa inventionis sunt duo, videlicet experientia, & ratio, quare iste non est expertus cum ratione. Sed ne decipiatur quis in phlebotomando, audiat conditiones phlebotomandi à Galen.

len. in dicto libello. Et sunt istæ. Ætas juventutis, & per juventutem removetur pueritia, & senectus. Complexio calida cum amplitudine venarum. Ægritudo timorosa facta vel fienda. Malitia in massa sanguinis. Regio calida non resolvens virtutem. Et tempus anni non frigidum, neque in diebus canicularibus. Et *nono de morbis curandis, cap. 11.* dicit, phlebotomia fit quando sanguis est inutilis, & est dupliciter, vel quia non habet propriam qualitatem, & nutrire impotens est ut prius nutrebat, vel quia sua quantitate occupat virtutem, & causat oppilationes. De quantitate vero phlebotomiæ non datur mensura, quoniam est in bono iudicio medici, secundum tolerantiam, & necessitatem ægritudinis. Et ideo non est mirum si aliqui cum evacuatione, & phlebotomia usque ad syncopem, qui sunt fortissimæ virtutis, juvenes, in principio ægritudinis in bono tempore anni fuerunt liberati, quoniam fuit facta radicalis illius sanguinis evacuatio, in quo erat mala qualitas, cum qua non erat aptus nutrire. Sed isti fuerunt pallidi, & macilentiper multos menses, & postea facti sunt cum bono colore. Et hoc fuit quoniam per evacuationem phlebotomiæ, vel aliam tota materia contagiosa remota fuit, & hepar ad aliam qualitatem mutatum. Tamen hoc non est tutum, nisi in fortissima virtute cum aliis conditionibus. Ventosæ, quoniam sunt vicariæ phlebotomiæ cum evacuatione per phlebotomiam coincidunt, & etiam sanguifugarum applicatio, si aliqua necessitate apponantur, puta super hæmorrhoidas, vel in alio loco. Sed ventosæ ut dicit Avic. mundificant magis partes cutaneas quam phlebotomia, & extrahunt plus de subtili quam de grosso sanguine, & minus debilitant. Et ideo conferunt quando sunt infectiones cutaneæ dicti morbi. Idem est dicendum de operatione sanguifugarum, nisi quod operatio est profundior. Possem & alia quamplurima argumenta adducere, sed quoniam non militant, brevitatis gratia dimittantur.

CAP. I.

TERTII TRACTATUS PROOEMIUM,

Et est secunda pars practica, in qua de medicina ligni Indici, salsæ perillæ, atque etiam radicis Chinæ sermo erit.

Aliam sanandi hanc ægritudinem viam postremo medentes laudaverunt, quæ est per assumptionem decoctionis cuiusdam ligni quod fertur ex India, & hac de causa vocant vulgares hoc lignum, lignum Indicum. quæ ligni medicina, cum sit quædam species pharmaci, in secundo isto loco non sine ratione scribere eam decrevi. Sed quoniam maximam observantiam in tali portione, & ligni quovis modo assumptione, & ratio suadet, & experientia comprobant, ideo omnia quæ necessaria ad curam per assumptionem dictæ decoctionis, vel medicaminis, hac in parte scribam, & nequid medentibus ad medelam deficiat, in primis descriptionem huius ligni ponam, ut à fide dignis scribentibus, & ratione experientia comprobata habere potui &c.

CAP. II.

In quo lignum Indicum cum suis conditionibus describitur.

Est igitur lignum Indicum arbor, quæ in insulis ultra marinis nascitur, & vocantur, insulæ illæ, aut continens, à modernis Calecut. Et magnitudo arboris est sicut magnitudo arboris quam fraxinum appellamus, habens folia ad similitudinem plantaginis in venis, quæ non sunt ita magna, sed parva, rotunda, & fortiora, fructus istius arboris est castaneis in forma similis. Cortex arboris est cineritius, tendens ad nigredinem, sed illud quod est cineritii corticis tantum, non est ita bonum, sive virtuosum in ista cura. Grossitudo istius arboris ad plus est hominis, sive humani corporis grossitudo, sed non omnes, quoniam quædam est quantum cruris ossis grossitudo, & aliæ minus, color exterius post corticem, est albus, tendens ad citrinitatem, & in medio ligni est nigri coloris. Et lignum quod plus habet de substantia intrinseca nigra est melius. Et quod est ad pallorem, non est ita bonum. estque durissimæ substantiæ, ita quod vix incidi potest; est etiam ponderosum. sed habens pinguedinem maiorem, sive plus de humiditate, est melius, & ejus odor est satis suavis tam in ebullitione, quam super ignem lignum ponendo, quam etiam ipsum odorando quando de novo inciditur, & ad gustum est cum aliquali amaritudine, sed non manifesta multum. Et dicunt quidam, quod fructus ejus est solutivus. Sed ne te nomina decipiant. Nota quod Hispani appellant ipsum Guajacum. Alii vero appellant

ipsum lignum sanctum, sed major pars appellat lignum Indicum. Et est difficultas non parva, an de ipso antiqui aliquam fecerint mentionem, & multi tenent quod non. tamen ego reperio apud Avic. *secundo canonis, in littera K. de Karon*, ubi dicit quod est lignum quod fertur ex India, & confert juncturis & nervis. & lignum hoc similitur multum ebano in substantia, duritie & colore, & forte quod est aliqua species ebeni. Decoctio ejus, quando decoquitur, est similis fero lactis, & tinctura ipsius est lazuli coloris. Electio ejus, melior est lignum novum à tempore incisionis, & vetus ab ejus ortu, grossum in substantia, & in colore nigrum, cum gummi, sive pinguedine, & ponderosum, boni odoris, coloris corticis subnigri, & cum maxima medullari parte nigra, sine alteratione aliqua, aut corruptione tamarum sive vermium, vel ab humiditate corruptum, aut tempore, neque sit nimis exsiccatum, ut post incisionem supernatet in aqua. Verum si quis haberet ipsum viride, esset longe melius, neque esset cum ipso tantus labor in sanando. Et dicunt qui ab illis insulis reversi sunt, quod nulla est memoria apud ipsos sine ægritudine, quam nos morbum Gallicum appellamus, & ita omnibus fere accidit, sicut apud nos variolæ accidunt. Et omnes ex medicamine istius ligni solius liberantur, nullusque unquam fuit, qui ab isto ligno non liberaretur. Ex quibus elici potest, quod ægritudo non est nova simpliciter, sed nobis tantum, & forte nec nobis, si quis recte caput de olibano ab Avic. *secundo canonis* intelligat.

CAP. III.

De qualitatibus, virtutibus, & proprietatibus ligni Indici.

Non mediocrem utilitatem fore putavi, si huius ligni qualitatem, & naturam rationibus antiquorum medicorum, & experimento dilucidabo, cum nondum ab aliquo medico id factum sit, quibus postea, operationes, & virtutes facilius cognoscere poterimus (ut docet Galen. v. *de simplicibus, distinctione prima, cap. 3.*) & sic etiam rectius inde morbo & accidentibus, isto medicamine succurrere. Notum est igitur medicis omnibus, in qualitatibus medicinarum, quod medicina non dicitur calida, aut frigida, humida, vel sicca, nisi quia talem qualitatem potest imprimere in Corpore nostro. & cum hoc sit, ut docuit Galen. in *libello de simplicibus*, istæ qualitates non tantum experimento, sed etiam ratione venandæ sunt. ideo juxta Galeni doctrinam in dicto libello, ut ipse aperte declarat per experimentum, quod medicina quæ procedit calefaciendo, semper dum occurrit corpori usque in finem, & semper addit in caliditatem dum permanet, ipsa est calida per se, & non per accidens, & quod dico de caliditate, de aliis qualitatibus etiam intelligendum est. Quare ut ab experimento incipiamus, lignum hoc semper procedit alterando per caliditatem, ut patet. si quis enim lignum in ore ponat, percipit manifestam caliditatem, percipiunt etiam qui decoctionem dicti ligni bibunt, dum manet in stomacho, inflammationem, non incensivam, sed satis manifestam. Et hoc non tantum ad intra percipitur, sed etiam extra, si quis enim lavet ulcera, aut membrum sanum, dicit se percipere caliditatem satis notabilem, quæ remanet in substantia membri post lotionem, & etiam bibendo, in gutture sentiunt inflammationem per aliquod spatium. Et hoc non debile est signum virtutis calidæ istius ligni, hoc idem attestantur accidentales qualitates, ut est sapor, & odor, quamvis non sit necessarium experiri per istas, ut est sententia ipsius Galeni, *secundo de simplicibus, distinctione secunda, cap. 4.* attamen est utile, ut in aliis dixi. Et ipse etiam docet in dicto libello, cum dicit res quibus sunt odores, proculdubio esse calidas. Nam odores fiunt à fumali evaporatione, sive exhalatione, quæ arguunt caliditatem, ut dicit Arist. *secundo de anima*, neque huic rationi argumentum de camphora obstat. Sapor, ut dixi, est cum aliquali amaritudine, & ideo testante Galeno *eodem libello* debemus caliditatem per amaritudinem arguere, neque decipior de rebus frigidis quæ sunt amaræ. Et cum omnes istæ conditiones non sint excessivæ, declarant caliditatem non excessivam, sed temperatam cum aliquo excessu, ita quod omnino transcendit secundum gradum, non enim accedit ad tertium. Et cum ex dictis etiam siccitas aliqua sibi inesse appareat, non tamen transit multum gradum primum ut colligitur à Galeno *quinto de simplicibus, cap. ultimo*, in quo de gradibus medicinarum agit. Inquit ibi, medicina secundi gradus est illa quæ manifeste imprimit suam qualitatem, scilicet caliditatem & frigiditatem, & medicina primi gradus, sensibilis est aliquo qualiter, sed non manifeste, sed eget demonstratione, quare cum caliditas istius ligni sit manifestissima, secundum gradum transit. Et siccitas cum non sit manifesta ex toto,

toto, propter hoc dico esse versus secundum gradum in siccitate. Neque propter hoc spoliatur lignum ab aliis qualitatibus, & maxime ab humiditate, per partes pingues, & viscosas, per quas solvit leniendo, quoniam ut inquit Galenus in dicto libello, apertio fit per caliditatem, & lenitio per humiditatem, quapropter ut summam verba dicta colligam. Virtus istius ligni est calida in secundo versus tertium, & sicca in primo versus secundum, cum humiditate temperata. Et ne me nunquam à medicis dicta docere putes, audi Galenum libro tertio de simplicibus, distinctione tertia, cap. primo. *Unaquæque medicinarum, quamvis in speculo oculi sit una, simplex, singularis, tamen in natura sui secundum plurimum est composita, & fortasse sunt in ea virtutes contrariæ valde.* Et paulo post dicit. *Non est in hoc aliquid admirationis cum invenimus in una & eadem medicina propter aggregationem earum virtutum in eis virtutem quæ calefacit, & quæ infrigidat, & quæ humectat, & exsiccat, & virtutem subtilem & grossam.* Et si virtutes activæ propriæ non essent permixtæ hac permixtione, non permiscerentur virtutes secundæ quæ sunt post eas. hæc Galenus. Est igitur ut docuit experientia, calidum, aperitivum, diureticum, & sudoris provocativum, estque malarum humiditatum diversarum resolutivum, & exsiccativum, & est lenitivum & abstersivum & ventris solutivum si ex pulvere ipsius drach. iij. vel plus quis sumpserit. Et sæpissime est restrictivum, maxime cum multum sudoris, aut urinæ ex ipso quis emisit, vel si cum rebus stypticis sumpserit, vel torrefecerit, & confert stomacho ex multo phlegmate læso, corrigit vitia hepatis & splenis, mundificat sanguinem, & per ventrem educit materias diversæ corruptionis, & maxime frigidas. Et credunt quidam ipsum esse singulare præsidium calculosis. Et quod etiam frangat lapidem. Prodest podagricis à materia frigida, & est leprosis magnum præsidium. Confertque omnibus cutaneis infectionibus, doloribus, & aliis ægritudinibus nervorum, & aliorum membrorum, & fistulis, ulceribusque malis cum qualitate occulta, & sanat dispositionem morbi Gallici antiquam, & novam cum omnibus accidentibus, nam removet pustulas, & vestigia earum, dolores in quacunque parte sanat, resolvit apostemata dura, & si ad exituram devenerint, maturat, & aperit, digerit, & mundificat, & cicatrizat ulcera, & insimul corruptionem ossis rectificat, nervos contractos & exsiccatos mollificat, & paralyfin sanat. Infrigidatos & stupidos ab isto morbo calefacit, & marasnum impinguat, maleque olentia corpora ad bonum odorem dirigit, oris malum odorem tollit, asthmaticos sanat, squinantiam malignam resolvit, cerebri & aliorum membrorum vitia omnia ab isto morbo sanat. Et, ut cuncta unica dictione perstringam, quæcunque vitia & accidentia ab ista sive nova sive antiqua ægritudine evenire possibilia, paulatim sanat. Quare bene dicunt qui lignum sanctum appellant. Et, vere sancta est ejus operatio, si quis consideratis viribus & reliquis, ipsum ægris propinet, mirabilis sequitur effectus in quocunque sexu & ætate, atque etiam anni tempore, cum ratione & regimine sex rerum necessariorum administrata fuerit; est enim medicina securitatis, quæ etiam senibus auxiliatur, & prægnantibus, & lactantes mulieres morbo Gallico laborantes sine discrimine sanat, si à prudenti medico administrata fuerit. datur etiam pueris, & mulieribus lactentibus pueros laborantes morbo Gallico, & sanantur. Et fiant maledici. Hæc satis de natura, & virtutibus ligni dicta sint. nunc de modo administrationis audies.

CAP. IV.

De regimine observando si quis cum ligno Indico curet morbum Gallicum.

Regimen, si quis cum ligno Indico vult curari à morbo Gallico, in sex rebus non naturalibus, & per medicinas sit iste. In primis caveat ab aëre frigido, à ventis malis, & locis ubi sunt vapores humidi, & putrescibiles, ut sunt paludes, & aquæ mortuæ, & valles, & alia, de quibus in regimine in sex rebus non naturalibus dictum est ante, & si non aliter, saltem alterando locum habitationis secundum tempora anni. & primo ante omnia oportet purgare corpus ægrum convenientibus purgationibus, & non ut mulierculæ & imprudentes faciunt, sed canonice procedendo, ut dictum est in regimine universali, in primis digerendo, considerata conditione ægritudinis, & aliis, & hoc cum syrupis. postea facta aliquali digestionem evacuare non laboriose, sed suaviter, cum solutivis, & lenitivis appropriatis. & cum apparuerit aliquid, vel plura ex signis de emissionem sanguinis, extrahatur juxta virtutem patientis, & ægritudinis qualitatem, dicant in hoc garruli quicquid sibi placuerit. Scio & nemo doctus medicus ignorat, quod sanatio fit à virtute intrinseca, remoto im-

A pedimento à medicamine, sæpe etiam natura fortis sine aliquo auxilio expellit quodcunque nocumentum. Nec propter hoc, cum homo sit distinctus à belluis, debet dimittere proprium hominis, quod est ratio. quare si medicus ante assumptionem decoctionis istius ligni cognoscit per signa corpus plethoricum, & maxime in viis communibus, nullo pacto debet hanc medicinam diureticam dare, nisi prius viæ istæ communes à superfluitatibus emundentur. Et ego vidi aliquos, ex crapulosis, qui nullo accepto medicamine evacuativo acceperunt istam decoctionem ligni, qui in deteriore devenerunt ægritudinem, & etiam moderatissime in regimine se habentes, & pavidos in pharmacis fumendis, qui decoctionem sumpserunt pluries, & tamen adhuc laborant, quare fideat qui aliter credit; & rationi & experimento, si est rationalis, credat. Digeratur igitur materia secundum quod per accidentia, & signa diversa cognoveris mitionem, ut si est ægritudo nova pustulosa cum rubedine, cum syrupo de endivia, rosato, & de fumo terræ, an. unc. s. lymphetur cum aquis puta buglossæ, lupulorum, & solani an. unc. j. vel si est signum quod materia sit magis grossa, lymphetur cum decoctione epithymi Mesuæ, vel cum decoctione senæ, vel cum aliis infra scribendis, & hoc variando secundum diversa signa, tam in ægritudine, quam in patiente in completionem, & aliis. utputa si æger fuerit mulier, & habuerit aliquod vitium matricis, ut sæpe mulieribus accidit, pone syrupum de matricaria vel si patiat dolores intestinorum, addatur aqua chamomilla, & sic in aliis juxta indigentiam. Quod si ægritudo fuerit antiqua cum doloribus juncturarum, & apostematibus, & ulceribus, addatur syrupus de stachade, vel de epithymo, & lymphetur cum aqua yvæ, vel de andachoca, aut cum decoctionibus nostris. Et sic secundum judicium boni medici digeratur per quatuor, aut quinque dies, sumendo in mane calidum, & tempus prandii sit per quinque horas post assumptionem. Nota tamen quod quando est dolor capitis, utilissimum est sumere syrupum post cenam per tres horas ad minus, quoniam ultra quod digerit & reprimit, confortat cerebrum sua evaporatione, & sic fit alleviatio doloris, assumptis syrupis evacuetur pharmaco, aut phlebotomia. quod si phlebotomare vis, à basilica in primis incipiendum est, & sit dexteri lateris, extrahanturque unc. v. minus & plus, ut possulabit necessitas. consideratis dictis in capitulo de phlebotomia, quiescat postea æger per duos, aut tres dies, & accipiat pharmacum ex benedictis, ut dictum est. quod pharmacum sit forte debile, verbi gratia, si ægritudo est nova & materia pauca subtilis, ut supra dictum fuit, cum electuarii lenitivi unc. j. confectionis hamech. drach. v. dissolutis cum aquis dictis, vel cum decoctione epithymi. M. & si ægritudo fuerit cum doloribus, addatur electuarium Indum, aut de psyllio Montagnanæ, vel de succo rosarum, quod si magis diligis pilulas, procede cum pilulis de fumo terræ, vel aggregativis, & aliis. Et si non indiges phlebotomia, post digestionem evacuabis vias communes, necessariis evacuationibus. & cum ægritudo est cum pustulis, pone ventosas sacrificatas in locis ubi plus apparent, præterquam in capite, & locis ubi non ponuntur. & hoc fiat semel vel bis secundum quod ratio, & res ipsa dicat. Corpore sic evacuato semel bis aut ter secundum prædicta, æger præparet sibi cubile, in quo, si fuerit hyems, ignis accendatur ex bonis lignis non putridis, neque ex carbonibus; possumus etiam cum stupha ipsum calefacere, & fenestræ claudantur non dico à lumine solis, sed ne frigus ingrediatur, aut malus vapor, quod si æstas fuerit, temperare aërem oportet aperiendo fenestras bis aut ter in die, vel cum sparsione foliorum temperatorum, quæ sint boni odoris, ut sunt chamomilla, mentha, folia salicis, & vitis, & spargantur per cubile. Et si fuerit necessarium propter nimium calorem aspergatur aqua. Nota tamen quod frigus huic ægritudini nocet magnifice, & nihil prodest, neque tutum est cum frigidis procedere, sed semper cum temperatis. Inquit enim Galen. quod caliditas temperata confert omni rei, & hoc est clarum, cum anima utitur calido temperato pro instrumento ad omnia quæ sunt corpori necessaria. cubili itaque sic præparato, lignum modo infra scribendo præparetur.

CAP. V.

De modo præparationis ligni Indici ad curam morbi Gallici.

Lignum Indicum cum sit durissimum, per limam aut rasam sive cum aliquo alio instrumento, in subtilissimum pulverem convertatur. Et de isto pulvere accipe libras duas, & pone in olla nova nitida, & vitreata, & de super pone aquam fontis, sive fluminis, vel putei libras xvj. & aqua sit clara sine malo odore & sapore, & dimittatur sic infundi per diem & noctem, vel per duos dies; postea sic infusa,

sa, ponatur ad ignem, qui ignis sit lentus, & bulliat olla cooperta usque ad consumptionem medietatis, ollaque sit magna, ita quod remaneat quarta pars vacua, ut possit libere bullire, paulatimque bulliat cum parva flamma sine fumo, & inundatione, & bulliendo oportet assidue despumare, spumamque servare, quoniam est medicamen juvativum quando ebibitur aqua, si cum ipsa spuma ulcera & tumores, & dolores & pustulæ inungantur, & quando non potes habere spumam, aqua prima hoc idem facit, si cum ipsa ulcera lavabis. Consumpta igitur medietate aquæ per ebullitionem dictam, remove ipsam ab igne, & dimitte sic quiescere per diem, deinde diligenter coletur per colatorium, & in vase vitreo servetur. Et ista est aqua, sive decoctio prima, de qua sumere oportet bis in die, videlicet mane, & sero, & dicitur decoctio prima, sive majoris virtutis, & efficacior. postea super idem lignum quod prius ebullierit pone totidem libras aquæ sicut prius, videlicet xvj. & iterum cooperta olla ponatur ad ignem, & bulliat, ut supra, ad consumptionem tertiæ partis, & cola ut dictum est, servaque in alio vase vitreo, de qua detur ægro ad libitum semper quando bibere voluerit, videlicet quando comedit, quoniam, si possibile est, vinum dimittere oportet. bibatur etiam de ista secunda inter diem & noctem, si opus fuerit, ut quando adest sitis, & ista appellatur aqua, sive decoctio secunda pro potu diurno. Nota tamen quod non esset bonum sine potu istius aquæ diem aliquem transire, quoniam operatio ista est continua, successiva, & paulatina. Et ne sit tempus regenerandi novam materiam. Ideo antequam prima decoctio epota sit, duæ aliæ libræ dicti pulveris ligni, cum quantitate supra dictæ aquæ infundantur, & bulliant ut supra. tu vero primam & secundam serva, ut quando prior bibita fuerit, aliam habeas præparatam, & procede usque ad finem curæ, quod erit ad minus, ut experientia docet, spatium quadraginta dierum. Et qui majorem habent ægritudinem & antiquiorem per spatium majoris temporis hanc decoctionem bibant, verbi gratia per duos menses, vel per tres si ultimam malignitatem ægritudinis habent. Neque unum prætermittam, hoc est quod quanto plus hæc decoctio ebulliverit, decoctionem virtuosior, & excellentior in operatione habebis, & citius ægros liberabis. Tamen omnia sint moderata, & modo quodam medio præparata. Sic etiam scies quod quanto plus de ista decoctione, sive prima, sive secunda biberint, tanto citius evadent. multum etiam confert si non habent beneficium ventris facere clystere cum dicta decoctione secunda vel prima.

CAP. VI.

De modo sumendi decoctionem ligni Indici, & de alio regimine tempore assumptionis observando.

Factis evacuationibus dictis, præparatoque cubili, æger sumat mane in aurora cyathum unum primæ decoctionis majoris virtutis, & sit pondus dictæ decoctionis unc. vj. & minus si non tolerat dispositio, & plus puta unc. xij. secundum ægri virtutem, & tolerantiam, & ipsam bibat calidam, & postea cooperiatur bene cum pannis, sive coopertoriis in lecto, & stet sic per duas horas, & sudet si est possibile, quod si sudaverit, abstergatur pannis calidis, & subtrahantur panni, sic quiescat usque ad horam prandii, quod dare oportet per quinque ad minus vel sex horas post assumptionem decoctionis, & ejus prandium sint uncia quatuor panis bene fermentati non saliti, & uncia tres carnis vitulinæ, vel hœdinæ, sive pullorum gallinarum parvorum, aut perdicis, aut sint duæ merulæ, vel turdi, vel sint quatuor aves nemorales, ex illis quæ capiuntur visco, & sint conditæ istæ carnes sine sale, sive lixæ fuerint sive assæ, & bibat aquam, sive decoctionem secundam quantum libet, & quamvis non sitiat, bibat, ut cibus admixtus cum dicta aqua, efficiatur nutrimentum medicinale, & sic quiescat per septem, aut octo horas post prandium. Et iterum accipiat cyathum unum primæ decoctionis calidæ, ut supra, & cooperiat se in lecto coopertoriis per duas horas, & sudet si potest, & nihil comedat, & sic dormiat, quod si sitis adest tam in nocte quam in die bibat aquam, sive decoctionem secundam ad libitum, & sic facere oportet omni die mane, & sero usque ad vigesimum diem, & plus, si virtus ægri toleraverit. transactis viginti diebus, si virtus ægri non sustinet cum unica comestione inter diem & noctem spargatur cibus, & non multum augmentetur, sed dabis tres uncias panis in prandio, & duas carnis, in sero autem ad cœnam unciam unam, & mediam panis, vel duas, & unciam unam carnis, vel unam & semis, & cœna sit per spatium ad minus quinque horarum post assumptionem decoctionis in sero. Quidam tamen aliter etiam dant aquam, quoniam incipiunt dare prima die duos cyathos, & secunda tres,

& tertia quatuor, & procedunt usque ad decem, omni mane usque ad integram curam, & præcipiunt sudare in lecto, ut dictum est, & observant diætam in aliis, sed hoc non debet fieri, nisi in robustissimo homine, quoniam ex nimio sudore fit maxima virtutis resolutio. Sed modus sumendi decoctionem sit iste, vel ille, quoniam multos alios rationales possumus docere modos, semper tamen, si possibile est, vinum dimittere oportet, & nullo pacto bibere, nisi aliqua complicata fuerit ægritudo, cum qua potus nimius aquæ esset ultimum nocumentum, vel quod non toleraret æger sine potu vini, & in tali casu dandum est vinum cum cibo lymphatum cum secunda aqua, ut ego feci in quodam sene, quem liberavi ab ista ægritudine per potum dictæ decoctionis, sed quoniam erat cachecticus, quæ est prævia dispositio ad hydropisim, dabam vinum lymphatum cum aqua secundæ decoctionis quando comedebat tantum. Nota tamen quod regula est mensuranda ægris. Dico hoc ne aliquando decipiari, sunt enim multi homines non tolerantes famem, stomachi, aut consuetudinis defectu, quare esto prudens, & istis dabis plus de pane, & etiam de carne, ut puta uncias sex panis, & quatuor carnis. Et potes etiam aliquid, non valentibus sine cibo dormire, dare, aut aliqua alia de causa, sine cibo in sero quiescere, quoniam sunt multi qui ex fame in syncopen cadunt, & ideo istis in sero aliquid dabis, verbi gratia duos, aut tres bolos panis, & post bibant de secunda decoctione. Et sic unumquemque secundum judicium æstimativum regulabis, quoniam in omnibus certa regula dari non potest. Semper tamen sive semel comederit sive bis in die, mane & sero accipiat decoctionem primam, ut dictum est supra, ad minus usque ad quadragesimum diem, neque dies aliqua sine potione dictæ decoctionis sit, & observetur regula in aliis, in regimine universali dicta, quoniam multi qui male se habuerunt, in coitu & in aliis, & dimiserunt hoc medicamen ante perfectam mundificationem membrorum, & sanguinis ab ista materia, & ante perfectam hepatis rectificationem, ad deteriore dispositionem devenerunt. Quare est necessarium procedere, & post sanationem etiam, quæ cognoscitur per remotionem accidentium, & quod æger melius in dies se habet, & hoc per duos menses ad minus cum bono regimine in omnibus, & maxime in cibo & potu & in coitu, nam coitus in convalescentibus debilibus, est causa deterioris recidivationis, non solum in ista, sed in omni ægritudine. Et hæc de modo assumptionis dictæ decoctionis, qui maxime est in usu. Verum ut dicunt qui ad nos modum istum medendi asportarunt, possumus etiam cum isto ligno aliter curare istam ægritudinem, & facere ex pulvere subtilissimo, & bene per setonem cribellato electuarium, ut puta accipe, pulveris ligni Indici subtilissime pulverizati libram unam, syrupi de fumo terræ q. s. vel cum passulis fiat, electuarium, de quo sumatur ab unc. s. usque ad unc. j. in mane in aurora, & cooperiat se ut sudet, & in omnibus servetur regimen ut in assumptione decoctionis, & sic in sero accipiat etiam eandem quantitatem, & sudet, sed in potu sumat aquam decoctionis, quando sitit, & potest etiam pro potu facere sic. Recipe pulveris ligni Indici libram i. aquæ fontis libras xij. infundantur per diem & noctem, & postea bulliant ad consumptionem tertiæ partis, & colentur ut supra dictum, & serva lignum semel decoctum: pro alia decoctione, tantundem aquæ adhibens ut supra, & in reliquis servabis ordinem superscriptum. Potes etiam conficere pillulas ex dicto pulvere, cum syrupo appropriato, ut puta si sunt dolores juncturarum cum syrupo de stœchade, quas pillulas dabis patienti mane, & vespere cum regimine dicto, quantitas vero sit ad minus drach. iij. hoc idem dico de conficiendo electuario, quoniam secundum diversas dispositiones ultra syrupum de fumo terræ potes addere alios, ut si est ulcus cum syrupo de epithymo, & cum aliis ut necessitas postulat. Hoc etiam scito quod quando corpus est stypticum, debes uti clystere communi, vel ex istamet decoctione, aut dare aliquod medicamen ex dictis, aut aliquas pillulas semel in hebdomada, aliqui vero dant pro solutivo drach. iij. vel iiij. & plus pulveris dicti ligni cum sua decoctione, & est bonum. Nota quod possumus etiam per alembicum, posito in ipso pulvere dicti ligni, extrahere aquam, & ipsam propinare eo modo, quo decoctionem, videlicet mane & sero, sed erit medicamen valde debile, tu vero compone diversa medicamina cum isto, & serva ordinem comedendi, & bibendi, & aliarum rerum in omnibus dictum vel propinquum dicto. dico hoc, quoniam sunt qui sine carne dant decoctionem istam, & pro cibo panem biscoctum ad uncias quatuor semel in die porrigunt cum uncia una passularum, quod non est extra rationem. tu vero judicio æstimativo secundum diversas regiones, & tempora, potes variare cibaria, non variata tamen qualitate, vel quantitate, & erit laudabile semper, si ultra experimentum rationibus procedes.

CAP. VII.

In quo declaratur quod diæta subtilis, & jam dicta sit conveniens in hac ægritudine, & alia necessaria ad curam.

Quoniam in regimine universali dictum est quod non debemus in ista ægritudine, cum sit chronica, subtiliare multum diætā cibi, & potus, & hoc docente Hippoc. Et tamen hic supra dictum fuit, quod in cura per istam decoctionem oportet subtilissima, vel saltem multum propinqua subtilissima diætā uti, ut ex dictis liquet. Ex hoc non solum videtur contrarietas in sermone, verum etiam antiquorum medicorum regularum destructio, nam extat regula Hippoc. in multis locis libri aphorismorum, quod tenuis diætā in chronicis ægritudinibus à virtute non toleratur, estque Galeni etiam dicentis, oportere medicum habere duos oculos, dexterum ad virtutem, sinistrum ad ægritudinem, & Avicenna dixit, oportet ad id quod magis suspectum est, redire, & est virus, & mille sunt auctoritates, quapropter dicunt adversarii quod iste modus curæ in ista parte saltem est irregularis. Quare ut veritas clarius appareat, nota in primis quod adversantes bene dicunt, sed male applicant postea dicta auctorum in actu practico, & hoc quoniam ista non est ultima, neque multum tenuis diætā. qui enim bibunt istam decoctionem, sumunt in die libram unam aquæ decoctionis primæ, quæ aqua est spissa corpulenta, & similatur (quando lignum est bonum) fero lactis, à quo non extractum fuit butyrum, neque partes illæ casei, quæ remanent. Quare cum sit ita, ista potio est nutritiva, & facilis digestionis propter suam subtilitatem, & potius dicenda est medicina cibalis quam aliter. deinde isti bibunt per diem & noctem de secunda decoctione ad libitum, quæ etsi non sit ita pinguis, est tamen corpulenta, & nutritiva, & hoc docet experientia. neque propter hoc dico, quod diætā non sit mediocris. quam diætā laudans medicalem Galenus in *commento secundo quartæ particulæ aphorismorum*, dixit, quod abstinentia totum corpus æqualiter purgat. & in *prima particulæ aphorismorum commento nono* dixit, taliter diætandus est infirmus, ut virtus conservetur, & non nutriatur morbus. & in alio loco, infirmis non debet virtus augeri, sed conservari, sed diætā mediocris conservat virtutem, & tu adde, quod cum medicamen istud sit leve, & paulatim per venas transiens, rectificat, resolvit, & omnes dictas operationes facit. quare si multa quantitas cibi cum dicta decoctione admisceretur, extingueretur ejus vis, & sic, aut multum debiliter operaretur, aut nihil. & multa alia dicenda sunt, quæ omnia si quis recte inspiciat, nihil contra dicta prius, vel antiquorum dogmata sunt. igitur considerata virtute, & aliis audacter diætabis. Nota etiam quoniam propter sudoris, aut urinæ à dicta potione emissionem, sæpe fit constipatio ventris, quam rem secundum majorem partem non timent medici, sed bene succurrunt dando quando constipatio ventris accidit *pilulas de fumo terræ, vel aggregativas*, & de aliis secundum quod necessitas exigit, vel cum electuariis dictis, puta cum *electuario lenitivo, de sebesten, de dactylis*, & reliquis, ut dictum fuit in cura per pharmaciam, nam ibi virtutes eorum scripsi, ut recte secundum opportunitatem ipsis uti possis. potes etiam cum clystere comuni, & aliis, vel cum istamet decoctione facere clysterem, ut in alio cap. dixi, & sic lenire ventrem, vel cum pulvere dicti ligni movere ventrem, ut supra dando drach. iij. aut drach. iij. vel plus, cum dicta decoctione, vel cum pauxillo brodii dissolvendo pulverem, & hoc fiat in mane, per quinque horas ante prandium, & in die quo accipitur pharmacum solutivum, aqua primæ decoctionis non debet mane sumi, bene sumatur in fero. Et sic oportet procedere, usque quo signa perfectæ curæ appareant, sed communiter hoc fit in quadraginta diebus, & plus, ut dictum est, si ægritudo est antiqua, aut virtus debilis. Quod si aliquando ægrum cito restaurare sine cibo vis, potus cito restaurat, sed citissime boni odores restaurant, & hoc affirmat Galenus *secundo Aphorism. commento XI.*

CAP. VIII.

In quo declaratur quod virtus ligni est illa, quæ sanat, & non abstinentia cibi, & docet perficere curam tam in accidentibus, quam in aliis.

Multi, qui ad pauca respiciunt, ausi sunt dicere, quod sanitas quæ sequitur per potionem dictam, non est ab ipsa virtute ligni, sed à tenuitate diætæ, qui etsi sine ratione, & experimento hoc dicant, non tamen sine aucto-

A ritatibus antiquorum, una quarum est Galeni jam dicta *quarta Aphorismorum commento secundo*, quia inquit ibi abstinentia totum corpus æqualiter purgat, & confirmatur hoc auctoritatibus aliis quamplurimis, Averrois *colliget. vij. cap. I.* dicit, abstinentia est species evacuationis, & multæ aliæ sunt auctoritates, quare ne in istis nimis sit prolixus sermo, sciendum est, quod, etsi diætā æqualiter corpus purget, non tamen omnes humores corporis purgat, ut bene declarat Averroes loco allegato, quoniam uniusquisque humor per propriam viam evacuatur, & per propria medicamina, non enim quodlibet agit in quodlibet. Immo dico, quod nimia tolerantia cibi sola est mala, quoniam exterminat virtutem, & auget materias frigidas, quæ sunt basis illius ægritudinis. Sed quid opus est rationibus? nonne ego pluries hoc expertus sum, videlicet regens patientes morbum Gall. subtilissima diætā per mensem, & per duos menses, & abstinere feci multos à vino, & tamen potius deterius se habuerunt, quam melius. Virtus igitur ligni sanat cum cibariis admixta, quoniam assidua dictæ decoctionis assumptio paulatim massam sanguineam rectificat, & chylum, ex quo sanguine ita rectificato & per venas transeunte, habet infectum rectificare, & superfluitates expellere, & alia facere, ut dixi; quare, &c. Transacta ergo quadragesima die, vel plus in ægritudine antiqua ut dictum est, & hic æger non amplius biberit decoctionem istam, vel si etiam biberit, incipiat paulatim grossius diætari, id est, cum majori quantitate carnis, & panis, sumatque ovum sorbile, & bibat vinum pauciferum lymphatum aqua cocta simplici, vel cum re aliqua confortativa stomachi, ut sunt *coriandri*, & sic paulatim procedat in dies, & revertatur ad naturalem usum. dico hoc, quoniam si per primas dies post tempus potionis, comederet quantitatem magnam cibi, & biberet, sequeretur omnino nocumentum propter duo, unum quorum est debilitas stomachi, secundum quoniam natura non tolerat repentinās mutationes, ut dicit Aristoteles. Et quoniam hanc ægritudinem patientes, non omnes semper manent in lecto, sed major pars ambulat, & exercentur, ideo dum bibunt istam decoctionem, si non possunt manere in lecto, stent in camera, ambulent, vel sedeant, postquam per tres horas sumpserint decoctionem, neque oportet multum corpus laborando defatigare, sed ludant ludis domesticis, & gaudeant cum amicis, & in die non dormiant, nisi in nocte propter dolores vel aliquid aliud non dormierint. Conceditur etiam somnus diurnus ad provocandum sudorem, vel si haberent stomachum debilem, ad revocandum calorem post cibum, sed non sit nimis longus, & hæc satis de regula universali sunt. Pusculæ verò, dolores, & apostemata, & ulcera ungantur circa cum spuma dictæ decoctionis primæ, nam confortat membra, digerit materiam, & rectificat, & spuma sit calida, unganturque his aut ter in die etiam loca dolorosa, quoniam mitigat dolorem. Verum quia medicus est adjutor naturæ, si aliquando esset ulcus cum corrosione, alteratione, vel corruptione ossis, partem corruptam oportet remove cum instrumentis aptis, videlicet, scalpro, vel fricatorio, si corruptio fuerit superficialis, vel cum inelle rosato, si tantummodo esset minima alteratio, vel denigratio. Hoc idem etiam in sanandis ulceribus fiat, nam sæpe ulcera sunt mala, non obedientia, plena gummi sive duritiebus albis, quæ dum corrumpuntur, partes sanas etiam corrumpunt, & ideo procurandum est de abstractione, & mundificatione cum instrumentis, sive unguentis appropriatis, de quibus dicam in cura particularium accidentium, ubi de ulceribus, & unguentis dicam, & ibi docebo modum succurrendi omnibus accidentibus, videlicet pusculis, doloribus, apostematibus, & ulceribus. Et scribam etiam de confortatione post curam perfectam. Expedit tamen post sanationem per quindecim, aut plures dies confortare stomachum, puta cum *aromatico rosato*, vel aliquo alio. Postea sumere pillulas secundum accidentia præterita, vel aliquod electuarium cum syrupis digestivis, sicut videbitur prudenti medico. Et sic ego multos sanavi per istam decoctionem, & ulcera aliquando cum unguentis in cura per unctionem dictis, & aliquando cum spuma curavi. Immo post assumptionem dictæ decoctionis per aliquos dies, quoniam non fuerunt ex toto à materia ista mundati, cum unctionibus juncturarum processu, & sanati fuerunt. quare tuum erit, cum sis medicus, secundum necessitatem omnia moderari cum experimento, & ratione; & hæc sufficiant.

CAP. IX.

De plurimis dubitationibus, & hesitationibus, quibus viris doctissimis de ligni Indici decoctionis exhibitione, ac aliis respondit, adjectis insuper miraculis quibusdam hujus ligni, quæ hic in calce nostris antea scriptis addi volui.

Superest superius à me antea scriptis ad languentium utilitatem, & medentium comodum plurima utilia hic addere; & primum responsiones quæditorum, & dubitationum doctissimorum doctorum annotabo, quoniam plurimum languentibus prodesse potuerunt, initium sumens à quæsitis jam antea per multos annos mihi factis; an potio scilicet ligni Indici catarrhalibus dispositionibus usui esse possit, nulla de morbi Gallici complicatione habita suspicione, præsertim in illis qui habent cerebrum humidum. Ac etiam nunquid hæc medicina ex ligno Indico præparata patientibus podagram ex defluxu materiæ catarrhalis à capite cum cerebri humiditate, & sensuum fere omnium obtusione, prodesse possit. Quibus respondi duos esse modos operationis istius medicinæ; priorem qui per qualitatem manifestam operatur; posteriorem vero per propriam & complexionalem virtutem. Equidem superius dixi lignum Indicum esse calidæ temperiei supra secundum gradum non plurimum, sicca vero supra primum, non tamen ab aliis qualitatibus exspoliatum, cum sit mixtum, præsertim à manifesta humiditate: cui etiam dicebam inesse virtutem propriam à forma complexionali, quam virtutem occultam propriam à proprio subiecto vocant, cum qua agit occulte in materiam, sive qualitatem dispositionis morbi Gallici: tametsi apud rationales medicos per manifestas semper agat qualitates, ex quibus, ut dixi, duos esse modos operationis dictæ medicinæ apparet, prior est per qualitatem manifestam, posterior per propriam formam. Quare per manifestam virtutem medicina ex ligno facta non agit adjuvando nisi in materiam à prædominio frigidam & humidam; quod fit, quoniam in frigida & sicca (ut est melancholia pura, vel non pura, ut in sephiros & canero) nullam habet actionem utilem, vel contrariam, imo exsiccando reddit duriores, & per consequens maligniores; & tametsi lignum Indicum non exspolietur ab humiditate, cum tamen aliæ qualitates prævaleant, hæc minus agit, ex ea potissima causa, quia durities istæ primo humiditatem contrariam habent una cum conservante caliditate. Sed quoniam hæc quæstio aliam ingreditur quæstionem, dicta satis erunt; & de operatione qualitatibus insequentis propriam formam, quam occultam vocant, dicam; quæ, ut experientia docet, agit contra materiam, & qualitatem morbi Gallici occultam. quæ quidem ligni qualitas cum qualis sit ignoretur (sed manifestum est non sine caliditate operari) ideo potest & in alias qualitates contrarias agere, & diversos effectus producere, ut est provocare sudorem, & materiam ad vias urinæ dirigere, intestina ad excrementorum ventris expulsionem proritare, & alios alterando diversos effectus producere, atque etiam diversis ægritudinibus conferre, morbi Gallici consideratione semota. quæ tamen ægritudines cum non pendeant simpliciter à materia calida, vel à qualitate tali, sed materia sit frigida à prædominio si materiales sunt, vel secundum qualitatem si immateriales fuerint, hoc idem de consequentibus tam materiam quam qualitatem dicendum erit, quoniam recte sentientes in rebus medicinalibus non concedunt ex quatuor humoribus aliquem purum cum pura qualitate alterari, (etsi hoc possibile sit) & ratio est, quoniam lignum Indicum præter caliditatem, siccitatem etiam sibi associat, quare primum frigida & humida tam materiæ quam qualitati contraria est medicina; hoc etiam, si speculaberis alias qualitates combinando secundum proportionis ligni qualitates, scies rationale esse, lignum Indicum conferre omnibus ægritudinibus phlegmaticis, in quibus non associatur plurima quantitas siccorum humorum, ut puta melancholiæ, vel cholerae adurentis, & nimium exsiccantis, & ipsam ad naturam melancholiæ convertentis, vel alia quavis causa indurante, ut contingit in scrophulis. Sic etiam de iminateriali morbo dicere rationale est; neque decipior à quibusdam causis calidis materiam frigidam & pituitosam multiplicantibus, calorem naturalem alicujus membri destruendo, ut contingit in hydrope, quomodo hujuscemodi materiæ & si frigida sint, non tamen ab omnibus calidis medicinis regulantur. quippe cum, ut aiebat Aristot. non quodlibet agit in quodlibet, sed determinatum in determinatum cum conditionibus terminatis; & hoc lignum non conferre dictis morbis experimento didicimus. His itaque sic prælibatis, dico lignum ex suis manifestis qualitatibus conferre catarrhos, si materia catarr-

halis à prædominio à frigido & humido humore proveni-rit, in quo non alii humores fuerint, vel qualitates calefacientes, & exsiccantes, sive materiam ad contrariam humorum naturam mutantem. quod si caput excrementosum ex humido humore dominante aliquando fuerit, optimum erit auxilium, purgato corpore, bibitoque decocto per aliquot dies, bis aut ter in hebdomada lavare caput cum secunda, aut tertia ligni decoctione, copiose super caput calida cadente, ad modum duciæ thermarum, sicque membrum particulare corrigendo procedere oportet, neque in tali decoctione est vis, aut qualitas nocens capiti. ex quibus colligere oportet hanc medicinam posse aliquibus conferre, & aliquibus obesse ex humorum & suarum qualitatum diversitate, atque podagricis opitulari, & obtusiori sensuum prodesse, si membra cum dicta decoctione laventur, non tamen podagram, aut stuporem membrorum sanare valet. Et quoniam petunt, ac scire volunt, an potio ligni Indici noceat pectoralibus dispositionibus, & etiam stomacho & jecinori calido, & quærent quoque an possit dari egredientibus domo, vel clausis tantum, & etiam aliquam majorem cibi quantitatem petentibus & vinum, istis quæsitis alias sic respondi, videlicet nusquam vidisse decoctum istius ligni nocuisse capiti, pectori, stomacho, aut jecinori, tametsi supra dicta membra calida fuissent, & est rationi etiam consentaneum, nam cum lignum non sit in caliditate à temperamento insigniter elevatum, & ab aliis qualitatibus non exspoliatum, decoquanturque in satis insigni aquæ fontis quantitate, ita ut si aliquam haberet relevationem in gradu caliditatis, ab aqua jam obtundi posset, præterea in decocto ligni vis est, quæ potest vias hepatis obstructas aperire, quæ obstructions sæpissime sunt in causa majoris ipsius caliditatis sanguine retento, & prohibita ipsius respiratione. Idem de pectoris dispositionibus dicendum erit, si à crassis, frigidis, & humidis humoribus gravetur, quoniam sua calefactione subtiliando materiam ad expurgandam eam adjuvat. Eadem ratio erit de stomacho, nam ex obstructionibus, & fæctis cruditatibus in venis ipsius, si fiat prohibita eventatio seu transpiratio, humores in venis calefiunt, & membra eos continentia, cui dispositioni si detur decoctum hoc, meatus & vias obstructas aperiet, sicque erit medicina proficua, & minime nocens. bibunt etiam & bibere possunt sine discrimine hanc ligni decoctionem qui infecti tali morbo domo egrediuntur, præsertim si anni tempus, ut æstas, & juvenus, & infirmorum vires tolerant, & quoque illis qui non tolerant inedia ex stomachi dispositione, vel ex consuetudine, aut alia quavis causa, possunt medici usum carniarum optimarum concedere, & ova exhibere, moderate tamen, & ubi maxima ventriculi imbecillitas fuerit, vinum dilutum cum secunda, aut tertia decoctione, aut cum decocto passularum, & cinnamomi exhibeant. quod si aliquando vel capitis, vel pectoris, vel ventriculi, vel jecinoris aliquid mali supervenerit, succurrant cum medicinis vel falsæ perillæ, aut radices Chynæ. Equidem plurimos sanavi cum exhibitione electuarii de passulis ex ligno Indico confecti ex nostra inventione, non tantum à dispositionibus capitis, pectoris, ventriculi, jecinoris, & aliorum exteriorum membrorum, verum etiam ab ipsa mala hepatis intemperie; quam in hac lne Gallica morbum primarium recte sentientes esse dicunt, quod hoc modo componi potest. Recip. ligni Indici in subtilem pulverem redacti, ac per cribrum setaceum cribrati unc. vj. infundatur per noctem in aliqua quantitate decoctionis ligni Indici, & sit ea quantum lignum per se sugere possit, ita ut tota quantitas dictæ decoctionis inbibita in ligno sit. deinde adde pulpæ passularum per setaceum cribrum extractæ lib. i. & pone in lebetæ lapideæ ad lentissimum ignem, cum baculo semper agitando, donec perfectam electuarii formam acquisierit, de quo sumatur mane, & vespere quatuor horis ante prandium & coenam, & à coena per duas horas ad quantitatem unc. ij. per mensem, aut per xlv. dierum spatium. siquidem ista est medicina sanans morbum Gallicum, & etiam accidentia ab eo provenientia, ut sunt dolores capitis, colli, spatularum, & aliarum corporis partium. confert etiam ulceribus faucium, gulæ, & cannae pulmonis, si sæpe lambendo sumatur, sed animadvertant qui eo uti voluerint, vel qui eam ægris dare jubent, quod secundum naturam & dispositionem membrorum affectorum melius operabitur si cum dicto electuario aliquod medicamen misceatur, quod membrum affectum respiciat, ut puta in dolore capitis addatur *sach. rosaceum*, vel *syrupus de betonica*, & in pectoris affectibus addatur *syrupus de liquiritia*, vel *capillorum veneris*, & in stomachi mala dispositione addatur *mel rosaceum*, vel *conserva anthos*, similiter in aliis membrorum affectibus præter naturam; atque bis in hebdomada accipiat patiens aliquas pillulas, puta in dolore juncturarum & nervorum, dentur pillulæ à me scriptæ, ubi de succurrendis accidentibus morbi Gallici scripsi, quoniam

niam sunt mirabiles, nam dolores antiquissimos illius morbi sine controversia sanant. in capitis dolore sint pillulæ aggregativæ, aureæ, Indæ, & similes, & in pectoris affectibus detur *agaricus*, vel *pillulæ de agarico Mesuæ*. Sed in ventriculi malis dispositionibus sint *pillulæ aloëphanginæ, mastichinæ, vel de hiera*. præparatur etiam hoc electuarium alio modo, nam accipiunt lignum Indicum in subtilissimum pulverem redactum, & per cribrum setaceum expurgatum, atque per duodecim horas in decoctione dicti ligni quantum pulvis exsugere potest, maceratum, & dimidiam partem sacchari pulverizati commiscunt, postea in cacabo lapideo ponunt ad ignem lentum, baculo semper agitando, donec perfectam electuarii formam recipiat; & ut superius dixi, cum exhibitione dicti electuarii plurimi liberantur à morbo Gallico, & suis symptomatibus, & ut omnia præ manibus sint, fingamus patientem morbum Gallicum cum doloribus, & aliis symptomatibus qui vult liberari à morbo per exhibitionem hujus electuarii. Primo igitur operæ pretium erit patientem debitis expurgationibus expurgare, ut superius vidisti, postquam diligentem expurgationem, electuarium sic præparabis. Rec. *Conservæ ligni Indici, eo modo quo dixi præparatæ lib. i. passularum per setaceum cribrum præparatarum unc. iij. syr. de betonica unc. iij. misce cum pistillo in mortario ad perfectam permixtionem, & optimam electuarii formam*, de quo sumat patiens in mane & vespere ad unam & usque duas uncias per quatuor horas ante cibum usque ad terminum quadraginta dierum, addendo secundum morbi & accidentium diversitatem ea medicamina, quæ hepati, & aliis membris affectis præter morbi Gallici considerationem opitulari possint, ut superius dixi; Et quoniam plurimi sunt qui ab aliqua apparenti ratione decipiuntur, dicentes quod non est utile, neque rationi consentaneum bibere decoctum ligni Indici, nisi bis in die, mane scilicet, & vesperi, & in prandio & cœna; & ratio eorum talis est, nam non potest stomachus decoctionem hanc præparare si pluries in die eam accipiant, & etiam si ex ea insignis quantitas sumatur, sed potius eam corrumpet, ideo advertant isti, quod non in omnibus est stomachi partium componentium substantia, & robur, unde possit quantitatem ingestarum rerum tolerare, aut non tolerare, ita ut post assumpta re calor eam regulare minime valeat, sed potius non regulata corrumpitur; & è contra sunt qui semper & omnem quantitatem ingestarum rerum, & quocumque tempore regulare sine aliqua alteratione possunt; prioribus modeste exhibenda est ligni decoctio, posterioribus quantum tolerare possunt sine aliqua controversia, & secundum quantitatem, & secundum temporis diei partes; siquidem potus istius decocti agit imprimis per caliditatem & siccitatem, & ad vias jecinoris penetrando, urinamque ciendo, atque etiam si ad meatus exteriorum partium penetraverit sudorem provocando, & multa superflua excrementa in vapores conversa per insensibilem evacuationem expurgando; neque hic potus est tantæ crassitudinis ut necessum sit per plurimas horas in ventriculo fortiter illum manere, si à calore regulari debet, immo cum sit calidus auget stomachi caliditatem, & quamprimum à stomacho egreditur, & ad hepar attrahitur, ut id ad mundificationem sanguinis adjuvet; transit etiam cito de stomacho ad hepar quoniam fluxibilis est materia, quod facile persuaderi potest. si quis enim bibentes in comestationibus aliquando vidit, utique non sentiunt ventriculi gravitatem, aut vini intolerantiam, sed sedentes bibunt, & urinam emittunt, quoniam à venis meseraicis ad jecur, & à renibus sanguinis colamentum sine temporis multo intervallo fit; id etiam vidimus in bibentibus aquam thermarum, qui statim post ejus potum per secessum, & urinam eam evacuant; & ego etiam in pertinacia diuturni morbi Gallici, dedi decoctionem ligni mane ad decem usque vitreos cyathos, & quoque inter prandium & coenam quantum bibere potuerunt ad virtutis tolerantiam, & tandem liberati fuerunt, qui non potuerunt ex communi illo modo bibendi liberari; verum in debilioribus oportet caute agere, sed si quis experimento & ratione operatur, non errabit. Ego vero sæpissime dedi decoctum ligni consumptis, & macilentis, qui tunc temporis à doctis illis, & senioribus medicis destituti fuerant, utpote quod hæticam secundæ speciei crederent illos pati, & sane ratione, etsi enim febris eos non dimitteret, non tamen valida erat, neque arteriæ caliditas ex mora à manu tangentis percipiebatur, neque ab assumpto cibo calor augebatur, hitamen plurimi ex potu decoctionis ligni liberati fuerunt tam à morbo Gallico quam ab assidua febre, & etiam ab atrophia, five marasmo, & facti pingues & sani per multos annos incolumes vixerunt. dedi etiam ligni decoctum pueris, & prægnantibus. Nolo etiam id præterire, vel silentio pertransire, quod morbus Gallicus novus non potest nec cito, nec bene cum decoctione ligni sanari, præsertim si cum pustulis rubéis, & capillorum & pilorum casu fuerit, vel cum aliis accidentibus sanguinis mali & cholæræ mul-

tæ permixtæ apparuerit, vel etiam si patiens sanguineæ fuerit complexionis cum plurima humiditate mala, aut saltem calidi jecinoris, inflammabilisque fuerit; etenim in istis decoctione hæc nonnisi post multum temporis spatium prodest, pustulæ, & papulæ, ex potu isto non exsiccantur, sed in dies multiplicantur subtiliata materia à virtute decoctionis, ex quo quidam ausi sunt affirmare decoctionem ligni Indici non levare novam hanc ægritudinem, sed videant isti ne sibi id, quod dixit Arist. accadat, videlicet quod ad pauca respicientes facile enuntiant, siquidem si qualitatem & virtutem decoctionis cognovissent, utique ex qua causa pustulæ, & papulæ multiplicentur, dum dictam decoctionem bibunt, scivissent. Dicatur igitur, quod quoniam decoctio per qualitatem calidam operatur, sanguinem subtiliat, & alios sibi commixtos humores, qui sequestrati postea ad cutaneas partes pelluntur, & quanto decoctum fortius fuerit, ut est prima decoctio, tanto magis materiam subtiliat, præsertim si cum humore cholérico permixta fuerit, aut sanguineo, nam vehiculum frigidorum humorum bilis est, quæ eos ad extremas partes corporis ducit. etenim materia morbi Gallici ut plurimum à prædominio frigida & crassa est, subtiliatur autem vel ab humore calido cum ea permixto, vel à virtute calidi medicamenti, sicque ad cutaneas partes detruditur, unde fiunt pustulæ, & papulæ, diversæ similiter à potu aquæ decoctionis ligni Indici subtiliantis humores, & mutantis massam sanguineam à proprio temperamento. quare in talibus duæ insurgunt intentiones, prior est humoris biliosi permixti expurgatio, posterior sanguinis per venæ apertionem evacuatio, ita ut possint medici judicio existimativo judicare multitudinem malorum humorum biliosorum, & sanguinis mali pro majori parte evacuatam fuisse, quam sequatur calidiorum humorum imminutio, & hepatis melior temperies; postquam sine hæsitacione exhibere decoctum ægris possunt, quod sit ex duplici quantitate aquæ paratum, & in reliquis servent regulam aëris, cibi, & potus, & aliarum rerum necessariarum, siquidem sic procedendo, omnia recte succedent, secus vero facientes in novo morbo cum pustulis, papulis, & casu capillorum, aut dentium, vel gingivarum corrosione, vel consimilium accidentium plurimum laborant & cum maxima difficultate, & temporis longitudine laborantes ad sanitatem ducunt, neque ex hujus decocti potu jecinoris supercalefactionem timere oportet, quoniam temperata est medicina, fovens ventriculi, jecinoris, & aliorum naturalium membrorum calorem, atque materiam frigidam cum sanguine admixtam ad expulsionem præparat, membraque reliqua sua qualitate humectat humectatione substantifica; quibus sic macilentis, & male affectis dandi sunt cibi ex carnibus & reliquis bene nutrientibus & minime excrementosis; dandum etiam vinum, quoniam præterquam quod spiritus omnes recreat, corpus etiam humectat; sed in omnibus attendendum erit corporis robori, consuetudini, & aliis naturalibus ipsius ægri dispositionibus, etenim individuales hominum conditiones non cadunt sub scientifica cognitione. Unum etiam adnotare hic volo, & est, quod non semper macies est ex accensa in radicalibus membris præternaturali caliditate, sed aliquando (& sæpe) fit à crassa & lenta materia in hepate genita, & per vala universo corpori communicata, prohibens quo minus cibis, vel alimentum ad nutriendum distribuatur, atque in membris substantiam convertatur, sicque venis obstructis, & prohibita respiratione facta, putrescit materia parata, unde calor febrilis sequitur; & sæpe non putrescit, sed cruda in venis remanet, & ob malam qualitatem ejus à prædominio frigida & lenta sequuntur duo mala, prius est, quod spiritus ab ipso sanguine refrigeratus à mala hepatis qualitate cum à corde attrahitur ut ibi perficiatur, est minus calidus, & per consequens minus pro operationibus naturalibus idoneus, tametsi pro aliquibus melior, inspecta hominis temperatura, ætate, & aliis, siquidem secundum diversitatem graduum caliditatis diversæ à spiritibus operationes prodeunt. Posterius malum est quod sanguis crassior & frigidior factus, non potest assimilari, & in substantiam membri converti, sed in venis ita excrementosus manet, donec sensim ad aliquas partes corporis natura excrementosum humorem pellit, & diversas causat dispositiones; quare decoctio hæc optima est medicina dictis malis, quoniam imprimis hepar & ejus calorem roborando, & etiam materiam crassam subtiliando, obstructionesque aperiendo potest lentam illam materiam ad vias ductum, puta urinæ, vel sudoris, aut per insensibilem quandam evacuationem ducere, ut sæpe in illis qui decoctionem ligni bibunt videre est, qui corpore à superfluis, & malis excrementis expurgato, & obstructionibus adaperitis, atque membris naturalibus roboratis sanitati restituti sunt, qui postea pingues evaserunt. & quoniam non pauci sunt homines qui inedia, vel cibi, & potus præscriptam abstinentiam minime ferre possunt, ideo non sunt in mediocri cibi quan-

titate detinendi, sed dentur illis carnes optimæ, & vinum mediocre ista decoctione dilutum, etenim plures liberati sunt ex sola permissione decoctionis ligni Indici tam prima quam secunda bibita in prandio, & cœna copiose seu liberaliter, comedentes etiam optimas carnes, & exeuntes ad propria munia; sed qui hac via sanati sunt, non brevi tempore, sed per aliquot menses usi sunt hac regula. Notandum etiam est quod infecti ultima infectione morbi Gallici non sanantur nisi fortissimis & ultimis remediis, ut est potus dicti decocti cum tenuissimo victu, scilicet cum abstinentia à carnibus, & vino; & ideo tam in prandio quam in cœna biscoctum panem ad uncias tres, & passularum uncias duas comedant, modo virtus toleret. Sed quid mihi cum aliquibus ægris aliquando acciderit audi. Homo quidam non dives per plurimos annos passus fuit morbum Gallicum cum doloribus, & tumoribus plurimis, neque ullo auxilio unquam potuit sanari, cum vero ad nos venisset, atque percunctaretur nunquid per assumptionem decoctionis ligni Indici sanari posset, respondi, quod posset, qui cum non esset dives, emit libram unam tantum istius ligni undecim scutatis aureis, etenim tunc temporis non erat copia ligni, & ideo plurimi venundabatur; empto igitur ligno, & in pulverem redacto, præparavit decoctum ex aqua, ut sit. quam decoctionem primam & secundam cum bibisset, non erat illi commoditas aliam ligni ad opus quantitatem emere, quare iussi ut tertio lignum bulliret, & decoctum biberet, & post potum tertiæ decoctionis, iussi ut iterum lignum ter bullitum decoqueret cum eadem aquæ quantitate, sicque cum una tantum libra ligni pluries quam duodecim vicibus bullita per spatium quadraginta dierum processit, & sic Dei auxilio cum una tantum libra dicti ligni pluries ebullita sanitati restitutus fuit; fuerunt & alii plures pauperes qui non semel, bis, ter, aut quater decoquendo unam libram ligni, aut duas, vel tres, & ejus decoctum bibendo, sanitati restituti fuerunt. Ex dictis colligere possumus quod lignum sustinet ut pluries bulliat, & decoctio ex eo virtutem sanandi etiam habeat, tametsi pluries cum una tantum ligni quantitate facta fuerit; & scito quod tanto operatur, vel est lignum quod operari potest, quanto in decocto, & sapore, & odorem aliquem primæ decoctionis sentimus. at quoniam, ut dictum etiam superius fuit, ultimus hic morbus pertinax est, & non potest nisi maximis auxiliis sanari, cum ultimi morbi ultima cura egeant, scire te volo, quod ultima cura est inunctio juncturarum, eo modo quo scripsi, ubi de cura morbi Gallici per unctiones sanare hunc morbum docui, ad quem redire oportet; & quanquam inunctio sit fortis cura, potest tamen medicus in novo, & levi morbo, cum unctio levi sanare, ut sæpe feci in quibusdam qui devenerant ad casum capillorum, & barbæ, quos iussi inungere alternis diebus, vel quarta quoque die, & præservati à pilorum casu fuerunt, & multi etiam à corrosionibus dentium, & palati meo consilio cum levi unctio juncturarum liberati sunt; neque unguenta cum quibus sanantur patientes morbum Gallicum sunt medicamen tanti discriminis, ut non possimus cum ipsis & prægnantes inungere sine discrimine, ut sæpe ego feci. Postremo hic in calce hujus capitis, visum est mihi optimum fore, si ad languentium utilitatem, & juvenum inedentium instructionem aliquid de decoctione ligni ex vino & aliis rebus additis, ut est *cortex ipsius, stœchas, betonica*, & aliæ simplices non paucae medicinæ, scripsero, cum non desint difficultates an rationabiliter talis ex vino decoctio dari possit. quibus hæitationibus sic alias respondi, lignum decoctum ex vino, & aliis additis dari posse in morbo Gallico antiquo in aliquibus ægris robustis, non consumptis consumptione ultima, nec febrem patientibus, aut anhelitus difficultatem ex nimia siccitate; Sed in morbo recenti, & novo nullo modo tuto dari potest, cum nimis materiam morbi subtiliet, & ad cutaneas partes moveat, ex qua causa augentur aliæ, & aliæ pustulæ, & materia pilorum corrumpitur. itaque citius ad casum capillorum, & pilorum deveniunt, & aliorum accidentium, quæ ex causa aciente massam humoralem superveniunt, sed datur tuto in morbo antiquo cum doloribus, tumoribus, & malis ulceribus. Modi vero præparandi decoctum ligni ex vino, & aliis, diversi sunt, & ideo diversos modos præparationis dictæ decoctionis scribam, & primo. Recipe ligni Indici in pulverem redacti unc. vj. corticis ipsius unc. iij. vini albi montani medii saporis, aquæ fontis vel putei an. lib. vij. infundantur per diem, & noctem, deinde bulliant in cacabo lapideo cooperto ad consumptionem tertiæ partis, & refrigerata per pannum lini coletur, serveturque in vase vitreo seu vitreato, deinde iterum super pulverem, qui semel ebulliverit, tantundem vini, & aquæ pone, quantum in prima decoctione posuisti, & iterum bulliat ad consumptionem tertiæ, & refrigerata coletur, serveturque in alio vase vitreo. Modus vero sumendi hanc decoctionem est talis, mane in aurora bibat cyathum unum, octo, aut

A decem unciarum ex prima decoctione calida, & immediate post comedat passulas ad quantitatem unius, aut duarum unciarum, & in lecto manens coopertus culcitra, vel aliis pannis si fieri potest sudet per duas horas, deinde transactis quinque, aut sex horis, sumat prandium, quod erit ex tribus, aut quatuor uncis panis biscocti, & duabus uncis passularum; & potus sit ex secunda decoctione ad libitum, bibatque si libuerit ex secunda decoctione ante prandium cyathum unum per tres horas post primam, & quiescat post primam decoctionem per tres horas: A prandio vero septem horis detur iterum cyathus ex prima decoctione calida, & passulas post potum, ut supra dixi, comedat, atque in lecto cooperto pannis maneat, & sudet per duas horas, deinde tribus, aut quatuor horis post cœnet, & sit cœna levior prandio, ut puta portio panis biscocti ad duas uncias, & passularum ad unciam unam, cum dimidia, & bibat ex secunda decoctione cyathum unum octo unciarum, plus etiam si libuerit; sed in omnibus modis observandus est, tempus vero bibendi sit mensis, qui, si morbus pertinax fuerit, bibat usque ad quadraginta dierum terminum. at si interim, dum hæc decoctio bibitur, alvus adstricta fuerit, utatur clystere communi horis matutinis ante prandium, vel sumat semel in hebdomada decoctum dimidiæ uncie senæ, & duas uncias passularum quatuor horis ante prandium, aut sumat pillulas nostras in cura accidentium scriptas, maneatque domi, & caveat ab aëre frigido, & à corporis laboribus. qui modus sumendi decoctum vini ex ligno est levis, & etiam sine discrimine dari patientibus potest. quod si patiens & morbi diuturnitate, & malitia, & propriarum virtutum imbecillitate præscriptam diætam tolerare non poterit, detur ei tam in prandio quam in cœna portio carnis pullorum, aut vituli, vel hœdi lactentis, vel dentur turdi, aut merulæ, vel perdix. similiter si à pane biscocto ex consuetudine abhorruerit, detur panis semel coctus ex jure parvi pulli, vel dictarum carniū, sicque omnia moderentur secundum ægri tolerantiam. Alia ligni Indici præparatio ex vino, & aliis quæ sanant morbum Gallicum antiquum cum doloribus, & duris tumoribus, atque malis ulceribus & reliquis accidentibus. Rec. ligni Indici pulverizati lib. i. corticis ipsius unc. iij. aquæ fontis lib. x. infundantur per viginti quatuor horas, deinde in lebetæ lapideo bulliant ad consumptionem tertiæ partis, postquam ebullitionem adde in ea yvæ, betonica, cardui benedicti, stœchados, hypericonis ana manipulum medium, calami aromatici, radicis lauri contusæ ana unc. s. radicis arthanitæ contusæ unc. j. & iterum bulliant ad consumptionem sextæ partis. postea adde lib. vi. vini albi optimi, & iterum bulliant bullitione una, & refrigerata coletur, colaturamque in vase vitreo serva, de qua patiens sumat mane in aurora ad quantitatem octo, aut decem unciarum, ita ut calida sit, & post potum comedat duo cochlearia passularum, stetque quinque horis, deinde prandium sumat, similiter & vesperi quinque horis ante cœnam, & in lecto coopertus maneat per duas horas ut sudet, si fieri potest. sed super res quæ semel bullierunt pone de novo lib. x. aquæ fontis, ac vini albi optimi lib. vi. & iterum bulliant ad consumptionem tertiæ partis, & post refrigerationem cola, & in vase vitreo serva, de qua bibat æger in prandio, & cœna ad libitum, pro modo consuetudinis, & tolerantia, cibus vero sit, ut dictum fuit, ex pane biscocto ad uncias tres, vel quatuor, una cum uncis duabus passularum, quod si æger non poterit sine carnis comestione transire, detur portio aliqua carnis parvi pulli, aut aliarum optimarum carniū, in reliquis vero servetur regula, & ordo, quem servant bibentes decoctionem ligni Indici factam ex aqua tantum. Alius modus præparationis decoctionis ligni Indici ex vino, quæ est medicina solutiva sanans morbum Gallicum antiquum cum doloribus & apostematibus duris, atque malignis ulceribus. Rec. ligni Indici subtilissime pulverizati unc. viij. corticis ipsius uncias iij. vini albi montani lib. xxiii. misce & confundantur per vigintiquatuor horas, postea bulliant in cacabo lapideo cooperto ad lentum ignem ad consumptionem tertiæ partis, & post refrigerationem, & colaturam servetur in vase vitreo, in quo pone foliorum senæ pulverizata, hermodactylorum ana unc. iij. & dimitte sic omnia in dicto vase, & utere ea hoc modo videlicet concusso, vel agitato vase, ut pulveres cum decoctione permisceantur, accipiat patiens uncias quatuor, vel sex dictæ decoctionis mane in aurora calidè, & sex horis post ejus assumptionem, prandium accipiat, quiescat reliqua diei parte, vesperi quatuor horis ante cœnam tantundem dictæ decoctionis bibat, non tamen vesperi vas agitetur, ut decoctio non sit solutiva, sed clara, sine permissione pulverum horis vespertinis bibatur, cibus autem sit, ut supra, ex pane biscocto cum passulis, deturque quotidie in morbo magno difficili per mensem, & si opus fuerit etiam per spatium quadraginta dierum, vel quinquaginta etiam in morbo pertinaci. Alia ligni Indici decoctionis descriptio, quæ & ipsa solutiva est valens ad morbum Gallicum antiquum cum doloribus, tumori-

moribus, ulceribus, & reliquis accidentibus morbi Galli-
ci antiquis. Recipe ligni Indici pulverizati lib. i. cyperi,
calami aromatici, stæchados, yvæ arthriticæ, polypodii ana
unc. s. colocynthidis drach. iij. vini montani albi lib. xxvi.
confundantur per horas xxiiij. deinde bulliant in lebeti lapi-
deo cooperto lento igne ad consumptionem tertiæ partis, &
post refrigerationem cola, & serva in vase vitreo, de qua
dentur patienti mane unc. iij. vel unc. vj. si patiens for-
tis fuerit. empirici vero hanc, & consimilem decoctionem
exhibent bis in die scilicet mane in aurora, & vesperi quin-
que horis ante cœnam, quod mea quidem sententia non
est sine maximo discrimine, sed satis, & non sine suspi-
cione erit solutivum semel in die bibere, vesperi vero bi-
bat ligni decoctum sine colocynthide, comedat æger ex
optimis carnibus, bibatque vinum dilutum cum aqua de-
coctionis cinnamomi, & hoc per mensem, vel in maxi-
mo morbo per quadraginta dies, vel per duos menses.
Sunt & alii quamplurimi modi præparandi ligni Indici de-
coctum, sed non omnes hic annotare volui, etenim unus-
quisque rationalis medicus poterit diversa simplicia secun-
dum diverforum accidentium exigentiam cum ligno impo-
nere, ut puta *cichoreum*, & *endiviam*, ubi timuerit ne
hepar à caliditate medicamentorum, vel ab alia causa pa-
tiatur. & si refrigerationem timuerit, *eupatorium*, *absin-
thium*, & *agrimoniam* cum ligno bullire poterit, & in sple-
nis tumore *ceterach*, & *tamariscum*, & in anhelitus diffi-
cultate *scabiosam*, *hyssopum*, & *mel*, sicque succurrere po-
terit, seu contraoperari diversis accidentibus. Sed si quis
plurimas alias præparationes medicinæ ex ligno Indico fa-
ctæ, scire desiderat, legat nostras medicinales epistolas,
præsertim illam quam ad Excellent. D. Joannem Bapti-
stam Pantinum scripsi, in qua de depilationibus, & gin-
givarum corrosionibus, atque casu dentium in tali morbo
& aliis dispositionibus diversa remedia inveniet. legat etiam
in *sexto tractatu* ea quæ de remediis casus pilorum, *gingi-
varum erosionibus*, & de casu dentium scripsi. Hæc itaque
dicta satis erunt de medicinali ligni Indici præparatione,
& ad dubitationes responsione, quæ summam hanc con-
tinent, decoctum ligni Indici dari posse sine tenui victu,
& egredientibus ad communia munia, pueris, & prægnan-
tibus. item diversos esse præparationis modos diversis cum
ligno quibusdam simplicibus additis, atque loco aquæ in
vino coqui, ita ut possit medicus ex ligno, & aliis diver-
sas medicinas componere ut dixi, sed non dictas tantum,
verum & alias, ex ligno & falsaperilla, & radice chynæ,
ac etiam cum rebus solventibus ventrem potum facere.
de qua falsa perilla, & radice ejus quæ ad hunc morbum
proficua inventæ sunt nostris istis temporibus, post hæc
sermo erit, sed cum plurima superius scripta ex literis quas
ad Excell. Petrum Carnicerium, & alios celebres medi-
cos à me scriptis fuerunt, selegissem, & videam proces-
sum illarum plurimum initiatis medicinæ prodesse posse,
& etiam plurimæ instructionis fore, ideo universum pro-
cessum illarum hic scribere statui, & tametsi plurima su-
perius dicta repetita erunt, non ingrata tamen fore judica-
vi, etenim in ardua, & difficili hac lue, decies repetita
juvabunt. series igitur scriptarum literarum hæc est. „ Le-
„ gi, & quidem libentissime, quas ad me dedisti literas,
„ quæ mihi non (ut scribis) admirandi, sed lætandi, gra-
„ tulandique occasionem dederunt, etenim amari, coli,
„ complecti, ac denique à viro literatissimo laudari jucun-
„ dissima (ut ait Cicero) laus est, sed, mi Petre doctis-
„ sime, veniam dabis, si tuis tumultuariis literis, instan-
„ te clarissimi Cæsareæ majestatis oratoris à secretis scri-
„ ba, quamprimum non respondi, eo maxime cum te
„ non ignorare credam, me in negotiosissima urbe nego-
„ tiis medicinalibus detentum, negotiosissimum sine tem-
„ poris intermissione medicum esse, omitto familiariane-
„ gotia, quæ quantum literis contrariantur, doctis aper-
„ tissimum est. sed illud magis animum ab hoc scribendi
„ munere revocabat, quod circa anatomicas quasdam ag-
„ gressiones his præteritis diebus fuerim, & cadavera quæ-
„ dam diffecaverim, ut quibusdam à me scriptis anatomi-
„ cis aggressionibus ultimas manus imponerem, instantibus
„ quamplurimis amicis, sed quicquid de his sit, quantum
„ in me erit, tuis petitionibus satisfacere quam brevissime
„ potero conabor. Primumque te desiderare scire scribis
„ quam habeam experientiam ligni Indici decoctionis in
„ catarrho, nulla habita suspitione de morbi Gallici com-
„ plicatione, & maxime in illis, in quibus cerebrum à
„ temperamento per humidum declinat, cum duas con-
„ trarias opiniones de hac materia adiveris, quarum alte-
„ ra multum capiti illam conferre affirmat, altera ipsi ca-
„ piti nocere asserit, idemque scire cupis in podagra ex
„ defluxu catarrhi cum cerebri humiditate, & sensuum
„ fere omnium obtusione, quali etiam regimine tales re-
„ gendi sint. Quod vero secundo te desiderare ostendis,
„ est an potio ligni Indici danda sit egredientibus domo,
„ vel clausis tantum, & qualem ordinem in victus ratio-

„ ne, in sudore, & tempore debere esse credam. Postre-
„ mo non sine hæsitacione quæris nunquid decoctio ligni
„ Indici noceat hepati, stomachoque calido, & quo pa-
„ tto præcavendum sit in talibus, ne ista lædantur mem-
„ bra, quomodo etiam conferat pectori, experimento à
„ me petis. Quæ dubia etsi majorem doctrina, experi-
„ mentoque virum exoptularent, attamen ut tuis justis
„ petitionibus morem geram, quid in ipsis sentiam au-
„ dies, quibusdam imprimis ad hoc facientibus positis an-
„ notationibus, quarum prima est. Lignum Indicum ex
„ nostris annotatis in libello de morbo Gallico esse com-
„ plexionis calidæ ultra secundum gradum non multum,
„ siccæ vero supra primum, non exspoliatum ab aliis qua-
„ litatibus, cum sit mistum, & maxime ab humiditate ma-
„ nifesta, cui etiam ligno inest virtus à propria forma, si-
„ ve complexione formali, quam virtutem à tota substan-
„ tia proprietatem appellant, cum qua agit occulte in ma-
„ teriam, sive qualitatem Gallicæ dispositionis, quamvis
„ per manifestas certissime apud rationales agat. Ex qui-
„ bus infertur duos esse modos actionis dictæ decoctionis,
„ priorem per qualitatem manifestam, posteriorem per pro-
„ priam, & occultam qualitatem, quare per manifestam
„ virtutem decoctio non agit adjuvando nisi in materiam
„ à prædominio frigidam & humidam, & hoc est verum,
„ quoniam in frigida & sicca (ut est melancholia pura, vel
„ non pura) ut in sephiros, & cancro, nullam habet ac-
„ tionem contrariam, immo exsiccando reddit illam
„ duriores, & per consequens maligniores. quoniam
„ etsi non exspolietur ab humiditate, attamen cum aliæ
„ qualitates prævaleant, ista minus agit, cum istæ duri-
„ ties habeant contrariam humiditatem primo, cum cali-
„ ditate conservante. sed quoniam ista quæstio ingreditur
„ aliam quæstionem, ideo ne sim tuæ excellentiæ meis
„ scriptis molestus, de operatione qualitatis propriæ con-
„ sequentis formam, quam occultam dixi vocari, reli-
„ quum est dicere de illa, quæ experimento agit contra
„ qualitatem, sive materiam morbi Gallici occultam. quæ
„ quidem qualitas ligni cum sit ignota qualis sit, sed be-
„ ne notum, illam non sine caliditate agere, ideo potest
„ & in alias qualitates contrarias agere, & producere di-
„ versos effectus, ut est provocare sudorem, & materiam
„ ad vias urinæ dirigere, & sic de aliis, & etiam diversis
„ ægritudinibus conferre, morbi Gallici consideratione
„ semota, quæ tamen ægritudines non pendeant simplici-
„ ter à materia calida, aut qualitate tali, sed sint frigidæ
„ secundum prædominium materiæ, si materiales sunt,
„ & secundum qualitatem si immateriales fuerint. sic etiam
„ dico de consequentibus tam materiam quam qualitatem,
„ quoniam recte sentientes in rebus medicinalibus non con-
„ cedunt ex quatuor humoribus aliquem purum cum pu-
„ ra qualitate alterari, & si hoc possibile sit, & hoc ideo
„ quoniam lignum ultra caliditatem sibi etiam siccitatem
„ associat, quare primum frigidæ, & humidæ tam mate-
„ riæ quam qualitati contraria est medicinæ. sic etiam spe-
„ culaberis combinando alias qualitates secundum propor-
„ tionem ligni qualitatum, & sic scies rationale esse li-
„ gnum Indicum conferre omnibus ægritudinibus phlegma-
„ tici, in quibus non associatur multa quantitas siccorum
„ humorum, ut puta melancholiæ, vel cholæræ adurentis,
„ & nimium exsiccantis, & ipsam ad naturam melanco-
„ liæ convertentis, vel alia quavis causâ indurante ut con-
„ tingit in scrophulis, sic etiam dicere de immateriali æ-
„ gritudine libet. Neque decipior, à quibusdam causis ca-
„ lidis multiplicantibus materias frigidas destruendo calo-
„ rem naturalem alicujus membri, ut contingit in hydro-
„ pe, quoniam tales materiæ, etsi frigidæ sint, non re-
„ gulantur ab omnibus medicinis calidis, cum teste Ari-
„ stotele, non quodlibet agat in quodlibet, sed determi-
„ natum in determinatum, & experimento etiam comper-
„ tissimum non conferre sit. Istis breviter prælibatis, Pe-
„ tre doctissime, cognosces primo lignum Indicum ex suis
„ qualitibus manifestis conferre catarrhosis, si materia
„ catarrhalis à prædominio ex frigido, & humido humo-
„ re provenit, in quo non alii humores, vel qualitates
„ exsiccantes, aut inflammantes, sive mutant materiam
„ ad contrariam naturam humoris conveniunt. quod si ca-
„ put humidum quandoque invenio, jubeo lavari ipsum
„ ad modum duciarum thermarum bis aut plus in hebdoma-
„ da cum tertia decoctione ligni dicti, facta cum minori
„ aquæ quantitate, sicque membrum articulare fovens
„ ipsum corrigere studeo. de victus autem ratione cum
„ sis medicus, & ut audio celeberrimus, non ignoras
„ quantum consuetudo possit, quantumque immutatio
„ ipsius noceat ex Hippocratis dictis in libello secundo de
„ ratione victus, & ideo quandoque plus cibi, & viniali-
„ quantulum aliquibus multum comedentibus bibentibus-
„ que, aut aliqua causâ movente concedo, quibusdam
„ minime, inspecta & vini humectatione, & vaporacione
„ ad caput. quod vero hæc decoctio humido capiti confe-
„ rat,

rat, rationale est, & etiam expertum, cum siccitas hu-
miditati contrarietur. Sed fortasse petis nunquid no-
ceat capiti, ut allium, & cepæ faciunt, quod non pos-
sum credere, cum nulla acuitas, vel evaporatio in ta-
li decoctione reperiatur. similiter dico de pectore, cum
non exspolietur ab aliqua humiditate leniente, & ejus ca-
lidas non multum transcendat temperamentum. neque
te doctissimum latere credo catarrhales ægitudines chro-
nicas esse, quæ non servant materiam ad unam criti-
cam evacuationem, etsi quandoque symptomatice per-
mutet ipsam naturam. Ideo eget ipsa materia assidua al-
teratione, diuturnaue, ut præparata à virtute possit
aliquo modo expelli, five sensibilis fuerit expulsio, ut
per urinam, & sudorem, vel secessum, aut per evapo-
rationem insensibilem, quare laudo etiam in istis sudo-
rem, dummodo corpora sint robusta tolerantia ipsum,
neque sequatur spirituum resolutio, sed, quod & mihi
semper mirabile fuit, petis, videlicet de podagricis, nam
deberet certe ratione materiæ in frigida podagra con-
ferre podagricis, ut sæpe experientia vidi contulisse, sed
non ab ea liberare. quare anxius sæpe in hoc, cogitavi
nunquid hoc in aliquam causam manifestam possem re-
ducere, cum data podagricis decoctio ligni allevet do-
lorem, abbrevietque paroxysmos, non tamen ex toto
liberet. quare dicebam ego in podagra duplicem esse
materiam, videlicet frigidam & humidam phlegmaticam,
quæ sparsa per meatus tendit ad juncturas, & im-
bibitur in ipsis, & materiam aliam phlegmaticam magis
exsiccatam & alteratam alteratione contraria, puta ad
calidum & siccum, vel ad siccum tantum cum frigidi-
tate quæ etiam residet in membro doloroso, & à mem-
bro alio mittitur, quare pro parte competit ratione con-
trarietatis, & pro parte minime contrariatur, cum à
simili non fiat actio notabilis, quanquam simile non in
omnibus sit simile, & ideo poteris dare ipsam, & ego
darem, si illum cum sensuum fere omnium obtusione
regerem, ut fecerunt quamplurimi ex senioribus nostræ
urbis medici, qui consuluerunt cuidam nobili viro Ve-
neto ipsam ligni aquam bibere, inter quos, & ego in-
terfui, dum de tali aquæ assumptione sermo factus est,
non tamen mea fuit opinio ipsum posse liberari. Casus
talis fuit. Clarissimus, nobilis, ætatis consistentiæ,
complexionis sanguineæ, à juventute enim coepit labi
in auditus, visus, & odoratus defectum, qui lapsus tra-
ctu temporis deterior apparuit. qui cum audisset lignum
Indicum conferre chronicis quibusdam ægitudinibus,
voluit in hoc medicos consulere, qui, ut sim brevis,
ipsi consuluerunt, ut omnimodo acciperet istam ligni
decoctionem, sperantes pro majori parte ex ipsa bene
illum se habiturum. quidam tamen nullo pacto ipsam
assumi debere aiebant, quoniam maximi mali ex ipsa
potione periculum imminabat. ego vero (ut dixi) di-
cebam minime posse nocere, immo opitulari, sed non
credebam posse ex toto liberari. qui tamen audita con-
clusionem de assumptione pro majori parte sine discrimi-
ne, bibit ipsam decoctionem cum tenui diætâ, & do-
mi mansionem, & transacto tempore potus, non abso-
lutus, sed allevatus sibi ipsi visus est, videlicet se me-
lius audire, videre, & odorare affirmabat. qua alleva-
tione visa, iterum dicebat se velle decoctionem assume-
re. Possem & scribere quæ acciderint domino Galeot-
to Malatesta militi nobili & strenuo, qui postquam re-
versus est ex castris Viennæ contra Turcarum Impera-
torem, mecum conquestus est de quodam brachii do-
lore, & alterius cruris, quem dolorem sibi accidisse af-
firmabat ex aëris loci frigiditate, cum alioqui sanus fuisset,
etenim Juvenis triginta annorum circiter erat, ca-
lidi & sicci cordis, & hepatis, sed humidi & calidi ce-
rebri. qui cum multa se egisse in evacuando, consilio
plurium medicorum, quæ nihil contulere, dixisset, me
consuluit, nunquid bonum sibi esset, aquam ligni su-
mere in tali, sine spe, dolore, cum indicassem ipsum
etiam frigidi stomachi, multiplicantis multum dephleg-
mate vaporante ad caput, & ad nervos illarum partium
dolorosarum transmissio, jussi factis evacuationibus qui-
busdam, illum sumere aquam, etsi nullam haberem
morbi Gallici suspicionem. in quo potionis tempore &
tenuissima usus est diætâ, manens in lectulo, nihilo-
minus per mensem nihil contulerat. quo viso jussi ex
tertia ligni decoctione illum lavare bis in die membra
dolorosa scilicet manes & sero, & ad modum duciæ su-
per membra calida existente decoctione cadere. qua lo-
tione facta coepit melius se habere, & tandem liber re-
cessit ab urbe Veneta. & ne te in istis morer, ad id quod
tota mente petis, redeo, quod erat an egredientibus do-
mo aquam exhibeam. cui dubitationi respondeo, quod
cum non diversa sit ratio in aëre ab aliis non naturali-
bus rebus, cum sæpe dixerit Galenus, quod regimen de-
bet proportionari in omnibus, ideo cum aqua calefaciat,

moveatque per sudorem & urinam & secessum quan-
doque sensibilibus, & etiam insensibilibus per evapora-
tionem, & hoc aër frigidus constipans, & obturans est
contrarius operationibus dictis. quamobrem quando æ-
gritudo est magna, corpusque strictorum pororum, &
tempora frigida, aut aër constipans, five obturans, nul-
lo modo exire illum domo consentio, imo in lectulo
manere jubeo. quod si ægritudo parva fuerit, & cor-
pus sit bonæ habitudinis, tempusque calidum, utputa
in æstate, do ipsam etiam illis qui domo egrediuntur,
observata tamen regula in sudore, & diætâ, quibus
etiam quantum possunt bibere ut bibant præcipio, ma-
xime inter diem. & sic multos liberavi, qui etiam sum-
pserunt aquam exercentes omnia negotia prætorii, fori-
que, & manualia exercitia, neque unquam vidi ipsam
decoctionem nocere hepati, aut stomacho, aut pecto-
ri, tametsi calidissima ista fuissent membra, quod ratio-
nale est, etenim ex mea rationali sententia audisti non
multum à temperamento elevatam esse ligni virtutem,
neque expoliata ab aliis qualitatibus. Et cum lignum
decoquatur in aqua, si aliquam haberet elevationem ca-
liditatis in gradu aliquo, aqua ipsam retunderet, dein-
de aperit vias hepatis obstructas. quod accidens sæpe est
in causa majoris caliditatis ipsius, retento scilicet san-
guine. sic etiam de pectore dicendum erit si pectus gra-
vetur quibusdam materiis crassis frigidis, nam sua sub-
tillatione cum calefactione, lenitioneque, & actuali hu-
mectatione, ipsi prodesse sæpe expertus sum, & maxi-
me cum electuario de passulis ex dicto ligno facto, quo
frequenter utor in Gallica dispositione. quod cum ita
sit, nullam unquam præcautionem feci, etenim si ali-
quando suspicio hæc mihi contigisset, optima præcautio
fuisset mihi, hepar & stomachum epithemare cum deco-
ctione aut succo endiviæ, cichorei & labruscæ, vel ex
æquivalentibus, utputa inungere hepar, & stomachum
cum unguento santalino, & oleo rosaceo. Verum quo-
niam sapissime visum est, decoctionem ligni datam pa-
tientibus ægitudinem Gallicam novam cum pustulis, in
quibus ex rubore & aliis signis, sanguinis mali & cho-
leræ admixtio multa apparet, vel etiam si patientes san-
guineæ complexionis cum humiditate mala sunt, aut sal-
tem calidi hepatis, inflammabilisque, non conferre ipsis
nisi post multum temporis spatium, immo visum est in
talibus, pustulas non exsicari, sed potius multiplicari
quotidie. Ideo aliqui ausi sunt affirmare decoctionem
ligni non sanare ægitudinem novam, sed hæc istis ac-
ciderunt, ut dixit Aristoteles, videlicet quia ad pauca
respicientes de facili enunciant. etenim si cognovissent
qualitatem decoctionis, & virtutem, scivissent rationem
afferre, quænam sit causa cur pustulæ multiplicentur in
habentibus pustulas dictas morbi Gallici, dum bibunt
dictam aquam decoctionis ligni. quare notare convenit,
quod cum decoctio ista calida sit, acuit sanguinem
lum, & ipsum subtiliat, & quanto aqua fortior est, ut-
puta prima decoctio, tanto magis subtiliat, & mate-
riam morbi Gallici choleramque, & sanguinem, qui
est vehiculum materie venientis ad cutem, cum mate-
ria, quæ est basis, sit frigida & crassa, & per subtilia-
tionem aliorum humorum, vel medicamina subtilie-
tur, ita quod ad cutem ducitur, unde fiunt pustulæ. sic
etiam contingit ex potu dictæ decoctionis in pustulosis,
quoniam sanguis mutatus est à proprio temperamento.
& ideo ego in istis duo semper intendo, videlicet eva-
cuationem choleræ malæ per pharmacum, & sanguinis
per venæ sectionem, ita ut possim judicio aliquo con-
jecturabili, & sanguinis multitudinem, & choleræ etiam
evacuata cognoscere. ad quas evacuationes (quas mul-
tis vicibus facere oportet) sequitur hepatis temperamen-
tum. Et tunc do eis ligni decoctionem debilem, puta
factam cum dupla majori aquæ quantitate, quam com-
muniter in aliis faciam, observeque regulam in omni-
bus, videlicet in aëre, cibo, & aliis, & sic bene sem-
per mihi successit. qui vero dant ipsam decoctionem for-
tem, & sine istis evacuationibus, tam sanguinis mali,
quam choleræ in nova ægitudine cum pustulis, vel ali-
quo tali, laborant incassum, aut parum infirmis pro-
sunt, vel si sanant in maximo temporis spatio id fa-
ciunt. quare nullam aliam alterationem in hepate ex ipsa
decoctione calefaciente cognovi, nisi id quod dixi de
pustulis, & ulceribus inflammatis in nova ægitudine,
quæ in talibus ex potu multiplicantur ex rationibus di-
ctis. Hæc sunt mi Petre doctissime, quæ tibi negotio-
sus Massa morem gerens, currenti calamo scribere bre-
viter, suffurato tempore, volui, existimans me inge-
nuum ingenio viro scribere, quod si quid non adamus-
sim expresse, tua Excellentia non dedignetur aut ex se
corrigere, aut mihi per literas significare, ut clarius scri-
bendo mentem meam tibi significem. vale, & tuum Ni-
colaum Massam, quem cognitum, & non visum tan-
topere

„topere amare ex tui ingenui animi bonitate scribis, amare non desistas. Hæc mihi scribenti, viro doctissimo dubitanti, tumultuario stylo occurrerunt, sed quoniam paucæ aliæ dubitationes extant in tali cura morbi Gallici, quæ sæpissime inter medicos dubitationes non paucas, & quæstiones suscitare consueverunt. Ideo ne amplius noviter medentes ancipites sint, ex eis quasdam utiliores huic nostræ epistolæ adungere non ingratum fore judicavi. Quarum prima est, nunquid danda sit aqua patientibus ægritudinem Gallicam cum totius corporis marasmo, sive carnis consumptione, ut senectutis hecticam posset quis hos pati credere, cum in istis (ut sæpissime vidi) non solum ex ipsa carnis consumptione hoc ambigendum sit, verumetiam ex conditionibus pulsus hoc idem judicare suadeamus, cum sit parvus, frequens, durus, debilis, manens secundum unam dispositionem, sed in istis non est illa caliditas major successiva, dum manus super pulsum per aliquod tempus notabile moratur, nec etiam in talibus videos post cibum per duas horas, & plus, & minus supercalescere, quæ omnia accidentia hecticam febrem insequi solent. Cui dubitationi respondere sæpissime soleo, dandam proculdubio esse aquam decoctionis ligni, quoniam etsi non sine caliditate agat, caliditas ejus tamen non excellens est, sed est parum supra naturalem caliditatem, & ideo fovet calorem innatum, qui est naturæ instrumentum, digeritque materias frigidas sanguini admixtas, & per quantitatem potionis membra humectat humectatione substantifica, & non madida. Et ideo in istis oportet aperire oculos & facere istam ligni decoctionem cum majori aquæ quantitate. dare etiam oportet cibaria boni nutrimenti, & paucarum superfluitatum, restaurantia, & augmentia humiditatem naturalem. dandum est etiam vinum, quoniam est de illis quæ humectant, naturalem humiditatem restaurando, sed in omnibus consuetudo, & corporis robur, & alia consideranda sunt, quoniam individuales conditiones non cadunt sub scientifica cognitione. Neque turbentur ex dictis rationales medici, quoniam tametsi macies, & alia enarrata in aliquibus patientibus morbum Gallicum sæpe inspecta à medicis sint, non tamen sunt ex caliditate accensa in membris radicalibus, sed ex materia crassa multiplicata in hepate, & per venas, & arterias toti corpori communicata, quæ quandoque ex prohibita transpiratione putrescit, unde sequitur calor febrilis, & sæpe non putret, sed manet sic, quæ frigiditate, sive (ut rectius dicam) complexionem per frigidum temperamento sanguinis declinante, & etiam sua viscositate causat duo, primum quorum est, quod spiritus ab ipso sanguine genito in corde est minus calidus, & ex consequenti pro operationibus minus perfectus, quamquam pro aliquibus sit melior inspecta hominis complexionem, ætate, & aliis, nam secundum diversitatem graduum caliditatis fiunt à spiritibus diversæ operationes in animali. Posterius vero est, quod sanguis ita declinans est crassior, & sic non ita ad bene nutriendum bonus, & faciendas oppilationes, sua crassitie per minutas venas nutriendas partes corporis aptior, unde ex defectu nutrimenti proveniente ex causis jam dictis, sequitur macies, & aliæ pulsus conditiones, scilicet debilitas, quoniam spiritus non est ita calidus, neque bonus, frequentia autem ex impotentia dilatandi cor est ex materia frigida spiritui admixta, unde id, quod non potest una ampla dilatatione facere in expiratione aëris, pluribus parvis consequitur. Durities vero fit ex defectu nutrimenti membrorum, quoniam frigidi est indurare, scio enim quod frigiditas, major quam oporteat, corpus humectat, sed ista frigiditas in hepate, sive in massa humoralis, non est frigiditas simpliciter, sed est remissio quædam caliditatis, à qua multiplicantur plures humores phlegmatici, sive pituitosi in massa sanguinea. Et ideo videant juvenes aquam decoctionis ligni convenire in istis, rectificando hepar, subtiliando materiam & oppilationes aperiendo, unde materię crassæ in sanguine evacuantur (ut est videre in istis) aut per sudorem, vel per urinam & quandoque per secessum, & insensibilem etiam evacuationem, quare post potum pinguescunt, & sanantur ab accidentibus morbi Gallici. hoc idem vidi sæpe ex illinitione facta juncturis cum unguentis dictis in tractatu de cura per illinitionem, quoniam subtiliata materia, apertisque oppilationibus, rectificatum est hepar, & sanati sunt & pingues facti fuerunt. Hanc aquam ego dedi etiam quandoque patientibus marasimum absque morbi Gallici suspicionem, sed ex oppilationem universi corporis, vel mesentericarum à materia phlegmatica, sive pituosa prædominante, qui facti sunt pingues cum bono totius corporis colore, & robore, ita ut visi sint rejuvenescere. Secunda quæstio quæ non solum inter medicos extat, verum etiam inter patientes morbum Gallicum, est, nunquid aqua decoctionis ligni liberet à morbo Gallico, sumpta sine illa diætâ tenui ab omnibus prædicata. Cui dubitationi non sine supercilii elevatione in hac disceptatione respondere possum,

A cum, ut dixi in tractatu de modo curandi morbum Gallicum per assumptionem aquæ ligni, sint multi ita ignavi in re medica, quos non puduit dicere, in potione aquæ ligni homines sanari non virtute ligni, sed tenuitate diætæ, quam fatuitatem ibi reprobavimus, & ideo quoniam ibi hoc non addidimus, videlicet aquam decoctionis liberare etiam à morbo Gallico sine diætâ subtili. Ideo sciunt isti, decoctionem ligni datam comedentibus moderate secundum consuetudinem bonas carnes, bibentibusque vinum mediocre, & lymphatum ista decoctione, sive prima, sive secunda, & cœnantes etiam, liberari à morbo Gallico, immo ego liberavi quosdam ex sola lymphatione vini cum aqua decoctionis ligni, videlicet miscendo æqualiter vinum cum decoctione. Verum hoc fuit in pluribus mensibus, similiter etiam qui sanantur, comedentes secundum consuetudinem, & cœnantes, & vinum bibentes, non ita cito sanantur, sicuti utentes mediocri sive tenui diætâ, & hoc rationale est, inspecto modo operationis assumptionis ligni, sive sit per decoctionem (qui modus melior est) sive componendo ex ipso electuario, sive bolos, sive pillulas, sive quovis alio ingenio assumendo ipsum, ut confectioes faciendo ex ipso, & alia, quoniam modus sanandi per assumptionem ligni, quomodocunque sit, est, quia substantia decoctionis, aut ipsius ligni substantia recipitur à venis in hepate, & ibi transmutatur in massam sanguineam & per venas omnes ad totius corporis partes deferitur, non expoliata ex toto à virtutibus jam dictis, quemadmodum dicunt medici de lactuca, quæ generat sanguinem frigidum, quoniam est frigida complexionis. similiter ex assumptione aquæ ligni, vel alio modo, generatur sanguis proportionatus suæ complexionem, & proprietati, & ideo primo recepta in hepate, agit calefaciendo calefactione dicta, rectificando complexionem ipsius, aperiendoque oppilationes, & mundificando sanguinem a frigido humore, & phlegmatico, ipsum subtiliando. similiter transmissio sanguine per omnes partes corporis facit, calefaciendo, subtiliando, mundificando, aperiendo, ultra propriam virtutem quam occultam appellant, cum qua agit etiam in occultam materiæ qualitatem, quæ nil aliud est, nisi resistentia ex complexionem talis admisionis humoris a prædominio pituitosi, sive phlegmatici, ita in corpore ægri alterati, sed semper in omnibus geometricam proportionem necessariam esse judicavi, etenim qui sunt infecti infectione ultima, cum ultimis accidentibus, & antiquatis, non sanantur certe istis levibus remediis, sed ut docte dicebat Hippocrates *ultima ægritudo eget ultima curatione*, ideo in istis, & ultimus modus potionis, & ultima diætâ est necessaria, nisi sit aliquid contradicens, ut est virtus debilis, ad quam dicebat Galenus oportere oculum dextrum dirigi, & sinistrum etiam quandoque. Quod dico de modo curandi per ligni decoctionem, intelligere opus est etiam de cura quæ fit per illinitionem, quæ erat tertia dubitatio, etenim qui levem ægritudinem habent, & sunt fortis virtutis, sanantur sæpissime levissima illinitione, sine mansionem in lectulo, exercentes omnes suas operationes. Et ego plures sanavi cum levissima illinitione unguenti pro scabie Mesuræ, quoniam levis erat ægritudo, sed ægritudo fortis eget, & aëris custodia, & aliarum rerum non naturalium. Multa quidem alia ad hæc addi possent ad diversa accidentia facientia, quæ cum minus necessaria sint, & à medicis rationalibus intellecta, silentio pertransire statui. Ex istis igitur habebunt juvenes quæ possint & audacius, & canonicè non solum morbum Gallicum, sed alias ægritudines dictas curare. sed ante quam ad falsæ periliæ, & radicis Chynæ descriptionem, & præparationem veniam, scribam prius quasdam mirabiles curas quorundam nobilium, qui diu morbo Gallico laborantes, non potuerunt sanitati restitui, tametsi aqua à plurimum doctis, & expertis medicis sibi pro medela præstita fuerit. at qui tandem sanitati restituti fuerunt scribam.

Diximus in ante scriptis capitibus virtutes & operationes ligni Indici, & ejus decoctionis, multis modis antea, sed quoniam tunc temporis omnes operationes ligni Indici non fuerunt notæ, (etenim non semper & in omnibus eodem modo operantur) ideo ut homines qui arte & ratione vivunt, plus videant & intelligant quam antea viderint & intellexerint, operæ pretium duxi, quædam de virtutibus ligni Indici (quæ miracula in re medica fuerunt) & ejus decoctionem dictis & scriptis à me antea ad languentium utilitatem & credentium instructionem, addere; primumque scribam quæ contigerint strenuo Viro Domino Francisco de Plasentiis, Civi & Nobili Cremensi, qui cum esset temperaturæ calidæ, & siccæ, ætatis supra triginta annos, vir plurimorum laborum, incidit tandem in morbum Gallicum, qui nullis unquam auxiliis medicorum tam purgantibus quam alterantibus potuit liberari, sed per multos annos infelicem vitam ducebat. nam cum esset ex proprio temperamento corpus gracile, ex diuturno morbo

gracilior factus, me convenit, narravitque plurima, quæ ipsum die noctueque molestabant, inter quæ erant dolores in omnibus articulis, & musculis membrorum, præsertim in parte anteriori capitis: aderant quin etiam tumores duri non solum in capite, sed in pectore, brachiis, & cruribus, ex quibus quidam exulcerati erant; cumque strenuum, & nobilem militem audivissem, dixi posse illum ab hoc morbo liberari, tametsi diuturnus esset, sed non lenibus illis medicamentis, quibus ipse ab aliis medicis exhibitis recte usus fuerat; nam quampluries Viri docti illi medelam præstiterant, & non semel, sed pluries decoctum ligni tradiderunt, atque etiam linimenta ad morbum Gallicum, administrarunt, neque (ut dixi) liberari potuit, sed in deterius semper malum processit. quare, cum corpus universum labefactatum esset, præsertim jecur, necessum erat jecur refrigeratum ad contraria alterare, & universa membra, referta plurima materia pituitosa, expurgare, atque etiam ad proprium redigere temperamentum, sicque eum sanitati restituere; verum, cum antea audissem, quod non levibus medicaminibus sanitati restitui posset, sciscitabatur qualemnam essent medicinæ quæ illi prodesse possent; respondi easdem esse, quas ab aliis medicis jam habuerat, videlicet decoctum ligni Indici, sed in majori quantitate, & cum alia victus ratione sumptum; qui tandem post multa promisit se omnia facturum. quare expurgato prius corpore à communibus excrementis cum levibus medicinis, jussi, ut biberet decoctum ligni Indici hoc modo, & quoniam æstas erat, mane hora nona vel decima fumebat quinque calices vi-treos dicti decocti calidi, qui calix sex uncias decocti continebat, post quem potum passulas comedeat ad quatuor usque uncias, & in lectulo coopertus per duas horas manebat, quo in tempore plurimum sudabat, plurimumque mingebat, nam & per alia tempora decoctum ligni bibit, minimeque potuit sudare, quinque autem horis post prandium ex pane optime decocto, loto in jure parvi pulli sumebat, & aliquid etiam carnis dicti pulli comedeat, una cum passulis, bibebatque ex secunda decoctione ad libitum, sed deinde horis à prandio iterum quinque cyathos primæ dictæ decoctionis calidæ bibebat, & passulas post comedeat, & in lectulo per duas horas manens cum sudore, & plurimo mictu quiescebat, quatuor postea horis à potu cænat, cæna tamen semper fuit lenior prandio, bibebatque secundam decoctionem ad libitum, qui ante xx. diem ita bene habuit, ut, & dolores recesserint, & tumores dissoluti fuerint, & exulcerationes sanatæ fuerint, volui tamen cum dicta regula hominem usque ad quadragesimum procedere diem, sicque sanus factus, incolumis per multos annos vixit.

Dominus Joannes Broila vir generosus Magnus, dives, & nobilis vir, temperaturæ calidæ & siccæ, cum plurimos annos laborasset morbo Gallico cum tumoribus per universum corpus, præsertim in capite, ex quibus plurimi exulcerati erant, cum ossium corrosione & in capite & facie magis, ita ut non hominis, sed monstri cujusdam speciem præ se ferret. Hic cum tam Turini, quam Mediolani, & Papiæ plurimos medicos ad sui curam accersisset, nunquam potuit liberari, neque potu decoctionis ligni Indici pluries sumpto, neque inunctionibus plurimis factis, neque postremo suffumigiis universo corpori administratis, tandem in Galliam, Lugduni scilicet ad quosdam famigeratos medicos se contulit, qui & ipsi plurimum laborantes nihil fecerunt. hic cum esset sine spe futuræ sanitatis admonitu quorundam medicorum ut me Venetias conveniret, Venetias se contulit, mihi quæ domi narrans omnia præterita, & ostendens omnes tumores, ulcera, & ossium corruptiones, rogabat ut sibi opem ferre vellem, promittens non ingratum se in me futurum esse. Ego vero postquam hominem solatus essem, & jussissem esse bono animo, cum esset hyems & frigidissima quidem, jussi ut maneret domi, & custodiret se ab aëre frigido, quiescens donec tempus mutaretur, non tamen interim defuerunt auxilia quæ ulceribus subvenirent. superveniente autem Februario mense hominem expurgavi, jussique ut biberet decoctum ligni Indici cum medicocri diætâ, quoniam excarnis, & macilentissimus erat. ille tamen credens per cibi abstinentiam citius & melius posse curari, abstinere, & parum aut nihil, me in scio, comedere volebat, sicque processit bibendo usque ad quinquaginta dies, nec tamen convalere potuit, nam & tumores, & ulcera omnia male se habebant. res denique dimissa fuit naturæ cum optimo regimine cibi, & potus & aliarum rerum necessariarum usque in finem Augusti, quo in tempore expurgato corpore, iterum jussi decoctum ligni illum bibere mane & vespere usque ad duas libras cum comestione passularum, & in prandio concedebam carnis portionem, & vini pauciferi cum secunda decoctione diluti potum, qui tamen, cum esset severus, & audivisset victum tenuem plurimum prodesse morbo Gallico, non

parebat, sed abstinere & ab esu carnis, & à vini potu. qui & si per duos menses bibisset, non propterea convaluit, sed una cum tumoribus, & malis exulcerationibus languebat. superveniente vero hyeme volui illi aliquid præter regimen resumptivum injungere. sed una dierum, Famulus quidam sibi carus mihi significabat id esse in causa cur ille non fuerit sanitati restitutus, quoniam non paruit meis mandatis in regimine cibi, & potus. nam cum decoctum ligni bis assumpsisset, nec carnem comedere, nec vinum bibere voluit, & hoc quoniam cæteri medici semper & à vino & à carnibus eum abstinerebant. Cum vero Magnificum virum de futura cura alloquerer, dixi illum minime posse sanari, at ille cum audivisset verbum, turbatus quærebat qualis esset causa, respondi quod ipsemet esset causa, quoniam me decipiebat, cum se minime obedientem præberet meis mandatis, aperuique quæ dixerat mihi famulus. cumque ego sibi meam visitationem negassem, promisit se omnia, quæ imponerem facturum. cumque ego hominem obedientem in futurum esse credidi, in principio veris exhibui iterum decoctum ligni Indici, usque ad tres libras mane, & vespere cum comestione passularum, & in prandio dedi jus pulli, vel vitulinæ carnis, & portionem carnis ad comedendum, jussique ut biberet vinum dilutum ad libitum cum secunda decoctione tani in prandio quam in cæna, neque volui ut ullo pacto sudaret, sed contentus esset copiosa urinæ evacuatione. qui hac ratione bibens decoctum per duos menses, liberatus fuit à tumoribus, & ulceribus, atque sanus & pinguis ex vini potu distribuentis nutrimentum factus, incolumis ad suos consanguineos in patriam reversus est.

Item Illustrissimus ac strenuus Princeps D. M. temperaturæ calidæ ac humidæ, cum subdominio alicujus ficitatis, facientis ad subtiliationem sanguinis, ætatis consistentiæ, cum passus esset morbum Gallicum per multos annos, non potuit ex toto liberari quin relinqueretur ulcus magnum in capite bronchi, cum quo erant corrosæ cartilagine omnes partis capitis bronchi anterioris, ut posset unusquisque internam partem asperæ arteriæ inspicere, & tangere. ulcus quidem erat antiquum ostraciformis multorum annorum, os cujus tantæ latitudinis duo digiti simul conjuncti potuissent facillime ingredi. & cum sapientissimi, ac expertissimi medici ejus consolidationem plurimis remediis tentassent, incassum tandem omnia acta fuere, nam Mediolanenses primarii medici, cum esset Vice dominus in arce, ei medelam præstiterunt, similiter & Januenses primarii medici, nomine inclyti Regis Gallorum, Januæ plurima fecerunt, sed ipsi frustra laborarunt. postremo reversus est ad Regem, Senioresque, & famigerati medici Lugduni eum in curam susceperunt, nec propterea ulcus sanari potuit, ulcus vero talis erat rationis, quod si sine penicillo, vel magno licinio ex bombace facto adaptum fuisset, Illustrissimus Princeps per illud spatium temporis sine voce & dearticulata locutione manebat, appposito vero licinio sive penicillo ex bombace obstruente ulcus, recte, distincte, & sine aliqua difficultate loquebatur. erat quidem vir rufi coloris, habens barbam prolixam, coloris flavi, tendentis ad auri colorem, quæ ulcus perbelle tegebat, & occultabat. & tametsi plurimi essent assistentes nobiles Milites, nemini tamen ulcus erat notum, præter uni, qui secreto ipsi inserviebat. Accersitus igitur ab Illust. Principe, ut eum viderem, sic ille me alloquutus est. *Sunt quam plurimi anni quod te videre pro quadam mea mala dispositione desideravi, à qua usque in hunc diem nemo potuit ex medicis me sanitati restituere, audiveram tamen à Mediolani, à Papiæ, à Januæ, à Lugduni, ac etiam in castris Nicolai Massæ nomen, & plures sanatos ab illo. postea quam igitur pro negotiis Inclyti Regis cum Illustrissimo hoc Dominio huc me contuli, rogo te, ut me in tuam tutelam suscipias, donec Venetiis manebo, nam vere non possum tempus aliquod determinatum meæ moræ tibi assignare. scio equidem id malum quod nunc ostendam tibi, non cito sanari posse, tu vero quid agendum sit jubebis, & ad omnia me obedientem præstabo.* Post quam præfationem, vocavit illum qui ei inserviebat, & ostendit mihi ulcus superius dictum, quo viso cum essent corrosæ cartilagine anteriores capitis bronchi, sic orsus sum, *Illustrissime Princeps non est mirum si tot sapientes, & illustres medici plurimum laborarunt, neque ulcus hoc sanare potuerunt, cum pars quæ deperdita est, sit pars membri quod à semine ortum habet, namque membra à semine orta, si deperdita fuerint, nequaquam instaurari in adultis possunt, in pueris parvis, & adolescentulis aliquando hoc visum est, in adultis vero minime; Cætera partes quæ à sanguine fiunt, facile renascuntur si aliqua de causa deperdantur.* At ille, rogo, inquit, ut quotidie huc accedas, & aliquid, ut tibi videbitur, faciendum injungas, nam ulcus hoc est derelictum postquam plurimis à medicis factis remediis à morbo Gallico evasi. Ego vero cum vidissem Illustrissimum Principem paratum, bonæ habitudinis, & in reli-

reliquis corporis partibus sanum, & tempus esset acceptabile, (erat enim post pascha in principio veris in fine mensis Aprilis) expurgavi corpus à communibus intestinorum & propinquorum membrorum superfluitatibus, bisque sanguinem aperta vena jecoraria misi, deinde jussi, ut aquam decoctionis ligni Indi biberet. qui cum esset assuetus plurimo potui, ut solent Domini Galli facere, cepit prima die bibere mane duas libras primæ decoctionis ligni, ac post passulas comedere, & in lectulo manens per duas horas sudare, sed ante prandium per duas horas bibit ex secunda decoctione libram unam, post quam duabus horis prandium accepit, & fuit ex pane biscocto & passulis simul, bibitque unam phialam aquæ secundæ decoctionis; inter prandium & cœnam ex secunda decoctione ad libitum bibebat; quatuor postea horis ante cœnam iterum primæ decoctionis calidæ tres libras bibit, & in lectulo cooperatus manens per duas horas sudavit, cœna fuit minor prandio, videlicet ex pane biscocto & passulis, & potus ex secunda decoctione ad libitum, processit Illustris Dominus semper potum primæ decoctionis tam matutinum quam vespertinum augendo, & etiam secundæ decoctionis in prandio & cœna, ut tandem ex prima decoctione octo phialas biberet, & ex secunda decem & duodecim, aliquando cum plurimo sudore, & copiosissimo mictu & secessu; & hoc fuit per spatium quinquaginta dierum, in quo tempore sexaginta & plus libras ligni Indi ad magnam stateram consumpsit: super ulcus vero capitis bronchi quater in die apponebatur cotton madefactum spuma primæ decoctionis, nam dum coquerent lignum, spumam ad hanc medelam servabant; sicque Dei omnipotentis gratia, & auxilio præter aliquam spem, Illustrissimus D. evasit sanato & consolidato ulcere epiglottidis, ex toto callo, loco cartilaginis, supergenerato; res profecto mira, & digna ut literis ad hominum languentium utilitatem, & medentium instructionem mandetur: Possem & plura alia miracula, quantitatis operationis decoctionis ligni Indi, quæ in medendo in dies à me visa sunt, scribere, sed si tres casus a me recitati, satis erunt, ut homines aliquando in maximo morbo Gallico se convalere posse confidant. quod si quis alios ægrotos cum sævissimis accidentibus, maximis & fortibus remediis, sanitati restitutos esse scire desiderat, illud assequetur facile, si universum processum istius libri legere voluerit.

CAP. X.

De radice falsæ periliæ, & ejus virtutibus, & operationibus tam in morbo Gallico, quam in aliis præter naturam dispositionibus.

Placuit etiam mihi posteaquam superius diversis & plurimis dubitationibus respondi, ac etiam ligni Indi diversos & plurimos modos præparationis docui, radice falsæ periliæ, seu zarzæ perigliæ huic nostro de morbo Gallico opusculo historiam addere, & modum ipsius virtutis, & operationem ad languentium utilitatem, & medentium commodum scribere: Est igitur Salsa perilia, Radix cujusdam plantæ, quæ, ut dicunt qui ad nos eam asportarunt, (& sunt illi qui ex Lusitania ad novas Indias navigant, ac etiam de navigatione ad illas partes scripserunt) nascitur in insula, quam Punam vocant, quæ non plurimum à civitate, quam Guaya quidam nominant, distat; quæ planta, ut quidam ajunt, dum viridis est, assimilatur volubilibus quibusdam, ut sunt lupuli ascendentes sepes, & ut est vitis tam alba, quam nigra, & similes serpentes super arbuta in eorum extremis ramis ascendentes; & habet radicem prope stipitem insigniter crassam, à qua plurimæ radices tenues procedunt, quarum crassities seu grossities non excedit anseris pennæ crassitiem, quando etiam viridis existit, sed tenuior est, & insignis longitudinis, ita ut aliquando repertæ sint dictæ radices quantitatem sex pedum excedere. Color exterius est nigricans, seu cineritius, interius vero manifestam albedinem, & etiam citrinitatem habent: caules vero, à quibus folia rotunda ut hederæ folia admodum parva enascuntur, rotundi sunt, habentes racemos flores albos producentes, qui racemi post casum florum referti sunt baccis minutis, & rotundis, cujusmodi radicum substantia lenta & viscida satis est, & ad frangendum contumax: Ejus odor quoniam ad nos eam siccam asportant, non percipitur, sed percipitur quidem, si minutim radix incisa in aqua bullierit, nam in tali ebullitione, & post etiam percipitur odor, qui potius ingratus odoratus est, quam suavis, ita ut sit quoquomodo male olens: Similiter si quis masticando, & in ore detinendo, ejus gustum scire voluerit, manifestam amaritudinem cum aliquali stipticitate sentiet, & qualitatem gustum offendentem cognoscet, & ideo sileant qui eam inspidam ex omni parte, & inodoratam esse dicunt, experientia enim & sensus contra eos pugnant. ex dictis igitur collige falsam periliam esse calidam supra secundum gradum, siccam vero supra

A primum versus secundum, non privatam à manifesta subdominante humiditate, quod temperamentum tale esse non solum ex dictis, sed ex aliis multis credere possumus. si quidem, ut ex Galeni doctrina, & ex superius dictis, ubi de ligni Indi qualitatibus scripsi, colligi potest, virtutes medicaminum non solum cognoscuntur per odorem, & saporem, sed etiam experimento, ratione, & discursu. Dicamus itaque, cum ut dictum fuit, hæc radix non careat odore, neque manifesto amaritudinis sapore, ipsam habere caliditatem, (ut dixi) excedentem secundum gradum, & siccitatem propinquam secundo gradui, cum aliquali stipticitate, non privatam levi humiditate. quapropter crediderim ego, quod, si eam viridem habere possemus, de hoc nulla esset dubitatio, sed dictis sic stantibus; videamus nunquid per virtutes, & operationes hujus radice complexionem ejus calidam esse confirmare possumus, cum dixerit Avicenna in *summa de virtutibus*, quod virtutes per operationes cognoscuntur. siquidem cum hæc portio in ventriculo recipitur, alterat, & manifeste calefacit, & ejus calorem auget, atque humiditas superfluitates quoquomodo exsiccat, movetque sudorem, & urinam, & super ulcera sordida posita terget, & mundificat ea, similiter si supra tumores duos posita fuerit, eos resolvit, & si membra refrigerata cum ea decoctione lavaveris, calefacit ea, & dolorem sedat, cum non sit ab humiditate expoliata; & dicunt etiam tam flores, quam fructus ejus, solvere ventrem, & educere materiam permixtam plurimo humori pituitoso, quod experimento comprobatum est. Quare ex istis omnibus operationibus præter odorem, & saporem, dicendum erit, radicem hanc esse calidam, & siccam cum subdominio humiditatis. His sic prælibatis, dicamus medicinam ex tali radice factam, esse modeste calidam & siccam, & ejus operationes sunt, ut imprimis possit stomachum refrigeratum ex præsentia plurimarum cruditarum, vel ex alia causa calefacere, & ejus obstructions aperire. similiter potest hepar aliquo modo refrigeratum, ut est in patientibus morbum Gallicum, calefacere, & ad naturale ejus temperamentum reducere, atque ejus obstructions aperire una cum siccitate, renescque roborare & urinam, atque sudorem largiter provocare, & omnia tam pectoris, quam capitis, & naturalium membrorum, (ut sunt intestinorum omnium) vitia corrigere, si à refrigeratione facta fuerint, ita ut etiam appetentiam ex ejusmodi causa perditam restituat, dolorem juncturarum, nervorum, musculorum, & aliorum membrorum sanet, si à frigida causa fuerit, semota etiam morbi Gallici qualitate; confertque omnibus cutaneis dispositionibus, ut est scabies, & aliæ morbi Gallici infectiones; sanat etiam tumores duos, & ulcera antiqua dicti morbi, & omnia vitia, & mala in quacunque corporis parte, quæ in morbo Gallico acciderent consuevere, & quæ solent sanari ex ligni Indi bibita decoctione, quoniam fere omnes virtutes, quæ in ligno Indico sunt, in hac radice reperiuntur, debiliores tamen. siquidem qui cum hac medicina sanantur, ex facili causa, & non multum post tempus in eandem ægritudinem revertuntur, ita ut etsi sit medicina morbo Gallico proficua, conferens omnibus tam maribus, quam foeminis, prægnantibus, lactentibusque etiam tam pueris quam juvenibus, & senibus, & in quocunque anni tempore dari possit, non est tamen talis & tantæ virtutis ut est lignum Indicum, neque membra naturalia ita roborata relinquit

D ut ligni Indi medicina cum ratione data, est tamen falsa perilia sicuti lignum Indicum, medicina securitatis, & sine discrimine dari potest, quæ ex novis Indiis ad nos asportatur. Non desunt tamen qui afferant ipsam esse similem asperam, scriptam à Dioscor. lib. iv. *simplicium medicamentorum*, nihilominus si quis, quæ de similace aspera scripserit Dioscorides, attendere voluerit, cognoscet similitudinem esse dixerit ex loco, in quo una & altera nascitur, ut contingit in multis aliis plantis diversis in locis nascentibus, quæ etsi speciei ejusdem sint, non tamen in omnibus simillimæ existunt.

CAP. XI.

De regulis observandis ab illis qui decoctum falsæ periliæ bibere voluerint, ac etiam de præparatione decocti ipsius.

Si Quis igitur à morbo Gallico ex potu decoctionis falsæ periliæ sanari desiderat, primum sex rerum non naturalium rectum regimen illum observare necessum erit; caveat igitur ab aëre frigido, ventoso, & pluvioso, præsertim nocturno; caveat etiam à forti, & laboriosa exercitatione, quoniam in loco calido quiescere oportet; caveatque à cibi & potus quantitate & qualitate, & studeat ut sit quotidiana ventris inferioris excrementorum evacuatio; in die, sive à prandio, non dormiat, sed nocte horis congruis; ab omni venereo amplexu se absteineat, &

de futuro rei successu (scilicet de recuperanda sanitate) bene speret; propterea ante dictæ decoctionis exhibitionem, operæ pretium est, corpus convenientibus medicamentis expurgare, & etiam per venæ apertionem, si opus fuerit, sanguinem mittere, vel per appositionem cucurbitularum cum sacificatione, aut per applicationem sanguifugarum ad venas hæmorrhoidales per illam regionem sanguinem evacuare, & hoc fiet secundum regulam & modum dictum, ubi de regimine & modo evacuationis illorum qui decoctum ligni Indici bibunt, scripsi; sed omnia fient secundum ægritudinis tenorem, & infirmi virtutem, ætatem, & anni tempus, ut scilicet omnia necessaria sint parata, & etiam corpus expurgatum secundum rei necessitatem semel, bis, & ter si opus fuerit: quibus factis, præparatoque cubili, in quo aer nullo modo sit frigidus, sed modeste calidus, decoctionem salsæ periliæ sic præparare studebis. *Recipe Salsæ periliæ optimæ & recentis minutim incise, & in mortario contusæ unc. iiij. Aquæ fontis, sive putei lib. xvj. ponantur in olla nova, nitida, lapidea, vel in lebetes lapideo, & infundantur per vigintiquatuor horas, deinde bulliant in olla cooperta lento igne ad consumptionem medietatis & spumentur, spumaque in aliquo vase lapideo servetur, quoniam ipsa medetur doloribus, tumoribus, ulceribus, & aliis affectionibus cutaneis, & exterioribus, & postquam refrigerata fuerit decoctio, coletur, & in vase vitreo servetur, & hæc erit prima decoctio, de qua detur calida patienti mane in diluculo cyathus ad quantitatem octo, vel decem unciarum, plus minusve, secundum morbi exigentiam, & ægri tolerantiam. post quem potum, comedat ex passulis duo cochlearia, stetque in lecto, & coopertus sudet, si fieri potest, per duas horas, deinde quatuor horis post, accipiat prandium, quod sit ex quatuor uncis biscocti; & duabus uncis passularum; bibat ex secunda decoctione ad libitum, ad stomachi tolerantiam, quæ sic præparari debet. Accipe salsam periliam, quam semel ebullisti, & desuper pone libr. xij. aquæ fontis, vel putei, & iterum pone ad ignem, & bulliat ad consumptionem medietatis, & refrigerata, & colata servetur in alio vase vitreo, de qua tam in prandio quam in cœna bibat, & etiam inter prandium & cœnam, si opus fuerit, transactis à prandio octo horis, iterum primam decoctionem bibat calidam ad dictam quantitatem, comedat post passulas, & in lecto se cooperiat, ut sudet per duas horas, & post assumptam decoctionem quatuor horis cœnet, & cœna sit minor prandio, videlicet ex pane biscocto ad tres uncias, & ex passulis ad duas uncias, deinde nocte dormiat ad libitum coopertus, sicque procedat per novem, aut decem dies hanc potionem bibendo, & regimen cibi, & potus, & sudoris observando; quod si non allevatus fuerit, venter vero non fluxerit ita ut excrementa cibi non vacuentur, detur aliqua levis medicina quæ alvum subducere possit secundum morbi indigentiam, & virtutis tolerantiam, utputa in morbo novo cum papulis electuarius lenitivum, vel pillula de fumo terræ: quod si cum doloribus nervorum, & juncturarum fuerit, addantur pillula de hermodactylis, vel fetide mane in aurora, vel detur decoctum dimidiæ uncie senæ, & duarum unciarum passularum ex jure pulli factum; nec propterea à potu dictæ decoctionis cessare oportet, sed continue bibat ut dictum fuit. quod si post decem dies, morbus & accidentia, non allevata fuerint, fiat decoctum fortius hoc modo, videlicet bulliat aliquantulum plus, ita ut plus dimidiæ partis per ebullitionem absumatur, deturque tam mane, quam vesperti major decocti quantitas, puta ad duodecim unciarum pondus & plus, sicque procedat usque ad terminum viginti dierum. similiter tam in prandio, quam in cœna, majorem quantitatem secundæ decoctionis bibat, & transactis viginti diebus iterum cum electuario lenitivo, vel cum dictis pillulis expurgetur æger, & præter panem biscoctum & passulas, comedat etiam optimas carnes, puta pullorum gallinaceorum, perdicum, turdorum, vituli, vel hœdi lactentis, bibat etiam vinum pauciferum dilutum aqua decoctionis cinnamomi, & passularum; sicque regatur, donec vires instaurentur; caveat etiam post dictos dies ab aëre frigido, & comestione crassorum cibariorum, ut sunt carnes porcine, agnina, bovine, leporina, & similia, dimittatque caseum, & omnia lacticia, dimittat etiam pisces, & salita omnia; caveat præterea à nimio sudore, & nimia inedia, & præsertim ab omni complexu venereo, ut forte post corporis inanitionem ex dictis virtutes vel impediuntur à proprio munere, vel resolvantur. siquidem si virtus vel impedita, vel resoluta fuerit, nullum auxilium sanare potest, sed aut impedimentum amovere oportet, aut virtutem roborare, quoniam virtus est illa, quæ sanat, auxilia vero medicinalia, vel corroborando, & augendo virtutem ipsam adjuvant, vel removendo impedimenta, ipsam ad operationem dirigunt. Sunt tamen plurimi qui diversas præparationes salsæ periliæ præter jam dictam superius, docent, quæ*

tamen non plurimum à supradicta differunt: ideo ne aliqua ex parte ægris, & medentibus deficere videar, quosdam alios præparationis modos subscribam, etenim primi illi, qui salsam periliam ad nos asportarunt, sic eam præparare docuerunt. *Recipe salsæ periliæ minutim incise, & contusæ unc. iiij. & infundantur in libris octo aquæ fontis, seu putei horis viginti quatuor, in olla lapidea nova, nitida, & postea projiciatur aqua illa, & iterum super dictam salsam tantundem aquæ fontis pone, & bulliat ad consumptionem medietatis ad lentum ignem, olla cooperta, & post refrigerationem coletur, & colatura in vase vitreo, seu vitreato servetur, & hæc erit prima decoctio fumenda mane in aurora, & vesperti quatuor horis ante cœnam ad quantitatem sex, aut octo unciarum, post quam cochlear passularum comedat, & coopertus in lectulo sudet, & sic procedat per novem continuos dies. Cibus vero sit quatuor horis post potum, & sit ex pane biscocto cum passulis, & amygdalis, bibatque ex secunda decoctione sic præparata. *Recipe salsæ periliæ unc. ij. & pone in olla lapidea, quæ sit satis ampla, deinde pone desuper aquæ fontis libr. viij. & confundantur per 24. horas, postea projice hanc aquam, & iterum pone tantundem aquæ & bulliat ad consumptionem medietatis olla cooperta, quam refrigeratam, & colatam in vase vitreo servabis, de qua tam in prandio quam in cœna bibat ad libitum pro stomachi tolerantia, & sic continuo bibendo per spatium viginti dierum procedat, donec æger sanitati restitutus fuerit. et si venter non sponte egerat, accipiat pillulas de fumo terræ ad cœnam alvum, & post viginti dierum spatium comedat carnes pullorum, vituli, hœdi juvenis, & alias optimas carnes. bibat etiam vinum dilutum cum secunda decoctione, & sit pauciferum, sicque procedendum erit usque ad quadragesimum diem, si non post vigesimum bene habuerit. Alii vero aliter hanc salsæ periliæ decoctionem præparant, non tamen plurimum differunt à supra scriptis. *Rec. salsæ periliæ contusæ & minutim incisæ unc. iiij. Aquæ fontis vel putei libr. x. confundantur per diem, & noctem in olla lapidea nitida, & pone ad ignem, ut bulliat ad consumptionem medietatis, & refrigerata coletur, atque in vase vitreo servetur, & ista erit prima vocata decoctio, de qua exhibent mane in aurora, & vesperti quinque horis ante cœnam, deinde super illam salsam, quæ semel decocta fuit, iterum ponunt libr. xij. aquæ, & iterum bulliunt ad consumptionem medietatis, & post refrigerationem colant, & in vase vitreo servant, & est secunda decoctio, de qua dant patienti ad bibendum tam in prandio, quam in cœna. sed si quis hanc decoctionem fortiolem facere voluerit, ponat unc. vj. salsæ periliæ, & libr. x. aquæ, & bulliat ad consumptionem medietatis, & faciat secundam decoctionem, ponendo super salsam semel ebullitam libr. xij. aquæ & bulliendo usque ad consumptionem medietatis, ex quibus datur prior mane, & vesperti calida ad quantitatem octo unciarum, & plus secundum modum ægritudinis, & ægri tolerantiam, secundam vero bibat in prandio, & cœna ad libitum: quod si ægri debilis natura fuerit, vel ex morbi longitudine talis, comedat carnes optimas vel vituli, vel hœdi lactentis, pullorum, aut perdicum, & consimilium, bibatque secundam decoctionem; Prandium sit sex horis post primam decoctionem, quinque vero horis à prandio sumat iterum primam cum passulis, & manens in lecto coopertus sudet. Alius hic est modus præparationis. *Recipe Radicis salsæ periliæ unc. viij. Aquæ fontis, vel putei libr. xv. infundantur per diem & noctem, & in lebetes lapideo cooperto bulliat ad consumptionem medietatis, de qua datur in aurora, & vesperti ante cœnam, ac etiam ex eadem in prandio, & cœna dant, & exhibetur ad libitum; & transactis duodecim diebus, cibetur largius, dentur scilicet carnes optimæ, & vinum dilutum, sicque procedendum erit usque ad vigesimum diem. sed esto memor semper decoctum expumare, quoniam hæc spuma si posita fuerit super membra dolentia, dolorem mitigat, & mulcet, similiter super apostemata dura imposita pannis lineis in ipsa madefactis, mollit ea, & ulcera sanat, ut summam dicam in salsæ perilia sunt omnes virtutes sicut in ligno Indico sunt, sed debiliores, & ideo medici non pauci ejus virtutem augere conantur cum permixtione ligni Indici, & corticis ipsius ligni, atque aliarum medicinarum, & aliorum simplicium permixtione. & ut omnia medentibus nota sint, ponam quosdam modos præparationis salsæ periliæ cum aliis simplicibus medicinis quibus utuntur in sanando morbum Gallicum, & alias difficiles ægritudines, & primum, *E Accipe salsæ periliæ incisæ, & contusæ unc. iiij. Corticis ligni Indici unc. ii. Aquæ fontis libr. xvj. infundatur per diem & noctem, & bulliat ad consumptionem tertiæ partis, vel medietatis si eam fortiolem facere desiderant, & colatam servant in vase vitreo, & est prima decoctio. postea tantundem aquæ super res, quæ primo ebullitæ fuerunt, ponunt, & iterum ad consumptionem tertiæ*****

partis bulliunt, & post colaturam in vase vitreo servant, & est secunda decoctio, & ex prima exhibent mane & vespere, & ex secunda in prandio, & cœna, cum regimine sudoris, cibi, & potus, & aliis dictis superius per spatium viginti dierum ad minus. Sunt præterea qui hanc decoctionem sic præparant. Rec. falsæ periliæ unc. iij. corticis ligni Indici unc. ij. Aquæ fontis, sive putei lib. x. vini albi optimi lib. v. infundantur, per xxiiij. horas, deinde bulliant ad consumptionem tertiæ partis & coletur, & in vase vitreo servetur, & est prima decoctio sumenda mase, & vespere ad quantitatem octo, vel decem unciarum. deinde super falsam periliam, & corticem ligni, quæ semel bullierint, pone tantundem aquæ, & vini quantitatem, & bulliant ad consumptionem tertiæ partis, & est secunda decoctio, quæ datur in prandio, & cœna. in reliquis servetur ordo sicut in ligni Indici potione dictum fuit, & etiam in decoctionis potu falsæ periliæ ex simplici aqua præparatæ, sed cum pane biscocto & passulis, sudore, & reliquis dictis. Præparant quoque sæpissime falsam periliam cum simplicibus quibusdam respicientibus diversa membra, & ægitudines, ut in febribus cum cichoreo, endivia, & boragine, & in papulis cum fumo terræ, in capitis dolore cum betonica, & in aliis membris cum stœchade, yva, & in difficultate urinæ, & multis obstructionibus cum agrimonia, & exhibent, ut dictum fuit, sine vino, & sine carne, sed biscoctum panem cum passulis comedunt. Nec desunt qui etiam decoctionem falsæ periliæ solutivam faciunt hoc modo. Rec. falsæ periliæ minutim incisæ, & in mortario contusæ unc. ij. passularum unc. iij. senæ unc. iij. Aquæ fontis lib. xij. infundantur per diem, ac noctem, deinde bulliant in lebetè lapideo, cooperto, lento igne ad tertiæ partis consumptionem, de qua exhibeantur, mane unc. vj. & plus etiam semel in die. quæ continua exhibitio non est ex omni parte tuta, quoniam timorofum est solvere ventrem super ventris solutionem. Porro sunt, & qui in exhibitione cujuscunque decoctionis, sive illa fuerit ligni Indici, sive falsæ periliæ, sive radice Chinæ (de cujus præparatione paulo post dicam) singula quoque hebdomada, vel bis in hebdomada exhibent ægris medicinas ventrem solventes, ut est sena, & alia composita electuaria, & pillulæ. quod quantum sit rationi consonum judicent qui ex methodo artem exercent, siquidem omnes prædictæ decoctiones, aut sudorem, aut urinam provocant, sed solvere ventrem contraria est operatio, quare qui rationales sunt istos regulare possunt, & volui hoc adnotasse ad languentium utilitatem, ut rationales medici possint cum experimento rationabiliter procedere, & ægris secundum necessitatem succurrere, modo cum una, modo cum alia medicina procedendo secundum morborum magnitudinem & pertinaciam. Dixi superius falsam periliam habere virtutes plurimas, & esse medicinam securitatis, non tamen esse ita validam sicut lignum Indicum, nam longe majores, & fortiores ligni Indici virtutes invenies, multique, & plurimi fanitati restituntur, & non in recidivam tam cito deveniunt, sicuti qui ex decocto falsæ sanitati sunt, nam ligni Indici decoctum præterquam quod diversas dispositiones morbi Gallici removet, sanat etiam quasdam alias dispositiones præter naturam, quæ sunt soboles morbi Gallici, membra quoque naturalia ita roborat, & roborata relinquit, ut nonnisi à forti causa sanati recidivare possint, & hæc de falsæ periliæ conditionibus, præparatione, & operationibus in præsentia dicta satis erunt, si prius quæ quidam medici in aliis ægitudinibus facere solent, scripsero. siquidem in quibusdam morbis sanatu difficilibus exhibent decoctum falsæ periliæ cum illis simplicibus, quæ illis morbis opitulari solent, puta in febribus diuturnis, pendentes ab humore putrescente cum admixtione plurimæ pituitæ crassæ sic præparatur. Recipe Radicis falsæ periliæ unc. s. foliorum cichorei, boraginis, betonica, vel agrimonie an. M. j. Aquæ fontis, vel putei lib. 2. infundantur per xij. horas, & bulliant ad consumptionem tertiæ partis, de qua bis in die sumunt, videlicet mane, & vespere quatuor horis ante cibum, & in aliis morbis antiquis, & sanatu difficillimis addunt ea, quæ illis ægitudinibus proficua sunt, puta in juncturarum doloribus, & articularibus morbis admiscunt betonicam, yvam, stœchada, salviam, & similes. quod si eam solutivam facere volunt, bulliunt hermodactylos, senam, turpeihum, & similia simplicia. quo annotato ad declarationem radice Chinæ, & ejus virtutes, præparationes, & usum in sequenti capite sermonem convertam.

CAP. XII.

In quo de radice Chinæ differitur.

Qui de Radice Chinæ historiam scribunt, ac etiam ii, qui ad nos ex China Indiæ insula sic nominatam ad nostras regiones asportant, plurima narrant, & dicunt,

A quæ, quoniam ad nostrum institutum minime faciunt, ea pro majori parte silentio pertransire decrevi, sed tantum ea, quæ legentes ad rectam curam morbi Gallici & aliorum morborum, quibus hæc radix auxiliatur, instruere possunt, scribere conabor. Est itaque China Radix quædam, quæ in ultima insularum Indiæ (quam insulam Chinam vocant) reperitur, & ut ajunt, nascitur in locis sabulosis prope mare, ut plurimum, habetque figuram ad similitudinem radice nostri vulgaris acori, vel radice arundinis, seu cannæ hortensis, aut radice ireos, siquidem tam in figura quam in substantia plurimum istis assimilatur, nam geniculata, & nodosa est, & color corticis ipsius superioris subrucci coloris est cum livore, & citrinitate, intus vero rupta radice rufescit cum quadam levi albicatione, & roseum colorem præ se fert cum albedine mixtum. Ejus substantia non est dura admodum, sed mediam quandam substantiam inter duritiem, densitatem, mollitiem, & raritatem tenet, & odorem habet non suavem, nec plurimum tamen olfactum offendentem, non tamen caret omni odore, ut quidam dicunt, cum post ebullitionem, & in ebullitione manifestus aliquis levis odor sentiat si decoctum ad nares admoveatur, aut si radice decoctum manibus contractes. Sapor vero in masticatione ipse manifestissime amarus gustui est, siquis frustum radice masticare voluerit, & masticatum in ore per aliquod spatium temporis detinuerit, nam amarum saporem ipsam manifeste habere cognoscet, cum manifesta etiam stipticitate, quare ex odore, & sapore, una cum suis virtutibus, & operationibus, ejus temperiem calidam in secundo gradu, & siccam in primo esse necessarium est dicere, quæ tamen vero exspoliatur ab aliis qualitatibus subdominantibus in ea existentibus ex elementorum permixtione, ex quibus proprium temperamentum cum prædominio caliditatis acquisivit. ex quo apparet error illorum qui hanc radicem inodoratam, & inspidam dicunt, & scribunt, cum sensus illos redarguat, ego verò non semel tantum frustum istius radice volui mandere, & dentibus confregi, & aliis sensatis & doctis viris ad masticandum dedi (ne forte in proprio sensu deciperem) qui omnes, ut ego etiam, affirmant, post masticationem saporem aliquem amarum sentiri manifestum, & stipticitatem quandam, similiter post ebullitionem odoravi, & aliis ad olfaciendum dedi, qui mecum omnes, odorem aliquem levem percipi affirmant, & cognoscunt, ut ego cognovi. quem odorem melius percipiet, si radicem ebullitam calidam manibus tractare quis voluerit. qui odor neque gratus, neque horrendus est, sed quoquomodo insuavis. quare cum dicta ab omnibus experiri possint, non ulterius in ejus manifestatione laborabo, sed satis erit locum aliis aperuisse, ut veritatem, & causam, virtutum & operationum istius radice habere possint, quæ virtutes istæ sunt; nam hæc Radix imprimis modeste calefacit, & exsiccat exsiccatione levi; & non exspoliatur à partibus aëreis, quæ ipsam radicem aliquo modo raram reddunt, & in primo gustu linguam mulcet cum aliquo subdulci sapore, ex quo non caret virtute humectandi, contraoperante aliquantulum siccitati, quæ talis est, ut sine controversia operari possit, neque hoc repugnat illustrium Antiquorum veritati, ut videre est ubi de virtutibus ligni Indici indagandis clare scripsi. quam temperaturam, & prædominantes primas qualitates sequuntur operationes, quæ tales existunt, siquidem (ut dixi) modeste calefacit, & aperit vias urinæ & sudoris, atque malas superfluitates frigidas à prædominio in venis & ambitu universi corporis infarctas resolvit, & in vapores convertit, ventriculi & intestinorum lentos & frigidos humores lenit, tergit, & dissolvit; est & aliquando ventris lenitiva, præsertim si passulæ una cum ipsa potione comedantur; educit etiam diversitatem excrementorum, estque medicina ventriculo ex præsentia plurimæ pituitæ laboranti, vel à mala frigida temperie alterato; corrigitque frigida vitia jecinoris, lienis, & renum, & ejus obstructiones aperit; mundificat sanguinem à crassis & lentis excrementis cum eo admistis; prodest nephriticis, & calculosis, atque etiam articularibus doloribus; confertque ulceribus novis, & antiquis malis, & sanat dispositionem morbi Gallici tam novam quam antiquam, cum pustulis & aliis cutaneis infectionibus: prodest depilationibus, & corrosionibus gingivarum & casui dentium à morbo Gallico provenientius; sanatque dolores, tumores, ulcera, & nervorum contractiones ab eodem morbo prodeuntia; & ut summatim dicam, infrigidatos, stupidos, resolutos, marasmos, difficulter spirantes, & quæcunque vitia dicti morbi occasione contingere solent, sanare valet, si debitus tamen ejus decocti præparationis modus, ut ex sequentibus videbis, servetur.

CAP. XIII.

De modo præparandi radicem Chinæ in cura morbi Gallici, & de ejus exhibitione.

Primum deligenda illa radix est quæ recens sit, si fieri potest; quod si recens haberi non potest, sit illa saltem quæ non plurimum exsiccata sit, neque à carie corrosa, sed sit substantiæ densæ & ponderosæ, & in colore intus rubens appareat, habens etsi non manifestam humiditatem, saltem lentorem, ut minime fungosa, aut frangibilis facile sit. sed cum per spatium viginti quatuor dierum ejus decoctionem bibere operæ pretium sit, procuret habere ægrotus libras duas dictæ radice, quæ dividendæ erunt in viginti quatuor uncias separatim, ex quibus divis partibus accipe *unciam unam*, & eam in subtilissimas laminas unguium simillimas cultro incidito, & incisam in olla lapidea nova, seu nitida ponito, & desuper libras duodecim aquæ fontis, vel putei optimæ, non paludosæ, nec salitæ aut amaræ ponito, sicque per vigintiquatuor horas confundi seu macerari finito, olla cooperta coopertorio, ut minime spirare possit. quæ olla sit majoris continentie quam duodecim librarum aquæ saltem ad tertiam partem ut libere possint cooperta olla simul ebullire, ita ut sensim ebulliendo, tertia pars aquæ absumatur, post quam tertiæ partis consumptionem, olla ab igne amoveatur, & coopertam dicto operculo lapideo, vel ligneo, & in loco plurimæ frigiditatis, & in quibusdam pannis involutam refrigerare dimittito. dixi operatam, ne ejus vis aërea subtilis nimium dissolvatur. quæ decoctio est illa quantitas, quam in una die, videlicet in spatio 24. horarum bibere necessum est; & quoniam decoctum hoc minime ad plures dies servari potest, quin aut acefcat, vel aliam corruptionem recipiat, ideo quotidie modo superius dicto hanc decoctionem præparare operæ pretium erit, scilicet unciam unam radice in subtilissimas laminas incidendo, & duodecim libras aquæ desuper ponendo, ut per vigintiquatuor horas macerentur, & postea in dicta olla ad tertiæ partis consumptionem bulliant, sicque singulo quoque die decoctionem facere necessarium erit usque ad vigintiquatuor dies. Radices vero in laminas incisæ, quæ indies ebullierint post colaturam, servare oportet, & in loco umbroso super tabulas sparsas, ut exsiccentur, dimittito, & servato, ut post potum vigintiquatuor dierum, facta decoctione secunda, si æger non ex toto à morbo, & suis accidentibus liberatus fuerit, eam bibere possit, ut perfectam sanitatem consequi valeat. Sed antequam hanc decoctionem æger bibere incipiat, operæ pretium erit convenientibus medicaminibus communes superfluitates ventriculi, & intestinorum, & propinquarum venarum expurgare secundum ægri indigentiam, & viriū, & anni temporis tolerantiam, ut dictum fuit ubi de exhibitione decoctionis ligni Indici scripsi, ut exempli gratia, si corpus fuerit cacochymum expurgetur cum electuario lenitivo, aut diacatholico, vel de sebesten, facta prius præparatione, seu digestionem cum syr. de fumo terræ, de betonica, vel rosato, dilatis cum aquis stillatitiis lupulorum, endiviæ, & similibus, vel cum decocto passularum, boraginis, buglossæ, betonice, & lupulorum; vel fiat cum decoctione epithymi Mesuæ. Quod si corpus plethoricum fuerit ex abundantia sanguinis mali, aperiatur vena jecoraria, & postea iterum expurgetur eisdem electuariis addita confectio Hamech; quibus factis evacuationibus decoctionem Chinæ sic bibere incipiat. Mane in aurora in lectulo manens assumat quartam partem superioris decoctionis calidam, vel saltem illam quantitatem quam fumere sine stomachi offensa poterit, deinde cooperiat se pannis laneis, vel culcitra, ita ut fudet, si fieri potest, sicque per duas horas maneat coopertus in lectulo, toleretque egressum sudoris quantum tolerare poterit, quoniam sic & citius & melius sanitati restituetur. Verum enim vero sunt, qui præter potum, quem mane biberunt, etiam tantundem dictæ decoctionis septem horas post prandium bibunt, & in lectulum se recipiunt, cooperiuntque se pannis ut fudent, & post duas horas cœnæ accipiunt; attamen major pars mane tantum bibunt, sed animadvertendum est quod si æger sudaverit, non debet manere semper in uno loco, sed mutet in eodem lectulo locum, & locus, ad quem mutatur, nullo modo frigidus sit, tergantur sudores linteis & pannis lineis calidis, & post duas horas à lectulo surgere poterit, ea tamen lege, ut neque aëri frigido, neque ventis, vel aliquo nocuo loco se exponat; induatque vestimenta secundum temporis opportunitatem, & si fieri potest, nullo modo domum egredia-tur, si quidem plurimum nocet exponere se aëri frigido post sudorem, præsertim primis illis diebus usque ad quartumdecimum, interdiu vero aliquam partem dictæ decoctionis calidam, si poterit, bibat; quod si calidam bibere noluerit non sit tamen frigida ut à stomacho actuari

A possit; sicque per vigintiquatuor dies bibendo procedere oportet, & quotidie novum decoctum facere, & omnem alium potum dimittere sive sit aquæ, sive juris, sive aliquid aliud genus potionis.

CAP. XIV.

De ordine, & modo cibandi, ac de aliis regulis in hac curationis modo observandis.

Sequitur, ut in hujus decocti radice Chinæ exhibitione cibi & potus qualitates & modum, quem bibentes observant, scribam, qui talis est. Dum hanc decoctionem bibunt, in primis ut comedant optimas carnes gallinarum scilicet, vel caponum juvenum, aut pullorum, vel vituli, vel hœdi, & similibus jubent, quæ tamen elixæ sint sine sale: quod si aliquid admisceant ut gratiores reddantur gustui, apponunt dulcia, ut sunt passulæ, saccharum, mel, & similia dulcorantia; abstinent à piscibus, ab acidis, & frigidis omnibus comestibilibus, ut est acetum, omphacium, (agrestem vocant) poma arantia, limonia, & ejus generis quæ refrigerare possunt, ut sunt poma, pruna, cerasa, amarena, & reliqui tam fructus quam herbæ, & radices refrigerantes; præsertim à coitu & amplexu venereo; comedunt igitur panem optime fermentatum & coctum, ex jure dictarum carnum lotum, aut bullitum una cum dictis carnibus tam in prandio quam in cœna, modesta quantitate, secundum hominis consuetudinem, & virtutis ventriculi tolerantiam: comedunt etiam una cum pane in jure loto, & carnibus aliquid quod possit ventum discutere, & dissipare, ut sunt semina anisorum, feniculorum ex saccharo conditorum, & cinnamomum, & similia, atque etiam dulcia quæ cum saccharo, & melle præparantur, quæ tamen ventositatem dissipare valeant, ut sunt cortices citri, & zingiber, & reliqua talia: Abstinent ab omni potu vini, & aquæ, vel juris per totum spatium viginti quatuor dierum, sed loco potus bibere oportet decoctionem dictæ radice Chinæ, tam in prandio quam in cœna. Sed quoniam aliqui sunt, qui ex consuetudine, vel ex aliqua alia causa, puta ventriculi imbecillitate vel alia, sine vino plurimum languent, & angustantur; ideo in istis dandum erit aliquid vini permixti cum dicta Chinæ decoctione, de qua decoctione tam in prandio quam in cœna, & inter prandium & cœnam ad libitum bibere possunt: transacto termino viginti quatuor dierum, tametsi domum æger egredia-tur, optimum erit ad perfectionem curæ decoctionem secundam bibere mane ad quantitatem tolerantie stomachi; quæ secunda decoctio sic præparatur. Accipe quantitatem omnem radice incise, & semel bullitæ, atque in umbra exsiccatæ optime contuse, & quotidie super unam unciam dictæ radice optime contusæ tantundem aquæ superponito, sicut in prima decoctione fecisti, & iterum ad ignem ad consumptionem tertiæ bulliant, sicut prius factum fuit, & ex eo mane, & inter diem bibat, & hoc donec perfectam sanitatem acquisierit, quod cognoscitur ex omnimoda accidentium remotione, & ex operationum bonitate: sicque, ut dixi, procurandum erit sine intermissione. Sunt etiam aliqui alii modi præparandi hujus radice decoctum, nam accipiunt hujus unc. iiij. cultro subtilissime incise, & in subtilissimas laminas redactæ, & in vase amplo lapideo impositis superponunt aquæ fontis lib. x. Vas sit amplum ut xv. etiam libras aquæ capere possit, habens os aliquantulum strictum, & dimittunt per vigintiquatuor horas in infusione, postea ponunt ad ignem coopertum, ut ad consumptionem tertiæ partis bulliat, & post refrigerationem per pannum lini colant, & vase vitreo seu vitreato servant, & frusta radice semel ebullitæ & ipsa servantur, & in umbra exsiccentur; & hanc decoctionem sic colatam in mane, in aurora calidam bibant quantum tolerare possunt patientes ad quantitatem octo vel decem unciarum: similiter & vesperi horis quatuor ante cœnam, tantundem dicti decocti fumere oportet cooperiendo se in lecto ut fudent si fieri potest, & per duas horas maneant: In prandio vero & cœna bibant ex eadem decoctione quantum bibere voluerint, & etiam inter prandium & cœnam, & in aliis horis, vinum quoque tam in prandio quam in cœna cum dicta decoctione lymphetur, & sic dilutum fumatur. Notandum tamen erit quod si transactis vigintiquatuor diebus æger bene se habuerit, ita ut sanetur, & ab accidentibus morbi liberatus fuerit, & secundam dictam decoctionem radice Chinæ bibere voluerit, potest illam bibere, quoniam perficiet curam, sed calida sit, & maneat in lecto per duas horas coopertus ut fudet, & quantitas potus sit moderata secundum præteriti morbi, & præsentis virtutis exigentiam. Decipiuntur utique qui credunt, quod si quis tam istius quam aliarum medicinarum plurimo, & longiori tempore usum frequentaverit pertinacia quadam magis prodesse poterit, cum secus sit, nam medicinæ præterquam quod virtutem ad malorum humorum consumptionem dirigunt & adju-

adjuvant, lædunt etiam corpus, alterando illud sua pharmacali operatione: unde sæpe fit, ut exinanito corpore, & virtute imbecilli facta, neque ex toto mala morbi temperie remota, medicamentoque continuato, quod purgando, vel alterando est, novæ malæ materiæ regenerentur, prioribus deteriores ob virtutis debilitatem, unde sequuntur dolores, vel alia deteriora accidentia; & ideo cauti sint medentes, modeste in omnibus agendo, usque ad terminum sanitatis, ita ut si post assumptionem dictæ decoctionis æger non ex omni parte bene habuerit, non sit propterea de salute desperandum, etiam si accidentia non ex toto remota fuerint, dummodo mitiora & leviata sint, ut jam virtus postquam roborata fuerit, possit reliquum corrigere, & absumere, debito in sex rebus non naturalibus regimine observato; & quoniam in tali morbo & pustulæ, & tumores, & ulcera, & dolores, & pilorum casus, atque dentium & gingivarum corrosiones sæpissime apparent, & non sine labore sanantur; ideo, ubi fuerint pustulæ, lavabis illas isto decocto bis in die saltem, & pannum lini in eo madefactum, si locus tolerat, superpones; similiter super tumores pannum lini in dicta decoctione madefactum pones; quod etiam in ulceribus faciendum erit, tamen prius ulcus lavando, & à forde tergendo cum dicta decoctione, postea pannum madefactum in ea superponendo; & in casu capillorum, & barbæ conducit caput, & barbam bis in hebdomada dicta prima, vel secunda, vel tertia decoctione lavare, conducit etiam in gingivarum corrosione, & dentium casu sæpe in die os dicta decoctione calida colluere, sicque succurri pustulis, doloribus, tumoribus, ulceribus, casui pilorum, & dentium corrosionibus potest: Sed notabis quod in hoc modo curationis morbi Gallici, sæpe post quintum, aut sextum, vel septimum diem à priorie assumptionis decoctionis, dolores in locis debilibus, & dolorosis, augeri consuevere, & indices augentur fere usque ad undecimum diem, & etiam quartumdecimum; nec propterea sistendum ab inceptis erit, quoniam si æger recte se gerere in regimine cibi, & potus, & aliarum rerum non naturalium voluerit, evadet tandem sanus, nam augentur dolores, & alia accidentia, quoniam ex potu dicti decocti alteratur materia morbi virtute ab ipsa adjuvata, sed non potest omnem materiam pellere, aut absumere, quæ in membris rarefacta dolores extensivos auget, & ad ulcera pulsa ea deteriora reddit, sed roborato calore, & virtute operante, mitiores fiunt dolores, & accidentia reliqua, unde virtute minus postea impedita, & à medicamine adjuvata, sanitati pristinæ æger restituitur ad terminum præscriptum vigintiquatuor dierum, ut docet rerum magistra experientia; & quanquam communes modi præparandi radicis Chinæ sint super dicti, attamen sunt plurimi tam empirici quam rationales medici, qui hanc radicem decoquunt, & præparant addendo diversa simplicia ad morbum Gallicum, & ad alias difficiles sanatu ægritudines facientia. si quidem sunt qui in morbo Gallico antiquo, accipiunt radicem Chinæ pulverizata, ligni Indici pulverizati, corticis ligni Indici pulverizati, salsæ periliæ pulverizatae an. unc. j. Aquæ fontis vel putei lib. xvi. & dimittunt per vigintiquatuor horas simul macerari in lebeo lapideo, deinde bulliunt ad consumptionem tertiæ partis, & refrigeratam, & colatam in vase vitreo servant. deinde tantam aquæ quantitatem super res, quæ prius ebullierunt, ponunt, & iterum decoquunt ad ignem ad tertiæ partis consumptionem, & refrigeratam in vase vitreo separatam servant: & priorem decoctionem exhibent in aurora, & vespere ante cœnam ad quantitatem octo, vel decem unciarum calidam, immediate post cochlear passularum mandunt, & cooperti in lecto dormiunt, & quatuor horis post comedunt panem biscoctum cum passulis, & bibunt ex secunda decoctione ad libitum; transactis postea septem horis iterum tantam quantitatem primæ decoctionis calidam bibunt, & quatuor horis post cœnant, quæ cœna minor prandio est; dormiunt postea per universam noctem, & in reliquis servant modum, & regulam, quam, qui decoctum ligni Indici bibunt, servare solent, & hoc per spatium quadraginta dierum: Sunt etiam qui decoctum radicis Chinæ cum medietate vini montani, & medietate aquæ præparant, quod exhibent in morbo Gallico antiquo difficilis curationis. Neque desunt qui simplicia ventrem solventia una cum tali radice bulliant, & exhibeant, ut est *sena*, *polypodium*, *turbith*, *hermodactyli*, & similia. sunt qui alterantia simplicia cum radice Chinæ bulliunt, ut est *betonica*, *yva*, *stæchas*, *agrimonia*, *cichorea*, & similia secundum diversorum accidentium indigentiam, qui non ex omni parte reprehendendi sunt, si cum ratione & experimento ea simplicia addant, siquidem in magnis & difficillimis ad sanandum morbis, licet omnia cum ratione experiri, cum præsertim cæteris aliis morbis sanandis non contulerint. neque enim ego illius sententiæ sum, non posse sapientium inventis addi, quoniam sic credere, fatui hominis esset, sicut eos, qui levibus medicaminibus sanari non possunt,

A nefas esse cum fortibus sanitati restitui, & quærere ut omnino fimentur, etiam si medicamina fortissima, & non ab omnibus cognita fuerint, nam crudele, & impium est, languentes omnino sine aliquo auxilio relinquere. quare si à morbo Gallico magno non potuit æger curari alterantibus medicinis, cum expurgantibus malos humores in morbo materiali procedere oportet, aut cum sanguinis missione, si copia aderit sanguinis, apertis venis, vel, ut faciant nostri temporis medici experti, dentur decocta tam ligni Indici, quam salsæ periliæ vel radicis Chinæ sola, vel cum aliis simplicibus, ut supra dictum fuit, permixta, & vino etiam præparata. Postremo quando ex dictis medicaminibus morbus sanari non potest, & res est in discrimine deterioris mali, omnia, ut dixi, facienda sunt, ut sæpissime ego feci, & plurimos liberavi à malis præsentibus fortibus, & perniciosis, ac etiam multos præservavi à futuris malis, & accidentibus deturpantibus, ut est casus capillorum, barbæ, & aliorum malorum beneficio medicinarum fortium tam interius, quam exterius propinatarum, plures sanitati restituti fuerunt ab aliis medicis tum rationalibus, tum etiam empiricis cum unctionibus factis ex pinguedinibus, argento vivo, & aliis corrigentibus malignitatem argenti vivi, si qua est, qui nullis aliis auxiliis potuerunt sanitati restitui. Plurimi quoque à morbis desperatis cum ulceribus & ossium corruptione, & maxima macie, sive marasmo per suffumigia sanati sunt, tametsi hæc duo remediorum genera, à quibusdam medicis, qui non ex omni parte bene discunt, neque experimentis discursum confirmant, sed ab apparentibus nominibus decepti, remedia reprobant, accusantur, & tanquam perniciosissima increpantur, illi tamen nullum auxilium afferunt talibus, præter quædam millies exhibita, & nihil proficientia, sicque ægros in deterius, & perniciem procedere sinunt. sed audiant, & sciant quod in magnis morbis non obedientibus fortibus medicinis, ad fortiores, & ultimas medicinas confugere, si credimus Hippocrati, oportet, & credere expertis, ut sæpe Galenus testatus est. quoniam, ut dixit Aristoteles, negare sensum propter rationem est imbecillitas intellectus. quare si isti non habent de aliquibus rebus experientiam, saltem expertis, & fide dignis credant, cessentque à maledictis, & discant etiam usque ad ultimum senium, & si meliorem viam sanandi in difficillimis ægritudinibus habent, illam ostendere non dedignentur, nam pius est humano generi prodesse, & omnibus benefacere.

CAP. I.

QUARTI TRACTATUS PROOEMIUM,

In quo declaratur quod unctiones juncturarum, in quibus argentum vivum ingreditur, rationabiliter fiunt patientibus morbum Gallicum, & complexio argenti vivi calida ostenditur, omniaque argumenta resolvuntur.

His visis, tempus est ad aliam sanandi hanc ægritudinem viam descendere, quæ etsi multis ingrata sit, profecto tamen si cum observatione ipsa & conditionibus dicendis quis utatur, est infallibilis, & securissima via sanandi hanc ægritudinem. Et est cum juncturarum unctionibus, in quibus argentum vivum ingreditur; quæ unctiones, sive unguenta non sunt (ut multi credunt) à modernis, & empiricis inventa, sed ab antiquis in suis libris scripta, & laudata, & nos posteri secundum etiam necessitatem aliquid addendo, & alia consimilia conficiendo, ipsa extollimus, & laudamus, quoniam virtutes ipsorum sunt laudibus dignæ in ista ultima & prava ægritudine. Neque audiendi sunt qui dicunt quia unguenta ista nocent nervis, ideo non debemus cum ipsis procedere, & ægros ungere. Et ratio est, quoniam ipsi forte non sciunt quod in unoquoque medicamine hoc principale attendendum est (quando medicamen melius non invenitur.) An sit majus nocumentum juvamento, quod si juvamentum fuerit majus, debemus procedere, & applicare medicamen factis aliquibus correctivis, & præparationibus, ad expellendum nocumentum, ut faciunt boni doctores in istis unguentis, in quibus ponuntur correctoria, ut est *axungia*, *theriaca*, & ponitur *stæchas* in aliquo, vel *salvia*, & in aliquo *oleum de junipero*, vel *de terebinthina*; & de aliis, quæ omnia habent confortare nervos, & extinguunt malignitatem argenti vivi, & ut breviter me expediam, apud omnes medentes est, & recitatur à Gentili in *expositione quinti canonis*, quod medicina quarti gradus, efficitur secundi gradus per admixtionem aliarum medicinarum, remittitur etiam malignitas venenosa per suum bezoar, quod est sibi contrarium. Quare cum à doctoribus diversa ponantur ad extinguendam malignitatem argenti vivi, diversa essent dicenda, sed cum hoc de facto rationales practica faciant, & succurrendo, si aliquod vident nocu-

cumentum ab istis unctionibus, dicendum est, quod nulum est in applicando inconveniens. & quoniam majus est juvenum nocimento, ideo recte procedimus cum istis correctivis, usque quo aliquid melius invenitur. Alii vero aliter improbant istam viam, & dicunt quod est fortis, & quod cum unctionibus istis sequuntur mala accidentia, & ulcerationes oris, & gingivarum cum fluxu continuo materiae phlegmaticae die, nocteque fluentis, & ob hoc sequitur vigilia laboriosa, & impotentia comedendi, dolores maxillarum, & alia, ut sunt fluxus ventris, paralysis &c. quare cum ista sint accidentia, & ægitudines malae, non debet medicus sanitatem istius ægitudinis, cum introductione istarum malarum dispositionum quaerere. Quibus facile respondeo. dixit namque Hipp. quod ad ultimas ægitudines ultimae curationes sunt potentes. & quamvis Galenus in *commento de dieta* exposuerit, & in alio loco de phlebotomia, tamen aphorismus ampliatur ad alias ægitudines, utputa ad ulcera maligna cum corruptione ossis, procedimus cum cauterio actuali, quod est fortissimum medicamen. quis enim ignorat combustionem ignis esse corpori humano crudelissimum medicamen, tamen omnes medici jubent procedere cum ipso, ita quod Princeps quarta primi laudans cauteria eminenter dixit. Cauterium est medicamen valde nobile, &c. Et phlebotomia nonne fit per incisionem venarum, & purgatio cum *helleboro*, *scammoneo*, & *elaterio*, quae nocent stomacho, & aliis membris? quare saepe medici etiam curant ægitudinem unam introducendo aliam, ut paralytin introducendo febrem, & scabiem malam Avic. cum evacuatione usque ad dysenteriam, postea curant febrem, & sanant dysenteriam, & sic non sine ratione & auctoritate faciunt qui utuntur unctionibus, facta evacuatione sensibili, vel insensibili illius materiae ultimae in malignitate, sanant postea ulcera oris, & succurrunt aliis accidentibus, secundum necessitatem. & cum iste, vel consimilis processus fiat in aliis, non est malum etiam in ista facere. Sunt etiam dicentes quod cura non est vera, cum non sit per contrarium, immo cum istis unguentis sit potius conlupatio, & quaedam stupefactio. Et dicunt auctoritate Avic. *secundo canone*, quod argentum vivum est frigida complexionis; & ad confirmandum, adducunt exemplum de simia mortua ex assumptione argenti vivi, & de quodam aromatario qui credens potare aquam, casu argentum vivum bibit, & sic mortuus est, quae res non est credibilis, cum sit ponderosum, & non potabile. Præterea apertis, sive anatomizatis, inventa fuit prope cor maxima quantitas sanguinis coagulati. quare dicant hoc à frigiditate argenti vivi provenire, & confirmant, istam non esse veram curam, quia ex ejus fumo sequuntur, paralysis, & aliae ægitudines frigidae. Quibus respondeo dimisso Conciliatore differentia. C. L. I. Et dico quod argentum vivum est calidae & humidae complexionis, ut bene notavit doctissimus Platearius in *suo de simplicibus*, & hoc confirmant verba Hali abbatis *secundo practicae cap. 48.* & Rhafis *tertio ad Almanforem cap. 34.* & Galen. *lib. 4. de simplicibus*, dicentis quod virtus argenti vivi est calida (quamvis in nono de simplicibus fatetur se nullam ejus habere experientiam) hoc idem attestantur operationes & virtutes quas ponit Avic. dicens quod est subtiliativum, nam subtiliatio fit à calido, neque propter hoc negarem diversitates partium, quoniam, ut dixi in tractatu de *ligno Indico*, auctoritate Galeni, una medicina singularis cum sit ex quatuor elementis, habet plures partes, à quibus diversi prodeunt effectus, neque verba Avic. qui fuit tantus vir, in medicina, superficialiter intelligenda sunt, quia cum dixit, quod est frigida complexionis, oportet intelligere quod operationes causant effectus frigiditatis, & ultimo infrigidant, & est resolvendo spiritus, & sic reddit corpus infrigidatum, quoniam sua caliditate subtili, penetrativa, & eliquativa, habet dissolvere membra, quae sunt subiecta detinentia sanguinem. Et sic fit inanitio spirituum, & mollificatio nervorum, & sanguis redditur frigidus, & ita coagulatus fuit in simia, & aromatario concessa potatione argenti vivi, quia sua caliditate nimium resolvit, & sanguis ita exinanitus conversus ad principale membrum intentione naturae, quarebat forte calefieri à corde, & sic fuit facta suffocatio (forte residui caloris) vel etiam à malignitate specifica ipsius argenti, ad intra occidente, quare &c. Quod cum sit ita, boni medici qui administrant argentum vivum in ista cura corrigunt cum temperatis, ut est *axungia*, *oleum liliorum cum saliva*, *olibano*, *myrrha*, & *theriaca*, ut dictum est, & paulatim applicant juncturis tantum, utputa semel in die, & quantitas est parva, quia *duae unciae unguenti* sufficiunt ungere pro vice, in quibus non sunt *drach. iij. argenti vivi*. Ex his patet responsio brevis ad hoc, nocumentum ut dixi, est minimum quid, & juvenum est maximum, & ejus virtus est calida ut dictum est, & ideo non reprimi, sed digerit, & evacuat causam ægitudinis, sensibiliter sa-

pe, ut apparet, & aliquando insensibiliter, quae causa est materia illa viscosa. quod si à medicamine isto aliquod nocumentum imprimitur, natura, & medicus prudens corrigit, & confortat membra, & ad omnes istas rationes adde, quod non semper res, quae nocent corpori, sive membro sano, nocent etiam ægro, ut quotidiana experientia testatur in febricitantibus, & in ægitudine particulari. verbi gratia, erysipelati frigida conferunt, quae sunt notabiliter frigida & sanant, tamen frigida nocent, & deducunt corpus sanum, & membrum extra temperamentum proprium. Quare applicando, dico, quod si argentum vivum nocet corporibus sanis, vel nervis nocimento magno, non tamen nocet quando sunt infecti infectione ista. Et si aliquid nocet, magis juvat, & nocumenta sunt corrigibilia, ut experientia patet. Multaque alia possem adducere de causis compositionis medicinae, sed quia sunt nota medicis, dimitto. Et summam revertendo, dico, si quis habuerit ægrum patientem morbum istum, sive novum, sive antiquum, secure procedat cum unctionibus infra dicendis, observato regimine infra scribendo, & dicto in sex rebus non naturalibus; siquidem linimenta, & inunctiones ex axungia & argento vivo, & aliis factae, mirabile sunt praesidium, & sunt medicina securitatis, cum qua, ut saepissime visum est, omnes patientes morbum Gallicum sanantur, & potest in omnibus corporibus, & istius morbi accidentibus administrari, in quocunque tempore, & ætate, & etiam in praegnantibus, & pueris, -ut ego saepe feci, & illis bene successit. sed adverte (ne temere aliquid facias) omnia esse moderanda intermittendo in aliquibus unum, vel alterum diem, & iterum revertendo, ita ut sanes sine ægri discrimine.

CAP. II.

De regimine quo uti oportet in illis, qui per unctiones sanantur, & de modo administrationis ipsarum unctionum in quacunque morbi Gallici dispositione.

In primis corpus cum medicationibus convenientibus evacuare oportet, utputa, si ægritudo est nova, & æger multas habuerit pustulas, & paucos dolores, digeratur materia, verbi gratia, cum *syrupo de endivia*, *de lupulis*, & *de fumo terrae*, & aquae cum quibus lymphentur, sint *aquae endiviae*, *scabiosae*, *lupulorum*, vel *solan*, aut aliae dictae. Sed si ægritudo fuerit antiqua cum doloribus, apostematibus, sive ulceribus, digeratur cum *syrupo*, verbi gratia, *de fumo terrae*, *de stochade*, *melle rosato*, *ana unc. s.* vel cum aliis syrupis jam dictis, & lymphentur cum *aquis fumi terrae*, *yuae*, *andachocha*, *ana unc. una*, vel cum *decoctione epithymi Mesuae*, vel cum *decoctione nostra*, vel *de sena*, & sic digeratur per aliquos dies, puta quinque, vel sex, fumendo in aurora. & si quærat quis reprimere materiam, propter dolorem capitis,umat ipsum post coenam per tres, aut quatuor horas. Et facta aliquali digestionem, purgetur *pharmaco lenitivo* cum aliquali electione, ad materiam dominantem, ut in ægitudine nova cum *electuario lenitivo*, *de sebesten ana drach. vj. confectiois bamech drach. ij. vel plus, secundum necessitatem infirmi*, & fiat *bolus cum saccharo*, vel *potio cum aquis dictis*, vel cum *decoctionibus*. Aut dentur *pilulae de fumo terrae*, & *aggregativae ana scrup. ij. s. vel minus secundum indigentiam*, & fiant quinque, quae evacuationes fumantur in aurora, nisi sit aliqua particularis intentio, aut aliquod impediens, vel febris principium, vel aliud, & in tali casu eligant horam magis quietam, & cibus sit ad minus per quinque horas post, tam in digestionem quam in evacuationem, & semper adde & minue, secundum diversitatem ægitudinis in accidentibus, & complicationibus. quod si ægritudo fuerit antiqua cum doloribus, & reliquis, evacuabis cum aliquo ex dictis, puta *lenitivo addito electuario de psyllio Montagnanae*, vel *agarico preparato*, & de aliis quorum virtutes dictae sunt. Et facta prima evacuatione, si æger est fortis cum aliis conditionibus in cap. de phlebotomia dictis, phlebotoma eum à vena basilica, quantitate convenienti in mane, nisi sit aliqua res impediens. factaque phlebotomia, iterum digerendo cum syrupis appropriatis procede, & iterum cum pharmaco benedicto evacua, quod sit electivum. & si fuerint pustulae, appone ventosas scarificatas super spatulas, nates, & alia membra, ubi plus abundant pustulae, & reitera ipsas, bis vel ter secundum necessitatem, & iudicium ex plenitudine sumptum, & etiam ex multitudine pustularum, interponaturque inter unam, & aliam applicationem, spatium quatuor, aut quinque dierum, &umat quotidie digestivum, vacuantiaque reiterentur, sive sint potiones, sive pillulae. Et facta diligenti, ac canonica evacuatione minorativa, residuum materiae remanentis digeratur unctionibus infra scribendis ut natura adjuncta residuum possit, per os (ut

in pluribus contigit,) vel per secessum, aut per sudorem, vel per urinam, aut insensibilem evacuationem, ut sæpe vidi evacuare, & expellere. Et hoc fiat verbi gratia cum isto unguento, vel cum alio ejusdem virtutis. Rec. *axungie porcine libram unam pingued. gallinae. unc. iij. olei liliorum alborum unc. j. s. mercurii unc. v. & plus si oportet, olibani, mastichis pulverizati, salvia, stæchados, lithargyrii, cerussa ana unc. j. aquæ vitæ unc. ij. misce, & in mortario lapideo tam diu ducantur donec ad perfectam formam unguenti reddantur.* Modus autem istius compositionis est iste. imprimis axungie non sint ad ignem colatæ, sed à pelliculis emundatæ, & per setonem, eo modo, quo extrahitur flos cassiæ, colatæ: postea pone argentum vivum in mortario cum dicta axungia, & ducantur cum pistillo. Et iste crit modus mortificandi, & incorporandi argentum vivum. quibus incorporatis, addantur aliæ res successive, tamen semper cum pistillo ducantur usque ad perfectam omnium rerum dictarum (ut dictum est) admixtionem, & dimittatur per duos dies, ut fermentetur, vel plus. postea æger, ut supra, purgationibus purgatus, ungat seipsum, & si potest, juncturas post cœnam per tres horas, & sit ante focum, & cubile sit clausum, & incipiat à juncturis claviculæ pedum, postea ad genua deveniat, deinde cubitos ungat, postremo juncturas manus, & si virtus est fortis, & ægritudo magna, unge etiam juncturas inguinum, ancharum, & spatarum. Postea junctura stupa cannabina calida cooperiantur, & ligentur, & ingrediatur lectum, cooperiaturque coopertoriis, ut sudet per duas horas; quod si per sudorem nimiam patiatur lassitudinem, detur cyathus unus brodii gallinæ, vel carnis. Et sic procedere oportet ungendo singulo vespere usquequo medicus videat exitum manifestum materiæ phlegmaticæ ab ore, aut fluxum ventris notabilem, vel sudorem, & ultra hoc videat diminutionem manifestam (si sunt pustulæ) pustularum (& si sunt dolores) dolorum mitigationem (& si apostemata) resolutionem ipforum (& si ulcera) digestionem, mundificationem, incarnationem, & cicatrizationem. Et quoniam sapissime accidit quod in aliquibus nullus apparet fluxus materiæ ab ore, neque aliqua alteratio, sive dolor dentium, neque fluxus ventris, aut aliquod signum evacuationis manifestæ, etsi ægritudo sit materialis quæ sanatur evacuatione, dubitat medicus, nesciens se regulare, de quantitate unctionis, & dierum numero, quæ sint sufficientes in cura, ut sanetur æger. Et ego multos annos in hac ambiguitate fui, usquequo cognovi, quod in istis ungendo procedere oportet usque ad aliquam manifestam pustularum, dolorum, apostematum, & ulcerum sanationem, & virtutis tolerantiam, quod signum est mihi infallibile, & maxime quando accidunt lassitudines quædam syncopales, ultra dicta; & tunc est judicium quod virtus agit circa materiam, sive humiditatem bonam, in qua humiditate reservatur calor naturalis, & cum hoc apparet, dimitte unctiones, & conforta virtutem cum cibariis bonis, ut sunt ova sorbilia, contusa ex pulpis gallinarum, & caponum, & cum vino aromatico, & aliis bene nutritibus. Et ita ego multos sanavi, qui ab aliis sæpe inuncti, non fuerunt sanati, eo quia nullam alterationem oris, cum evacuatione faciebant unctiones, & medentes non cognoscebant quando perfecta erat eradicatio materiæ, quæ quoniam non fuerunt eradicatæ, iterum morbus deterior priore recidivabat. Sed ut melius me intelligas, ego procedo in istis cum unctione usque ad lassitudinem dictam semisyncopalem. Sanavi inter alios unum (qui à pluribus jam fuerat inunctus, & non sanatus) quem per triginta septem dies inunxi, & liberatus fuit, & nunquam recidivavit, & ab omnibus incurabilis dicebatur, & sanus adhuc vivit, & multos alios, ut dixi, signumque fuit mihi ut supra. Quare dico quod non potest dari certa regula de numero dierum unctionis, & quantitate, sed oportet procedere secundum fortitudinem patientis cum judicio bono existimativo. Sanavi etiam multos marasmos debiles cum ægritudine magna per plures reiterationes unctionum, & ungebam per quatuor dies omni vespere, deinde dimittebam ipsos per hebdomadam quiescere sine unctione, sed cum bono regimine, & postea iterum ungebam per quinque dies vespere secundum eorum virtutes, iterumque dimittebam quiescere, & sic sanitati restituti sunt. Vidi etiam in aliquo virtutem debilem, & dolores acutissimos indigentes maxima unctione, & feci ungere per quatuor aut quinque dies, usque quo dolores fuerunt mitigati. postea per mensem feci ipsum bonis cibariis nutrir, & iterum inunxi per multos dies, & sic sanatus fuit. Tua ergo erit secundum ægritudinem, & virtutem cum istis mitius, & fortius ungere, continue, & interpolatim, cave tamen ne pectoris partes inungas, ut docet Avicenna. Ager tamen cum bonis cibariis semper nutriatur, & cum vino optimo, non vinoso, sed mediocri, & inter prandium & cœnam da scutellam brodii, semperque attende

A virtuti, & ægritudini, & omnino à ventis, & ab aëre frigido patiens abstineat lætereturque. Et quando apparerit fluxus humiditatum manifestus ab ore, cum dolore, & inflatione gingivarum, & accidentia morbi remittuntur, ab unctionibus cessare oportet, & remove stupa cooperientes juncturas. Neque lavare oportet loca inuncta, nisi ex nimia resolutione ægro syncope accadat, aut subita, & magna oris ulceratio præfocativa, vel fluxus ventris cum excoriatione intestinorum, vel aliquod aliud accidens, quæ si accidunt, remove unguenta, & stupa, quod si ex toto quæris abscondere virtutem unguenti, ne ultra procedat, juncturas lavabis, locaque alia, ubi cum dicto unguento illinitum fuit cum *vino calido simplici*, vel in quo *chamomillam* ebullire feceris, aut *salviam*, succurreque ad accidentia cum remediis infra scribendis.

CAP. III.

In quo ponuntur diversæ descriptiones unguentorum cum virtutibus mirabilibus suis, & modo sue operationis.

Quoniam multa sunt unguenta & diversificata secundum diversitatem accidentium in tali ægritudine, ideo utilissimum fore judico, si descriptiones diversas dictorum unguentorum, cum suis virtutibus, scripsero. Et primo unguentum ad scabiem domini Mesuæ in suo antidotario, distinctione undecima, quod confert scabiei malæ, & pustulis morbi Gallici, si factis purgationibus, & aliis dictis, junctura ungantur cum ipso, vespere, per aliquot dies, usquequo appareant signa dicta, quo aliquando usus sum cujus hæc est descriptio. Rec. *olei laurini unc. iij. thuris albi, cera mundæ, ana drach. ij. argenti vivi mortificati cum saliva unc. ij. pinguedinis porcine mundatæ à suis pelliculis unc. v. salis communis unc. viij. succi plantaginis, & summi terræ ad libitum, misce, & fiat unguentum.* Aliud unguentum quod dicitur Saracenicum in cura scabiei in additionibus domini Arnaldi de Villa nova descriptum, & ab antiquis, & sanat scabiem malam, & cancerum, & pustulas morbi Gallici, dolores, apostemata, & ulcera mala, educendo materiam phlegmaticam, & curat etiam leprosos in principio, & confert arthritidi, & podagræ à materia crassa; descriptio cujus est. Rec. *salis niri, salis puri, plumbi usti, euphorbii ana drach. ij. panicis marini, chamæleontis, ana drach. j. s. cerussæ, argenti vivi ana unc. ij. confice cum axungia veteri, & oleo antiquo, & post addatur pulvis, & fiat ung.* & modus administrationis est iste. Sedeat infirmus inter duos ignes, & inungatur à genibus inferius usque ad pedes, & supra genua per tres digitos, caveatque à frigiditate. Et cum phlegma incipit dissolvi, recedat ab unctionibus, & si per multa sputa & nimiam asperitatem dolor in gutture & ore sentiat, lavetur os *aqua hordei simplici*, & in processu cum *melle rosato*. Possem & multa alia unguenta (in libris antiquorum scripta) hic etiam scribere, sed ne sermo nimis sit tædiosus, vide Avic. & alios antiquos, de cura scabiei, quoniam multa ponuntur ab ipsis. Ista duo ab antiquis scripta posui, ut sint testimonia dictorum meorum, videlicet, quod ista unguenta non sunt ab empiricis inventa, ut multi credunt, neque modus usus ipsius, quare ex dictis jam apparet, quod antiqui, antequam ad nos fuisset devectus morbus iste, ungebant etiam ipsi juncturas, ex qua unctione fluxus materiæ phlegmaticæ per os eveniebat. sed quoniam unusquisque sua libentius utitur clava, ideo multa unguenta à modernis usitata, & probata infra annotare decrevi. Et primo unguentum meum à me benedictum completum dictum in ista ægritudine, quod sanat pustulas morbi Gallici, doloresque, & resolvit apostemata dura, sive guminas, & ulcera mala sanat, si cum eo ungantur junctura, & pustulæ, ut dictum est supra. Esto tamen memor documentorum Avic. de scabie, & pruritu, quod remove oportet unctionem à partibus pectoris, & stomachi. Cujus unguenti ista est descriptio, Rec. *axungie porcine mundatæ à suis pelliculis, & per setonem colatæ sine igne libras ij. argenti vivi libram j. olibani unc. iij. cerussæ. unc. ij. lithargyrii unc. misce, & fiat unguentum in mortario lapideo, extinguendo in primis argentum vivum cum axungia, postea adde res alias, semper cum pistillo bene agitando.* Et apud me istud unguentum est materia, sive instrumentum omnium curationum, quoniam ego addo ipsi diversas medicinas, secundum diversitatem ægritudinis, & patientis, verbi gratia, si ægritudo est cum tumoribus, addo *pinguedinem gallinæ, vel anatis, vel anseris*, & quandoque omnes, & aliquando unam, quoniam istæ multum sua caliditate, & humiditate resolvunt durities & tumores, confortantque membra læsa, & aliquando si cum tumoribus sunt dolores, in ipso *oleum de lilio, de teberinthina, de baccis lauri pono*, & unum ipforum vel plura, ponoque ad vigorandam ejus operationem; ubi virtus est

est fortis, & ægritudo maligna (si patiens non alteratur à levi unctione) plus de quantitate argenti vivi, & addo aquam vitæ, & salviæ & stœchadem, & theriacam pro correctivis, sive myrrham & mastichem, & in istis procedo ungendo etiam juncturas spatularum, & anchorum, ut dixi supra. quod si timeo excoriationem à virtute calida corrosiva argenti vivi, corrigo unguentum cum lithargyrio, & cerussa, ut in unguentorum receptis vides. Et sic cum isto unguento diversis rebus ipsi additis, diversificatam in suis accidentibus ægritudinem, removeo. Aliud unguentum sanans morbum Gallicum cum pustulis, doloribus, apostematibus, & ulceribus, juncturis vespere inunctis cum ipso ad ignem. Recipe axungie porcine unc. vi. anatis, unc. iij. gallinæ unc. ij. olei rosati, liliorum alborum ana unc. unam, argenti vivi unc. v. lithargyrii auri, olibani ana unc. j. myrrhæ unc. s. misce, & fiat unguentum in mortario lapideo, ut dictum est supra. Aliud ejusdem virtutis, & intentionis. Recipe axungie porcine lib. j. s. mercurii unc. viij. olei laurini unc. j. theriacæ, mastichis, olibani, myrrhæ ana unc. j. succi fumi terræ, unc. j. s. lithargyrii, cerussæ, ana unc. ij. misce, & fiat ung. in mortario ut supra. Aliud ejusdem virtutis. Rec. axungie porcine unc. iij. argenti vivi unc. ij. olibani unc. j. olei de junipero unc. x. aquæ vitæ unc. j. misce & fiat unguentum in mortario ut supra. Aliud ejusdem virtutis. Rec. axungie porcine, gallinæ, anatis ana unc. vi. argenti vivi unc. v. olei liliorum alborum, rosati, laurini, ana unc. j. olibani, mastichis, myrrhæ ana unc. s. salviæ, stœchados ana drach. viij. lithargyrii auri unc. j. unguenti dialtheæ unc. ij. aquæ vitæ unc. j. misce & fiat unguentum ut supra. & istud valet quando tumores sunt antiqui, sclerotici, si ultra unctionem juncturarum, tumores etiam ungas, & stupa cooperias cannabina ut dictum est. Aliud ejusdem virtutis pro divitibus, & delicatis, & est odoriferum. Rec. macis, cinnamomi, cariophyllorum, ana drach. iij. granorum paradisi drach. iij. rosarum rubrarum, corticum citri ana drach. v. nuces muscatas numero iij. contundantur omnia, & infundantur in aqua fontis, per diem naturalem, postea in dicta aqua pone libras v. axungie porcine recentis, & bulliant ad consumptionem aquæ, & colentur. deinde Recipe dictæ axungie sic bullitæ, lib. 2. argenti vivi unc. viij. olibani unc. ij. cerussæ, lithargyrii, ana unc. j. s. stœchados, myrrhæ, ana unc. s. & in fine moschi resoluti in oleo rosato. scrup. s. & semper miscendo fiat unguentum in mortario ut supra, & est odoriferum, & mirabilis operationis. Possem multo plura, & non probata, hic scribere unguenta, quæ omnia essent ejusdem intentionis cum istis, sed ne sermo noster nugatorius sit, dimittantur. Medentesque admoneo quod tota materia essentialis, est axungia, & argentum vivum. Quare ex dictis, alii secundum diversas intentiones (cum ista tamen basi) componere possunt. Virtutes quorum cum sint mirabiles, & supra alia medicamina in hac ægritudine nobiliores, non ipsas silentio pertransire decrevi, sed quantum in me erit, & quantum ingenium meum valebit, cum veritate eas extollere intendo, cum per talia unguentaplu- rimos, qui ab aliis medicaminibus nunquam sanati fuerint sanitati restitutos viderim. Sunt igitur unguenta ex argento vivo, & axungia, & aliis facta, medicina digestiva materiæ phlegmaticæ diversæ admittionis per totum corpus sparsæ, & inobedientis multis medicaminibus, est- que evacuationis sensibilis, vel insensibilis præparativa, malignitatis dictorum humorum contemperativa, dolorum mitigativa, pustularum sanativa, apostematum resolutiva, & maturativa, ulcerum saniei digestiva, & mundificativa, & malarum qualitatum remotiva, aliorumque quovis modo accidentium correctiva, & ultimo omnium solutionum continuitatis sanativa; est etiam virtutis expulsi- væ expurgativa & vigorativa, ita quod isto adminiculo, ab omnibus superfluitatibus, inobedientibus membra mundantur, & ad naturalem dispositionem redeunt, sanguinemque ab isto humore infectum mundificant, per totum corpus, & materiam ad convenientes regiones expulsionis dirigunt indefinenter evacuando, die noctuque per vias notas naturæ, donec totum corpus mundum ab istis superfluitatibus remaneat, quæ ab antiquarum evacuationum virtute minime evacuabantur, confortantque virtutem interiorum membrorum deservientium naturalibus, aliisque, membra enim exteriora illinita communicant virtutem linimenti cæteris membris. Et hoc clarissime apparet ab effectibus, cum per extremitatum illinitiones consolidentur ulcera, resolu- vantur apostemata, & reliqua, in quacunque parte intrin- seca, vel extrinseca, ut experientia testatur. Nam ista il- linitio, natura adjuta phlegma per os indigestum succe- sive expellit, & etiam per secessum diversas materias cor- ruptas, in quibus male virtus hepatis, & stomachi elabo- ravit, per sudorem quoque superfluitates quartæ digestio- nis, & aquositatem sanguinis per urinam, & ultimo per insensibilem evacuationem, quæ in vaporem convertun-

tur, expellit. Quare nisi calor sive anima ab ipso actua- retur, vel incitaretur, aut coadjuvaretur, non tot & tanta bona sequi viderentur. Sileant ergo qui corpus, sive virtutes exterminari, ab istis dicunt, experientia, & ratio- ne contra ipsos pugnante. Quod si multos se errores vi- disse dicant, ignavorum applicationem malam, & irregu- latam accusent, & non medicamen, cui nullum in tali morbo æquatur, cujus basis est argentum vivum, ejus correctoria sunt axungia, myrrha, salvia, & alia, ope- ratio cujus est per caliditatem ejus, quæ materiam phle- gmaticam puram, vel mixtam in quacunque parte corpo- ris dissolvit, & ideo curat scabiem malam, & ulcera ma- ligna, ut dicit Serapio de simplicibus, & Avicenna, & Ha- li Abb. & Rhafis. xxxvii. continentis cap. 75. auctoritate petita, ab omnibus antiquis, ut omnia unico verbo comple- ctar. Modos autem operationis istius unguenti si quis sci- re desiderat, hoc facile est solvere, cum colligantiæ cor- poris declaratione, nam cor per arterias, hepar per venas, cerebrum per nervos, toti corpori colligantur. Et ex pu- tredine aliquando in ulcere, ubi arteriæ ramus notabilis fuerit, causatur syncope, & in nervo spasinus, & in ve- na febris, si fuerit quantitas magna, aut prohibita tran- spiratio. Sic etiam virtus calefactoria unguenti quæ ma- xime activa est inunctis juncturis, & cum ibi arteriæ, ve- næ, & nervi manifestentur, & loca sint excarnata, virtus transit ad alia membra, & sic in ista ægritudine curantur diversa, ut ego vidi, accidentia, ut est tussis ex ulcere Gallico in pectore, & squinantia, & tenesinus, & aliæ in- trinsecæ passionibus ab eadem causa. Sanat sæpe illinitio ista etiam alias frigidas, & chronicas ægritudines, quæ pendent à materia phlegmatica à prædominio, ut sunt dolores podagrici, nodi, & cutaneæ infectiones, & alia. Quæ omnia si diligenter applicabis, considerata ægritu- dine, ut supra dictum est, & virtute, Domino auxi- liante, sanitatem introduces. Cave ne te diminuta illini- tio decipiat, vel nimia audacia in hoc, & non solum in- ungendo, sed in regimine aëris, & cibi, & potus, & a- liis, quoniam ex hoc multi non fuerunt sanati, sed post aliquos dies in eandem ægritudinem reversi sunt, & etiam in deteriorem. Hæc satis de unguentorum virtute. Sed notare oportet quod in aliquibus possumus loco unctio- nis componere unguentum in forma solida in modum ce- rati, & extendere super corium, aut pannum lini, & po- nere super juncturas omnes, & de tertio in tertium diem, ipsa cerata remove, & perseverare usque quo appareat alteratio gingivarum, vel aliquod ex signis dictis in supe- rioribus, & tunc erunt removenda, ut dictum est supra. quod si oris ulcera, vel fluxus phlegmatis ab ore, vel ac- cidentia videris, remediis jam dictis corrigere oportet. Et demum omnia quæ dicta sunt ante unctionem digerendo, & evacuando observabis, tam cum pharmaco, quam cum phlebotomia, & ventosis, regimineque toto rerum non naturalium. Modus compositionis istius cerati est iste. Recipe pinguedinis porcine mundatæ à pelliculis, & per se- tonem colatæ, mercurii, ana libram j. s. incorporentur cum pistillo in mortario, & in fine adde thuris pulverizati unc. viij. lithargyrii, cerussæ, ana unc. ij. s. & fiat in mortario dicto perfecta incorporatio, deinde Rec. serapini, ammoniaci, ana, unc. viij. resinæ pini, terebinthinæ ana unc. x. dis- solvantur in aqua ardenti ad ignem, ut fiat solidum, ita quod ponendo unam guttam super lapidem frigidum, sit frangibi- lis, & tunc dimitte infrigidari semper agitando baculo, & cum fuerit usque ad tepiditatem, adde superscriptum un- guentum factum in mortario semper agitando, donec perfe- ctè incorporentur. postea adde in fine ceræ albæ, unc. iij. paulatim, & semper agitando, & in fine pulveriza lithar- gyrii desuper unc. vi. bene agitando, & incorporando, & fac magdaleones, & serva. Quod ceratum valet ad remo- vendum dolores, & resolvendum apostematà dura, sa- natque ulcera maligna, in ipsis duritiem resolvendo, in- carnat, & figillat, maxime si à principio positum fuerit, præmissis evacuationibus. Et si super juncturas omnes applicatum fuerit, ut dictum est, liberat totaliter ab ista ægritudine cum est nova, & in corpore bonæ complexio- nis, & est medicina satis secunda, & mitis respectu unctio- nis. quod si fortius ceratum componere volueris, adde plus de mercurio, usque puta libras duas, & plus, secun- dum necessitatem, & reliqua sint ut dictum est. sed unde discessi revertendi tempus est, ut tibi completam hujus morbi curam tradam.

CAP. IV.

De modo succurrendi oris, gingivarum, & aliarum partium gutturis alterationibus, & aliis acci- dentibus malis ab unctionibus factis.

Dixi supra quod ex illinitio unguentorum diversa se- quuntur accidentia, quæ sunt ista, ulcera oris, & gin-

gingivarum excarnatio, cum caliditate maxima, & inflatione gutturis, linguæ, & faucium, syncope cum totius corporis lassitudine, fluxus ventris aliquando diarius, & aliquando cum excoriatione, sive dysentericus, ventris etiam nimia constipatio, nimia vigilia, cum dolore maximo illarum partium, quæ omnia indigent cura, & moderatione quando superfluunt. Igitur si ex nimio fluxu materiæ phlegmaticæ, vel à caliditate medicaminis, oris sequatur excoriatio, cum dolore, & inflatione, vel sine inflatione, in primis fiat assidua oris ablutio, & gargariatio cum aqua hordei mediocris ebullitionis, & hoc per aliquot dies. quod si fuerint ulcerationes cum caliditate, adde in dicta aqua parum diamoronis, vel syrupi violati, quoniam extinguit caliditatem & confortat locum. deinde procede cum aqua plantaginis, & melle rosato, ad mundificandum, hoc modo. Rec. aquæ plantaginis, lib. i. mellis rosati. unc. iij. misce, & cum isto sæpe os abluatur, potes etiam à principio, & in augmento facere gargarium. Rec. aquarum buglossæ, violarum, endiviæ ana unc. x. sacchari fini unc. xv. fiat in modum juleb ad ignem, cum quo sæpe lavetur os. quod si in aliquo tempore maximus fuerit dolor, utere lacte ovino, vel vaccino, à quo non extractum butyrum sit, & duc ipsum per os calidum. quod si hoc non removet, dolorem, unge genas, & partes circumstantes cum oleo rosato, & da butyrum patienti ut teneat in ore, quoniam mirabiliter mitigat dolorem. quod si hoc non removet, & materiæ fluant incessanter, ita quod dolor sit magnus, appone ventosas super spatulas, & nates ad divertendum, & sint in primis sine scarificatione, postea (si opus fuerit) cum scarificatione. quod si dolor augeatur, & magnam oris timueris apostemationem, & forte estiominationem, ut vidi in quodam, quem empiricus quidam inunxerat, qui ad miserabilem totius faciei putrefactionem, & ultimo ad mortem devenit. ne ergo ista tibi accidant, phlebotomiam adinistrabis, si virtus est constans ad divertendum, & hoc à vena cephalica, vel mediana, vel à basilica, si hoc à nimia caliditate hepatis fovente cognoveris, & sic remoto dolore in fine cum dictis gargariis, adde mel rosatum, ut dictum est, cum aqua plantaginis, quoniam oris ulcera mundificat, & sanat. possumus etiam cum ista decoctione lavare os. Recipe hordei, rosarum, myrtillorum, salvie, ana manip. j. decoquantur in vino stiptico, vel etiam cum vino solo, quoniam confert, & sanat ulcera. Sed quia dictum fuit de phlebotomia, Nota quod quando virtus tolerat, & reliqua, factis inunctionibus per aliquot dies, ita inter ungendum, antequam fluxus manifestus ex ore appareat, utilissimum est phlebotomare venam medianam dexteri brachii, vel basilicam, secundum diversas intentiones, ut dictum est in cap. de Phlebotomia. Quod si videris lassitudinem, & debilitatem, succurre cum brodiis caponum, ovis sorbilibus, confusis, & vino aromatico. quod si syncope sequatur, auxiliaberis cum bonis odoribus, ut est vinum malvaticum cum aqua rosata, & acetum rosatum, & cum epithematibus cordis, vel cum mistura cordiali, & aliis dicendis, verbi gratia. Recipe sacchari buglossati, boraginati, violati, rosati, ana unc. j. fragmentorum de gemmis drach. j. s. margaritarum preparatarum. drach. s. fiat mistura cum syrupo de pomis, de qua detur sæpe patienti, & aliquando dabis vinum malvaticum ad bibendum, quoniam mirabiliter succurrit virtuti resolutæ, sed epithema pro cordis confortatione sit tale. Recipe aquæ buglossæ, melissæ, boraginis, ana unc. v. rosatæ unc. iij. vini malvatici unc. j. s. specierum cordialium temperatarum drach. ij. croci. scrup. s. misce, & cum panno infuso sub mamilla sinistra sæpe applicabis. Et nota quod boni odores cito instaurant virtutem, ut dicit Galenus commento undecimo secundi Aphorismorum, auctoritate Hipp. Quod si fluxus fuerit, cum quo sit nimia virtutis resolutio, ægro dabis cibaria dicta boni nutrimenti, & vinum rubrum lymphatum cum aqua chalybeata, vel decoctione berberorum, vel seminum sumach. & si fuerit cum excoriatione, inunge ventrem cum oleo rosato, sive myrtino, & utere clystere laxativo, in quo utilissimum est ponere oleum rosatum, pinguedinem hirci, vel capræ, & ovum cum suo albumine, & brodium intestinorum castrati. Non est tamen stringendus fluxus si virtus ipsum tolerat, quoniam liberat ab ista ægritudine absque dubio. Si nimia vero vigilia ægrum infestat succurrendum est (maxime si resolvit virtutem) cum unctione temporum cum unguento populeo, vel cum odoramentis, ut est odorare spongiam madefactam in decoctione papaveris albi & nigri, corticum mandragoræ, seminum hyoscyami, florum nenupharis, violarum, foliorum lactucæ, & de consimilibus in aqua dulci. quod si ista non conferunt, possumus cum emulsione seminum papaveris albi in panatella, sive in suo confuso imposita succurrere, vel cum uncia una, vel una & dimidia syrupi de papavere, & unc. ij. aquæ lactucæ post cœnam per duas horas. & quia ob dentium, & gingivarum dolorem & inflationem oris non possunt ægri comedere masticando, ideo ciba ipsos panatella, sive confuso,

A vel jusculo hordeaceo, vel ovo in brodio agitato, & vino paucifero boni odoris, aut cum æquivalentibus. Contli-patio vero ventris si acciderit, clystere comuni illi succurres, addita aliquando unc. j. s. benedictæ, vel hieræ picræ, vel purgetur cum pillulis appropriatis, scilicet de fumo terræ, fetidis, aggregativis, & de hermodactylis, vel cum electuariis secundum quod diversa exigit dispositio. Laudo etiam multum inter ungendum accipere aliquam evacuationem appropriatam, quoniam non sunt materias omnes currere per os, & ego sæpe hoc pacto procedo, & mihi bene succedit. Sunt quidam aliter in hoc sentientes, videlicet quod non oportet inter ungendum evacua-re, sed male, medicus enim est adjutor naturæ, & ipsi, ubi necessarium est, succurrere debet, ut in multa reple-tione minorando. quod si vis oris fluxui nimio infestanti singulare præsidium apponere, pillule cochie post cœnam sumptæ hoc suaviter faciunt. Et sic procedere oportet us-que ad oris perfectam sanitatem. Non mutatis lintheami-nibus tamen, & canisia, usque quo signum aliquod ma-teriæ ægritudinis causantis principium evacuationis nota-bilis apparuerit, quæ ex dictis nota sunt. Relinquitur mo-do ne æger ita sanitati restitutus, in recidivam redeat, & in hoc est tota virtus medici, & ut Virgiliano utar he-mistichio, hoc opus, hic labor est, ideo diligenter atten-de, quoniam sunt quidam qui omnes indifferenter post un-ctionem cum balneo, in quo præcipiunt ægro sudare, to-tum corpus lavant, quæ res (ut ostendam) est penitus contra intentionem dictæ curæ, quoniam per unctionem diriguntur humores, qui sparsi per totum corpus à natura regulari non possunt, ad vias proprias evacuationis, natu-ræ notas ut dixi, quæ quidem evacuatio cum sit successi-va, & cum accidentibus satis malis, resolvit virtutem pro-pter spirituum inanitionem, ut dixi. Et balnei operationes sunt, in primis humores concentratos per totum corpus ducere, & residuum caloris ex evacuatione depauperati, sua caliditate resolvere, aut spargere, qui postea sunt mi-nus potentes ad corporis operationem, testante Aristot. qui dixit, quod virtus unita est fortior seipsa dispersa, & sic in eandem ægritudinem iterum, & deteriorem deveniunt. Ego vero istis rationibus ductus, nullum post unctionem C patienti balneum facio, sed ipsum cum lintheamine, sive sudariis abstergi præcipio, & sic non fit apertio porositat-um, neque sparsio, aut resolutio virtutis, sive spiritus debilis, ex quibus sæpe recidiva sequitur.

CAP. V.

Et est disputatio de balneis artificialibus, & naturalibus in ista cura, & de quibusdam qui per diversas medicinas fuere sanati

N on ingrata hic cadit speculatio, videlicet, an balnea thermarum vel artificialia in ista cura sanent istam æ-gritudinem, vel aliquid conferant. cui dubio respondeo in-primis, quod experientia sæpe hoc nobis notum fecit, pau-cos, aut nullum ex toto per assumptionem aquarum ther-marum, aut per lavacrum, sanitatem recepisse, quod si ali-qui per alicujus temporis spatium, à balneis sanati visi sunt, non tamen diu permanferunt, sed de novo in ean-dem ægritudinem, & etiam aliquando deteriorem deven-e-runt, & ratio clarissima hujus non latet, quoniam ther-marum aquæ non sunt operativæ per unam qualitatem, aut duas, sed quandoque per plures, & primas, & secundas, nam sulphuræ non carent nitrositate ratione sulphuris, humiditate ratione aquæ, siccitate ratione terræ; quare di-co, quod istæ virtutes in thermis non sunt multum acti-væ, & dissolutivæ, immo imprimunt primo siccitatem, quæ hujus curæ est contraria, deinde sua caliditate debili, si agit non ex toto dissolvit, & ideo facta clausura ab aqua quando calor fortificatur, iterum sparguntur materiæ, & sic causant novam ægritudinem deteriorem prima. hoc idem dico de artificiali, cum aqua primo per se noceat nervis, & basi hujus materiæ, ut supra. Adde etiam, ut dictum est, quod virtus resolvitur à frequenti, & longa mora in balneo, quare dico non conferre, quod si confert aliquod est sulphureum. Et multi sulphuris usu liberati sunt, & maxime quidam amicus noster ex potu sulphuris pulveri-zati bis in die tres aut quatuor dragmas sumens pro vice, fero & mane, videlicet per multos menses, tandem à do-loribus & ulceribus cum gummi ab antiqua ægritudine li-beratus fuit, sine aliquo alio medicamine ulceribus appo-sito. Scio etiam quosdam qui ex diuturna potione deco-ctionis aloës hoc modo liberati fuerunt. Recipe aloës bonæ. unc. s. mellis, unc. vj. aquæ fontis, sive putei. libr. v. bul-liant bullitione bona ad ignem lentum, spumando semper, ita ut fiat quartæ partis consumptio, & quantitas sumenda pro vice sit drach. vj. calida in aurora, & sumatur ter in he-bdomada. Scio etiam quod ex potu decoctionis absinthii quotidiano per plures menses alii evaserunt. Etiam ex

assumptione *glutinis albotoim*, sive *olei abietis*, multi ab ista ægritudine cum doloribus, tumoribus, & ulceribus, fuerunt liberati. Et cum possibilitas sit res ampla, possibile est cum aliquo alio medicamine talem ægritudinem sanare, sed adhuc non inventum, vel non divulgatum est. qui vero de cura per comestionem serpentum dixit, cum sine ratione, & experimento hoc credidit, non laudatur. De sanitate vero quæ ab intrinseco fit, nihil dico, cum mea sit intentio, per medicinalia instrumenta, quo pacto quis ab ista ægritudine evadere possit, docere. Ego plures vidi sine aliquo medicamine liberatos, & hoc non repugnat, cum virtus teste Galeno, sit contraria morbo tanquam antagonista; virtute igitur existente forti, & ægritudine nova, & parva, dictis non contrariatur.

CAP. VI.

De hora convenientiori unctionis.

Unum præterire nolo, an conveniens sit ungere post coenam ut dixi, & dico quod sit, & ratio est, quia inunctio ista est multum resolutive, cum qua resolutione etiam aliquid caloris innati resolvitur, nocetque membris nervosis, ut est stomachus &c. quare cum per cibum & potum virtus confortetur, & fortificata restauretur, ideo melius est virtute restaurata (ut est per duas, aut tres horas post cibum) inungere, quam resoluta (ut est mane stomacho jejuno) est etiam melius vespere post cibum quam mane, quoniam in nocte virtus contrahitur intra, & unitur, quæ est fortior ad omnes naturales operationes, & etiam tempore somni sit fortior, & est magis prona ad sudoris provocationem, urinæ, & aliarum superfluitatum. quod si quis magis mane hoc facere voluerit, accipiat (per duas horas ante) quatuor buccellas panis in vino optimo, vel duo ova forbilis, & per quinque horas post accipiat suum prandium, nam sic natura confortata, virtus melius contra morbum insurgit, meliusque digerit, & evacuat materiam conjunctam, & sparsam in membris, quare &c. Verum quia oportet confortare, ne in recidivam quis incidat, confortentur membra omnia secundum necessitatem, ut stomachus, & hepar cum *diarrhodone Abbatis*, vel *aromatico rosato*, de quibus sumat rotulam unam mane, caput confortetur cum *coriandris*, vel cum *diacoro*, pectus cum *jusculo hordeaceo*, vel *penidio*, vel *syrupo violato simplici*, & composito, membra exteriora cum *salvia*, & *absinthio* decoctis in vino, cum qua lotionem confortabis juncturas, & non multum ipsas humectare oportet, in quo potes etiam ponere *cortices granatorum*, & *stæchadem*, & de aliis secundum necessitatem. & ultimo utatur patiens aliquibus evacuationibus, ut sunt pillulæ mastichinæ, vel de fumo terræ, ut dicam post.

CAP. I.

QUINTI TRACTATUS PROOEMIUM,

In quo ostenditur quod suffumigia in cura morbi Gallici inveterati, in quo alia non conferunt medicamina, sanant, eorumque virtutes manifestantur.

Postrema cum suffumigiis cura, qua etiam in hac ægritudine medentes utuntur, etsi non sit ita tuta & verax, tamen quia multi robusti & inveterati cum ista cura evadunt, ideo de modo curandi cum suffumigiis ex cinnabari factis sermo iste erit. Qui quidem modus (ut de unctionibus dictum est) non est à modernis inventus, sed quidam antiquorum in scabie mala utebatur ipso. verum est quod moderni suffumigia ista diversificarunt, quidam addentes correctoria, alii odoramenta ad confortandum cerebrum, & alia membra principalia, quæ odoramenta sunt aliquando *myrrha*, *benzoin*, *storax*, *olibanum*, *lignum aloës*, *gallia muscata*, & *ambra* in divitibus, & alia confortantia bona. sunt etiam addentes coadjuvantia, ut sunt *auripigmentum*, *marcasita* &c. tamen eadem est intentio, & laudabile est simul correctoria, & illa odoramenta bona ponere, & hoc quoniam hæc membra principalia confortata resistunt malignitati suffumigii, & morbi. sed antequam ad declarationem modi hujus suffumigii accedam, oportet in primis medentes admonere, quod iste modus non est sine timore nocuenti membrorum principalium, immo sæpe recidivant, & ad malas ægritudines complicatas cum ista deveniunt, quæ sunt, ut asthma, tussis, hydropisis, & marasmus, quare non est administrandus, nisi in inveteratis, & in virtute forti cum ægritudine mala, in qua alia remedia non conferunt, & cum maxima observantia aeris, & aliarum rerum non naturalium. Cave etiam ipsum in corporibus quæ asthma patiuntur, aut consumptionem hecticam, aut febrem cum acuitate, vel prædominio humoris calidi, aut debilitatem naturæ habent,

vel alio quovis modo. Scias etiam quod omnes virtutes unctionis possumus suffumigio attribuire præmissa securitate, ut supra, & ratio est nota, cum basis sit virtus argenti vivi operans, quapropter dico quod digerit & præparat ad omnia sicut unctiones. Et cum sint administrandi cum majori timore, ideo si quis ipsis pro cura uti voluerit, præparet in primis ægrum præparationibus superius dictis in cura per unctionem, purgando corpus diligenter, & paulatim confortando stomachum. Et si opus fuerit phlebotomabis, vel appones ventosas, & reliquis uteris, quæ cordi opitulantur ad intra & extra, ut sunt confectioes cum gemmis, & epithemata, unctionesque infra dicendæ in cura accidentium.

CAP. II.

De modo administrationis suffumigiorum, & de regimine observando in ipsorum administratione.

Agro purgato, & in cubili clauso cum igne, vel stupa celefacto, si frigus, aut aer multum humidus fuerit, accipiat mane in aurora ova duo forbilis, & bibat parum vini aromatici boni, vel accipiat buccellam panis infusi in vino optimo, & bibat, vel cyathum unum brodii caponis cum *rotula una trageæ perlarum aut aromatici rosati*, vel cum *uncia una sacchari rosati*, & quiescat per duas horas, aut unam cum dimidia, deinde præparato coopertorio, vel tentorio, & aliquo tali, in quo æger possit ingredi, & se totum cooperire sine respiratione, Acger ingressus sedeat super scamnum, aut cathedram; & ponatur intra tentorium catinum plenum ignis, in quo igne hoc suffumigium pone. Recipe *cinnabaris pulverizati unc. s. olibani. drach. ij. misce*, & pone ut dictum est super prunas ignis dicti, & æger sit nudus, & recipiat suffumigium per totum corpus, & stet secundum dispositionem virtutis usque ad sudorem, quod si æger fortis tolerat, plus temporis moretur, si debilis, minus, quod si odorem non tolerat suffumigii, nares, & partem anteriorem faciei extra tentorium teneat, & claudatur undique, ne fumus respiret, & consumpto suffumigio exeat, cumque exierit, ingrediatur lectulum, & cooperiat se pannis, ita ut compleat sudorem per horam, si virtus tolerat. Et attendatur virtuti, quoniam suffumigia ista dissolvunt calorem naturalem, quare, si æger indiget, quando sudat in lecto, da ipsi cyathum brodii caponis cum *rotula trageæ perlarum*, vel buccellam panis in bono vino, vel ova forbilis, & sic per quatuor horas stet, accipiatque prandium. In aurora vel bonum est, si accipiat syrupum unum pro stomachi, & cordis confortatione. Et accepto brodio, vel aliquo alio, ut dictum est supra, suffumigium ingreditur, sive tentorium, & moretur ut dictum est. Syrupusque accipiendus mane sit talis. Recip. *syrupi rosati unc. j. de buglossa unc. s. aquarum buglossæ, fumi terræ, melissæ, ana unc. j. misce* & quiescat per duas horas, & in aliis procedatur sicut in unctione dictum fuit quotidie, videlicet dum appareat fluxus materiæ phlegmaticæ ab ore, vel alia signa dicta ibi. apparentibus vero signis, ab suffumigiis cessandum est, & attendatur virtuti, & malis accidentibus, ut est ulceratio oris, syncope, &c. quod sit cum rebus & remediis in cura unctionis dictis, & dicentur etiam ubi de accidentibus in fine loquar. quod si æger non tolerat quotidianam suffumigii administrationem, fiat alternatim, videlicet de tertio, vel de quarto in quartum diem, ut ego sæpe facio, ubi virtus non tolerat, vel fiat cum minori quantitate suffumigii. quod si ægritudo fuerit antiqua mala, & æger robustus, & alia medicamina non conferant, & cum ista dosi non alteretur, duplicetur dosis supradicta, videlicet postquam prima ab igne consumpta est, iterum aliam ejusdem ponderis pone, & sic continuabis. Quod si ab ore nihil egrediatur, procedendum est usque dum signa alia consumptionis materiæ appareant. ego vero inter alios cum suffumigiis duos curavi, qui nunquam ab aliis medicaminibus sanati fuerunt, qui inuncti fuerunt pluries, sed nunquam ab ore aliquid miserunt, & erant juvenes, & ego cum suffumigiis processu usque ad resolutionem omnium apostematum, habita ratione virtutis, & ita fortis fuit resolutio, quod ad nervorum mollietatem, & paralysem devenerunt, & sic sanati ab isto morbo fuerunt. postea per aliquot menses etiam à paralyse liberati fuerunt, & hoc non est malum, cum minus sit nocuum in tanta morbi malignitate paralyse, quam ulcerum, & dolorum nocuum, ut fuit in istis, qui cum corrosione ossium, & perforatione palati, & totius gulæ ulceratione manebant. & ut possis diversis diversa auxilia applicare, in sequenti capitulo multas alias descriptiones suffumigiorum scribam.

CAP. III.

*De descriptionibus suffumigiorum diversorum
valentium in tali ægitudine.*

Supra posita fuit una descriptio suffumigii exemplariter loquendo, hic vero diversas alias descriptiones suffumigiorum quæ ejusdem sunt virtutis, fortiora tamen sunt, & primo. Rec. *cinnabaris pulverizati. unc. vj. auripigmenti, unc. ij. thuris, myrrhæ, santali rubri, ana unc. s. misce, & pulverizentur subtilissime, & quantitas ponenda pro qualibet vice in igne est, unc. j.* Aliud suffumigium. Rec. *cinnabaris, unc. iij. auripigmenti. unc. j. marchasitæ, unc. s. olibani, myrrhæ, ligni aloës, ana unc. s. pulverizentur ut supra, & quantitas ponenda in igne est ab uncia semis usque ad unc. j.* Aliud suffumigium ejusdem virtutis, quod est magis consolatium. Rec. *cinnabaris unc. ij. olibani unc. j. galliæ moschata drach. ij. misce, & pulverizentur, ut supra & ista quantitas est pro tribus vicibus ponenda in igne.* Possimus etiam ex dictis rebus formare trochiscos hoc pacto. Rec. *cinnabaris unc. ij. olibani, myrrhæ, benzoin, ana drach. iij. galliæ moschata, drach. j. s. theriacæ unc. s. aquæ melissæ quantum sufficit, misce, & fiant trochisci, & utere ipsis, ut dictum est, ponendo super ignem pro vice usque ad unc. j. pro quolibet mane, quando fit suffumigium.* Possimus etiam multa alia componere addendo, & minuendo secundum ægri virtutem, & morbi malignitatem, & cum administraveris dicta, cibetur æger bonis cibariis, & custodiatur ab aëre frigido, postea in fine confortetur stomachus, & hepar cum rebus dictis, & dicendis ubi de cura cujuscunque accidentium tractabo, quæ hujus opusculi ultima pars erit. Sed ut audacter in cura accedas, audi quod mihi pluries evenit. Ego sæpe aliquos patientes morbum Gallicum cum unctionibus non potui sanare, quoniam sic non eram sufficiens evacuare sive dirigere naturam ad evacuationem totalem hujus humoris, & hoc videns, ultra unctionem dicta suffumigia superius feci. Inter quos fuit quidam juvenis ætate viginti annorum nomine Dominicus de Confinio scilicet Petri, qui à multis empiricis, & barbitonforibus, & mulieribus sæpissime unctus nunquam sanatus est. Sed ad tantam malignitatem istius ægitudinis devenit, quod tota gula interior cum palato ulceribus malis infecta erat, neque loqui poterat, & vix comedere, & cum maxima difficultate bibere poterat, brachiisque, & cruribus spasmo deprehensis, & contractis in lecto jacebat, ita quod ad beneficium corporis duo ipsum ferebant, & quando comedere volebat, necesse erat quod aliquis ipsi cibum in ore poneret, & ultra hoc ulcera hinc inde per corpus erant, & gummi, sive apostemata dura cum doloribus juncturarum, quæ ipsum, vel parum, aut nihil dormire permittebant cum maxima consumptione totius corporis, & profecto casus maximus erat, quoniam cum istis omnibus semper fiebat. Et cum rogaret me sæpe mater mea, ut vellem ipsum sanare, si erat possibile, ad ipsum accessi, & quamvis omnes dictæ conditiones sic erant malæ, ut nullam spem ex eis haberem; tamen pulsus erat cum aliquali fortitudine, de quo confusus, facta aliquali digestionem, & parva evacuatione, coepi ipsum inungere cum unguento, quarto in ordine scripto in tractatu de curaper unctionem, additis olei rosati, unc. ij. & sic processu unguendo per decem dies interpolatis diebus, ita quod ex tali unctione dolores remissi fuerunt, qui coepit dormire in nocte, & ego cessavi tunc ab unctione, cibavique ipsum bonis cibariis bene nutrientibus, ut sunt ova sorbilia, contusum, & vinum bonum. Virtute sic confortata per viginti dies iterum coepi inungere ipsi juncturas crurum, & brachiorum, & factis tamen multis unctionibus, ulcera non consolidabantur, neque apostemata resolvebantur, quare cum suffumigiis decrevi residuum materiæ resolve-re. Et sic processu, videlicet in sero ungebam juncturas cum unctione. Et mane ipso sub tentorio posito, cum suffumigio primo in ordine in isto cap. scripto ipsum suffumigavi, & sic per multos dies processu, & ulcera erant fere consolidata, sed prostrata erat virtus, & ideo dimisi per mensem cum dimidio ipsum cum bonis cibariis, bonoque regimine quiescere. Postea iterum coepi ipsum inungere, & suffumigare, ut supra dixi, & istis factis, per quindecim dies continuos liberatus fuit. Sed quia erat in ultima consumptione, ideo post sanationem cibavi ipsum juscule hordeaceo mane loco syrupi, & semper ultra alias res comestibiles, in prandio, & cœna dabam juscule hordeaceum, qui adhuc vivit, & est sanus. Sic dico quod aliquando oportet procedere (quando medicamen debile non prodest) cum fortiori, ut si non potes cum purgationibus, fac cum potione decoctionis ligni Indici, vel cum unctionibus, quod si unctiones non sanant, fortissimum medicamen est suffumigium. Sit igitur benedictus

A Deus trinus, & unus. Et tu secure procede habita virtutis, & ægitudinis cognitione, quoniam, ut dixit Galenus, virtuti forti nihil resistit, neque, sic faciendo, errabis. Et hæc de cura per suffumigia satis, modo de cura particularium accidentium dicam.

CAP. I.

SEXTI TRACTATUS PROOEMIUM,

*In quo quæ dicenda sunt, de cura accidentium,
in sequentibus manifestantur.*

Vilis, & declaratis modis dictis eradicatis curationis istius morbi, ad completam doctrinam, hic particularium accidentium curam describere non inutile erit, quoniam particularia accidentia, applicatione particulari indigent; si quis ipsis solis intendat, vel etiam si ad primariam ægitudinis curam fiat intentio; quæ accidentia, ut dictum fuit superius, fuerunt pustulæ, dolores, apostemata dura, ulcera maligna. Sermo igitur iste erit de modo succurrendi pustulis, doloribus, apostematibus, & ulceribus morbi Gallici cum medicinis particulariter applicatis, secundum diversitatem eorum, cum sigillatione istius sermonis per modum confortationis membrorum, & præservationem a recidiva.

CAP. II.

De cura pustularum, in quo unguenta, & alia pulcherrima remedia magistralia ponuntur.

A pustularum igitur curatione particulari incipiam, quæ cura diversis medicaminibus perficitur, quorum primum est, unguentum benedictum meum completum, in cura per unctionem scriptum, cum quo pustulæ ungantur sigillatim mane, & sero, vel cum alio ex dictis, & sic sanabis unamquamque pustulam, in quacunque parte corporis. quod si contigerit ex dicta pustularum unctione quod gingivæ alterentur, & phlegma ab ore fluere incipiat, sistendum ab unctione ipsarum erit, & succurratur modo dicto in cura nocuenti oris per unctionem. Et nota quod aqua hordei in hoc est multum proficua, cum diarrhoea, & melle rosato ut dictum est. Quod si sine unguento pustulas remove-re, sive sanare volueris. Recipe aquæ ardentis, aquæ rosatæ ana unc. vj. sublimati. drach. ij. bulliant lento igne usque ad dissolutionem sublimati in vase vitreo, sive vitreato, & serva, cum qua aqua postea tange unamquamque pustulam, sero & mane, quoniam sanat ipsas in quacunque corporis parte. Alia aqua ejusdem virtutis delens videlicet pustulas dicti morbi. Recipe aquæ cum qua fit sapo unc. iij. aquæ rosatæ unc. ij. salis armoniaci, aluminis rochæ, ana. drag. ij. bulliant parum lento igne, & serva, cum qua aqua bis in die pustulas tanges. Alia aqua ejusdem virtutis. Recipe aquæ maris, aquæ rosatæ, ana unc. iij. sublimati, viridis aris. ana drach. j. s. bulliant ad consumptionem quartæ partis. & cum ista aqua pustule bis in die tangantur. Alia aqua sanans pustulas, ut supra. Recipe aquæ rosatæ unc. vj. arsenici albi. scrup. j. s. salis armoniaci, salis gemmæ, ana scrup. iij. aluminis rochæ. scrup. ij. bulliant ut supra, & tange pustulas. Alia aqua delens & sanans pustulas morbi Gallici, cum qua etiam mulieres, quæ habent cutem grossam, nigram & squammosam, subtiliant, dealbant, & mundificant ipsam, & est bona ad removendum vestigia pustularum, & aliorum ulcerum. Recipe argenti vivi drach. iij. decoquatur in ovo hoc pacto, facto foramine in ovo crudo, pone intus argentum vivum, postea obturabis foramen cera, sive aliqua alia re, deinde sub cinere, vel in aqua ad ignem, usque ad ovi indurationem coque, deinde accipe dictum argentum vivum, & argenti sublimati unc. j. aluminis drach. ij. incorporentur simul in mortario lapideo cum baculo ligneo nitido semper agitando, & ponendo parum aquæ rosatæ, vel violarum, aut cucurbitæ, & fiat hoc mane per multos dies, vespere vero dimittatur quiescere, & sic fiat donec albescat sicut nix, & hoc totum pone in phiala vitrea, & desuper pone aquæ pluvialis claræ libras duas, & coque lento igne ad consumptionem medietatis, & quiescat donec resideat in fundo ad minus per noctem. Et abjecta aqua iterum pone tantundem aquæ, & iterum bulliat, ut supra, dimittite quiescere, & residere, & postea cola per colatorium, istamque colaturam serva pro usu ad pustulas sanandas, quæ est mirabilis, crede mihi. Alia aqua fortior quæ non solum valet pustulis exterioribus, sed sanat ulcera mala intrinseca oris, palati, & gulæ, sanatque ulcera virgæ, & vulvæ, si cum ea tangantur discrete, cujus hæc est descriptio. Recipe aquæ separationis auri ab argento, (descriptionem cujus ponam, ubi modum conficiendi pulverem rubeum, à me angelicum dictum, docebo) unc. ij.

aquæ rosatæ unc. j. misce, & utere tangendo, ut dictum est in aliis, quod si fuerit nimis acuta, adde *aquam rosatam*, & erit mitior. Ego isto medicamine, ulcera mala oris, & gutturis multa sanavi, & est mirabile præsidium. quod si contingat aliqua oris inflammatio, vel indignatio, utere *aqua hordei tepida*, vel *lacte ovino*, sive *vaccino*. potes etiam alias lotiones componere, & aquas pro pustulis fortiores, & mitiores secundum necessitatem, & quando vis majorem stipticitatem, pone plus de *alumine rochino*. quod si propter acuitatem *sublimati* accidat dolor, aut excoꝛiatio, vel tumor, unge pustulas cum *butyro*, vel lava cum *aqua hordei*, aut cum aliis ex extinguentibus, & mitigantibus dolorem. Nota quod istæ tamen aquæ & unguenta dicta valent ad manuum & pedum fissuras, & ad alia ulcera callosa istius morbi, si quis cum ipsis tangat ulcera, & fissuras, vel suaviter lavet; & hæc de remediis pustularum sufficiant. Sed quoniam aliquando apparent in cruribus, & circa ulcera etiam aliquæ parvissimæ pustulæ, à materia acuta istius morbi, quæ excoꝛiant & maximum causant dolorem, has cum isto linimento si inunxeris, sanabis. Recipe *unguenti de tutia, populeonis, rosati Mesuæ, ana unc. unam, lithargyrii argentei, cretæ cimolix, acaciæ, ana drach. ij. succi plantaginis, solani, ana quantum sufficit, misce*, & ducantur in mortario plumbeo, donec perfecte incorporentur, cum quo unge excoꝛiationem, & parva ulcera, & sanabis; & hæc satis de pustulis.

CAP. III.

De his quæ opitulantur pilorum casui, gingivarum rosionibus, & quoque dentium casui.

Et quoniam inter quamplurima morbi Gallici accidentia depilationes capillorum, barbæ, aliarum partium corporis, ac etiam gingivarum corrosiones, & dentium casus, evenire solent, ideo in hac parte remedia proficua ad præcavendum & curandum non sine ratione addere volui, primum quibusdam prælibatis de causis horum accidentium, si quidem cum materia morbi Gallici à prædominio frigida & humida sit, cum ad universum corpus meat, & spargitur, utique refrigerat, humectat, obstruit, & omnes partes naturales vitiat, & cum sit permixta sæpe cum materia corrosiva, duo facit, scilicet calorem naturalem obtundit, atque etiam corrosivam qualitatem in parte, seu membro inducit, & ex hac causa non tantum pili decidunt, verum etiam illæ particulæ quoquomodo exuruntur, quæ non ex omni parte aridæ sunt, ex associata sibi dicta humiditate, quæ humiditas subhumida membra depilata, & corrosa reddit, quippe cum ea materia sic permixta ad gingivas transmissa, & corrosionem gingivarum & casus dentium causat. & quoniam de hac re longam epistolam ad Excell. D. Joannem Baptistam Pantinum antea scripsi, quam in primo mearum medicinalium epistolarum volumine invenies, ideo si omnia in hac materia scire desideras, eam te legere non pigeat, in qua etiam invenies remedia proficua ad præcavendum, & ad curandum tam depilationes quam gingivarum corrosiones, & casus dentium. Prima itaque, & universalis regula erit tam in præcautione dictarum dispositionum, quam in curatione cum factæ fuerint, ut ante omnia corpus à superfluitatibus communibus evacuetur, & in repletionem etiam per venæ apertionem, post quam corporis mundificationem, ex melioribus est, uti levibus illinitionibus, præsertim si morbus novus fuerit. Quod si quis abhorreat ab illinitionibus, & sanari *decocto ligni, salsæ periliæ, vel radicis Chinæ* desiderat, primum operæ pretium erit, corpus universum exinanire per missionem sanguinis, & medicinas ventrem solventes, post quam evacuationem, leve decoctum, tam *ligni Indici*, quam *salsæ periliæ, vel radicis Chinæ*, ægro exhibendum erit, deinde remedia localia locis & membris depilatis, & gingivis corrosis applicare conducit tam in præservando quam in curando. Prohibet itaque casus pilorum, & gingivarum corrosiones regimen cibi & potus, & aliarum rerum necessariarum, & etiam localia remedia membra roborantia, ut puta in casu capillorum, atque barbæ, & aliorum membrorum pilosorum uti decocto aliquo, sive lixivio ex levibus cineribus, qualis esset *cinis ex junipero, pino, lentisco, larice, myrto*, & consimilibus, sed *decoctum pineorum* majorum plurimum auxiliatur, & postquam membra lavaris, ungantur isto unguento quod roborat membrum, prohibet depilationem, & pilos regenerare facit. Recipe *savi mellis cum suis apibus unc. iij. pinguedinis ursi. unc. ij. ladani. unc. j. abrotani unc. s. misce* & diu in mortario cum pistillo ducantur, donec formam linimenti recipiant, cum quo bis, aut ter in die caput, barbam, & alia loca depilata; (vel quæ times ne depilentur) inungantur, & cum lavare caput, barbam, vel alia membra illinita necessum fuerit, laventur superscripto lixivio, vel inungan-

tur cum isto quod prohibet depilationem, & pilos renasci facit. Rec. *succi myrtillorum, succi abrotani, succi capillorum veneris ana. unc. ij. olei sesamini, ladani ana unc. ij. s. spicæ unc. s. bulliant simul lento igne, miscendo donec ad formam linimenti deducantur*. Ad idem plurimum conducit hoc unguentum. Recipe *ladani unc. ij. olei de abrotano, mellis optimi ana. q. s. ducantur in mortario cum pistillo, donec formam perfectam linimenti recipiant*, confert etiam lavare sæpe caput cum *decocto ligni Indici*, confert etiam lavare sæpe cum *decocto abrotani, myrtillorum, senæ, & radicis cannæ minutim incisæ*. ad idem valet *decoctum lapathi, fumi terræ, & myrtillorum*, sed quoniam in ea jam superius dicta epistola ad Excell. Dominum Joannem Pantinum scripta plurima, quæ tam ad theoriam quam ad praxim spectant scripta à me fuerunt, ideo si quis plura iis desiderat eam legat, & omnia sibi in promptu erunt.

CAP. IV.

De his quæ opitulantur doloribus.

Cum dolores fiant in omnibus partibus corporis, ut experientia ipsa testatur & de eorum causis jam dixerim, succurratur illis secundum diversitatem dolorum, & membrorum, qui vero sunt intensi cum fortioribus, & quando sunt remissiores, cum mitioribus medicaminibus ab intra & extra applicitis. Et quoniam verior cura est removendo causam. Ideo in primis de his quæ ab intra sumuntur dicam, qui etsi non tollunt totalem causam, tamen remonent eam secundum partem, & sic mitigant dolores per aliquod tempus. De quibus sunt electuaria jam dicta in cura per pharmaciam, & etiam sunt pilulæ ibi dictæ, ad quam partem oportet redire. Sed ultra illa scribam remedia alia per me sapissime experta in multis, & in primis sunt pillulæ ex inventione nostra, quæ evacuant materiam antecedentem, & conjunctam accidentium morbi Gallici inveterati, & sic mitigant dolores per tempus, in quacunque parte corporis existentes, quarum hæc est descriptio. Recipe *satyrionis, drach. unam, hermodactylorum, drach. ij. myrobalanorum chebulorum, citrinorum, Indorum, ana, drach. j. s. agarici, mastichis, ana, drach. ij. s. zinziberis, drach. j. specierum hieræ picræ unc. s. aloës bonæ unc. unam, & semis, diagrydii scrupul. ij. fiat massa cum succo cucumeris asinini, & succo rosarum, dosis quarum est usque ad dragmam unam*. Aliæ pillulæ expertæ, ut supra valentes, & sunt fortiores, quæ mirabiliter tollunt dolores. Recipe *specierum hieræ picræ, mastichis, myrobalanorum citrinorum, chebulorum, Indorum, ana drach. ij. interioris colocynthidis, elaterii, hermodactylorum, satyrionis, zinziberis ana drach. j. s. serapini, drach. iij. s. salis Indici dr. ij. fiant pillulæ cum succo cucumeris asinini, & succo rosarum, & dosis earum est usque ad drach. unam*. Educunt materias crudas à quacunque parte corporis, & maxime à juncturis, & capite. Aliæ pillulæ, quæ anodynæ dicuntur, mitigant enim dolorem evacuando, ut supra. Recipe *pillularum cochiarum Almansoris, drach. viij. aloës bonæ drach. vij. hermodactylorum, drach. iij. diagrydii, drach. unam, rosarum rubrarum. drach. j. s. fiant pillulæ cum succo rosarum, & dosis est drach. j.* Aliqui vero sedant dolores, evacuando cum pulvere hermodactylato, & sumendo *drach. j. s. descriptionem* cujus nullibi me legisse memini, sed credo eam esse magistralem ab aliquo innominato, & ideo ponam ejus descriptionem, etsi aromatarii fere omnes eam component, & confert doloribus podagricis à materia frigida, & aliorum membrorum, & maxime doloribus morbi Gallici, cujus hæc est descriptio. Recipe *hermodactylorum, turbit, an. drach. diagrydii, drach. ij. s. zinziberis, drach. unam, mastichis, drach. s. sacchari fini, drach. vj. misce, & fiat pulvis subtilissimus, dosis est usque ad drach. ij.* Et quoniam sunt quidam abhorrentes electuaria, pillulas, & pulveres, ideo ego sæpe jubeo hoc solutivum in forma solida, sive in rotulis fumi. Recipe *diatragacanthi frigidi, succi cydomorum ana unc. ij. hermodactylorum, zinziberis, ana unc. s. turbit electi. unc. j. diagrydii, drach. iij. geneliabin, succi rosarum, ana unc. unam. mucilaginis seminum carthami unc. s. sacchari fini. unc. xvj. misce, & fiat confectio in rotulis, & dosis est unc. s. usque ad drach. vj.* Et nota quod hora convenientior assumptionis solutivi pro doloribus est vespere ante tempus, sive adventum paroxysmi, sive ante tempus principii doloris, & est circa horam vigesimam secundam, & hoc quoniam materia ista viscosa melius educitur per pharmacum quando movetur à natura, & etiam cum minori molestia, ut in multis experientia mihi notum fecit, & ista sufficiant per intrinsecas applicationes. Et ad ea quæ extrinsecus applicata conferunt devenio, quæ cum sint diversa, dolorem diversimode mitigant, stupefactiva vero etsi dolorem mitigant, non tamen in isto morbo applicanda sunt, quoniam

niam augent malignitatem frigiditatis materiæ sua frigiditate, destruantque calorem innatum membri, & materiam incrassant, & ipsam difficiliorem resolutionis reddunt, quare nullo pacto applicanda sunt, nisi in casu mortis. Anodyna medicamina, quæ & sine dolore dicuntur, applicata, aliquantisper conferunt, quoniam sunt satis similia calori naturali, aut parum excedentia, ut omnes medici docent, quæ sunt ut *oleum anethinum*, de *chamomilla*, *rosatum*, de *andacocha*, de *lilio*, & alia quæ confortant virtutem membri, & subtiliant materiam conjunctam, & præparant eam ad resolutionem, vel evaporationem, cum qua fit mitigatio doloris, si loca doloris cum istis calidis ungas. hoc idem flores in dictis, & herbæ ingredientibus faciunt, si in emplastris, aut fomentationibus ponantur, vel alio modo applicentur. verum oportet medicamen diversificare secundum diversitatem humoris prædominantis, & membri patientis, ut docuit Galenus tertio technici, & aliquando cum materia est multum frigida, & viscosa, adde calefacientia secundum necessitatem, ut *stæchas* & *oleum liliorum*, & alia experta, de quibus statim, per me multa medicamina bona ponam. De eradicativis ex toto in ista ægritudine sermo iste non est, quoniam prædicta sunt in aliis modis curæ eradicativæ, sed de expertis mitigantibus, quorum ista est una emplastri descriptio. Recipe *farinæ seminum lini*, *hordei*, *florum chamomillæ*, *meliloti*, *ana unc. j. salviæ*, *absinthii*, *stæchados*, *ana unc. s. vini montani dulcis quantum sufficit*, pulverizanda pulverizentur, & fiat ex eis emplastrum, & pone super locum doloris, quoniam resolvit, & mitigat dolorem quando materia est nimis frigida, & grossa. Aliud emplastrum ejusdem virtutis. Recipe *florum chamomillæ pulverizatorum*, *stæchados* *ana unc. s. hermodactylorum. unc. j. olei chamomelini*, *vini aromatici*, *mellis optimi*, *ana unc. ij. mucilaginis seminum lini*, *fenugræci*, & *radicum althææ*, *ana unc. j. bulliant ad ignem usque quo emplastri formam recipiant*, & pone super locum doloris calidum. Aliud emplastrum pro pauperibus & confert. Recipe *furfuris*, *florum chamomillæ* *ana partes æquales*, bulliant cum sapa quantum sufficit, vel cum vino dulci, & fiat emplastrum, & pone super locum doloris: quidam etiam cum *absinthio calefacto* super lapidem ignitum extinctum cum vino, calidum ponendo super locum succurrunt doloribus. Et alii cum *furfure* in caldario calefacto, & in sacculo posito, super locum doloris deinde applicato, mitigant dolorem, & ego sæpe expertus sum, & inter remedia quæ aliquid conferunt (quoniam pauca sunt quæ conferunt) est de melioribus. Possumus hoc idem facere cum fomentis, verbi gratia. Recipe *florum chamomillæ*, *meliloti*, *anethi*, *salviæ*, *stæchados*, *absinthii*, *ana man. j. bulliant in vino aromatico*, & infunde in ipso calido spongiam, quam bene expressam pone super locum doloris, continuando unam applicationem post aliam. Et tu potes lavare, & etiam cum aliis ingeniis sic procedere, ut cum cerato nostro in curâ per unctionem scripto hoc idem facere; & hæc de sedantibus dolorem satis dicta sint.

CAP. V.

De modo resolvendi, maturandi, & aperiendi apostemata dura, sive gummi.

Apostemata dura, sive gummi succurrantur secundum diversas intentiones ipsorum apostematum, videlicet secundum propriam intentionem, & laudabilem; ex laudabilibus quoddam melius est, namque apostema uno quatuor modorum terminatur, scilicet resolutione, suppuratione, corruptione, & induratione, ex sententia principis. tertia quarti cap. ij. ex quibus duo sunt laudabiles, videlicet primi, & duo mali, scilicet ultimi, de quibus nihil dicam, ne sermo sit longus. Si igitur vis à principio resolvere, procede cum mollientibus calidis, in quibus sit aliqua siccitas, & non transcendat primum gradum, ut docent omnes doctores, quæ sunt multa, videlicet *pinguedo gallinæ*, *anatis*, *oleum chamomelinum*, de *lilio*, de *Kerva*, & *Serapio* laudat multum gummi ammoniacum, & est mirabile, ut dicit, quavis excedat in caliditate, quare ex istis potes componere, & ungere tumores, vel gummiata dicti morbi, vel etiam pone ceratum nostrum scriptum in fine curæ per unctionem, quoniam est medicamen mirabile in resolvendo. Vel pone hoc emplastrum si dicta non conferunt. Recipe *byssopi cerati domini Mesuæ*, *diachylonis parvi*, *emplastri de meliloto*, *ana unc. j. pinguedinis gallinæ*, *equi*, *medulle crurum vituli*, *ana unc. s. misce* & ad ignem fiat emplastrum & pone super duritiem, resolvit enim & mitigat dolorem. Aliud emplastrum ejusdem intentionis. Recipe *diachylonis cum gummi*, *unguenti mollitivi*, *ana unc. j. gummi ammoniaci dissoluti in aceto. unc. s. pinguedinis anseris*, *terebinthinæ*, *ana unc. s. mercurii unc. j. misce*, & fiat unguentum in bona forma,

A quod dissolvit duritiem morbi Gallici si supra apponatur. Aliud unguentum, sive linimentum resolutivum. Recipe *pinguedinis gallinæ*, *anatis*, *anseris*, *ana unc. j. medulle crurum vituli*, & *crurum porci*, *ana unc. s. olei de chamomilla*, *drach. vj. misce*, & fiat linimentum, cum quo unge duritiem sæpe. Aliud linimentum resolutivum bonum. Recipe *unguenti dialthææ unc. j. olei liliorum alborum*, *pinguedinis gallinæ*, *butyri recentis*, *ana unc. s. misce*, & unge locum actu calidum. Aliud unguentum resolutivum, quod ponitur super duritiem, extensum super corium, vel pannum lini. Recipe *ammoniæ*, *bdellii*, *galbani*, *ana unc. j. dissolvantur in aceto*, deinde adde *mucilaginis seminum lini*, *fenugræci*, *althææ*, *ana unc. s. lithargyrii unc. ij. bulliant usque quo formam cerati recipiant*, semper cum baculo agitando, & utere. Ad idem multum confert *diachylon cum gummi*, quod sæpe expertus sum, resolvit enim, & mollificat omnem duritiem. quare utere remediis dictis secundum necessitatem. Nota tamen quod si in linimentis prædictis aliquando pones portionem unguenti nostri benedicti descripti in cura per unctiones, melius, & citius resolves unamquamque duritiem. His igitur factis, si durities sive apostema gummosum non resolvatur, sed potius ad maturationem declinare videbis, tunc cum maturativis ipsum adjuvare oportet, cum medicus sit adiutor naturæ, & non impediens, ut dixit Hippocr. de quibus ponam descriptiones multas, & primo emplastrum maturativum, quod omne apostema durum, & maxime morbi Gallici maturat. Recipe *mucilaginis althææ*, *fenugræci*, *sem. lini. ana. unc. vj. fermenti*, *axungie gallinæ*, *radicum liliorum alborum sub prunis coctorum*, *ana unc. iij. Radicum althææ elixatæ*, & bene pistatæ. *unc. iij. ficum pinguium bene pist. unc. ij. incorporentur*, & fiat emplastrum secundum artem, & pone super apostemata. Aliud emplastrum maturans apostemata dura. Recipe *rad. althææ bullitæ*, *axungie porcine*, *gallinæ*, *ana unc. iij. pinguedinis cervi*, *resinæ pini*, *terebinthinæ*, *ana unc. j. s. misce* & fiat emplastrum ad ignem, & valet multum, maturans apostemata dura. Aliud emplastrum maturativum. Recipe *radicum liliorum alborum*, *althææ*, *ana unc. vj. dequantur in aqua communi*, postea pistentur subtilissime, & adde *farinæ fenugræci*, *semin. lini*, *tritici*, *ana unc. ij. s. & cum decoctione dictarum radicum fiat emplastrum ad ignem* & in fine adde *pinguedinis gallinæ*, *porcinæ*, *butyri recentis*, *ana unc. ij. miscendo bene*. Aliud emplastrum maturativum, & resolutivum. Recipe *radicum althææ unc. vj. incidantur*, & bulliant, & subtilissime pistentur, postea accipe tantumdem *pinguedinis porcine* per setonem colatæ, & in mortario incorporetur, & pone super apostema. Ad hoc aliquando valent *diachylon magnum*, & *unguentum mollitivum*, seu de *mucilagibus* super locum retentum, quoniam maturant, & resolvunt. valet etiam hoc emplastrum. Recipe *radicis bryoniæ elixæ*, & pistatæ, *axungie porcine colatæ. ana partes æquales*, incorporentur, & utere, quoniam maturat & resolvit, & est de secretis. Ex dictis potes multa alia componere resolutiva, & maturativa, & ipsis addere. potes etiam facere fomentationes maturativas, & resolutivas cum rebus adpropriatis, quam rem tibi dimitto. Facta maturatione, aperiatur apostema cum sagittella, vel alio instrumento incidente, & hoc secundum incessum villorum, præterquam in fronte & in summe & in aliis locis, quæ contrario modo aperiuntur, causam vide tertia quarti ab Avicenna. quod si aliquod nocumentum per incisionem timueris, vel si magis diligis cauterium actuale propter ejus confortationem, aperi cum ipso, & sit gladiale. verum quia multi timent actuale, & si potentiale non sit ita tutum, faciendum tamen est si non habes aliam viam, urgente necessitate, & cauterium potentiale sit domesticum, & correctum. Et cave ne ipsum super juncturas, vel nervos ponas, ne destruat membrum operatio, & hoc debemus, ita in actuali, quam in potenciali animadvertere. Ego sæpe utor isto in apostematibus dicti morbi, & in bubonibus aperiendis, & est tale. Recipe *sublimati drach. ij. s. unguenti populeonis drach. iij. opii gran. v. lapidis hæmatitidis scrup. s. misce*, & fiat unguentum, & pone super apostema maturum secundum quantitatem foraminis quod facere intendis, quoniam aperit, si per sex horas supra steterit, & postea elevato cauterio, pone, ad procurandum casum escaræ, *butyrum cum folio caulis usque dum escara cadat*, vel potes loco dicti cauterii uti *oleo de vitriolo*, & est mirabile sine dolore cauterizando. Et fit hoc modo. Recipe *vitrioli romani*, sive *cyprini*, *unc. xxx. salis nitri*, *aluminis roche*, *ana unc. iij. misce* & pulverizentur omnia, & calcinentur ad ignem secundum artem. postea pone hoc calcinatum in boccia curva lutata ad ignem fornacis alchemistarum, & per ignem auctum habebis in recipienti oleum, quod est cauterium mirabile, & sine pari in quacunque operatione, & maxime in scrophulis & verrucis magnis levandis, sed recipiens sit magnum si vis facere dictum oleum. Nota tamen quod quando compono cau-

terium cum *sublimato*, & volo ipsum sine dolore, dimitto ipsum quiescere per aliquot menses, & pono etiam duplicatam dosim *opii*, quia cauterizat sine dolore, vel cum minimo. quod si ipsum potentius desidero, addo plus de quantitate *sublimati*. Aliud cauterium valde mirabile aperiens apostema, & scrophulas sine dolore notabili. Recipe *cineris lignorum montium libras decem, aquae fontis libras triginta, bulliant ad consumptionem tertiae partis: deinde accipe calcem vivam integram quantum sit sufficiens, ita ut aqua supernatet per duos digitos, & pone in dictam aquam, sive lixivium, & sic dimitte per dies octo miscendo semel in die, postea cola per colatorium, & in colatura adde aluminis fexæ (ut ajunt) sive tartari, unc. vj. & dimitte fermentari dies octo & cola ut supra.* Deinde Recipe libram unam dictae colaturae, aquae cum qua fit sapo libram semis. pone in cacia ad ignem, & bulliant usque ad spissitudinem mellis, & habebis causticum mirabilis operationis, vel fiat hoc idem in aperiendo apostema cum *trochiscis calidicon* in antidotario Dini, in *expositione tertiae, & quartae fen quarti canonis*, vel cum *trochiscis alcadicum* Domini Mesuae cap. de *polypodio*, vel cum aliquo alio descripto ab antiquis & modernis. Semper tamen sive cum actuali, sive cum potentiali cauterio apostema aperire intendis, securissimum est supra locum per quatuor digitos ponere defensivum ad retinendum, ne nova materia propter dolorem currat ad locum. Et hoc potes cum isto facere, Recipe *boli armenae, sanguinis draconis, creta cimoliae, acaciae, ana unc. s. unguenti de plumbo unc. j. albuminis ovorum, aceti, ana quantum sufficit, misce, & fiat unguentum in mortario, & pone ut supra, quoniam mitigat etiam dolorem.* Aliud unguentum defensivum. Recipe *unguenti nostri benedicti unc. iij. sanguinis draconis, creta cimoliae, boli armeni, acaciae, ana unc. s. camphorae scrup. s. misce, & pone ut supra, & sic unumquodque apostema aperies.*

CAP. VI.

De cura omnium ulcerum morbi Gallici.

Aperto igitur apostemate, reliquum est de curatione ulcerum dicere, sed cum in tam maligna ægitudine, tot diversitates ulcerum sint, & ut omnia unico verbo complectar, omnia genera malignitatum ulcerum in tali morbo appareant, ideo non siccopede hac in parte ambulare decrevi, sed aliquantisper expergefacerere medentes. Rememorandum id quod dictum est in capite de essentia istius morbi, videlicet de occulta & maligna qualitate in isto morbo reperta, quæ non solum radicalem impedit curam, sed etiam accidentium, inter quæ enumerata fuerunt ulcera, quæ diversimode impediuntur, ut testatus est Galenus, quarto de morbis curandis contra Thesalum, & alii doctores etiam quæ impedimenta sunt multa, & primo ex parte ulceris, in eo enim quod est soluta continuitas, est *figura*, quæ vel est *circularis*, vel *fistularis*. impeditur etiam ex parte *faniei*, quoniam aut est nimis subtilis, vel nimis grossa, aut nimis calida, frigida, & de aliis qualitatibus, à quibus sequitur corrosio, mollificatio, exsiccatio &c. aut quia habent occultam qualitatem ut dixi, quæ in istis est pessima causa impedimenti consolidationis. Sunt etiam ex parte membri in quo est ulcus, aut quia naturaliter est debile ut crus, aut quia multa humiditas naturaliter in ipso abundat, ut in vulva, & gutture. sunt etiam aliquando, ex parte membri demandantis, ut est epar in istis, quoniam quotidie novas superfluitates ad ipsa ulcera hepar transfinitit, vel ex parte totius, quoniam corpus est caco-chymum, complicationes etiam cum aliis ægitudinibus materialibus, & immaterialibus sunt impediens, & multi alii sunt modi, ut est ostracofitas labiorum, corruptio ossium &c. per quos omnes fit impedimentum consolidationis. Sed quoniam in istis tota vis est, ideo in primis regulas quasdam universales pro istis ponam, postea ad particulares deveniam. Et primo si figura fistularis est impedimentum, & sit in loco, ubi possibilis sit apertio, sine patientis particulæ discrimine, aperiatur instrumento, vel cauterio. si autem non est possibile, ponantur per syringam lotiones, & unguenta dissoluta, ut dicam statim. Quod si figura circularis in causa fuerit, reducatur ulcus ad aliam figuram, aliquando levi medicamine domestico secundum medici judicium. Quod si grossities faniei impediatur, subtilietur cum digestivis in quibus sit virtus digestiva cum incisione. quod si faniei subtilitas fuerit, ingrossetur cum conservantibus calorem, in quibus sit viscositas aliqua, ut sunt glutina. Et si caliditas, vel frigiditas, & aliæ qualitates impediunt, procedatur, cum suo contrario, & removebis consequentia, quæ fuerunt corrosio, & dicta supra, & qualitas occulta removenda est cum his quæ habent proprietatem, & sunt experta, ut sunt unguenta in quibus ingreditur *argentum vivum*, & etiam pulvis à me

angelicus dictus propter ejus angelicam in tali morbo operationem, qui est medicina mirabilis, cui non est par. si vero à membri debilitate consolidatio impediatur, confortetur cum calidis, in quibus sit proportio cum membro, quoniam ut inquit Avicen. *ægritudo suo medicatur contrario, & conservatur sanitas suo simili*, & Galenus dixit *calidiora calidioribus applicanda* &c. si autem hoc ab humiditate, ad membra naturaliter fluente, fuerit, utere exsiccantibus fortibus. quod si impediens membrum transmittens fuerit ut hepar, aut renes, vel cerebrum, purgentur membra illa, & rectificentur, si est possibile, sic etiam in corpore caco-chymo facies, malos purgando humores. quod si propter complicationes alterius ægitudinis, curetur ægritudo complicata impediens, non tamen dimissa ex toto ulceris curatione, ut docet Avicen. *quarta quarti, & quarta primi. cap. ult.* Et sic removendo unamquamque causam omne genus ulcerum sanabis, ut removendo duritiem ostracofiam cum medicamine acuto, vel cum instrumento apto, & ossium corruptionem, sive denigrationem remove cum medicamine faciente relaxare squamas, & frustra ossis corrupti, & cum appropriatis, vel cum instrumentis, ut fricatorio, scalpro, & trepano, vel aliquo alio instrumento secundum necessitatem membri, & quantitatem corruptionis ossis, & hæc dicta sufficiant. Et remedia quæ universaliter superius tetigi, particulariter hic scribam, & primo unguentum digestivum ulcerum morbi Gallici, quando sanies est cruda & grossa. Recipe *axungia porcina, terebinthina, ana unc. ij. butyri. unc. j. olei liliorum alborum, unc. j. mercurii. unc. s. succi arantiorum, drach. vij. misce & fiat unguentum*, cum quo licinia ungantur ponenda in ulcus, & etiam pannum, cum quo cooperies ulcus, dicto unguento illinies, & secundum membri conditiones ligabis. Aliud unguentum digestivum valet ut supra. Recipe *unguenti basiliconis Domini Serapionis, dialthææ. ana unc. j. terebinthinae, unc. s. misce, & fiat unguentum*, & utere, ut supra. Aliud unguentum digestivum ejusdem virtutis. Recipe *terebinthinae, butyri, ana unc. j. unguenti resini, unc. j. vitelli ovorum. num. ij. croci, drach. s. misce, & fiat unguentum.* Aliud unguentum digestivum, quando sanies est virulenta, subtilis, & corrosiva. Recipe *terebinthinae lotæ, unc. iij. vitelli ovorum numero ij. olei rosati, lithargyrii, ana unc. j. imprimis ducatur lithargyrium cum oleo rosato, ita ut fiat perfecta mixtio, postea adde terebinthinam, & ova, & fiat unguentum*, & utere super liciniis, ut dictum est. Aliud unguentum, ut supra digestivum. Recipe *unguenti de plumbo, terebinthinae, ana unc. j. butyri, unc. s. axungia porcina, unc. j. s. argenti vivi unc. j. fiat unguentum secundum artem dictam, & utere.* Potes etiam cum isto procedere. Recipe *olei rosati, terebinthinae claræ, vitelli ovorum, ana, unciam unam, misce, & fiat unguentum, & utere.* Facta digestionem quæ cognoscitur per bonitatem faniei, in albedine, lenitate, & æqualitate, oportet cum mundificativis procedere, & hoc secundum diversitatem faniei, ulcerum & membrorum. Et in primis scribam unguenta mundificativa communia, postea particularia notabo; unguentum igitur mundificativum commune est hoc. Recipe *terebinthinae, uncias duas, mellis rosati, unc. j. farinae hordei quantum sufficit, misce, & fiat unguentum*; quod mundificat saniem laudabilem in quacunque parte corporis. Aliud unguentum mundificativum commune cum pulveribus. Recipe *terebinthinae uncias duas, mellis rosati, unc. j. farinae hordei, myrrhæ, olibani, mastichis, ana drach. ij. misce, & fiat unguentum*, & utere super liciniis, ut dictum fuit. Et ne pars ista ex multorum unguentorum descriptione sit nimis tædiosa, utere unguentis communibus ab aliis auctoribus scriptis, secundum necessitatem. verbi gratia, in ulceribus capitis utere *unguento de gummi elemni, unguento de betonica, unguento de matrisylva*, & in aliis membris secundum membri naturam, & ulcerum, ut *unguento Apostolorum* in ulceribus putridis sordidis, malis & profundis, vel fistulosis. quod si non potes alio modo, dissolve unguenta cum vino, vel aliquo alio appropriato, ut cum lixivio, & aceto, & multum confert dissolvere *unguentum Aegyptiacum cum aceto, vel vino*, in fistulam injicere, quoniam movet duritiem, sive carnem callosam, potes etiam uti *unguento Casareo magno Domini Mesuae.* Et in minus malignis miscendo dicta unguenta cum *unguento basilicone*, vel cum *unguento resino, aut cum aureo Domini Mesuae.* Et quando ulcus est calidum, possumus applicare mundificantia alterius ordinis, ut est *unguentum de tutia, & de pompholyge, unguentum de cerussa, cum camphora, & sine camphora* secundum majorem, & minorem inflammationem, & etiam factum magistraliter cum *succo solani, & decoctum, vel unguentum de plumbo*, & in aliquo casu *unguentum de minio cum camphora & sine*, & alia quamplurima mundificantia, quæ sunt ejusdem virtutis cum extinctione, & aliquando miscere unum cum alio, ut dictum est,

est, secundum alias complicationes ægritudinis, vel accidentium cum ipso ulcere, & sic extinguere caliditatem, aut prohibere corrosionem, & alia removendo accidentia, prohibentia consolidationem. Et habita sic consideratione omnium tam accidentium quam aliorum impediuntium, recte procedes in ista ægritudine, in qua tanta malignitas reperitur quanta sensui apparet, taliter quod medicamina scripta ab antiquis non semper conferunt, sed potius quandoque irritant huiusmodi ulcera morbi Gallici. Et cum sit ita, experta per me & alios sæpe medicamina hic scribere intendo, cum eorum virtutibus, ut ipsa canonice unicuique ulceri, & loco applicare valeas. Et in primis pulvis angelicus à me dictus propter mirabilem ejus operationem, & angelicam in isto morbo, nam est medicina exsiccativa cum aliqua vi domestica, & sine dolore corrosionem carnis mollis, & superfluae, & est remotiva malæ qualitatis occultæ ulcerum, & maxime morbi Gallici, estque digestiva cujuscunque saniei & mundificativa, removens deambulationem, & corrosionem, & prohibens deambulationem gangrænæ, dissolvensque saniem grossam, five duram indigestam post apertionem gummatum. Et huic medicamini non est par in tali morbo, quoniam si cum ipso procedes, usque ad perfectam cutis generationem ducit, ut ego sæpe expertus sum, & est nobile in virgæ ulceribus malignis. Et modus conficiendi ipsum est iste. Recipe *argenti vivi libram unam, pone in cucurbita parva vitrea, deinde pone desuper aquæ cum qua separatur aurum ab argento, libram unam, & pone cucurbitam in olla, & in spatio inter cucurbitam, & parietem ollæ, pone cinerem, ut conservetur olla, ne ex immediato contactu ignis rumpatur, quæ olla cum cucurbita intus ponatur ad ignem inprimis lentum, postea augeatur modo quodam medio, & sic cum forti igne dimittatur, usquequo tota aqua consumpta sit, quod cognoscitur, quia non evaporat aliquid ab ipsa cucurbita, & si habebis mercurium calcinatum rubeum, pulveriza ipsum, etsi intus aliqua portio argenti vivi remanserit, pone dictum pulverem in cacia abenea nitida ad ignem, & sic miscendo dimitte usque dum tota argenti vivi pars sit consumpta, & isto pulvere utere ad omnia dicta, & maxime ad ulcera virgæ, & aliorum locorum, ubi putredo, & sanies mala prohibet consolidationem, & in fistulis dissolve ipsum cum vino, & projice per syringam, quoniam mirabiliter operatur. Modus faciendi aquam separationis auri ab argento est iste. Recipe *vitrioli Romani libr. ij. aluminis rockæ, unc. xvj. salis nitri, libram unam, pone in cucurbitam curvam lutatam, vel si vis pone in rectam cum capello suo, & recipiente ad ignem fornacis, ut faciunt alchymistæ, & habebis aquam cum qua separatur aurum ab argento, & cum qua sit pulvis angelicus, quæ aqua est mirabilis ad removendas verrucas in quacunque parte, & maxime in ano, & vulva: cauterizat etiam ista aqua ulcera maligna ambulatoria ubicunque, & in gutture, & prohibet deambulationem ulcerum, ubi sunt, ut puta virgæ, & vulvæ. Sed cum est nimis acuta, oportet lymphari ipsam cum aqua rosacea. Et ego sæpe sanavi ulcera mala gutturis, tangendo bis in die cum aqua dicta cum medietate aquæ rosatæ admixta, & est de secretis nostris. Et quamvis Joannes de Vigo vir doctissimus ipsum pulverem doceat componere sub nomine pulveris rubei, nihil ei debeo in hoc, quoniam antequam ipse scriberet, ego ipsum componebam, & habui à quodam viro alchymista scire, qui erat mirabilis experimentator, & multa alia ipse docuit me, cujus anima requiescat in pace, quoniam mortuus est. Hoc viso, de unguentis scribam, & primo unguentum mundificativum ulceris morbi Gallici expertum, removens malam qualitatem occultam, & dissolvens duritiem gummosam, reducendo ad bonam saniem, & mitigat dolorem, carnemque laudabilem generat, cujus descriptio est ista. Recipe *masticis, thuris, colophonie, cerussæ, argenti vivi, olei rosati, ana unc. i. s. axungie porcine, libr. j. succi aranciorum, unc. j. cum quo argentum vivum mortificabis, postea pone axungiam, & reliqua in mortario, & cum pistillo ducendo fiat unguentum, cum quo ulcera super licinia & pannum ponendo mundifica. Aliud unguentum mundificativum optimum. Recipe *unguenti resini, axungie porcine, ana unc. vj. argenti vivi uncias duas, masticis, olibani, cerussæ, ana unciam unam, lithargyrii unc. s. olei de myrto uncias. ij. misce & fiat unguentum in mortario, utere ut supra. Aliud unguentum per me masticinum dictum, (& est de secretis,) mundificat ulcera profunda sordida mala, & removet malam qualitatem occultam, sanat quodcunque ulcus virgæ, & vulvæ, aliorumque locorum humidorum, cui non est par. Recipe *unguenti resini unc. iiij. unguenti damasceni unc. ij. mercurii, masticis, an. unc. j. cerussæ, lithargyrii, ana drach. vj. olei myrtini quantum sufficit, fiat ex eis unguentum in mortario, in bona forma, & extensibile, quo utere, quoniam ægris utilitatem, & tibi honorem dabit. Unguenti damasceni descriptio est ista. Recipe *unguenti re-******

*A fini unc. ij. viridis æris. drach. j. dissolve in cacia ad ignem unguentum, postea pone viride es bene pulverizatum in fine, semper bene cum baculo agitando, donec perfectam habeat admixtionem, & est mundificativum ulcerum profundorum, & putridorum, estque exsiccativum malarum humiditatum, & cicatrizativum, & hæc de unguentis sufficiant. Cerata quæ ad hanc ægritudinem conferunt sunt diversa, sicut est diversitas in dispositionibus membrorum. Ego vero in ulceribus capitis nunquam à cerato de betonica discessi, & quamvis de ipso multæ sint descriptiones, tamen unam tantum ponam, & est ista. Recipe *terebinthina, resinae pini, olei rosati ana unc. vj. ceræ unc. v. betonica, masticis, ana unc. vj. infundantur herbe per tres dies in vino montano, dulci, & omnia alia simul decoque ad vini consumptionem, postea per colatorium cola, & abjectis herbis pone ad ignem & adde gummi elemni, sarcocolle, olibani, ana unciam unam pro libra, & ad ignem secundum artem fiat ceratum, quod est mirabile cuicunque ulceri capitis, & morbi Gallici, quoniam cicatrizat post incarnationem omnia capitis ulcera. verum quando indigeo majori exsiccatione, pono cum isto tertiam partem unguenti de minio, & est mirabilis operationis. In aliis corporis partibus optimum est ceratum de minio usuale, quoniam mundificat, & cicatrizat unumquodque ulcus post incarnationem, vel post regenerationem carnis. Sed & ultra usualia aliqua alia habeo cerata. scribam ceratum de minio, quod confert ut supra. Recipe *minii unc. vj. lithargyrii aurei uncias duas cerussæ unciam unam, olibani unciam unam, olei rosati, liliorum alborum, ana libram unam, sevi hircini, unc. iiij. fiat ceratum ad ignem secundum artem, & utere secundum necessitatem. Aliud ceratum quod cicatrizat quæcunque ulcera fraudulenta mala, & mollificat labia ostracosa, & occultam qualitatem removet, maximumque est præsidium tibiularum ulceribus antiquis, quoniam sanat ipsa sine dubio. Recipe *lithargyrii aurei, uncias vj. boli armene uncias duas, olibani, opoponacis ana unciam, cerussæ, minii, ana unciam unam, s. camphoræ, unc. s. ceræ albæ unc. viij. sevi castrati, olei laurini, unc. ij. olei communis uncias quinque, fiat ex istis ceratum secundum artem, & utere, quoniam est de secretis expertis ad ulcera morbi Gallici maligna. Nam removet deambulationem & cicatrizat, sorditiemque, & alias malas sanies digerit, & maxime in ulceribus crurum. Ad eandem intentionem valet, & mirabiliter confert ceratum scriptum in cura per unctionem, & ego sæpe utor ipso, quoniam incarnat, & cicatrizat mirabiliter. Sed quia aliquando loca ulcerum, & aliæ conditiones, alias formas medicaminum requirunt, ideo his visis, diversa alia medicamina quæ diversis membris & ulceribus conferunt, scribam. Et primo aquam consolidativam ulcerum gutturis, palati, gingivarum, & labiorum, si cum ea bis in die cum radio, in cujus capite cotum sit, in ipsa madefacto, ulcera tanges. Recipe *aluminis rockæ drach. iiij. sacchari fini drach. ij. viridis æris scrup. j. aquarum plantaginis, rosarum, ana un. iiij. bulliant ad consumptionem tertiæ partis, & cola, & utere. Alia aqua quæ est fortior, & nobilioris operationis. Recip. *aquæ separationis auri ab argento partem unam, aquæ rosatæ partes tres, misce & tange ulcera ut dictum est, quoniam sanabis ulcera dicta, quia ultra exsiccationem, removet deambulationem, & prohibet descensum materiæ. Aqua sive decoctio cum qua fit gargarizatio in ulceribus malignis gutturis, & oris, vel gingivarum, resolvitque apostemata, & prohibet descensum materiæ, mundificat saniem, & ulcera ad cicatrizationem dirigit. Rec. *rosarum, myrtillorum, arnoglossæ, bislinguæ, plantaginis, ana drach. iiij. balauftiarum, gallarum, ana drach. v. aluminis rockæ, drach. iiij. aquæ plantaginis, libr. s. bulliant ad consumptionem tertiæ partis, & cola, & in ipsa colatura pone unc. iiij. syrupi acetosi, vel diamoroni, vel mellis rosati, & de aliis secundum necessitatem. Alia decoctio lavativa ejusdem virtutis, & majoris efficacæ, & est incarnativa, confortativa loci ulcerati, & cicatrizativa ulceris. Recipe *rosarum rubrarum, balauftiarum, myrtillorum, berberorum, ana manip. j. gallarum numero vj. myrrhæ, aluminis rockæ, antimonii, ana drach. iiij. aquæ plantaginis in qua ferrum decies extinguitur, vini stiptici non vinosi, ana libras ij. decoquatur secundum artem, & laventur cum eis ista ulcera tempore necessitatis in quocunque membro, & si ulcera sunt in gutture fiat cum frusto spongiæ in capite radii, vel cum alio ingenio, ut in vulvam jaciendo per syringam, & etiam in fistulis. quod si isto ingenio ulcera dicta non potes sanare, & majorem exsiccationem volueris, utere isto pulvere. Recipe *tutiae preparata, terræ sigillatæ, acaciæ, corallorum rubrorum, ana dr. s. sanguinis draconis, thuris, seminum plantaginis, myrtillorum ana scrup. j. pulverizentur, & simul incorporentur, & per cannulam in ulcere fistuloso, vel alio loco insufflabis, & hoc bis vel ter in die secundum rei indigentiam. Alia lotio, sive deco-*********

Etio lavativa, valens ad inflationem membri genitalis, & vulvæ præcipue, sanatque eorum ulcera mala. Recipe *rosarum rubrarum siccarum, foliorum myrti, corticum granatorum, balauftiarum, tartari vini albi, aluminis roche, hordei, seminum caulium, ana partes æquales, aquæ plantaginis quantum sufficit, fiat decoctio in olla lapidea secundum artem, & cola, & in quacunque libra decoctionis ponantur unc. iij. mellis rosati, & utere.* quoniam mirabiliter ulceribus confert, ut dixi. Postremo cicatrizabis cum *unguento mastichino* supra scripto, unum tamen non prætermittam, quoniam jam dictum fuit inter enumerandò signa, & accidentia, quod aliquando post curam fissuræ in volis manuum, & plantis pedum remanent, & etiam quedam squamositates, quæ sunt malæ non solum propter defædationem, verum etiam quoniam sunt aliquando cum dolore, quare succurrentur sic in primis purgato corpore, suffumigentur seu laventur manus, vel pedes cum ista lotionem calida. Recipe *malvæ, fumi terræ, parietariæ, ana man. j. radices althææ, consolida, ana unc. iij. hordei unc. iiij. bulliant in aqua dulci, cum aqua laventur ut supra.* Postea unguentur cum *unguento nostro benedicto*, in cura per unctionem scripto, vel cum illo. Recipe *albuminis ovorum numer. ij. pinguedinis hirci unc. s. sublimati scrup. ij. aluminis combusti. drach. s. misce, & fiat unguentum in mortario cum pistillo ligneo.* quod si aliqua inflatio, vel mordicatio sequatur ex dicto unguento, unge locum cum butyro recenti sæpe. Et si propter sublimatum times hoc unguentum, unge post lotionem manus & pedes cum unguento nostro hircino, cujus hæc est descriptio. Recipe *olei rosati, ceræ, ana unc. iij. sevi hircini, unciam unam, succi rapæ vel napi unc. vj. bulliant ad consumptionem succi, & fiat unguentum, & utere,* quoniam multum confert in fissuris manuum, & pedum morbi Gallici, & etiam in ulceribus à vulgaribus bugance, dictis, & valet fissuris manuum à frigore hyemis factis, & est medicina dictu mirabilis. Et hæc de remediis ulcerum morbi Gallici secundum eorum diversitatem in figura, sanie, & aliis. Sed quoniam sæpe corruptio, putrefactio, aut alteratio aliqua ossium est in causa ne ulcera consolidentur, ut dixi supra, ideo secundum quantitatem cum instrumentis tota quantitas tollatur, utputa cum cauterio ignito, vel cum fricatoriis, & scalpro. Quod si non fuerit magna, sed superficialis, & parva, cum diversis medicinalibus ingeniis removebis. Et primo valet pulvis iste, squammas ossa superficialiter corrupta in quocunque ulcere. Recipe *radicis iridis sylvestris, aristolochiæ, ana drach. ij. corticis pini. drach. s. misce & pulverizentur subtilissime,* de quo pone super os alteratum, five corruptum, quoniam removet superficiem ossis corrupti, five denigrati. Potes etiam ex dicto pulvere, & melle facere unguentum, de quo ponatur super os ut dictum est. Ad eandem intentionem valet *aqua vite cum melle rosato, & chalcantio adusto,* in qua infundantur licinia, & ponantur super os corruptum, vel ponatur *pulvis euphorbiæ* super os, & est ultimum, aut fiat cum jam dicto pulvere ana partes æquales mixtio, & imponatur, vel remove cum *unguento Ægyptiaco* super osposito. tamen semper bonum est munire carnem circum circa cum aliquo unguento defensivo, maxime quando cum acutissimo medicamine procedimus, ut est euphorbium, & alia. Remoto igitur osse corrupto ad perfectam consolidationem cum incarnantibus, & reliquis ut dictum est, venies. De cura morbi, & accidentium hæc satis dicta sint, quum de casu capillorum, barbæ, & aliarum partium corporis, nec non de casu dentium, & gingivarum corrosionibus satis superque à me sit scriptum, & in quadam *epistola ad Excellentiss. Dominum Joannem Pantinum* scripta, si quis cautas, & curam talium accidentium scire desiderat Epistolam illam legat. Reliquum est de præservatione à recidiva, quæ rationi consona sunt, & experimento probata, dicere.

CAP. VII.

De præservatione à recidiva: & de aliquibus confortantibus.

V isum est sæpe, & sæpius qui tali morbo laborare, post sanationem & totalem accidentium remotionem, post aliquot menses, immo post annos aliquot in recidivam pessimam incidere, tum ob dispositionem subjecti, tum etiam ex malo regimine in reliquis, quare si aliquas regulas ad præservationem dicti morbi posuero, non ingratas fore putavi. Rem igitur aggredior, quæ in tribus magnificis intentionibus consistit, prima quarum est regimen in sex rebus non naturalibus, de quibus jam sparsim dictum est, & ideo post sanitatem, regimen illud, quod jam dictum est, confert, si quis à recidiva præservari voluerit, & maxime regimen contactus in coitu, & aliis con-

taetibus, fugiendo dormitionem cum infectis, & maxime cum muliere si est homo, aut cum homine infecto, si est mulier, faciendo lotionem cum vino, membro virili, vel vulvæ cum vino calido simplici, vel cum aceto non vinoso quod magis mihi placet, quoniam conservat humores ab alteratione mala, vel fiat lotio dictis membris cum ista decoctione. Recipe *rosarum, myrtillorum, salviæ, absinthii, ana man. j. bulliant in vino, & aceto pauco. quod si sunt fortia adde tantundem aquæ, & lava post coitum immediate.* hoc etiam facito quando cum vino solo, aut aceto lavabis, & etiam ante coitum, si quis fatuus cum infecta coiverit sciens, &c. Secunda intentio est confortare membra non solum intrinseca, sed etiam extrinseca, maxime si passâ sint, puta dolores, apostemata, vel ulcera. Sed cum dictum sit quod intrinsecum membrum est hepar, à quo tota quantitas materiæ transmittitur. Ideo ipsi primo attendere oportet, non oblivioni dimittendo stomachum, quod est membrum serviens hepatis immediate. hoc idem dico de aliis membris si fuerint membra læsa, per quæ hepatis nocumentum fovetur, ut est matrix in mulieribus in retentione menstrui, dicebat nanque Hippocr. *mensivis evenientibus, & non evenientibus sunt agritudines.* Confortantia in primis hepar, & stomachum sunt ista, *Diarrhodon Abbatis, Aromaticum rosatum, Triasantali, Diamoschum dulce, Pleres archonticum, Latificans Almanforis, vel Galeni,* vel cum unctionibus ab extra, & maxime cordi, & ego utor ista quando syncope accidit ægris à quacunque causa. Recipe *theriaca bonæ, vel mithridatii drach. iij. succi buglosse unc. s. olei rosati nenupharini, ana drach. v. fragmentorum de gemmis, corallorum rubrorum, ana drach. s. misce & fiat unguentum, vel fiat cum epithemate cordiali temperato.* Et multa alia scripta à doctoribus fieri possunt, & extra & intus dando dictas confectiones. Et dabis de uno istorum rotulam unam, vel duas in mane secundum necessitatem, per quatuor horas ante prandium. Et hoc fiat per spatium unius mensis ad minus post sanationem. sed ego utor sæpe confectione *Diarrhodon Abbatis.* De tertia intentione utaris secundum patientis virtutem, aliqua evacuatione levi, respiciente materiam phlegmaticam, de quibus jam superius dictum est, & virtutes evacuantium in diversis formis, videlicet in electuariis, pillulis, & confectione in rotulis, & ad hoc multum valent *confectio hammech, & pillule nostræ* (si quis magis pillulas diligat,) vel etiam *confectio nostra in rotulis solutiva,* in cap. de his quæ doloribus opitulantur dicta, & sic tuum erit secundum necessitatem evacuare. Inter cetera summo opere laudo provocationem vomitus semel ad minus in hebdomada, si fieri potest sine patientis discrimine, quoniam evacuat materiam propriam agritudinis, & præservat à doloribus juncturarum, & ipsos mitigat, immo aliquando sanat divertendo materiam, qui vomitus provocetur per impositionem digiti, vel pennæ in ore, vel cum vomitivo domestico, verbi gratia, cum *aqua tepida, & syrupo acetoso,* vel aliquo alio, ut est *aqua raphani,* semper tamen membra intrinseca confortando, tam principalia quam soventia. Puta si fuerit splen, aut renes, vel matrix, aut caput confortetur cum appropriatis ipsis membris, aperiendo splenis oppilationem, & menstrua ducendo, & reliqua faciendo secundum necessitatem. Esto tamen memor semper de hepate quod est minera istius morbi. Et, ut completam doctrinam habeas, utere isto electuario experto pro hepatis confortatione, quoniam mirabilis est ejus virtus, nam confortat hepar discratiatum per frigiditatem. Malas humiditates ab ipso genitas consumit, stomachum corroborat, sanguinem mundificat, & digestionem perfectam procurat, cujustalis est descriptio. Recipe *cinnamomi electi. drach. ij. macis drach. j. cassiæ lignæ drach. j. s. florum granatorum agrestium drach. v. croci. scrup. j. rosarum rubrarum. drach. s. santali rubri unciam unam, passularum. drach. v. miræ cydoniorum quantum sufficit, misce, & fiat electuarium secundum artem,* de quo detur in mane ad quantitatem castanæ, aut drach. iiij. vel dentur istæ rotulæ per me sæpe expertæ. Recipe *specierum Diarrhodon Abbatis unciam unam, myrobalanorum citrinorum, Chebulorum, Indorum, rhabarbari, ana drach. s. epithymi, polypodii, succi fumi terre exsiccati, ana scrup. j. succi eupatorii scr. ij. spicæ, schœnanti, ana drach. s. sacchari albi quantum sufficit, fiat confectio in rotulis cum aqua rosata, de qua sumat æger rotulam unam, aut duas in mane ut dictum est supra.* Et sic præservabis hominem à recidiva istius agritudinis. Sed quoniam interdum sunt dispositiones occultæ decipientes medicos, ita quod iterum redit agritudo, quamvis sit omnis observatio, & in regimine diligentia, quare non oportet desistere, sed cum iterum in dictam agritudinem veniunt, audacter procede cum regulis in primis curationibus dictis, videlicet evacuando, aut cum potione *aquæ ligni Indici, vel cum decocto salsæ periliæ, aut radices China,*

Chine, vel cum unctionibus, sive cum suffumigiis, & aliis ingeniis jam dictis, quoniam sunt remota istas occultas proprietates, & sic Domino auxiliante, à quo cuncta bona procedunt, unamquamque Gallici morbi dispositionem sanabis. Dicta itaque hæc à me satis sint in negotiosissima urbe morante. Reliquum est ut quæ cœpta

A jam sunt de aliis ægritudinibus, & curis expectes, quæ Domino favente perficiam. Adesto igitur, Domine, supplicationibus famuli tui, & huic nostri opusculi sigillationi, ut ea quæ tuo nomine, tuæque protectione cœpi, tuo nomine & protectione finiantur.

NATALIS MONTESAURI, *Veronensis*, DE DISPOSITIONIBUS *Quas vulgares MAL FRANZOZO appellant*, TRACTATUS.

PRÆFATIO.

Noster nunquam fuerat animus hujusmodi dispositionum essentias inquirere, turpe enim existimabam fore homini, jam nomen medici consequuto, ægritudinum, quæ sese exterioribus offerunt sensibus, quidditates investigare, eo magis quia didiceram auctore Galeno & Abolai tales facile cognosci posse. quomodo enim quis membrorum interiorum ægritudines poterit concipere, si exteriorum ignorabit? at quoniam his proximis diebus libellus novus ad manus nostras pervenit, quem quum primum legere cœpi, disputationem de his Ferrariæ habitam intellexi, plurimæque objecta contra Abolai vidi. quæ quia male obijciuntur, neque quantum attinet medico auctorem illum scripsisse unusquisque medicinæ tirunculus intelligere poterit, mihi non inutile visum est, cum hoc tempore lectionibus sim absolutus, una cum manifestatione harum dispositionum ostendere, Abolai minime peccasse, omnibus adversarii objectionibus sigillatim respondendo.

CAP. I.

De essentiis harum dispositionum in generali.

Hæ dispositiones, cum per ipsas per se & proventu primo operationes lædantur, sunt ægritudines. tenet consequentia per locum à definitione ægritudinis secunda sen primi canonis. antecedens autem per se est manifestum. omnis autem ægritudo aut est complexionalis aut compositionalis, aut ex his composita. & amplius, unaquæque aut alteri conjuncta, aut non, sive sub aliis verbis, aut ægritudo una, aut plures. istæ omnes divisiones colliguntur ab Abolai prima & secunda sen primi canonis. istæ autem dispositiones nullo pacto possunt esse una ægritudo. quoniam ipsæ sunt dolor & apostemata parva in cute, ex quibus non potest fieri ægritudo una, quod probatur, quoniam in unica ægritudine composita ex pluribus quæcunque operatio læditur ab una illarum læditur etiam ab alia, & unicum nomen est ei impositum, quamvis non cuilibet ægritudini uni & compositæ, propter nominum penuriam, nomen sit impositum. istæ autem dispositiones diversas lædunt operationes, nec eis nomen unum alicujus ægritudinis recte potest imponi, ergo &c. consequentia nota est, & minor colligitur ab Abolai secunda primi capitulo quinto. minor autem probatur, quoniam illa apostemata parva lædunt operationem virtutis assimilativæ, & non sensitivæ. dolor autem ille e converso. similiter etiam illa apostemata parva in medicina dicuntur bothor. dolor autem qualiscunque sit, dolor dicitur, licet aliquando addatur suum adjectivum, puta in colica dolor colicus, in iliaca iliacus, & ita de aliis etiam secundum species dolorum, puta extensivus, gravativus &c. Ex his ergo patet quod ibi plures conjunguntur ægritudines. quando autem plures conjunguntur ægritudines, aut unaquæque est per essentiam aut una per essentiam, & aliæ per colligantiam, ut patet per Abolai secunda primi doctrina tertia capitulo de signis distinguendis inter ægritudines proprias, & appropriatas. istæ autem dispositiones nunquam possunt esse per essentiam. nam reperi quod aliqui patiuntur pustulas absque dolore, & aliqui quibus dolor & pustulæ simul inceperunt. & aliqui reperi sunt in quibus prius apparuit dolor & postea sequutæ sunt pustulæ. non reperi autem quod prius apparuerint pustulæ & postea dolor sit causatus. Ex quibus sequitur primo quod quælibet illarum potest esse per essentiam. sequitur secundo quod materia causans illum dolorem potest esse causa illarum pustularum. sequitur tertio quod illæ pustulæ non possunt esse causa illius doloris. sequitur quarto quod hic sunt plures ægritudines quarum una nomine generali dicitur bothor, alia etiam nomine generali dicitur dolor.

CAP. II.

Inquiruntur in speciali essentia harum dispositionum.

Bothor apud antiquos quandoque sumitur generaliter, quandoque specialiter. generaliter enim dicitur de omni

B apostemate parvo in cute, ut patet ab Abolai in synonymis & secunda primi capite de ægritudinibus compositis in fine. ubi inquit. amplius bothor sunt de numero apostematum. eorum enim aliæ sunt sanguineæ sicut variolæ &c. specialiter vero pro una ægritudine oculi, de qua dicit Abolai in tertia tertiæ, quod illud quod in conjunctiva tendit ad rubedinem, & quod apparet de cornea tendit ad albedinem, etiam à quibusdam aliis sumitur specialiter alio modo qualiter in præsentia non est sermo. bothor autem generaliter sumptum per se dividitur in variolas, morbillos, escharas, scabiem, verrucas, plantam noctis, desudationes, formicam, clavum, prunam, & ignem Persicum, vesicam, inflationem, venam medeni, pustulam glandosam, vel est bothor lenis, saphati sive impetigo sive serpigo. hanc distinctionem tangit Abolai secunda primi capitulo superius allegato dum dicit amplius bothor sunt secundum numerum apostematum. earum enim aliæ sunt sanguineæ, sicut variolæ. aliæ sunt ex cholera pura, sicuti escharæ cholericæ, & desudationes, & aliæ sunt ex eis mixtæ, sicuti morbillus, & formica, & clavi, & scabies, & verruca, & plerumque sunt aquosæ, sicuti ampullæ, & quandoque ventosæ sicuti inflaturæ. non possumus autem dicere quod hic sint variolæ aut morbilli, quoniam variolæ aut morbilli secundum plurimum sequuntur febres, istæ autem ut plurimum sine febre. nec possumus dicere quod sint escharæ. quoniam escharæ secundum plurimum subito eveniunt, istæ autem paulatim. nec possumus dicere quod sit scabies, quoniam scabies secundum plurimum incipit & multiplicatur in manibus & locis arteriarum, istæ autem rarissime in manibus accidunt. nec possumus dicere quod sint verrucæ, quoniam verrucæ quando scinduntur aut separantur emittunt sanguinem, istæ autem emittunt virulentiam. nec possumus dicere quod sint planta noctis, quoniam planta noctis sequitur sudores, nec emittit virulentiam. sudor autem plurimus sequitur has dispositiones. Et propter eandem causam non possumus dicere quod sint desudationes, neque possumus dicere quod sit formica, quoniam formica habet colorem tendentem ad citrinitatem & inflammationem, quod non apparet hic. nec possumus dicere quod sint clavi propter eandem causam quæ dicta est de verrucis. neque videtur quod sit pruna, vel ignis Persicus, quoniam sive pruna, & ignis Persicus sumatur pro anthrace vel bubone, sive pro alia ægritudine ut videtur Rhassi vij. Almanforis & in libro divisionum, sive pro formica miliari, ut aliquando videtur Abolai in proprio capitulo, non potest dici hic esse aliquam illarum ægritudinum, quoniam cum illis dispositionibus nonnunquam conjunguntur febres satis acutæ perniciosæ, quæ in istis dispositionibus non apparent. nec potest dici quod sint inflaturæ sive inflationes, quoniam inflaturæ non proveniunt nisi ab aquositate, aut sanguine, istæ autem manifeste proveniunt à cholera, & melancholia, & phlegmate falso. neque videtur quod sit vena medeni, quoniam in vena medeni egrediuntur res admodum animales. & hæc est illa ægritudo, quæ plurimum advenit infantibus, & vulgares dicunt pedicelli. neque dicendum est quod sint pustulæ glandosæ, quoniam in

pustula glandosa egreditur res grossa viscosa quæ non apparet in istis. neque dicendum quod sit bothor lenis, quoniam bothor lenis apparet sicut puncta lactis & à vulgaribus dicuntur cossi. neque videtur quod sit impetigo, quoniam impetigo tantum in superficie cutis apparet. ista autem satis ad intra profundatur. & per eandem rationem non est serpigo, quoniam serpigo impetigo est squamosa. neque videtur quod sit saphati, quoniam saphati secundum plurimum fit in capite. ista autem secundum plurimum in partibus pudendis. præterea, ut quidam asserunt, saphati est tinea, istæ autem non sunt tinea, ergo &c. Quapropter videbitur fortasse alicui novus morbus, aut à medicis prioribus non fuisse cognitus quorum utrumque ostendimus in capitulo sequenti esse falsum.

CAP. III.

Declarans qualis sit dolor in istis dispositionibus & specierum bothor.

Supponamus primo duas esse causas doloris, scilicet malam complexionem diversam & solutionem continui. nec curemus nunc, utrum dolor sit qualitas secunda, vel tristis sensatio. & utrum sit actus virtutis sensitivæ vel appetitivæ, & utrum sensitivæ exterioris vel interioris. hæc enim hoc anno satis declaravimus super illum paragraphum microtechni (dolores secundum quem incumbunt locum) &c. supponamus secundo dolorum species sive modos esse quindecim. supponamus tertio (quemadmodum patientes hos dolores testantur) quod hi dolores magis affligunt nocte adveniente & sentiuntur perinde ac si ossa frangantur, & extendantur cum quadam difficultate movendi membra voluntarie. Ex tertia suppositione sequitur per locum à definitione causæ doloris extensivi & frangitivi quod non possunt causari nisi à materia multa, vel à ventositate, vel ab utraque. ex quarta suppositione sequitur quod isti non sunt dolores juncturarum, sicut multi putaverunt, quoniam dolores juncturarum non occultantur quando sol oritur, immo multotiens magis affligunt. Ex his omnibus concludo quod hi sunt dolores lacertorum, panniculorum, & nervorum, de quibus tractat Abolai *tertia quarti tractatu secundo capitulo* xix. & proprio vocabulo dicitur æstusatio quando fit a vapore levi. causâ autem quare magis affligunt de nocte quam de die & luce adveniente recedant, inferius dicitur. Ex prædictis sequitur quod hæc dispositiones non sunt una ægritudo, sed plures, quarum una nomine proprio dicitur dolor lacertorum, nervorum, & panniculorum. Alia autem licet nomine generali dicatur bothor, quia tamen non sat est medico scire in universali, descendendo ad particularia, dico quod plures species pustularum ibidem aggregantur ut plurimum est saphati, ut minus vero tufius, quod est pustula similis verrucæ, & has ægritudines alias fuisse visas ab antiquis patet legenti apud Abolai *secundo canonis capitulo de olibano in areola decorationis* ubi inquit. Et cortices thuris conferunt cum aceto & oleo dolori qui nominatur compositus, & est dolor ex quo proveniunt in corpore sicut verruca cum quadam re, quæ est sicut ambulatio formicæ. Sic ergo in hac dispositione quæ dicitur *mal franzofo* plures sunt speciales ægritudines scil. dolor jam dictus, saphati, & tufius. quod autem ibi sit saphati, ostenditur ex definitione ejus. nam si saphati est de summa bothor ulcerosarum, & incipiens est bothor parva fixa divisâ in numeratione locorum, deinde exulceratur ulceribus crustosis & ad rubedinem declivibus, valde similatur in principio formicæ. & ideo in *secundo canonis* dixit Abolai *cum quadam re quæ est sicut ambulatio formicæ*. nec verum est quod quidam existimant quod sub saphati apud Abolai contineatur tinea. licet fortasse Galen. id existimaverit. nam Abolai facit unum capitulum quod inscribitur de alopecia & tiria, quæ tiria idem est quod tinea apud Arabes, ut patet ex Zoar & Rhafi *lib. divisionum capitulo primo*. ubi inquit. *primum ex eis itaque est capitulum de alopecia quæ est casus capillorum, & tinea*. idem confirmatur auctoritate Sim. Januen. qui in synon. tineam remittit pro declaratione ad synonyma de alopecia. nec Nicolaus asserit quod sub saphati comprehendatur tinea, nisi apud vulgus, sed recitat diversas opiniones quarum quæ vera sit non curo, sed sat in præsentia quod apud Abolai sub saphati non continetur tinea. peccavit ergo auctor qui dixit quod sub saphati apud Abolai comprehendatur tinea. & quod Abolai nunquam de tinea, aut tinea affinis alibi determinaverit, cum ipse faciat capitulum de alopecia, & tiria, quæ apud ipsum nihil aliud est quam tinea. facit etiam capitulum de fufuribus, qui sunt affines ipsi tinea, qui tamen non comprehenduntur sub saphati. Et ex hoc apparet solutio cujusdam instantiæ superius adductæ quod saphati non possit attribui dispositioni, quam dicunt *mal franzofo*. quod autem objiciebatur quod incipit in partibus pudendis, dico quod nisi contingat per contagionem in coitu quod hoc est falsum. plurimos enim

vidimus has malas dispositiones patientes quibus in partibus pudendis nullum erat nocumentum, at quoniam hæc bothor est contagiola (ut colligitur ab Avicen. *secunda primi capitulo viij*. ubi inquit quod apostemata putrida transeunt de uno ad alium) saphati autem est hujusmodi, ergo &c. Causa autem quare in coitu magis inficiuntur partes pudendæ cæteris, tangitur ab Abolai. xxj. *terti, tractatu ultimo capitulo xx. de ulceribus testicularum, & virgæ in locis ani*, dicente id esse quoniam ista loca sunt protecta ab aëre, & declivia ad caliditatem, & humiditatem, & approximant meatibus superfluitatum. Ad illud autem quod objicitur quod saphati secundum plurimum fit in capite, istæ autem dispositiones in aliis membris, dico quod non est intelligendus textus, ut verba sonant, quod secundum plurimum fiant in capite quia raro fiunt in aliis membris, quia aliter male dixisset Abolai & similiter Nicolaus alvati & melius albotum esse speciem saphatic cum illa solum fiat in cruribus. debet ergo intelligi secundum plurimum, id est secundum majorem partem. ad quod non advertens auctor ille, dixit alvati seu albotum non esse speciem saphati, cum tamen in dictis suis negando illam esse speciem saphati implicet contradictionem. nam cum sit, ut ipse fatetur ex confirmatione capituli versus finem tertii canonis, quod debet dicere albotum & non alvati, & quod sunt bothor quasi fructus tamarisci aut grana viridia de quibus Abolai ibidem pollicetur se dicturum in *quarto*. nullibi autem appareat præterquam in capitulo de saphati, in quo dixit quod sunt ulcera, & in *tertio* appellat bothor. habemus ergo intelligere per ulcera, bothor ulcerosas, & consequenter saphati per locum à definitione. & quando dicitur secundum plurimum fit super caput, non intelligo verticem, sicut idem auctor Abolai *prima fen capitulo de anatomia capitis*. & ita debemus intelligere tempora & frontem, & secundum majorem partem ita apparent in istis locis. Ad id vero quod objicitur pro confirmatione, quia eisdem medicaminibus. scil. *tutia, cimolea creta, & charta* utitur Abolai ad saphati humidam. & Galen. ad tineam, argumentum nullum est. non solum enim diversi auctores ad ægritudines propinquas, quales sunt tinea & saphati, eisdem utuntur medicaminibus, sed etiam idem auctor ad ægritudines satis differentes eodem utitur medicamine, ut patet legenti & antidota & simplicia. Et ad auctoritatem Rhafis in *libro divisionum* dico quod nunquam in *capitulo de saphati* nominat tineam, & quod saphati apud ipsum & alios Arabes non est tinea, licet sit tinea proxima. Ad id vero quod objicitur de Rhafi in Almanforem in rubrica, dico quod solum accipit partem rubricæ & non totam. quia in tota rubrica dicit quod saphati sunt ulcera in capite, & in facie. quare illa rubrica potius est contra ipsum quam pro ipso. Procedam igitur ad definitionem saphati, & dico sicut dicit Abolai, quod est de summa bothor ulcerosarum. & quid sit bothor satis superius dictum est. & per id ulcerosarum debemus intelligere inferentium ulcus. quid sit ulcus satis notum est apud medicos cum omnes dicant quod est solutio continuitatis in carne, faciens saniem, aut pus. Et quod per bothor ulcerosarum debeamus intelligere inferentium ulcus, patet ex textu subsequenti, ubi dicit deinde exulcerantur ulceribus crustosis. patet etiam consideranti causas ulcerum quæ ponuntur ab Abolai *secunda primi doctrina secunda summa secunda capitulo xvij*. Deinde dicit quod saphati quidem incipiens est bothor parva fixa levis, supple quantum ad tactum, & quantum ad accidentia principii. Deinde subdit divisâ in numeratione locorum, id est, in locis manifeste distinctis. Denique ex dictis ejus colligimus istam divisionem penes causam, quod alia est saphati humida, alia est sicca. Quidam autem subdividerunt humidam in tres species. primam vocaverunt achoras subtilibus foraminibus perforatam quandam humiditatem, cum pauca viscositate emittentem, secunda est prædictæ similis, sed ejus foramina sunt latiora, emittentia humiditatem sivo mellis similem. & tertia inter has media, & quantum ad foramina & quantum ad humiditatem quæ fluit ex illa. aliam divisionem saphati ponit Abolai, quæ judicio meo est secundum accidentia, seu penes res quibus similatur, seu à quibus nomina his dispositionibus fuerunt imposita, scilicet quod alia est saphati balchiati, & aliqui textus habent ratiati, quæ est de genere saphati malæ. & quidam addunt in textu sicut novus libellus & quandoque causa ejus est morsus sicut scinifes maligni, quæ verba in textu impresso non reperiuntur. nec puto esse verba textus. quoniam à tali morsu scinifes maligni non causatur saphati mala, cum à tali morsu facile quis liberetur. ideo puto illam literam esse corruptam, & fortasse ab aliquibus posita in margine pro declaratione illius vocabuli balchiati, & postea textui inserta, sicut scimus in aliis locis ejusdem libri idem factum fuisse, & judicio nostro illa littera debet dicere balchiati, id est, sicut morsus scinifes maligni, & fortasse hæc est illa.

illa quam Haly abbas. viij. theoricæ appellat uberofam, quia assimilatur papillis uberum. & vidi in patientibus has dispositiones de quibus principaliter scribimus plurimas bothor similes papillis uberum valde malignas. Aliud membrum divisionis apud Abolai est, alia bothor saphati est alvarim, & melius albotim, id est, sicut grana viridia magna. & hæc videtur mihi illa species quam Haly. viij. theoricæ dicit lupinosam, quam etiam vidimus quæ assimilatur in figura, & colore lupinis. nec valet evasio negantis apud Abolai alvarim esse speciem saphati. & postea dicentis, causam esse, quia Abolai determinavit de ipsa in capitulo saphati, quamvis non sit ejus species, quoniam in cute nascitur, sicuti saphati. bona certe evasio. sed dicat cur similiter de tufio, & fursuribus, quæ in cutē nascuntur, & ex eadem materia ex qua saphati, fecit capitula distincta?

CAP. IV.

De causis saphati & tufius.

Causæ saphati & tufius quædam sunt extrinsecæ, & quædam intrinsecæ. & extrinsecarum quædam sunt de consideratione medici, quædam vero non. quæ sunt de consideratione medici sunt regimen in cibo & poru multiplicativum phlegmatis falsi, cholerae adustæ, & melancholiae, & dispositio aeris, sicuti aer multum pluviosus, cui succedit caliditas intensa, ut colligitur ab Hippocrate & Galeno *secunda particula epidimie*, ubi recitat quod in civitate Craton tempore æstatis ex nimia pluvia nascebantur in corporibus quædam pustulæ, quas Galenus ignem sacrum vocat. talis autem fuit dispositio anni. Mccccxvi. & pro parte Mccccxvii. licet alias putredines in corporibus humanis causaverit his temporibus propter diversitatem dispositionum humorum, actio enim activi non fit nisi in passio & dispositio. & quia in istis corporibus magis humores melancholici & phlegmatici falsi erant parati putrescere quam cholericus, ideo alias pustularum species causaverunt hoc tempore quam illo. & forte quod hæc dispositio provenit ab influentia stellarum quæ sunt causæ quæ ad medicum non attinent. dicunt enim astronomi quod causa harum pustularum est conjunctio Saturni cum capite arietis. Causa autem intrinseca est duplex scilicet antecedens & conjuncta causa. antecedens est mala complexio calida hepatis in aliquibus. in aliquibus mala complexio humida cerebri, in aliquibus mala complexio calida splenis. & in aliquibus una tantum istarum malarum complexionum est in causa; in aliquibus vero plures. de causa autem conjuncta inquit Abolai quod causa ejus, supple quæ est humida, est humiditas mala acuta corrosiva. & intelligo phlegma falsum quod permiscetur sanguini una cum melancholia. & postea dicit, etiam quandoque causa ejus sunt humores grossi. & ego expono grossos scilicet per viam adustionis aut separationis partis subtilis, ideo subdit, quasi grossum sit apostema & exsiccatur subtile. & causa ejus est humor melancholicus, cui permiscetur humiditas acuta, quare expellitur ad cutem, & eam corrumpit. Causa vero albotim est materia varicum scilicet sanguis grossus melancholicus, aut phlegmaticus, cui tamen aliquid humiditatis ulcerativæ est permixtum, aliter non causaret ulcus. Quod autem cum istis dispositionibus sit etiam tufius, quæ est pustula similis verrucis patet, quia sunt quædam res duræ, aliquantulum longæ, habentes sub se fanie, & quando removeretur fanies quæ est sub eis, separantur, & cadunt à corpore. propterea dixit Abolai quod tufius numeratur in verrucis, licet sit necessarium ut discernatur ab eis, & scinduntur quando scinduntur à fanie, quæ est sub eis, quod non contingit in verrucis, cum non habeant sub se fanie, neque si haberent fanie separarentur à corpore quando removeretur fanies sub eis. Causæ autem propinquæ ipsius tufius, sunt humor grossus melancholicus, & remotæ sunt fere consimiles causis saphati.

CAP. V.

De signis.

Signa istarum dispositionum quædam sunt prognostica, & quædam demonstrativa; & prognostica sunt duplicia, quædam è longinquo sicut dispositio temporis multum pluviosus ad quod sequitur caliditas excessiva, & regimen præteritum multiplicativum humorum jam dictorum. quædam autem sunt prognostica prope, & non magis istarum bothor quam aliarum, sed attento dominio humorum & dispositione anni facile poterit judicari qualis species bothor proveniet, & illud signum ponitur ab Abolai *secunda primi summa secunda doctrinae tertiae capitulo tertio*, ubi inquit quando dolor & gravitas uni membro proprio non fuerint sed communes, significabit tenuitas urinæ, bothor

A & variolas, & apostemata, quæ corpori erunt communia. signa autem significantia essentiam harum dispositionum satis habentur ex descriptione saphati. signa autem domini uniuscujusque humoris licet Abolai non posuerit illa in hoc capitulo, possunt tamen haberi ab eodem ex dictis ejus in *secunda primi*, si enim erunt cum dominio sanguinis, erit inflatio venarum, & caliditas & rubedo. sin autem ibidem dominans erit cholera adusta, erit caliditas multum intensa, & color tendens ad citrinitatem obscuram, & vehementis pruritus. sin autem erit ex phlegmate falso exibat ex pustulis res alba subtilis cum ingenti pruritu. sin autem erit ex melancholia, pustulæ erunt magis cum colore tendente ad nigredinem, neque facient pruritum vehementem. sin autem erunt ex humoribus diversis ad invicem mixtis (quod fere semper contingit) signa erunt composita. ex his & dictis in præcedenti capitulo patere potest qualiter terminentur tales dispositiones, & à quibus causis proveniant, nam quædam proveniunt per viam crisis, quædam symptomaticæ, similiter quædam terminantur per viam resolutionis, quædam per viam corruptionum membrorum. ex prædictis etiam patere potest qualiter non possunt curari nisi in longo tempore, & cum difficultate, quia ut plurimum causantur ab humore melancholico aliis humoribus permixto, qui humor melancholicus non potest rectificari nisi in longo tempore, & quando permiscetur cum aliis humoribus insurgunt in cura intentiones contrariæ, quæ faciunt difficultatem in cura, ut habetur à Gal. *prima particula in commento illius aphorismi. humida dicta. &c.*

CAP. VI.

De cura.

Cura harum dispositionum, cum sint plures ægitudines, ex pluribus medicinis illis ægitudinibus appropriatis erit composita. dico tamen quod in cura tres principales intentiones habendæ sunt. *prima* est humorum, qualescunque fuerint, evacuatio. *secunda* est debitum regimen in sex rebus non naturalibus. *tertia* est debitus localium usus. Quantum ad primam dico quod habitis signis domini sanguinis aut quod tales humores sint sanguini mixti, aut quod sanguis fluere consuetus est retentus, sine mora à phlebotomia incipere debemus. & si repletio fuerit, & sanguis de naribus sit consuetus fluere, phlebotomabimus à cephalica, sin autem urina fuerit rubea, grossa, & in splene nulum fuerit nocumentum, neque hæmorrhoides quæ fluere solebant, aut sanguis menstruus fuerint retenti, phlebotomabimus de basilica partis dextræ, sin autem in parte splenis fuerit aliqua durities, phlebotomabimus à basilica, vel salvatella sinistra, sin autem hæmorrhoides, aut sanguis menstruus fuerint retenti, phlebotomabimus de saphæna domestica reliquis consentientibus ad evacuandum. unum tamen super omnia observandum quod in principio fiat phlebotomia copiosa, si fuerint conditiones prædictæ, & virtus observetur, sin autem tempus multum præcessit, & phlebotomia sit necessaria, paulatim sanguis extrahatur, & non multus in unica vice. de evacuatione autem per phar-maca dico quod considerare oportet id quod dixit Hippocrat. & Galen. illo aphorismo ubi fauces ægrotant aut in corpore latæ pustulæ nascuntur, considerare oportet egestionem &c. sumpto itaque signo ab egestionibus, & urina, & aliis superfluitatibus, puta quæ expelluntur, per palatum & nares evacuentur humores peccantes secundum repletionem virtutis. insuper consideretur membrum transmittens has diversitates humorum, si enim fuerit cerebrum à quo ut plurimum transmittuntur hujusmodi materiæ ad membra quæ sunt sub eo per viam defluxus, hæc est una de causis istorum dolorum, nam hujusmodi materiæ magis moventur in tempore noctis, propterea quia natura minus divertitur ab operationibus circa humores in tempore noctis quam in tempore diei. qui humores cum sint satis propinqui melancholiae sunt facile ventosabiles, sicuti etiam ipsa melancholia. quæ ventositas propter clausuram pororum in tempore noctis non potest exhalare, neque à vi caloris naturalis, magis ad partes interiores uniti, potest resolvi, ideo tali tempore magis causantur dolores, adveniente autem die minus fluit de materia ad membra, & pori aperiuntur & calor naturalis, qui ad partes exteriores movetur, resolvit illas ventositates, ideo tunc dolores aut remouentur, aut sedantur. ex hoc sequitur quod in omnibus in quibus sunt isti dolores habenda est principalis intentio in evacuando à capite, & in hac evacuatione primo considerandum est ut non subito multam faciamus evacuationem, maxime ubi iste bothor tendat plus ad siccitatem, quam ad humiditatem. faciemus itaque evacuationem per intervalla. secundo advertendum est ut evacuativum non sit nimis excellens. tertio quod cum solutivis permiscamus medicinas lenitivas, & humectativas, & in hoc ca-

fu magis mihi placerent evacuantia à capite in forma pillulari, quam in forma liquida, & ubi prædominaretur phlegma falsum componerem *pillulas de turbith Mesue cum pillulis de fumo terræ*. ubi autem humores essent grossi adderem aliquid de *pillulis coctis Almanforis, vel Galeni*. quod si adesset de cholera, adderem *pillulas aureas Nicolai*, nunquam tamen prætermitterem *pillulas de fumo terræ aut pillulas Indas Regis Sabor*, & semper istas pillulas exhiberem per horam post cœnam cum *decoctione epithymi, aut feri caprini*. quibus autem non placerent pillulæ, possemus exhibere talem medicinam. Recipe *folliculorum senæ, epithymi Cretensis, fumi terræ, florum boraginis, buglossæ, stachados Arabicæ, polypodii quercini, turbith præparati ana drach. ij. prunorum Damasceborum sebesten ana unc. v. passularum enucleatarum unc. j. fiat decoctio secundum artem in aqua communi, postea fiat expressio, & cum colatura dissolve confectio hamech drach. iij. vel hieræ Ruffini. drach. v. cassiæ noviter tractæ. drach. v. vel plus vel minus secundum fortitudinem & debilitatem patientis, qui dormiet per horam, & completa evacuatione, si potest loco lavativi bibere communem cyathum feri caprini, aut ovini, vel vaccini (melius tamen esset caprinum) erit optimum. postea differat prandium suum per horam. sin autem materia fuerit transmissa ab hepate, evacuabimus cum *infusione myrobalanorum Indorum & citrinorum*, maxime ubi materia fuerit mixta ex melancholia & cholera. fiat autem talis infusio in sero caprino, cui etiam possumus addere *cassiam noviter extractam & electuarium de psyllio*. in forma autem pillulari addemus *pillulas Indas Regis Sabor & pillulas de fumo terræ cum apozemate de epithymo*, vel aliquo sero prædicto, & modo prædicto pro laxativo, & similiter dico de *pillulis de hiera Ruffini*. in diebus autem intermediis inter unam purgationem & aliam pro digestivis, *aqua casei cum succo fumi terræ recentis*, si potest haberi, exhibebitur. sin autem non, potest dari *syrupus de fumo terræ, & syrupus de epithymo*. & si materia descenderet à capite, addemus aliquid de *syrupo de stachade cum aquis lupulorum, fumi terræ, buglossæ, & huiusmodi secundum humores peccantes appropriatis*. & in istis diebus si bothor fuerint sicca, nolumus quod fiat inunctio, sed fiat *decoctio ex malvis, lapathio, fumo terræ, blito*, & cum decoctione illa fiat ablutio semel in die per horam ante prandium, aut talis ablutio fiat cum *decoctione naporum, seu raparum*. sin autem fuerint humida, & emittentes virulentiam, non apponatur super ipsis aliquid constringens, sed virus extrahatur cum appositione *foliorum bliti, aut caulium, aut plantaginis* super ipsis. Sin autem sint corroderentes carnem, circa ipsas ponatur unguentum prohibens corrosionem, sicut *unguentum factum ex lithargyrio, bolo armeno, cerussa, cum succo semper-vivi, & aliquid aceti cum modico cere*. Sin autem splen fuerit in causa, evacuabimus ab ipso cum *confectio hamech, Hiera Ruffini, cum aquis aut decoctione tamarisci, scolopendrii, & cassiæ*, & huiusmodi spleni appropriatis. & cum digestivis semper admiscebimus aliquid de *syrupo acetoso*. & hæc quantum ad primam intentionem, quæ licet diffusius potuisset explicari, quia tam facile possunt inveniri remedia, pertransio. De secunda intentione primo quantum ad cibum & potum dico, quod cum in his dispositionibus abundet multus humor melancholicus, plus debet diæta declinare ad humiditatem quam ad siccitatem (licet quando saphati esset multum humida, carnes & cibi participantes de aliqua siccitate competerent) & etiam debet declinare ad caliditatem temperatam. sit ergo regimen humectativum tale tamen, ut non faciat cadere in oppilationes. Dicit enim Abolai *quarta primi. cap. j.* quod regimen subtiliativum plures chronicarum ægritudinum resolvit, præter febres, quod etiam verbum scribitur. *vj. Continentis c. iij.* memores ulterius simus quod virtus semper custodiatur, & non minuatur, nec augeatur juxta sententiam Abolai loco jam dicto, & Galen. *prima particula, aphorismo illo, Tenuis & certa diæta*. memores etiam alterius aphorismi. *Dandum est aliquid ætati, temperi &c.* his ergo servatis, descendendo ad particularia, panis sit bene fermentatus, ex optimo frumento, bene coctus, & non comedatur in prima die, sed secunda, & tertia, & non transcendat quartam. carnes autem sint vitulinæ, hœdinæ, gallinacæ, caponum, agninæ, castrati unius anni, cum quibus non sit pinguedo, immo magis sint macræ quam pingues, quoniam pinguedo facile in putredines convertitur, & inflammatur. Carnes autem porcorum sive recentes, sive salitæ, & similiter anatæ, qualearum, anserum, sive habitent in aquis, sive in campis, malæ sunt propter humidum grossum & viscosum ipsarum. ubi autem cum dictis pustulis esset multa humiditas, mihi placerent carnes avium habitantium montes, & dumos, & nemora, sicuti turdorum, perdicum, phasianorum, avicularum &c. De piscibus, nullum genus piscium laudo. De lacte, multi doctores negaverunt lac,*

A & similiter ova. Mihi tamen videtur quod ubi pustulæ multiplicatæ sint in toto corpore lac sit convenientissimum. inquit enim Abolai *de cura impetiginis*, quæ est eadem cum cura saphati, quod quando multiplicatur super totum corpus, tunc cura ejus est cura lepræ. & idem Abolai in *c. de cura lepræ* inquit quod lac est de convenientioribus medicinis. de ovis recentibus non video quin aliquando competant, licet magis laudem carnes quam ova. De sale autem, & rebus salitis, nihil sumendum est. de acetariis autem laudo *lupulos, cichoreum coctum, rapas, fumi terræ flores, boraginis, & buglossæ*. & quia male possunt condiri sine oleo & aceto, loco olei communis apponerem *oleum recens amygdalarum dulcium*, & loco aceti ponerem *succum granatorum*, vel *acetum factum ex vino granatorum passulatum modicæ acetositatis*, & ubi in causa esset splen concederem *cappares*, & aliter non. De ferculis autem, omnia genera leguminum mala sunt, sed *far, milium, panicum* cocta in brodio carniū jam dictarum, & similiter *spelta*, & similiter *rapæ* abjecta prima aqua & postea coctæ in brodio dictarum carniū, sunt optimæ.

B De aromatibus, omnia aromata valde acuta, sicuti *piper, zinziber, cariophylli*, & huiusmodi, sunt mala. solum autem *cinnamomum* laudo.

De fructibus, omnes fructus præter *amygdalas & pistachia, passulas, & pruna damascena, & granata*, sunt mali.

De saporibus, nullus sapor in quo ponuntur aromata valde acuta, sicuti *sinapi* & huiusmodi est conveniens. sapor autem factus ex *cinnamomo, amygdalis, & succo granatorum* esset conveniens.

De oleo & butyro, nos indicamus *oleum & butyrum* esse pessima.

De exercitio jubemus ut quiescant quantum est possibile in lecto molli.

De aëre, volumus ut potius declinet ad caliditatem quam frigiditatem. & ubi esset siccitas & consumptio in corpore, quæ has dispositiones solet associare, aër plus declinet ad humiditatem quam siccitatem.

De accidentibus animæ, lætetur & stet in cantilenis & focis quantum est possibile.

C De evacuationibus, procuret aut arte aut natura habere evacuationes consuetas, adeo quod si fuerit assuetus coitu, quamvis nihil sit magis contrarium quam error accidens in coitu, attamen jubemus ipsum aliquantulum, & moderate assuetis uti, & non ea in totum derelinquere, ne sperma in coitu consuetum emitti convertatur in naturam veneni, & corrumpat complexionem membrorum principalium. & qui sunt assueti coitu & nolunt coire, tanto eis magis diæta est subtilianda, & de evacuatione per secessum cogitet, ita ut ad minus semel in die evacuetur. etsi non à natura, saltem ab arte id habeat, aut cum suppositorio levi aut clystere huiusmodi. Recipe *brodii carniū sæpenumero dictarum cyathos duos communes, in quo bulliat parum florum chamomillæ, postea coletur, deinde adde cassiæ tractæ, sacchari rubei ana unc. j. olei communis unc. iij.* imponatur tepidum per horam mediam ante prandium vel ante cœnam, servatis omnibus istis, ac iteratis multis evacuationibus, & digestivis ut dictum est. si vero adhuc in capite sunt signa materiei peccantis, utendum est caputpurgiis, & per caputpurgia intelligo sternutamenta attrahentia à capite ad nares, & non placent mihi caputpurgia evacuantia per palatum scil. gargarismata. quoniam cum materia istarum dispositionum sit corrosiva si derivatur ad fauces, periculum est corrosionis uvulæ, vel uvæ sicuti in plurimis vidimus ipsam totaliter corrosam. qualia autem debeant esse huiusmodi caputpurgia, unusquisque etiam parum instructus in medicinis intelligit. His expeditis veniendum est ad localia. si vero est adhuc in corpore bothor, considerandum est nunquid in illa parte venæ sint inflatæ, & tunc bonum erit incidere venam imbibentem illud membrum, aut apponere sanguifugas. & hoc facto si non removeantur, veniendum est ad unguenta in quibus ponitur *thus & proprie cortices, & myrrha, & fœx vini, lithargyrium, cerussa, cimolia, tutia, sulphur, vinum cum oleo rosato* si pruritus fuerit multus, aut cum *oleo communi & lardo porci* si pruritus non fuerit multus, & in corporibus duris possumus addere *viride æris*, maxime ubi intendimus remotionem malæ carnis. & in quibusdam *argentum vivum sublimatum*. nonnulli autem ponunt cum prædictis rebus *argentum vivum*, quoniam extinguit pruritus, quod nobis non placet. immo si volunt ipsum administrare in unguentis, jubemus ut talia unguenta adhibeantur partibus stomachi, & cordis, & aliorum membrorum principalium. & cum istis omnibus aliqui (& maxime antiqui) ponunt, *acetum* tum ad penetrandum, tum ad exsiccandum, quod nobis non placet, quoniam etsi *acetum* faciat illa duo juvamenta, lædit tamen nervos, & panniculos. nobis autem inter

inter tot diversitates unguentorum magis placet *unguentum Nicolai ad phlegma falsum* permiscendo cum eo, *unguentum martiati*, aut *unguentum aureum* ex descriptione ejusdem.

Unguentum ex inventione nostra quo ipse usus sum, & inveni (servato ordine prædicto) attulisse optimum juvamentum est hujusmodi. Recipe *masticis, corticum thuris, myrrhæ, sulphuris vivi ana drach. ij. lithargyrii aurei loti cum aqua lapathi, cerussæ, pulveris ireos ana drach. vj. succi arantiorum, vel limonum, vel succi acetosæ drach. iij. olei rosati, pinguedinis asini, & ceræ quantum sufficit, ut fiat unguentum.*

Solutiones ad objecta contra Abolai.

Ad objectiones autem contra Abolai, prius quæ pertinent ad medicum solvemur. demum quæ ad herbarios & servitores medicorum. Pro principio igitur suppono ægritudines multis modis fortiri nomina, ut inquit Abolai *secunda primi capitulo VIII.* aut enim à membris in quibus sunt, sicuti illa quæ est lateris, & illa quæ est pulmonis, aut à suis accidentibus sicut epilepsia, aut à suis causis, sicuti dicimus ægritudinem melancholicam, aut à sui similitudine, sicuti dicimus ægritudinem leoninam, & elephantiam, aut comparando eam ei cui primo accidisse dicuntur, sicuti dicimus ulcera balathiæ, aut comparando ipsam ei cujus fama fuit quod curabat eas, sicuti dicimus ulcera chironia, aut à sui essentia, sicuti dicimus febres, & apostemata. tunc igitur dicemus, quod licet id quod medici Arabes lepram dicunt, medici Græci dicant elephantiasin, hoc nullum est inconveniens, nam Arabes faciunt id ab accidente conjuncto illi ægritudini scil. ærumna. quia patientes hanc ægritudinem se habent sicut existentes in ærumna. nam teste Sim. Jan. hoc nomen lepræ duo importat & squamam & ærumnam. & ubi importat squamam nos dicimus quod est una species impetiginis. Ubi vero importat ærumnam, est illa ægritudo apud Arabes, quæ apud Græcos dicitur elephantiasis, propter similitudinem ad elephantes, & propter hanc similitudinem potuerunt Abolai, & alii Arabes illam excrecentiam pedum appellare elephantiam, propter similitudinem ad pedes elephantum, & sic Abolai & Galenus non discrepant in essentia, sed in nomine, quoniam id quod est elephantiasis apud Galen. est ægritudo in figura apud Abolai, sicut id quod est elephantia apud Abolai, est etiam ægritudo in quantitate apud Galenum. & (ut idem auctor testatur) quidam Græcorum id quod Galenus dicit elephantiasin, appellat ipsum satyriasin, eo quod patientes illam ægritudinem habent faciem similem satyris. & tamen hi tales non differunt in essentia ægritudinis à Galen. itaque nec Abolai, nec alii Arabes loquentes de hac dispositione differunt à Galeno plusquam nomine solo.

Ad secundam autem objectionem Arabum, & præcipue Abolai, quia ponunt turdos pro sturnis, dico quod non bene legit Abolai. legat enim *secundo canonis cap. de stercore in areola apostematum, & botbor.* & videbit quod per turdos comedentium oryzam, Abolai intelligit sturnos sicuti Paulus, & non turdos absolute. inquit enim Abolai ibidem, quod stercore avis turdæ valet impetigini, & similiter stercore turdorum comedentium orizam. si enim per turdos intellexisset sturnos, non addidisset comedentium orizam, nec reperisset.

Ad tertiam autem objectionem, ubi quærit numquid anthrax, pruna & althoim (de quibus Arabes faciunt distincta capitula, sicut Rhasis in *divisionibus*, & similiter Abolai *tertia quarti*) differant à carbunculo, vel anthrace, de quo tractat Galenus, nos dicimus quod apud Arabes prima est sicut commune. althoim autem sive anthrax est sicut particulare significans carbunculum in locis laxis. Inquit enim Abolai *secundæ primi capitulo 5.* quumque exitura sit in carnibus laxis, & sub axillis, & post auriculas, & in inguinibus & est ex genere corrupto, quod in suo particulari loco nominabimus, vocatur taum.

Ad id vero quod objicit contra Abolai, quia in principio althoim utitur reprimentibus, quæ non videntur competere in apostemate pestifero, dico sicuti dicit Abolai in *loco dicto de cura althoim* quandoque est cum febre & quandoque sine febre, & quod althoim, nisi præcaveatur, spargit venenositatem per totum corpus, ideo Abolai in cura althoim sine febre præmissa defensione cordis & per interiora & per exteriora, ad prohibendum multiplicationem suæ venenositatis, apponit non solum circa ipsum leviam in frigidantia, sed etiam super ipsum. & ex hoc non sequitur nocumentum partibus intrinsicis nobilioribus, quia jam facta erat defensio.

Ad id vero quod objicit quod Abolai discrepat à Galeno de erysipelate, quia Galen. vult quod erysipelas non fiat ex grosso sanguine, qualis est melancholicus, sed potius tenuissimo, Abolai vero in principio *tertiæ sen. cap. de*

A *apostematibus* in generali dicit quod fit ex grosso sanguine, dicimus quod iste auctor non recordatur dictorum Abolai. inquit enim Abolai in principio *cap. de erysipelate* jam scivisti causas ejus & species ejus in *lib. 1.* & dicit Abolai in *1. lib. sen. secunda, cap. 5.* & sanguineum quidem purum phlegmonem appellare consueverunt, & quod de cholera pura erysipelas, quomodo ergo dixit quod adversatur dictis Galen. cum cholera pura permixta sanguini faciat ipsum subtilem? At quis objiciet dicendo aut Abolai contradicit sibi, aut discrepat à Galen. quia in principio *tertiæ sen. quarti* dicit quod ex sanguine grosso malo fiunt species exiturarum malarum. nam si vehemens malitia ejus fiet, & ex ipsius adustione proveniet erysipelas, videtur ergo contradictio. Ad quod dicimus quod nec sibi contradicit, nec dissentit à Galen. in hoc. Pro quo nota quod erysipelas quandoque accipitur pro apostemate in cute ex cholera pura citrina, quæ permixta sanguini reddit ipsum tenuissimum, aliquando pro igne sacro, teste Casio Felice, & tunc potest causari ex sanguine grosso (non quia sit melancholicus talis sanguis, sicut idem objector sentit) sed grosso per viam adustionis, qui magis debet dici cholericus quam melancholicus. & ideo dixit Abolai quod si ejus malitia vehemens fiat, & ipsius adustio, tunc provenit erysipelas sive ignis sacer. Ex quibus apparet quod & erysipelas (diversimode sumendo ipsum) potest causari à sanguine tenuissimo, & à sanguine grosso. Ad illud quod objicit contra Abolai in *cap. de pruna, & igne Persico.* Quod materia prunæ & ignis Persici est cholera citrina genita ex sanguine cholerico, dicimus illud non esse verum, quoniam ex cholera citrina genita ex sanguine cholerico non generantur illæ ægritudines. sed Abolai inquit, quod generantur ex cholera citrina adurente, permixta melancholia, per quæ verba Abolai intelligit choleram adustam minoris famæ, ut patet per Abolai *prima primi, cap. de humoribus*, quæ fit duobus modis. unus est ut cholera in se aduratur & accidat in ea cinereitas, sed ejus subtile non separatur ab ipsius cinereitate, immo ejus cinereitas in ea contineatur, & hæc est peior, quoniam (licet id non dicat Abolai) causa est, quoniam est illa quæ bullit super terram, & comburit ipsa membra. & propterea mixta sanguini reddit sanguinem malum, & grossum. & ideo potest causare prunam, & ignem Persicum: cholera autem citrina, cum non sit multæ malitiæ, non poterit causare illas ægritudines, quare objectio illa procedit ex malo intellectu verborum Abolai. de altero modo generationis cholerae adustæ nihil dico, quoniam non est ad propositum. sed qui cupit scire legat Abolai loco immediate dicto.

Ad illud vero quod dicit etiam contra Abolai quod male operetur in cura prunæ & ignis Persici faciendo phlebotomiam prope syncopem cum illa cura videatur & contra Abolai, & contra rationem, cum sanguis sit frænum cholerae. & ipse in *quarta primi* docuerit cavere ne æger ad alteram duarum rerum perducatur scil. humorum cholicorum ebullitionem, & crudorum in frigidationem, dicimus quod illa cura est coacta non regularis. Similiter Galen. *secundo regiminis acutorum in cura pleure-sis*, quæ ut plurimum fit à cholera aut à sanguine cholerico; præcipit fieri phlebotomiam adeo copiosam, quousque sanguis mutetur in colore, & niger exeat. quomodo ergo salvabimus Galen. nisi dicamus illam curam esse coactam, non regularem? & si ita dixerimus, poterimus evadere à contradictione ejusdem in dictis suis in *commentariis de humoribus libro secundo*, dicendo quod ibi damnat phlebotomiam ex cholera, regulariter operando, & maxime ubi fit ex cholera adusta. sicut etiam sentit Rhasis *quarto Continentis*. nec Abolai in erysipelate, & caufone hæsit in phlebotomia, quia hæsit an ratione materiei causantis tales ægritudines competat, scit enim quilibet parum etiam instructus in re medica quod ratione materierum illarum ægritudinum non competit phlebotomia. sed Abolai dubitat in erysipelate, quia non est certus utrum materia erysipelatis sit expulsa inter duas cutes vel non. quia si inter duas cutes materia erysipelatis esset expulsa phlebotomia magis noceret quam juvaret. si vero non esset expulsa inter duas cutes, juvaret ratione diversionis. & ideo talis esset cura coacta, non regularis. dubitat etiam in caufone, non quia dubitet ex parte materiei quod ei non conveniat phlebotomia, sed quia talis febris est fere tota status, in quo terminatur aut per viam fluxus sanguinis narium, aut per viam sudoris, aut vomitus, aut solutione ventris. dubium est autem qualiter terminetur. ideo si deberet terminari alio modo quam per fluxum sanguinis, tunc noceret nocumento magno faciendo phlebotomiam. sin autem deberet terminari per fluxum sanguinis narium, tu posses juvare in phlebotomando. & ideo dixit, & fortasse juvabit, & proprie si fuerit illic turbiditas, & rubedo, & tu supple. quia ista signa significant dominium humorum mixtorum cum sanguine, quibus

natura non perfecte dominatur. & ita faciendo phlebotomiam, fortasse juvabis naturam.

Ad illud etiam quod dixit contra Abolai in cura erysipelatis quia Abolai dicit, curetur ex *scoria plumbi bullita cum vino* &c. iste auctor novi libelli dicit quod illud remedium magis competit herpeti comedenti, sive vesicoso, ut constat ex Paulo, qui est idem morbus cum formica corrosiva, ergo non competit erysipelati. Ego aliter respondeo quam Gentilis, & dico sicuti patet ex *cap. de pruna, & igne Persico*, quod Abolai propter diversitatem nominum non vult relinquere veram curam, ubi ponit diversa significata prunæ & ignis Persici. & tandem dicit, inest tibi ut des unicuique intentionem, & jam fecerunt totum illud, & non est plurima differentia in eo. Sciebat autem ex Hipp. in *v. part. aphor. xxij.* quod duplex erat erysipelas, scilicet ulcerata, & non ulcerata. & similiter quod erysipelas dicitur de igne sacro, ut patuit superius. sciebat idem ex *13. Continentis*. noluit ergo contendere de nominibus, sed voluit ponere etiam medicinas competentes erysipelati ulcerato, quamvis Galen. dicat quod sit herpes comedens, sive formica corrosiva. Ejus enim intentio non fuit solum transferre Galen. sed etiam dicere veras sententias aliorum approbatorum medicinarum auctorum, nec facere contentionem in nominibus.

Ad id etiam quod objicit contra Abolai cum dixit. Et si erysipelas fuerit super cutem, per illa verba videtur dubitare quod erysipelas possit alibi quam in cute generari, dicimus, quod per illa verba non plus voluit nisi quod materia causans erysipelas totaliter sit expulsa. Ad ultimum quod objicit contra Abolai in *cap. de formica*, primo quia apponit humectantia in cura fornicæ, quæ non videntur competere, secundo quia de mente Galen. curat fornicam cum embuba, dico quod si nomina imponantur ægritudinibus propter similitudinem ut dictum est, invenes secundum divisionem vocis in sua significata fornicam primo dividi in verrucalem & non verrucalem, deinde subdividi secundum rem non verrucalem in corrosivam, & non corrosivam, seu ulcerosam, & non ulcerosam, & tunc dico quod curatio cum penna vel embuba est competens fornicæ verrucali, & curatio cum humidis est competens fornicæ non ulcerosæ. & ita intelligendo non invenes Abolai falsum dixisse, neque contra sententiam Galen. scriptum est enim, littera occidit, spiritus autem vivificat.

Solutio ad objectiones, quæ attinent ad servitores medicorum sicuti sunt herbarii.

Ad objectiones autem in quibus arguit Abolai in cognitione, & maxime in nomine medicinarum simplicium, erravisse nos sine dubio illum concedimus, & scimus quod in multis aliis simplicibus præter illa quæ auctor novus assignavit, sunt errores in secundo canonis ejusdem Abo-

lai, quas impræsentiarum, aliis negotiis impediti, non possumus manifestare. sed cui erit cura illos cognoscere, ubi maior debitor requies vel viva voce vel scriptura eos aperimus. neque volumus excusare Abolai sicuti audivi quosdam ipsum excusantes quod illud viciū provenit ex translatore ex lingua Arabica in Latinum male transferente ex translatione mala de lingua Græca in Arabicam, imo dato quod ipsemet Abolai ex propria ignorantia herbarum & aliorum simplicium, vel nominum peccaverit, ipsum tamen in scientia medicinali tam practica quam speculativa non dico peccasse, existimo enim illam partem in qua simplicia & eorum nomina declarantur non esse partem scientiæ medicinæ, sed esse artem medicinæ, & maxime parti practicæ administrantem, Rhafi teste. *xxiiij. Continentis cap. 1.* dicente. Dixit Bubixer Maumeth filius Zachariæ Rhafis ad discretam notitiam medicinarum bonarum, & malarum, purarum & non purarum, quod licet non teneatur medicus necessario, prout imperiti credunt, tamen melius est & venustius scire quam non scire. Ex quo dicto patet quam male loquuntur illi qui dicunt quod si medicus non est simplicista, non est bonus medicus, neque enim hi tales legerunt Gal. *vj. epidemiæ* dicentem. servitores medici sunt herbarii, confectarii, emplastratores, speciales, barberii &c. neque legerunt Galen. primo regiminis acutorum commento *xij.* dicentem quod vulgus non discernit meliorem medicorum à viliori, quia eadem sunt medicinæ quibus utitur melior medicorum & vilior. at dicet, quis medicorum est melior? dicam, ille qui bene scit species, & causas ægritudinum cognoscere, quique scit distinguere an sint per essentiam vel colligantiam, & qui bene scit cognoscere tempora & universalia & particularia morborum, & secundum omnia illa debitam ordinare dietam, & qui scit bene distinguere signa occultæ, manifestæ, & completæ digestionis, & signa digestionis contraria privativa vel positiva cognoscit, scit quoque distinguere signa certa salutis, vel mortis à signis timoris, & à signis bonis vel malis aut absolute aut cum conditione, scit etiam qualiter ægritudo debeat terminari scilicet an per viam crisis, an per viam resolutionis, & per quam speciem crisis, & hic erit ille medicus verus quem definiens Hipp. Galen. & Abolai dixerunt quod est minister & adjutor naturæ. nam qui prædicta ignoraverit, nunquam quod erit opportunum ipsi naturæ poterit administrare. hæc autem omnia licet & ab Hipp. & Gal. & multis aliis antiquis doceantur, nullus tamen adeo distincte aperit illa sicut Abolai, quia ex his solis bene in principio libri sui dixit, quod vero super ipsum additum est, incomprehensibile est, & ideo ipsum inter antiquos, & modernos principatum tenere judico, & qui sequitur præcepta ejus rationem suam muniet ita, ut in singulis valetudinibus præsentia, præterita futuraque cognoscat. quæ omnia mandavit Hipp. prognosticorum primo, medicum debere cognoscere. qui ergo habent aures audienti, audiant

F I N I S.

ANTONII SCANAROLI, *Mutinensis,*

Ad Excellentiss. Medicum

NESTOREM MORANDUM, *Bonomensem,*

DISPUTATIO UTILIS

DE

MORBO GALLICO,

Et opinionis NICOLAI LEONICENI confirmatio contra NATALEM MONTESAURUM, *Veronensem,* eandem opinionem oppugnantem.

P R A E F A T I O.

Nicolaus Leonicens, quo ego in arte medicinæ usus sum præceptore, primus medicorum Italicorum libellum de Morbo, quem vulgus Gallicum appellat, composuit & publicavit, in quo (ut non te latet) disputationem quandam Ferrariæ habitam super eo morbo inseruit, ita eleganter, ita erudite, ut delectare possit & prodesse. Hunc libellum ab omnibus præclaris medicis, & præcipue à præstantia tua accepi, ac vidi laudari, meritoque approbati, tanquam multorum super eo morbo falsas opiniones destruentem, & veras morbi causas, à quibus originem contraxit, patefacientem. Unus tamen adversarius eum non modo non approbavit, verum quibusdam ejus dictis contradicere scribendo tentavit, & quosdam Avicennæ errores manifestarios purgasse se arbitratus est: Hujus ego scriptoris responsiones cum legissem, levesque & admodum frivolas comperissem, & sibi ipsi sæpissime repugnantes, decrevi non odio motus, non præceptoris defensione, cujus ille non indiget, & si indigeret, tanto ingenio, doctrinaque tanta pollet & abundat, ut rationes & dicta sua omnibus valida & vera esse possit demon-

demonstrare. Sed veritatis, cujus semper studiosissimus fui, defendendæ causa, & præcipue quoniam me quoque ab eodem adversario læsum & quodammodo taxatum in saphati expositione esse perspexi, omnes illius responsiones confutare, destruere, ac prostrernere, & nostras super hac materia rationes validissimis argumentis confirmare: Ad te igitur vir eruditissime hæc paucula scripta direxi, tanquam ad eum, qui veritatis semper fueris amantissimus & propugnator acerrimus, & qui quicquid theoricæ ac practicæ medicina comprehensum est, ingenio ac memoria ita perceperis & docueris, quotidieque publice doceas ac exerceas, ut te facile super hac re verum iudicium ferre posse non dubitem. Ne igitur longum faciam rem ipsam jam aggrediar.

Primum illud statim in procemio adversarii notandum cenſeo, qui ſcribit ſe non habuiſſe aliã ſcribendi cauſam de diſpoſitionibus, quas vulgares *malfranzoſo* appellant: niſi libellum à Leoniceno de iſdem diſpoſitionibus ſcriptum legiſſet: quoniam alioqui turpe exiſtinabat fore homini jam nomen medici conſequuto ægritudinum, quæ ſeſe exterioribus offerunt ſenſibus, quidditates inveſtigare: quaſi vel ex hoc ſtatim Leonicenum reprehendens, qui circa rem omnibus manifeſtam laboraſſet. atqui de huiusmodi diſpoſitionibus tot fuerunt excellentiſſimorum medicorum totius Europæ diſſenſiones, ut adhuc ſub iudice lis ſit: Veriorem tamen fuiſſe præ cæteris Leoniceni præceptoris opinionem inde conjector, quia & morbi univerſalis, quem merito vocat epidemiam, cauſam explicat univerſalem & non remotam, ut forte theologi vel aſtologi, ſed immediatam & talem qualem decuit afferre medicum æris ſcilicet ambiæntis qualitatem ad nimiam caliditatem & humiditatem vergentem. quam etiam contradictor aſſignavit, ut mirandum ſit hominem qui in principiis cum Leoniceno concordavit, tamen in concluſionibus diſcordaſſe. Viſus eſt vir iſte proſecto ſtudio contradicendi Leoniceno etiam propriam opinionem impugnare: quam tamen ex Leoniceni libello antea edito acceperat: Leonicenus enim cauſam huius morbi, qui Gallicus vocatur, ait fuiſſe nimiam æris in caliditate & humiditate intemperiem: Adverſarius autem æreum multum pluviolum cui ſucceſſit caliditas intenſa, Leonicenus allegat Hippocratem referentem ſimilem diſpoſitionem in civitate Cranone fuiſſe, ex qua ſimiles puſtulæ contigerunt; adverſarius etiam allegat Hippocratem de ſimili æris diſpoſitione in eadem civitate loquentem: volens autem aliquam differentiam inter puſtulas quæ apparuerunt tempore Hippocratis ab his quæ apparuerunt tempore noſtro ponere, dicit quod in hominibus noſtri temporis humores melancholici & phlegmatici ſalſi magis erant parati putreſcere quam cholericæ, & ideo aliæ ſpecies puſtularum fuere cauſatæ. tandem quaſi diſſidens propriæ opinionem, confugit ad influentiam ſtellarum, quod eſt refugium medicorum cauſas manifeſtas aſſignare neſcientium. Sed ego libenter ſcirem ab ipſo, nunquid etiam tempore noſtro non ſint in corporibus humanis omnis generis humorum ſuperfluitates, ſcilicet cholericæ, melancholicæ & phlegmaticæ, & ex iſtis permixtæ, quæ potuerunt ita ætate noſtra, ſicuti tempore Hippocratis ad putredinem promoveri: & ipſemet adverſarius hoc ipſum fatetur, qui ponens ſigna iſtarum diſpoſitionum ait ex auctoritate Aſclai in ſecunda primi, ſi erunt cum dominio ſanguinis, erit inflatio venarum, & caliditas, & rubedo: ſi autem ibidem dominans erit cholera aduſta, erit caliditas multum intenſa, & color tendens ad citrinitatem obſcuram, & vehemens pruritus. ſi autem erit ex phlegmate ſalſo, exhibit ex puſtulis res alba ſubtilis cum ingenti pruritu: ſi autem erit ex melancholia, puſtulæ erunt magis cum colore tendente ad nigredinem, neque facient pruritus: ſi autem erunt ex humoribus diverſis ad invicem mixtis (quod ſepe ſemper contingit) ſigna erunt compoſita ex his. Quid aliud ſonant hæc verba niſi opinionem Leoniceni eſſe veram: qui voluit morbum Gallicum ex varia humorum putredine generari ſcilicet cholerorum, melancholicorum & phlegmaticorum, atque invicem & cum ſanguine ſæpiſſime permixtorum. Quanquam tamen in huius morbi eſſentia adverſarius convenit cum Leoniceno, in quibuſdam tamen partim de nomine partim de morbi pluralitate diſcordat: Leonicenus putat unam, eandemque materiam & puſtulas facere & dolorem in articulis excitare: adeo quod propter unitatem materiei poſſumus unum morbum iudicare: cui dolor annectitur non tanquam alter morbus, ſed potius veri morbi ſymptoma vel accidens: Adverſarius partim idem ſentit, partim diſſentit: nam in quibuſdam ſuis corollariis utitur his verbis: Sequitur ſecundo quod materia cauſans illum dolorem poteſt eſſe cauſa puſtularum. Sequitur tertio quod puſtulæ non poſſunt eſſe cauſa illius doloris. Sequitur quarto quod hic ſunt plures ægritudines, quarum una nomine generali dicitur bothor, alia nomine generali dicitur dolor. In ſecundo corollario cum Leoniceno convenit: in tertio diſcordat, dicens quod illæ puſtulæ non poſſunt eſſe cauſa illius doloris. Sed oportuit adverſarium reſpondere rationibus & auctoritatibus &

A experientiæ, quas allegat Leonicenus & maxime Galeni in libro de cholera nigra, qui ait non eſſe credendum partes interiores eſſe adamantinas ut non eiſdem quibus exteriores noxis ſubjiciantur: Sentit enim Galenus quod eadem puſtulæ quæ in cute exteriori generantur, poſſunt etiam in membris interioribus generari: immo hoc idem ſentit Avicenna de variolis, & de exituris, & de pruna, & igne Perſico, de quo ita ſcribit in libro quarto, capitulo proprio: & quod ex eis accidit in carne eſt velocioris reſolutionis; & quod ex eis accidit in nervis eſt fixius & tardioris reſolutionis: De variolis vero ſic: Et variolæ non accidunt in cute ſolum, & in eo quod ſequitur illud quod apparet; immo accidunt in omnibus membris ſimilium partium apparentibus, & occultis; quod velaminibus & nervis. Ponamus igitur quod puſtulæ tales, quæ apparent extrinſecus, ſiant etiam intrinſecus, ut in quibuſdam anatomizatis viſum fuit in locis nervolis vel juncturis: nonne neceſſario ſequetur dolor? qui non erit morbus per eſſentiam, ſed potius accidens alterius morbi ſcilicet illarum puſtularum intrinſecarum, ſua vel mala qualitate, vel ſolvendo continuitatem lædentium; & ideo melius eſt dicere dolorem eſſe accidens quam morbum per ſe; quia in ſcientia reali quando poſſumus ſervare diſtinctiones reales melius eſt quam facere diſtinctiones rationis: dolor autem etiam ſecundum adverſarium eſt triſtis ſenſatio ex auctoritate Avicennæ: quæ triſtis ſenſatio cum ſit actio corrupta virtutis tactivæ, non poteſt dici eſſe ægritudo: niſi velimus Avicennam in primo libro definiendo ægritudinem definire idem per idem, cum ita dicit: ægritudo eſt diſpoſitio ex qua provenit nocumentum in operatione proventu primo: ſit enim per adverſarium nocumentum in operatione tactiva: ſicuti dolor, ægritudo: tunc ſequetur quod ægritudo per ægritudinem definitur: & tantum dixit Avicenna, ac ſi dixiſſet ægritudo eſt diſpoſitio ex qua provenit ægritudo; ſed quia huius rei quæſtionem à Leoniceno habemus compoſitam, in qua multis validiſque rationibus ac fortibus auctoritatibus hoc ipſum contra Avicennam & Jacobum Forſilivienſem optime demonſtrat, ideo non longius in huius probatione me extendam. Hoc ſolum objiciam, adverſarium nullo modo poſſe negare, dolorem eſſe accidens, cum concedat eundem dolorem fieri ex materia faciente puſtulas, nam talis materia non facit dolorem, niſi imprimendo malam qualitatem in membris ſenſitivis, vel ſolvendo continuum, quæ mala qualitas vel ſoluta continuitas eſt ægritudo ipſa, dolor autem qui ſequitur, eſt accidens, qui neſcio quomodo poſſit eſſe manſivus, atque ideo habere rationem morbi: ſicuti putavit Avicenna, quandoquidem ſemper ad remotionem vel malæ qualitatis, vel ſolutæ continuitatis, quæ diſpoſitiones veræ ſunt ægritudines, dolor reinovetur.

Nunc oſtendemus quomodo adverſarius in nomine huius morbi Gallici à Leoniceno diſcordaverit, quanvis in eſſentia concordaverit. probat Leonicenus morbum Gallicum non eſſe ſaphati, quia ſaphati incipit à capite & fit plurimum in capite, tum auctoritate Arabum, qui ſemper tractant de ſaphati inter diſpoſitiones ægritudinales capitis, & ſi bene animadvertimus vocant ſaphati illas diſpoſitiones capitis, quas Græci achoras, & ceria, id eſt, favos appellant, quæ ſunt duæ ſpecies tineæ humidæ, hoc autem inevitabili argumento probat Leonicenus; quia Meſue allegat Galenum, ſcribentem multos ſe ſanaſſe, qui ſaphati patiebantur, linimento chartarum combuſtarum tritarum & cum aceto temperatarum. hoc autem medicamento Galenus in libro primo decem tractatum (qui Memiri inſcribitur apud Arabes) ad achoras id eſt alteram tineæ humidæ ſpeciem uſum ſe fuiſſe teſtatur: quam etiam tineæ ſpeciem Rhafis in libro diſviſionum ſaphati nominat. Quod argumentum fortassis ſolvere neſciens adverſarius altute præteriit: niſi quod inquit falſum eſſe quod ſub ſaphati apud Abolai contineatur tineæ: licet fortasse Galenus id exiſtimaverit. quæ verba (quod bona pace adverſarii dicere liceat) mihi videntur digna deriſione: neque enim unquam Galenus, quid verbum ſaphati (quod proculdubio eſt barbarum) ſignificet, conſideravit: neque etiam utrum ſub ipſo tineæ comprehendatur; ſed res ipſas hoc eſt morbum quem nos vocamus tineam, ipſe achoras & ceria nominavit, Arabes eoſdem achoras & ceria ſaphati nominaverunt, ut antea probavimus ex Meſue auctoritate Ga-

Adverſarium in principiis cum Leoniceno convenire, in concluſionibus autem diſcordare.

Galenum allegantis. quare tota quæstio tandem ad id re-
vertitur, nunquid morbus occupans cutim capitis (quem
nos tineam appellamus) fuerit vocatus achores à Græcis
& saphati ab Arabibus, ut sentit Leonicens, vel potius
alopecia & tiria, ut sentit adversarius. Pro Leoniceno
est Nicolus *sermone septimo*, qui facit capitulum de sapha-
ti & tineæ & aliis pustulis capitis, & postea ex auctoritate
Galeni ponit tres species saphati humidæ, duas in *primo*
memiri à Galeno tactas, & dicit primam vocari à Galeno
achores. exponit autem Nicolus, quod quæ à Galeno
vocatur achores, est tineæ cutis capitis subtilibus forami-
nibus perforata quandam humiditatem subtilem cum par-
va viscositate emittens. alia est prædictæ similis, cujus fo-
ramina sunt majora & latiora emittentia humiditatem favo-
mellis similem. tertia inter prædictas media. Quomodo
ergo dicit adversarius quod Nicolus non asserit quod sub
saphati comprehendatur tineæ nisi apud vulgus, cum luce-
clarius appareat quod Nicolus vult achores tanquam unam
speciem sub saphati comprehendendi, & eandem à Latinis
tineam humidam nominari: idem Nicolus eodem *sermo-
ne septimo, capitulo de alopecia & tiria*, utitur his verbis:
& ex dictis supra capitulo de saphati & ex hoc apparet
quod alopecia & tiria non sunt idem quod tineæ, quam-
vis dicant quidam quod tineæ sit tiria, differens ab ea so-
lum in hoc quod in tiria excoariatio cutis est superficialis,
& cum sanatur iterum super ea renascuntur pili: tineæ
vero est excoariatio profunda aliquando usque ad os, in
qua post consolidationem non renascuntur pili: Pro Leo-
niceno etiam in parte est auctoritas Gordonii atque Con-
stantini, qui distincta capitula de tineæ à capitulo de alo-
pecia fecerunt: quam alopecia Galenus in *primo Memi-
ri capitulo primo* non differre à tiria (quam ipse serpig-
nem vocat) nisi sola figura demonstrat, & ideo prædicti
auctores unum tantum de alopecia capitulum faciunt,
sub ea tiriam comprehendentes: cesset ergo contra tot ac
tantos viros sola Simonis Januensis auctoritas, qui certe
non fuit allegandus contra Leonicenum tam multis in lo-
cis eundem Simonem in *libro de Plinii ac reliquorum me-
dicorum erroribus* castigantem. Aliam rationem qua Leo-
nicenus probat morbum Gallicum non esse saphati quia
saphati sicuti in capite fit, ita à capite incipit, hic autem
morbus incipit à pudendis, adversarius evitat negando sensum
& rationem, dicit enim, quod nisi contingat per contagionem
in coitu, hoc esse falsum: nos tamen vidimus, & omnes
hoc sciunt, quod & plurimi atque puellæ virgines atque
etiam senes qui nunquam coitum tentaverunt, cum hoc
morbo correpti sunt, primum in pudendis cepisse pati,
propter quem frequentissimum eventum Vir excellentissi-
mus Gaspar Torrella Episcopus sanctæ Justæ Valentinus
in *libro suo de hoc morbo* non minus docte quam luculen-
ter scripto, hunc ipsum morbum eleganti sane nomine
pudendagram vocavit, quod si etiam ex centum duo vel
tres inveniantur. quibus aliunde hic morbus incipiat, ni-
hil hoc facit contra Leonicenum, qui in capitulo quo
probat morbum Gallicum non esse saphati, fatetur sa-
phati posse etiam in aliis corporis partibus, præter quam in
capite, incipere, se tamen ut medicum de his loqui quæ ut
plurimum eveniunt, nam si medicina esset de his quæ semper
eodem modo contingunt, non communiter (ut sentit Ga-
lenus in *primo technici*) sed proprie scientia diceretur. Sed
adversarius etiam non advertit se sibi ipsi contradicere, qui
fatetur hanc dispositionem provenisse ex caliditate & hu-
miditate aeris, & scribit auctoritate Abolai xx1. tertii quod
partes pudendæ declinant ad caliditatem & humiditatem:
& approximant meatibus superfluitatum, & non vidit se-
qui illud quod conclusit Leonicens auctoritate Galeni
in tertia particula aphorismorum commento illius apho-
rismi. Æstate vero &c. propemodum esse necessarium ut
illa putredo quæ fit in corporibus plenis superfluitatibus
ex tali aeris mala dispositione in pudendis incipiat etiam
sine coitu magis quam reliquæ partes aptis putrescere. &
jam apparet verum esse quod ab initio significavi, non pos-
se adversarium cum Leoniceno in principiis concordan-
tem discordare in conclusionibus sine repugnantia ad se
ipsum. Rationem etiam sumptam ex Avicen. qui dicit
saphati fieri secundum plurimum super caput, mirabili glossa
adversarius subterfugit, exponendo hæc verba Avicennæ,
secundum plurimum fit super caput, id est secundum ma-
jorem partem capitis; sed non advertit adversarius verba
Avicennæ sequentia, quæ destruunt ejus expositionem: sub-
jungit enim Avicen. & si fuerit in membris inferioribus: non
enim dixit, & si fuerit in minori parte capitis: Nicolus
quoque allegat Galenum in *sexto epidemiarum* dicentem
quod saphati plurimum fit in capite: postea subjungit,
aliquando tamen, ut dicunt, accidit in aliis membris, &
præcipue inferioribus, & maxime in cruribus: inconve-
niens autem ad quod deducit adversarius quod ex hac ex-
positione sequitur alvatum non esse speciem saphati, Leo-
nicenus non habet pro inconvenienti: immo expresse in

A libro suo significavit alvatum non poni ab Avicenna tan-
quam speciem saphati: forte autem in eodem capitulo ab
Avicenna fuisse nominatam: quoniam hoc quoque sicuti
saphati in summa corporis cute oriatur: est enim titulus il-
lius capituli apud Avicennam de eis quæ accidunt in cute,
& non in colore ejus: neque tenetur respondere Leonice-
nus, cur non similiter tractaverit Avicenna de tusio &
furfuribus, qui in cute nascuntur, & ex eadem materia
ex qua saphati, quandoquidem putat Avicennam in pluri-
bus aberrasse. Ego tamen possum pro Avicenna respon-
dere quod distulit tractare de tusio ad capitulum de verru-
cis: quoniam majorem habet convenientiam tusius cum
verrucis, quam cum saphati: de furfuribus autem supra
tractaverat, quoniam magis conveniunt cum dispositioni-
bus capillorum: & ideo titulus *tractatus primi seu septi-
mæ libri quarti* apud Avicennam ita se habet: de dispositio-
ne capillorum, & in ipso sunt furfures: Quod autem di-
cit adversarius Leonicenum non advertere in dictis suis
implicari contradictionem, nollem hanc contradictionem
Leonici, ut putat adversarius, ab homine jam nomen
medici consequuto tam leviter fuisse probatam, ita enim
ipsam deducit adversarius, Alvatum secundum Leonice-
num sunt albotim de quibus scribit Avicenna in tertio
quod sunt bothor, quasi fructus tamarisci, aut grana vi-
ridia magna, de quibus Abolai ibidem pollicetur se di-
cturum in *quarto* scilicet in *capitulo de saphati*, sed in *hoc*
capitulo dicit Abolai quod sunt ulcera, & in tertio appel-
lat bothor, habemus ergo intelligere per ulcera bothor
ulcerosas, & consequenter saphati per locum à definitio-
ne. hæc sunt verba adversarii, quibus probat Leonicenum
fuisse inadvertentem, dicendo Alvatum vel Albotim non
esse speciem saphati, & tamen in verbis suis idem antea
concessisse scilicet quod sit saphati, & ita sibi contradice-
re. Sed facillimum est Leoniceno se ab hac contradictione
defendere, dicit enim quod hæc est definitio saphati secun-
dum Avicennam, saphati sunt bothor ulcerosæ quæ plu-
rimum in capite eveniunt. & hæc erit vera definitio ex
verbis Avicennæ sumpta, ex qua sequitur propositum
Leonici, & oppositum ejus quod vult adversarius, sci-
licet quod alvatum non sit species saphati, quandoquidem
Alvatum semper fit in cruribus (ut vult etiam adversarius)
vel si non semper, saltem ut plurimum. Sed viderit ad-
versarius quomodo se tueatur ab illa absurditate quæ sequi-
tur ex dictis ejus: possum enim ex ipsis ita argumentari,
scabies ulcerata est bothor ulcerosæ, ergo saphati per lo-
cum à definitione, item erysipelas, vel formica ulcerata
est bothor ulcerosæ, ergo saphati per locum à definitione,
omnes denique pustulæ exulceratæ in quacunque corporis
parte eveniant, sicuti variolæ, morbilli, vesicæ, pruna,
& ignis Persicus, nam has omnes pustulas exulcerari con-
tingit secundum Avicennam in locis propriis, omnes in-
quam tales pustulæ sive bothor ulcerosæ erunt saphati se-
cundum adversarium, sed ipse dixit atque probavit supe-
rius quod non sunt saphati, quia cum teneat quod mor-
bus Gallicus sit saphati, & secundum ipsum morbus Gal-
licus non sit aliqua illarum pustularum ulceratarum dicta-
rum, sequitur necessario quod neque saphati est aliqua ex
ipsis, quare adversarius in suis dictis implicavit contradi-
ctionem, non autem Leonicens ut objecit. Argumen-
tum autem Leonici, quo confirmat saphati & tineam
humidam esse eundem morbum, quoniam eisdem reme-
diis utitur Galenus ad achoras id est unam speciem tineæ
humidæ, & Avicennæ ad saphati humidam, non est ita
contemnendum, ut putat adversarius, quoniam simili ar-
gumento utitur Avicenna in quarto ad probandum quod
febris de putredine sanguinis sit febris cholerica secundum
Galenum, quoniam curat eam cura caustionis. possem enim
ego respondere sicuti respondet adversarius, argumentum
Avicennæ nullum esse, quoniam ægritudinibus satis dif-
ferentibus eadem conveniunt medicamenta. Dicit etiam
adversarius quod Rhafis in *libro divisionum* nunquam no-
minavit tineam in *capitulo de saphati*, sed quid hoc con-
tra Leonicenum? qui non scripsit in libro suo quod Rha-
fis in *libro divisionum* nominet tineam, sed solum quod sub
hoc vocabulo saphati intelligit unam speciem tineæ humi-
dæ, quam Græci achoras appellant, propter hoc quia di-
stinguit favum à saphati per latitudinem & stricturam fora-
minum, sicuti Galenus in *primo memiri* cerium ab acho-
ribus. has autem dispositiones his nominibus nuncupatas
apud Græcos esse species tineæ humidæ probatum est su-
perius auctoritate Nicoli, & ipsemet adversarius videtur
hoc concedere, cum dicit saphati humidam dividi à qui-
busdam in tres species, scilicet achoras subtilibus forami-
nibus perforatas, & reliquas. Rubrica etiam Rhafis in Al-
mansore, quæ dicit saphati esse ulcera in capite & facie,
facit potius pro Leoniceno quam contra ipsum: quando-
quidem fatetur Leonicens in libro suo saphati posse ali-
quando contingere in aliis partibus, & non in capite tan-
tum: licet hoc raro eveniat in partibus inferioribus; sed

Idem libelli
Gasparis
Torrella epi-
scopi Sanctæ
Justæ.

Contradictio
in dictis ad-
versarii.

Contradictio
in dictis ad-
versarii.

in facie quæ est proxima cuti capitis frequentius: sicuti videmus in pueris illam dispositionem quæ vocatur lactitium (quæ est etiam species saphati secundum Nicolum) fieri maxime quidem in cute tegente caput: nihilominus communicari frequenter partibus faciei: Reprehendit tamen Leoniceus illos qui voluerunt probare saphati esse bothor, vel ulcera faciei auctoritate Galen. in *primo memiri*: cum Galen. de bothor vel ulceribus nascentibus in facie agat in *libro quinto*: sicuti in *primo de his quæ cutem capitis inficiunt*: Postquam ostendimus adversarium non satis sufficienter refellisse rationes & auctoritates quibus Leoniceus in libro suo probavit morbum Gallicum non esse saphati: omnes etiam rationes quibus ipse adversarius utitur ad probandum oppositum scilicet quod morbus Gallicus sit saphati, mihi simul videntur destructæ, & tanto magis quia ipse concedit subdistinctionem saphati humidæ in achoras & favum, quæ procul dubio non sunt morbus Gallicus: siquidem in pustulis facientibus morbum Gallicum non apparent illa crebra foramina quæ videntur in favis apuin, ex quibus crebris foraminibus fluat humor paulum viscosus, vel melli similis: à qua similitudine tam foraminum quam etiam humoris cerium, id est, favus appellatur apud Græcos talis tineæ humidæ species: neque potest dicere adversarius quod morbus Gallicus sit saphati sicca: quoniam secundum Avicennam non differt impetigo à saphati sicca nisi in re occulta: ipse autem probavit superius quod morbus Gallicus non est impetigo: præterea secundum Rhasim. xxv. *Continentis* impetigo est tineæ sicca: adversarius autem non vult morbum Gallicum esse aliquam speciem tineæ: Adversarius etiam qui aliquando mordet Leoniceum quasi non diligenter legerit libros Abolai, nescio quomodo in similem negligentiam errorem incidit, cum putat illa verba quæ allegat Leoniceus ex auctoritate Avicennæ in illa specie saphati malæ (quæ nominatur balkiati) esse superaddita textui Avicennæ. Sunt autem verba hæc: *Et quandoque est causa ejus morsus sicut finifis maligni*: quæ ideo putavit textui inserta & male Leoniceo allegari, quia ipse solum legit Avicennam in *capitulo de saphati*, ubi theorice tractat de omnibus speciebus saphati, & dicit quod balkiati est degenerare saphati malæ, & nihil amplius; sed non legit capitulum, in quo ponit Avicenna medicinas locales ad saphati siccam & antiquam: in quo capitulo Avicenna utitur his verbis: *Et albalkiati quidem est de genere saphati malæ*: & quandoque est causa ejus morsus sicut finifis maligni: Subjungit autem adversarius quod forte hoc balkiati est illa quam Hali Abbas *octavo theorice* appellat uberosam, adeo iste bonus vir allegat auctores & Græcos & Arabes qui sunt contra ipsum: nam saphati uberosa, quam ponit Hali Abbas, in qua sunt pustulæ similes papillis uberum, & omnes aliæ species saphati ab eodem auctore nominatæ, sunt dispositiones quæ in cute capitis eveniunt, & sunt ex Paulo Ægineta acceptæ, qui in principio *libri tertii* promittit se tractaturum de passionibus quæ in summitate capitis nascuntur: & ibi loquitur de alopecia & tiria, & calvitie, & de achoribus, & favis, & pustulis ficosis, & similibus papillis uberum, quas omnes passiones Hali Abbas saphati nominavit, & primam speciem dixit esse favosam, de qua exit humiditas favo mellis similis: secundam ficosam in qua continetur quoddam simile granis ficuum: & tertiam aquosam ex qua exit humiditas aquæ carnis similis per foramina minora quam sit in aquosa: & quartam uberosam similem papillis uberum mulierum cum rubore, à qua humor fluit sanguini similis: quintam lupinosam similem in colore & figura lupinis, à qua quasi cortices squamæ fluunt albæ & siccæ: hanc ultimam vocat Paulus fursurosam: & ideo dixit Nicolum quod sub ista comprehenditur fursurosa, à qua fluunt corpora secundum plurimum fursuri similia: inter quæ sunt aliquando quædam corpora aliquantulum grossiora. consideret iste doctor quomodo allegat textus qui sunt contra ipsum: neque enim potest negare, quin saphati favosa, quæ inter alias species saphati ab Hali Abbate numeratur, sit passio cutis tegentis caput: quia si non habet Paulum, qui tamen latinus habetur saltem habet Galenum, qui in *primo libro memiri* ita scribit: Una quidem earum quæ in cute capitis passionum sunt, est vocata achor, ex genere quidem tumorum præter naturam existens, propriam autem & præcipuam nuncupationem fortiens ex proprietate symptomatum: subtilibus enim valde foraminibus perforatur, humiditatem subtilem habentibus liquoris parum viscosi: appropinquat autem eis secundum species alia passio quam vocant favum: habet autem foramina majora, humiditatem continentia melli, quod est in favo, consimilem.

Postquam luce clarius probavimus etiam ex auctoritatibus allegatis ab adversario morbum Gallicum non esse saphati, nunc etiam demonstramus quod non est neque illa passio quæ vocatur ab Avicenna *tertia quarti tra-*

statu secundo capitulo decimo nono proprio vocabulo (ut inquit adversarius) æstuatio quando fit à vapore levi: *Error in dictis adversarii.* Primum enim errat adversarius dicendo quod proprio vocabulo dicitur æstuatio: quia apostema illud ventosum quod fit à vapore levi, de quo loquitur Avicenna *capitulo de inflatione* secundum expositionem Dini, Nicolai, & Gentilis, non vocatur æstuatio; immo elevatio, & est simile excitationi, sive (ut alia littera habet) æstuationi: tale autem apostema nominatum elevatio secundum Avicennam, & ejus expositores, non fit à pura ventositate; sed à ventositate permixta cum humiditate phlegmatica, & de tali apostemate loquitur Avicenna in *capitulo de undimia*: & etiam à Galeno 14. *therapeutices*, & 2. *ad Glaucon*. dicitur quod undimia est duplex. Una quæ fit ab humore phlegmatico, alia quæ fit à vento vaporoso, & ista secunda est quam Avicenna & ejus expositores vocant elevationem: & ideo dicit Avicenna currit cursu ejus scilicet undimæ, ut Dinus exponit, sed secundum Galenum nulum infert dolorem: dicit enim *secundo ad Glauconem* quod undimia generaliter est apostema laxum sine aliquo dolore: Illa vero species undimæ quæ fit ex vento vaporoso, est veluti accidens aliarum ægritudinum sicuti hydropisis & phthisis, & ad curationem illarum ægritudinum curatur, vel removetur: cum ergo morbus Gallicus pro dolore, vel apostemate faciente dolorem sumptus, non sit accidens talium ægritudinum, & sit dolor sævissimus, non erit elevatio facta à vapore levi, ut opinatur adversarius: Nunc vero restat ut ostendamus, quod neque in pustulis morbi Gallici continetur tussus: immo quod in hoc ipso adversarius sibi ipsi contradicit; quia superius probavit quod morbus Gallicus non est verruca; *Contradictio in dictis adversarii.* quoniam verrucæ quando scinduntur, aut separantur, emittunt sanguinem, istæ autem emittunt virulentiam: nam tussus, qui non est verruca, sed similis verrucis, teste Avicenna, est illa quæ à Cornelio Celso vocatur thimus sive thimion, quam idem Cornelius Celsus *lib. v.* dicit non esse verrucam, sed similem verrucis, & quando scinditur cruentatur; si ergo morbus Gallicus non est verruca, quia pustulæ ejus quando scinduntur non cruentantur, sive emittunt sanguinem, eadem ratione non erit tussus. Si vero respondeat adversarius quod quando tussus scinditur emittit saniem, & non sanguinem, ut dicit Avicenna, sciat quod sicuti tussus pro thimo corrupte ponitur apud Avic. ita sanies pro sanguine: Non debet autem adversarius admirari quod facta sit ista corruptio nominis, & etiam sententiæ apud Avicennam, ponentis tussam pro thimo, & saniem pro sanguine: quandoquidem ex simili corruptela, vel obscuritate verborum, & etiam sententiarum in *secundo libro* apud Avicennam *capitulo de olibano* adversarius motus est ut opinaretur morbum Gallicum esse verrucam, vel aliquid simile verrucæ, puta tussum: quia scilicet *libro & capitulo* superius allegatis Avicenna utitur his verbis: *Et cortices thuris conferunt cum aceto & oleo, dolari qui nominatur compositus*: *Et est dolor ex quo proveniunt in corpore sicuti verrucæ cum quadam re, quæ est sicuti ambulatio formicæ*: In istis ambagibus & verborum obscuritatibus nihil aliud (ut puto) voluit significare Avicenna, nisi quod Dioscorides & Paulus & Serapio, scilicet quod olibanum cum aceto confert formicæ verrucali: nam ut omittam gratia brevitatis verba Dioscoridis & Pauli: Serapio *capitulo de olibano* ita scribit. *Et quando olibanum miscetur cum aceto & oleo, & fit linimentum formicæ in principio ejus, aufert eam*: intelligit autem de formica verrucali: quia istud nomen formica, est æquivocum apud Arabes, quæ æquivocatio fuit causa erroris Avicennæ in capitulo de formica corrosiva de quo postea dicetur: Miror autem de adversario quomodo cum legeret apud Avicennam hanc proprietatem olibani poni in areola decorationis, hoc est contra dispositiones quæ non sunt propriæ ægritudines, quamvis numerentur inter ægritudines, existimaverit unquam talem dolorem sævissimum, vel verrucas, quæ ex eo sunt, pertinere ad areolam decorationis: Consideret quantum errorem adscribat Avicennæ, qui in *primo libro sen secunda, capitulo sexto* dicit, quod ea quæ in decoratione ingrediuntur sunt extra ægritudines: & postmodum in *secundo libro capitulo de olibano* voluerit morbum Gallicum ingredi areolam decorationis: Similis error posset imputari Avicennæ si sub nomine saphati etiam prædictum morbum comprehendere voluisset, quoniam *libro quarto* dicit currere consuetudinem ut in pluribus libris dicatur de saphati in capitulo decorationis, & ipsemet ponit *tractatu tertio sen septima de decoratione*: Ut autem intelligat adversarius quid sit ille dolor compositus ex quo proveniunt in corpore sicuti verrucæ cum quadam re, quæ est sicuti ambulatio formicæ, & quomodo possit talis dispositio ingredi areolam decorationis, legat Nicolum *sermone septimo tractatu sexto de decoratione capitulo decimo*: qui inter species verrucarum unam nominat earum

quæ cum premuntur, dolorem inferunt similem moribus fornicarum, & ob hoc vocantur mirmiciæ, id est, formicæ. Idem puto voluisse significare Avicennam, cum dixit dolorem compositum & ambulationem sicuti formicæ: hoc est talem dolorem qualis sentiretur si multæ formicæ ambulantes super cutem eam leviter morderent: & talis dolor, vel potius tales verrucæ, recte ponuntur in areola decorationis, quia potius est quædam cutis sceditas quam ægritudo, potest autem esse dubitatio in verbis Avicennæ, quia dicit ex dolore fieri verrucas, & non ex verrucis dolorem: Sed ego puto hanc verborum, vel sententiæ transmutationem, esse errorem translatoris: quod si etiam textus Avicennæ verus esset, nihil faceret pro adversario, qui vult non ex dolore pustulas morbi Gallici, sed potius ex pustulis, vel saltem ex materia faciente pustulas sive ex vapore elevato ex eadem materia fieri dolorem: in quo dicto etiam sibi contradixit: cum talem dolorem fientem ex vapore levi nominavit æstuationem, vel, ut rectius dixisset, elevationem: ille enim vapor (ut supra ostendimus) potius est à phlegmate, quam ex melancholia, seu materia simili melancholiæ: Similem falsam imaginationem facit adversarius de passione illa quam vulgares vocant pedeselli, quam putat describi in *quarto* ab Avicenna *capitulo de vena medeni*. volens enim probare morbum Gallicum non esse venam medeni, ita inquit: neque videtur quod sit vena medeni, quoniam in vena medeni egrediuntur res admodum animales: & hæc est illa ægritudo quæ plurimum advenit infantibus: & vulgares dicunt pedeselli: propter verba Avicennæ qui in *capitulo de vena medeni* dicit quod vena medeni est quædam pustula inflans, deinde vesicans: ex qua egreditur res, cui fortasse est motus voluntarius, ac si esset motus animalis, quasi in veritate sit vermis: Existimavit iste bonus vir quod vena medeni sit pedeselli, sed tamen debuerat ex aliis verbis Avicennæ in eodem capitulo, & aliorum autorum comprehendere tantum distare venam medeni ab animali dicto pedeselli quantum formica à dracone. nam Galenus, & Paulus vocant talem passionem dracunculum, & dicit Galenus *sexto de interioribus capitulo primo*, quod audivit quosdam dicentes hanc ægritudinem nasci in quadam regione, sed nunquam se vidisse eam, & ideo nunquam investigasse quomodo fiat. idem quoque de Galeno recitat Avicenna in capitulo superius allegato: Quis autem crederet Galenum nunquam vidisse passionem dictam pedeselli, quæ ubique gentium reperitur, & non solum in determinata regione? quis etiam non miraretur de homine putante illud animal esse pedeselli, quod scribit Albucasis prolongari & egredi in longitudine quinque palmarum, aut quatuor. & quod jam pervenit ad ipsum vir ex quo egrediebatur in longitudine triginta palmarum? quis etiam non rideret videns aut legens remedia quæ ponit Avicenna ad extirpandam istam venam sive vermem ex cruribus sicuti plumbum & alia, si illa vena esset pedeselli? Ego profecto si audissem aliquem referentem de adversario quod talem haberet de vena medeni opinionem, putassem fore mendacium in hominis alioqui docti calumniam confictum. ego etiam non auderem talem ipsi opinionem imputare ne pariter viderer calumniator. sed quia liber in quingentis voluminibus impressus est, si quis mihi non credat, verba ejus à me in hoc loco & in aliis fideliter recitata legens inveniet. utinam ipse tam fideliter recitasset objectiones quas facit Leonicensus contra Avicennam, sed partim eas male recitat, partim male solvit, ut statim probabimus.

Prima objectio Leonicensi contra Avicennam & pariter Rhasim est ista quod illa ægritudo quam Arabes vocant lepram, Græci nominant elephantiasin. sed nihilominus Arabes capiunt elephantiasin non pro lepra sed pro tumore pedum. de hoc autem non reprehendit Leonicensus Arabes, immo allegat Galenum, dicentem de nominibus non esse curandum, & concedit Arabibus quod tumorem pedum nominent elephantiasin quandoquidem nomina imponuntur ad placitum. reprehendit autem Avicennam, atque Rhasim, qui ubi agunt de elephantiasi, id est tumore pedum, allegant Dioscoridem, & Galenum de elephantiasi id est lepra loquentes, cum tamen apud istos auctores nunquam elephantiasis pro tumore pedum capiatur. & quod pejus est quam falsa allegatio, utuntur eisdem remediis ad elephantiasin, id est tumorem pedum, quibus utuntur Græci ad elephantiasin, id est lepram. Quod si quis diceret quod elephantiasis, sive tumor pedum sit etiam ex humore melancholico, sicuti altera elephantiasis pro lepra sumpta, & ideo non debere reputari inconveniens quod eadem medicamenta utrique ægritudini adhibeantur, si ista responsio aliquid valeret, sequeretur, quod idem modus esset curandi & lepram & quartanam. & quæcunque remedia convenirent uni convenirent alteri: quod tamen falsum est. nam lac convenit lepræ secundum Avicennam, &

A tamen non convenit quartanæ. Sed ostendamus in proposito quod remedia quæ faciunt pro lepra non faciunt pro tumore pedum, scribit Avicenna in *cura elephantiasis* id est tumoris pedum quod dicitur à quibusdam, scilicet à Dioscoride (ut recte exponit Nicolus) quod *alchitran* confert elephantiasi inviscatum & illinitum, hoc quidem remedium ponit Dioscorides ad elephantiasin, id est lepram, & est rationabiliter juvativum: ad tumorem autem pedum omnino evitandum, nam si *alchitran* est (sicuti exponit Gentilis in expositione hujus loci) *pix liquida*, quomodo non augebit potius elephantiasin, id est tumorem pedum quam sanabit: cum secundum Avicennam, & *libro tertio* ubi loquitur de *virga magnificanda*, & in *quarto capitulo de extenuatione*, ponatur *pix* pro efficacissimo remedio ad membra magnificanda. Adversarius tamen hanc Leonicensi objectionem non solvit, immo respondet ac si ille imputasset Arabibus, quod non in eodem significato accepissent vocabulum elephantiasis in quo acceperunt Græci, & quasi solum voluisset contendere de nominibus, quam tamen contentionem de hac materia loquendo sicuti & in aliis locis ubique recusavit.

Secundam objectionem, quæ tamen leviter tacta est à Leonicensi, (quia alibi diffusius de simili errore Arabum pro sturnis turdos sæpe ponentium loquutus erat) satis ridicule solvit adversarius, respondendo Avicennam etiam in remedio illo contra saphati, cum dicit quod confert *stercus turdorum comedentium oryzam*, intellexisse sturnos sicuti Paulum, volens per hæc verba addita comedentium oryzam, ita debere intelligi, scilicet turdos, id est, sturnos, quasi cibus possit mutare animal ab una specie ad aliam: & cum turdi comederint oryzam efficiantur sturni: Paulus tamen ideo addidit comedentium oryzam, & ita etiam Avicenna, ut ostenderet, quod stercus cum sit superfluitas primæ digestionis, variatur in qualitatibus secundum diversitatem ciborum appositorum animalibus, & ideo laudant medici *stercus canum comedentium ossa*: quoniam propter talem escam fit ficius; sic Paulus *stercus sturnorum comedentium oryzam* propter similem rationem. Ideo adversarius qui hortatur Leonicensum ut legat Abolai secundo *capitulo de stercore* in areola apostematum & bothor: debuit & ipse legere Avicennam dicentem in eodem capitulo in areola membrorum expulsiōis, & *stercus canis comedentis ossa*, confert solutioni & ulceribus intestinorum; quia Avicenna non addidit, comedentis ossa, ut daret intelligi per ista verba magis unum animal quam aliud, sed solum propter causam quam supra diximus; sed quid dicit adversarius, ubi simili errore Avic. ponit turdos pro sturnis, & non addit illa verba comedentes oryzam? nam Avicenna in *quarto, sen sexta, capitulo secundo de venenis quæ bibuntur*, allegat Galenum dicentem quod *alfarfas* venenum ita appellatum (quod Avicenna, quamvis falso, opinatur esse *napellum*) interficit hominem, & non interficit turdos: hoc enim Galenus scribit *libro tertio de simplici medicina* non de turdis sed de sturnis qui comedunt *cicutam*, quæ tamen interficit homines: est ergo duplex error Avicennæ, quos Leonicensus notavit in *libro suo de Plinii, ac reliquorum medicorum erroribus*: alter quod ponit *napellum* pro *cicuta*: alter quod ponit turdos pro sturnis: neque potest fingere aliquis quod alio in loco, vel libro quam in superius allegatis Galenus loquutus fuerit de turdis *napello* vescentibus: quia nusquam hoc scriptum reperitur in veris libris, & translationibus Galen. Et etiam ratio illa quam assignat Avicenna, cur *napellus* non interficit turdos, & tamen interficit hominem (quia videlicet non pervenit in turdis ad cor nisi post spatium in quo jam passus est à corpore passionem, post quam non remanet nisi passio conversionis cibi) ista inquam ratio est illa quam affert Galenus locis supra allegatis, cur *cicuta* non interficiat sturnos, & tamen interficiat homines.

Tertia autem objectio nusquam facta est à Leonicensi: immo idem dicit in libro suo quod adversarius in responsione scilicet Altoim esse carbonem evenientem in membris glandosis, prunam autem in aliis membris: tamen differt Leonicensus ab adversario qui vult anthracem & Altoim idem esse, scilicet carbonem fientem in partibus glandosis: quod tamen falsum est, quia tam pruna quam anthrax sive carbo idem significant: ubi enim Avicenna dicit pruna, Galenus 14. *therapeutica* dicit anthrax seu carbo: sed hæc est de nominibus quæstio, & non mota à Leonicensi, nisi ut ostenderet difficultatem in re ipsa, quæ difficultas oritur apud Arabes, facientes diversa capitula de anthrace, & igne sacro, vel Persico: cum tamen idem sit morbus diversis nominibus nuncupatus, sicuti in multis translationibus Arabicis apparet, dicentibus ignem Persicum, ubi Galenus dicit anthracem.

Quarta vero objectio est multo majoris ponderis & utinam, pro honore Avicennæ salvando, melius fuisset ab

Contradictio
in dictis
adversarii.

Falsa adver-
sarii imagi-
natio.

adversario soluta, qui ut Avicennæ abscondat errorem, adhibentis percussiva in altoim, facit ipsum dicere ea quæ non dixit, puta quod præmittenda sit defensio cordis per interiora & exteriora, & sic secure adhiberi possunt levia in frigidantia, & non solum circa ipsum, sed etiam super ipsum altoim, ne altoim venenositas multiplicetur; sed Avicenna nulla facta de tali prævisione mentione dicit: Altoim vero ipsum curetur in principio (& notandum est istud verbum in principio) cum his quæ constringunt, & in frigidant cum *spongia infusa in aqua & aceto, aut in oleo rosato, aut oleo de pomis, & arbore mastichis, aut oleo de myrto*: ex quibus medicinis quædam sunt non leviter in frigidantes, ut putat adversarius, sicuti *spongia infusa in aqua & aceto*: quædam vero fortiter constringentes, sicuti oleum mastichinum, & oleum myrtinum: quod si etiam talis prævisio, licet non scribatur ab Avicenna: tamen subintelligatur, neque hoc securos nos facit, quin talia vel in frigidantia vel percutientia multum noceant in cura altoim: cum videamus homines sanos tempore pestilentie quantuncunque utantur omnibus prævisionibus & defensionibus, tamen incidere in ipsum altoim, & ex eo mori: quanto magis quando jam patientur altoim etiam cum istis defensionibus præmissis erunt in periculo, si apponantur & circa altoim & supra talia in frigidantia & reprimantia qualia apponit Avicenna: Verum quidem est quod per talem prævisionem periculum minorabitur, non tamen ex toto auferetur, & ideo securius est cavere reprimantia.

In quinta objectione in qua Leonicensus reprehendit Avicennam & pariter Rhasim confundentes erysipelas cum anthrace: quoniam dicunt aliquando erysipelas fieri ex sanguine grosso, & ideo discordant à Galeno, qui vult erysipelas quod fit ex sanguine non ex grosso sed potius tenuissimo generari. respondet adversarius quod auctor iste videlicet Leonicensus, non recordatur dictorum Abolai, qui in principio *capituli de erysipellate* utitur his verbis: jam scivisti causas ejus & species ejus *libro primo*: & ait dicere Abolai in *primo libro seu secunda cap. v.* sanguineum quidem purum phlegmonem, & quod de cholera pura erysipelas: Sed quomodo potest dicere adversarius quod Leonicensus non meminit dictorum Abolai dicentis in primo erysipelas fieri ex cholera pura, cum in libro suo alleget Avicennam hoc ipsum dicentem scilicet *erysipelas fieri ex cholera pura*: hæc enim sunt verba Leonicensi. Sed cur tale apostema factum ex sanguine grosso malo adusto (ut inquit Avicenna) erysipelatis quod fit ex cholera pura secundum eundem Avicennam simile judicatur &c. neque tamen sequitur ex tali dicto Avicennæ quod erysipelas fiat ex sanguine tenuissimo, quia scilicet fiat ex cholera pura, quæ permixta sanguini, ipsum subtiliet, immo hæc est quædam contradictio fieri ex sanguine tenuissimo facto subtili per permixtionem cholerae, & fieri ex cholera pura: nam si est pura, quomodo est permixta cum sanguine: non advertit autem adversarius, quod iste locus Abolai in *libro primo* est potius contra se quam pro se: in eodem enim loco innuit Avicenna quod si fuerit cholera pura facit erysipelas purum, sicuti sanguis purus facit phlegmonem purum: si vero misceatur cholera cum sanguine, vincente quidem cholera in illa mixtione, facit erysipelas non simpliciter, sed erysipelas phlegmonodes: vincente vero sanguine facit phlegmonem erysipelatodem: Galenus autem *secundo ad Glauconem* & ipse facit differentiam inter erysipelas quod ex sanguine tenuissimo ex natura propria, & non permixtione cholerae generatur, & illud quod fit ex sanguine permixto cholerae vel cholera permixta sanguini, & vocat eisdem nominibus quibus Avicenn. secundum prædominium utriusque humoris: de tali autem erysipellate, de quo loquitur Galenus, scilicet de facto ex sanguine subtiliori quam sanguinis naturæ conveniat, nullam Avicenna in *primo libro* facit mentionem, sed eam innuit in *quarto libro seu tertia tractatu primo capitulo primo*, ubi utitur his, & à sanguine subtili malo accidit phlegmone quæ declinat ad erysipelas cum malitia & fraudulentia, si autem fuerit subtilior erit erysipelas phlegmonodes, differt autem à Gal. in hoc, quia Galenus tale apostema factum à sanguine subtilissimo non vocat phlegmonem vel erysipelas phlegmonodes, sed erysipelas simpliciter, & melius profecto quam Avicenna propter evitandam æquivocationem in erysipellate phlegmonode, quam æquivocationem incurrit Avicenn. qui in primo dicit erysipelas phlegmonodes esse nomen compositum ex humore superante qui est cholera, & ideo postponitur erysipelas & ex sanguine in minori quantitate, & ideo postponitur phlegmonodes. in quarto autem dicit quod erysipelas phlegmonodes fit ex sanguine subtiliore, sed major videtur error, quia Avicenn. in *eodem c. seu vij.* dicit erysipelas fieri ex sanguine grosso malo, & postea statim post dicit ex sanguine subtiliori fieri erysipelas phlegmonodes. talem autem contradictionem volens excludere adversarius,

A non advertit alteram contradictionem, quam ipse facit in dictis suis quasi in eadem linea, hæc enim sunt verba adversarii, nota quod erysipelas quandoque accipitur pro apostemate in cute ex cholera pura citrina, quæ permixta sanguini reddit ipsum tenuissimum, aliquando pro igne sacro, teste Cassio Felice, & tunc potest causari ex sanguine grosso, non quia fit melancholicus talis sanguis, sed grosso per viam adustionis, qui potius debet dici cholericus, quam melancholicus, & ideo dixit Abolai quod si ejus malitia vehementer fiat & ipsius adustio, tunc provenit erysipelas & ignis sacer. Primum in his verbis notandum est quod adversarius fatetur sanguinem per admixtionem cholerae effici subtiliorem, quomodo ergo sanguis grossus potius debet dici cholericus quam melancholicus? ex hoc enim videtur sequi quod cholera sit grossior melancholia: quod est contra sententiam omnium auctorum, & implicat contradictionem in dictis adversarii, qui vult sanguinem per cholera subtiliari: cur etiam debet esse sanguis grossus per viam adustionis? cum secundum Galen. & Avicenn. in multis locis quando aduritur sanguis, pars ejus subtilior vertatur in cholera, pars vero grossior in melancholiam: certum est autem quod cholera quæ fit ex parte subtiliore sanguinis, est multo subtilior quam fuit antea eadem pars sanguinis: quare si per talem adustionem sanguis est factus grossus, sequitur quod in ipso plus remansit de humore melancholico quam cholerico: & ideo potius melancholicus quam cholericus dici debet: & hæc est sententia omnium auctorum, & maxime Gal. in *1. de diff. feb. c. 3.* circa finem, quod sanguis grossus per viam adustionis est melancholicus: hæc enim sunt verba Galen. febris autem in omnibus his accenditur ratione communicationis, calescit enim semper & in carbunculis id quod continuum est, in calido quidem sufficienter sanguine, melancholiori vero, quia adustum est, generationem habent.

C Sextam objectionem à Leonicensi factam non intellexit adversarius, neque fundamentum ipsius, & ideo non solvit Leonicensi rationem, quæ talis est in virtute: Avicenna jubet fieri phlebotomiam usque ad syncopem ut sanguis cholericus evacuetur, ergo ista evacuatio fit quia talis sanguis est causa antecedens, vel conjuncta, sed non conjuncta quia illa est cholera citrina, quæ sive per se, sive mixta melancholia debet evacuari per pharmaciam potius quam per phlebotomiam: sicuti patet per Galenum in multis locis, & maxime *secundo ad Glauconem*, & *14. Therapeutice*: ergo talem sanguinem cholericum evacuat Avicenna in pruna tanquam causam antecedentem, ne per viam putrefactionis, vel adustionis transeat in conjunctam: & ideo recte Leonicensus ex his verbis Avicennæ collegit quod cholera citrina faciens prunam, vel ignem Persicum ex sanguine cholerico generatur: quare sicuti adversarius dicit quod ista obiectio processit ex malo intellectu verborum Abolai, ita ego dico quod solutio adversarii pendet ex malo intellectu fundamenti objectionis.

D In septima objectione contra Avicennam à Leonicensi factam jubentem fieri phlebotomiam prope syncopem in pruna & igne Persico, in quibus peccat cholera permixta melancholia, cum tamen sanguis sit frænum cholerae: & in quarta primi idem Avicenna docuerit, ne ægrum perducamus ad humorum cholicorum ebullitionem, Adversarius protegit Avicennam auctoritate Galeni *secundo regiminis acutorum*: quia Galenus eodem in loco in cura pleuresis, quæ, ut dicit adversarius plurimum fit ex cholera aut à sanguine cholerico, præcipit fieri phlebotomiam adeo copiosam quousque mutetur sanguis in colore & niger exeat: Sed iste protector Avicennæ non videtur animadvertere quod multum refert fieri phlebotomiam prope syncopem & usque quod sanguis mutetur in colore. videmus enim ipsum multoties mutari in colore absque ulla phlebotomati debilitate. Sed quoniam adversarius tangit quandam apparentem contradictionem in dictis Galen. *libro secundo de regimine acutorum*, & in *commentariis de humoribus*: quam contradictionem adversarius conatur solvere: dicimus quod in dictis Galeni hic & ibi nulla est contradictio: immo in *secundo libro regiminis acutorum* superiores versus claviculam, & infirmus sentiat gravitatem in brachio vel circa mammillam, vel supra diaphragma, jubet incidere venam quæ est in interiore parte brachii, & non veretur tantum auferre, donec sanguis multo rubicundior fluat quam prius, vel ubi antea fuit rubeus & purus exeat, lividus vel niger: dicit autem Galen. in expositione istius loci quod gravitas in brachio significat plenitudinem sanguinis: & ideo jubet Hipp. & Galen. sequens Hippocratem non cessandum ab extractione sanguinis donec sanguis exeat rubicundior quam prius: & hoc fit sicut dicit Galenus in homine, cujus totum corpus fit plenum sanguine phlegmatico, qui tendit ad albedinem: & tamen sanguis qui est in membro apostemato propter conculcationem & caliditatem est ru-

bicundior: in tali igitur casu sanguis exiens rubicundior quam prius est signum quod evacuatur causa conjuncta apostematis: quod si in reliquo corpore fuerit sanguis rubicundior, ille qui est in loco apostemato propter exustionem quæ sit in eo ex causa prædicta denigrabitur: & hoc dictum bene notet adversarius, qui vult sanguinem per adustionem fieri cholericum: hunc tamen locum male allegavit adversarius; sed ignoscendum est ei quoniam etiam apud nos est male translatus, ut docuit nos Leoniceus in quadam questione habita Romæ, utrum fiat phlebotomia in pleuresi ratione causæ antecedentis vel conjunctæ: quæ quæstio dissolvitur à Leoniceo ex doctrina Hippocratis & Galeni in hoc loco, qui Galen. vult in pleuresi sanguinea fieri phlebotomiam donec evacuetur causa conjuncta, & hoc constante virtute: quia si virtus non constiterit, tunc non debet expectari mutatio sanguinis, id est, evacuatio sanguinis in loco apostemato contenti, sive sub aliis verbis causæ conjunctæ: erit ergo semper hæc cura regularis, & non coacta ut dicit adversarius: & maxime quia in eodem loco dicit Galenus, quod quando humores fluentes ad loca infra diaphragma causaverint ibi dolorem, tunc debemus uti pharmacia: nulla est ergo contradictio in dictis Galeni in hoc loco, & in *commentariis de humoribus*: Debit autem adversarius exprimere causam propter quam Avicenna cogitur facere phlebotomiam proximam syncopi in pruna, quæ sit ex cholera citrina permixta melancholiæ: & respondere dictis Leoniceo in libro suo, ubi narrat ex auctoritate Galeni omnes causas propter quas contingit fieri phlebotomiam usque ad syncopem: quare nullam declarat esse in pruna, vel igne Persico ab Avicenna determinato. Idem adversarius quando loquitur de phlebotomia, quæ sit vel non sit in erysipellate secundum Avicennam dicit quod Abolai fuit certus quod non conveniret phlebotomia in erysipellate ratione materiæ, sed dubitavit utrum materia esset expulsa inter duas cutes, quia tunc phlebotomia magis noceret quam juvaret: si vero non esset expulsa inter duas cutes, juvaret ratione diversionis, & ideo talis esset cura coacta, & tamen totum oppositum dicit Avicenna, qui ita scribit. Et phlebotomia quidem non multum confert, nisi quando est materia inter duas cutes, si autem profunda fuerit, tunc ejus juvamentum minoratur: ideo adversarius dum vult defendere Avicennam eidem Avicennæ contradicit. ostendit etiam paulo post Avicennam fuisse rudem medicum, qui nesciret quomodo deberet fieri crisis in statu causonis, utrum per viam fluxus sanguinis narium, aut per viam sudoris, aut vomitus, aut solutionem ventris; quando dicit adversarius quod Avicenna dubitat in causone an debeat facere phlebotomiam, quia nescit qualis crisis sit sequutura: Galenus tamen *tertio de crisi*, & ipse Avicenna in *quarto seu secunda* docuerunt nos signa per quæ possemus discernere, quo modo crisis ægritudo foret terminanda: quod etiam Avicenna hæsitaverit in ista phlebotomia in causone facienda propter dubitationem de humore sive materia faciente causonem patet ex ejus dictis *prima quarti capitulo de cura causonis*: ubi ita scribit. *Et non phlebotomietur, fortasse enim inflammabit eos, & fortasse juvabit eos, si fuerit illic turbiditas & rubedo*: ex quibus verbis dicit Gentilis solvi quæstionem an in causone competat phlebotomia, & ait Avicennam velle, si materia sit sanguini mixta (cujus signum est quia illic, id est, in urina est turbiditas & rubedo) potest phlebotomia fieri: quod si non phlebotomia facit furere choleram & inflammabit: quomodo ergo dicit adversarius Avicennam non dubitare ex parte materici, cum Avicenna non aliud dubitet in facienda phlebotomia in causone, nisi utrum materia sit mixta sanguini, vel non: ut admoneat medicos in hac phlebotomia debere esse advertentes.

Octavam objectionem quæ stat in hoc quod male Avicenna utitur remediis ad erysipelas quibus utitur Paulus ad herpetem vesicosum vel pustulosum quæ remedia sunt fortiter exsiccantia: & ideo non congruentia erysipelati morbo calido & sicco, adversarius male recitat: & ideo non solvit ad propositum dicens quod Abolai propter diversitatem nominum non vult relinquere veram curam, & quod sciebat ex Hippocr. in *quinta particula aphorismorum* quod duplex erat erysipelas scilicet ulceratum & non ulceratum, & similiter quod erysipelas dicitur de igne sacro: & ideo non voluit contendere de nominibus, sed voluit etiam ponere medicinas competentes erysipelati ulcerato: quamvis Galenus dicat quod sit herpes comedens, sive formica corrosiva. Ista mihi videtur calumnia adversarii adversus Leoniceum (qui tamen ubique fugit contentione de nominibus, quia hoc est contra Galenum, cujus doctrinæ fatetur se professorem) imputantis eidem Leoniceo quod voluerit de vocabulis cum Avicenna contendere: Vocet Avicenna herpetem comedentem si libet ipsi erysipelas ulceratum vel formicam corrosivam: si ista nomina tam apud Galenum quam apud Avi-

cennam significant eandem dispositionem (ut etiam fateatur adversarius) cur Avicenna confundit capitula & ponit curam erysipelatis ulcerati in *capitulo de erysipellate*, & eandem curam postea ponit in *capitulo de formica*, nam si idem significabat apud ipsum erysipelas ulceratum & formica corrosiva, non debuit curationes istarum dispositionum ponere in diversis capitulis: & ideo bene objecit Leoniceus Avicennæ, quod docendo curare erysipelas ulceratum in *capitulo de erysipellate*, capitulum in capitulo posuit, quia ista curatio potius pertinebat ad sequens capitulum, ubi agit de curatione formicæ corrosivæ: & ita ista quæstio non fuit de nominibus ut opinatus est adversarius; sed de confusione capitulorum. Dubitationem etiam illam quam movet Leoniceus in dictis Avicennæ dicentis, & si erysipelas fuerit super cutem, quasi videatur nunc dubitare, nunquid alibi quam in cute fiat, cum tamen supra dixisset quod non sit nisi in eo quod apparet de cute, mirabili glossa solvit adversarius, exponendo illa verba, si erysipelas fuerit super cutem, id est, si materia totaliter fuerit expulsa, quæ expositio est valde extorta: & si peteretur quomodo scietur utrum materia totaliter foret expulsa, neque adversarius, neque alius sciret respondere: & ideo in tali sensu frustra illa verba ab Avicenna fuissent posita.

In ultima objectionem videtur adversarius omnino concedere Avicennam errasse quia in ista levius se expedit quam in omnibus aliis: ubi tamen debuit magis pro vera solutione laborare: nam cum Leoniceus objiciat Avicennæ qui curam cum ferro vel cum penna quæ competit cuidam speciei verrucarum, quæ nomine æquivoco appellatur formica, ipse tribuerit formicæ corrosivæ ægritudini, scilicet omnino à verrucis differenti: respondet adversarius quod duplex est formica, altera verrucalis, altera non verrucalis, quæ non verrucalis, dividitur in ulcerosam seu corrosivam & non corrosivam, & quod curatio cum penna vel embuba competit formicæ verrucali: & curatio cum humidis competit formicæ non ulcerosæ: & ita intelligendo Avicennam non invenimus ipsum dixisse falsum, neque contradixisse Galeno, certe iste gallus bene cantat; sed vox ejus non consonat verbis Avicennæ, qui si ita cantasset bene cantasset & Galeno consone; sed primum Avicenna nihil dixit de formica verrucali in hoc capitulo: immo statim à principio dixit quod omne apostema in cute ambulativum quod latitudinem non habet est formica, & alia corrosiva, & alia est miliaris: insuper si tractatio de verrucis & earum curatione pertinet ad tractatum de decoratione (sicuti postmodum Avicenna *sexta septima de decoratione tractatu tertio* posuit capitulum separatim de verrucis in quo etiam scripsit similem eradicationem verrucarum vel cum penna vel cum ferro) quid oportuit eam dispositionem scilicet formicam verrucalem, quæ non est ægritudo proprie; sed extra ægritudines communicare inter ægritudines, & eandem curam in duobus locis repetere: neque Avicenna in capitulo de formica facit aliquam divisionem formicæ tanquam vocis in significata, si adversarius diligenter legit expositionem Gentilis & Dini in expositione formicæ: immo Dinus videtur animadvertisse errorem Avicennæ in hoc *capitulo de formica & cura ejus*, quia fatetur quod remedia quæ ponit Avicenna ad formicam corrosivam sunt valde extranea, & Leoniceus dicit in *libro suo* quod illa remedia ponuntur à Paulo ad formicam verrucalem: quamquam Dinus in aliis quidem remediis formicæ corrosivæ quodammodo damnet Avicennam ponentem remedia extranea & parum prohibentia corrosionem, quæ tamen potius sunt augmentia corrosionem, errorem autem in curatione manuali ejusdem formicæ corrosivæ Dinus non animadvertit: dicit enim super illa verba Avicennæ & Galenus quidem &c. quod Avicenna ponit curam formicæ corrosivæ cum operatione manuali, & quod hæc curatio debet fieri quando curatio ejus est difficilis per medicinas. Gentilis vero fatetur quod hæc curatio manualis competit formicæ verrucali, & allegat Galenum ponentem ipsam 14. *therapeuticæ*: sed sicuti antea notavimus istud non excusat Avicennam, qui nullam facit neque debuit facere in hoc loco de formicæ verrucalis curatione mentionem, & ipsemet Avicenna statim post illa verba, cum ergo corrosio & ulceratio apparet tunc administra *trochiscos andaron cum vino stiptico aut aceto commixto aut succo cucumeris asinini & sal & fel hirci & rutam cum nitro & piper & nitrum cum urina pueri*, quæ plurima sunt remedia extranea à Dino notata, posita autem à Paulo contra formicam verrucalem: statim subjungit & Galenus quidem &c. adeo quod non potest Avicenna excusari neque à Gentili neque ab adversario quod quando allegat Galenum in curatione manuali formicæ intelligat de formica verrucali; quia immediate antea posuerat ad formicam super quam apparet corrosio & ulceratio, quæ proculdubio non est formica verrucalis, remedia competentia formicæ verrucali: ita ut

unus & idem error continetur incipiendo ab illis verbis Avicennæ: cum ergo corrosio & ulceratio apparet usque ad illa verba. Illorum autem formicæ &c. Simili ratione probatur quod etiam Avicenna non applicat humida sicuti *lactucam* & *nenuphar*, & reliqua formicæ non ulcerosæ, ut respondet adversarius; quia hæc cura continuatur cum præcedente, quæ est curatio formicæ corrosivæ: dicit enim Avicenna & administra in principis ejus scilicet formicæ corrosivæ (de qua statim supra loquutus erat) *lactucam* & *nenuphar*: Quod si adversarius contra leges grammaticæ velit exponere ejus id est formicæ non ulcerosæ, incidet in alium errorem majorem illo quem vult evitare: nam cum formica non ulcerosa sit morbus ficans, cur Avicenna statim postea ad eam formicam non ulcerosam adhibet exsiccantia? ubi dicit, & si fuerit necessarium, tunc quod sit sicuti *solatrum* & proprie ficans tritum: in eo enim est exsiccatio: & sicuti *arnoglossa* & *rubus* & *lens* & post ipsam *savic hordei*, & *cortices granatorum*, & *rami vitis*: quæ remedia omnia excepto solatro ponuntur à Galeno secundo ad *Glaucnem* in cura formicæ ulcerosæ, & valde rationabiliter. quia tales medicinæ exsiccantes competunt ratione ulcerationis. Quia vero, ut inquit Plinius, *ingenui est animi fateri per quos profeceris*, non inficior me has omnes rationes contra Avicennam & adversarium defendentem Avicennam excerptisse partim ex libro Leonici de morbo Gallico, partim ex quibusdam relictis, & quæstionibus, quas sub eo ego cum quibusdam aliis condiscipulis scripsi, dum ipse publice legeret librum Galeni de *accidenti* & morbo, & de febribus, & *apostematibus ad Glaucnem* in almo gymnasio Ferrariensi: & inter legendum multos Avicennæ errores aperiret, male Galenum, cujus se fatetur interpretem, referentis: ipse enim dicere solebat totum fere Avicennam esse Galenum & Paulum male translatus: & nullam aliam esse viam intelligendi Avicennam & ubi bene & ubi male scribat, nisi conferendo libros ejus cum libris medicorum Græcorum à quibus Avicenna sumpsit.

Ad objectiones in quibus Leonici arguit Abolai in cognitione maxime & non in nomine (ut fingit adversarius) medicinarum simplicium, idem adversarius respondens ingenue fatetur Abolai aberrasse non solum in his simplicibus quæ notavit Leonici; sed in multis aliis: in qua re satis concordat cum Leonico, qui in libro suo de erroribus Plinii & aliorum medicorum utitur his verbis: *in cujus auctoris, scilicet Avicennæ, erroribus explicandis exspatiari si velim, nullus huic operi terminus futurus est, cum omnes ejus de medicina libri, ac secundus præsertim in quo de simplicibus medicaminibus tractat* (de quibus hætenus sermo habitus est) *innumeris scateant erroribus*: in eo autem opere Leonici solum de simplicibus tractat medicamentis, in quorum cognitione plurimum Avic. aberrasse demonstrat: hanc tamen ignorantiam adversarius Rhafis & Galen. auctoritate defendit: Rhafis quidem dicentis *vigesimo quarto Continentis capitulo primo: Bubixer Maumeth filius Zachariæ erasis. ad discretam notitiam medicinarum bonarum & malarum purarum & non purarum, licet non teneatur medicus necessario prout imperiti credunt, tamen melius est & venustius scire quam non scire*: Galeni autem *sexto epidemice* dicentis, *servitores medici sunt herbarii, confectarii, emplastratores, speciales, barberii*: & primo *regiminis acutorum*, dicentis, *quod vulgus non discernit meliorem medicorum à viliori, quia eadem sunt medicina quibus utitur melior medicorum & vilior*; sed istæ auctoritates nihil Avicennam defendunt: quoniam Rhafis ipse quamvis forte voluerit similem ignorantiam simplicium medicamentorum in se ipso qualis fuit in Avicenna excusare, tamen non ausus est omnino scientiam talium simplicium medicamentorum à scientia medicinæ excludere; sed dixit ex auctoritate cujusdam Bubixer, quod non est necessaria discreta notitia talium medicinarum: quasi diceret, tenetur medicus habere eorum notitiam quamvis non omnino exactam atque discretam, &

A in fine subjungit quod tamen melius est & venustius scire quam non scire: Galenus autem quomodo potuit dicere illa verba quæ allegat adversarius in *sexto epidemice*: nisi sibi manifeste contradiceret, qui in *secundo de crisi* dicit totam medicinam ex duabus constare notitiis, altera subiecti circa quod medicus operatur, altera illorum quibus veluti instrumentis in suo opere utitur. Sed videat adversarius, ne ista verba sint potius Alexandrini commentantis sextum epidemiarum, quam Galeni: quæ tamen verba etiam si à Galeno scriberentur, nihil facerent ad propositum, quia verum est quod herbarii, confectarii, emplastratores, speciales, barberii, sunt servitores medicorum, scilicet herbarii in colligendis herbis quas illi præcipit medicus, & speciales in compositione medicinarum puta syruporum vel pilularum & aliorum solutivorum secundum artem quam præcipit medicus: & ita barberii phlebotomando venam hepatis & splenis & aliorum membrorum qualem ipsis monstravit medicus: alioqui si harum rerum scientia non pertineret ad medicum; sed ad ministros medicorum, frustra Galenus, Dioscorides, Avicenna, Serapio, Mesue, tot volumina de simplicibus medicamentis & eorum compositione scripsissent: frustra Galenus tot *libros de anatomia* scripsisset, si soli barberii scire tenerentur venarum ad diversa membra propagationem: Verum harum rerum scientia sicuti herbarum & omnium plantarum & partium animalium præcipue hominis, non solum pertinet ad medicos; sed etiam ad altiorum disciplinam puta phlegmaticam: quoniam de ipsis & Aristoteles & Theophrastus summi philosophi multa scripsere volumina, ut mirandum sit adversarium tam nobilem cognitionem à medicis atque philosophis ad speciales & barbarios relegare: Sed ego nolo longius hanc ejus absurdissimam opinionem confutare, ipse audiat suum Simonem Januensem, ita contra ipsum pronunciantem: *Quid das languenti & à te vitam speranti quod nescias? cum exhibes pro salutari mortiferum: putas ignaviam excusaturam refugium? non est tam parvi humana conditio, ut è manu incuria vita dependeat*: nescio in opere medicinæ ejus magis necessaria cognitio quam quod humanis profit vel obsit corporibus: hæc à simplicibus medicinis & cibis habet originem, & veluti à primis elementis fundamina. Auctoritas autem Galeni quam adducit adversarius in *primo regiminis acutorum* dicentis quod vulgus non discernit meliorem medicorum à viliori; licet non sit Galeni, sed Hippocratis, nihil facit ad propositum; quia ibi Hippocrates loquitur tantum de *regimine dietativo in morbis acutis*: in quibus omnes medici adhibent vel *succum ptisanæ*, vel *melicratum*, vel *vinum* tale vel tale: & in hoc est parva differentia inter medicos doctos & indoctos; quia tam docti quam indocti novere quid sit *ptisana*, quid *melicratum*, quid *vinum aquosum*, vel *vinosum*; sed quibus & quotempore danda sint, & in quantâ mensura, soli periti medici sciunt: itaque nihil hoc facit ad præsentem quæstionem, nunquid bonum medicum oporteat esse simplicistam: ego enim credo quod antiqui existimaverunt oportere optimum medicum habere cognitionem simplicium: jubere autem D herbariis & speciaris ut hæc ex agris vel montibus quærant: alioqui si hæc quæ ipsis ministrantur non agnoverint, sapissime ab hominibus imperitis & lucrum quærentibus decipientur: pauper autem infirmus propter talem deceptionem quæ imputabitur speciaris, cum potius medico sit imputanda, animam exhalabit: & ita qui habet aures audiendi audiat: quia si semel ægrotus fuerit, interfectus, non erit litera quæ ipsum occidet, sed medici imperitia, & nullus spiritus eum vivificabit. Utrum autem Abolai partes illas in medicina principales scilicet species & causas ægritudinum, & cætera quæ enumerat adversarius, in quibus Avicennam longe cæteris medicis præstare contendit, recte tradiderit, scietur ex opere Leonici, in quo Avicennam in omnibus illis medicinæ partibus plurimum aberrasse, & multum Galeno inferiorem fuisse, demonstrat.

F I N I S.

JACOBI CATANEI DE LACUMARCINO, *Genuensis*,*Egregii Artium, & Medicinæ Doctoris,*

D E

MORBO GALLICO
TRACTATUS.

CAP. I.

De origine, & nomine morbi Gallici.

Cum in omni scientiæ de subiecto quid est, & quia est, præcognoscendum sit, *posterius primo*, inanis profecto rudisque sermo noster haberetur, nisi quid nomine morbi Gallici significetur, ipsumque morbum Gallicum ens esse possibile in natura prænarremus. Qui anno Virginei partus Millesimo Quadringentesimo nonagesimo quarto, invadente Carolo octavo, Francorum Rege, regnum Parthenopæum, Alexandro vero Sexto ea tempestate summum pontificatum gerente, exortus est in Italia monstrosus morbus, nullis ante sæculis visus, totoque in orbe terrarum incognitus, fœditate magna innumeris pustulis, ulceribusque per totam faciem, universumque corpus, mulieres, virosque deturpans, magna etiam sævitia dolorum, noctu præsertim humanum genus affligens, laceransque nodositatibus instar lapidum, per membra, & juncturas exortis, plerosque debiles, & mancos effecit, & taliter in humanum genus grassatus est, ut quodcunque genus mortis potius eligendum sit, contagiosus quidem, nec sexui, nec ætati, regionive parcens. Quin per universum orbem morbus hic hisce temporibus irrepserit, principes, nobiles, ac plebejos pariter invadens. Quidam pudendagram vocavit, quia à pudendis membris incipit per coitum cum fœmella infecta. Galli vocavere morbum Neapolitanum, quasi morbum peculiarem illi provinciæ, quod falsum est. Itali vero morbum Gallicum vocavere, quia existentibus Gallis in Italia, morbus hic natus est, cum prius non adesset. Id etiam forsan priores enuntiaverunt, arbitantes morbum hunc Galliæ peculiarem, hujus insuper, & carbunculi parem originem, persuasi auctoritate Pliniana. ait enim *vigesimi sexti naturalis historiæ capite primo. L. Paulo. Q. Martio censoribus primum in Italiam carbunculum venisse, annalibus conscriptum est, peculiare Narbonensis provinciæ malum.* Quo duo consulares obiere, nec id credimus, sed novum morbum affirmamus, quo Juppiter ipse, Turbatus meritis in nos exercuti iras. Et hæc de origine, & nomine hujus morbi dicta sufficiant.

CAP. II.

De morbi Gallici definitione.

Morbus Gallicus est passio oriens ab universali infectione in massa sanguinea, à veneno menstrualis dependente, ad quam essentialiter duo accidentia subsequuntur, cutis videlicet defœditio, & dolores per universum corpus. Morbus insuper insolitus, communis utrique sexui, omni ætati, mundumque omnem pervadens. & hæc vera existit definitio, quia convertitur cum definito, & facit differre definitum à quocunque alio. Cum autem dicitur, est passio nascens ab universali infectione in massa sanguinea, hoc totum ponitur ut genus. Omnis enim morbus Gallicus est passio exorians ab infectione universali in massa sanguinea, & non econtra. Animadvertet haud ab re infectionem me dixisse, etsi enim dictio ipsa hac in definitione se habet ut genus, vim tamen etiam possidet differentia. Quandoquidem per eam differt à lepra, cum qua quandam superficiei habet similitudinem, quæ est universalis in massa sanguinea corruptio. Corruptionem vero vocamus, cum sanguis ad hoc devenit, ut non possit digeri, & ad suam naturam reverti. Verba sunt Galeni in *fine commenti illius aphorismi secundæ part. ubicunque cibus præter naturam intrat* &c. Sanguis enim in hoc morbo extra naturam mutatus digeri potest, & ad suam naturam reverti, ut ipsa experientia docet. Recte ergo vocabitur infectio, & non corruptio. Cum autem dicitur à veneno menstrualis dependente, causa ejus generationis explicatur, de qua capite immediate sequenti plene agemus. Nec præter rationem etiam dici-

tur, ad quam duo essentialiter subsequuntur accidentia &c. Ad differentiam scabiei, saphati, serpiginis &c. qui morbi quamvis ex infectione in sanguine exoriantur, non tamen dolores essentialiter ipsos comitantur, ut ab hoc morbo affectis omnibus evenit. Dicitur etiam morbus insuetus, ad differentiam morbi epidemialis, qui, ut colligi potest à Joanne Alexandrino super epidemias Hippocratis, sic potest describi. Morbus epidemialis est morbus communis superveniens, & consuetus ambulans per mundum. Hic autem morbus non est consuetus, ut patet. Ex quo infertur illum errasse, qui hunc morbum epidemicalem vocavit. Cæteræ particulæ per se patent. Et hæc in præsentia de definitione hujus morbi, & ejusdem definitionis explanatione dicta sufficiant. plenior tamen ejusdem definitionis explanationem inferius, Deo dante, accipies.

CAP. III.

De causis morbi Gallici.

Causæ morbi Gallici aliæ superiores, & incorporeæ. Incorporeas autem voco, quæ per influxum, & non per contactum in hæc inferiora agunt. Aliæ sunt inferiores, & corporeæ per contactum in humana corpora agunt, ea inficiendo, easque inferius sigillatim enarrabimus. Cum enim, ut dictum est, hic morbus communis sit, totum mundum perambulans, necessario debemus asserere ejus causam esse universalissimam, quam, nisi cœlestem influxum, appellare non convenit. Dico autem universalissimam, quia omnibus mundi climatibus influxus iste ex sinistris stellarum aspectibus, & figuris cœli malevolis, plusquam dimidium mortalium, hoc novo morbo correptos vexavit, laceravit, mundumque perterruit. & huic causæ universalissimæ omnes mortales æque subjacent, licet secundum influxum proprium, & particularem, qui sumitur ab ortu cujusque individui secundum ascendens proprium ex sitibus, & aspectibus septem errantium stellarum &c. à quo complexionem & mores vim non mediocrem accipiunt, ut hic magis, ille minus huic morbo obnoxius esse dicatur, vir tamen sapiens astris dominabitur. Licet enim astra nos fortiter inclinent ad bonum, & ad malum, non tamen cogunt. libero enim arbitrio possumus nos indifferenter ad omnia concurrere. Quapropter à summo Deo morbum hunc ad mortales ob scelera eorum demissum credimus, ut eos puniat, qui adulteria, & vetitos à lege concubitus assidue passimque sequuntur, & more belluarum vivunt, & ut ait propheta, *Qui facti sunt sicut equus, & mulus, in quibus non est intellectus.* Hæc opinio cum fidelis, & catholica sit, dictis etiam gentiliū corroboratur, ut habetur à poëta lyrico in carminibus. *Neque per nostrum patimur, scelus, Iracunda Jovem ponere fulmina.* Nec id tantum ævo nostro accidit, sed, & prisca temporibus. ut enim in bello Peloponensi Thucydides scribit, *quoddam genus pestilentia insuetum & atrocissimum, primum Æthiopiam, quæ est supra Ægyptum. deinde Ægyptum, Libyamque mox Athenas invasit.* Idipsumque bellum comitante pestilentia Atheniensibus ab oraculo hoc prænunciatum fuerat carmine. *Doria cum veniet Limo comitante duellum.* Cujus pestilentia meminit Galenus 3. *De Morbo. cap. 3.* Tiberii etiam Cæsaris principatu quoddam genus mali incidisse, Colum appellatum, primumque ipsum imperatorem invasisse ex Plinii xxvi. *naturalis historiæ cap. primo* constat, ita dicentis. *Quid hoc esse dicemus? aut quas Deorum iras? Parum enim erant homini cætera morborum genera, cum supra trecentum essent, nisi nova timerentur.* Has autem causas cælestes longinquas, & ex parte ipsarum necessarias tanquam medicum latentes, & operibus artis non subjacentes per particulares ritus, & aspectus assignare congruum non duximus. Nobis autem impræsentiarum, cum medicum agamus, tantum causas proximas, & inferiores, respectuque causarum cœlestium agentium passivas, respectu tamen generis humani activas, à quibus immediate mor-

morbus hic dependet, sigillatim narrare sufficiat. Et dicamus, quod, sicut dictum est, talis morbus contagiosus est, & ut plurimum per coitum cum infecta, vel cum infecto contrahitur. Virile membrum, vel vulva primo inficitur ex contactu ulceris, in eisdem membris existentis, & hæc est prima causa, vel ex mala qualitate ulcerativa in vulva existente sine ulcere, & erit secunda causa. Vel a spermate foemellæ, quod dicitur gutta, quod à venis totius corporis decedit, & membrum virile si contingat, ipsum inficere poterit. Quod in pluribus experti fuimus. Ac vice versa pluries vidimus viros, secundum membrum virile sanos, & partes cutaneas totius corporis mundas, sanguinem tamen ad hunc morbum mala qualitate dispositiva propensum habentes, cum sana coeuntes illam inficere, & id non evenit, nisi ex contactu feminis, mala qualitate ulcerativa infecti, & hæc erit tertia causa. Latet enim quandoque venenum in sanguine, velut fermentum quoddam. Quarta causa poterit esse coitus cum sana, cum qua de proximo coiverit infectus, semine adhuc in matrice existente. Quinta causa est longa mora, & assidua dormitio cum infecta, vel cum infecto sine coitu. Vidimus enim quamplurimas genitricas, filios suos tali morbo infectos, tractantes, & eis ministrantes, post aliquod tempus infectionem hausisse. Hoc etiam modo vidimus plures infantulos lactentes, tali morbo infectos, plures nutrices infecisse. Sexta causa poterit esse, & de facto est, potus lactis mala qualitate infecti, dato quod nulla cutanea infectio appareat. Lac enim cum ex sanguine generetur, malam sapit qualitatem in sanguine præexistentem. Quapropter consulo ne infantuli præbeantur nutricibus, talem morbum perpeffis, nisi optime curatæ fuerint; & si possibile est, omnino vitentur, morbus enim est ad recidendum aptissimus. Hæ causæ fortiores, & debiliores erunt, secundum variam dispositionem individuorum. Actus enim activorum non fiunt, nisi in patiente disposito. Vidi enim complures, concubitus immundarum non recusantes, & in sordes venereas se se præcipitantes, qui tamen nullam inde infectionem hausierunt. Accidit enim in hoc morbo sicut in epidemia, fortasse corpora sana, & munda non patiuntur ab eis, ut dicit Princeps. Tutius tamen est abstinere, & cavere, Quia scriptum est. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Et, ut dicit poëta lyricus *Raro antecedentem scelestum, deseruit pede pœna claudo.* Dicamus igitur de prima causa, quæ principalis est, & potissima causa generationis talis morbi, & est, cum ex concubitu cum infecta membrum virile primo inficitur, ulceraturque à veneno quodam menstruali ex matrice foeminæ ipsi membro virili infuso. Quod quidem virus paulatim inficiendo corporis membra corripit, & ad venas usque perveniens, sanguinem cum quo similitudinem habet, totamque massam humoralem tali veneno menstruali subjectam, in sui similitudinem, naturamque melancholicam convertit, heparque, & cerebrum lædens, suæque vi superiora petens in palato definit, rheumatismos generat, nervos & juncturas lædit, vique sua perniciofa sic agit, & quæ petit membra graviter offendit. Sicut enim cernimus quod ex corpori humano infuso ex moribus diversorum veneno animalium, aut ex potu diversorum venenorum, diversa in corpore humano membra læduntur, & varia inde insequuntur accidentia, secundum varias proprietates venenorum ad membra corporis humani. Sic ex isto veneno, tali modo corpori humano infuso, membra prædicta læduntur, & massa sanguinea inficitur. Propterea dictum est in definitione, ad quam duo essentialiter consequuntur accidentia &c. Ex quo infertur hunc morbum esse unum, & non plures, ut nonnulli credidere, cum unam habeat causam inferiorem, ab influxu cœlesti. hisce temporibus sic affectam. Membra enim sanguinem eo modo infectum pro suo alimento deputatum, cum ad ipsa nutrienda venerit, spernunt, & ad cutem tanquam ad emunctorium totius corporis à natura expellitur. Unde primum gignitur accidens, cutis videlicet defœdatio. & hinc est quod exoriuntur pustulæ, saphati, & cutis asperitates, defœdationesque, secundum ubertatem humoris in sanguine peccantis, & numerum mortalium. & tales pustulæ, defœdationesque, præsertim in facie apparent. Quos malos affectus ægritudines in forma appellari convenit ut habetur 3. *Techn.*, & 1. *de accid. & mor. c. 7. & coll. 7. c. pen.* Unde tales homines foedi, & turpes appellari merentur, & non deformes, ut paulo inferius declarabimus. A venis etiam ad juncturas, tanquam ad propria emunctoria, varii confluunt humores, hincque secundum efficitur accidens, dolores videlicet in universo corpore. Sanguis itidem melancholicus, qui in talia patientibus abundans est ad nutriendum ossa, cartilagine, nervos, panniculosque deputatus est. Ex puriori vero sanguine, & temperatiori nutriuntur carnes, & membra principalia, & organa sensuum, ex crassiori autem ossa, &c. Cum

A itaque ad hæc nutrienda venerit, ab ipsis repellitur ob ejus superfluum quantitatem, & tanquam ipsis inimicus sua mala qualitate venenosa. nec non crassitudine sua immodica, impediens transitum in porositates prædictorum membrorum, ut in eisdem iterum concoquatur, & multis conversionibus in similitudinem eorum convertatur. Et cum hæc membra exsanguia, & debilia existant, propriaque emunctoria non habeant, sequitur quod talis humor ipsis membris adhæret, infigiturque, dolores varios concitans secundum majorem vel minorem ipsius homogeneitatem, vel heterogeneitatem, & secundum ipsius veneni menstrualis insufficientis diversam specificationem. Quotidiano etiam defluxu, non cessante actione ipsius veneni menstrualis in ipsa membra principalia, & massam sanguineam augmentum & desiccationem suscipit, & fiunt nodositates instar lapidum. Adjuvat etiam ad hoc rheumatismus, ex multitudine vaporum ascendentium proveniens, & ex debilitate cerebri ipsos vapores digerere, & consumere non valentis. De morbi hujus causis hæc dicta sufficerent, hincque huic capitulo finem imposeremus, nisi esset quod B superius diximus, quod in hoc morbo in corpore toto, & præsertim in facie exoriuntur pustulæ, saphati, impetigines, &c. Qui mali affectus morbi in forma appellantur. Talia tamen patientes foedi, turpesque appellari merentur, & non deformes. quod patere potest. Nam de his malis affectibus Avicen. 7. 4. *tractatu de decoratione* tractat. Nec Galen. cum de his agit morbis, talia patientes, deformes appellat. Confirmata vero elephantiasi laborantes consuevit Galen. deformes vocare. Deformitas enim apud Galen. privatio formæ dicitur naturalis, cum impossibilitate reditus ad eandem viam medicinæ. A privatione enim ad habitum impossibilis est regressus. Deformitas etiam, & corruptio formæ idem important. Quod enim corruptum est, impossibile est redire. idem num. 2. de generatione, & corruptione. Quod apparet, quia exsiccantur, & corrumpuntur muscoli, & membra spermatica, quorum restauratio est impossibilis. Et propterea patet Sebastianum Aquilanum errasse, qui hunc morbum elephantiasin credidit, & elephantiasin non esse cum morbum speciem quem Arabes lepram vocant. Primum ejus dictum probare intendens potissimum à deformitate argumentationem sumit. Alterum duabus conatur probare rationibus quæ tales sunt. Iste enim contra Paulum Aeginetam qui tenet, ut verum est, quod elephantiasis sit is morbus, quem Arabes lepram vocant, probare vult per dicta ejus, & Galen. elephantiasin apud eum esse longe diversum morbum ab eo, quem Galen. elephantiasin appellat, & argumentatur sic. Elephas post principium secundum Paulum non recipit curationem, sed elephas post principium secundum Galen. recipit curationem, igitur elephas secundum Paulum, non est elephas secundum Galen. major hujus rationis affirmatur à Paulo, minorem probat auctoritate Galen. 11. *De simplici medicina. cap. de carne.* ubi Galen. ponit plures casuales experientias de elephantiasi. Iterum intendens probare quod elephantiasis non sit lepra, argumentatur sic. Ille morbus, à quo cum curatur aliquis, currit in alium, non debet denominari morbus ille in quem transit, sed Galen. ex elephantiaeo fecerat leprosum, ut patet loco præallegato, ergo elephantiasis non est lepra. Ad primum. iste enim D falsâ recipit, ut patet. Non enim patientes morbum Gallicum deformes sunt, nec horribiles ad videndum, nec cutis eorum similitudinem habet pellis elephantinæ, immo in quibusdam patientibus hunc morbum nulla sensibilis apparet in forma alteratio, ut in tertia patuit causa. Vir quidem iste nec vivum, nec pictum ostendit se elephantem vidisse. Hæc autem habitudo foeda in ipso morbo Gallico eveniens, quam iste deformitatem appellat evenit in ipso morbi Gallici initio magis, quam in processu, in elephantico vero morbo in processu, & non in initio deformitas apparet, ut vir iste, & cæteri medicinæ auctores affirmant, & rei veritas est. Et, ut effectus in suas reducamus causas, hoc contingit propter malam complexionem calidam, & siccam valde, & præsertim hepatis in malos cibos agentem, quo fit, ut digestiva non bene concoquat, unde incrementum humoris melancholici adusti in toto consequitur corpore, errorque immutativæ sequitur virtutis, unde lepra generatur, quam deformitas, ut accidens proprium, comitatur, & ideo in processu tuiores in universo corpore, caro, pellisque elephantina apparent, & aures attenuantur, nares dilatantur, labia contrahuntur, & veluti ridentes dentes ostendunt. & fit quasi ut in cadaveribus ex longo tempore exsiccatis per extractionem caloris naturalis, & humiditatis, & tandem extrema corrumpuntur, & cadunt, foetentque. Nihil vero horum in patientibus morbum Gallicum apparet. Et ideo Galenus 2. *artis curativæ ad Glauc.* postquam curationem elephantias per evacuantia, & phlebotomiam, & echidnarum esum posuit, dixit. *Et hæc omnia dixi in principio* his

his causis utiliter facies, inveteratas autem & eradicatas A reprimere magis quam sanare poteris. Et Paulus ad id alludens dixit. *Oportet virtutem remedium majorem esse ipsis agnitionibus.* Idcirco curari non posse elephantiasin, cum nullum medicamentum ea validius inveniatur. Subdit tamen, existente morbo in principio, ita quod neque superficies exulcerata sit, neque tumores multum elevati, neque etiam aliquod extremum exciderit, sed turpior quodammodo solum facies sit, curare conabimur. Ecce quod alteratio faciei, quæ in principio lepræ, sive elephantis apparet, non corruptio formæ, non deformitas vocatur, sed turpis dispositio, & hæc curari potest, summa tamen cum medici diligentia, & labore non parvo. In processu autem ad eam dispositionem deducto morbo, ita ut superficies exulcerata sit, & extrema exciderint (quam dispositionem Arabes corruptionem formæ vocant, Gal. vero deformitatem) impossibilis tunc est sanatio. Iste autem non admittit seriem textus scilicet. *& hæc omnia dixi in principio inveteratas autem, &c.* Quia pro ipso non facit more causidicorum. Et dicit quod in exemplaribus Græcis non invenitur. Cur magis codices illi falsi quam isti? Credendum est, quod interpretes plura tunc habuerint exemplaria. Fortassis dicet. Translatio est ex Arabico in Latinum, quæ falsa est, & corrupta. O maxima infamia. Credendum est Rhassim, Avicennæ, Hali abbatem, Avenzoar, Averroem, Galeni opera habuisse corrupta, & non cognovisse? Tanti enim fuere in medicina viri isti, ut si illa quæ post divinum Hippocratem volumina à Galen. in medicina optime composita sunt, non invenissent, quisque eorum talia effingere valuisset. Quod si hæc propria adjunxerint sententia, ut respondere possent, nos potius illis quiete assentiri volumus (præsertim cum Galen. non contradicant, Fidelis enim extat glossa) quam sermonum Galen. istius calumniam comprobare. Et quia dictum est morbum Gallicum ortum habere à sanguine menstruo, cujus complexio, etsi frigida & sicca sit, multam tamen superfluum humiditatem indigestam continet, quæ adustioni obstitit, non permittens hos languentes ad tantam siccitatem devenire, quantam in elephantiasi cernimus, per quam superfluum humiditatem summe hepares læditur, & malo disponitur affectu, quo hydrops giganti solet, carnosum quidem, & aquosum hydropem dico, transitus tamen ex morbo Gallico ad elephantiasin possibilis est. Vidi enim duos ex morbo Gallico ad elephantem transivisse. Nec tantum morbus Gallicus, & elephas secundum magis & minus differunt, verum etiam specie. Quod clare patet ex diversitate operationum eorum morborum in corpore humano. Longe enim diversa operatur accidentia elephas ab eis accidentibus, quæ morbus Gallicus operatur, ut manifestum est. Jam igitur exploratum haberi potest, hunc non tantum falsam recipere, asserendo morbum Gallicum esse elephantiasin, verum etiam falsam recipere, dum fatetur elephantiasin apud Galen. & Græcos, non esse eum morbum specie, quem Arabes lepram vocant. Licet enim quidditates sive essentiae rerum inter se sint differentes, non expedit tamen in cognitionem differentiarum ipsarum devenire, nisi per operationes proprias ipsarum, & accidentia quædam propria. Unde philosophus, & Commentator super proœmium de anima dicunt, quod accidentia propria magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est. Sic igitur fornetur ratio, operationes morbi apud Galen. & Græcos elephantiasis dicti, & operationes morbi apud Arabes lepra dicti eadem sunt, & non diversæ; ergo elephantiasis apud Galen. & Græcos, & lepra apud Arabes idem morbus specie sunt, & non diversi. Consequentia patet. Quia secundum unitatem, vel diversitatem operationum habemus arguere unitatem, vel diversitatem speciei, à quæ tales dependent operationes, & non secundum unitatem, vel diversitatem nominum. Major inductive patet per singulas operationes eorum morborum in corpore humano. Hæc autem operationes, ut morbos consequentes, accidentia vocantur. Quorum causam morbus ipse existit, & significationes dicuntur respectu considerationis medici, essentiam morbi inquirentis. Et ideo Galen. *interiorum 5. cap. 7.* monet nos ut studeamus in cognoscendis propriis accidentibus cujusque morbi, & in eis, quæ aliis communia sunt passionibus, quod cum fecerimus facultatem verum judicandi nobis pollicetur. Hanc si iste, in inquirenda morborum essentia Galen. ab Aristotele traditam sectatus fuisset viam, talia non scripisset. etsi enim iste, compluresque hujus nostræ ætatis, medicinarum doctores Arabes, & ignorantes, & negligentes arguunt, post tamen Hippocratem & Galen. hos præcipuos auctores ego habeo, & (ut illo utar Terentiano dicto) *quorum æmulum exopto negligentiam, potius quam istorum obscuram diligentiam.* Reliquum est, ejus respondere argumentationibus. Ad primam respondetur negando minorem. Ad probationem dicitur, illam secutam fuisse per accidens, & non per se.

Major enim illa, elephas secundum Paulum extra principium non recipit curationem, intelligitur per se, & non per accidens. & ideo Avicennæ *tertiæ quarti* dicit sicut ille, qui accidentaliter sanatus est, &c. Ignorat quidem iste in medicina monstrare evenire, quemadmodum & in natura. *7. Coll. c. 31.* & si illa, de quibus meminit Galen. exempla. *11. de simp. med. c. de carne,* cæterique medicinarum auctores de similibus meminere, secuta sunt, eadem non evenire ut in pluribus, & frequenter, sed raro, & ut monstra. Finis enim medicinarum habendus est secundum plus, & secundum plura individua, & plura tempora. Averrois eodem loco. Et ideo Galen. tanquam memoranda suis inseruit codicibus cæterique itidem fecere. Deus etiam ipse omnipotens, & bonorum omnium largitor talia nonnunquam concedit bonis & rectis corde, in mercedem, pravis in confusionem. Sed hoc non videtur verum, quia ista est propositio in quarto modo dicendi per se, qui proprie dicitur modus causandi. Elephantiacus potatus viperato vino ab elephantiasi curatus est. Subiectum enim est causa, quare prædicatum sibi inest, & talis est. quartus modus dicendi per se, posteriorum primo. Nisi esset, quod ad hoc, quod aliqua propositio sit per se, requiruntur plures conditiones. prima quod propositio sit directa. secunda quod habeat de significatione terminorum, quod non possit esse falsa. tertia quod sic se habeat, quod qualitercunque per suum contradictorium significatur, impossibile est ita esse. Ad propositum dico, quod deficient omnes istæ conditiones. Deficit enim prima, quia illa facit primum modum dicendi per se. Deficit etiam secunda. non enim habet ex significatione terminorum, quod non possit esse falsa, immo de facto est falsa, quia elephantiacus potatus vino viperato ab elephantiasi non fuit curatus. Deficit etiam tertia. non enim quod significatur per suum contradictorium, impossibile est ita esse, & si aliqui curantur, hoc tamen est de raro contingentibus. Finis enim medicinarum habendus est secundum plus, & secundum plura individua, & plura tempora ut dictum est. Pro responsione ad aliam ejus argumentationem. Advertendum est, quod Sebastianus Aquilanus in *tract. suo,* quem fecit de *morbo Gallico,* posuit definitionem lepræ, quam dicit esse Galen. in *lib. defin.* qui liber Galen. definitionum ad manus nostras nondum pervenit, quæ talis est. *Lepra est mutatio cutis ad id, quod est præter naturam, cum asperitatibus & pruritibus & doloribus, & squammas abjicit, interdum quidem non, sed interdum plures partes corporis depascitur.* Hanc lepræ definitionem secundum omnes ejus partes declarare, negotio nostro non alienum est. Cum enim bona definitio essentiam exprimat definiti, eaque ex genere & differentia constet propria, cum dicitur. Lepra est mutatio cutis ad id, quod est præter naturam, hoc totum se habet, ut genus, omnis enim lepra est mutatio cutis, ad id quod est præter naturam, & non convertitur, nam in ictericia est mutatio cutis ad id, quod est præter naturam, & tamen ictericia non est lepra. Cum autem dicitur, cum asperitatibus, & pruritibus, & doloribus & squammas abjicit, differt ab ictericia, in morpha alba, & nigra. Usque adeo tamen hæc definitio communis est lepræ, & licheni. & propterea animadvertendum circa hanc particulam, & squammas abjicit, quod lepra ex vi nominis asperitatem dicit, & squammas. Unde hæc lepra lepidos & squamina squammæ idem important. Tamen quia bona definitio, non tantum nomina, sed essentiam exprimit, hanc squammarum abjectionem lepram non necessario comitari Galenus affirmat. ideo dixit interdum quidem non, scilicet squammas abjicit. Et subiunxit. Sed interdum plures partes corporis depascitur, id est non tantum cutem, verum etiam carnes, &c. Animadvertendum est etiam circa istam partem, quod depascere proprie est comedendo consumere. inde ager depastus, id est, comedendo consumptus. Lepra igitur quandoque unam partem corporis, puta cutem ipsam depascitur, id est, comedendo, vel corrodendo consumit. Exulceratur igitur, & corroditur cutis, quandoque vero plures partes corporis depascitur, id est, non tantum cutem, verum etiam & carnes, & ossa depascitur. Exulcerantur ideo & carnes, & ossa corrumuntur, & corruunt. & per hanc particulam differt à lichene qui carnes non depascitur. Lepra igitur genus est ad omnes morbos cutem tantum ad asperitatem cum pruritibus, & doloribus immutantes, etiam si tales morbi sint cum abjectione squammarum, vel sine abjectione squammarum. Lepra etiam genus est ad omnes morbos, qui non tantum cutem asperam reddunt cum pruritibus, &c. verum etiam ad illos, qui & cutem ipsam, & carnes depascuntur, ossaque vitiant, etiam si tales morbi sint cum resolutione squammarum, vel sine resolutione squammarum. Quapropter sciendum est, quod Sebastianus Aquilanus, & Nicolaus Leonicensis in *libris suis de morbo Gallico,* Galen. allegantes in *lib. definit.* tres defini-

definitiones à Galen. eò lib. datas commemorat. Liber enim ille ad manus nostras, ut dixi, hætenus non pervenit. Primo Galen. lichenis ponit definitionem, quæ talis est. *Lichen est asperitas cutis cum magno pruritu.* Secundo lepræ ponit definitionem, quam supra ad verbum posuimus. Tercio definitionem posuit elephantis, quæ talis est. *Elephas est passio crassa, & inæqualis.* Ex his definitionibus, ut comprehendere possum, Gal. ipse eo libro essentiam morborum à materia melancholica exorientium, per quos cutis ipsa præternaturaliter ad asperitatem alteratur, cum doloribus &c. pertractans, hos morbos generali nomine, lepram vocavit. Cujus definitionem posuit, ut supra diximus, Quod quidem genus in duas voluit dividi species, hoc modo, Lepra aut fit in cute tantum, & hanc lepræ speciem lichenem vocavit, qui tantum cutem afficit, ut ejus exprimit definitio, aut fit in carne, & venis, & hanc lepræ speciem elephantiasin nominavit, cujus tertio ponit definitionem, lepram vero in medio posuit, ut genus, quemadmodum fit in linea prædicamentali. Substantia, alia corporea, alia incorporea. Lepra alia in cute tantum, alia in carne, & venis. Lichen ergo, ut à Galen. eo libro definitur, non tantum definitur, ut impetigo est, contra Nicolaum Leonicenum, sed ut est morbus communis ad omnes malos affectus, qui tantum cutem afficiunt, eam asperam reddentes, sive sint cum exsquamatione, sive non, & omnes tales morbi non differunt specie, sed tantum secundum magis, & minus. Dum enim materia non tantum adusta est, non abjicit cortices, cum vero de adustione magis participat, cortices, & squammas abjicit, & propterea admirationem deponat Nicolaus Leonicenus, si Doctores medicinæ etiam celeberrimi, mutatis remediis à capitulo in capitulum horum morborum curationes perficiunt. Eadem enim est materia tantum secundum magis & minus differens, in eodem tamen gradu persistens. Cum vero materia superassatur crassior, & pravior effecta, gradum superat, tunc cutem & carnes depascitur, & lepram in carne generat, à morbis prædictis specie distinctam, comitantibus propriis accidentibus, quæ supra enarravimus. hanc Galen. elephantiasin vocat, quam ortum habere à sanguine dicit melancholico. Cum enim videmus hos prædictos morbos, jam lepræ principium, sive elephantiasis adest, suspicarique debemus de ejus complemento, & præsertim cum mala complexio calida valde in ægotante adfuerit. Cum verò materia retorrída fit, & in nigram versa est cholera, jam confirmatam conspicias elephantiasin, accidentibus propriis clare comitantibus. Quantum enim materia superassatur, tanto species ipsa generatur, & accidentia speciem consequentia, quæ in principiis debiliter apparebant, in fine ab omnibus clarissima judicantur. & ideo Galenus libro de tumoribus præter naturam, postquam scabiem, & lepram dixit fieri ab humore melancholico, capite immediate sequenti de elephantiasis egit, quasi hi morbi elephantiasis principium sint. dicit enim *Melancholica vero passio est, & elephas, propriam quidem generationem ex sanguine habens melancholico, in tempore vero fit nigra cholera, dum scil. foetidi sunt, & horribiles ad videndum.* Nicolaus Leonicenus in lib. suo, quem composuit de morbo Gallico, dixit, quid nomine lepræ apud Arabes significetur, nemo nisi hebes, & omnino obtusus ignorat, quid vero apud Græcos, & Latinos, veteres Græcos imitantes, multi etiam nesciunt eruditi. Is cum Græcam, & Latinam calleat linguam, hoc tamen lepræ significatum tacuit, quod nos superius diximus. Dixit etiam iste, elephantiasin idem esse quod lepra, de qua agit Avicenna. quod concedimus, idque adversus Sebastianum Aquilanum probare intendimus. Hanc tamen scil. lepram de qua agit Avic. diversam ab eo morbo, quem Galen. lepram nominat, affirmat, hunc errare ex his quæ diximus, patere potest. Nam secundum eum, lepra, de qua agit Avic. & elephantiasis idem sunt. Sed lepra prout accipitur à Galen. & ab eo definitur, est genus ad elephantiasin, ergo est etiam genus ad lepram, de qua agit Avic. patet, quia lepra, de qua agit Avic. & elephantiasis idem sunt. Uterius sic. Lepra, de qua agit Galen. est genus ad lepram, de qua agit Avic. &c. Ergo lepra de qua agit Avic. non est diversa à lepra, de qua agit Galen. Patet consequentia, quia genus & sua species idem sunt realiter. Species enim actu continet genus. Unde ista est vera propositio. Omnis elephantiasis est lepra, & non e converso. Plura enim continet lepra, quam contineat elephantiasis, potentia quidem dico, & non actu. Convenientias autem, & differentias generis, & speciei, si placet, in lib. prædicabilium Porphy. perquirendæ sunt. hunc etiam errare aperte cognoscitur, cum dixit. Lepram passionem esse solius cutis, & id ex definitione ejus constare. Oppositum enim lepræ definitio notat, ut declaratum est. Quid igitur Galen. dicere voluit asserendo lepram esse passionem solius cutis? Dicimus quod Galen. lib. de tum. præter naturam dixit le-

A pram fieri ab humore melancholico, & esse passionem solius cutis, subintelligendo si totus talis humor ad cutem pellitur, idque declarans, subjunxit, quæ si in venis & carne fiat, cancer nominatur. Ecce quod Galen. non negat lepram in carne fieri, sed dicit, quod dum fit in carne, cancer vocatur. Quoniam dum in carne fit, tumorem præter naturam generans apostomatis nomen sortitur, & quia est materia melancholica, cancer nominatur. Cancer enim est apostoma à materia genitum melancholica. quod si talis materia ad particulare membrum pellatur, eum morbum generat, quem cancerum dicimus, qui quasi lepra particularis membri est. Si vero talis pellatur humor ad universum corpus, cancerum universalem generat, quem Galen. elephantiasin vocat. Lepra tamen est secundum Galen. ut etiam ex definitione ejus patuit, & iterum inferius patebit. Quid refert, si lepram quam Galen. in carne fieri dixit, ipse elephantiasin vocet, lepra est utcumque. Lepram Galen. passionem solius cutis esse dixit, quia lepra ex vi vocabuli asperitatem, & duritiem dicit. Quod & ratio ipsa demonstrat, cum ab humore fiat melancholico. B Hanc autem asperitatem, & duritiem in carne fieri Galenus affirmat in 6. de morbo cap. 1. dum dicit *Carnem durum, asperam, elephantinam, & leoninam.* Et cum durum & asperum qualitates sint tangibiles, de quibus tactus ipse habet judicare, & cum cutis ipsa immediate tactui occurrat, ideo talis malus affectus proprie dicitur passio cutis, & solius cutis, quia ex sola cute à tactu immediate cadente super ipsam talis passio judicatur. In elephantico enim morbo, etsi, ut apparet, caro ipsa inæqualis, dura, asperaue reddatur (quod Galen. ipse 6. de morbo cap. primo testatur, ut supra dictum est, quod etiam sensu vilius capere possumus) tamen cum qualitates sint tangibiles, perfectius tactu ipso judicantur, & quia tactus immediate super carnem ipsam non cadit, sed super cutem, quæ carnis cooperimentum est, ideo ex cute ipsa duritiem, inæqualitatem, asperitatemque in carne corporis humani suscipiente, judicium sumimus, taliter ut talis malus affectus, solius cutis passio esse dicatur. Et ideo Galen. libro de cholera nigra, elephantiasin morbum cutaneum vocavit, non quod tantum cutis afficiatur, ut patet, sed à cute ipsa, quæ cuti elephantium similatur, nominavit. C Lepra igitur passio solius cutis à Galeno vocatur, vel quia tantum in cute fit, subintelligendo, dum totus talis humor ad cutem pellitur, vel dum in carne fit ab ipsa cute, quæ carnis cooperimentum est, immediate tactui occurrente, judicium sumitur, & ab ea morbus denominatur. & ideo Galenus libro de tumoribus præter naturam, postquam dixit, lepram gigni ab humore melancholico, & esse passionem solius cutis, subjunxit, *Quæ si in venis, & carne fiat, cancer nominatur.* De qua lepra in carne, & venis, quam ipse elephantiasin vocat, à similitudine pellis elephantis, capite immediate sequenti agit, dum dicit. *Melancholica vero passio est, & elephas propriam quidem generationem ex sanguine habens melancholico, in tempore vero fit nigra cholera.* Ex verbis enim Galeni non tantum cortices, sed nucleum, & succos haurire debemus. Jam tempus adest, ut ad ipsum Sebastianum revertamur, qui ex definitione lepræ, duas lepræ species elicit, primam, quam solius cutis passionem esse dixit, alteram, quam non tantum cutem lædere, verum etiam carnes depasci, & corporis D particulas corrumpere affirmat, & de hac secunda specie lepræ dixit etiam ipse Sebastianus Avicennam tertii quarti tractasse. Totum hoc concedamus, quia secum hoc rimari intendimus negotium. Ad argumentum, conceditur major. Ad minorem dicitur, quod certum est, quod elephantiacus curatus non fuit effectus leprosus, accipiendo lepram pro secunda specie, ut iste dicit, quia talem lepræ speciem, in principio difficillimam curatu, extra principium, penitus incurabilem affirmat, elephantiasin vero inveteratam, facilem curatu dixit. Modo remove una ægritudine, & inducere deteriorem, non est curare. nec etiam sequendo viam rectam & veritatem dicendum est elephantiacum illum curatum, effectum fuisse leprosum, accipiendo lepram pro secunda specie, quia talis lepræ species, & elephantiasis idem morbus specie sunt, ut supra clare monstratum est, & iterum monstrabimus. Relinquatur ergo quod in primam lepræ speciem mutatus sit, quæ est passio solius cutis. Materia enim melancholica retorrída, quæ carnes depascebatur, & ossa vitiabat, per potum vini viperati, tota ad cutem evocata & squammis resoluta, E ossa sana, & carnes incolumes reliquit. & sic passio in lepram mutata est, id est in exsquamationem, quam quidem exsquamationem vis ipsa nominis lepræ exprimit; ut patuit, & sic, ut apparet, non procedit argumentum. Videamus modo an elephantiasis, & lepra pro secunda specie, idem morbus specie sint, & erit rationis superinductæ declaratio. Quæramus à Sebastiano quid patiebatur ille elephantiacus, qui curatus effectus est leprosus? Diceret forte morbum cutaneum. Nam Galenus pluribus in K locis

locis elephantiasin morbum secundum cutem posuit, ad similitudinem pellis elephantis, asperæ & duræ. Hæc autem dispositio, quid aliud est, quam lepra pro prima specie? Nihil ergo factum est. In elephantiasico enim illo per potionem vini viperati, leprosus erat, & leprosus remansit. Relinquitur ergo, quod aliud patiebatur. Quid ergo patiebatur? Respondebit Sebastianus elephantiasin. Quid est elephantiasis? Ejus definitionem superius posuimus & est. *Elephas est passio crassa, & inæqualis.* Hanc definitionem rimari in præsentī negotio expediens est. Quæramus à Sebastiano quid per passionem crassam Galenus intelligat. Respondebit. Elephas est passio crassa id est materialis à materia crassa. Quæramus à qua materia crassa, à phlegmate ne vitreo, vel gypseo, vel hujusmodi? Dicendum, quod non. A qua ergo materia crassa? Melancholica dicendum est. Nam Galenus libro de tumoribus præter naturam dicit. *Melancholica vero passio est, & Elephas, propriam quidem generationem ex sanguine habens melancholico, in tempore vero fit nigra cholera.* Crassa etiam, quia per hunc morbum crassescunt membra, & facies inflatur, non quidem æqualiter, sed inæqualiter, quod est proprium humoris melancholici. Unde cutis elephantina, aspera, & dura, deformitas, & horribilitas ad videndum causatur. Ideo Galenus quod est inæqualis dixit. Quæ inæqualitas etsi hujus morbi accidens sit proprium, eam tamen loco differentie posuit proprie, nominisque lepræ proprium significatum expressit. Celsus quoque dixit, *summa pars corporis crebras maculas, crebrosque tumores habet.* Quærendum est modo in hoc elephantiasico morbo, in quibus corporis particulis talis contineatur materia? non in cute tantum, ut visum est, in carne etiam dicendum est. Nam Galenus loco allegato dixit, fiunt autem & secundum alias particulas carnis eminentiæ. Ulterius quærendum est an talis materia figatur in carne, ita quod cæteras corporis particulas non lædat? Respondendum, quod non, immo ad ossa penetrat, ea corrumendo. Nam Galenus loco eodem tales in carne eminentias exossationes vocari dixit. Ideo Celsus dixit, *totum corpus afficitur ita, ut ossa quoque vitari dicantur.* Ulterius quærendum est, an elephantiasis in corpore humano aliud operetur. Respondendum, quod sic. exulcerationes enim etiam efficit. Nam Galenus eodem loco dixit. *Quibusdam enim eorum, & ulcera adveniunt.* & Avicenna dixit capite de lepra. *Fortasse enim ulceratur, & fortasse non ulceratur.* Quærendum est, qualia elephantiasis ulcera operetur? Sebastianus Aquilanus respondebit levia. Quia Galenus facillime elephantiscoscentes, & jam deformes curabat. O Sebastianus tu dicis levia? cholera nigra retorrída, lucida, sicut acetum pungitiva, quæ terræ injecta ebullit, sicut acetum, levia infert ulcera? Talia enim ulcera à cancro ulceroso non differunt, ut Galeni extat sententia quarta Aphor. aphorismo. 24. Et ideo ipse Galenus secundo artis curativæ ad Glauconem cap. de curatione elephantie dixit. *Elephantiscos autem eodem modo ut cancos curamus, quia, ut dixi, ex eadem causa humoris fiunt.* Tales insuper carnis eminentias Galenus exossationes vocat, quasi ossium detractiones. O Sebastianus ista tibi levia videntur? Tu dicis elephantiasin inveteratam curatu facilem? Quid dicit Celsus, quem tibi in hac parte favere dixisti? Is enim post plurimorum malorum accidentium, hunc morbum comitantium assignationem, dixit, *febricula oritur, quæ facile tot malis obrutum hominem consumit, & hoc in fine evenit.* Lepra enim sive elephantiasis incipit ab interioribus, & manifestatur in exterioribus, in fine vero cedit ad interiora, tunc febricula oritur, & æger emoritur. Dic mihi o Sebastianus, is morbus elephanticus, cujus modo definitionem explanavimus, quid aliud est, quam secunda lepræ species, quam tu posuisti de sententia Galeni? quam ut dicis in principio difficillimam curatu, post principium penitus incurabilem, de qua, ut dicis, Avicenna tertia quarti tractat. Dic mihi apud te quid est carnes depasci, & corporis particulas excidi? carnis eminentia, exossationes, ulcerationes apud te idem non sunt? Equidem apud recte sentientes idem sunt, & si idem sunt, ergo ab una quidditate, sive essentia proveniant, quod fuit nostrum principale propositum. Nos igitur essentiam rerum scrutantes parum de nominibus sollicitamur, quibus tantummodo utimur, ut res notatas per illa ostendamus. Sat igitur sit demonstratum fuisse morbum Gallicum non esse elephantiasim, & elephantiasim apud Galen. & Græcos, & lepram apud Arabes, essentialiter esse eundem morbum, quem Galenus ipse, nomina contemnens, modo elephantiasim, modo lepram appellat, elephantiasim à similitudine carnis, pellisque elephantinæ inæqualis, asperæ, & duræ. & quia in elephantico morbo cutis asperior, & durior est, quam in cæteris passionibus, ut Galeni est sententia in libro definitionum, ut ipse dicit Sebastianus, quod & sensu experimur, & cum ex vi vocabuli, ut dictum est, lepra aspe-

ritatem, & inæqualitatem dicat, ideo elephantiasis non ab re à Galeno nonnunquam lepra vocitata est, & merito, cum omnes particulæ definitionis de lepra datæ à Galeno in libro definitionum elephantico morbo conveniant, ut patet. Et propterea Arabes, id malum, quod Galenus elephantiasim vocat, lepram dixerunt, & quasi cancerum universalem, tumoremque in tibiis & pedibus elephantiam vocaverunt, non tamen omnem tumorem in pedibus, & tibiis elephantiam dixerunt, sed eum tantum qui à nigricante carne aspera, dura, inæqualique causatur, pelle elephantina comitante. & sic passio talis, inter morbos in forma collocatur, unde patere potest hoc in loco Nicolai Leonici redargutionem in Avicennam frivolum esse. Varices autem etsi in pedibus tibiisque tumorem faciant, non tamen pellem inducunt elephantinam, sed tantum inæqualitatem in venis illis, in quibus talis sanguis melancholicus continetur. Dictum enim est proprium esse humoris melancholici inæqualitatem facere. Fortassis etiam tempore Galeni talis particularis elephantiasis non aderat, sed progressu temporis apparuit, quæ etiam temporibus nostris rara est. Ego tantum unum talem particularem elephantiam patientem vidi, qui adhuc vivit. Quod si hæc particularis elephantiasis tempore Galeni adfuisset, absque dubio eam non tacuisset. Admirari etiam desinat Nicolaus Leonicensis, si remedia, quæ Galenus, & Græci adversus elephantiasim commemorant, eadem Arabes in curatione hujus particularis elephantiasis exerceant. Eadem enim est materia. Quod & Galenus ipse exercuit in morbis ab eadem materia genitis. Libro enim secundo artis curativæ ad Glauconem capite de curatione elephantie, dixit, *elephantiscos autem eodem modo, ut cancos curamus, quia, ut dixi, ex eadem causa humoris fiunt.* Nec etiam rationi alienum est, si ubi de vitis pedum, & crurum agitur, illic Arabes, & hanc particularem locaverint elephantiasim. Nec loci distantia morborum distinctionem præ se fert. Etsi plura in hac materia dici possent, in præsentiarum tamen hæc, quæ diximus sat sint, quæ reticere volumus, ne Galeni optime dicta calumniam inficiantur, neve Arabum labor fructuosus, pinguisque eorum doctrina indignis contumeliis afficiatur. Plurimum profecto Hippocrati, & Galeno tanquam prioribus debemus. Non parum tamen Arabibus obnoxii sumus, qui admonitionibus Hippocraticis in prima part. aphorismorum aphorismo primo innixi, quæ à Galeno sparsim, & per longos sermones dicta sunt, in breves codices, & admirando ordine collegerunt, sermonesque & Hippocratis & Galeni obscuros, & succi plenos illustrarunt. Nec quæ diximus, ea superbe dicta quis existimet velim. Novi enim me medicorum minimum. Quod si ea quæ diximus, & quæ dicemus, bene dicta probentur, omnis laus omnipotenti Deo tribuatur, eique ingentes gratias ago, quod talia me docuerit, & me eorum sermonum præconem elegerit. Si vero male dicta probentur, id totum meo imbecilli ingenio tribuatur, posterioribusque ea pro libito corrigenda relinquimus. Tertium itaque deferentes capitulum, ad quartum accedamus.

CAP. IV.

De morbi Gallici signis.

Signa hujus morbi tripliciter distinguemus primo signa morbi in se, & absolute, secundo signa ipsius veneni inhausti, & inficientis, tertio signa complexionis, & dispositionis ipsius haurientis, sive patientis. Signa hujus morbi in se, & absolute, de se sunt manifesta, & per se liquido patent. Cum enim aliquis cum infecta concumbit, & post coitum in virga ardorem senserit, dubitandum est ne ab hoc morbo corripiatur. Cum autem post secundum, aut tertium diem ardor non remittitur, immo potius virga ulceratur, jam venenum ipsi membro virili affixum est, timendumque vehementer ne per totum diffundatur corpus. Cum autem pustulæ per corpus, & præsertim in facie, & capite apparent, rheumatismusque, & inde exulceratio gutturis, & palati, doloresque per universum corpus, patientem noctu magis infestantes, hæc ubi affuerint signa, morbum perfectum judicabis, nam talis est ejus proprietas. Multi insuper oris, & gutturis exulceratione columellam perdidere. Signa vero ipsius veneni inficientis dupliciter distinguemus. Primo considerando ipsum venenum in se absolute, generaliterque, secundo specialiter, & respectu ad ipsa corpora humana quantum ad ipsius activitatem, & modum affligendi. Quantum igitur ad considerationem ipsius veneni inficientis generalem, & absolutam, cum dictum sit venenum tale ortum habere à sanguine menstruo, cuius natura, etsi heterogenea existat, multamque humiditatem superfluum, & indigestam contineat, complexio tamen ejus frigida, & sicca melancholicaque existit. Licet in tali sanguine menstruo in diversis mulieribus, secundum diver-

statem alimentorum, & secundum diversas complexionibus earum in eodem sanguine menstruo manifestetur aliquando humor cholicus, in quibusdam melancholicus, in aliis phlegmaticus (per hos enim humores in comparatione ad medium sui generis, denominantur menstrua calida, vel frigida, quandoque per hos etiam magis, & minus agentia redduntur.) ejus tamen complexio frigida, sicca, melancholicaque existit. & propter hoc morbus iste frigidus, & siccus appellari debet. Et hinc exsurgit secunda consideratio ipsius specialiter, & respectu ad ipsa corpora humana quantum ad ipsius activitatem, & modum affligendi. & est, ut si possibile est, inspiciantur menstrua foemellæ, à qua assumpta est infectio. & si videas talia in rubedine non nimis excedentia cum quadam opacitate, ad albedinem quandam declinantia, judica talia menstrua in suo genere fore temperata. Si vero videris rubedinem valde inflammata, & colorem citrinum, & reliquos colores cholerae peculiare, judica talia menstrua fore acuta, & calida. Similiter si videris menstrua sicca nigra valde, dic menstrua adusta, melancholicaque fore. Si vero videris menstrua alba aquosa, judica talia fore frigida phlegmatica. Et cum videris in patiente post coitum in infecta virga, vulnus valde inflammatum, & corrosivum cum ardore, & dolore vehemente, & infectionem cito apparere, & cum acriter affligi, judica virus assumptum fore calidum, & acutum. Si vero videris in patiente post coitum in infecta virga, vulnus parvum cum paucò ardore & dolore, & infectionem diu latere, judica virus haustum frigidum & obtusam qualitatem habere. Hanc autem latentiam, citamque apparentiam, ex qualitate ipsius viri menstrualis inficientis, complexionem, victuque suscipientis, ut plurimum provenire non ignorandum est. Evenit in hoc morbo quod in morsu canis rabidi, in aliquibus enim cito apparet, quid noceat, in aliquibus vero occultatur ad menses, & annos. Signa vero complexionis, & dispositionis hunc morbum haurientis, sive patientis enarrare superfluum visum est, cum hæc copiose à medicis præstantissimis prioribus, & posterioribus scripta reperiantur. Nobis in præsentiarum memorare sufficiat, quod si complexio patientis fuerit calida, & sicca, & repletio cholerica, defæcationes cutis cholicæ erunt, & dolores ex eadem materia excitati aderunt. non ab re dicitur repletio cholerica. Quis enim complexionis cholicæ existens, repletionem pati potest phlegmaticam, & hoc in esu ciborum immo dico, qui pituitam generant? Si vero complexio fuerit frigida, & humida, & repletio phlegmatica, defæcationes phlegmaticæ, & dolores ex eadem materia insurgentes aderunt, & sic de cæteris complexionibus dicendum est. & propter hoc dictum est in capitulo præcedenti, quod secundum variam complexionem, dispositionemque, & secundum dominium humoris in sanguine peccantis, secundum pluralitatem individuorum varia genera infectionum cutis in hoc morbo eveniunt, ac etiam secundum quod morbus novus, vel vetustus fuerit. Adjecto etiam quod te latere non debet, quod si patientis complexio calida fuerit, & venenum assumptum fuerit frigidum, vel è contra, non parum cutis infectiones, & dolores variabuntur. Virus nempe tale totam massam humoralem in sui convertit similitudinem, ideo exoriuntur scabies, pustulæ, saphati, impetigo, serpigo, falsum phlegma, morphea, & cætera. Quorum morborum essentiam ample à medicis auctoribus traditam reperies. Cumque super hæc diligenter perscrutatus fueris, an sanguis ipse, an cholicus humor, an phlegmaticus, an melancholicus, an falsus, an plures in ipso patiente peccent humores, veneni insuper inficientis notitiam specialem habueris, poteris eidem opportune opem ferre, ut late inferius, Deo concedente, dicemus. itidem de doloribus dicendum censeo. Et hæc de signis dicta sufficiant.

CAP. V.

De prognosticis morbi Gallici.

A dulteri, & lenones, & quicumque in Venerem proni, huic morbo magis obnoxii sunt. secundo habentes hepar calidum, & siccum naturaliter, & cerebrum humidum, & frigidum, si à tali morbo correpti fuerint, graviter ab eodem molestantur, & cum difficultate sanantur. tertio juvenes facilius curantur, cæteris paribus, quam senes. quarto morbus hic dum recens est, si remedia opportuna, quæ dicemus inferius, adhibeantur, & æger obediens fuerit, faciliter & brevi curatur tempore. cum autem inveterascit, tardioris, & difficilioris est curationis, & quandoque curationem non admittit, & præsertim in senibus, & debilibus. Quinto, quidam dixit quod huic morbo magis obnoxii sunt melancholici, & maxime per adustionem, quam omnes alii propter similitudinem, secundum philosophi. 2. de generatione, & corruptione. In ha-

ventibus symbolum, facilius est transitus. & per Avicennam secunda primi. Doct. tertia capitula 3. de signis complexionum. Conversio in genere proportionali facilius est conversione ad contrarium. Ego vero aliter sentio, propter quod primo sciendum est, quod complexio melancholica duplex existit, una est à generatione contracta, altera est acquisita per deciditiam calidæ, & siccae apud transitum ætatis status, ad eam quæ est senectutis. & talis complexio est alia ab ea quæ acquiritur ex decursu temporis, sive ætatis in quocunque homine. In omni enim sene est complexio frigida, & sicca, respectu ejus quam habuit in ætate status. Licet enim in principio senectutis talis frigiditas & siccitas adveniant, quædam tamen frigiditas & siccitas contingit tali complexionem propria, non ex debito decursu ætatis, sed ex debito complexionis calidæ & siccae innatæ præcedentis. Et propter hoc Galen. 2. Technes dans signa talis complexionis, dicit, veruntamen cholera nigra vincit super ipsum, quæ melancholia innaturalis appellatur, quæ non per viam hypostasivæ faculentia generatur. Et propter hoc differt à complexione naturaliter tali. Secundo notandum, quod causarum corpus nostrum alterationum quædam ab extrinseco corpori nostro adveniunt, quædam ab intrinseco. Tertio notandum quod facilitas compassionis sive alterationis, in frigidationis, vel calefactionis ex duobus dependet. Primo ex parte complexionis. Nam membrum naturaliter calidum, citius calefit, & membrum naturaliter frigidum, citius frigescit. 2. ex parte compositionis, ut si corpus sit raræ texturæ, & habeat poros latos, dicemus illud facile pati à calido, & à frigido. Contra si corpus sit durum, & densæ texturæ, tunc dicemus ipsum difficilius pati. His stantibus, dicamus sic, quod, sicut dictum est, morbus hic contagiosus existit, & ab extrinseco, ut puta, coitu cum infecta, vel cum infecto corpus occupat. Licet corpus melancholicum respectu affinitatis, vel similitudinis ad hunc morbum magis paratum sit, tamen, ut visum est, in tertio notabili, facilitas compassionis non solum dependet ratione similitudinis, & complexionis, verum etiam ex parte compositionis. Sed cum corpus melancholicum naturaliter tale, ut habetur à Galen. 2. Technes de signis ejus sit natura durum, propter caliditatem exsiccantem, & frigiditatem inspissantem, & inde poris privatum non pilosum, sequitur quod tale corpus difficilius patitur à causis ab extrinseco venientibus, & per consequens ad hunc morbum non erit magis paratum. & hoc sentit Galen. lib. de optima constructione, sive compositione corporis capitulo 4. Confestim autem quod durius est, eo corpus difficilius passibile est omnibus quæ exterius sunt causis. & parum inferius dicit & de eo quod densius. De corpore autem melancholico, per deciditiam tali, dicendum adhuc quod tale corpus durum existit, ut eodem loco asserit Galen. & durius, etiam respectu sui ipsius, quando erat in statu, & per consequens difficilius passibile à causis extrinsecis. Plus enim facit duritia, & densitas corporis in resistendo causis extrinsecis, quam similitudo in recipiendo. Patet per Galen. loco supra allegato. Dico tamen quod si morbus hic tale corpus occupet, vehementer in idem sævit, ad ulcera enim maligna, & nodositates, ut plurimum tale corpus deducit, quibus maxima cum difficultate curatur. Propositio Avicen. loco supra allegato, conversio &c. intelligenda est, supposito quod resistentia non adveniat ex parte compositionis. Dicamus itaque cum Galen. quod sicut durities & densitas difficultatem faciunt passionis à causis extrinsecis, ita mollietas, & raritas facultatem inducunt passionis ab eisdem, & cum morbus hic ab extrinseco veniat, corpora mollia, & rara ad hunc morbum magis parata erunt. Si in talem causam inciderit, caveant taliter compositi. Ex hoc loco potest solvi quæstio, quis magis ad hunc morbum paratus sit, an vir, an foemina, & dicendum quod vir, eo quia calidior est, per consequens poros virgæ magis apertos habens, per quos virus tale faciliter per corpus discurrere valet, & massam sanguineam inficere. Foemina autem cum sit viro frigidior, non ita faciliter inficitur, nisi crebro usu coitus cum infecto, eo quod matrix frigida, & sicca, densaque existens, magis resistit causis, quæ exteriores sunt. Plures tamen vidimus mulieres unico coitu cum infecto infectionem hausisse, ut affirmabant, & hoc fuit, quia complexio earum, & præsertim secundum matricem, calida erat, ac etiam, quia in eo coitu agitata, & calefacta fuerant, tunc equidem sui sceleris poenas dedere. Sexto qui post coitum cum infecta frigidum virus assumpserit, tardius infectio in eo apparebit, & tardius curabitur, cæteris paribus. Septimo, qui calidum virus assumpserit, cito infectio apparebit & cito curatur cæteris paribus.

CAP. VI.

De remediis morbi Gallici, & primo de præservatione.

Accedentes itaque ad hujus morbi curationem, eam bifariam dividemus, in præservativam videlicet, & curativam, à præservativa sermo noster exordium sumet. Præservativa enim ars curativam excludit, & dicamus. Quod si quis velit ab hoc morbo præservari, videat causas productivas ipsius morbi, & eas quantum potest, effugiat, quas diffuse superius memoravimus. Et quia morbus hic, ut plurimum ex concubitu cum infecta contrahitur, ideo summopere cavendum est à coitu cum mulieribus infectis, & publicis. Quod si contigerit cum talibus coire, & post coitum in virga ardorem sentire, vel inde in ea ulcus apparere, non subveniendum est, ut omnes faciunt chirurgi, qui volentes curare, summopere nocent, propinantes medicamina exsiccantia, frigida, stiptica, quorum natura est impingere, & figere materiam, eamque ad interiora propellere, sed potius ingenio elaborandum est, ne virus tale ad interiora impingatur, sed ad exteriora sensim educatur, & educum resolvatur. Confestim itaque; & repente accipiat *lutum armenum* & *sanguis draconis*, & dissolvatur cum *succo arnoglossæ*, vel aqua ejus cum modico aceto nigro acri, & fiat *mistura*, ex qua linea fascia operi accommodata liniatur, & ex ea virga circumligetur in radice ejus prope pectinem cum decenti strictura, & hoc, ne materia illa venenosa libere per corpus spargi possit, immo viis clausis, ac constipatis retrocedat, & cum sicca fuerit, iterum madefiat, & applicetur. Subsequenter pulum gallinaceum, vel columbum habeat, & eum per medium scindat, virgamque ulceratam in carnem illam calescentem immittat, & tam diu teneat, donec caro actu calida sentiat, iterando sæpius priorem abjiciendo. Hoc enim est de melioribus auxiliis in tali casu. Venenum enim ipsi membro virili affixum: cum ortum habeat à sanguine menstruo, ut dictum est, per quandam similitudinem movetur, afficitur, dispergitur, & hebetatur in carne illa sanguinolenta. Adjuvat etiam ad hoc caliditas actualis cum virtute sua attractiva. Deinceps talis conficiatur aqua, quæ recipit *salis communis drach. j. s. Argenti sublimati scr. j. Aquæ plantaginis, & fumi terræ ana unc. iiij. Bulliant omnia ad ignem in vase vitreo ad consumptionem decimæ partis*, & ex hac ulcus madefiat, & continuo supra illud tale ponatur unguentum, quod recipit *Aristolochiæ rotundæ, radicis lilii, viridis æris, gummi ammoniaci temperati in aceto, myrrhæ ana drach. ij. terebinthina, picis, olei communis ana drach. v. conficiatur unguentum ad ignem.* Hæc in ipso morbi principio statim expediunt. Post dies autem aliquot, talis non expedit curatio. Ab ipso etiam principio singulo mane jejuno stomacho capiat patiens. *drach. j. theriacæ antiquæ cum unc. iiij. aquæ fumi terræ.* Senibus tamen, & debilibus in parva mensura ea danda est. Caveas etiam ne eam æstivo tempore præbeas, & præsertim cholerico, sed potius *trochiscos de tyro*, & *carnes viperinas* propinabis. Expediens etiam est, per phlebotomiam sanguinem mittere, si ætas, complexio, & virtus tulerint. *Syrupis, & cassia fistula stuphaque, quæ vapore aquæ in qua lapathum acutum, fumus terræ, & scabiosa ebullierint, calefit*, sanguinem purgare necessarium probamus. Diætam vero in cibo, & potu obseryet, prout infra dicemus. Si vero interea in corpore patientis oriri videas pustulas, & eundem doloribus torqueri, in hac curatione non amplius laborandum, immo ab hoc opere quiescendum. Jam enim diffusum est venenum per corpus, peractus est morbus, tunc præservativam desidentes, curativam amplectemur. Hoc adjecto, quod curatio prænarata, post membri virilis ulcerationem, & præsertim si in ipso initio ulceris non exerccatur, fortassis sistere non valebit tale virus, quin per totum spargatur corpus, & morbum perfectum inducat. Tunc satius esset ab ipso principio tuæ visitationis, facta phlebotomia, si expediat, & convenienti pharmaco mundificato corpore, unctionem exercere, de qua, Deo dante, inferius agemus. Hæc enim unctio absque dubio tale destruit virus: Quod enim unam sanat ægritudinem, ab eadem præservat.

CAP. VII.

De Curatione morbi Gallici.

Ut integra, & perfecta curatio, Deo Duce, de hoc morbo habeatur, necessarium arbitramur, novem discuti. Primum diætæ existit, Secundum phlebotomia, Tertium Digestio, Quartum Evacuatio. Quintum administratio viperarum, Sextum administratio balnei, Septimum administratio malaginaturn, quæ vulgus unguen-

Ata dicit. Octavum accidentium, quæ unctionem subsequuntur, remotio. Nonum accidentium, quæ hunc morbum sequuntur, correctio.

CAP. I.

De Diætæ.

Repetere oportet ea quæ dicta sunt superius *cap. de signis hujus morbi*, dicentes quod indicatione sumpta, ab ipso morbo, qui frigidus, & siccus est, diætæ calida, & humida competit, cum omnis curatio fiat per contrarium, *aphor. secunda & 3. Technes.* Indicatione autem sumpta ab ipso veneno menstruali quantum ad specialem ejus considerationem, ac etiam à complexione, & dispositione patientis, non eadem diætæ semper competit, immo eam variare oportet, secundum ipsius veneni menstrualis insufficientis diversam specificationem & secundum variam patientis complexionem, dispositionemque. Nam quandoque calida, & sicca, quandoque frigida, & humida diætæ, &c. indigemus. Qualitercunque sit, si calida diætæ opus erit, non exhibenda est intense calida, ne nimis siccet. Morbus enim siccus est, similiter de frigida dicendum. Quantum ad accidentia, quæ semper hunc morbum comitantur, & sunt rheumatismus, & dolores in membris juncturalibus, & panniculosis. (hæc enim membra, cum frigida sint, & exsanguia, calidis gaudent, & frigidis tristantur) propter hoc aer frigidus, & humidus, & præsertim nocturnus, radiique lunares nocent talia patientibus. Et propterea si diætæ frigida, & humida opus erit, omnis in his excellens qualitatibus diætæ vitanda est. Corrigen- da itaque sunt cibaria ad has qualitates declinantia cum cinnamomo, & cassia lignea. Mirabile enim hæc duo præstant juvamentum in hoc morbo, ut colligi potest *decima-quarta tertii tractatu. 2. cap. 3.* Temperatis itaque potibus, cibariisque frequentius utendum est. Exercitium ad roborandum calorem naturalem, & ad resolvendum superfluitates in membris juncturalibus, & panniculosis existentes, multum juvat patientes, & debet temperamentum excedere. Cavendum tamen est, ne taliter excedat, ut ex eo corpus substantialiter desiccetur. sit etiam factum hora convenienti, ut mane ante prandium, emissis prius superfluitatibus, egestionem, & urinam, & vespere ante coenam. & de speciebus exercitii est ascensus super montem, & ludus parvæ sphaeræ. Hæc enim duo genera exercitii hoc in morbo convenientia sunt. Cæteræ res non naturales, illa prænarata temperata mensura pro viribus ministrandæ sunt.

CAP. II.

De curatione morbi Gallici per phlebotomiam.

Secundum considerandum est phlebotomia, de qua Gaspar Torrella Episcopus Sanctæ Justæ, qui *libellum de hoc morbo* composuit, dixit, quod apparentibus multis pustulis, phlebotomia non competit, immo pessima est, quia convertit, & attrahit materiam ad interiora. & hoc de mente Principis se dicere affirmat. Is enim videlicet in principio sui operis pustulas in hoc morbo evenientes, variolas fore negaverit, hoc tamen in loco oppositum videtur sentire, & ideo phlebotomiam damnat, & decoctiones aperientes, & ebullitionem in sanguine facientes, quæ ubi natura expellere non sufficiat, convenienter in curatione variolarum administrantur, in hoc morbo optimas fore asserit, canonesque hujus morbi curativos à cap. de curatione variolarum elicere voluit. Hunc vero maxime errare aperte cognoscitur. Pustulas enim cutisque defectiones in hoc morbo evenientes eas nec variolas appellare, nec eis prorsus similes dicere licet, ut sensui patet. Etiam Princeps volens investigare modum generationis variolarum fecit hoc per viam ebullitionis in sanguine, secundum semitam cujusdam putredinis, quia in omni generatione variolarum fit ebullitio. hujus ebullitionis signum, febris est conclusa, & hanc ebullitionem innatus calor efficit, ut reliquum sanguinis menstrui expurget, quod ex utero retinuit materno. Hæc autem expurgatio, & separatio fieri non potest nisi forti cum motu. & ideo Zoar dixit quod variolæ, & morbilli exeunt cum febre valde impetuosa, & maligna. Similis enim est exitus variolarum extractioni butyri a lacte, quæ quidem extractio non fit nisi cum labore magno, atque motu forti valde. Constat autem hunc morbum hoc modo non generari. Pustulæ enim hunc morbum comitantes non per viam ebullitionis & putrefactionis fiunt, quia febris conclusa adesset. ii autem febre non molestantur. Causam vero ejus generationis jam diximus. Præterea variolæ ut plurimum fiunt ab intrinseco, ut puta, ex principiis generationis, hic autem morbus semper ab extrinseco venit. Ulterius hic auctor

auſtor intendens per cutim materiam ducere, ſemina fortiter provocantia exhibet, quorum proprietas eſt humores adurere, & in naturam lapideam convertere. ut Princeps, 22. 3. tractatu 2. cap. 7. aſſerit. Hoc autem deterrimum in hoc morbo exiſtit, & quantum fieri poſſit, vitandum. Nos vero rationalem medicinam ſectantes, quam ratione, & experimento conſtare Aver. commento. 1. canticæ aſſerit, & omnes itidem aſſerunt, languenti mittendum eſſe ſanguinem aſſerimus. Is enim morbus ex corrupto ſanguine, ut viſum eſt, gignitur. In omni autem morbo, cum vitium eſt in ſanguine, à phlebotomia inchoandum eſt. Hæc enim tritiſſima eſt in medicina propoſitio, & ab omniſus tam antiquis, quam neotericis medicinæ auſtoribus comprobata, experientia quoque ipſa idem aſſerimus. Vidimus enim generaliter quod mulieres, quæ tali morbo infectæ fuerunt, quia ſingulo menſe menſtrua fluebant, citius liberatæ fuerunt, nec ita acriter ab eodem moleſtabantur, ac illæ, quæ ex aliquo impedimento menſtruis ipſis carebant, tunc & ipſæ acriter affligebantur, cum morbi longiore mora. Inſtituas itaque cum à principio videris ſigna exuberantis ſanguinis, & robur, & ætas ipſa conſentiant, antequam indureſcat ſanguis, ut fiat phlebotomia de vena nigra, vel baſilica dextri lateris, quam videris tumentioſam, & extrahatur de ſanguine prout oculus, certior arbitet, ipſius ſanguinis infectionem majorem vel minorem te docuerit. In mente tamen habeas quod princeps dixit, quarta primi cap. de phlebotomia. Melius eſt infra ſubiſtere, quam exquisitiſſime evacuare. Ejus etiam canonis memor eſto, qui ait. Cave ne ad humorum cholicorum ebullitionem, & frigidorum cruditatem ægrum deducas. In hoc enim morbo humor melancholicus multus aptus eſt generari, cujus temperamentum eſt ſanguis. In hoc enim morbo adhibenda non ſunt ea, quæ humores, & corpus exſiccant, ut ſupra dictum eſt, cum de diætâ ageremus. Phlebotomia enim copioſa potenter corpus & humores exſiccant. Aperitio hæmorrhoidum, & præſertim in conſuetis, provocatio etiam menſtruum, ſi diminuta exirent, vel penitus deſinerent, maximum adjumentum in hoc morbo aſſerre conſueverunt, ex 17. & 21. ſen 3. can. Avicennæ. Invetato autem morbo, & ſanguine indurato, factò frigido, & craſſo, phlebotomia ſuſpecta eſt, maxime copioſa, per quam dolores augentur, & ulcera malignitatem acquirunt, ſuſpecta etiam eſt propter virium imbecillitatem. hi enim neceſſario debiles ſunt. (Longitudo quippe morbi, & præſertim inſeſti, vires omnino proſternit). Deinde ex malignitate ſanguinis, quam ſequitur defectus nutrimenti. Membra enim ut viſum eſt, ſanguinem malum reſpuunt, eam quoque malignitatem ſanguinis ſequitur maligna complexio, & penuria ſpirituum difficiliſque eorum inſtauratio, quæ omnia vires debilitant. In his autem quid agendum ſit, docet Princeps eodem cap. Minuendi ſunt, & parum de ſanguine extrahendum, cibique bonis nutriendi ſunt. Deinde poſt dies iterum minuendi, ut malus ſanguis ab eis extrahatur, & bonus reſtauretur. Per inſtaurationem enim intermediam ſanguis malus à corpore extrahitur, ſine virium dejectione. Hos tamen, & eorum ſanguinem ante phlebotomiam præparare docet eodem capitulo authoritate antiquorum tribus modis, primo balneo aquæ dulcis calidæ. Hoc enim balneum corpus mollificat, humores, & ſanguinem diſſolvit, & æquat. Sed de balneo inferiori, Deo dante, dicemus. ſecundo quod non ſtent otioſi, immo moveantur, & in ſuis officiis, & miniſteriis exerceantur. Exercitium nanque corpus calefacit, ſanguinem & humores diſſolvit, & attenuat. tertio potatione ſyruporum incifivorum, de quibus capite proximo dicemus. Quidam tamen hoc in morbo ſanguifugas, & ventofas ſalubriores, quam phlebotomiam exiſtimant. Quos non parum errare manifeſtum eſt. Sanguis enim factus frigidus, & craſſus aptius per phlebotomiam, quam per ventofas, & ſanguifugas educitur.

CAP. III.

De curatione morbi Gallici per digerentia.

Repetendum eſt, quod dictum eſt in cap. de cauſis hujus morbi. videlicet quod virus ipſum menſtruale inſiciens ſanguinem, & humores, ad naturam melancholicam eos convertit, hoc tamen non facit ſubito. Agens enim naturale non agit in inſtanti, ſed in tempore, & ideo dictum eſt, hunc morbum in principio eſſe curatu facilem, tunc enim humores adhuc indurati non ſunt, nec mala complexio fixa eſt, inveteratus autem cum difficultate curatur, & quandoque curationem non admittit, & hoc quia humores in naturam tranſiere melancholicam, cum debilitate membrorum principalium, qui humores melancholici, ut cuilibet in arte medica perito apertum

A eſt, cum difficultate coquantur, eradicanturque: detrimenda etiam membris principalibus cæteriſque ab illis humoribus illata, vix emendari, corrigique poſſunt. His præmeditatis, dicimus quod eligenda ſunt digeſtiva, prout cognoveris qualitatem ſpecificam veneni menſtrualis inſicientis, & exuberantiam humorum in patiente malignorum, contraria ſemper applicando. Et ſuper hoc meminiffe oportet eorum, quæ dicta ſunt ſuperius, cum de diætâ ageremus, hoc eſt, ſi calidis opus eſt, ne nimis calefacientia adhibeamus, quibus ſubtilia reſolvantur, & melancholicus humor augeatur, vel generatus craſſior fiat. & quod nimium frigida evitemus, ne meatus claudantur, & materia reſolvi prohibeatur. Servanda eſt etiam regula, ut à debilioribus inchoandum ſit, ad validiora aſcendendo. Nec in hoc morbo expectanda eſt perfecta digeſtio, immo paulatim digerendum, & minorative evacuandum. Advertendum quod ad opus perfectum in hoc morbo, & in pluribus aliis, non ſufficit tantum materiam per ſyrupos convenientes digerere, ut pharimaco competenti poſſit educi, ſed & aliud agendum eſt, ut balneo materiam, & corpus aptes, ſeu diſponas, præpareſque, & hoc eſt quod dicitur. 2. præctice cap. 56. Volentis ſumere medicamentum, oportet prius diſponi corpus. utendo ſcilicet: antequam accipiat laxativum, duobus, aut tribus diebus balneo temperati caloris, ac dulcis, ſuaviſque aquæ ſuperfuſione tepidæ ſuper corpus. Et hoc eſt etiam quod dicere voluit Hip. 2. Aphor. corpora ubi quis vult purgare oportet fluxa facere. Corpora enim purganda, oportet mollia facere, ac fluida, meatuſque aperire, per quos natura pharmacis adjuta, ſolet humores noxios educere, quæ quidem optime balneo perficiuntur. Unde quarta primi balneum quoque ingredi, antequam fiat ventris ſolutio aliquot diebus, eſt ex eis quæ bene præparant, niſi aliquid prohibuerit. Sit itaque balnei uſus inter evacuationem, & evacuationem, non tantum aquæ dulcis ſimplicis, ſed in ea decoquantur malvæ, radices althææ, ſalvia, & ſimilia, ut materia hujus morbi dura, & craſſa, compactaque, attenuari, & diſſolvi poſſit, ut aptius per pharmacum educatur. Meatus etiam aperiantur, ut ſine torminibus, & ſtaſidio, maligni educantur humores. Syrupi convenientes ſunt. Syrupus violaceus. Syrupus de ſucco endiviæ, Syrupus de lupulis, Syrupus de ſucco ſumi terre, & Syrupus de fumo terre major & minor. & Syrupus de epithymo, mel roſatum, oxymel, & ſimplex, & compoſitum. Hos aromatizare debes cum modico cinnamomi, & caſſia lignea, & croco. Poteris etiam modo tuo conficere ſyrupum magiſtralem, prout malignitas humoris in ægotante exuberare videbitur, ſemper aromatizando cum cinnamomo, & caſſia lignea, & croco. Et hæc de digeſtione in hoc morbo dicta ſufficiant.

CAP. IV.

De curatione morbi Gallici per evacuantia

Evacuationem hoc in morbo commode exercebimus cum medicina lenitiva, minorativa, & eradicatoria. Per medicinam autem lenitivam intelligo ea quæ materias communes, ut puta fœces, ventofitates, & mucoſas materias in ſtomacho, & in inteſtinis repertas leniendo educunt, quæ medicina à proprietate hunc, vel illum humorem non reſpicit, nec educit, niſi fortassis aucta in menſura. Hanc autem lenitionem in primis exercebimus altero ex his modis, ut puta, clyſtere lenitivo, & id tuo modo conficies, aut exhibitis caſſia fiſtula, catholicon, &c. in forma potabili, vel ſolida, ut tibi, & ægro magis expediens videbitur. De medicina autem minorativa dicamus primo quod minoratio materierum in hoc morbo, & in reliquis, multis modis perfici poteſt, ut phlebotomia, ſanguifugis, ſcarificatione, hæmorrhoidum menſtruumque provocatione, de quibus dictum eſt ſuperius. Hæc etiam exercetur per balnea, & unguenta, de quibus inferiori ſuo loco, Deo concedente, dicemus. Hic autem tantummodo narrabimus eam quæ fit cum medicina ſolutiva cibita, clyſteribuſque. Per medicinam minorativam intelligenda eſt ea, quæ materias morbi proprias cum antecedentes, tum etiam conjunctas reſpicit, & partem illarum educit, & non omnes, & hanc in hoc morbo, & in reliquis cum plethoram ſuffocantem dignoſcimus, à principio nulla etiam præcedente in materia digeſtione, bonum eſt præmittere, naturam enim excitat, & potentioſorem reddit ſupra reliquum. A principio autem ſi morbus ſit recens, ſi non adſit plethora ſuffocans, quæ raro contingit, facta digeſtione in humoribus antequam indurentur, & in naturam melancholicam convertantur, evacuentur. tunc enim obedientiores ſunt, & ad evacuandum aptiores exiſtunt. Accedat deinceps ad unctionem quo modo inferiori explicabitur. Videndum eſt quis humor peccet, proprioque ſolutivo educendus eſt. Simplicia ſolutiva in hoc

morbo conferentia sunt. aloë, rhabarbarum, & agaricus. efficac præbent auxilium, in hoc morbo polypodium, epithymum, myrabolani, & præsertim Indi morbo jam vetusto, quo tempore etiam confert elleborus niger, & lapis lazuli, qui salubrior est elleboro, & sena; cujus usus perutilis est in hoc morbo. Composita vero solutiva sunt diaphœnicon, electuarium Indum majus & minus, & hæc quidem confectiones magis accommodantur morbo adhuc recenti. Cum autem vetustus fuerit, & humores jam ad naturam melancholicam transierint, ad fortiora pharmaca, & humoribus melancholicis magis accommodata, accedere oportet. & hæc sunt diasena, confectio hamech primæ & secundæ descriptionis, & hieræ magnæ, & pillule de fumo terræ, & pillule Indæ, & pillule de lapide lazuli. Tu vero ea præbebis, quæ humoribus duris, crassisque in ægroto malignis magis accommodantur, ea mensura, prout cognoveris naturam, viresque ægotantis. De minoratione materierum per clysteres, dicendum, si enim clysteres debeant materias tales educere, oportet eos fortes esse, at hepar lædunt, ut quarta primi dicitur. Cum autem dictum sit hepar hoc in morbo non parum lædi, evidenter inferri potest eisdem in hoc morbo non conferre. Sed quia nonnunquam contingit materias crassas multiplicari in nutritivis membris, non parva nocumenta minitantes, idcirco probo clysteres, qui conficiantur ex foliis, & floribus boraginis, & buglossæ, betæ, mercurialis foliis, & radice althææ, sena, epithymo, polypodio, thymo, agarico, carthamo non multum confuso, & similibus. in prædicta decoctione dissolvendo de diasena, & de hieris; ut tibi magis expediens videbitur. De eradicatione autem materierum in hoc morbo dicendum, quod per medicinam eradicativam intelligendum est omne quod materiam cum antecedentem, tum etiam conjunctam ita evacuat, ut per id morbus removeatur. Et super hoc advertendum, quod medicinæ superius positæ, tum simplices, tum etiam compositæ, in certa mensura exhibitæ sunt potentes in minorando tales materias. Profecto eadem auctæ in mensura convenienti poterunt tales materias eradicare. nam in majori quanto major est virtus quæ insequitur multitudinem formæ. Similiter si medicinæ supra dictæ in certa mensura sunt potentes in minoratione materierum hujus morbi, eadem in eadem mensura crebro exhibitæ interposita digestionem convenienti in materia, & pariter interposita membrorum confortatione, prout inferius, Deo concedente, dicemus, potentes erunt ad eradicandum materias tales. Quod enim adjumentum producere potest agens potens in brevi tempore, non repugnat illud produci posse ab agente minus forti in multo tempore frequentatis vicibus circa evacuationem eradicativam, quæ fit medicina forti aucta in mensura. Advertendum quod cum morbus hic, & præsertim vetustus, dependeat ab humore melancholico, qui durus est, & pharmacis non obediens, multoties per eadem fortia pharmaca commovetur, agiturque, & non educitur, unde morbus augmentum in materia, & qualitate suscipit, & ægroti debiles existunt, non valentes pharmaca ferre fortia. Unde consulo ut vitentur medicinæ venenosæ, quod si exhibeantur, cum timore, & cautela id fiat. Et circa eradicationem talium materierum, potius insistatur secundo modo dicto, ut puta medicina forti debili, interposita tamen digestionem materie, membrorumque confortatione, hoc enim modo ægrum tuto gubernabis, & tandem ad optatam optimam valetudinem, nutu Dei, eum deduces. Nec putes te eradicationem materierum hujus morbi tantum pharmacis solutivis posse perficere, sed oportet alia quoque, quæ inferius dicentur, exercere, & sunt balnea, & malaginata, non enim existimandum est materiam durissimam nodositatum prope lapidosarum in hoc morbo vetusto evenientium posse convenienter pharmaco solutivo educi. Et hæc de evacuatione materierum in hoc morbo dicta sufficiant.

CAP. V.

De curatione morbi Gallici per administrationem Viperarum.

Ufus Viperarum hunc morbum patientibus plurimas præstat commoditates. Primum quidem vi earum carniū mundificativa totius corporis per cutem (ut Galen. xj. de simplici medicina, cap. de carne placuit) Cum maxime, ut visum est, morbus hic ex sanguine infecto, crassoque proveniat, natura talem sanguinem per cutem expellente, procul dubio carnes earum in hoc morbo conferre asserendum est, cum per easdem partes evacuandum sit, per quas natura evacuat, si convenientes extiterint, aphor. i. A quibus autem humoribus per cutem totum corpus mundificent, & quibus maxime aptentur, dixit Serapio in tractatione de simplicibus, capitulo Jabame

A alfabay, id est, de carne Tyri, quæ caro adhæret humoribus, & educit eos ad cutem. Maxime quod ex eis crassum, & terreum est, ex quibus generatur scabies, & ægritudo, qua elevatur cutis, talis autem hæc existit, ut patuit. Et ob id dixit Isaac, quod jam certificatus est de eo quod plurimi antiquorum de eis carnibus dixere. Et notum est eas valere in quibuscunque passionibus duris & melancholicis. Iterum auctoritate Dioscoridis, necnon & Principis 2. can. cap. de serpente. Ejus jus cum sorbetur, & ejus caro cum comeditur, conferunt doloribus nervorum. In hoc enim morbo, ut notum est, & nervorum, juncturarumque dolores adsunt, quare eas in hoc morbo conferre non ambigendum est. Insuper hoc in morbo hepar vehementer lædi reperitur. Quo taliter affecto, & disposito, ad generationem sanguinis crassi, & melancholici oppilationes diuturnæ gigni solent. Jus autem serpentum, & carnes eorum hos malos corrigunt, & curant affectus. Iste etiam morbus, ex inductione frigiditatis, & siccitatis, quas affert in corpore toto, senescere facit. Serpentum vero carnes juvenescere faciunt, ut Mesue de consolatione medicinarum intentione. 2. cap. 2. placuit. Præterea virtute earum veneni destructiva, & præsertim sanguinis menstrui hausti. Et cum morbus hic a sanguine menstruo ortum habeat, ut patuit, concludendum est, eas in hoc morbo excellentes esse. Operationes autem prædictæ in corporibus nostris an complexionem earum elementari, an virtute cœlesti exsurgant peteret aliquis. Mesue ubi supra, non complexionem elementari, sed virtute cœlesti asserit, serpentem juvenescere facere, substantia tamen carniū, & complexionem earum adjuvantibus. Ad praxim igitur ipsam descendentes, ita dicamus. Sume viperam ex locis non aquaticis, sed montanis, colore quidem non nigram, hæc enim prava est, & perimit) sed albam, vel, ut ipse dicit Rhafis, cum paucis lentiginibus ad albedinem declinantem, & abscissis capite, & cauda ad mensuram digitorum quinque excorietur, exviscereturque non extracto adipe. Caveto tamen ne fel rumpatur, quia perimeret, optimeque lavetur, & in aqua plurima ad coquendum ponatur, cum ciceribus, & modico dictamno, ac pauco sale, & tam diu coquatur, donec tota dissoluta fuerit, & abjectis ossibus caro ejus comedatur, & jus sorbeat, superasperfo, & juri, & carnibus cinnamomo. In principio tamen non multum de carnibus comedendum, neque de jure earum sorbendum est, sed paulatim ad debitam earum quantitatem deveniendum est, prout experto medico satis esse, juxta vires ægroti, videbitur. Et tandiu singulis diebus de eis sumendum est, donec scotomia, mentis permistio, corporisve tumor apparuerint, tunc enim ab earum usu abstinendum est, non quidem ex toto, sed ad tempus. Cum vero accidentia prædicta sedata fuerint, ad usum earum redire commodum est, hoc enim modo ipsius viri menstrualis inficientis destructionem, & sanguinis, ac totius corporis mundificationem perficies. Usus etiam vini in quo necata fuerit vipera, & in quo quodammodo computruerit, excellentis in hoc morbo remediū est. Et quia hyemis tempore propter occultationem earum in cavernis, non facile vipersas habere possumus, & quia eo tempore non ita utiles sunt (venenum enim earum frigore hebetatur) ideo commodum duximus, Syrupum viperis describere, qui congruo tempore confici potest, & per totum annum in suo robore servatur, qui hoc modo fit. Sume fumi terræ, scabiosæ, lapathi acuti ana manip. j. folliculorum senæ, myrobalanorum Indorum ana drach. vj. citrinorum, chebulorum, polypodii, epithymi, ana unc. ij. violarum, unc. j. dictamni, cinnamomi, ana drach. ij. carniū viperarum præparatarum, ut supra, lib. ij. & coquantur in sufficienti quantitate aquæ, cum pauco sale, & non excedat quantitatem ejus, qui poni solet in carnibus, quæ comeduntur, & tam diu coquantur, donec tota dissoluta sunt, & juris remanentis sint libræ tres, & ejectis ossibus, totum coletur, fortiter exprimendo, & cum sacchari albi libris tribus fiat syrupus, de quo ægrotusumat singulo mane uncias duas, cum uncias tribus aquæ buglossæ vel fumi terræ. Hic Syrupus (ut ex quibus conficitur constat) convenit digestionem cujuscunque humoris melancholici. Poterit etiam peritus medicus secundum quantitatem qualitatemque humoris melancholici in ægotante, hunc moderari, vel, si videbitur, alium conficere. Et hæc de administratione viperarum dicta sufficiant.

CAP. VI.

De curatione morbi Gallici per administrationem Balnei.

Balneum in curatione hujus morbi à nobis utile esse, superius dictum est. Vitium enim sanguinis hinc demitur, & ipsum unum est ex iis quæ superfluitates evacuant, colliget 6. Et eas præsertim superfluitates, quæ

cuti viciniore sunt. Et id maxime quod cum exsiccatione earum naturam juvat, attrahendo humores à veneno menstruali infectos, per eadem loca, & convenientia per quæ ipsa natura conatur expellere. Nec ignorandum est quod Averrois eodem loco dicit, & est, quod balneum in nobis diversas imprimat operationes, primas, scilicet, secundas, & tertias. Nam ipsum humectat, & exsiccatur, &c. Harum autem diversitatum, contrarietatumque, dixit Averrois unam ex tribus existere, una est diversitas partium balnei, alia est diversitas corporum ægotantium, tertia est diversitas moræ in balneo. Qua propter nosse oportet partes balnei, & sunt, ut dicit Averrois, aqua calida, domus balnei, & aer ipsius. Nosse etiam convenit, quod secundum intensiorem, vel remissiorem caliditatem ipsius aquæ diversæ operationes in corporibus nostris imprimuntur, & sunt, quod aqua, quæ temperamento proxima est, corpus refrigerat, & humectat, parumque corpora dissolvit, & in illa pauca dissolutione, abstergit sordes, quæ cuti adhærent. Aer etiam temperatus balnei à prædicta aqua imminutus, ad levem sudorem corpus inducit, tantum superfuitates subtiles ejus expurgans. Quod si aqua, & aer ad secundum, & tertium gradum caloris deveniant, ut in secunda, & tertia balnei domo, corpora calefaciunt, & exsiccant, inflationes carminant, superfuitates dissolvunt, & ab imo corporis eas per sudorem copiosum expurgant, & id magis minusve secundum quod ad supremum gradum caloris aqua & aer balnei accedunt. De diversitate autem corporum ægotantium advertendum est, quod corpora balneo utentia, quandoque dissimilia in complexione, & compositione existunt. quis enim ambigit corpora temperata, sanguinea, cholericæ &c. balneo æqualiter utentia, diversimode ab eo immutari. Gibbosus etiam aliter per balneum immutabitur, ab illo, qui non fuerit gibbosus, servata tamen paritate in quibuscunque aliis. Corpora etiam densa, balneum intensi caloris, & longiorem in eo moram sine nocimento tolerant. Corpora autem mollia, & rara non sistent. Itidem qui satur est, aliter immutabitur balneo, & aliter famelicus. Corpora etiam ægotantia, quandoque munda, aut prope munda, & quandoque repleta sunt. In corporibus autem mundis, vel non repletis, bonas efficit balneum operationes. In corporibus autem repletis, & superfuitatibus plenis secus operatur. Nam propter multam materiam ad cutim attractam, pori clauduntur & superflua egredi non possunt, discurrentque materia horripilationes gignit, motaque ad membra, dolores existentes adauget, vel novos generat. Et ob id dixit Averrois balneum non esse utile habentibus repletionem totius corporis, aut unius membri. De diversitate vero moræ in balneo, neminem latere puto quod secundum brevior, longiorve moram in balneo, balneo utens, aliter & aliter immutabitur, servata etiam paritate in quibuscunque aliis. Nec nos etiam latere debet, quod magna pars operationum balnei procedit ab ejus aqua, ipsius enim etiam aer ab aqua mutatur, & diversas inde recipit impressiones. Et quandoque in balneo, aëre solo utimur, quandoque aëre & aqua, prout corporibus affectis commodius, & utilius judicatur. Cum vero aëre solo utimur, id stupha proprie appellatur, quæ quandoque vapore aquæ simplicis calidæ calefit, simplexque vocatur, & humida. Nonnunquam vero calefit vapore aquæ non simplicis. Sed in dicta aqua ferventi sunt simplicia intentioni quæsitæ accommodata, idque balneum arte compositum appellatur, ad differentiam balnei naturaliter, ut sulphurei, aluminosi &c. Aliquoties etiam calefit lapidibus ignitis, vel ferro candenti, potenti vino aspersis, secundum quod exigit dispositio, ad fortem resolutionem, dissolutionemque, idque stupha sicca appellatur. Neque silentio prætereundum est, balneum, quantum proposito nostro conducit, etiam tripliciter distingui. Quoddam enim est præparativum ad evacuationem per pharmaca, & sanguinis emissionem, de quo suo loco diximus, & præparativum etiam ad eam evacuationem, quæ per unctiones fit, de quibus in *cap. sequenti* agemus. Aliud est balneum prohibitivum, ut in hora operationis pharmaci, & in tempore quo unctiones exercentur. Tertio modo sumitur balneum, ut perficiens, & hoc dupliciter, incomplete, & complete. Incomplete autem cum administratur, postquam cessavit operatio pharmaci, resolvit enim aliquid partibus cutaneis proximum, quod non potuit pharmacum educere, non tamen curationem omnino perficiens. Complete autem, cum post perfectam ipsius viri menstrualis insufficientis destructionem, ad accidentia removenda exercetur, ut inferius patebit. Dicamus igitur ab initio naturam sanguinem infectum ad partes cutaneas depellentem juvandam esse, non tantum remediis prænaratis, ut puta syrupis, & cæteris, verum & balneo, stupha humida dicto, non tantum simplici, sed & arte composito, quod in casu nostro validius est. Ut puta in aqua coquendo *lapathum acutum, fumum terræ, scabiosam, borraginem,*

& similia, & hoc si non fuerit repletio magna, tunc enim summopere nocet, ut supra dictum est. Id enim balneum, cum hoc quod juvat naturam attrahendo ad partes cutaneas, exsiccatur etiam id quod cuti proximum est. Nec tale balneum debet multum temperamentum excedere, nec diutius ægotans in eo commorari. Cujus rei argumentum est, quod, ut visum est, morbus hic corpus & humores exsiccatur. ab eo itaque quod vehementer exsiccatur cavere debemus, quale est balneum intensi caloris, & longa in eo mora. Insuper balneati munire se debent pannis, ne ventus, & aer frigidus per poros apertos subintrantes eos lædant, nec post balneum ea die domum exeant, præsertim si malus urgeat aer. Hora autem in eundi balneum ea est, qua completa est digestio cibi in stomacho, & in hepate, & est hora matutina, emissis prius excrementis egestionem & urinam. Vespere autem non laudo balneum. Ea siquidem hora, morbus hic magis infestatur. Venenum enim inficiens cum proprietate sua, ea hora humores ad motum inducit, unde dolores augentur. Abstinentium igitur tunc est ab eo, quod humores commovet, descendere enim eos tunc faceret ad læsa membra, doloresque augeret. Consideranda est complexio ægotantis, & secundum eam paranda est stupha, quantum ad gradum caloris, moraque in ea limitanda. Itidem quandoque balneo utimur ad sedandos dolores, & eo casu in aqua bulliant flores *chamæmeli, meliloti, semen lini, malva, & althæa*. Nonnunquam eo indigemus ut præparativo ad malagmata, quæ vulgus unguenta dicit, præsertim cum in membris prope lapidosæ existunt nodositates. Tunc in aqua coquantur radices *althææ, radices lili, iridis & serpentariæ, & fenugracum, & semen lini*, & per plures dies ante unctionem irrigetur infirmus, itidem membrum læsum per magnam horam embrocetur, balneetur, foveaturque, ut membrum ipsum, & materia in eo existens rarefiat, mollescat, dissolvaturque ut perinde aptiora fiant ad vires malagmatum suscipiendas. stupham autem quæ vapore sublato ex aspersione vini potentis, super lapides ignitos, vel ferrum candens calefit, propter ejus validam exsiccationem non laudo. Multos enim vidi ægrotos ex usu ejus in febres putridas incidisse, licet aliqui hac stupha usi, asserant se ipsos à nodositatibus, & doloribus incolumes evasisse, quorum complexio, naturaque fortior fuerat, membrorumque non facile dissolubilem, morboque fere jam resolutum, & corporibus eorum non repletis. opposito autem modo se habentibus, minime tale balneum concedi debet. Pariter de balneis naturalibus dicamus. Quod si experto medico visum fuerit, talia in casu conferentia fore, oportet, dixit Avicenna, ut balneetur in ejus quiete. Primum quantum ad passionem animales, præsertim ab eis quæ corpus exsiccant, hæc autem balnea, ut patet, fortiter exsiccant, idcirco ægotum læderent, siccitatem siccitati superaddendo. Cavendum est etiam ab intemperie earum animæ passionum, quæ ex nimia animæ, & spirituum dilatactione, à centro ad circumferentiam pauperiem spirituum educunt, virtutem debilitant. Balneum etiam tale cum hæc operetur, corpora iis animæ passionibus taliter affecta, eo utentia vehementer offendet. Quietem etiam sint corpore, otio enim incumbere debent. Per quietem enim corpus refrigeratur, & humectatur, & sic per eam nocimentum per balneum corpori illatum corrigitur. Suaviter etiam dixit: quia non debent in eis stare cum angustia, eo enim casu periculum esset, ne syncope, & putrida febris eos invaderet. Dixit etiam ordinatim, & non subito, quia natura non tolerat repentinas mutationes, & ab extremo ad extremum non fit transitus, nisi per medium. Introire itaque prius debent balnea longe à fonte posita, deinde gradatim ad balnea fonti proxima accedere, calidiora existentia, hoc enim modo corpora balnea hæc utiliter tolerant. Et hæc de balneorum administratione satis dicta sufficiant.

CAP. VII.

De curatione morbi Gallici per administrationem malagmatum.

Septimum in ordine quod considerare decrevimus, fuit administratio malagmatum. Quæ secundum genus diversa sunt, secundum diversas intentiones in opere requisitas. quare ut intentio nostra generi proprio accommodetur, asserimus de illis malagmatis sermonem facere, in quibus magna quantitas argenti vivi subintrat. Et super hoc movetur ista quæstio. An talia malagmata conveniant in curatione hujus morbi, negative arguitur sic. Malagmata hæc frigida sunt, ergo non convenienter in curatione hujus morbi administrantur. Consequentia tenet, cum omnis curatio fiat per contrarium secunda aphorismorum, & tertia technes. Morbus autem iste frigidus est, ut patuit. Quod autem malagmata hæc frigida sint, patet

patet ratione multæ quantitatis argenti vivi subingredientis, quod argentum vivum frigidum extat vehementer, interficit namque sua frigiditate congelando, ut patuit in illo apothecario, de quo sermonem facit Petrus Apponenfis in *suo de venenis capitulo secundo*, qui noctu sitiens vas plenum argento vivo hausit loco aquæ, mane vero reperi- tus est mortuus, & videntes argentum vivum exire per an- num, dissecuerunt eum, inveneruntque cor ejus, & san- guinem circa ipsum coagulatum. Etiam quo maxime na- tura vergit eo ducere oportet per convenientia loca, *apho- rismorum prim.* Medicus enim imitator est naturæ, sed hæc per cutem ab humoribus infectis corpus expurgat, & hæc via laudabilis extat, malagmata autem hæc opposito modo operantur, repellunt enim materiam interius ad membra principalia, cum tamen oppositum recte agendo deberemus facere, quoniam erysipelas intrinsecus factum, extra converti bonum, *aphorismorum sexta*, quod non de solo secundum Galen. videtur erysipelate, sed de omni passione ab interioribus membris ad ignobilia se converten- te, quare, &c. Præterea quod nervis, juncturis nocet, non convenienter in curatione hujus morbi adhibetur, hu- jusmodi autem malagmata id operantur (paralyfim enim & tremorem inducunt, 2. *can.*) Igitur & cætera. Am- plius, quod ulcera gutturis, & oris, foetoremque ejus in- ducit, non recte in curatione hujus morbi adhibetur. Ma- lagmata autem talia accidentia prædicta inducunt, igitur & cætera. Pro parte affirmativa arguitur sic. Quod in- cidit, penetrat, & nodositates dissolvit, & virus mensua- le, atque humores ab eo infectos per eandem viam, & convenientem per quam virus ipsum menstruale movetur, naturaque agit, expellit, cutimque mundat, & malam in ea qualitatem existentem corrigit, convenienter in cura- tione hujus morbi admittitur, qualia sunt hæc malagmata, in quibus magna vis argenti vivi admiscetur. Igitur ea sum- mopere conferre in hoc morbo fatendum est.

In hac quæstione sic procedemus. Tractaturi enim de curatione per malagmata, quæ ad scientiam medicinarum compositarum spectat, necessarium duximus notitiam sim- plicium pertractare, & præsertim ejus partis, quæ in ea compositione se habet, ut ratio, seu forma, & est ipse li- quor æthereus, de cujus compositione, complexione, & virtute, mentes philosophorum, & medicorum antiquo- rum, & juniorum labare videntur. Scientia enim simpli- cium medicinarum prior est, quam scientia ingenii curati- vi, & medicinarum compositarum. tertio de ingenio sani- tatis. Primum itaque de essentia ipsius argenti vivi, pari- ter & complexione agemus. secundo veritas quæsitæ pro parte affirmativa dilucidabitur. tertio modum ponemus ob- servandum in administratione talium malagmatum. quar- to ad rationes oppositas respondebimus. Quantum ad pri- mum, sciendum est, quod cum intentio nostra sit essen- tiam *misti* mineralis explanare, imprimis de ipsis elemen- tis, ex quibus non solum mista mineralia, verum etiam omnia corpora generabilia, & corruptibilia constant, ser- monem nostrum inchoare commodum esset. Cognitio si- quidem nostra à magis communibus usque ad ipsa elemen- ta procedit, tunc enim arbitramur nos quidquam cogno- scere, quando ejus prima principia cognoscimus, & cau- sas ejus, & elementa, ex quibus componitur, primo de Physico auditu. Sed quia hoc non est præsentis specula- tionis, sed ad alium spectat artificem, ideo ne opus no- strum monstruosum quid contineat, & inde deforme ap- pareat, hæc à philosopho discussa supponamus, unum videlicet esse elementum æræissime sumendo illud, cu- jus descriptionem habes quinto Metaphysicorum, & id nihil est aliud quam prima omnium materia. Quia ta- men elementum dicitur de causis intrinsecis, apparet & alterum esse elementum & illud nihil est aliud, quam forma ipsa, quæ altera pars est essentialis entis naturalis, per quam ipsa prima materia actu existit, cujus descri- ptionem habes primo physicorum. Alterum etiam est principium extrinsecum, & illud est privatio. Hujus tri- narii numeri necessitatem, sufficientiam, & eorum pro- prietates habes primo physicorum. hæc enim tria elemen- ta, sive principia sunt ad generationem cujusvisque entis naturalis necessario concurrentia, aliter tamen & aliter. Nam materia, & forma, ut principia intrinseca, & pro- prie elementa dicta, privatio autem ut principium extrin- secum, à quo motus incipit, forma autem tanquam ter- minus ad quem motus ipse tendit, materia autem tanquam subiectum utriusque, privationis videlicet, & formæ. Sup- ponamus etiam quod (largius elementum sumendo, & more metaphorico) quatuor sunt quæ elementa vocantur, ignis, ær, aqua, & terra, ex quibus omnia mista com- ponuntur, & ita sumendo elementum, definitionem ejus habes 2. cœli, & mundi. Et hæc quatuor ex prima ma- teria, & forma composita sunt, & ad ipsam generationem elementorum concurrunt illa tria prænarrata principia, ut apparet ex secundo de generatione & corruptione. Porro

A contingit simul misceri, & per qualitates eorum primas (quæ sunt calidum, frigidum, humidum, & siccum) ad invicem agere, patique si æquata sint in potentia, & vir- tute. sed non intelligendum est, quod hæc tantum agant, & hæc æqualiter resistant. (tunc enim non fiet altera for- ma) nec quod sit æquatio ponderis ipsorum elementorum. Sed est intelligendum quod sit æquatio proportionis, quam requirit forma generanda, propter quam fit mistio. Tunc enim excellentiæ qualitatum corrumpuntur ad invicem, & generatur quoddam medium, quod nec est simpliciter ca- lidum, nec simpliciter frigidum, nec simpliciter humidum, nec simpliciter siccum, sed quodammodo naturam parti- cipans singulorum. His universalibus rationabiliter præ- suppositis, processus enim ab universalibus ad particularia major est via cognitionis in natura, ad particulare nostrum propositum accedamus, & dicamus, quod, sicut supra terram duplex est exhalatio, sic & in visceribus terræ du- plex existit, una quidem calida, & sicca, & proprio no- mine vocatur exhalatio fumosa, altera vero calida, & hu- mida, & proprio nomine vocatur vapor. & cum ignis, & ær non sint materia vaporum, ideo efficiens erit caliditas ignea, puta solis, aquam vel ipsam terram calefaciens, vapores prædictos segregans. Hic, autem qui ab aqua se- gregatus vapor est, humidus existit, & madefacit, natu- ramque ejus, à quo segregatus est, participans, substan- tia aquea dici potest. Alter vero quia terrestri sicco ele- vatus est à calido igneo segregante, siccitatem terream, & igneam caliditatem, humiditatem etiam æream, & unctuo- sam continet, naturamque ejus, à quo elevatus est, sa- piens, terræum subtile dici potest. Hi autem in visceri- bus terræ commisti mediantibus qualitibus primis, qui- bus agunt, restant ut aqua, & patiuntur ad invicem, calore solis, ac influxibus astrorum longo tempore decoquantur, frigido etiam terræ constringente ita quod pluribus conver- sionibus, tandem forma argenti vivi generatur. Et sic ve- rificatur illa propositio Averr. 1. *physicorum*, comm. 2. quod inter materiam primam, & ultimam formam, me- diant materiæ compositæ, & formæ compositæ, ut in hac narrata doctrina compositiva facile perspicere potuisti. De argento vivo duæ reperiuntur celebres definitiones, una est Alberti Magni in *libro de Mineralibus*, quæ talis est.

C *Argentum vivum est substantia aquea mista terreo subtili mi- stione forti.* Quantum vero valeat hæc definitio, inferius patebit. Altera de Argento vivo definitio est Ieberis, quam secundum omnes ejus partes explanare volumus, quia eam verissimam esse tenemus, & talis est. *Argentum vivum quod mercurius appellatur antiquorum usu, est aqua viscosa in visceribus terræ, substantiæ subtilis albæ terreæ per calorem temperatissimum unita totali unionem per minima, quousque humidum temperetur à sicco, & siccum ab humido æqualiter, ideoque fugit superficiem planam de facili propter suam aquæ humiditatem, & non adhaeret, etsi viscosam ha- beat humiditatem, propter siccitatem illius, quæ illum con- temperat, & non adhaerere permittit.* Cum autem dixit, est aqua viscosa, non intellexit quod vapor ipse, vel aqua sola manens incrassescat, & viscosa fiat, ut contra ipsum Ieberem argumentatur Conciliator, nam aqua minime in- spissatur sola manens, cum incrassatio, & inspissatio, nil aliud sint, nisi admistio partium terrestrium vel æ- rearum cum aqueis. Id autem perbelle fit, cum duæ exhalationes commiscetur modo jam dicto. & hanc com- missionem Ieber intellexit, cum dixit, *Argentum vivum est aqua viscosa.* Id declarans, subjunxit, *substantiæ sub- tilis, albæ, terreæ*, ita, ut per subtile album terreum ipsa exhalatio viscosa fiat, hoc modo. cum enim vapor ipse in visceribus terræ ipsi exhalationi calidæ, igneæ, siccæ- que, humiditate etiam ærea ac unctuosâ participante commiscetur, tunc exhalatio ipsa, quia levior est, sursum ascendit, vapor vero gravior existens sub exhalatione ma- net, ut materia, & hic patiendi calore proprio, sive na- tura propria ipsius exhalationis, quæ sulphurea existit, coagulatur. Sicca enim est exhalatio, humidum vaporis ebibens, omne enim siccum naturaliter ebibit humidum, & sic fit veluti aqua viscosa, circumstans etiam terra fri- gore proprio ad hoc juvat, & symboleitas ipsius vaporis ad illud. Hæc etiam videlicet exhalatio, quæ vapor est sul- phuris albi puri non urentis, est illud, per quod ipsum ar- gentum vivum, vel tale mistum imperfectum, puta talis aqua viscosa, per se subsistit, & individuum substantiæ fit. Talis autem coagulat, & congelat, ut dictum est. Ita- que exhalatio, ipsa substantia, sive formale erit in ipso argento vivo. substantiam dico 2. modo dictam, quinto,

E ut apparet, metaphysicæ, non autem substantia, seu for- ma substantialis. talis enim insensibilis est, & nobis igno- ta, sed in similitudinem substantiæ seu principii formalis, ut dictum est, & ad formam substantialem ipsius argenti vivi se habens, ut præparativum. Ignea insuper est exha- latio, ut dictum est. Ignis enim cum activus magis sit, atque formalior inter elementa, ideo præcipua, & princi- palis

palis causa erit missionis, eo quod est operans in illa, & vincens illa, & in mistis in gradu formæ se habens Meteororum. 4. *In visceribus terræ*, dixit locum suæ generationis explicans. Locus enim est principium generationis sicut tradit Porphyrus *libro prædicabilium*. Est enim principium generationis, per quod virtus generantis principalis recipitur in omni generante secundario. Dixit, *per calorem temperatissimum unita*, ut calore proprio ipsius exhalationis, solis præcipue, ac siderum omnium errantium caloribus, per radios rectos, ad ipsam terræ molem, quæ quasi punctum est ad ipsum cælum, delatos, à quibus nempe qualitas quædam ad caliditatem & humiditatem declinans exsurgit. Id per qualitates planetarum à Ptolemæo in *Quadripartito* descriptas colligi potest. Hæc frigore & siccitate terræ contemperatur, fitque temperatissima. Quod dictum est de planetis, de stellis etiam fixis intelligendum est. hæ enim similes sunt illis, ut omnes asserunt astronomi. Dixit, *totali unione ad minima*. Contactus enim ad minima necessarius est in omni missione, & transmutatione substantiali. Dixit, *Quousque humidum temperatur à sicco, & siccum ab humido æqualiter*. Dictum fuit superius, quod humidum, & siccum sunt passiva. Hoc autem loco auctor hic activa asserere videtur, nam sequitur, humidum temperatur à sicco, & siccum ab humido, ergo siccum temperat humidum, & humidum temperat siccum. Dicamus bene dictum esse, calidum, & frigidum esse activa, quia virtute propria agunt. Humidum vero, & siccum passiva. Et cum dicitur humidum temperatur à sicco, & siccum ab humido, ergo siccum temperat humidum, & humidum temperat siccum. Dicamus verum esse, non virtute propria, sed virtute caloris, & frigoris. Et ideo Ieber hoc passive dixit. *Quousque humidum temperatur à sicco, & siccum ab humido æqualiter*. Hoc declarans dixit, *ideoque fugit superficiem planam de facili propter ipsius aquæ humiditatem*. Aqua enim, quia humida, fluxilis est. humidum enim est quod facile alieno terminabile est termino, proprio vero nequaquam. quia tamen temperatum est humidum sicco, dixit *non adheret, etsi viscosam habeat humiditatem propter siccitatem illius quæ illum contemperat, & non adherere permittit*, non autem adheret propter siccitatem, illius scilicet exhalationis. Siccum enim est exhalatio, ut visum est. Siccum enim fuit inventum ut cum recipiatur incorporatio, & statio in se. Humidum itaque, & viscosum in ipso argento vivo, temperatum est sicco, id est, modificatum, ipsum enim argentum vivum fugit de facili superficiem planam, & figuram retinet sphericam propter ipsius aquæ humiditatem, non autem adheret, nec madefacit sicut aqua, quia temperatur, id est, modificatur sicco. Siccum etiam in ipso argento vivo temperatur, id est, modificatur humido. Siccum enim fuit inventum, ut cum eo recipiatur incorporatio, & statio in se. Non enim ipsum argentum vivum vel humidum in ipso argento vivo, ita sicco terminatum est, ut in se ipso stet, & quiescat in superficie plana, sicut glacies, lignum, vel lapis, nec ad tantam duritiem venit, ut cum difficultate scindatur, ut reliqua metalla, immo ab humido, in ipso argento vivo existente, retinet fluxibilitatem super superficiem planam, à sicco vero ipsius habet, quod non adheret. Humidum itaque & viscosum in ipso argento vivo, temperatum est sicco, pariter & siccum temperatum est humido æqualiter, virtute caloris, & frigoris. Claritatem habet ab aqua, & aëre inclusis, fluxibilitatem ab humiditate aquæ, pondus à densitate suæ substantiæ, albedinem ab exhalatione sulphurea alba, non adherere habet, quia humidum ejus temperatum est à siccitate illius exhalationis. Causa vero materialis ejus, sunt ipsa elementa vel vapores ipsi dicti. Causa vero formalis ejus est complexio seu commissio media in ipso, ex qua resultant accidentia præ-narrata, & quæ dicuntur, non quod proprie complexio, seu commissio media, sit causa formalis, sive ipsa forma substantialis (talis enim est nobis ignota, quia insensibilis) sed antecedens, & præparativum quoddam ad ipsam formam substantialem generandam, propter quam fit mistio, ut inferius patebit. Efficiens vero causa sunt ipsa elementa, vel vapores ipsi commissi, mediantibus qualitatibus primis quibus agunt, & patiuntur ad invicem, & sol, & corpora cælestia, finis vero ipsa forma, vel nos mortales, sumus enim omnium finis quæ in hoc mundo genita sunt, & generantur. Ex his patere potest Conciliatorem non recte damnasse Ieberem, nec ipsum, nec modum generationis argenti vivi intellexisse. Patere etiam potest, quod altera de argento vivo definitionum falsa est. Prima enim dicit, *argentum vivum est substantia aquea*, altera quod est *aqua viscosa, substantiæ subtilis, albæ terreæ*, multum enim differunt, ut patet. Superest ut de complexione ipsius argenti vivi differamus. Primum quidem quid ab antiquis super hoc existimatum sit, dicemus, deinde nostra opinio rationibus fulta adducetur. argenti enim vivi natura mirabilis, multorum ingenia in stuporem adduxit. Plurimi

A enim auctores medicinæ complexionem ipsius non aperte pronunciant. Complures etiam, ex his non solum alteram secundum gradum, verum etiam penitus, & omnino contrariam affirmant, nullo fere idem de eo dicente. Quidam etiam ipsum venenosum, & mortiferum dicunt. Quidam vero nequaquam. Dioscorides *libro de simplicibus cap. de Argento vivo*, virtutem homicidalem ipsi inesse asserit, pondere suo intestina comedendo. Plinius *naturalis historie lib. xxxiii. cap. de Argento vivo* inquit, ex quibusdam lapidis venis vomitur liquor æthereus, argentum vivum appellatus, qui venenum hominum est. Rhasis octavo Almanforis cap. de iis qui sumpserunt argentum vivum, asserit ex potu ipsius nullum sævum sequi nocumentum, præter dolorem fortem in ventre, & intestinis. Hali abbas. 8. *practica cap.* de eo qui bibit argentum vivum, dicit quod ei non inest interficere, sed in ventre & intestinis torsionem, & molestiam facere. Galenus. 9. *de simplicibus cap. de argento vivo*, dicit se nullam ejus experientiam habere, nec occidendi si bibatur, vel exterius apponatur. Accedunt & alii complexionem ejus variam referentes, & non solum variam, verum etiam contrariam, inter quos Constantinus in *Pantechni. 2. practica tractatu de virtutibus metallorum cap. Azoc. j.* argentum vivum calidum & urens in 4. gradu affirmat. Joannes autem Platearius in circa instans ponit ipsum calidum, & humidum in quarto gradu. Dicit etiam in quibusdam libris reperiri ipsum esse frigidum, & humidum in eodem gradu. Avicenna *secundo canonis* ponit ipsum frigidum, & humidum in secundo gradu. Pariter & Albertus magnus in *libro de mineralibus*, eundem gradum frigiditatis, & humiditatis ipsi argento vivo attribuit. Nos autem primordia argenti vivi iterantes, dicamus, quod cum quatuor elementa ad missionem veniunt pro argenti vivi productione, id fit mediantibus vaporibus prædictis hoc modo. Primo quidem ab aqua, vel terrestri humido, pariter à terra, vel terrestri sicco, virtute solis in visceribus terræ, duo prædicti vapores, vel spiritus producuntur, & in tali productione est vera generatio substantialis, & corruptio, ita quod tales vapores non amplius sunt aqua, vel terrestre humidum, pariter nec terra, vel terrestre siccum. Aqua enim & terra non possunt tantum rarefieri, vel levifieri manente aqua, & terra, sine ipsius scilicet aquæ, & terræ corruptione. Hic autem qui ab aqua, vel terrestri humido, virtute solis segregatus est, proprio nomine vapor appellatus, calidus, & humidus dictus est. Alter vero quia terra, vel terrestri sicco, virtute solis producitur, proprio nomine exhalatio vocatur, hæc calida, & sicca dicta est. Deinde cum ii in eisdem visceribus terræ commiscuntur, generatur quoddam mistum imperfectum, imperfectum quidem dico, non per carentiam aliquorum elementorum. In his enim duobus vaporibus quatuor elementa continentur, sed imperfectum forma ultima ipsius argenti vivi generanda, propter quam fit mistio. Et hinc ex actione ad invicem, & passione, quatuor primarum qualitatuum in elementis repertarum, generatur quædam qualitas quæ complexio dicitur. patet *prima primi doctrina tertia capite primo*. Et hæc qualitas, sive complexio, non abjicitur, sive corrumpitur, sed perficitur per adventum formæ specificæ ipsius argenti vivi, & proprietatibus ipsam formam consequentibus. Talis autem qualitas an calida, an frigida nominanda sit, dicamus. Mistum tale imperfectum genitum Ieber aquam viscosam appellavit, & hanc substantiæ subtilis, albæ, terreæ dixit. Et idem est, ac si diceret naturæ sulphureæ, albæ. Substantia enim & natura idem important, ut quinto apparet Metaphysicæ. Sed cum natura sit primorum elementorum complexio, *Aphorismorum secunda, aphorism. 34.* Superest tale mistum imperfectum ex commistione prædictorum vaporum modo & loco dictis genitum, aqua viscosa à Iebere vocatum, talis complexionis existere qualis & ipsum sulphur album purum existit. Quod quidem calidius extat vulgari sulphure, quod apud nos reperitur, eo quod est immundum, terreum, & foetidum. Nec perquiras sulphur album super terram solum, tale enim in ipso argento vivo consistit. Sulphur vero vulgare calidum est, ad quartum gradum perveniens 2. canonis. Id etiam ratione monstratur sic. Quod effectus caliditatis inducit, id calidum existit. Argentum vivum autem id operatur, igitur calidum est. consequentia patet cum majori, & minor declaratur, nam incidit, penetrat, mollificat, & dissolvit, hi enim caloris sunt effectus, ut intelligenti patet, igitur, &c. Præterea, cuiunque definitio calidi competit, id recte calidum dicitur. Sed ipsi argento vivo definitio calidi competit, igitur recte calidum appellabitur. Consequentia patet cum majori. Homo est animal rationale, convertitur enim animal rationale est homo. Minorem probo. Calidum enim est quod heterogenea segregat, & homogenea congregat. 3. *de Generatione, & corruptione*. Id autem operatur argentum vivum, quod experimur in doloribus even-

nientibus in ipso morbo Gallico à soluta continuitate, causâ humoris crassi imbibiti in musculis, nervis, ligamentis; & similibus, ut palpanus in duritiebus quodammodo lapidosis, in hoc morbo eventibus, per applicationem enim talium malagmatum, in quibus magna vis argenti vivi subintrat, humor membro heterogeneus dissolvitur, separatur, segregaturque, & membri partes homogeneæ, & discontinuæ congregantur. Nec valet si dicatur id non evenire virtute argenti vivi, sed virtute aliorum simplicium subingredientium. falsitatem hujus rei experimur, sublato enim à prædictis malagmatis argento vivo, nihil ipsa tale operantur. & si quid tale operantur id debiliter, & imperfecte, & longo temporis spatio, quod perfecte, valenter, celeriterque cum argento vivo operantur. Præterea argentum sublimatum calidum est in quarto gradu, ergo argentum ipsum vivum ante sublimationem calidum est in eodem gradu. Antecedens patet experimento, interficit enim adurendo. Consequentiam probo sic. Argentum vivum sublimatum redit in verum argentum vivum, ergo non erat corruptum, quod enim corruptum est, impossibile est redire idem numero. Non erat corruptum, ergo eadem forma, à qua provenit omnis actio, quæ prius erat in ipso argento vivo, inest in ipso argento sublimato, & è contra, ergo & eadem complexio, quæ tanquam prævia dispositio formam ipsam antecedit. Mistio enim fit propter formam, & ipsa complexio est instrumentum agens, quo utitur ipsa forma, dum in suas exit operationes. Quod autem argentum sublimatum redeat in verum argentum vivum, ipsa experientia docet. Sublimatio ergo ipsa non corrumpit formam substantialem, quia non rediret ad illam. Potentia enim materiæ non est ad præterita. In adventu enim forma potentia corrumpitur, & reducitur omnino ad actum, ut primo apparet Physicorum. Sed per ipsam sublimationem ipsum argentum vivum depuratur, & vitia in eo existentia ab igne tolluntur, juxta illud Nasonis in *Fastis*. *Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis Excoquit.* Unde 2. de *Generatione & Corruptione*, calidum est quod heterogenea disgregat, & homogenea congregat. Argentum ergo vivum sublimatum postquam redit idem numero, purius, perfectius, & validius existit, & operationes perfectiores inducit, quam ante sublimationem. Per ipsam etiam sublimationem fit corruptio in formis accidentalibus, nec proprie debet dici corruptio, sed alteratio, & est simile sicut de urina, quando dicitur quod est corrupta, & ad ignem reducitur, non enim proprie corrupta est, sed alterata. Siccum enim in ipso argento vivo ita temperatum est humido, ut ejus operationes inde impediuntur. Sublimatio autem ipsa hoc tollit impedimentum, inducens formam accidentalem, ut apparenter videatur corruptum, cum re vera non sit. Quæ forma accidentaliter per artificium corrumpitur, dum ipsum argentum vivum sublimatum redit in verum argentum vivum. Facit etiam ipsa sublimatio ipsum argentum vivum in actus, five operationes suas celerius, & validius exire. Simile & ars facit in ipso argento vivo, dum ponitur in malagmatis, cum ad minima deducitur, & ex illis actu calidis, corpus perungitur, tunc enim facilius valet in porositates nostri corporis penetrare, & opera calidi, jam dicta, potenter inducit. Illud autem quod Dioscorides dicit, quod potatum pondere suo perforat intestina, hoc non credimus. Quia, si per possibile, quis deglutiret lapidem, vel aurum in majori quantitate, & pondere, non perforarentur intestina, hoc experimur in lapide vesicæ. Sed dicimus quod quando aliquis bibit argentum vivum, cum natura sua sit fluxibile, si descendat, & è corpore exeat, ut in multis accidit, nullum sævum sequitur nocumentum. Si autem propter aliquod impedimentum, figatur, & retineatur actuatum à calore naturali, perforat intestina, corrodendo non pondere, sed caliditate sua, & acumine. Tarde tamen & longo temporis spatio id operatur, quod celerius, & valentius ipsum argentum sublimatum operatur, quia impedimentum humidi in ipso amotum est. Et hæc est nostra de argento vivo opinio, primum claudens articulum. [Quantum ad secundum articulum. Sciendum est quod Gaspar Torrella Episcopus sanctæ Justæ, qui tractatum de hoc morbo composuit, malagmaticam hanc curationem damnavit, & talem curationem exercentes sicarios appellat, nec tamen contra hos rationibus invehitur, immo tanquam nefariam curationem, & irregularem dimittit. Hæc opinio, quia contradicit sensui, non est bona. Experimentum enim sermonum verorum est non nisi ut convenienter sentatis, & non è converso. 8. *Phy. commento*. 22. Insuper destruit artem medicinæ. Ars enim medicinalis magis experimento constat, quam ratione, etsi in arte medicinæ non sufficiat ratio sine experimento, neque experimentum sine ratione, sed utrumque exigatur simul commento primo canticæ. Experimentum tamen vincit rationem quarta primi capite de *Physiologia*. Nos

A autem experimento innixi, dicamus cum Philosopho. 2. *Posteriorum*. Ponentes triplicem gradum animalium, primus est habentium potentiam sensitivam tantum. Secundus est habentium potentiam sensitivam, & memoriam. Tertius est habentium potentiam sensitivam, memoriam, & ratiocinativam, & hic est gradus generis humani. Et cum omnes homines natura scire desiderent, quod ostendit sensuum dilectio, ex procemio Metaphysicorum. non enim à nobis solum diliguntur sensus, quia vitæ afferant utilitatem, verum etiam propter seipsos in quantum apti sunt ad cognoscendum. Et ideo præ cæteris sensum visus diligimus, quia aptior est ad cognoscendum, & plures nobis rerum differentias demonstrat. Ex sensu igitur in nobis fit memoria, ex frequenti autem memoria experimentum fit. multæ enim memoriæ unum sunt experimentum. Ulterius, ex multis experimentis universale fit, tunc ex experimento, & universali uno præter multa quiescenti in anima, generatur in nobis id quod est principium artis, & scientiæ. Artis quidem si circa operabilia. Scientiæ autem si circa necessaria nostra versatur consideratio. Cum igitur hisce temporibus B viderimus talia malagmata, in quæ magna vis argenti vivi subintrat, curasse tali morbo affectos, materiam per oris excrementa, & corruptos humores ex axillis in modum rivuli educendo, & id sæpius, tunc ex multis sensatis generantur in nobis multæ memoriæ, & ex multis memoriis generatur in nobis experimentalis cognitio. Et ulterius, ex hujusmodi pluribus experimentalibus notitiis intellectus noster excitatur, cogitans aliquam unam naturam inesse omnibus talibus particularibus malagmatis, unde habent talem vim, & tunc fit in intellectu nostro cognitio unius universalis, præter multa scilicet particularia malagmata, quia considerat naturam illam universalem, præter hoc particulare malagma, & præter illud, & præter omne particulare malagma, & tale universale, quia ex omni particulari abstractum est, erit unum præter multa, & quiescens in anima, quia à particularibus abstractum, & à variatione semotum. In singularibus enim est motus, & hic est verus modus, & recta ad artem, & doctrinam via, omnis enim doctrina, & omnis disciplina intellectiva ex præexistenti fit cognitione. *Posteriorum primo*. Nec spernenda sunt talia malagmatum genera, nec ab arte medicinæ excludenda, quin immo ab ipsa prima rationalis medicinæ origine auctore & insigni inventa, institutaque. Propterea non ignorandum ante Aesculapium, & Asclepium ejus filium homines arte medicinali caruisse. Rudem vero, & incultam etiam ab his traditam, ideo deperditam. Notitiam tamen confusam herbarum, & quorundam Pharmacorum illos tunc habuisse aperte constat. Quandoquidem, ut recitat Herodotus, & cum eo Galenus libro, qui intitulatur *Introductorius medicorum*, allegat, quod ætate illa languentes deferebantur in forum, nec licebat cuiquam silentio præterire, explorabant enim prius omnes quo laborarent morbo, ut si vel ipse eundem passus fuisset morbum, vel alium novisset patientem, posset quæ aut ipse, vel alius expertus esset, in medium afferre. In tabella etiam genus mali, & ipsius remedia notabantur, parietique templi ejus, qui auxiliatus fuerat, Dei figebatur, ut exemplum postea proficeret, qui mos usque ad tempora perduravit Hipp. Is D autem, ut Plinius *vigesimo nono naturalis historiæ* narrat, exscripsisse ea fertur, medicinamque clinicam instituens, & rationalem, languentes lecto jacere jussit. Hæc ratione constat, & experimento, ad quam acquirendam triplici inceditur doctrinæ ordine, resolutivo scil. compositivo, & definitivo, rerum naturalium, non naturalium, & contra naturam, ut in ea perito arte notum est, cognitionemque necessariam, curationemque ipsam triplici instrumento perfici asseruit, diætâ scil. potione, & chirurgia. Deinceps Prodicus Silembriæ natus ipsius Hipp. discipulus, dum forsitan homines ejus sæculi diuturnam moram in lecto trahere recusarent, vel se ipsos eo spernerent victu regi, ac potiones crebro sumere horrerent, cam medicinam tanquam expeditiorem, quam iatrolepticen, id est, medicinam malagmaticam vocant, instituit. Quæ hujusmodi malagmatum generibus & cæteris pluribus per volumina antiquorum medicinæ auctorum repertis, prout genus morbi, & natura ægrotantis exigit, perficitur, publicam domum instituens operi accommodatam, medicis reuñtoribus, ac mediastinis vestigal invenit. Hæc ob artis inconstantiam ab usu medentium plurimum excidit, nulla enim artium inconstantior hac fuit. Post primam enim rationalem medicinam, duæ numerum trinarium constituentes, exortæ sunt medicorum sectæ, empirica scil. & methodica. unde Ausonius poëta. *Triplex quoque forma mendi, Quæ logos, aut methodos, cuique experientia nomen.* Empirica enim ab ipsa experientia nomen sumpsit. Cujus auctores disciplinam rationalem nomen sumpsit. Cujus auctores disciplinam rationalem nihil ad medicinam pertinere naturæ, & causarum occultarum cognitionem

nem, quam rationales necessariam tenent, vanam affirmant. quoniam incomprehensibilis sit natura. Causarum primitivarum usus, experimentorumque cognitionem necessariam, & sufficientem affirmant. Methodici vero nullius causæ notitiam ad curationes pertinere, sed satis esse quædam communia morborum inspicere, ut si corpus strictum sit, vel lubricum, vel mistum. Nosse etiam oportere morborum genera, an acuta sint, an chronica, ac morborum tempora. His cognitis si corpus strictum sit, lenitivis insistendum. Si lubricum, stipticis utendum est. Si mistum morbum habeat, obviandum vehementiori. Aliter acutis morbis medendum, aliter chronicis, aliter in morborum principiis, aliter in augmento, statu, & declinatione. In horum communi observatione perfectam medicinæ artem consistere affirmant. Hanc methodicem vocant, quasi viam quandam eorum quæ in morbis communia sunt contemplatricem. His vero temporibus apparente hoc novo in Italia morbo, plurimi medicorum insignes hæsitavere, & à curatione ipsius refugerunt. Jure quidem. In curandis enim morbis prima intentio, ut Galeno placuit, ab essentia morbi sumenda est, quæ cum nulla hujus morbi memoria extaret, incognita erat. Non defuit tamen succurrendi via, ad ipsam enim iatrolepticon accessus patuit. Quem, via tamen empirica, similitudo monstravit compertis quibusdam malagmatum generibus, descriptis à Theodorico *capite de malo mortuo*, & ad verbum recitantur ab Arnaldo de Villa nova, *capitulo de scabie*. Sub hoc titulo continetur malagma Saracenicum, quod sanat scabiem, cancrum, malum mortuum, falsum phlegma, educendo per os materiam, & dicitur curare leprosos in principio, & confert arthritidi, & podagræ. In hoc morbo adest infectio cutis, instar scabiei foedæ, quæ affectio lepræ similis est. Adfunt etiam dolores in universo corpore, quasi quædam arthritidis, & hæc malagmata non ab imperito, sed ingenioso medico in usum producta fuisse crediderim, quæ ad imperitos etiam devenere, qui illis abutentes, omnes indifferenter perungunt, & in qualibet corporis particula, omni etiam tempore, nullam evacuationem præmittentes, nullam materiam, corporumve præparationem facientes. Hinc est quod multi non perfecte curantur, & si apparenter curantur, paulo post in deterius recidunt. Et ideo multi probati medici hanc curationem improbarunt, arbitantes per hujuscemodi malagmata materiam ad interiora compelli, augerique cum debilitate principalium membrorum, non respicientes quod in his malagmatis quædam virtus solutiva inest, veluti in cæteris solutivis, tam simplicibus, quam compositis, diverso tamen modo. Nam, ut dicit Theodoricus, materiam per os educunt, sputum provocando. Similiter materiam fluere faciunt per axillas instar rivuli, in aliquibus etiam secundum dispositionem individuorum, materiæque alvus movetur, sudoresque exeunt copiosi, peculiari tamen, & aptiori modo per sputum, nos vero actionem istam ab ipsa forma specifica argenti vivi fieri, non à complexione, affirmamus. Argentum enim vivum sanguini menstruo adversatur, illud resolvendo, & à corpore educendo per eandem viam, ad quam ipse sanguis menstruus natura sua movetur, superiora enim petit, ut dictum est, rheumatismos generans. Veritatem hujus rei experimur in mulieribus menstruatis, quæ suo visu speculum inficiunt, & infantulos fascinant. Jam igitur patuisse potuit hanc malagmaticam curationem, rationalem esse, & non prophanam, ut auctor ille asseruit. A secundo igitur articulo ad tertium accedamus dicentes, quod morbus iste vel novus est, aut vetustus. Si novus, facilius, si vetustus, difficilius est curatu. Recenti itaque morbo, habita prius notitia specifica ipsius viri menstrualis inficientis cognita, & complexione, ac dispositione ægrotantis, si plenitudo adsit, tollenda est, vel phlebotomia, vel pharmacis, ut necessarium judicaveris. & in his omnibus fiat ut *secundo tertio & quarto capitulis de curatione* dictum est. Deinde ægrotus unguatur, dicit Arnaldus, inter duos ignes, ab adjutoriis brachiorum usque ad manus, & à mediis coxis usque ad pedes, unctorque manibus calidis optime fricare debet, ut vis malagmatum imprimatur in membris. Id mane, & vespere fiat, ante prandium, & ante cœnam, & singulis diebus, donec dentes dolere cæperint, tunc cessandum ab unctione. Significatur enim quod virus ipsum menstruale, & humores ab eo infecti, tunc superiora petunt, ut per gingivas, & palatum expellantur. talis enim horum malagmatum est proprietas, ut dictum est. Caveat ægrotus hoc tempore à frigore, ut mulier in puerperio, ne frigus per poros apertos subintrans, lædat illos, neve malagmatum impediatur operatio. & sic stare debet in illis linteis quousque cesset fluxus phlegmatis per gingivas. Hoc tempore parum dormiat, immo procuret purgare totam illam materiam per sputum, sedens super lecto, vel inclinatus. Hoc etiam tempore ægrotus vino levi decenter diluto utatur, pulmento ex ca-

po, vel gallina illius anni nutriatur, quia hi ægrotantes mandere non possunt, & ut virtus, quæ tunc læditur, custodiat. Caveat, ne aliæ partes corporis ungantur, & semper ante unctionem stomachus oleo nardino, & mastichino calido ungatur, fasciaque circumdetur, argentum enim vivum, stomachum, & membra omnia principalia lædit. Ideirco hoc tempore commodum est interius, & exterius cordi adhibere fomenta. Si alvus astricta fuerit, suppositorio, vel lenitivo enemate utatur. Si fluxus phlegmatis per gingivas superflueret, auctore Arnaldo, accipiat *lutum armenum cum sanguine draconis, & cum succo plantaginis incorporetur, & fiant pilule, quas ægrotus in ore teneat*. Ad hoc etiam, valeret collatio oris ex decoctione rerum stipticarum. Quia tamen qui bene purgantur per sputum, optime curantur. Consulo ut talis opera omitatur, vel differatur. Morbo namque inveterato, sanguine, humoribusque crassis, durioribusque factis, ad unctionem festinare non oportet, quia id frustra fieret, & in ægrotantis perniciem, cujus tunc complexio, dispositioque perspicenda est. Quod si sanguis superet, fiat in omnibus ut in secundo capite de curatione dictum est. Quod si alii humores exsuperent, ut in pluribus evenit, digerantur, & minorative evacuentur juxta vires ægrotantis. Nec digestionem tantum per syrupos agere, sed & balneo humores digerere, & præparare corpus expedit, ut facilis fiat illorum competenti pharmaco educio, & id sæpius agas interposita membrorum confirmatione, optime semper regendo ægrotum diata resumptiva. Cum autem cacoehymicam substuleris dispositionem, quod ex vivo ægrotantis colore, corporis levitate, bonoque appetitu cognoscas, tunc ad unctionem accede modo supradicto. Nec id agas tempore brumali, nec in principio veris, quia ea pars anni ad hyemem spectat, sed in medio, vel in fine ejus, vel æstate ipsa. Aptius tamen tempus est ver. & hæc de tertio articulo dicta sufficiant. **Quantum** ad Quartum articulum, ad primum dicendum, negando majorem, ad probationem dicendum quod argentum vivum non est frigidum, immo calidum, ut patuit. Ad experientiam dicendum id secutum fuisse sua ipsius actuali frigiditate, & non complexionali. Ad aliud conceditur totum, & dicitur quod talia malagmata non debent exerceri in ipso initio morbi, ne materia retrocedat, & membra lædat interiora, sed prius illi pharmacis purgandi sunt, & si expediat, per phlebotomiam sanguinem oportet mittere, balneo etiam materia ad exteriora ducenda est, & minuenda. Deinceps unctio exercenda. Nec omnino ad appositum talis unctio ducit materiam, immo eam per palatum & gingivas potenter educit, per quam viam virus ipsum menstruale movetur, illud & destruit, ut supra monstratum est. Cutim etiam infectam, & partes ei vicinas mundat, & rectificat. Ad aliud negatur minor, immo talia malagmata podagræ conferunt. Ad Avicennam dicendum, quod fumus argenti vivi cum sublimatur propter fortem dissolutionem aliquando materias facit ipsas præcipitare ad nervos, & sic inducit paralytim, & tremorem, administratus vero in malagmatis, educit materias diversas per sputum, & potenter, ut experimento patet, & non lædit nervos, nec juncturas, immo dolores eorum tollit. Ad aliud negatur major, cum difficile sit invenire, quod ex omni parte profit, & nihil noceat. Talia autem ulcera non diu permanent, immo sedato fluxu materierum per gingivas sanantur. Vel aliter negatur minor, immo talia malagmata curant ulcera gutturis, columellæ, & palati, virus menstruale destruendo, & malam materiam ulcerantem præcipitando per gingivas, eamque per sputum educendo, nec foetorem oris inducunt, nisi per accidens, educendo humores corruptos per illa loca, quibus educitis foetor oris abjicitur.

CAP. VIII.

De Curatione morbi Gallici per remotionem accidentium, quæ unctionem comitantur.

Accidentia, quæ unctionem comitantur sunt, caloris extinctio, debilitas stomachi, oris foetor, & dentium commotio. Primo itaque accidenti hæc affer auxilia, ægrotum in balneum mitte, & cum aqua decoctionis *fumiterræ, acuti lapathi, salvia, rosmarini, foliorum lauri, cum lavari jube, & vino odorifero aqua admisto rosacea faciem abluere item & caput ex optimo lixivio, in quo decocta sint rosmarinus, salvia, rosa, sena, ac ligno aloës, musco, ambraque totum corpus, vestesque suffire*. hæc enim corroborant spiritus, & colorem efficiunt bonum. Pristinæ vires his auxiliis stomacho restituendæ sunt. Animadvertendum utrum bilis, an pituita stomachum repleat. Si bilis, & calor ejus hepatis adsit, eam vomitu in jejuniis excutere, prius ventrem inferiorem clysteri purgare, & rhabarbaro in parva dosi administrato alvum ducere, crebro ta-

men ei offerre triasantalou, & syrupum de cichoreo ex descriptione Galicini, syrupum & rosaceum, & rosaceam conseruam ægotanti ministrare convenit, hæc enim stomachum roborant, & hepatis calorem reprimunt. Sume rosam, coriandrum, absinthium, corallum, & spicam nardi, & ex his sacculum construe, quem stomacho extrinsecus applicabis. Hunc prius calefacito super tegula, vino aqua rosacea admisto aspersa. Ex oleo mastichino, rosaceo, cydoneorum, nardino stomachus etiam fovendus est. Quod si pituita stomachum repleverit, post cibum plurimum, præsertim incisivum, vomitu, navigatione, vel alio ingenio procurato, ut excutiat. Pilulas mastichinas ex descriptione Conciatoris, pariter & alcephanginas unam aut duas, vel tres vespere præbebis ægotanti ante cœnam, ut ejus dispositio tibi exigere videbitur. Mane vero mel rosatum, vel syrupum de absinthio, vel aromaticum rosatum ex descriptione Gabrielis ministrabis. Remedia etiam alia curativa exercebis, si ea probaveris necessaria, ea late scripta in libris medicorum tum antiquorum, tum modernorum reperies, illuc igitur recurrere molestum non sit. Fœtor oris, etsi pluribus de causis contingere possit, hoc tamen in morbo ut plurimum evenit propter gingivarum putredines ex defluxu materiæ corruptæ ad gingivas, cui etsi subveniatur phlebotomia, scarificatione, alvique ductione, quia tamen hæc ante unctionem peracta fuere, & unctio ipsa totum ab humoribus corruptis potenter corpus mundificat, eos per gingivas expellendo, & ut plurimum cessante tali fluxu hæc putredines seipsis curantur, ideo tali ab operatione ad tempus quiescendum censeo. Quod si insideant, significatur tunc corporis immundities, prodestque materiæ corruptæ in gingivis tunc pharmaca exhibere. Significatur etiam virus ipsum menstruale nondum esse destructum. Et hoc in casu non præter regulam arbitramur confirmata virtute, tales iterato ægotantes perungere, quod contulisse sæpissime non ignoramus. Deinde collutionibus utere, quas causæ accommodabis, contraria semper applicando. Commotio dentium in casu nostro, ut plurimum fit propter humiditatem relaxantem, cui supposita corporis mundificatione oris, stipticis collutionibus subveniendum est, cæterisque hujuscemodi auxiliis. Horum accidentium curationes exquisitas ferre superfluum duximus, quia his sæpissime non indigemus; quod si necessitas urgeat tales exercere curationes, non sit molestum ad volumina medicorum confugere.

CAP. IX.

De curatione morbi Gallici per correctionem accidentium, quæ hunc morbum sequuntur.

Accidentia, quæ hunc sequuntur morbum, duo posita fuere, primum fuit cutis defœdatio, alterum vero dolores in universo corpore. Sunt & alia accidentia, ut nodositates, & ulcera. Defœdationes, ut visum est, in ipso initio morbi in interiora pellendæ non sunt, immo balneo juvanda est natura, attrahendo ad partes cutaneas. Sed quia, ut in pluribus hæc in facie exoriuntur, mulieres, virosque deturpantes, ideo aquam constituimus, quæ tales fœdos emendat affectus, cujus receptio talis est. Sume succi plantaginis uncias tres, succi fumi terræ tantundem, succi endiviæ uncias quatuor, succi uvæ acerbæ uncias duas, aceti nigri unciam unam, cerussæ drachmas tres, ar-

genti sublimati drachmam unam, salis communis tantundem, succos depuratos reliquis misceto rebus, & in ampulla ad ignem bulliant ad consumptionem decimæ partis, qua crebro illine in facie quæ fuerint defœdationes. Dolores, etsi malagmatica præarrata curatione tollantur, nonnunquam tamen anni tempus, pariter & ægotantis dispositio, eam prohibent exerceri. Sed quia hoc in morbo dolores acerrimi noctu invalescere consueverunt, somnum auferentes, unde eorum vires dejiciuntur, hoc igitur in casu, in ipsis sedandis laborandum est, fovendo membra ipsa dolentia rebus anodynis, & oleo ejusdem virtutis eadem perungendo membra, & ad ultimum, magna cogente necessitate, ad narcotica devenire oportet, non exterius super membra dolentia ea applicare, sed interius, exhibendo de Philonio Romano in parva quantitate, puta drachmam mediam, vel drachmam unam ad summum. Nonnunquam etiam in capite dolores eveniunt acerrimi, die, noctuque ægrum quiescere non permittentes, quibus subveniendum est crebra humoris maligni evacuatione, in debili dosi pharacum exhibendo, præposita digestionem convenienti, & ægotantem balneare, & in balneo caput ejus ex alto embrocare ex decoctione rerum anodynarum, naribusque caputpurgium imponere, cujus receptio hæc est. Sume succi cucumeris agrestis uncias tres, succi iridis uncias duas, succi majoranæ tantundem, succi betæ uncias sex, bulliant, & depurentur, & colentur, & cum pluma naribus immittantur. Magnifice enim educit superfluitates ex capite, & id fiat singulo mane & vespere ante cœnam. Balneum, & embroca alternis exerceantur diebus, & ea die qua balneum non exercetur, clysterizetur ægotus decoctione capitatis vervecis, senæ, & agarici, adjecta uncia una hieræ picræ. Hoc quidem modo tales, nutu Dei, pelles dolores. Nodositates etsi optime per malagmata superius exposita dissolvantur, commodum tamen est ante unctionem membra ægotantia fovere, emplastrare, inungere, ac balneare, ministrando medicamenta mollificativa, ut duo resolutiva, ut unum, ut membra ipsa ægotantia aptius virtutes malagmatum suscipere valeant. Ulcera non solum in virga, verum etiam in universo corpore exoriuntur, & præsertim in morbo inveterato. Ulcera virgæ in initio morbi evenientia, qualiter curentur diximus, cum de curatione ageremus præservativa. Inveterata autem ulcera non tantum in virga, verum etiam in reliquis partibus corporis curatione ipsa malagmatica tolluntur. Quod si talem non admitterent curationem, tunc cauterium exercendum est actuale, id enim perfecte talia curat ulcera.

Malagma sanans morbum Gallicum.

Sume axungie porci libram unam, adipis vipere uncias tres, olei laurini uncias tres, argenti vivi extincti uncias quatuor & semis, lithargyri argentei & aurei ana uncias duas, mastichis, & thuris ana unciam unam & semis, terenda terantur subtiliter, & misceantur, & fiat malagma ad usum, quomodo dictum est. Quidam in curatione horum languentium, vice malagmatum suffitionibus ex cinabari, ex argento vivo, & sulphure constante, utuntur, & mirabilia quandoque operantur, sed malagmata salubriora sunt. Et hæc de morbo Gallico dicta sufficiant, ad laudem summi & æterni Dei, qui sit benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

JOANNIS BENEDICTI, Germani,

Artium & Medicinæ Doctoris,

DE

MORBO GALLICO
LIBELLUS.

CAP. I.

Quo ostenditur quid sit morbus Gallicus.

Tametsi hæc dispositio mala, quam Gallicum, aut sancti Mævi morbum nos appellamus, Severine Baner doctissime, non possit recte à quoquam capitulari, quum probabiliter loquendo nec divino Hippocrati, nec Galeno, nec Avicennæ, aliisve medicis antiquissimis cognita fuerit (alioqui nomen morbi proprium,

& capitulum sicut in cæteris morbis procul dubio posuissent.) Attamen apud Arabes ad capitulum Asaphati, cum quo habet affinitatem, & apud Græcos ad rubricam de Achorios, apud nostros ad capitulum scabiei juste reduci potest. Utcunque visa morbi, & accidentium suorum atrocitate, visa etiam Empiricorum indoctorum, & illiteratorum truculentia, impietateque, visa etiam scribentium varietate, non potui me continere, quin in hoc tractatulo ponerem modum non solum sanis ad præservandum utilissimum, verum etiam & curandis, & curatis gratissimum, quo quisque etiam mediocriter in arte nostra

stra edoctus omnes morbos vel incurabiles mirabiliter sanare poterit: Nec multum de nomine hujus morbi (ut celerius huic malo provideatur) curabimus secuti sententiam principis Abolai *prima primi. doct. vj. cap. v.* & Galeni *secundo therapeutica. cap. 7.* versus finem sic dicentis: *Sed quod semper dicimus sequentes divinum Platonem, contemnere quidem oportet nomina, non contemnere vero rerum doctrinam: nam hæc quidem ad salutem hominum proficit, sine qua ejus in perniciem res definit.* idem *i. prognosticorum: primo item de crisi:* quoniam non verbis aut vocibus, sed rerum essentiis, teste Arnaldo, ægritudines curantur. Vocetur ergo hæc dispositio morbus Gallicus, aut Neapolitanus: sit Elephantia, sit lepra aut ejus species, nihilominus est dispositio mala Epidemialis in membris corporis humani, & præsertim in Hepate, & venis existens, ex qua dolores & pustulæ tanquam accidentia per universum corpus concomitantur: dixi esse dispositionem malam utpote ægritudinalem læsivam operationum essentialiter proventu primo. Epidemiale utpote ex aëris mutatione ab influxu cælesti factam, pro quo intelligendo scias quod aër propter causas ab Hali abbate *quinto theoricæ* narratas potest tripliciter immutari: scilicet in qualitatibus, in substantia & natura propria, & utroque modo simul. In qualitatibus ut scilicet alteretur ad caliditatem, vel frigiditatem, humiditatem vel siccitatem, subtilitatem vel grossitiem, magis quam naturæ suæ conveniat: de qua immutatione intelligit Hippocrates *tertia particula aphorismorum Aphor. viij.* & in aliis plerisque ejusdem particulae aphorismis. Et Hali abbas *quinto theoricæ. cap. iij.* In substantia autem, & natura propria immutatur aër per corruptionem, ut scilicet ejus substantia convertatur ad malignitatem: etiam si non sit temperato humidior, nec calidior, nec frigidior, nec siccior, saltem notabiliter, & de hac intellexit princeps. *2. primi doc. 2. cap. 9.* In qualitatibus vero & substantia simul dicitur aër mutatus, quando ultra corruptionem ipsius in substantia, alterantur similiter ipsius manifestæ qualitates, de qua immutatione Hali abbas *quinto theoricæ. cap. xi.* mentionem fecit, cum dixit, porro aëris intemperantia in substantia est, si aër ipse in sua immutatur substantia & qualitate in corruptionem & putredinem, facitque in hominibus morbos & accidentia pessima. Epidemia igitur secundum Gentilem speculatorem *v. canon.* dicitur quando ex aëris immutatione ad corruptionem fit in pluribus hominibus determinatum genus ægritudinis subito irruentis, ut quando omnes fiunt phrenitici, aut tertianarii, aut fluxu ventris laborantes, ita quod in modico tempore in una domo sex interdum, aut novem, aut plures moriantur. Commentator autem Alexandrinus in *proæmio libri epidemiarum* morbos epidemicos vocat, qui fiunt ex immutatione aëris secundum qualitatem. Sicut anno 1423. dicunt astrorum periti ex conjunctione Saturni in capite Arietis in scorpione factam esse aëris immutationem secundum substantiam propter qualitatem occultam malam & venenosam, concurrente certa proportionem caliditatis & humiditatis præter naturam, quemadmodum ad alias occultas proprietates qualitatum primarum certa proportio requiritur, ut colligi potest ab Avicen. *2. primi. doc. 2. cap. 4.* ubi vult calidam, & humidam complexionem aëris putredini paratiorem. Endemia autem est quando ex aëris immutatione, quæ fit aut ratione loci habitabilis, aut ex diversitate & malitia terræ aut aquarum, fit in multis idem genus ægritudinis paulatim. Sicut in plerisque locis Striæ, & Pannoniæ præsertim prope Rivulam dominarum, seu novam civitatem, plurimi reperiuntur habentes botium gulæ. Et in Livonia plurimum nephritides & colicæ, apud Januenses catharri & tusses multiplicantur: Neapolitanis autem plurimis ob terræ humiditatem, & ejus austeritatem evenit podagra. *Pestis* vero secundum Hysidorum. *4. etymologiarum, est contagium quod cum unum apprehendit celeriter in multos transit:* dicta contagium à contingendo, quia quem tangit polluit, ex quibus dictis clare patet morbum Gallicum potius epidemicalem quam aliter esse appellandum. Et quia in regimine curativo, ex Rhafi *primo Continentis*, debet primo investigari causa, qua cognita cura est abscissio ejus, cum ista sit cura dependentis morbi, ut colligitur *tertio techni tex. 95.* ubi dicit Galen. quod oportet unamquamque causam abscindere prius, deinde venire ad eam, quæ facta est, discrasiam: vera namque cura est per remotionem causæ ut *16. tertii de cura colicæ:* hinc Galenus in *lib. de locis affec.* dicit, *Medice quid curas cum causam ægritudinis ignoras?* unde & *primo reg. acutorum* voluit prius intendendum esse ad ægritudinem cognoscendam, quæ stat in sua causa, & postea ad judicandum.

CAP. II.

De causa morbi Gallici.

Quia causæ primitivæ movent antecedentes, ideo primo ordiar à primitivis causis quæ multæ sunt hujus morbi. Quidam enim dicunt esse ultionem divinam ad delicta hominum puniendam, ut colligi potest per Avicennam *10. suo metaph. cap. 1.* ubi inquit, *intende ergo, & attende dispositionem istorum omnium, & crede quod dicitur de divinis flagellis, quæ descendunt super civitates flagitiosorum, & super homines injuriosos.* Et ideo qui ab hoc malo volunt præservari vivant sancte & precentur Deum, ut sit mens sana in corpore sano. Nonnulli (quia ex primo meteor. necesse est hunc mundum inferiorem superioribus lationibus esse contiguum, ut omnis virtus inde gubernetur) inter primitivas causas enumerant certos aspectus, vel constellationes superiorum corporum, facientes in terra evenire indispositionem, & intemperiem aëris in caliditate & humiditate cum qualitate occulta mala! quam induxerunt in corporibus humanis impressioni dispositis hunc prædictum morbum magis debilitantem nervos, & panniculos, quam alias partes, & magis partes ossibus propinquas quam cæteras partes propter ossium frigiditatem, unde hic morbus ut plurimum est cum doloribus, sive tales sint intensi, sive remissi. sed quia medicus ut medicus non multum curat de his causis (cum corpora supercælestia sint signa, & non causæ rerum, ut doctor sanctus *secunda secunda. q. x. art. ultimo*, & Archidiaconus in *canone, non licet. xxvi. q. v.*) sed potius considerat de causâ intrinseca corporali, ad cujus remotionem tollitur morbus, propterea coitus, tactus, oscula, lactis assumptio in pueris, conversatio cum infectis, ad hanc primitivam causam optimo quidem jure reducuntur. Antecedentes autem causæ hujus morbi, & suorum accidentium sunt quatuor humores, & ut verius dicam, omnis materia humoralis cujuscunque generis, dummodo sit mala, venenosa, acuta, corrosiva, & sanguini permixta, præsertim tamen sunt humores melancholici multiplicati in hepate & venis propter malam complexionem in ipsis impressam ab aëre mutata secundum substantiam, qui sua mala qualitate occulta, omnia membra corporis, præcipue hepar & venas, respicit, ea disponens ad humorum melancholicorum generationem, quare plures contra eam medicinas in cura dirigam. Multiplicatio autem melancholia in corpore ut habemus *prima primi doc. 4. cap. 2.* fit aut propter hepatis caliditatem fortem adurentem humores, aut propter splenis debilitatem quando virtus attractiva splenis in attrahendo & mundificando melancholiam à massa sanguinea est debilis, aut propter frigoris vehementiam congelantis, aut propter constrictionis perseverantiam, aut propter ægritudines, quæ multæ & prolixæ fuerunt, quare propter illud humores facti sunt cineres, unde subdit. Cum melancholia multiplicatur, & inter stomachum & hepar stat, sanguis & bonorum humorum generatio cum ea minoratur. Est enim humor sanus, ut primo *tract. canticorum cantic. 287.* cum hepar sanum fuerit: cum vero hepar fuerit discrasiatum, membra non proportionantur hepati, & ideo homo vel non vivit, vel cum malis dispositionibus, & detentionibus ægritudinum vivit, ut voluit Gentilis speculator *prima primi doc. 4. cap. de qualitate generationis humorum.* Et ideo non erit minimum in cura rectificatio hepatis, quam in fine quintæ intentionis docebo inferius. Conjuncta autem causa sunt humores jam prædicti, in materiam hujus morbi conversi propter malam affectionem in ipsis humoribus, propulsi ad musculos & panniculos & nervos & partes cutaneas. Non enim possunt ad corporis superficiem à debili virtute expelli, aut propter humorum ineptitudinem, aut propter pororum oppilationes aliquales, facientes malam complexionem diversam, aut solutionem fabricationis, aut utrunque. Et hinc elicitur modus curæ hujus morbi, cujus tota vis consistit in expulsiōe materierum à centro ad circumferentiam; quod est opus naturæ, quæ semper tentat sanguinis mundificationem; ut Galen. tradit in *libro de cholera nigra*, expellens quod pravum est, interdum ad ventrem & intestina, interdum ad superficiem, id enim quod subtile est per insensibilem transpirationem resolvitur, aut per sudores, id autem quod grossum deorsum propellitur, & nonnunquam carbonēs, si calida fuerit materia, aut caneros, si frigida, operatur: si mediocri mediocrem inter hæc causat morbum. Natura igitur cupida mundificationis sanguinis, & totius corporis, directa ab intelligentia, ut *12. metaph. commento 18. & 2. de Criticis. cap. ij.* transmittit ad superficiem exteriorem (quoquo modo potest) materiam nocuam, subtilem ad caput, ubi permiscetur cum phlegmate quo cerebrum abundat, & tandem aliqua pars descendit ad juncturas, ratione primi apparent pustulæ in facie, & capite, magis tamen in par-

te anteriore, quia humidior est posteriore, ut 2. *techni*, & 2. *complexionum*. Ratione secundi causatur dolor juncturarum, quia etiam pars subtilis aliqua cadit inter ossa & panniculos, hinc fit dolor extensus. Grossum autem ab hepate ad ejus emunctoria transmittit, itaque ad virgam, in qua ut plurimum hic morbus incipit aut propter caliditatem & humiditatem illius partis facile causantis putredinem, aut merito influxus caelestis, ut ajunt Astrologi, & hic relinquo speculationem docto lectori, cur interdum à naso incipiat, interdum à virga, nonnunquam à brachiis. Pars grossior tendit ad tibias, ubi nonnunquam guimata generantur, seu nodi duri, & difficilis resolutionis, qui si antiquantur, contrahunt saniem, & post hoc sua sponte rumpuntur, generantes ulcera difficillimae curationis, & cum corpori grosso opus sit via ampliori (quae cum sit necesse est causari continuitatis solutionem, & tanto majorem quanto meatus fuerint strictiores, aut membra sensibilia, ad quae grandis sequitur dolor, qui potius extensus quam frangitivus appellandus venit. Dicitur enim. 2. *primi* causam doloris extensivi esse ventositatem, aut humorem, qui nervum aut musculum extendit perinde ac si ipsum ad suas trahat extremitates.) Et ideo in hoc morbo conqueruntur dolorem esse in ossibus, cum tamen ossa non sentiant, quia cum ossa, & panniculi, & nervi sanguine melancholico nutriantur, qui postquam est mala qualitate affectus, non bene transmutatur in substantiam nutriti, ideo plurimae superfuitates accumulatur, quae inibi stantes sunt causa praefatorum dolorum. Qui plus in nocte molestant quam in die, plus hyeme quam aestate, quia in nocte calor naturalis fortis factus quaerit materiam morbi antecedentem digerere, & expellere, & sic eam in vapores multos convertit, qui ad locum doloris pervenientes, condensantur, & in naturam humoris resoluti convertuntur, & sic dolorem causant. Avicenna etiam 2. *quarti tractat.* 1. cap. iij. dicit aegritudines, & accidentia fortiora nocte quam die fieri, quia natura occupatur in digerendo materiam. Insuper, quia materia dolorum minus in nocte propter noctis frigiditatem & pororum clusiones respirat. Ad quod Luna, quae domina est humiditatum, plurimum cooperatur.

CAP. III.

De signis morbi Gallici.

Signum est sensibile, quod sensui se offerens in intellectu aliquid relinquit, signa ergo hunc morbum monstrantia in genere sunt nota ad visum & tactum, sicut nocumentum, seu corrosio in virga, ponderositas capitis, & colli, dolor in spatulis expansus usque ad juncturas, incipiendo à brachiis, deveniendo ad tibias, nonnunquam fit in musculis & lacertis & aliis nervis qui sunt in istis membris. Nocte augetur dolor hic & in die quiescit, cujus causam in fine superioris capitis scivisti. Signa autem causarum five materiarum distinctiva sumuntur ab exeuntibus, ut 2. *de crisi*, & *ratione caloris*, ut in *lib. de phlebot.* & ratione figurae pustularum, ut docuit in *com.* 16. *sextae particulae* ibi. Latæ pustulae incipientes. Sed ut signa ad manum absque multorum librorum revolutione habeas si à principio pustulae sunt rubrae parvae, & cum aliquali duritie, cum dolore paucio, materia harum erit sanguis adustus. Si pustulae sunt parvae tendentes cum rubore ad citrinitatem, & velociter exeuntes, & ulcerantes, facientes in cute asperitatem & dolorem fortem seu acutum, à cholera adusta proveniunt. Si pustulae fuerint latæ, ad albedinem tendentes, cum dolore extensivo, aut gravativo paulatim evenientes, à phlegmate fiunt: Quod si ista signa apparent & sunt cum notabili pruritu, & aliquali ardore, tunc à phlegmate falso permixto cum sanguine melancholico proveniunt, quod phlegma falsum plus adurit quam ferrum ignitum. Si sunt parvae duræ ad nigredinem tendentes cum privatione doloris, sunt à melancholia. Nihilominus quia raro reperitur humor solus peccans, teste Galeno. 2. *prognosticorum comment.* 38. *primo de accidente* & *morbo cap. ultimo: primo reg. acutorum.* & Avicenna 3. *quarti: cap. 1.* Ideo signa ista quandoque, immo ut plurimum, confunduntur propter diversorum humorum permixtionem. Quare opus erit signa in mente colligere, & ea ad invicem comparando deprehendere, quae magis dominantur, & tunc per eorum cognitionem humor non solum dominans, sed etiam subdominans comprehenduntur. Idem fiet de cognitione materiarum facientium dolores ex colore particulae dolorosae, & per cognitionem specierum doloris, & intensiorem, & remissionem eorum, & velocis & tardi eventus eorum, quemadmodum supra de pustulis dictum fuit, insuper à juvantibus & nocentibus.

De prognosticis.

Primum, haec passio est chronica, durans annos, cu-

A jus causa non solum est multitudo materiae, & grossities, sed & malitia & venenositas: quare bonum erit omni hebdomada partim digerere, partim evacuare aut miscere simul digestiva cum solutivis, non praetermittendo cordis confortationem. Ulterius collige materiam hujus morbi esse frigidam: ex *prima tertii de cura Hemispherae*: & ex Galeno, *commento.* 19. & *commento* 39. *secundae particulae*: ubi inquit, *morbi enim diuturni semper sunt frigidi.* Et quia omnis morbus frigidus aegre digeritur *commento* 34. *septimae particulae*: pluries ergo illum digerere oportet, ut praedixi.

Secundum, Senes difficiliter quam Juvenes curantur, quia in ipsis multum, ex sententia Rhasis, de humore falso generatur: In eis etiam est virtutis expulsiuae debilitas, & oppilatio pororum & materia grossa, & ideo Rex medicorum *prognosticorum* 2. dicit non esse possibile, illos, qui in aetate plus processere, magis salvari quam adulescentes, qui facilius curantur, caeteris paribus.

B Tertium, haec passio est contagiosa, transiens de homine in hominem: est enim species scabiei, quae est contagiosa, ut 2. *primi, doc. j. cap. viii. de dispositione aegritudinum*, & *problemate* 7. dicitur scabiem causari per modum leprae. Et ideo refert quod fumi putridi corrupti (sicut in phthisi & febre pestilentiali) ex scabie eleantur, & ex eadem mittitur humor grossus adhærens superficiei, cito evaporans, ideo maxime inficit ejus contactu, quare sicut videmus per experientiam, non modo per coitum contrahitur, sed & per vestem infecti, si quis eam suo applicuerit corpori. Et hinc erravit ille bonus magister dicens, hunc morbum solummodo esse contagiosum in principio, sed cum antiquatur tunc non esse amplius contagiosum, nec mihi id proposui ratione comprobare, cum experientia notum sit: dimittere enim sensum, & sequi rationem est debilitas intellectus. Possibile tamen est aliquod corpus etiam melancholicum inordinati regiminis vivens cum infectis non infici, aut propter suae compositionis densitatem, aut propter individualem proprietatem, aut propter scabiei diversitatem. Reperitur enim monstruositas in morbis, sicut in naturis ex 7. *Colliget.*

C Quartum, melancholici tales per aduflationem facti, sunt parati ad hunc morbum. Conversio enim in genere proportionali facilius est quam conversio in contrarium, ut 2. *primi*: & 2. *de generatione & corruptione* in habentibus symbolum facilius est transitus. Et actus activorum ut 2. *de anima*, sunt in patiente dispositi. Unde Galenus 2. *de differentiis febrium. Passuri*, inquit, *corporis dispositio est principalissima particula generationis aegritudinum.* Secundo Cholericis, Sanguinei minus, Phlegmatici adhuc minus sunt ad hunc morbum dispositi.

Quintum, haemorrhoides huic passioni accidentes, cum fluxu moderato, accelerant ejus curam: dicit enim Avic. 2. *primi: doc. 1. cap. 8.* ani venarum apertio omnibus confert melancholicis aegritudinibus. Idem 1. *tertiū cap. de melancholia.*

D Sextum, Corpus perfecte per pustulas hujus morbi purgatum, à lepra & cancro & similibus morbis non minus praeservatur quam per exitum variolarum, quemadmodum vidi accidere in Martino Saver, cui propter suspicionem leprae patria Schofhausen interdicta erat, qui Venetiis morbum hunc à scorto contraxerat, casuque in hospitium meum & curam veniens, perfecte sanitati restitutus, in patriam laetus concessit. Et hic volo esse absolutus à dubio, quo quaerunt utrum morbus iste sit curabilis necne: Dico quod morbo in principio existente facile, extra vero principium existente, quando tumores scilicet & gummata apparent, difficulter curatur. & ideo principiis obstat sero medicina paratur, dum mala per longas invaluerunt moras. Cur autem tempore isto non reperiuntur, diceret quis, gallicantes cum tam saevis accidentibus, sicut apparuerunt ante aliquot annos, & in morbi hujus principiis. Ratio est in promptu, quia homines nunc sibi melius cavent ab infectis, vel quia medici docti melius cognoscunt nunc causam morbi, & melius applicant remedia quam tempore antea. Cum enim scientiae crescant per additamenta, ab initio hujus morbi medici videntes esse totam massam sanguinariam corruptam & infectam praecipiebant phlebotomiam; quasi per totum tempus aegritudinis, nunc de hac, nunc de illa vena, unde ferme omnes suos patientes, tanquam propriis manibus interemerant, & plura nocumenta quam juvamenta sequuta sunt illorum phlebotomiam: ideo ego ea non utor nisi in principio ante apparitionem pustularum, & antequam materia sit egressa ad loca doloris, & ideo non quaeras, si phlebotomia competat in hoc morbo, an non.

CAP. IV.

De cura morbi Gallici.

Et ut facilius ad curam accedamus, eam per sequentes intentiones distribuendam proposui tanquam sufficientes ad curæ perfectionem, primo per lenitionem ventris; secundo per minorationem materiæ; tertio per digestionem; quarto per evacuationem ipsius; quinto per alterationem membrorum; sexto per confortationem eorundem; septimo per correctionem accidentium. Et quia debita sex rerum non naturalium administratio, non modo in præservando, sed etiam curando maximam habet efficaciam, ut colligi potest ex. 4. *primi cap. 1.* Amplius scire oportet quod non omnis complexionis malitia suo medicatur contrario ex alteratione & oppositione: immo multotiens sufficit multa regiminis bonitas. Et ante Avicennam Serapio vir summæ experientiæ & auctoritatis, à quo medicorum princeps multa accepit, & inseruit in suo libro tanquam probatissima, voluit 5. *præctica cap. secundo* errorem in sex rebus non naturalibus plus nocere, quam sit juvamentum medicinarum. Ideoque ab earum debita ordinatione incipiamus, & primo ab aëre sine quo non est possibile esse sanum, nec ægrum: ut 9. *de ingenio sanit.* & 12. *Continents* voluit Rhasis medicum de aëre habere magnam solertiam, & eam ob rem Hippocrates *primo prognosticorum* dixit esse quoddam cæleste, in quo medicus prævidere debet. cuius si tanta fuerit prudentia, mirabilis est, nimiumque stupenda. Sed quoniam omnis cura fit per contraria juxta sententiam principis Abolai. 4. *primi cap. 1.* & Galeni. 3. *techni tex. 85. commento item 56. septimæ particulæ.* Cum hic morbus sit siccus, quia ex humoribus frigidis & siccis, & per essentiam calidus quia adustivus. Ideo aër eligatur temperatus, parum per caliditatem & humiditatem ab æqualitate elevatus, ex quo temperatum naturam habet medii: medium autem respectu unius extremi suscipit naturam alterius: ideoque si fuerit temperatus, convenire poterit cuicunque materiæ peccanti, ut patet apud intelligentem. Eligatur ergo aër boni odoris & bene eventatus: poterit autem æstivo tempore præparari artificialiter, sternendo res boni odoris in loco suæ habitationis. In æstate eligat etiam montana, in hyeme autem plana loca, ut habeat aërem temperamento magis propinquum. Circa cibum & potum panis sit de simila, seu de purissima farina, non calidus, bene coctus, & fermentatus, non pluris trium dierum: diætâ autem tendat ad humidum, & non sit subtilis. In ægritudinibus enim chronicis plus de virtute solliciti sumus. 4. *primi cap. 1.* Et Hippocrates inquit *primo separatorem sermonum* quod tenues & certæ diætæ in diuturnis semper passionibus (& post Hippocratem Galenus *commento 50 secundi prognosticorum*) quando prolongatur infirmitas, tunc non fit securitas super virtutem, quin cadat, & devincatur in hoc spatio in quo recipit digestionem: errant ergo qui ordinant diætâ tenuissimam: vinum sit medii saporis, album, quia minus calidum, clarum, non dulce, non ponticum, debite cum aqua buglossæ, aut borraginis, aut aqua cocta permixtum, & hoc præsertim in declinatione. Et ideo si adsunt plures dolores potius vinum rubeum laudarem usque ad declinationem. Dicitur enim 2. *primi cap. de cura parælysis*, quod vinum materias in nervis penetrare facit, & plurimum quidem ipsius quandoque in corporibus eorum sit acetum, quod est nocentius nervis. Nec obstat dictum Rhasis. 7. *Continents*, quod vinum nutrit, digerit, confortat, & corrigit putrefactionem. Cerevisia autem, quæ versatur in partibus Germaniæ, in quam lupuli vis ingreditur, si est bene defæcata, mediocris substantiæ, non potest nisi laudari. Pragensis autem in Bohemia, & Suinicensis in Silesia, Pyontxoufzæ in Polonia, propter nimiam grossitatem non admittatur. Carnes sint ex pullis gallinarum abjectis collo & capite quia obsunt visui, ut Avenzoar *primo Theysir cap. de debilitate visus*, sint ex caponibus, hædis juvenibus, vitulis lactantibus: sint phasianorum, perdicum, avicularum parvarum, sicut carduelli, meruli, turdi, & potius sint elixæ quam assæ: assa enim acquiritur quandam crustam in superficie, sub qua continetur humiditas, in qua digerenda stomachus multum laborat: meliores sunt carnes domesticorum, plus de humiditate participant. Caro hircina, bovina, porcina, leporina, vaccina mala, grossum generans humorem, vitentur interiora omnium animalium, & proprie pulmo, cor, hepax, splen, intestina, renes, & testiculi, præter pullorum testiculos, & hepata, partes nervosæ & ossuosæ animalium dimittantur. Caveat accipere diversâ cibaria, aut potus diversos in eadem mensa, & indigestum super indigestum, & in hora non consueta, quia hæc prohibent bonam digestionem: corruptio autem digestionis est mater ægritudinum, & origo chronico-

A carum infirmitatum. 13. *tertiū cap. de corruptione digestionis.* Pisces sint petrosi, squamosi in aquis laudabilibus viventes, de ferculis laudatur brodetum factum ex ovibus & brodio pulli & pauco agrestæ & factum ex branca ursina. Pisanahordeacca cum lacte amygdalarum, & far est conveniens, panis & panata in brodio carniū prædictarum laudantur. De saporibus vinum granatorum mazorum, vinum cydoncorum, & sapor amygdalarum possent exhiberi, sed rarius. herbæ convenientes sunt, spinachia, betta, prima aqua suæ decoctionis abjecta, quæ deinde in brodio laudabilium carniū imponantur, & coquantur: melior tamen ex herbis est buglossa aut borago, quia gaudia semper agit. Legumina autem & lentes & phaseoli, oryza, fabæ, præter caules, & ciceres, vitentur, caseus similiter antiquus, & cætera lacticina fugiantur: attamen lac (nisi esset hepatis & stomachi ardor) propter conformitatem quam habet hic morbus cum lepra admitteretur: præsertim asinarum, & caprarum secundum modum quem dat Galenus. 7. *therapeutica.* Ova sorbilia, longa, parva, nova, aut in aqua decocta concedantur. Ex aromaticis macis potest concedi, & cinnamomum electissimum in parva quantitate: fructus, si qui exhibentur, sint sub prunis decocti, & sicut poma appia, muscata, myrobalana laudantur: ita mala Cydonea vituperantur; cum à tota proprietate habent præparare dolores arthriticos, ut Arnaldus & cæteri moderni asserunt: pruna Damascena, & Persica desiccata, avellana & amygdala concedantur. Somnus, quem natura adinvenit propter duos fines principaliter: primo ut animalis virtus & spiritus ei servientes qui resolvuntur per exercitia consequenter restaurentur, quod patet ex eo quia animales operationes & motus voluntarii tempore dormitionis naturalis auferuntur: licet pulsabilis virtus, & anhelitum complens, & nutriens à suis non desistant operationibus. Alter finis sonni est ut bona fiat ciborum digestio, & humorum æquatio propter caloris naturalis revocationem, quæ melior fit in somno quam in vigilia: ut 13. *tertiū de cura debilitatis stomachi.* Somnus inquam sit nocturnus, & ad minus septem horarum: meridianus autem perinde ac hostis vitetur: at si quis noctu dormire non potuisset, aut ex consuetudine illum haberet, eo in casu conceditur: ab assuetis enim non infertur passio. 4. *primi cap. 1.* multa alia & quidem pulcherrima de somno scire cupiens, legat. 3. *primi doc. 2. cap. de regimine somni & vigilia.* De motu: Motus sit temperatus, factus ante cibum, superfluitatibus primæ & secundæ digestionis: Exercitium enim temperatum, ut Averrois tradit. 7. *colliget*, conservandi sanitatem mirabilis causa existit: unde Galenus 2. *aphorismorum commento.* 38. dicit exercitium esse utile, quia commoveat naturalem calorem, & validas faciat, quæ in corpore sunt, virtutes naturales, animales, & vitales: & Fulgentius inquit. solus ab exercitio abstineat qui vult sanitatis gaudio carere. Immoderatum autem exercitium subtiliat humores, & ponit eos in motum: ideo præcipitantur ad nervos iam ex dolore debilitatos: satius tamen est, præsertim tempore acceptionis medicinarum, ad superfluum quietem quam motum declinare, quia tunc virtus totaliter est intenta ad morbi expulsionem. & hinc est quod Empirici ægros suos cogunt jacere multos dies in lecto. De animæ accidentibus vitet iram, furorem, sollicitudinem, & alias tristes animi passiones, quia exterminant & permutant corpora ab ea quæ secundum naturam est consistentia: ut 3. *techni tex. 34.* Et 2. *primi cap. 7.* Accidentia horribilia animæ digestionem fieri prohibent. Et proverbiorum 17. *ne videar legista:* Spiritus tristis exsiccat ossa: convenit autem lætari, gaudere, bene de salute sua sperare, & conversari cum delectabilibus amicis. Juxta illud Galeni in libello de ludo parvæ spheræ ad Epigenem: ubi ait quod multi ex perniciosissimis ægritudinibus liberati fuerunt gavisi solum: quare tu medice promittas ægro semper salutem, licet ipse desperet, complexio enim corporis animi affectui semper inhæret: ut Damascenus in *aphorismis*, & Commentator Alexandrinus *commento 38. libri epidemiarum:* Quamvis autem coitus apud plurimos communiretur in speciebus exercitii propter motum ad illud expellendum, quod est ut plurimum necessarium, & ab aliis fiat sermo sub evacuatione & inanitione, eo quod per ipsum evacuatur superfluitas ultimi alimenti utilis: tamen quia in coitu percipitur delectatio vehemens, conveniens visum est mihi de ipso sub accidentibus animæ tractare breviter tamen: cum enim sperma generetur ex claro & puro sanguine, quo principalia pascuntur membra, sit etiam complexionis calidæ & humidæ & ex meliori substantia eorum quæ sunt in corpore ut 5. *theorica cap. 36.* sitque omni spiritu vitali, animali, & naturali multum spirituosum ut 21. *tertiū* apparet, non est mirum si per ipsum in corpore vel robustissimo incredibilis sequatur debilitas quum effrenus est: quare coitus sit temperatus, celebrata prima & secunda digestionem, cum mediatur dispositio in dige-

digestione tertia, juxta documentum Abolai. 20. *terti* cap. de *horis coitus*. Hora vero usus est, ut Galenus ait. 3. *techni tex.* 36. quando perfecte medium fuerit earum quæ extrinsecus omnium circumstantiarum: neque super repletum corpus, nec indigens, nec super infrigidatum, nec super calefactum, aut exsiccatum, aut humectatum immoderate: si vero peccet aliquando, parvum esto peccatum: melius autem est calefacto magis quam infrigidato, & repleto magis quam inanito, & humectato magis quam exsiccato corpore uti venereis. Nec ab re hæc adduxi, quia sicut immoderatus coitus, ita ejus dimissio in assuetis interdum ad graves perducit ægitudines. ut Hali abbas. 5. *theorica: cap.* xxxvj. & Galenus, 6. *interiorum penultimo, & finali capitulis. De inanitione & repletione*: vitet multam cibi & potus repletionem: furgat ergo cum reliquiis famis à tabula, quot enim homines superflue se repleverunt, & suffocati interierunt? 3. *primi c. de regimine cibi & potus*: & Rhasis 25. *Continentis cap. primo*: Et assumat potum cibo proportionatum: ne cibus natet aut fluctuet in stomacho, hic autem essent multadicienda de ordine & tempore ciborum, tamen ea relinquo. Procurabit etiam æger ut naturales evacuationes sint secundum quod oportet, videlicet urinæ, menstruum, hæmorrhoidarum fluxus, munctiones per nares, & palatum cum quibus connumeratur ab Hali abbate. 5. *theorica: cap. i. balneum & coitus*: assuefaciendum est ergo corpus, ut prædictæ naturales evacuationes sint secundum naturalem cursum saltem arte, quod visus est Galenus *primo de differentiis febrium, cap. iiii.* sensisse, cum dicit: Quæcunque vero superfluitatibus erant plena, purgationibus sanabamus, oppilationes aperiebamus, & expurgabamus. Si vero fuerint ultra solitum, reprimantur: quia defectus & superabundantia ducunt ad easdem differentias, ex. 3. *techni*: Ventrem itaque teneat lubricum, juxta illud Hippocratis: *Corpora ubi quis vult purgare*: & illud Principis: *mollificare naturam antequam venter solvatur est competens regula, in qua existit securitas*. 4. *primi*: si non natura saltem arte, & hoc diebus interpositis faciendo clystere, licet ipsum Ultramontani abhorreant: cum tamen sit medicamen nobile ut. 4. *primi cap. proprio*, & Mesue dicit: *Non condemnes clysteria, sed fiducialiter in eis confide*: & paulo post. *Expecta majus juvamentum ex clysteribus veniendo*, ergo ad regimen medicinale dispositionis Gallicæ.

PRO prima intentione fiat hoc modo. Recipe foliorum malvarum, mercurialis, fumi terræ, ana ma. j. violarum ma. s. fiat decoctio de qua Recipe lib. i. s. olei violati unc. iij. sacchari rubei unc. j. vitellum. i. ovi: salis communis triti. drach. i. s. & interdum unc. j. cassiæ, aut unc. s. electuarii lenitivi: fiat clyster, qui stomacho jejuno imponatur. Lenitivum per os fiat bolus cum saccharo ex unc. j. cassiæ tractæ: & unc. s. electuarii lenitivi, assumendo ipsum per horam ante prandium. Aut distemperentur ista cum aqua lupulorum, aut fumi terræ, aut decoctione communi: sed si quis abhorreret cassiam, detur de diaprunis, non scilicet in eadem dosi. divitibus detur unc. j. diamarnæ. Et si uteretur vomitu bis in mense una die post aliam (nisi sint quæ prohibeant) & proprie post & ante cibum, si vomitus ei fuerit facilis, erit summi juvamenti: cum sit thesaurus in præservando à doloribus ut colligitur. 2. & 22. *terti*: & 4. *primi cap. de vomitu*. de ægitudinibus dignioribus ut in eis fiat vomitus, sunt chronicæ, ut hydrops, epilepsia, melancholia, lepra.

Pro secunda intentione, quæ est materiæ minoratio. Recipe electuarii lenitivi unc. j. confectiois hamech, præsertim in materia melancholica adusta: aut electuarii Indi majoris. unc. j. s. sacchari fini. q. s. fiat bolus, & assumatur in mane: aut dissolvantur in decoctione florum & fructuum q. s. cui adde folliculorum senæ, epithymi ana drach. j. si vero in forma pillulari malueris. Recipe pillularum de fumo terræ, fœtidarum ana drach. j. & fiant pillule numero v. cum melle rosato & dentur post cœnam. & in doloribus utaris pilulis de hermodactylis & aureis, siue sint descriptionis Mesuæ, siue Nicolai. Pillule etiam helleboricæ positæ à Mesue in cap. de elleboro sunt ultimæ in hoc morbo. Divertatur post hoc materia cum provocatione hæmorrhoidum, & erit præsentissimum remedium huic dispositioni & similibus, ut supra in prognostico quinto auctoritate Principis.

Pro tertia intentione: digeratur deinde materia cum digestivis infraposis, aut altero ipsorum secundum quod videbitur materiæ peccanti magis proportionari, juxta sententiam senis Hippocratis: *Digesta medicari & movere non cruda*: & 4. *primi cap. iv.* antequam fiat ventris solutio aut vomitus, præmittenda est humoris subtiliatio, qui evacuandus est, & amplificatio canalium, & ipsorum apertio: quoniam hoc est ex eo quod corpus à pœna securum reddit. fit ergo sic. Recipe syrupi de fumo terræ, de buglossa simplicis, geneneliabin cum saccharo ana unc. j. aquarum endiviæ, lupulorum, cichorei ana unc.

A j. & continuatur per v. dies: aut per tot donec videbis digestionem materiæ. quod scies ex colore & substantia urinæ, & ab hypostasi laudabili: deinde exhibeatur solutivum infra ponendum: postea iterum redeas ad alium syrupum v. g. Recipe syrupum de stachade scilicet unc. j. de fumo terræ unc. s. aquarum boraginis, lupulorum, cichorei, aut endiviæ ana unc. j. tamen aqua cichorei magis est aperitiva quam endiviæ. Continuando per sex aut septem dies. Tandem iterum detur solutivum. Deinde redeas ad syrupum fortiolem, ut puta de epithymo cum aquis fœniculi, & petroselini: & sic procedendum est per quatuor, aut quinque dies digerendo, postea evacuando, tandem confortando, & iterum biduum quiescendum. Considera etiam si materia faciens dolorem est subtilis valde aut grossa: secundum hoc enim variabis syrupum. Ego sum solitus exhibere de epithymi decoctione posita à Mesue in Antidotario gratia exempli unc. ij. cum totidem unc. aquæ cichorei, aut buglossæ. Et pro arcano in dispositione hac cum ulceribus teneo exhibitionem mixturæ ad vulnera sananda divi Mesue, dando unc. iij. cum unc. j. s. infusionis hellebori, est enim res mirabilis. Ne autem patienti ex assumptione assidua syruporum facerem fastidium, exhibeo per aliquot dies aquas aut decoctiones ad propositum servientes cum saccharo. Et quia hic morbus adeo protervus est, ut intus duntaxat exhibita medicina nequaquam naturæ obediat. Ideo operæ pretium est, inventionem nova, applicatione videlicet medicaminum ab extra ipsum aggredi: ex quo digestio non solum fit cum digestivis intra assumptis: sed etiam cum unctionibus, embrochis, & emplastris digestivis extra apposis: ut colligi potest prima *terti in aureo illo cap. Cum materiam evacuare voluerimus*: & à Gilberto in *cura tertianæ compositæ*. Accipiat ergo æger prima & secunda die syrupum: tertia autem die quando vadit patiens dormitum unguento infra ponendo inungat (leniter & parum de eo apponendo) omnes partes domesticas tibiæ, & brachiorum, & plantas pedum, & palmas, seu volam manuum. Et de mane syrupum suum accipiat, ubi vero sexta die sint accepti sex syrupi & etiam unctiones ordinatæ non prætermittæ: tunc dabis solutivam medicinam ea intentione, ut materia, quæ deberet pelli ad os, ne fiat nocumentum in ore, per loca inferiora ducatur. In diebus autem sequentibus medicinæ exhibitionem idem fac, fortificando digestivum, & etiam unctionem, plus de arg. viv. & theriaca ponendo. Adverte tamen in hoc dictum Mesuæ cap. de pleurexi auctoritate Alexandri: oportet autem metiri medicamina secundum mensuram virtutis cujuslibet: teneris enim corporibus debiliora, duris autem fortiora adhibenda sunt medicamina: quare in debilibus, & fortibus oportet ut vires consideres. Unguentum autem taliter ordinetur. Recipe butyri. unc. iij. axungie porci mediæ inter recentem, & antiquam lib. j. theriacæ bonæ unc. j. s. mibridatii unc. j. arg. vivi unc. ij. s. lithargyri auri, salis communis ana. unc. j. fiat unguentum ex istis: incorporando tantum de aqua scabiosæ & fumi terræ quantum potest incorporari: hæc enim est medicina hujus morbi secretissima, & perfectissima extra applicanda. Conciliator enim allegans in quadam differentia Avenzoar de mente Hermetis dicit in vegetabilibus & mineralibus esse tantas virtutes, quas si homo sciret, operaretur id quod per artem magicam operaretur: omnia autem metalla sunt (ut Raymundus habet in *theorica testamenti. cap. lxij.*) ab arg. viv. creata: & cum illo omnia resolvuntur, & in sulphur convertuntur. Ergo non mirabere de natura sua, & mirabilibus operationibus quas facit positum in unctionibus. Clamabunt forte perisse pudorem, si dixerò quod morbus Gallicus habet canonicè curari unctionibus, præmissis universalibus digestivis, & evacuativis prius: clament dummodo habeam pro me auctoritates & rationes, & præsertim Hippocratis: ad ultimas ægitudines ultimæ curationes ad perfectionem sunt potentes: forti enim infirmitati fortis medicina occurrere debet 16. *quarta particula*: & vij. de ingenio sanitatis cap. xv. quia forte agens idem faciet parvo tempore quod debile in multo, ut. 4. de simplici medicina. Et in ægitudinibus timorosis à forti medicamine primo incipere debemus. 4. *primi cap. ij.* Nonne est hæc ægritudo fortis? nonne timorosa? quæ nasum interdum, interdum oculos corrodit, & instrumenta gignendi penitus absumit, & vitam ærumnosam facit? ut homines eo infecti potius mori quam sic flebiliter vivere desiderent. Si non es contentus istis auctoritatibus nobilissimorum & primorum medicorum, legas Albucasim in c. *scrophularum*: Avicennam de cura scabiei: Arnaldum de Villa nova cap. de scabie: Nicolum Florentinum cap. eodem in medio capituli. Guidonem eodem, & de malo mortuo. Theodoricum de malo mortuo, Rogerium cap. eodem: Rolandum in primo c. xv. de rufa capitis. Etiam divus Mesue, pater veritatis, cap. de asafati: & cap. ultimo de unguentis ad scabiem, in unguento de Cerussa & unguento alferiscen posuit argentum vi-

vivum. Et si interdum malus effectus præfatas unctiones mercuriales sequatur, hoc fit errore Empiricorum, & præsertim alchimistarum, qui postquam omnibus absumptis non inveniunt lapideum philosophorum, nec restat quo fornaculam instruant, profitentur medendi artem, juxta illud protritum, *omnis alchimista aut medicus aut saponista*: & totum corpus vel cervicem perungunt. Ignorantes quod est super venenum perniciosum, & ignorantes læsionem quam faciunt possidere membra, quæ sunt mineræ virtutum cum ipsis virtutibus, & ignorantes quod minima læsio in principali, facit magnam læsionem in toto, ex 13. *therapeutica cap. xviii. & 7. & 4. colliget. de cura hepatis*. Ideoque Avicenna 7. *quarti, cap. vii. de cura scabiei*. Et elonga, inquit, illud in quo ponitur arg. viv. extinctum quantum poteris à partibus stomachi, & membrorum nobilium. Ego autem magnatibus, & divitibus qui abhorrent unctiones, exhibeo syrupum de pomis compositum Mesuæ factum meo modo, cum quo compleo totam curam. & non vidi rem mirabiliorem. liberat enim à pustulis, & scabie, & à doloribus in paucis diebus. & ideo in eo, quia non me fallit, plurimum confido, & multos perfecte non modo Romæ, verumetiam Venetiis curavi etiam à gummis absque unctionibus, sed tota ejus vis consistit in debita ordinatione, quæ alia est pro scabie, alia pro nodis, alia etiam pro doloribus, & debet aromatizari cum ambra. Alter huic non inferior quo sæpe usus sum, est talis. Recipe polypodii quercini recentis lib. ij. folliculorum senæ unc. j. s. pulpæ myrobalanorum chebulorum, indorum, ana unc. s. liqueritiæ rasæ unc. j. granorum sebesten numero xx. prunorum damascenorum xv. passularum enucleatarum unc. ij. Rhapontici electi drach. x. aut loco ejus accipe de Rha Lithuanico, (radice inquam, tempore invictissimi Sigismundi Regis Poloniæ in montibus Lithuanie reperta, quæ solvit, & evacuat citra molestiam choleram & phlegma) Tamarindorum unc. ij. sem. acetosæ scrupul. iij. Epithymi unc. j. florum boraginis, buglossæ, lupulorum ana man. s. Incidantur incidenda, & contundenda contundantur grosso modo, & infundantur per totam noctem in lib. xii. aquæ fontis, & ebulliant ad duarum partium consumptionem, & coletur, & fortiter exprimitur. Deinde Recipe decoctionis superscriptæ lib. ij. succi fumi terræ depurati, succi lupulorum depurati, succi scabiosæ depurati ana lib. i. s. & cum saccharo finissimo q. s. fiat syrupus spissus bene coctus secundum artem, & aromatizetur cum spica, & pauco moschi, & cinnamomo. Dosis est usque ad unc. v. secundum æstimationem medici: melior enim medicorum est cujus æstimatio artificialis (ut inquit Haly rodoan. 3. *techni*) est veritati vicinior: & idem sensit Avicen. 4. *primi cap. per. paragrapho illo*: & oportet ut habeat mensurationis fortitudinem: debet autem uti isto syrupo tempore extenso diebus interpolatis: etiam poterit confici solum medietas hujus compositionis, & hucusque de tertia intentione.

Pro quarta intentione, quæ erit materiæ digestæ evacuationio. Et primo in forma potabili pro pauperibus: Recipe decoctionis communis cui folliculorum senæ, epithymi, stechados arabicæ, florum nenupharis addantur ana drach. j. q. s. ad dissolvendum electuarii lenitivi drach. v. diaphœniconis drach. j. s. electuarii succi rosarum drach. j. confectiois hamech drach. ij. fiat potus, & dulcoretur cum unc. s. syrupi violati. aut si non potest expendere, distemperentur prædicta cum aquis buglossæ, & fumi terræ q. s. Pro divitibus vero Recipe florum boraginis, buglossæ, violarum, epithymi ana scrup. s. myrobalanorum citrinorum, & nigrorum, senæ ana drach. j. polypodii quercini drach. s. bulliant in aqua buglossæ, & scabiosæ ana q. s. fiat decoctio secundum artem: de qua Recipe unc. ij. in qua infundantur rhabarbari electi drach. j. spicæ gra. ij. Agarici trochiscati scrup. ij. stent per octo horas in infusione, tandem fiat expressio, cui addantur infrascripta: Recipe electuarii de cassia drach. vj. electuarii Indi, confectiois hamech ana drach. j. s. misce, & fiat potus, quem accipiat summo mane, tardando cibum ad minus per quinque horas: In materia autem grossiore poteris addere diasenæ, aut electuarium de epithymo, aut quod Venetiis servatur de sebesten completum secundum materiæ exigentiam, & virtutis tenorem. In omni enim purgatione virtus consideretur, & sic tandem abundantia pro tolerantia purgetur, quod si virtus defece-rit, oportet ut pharmacum cohibeatur, etsi non tota exierit abundantia. Deinde si bene operata fuerit medicina, assumantur pro laxativo unc. iij. brodii pulli juvenis macri cum saccharo: deponet enim medicinam, & fortificabit ejus vigorem, quemadmodum colligere potes. 16. *tertii de cura fluxus a medicina facti*: quamvis ibi loquatur de aqua calida, tamen brodium pulli habet proprietates æquandi humores, ut 3. *primi cap. de regimine cibi & potus*: Aliam autem utilitatem laxativi fumes ex secundo reg. *acutorum, comment. xij. ubi Galenus dicit hæc verba*:

*Naturæ medicinarum solutivarum sunt contraria corporibus, quæ ipsæ solvant, & sunt universaliter interimentes & pernecantes ea, quia cum transeunt per partes pectoris, & meri, derelinquunt in eis malam qualitatem, quæ nocet nocumento magno, quare jussit Hippocrates ut post pharmacum exhibeatur aqua hordei, ut alteret, abstergat, & educat. Omne enim laxativum secundum se est cal. & siccum: comment. xxiiij. primæ particule. q. 4. primi cap. iij. In defectu autem brodii pulli accipere potes aquæ hordei unc. iij. sacchari pulverizati unius coctæ unc. j. misce & detur ut supra. & maxime convenit hoc laxativum, quando exhibetur medicina scammonæata, aut turbiti aut agaricus, aliæve medicinæ fortes; sed si exhiberetur rhabarbarum solum, aut myrobalani, aut cassia sola, non est necessitas istius laxativi: super quo dormiat, & cum à somno expergefactus fuerit fiat enema laxativum ex brodio pulli, sale, vitello ovi, & unc. s. sacchari rubei, aut melle rosato col. unc. ij. & oleo violato ad abstergendum materierum reliquias à medicina relictas: ut 4. *primi cap. de enematis* Princeps voluit.*

Intentio quinta: quæ die sequenti post purgationem omnibus videlicet sex diebus reiteranda est, fiat cum balneatione aquæ dulcis, in qua bulliant herbæ infra positæ, aut similes: fumus terræ, lapathum acutum, bismalva, chamomilla, melilotum, rosæ, violæ: ad hoc sequetur humectatio, quæ maxime in hoc morbo requisita est, & cum sudare inceperit des unc. iij. aquæ infra descriptæ cum unc. ij. aquæ melissæ. Aqua theriacalis. Recipe radicem dictamni, betonicæ ana unc. j. altheæ, enule, scabiosæ, fumi terræ, lupulorum, lapathi ana lib. s. tormentillæ unc. j. incidantur minutim, & ponantur in lib. iij. vini malvatici ad remolliendum per diem & noctem unam: postea addatur theriaca veteris xij. aut xj. annorum unc. j. s. ponatur ad alembicum, & distilletur aqua quæ obtinet in hoc morbo principatum inter intrinsecus juvenia. Nam theriaca & mithridatium conferunt ad omnes ægitudines nervorum, ut est sententia Galeni, & conferunt in omni tempore ægitudinis, & in principio ante purgationem, quia digerunt, & subtiliant materiam, & permutant malitiam complexionis frigidæ, & conferunt post purgationem; quia residuum materiæ resolvunt, & nervos confortant

Sexta intentio est confortare cor: primus enim occursum omnium accidentium occurrentium corpori, ut Mesuæ tradit de rectificatione medicinarum canone ij. est ad cor, tanquam ad basim vitæ: ideo confortetur in omni evacuatione, cum omnia membra permaneant per moderantiam complexionis cordis, ut 5. *interiorum*: In quo ultima elaboratione sanguis elaboratur, & sine cujus influxu cætera membra in operationes exire nequeunt: ut à Conciliatore *differentia*. 139. in tertio dicendorum colligitur. Et quia hæc ægritudo dependet à materia melancholica principiis vitæ contraria, ideo thesaurus curæ erit confortare cor, cum rebus cordialibus generantibus in eo mineram gaudii, & cum administratione omnium quæ ad gaudium pertinent. De confortantibus autem cor mihi expertis est letificans quod ponit Guilielmus Placentinus in sua Guillelmia, & Electuarium Gentilis descriptum ab eo in secunda particula sui tractatus de corde: quod potest exhiberi in omni ætate, & omni tempore: clarificant enim mirabiliter spiritus & sanguinem, & restaurant confortando omnia nutritiva membra: assumendo de altero eorum unc. j. sacchari violati buglossati ana unc. j. s. seminum citri unc. s. smaragdi scrup. j. & cum syrupo de pomis fiat mixtura, de qua cochlear unum sumatur per iij. horas ante prandium: bibendo desuper parum vini albi odoriferi cum aqua rosata, aut melissæ temperati. Sed quoniam ista electuaria non sunt pro pauperibus, ut & illorum salutem consulamus Recipe diamoschi dulcis drach. vj. Electuarii regum drach. i. Conservæ buglossæ, boraginis ana unc. j. & cum syrupo acetositis citri aut de pomis fiat electuarium. Potest etiam fieri tale conditum, Recipe diaboraginis, diabuglossati, Conservæ rosarum ana unc. j. syrupi de succo boraginis, de succo fumi terræ, de pomis ana unc. j. s. Confectionis hamech. unc. j. electuarii Indi majoris drach. iij. myrobalanorum Indorum pulverizatorum, & infusorum per noctem cum pauco aquæ lupulorum drach. iij. misce & fiat conditum. Ad eandem intentionem possunt fieri sacculi, & ephitemata cordialia, quæ hic non pono, brevis enim esse volo, quod si fuerit valde debilis fiat confectio restaurativa. Recipe pulpa perdicis unc. j. amygdalarum dul. unc. iij. avellandarum, pistachiorum præparatorum ana unc. j. sacchari finissimi unc. ix. dissolvatur saccharum in aqua rosata & fiat confectio solida in morsellis, & deaurantur. Sed quia interdum propter ulcerationem gingivarum non possunt os aperire, nec recipere quicquam duri, ideo pro talibus fiat pasta regalis, talis. Recipe carniæ caponis bene coctarum unc. vj. carniæ perdicum coctarum unc. iij. pas-

sularum, pistachiorum, amygdalarum mundatarum, pinearum collectarum in aqua tepida ana unc. ij. pulverum diatragacanthi frigidi, cinnamomi electissimi ana drach. ij. sacchari finissimi dissoluti in aqua florum violarum. q. s. fiat pasta, & reponatur in vase vitreo, de qua capiat per horam ante cibum cochlear unum. Et quia oportet corrumpere malam hepatis dispositionem in hepate & venis impressam, & mundificare ipsum ab omni virulentia in ipso existente, & confortare ipsum ut laudabiles generet humores, pro hoc fiat electuarium istud. Recipe cinnamomi electi, cassie lignee ana scrup. s. rosarum rub. scrup. iij. croci gr. iij. balustiarum sylvestrium scrup. j. santali rub. drach. ij. boli arm. seminis citri ana drach. s. spodii de canna drach. j. margaritarum, corallorum rub. ana scrup. ij. passularum cum arillis non bene maturarum unc. j. s. conservae rosarum antiquae unc. iij. & cum syrupo rosato fiat mixtura, dosis vero sit cochlear unum in mane. Bartholomaeus vero Montagnana junior, doctor certe nunquam sat laudatus, utitur ad eandem intentionem sequenti mixtura. Recipe electuarii regum unc. j. sed ponit loco pinearum in hujus descriptione avellanas: mithridatii electi drach. s. boli armenae, seminis citri ana drach. i. conservae cydoneorum unc. j. & cum miva cydon. syr. de endivia fiat mixtura, & dosis est ut praecedentis mixturae.

Quantum ad septimam intentionem: quia accidens sequitur morbum ut umbra corpus ex primo de accidenti & morbo, erit accidentium quoque instituenda correctio: & in primis pro doloribus fiat hoc electuarium, expertum ex inventione Dominici de Raygosa, discipuli Conciliatoris, Recipe juniperi, piperis longi, anisi ana scrup. i. ambrae scrup. s. pulpae cassiae unc. ij. turbit, euphorbii ana drach. iij. hermodactylorum unc. j. sacchari rosati unc. j. s. cinnamomi drach. i. coaguli haedi drach. j. s. omnia simul misce in forma electuarii: dosis est a drach. j. ad ij. in dolore juncturarum, & etiam colico dolore mirabiliter valens. Quod si bene ingredientia conspexeris, dices hoc electuarium habere proprietatem singularem evacuandi materias mixtas dolorem causantes: hermodactyli enim cal. & sic. in principio secundi, conferunt juncturarum passionibus, quia materiam phlegmaticam grossam de eis evacuant, & constringunt vias illas ne recipiant, & sunt medicina magna arthritidis & podagrae, sed nocent stomacho: ex 22. tertii, cap. viij. piper autem & zinziber corrigunt ejus nocummentum. Juniperi natura calida est & subtiliativa carminativa cum aliquali stipticitate: Piper calcfacit nervos & lacertos: nec est in hoc aliud ei par. Anisum calidum in secundo, ficcum in tertio est aperitivum cum aliquali stipticitate, & sedativum doloris, & ventositatum resolutivum. Ambra quae calida & sicca est ratione suae calefactionis, sicut cerebro, & ita nervis confert. Cassia fistula est lenitiva, stomachi mundificativa, & cholerae & phlegmatis eductiva sine nocummento. Turbit enim in tertio calidum, in rei veritate educit de phlegmate quod subtile est tantum, confortatum vero cum zinzibere proprie educit humores phlegmaticos grossos viscosos, & crudum chymum a remotis, & a juncturis proprie. Euphorbium est gummi calidum & ficcum in quarto, solutione educens phlegma viscosum, & grossum a locis profundis corporis, mundificans vacuitatem juncturarum ab humoribus grossis difficilis eradicationis, nec est ei res similis ad hoc: ponuntur autem hic plura evacuantia phlegma, quia ejus excrecentia in corpore est super utranque choleram: ut Mesue in canonibus universalibus voluit. Postea utaris sedativo isto doloris a causa calida provenientis. Recipe pinguedinis pulli & anatis, butyri, adipis porci recentium, cere albae ana unc. s. olei chamomelini, anethini, amygdalarum dulc. ana unc. s. mucilaginis albae & seminis lini, & foenu graeci ana unc. ij. misce, & fiat unguentum quo locus dolens inungatur calide. In frigida autem causa Recipe succi radicum urticae, succi radicum ebuli, succi herbae gratiae dei ana lib. s. axungiae catti, ursi, aut vulpis, aut porcinae, unc. vij. cere rubrae unc. iij. misce & fiat unguentum quod interdum etiam tumorem removet. Aut Recipe radicum cucumeris asinini & hyoscyami per longum divisa ana lib. iij. olei communis antiquissimi lib. xij. lumbricorum terrae numero centum in vino suffocatorum, & lorum, vini rubei libr. 5. coquantur haec omnia ad vini consumptionem, & quartae partis olei, coletur, & servetur usui, cum quo actu calido loca dolentia inungantur ante prandium & coenam, est enim expertum. Pro pustulis a principio usque ad finem communiter utuntur unguento magistrali de olibano, quod facit cito cadere pustulas. Recipe resinae munde unc. iij. cerussae drach. vj. aluminis usti, argenti vivi extincti, lithargyri ana drach. ij. thuris albi unc. j. cum oleo communi fiat unguentum: poteris addere unc. s. succi arantii, aut lapathi acuti, aut parum aceti: Aut Recipe thuris, mastichis ana drach. j. argenti sublimati scrup. j. aluminis rochae drach.

A ij. medullae panis in quantitate duarum nucum, bulliant omnia simul in s. q. aquae ad tertiae partis consumptionem, & coletur: serva, & in necessitate balnea locum. Pro fistulis & malignis ulceribus aqua. Recipe nucis moschatae, caryophyllorum, cubebae, cinnamomi, zinziberis, cardamomi, galangae, macis, piperis longi, spicae nardi ana drach. ij. sint omnia electa, simul contrita: postea ponantur in lib. ij. aquae rutae electae, & stent in infusione dictae aquae tribus diebus, postea pone in alembicum, & distillantur, & utere ubi oportet: prima autem aqua est melior quam servabis: alia autem quae circa finem distillationis egreditur, parum valet: differentiam scies ex gustu, quia ultima est insipida. Ad idem Recipe succi salviae. unc. s. succi chelidonii unc. j. succi asphodelorum unc. ij. succi agrimoniae unc. iij. sublimati drach. ij. salis armoniaci, salis communis ana drach. iij. floris aris, aluminis rochae ana drach. j. s. aquae vitae electae drach. x. bulliant simul ad consumptionem medietatis succorum, & aqua postea utere, quia omnem fistulam interficit. Cognosces autem fistulam esse interfectam per remotionem callositatis, per praesentiam bonae saniei, per regenerationem bonae carnositatis. Contra Cancrum: B Recipe pulveris cancerorum exsiccatorum in furno, & super ponantur cancro, deinde hoc unguentum: Recipe galbani, resinae albae, terebinthinae, diachylonis albi, cere ana unc. j. thuris unc. s. olei communis unc. iij. fiat unguentum. Si autem cancer esset occultus, aquam distillationis cancerorum infunde. Pro nodis seu gummi, quae interdum in hoc morbo in tibiis, brachiis, fronte, aut aliis partibus corporis remanent, & ad tantam duritiem deveniunt, ut videantur quidam lapis, cum dolore tamen remisso, & cum colore livido; si fuerit nodorum materia melancholica grossa, & interdum cum colore non variato a colore particulae saniae (quod materiam phlegmaticam grossam arguit cum humore melancholico permixtam, remittentem humoris melancholici nigredinem) quamvis possint curari, aut per viam putrefactionis, aut per viam incisionis, tamen incolumior modus non relinquens vestigia, est per viam dissolutionis, quae fit partim mollificantibus, partim solventibus: Quod ingenium curandi trahi potest ex tertia quarti cap. de apostematibus duris: quorum curatio completur cum lenificatione per tres dies: deinde per tres alios videlicet dies cum resolutione annexa lenitati: & iterum redeundo ad lenificativa, & sic pluries faciendum. Illud autem quod resolvit, & exsiccat admodum non convenit, quia id perducit ad lapideitatem propter exsiccationem grossi, & resolutionem subtilis. Et hoc idem videtur aliquantulum dicere 18. tertii cap. de cura apostematis duri in renibus. idem dicit. 4. primi cap. de apostematibus, quare recurras ad Avicennam, ne sis prolixior, exempli causa Recipe mucilaginis seminis lini & albae ana drach. ij. olei de spica, amygdalarum, chamomelini ana unc. s. butyri unc. j. pinguedinis ursi unc. s. gummi arabici, tragacanthi ana drach. j. cum cera fiat unguentum partim resolutivum partim mollificativum. Sed quia experta medicina melior est non experta ut 5. canonis, tracta. 1. ideo nota bene sequens Cerotum. Recipe olei chamomelini, anethini, de spica, de lilio ana, unc. j. olei de croco unc. s. pinguedinis porcinae lib. s. pinguedinis vituli unc. iij. euphorbii drach. ij. s. thuris drach. v. olei laurini unc. s. pinguedinis viperae unc. j. drach. ij. ranarum viventium numero iij. lumbricorum lorum unc. j. s. succi radicum ebuli, & enulae ana unc. j. schœnanthi, stechados, matricariae ana man. s. vini odoriferi lib. i. bulliant omnia simul usque ad consumptionem vini, deinde coletur, cui colatura adde lithargyri auri lib. s. terebinthinae clarae unc. j. & cum cera alba sufficienti fiat cerotum ad modum sparadapi, addendo in fine cocturae storacis liquidae drach. vj. deinde auferatur ab igne baculo agitando, donec tepescat: postmodum adde argenti vivi extincti cum saliva unc. ij. iterum baculo agitando, donec argen. viv. optime incorporetur, & fiat cerotum. Aliqui vero faciunt linimentum ex aqua forti, sublimato, alumine usto, sale nitri, & arsenico subtiliter trito, quo ego nunquam volui uti. Callositates, ut scabrositates in volis manuum, & plantis pedum remanentes removeas cum confricatione parietariae, aut succo limoniorum: & postea mollificatione praemissa cum butyro fac unguentum ad propositum ex pinguedine serpentis, aut utaris isto: Recipe hordei man. ij. salis communis man. j. alum. rochae unc. s. bulliant in aqua, & teneantur manus super fumum illius. Nocummentum si quod virgae post coitum accadat, removebitur tali modo. Recipe betonicae, chamomelini ana man. s. bulliant in vino albo: coletur, & colatura adde mellis rosati unc. s. & drachmas ij. vini granatorum: cum quo madesat locus laesus, & postea aspergatur aloë hepatica, & mux cupressi, & parum myrrhae, omnibus pulverizatis, ut alcohol. Et cum tali dispositione non est ludendum, quia facile pervenitur ad virgae, & testium totalem amissionem, quemadmodum accidit Veneriis cuidam impressori dicto herczok: nec verecundia est habenda, cum boni medici sint, ut boni confessores, qui non revelant occulta eis commissa. Et ideo mox peracto coitu optime abstergas pudenda

bunda cum tua caniffa, aut panno lineo: deinde lava cum vino albo, aut cum aqua calida, non autem cum frigida; quia compingeres materiam illam in loco. Pro cura ulcerum malorum oris, & linguæ evenientium in hoc morbo, relegendi sunt canones Principis Abolai. 6. *fen tertii*: & deinde redeas ad hæc remedia mihi sæpius experta. primo itaque oportet prohibere fluxum humiditatum ad os: quod fiet cum decoctione gallarum non perforatarum in vino, si materia ad frigidum tenderet: aut in aqua, si ad caliditatem, sæpe abluto ore: aut masticeetur assidue *la- Etuca cruda*: postea colluatur os ex decoctione radicum pentaphylli in vino montano usque ad tertiam partis consumptionem: aut colluas os ex succo plantaginis. vel Recipe vini granatorum lib. s. succi rosarum drach. ij. aquæ plantaginis lib. i. s. aquæ rosatæ unc. j. diamoronis unc. ij. mellis rosati col. unc. j. misce pro gargarismate oris. Aut fiat aqua artificialis. Recipe thuris albi, piperis longi, nucum cupressi, viridis aris ana scrup. iij. mellis rosati unc. ij. aquæ plantaginis unc. vj. aquæ hordei lib. i. aceti squillicici unc. ij. aluminis unc. i. misce omnia & distillantur per alembicum & utere. fel etiam testudinis est comprobatum cum melle, positum, & dissolutum in aqua teneatur in ore, & sine aqua linatur exterius, quia est utilissimum. In declinatione vero eorum butyrum est summa medicinarum. Quare autem hæc ægritudo per os terminatur? hoc potest esse a forma specifica argenti vivi: aut ratione qualitatis manifestæ, caliditatis scilicet & humiditatis cum sit ex sententia Pauli calidum & humidum in quarto: ratione ergo caliditatis humores frigidos calefacit & subtiliat, & ponit eos in motu, qui ad superiora propulsi, ratione suæ putredinis & adustionis causant ulcerationes, & foetorem oris. Si autem adhæres graduationi Principis, tunc dic hoc accidere quia propter frigiditatem argenti vivi materiæ falsæ præcipitantur ad os, quæ corrodunt gingivas, & partes oris sua bauracitate. Sed dices cur alia frigida id non faciunt applicata corpori? respondeo, quod non quodlibet agit in quodlibet, sed determinatum in determinatum. Hinc etiam liquet cur in hoc morbo saturnino frigido & sicco, qui pro maiore parte est in nervis, argentum vivum magis cæteris medicinis (aqua theriacali excepta) conferat. Non obstante quod perhibetur lædere nervos, qui ex quo sunt ad frigidum & siccum discrasati, per caliditatem & humiditatem argenti vivi illa mala discrasia removetur, & ad suam eucrasiam reducitur: & esto quod noceat, nocumentum tamen hoc corrigitur: ergo erit admittendum, cum difficulter aliquod reperitur auxiliorum absque nocumento.

Curam autem foetoris ipsius oris à causa intrinseca quæ potest provenire à stomacho, à pulmone, etiam ab ore, perficies cum masticatione apii, ubi non esset suspicio de motu epileptico: dico ergo quod aqua frigida mixta cum modico vini, Persica etiam, præcipue parva, foetorem à stomacho proveniente remouent: flos etiam vitis sylvestris bibitus cum aqua & vino remouet. Idem faciunt cyperus, calamintha, melissa: pulvis etiam corticum melonis bibitus cum vino odorifero. Ad idem, cinnamomum, cortex citri, folium reservatum sub lingua, vel masticatum, est expertum. Aurum etiam & argentum in ore servatum, aut mixtum cum medicinis prædictis ad idem facit.

Quia vero nasus amissus totam hominis faciem quantumcunque formosam deformat: ideo de cura ulcerum pustularum & apostematum nasi deberem esse prolixior; sed Jo. Damasceni secutus sententiam, pauca ponam, quibus sæpius expertus & tu confidere possis: dico ergo phlebotomiam esse præmittendam ex cephalica primo, consequenter ex vena nasi si fieri potest; sin autem, fiat scarificatio, nec fiat cum digitis fricatio aut tactus ullo modo. Si ergo illa humida fuerint, liniantur isto unguento. Recipe lithargyrii, cerussæ, cadmiæ argenti, vel auri ana drach. iij. acaciæ, gallarum, santali rub. gummi arabici ana drach. s. fiat unguentum cum oleo rosato, & cera quo utamini.

A Si autem illa sicca fuerint, fiat unguentum ex oleo violato, & mucilaginibus seminum cydoneorum, psyllii, tragacanthi, & cera. Vel ad idem Recipe ceræ albæ unc. s. medullæ bovinæ, drach. ij. tragacanthi, gummi arabici, ana drach. s. olei violati, sesamini, amygdalini, q. s. seminis cydoneorum, psyllii an. q. s. ungantur nares intus & extra. Si autem quæ alia accidentia supervenerint, recurratur ad propria ipsorum capitula.

Ingenia autem curandi hunc morbum licet multa sint, utpote per cerota, per suffumigia, per comestionem serpentum: tamen melior & regularior modus est quem superius notavi, & suadeo ut caveas ab Empiricorum suffumigiis, in quibus ponitur cinnabaris, tanquam à præsentissimo veneno, ex cuius ego fumo vidi periisse quendam nobilissimum pictorem Bononiæ, & mulierem devenisse ad apoplexiam. sis itaque cautus aliorum periculis. Laudo sudatoria facta secundum modum qui elici potest ab Avicenna quarta primi cap. vij. ubi inquit, fac ipsum sudare in balneo, aut vapore aquæ calidæ sub pannis suis capite exterius tracto: accipiendo verbi gratia seminis lini, apii, calaminthæ, cumini, hederae terrestres, ebulorum, majoranæ, betonicæ, foliorum lauri, parietariæ, pyrethri, seminum urticæ ana quantum sufficit, calami aromatici drach. j. s. ex quibus fiat decoctio, & tandem balneum, quod requirit multorum mensium continuationem. Nec mireris super hoc, quoniam videmus sudatorio sancti Germani, Capuani Episcopi post cryptam Neapolitanam locato, ubi animam (ut Gregorius quarto dialogorum scribit) Pâscassi Cardinalis invenit, infinitos Gallicantes sanari; si purgati eo utantur. Nec vitupero stuphas siccas ad sudandum, quæ fieri possunt cum tina, aliove vase habente solaria duo, inter quæ ponatur arena, super quam lapilli igniti ponantur: cum hoc quod secunda cooperta sit in multis partibus perforata, cum quadam tripodâ etiam perforata ad modum necessarij, in qua infirmus sedeat, quæ cooperiatur cum tentorio de panio lineo, in qua stupha fudet quantum sufferre poterit, & hoc in mane jeuno stomacho: postea exsicceetur & ingredietur lectum mundissimum, ubi stet per horam, & interea caput exsicceetur, & meliorem effectum cernes, & velociorem; si ei, quando incipit sudare, propinaveris de aqua theriacali superius descripta acta calida aliquid in tanta dosi quæ tibi videbitur. Continuetur autem hæc stupha hebdomada una, aut pluribus; quia evacuat aperiendo poros non modo antecedentem, sed & conjunctam morbi causam. Verum antequam aliquod horum exerceas, universalia non obliviscaris, nam postea per ea poteris particularia operari, quemadmodum est documentum Galeni de ingenio sanitatis. De esu serpentum coctorum in olla, etiam Anguillæ sunt mihi in hoc, & in aliis morbis experientiæ: sed ne videar tibi recensere fabulas, vide Arnaldum in tractatu de venenis cap. de theriaca: Theodoricum lib. tertio cap. de lepra: Rogerium tractatu secundo de lepra. isti enim dant modum coctionis. Galen. de simplici medicina: cap. de elephantiasi & ii. therapeutica de curatione multæ carnositatis: Mesue etiam dicit quod in quibusdam morbis competit venenum, sicut serpentes in lepra post fractionem malitiæ ejus ultimam, si possibile est, vel saltem ut melius fieri potest. Ideoque Avicenna: 3. quarti cap. de cura lepræ. Et scias, inquit, quod caro viperæ & illud in quo est virtus ejus, est de nobilibus medicinis ei. Tamen non sis audax in ipsorum exhibitione, nisi prius ab aliis videris modum præparandi. Continentis etiam primo voluit Rhasis carnem viperæ dolori nervorum esse optimam medicinam: quare discas modum præparandi ab aliis, ut securius exhibere possis tuis ægrotis, non sine & tuo honore, & ipsorum utilitate, quod tribuere dignetur Deus optimus maximus omnium gubernator, qui solus languores curat, à cuius laude omnes linguæ deficiunt, qui sit benedictus in secula.

HIERONYMI FRACASTORII, *Veronensis*, SYPHILIS, SIVE MORBI GALLICI

LIBER I.

AD PETRUM BEMBUM, *Patritium Venetum*.

Qui casus rerum varii, quæ semina morbum
Insuetum, nec longa ulli per secula visum
Attulerint: nostra qui tempestate per omnem
Europam, partimque Asiæ, Libyæque per urbes

Sævit: in Latium vero per tristia bella
Gallorum irrupit, nomenque à gente recepit:
Nec non & quæ cura, & opis quid comperit usus,
Magnaque in angustiis hominum solertia rebus:
Et monstrata Deum auxilia, & data munera cœli,
Hinc canere, & longe secretas quærere causas
Aëra per liquidum, & vasti per sidera olympi
Incipiam, dulci quando novitatis amore
Corruptum, placidi Naturæ suavis horti
Floribus invitant, & amantes mira Camœnæ.

Bembe decus clarum Ausoniæ, si forte vacare
Consultis Leo te à magnis paulisper, & alta
Rerum mole finit, totum qua sustinet orbem:
Et juvat ad dulces paulum secedere Musas:
Ne nostros contemne orsus, medicumque laborem:
Quicquid id est, Deus hæc quondam dignatus Apollo est:
Et parvis quoque rebus inest sua sæpe voluptas.
Scilicet hac tenui rerum sub imagine, multum
Naturæ, fatigue subest, & grandis origo.

Tu mihi, quæ rerum causas, quæ sidera noscis,
Et cœli effectus varios, atque aëris oras,
Uranie, sic, dum puro spatiaris olympo,
Metirisque vagi lucentes ætheris ignes:
Contentu tibi divino cita sidera plaudant)
Ipsa ades, & mecum placidas Dea lude per umbras:
Dum tenues auræ, dum myrtea sylva canenti
Aspirat: resonatque cavis Benacus ab antris.
Dic Dea, quæ causæ nobis post sæcula tanta
Insolitam peperere luem? num tempore ab illo
Vecta mari occiduo, nostrum pervenit in orbem:
Ex quo lecta manus solvens de littore Ibero
Ausâ fretum tentare, vagique incognita ponti est
Æquora: & orbe alio positas perquirere terras?
Illic namque ferunt, æterna labe per omnes
Id morbi regnare urbes, passimque vagari
Perpetuo cœli vitio: atque ignoscere paucis.
Commercî ne igitur causâ accessisse putandum est
Delatam contagem ad nos: quæ parva sub ipsis
Principiis, mox & vires & pabula sensim
Suscipiens, se se in terras diffuderit omnes?
Ut sæpe in stipulas cecidit quum forte favilla
De face, neglectam pastor quam liquit in arvo,
Illa quidem tenuis primum, similisque moranti
Incedit: mox, ut paulatim increvit eundo,
Tollitur, & victrix messem populatur, & agros,
Vicinumque nemus, flammæque sub æthera jactat.
Dat sonitum longe crepitans Jovis avia sylva:
Et cœlum late circum, campique relucet.

At vero, si rite fidem observata merentur,
Non ita censendum: nec certe credere par est
Esse peregrinam nobis, transque æquora vectam
Contagem: quoniam in primis ostendere multos
Possumus, attactu qui nullius hanc tamen ipsam
Sponte sua sensere luem: primique tulere.
Præterea & tantum terrarum tempore parvo
Contages non una simul potuisset obire.
Aspice per Latii populos, quique herbida Sagra
Pascua, & Ausonios saltus, & Iapygis oræ
Arva colunt: spectata Tyberis qua labitur, & qua
Eridanus centum fluvii comitatus in æquor,
Centum urbes rigat, & placidis interfluit undis.
Uno nonne vides ut tempore pestis in omnes
Sævit? ut fortem pariter transegimus unam?
Quin etiam externos eadem per tempora primum
Excepisse ferunt: nec cam cognovit Ibero
Gens prius, ignotum quæ scindere puppibus æquor
Ausâ fuit: quam quos determinat alta Pyrene,
Atque freta, atque Alpes cingunt, Rhenusque bicornis:
Quam reliqui, quos lata tenet gelida ora sub Arcto.
Tempore non alio Pœni sensistis, & omnes
Qui lætam Ægyptum metitis, fecundaque Nilo

Arva: & Palmiferæ sylvas tondetis Idumes.
Quæ quum sic habeant sese: nempe altius isti
Principium labi, rerumque latentior ordo,
(Ni fallor) graviorque subest, & major origo.

Principio quæque in terris, quæque æthere in alto,
Atque mari in magno, Natura educit in auras:
Cuncta quidem nec forte una, nec legibus iisdem
Proveniunt: sed enim quorum primordia constant
E paucis, crebro ac passim pars magna creantur.
Rarius aut alia apparent, & non nisi certis
Temporibusve, locisve, quibus violentior ortus,
Et longe sita principia: ac nonnulla, priusquam
Erumpant tenebris & opaco carcere noctis,
Mille trahunt annos, spatiosaque sæcula poscunt.
Tanta vi coeunt genitalia semina in unum.

Ergo & morborum quoniam non omnibus una
Nascendi est ratio: facilis pars maxima visu est,
Et faciles ortus habet, & primordia præsto.
Rarius emergunt alii: & post tempore longo
Difficiles causas, & inextricabile fatum,
Et sero potuere altas superare tenebras.
Sic Elephas sacer Ausoniis incognitus oris,
Sic Lichen latuere diu: quibus accola Nili
Gens tantum, regioque omnis vicina laborat.

De genere hoc est dira lues, quæ nuper in auras
Exiit, & tandem se se caligine ab atra
Exemit, duroque ortus, & vincula rupit.
Quam tamen (æternum quoniam dilabitur ævum)
Non semel in terris visam, sed sæpe fuisse
Ducendum est: quanquam nobis nec nomine nota
Hactenus illa fuit: quoniam longæva vetustas
Cuncta situ involvens, & res, & nomina delet:
Nec monumenta patrum feri videre nepotes.
Oceano tamen in magno sub sole cadente
Qua misera inventum nuper gens incolit orbem,
Passim oritur, nullisque locis non cognita vulgo est.

Usque adeo rerum causæ, atque exordia prima,
Et cælo variare, & longo tempore possunt.
Quodque illic fert sponte aër, & idonea tellus,
Huc tandem annorum nobis longa attulit ætas.
Cujus forte suo si cunctas ordine causas
Nosse cupis: magni primum circumspice mundi
Quantum hoc infecit vitium, quot adiverit urbes.
Quumque animadvertas, tam vastæ semina labis
Esse nec in terræ gremio, nec in æquore posse:
Haud dubie tecum statuas, reputesque necesse est,
Principium, sedemque mali consistere in ipso
Aëre, qui terras circum diffunditur omnes:
Qui nobis se se insinuat per corpora ubique.
Suetus & has generi viventium immittere pestes
Aër, quippe patër rerum est, & originis auctor.
Idem sæpe graves morbos mortalibus affert,
Multimode natus tabescere corpore molli,
Et facile affectus capere, atque inferre receptos.
Nunc vero quoniam ille modo contagia traxit,
Accipe: quid mutare queant labentia sæcla.

In primis tum Sol rutulus, tum sidera cuncta
Tellurem, liquidasque auras, atque æquora ponti
Immutant, agitantque: utque ipso sidera cælo
Mutavere vicem, & sedes liquere priores:
Sic elementa modis variis se grandia vertunt.
Aspice ut hibernus rapidos ubi flexit in Austrum
Phœbus equos, nostrumque videt depressior orbem,
Bruma riget, duratque gelu, spargitque pruina
Tellurem, & gelida glacie vaga flumina sistit.
Idem, ubi nos Cancro propior spectavit ab alto,
Urit agros: arent nemora, & sitientia prata:
Siccaque pulvereis æstas squallescit in arvis.
Nec dubium, quin & noctis nitor, aurea Luna,
Cui maria alta, omnis cui rerum obtemperat humor:
Quin & Saturni grave sidus, & æquior orbi
Stella Jovis, quin pulchra Venusque, & Martius ignis,
Ac reliqua astra etiam mutant elementa, trahantque
Perpetuum: & late magnos dent undique motus.
Præcipue sedem si quando plurima in unam

Con-

Convenere: suo vel multum devia cursu
 Longe alias tenere vias, hæc scilicet annis
 Pluribus, & rapidi post multa volumina cœli
 Eveniunt: Dīs fata modis volventibus iltis.
 Ut vero evenisse datum est: numerumque, diesque
 Exegere suos, præfixaque tempora fati,
 Proh quanta Aërios tractus, falsa æquora quanta,
 Telluremque manent. alibi quippe omnia late
 Cogentur spatia in nubes: cœlum imbribus omne
 Solvetur: summisque voluti montibus amnes
 Præcipites secum sylvas, secum aspera saxa,
 Secum armenta trahent: medius pater impete magno
 Aut Padus, aut Ganges super & nemora alta, domosque
 Turbidus, æquabit pelago freta lata sonante.
 Ætates alibi magnæ condentur: & ipsæ
 Flumina speluncis flebunt arentia Nymphæ.
 Aut venti cuncta invertent: aut obice clausi
 Excutient tellurem imam, & cum turribus urbes.
 Forsitan & tempus veniet, poscentibus olim
 Natura, fatisque Deum, quum non modo tellus
 Nunc culta, aut obducta mari, aut deserta jacebit:
 Verum etiam Sol ipse, novum (quis credere possit)
 Curret iter: sua nec per tempora diffluet annus.
 Ast infueta æstus, infuetaque frigora mundo
 Insurgent: & certa dies animalia terris
 Monstrabit nova: nascentur pecudesque feræque
 Sponte sua, primaque animas ab origine sument.
 Forsitan & majora audens producere Tellus
 Cœumque, Enceladumque feret, magnumque Typhœa,
 Ausuros patrio superos detrudere cœlo:
 Convulsamque Ossan nemoroso imponere Olympo.
 Quæ quum perspicias: nihil est cur tempore certo
 Admirere, novis magnum marcescere morbis
 Aëra: contagisque novas viventibus ægris
 Sidere sub certo fieri, & per sæcula longa.

Bis centum fluxere anni, quum flammea Marte
 Lumina Saturno tristi imminescente, per omnes
 Auroræ populos, per quæ rigat æquora Ganges,
 Insolita exarsit febris: quæ pectore anhelō
 Sanguineum sputum exagitans (miserabile visu)
 Quarta luce frequens fato perdebat acerbo.
 Illa eadem Assyriæ gentes, & Persidos, & quæ
 Euphratem, Tigrimque bibunt, post tempore parvo
 Corripuit, ditæque Arabas, mollemque Canopum,
 Inde Phrygas: inde & miserum trans æquora vecta
 Infecit Latium, atque Europa sævit omni.
 Ergo age, jam mecum, semper se se æthera circum
 Volventem, superumque domos, ardentiaque altra
 Contemplare: animumque agitans per cuncta, require
 Quis status illorum fuerit, quæ signa dedere
 Sidera, quid nostris cœlum portenderit annis.
 Hinc etenim tibi forte novæ contagis origo
 Omnis, & eventus tanti via prima patefcet.
 Aspice candentes magni qua Cancer olympi
 Excubat ante fores, & brachia pandit aperta.
 Hinc diræ facies, hinc se diversa malorum
 Ostendent portenta: una hac sub parte videbis
 Magna coisse simul radiis ardentibus astra,
 Et conjuratas sparssisse per aëra flammæ:
 Flammæ, quas longe tumulo Sirenis ab alto
 Prospiciens senior vates, quem dia per omnes
 Cœlicolumque domos duxit, docuitque futura
 Uranic: miseræ, inquit, defendite terras
 O superi, insolitam video per inania ferri
 Illuviem, & magnos cœli tabescere tractus.
 Bella etiam Europæ miseræ, bella impia, & agros
 Ausonia, passim currentes sanguine cerno.
 Dixit: & illa etiam scriptis ventura notavit.

Mos superum est, ubi sæcla vagus sol certa peregit,
 Ab Jove decerni fata, & cuncta ordine pandi,
 Quæcunque eventura manent terrasque, polumque.
 Quod tempus quum jam nostris venientibus annis
 Instaret: rerum summus fâtor, & superum Rex
 Juppiter, acciri socios in rebus agendis
 Saturnum, Martemque jubet. bipotentia Cancer
 Limina portarum referat, Disque atria pandit.
 Conveniunt, quibus est fâtorum cura gerenda.
 Impiger ante alios flammis, ferroque coruscans
 Bellipotens Mavors, animis cui prælia, & arma,
 Vindictæque manent, & ovantes sanguine cædes.
 Post placidus curru invehctus rex Juppiter aureo
 Insequitur (ni fata obstant) pater omnibus æquus.
 Postremus, longaque via tardatus, & annis
 Falcifer accedit senior, qui haud inmemor iræ
 In natum veteris, nato & parere recusans
 Sæpe etiam cessit retro, & vestigia torfit,
 Multa minans, multumque animo indignatus iniquo.
 Juppiter at folio ex alto, quo se solet uno
 Tollere, percenset fata, & ventura resolvit,

A Multum infœlicis miserans incommoda terræ:
 Bellaque, fortunæque virum, casuraque rerum
 Imperia, & prædas, adaperaque limina morti:
 In primis ignota novi contagia morbi:
 Morbi, qui humanæ nulla inansuefcet opis vi.
 Assensere Dei reliqui: concussus olympus
 Intremuit: tactusque novis defluxibus æther.
 Paulatim aërii tractus, & inania lata
 Accepere luem, vacuasque insuetus in auras
 Marcor iit, cœlumque tulit contagia in omne.
 Sive quod ardenti tot concurrentibus astris
 Cum sole, è pelago multos terraque vapores
 Traxerit ignea vis, qui misti tenuibus auris
 Correptique novo vitio, contagia visu
 Perrara attulerint: aliud sive æthere ab alto
 Demissum, late aërias corruerit oras.
 Quamquam animi haud fallor quid agat, quodve or-
 dine cœlum,

Dicere, & in cunctis certas perquirere causas,
 Difficile esse. adeo interdum per tempora longa
 Effectus trahit: interdum (quod fallere possit)
 Miscentur fors, & varii per singula casus.
 Nunc age non id te lateat: super omnia miram
 Naturam, & longe variam contagibus esse.
 Solis nam sæpe arboribus fit noxius aër,
 Et tenerum germen, florumque infecit honorem.
 Interdum segetem, & fata læta, annique labores
 Corripuit, scabraque uffit rubigine culmos:
 Et vitiata parens produxit semina Tellus.
 Interdum poenas animalia sola dedere,
 Aut multa, aut certa ex ipsis. memini ipse malignam
 Luxuriam vidisse anni, multoque madentem
 Autumnum perflatum austro, quo perditus omne
 Caprigenum genus è cunctis animantibus unum
 Corruit. à stabulis lætas ad pabula pastor
 Ducebat: tum forte alta securus in umbra
 Dum caneret, tenuique gregem mulceret avena:
 Ecce aliquam tussis subito irrequieta tenebat:
 Nec longe mora mortis erat. nanque acta repente
 Circum præcipiti lapsu, revomentique supremam
 Ore animam, socias inter moribunda cadebat.
 Vere autem (dictu mirum) atque æstate sequenti
 Infirmas pecudes, balantumque horrida vulgus
 Pestis febre mala miserum pene abstulit omne.
 Usque adeo varia affecti sunt semina cœli,
 Et varia rerum species: numerusque vicissim
 Inter mota subest, interque moventia certus.
 Non ne vides, quamvis oculi sint pectore anhelō
 Expositi, mollesque magis: non attamen ipsos
 Carpere tabem oculos, sed sese immergere in imum
 Pulmonem? & pomis quamquam sit mollior uva,
 Non tamen iis vitiarur, at ipsa livet ab uva.
 Nempe alibi vires, alibi sua pabula defunt:
 Ast alibi mora certa: nec ipsa foramina multum
 Non faciunt, hinc densa nimis, nimis inde soluta.

Ergo contagum quoniam natura, genusque
 Tam varium est: & multa modis sunt semina miris:
 Contemplator & hanc, cujus cœlestis origo est:
 Quæ, sicut desueta, ita mira erupit in auras.
 Illa quidem non muta maris, turbamque natantum,
 Non volucres, non bruta altis errantia sylvis,
 Non armenta boum, pecudesque, armentave equorum
 Infecit: sed mente vicens ex omnibus unum
 Humanum genus, & nostros est pasta sub artus.
 Porro homine è toto, quod in ipso sanguine crassum
 Et sordens lentore foret, foedissima primum
 Corripuit, sese pascens uligine pingui.
 Tali se morbus ratione & sanguis habebant.
 Nunc ego te affectus omnes, & signa docebo
 Contagis miseræ. atque utinam concedere tantum
 Musa queat, tantumque velit defendere Apollo,
 Tempora qui longa evolvit, cui carmina curæ:
 Hæc multas monumenta dies ut nostra supersint.
 Forte etenim nostros olim legisse nepotes,
 Et signa & faciem pestis novisse, juvabit.
 Nanque iterum, quum fata dabunt, labentibus annis.
 Tempus erit, quum nocte atra sopita jacebit
 Interitu data: mox iterum post sæcula longa
 Illa eadem exsurgat, cœlumque aurasque reviset:
 Atque iterum ventura illam mirabitur ætas.

E In primis mirum illud erat; quod labe recepta,
 Sæpe tamen quater ipsa suum compleverat orbem
 Luna prius, quam signa satis manifesta darentur.
 Scilicet extemplo non se se prodit aperte
 Ut semel est excepta intus, sed tempore certo
 Delitet, & sensim vires per pabula captat.
 Interea tamen insolito torpore gravati,
 Sponteque languentes animis, & munera obibant
 Ægrius: & toto segnes se corpore agebant.

Ille etiam suus ex oculis vigor, & suus ore
Deiectus color haud læta de fronte cadebat,
Paulatim caries foedis enata pudendis
Hinc atque hinc inuicta locos, aut inguenedebat.
Tum manifesta magis vitii se prodere signa.
Nam simul ac puræ fugiens lux alma dici
Cesserat, & noctis tristes induxerat umbras:
Innatusque calor noctu petere intima fectus
Liquerat extremum corpus, nec membra fovebat
Obsita mole pigra humorum: tum vellicer artus
Brachiaque, scapulæque, gravi suræque dolore.
Quippe ubi per cunctas ierant contagia venas,
Humoresque ipsos, & nutrimenta futura
Polluerant: Natura malum secernere fecta
Infectam partem pellebat corpore ab omni
Exterius. verum crasso quia corpore tarda
Hæc erat, & lentore tenax, multa inter eundum
Hærebat membris exanguibus, atque lacertis:
Inde graves dabat articulis extenta dolores.
Parte tamen leviori magisque erumpere nata,
Summa cutis, pulsa, & membrorum extrema petebat.
Protinus informes totum per corpus achores
Rumpebant, faciemque horrendam, & pectora foede
Turpabant; species morbi nova: pustula summæ
Glandis ad effigiem, & pituita marcida pingui.
Tempore quæ multo non post adaperita dehiscens,
Mucosa multum sanie, taboque fluebat.
Quin etiam erodens alte, & se funditus abdens
Corpora pascebat misere, nam sæpius ipsi
Carne sua exutos artus, squallentiaque ossa
Vidimus, & foedo rosa ora dehiscere hiatu,
Ora, atque exiles reddentia guttura voces.
Tum sæpe aut cerasis, aut Phyllidis arbore tristi,
Vidisti pinguem ex udis manare liquorem
Corticibus, mox in lentum durescere gummi.
Haud secus hac sub labe solet per corpora mucor
Diffluere: hinc demum in turpem concrefcere callum.
Unde aliquis ver ætatis, pulchramque inventam
Suspirans, & membra oculis deformia torvis
Prospiciens, foedosque artus, turgentiaque ora,
Sæpe Deos, sæpe Astra miser crudelia dixit.
Interea dulces somnos, noctisque soporem
Omnia per terras animalia fecta trahebant:
Illis nulla quies aderat: sopor omnis in auras
Fugerat; iis oriens ingrata Aurora rubeat:
Iis inimica dies, inimicaque noctis imago.
Nulla Ceres illos, Bacchi non ulla iuvabant
Munera, non dulces epulæ, non copia rerum,
Non urbis, non ruris opes, non ulla voluptas.
Quamvis sæpe amnes nitidos, jucundaque tempe,
Et placidas summis quæssissent montibus auras.
Dīs etiam sparsæque preces, incensæque templis
Thura, & divitibus decorata altaria donis:
Dī nullas audire preces: donisve moveri.
Ipse ego Cænomanum memini qua pingua dives
Pascea Sebina præterfluit Ollius unda,
Vidisse insignem juvenem, quo clarior alter
Non fuit, Aufonia nec fortunatior omni:
Vix pubescentis florebat vere iuventæ,
Divitiis, proavisque potens, & corpore pulchro.
Cui studia aut perniciosi equi compescere cursum,
Aut galeam induere, & pictis splendescere in armis,
Aut juvenile gravi corpus durare palæstra,
Venatuque feras agere, & prævertere cervos.
Illum omnes Ollique Deæ, Eridanique puellæ
Optarunt, nemorumque Deæ, rurisque puellæ:
Omnes optatos suspiravere hymenæos.
Forſan & ultores superos neglecta vocavit
Non nequicquam aliqua, & votis pia numina movit.
Nam nimium fidem animis, nec tanta timentem
Invasit miserum labes, qua sævior usquam
Nulla fuit: nulla unquam aliis spectabitur annis.
Paulatim ver id nitidum, flos ille iuventæ
Disperit, vis illa animi: tum squallida tabes
Artus (horrendum) miseros obduxit, & alte
Grandia turgebant foedis abscessibus ossa.
Ulceræ (Proh Divum pietatem) informia pulchros
Pascebant oculos, & diæ lucis amorem:
Pascebantque acri corrosas vulnere nares.
Illum Alpes vicina, illum vaga flumina flerunt.
Illum omnes Ollique Deæ, Eridanique puellæ
Fleverunt, nemorumque Deæ, rurisque puellæ:
Sebinusque alto gemitum Lacus edidit amne.
Ergo hanc per miseras terras Saturnus agebat
Pestem atrox, nec sæva minus crudelis & ipse
Miscebat Mavors, conjunctaque fata ferebat.
Quippe lue hac nascente, putem simul omnia diras
Eumenidas cecinisse fera & crudelia nobis.
Tartareos etiam Barathro (dira omnia) ab imo

A Excivisse lacus, Stygiaque ab fede laborem,
Pestemque, horribilemque famem, bellumque, ne-
cemque.

Dī patrii, quorum Aufonia est sub numine, tuque
Tu Latii Saturne pater, quid gens tua tantum
Est merita? an quicquam superest dirique gravisque,
Quod sit inexhaustum nobis? ecquod genus usquam
Aversum usque adeo cælum tulit? ipsa labores
Parthenope dic prima tuos, dic funera regum,
Et spolia, & prædas, captivæque colla tuorum.
An stragem infandam memorem, sparsumque cruorem
Gallorumque, Italumque pari discrimine: quum jam
Sanguineum, & defuncta virum, defunctaque equorum
Corpora volventem, cristasque, atque arma trahentem
Eridanus pater acciperet rapido agmine Tarrum?
Te quoque spumantem, & nostrorum cæde tumentem
Abdua, non multo post tempore, te pater idem
Eridanus gremio infelix suscepit, & altum
Indoluit tecum, & fluvio solatus amico est.

B Aufonia infelix: en quo discordia priscam
Virtutem, & mundi imperium perduxit avitum.
Angulus anne tui est aliquis, qui barbara non sit
Servitia, & prædas, & tristia funera passus?
Dicite vos, nullos soliti sentire tumultus,
Vitiferi colles, qua flumine pulcher amœno
Erethens fluit, & plenis lapsurus in æquor
Cornibus, Euganeis properat se jungere lymphis.

O patria, o longum felix, longumque quieta
Ante alias, patria, o Divum sanctissima tellus,
Dives opum, fœcunda viris, lætissima campis
Uberibus, rapidoque Athesi, & Benacide lymphæ,
Æruinnas inemorare tuas, summamque malorum
Quis queat? & dictis nostros æquare dolores,
Et turpes ignominias, & barbara iussa?
Abde caput Benace, tuo & te conde sub amne,
Viêtrices nec jam Deus interlabere Lauros.

C En etiam, ceu nos agerent crudelia nulla,
Nec lachrymæ, planctusve forent: en dura tot inter,
Spes Latii, spes & studiorum, & Palladis illa
Occidit. ereptum Musarum è dulcibus ulnis
Te miserum ante diem crudeli funere Marce
Antoni, ætatis primo sub flore cadentem
Vidimus extrema positum Benacide ripa:
Quam media inter saxa sonans Sarca abluit unda,
Te ripæ flere Athesis, te voce vocare
Auditæ per noctem umbræ, manesque Catulli,
Et patrios mulcere nova dulcedine Lucos.

Tempestate illa Aufoniam rex Gallus opimam
Vertebat bello, & Ligurem ditione premebat.
Parte alia Cæsar ferro superabat, & Igni
Euganeos, placidumque Silim, Carnumque rebellem:
Et totum luctus Latium, mœrorque tenebat.

LIBER II.

Nunc age quæ vitæ ratio, quæ cura adhibenda
Perniciem adversus tantam: quid tempore quoque
Conveniat (nostri quæ pars est altera cœpti)

D Expediam, & miranda hominum comperta docebo.
Quippe nova quum re attoniti, multa irrita primum
Tentassent: tamen angustis solertia major
In rebus, crescentisque usu experientia longo
Evicere, datumque homini protendere longe
Auxilia, & certis pestem compescere vinclis:
Victorem & se se claras attollere in auras.
Credo equidem & quædam nobis divinitus esse
Inventa, ignaros fatis ducentibus ipsi.
Nam quanquam fera tempestas, & iniqua fuerunt
Sidera, non tamen omnino præsentia Divum
Abfuit à nobis, placidi & clementia cœli.
Si morbum insolitum, si dura & tristia bella
Vidimus, & sparsos dominorum cæde Penates,
Oppidaque, incensasque urbes, subversa que regna,
Et templa, & raptis temerata altaria sacris:
Flumina dejectas si perrumpentia ripas
Evertère fata, & mediis nemora eruta in undis,
Et pecora, & domini, correpta que rura natârunt:
Obfeditque inimica ipsas penuria terras:

E Hæc eadem tamen hæc ætas (quod fata negarunt
Antiquis) totum potuit fulcare carinis
Id pelagi, immensum quod circuit Amphitrite.
Nec visum satis, extremo ex Atlante repostos
Hesperidum penetrare sinus, Præsumque sub Arcto
Inspectare alia, præruptaque littora Rhapti,
Atque Arabo advehere, & Carmano ex æquore merces.
Auroræ sed itum in populos Titanidis usque est
Supra Indum, Gangemque supra, qua terminus olim
Catygare noti orbis erat: superata Cyambe,
Et dites ebeno, & felices Macere sylvæ.

Denique & à nostro diversum gentibus orbem,
Diversum cœlo, & clarum majoribus astris
Remigio audaci attigimus, ducentibus & Dīs.
Vidimus & vatem egregium, cui pulchra canenti
Parthenope, placidusque cavo Sebethus ab antro
Plauferunt, umbræque sacri manesque Maronis.
Qui magnos stellarum orbes cantavit, & hortos
Hesperidum, cœlique omnes variabilis oras.
Te vero ut taceam, atque alios, quos fama futura
Post mutos cineres, quos & venientia sæcla
Antiquis conferre volent: at Bembe tacendus
Inter dona Deum nobis data non erit unquam
Magnanimus Leo: quo Latium, quo maxima Roma
Attollit caput alta, paterque ex aggere Tivris
Assurgit, Romæque fremens gratatur ovanti:
Cujus ab auspiciis jam nunc mala sidera mundo
Cessere, & læto regnat jam Jupiter orbe,
Puraque pacatum diffundit lumina cœlum.
Unus qui ærumnas post tot, longosque labores
Dulcia jam profugas revocavit ad otia musas,
Et leges Latio antiquas, rectumque, piumque
Restituit, qui iusta animo jam concipit arma
Pro re Romana, pro religione Deorum,
Unde etiam Euphrates, etiam late ostia Nili,
Et tantum Euxini nomen tremit unda refusi:
Atque Ægæa suos confugit Doris in Isthmos.

Ergo alii dum tanta canent, dumque illius acta
Inclyta component, dum forte accingeris & tu
Condere, & æternis victurum intexere chartis:
Nos, quos fata vocant haud tanta ad munera, lusus
Inceptos, quantum tenuis fert musa, sequamur.

Principio, quoniam affecti non sanguinis una
Est ratio, tibi sit morbo spes major in illo,
Sanguine qui infedit puro: verum quibus atra
Bile tument, spissoque resultant sanguine venæ,
Major in iis labor est, pestisque tenacius hæret.
Quare operæ pretium est validis atque acribus uti
Omnibus hos contra, miseris nec parcere membris.
Quin etiam meliora sibi promittere cuncta
Ille potest, qui principiis novissè sub ipsis
Serpentem tacite valuit per viscera labem.
Namque ubi pasta diu, vires per pabula longa
Auxerit, & jam se vitium firmaverit intra:
Heu quanto tibi libertas speranda labore est.
Ergo omnem impendes operam, te opponere parvis
Principiis: memorique animo hæc præcepta reconde.

In primis ego non omni te assuescere cœlo
Exhorter. fuge perpetuo quod flatum ab Austro,
Quod cœno, immundæque grave est sudore paludis.
Protenti potius campi mihi liber & agri
Tractus, & apricis placeant in collibus auræ,
Et molles zephyri, pulsusque Aquilonibus aer.
Hic (jubeo) tibi nulla quies, nulla otia sunt.
Rumpe moras: agita assiduus venatibus apros
Impiger, assiduus agita venatibus urfos.
Nec tibi sit labor ærii cursu ardua montis
Vincenti, rapidum in valles deflectere cervum:
Et longa lustrare altos indagare saltus.
Vidi ego sæpe malum qui jam sudoribus omne
Finisset, sylvisque luem liquisset in altis.
Sed nec turpe puta dextram summittere aratro,
Et longum trahere incurvo sub vomere sulcum:
Neve bidente solum, & duras proscindere glebas,
Et valida æriam quercum exturbare bipenni,
Atque imis altam eruere ab radicibus ornum.
Quin etiam, exercere domi quo te quoque possis,
Parvam mane pilam versa mihi, vespere versa.
Et saltu, & dura potes exsudare palæstra.
Vince malum: nec te fallat, quod desidis otii
Assidue desiderium, lætique sequetur.
Tu læsto ne crede, gravi ne crede sopori.
His alitur vitium, & placidæ sub imagine pacis
Decipit, è dulcique trahit fomenta quiete.

Nec non interea effugito quæ tristitia mentem
Sollicitant. procul esse jube curasque, metumque
Pallentem, ultricesque iras, omnemque Minervæ
Addictum studiis animum: sed carmina, sed te
Delectent, juvenumque chori, mistæque puellæ:
Parce tamen Veneri, mollesque ante omnia vita
Concubitus. nihil est nocuum magis, odit & ipsa
Pulchra Venus, teneræ contagem odere puellæ.

Quod sequitur: victus ratio tibi maxima habenda est:
Nec sit cura tibi, neve observantia major.
Principio, quosunque amnes, quosunque paludes,
Quosque lacus liquidi pascunt, quosque æquora pisces,
Omne genus procul amoveo. sunt quos tamen ulus
Liberius, quin res cogit, concedere possit.
Omnibus his est alba caro, non dura, tenaxque,
Quos petreæ, & fluviorum adversa, marisque fatigant.

A Tales nant pelago Phycides, rutilæque per undas
Auratæ, Gobique, & amantes saxeæ Percæ.
Talis dulcissimum fluviorum Scarus ad ora
Solutæ saxa inter depastat ruminat herbas.
Sed neque quæ stagnis volucres, quæque amnis altis
Degere anant, liquidisque cibum perquirere in undis
Laudarim. tibi pinguis Anas, tibi crudior Anser
Vitetur, potiusque vigil Capitolia fervet.
Viteturque gravi Coturnix tarda sagina.
Tu teneros lactes, tu pandæ abdomina Porcæ,
Porcæ heu terga fuge, & lumbis ne vescere aprinis:
Venatu quamvis toties confeceris Apros.
Quin neque te crudus Cucumis, non tubera captent:
Neve famem Cinara, Bulbisve salacibus exple,
Non placeat mihi lactis amor, non usus aceti,
Non fumosa mero spumantia pocula baccho.
Qualia Cynæi colles, campique Falerni,
Et Pucinus ager mittunt, aut qualia nostris
Rhetica dat parvo de collibus uva racemo.
Nempe Sabina magis placeant, dilutaque tellus
Quæ tulit, & multo domuerunt Najades amne.
B At tibi si ex horto victus, mensæque Deorum
Sunt animo, atque olerum simplex & inempta voluptas:
Non Menthæ virides, non læta Sisymbria defunt,
Intybaque, & toto florentes frigore Sonchi.
Et Sia fontanis semper gaudentia rivis.
Et Thymbræ suaves, & odoriferæ Calamint hæ.
Læta Meliphylla, & riguo Buglossus ab horto
Carpantur: plenisque ferax Erucula palmis,
Atque Olus, atque Rumex, & falsi gramina Crithmi.
Ipsa Lupum dumeta ferent, hinc collige primos
Asparagos, albæ asparagos hinc collige vitis,
Quum nondum explicuit ramos, umbracula nondum
Texuit, & virides jussit pendere corymbos.
Singula sed longum est, nec percurrere necesse.
Jamque aliud vocor ad munus. juvat in nova Musas
Naturæ nemora Aoniis deducere ab umbris:
Unde mihi si non è lauro intexere fronti
Serta volent, tantaque caput cinxisse corona:
At saltem ob servata hominum tot milia, dignum
C Censuerint querna redimiri tempora fronde.
Vere novo, si quem morbus tenet, aut & in ipso
Autumno, si firma ætas, si sanguis abundat,
Regalem, mediamve lacerti incidere venam,
Proderit: atque extra fœdatum haurire cruorem.
Præterea, quocunque habeat te tempore pestis,
Corruptum humorem, & contagem educere turpem
Ne pigeat, faciliq; luem deponere ab alvo.
Ante tamen ducenda para, concreta resolve,
Et crassa attenua, & lentore tenacia frange.
Ergo Coryciumque Thynum sit cura, Thymumque
Pamphylium, Thymbræ similis qui durior exit
Prima tibi coxisse, Lupique volubile gramen,
Fœniculumque, Apiumque, & amari germina Capni.
His Polyporum hirtos imitata Filicula cirros
Additur, & nymphis tangi renuens Adiantus:
His sterile Asplenium, his pictam Phyllitida junge.
Quorum ubi decoctum permultis ante diebus
Ebiberis, crudumque humorem incoxeris omnem,
D Tum Scylla medicare acri, & Colocynthide anara,
Helleboroque gravi, nec non quæ in littore surgens,
Qua ludit maris unda, ter evariata colorem,
Ter flores mutata die, rem nomine signat,
Herba potens radice, suum cui zinziber adde;
Adde etiam anguineum Cucumin, Nabathæaque Thura,
Myrrhamque, Bdelamque, Hammoniæque liquorem,
Et lacrymam Panaceam, & dulci Colchica bulbo.
His actis, si forte tibi frigentia corda,
Et molles animi fuerint, nec acerba placebit
In primis tentare, brevique extinguere pestem:
Sed placidis agere, & per tempora lenibus uti,
Tum superest tibi cura animum ad fomenta relicta
Vertere, contagisque ad tenuia semina cæcæ.
Illa quidem consueta modis insperpere miris.
Profuerint igitur quæque exsiccantia, quæque
Marcori resinosa solent obsistere putri.
Tales sunt Myrrhæ lacrymæ, sunt talia Thura,
Cedrusque, Aspalathusque, immortalisque Cupressus,
Et bene cum Calamo spirans redolente Cyperus.
Ergo nec desint Casia, nec desit Amomum,
Macerve, Aggalocumve tibi, nec Cinnama odora.
Est etiam in pratis illud, juxtaque paludes
Scordion, omnigenis quod tantum obstar venenis,
Contagique solet: parvo quærenda labore
Herba tibi, viret ipsa comis imitata Chamædryn,
Flore rubens, referensque Allii cum voce saporem.
Aurora nascente hujus frondemque comantem
Radicesque coque, atque haustu te prolue largo.
Sed neque carminibus neglecta silebere nostris

Hesperidum decus, & Medarum gloria Citre
Sylvarum: si forte sacris cantata Poëtis
Partē quoque hac medicam non dedignabere Musam.
Sic tibi sit semper viridis coma, semper opaca,
Semper flore novo redolens, sis semper onusta
Per viridem pomis sylvam pendentibus aureis.
Ergo ubi nitendum est cæcis te opponere morbi
Semnibus, vi mira arbor Citherea præstat.
Quippe illam Citherea, suum dum plorat Adonim,
Munere donavit multo, & virtutibus auxit.

Quorundam inventum est, vitrei intra concava vasis,
Cui collum oblongum est, venter turgescit in orbem,
Aut Hederae folia, aut Ida mittente maniplos
Distamni, Illyricamve Irim, Thamnive nigram
Radicem, aut Inulas coquere in sublimis solutus
Effertur vapor, & tenuis vacua omnia complet.
Ast, ubi frigenti occurrit ab aëre vitro,
Cogitur, & rorem liquidus densatur in udum,
Decurritque vagis per aperta canalina rivis.
Destillant aquæ cyathum sub lumina prima
Luciferi potare jubent, stratibusque parare
Sudorem, nec certe ab re. vis utilis olli est
Reliquias morbi tenues dispargere in auras.

Interea si membra dolor convulsa malignus
Torqueat, æsypo propera lenire dolorem,
Masticinoque oleo, lentum quibus anseris unguen,
Emulsumque potes Lini de semine mucum,
Narcissumque, Inulamque, liquentiaque addere mella,
Coryciumque Crocum, & vilem componere Amurcam.
At fauces, atque ora malus si eroserit Herpes,
Tange Nitro, & viridi medicata Ærugine lymphæ
Semina injure mala, & serpentem interface pestem.

Verum ipsos ope non alia consumere Achores
Urentum quam vi poteris, quibus addere debes
Pingue aliquid, quod secum intus siccantia portet.
Hæc eadem & miseros artus si qua ulcera pascunt,
Tollere, concretosque valebunt solvere callos.

Si vero aut hæc nequicquam tentasse videbis:
Aut vires, aninique valent ad fortia quæque:
Nec differre cupis, quin te committere acerbis
Festines, diramque brevi consumere pestem:
Hinc alia inventa expediam, quæ tristitia quanto
Sunt magis, hoc tanto citius finire labores,
Ærumnasque mali poterunt. quippe effera labe
Inter prima tenax, & multo fomite vivax
Ne dum se haud vinci placidis, & mitibus, at nec
Tractari finit, & mansuescere dura repugnat.
Sunt igitur Styracem in primis qui, Cinnabarinque;
Et Minium, & Stimmi agglomerant, & Thura minuta,
Quorum suffitu pertingunt corpus acerbis,
Absumuntque lucem miseram, & contagia dira.
At vero & partim durum est medicamen, & acre,
Partim etiam fallax, quo faucibus angit in ipsis
Spiritus, eluctansque animam vix continet ægram.
Quo circa totum ad corpus nemo audeat uti
Judice me. certis fortasse erit utile membris,
Quæ papulae informes, Chironiaque ulcera pascunt.

Argento melius persolvunt omnia vivo
Pars major. miranda etenim vis insita in illo est:
Sive quod id natum est subito frigusque caloremque
Excipere, unde in se nostrum cito contrahit ignem:
Quodque est condensum, humores dissolvit, agitque
Fortius, ut candens ferrum flamma acius urit:
Sive acres, unde id constat compagine mira,
Particulæ, nexuque suo vinculisque solutæ
Introrsum, ut potuere seorsum in corpora ferri,
Colliquant concreta, & semina pestis inurunt.
Sive aliam vim fata illi, & Natura dedere.
Cujus & inventum medicamen munere Divum
Digressus referam. quis enim admiranda Deorum
Munera prætereant? Syriæ nam forte sub altis
Vallibus, umbrosi nemora inter glauca salicis
Callirhoë qua fonte sonans decurrit amœno,
Fama est, cultorem Dîs sacri agrestibus horti
Cultorem nemorum, sectatoremque ferarum
Ilcea labe gravem tanta, dum molle Cyperum,
Et Casiam, & sylvam late fragrantis Amomi
Irrigat, hæc orasse Deos, & talia fatum.

Dî, quos ipse diu colui: tuque optima tristes
Callirhoë quæ sancta soles depellere morbos,
Cui nuper ramosa ferens ego cornua cervi
Aëria victor fixi capita horrida queru:
Dî mihi crudelem misero si tollere pestem
Hanc dabis, quæ me afflicta noctesque diesque:
Ipse ego purpureas, ipse albas veris & horti
Primitias, vobis violas, ego lilia vobis
Alba legam, primasque Rosas, primosque Hyacinthos:
Vestraque odoratis onerabo altaria fertis.
Gramen erat juxta viridans. sic fatus; ut æstu

A Fessus erat, viridi desedit graminis herba.
Hic Dea vicino, quæ se se fonte lavabat,
Callirhoë liquido ex antro per lubrica musco
Saxa fluens, juveni dulci blandita susurro,
Lethæum immisit somnum, sparsitque sopore
Graminea in ripa, & Salicum nemus inter opacum:
Atque illi visa est sacro de flumine tollens
In somnis coram esse, pia & sic voce locuta.
Ilceu in extremo Dîs tandem audite labore
Cura mei, tibi nulla salus quacunque videt Sol
Speranda est terram magnam super, hoc tibi pœnæ
Dat Trivia, & precibus Triviæ exoratus Apollo,
Ob sacrum jaculo percussum ad flumina Cervum,
Et nostris affixa tibi capita horrida truncis.
Nam postquam illa feram exanimem per gramina vidit
Abscisso capite, & sacro sparsa arva cruore:
Omnibus ingemuit sylvis, dirumque precata est
Authori. oranti Latous tanta sorori
Affuit, & pestem misero immiscere nefandam
Durus uterque tibi. quin & quacunque videt Sol,
Interdixit opem. quare tellure sub ima,
Si qua salus superest, cæca sub nocte petenda est.
Est specus arboribus tectum, atque horrore verendum
Vicina sub rupe, Iovis qua plurima sylva
Accubat, & raucum reddit coma Cedria murmur.
Huc, ubi se primis Aurora emittet ab undis,
Ire para, & nigram ipse in faucibus agnam
Maestato supplex, atque Ops tibi maxima, dic, hanc,
Dic, ferio. nigram tum Noctem, umbrasque silentes,
Umbrarumque Deos, ignotaque numina Nymphas
Et Thia venerare, atræ & nidore Cupressi,
Hic tibi narranti causam, auxiliumque vocanti
Haud aberit Dea, quæ cæcæ in penetralia terræ
Deducat te sancta, & opem tibi sedula præstet.
Surge age, nec vani speciem tibi concipe somni.
Illa ego sum, quæ culta vago per pingua fonte
Dilabor, Dea vicinis tibi cognita ab undis.
Sic ait, & se cœruleo cita condidit amne.

C Ille autem ut placidus cessit sopor, omnia lætus
Accipit, & Nympham precibus veneratur amicam
O sequor, ô quocunque vocas pulcherrima fontis
Vicini Dea Callirhoë. Tum postera primum
Exurgens Aurora suos ubi protulit ortus,
Monstratum Iovis in sylva sub rupibus altis
Antrum ingens petit: & nigram tergora primo
Vestibulo sistit pecudem, magnæque tremantem
Maestat Opi: tibi que, inquit, ego hanc Ops maxima maesto.
Tum Noctem, noctisque Deas, ignota precatur
Numina. jamque simul Thian, atramque Cupressum
Urebat, quum vox terræ revoluta cavernis
Longe audita sacras Nympharum perculit aures:
Nympharum, quibus æra solo sunt condita curæ,
Extemplo commotæ omnes, ac cœpta reponunt:
Sulfureos forte ut latices, & flumina vivi
Argenti, mox unde nitens concreveret aurum,
Trahebant, gelidoque prementes fonte coquebant
Centum ignis spissi radios, centum ætheris ulti,
Bis centum concretorum terræque marisque
Miscuerant, nostros fugientia semina visus.

D At Lipare, Lipare argenti cui semina & auri
Cura data, & sacrum flammis adolere bitumen,
Continuo obscuræ latebrosa per avia terræ
Ilcea adit, firmasque animum sic incipit ipsa.
Ilceu (nanque tuum nec nomen, nec mihi labe
Ignota est, nec quid venias) jam corde timorem
Exue. nequicquam non te huc carissima mittit
Callirhoë, tibi parta salus tellure sub ima est.
Tolle animos, & me per opaca silentia terræ
Insequere, ipsa adero, & præsentis numine ducam.
Sic ait: & se antro gradiens præmittit opaco.
Ille subit, magnos terræ miratus hiatus,
Squallentesque situ æterno, & sine lumine vastas
Speluncas, terramque meantia flumina subter.
Tum Lipare. hoc quodcunque patet, quam maxima ter-
ra est,

E Hunc totum sine luce globum, loca subdita nocti,
Dî habitant. imas retinet Proserpina sedes,
Flumina supremas, quæ sacris concita ab antris
In mare per latas abeunt resonantia terras.
In medio dites Nymphæ, genera unde metalli,
Ærisque, argentique, aurique nitentis origo,
Quarum ego nunc ad te miserans ipsa una sororum
Advenio, illa ego, quæ venas per montis hiantes,
Callirhoë haud ignota tuæ, fumantia mitto
Sulfura. sic ibant terra, & caligine tecti.
Jamque exaudiri crepitantes sulfure flammæ,
Conclusique ignes, stridentiaque æra caminis.
Hæc regio est late variis ubi foeta metallis,
Virgo ait, est tellus: quorum vos tanta cupido

Exercet, superas cœli qui cernitis auras.
 Hæc loca mille Deæ cæcis habitamus in antris:
 Nocte Deæ & Tellure satæ, queis munera nulle,
 Mille artes: studium est aliis deducere rivos,
 Scintillas aliis rimari, & sparsa per omnem
 Semina tellurem flammæ, ignisque corusci.
 Materiam miscent aliæ, massamque coërcent
 Obicibus, multa & gelidarum inspergine aquarum
 Non procul eruptis fumantia tecta caminis
 Ætnæ Cyclopes habent, versantque, coquuntque
 Vulcano stridente, atque æra sonantia cudunt.
 Læva hæc abstrusum per iter via ducit ad illos.
 Dextera sed sacri fluvii te sistet ad undam,
 Argento fluitantem undam, vivoque metallo:
 Unde salus speranda. & jam aurea tecta subibant,
 Rorantesque domus spodiis, fuligineque atra
 Speluncas variè obductas, & sulfure glauco.
 Jamque lacus late undantes, liquidoque fluentes
 Argento juxta astabant, ripasque tenebant.
 Hic tibi tantorum requies inventa laborum,
 Subsequitur Lipare: postquam ter flumine vivo
 Perfusus, sacra vitium omne reliqueris unda.
 Sic fatur: simul argenti ter fonte salubri
 Perfundit, ter virgineis dat flumina palmis
 Membra super, juvenem toto ter corpore lustrat
 Mirantem exuvias turpes, & labe maligna
 Exutos artus, pestemque sub amne relictam.

Ergo age, quum primum cœli te purior aër
 Accipiet, nitidamque diem, Solemque videbis:
 Sacra para, & castam supplex venerare Dianam,
 Indigenasque Deos, & numina fontis amici.

Sic Virgo: & juvenem tanto pro munere grates
 Solventem è nocte ætherias educit in oras,
 Dimittitque alacrem, atque optata in lumina reddit.

Accepit nova fama fidem: populosque per omnes
 Prodiit haud fallax medicamen. cœptaque primum
 Misceri argento fluitanti axungia porcæ.
 Mox etiam Oricæ simul adjuncta est Terebinthi,
 Et Laricis resina æriæ. sunt qui unguen equinum
 Ursinumve adhibent, Bdelæ, Cedrique liquorem.
 Nonnulli & Myrrhæ guttas, & mascula Thura
 Adjiciunt, Miniumque rubens, & sulfura viva.
 Haud vero mihi displiceat, componere si quem
 Trita Melampodia, atque arentem juverit Irim,
 Galbanaque, & Lasser grave olen, oleumque salubre
 Lentisci, atque oleum haud experti sulfuris ignem.

His igitur totum oblinere, atque obducere corpus
 Ne obscœnum, ne turpe puta. per talia morbus
 Tollitur, & nihil esse potest obscœnius ipso.
 Parce tamen capiti, & præcordia mollia vita.
 Tum super & vittas adstringe, & stuppea nocte
 Vellera. dein stratis tegmento imponere multo,
 Dum sudas, fœdæque fluant per corpora guttæ.
 Hæc tibi bisquinis satis est iterasse diebus.
 Durum erit, at quicquid tulerit res ipsa, ferendum est.
 Audè animis. tibi certa salus stans limine in ipso
 Signa dabit. liquefacta mali excrementa videbis
 Assidue sputo immundo fluitare per ora,
 Et largum ante pedes tibi mirabere flumen.
 Ora tamen fœda erodent ulcuscula: sed tu
 Lacte fove, & cocto Cytini, viridisque Ligustri.
 Tempore non alio generosi pocula bacchi
 Annuerim sumenda tibi, purumque Falernum
 Et Chia, & pateris spumantia Rhettica largis.

Sed jam age vicinæ victor gratare salutis.
 Ultima adest tibi cura, eadem & placidissima: corpus
 Abluere, & lustrare artus, ac membra piare
 Stœchade, Amaracinisque comis, & Rore marino,
 Verbenaque sacra, & bene olentibus Heraclæis.

LIBER III.

Sed jam me nemora alterius felicia mundi,
 Externique vocant saltus. longe affonat æquor
 Herculeas ultra metas, & littora longe
 Applaudunt semota. mihi nunc magna Deorum
 Munera, & ignoto deventa ex orbe canenda
 Sancta arbor, quæ sola modum, requiemque dolori
 Et finem dedit ærumnis. age Diva beatum
 Uranie venerare nemus, crinesque revinctam
 Fronde nova, juvet in medica procedere palla
 Per Latium, & sanctos populis ostendere ramos:
 Et juvet haud unquam nostrorum ætate parentum
 Visa prius, nullive unquam memorata referre.
 Unde aliquis forsitan novitatis imagine mira
 Captus, & heroas, & grandia dicere facta
 Assuetus, canat auspiciis majoribus ausas
 Oceani intacti tentare pericula puppes.
 Nec non & terras varias, & flumina, & urbes,

A Et varias memoret gentes, & monstra reperta,
 Dimensafque plagas, alioque orientia cœlo
 Sidera, & insignem stellis majoribus Arcton.
 Nec taceat nova bella, omnemque illata per orbem
 Signa novum, & positas leges, & nomina nostra.
 Et canat (auditum quod vix venientia credant
 Sæcula) quodcunque Oceani complectitur æquor
 Ingens, omne, una obitum mensumque carina.
 Felix, cui tantum dederit Deus. at mihi vires
 Arboris unius satis est, usumque referre:
 Et quo inventa modo fuerit, nostrasque sub auras
 Advena per tantum pelagi pervenerit æquor.

Oceano in magno, ardenti sub sidere Cancri,
 Sol ubi se nobis media jam nocte recondit,
 Hac ignota tenus, tractu jacet insula longo:
 Hispanam gens inventrix cognomine dixit:
 Auri terra ferax, sed longe ditior una
 Arbore. voce vocant patrii sermonis Hyacum,
 Ipsa teres, ingensque, ingentem vertice ab alto
 Diffundit semper viridem, semperque comantem
 B Arbuteis sylvam foliis. nux parva, sed acris,
 Dependet ramis, & plurima frondibus hæret.
 Materia indomita est, duro & penè æmula ferro
 Robora, quæ resinam sudant incensa tenacem.
 Dissceta color haud simplex. in cortice lauri
 Extérieure viret levor, pars altera pallet
 Buxea, at interior nigro suffusca colore est,
 Juglandemque, Ebenumque inter. quod si inde rube-
 ret

Jam poterat variis æquare coloribus Irim.
 Hanc gens illa colit, studioque educere multo
 Nititur: hac late colles campique patentes,
 Hac omnis vestitur ager, nec sanctius illis
 Est quicquam, aut potiore usu. quippe omnis in illa
 Spes jacet hanc contra pestem, quæ cœlitus illic
 Perpetua est. validos abjecto cortice ramos
 Multa vi tundunt, aut in segmenta minuta
 Elimant, puroque scobes in fonte reponunt,
 Dum bibulas noctemque diemque emaceret humor.
 Inde coquunt, nec non illos ea cura fatigat,
 C Vulcano ne forte furens erumpat aquæ vis,
 Et superundantem spumam projectet in ignes.
 Spuma quippe linunt, si quicquam è corpore toto
 Abscedit, si quicquam ægros depascitur artus.
 Dimidia absumpta, superest quodcunque reponunt
 Divini laticis. quin & segmenta relictæ
 Rursus, ut ante, coquunt, addentes suaveliquens Mel.
 Scilicet hunc unum mensis accedere potum,
 Et lex ipsa jubet gentis, mandatque sacerdos.
 Servatum at laticem, & decocti pocula primi
 Bina die quaque assumunt, quum surgit ab ortu
 Lucifer, & sero egreditur quum Vesper olympo.
 Nec prius absistunt potu, quam menstrua cursum
 Luna suum, & totum peragrans perfecit orbem
 Fraternasque iterum convenerit æmula bigas.
 Interea cæcis sese penétralibus abdunt,
 Quo neque vis venti, non halitus aëris ullus
 Insinuet se se, & gelidis afflatibus obsit.

Quid mirandum æque memorem super omnia victum
 Quam tenuem, quam magna sibi jejunia poscant?
 D Quippe solet satis esse, ipsum dum corpus alatur,
 Dum superet vita, & tantum ne membra fatiscant.
 Ne tamen ah ne tanta time, sacer ilicet haustus
 Ille modo Ambrosiæ, vires reficitque fovetque,
 Inque occulta gerit jejunis pabula membris.
 Nectare ab epoto binas, non amplius, horas
 Imponunt se se stratis, medicamen ut intro
 Large eat, & calido sudorem è corpore ducat.
 Interea vacuas pestis vanescit in auras,
 Et (dictu mirum) apparet jam pustula nulla,
 Jamque Nomæ cessere omnes, jam fortia liquit
 Membra dolor, primoque redit cum flore juvena:
 Et jam Luna suum remeans nova circuit orbem.

Quis Deus hos illis populis monstraverit usus?
 Qui demum & nobis casus, aut fata tulere
 Hos ipsos? unde & sacræ data copia sylvæ?
 Nunc referam. Missæ quæsitum abscondita Nerei
 Æquora in occasum Solisque cubilia pinus,
 Littoribus longe patriis, Calpeque relictis,
 Ibant oceano in magno, pontumque secabant
 E Ignaræque viæ, & longis erroribus actæ.
 Quas circum innumera properantes gurgite ab omni
 Ignoti nova monstra maris Nereides udæ
 Adnabant, celsas miratæ currere puppes,
 Salsa super pictis volitantes æquora velis.

Nox erat, & puro fulgebat ab æthere Luna,
 Lumina diffundens tremuli per marmora ponti:
 Magnanimus quum tanta heros ad munera fatis
 Delectus, dux errantis per cæcula classis,

N

Luna,

Luna, ait, ò, pelagi cui regna hæc humida parent,
 Quæ bis ab aurata curvasti cornua fronte,
 Curva bis explesti, nobis errantibus ex quo
 Non ulla apparet tellus: da littora tandem
 Aspicere, & dudum speratos tangere portus.
 Noctis honos cœlique decus Latonia virgo
 Audiit orantem Phœbe, delapsaque ab alto
 Æthere, se in faciem mutat, Nereia quali
 Cymothoë, Clothoque natant, iuxtaque carinam
 Astitit, & summo pariter nans æquore fatur.
 Ne nostræ dubitate rates, lux crastina terras
 Ostendet, fidoque dabit succedere portu.
 Sed vos littoribus primis ne insistite dudum.
 Ultra fata vocant, medio magna insula ponto
 Est Ophyre, huc iter est vobis, hic debita sedes
 Imperique caput. simul hæc effata, carinam
 Impulit: illa levi cita dissecat æquora cursu.
 Aspirant faciles auræ: & jam clarus ab undis
 Surgebat Titan, humiles quum surgere colles
 Umbrosi procul, & propior jam terra videri
 Incipit. acclamant Nautæ, terramque salutant,
 Terram exoptatam. tum portu & littore amico
 Excepti, Dis vota piis in littore solvunt,
 Quassatasque rates, defessaque corpora curant.
 Inde ubi quarta dies pelago, crepitansque vocavit
 Vela notus, remis insurgitur, altaque rursus
 Corripiunt maria, & læti freta cœrula fulcant.
 Linquntur incerto fluitans Anthylla ponto,
 Atque Hagia, atque alta Ammerie, execrataque tellus
 Cannibalum, & ripa Cyane hemorosa virenti.
 Protinus innumeræ panduntur turribus altis
 Insulæ oceano in vasto, quas inter, opacis
 Undantem sylvis unam, cursuque sonantem
 Fluminis aspiciunt: magno qui spumeus alveo
 In mare fulgentes auro subvectat arenas.
 Hujus in ora placet pronas appellere puppes.
 Invitant nemora, & dulces è flumine lymphæ.
 Jamque solo viridante alacres, ripaque potiti
 In primis terram ignotam, Nymphasque salutant
 Indigenas, geniumque loci, teque aurifer amnis,
 Quisquis in ora maris nitida perlaberis unda.
 Tum duram Cererem, & patrii carchesia Bacchi
 Aggere in herbofo expediunt: dein quærere siqui
 Mortales habitent. pars fulvam fluminis undam
 Mirari, mistamque auro disquirere arenam.
 Forte per umbrosos sylvarum plurima ramos
 Assidue volitabat avis, quæ picta nitentes
 Cæruleo pennas, rostro variata rubenti,
 Ibat nativo secura per avia luco.
 Has juvenum manus ut sylvas videre per altas,
 Continuo cava terrificis horrentia bombis
 Æra, & flammiferum tormenta imitantia fulmen
 Corripiunt, Vulcane tuum, dum Theutonas armas,
 Inventum, dum tela Jovis mortalibus affers.
 Nec mora: signantes certam sibi quisque volucrum,
 Inclusam, salicum cineres, sulphurque, nitrumque,
 Materiam, accendunt servata in reſte favilla.
 Fomite correpto diffusa repente furit vis
 Ignea circumſepta, simulque cita obice rupto
 Intrusam impellit glandem: volat illa per auras
 Stridula, & exanimes passim per prata jacebant
 Dejectæ volucres. magno micat ignibus aer
 Cum tonitru, quo sylva omnis, ripæque recurvæ
 Et percussa imo sonuerunt æquora fundo.
 Pars avium nemus in densum conterrita, & altos
 Se recipit scopulos, quorum de vertice summo
 Horrendum una canit, (dictu mirabile) & aures
 Terrificis implet dictis, ac talibus infit.
 Qui Solis violatis aves, sacrasque volantes,
 Heperii, nunc vos, quæ magnus cantat Apollo,
 Accipite, & nostro vobis quæ nuntiat ore.
 Vos, quanquam ignari, longum quæſita, secundis
 Tandem parta Ophyre tetigistis littora ventis.
 Sed non ante novas dabitur summittere terras,
 Et longa populos in libertate quietos,
 Molirique urbes, ritusque ac sacra novare:
 Quam vos infandos pelagi terræque labores
 Perceſſi, diversa hominum post prælia, multi
 Mortua in externa tumuletis corpora terra.
 Navibus amissis pauci patria arva petetis.
 Frustra alii socios quæretis magna remens
 Æquora, nec nostro deerunt Cyclopes in orbe.
 Ipsa inter sese vestras discordia puppes
 In rabiem ferrumque trahet: nec sera manet vos
 Illa dies, fœdi ignoto quum corpora morbo
 Auxilium sylva miseri poscetis ab ista,
 Donec pœniteat scelerum. nec plura locuta
 Horrendum stridens densis sese abdidit umbris,
 Ollis ossa rigor subitus percurrit, & omnis

A Palluit, ac gelida fugit formidine sanguis.
 Tum vero sacras volucres, Divosque precati,
 In primis Solem, & sanctum servantia lucum
 Numina supplicibus venerantur agrestia votis:
 Pacem orant, rursusque Ophyren, fluviumque salu-
 tant.

Interca è sylvis nigrum genus ora comasque,
 Ad naves nova turba virum concurrat inermis,
 Pectora nudi omnes, evincti frondibus omnes
 Paciferis, tanta qui celsas mole carinas
 Mirati, vestesque virum, fulgentiaque arma,
 Vix satis expleri possunt: & ab æthere missi
 Sive homines, sive Heroës sint, sive Deorum
 Numina, adorantur ritu, precibusque salutant:
 Ante alios ipsum Regem, cui munera læta
 E ripis collectum aurum, & cerealia dona,
 Et patrios fructus, & mella liquentia portant.
 Vestibus ipsi etiam nostris, & munere multo
 Donati, exceptique mero nova gaudia miscent.
 Non aliter, quam si mensis, dapibusque Deorum
 Mortalis quisquam adscitus, felixque futurus
 Hauriat æternum, cœlestia pocula, nectar.

B Ergo ubi amicitia securus fœdere utrinque
 Firmare animos, habita & commercia gentis:
 Ipsi inter sese reges in littore læti
 Complexu jungunt dexteras, & fœdera firmant.
 Alter gossipio tenui pectusque femurque
 Præcinctus, viridi limbum pingente Smaragdo,
 Ora niger, jaculo armatur cui dextera acuto,
 Squammosi spoliū sustentat læva Draconis.
 Alter at intexto lænam circumdatus auro,
 Quam subter rutila arma micant: capiti ærea cassis
 Insidet, & pictæ volitant in vertice cristæ.
 Fulgenti ex atro torques cui candida colla
 Cingunt, atque ens lateri dependet Iberus.
 Et jam commisti populi, hospitioque recepti,
 Hi tectis domibusque, altis in navibus illi,
 Lætitia ludisque dies per pocula ducunt.

Forte loco lux festa aderat, Solique parabant
 Ultori facere umbroso sacra annua luco.

C Hesperiaque Ophyraque manus convenerat omnis:
 Hic convalle cava, ripæ viridantis in herba,
 Selectorum ingens numerus, matresque virique,
 Confusi, plebs atque patres, puerique senesque,
 Astabant, animis tristes, & corpora fœdi,
 Squallentes crustis omnes, taboque fluentes.
 Quos circumfusus albens in veste sacerdos
 Pura lustrat aqua, & ramo frondentis Hyaci.
 Tum niveum ante aras cædit de more juvencum.
 Et juxta positum pastorem sanguine cæsi
 Respergit patraque rigat. Solique potenti
 Ad numeros pœana canit: nec cætera turba
 Non sequitur, maestantque fues, maestantque biden-
 tes:

Visceribusque veru tostis epulantur in herba:

Obstupuit gens Europæ ritusque sacrorum,
 Contagemque alio non usquam tempore visam.
 At dux multa animo tacitus secum ipse volutans,
 Hic erat ille, inquit, morbus, (Dî avertite calum)
 Ignotum interpret Phœbi quem dira canebat.

D Tum regem indigenam, (ut sermo fandique facultas
 Jam communis erat) cui sint solennia Divum
 Scitatur? quid tanta astet convalle sub alta
 Languentum miseranda manus? quid pastor ad aras
 Sacra inter, cæsi resperſus sanguine tauri?
 Quem contra, Hesperia ò heros fortissime pubis,
 Rex ait, hi gentis ritus, hæc sacra quotannis
 Ultori de more Deo celebramus. origo
 Antiqua est, veteresque patrum fecere parentes.
 Quod si externorum mores, hominumque labores
 Audivisse juvat, primæva ab origine causam
 Sacrorum, & pestis misera primordia pandam.
 Forsitan Atlantis vestras pervenit ad aures
 Nomen, & ex illo generis longo ordine ducti.
 Hac & nos, longa serie, de stirpe profecti
 Dicimur: heu quondam felix & cara Deum gens!
 Dum cœlum colere, & superis accepta referre
 Majores fœvere boni: sed numina postquam
 Contemni cœptum est, luxu fastuque nepotum:
 Ex illo quæ sint miseros, quantæque secutæ
 Ærumnæ, vix fando unquam comprehendere possem.

E Insula tum prisca regis de nomine dicta
 Ingenti terræ concussa Atlantia motu
 Corruit, absorpta oceano, quem mille Carinis
 Sulcavit toties; terræ regina marisque.
 Ex illo & pecudes & grandia quadrupedantum
 Corpora, non ullis unquam reparata diebus
 Æternum perire, externaque victima sacris
 Cæditur, externus nostras cruor imbuat aras.

Tum

Tum quoque & hæc infanda lues, quam nostra videtis
Corpora depasci, quam nulli, aut denique pauci
Vitamus, Divum offensis, & Apollinis ira
De coelo demissa, omnes grassatur in urbes.
Unde hæc sacra novo primum solennia ritu
Instituere patres, quorum hæc perhibetur origo.

Syphilus (ut fama est) ipsa hæc ad flumina pastor
Mille Boves, niveas mille hæc per pabula regi
Alcithoo pascebat oves, & forte sub ipsum
Solstitium urebat sitientes Sirius agros,
Urebat nemora, & nullas pastoribus umbras
Præbebant sylvæ, nullum dabat aura levamen.
Ille gregem miseratus, & acri concitus æstu,
Sublime in Solem vultus & lumina tollens
Nam quid Sol te, inquit, rerum patremque Deumque

Dicimus? & sacras vulgus rude ponimus aras?
Mactatoque Bove, & pingui veneramur acerra?
Si nostri nec cura tibi est, nec regia tangunt
Armenta? an potius superos vos arbitrer uri
Invidia? mihi mille nivis candore Juvenæ,
Mille mihi pascuntur Oves. vix est tibi Taurus
Unus, vix Aries cælo (si vera feruntur)
Unus, & armenti custos Canis arida tanti.

Demens quin potius Regi divina faceffo?
Cui tot agri, tot sunt populi, cui lata ministrant
Æquora, & est superis, ac Sole potentia major.
Ille dabit facilesque auras, frigusque virentum
Dulce feret nemorum armentis, æstumque levabit.
Sic fatus, niora nulla, sacras in montibus aras
Instituit regi Alcithoo, & divina faceffit.

Hoc manus agrestum, hoc pastorum cætera turba
Exequitur: dant thura focis incensa, litantque
Sanguine taurorum, & fumantia viscera torrent.
Quæ postquam Rex, in folio dum forte sederet
Subjectos inter populos, turbamque frequentem,
Agnovit, Divum exhibito gavisus honore,
Non ullum tellure coli, se vindice, numen
Imperat, esse nihil terra se majus in ipsa.

Cælo habitare Deos, nec eorum hoc esse quod infra est.
Viderat hæc, qui cuncta videt, qui singula lustrat,
Sol pater: atque animo secum indignatus, iniquos
Intorsit radios, & lumine fulsit acerbo.

Aspectu quo Terra parens, correptaque ponti
Æquora, quo tactus viro subcanduit aër.
Protinus illuvies terris ignota profanis
Exoritur. primus, regi qui sanguine fuso
Instituit divina, sacrasque in montibus aras,
Syphilus, ostendit turpes per corpus Achores.
Insomnes primus noctes, convulsæque membra
Sensit, & à primo traxit cognomina morbus:

Syphilidenque ab eo labem dixere coloni.
Et mala jam vulgo cunctas diffusa per urbes
Pestis erat, Regi nec sæva pepercerat ipsi.
Itur ad Ammericen sylva in Cartheside Nympham,
Cultricem nemorum Ammericen, quæ maxima luco
Interpres Divum responsa canebat ab alto.

Scitantur, quæ causa mali, quæ cura superfit?
Illa refert. spreti vos ô, vos numina Solis
Exercent. nulli fas est se æquare Deorum
Mortalem. date thura Deo, & sua ducite sacra,
Et numen placate: iras non proferet ultra,
Quam tulit, æterna est, nec jam revocabilis unquam

Pestis erit. quicumque solo nascetur in isto,
Sentiet. ille lacus Stygios, fatumque severum
Juravit. sed enim, si jam medicamina certa
Expetitis, niveam magnæ mactate juvencam
Junoni, magnæ nigrantem occidite vaccam
Telluri, illa dabit felicia semina ab alto:

Hæc viridem educet felici è semine sylvam,
Unde salus. simul obtulit: specus intus, & omne

Excussum nemus, & circum stetit horror ubique.
Illi obeunt mandata. sua ipsi altaria Soli
Instituunt, niveam Juno tibi magna juvencam,
Nigrantem Tellus mactant tibi maxima vaccam.
Mira edam. (at Divos juro, & monumenta parentum)
Hæc sacra, quam nemore hoc toto vos cernitis, ar-

bor,
Ante solo nunquam fuerat quæ cognita in isto,
Protinus è terra virides emittere frondes
Incipit, & magna campis pubescere sylva.
Annua confestim Soli facienda sacerdos
Ultori nova sacra canit. deducitur ipse
Sorte data, qui pro cunctis cadat unus ad aram
Syphilus, & jam farre sacro, vittisque paratis
Purpureo stabat tincturus sanguine cultros.
Tutatrix vetuit Juno, & jam mitis Apollo,
Qui meliorem animam miseri pro morte, juvencum
Supposuere, feroque solum lavere cruore.

B Ergo ejus facti æternum ut monumenta manerent:
Hunc morem antiqui primum statuere quotannis
Sacrorum. ille tuum testatur Syphile crimen;
Victima vana, sacras deductus pastor ad aras.
Illa omnis, quam cernis, inops miserandaque turba
Tacta Deo est, veterumque luit commissâ parentum.
Cui votis precibusque piis numerisque sacerdos
Conciliat vates Divos, & Apollinis iras.
Lustrati ingentes ramos, & robora sanctæ
Arboris advectant tectis, libamine cujus
Vi mira infandæ labis contagia pellunt.

Talibus, atque aliis tempus per multa trahebant
Diversis populi coministi è partibus orbis.

Interea Europæ fuerant quæ ad cara remissæ
Littora, jam rursus puppès freta lata remensæ
Mira ferunt: late (proh fata occulta Deorum)
Contagem Europæ cælo crebrescere eandem,
Attonitasque urbes nullis agitare medelis.

C Quin etiam gravior naves it rumor in omnes:
Illo eodem classẽ morbo, juvenumque teneri
Haud numerum exiguum, & totis tabescere membris:

Ergo haud immemores, diras cecinisse volucres,
Affore, quum sylva auxilium poscatur ab illa:
Continuo faciles Nymphas, Solemque precati
Intacti nemoris ramos, & robora ab alto
Convectare parant luco, medicataque sumunt
Pocula, pro ritu gentis, quo munere tandem
Contagem pepulere feram. quin dona Deorum,
Haud patriæ obliti, & felicem ad littora sylvam
Nostra jubent ferri, cælo si forsitan isto
Assimilem pellant labem, nec fata secundos
Ipsa negant Zephyros, facilisque aspirat Apollo.
Munera vos Divum primi accepistis Iberi,
Præsens mirati auxilium: nunc cognita Gallis,
Germanisque, Scythisque, orbe & gavisâ Latino
Jam nunc Europam vecta est Huyacus in omnem.

Salve magna Deum manibus fata semine sacro,
Pulchra comis, spectata novis virtutibus arbor,
D Spes hominum, externi decus, & nova gloria mundi:
Fortunata nimis, natam si numina tantum
Orbe sub hoc, homines inter gentemque Deorum
Perpetua sacram voluissent crescere sylva.
Ipsa tamen, si qua nostro te carmine Musæ
Ferre per ora virum poterunt, hac tu quoque parte
Nosceris, cæloque etiam cantabere nostro.
Si non te Bactra, & tellus extrema sub Arcto
Non Meroë, Lybicisque Ammon combustus arenis,
At Latium, at viridis Benaci ad flumina ripa
Audiet, & molles Athei labente recessus.
Et sat erit, si te Tiberini ad fluminis undam
Interdum leget, & referet tua nomina Bemus.

HIERONYMI FRACASTORII, *Veronensis*, DE SYPHILIDE, SEU MORBO GALLICO L U C U B R A T I O,

Ex Lib. II. de Morbis Contagiosis descripta.

C A P. I.

Nunc ad eas contagiones pertranſeamus, quæ extrinſeca magis tentant, incipientes à Syphilide morbo. quippe novum & diu nostro orbe incognitum morbum inter alia admiranda nostra tempeſtas vidit, qui Europam fere omnem, Asiæ vero atque Africæ partem non parvam occupavit. In Italiam vero iis fere temporibus erupit, quibus Galli sub rege Carolo regnum Neapolitanum occupavere, annos circiter decem ante 1500, à quibus nomen Morbo inditum fuit, Gallicus enim est appellatus. Galli vero nominis injuriam in nos retorquentes morbum Italum vocant, Hispani Paturſam, Germani nunc Mevium, nunc Gallicum dicunt. nonnulli novo imposito nomine Pudendagram appellavere, quod à pudendis inciperet, sicuti & Mentagram, quod à mento inciperet, novum morbum apud antiquos appellatum fuisse Plinius est author. Nos Syphiliden in nostris lusibus appellavimus. Hunc autem morbum nostro orbi adeo novum, familiarissimum tamen certis regionibus ferunt, qui per Hispanas navigationes novum mundum comperere. ubi vel plurimum abundat ea contagio, non secus illic domestica, ac apud nos scabies. principio igitur quum is apud nos apparuiſſet, hæ fere notæ conſpiciebantur in eo morbo. oriebatur in quibusdam sine ulla ab alio concepta contagione. in quibusdam (quæ maxima pars erat) è contage excipiebatur, verum non ex omni contactu, neque prompte, sed tum ſolum, quum duo corpora contactu mutuo plurimum incaluiſſent, quod præcipue in coitu eveniebat, quo maxima mortalium pars infecta fuit. viſi tamen infantes nonnulli fuere, qui è ſuctu lactis à matre, aut nutrice infecta conſimiliter affecti ſint. fomitem autem non relinquebat ea contagio, aut nonniſi maxima quadam occasione, neque ad diſtantiam etiam ſeſe propagabat. ſed neque ſtatim manifeſtabatur, verum certo tempore deliteſcebat, interdum quidem per menſem, interdum per duos, sæpe & per quatuor menſes. Interea tamen ſigna nonnulla aderant conceptæ labis, animum C triftitia quædam detinebat. corpus laſſitudo, pallor faciem. tandem, quod in majori parte inerat, ulcuſcula quædam circa pudenda oriebantur, iis non diſſimilia, quæ ſolent ex fatigatione contingere, quam cariem vocant, ſed natura longe impar, nam hæc & emori contumax erat, & victa una parte, alia regerminabat immortali propagine. poſt hæc cruſtoſæ quædam puſtulæ per cutem erumpebant in quibusdam quidem à calvaria incipientes (quod ut plurimum erat) in quibusdam in aliis locis, parvæ primum eæ apparebant, mox augebantur paulatim ad magnitudinem cooperculi glandis & ſimilitudinem etiam, iis non abſimiles, quæ in pueris Achores vocantur. differentiæ earum multæ viſebantur, quibusdam parvæ & ſicciores, quibusdam majores & pinguioreſ, nonnullis lividæ, aliis exalbidæ leviter pallentes, aliis duriores & ſubrubescentes. omnes autem paucis poſt diebus aperiebantur, ac mucore quodam mucilagineo foetido manabant, nec dici poteſt quantus ille mucor perpetuo effluebat, quanta ſordities. exulceratæ deinde exedebant more eorum ulcerum, quæ phagedenica appellantur, atque interdum non ſolas carnes, ſed & oſſa etiam ipſa inſiciebant. quibus autem circa ſuperiora vigeat malum, iis diſtillationes pravæ contingebant, quæ modo palatum, modo gargarconem, modo fauces & tonſillas erodebant. labia quibusdam conſumpta ſunt, quibusdam naſus, quibusdam oculi, aliis pudenda tota. ad hæc autem magna ex parte gummoſitates quædam per membra concreſcebant magna deformitate. nam sæpe ovi, sæpe panis magnitudinem æquabant, quibus apertis mucor ſuberat albus mucilagineus. tenax is callus maxime in brachiis, & cruribus accidebat, qui interdum ulcerabatur, interdum integer uſque ad mortem perſeverabat. Præter prædicta omnia, quaſi parva illa forent, ingentes lacertorum dolores accedebant, sæpe cum ipſis puſtulis, interdum ante, nonnunquam poſt, & ipſi quidem diuturni, quibus nihil crudeliuſi aderat. affligebant

A præcipue noctu. dolor autem non proprie in juncturis inerat, ſed circa lacertos ipſos & nervos. Verum quibusdam nihilominus ſine dolore ullo oriebantur puſtulæ, quibusdam ſine puſtulis dolores, major pars utriſque affligebatur. Interea languebant membra omnia, macies corpus detinebat, nullum aderat deſiderium cibi, nullus ſomnus, ſed mæror, & iracundia aſſidua, & amor decubitus, facies & crura turgebant. quandoque & febricula quædam concomitabatur, ſed raro. dolebat quibusdam caput, dolor is erat diuturnus & nullis medicaminibus parens. ſanguis ſi hauriebatur, is ſincerus, mucofuſque ſpectabatur. urina craſſior pinguis divulſa & ſubrubeſcens. quo ſolo ſigno, quum non adeſſet febris, multos prænovimus eo teneri morbo, egeſtiones ægre reddebantur, & illæ mucosæ ſiccæ. His ergo notis tenebantur, qui tum eo morbo laborabant. Loquimur autem de his, quaſi de præteritis. quoniam tamen nunc quoque ea contagio viget, poſt tamen illa prima tempora immutata videtur. ab inde enim annis fere viginti cæperunt pauciores videri puſtulæ, gummoſitates vero plures, quum è contrario primis annis fuiſſet. Factæ item fuere puſtulæ (ſi quæ apparebant) ſicciores, ac dolores (ſi qui accedebant) ſunt acerbiores. porro & annis labentibus, annis jam fere ſex, in quibus nunc ſumus, magna rurfus mutatio facta eſt ejus morbi. quippe quum in valde paucis puſtulæ jam viſantur, & dolores fere nulli, aut multo leviores, gummoſitates vero multæ, & quod mirum omnibus viſum eſt, capillorum & reliquorum pilorum caſus homines fere ridiculos facit, aliis ſine barba, aliis ſine ſuperciliis, aliis glabro capite in conſpectu venientibus. quod infortunium prius putabatur ex medicaminibus evenire, præſertim ex argento vivo. mox certiores facti omnes, ſciunt ex ipſo morbo immutato procedere, quin immo (& quod pejus eſt) jam nunc multis videntur labefactari dentes, quibusdam etiam cadere.

C A P. II.

De cauſis.

Igitur quum primum tam novus apparuiſſet morbus, magna ſtatim inter medicos oborta controverſia fuit. aliis contendentibus nullam ab antiquis factam de eo mentionem fuiſſe, aliis contra fuiſſe factam. his quidem Elephantiam exiſtimantibus, illis vocatum ab Arabibus ſaphati, aliis lichenas. primus Nicolaus Leoniceſus vir doctiſſimus & gravis eam difficultatem ſuſtulit, aperte monſtrans nullum horum eſſe, ſed prorſus apud antiquos innominatum fuiſſe morbum, quanquam poſteriores quidam obſtinate quidem magis, quam rationabiliter tanto viro non plane aſſenſere, Elephantiaſim omnino aſſerentes eſſe, de quo mox pauca quædam & nos dicemus. Cæterum quicunque hætenus de eo morbo ſcripſere, alii quidem quid non eſſet, magis dixiſſe videntur, quam quid eſſet. alii eam rationem quaſiviſſe magis, quæ circa formationem verſatur, quod eſſet ægritudo partim in compoſitione, partim in complexione & unitate, & id genus. materiam vero, & principia, quæ magis fuerant perquirenda, reliquere. alii materiam quidem attigere, principia vero, & rationem eam, quæ è contagione dependet, non ut par erat, ſunt proſecuti. Nos vero in iis luſibus quos ad PETRUM BEMBUM nunc Cardinalem ſcripſimus, quo forte tempore à peſilentia ruſ pulſi multum otii naſti eſſemus, de his omnibus quædam certe attigimus. verum quantum Poëtica concedere potuit. quæ quum non admittat omnia, multa quidem prætermitti à nobis neceſſe fuit pro toto negotio, quæ ſi nunc proſequamur operæ pretium facturos eſſe nos exiſtimamus. quod igitur ad primam morbi originem attinet, arbitrati ſunt aliqui contagionem hanc è novo illo mundo delatam ad nos fuiſſe, quem Hispanæ navigationes adinvenere, ubi ea labes quam plurimum viget, cujus ſignum id aſſerunt, quod tum & morbus hic apud nos primum apparuit, quum & navigatio illa facta fuit, & commercia habita illius gentis. propter

pter quod & primum apud Hispanos visus primum fuit. A quare totam labeni hanc consistere putant in contagione unius ad alium. sed profecto tametsi maxinia mortaliū pars ē contagione morbum hunc contraxit, observatum est tamen innumeros alios sine ulla contagione per se infectionem eam perpeffos fuisse. Impossibile praterca fuisset tam parvo tempore contagionem, quæ per se segnis est, nec concipitur facile, tantum terrarum peragrassē ab una classe ad Hispanos primum delatum, quando constat aut eodem tempore, aut fere eodem, & in Hispania & Gallia, & Italia, & Germania, & tota fere Scythia visam fuisse. adde quod prædixisse illam astronomos certis ante annis non parvum indicium est, aliud subesse illi principium, quam simplicem contagionem. primum igitur illud mirum videri non debet novos, atque insolitos morbos certis temporibus apparere, non quidem delatos ab una regione ad aliam, sed suis causis exortos. Anno 1482. pleuritidis genus quoddam erupit, quod totam fere Italiam affecit. nostris vero temporibus illæ prius non visæ in Italia febres apparere, quas lenticulas vocant, de quibus supra egimus. vidimus & annis superioribus lippitudinem contagiosam quasdam civitates invasisse. vidimus & pestem illam solis bobus communem, de qua supra meminimus. quam ob rem nec mirum esse debet, si & Gallicus morbus non prius cognitus in nostro orbe per multa secula, nunc primum eruperit. venient & ægrotudines aliæ novæ, inusitatæque, quum tempus feret. sicuti & mentagra apud antiquos, quæ postea amplius nunquam visa est. hic idem morbus interibit, & extinguetur, mox etiam & nepotibus nostris rursus videndus renascetur, quemadmodum & præteritis ætatibus visum à maioribus nostris fuisse credendum est, de quo non pauca indicia etiamnum sunt. Tonsor quidam amicus noster libellum habebat experimentorum quorundam antiquum satis, inter quæ unum inter alia scriptum erat, cui titulus erat ad scabiem crassam, quæ cum doloribus juncturarum accidit. is ergo quum primum recentissimus esset morbus, memor medicaminis consuluit medicos quosdam, num uti eo medicamento deberet in nova illa contagione, quam per scabiem crassam significari existimabat. medici autem inspecto medicamine acriter prohibuere, quod ex argento vivo constaret, & sulphure. felix, nisi medicos illos consulisset, incredibili quæstu dives futurus. paruit autem, nec ausus est experiri medicamentum, quod demum expertus, atque optimum agnoscens, valde indoluit, quod fero usus eo fuisset, quæstu jam per alios sibi arrepto. ex quo videre profecto possumus aliis etiam ætatibus visum eum morbum fuisse. Sunt qui putent, & Avicennam illum significasse *capite de olibano*, quum dixit Thus valere dolori composito illitum ex aceto & oleo, & est dolor, inquit, cum quo proveniunt in corpore sicut verrucæ cum deambulatione sicut formicæ. sed certe hoc nihil est, quoniam Avicenna illic transfert, quod Dioscorides scribit *de Thure*, quum dicit. Formicantes verrucas inter initia, impetiginesque ex aceto & pice illitum tollit, per quæ Mirmecia intelligit. Ut ergo ad propositum revertamur, inter novos morbos & eos, qui raro in lucem veniunt, collocandus est morbus Gallicus. quare & causas illius ac principia oportet ex iis esse, quæ raro & ipsa contingant. esse autem talia ut communia sint non solum multis mortaliū, sed & regionibus multis. quod certe in nullam aliam causam referri potest, quam in aëris constitutionem. qualis autem ea fuerit, & ex quibus principiis exorta, nunc est inquirendum. Quoniam igitur analogiæ suæ sunt in contagiosis, & principia oportet esse analogæ (ut dictum est) ad ea quæ affectum recipiunt, manifestum est, principia huius contagionis ad phlegma crassum & sordidum analogiam habuisse. si enim ad pustulas respiciamus, quæ eo in morbo apparere, si ad gummositates, si ad lacertorum dolores, ubique quidem videbimus nonnisi mucorem & sorditiem, & demum phlegma lentum, mucilagineum, crassum, quare & seminaria, à quibus contagio per se omnis dependet, talia quoque suo modo fuisse censendum est. quo circa & aërem, unde origo fuit morbi, dispositionem ejusmodi contraxisse, cujus seminaria lenta quoque & phlegmati consimili analogæ essent, & in eo aliorum rursus seminariorum productiva talium, qualia & prima fuere. quoniam autem & erodit, atque exest contagio hæc, oportet & seminaria illius acria esse, quanquam in lentore multo obsepta, sepultaque. Talia igitur principia habuisse infectionem hanc putandum est, atque in aëre sordidam quandam obrepisse putrefactionem, quæ mox ad crassum & sordidum phlegma in nobis habuisset analogiam. quo autem pacto, & quibus de causis in aëre ejusmodi dispositio facta fuerit, difficile quidem est certo scire. si quid tamen rationabiliter conjici potest, hoc certe erit. quæcunque enim causa & principium id fecerit, oportet illud ex iis esse, quæ raro eveniunt. siquidem & dispositio illa in aëre, quæ raro

visam contagem hanc peperit, ex iis est quæ raro contingunt. quoniam igitur (ut supra diximus) quæ hic sunt, maxime à superioribus, cœlo scilicet & sideribus alterantur, & variis afficiuntur modis, nihil aliud esse posse videtur, quod in tot regiones per tantum spatii potuerit aërem tam male afficere, nisi cœli & siderum constitutiones, & eas quidem, quæ & raro accidunt, & magna, quum accidunt, possint efficere. Supra autem monstratum est, tum magna & portentosa posse huc sidera inducere, quum plura eorum in unum coeunt, ac talem certè coitum, & conventum siderum vidit tempestas nostra, trium superiorum Saturni, Jovis, & Martis. qui conventus & raro accidere solet, & quum accidit, magna semper apportare consuevit. tum quod ea sidera potentissima sunt, tum quod unio illa diu perdurat, propter motus tarditatem, præsertim Saturni, & Jovis, quam conjunctionem videntes Astrologi, novas magnasque ægrotudines portendi prædixere. Si quid igitur probabiliter dici potest de principio tantæ contagionis, ita certe existimandum est. Ergo facto eo siderum conventu ingentem vaporum tractionem fuisse factam credendum est, qui commisti aëri, diversimodeque agitati, tandem sordidam putrefactionem intulerint, a qua seminaria illa in nos importata fuere, quæ ad sordidos & mucosos humores, quale est phlegma crassum, & mucosum, habuerant analogiam. unde tandem contagio illa enata est, quæ mox tot mortaliū, tot regiones male affecit, partim quidem aëre ipso principia & seminaria immittente, partim de uno in alium contagione pertranseunte. Ac de origine morbi & principiis ejus ita traditum sit. quod vero & materia ejus, ad quam ea principia habuerunt analogiam, sit phlegma sordidum & crassum (ut diximus) manifestissimum esse potest. si enim pustulas inspicimus, illæ omnes pingues mucore incredibili manantes fuere. si vero gummositates, & illæ concreto phlegmate constabant, quod si & ad dolores ipsos lacertorum, & illi quidem idem ostendent. erant enim diuturni, extensivi, noctu affligentes, factis item dissectionibus lentor quidam per nervos & lacertos coextensus cernebatur. quare nemini dubium esse debet, materiam ejus contagionis esse mucosum phlegma & sordidum. videntur autem pustulæ ex minus crassa materia originem habuisse, gummositates ex crassissima, dolores vero ex media quadam. quippe serpente contage per massam sanguinis, & pabulum sibi faciente in phlegmate, pars quidem quæ minus crassa, minusque segnis erat, extra pellebatur ad cutim, atque illic sensim concrefcebat in pustulas, quæ vero crassior aliquanto fuerat & minus apta usque ad cutim expelli, residebat circa nervos, & lacertos, ubi coextenta dolores acerbissimos excitabat. Crassissima vero circa partes quasdam coagulabatur, & in gummositates concrefcebat. non erat autem prompta contages ut exciperetur, propter lentorem in quo sepulta erant seminaria, sed indigebat concalescentia quadam corporum. sic enim quodammodo actu fiebant seminaria, & alteri agglutinari poterant, & sese ex analogo sibi pabulo propagare, quod non calefacta facere quidem non poterant, quasi coagulato. propter eandem causam & diu latebat contages intra corpus antequam sese manifeste ostenderet, quoniam segniter serperet, propter frigiditatem & crassitiem materiæ. mox tamen exedebat, & solida etiam carpebat, propter acuitatem seminariorum in densa materia, quum actu fiebant, & putrefactio procedebat. apparebant autem primum ulcuscula circa pudenda, quoniam inde prima origo contagionis initium capiebat in majori parte ex coitu. erant autem & male morigerata ea ulcera, tum quod locus ille per se satis putidus est, tum quia seminariis hinc inde dispersis, jam fiebat ut parte una fanescente propter remedia, alia regerminaret. at pustulæ ut plurimum à calvaria occipiebant, partim quidem quia pars illa propter sorditiem & crassitiem humoris, ex quo nutritur, quodammodo analogæ est ad contagem, partim quod omnis evaporatio sursum fertur. in omni autem putrefactione evaporatio plurima fit. quibus autem pustulæ aderant multæ minus dolorum accedebat, quod materia multa excerneretur, ac simul signum id esset materiam esse subtiliorem. Contra vero quibus crassior erat, dolores quidem multi insurgebant, ac pustulæ pauciores. materia vero quæ dolores dabat, non erat in juncturis ipsis infixæ, quod crassior esset, quam penetrare in juncturas posset, quare super nervis & lacertis maxime residebat, affligebat autem noctu magis, & sole condente se, quoniam interdum calor naturalis solet exteriora petere, ad quæ moveri solent membra, demandatus à natura ad vigiliæ opera exercenda, necnon à humine solis excitus, quam ob rem fovebat quodammodo ea membra & ventositates exsolvebat, quæ lacertos & nervos extendebant & vellicabant. ac simul & materiam concoquebat, noctu vero introsum recurrere calor solet, & membra ea deferere, ad quæ per diem demandatur à natura, qua de causa dolores tum excitantur, & distentiones ma-

jores accrescebant, destituta materia à calore fœvente, & dissolvente ventositates. Annis vero labentibus mutatio quædam ejus morbi facta est. quoniam dispositio prima quæ in aëre fuerat, jam cessaverat, nec morbus aliam sui propagationem habeat quam è contagione unius ad alterum, propter quod perseverabat. omnis autem contagio quanto magis abest à principio & prima origine, tanto licetior fit, & terrestrior, propter adustionem, quæ continenter conjungitur. qua de causa primi temporis contagiones, quasi ortui & principio propinquæ, fordiores, pinguiorresque viscebantur, & pustularum plurium, minorum vero dorum, quæ vero annis post sequentibus contingere, ut pote adustæ & crassæ magis, pauciores quidem pustulas, majores autem dolores dedere. nam & à principio ubi plus erat pustularum, illic minus erat dorum, ubi minus pustularum plus dorum cernebatur. porro & annis hisce ultimis, quasi in senio existente contage & materia facta crassissima, major adhuc mutatio facta est, nam gummositates multæ apparent, pustulæ autem paucissimæ, & illæ sicciore, dolores autem fere nulli, aut longe minores, quod materia propter crassitatem facillime concreseat in gummositates, extra autem non facilliter propellatur ad cutim, vel resideat circa lacertos. quod si quid tamen ad cutim pervenit, id tenue quoddam phlegma est, quod falsedinem quandam acquisivit ex adustione, quare ad radices pilorum latum pabulum eorum absunt, unde & ipsi mox cadunt, sicuti in porriginè, Alopecia, & achoribus siccis accidit. Fortasse autem & idem fit in hoc morbo nunc, quod & in Alphis accidit, in quibus decidunt pili, materia quadam alba mucilaginosa coextenta ad radices eorum. nam vidimus quosdam, quibus barba deciderat, consimilem quandam sub cute coextentum humorem habuisse. quod facillime potest nunc evenire in evaporatione & secretionem quæ fit ab ea materia jam pene vitrea, coagulatis vaporibus ubi ad pilorum radices pervenere. quocumque igitur modo id fiat, existimandum est senium jam hujus morbi incepisse, nec longe post futurum, ut ne per contagem quidem se propaget. quoniam materia in dies frigidior fit, & terrestrior, in qua & seminaria tum pauciora, tum & debiliora in dies gignuntur. propter quod nec jam facile concipitur nunc ea contagio, uti prius solebat, quare & tandem fiet, ut nec se se possit propagare, sed desinat, reversura mox, quum eadem principia, & eadem causæ reverterentur. est autem certis regionibus familiaris contages, ut in Hispana vocata insula, & vicinis aliis, quoniam (ut diximus) ea dispositio quam ad nos temporis longitudo attulit, illic connaturalis viget huic morbo gignendo. quemadmodum Elephantia Ægyptus, Judæaque familiaritatem quandam habent. Quæ igitur principia & causæ fuerint novæ hujus contagionis, & quo consistat, & quam habeat analogiam, & quæ sint ejus accidentia, & notæ, per hæc hætenus determinatum sit.

CAP. III.

De Elephantia.

Non esse autem Gallicum vocatum morbum eum, qui Elephantia, vel Elephantiasis interdum, & Elephas à Græcis appellatur, sufficere quidem ad ostendendum ea possent, quæ Leonicens vir tantus scripserat. Veruntamen si & nunc quoque pauca quædam eadem de re adjiciantur, non inutile fuerit (ut promissimus, quando posteriorum quidam plus æquo obstinati scriptis mandavere, eundem esse morbum Elephantiam, & morbum Gallicum atque eisdem etiam remediis curari oportere. quod autem eos præcipue decepit, id fuit, quod videntes ipsi antiquos seorsum de Lepra scribere, & seorsum de Elephantia, tum existimantes per lepræ nomen ab iis intelligi, illud quod vulgo lepram vocamus, nesciverunt quidnam esset Elephantia, nisi morbus hic, qui mox Gallicus est appellatus. Sed certe hæc monstrant antiquorum scripta parum fuisse considerata ab obstinatoribus hisce hominibus. neque enim ita est uti ipsi putant, per lepram à Græcis eum morbum intelligi, qui vulgo lepradicatur, sed aliam quandam longe leviolem dispositionem, de qua simul cum pfora, hoc est scabie, agunt, quæ via quædam est ad Elephantiam, quæ proprie passio illa est, quam non solum vulgus, sed & recentes medici tum Latini, tum Arabes lepram vocant. Paulus de lepra agens una cum pfora, horum inquit morborum uterque summæ cutis asperitas est, cum pruritu, & corporis attenuatione, ex melancholico humore ortum habens. Galenus in libello de tumoribus. sunt autem pfora & lepra melancholicæ passionem solius cutis, quæ si in venis, & carne invalescant, cancer nominatur & Elephas. item quosdam dicit ex Elephantiosis factos fuisse leproso, ægritudine in melius conversa, manifestum igitur esse potest leviolem multo esse lepram apud antiquos, quam Elephantiam. quod au-

tem & Elephantia ea proprie sit, quæ vulgo lepra dicitur, ex his manifestum simul fiet. nam ut primum à nostris incipiamus, Plinius libro 28. novos quosdam ponit morbos Elephantiasim & Lichenas, quos sine dolore ullo, sine vitæ periculo contigisse scribit. Diximus, inquit, Elephantiasim ante Pompeji Magni ætatem non accidisse in Italia, & ipsam à facie sæpius incipientem in nare prima veluti lenticula, mox invalescente per totum corpus maculosa, & variis coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura cœu scabie aspera, ad postremum vero augecente intumescens digitis in pedibus, manibusque. Ægypto peculiare hoc malum, & quum in reges incidisset, populis funebre. quippe in balneis folia sanguine temperabant, ad medicandum eam. quis non videt per hæc non Gallicum morbum significari, qui dolores vel ingentes afferat, sed vocatam vulgo lepram, quæ sine dolore accidit, quæ à nare incipit, ut & Paulus, & Avicenna, & alii recentiores tradunt, quam Ægypto familiarem omnes dicunt, & ipse præsertim Galenus, quam demum unam humano leniri sanguine consuevisse libri omnes pleni sunt. Arabes vero per Elephantiam non plane id intelligunt, quod Græci, & Latini, sed tumorem quendam pedum ex humore melancholico, cœu è varicum genere, quasi speciem eam lepræ intelligant, in qua pedes more Elephantum tument, per lepram autem id accipiunt, quod & vulgo lepra dicitur, à Græcis Elephantia. notæ autem Elephantia, & accidentia hæc sunt, oritur primo sine dolore ullo, sine febre, ac delitet ipsa quoque certo tempore priusquam se prodant. mox prima ut plurimum indicia dat, à nare oborta parva veluti lenticula subnigra. cutis deinde varia fit colore, duritie, asperitate, attenuatione, quippe alibi livida fit, alibi alba, alibi in atro ruffa, dura hic, illic lenior, alicubi aspera & squammosa, alicubi crassa, & veluti corium igne induratum, pustulæ simul per totum corpus enascuntur duræ, & ut plurimum purpurascetes, quæ tractu temporis exulcerantur, & pus emittunt, verum non multum, ac siccius, quam in syphilide. circum tumescunt vicina membra, & alia contrahuntur, alia extenduntur. propter quod multis excavatur nasus, os utrinque contrahitur versus aures, oculi rotundantur, & similes satyris (qui pinguntur) fiunt. unde & satyriasis etiam hic morbus appellari consuevit. quanquam sunt, qui satyriasm dictum putent, propter tentiginem nimiam veneris, quæ eo in morbo contingit. Tument deinde digiti in pedibus, ac manibus, ac pedes imiles fiunt Elephantum pedibus, unde quidam volunt esse Elephantiasim appellatum. quanquam Archigenes à magnitudine morbi ita vocatum dicat. Adhæc autem & venulæ, quæ sub lingua sunt, cœu varicosæ fiunt, pruritus adest, & cum eo tentigo veneris vehemens. fœtent mox, & tolerari jam non possunt, & multis alba per totum fit cutis, quæ insanabilis habetur. Contagiosus porro est morbus non contactu solo, sed & fomite, & anhelitu etiam, quamquam tarde irrepit, & sese propaget. in viros autem grassatur magis, quam in mulieres. quin & eunuchi paucissimi visi sunt eo malo correpti, propter quod & nonnullos legimus sese castravisse, ne eo tentarentur. Nationum vero aliæ familiarem habent, ut Ægyptus, & Judæa, aliæ vix novere. simpliciter autem extremæ calidæ, & frigidæ regiones eam labem sentiunt magis quam mediæ, ut Aëtius autoritate Archigenis refert. propter quod Germani, & Scythæ, & Ægyptii, & Arabes maxime illi obnoxii sunt. quamquam Galenus contradicere videtur Archigeni, qui Germanos, & Scythas carere hoc morbo dicit. Itali vero & Græci minus. & certe semper apud nos visus raro fuit is morbus, quamquam per civitates, domus (quæ hospitalia vocantur) suppellectiles sumptibus publicis paratæ structæque videantur Elephantiacis suscipiendis. Verum quos ego hætenus vidi, nemo quidem, aut pauci è susceptis Elephantiaci mihi visi sunt, sed leprosi solum, aut impetigine quadam fera detenti. atque hæc fere signa sunt, quæ in Elephantia videri solent. ex quibus unusquisque videre potest, longe alium esse morbum, qui Gallicus appellatur, qui non in melancholico humore sedem habet, sed in phlegmate fordido, qui non fomite afficit, non anhelitu, in quo tentigo in Venerem omnis abest, dolores autem vel acerbissimi adsunt. quoniam autem & hic contagiosus est morbus, manifestum est includere ipsum seminaria contagionis, sicuti & alios. eorum vero analogia non ad mucosam, & fordidam pituitam est, quemadmodum vocati Gallici, sed ad humorem melancholicum magis. quod pustulæ ipsæ maxime monstrant, duræ, siccae, purpureæ. tum & cutis durities, & inæqualitas, quod & omnes quoque qui eo de morbo scripsere, attestantur, ut dictum est. Elephantiosos inquit Galenus eodem modo curabis, sicuti & cancerum. ex eadem enim materia sunt. in libello de Tumoribus, passio est Elephas propriam habens generationem in melancholico sanguine, tractu vero temporis nigra cholera fit. ea de causa pustulæ sicciore sunt, ulcera vero

ra vero minus mucosa, habent tamen sorditiem suam, quoniam putrefactio omnis per se sordida est, viros autem magis quam mulieres tangit hæc contagio, quod melancholici sanguinis plus habent viri, sed cur frigida regiones & Germani, & Scythæ magis ea tenentur, quam Itali & Græci, humidiores existentes, causa est (ut mihi videtur) quod ii sanguine multo abundant, & eo quidem pingui & unctuosus, quare multa in eo exhalatio fit, quæ cum ad cutim pervenit, ob densitatem ejus, & frigiditatem regionis, non evaporat tota, sed solum quod tenuius est, crassius vero sub cute coit, atque illic exurit, quod facile fit, propter unctuositatem, unde non transpirans putrescit, & labem hanc gignit, cujus seminaria analogiam habent ad partes sanguinis crassiores, & melancholicas unctuosas. propter quod & porcorum carnes maxime aptæ sunt ad Elephantias inducendas. ex iis enim multus fit sanguis exuri idoneus. quod vero Galenus scribit non est, quod regiones comparet nisi in victu. Cujus causa Ægyptus familiarem habet eam labem, Germani vero, & Scythæ minus ex hac causa, Scythæ autem minime, propter lactis usum. qui vero in calidis regionibus degunt, crassum quidem & ipsi sanguinem habent, & densam cutem, sed alia de causa, quare & ipsis maxime exurit sub cute sanguis, & putrescit. mediis autem in regionibus temperatior est sanguis, & bene transpirabilis caro. Mulieres vero, & Eunuchi, qui mulieribus similes sunt, propter frigiditatem sanguinis, & aquositatem, minus eo tenentur morbo. Dolores vero non excitat Elephantia, nec convulsiones, uti in Gallico morbo spectantur, quoniam in sicco magis consistit, & materia si qua est, non residet circa nervos & lacertos, sed circa summa consistit magis, propter quod nec febrem facit. Quærat autem fortasse quis, cur furorem non facit hæc passio, nec amentiam, quum in melancholia exusta consistat, causam inde esse censendum est, quod in furore & amentia exustio præcipue circa cor, & cerebrum versatur, in Elephantia autem circa cutim magis. quod si sanguis forte & introrsum uratur, non ita tamen exurit, ut furorem faciat, natura semper ad summa pellente quod vitatur. tument autem membra, quoniam materia multa sub cute collecta calefit non transpirans, & coëxtenditur. porro & nutrimentum in iis locis non plane concoctum, sed vitiosum in tumorem concrevit. pruritus vero fit propter acrimoniam adustionis. propter pruritus autem tento circa genitalia, ad quod non parum facit natura melancholiæ, quæ spirituosissima maxime est, ut Aristoteles docet. à facie vero id malum incipit, quoniam exhalatio omnis facillime sursum fertur, præsertim ad faciem, ad quam venulæ multæ terminantur, quæ & spongiosa est, unde & aliæ multæ infectiones faciem præcipue tentant, ut Jonthi, & id genus. tarda vero est ea contagio, quoniam in humore crasso consistit. Cur autem fomitem ipsa relinquat, Gallicus autem morbus non, quum

A lentore majori abundet, dubitationem habet. dicendum seminaria in Gallico morbo, propter lentorem & frigiditatem statim coagulari, & aut non agglutinari in fomite, aut si agglutinantur, non inficere alium, frigida & coagulata existentia, nisi valde calefiant. propter quod visi quidam sunt, qui è linteis, ubi dormierant Gallico morbo sordidissime exulcerato affecti, conceperint infectionem. Cæterum fomitem non relinquit ut plurimum ea contagies. quæ autem in Elephantia sunt seminaria, calidiora multo existunt, ut pote in adustione quadam constituta. propter quod non coagulantur, lentorem autem habent tantum quantus sufficit, ut in fomite agglutinetur. fit porro Elephantiasis aliquando quidem per se in aliquibus, & primo in quibus melancholicus est sanguis, & multus, & unctuosus, & cutis densior, quandoque ab alio concipitur, in quibus non necesse est sanguinem esse per se male affectum, sed male afficitur à seminariis contagionis, corruptentibus crassam & siccam sanguinis partem, ad quam habent analogiam. atque ita se habet Elephantiasis passio, quæ vulgo lepra dicitur.

CAP. IV.

De lepra proprie dicta & scabie.

Lepa vero ita ab antiquis vocata in duobus præcipue differt ab Elephantia, loco, & materia. quippe profundius agitur Elephantia, quanquam & ipsa circa summa versatur. lepra vero in superficie magis est. materia porro Elephantia crassior esse videtur, & exusta etiamnum magis, propter quod profundatur magis, utraque tamen ex melancholico humore fit. nihil autem prohibet, & in utraque interdum conjungi aliquid falsæ pituitæ, unde fit, ut nec Elephantia, nec lepra uno semper visantur modo. quod si diuturnior fiat lepra, & tractu temporis malignior, tum in Elephantiam transit. sunt autem in lepra suæ pustulæ atque interdum crebræ, cæterum sicciores, quam in Elephantia & squammantes magis, quam exedentes. pruritus quoque plurimum infestat, macies corpus tenet, & ut uno verbo dicatur, delicatior quædam Elephantiasis lepra est. oritur autem ut plurimum primo in nobis vitio humorum & complexionis & regiminis. nihil autem prohibet & contagione ab alio concipi. contrahitur autem & à nativitate, sicuti & Elephantia. pfora autem, quam nostri scabiem vocant, levior adhuc dispositio est, quam lepra, transiens & ipsa in lepram, sicuti lepra in Elephantiam, quum gravior utraque fit. videntur autem Græci per pforæ nomen tantum eam scabiei speciem significare, quæ siccior est, & melancholiæ non nihil sapit, quare contractius pforam capiunt, quam nos scabiem.

FINIS.

G E O R G I I V E L L Æ

Brixienfis Physici,

DE

MORBO GALLICO
OPUSCULUM.

CAP. I.

Morbi Gallici originem, & naturam à phlegmate naturali proficisci.

Avicenna in prima primi, doctrina quarta, capitulo primo scriptum reliquit phlegma naturale esse illud quod est aptum ut in aliquo tempore fiat sanguis, quia est sanguis diminute concoctus. dixitque illi naturam non fecisse membrum proprium, quemadmodum duplici fecit cholera: hoc namque phlegma propinquam habet similitudinem cum sanguine, & egent eo membra omnia. Ideo fecit natura ut cum sanguine vadat: adiecit autem, quod sicut calor innatus ipsum digerit, & rectificando facit ipsum sanguinem, sic calor extraneus ipsum plerumque putrefacit, & corrumpit. Gratia igitur indagandæ veritatis hujus ægritudinis consideremus verba Principis loco, & capitulo præallegato: quia ex his cognitio ægritudinis diu desiderata pullulare videtur. Sed antequam ulterius pro-

D cedatur, præsuppono unum fundamentum, quod scilicet origo hujus ægritudinis, quoad ejus subjectum, fuit corpus mulieris secundum ipsius pudendum: Quod fundamentum patet ex quotidiana experientia illorum, qui inficiuntur tali morbo, nonnisi fere propter ipsorum coitus cum mulieribus tali infectione infectis: etsi autem hoc non sit universaliter verum, est tamen pro majori parte: concedatur igitur hoc gratia declarationis nostræ opinionis cum intentione satisfaciendi dubitationibus hac in materia nobis occurrentibus. Isto igitur præsupposito stante volo probare phlegma naturale, de quo Avicenna loco citato dicit, esse causam hujus ægritudinis: an vero in genere causæ materialis, aut efficientis, non curo pronunc de ista differentia: & arguo sic, ille humor quo membra virilia infici solebant per coitum cum mulieribus scædis, ille idem dicitur causare istam ægritudinem: sed phlegma naturale est ille humor, quo membra virilia infici solebant per coitum cum mulieribus scædis, ergo phlegma naturale dicitur causare istam ægritudinem. major patet, quia idem modus, quo inficiuntur isti ægrotantes, est idem cum

eo, quo membra virilia inficiebantur antequam talis ægritudo esset; scilicet per actum coitus & per idem membrum, & per easdem pustulas quoad sensum visus. quare & periti in arte non distinguentes inter unum, & aliud, in cura earum, eo calle procedebant, quo solebant ante. quantum igitur ad hæc, habemus potius affirmare eundem humorem peccare nunc in casu nostro, qui tunc peccavit. nam frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora, & æque bene. Nam si nos habemus humorem solitum putrescere in tali loco, & in simili casu, quorsum alium novum humorem fingere debemus? & solitum putrescere amplius non putrescere? minor probatur, quia phlegma naturale est illud, ratione & abundantia cuius menstrua solent advenire mulieribus: etenim propter frigiditatem muliebrium complexionum, paucumque earum exercitium, multiplicatur in eis superfluitas aquosi sanguinis, quæ apparet in exeuntibus ipsarum ad sensum, quæ superfluitas nihil aliud est quam phlegma naturale, (ut ex dictis Avicennæ jam manifestum est) cui facile solet advenire putredo, dum ab eis effluit sub forma sanguinis menstrui. Et cum in transitu detinetur in secretis pudendis, & transpiratio prohibetur: patet quod cum tale membrum sit ut cloaca talis materiæ superfluae, & putridæ, facile inficitur à tali humore ibi detento, & putrido tali contagiosa infectione, ergo phlegma naturale dicitur causare istam ægritudinem, quod erat probandum. sed quare talis infectio transierit in pudendum virile, cum ab eo non effluat talis materia, neque illud sit cloaca per quam transeant superfluitates, dicerem quod ideo transit in illud, quia ibi, sicut etiam in omni parte corporis, reperitur talis humor aquosus, & tale phlegma, testante Avicenna cap. jam præallegato. hoc namque phlegma propinquum habet similitudinem cum sanguine, & egent eo membra omnia, ideo fecit natura ut cum sanguine vadat. Vigore igitur istius humoris, etiam in membro virili ejusdem naturæ existentis, cum eo qui ex abundantia putruit in pudendo mulieris, facile ex symboleitate humoris una cum humoribus corruptis transit talis putredo, aut similis in specie, de pudendo mulieris in pudendum virile: & quia etiam raritas, & spongiositas magis reperitur in tali membro, ideo etiam ratione talis raritatis efficitur facilioris passibilitatis: & ibi talis putredo, sicut esca à scintillis ignitis, accenditur, dicente etiam Avicenna *vigesima tertii cap. vigesimo*, Loca ista esse secundum formam ad quorum partes festinat putrefactio.

Et propterea volo excusari ab illis, qui hanc ægritudinem elephantiam, aut ignem Persicum, aut paturfam, aut impetiginem, aut mentagram, aut aliter appellarunt: nam si consideremus dicta Principis *secunda primi, cap. illo: Ægritudines multis modis sortiuntur nomina*: judicabimus illam potius sortiri nomen à sua causa, & à sanguine menstruo aquoso quam à similitudine elephantica, vel quam ab aliqua alia imperfecta & voluntaria derivatione. Et similiter volo excusari ab illis, qui mineram ægritudinis posuerunt in hepate, aut in cerebro, imo teneo illa minus infici, quia natura est magis sollicita de eorum conservatione, cum sint nobiliora ex principatu suo, & eo magis quod non apparet læsio in operationibus illorum membrorum, & si apparet in virtute motiva, erit id propter causam infra dicendam, & non ex nocumento cerebro illato: quare mihi videtur, quod sic dicentes derelinquant sensum propter rationem, nam manifestum est hanc ægritudinem magis traxisse originem suam à partibus obscænis, tanquam à propria minera: causa vero erroris omnium istorum iudicio meo potest comprehendendi ex dictis Avicennæ *secunda primi, capitulo de Signis distinguendis inter ægritudines proprias, & associatas eis*, cum dixit, & est error cum non percipitur nisi accidentaliter tantum, & principalis, vel origo, oblivioni traditur, & paulo ante dixerat, dicemus igitur quod oportet nos considerare quod prius accidit, & existimabimus quod ipsa est principalis, & altera ab associata: isti igitur sic opinantes occupabant se in ægritudine associata, quia nova, & dolorosa & etiam admiratione digna, magis postponentes, aut oblivioni tradentes considerationem de principali ut principalis est, quia antiqua, & consueta.

Sed contra instatur de origine morbi. quia si sic esset, sequeretur, quod omnes infecti tali morbo, primo inficerentur secundum obscæna membra, quod tamen est falsum, & contra experientiam, nam multi ægrotant tali morbo, qui nunquam ægrotarunt secundum obscænas partes. Præterea sequeretur, quod infantes carentes omnino actu, & appetitu libidinis non possent infici, quod tamen est falsum, & contra experientiam. Quibus rationibus proculdubio dicendum, omnes tales, exceptis lactentibus, primo infici secundum obscænas partes sensibiliter, aut insensibiliter, & hoc sufficit, nam si talis infectio non est de putredine corrosiva, aut propter dispositionem passivi, aut

agentis, non est necesse membrum illud pati solutionem continuitatis, nam mala complexio putredinalis non corrosiva potest insensibiliter, & furtive ingredi in porositatebus carnis, & post certum tempus imprimere ægritudinem talem, totum corpus manifeste lædentem. imo novimus, mulieres sanas coivisse cum infectis, in quas tale genus ægritudinis non transivit, & tamen transivit in viris aliis coeuntibus cum illis, & hoc non fuit propter aliud, nisi quia remanserunt istæ virtualiter, & insensibiliter infectæ saltem per aliquod spatium temporis. immo etiam major pars corporum infectorum, dum per illa sana inficiuntur, non sunt secundum pudendum sensibiliter infecta, licet sint insensibiliter talia: & ideo in regimine præservativo cave ne tibi contingat dicere, *Non putabam*. Præterea dicta Galeni *secundo, & tertio epidemiarum*: & Avicennæ *vigesima tertii capitulo xx.* non continerent veritatem, cum tamen unanimes sint in affirmando aptitudinem pudendorum ad putredinem ex qualibet occasione: quod non dixerunt de aliis particulis corporis, & si nulla ratio aut auctoritas me convinceret ad mineram morbi hujus investigandam, satis me convincit exemplum à simili, nam mihi sufficit, quod qui tali morbo infestantur, sunt similes in ægritudine, & in accidentibus, cum illis qui à principio passi fuerunt in obscænis. & sic per hunc modum facile subducitur ad credendum etiam omnes alios sensibiliter aut insensibiliter in pudendis primo & principaliter laborasse: Quare crimine ab uno disce omnes. & ne videar ista ex me comminisci, audi Avicennam *secunda primi, doctrina tertia, capitulo secundo*, est tamen cum ex hoc provenit error, & hoc est quoniam ægritudo principalis non erit percepta sensu, neque dolorosa in principio sui; sed postea sentiemus ipsius impedimentum postquam associata ægritudo apparuerit, quæ pro certo est illa, quæ post ipsam sequitur, existimabitur ergo quod associata & accidentaliter sit principalis ægritudo: & subjungens paulo post, dixit, semita vero servandi se ab hoc errore est, ut sciat nocumenta quæ unicuique accidunt membro, quorum quædam sunt sensu percepta, & quædam non percepta, quare considera: neque in hoc volo molestari à physicis argumentationibus, de cognitione nostra intellectiva dependente ab aliqua sensitiva præcedente, & similiter, quod non potest esse corpus, aut membrum aliquod ægrum, quin sensibiliter lædatur in operationibus, cum hæc sit differentia per quam differt ægritudo à neutralitate, nam intelligenti ad hæc patet solutio.

Ad secundum dicendum, quod infantes inficiuntur ex suctione lactis à nutrice infecta, quod lac per ulteriorem decoctionem generatur ex sanguine illo aquosiori & phlegmatiori, qui solebat effluere omni mense ab ea, testante Avic. *tertia primi, cap. de regimine infantium*, ubi inquit, omnibus modis quibus est possibile lac matris infanti ad sugendum dandum est: ipsum enim est nutriens, quod magis simile existit substantiæ nutrientium præteritorum, quibus alebatur dum in ventre erat scilicet menstruum matris, quoniam ipsa sunt quæ convertuntur & fiunt lac, in quibus menstruis seu in quo sanguine menstruali aquoso ex causa supercœlesti aut terrestri corporum infectorum cecidit talis infectio, ex qua etiam lac restat infectum, cum generetur immediate ex materia infecta. quod postmodum lac dum transit in nutrimentum infantis, inficit phlegma naturale infantis, seu sanguinem aquosum propter symboleitatem, in humore incipiens inficere venas magnas sanguificas usque ad parvas, & ad minores tendens, & tandem ad capillares. Quare autem isti non generant prolem infectam, cum materia quæ subjicitur pro generatione spermatis sit infecta? Nisi esset quod si subjicitur, non subjicitur immediate; sed mediate, & per plures transmutationes purificatur, & à malitia illa expoliatur. Alii vero modi, quibus talis infectio dicitur transire de uno ad alium, multi dicuntur, qui, ut puto, sunt de possibilibus longinquis.

C A P. II.

Phlegma naturale non esse causam morbi Gallici.

Restat modo nobis, ut veritas nostræ opinionis melius elucescat, contra eam instare quinque argumentis: & primo contra illam rationem, qua dicebatur phlegma naturale esse causam hujus ægritudinis, primo sic, quia novitas in effectu arguit novitatem in causa, sed ista ægritudo est novitas in effectu, ergo arguit novitatem in causa, ergo erit novitas in humore, & in materia, major patet, minor similiter, quia à tempore Hippocratis usque in hodiernum diem non reperitur in tam vasto pelago medicinæ aliquem nec de antiquis, nec de recentioribus explicite de tali materia tractasse.

Præterea, diversitas curæ arguit diversitatem ægritudinis, sed cura, qua procedebant chirurgici antequam talis ægritudo

ægritudo aliquo nomine nota foret circa pudenda, nunc est casta in istis, & vana, ergo ista ægritudo non est illa: & per consequens nec ista materia est illa à qua prima infectio particularis membri dependebat.

Præterea, indicatione sumpta ab accidentibus, seu ab extrinsecis apparentibus, materia istius ægritudinis videtur potius frigida, & sicca, nam materia ex qua generantur nodi dolorosi, seu gummata super eorum ossa, est dura fere sicut os, quæ attestatur humori melancholico, phlegmatico autem nequaquam.

Præterea, pustulæ siccae in eis genitæ, & similiter ulcera corrosiva ambulativa rubea arguunt super materiam calidam, adustam, oppositam in activis & passivis qualitatibus phlegmati naturali, nam frigidius quod est in corpore nostro est phlegma, dicebat Avicenna, & cum ita sit, quomodo ex tam frigida materia possunt generari pustulæ & ulcera tam adusta?

Præterea, si materia peccans esset frigida, & humida sicut phlegma, per quem modum potest convenire eis in cura argentum vivum, quod est frigida & humida complexionis secundum communem opinionem, & secundum veritatem? cum per sensum tactus percipiatur in eo excellens frigiditas: nam sensus non decipitur circa proprium objectum. insuper est experimentum Conciliatoris libello de venenis, de aromatario qui ex potu argenti vivi propter errorem mortuus est, & per ipsius anatomiam inventus fuit sanguis circa cor coagulatus, & ipsum cor similiter.

C A P. III.

Solutio argumentorum in superiori capite adductorum.

Ad hæc argumenta est dicendum, & primo ad primum, quod talis ægritudo quoad ejus esse particulare, & quoad ejus materiam, non est novitas in effectu, nam idem est humor à quo talis ægritudo dependet, & idem esse particulare cum eo qui præerat ante adventum Gallorum, verum in gradu malitiæ est diversus, eo quia est intensioris malitiæ solito, qui intensior gradus dependet à novitate causæ, & illa fuit mutatio aëris occulta ex influxu cœlesti faciente pro corruptione intensiori talis materiæ determinatæ, & ideo bene dicebat Avicenna *prima quarti* sic. Et principium omnium horum sunt formæ ex formis cœli facientes esse necessarium illud, cujus adventus ignoratur à medicis, in quantum medici sunt. verum notitia quadam à posteriori arbitrantur effectus universales dependere à causis universalibus, quales autem sint, debuit novisse peritus astrologus. De qua etiam mutatione aëris occulta morborum generativa meminit Hippocrates *tertia particula aphorismorum*, & Galen. in commento, & Arist. *prima particula problematum problemate tertio*, & Avicenna *secunda primi*, & Rhafis *decimo septimo Continentis*.

Dicamus igitur de novo, quod in tali materia de sanguine menstruo, aut menstruabili aquoso introducti sunt intensiores gradus putredinis ultra pravitatem actualem consuetam caloris nostri extranei putredinalis, per geminatas & triplicatas in ea putredines, ex quibus putredo hæc effecta est intensior, pravior, & potentior, inficiens per partem post partem totum corpus mediante delatore phlegmatis naturalis: cui intensæ putredini latenter serpenti calor naturalis noster non potuit amplius resistere, neque residuum phlegmatis cum sanguine mixti præservare à tali intensa putredine, ubi bonis temporibus, non excedens suos terminos, inficiebat phlegma, seu sanguinem aquosum duntaxat in pudendis dispersum. & gratia exempli, nonne etiam per gradus putredinis geminatos introduci-tur malignitas in materia februm pestilentialium? & per gradus putredinis triplicatos introduci-tur adhuc deterior? & si ex aliqua forti causa amplius contingat gradus putredinis quadruplicari, pessima in eis introducetur malignitas: de qua puto fuisse sævissimam illam pestilentiam civitatis Graton tempore Hippocratis, per quam pedes, & brachia cadebant ab hominibus pestilentia infectis putredine illa cadaverali. hoc namque non fuit novum genus pestilentiae, neque novum genus putredinis, verum fuit novus gradus & intensissimus putredinis cadaveralis, & denique nulli dubium, quod una, & eadem materia potest etiam atque etiam putrescere. Et si aliquis quæreret de quantitate temporis qua talis infectio expandatur in totum corpus, dicerem quod ista quantitas non est limitata, nam quidam capiuntur per dies, & quidam per menses, & novum aliquos, qui per multos menses steterunt cum solis pustulis in membro illo antequam perciperent membra sua ligari, & à suis motibus solitis quovis modo impediri, & antequam aliæ pustulæ manifestarentur in residuo corporis, & istam tarditatem maxime puto evenisse ex fortitudine caloris innati diu resistentis tali putredini, & ista resistentia pro parte est causa ulcerationis pudendorum, coarctando humorem jam putridum putredine tali maligna in mem-

bro illo obscuro, qui coarctatus amplius supercalefit, & ebullit, & per consequens putrescit magis, & non inveniens humorem sibi contiguum intrinsicum ex resistentia caloris innati, in quo humore ista infectio sustentatur, rumpit membrum ad exteriora pustulis, & ulceribus malignis incurabilibus, donec, malignando, & continue querendo intrinsicum humorem quem devoret, & corrum-pat, invenerit: & exinde ægritudinem talem monstruosam nobis postremo possidere fecerit. & quia natura eligit de possibilibus quod melius est, coacta pravitata infectionis humoris, eligit potius humorem totum (in quem principaliter infectio introducta est) putrescere, quam perdere substantiam membri, & quod hoc testatur, est, quod ulcera corrosiva, & ambulativa nunquam desinunt communiter à corrosione membri illius, donec patiens intercepto brevi tempore perceperit se arreptum ab ægritudine Gallica dicta, & tunc consolidatur membrum infectione illa tamen insensibili humoris in eo postremo latitantis: si vero talis infectio invenerit promptam humoris corruptibilis dispositionem, ad deferendum illam infectionem, ex pauca etiam resistentia caloris innati, debentis illi putredini resistere, acquiritur illi infectioni liber introitus, unde obrepens latenter brevi tempore humorem dispersum in universo corpore non lacerando aliquo pacto substantiam carnis pudendorum: & hic est modus secundum quem multi arrepti fuere tali morbo absque principio læsionis sensibili, & manifesto in membro illo. de numero quorum puto fuisse, qui ex solo influxu malevolo infirmati fuerunt, & ex sua promptissima dispositione ægritudinem talem facile susceperunt.

Ad secundum dicendum, quod diversitas ægritudinis est duplex, specifica, & gradualis. cum igitur dicebatur diversitas curæ arguit diversitatem ægritudinis, ibi intelligitur de diversitate gradualis, per quam etiam diversificatur cura, sicut est videre in febre putrida, & pestilentiali, dependentibus ambobus ab eadem materia, & non differentibus nisi secundum intensum & remissum gradum putredinis. Vel dicatur, quod licet cura antiqua non sit in hoc casu proficua, tamen cura recens esset opportuna in cura ulcerum, non tam prava materia prædictorum, nam quæ conferunt alicui materiæ malignæ, conferunt eidem non malignæ, & non è converfo.

Ad tertium argumentum, ex quo nullus est humor præter naturam, qui sit aptus generari ex corruptione omnium aliorum humorum nisi melancholia nonnaturalis tum ex superfluo calore per viam adustionis, tum ex superfluo frigore per viam congelationis, dicerem durities, & nodos super eorum ossa esse tales per viam congelationis, nam ex agente frigido, quod est os, in passum frigidum, quod est phlegma, resultat effectus congelationis, dicente etiam Avicen. *prima primi Doc. quarta capitulo secundo: Et frigiditas quidem phlegma generat, & multum superflua generat melancholiam per viam congelationis*. tenendo igitur durities tales esse de materia peccante, dicimus quod origo earum fuit materia phlegmatica, sicut origo nodorum, & scrophularum, licet complete sint de materia melancholica, & terrestri: Vel dicatur quod istæ durities non generantur ex materia mera peccante, sed ex sanguine grossiori, & melancholioriori, ex quo debet nutriri os, qui sanguis ex commixtione cum humore infecto principaliter peccante, est etiam infectus, quia quod tangitur à putrido putrescit, modos autem generationis duritierum dicemus problemate quarto.

Ad quartum similiter dicerem, ex quocunque humore corrupto fieri posse melancholiam per viam adustionis, nam à materia phlegmatica putrescente contingit decidi aliquid adustum siccum, ex quo fiunt pustulæ adustæ, & per consequens ex eis ulcera calida ambulativa, dicente Avic. *quarta quarti*, quod ulcera generantur à vulncribus & ab exituris eruptis, & à pustulis, in quibus, supple, quandoque accidit ambulatio, & corrosio in membro ex multiplicata humiditate in eis, quæ in casu nostro in tantum quandoque multiplicatur, quod est causa deperditionis membri organici, aut partis ejus, & non facit pus, nisi propterea quod cibus qui venit ad ipsum convertitur ad corruptionem propter debilitatem membri, resolvunturque ad ipsum, & attrahuntur versus ipsum superfluitates membrorum vicinantium ei, dicebat ille, radix vero à qua decise sunt pustulæ, fuit materia essentialiter frigida & phlegmatica, & calida accidentaliter, dicente etiam Avic. *cap. præallegato: sed caliditas æqualis sanguinem generat, & superfluentia gignit cholera rubeam, multumque superflua melancholiam generat propter superfluitatem adustionis*. Vel dicatur quod pustulæ istæ non sunt de mera materia peccante, sed de humore cholericoputrido ex commixtione cum humore phlegmatico principaliter infecto, tendentes ad citrinitatem, aut ad albedinem, aut ad fuscitatem, secundum quod in eis prædominatur

plus de cholera, aut phlegmate, aut melancholia.

Ad quartum dicerem, breviter transeundo responsiones communes, quod argentum vivum est in triplici differentia, sed quantum spectat ad propositum est in duplici, una est quod haud dubie argentum vivum est frigida complexionis, sicut declarat sensus, & experimentum. aliud est argentum vivum extinctum, & istud indubitanter est calida complexionis. quam sententiam Avic. *sexta quarti cap. de significatione specierum venenorum* affirmabat dum dixit, significatur quandoque per ea quæ eveniunt in corpore de ægritudinibus. nam si evenit simile mordicationi, & incisioni, & puncturæ, & corrosioni, scitur quod venenum est de genere medicinarum calidarum acutarum, mordicantium, sicut arsenicum & argentum vivum extinctum, de quo etiam extincto innuitur differentia à conciliatore loco præallegato cum dixit, de eo quod est deterius quam purum, & minus malum quam sublimatum, nam purum sua gravitate posset subterfugere à stomacho, & visceribus absque notabili in eis nocumento, at extinctum potatum aut comestum induceret mordicationem, incisionem, & corrosionem in visceribus: neque propter hoc volo dicere, quod argentum vivum in isto casu operetur à qualitate manifesta, solum scilicet calefaciendo, nam etiam operatur ab occulta, neque inconvenit aliquid operari à qualitate manifesta, & à tota specie simul, sicut arsenicum, quod à tota substantia interficit, & à qualitate manifesta corrodit. dotatum est enim omne duplici virtute, elementalī scilicet & cœlesti, omne namque calefactivum est calidum, solutivum autem non, quia calidum, sed quia cœlesti virtute dotatum, dicebat Mesue.

CAP. IV.

Quinque problematum solutiones ex fundamentis positæ opinionis circa Morbi Gallici originem.

Ex ista opinione solvuntur quinque problemata, quorum primum est, propter quid est quod patientes hanc ægritudinem, adeo difficulter, vel nunquam sanantur? & dicerem hoc ideo esse, quia talis ægritudo fundata est in radice, & fundamento multum intrinseco, & essentiali nobis, nam tale fundamentum est naturaliter & semper à principiis generationis nostræ nobis insitum, à quo nunquam contingit nos separari, sicut nec à sanguine stante vita, & ideo isti impostores temerarii promittentes magna, ignorant materiam quam pertractant, sed mallet istos de genere lapidis molendini ad lignarias artes accessisse aut ambulasse in viam, in quam vocati sunt a teneris annis.

nam leva in parte mamillæ

Nil salit Arcadico Juveni.

Secundum problema est, propter quid est quod patientes huiusmodi videntur liberari & per menses, & per annos, & postmodum iterum recidivant recidivatione non minori priore? & dicerem hoc ideo esse, quia in aliqua portione phlegmatis remansit aliquis gradus putredinis, qui non complete potuit à pharmacis evacuari, aut ab unctionibus, & aliis remediis penitus mundari & tolli, quia est humor à natura nobis insitus, neque potuit vinci, & digeri à calore naturali, digestionem faciente cessare putredinem manente substantia, aut quia calor naturalis non fuit fortis respectu materiæ digerendæ, aut quia fuit obsessus ab indebito regimine sex rerum nonnaturalium, ut à nimio potu, aut cibo, aut otio, aut tristitia, aut à libidine, & si aliquis diceret hunc affectum non recidivare merito reliquæ humoris infecti, sed potius merito malæ qualitatis immaterialis derelictæ ab aliquo ex quatuor humoribus præter naturam, reaggregantis novam materiam, hoc mihi non consonat, si sententia Avicennæ vera sit, cum dixit quod mala complexio sine materia non diu durat, quin secum associet materiam, nam aut ista mala complexio per se immaterialis ex toto tandem sublata fuisset, aut non tandiu durasset, quin secum materiam associasset, neutrum vero istorum duorum fit, signum igitur quod remansit portio materiæ infectæ sufficiens iterata vice totum inficere corpus, juxta versum proverbiale:

Morbida facta pecus totum corrumpit ovile.

Et Juvenal. *Sat. 2. vers. 81.*

Uvaeque contacta livorem ducit ab urva.

Sed ubi est locus aptior reservationi talis materiæ infectæ? Dicerem (salvo semper meliori iudicio) quod locus idoneus magis est locus originis & mineræ, per quem etiam communiter totum corpus solet infici, & pariter loca circumstantia vicina, nam illa sunt loca, ad quorum partes festinat putrefactio, quia sunt protecta ab aëre & declivia ad caliditatem, & humiditatem, & approximant meatibus superfluitatum; dicebat Avicenna *vigesima tertii, capitulo vigesimo*, quæ omnia habent tardare, & impedire sanitatem & mundificationem illarum partium: Imo fovere superfluitatibus humorem infectum ibi derelictum. & si vero jam

A multis rationibus, & autoritatibus satis probavimus locum istum agrotare per essentiam, habemus etiam credere illum eundem ultimate sanari, nam de natura principalis ægritudinis est, ut remaneat postquam associata finitur.

Tertium problema est, propter quid est quod multi sanati sunt à tali ægritudine beneficio solius exercitii? Dicerem quia humor peccans est humor naturalis, cui supervenit talis infectio, qui potius subjacet dominio rectificationis caloris naturalis, quam evacuationi, aut digestionem, accipiendo digestionem pro præparatione humoris ad expulsionem: de quo humore conservando natura est magis sollicita & de infecto quantum potest ad benignum reducendo, quia naturalis erat, cui sententiæ favit Avicenna, cum dixit, & sicut calor innatus ipsum digerit, & rectificando facit ipsum sanguinem, sic calor extraneus ipsum plerumque putrefacit & corrumpit. nam calor noster naturalis vigoratus per exercitium, calefacit corpus calore consurgente ex ipsomet corpore, augmentando spiritum intrinsecum, & expellendo superfluitates, & membra corroborando: & mihi videtur quod usque in hodiernum diem non sit inventa medicina sibi compar, & hac de causa rustici laborantes facile sanantur, quare Virgilianum illud non fuit vane dictum, *1. Georg. 145.*

labor omnia vincit

Improbis, & duris urgens in rebus egestas.

Quartum problema est, propter quid est quod nodi, & dolores generantur super eorum ossa? Dicerem, quia transitus humorum per secundas humiditates in ossa est difficilis, & tardus, quia eorum digestiva, vel nutritiva est debilis, quia exsanguia sunt, & frigida in complexione, tarde suum nutrimentum digerentia, & ex altera parte phlegmati convertendo in sanguinem gratia nutritionis ossis supervenit hæc infectio addens ulteriorem difficultatem objecti convertibilis in substantiam ossis ex dulcedine humoris jam deperdita, qua voluptuabantur ossa in nutriendo se, quo fit ut humor destitutus à regimine naturæ, tanquam odiosus, & horribilis non convertitur in nutrimentum ossis, sed multiplicatus super eorum ossa, & adhærens eis, illa facile apostemat, & maxime cum superfluit nutrimentum, & extendendo panniculos tegentes ossa, causat dolorem frangitivum, ac si eorum ossa præcise frangerentur, & hoc modo ventosando, modo sua materia panniculum extendendo, modo sua frigiditate illum condensando, dicente etiam Avic. cap. de Causis [cujuslibet doloris, & doloris frangitivi causa est materia, aut ventositas quæ interponitur media inter os, & panniculum qui tegit ipsum, aut frigus quod illum panniculum fortiter stringit] & exemplum de dissecto per egregios doctores Ferrarienses in junctura genuum, & supra ejus inventa fuit notabilis copia phlegmatis grossi, arguit humorem phlegmaticum innaturalizatum principaliter, & sub forma causæ conjunctæ peccare, & ibi coacervatum non potuisse converti in sanguinem ut nutriat os quoad partem grossiorem, cum ipsi deficit nutrimentum. quod phlegma genitum fuit ex longa mora in carceribus, & nimio otio, & tristitia, & aliis causis. quod fortasse per exercitium liberum potuisset resolvi, vel à juncturis expelli: & circa ossa durities solitas adhærentes causare ex resolutione partium subtilium cum remanentia grossarum, & hoc à calore naturali non sopito. Sed quia transitus humorum per secundas humiditates in membra carniformia est facilis & brevis, ideo in eis virtus nutritiva est fortis, propter caliditatem, & humiditatem, & propter symboleitatem sanguinis cum carne: Ideo in membris carniformibus raro vel nunquam congeruntur ista apostemata dura dolorosa, & ideo ossa cooperta carne minus dolent, & minus coacervant materias tales apostemantes dolorosas: quia ex carne ea ossa tegente sicut culcitra viget eorum nutritiva virtus propter caliditatem carnis circumstantis: verum in membris carniformibus propter caliditatem eorum potius generantur ulcera & pustulæ.

Quintum problema est, propter quid est quod aliqui molestantur à nodis, & à doloribus & aliqui non? Dicerem, quod illi in quibus viget digestiva membrorum, & similiter expulsiva superfluitatum quartæ digestionis est potens, hi tales non coacervant materias pro doloribus, neque nodos, qui dicuntur gummata super eorum ossa. illi vero in quibus hæc virtutes sunt sopitæ, & debiles & expulsiva superfluitatum maxime quartæ digestionis est tarda, & sicut ancilla ignava in expellendo superflua à domo, hi tales facile coacervant materias dolores ingredientes, & similiter nodos. quandoque etiam in istis generantur inflationes undimiales molles & maxime in crapulosis, & otiosis valde, in quibus ob hoc solet impediri motus progressivus eorum penitus, & hoc ex multitudine humoris imbibiti in porositatibus musculorum, & nervorum, qui sunt instrumenta motus mediata, & immediata.

Signa

Signa ex dictis sunt manifesta, & ex dicendis notificantur.

CAP. V.

De regimine corporis Gallicosi in sex non naturalibus rebus.

Regimen igitur istorum ex parte omnium sex rerum non naturalium declinet ad exsiccandum, & calefaciendum mediocriter. nam licet dispositio in se considerata exigeret etiam regimen calefactivum notabiliter, tamen quia in hac ægritudine solent complicari ulcera calida, corrosiva, & ambulatoria, ideo distrahimur à regimine excellenti calidorum, quare cum moderate calidis est procedendum.

De aëre itaque primo est considerandum, cum ab aëre ipso humanum corpus varias recipiat mutationes. nam videmus communiter habitantes in locis altis esse vivaces in colore, at incolas terrarum imarum & maxime palustrium impalescere. loca igitur humida, vallosa, & paludosa, sunt evitanda, & similiter maritima. nam ab aqua maris etiam elewantur vapores aquei reddentes aërem humidum, falsedine in grossioribus & terrestrioribus partibus residente, aëre enim humido corpora talia amplius humectantur, & prohibetur in eis resolutio superfluitatum, quibus abundant, & eorum humores disponuntur amplius ad putrefactionem, humiditas enim est mater putredinis, aër etiam frigidus est inconueniens, quia compingendo prohibet vapores resolvi, & humores sufficienter eventari. debilitans etiam naturales officium virtutes, quasi extinguendo proprium innatum calorem in eis exilem & debilem, juxta illud Hippocratis *Aphor. quinta, Frigidum inimicum nervis, ossibus, dentibus, cerebro, & spinali medulla, calidum vero utile, & amicum.*

De motu vero id est exercitio & quiete est amplius diligentissime considerandum, cum exercitium in hac ægritudine maximam habeat prærogativam, quod in multis patientibus nullo alio adhibito medicamine est comprobatum. nam (ut habetur à Principe) exercitio prohibentur materiæ congregari, & pariter ossa corrumpi. membra etiam nutritioni apta redduntur; quoniam ab ipsis superfluitates expelluntur, & calor innatus renovatur, & corpori agilitas acquiritur, & chordæ & juncturæ efficiuntur duræ, duritie quidem moderata, qua prompte & leviter suas operationes efficere valeant, & causis infirmantibus resistere possint, & maxime cum reliquum eorum regimen in cæteris conveniens fuerit, & rectum exercitium etiam; liquefaciendo suo calore congelatas humiditates, & insuper trahendo ad membra indurata subtiles humiditates, quibus perfusa mollescunt, est causa resolutionis illarum duritierum, ut docet in casu multotiens experientia, & licet exercitium approprietur nervis & musculis tanquam propriis instrumentis; nihilominus his mediantibus communicat etiam omnibus aliis membris, dicente Gale-
no *secundo de regimine sanitatis capitulo octavo* quod voluntarii motus actiones musculorum & nervorum & chordarum sunt propriæ. sin autem & vehementiores fiant, prædicta membra his principaliter exercentur, secundum accidens vero, & arteriæ, & ossa, & venæ, & carnes, & colligationes, & alia omnia membra. solus igitur ille desinat ab exercitio, qui sanitatis gaudio vult carere. Inest autem medico diversa exercitia diversis corporibus institue-
re secundum eorum diversitatem in fortitudine, & debilitate, & secundum eorum diversitatem in complexione. nam exercitium corporis phlegmatici debet esse longius, & magis resolutivum, & magis calefactivum nisi fuerit aliquid quod prohibeat, cum superfluitates in eo sint plures, & difficilius resolutionis, quam in corporibus aliarum complexionum, natura eorum pigritante in resolvendo superfluitates multas coacervatas ex debilitate caloris. nam corpora talia sumunt tarde suum nutrimentum, & humores digerentia, ideo plurimo exercitio, adjuvante digestionem, sunt indigentia. & hac de causa corpora talia nonnisi difficulter, vel nunquam sublevantur à tali morbo, & pro ampliori declaratione eorum quæ dicuntur de exercitio & de speciebus exercitii, & de hora inchoandi, & mensurandi, & dimittendi: illud sunt dicta Galeni in de regimine sanitatis, & pariter Avic. *tertia primi, doctrina secunda, capitulis primo, secundo, & tertio.* De quiete autem dicitur, quod semper est infrigidans propter privationem vivificationis caloris, quia non libere effunditur vivificus calor, & propter suffocationem ejusdem ab humiditatibus in quiete paulatim congestis coangustantibus vias & meatus, quos motus aperit, & ab eis superflua excutit, quies etiam humectat propter defectum resolutionis superfluitatum. Et dixit Averroes sexto collectaneorum (& malitia, quæ propter privationem exercitii accidit incarcerationis manifestatur, quia illorum facies citrinæ fiunt, & eorum color est impurus, & omnes operationes eorum

sunt læsæ) & licet quies sit semper infrigidans, non tamen est semper humectans, & de hoc Aristoteles sexta particula problematum problemate primo dixit, propter quid sedes hos quidem hominum impinguant, hos vero macros faciunt, & hoc est, quia corporum quædam sunt calida, in quibus non multum prohibetur cibus, & calor & spiritus transire ad membra propter vias non multum reclusas, & talia corpora impinguantur, & quiete amplius humectantur. quædam autem sunt frigida, in quibus multum prohibetur cibus & spiritus & calor ad membra transire ad præstandam vegetationem, ex coangustatione viarum oppilantium, & talia corpora demacerantur, & ethicantur juxta illud Principis *sen tertia primi, doctrina secunda, capitulo primo exercitium autem relinquens, ethicam scilicet senilem, frequenter incurrit.* & ideo graviter laborantes tali morbo quidam sunt extenuati, & quidam impinguati, imo potius (ut vulgo dicimus) inflati, à quiete igitur superflua cavendum est tanquam ab inimico interficiente.

De cibo autem & potu est etiam diligenter considerandum, cum per debitum ipsius regimen corpus humanum maxime conservetur, & per indebitum infirmetur, & corrumpatur. de regimine igitur istorum in cibo & potu dicamus cum Avicenna *quarta primi, capitulo primo*, in ægritudinibus namque chronicis minuimus, sed minus quam in acutis, nam ex tali minutione calor naturalis melius se occupabit in digerendo, & rectificando humorem peccantem, quam si occupetur superfluo cibo, aut potu suffocantibus calorem innatum, aut ipsum obtundentibus. Et ex hoc patet error fere omnium ægotantium tali morbo, qui nedum diætantur diætâ media, imo etiam utuntur diætâ grossâ, peccante in quanto, & quali, & singulis fere diebus intromittunt indigestum super indigestum, faciendo etiam breve intervallum (ut septem aut octo horarum) inter prandium & cœnam, quo raro vel nunquam completur digestio prima. Unde Avicenna *decimatertia tertii, tractatu tertio, capitulo octavo*, dixit: *Quantitas quidem equalis remanentia cibi in stomacho, & egressionis ejus, est illud quod est inter xij. horas usque ad xxij. horas.* de quo errore maximo etiam non contentus est dixisse à principio *capituli de regimine ejus quod comeditur & bibitur: Oportet præterea ne aliquis comedat nisi post desiderium.* id est veram famem, nam iterum, ut fortiter hoc documentum mentibus imprimatur, dixit: *neque omnes qui sanitatem habere volunt aliquid comedant nisi desiderium fuerit certum, & stomachus & superiora intestina à primo nutriente evacuata fuerint, quod enim in corpore est deterius est nutriendum super nutriendum quod non est digestum mittere.* nam ex hoc impeditur digestio cibi præassumpti in stomacho, & tardatur ipsius permanensio in eo, & insuper digestio prioris cibi jam inchoata ante complebitur, qui digestus transiens ad hepar, ducet secum cibum super assumptum indigestum, unde crudi humores multiplicabuntur, & coacervabuntur in venis, & sic in dies regenerabuntur de novo humores crudi, obtundentes calorem innatum, & ipsum à digestionem materiæ peccantis continue impediens, & ægritudinem talem usque ad mortem perpetuantes. quare fere hinc pendunt leges, hic jacent infidæ, hoc opus hic labor est. nam ægotantes ex mala consuetudine sunt indulgentes concupiscentiæ, & voluptati magis quam propriæ salutis, & bono simpliciter. Neque in hoc altera sententia Avicennæ *capitulo præallegato* est postponenda: *Est etiam aliquis hominum, in cujus stomacho cibus corrumpitur subtilis, qui cito digeri solet, & fortis qui tarde solet digeri in ipso digeritur, & hic quidem est cujus stomachus est igneus, & ex eis est qui huic existit contrarius, quorum quisque secundum suum stomachum est regendus.* & ideo corpora laborantium, quorum ut in pluribus stomachus est calidus & igneus, prævalent aliis nobilioribus, & delicatis habentibus stomachum frigidum continue phlegmatizantem, in superando hanc ægritudinem, nam virtutes naturales eorum in digerendo nutrimento & humoribus sunt robustæ, & hujusmodi cibaria grossa sunt præsentia nutrimentum stabile, & permanens resolutioni etiam ex fortibus exercitiis magis resistens, minus quoque cholerizans, ex tali etiam nutrimento venæ eorum non adeo replentur sanguine corpus aggravante, & amplius ipsum pigrum reddente. cibaria vero ut in pluribus nocentia sunt frigida, cruda, & humida, & viscosa, & unctuosâ, & dulcia, & corruptibilia, & falsa, & acuta, & veniosa. verum gratia delectationis appetitus, aut consuetudinis in eis, aut in via medicinæ ex toto non abnegantur. omne etiam faciens penetrare cibum indigestum in venas est inconueniens valde. de pane autem eligatur recens, & bene conditus, qui facilius transmutetur à stomacho debili, & si omnino non fuerit depuratus à furfure, erit melius, & maxime si stomachus patientis phlegmatizaverit, & cibus ab eo tarde descenderit, nam in furfure est virtus absterfiva, provocans ad egestionem,

& segregationem cibi à stomacho, & ab intestinis, ut habetur à Galeno primo de alimentis, capitulo secundo. Vinum etiam rubeum rubedine remissa, subtilis substantiæ, & vetus erit opportunum, nam huiusmodi corpora sunt depauperata naturali caliditate, & quasi mortificata, ideo vinum tale erit correctivum lapsus frigiditatis eorum, & aperiet oppilationes eorum, & erit digestivum conveniens humorum phlegmaticorum, cooperando ad conversionem eorum in sanguinem, & spiritus in eis plurimos generando, si tempus & mensura in eo scilicet fuerit conveniens. Aqua vero debilitando calorem innatum, quo digestio plurimum fit nec non & incrudando cibum vel humorem in stomacho & in venis contentum, est detestanda, juxta illud Ovidii I. *Metam. vs. 6.*

pareat Thetis, & sua proles

Quæ manet in stomacho, rudis, indigestaque moles,

De somno autem & vigilia, cum somnus quieti assimiletur, de ipso idem erit iudicium, somnus namque superfluus, & maxime diurnus generat ægrotudines humectantes, & rheumatismos ex retentione humiditatum, quæ in vigiliis plus resolvuntur, ex porositatibus corporis magis apertis, sub forma vaporis, qui retenti per somnum diurnum ad caput tendunt, & ibi condensati liquefiunt, & ruunt, seu inferius rheumatizant, & membra jam prædebilitata fovuntur, & humectantur, & amplius aggravantur. nam licet in cerebro non sit minera huiusmodi ægrotudinis, ab eo tamen contingit fluere materiam foventem talem ægrotudinem & eam augmentantem. Ille tamen, qui in die dormire consuevit, ab eo subito se abstinere non debet, quia ex multo tempore consueta & si fuerint deteriora infueris minus molestare consueverunt, oportet igitur ad non consueta transire, paulatim vero certum est id debere fieri, dicebat Hippoc. *aphor. secund.*, nam consuetudo est altera natura, & natura non sustinet repentinas mutationes. Somnus vero temperatus & in hora convenienti est ab eis inquirendus propter juvamenta multa, numerata ab auctoribus, & præcipue ab Avic. *tertia primi, doctrina secunda, capitulo nono*, non enim dormimus, nisi ut melius fortificentur spiritus pro melioribus operationibus vigiliarum exercendis, & quia in somno calor occultatur, & frigus manifestatur, membra exteriora remanent depauperata, & patientes cum excitantur à somno, percipiunt membra sua gravata, & quodammodo confracta, & ligata, & hoc est unum de signis istius ægrotudinis quasi inseparabile, quandoque etiam ex eis graviter dolentes quum primum capiuntur à somno, maxime diurno, incurrunt dolores, excitantes eos, & iterum somno devicti coguntur dormire, & ideo bonum est extrema eorum caleferi, & pannis bene cooperiri, ut digestio in toto corpore melius perficiatur, & materiæ doloris existentes in exterioribus à calore debili non ventosentur. de vigiliis vero non aliter, cum de exercitio, cui proportionantur, satis dictum sit.

De inanitione & repletione est etiam utiliter indagandum, dicente Hippocr. *aphor. secunda*, non plenitudo, non indigentia, neque aliud quicquam bonum, quodcumque magis natura fuerit. & cum ista ægrotudo sit materialis de repletionem, cum qua etiam superfluitates multæ communiter complicantur ex diminuta digestionem, & pariter corrupta ex odiosa corruptione humoris infecti, qui naturalis præesse solebat, ideo à superflua repletionem summa cum diligentia cavendum est, cum repletio saltem quoad virtutem ex causa prædicta (scilicet ex odiositate humoris infecti ad ipsum corpus) istis facillima existat, à superflua etiam inanitionem cavendum est, ne calor naturalis resolvatur, & humidum eorum radicale irreparabili damno superflue depascatur. Et quia coitus sub inanitionem comprehenditur, ideo ab immoderato ejus usu tanquam à veneno pestifero fugiendum est, & eo magis ab his qui habent stomachum debilem, de cujus juvamento magno est dimissio coitus, coitus enim velociter facit pervenire illum, qui plurimum eo utitur, ad infrigidationem sui corporis, causa sui, & ad resolutionem caliditatis innatæ, & mortificationem virtutis. coitus etiam superfluus evacuat de substantia cibi postremi, quare debilitatem affert, cujus simile aliæ non afferunt evacuationes, propter delectationem, & propterea qui plus eo delectantur, plus sunt cadentes in debilitatem, & Princeps non contentus de prædictis *vigesima tertii, capitulo undecimo*, iterum *tertio animalium* dixit. *Quando de homine exit sperma multum discoloratur & debilitatur corpus, magis quam si quadragesies exiret de corpore suo sanguis tantus, quia sperma jam res est habitata, ut transeat in membra.* hinc est quod apud antiquos dicebatur.

Balnea, vina, Venus corrumpunt corpora nostra,

Et vitam faciunt balnea, vina, Venus.

De accidentibus animæ postremo est etiam habenda consideratio, dicente Galeno. *tertio technæ*, abstinendum vero ab intemperantia omnium harum animæ passionum, iræ, tri-

stitiæ, furoris, invidiæ, timoris, & sollicitudinis, exterminant enim omnia hæc & immutant corpora ab ea, quæ secundum naturam est, consistentia, multi namque hominum ex ingentibus curis graviter infirmati, & tandem mortui sunt. nam ex tristiitia & similibus moventur spiritus ab exterioribus ad interiora ex apprehensione de malo fugiendo, qui retracti ad cor suffocant quasi innatum ipsius calorem, non permittentes illum iterum redire, & diffundi ad exteriora, imo tenentes eum quasi in carcere quodam, & maxime cum debilis fuerit homo, ut communiter contingit in affectis hac ægrotudine, in quibus eorum calor est sicut parvus ignis sub multis lignis viridibus suffocatus, & ideo ex tristiitia, & timore magis infrigidantur interiora, quam calefiant, dicente Aristotele *tertio ethicorum capitulo ultimo*: *& tristiitia quidem stupefacit, & corrumpit naturam habentis.* corpus etiam humanum multoties patitur propter inaginationes animæ diversas. quod declaratur ab Avicenna quinque exemplis *secunda primi, doctrina secunda, capitulo xiiij.* & Arist. *septima particula problematum problemate octavo* dixit, *congelantur autem dentes cum videmus acetosa comedentes, & congelatos quidem videntes infrigidantur.* & denique videmus pusillanimos ex solo aspectu alicujus atrociter vulnerati, mente condolentes, syncopizare, & ideo dicebat Damascenus: *oportet te infirmis semper salutem promittere, nunquam illos à spe deponere, etsi ipse desperes, complexio enim corporis affectioni animi semper inhaeret.* nullus igitur de propria salute desperet, nam si ut multoties præmonuit nos experimentum multos liberatos fuisse à tali morbo merito solius exercitii, quanto magis liberabuntur illi qui præcepta illustrium medicorum pro peragendo exercitio observabunt? stat namque sententia Principis *quarta primi, capitulo primo*, quod non omnis repletio, neque omnis complexionis malitia suo medicatur contrario, ex evacuatione & oppositione scilicet contrarii alteratis, sed multoties sufficit multa regiminis bonitas in repletionem & malitia complexionis: nam ex hoc virtus non impedita cum suis instrumentis unicuique morbo & unicuique veneno effective contrariabitur.

CAP. VI.

Proponitur casus personæ Gallicosi hominis.

Egregius artium doctor Aloysius Mantuanus jam multis annis præter modum conqueritur de ægrotudine tali, nam ex inordinato regimine imprimis coacervavit tantam materiam in nervis, & musculis, & partim in juncturis, ut factus sit impotens ad exercitium, quamobrem tum ex studio, tum etiam ex ægrotudine gravantem degit in multo otio: utitur præterea regimine humectativo ex jure & multiplicativo sanguinis, sicut vino potenti, & multo, & carnibus. delectatur etiam cibariis pinguibus, & unctuosiss, & dulcibus, licet caliditas ipsius hepatis sit superflua. Quibus de causis in hepate tali generatur cholera rubra in quantitate notabili, quæ delegata ut puto ad partes cutaneas una cum sanguine illo aquoso infecto, & putrido, acquirit majorem caliditatem, & adustionem putredinalem, non tantum ratione humoris præinfecti fortiter imprimens eam: quantum etiam ex dispositione multa humoris subtilis adustioni valde dispositi. nam in isto hepate non comprehenditur ex urina, neque ex aliis signis tantus gradus caliditatis adurentis, quantus apparet in ulceribus. & quod persuadet hoc, est, quod ulcerata talia solent consolidari unctionibus factis toti corpori, nullo adhibito medicamine refrigerativo hepatis. nam exsiccat, & quasi consumpto humore principaliter infecto, cessat etiam adustio in humore cholerico subtili. & ex quo iste est stomachi frigidi, qui est bonus quidem ad appetendum, tardus vero ad digerendum: pro majori parte anni replet se usque ad saturitatem in prandio, cum abstinentia postea cibi omnimoda vespertina. quem modum damnavit Avicenna. *cap. de regimine ejus quod comeditur & bibitur*, cum dixit: *Nutrimiento multo & superfluo licet accadat ut in stomacho digeratur, raro tamen digeritur in venis, immo in ipsis remanet crudum, & extendit eas, & generat pigritiam, & laborem, & alices, & oscitationes.* & quod deterius est in isto corpore, augetur difficultas digerendi secundum digestionem quartam, cujus errore crevit huiusmodi in humano genere ægrotudo, nam existente nutrimento multo, & superfluo, venæ sui parvitate sunt ineptæ ad digerendum illud, cum neque digestionem venarum assistant membra digestionem earum adjuvantia, sicut stomacho. constat igitur quod laudabilior modus sumendi cibum est mane & vespere moderate, & cum debita distantia temporis, competente pro digestionibus perficiendis, dicente etiam Avicenna *capitulo præallegato*, *sed qui digerendi debilitatem habet, bis comedere debet, & raro comedat semel in die.* Præmissis igitur debito regimine, ut ei expedit, intentio no-

stra principalis est, evacuare humores in isto corpore A prædominantes, tales autem sunt phlegmatici, crassi, & viscosi, quod declaratur ex colore ejus mutato ad albedinem, seu palliditatem perseverantem, & ex frigidity corporis, ex frigidity humoris phlegmatici inviscati in porositatibus carnis, & ex suffocatione caloris innati ob multitudinem phlegmatis, & ex debilitate digestiva membrorum propter dominium humoris phlegmatici, hebetantis calorem digestivum, ex pigritia quin etiam, & impotentia ad motum ex pondere humorum phlegmaticorum gravantium, & liberum transitum motivis spiritibus impediendum.

Sed prognosticum de salute perfecta istius videtur difficile satis, nam imprimis est debilis in sua complexionem radicali, & ex longa ægitudine attritus, est etiam depauperatus naturali caliditate: quare virtutes omnes naturales sunt notabiliter læsæ, tamen quia jam pervenit tempus curæ opportunum, nisi excedat mensuram convenientem in potu tempore æstivo, ex consuetudine ipsius inveterata, ex officio artis ei succurrere conabimur.

CAP. VII.

De cura Morbi Gallici.

Cura igitur ista quinque intentionibus est exsequenda. quarum prima est materiæ peccantis minoratio. secunda digestio. tertia evacuatio. quarta accidentium correctio. quinta residui humoris infecti rectificatio. Prima igitur intentio perficitur cum medicinis leviter solventibus humores contentos in viis ductuum. sed quia patiens est stiptici ventris, conveniens erit cum istis permiscere solutivum aliquod, & electuarium de dactylis erit conveniens, de quo dixit Mesue quod est solutivum facile, & est medicina securitatis, non trahens à remotis propter viscositatem dactylorum, ligantium vim medicinarum solventium. Secunda intentio est expedienda cum digestivis calefacientibus subtiliantibus & incidentibus, à debilibus ad fortiora ascendendo, & oxymel squilliticum est valde efficax, eradicans omnem materiam viscosam, tenacem, & crassam quantumcunque profundam & inviscatam, nisi fuerit aliquid quod prohibeat, neque postponenda digestiva humoris cholericici sunt stantis sub forma causæ antecedentis, & adusti stantis sub forma causæ conjunctæ ipsorum ulcerum. Tertia intentio completur cum solutivis respicientibus humores phlegmaticos viscosos & crassos, ut sunt pilule fetide & cochiae &c. non postponendæ etiam medicinæ respicientes humores cholicos, & adustos. nam quia forma pilularis est trahens a remotis, in hoc casu erit conveniens magis. & si timetur earum caliditas propter hepatis caliditatem, tunc cum aliquo suppleto loco apozematis erunt temperanda. Si vero in alio patiente non aderint signa arguentia super dominium phlegmaticorum humorum, sed aliorum, basis syrporum, & solutivorum pariter erit pervertenda. Sed quia patiens noster infestatur quibusdam accidentibus, ideo factis purgationibus convenienter, intentio principalis erit circa quoddam ulcus profundum, saniosum, putridum & antiquum non negligendo correctionem aliorum accidentium. Cura igitur istius ulceris quadruplici de causa potest reddi difficilis, quarum prima est mala complexio frigida & humida in toto. secunda est malitia complexionis sanguinis. tertia est multitudo sanguinis humectantis superflue totum corpus. quarta est corruptio ossis. & quia videtur caro corrupta in eo apparere, ideo imprimis ista est amovenda, jubente Avic. quarta primi, capitulo vigesimo octavo, & in illud scilicet ulcus quod ex eis putridum fuerit medicinæ acutæ corrosivæ mittantur, sicut chalcantum, & arsenicum: & medicina quæ est composita ex flore aris & cera & oleo in hac re existit temperatura. & pater meus utebatur arsenico pondere unius grani multum refracto, & cum eo causticabat sine dolore, & corruptum ab incorrupto separabat re postea putrescente, corruptum auferbat. Mundificato igitur ulcere cum talibus certiores facti sumus hodie non adesse corruptionem ossis, ex soliditate carnis ipsius in fundo non spongiosa, & ex sanie laudabili in colore albo & substantia æquali &c. restringitur igitur difficultas curæ in aliis prædictis tribus causis, quibus esse succurrendum tribus ingeniis existimamus. Prima igitur causa, quæ est mala complexio frigida & humida in toto, imprimis est rectificanda, aut saltem melior reddenda, & hoc fit cum unctionibus, quarum numerus est infinitus. igitur capiatur axungia & argentum vivum cum debita proportionem aliis æquivalen-

te, & si ei aliquid addatur mellis, & terebinthina, erit conveniens, ut simul confortatio in nervis & digestio in materia acquiratur. quo unguento inungatur patiens à quatuor extremitatibus corporis usque ad axillas, & inguina exclusive per decem dies, vel circa secundum tolerantiam virtutis. non negligendo etiam assidua clysteria, divertentia vapores à partibus superioribus ulcerare solentibus. & licet considerata adhuc in eo multitudine materiæ, conveniret notabilis quantitas argenti vivi, tamen quia est in calore debilis, conveniet magis ei unguentum debile, tanquam instrumentum proportionatum magis agenti debili. nam medicina non agit in corpus, nisi corpus agat in eam. postea ablatur cum aqua decoctionis salviæ, stoechas, rorismarini, & hujusmodi. deinde inungantur membra prædicta omni mane oleo aliquo anodyno, aut olivarum dulci maturo. nam omnes oleorum species confortant corpus & motum allevant, & sunt extensivæ, sicut habet Avicenna secundo canonis, capitulo de olivis. Secunda vero causa difficultatis curæ ipsius ulceris removetur evacuationibus prædictis, & subtractione nutrimenti, & maxime multi nutrimenti, sicut vino, & carnibus, venas ipsius sanguine plurimo implentibus, ex quo sanguine in ulcere generatur sanies, sicut cinis ex lignorum incensione. nam facilius erit exiguo calori regere parvam quantitatem sanguinis, quam multam. Tertia causa est malitia complexionis sanguinis, cui succurritur cum generatione boni chymi & etiam cum extractione ipsius corrupti non per phlebotomiam, quia nocua est, sed scarificatione aut aliter, circa ulcus ipsum, nam sanguis corruptus cum tendentia ad nigredinem circumstans ulceri, est multoties causa ruptionis iteratæ ulceris consolidati. De resolutione vero quarundam duritierum adhuc restantium cum aliqua dolore, ultra ea quæ dicuntur de exercitio, emplastra ex radicibus althææ & pinguedinibus, & farina fenugraci, & terebinthina, & argento vivo, & melle conveniunt, & similiter cerata mollitiva cum argento vivo. dixit enim Serapio, quod si ligetur lamina subtilis plumbi super enodationes, dissolvit eas cito, & curat. dixit & Hippocr. ut stringatur super locum ægitudinis, & non in partibus circumstantibus. dixit & Averroes 5. Colliget, capitulo de plumbo, & hoc quod dissolvit significat quod habet virtutem dissolutivam, comparando ipsum carni hominis, quamvis dominetur super ipsius complexionem frigiditatem, & existimatur hoc provenire merito argenti vivi in eo prædominantis. plumbum enim minus omnibus aliis metallis addit super materiam argenti vivi, propter quod dicit Aristot. & Avic. cum fluit videtur esse argentum vivum: de compositione igitur plumbi pro certo creditur quod suum argentum est multum respectu sui sulphuris. & isti sunt sermones Alberti magni quarto mineralium cap. tertio, & experimentum de hac re verificatur in corporibus exercitatis, quorum superfluitates in dies non coacervantur. & si interim natura istius pigritaverit in expellendo superfluitates, omni hebdomada semel, aut bis poterit assumere aliquid de medicinis benedictis, & albæ est de sublimioribus. quanquam enim intentio solutivi secundum plurimum sit debilitare virtutes, & membra, cadit hæc intentio ab albæ dicebat Mesue, nam cum medicinis naturæ violentiam inferentibus, non est bonum habere familiare commercium, dicente Avic. autoritate Hippocratis quod medicina purgat, & inveterat: & præter hoc totum, cum humore superfluo evacuat aliquid etiam ex humiditatibus naturalibus, & spiritu qui est vitæ pars magna: & hoc quidem totum est ex eo, quod virtutem principalium membrorum, & eis servientium debilitat. hinc est quod fertur: quicumque in juventute sæpius pharmacantur, cito deflebunt incommoda senectutis. Quinta intentio, quæ est residui humoris principaliter infecti rectificatio, perficitur cum medicinis temperantibus complexionem, quales sunt theriaca, & mithridatium: nulla enim compositarum medicinarum æquiparatur eis in temperando complexionem humanam, & conferendo ei ac latificando cor, & tristitiam auferendo, necnon in obviando venenis, ac morbis venenosis, sicut est præsens ægitudine, ut colligitur ab Avic. libello de viribus cordis. non postponendo etiam regimen conveniens, & maxime exercitium (secundum modum suæ qualitatis, & in hora sua) toti corpori, cum ægitudine sit etiam universalis. at in exercitio anima exhilaretur, si ei possibile fuerit. paulatim vero a debilibus ad fortiora exercitia ascendendum erit, observato semper debito regimine in cæteris rebus non naturalibus, sicut satis diffuse narravimus, prout Christus redemptor noster nobis largitus est, qui non ad detrahendum, sed ad melius scribendum alterum inspirare dignetur.

JOANNIS PASCHALIS, *Suessani*,

DE

MORBO QUODAM COMPOSITO:

Qui vulgo apud nos GALLICUS appellatur,

LIBER.

CAP. I.

De ordine scribendi.

Quum essentia morbi primam curandi significationem ostendat, ut Galenus tradit libro de ingenio, ubi reprehendit Thessalum de causa vulnorum pessimorum: & docet quod per causas primitivas non datur scientia curandi vulnus, quia nullam significationem curationis ostendunt, quum ab essentia morbi, & natura infirmi membri, & ab aëris complexionem nos circundantis, & similibus ea denotetur. Qua de re præmittit quaedam communia pertinentia ad accidentium remotionem: quia monstratum est quod ex ægritudinibus indicatio sit curæ: similiter & lib. de constitutione artis medicinæ. Prima quidem est significativa, cujus sunt partes duæ, hæc quidem dignoscitiva præsentium, hæc vero futurorum prognosticativa, neque enim absque dignotione passionis, curam est possibile invenire: neque absque præcognitione termini criseos curare convenit: Et ratio est, quia ab illa significatione, omnium quæ fieri oportebit, scientiam perscrutamur. Modo quod fieri oportet, est causam investigare: oportet enim initium ab essentia curandi morbi considerari, & causam investigari, cujus remotione indigemus in omni morbo, quia omnes antiqui præceperunt causam esse auferendam, & prohibendam, secundum quod etiam tertio microtechni tradit Galen. Quod aliæ quidem causæ salubres jam sunt factæ dyscrasias, id est, sunt factæ ægritudines. Aliæ vero adhuc causæ: Nam quædam morbi causa est quæ adhuc sit, quemadmodum & futuræ scilicet ægritudines: Modo quum duplex sit ægritudo scilicet, vel facta vel futura: utriusque remotio causæ scilicet factæ, & prohibitio, scilicet futuræ, curatio est: & primo de futuræ prohibitione intentio esse debet, dum dicit: *sed hujus quidem* (scilicet futuræ) *hæc quidem in præservante parte artis sunt: hæc vero in salubri*, de conjuncta vero, seu facta similiter dicit. Primæ vero id est factæ omnium in sola parte curante scilicet sunt: utrarumque vero mediæ dictæ in præservante & curante, hoc est, partim factæ & partim in fieri. Jam si quidem factam & existentem ægritudinem medicari oportet, nondum vero existentem: futuram vero dispositionem corporis, prohibere fieri, ejus vero quæ adhuc sit, quod jam factum sanare, quod autem futurum est, prohibere: quare cujuslibet morbi tam facti quam futuri curatio, remotio est causæ. Convenit ergo primo, ut recte morbum, de quo sermo hic habetur, curemus, essentiam ejus, & deinde causam declarare, & ultimo curam ejus pernotare. Medicus enim à fortuna curat ægritudinem, causam ejus ignorans, ut habemus in lib. ad Glauconem.

CAP. II.

De essentia Morbi.

Et quia morbus est lædens operationes, & actiones tam naturales quam voluntarias, sub aliquo, vel aliquibus, vel omnibus tribus generibus morborum, videlicet mala complexionem, mala compositione, & continui solutione: nec aliter, nec alio modo, ut habemus in cap. II. prim. de accidenti & morbo: Etiam & cap. 2. doctrinæ primæ secundæ fen. prim. Idcirco perscrutemur, quo vel quibus generibus dictorum morborum, iste morbus prædictas operationes lædat: an cum uno tantum, & sic diceretur morbus simplex, an cum pluribus, vel omnibus, & sic diceretur compositus, quia secundum quod lædit tam simplex quam compositus, ita nuncupabitur, quia, sicut patet supra, omnis ægritudo quæ unam harum scilicet dictarum trium ægritudinum sequitur, & per eam existit, id est, lædit, ei comparatur: nam vel complexionalis est vel compositionalis, vel unitatis solutivus, si simplex, vel si

Quo genere morborum, vel quibus iste morbus lædat.

A mul complexionalis & compositionalis; vel simul compositionalis & unitatis solutivus, vel simul omnibus tribus concurrentibus, si compositus. Attamen quia morbus talis plerumque corpus humanum, & ejus operationes ratione omnium trium lædit, ideo morbus compositus merito dici habet: consideratis enim essentialiter inhærentibus morbo tali, nec non & ipsius symptomatibus, median-
tibus quibus (sicuti & cæteri morbi) declarari habet (ut 2. & 3. microtechni) patet. primo talis esse re vera comprehenditur ob malam complexionem, & non solum cum egressu simplici, scilicet quod secundum unam tantum contrarietatem excedat ab æqualitate debita illius individui ægri: ut puta quod caliditas vel frigiditas & id generis, sint aliter quam naturaliter esse deberent, v. g. quod caliditas naturalis ipsius sit cum lapsu ad majorem caliditatem, vel quod sit alterata seu permutata ad aliam qualitatem. omne enim corpus complexionem sibi solummodo propriam habere habet: ut cap. prim. doctrinæ prim. fen. prim. primi. Verum etiam cum egressu composito, scilicet secundum duas contrarietates, seu alterationes ab æqualitate, quæ sibi propria esse deberet: ut puta, quia caliditas & humiditas, vel caliditas & siccitas & id generis, aliter sint, quia vel cum lapsu ultra, vel ad contrariam naturam alterentur, ut Galen. supra. Corpus enim ægrum (gratia exempli) non plus debito exsiccat, quin caliditas sit major, nec humectatur (humiditate scilicet extranea) nisi frigiditas sit major: minimeque infrigidatur, nisi siccitas sit major: vel quod humiditas sit satis valde superflua, quæ reddit corpora multo frigidiora, & citius quam siccitas major ut supra. & dixit humiditate extranea, propter naturalem: quæ quanto fuerit minor, tanto frigiditas augmentabitur, sicut de pura aqua dignoscitur, quæ a congelatione & ingrossatione frigoris præservatur propter humiditatem, quam habet mixtam cum sua frigiditate, quare sit fluxibilis. ita quod quanto talis humiditas est minor, tanto minus facit aquam (cum sit primo frigidissima) fluxibilem, ut in cap. de aqua, de elementis, secundæ doctrinæ fen. primæ prim. tradit Avic. ita etiam & de alteratione, seu permutatione ad naturam contrariam, sive simplicem, sive compositam similiter, gratia exempli, dicatur, & sic nullus sit morbus, scilicet complexionalis, quin secundum istum modum fiat. Similiter & quod mala compositio cum eodem morbo reperiatur, nulli dubium, & non solum quidem secundum unum, verum etiam & secundum omnia quatuor genera ægritudinum compositionis, videlicet creaturæ, quantitatis, numeri, & situs, quia tot modis & non pluribus, ipsa organicorum compositio lædi valet, sicut supra & cap. 3. primæ summæ primæ doctrinæ, secundæ fen. prim. sic & genus ægritudinum creaturæ; qui non solum secundum unum vel plura; sed etiam secundum omnia ipsius quatuor genera morborum videlicet figuræ, viarum, receptaculorum, & superficierum ipsius creaturæ, lædi potest ut supra. Et primo nocumentum figuræ repertum cum morbo prædicto patet: lædit enim creaturæ figuram in ejus operatione, quia quandoque rectum torquet, & quandoque tortum reddit rectum. similiter longum minuit, & quandoque curtum elongat & his similia: similiter & de nocumento viarum se habet, quia facit varices, oppilat venas hepatis, & splenis, nervos opticos qui sunt via virtutis visivæ, & similia his, & etiam in receptaculis nocumentum in dicto morbo declaratur, quia ex mœrore & tristitia multa sanguinem à venis evacuari & exsiccare videmus. similiter & in superficieribus nocumentum in dicto morbo sane apparet, quia cutim foedam, asperam, & fursuream, vel crustosam apud talem morbum reddi videmus. De nocumento similiter in quantitate tam magna quam parva ipsius figuræ nemo dubitat, quia quandoque apud talem morbum adeo augmentantur tibiæ, ut fiat elephantia & his similia, & sic aliquando adeo minuuntur & demacerantur membra, ut fiat phthisis, & similia his. De nocumento autem in numero & tam magno quam parvo, in dicto morbo apparet non est qui dubitat, quia cum ipso pustulas, ampullas, tuberositates, glan-

glandulas, & apostemata melancholica, sicut sephiros, scirrhus, lapides in renibus & in vesica & similia his partem spectare licet. similiter membra corrodit adeo ut ea cadere faciat, maxime extrema, sicut nasum, labium, digitum, penem, & similia. Etiam & de noeuimento situs similiter dicto morbo declaratur, quia membra à suo loco movet, & ipsa lapidat, & ab eorum debito motu prohibet. Et in societate etiam, quia manuum aperire & aliquando claudere impedit, digitum aliquem vicino adherere, vel eo elongari vetat, & similia. De unitatis autem solutione in eodem morbo existente nemo anceps est, quia cutim exoriat, carnem uleerat, ossa & cartilaginem corrodit. nunquam enim, vel ut in pluribus, morbus talis sine solutione continui, saltem intrinseca existit, quia sicut diximus facit ampullas & tuberositates, scirrhus, sephiros, apostemata, & morpheam, albaras, impetiginem, serpiginem, lepram, canerum, & ceteras ægritudines similes his, extremaque corrodit, unde patet ex dictis morbum talem dici & nuncupari debere morbum compositum. Qua re sane declaratum existit præcessores nostros, & medicorum principes, sat non tantum de isto, verum etiam & de quovis alio quamvis incognito morbo, dixisse, quia semper cum adveniret, secundum modum dictum, nec alio modo lædere habebit. Ad quid ergo perditio tanta? & eum à garrulis, loquacibus, procacibusque, carnificibus, & torpidissimis Medicis de hujusce morbi novitate & summa potissimum admiratione elaboratur? cur ergo canonicos, rationalesque medicos insimulantes eos nullam hujus contagiosæ labis notitiam habuisse asseruere? ò, quam torpida est ipsorum medicandi via, ut nomen ejus & non morbum nec causam morbi curent. Itaque si ex istorum sententia, & autoritate, morbo, & ajunt, Gallico, mederi volumus, quovis Hispano indigemus, quum sint Gallici & Hispani invicem contrarii & inimici, si Italo tamen externi sunt advocandi. omnis enim cura perfectior habetur contrario sibi adhibito. Sed extra jocosum dicendum est quod licet de Morbi Gallici, Hispani, Italici, vel quovis alio nomine, in antiquorum & primorum medicorum libris nullam mentionem factam adinveniamus, sat est per canones, & ipsorum præcepta, essentiam ejus nobis declarari, & illa mediante nobis causam significari, ita ut postea secundum processionis, alterationisque modum ipsum morbum curare recte valeamus parum euras de nominibus ipsis. nomina enim sunt ad placitum, & tantum in aliquibus certa, propter firma loca, sicut squinantia, pleuresis, colica, sciatica, peripneumonia, & hujusmodi talia, & quandoque propter similitudinem quandam morbi alicujus cum aliquo animali vel eum aliqua re, sicut lepra dicta leonina, elephantia, tympanites, testudo, glandula, & hujusmodi talia. & aliquando propter similitudinem quandam in natura seu moribus cum aliquo animali, sicut cancer, lupa, bubo, anthrax, & sic de similibus: sicut pruna, ignis Persicus, sephiros, scirrhus, nodus, scrophula: idem & de similibus ut cap. 6. *secundi de differentiis febrium*, & cap. primo vi. *de ingea*. aliter enim quum diversæ & quamplures sint nationes multitudine medicinarum, & remedium diversitate esset opus, quum unus & idem morbus diversis nominibus apud diversas nationes denominetur. Immo forsitan aliqui sub uno tali nomine intelligunt dispositionem aliquam omnino contrariam alicui alteri dispositioni etiam sub eodem nomine ab aliqua natione perceptæ. nihil enim prohibet binas dispositiones sub unico nomine à pluribus enominari. Qua de re licet primates specialia capitula plurimorum morborum scripserint, unicuique suum nomen imponendo, hoc tamen tantum gratia exempli fecerunt: quum postea non nomen, sed causam talis morbi considerant, quæ nonnisi modo, vel modis prædictis, videlicet mala complexionem, vel mala compositionem, vel continuitatis solutionem, sive cum aliquibus, sive cum omnibus corpus humanum lædit: fecerunt etiam ita ut similitudinem prædictam pernotarent pro morbi sententia magis declaratione, & non ob aliud. Modo si (secundum quod torpidi medici opinantur) priores medicinæ principes de tali morbo cognitionem non habuere: morbus talis causam non haberet, quia non cum aliquo trium dictorum generum ægritudinum, quod esset falsum omnino, & si dicerent quod bene habet causam, tunc sibi ipsis contradicerent: dicere enim, quod principes de eo cognitionem non habuere, & quod bene morbus talis secundum aliquod dictorum morborum genus lædat, contradictio est: quum principes de omni genere morborum sat dixerint. Dicamus ergo primates bene & ad complementum de tali morbo dixisse, contra garrulos, procacesque, & torpidos medicos. Et quia, ut dictum est, omnis intentio curativa sumitur ab essentia morbi quum ipsa ostendat causam, cujus remotione indigemus: expedito de cap. 2. hoc est, de essentia, quia morbus compositus est, ob id ad tertium, hoc est ad causam ejus, per considerationem essentiae præ-

A dictæ, venire par est.

CAP. III.

De causa morbi.

E t quia talis morbi sicut & cujuslibet pro curatione oportet causam abseindere: ut legitur secundo microt. perscrutemur ergo causam & cum morbus iste dicatur compositus ex triplici genere morborum, & uniuscujusque morbi non sit una & eadem causa, sed alia est causa morbi complexionalis & alia morbi compositionalis & alia morbi solutionis continuitatis, ideo primo omnes tales causas perscrutari necesse est, quot enim modis alteratur corpus humanum, totidem & genera curationis habet: ut ibidem, libro tamen tertio, unde pluralitas causarum in modo curativo diversitatem facit: omnis enim causa ad aliquid est ut supra: quapropter primo causam malæ complexionis, secundo causam malæ compositionis, ultimo causam solutionis continui perscrutemur, ex quibus talibus morbus talis componitur: quibus habitis, quia morbi causa præcedens curam offendit (ut supra) ad talis morbi curationem per considerationem causæ ejus veniemus, sed de primo, quia causa morbi est id quod primo est, & ex quo provenit intentio, aut ipsius fixationis causa, malitia complexionis erit egressus complexionum ab esse naturali talis individui tam simplicis quam composito egressu: ut in capitulo secundo, & de egressu simplicis quatuor modis secundum scilicet quod quatuor sunt simplices complexionem, videlicet caliditas, frigiditas, humiditas & siccitas: unde & quatuor erunt causæ talis egressionis, ut puta quod caliditas vel frigiditas vel humiditas vel siccitas fiat major in tali individuo quam naturaliter esse debeat, aut quod ad contrariam naturam naturali qualitati ipsius permutetur ut dicitur supra in secunda prim. si vero dictæ qualitates non simplices, sed composito egressu egrediantur, eo quia secundum duas qualitates, ab esse naturali talis individui egrediuntur. ita & causa talis egressus composita esse debet, & secundum quod quatuor modis quatuor simplices qualitates naturaliter compositæ existunt in individuo, videlicet calidum cum sicco, calidum cum humido, & frigidum cum sicco, & frigidum cum humido: ita & secundum quatuor modos à tali esse naturali tam versus majus quam ad contrarium egressus fieri potest, sicut si calidum & siccum, vel calidum & humidum & hujusmodi fiant, vel majora quam esse deberent, aut quod ad contrarias naturas permutentur ut supra, unde octuplex est causa malæ complexionis, seu egressus complexionum ab esse naturali suo, secundum quod octo modis qualitates ipsæ ab esse naturali egredi possunt, videlicet quatuor simplices & quatuor compositi, ut diximus, causa vero talis egressionis quandoque est antecedens & quandoque primitiva & quandoque conjuncta, sed quæ & quot earum sint, hoc medicus convenienter scit, ægrum ipsum & ejus familiares examinando, quo pacto toto tempore, vel pro majori parte vitæ suæ in sex rebus non naturalibus se habuit, scilicet an cibum vel potum in aliqua quatuor simplicium vel compositarum qualitatum assumpserit? an in magno & continuo motu vel quiete stetit? an multum dormiens, vel vigilans fuerit? an inanitioni vel repletioni vacaverit? an in aëre intemperato & versus quam intemperiem vixerit? an cogitabundus, melancholicus, cholericus, tristis, vel iratus extiterit? quia ista omnia, quæ narravimus ex generibus causarum sex non naturalium sunt tolerantia permutationis, quia quando administrantur secundum quod oportet, sunt tunc conservantes sanitatem, & quando pertranseant ad inæqualitatem, sunt causæ ægritudinis: cibus enim vel potus in natura nimis calidus, sanguinem & spiritus ultra modum calefacit, ita quod ipsos acuit & corrodes & ad naturam cholæræ reddit eos, & choleram ultra modum adauget, & id tanto magis, quanto major fuerit. Propter talem enim caliditatem caliditas naturalis ipsorum augetur & à sua naturalitate elongatur, humiditas consumitur, & siccitas major acquiritur, & tanto fortior & pravior, si complexio illius non calida, sed frigida fuerit, qui tanto plus naturam talem, quum sit frigida, divertit à suo naturali esse, & multo plus quam si fuisset calida, quia reducunt eam in primis ad æqualitatem cum illo calido extraneo, & deinde convertunt eam à tali qualitate ad malitiam complexionis calidæ, unde sit ægritudo prava magis quam si complexio illius fuisset naturaliter calida: quia si fuisset calida & nimis alteraretur à calido, cum facilitate infirmaretur, quia minus diverteretur à natura sua calida. non enim esset remota à complexionem naturali frigida prius, & deinde effecta calida nimis, sicut illa prima, & sic in singulis alterationibus, videlicet tam in sicco quam in humido dicatur. Idem & si in compositis qualitatibus fuerit alteratio. & sic similiter, si cibus fuerit

fuerit frigidus nimis, augmentum phlegmatis facit. Propter enim nimium frigus removeretur corpus ab esse naturali ad lapsum humiditatis extraneæ: ut in capitulo secundo fuit dictum, & si nimis siccus fuerit, melancholiæ augmentum facit. Propter enim siccitatem nimiam corpus ab esse suo redigitur ad lapsum frigiditatis. Et si talis cibus, vel potus secundum duas naturas intemperatus fuerit, ita dupliciter, ut superius dictum est, augmentantur humores prædicti, & ab ipsorum esse naturali ad innaturale trahentur, secundum majorem nempe vel minorem alterationem tam simplicem quam compositam, ut antea diximus. Signa vero declarantia dispositiones prædictas, per considerationem cibi & potus in natura eorum habentur, coadjuvante ad hoc idem colore totius, quia eidem humori assimilari habet in colore, ut puta si conversio fiet in cholera, color totius citrinus apparet, similiter & in ore amaritudo, in lingua asperitas, & siccitas, nares aridæ, sitis multa, pulsus festinus, ventris inordicatio, horripilationes per totum ad instar puncturæ acuum percipiuntur, & æger talis frigidus potius delectatur, ut *capitulo septimo doctrinæ secundæ in de cognitione signorum domini cujuslibet humoris* inquit Avic. Et si in phlegmate, ad albedinem erit declivis color totius, & laxitas superflua, mollities, & frigiditas membrorum corporis, pauca sitis (nisi falsum phlegma fuerit) eo maxime si senex fuerit, virtus digestiva debilis, somnus multus, otiositas, pigritia multa, & pulsus lenis percipitur, & similia etiam, & ut plurimum æger talis de locis articulosus & juncturis conqueritur, quia ipsa sunt loca phlegmatis secundum quod ex dictis ejusdem capitulo tertio doctrinæ tertiæ secundæ seu. primi in de signis complexionum. quare humor talis quum extraneus sit, merito ibi cumulat. Si in melancholia, macilentus, niger, vel cineritius color erit, secundum scilicet majorem vel minorem incinerationem, est enim de melancholia sicut de ligno combustibili, quod primo tingitur, & nigrum sicut carbo fit, & postea incineratur, vigilia & sollicitudo multa, ardor oris stomachi, desiderium pravum, & similia eis percipiuntur etiam, & quia plus de ossibus quam de aliis corporis membris (ut plurimum) æger conqueritur: ossa enim propter suam siccissimam naturam, extraneationi humoris similiter sicci resistunt: quare plus ab eo, dum extraneus sit, læduntur, coadjuvantibus etiam ad eandem significationem exeuntibus ipsis, sicut maxime sunt feces, urina, sudor, vomitus, sputum, & sanguinis exitus, quæ omnia, vel aliqua eorum cum dicta dispositione & morbo apparere habent, vel cholericæ, vel phlegmaticæ, vel melancholicæ. sunt enim sedimenta prædominantis humoris in corpore sicut serum lactis: ut *in de regimine sanitatis libro quarto*. Etiam quandoque fiunt ex crescentiæ cholericæ, sicut ulcera corrosiva, vel phlegmaticæ, sicut glandulæ, vel melancholicæ, sicut scirrhus, sephiros, cancer, lepra, morphea, ægri tudines splenis, ventositas spinæ & similia eis secundum scilicet naturam extraneam humoris ad extraneum conversi. Idem & si in motu continuo multo vel quiete longissima extiterit: motus enim talis (in quantum motus) licet primo calefaciat, & secundo infrigidet: tamen ultimo multum exsiccat, ut capitulo secundo & quarto summæ primæ Doctrinæ secundæ secundæ seu. primi habetur, ubi de causis calefacientibus infrigidantibus & exsiccantibus tractatur, quia calorem naturalem superflue resolvit, & consumit, & in melancholiam innaturalem ipsum convertit. si vero quietem longam tenuerit, similiter calorem naturalem claudendo, primo frigiditatem, ultimo postea humiditatem multam augmentabit, quare phlegma augmentabit ut legitur *capitulo secundo & capitulo tertio summæ secundæ in de causis humectantibus*: Quæ significationes significari habent & certiores fieri per signa prædicta investigatione, & consideratione circa cibum & potum facta. Idem apud multum, & longum somnum, & apud longam vigiliam dicatur. somnus enim admodum longus, quies similiter, & vigilia longa, idem quod motus prædictus operantur, quorum operationes simili modo sicut distemperantia cibi & potus, motus & quietis, declarari & certiores reddi habent, ideo ibi pro necessitate recurras. De inanitione autem & repletionem multa, idem dictum puta: quia inanitio multa, vigiliæ multæ, & repletio multa, somno multo æquipollent. Ideo ibidem pro necessitate recurras: quia nutrimentum multum & maxime humectativum, multum humectat, & ibidem capitulo quarto de causis exsiccantibus paucitas nutrimenti, & præsertim sicci, multum deficcet. Modo si nutrimentum paucum exsiccat, quanto magis si nullum modo aliquo detur: quia nec in quanto, nec in quali nec in substantia. Sed aer quum sit elementum corporum & spirituum nostrorum, & sit causa salubritatis ipsorum, non solum ut elementum, verum etiam & ut faciens seu temperans eos, ut habetur *capitulo secun-*

A *do summæ primæ de affectione aeris qui corpora nostra circumdat*: Quare ipsum maxime considerare necesse est, an sit intemperatus, & sub qua intemperie? quia sicut ibidem, aer non temperatus, & clarus, substantia extranea complexionis spiritus contraria ei non admiscetur, sed est sanitatem efficiens, & ipsam conservat, & quum mutatur, operatur contrarium suæ operationis, ideo talem intemperiem consideremus, & idem (sicut de cibi & potus consideratione) dicamus, coadjuvantibus ad hoc iudiciis & significationibus ex loco habitationis ægri sumendis. Talis enim æger à natura loci non erit elongatus, unde tanto plus læderetur, si habitatio cum intemperie aliqua fuerit, & econtra si temperata ut supra *cap. 11.* similiter, & quia sanguis & spiritus tam exterius quam interius omnia accidentia & motiones animi sequuntur, & eis associantur, ut supra *cap. 14.* in de eis quæ ex motu & quiete animi proveniunt: ideo talia animi accidentia, & maxime iram, timorem, tristitiam, & talia hujus generis, & ipsarum motiones considerare perutile erit: omnia enim talia naturam humoris melancholici sapere & eis assimilari habent, quum in omnibus talibus spiritus & sanguis exsiccentur, & resolvantur: unde melancholia innaturalis generari habebit, & tanto magis quanto æger naturaliter melancholicæ complexionis fuerit, & secundum quod regimen universale ipsius multum, vel parum à natura simili distractum fuerit: quia sicut supra *cap. primo summæ primæ doctrinæ secundæ in de causis*. Non omnis causa quæ corpori advenit in ipso operatur: immo ultra hoc tria requiruntur, fortitudo suæ virtutis agentis seu causæ, fortitudo virtutis corporis præparativæ, & possibilitas præmittendi unum tangere aliud tanto tempore in tali, ut possit ex uno provenire operatio in aliud. Istis omnibus sic sufficienter declaratis, sciet medicus an istarum talium dispositionum causæ sint antecedentes, aut primitivæ, & quæ sint causæ conjunctæ, & adinveniet omnium ipsarum causas nonnisi ex malo vitæ regimine in sex rebus non naturalibus esse, quæ nonnisi causæ primitivæ talium dispositionum dici habent, tales enim sex res extra corporis substantiam sunt ut supra: aut ex parte extrinsecorum corporum eveniunt, sicut quod ex verberatione accidit, & ex aeris caliditate, & ex cibo calido, & frigidus, quæ corpori adveniunt, aut ex parte animæ. Anima enim aliud est à corpore, sicut quod propter iram aut timorem & similia his accidit, & ibidem de causis primitivis exemplificans supplet, causarum primitivarum exemplum est, solis caliditas, aut motus fortitudo, aut tristitia, aut vigilia, aut comestio rei calefacientis, sicut allia &c. verum nota quod talium causarum quædam sunt primitivæ omnino, eo quia ultra quod extra corporis læsi substantiam sunt, extra ipsum etiam corpus læsum remanent, sicut baculus, ensis, lapis, & similia. Quædam similiter sunt primitivæ, quum similiter extra substantiam corporis læsi sint, nihilominus ab eis differunt, quia non remanent extra corpus post effectum nocumentum sicut remanent primæ antedictæ, immo tale corpus subintrant: ita quod tales causæ, licet sint primitivæ, non tamen omnino sunt primitivæ, sicut cibus & potus, & similia. At causæ conjunctæ sunt dispositiones provenientes ex dictis primitivis causis tam primo quam secundo modo dictis. Sunt enim causæ conjunctæ causæ corporales, ex quibus proveniunt dispositiones seu effectus adventu primo absque medio, ut supra patet exemplum, sicut illa distemperantia, vel calida, vel frigida, vel humida, vel sicca. Ægri tudines vero sunt effectus provenientes ex causis dictis, exemplum est sicut sunt ex crescentiæ antedictæ, & similia. Expedito modo de causis malæ complexionis, expedit nunc dicere de causis malitiæ compositionis, quæ similiter cum dicto morbo, ut diximus, reperitur, & quia sicut in *cap. 2.* nocumentum in compositione potest esse quadruplex, videlicet creaturæ, quantitatis, numeri, & situs, & quod nocumentum creaturæ similiter quadruplex, videlicet figuræ, viarum, receptaculorum, & superficialium. Primo de causis ægri tudinum creaturæ: & primo de causis nocumenti figuræ ejus, & postea de cæteris causis dicamus. de primo asserimus, quod causa nocumenti figuræ creaturæ licet sit multiplex & multis modis, tamen causa, quæ cum tali morbo quandoque reperitur, erit omnino ægri tudinalis: quia vel ex matre aut patre, tali morbo infecto, si scilicet filius infectus natus erit, originem habet. licet enim figura à spermate informari habeat, & ipsum sperma non à juncturis, sed à cerebro, corde, & hepate excutiat, tamen quum in coitu maxime concutiantur juncturæ, multum debilitantur, & quod provenit deinde ex membro debili, ut plurimum podagricum gignit, ut in *secunda primi doctrinæ prima capitulo octavo in de dispositionibus ægri tudinum*, quod sint ægri tudines quædam quæ in semine hæreditantur, sicut albaras, tinca, podagra, phthisis, lepra, & similes, & talis causa quoad tale

tale corpus dicetur ægritudinalis primitiva: quum extra talis corporis substantiam existat, & ex parte corporum extrinsecorum adveniat. Non tamen primitiva omnino, quum tale corpus subintret, & remaneat cum eo, sicut supra in fine de causis malitiæ complexionis. Si vero æger talis non fuerit natus ab infectis parentibus, similiter causa ægritudinalis erit. quia propter maciem multam, sequentem talem morbum, secundum quod in de ægritudinibus in quantitate dicemus. Multoties enim contingit quod una ægritudo sit causa alterius ægritudinis, ut in de accidenti & morbo, & cap. 31. *quartæ primi*, in quo præcipit, à quibus curationibus incipiamus, ita quod macies ipsa, quæ est causa nocumenti figuræ, in quantum est ægritudo facta potest dici esse causa conjuncta, ex qua ista alia ægritudo figuræ fit. At quia est res corporea, & intra substantiam ejusdem corporis, causam antecedentem secundi nocumenti eam appellabimus: contingit enim ex ipsa macie, figuram corporis, quum sit recta curvari, & torqueri, & econtra, quia stat quod corpus tale antequam infirmaretur sit pingue, & curvum, deinde ob morbum in quantitate diminuta macrefactum à tanta pinguedine, quæ erat causa (gravando) curvatis, exoneratumque à pondere tali, erigatur, & de curvo fiat rectum, licet etiam contingat quandoque curvari, ita quod de recto fiat curvum, quia, secundum quod diximus, cum tali morbo fiunt ægritudines viarum, ut puta varicis, splenis, & similes, quæ gravando sunt causæ curvationis, & contorsionis figuræ, & similiter propter humorem extraneum imbibitum intra musculos, lacertos, vel nervos spasmetur, contrahatur vel laxetur, seu extendatur membrum, ita quod de curvo fiat rectum, & de recto curvum, sicut & si apostema contingens in junctura aliqua corporis faciat ipsum rectum permanere, & plicari non posse: ut cap. v. *summæ primæ doctrinæ secundæ sen. pri. de causis corruptentibus figuram*. De causis vero nocumenti creaturæ (in viis tamen) dicendum similiter quod sunt quam plures, ut supra cap. vi. tamen causæ nocumenti viarum, quod talem consequitur morbum, erunt aut humor grossus extraneus melancholicus, sicut in casu nostro, claudens vias per quas splen recipit, & tribuit, ita quod ipsum oppilat, aut erit humor phlegmaticus grossus & viscosus, retentus in vacuitate viarum, verbi gratia nervorum opticorum oculi, ita ut virtus viviva ad oculum venire impediatur, aut erit aliqua alia res extranea similiter vias & cannalia figuræ oppilans, sicut maximè sunt pustulæ, verrucæ, & similia sequentia morbum talem, quæ verrucæ generantur multoties intra dictas vias & cannalia verbi gratia in gulam, nasum, virgam, aures, & in loca similia, sicut etiam est aliquod apostema, vel similis tuberositas propter similem morbum eveniens in partibus adjacentibus, circumstantibus vias & cannalia illius membri. v. g. si apostema phlegmaticum intra lacertos cannae seu gulæ vel supra cannali virgæ & colli vesicæ evenerit, quod ratione quantitatis magnæ vias & cannalia circumstantis adeo gravet & constringat ea ut etiam claudat, & apostema similiter seu tuberositas hunc morbum sequens, veniens in domestica parte brachii per directum scilicet venarum, & arteriarum magnarum brachii, quia dictas venas & arterias gravat, & eis simile nocumentum adducit ut supra: sed quæ causa sit ista scilicet an antecedens, an primitiva, an conjuncta? de ipsa dicatur sicut de causa ægritudinum figuræ diximus. De causis autem nocumenti receptaculorum in tali morbo jam sufficienter in præsentī capite in de cibo & potu nimis calido & in de accidentibus animi dictum est, & ideo ut discas causas ægritudinum receptaculorum, ut puta minutionis & exsiccationis sanguinis & spirituum, & etiam quæ sit causa antecedens vel primitiva aut conjuncta, ibi recurras. sed de causis nocumenti superficie dicimus, quod quum secundum duos modos superficies ipsa lædi possit, videlicet vel quia asperatur quæ est lenis, aut e contra, videlicet quia lenitur quæ est aspera, sic & morbus talis superficiem secundum omnem dictorum duorum modorum lædit, quia superficiem lenem asperat & asperam reddit lenem. Causa vero antecedens talis asperitatis & lenitatis potest esse triplex, secundum scilicet quod humor in tali morbo & nocumento tribus modis extraneus fieri habet, videlicet aut quia caliditas est intensā, aut quia siccitas est multa, aut quia frigiditas est magna, ut in capite tertio, caliditas enim talis, quia humidum radicale consumit, & choleram, hoc est rem asperam adauget, lenem superficiem asperat, similiter & frigiditas magna poros & superficiem membri constringendo, humidum radicale ab eo exprimit ut supra. Etiam siccitas multa quia infrigidat, tum etiam quia siccum asperat superficiem. De stiptico autem est dicendum, quod quum exsiccat similiter asperat, & sic de causis ægritudinum creaturæ, secundum unumquodque ejus ægritudinum genus, quæ cum tali morbo re-

periuntur, sit dictum. De causis vero ægritudinum quantitatis est dicendum, quod secundum quod mala quantitas duobus modis dicitur, videlicet vel quia magna vel quia parva, ita & duplex erit causa ægritudinum ejus, ut puta una malæ quantitatis magnæ verbi gratia elephantia & hujus generis, cujus causa antecedens erit multitudo humoris melancholici, vel phlegmatici grossi nimis, ex regimine tali in sex rebus non naturalibus geniti, ut supra cap. xiiij. *de causis augmenti & magnitudinis*, quod talis causa est materiæ multitudo, & vigesima secundatertii cap. xvj. *primitræ tractat. de elephantia* quod secundum quod humor talis potest esse duplex, ita & duplex nocumentum malæ quantitatis magnæ facere habebit, quia vel melancholicum vel phlegmaticum, quorum nocumentorum unum ab alio discernitur, secundum quod supra in de dicto regimine dictum fuit, in *de signis dispositionum malarum complexionum*: tum etiam quia melancholicum est grave, ad caliditatem, & quandoque ad siccitatem, & ulcerationem tendens: phlegmaticum vero ad lenitatem est declive, ut supra cap. xvii. Altera vero est causa nocumenti malæ quantitatis parvæ. v. g. phthisis, macies, & hujus generis, cujus causa antecedens erit excrementum, & degeneratio cholerae nigrae, sanguinem & spiritus & humidum corporis, in quo vita consistit, exsiccantis ut *septima quarti cap. primo tertii tractat. de extenuationis ablatione*. sed causa primitiva erit regimen tale in sex rebus nonnaturalibus præcedens, secundum quod in de causis talis malæ complexionis in *præsentī capite* diximus. Causæ autem nocumenti in numero, & primo in quantitate magna, licet sint quam plures ut in *secunda pri. cap. 14. de causis magnitudinis & numeri*, tamen (ut hic) causa antecedens erit aut phlegma grossum, ita quod fiunt excrementa phlegmatica, aut cholera rubea, & fiunt excrementa cholerica, aut cholera nigra, & fiunt excrementa melancholica, de quibus omnibus sit in capite. ij. *in de ægritudinibus numeri*. De nocumento vero numeri in quantitate parva, licet causæ similiter sint quamplures, ut supra cap. 15. *in de causis diminutionis*, tamen (ut hic) maxime est humor ad naturam cholerae vel rubeæ vel nigrae conversus similiter secundum modum processionis ut supra in *præsentī capite*. talis enim humor, ratione qua sanguinem, spiritus, & humidum radicale exsiccat, tum etiam quum sit acutus mordicativus, propter elongationem ab humido mordicando adeo corrodit, ut nisi sistatur totum membrum amputet, & ipsum à numero partium corporis minuat, sicut in capite ij. de tali nocumento in *de ægritudinibus numeri* exemplificavimus. De causis autem nocumenti situs dicamus, quod secundum quod situs duo importat, videlicet locum & societatem ut cap. 3. *doc. primæ secunda pri. in de ægritudinibus compositionis*, ita & secundum duos modos in situ nocumentum fieri habet, videlicet vel in situ, ut locus: vel in situ ut societas, ita & causæ ejus duæ esse habent, sed primo de causa nocumenti situs ut locus, quæ causa membra à suo loco movet & ipsa lapidat & ab eorum debito motu prohibet (sicut in *primo cap. in de ægritudinibus situs*) quæ causa licet sit simplex, ut supra, videlicet cap. x. *doc. ij. de causis dislocationis, & separationis a situ*, tamen (ut hic) causa antecedens erit vel humiditas multum extranea, quæ humectando juncturas laxat, & à suo loco egredi facit, & ipsa in tali loco imbibitur, ubi postea propter naturam loci frigidam ingrossatur, & induratur multo magis, quæ indurata membrum tale, ad suum proprium & primum locum (unde egressum fuit) redire & suas debitas operationes operari nequit, ut consideranti patet. Erit & alia causa, videlicet humor corrosivus, qui substantiam ligamentorum ligantium juncturas & unum membrum cum alio corrodendo, ligamenta corrumpit, quibus corruptis membrum unum ab alio, cum quo prius alligabatur, elongatur, & sic suum locum ut egrediatur contingit. De causis vero nocumenti situs societatis est dicendum, quod secundum quod tale nocumentum potest esse duplex: videlicet vel quia membrum unum ad sibi vicinum, ut convenit, adherere non valet: vel quod ab illo, ut convenit, elongari minime potest, sicut in capite primo in *de talibus ægritudinibus*, ita & duplex habet esse, causa antecedens talis nocumenti, una est prohibitionis separationis, & altera prohibitionis approximationis. prima prohibet unum membrum separari & elongari elongatione & separatione debita & naturali ab alio sibi vicino, verbi gratia unum digitum à digito sibi vicino, ita quod conjuncti & uniti simul remanent, aut humor grossus viscosus ratione viscositatis ipsos unitos, seu inviscatos conservat, & ratione grossitiei impedit, aut spasmus talem sequens morbum digitos spasmando unitos conservat, aut est humor nimis mollis, qui ratione mollitiei digitos in se ipsos & unum alteri coincidere facit, & moveri & erigi, & unum ab altero debita elongatione separari impedit: Aut est humor siccus, juncturas talium digitorum & membrorum ingressus, ubi

exsiccat lapidatur, & sic ipsos similiter moveri & unum ab altero elongari vetat, ut supra cap. II. doc. secunda de causis malitiæ vicinitatis quæ separationem & elongationem prohibet. Sed de causâ secunda nocuementi situs societatis, quæ unum alteri debita approximatione approximari vetat. v. g. duorum digitorum unius cum altero ad invicem, vel capitis cum pectore, vel cruris cum coxa, & similia est dicendum, quod licet sit multiplex ut supra cap. xij. de causis malitiæ vicinitatis quæ debitam approximationem vetat: tamen (ut hic) erit aut humor grossius aut ipsius, ut supra, faciens tale nocuementum secundum eundem modum dictum in de causâ nocuementi elongationis, ideo ibi pro necessitate recurras. De causis modo ægritudinum unitatis est dicendum, quod licet causæ tales sint quamplures & plurium modorum, ut supra cap. xvj. de causis solutionis continuitatis: tamen (ut hic) causæ antecedentes sunt hæ maxime, scilicet aut humiditas extranea, ut in capite secundo, unitatem partium laxans & solvens, frigiditas enim extraneas ipsam talem humiditatem, quum ipsam exprimat, est causâ quod talis solutio continui fiat, & sic ulcera mollia phlegmatica fiant, nisi cum humiditate tali aliquid falsedinis adsit. Aut erit siccitas extranea, dictam humiditatem findens, & solvens. aut erit humor acutus mordicativus dictam unitatem ratione suæ acuitatis & mordicationis solvens. Secundum ergo istos tres modos, & causas, continuum partium in tali morbo (nec aliter) solvi potest, & sic patet quomodo morbus talis dicatur compositus, quia cum ipso omne morborum genus componitur, & qui morbi sint isti, & secundum quem modum, seu causam fiant. De essentia igitur & causâ talis morbi hæc dicta sufficere, & ad caput quantum de cura ejus transire volo.

CAP. IV.

De cura morbi Gallici.

Et quia secundum quod in principio præsentis tractatus diximus, id quod in cura morbi tam facti quam futuri requiritur, est causam morbi abscindere, quum duplex sit causâ morbi, secundum scilicet quod duplex est morbus, videlicet causâ morbi facti & causâ futuri, ut supra, & diversitas causarum faciat modum diversum curationis, Abscissio enim facti est remotio causæ ipsius, futuri vero est prohibitio causæ ejus ut tertio microtechni modo secundum quod duplex potest esse causâ: ita & duplex erit fermo curativus, ut puta prohibitio futuri, & curatio seu remotio facti, dum futurum vetari non potest. Tertiopost hoc dicendum de quibusdam considerandis post facti curationem. Quarto & ultimo salutem vel curabilitatem & incurabilitatem talis morbi prognosticemus, unde primo de primo, videlicet de prohibitione futuri est dicendum.

CAP. V.

De prohibitione talis morbi.

Et quia morbus prohibetur ablata dispositione, in qua natus est fieri, ut supra, modo quum talis morbus natus sit fieri tam à causâ antecedenti quam primitiva, ut in secundo capite, à causâ quidem primitiva, ut puta à malo regimine omnium, vel aliquarum sex rerum non naturalium, secundum modum dictum in capite tertio in de causis malitiæ complexionis, à causâ vero antecedenti, sicut ibidem in de causis malitiæ complexionis, & unitatis solutionis, oportet ergo causas illas, videlicet tam primitivam quam antecedentem prohibere, ne in conjunctam veniant & morbum talem faciant. Primitiva ut ne malitia in complexione causetur, & antecedens ne in compositione, nec in unitate nocuementum faciat, sed de modo talis prohibitionis dicamus: quum enim cujuslibet morbi cura tam facti quam futuri per contrarium fiat ut cap. I. quarta pri. (In ægritudinibus enim cujusque superfluitatis speratur quod convertatur in contrarium superfluitatis ipsius, ut cap. 8. doc. prima secunda pri.) ideo instituitur regimen contrarium regimini malo omnium sex rerum non naturalium, quod potest esse causâ talis morbi, ut in cap. 3. de tali malo regimine. v. g. si regimen tale ob nimiam caliditatem sit aptum protrudere corpus versus siccitatem nimiam, medicus prohibeat vetando ægrum ab hoc, similiter & si propter multam frigiditatem versus humiditatem nimiam, sic & si propter maximam siccitatem versus frigiditatem magnam. secundum enim istos tres modos humores à debita & naturali complexionem egrediuntur ut in cap. 2. à quo egressu si prohibentur, malitia in eis acquiri vetatur, & sic corpus à tali morbo defenditur, idem dicendum & de causâ antecedenti, à qua est apta nata fieri malitia in complexione & in unitatis solutione. ipsa enim si prohibeatur augmentari & existens seu

A effecta removeatur, quia in quantum effecta evacuatur, & futura fieri prohibetur, malitia in compositione & in unitatis solutione, fieri similiter prohibetur, & talis evacuatio causæ antecedentis, similiter & prohibitio ejus sunt secundum quod causâ ipsa postulat, ut cum evacuantibus phlegma: quæ maxime exempli gratia sunt: agaricus, sal gemma, colocynthis, zinziber, sal Indum, epithymum, belleborus, eupatorium, hermodactylus, iris, mastiche, stoechas, turbit, hiera, cassia fistula, diacatholicon, polypodium, apium, chamædryas, calamintha, mel rosatum, scolopendria, liquiritia, & similia eis, tam simplicia quam composita, quorum dosis & forma, verbi gratia, erit. Recipe aquæ scolopendria vel scabiosæ, vel lupulorum & etiam endivia (& maxime si quid febris adfuerit, sicut ut plurimum, quasi enim semper æger talis ad minus febricula quadam febricitat:) unc. viij. florum boraginis, buglossæ, capillorum veneris ana man. s. passularum enucleatarum, liquiritiæ ana drach. ij. & facta ex eis decenti coctura. Recipe agarici albi electi drach. j. salis gemmæ scrup. s. epithymi drach. s. infundantur per noctem in unc. iij. dictæ decoctionis, & fiat fortis expressio cum qua dissolvantur diacatholiconis unc. s. diaphoeniconis drach. ij. s. mellis rosati colati. unc. j. misce & fiat potio consideratis semper conditionibus ad evacuationem faciendam requisitis, inferius in præsentis capite dicendis. Nam dicit Galenus cap. 3. libri quarti de ingen. san. quod illud, quod non potest patefieri, nec in libro scribi, est quantitas determinata uniuscujusque particularis. Pillulæ vero, quæ suppleant vices medicinæ antedictæ, ita quod vice ejus dari possunt: verbi gratia zinziberis, myrobalanorum Indorum, Chebutorum, corticum cucumeris asinini: vel loco ejus interioris colocynthis, salis Indi, hermodactylorum, hiera picræ, satyrionis, agarici electi, verbi gratia eorum de quolibet ad libitum drach. j. diagrydii drach. s. rhabarbari drach. j. s. cinnamomi, caryophyllorum, macis, nucis muscatæ ana scr. j. salis gemmæ. scr. s. serapini drag. iij. pistentur subtilissime, pulvisque servetur in vase vitreo: & ubi opus est sumatur de dicto pulvere à drach. j. usque ad drach. ij. & cum melle rosato vel syrupo de stoechade formentur pillulæ. vij. similiter cum considerationibus prædictis: & similes istis, sicut sunt pillulæ de agarico, de hiera cum octo rebus, de turbit, & similibus, vel cum evacuantibus cholera rubeam, quæ similiter. v. g. maxime sunt rhabarbarum, scammonium, manna, myrobalani citrini, cassia, senna, epithymum, diaprimum, diasena, pruna damascena, jujube, tamarindi, semina communia frigida, lupuli, & similia eis tam simplicia quam composita. Quorum dosis & forma. v. g. Recipe aquæ lupulorum vel endivia, vel scabiosæ lib. j. prunorum damascenorum numero. viij. jujubarum numero v. tamarindorum unc. s. florum violarum drach. ij. & facta decoctione ad consumptionem medietatis dictæ aquæ coletur, cujus colaturæ Recipe unc. ij. ubi infundatur per noctem rhabarbari electi. v. g. drach. j. cum spica sua, deinde coletur, & cum dicta colatura dissolvantur manna electæ. v. g. unc. ij. pulpe cassiæ. drach. vij. diaprini solutivi drach. iij. & fiat potio, vel cum evacuantibus cholera nigram quæ similiter. v. g. sunt scammonium, confectio hamech. epithymum, polypodium, gallitricum, polytrichum, chamædryas, chamæpitrys, scabiosa, folliculi & folia sennæ, epithymum, fumus terræ, lupulus, hiera ruffi, pulvis diasenæ, pillulæ de fumo terræ & similia eis tam simplicia quam composita quorum dosis & forma. v. g. Recipe seri caprini vel aquæ lupulorum, vel fumi terræ, vel scabiosæ lib. j. epithymi drach. ij. rhabarbari electi, scrup. ij. cum spica sua, turbit electi & mundi drach. s. pulveris sennæ scrup. ij. florum boraginis, buglossæ & violarum ana. pug. i. polypodii. unc. s. corticum myrobalanorum Indorum drach. ij. terenda terantur, pulverizanda pulverizentur, & per noctem infundantur, deinde bulliant ad consumptionem medietatis seri, vel aquæ, & colentur. cujus colaturæ Rec. unc. iij. & dissolvantur manna electæ unc. j. s. confectio Hamech. drach. iij. & fiat potio. Præcedentibus tamen digestionibus seu maturantibus phlegma subtiliantibus istud intelligitur, sicut sunt syrupus de epithymo, syrupus acetosus tam simplex quam compositus, oxymel tam simplex quam compositum, mel rosatum colatum. Quorum v. g. per septem dies quolibet mane Recipe syrupi de epithymo unc. s. acetosi simplicis unc. j. s. aquæ scabiosæ capillorum veneris & endivia ana unc. i. & detur tepidus. vel Recipe (& maxime si phlegma fuerit falsum) radicem apii, feniculi, petroselinæ, polypodii, endivia, & buglossæ ana unc. ij. chamædryas, calaminthæ ana ma. j. capillorum veneris ana. iij. agarici albi electi & intrapetiam ligati. drach. j. bulliant simul in aquis fumi terræ, lupulorum, & scabiosæ ana lib. j. ad consumptionem medietatis aquarum, & colentur. cui colaturæ addantur succorum depuratorum fumi terræ, scabiosæ, & endivia ana unc. iij. sacchari ad sufficientiam, & secundum artem fiat syrupus, cujus dosis est ab unc. ij. ad iij. cum eisdem aquis, & detur sicut primus, & sic de similibus cholera rubeam ingrossantibus, sicut etiam exempli

exempli gratia, sunt *syrupus de endivia*, *de rosas*, *de jujubis*, quorum per quatuor vel quinque dies hora sua Recipe sicut *syrupi rosati unc. j. s. syrupi de endivia unc. s. aquarum endiviae*, & *lupulorum ana. drag. j. s.* vel (& maxime si ebullitio cholerae fuerit maxima, ita quod de adustione esset dubium.) Recipe *succorum endiviae, lactucae, boraginis, buglossae, fumi terrae*, & *lupulorum depuratorum ana. lib. s. aquae emulsionis sem. cominum frigidorum lib. s. foliorum & seminum portulacae lib. j. jujubarum drag. iij. prunorum damascenorum numero. xv. epithymi. drag. iij. violarum, rosarum rubearum, ana. man. ij. rhabbari electi & intra petiam ligati scrup. ij. terantur & ad consumptionem medietatis bulliant, & colentur, cui colaturae addantur sacchari albi lib. ii. & secundum artem fiat *syrupus acetosus*. dosis erit ab unc. j. s. ad. ij. cum unc. iij. aquae endiviae, vel lupulorum, & similibus dictarum. nigram vero humectantes & remollientes, sicut *syrupus de fumo terrae, de lupulis, mel rosatum colatum, syrupus de epithymo*, & *endivia, oxymel simplex* & similes eis. quos per septem dies accipies singulo mane. v. g. Recipe *syrupi de fumo terrae. unc. j. mellis rosati colati, syrupi de endivia ana. un. s. de eisdem aquis unc. iij. vel* Recipe *syrupi de fumo terrae, mellis rosati colati. ana. unc. j. aquae endiviae, lupulorum, & buglossae ana. unc. j. vel* Recipe *radicum boraginis, buglossae, polypodii, corticum radicum cappari, & tamarindorum ana. unc. ij. cuscute, chamaedryos, chamaepityos, & scabiosae, ana. man. j. folliculorum & foliorum senae, rosarum rubrarum, violarum ana. drag. s. epithymi drag. iij. aquarum scabiosae, fumi terrae, & lupulorum. ana. lib. j. seri caprini lib. s. conserantur & infundantur per noctem, deinde bulliant ad consumptionem medietatis, & colentur, cui colaturae addantur sacchari albi lib. ij. & secundum artem fiat *syrupus acetosus*, cujus dosis est ab unc. ij. ad unc. iij. cum eisdem aquis, & sic de similibus dictum putat. Cum enim humor aliquis in loco collectus fuerit, nullo modo moveatur, nec ipsum medicus evacuare praesumat, nisi maturetur, & digeratur prius, ita quod essentiam habeat temperatam seu aequatam, ut aequae & pari educationi, vel evacuationi recipiendae aptetur, ut *cap. iij. quartae fen. pri.* secundum quod in causa fuerit talis vel talis humor: secundum enim istos tres modos in morbo tali humor extraneari habet: ut in *capite iij.* observatis observandis in unaquaque evacuatione facienda, videlicet repletionem, virtutem, complexionem, accidentibus convenientibus, sicut si contingeret ut naturam solvere vellemus, deinde accideret ventris spontanea interim solutio, tunc ventrem solvere super ventris solutionem est timorofum, & figuram considerare oportet, aetatem, tempus anni, aërem, regionem, dispositionem totius, & consuetudinem evacuandi: haec namque quando fuerint contraria significationi, propter quam evacuatio facienda est, prohibent evacuationem ut supra. Praeservando corpus à simili regimine: ut ne iterum in similem morbum incidat: haec de prohibitione talis morbi dicta sufficiant.**

CAP. VI.

De curatione Gallici morbi jam facti.

Et quia morbus talis factus à futuro differt, quia in facto, causa primitiva, vel antecedens, vel ambo simul quia prohiberi non potuerunt, ut in *v. capite* in *de prohibitione talium causarum*, effecta est vel effectae sunt conjuncta in aliqua corporis parte, ita quod sicut in morbo futuro causa antecedens vel primitiva vel ambo simul, erant tantum in dispositione, ut ex eis fieret morbus praedictus, in jam facto, dictae causae sunt cum effectu, simul cum causa conjuncta. modo secundum quod in morbo plures causae, plures intentiones curativae sunt necessariae: quia oportet prohibere tam antecedentem quam primitivam, & a proprio loco evacuare antecedentem, ne in conjunctam transeat. At quum de prohibitione & evacuatione tali sit dictum in *v. capite*, ibi quum opus fuerit recurras, tantum hic de educatione causae conjunctae dicendum, sic quod praecedentibus universalibus ex praedicto capite, ad ipsam causam conjunctam cum convenientibus localibus accedendum. causa enim conjuncta nisi tangatur, & secundum quod ipsa postulat à proprio loco, ubi confidet, non propellitur, non curatur: & maxime si multa vel grossa, quia aliter incedendum si phlegma tantum, aliter si melancholia, & aliter si mixtus fuerit humor ille in causa conjuncta, & si mixtus aliter si praedominante phlegmate, & aliter si melancholia. secundum enim istos quatuor modos humor cum causa conjuncta nocet, quia licet in causa antecedenti vel primitiva sit etiam extraneatio cholerae rubeae, tamen quum efficitur conjuncta, & in ipsam transit, fit nigra. propter enim motum exsiccat aduriturque, quare de rubea fit nigra. Ita quod semper cum causa conjuncta erit phlegma, vel

A melancholia, sed quod istorum per dicta in *capite iij.* in de signis uniuscujusque humoris causa conjuncta adinvenitur: modo merito contra ipsos laborandum ut extrahantur, & à loco collectionis educantur. sed sicut de causa antecedenti seu humore tali, ita & de causa conjuncta dicitur, quia sicut humor in causa antecedenti evacuari non est aptus nisi maturetur & digeratur prius, ita & humor in causa conjuncta prius dirigendus & educationi praeparandus est. sic enim & ordine tali, resolutio, & educatio ejus aequa fit, & laudabilis, & hoc non solum se habet de resolutione, & educatione insensibili, verum etiam de sensibili. humor enim talis (& primo si phlegmaticus) nisi à tanta frigiditate & humiditate restauretur & digeratur, resolutioni cuilibet quam maxime rebellis redditur, quia propter grossitiam, & etiam viscositatem frigidi & humidi, omni resolutioni contrariatur, & quia sic ut resolutioni disponatur subtilietur, incidatur & liniatur prius. digestio enim rei grossae est subtilitatio, & viscosae incisio, similiter & si fuerit cholera nigra, sive melancholia, quae cum sua nimia siccitate cum frigiditate, resolutioni omni repugnat, & contradicit, ut disponatur, humectetur oportet primo. digestio enim rei siccae humectatio est. Aliter enim quum resolutio fiat a calido, resolveretur subtile, & grossum seu siccum ejus lapidaretur magis, & etiam qualitas mala tam phlegmatis quam melancholiae (ob quam ut plurimum aeger à febricula quadam non absolvitur) ingereretur & acquireretur in renibus, & hepate, & ubique partium corporis, quae ad tempus esset causa recidivationis, & propter hoc secundum modum talem bene digerantur & maturentur humores praedicti & deinde resolvantur: verum nota, quod si complexio innata aegri fuerit ad minus à praedominio sanguinea, & morbus minime confirmatus fuerit (ut in *capite ultimo de morbi talis confirmatione*) ipsum exquisitè à basilica phlebotomare (etiam ante assumptionem digestivi praedicti) non parum utilitatis habebit. in casu autem fortis doloris phlebotomia non convenit, etiam significationibus postulantibus phlebotomiam existentibus, propter causam notam. De medicinis vero, & ordine procedendi, in illis exhibendis, primo si cum causa conjuncta fuerit humor phlegmaticus, praepoantur medicinae digerentes, seu maturantes grossitiam, & incidentes viscositatem ejus, sicut sunt *adepts anatinus, vitulinus, leoninus, leopardinus, caprinus, hircinus, phasianus, taurinus, anserinus, ursinus, gallinaceus, dialthea*, & eis similia. quibus omnibus vel aliquibus ipsorum calefactis & consideratis considerandis (ut dicetur inferius) forti & strenua manu per iij. vel v. dies mane & sero inungantur loca aegra cum consequenti superpositione panni linei calefacti: tum ut ne medicinae ipsae in superficie infrigidatae remaneant, tum etiam ut aliquid humor talis grossus, & viscosus, agitur, & disrumpatur. quod si dum sit inunctio, teneretur (ut ita dicam) testum calefactum, nonnisi utilissimum erit. At quum humor talis & quantitate & qualitate (quia frigidus humidus) poros claudat adeo, ut forsitan medicinae praedictae in ingressu fatigantur, convenit tum quia loca talia propter malitiam in complexione, & unitatis solutione à dolore molestantur, & debilitantur, ut disponatur, & praeparetur ab antedictis medicinis: videlicet poros aperiendo & etiam dolorem mitigando, quantum fieri potest. & membra aliquid confortando, & hoc maxime cum anodynis, sicut sunt *oleum chamamelinum, anethinum, de semine lini, pulpa cassiae fistulae*, & hujusmodi talia, quae (ut anodyna) id quod dictum est operantur. Quibus talibus, vel aliquibus ipsorum similiter calefactis, perque tres dies adhibitis in locis supradictis, deinde administrantur medicinae adiposae praedictae, subinde exhibeantur medicinae resolventes, & sic medicus nocumentum resolutionis subtilium partium & lapidationis grossarum devitat: fiet enim resolutio aequa, & laudata, quia materia conjuncta talibus praecedentibus medicinis bene digeritur & resolutioni pari, & laudabili disponitur: Medicina vero ad talem resolutionem, sunt, sicut *olibanum, galbanum, ammoniacum, lutum alveariorum apum, oleum de olivano, de mastiche, de lauro, serapinum*, & eis similia. At quum humor talis ut plurimum colligatur & coadunetur intra juncturas (loca enim phlegmatis sunt juncturae) ut in *capite iij.* medicinae tales resolutivae, & ratione profunditatis & tortuositatis locorum talium, ex quo minime talis humor valet ultimo digeri & resolutioni praeparari, suam optatam operationem in resolvendo perficere nequeunt: unde oportet cum eis aliquid permisceri, quod viam paret, & loca talia, quae medicinas hujusmodi tolerant, disponat, non enim ob aliud medicina podagram, & similem arthriticam passionem solvere nequit: quam quod locus, & humor maxime curationi rebelles sunt, modo ad id quam maxime valet *argentum vivum* meis propriis considerationibus extinctum, quod honorificum, & lucrosum ad curam talis morbi continue sum expertus: *De argento vivo.*

de ejus vero extinctione, quum venenositatem sapiat, gingivas ulceret, dentes limosos reddat & foedos, corrodatque, & eorum ligamenta relaxet, suffocet, & mentis alienationem faciat effumando sursum, dum non rationali ordine servato ad ipsius extinctionem tamen pervenitur, cujus præparationis modum, artem, & medicinam præparantem ipsum, silere esset operæ pretium, nostratum bilinguū empiria, & latratu canino considerato, quia omnem medicinam quamvis canonicam, ita inconsiderate in usum adducunt, ut si aliquando quid boni faciant, nonnisi per accidens faciant. Quare eis minime prodest scire hoc: & similiter, si meus hic tam laboratus ordo, ars & modus extinguendi ipsum argentum vivum ad manus peritorum medicorum pervenerit, sicut ignaris ut diximus incassum traditur, ita peritis supervacaneus est. Ad amicorum contemplationem igitur, & libri perfectionem hoc molior: & est Recipe, verbi gratia, *argenti vivi lib. j. ponatur in mortario marmoreo: saliva, sive sputi hominum juvenum, complexionis calida, bonæ habitudinis, & stomacho jejuno, sive mane, sive sero omni die ad sufficientiam collectæ, & cum pistillo per decem dies continuos fortiter terendo extinctio ejus sedulo procuretur, & deinde servetur in vase: & per mensem immediate sequentem ad minus quater visitetur, & per diem singula vice simili modo & cum simili sputo fortiter conteratur: hoc autem perfecto administraretur ut infra: quia cum tali sputo & tali ordine servato, & per tantum temporis spatium extinctum, à venenositate exsolvitur, exsiccat, resolvit, abstergit, subtiliat, & incidit: quia natura aquea & terrestris ipsius consumitur & sulphurea vigoratur: Quare ad nostram intentionem multum confortatur, quia cum debitis medicinis bene incorporatur, unde illas ad debitum locum adducit. licet enim ipsum operetur, ut diximus, tamen in aliquibus indiget auxilio aliarum medicinarum: quare necessaria est medicinarum in cura talis morbi compositio, ut una alteri auxilietur, & omnes simul ad unum finem concurrant, etiam autem alio modo & cum alia re extinguere videam ipsum argentum vivum ut plures faciunt, nempe vel cum *axungia porcina*, vel cum *butyro*, vel cum *succo limaciarum*, non tamen habetur perfectio tanta ejus, sicut cum sputo prædicto: quemadmodum medico rationali naturam & bonitatem sputi prædicti, & dictarum rerum consideranti, non erit obscurum. tale enim sputum quanto perfectius, est proprium veneni remedium, & cæteras dictas operationes bene operatur: unde ciarauli, quos serpentes quamvis venenosissimi mordent, sugendo cum sputo loco morsu affecto occurrunt. verum notandum quod licet operetur ut diximus, tamen oportet ipsum non sine magna consideratione usurpare, & cum opportunis medicinis permiscere: quia quum violenter incidat, medicinas cum impetu & violentia ad fundum adduceret, ita quod licet non omnimodam, tamen aliqualem lapidationem causarent: quælibet enim medicina natura auxiliante, & debito intervallo bene curat: animadvertatur modo quantum de eo sit apponendum in tota medicinarum compositione, & an de ipso plus adhibendum sit in principio, vel in fine, vel in medio usus medicinarum: est enim de ipso sicut de cæteris medicinis, dum ultra modum & inconsiderate offeruntur, quia cum sit naturæ prædictæ, & proprietatis, qua violenter incidit, partem subtiliorem materiæ conjunctæ cum violentia resolveret, & grossiorem exsiccando lapidaret, & forsan in partibus sanis, ubi obviat, ulcerationem faceret. Quare de re cum talis humor sic inobediens sit exsiccationi & pari resolutioni, circa prædicta de argento vivo accurate attendatur, ut operatio & cura laudabilis fiat & par. reddam igitur medicum attentum ut propter dicta de ipso argento vivo gradatim & passim ad appositionem ejus perveniat, sicut v.g. pro iij. unctione, quam ipsum argentum vivum ingreditur. Recipe *lib. j. axungia porcina sine sale*: ipsa enim naturæ humanæ est amica, & ponitur loco illius, confortandoque membra, symptomata mulcendo, vias leniendo, lenit & similiter asperitatem formæ & substantiæ medicinarum siccarum talem compositionem ingredientium. verum ut incorporatio bona fiat, tum ut subtilietur, & ingressus ejus habilitetur, præterea aut acuitas aliqua quam habet remittatur, præparetur prius fortiter, videlicet in mortario marmoreo conteratur per tres dies, & conterendo cum aqua frigida pura continuo abluatur, & in fine contritionis cum aqua rosata, & tandem cum aqua sumi terræ. Hoc facto. Recipe *argenti vivi extincti extinctione prædicta unc. iij. olei trium vel quatuor annorum antiqui unc. iij. olei de olibano unc. ij. olei mastichini unc. j. olei laurini unc. j. s. fecis ceræ vel luti alveariorum apum unc. ij. dialthææ unc. j. thuris, mastichis, olibani, ana unc. s. quia olibanum (ut in ejus cap. Princeps) huic morbo maxime opitulatur, serapini unc. j. s. liquefactis liquefaciendis & pulverizatis pulverizandis in mortario prædicto cum axungia prædicta fortiter incorpore-**

*atur unguentum, addendo in fine parum ceræ albæ liquefactæ (ipsa enim cera tale unguentum diu super locum conservat) quo unguento per quatuor dies circiter omni mane ante cibum & post assellationem ad minus cum enematis vel suppositoriis, strenuis manibus, frictionibus, per horam inediam circiter mediante calido testeo singula membra calefaciente omnes corporis artus inungantur: deducto tamen dorso spinali, videlicet per directum renum tantum, propter scilicet rationem notam & manibus tum pro decore, tum etiam pro ægri politicis servitiis. post hoc quum modo materia sit magis digesta, & sit resolutioni, & exsiccationi magis obediens, idem remedium vigorare contra eam bene expedit: in residuo igitur unguenti medicinis quæ fortius exsiccant opus erit addere, videlicet lithargyrii auri, olibani, sulphuris ana sicut unc. s. ceræ, unc. j. argenti vivi similiter extincti unc. iij. olei de olibano unc. ij. quibus omnibus modo prædicto cum dicto residuo in simili mortario incorporatis, eadem loca, & eodem modo per tres dies circiter omni mane inungantur: ultimo & tandem addantur iterum in residuo talis unguenti circa. unc. j. s. de eodem argento vivo, & simili modo similia loca per alios duos dies fortiter ad certam & indubitata sanitatem recuperandam fricentur inunganturve, ægro tali per omnes illos circa. xvi dies conservato in camera: non dico stuphata obscura, sed calida tantum: mutando etiam omni die interulam ad libitum. Jam enim unctio apud fortem illam frictionem, interveniente calido testeo, & subsequenter petiis lincis calefactis, bene penetrat, eo maxime quum loca sint jam per anodyna prædicta apta & disposita citissime sustinere tales medicinas: Hæc de tali inunctione, si scilicet in causa conjuncta humor fuerit phlegmaticus. Si vero (ut in cap. iij.) in causa conjuncta humor fuerit melancholicus: licet eisdem medicinis esset opus, tamen quum iste humor ob suam nimiam siccitatem, & magnam frigiditatem sit multo plus (quam humor phlegmaticus) incuneatus: tum etiam & ratione membrorum ubi jam confidet: quia in ossibus, quæ sunt sicciora membris juncturosus, ideo medicina prædictæ considerentur bene: quia quum sint secundum magis & minus tam in humiditate quam in siccitate (in humiditate sicut in secunda unctione: in siccitate sicut in iij. iij. & v.) non debent neque possunt similes in cura utriusque humoris recte adhiberi: sed in cura humoris melancholici, quoad secundam unctionem, eligantur quæ de eis sunt minus humidæ. est enim humor talis in fundo magis, & in locis minus porosis, modo multum humida medicina, poros angustiores citius oppellando, resolutionem prohibet humoris melancholici: ita quod licet humida medicina absolute competeret ex parte morbi sicci, tamen ratione membrorum læsorum magnum faceret nocumentum; quum secundum modum dictum resolutionem impediret: quare merito de eisdem adiposis medicinis eligantur quæ sunt minus humidæ, videlicet caprinum, hircinum. deinde ursinum, leoninum, leopardinum, taurinum, pullinum, & phasianinum. nam ut dicit Galen. cap. xi. de cura tumoris schrotizati. serum caprinum, & hircinum sicciora sunt cæteris aliis prædictis, scilicet ex quibus arte & modo prædicto fiat inunctio: & simili modo ad dictam intentionem conveniant, extendendæ tamen sunt manus quibus fit inunctio, etiam in partibus adjacentibus juncturis, utputa per crura & tibias & brachia ab uno ad aliud caput, & non in juncturis tantum, sicut in præsentia phlegmatis, ut antea: quo vero ad alias inunctiones, similiter medicina sicciores propter idem eligantur, considerata enim utriusque humoris alienatione, quia unus ad humiditatem vergit, & alter ad siccitatem, licet in humido quoad primam intentionem sit opus medicinis siccis multum, in sicco licet similiter quoad primam intentionem sint necessariae medicinae exsiccativæ, non tamen exsiccatione tanta indigent quanta in humido, quia oportet eas esse minoris humiditatis, non dico valde parum, quia sic magis frearent & constringerent, sed dico medio modo, ut supra. consideratis igitur medicinis iij. & iij. & v. unctionis & naturis earum, dimittantur de eis sicciores, vel misceantur cum parum humidis gradatim, scilicet quousque siccitas superflua ipsarum remittatur, secundum quod cap. secundo quarti tract. iij. de canone curationis ulcerum Avic. docet. Qua de re pro iij. unctione, verbi gratia, Recipe *pinguedinis porcine modo superiori præparata lib. s. argenti vivi similiter extincti unc. ij. olei similiter parum antiqui unc. iij. olei de olibano, olei de ladano ana unc. j. s. olei mastichini unc. j. facis ceræ unc. j. s. dialthææ unc. s. thuris, mastichis, olibani ana unc. s. serapini unc. ij. galbani & ammoniaci secundum artem dissolutorum in aceto ana unc. s. quarum medicinarum omnium liquefacienda liquefiant, & pulverizanda pulverizentur subtilissime, & arte & modo & forma antedictis in simili mortario fiat unguentum. Quo secundum eundem modum & observantiam & per idem temporis spatium**

Operationes
& proprietates
argenti
vivi extincti.

De sputo
hominis.

Tertia unctio
cum argento
vivo.

Quarta unctio.

Quinta unctio.

Pro prima
& secunda
unctione.

Tertia unctio.

utitor,

utitor, & tunc residuo ejus simili ratione addantur *argenti vivi taliter extincti unc. iij. sulphuris, lithargyrii auri, olibani, cerussæ ana unc. s.* quibus debito modo cum dicto residuo incorporatis utaris, similiter per tantum temporis spatium, ut ibidem in de cura phlegmatis in unctione quarta, & tandem & ultimo iterum residuo tali addantur prædicti *argenti vivi extincti circa unc. ij.* misce, & similiter per alios duos dies circiter finem inunctionibus talibus ponas: Hæc de tali curatione dum in causa conjuncta fuerit humor melancholicus tantum. Si vero in causa conjuncta humor fuerit mixtus, nempe phlegma & melancholia, per considerationem curationis, & medicinarum dictarum in utrisque præcedentibus curationibus, videlicet unius dictorum humorum, curatio compositionis amborum de facili habetur: quia, sicut in solo phlegmate, medicinæ, scilicet pro secunda unctione, debent esse plus humidæ, quam in sola melancholia, modo propter amborum præsentiam medicinæ tales secundum compositionem, & dominium, seu superantiam alicujus istorum ita & considerari habent, quia sicut phlegmate vincenti supra melancholiam, licet ratione phlegmatis deberent esse plus humidæ, ratione tamen præsentie humoris melancholici sint minus humidæ, & econtra, videlicet si melancholia dominabitur: quia licet ratione melancholice deberent esse minus humidæ, ratione tamen præsentie phlegmatis non sint ita minus humidæ propter dictas rationes in singulis dictis curationibus dictorum humorum. Idem de medicinis tertiæ, quartæ, & quintæ unctionis consideretur, & dicatur, quod sicut in solo phlegmate pro curatione medicinæ habent esse plus siccæ quam in humore melancholico, & in solo melancholico non tantæ siccitatis esse debent sed medio modo, ita dum ambobus componuntur humores, sicut phlegmate prædominante medicinæ sint plus siccæ, ita prædominante melancholia sint non tantæ siccitatis, sed cum consideratione secundum rationem dictam in singulis prædictis amborum curationibus. Exempli gratia & primo pro secunda unctione (quia circa primam nil refert, intentio enim ipsius ambobus est par) & primo dum vincit in compositione tali humor phlegmaticus. Recipe *adipis cervini, gallinæ, anatis, & vitulini ana partes æquales, misce, & fiat unctio* modo superiori. pro tertia vero, quarta, & quinta. Recipe *pinguedinis porcine prædictæ lib. s. argenti vivi prædicti extincti unc. j. s. olei parum antiqui unc. ij. olei laurini unc. j. olei mastichini unc. s. fecis cere unc. j. s. dialthææ unc. s. thuris, mastichis, olibani ana unc. s. serapini unc. ij. quibus secundum eandem artem & modum fiat. iij. unguentum.* pro quarta vero unctione. Recipe *argenti vivi similiter extincti unc. iij. sulphuris, olibani, & lithargyrii auri ana unc. s. cerussæ unc. j. galbani & ammoniaci ana drag. vj. & eodem modo cum residuo quartæ unctioni prædictæ misce, & utere pro unguento quarto.* De quinta vero & ultima unctione similiter, verbi gratia Recipe *argenti vivi extincti circa unc. ij. s. mistis cum residuo quartæ unctionis utere, & fiat si in causa humor (ut diximus) phlegmaticus vincat: si vero vincat humor melancholicus. v.g. pro secunda unctione Recip. adipis caprini, hircini, taurini, gallinæ, & vitulorum, & anatis ana partes æquales, misce, & utere: sed de iij. unctione in compositione tali Rec. pinguedinis porcine prædictæ unc. viij. argenti vivi extincti unc. ij. olei parum antiqui unc. iij. olei mastichini, & laurini ana unc. j. fecis cere unc. j. dialthææ, unc. s. thuris, mastichis, olibani ana unc. j. serapini unc. ij. ex quibus omnibus similiter fiat unguentum & utere: cujus residuo pro iij. unctione addantur *argenti vivi similiter extincti unc. ij. s. sulphuris & olibani ana unc. s. galbani, & ammoniaci extinctorum ut supra ana unc. j. & misce, & utere: residuo cujus pro v. & ultima unctione addantur argenti vivi extincti unc. ij. s. misce, & erit finis operis nostri cum argento vivo: habitis semper (quicumque humor & sive solus sit sive compositus) considerationibus, & primo circa complexionem & naturam totius, si scilicet vel phlegmatica vel melancholica sit, quia si phlegmatica & extraneatio in phlegmate fuerit, medicinæ pro ij. unctione humidiores esse possunt, & debent, quam si corpus fuerit naturæ melancholicæ: In melancholico enim licet ratione morbi convenirent minus siccæ, ratione tamen naturæ seu complexionis siccæ, medicinæ esse debent minus humidæ propter rationem dictam, & similiter si complexio totius melancholica fuerit, & extraneatio similiter melancholica, medicinæ sint minus humidæ, quam si corpus naturæ fuerit melancholicæ, & extraneatio fuerit phlegmatica, & sic è converso: circa virtutem, si scilicet fortis vel debilis fuerit, considerandum est, quia si fortis, medicinæ siue timore secundum morbi essentiam, ut requiritur, approximari possunt & debent: virtuti enim forti nihil resistit: & si debilis, licet morbus ratione sui ipsius tales petat medicinas, ratione tamen virtutis debilis talis medicina esset ultra modum fortis, itaque debilitetur:**

A medicus enim dum curat, duo necessaria observare habet, videlicet virtutem totius & fortitudinem, vel debilitatem morbi, ut in cap. i. quarta pri. sicut mihi contingit quando quendam excellentem senem & naturæ & virtutis debilissimum eodem morbo cum unguentis prædictis curavi: fuit enim opus longam digestionem per primam & secundam unctionem (in causa phlegmatis dicta) facere: Et in ij. & iij. & v. unctione parum admodum de dicto argento vivo apponere: & illas sic debiles per longum temporis spatium exhibere, etiam cum interpollatione alicujus diei: medicina enim debilis longo tempore, & frequenter sine interpollatione administrata, supplet vices medicinæ fortis: lento tamen modo: ut cap. xv. summa pri. doct. secunda secunda pri. ibi [& gradus quidem primus] sicut tu ipse dum curas considerare potes, dum hæc tibi contingunt. Animadvertendo insuper, quod si aliqua talis humoris portio in aliqua corporis parte conjungatur & coadunetur: & nisi inde vel sensibilibiter vel insensibilibiter extrahatur, & ulcus tale, si scilicet sensibilibiter extrahatur, nisi digeratur & mundificetur ante quam unctiones prædictæ administrantur; laboratur in cassum, quia quum unctiones prædictæ operentur ad ultimam intentionem: videlicet ut sanent, quare siccæ existunt & ulcera sanari non possunt, nisi prius ab omni indispositione mundentur, ut cap. j. & ij. tract. tertii quarta quarti de sermone universali, & cura ulcerum. Sunt & duo alii modi ejusdem morbi curativi, sine tamen appositione argenti vivi. unus est Galeni supra. Alter est experimentatorum torpidorum. Modus Galeni est præcedentibus adhuc etiam duabus primis inunctionibus prædictis. Recipe *olei sabine, vel loco ejus anethini. q. s. calefiat, & cum eo omnes corporis artus scilicet dolorose manibus fricando inungantur, deinde ægrum intra dolium vel commodam tinam bene coopertam intrare permittas, ubi duos vel tres vel plures lapides molares vel pyrites seu focarios bene ignitos intromittas (supra quibus dum sic igniti & ardent servantur) cum petiis vel scopis aliqua de acerrimo aceto supereffundatur: adeo, & tandiu quousque indifferenter totum corpus exquisitè sudaverit; renovando lapides alios ignitos ad extinctionem scilicet primorum, & consequuto sudore corpus totum pannis calefactis abstergetur, & in lecto ponatur, ubi (si similiter sudore occurrerit) nihil mali continget, & hinc ad horam assumat prandium æger bene resumptivum & digestibile, vinum bibat subrubeum convenienter lymphatum & cœna sit sicut prandium, & sic facito fomentationem, seu stupham per septem dies circiter animadvertendo tamen, quod corpus intra tinam adeo aptetur suspensum, & ita altum sedeat ut corpus totum, & pedes elevati à fundo existant, & corpore toto bene cooperto caput & facies extra cooperatorium conserventur propter notam rationem, præcedentibus adhuc etiam crebris assumptionibus infrascripti syrupi, & aquæ omni mane & toto tempore prædicto, videlicet à die primæ inunctionis usque ad ultimam tinam. verum quum inungitur, assumat syrupum facta inunctione, sed quum stuphatur, assumat eum antea ad minus per duas horas, cujus descriptio hujusmodi est. Recipe *radicum enule, & hedera ana unc. iij. florum anthos, capillorum veneris, menthastri, pulegii, gallitrichi, polytrichi, matricaria ana m. j. radicum feniculi, apii, & petroselinii ana unc. ij. radicum cichorei unc. iij. folliculorum senæ unc. j. s. polypodii quercini, liquiritiæ rasæ ana unc. j. croci grana iij. agarici trochiscati unc. j. s. bulliant omnia in lib. x. aquæ & in lib. j. mellis optimi & in lib. j. s. sacchari ad consumptionem duarum partium ex tribus, ita quod remaneant lib. iij. & coletur & reservetur in vase, cujus dosis est circa unc. vj. tepide, & sic erit finis modi curativi Galeni cum stupha, & sine argento vivo, cui maxime confido: est enim miræ efficacæ in resolvendo materiam morbi, immo membrum aliquod sclyrotizatum & immobile mobile (ut Galen. ait) & ad suas debitas operationes restituit, si tali stupha stupharetur ita quod potius magicæ artis quam ex vi sua hoc operari videtur, ut ipsemet supra. Modus vero secundus experimentatorum torpidorum & similiter sine argento vivo est, qui adhuc etiam præcedentibus debitis universalibus recipit circa lib. vj. cujusdam ligni quod nominatur lignum sanctum, sive indicum, quia inde ductum est, recens, subtilissime elimetur, & infundatur de eo per diem naturalem singula vice lib. sed cum lib. j. in lib. xv. aquæ cisternæ, vel optimæ fontis, seu fluvialis. deinde bulliat ad consumptionem tertiæ partis dictæ aquæ, ita quod remaneant lib. v. spumetur & coletur spuma, fricanda in ulceribus, & tuberositatibus cum dicto ligno morbo quandoque repertis, isti enim ut dicunt sanantur: De spuma fervetur itaque ista aqua, & dicatur aqua prima. Hoc facto iterum. Recipe *idem lignum decoctum & colatum ab aqua prima, & bulliat iterum in lib. xxiiij. similis aquæ ad consumptionem lib. iij. ita quod remaneant lib. xx. coletur & servetur aqua ista, quæ dicetur aqua secunda.***

Modus curandi alius sine argento vivo & est Galeni.

Syrupus

Modus curativus experimentatorum similiter sine argento vivo quodam Preparatio. dicit ligni. De spuma. Aqua prima.

Istis aquis sic perfectis bibat æger omni mane per horas quattuor circiter ante prandium lib. s. de aqua prima tepida, & ponatur ut fudet, & transactis horis quattuor sumat prandium, videlicet circa unc. quattuor boni biscocti, & circa unc. ij. passularum enucleatarum, vel feminum communium sacharatorum. potus sit de aqua secunda similiter tepida: & transactis horis circa. ix. à prandio & per circa horas tres ante cœnam, iterum assumat lib. s. de aqua prima similiter tepida, & ægro cooperto in lecto procuretur iterum sudor, & cœna deinde sit, sicut prandium, & sic facito per quinque dies continuos: & tunc iterum Recipe aliam lib. j. ejusdem ligni climati, & simili modo primam & secundam aquam facito: quas aquas secundum eundem ordinem per alios quinque dies æger assumat, sic & prandium & cœnam recipiendo: quibus decem diebus cum ordine prædicto expeditis, iterum Recipe aliam lib. j. dicti ligni climati, & infusi similiter per diem naturalem in lib. xx. similis bonæ aquæ, bulliat ad consumptionem lib. xij. s. ita quod remaneant lib. vij. s. & facta colatura similiter servetur pro aqua prima, & deinde idemet lignum iterum bulliat in lib. xxij. similis aquæ ad consumptionem lib. iij. ita quod remaneant lib. xx. quæ servantur, & erit aqua secunda: quas aquas æger eodem ordine observato assumat per dies septem, & tunc iterum & secundum eundem modum cum alia lib. j. dicti ligni pro aliis septem sequentibus diebus primam & secundam aquam coquito, & sic omnibus singulis septem diebus cum una lib. dicti ligni facias: pro complemento. xl. dierum, ubi erit finis assumptionis aquarum dictarum, & ordinis prædicti: animadvertendo quod si aqua secunda aliquando deficeret quoniam æger multum biberet, tunc in eo casu recipias de dicto ligno biscocto, expanso servato in umbra, circa lib. j. & ipsam iterum & tertio coquito, cum circa lib. xx. aquæ ad medietatis aquæ consumptionem, de qua æger potet loco aquæ secundæ. Prandium & cœna usque ad xx. dies sint sicut in primis decem diebus in aliis vero diebus xx. ultimis sit ad minus semel in die vel prandium vel cœna resumptiva cum pullo, aliaque carne digestibili, & potet vinum optimum, decenter lymphatum, cibus vero alius sit similiter tenuissimus de biscocto & de aqua secunda prædicta: similiter & per omnes dictos. 40. dies medicus ventrem ægri lenem conservet, ad minus mediante clysteri omni tertio die. Quod recipit. v. g. cassia circa. drach. xij. agarici albi circa. dr. j. salis gem. circa. dr. j. olei violati. unc. iij. mellis violati unc. ij. sacch. rubei unc. j. decoct. com. q. s. & fiat clyster, & omnibus x. diebus hora magis electa loco syr. seu aquæ primæ ad materiam & humorem peccantem. R. v. g. diacathol. circa unc. s. agarici trochisc. circa scr. ij. elect. ros. Mes. circa. dr. iij. elect. indi circa. dr. j. & bolus cum sacch. vel potio cum decoct. florum & fructuum cordialium detur, & non obliviscatur medicus renum, & hepatis partes ab extra inungere cum alterantibus & a discrasia dubia proveniente ex curatione tali conservantibus sicut modus & regimen tale considerantibus non est occultum & ignotum, talia sunt sicut ceratum album Galen. & ceratum santalinum & hujus generis: Quod si vel ob pororum obstructionem, vel quoquomodo si apud assumptionem dictarum aquarum pro syrups mane & sero non sudaverit: tunc eo casu, transactis primis xx. diebus æger submergatur in balneo (hora magis medico electa) decoctionis. v. g. chamæmeli, melliloti, anethi in quo sit parum hyssopi sicca, & dum egreditur balneum, aquam primam assumat, & absterse corpore cum pannis calidis, ponatur in lecto similiter calefacto, & bene cooperto ut fudet, & fiat balneum omni die quousque fudet: in adventu vero sudoris recedat à balneo. Est etiam nonnisi utilissimum mane & sero pro omnibus dictis 40. diebus per horam mediam circiter ante cibum parum & levi manu corporis extrema fricare, & si medicus similiter amaret tam circa antedictum ordinem Galen. quam etiam apud istud regimen cum ligno per quinque dies circiter antea primam & secundam unctionem in de regimine cum argento vivo præarratas, operari, nonnisi valde proficuum erit, quia poros aperiendo, & materiam aliquam digerendo, eam expulsionem, exsiccationem, & resolutionem maxime accomodaret: sunt enim ordines prædicti cum stupha & cum ligno prædicto exsiccativi valde: sed multo fortius regimen prædictum cum ligno, quum secundum omnem modum exsiccet, nempe tam ratione regiminis in sex rebus nonnaturalibus huic concernentibus, quam ratione proprii ligni: coadjuvantibus etiam ad exsiccationem crebris evacuationibus & per secessum, & per sudorem, & quandoque per vomitum, & per urinam: Videretur autem dicendum modum istum curativum cum ligno prædicto potius conferre ratione regiminis tenuissimi & siccissimi quam ratione aquarum decoctionis ligni prædicti. Non enim à proprietate confert, non à qualitate, nec occulta, nec manifesta, non à forma specifica: quia hæc ignoratur. quocunque enim modo lignum veluti tale

A operaret, non esset opus talis & tam sicci & tam tenuis & subtilis regiminis: nec tantæ crebræ evacuationis, per omnes convenientes regiones, videlicet per secessum, per urinam, per vomitum & per poros cutis minimæ opus esset tam crebræ assumptionis dictarum aquarum, sed conveniret, & sufficeret de dictis decoctionibus ad tempus & cum mensura, sicut se habet de cæteris medicinis sicut sunt syrups, aquæ cæteræ, & subsequentes evacuationes ad unumquemque morbum, videlicet assumere ter, quater, septies, decies de syrups, & sequenti mane lenitivum evacuativum, minorativum, vel eradicativum illius febris vel alterius specialis morbi cum intermedio debito regimine: etiam resumptivo mane & sero multoties, & quanto magis fuerit morbus chronicus, & tardius curabilis, quare vanum est credere à tali ligno istud fieri quod fit à regimine illo, quanvis enim lignum aliquam auxiliatur, sat est regimen prædominari. immo tale auxilium ab omni ligno & arbore in natura sicco sicut esset tamarrindus, ebenus, lignum aloës, & quercus, præstabitur, si illis mediante tali & tanto regimine & eodem modo æger B utatur. quia sicut dixi, si lignum veluti tale hoc faceret, juvaret ut dixi, & eo uteremur ad tempus, & cum debito regimine resumptivo, sicut cæteræ medicinae juvant, sicut cassia, rhabarbarum, elect. condita, & cæteræ tam simplices quam compositæ medicinae, similiter & omnibus tali morbo infectis prodesset, si remedium (veluti tale) talis morbi esset, sicut dictæ medicinae unumquemque morbum respiciunt, & illum determinate curant, & tamen videmus multos à dicto ordine cum ligno plus lædi, & si aliquem curet, vel curare videtur, non ob aliud id præstat, nisi quia occurrit cum dicto regimine alicui phlethoræ, cacoehymie, & repletioni causatæ maxime à cibo & potu: quare corpus tale quum esset ita plethoricum ab inanitione curari maxime habet: morbum enim ex repletionem inanitione sanat: Unde antiqui, sicut maxime erant Ægyptii, cæteros morbos jejuniis curabant, vel (& maxime in exquisita plethora, ubi forsitan jejuniis non darentur induciæ) cum vomitu curabant, autore Diodoro Siculo historiarum præscorum lib. ij. ubi dicit, quod Ægyptii morbos vel jejuniis curant, vel vomitu, idque aut C quotidie, aut tribus diebus aut quatuor interjectis. afferunt enim ex ciborum superfluitate omnes creari morbos: eam ergo ad validitatem curam esse optimam, quæ morborum principia auferat. Hinc equidem talem novum nobis modum curandi denuo deductum esse credo, abusive tamen, quum secus se habeat res temporibus istis apud nos & in regione nostra, & in nostro vivendi usu & ritu, quia Ægyptii omnes sex res nonnaturalis ita temperatas habebant, ut toto tempore vitæ incolumes, & ab omni morbo diu semoti conservarentur: dumque aliquando ægrotarent ita se ægrotare verecundabantur, ut mori, patique voluntarie non curarent, maxime dum morbo incurabili lædebantur. exercebantur autem in sanitate antiqui, lætabantur, spatiantur, dormiebant quantum sat erat: cibus eorum & potus sine confusione deferebantur in mensa: non enim carnem cum piscibus non pinguium cum oleis miscebant: nam, ut dicit idem autor lib. iij. in de insula ab Jambone & ejus socio reperta: Antiqui certum diu vivendi ordinem servant, nam unico cibo contenti certo die pisces, alio aves, quandoque terrestria animalia edunt, oleo aliquando, simplicique mensa utuntur, diversis sunt exercitiis dediti. Circa potum similiter parci: immo, ut ibidem habetur, de antiquis quidam erant, qui toto tempore vitæ nunquam, & quidam qui tantum quinta quaque die bibebant, & in tali die nihil edebant, & sic ab omni passione semoti, autore prædicto, conservabantur. similiter & aërem habebant temperiei tantæ, ut nec ab æstivo calore, nec ab hyemali frigore læderentur, sed totum tempus anni obtinebant temperatissimum: quare terra bis in anno sponte & sine cultura suos præbet uberes fructus: immo ob aëris temperiem tantam & puritatem, ita conservantur fructus, ut anno integro in arbore conserventur incorrupti, quousque fructus novi adveniant, autore prædicto ibidem. Et, ut paucis agam, ita ob dictam omnium temperiem & puritatem ab omni morbo semoti servabantur, ut dum aliquo infirmarentur morbo, (ut dixi) incurabili, mori contenti erant tanquam indigni vita: & quod nihil amplius quid in vita agere valebant. verum de his hæcenus. si quis vero lector, aut propter rerum novitatem, aut mirabilem eorum qui describebantur vitam, nostræ forsitan historiæ fidem abrogabit, Scytharum, Trogloditarumque aërem comparans, quantum inter se is differat pensans, scribentium verbis credet. Tantum enim noster differt aër ab eo, qui in historiis aliquando narratur, ut diversitas eorum incredibilis videatur aliquibus in regionibus adeo maxima frigoribus congelantur flumina, ut currus & exercitus super immobilem glaciem transeant, congelatur & vinum, reliquæque humida adeo ut gladio abscondantur, quodque his est mira-

bilius, & extremitates vestium, quas homines ferant, frigore attritæ decidunt, obfuscantur oculi, ignis splendorem non reddit, æreæ statuæ disrumpuntur. Similiter, & in Ægypti ac Trogloditarum finibus propter immensam solis circa meridiem caloris vim nequaquam se respicere invicem prope stantes queunt ab æris crassitie: has tamen qui incolunt oras tanta vitæ incommoda nolunt effugere; sed ultro potius eam diligunt vitam, quam alio cogantur more vivere. Ita patriæ amor quidam ingens natura singulis innatus est, & æris malitiam consuetudo à teneris annis cepta superat: has vero rerum varietates haud magna locorum intercapedo aliquando continet. stante modo in dictis rebus non naturalibus tanta temperie & puritate in partibus antedictis, merito ab omni morbo conservari valent, immo debent, & dum infirmantur similiter pudere: quum non nisi ex nauseativa satietate lædantur, de qua habent maxime verecundari: tamen perfectior cura jejuna est, & cum consideratione adhuc ad virtutem, ut ipsi, interjiciendo tres vel quatuor dies faciebant, cibum resumptivum pro virtute assumendo. At nos, ut dixi, quum de sex rebus non naturalibus decem ut ita dicam, imtemperatas habeamus, & ab unaquaque per se lædi valeamus etiam, considerare debemus quod si lædimur ab ea re, quæ humiditate lædit, sicut nauseativa satietas, otium, somnus, & hujus generis aliquid aliud tale, ligni regimen aptum est juvare: si ab ea re lædimur quæ caliditate vel siccitate & etiam frigidityte nocet, tale regimen nocumenti ad augmentum potius quam decrementum facit: sicut naturam rei lædentis & morbum & modum curandi & regimen curativum bene consideranti declarabitur, & istud est quod aliquem curari & aliquem fortius lædi à tali regimine, & modo curandi videmus. quare ut circa talem modum curandi, errorem non committas, o Medice, si cum isto modo talem morbum curare amas, super procathartice morbi causis discurrendo ad hunc morbum venias, & si ab humiditate ipsum lædi reperies, sine dubio cum tali sicco modo curativo & subtili (non autem cum ligno) curabis: non ergo (ut nostrates nunc) facias, qui inconsiderate usum ligni adhibent, & nolunt videri correctores talis regiminis. quum vero sic existiment ab infamia & erroribus excusari, faciunt id potius quia rationem aliquam medendi reddere nesciunt: & ideo ad modum curandi experimentatorum torpidorum se transferunt: & dicunt experimentum est tale, o utinam antiquos in observantiam haberemus. ipsi enim medicos sine lege curantes (dum æger moriebatur) interficiebant impune: sicut lege curantes in tali casu carebant omni crimine: o utinam sic hodie esset, quia raritate potius quam multitudine medicorum ætas nostra peccaret. Hactenus de curatione talis morbi secundum omnem modum curationis.

CAP. VII.

De considerandis tam intra quam post curationem quocunque modorum dictorum.

Et quia quandoque etiam secundum omnem modum talis morbi, tam infra quam post curationem, accidunt dispositiones quædam mirifice considerandæ, & primo circa modum curandi cum argento vivo, inter quas maxime sunt ulcera gingivarum, oris, linguæ, & palati, & dentes denigrantur, & relaxantur, & nocumentum tam animatis quam spiritualibus membris quandoque circa talem curandi modum efficitur (licet enim per antedictam meam extinctionem ipsum argentum vivum à sua venenositate purgetur, tamen accidit quandoque ut non purgetur ab ea omnino, sed remaneat adhuc pars aliqua talis venenositatis, licet minima, quæ non valet in ultimo extinguui, quæ apud agitationem ejus fricando, dum unctio administratur, sursum versus effumiat, & exitum petendo viam largiorem, hoc est os invadit, pariens dictas indispositiones cum venenositate sua, partesque oris tenelliores ulcerat, duriores vero, hoc est dentes, tingit, maculat & in eis limositates aggregat eorum ligamenta relaxando) Quare modo, si dum dictum argentum vivum operatur, os cum infrigidantibus & sistentibus, talem sursum effumationem prohibentibusque ablueretur, fumi illi venenosi ad intra revocati, & effumare sursum, ut resolverentur per largiorem viam, prohibiti, nobiliores tunc partes ut putator & cerebrum peterent, & sic cordistreniores, & mentis alienationem adducerent, secundum quod millies vidimus per torpidos medicos fieri, qui à prima die inunctionis cum prædictis os abluere ægrum præcipiunt, comprimuntque fumos illos ad intra, ut partes ulcerentur, alterentur, tumescant nobiliores, hoc est guttur, quare multoties ægrum ultra dictas indispositiones suffocare contineret, nisi cum lenientibus tam intus quam extra, de quibus maxime est cassia, succurreretur, quare medicus ratio-

nalis talia loca cum frusto auri intra os retento confortata conservet, ad hoc ut possit æger alicui nocumento futuro ab expulsiōe talis venenositatis ab intra ad partes ipsas ignobiliores resistere, secundum quod natura sagax semper dum potest operatur. Inunctionibus vero expeditis si adhuc ulcerari ægrum contigerit, tum ratione ulcerum ut ulcera sunt, tum ratione ulcerum talium venenosorum, siccis abstergentibus erit opus, cum præsentia tamen alicujus infrigidationis ob malam qualitatem calidam cum dictis ulceribus compositam, sicut. v. g. Recipe *fo-* *Gargarif-*
liorum olivastri summitatum rubi. ana man. j. lentium, ro- *mum ad ul-*
sarum rubearum, sumach. ana man. j. s. foliorum plantagi- *ceraoris post*
nis. man. j. vini rubei stiptici. lib. j. s. bulliant simul ad *inunctionem.*
consumptionem tertiæ partis dicti vini, & colentur, cui co-
latura addantur mellis rosati colati. unc. ij. diamorosis unc.
ij. aluminis roche prius combusti, & contriti. unc. j. aristolochie,
radicum iridis, ana drach. ij. mastichis. drach. s.
nucis muscata parum, caryophyllorum num. 4. quibus con-
trititis & in dicta decoctione projectis iterum bulliant, & fiat
gargarismum crebris vicibus quia sic mundificari habent ul-
cera talia, & deinde consolidari, coadjuvante ad hoc spu-
to ægri, & semper ultra gargarismum cum infra scripto
pulvere mediante digito dentes abstergantur. Recipe spu-
ma maris, salis adusti, salis gem. utriusque piperis, cine-
ris ostracorum, cineris radicum canna, aristolochie iridis,
hordei adusti, gypsi adusti, cornu cervi adusti, cyperi, ro-
sarum rub. sicc. ana drach. j. carbonis radicum anthos drach.
ij. mastichis. drach. ij. spica scr. ij. sacchari rubei unc. j. s.
fiat ex eis pulvis sicut alcohol, & adhibeatur pro dentium
abstersione à limositate, nigredine & maculis prædictis. si
vero contigerit ipsorum etiam relaxari ligamenta, Recipe *Pulvis ad-*
gallarum immaturarum combustarum, cyperi, balaustrarum, *dentes rela-*
granorum myrti, granorum lentisci, vel loco eorum carbonis *xatos ab*
radicum ejus, myrobalanorum citrinorum nuculeatorum, *unctione.*
hordei adusti ana drach. s. sanguinis draconis drach. ij. s. ro-
sarum rubearum & siccarum. drach. j. mastichis. drach. j. s.
cinnamomi drach. ij. sacchari albisimi unc. j. s. fiat ex eis
pulvis sicut alcohol, & fricando adhibeatur supra gingivas,
quia ligamenta eorum firmat. Et quia quandoque infra
unctiones prædictas cum argento vivo, sputum sequitur *De evacua-*
copiosissimum, tanquam una de evacuationibus dictum *tione per*
curationis modum sequentibus, ut fiat permittatur, quia *sputum post*
natura operatur in materiam morbi resolvendo per omnes *unctionem.*
convenientes regiones, & per secessum, per urinam, per
vomitum, & per sudorem: unguentum enim tale mate-
riam aptam jam exsiccat, exprimit, & ad extra per suas
regiones expellit: similiter & circa modos alios curativos
sine argento vivo quandoque dispositiones quædam sequun-
tur non spernendæ, ita ut resolvi debeant. contingit nanque
tam post stupham prædictam quam post assumptionem a-
quarum ligni prædicti, renes calidam discrasim acquirere
(sicut tales curandi modos considerantibus non erit du-
bium) & hepar & tandem totum corpus: & quanto magis
inepti erunt ægri talibus curari modis, ut antea diximus,
modo in tali casu cum interius & exterius debite concessis
providetur. per interius quidem. Recipe sacchari buglos- *Conditum ad*
sati, boraginati, de rosas, & violis, & de fumo terre ana *renum &*
circa unc. ij. deauretur, assumatur mane quolibet, per *hepatis di-*
dies decem de mixtura tali circa unc. j. s. cum unc. vj. a- *scrasiam pro-*
quæ buglosse, vel endivie singula vice: vel loco dictæ mix- *pter unctio-*
turæ, Recipe syrupi lupulorum, de endivia & de fumo stana. *nem acqui-*
terre omnium unc. ij. aquarum cichorei, endivie, & lupu- *Syrupus ad*
lorum ana unc. j. mellis rosati colati unc. s. quibus syrupis *idem.*
per idem temporis spatium assumptis, dicta discrasis regi-
mine in sex rebus non naturalibus ad eandem intentio-
nem concernente alterabitur: coadjuvante exterius omni
vespere ante cœnam inunctione super hepatis & renum re-
giones facta. Recipe pro hepate v. g. ceroti albi Galeni unc. *Unguentum*
ij. ceroti sandalini unc. j. misce & cum succo cichorei fiat *pro hepate*
ablutio foris. Pro renibus vero Recipe ceroti albi Galeni *ad idem.*
unc. ij. olei rosati omphacini unc. s. misce & utere. quibus *Unguentum*
diebus elapsis & dicta mixtura, vel syrupis assumptis. Re- *pro renibus*
cipe corticum myrobalanorum citrin. unc. s. conterantur & *ad idem.*
per noctem infundantur in aqua endivie, & colentur: cum *Pharmacum*
qua colatura dissolvantur manna electæ circa unc. ij. rha- *post dictum*
barbari in substantia scrup. ij. diacatholiconis drach. iij. & *conditum*
fiat potus. vel Recipe pulpæ cassiæ n. t. per setam drach. idem. *Aliud ad*
xij. electuarii rosati Mes. circa drach. iij. rhabarbari simili-
ter in substantia drach. j. aque endivie. q. s. & fiat potus.
considerationibus circa unamquamque medicationem & e-
vacuationem faciendam non neglectis, sed semper præ-
oculis habendis, & transactis diebus circa v. ab assum-
ptione dicti lenis pharmaci, per mensem assumat morsel-
lum. v. g. Recipe diarrhodonis abbatis, aromatici rosati *Morsellus*
ana unc. iij. cujus dosis est circa drach. ij. singulo mane cum *post dictum*
paucio vino albo optimo, vel aqua cichorei, ubi erit finis *pharmacum.*
& convalescentia à discrasi prædicta à toto morbo, Deo
duce.

CAP. VIII.

De custodia & præservatione à tali morbo post curam antedictam quocunque modo.

Et quia morbus iste, ut in ij. & iij. cap. dictum est secundum plurimum ex omnibus tribus generibus morborum compositus reperitur, & habet pro minera vel phlegma vel melancholiam & quandoque ambo simul, igitur tali morbo sic stante dubium erit semper de recidiva, non obstante curatione ejus debita & ita canonica ut tradita est in vij. cap. quia quasi semper remanet ad minus in hepate discrasis quædam, quæ in dies vel ratione alicujus alterius novæ causæ, vel quia ex se ipsa crescit secundum quod millies videmus, & in tantum quod recidivat, si enim corpus fuerit jam per talem morbum passum: etiam quod bene & apparenter per longum tempus curatum fuerit, quum post alteri morbo occurrit, & præsertim morbo solutæ continuitatis (quum plus aliquo alio morbo sensui tactus & visus subjiciatur, quamvis minime) sanationi utique plus debito resistit, eo quia sensate nocumentum à dicta discrasi acquirit, secundum quod etiam manifeste judicari habet, dum ab aliquo incidente supra ossibus talium olim curatorum corporum operari contingat, quæ consumpta & arida sicut lignum siccum reperimus: re itaque modo sic stante, quo pacto poterit tale corpus simpliciter esse à tali morbo absolutum, quin ad minus in hepate, ut diximus, derelinquatur discrasis, ut in vero fonte? Quapropter expedit tale corpus etiam à discrasi tali absolute, & quousque novum & bonum humorem & sanguinem adipiscatur, ipsum curare: curatio enim talis discrasis per regenerationem boni sanguinis habetur, & sic ex consequenti prohibitio recidivæ hoc modo habetur, ut per duos annos continuos à die curationis antedictæ primo usus omnium sex rerum non naturalium ad hunc tendat finem: ex bono enim usu circa res prædictas & præsertim circa cibum & potum, fit bonus chylus, & ex bono chilo fit bonus sanguis, & cæteri humores sequentes sanguinem, sed quæ sint hæc: medicum doctum invoco: pro secundo debitas ad hoc medicinas per idem temporis spatium assumere non prætermittat. & primo si curatio morbi fuerat tempore autumnali expedita per totam sequentem hyemem recipiat *turbith præparati, agarici trochiscati, hellebori nigri ana drach. j. s. zinziberis, polypodii, mithridatii ana drach. iij. diagrydii drach. j. cinnamomi, caryophyllorum ana scrup. ij. galangæ, piperis longi, nucis muscatae, macis, cubebæ, ana drach. s. sacchari albißimi lib. ij. misce, & secundum artem cum syrupo acetoso, vel defumo terræ fiat confectio, addendo confectiois hamech unc. s. diacatholiconis unc. j.* dosi sit omni mane per septem dies continuos circa drach. ij. in octavo vero die de mane hora debita assumat ad circa instar magni lupini pastæ quæ Recipe *myrobalanorum Indorum, chebulorum, zinziberis, corticum cucumeris asinini, vel loco earum interioris colocynthidis, salis Indici, hermodactylorum, hieræ picræ, satyrionis ana drach. s. serapini drach. j. pistanda pistentur subtilissime & cum syrupo de epithymo fiat pasta, de qua assumat ut dixi: & à die sequenti iterum per septem alios dies eodem modo, & ordine assumat confectionem antedictam; sic & in octavo die similiter sicut prius assumat de antedicta pasta, & sic omnibus singulis septem diebus quatuor vicibus (ubi ingreditur numerus quasi triginta dierum) assumat de confectioe prædicta & omni singulo octavo die intermedio assumat antedictam pastam: verum in octavo ultimo (ubi numerus triginta duorum dierum perficitur) loco pastæ Recipe *pill. aloëphanginarum, pill. de hieracum octo rebus, pill. de turbith, pilularum mastichinarum ana circa scr. j. mellis rosati ad complendum pillulas, v. vel vij. q. s. & dentur hora de mane debita: & per dies circiter quinque acceptis pilulis quiescat, & ad eundem ordinem revertatur, videlicet assumat quater confectionem prædictam & ter pastam antedictam, & quarto postea pillulas easdem, & similiter per circiter dies quinque quiescat, & iterum ad pastam & pillulas assumendo revertatur, & hoc fiat per totum hyemale tempus usque ad Aprilis mensem inclusive: ubi æger evacuatione & pharmaco universali pharmaceutur, & toto tempore æstivo subsequenti interpollatis vicibus assumat *syrupum de myrob. Indis, vel citrinis, vel conditum aliquod, ut medico rationali non est ignotum, & adveniente autumnno, iterum universali purgatione purgetur, quo facto omni. xv. die de mane hora electa summat has pilulas videlicet myrobalanorum, emblicorum, bellicorum, Indorum ana drach. ij. s. specierum pillularum de hiera cum octo rebus, pillularum mastichinarum ana unc. s. stæchados, folliculorum & foliorum senæ, epithymi, croci ana drach. s. gentianæ, seminum anisi ana drach. j. polypodii quercini, hellebori nigri, ana drach. ij. turbith optimi. drach. j. s. diagrydii scrup. iij. zinziberis, serapini, cin-***

Ad recidivæ
prohibitio-
nem.

Confectio.

Pillula.

Syrupus.

Magdaleon.

A namomi, nucis muscata, ligni aloës, tormentillæ, bistortæ, dictamni, cardui benedicti, colocynthidis ana scrup. ij. agarici trochiscati, rhabarbari electi, aloës lotæ ana drach. s. theriacæ optimæ drach. ij. de quibus omnibus secundum artem & cum syrupo acetoso fiat magdaleon: de quo quando assumet dosi sit pro singula vice circa drach. j. s. reducta cum syrupo de stæchade pro pillulis v. hoc facto per totam hyemem & usque ad Aprilis mensem cum universali purgatione finem tali regimini imponat. Si vero attendatur curatio dicti morbi in vij. cap. dicta: in vere, ita quod curatione perfecta, tempus subsequatur æstivum: tunc per totum tempus æstatis usque ad autumnum, exclusive tamen, assumat syrupos prædictos de myrobalanis, & conditum aliquod, & autumnno veniente & corpore pharmaco universali purgato, assumat confectioes, pastam, pilulas, & ordinem præcedentem in observantiam habeat: ubi Deo duce sanus erit à morbo, & à discrasi prædicta.

CAP. IX.

De prognosticativa parte curabilitatis talis modi.

Et quia morborum quidam curabilis, & quidam incurabilis existit, curabilem toto studio & congruis medicinis medicus omnino curare & ægrum ab eo interveniente sibi debita mercede solvere habet (quod enim non venditur vilipenditur) sicut ab incurabili (quum incassum laboret) lucrum spernendo aufugere debet: ut habetur *cap. x. secundi ad Glauconem*: ubi de morbo quum incurabilis redditur medico præcipit Galenus, & dicit [quod si tumor antiquus & inveteratus scilicet fecerit, & si penitus sine sensu fuerit, id est, quod nec tactum nec punctum sentiat, hunc talem morbum moneo relinquant, ne incassum labores, quia insanabilis est.] Quotiescunque enim medicinas minime conferre putas mercedem petere peccas, & ut restituas justitiam mandat: ægrum igitur saltem parentibus incurabilem esse enuntiare teneris, ut in ipsorum potestate sit, si ægrum prout incurabilem à medico volunt visitari, & ei solummodo mitigativa, palliativa, & à majori lapsu præservativa, approximari ament, ut ait *Galen. lib. de Dynamidiis*, & sic mercedem non solum non recusare, immo petere debes. Non tamen facias sicut & stolidi medicorum cohors hodie facit, quæ quum alium luctandi & vivendi modum non habeat, minimeque doctrinæ & medendi arti confidat, spesque lucri ejus superet ignorantiam & honorem, quemlibet indifferenter pro curabili habet: unde certam & determinatam sanitatem, etiam publico instrumento mediante, cæteris animo multoties fraudulento & dolo, promittit. Sed ut ne aliquo pacto ab ignorantia tales excusari valeant, curabilitatem & incurabilitatem hujusce morbi affatim declarare erit opus, & dicam quod morbus talis (sicut & cæteri morbi) duobus modis curabilis vel incurabilis reddi potest, videlicet vel ratione propriæ causæ ipsius, vel ratione originis, seu adventus ejus: incurabilis ratione causæ, puta quia causa ab origine tantæ, & talis malæ dispositionis fuerit, magisque in lædendo perseverat: cum tamen quoquomodo tam mediante regimine huic causæ contrario quam mediante aliquo alio adjutorii modo nec evacuata nec minorata sit, immo continuo à similibus nocentibus adjuta, de quibus talibus dictum est in *cap. 3. coadjuvantibus etiam ad ejus causæ incurabilitatem*: quia ut plurimum ut in *cap. 2. cum omnibus tribus morborum generibus lædere hic affectus reperitur, & eo magis si à causa fiat antecedenti*: ipsa enim multo fortius quam primitiva lædit, cæteris scilicet paribus, quia licet causa primitiva intensive, causa tamen antecedens extensive fortius lædit: ex quibus sic dictis habetur secunda causa incurabilitatis ejus: nempe quanto plus, per longius temporis spatium, corpus invaserit, cujus temporis perdurationis spatium, & terminus ad incurabilitatem inclusive, erit secundum majorem vel minorem fortitudinem, & secundum diversitatem causarum ejus, quia videlicet fuit plurimæ malignitatis, & à causa antecedenti, nullo habito, nec observato debito regimine, immo malo & pessimo, & minime, ut dixi, quoquomodo minorata: quare infra spatium anni unius incurabilem fieri sine dubio dicemus, quia citius & fortius invasit quam si causa primitiva & qualis & quantacunque fuerit, quia ipsa plus incurabilitati resistit, infra enim spatium anni unius cum dimidio, ita quod apud causam antecedentem cæteris dictis concurrentibus morbus talis apud primum annum & apud causam primitivam apud annum cum dimidio, incurabilis redditur, & tunc ut dixi medicinis tantum mitigativis indiget. Si vero infra tempus dictæ incurabilitatis, videlicet infra spatium primi anni, vel primi anni cum dimidio, quoquomodo causa minorata fuerit, semper durante dicta crebra quamvis

Morbus
Gallicus in-
curabilis.

vis paucissima minoratione, vel ad minus majoris lapsus prohibitione, pro curabili dictus morbus reputatur, etiam pluribus uno annis vel uno cum dimidio decursis, secus vero, & è contrario, in diversificatis ab istis, ut dixi, & sic expedita parte prognosticativa tam curabilitatis,

quam incurabilitatis, confirmationis, & non confirmationis dicti morbi, Deo omnipotenti, cujus nomen sit benedictum de hoc opere gratias agendo: Ipsum pro meis in Avicen. futuris contextibus de sanitate quæta rogo, oroque, & finem facio.

F I N I S.

NICOLAI POLL.

Medicinæ Professoris, & Sacræ Cæsareæ Majestatis Physici,

In libellum de cura MORBI GALLICI per lignum Guayacanum.

P R Æ F A T I O.

Accersiti fuere, Excellentissime ac Illustrissime Princeps, in diætarum descriptionum principiis quam plurimi ex Hispaniarum tum primariis tum plebejis haud mediocri quidem existimationis, quia nimirum propter abominabilem deformationem per dicti Gallici morbi tabificam deturpationem omnes fere pro deploratis habebantur, ubi in quibusdam nulla alia Medicinarum, (etsi innumeris utebantur) aliquid efficere potuerat, in aliis vero desperationis causa nihil medicinarum applicatum fuerat, quorum postea omnium per Guayacanum lignum curatio quasi pro miraculo ab omnibus habita fuit, hæc enim uno quasi & eodem tempore tria fere hominum millia ad bonam valetudinem reduxerat, qui post convalescentiam sibi ipsis renati videbantur, nedum pristinae, innataeque complexioni restituti, quam ob rem cum hujusmodi curationem scribere, eamque. D. T. tanquam meæ in illam observantiæ certissimum testimonium mittere decreverim, omissis omnibus, quæ mihi superflua videbantur, quoniam pacto septentrionalia corpora per lignum Guayacum curentur breviter pertractabo, ipsos tamen Hispanos, unde medicina hæc primum perfecta est, imitatus, qui quidem non ex cognitione causæ morbi, sed ab experientia eam sibi ex India delatam receperunt, quam nos similiter certam credentes (cum Hispanorum regiones, corpora, complexionem &c. ab his quæ Indorum, & Alemanorum, ac ipsorum etiam Hispanorum sunt, differre compertum sit) pro corporibus Alemanorum sanandis proportionem veluti quadam transsumere pro ingenio nostro, Deo auxiliante, conabimur.

C A P. I.

De præparatione ægroti ad curationem per lignum.

In primis igitur qui ab hoc morbo exitioso liberari percupiverint, etiam quantumvis male per ipsum deturpati fuerint, purgari debent ab humoribus peccantibus, præmissis tamen (si opus fuerit) digestivis appropriatis juxta Medici periti consilium, qui quidem Medicus in primis virtutis robor, membrorum principalium operationem, complexionis innatæ ab acquisita distantiam, & ipsius humoris abundantis, peccantisque qualitatem, bene pensitaverit. quamvis etiam dixerit aliquos inveniri, qui ad tantam, tamque extremam resolutionem reducti sunt, ut in eis nullus fortassis humor purgari queat, nisi ille qui per lignum Guayacanum educi solet, & talibus non videtur competere evacuatio. Certas præterea ponere descriptiones digerendi, purgandique quemlibet humorem, supervacaneum existimo, tum quia ægrotus vel puer, vel juvenis aut senex, vir vel mulier, tum quia regionis consuetudo, proprietas individua, &c. quæ sapiens medicus novit, modum diversificant digerendi, purgandi, atque diætandi. Insuper advertendum est, (in quo etiam plurimi Medicorum convenerunt) dictum morbum fomentum suum habere à phlegmate falso innaturali, necnon melancholico humore, quare non incongruum judico, imo necessarium hujusmodi humorum rationem habere una cum aliis humoribus purgandis.

C A P. II.

De diætandis Alemanis, aliter quam Indis, aut Hispanis.

Observare oportet volentem curari à prædicto morbo in custodienda diætâ supra dictas conditiones, ut sexum, ætatem, regionem, consuetudinem, & similia, aliter enim diætandi in virtute debili, quam forti, aliter in ægritudine acuta, quam in chronica, aliter in assuetis uti cibo paucio, quam non assuetis, aliter in adolescentia, quam in senectute, aliter in regionibus frigidis quam in calidis & aliis id genus, id quod fit, aut propter corporum, aut propter complexionum, aut propter morborum diversitatem. Indi enim habentes regiones calidissimas, tenui diætæ & subtili assueti sunt tempore sanitatis, & ideo tenuissima diætâ aliquando in ægritudinibus suis utuntur, quamvis etiam nimis tenui respectu degentium in Europa, quemadmodum in eorum curationibus conscriptis videri potest. Has igitur tenues diætâs in corporibus Alemanorum non laudamus, tum propter operationes naturales, corporaque robustiora, tum etiam propter climata frigidiora, consuetudines, proprietates, & similia. Verum experientia talium, & quæ sequuntur in corporibus Alemanorum verificabuntur apud omnes honestos, & maxime doctos medicinæ professores, quibus, ut ve-

ritatis amatoribus, ea moderari, & quatenus illis conscientia dictaverit, hanc nostram lucubrationem augere vel minuere, liceat.

C A P. III.

De observationibus in tempore quo sumitur aqua ligni.

Examinatis diligenti studio conditionibus, quas omnino pro fundamento, & regula nostræ digressionis ab Hispanorum diætâ statuimus, & cum æger (ut supra dictum est) purgatus fuerit, aut non purgatus, si minus indigerit, sequenti post purgationem die pars quarta cibi, & potus, quem in sanitate sumere consueverat, subtrahatur, tertia die dimidium, quarta die partes tres aut plus minusve secundum judicium astantis Medici non negligentis illam Hippocraticam monitionem, tenues, & certæ diætæ sunt fallaces &c. eadem quarta die aut sequenti mane ante diem sumere incipiat potum ligni Guayacani, de quo infra, maneatque in lecto coopertus & superdormiat, & cum sudare inceperit, conservet se in sudore ab aëre extraneo, & cum panno calido lineo semper interim sudorem abstergat, patiaturque illum, donec virtus toleret, sufficiat tamen in primis diebus per duas, aut tres horas, deinde innovet linteamina, maneatque in lecto usque ad horam prandii, aut si vult, surgat, manendo tamen semper in stupha vulgo dicta, aut in alio loco tepido, potius quam calido die noctuque se custodiendo ab aëre frigido aut ventoso, atque calore superfluo, ne siti nimia incendatur, hora x. vel xi.umat in prandium, partem duntaxat tertiam, aut quartam cibi, ut supra dictum est, ita ut semper cum multa fame surgat à mensa, sitque in mensa contentus uno ferculo, & rarissime duobus, potius enim cibi quantitas fugienda est in hac curatione, quam qualitas, cæteris paribus. Neque primis novem diebus, aut xii. aliquid dandum est de carnibus, nisi debilitas virtutis postulaverit, tunc enim detur caro, aut succus ejus, ut Medico videbitur, hora v. vespere coenat, sitque cœna minor prandio, & cibus facilioris digestionis, à cœna ad iiij. horas digesto cibo iterumumat potum dicti ligni, quemadmodum mane fecit, & meminerit, quod utrobique potus semper sumatur calidus, deinde vadat in lectum, & dormiat, non tamen adeo cooperiatur, ut sudet, ne somnus impediatur, si vero sudor sua sponte fluxerit, patiatur, quoniam id forte à sagaci fit natura, mane revertatur ad potum, & cætera omnia servando ordinem sudandi, abstergendi, præservandi se ab aëre, & cæteris omnibus supradictis, & hoc reiteret singulis diebus usque ad viii. vel ix. vel x. dies, ut videbitur, non exeundo domo, neque exponendo se aëri frigido aut calori notu, neque interim augendus est cibus. Expletis vero supradictis diebus pluribus etiam, vel paucioribus pro modo virium, sequentibus aliis x. augeatur cibus parumper,

tis conservati-
tionem, qua
in modica
nutritione
fit teste Ga-
leni. prima
Aphorism.

Immo se-
quenti sta-
tim à purga-
tione die
tunc enim
viscera
munda sunt,
nec timen-
da est viri-
tutis reso-
lutio, cum
quæ diætâ,
quæ pullus,
panis passu-
la, conce-
duntur, sa-
tis est ad vir-
tutis con-
servationem,
tum quia de-
coctio ipsa
vim etiam
habet con-
fortandi,
ut clara ex-
perientia
docet.

Si tamen
virtus tole-
ret, conten-
tus sit pri-
mis die-
bus, ij. usque
ad iii. unc.
panis bisco-
ti cum anc.
rum in pran-
dio, sero
vero passulis
sine pane,
aut cum mo-
diculo panis,
si vero debi-
litas assue-
rit, edat in
prandio par-
vulum pul-
lum.

Non est con-
sultum, ut
in nimia li-
centia ali-
menti, cum
potissimum
hujus cura
consistat in
vilius mo-
deratione,
& quara-
muis virtu-

per, deinde aliis x. diebus usque ad xxx. auctior etiam administratur, & sic deinceps usque in finem curationis, etiam si pluribus quam xxx. vel xl. diebus duraverit, quod cognoscas ex vehementia, & malignitate morbi, si vero non tandiu morbus perduraverit, ut fieri solet, cum recens est, aut ægrotus nondum à morbo nimium molestat, tunc similiter, velocius, tardiusve pro morbi vehementia, & virium robore cibus erit augendus, hoc item observandum est de aëre, ne ei subito se exponat frigido vel calido nimium, sed paulatim, ut dictum est de diæta, potum vero ligni sine intermissione sumat usque in finem curationis, nisi constipatus fuerit, aut alias purgari oportuerit, de quo infra dicemus. Post finem primorum dierum, aëre existente temperate calido atque quieto, poterit aliquando exire domo, & post parum temporis iterum redire, aëri vero frigido aut ventoso, nequaquam per totum tempus curationis se exponat, absteineat penitus interim à coitu, etiam ad duos usque menses post perfectam curationem, quæratque voluptates, & gaudia honesta, fugiat iram, tristitiam, sollicitudinem, & similia, unde bonum erit apud se continue aliquem habere ex caris suis, ut puta liberos, affines, cognatos, muscos, & id genus alios, utaturque per aliquot menses bona, & convenienti diæta, caveat semper à satietate nauseativa, à potu vini superfluo, à piscium usu, & rerum generantium phlegma falsum, aut melancholiam, ut sunt carnes antiquæ salitæ, pisces itidem saliti, porcinae carnes, & avium degentium in aquis, quoniam ea ad recidivam disponunt, procuret etiam singulis diebus habere beneficium ventris, quod si natura fieri nequit, fiat arte, ut inferius dicemus, interdum nequaquam dormiat, & ideo conandum est semper habere sodales apud se, quemadmodum Alemanni faciunt tempore phlebotomiæ.

CAP. IV.

De cibis convenientibus durante curatione.

Restat ut cibos, & potus enumerem, quibus nutriendi sunt per tempus curationis.

Sunt igitur convenientes carnes animalium omnis speciei aptæ humano esui, item volatiliū, præter degentium in aquis, ut sunt pulli, capones, gallinæ juvenes & similia, quæ omnia vel assa, vel elixa, præparari possunt, habita tamen ratione appetitus patientis. Item ova tremula, aut ex cortice sorbilia, uvæ passæ, pruna passæ, avenata, hordeata, cichorium, spinachia, betæ, caules romanæ, similiter rapæ, si convenire possunt, si vero ex aliquibus prædictis cibis fastidium, aut nausea subsequatur, corrigantur cum tollente fastidium, sicut in carnibus cum succis malorum granatorum mazoram, arantiorum, succo acetosæ, & similibus. Et pro plebeis est acetum bene saporosum: hæc enim prohibere solent putrefactionem cibi in stomacho, & maxime si ex carnibus fuerit: alios cibos quoscunque prædictis oppositos durante ligni potione omittant: nisi individua proprietates, aut aliqua supradictarum conditionum aliud exposceret, ut si fuerit mulier prægnans, id quod iudicio Medici astantis relinquo.

CAP. V.

De potu convenienti.

Potus ipsorum per tempus curationis est multiplex, primus est, ut sumatur lignum quod remansit post decoctionem, & colationem primam, & supponantur lib. xij. aquæ simplicis, & bulliant ad consumptionem mediætas, mox coletur, & colatum reservetur in potum cum aliis cibis sumendum, aut inter eos: si adsit necessitas bibendi, hic potus est principalis, & omnino observandus durante curatione secundum quosdam, quem similiter commendo, si aliud quodpiam non impederit, quare & alios superaddidi potus propter Alemanorum diversitatem: secundus est: bulliat aqua simplici anisum, aut marathrum, cum modico cinnamomi: tertius ut bulliat mastiche & parum galangæ, similiter in aqua simplici: quartus (& est potus, qui tantum debilibus, aut assuetis, conceditur,) bibat vinum clarum, album, odoriferum, lymphatum cum aqua simplici, hic potus potest concedi post x. aut xij. dies durante etiam sumptione aquæ ligni usque in finem. Quintus est ut bibat æquam simplicem, electam, & nulla mala qualitate infectam, in qua remota sit mica panis, & illam concedimus istis, qui sentiunt rugitum, & longam ciborum veluti fluctuationem in stomacho propter usum aquarum decoctarum, sicut per experientiam novimus, quod in eis ideo contingit, quia cum bonæ

Illud tantum venenum fugiendum est, ne aqua simplex potetur, quia pori

A aquæ decoquuntur, redduntur aptiores corruptioni, quod non evenit aquis malis, ut quotidie experiuntur qui præparant cerevias: quoniam aquæ malæ per decoctionem fiunt meliores, & hoc innuit Avic. *tertia primi in cap. de regimine aquæ, & vini*, sic inquit: & aquæ quidem electionem jam demonstravimus, & similiter emendationem ejus ex ea quæ mala est: ubi expresse insinuat, tantum malarum aquarum esse emendationem, non electarum: similiter in secunda primi cap. de dispositionibus aquarum, ubi tantum aquas malas docet rectificare, & nullibi bonas per totum caput. Hæc autem hac tantum de causa adduximus, quia quidam ex modernis sibi persuadent omnem aquam crudam esse, & per consequens decoquendam, quasi omnes aquæ indigeant rectificatione, aut maturatione, cum tamen cruditas non nisi vegetatis insit, ex quibus minime est aqua, cum sit elementum simplex non nutriendum, sed tantum nutrimentum penetrare faciens, & substantiam ejus rectificans, quemadmodum ponit Avicenna *secunda primi cap.* nunc allegato.

B

CAP. VI.

De modo solvendi ventrem ægri, cum constipatus fuerit

Ceterum sumptio diætæ aquæ solet quam plurimis inducere stipticitatem ventris puta in viij. vel x. diebus, aut etiam in xv. & tunc ventris solutio hoc modo procuranda est. Omittat patiens bibere uno, vel duobus diebus, & loco aquæ, suæque hora, sumat pulverem dicti ligni Guayacani præparati hoc modo: accipiat Guayacani, & teratur bene, quousque in pulverem redigatur, qui excubetur subtiliter, atque ex hoc pulvere capiat æquum pondus unius ducati cum dimidio, & dissolvat modica aqua decoctionis anisi, bibatque calidè, deinde quiescat, non dormiendo, neque sudando in loco temperate calido & tardetur cibus ad v. vel vj. horas, sumat etiam dictum pulverem, si opus fuerit, tertia die, nam omnino purgabit, ego in corporibus Alemanorum darem pondus duorum ducatorum, habita ratione conditionum supradictarum, puta virtutis, consuetudinis, regionis &c. & in sumendo hunc pulverem nullam dicunt esse difficultatem, neque pericula. Si vero acciderit aliquem ægrum hoc modo non posse laxari, recurrendum erit ad enemata, & medicinas lenitivas, aut etiam evacuativas humorum secundum consilium Medici astantis. His deinceps peractis, redeundum est ad potionem ligni, sudores &c. si necessarium fuerit: & hoc faciat usque ad perfectam curationem, quæ si prolongata fuerit, & iterum constipatus est, post certos dies purgandus, aut leniendus erit iterum, modo & ordine supradictis: tempore tamen purgationis nequaquam immutet diætam.

CAP. VII.

De præparatione decoctionis ligni Guayacani.

Nunc ad præparationem decoctionis veniendum est, accipiat igitur in nomine Jesu Salvatoris nostri ligni Guayacani, (quod sanctum plurimi Hispanorum cognominant) nigro aut croceo colore tincti lib. j. & comminatur in frustula minima, quantum possibile fuerit, & in vase mundo posito super infundantur aquæ simplicis, & electæ lib. xij. & bulliant lento igne, quousque consumpta fuerit mediætas, ita enim sufficit pro mediocriter infectis, pro multum vero infectis bulliat ad consumptionem duarum partium, aut plus etiam, si extreme infectus fuerit, nam quanto plus in decoctione consumitur, tanto fortior operatio est: servata igitur mediocritate decoquendi, ut supra dictum est, & colata aqua, remanebunt xij. doses pro sex diebus continuis, cum dosis ejus decoctionis sit lib. media, unde oportet singulis sex diebus novam decoctionem fieri, & procedere modo, & ordine prædictis. iterum vero dum decoquitur, spuma quæ supernat, colligatur, & in vase mundo fervetur, exsicceeturque, nam in pulverem redacta, & ulceribus, quæ in morbo Gallico fieri solent, superposita, est mirabilis, in consolidandis illis, lignum autem, quod post colaturam, aut expressionem remanserit, fervetur, nam cum penuria ligni fuerit, tunc libræ uni talis ligni addatur libra media ligni recentis, & fiat decoctio cum tanta quantitate aquæ quantum prius diximus, coquendo ea quousque mediætas aquæ sit consumpta, deinde sumatur decoctio, quemadmodum superior, quæ pro rei necessitate idem quasi operabitur.

Lima solet atteri.

tur. Est præterea alius modus præparationis dicti ligni per modum syrupi, quo similem efficaciam, quam decoctio habet, plurimi Hispanorum experti sunt, cujus præparatio talis est. sumatur *Guayacani ligni redacti in frustula minutissima, ut supra lib. j. & supersundantur aqua simplicis electæ lib. vj. & bulliat ad consumptionem duarum partium, postea coletur cum expressione, deinde accipiat mellis boni lib. j. aqua fontis, sive simplicis lib. una cum dimidia, & coquantur simul, & semper despumentur, quousque aqua evaporata fuerit. hoc mel deinceps ita despumatum ponatur simul cum decoctione jam servata, bene movendo simul cum spatula lignea, quousque veniat ad modum syrupi, cujus erunt sumendæ unc. iij. vel v. in mane, & totidem in nocte post horas quatuor à cœna, & operabitur idem quod decoctio supradicta, operatur autem magis per urinam & egestionem, quam per sudorem. si vero quis voluerit, ut per sudorem magis operetur, accipiat de syrupo unc. vj. vel vij. secundum ægroti virtutem, ut Hispani dicunt se esse expertos.*

CAP. VIII.

De inæqualitate temporis curationis.

Tempus curationis morbi Gallici per Guayacanum valde inæquale, & diversum est, nam ut experti referunt ex India venientes, Indi plebeji multum etiam infecti in x. diebus plus uno die, aut minus, curam perficiunt servantes diætā tenuissimam: nobiliores vero, & reguli, curam perficiunt in una lunatione servantes etiam tenuem diætā, licentiores tamen plebeja. Hispani autem curantur aliquando xv. diebus, aliquando xx. aliquando xxx. aliquando xl. pauci tamen prolongarunt curam ad lx. dies, causam hujus inæqualitatis non judico esse aliam, nisi vel fortitudinem morbi, vel debilitatem virtutis membrorum principalium non potentis tam facile actuare medicinam ligni, aut simile quid, puta iram, aut tristitiam, quam profecto extreme perniciosam in hujusmodi morbo homini esse experientia ipsa rerum magistra comprobavit. unde concludendum erit eousque ministrandam esse medicinam, quousque æger viderit se sanum evasisse: sunt enim multa Alemanorum corpora adeo per argentum vivum, sive aliud malum regimen destructa, ut illa parum, aut nihil in eis operari possit, quare meo iudicio, etiam non sine fructu ægri, medico astanti, & fideli, rem omnem puto esse committendam. Habet igitur Serenissime Princeps Reverendissima D. T. regimen curationis morbi Gallici ex multiplici Hispanorum experto regimine

A in unum redactum, atque eo modo immutatum, quo mea sententia veteres Medicos imitando judicabam Alemani prodesse, atque toti fere Europæ, in quo quamvis stylus ipse scaber sit, & tanto Principe minime dignus, humanitas tamen & sapientia ejusdem clementis, ac pientissimi Principis excusabunt illum, atque defendent, quem Deus omnipotens tueatur, ac valere jubeat, in eo qui omnium valor reparaturque existit, cui quoque me, meaque omnia subdo, atque commendo.

CAP. IX.

De assumptione ligni Guayacani secundum modum ex Hispania allatum.

B Accipe lignum Guayacanum, atque illud ita rade ut ex ejus minutissimis rasuris impleantur cyathi duo, quas deinceps rasuras pone in olla nova cum xv. cyathis aqua, & fac ut bulliant, quousque consumantur tres aqua partes, reliquum vero, postquam fuerit refrigeratum, coletur, & ex hoc bibe unum cyathum mane, alium in meridie, & alium in nocte, & cave à frigore, ac ab aëre, nec egredere lectum: præterea ægrotans tenui diætā debet uti, nec aliud comedere, quam panem biscoctum, pruna passā, vel uvas passas, nec bibere vinum, nec aquam, quod si à siti vexaretur, parum decoctionis supradictæ, quæ propter malum saporem, quem habet, auferet voluntatem bibendi. itaque patiens utatur hoc regimine per viij. vel ix. dies, post quos per vj. vel vij. dies sequentes poterit comedere vitellum aliquem ovi coctum in aqua cum paucō sale, postea vero per xx. aut xxv. dies succedentes comedat in prandio, & cœna, quæ tempesta sint, pullos parvos, sicque agendo ulcera etiam ad ipsa ossa profunda consolidabuntur & dolores tollentur, post sumptam autem aquam ligni caveat à frigore, & à comestione rerum acrimum, & ciborum malorum, & in primis acoitu, nec bibat vinum aut aquam puram, sed vinum bene lymphatum, & cum hoc regimine bibendo dictam aquam, etiam si per decennium vexatus fuisset patiens à morbo Gallico, & haberet ulcera profundissima, evadet. si forte autem ulcera non consolidentur per totum tempus, quo sumitur aqua, non est timendum, quia ita etiam post tempus sumptionis operatur virtute sua, ut ulcera omnia consolidet. Sed notandum est, hujusmodi decoctionem esse faciendam iungulis duobus vel tribus diebus, quia melius est, ut recens bibatur, purgat enim per secessum, vomitum, urinam, & sudorem, ut in Hispania expertum est.

FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI,

Senensis, Doctoris, ac Medici præstantissimi,

DE

MORBO GALLICO,
O P U S C U L U M.

P R Æ F A T I O.

Cum Valle quadam secreta, locisque desertis ab omni sequestratus penitus medicorum convictu fato me continerem, censuissemque, sicut olim Philoctetes, diutius in solitudine mihi permanendum, per hyemem nostræ disciplinæ memoriam literis propagare non alienum putavi, ut & nobis solatium, & letitiae pro virili utilitatem pararem, ne quando non solum vitæ in obscuro transactæ, sed etiam temporis amissi reddenda ratio foret. Nam dum tempus ferebat, & Herbae, Arbores, Virgulta, cæteraque id genus in collibus, pratis, & convallibus germinabant, quæ aliquid medicinæ conferre videbantur, ea consectabar, solatiique loco mihi tunc erat, hæc vacuum partim sub umbra, ut flaccescerent, collocare, partim æneis, & vitreis organis igne subdito in purissimas aquas redigere. Sicut ardente jam Syrio domi subtilissimæ naturæ liquorem, summoque pretio comparatos medicamentorum potus, conficiebam. Longum esset Antidota, Collyria, Cataplasmata, quibus tunc insudabam, sigillatim connumerare. Nec ab industria vacuus Autumnus erat, per altissimos namque Montes sedulo gradu radices utriusque Veratri, quod Helleborum Græci dicunt, Dietsamque Bezoardici perscrutabar, Herbarumque ferme omnium, quarum apud Medicos nomen est celebre, passim gramina radicitus extirpabam. Nec minus prout occasio sese ingerebat & abietis oleum summo odore præditum, vulneribusque conglutinandis aptissimum, & ex Larice cum Agaricum, tum gummi liquidum, ex quibus summam male habentibus Medicina salutem promittit, colligebam. Nunc vero cum Hyems in Autumni locum successerit, per brumam, quid aliud agendum superest, quam, quæ à diversis auctoribus de medicina tradita fuerint, memoriæ commendare, sive aliquid scribere? Sed cogitanti mihi aliunde mortuorum memoriam

minime pendere, nisi ex monumentis literarum, dubius distrabebatur animus, Commentariane conscribere in eminentissimos medicinarum professores, an aliquid meo Marte cudere deberem, nec sane quid potius esset præstandum suppetebat, nam primum satis vulgare videbatur, ab altero deterrebat negotii magnitudo. Quæ dum egomet necum disquiro, forte fortuna in manus inciderunt quædam de morbo, quem Gallicum dicunt, à neotericis conscripta, quibus cum multa mihi comperta adjici, & pleraque meliora fieri posse viderentur, accepißemque jam calamum exaraturus opusculum, quod meo iudicio posset non nihil laborantibus opis afferre, Franciscus Aliger præsto fuit, in quo præter fidem, mirificamque in me animi inductionem, summa inerat comitas. Mutua igitur data acceptaque salute, confectisque tribus, aut quatuor spatiis in tepidario sedimus, atque ubi post familiarem sermonem friget, Franciscus hic evasit. FRAN. Et otium tuum, & hyemis solitudo hortantur, ut te, pro summa inter nos benevolentia, quod jam dudum concupieram, sed pudore pene subrustico deterritus non audebam, tot alioqui negotijs districtum diutius, interpellem nunc, & obtester, de morbo Gallico diligenter ut differas. Nam hæc opuscula, quæ circumferuntur, potius aliquando infirmitatem, quam sanitatem patientibus pariunt, quæ quidem tanquam deterrima detestor. Nec mehercule injuria. Quid etenim præter suffitus, illinitionesque vivi Argenti (extinctum, quod vivum est, dicunt) quibus mea sententia nihil est deterius, in se habent? A te vero cum primis originem, causam, cognationem, principium, qualitatem prædicti mali, deinde victum, abstinentiam, quam sustinere debeat affectus, tum potiones, medicamenta, pharmaca, fomenta, quibus hujusmodi noxa fere plerumque solet expugnari, desidero, nulla alia de causa, nisi, ut ubi primum talia fuero diligenter expiscatus, tanquam planus, improbißimus & secundarum nunc partium, statim tunc primarum fiam. Proinde vide quid agas. Hæc te prius scire volui, ne postea dicas non prædictum. ANDREAS. Bene profecto & ex usu nostro id sermonis nunc incidit, quippe de iis me percunctaris, quæ, iam dudum scribere conceperam animo, calcaria igitur equo sponte currenti (ut ajunt) addidisti, nam quod tu perplexe minitaris, postea videro, quanvis (vere dicam) nimium oneris nobis imponis, quasi vero cæteros in hac cura medicos excellamus. Tu quidem mi Francisce, qui tantum mihi tribuis, quantum ego nec agnosco, nec postulo, facis amice. Tametsi vellem aliquando id fore, quod credis esse, aut futurum brevi speras. Sed certe (ingenue dicam quod sentio) nihil in me video signi, quo possim quandoque id futurum mihi promittere. Sed de his hætenus. Verum antea quam ii sermones se altius efferant, ut viva tantum Veritas, cælestis spiritus gratia ore nostro proferatur in lucem, imprimis Deo Optimo Maximo invocato, colloqui incipiamus.

N A R R A T I O.

Omnipotens pater (ut ait Hesiodus) antiquorum pervicaciam perspicuus, Pandoram cum dolo malis referto terris inmisit. Denuo memoria patrum, ut effrenatam mortalium luxuriam debitis afficeret pœnis, aut propositis contineret suppliciis, morbo quem Gallieum vocamus, Italian bellorum procellis concussam, confecit, qui postea contagione vulgatus est. Quidam Deo, cum sit summa bonitas, mala tribui non debere contendunt, proinde gentium colluvione aërem infectum produnt. Habes originem, nunc causam cognosce, de qua Medicorum præstantissimo cuique diversa sententia est, ut non possis, quis vero propius accesserit, facile conjicere. Quippe quoniam Philosophantes plerique in Saturni, Martisque aspectum cum retrograda Venere, causam conjiciunt. Cujus conjunctionis tanta fuerit malitia, ut non immerito morbus inde processisse sit visus. Fuere, qui corruptum cœli tractum, sanguinem in atram bilem convertentem, causati fuerint. Nonnulli Morbum Gallos, cum per montem Salvium iter facerent, à scæminis leprosis per coitum primitus contraxisse, eorum postea intemperantia atram bilem pituitamque procurante, memoriæ prodiderunt. Inde putarunt medicinam plerique profitentes malum Elephantiam non absumile, qui Cornelii Celsi, Galeni, Paulique Æginetæ sententiis videbantur inniti. Nonnulli melancholicos Varos, quos etiam morbillos dicunt, aut malum mortuum dixerunt. Nos autem multis, eisdemque potentioribus argumentis convincemus hunc morbum ab Elephantia plurimum distare. Cæterum morbillos melancholicos, sive malum mortuum quis sanæ mentis dixerit, qui noverit Morbum Gallicum sævas nervorum distentiones, juncturarum dolores, ossium putrescentium corruptiones, & ulcera sequi malignitatis supremæ? Quibus omnibus sane convincitur nobis accessisse ægritudinem novam. Fran. Agis perplexe mecum, tardiusculus sum, quamobrem cum hæc abs te differi verbosius velim, tum illud imprimis, quod minus est triviale, quibus scilicet signis Medicus ille, qui laborantem sit suscepturus, hunc morbum à sanguine, aut à bili, aut à pituita, aut ab atra bili cognoscat procedere, quoniam mihi satis compertum est à quatuor humoribus hunc foveri posse. Andre. Recte tu quidem Francisce, & vere, neque enim ab isto morbo, ni ita esset, ut dixi, tanta contagio, tanta nobis impenderent mala. Quoquo te verteris, hæc noxa præsto est, nullo pacto excluditur, semper intempestiva, semper molesta est. Verum tibi mos geratur. Nonnullos plerumque vidimus pustulis, & tuberculis exilibus subrubeis totum corpus aspersum gerentes, quibus sub alis, & in inguinibus, abscessus corporis turbinati quadam malignitate subito emerferunt. Quod Galenus cum à sanguine, tum à bile fieri credidit his verbis. vj. Aphor. libro, Sublimiores pustulæ, atque tubercula ab humore calidiore

generantur. Hæc ille. Sed is Morbus, cum à sanguine fovetur, humoris benignitate levioribus curatur remediis. Sunt qui maculas tantum rubeas in luteum tendentes colorem monstraverint, quibus & in faucibus, & circa pubem, nunc Erysipelas, nunc Perficus Ignis, & Phthyriasis nova quadam specie se efferant. Ii fere biliosi circa frontem dolore conflantur. Pituitæ vero, & atræ bilis signa sunt, dolor in occipite, distentio nervorum, crurum vexatio, liventes, & verrucosæ suppurationes, & Gypso præterea concretis nodis affecti, nocte magis, quam die torquentur, unde non abhuerim morbum Gallicum à quocunque foveri humore, præsertim cum viderimus omnes species apostematum, cutisque exulcerationis, & malorum ulcerum ab expertis Chirurgicis, eisdemque doctissimis viris, eorundem monumentis annotatæ, huic complicari, quibus rarius, aut nunquam fortasse remedia monumentis literarum prodita Gallicæ malignitati contulerunt. Omnia itaque (ut uno verbo dicam) morborum genera, quæ à Medicis describuntur, possunt cum Gallico concurrere, tantum etenim inest virus, & ubi primum jecur occupaverit, mortales illico, in morbos paratos fieri, detrudat. Si quod etiam corpus occupaverit, infeceritve aliqua ægritudine prius imbutum, in suam malitiam brevi convertit eam, ut ob scelerum multitudinem nobis tam virulentam pestem divinitus missam non immerito videar dixisse. Sed nunc quod pollicitus sum. Nonnulli medicinarum interpretes, non contemnendi tempestate nostra, pluribus præcorum monumentis innixi, morbum Gallicum esse Elephantiam omnino voluerunt. Quorum sententiæ non accedentes dicimus testimonio eorum, qui de Elephantia conscripserint, semper ex ea pedes ægrotantium intumescere. Celsus etenim iis verbis utitur, summa ejus cutis inæquabiliter crassa, tenuis, dura, mollisque quasi squammis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit, & pedes intumescunt. Galenus etiam de medicis definitionibus sic autumat. Elephas est affectus, qui cutem crassam, & inæqualem reddit, tum colorem lividum in albo oculorum facit, exeduntur pedum, manuumque summæ partes, sanies defluit livida, & male olens. Plin. etiam lib. xxvj. cap. 1. naturalis historia sic. Diximus Elephantiam ante Pompeji Magni ætatem non accidisse in Italia, & ipsam à facie sæpe incipientem, in nare primo veluti lenticula, mox invalescente per totum corpus, maculosa, variis coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura ceu scabie aspera, ad postremum vero nigrescente, & ad ossa carnem apprimente intumescensque digitis in pedibus manibusque. Hæc equidem dicta si recte perpendimus, maximum discrimen inter hos innuunt, cum dicant, quod summa cutis est inæqualiter crassa tenuisque. Quod morbo Gallico laborantibus fere non evenit, nam quamvis sint tubercula, pustulæve in corpore fere toto, summa tamen cutis æqualis

lis apparet. Addunt Elephantiam prope nares semper oriri, at Gallicus colem, testiculosque quamprimum infestat. Postremo Elephantiaci maximos in pedibus patiuntur tumores, sicut etiam pedum, manuumque summæ partes exeduntur, at in Gallicis secus est. *Fran.* Quid tibi hæc mihi? quasi vero cum imperitissimis rerum omnium sermonem habeas, nam quotus quisque est, qui tibi talia differenti tacitus assentiat? Verum ut ad incredeam, quod ex auctoribus veterum persuadere conaris, aliter esse experientia compertum habeo. Romæ dum essem, nonnullos vidi turbæ prætereuntium expositos in Aurelio Ponte, juxta Molem Hadriani, Morbo Gallico male affectos manibus exesis, naribusque, tum detritis omnibus articulis, inæquali summa cute, quo fit, ut aut hunc morbum Gallicum non fuisse dicas, aut Elephantiam Gallicum morbum fatearis præter sententiam. *Andr.* Noli tam superbe, ne dicam subabsurde, dicentem compellare, cum tu, si recte memoria teneo, superius cum omnibus humoribus conglutinari, ego cum omnibus ægritudinibus habere cognationem dixerimus. Quod cum ita sit, qui fieri potest, ut annuat, Elephantiam, pedum potius quam aliarum corporis partium malum? Quod si superioribus verbis parum credideris, adducam Galenum ad Glauconem libro 2. cap. de Cancro, talia dicentem. *Sapius Cancer ad varices decurrit, & quandoque ad cutim universam expellitur, fitque is morbus quem Elephantem neminant.* Quid igitur obstat, cur non iis Gallicis, quos adduxisti, tum humoris admistione melancholici, tum Medicorum præterea negligentia, Elephantia accesserit? Quin etiam Avicenna iij. sui Canonis, *Elephantia*, ait, est additio in pedibus, secundum modum qui accidit in venis Varicum. Item Rhafis in libro divisionum sic, *Elephantia accidit in pede, & crure, ita quod quando confirmatur non habet curationem.* subsequitur hos Avenzoar, *Dicitur Elephantia quia taliter disponuntur pedes, ut assimulentur pedibus, vel tibiis Elephantis.* Causas autem ejusmodi ægritudinis paucis. vj. *Aphorism. lib. commen. xxj.* aperuit Galen. cum dicit, *Varix autem est, cum venæ latiores fiunt in coxis, & cruribus, quod ex crasso, & melancholico humore contingit.* *Fran.* Hoc me iudice nihil ad rem, nam Galenus, de Varicibus tantum non de Elephantia loquitur. *Andr.* Sat tibi erit audire Avicen. Galen. interpretem asserentem. iij. *Can.* Elephantiam esse in pedibus augmentum, secundum modum, qui accidit in venis Varicum, quod non aliter à Galeno superius percipi videtur, cum dicit, fitque is morbus, quem Elephantem nominant. Ejusdem sunt sententia Neotericorum plerique, quorum rationes pluribus explicare longum foret. Elephantia igitur cum in cruribus, & pedibus plerumque versetur, & morbus Gallicus cum in pudibundis particulis, tum deinde per totum corpus emergat; idem esse non possunt. Non tamen inficias eo, Gallicum morbum Elephantia accedere posse, sicut etiam contra. Nam secundum Galenum Elephantia duæ sunt species, cum enim asserit Cancrum ad varices decurrere, pedum Elephantiam excitare comprehendit: cum vero ad cutim universam Elephantiam in toto corpore, quam ab Arabia Auctores Lepram appellant. Verum cum ab eisdem causis, atque humoribus non minus una, quam alia eveniat, de his tecum indifferenter sum locutus. Nam de ægritudinum nominibus parum curandum censemus (ut Galenus) cum aderit morborum bona curandi ratio. Isaach enim in suo Viatico: *Constantinus ac plerique alii excellentiores unam tantum lepræ speciem Elephantiam dixerunt: cum quatuor lepræ à quatuor humoribus ingruant. Prima causatur ex sanguine combusto, quæ alopecia dicitur. Secunda à pituita corrupta non absimilis Tyri serpentis, à quo nomen accepit, excoriationi. Tertia ex bile combusta fit leonina, calidior aliis, oris distinctionem terribilem tantquam faciem leonis efficiens. Quarta & ultima ab atra bili, qua cum egrotantium crura ad Elephantium speciem tument, Elephantia dicitur.* Quibus liquido patet Elephantia duas esse species, Aegritudinem scilicet pedum peculiarem, tum etiam Lepram, de qua Plinius & Celsus dixerunt: Quia cum ista complicantur maculæ per totum corpus, ossa corrumpuntur, & articuli decidunt. ideoque bene Galen, *Exeduntur ex ea manuum, pedumque summæ partes.* Quamobrem liquido patet cum unaquaque Elephantia manuum pedumque tumorem articulorumque casum complicari, ac alteram in cruribus, & pedibus, alteram prope nares oriri. Non igitur recte morbum Gallicum Elephantiam dixerimus. *Fran.* Cogor auctoritatibus, rationibusque, quas attulisti mihi, omnino assentiri, Quo fit, ut te facile patiar isto modo differentem. *Andr.* Atqui res maxima agitur, quæ pluribus indigeat auctoribus, neque mihi tantum tecum esse sermonem judico. volo igitur, ut se se effiant ii sermones nostri, quamobrem me pluribus ratiocinantem feras. Nunc, ut ad rem redeam. Rhafis libro divisionum. Quando ait cum Elephantia magnificentur eminentiæ, non re-

A cipit curationem. Item Almanforis nono: hæc passio postquam inveterata fuerit, ad sanitatem omnino redigi non potest: cui astipulatur Avicenna inquiens Elephantiam malignam esse, quæ parum sanescit, & oportet ut dimittatur cum dispositione sua. Quibus omnibus sit comprobatum, inveteratum Elephantiacum morbum nullis medicamentis sanescere, liquido patet Gallicum ab hoc plurimum discrepare, utpote qui tam vetus, quam recens à nobis recte curetur. *Fran.* Confundis, me iudice, orationem, neque possum recte conicere, an de Elephantia Arabum, an Græcorum loquaris. *Andr.* De utraque profecto mi Franciscæ loquor: neque Arabum, neque Græcorum morborum Gallicum esse Elephantiam puto. *Fran.* Cur igitur Galen. xj. de simplici medicina cap. de carne, quem Elephantia jam dudum torserat, haustu vini, in quo forte fortuna Vipera quædam vitam cum morte commutaverat, diebus caniculæ curatum fuisse memoria prodidit, cum tu inveteratum elephantiacum, nullis medicamentis sanescere contendas? *Andr.* Hoc totum nihil ad me. Quippe quod asserit, prodigii loco habetur. Nam Galen. idem lib. ij. ad Glauconem videtur aliter sentire cum dicit, *Viperas etiam decoctas ex oleo, sale aspersas modico, perinde ac anguillas in cibum recte dabis, quæ morbi initio omnia tentabis.* Quippe inveteratam Elephantiam, radicibusque innixam reprimes potius quam curabis: iterum 6. *Aphor. com. 46.* inquit. In altero Elephantem inchoantem, primo per venæ senectonem, & purgationem se curasse, & singulis deinde annis hunc purgasse una tantum purgatione, qua tamen omissa statim morbum redivivum fuisse. Nos autem plerosque à morbo Gallico, tum recenter contracto, tum cum malis perniciosisque accidentibus inveterato curavimus, qui postquam convaluerunt, purgativam positionem nunquam acceperunt. Et iis tamen nequaquam morbi accidens aliquod redivivum fuit. Quo argumento istorum morborum differentia aperte conicitur, nec hoc tantum dixisse sufficit, sed alia est addenda ratio Galen. auctoritate nixa, qui lib. de tumoribus asserit: Elephantiam à melancholico sanguine in atram bilem temporis intervallo converti, cujus os foetidum argumentum fuerit, & horribilitas in vultu: Morbus igitur Galicus cum à quocunque humore defluat, & Elephantia sit tantum morbus sanguinis melancholici, longe ab eo diversa comprobatur. Et quoniam præmissimus medicorum multorum sententia, morbum, quem Gallicum dicunt, cum pituita & atra bile tantum habere consortia: propterea multi ab ejusmodi morbo non emergunt, quippe quoniam sanguineus humor aliter, quam biliosus curatur, & discrepat in curatione pituita ab atra bili, ut inferius docebimus, nam si biliosum, & melancholicum iisdem medicamentis, quibus sanguineum, & quem pituita male habet curaveris, magis mortem quam valetudinem promittemus. Quod nonnullorum Empiricorum, uno pharmaco omnes homines curantium, inscitia, sive dementia potius deprehenditur, teste Galeno, qui primo *Aphorismorum* sic ait, *Quod si aliorum humorum fiat evacuatio, & non eorum qui corpora nostra molestant, contrarium evenit, neque enim confert, & graviter ferunt.* Quamobrem morborum causas altius investigandas recte patet. Quod asserit idem Galenus primo *Aphorism. libro*, *Morbos ait imprimis maxima diligentia indagandos, quoniam si recte coniciantur, quæ sit adhibenda proprie medela, facile coniciemus.* *Fran.* Bene sane, & ex sententia dixisti, quo fit, ut non possim istorum non detestari iudicium, qui nunquam se satis evasisse vim morbi ducunt, nisi in Empiricorum manus inciderint, qui nullo discrimine ætatis, habitudinis, sexus, eodem medicamento mortales curant, sive potius urunt. *Andr.* Quod minitaris, non est absurdum, nam & ejusmodi hominum genus, ea promittunt se præstituros, quæ unquam ne somniarunt quidem, ne dum præstiterint, paucisque pecuniis conducuntur. Est etenim tanta morbi malitia, graveolentia, contagiosa vis, ut non injuria medici; quorum existimationem plurimi faciunt, id empiricis condonent, id est tonsoribus, Judæis, & circumforaneis pharmacopolis nihil omnino purgationis agnoscantibus, præter unam colocynthidem, quam ut filiolam semper amplexantur. Sed ad propositum revertamur, memoria theco nonnullos me legisse, qui morbum Gallicum pituitæ tantum dixerint complicari, idque astruere non dubitarunt hoc argumento. Hominem quemdam defunctum membratim inciderant, cujus juncturis magna vis pituitæ suberat. Quod quamvis dederim fuisse, nihil est tamen, nam præmissimus cum quovis humorum Gallicum morbum conglutinari. Huic igitur cum multa laborasset pituita vivens, quæ suapte natura ad juncturas semper defluit, mortuo id evenisse non est mirum. Nam Galen. 6. *Aphor. Semper*, inquit, *in articulis compagibusque humor pituitosus acervatur, quem Mucorem appellant.* Quod si dixissent ex viginti incisus eodem morbo confectis hæc omnibus apparuisse signa, satis id apud me ponderis

deris haberet. At ego dum essem Romæ à Sancti spiritus diversorio curationi ægrotantium conductus, mecumque esset Bernardinus Hispanus, Bartholomæusque quem noveras, ad Zenodochium incurabilium sancti Jacobi sapientius accessimus, ubi multos morbo Gallico jam defunctos articulum obruncavimus, ex quibus plerisque, nulla penitus inventa pituita deprehendimus. Sed ut procedat oratio, sub ideis fere tempus, ligno, quod Indicum dicunt, iis prudentiores medici temere medebantur. Quod meo iudicio, experientia magis quam ratione procedebat. Nam lignum, ut inferius explanabimus, biliosis & melancholicis minime competit, cum sanguineis, & phlegmaticis, maxime conveniat, Galen. 6. *Aphor.* sic dicente, *Carnes habentibus humidas famem adhibere convenit, famem enim exsiccant corpora.* Unde nec audiendi sunt à Germania Medici, qui morborum generibus fere cunctis, hoc ex aqua decocto medentur. Nam apud Germanos apprimè ventri deditos, plerumque quod hoc curæ genus successerit, non est mirum, cum cuncti eorum morbi fere ventris indulgentia eveniant. Verum quod superest videamus. Hunc morbum ætate patrum, sicut diximus, irrepsisse constat, nec miremur, cum sæpe alias in aliis morbis idem usu evenierit. Nam Plin. 26. *natur. hist. cap. primo, Sensit,* inquit, *& facies hominum novos, omnique ævo priore incognitos non Italia modo, verum & fere universæ Europæ morbos, tunc quoque nec tota Italia nec per Illyricum. Galliasve, aut Hispanias magnopere vagatos.* Celsus etiam sæpe ait incidere genera morborum, quorum causæ & naturæ ignorantur. Cæterum fons huiusce mali ab hepate est, namque cum eo gradatim ascenderit, omnes inficit humores, sed magis atram bilem, & pituitam, quod cum ita sit, nunc nomen ejus unde primum defluxerit differamus. *Fran.* Istud abs te tacitus desiderabam, nam quamvis quæpiam supra dixeris, pluribus tamen verbis sigillatim nomen explanandum videtur, ut cum vigilantiam patrum mirificam cognoverimus, qui nobis industria summa comparaverint hoc malum, quo nomine appellarint etiam non nesciamus. *Andr.* Jocaris tu quidem, sed me hercule extra jocum hoc unum scias, ante Caroli Francorum Regis adventum, nec morbum novisse Italiam, nec nomen audivisse. Tunc primum Gallorum intemperantia, victorumque temeritate conjuncta superbiæ, sacra, prophana juxta habentium, hic morbus invaluit, præsertimque cum per Campaniam populabundi vagarentur, nam (ut nosti à Salustio dictum) *Victoria non solum insolentes effert, verum etiam sapientiores corrumpit.* At eorum furor, vecordiaque processit eo, ut non ab intactis, non à religiosis, non ab infectis injuriæ vim abstinerent, sanæ infectæque mulierculæ juxta habebantur, nihil sibi officere posse ducentes. Quæ est ejus gentis mira superbia, innataque vanitas. Forte fortuna dum mœchantur, inciderunt in quasdam morbo confectas contagiofo, quem (ut par erat) contrahentes, nec à meretricibus abstinentes, tum in deterius prolabeantur, tum sanas, quod deterius, inficiebant, inde vulgari morbus coepit, ut veluti continens incendium provincias totius orbis momento temporis invaserit. à Gallis igitur quoniam primum emerferat, dici Gallicus jure is morbus ab omnibus est coeptus præterquam, quod Galli nomen hoc patriæ infame non agnoscentes, Parthenopeum à loco dixerunt. Porro quocunque nomine appelletur, coitu imprimis, & unius lecti consortio contagiosus primum pene viris inficit colem, scrotum, & inguina infestat. Os autem vulvæ foeminarum quibusdam crustis, & exulceratione, statim corrumpit, ex quo gravis odor, & pus virulentum maxime defluit, ut nares sint propius accedentibus non immerito continendæ. Nam sunt qui crediderint contrahi noxam non solum coitu, ac lectuli consortio, verum etiam solo odore. Quibus refragatur Nicolaus Massa, nulla aliquando contagione Gallicum fieri ducens, sed evenire ex affectis humoribus aliisque causis nonnullis, ut febres, cæteræque ægritudines indies eveniunt, unde non immerito sibi videtur, quo magis suam astruat sententiam, exempla puerorum non lactentium, quos ipse curaverat, ne totum hoc scilicet lacti infecto ascribatur, apposuisse. Addidit etiam plerisque hoc morbo affectos, quorum colem, & scrotum neque pustulæ, neque exulcerationes unquam aggressæ sunt. Quam sententiam nos improbantes, asserimus duplici de causâ fieri potuisse: tum quod materia non mordax primo jecur occulte serpens invaserit, inde diffusa totum corpus sævis accidentibus corripuerit, parva temporis intercapedine: nam ex subagitatione verendorum pori laxantur, & commode ingrediens inde virus Hepar occupat, ut Conciliatori *differ. clxxvij. de lepra* differenti placuit: tum vero fieri potuisset, ut osculo complexuque, dum venerem exercerent, inhærentes, haud difficulter inficerentur. Nam mirum non est, ex anhelitu posse quempiam noxam contrahere, Si Plinio credimus, qui lib.

xxvj. cap. i. sic scribit de morbo lichene: *Gravissimum ex his lichenas appellavere Græco nomine, Latine quoniam à mento fere oriebatur, joculari primum lascivia, ut est procax natura multorum in alienis miseriis, mox & usurpato vocabulo Mentagram, occupantem multis, & intuitus, totosque utique vultus, oculis tantum immunibus, descendente vero & in colla, pectusque ac manus fædo cutis fursure.* Non fuerat hæc lues apud majores patresque nostros, & primum Tib. Claud. Cæsaris principatu medio irrepsit in Italia, quodam Persino equite Romano, quæstorio scriba, cum in Asia apparuisset, inde contagionem ejus importante. Nec sensere id malum foemina aut servitia, plebsque humilis, & media, sed Proceres veloci transitu osculi. Id si quis dederit paucis osculis fieri potuisse, tanto magis continuo complexu, jugique osculo dabit. Nam & pueros familiariter cognati deosculantur, ulnis gestant, secum habent, inde tenelli, delicatique, tum pituita multa imbuti contagioni sunt obnoxii. Consentaneum fuerit igitur morbum Gallicum sola contagione per mortales grassari. Nam Astronomorum apud me jam dudum est explosa sententia, qui constellationibus hoc totum tribuunt, quippe quoniam si vera dicerent, cum magis, atque magis in dies invalescat hoc malum, necesse esset quoque quotidie fere eisdem fieri stellarum concursus, Quod quam consentaneum sit, ipsi viderint. Certe sanctissimus ille vir Damascenus quocumque libentius erraverim, quam cum iis vera dixerim, in *Aphor.* sic contra Mathematicorum sententiam, superius enarratum testatur. *Nulla res sub caelesti globo, vel circulo posita, quocunque gradu mutetur circulus, ultra revocatur in æternum ad illud qualitatis, & quantitatis, in quo fuerit in ipso circuli motu.* Hæc ille. *Fran.* Vere meo iudicio nonnulli morbum Gallicum non esse ægritudinem novam asserentes à veritatis via penitus divertunt, nam diebus elapsis Aggregatoris cujusdam Lugdunensis de *Medica materia* opus ad manus meas devenit, quod dum lego, quædam de morbo Gallico oculis meis sese offerunt. Quamobrem novi aliquid addiscere desiderans, quod de re ipsa ibi scriptum inveni, diligenter excerpfi. Omnibus igitur deinde perscrutatis, maxime aberrare mihi videbatur. Nam & morbum Gallicum appellare Mentagram ausus est eadem Plinii auctoritate, quam tu contra Massam adduxisti. Nam si Mentagra (quod morbi genus Græci lichenas appellant) foeminas, servos, plebemque humilem, ac mediam non invadit, verum Proceres tantum veloci transitu osculi, Aggregator ipse viderit, quomodo rectius dicatur Gallicus. Nam tempestate nostra, nullis immunibus relicti, per mortales grassatur. *Andr.* Ingenue tu quidem, quamvis etiam alia ratione ejus opinio confutari possit. Præmissum enim Gallicum sæpius in verendorum particulis oriri, at lichen quoniam mentum invaserat, Mentagra nomen sibi vendicaverat. *Fran.* Laurentium quendam Phrisium diebus istis offendi, qui Augusto mense præterito, de morbo Gallico suum opusculum omnibus aperuit. Quo fere tantum siderum aspectibus morbum evenisse fatetur, ac deinde digestivis, solutivisque pharmacis, non omissis liniamentis, argento vivo carentibus, istum se pellere morbum testatur, quod quidem mihi perpulchrum videtur, cum omnes fere Medici in Mercurium invehant. *Andr.* Hic etenim, quem affers, penitus ignorantia refertus dici par est, nec una tantum veritas ab eo elici potest. Nam ea quæ scripsit, potius somnia, quam experta dici possunt. Putat enim suis liniamentis Gallicum morbum fugare, quo nihil est deterius, quibus quidem pene levis scabies curari poterit. Semele ejus tantum perlegi librum, qui mihi postmodum tantam nauscam evocavit, ut ipsum e domo nostra perpetuo exulare decreverim. Quod superest, sicut arbores plerumque solent primo vere frondescere, variisque florum generibus ornari, ita diversicoloribus pustulis humanum corpus foedabatur. Quas si Medicorum cura pervigil expulerat, denuo nihilominus repululabant, sine certo temporis intervallo, continuis ulceribus diffundebantur, aut glandulas stantes, & tubera ex se gignebant, aut ossa penetrantes vitiabant, quamquam sine his etiam superiora nonnunquam fiebant. Multi, quos morbus male habebat, noctu magis quam interdiu intolerabili frontis dolore, nervorum, compagumque, ac tibiæ distentione torquebantur. Nunc omnia se mitius habent, tum quod non ita morbus sit noxius; tum quod jam à Medicis vera monstrantur huic excogitata remedia. Nam ut in *Aphor.* Damascenus, ex mutatione stellarum in longitudinem, & latitudinem vitia, & consuetudines mutantur. *Fran.* Satis quæ abs te primo locupetieram, explicasti. Superest, ut de medicinis ejus agamus. Attentum interea auditorem me præstabo. *Andr.* Fiat ut vis. Jam dudum morbum Gallicum quatuor humorum oriri ex aliquo tenes, aut enim in sanguine, aut bile versatur, aut pituita, aut cum atra bile commiscetur. Quæ quatuor, quanquam inter se colligata, atque implicita sint

sint genera, tamen ex singulis certæ medicamentorum species nascuntur: Hæc omnia sigillatim cum decreverimus agere, latius declarabimus. Tamen videtur altius, quædam prius repetere consentaneum.

Divisio Medicinæ.

Dividitur Medicina in tres partes, cujus prima *διαίτητική*. Secunda *φάρμακευτική*. Tertia *χειρουργική*. à Græcis recte dicuntur, secundum Celsum, ex Dioclis Caristii, Praxagoræ, Herophili, Chrysippique sententia, ut esset quæ victu, quæ medicamentis, quæ manu mederetur. Hæc in huiusmodi curatione, nobis omnia necessaria sunt. Nam nequaquam, meo quidem iudicio, recte curatur is, qui maxima abstinencia, longioribus medicamentis, & solerti manuum cura morbos non oppugnaverit, quoniam vix supradicta sufficiunt, sed quoniam quadrifariam, id est per quatuor humores, hunc divisimus, sigillatim medicinas iis applicabimus.

De morbo Gallico sanguineo.

Morbus itaque Gallicus cruori admixtus sine compaginum dolore plerumque exulceratis pudendis, abscessus corporis, quæ Græci Apostemata dicunt, interdum in dextro, nonnunquam in sinistro inguine, aliquando utrinque gignit, qui rubentes calidique, & nonnihil intumescences, continuam febrem sæpius gignunt. Nonnunquam per totum fere corpus, circa collum potissimum, frontemve pustulæ subtumidæ rubeo colore subfusæ solent emergere, oculi rubent, venæ intenduntur, præter consuetudinem dulcescit os, cætera membra torpent, à nona noctis ad tertiam diei horam, malum ingravescit, Arteriæ sive pulsus concitatus moventur, Urina vero subrufa, admodum spissa deprehenditur, præsertimque considerabis ætatem, corporis habitudinem, regionis tractum, anni tempestatem, præcedentem victum, & iis similia. Quæ si sanguinis dominium præ se tulerint, fies certior. Enimvero, cum morbum misceri cum sanguine cognoverimus, triplici via curationi insistimus. Quippe diæta, potioneque non omiſſa, per unctiones, suffitusque primo loco tentabimus. Ligno deinde ab Indis accersito, quod Guajacum dicimus. Postremo Aqua nostra Philosophica curationem perficiemus. Qui tamen modus medendi verbosius infra patebit, nunc alias curationes explanabimus. *Fran.* Hoc abs te expeto. *Andr.* Tacitus omnia citius audies. Aër primum omnium sit frigidus, & siccus, hunc rosacea, plantaginis, acetosæ aquis, aceto commixtis, suffitu præterea santalorum, camphoræ, myrtillorum, rosarumque salubriorem reddes. Cibus sit boni fucci, id est ex obſoniis bonum procreantibus, malum vero sanguinem puriorem facientibus. Similæ panis fermentatus, sale conditus, diligenter in clibano tostus. Carnes vitulina affectus edat, hœdos non aspernetur, pullos denique gallinaceos appetat, aucupii omne genus ex montibus, pratis, & sylvis petatum, præter coturnices, quibus (si Plinio credimus) ex veneno sumitur cibus. Horum carnes tum assas, tum elixas, prout ejus appetit stomachus, recte dabis, conditas Amygdalis, medulla panis, acrique vino, hordei cremore, alica, tum panis intrito ex aqua, vel carniū jure fruatur, iis adjici potest lac Amygdalinum aqua ex hordeo, succoque malorum aureorum, quæ hodie Aurantia dicimus, sive vino acri confectum. Quandoque Pisces huic etiam conferunt parvi, Saxatiles, fabulosi ex aceto elixi. Trunculi etiam, cum petiolis hœdorum, vitulorumque ex vino puniceorum malorum, & posca decocti, congelatique, ut provocetur appetitus, recte dantur: Ex oleribus, spinachia, borago, lactuca, intybus, lupulus, cichoreum, scariola, acetosa, portulaca, cucurbita etiam ex viuo acri, vel succo arantiorum condita. Legumina vero lacte confecta, lac, bulborum omne genus, & obſonia pipere aspersa, ut piper linguam adurentia vitanda sunt omnia. Fructus ferme omnes fugiat, præter pruna Damascena. Pyra etiam, & poma decocta, tollendæ nauseæ gratia saccharo aspersa in cibum itidem non negaverim. Conferunt tamen cydonia prunis tosta, quippe quæ & stomachi exhalationes prohibeant, & concoctionem adjuvent. Quod si æger sine febre fuerit, ova forbilia ex aqua decocta, cortice libera cum acri succo dabis. Evenit plerumque, ut affectus oris exulceratione non mediocri, cibum conficere non possit, huic pullulorum gallinaceorum intritum, medulla panis addita, lac amygdalinum, & jus carniū imbecillarum, ex cyatho propinabis. Potio sit vinum album, sive rubeum lene, decocta aqua dilutum, sive berberorum, sive puniceorum malorum succus. Quod si post hanc fiti male torquebitur, Recipe *tamarind. prunorum Damascenorum, sebesten; hordei, florum lupulorum, sem. quatuor frig. major. singulorum unciam, florum violarum manipulum.* Hæc omnia in aqua libris x. coquantur ad quartam, post hæc exprimantur, expressionique, succi citri, vini granatorum, vini berberorum singulorum unc. j. s. addantur, & fiat cum saccharo potio longa.

A At si patientis innatant, quæ confecerit, stomacho, tunc is illiniatur oleo cydoniorum malorum, nardino, ac etiam *maslichino*. Sex horis, aut ad summum septem per noctem dormiat. Die vero, si fieri potest, somno abſtineat. Pilæ ludus ante prandium per horam hunc exerceat, deambulatio sit concitator usque ad sudorem, quippe quoniam curationi Morbi Gallici exercitatio plurimum confert. Bis die cibum capiat, à prandio septem horarum decursu spatio, exilior sit cœna. Pro virili tristitiam expuat ægrotus, & lætitiā complectatur. *Fran.* Quid tandem causæ esse dicam, quamobrem medicamentorum pondera, etiam juxta præscripta antiquorum, præsertimque Corn. Cels. quem semper in manibus habes, quem tantopere miraris, & pro viribus amularis alioqui, non dirigas? *Andr.* Quasi vero e media Suburra sermones nostros expectes, non est ita. Hæc enim quamvis tecum agam, Consentinis tamen, & Brutiis Luciliano more arbitramur eloqui. Pingui igitur (ut ajunt) Minerva, cum præsertim si volueris nimis obſoleta, quæ tu requiris, denovo in lucem proferre, miræ, (non obscuritas modo) sed tenebræ etiam sint secuturæ, nam quibus vulgo Medici nominibus iis componendis utuntur, & nos uti quis vetat? Sed nos ad propositum: iis ita se habentibus urina si erit admixtione biliosa, non admodum spissa, ante venæ incisionem, accipiat pro Alvi lenitione *floris cassiæ drach. x. sive electuarii lenitivi tantundem*, si fuerit spissior, & subtrussa, *violarum, malvarum, betæ, mercurialis singularis accipiatur manipulus, & ex aquæ tribus libris omnia decoquantur, & per clyst. infundantur, quibus additæ prius fuerint cassiæ cribratæ drach. x. olei violacei unc. ij. sacchari rubei unceola, ovique vitellus.* Clystere deinde reddito ex vena Hepatis quantum sufficit sanguinis extrahatur. *Fran.* Quæſo me interpellantem sustineas, quippe nunquam satis atendi, quis modus sit mittendo sanguini, quis cruor sincerus, quis infectus? Nam si Cornelio credimus, crassus, & niger vitiosus, pellucens autem, & rubeus est integer. idemque præcipit, tam diu sanguinem mittendum, quoad is pellucere incipiat. Sed vereor ne nostrorum corporum imbecillitas ferre possit. Quamobrem hæc abs te differi latius velim. *Andr.* Mos geratur. Recte quidem Cornelius Celsus, nam si fuerit niger sanguis, & crassus, donec colorem immutaverit, recte mittetur. Quod si diutius idem perseveraverit, supprimendus est, ne patientis deficiat anima. Nam dicit hæc Averroes. *vij. Colliget cap. de cura synocha.* Ars imitatur naturam, sed ipsa nunquam in laudabili crisi usque ad synocopen evacuat. Propterea Clinicus Chirurgus missuro sanguinem semper assistat, ne, hæſitatione timidius demittentis scalpellum, fiat ut summa cute tantum lacerata exiliat sanguis subtilior, subsidatque crassior. Adhæc illud accedit, quod si pelluceat, est statim supprimendus, etiam præter quod jusserit absens Medicus. Nam operarii chirurgi non recte agunt, qui à mandatis ne transversum quidem unguem nunquam audent aberrare, sua ignorantia haud sanguinem agnoscentes. Nam Hippocratem ii quidem non attendunt *primo Aph.* dicentem. *Et vasorum inanitio si talis fiat, qualis fieri debet, & confert, & bene tolerant. Sin minus contra.* Hinc deterior habitudo, Medicorum dedecus, & ægrotantium mors. Si vero ætas, & vis corporis ejusmodi venarum incisionem tergiverſantur, cucurbitulas (cute prius incisa) scapulis, & clunibus admovebimus. Cæterum, ut materia digeratur, qua plerumque sanguis putrescit, hic syrupus recte septies propinetur. Qui conficitur ex *Rhabarbari electi drach. ij. florum violarum, boraginis, buglossæ, capillorum veneris, lupulorum, radicum intybi singulorum manipulo, hordei semuncia, seminum comm. frig. minorum sing. drach. ij. tamarindorum, prunorum, sebesten, singulorum drach. vj.* Contundantur hæc omnia leviter, macerenturque ex aqua fumi terræ, lupulorum, & intybi triduum: Deinde bulliant ad decoctionem quartæ partis, tum coquantur, & prælo diligenter exprimantur, cremoris sacchari, quantum sufficit, addatur, postea defæcentur, & fiant syrupi septem. Qui plurimum jocinori conferunt. Quod si impenditæ voluerimus parcere. Recipe *Syrupi de cichoreo compositi, de fumo terræ, rosati singulor. unc. ij. s. aquarum lupulorum, intybi, fumi terræ: singulorum unc. v. & fiant syrupi septem.* Qui etiam sic fieri possunt. Recipe *syrupi de succo citri, de lupulis, de fumo terræ, de succo intybi, sing. unc. ij. aquarum portulacæ, intybi, lupulorum, violarum, singulorum unc. v.* Digesta materia hoc potu securius evacuari poterit. Recipe *electuarii lenitivi drach. ij. de succo rosarum, de psyllio: singulorum drach. ij. syrupi rosati solut. unc. j. s. & cum decocto florum, & fructuum cordialium fiat potus.* Vel sic. Recipe *Mannæ electæ unc. ij. dissolvantur ex decocto florum, & fructuum cordialium. & indantur diacatholiconis drach. iiij. s. electuarii rosati Mef. drach. iiij. syrupi de cichoreo compositi unceola: & fiat potus.* Vel sic. Recipe *rhabarbari electi drach,*

drach. ij. spice nardi dimidium scrupuli, nocte una macerentur ex aquis lupulorum, & intyborum, accedatque pauxillum vini aromatici albi, deinde factæ vehementi expressioni Manna mastichinae unc. ij. s. addantur, Diacatholiconis præterea, electuarii de sebesten sol. sing. drach. iij. de psyllio drach. j. syrupi violati unc. ij. & fiat potus. Aegro sic perpurgato, cucurbitulæ, quæ sanguinem inter cætem exhauriant, ferro prius scarificata cute, conveniunt, juxta illud Galen. cap. de hirudinum curatione, & cucurbitulis. Eæ (inquit) purgatis prius corporibus utiles quidem, sed in repletis (quæ phlethorica Græci vocant) prætermittendæ sunt: debent itaque scapulis apponi utrinque prope spinam, natibus, & fœminibus. Postremo die cubiculo se contineat æger. Fran. Quid tu? Quantum video ægro pro ægroto pro libidine uteris: quod si resciverit Grammaticorum turba, tanquam Judæicogent te in verba sua jurare: Namque præcipiunt, ac jubent ægrotum corpore affectum dici debere, ægrum vero, cujus animus sit perturbatus. Andr. Quasi tu sis ex Grammaticis unus, ita videris eorum partes suscipere, quod si mihi stomachum feceris, adducam vel sexcenta in te Poëtarum testimonia, quibus si minus credideris Ciceronem citabo, quid hoc? credis tibi cum imparatis rem esse? Sed uno ero contentus ne tibi multitudine verborum sim molestior, Virg. lib. iij. *Æneid. aut ægra trahebant corpora. quem testem si tanquam Poëtam repudiaveris, Cic. in familiaribus ad Pætum, statui ne ægro tibi quidem parcere, cum is scilicet Pætus podagra laborasset.* Fran. Perge qua cœpisti. Andr. Quiescat igitur æger in lecto, locus, quo cubat, eodem suffitu, quem superius exposuimus, foveatur, semelque, vel bis ad summum quotidie pro viribus isto linimento tibiarum, dorsum, & brachia inungantur. Recip. Unguenti rosacei Mef. Unguenti triapharmaci, in mortario plumbi ex oleo, & aceto rosato subacti, singulorum libram. Mercurii extincti unc. vj. sublimati drach. ij. camphoræ drachmam. s. & fiat in mortario linimentum. Sive. Recip. adipis porcini, butyri recentis sing. lib. liquefiant omnia lento igne, ex aceto postmodum & aqua rosata tum plantaginis cum spatula lignea, unius horæ momento subagitantur. Deinde electis aquis, & aceto, addantur ung. triapharmaci (ebullito prius lithargyrio ex aceto) unc. vj. unguenti santalini unc. iij. Mercurii extincti unc. viij. camphoræ scrup. ij. & fiat unctio. Quam si efficaciorē volueris, sic efficies. Rec. unguenti rosacei Mef. libræ pondo, butyri recentis unc. vj. unguenti triapharmaci superioris unc. iij. santalini unc. ij. saponis nigri unc. iij. olei amygdalini dulcis unc. ij. Mercurii extincti unc. viij. sublimati drach. ij. succi brassicarum, scabiosæ, fumi terræ, singulorum drach. iij. & conficiatur in mortario linimentum. Porro haud sis insciens patientem tantisper superioribus unctionibus inungi debere, quoad putaverimus omnino materiam consumptam. Quod cum ita sit dierum numero definire qui possumus? Signa tamen certissima dabimus, quibus certo scias illinitum satis, cum dentes dolent, os exulceratur, lingua intumescit, dolores medicamentis cedunt, distentio nervorum deficit, & totum corpus lassatur, satis illinivimus. quibus perceptis cibo superius dicto, potuque liberalius affectum fovebimus, quod tamen ad peritioris medici assistentis sententiam rejicio. Interea si cor ægri deficere videbitur, hoc remedio obviam ibis. Rec. aquæ rosacæ, violacæ, buglossæ, boraginis, acetosæ, mellissæ singulorum unciam, aceti ros. vini malorum puniceorum sing. semuncia, pulveris cordialis temperati drachmam, croci scrupulum, & fiat cataplasma cordi applicandum. Sed evenit ex hujusmodi unctionibus propter humorem, qui ex toto corpore ad eos redundat, ut fauces exasperentur, guttur exulceretur, & gingivæ male habeant, tametsi sanguineis minus id fiat. Primis igitur diebus id diligenter per os ejiciatur, nam si malignitatem peccantis materiæ retinuerit æger, nunquam sanescet. Colluat ergo os aqua ex hordeo, melle rosaceo admixto, sive aqua hordeacea & diamorone, sive aqua intybi, & syrupo rosaceo. Sed si dolor cum rubore, & inflammatione non mediocri circa guttur, ægrum male torserit: lacte caprino, in quo ex igne candens Chalybs deferbuerit, fiat gargarizatio, nam mirifice dolorem sedat, ac incendium extinguit. A septima die syrupo rosaceo cum aqua plantaginis lactucæque totum os foveat: Mundabimus, & ad cicatricem perducemus exulcerationes, ex aqua plantaginis, admixto melle rosaceo, & alumine. Postremo poteris idem perficere gargarizatione tali. Recip. aquæ fabrilis lib. vj. plantaginis, vini cydoniorum malorum, sing. unc. iij. balaustrarum, myrtillorum, sumach, rosarum, sing. manipulum, caudæ equinæ man. ij. aluminis unciam, & bulliant hæc ad tertie partis consumptionem: post coentur, & addantur diamoronis, mellis rosacei, singulorum unc. ij. & fiat gargarizatio. quibus remediis si morbi malignitas nequaquam parebit, scapulis, & natibus, incisa cute, per cucurbitulas materiam divertes, quin etiam (si necessitas compulerit) ex vena capitis, sive brachii proti-

nus sanguis mittatur. Fran. Bene sane, & ex usu ægrotantium gargarizationes addidisti, quibus exulceratum guttur, & os sanesceret, Empiricorum etenim turba, cum sibi traditum perunxerint, faucibus illico morbos emergentes nullis medicamentis discutunt. Quorum inscitia plerunque evenit, ut momento temporis edentuli penitus fiant. Andr. Hoc nihil est: Vidimus enim multos edentulos, insuper lientericis dysentericis passionibus miris jugiter male torqueri, quibus etiam succubuerint, quamvis non negaverimus, hæc si in corpore Athletico fiant, corrigi statim recte non debere, inde enim sæpe sequitur perfecta salus in validis: At exiliori cibos valentes sæpius unoquoque die recta dabis. Vinumque rubeum dilutum fabrili aqua propinabis, stomachum, & alvum oleo cotonei mali, rosaceo, myrtino, nardino, spinamque hircino, cervinovæ adipe perunges: lac præterea chalybeatum, sive jus capitis vervecini, addito melle, & oleo rosaceo, adipeque hircino per clyst. infundes: quod si casus ejusmodi desperationi proximus fuerit, Athanasiam, vel Philonium affectus bibat: Somni præterea difficultas vim maxime deprimit. Sic igitur affectis ex semine papaveris contrito lactucæque aqua cremorem in potum recte dabis. Accedet temporibus, & brachiis spongia, ex collyrio ejusmodi. Recip. Vini Cretici cyathum medium, succi hyosciami. unc. ij. croci electi drachmam: quæ subigantur in unum corpus omnia, rectius tamen ex eo spongiam natibus apposueris. Cæterum donec laboraverit, nec culcitras, nec vestes, in quibus cubuerit, unquam mutaveris. At si nihil venter excreverit, per clysteres lenitivos alvus ducatur. In pristinam sanitatem redactus æger, hac lotionē calida totum sibi corpus lavet. Recip. Vini albi odoriferi lib. x. lixivii lib. v. rosarum, myrtillorum, chamæmeli, florum salicis sing. man. ij. quæ decoquantur ad tertiam. Deinde strigilibus puris bene ficutum, per illam diem conquiescere jubebis. Eidem gallinaceis pullis, & carnibus boni succi vires pristinas, parvo temporis intervallo, revocabis. Solet plerunque medendi genus hoc morbum Gallicum non solum recenter contractum, verum etiam inveteratum discutere. Sed quoniam nonnunquam ulcera putrida, exesa, carcinomati proxima, quæque serpunt more phthyriasis, morbum Gallicum sequuntur, cum eo etiam ossa vitientur, manus operam male affectus etiam desiderat, sine qua frustra remedia omnia tentabimus. Quam, ne desideres, multis in calce tractabimus.

Jam satis de morbo Gallico sanguineæ qualitatis dictum puto, reliquum est, ut agamus de bilioso, qui cum pudenta cujuspiam invaserit, ulcere statim virulento, serpenti, carioso, cum rubore, & inflammatione non mediocri debacchatur. Pustulæ se exterius ingerentes citreum colorem referunt. Pus fertur ex his foetidum, admixta sanie citrina, virulentaque. Accedit pruritus, dolorque, qui non mediocriter affectum pungit. Frons à dextro tempore, magis quam sinistro, à tertia potissimum ad nonam diei horam, summo tentatur dolore. Guttur ut plurimum tumet Erysipelate: nonnunquam vero is morbus in Phthiriasim commutatus, adeo palatum male habet, ut cibus, & potus, per nares ascendendo defluat. Macies totum inficit corpus, fiuntque tabificis haud dissimiles, vultus, & oculorum album, croceum contrahunt colorem: accedit febricula, quæ tertianæ tenorem, sive ethicæ modum referens, solet affectos exercere; at urina ad citrinum tendit. Brachii vena pulsu veloci, frequentior, & durior deprehenditur, amaror & siccitas mira inest ori. quod si corporis habitudo, præcedens victus, ætas, regio, & tempestas anni concurrerint, materiam biliosam facile conjicere poteris. Porro curatio morbi prædicti ad frigidum & humidum tendentia postulat, quæ, ne tibi multitudine verborum sim molestior, prætermitto. Fran. Non adeo simplicium Medicinæ rerum sum expers, ut quæ morbo isto bilioso in regimine victus, ac sex rerum non naturalium convenient, facile non agnoscam, nam & multa, immo fere cuncta, quæ sanguineo conferre hodie mecum es locutus, huic etiam adhiberi possunt. Perge igitur recto tramite. Andr. Bene profecto, igitur cum bilem deprehenderis, medicamentum quod leniat, hujusmodi poteris conficere. Recip. floris cassiæ unciam, electuarii lenitivi, de sebesten solut. singulorum drach. j. addatur iis saccharum, & in trochiscum redigantur. Vel si delicatius per potionem volueris agere. Rec. syrupi rosacei solutivi unc. iij. Manna electæ unc. j. s. aquæ violarum unc. ij. & fiat potio. At si urina spissior fuerit, hepatica vena utiliter scindetur, eo modo, quo supra. At si tenuior, pro libidine sanguinis missionem poteris prætermittere, quamvis per urinam non possimus id recte judicare. Nam quosdam biliosos curavi, quibus etsi subtilior urina, tamen crassior sanguis, & niger facta incisione, ferebatur. Non igitur fuerit absurdum fortasse semper iis sic affectis sanguinem mittere, cum, teste Avicenna, Phlebotomia sit evacuatio universalis. Nam sanguinem bonum statim sup-

supprimemus, insectum vero tandiu sinemus defluere, quandiu eundem retinuerit colorem. Quod testatur Al-bucasis cap. de utilitate phlebotomie dicens. Nam sanguis si est niger, tunc dimitte ipsum exire, donec rubeat, & si-militer si vides ipsum grossum, tunc dimitte eum, donec subtilietur, & similiter si est acutus, donec auferatur acuitas ejus, Hæc ille. Post venarum incisionem, ut materia concoquatur, quinquies, vel potius septies, syrupus is hauria-tur. Recipe scariolæ, intybi, cichorei, lactuæ, portulacæ, acetosæ, florum violarum, singularum manip. j. s. seminum contin. frig. majorum unciam, rhabarbari electi scrup. ij. radicum centaurii majoris scrup. ij. spicæ grana tria, seminis papaveris albi, florum nenupharis sing. drach. ij. s. santalo-rum omnium scrup. iiij. Contundantur una rhabarbarum, spica, radices, semina, santalæque in aqua libræ unius pon-deris, intybi autem & fumi terræ, & lupulorum, per dies continuos tres macerentur. Postmodum ex libris tribus aquæ hordeaceæ, & libra una vini malorum punicorum, cum prædictis herbis, ad mediam concoquantur. Addantur iis flores ad finem fere decoctionis, postea colentur, & expri-mantur prælo, expressioni sacchari unc. viij. addantur, in-de sint syrupi vij. Vel. Recipe syrupi acetosi simplicis, sy-rupi rosarum ex infusione, syrupi de fumo terræ, singularum unc. ij. s. aquarum intybi, acetosæ, lupulorum, fumi terræ sing. unc. vj. misceantur hæc omnia, fiantque syrupi vij. Qui sic etiam fieri possunt. Recipe syrupi de acetositate citri, de succo intybi, oxysacchari sing. unc. iiij. violati unc. ij. aquarum cichorei, intybi, portulacæ, fumi terræ, lactuæ, sing. unc. v. & fiant, syrup. vij. Enimvero post cognoscens materiam jam digestam. Recipe seminum quatuor. comm. frigidorum. maj. sing. drach. ij. sem. papave-ris albi drach. iiij. Contusis deinde in mortario lapideo ex uncis duabus aquæ egelidæ intybi, & fumi terræ, exprimas cremorem, cui syrupi rosacei solutivi, unc. ij. electuarii ros. Mes. Diacatholiconis singul. drach. iiij. addes, quam po-tionem affecto propinabis. Vel Recipe diacatholiconis drach. iiij. elect. de psyllio, conf. hamech sing. drach. ij. s. & cum in-fusione drach. j. rhabarbari præparati ex aqua intybi, & fumi terræ, fiat potus. Sic aliter fieri potest. Recipe syrupi ro-sacei solutivi, syrup. de cichorei compositi, mannæ electæ sing. unciam, elec. lenitivi drach. iiij. de succo rosarum, drach. ij. s. rhabarbari subtiliter pulverizati drach. mediam, spicæ gran. ij. & cum decoctione florum & fructuum cor-dialium fiat potio longa. Reliqua poteris est superioribus recte conjicere. Cæterum tibiæ, tum cæteræ corporis compa-gines hoc unguento illiniantur. Recipe unguenti rosacei Mes. libram, ex aquis florum pomorum hesperidum, quæ hodie arantia vocant, five florum myrti, rosarumque dama-scenarum sing. q. s. Hæc spatula lignea per horam subagi-tabis. Postremo projectis aquis, in mortario marmoreo Po-matæ tum odoriferæ, tum recentis unc. vj. saponis dama-sceni odoriferi minutim incisi unc. ij. Unguenti tria-pharmaci ex oleo rosaceo omphacino, & aceto rosato unc. iiij. musci ex aqua rosacea scrup. s. camphoræ scrup. ij. pulveris cypri drach. iiij. Mercurii extincti unc. vj. sublimati drach. iiij. santali albi drach. j. adjectis, in unguentum rediges, si vero pauperibus consulere volueris. Recipe axungie por-cinæ libram, butyri recentis unc. ij. liquefiant simul ad ignem, ex aqua postea solani, portulacæ, sempervivi, & aceto rosato, ex vase fictili ligneo baculo subagitantur, de-hinc projectis aquis, addantur unguenti triapharmaci supe-rius dicti unc. iiij. cerussæ lotæ uncia, Mercurii extincti unc. v. sublimati drach. ij. & fiat diligenter linimen-tum. Reliqua superius diximus. Hoc etiam morbi Gallici contractam recentem noxam sine unctionibus di-fecties. Recipe aquæ rosarum lib. ij. plantaginis, solani, sing. lib. i. s. vini granatorum, succi roræ acerbæ, aqua-rum scabiosæ, fumi terræ sing. uncias tres, Mercurii sublimati unc. ij. Mercurius in pulverem tenuissimum redactus, prædictis aquis maceretur, hæc deinde omnia ex vase vitreo, igni succensio, ferveant non alio mcher-cule pacto, quam decocta aqua ex hordeo fieri solet. Hoc quidem egelido omnes corporis compages laventur, brachiaque, cum tibiis, à genu, & à cubitu donec dolo-res cum cæteris evanescant. Diebus lotionis è cubiculo pedem male affectus non efferat, sed caveat omnia, per-inde ac si inungeretur. Huic etiam, quæ præmissimus ac-cidere solent, oris scilicet ulceratio, defectus animæ, ventris deductio, somni difficultas. Quibus omnibus quo pacto fuerit occurrendum, declaravimus. Enimvero non abrefuisset ostendere, quantum hoc morbo affectis invehat detrimenti curatio per lignum, quod superius declaravi-mus, præsertim si Gallico affectus mane confectus fuerit, nisi id inferius asserere decrevissem. Francis. Satis superque, te differentem de sanguinis, bilisque qualitate tulimus. Quamobrem jam pituita se ingerat. Andreas. Omnibus igitur ægrotantibus, quos pituita male habet, rarius pustulæ per totum corpus emergunt, nisi fortasse sanguinis aliquid adjectum fuerit, quia pituitæ natura (ut dixit Galen. vi.

A *Aph.*) ad juncturas potissimum decurrit. Unde omnium non solum juncturarum, verum etiam articulorum into-lerandi dolores fiunt, qui occiput potissimum, tibiæ-que male afficiunt, noctu magis, quam interdiu, id est à tertia hora noctis, ad nonam potissimum tor-quentur. Horror est in capite; cæterisque membris, at cum materia falsior accedit, tota inguina cum co-leis, vultumque, tum volas manuum, pedumque impe-rigo arripit. Quod si cum sanguine complicatur (ut ple-runque vidimus) circa collum, gulamque sub alis, in-guinibus, & pedum compagibus quædam glandulæ strumis haud dissimiles emergunt, Os albescit, sensus ob-tunduntur, bucca multo fluore insulso, acri, nonnun-quam falso redundat. Nares mucosæ, stomachus male concoquit, Urina alba, spissaque fertur, Vena subsidit. Quod si corpus; ætas, cæteraque ejusmodi à pituita fue-rint, morbum admixtum esse phlegmati conjicies. Re-quiritur huic ergo curationi primo loco sex rerum non naturalium regula ad siccum, & calidum declinans. Cu-biculum sit meridiano, five exorienti soli expositum, cujus aër præter æstatem, quotidie bonis odoribus suffiatur. Nec absurdum fuerit, hæc omnia in pilam redacta per hyemem manibus affectum gestare. Recipe *ladani electi* unciam, ligni aloës. unc. s. ambræ. scrup. s. galliæ muscatæ, styracis calamitæ. Benzoin. sing. unc. ij. s. serpilli, amara-ci, satirejæ, ana scrup. ij. quæ terantur omnia, & ex a-qua lavendulæ in pilam subigantur. Cum vero inedia, teste Damasceno, Celsoque, Medicina potissima dicatur, de ea primuth erit sermo, nec diversis cibis pro libidine uti decet affectum, neque nimia inedia torqueri, nam Avic. primo Can. fen. iiij. cap. vij. Nihil deterius esse ait, quam diversa nutrientia simul adjungere, & cibi sumendi tempus proro-gare. Nec cum sumpseris postremum, primus jam incipiat concoqui cibis. Hæc ille. Nos enim imprimis præcipimus famis tempus semper expectandum, cum eo tamen, ne desiderium cibi nimis urgeat, quoniam, teste Principe loco citato, Inedia nimia stomachum malis humoribus inficit, & imbuat. Panis sit ab omni mixtione, gravitate, humidi-tate, asperitate, graveolentiæve sequestratus: ideo jube-mus fieri ex farina pura boni tritici, & quod sit fermenta-tus, bene coctus, biduanus, triduanus, quatruiduanus, & sale mediocriter conditus, neque recoctus ab re fuerit: quem, cum de ligno Guajaco tractabimus, paucis absolve-mus, nisi fortasse ventris nimia subductio obstitit. Carnes edat vitulinas, hœdinas, vervecinas. Agninas vero fu-giat, quod pituitosum sanguinem reddant, nec à venatio-ne abstineat, utpote cui damæ, hinnuli, lepusculi, maxi-me sint ex usu. Nec aucupium spernat, nam Perdices, Porphiriones, Attagenæ, Phasianæ, Turdi, Ficedulæ; Palumbuli, Merulæ conferunt. Quamvis Grues, Ana-tes, Anseres, Querquedula, Aucupiique omne genus in stagnis, & paludibus degentis noceant, in cibis etiam ca-veat pisces, quoniam, teste Principe, comedendi non sunt, quod facillime corrumpantur, & humores corrup-pant, & pituitam gignant, præsertim post exercitium. Ova etiam recentia ex jusculo sumpta proficiunt, sicut abhor-rent eadem, frixa, duraque. Lac, lacteque confecta fugiat. Ex leguminibus cicerum decocto tantum perfrua-tur, additis amaraci, menthæque foliis. Ex oleribus pe-troselino, feniculo, serpillio, salvia, mentha, roremarino, melissa, amaraco, tanaceto, satirejæ, artemisia, origano, D calamintha, pulegio, & si qua alia calida fuerint. Ex ra-dicibus, hancica, pastinaca, rad. petroselinæ, feniculi, recte in cibum sumuntur, allium autem, cepas, bulborum omne genus, radiculam, raphanum, erucam, sinapi, quod in-sulent, & innatent stomacho, & sanguinem adurant, fugiat. Ex jusculis, amygdalatum, panem decoctum ex jure carniū conducentium, dare poteris. Ex fructibus con-ferunt Palmulæ, ficus, nuclei pinei, pistachia, amygdala, cydonia decocta, additis feniculo, & coriandro, sicuti poma, pyra, chrysomela, cerasa, cum sint humiditatis, & frigi-ditatis maximæ: non mediocre his inferunt nocumentum. Ex conditis conferunt Myrobalani chebuli, cortices citri, gingiber, eryngii, & acori radix, Nux myristica, cubebe, carpobalsamum, crocus, lignum aloës. Utatur in potu vino albo, five subrubeo leni, juxta illud Avicennæ primo Can. cap. de eo quod comeditur, & bibitur, qui sic inquit, Scias etiam quod ex vinis illud est melius, quod inter vetu-statem, & novitatem, est æquale, & quod ad rubedinem trahit, bonum habens odorem, æqualis saporis, & quod non est acre, neque dulce, dulcia enim ad faciendas oppila-tiones sunt velocia, quoniam natura attrahit ea, antequam digerantur. Nec post cibum hoc bibendum est, quia est ex rebus magis impredientibus concoctionem, quoniam digeritur velociter, & facit penetrare cibum indigestum, & facit hæreditare oppilationes, & putrefactiones. Quod si Gallico affectum sitis male habuerit, is post cibum talem potionem pitisset. Recipe ligni aloës scrup. ij. cin-namomi scrup. j. coriandrorum præparatorum drach. iiij.

juzubarum, sebesten, sing. unciam, liquiritiæ rase drach. j. florum cordialium man. j. Hæc omnia ex aqua librarum decem ponderis, usque ad tertiam concoquantur, inde colentur, & addantur sacchari unc. vj. & fiat juleb longum. Nec audiendi sunt nostrates Empirici, qui quoties ægrotis visum fuerit, vinum rubeum, necnon album sub-austerum iisdem propinant, sed suæ sententiæ rationem viderint. Nobis vero, qui traditus est æger, nec nimium cibo repleti debet, nec nimium fame torqueri, teste Hipp. *Aphor. ij. sic affert, Non satietas, non fames, nec aliquid quicquam, quod modum naturæ excesserit, bonum.* Galenō quoque assipulante primo de regimine sanitatis, qui duæ, ait, sunt intentiones sanativæ diætæ, una scilicet repletio evacuatorum, altera vero evacuatio superfluitatis. Magna igitur cum diligentia horum affectibus succurrendum censeo, quamobrem si major appetitus extiterit, quam pro viribus stomachi, adhuc etiam famescensibus cibo finis est imponendus, ut intemperantia comedentis à cibo neque venarum pulsus invalescat, neque spiritus difficulter reddatur. Nec edendum prius, quam bene concoctum fuerit, id enim septem horarum intervallo plerumque fit. Porro cibus, nisi lenitas intestinorum accesserit, sit liquidior: Si quis debilitate stomachi bis quotidie comedere sat non habet, pro portione tribus vicibus voret. Prandium sit prolixius, quam cœna. A somno surgentibus superfluitates corporis expellantur. Laventur manus, & facies, ex aqua salviæ, primulæ veris, amaraci, lavendulæ, sive vino odorifero. Corrigatur alvi nimia subductio, clysteribus lenientibus, & balanis ex melle confectis, aut æger aliquando unc. ij. uvæ thyminiæ ex syrupo violaceo contritæ, addendo non nihil olei dulcium amygdalarum tribus ante cibum horis sumat. *Fran.* Sol jam columnas Herculis spectans exhausta clypsydra nos admonet, ut vela jam contrahamus, remos inhibeamus & portum respiciamus. quæ sequuntur igitur in pauca conferas. *Andr.* Libero te ista cura, nam quod times propulsabo facile. Quippe abiturum detenturus, cubiculum, culcitras, vestesque tibi jam paravimus, sed ut redeam, unde diverteram, huic opus est pila, similibusque corpus exercere, nam Galenus uno libro inde confecto pilam summis laudibus extulit. Corn. etiam Celsus illam non prætermisit, cujus exercitii laudes si sigillatim coner connumerare, dies me profecto defecerit. Ad hoc illud accedit etiam, quod plurima non solum Galen. verum etiam plerique alii, multis in locis de pila monumentis literarum commendata non immerito reliquerunt. Nam per Deos immortales quid dici potest conducibilis? Hac superflua quæque digeruntur, Pila naturæ vim provocat, eadem virtutes amissas reficit, corpus exsiccat, spiritus exhalationibus noxiis liberat, poros corporis aperit. Plurimos denique vidi morbosos, qui exercitio tantum sanitatem receptam referre merito possent. Morbosi igitur corpus pilæ, aut quovis alio tali ludo exercendum est, donec citra lassitudinem concalescat, & hoc eo tempore, quo mundius sit, quod, teste Principe, tum videtur esse, cum jejunum est, ne mali subsidentes humores exercitio tali diffusi, venas, atque intestina corrumpant. Qui si forte eo tempore subsidere deprehendantur, evacuatione aliqua primitus depellantur. Posteaquam se satis exercuerit æger, cibum capiat, secundum quem conquiescat quo usque satis concoxerit, ea tamen lege, ne post cœnam statim cubitum se recipiat, quippe tres horas ad minus ægroto præstolandum. Cum vero lecto sedederit, horis septem, sive octo ad summum dormiendum. *Somniculosos* etenim (ut inquit Princeps. *ij. canticæ*) sequitur animæ torpor. At si jejunus obdormiverit repletur fumo caput, & vaporibus à fecibus, & superfluitatibus elevatis. *Fran.* Quid hoc? ergo nec saturo, nec jejuno dormiendum? Nam quæ est hæc fabula? eo rediges me tuis sermonibus, ut nunquam, aut saltem parum conquiescam. Mori me hercule satius est, quam somno toto illo tempore non conquiescere. *Andr.* Atqui somnum non prohibeo, nisi qui nimius, nam cum dico neque jejuno, neque repleto dormiendum, perinde est, ac si dicam quiescendum, quando id tempus postulat. Ita præcipiente Cornelio Celso, & Avic. qui *tertia primi cap. vij.* sic inquit. *Non illico post comestionem est dormiendum.* *Fran.* Quid hoc monstri est? Avicenna sibi ipsi diffidet quantum video. *Secundo* enim *canticæ* dicit, *post cibum est dormiendum, immediate accumbendo, donec ad locum digestionis pervenerit cibus assumptus.* *Andr.* Recte tu quidem, nihilominus duobus modis hoc explanare non dubitabo, primo quidem scias hoc Principis dictum (si recte ex Arabica in Romanam linguam translatum est) quadam lege intelligi debere, quippe quando à somno abstinere omnino non possumus, dicit accumbendo nobis dormitandum. Quæ quidem fuit Averrois sententia, secundo modo potest hæc contradictio translatorum, aut impressorum errore evenire, nam si legeris novum canticæ textum ab Andrea Bellunensi reco-

gnitum, qui Arabicæ linguæ fidus fuit interpret, leges profecto. *Non est quoque post cibum, & comestionem dormiendum,* quod unusquisque sanæ mentis credere potest. Hinc igitur est, ut plerique Avicennam exponentes in aliquibus locis maxime dubitaverint. Quod vero tu cavillaris neque saturo, neque jejuno dormiendum canones comprobant. Princeps *tertia primi cap. ix.* habet quod super vacuitatem dormire, est malum, quia est dejiciens virtutem, & super repletionem est malum antea quam à superiori ventre fiat descensio, quoniam replet caput vaporibus, & somnus erit cum frequenti revolutione de latere, ad latus. *Fran.* Assentior tibi tantum in præsentia, verum alias hoc totum videro, tu dic hoc primum, quomodo sit corpus somno componendum. *Andr.* Bis Avicenna, quod quæris, explanavit *tertia primi, septimo cap. ac. ix.* In septimo sic, *oportet præterea ut super dextrum latus dormiat pauxillo tempore, deinde revolvatur super sinistrum, & postea revolvat se super dextrum.* Nono vero: sed quæ ex figuris somni est melior est, ut super dextrum incipiat latus, & deinde ad sinistrum revolvatur, quod si ejus inceptio super ventrem fiat, auxilium fert magnum in digerendo, propterea quod calorem retinet naturalem. *Fran.* De die, postea quam concoxerit, poteritne somni tantillum capere? *Andr.* Nihil minus, nam dicit Princeps *tertia primi, in die quoque dormire est malum, generat enim agritudines humectantes, & rheumatismos, & corrumpit colorem, & generat splenem, laxat nervos, & generat pigritiam, debilitat desiderium, & generat apostemata, & febres.* Quo fit ut dies vigiliis, nox quieti sit nata, nam Paulus Aegineta in præceptis de tuenda valetudine, capite xviij. dixit, *Nocturno autem somno baud alius melior est, siquidem nox suapte natura, tum humore, tum tranquillitate, somnum alliciens, concoctionem perfectam efficit, & Averroes in commento Canticæ, Tempus matutina refectionis est totum tempus somni, Cornelius Celsus libro primo, nocte dormiendum, die vero vigilandum suadet.* *Fran.* Hujus argumenti nihil reliquum mihi videtur esse, nisi quæpiam de contingentibus animæ volueris addere. *Andr.* Haud invitus mihi Franciscæ, Gaudium igitur, Angor, Iracundia, Odium, Furor, Mœstitia, Sollicitudo, Metus, Invidia, Luxuria, Avaritia, hæc quidem omnia affectus animæ ab auctoribus recte dicuntur. *C*is etenim cum mortales se intemperantius extulerint, in perniciosos corporis morbos penitus convertuntur. Nam Galen. primo regiminis sanitatis dixit, oportere Medicum qui sanitati mortalium itudet, pro virili operam dare, ne mores animi corrumpantur, quibus aditus ægritudinibus corporis pateat: quippe furor, fletus, sollicitudo, cæteraque id genus magis quam par est, febrium, morborumque cæterorum sunt principia. Quin etiam Princeps *tertia primi* (si recte memoria teneo) dicit, Accidentia animi horribilia, & motus corpori fortes, digestionem fieri prohibent: cum multi proficiantur ex cruditate morbi. Galen. etiam *lib. artis medicinalis* inscripto huic assipulatur dicens, omnes animi immoderatos affectus, iram, furorem, mœrorem, metum, invidiam à naturali gradu corpus dejicere. Deinde inferius, omnes animi motus (sive perturbationes maluerimus dicere) corpus humanum exticcare. *Fran.* Sed quid iram dicemus? *Andr.* Arist. in primo problematum, *Iram nihil aliud esse ait, nisi accensionem sanguinis circa cor:* Quin etiam Cicero libro *Tusculanarum questionum* idem ex auctoritate Homeri videtur dicere, sic enim in Latinum versus traduxit: *D*Corque meum penitus turgescit tristibus iris: Cum decore, atque animi me orbatum laude recorder. Galen. etiam libro de differentiis febrium sic, *Ira est æstuatio quadam, & motus vehementior virtutis ad irascendum prone, quæ cordi insidet, cum calefcit ipsa substantia.* Et in secundo quoque de accidenti & morbo, *Ira est furor caloris in corde propter motum animæ.* & in quinto, *Ira est magnus, ac fortissimus motus, & propterea valde corpus perturbat, & permutat à naturali consistentia.* *Fran.* Apud Hali Ab. eandem sententiam vidimus, suæ *Theor. lib. v.* cum dicit. *Ira est sanguinis cordis ebullitio, naturalisque motus caloris:* & ejus ad exteriora exitus, simul subitoque ad ulciscendum: sed heus tu? Quidnam inter odium, & iram differentiæ esse dicemus? Nam differre ea inter se ex Valerio Maximo didici: qui *lib. nono c. 3. memorabilium suorum* sic: *Ira quoque, aut odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant, procursu celeriter illa nocendi cupidine, hoc autem pertinacius, ac nunquam sine tormento sui violentius.* *Andr.* Princeps libro de viribus cordis sic. Est quidem sciendum, quod ira quando cessat velociter, non perdurat in imaginatione, seu phantasia forma nocivi, sed cito deletur, & ideo non causat odium, sive rancorem: odium enim est perseverantia formæ nocivi in imaginatione, seu phantasia, & perseverantia sive imaginationis affectus ad vindictam sumendam ex eo. Dicemus ergo, quod ex odio accenditur ira. Quod quidem odium post iram confirmatum rancor appellatur. Quod forsitan rectius non intellexit Valerius. Ex ira etiam nonnunquam, cum bilis concitatur, melancholicæ oriuntur passionnes sicut Hali Ab. v. *Theor.* nam inquit, qui omnibus ira-

irascuntur ex causis, solliciti fiunt, & tristes. *Franc.* Quid autem timor? *Andr.* Arist. x. *problematum.* Timor est infrigidatio exteriorum, & caloris contractio ad partes interiores sub corde: & trigesima particula eorundem ait. Timor quidem infrigidat manifeste: & manifestant hoc terrefacti, tremunt enim. *Franc.* Quid enim noxii in se habet? *Andr.* Galen. v. de acciden. & morbo. Timor sanguinem, calorem, ac spiritum repōtat ad interiora. scilicet ad suam originem, & ad cor, atque exteriora corporis infrigidat, & in timore virtus animæ non confortatur. Et libro de typo: timor est terror, qui turbat virtutem, & debilitat ipsam non minus aliis causis. *Franc.* Inde processit illud Avicen. in cant. dicentis. Timor incitat frigiditatem, qui quandoque magnificatur in tantum, donec lædat in ultimo. *Andr.* At mœror exitiosior, ex quo plures sibi necem consciverint, Galeno de accid. & morb. sic asserente. Quibus accidit tristitia frequenter mortui sunt, & hoc pusillanimitas solet evenire, nam eorum anima, debilis, atque defecta extinguitur. Princeps etiam decima tertia tertii sic ait. Tristitia est causa corruptionis digestionis. & Galen. v. de Meth. medendi. Tristitia, & ira, & agonia, & sollicitudines quolibet modo nocent, dissolventes virtutem. *Franc.* Frons semper igitur est exporrigenda quoad ejus fieri potest. *Andr.* Modus omnium rerum est optimus: nam non minus nimia lætitia gestiens (si Ciceroni credimus) quam mœror exitio est. Princ. iij. primi, multum gaudium tradit perniciosum: nam ex eo ventriculi cordis sanguine evacuantur. Et Aver. super Can. Magnum gaudium est ex rebus impinguantibus corpus quod si magnificetur valde, & contingat subito, necat, & interficit, & maxime valde pingues. Monumenta literarum, Romanique cum primis annales id nos docent: Titus enim Livius post illam Cannarum cladem memorandam, mulierculas duas, quibus falso nunciata filiorum mors fuerat, statim sospitibus eisdem visis, lætitia expirasse memoria prodidit. Animæ igitur affectibus temperandum, teste Principe sic dicente tertia primi cap. iij. In temperamento morum custodia sanitatis animæ, & corporis, simul consistit: Hali Ab. etiam in v. Theorice cap. ultimo sic. Gaudium naturalis est exitus caloris corporis ad exteriora, ejusque diffusio, si quasi paulatim facta fuerit, animam habet confortare, caloremque naturalem in omni corpore, & humores temperare, & sanguinem caloris naturalis temperantia, & calorem augere, nisi quod, quando semel subitumque fit, aliquando interficit naturalis dissolutione caloris. Et Galen. v. de accidenti, & morbo: ex ira nullus unquam mortuus est, ex gaudio autem quamplurimi pusillanimes. *Francisc.* Superest, ut de invidia differamus. *Andreas.* Invidia nil aliud esse manifestum est quam bonis alterius angi. Boni igitur hominis est invidia omnino abstinere. Luxuriæ etiam tanta est foeditas, ut nihil supra: quamvis aliquando aliquibus corporibus opem præstare videatur: nam Cor. Cel. neque nimium indulgendum Veneri, neque nimis ab ea abstinendum præcipit, sed nos qui morboris confusimur, ne sibi ipsis, ac foemellis etiam maxime noceant, hac omnino abstinendum censemus. Nam Galenus Aphor. vj. ait: Coitus est fortis causa in generanda podagra. *Franc.* Atqui trigesimo *Problematum* Philosophus: post Venerem inquit plurimi magis læti fiunt, & Hali Ab. v. Theorice: si spermatis superfuitatis suis aucta in vasis coitu non purgatur, nec poterit eam expellere natura, in inguinibus fit, & aliis simul extensio, omni in corpore gravitas, saepeque suis sperma calefit in vasis, fitque febris, nonnunquam autem ejus ascendunt ad cerebrum vapores: ubi & pessimos generant morbos. Et Haly Ab. rod. iij. Techni: superfuitas aggregata in corpore ex spermate quod non egreditur per coitum, coarctatur in corpore, & generantur ex ea ægritudines malæ, & vapores mali, qui ascendentes ad cor, & cerebrum, & stomachum, corrumpunt sanitatem illorum membrorum, & generant ægritudinem. *Andr.* Sed hoc totum superfuitatis est retentæ: inde dicit Haly. superfuitas aggregata. *Franc.* Princeps in canticis, commendavit etiam Venerem juveni dicens. Coitus commendatur juvenibus: quatenus per eum à nocumentis perniciosi liberantur. *Andr.* Dixit ergo tantum juvenibus convenit, eo quod juvenes exuberent spermate, sed de superflua Venere ne verbum quidem ullum fecit, nam prima tertii sic. Quandoque accidit homini, ut in vasis feminalibus aggregetur sperma plurimum, & corrumpatur, & infrigidetur, & convertatur ad qualitatem venenosam, & quia fit hoc pluries juvenibus, eisdem dixit Venerem convenire, nam cum quis appetit, non nocet: ut Almanforis. iij. voluit Rhafis dicens: Viri præterea, ac mulieres, cum appetunt, coire debent. quod quidem faciant naturæ non repugnantes. *Franc.* Modo ais, modo negas Veneri indulgendum, quo usque patiar te isto modo differentem? Quin tu uno verbo dic quid est, quod me præstare velis? *Andr.* Ita faciam, primum in hac re illud edico tibi, mulierosi corpus in deterius semper labi, teste Conciliatore diff. cxxiii. sic asserente. Coitus su-

A perfluitas, & frequentia, omnem pravam corporis acquirit dispositionem. Arist. quoque, iij. prob. Coeantes exsolvantur, & infirmiores fiunt. Galen. secundo de spermate. Non solum à serosa humiditate privari omnes animales particulas accidit ex superfluo coitu, sed & vitali spiritu. Et Prin. xiii. tertii, Coitus est ex rebus magis nocentibus stomacho, & dimissio ejus est ex rebus maxime conferentibus. Arist. etiam. iiii. prob. plurimo coitu utentes manifeste in oculis, & anchis patiuntur. & Princeps tertia tertii cap. quinto, multiplicatio coitus est res nocibilis: or oculo. & Almanforis quarto, Qui coitu sæpe utitur, oculorum habet concavitatem. Post repletionem superflua est Venus, Hali Ab. v. Theo. Si cibo homo repletus aut potu, coitus utatur, debilitas ejus fit corpori, enervatio nervis, dolor in genibus, viscerum opilatio, generanturque exinde humores grossi. Cujus usus si hoc fiat modo frequens, & assiduus, Hydropisis sequitur, asthma, & tremor. Nam nihil obstat quod Paulus Aegineta, libro de tuenda valetudine, post cibum, & ante somnum præcipiat concumbendum, nam nonnullam vult esse inter eos distantiam, qua corpus neque repletum, neque vacuum dici possit. Idem etiam voluit Galen. in arte medicinali, cum dicit. Tempus autem ad coitum opportunum est, cum in excessum omnium mediocritate corpus fuerit constitutum, cui assentitur Avicenna xx. tertii dicens. Et oportet etiam ne coitus fiat super repletionem, quia prohibet digestionem & debilitat, neque coeat aliquis cum adest vacuitas, hoc enim est nocibilis, & onerosius naturæ, & magis pernecans calorem innatum. *Franc.* Sat habeo, sed dicas quæso, quanta temporis intercapedine inter coitus uti nobis par est, nec ab re te percunctor, scimus etenim quosdam singulos, noctis unius spacio, foemellas singulas iniisse decies, citra noxam. *Andr.* Abeant ii, quos attulisti mihi, in malam crucem, cum hac sua intempestiva Venere, nam mihi consilium non placet aliorum explere luxuriam, mihi dum noceam, cum creberrimam ægrotationes perniciosæ, senectusque matura subsequantur. Unde Cicero, luxuriosa juvenus maturam tradit senectutem. Item lib. de senectute. Libidinosa etenim, & intemperans adolescentia affectum corpus tradit senectuti, Galenusque in arte medicinali sic inquit. Venerorum vero, Cuxta Epicuri sententiam, nullus est usus salubris, re autem vera confert, si tantum intervalli in eorum usu adhibeatur, ut neque resolutio aliqua sentiat, & ipse se homo quodammodo levior factus melius spirare videatur. Quod caput est tandem sic habeto, nullam capitaliorem pestem esse, quam corporis insatiabilem voluptatem. Sed ad curationem morbi Gallici redeamus. Servatis igitur sex rebus non naturalibus, materia pituitosa digerenda videtur hoc syrupo. Recipe amaraci, salviæ, origani, menthæ, absinthii, eupatorii, fumi terræ, baccharis, lavendulæ, calaminthæ, pulegii, thymi, satureiæ, stoechados, sing. man. j. calami aromatici, zedoariæ, dictamni albi, hermodactylorum, hellebori nigri singul. scrup. ij. rhubarb. electi drach. ij. spicæ, schœnanthi, sing. scrup. s. ex aqua usque ad medium decoquantur, inde colentur, addanturque syrupi de fumo terræ, de stoechade, mellis ros. sing. unc. ij. & fiant syrupi vij. Sunt qui errant, mea quidem sententia; nolentes haurire decoctionem, sed appetentes syropos ex aquis elaboratis. quippe majorem decoctionis vim comperi. Verum, ut & illis morem geramus. Recipe syrup. de stoechade, oxymellis compositi, mellis rosati simp. unc. ij. s. aquarum salviæ, lavendulæ, amaraci, sing. unc. ix. & fiant syrup. vij. vel Recipe oxymellis simp. syr. de stoechade, de prassio, de absinthio sing. unc. ij. s. aquarum absinthii, prassii, ivæ, melissæ, & fiant syrup. vij. facta digestionem, ut ad extrahendam materiam procedamus. Recipe rhubarbari electi drach. ij. agarici præparati drachmam, aloës hepaticæ lotæ drach. j. s. turbit gran. x. hermodactylorum grana vj. gingib. gran. iij. spicæ gran. iij. hæc simul ex aqua salviæ libra macerentur per noctem, deinde ad mediam concoquantur, postea colentur, & accipiantur decoctionis istius unc. v. vel vj. secundum virtutem ægotantis. Dulcorenturque cum uncia oxymellis. s. & fiat potio. vel sic. Recipe rhubarbari electi, agarici præparati, turbit albi, & gummosi, sing. drach. semis, spicæ grana tria, gingiberis, hermodactylorum singulorum scrupulum, contundantur hæc omnia leviter, & infundantur inde aqua lavendulæ, vel amaraci unc. vj. decem horarum spatio, inde comprimantur, expressioni addantur electuarii lenitivi dr. ij. diaphan. electuarii Indi singulorum drach. ij. s. & fiat potio, additis mellis rosacei drach. iij. Tertius iis etiam accedit modus. Recipe rhubarbari electi drach. j. schœnanthi gran. v. contundantur hæc in pulverem, cui addas agarici præparati scrup. ij. turbit gran. v. gingiberis gran. iij. aloës lotæ scrup. j. elect. lenitivi drach. ij. diaphaniconis drachmam, & cum saccharo fiat pastillus. Ex quibus primum medicamentum validius comperi, quamvis difficilior sua amaritudine hauriatur. *Franc.* Quid autem de phlebotomia nobis faciendum videtur, nunquid

his etiam adhibebimus Avic. testimonium dicentis? Phlebotomia est evacuatio universalis, quæ multitudinem evacuat humorum, multitudo vero est augmentum humorum super æqualitatem ipsorum in venis. Andr. Recte tu quidem ex Avicenna, nam subsequitur Ugo de Senis, Quod ista evacuatio universalis intelligi debet ex humore, qui continetur cum sanguine in ipsis venis, & de his locutus est Princeps. Quoniam humores extra venas fecus naturam procedentes, potione potius sunt elidendi. Morbus igitur Gallicus à pituita, cum magis in juncturis, quam in venis existat, sanguinis missio per incisionem venæ videtur supervacanea. Dicitur enim phlebotomia evacuatio universalis, quod omnes universaliter educat humores, & neque aliquem eligat, pharmacum vero à forma specifica evacuans eligit illum, quem sibi proprium est evacuare, cum enim pituita sit in membrorum compagibus coacervata, & indigeat potione particulariter elidi, phlebotomiam penitus relinquam. Fran. Sententiæ tuæ non accesserim, tametsi sexcentos adduxeris auctores, quippe in te ipsum hæc omnia militant, cum superius totius mali fomitem jecur dixeris. Jecur igitur, cum sit totius sanguinis purioris hospitium, utiliter in his morbis nimirum exhauritur. Andr. Nihil agis, nam hæc omnia minimo (ut ajunt) digito proster-nam, nam quod tu dicis recte fieret, si materia calida foret, nam Rhasis vij. Alm. sic attestatur. Oportet autem cavere quantum possibile est, ne phlebotomia in tempore calidissimo, aut frigidissimo fiat, neque phlebotomentur ii, quorum stomachus, & hepar in frigiditate distemperata existunt. Præterea multos offendimus, qui diutius morbum ignominie causa dissimulaverunt, quibus minime sanguis mittendus est. Nam Princeps in corporibus, quæ prolixas perpessa sunt ægri-tudines, cavendum esse à phlebotomia affirmavit. Fran. Quamvis mea te exagitem sententia, assentior tamen, nam apud Galen. legitur, quod ii, qui per totum corpus humorum multitudine gravantur, minime sanguinis missionem pati debeant. Andr. Utiliter igitur, si pustulæ per totum corpus emerferint, sanguinem intercutem pituitosum poteris per cucurbitulas extrahere. Nunc autem ad linimenta, quæ huic conferunt morbo. Recipe Radicum chebuli, hederæ, dictamni, gentianæ, enulæ, bryoniæ, hermodactylorum, sing. manipulum. Contundantur hæc omnia leviter, & ex vini Cretici lib. xij. ad tertiam decoquantur. Inde addantur amaranthi, baccharis, chamomeli, absinthii, hypericonis, lavendulæ, origani, thymi, nepetæ, pulegii, calaminthæ, sing. M. j. s. iterum ferveant ad medium, inde accedat, florum roris-marini, primulæ veris, salvie, ana manipulus, & bulliant leviter una parvo temporis intervallo: postmodum colentur, & prelo expressis indantur, olei rosacei, chamomelini, anethini, hypericonis, de costis, sing. unc. j. s. olei terebinthinæ unc. vj. resinæ pineæ unc. iij. & bulliant usque ad perfectam vini consumptionem, denuo addantur, cum tolluntur ab igne, croci. drach. ij. cinnamomi, calami aromatici, ligni aloës, styracis calamitæ, ladani, benzoin. singulorum drachma, cinnabaris uncia, Mercurii extincti unc. vj. axungie porcine libra, ceræ, quantum sufficiat, sublimati drach. iij. & fiat, fortiter agitando, linimentum. Fran. Hæc tametsi congruant, tamen quidpiam brevius desiderarem. Andr. Mos gerendus est tibi. Igitur. Rec. axungie porcine colliquatæ lib. j. butyri recentis unc. vj. olei laurini unc. iij. olei vulpini, hypericonis, terebinthinæ sing. unc. v. styracis liquidæ eloiæ cum aquâ chamomeli, & vino Cretico unc. ij. olei de sulphure, drach. iij. cinnabaris. unc. j. s. Mercurii extincti, unc. vj. sublimati drach. j. ceræ quantum sufficiat, & fiat unctio. Quod si compendium magis affectas. Recipe axungie colliquatæ libram, unguenti Agrippæ, Martiati, olei laurini, terebinthinæ, sing. unc. iij. Mercurii extincti unc. vj. sublimati drach. ij. & fiat in mortario linimentum, sed istorum primum laudabilius, meo quidem judicio, semper fuerit. Fran. Memini, quosdam se dicentes suffitu, laconicoque tantum sanatos. Andr. Quamvis nonnullis id evenerit, multi tamen succubuerunt. Ideo quod nisi cum de ægroto desperatum fuerit, suffitus omnino sunt excludendi, teste Galen. sic dicente. Aegritudo, quæ non habet nisi unam viam ad curandum, velit, nolit infirmus oportet quod per eam transeat. Et primo Aph. Hipp. extremis morbis extrema exquisita remedia optima sunt. Quamvis non negaverim, suffitus me tentasse successu laudabili in hominibus videlicet Athleticis, Qui quidem suffitus fuerint hujusmodi. Recipe cinnabaris unc. iij. myrrhæ, thuris, sing. unciam, aloës hepaticæ, sandarachæ, styracis calamitæ, benzoin. sing. drach. iij. misce, & fiat pulvis crassior. Item aliter. Recipe cinnabaris unc. iij. myrrhæ, thuris, aloës, ladani sing. unc. j. contundantur in pulverem, & cum styrace liquida subigantur, inde fiant trochisci juglandis magnitudine, qui singuli suo tempore sigillatim prunis subditi colliquescant. Item Recipe cinna-

baris. unc. ij. s. auripigmenti, cadmiæ argenteæ singul. drach. iij. thuris, aloës, myrrhæ, styracis, calamitæ, ladani sing. unciam, misceantur hæc omnia, & in pulverem crassum redigantur. Erit enim hoc aliis potentius. Et si superius in Athleticis tantum hoc fieri debere affirmavimus, accidit mihi tamen aliquando hoc fecisse felici successu etiam in corporibus delicatis, & debilibus, & fuit ejusmodi. Recipe Cinnabaris unc. ij. auripigmenti drach. ij. dictamni albi, tormentillæ, gentianæ, beben albi & rubri, angelicæ sing. drach. iij. sem. citri, sem. acetosæ, ocimi, doronici, sing. drachmas ij. cinnamomi, caryophyllorum, calami aromatici, croci, sing. scrup. ij. thuris, sandarachæ, styracis calamitæ, benzoin. singulorum drachmam. s. aloës drachmas. iij. redigantur hæc omnia in pulverem, vel cum theriaca formantur trochisci. Posteaquam male se habentes perpurgati fuerint, cubiculo claudantur, & sub conopæo nudi carbonibus accensis incumbentes altius sedcant, quos semuncia pulveris prædicti, sive unius trochisci fumus, nisi vis ægroti difficiliter patiat, per horam torqueat, nec satis decidi potest, quoties id tentandum. Ideo non alio me hercule pacto, quam si eundem inunxeris, id observare poteris. Fran. Quid si anima defecerit? Poteritne æger conopæo tantillum caput educere? Andr. Recte quidem, modo ne sapius id fiat, sed pergamus qua cœpimus, quoties suffitus per diem sit tentandus, corporis habitus, anni tempus, ætas decursa, sexusque poterunt nos edocere. Sed ut fortius hoc fiant, initio cataplasma, quod superius enucleavimus, est applicandum cordi, horaque ante suffitum ova bina recentia forbeant affecti, aut cochlear unum Syrupi de corticibus citri liguriant, aut trochiscum confectiois ejusmodi vorent. Recipe pulveris electuarii Conciliatoris, pulveris diamoschi dulcis, diamargaritonis singul. scrup. ij. inde cum aqua melissæ, & saccharo fiant cum igne trochisci. Evenit etiam plerumque ut tam iussu, quam unctionibus utentium bucca exulceretur, quibus ea poteris applicare remedia, quæ superius diximus, quamvis hoc addere non alienum putaverimus. Recipe rad. prunellorum sylvestrium m. ij. cynamum rubi, rosarum, myrtillorum, sumach, caudæ equinæ, sorbariæ, pilosellæ, caryophyllatæ, millefolii, florum trinitatis, foliorum oleastri, hordei, balauftiarum sing. manip. ireos, rubiæ fullonum, consolidæ utriusque, centaurii majoris sing. drach. iij. myrobal. citrinorum, conorum cypressi sing. unciam. Contundenda leviter contundantur, & bulliant ex lib. x. aquæ ferrariorum fabrorum, vini granatorum, succi cotoneorum, aquæ plantaginis sing. lib. ad medium concoquantur, inde addantur, cum jam pene concoxerint, aluminis rochæ unc. ii. nitri drach. ij. diamoronis, mellis ros. sing. unc. iij. lycii unc. ij. hæc colentur, inde expressum servetur in vase vitreo, ex quo subinde sibi colluat os affectus. Verum enimvero plerisque vidimus ægrotantes, quibus os totum adeo depravatum Empiricorum incuria erat, ut canceri speciem accessisse unusquisque sanæ mentis dixerit, illis etenim quamvis superior gargarizatio consentanea fuerit, hoc tamen conducibilis arbitramur. Recipe decoctionis prædictæ lib. iij. unguenti Ægyptii unc. ij. s. dissolvanturque simul, inde frequentius os colluatur. At si gingivarum accesserit exulceratio, unguento prius Ægyptio perungantur eadem, mundificat enim cum primis, & ut sapius experientia comperi, redundantem malitiam reprimunt. Quod si materiæ superfluitas medicamentis superius enarratis, haud facile cesserit cucurbitulis, clysteribus, lotionibus, frictionibus, fibulis non parum doloris ingrentibus, & cæteris id genus, est ab ore divertenda malitia. Franciscus. Post oris exulcerationem accedunt dentibus gingivarum mira diffidia, ut ii parum à casu abesse videantur. Adde spectaculum, quod etiam sputorum foeditatem contuentibus nauseam commovent, ut non immerito tale spectaculum fugiant omnes. Andre. Ita est, tunc hoc pulvere non erit eis absurdum succurrere. Recipe squillæ assatæ, pulveris levissimi testacei, cornu cervini usti, ossis sepia, ossium dactylorum combustorum, consolidæ utriusque, rosarum, sumach, sing. drachmam, cinnamomi, thuris, mastichis, sandarachæ, sing. drach. j. s. aluminis exusti scrup. ij. corallorum rubeorum, & alborum, singulorum drach. iij. musci gran. vj. Omnia redigantur in pulverem, ex quo frequentius cum gingivæ, tum dentes fricentur. Superfluum fuerit de reliquis differere, de quibus satis dictum superius &c.

A pituitoso igitur ad melancholicum nunc deflectat oratio, quamobrem tibi persuadeas velim, malum hoc atrabili commixtum, modo supercilia, modo cranium, necnon brachia pernaſſe, tuberibus durissimis ab apostematibus, quæ Græci sephiros appellant, non dissimilibus, infestare: quinetiam per totum corpus emergunt liventes pustulæ verrucarum speciem repræsentantes. Sinistrum tempus per noctem male habet: inde vigiliæ, color plumbeus, inflammatio thoracis, debilitas stomachi, splenis gravitas, aut dolor, aut durities urget: Urina fertur alba, plumbea, five

sive subruffa, tendens ad nigrum colorem, vena brachii exilis, & tardior, nigra excrementa dejiciuntur, excreatio plenior, ructus sunt acidi, crura varices, tumor pedes invadunt, ut elephantiacos referant, quibus eadem fere confert vivendi formula, quam superius, cum de pituitoso differeremus, explicavimus. Ut tamen non sit alienum, quæ sequantur, annectere, si perspexeris, à facie sanguinis in melancholicum versi, hoc fieri finistræ manus veniam, quam salvatellam recentiores appellant, sive varicum, sive quam saphenam vocant, recte sciendes. Prodest etiam sanguisugarum ad ora venarum, quas hæmorrhoidas Græci vocant, applicatio. Quod si à bilicfa adustione pendere videatur: sanguinis missio penitus fugienda decernitur. Cucurbitulæ etiam cum balneo, quando est error sanguinis crassioris, convenire possent: quanquam Princeps quarta primi dixerit, Cucurbitularum quidem juvamentum in corporibus grossum habentibus sanguinem esse parvum, quoniam ex istis non extrahitur sanguis sicut oportet, immo qui ex eo vehementer est subtilis. Et hoc accidit, quia resolvuntur spiritus illius membri, & sic calorem naturalem debilitando, resolvendo etiam de humido substantifico membra debilitant. Huic obstat sententiæ Hali abbas, cum *nono Practicæ capite*. viij. cucurbitulas melancholicæ conferre testetur. Hæc quidem ratio bifariam distrahitur, quippe & sine scarificatione, capitis humores derivando, cucurbitulæ melancholicæ conferre possunt, & ex balneo cutis incisione subtiliatum sanguinem, qui prius fuerat crassior, recte exhauriunt, cum ægritudines melancholicæ per totum fere corpus versentur. Unde Germani ganeis confecti, proptereaque varicosi, ac elephantiaci, hypocaustis inclusi, quibus sanguis crassior plerunque subtilior fit, iis utiliter curantur, quo fit, ut ex balneo non negaverim melancholicis potissimum, (si tamen purgatis corporibus id fiet) scarificata prius cute, cucurbitulas remedium. Optime sic ergo eos purgabimus. Recip. *epithymi Cretensis, folliculorum senæ, capillorum Veneris, florum boraginis, bugl. viol. rorismarini, melissæ sing. man. radicem centaurii majoris, polypodii, rhabar. sing. drach. j. succi scabiosæ uncias. iij. radices contundantur, & ex aqua ad mediam decoctæ diligenter exprimantur, instillantur inde syr. epithymi, & fumi terræ quantum sat est, fiantque syrupi. v. aut septem, vel Recipe syrupi de fumo terræ, mellis rosacei, de lupulis, de epithymo singulorum unc. iij. aquarum fumi terræ, buglossæ, lupulorum, melissæ, singul. quantum sufficiat, & fiant syrupi. v. vel septem. Quin etiam Rec. syrupi intybi compositi, de epithymo, de fumo terræ, singulorum unc. ij. s. aquarum fumi terræ, cap. Veneris, buglossæ, lupulorum, melissæ, sing. unc. iij. & fiant syrupi numero. v. Fran. Recte tu quidem, verum, quod magis concupiscit animus meus, id retices. Andr. An dicis syrupum, quo plerunque sine ullis unctionibus, aut aliis ejusmodi medicamentis ad sanitatem perduximus quosdam male affectos? Fran. istum ipsum. Andr. Quamvis in intimo cordis mei delituerit hæcenus (ut ita dicam) te tamen jubente protrahatur in lucem, nihil etenim meum tibi reconditum fuerit unquam. Viventibus igitur adhuc anguib, posteaquam extremitates utrinque per quatuor digitos à cætero corpore gladio secueris, permittes totum sanguinem defluere, mundatas inde carnes lotasque ter in aceto, tum liquore buglossæ, citrariæque, suscipies theriacæ optimæ unc. viij. sacci fumi terræ, lupulorum, intyborum, buglossæ singul. lib. ij. polypodii recentis, corticum citri sing. unc. ij. albes hepaticæ unc. v. hæc omnia ex vitreo vase, per balneum Mariæ, in cujus fundo quantitas arenæ resideat, subito vapore ignis, in aquas purissimas rediges, quarum tres uncias æger, addita uncia syrupi de corticibus citri, vel de epithymo, quotidie diluculo sumat. Iis syrupis per xl. dies acceptis multos (ut prædiximus) Deo duce curavimus. Est etiam (quod imprudens silentio pene præterieram) non prætermittendum, quo minus æger septimo quoque die catapotia voret ellebori, quæ constabunt inferius, cum purgationes humoris melancholici te docuero. Recip. igitur myrobal. Indorum drach. ij. florum buglossæ, epithymi sing. manipulum, polypodii recentis semunciam, contundantur hæc prius, deinde ex sero caprino decem horarum spatio macerentur, sedulo expressis omnibus addantur expressioni confectiois Hamech. drach. iij. diacatholiconis, diasenæ sing. drach. ij. succi fumi terræ, unc. j. syrupi de epithymo unc. v. fiat potio. Secundo modo. Rec. electuarii lenitivi, conf. Hamech. sing. drach. iij. pulveris senæ drachmam, succi fumi terræ unciam, syrupi de buglossa, unc. v. ex aqua fumi terræ fiat potio. Vel Rec. myrobalanorum Indorum drach. j. s. Epithymi Cretensis, rhabarbari sing. drachmam. contundantur hæc leviter, deinde die nocteque in aqua fumi terræ, buglossæque macerentur, exprimantur, expressioni addas electuarii lenitivi, Diacatholiconis sing. drach. ij. conf. Hamech. drach. iij. elect. Indi. drachmam, syrupi de epithymo unciam, hinc fiat potio. Nunc quoniam satis de*

A potionibus est dictum, superest ut de catapotis agamus, quæ superius tibi pollicitus sum. Rec. igitur radicem nigri Veratri recentis drach. iij. dauci, anisorum, piperis, singul. drachmam, florum buglossæ drach. s. musci gran. vj. epithymi. scrup. ij. contundantur hæc omnia leviter. Inde diem, noctemque, ex vini Cretici. lib. s. macerata potenter exprimantur. Hujus expressionis drach. iij. pulveris pilularum fumi terræ, cochiarum, aurearum sing. drach. ij. s. suscipias, subagitesque, inde permittas exsiccari, porro siccas & iterum in pulverem redactas, ex eodem vino Cretico macerabis, ut supra. Et hoc quater. Catapotia autem ejusmodi sumenda sunt drachmæ pondere. Quinetiam potest ingeri Catapotium, quod ex præcipitato conflatur. Fran. Quidnam hoc verbi est? Andr. Est quidam pulvis Mercurio conflatus hoc pacto. Rec. Aquæ, qua aurum ab argento dividitur, lib. iij. Argenti vivi. lib. j. s. Hæc in vase vitreo, ore angusto, collo obtorto, undique argilla præmunito, quod ab alio recipiatur, imponantur, compagine inde vasorum luto figulino sedulo obturentur. Adhæc subdatur ignis ex carbonibus conflatus, ut semper ingravescat eo, usque quo tota defluerit aqua. Posthæc phialam frangas, in cujus fundo residentem placentulam rubeam, leviter extrahens, quod album inhaerit, projicias, rubrum vero in pulverem redigas. Verum enimvero, quoniam ex pulvere isto plurimæ possent contingere noxæ assumentibus ipsum, nisi prius debita fieret præparatio. Rec. unc. ij. prædicti pulveris, & macerentur per noctem ex aqua plantaginis, & acetosæ, singularum. unc. ij. Inde summo mane aquas exhauriens, & novas superinfundens, adignem in vase æneo, sive testaceo colloca, ferventesque ferrea, vel lignea spatula non cesses agitare, quousque in pulverem non difficulter omnia redigantur, ex quo poteris cum libuerit in morbum Gallicum tam pituitosum, quam melancholicum, Catapotium tale componere. Rec. elect. Conciliatoris. scrup. s. margaritarum, hyacinthorum sing. gran. v. pulveris præcipitati gran. v. pulveris diamoschi, diamargaritonis, sing. scrup. s. & fiant catapotia quinque numero, quæ hora ante diluculum sumantur, inde lecto se contineat æger horas quinque. Brevi (mihi crede) Gallici dolores hoc catapotio elidentur, pituita etiam & atrabilis vomitu, necnon alvi dejectione, evanescent. Ad hæc sunt plurima morborum genera, quæ curavimus tali pulvere. Nam non solum saniem carnemque putridam delet aspersus, verum etiam non difficulter ulcera ad cicatricem deducit, Pestilentiam etiam, pauxillo theriacæ addito, succoque tunecis herbæ, quam Carduum benedictum vocant, sive electuario de gemmis, ante ejus confirmationem mirum in modum fugat. Multos etiam lymphaticos, melancholicosve, quos à Cacodæmonibus incurfari vulgo credebant, eodem curavimus. Quid pluribus immoror? Quartana confectos, saccharo buglossato, sive theriaca, Mithridathiove, additis, facta digestionem aliqua, hora ante accessionem. v. vel vij. granorum pondere, pro ætate, & vi corporis affecti, hoc pulvere liberavimus. Quinetiam valet coli, & Ilorum doloribus adhibitus, nam quosdam stercus per os ejicientes sanavimus, Pauli Æginetæ monumentis innixi, qui ait aliqui quidem Medicorum Argentum vivum extinctum dederunt in Ileo. Quam quidem auctoritatem Princeps. ij. *Can. cap. de Argento vivo* annotavit. Fascino idem adversatur, pluribus adhæc virtutibus est insignis, quas cum plus otii nactus fuero, tibi sigillatim connumerabo, fortasse tunc jucundissimum fuerit, etiam explicare quo nam pacto pulverem cum auro, vivoque argento, sine aqua superius explanata, possis conficere; nunc quoniam tempus urget, unctiones virium maximarum deferam. Rec. Fumi terræ recentis. man. iij. rad. ebulli, buglossæ, melissæ sing. m. ij. terantur omnia cum libris duabus axungie porcine: unc. x. butyri recentis additis, inde in vase figulino vitreato loco uliginoso dies xv. reserventur, computrescant. Inde liquefiant igne subdito, demum liquefacta colabis omnia ex linteolo. Postmodum. Recip. olei rosacei, chamomelini, terebinthinæ sing. unc. ij. styracis liquidæ ex aqua fumi terræ elotæ unc. ij. lithargyrii argentei. unc. v. resinæ albæ unc. iij. Mercurii extincti unc. vij. sublimati drach. iij. & fiat ex mortario unguentum: vel Recip. rad. ellebori nigri recentium libram, ellebori albi unc. iij. rad. arthanitæ unc. vij. contundantur cum axungia, & butyro: & ut supra denique omnia fiant. Inde accipe hujus adipis libram, olei rosacei, capparidis, terebinthinæ sing. unc. j. s. sulphurei drach. iij. ellebori nigri redacti in pulverem drach. iij. lithargyrii aurei unc. iij. styracis calamitæ liquidæ ex succo fumi terræ lotæ, ladani sing. unc. j. s. resinæ pineæ unc. iij. Mercurii extincti unc. vij. sublimati drach. iij. Inde fiat ut supra. Vel Rec. quatuor aut quinque nigros Angues excoriatos, evisceratosque, decisis utrinque extremitatibus, minutim conficis, quos vas vitreum oris angusti capiat, quod postea obturato ore ponas in caldario aqua referto, hoc finas diem, noctemque fervere, postmodum repertum liquorem colabis

extractum, qui fluxerit & commisce libris. ij. illius adipis A confecti ex radicibus hellebori; & arthanite, addas- que Mercurii extincti unc. viij. cinnabaris unciam, subli- mati drach. iij. theriacæ unc. vj. & fiat ut supra. Ser- vabis hoc diligentissime, majoris etenim ponderis est, quam tu fortasse reris. Propterea consentaneum omnino fuerit olei sulphurati, cum aqua melissæ, nonnihil ægrum diluculo bibere: quippe quoniam, ut superius explicatum fuit, magnum ex eo percipitur juvamentum. *Fran.* Ni- mirum nolo ut oleum hoc, quod tantopere collaudasti, intactum relinquas: in hoc etenim in præsentia mihi sunt omnia. *Andr.* Tibi nihil invitum dixerim. Vitreum igitur vas tintinnabulo (campanam hodie appellant) non absimile, illi- tum figulari luto à terra unius cubiti mensura, æneo, vel fer- reo filo suspendes, sub quo metretam vitream majoris cir- cunferentiæ, cujus medio inversus fuerit cyathus, statues. Porro cyathi fundus ferream bracteam digitorum quatuor la- titudinis ex igne candentem sustineat, ex qua sulphur ac- cendatur. Hoc vero ipsum dum comburitur, recentius superaddatur, inde fiet, ut ex fumo ascendente suspensum vas brevi temporis intervallo guttatim in inferiorem pa- ropfidem distillet oleum. Quod diligenter collectum, vi- trea conservabis ampulla, nam plurimi semper apud me ponderis fuit, nec mehercule injuria: quippe non solum confert huic morbo, sed haustum per hebdomadam, sto- machi, intestinorumque torminibus ex materia ventosa frigidiorive provenientibus medetur, splenis vitia corrigit, vulvæ, urinæque difficultatibus succurrit ex aquæ tama- risci, vel cap. veneris quantitate guttarum sex. Quinetiam tres vel quatuor guttæ ex aqua absinthii, lumbricos fu- gant. Item contra scabiem, impetiginem, lichenes, strumasque illinitum valet. Doloribus quidem podagri- cis frigidis mirum in modum fert opem. Præterea male curatis ex morbo Gallico ad extrahendum virus, hujus- modi potum, ut dicimus, plurimum prodest. Nunc au- tem Mercurii, quem vivum Argentum dicunt, vires tibi paucis absolvam. Avicenna *secundo Can.* frigidum & hu- midum esse dixit in secundo gradu, Paulus vero *Ægine- ta* calidum, & siccum asserit in quarto. Verum nos cum Gebere, qui de rebus metallicis optime conscripsit, dice- mus, Mercurium humidum & frigidum palam caliditatem, siccitatemque clandestinam in se habere. Probatur hoc ab eodem Gebere *cap. de essentia Mercurii*, cum dicit, in Argento vivo similiter necesse est superflua demì, habet enim corruptionis causam terream, & adustibilem. Item *libro secundo cap. de coagulatione Mercurii*. Habet similiter sulphuris partes naturaliter sibi mixtas, quas remove- re per artificium non est possibile. quam quidem sententiam nobilis etiam Arnaldus agnovit, *libro* qui dicitur *Rosa- rius Philosophorum*, dicens. Manifestum est igitur quod Argentum vivum continet in se sulphur suum bonum fi- xum, ex quo coagulatur in aurum, & argentum secun- dum diversum disponendi modum: & Arist. *in Meteo- ris*. Argentum vivum est aqua, quæ admiscetur cum ter- ra nimis subtili sulphurea admixtione forti, ut non quiescat in superficie plana, & hoc est ex siccitate magna, quæ inest illi, & ideo non adhæret tangenti. quibus omni- bus satis constat, terram talem, sive sulphur esse calidæ, & siccæ complexionis. cognoscitur etiam hoc sua dissolu- tione, incisione, penetratione, atque corrosione, quæ quidem omnia caliditatem & siccitatem maximam osten- dunt. Nam de eo Dioscorides proprio capite sic autu- mat, Virtus, inquit, Argenti vivi est homicidialis corro- dendo intestina. & Aggregator, Argentum vivum corro- dit omnia cui obviat ex membris intrinsecis. Quod au- tem sit frigidum, & humidum, licet per Avicennam comprobari possit, apparet hoc etiam experimento. cognos- citur imprimis mira ejus frigiditas per tactum ejus, dein- de per operationes, quibus agit in humanum corpus, nam non legitime extinctus maxime repercutit, ac nervis (ut Avic. asseruit) dum tremorem, stuporem, convulsio- nemque atque paralytim causat, magnum affert discrimen, quæ quidem omnia à frigiditate maxima, quæ inest illi eveniunt. Humiditatem vero ejus ostendunt superiores au- ctoritates, cum dicant quod est aqua viscosa, nam & hoc non sufficeret, nisi quotidie ipsum videremus ossa corrumpere, carnemque & nervos putrefacere eorum scilicet æ- grotantium, quibus Empiricus aliquis Mercurium ipsum inunxit. *Fran.* Hanc quidem sententiam aliqui minime comprobant, & putrefactionem non tantum Mercurio, verum totam morbi venenositati tribuunt. *Andr.* Falsa quidem ratio ista mihi videtur, nam si mulieres inspexeris, quæ ex eo pigmenta conficiunt, ut pulchriores homi- nibus appareant, eis quidem dentes fere omnes tum cariosos, tum denique putrescentes invenies. Concordia tamen hac Geberis auctoritate inter discrepantes est de Mercurio imponenda. Inquit enim ipse, Argentum vivum ma- nifestum est, quod Mercurius appellatur. Antiquorum usu est aqua viscosa, substantiæ subtilis, albæ, tinctæ,

per calorem temperatissimum, unita tali unione per mi- nima, quousque humidum contemperetur à sicco, & sic- cum æqualiter ab humido, & quousque calidum con- temperetur à frigido, & frigidum æqualiter à calido. Ga- len. tamen in viij. *simplicium* sibi nil de eo cognitum fuisse testatur, non alia mehercule de causâ, nisi quod tanta in eo dissidia ipsi comperta erant, ut non facile quid potissi- mum de eo scriberet inveniret. Inde Sapientes Mercurio Planetarum instabilissimo propter variam ipsius ostentatio- nem, instabilitatemque compararunt. Unde recte Plato, do- tavit res natura proprietatibus, omnino enim quodlibet, secundum quod meretur, à specie sua agit, quod pro- prium est, utique enim nullius rei est actio propria, nisi quam species regulat. Verum hoc totum certificare (Mesuæ sententia) non est Medici, sed illius qui se al- tius agit. *Fran.* Sat habeo, verum quid ita in Mercu- rium omnes medicinæ professores veluti conjurati, styli acerbiter distinxerunt? *Andr.* Nihil dictu facilius est, hunc namque doctores compertis noxiis viribus, de qui- bus superius, merito videntur abdicasse, quanvis re vera sit innocens, modo recte extingatur, nam de qua super- biunt Circumforanei, ac plerique alii, non extinctionem, sed occultationem recte illam dixeris, quippe cum ho- rum unguentum, in quo erit admixtum Mercurii non- nihil, ex vase lento liquefeceris igne, in fundo coeun- tem Mercurium liquido deprehendes. Inde fit, ut si quis unguento tali fuerit imbutus, ad interiora progressus rursus coeat, nam naturalis calor facile in priorem vi- vacitatem ipsum restituit, quo fit, ut prava corporibus accidentia eveniant. *Fran.* At vide quam insolenter se jactitent isti pharmacopolæ, quanto molimime circumse- rantur, dicces, in his sitam mortalium sanitatem, quo- rum incitiam nuper Chirurgus quidam summus meus aper- uit, testatus est enim ex cruris osse corrupto Pumilio- nis cujusdam, qui decies à diversis Empiricis inunctus fuerat, argentum vivum non semel emanasse. *Andr.* Hoc mihi novum non est, nam & operanti mihi sæpius accidit. *Fran.* Quo nam igitur pacto extinguitur? *Andr.* Quanvis satis superius quod petis insinuassem me tibi credi- derim, tamen non erit incommodum, hæc eadem vel C uberius explicare, tantum igitur tibi persuadeas velim, veram Mercurii extinctionem non aliunde pendere, præ- terquam à præcipitatione, hac etenim via frigiditatis, & humiditatis fit expers, quarum causa, quas superius dixi- mus ægrotudines procedunt, nec fieri potest ut præcipita- tione mortuus semel, Mercurius reviviscat. Hac etenim arte frigiditate & humiditate privatus in calcem rubicun- dissimam vertitur. Ideo dicebat Rhafis Almanforis. v. Argentum vivum quando extinguitur ardens est & corro- sivum, & tale est cum præcipitatur, nam male olentia ul- cera corrodit, & mundificat sine dolore, quod si alioquin extingatur, idem non efficit, sed potius repercutit. *Fran.* Quid ergo cum Argenti vivi extincti memineris, utique de præcipitato intelligi vis. *And.* Etenim non repercutere morbos ad interiora molior, sed omnino purgationibus prius diducere, tum unguento mundare, verum dum istis immoror, cataplasma sparadrappum imprudens præterie- ram, quod brachiis & tibiis decem diebus applicatum, si- ne ullis unctionibus morbum Gallicum delet. *Fran.* Expecto quid hoc tibi velit. *Andr.* Rec. igitur emplastri de pelle Arietina quod inguinarie hernie doctores applicari præcipiunt unc. iij. emplast. triapharmaci ad ignem conse- cti, diachylonis majoris sing. unc. vj. resina pinea unc. ij. liquefiant hæc ad ignem, & cum infrigidari ceperint, mer- curii extincti. unc. v. cinnabaris unc. ij. sublimati unc. iij. addantur, & longo temporis intervallo spatula citra ignem commisceantur & (ut mos est) ex linteolis fiat (ut ita di- cam) sparadrappum, hoc tibiis à genu, brachiis vero à cu- bito, donec signa remotionis advenerint, applicetur.

Franciscus.

Etsi diffusius hucusque de hujusmodi morbo uni- cuique humorum admixto disseruisti, vellem tamen, ut potum illum, quem tibi secretum adscribis, quo quidem etiam unumquemque morbum Gallicum recen- ter contractum fugas, mihi propalare digneris. Hoc te tamen ægre ferre non permittas, cum ego tibi non solum corpus ipsum, verum & vitam jam dudum dicaverim. *Andr.* Decreveram omnino mi Franciscum nemini secretum hoc unquam aperire. Tibi tamen, virtutum tuarum mu- nere, etiam majora dicere non dubitabo. Cum igitur a- liquem ab ejusmodi morbi jaculis recen- ter ulceratum of- fenderis, ipsum ejusmodi pharmacum, quadraginta dies absorbere jubebis. Assumitur enim calidum in aurora, pondere sex unciarum pro vice. Recipe igitur myrobala- norum emblicorum, belliricorum, Indorum, sing. unciam. florum boraginis, buglossæ, radic. ipsarum, florum violarum, cichorei, chamomeli sing. manipulum, succorum fumi ter- ræ, boraginis, endiviæ, buglossæ, lupulorum sing. uncias. iij. succi pomorum dulcium uncias viij. uvæ thymine, jaju-

jajubarum, prænormin scabestis singul. drach. decem liquiritiæ mundæ unc. ij. polypodii quercini, florum stœchados, radicis acori, singulor. m. i. s. seminis fœniculi dulcis drach. iij. scolopendriæ, capillorum veneris, gallitrichi, polytrichi, sing. manipulum, folliculorum senæ, epithymi, fumi terræ sing. unc. s. Agarici boni drach. xvij. hellebori nigri drach. xiiij. aquarum intybi, cap. veneris, fumi terræ, buglossæ sing. lib. iij. vini granatorum lib. s. radicum enulæ, hedære, fœniculi, apii, cichorei, sing. unc. j. s. chamæpyteos, stœchados, chamædryos sing. unciam, schœnanthi drach. ij. eupatorii drach. iij. rhabarb. drach. iij. Addita aqua pluviali quantum sufficiat, arte & igne bulliant omnia, postmodum linteolo spissiori colentur, præloque exprimantur, & addito saccharo. q. s. fiat potus longus. Unaquaque tamen x. die dum pharmacum hoc assumpserit æger accipiat ad materiam expellendam unc. s. istius conf. Recipe Turbith, hermodactylorum, rutæ agrestis sing. drach. iij. diagrydii drach. iij. caryophyl. gingib. cinnamomi sing. drach. s. piper. gran. ij. schœnanthi, spicæ, epithymi, salis gemmæ sing. drach. s. santali. citrini, albi. rubri, croci. sing. scrup. j. mannæ electæ unc. s. rhabarb. drach. ij. zedoariæ scrup. ij. sacchari unc. viij. & cum aqua bug. ad ignem fiant trochisci, scias enim pro certo multos hoc remedio fuisse sanatos. Reliqua vero superius explicavimus.

Sed quoniam quemadmodum medelæ ducerentur, ab extincto Mercurio, atque ab omni genere Pharmacorum, satis explicatum arbitror verbis superioribus, sequitur ut hæc Ligni Indici medicamenta persequar, quæ pertinent ad novos Medicos, quibus utuntur homines nunc potissimum, se tutius curari sic arbitantes. LIGNUM igitur, quod alii Indum, alii vero Guajacum nominant, ex Iaprobana, America, Indiaque petiit nostratibus medicis intervallo locorum minus coopertum est. Quidam putarunt Avic. secundo Canonis in dictione karon, hoc lignum rememorare, dicentem, karon est lignum Indum, cujus allatio ad terram nostram multiplicatur, & est magni juvamenti in negotio fracturæ, torsionis, & dislocationis, non ab re fortasse, nam Princeps ex Arabia genti Indorum propior erat. Quamvis Romæ, mihi sub Hadriano VI. Pont. Max. degenti, fratres ab India cucullati exulceratarum tibiæ remedium quærentes, affirmarint jurejurando lignum duodecim cubitorum altitudinem explere, crassitudine ulnarum duarum, folia plantagini non dissimilia, corticem cum nigrum, tum subcineritium, flores lutos, fructus rotundos, acidus, quorum species olivæ figuram redderet, habere. Præterea morbum Gallico similem, Medicos illius oræ discutere viridi ligno, ex quo, quod nigrum corticem gereret, palmam haberet. Nos quoniam viridi caremus, cariosum dimittentes, id eligimus, quod aquæ non innatet, propinquius radicibus. Medicis valentius compertum est, quod in superficie fantalorum citrinorum colorem medio nigrescente referat: Idem croceum debilius admodum, fœminis, & pueris referant, cujus naturam vimque cum nemo satis recte descripserit, ad unguem cognoscere quis potest? quamvis ab usu caliditatem, siccitatemque, manifesto deprehenderimus, cum ejus decoctum bibentium guttur, & stomachus patiantur incendium. Superioribus etiam diebus siccioris habitudinis homines vidi morbo Gallico laborantes, ligni potatione cum ethicam febriculam, tum tabem incurrisse. Resinæ præterea gummi non absimile ab eo in igne projecto, flammis obnoxium, emanare videtur, necnon decoctio prima ejus pinguis, & crassa, colorem lactis referens, magnum corpori nutrimentum præstat. Unde bibentes, quamvis inedia torqueantur, rarius fame vexantur. Postremo per evaporationem ab eo non modicum manat oleum. Cum sit igitur omnibus persuasum, resinas omnes, oleumque fundentes arbores caliditatis, & siccitatis esse non expertes, idem de hac arbore possumus assignare. At hoc (utcumque sit) non laboro modo, nam à proprietate (ut asseruimus) in ejusmodi morbo videtur agere. Novi enim medicum quendam, dicentem ægrotos potius medicinæ inediæ, quam ligno sanitatem receptam referre debere. Qui tamen frustratus est, cum quercus decoctionem eadem inedia nullo successu cuidam dedisset. Franciscus. Diebus istis, sicut jam prius, non videtur hujusmodi lignum male habentibus conferre, nam plerique ejus decoctum assumentes, non sanantur. Andre. Evenit hoc exhibentium incuria, nam fere omnes, ut male affecti incediam arduam abhorrentes decocto hoc perfruantur, quotidie carnes, citra canones eis exhibent. Perverso igitur ordine ruunt omnia. Franc. Ex eo olei conficiendi rationem, quam jamdudum pollicitus es, expecto. Andr. Hoc igitur ligno tesseratim conciso, novum fictile refertum vas, operculo testaceo punctim pertuso obturetur. Quod diligenter argilla circumlitum excipiat altera testa vacua, terra defossa ad os usque, superiori desuper incumbente luto conglutinata, ut per operculum flamma-

A rum vi circuncirca æstuante, in vacuum quatuor, aut quinque horarum spatio defluat oleum, & posteaquam deferbuerit, aperiens offendes obrutam reiertam aquam oleo innatante, quo si papulas, exulcerationes, tubera, compagum, & nervorum doloribus inunxeris, juvamentum non modicum præstabis. Aqua vero oleo subsidens, diluculo, vespereque pota loco decoctionis, unciarum quatuor pondere, quatuor horis ante cibum mirum in modum confert, magis tamen si syrupus accesserit ejusmodi. Recipe rhabarb. electi unc. s. radicum centaurii majoris drach. ij. spicæ. schœnanthi sing. scrup. s. ligni aloës, santali rub. sing. drach. j. s. radicum eryngii unciam, herbæ card. bened. manip. ij. semin. ebuli drach. iij. hellebori nigri drach. florum cordialium, stœchados sing. manip. ij. Omnia contundantur leviter & ex vini Cretici, aquarum intybi, & fumi terræ sing. lib. iij. dies octo macerentur, postmodum decoquantur ad tertiam, inde prælo exprimantur, expressioni sacchari, quantum sufficiat, addatur, & fiat syrupus, cum quo prædictæ distillationis unc. iij. sive ligni decoctionis (de qua dicemus) unc. v. bis in die summo mane scilicet, & inclinato jam sole bibat affectus ante cibum quatuor horis, quod si decoctionem volueris audire, paucis absolvam. Recipe Guajaci concisi lib. ij. s. aquæ pluvial. lib. xxx. ex quibus frustula biduum macerentur. Quæ nova vitreata testa cooperculo prædicta capiat ad bulliendum lento igni, (spuma vero calida, quæ interea fit, patientis ulcera curantur, membrorum enim compagibus dolore percitis eadem utiliter adhibetur, ac etiam tuberibus, pustulisque opem afferre videtur.) Facta despumatione lignum prædictum decoquas, quousque supersit tertium. Cum autem tepuerit linteolo spissiore, coletur, conserveturque, quod inde fluxerit, urnula vitrea bene obturata, ne scilicet vis evanescat, hujus vero decocti pro syrupo xl. dies, diluculo quatuor horis ante prandium, nec minus inclinante jam sole, quatuor horis ante cenam uncias pro quinque vice tepidas bibat. Ad hæc libræ triginta cœlestis aquæ ligno primæ decoctionis accedant, ut ferveant eadem olla testæ cooperculo, quousque libræ viginti tantum fiant, & ritu primæ decoctionis in vase oris obducti servato, hanc enim poterit affectus, cum sitiverit, sive tepidam, sive frigidam fumere, quod superest, si primam decoctionem cum syrupo rhabarbari prædicto biberit affectus, citius valebit. At si vino lignum incoquere placuerit, majori cum utilitate curam efficies. Nam in pituitosis felici successu, ego sæpius periculum feci. Fran. Quid hoc? Percepi à peritioribus Medicis ligno isto curantibus, affectos in hac cura vinum bibentes nullo pacto sanitatem adipisci. Andr. Recte tu quidem, at non minus ego, cum decoctionem ex aqua morboi biberint. Verum enimvero vinum decoctionis ejusmodi nullo pacto obesse poterit, efficitur enim ex concoctione medicina valentior, quod adhuc neminem tentasse puto, at ego sæpius in frigido morbo felici successu periculum feci. Fran. Sequere igitur. Andr. Guajaci recentis lib. ij. concisi, & electi, Rhab. elec. drach. ij. radicum centaurii majoris drachmam, folliculorum senæ manipulum schœnanthi scrup. s. contusa hæc omnia, ex libris. xx. vini albi odoriferi, & ejus aquæ dimidio, biduum macerentur. Inde decocta colentur non alio mehercule pacto, quam quod superius est dictum, hoc sine præcedenti syrupo uti poteris. Ad hoc. Recipe Guajaci recentis lib. D. j. Quam ex vini albi levioris lib. xv. per diem macerabis, ita ut postea bulliant omnia quo usque restent lib. x. tunc infundas desuper aquæ ferventis lib. xv. quæ simul cum vino bulliant, quousque libræ viginti tantum reliquæ sint. Postmodum colentur, ferventurque in potum prandentis, cœnantisque affecti. Hoc modo curabis, quos non solum victus tenuitas, sed etiam aquæ austeritas terret, neque absurdum fuerit Autumni tempore concisum lignum quindecim diebus cum uvis ad bulliendum ponere, nam nonnullos ex ejusmodi potu sanatos percipies. Iis etiam optime consultum fuerit, si post decocti potionem ante prandium spatio unius horæ, cochlearis dimidium istius electuarii sumpserint. Recipe Ligni prædicti subtiliter pulverizati unciam, santal. rub. ligni aloës, thymi, flor. buglossæ, boraginis, ocymi ana scr. j. pulveris diarrhodonis abbas, Diamoschi. d. diambæ sing. gran. x. & cum syrupo de corticibus citri in pituitosa materia, vel cum syrupo de cichoreo composito in sanguinea, quantum sufficiat, ex arte tum fiat electuarium. verum ut res, quam tractamus, ad calcem tandem decurrat, de regimine sex rerum non naturalium summam dicemus. Hos igitur oportet diebus xx. bis die tantum comedere, nil aliud assumentes, quam panis recocti binas uncias, accedat uvæ thymina præterea tantundem, bibant aquam, sive vinum decoctionis secundæ prædicti ligni. transactis hisce diebus, panis albi bene fermentati sine sale elibano tosti. unc. ij. tantundemque carnis, aut assæ, aut elixæ pullorum gallinaceorum, sive aucupii ex sylvis, & montibus petiti prandeant, cœnent vero thyminas uvas, recoctumque panem, ad trigessimam diem.

Qua

Qua transacta, duas uncias panis albi, carnesque prædictas ponderis ejusmodi, & prandere, & cenare recte poterint. Cubiculum, quo se continet æger, per æstatem orienti sit expositum. Per hyemem tepidarium vel locus maxime clausus, ubi continue lignorum boni odoris fiat ignis. Nec inde egrediatur nisi à quadragesimo die, nocte dormiat horis sex aut ad summum septem. Diluculo primam ligni decoctionem ex aqua cum illo syrupo, sive ex vino absque syrupo bibat, statimque lecto cubans peristromate, vestibusque sudorem provocet. quem calescens lintheolis, posteaquam satis superque desudaverit, abstergat. Inde subucula, vestibusque pelliceis munitus, lintheo capite obvoluto, præcedens horæ spatium prandium, surgat, tum lotis manibus, facieque mundata decoctione prima ligni, nares, & aures purget deambulans per cubiculum. cui si alvus suppressior fuerit, balano mellis, clystereve ex prima decoctione ligni, addito sale, oleoque chamomelino, & violaceo poteris eandem ciere; quo reddito statim prandeat. Pransus quiescat, legat, aut ludat, meridiana somnum pro virili declinans. Angorem, nec minus reliquos animi morbos, fugiens, exhilaretur. *Fran.* Recoctum panem jamdudum narrasti mihi, nec, quis sit, satis explicasti. *Andr.* Imprudens præterieram. Recipe pollinis farinæ triticæ quantum volueris, non sine fermento congruo, quam subactam quatuor digitorum crassitudinis quoquo versum, longitudinis duarum spithamarum in pastillos formabis, decoques in clibano usque ad non completam coctionem, extrahes deinde, & postea quam deferbuerint quam acutissimo cultello poteris in tenuissimas partes secabis, quas ex aqua ros. & saccharo prius maceratas, in tabula sigillatim collocabis, furnoque iterum mandabis, ut legitime concoquantur, porro prius quam prædicti ligni decoctum fumant, pro morbo pharmacis, & syrupis superius enarratis, sunt muniendi, quin etiam si morbus exposulaverit, sanguis prius erit mittendus. Verum posteaquam ad quartum decimum diem perventum fuerit,umat pituitosus, postridie ejus diei purgationem hanc. Recipe *Agarici præparati, turbiti electi, Hermodactylorum, sing. scrup. j. Gingiberis, scrup. s. Hellebori nigri, gran. v. Contusa per noctem ex aqua absinthii, melissæ & fumi terre exprimantur, expressioni sciuntur electuarii lenitivi drach. iiij. confect. hamech. diaphœnic. sing. drach. j. & fiat potio addita rhodomellis, unc.* Vel Recipe *Polypodii quercini. drach. iiij. sem. ebuli contriti. drach. j. folliculorum senæ, epithymi, thymi, stœchados, amaraci, asari, florum salvie sing. pugillum. fiat decoctio in qua colliquescant electuarii lenitivi drach. iiij. confectio hamech, electuarii Indi sing. drach. j. s. agarici præparati. scrup. s. tryphæ persicæ, scrup. j. syrupi de fumo terre, unc. s. & fiat potio.* Quam trigesimo etiam die iterum dare tibi erit expediens. Quod si Gallicus morbus adhæserit sanguini, hoc pharmaco poteris uti. Recipe *rhobarbari electi, drach. ij. s. ex aqua intybi & vino Cretico, cum nardi spica, permaneant sex horas hæc omnia superioribus liquoribus infusa, deinde facta forti expressione, Diacatholiconis addantur drach. iiij. elect. ros. Mes. drach. iiij. de succo ros. drach. s. & cum decoct. florum & fructuum cordialium, fiat potus addita syrup. viol. unc.* quam hauriat cum quintadecima, tum etiam trigesima luce. Qua die purgationes æger exhauserit, carnes elixas prandeat, ejusdemque ponderis, ejusdemque qualitatis, nec minus pane vescatur, ex jure carniū prædictarum, bibat jus tantum earundem, die vero sequenti iterum redeat ad ligni potationem, de qua supra sæpius meminimus. Transacta quadragesima luce liberalius poteris hunc habere. Postridie parum è cubiculo procedat. Qua sequetur, die, domo pedem efferre poterit, statim cubiculo se tamen restituens, in sequentibus diebus, gradatim sic se habens, negotia sua brevi peraget: cum eo tamen, ne diutius cibos sanguinem adurentes, in stomacho putrescentes, pituitamque gignent, usurpet. Sed quoniam cum his, qui ligno curantur, actum fuerit optime, si in ethicam, aut in tabernaculum non inciderint, non esset absurdum, diebus exactis quadraginta, restaurandarum virium gratia per mensem quotidie duabus horis ante prandium cochlearis dimidium istius electuarii assumere. Recipe *Nucis Indicæ recentis unc. vj. Nucleorum pincorum præparatorum, Amygdalarum dulcium, pistachiorum, sing. unc. j. seminis peponis mundati. unc. v. sem. papaveris albi unc. j. s. uvæ thymine ex aqua violacea. unc. ij. penidiorum, sacchari viol. nenupharini sing. unc. iiij. hæc omnia terantur optime lapideo mortario, & ex syrupo violaceo composito fiat electuarium, at nonnunquam fit, ut non ita exacte curentur, ergo catapotium tale poterint tribus, vel quatuor mensibus post assumptionem ligni semel in hebdomada duabus horis ante crepusculum drach. j. pondere sumere. Recipe *myrobalanorum omnium trochisc. colocymbidis, mastichis, diagrydii, hermodactylorum, turbiti, agarici præparati. sing. drach. j. organ. cymini sing. drach. s. rhobarbari drach. j. s. spica**

nardi, gingiberis sing. scrup. j. salis gemmæ scrup. s. hellebori nigri scrup. ij. polypodii quercini drach. j. seminis ebuli sing. drach. ij. pulveris hieræ simpl. diamoschi dulcis, singulorum scrup. ij. aloës elotæ unc. ij. theriacæ drach. ij. Contusis contundendis, cum syrupo de fumo terre fiat catapotiorum trochiscus. Verum, ut mea consilia tibi credam omnia, si etiam per aliquot menses electuarium cum pulvere ligni confectum quotidie, vel alternatim affecti assumerent, ab omni derelicta malignitate liberarentur.

Reliquum est (cognita ingenii tui mira facundia, cognitoque amore, ac fidelitate quibus me semper prosecutus es) ut ea, quæ alicui nunquam dicere volui, tibi condonare non desinam. Morbum igitur Gallicum sanguineum, cholicumque recenter contractum, poteris hac aqua Philosophica discutere. Recipe *Aloës hepaticæ lotæ ex succo intybi lib. j. Rhabarbari electi, radicum centaurii majoris (rhaponticum vulgus appellat) singul. unc. ij. seminis quatuor communium frig. maj. excorticorum sing. unc. iiij. capillorum veneris recentis manip. iiij. uvæ thymine unc. vj. pulpæ sebesten, cassiæ extractæ sing. unc. vj. pulveris irium santalorum, aromatici rosati sing. unc. j. succi rosarum puri, intybi, cichoreæ, fumi terre, lupulorum, scabiosæ, sing. unc. vj. liquoris malorum puniceorum, berberorum sing. libram unam, succi boraginis uncias octo, syrup. de cichoreo compositi, de buglossa, de fumo terre sing. libræ pondo: contundenda contendantur, & in vase sublimationis vitreo, conflato è succis, vino, & liquoribus prædictis, dies octo macerentur, porro per balneum ferventis aquæ, cui arene quantitas sit commixta, sublimetur aqua. Verum vas ipsum operculo rostrato sit tectum, cui phialam vitream diligenter, ne quid ex commissuris exspiret, copulabis, accedente ex ligni, seu potius carbonibus igne, ex quo cum clara tota defluerit aqua, & rubentior apparebit, Phialam removens, huic similem vacuum statue, quod fluxerit totum serva, nam sanguineo, biliosoque recenti malo plurimum liquores ejusmodi profunt. At in morbum pituitosum, melancholicumque, quo valentius est nihil, accipe *Agarici præparati unc. iiij. aloës elotæ ex succo fumi terre unc. ix. catapotii de aromaticis unc. iiij. myrobalanorum omnium, singul. unc. j. senæ, epithymi, melissæ recentis, florum cordialium sing. unc. iiij. hermodactylorum, turbiti sing. unc. iiij. uvæ arthetica, baccharis, stœchados, chamædryos, salvie, primule veris, origani, saturejæ sing. man. iiij. radicum centaurii majoris, Rhabarbari sing. unc. j. rad. hellebori nigri recentis unc. vj. gingiberis, nucis myristicæ, caryophyllorum, cinnamomi, cubebæ, carpobalsami, calami aromatici, croci sing. drach. j. succi rad. ebuli, succi radicum enule, succi arthanitæ, succi absinthii, succi eupatorii, succi buglossæ, succi fumi terre, succi melissæ, aceti squillitici singul. denx, vini Cretici libras x. theriacæ optimæ libras. ij. pulpæ sebesten libræ pondo, contundenda contendantur, & cum succis, & liquoribus in vase vitreo magno, commisceantur, & sic dies octo permaneant, inde sublimentur sicut superius diximus. Quod si efficacius quiddam in atram bilem desideraveris, tres, aut quatuor angues, longos, nigros, excoriatos, exenteratosque, tum multo sale, temporis aliquo spatio, tum aceto perfricatos, ut una colliquescant, addere poteris. Nam hoc non solum morbo Gallico, sed lepræ, multisque aliis ægritudinibus, quas nunc prætermittendas diximus, maxime confert. *Fran.* Aveo scire, quonam pacto sublimatio talis sit ægrotantibus exhibenda. *Andr.* Cum recte cognoveris aliquem morbo Gallico calidiori confectum, sex rebus non naturalibus observatis, ut diximus, factaque prius phlebotomia, si necesse fuerit, non minorem huic inediam imperabimus, quam iis, quos illinimus. Post hæc æstate potest hanc assumens per domum deambulare. Bruma vero urgente cubiculo se continere: nec interdico quo minus pila unius horæ spatio ante cibum, loco clauso se exerceat,umat singula quaque die luce apparente sanguineus, sive biliosus *syrupi rosati, de succo citri sing. unc. s. olei de sulphure gran. x. quibus addantur primæ sublimationis limpide unc. ij. semis, rubentis vero drach. iiij.* Quod egelidum bibat decem diebus. Inde unoquoque die provocet sudorem. At si cognoveris humores non evocari potione hac decimo die. Recipe *elect. lenitivi drach. iiij. rosacei Mes. diaphœn. sing. drach. ij. & ex rhobarbari drachmæ infusione pauxilloque syrupo de succo citri, fiat potio.* Postridie vero rursus ad syrupos redeat, ad alios decem dies, quæ omnia si nihil eduxerint, voret æger diluculo *rhobarbari drachmam, addita thymina uvæ, dehinc sublimationem prædictam bibat, extendatque syruporum hautum in trigessimum diem, ex quo denuo solutiva potione purgetur.* Si vero sublimationi parere humores videbuntur (quod in multis sæpe deprehendi) alterum purgationis genus supervacaneum fuerit. Idem præstare poteris in frigida quaque materia: si prædictam aliam sublimationem cum *syrupo de fumo terre & de stœchade* non omisso tamen**

sulphuris oleo propinabis. Si autem res postulaverit, decimo quoque die peculiaribus pharminis evacuentur ab humoribus affecti. *Fran.* Quid, si ante trigessimum diem sanatus fuerit, debet ne potionem ad statutam diem extendere? *Andr.* Neutiquam; quippe quosdam decimo potu curavi: sed corruptiores ad eam diem possunt accedere, corruptiores autem dico, qui longiori tempore hoc morbo fuerunt affecti.

Andreas.

Quoniam nunc de purgationibus his, quæ tum inedia, tum etiam potionibus fiunt, satis diximus. Reliquum est, ut de chirurgia agamus. Manus etenim operam ab antiquis maxime cultam, Homeri, Cornelique Celsi testimonio comprobatur, sine qua Gallicosi perpauci possunt sanescere. Nam corporis abscessus ab hoc morbo, qui verendorum, inguinumque partes infestant, duabus de causis minime sunt repellendi, nam inguen jocinoris, & splenis emissarium recte dicemus: Apostemata ergo inibi tumentia repercutere quin possumus? Quum Avicenna quarta primi sic asserat, Si vero membrum apostemosum membri principalis emunctorium fuerit, sicut loca glandulosa in collo, quæ sunt emunctoria cerebri, aut axillæ, quæ sunt cordis, aut inguina, quæ sunt hepatis, nullo modo erit applicandum aliquod quod refrenet. accedit materiæ malignitas, quam (si nostratibus credimus) cataplasmatibus cohibere minime conari debemus. *Fran.* Quid igitur erit præstandum? *Andr.* Pro virili laborandum, ut malagmatibus maturefcentia, secanti ferro, ac etiam aliquando actuali cauterio aperiamus, feci totius corporis tanquam fenestram patefacientes, quod si prædictum malagma quæris est ejusmodi. Recipe foliorum malvæ, brancæ ursinæ, violarum sing. manipulum, radicem bryoniæ recentis. unc. ij. bulbos liliorum binos. Hæc aqua recte coquantur & terantur incernanturque, quibus accedant adipis porci. unc. ij. butyri recentis. unc. s. olei de lilio, hypericonis, viol. sing. unc. j. fenigræci. unc. vj. & ex jure herbarum radicumque prædictarum subactam cataplasma calidum applicetur: quod cum in calidis, tum etiam in frigidis corporis abscessibus valere conjecimus. at si materia sclerotica esse videbitur, ejusmodi alterum conficies. Recipe radicem altheæ, unc. ij. radicem bryoniæ recentium, unc. i. s. bulbos liliorum tres, chelidonia. man. s. ficuum siccarum, unc. ij. bulliant hæc omnia in aqua q. sufficiat, postmodum conterantur & incernantur. Indantur deinde axungia porcinæ, olei de lilio, butyri recentis, sing. unc. ij. frumenti triticeï, vel siliginei, unc. iij. alii decocti sub prunis unc. j. s. farinæ frumenti, feni græci, seminis lini sing. unc. iij. ammoniaci dissoluti in aceto, unc. iij. & conficiatur emplastrum, nec expectandum quo usque cutis summa per se deducatur, tanta etenim est morbi malitia, ut affectum locum in carcinoma plerumque sua malignitate præcipitet. satius igitur fuerit scalpello jam nigrescens aperire, quod præparabimus facta incisione prima die albumine ovi, ac pulvribus conducibilibus, inde per tres vel quatuor dies digestivo de terebinthina, & ovorum vitellis, inde hoc utemur mundificativo. Recipe terebinthinæ claræ ex aqua fumi terræ, unc. iv. vitellos ovi binos, mellis rosacei, syrupi de fumo terræ sing. unc. ij. farinæ orobi, unc. iij. Thuris, mastichis, aloës hepaticæ, sing. drach. ij. rad. peucedani drach. j. & fiat mundificativum, si volueris virium majorum mundificationem, accedat unguentum apostolicum, vel si adhuc maximam, Ægyptium, attamen hoc unum scias, præcipitatum Mercurium cum æquali pondere aluminis exusti commistum mirifice mundificare. *Fran.* Quid? ad cicatricem obducendam valebit idem? *Andr.* Non, sed triapharmacum ceratum opem præstabit, vel hoc, quo valentius nihil est, administrabis. Recipe rosarum, myrtillorum, balauftiarum, caudæ equinæ, sem. plantaginis, sing. manip. j. myrobalarum citrinorum, cororum cypressi sing. unc. mediam, acaciæ, hypocistidos, sing. drach. iij. Hæc omnia prius contusa tribus diebus macerentur in aceto fortissimo, postmodum in eo bulliant quousque medietas evanescat, tunc quidem prælo exprimantur, expressum deinde cum oleis rosaceo & myrtino copulabis, lithargyrio minioque additis, ceratum ad ignem conficies, addita tutiæ semuncia. *Fran.* Plerumque fieri solet, ut à morbo Gallico exulcerationes sordidæ corrodescentes spongiosæque ossa corrumpant. his igitur quibus remediis obviam eundum fuerit, explana mihi. *Andr.* Bifariam procedit hæc curatio, nam, si ligno ab Indis petito curare fuerit consilium, pluribus diebus præcipitato pulvere, mundificanda sunt ulcera. Nam quamvis ipsius potione materia peccans evertatur, tanta est tamen materiæ ulceribus conjunctæ malignitas, ut nisi quis optimus operarius accesserit, vix possint ad cicatricem deduci, at si per unctionem, suffitumve procedis, ea tamen prius, quæ ossa penetrarint, curare oportet ulcera: corrosiva enim, cavernosa, quæque his similia, ad ossa non accedentia, unguento, suffitumve delcu-

atur, sed os corruptum omnino abradatur, cauterioque inuratur juxta illud Avicen. iij. quarti cap. de corruptione ossis sic dicentis, necesse est fricare ipsum, & radere, aut cauterizare, perveniendo ad ultimum corruptionis ejus, ut cadant cortices corrupti, & remaneat sanum. Itaque cum certissimis argumentis ossis vitium deprehenderis, aut incisione, & cauterio poteris operari, aut cauterio tantum, sane in obducti oris ulcere, spongioso, corruptiorique, novacula penetrandum erit usque ad os incidendo carnem affectam, quæ diligenter utrinque postea diducta, linimentis ex albo ovorum, & pulveribus obducentibus cicatricem per vim infarciatur, inde fiet, ut postmodum ejus diei subjiciatur os totum nostris oculis vitiatum, quod cum videris, bene secanti ferro putredinem cariosam diduces, & sanum, à vitiatum separe. Inde candente ferro, carne madidis stuppis præmunita os ustulabis, si vero latius patebit ulcus, carnem prius incidere fuerit inconveniens, nam, cute deficiente, non poterit nisi frustulatum (idque difficulter) ab osse diduci, non sine maximo sanguinis fluxu. Sat erit igitur candente ferro, quod minima fiet sanguinis missione, carnem ad os usque vitiatam comburere, tunc enim ex linamentis ejusmodi medicamentum curabit, quod combustum fuerit. Recipe vernicis liquidæ drach. iij. ex aqua solani, sive plantaginis, vitellos ovi tres, butyri recentis. unc. ij. olei rosacei omphacini, violati, nenupharini sing. drach. ij. Misce simul omnia hæc, & fiat unguentum, quod locis ustulatis mirum in modum confert. At ulceris circumstantes particulas triapharmaco ex oleo acetoque rosaceo, ac lithargyrio in mortarioplumbeo subacto, ad restringendam cauterii vim illinies, quam operationem si quis reformidaverit, poteris quorundam sententia per euphorbii pulverem eodem pervenire, sed mihi quidem non fit verisimile ut in profundo ulcere valeat is, aut ejusmodi quippiam præter cauterium. Quod curans D. Angelus Illustriss. Reverendissimique Cardinalis Tridentini ærarii Fiscalem, deprehendi, qui quamvis hoc morbo minime teneretur, ex calce tamen equi plurimo temporis spatio contracto & inveterato ulcere laborabat sinistro crure. Multa medicorum manus satis honesto conductâ stipendio ex circumvicinis civitatibus ad eum frustra confluebat, quo factum fuit, ut is salutem pene desperans, mihi se curandum tandem tradiderit. Postmodum ejus diei, quoniam ulcus ejusmodi à cute, & carne fere exspoliatum erat, quinque medicis astantibus, vitiosam carnem cum osse corrupto cauterio concremavimus, difficile dictum est inter curandum quanta fuerit viri constantia conjuncta prudentiæ. Enimvero (quod dictum citra invidiam fuerit) C. Mario præstantissimo viro æquavimus non solum Angelum, verum etiam merito prætulimus. Quippe qui non solum teneri se noluerit, sed crus immotum nullo doloris argumento præbuerit. Sed ut ad rem redeamus, patuit quamobrem remediis cæterorum nunquam cessarat malum, ad medullam namque pervenerat vis morbi, circumvicina quæque corrumpens, quod tamen omne, quidquid erat in eo noxii, Deo dante, duorum mensium spatio curavimus. *Fran.* Hujus sane curæ argumento innixus tantum mihi polliceor brevi fore, ut nostrates non solum, verumetiam præstantissimos quosque Medicos antecellas. *Andr.* Agnosco miram animi tui in me inductionem, qua fit, ut nostra tibi majora videantur, quibus (ingenue dicam) laudari à laudato viro, virtutesque, quas ne agnoscam quidem, mihi tribui facile patiar. *Fran.* Scæpius fauces palatumque vidimus affectorum malignis ulceribus, serpentibus, exesisque teneri, quæ quo pacto sint oppugnanda vellem libentius abs te audire. *Andr.* Fiat, ut vis. Recipe Igitur aqua, cujus virtute Aurum ab argento dividitur, unc. ij. rosaceæque, & hyosciami, sing. drach. iij. Inde misceas: aut Recipe aquæ saponis unc. ij. vitrioli romani drach. iij. salis armoniaci drach. j. vitriolum, & sal diluantur optime & fiat aqua. *Fran.* Qui fieri potest ut aquæ, quas dixisti, partes ulceribus circumstantes non lædant? *Andr.* Styli lignei fuminitatem tomento circumligabis, qua madefacta ex aquis superius enarratis illinies ulcera, quæ cum coeperint mundari, os affecti sibi colluant, ex aquis consolidantibus, quas superius tibi pluribus explicavimus: Quinetiam pustulis verrucosis ejusdem morbi plurimum confert, nam decidunt statim resolvunturque. *Fran.* Solent plerumque durissimæ stantes glandulæ ægrotos male habere, quibus quid apponendum sit, scire desidero. *Andr.* Imprimis illud scias, istorum tuberculum duas esse species, quarum altera carni adhærescens diachylone magno cum gummi, aliisque discutientibus emplastris cum per resolutionem, tum quidem per suppurationem curatur nonnunquam. Altera procedens ab osse, difficillime sanescit, nisi cauterium adhibeas, quam curationem cum plerique averfentur, cauterium potentiale adhibeas, quo quatuor horarum, aut quinque spatio dolore modico urgente macerabitur, ac

destruetur caro. Recipe Igitur aquæ primæ, qua fit sapo, A
libr. iij. vitrioli romani, nitri, salis armoniaci sing. unciam.
Quæ diligenter una dissoluta, ex testa decoquantur ad for-
dium crassitudinem, tunc adde opii thebaici unc. j. s. deinde
torreantur igne tandiu, ut lapidescant, effracta aula, lapil-
los adhaerentes obturato vase vitreo conservato, quippe no-
xius est aer adventitius, quo statim in aquam convertun-
tur. Fran. Apicem tuorum in me immortalium merito-

rum hoc addidisti, quo fit, ut nihil aliud abs te nunc
expetam, nisi, ut sæpius ad te accedam, quo tempore o-
mnes circa morbos ex viridario tuo fructus colligere
possim. Andr. Libentissime quidem, ut prius cogno-
vero auditorem attentum te præstitisse mihi. At nunc
reliquum est tantum, ut curandi corporis necessitate, ad
cœnaculum accedamus.

F I N I S.

U L R I C H I D E H U T T E N, *Equitis Germani,*
D E
M O R B I G A L L I C I,
C U R A T I O N E

Per administrationem LIGNI GUAJACI,

L I B E R U N U S.

Ad Reverendiss. in Christo Patrem Illustrissimum Principem, ac Dominum

D. A L B E R T U M.

S. Romanæ Ecclesiæ Tituli Sancti Chrysogoni Presbyterum Cardinalem, Moguntin. &
Magdeburgen. Archiepiscopum, Principem Electorem, Primate per Germaniam,
Sacri Romani Imperii Archicancellarium, Haberstadiensis Ecclesiæ Administratorem,
Marchionem Brandenburgensem, Stetinen. Pomeraniæ Ducem, Sclavorum, Cassubio-
rumque Rhugiæ, Principem, D. suum colendissimum, in librum suum de Guajaci
medicina & Morbo Gallico,

U L R I C H I D E H U T T E N, *Equit.*

P R Æ F A T I O.

Hoc novo ineunte anno, nequid à more in tantum passim antiquato, ut legis jam loco sit, discessisse vi-
dear, ecce Saturnalitium tibi munus, ALBERTE Cardinalis, ac Princeps omnium optime, non
tale quidem, isti qualia mittunt circa divitiarum ostentationem ambitiosi homines, sed quale ipsum
me dare posse & intelligis & gratum habes, Libellum de magnifica Guajaci ac virtute, quem compo-
sui, non tam ut ejus medicinæ, cujus ope ex morbo omnium pessimo convalui, testatum meis literis præconium
esset, quam ut tibi, sic de me, sic de optimo quoque merito, gratificarer. Jam tu soles enim (ut cum bono
Poëta dicam.)

Meas esse aliquid putare nugas.

Atque ita me habes, ut non solum tua dignum Aula, quod præter vulgarem principum sententiam, satis su-
perque fuerat, existimes, sed meum etiam qualecunque id est obsequium, veluti rem tibi honorificam, verbis glo-
riose jactes. Tantumque abest, meam tibi præsentiam gravem videri, ut tibi pulchri etiam aliquid accessisse,
quod domesticum Huttenum habeas arbitraris. Novi quos apud viros, qua me prædicatione extuleris, summo
per Christum bonitatis tuæ argumento, ex qua vel una re intelligere licet, quanta fortunam hanc humanitate
temperes, & tuum consilium quam non sit vanum, quo decrevisti, ut istos armatos juxta te stipatores habere,
ita hominibus literatura præditis cinctus & instructus, hinc auream Moguntiam, invictos istinc Saxones gu-
bernare, nec te adhuc perdidisse quod in me contuleris aliquid existimas. Verum jam adhuc exporrectam adver-
sum me utramque manum habes, cum ego sentiam majora tua esse beneficia, quam ut ullum meum possit hæc
demereri obsequium. Ob idque petere abs te aliquid vix ausim, quum tu ea prius dederis, quæ rogare verecun-
dia erat, adeo in me liberaliter, benefice adeo effundi soles, non Cardinalis primum aut Archiepiscopus, sed olim
etiam his haudum potestatibus prædictus. Hinc ego non exultem? hinc me non fortunatum judicem? Aut cum
ille dixerit.

Principibus placuisse viris non ultima laus est.

Ego non eximiam meam felicitatem agnoscam? quod tibi non Principi modo, sed summo etiam, non Episcopo
tantum, sed & Archiepiscopo, id est episcoporum Principi, & Cardinali, id est à paucis in quibus tanquam ne-
cessariis quibusdam cardinibus Romana vertitur Ecclesia, uni, sic placeam, ut me placere intelligant multi?
Quod faxit DEUS OPT. MAX. ut nobis perpetuum sit, quo videant homines, nec ineptum fuisse hoc tuum
judicium, nec me indignum quem tu sic complecteris, ut istis ilia rumpantur indocte doctis, qui nos, qui literas,
non tam publico studiorum incommodo, quam sædo Principum Germanorum dedecore, tot iam annos impune
persequuntur, quando tibi aures, tibi oculos esse videbunt, suam extremum periclitari barbariem, se, ut ignavum
pecus, prædatores fucos, id est non inutiliter tantum studiosos, sed studiorum adhuc perniciem à melliferarum
apium alvearibus, id est à fructuosissimarum disciplinarum cultu, & fortiter arceri, & longum exulare cogno-
scent. Possumus enim non optime prospectum nobis dicere, cum tu tantus patronus, tam benigne nobis arrideas?
cujus rei primum Germaniæ documentum ex me prodiit, quem tu in familiaritatem & in sinum adeo tuum
cum acciperes primum, obscure sentiebas, quæ doctorum hominum expectatio, quæ opinio, quod judicium esset?
& non tacite mussitabas tecum ipse Virgilianum illud?

Feret

Feret hæc aliquam tibi fama salutem,

Sic est profecto, fuitque non minus jucundum tibi, quod videres haud indigno loco positum tuum beneficium, quam mihi plausibile quod ex illa communi studiorum iactatione, tuum & salutarem invenissem otio meo portum. Atque inter cætera, quæ familiari sæpe vultu confers mecum, bene sperare nos jubes, hoc promittens quantum in te sit, munitam hanc nobis ad id quo tendimus viam esse, qua tua gratia fretus, ausus jam ut insultare barbaris, ita ad res pulcherrimas excitare æquales, & quoties aliqua incumbit persecutio, ad te, veluti ad commune quoddam bonorum asylum, voco ex bonis aliquem, hoc magni iterum Poëtæ ingemians.

Huc tandem concede, hæc ara tuebitur omnes,

Tanto, quod videmus, fructu, ut jam multos hinc erexerim, quosdam illinc impatientissimo suo fremitu abjecerim ac deprefferim. En te unum igitur omnino, aut certe ex paucissimis unum, cui ego oculos, cui intellectum esse dicam. Quod de te scribere, quia neque pro tempore est, atque is est tuus candor, ut quamlibet etiam laudem immodicam existimes, facile ad præsens supersedeo, quod caput est inculcans tibi, hoc munusculum gratanter ut accipias, quod etsi exiguum est, tanti à me fit tamen, ut magnum quid perdidisse me, si de vulgo amicorum dedicem id alicui, arbitrer. Nam cum rem ibi tractem meo iudicio permagnam, non nisi magni illam viri auspiciis egredi volebam. An non præclarum existimare licet, quicquid id est, quod non mihi tantum, sed aliquot præterea millibus, ex summa desperatione manifestam peperit salutem? Nisi ita colendus est animus, ut corporis adminiculum pro neglecto penitus habeatur. At ille Apollinis oraculo sapiens iudicatus Socrates, inter pauca bonam corporis habitudinem in voto habuit. Pyrrhus clarissimus Epirotarum Rex, idem à diis precatus legitur, & communi omnium consensu sapienter orare creduntur qui orant.

Ut sit mens sana in corpore sano.

Proinde hunc maxime campum mihi delegi hoc tempore, in quo hæc, qualis qualis est, vena procuret, si non ut debet, saltem ut potest, cum illius te præmoneam, vulgo triti.

Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.

Si quo impetu quæras, hac dicoratione, ut cum atrocis jam pridem inimici, crudelis Tyranni, immane facinus, detestabilem injuriam, iniquissimum factum, stylo illustraverim idque miserrimo meo tempore, nefas esse putem, hoc committere, ut divinum hoc beneficium, hoc cælo delapsum auxilium, jam restitutus mihi, jamque valens ac vegetus, quacunque possim ingenii ope, ab oblivionis injuria non vendicem. Ubi quid refert sæpe declamatum à me prius dicere, quantam ego pecuniam curando hoc morbo elocaverim? Quas torturas, quæ supplicia sub Chirurgicis exhauserim? quas cruces tulerim? Quantum mihi virium ex medicorum inscitia depræterit, cum tuo hæc gemitu testatus jam sæpe & apud multos sis. Non igitur immensum hoc mihi existimandum est, potuisse resitui ex morbo, in quo non solum dolores passus sum acerbiores, quam ut in his vivendum fuerit, sed fœditate etiam tanta fui, ut omnium prope rerum ipsum me ægerrime tulerim? Age autem, quod fuit vitæ ibi periculum? Quam putabant homines actum de Hutteno? Tu vero quam non frustra dicebas te, si commodius valerem, uti mea posse opera? quod effectum cum sit, & depulsa omni invaletudine, vires ita receperim, ut de novo factus ac renatus homo videar, non applaudam ipse mihi, in ejus rei commemoratione, quæ hanc salutem præstitit? Non jucundum hoc mihi opusculum erit, qui facio, & non charissimus, cui illud dono? Ubi quidem unum hoc hæsitabam, ut acciperent homines hanc descriptionem. Verebar enim ne essent quibus monstra nuntiare viderer, & cum ea sit hæc medicina, ut multorum eam fides respuat, medicorum placita non agnoscant, metuebam posse fieri ut non fabulam putarent aliqui effingi hanc à me, aut dum rem incognitam tracto, hoc credant, in restitutæ mihi valetudinis iactationem effusius progredi. Neque ita curiose quenquam hæc tractaturum puto, ut neget in Guajaci descriptione librum à me fieri oportuisse, cum Brassicæ volumen dicaverit Chrysippus, eamque immenso plus, ut inquit Plinius, laudaverit M. Cato, & de Raphano librum scripserit Marchion Græcus, de Scylla Pythagoras. Quod si pro Diis olim coluerunt Allium & Cepas Ægyptii, ego non adorem Guajacum? Profecto indignum nihil facio, immoderatum nihil, ubi facere apud te judicem possum illum mirabiliter probum, & quo alius sincerior fieri non potest, Henrichum Stromerum, eum enim patior libelli hujus Aristarchum abs te constitui, non tam quia, mihi consentientibus per omnia sensibus, virum esse scio, quam tui charitate, qua mirifice flagrat, & quia hoc in viro ut integritas est eximia, ita iudicium eminet supra vulgarem Medicorum sortem. Quibus etiam virtutibus, in intimis esse tibi meruit, novo iterum humanitatis tuæ documento, magna virtutis opinione. Quid restat igitur, nisi ut ob hæc officia, hanc pietatem, sanctissimorum virorum Calendario, immortalium Heroum albo inferamus te? Sed jam ad meum munusculum revertar, hunc librum, quo perscribendo, ita scias me tractare studium Medicinæ, non ut discipulum Medicorum agnoscas, sed ut exploratorem in his literis versatum suspicari possis. Quod cujuscumque fit ut intelligas, amabo te Optime Princeps ab istis paulisper magnis diversus curis, huc animum adverte.

C A P. I.

De morbi Gallici ortu & nomine.

Visum Deo est, & nostra ætate morbos oriri majoribus, ut existimare licet, incognitos, Annus fuit à Christo nato post millesimum & quadringentesimum nonagesimustertius aut circa, cum irrepsit pestiferum malum, non in Gallia quidem, sed apud Neapolim primum, nomen vero inde fortitum est, quod in Gallorum exercitu, qui illic Caroli Regis sui auspiciis belligerabat, apparuit prius quam usquam alibi. Qua occasione Galli ominosam ab se appellationem amolientes non Gallicum hunc, sed morbum Neapolitanum vocant, & contumeliam agnoscunt cognominem sibi pestem fieri. Per vicit tamen gentium consensus, & nos hoc opusculo Gallicum dicemus, non invidia quidem gentis clarissimæ, & qua vix alia sit hoc tempore civilior aut hospitalior, sed veriti ne non satis intelligant omnes, si quolibet alio nomine rem signemus. Mira cum statim superstitio excepit, quibusdam divi nescio cujus à nomine Mevium vocantibus. Aliis ab Jobi scabie originem ejus repetenti-

abus, quem credo in Divos retulit hæc lues. Haud alio creditus tunc est languisse morbo Evagrius olim Monachus cum per deserta frigus immoderate ferens, & crudæ manducans, papulis afficeretur. Itaque petitus & ipse maximis itineribus, magno ad sacellum ejus quod in Vetterichis est, facto hominum concursu, offerentium munera affatum. Idque ignoto ejus adhuc in vulgo per Germaniam nomine, Fiacrium enim dicebant pro Evagræo. Neque ut vixisset quærebant, posse tantum juvare credebant. Tales fuerunt hoc in terrore, sic ortæ hominum opiniones. Suspensa & ad Rochum signa, ac omnium ab antiquo refricata ulcera. Si studio pietatis, non improbo, fin ut aliquid expiscarentur, quique fuerunt, commentores, miror tanta in publica consternatione, in tam miserabili humani generis calamitate, communi dolore, fraudi locum fuisse. Ibi tum Dei iram interpretati sunt Theologi, quem hanc malorum à nobis morum poenam exigere, hoc supplicium sumere, ac si in supernum illud concilium admissi aliquando didicissent, publice docuerunt, quasi nunquam pejus vixerint homines, aut non aureo illo Augusti & Tiberii sæculo, quo Christum quoque versari in terris contigit, pessimi etiam morbi coeperint.

rint. Vel hanc vim natura non habeat, ut novos subinde morbos invehat, maximam interdum in rebus etiam aliis mutationem adferat. Aut vero nostra statim tempestate, atque hoc biennio demum, quia morati optime homines sint, ægritudini remedium inveniatur Guajacum. Adeo inter se pugnant, quæ illi, mentes, ut sibi videtur, Deorum exponentes, nobis concionantur, factum deinde Medicis negotium, non quid tolleret morbum, sed quid faciat inquirantibus. Fugiebant ejus porro aspectum, nedum contactu abstinere, ut morbi præterea nullius. Quippe tanta fuit cum primum oriretur, fœditate, ut qui nunc grassatur vix illius generis esse putetur. Ulcera in quæna glandis speciem & magnitudinem, aspera, exporrecta, spurcus ab his profluens humor, fœtor vero tantus exhalans, ut cujus nares contigisset odor ille, infici mox crederetur, color pustulis ex nigro virescens, ipso aspectu magis ægros quam dolore cruciabant. Quanquam cruciabant etiam si qua inflammari contigisset. Invasit non multo post ortum in Germaniam, ubi latissime, quantum alibi nusquam, divagatus est. Quod ego intemperantiæ nostræ tribuo. Qui tunc astra consulebant, septem non amplius annos grassaturum hoc malum prædicebant, si de morbo & ejus in universum appendicibus, falsi. Sin de fœdissimo illo, & qui sponte non tantum ex contagio, sed aut cœli vitio, aut ordine fati proveniebat, veri. Neque enim septimum multo annum supra ejus impetus fuit. Qui secutus est, & nunc passim vagatur, ut fœditate tolerabilior, quippe ulcusculis interdum, haud multum eminentibus, & præduris, interdum lata quædam ac serpens scabies, arenti squamma carnem obducens perniciosior, ut quæ altius penetrante veneno complures secum morbos trahat. Hunc nulli hoc tempore adnasci, nisi contagio qui se polluerit, credibile est, quod in concubitu maxime solet evenire. Unde pueri rarius & senes, aut alios qui coitus sunt expertes, occupat. Facilius quanto quis salacior, & in Venerem promptior. Jam quos corripuit, ut quisque vivit, ita eum aut cito deferit, aut diu tenet, aut in totum consumit. Omnibus in Italia & Hispania, ac sicubi præterea sobrii sunt homines, mitior, nobis propter crapulam & victus intemperantiam, ut diutius inhæret, ita comprehensos infestissime torquet, acerbissime adfligit.

CAP. II.

De causis Morbi hujus.

Latentium ejus causarum nondum definita à medicis quæstio est, at misere diu jam agitata, & summa discordia conversata. In hoc convenere omnes, quod intelligere promptum est, quodam insalubri aëris, qui eo tempore fuerit, adflatu, corruptos lacus, fontes, fluvios, ac ipsa etiam maria. Inde terram contraxisse venenum, infecta pascua, venenatum demissum ab aëre vaporem inde hausisse spiritum animalia. Repertus est enim in quibusdam aliis etiam animantibus hic morbus. Huc Astrologi ex siderum motu ratiocinati in conjunctionem, quæ fuit paulo ante Saturni & Martis, ac binas solis eclipses, causam ejus rejecerunt, oportuisse dictitantes præfigere hæc, morbos pituitosos, & biliosos, longos, tenaces lentos. Quales sunt Elephantia, lepra, impetigo & quælibet pessima scabies, ac pustulæ, & si qua alia sunt corpus deformantia, & Podagra ac Chiragra, Paralysis, Ischia & articulorum dolores, ac similia incommoda. Magis autem Septentrioni id destinatum, propter Aquarii signum, quo prior eclipsis inciderit, & Occidenti propter pisces, quod posterior attigerit, dicebantque Medici ægritudinem esse à malo intus succo & vitiosis humoribus, melancholicis, adustis, aut flava bile, vel pituita, sive falsa, sive adusta, & ipsa, aut aliquot horum vel omnibus etiam simul permixtis, quorum acore extra ad corporis superficiem eunte, aduri cutem & exulcerari, aut vero à crudis, lentis & crassis in artus propelli, eisque dolorem concitari, tumores surgere, tubera innasci, nodos colligi & sinuari cutem, supra etiam caput infestari. Universum pristinam corporis constitutionem alterari. Quidam breviter ex infecto sanguine, corruptoque & adusto, luem hanc oriri dictitabant. Atque hæc, incomprehensibili ejus adhuc natura, disputabantur ambigue, nunc comperta ratione approbantur etiam. Juvatque morbum hunc putare aliud nihil esse, quam depravati sanguinis quandam suppurationem, quæ post in tumores & nodos conficcata induretur, & cujus scaturigo quasi quædam à male affecto pullulet jecinore. Amplius quæ sit ejus natura, qui status ac qualitas, quantæ jam diu, quam odiosæ sunt quæstiones? Quæ concertationes? Quot opiniones? quam anxie disputatæ? Atque hoc præcipue in morbo, quantum nostra ætate laboret Medicina, compertum est. Silebant ab ejus ortu, totum in Germaniam biennium Medici. Inde in

A prima me tum pueritia constituto, curam cœperunt, qua fruge, docuit eventus. Ausi tamen sunt exotica miscere nobis, & multa, quæ minime oportuit, inculcare. Memini tunc à Pisorum esu interdictum quibusdam locis, quod in his vermiculi nascebantur alati, unde infici crederetur, & carnis porcinae, quod illud potissimum animal, aut hoc, aut quodam huic non absimili ulceris genere laborabat.

CAP. III.

In quos morbos derivetur Gallicus.

Levem hanc luem faciunt, quæ consequuntur eam, atrociora. Ita enim in multa derivatur hoc malum, ut in uno inesse morbos omnes videri possit. E quibus est acris articulorum dolor, primum quidem simplex, deinde quæ dolent extumescuntibus membris, nonnullis quæ intumuerunt collectiones & tubera, ubi paulo post obcalluerunt, dici non potest, quos intra se cruciatus alant, pessima hæc enim morbi hujus pars est. Nam hanc sibi veluti arcem deligit, ubi diutissime persistat, ac unde in universum corpus omnia dolorum genera dispergat, & jaculetur, tanto majore cum affectione, quanto suppurationem tardius accipiunt hujusmodi tumores, omniumque miserrime torquet ac lacerat hic cruciatus. Mihi tale quoddam tuber supra talum sinistri pedis introrsum, postquam semel callum induxerat, octo totos annos, nulla perunctionum vi, nullis fomentis emolliri, aut ut suppuraret cogi potuit. Videbaturque os id esse, donec Guajaci nuper medela dissipatum evanuit. Manent & mulieribus intra pudendas partes ulcuscula, miri diu veneni fomenta, atque ea tanto perniciofa magis, quanto minus oculis eorum, qui caute mulieribus congregari volunt, subjici patiuntur. Et vel iccirco pestilentissima est hæc morbi pars, quod in ea vitare morbum non licet, cum hujusmodi mulierum nonnunquam immundissima sint corpora. Contrahuntur & nervi, ac indurantur. Nonnunquam distenduntur & laxi fiunt ac rigent. Interdum morbus in meram Podagram exit. Quibusdam in paralyfin solvitur & Apoplexiam, quæ dicitur, multis Leporam induxit, creditumque est finitimos inter se morbos esse, tum quibusdam ex causis, quæ utrique malo communes sunt, tum vero ex eventu, quod in hac ille frequenter transmittat ægrum. Sæpe etiam quasi febricitaturi, ita inhorrent homines ex doloris acerbitate. Nascentur & Vomicæ, quæ in Cancrum aliquando & Fistulam abeunt, aut manantia diu ulcera, quæ in tantum frequenter putrescunt, ut ossa etiam denudent primum, quæ deinde cariem contrahunt, & magno cum periculo vitantur. Quinetiam lentissimæ cum sint morbi hujus reliquæ, ita emacrescunt assiduitate mali homines, ut intima ossa, omni consumpta carne, laxa cutis tegat. Hinc Phtisici fiunt, interaneis tabo jam tum defluentibus. Generatur & cachexia plurimis, & aquam inter cutem ægri contrahunt, nonnullis exulceratur vesica, & ut plurimum jecur ac stomachum in totum perdit hæc ægritudo. Verum ibi falsum hoc est, quod videtur quibusdam tubera, collectiones, sinus & nodos non esse hujus morbi propria, aut necessario eum consequi, sed provenire his, qui peruncti sint, ex argenti vivi malitia. Quanquam in hac opinione magna per Germaniam medicorum pars, in hunc usque diem pertinacissime hæret. Sed hi quotquot sunt, ut in aliis de hoc morbo multis turpiter falluntur, ita hoc temere persuadere conati sunt. Nam contigisse hæc, quos nulla unquam tetigerit perunctio, ipse vidi multis, & in his Ulricho de Hutten patri meo.

CAP. IV.

Qua primum Medicina restitum huic morbo sit.

In hac Medicorum consternatione, his erroribus ingesserunt se Chirurgici, manum admolientes, ac primum causticis exurere scabiem conati sunt, deinde quia immensum erat singulæ contingere, toties admoto medicamine, ulcera, excogitaverunt unguento restinguere eum. Hoc aliter faciebant, verum nullo quisquam effectu, argentum vivum qui non addidisset. Cedebant in hunc usum pulveres Myrrhæ, mastichis, Cerussæ, baccarum lauri, Aluminis, boli Armenæ, Cinnabaris, Minii, Corallii, Salisusti, Viridis æris, Scoriæ plumbi, plumbiusti, Rubiginis ferri, Resinæ vulgaris, & Terebinthinæ, Oleorum optimæ omnium laurinum, deinde simplex Rosaceum, Terebinthinum, & magno effectu Juniperinum, ac Nardinum, Adipes, Suillus, Anserinus, Ursinus, humanus, melinus. Item pingue ex ungula bovilla, Butyrum præsertim quod mense Majo coactum esset, medulla cervi, serum hircinum,

cervinumque, mel Rosaceum, & quod virgineum vocant. Vermes terrent in pulverem pisti: aut oleo macerati, ac contusi, Camphora, Euphorbium & Castoreum. Atque harum rerum tribus aut quattuor, aut pluribus nonnunquam missis ungebant brachiorum & crurum juncturas, aliqui & spinam ac cervicem, nonnulli tempora etiam, item & umbilicum, atque iterum alii universum corpus: Quibusdam semel die, quibusdam bis, nonnullis tertio iterum die, aut quarto. Claudebantur ægri in æstuario quod calebat assidue atque intensissime, alii viginti, triginta alii totos dies, nonnulli plures, perunctum lecto, qui intra æstuarium sternebatur, apponebant, ac multa superinjecta veste sudare cogebant. Ille vix iterum accepto unguento cœpit languescere, mirum in modum, tanta unguenti vis erat, ut intra stomachum quod in summo corpore morbi fuisset, compelleret, inde sursum ad cerebrum unde per gulam & os defluebat morbus, tanta, tamque violenta injuria ut dentes deciderent, qui non accurate ori intendissent. Omnibus certe exulcerabantur fauces, lingua & palatum, intumebant gingivæ, dentes vacillabant, sputum per ora sine intermissione profluebat, omni protinus fœtore olentius, tanto contagio, ut quicquid olluisset, statim inquinaret ac pollueret. Unde & labia sic contacta ulcus trahebant, & intus buccæ vulnerebantur. Fœtebat omnis circa habitatio, atque adeo durum erat hoc curationis genus, ut perire morbo complures, quam sic levare mallent. Quanquam vix centesimus quisque levabatur recidivo ut plurimum ægro, cum vix paucos ad dies duraret ejus juvamentum. Quo argumento intelligere licet hac in ægritudine, quid ego tulerim, undecies curationem eam expertus. Tanto periculo, tam acerbo discrimine, cum hoc malo nonum jam annum luctor, non segnius interim & alia, quibus obfisti morbo putabatur, aggressus. Nam & balneis curabamur, & herbarum potu ac potionibus, & erosione ulcerum. Ad quem usum adsumebatur *Arsenicum, Atramentum, calchantum, viride æris, aut aqua, quæ fortis vocatur*, tanta cum doloris acerbitate, ut credi possint nimis vivendi cupidi, qui non mori maluerint, quam sic vitam proferre. Sed acerbissima omnium fuit, quæ per unctionem fiebat curatio, & in ea miserrimum hoc, quod, qui sic medebantur, medicinam ipsi non callebant. Neque enim chirurgici hac tantum utebantur, sed ut audacissimus quisque, aut in aliis viderat, aut ipse tulerat, ita circuibat, medicum agens. Uno quopiam ad omnes unguento utebantur. Et ut ille ait. Uno calceo omnes calceabant. Uno collyrio omnes sanabant. Si quid accideret interim ægro, consilii inopia, quid suaderent non habebant. Ferebanturque latrones, ut in publico errore, cum, obmutescens medicis, experiri omnibus, quid vellent, liberum esset. Itaque nullo ordine aut præscripto, nisi quod æstu ac vapore cruciabant similiter omnes, nullius neque temporis, neque corporum qualitatibus habita ratione, curabantur ægri. Neque inficii perunctores, materiam, quæ morbi causa esset, ducta alvo subtrahebant, aut circa esum ac potum temperantiam, aut ullum victus discrimen indicebant. Tandem eo incommodi res veniebat, ut dentium usus adimeretur, ipsis vacillantibus. Os alioqui totum uno occupante ulcere, cibi appetentiam, frigefacto stomacho, & turbante fœtore, amitterent ægri. Cumque sitis esset intolerabilis, tamen, quod ad stomachum faceret, potionis genus nullum inveniebatur. Multis ad vertiginem, quibusdam ad insaniam usque infestabatur cerebrum. Tremebant inde non manus tantum, sed pedes etiam, & universum corpus ac lingua balbutiem trahebat, nonnullis immedicabilem. Multos in media curatione interire vidi, & quendam novi sic medentem, qui tres una die viros agricolas, cum intra hypocaustum plus æquo æstuans conclusisset, ac illi salutis, quam sic adepturos se sperabant, studio patientius quam par erat confisterent, donec defectis per caloris vehementiam cordibus, mori non sentirent, misere jugulavit. Alios vidi intumescere ad fauces gutture, quum exitum non haberet sanies primum, quam in sputo dejici oportuit, deinde ipse etiam spiritus suffocari, quosdam cum mejere non possent, mori. Omnino pauci convaluerunt, atque illi hoc periculo, hac amaritudine, his malis.

CAP. V.

Quibus ego præsidii fretus hoc in morbo sim.

Ufus ipse sum, quoties quidem perungerer, propulsandis quæ ori accidere possent, solo *Alumine*, quod in bucca continebam, hinc inde volutando dum colliquefceret. Ubi vero obligandis ulceribus, & fovendis artubus, danda opera, foinenta usurpabam herbis, *Absinthio, Chamæmelo, hyssopo, pulegio, Artemisia, Salvia*, & hujusmodi ex vino & aqua decoctis. Ad ulcera vero, olim qui-

A dem Eytelvolfo suadente, unguento, quod *alumine, viridi æris, melle purissimo & aceto partibus per omnia æqualibus* componebam. Nuper (quod à gregario in Italia milite didiceram) *aqua calcis*, quam sic parabam. Aquam puteanam aut fluviale puram in vase nondum alio liquore imbuto coquebam, eam, cum ferventissime bulliret, calci vivæ (ea est quam aqua nondum contigit) superfundebam, in labro aut cupa lignea munda, necdum inquinata. Sic dissoluta primum calce, deinde quiescere permissa, ubi ea in fundo confederat, quæ in summo natabat, spumam exemi, Calcem non movi, in medio relictam aquam limpidissimam defudi & ad usum reposui. Cum uti vellem spongia aut linteolo intincto nonnunquam ut potui & plerunque calida fovebam ulcera, eluendo, ac saniem detergendo. Deinde lintcoli partem sic commadefactam apposui, ac ulcera colligavi, vi hujus aquæ cessabant dolores, & tumor residebat. Vulnere emundabantur & calores, ac inflammationes arcebantur, quodam cum miraculo, cum incendat alioqui caloris sui vehementia calx viva. Quod apponi his in casibus posset efficacius inventum nihil habui. Visumque est uno hoc præsidio fultum me, sævissime grassante jam tum morbo, imminens perniciem declinasse. Utebar & *Cassia* alvum subducere si quando liberet, & sudabam non raro, ac sanguinem mittebam, detracto eo per cucurbitulas sæpe. Monitus etiam in Italia miræ hoc esse efficaciam, solitus sum resinam Terebinthinam edere mane nucis Juglandis magnitudine. Hoc emendari sanguinis vitia clamabant, quod nescio quale sit, & ventrem emolliri, ac stomachum juvari, quod utrinque experiebar. Ajcabant & nervis mederi eam non modico effectu, & artus confirmare. Atque his modis, simul cibi & potus abstinentia, & vitæ parsimonia, multa effugi, quæ me tanto tempore, tamque iniquo peregrinantem, ut plurimum & rerum penuria adversa multa adire coactum, nunquam mihi constantem, inquietum semper, ac turbatum, conficere poterant. Idque effeci, ne quis mihi adhuc nervus, cum tot profundis ac malignis ulceribus adderentur tibiæ, læsus sit, ne quod os vitiatum, ne quando faciem corripuerit morbus, in ore & lingua ne quid vitii contigerit, interanea servata ut sint. Nam & à stomacho injurias propuli, & jecur alia rarissime ope defendi. Sed his auxiliis sustinere morbum potui, extinguere non potui. Et lenire dolores, non causam doloris exscindere, hoc erat differre perniciem, non auferre. Præsentius habui è Guajaco, cui nunc describendo animum adjeci, remedium, immo ex uno salus.

CAP. VI.

Guajaci descriptio, & ejus inventio, ac nomen.

Quod si bonorum pariter malorumque sursum imputanda ratio est, quantum superis de Guajaci beneficio debemus? Aut quanto hæc benignitas lætior, quam illa tristis pœna? Translatus ejus è Spagnola insula ad nos usus est. Ea in occidente, juxta Americam, atque adeo ea parte sita est, qua America longitudine in Septentrionem definit, simul cum illa superioribus annis, inter novas terras, & antiquis incognitas reperta. Ipsius Insulæ omnes morbo Gallico aliquando laborant accolæ, quemadmodum variolis nos. Neque alio contra remedio utuntur. Nobilis quidam Hispanus cum Quæstor in provincia esset, ac morbo ipso graviter affligeretur, monstrata ab Indigenis medicina, usum ejus in Hispanias attulit, primum anxius, ne non trans mare, qualis in insula, essent ejus effectus. Nolebant commendare ipsum Medici, tantum videntes quæstui suo decedere, donec se intruferunt ultro & ipsi hanc in curam, tanta statim arrogantia, ut negent restitui, qui transitis eorum præscriptis Guajacum insumat. Quod miror quomodo alicui persuadeant, cum sit cognitum nullos fuisse unquam illa in insula medicos, Guajaci vero usum semper fuisse. Sed quid negotii medicis hac in curatione esse conveniat, post paulo dicam. Nunc de re proposita. Nomen ei fecerunt Guajacum. Sic enim litteris illud Latinis, quod cum hiatu HUIACUM pronunciant Insulares, ab ipsorum idiomate exceperunt Hispani. Nam mihi narravit Augustus Paulus Ricius auditum sibi ab Hispano, qui in insula fuisset, primam nominis syllabam non Gua proferri à Spagnolensibus, sed exigere hoc gentis linguam, ut quæ Latini sic scribant, ipsi non g littera sed u cum statili pronuntient, ut sit Huajacum apud eos, trisyllaba item dictio, non Guajacum. Possumus & magnificam aliquam indere illi appellationem quemadmodum Philon Medicus, Alexipharmaca sua Deorum manus appellavit, & hodie medici magna compositiones suas jactatione, vocant manus Christi, Apostolicon, gratia dei, Antidotum Paulinum, id genus superstitiose inditis vocabulis Ajunt

crefcere, qua apud nos Fraxinus, proceritate, arborem A teretem, ac nuces gignere caftanearum forma. Materia ejus unguinofa eft. Color qui buxo, fed nigrefcens. Atque id optimum putant, in quo quamplurimum nigri eft. Verum ita, quod buxeum eft, ab eo quod nigrum differt, ut hoc intus, illud extra fit. Aut planius dicendo, ut medulla nigrum fit. Ponderofiffimum eft ipfum lignum. Itaque nulla ejus quamquam minutiffima pars in aqua fluitat, fed continuo mergitur & fubfidit. Duritie robur omne fuperat. Tum prædurum eft, ut quam minime hiet. Neque enim adhuc vidimus, quod rimas traxiffet, & qui vendunt, fatisfacere negant. Uritur ac inflammatur, odore non infuavi. Ab accenfo gummi profluit, quod, nondum fcimus, quem in ufum cedat. fubnigrum eft, & ftatim poftquam deciderit perdurum, Cortex haud ita denfus, fed immodice durus. Quibus indicis animadverfis, fieri poffe haud credo, ut qui id adulterent, lateant emptorem. Nam ut coloris difcerniculo fallatur quis, in quo uno omnia hæc convenire poffunt? Pinguetudo refinaceum quiddam fpirans? pondus quale nulli præterea ligno? deinde hoc quod defluit ab inflammato? Et vix fecabilis ejus durities? Et quod in aqua minutiffime etiam incifum non fupernatat? Et fapor qui femel cognitus nunquam errare finet? Nequaquam ingratus eft ille omnibus, mihi etiam jucundus. Non durare ajunt & decoctum ejus in æftate, poft tertium ftatim diem muceffit, in hyeme paulo ferius. Itaque eligendum, quod quam maxime pinguefcit, & pondere valet. Ejus eft enim fenecta levitas & macretudo. Efficaciæ ab hac descriptione caufas, longa difputatione, fi videtur, medici trahant. Ego potius quod fic gaudeo, quam quale fit, inquirō. Quamquam multum fateor illos mereri, qui primum cognitam ejus per omnia naturam, nobis tradent. Nunc vero funt nonnulli, qui quafi omnia rei indagarint veftigia, ita ab his notis, virium ftatim ejus rationem expendunt. Id quod immaturæ fieri ab illis reor, fic exiftimans, ut in omni univerfam medicina, fic in hac etiam, poft inventam eam, cognitumque ejus ufum, deinde quærendam rationem. Sed jam de ufu, & quomodo præparari ad medicinam ipfum conveniat.

CAP. VII.

De præparatione Guajaci in Medicina.

Præparatur hunc in modum. Lignum oportet primum in frufta, quantum licet, puftilla comminui, quidam ad tornum hoc faciunt, deinde ramentum ipfum ftatim commadefaciunt. Alii quod derafum eft prius terunt, aut piftillo tundunt ut in fcohem plane & pulverem redigatur, quo penetratu facilius fit, ut ejus excoquatur vis. Quod nescio an aliquid referat. Vidi qui ferra confinderent prius, deinde partes diffectas linea attererent, ipfam tandem limaturam aqua miferent. Verum, quicquid id eft, aut comminuta frufta, aut elimatam fcohem, aut contufum pulverem, pondere unius libræ, in aquæ fontanæ, aut fluvialis, aut (ut ego) puteanæ, libris octo, diem & noctem macerant, deinde percoquunt lento vapore in olla vitreata nova, & diligenter elota, ad prunam horis amplius fex, dum ad dimidiam partem fe imminuat, magna cura & attenta custodia, ne nimio calore ebulliat. Nam quod exundaverit, multum de vi perdere ajunt, & minus effe efficax. Ob idque ad flammam coqui non fuffinet, & prunam quoque modicam petit, ac ollam quæ non repleatur, fed cujus tertia prope pars vacet. Spuma, quæ inter coquendum innatat, detrahitur, ulcerum, quibus obungitur, medicamento. Nam vim ei ineffe deficcatoriam efficaciffimam comperimus. Sic decoctum ubi percolaverint, in ampullam vitream defundunt, deinde ex relicta denuo fcohe cum libris octo percoquunt. Hoc tenue ad cibum potui dant, prius illud medicinæ loco forbetur. Atque adeo totum hoc quod nos tanto ac tam gravi morbo liberat, decoctum illud eft. Hoc rei caput, hic cardo, in quo falus nofta vertitur. Neque tantum non indiget alterius permixtione ullius, fed miferi etiamnum, ut paulo poft oftendam, non fuffinet. Cæterum aquam ad hoc quæri, levem & limpidam volant quidam. Alii dulcem omnem admittunt indifferenter, quod in coquendo, qualis qualis fit, depuretur. Custodiam eam circa cocturam, ne exæftuet, aut effervcat, adhuc neceffariam omnes putant, jubentque bene obturatam effe ollam, ne quid etiam defpiret. Ea, ubi fentitur provenire fpumam, leniter aperitur, illa exempta recluditur. Quod in vitro reponendum curant, tantum eft, in perfpecuo ut fit, & melius, quia emundantur vitrea. color decocto eft, qui aquæ ex limo modicum turbatæ. Intinctum linum viridefcit, mira fpecie. Sapor primum gultantibus fubacidus, paulatim affuefcienti jucundus. Aufi funt mellis in-

dere in libram uncias iiij. medici. Quod ut non improbo, ita neceffarium effe nego. Velinque ubi non oporteat, nihil addi rei per fe tantæ. Quid enim navare operam, ubi non opus eft, juvat? Neque ita gravis Guajaci fapor eft, ut melle temperari poftulet. Immo fi per medicos liceat, nulli non gratus. Quanquam quid oportet medicos dicere, ubi de nugatoribus fermo eft. Nam qui docti funt, quique periti, qualis o Princeps tuus ille amicitia caufa meus etiam Stromer, atque item Coppus, & ipfe à medicinis tibi qualis, hi intelligunt, quàm non conveniat, aut incognita tractare mutando, aut his addere, quibus nondum deeffe aliquid compertum eft. Id quod Stromer, sermonem habentibus nobis de Guajaco Auguftæ, cum multi ante fuafiffent, ut me curationi huic committerem, neque ulli ego crederem propter rei novitatem, multis graviter, ut folet, verbis defuper habitis vereri fe dixit, falutarem Guajaci virtutem, ne qua fupervacua indoctorum Medicorum additio infaniaret, quod fi non fuerit, tamen exploratum habere fe, nihil poffe adverfus hunc morbum falutarius inveniri, effecitque ut me incunctanter & nulla interpofta mora in Guajaci experimentum præcipitem ftatim abjicerem. Quare hoc femel jam prædictum in univerfum fatiſ effe volo, de Medicis hoc in opufculo quoties conquerar, hos me putare, qui nulla eruditione, nulla peritia ſolo fe titulo, & empto Doctoris nomine vulgo vendicant. Qui Græcas pariter ac Latinas ignorant literas, cum in nulla magis professione, opus fit literis ac eruditione, qui cum indoctiffimi ſint, facile Germanorum ſimplicitate abutuntur, quando ne nullius quidem doctrina in dubium venit, qui quidem Doctoris ſit nomine inſignitus. Quorſum hæc tam multis? Ut me tuerer apud te, Princeps optime, contra eos, qui hac animadverſa occasione poſſent ut æquo plus mordacem apud te deferre. Quod cum nuper facerent, de jureconfultis & Theologis, quorum in ſtudia ajebant immodèſtius inventum me; cum ego indoctos ibi tantum, & eos adhuc malos etiam ac literarum ſtudiis inſenſos & acerbiffime inimicos, monordiſſem, id effecerant ut me boni multi iniquum ſibi putarent, cum id à majoribus primum meis, deinde ab inſtituto etiam eo, in quo verſabar, longiſſime abeſſet. Quod cum te non ignorare ſciam, miſſos facio circumforaneos perunctoros, latrones Medicos, atque illos etiam indoctos doctores, ad Guajacum redeo, cujus in medicina uſus ſic habet.

CAP. VIII.

Quis ſit curationis hujus Modus.

In conclavi refideat æger, aëri minime, nedum ventis obnoxio, ubi ignis continuo ſit, aut ut in Germania, intra æſtuarium, non quod ſemper quidem caleat, ſed ab aëre tantum quod munitum & occluſum ſit, ne quis eum omnino adſpiret aër, toto curationis hujus tempore, cavendumque etiam frigus. Itaque in hyeme ſi experiatur quis, vel autumnò, curare eum oportet, antelucano præſertim tempore ignis ut ſit, quod tunc intensius eſt frigus, feneftrarum ſi quæ ſunt rimæ, gypſo aut calce explendæ, offio cœnaculi, velum aut tapetes obtendantur intus & foris, ne ingrediatur aër. Sic inſtructo, paulatim cibus ſubtrahitur, primo quarta pars ejus, quem ſumere conſueverat, deinde tertia, poſt paulo dimidium, ut eſurire diſcat, & vinum detur aqua valde dilutum, ibi tum alvus ducitur, medicina indita purgatoria, ſive cum delectu ea ſumatur, quæ ſatis putetur ad præſcindendam cauſam, aut eximendam materiam, quæ morbum fovet, ſive ſimpliciter talis, ut inanem reddat ventrem. Nam hoc tantum quæri video, quo curato ſtatim opus hoc auſpicari licet, hunc in modum. Prius illud & valentius decoctum bis die propinatur, tepidum, cyathò uno, mane quidem ad quintam vel juxta horam, noctu octava. Porro cyathum vocamus, dimidii libræ unius capax poculum. Qua ratione colligere datur, ut cum ad decoctionem unius ligni libræ, infundantur aquæ octo, & inter coquendum ejus dimidium conſumptum oporteat, ac libræ quatuor ſuperſint, biſque de una potetur, ut unius libræ Guajaci decoctio in quatuor dies ſufficiat. Inolevit hoc enim apud Medicos, liquores etiam ad pondus ut metiantur, oblitteratis in totum menſurarum nominibus. Bibitur raptim, ſine interſpiratione, poſt bibitum interquieſcendum horis amplius quatuor, & duabus quidem primis contectum eſſe oportet, ut caloris ope, digeſto in artus medicamento, noxium quid exſudet æger, quod quanti momenti ſit, dicam ſuo loco. Quin etiam hora, antequam bibat, tota jubetur contegi ut caleſcat. Sunt qui negent ante quintam poſt acceptum poculum horam, è lecto ſurgendum, cibus ſumitur medio non prius die quantum fieri poteſt exiguus. Nam inanem imprimis ventrem quæ-

CAP. IX.

De ratione victus in curatione hac.

quærit hoc medicamentum. Itaque sumendus cibus, non A
qui vacuum ventrem vel ex parte impleat, sed deficere
qui non sinat, ac ut tantum sustentet, non vires qui au-
geat, neque ibi periculum metui debet, quandoquidem
vis inest Guajaco reficere, & confirmare, sed nonnisi
inanes, & omnino ajunt neminem deficere, quantum-
cunque parum edat, modo decoctum id fideliter bibat.
Interim, nisi ulcera sint aut vulnera, nihil foris illinitur,
his vero *urguentum album*, quod crudum vocant, ex *Ce-
russa* & oleo rosaceo cum *camphora*, imponitur linteolo
adlitum. Quidam sola spuma obungunt, aut desiccata
eam in pulvisculum adspargunt. Sane præter spumam
nihil decocti hujus forinsecus adponitur. Atque aliqui
breviore tempore sanescunt, quidam serius. Tricenis
magna pars diebus. Quindecimo die alvum duci iterum
jubent. Iccirco arbitror, quod (ut Alexander Aphrodi-
siacus putat) famescientes solito cibi usu prætermisso, bi-
lescunt, & materiam aggregant acriorem. Itaque depur-
gatione, quod sic collectum est extrahitur, ut vacuum
maneat ægri corpus. Et tunc quidem mane non bibitur,
ad noctem statim reditur ad potionem, ac post eum diem B
largius adsumitur, cibus. Iterumque vigesimo liberalius.
Quamquam debet & hoc liberalius, & illud largius, pa-
rum quiddam esse, ut sequenti capite ostendam. Quod
caventes quidam, ne quod medicinæ operationi impedi-
mentum inde accederet, totos æqualiter triginta dies,
unam edendi legem tenuerunt, omnino tanto melius ce-
leriusque provenit juvamentum hoc, quanto quis for-
tius esuritionem ferre potuit. Urget autem magis ac
magis indies edendi aviditas, sed continere se quisque,
certus salutis si id faciat, meminerit. Sic decoctum enim
& exinanitum corpus, non fame tantum, sed sudoribus
etiam semi mortuum diu, morbi infestatione ad cibi ac po-
tus appetentiam redit. Ubi jam ad finem curationis per-
ventum est, ut prope egredi velit æger, sumendum ite-
rum quod purget medicamentum, sed ita ut post purga-
tionem quatuor aut sex rursus diebus ut prius bibatur.
Quem curationi huic Colophonem quasi imponere jubent.
Sunt qui præcipiant conclave, ubi æger cubat, non ex-
cendum, prius quam omnis in totum morbus sit abactus,
& restituta valetudo. Alii triginta dies satis esse putant,
quibus concludatur quis, post exire posse, sed caute, &
longius ac longius, nec in apertum statim, sed primum
intra parietes, & de uno cœnaculo in aliud inambulan-
dum, deinde ad vicinam aliquam non longius domum,
donec ferre aërem adsuescat. Nihil enim repente muta-
ri debet ibi, omnibus paulatim adsuescendum. Quod su-
perest morbi post egressum celerrime sanescere ajunt, id-
que ita esse, in me ipse comperi. Nam triginta dies cum
abiissent, nec dum ulcera, quæ in tibia erant, cicatricem
obduxissent omnia, continui me alios adhuc decem dies,
quibus & ipsis peractis, nondum tamen convalueram.
Quamobrem metu frigoris, quod incipiebat hyems, ad-
dicere alios rursus dies decrevi, verum medici adaetus
persuasione, ut egrederer, periculum feci, nec male in-
cessit, quamquam essent tunc ulcera non alta quidem, aut
quæ tumerent, sed in summa cute & quibus illud tantum
deesset quod non contereretur caro, quod in tantum æ-
gre affectus sum, ut vix quadragesimo post egressum die,
ex toto, obducta sit, cum ego interim acri jam tum hye-
me, e Vindeliciis in Francos iter facerem. Moræ ejus
causas ipse conjiciebam, quod medici permissu, plenius
quam oportuisse post cognovi, cibum assumpsissem, &
quod is mihi tenuius, quam debuit, decoxisset potionem.
Ufus sum enim ligni pondere quinque non plene libra-
rum: cum alii octo, nonnulli decem insumerent, decepto
in hoc medico, quod cum gracile mihi natura cor-
pus esse, deinde morbi diuturnitate etiam extenuatum vi-
deret, parum quid satis esse, cui vis morbi cederet putavit,
ob idque etiam largius paverat, cum vereretur nimium
viribus ne destitueret, duplici errore. Quod & non qua-
le jam tum corpus esset, verum quale esse soleret, viden-
dum erat, & ea medicinæ hujus natura est, neminem de-
stitui ut sinat. Quare etiam infirmiffimis non minus, sed
aliquanto plus etiam dandum est, quia nihil cum impetu
facit, cum ejus juvamentum sit paulatim sanare. Atque
igitur illud decoctum magis probo, quod ad ignem diu-
tius fuit, & quod à multo ligno paucum provenit, ita
ut suadeam, quo efficacius fiat, ad tertiam sæpe partem
decoquere. Porro alvum quæ astringi solet, solvere si vo-
let quis, pulvisculum è scobe Guajaci decoctum ex aqua E
bibere ad semunciam suadent in aurora. Idque si semel
non moveat, repetendum esse volunt. Mihi ne repeti-
tum quidem cessit hoc.

Circa victus rationem adhuc pugna est. Quidam solo
pane, quod simplicissimum nutrimentum vocat Gale-
nus, cum passularum modico, vivendum censent, eum-
que dant quatuor unciarum, sine sale aut condimento,
omnique in universum obsonio arbitrantur abstinentum,
nisi quod à pullo gallinaceo jus aliquod forberi patiuntur:
aut cum pane inibi madefacto edi semel die. Nam vespere
præter passulas & panis unciam, nihil dant. Alii di-
midium pulli gallinacei adhuc molliusculi, aut si is ado-
leverit, quartam partem, in aqua pura elixi, eique non
salem, non condimentum aliquod apponunt, nisi quod fac-
charum indunt aliqui. Panis vero teruntium dant. Vespere,
ut prius, passulas cum panis uncia. Observan-
dum autem toto curationis hujus tempore, ne quis salem
omnino degustet, panem probant triticeum, album, è be-
ne cribrata farina, quem ad hoc parantes saccharo con-
diunt, quod non abhorret. Sunt qui huic mensæ ad-
diciant, non tam cibi vice, quam medicinæ loco, parum
Boraginis aut foliorum tantum: aut si sint, florum etiam,
quod in aqua decoctum aut cum pullo estur ut olus, at-
que hanc circa victum observationem perpetuo tenent ali-
qui. Nonnullis videntur quindecim dies satis esse, deinde
levius famem sustineri volunt, & vigesimo quidem die
bis cibum dant, quod viderint qui sequuntur. Certe enim
hoc fert medicina hæc, ut inedia, quanta possit maxima,
extenuetur æger. Quamquam nonnullis contigit intra
quindecim dies in totum restitui, qui tamen postea ad-
diderunt aliquos ultro dies. Bibitur ad cibum de secunda-
rio decocto, ut sit non tepidum, sed frigefactum, atque
hæc mensæ summa est. Nam supra hanc mensuram pro-
gredi adhuc nemo ausus est. Quamquam non conte-
mnam disputantes ibi medicos, in corporibus siccae & cali-
dæ temperaturæ periculum fore, si ad hoc victus adigan-
tur genus, & Galenum cum Hippocrate adducentes, qui
locis multis contra exquisitum hunc victum sentire viden-
C tur. Sed ego ex his qui adhuc usi Guajaco sunt, pericli-
tari neminem vidi, & ab experientia monitionem colligo,
non ex libris doctrinam: Quinetiam calidæ & siccae tem-
peraturæ ipse sum, nec in phthisin, aut hæticam adegit
hæc fames, quod metuere illi videntur. Quia autem non
imprudenter omnia provideri putantur, jubeo, si quis ibi
solicitus sit, custodes medicos adhibere sibi, quod dictum
satis est, ut reliqua prosequar. Omnia interim negotia
ablegare oportet ægrum, omnes circuncidere graviores
cogitationes, ab omni cura conquiescere. Quare & à
consultationibus & à studiis etiam vacationem indicunt,
jubeturque animus ab omni penitus operatione securus
esse, & in profundum otium vindicari, ac à turbis & sol-
licitudinibus laxari, cum omnium, tum vel maxime eo-
rum melancholico habitu qui sunt. Cavendum & ab ira-
cundia, quod ea, ut Galenus inquit, biliosas imprimis
materias accendit. Quinetiam curandum, ne quid hoc
tempore, quod mœstitiam movere possit, accadat. Au-
diat æger cantores & citharædos, ac musicis operam det,
aut jucundis se interdum confabulationibus oblectet. Por-
D ro venerea quantum vitanda, post ostendam. Ipse legen-
dis jucundis rebus, & elucubrandis etiam oblectamenta
quæsi, cum reclamarent medici, nec temere monebant,
nisi haud credidissent me, dum hæc agerem, citra nego-
tium agere. Et oblectationis causa, non studii, in lite-
ris versari, quamquam in exemplum venire hoc nolim.
Interea fames ingruit, aliis post sextum statim diem, ego
ad decimum usque nihil grave tuli. Unicum ibi solatium
est, non videre edentes, non videre cibos, & nidorem
non sentire: Tamen ubi deficere sibi quispiam videbitur
per inediam, subtractis corpori alimentis, qui corroboret,
aut vires reducat, cibo quidem ut utatur haud statim ve-
lim, nec condimento exotico sed forinsecus admotis ut
adjuvetur, spirantibus odoramentis, languentem excitau-
tibus spiritum. Nimirum odore putat Galenus, spiritum
vitalem & animale nutrir, atque foveri. Ubi tamen ut
cujusque fert habitudo, ineunda ratio est, ne siccis, &
calidis similia, & humidis ac frigidis, aut utcumque con-
stitutis, consonæ qualitatis res adhibeantur. Ipse ut in
omnibus vernacula magis, ut nobis cognata probo, ita
E Democriti exemplo, qui vapore calidi panis fugientem
jam totos tres dies moratus est spiritum, aut illo, aut ce-
pe asso (nam & illi quandam inesse istiusmodi vim com-
peri) admoto ori, languentibus adminiculum viribus quæ-
rendum putem. Quod idem vini quoque odore effici in
comperto est. Nam hoc, ut apud Q. Curtium videre est,
torpentem Alexandrum excitavit Philippus Medicus,
ejusque in hoc genere vim ex veterum medicorum tradi-
tionibus nulli non videmus præferri. Porro modis omni-
bus,

bus, odoris suavitate alendus est spiritus, quod ex hoc A vita est, probatur in ea re, ante omnia vini suavis, anti- qui odor. Deinde mellis etiam, rosacei maxime. Item malorum, de quibus nunquam monere me Stromer desi- nit, compertum sibi dicens, quantā vi, quam præsentat- neo ibi iuvamento sint. Quidam ex his *persica* præferunt. Alii *cotonea*. commendatur & *acetum*, *rosis conditum* ma- gis, & *sinapi*. Nam & hæc sensus efficere, ac vires su- stentare ajunt. At vero *cinnamomum*, *nucem odoratam* quæ *Muscata* vulgo, *styracem*, *citri fructum*, *crocum*, *ca- ryophyllon*, *muscum*, *camphoram*, & id genus impendii majoris res, delicatioribus relinquo. *Cyminum*, *anisum*, *coriandrum*, *nardos*, *amaracum*, *rosas*, *mentham*, *rutam*, *rorem marinum*, *violas*, *salviam*, *castoreum*, nostra omnia, vim habere maximam, ex medicis qui judicium habent, nemo improbat. Utorque prædiis ego hujusmodi ma- gna salubritatis opinione frequenter. Potest & frictioni- bus toto decubitus hujus tempore uti æger, sed lenibus, quas ut ubique, ita ibi quoque conferre plurimum credo, & calidis pannis exercendum caput præbeat, ac eburneo pectine pervertendum.

CAP. X.

Quod admixtionem non ferat Medicina hæc.

Præterea nullam fert admixtionem medicina hæc, attō- nitis ob id istis vulgo Medicis, qui nihil admirari nos volunt, nisi quod à tribus orbis partibus conquesta in se venena recipiat, & qui auctoritatem sibi omnem desperant, nisi in pharmacorum synthetis Indiam nobis, Æthiopiam, Arabiam & illos extreme Garamantas conjungant. Quod probant enim ubi sumptui quis faciendo non est, quid agat? Et faxit deus Opt. Max. ne unquam audiat eor- um circa Guajaci usum consilium, utque accipiatur va- tes in hoc negotio Stromer judicio meo verus, pruden- tissime, ne aliquando manus apponant illi, metuens. Proinde experto mihi credant homines, satis esse hoc re- medium, quod istum tollat morbum, & solum satis esse, neque præterea quærendum aliquid, nisi quod dixi, & à principio expurgandam alvum, & quintodecimo iterum die leviter, rursumque in fine curationis. Idque simpli- ci aliquo, aut non à multis admodum composito medi- camento. Valde existimo enim lucro ibi consulere suo medicos, non hominum salutem, quando dicunt, quæ- rendum, quod causam morbi auferat, quasi hoc non fa- ciat Guajacum. Atque evidenti rursus argumento est, ob aliud nihil utendum purgatione, quam ut inanis sit ven- ter, quod corpus præterea omne, inedia & fame exha- riendum curatur. Quid? quod in illa barbarie, ubi Gua- jacum nascitur, nulli sunt Medici, nulla exotica, nulli canones, nulli aphorismi. At forte aliqua ibi herba, aut radice alvum purgante utuntur homines, atque una re si- militer omnes utuntur. Non ut morbum tollant, sed ut inani ventre locus sit faciliori Guajaci iuvamento. Quare consilium ibi meum est, nullis magnopere apparatis ven- trem divexari medicinis. Illasque in primis fugere, ex compluribus concinnatas compositiones. Qua pertinacia, præter unam simpliciter Cassiam ego nihil inculcari mihi passus sum, cum illi multa cupide offerrent, & ego soli- tus essem, non illud tantum Rhabarbarum, sed & si quid rhabarbaro adhuc barbarius est, ingurgitare. Sed eventus consilium meum sequutus est optimus. Quod qui imita- ri volet, exemplum habet, præceptum non habet. Ne- que enim edocti docemus hæc, sed experti monemus. Id quod meminisse omnes velint, nihil me hic temere, sed quod proprio periculo didicerim, aliis per manus quasi tradere. Quod si aliud didicissem etiam latere non pater- rer. Nunc igitur cum diligenti investigatione, studiosa indagine compererim Guajaci vim (quam siquidem non bene intellexi, error est, sin ut oportuit rem accepi, ne- que præmium, neque laudem magnopere affecto) fideli- ter omnia tradam, idque medicamento hujus merito, ne tantis beneficiis ingratus videar. Itaque sic sentio, cum alioquin varietate medicamentorum corrumpantur opti- me habiti homines multi, nonnulli intereant etiam, nul- lam ad hoc remedium aliunde accersendam opem, ipsum extirpando huic morbo unum satis esse, siquid addatur, maxime eorum, quæ intra accipiuntur, ab hoc juvari nihil ipsum, posse autem fieri, ut impediatur ac vitietur. Huc illud addendum, quod à Guajaco qui bibunt, utcunque affecti sint, hoc in morbo, his in tantum balneis opus non esse interim, ut etiam vetent naturæ ejus periti, cu- rationis hujus tempore caput ablui, raro etiam, neque unquam frigida, manus permittant.

CAP. XI.

Quomodo adhibendi sint in curatione hæc Medici.

Sed jam suspicari aliquos scio, id me sentire, ne quis omnino medicus adhibeatur hac in curatione, quod multum abest. Existimo enim quærendum doctum ali- quem & prudentem, quique infarciendis medicinis audax non sit, ne liberalis quidem, ejus utendum custodia, etiam si administrandi Guajaci usum didicerit præscripto. Illos vero perditæ moratos, qui cupidissime illa nobis propinant exotica, aut si quod à Nili fontibus advectum medicamentum est, quod tanto majoris ab his fieri solet, quanto in ipsum impendii plus erogatur, procul arcendos moneo, & ne per cancellos quidem conspici ab his æ- grum patiar. Jam enim hoc ipsum comperi ita esse ut Asclepiades sensit, qui medicamentorum potus stomacho inimicos censuit, & Celsus ait medicamenta stomachum fere lædere. Quinetiam contigit mihi, quod idem author B fore prædixerat, ut infusæ medicinæ, cum alvo contine- rentur, in caput rejectæ, immensos dolores facerent. Quod meminerint omnes curationem hanc auspicaturi, ne se istius generis carnificibus temere committant, non tantum ob id, quod rei natura haudum innotuit, ve- rumetiam quia mos est illis nunquam fateri ignorantiam, semper aliquid jubere, aliquid propinare, quibus nemo quocunque tempore lotium ostendit, quantuncunque etiam suæ spontis, & sanus, quin pharmacopolis scribant Recipe, aut aliquid contractum jam morbi suspicari se, aut præveniendum imminens, distantes. Nisi hoc deglutias inquit, aut illud bibas, febrem habes. Per- diti homines, & imprimis odio digni. At quales, quales sunt, multa sibi nuper circa Guajaci administrationem tri- buere ausi sunt, in opus illud ultro intrudentes sese, etiam qui vendunt ipsum suffragantibus quodam credo inter se pacto, & mutua conventionione. Nam illi cum viderent rudem hanc & contemptibilem medicinam effi- cere, ne posthac tot suis disceptationibus opus sit, nec auderent tamen (voluisse autem aliquos scio) tam favo- C rabili sese rei opponere, vicissimque metuerent mercato- res, ne si non probarent medici, quia nemo facile aditu- rus tam aliunde petitam medicinam esset, & cujus tam præter vulgarem medendi usum esset administratio, parum ipsi venderent, convenisse inter utrosque credo, ut in vulgus ederetur, necessariam ibi esse medicorum operam, quod & illi quæsum ut prius facerent, probatum à medicis remedium dividentes, & de suis interim stipendiis nihil de- cederet medicis, ascitis in curationem hanc & ipsis. At quosdam novi probiores medicos, qui nomine Cæsaris, & cujusdam hic Episcopi percontandi causa Hispanias adierunt, hique cum ab ipsis, qui in Spagnola rem cogno- vissent, edocti essent, nihil fere secus, quam nostra te- net experientia, retulerunt, nisi quod addiderunt de suo, quæ medicamenta, quibus diebus, qua cum observatione accipienda sint, & ex Ephemeride mathematica quomodo vivendum, non mala credo voluntate, sed suo quodam more, & consueta bonis etiam quibusdam medicis super- stitione, qui tanta juvandi cupiditate feruntur, ut plus etiam quam oporteat nonnunquam ingerant. Quorum voluntatem probo, periculosum tamen puto, in omnia D omnibus consentire. Sed ad illos redeo iterum malevo- los. Convenisse ipsis puto cum mercatoribus, in lucri partem ut admittantur. Itaque vidi ipse medicum quen- dam, si indoctum & imperitum asinum hoc nomine di- gnatur, qui reclamavit Guajaco magna contentione, ut rei vanæ & nullius momenti, & quam ementirentur ne- gotiatores, hæc possit. At paulo post idem ille vocifera- tor ascitus in curatione divitis cujusdam, atque iterum alterius, cum suboluisse homini aurum, remque videret ingentis lucri, propter multitudinem agrotantium, coepit primo mitior esse, & minus minusque favire, deinde etiam laudare, ac magnis præconiis extollere rem, quia inquit, nunc tandem expertus ejus virtutem ipse sum. Immo quia & tuum ibi lucrum invenisti asine. Atque iis fere moribus, quemadmodum aliæ omnes medicinæ, sic ista quoque concedere in canones videtur. Quod si sanis illis & doctis medicis authoribus, fiat, non improbo, quan- quam ut meum fert judicium, & nondum ab illis fieri posse credo, & valde necessarium esse non arbitror. Aut enim in Spagnola ubi medici non sunt, deest aliquid me- dicamento isti, aut hic quoque citra superstitionem ad- ministrari ipsum oportuit. Potest autem esse ita credu- lus quispiam ut concedat medicis, peritius eos, quam qui experti in se callent, negotium hoc tractare? cum videamus, brevius durasse apud nos Guajacum, quam ut tempus esset illis perscrutandi ac discendi naturam ejus. Nam ut paucis dicam, intra admirationem res versatur adhuc, ad scientiam nondum pervenit. Tantum abest, isto-

istorum canonibus ut subijci possit hoc statim tempore, aut aliquæ ejus causæ prodi. Insidiat hoc igitur omnibus, ut simplici hac, quam experti nos tradimus, diæta curari satis ducant. Sanis interim medicis aspiciendos se præbeant sæpe, species istorum & aromata dimittant, immo longum valere dicant his, qui nos disputationibus restituere à morbis gestiunt. Hi sunt, qui ut dixi vile nihil probant, quique fabulam me narrare putant, cum dico octies amplius repulisse febres statim ab initio, proprio ebibito lotio, haud alio medicamento. Et in Saxonia vidisse homines, qui omnis generis interaneorum morbos, cerevisia cum butyro suffervescata & ebibita, restinguere. Rursumque fidem non habent referenti, quendam nobis esse paternum villicum, qui tribus quibusdam herbis è vino decoctis, contusum hominis cranium confanaverit. Et contemptibile medicamentum existimant, pessima ut plurimum vulnera, percoctis in vino aut aqua paucis iterum nostris herbis, inter decimum aut duodecimum diem, citra febris metum coaluisse. Non fieri secundum canones ista dictitantes. Et de Guajaco nunc idem sentiunt, cujus vim quam acute intelligant, & quos de eo sermones habere soleant, ex nobili cujusdam (non juvenis jam dum, ut experiri incipiat, sed pene decrepiti, ut Avicennam, Mesuen & reliquos medicinæ auctores, ut ungues suos callere ipsum probabile fuerit) responso, cognoscere datur. Is enim cum maxime hæc annotarem, & Francofurto, ubi Recipe scribit ille, iter facerem, interrogatus ab amico quodam meo de Guajaco quid sentiat: Non vidi, inquit, sed quaecunque est, oportet ejus considerare pondus, calorem, odorem in qualitate & quantitate. Ibi tamen ego: At pondus ei est pergrave, & in aqua mergitur quantuncunque minutum incisum, color qui buxo fere, oletque obscure resinaceum quiddam. Jam tu scis igitur, Guajaci natura quæ, & quæ vis? Ille verbis me obtundere adortus, nescio quid ex prædicamentis Aristotelis garriabat. Tum ego, fieri potest senex, ut cum novus sit morbus, novaque hæc medicina, incognitum totum adhuc nobis negotium sit? Erras inquit, non novus est morbus, cum de illo scribat Plinius. Cupide id mihi accidebat, audire volenti apud Plinium quid intelligeret ipse, quod me lateret. Quæstioque Plinius quo nomine morbum hunc appellet, Mentagram inquit, quia vexat mentem. Tum alii morbi dicebam, non vexant aut perturbant mentem igitur? Aut non magis faciunt hoc, phrenesis, mania, comitalis, & reliquæ mentis capturæ, quam morbus Gallicus. Illo nescio quid interpretante, subdidi. Disce o senex cautius respondere, in his præsertim in quibus humanæ incolumitatis periculum vertitur. Quod si Plinium legisses, non à mente, sed à mento, unde incipiebat morbus ille, mentagram fuisse dictum, vel hoc argumento alium à Gallico. Atque huic jam perniciose insanienti belluæ, tam patiens esse quis, convicium qui non faciat, posset? Sed mittamus istiusmodi medicorum vulgus, è quibus magnam partem videmus abundare quidem verbis, rerum autem scientia misere interdum egere, ac ad institutum redeamus, cujus summa est hac in curatione, ut custodes adsumendos medicos, non ut curatores. Eosque ut sæpe jam dixi delegendos sanos & perdoctos, quique experti plurima sint, & sic animati, ut soli sapere malint quam communiter errare. Et qui fabarum esu curare ægrum si possint, non quærant sumptuosissimum aliquid, & in primis exoticum.

CAP. XII.

An ulla circa Medicinam hanc habenda sit ætatis, vel sexus, aut corporum qualitatis ratio.

Quos ajebam percontandi causa Hispanias adiisse, cum quærent, pueris etiam ne posset & confecta jam ætate hominibus hoc subveniri remedio, quod dubitabatur, utriusque sexus imbecillitas an ferret diætā hanc, responsum acceperunt ab iis, qui in insula fuerant, pueros quidem hac medicina liberari à morbo non vidisse se ut reliquos, sed retulisse insulares, solere & ipsos sic curari, ac citra discretionem mulieres etiam, senes autem ut plurimum, quod reputanti mihi venit in mentem, nota Hippocratis sententia, Senes facillime jejunium sustinere, mox in robusta & firma constitutus ætate, minus adolescentescens qui sunt, pueros minime, animo præsertim qui sunt propensiores, magisque vegeti. Quanquam ibi non ultime senes intelligi velit Galenus. Jam & sanguinea corporis qualitate qui censentur, magis ac diutius in ediam ferre constat quam cholericos. Quoniam in illis corpus qui alunt, humores uberius adsunt, calor temperatur, minusque adurens, quippe humido commixtus ut sit remissior. In his vero tenuia & sicca omnia, ac humoris indiga. Deinde pituitosos, quando hi plusquam oportet humecto abun-

dant, tolerare optime famem quis dubitet? Quibus animadversis consilium non deerit, quacunque in ætate utcunque constituto cuilibet, negotium hoc qui volet experiri, sciētque unusquisque ut attenuanda victus ratio, utque sit dilatanda, & ut arctius inducendum jejunium, utque laxius indulgendus ægro cibis. Neque id tantum, sed & Guajacum ut plus minusve infumi oporteat. Quanquam ibi parum habendum differentia censeo, quod non est hujusmodi decoctum illud, ut in præcedentibus dixi. Item, quod impetu curet, aut perumpendo salutem acceleret, sed quod lente ac paulatim pœne sine sensu det effectum, ita ut metuendum non putem, siue seni administretur, siue puero, aut puellæ, ne plus ingeratur, dum ne quis nimio quem præscripsimus modum excedat. Tantum abest ut pinguibus quam macilentis plus dandum moveam. Quinetiam ait Celsus, inter valens corpus & obesum interesse, rursumque inter tenue & infirmum. Tenuiores enim magis sanguine, pleniores carne abundare. Id quod sæpe, ut in me dixi evenisse, fallit medicos, dum gracile corpus infirmum continuo existimant, at obesum ac procerum, robustum. Jam illud obiter admonendum iudico, meum patrem sexagenarium prope convaluisse Guajaci remedio, nihil graviter ferentem, & diætā hanc rigide observantem, cum nullo interim consulto medico, ne viso quidem, meis tantum uteretur præscriptis.

CAP. XIII.

An a bilibet idem sit ejus usus.

Ad hoc quæri jam scio, credendum ne sit ubique eundem esse Guajaci usum, atque idem juvamentum. Et cum maxime externa res sit, an putetur sic Germanis convenire ut Hispanis, & illis sobrie viventibus populis, deinde quomodo cæteris? Neque enim dubitabile videri debet, sicut in aliis, ita circa hujus quoque medicinæ administrationem, aliquam haberi naturæ locorum rationem oportere. Nam ut anni tempus, quod sit, animadvertendum ibi est, ita cœli considerandum esse tractum videretur, cum ob alias rationes complures, tum vero quia aliter famem in denso, aliter in tenui cælo ferimus. Quo loco reliqua quidem huc quæ pertinent, physicis æstimanda diligentius relinquo, ipse quæ didici, & quantum ad Germanos videretur attingere, non sinam ignorare quempiam. Primum igitur putant exploratores Hispanienses unam esse hanc in his morbis ubique medicinam, tam quia nihil habeat, quo non indifferenter uti ubique omnes possint, quam in quinque diversissimarum nationum hominibus, facto periculo, quia cognitum hoc sit. Quarum in Hispaniam quidem primum venit, ex Spagnola, arreptis in eventus expectationem aliis circa nationibus, ubi cum feliciter ea usos esse multos contigisset, acceperunt eam Siculi. Deinde in Italiam transit, statimque Germani, & ipsi experimento vim ejus didicimus. Nuper & apud Gallos audivimus ejus ope confanescere plurimos. Quod cum ita esse cognoverimus, & sub eo nos degamus cælo, quod haud ita, quemadmodum Italiæ, Hispaniæ, & id genus subtilioris cœli regiones, obnoxium morbis est, quo minus in metum veniant ea, quæ aliunde accidere mala possunt, ut febres, laterum dolor, & hujusmodi, deinde fortia sint nobis, & laborum patientia corpora, sitis denique ac esurie, quanta præterea nusquam, ac hilariter ut plurimum affecti sint Germanorum animi, quid aliud putare debemus, quam aptissimum huic medicamini hoc cœlum, aptissimosque esse nostros homines, id quod Paulus Ricius, sani iudicii medicus, ac eruditionis probæ & singularis, autumat hoc adhuc asserens, experimento cognitum sibi, nullam esse ferendam isti diætæ aptiorem quam hanc nationem. Quod si non contigisset etiam plurimos videre hic restitui per Guajacum, & jam adhuc faciendum nobis periculum esset, tamen haud ita esse averfa ab hac patria numina, ut salutare hoc medicamentum non accipiat, credendum erat. Aut cum è Spagnola in Hispanias transportatum, vim suam retinuerit, & tam externæ sibi genti, ac moribus etiam disjunctæ patriam communicaverit opem: nos ea tandem ut sui non compares fraudare velit, atque huc maxime, nisi mutato genio adveni dedignetur, & ad solos Germanos potentem illam medendi vim ac virtutem, ubi demigrarit, ab se avellipatiatur. Scilicet compertum est, præsentissimum esse ejus hic juvamentum, fortasse etiam præsentius quam usquam. Nostros vero homines, ut alioqui crapulæ sint imprimis dediti, ita si necesse sit, famem ac sitim strenue & quam longissime dubio procul laturos: quinetiam ut calore abundant corpora nostra, ob idque robustiora sunt (nam ut Aristoteli videretur, qui loca colunt frigida, insito abundant calore, & quibus caloris est multum, ii robore ut plurimum pollent.) Quare consultus nuper Ricius, an sibi videatur, quia consueti sint Germani largius epulando

do se implere, aliquid eis de victus, in curatione hac, tenuitate remittendum putet, ne tantum quidem inquit. Atque illud adjecit, non solum indulgentius quam Italici generis aliquem habiturum se ex ventricosis illis & in crapula consuetis Germanum hominem, sed arctius etiam, & exigue magis multo. Dixitque mihi ipse, quod crassus illis quendam, decem amplius quam oportuisset dies, fame cruciasset nuper, quo nequid superesset, Guajaci operationes quod morari posset, & talia hujusmodi quidem vel ob id de Ricio promptius commemoro, ac de Stromero sapius moneo, ut intelligant qui legent, quos ego viros recte medicos dici, & quam istos vulgo tortores infra appellationis hujus dignitatem locandos existimem, utque videant exteri, Germaniam habere sanos & ipsam medicos, cognoscantque omnes tam me teneri bonorum, & imprimis doctorum studio & amicitia, quam istos odisse vulgo indoctos pariter ac improbe audaces homines, qui postquam doctoris emerunt titulum, jam statim mortuos excitare se posse profitentur, & sepultis vitam reddere. verum, ad duos illos longe super hanc constitutos sortem redeo. Quorum hic, poscenti mihi anno superiori medicinam quo alvum expurgarem, noli inquit hac ætate, in qua naturam efficere melius omnia in proclivi est, venientis dilacerare stomachum, ille ut infundendis medicamentis parcissimus est, ita sub rigidissimam diætæ regulam cogit, quibus medetur, ægros. Quamobrem quendam Augustæ curandum hac via cum acciperet, atque ille prædiceret, vereri, ne haud posset à veneris continere se, quando igitur mori decrevisset ait, non me indiges ibi adiutore, dimisitque hominem ut intemperatorem, quam qui intra suæ præscriptioni modum tenere se posset. Huc duos addo, excellentis & ipsos notæ, alterum à medicinis tibi Princeps Opt. ALBERTE Gregorium Coppum, qui me conscribentem haud parum juvit, alterum in Archiepiscopi Colonienfis degentem Aula, Jacobum Ebellium quatuor ante annos tantæ authoritatis, ut ei publicum valetudinarium decerneretur, cedentibus ei peritissimis ibi medicis. Illum à doctissimis Papiæ, ubi maxime floret studium hoc, summa in admiratione habitum olim, cum quia in medicina constat esse egregium, tum vero quia cum professione illa optimas mirifice conjunctas habet literas, verum haud est hic locus doctissimorum hominum catalogum contexere, sed meam de Guajaco experientiam mandare literis institutum, proinde hoc loco Epilogi vice repeto, valde opinari me, nullis non hominibus ubi ubi nati, aut versati sint, pari prodesse salubritate.

CAP. XIV.

Quod ad usum Guajaci tempus deligendum.

Esse autem melius ætate curationem hanc experiri, quam hyeme, his fere modis colligitur. Primum quod ut Galeno videtur succi eo tempore toto se extendunt ac diffundunt corpore, euntque ac redeunt, itaque facile secerni à bonis humoribus pestilentes possunt, atque ita hi expelli & ablegari, salubres vero & boni vendicari. Deinde quia fieri hac ratione putatur, ut morbi hyeme omnes altius radices agant, ac tenacius hæreant, ætate contra humores in motu sint, & corpus commutationi obnoxium plurimum, sed hæc in omnibus universim curationibus considerationem habent, quæ vero ad Guajaci remedium sigillatim pertinent, quia inibi magnum à fame & victus tenuitate adjumentum petitur. In partem quidem unam ætate magis quam hyeme provenire eam, argumento est, quod tunc magis famescere convenit corpus, utpote fervens & æstuans, quod si cibo insuper oneretur, in morbos facile dissolvatur. Vel igitur, ut Hippocrates scribit, natus intus calor hyeme abundat, foris deficit, quod tunc ob instantem extrinsecus frigoris acorem refugit, & ad interiora se, tanquam in arcem recipit & abstrudit, ætate contra calor in humanis corporibus, affinem, ut Aristot. videtur, secutus aërem, ad exteriora se diffundit ac evolat. At medicinæ hujus est, reducere deperditos in corpus calores, ob idque videtur incongrue experimentum hoc adiri, quod tunc periculum esse putant ne si ad intranea convocetur extremorum calor, artuum extra vis nimis defoletur & exhausta sit his præsertim, qui natura frigent, quibus alioqui hyeme calor pro extincto est, & corpus vis frigoris enectum, ac demortuo persimile. Sed hic prætereundum minime est quod Coppus monet, cum sudores moveat Guajacum, sic malos excutens succos, & à nocuo corpus humore levans. Imprimis aptam ad hæc ætatem, in qua subtiliores sint humores, cutis rarior, contra obstructi hyeme sudoris meatus, & succi in corpore concreti. In aliam rursus & contrariam sententiam, quia in curatione, quæ per Guajacum fit, majus nihil patiuntur ægri quam si-

tim, atque eaper ætatem quia acrius infestat jejunantes, difficillime tunc à potu abstinere ægrum arbitrantur. Quare in Hispanis, & ubi vehementior ætate calor, non adhuc fere ausi sunt hoc temporis experiri eam. Adde quod per hiemem nascitur pituita, augeturque propter largius assumptum tunc cibum, ut Alexandro Aphrodisiæo videtur, at curatione hac, in qua famescere convenit, si tunc adeatur, cavere hoc poterit. Quæ quidem de duobus istis anni temporibus dici possunt, intensius calorem & frigus adferentibus, quæ media inter illa sunt, eorum videri potest ineptissimum esse autumnale, quod tunc maximus ægritudinum omnium proventus est, & ad pejus moventur humores. Quia puto, inæquale est hoc tempus, inordinatum, & nunquam sibi constans, atque igitur multiformes inducens morbos. Quinetiam plurimos opprimit, Celsus inquit, autumnus propterea, quia Gallicus morbus nervos in primis afficit, atque idem author docet, omni nervorum resolutioni ad medicinam, minus idonea esse tempora, hiemem & autumnum, sed hæc disputationes universim contententium sunt, non de Guajaci tantum in medicina usu differentium, quare sic puto, in Germania saltem, melius ætatem deligi, sed ea incipiente statim ac desinente jam tum vere, quod mense puta Majo fuerit, quia neque tantus hic calor ut sitim non possint sustinere ægri, & frigus in hieme intensissimum, idemque vere etiam, & autumnus vehementius quam in curatione hac ferre æger debeat, cum inter præcipua sit, qui per Guajacum restitutus est, fugere omne magna cura frigus. Quod vero ad ea pertinet, quæ ætate etiam accidere incommoda possunt, quominus metuenda sint, dixi jam ante, & suo quodam loco repetam, potionem hanc mirum in modum excitare virtutem nativam, & ne quis præsumat infirmationem majorem, quam cui post mederi liceat, vim esse ei inopia caloris debile corpus & exhaustum vegetandi & ad vigorem perducendi. Quæ nisi ut dixi ita haberent, & Hippocrates quodam, si recte memini, loco diceret, ver & autumnum aptissima esse ad venarum incisiones, & pharmacorum exhibitionem tempora. tunc optimum videbatur Celsi consilium, ad medicinam adeundam saluberrimum esse ver, proximam ab hoc hiemem, periculosiorem ætatem, autumnum longe periculosissimum.

CAP. XV.

A vino & venere quod in totum abstinendum, hac in curatione ægro sit.

Et non ausim dicere divinitus hanc nobis contingere medicinam, quæ non aliter morbum adimit, quam ut vitæ quis sanctimoniam auspicetur? Cumque ut Christiana ferunt instituta, per duas maxime virtutes Deo conciliamur, corporis scilicet castimoniam, & cibi & potus abstinentiam, qui se non arctissimis his constrinxerit vinculis, curationem hanc non frustra tantum aditurum se sciat, sed citra periculum etiam haud prosequuturum. Adeo ut compertum sit, qui ante quadragesimum diem, ab initia ea, concumbat, mori eum necessario, si non ferente injuriæ coitus, exinanito jam corpore, si hoc volente Deo, ne quis non sancte utatur tanto suo beneficio. Itaque omnium qui in Germania Guajacum experti sunt, unum adhuc quendam mori contigit jurejurando affirmantibus qui aderam hanc ob culpam. Proximè vini usum pestilentem ibi esse notum habetur, naturaliter alioqui fugiendum in hac ægritudine, quod corporis compagines solvat, nervos adficiat, cumque ejus vehemens sit penetrandi artus, & corpus quatiendi vis, putant fieri non posse, ut vino qui utatur, ejus in corpore aliquid efficiat Guajaci decoctum. Neque id tantum, sed cum res ibi convenerint diversissimæ, discrimen esse, & mortis metum in promptu dicunt. Qua re etiam sunt qui toto mense post exactum curationis ipsius tempus, à vino abstinendum moneant, quoniam medicina hæc in multos, post bibitam ipsam dies, effectus sui cursum prosequitur, cui nequid se objiciat, neu quod impedimentum occurrat, vini usum adimunt. Porro venerem qui fugit, is cogitet gulæ ne quid tribuat, illi fomentum ut sit. Sic habet vetus proverbium. *Nunquam fames adulteria genuit.* Et aliud: *Sine Cerere & Baccho friget Venus.* Ælianus scribit Zaleucum Locrensem legislatorem vinum ægris prohibuisse injussu medici, pœna capitis indita. Quod si non foret etiam Guajaci natura venerem non pati, & à vino abhorre, tamen insensissimam esse eam, hujusmodi ægritudinibus correpto corpori, pleni sunt medicorum libri, propter articulos in primis, male ibi semper adfectos. Quare etiam refert Celsus in artuum doloribus, quosdam cum uno anno à vino, mulso & venere, sibi temperassent, securitatem totius vitæ consequutos. Atque idem colligit, raro vel castratos, vel pueros ante sceminæ concubitum, & mulieres, nisi quibus menstrua

flrva suppressa sint, tentare cum morbum. Illud non A
prætereundum, quod est in problematis Alexandri,
Aquam qui bibant, sensibus esse quam alios omnibus acu-
tiores. Nam vinum spiritales maxime vias obstruere, &
sensus obtundere. Et Cicero lib. 3. de Natura Deor. ait.
*Vinum agrotis quia prodest raro, nocet sapissime, melius
est non adhibere, quam spe dubiæ salutis in apertum peri-
culum incurrere.* At venus utcunque habito homine ven-
trem refrigerat, & exsiccat, teste Aristotele, quoniam in
concumbendo excernitur calor, & ex evaporatione quæ
fitibi, siccitas redit. En sobrietatem & castimoniam, duo
sanctissima vitæ instituta, principem hac in re observatio-
nem, summum præceptum, rei caput, extra quod peri-
culum non est. Nam de aliis ibi fugiendis haud perinde
metuendum, quod medicinam morantur quidem, aut
omnino etiam impediunt: vitæ tamen discrimen non in-
ducunt.

CAP. XVI.

De sale non adhibendo.

I nter quæ de sale quosdam sollicitos video; cur eo per
tempus diætæ hujus uti vetitum sit, cum salubrius a-
lioqui nihil humano corpori perhibeatur, nec intelligere
se dicunt, quomodo nocumentum ex eo sit hac in ægri-
tudine, quæ ex sanguinis corruptione ejusque putrefactio-
ne tota proficiscitur, cum ab utraque harum unus omnium
maxime sal præservet ac vindicet? Quinetiam astringit sal,
exsiccat, alligat, & depurgat, quæ omnia eradicando hoc
morbo, summe quærenda putabantur, ac necessario ad-
hibenda. Primum quidem, quia corpus ibi dissolutum &
concussum est, deinde quia in fluctiones corrivati humo-
res. Ad extremum (quod rei caput est) quia vitiatum, ac
forde infectus sanguis, ex toto impuratus ibi habetur,
quoniamque nihil aliud est morbus hic, quam quædam
propter turbatum sanguinem immutata corporis consti-
tutio. Haud aliter, atque ubi invasit rempub. aliquam
seditio, sævitque animis ignobile vulgus, dirimuntur con-
nexa omnia, ac loco moventur, nec sibi coherent, nihil
stat, nihil sibi consistit, nulla tranquillitas, sedatum nihil,
turbata omnia. Quam corporis immutationem, membro C
rum concitationem, ac compaginis hujus quassationem,
omnesque has turbas quodam quasi superveniente pietate
gravi ac meritis viro sene, ac prudente & primariæ in
republica authoritatis, tolli contingit, dum regat dictis a-
nimos & pectora mulceat; sic intercedentem commotis
omnibus saltem, qui concitata sedet, dirempta uniat, ac
connectat, distracta revinciat, turbata tranquillet, omni-
bus quietem, securitatem omnibus inducat, astringen-
do ut dixi, desiccando, alligando, & depurgan-
do. Jam Plinius quantam & quam necessariam salis vim
arbitratus est: *Sine sale inquit vita humanior degere ne-
quit.* Ergo igitur ajunt illi, quod alibi omnia conservat,
quomodo hoc in morbo corrumpere aliquid potest? Et
cum hac in curatione danda præcipue opera sit, corru-
pti humoris ne quid abundet, sal vero sordentes omnes
humectationes resolvat ac emendet, & fluxionem corpo-
ris compescat, credibile erat, copiosius quam alibi in-
dulgendum sal. Verum alia circa tractationem hanc ha-
benda ratio est. Et primum quidem in totum quod ad
morbum hunc pertinet, quomodo à falsis non omnibus,
sed ab his quæ copiosius acuta sunt; temperandum ægro
sit, à medicis petatur rem eam ad plenum multo jam ante
prosequutis, de qua & nos re ad præsens, quod & Gua-
jaci medicamentum quæritur, possumus dicere, quan-
quam in omnibus alioqui nervorum passionibus, & in his,
qui ex sanguinis depravatione pullulant, morbis, quæque
ex flava vel atra bile, aut falsa pituita sunt ægri tudinibus,
adversum salis usum, nisi exiguum admodum, sciunt om-
nes, quod is acumine suo bilem acuit, sanguinemque
adurit, & nativa siccitate humores illos, corporis fomen-
tum, arescere facit, & idcirco omnia valetudinis subsidia
everit & interimit: tamen circa Guajaci administratio-
nem totum universum salis usum interdiciunt ea ratione,
qua acuta, præterea & facile penetrantia omnia, & in
his aromatica, & vinum, quod omnia hujusmodi acre-
dine sua & vi penetrativa, meatus omnes patefaciunt,
altiusque pertingunt, quo grassante per corpus impetu,
Guajaci interim operi locus esse minime potest. Quod si
cui hæc minus satisfaciunt rationes, ei ego dixerim quod de
Magnete ferunt physici, si alio perungatur, non attrahe-
re ferrum, sic quandam subesse occultam & haud dum
satis cognitam Guajaco vim, & hoc maxime proprium,
salis usum ut abhorreat, pessumque eat, inducto eo. At-
que hæc de salis fugiendo hic usu. Nunc de eo, unde
omnis diætæ hujus ratio dependet, victus scilicet tenui-
tate, & inedia quemadmodum emacerandum sit corpus.

CAP. XVII.

De victus tenuitate & fame ibi necessaria.

E t de victus quidem exiguitate, ac subtrahendis ægro
cibis, & inducenda fame, quamquam dictum erat
prius, tamen peculiariter hoc iterum loco admonendum
duximus. Non quidem alia ejus quia causa sit, quam
quod corpus quærit medicina hæc exinanitum, & ab omni
repletionem liberum: sed ut ostendam, aliquem fuisse etiam
apud veteres hujusmodi curandi ægros modum, atque a-
pud Diodorum quidem legere est, *Ægyptios vel jejuniis,
vel vomitu, ægros suos curare.* Afferunt enim ut inquit ille,
ex ciborum superfluitate imprimis creari morbos, eam
ergo ad valetudinem curam esse optimam, quæ morborum
principia auferat. Proinde desinant quidam impatientius
hanc ferre diætam, illi inquam ebrii, illi crapulæ dediti
intemperantes homines, quibus, ut Persius ait: Summa
boni est, uncta vixisse patella, quibus vel unum sine cibo
B semidiem vivere gravissimum est, quorum ut ille ait,
Deus venter est, quibus & ars & vita sagina, quandoqui-
dem tantillo labore, tanto depulso malo, tam ingens
conciliatur bonum. Ac periculum ibi jactare desinant,
quod ex imbecillitate, quam inducat fames, proveniat,
quasi qui sic cœnet, possit unquam deficere, cum Plinius
dicat, *intra septimum diem inedia neminem mori, plerosque
ultra undecimum quoque durasse.* Et Albertus scribat,
suo tempore in Germania fuisse foeminam, quæ sine cibo
dies quandoque viginti totos egerit, sæpe etiam triginta.
Et virum se vidisse, qui sine cibo septem perseveraverit
hebdomadas, alternis tantum diebus aquam sorbentem. Ite-
rumque Plinius dicit, *compertum sibi, Scythas in duodenas
nonnunquam dies fame & siti durare, quasdam solum her-
bas in ore habentes.* Ammonium philosophum Christianum
nunquam edisse nisi panem assum ferunt. Quod si
reputet quis, & illud etiam meminerit, ab historicis tra-
ditum, ex Magnis olim quosdam, præter farinam & ole-
ra in cibum nihil adsumpsisse. Et Diodorum scribere,
priscis Ægyptiis herbas radicesque victum fuisse, ac He-
siodum monere, malva & asphodelo victitandum, quo
item victus genere contentum interdum Epimenidem, Pla-
to in legibus meminit. Si quis hæc sibi proponat inquam,
& consideret, tum vero inveniet, laute nos ex hac diætâ
vivere, & pœne plus quam opus sit adsumere. Quod si
magnum esset etiam tantillum abstinere à cibo, quis est
ita tamen inimicus sibi, qui non hac molestia salutem sibi
comparandam ducat? qui non malit triginta dies famem,
quam in omni vita morbum ferre? aut potius tot dieculas
esurire, ut in reliquum vitæ tempus incolumis & sanus
existat, quam perpetuo magnis ut doloribus crucietur, ac
sanie & tabo diffuat, exiguum fugere molestiam? Duxi
autem non novum esse hoc curationis genus, semper enim
optimi medici abstinentiam indixerunt ægris, inter quos
Asclepiades, ut Celsus prodit, ipsa præcipue ad reme-
dium febris uti se professus est, convellendas putans ægri
vires luce, vigilia, siti ingenti, sic ut ne os quidem ab-
luere primis diebus sineret. *Continentia inquit Eusebius,
corporis valetudinem conservat, & animi pudicitiam.* Quo
argumento carni simul, & animæ utilem esse modicum
D & temperatum cibum cognoscitur, testante Timotheo,
qui cum apud Platonem cœnasset aliquando, atque is suo
more cibum apposuisse, ad suos post conversus, dixisse
fertur: *Quos cœna exceperit Plato, in posterum etiam be-
ne habent.* Hoc innuens scilicet, nimiam repletionem,
aut ferculorum varietatem & copiam, ac opipare condi-
tos illos cibos crudam consequi percoctionis molestiam.
Unde post obvius forte Platoni, *Vos o Plato dixit, in
sequentem magis diem bene cœnatis, quam in præsentem.*
Porro apud Lucianum Pythagoricus ille Gallus ut ma-
gnum deorum beneficium Mycillo imputat, quod omnem
semper febrem inedia repellere sciat. Ob idque hujusce-
modi morbo remedium inediam vocat. Jam quale pu-
tandum hoc, quod divus Hieronymus scribit, morbo ar-
ticulari & podagra laborantes quosdam proscriptioe bo-
norum ad simplicem mensam, & pauperes cibos redactos
convalescere? *caruerant enim sollicitudine, inquit, dispen-
sanda domus, & epularum largitate, quæ & corpus fran-
gunt & animam.* Et paulo post: *Nihil ita obruit ani-
mum ut plenus venter, & astuans, & huc & illuc se ver-
tens, ac in ructus & crepitus ventorum efflatione respirans.*
E Illa autem quam multis documento erit historia, quæ
legitur de ventricoso quodam & obeso Abbate. Is cum
veheretur ad quasdam thermas, obvium habuit nobilem
quendam, qui percontatus, quo proficisceretur, respon-
dit Abbas, *in balneas ire sese.* Tum ille quam ob
causam quæsit, & an aliquo laboraret morbo? Abbas
morbi quidem esse sibi nihil, nisi quod edendi appetentiam
quæreret, eam nuper deperditam ut recipiat, adire calidas
T 2 aquas,

aquas, in hoc remedium salubres. Cui tum ille. At in A hanc rem melior ipse ego medicus sum inquit, abdu-
ctumque Abbatem in profundum, ac tenebricosum quen-
dam demissum carcerem, aliquot dies inedia maceravit,
post interrogans, num jam appetat cibum? Illo adnue-
te: Dignum est igitur ait, mercedem mihi pro medicina
ut solvas, & ducentis aureis nummis mulctatum dimisit,
sanum jam, & in tantum cibum appetentem, ut fabis
etiam & oleribus vesci posset, cum prius delicatissima
quæque respueret, bellum facinus in eum, qui non esuri-
endo cibum, sed satur esuriem quærebat. Sed hæc lon-
gius forte quam oportebat. Igitur ad alia, si hoc clau-
dendo prius dixerò, medicamentum Guajaci ventrem re-
quirere, in quo nulla ciborum varietas intestina tumultu
agitet, non impletum temere, ab omni vaporum cruditate
mundum.

CAP. XVIII.

Fame quo etiam pacto ferri facile possit.

Atque hæc ciborum parcitas non ferri tantum potest, B
sed facile etiam potest, ob vim quæ adest Guajaco,
attenuato corporis robore, vitam conservandi & effi-
ciendi, ne omnino comedat æger. Recte igitur mo-
nui, quantum fieri possit, abstinendum à cibo ægrum,
eique si deficiat, non cibo quidem, sed illis succur-
rendum esse, quæ dixi, quantum possit odoramentis ori
admotis, & illo imprimis calenti pane. Quod si defluere
& collabi sentiat aliquis se omnino, quod nescio quomo-
do fieri possit in quopiam, cum mihi in tantum nihil tale
contigerit, tunc ad illa recurrendum suasero, quæ Pli-
nius putat, exiguo etiam gustu famem sedare, ac sitim re-
stinguere, butyrum & glycyrrhizam, aut sequendum ibi
Celsum, qui sic ait, unum illud est, semper quod ubi
quæ servandum, ut ægri vires subinde affidens medicus
inspiciat, & quandiu vires supererunt, abstinentia pugnet.
Si imbecillitatem vereri cœperit, cibo subveniat. Nisi
hoc sequi aliquis malit, quod Gellius tradit, scripsisse E-
rasistratum, Scythas, ubi ex quavis causa sit usus famem
diutius tolerare, latioribus fasciis ventrem strictissime co-
hibere, & circumligare. Ea ventris compressione esu-
riem posse depelli, aut patientius ferri credentes, nam
cum, ut idem tradit, ex inanitate sit fames, eamque pa-
tentes intestinorum fibræ, & cava intus hiansque ventris
vacuitas efficiant, constricto autem ventre expleatur eo,
ut vacuum coeat, famem esse non posse, ubi ista non
sint, & inediam facile ferri. Quanquam inediam quid
dico, quæ in hac curatione non est? famem dicere potui,
quantulumcunque est hoc, quod ferre quidam gravantur.
Tolerabilis est enim, etiam si aliunde opem quis accerferet
penitus nullam. At illis molliculis ægrotis quid potest
esse leve, cum non tantum famis impatientes sint, sed
etiam non appetere cibum intolerabile sibi ducant. Qui,
à diis immortalibus petendum est, si quando ægrotant, nun-
quam ut convalescant, quandoquidem tantillo impendio,
valetudinem emere gravissimum quiddam opinantur, de
quibus meo more fecero, si latius admoneram, præsertim
ut plurimum in Germania nostra errari sic cum vi-
deam.

CAP. XIX.

Contra luxum, parsimonie laus.

Quod faxit Deus Opt. Max. aliquando se ut noscat
hæc natio, non tam quia indignum est, orbis im-
peratore populo sic vivere, quam vel potissimum, quod
magnorum nobis sæpe malorum summi passim contemptus
causa est hæc crapula. Atque alii quidem, si quantum
possunt edant ac bibant, transire se legem naturæ putant.
Nos quantum ferimus dum ingurgitamus laudem etiam
quærimus. Quid ista sibi volunt enim potatorum certa-
mina? istæ pugnæ? quando, qui plurimum bibit, maxime
apud convivas applausu excipitur. Quando vicisse bibe-
do gloria est, inebriari ac evomere nonnunquam haud
turpitudine. O patriam, O imperium. Nihil illos miror
Polonos, aut si qui alii sunt, magis etiam quam nos e-
briosi, hanc dico nationem dignitatis suæ rationem ha-
bere oportuisse, nisi credibile est ludibrio nostri, non vir-
tutis majorum nostrorum reverentia & opinione, conces-
sisse sub imperium hoc reliquas nationes. Certe profecto
alii fuerint illi, quibus hic habitus honor est, quam hi
qui sic contemnimur, necesse est. An puer in Italia est,
qui alio nos, quam ebrietatis cognomento discernat?
Nos igitur illi cum simus, quorum prius flagitium in ore
extersum est, quam in mente humanitatis suspicio, aut non
hanc mutamus vivendi consuetudinem, aut illud nullo
pudore, tanquam indigne refugimus honestamentum? Vel
non aliquando futurum metuemus, ut turpius imperii ti-
tulum pariter & fructum amittamus, quam gloriose im-

perandi munus oblatum nobis ultro accepimus? tunc sci-
licet propter sobrios illos, & ratione vincentes homines,
nunc vero decet nos sub ebriosa & humanitatis experte
barbarie, pati dominium? Quod si in nostrorum homi-
num sensum non cadit suum intelligere dedecus, at per-
niciem agnoscamus tandem. Et si tanti gloriæ jacturam,
animorumque dedecus non facimus, quo minus perditæ
vitam degere libeat, saltem ibi sapiamus, ut corporum sit
integra nobis salus, quæ in his conviviis, hac crapula,
his computationibus quas, ut Satyricus inquit,

Circumsilit agmine factò

Morborum omne genus,

esse non potest, nisi adstricta & misera, sed mentem exiit
Germania, ac sui obliviscitur, non tota illa qui-
dem, sed in Germania plurimi. Hi sunt qui in cœ-
nam producunt prandium, cœnam in plurimam adeo
noctem. Hi sunt, quorum flagitio factum est, ut ma-
gna hujus patriæ infamia cecinerit externus poëta, non
malus ille quidem, vel ob id, quia odisse malos vide-
tur.

Arce sedet Bacchus, languet neglectus Apollo,

Hic nihil est aliud vivere, quam bibere.

Quanquam ebriosi illi per insaniam errantes contemni
poterant. Illi vero, qui laute cœnando, ac molliiter
vestiendo, in medium se diliciarum pelagus præcipites
conjecerunt, communi omnium odio digni censentur.
Hi sunt, qui in coacervatis pulvinaribus supini cubantes,
quicquid terra marique conquirere licet, non ut vitam
sustentent, sed ut gulam oblectent, insumunt, qui non-
nisi mollissimo vestiuntur lino, quos purpura tegit, qui
tenellulis murium pellibus, non contra frigus munien-
tur, sed per delicias fulciri gaudent. Hi sunt, qui ad
vulgaris panni contactum offenduntur, sericum aliunde
petunt, quorum cutis non fert nisi Milesium aliquod
vellus, aut si qua sunt Milesiis adhuc teneriora, qui in
computationibus consultant, in consultationibus potant,
qui serium nihil tractant, omne in conviviis ævum agunt.
Non in tota hæc iterum dico Germania fiunt, sed tamen
quod extreme pudendum sit, apud illa fere Germaniæ ca-
pita, illos nobiles, qui cotidianis saginati epulis, ad illas
C sese accommodant, pontificales cœnas, in illis delician-
tur ganeatis propinationibus, unde prius omnia tulerint,
quam aversos se trahi patiantur. Quibus vitæ scopus est,
ventris indulgentia, in quos solos, si unquam tales in
Germania belluas futuras suspicatus esset, dicere potuit
Sallustius hoc suum. *Multi mortales dediti ventrique so-
mno, indocti incultique vitam, sicuti peregrinantes trans-
eunt.* At secum aliquis reputet, quæ fuit illa tempestate
de Germaniæ populis Romanorum opinio, & sibi ante
oculos ponat, quale monstrum, quam invisum haberi
tunc potuerit ista nostra, quæ hodie est gulæ demulcen-
tia. In qua ubi bonam vitæ partem egimus, tunc ea in-
de retulimus, quæ necessario hoc vitæ genus sequuntur,
innumeras scilicet morborum species. Ibi tum non cul-
pam nostram agnoscamus, sed Deum quoque crudelitatis
accusamus, & cum morborum semina tanto nobis im-
pendio, tam magnis sumptibus comparaverimus ipsi, &
clades ultro nostras alamus, ac patrimoniorum nostro-
rum dispendio foveamus morbos, tamen in aggeribus
cervicalium prostrati, ubi manibus ac pedibus capti tene-
mur, incusamus naturam, & dolores nostros Deo impu-
tamus. Neque enim aliud faciunt tunc gulones hi,
quam illi apud Juvenalem, qui,

Missum ad sua corpora morbum

Infesto credunt à numine, saxa deorum,

Hæc & tela putant.

Atque utinam aliquando ad illas redeamus ex avena pul-
tes, & istis ut prius amiciamur laneis indumentis, ut ve-
stibus singulos prope artus exprimentibus, ut hujus pi-
geat serici, has odio persequamur infinite sinuosas togas.
Quid aliud sunt enim ista omnia, quam patrimoniorum
prius nostrorum dilapidationes, deinde morborum quoque
propagines? Sane majores nostri, cum parcissimam vi-
tam observarent, maximas res magna cum gloria gesse-
runt. Nos, qui ut jucunditatis affectationem impleamus,
venena quoque cibi vice usurpamus, quanto jam tempo-
re quam nihil facimus Germania dignum? Præstabat bar-
baros & dici & haberi, in illis ut tunc sordibus, quam in
hac luxuria, hoc dedecore ingeniorum palmam aucupari.
E Quid dicat igitur Magnus Carolus, si ad nos redeat, &
illos videat byssina uti summa veste principes nostros, cum
ipse lorica vestiretur interula? Aut ex Otonibus illis, qui
in pulvere & luto virtutem extendebant, cum nostrates
unguenta sibi illinant, exquisitissime apparata. Insigne est
Chryssippi maledictum in eos, qui unguentis uterentur ad
libidinem, & alienam voluptatem. Male sit istis inquit
delicatis qui rem tam bellam infamaverunt, atque hoc
molles olim populi facitabant, de Germanis nemo su-
spicatus est, fore unguenta ut oleant. At jam thyoma-

ta & myromata & xeromata & odorum genus omne, tantumquam vitæ necessariam rem adsciscimus, & olemus exotica illa ambitiosissime. Neque mulieres tantum sic errant, sed & viri, principes maxime & sacerdotes. At in Græcula civitate Solon divendi unguenta vetuit, & unguentarios civitate pellebant Lacedæmonii, oleum corrumpere eos dicitantes. Apud eosdem conviviorum apparatus, & lautiores mensas sustulit Lycurgus. Graviter etiam istiusmodi luxur genus increpuit apud Xenophontem Socrates. Profecto alienum fuit ab antiquis Germanis, omne voluptatis studium, remque putabant maxime externam, utcumque molliter se habere. Quosdam ego audi vi senes, qui dicebant juvenibus sibi togam fuisse suspectam, cum nos purpuram adoremus hodie, igitur o depravata sæcula. Tegebantur illi inexcultis ferarum pellicibus, & sub divo, ac in castris pernoctabant, & laboribus confirmabantur, cum nos molliter vestitos, & sub peregre elaboratis illis gausapis delicias, omne luxur genus enervet, ac interimat. Et possit sperare quis finem habituram facile hanc vivendi in Germania consuetudinem, cum exemplum ejus ab his, qui sacerdotes vocantur, emanet præcipue? Hi non in celebritatibus tantum & epulis sacrorum, sed unusquisque domi suæ in patinarum paludibus innatant, ac vitam vocant edere & bibere, aut si non vocant, certe existimant, atque inde alii nihil non licere sibi putant, cum hæc illi faciant. Quo fit ut suus a Germanis patrius & genuinus mos exulet, in tantum inclinatis hic moribus ut perditissimas quasque luxur gentes provocare possimus. Quin potius foras propellere ista conveniebat, & quemadmodum placenter Diogenes, ita externo isti luxuri dicere, ò hospes, hinc cito proficiscere. Aliquando nos enim vel externa erudire exempla debebant. Et cum hodie regium imprimis putetur profusissime crapulari, audite Menedemum philosophum Antigono, an luxuriosum convivium adeat percontanti, respondentem. Memento Regis te esse filium, aut vero Antisthenem, qui delicias laudante quodam, Inimici inquit delicate vivant. Inscriptum cordibus nostris debet esse Pauli oraculum. Escæ ventri ait & venter escis, Deus autem & hunc & illas abolebit. Idem cum opera carnis dampnasset, inter quæ ebrietatem & comessionem posuerat, subdit, de quibus prædico vobis, quemadmodum & prædixi, quod qui talia agunt, regni Dei hæredes non erunt. At illi hæc agunt nunc, qui in regnum Dei duces nobis esse debent, sacerdotes, canonici, episcopi & pontifices, in tantum ut per Germaniam proverbii vice sit, sacris initiari debere eum qui velit suaviter vivere, quasi hæc illos imprimis vita deceat. Avi mei Laurentii Hutteni in literas referenda frugalitas, magno nobis ad gloriæ ambitum incitamento esse debet. Is cum locuplete esset censu, ac in magnis etiam Principum nostrorum negotiis, domi pariter, ac militiæ versaretur, in suam domum, piper, crocum, zinziber, & id genus peregrina condimenta, nunquam admisit, nec alio ipse, quam ex nostra lana vestimento uti solitus est, cum ob bene gestam rem, pretiosæ illi quandoque vestes donarentur. Idque non tantum faciebat ipse, sed magno etiam apud æquales suos, convicio mores hominum insectabatur. Quasi non apud nos iniquus nascatur, quo, si gulæ oblectamentis opus sit, condiri nostra possint, aut vestimentorum corporis pretium, animi qualitatem arguat. Sed de hoc viro ne meam ibi gloriam captare videar, loqui desinam, si hoc prius dixerò, ita sentire me non perinde pulchrum esse ex hac familia, ubi quædam alioqui jactationis materia invenitur, quam illius nepotem, qui sic vixerit, nasci. Et majores quidem nostri, ac illi quos adhuc vidimus pueri, senes, cum sic cœnarent, sic vestirentur, bene constitutis corporibus fuerunt, & contra famem ac sitim, frigus & æstus per laboris patientiam induratis, cum nos ad primas statim pruinas, manus ac pedes contrahamus, ac incipiente statim hieme, triplicibus muniamur pellicibus aut intra illa nos recondamus tepidaria, unde non eximus nisi ad mediâ jam æstatem, torrente & caloribus omnia adurente sole. Cum inquam vix decimus quisque nunc reperiatur in Germania nobilius, qui non aut podagra laboret, aut articulari morbo crucietur, aut hydropisi infestetur, ischia, lepra, aut illa maxima secum mala invehente morbo Gallico divexetur. Aliquando igitur ad nos redimus? & illam hac natione, hoc imperio dignam ingredimur vitam? Quam etiam qui, ut hi quos dixi, molliter nimis vivunt, tamen laudari apud se patiuntur. Neque enim quemquam fere istorum esse puto qui, etiam si studio omni molliem colat, & indulgentissime circa luxur vivat, non in aliis tamen oderit eam vitam. Nisi est adeo per incontinentiam excæcatus quis, ut istos amet perditos Sardanapalos, & Heliogabalos, aut multorum diversi instituti parsimoniam oderit. Profecto amabilis est virtus, etiam apud eos à quibus postergatur. Vetus Catonis condimentum est,

A pultem miscere caseo & ovo. Illis autem vere Germanis olim, ut adhuc hodie multis, pultem ex avena cibum fuisse Plinius refert. At nos transmarina cœnamus tanta necessitatis opinione, ut decretum omnibus passim patribus familias sit, quæ hic proveniant vendere, ut illa emanent. Quæ res una locupletavit Fucheros, qui donec nos sic curamus corpora, soli pecunias habent in Germania, soli magnificas ædes ac speciosa ædificia. Quippe in tantum creverunt, illi voluptatis nostræ ministri, ut eorum opes, ante cujuslibet ex his principibus, censum habeantur. Adeo extra nos peregrinamur, adeo non intelligimus quæ modo decoquat Germania. Quare sic puto prudentissimum fuisse, si quis omnino, qui superiori ætate hunc metuit nationi nostræ luxur, has vitæ illecebras, unde tot pestes, tot pullulant morbi, omnibus palam videntibus, ab his securus agat, quia illis æquo animo careant. Et qui nostris herbis, (sunt adhuc aliqui enim Germani tales, bene habitis ut plurimum corporibus) vivat. Illos contra, qui digitos habent croco infectos, & cinnamomum ructant, ac cariophyllum spirant, & in vestium luxu deliciantur, omnibus passim obnoxios ægritudinibus. Quam proprie igitur locupletem podagram appellat Satyricus, quod egentes fugiat, & abstemios, apud divites ut plurimum hæreat, crapulones, ebrios, & deliciariorum, qui ut idem poeta inquit.

Interea gustus elementa per omnia quærent.

Itaque cum affatim producat hæc terra vitæ necessaria, tamen quasi a natura derelicti, ad externa confugiunt vestes, cibos, medicinam, ab Herculis columnis, a Taprobana, insula, a Gange fluvio, aut quæ loca istis adhuc longinqua magis sunt, & a Nili prope ortu, petentes. Dii mortuis irascantur, qui hoc in Germaniam malum admiserunt primi. Rem fecerunt enim indignam Germania gravitate. Nam tales haud fuerunt illi veteres, id quod mecum increpare decet optimum quemque, & qui potiores

Herculis ærumnas credat, sævosque labores,

Et Venere, & cœnis, & plumis Sardanapali.

At o Christe quam delicata, quam salubria alimenta sunt, ex siligine aut tritico panis, ex milio, oryza, ptilina, & avena pultes. Adde olerum tot species, adde hortensia condimenta, anisum, coriandrum, cuminum, fœniculum, adde sinapi, erucam, cepe, porrum, allium, & quod, si Plinio crederemus, peculiarem in condimentis gratiam habere debuit, apium, & potus vice cerevisiam. Adde etiam pro divitibus vinum, simplicem & sinceram, ut Apollonius sentit, terræ potionem. Idque parce bibatur, sive in Francis natum, sive ad Rheni ripas. Adde ex nostris animalibus carnes, hinc cicurum, inde ferinas, injucundo nequaquam sapore. Nec arborum contemnendi fructus, quam enim dives est Germania, quam abundat vitæ alimentis, quam affatim suggerit necessaria? Meum igitur summum votum est, ne unquam podagra, unquam morbo Gallico careant, qui pipere carere non possunt. Et ut aliquando misere famem ferre cogantur, qui nunc undique, non cibum quo vivant, sed quibus gulam irritent, ac appetitum invitent, illecebras quærent. Atque his quam sancte invidit Galenus, quando ab ebriosorum & gulæ deditorum hominum, (si quando ægrotarent) curatione, interdixit medicis. *Redacervant enim cito, inquit, per vitæ intemperantiam, crudos humores, ut frustra evacuentur isti. Cito expletur,* Hieronymus ait, *natura necessitas, frigus simplici vestitu & famies cibo expelli potest.* Anaxerxes Persarum Rex, ad eam aliquando necessitatem reductus, ut ficibus aridis & pane hordeaceo vesceretur, rerum varietatem simul & suam fortunam contemplatus, cujusmodi, inquit, voluptatis expertem me regalis fecerat affluentia? Quo exemplo intelligere datur, quod hi qui parce vivunt & sobrie, soli in luce versantur, & vivere se intelligunt, qui contra indulgent corpori, ac omnia sibi ingurgitant, in quibusdam quasi tenebris errantes, non sentiunt suam ipsi vitam. Tantum abest jucunde ut vivant, quanquam sentiunt paulopost, in morbos, uli inciderunt, & tunc quidem cognoscere incipiunt, quam vitam, quo præmio delegerint. Nam ut Persius vs. 58. ait,

Cum lapidosa chiragra

Fregerit articulos veteris ramalia fagi,

Tum crassos transisse dies, lucemque palustrem,

Et sibi jam feri vitam ingemere relictam.

Ergo dubitamus, quæ tot morborum causa Germanis sit, cum meminimus adhuc, cum illo luxu has invasisse corporum clades. Jam enim ita ganæ, ita deliciis studemus hic, ut videamur quasi proposito præmio, cum aliis extra populis de turpiter vivendi principatu contendere. Habemusque hanc ad rem non imperitos quosdam ministros. Hi ex ultimis terris conquisita ad nos gulæ irritamenta convehunt. Hi quod edamus atque bibamus & quo vestiamur, miro studio peregre important. Quod

cum diu jam magno suo, ut prius dixi, commodo fecerint, adeo quosdam delictos reddiderunt, ut hic viventes Cursum bibant, & ab Italici petita cibaria infumant, contra Romæ quando sunt, eo, quod apud Rhenum nascitur, aut quod Neccarus gignit, vino utuntur. O perversam vivendi consuetudinem. O rem odio dignam, vel idcirco magis quod Episcopi sunt qui faciunt ista, quales ego homines à diis immortalibus cum Philoxeno illo, ut est apud Aristotelem, optare credo, collum gruis dari sibi. Aristophanes Syracusanorum mensas, & Sybaritarum luxus notat, suggerebant hoc sua illi tempora. At nunc idem ille si vivat, quo ore, quo ingenio satis ista culpæ possit nostra prandia, nostram ingluviem, nostras computationes? Audiant igitur omnes, qui virtutibus excellere volunt, & ingenio qui volunt, Pythagoram dicentem, hominem ex homine nihil altum cogitare. Id est incontinentem & luxu dissolutum, donec quidem in ea vita sit, nihil posse ingenio, nihil animo uti. Homini cibus utilissimus est, inquit Plinius, simplex, acervatio saporum pestifera, & condimenta perniciosiora. Hæc Persius II. 42. intellexit, cum sic frenderet

*Poscis opem nervis, corpusque fidele senectæ,
Esto, age, sed grandes patinæ, tuccetaque crassa
Adnuere his superos vetuere, Jovemque morantur.*

Apud Ciceronem Cato inquit, libidinosa & intemperata adolescentia, effectum corpus senectuti reddit. Atque idem suadet, tantum cibi & potionis adhibendum ut reficiantur vires, non ut opprimantur, ac hominis menti (quod divinum munus ac donum vocat) nihil tam esse inimicum quam voluptatem putat. Nec enim libidine dominante temperantiæ locum esse, nec omnino in voluptatis regno virtutem posse consistere. Magnamque habendam senectuti gratiam censet, quæ effecerit ut non liberet, quod non oporteret. Impedit enim inquit consilium voluptas, rationi inimica, ac mentis perstringit oculos, nec habet ullum cum virtute commercium. Igiturque bene cum senibus agi putat, quod cum careant epulis, extructisque mensis, & frequentibus poculis, interim vinolentia quoque careant, cruditate & insomniis, quæ istam consequuntur molliæ indulgentiam, morbi ex satietate nimia concitantur inquit Hieronymus. Scitum est hoc cujusdam nostratis medici, qui cum ægro cuidam, qui veteres in tibiis fluxiones patiebatur, mederetur, atque is crapulæ esset deditus, & fortiter biberet, nec minus tamen quereretur nihil proficere medicamina, quin multo etiam, quam à principio magis fluere ulcera. *Ista quidem*, inquit, *fluere desinent, si tu infundere desinas.* Galenus athletas, quorum vita & ars sagina est, nec vivere posse diu, nec sanos esse dicit, animasque eorum, ita nimio sanguine & adipibus quasi luto involutas, nihil cæleste, sed semper de carnibus & ructu, ac ventris ingluvie cogitare. Antiqui Romani mensam necessariam vocabant, quæ tenuis esset & frugi. Et apud Græcos literis clarorum virorum decantata est *λιγυστία*. Essei, quoddam apud veteres Judæos Philosophorum genus, ab Josepho laudantur, quod jejunium cotidianum vertissent in consuetudinem & alteram naturam. Phariseorum idem continentiam effert. Qui nos perditos voluit olim, hanc credo vivendi consuetudinem imprecatus est. Itaque tam sollicitè M. Cato, ut est apud Plinium, cum timuerit, ne quando, cum sua molliæ, suoque luxu, in Italiam invaderent Græci, quis ex nostris majoribus cavit, ne quid unquam istorum venderetur in Germania condimentorum? Pereat piper, pereat crocus, ac fericum pereat. Aut si quis apud alias gentes istorum usus est, saltem ea nesciat hæc natio, aut nunquam videat. Nostratibus vero hanc mentem indat Christus Opt. Max. ut antiquorum ad se revocent frugalitatem, & majorum se parsimoniæ conforment. Quanta animi magnitudine barbarus Anacharsis jactat vitæ institutum: Mihi pulpamentum inquit fames, cubile solum, vestis Scythicum tegmen. Ebrium Æschinem, abstemius Demosthenes, civitate expulit. Socrates aliquando exosus ganæa deditos, & quibus in solo vivendi est causa palato, *multi idcirco ut edant*, ait, *& bibant, vivunt, ego ut vivam edo & bibo.* O vere sapientem & dignum Apollinis commendatione virum. Memorabile & hoc est Græci poetæ.

Ventris habenas oportet tute regas.

Quid ille? qualis fuit, quem omnes ut voluptarium inceperunt, Epicurus? qui in voluptate posuit summum bonum? Certe hoc quicquid est, quod tanti faciebat, simplici panis & aquæ usu constare putavit, & victum laudavit tenuem ac parabilem. Scribensque ad amicam. Et mitte inquit mihi casei Cithridi paululum, ut cum epulari pretiosius voluero, possim. Anaxagoras dicebat, qui suaviter edit, minimum eget obsonii. Porphyrius animum jejunio expurgari debere præcipit. Apud Philostratum Porus Indorum Rex corporis firmitate & membrorum fortitudine suspicitur, aqua & pane vitam degens.

A Masinissa ad nonagesimum usque annum sine pulmento victavit. Mithridates Ponti Rex, qui annis XL. cum Pop. Romano bellum gessit, stans vesci solebat, tantum abuit, nostro more in plumis ut adcumberet. Titus Livius de Annibale scribens. *Cibi inquit potioneque desiderio naturali, non voluptate modus finitus. Vigiliarum somnique, nec die nec nocte discriminata tempora. Id quod gerendis rebus superesset quieti datum, ea neque molli strato, neque silentio accersita.* Inter laudes Augusti Cæsaris præcipuum est, cibi ac potus fuisse parcum. Hæc tam præclara, tam salubria vitæ exempla, ut mente & corpore valeamus, proponere nobis non malimus, quam utrinque ut ægrotemus, ad istorum contra naturam viventium gulonum, molliculorumque hominum mores, vitam instituire? Agite autem, Turcæ & reliqui extra religionem hanc populi, volent unquam effici Christiani, cum nos sic vivere videant? Sed futurum credo, ut suis edocta malis, resipiscat gens nostra. Nunc ad institutum redeo, & quia de victus tenuitate sermo erat, dicam an qui circa victum sic habet, cum vel sine Guajaci, quod putant

B aliqui, potione restitutum iri putem.

CAP. XX.

An sola hac dieta possit restitui quis?

De probis nulla debet esse mala opinio, ne suspicio quidem. Hi certe vulgo medici disrumpuntur, tantum posse medicamentum hoc, & solum posse, ac præter suam operam posse. Ita fremunt, multos passim repente sanari, à quibus perpetuum sibi stipendium conceperant, jureque lucrum destinaverant. Quare etiam pertinacissime pugnant, ne unquam suis placitis (quod futurum timent) fidem abroget. Nuper quidem nugalia quædam prædicaverunt, si ex animo, errori imputanda, sin vero invidia, flagitio, sola hac dieta, & quæ in curatione per Guajacum præscribitur, victus ratione, quamvis neque Guajaci decoctum bibat quis, neque ullam omnino medicinam adsumat, posse restitui ægrum. Vidique ipse qui promitterent juniperi scobem, & quercus, aut fraxini, vel pini, aut omnium simul limaturam, decocturos se, neque si id faciant dubitare, quin eisdem contra morbos, eodem effectu mederi velint. Quod ad opus quamquam valde suspicor, malevole conari eos, tamen optimam, & è suo voto fortunam precor. Quid posset enim feliciter evenire nationi huic, quam in nostris hoc sylvis nasci, quod tam peregre alioqui petitur, tantoque nobis remedio est? Sed valde metuo, temere promissum hoc ab ipsis, eosque frustra conari, cum quia graviores esse morbum hunc existimo, quam fame, qui non etiam adhibito medicamento, præsertim altissime, ut plerumque, radices ubi fixerit, repellere possit, tum vero, quia si hæc quas dixi arbores, tale quid ipsæ possent, tam diu incognitam vim, utpote vernacularum arborum nobis futuram haud fuisse experiantur illi tamen. Quod enim est aliud medicorum officium, quam cotidie indagare aliquid & experimento cognoscere, ac unicuique morbo quid medeatur inquirere? Verum ego omnes interim admonitos velim, quod in præcedentibus dixi, id credant, magnum esse quidem sicut in aliis morbis, ita vel præcipue contra Gallidum, frugalitatis præsidium, verum haud tale, ut possit infectum jam sanguinem, & morbi veneno corruptum, emendare, nisi quorum hæc vis est, medicamenta accesserint. Ut si bellum gerant duo aliqui, & hoc apud me alter obtineat, inimicum suum ne adjutem, imputare illi quidem possim quod non nocuerim, quod adjuverim etiam haud debeam. Ita cibi ac potus abstinentia non tollit ipsa quidem morbum, sed non alit. Quasi dicat quis se neque vincere captum cum possit, neque solvere cum non possit. Dixi de podagra, & de articulari morbo dixi, restitutos sibi, qui ad frugaliorem se victum transfugerent, aut à vino & venere qui temperassent, de hac scabie, & quæ illam consequuntur mala, in mentem idem nunquam venit. Altius enim infedit, quam ut cito avellatur, ac latius vires spargit, quam parvo negotio ut colligi possit, atque ita totum occupat, quem invasit, ut à nulla seorsum parte amoveri sustineat, nisi simulatque uno quasi impetu à toto expellatur. Mihi sane magno meo incommodo multa experto ibi, fides sit, sobrie & parce vivendo si cui evadere malum istud liceret, jam ante effugisse me, qui totos tres annos, ad summam maciem extenuavi corpus, cum interim non tenerem quidem morbum, sed non etiam ejicerem. Agite tamen o magnifici promissores, coquite fraxinum, appariate juniperum & pinum nobis, ac, si videtur, buxum adhibete etiam, & cornum aut platanum, magni apud omnes beneficii gratiam inibitis, si per vos hic adsequamur, quod alioqui tam longe petendum erat. Majusque multo erit hoc vestrum meritum, quam si efficiant Fucheri piper ut gignat hæc terra, aut cin-

cinnamomum ut hic nascatur. Ipse ut cupidissime hoc à vobis, si unquam dederitis, accipiam; ita priusquam dederitis, nihil credam in vobis tale esse, ne sperabo quidem sæpe jam frustra hiare iussus, illos expectare aureos montes.

CAP. XXI.

Quomodo ventris, in curatione hac, rationem habere conveniat.

Toto curationis tempore parum reddit venter, idque & ægre & durum, non tam quia parum editur, quam propter medicamenti vim, quæ inest illi exsiccatoria, & astringiva. Quamquam audierim, non æqualiter omnibus accidisse hoc. Quosdam enim dicunt statim à principio, liquida fuisse alvo; quosdam perpetuo etiam. Quod mirabar certe, cum mihi quadraginta dies ipsos, ne semel quidem, nisi coacta, transiniserit. Potest autem contineri excrementum, ut in hac diætâ, in quintum aut sextum diem, sine periculo. Deinde limatura Guajaci, in aqua decocta bibitur semiuncia in aurora. Quod si primo nihil moverit, datur sequenti iterum die, aut tertio, si ne sic quidem responderit, tum infundendi subtus clysteres, aut balani, cum in usum apparati, imponuntur, nam ducere omnino ventrem oportet. Quem si quis cassiæ potu, aut etiam victu solvat, nihil errasse crediderim valde, dum ne plusquam semel hoc contingat, & eo mane non bibatur Guajacum. Vomitu levandum non censeo, frigidiora enim facere corpora vomitiones, & inimicas oculis esse, dicit Plinius, maximeque dentibus. Porro quæ alvum sistant, multa in hoc negotio conveniunt. Primum quod exinanitum jam ante de purgatione corpus est, deinde quia cibi parum adsumitur. Sed ut hic clausus ejectionibus locus est, ita non nihil interim excernitur, aut per sudores propellente nocumenta & superflua Guajaco, aut in urina, quod liquidius est à cibo. Magnoque aliud hoc solatio est, quod interim nec inflatio accidit, nec tormina infestant, neque gustus amaritudo est, vel nausea surgit, aut in caput facile exhalant, ut alibi, ascendentes à stomacho vapores. Et ut mixtu quidem purgetur æger, intelligere facile est, neque, ut hoc fiat, invitamentum aliunde quærendum. De sudore dicam pauca.

CAP. XXII.

De sudore ibi movendo.

Sudorem, si non ultro exeat, quærendum aliqui putant. Igitur copiosiori super imposita veste, in tertiam, aut quartam interdum horam contexto ægro eliciunt. Quod & si inter difficillima eorum quæ patimur omnium sit, sensi tamen ad lassitudinem usque, non ita defectionem contingere, qui mecum curabantur ægerrime ferebant omnes, atque unum hoc in curatione hac durum esse dicebant. Quod si liceat mihi dicere quid existimem etiam, non tantum quid didicerim, pene ausim docere, neminem cogendum ut fudet, nisi hoc quod res ipsa habet, patiatur quis, ut tres aut quatuor horas contineat se quidem in lecto, neque excedat, & contegatur, sed neque multo obrutus vestitu, neque immobilis penitus jaceat, in summa nihil magnopere angatur. Multaque hic, ut alibi, temere & solita nostratium medicorum superstitione fieri credo, quæ non oporteat. Nam ut per se movet sudorem medicina hæc, ita cogi non sustinet. Cujus rei vel hoc fuerit argumentum, quod nihil maturius sudationem mihi, ternis aut quaternis contextus pellibus, provenire sensi, quam sub una, quoties decubui stragula. Verum hæc intelligivolo, exsudandum omnino velim, & si id nulla sponte fiat, citatione opus videri, sed leviter. Quippe violentum nihil probo. Fugiendosque ignes qui torrere corpora solent, aut copiosius æstuaria calefacere, moneo. Frangunt enim corpora & humores, virium fomenta exhauriunt. Quod vero leviter dixi, hoc sic capiendum, quod qui una se sub stragula aliquantisper contineat, etiam si ad molestiam usque non operetur, aut indignationem, satis eum, Guajaco intus operante, sudaturum putem.

CAP. XXIII.

Quomodo juvet medicina hæc, & paulatim an repente sanescant homines.

Sed jam tempus esse reor medicinæ hujus effectus, quomodo sentiatur, & quando tandem incipiant consanescere ægri, citumque ejus juvamentum sit & velox, an tardum & lentum, dicere. Ubi ut in aliis, ea dicam quæ

A vidi ipse, & cognovi, hoc jam præmonens, istam in inculpam ne conjiciat aliquis, si cui, aliter atque ego scripserim, eveniat. Didici autem juvamentum ejus paulatim intelligi, non repente; sensim procedere, non impetu ferri. Tantum abest enim statim juvare eam, aut cum liberat, cito lenire dolores, ut etiam à principio, in quintum decimum plerumque diem, acerrimè intendat morbum & cruciatus augeat, ac ulcera dilatet, in tantum ut pejus quis per eos dies, quam unquam prius habere sibi videatur, sive tunc ab intimis eruitur morbus; & eruendo dolor est, sive ea, quæ tunc fit in corporis habitu, alteratio, cum quodam fragore & concussione perrumpens torquet. Certe enim radices thali hujus extrahit medicamentum hoc, idque nonnullis haud longe ab ingressu facere incipit, quibusdam interposita mora. Nemini ante septimum diem, multis, ut mihi, post vigesimum, sed longioris moræ vitium est ab ipsis aliquando ægris, quando circa victum sibi plusculum indulgent. Apud me quod prius dixi, peccatum est in coquendo Guajaco, quia enim tenuius illud apparaverant medici, quam oportebat, serius vini ejus sum expertus. Audivi medicos dicere, quia sit alia aliorum corporum ratio, mature, aut sero provenire. Certum est hoc enim quod identidem mihi crebro inculcat Strömmerus, nobis qui subtiliori agimur spiritu, & in studiis literarum attentius versamur, morbos plerumque, si accidant, vehementiores esse & longiores. Referri præterea hic ut alibi multum putant, quibus in corpore locis morbus sit, & dextra quidem pars sanabilior est quam læva. Quoniam Alexander inquit, per exercitationem ampliorem materiæ compescuntur, reddunturque sanitati opportuniore. Ajunt & extrema difficilior sanari, quod remota à corpore, alimentum accipere non nisi tandem possent. Ibiq; animadvertendum, ascendat an descendat malum. Celsus ait, *quisquis dolor deorsum tendit, sanabilior est*: atque iterum: Dolor omnis medicinæ minus patet, qui sursum procedit. Porro in pudendis quæ innascuntur, ut doloris sunt propter inflammationem (cui obnoxia imprimis sunt hæ partes) intensissimi acerrimique, ita statim & cum primis sanescunt. Qui ut in aliis moveri medicinis omnibus possunt, ita propter recens inductum Guajaci usum, haud scio an sic habeant semper. Hoc omnibus curæ fuerit, ubi ubi doleant, & quacunque ægritudinis hujus specie infestentur, bene Guajacum ut apparent. Cujus decoctum ubi tanto jam tempore potum est, quantum in venas se diffundat, satis creditum, paulatim decrescit dolor aliquando etiam acrior subinde revertitur, ac decedit. Nam ubi semel minui cœperit, si recrudescat etiam, non durat multum. Ulcera vero quibus sunt, his quam latissime caro circumadeditur. Atque hoc est incipientis tamen sanitatis argumentum. Mihi quidem, ut nunquam antea, nudari in tibia os contigit, latitudine unguis humani, idque vigesimo quinto tandem die, meo magno terrore, sed nullareparandæ carnis difficultate. Adcrevit enim paucos intra dies. Itaque video naturam ei esse, subtus depurare ulcera, & sub carne vim prius suam experiri. Adhuc paucos vidi, item quibus consanuisse in totum ulcera, inclusi donec tenerentur. Atque igitur audiui quosdam multa ibi expertos, dicere, tum demum finem effectui suo imponere Guajacum, ubi jam ad cibum redierit æger, & per omnia pristinam resumpserit vivendi consuetudinem.

Dixi prius ad quadagesimum juxta diem ab exitu negotium fuisse mihi. Quæ omnia, utcumque æstimanda veniunt, intelligo, ut plurimum differri in longum ejus opus. Neque enim abrumpere est hujus medicinæ, sed paulatim corrigere sanguinem, in quo vitiatum, universa morbi vis inest, & humores noxios, mali ipsius alimenta, arcere à corpore, & derivare, aliis quidem in urinam & sudores, in sedis excrementa aliis. Omnino autem, ad sanitatem inclinante jam morbo, opus ejus primum est, sudores extrudere, proximum per urinæ meatus depurgare, unde miras eluit sordes. Et tunc quidem incipiunt manus ac pedes frigescere in mirum modum, atque adeo, ut desertæ à calore penitus hæ partes videantur. Quod medici ajunt idcirco fieri, quod tunc ab extremis trahat calorem hoc medicamentum ad interanea, quibus calefactis & ipsis, tum se dispergat extra. Certe enim qui à Guajaco convalescerunt, calidissimis esse membris in comperto est. Ac mihi cum hyemes proximas sex aut septem, in tantum frigerent crura ac pedes, ut satis nunquam, multis etiam inductis vestibus calefieri possent, adeo calent nunc, ut simplici ut primum indumento frigus arceam. Quibus sic cognitis, ad illud tandem eundum est, quod sit Guajaci opus, & contra quos morbos juvamentum.

CAP. XXIV.

Quæ ejus vis, & quos contra morbos qui effectus.

Opus ejus præcipuum est & peculiare, tollere in universum, & à radice morbum Gallicum, sed magis vetustum jam & antiquatum. Vidimus enim qui ex inveterato languerent citius his, qui recenti adhuc scabie tenebantur, & melius restitutos. Non quod etiam in his quippiam insanabile relinqueretur, sed quia difficilius procedit curatio, & diutius inhæret morbus, ac ægrius avellitur. Itaque tumores, & collectiones ac durities, & sinus, & tubera, quæ multos jam annos steterunt, solvit ac dissipat, cum miraculo. Fluxiones sive consumat, sive avertat, penitus aufert. Ulcera ad suppurationem deducit, gratissimo per omnia sensu. Et siquid in intimis latet, cruit. Itaque aliis, ut mihi, ossa denudat, aliis nervos ostendit & venas perumpit, aut altissime exedit, infectas morbo partes tanto cum foetore ac foeditate, ut ferri odor ille non possit. Porro vim ei esse colligunt physici excalescentiam, desiccatoriam, & vitia sanguinis emendare ac jecinoris dicunt, sed hæc omnia tanto temperamento, ut indifferenter ex calida & frigida languentes causa levet. Quare & fluxus moratur, siccitate sua nocentes humores, qui profluunt, perimens, aut ortum eorum eradicans, & intermissum bonum corporis habitum restituit. Pituitam extenuat, obstrictos urinæ meatus (quod cum ex perunitionibus frequenter accidit, tum vel alias etiam hoc in morbo) aperit, eamque stimulat & impellit. Quo argumento, juvare calculosos credunt, & è vesica lapides ejicere. Exquisitum habeo, bilem, quæ atra dicitur, vehementissime detrahère eam. Itaque & hilariorem reddit, & iracundiam compescit. Omnino enim magna ei vis est contra melancholiam. Neque non interim distillationes abripit, & à fluxionibus caput liberat, ejusque gravitatem recalcitrare, ut putare licet, cerebro levigat. Fertur & emendare male curata prius vulnera, quoquo ea inflicta sint, rescissa eorum cicatrice. Diuturniorem in corpore maciem corrigit. Itaque à curatione hac in reliquum tempus, valde pinguescunt homines. Mirabilivirtute exhibetur contra oris graveolentiam, & emendat, quæ & ipsa, ex perunitionum vitio venit, animæ gravitatem. Juvat interanea, imprimis stomachum, quem renovat ex toto, alvumque facit, ut unquam prius bonam. Egregius est ejus ad membra extenuata & imminuta effectus, auget ea & explet, contractos nervos extendit, laxos solidat & confirmat. Compertum est & stupida hoc ex morbo quæ sint, excitari, & ad sensum, vigoremque priscum revocari, ac motum recipere. Dixi prius, circa alvum esse variam hanc vim, aliis enim astringere eam, aliis ad laxitudinem usque solvere. Rursus quibusdam primo statim cohibere, deinde laxare & emollire, & dari ad ciendum eam ramentum ipsum minutissime confectum ad semunciam in potu. Dixi item non dari, pro virium portione ejus modum, neque enim infirmat datum. Jam hoc autem quarta nondum decoctione exhausti ejus virtutem, haud aliis credo, sed ipse comperi. Quanquam priorem quamlibet valentiorum esse non negem. Sunt qui magna fiducia credant, ad fistulas ipsam & cancrum & gangrænas proficere. Medetur suspiriosis & anhelantibus, si hoc à morbo, aut ex perunitione sit vitium. Sed quia prius exposui, quæ mala secum invehat morbus, supervacaneum est hic ea repetere. Tollit omnia & perimit ac extinguit, ut prius dixi, si vetustissima sint facillime, jam & podagricis datur pari juvamento. Duos vidi ipse convaluisse, cum acerbissime affecti pedibus essent. Sed medici differenter hoc fieri putant, & solum prodesse his, ex frigida causa quibus sit ægrotudo, quod cum illis exoptulandum relinquo. Salutare est hoc etiam remedium contra paralyum. Restinguit recentem eam ac discutit, quod ex relatione gravium virorum qui hoc cognoverunt, scribo, nam ipse nondum vidi, qui sic liberatus esset. Accedebat ad leprosum quendam Riccius, mihi que dixit postea, non ex toto levatum quidem, sed factum tamen multo meliorem, ac non parum esse mundiorum jam, & talem ferri qui possit. Ita ut sibi videatur tegere omnino ac remorari lepram hoc medicamentum posse, auferre fortasse non ita. Quod si iteretur, aut sæpe etiam adeatur curatio, tum se credere, diutissime differri summum morbi nocumentum, quanquam spes sibi permagna sit, recenti jam malo si hac via occursum fuerit, posse illud abstergi penitus, & restitui agrum. Conantur jam etiam, quia vis sit ei siccifica, ad aquam intercutem dare ipsam, cujus rei eventum expectamus. Cognitum est ad comitalem morbum utiliter sumi, ut medici dicunt, frigida morbo species si fuerit. Vidi ex aliorum etiam morborum nocumentis qui intus laborarent, & stomachis essent corruptis, ac depravatis, præterea

A male qui perficerent cibum, & qui ex longa ægrotudine recolligere se vellent, vires reparare, huic curationi accingere se, non dehortantibus medicis, Riccio etiam probante in aliquibus quod cognoscere se diceret, à sanis etiam aut non magnopere affectis adiri circa nocumentum eam, pertinaciter enim credere se bonam corporis constitutionem si sit, servare eam, tueri & confirmare. Atque hæc de juvamentis Guajaci dixisse sufficiat, quorum si causas à me percontetur aliquis, tunc ad medicos eum remitto expertos. Nam ipse nihil tale profiteor, neque ita ingressus sum, ut eorum quæ scriberem, continuo rationem quoque redderem, sed hoc promisi, quicquid de Guajaco comperissem, aut in me, aut in aliis, & quæ vel ipse vidissem, vel ex aliis auditu acceperissem, optima in literas fide referrem, relicturus ansam post me multis, qui rem pro sua dignitate explicabunt. Et jam, ne cui incognitum sit, in me quid effecerit Guajacum, dicam, quibus corporis partibus, & quomodo affectus fuerim.

CAP. XXV.

Quos mihi morbos ademerit hoc remedium.

B Vel uno hoc eventu cognitum est, in nullo nos corporis malo, quantuncunque conclamato, desperare oportere, eramus enim à medicis deplorati jam, qui subita & quasi cælitus interveniente Guajaci ope restitimus. Quendam novi vere amicum mihi qui acerbissime divexante me tum morbo, cum per dolores nec quiescere noctu liceret, nec interdum cibum capere, suasit mortem mihi, quandoquidem remedium non inveniretur, & defluere corpus tabo, ingenti cum dolore & nulla inclinationis spe videretur, consciscerem. Jam te invito huic malo eripi decet inquit. Atque is quidem Christianos nos esse oblitus erat, amicos esse plus etiam quam oportuit meminerat. Omnia in illis olim martyribus qui strenue cruciatus pro Christo pertulerunt suspicienda sunt, si quis tamen deficere possit, ac animo labi, certe hoc torquentem morbo poterit. Nego tale aliquid passum etiam Licinii Cecinnæ patrem, cum se papaveris succo interimeret. Nec ita in patibili fuisse valetudine alios qui hoc idem factitarunt. Certè enim hæc lues, vel sola foeditate, nedum cruciatibus, qui super omnes immensi sunt, vitæ odium gignere potis est. Speusippo philosopho paralyti ad desperationem usque convulso olim, cum veheretur obviam Diogeni, atque illi salve diceret, respondisse Diogenem ferunt, tu quoque nequaquam salve qui ejusmodi cum sis, vivere sustines. Idem ille sic rigide philosophari solitus, quid dixisset me conspicatus, cum & pariter illis, qui paralyti tenentur, cruciaret, & ita essem aspectu ac odore foedus, ut omnibus essem gravis, quibusdam odio etiam, vivebam tamen, nonnulla adhuc spe, quanquam toties frustratus, magnificis medicorum promissis. Et ne quis una aliqua parte ægrotasse me putet, aut leviter, dicam ut affectus fuerim. Primum sinistro pede eram inutilis jam, hærente ibi octo plus annis morbo, & in media quidem tibia, qua parte tenuissima cruri obducitur caro, ulcera erant cum inflatione carnis inflammata, putrescentia, ingenti cum dolore, & hujusmodi ut uno sanescente, erumperet statim aliud. Erant enim complura sparsim, nec ope medicorum fieri poterat, in unum omnia ut redigerentur. Supra ea tuber erat, ut os crederetur ita induratum, & in eo suppingens citra intermissionem dolor immensus, immodicus, fuit & supra dextrum proxime talum collectio, & ipsa in ossis modum dura, ex recentis olim morbi reliquiis vetustissima. Hanc mihi ferro, hanc igni & causticis omnibus adaperire cum molirentur medici, nihil profecerunt. Illa autem modo vehementer intumescibat, ac summo cum dolore, modo residebat mitior, dolebatque minus igni admoto pede, nec sustinuit tamen multiplici veste contegi. Eo fluxus erat vehemens, qui inextinguibilis plane videretur. Ac quoties pedi insisterem, dolore afficiebar impatibiliter. Deinde superius coxa & genu penitus confriguerant, attenuato ibi ad summam usque macretudinem femore, atque ita imminuta carne, ut præter cutem vix esse videretur, quo se os contegeret. Præterea in tantum luxata utraque junctura fuit, ut diu ægerrime liceret insistere, tandem non amplius etiam evanida omnino ex clunibus altera. Dolebat item laevus humerus, & levare jam brachium non posset, debilitata extrema scapula occalluerat, & in medio musculo tuber ovi magnitudine, imminuto aliis partibus ad miram tenuitatem brachio, ad ipsam usque manum, & in dextero latere, sub infima statim costa, ulcus erat sine dolore quidem, sed foedum quoddam pus effervens & spurca manans sanie, fistulæ in morem angusto exterius ore, at ampla intus cavitate. Supraque ipsum aliud iterum tuber quasi supernato costæ quodam ibi osse. Denique

nique à summo retro vertice fluxus ibat ad omnia ista manifesto sensu. Qua incipiebat is ad lenissimum etiam tactum, quasi pertuso cranio, dolebat caput, nec verti in tergum, nisi cum ipso una corpore facies potuit. Adde, quod solum si illud mihi ademisset Guajaci medicina, tamen permaximam ejus vim prædicare debueram. Somnum meridianum, quem perditæ appetebam & cui ita deditus eram, ut nullo intermitterem die, totos pœne sex annos, cum mihi acclamarent medici fere unam hanc esse omnium mihi morborum causam, ego tamen refragare desiderio non possem, in tantum sustulit ut credo si me nunc invitem etiam dormire interdum, non possum. His tot tantisque infestatus malis, cum desperasset omnes, me tamen bonus credo meus Genius quiddam adhuc expectare juberet. Ecce ad Guajaci succursum respirare ausus sum. Quam Deus mentem bonis omnibus indat, nunquam ut sperare desinant. Me quidem nihil pœnitent mei, & si hoc aliqui concessum sit diu, incolumem etiam & validum victurum, magna spe teneor. Ac de morbo quidem, & ex Guajaco, quod illi remedio est quæ occurrebant scripsi, optima certe fide, & ut mea tulit facultas, facturus hic finem, nisi & post curationem hanc, ut se habere in victus ratione ægrum conveniat, admonendos putarem qui hæc legent. Id quod breviter & ipsum præstabo.

CAP. XXVI.

Quæ circa victum post curationem hanc observare conveniat.

In præcedentibus monui totos tres menses at saltem duos post curationem hanc, & ubi egressus jam est medicinæ hujus claustrum æger, quadam consequenter circa victum observatione illi utendum esse. Jam ipsum illud, quia peculiariter, & suo loco tractandum venit, in tantum esse necessarium dico, ut negem sicuti reparata sanitas est, duraturam, & nisi curiose observet post receptam valetudinem multa, & quasi adhuc clausus teneatur, ita quoddam intra præscriptum aliquandiu vivat. Et tres quidem statuunt his, qui aut valde attenuati fuerunt in morbo, & multis obnoxii fluctationibus ac penitus affectis nervis, aut artubus, aut non ita firmo portantur corpore, ut breve recolligendis viribus tempus sufficiat, qui contra validiores, nec ita deperditi, aut contracti his duos ab egressu menses satis esse credunt. Ego ut tutissime prospiciam his, qui me sequuntur, quam longissime tenendum hoc præscriptum suaserim, ac primum omnium à venere abstinendum diutissime. Quod per Guajacum qui convalescerunt, teneris & per omnia imbecillis jam adhuc sunt, & quasi renatis corporibus, in quæ impetum faciens coitus, ubi debilem illam, & haud dum maturam virium recollectionem opprefferit, dissolvit statim membrorum robur omnium, ac disperdit. Et quia veneris usus non unum aliquod membrorum, sed universum uno lapsu corpus in discrimen abstrahit, quid aliud facere putandus est, qui sic exhaustus coit, quam ultro mortem qui accersit sibi, aut præproperam virium internecionem consciscit, vel omnem in manifestum exitium valetudinem abjicit. Quod si non omnibus, qui bono etiam sunt corporis habitu, & nullo tenentur morbo, concumbere permittitur, quanto illis hoc fugiendum est opere, quos sic amissis viribus reparandæ convalescentiæ studium intendere oportet? Et si ante decimum quartum ætatis annum nemo puer coeundi potens est, utpote nondum plenis ad rem periculosam experiendam viribus, quam danda opera est, ne qui sic renascitur, antequam recipiat vires, temere convellendum se præbeat. Proximum huic (quia jugi fame extenuatis aterrima incumbit edendi appetentia) minime indulgere ei & quantum fieri possit, continentissime circa victus rationem versari. Itaque perexiguo prius cibo utendum, deinde paulatim plenius, nec nisi longo admodum intervallo, ad pristina edendi consuetudinem revertendum, sensimque adfuescendum, nihil præcipitanter innovandum. Bibendum autem vini omnino nihil, nisi quod multa prius aqua dilutum sit, & quod ipsum subtile alioquin odoratum, & clarum sit, idque moderatissime. Muniat se vero contra aëris occursum, temporibus maxime quæ frigore, vento ac pluviis infestant, aut vero rarissime in propatulum exeat. Cibus bis die sumat, vesperti tenuius, ibique nunquam toto eo tempore, appetitui indulgeat, & satietatem ut summe malam fugiat. Esumque piscium vitet, magis quam omnia, & carnibus vescatur ex animalium pullis, quæ facilius sunt concoctionis, ac optimi succi, quæ ex medicorum super hoc placitis dignoscere est. Atque hæc ad duos illos aut tres menses referenda, nam quæ præterea observanda, ex his quæ sequuntur planius discantur. Breviter enim admonebo quædam quæ non tam his qui ope Guajaci, quam

A qui utcumque quolibet ex morbo convalescerunt, quibus alioqui intentior valetudinis cura est, sequenda veniunt. Quo loco inter præcipua animadvertendum est, quanquam hoc omnes jam norunt, vel unum hoc esse, morbum hunc molestissimum quod faciat, quod summa est in diætâ difficultas, cum post debilitatum eum non una aliqua & simplex circa victum observanda ratio sit, sed multiplex & omnifariam ineunda. Ita ut, quæ omnibus his morbis, quos consequi eum diximus secunda, aut adversa sunt, appetenda aut fugienda uno in totum studio sibi proponere debeat is qui convaleuit. Quare curioso per omnia victu cavere oportet, ut ordinate omnia agantur. Quanquam si quos servavit hæc medicina, his magnum quoddam est solatium, quod putant ejus periti, post receptam sic valetudinem, & exactum observationis, quæ eam consequitur tempus, in nullo quinquam periclitaturum, quod non contra pristinam vivendi consuetudinem, siquidem non omnino inordinata ea fuerit, admittat. Perinde enim consulendum esse ei qui sic restitutus est, atque his qui morbo nunquam detenti fuerunt. Quamobrem non ita curandum esse arbitrantur, quid edat aliquis, quam illud quantum edat, nullumque cibi genus fugiendum, nullum habendum circa victus qualitatem delectum, nihil accurandum, quod non ad communem valetudinis conservationem, ad universalem morborum omnium evitacionem pertinere sciatur. Ubi præcipuum fortasse fuerit quod Celsus docet, ut caveat quisque, ne in secunda valetudine adversæ præsidia paret. Servatur autem valetudo ut idem inquit diætâ, pharmaco, unctione, frictione, balneis, exercitatione, vestitione, & clara lectione. Quæ ut consideranda aut plenissime, aut omnia sint, ab illo petendum relinquo. Hic breviter pauca attingam. Et ad diætâ quod pertinet grate arbitror & modice vescendum. Ac cibos adsumi convenire & potiones, quæ facillime concoquantur. Nam ut Paulus ait. Caput educationis est, ut sit cibus coctu facilis, boni alimenti, haud quaquam lentus aut glutinosus, neque superfluitatibus redundans, potio autem vinum aquosum, album, purum, aquæ paulum sustinens. Et Celsus, Cibus sit, inquit, sine pinguibus, sine glutinosis & instantibus. Abstinendumque, ejusdem consilio, hujusmodi in morbis ab omnibus salsis, acris, & acidis, ea puto ratione, quæ in præcedentibus monui. Maximum, Paulus ait, in cibatione satietatis peccatum est. Nam etsi ventriculus probe concoquit, venæ tamen nimis repletæ laborant, dilatantur, rumpuntur, obturantur, & flatu implentur, atque in totum pessimos ex satietate morbos constare in confesso est. Tantopere nequis se impleat fugiendum censet ille. Ego non hoc tantum, sed adhuc etiam nihil intente coquendum, nihil condiendum anxie existimo. Dandamque operam, ne complura apponantur, & diversi generis fercula, nec quemadmodum isti solent divites, sex, septem, aut interdum decem una cœna missus importandos. Mirum est enim quam hæc obsint, non stomacho tantum, sed digestionem etiam universæ. Itaque illud iterum eodem ab authore repetendum quod ait. Summopere vitandam alimentorum varietatem, præsertim contrariæ ubi fuerint in eis facultates. Nam quæ sic ingeruntur concoctioni resistunt. Atque hoc sentiunt Galenus & Avicenna, omnesque emundioris in medicina judicii. Catonis apud Ciceronem præceptum est, tantum cibi, ac potionis adhibendum esse, ut reficiantur vires, non etiam opprimantur. Quare, ut plurimum, leniter prandendum Xenophontis consilio, ut sit videlicet locus cœnæ. Plane ex illis est hic morbus quos, ex plenitudine provenire Galenus autumat. Quod sic intelligendum est, non ut omnes qui in crapula degunt, morbo statim Gallico obnoxios fieri existimem, quanquam morbi hos manent, qui qui sint, gravissimi, sed eo si quis ante laboraverit, si intemperanter edat ac bibat, recidere illuc necessario. Itaque cibus adsumatur neque varius, neque multus, quo ne oneretur stomachus, & impediatur digestio. Deinde is, qui ut monui, coctu facilis sit: difficulter perficiuntur, Plinius inquit, omnia in cibus acris nimia & avidè hausta, & in æstate quam hyeme difficilius, ac in senecta quam in juventa. Apud Ciceronem est qui caret epulis extructisque mensis, & frequentibus poculis, caret item vinolentia, cruditate, & insomniis. Quia autem post hanc curationem videndum, corpus inanitum hætenus & extenuatum ad se reduci quomodo possit, cibus fortasse danda opera his, qui augment, ac corpus implent, non noxiis illud quidem humoribus, sed qualia Celsus commemorat primi libri capite tertio. Plinius quoque dicit: Augescunt corpora dulcibus atque pinguibus & potu, minuuntur siccis & aridis, frigidisque ac siti. Sed hoc caute tractandum venit, propter ea quæ sæpe prius monui. Quoniam vero observandum per omnia ventrem Galenus monet. Quicquid enim inquit, in hoc corrumpitur, id toti morborum putredinis causa fit corpori, potiones ac cibos adsumendos credo, ut Celsus docet, qui simul & alant, & ventrem emolliant. Quod si quis malo instigante Genio, impleat se etiam,

& supra quam ferri possit cibus oneret stomachum, si quidem à somno præsidium petat, audiendus ei Plinius est sic dicens. Sonno concoquere corpulentiam, quam firmitati utilius, ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Sin vero ut multi suadent, & Paulus in primis docet, vomitione levare voluerit, quandoquidem per vomitum magnis sæpe malis obstitum est, leget illius doctrinam, quam facile quis vomat, ostendentem. Quod si utrunque istorum aut neglectum fuerit, aut tardius quam oportuit tentatum, tunc ad medicinam fortasse recurrendum. Quare, si eo compulsus æger sit, non habeo quod præcipiam, nisi hoc sæpe à me dictum jam prius sano & docto medico, aut bene experto potius quam exquisito docto, & qui coacte infundat pharmaca, simplicia ea, nobisque si fieri potest vernacula, committat. Qui si duendam subitus alvum suaserit, tunc meminisse oportet ejus quod Paulus docet, non sæpe faciendum hoc, ne ob crebram irritationem, spontaneæ excretionis opus oblivioni natura tradat. In cibus sane qui salubres, quique noxii sint & quomodo eorum quisque adficiat, si quis non omnia dixerit, nihil dixerit. Itaque legendos censeo auctores, Celsum quidem breviter genera exsequentem, Paulum vero ciborum facultates capitibus juxta quatuor & viginti ad longum pertractantem. Aut vero unum omnibus satisfaciendum Galenum, qui in libris alimentorum nihil prætermittit. Atque ita jam de victu finem facturum eram, nisi occurreret obiter quædam consignanda esse. Et de ovis primum hæc admonebo, *Nullus est alius*, inquit Plinius, *cibus, qui in agitudine alarum, neque oneret, simulque vini usum & cibi habeat.* Et Avicennas, vitellum ovorum gallinæ, perdicis vel phasianæ supra omnia esse alimenta, his quibus diminutus sanguis, aut dissoluti spiritus cardiaci. Alexander Aphrodisiacus, putat omnium complecti in se qualitates elementorum omnium, denique mundi quandam inesse ovo speciem, cum quod ex quatuor constet elementis, tum quod in sphericam conglobetur faciem, ac vitalem obtineat potentiam. Ova frigida complures damnant, & in his Paulus & Galenus. Idemque ex oleribus quod est alimentum non probat. Damniant & alii multi, etsi M. Cato ad cælum tulerit, brassicam. Ejus qui ptisana cotidie vescatur ad satietatem, cibus aliis nullis impediri nutrimentum Galenus putat. Et de faba, inquit, idem dicerem nisi inflaret. De lactis & in cibo & in medicina usu pulcherrime Paulus. Alexander *Lac inquit concoctu facile est & probe nutrit, quia facile in sanguinem transire potest, quod sanguine factum est, & fere sanguis est albefactus.* Hæc ex multis pauca. Qui sanitati studet, quanta sit vini potentia Paulus ait, nescire non debet. Idem si quempiam mordeat vinum, frigidam aquam bibere debet. Postero die absinthii cremorem sumere, ambulare, fricari, lavacrum ingredi, atque subinde exiguo cibo refici. *Fugienda vina & quæ musta nuper* Galenus ait, *& quæ vetera nimis.* Hæc enim superflue calefaciunt, illa omnino non calefaciunt. *Victus extenuans* ait Paulus, *ad bonam valetudinem tuendam, multo tutior est eo, qui crassitudinem inducit.* At quia exiguum alimentum præbet, nihil vel firmitudinis vel roboris corpori præstat. Quare post subdit, *mediæ materiæ alimenta omnium præstantissima sunt, ut pote quæ mediocris substantiæ sanguinem producant. Atque ut hujusmodi edulia corporibus nostris commodissima sunt, ita vitiosum succum generantia, maxime noxia, semperque fugienda.* Hæc Paulus. Atque idem docet, omni alio magis alere panem filigineum, triticeum difficilis esse concoctionis, & inflare, hordeaceum imbecillis alimentum. In totum de victu cognoscere qui volet, hunc, quod dixi, legat cum Galeno. Unctionum, apud nos quidem haud fuit unquam usus, apud Italos vero ut fuit, ita fere in totum exolevit. Frictionem, ut nihil præterea, commendat Galenus, multa & crebro de hac iterando inculcans, præsertim in libris de tuenda sanitate qui inscribuntur. Eandem summe extulit Asclepiades, multum Hippocrates, hujus est illud, à multis postea repetitum, frictione, vehemens si sit, durari corpus, si lenis, molliri, si multa, minui, si modica, impleri. Hac cotidie utens hoc tempore mane præsertim, quando à lecto surgit Vir doctissimus Erasimus Roterodamus tueri se incolumitatem, valde imbecillis alioqui corporis, putat. Meque, ut nihil præterea, obnoxie monet, ut faciam, ac studiosos præterea omnes. Sequor amici suasionem, & juvamentum sentio. Quidam interdum lavationes, ac in universum balnea, eaque insalubria dicunt omnibus, qui ex hoc morbo convalescent, puto quia nervos emolliunt ac resolvunt, vetantque aqua perfundi. Alioqui sudationes non improbando. *Aqua nervis officit* Alexander inquit, *etiam calida, verum non quia calida sed quia humida.* Calidum lavacrum commendans Paulus sic inquit. *Solvit fatigationem, discutit plenitudinem, calfacit, mitigat, mollit, flatum diffundit, somnum allicit,*

corpulentum reddit. Est vero commodissimum cuique viro & mulieri, puero & seni & privatis. Sic Paulus. Verum hoc tempore non nisi rarissime lavant Itali, quod miror, cum cotidie soliti olim sint, ut literæ testantur, & thermarum Romæ vestigia urbium in morem exædificatarum. In exercitiis modum esse adservandum Galenus docet. *Immoderationem*, inquit, *ego ubique vitupero.* Idem ait. *Sicut maxime commodum est ad sanitatem ante cibum exercitium, ita nocentissimus omnis post adsumptum cum motus.* Distribuitur enim ex ventre cibus, antequam digeratur, & exinde multitudo crudorum aggregatur humorum secundum venas, unde ægrotudines generari omnimodæ consueverunt. Tandiu exercitationi indulgendum Paulus suadet, quoad in tumorem corpus attollatur, & rubescat, & motus firmi æquabiles, & faciles sint, atque sudor vaporum videatur commisceri. Quiescendum autem tunc primum, cum ex prædictis mutetur aliquid. Dandam & quietem ei membro, quod sanitati nuper restitutum sit, monent. Itaque *pedis remedium quies est* inquit Hippocrates. Unde Alexander colligit, quod curatum iterum est, quiescere oportere. *Motus enim ait, confluxum agit materia supervacua, quæ excitare potest inflammationem.* Equitare ei cui genua dolent inimicissimum Celsus ait. Idem equitare podagricis quoque alienum existimat. Voce exercebat se veteres etiam, sive caneretur aliquid, sive clarius legretur. Dixi obiter tractaturum hæc me, & nulla magna cura, sed ut quodque imprimis monitu dignum incidere, nullo etiam ordine. Nemo requirat hic aliquid igitur. Si cognoscere velit, docui quos apud auctores, quæ inveniri possint. Atque aliud ecce subit iterum, oportet enim, qui tueri corporis sanitatem velit, duo maxime curare Galenus dicit, unum cibus conveniens ut sit, alterum mundificatio illi ut superveniat eorum, quæ superflua ex cibo relinquuntur. Paulus inquit, *Veteres satis putabant ad bonam valetudinem tuendam, si cotidie & alvi onera & urina commode, ac sine reprehensione pro alimentorum potusque portione deicerentur.* De venere nihil monendo prætermisit Galenus, omnibus eam qui sicco temperamento sunt inimicam scribens, potissimum his qui adhuc frigido etiam. *Nam innoxia inquit venus his tantum est, qui calidi sunt ac humidi, & qui genitura abundant.* Et iterum, *Quibus inculcata*, inquit, *corporis constitutio est, non debent hi à venere omnino abstinere, quemadmodum frigidi & sicci.* Item Paulus, *Concubitus sicciores omnes lædit, maxime, si ariditati frigus quoque jungatur,* Calidis vero & humidis duntaxat tutus est, *Ut labores,* Paulus inquit, *sic & concubitus si modus servetur, utilis est.* Hoc debent meminisse omnes. Coitum propter nervos fugiendum, magna cura, his qui Gallico morbo laboraverunt. Pueros putat Paulus exercendos, ut, inquit, & corpore & animo laborantes à libidinis impetu cohibeantur, coitum morbo comitiali comparat Hippocrates. Alexander Magnus solebat dicere, coitum & somnum duo maxima esse mortalitatis signa. Dispicienda & aëris salubritas, magnum valetudinis firmamentum. *Aër*, Paulus inquit, *ex malis vaporibus pestilentem auram eructantibus, aut aliquam juxta cloacam infectus, aut nebulosus, aut qui in valle, undique montibus cincta continetur, ætatem omnem, omnemque temperaturam similiter lædit, optimus vero omnibus prodest.* Quippe temperato corpori, temperatus, inquit, distemperatus qui contrariam habuerit temperaturam utilis est. *Morbus non est alius*, Galenus inquit, *nisi motus extra naturam.* Idem ait. *Sanum intelligunt medici, cujus omnia membra secundum naturam cursum existunt, contra infirmum, si quod suam naturam egrediatur.* Ne quis à concitatione confestim bibat, medicorum doctrina cautum est. Illi etiam omnem repentinam mutationem periculosam dicunt. Receptum est & hoc, perpetuum otium bonæ valetudini maxime adversari, contra mediocre exercitium summo esse præsidio. Galenus inquit, *maximum est malum ad sanitatis custodiam profunda corporis quies, sicut & maximum bonum moderata motio.* De somno, quando is capeffendus, & quantus abunde Paulus docet, & quæ recte aditum eum sequantur commoda ostendit. Meridianum omnes damnant. His qui tristioris sunt naturæ, aut curis lacerantur, accersendam aliunde lætitiā medici magnopere putant, & exhilarandam mentem, ac levandam animi gravitatem, *Sonorum suavitate cogitatio abigenda est* Paulus inquit. *Qui sanus est, & suæ spontis*, Celsus ait, *neque medico debet, neque aliptæ egere.* Quod ut probō, (& eos qui optime valent nulli se magnopere vivendi normæ devincire volo.) Ita his qui aliquando laboraverunt, aut corpora habent morborum injuriis obnoxia: aut istiusmodi sequuntur vitæ genus, in quo non facile tueri sanitatem possint, opus esse quadam vitæ regula multum censeo. Galenus monuit nequaquam superfluum esse vivendi legem. *Dieta enim inquit medicina est.* Atque hæc habui optime pater, optime princeps, quæ in rem

rem propositam, aut me experto, aut aliis erudentibus, & his qui periculum fecerunt & ipsi, conducere putavi. Quæ ita celsitudini tuæ conscripsi, ut non vellem his quidem uti te (faxit hoc enim servator Christus, ne unquam debeas) sed ut in tua hæc aula essent, omnium necessitati exposita, quorum iudicium à Stromero exiges tu, quod præfatus sum. Jam hæc vidit qui me vivit in nonnullis, alter tuus medicus Gregorius Cippus, sed obiter, cum ab illo properarem Moguntiam, ubi negotium erat mihi. Quod si contigisset, tunc in aula esse me (tu in Saxonibus aberas enim) cau-

tius omnia tractassemus, & accuratius confectam rem exhibuissemus. Nunc utcumque excidit, boni consule. Ipse quidem offerens, quia Saturnalitium hoc novo in-eunte anno munus esse volui, annum tibi precor faustum fortunatumque, sed cuius fortuna ita tibi ex animo cedat, ut citra invidiam fuisse comperiat. Vale optime, dignissime, pientissime, maxime præsul, ac diu nobis incolumis esto. Moguntia: suprema imposita manu.

F I N I S.

WENDELINI HOCK DE BRACKENAU,

Artium, & Medicinæ Doctoris, in Gymnasio Bononiensi,

D E

MORBO GALLICO,

O P U S.

CAP. I.

De causa & origine Morbi Gallici.

Sciendum est pro declaratione nostri tractatus, quod in qualibet scientia, cujus sunt principia, causæ & elementa, intelligere & scire oportet ea quæ in tali scientia tractantur & considerantur. Nam tunc opinamur unumquodque scire, dum principia ejus, causas & elementa per quæ & ex quibus est, cognoscimus. Scire ergo debes pro præsentis speculatione, quod per principium intelligi debet causa efficiens, quæ est principium motus, & per causam, intelligenda est causa finalis, quæ est principalissima causarum, & per elementa, intelligendæ sunt causæ formales & materiales, quæ ingrediuntur rei constitutionem. Et sic hæc tria se habent quodam ordine, ita quod principium est communius quam causa & causa communior elemento. Pro quo intelligendum est, differentiam esse inter intelligere & scire, nam intelligere pertinet ad simplicem apprehensionem intellectus, secundum quod formatur definitio: scire autem pertinet ad intellectum dividendum & componentem, & discurrentem de notis ad ignota. Ergo sequitur, quod cognitis prædictis cessat omnis admiratio de quacunque re. Advertendum tamen est, quod non contingit nos aliquid ita perfecte scire sicut Deus, aut intelligentia, de quo nemo dubitat. nam lumen intelligentiæ clarius est, & perspicacius quam lumen nostri intellectus, & per consequens omnia clarius videt. Est & attentione dignum, quod nostra cognitio incipit à via sensus, intelligendum autem est per ea quæ nota sunt superius, & de cognitione ignoti devenire ad ejus cognitionem per admirationem utique quæ in partibus philosophiæ pertractantur, & sic de mirabilibus philosophiæ summe necessarium est admirari, nam propter admirari, Græci & Ægyptii inceperunt philosophari, ex qua admiratione de incognito ad cognitum devenerunt. Sic etiam in medicina contingit, quod per admirationem alicujus ægritudinis nobis ignotæ pervenire possumus ad cognitionem ipsius. Sicut evenit hoc tempore, scilicet ab anno domini 1494. usque ad præsentem annum 1514. quo morbus quidam contagiosus, qui Gallicus appellatur, satis efferbuit. Iste enim morbus multa nomina sortitur, nam sicut gentes multorum climatam invasit, sic diversa nomina eidem imposita sunt. Sed in veritate dicendum est, quod iste morbus non provenit solum à contagio, sed vera causa ejus, & magis appropriata fuit aliqua influenza stellarum erraticarum, quæ visa & certificata stetit, & fuit causa diversitatis conjunctionis planetarum, eclipsis solis & lunæ. Præterea de hoc morbo, aut de causa ejus efficiente, formali ac materiali, nec antiqui, nec moderni certam cognitionem dederunt, nec de nomine, & quidditate ejus aliquid veridice dixerunt, aut scripserunt. Verum Joannes Alexandrinus *commentator. 2. epidemiarum* de quibusdam morbis nominatis Phymata & exanthemata dixit, quod Phymata sunt à profundo carnis egredientia, & carnem corrodentia: Exanthemata vero quæ cutem solum lædunt. Sed in veritate in hoc morbo nunc nominato non sunt talia & consimilia signa sicut in mor-

Causa & origo mentagra.

B bo Gallico, si bene dicta Joannis Alexandrini scrutatus fueris. Veruntamen Plin. *lib. 26. c. 1.* scribit de quodam morbo qui Græce λεχάνη appellatur, Latine autem Mentagra, quoniam à mento incipit, cujus verba sunt hæc. *Sensit & facies hominum novos omnique ævo priori incognitos non Italia modo, verum etiam universæ prope Europæ morbos.* Tunc quoque nec totam Italiam, nec per Illyricum, Galliam, aut Hispanias magnopere vagatos, aut alibi quam Romæ apparuerunt, & tanta fœditate, ut quæcunque mors præferenda esset. Et de hoc quoque morbo faciens mentionem Martialis *lib. xi. epigr. 99.* ad Bassum sic ait, *Non ulcus acre,* id est morbus acerrimus, *pustulaque lucentes.* i. e. pustulæ plenæ sanie lucent. tales sunt in hoc morbo. *Nec non triste mentum.* i. e. ægrum mentum, quia prius incipiunt pustulæ à mento. *Sordidique lichenes.* i. e. fœdi, quia iste morbus est fœdissimus. Idem Martialis *lib. i. epigr. 79.* de Festo, qui se interfecit propter nimiam passionem istius morbi, sic ait. *Indignas premeret pestis cum tabida fauces.* Inque ipsos vultus serperet atra lues. id est laberetur & iret atra lues. i. e. morbus iste fœdus & contagiosus. nam constat esse contagiosum. Ideo Martialis ubi supra ait: *pestis tabida* i. e. contagiosa. Ostendit etiam Plinius *lib. & cap. superius dictis,* quod iste morbus fuit in medio imperio Tiberii Claudii Imperatoris. Sed secundum Martialem *xi. epigr. 99.* ad Bassum, hic morbus pervenit ad tempora Domitiani Imperatoris. Idem quoque Plinius in *lib. 26. cap. 4.* ponit multa remedia contra hunc morbum. Præterea verba Galeni secundum propriam seriem adducam, unde manifestum erit quantum ad hoc hunc, qui serpsit in populum, morbum esse elephantiasim. In libro enim de *cholera nigra* ait: *Apparent autem & aliter absque febriendo plurimis pustulæ secundum cutim factæ ingrossatæ & exsiccata, abundantem melancholico humore ipsum expellente foras, nam ex ejus genere est elephantiasis.* Item Galenus in libro de *definitionibus.* *Elephas est passio crassa & inæqualis.* Item in *secunda parte introductorii,* antequam loquatur de divisione curationis, quæ fit per pharmacum, in *cap. de elephantiasi* ait: *Cutis enim hac passione contentorum est crassior, est & durior, similitudinemque habet ad pellem elephantum.* ideo signa sumpta à causis hujus morbi dicuntur quoquo modo sumpta ab essentialiter inhaerentibus. quod Galenus exercuit *secundo de crisi.* Cognoscitur & causa faciens ægritudinem ratione exeuntium. ut docuit *secundo de crisi.* & ratione coloris. ut in *lib. de phlebotomia.* Inquit enim *Albiores fœmina albiorum sanguinem coacervant, nigriores vero nigriorem & melancholiorum.* Rursus in *14. therapeuticæ:* *Differentibus tandem aliter tumoribus non in colore solum, sed in differentiis quæ secundum calidum, frigidum, duritiem, & mollitiem.* Ideo si rubet quidem tumor, manifeste indicat humorem existere sanguineum. Unde Galen. *3. Techni.* Si ergo non est in sanguine ex humoribus aliquis vincens magis, apostema generatur sanguineum, & est quod vocatur phlegmon. Et si magis est vincens cholera rubea supra sanguinem, generatur ex ea apostema quod nominatur erysipelas. Et si magis vincens humor melancholicus generatur apostema durum, ut sæpiissime contingit in morbo, qui Mentagra appellari potest, in quo videmus apostemata durissima in tibiis,

libris, brachiis, capite & cæteris locis eorum qui hoc morbo laborant. Et si est magis vincens phlegma generatur ex eo apostema molle. Et si est vincens ex eo cholera nigra, adusta, vehementis adustionis, generatur ex ea cancer. Et si est sanguis grossus, phlegmaticus, inflammatus, vehementis adustionis, generatur apostema quod appellatur carbo & carbunculus, & est illud quod appellatur anthrax. Et secundum hoc exemplum diversificantur naturæ apostematum, & pustularum quæ in cute apparent. Item & figura pustularum facit ad causæ cognitionem, ut Galenus in *commento 16. sextæ particule aphorismorum* ponit. ibi. *Lata pustula incipientes, & ad exentia, apparet tales pustulas emittere nonnullam sanien lividam non bene olentem, interdum subrubeam cum quadam lividitate.* quæ omnia ostendunt materiam talis ægritudinis esse aut ipsum sanguinem melancholicum, aut nigram choleram, aut crassum phlegma. Et meo iudicio, est ægritudo composita ex mala complexione frigida & humida materiali cerebri, ob quam multæ materiæ phlegmaticæ descendunt ad juncturas, nervos & musculos, dolorem in dictis locis facientes, quæ materia mixta est cum cholera dante viam, id est ducente ad loca per quæ materia grossa transire non possit. Et ex mala complexione calida hepatis & sicca materias urentē. unde quanto magis materia adurit, tanto magis ad lepræ similitudinem fit appropinquatio, & ulcera maligniora per corpus fiunt. Hinc est quod aliqui pessima patiuntur ulcera vix curabilia, alii autem mitiora patiuntur, nonnulli autem sunt sine ulceribus aut paucis. Quod autem hujus ægritudinis causa sit mala complexio humida cerebri & frigida, non est dubium. Nam facta est Romæ anatomia cuiusdam, qui in vita patiebatur mentagram cum doloribus, & aliis quæ huic morbo sunt solita complicari, inventaque fuit magna copia phlegmatis viscosi in junctura, separatique præterea canis facientibus juncturam, exivit major copia phlegmatis. Nec poterat esse ros futuri nutrimenti, quia cur in illo, & non in alio consimili? Nec ros est illo modo coadunatus. Sed est aliquod irrorans membrum nutriendum, ut colligitur primo naturalium virtutum à Galeno. Similiter ossibus ibi existentibus advenit nutrimentum per concavitates musculi per propria vasa similiter membrana seipsa regentia ut appellat Galen. 2. *techni.* Hoc tamen eodem modo quo de interioribus dicitur fortassis, quod est causa humectandi loca illa, quia sicca. Hoc non negatur, attamen falsum quod tanta humectatione indigeat. nam cur in aliis juncturis hoc sub tanta quantitate non est inventum? Nec obstat, si dicatur quod dextrum latus debet esse humidius ratione hepatis, quia dextra pars matricis est calidior & siccior, ut in *libro de spermate* ostensum est. Sed redeat sermo noster. Licet enim à Martiale & Plinio morbus contingens illo tempore appelletur Græce *λεχών*, Latine autem mentagra, diversisque nominibus pro locorum diversitate appelletur, in sequendo ipsius morbi quidditatem ac veritatem, dignum est redire ad ea quæ dicta sunt superius, scilicet quod ex admiratione studium philosophiæ cepit exordium, per quam admirationem per id quod ignotum est ad notitiam perveniatur. Sicut enim in singulis partibus philosophiæ demonstratur, eodem modo in singulis medicinæ partibus per admirationem rei ignotæ per rem notam fiat demonstratio. Itaque ad notitiam morbi ignoti necessarium est pervenire per ea quæ nobis nota sunt, utique per accidentia morbum consequentia. Veruntamen ad sciendum nomen & quidditatem ipsius morbi Gallici tempore isto cruciantis, nota Avicennam *prima primi cap. 1. de subjectis medicinæ.* ubi inquit. *Quia sanitas & ægritudo, & earum causæ plerunque sunt manifestæ, plerunque occultæ, quæ non sensu, neque nisi per significationes accidentium comprehenduntur.* Sequitur ex dictis Principis, quod si aliqua ægritudo sit ignota & occulta, non potest sciri, nec cognosci demonstratione propter quid, sed demonstratione quia scilicet ex signis & effectibus. Ergo cognitio ægritudinis & suarum causarum scitur per accidentia communia & propria, quæ conferunt ad cognoscendum quod quid est res, ut habet in *proœmio de anima* Aristoteles. Sequitur item ex hoc quod non est necessarium medico cognoscere ægritudinem solum in quantum ægritudo est, quia ipsa nota est per sensibilem operationum læsionem, quam facit in corpore humano, testis Galenus & Avicenna in pluribus locis, sed debet scire essentialiter ægritudinem occultam & ignotam nobis, per accidentium significationes, quæ sunt signa medico facientia veram notitiam morbi & causæ ejus. Ideo bene dixit Avicenna supra, quod sanitas & ægritudo, & earum causæ plerunque sunt manifestæ, plerunque occultæ, quæ non sensu, neque nisi per significationes accidentium comprehenduntur. Veniendum igitur est ad rem nunc concurrentis morbi, & affligentis multitudinem hominum, qui nobis occultus est & ignotus. Sed licitum est essentialiam & quidditatem morbi

per accidentium significationes, quæ notificant nobis essentialiam & quidditatem per effectum quem inducunt cognoscere: nam hic morbus per accidentia in principio demonstratur. Sed quæso dic mihi, quare in diversis regionibus diversimode vulgus hunc morbum appellet? Scire te oportet in primis, quod nomina non solum morbis, immo rebus ad denotandum substantiam vel qualitatem earum imponuntur: hoc multifarie dicit Avicenna *secunda primi doc. 1. cap. 8.* Nam aliquando nomen capiunt à causa, aliquando ab effectu. A causa etiam multis modis. Nam aliquando à causa materiali in qua, ut pleurefis, quæ denominationem capit à membro, ut à pleura, id est à panniculo costas tegente. Ita etiam morbus de quo jam fit sermo, mentagra appellari potest, & sic de aliis. Aut à causa materiali ex qua, ut ægritudo quæ dicitur melancholica, quæ nomen capit ab humore melancholico. Aliquando à forma cui assimilatur, ut elephantiasis ab elephante, & serpigo à serpendo. Et aliquando à causa formali. Et aliquando ab efficiente. Sed his pluribus modis, ac aliis intermissis, dico quod morbus Gallicus appellatur hac de causa. Nam Gallus manu forti Italiam ingrediens, & maxime regno Neapolitano occupato, ibidem commorantibus Gallis hic morbus detectus est, fuitque ob id ab Italis morbus Gallicus appellatus, & imaginati sunt ipsum Gallis connaturalem esse. In Gallia vero, quia in reversione regis Caroli cum suis in Galliam hic morbus apparere cepit, credentes se eum ex Neapoli apportasse, hanc ob causam morbum Neapolitanum vocarunt. Valentini, Cataloni post longam librorum indagationem ipsum morbum Sancti Sementi vocarunt, ut in 12. *lib.* edito à magistro Francisco scriptum invenerunt, similem morbum alias orbem invasisse. Sed isti non parum à veritate deviant, nam hic morbus de quo supra fit mentio, in regno Franciæ & usitatus & antiquus est. Nam sicut lepram à Sancto Lazaro vulgus eum morbum Sancti Lazari vocat, hoc eodem modo Galli malum mortuum morbum sancti Sementi appellant eo, quod ejus auxilio implorato quamplurimi curantur, & præsertim si ad ejus corpus perveniunt pedes ambulando & eleemosynam querendo. Hujus sancti corpus in Britannia existit in maxima veneratione. In ulteriori vero Hispania morbum curialem vocant eo, quod curiam sequatur. Et dum veram hujus morbi definitionem perquirebant, unusquisque diversa experiri conabatur, & veritate non reperta, curam empiricis reliquerunt. Præterea legimus Romanis scientiam medicinæ per aliqua tempora fuisse interdictam. Et non sine causa etiam literati (sicut istis temporibus à Doctoribus sæpe videmus) ab hoc crudeli morbo fugiunt, se nihil scire confidendo. Quare aromatarii herbarum collectores, cæterique mechanici ac vagabundi & trufatores (ut ita loquar) hujus morbi veros & perfectos curatores seipsos esse profitentur, & quia nihil sciunt, nihil dubitant, credunt enim se omnia scire: quare mirabilia pollicentur, quos si audires, mortuos suscitare crederes. Miror cur isti ignari circa tam nobile subjectum sint tantæ audaciæ, cum paulo post spes inanis erit: nam repentina ac insperata mors eos intercipit. Et si quis natura juvante, aut Deo permittente convaluerit, unguentorum suorum beneficio curatum prædicant, & non solum laudibus, sed & muneribus affici volunt, medicinæ secretas artes prorsus ignorantes, atque ea tam egregia & pene divina scientia penitus abutentes.

CAP. II.

De veritatis causa morbi, hujus item durabilitatis.

Pro vera autem notitia, hujus capituli attentione dignum esse ducimus, quod hic morbus verius cepit exordium anno domini. 1483. quia eo anno mense Octobris fuerunt quatuor planetæ, videlicet Jupiter, Mars, Sol & Mercurius in libra in domo ægritudinis, & significat ægritudinem ex corruptione sanguinis & cholera, & fuit ibi combustus Jupiter eodem signo, fuitque ibidem conjunctio Jovis & Martis & Mercurii, & Martis & Veneris, Jovis & Mercurii, & Jovis & Veneris, de mense Octobris die prima Novembris. Fuit præterea bis eclipsata luna eo anno, tam in scorpione in domo ægritudinis, quam in ejus opposito. Fuit præterea in eodem scorpione in ipsa domo ægritudinis combustus Saturnus & Mercurius, conjunctus Saturnus & Venus, fuitque conjunctus Saturnus & Mars in ultima Novembris, & sic significaverunt corruptionem sanguinis & cholera, & conjunctiones omnium humorum, & abundantia humoris melancholici tam in viris quam in mulieribus. Propterea cepit iste morbus in genitalibus virorum, præcipue in principio capitis virgæ, & in vulva mulierum, quia scorpio habet dominium in his locis, hac ratione significavit in dictis locis ægritudinem ex illa humorum corruptione & adustione tam sanguinis quam cholera, præcipue melancholiæ. Fuitque præ-

Causa mentagra.

Hepar causa mentagra.

Varietatem nominis morbi declarat.

Cur morbus Gallicus.

Cur Neapolitanus.

Cur morbus Curialis.

Causa vera morbi.

Quare in genitalibus oritur.

præterea universalis, non solum quia libra & scorpio fuerunt infortunati & significationes hujus ægritudinis, sed quia omnes planetæ participarunt in ea significatione in illis signis. Et sic omnes orbis partes planetis ipsis subjectæ fuerunt infortunatæ, participantes de dicto morbo, quia planetæ ipsi fuerunt ibidem permixti & invicem affecti, id est infortunati. Non mirum autem, si in omnibus corporis partibus hic morbus apparuit, quoniam planetæ ipsi in omnes corporis partes habent significationem & dominium, & maxime in partibus melancholicis. Et fuerunt etiam tria signa infortunata, videlicet Taurus per conjunctionem Martis & Lunæ in prima domo revolutionis anni, infortunata etiam Venere ejus domina per casum & retrogradationem, & libra & scorpio per conjunctiones planetarum supra dictorum. Et quanquam etiam sine respectu loci, figuræ annique diversificentur secundum climata permixtiones ipsæ diversarum qualitatum planetarum, ultra alia significata, per influentiam & proprietatem ipsorum necessario etiam significant supradictorum humorum corruptionem & adustionem. Quæ omnia planius & diffusius in tractatibus Albumasaris tractata inveniantur. Nam Albumasar dicit, quod conjunctio Saturni & martis significat terribiles ægritudines. Causa vero tantæ durabilitatis ipsius morbi extitisse videtur, quoniam sequenti anno 1484. dicta significatio fuit fortificata ex infortunatis Jove & Saturno in eodem signo Scorpionis: nam uterque fuit ibi combustus à sole, & luna venit ad oppositionem solis, Saturni, Jovis & Veneris existentium in eodem signo scorpionis, & ipsi Saturnus & Jupiter ibidem corporaliter conjuncti fuerunt, & sic debuit in eo prædominari humor melancholicus, ex significatione solis, Saturni & Jovis, & signi scorpionis. Tertio vero anno 1485. facta fuit coadunatio planetarum videlicet Saturni, Jovis, Martis, Mercurii; & in signo Sagittarii, & ibi conjunctus Jupiter, & ibidem conjunxerunt se corporaliter Saturnus & Mars, Saturnus & Mercurius, & Jupiter & Mercurius, qui cum sint in Sagittario, significant corruptionem & adustionem humorum, & abundantiam adustæ cholæræ & melancholiæ. Idcirco ipsa corruptio humorum & morbus iste debuit magis abundare in cholera adusta & humore melancholico, propter significationes & qualitates ipsorum planetarum, & signi Sagittarii, & sic etiam fuit significatio universalis, respectu tot planetarum conjunctorum & affectorum, id est infortunatorum. Anno autem 1486. idem confirmavit oppositio Martis & Saturni existentium in eodem signo Sagittarii, & conjunctio Jovis & Martis in eodem signo. Item anno 1487. iterum confirmavit hoc conjunctio corporalis Saturni & Martis, Saturni & Mercurii per sextilem, & per combustionem Saturni, & Mercurii in eodem signo Sagittarii, & sic significata eorum se extendunt ad plures annos secundum gradus planetarum in ipso signo. Nec mirandum est, si non incepit hic morbus in Francia, vel Neapoli, quoniam ut dictum est, planetæ habent significationes in toto orbe. Idcirco manifeste declarare intendo per quem modum ista particularis epidemia in hominibus contingat, vel contingere possit, qui morbus pluribus fuit obscurus. Eam ob rem aliqua utilia pro veritatis notitia dicam, ostendendo causam generalem hujus morbi occulti, videlicet ut plurimum esse à radice superiori, utique à conjunctionibus septem planetarum in signis, ut jam dictum est. Et ad hoc declarandum attentione dignum est, quod tribus modis videntur corpora superiora in hæc inferiora agere seu imprimere, vel pluribus eorum, vel omnibus simul. Quorum unus modus est universalis, alius medius, tertius particularis. Universalis vero modus imprimitur scilicet per lucem, sive per lumen, vel per motum, vel per influentiam. Et dictus morbus Mentagræ, causari potest à motu & à luce luminis supercælestis, cum corpora superiora, ut dictum est, his duobus modis in hæc inferiora agere possunt. Unde secundo cæli & mundi Calor & lumen à corporibus cælestibus generantur. Modus vero medius est quando per complexionem operantur, nam quidam eorum dicuntur frigidi & sicci, ut Saturnus. Commentator vero 2 cæli & mundi contra Avicennam inquit, stellas non agere frigiditatem, & qualitates similes unicuique elementorum, quamvis sibiinet contradicat in de substantia orbis, dicens. Quædam utique calidæ & humidæ, ut Jupiter. Intelligunt autem doctores complexionem non formalem eis inexistentem, sed effectivam, quoniam tunc essent compositi ex elementis contrariis, per consequens & corruptibilis complexio planetarum esset. Ergo habent complexionem effectivam tendentem ad caliditatem & humiditatem, ut complexio humana, quam habet ex coalteratione membrorum principalium, qua proportionantur & ponderantur adinvicem. Et sic complexio stellarum omnium ex dicta coalteratione earum ad calidum & humidum tendit. Modus vero particularis est quidam in-

Causa durabilis mentagræ.

Causa generalis mentagræ.

A fluxus stellaris unicuique individuo ab alio propria nativitate differens, aut revolutione ejusdem inditur. Ideoque omnis planeta secundum diversitatem nativitatis & revolutionis uni existit fortuna, aliis vero infortuna. Et hic quidem modus est sic singularis & appropriatus, quod convenit uni talis effectus qui non convenit alteri: Sequitur ergo ex his dictis, quod corpora superiora agunt in hæc inferiora altero trium modorum, vel pluribus eorum, vel omnibus simul: nam per lumen in instanti, vel per motum & in tempore, vel per influentiam, & limitato & certo tempore operantur. Ex his notatis, & ex sententia Doctorum antiquorum sequitur, quod Mentagra potest causari ab influentia cælesti, quæ est tota proprietas, sive forma specifica concessa à prima causa, proveniens à corporibus supra cælestibus influxu stellari unicuique individuo ab alio propria nativitate fere differente; & sic est singularis & appropriatus, quod convenit uni talis effectus & non alteri. Et talis virtus est potentia activa specifica, per quam corpora humana patiuntur corruptionem & pestem, & est potentia passiva in humoribus. Ideoque concludit Arnoldus in libello de retardanda senectute cap. 8. quod mortalitas brutorum non transit ad homines, nec e converso. Sed notat Gentilis dicens, quod aspectu determinato specifico & appropriato correspondet consignatio passiva in his inferioribus quandoque secundum planetas, sive loca. Et sic accidit mortalitas in uno climate, & non in alio, etiam in una civitate vel villa, & non in alia, & in una domo, & non in alia. Quandoque accidit secundum species animalium: unde quandoque moriuntur in una pestilentia homines, quandoque boves, & sic de aliis. Aliquotiens est secundum determinatos modos hominum in complexionem insequentem materiam. Et sic sequitur mors in isto homine habente complexionem insequentem materiam magis dispositam ad epidemiam per illum aspectum vel influxum cælestem ac determinatam speciem & proprietatem, cui correspondet consignatio passiva illius hominis, & non in aliis hominibus quibus non est iste aspectus, vel influxus specificus, determinatus, propriarius. Sequitur ex his dictis, quod illa virtus proprietaria, sive forma specifica concessa à prima causa ex influxu stellari proveniente, à corporibus supra cælestibus provenit videlicet Mentagra. Itaque quod convenit uni individuo, non convenit alteri, quia aspectui determinate specifico, & appropriato correspondet consignatio passiva in his inferioribus. Idcirco mentagra evenit in uno climate, & non in alio, & in una civitate vel villa, & non in alia, & in una domo, & non in alia, quandoque in uno homine, & non in alio. Sequitur ex hoc dicto, quod ipse dictus morbus potest provenire in quocunque homine cujusunque complexionis fuerit, utique sanguineis, phlegmaticis, cholericis & melancholicis, hoc intelligendo de complexionem insequentem formam, sed in complexionem insequentem materiam quod convenit uni individuo, non convenit alteri individuo, ratione illius influxus & aspectus cælestis &c. Concludere igitur possumus ex his dictis, quam illam notitiam habere poterimus non de rebus operantibus à proprietate demonstratione propter quid, sed demonstratione quia ab effectibus quem inducunt: sicut nullus scire potest quod magnes attrahat ferrum, nisi experientia visa fuerit per applicationem magnetis ad ferrum in debita propinquitate ei proportionata: & sic de aliis rebus operantibus à proprietate, vel à forma specifica.

Mentagra unum.

Cur non omnes aut omnia loca inficiantur.

Omnes infici posse mentagra.

C A P. III.

De differentia inter variolas, morbillos, & mentagram, & de signis prognosticis ac bonum & malum, ac de quibusdam aliis infectionibus cutis.

Inter variolas, mentagram & morbillos talis sit differentia. Nam materia variolarum est materia sanguinea, materia autem mentagræ est grossior & multum melancholica, materia vero morbillorum est cholerica sive sanguis cholericus. Præterea variolæ generantur ex sanguine grosso magis quam morbilli, qui generantur ex subtiliori & sicciori, sed mentagra generatur ex humore multum melancholico adustissimo, ut fursures siccæ & aridæ. Et istæ pustulæ quandoque apparent in facie & in capite multæ, in aliis autem membris paucae, & quandoque multæ in pectore & ventre, & paucae in capite & aliis extremitatibus. Melancholicus vero sanguis propter sui grossitatem non potens penetrare, non transit nisi cum difficultate ad membra præcipue nervosa, scilicet per viam derivationis. Sed cum facilitate pertransit humor melancholicus ad membra nervosa nutrienda, & ibi congeritur in porositatibus dictorum membrorum nervosorum. Signa vero demonstrativa variolarum secundum Avicennam sunt,

sunt, quod quando apparent, in earum principio faciunt A
 incurrere pruritus in membris, deinde apparent res sicut
 capita acuum in cute, & videntur sicut mordicationes pu-
 licum, deinde augentur donec egrediantur similes milio,
 deinde augentur totaliter, & implentur sanie, & post com-
 plementum resolvuntur & arescunt. Faciunt enim cru-
 stam quæ exsiccat & cadit. Sic etiam in principio
 mentagræ quandoque eveniunt dicta signa demonstrativa,
 ut pustulæ apparentes non impleantur sanie, sicut in va-
 riolis, immo parvissimam habent tales pustulæ virulen-
 tiam, & illa resolvitur, & arescit & facit crustam, &
 exsiccat & cadit, quia materia ex qua generantur pustu-
 læ sunt melancholicæ, terreæ & valde siccae. Nunc di-
 cendum est de signis prognosticis ad bonum, notando ut
 Avicenna scribit dicens. Si variola est velocioris apertio-
 nis & processiois & maturationis, est salva. Similiter
 etiam si mentagra est velocis processiois & apertiois,
 prognosticatur salva, & est ratio, quia si illa materia non
 erit tantum terrea, nec ustissima, immo aliquam habet
 subtilitatem & porositates membrorum nervosorum, erunt
 dilatati & aperti, & virtus expulsiua poterit illam materiam
 melancholicam ad cutim expellere. Si vero apertio fue-
 rit in tertia, bona significatio erit, & hoc verum est, si
 non fuerint accidentia mala, utique angustia, difficultas
 anhelitus. Et ut plurimum mentagra apparet in septimo
 die, & est bonum signum. Possunt etiam apparere post
 9. diem, etiam post 14. & 20. quia materia ejus est im-
 bibita in porositatibus membrorum nervosorum, ideo est
 difficilis exitus, propter grossitatem & siccitatem materiæ
 melancholicæ. Et in expulsiua extra ad cutim, semper
 sequitur aliqualis angustia, & pauca difficultas anhelitus;
 sed in variolis & morbillis maxima angustia & difficultas
 anhelitus & febris demonstratur. Mentagra vero est sal-
 va ut plurimum, & raro ex eis deperditur aliquis. Nam
 appetitus eorum non est debilitatus nec corruptus ut in
 pluribus aliis ægritudinibus: immo plures eorum habent
 appetitum fortem, quia ista materia melancholica quæ
 congesta est in orificio stomachi veniens à splene ad ejus
 orificium quasi promulgendo profluit, ut dicit Avicen-
 na. Si autem amplior quantitas non proportionata ad os sto-
 machi profluat, causat appetitum caninum, & hoc se-
 cundum majorem vel minorem quantitatem defluxus. Sed
 ratio verior cur sit salva est, quia materia mentagræ est
 melancholica terrea, quæ raro putrescit & corrumpitur,
 propter ineptam dispositionem & contrariam putrefactioni
 & corruptioni, ideo non causatur febris putrida, conti-
 nua, conclusa. Idcirco raro moritur aliquis ex menta-
 gra, & si contingat quempiam mori, erit ex mala dispo-
 sitione aliorum humorum existentium in venis, habentium
 facilem & aptam dispositionem ut putrescant & cor-
 rumpantur. Et si ad intra venas putrescant, diversas febres
 causabunt, si vero ad extra expelluntur, possunt causare
 pustulas vel apostemata maligna ab igne Persico, & ex his
 apostematibus & pustulis potest sequi mors mentagræ. Et
 quæ continue exeunt, & non tarde, nec difficulter, &
 & sunt sine febre, & cum levibus accidentibus præcipue
 doloribus, cum constantia virtutis & appetitus bonitate,
 sunt bonæ. Signa autem prognostica ad malum sunt, si
 mentagra occultatur subito & non redeat ad exteriora, &
 faciat syncopem, est mala valde. Ista signa in variolis &
 morbillis sunt signa mortis, si eis associetur malitia an-
 helitus, & raucedo vocis. Cum autem videris anhelitum
 patientis mentagram frequentem, casum virtutis subito,
 & angustiam assiduam, & extrema in frigidantur, cum si-
 gnis apostematis in diaphragmate, sunt signa mortis men-
 tagræ. De speciebus etiam malis & timorosis quæ ple-
 runque interficiunt est illa: nam quarum diversificatur e-
 gressio, scilicet quæ quandoque apparent, & quandoque
 occultantur, & proprie quando pustulæ sunt violaceæ &
 tenaces & nigræ, cum mortificatione membri, & cum de-
 bilitate virtutis, tunc derelinquendus est pateris solo mor-
 tis prognostico. Sequuntur ad hæc & aliquæ aliæ infe-
 ctiones cutis notatu dignæ. Infectiones quippe cutis sunt
 morphea, albaras, pannus, lentigines, sanguis mortuus,
 gutta rosacea, scabies, serpigo, impetigo, & malum
 mortuum, & consimilia, & omnes sunt infectiones cutis
 maculosæ, quia non differunt istæ infectiones nisi in ma-
 gnitudine, & parvitate in situ & colore, & multum in
 materia. Et nota, quod istæ infectiones quandoque sunt
 planæ & non habent inæqualitatem, nec ulcerationem.
 Si sunt nigræ, vocantur morphea; si albæ, albaras; si ru-
 bæ, gutta rosacea; si magnæ, vocantur pannus; si par-
 væ, lentigines. Si vero non sunt planæ, sed inæquales
 & ulceratæ, vocantur scabies, serpigines & impetigines.
 Tamen omnes infectiones cutis inæquales & ulcerosæ sunt
 de summo bothor ulcerosorum, incipientesque parvæ,
 lenes, divisæ in multis locis, deinde ulcerantur ulce-
 ribus squamosis & furfuriosis quandoque apparentibus,
 quandoque occultis. Et quæ sunt fixæ, dicuntur sapha-

Mentagra
Salva.

Mentagra
mala.

ti, & quæ sunt mobiles, impetigines, quia serpentes hinc
 inde moventur. Hæc dicta innuit Princeps Avicenna *fen. 7.
 quarti tract. 4. cap. 9.* Lege igitur Principem, & vide-
 bis differentiam inter istas infectiones cutis, propterea in
 præsentia non licet sermones prolongare. Veruntamen
 Saphati est de summo bothor ulcerosorum, & habet si-
 militudinem quandam cum isto morbo nunc concurrente,
 per signa posita ab Avicenna *fen. 7. quarti tractatu. 3. cap.
 1.* ubi inquit, *Saphati quidem incipiens & bothor parva,
 fixa, lenes, divisæ in numeratione locorum, deinde ulceran-
 tur ulceribus crustosis, & sunt ad rubedinem declives, &
 quandoque emittitur virus, & nominatur saphati humida.*
 Et quandoque incipiunt cum sanie fixæ, & multotiens ap-
 parent in hyeme, & auferuntur velociter. Et causa qui-
 dem saphati est humiditas acuta corrosiva, quæ permisce-
 tur sanguini, & humores sunt grossi & mali, quare gros-
 sum fit apostema, quia exsiccat subtile. Causa ejus est
 humor melancholicus plurimus, cui permiscetur humidi-
 tas acuta, quare expellitur ad cutim, & corrumpit &
 corrodit eam. Veruntamen scabies est infectio cutis ma-
 culosa, aliquotiens squamosa, aliquotiens pruriginosa,
 aliquando sicca, aliquando humida, ut plurimum in exte-
 rioribus magnam partem cutis omnium membrorum oc-
 cupans. Nec mirum cum cutis secundum Galenum sit
 membrum ordinatum ad receptionem superfuitatum cor-
 poris totius. Causæ scabiei sunt humores corrupti in hepate
 generati, qui conversi in fumositatem & vaporem, à vir-
 tute regitiva in corporis superficiem expelluntur. Unde
 si vapor fuerit multum subtilis, evaporatur insensibiliter,
 si autem non fuerit in tanta subtilitate, & pori fuerint
 depressi, convertuntur in sudorem, si autem fuerint gros-
 si, generatur scabies. Si corruptio augmentatur, causat
 pruritus, si plus fortificatur, generatur scabies, si plus,
 scabies foeda, sin adhuc plus, impetigo & serpigo. Sed
 malum mortuum est quædam species scabiei, quæ oritur
 ex melancholia naturali adusta, ex permixtione phlegma-
 tis falsi cum livore & nigredine, & pustulis crustosis, ma-
 gnis, foedis cum sanie & ærugine, & cum quadam insen-
 sibilitate, & cum turpi forma in coxis & tibiis frequentius
 adveniens. Idcirco quia omnes dictæ infectiones contra
 naturam advenientes in cute corporis humani, præcipue
 ulcerosæ, & maxime saphati, sunt significationes id est
 signa quasi consimilia morbo nunc concurrenti, propterea
 aliqui medici voluerunt dicere & affirmare esse saphati, ex
 eo quod habet pustulas crustosas, divisas, in numeratione
 locorum. Sed in veritate alia signa habet morbus iste
 nunc concurrens mentagra, quia longe alia accidentia.
 i. e. signa in ipso quam in aliis infectionibus ulcerosis cutis
 reperiuntur. Hoc Avicenna ostendit dicens. Quando
 ægritudines & earum causæ particulares sunt occultæ, per
 sua accidentia propria & communia quæ sunt signa medi-
 co ægritudinum & causarum earum, cognoscas ægritu-
 dines particulares dividendo, numerando & complen-
 do.

Mentagram
differre a
saphati.

C A P. IV.

De regimine præservativo Mentagra.

R egimen conservativum, ne quis incidat in mentagram,
 nequaquam à medico est negligendum. quia iusta re-
 gulario est vitæ uniuscujusque necessaria, cum corpus no-
 strum sanum facile irregulatum cadat in ægritudinem. ut
 ipsa docet experientia. Hoc tamen non esset, nisi corpus
 mutabile foret, Galeno narrante, 3. *techni.* Impossi-
 bile est mutabile corpus semper manere in optima
 complexionem & compositionem, nam tunc nihil indige-
 ret arte constituente ipsum. Quoniam autem immuta-
 tur, & corrumpitur & convertitur, non servans quam ha-
 bebat à principio consistentiam, propter hoc igitur quot
 modis alteratur totidem & generat, procurationis habe-
 bit, hoc est, conservantium causarum. Et alteratur cor-
 pus à quibusdam ex necessitate, ut sunt aer, motus, quies,
 cibus, potus &c. quorum singula si indigenti corpori ad-
 ducantur, & in competenti quantitate & qualitate, salu-
 bre fit: applicata vero non in competenti mensura & quan-
 titate, ægrum constituitur. Amplius notandum est pro
 notitia hujus, quod causæ conservativæ sanitatis illæ in-
 telligendæ sunt, quæ debite approximata corpori hu-
 mano, sub eadem & consimili dispositione, illud per-
 manere faciunt. Solum tamen dicendum est de cau-
 sis recuperativis vel producentibus sanitatem, quæ vo-
 cantur causæ præservativæ, quia faciunt corpus hu-
 manum casum & ægritudinem evadere, ut supra *ter-
 tio Techni canone & commento allegatis.* Causa autem
 præservativa dicti morbi duplex est, prima est recurrere
 ad Deum gloriosum, & ad virginem Mariam. Secunda
 causa præservativa item duplex est. Nam quædam est,
 quod quando quis incipit incurrere dictum morbum men-
 tagram, in principio illico succurrendum est cum regimi-
 ne

Causa præser-
vativa men-
tagra bina.

ne præservativo, prohibendo materiam malam ac qualitatem materiæ existentem in porositatibus membrorum nervosorum, vel in massa sanguinea, ne magis corrumpatur & aduratur, & siccitatem terream suscipiat, & nemala qualitas confirmetur, & prohibere periculum ejus impressionis, ne ad terminum confirmationis siccitatis & frigiditatis attingat, quia quando confirmata est in eis ipsa ægritudo, est difficilis curæ & quasi incurabilis. Veruntamen quia cura, quæ debetur morbo, debet esse commixta ex cura prævisiva & aliquantulum curativa, ut Galenus *tertio Techni*, unamquamque causam oportet abscindere prius, deinde venire ad eam quæ facta est, id est, quomodo hic dictus morbus factus est, scilicet quomodo materia ipsius morbi in facto esse suæ adustionis fuerit, tunc enim uti debet medicus cura curativa, & aliquantulum prævisiva. Alia causa præservativa est, cum corpora humana dispositionem habeant ad incurrendum mentagram, sive perveniat à radice superiori, sive à radice inferiori, vel à radicibus simul conjunctis, in talibus enim necessarium est uti regimine præservativo. Completur autem hæc præservatio, sive prævisio cum his qui abscindunt causam primitivam, scilicet influentiam superiorem, & corporis dispositionem. Et hæc consistit circa sex res non naturales, sub quibus necessario vita humana dicitur peragenda, quæ sunt aër, cibus & potus, motus & quies, somnus & vigilia, repletio & inanitio, & accidentia animæ.

CAP. V.

De aëris electione in morbo Gallico.

Medicus scire debet temporum diversitatem, quæ in unoquoque climate commoveri solet. Per naturam enim temporum anni stat sanitas plus quam per alias causas, testis est Avicenna. 2. *primi*, quod etiam in libello de aëre & aqua sensit, scribens, *Si quis ad statum medicinæ accedere curat, necesse est prius ut anni tempora, & quæ in eis generantur, attente requirat.* De aëre igitur in primis inchoantes, dicemus quod duplex existit, scilicet purus, & impurus. Purus quidem est elementum & corpus simplex, cujus naturalis locus est ut sit supra aquam, & sub igne, cujus natura calida est & humida. Et hunc aërem elementalem apud nos non habemus, ut ait Avicenna *prima primi*. Alium vero aërem impurum hic existentem inspiramus, nam sine aëre inspirato non stat vita. De quo Avicenna *secunda primi doc. 2. cap. 9.* dicit, *Aër qui nos circumdat non est purus, sed est corpus in sua substantia commixtum, & cetera de hujus aëris dispositionibus medicus considerare debet.* Nam cum medicus temperantiam aëris, temporumque discordiam prænotaverit, scientia sua semper erit utilis ad sanitatis ingenium. In curandis quoque ægritudinibus confert. Propterea Galenus *tertio therapeutica. cap. 5.* dixit, *Alias quidem materias eligere & fugere possumus, eam autem materiam, quæ continet nos, non possibile est fugere, sed necessarium est ut ea quæ est præsens, licet frigida sit in comparatione spiritus innati, ut Avicenna in 2. *primi doc. c. 2.* inquit, cum prohibeat spiritum ne ad ignitatem convertatur, ex qua ad malitiam perveniat, existens elementum nostrorum corporum & spirituum, & emanatio nostris adveniens spiritibus.* Veruntamen aër sua caliditate naturali, & quandoque accidentali nos resolvit, cum calidus sit, ut Conciliator *differentia 14.* probat. Et Galenus quoque in *quarto de accidente & morbo cap. 4.* inquit: *Aër, qui vicinus est cuti, dissolvit membra sub cute existentia, itaque inaniuntur.* Propter hoc medicus debet optimas qualitates aëris eligere in conservatione sanitatis, ejusque præservatione, & nocentes ipsius dispositiones corrigere & rectificare. Idcirco quis aër bonus sit, & quis malus, dicendum est, ut unusquisque bonum ac laudabilem à non bono possit distinguere. Ideo Avicenna. 2. *primi cap. 1.* dicit: *Aër quidem dum est temperatus & clarus, neque substantia extrema complexionis spiritus contraria ei admiscetur, est sanitatem efficiens, cum vero est contraria, contrarium operatur.* Valde igitur necessarium erit nobis ut aër corrigatur, maxime vero si hic morbus ab influentia superiori pervenerit. Propterea & in tempore calido sequitur ignitio & adustio in humoribus, & citius alterabilis & receptibilis ab illius influentia causativa & movente illam materiam mentagræ. Ideo quanto plus possibile est, minus quo poteris attrahatur aër exterior, dum infectus sit, & non inspiretur ad intra corpus, quia tunc talis influentia minus commovebit dictam materiam in porositatibus membrorum nervosorum, & etiam in venis qualitative existentem. Veruntamen magis malitiosus magisque commovens est aër superior existens, quia directius aspicit homines stantes & loco alto expositos, & cum majori alteratione medii in tales homines agit: nam agens fortius agit in passum pro-

A pinquum dispositum, quam in distans: ut Aristoteles *de generatione*, & Avic. in *de viribus cordis c. de hyacintho* ajunt. Et tunc debet fieri mora in domibus, vel locis concavis & infimis & subterraneis, cum sit ibi aër grossior & frigidior, nam tali aëre existente grosso, cum sit in majori distantia, non habet potentiam vel virtutem illa species influentiæ proprietaria penetrandi illum aërem grossum sicut aërem subtilem, quia facilius in eo illa species proprietaria penetrat, & melius corpus est receptivum illius malæ qualitatis, ut Avicenna. 2. *pri. doc. 2. cap. de naturis temporum* innuit. Tunc ergo ingrossandus est aër, irrorando sæpe domum cum aqua, & aceto & cum rosis, præcipue in tempore calido. Si vero talis influentia in tempore hyemis pervenerit, etiam est necessarium uti infrigidantibus & ingrossantibus. Veruntamen quia talis infectio in hoc morbo dicto plurimum accedit à causa superiori, & hoc secundum diversitatem aspectuum signorum, sub quibus cadit conjunctio planetarum, eclipses solis & lunæ, ita ut iste morbus mentagra in una civitate ejusdem climatis & regionis, & non in alia, & in una domo ejusdem civitatis, & non in alia domo, vel in uno homine illius domus, & non in aliis eveniat: propterea si ipse morbus infecerit multitudinem hominum in tali loco vel civitate, summopere fuga est necessaria. Denique notandum est, quod non solum materia mentagræ movetur ab influentia proprietaria stellarum, sed & commoveri potest à causis exterioribus, maxime ab aëre corrupto & pestilentiali, ex hac autem causa malignatur & movetur natura, & tunc virtus expellit illam materiam mentagræ. Propterea dicit Avic. *sen. 1. quarti c. 6.* Et de hoc est cujus causa est res adveniens extrinsecus ebullitionem faciens occultam, id est, commovens occultos humores in nobis. Pro quo nota duplicem ebullitionem, unam qua fit rei ebullientis rectificatio, sicut ebullitio musti cum fit vinum depuratum, aliam qua fit rei ebullientis corruptio, ut cum ebullit vinum, & fit acetum, & ebullit sanguis per putrefactionem, & fit sex melancholica. Et has duas ebullitiones notat Avic. in *cap. de variolis & morbillis*: quia sanguis sive ebulliat ebullitione separativa scilicet perfectiva, sive ebullitione corruptiva, fit aliqua separatio. In omni enim ebullitione perfectiva fit separatio partis bonæ à malâ, in ebullitione autem corruptiva fit separatio humidi à sicco, unde terminus putredinis est incineratio. Mentagra vero habet occultos humores, videlicet materiam melancholicam adustissimam, terream, in porositatibus membrorum nervosorum; ex dispositione occulta aëris, sic sæpe in pluribus pestilentiis contingit multiplicatio variolarum, aliquando in alia dispositione aëris eveniunt morbilli, & aliquando in alia dispositione aëris oritur tertia species scilicet aluhumata. Et sub hac specie rationabiliter aliqui Doctores mentagram collocant. Similiter eveniunt istæ prædictæ dispositiones, id est species variolarum maxime aluhumata in autumno, cum aër est turbidus, pulverulentus & obscurus, & flat ventus meridionalis: ut inquit Rhasis. 8. *continentis*. Et ibidem dixit: Si videris autumnum vehementis caliditatis & siccitatis, & hyemem propriæ naturæ, expecta variolas, & alias species variolarum. Confirmat hoc Princeps Avic. dicens: *Eventus earum est plus in vere quam in hyeme, & post ver in fine autumni, & proprie quando aëstas est calida & sicca, & fuerit autumnus calidus & siccus.* Concludamus igitur, quod aër in quocunque tempore anni fuerit valde calidus & siccus, & præcipue in regionibus calidis & siccis, & in corporibus calidis & siccis, dat signa eventus morbillorum, etiam mentagræ, licet rarissime eveniat, quia ejus materia non movetur nisi ab agente forti proportionato ipsi materiæ morbi mentagræ. Dixi superius de aëre valde calido, non dicere volo, quod aër calidus noceat in conservatione à mentagra & cura ejus, immo continet nos. de quo medicus magnam debet habere solertiam. ut 12. *continentis*, & 11. *therapeutica* scriptum est. Ad calidum quidem declinare debet: nam causa faciens hunc morbum mentagræ frigida est. Et quia opus est tractione ad exterius, ne patientes infestentur à tam sævis doloribus, & talis materia est grossa & compacta, quæ postquam venerit ad extrinsecam exsiccationem indiget, ideo ad siccitatem aër tendere debet. Et confirmat hoc experientia, nam omnes qui tali morbo laborant, longe deterius se habent in hyeme, quam in æstate. Licet in actu præservativo, ad temperamentum aërem alterare debeamus, ubi inæqualis fuerit, tantum quantum possibile est. Et tandem ad illas qualitates debet declinare aër, quæ minus sint generativæ materiæ facientis hanc ægritudinem.

Mentagram
oriri ab aere
corrupto.

Mentagram
occulta.

C A P. VI.

De cibo & potu.

Galenus primo ad Glauconem dicit. *Per diætā autem non solum intelligere debemus administrationem potus & cibi, verum & debitam administrationem omnium, quæ sub rebus non naturalibus continentur.* Et propterea dicebat diætā, quam vivendi regulam dicimus, esse medicinā, aut medicinæ partem. Præterea licitum est volenti naturalem calorem & vitam conservare, ut nunquam sine pabulo & nutrimento corpus relinquamus, quoniam corpus privatum alimento non potest diu durare, teste Galeno primo de elementis cap. 1. sic dicente: *Sine alimento non est possibile vivere sanos, nec ægros.* Cujus causam & rationem assignat Rhafis. 15. continentis cap. 1. dicens quod corpora nostra sunt continuæ dissolutionis ex aëre circumferente & caliditate innata quæ in nobis est. Indiget ergo nutrimento ad resistendum ei, quod dissolvitur. Hoc etiam innuit Avicenna secunda primi. doc. 2. cap. 2. ubi inquit, *Nutrimento indigentes sumus, & nostra conservatio sanitatis est ex nutrimento nobis conveniente, quod æquale existit &c.* Hoc idem testatur Galenus in libro de dissolutione continua cap. 1. inquit, quod corpora hominum sunt in continua dissolutione, propter calorem aëris circumdantis ea extrinsecus, & calorem interius existentem, unde necessarium est restaurare in eis quod dissolutum est, ideo necessarius est cibus & potus. Testis est princeps Avic. 13. tertii tractatu. 2. cap. 7. ubi inquit, *Necessitas sibi est, ut suppleat locum ejus quod resolvitur.* Resolutio itaque caloris naturalis & ab extrinseco proveniens, facit refectionem & nutrimenti necessitatem, ut deperdita eo modo, quo possibile est, restaurentur. Propterea dicunt medici, quod restaurata nunquam ad quantitatem, nec ad perfectionem dissolutorum attingunt. quod patet per Galenum in primo de regimine sanitatis dicentem, si possemus tale aliquid introducere, quod simile esset effluenti, hoc sanissimum & optimum esset, sed hoc impossibile est, quia id quod defluit ab unoquoque membro, tale est quale ipsum membrum à quo defluit, à quo sumpsit fundamentum. Avicenna item prima primi doc. 3. cap. de ætatibus dicit: *Amplius si hæc virtus scilicet nutritiva infinita foret, semper permutationem in corpore faceret ejus quod dissolvitur.* Sed videmus, quod cibaria optima comedentes, & ea perfectissime digerentes, de necessitate mori habent, nam si possibile esset semper custodire humidam complexionem corporis, immortales essemus, ut primo & sexto de regimine sanitatis Galenus innuit: sed quia naturalem viam eam, scilicet quæ ad desiccandum est, fugere non est possibile, propterea senescere necessarium est nobis & corrumpi. Et quamvis rectificatio cibi & potus quantumcunque optima non facit nos à morte liberos & securos. Cum sint naturales corruptiones duæ, quas nullum generatum corpus effugere potest. Una quod semper corpora nostra magis desiccantur. Altera, quod semper universa substantia nostra fluit ob innatum nobis calorem. Ad defensionem harum duarum corruptionum naturalium, & ne humiditas cito resolvatur, in ipsius quidem fortitudine consistit, ut ipsum corpus usque ad debitum tempus permanere faciat, puta determinatam periodum. Et hoc quidem fit per regimen rectum restorationis cibi & potus, quæ fit loco ejus quod resolvitur. Si igitur hæc duo medicus fecerit, scilicet quod putrefieri non permittat, & prohibeat, ne cito humiditas prima resolvatur, diu sanos vivere faciet omnes, qui usi fuerint tali restauratione. Et quam grandis sit refectionis utilitas nota, quod corpus à siccitate festina præservat, quæ siccitas in tantum est corporibus nostris inimica atque contraria, ut incessanter augendo procedat donec nos perimat. Teste Avicenna ubi supra dicente: *O quam grandis erit refectionis commoditas, cum humanum corpus longævum & sanum esse faciat toto suarum ætatum discursu &c.* Ex his sequitur conclusio, quod magna est debita ac ordinata refectionis utilitas. Quas autem habeat condiciones, quæve debita sive ordinata diætā dici mereatur, medici judicio relinquamus, qui quod unicuique conveniens erit jubebit offerre, prout regio, natura, tempus, consuetudo, ætas, & hujusmodi expetere videbuntur: nam oportet ut medicus sit prudens, ut suo judicio æstimativo veritati adhæreat. Præterea Princeps tertia primi, doctrina secunda capitulo septimo ait: *Oportet ut sanitatis conservator studeat, ne cibi ipsius substantia sit aliquid nutrientium medicinalium.* Præterea non sunt cibaria mala & illaudabilis substantiæ comedenda, quæ merito ab omnibus volentibus sanitatem conservare derelinquenda sunt, maxime in præservatione & cura morbi mentagræ. Si vero bonæ fuerint substantiæ & laudabilis chymi, erunt eligenda. Concludendum enim est circa bonitatem ciborum & po-

A tuum, nam si bonitas substantiæ neglecta fuerit, non solum inutilis, sed & perniciofa erit. Malitia enim ciborum hanc solita est habere naturam, ut quamvis per aliquod spatium sua celet occulta nocumenta, postea tamen ea manifestissime ostendat, experientiam in pauperibus videmus. Hoc innuit Avicenna in tertia primi doctrina secunda capitulo septimo dicens, ille, in quo mala digeruntur nutrimenta, ob hoc non decipiatur, quoniam post dies in ipso malignabuntur humores ægritudines facientes, & pernecantes. Propterea Galenus in libro de dissolutione continuadicit: *Omnia cibaria, quæ non temperata sunt, non generant sanguinem purum, mundum & clarum.* Et cibarium mali chymi tres sunt species. Earum enim sunt quæ addunt choleram, & earum sunt quæ addunt phlegma, & earum quæ addunt choleram nigram. Oportet ergo omnem hominem dimittere multitudinem eorum, & continuationem assumptionis ipsorum, quia etsi non inferant nocumentum cito, tamen in longo tempore chymi tales generant ægritudines malas. Drusianus 2. technici contrariatur huic, dicens. *Et manifestum per hoc, quod cholera non est in natura ciborum, sicut aliqui voluerunt, sed est in natura efficientis.* Si enim haberet naturam cibi, tunc in omni corpore ex eodem cibo fieret paris naturæ humor, quod falsum esse videtur, quia ex melle in juvene multum fit de substantia cholericā in sanguine, in senem autem ut sanguis æqualis. Sed Galenus dicit in primo lib. de naturalibus virtutibus. *Nilominus tamen omne agens agit secundum exigentiam materiæ, & fiet per hoc ex calidis cibis plus de cholera, minus de phlegmate, ex frigidis vero e converso.* Ex temperatis autem sanguis æqualis generatur quantum ex aptitudine materiæ, propter quod ex calidis cibis in corporibus calidis fit multum de cholera, sed in frigidis fit sanguis æqualis. & similiter ex frigidis in corporibus frigidis fit multum de phlegmate, & in calidis sanguis æqualis. Ab his enim cibis & potibus generantibus choleram nigram præservare debemus corpora disposita ad incurrendum morbum mentagræ, maxime illo jam infecta, ut sunt caro pecudis ovis, & caro capræ, caro hirci, & bovis, & carnes cujuscunque animalis melancholici & hujusmodi. Ova etiam dura & frixa, & caseus antiquus, & fungi, & omnia legumina, sicut lentes, milium. Similiter omnes pisces saliti, & omnes fructus recentes, ut ficus, cerasa & similia, nam si in multa quantitate frequenter comedantur, multitudo chymi mali & superfluitatum ex eis generatur, & paucitas nutrimenti. Et à cepis, & alliis, rapis, raphanis, pastinacis, caulibus & his similibus, ab eorumque frequenti usu absteineat in præservatione & curatione hujus morbi mentagræ. Præterea absteineatur cibus fortis caliditatis in virtute, quia calorem naturalem incendunt, & corporis humiditatem naturalem exsiccant, ut Avicenna fen. prima primi doctrina tertia capitulo primo ait, scilicet quod caliditas major quam debet reddit corpus siccius quam oportet, nam omnes caloris causæ superfluunt, in exsiccando juvant, ut dicit idem Avicenna in quarta primi capitulo secundo. Concludamus igitur, quod in corporibus patientibus prædictum morbum, cibi valde calidi aut nunquam, aut raro, immo quam rarissime sumantur, quia corpus exsiccant. Illud enim est in causa generationis materiæ morbi mentagræ, quæ est melancholica siccissima & terrea, & per auctam caliditatem efficeretur materia cinerea, per consequens contraria esset ad illius morbi præservationem & curationem. Similiter cibaria etiam valde frigida actu vel potentia, non sunt comedenda, quoniam naturæ humanæ frigiditas est valde contraria, ut Isaac in diætis universalibus inquit. Frigida velut nix sunt multum fugienda, sicut & Hippocrat. testatur 5. aphor. dicens. *Frigidum est inimicum nervis, ossibus, dentibus, cerebro & spinali medullæ.* Propterea in corporibus patientibus hunc morbum mentagræ malitia frigiditatis in eis se adunat, licet ipsi nocumentum non ilico sentiant, quia ad intra in porositate membrorum nervosorum recluduntur humores, ut in articulis & nervis, & frigiditas semper membra percutit debilia & sensibilia, & incidunt in majores dolores, & talis morbus difficilis curationis efficitur. Idcirco male operantur idiotæ, qui applicant infirmis tali morbo mentagræ affectis unguenta frigidissima narcotica, gravantia & infrigidantia, & adunantia materiam ad intra poros membrorum, sicut inferius in cap. de cura accidentium dicam. Concludere igitur possumus cum Avicenna in 5. canone tractatu. 4. cap. 1. dicente: *Oportet ut vehementer caveatur frigus, præcipue in omni dispositione hujus morbi dolorosi.* Sequitur ex his conclusio, quod omnia cibaria, tam calida, quam frigida, humida vel sicca, non sunt in hoc morbo administranda, nisi cum temperamento. Ex superioribus item notatis concludendum est, quod omnes cibi habentes complexionem superflue calidam, frigidam, siccā, vel humidā, sunt inutiles in hoc morbo, maxime si sint habentes complexionem frigidā & sic-

ficcā, & hoc in generali, five sint fructus, five legumina, five olera. De omnibus aliis cibis in particulari aut de complexionē & proprietate earum nihil hic dixisse volo, quia jam per ea quæ scripta sunt in codicibus simplicium medicinarum tractata à Doctoribus medicinæ reperies complexionem & proprietatem cujuslibet cibi, exinde judicare poteris, si convenientes & utiles sint ad præervationem & curationem morbi mentagræ.

CAP. VII.

De mensura motus & exercitii.

Galenus in libello de exercitio inquit: *Exercitiorum enim quoddam non solum corpus, sed animam letam reddere potest, tam enim in ipso exercitio potens motionis fit anima, quod multi quidem liberati sunt ab ægritudinibus perniciosis.* Postea hoc idem ipse confirmat inquit. *Laudo exercitium, quod corporis sanitatem præbet, & partium conformationem, & animæ virtutem.* Probat item hoc 3. aphorismorum commento. 21. dicens: *Exercitium mundificando corpus à futuris liberat infirmitatibus.* Propterea conveniens & necessarium est, quod medicus electus hoc faciat in præervatione corporis humani patientis mentagræ, ejusque curatione. Hoc Rhafis quarto Almanforis cap. inquit. *Sanitas conservatur bonitate mensurationis motus & quietis.* Propterea Hippocrates in libel. de aëre & aqua dicit, *Exercitium laboris tolerantiam præstat, quies autem & requies timorem & ignominiam, labor vero & agitatio animositatem ministrat.* Ideoque in secundo de accidenti & morbo capitulo tertio inquit Galenus, *Calor naturalis confortatur & augmentatur ex motu, quia vera perfectio caliditatis est motus, ad quam confortationem cetera in corpus proveniunt utilitates & operationum perfectiones.* Confirmat hoc idem 2. aphorismorum commento. 48. inquit. *Utile est exercitium, nam commovet calorem naturalem, & validas facit, quæ sunt in membris, virtutes naturales, & animales, & vitales fortificando.* Et ad digestionem vero bonam perficiendam necessaria est post cibi comestione deambulatio temperata, ut per centum passus ambulare est laudabilior, & e converso post cibum fortis vituperabilior est. ut Avicenna tertia primi doctrina secunda capitulo septimo dicit, *Parvus motus post comestionem cibum in stomacho quiescere facit, & proprie cum dormiendi post ipsum voluntas affuerit.* Hoc testatur Almanfor libro quarto capitulo secundo inquit. *Post comestionem vero à forti motu & longi temporis omnino est cavendum.* Sicut enim motus ante comestionem factus sanitatis est conservativus, ita post comestionem ægritudinis invenitur generativus.

CAP. VIII.

De somno & vigilia.

De somno autem naturali, quomodo faciat ad digestionis bonitatem, declarandum est, cum una de causis bene digerere facientibus cibum somnus existat, testis est Averroes. 2. colliget, inquit. *Operatio digestionis est fortior, cum homo dormit.* Propterea dixit Galenus tertio de accidenti & morbo capitulo quarto: *Virtus autem animata si fuerit fatigata, animali dormiente confortatur, maxime si ante somnum cibum moderate accipiat.* Ergo una ratio vel causa de necessitatibus somni est ut digeratur cibus. Ideoque Avicenna prima tertii tractatu quarto capitulo primo dixit: *Somnus quidem naturalis absolute est, cujus reditus est cum profundatione spiritus vitalis ad interiora, ut digeratur cibus &c.* Necessitas ergo somni est virtutis resolutionis restauratio, & cibi præassumpti digestio, & fatigati corporis & sensuum ejus quies & refocillatio. Idcirco per hæc quæ dicta sunt, intelligere poteris causam finalem somni, quæ est digestio, & causam formalem, quæ est reditus spiritus. Causam vero efficientem esse dicimus, virtutem animalem impeditam, materialem autem causam esse vaporem, qui ascendit à membris inferioribus ad cerebrum. Et sic apparet, quod somnus naturalis propter necessitatem digestionis causatus fuit, ideoque est quies virtutum animalium, motivarum & sensitivarum, cum intensio virtutum naturalium, ut dicit Avicenna in canticis. Ex his dictis sequuntur utilitates & juvamenta naturalis & temperati somni, quæ juvamenta & utilitates videre poteris per Avicennam tertia primi doctrina tertio capitulo septimo dicentem. *Somnus temperatus naturalem virtutem quiescere facit, & in ejus substantia augmentum*

A præbet, ad prohibendum spiritus, qualiscunque fuerit, resolutionem &c. Et infra subiunxit: *Somnus temperatus humectans & calefaciens, est res magis proficiens senibus, quoniam in eis humiditatem conservat.* Confirmat hoc Hali abbas quinto theoricæ capitulo quinto dicens. *In somno enim digestionis fit bonitas, & humorum decoctio.* Calor autem naturalis somni tempore ad profunda cecidit corporis, quo cibum digerit & humores bonos disponit &c. Concludendum igitur est, quod somno naturali & temperato utendum est in morbo isto, qui mentagra appellari potest, quia perfectior digestio celebratur, qua mediante spiritus & virtutes corporis animales restaurantur, & naturales corroborantur, & cibi & potus præassumpti in sanguinem bonum convertuntur, quod valde pro sanitatis præervatione, & curatione corporis patientis morbum mentagræ laudo. Præterea necessarium est medico scire, quæ nocumenta in corpore patiente morbum mentagræ somnus superfluous efficiat, videlicet virtutum animalium obtusionem, & capitis gravedinem, & ægritudines frigidas, & illud est, quod in membris totius corporis nervosis resolutionem prohibet, & claudit poros illorum membrorum, quibus materia mentagræ stat occlusa, & illic magis condensatur, & fit inepta resolutioni. Nam sicut multæ vigiliæ complexionem corrumpunt cerebri aliquo siccitatis modo, sic contrarias operationes inducit somnus superfluous. ut Avicenna secunda. 3. cap. 5. ait. *Spiritus in longo somno fit gravior, pigrior.* Hoc etiam innuit Averroes 6. colliget. dicens, quo modo superfluous somnus calorem extinguit naturalem, & corpus inducit ad tumidam dispositionem. Amplius dicimus, quod hora jejunii & inanitionis non longo tempore dormire debet patiens hunc morbum, testis est Avicenna in tertia primi doc. 2. cap. 8. ubi inquit: *Amplius super vacuitatem dormire est malum & virtutem desiciens.* Et ratio est, quoniam calor, cum cibum non invenit, quem digerat, vertit se supra sanguinem & carnem, ipsam resolvendo, unde macilenti fiunt, & humores magis desiccantur, & terrei & melancholici fiunt, præcipue in corpore cholericißimo infecto tali morbo. De vigilia itidem temperata & superabundanti ac superflua scire oportet, quod sicut somnus temperatus utilis & juvans est ad digestionem complendam, & virtutes animales quiescendas & naturales fortificandas, sic vigilia temperata, ut Avicenna in canticis textu commenti cap. 31. dixit, excitat valde sensus, & disponit vires ad exercendum operationes suas. Ergo temperata vigilia concedatur, quia nullum nocumentum in corpore efficit. Sed superflua vigilia vituperatur. Propter hoc Avicenna secunda primi doc. 2. cap. 13. inquit. *Cum vigiliæ sunt multæ, complexionem corrumpunt cerebri aliquo siccitatis modo, & debilitant ipsam, & commiscunt rationem, & adurunt humores, & ægritudines faciunt magis acutas.* Et Averroes 6. colliget inquit. *Quando vigiliæ exuberant, corpus desiccant, & calorem resolvunt naturalem.* Propterea in patientibus hunc dictum morbum mentagræ, propter fortes dolores in membris corporis eorum multæ vigiliæ superflue fiunt, & corpora eorum, quando longo tempore durant, desiccantur & marasinantur, & ut plurimum ad ethicam senectutis perveniunt. & hoc maxime in habentibus complexionem calidam & siccā. Raro autem ethicam febrilem incurrunt.

CAP. IX.

De repletionē & inanitione.

Animadvertere debet unusquisque prudens medicus sæpenumero, ne in corpore humano, vel aliquo membrorum patientis mentagram repletio fiat. Non autem dico solum de repletionē cibi & potus, sed & de humorum naturalium & non naturalium repletionē, & congestione eorum paulatina, quæ per sæpe contingit ex mala membrorum complexionē, quantuncunque reficientia in se laudabilia existant, ut facile est videre de cholericißimo homine temperata diætā nutrita, in quo non parva cholera quantitas multiplicatur, similiterque de phlegmatico suo modo. & sic de sanguineo, in quo superflua sanguinis quantitas generatur. Multoque magis ad horum humorum augmentum accedere videtur diætā, quæ in quantitate vel qualitate temperamentum sæpenumero excedit. sic enim plethora, vel cacoehymia in toto corpore multiplicatur ex defectu digestivæ aut expulsiæ, vel fortitudinis attractivæ & retentivæ. quare in stomacho, hepate, splene, vel pectore, ac cæteris membris, vel toto corpore humores aggregati, ad plures ac varias ægritudinum species disponunt. Ideoque qui vult corpus humanum à morbo mentagræ præservare & curare, oportet ad duas res intentionem suam dirigat. Quarum una est ad corpus,

pus, ut cibo convenienti reficiat loco ejus, quod dissolutum est de ipso. Alia est mundificatio ab ipso ejus, quod generatum est de superfluitatibus ciborum. Quo modo autem repletio & harum superfluitatum aggregatio cognoscatur, siue sit quantitas laudabilium humorum, quæ sit, quando ex bonis & multis cibis & potibus plurimum nutritibus sanguis copiosus, & alii humores adaucti fuerint, eam utique repletionem hæc signa declarant (ut Avicenna *secunda primi doc. 3. capitulo sexto* dicit) membrorum gravitas, in motibus pigrilia, faciei rubedo, & venarum inflatio &c. Si enim repletio fuerit facta sola qualitate humorum peccantium, scilicet calida vel frigida &c. Sunt signa diversa, & hoc secundum qualitatem humoris peccantis. Cum vero cognitum fuerit, in corpore universalem vel particularem repletionem adesse, citissime de illius evacuatione providendum erit. Propterea ostensum est primo, quantum periculi sequatur ex sanguinis repletionem, quamvis laudabilissimi. dicendum enim esse videntur, repletum omnino evacuatione per phlebotomiam indigere, nisi in brevi vitam cum morte commutare velit, ut Hippocrates *primo aphorismorum* dixit: *In exercitantibus ad summum bonæ habitudinis sunt fallaces, si ab ultimo fuerint &c.* Et Galenus in *commento* dixit: *Multi mortis subitanea sunt extincti, corporibus pertingentibus in extremum plenitudinis.* Hoc idem innuit in *secundo therapeutica capitulo ultimo* dicens: *Cum aequaliter sibi invicem aucti fuerint humores, multitudo hæc plethora nominatur.* cum autem flava cholera, vel nigra, vel phlegmate, vel serosis humiditatibus plenum factum fuerit corpus, cacochymum, & non plethoricum vocatur taliter dispositum. Idcirco Avicenna *tertia primi doc. 2. cap. 7.* dixit: *Vehe- mens repletio in qualibet dispositione est pernecabilis.* Propterea si medicus cognoverit, ad aliquam præfatarum repletionum corpus devenisse, diligenter considerare debet, an illa repletio sit humorum peccantium quantitate, aut qualitate. Quod si medico notitia fuerit, esse universalem cum humorum peccantium augmento & superfluitate, omnibus rebus consentientibus, phlebotomare ipsum debet, ut Avicenna *prima tertii cap. 29.* dicit. Cum sanguis, aut humor, qui vincit, sanguineus dominatur, à phlebotomia incipiamus, quoniam ipsa est potissimum remedium ad evacuandum sanguinem, & reliquos humores potenter evacuat. Pharmacia vero tres humores habet evacuare, puta cholera, phlegma, melancholiam. Sed nulla est sanguinis medicina educitiva, ut *tertio technici* latius Galenus dixit. Et Avicenna *de phlebotomia in quarta primi capitulo tertio* ait, *Minutio est evacuatio humorum aequaliter augmentatorum.* Et in *capitulo quarto ejusdem libri*: *Cum humores fuerint aequales, prætermittite minutionem, quod si aequales non fuerint, superabundantem evacua.* Item in *cap. 20. ejusdem* dicit, *Phlebotomia est evacuatio universalis, quæ multitudinem humorum evacuat.* Ideo concludamus, quod in præservatione corporum plethoricorum habentium dispositionem ad incurrendum morbum mentagræ, siue eveniat à causa superiori, scilicet ab influentia conjunctionum planetarum, siue eveniat ab aliis causis, conveniens & necessarium erit facere minorationem per phlebotomiam. Unde Galenus *6. aphorismorum commenti. 22.* Phlebotomia est communis totius corporis purgatio, quia in corporibus tantum humorum auferre est congruum, quantum supra id, quod secundum naturam adauctum est, quoniam quantitas evacuationis dicitur ex quantitate, quæ secundum multitudinem sit. Igitur secundum majorem vel minorem sanguinis & aliorum humorum multitudinem, & repletionem fiat phlebotomia. Nam phlebotomia ventrem desiccatur, memoriam præbet, vesicam purgat, cerebrum temperat. Propterea dicit Rhasis. *4. Almanforis cap. 14.* *Si neglecta fuerit phlebotomia, aut non permessa fieri prout necesse est, plethorico multa nocumenta proveniunt.* Igitur phlebotomia magna existit medicina in sanitate conservanda & præservanda valde proficiens, & ad ægritudinum curationem congruens, si, ut oportet, fiat. Eam ob rem phlebotomia necessaria est ad præservandum corpus repletum, aptitudinem habens ad incurrendum istum morbum mentagræ, si, ut oportet, fiat, & si ista consenserint, complexio, ætas, tempus anni, consuetudo, & hujusmodi. Notandum tamen pro ulteriori declaratione, quod studere debemus in præservatione hujus gravis morbi mentagræ, si corpora repleta fuerint ex aliquo tantum, vel pluribus humoribus peccantibus in quali, ut puta ex cholera solummodo, vel phlegmate, vel melancholia, vel ex cholera & phlegmate, aut ex cholera & melancholia &c. si enim hi humores non fuerint sanguini admixti, non conveniens est phlebotomare, sed cum solutivis & purgativis medicinis talis humorum abundantia minuenda erit, maxime tempore veris. Unde Galenus in *sexto aphorismorum* inquit, quod sani si corpora sua non purgaverint, non diu sani erunt. Et ibidem

A dicit, quod multos agrotare solitos custodiunt purgationes. Propterea in *libro quarto cap. 15.* dixit Rhasis ad *Almanforem*, Solutio ventris prout oportet summa est medicina, ad sanitatis conservationem magnum præbens adiutorium, est enim possibile, ut hujus operationis causa corpus ab humore, qui propter ciborum errorem, vel ex diætæ negligentia, vel qui ex corporis intemperantia solet generari, mundificetur. testis est Almanfor. Quapropter medicina ventris solutiva quisque uti debet, quæ humorem, qui ei nocere solet, vel qui in eo ex sui corporis dispositione generari solet à causa erroris sui regimini, expellere consuevit, cum omnia diligenter perscrutata fuere, & investigata per proportionem signorum dictorum. Concludamus tamen, quod qualiscunque fuerit illa humorum repletio, si magna necessitas sit, in quocunque anni tempore evacuari debet. si autem nullum notabile periculum portenderit, in vere perfici debet, & sic præservabitur à morbis ei evenire potentibus ex tali humorum repletionem. Propterea Avicenna *tertia primi doctrina secunda capitulo primo* inquit: *Nobis necesse est proculdubio superfluitates evacuare.* Idcirco in præservatione ab isto morbo mentagræ est necessarium corpora plethorica phlebotomare, & cacochyma evacuare cum medicinis purgativis humorum abundantium, & superfluatorum in corpore cacochymo. Sed cavere debet medicus omnino, ne medicinam exhibeat fortem in hac præservatione, minus quam in curatione dicti morbi, eo quod laxativum violentum quamvis fuerit rectificatum & temperatum quantum plus possibile fuerit, stomachum debilitat. testis est Avenzoar *tractat. nono capitulo octavo.* Propterea ipse innuit *lib. 1. tractatu 7. cap. 1.* quod omnia laxativa, quæ habent violenter & impetuosè laxare, trahunt humores à toto corpore ad stomachum, & purgant corpus totum, stomacho repleto manente. Et cum hoc etiam hæc medicina habet totum corpus desiccare: quare humor malus in substantia stomachi imbibitus habet remanere. Propterea errant imprudentes medici, cum fortissima medicina solutiva volentes semel expellere, quod pluribus vicibus erat evacuandum: unde aliqui ad febres, alii vero ad dysenteriam, & ad alios morbos plurimos inde perveniunt. & hoc ideo, quia laboriosa & violenta pharmaca corpori humano multum inimicantur. Nam medicina solutiva evacuant ex humiditatibus naturalibus, & spiritu, qui est substantia vitæ, & cum hoc virtutem membrorum debilitant. Quare Hippocrates dixit: *Medicina purgat & inveterat.* Ideo in *quarta primi. cap. 8.* Avicenna inquit. *In pluribus violentarum medicinarum existit aliqua venenositas, & solutionem ventris efficiunt secundum motum, quo naturæ violentia infertur.* Hoc confirmat Averroes *quinto colliget.* inquit. *Nulla medicinarum violentarum est sine veneno aliquo in aliqua parte sui.* Quare omnes practi- cantes in medicina sint cauti in administrando has medicinas, ne toti nocumentum inferatur. In præservatione, & etiam cura hujus morbi occulti consulo, quanto plus possibile est fugere medicinas violentas, ne nocumentum toti inferatur & membris principalibus. Sed utatur medicinis benedictis. ut aloë, rhabarbaro, agarico, manna, cassia. Myrobalani omnes laudantur, nam confortant sua solutione stomachum, viscera, cor, hepar, & corpus totum. Sed in evacuatione hujus in morbo mentagræ peccantis humoris melancholici triplicia sunt consideranda. Primum, ut non subita & fortis fiat evacuatio in morbo melancholico, sed per intervalla & tempora quiescendo, aliquando longo tempore, prout docto physico videbitur, consideratis considerandis, puta virtute, ætate, consuetudine, tempore, regione &c. Secundum considerabile, quod evacuatio non fiat cum fortiter & laboriosè evacuantibus, præcipue in principio. Tertium, quod non expolientur solutiva à rebus lenificativis & humectativis. Quare in cura hujus morbi mentagræ decoctiones egregias instituiam, quæ omnes intentiones habebunt. Concludamus ergo quanta sit purgationis utilitas, & quanta ejus necessitas in præservatione corporum præparatorum ad morbum mentagræ, ne scilicet contingat in humoribus putrefactio, vel corruptio & incineratio, ex quibus mentagra citius generetur, vel ne diversæ ægritudinum species generentur. Et ob hanc causam necesse est corpora mundificare in vere ab extraneis & inutilibus humiditatibus, siue cum phlebotomia, siue pharmacia, ut humores naturales puriores reddantur: ne in brevi mors vel morbus mentagræ, vel aliæ sequantur ægritudines: Et hoc Romæ, & in universa Italia consuetum est, scilicet corpora semel in anno purgare, puta in vere, & corpora eorum longo tempore sana conservantur, nec ita doloribus vexantur quemadmodum & nos.

CAP. X.

De accidentibus animæ, videlicet ira, furorē, tristitia, gaudio & timore, invidia.

Manifestum est, quod medicus de accidentibus animæ curam habere debet, ne totum corpus à sua temperie & naturali complexione labatur & permutetur; sequendo sententiam Galeni *tertio technici textu commentii* 35. dicentis. Manifestum est, quoniam abstinere oportet ab intemperantia passionum animæ; scilicet iræ, tristitiæ, gaudii, furoris, timoris, invidiæ & sollicitudinis. exterminant enim hæc & permutant corpora ab ea, quæ est secundum naturam, consistentia. Propterea omnia accidentia animæ sequuntur, aut eis associantur motiones spiritus interius, aut exterius; ut dicit Avicenna in *secunda primi doc. 2. cap. 13*. Et ista motio aut erit subita, aut paulatina, & ad ejus motionem ad exteriora sequitur frigiditas corporis ejus, quod interius existit, & fortasse si superfluit illud, quod resolvitur, subito infrigidatur corpus exterius & interius, & sequitur ipsum syncope; aut mors. Propterea dicit Hali, quod furor & ira faciunt accidere caliditatem superfluam, gaudium vero & lætitia caliditatem æqualem, timor autem & pavor accidere faciunt frigus. Ista vero accidentia hoc faciunt mediante motu spiritus; unde corpus exsiccat. Teste Galeno *textu commentii* 46. inquit: *Omnes animæ passiones exsiccant corpus*. Ex quo apparet, quod animæ accidentia omnino vitanda sunt; propter periculum sequens ad subitum & fortem motum spiritus interius aut exterius. Abstinendum ergo est ab ira, tristitia, invidia, timore, sollicitudine, & aliis animæ accidentibus in corporibus habentibus aptitudinem ad incurrendum morbum mentagræ. Testis est Rhasis in *lib. 4. cap. 9*. Almanforis, qui dixit, quoniam omnibus sanis nocumenta inferunt, exceptis his qui carnis indigent minoratione. Et firmatur hic morbus mentagræ in corporibus vexatis dictis accidentibus animæ, maxime quæ tristitia erunt, quoniam corpora eorum replentur humoribus melancholicis terreis. Idcirco omnia accidentia animæ, quæ nocumenta & indispositionem in corporibus inducunt, sunt fugienda cum patientia animi & bona tolerantia, & quam citius possibile fuerit expellenda ac propulsanda, cum multa nocumenta talia, & consimilia accidentia inducant. Si ergo immoderata fuerit tristitia in frigidarum complexionum corporibus, corpus refrigeratur, calorque extinguitur naturalis sua in corporis interiora conversione. Propterea tristitia omnibus est nocens corporibus. Hæc omnia Hali Abbas *quinto theoricæ cap. ultimo* scripsit. Hoc idem voluit Avicenna *tertia primi cap. 4*. dicens *Tristitia multum exsiccat, & pigritia virtutes laxat animales*. Propterea *quinto de accidenti & morbo cap. 6*. inquit. *Quibus accidit tristitia frequenter mortui sunt*. & hoc pusillanimibus solet evenire, nam eorum calor debilis defecta virtute extinguitur & suffocatur. Similiterque à timore caveamus, quia timor infrigidat corpora; manifestant hoc terrefacti & tremuli. Hoc innuit Galenus *quinto de accidenti & morbo capitulo, 6*. dicens. *Timor sanguinem calorem atque spiritum reportat ad interiora*, scilicet ad suam originem ad cor, atque exteriora corporis refrigerat. Et subjunxit postea, *In timore virtus animæ non confortatur, neque ad exteriora revertitur, in tantum, quod calor extinguatur*. Ea ratione Galenus in *libello de typo cap. 3*. dixit. *Timor & terror turbant virtutem, & debilitant ipsam non minus aliis causis*. Ideo Hippocrates in *6. aphorismorum apho. 23*. dicebat, *Si timor & pusillanimitas multum habeant tempus, melancholicum perficiunt*. Et Galen. *primo de regimine sanitatis* inquit, *Operet medicum, qui sanitatem vult conservare, custodire ne mores animi corrumpantur, ne humor melancholicus in corpore dominetur, qui radix & origo hujus ægritudinis dicitur*. Quare accidentia animæ superflua fugere debemus. Ideo dico superflua, nam aliqua accidentia animæ in ægritudinibus certis conceduntur. ut in ægritudine pendente à materia frigida licet irasci moderato usu &c. Singula autem de accidentibus reliquis animæ enucleare, & quæ juvamenta ac nocumenta in corporibus ex eis sequantur, longum & inutile esset hic ponere, cum ea copiosius alibi per philosophiæ & medicinæ Doctores tractata invenies, quæ judicio tuo æstimativo poteris ad præservationem & curam morbi mentagræ applicare. Ex his ergo concludere possumus, quod omnes passiones animæ fortes valde nocuæ sunt nocumenta fortia inducentes in corporibus dispositionem promptam habentibus ad incurrendum morbum mentagræ, & maxime morbum istum patientibus.

A

CAP. XI.

De cura morbi Mentagræ per varia medicinæ ingenia, puta per evacuationes, phlebotomiam, phar. maca, syrupos, lotiones, balnea, & cætera plura.

Si prudens medicus fuerit, causam hujus ægritudinis removere & abscindere debet, secundum sententiam Galeni dicentis: *Unum commune oportet præceptum habere, efficientem unamquamque causam abscindere*. Post deinde venire ad eam, quæ facta est, dyscrasiam. Hoc affirmat Avicenna. Nam vera cura est incisio causæ. ut idem. *4. primi cap. ultim.* *Impossibile est ut febris removeatur causa ejus remanente*: Propterea cum invenies virtutem fortem, resistentem, tolerantem, abscinde causam & remove humorem. Hoc Galen. *prima therapeutica cap. 11*. singularissime dixit. Ad causam semper ibimus cognoscentes, quod non est possibile finaliter aliquam dispositionem sanare adhuc manente causa faciente eam, cessare vero eam impossibile est manente causa. Eam ob causam omnes sapientes & antiqui medici concordant, quod causa ægritudinis sit primo removenda, & postea ipsa dyscrasia abjicienda. contra irracionales & empiricos ilico ad localium applicationem procedentes. De materia vero mentagræ, quomodo natura eam expellat, cum sit materia grossa, terrestris imbibita in porositatibus membrorum nervosorum, non est alia assignanda causa, nisi quia natura forti nihil est impossibile. Rursus in *libello de ægritudinibus juncturarum cap. 18*. sic scribit. *Unguenta & emplastra, quando corpus fuerit plenum multis humoribus, attrahunt humores ad loca magis quam dissolvant*. Et sic breviter dicimus, quod si in ægritudine mentagræ repletio materiæ antecedentis & conjunctæ contigerit, cum evacuatione curanda erit, & per phlebotomiam scilicet, & per phar. macum, secundum quod signa demonstrabunt. Quanto magis si ultra prædictam repletionem materiæ morbi dicti corpus fuerit plethoricum, vel cacochymum. ut manifeste patet ex illo Hippocratis *secundo aphorismorum* sic dicentis, *Ex plenitudine quæcunque ægritudines sunt, evacuatio sanat, & quæcunque ab evacuatione, plenitudo*. Unde Galenus dicit, *Neque diutius immorandum est, cum omne contrarium suo contrario sit medicandum*. Et hoc confirmat Avicenna *quarta primi*. Cum ægritudinis qualitas scita fuerit, erit medicina eligenda, quæ in sua qualitate sit contraria. Quoniam ægritudo suo medicatur contrario, sicut sanitas suo simili conservatur. Principaliter vero medici intentio in cura morbi mentagræ est digerere, evacuare, divertere, aut ad extra ducere. In principio autem hujus morbi si materia mentagræ fuerit sanguinea, id est sanguis grossus, vel si materiæ mentagræ fuerint alii humores, ut puta phlegma ustum vel cholera usta, vel melancholia, & fuerint permixtæ, scilicet cum sanguine; primo incipiendum est à phlebotomia, nisi sponte ex naribus, hæmorrhoidibus, sive menstruis sanguis effluerit. talis utique phlebotomia debet fieri in principio antequam incipiant apparere pustulæ in superficie cutis exterioris partium corporis. nam cum materia mentagræ exierit ad extra in multa quantitate, nullo modo fiat phlebotomia. Testis est Avicenna. Fortasse phlebotomia est mala, propterea quia convertit & repellit scilicet ad interiora illud, quod procedit ad exteriora, & sic operatur ad oppositum motus naturæ. Et hæc phlebotomia dicta directe convenit, propter causam antecedentem, quoniam ipsa est vehementis utilitatis & necessitatis in principio mentagræ, præcipue in plethoricis. Et debet fieri phlebotomia de basilica dextra, aut saltem mediana, quia quanvis divertat ipsam materiam ab exterioribus ad interiora, talis tamen materia non est sic venenosa, sicut materia variolarum & morbillorum. Denique necessarium est medico observare virtutem. Testis est Galenus *primo regiminis acutorum* dicens: *Sublimior intentionum omnium est intentio sumpta à virtute, quoniam curans est virtus, & non medicus, quia cum fortis non fuerit, non prodest curatio quomodocunque fiat*: ut Avicen. in *prima quarti* dicit. Propterea sollicitudo medici esse debet circa corporis virtutem integratam. puta vitalem, animaleam, & naturaleam. Concludamus ergo cum Galeno in *primo de febribus ad Glauconem* dicente: *Necessè est ut respicias ad ægri virtutem, & ad impetum causæ, & ad quantitatem virium ejus, qui ægrotat*. Præterea patiens hunc morbum elongetur ab omni laxativo penitus, donec ægritudo declinaverit. tunc materia est evacuanda cum medicinis benignis, lenientibus. ut manna, cassia fistula, myrobalanis. Rhabarbarum in præservatione remedii sublimis est. Agaricis, & aloë in cura valent multum cum decoctione florum cordialium, prunorum damascenorum, & passularum, & senæ, epithymi, thymi, polypodii, liquiritiæ. Cum istis simplici-

bus potest fieri evacuatio. Vel cum medicinis compo-
 sitis, scilicet *electuario lenitivo*, *diasenâ Rhasis*, *diacatholi-*
conc, *electuario Indo*, aut *confectione Hamech*, vel *electua-*
rio de dactylis. Præterea dixit Hippocrat. 1. *aphorismorum*.
Quæ oportet ducere, undecunque reperit natura, inde du-
cere oportet per convenientes regiones. Cum ergo ince-

perint pustulæ, debet medicus juvare naturam summo stu-
 dio ad expellendum materiam ad superficiem cutis cum
 his, quæ aperiunt porositates membrorum omnium, maxi-
 me membrorum nervosorum, ubi recondita & reclusa est
 materia morbi mentagræ. Dentur ergo secundum inten-
 tiones Doctorum *succus apii*, & *succus fœniculi cum*
melle rosato, si sit hyems, & in æstate cum *aqua hordei*.
 Potest & addi *succus pulegii*. Aut exhibeatur *aqua fœniculi*
cum oxysaccharo composito. Recepta quinque electissima;
 juvantia naturam in expellendo pustulas ad extra. Recepta
 medicinalia juvantia naturam velociter in expellendo ma-
 teriam Mentagræ sunt hæc.

Primum. Recipe *ficuum albarum* nu-
 mero x. *passularum sine granis* unc. s. *croci* scrup. ij. *tra-*
gacanthi drach. iij. fiat decoctio in lib. i. s. *aquæ apii*, &
tantundem fœniculi, fiat *syrupus cum saccharo albo*. Aliud ju-
 vans naturam in expellendo. Recipe *laccæ ablutæ* drach. v.
lentium excorticatarum drach. vij. *tragacanthi* drach. ij. de-
coquantur in lib. j. s. aquæ fœniculi usque ad consumptionem
medietatis, & coletur. ex qua actu calida, cum paucio vi-
 no albo jejuno stomacho exhibeatur quantum pro dosi suf-
 ficit. Vel sic & melius. Recipe *ficuum citrinarum sicca-*
rum numero xij. *sentium excorticatarum*, & *laccæ ana*.
 drach. iij. *tragacanthi*, *marathri ana* drach. ij. *aquarum*
fœniculi, & *buglossæ quantum sufficit* misceantur. fiat de-
 coctio ad consumptionem medietatis, coletur, exhibeatur ut
 decet.

Tertium. Aliud fortius. Recipe *ficus albas magnas* numero.
 v. *lentium excorticatarum* drach. vij. *aquæ fœniculi* lib.
 ij. *apii* lib. j. coquantur omnia ad consumptionem tertiæ par-
 tis, coletur, in qua colatura dissolvatur drach. j. *croci*. ista
 decoctio actu calida, jejuno stomacho tribus diebus con-
 tinuetur. Aliud habens supradictas intentiones. Recipe
aquæ fœniculi, & *asparagi*, & *brusci ana* unc. iij. *aquæ*
apii unc. j. *anisi*, *carvi*, *seminis melonis ana* drach. ij. *sac-*
chari unc. iij. detur eum morbum patienti mane & sero.

Quintum. Aliud. Recipe *ficuum siccarum*, *passularum*, *lentium ex-*
corticatarum, *seminis fœniculi*, *laccæ*, *santali rubri ana*
 unc. s. pistentur & coquantur in lib. ij. *aquæ fœniculi*, &
 lib. j. s. *aquæ apii* ad consumptionem medietatis & coletur:
 & in colatura dissolvatur drach. j. *croci*, & usui reservetur.
 Ista enim aqua provocat materias, ex qua multæ pustulæ
 generantur, & exsiccantur: & tandem cadunt, & præ-
 servantur à doloribus. In declinatione morbi sit cura ta-
 lis, in qua multa ingenia apparebunt. Primo ordinetur
 decoctio hæc egregia. Recipe *florum violarum*, *borragi-*
nis, *buglossæ*, *herbarum fumi terræ*, *melissæ*, *cichorei*,
scabiosæ, *scolopendriæ*, *cuscutæ*, *eupatorii*, *serpilli ana* man.
 s. *corticum myrobalanorum chebulorum*, *citrinorum ana*
 unc. s. *seminis anisi*, *fœniculi ana* drach. ij. *liquiritiæ rasæ*,
uvarum passularum ana unc. j. *polypodii unc. s. thymi*, *epithy-*
mi ana drach. ij. *ficuum pinguium* numero vij. *folliculorum*
senæ sine stipulis unc. ij. *agarici incisi unc. s.* *avari ponderis*
cinnamomi, *zingiberis ana* scrup. ij. *spicæ* scrup. s. fiat o-
 mnium decoctio in aquis boraginis, buglossæ ana lib.
 ij. secundum artem ad consumptionem medietatis. deinde
 coletur, & clarificetur, & addatur *oxymellis simplicis* unc.
 j. *aquæ lupuli unc. iij.* *sacchari albi unc. j. s.* fiat potus
 pro quatuor vicibus. Die sequenti utatur ista medicina.
 Recipe *castiæ pinguis noviter tractæ* drach. v. *diasenâ Rha-*
sis drach. ij. s. *confectionis Hamech* drach. j. *rhaborbari*
electi scr. ij. b. p. *spicæ* gr. ij. *syrupi superius scripti* unc. j.
aquarum lupuli, *fumi terræ ana* unc. j. fumat mane in au-
 rora actuali caliditate. jejundet horas quinque. Paratur
 autem hoc modo membrorum confortatio die sequenti.
 Recipe *lætificantis Galen.* drach. iij. *diamoschi dulcis* dr.
 vj. *aromatici caryophyllati* drach. j. *electuarii regum* scrup.
 iij. *electuarii de gemmis* scrup. ij. *conservæ boraginis*, *bu-*
glossæ, *cydoneorum*, ana unc. j. *syrupi de pomis quantum*
sufficit fiat *electuarium* de quo accipiantur de mane drach,
 ij. vel cochlear unum. Et in proposito laudantur pilulæ
 de aloë lota: continuando longo tempore, unam acci-
 piendo modo & ordine prout decet. Quantum autem
 virtutis habeat aloë in proposito, lege Avicennam *septima*
quarti cap. de cura scabiei. cujus verba sunt ista. Et for-
 tasse liberat à scabie mala & antiqua, si assidue potus
 aloës. Item conceditur aliquando in morbo mentagræ,
 existente morbo in declinatione manifeste cum accidenti-
 bus communibus & propriis, maxime doloribus membro-
 rum corporis valde remissis & quietis, ipsisque existentibus
 consumptis desiccatis & marasminatis, & sine febris putrida:
 ut patiens balneum aquæ dulcis temperate calidæ ingre-
 diatur, post prandium quando cibus in stomacho & he-
 pate digestus fuerit hora distributionis nutrimenti per
 omnia membra corporis. Hoc probatur. nam tunc

A competit eis tale balneum, cum temperet eorum siccita-
 tem, & humectet, præparans cibum ad distributionem per
 corpus. Hoc autem balneum omnes medici illustres ap-
 probant: & Galenus de *marasmo* 10. cap. 7. *therapeutica*,
 & Avicenna 4. canonis, Hali abbas, Serapio, Rhasis hanc
 sententiam pronunciaverunt, quia dictum balneum malam
 complexionem removet, & humectat, & humidi radica-
 lis consumptionem prohibet. Juvamentum autem non
 parvum confert nedum etiam in febre ethica, sed & exte-
 nuatis omnibus, & ethicæ senectutis. ut Galenus. 7. *the-*
rapeutica ait. Balneum enim hoc non resolutivum esse
 debet, sed repletivum & humectativum. Quale est istud
 aquæ dulcis eucratæ & mensuratæ calore & frigiditate
 quod sequitur. Convenit etiam Balneum quod Stupha
 appellatur. Recipe *malvæ*, *bismalvæ*, *melilotæ*, *chamæ-*
meli, *rosarum*, *lapathi*, *fumi terræ ana* m. ij. bulliant in
 aqua. recipiat infirmus fumum ad quartale unius horæ: non
 se lavet sed pannis sudorem abstergat. Et dum in stupha
 incipit sudare, accipiat infra scriptæ aquæ, prout docebo.
 & est apud me magnum secretum. Et dum balneo abster-
 sus exit, sudare debet iterum in lecto pannis bene cooper-
 tus. Aqua distillationis theriacalis, multum secreta. Re-
 cipe *radicum althææ*, *lapathi*, *fœniculi*, *enulæ ana* lib. s. in-
 cidantur minutim, ponantur in quatuor lib. vini malvatici
 ad remolliendum per unam diem & unam noctem. Postea
 addatur theriaca ætatis decem annorum. unc. j. s. ponatur in
 alembico, distilletur aqua. De qua accipiantur. unc. iij.
 cum unc. ij. aquæ buglossæ, quando incipit sudare in bal-
 neo, vel quando intrat. Et ista stupha reiteretur omnibus
 quinque vel sex diebus, vel prout discreto videbitur me-
 dico. Potes & aliquando uti pillulis de fumo terræ, &
 fœtidis quantum ad pustulas. Si vero dolores infestant,
 utere agarico. Laudantur & pillulæ de hermodactylis. Po-
 tes & addere rhaborbari parum, si dives sit & expensas
 non timeat, ut isto modo ordinando. Recip. *pillularum de*
hermodactylis scrup. ij. *rhaborbari optimi* & *electi* scrup.
 j. formentur pillulæ novem involutæ cinnamomo. Ingenium
 aliud curandi pustulas mentagræ. Recipe *diacassia*, *ele-*
ctuarii lenitivi ana drach. v. *electuarii indi* drach. j. s. fiat
 bolus cum saccharo, aut distempera cum aqua fumi terræ.
 Si dives, vel nobilis sit, potes dare mannam pro lenitione
 ventris. ut puta ordinando isto modo. Recipe *mannæ*
granulata electæ, *castiæ pinguis noviter tractæ ana* drach.
 v. *confectionis Hamech* scrup. iij. fiat bolus cum saccharo;
 deinde digeratur materia sequenti syrupo. Recipe *syrupi de*
fumo terræ, *syrupi de buglossæ ana* drach. vj. *aquarum ci-*
chorei, *lupulorum*, *endiviæ ana* unc. j. Postquam in urina
 materiam videris digestam, da medicinam hanc eradicati-
 vam. Recipe *diasenâ Rhasis*, *castiæ noviter tractæ ana*
 unc. s. *electuarii Indi*, *confectionis hamech ana* drach. j. de-
 coctionis communis unc. iij. in qua bulliant fumi terræ, flo-
 rum stoechados Arabicæ ana man. s. Poteris & paulatine
 transire ad alia, puta fortiora. ut gratia exempli. Recipe
syrupi de stoechade unc. j. *syrupi de fumo terræ ana* unc. s. *aqua-*
rum boraginis, *buglossæ*, *lupulorum ana* unc. j. misce. Po-
 teris deinde dare medicinam sequentem. Recipe *prunorum*
damascenorum v. liquiritiæ rasæ, *uvarum passularum ana*
 drach. iij. *fumi terræ*, *capillorum veneris ana* manip. s.
 florum violarum, boraginis, buglossæ ana man. s. sebesten
 vij. *tamarindorum* unc. s. bulliant in aqua communis. dein-
 de coletur. Hujus colaturæ recipe unc. iij. s. in qua dis-
 solve diacatholiconis, electuarii de dactylis ana unc. s. *syrupi*
stoechados drach. vj. misce. fiat haustus. Postea accipiantur
 syrapi fortiores. ut de epithymo, cum aquis fœniculi, pe-
 troselinis. Et si infirmus fastidium haberet ex digestivis jam
 ordinatis syrapis, dentur aquæ. Recipe *aquarum scolopen-*
driæ, *fœniculi*, *buglossæ*, *boraginis*, *fumi terræ ana* unc. j.
dulcorentur cum modico sacchari. Pro nobilibus vel divi-
 tibus potest ordinari talis medicina. Recipe *folliculorum*
senæ unc. s. thymi, *epithymi ana* drach. j. *polypodii* drach.
 iij. *florum boraginis*, *buglossæ*, *violarum ana* man. s. *uva-*
rum passularum, *liquiritiæ rasæ ana* unc. s. *prunorum da-*
mascenorum numero sex, *tamarindorum* unc. s. sebesten. v.
ficuum pinguium septem bulliant omnia in aquis fumi terræ,
fœniculi ana quantum sufficit. deinde coletur. Tandem.
 Recipe *mannæ granulata electæ* drach. x. *rhaborbari electi*
 drach. j. s. *agarici optimi albi* & *incisi* scrupul. iij. *salis*
gemmæ, *zingiberis*, *spicæ ana* g. iij. Infundatur agaricus
 horas. vij. ad oxymel simplex cum suis correctivis. Rhabar-
 barum vero infundatur. ad unc. iij. hujus decoctionis ho-
 ras. v. cum suo correctivo. Deinde agarici & rhaborbari
 fiat fortis expressio. dissolve omnia simul in illis unc. iij.
 decoctionis, in qua rhaborbarum fuit infusum. fiat haustus. Po-
 teris & addere confectionis hamech. scrup. iij. Hæc gratia
 exempli sint dicta. At pillulæ convenientes sunt pillulæ
 de hermodactylis, de fumo terræ, Indæ, aggregativæ, de
 lapide lazuli, fœtidæ: ut dando aliquando unam conti-
 nuando. Vel dentur aliquando scrup. ij. vel scrup. iij.
 prout tempus, virtus, ætas, regio & cætera exposulant,
 quæ

quæ relinquuntur iudicio physici eruditi. Est hæc Deco-
ctio alia pulchra. Recipe capillorum veneris, radicibus
glossæ domesticæ & sylvestris, & florum earum ana m. s.
polypodii, epithymi ana drach. vj. myrobalarum nigrorum,
chebulorum ana drach. viij. rhabarbari electi, (si dives
vel nobilis sit.) drach. iij. folliculorum senæ. unc. iij, amo-
tis stipulis. agarici optimi incisi, stœchados, chamædrios,
chamæpites ana unc. s. zinziberis. scr. j. s. uvarum passula-
rum, liquiritiæ rasæ ana unc. j. hellebori nigri. drach. j. s.
scoenanthi drach. s. fumi terræ. m. j. eupatorii. unc. s. bul-
liant omnia (præter epithymum & rhabarbarum) in v. lib.
aquæ casei, vel seri caprini ad consumptionem medietatis.
Ultimo ponantur omnia, bulliant una ebullitione. deinde
coletur, clarificetur, & projiciatur in ea oxymellis simpli-
cis, sacchari ana unc. j. s. syrupi de fumo terræ simplicis, &
compositi ana unc. ij. s. dentur mane unc. v. modo & or-
dine ut decet. Est & aliud ingenium quo digeratur ma-
teria cum isto syrupo. Recipe succi fumi terræ, succi a-
pii, endiviæ, borraginis, lupulorum. fœniculi depuratorum
ana unc. ij. succi buglossæ depurati lib. j. in quibus infundan-
tur folliculorum senæ amotis stipulis unc. iij. polypodii. unc.
s. seminis anisi. drach. j. turbiti drach. iij. s. cinnamomi ele-
cti. scrup. j. stent per diem & noctem in infusione. Deinde
bulliant ad consumptionem medietatis dictorum succorum, &
si nimis inspissati fuerint cum aqua buglossæ & lib. s. sac-
chari fiat syrupus, & intituletur Syrupus contra mentagram.
Et in actu practico ordinetur isto modo. Recipe syrupi
contra mentagram. unc. j. s. aquarum lupulorum, fumi terræ,
endiviæ ana unc. j. misce. exhibe in aurora actu calidum.
jejunet horas quinque. continuetur iste syrupus vij. die-
bus. Quibus completis, luna existente in bono signo, &
loco extra malos aspectus exhibeatur solutivum. ut gratia
exempli. Recipe diasenæ Rhasis, diacatholiconis ana unc.
s. diaphœniconis drach. j. syrupi superius ordinati unc. j. aqua-
rum lupuli, fumi terræ ana unc. j. s. Item valet decoctio
epithymi seu melagogiæ, quam Mesue de decoctionibus
describit: licet dicat eam non esse in usu, tamen Docto-
res Argentinæ practicanes eam in usu habent. & ego pra-
ctico, eam expertus laudo. Poteris & addere huic
decoctioni rhabarbari drach. j. s. vel agarici in majori
quantitate, puta. drach. iij. aut unc. s. & folliculi senæ ap-
ponantur in majori quantitate: secundum quod discreto
videbitur medico. & ordinetur isto modo in actu practico.
Rec. decoctionis melagogiæ. unc. iij. syrupi de fumo terræ.
unc. j. s. aquæ lupuli. unc. j. misce pro una vice. Potes &
acuere cum. drach. j. vel scrup. iij. electuarii Indi, vel con-
fectionis Hamech, diasenæ, diaphœniconis, prout experto vi-
debitur physico, consideratis semper considerandis. puta
virtute, ætate, tempore &c. Cum agarico, & electuario
Indo fiat evacuatio quantum ad dolores: & diasenæ leniti-
va, & electuario hamech quantum ad pustulas: & cum
modico rhabarbari, si expensam non times. [Et si a do-
loribus juncturarum multum molesteris, utaris sæpe
pillulis, quas describit Mesue in de simplicibus cap. de helle-
boro, in quibus multiplicabis agaricum, pro una vice acci-
piantur scrupul. ij. aut. drach. j. sunt expertæ. Post eva-
cuationes potes uti stupha ex decoctione infrascriptarum
herbarum, quas bene decoquas in aqua corrente, & illa
aqua posita in vase, desuper stabis recipiens fumum bene
tectus pannis. & si non effumat, infunde in illam saxa
ignita, quæ fumum à dicta aqua elevent. Facto sudore
copioso intrabis lectum, bene à sudore abstersus, & ibi
aliquantulum stabis dormiendo si placet. Et si iterum su-
dabis, absterfo sudore ad prandium accedas, à quo cum
reliquis famis surgas, faciendo meliorem coenam. Sic
procedendo nunc cum digestivis ab extra & intra, nunc
cum medicinis, bona diætâ, & pillulis iteratis, interpo-
nendo tamen aliquando tempus notabile, ex longo tempo-
re Dei gratia liberaberis, utens balneo, & de aqua superius
ordinata, puta ex vino malvatico, radicibus & theriaca,
ordine quo supra. Recipe seminis lini, apii, calamintæ,
betonice, hederæ terrestris, ebuli, majoranæ, foliorum lau-
ri, parietariæ, pyrethri, seminis urticæ ana man. j. vel
quantum vis. Avicenna 2. canone cap. proprio inquit, ta-
men ipsum resolvit subtile ex humoribus, relinquendo
grossum, & inflamat atque exsiccat. Et ego credo Prin-
cipem intellexisse de his, qui non moderato usu, nec de-
bito tempore utuntur ipso, utputa corpore non purgato:
nam Princeps corpore purgato assuetis concedit balneum
istis verbis *Vtere ergo balneo ad educendum quæ sunt in cor-
poris superficie, nec sis in hoc tardus.* Sed tamen in prin-
cipio istius morbi, augmento & statu si sint corpora ple-
thorica, vel cacochyma, talia non sunt balneo intromit-
tenda, testis est Galenus 3. technî inquit: *Nullus ple-
thoricus, neque cacochymus balneo uti præsumat, ne commo-
ti humores aliquam faciant agritudinem.* ut sensit Hali ab-
bas. v. theoricæ. cap. xij. cum inquit, *Aliquotiens malis
aliquo in membro positis humoribus, illis quidem corruptis
malorum quantitas augetur.* Ideo corpora habentibus re-

A pleta, balneo non expedit uti, antequam eorum evacuen-
tur corpora. Sed quia Princeps prohibet, ne materia cru-
da evacuetur, dabo syrupum magistralem longum, qui
simul digerit, & tantum quantum digerit evacuat. Recipe
fumi terræ, capillorum veneris, cuscute, lupulorum, cicho-
rei, melissæ ana man. j. uvarum passularum, liquiritiæ ra-
sæ ana unc. j. scabiosæ, boraginis, buglossæ, ana m. j. poly-
podii. unc. ij. florum boraginis, buglossæ, violarum ana man.
v. prunorum damascenorum. vij. jujubarum v. ficuum pin-
guum. ix. thymi, epithymi ana drach. ij. corticum myro-
balanorum Indorum, citrinorum ana drach. iij. folliculorum
senæ sine stipulis. unc. v. zingiberis. scrup. iij. bulliant
omnia simul in v. lib. aquæ lactis caprini (præter epithymum)
ad consumptionem medietatis. stent. viij. horis in infusione.
Deinde iterum calefiant, modice exprimantur, & fricen-
tur fortiter, fiat colatura, clarificetur, & addatur syrupi
stœchados, de fumo terræ, de epithymo ana unc. ij. saccha-
ri unc. vij. assumantur unc. v. vel vij. pro haustu. Ultimo,
si materiam eradicative evacuare volueris, poteris ordinare
isto modo. Recipe massæ p. Indorum, p. de fumo terræ,
aggregativarum ana scrup. j. formentur pillulæ ix. Vel po-
tes ordinare haustum, vel bolum. prudens enim medicus
in prædictis potest addere vel minuere juxta regionem,
ætatem, complexionem, consuetudinem, & virtutem.
Utere & decoctione tali. Recipe florum violarum, bo-
raginis, buglossæ ana m. s. uvarum passularum, liquiritiæ
rasæ, tamarindorum ana unc. j. s. prunorum damascenorum
numero. vij. radicum fœniculi, petroselini, cichorei ana
unc. s. seminum anisi, fœniculi, endiviæ ana drach. j. scabio-
sæ, boraginis, buglossæ, lupulorum, fumi terræ, scolopen-
driæ, capillorum veneris ana m. j. seminum carthami, aga-
rici incisi ana unc. s. zinziberis scrup. iij. cinnamomi electi.
drach. j. thymi, epithymi, ana drach. j. s. folliculorum senæ.
unc. iij. Contundantur contundenda grosso modo, & secun-
dum artem bulliant in vij. lib. aquæ ultra consumptionem
tertiæ partis. Deinde stent horis xij. in infusione. Deinde
iterum parum calefiant, fricentur, & exprimantur fortiter.
fiat colatura, in qua dissolve syrupi de buglossa, de boragine,
de fumo terræ ana unc. j. s. sacchari quantum sufficit ad dul-
corandum. fiat potus dulcoratus, & clarificatus: dosis unc.
vij.

CAP. XII.

De mitigatione doloris, qui ut plurimum evenit in
morbo Mentagræ.

Dolor est passio subitanea, extra naturam existens, cum
magna angustia. ut tenet Galenus lib. quarto cap. 9.
Auctoritate Platonis in *Timæo*, dolor est sensus nocitivi.
Galenus testante primo de interioribus cap. Vel dolor est
sensibilitas rei contrariæ subito & materialiter imprimentis.
Et hæc generalis definitio convenit omnibus speciebus do-
loris. Ex qua definitione sequi videtur, quod dolor sit
passio virtutis animalis sensibilis, nam destructa virtute sen-
sibili animali nunquam fiet dolor. ideo membra stupida,
paralytica non sentiunt dolorem, ergo dolor est qualitas
sensibilis. Ex illo non credas, quod dolor sentiat, sed
bene causa doloris sentitur. Nam dolor nil est aliud quam
tristis sensatio. & ipse dolor informat sensum, non efficit
sensum. Et hanc ob causam dolor non est sensus, sed
objectum sensus. Denique accedit quasi omnibus patien-
tibus hunc morbum hoc accidens: videlicet dolores acu-
tissimi in diversis membrorum partibus totius ambitus cor-
poris, maxime in tibiis, & brachiis. Dolores autem acu-
tissimi & acerrimi causantur à materia imbibita in mem-
bris nervosis, & in pelliculis ossium & nervis, & in pan-
niculis musculorum, & in omnibus membris panniculosis.
Et in nocte plus quam in die dolent, ut experientia docet,
ratio, quia tempore somni membra exteriora manent de-
pauperata spiritu, præterea & pori aliquid sunt obstru-
cti tempore noctis, quare cæca transpiratione fit pauca
expulsio materierum peccantium. Etiam possem dicere,
quia humores in nocte natura moventur per ipsam esse re-
tractam & fortiolem. Etiam quia ratione humiditatis no-
ctis, materia augetur, aut ratione frigiditatis pori ob-
struuntur. de die autem natura divertitur à sensibilibus, &
non ita humores movet, tum quia circa alias operationes
occupata. Ad ulteriorem vero declarationem dictorum
dolorum est intelligendum secundum doctrinam Avicen-
næ secunda primi de causis doloris, & quarto de accidenti
& morbo, dolorem esse tristem sensationem, maxime in
sensu tactus contingentem. Ex hoc inferitur, quod mala
complexio cum sit objectum contristans & impropor-
tionans debitum organum, virtus sensitiva ex tali impropor-
tione habeat contristari, maxime si objectum subito im-
primat. nam ex paulatina impressione quasi consuetudina-
ria facta non fit dolor. Caliditas autem & frigiditas ve-
hementiores sunt in efficiendo dolorem, & citius impres-

livæ. Propterea Avicenna *quarta primi cap. xxx.* innuit, dicens doloris causas in duabus comprehendendi divisionibus, scilicet mutatione complexionis subita, & solutæ continuitatis. Et postea dicit, quod mutatio in complexione vel est ad calidum, vel frigidum, humidum, vel siccum, vel est absque materia, vel cum humorosa materia, aut est mutatio ad ventositatem, vel ad apostema. Et advertendum est, quod quanvis frigiditas sub aliquo gradu sit doloris effectiva, sub gradu tamen valde intento, hebetando sensum membri est doloris remotiva. Siccitas autem est causa doloris, solvendo continuum, aut humiditas, cum materia membri in extendendo sensibile valet contristare virtutem vel ratione humorosæ materiæ, vel ex ventositate elevata ab illa materia, vel materia apostematis.

Unde dolor mentagra. In hoc morbo dolor causatur à vaporibus elevatis ab illa materia congesta in porositatibus panniculorum & nervorum membrorum in ventositatem converforum. Et quia dolor magis rectam operationem impedit, cum dolor, secundum Avicen. sit sensibilitas rei contrariæ, ita secundum Galenum sedatio doloris est delitiæ per appositionem rei convenientis, atque non sentire rem disconvenientem & contrariam naturæ breviter dicendum, quod modus doloris curativus est sedatio doloris, applicando contraria causarum doloris. Ideo Avicen. *quarta primi cap. 30.* dicit. *Ad summum, quod dolores sedat, est aut id quod complexionem mutat, aut quod resolvit materiam, aut quod stupefacit.* Igitur sedatio dolorum est, remove-re causam doloris, quæ est dolori contraria. Et sedatio doloris potest fieri resolvendo materiam vel ventositatem à quibus pendet dolor. Similiterque fit sedatio doloris stupefaciendo, nam stupefaciens removet dolorem destruyendo sensum vel infrigidationem multam, vel propter ventositatem contrariam virtuti sensibili illius membri. Propterea Averrois. *v. colliget de medicinis mitigantibus dolores* inquit: *Prima via mitigandi dolorem est, ut removeatur causa doloris. Secunda est, ut stupefiat membrum, ita ut non sentiat dolorem, sicut fit cum opio.* & in hoc est timor. *Tertia est medicina, quæ facit in membro id quod repugnat rei quæ inducit dolorem.* & istud est verum mitigativum. Ergo necesse est quod medicinæ quæ hoc faciunt, sint temperatæ, similes calori naturali, aut parum calidiores. Ideo possunt istæ medicinæ, mitigare dolorem qui est ex causis calidis, & frigidis per eundem modum, eo quod augmentant calorem naturalem, qui est perfectissimum instrumentum naturæ, & tunc dominabitur natura super malam complexionem quæ facit dolorem, removendo. Propterea circa mitigationem & correctionem doloris maximam diligentiam medicus habere debet, propter id quod Avicenna *prima quarti cap. 30. de sedatione doloris*, *Omnis quidem dolor, qui fit fortior, interficit*, quoniam in primis accidit frigiditas corporis & tremor, postea fit pulsus parvus, deinde destruitur, & postea sequitur mors. Hoc Gordonius confirmat inquit. *Ægri tudines dolorosæ sunt multum perniciosæ, sive periculosæ.* Et ita oportet medicum multum esse sollicitum, & festinare in remotione causæ doloris quanto citius possibile fuerit, ne si fiat diuturnus, ex vehementia doloris, & prostrata virtute deficiat. Idcirco regulariter prius est removenda causa, consequenter removetur accidens doloris. quoniam cum vehemens fuerit dolor, & tantæ intensiois ut non det inducias ad abscissionem causæ, primo oportebit intendere ad remotionem doloris. quia cura mendosa magis necessaria est, & melior quam vera. ut Galenus *12. therapeutica* inquit. Prima ergo via est sedare dolorem, removendo rem contrariam evacuando, aut alterando, aut dissolvendo. Et ista via est certa, ut inquit Galenus, & Avicenna supra. Idcirco medicus arte doctus semper debet materiam mentagræ digerere, subtiliare, mollificare, ut facilius natura ad exteriora per pustulas, vel alio modo crisis expellere possit sensibilibiter, vel per cæcam transpirationem. Veruntamen cum ista materia mentagræ melancholica & terrea sit & sicca, existens in porositatibus membrorum nervosorum, præcipue in panniculis ossium, & ab ista materia clevetur vapor, qui conversus in ventositatem causat dolores, ad removendum istam causam doloris, quæ difficillime eradicari potest, principaliter necessarium est, ut ista materia conjuncta & congesta non foveatur à materia antecedente, quæ ex malis cibis, vel ex inordinato regimine circa sex res non naturales in hepate & venis generantur. Sed utilissimum est illam materiam digerere, & postea per interpollatas vices ipsam materiam antecedentem evacuare, ne convertatur in materiam congestam, & conjunctam cum medicinis non fortiter educantibus materiam melancholicam. Secunda via est, remove-re dolorem stupefaciendo, scilicet ejus sensum particularem tollendo, ita ut non sentiat dolorem. Oportet ergo medicinam applicare, quæ stupefacere possit. melius est enim inducere aliquale nocumentum ad corrigendum membrorum dolorem, quam permittere doloribus homi-

nem moti. ut *xii. therapeutica* evidenter deducitur. Necessarium igitur medico transire ad dolorum sedantia stupefactiva, quæ non vere, sed apparenter sedant dolorem & talia sunt contrariissima his, quæ vere dolorem sedant, removendo causam doloris. Veruntamen quia istæ medicinæ stupefactivæ sunt valde suspectæ secundum magis & minus, idcirco cum maxima cautela tutiora sunt administranda. hac de re quantitas & tempus & hora debent esse opportuna in administratione ipsarum. præcipue ad intra per os bibita sunt multum timorosa, magis quam ad extra in membro doloroso applicata. Hac ratione in doloribus evenientibus in membris hominum patientium hunc morbum mentagræ, sit res mala & timorosa, administrare narcoticas inunctiones supra membra dolorosa. hac ratione, quia talia membra sunt nervosa, densæ substantiæ, & strictorum pororum, & materia sicca, grossa, terrestris, & propter appositionem narcoticarum medicinarum pori magis obstruuntur & clauduntur, & sunt in causa majoris prohibitæ insensibilis vel sensibilis resolutionis materierum contentarum in porositatibus membrorum nervosorum. Et quamvis propter medicamina narcotica stupefaciendo sensum membrorum dolorem patientium membra priventur dolore, & homines vexati tali morbo cum doloribus, & cruciati ab ipsis putent & imaginentur se esse liberos, & curatos ab hoc crudeli & fædo morbo, post tempus tamen redit fortior dolor, & difficilioris curationis, propter inèptam materiæ dictæ conjunctæ, & ventositatis grossæ resolutionem. Sed in veritate multi cum unctionibus narcoticis curati fuerunt, & post nunquam in eis recidivum factum fuit. Cujus assigno talem rationem, quoniam in talibus, qui propter unctiones narcoticas curati fuerunt, fuit pauca quantitas materiæ antecedentis & conjunctæ, quare unctionibus narcoticis mendose & accidentaliter sedatus fuit dolor, hincque calor innatus fortior factus est, qui potens fuit resolvere illam materiam conjunctam, existentem in porositatibus membrorum nervosorum, & sic remotus est dolor, etiamque calor naturalis fortificatus removebat malam qualitatem existentem in hepate & venis. Rationalis tamen practicus, & scientificus medicus in curando istum morbum mentagræ observabit ordinem superius à me enucleatum, nisi aliquorum accidentium fortissimorum malitia curam pervertere coactus fuerit, tunc enim nullum ordinem habebit in curatione, quia ejus causam negligeret, & tantummodo ad accidentium remotionem in particulari intendere debet, & quam primum ad narcotica est licitum deveniat, & somnum patientibus adducat, & eos quietos faciat, quamvis multa pericula somnifera inducant. ut Avicenna in *quarta primi cap. xxx.* dicit. In dolore colico in exhibitione narcoticorum magnificatur malus finis. quoniam materiam augmentant, & frigus & congelationem & clausulam confirmant. Eam ob rem Avicenna. *xvi. tertii cap. iij.* inquit. In narcoticis est timor, licet quandoque accadat ut sint necessaria, Sed ipsa quandoque confirmant, in quantum ingrossant materiam, & in quantum faciunt dormire, & prolongant necessitatem surgendi ad ejiciendum excrementa. Et quomodocunque sit, non oportet ut narcotica administrentur, quandiu ab eis excusatio esse potest. Quod si necessaria fuerit, eorum administratio non exhibetur ei, cujus facile infrigidatur corpus, & debilitatur virtus. Et apparet illud in pulsu. Etiam Avicen. *fen. xvj. tertii tractatu quarto cap. 2.* de colicæ cura inquit. *Incipientes sedare dolorem cum narcoticis componunt rem maximæ erroris.* Administratio enim narcoticorum non est curatio vera in aliquo. & illud ideo, quoniam curatio vera est incisio causæ, sed stupefactio est confortatio causæ, & destruitur sensus per eam. Et illud ideo, quoniam causa est humor grossus, quare fit fortior & deterior, aut ipsa complexio frigida fit frigidior, aut ventositas grossa fit grossior. Quare decrevi in hoc capite declarare, quomodo prudentissimus medicus possit secundum regulas medicinæ narcoticis uti, & hoc cum maximo timore & cautela. Et præmissa prognosticatione proponatur, quod dolor, aut aliquod aliud fortissimum accidens sopiatur, ne virtus totaliter resolvatur, cum dolor maxime virtutem prosterнат. Principe inquitente *fen. secunda primi doc. secunda cap. xxii.* Dolor virtutem dissolvit, & membra à suis propriis operationibus prohibet, ut membra ab aëris prohibeat attractione, aut ejus destruat operationem. Et in *quarta primi cap. xxx.* Avicenna ait. *Omnis quidem dolor, qui fit fortior, interficit.* Ideo prudens medicus omni suo ingenio cum rebus appropriatis & vere dolorem sedantibus curare dolorem studeat. Et si medicus cum his non potest dolorem sedare, tunc cum cautela ad narcotica transire debet eligendo ex eis, quæ magis correctæ sunt, & ab auctoribus commendata. Et primo exterius apponat, tandem si necessitas extrema urgeat, per os exhibeat in modica quantitate & maxima cum cautela, ac magno timore.

re. Propterea Averroes *septimo colliget cap. de syncope* accidente dolori dicit, quod non sit narcoticis utendum, nisi cum infirmus in articulo mortis esse reperitur causa doloris. tunc cum sedantibus dolorem intendere oportet, cum quibusdam remediis mitigantibus dolorem, à lenioribus tamen incipiendo. quibus non conferentibus, ad magis narcotica & somnifera tandem deveniendum est, & non ad omnia, sed solum ad correcta & consolata cum suis bezoardicis licet pervenire. Unde Princeps *quarta primi cap. 30.* dicit. *Stupefacientis complexionem considerare debes, & ipsius qualitatem, & quæ ex eis faciliora sunt donec.*

CAP. XIII.

De causis doloris Mentagræ, & cur excitentur post primum somnum omni nocte.

Causæ doloris in Mentagra possunt dici duplices, aliquæ manifestæ, aliæ occultæ. Manifestarum aliquæ sunt intrinsecæ, vel conjunctæ, aliquæ antecedentes. Aliquæ extrinsecæ, sicut casus, percussio, obviatio ad aliud, corpus incidens, cassans, conterens vel contundens, extendens vel comprimens, aer calidus vel frigidus, seu siccus, vel aliud simile, ut ignis, aqua frigida, nix, aut malitia regiminis ægri, nec non influxus supercœlestes. ut voluit astrologi, & Conciliator magnus *differentia. lxxxvij.* glacies, & venti, & accidentia animæ superfluentia, motus corporei fortes, coitus superfluous & laboriosus, somnus profundus & inordinatus, vigiliæ superflue, & maxime ciborum vel potuum, vel medicinarum rarefacientium vel infrigidantium, aut desiccantium, & similia. Et mala complexio causat dolorem, in quantum ipsum efficit, & in quantum debilitat membrum, unde paratur ad recipiendum materias, & aliqua de malis complexionibus, ut calida, potest esse causa attractionis ad membrum, & ad dispositionem materiæ ad fluxum, meatus dilatando, poros aperiendo & orificia. Et mala complexio etiam frigida potest esse causa congregationis materiæ in loco, prohibendo ne fiat bona digestio, bona maturatio, ac bona expulsio. Et finaliter, omnis mala complexio potest esse causa debilitatis membri, & sic aggregationis materiarum superfluarum in ipso intrinsecarum. Causæ autem sunt mala complexio, aut ventositas, aut humor. Materiæ vero, quæ fluunt ad loca dolorem inducentia, sunt sanguinæ, cholericæ, aut phlegmaticæ, aut ex his mixtæ. Et maxime accidit à phlegmate cholerae admixtæ. quæ omnia superius pulchre sunt enucleata. Cholera autem per se sola non posset hunc dolorem causare, eo quod ex sui natura expanditur & evaporat, licet sit mobilis, item quia pauca. Quod secus est de phlegmate. nam de eo major quantitas in corpore reperitur. A materia melancholica rarissime fit, quia difficulter movetur. Sed dicere posses, quod ipsa congeritur ibi & causat dolorem, eo quod ossa, cartilagine & ligamenta sanguine melancholico nutriuntur, & aliquæ materiæ perveniunt ad locum doloris per viam defluxus seu transmissionis, aliæ per viam congestionis. Aliæ vero, quæ derivantur, seu fluunt per meatus manifestos scilicet venas, arterias, aut per meatus occultos, ut accidit in catharris. Conjunctæ quidem causæ possunt esse duæ scilicet soluta continuitas, aut subita alteratio. Antecedentes possunt esse causæ materiales humorosæ, vel vaporosæ. Humorosæ quidem, ut sanguis aut phlegma, ante cholera, aut melancholia naturalis vel innaturalis, simplices vel compositæ, apostemantes vel non apostemantes. Et vaporosæ quidem, possunt esse causæ antecedentes aliquando compositionales, ut membri raritas, & similiter mala complexio membri vicinantis vel communicantis membro dolenti. Et dictarum causarum tam extrinsecarum quam intrinsecarum quædam possunt facere dolorem, quia malam complexionem faciunt. Aliæ vero solvendo continuum, reliquæ inducendo malam complexionem & solvendo continuum. Et de istis lege Avicennam *secunda primi de motu.* quia motus dolorem efficit per id quod cum eo accidit extensione, aut contusione, aut ruptura, aut calefactione, quoniam motus calefacit. Causæ intrinsecæ humorales causare possunt hunc dolorem. nam mali humores causant dolorem, aut cum ipsorum quantitate, sive cum sua multitudine extendunt, aut quia peccant in quanto, & quali scilicet in multitudine mordacitatis. Et hoc faciunt per se, aut per accidens. per se, id est per suam corpulentiam, vel virtutem, scilicet cum sua actione. sicut etiam producant malam complexionem diversam, vel solvunt continuum. Et intelligendo per accidens, quando non per corpulentiam, neque per virtutem suæ actionis, sed consecutive perducunt ad malam complexionem, vel solutam continuitatem. Adhuc tamen scire vellem, quare excitentur & dolores augeantur post primum somnum omni nocte. hic enim modus afflictionis non reperitur in aliquo humore. Nam ut te non lateat, sanguis continuo

A affligit, cholera de tertio in tertium, melancholia de quarto in quartum, phlegma omni die. Sed Gentilis de Fulgino persuadet, humores aliquando moveri à proprietate occulta, seu à forma specifica. Nam omnis effectus eveniens circa determinatam speciem, omni tempore, videlicet æstate, hyeme, vere, aut autumnus, etiam ætati omni, complexionum & sexui semper aut ut plurimum, qui non potest reduci in causas manifestas, debet reduci in causas específicas, sive proprietates occultas. Sed in mentagra humores moventur omni nocte, & post primum somnum, & causa istius motus non potest reduci in causas manifestas, ergo opus est, ut reducatur in causas específicas. Præterea somnus à medicis in tres partes dividitur, dicentes primum somnum à vaporibus elevatis à prima digestionem, secundum à secunda digestionem, tertium à tertia digestionem, qui suavis in aurora fit, propter vapores elevatos à venis suaves. Primus enim fortis & profundus ut plurimum est, idcirco isti dormiunt. In secundo non possunt dormire, quia vapores non sunt ita grossi, quare ipsis excitatis, spiritus animalis per omnia membra copiosius diffunditur, quibus vapores maligni admiscuntur, & ad loca debilia delegantur seu expelluntur, & sic causant dolores illa hora. Et ego opinor membrum mandans fore cerebrum, ut in dolore fatigativo apparet.

CAP. XIV.

De accidentium correctione.

Curantia certe sunt duplicia. Quædam enim curant causam removendo cum contrario. sicut quæ dyscrasiam frigidam calefaciunt, & calidam infrigidant, & solutam continuitatem uniunt, & evacuant materiam dyscrasiam inducentem, aut solutam continuitatem, aut divertunt. Et ista non proprie sedant dolorem, quia non omnem dolorem sedant, & non contrariantur dolori, in quantum dolor est, sed contrariantur suæ causæ. Et quædam mitigant dolorem cum proprietate vel temperantia complexionis delicias inducendo. Et hæc profecto cura remota doloris propria & certa dici potest. Et ista calorem naturalem multiplicat, & confortant, qui confortatus & multiplicatus facile dolorem superare potest. Et in primis in omni dolore diligentius inquirere debes de omnibus causis, deinde contra eos procede cura meliori, & utiliori. Et non agas quemadmodum stulti faciunt, qui solum ad locum morbi intendunt. unde incidunt in errores grandes. hujus rei Testis est Rhasis *25. continentis* dicens, quod quidam existimabat, quod dolebat ex colica, & curabat se cum medicinis calidis, & non consequebatur juvamentum ex epithematibus & emplastris suis, sed potius dolor augebatur in eo, & intendebatur. & facto ei clystere ex oleo rutaceo vehementior & pejor facta fuit dispositio ejus, & facto alio clystere, in quo positum fuit castoreum, conversa est dispositio ad pejorem & crudeliorem dispositionem. & sumpta potione piperis cum succo fœnigræci, in deteriorem incidit dispositionem. Quapropter exinde conjecturatus est, quod in intestinis ejus erant humores pungentes, inclusi in corpore ipsius. Et dato ei cibo difficilis digestionis, statim diminutus fuit dolor. tandem purgatus cum Hiera picra, & secuta purgatione sanatus est gratia Dei. Quando vero est mala complexio non pura, sed materialis simplex vel composita, tunc sola alteratio non sufficit, sed aliæ requiruntur intentiones. Cum ergo materia faciens dolorem talis fuerit ut evacuari commode possit, non expectata digestionem, qualis materia symptomatice exuberans est, aut mixta sanguini, sanguine dominante in commixtione, tunc ilico est evacuandum, phlebotomiam faciendo, auctoritate Galeni. *12. therapeutica* dicens. *Si multitudo fuerit sanguinis, sicut in his, qui phlegmonem patiuntur, ilico phlebotomandum est. & similiter si cum sanguine alii humores fuerint mixti.* Et non solum in hoc dolore particulari phlebotomia convenit, sed etiam in quocunque transitum faciente de membro nobiliori ad minus nobile, sive etiam ad membrum nobile quod principali membro minus propinquum existat. In dolore vero Mentagræ talis phlebotomia competeret, sed pustulis jam apparentibus ab ipsa fugiendum est tanquam ab inimico. nam si aliter faceres, non esses medicus. nam medicus ut omnis medicina clamat, est adiutor naturæ, non impediens eam. Natura enim, ut vides, conatur expellere à centro ad circumferentiam: phlebotomia vero facit oppositum. quare in tali casu non competit regulariter operando. Hoc idem sit dictum de medicina solutiva. Verum si eam facere velles, observa ad minus canones generales *prima quarti cap. de phlebotomia* dictos. Et in primis recorderis dicti Galeni *primo ad Glauconem*, quod ponitur à Rabbi *particula 8. suorum aphor.* ubi tenet, quod dolor fortis prohibet phlebotomiam. Nihilominus ipse Galenus in diversis locis oppositum dicit, quod in dolore forti nulla medicina melior existit phle-

phlebotomia, etiam usque ad syncopem. Et hanc phlebotomiam usque ad syncopem nunquam nisi in me ipso vidi, quare eam abhorreo, nec suadeo, ut talis fiat, cum sedes animæ sit sanguis. nam sanguis spirituosus, benignus & bonus exit, grossus vero remanet propter stricturam apertionis venarum. Hæc autem contradictio in dictis Galeni tollitur per ea, quæ ipse Galenus dixit xij. *therapeutica*: quod in phlegmone ilico phlebotomandum est, virtute existente forti, si vero imbecillis fuerit, nequaquam. Si vero virtus fuerit fortis stante dominio sanguinis multo, phlebotomandum est usque ad syncopem. Aliorum vero humorum, à sanguine dolorem inducentium cura, ut dicit Galenus. xij. *therapeutica*, est evacuatio illorum humorum qui contristant. Et si quidem, mordax humor cholericus acutus colorem efficit, contrariissima huic humori sunt ea, quæ attenuant, & calefaciunt. quare talis humor evacuandus erit cum his, quæ conveniunt. Et dentur ingrossantia & infrigidantia, quoniam per huiusmodi fit ejus digestio. & similiter si humor frigidus fuerit & grossus, infrigidantia & ingrossantia contrariissima sunt. Sed oportet ipsum incidere & attenuare & calefacere. hoc enim pacto ipse digeritur, quo digesto evacuetur cum appropriatis, unicuique prudenti notis. [Et si evacuatio non sufficit, aut fieri non potest, propter imbecillitatem virtutis, vel aliam causam, quicunque humor fuerit, consilio Galeni divertamus materiam à loco doloris, deducendo ad membra ignobilia, observatis canonibus diversione. Et nota, quod diversio aliquando fit ad partem propinquam, aliquando ad longinquam, aliquando præcedit eam evacuatio, aliquando non. Item diversio aliqua potest esse evacuativa, ut illa quæ fit per phlebotomiam, aut fluxum ventris, & similia. Aliqua non evacuativa, ut illa quæ fit per ligaturam, ventosas, aut medicinas rubificantes, & universaliter per ea, quæ dolorem inducunt. Præterea nota, quod materiæ existentes in venis, vel vasis, & in membris communibus faciliter divertuntur. Quare cave, ne diversio fiat secundum duas diametros completas, & maxime materia jam fluxa. sed in materia fluente posset fieri secundum duas diametros. Si vero nec evacuatio, nec diversio fieri possit, dolore permanente ac infestante, in tali casu utere epithematibus, inunctionibus, emplastris, & aliis similibus evaporationem facientibus, in quorum approximatione hos canones observabis. Quorum unus est, quod stante repletione in corpore, vel quando timetur fluxus materiæ ad locum, hæc secure minime approximantur saltem pura, cum amplius agitent materiam & disponant ad fluxum. quapropter in tali casu cum eis erunt admiscenda stiptica confortantia. Secundus canon est, ut huiusmodi omnia calida actu approximantur & non frigida. Et hoc præcepit Hipp. v. *aphor.* *Calidum vero saniem faciens* &c. ubi loquitur de calido actu, quod est sedativum doloris. Hoc idem tenet Rhasis xxv. *continentis cap.* 3. dicens. *Epithematum calefactio mitigat dolorem, quia rarefaciendo membra dissolvit illud, quod in eis superfluum est.* Infrigidantia vero membrorum dolentium mala sunt. ut quotidiana experientia in mentagra ostendit, eo quod densant ea, & prohibent dissolutionem, & exinde augetur extensio & dolor. Immo infrigidatio non convenit doloribus, nisi in illo, qui fit à mala complexione absque materia. velut evenit in dolore capitis à calore solis, aut infrigidatio, quæ fieri debet in erysipelate. Quare Hippocrates v. *separatorum sermonum* sermone illo: *Ulceribus quidem* &c. dicit, quod frigidum dolorem sine sanie facit. & hoc intelligitur de frigido actu per se. Nam frigidum per accidens dolorem sedare potest stupefaciendo, aut calorem naturalem uniendo & fortificando. Calor enim naturalis unitus, fortificatus, causam doloris aliquando curat, & abscindit. Alius canon est, quod materia existente frigida non debent applicari calida elevata in gradu. Et hoc tenet Galen. 12. *therapeutica*. Nam dolores provenientes à grossis & viscosis humoribus, non debent curari cum epithematibus, aut cataplasmatibus, aut aliis calefacientibus vehementer. nam si non evaporantur prædicti humores frigidi, grossi, viscosi, extenduntur & ventosantur, & dolorem augent. Sed eos digerere, & evacuare oportet. Quapropter in talibus casibus eligenda sunt calida, temperata. De quorum calefactione intellexit Galenus *secundo regiminis acutorum*, & Rhasis 25. *continentis*, dicens. Calefactio mitigat dolorem, quia attenuat & subtiliat humores, & dispergit partem ventositatis mitigando extensionem. hæc enim calefactio potest fieri multis modis. Si vero materia faciens dolorem fuerit ventosa, aut pauca absque humore à quo elevetur, aut cum paucio humore, appositio ventosæ, aut vaporatio confert. Galenus vero xij. *therapeutica* dicit se curasse dolorem ventosum cum potibus & cibis attenuantibus & infusionibus, cataplasmatibus, & fomentationibus. & subdit dicens, dolorem ventosum se curasse cum appositione magnæ ventosæ. Et ego in actu

A practico utor ista ventosa in colica. Et cum istis concordat Rhasis xxv. *continentis* dicens. *Ventosæ cum igne dissolvunt dolorem ex ventositatibus grossis, ubicunque appositæ fuerint.* Hoc idem dicit Avicenna *quarta primi*. Si vero fuerit multus humor operans ventositatem, siue fuerit apostemans, siue non apostemans, quamvis sedetur ex evaporationibus, & appositione ventosarum, dolor profecto revertitur, in tali casu evacua humorem ipsum. Galenus. vj. *de simplici medicina* dicit: *Medicina calidæ & humida in primo gradu carentes omni stipticitate digerunt & adæquant complexionem, & dissolvendo evacuant.* Istæ enim medicinæ eo quod augmentant calorem naturalem, qui est instrumentum naturæ, sedant dolorem, nam aucto calore naturali, ab ipso separatur mala complexio, quæcunque sit illa faciens dolorem, & ipsum curat & removet. Ut sunt medicinæ sequentes. *Semen lini, anethum, chamamelum, adeps gallinarum, vitellus ovi, fumus terræ, corona regia, crocus, cinnamomum, laudanum, rapa cocta & emplastrata, aqua calida & tepida, oleum chamameli, & anethi*, & totum id, quod fuerit in gradu istorum in caliditate, & humiditate. De althæa autem dicit Rhasis, quod mitigat dolorem, cum forti violentia prohibendo quod non fiat apostema, & dirigit nervos extortos, & dissolvit. Hoc idem oleum de chamamelo, & oleum anethi, & succus uvularum. Et omnia unguenta maturativa mitigant dolorem. Et cum his computare poteris semen apii. Mollificantia vero & temperate resolventia mitigant dolorem, quia molliciendo resolvunt. ut anethum, semen lini, melilotus, chamamelum, semen apii, amygdalæ amaræ, & omnes res in primo gradu calidæ. Administratio autem talium certis conditionibus fiat, ut puta post evacuationem; si evacuatio fuerit necessaria.

CAP. XV.

Unctiones & emplastra dolorum mentagræ sedativa.

In causa frigida valet *emplastrum confectum ex farina seminis lini, meliloti, anethi, & floribus chamameli, fenigræci, incorporetur cum oleo de chamamelo.* applicetur actu calidum. Si materia fluens fuerit frigida, evacuetur ut decet, non una vice tantum, immo iteratis vicibus: nam melior est multiplicatio numeri quam quantitatis. testis est Avicenna *prima quarti capitulo de phlebot.* Utatur vomitu, postea theriaca. nam consumit residuum materiæ, calefaciendo, & exsiccando panniculos, musculos, chordas & ligamenta. Præterea in doloribus à causa frigida utere unguentis calefacientibus & subtiliantibus materiam grossam. Et in statu & declinatione misce aliqua mollificantia cum dissolutivis, ne subtile resolvatur, & grossum remaneat, & induretur, & in nodositates convertatur, ut sæpenumero accidit, & præsertim in tibiis. Quare aliquando resolventia sunt applicanda, aliquando mollificativa. Et si contingeret induratio, vel nodi. Recipe *radices althææ, & in vino albo coque, & cum axungia gallinæ tere.* suppone actu calida.

Unguentum autem sedans dolorem, mollificativum & resolutivum est hoc. Recipe *mucilaginis seminis lini, mucilaginis althææ ana drach. ij. olei de spica, amygdalarum dulcium, chamameli ana unc. s. butyri recentis sine sale unc. j. gummi Arabici, tragacanthi ana drach. j. cum cera fiat unguentum.* Aliud Avicennæ doloris ilico sedativum. Recipe *feni græci lib. iij. aceti quantum sufficit. misce, decoquantur quantum tibi videtur. Deinde de melle adde sufficientiam, & bulliat iterum. fiat emplastrum, calidum apponatur.* Aliud, quod valet in causa frigida, & removet tumorem. Recipe *succi herbæ gratia Dei lib. j. succi radices ebuli, succi radices urticæ ana lib. s. axungia vulpis, seu catti ana unc. vij. (& si talis axungia non reperitur, pone de axungia porci,) cera rubra unc. iij. misce fiat unguentum.* Emplastrum quod resolvit, mollificat, & tollit dolorem, & confert in declinatione. Recipe *radicum malvavisci fortiter pistatarum lib. iij. fursuris p. iij. florum chamameli unc. ij. s. coquantur fursur in debita quantitate vini, & coletur, & cum dicta colatura coquantur radices & chamamelum, fiat emplastrum ut decet.* Si vero materia esset valde frigida, utere hoc unguento. Recipe *pyrethri unc. ij. castorei, piperis ana drach. j. olei costini quantum sufficit. misce, fiat unguentum.* Et quia valde forte est, ideo alternatis diebus inungantur membra dolentia cum *dialthæa*, vel cum *martiato*. Et in hoc casu Avicenna laudat emplastrum de stercore vaccino, remota plethora distemperetur cum lixivio. Et hoc pro rusticis. Ad dolores aliud expertum. Recipe *radicum cucumeris asinini, hyosciami per medium divisa per longum ana lib. ij. olei communis libr. vj. vermium terrestrium in vino suffocatorum sexaginta numero, vini rubri quantum sufficit, puta quartam partem lib. hæc omnia coquantur ad consumptionem vini, & quarta partis olei. colentur, & usui reserventur.* Ex quo actu calido in

in exitu stuphæ inungantur loca dolentia. hocque fiat ante prandium, & ante cœnam. Et si dolor in nocte infestat, fiat iterum, corpore prius purgato. In causa calida dolorem inducente valet istud unguentum. Recipe pinguedinis pulli & anatis recentium, butyri recentis, & adipis porci recentis, ceræ albæ ana unc. j. olei chamæmelini, anethini, amygdalarum dulcium, mellis ana unc. s. mucilaginis althææ, seminis lini, & fœnigræci ana unc. ij. misce, fiat unguentum ut decet. Galenus secundo de interioribus, & Rabbi XII. particula suorum aphorismorum: cum dolor est in pelliculis ossa circumstantibus, sentitur dolor in interioribus corporis, & in profundo membri, in quo est, & imaginantur, quod dolor sit in interioribus ossium suorum. hac de causâ iste dolor ab aliquibus vocatur perforatio. Aliud pulchrum doloris sedativum in materia frigida. Fiat coctio unius vulpis in sufficienti quantitate aquæ, in qua folia rorismarini, & aliquid de chamæmelo, parietaria, & matricaria positum fuerit. bulliant ad consumptionem medietatis & separationem ossium à carne. demum colentur, & dictæ colaturæ adde olei communis ad proportionem medietatis aquæ. & iterum simul bulliant ad consumptionem tertiæ partis. Et cum hac decoctione fomententur membra dolentia, aut infundantur dicta membra, præsertim tibiæ in dicta decoctione. & hoc continuetur aliquibus diebus. Aliud. Recipe succi anethi, succi caulium ana libr. ij. mucilaginis fœnigræci & seminis lini ana lib. s. olei violarum unc. iij. olei de ruta lib. j. olei de chamæmelo lib. s. farinæ seminis lini, & fœnigræci ana unc. v. farinæ fabarum quantum sufficit. misce, fiat emplastrum, & actu calidum applicetur membro dolenti. Aromata pro confortatione membrorum in paucis usu, & præcipue cinnamomum concedi possunt. vel in cibo potest poni pulvis iste. Recipe carvi, anisi, ammios, petroselinum, apii, marathri, betonicæ, cumini, calaminthæ, pulegii, hyssopi, spice nardi, piperis, majoranæ, folii balsamitæ, ocimi, cardamomi, galangæ, liquiritiæ ana drach. ij. sacchari taberset unc. v. misce, hic pulvis maxime conveniens est habentibus stomachum debilem, cerebrum frigidum, lætificat cor, & acuit sensus, memoriam confortat. Præterea sunt nonnulli, qui sentiunt in brachiis & tibiis, & præsertim in superficie similitudinem ulcerum, ita ut non permittant se tangi, ac si talia membra essent excoriata. Dico quod hic dolor accidit à multitudine superfluitatum subtilium & acutarum, & aliqua factione carnis & adipis, aut humoris mali, qui si cum sanguine bono misceretur, pessimas causaret ægrotudines, ipsum inficiendo, & in eandem materiam convertendo. & hac de causâ natura corporis regitiva irritata sequestrat & expellit eum ad superficiem & ad exteriora. Hujus vera cura est digestio & evacuatio dictæ materiæ, alteratio membri læsi, & demum confortatio. Aliud sedativum dolorum. Recipe butyri recentis, olei vi lati ana drach. j. axungie gallinæ, anatine, asserinæ, medullæ bovis omnium recentium ana drach. vj. fiat unguentum cum cerâ, & valet in doloribus membrorum nervosorum. Præterea oleum de vitellis ovorum est singularissimum in doloribus dictis. ut Guido dicit. Galen. in 2. pharmacorum. Omnia hæc medicinalia & similia sedant dolorem, facta evacuatione proprie per phlebotomiam, si dolor sit fortis, & de materia sanguinea. nam phlebotomia sedat dolorem vera sedatione, cum causam cito removeat. & de hoc inter Doctores non est contrarietas. Est etiam necessarium, quod post unctionem factam cum unguento vel oleo in membro dolenti, post duas vel tres horas membrum dolorosum unctum iterum suaviter exsicceetur, ut res unctuosæ provenientes ab unguento vel oleo removeantur, ut illud membrum dolens non maneat oppilatum, & materia talis conjuncta non evaporet, & dissolvi sensibilibiter vel insensibilibiter possit.

CAP. XV.

De unguentis, gargarismatis, & certis lotionibus, & quæ sit natura argenti vivi.

Habuiſti superius multa emplastra, & unctiones, cum quibus hos dolores fortissimos curare poteris, præcedente purgatione & digestionem; sed quia materia aliquando est adeo rebellis, ut narcoticis uti oporteat, & licet multæ & diversæ compositiones unguentorum inventæ sint scriptæ à Rhafî, ab Avicenna, & ab aliis doctoribus antiquis, & modernis, præcipue à Gordonio & Guidone, quæ curant omnem speciem scabiei, & valent ad scabiem fœdam & pruricum, in quibus unguentis quasi omnibus ingreditur argentum vivum extinctum cum saliva hominis jejuni, & mirabilem faciunt operationem in hoc morbo mentagræ & ejus accidentibus dolorosis, ego tamen non consulo usum unguentorum in quibus ingreditur argen-

tum vivum nisi magna cum cautela fiant, & in debita quantitate cum suis bezoardicis, nam nocumentum aliquando juvenamento est majus. Testis est Avicenna lib. 4. fen. sexta tractatu primo summa secunda cap. 2. ubi inquit. Et quandoque perducit ad epilepsiam & apoplexiam, propter lesionem cerebri cum frigore ejus, & commotionem & permutationem ipsius cerebri. Præterea idem septima quarti tractatu 3. cap. vj. Elonga illud, in quo ingreditur argentum vivum à partibus stomachi & membrorum nobilium. Administretur ergo cum timore. Discordia autem magna est de argento vivo inter Doctores. Nam Paulus, Almanſor, & Serapio ipsum ponunt calidum & humidum in quarto gradu. Et Avicenna oppositum ponit, scilicet quod est frigidum & humidum in secundo gradu. Et quamvis Platearius in libro simplicium medicinarum in cap. proprio argenti vividicat, quod est calidum & siccum in quarto gradu. & postea dicat: In quibusdam libris invenitur quod est frigidum in quarto, in effectu tamen ejus caliditas esse probatur quia dissolvit, incidit, penetrat. Sed quia valde frigidum, actualiter frigidum dicitur, pro ista maxima discordia inter Doctores solennes & veteres difficile verum invenitur. Sed pro vera notitia & declaratione hujus quæstionis, si argentum vivum sit calidum & humidum in quarto, vel frigidum & humidum in secundo, dignum est notare, quod argentum vivum duplex est. quoddam artificiale, quoddam minerale. Artificiale quod fit cum igne, & conficitur ex dictis Doctorum. Minerale autem invenitur in minis metallorum. Artificiale quod fit cum igne est ex lapidibus mineræ. sicut fit aurum & argentum. ut dicit Avicenna. ideo ipsum est calidum & siccum. quando vero sublimatur est calidius. Eam ob rem dicit Avicenna secundo canone: Argentum vivum, supple artificiale, sublimatum ipsum est interficiens, propter vehementem incisionem. Et de isto argento vivo dixerunt Doctores superius nominati, quod est calidum & siccum in quarto gradu, per rationes assignatas. Verum tamen argentum vivum minerale simplex est frigidum & humidum. Et sic bene dixit Avicenna in secundo canone, quod est frigidum & humidum, ut superius fuit probatum. & Princeps allegatus septima quarti: Et perducit ad epilepsiam. Probatur etiam ratione ejus frigiditas; quia valde ponderosum est, & ponderositas frigiditatem ostendit, & non caliditatem. Propter discordiam ergo & controversiam inter Doctores de argento vivo, licet eo uti cum cautela & custodia. Præterea scire debes, si ea quæ superius sunt à me dicta, fuerint diligenter observata, puta quod in primis sit facta digestio, post evacuatio, diversio, & membrorum confortatio, præterea regimen circa sex res non naturales fuerit diligenter observatum, & adhuc non fuerit æger à doloribus & pustulis liberatus, tunc cum cautela licet facere inunctionem cum unguentis inferius descriptis, in partibus membrorum, ubi dolor fortissimus sit. Aut ungantur partes domesticæ brachiorum, crurum. Et per istas unctiones fortassis removebitur dolor, & tollentur pustulæ. Et hoc experientia visum est, quia multi passi mentagram cum doloribus, unctione unguentorum inferius descriptorum sanati sunt perfecte, & postea nunquam passi sunt mentagram, nec dolores. Et ego credo hujus causam fuisse paucitatem materiæ antecedentis & conjunctæ, quare calor naturalis revocatus ad interiora membrorum propter unguenti narcotici unctionem fortis factus fuit ad resolvendum ventositatem, & materiam imbibitam, conjunctam in porositatibus membrorum nervosorum, si pauca fuerit & apta resolutioni sensibilis vel insensibilis. Si vero multa materia steterit, non sequetur juvenamento, immo nocumentum, in doloribus, propter clausuram venarum & pororum nervosorum, nec tota materia conjuncta resoluta fuit sensibilibiter, vel insensibilibiter. Hac de causâ redeunt post tempus dolores in membris fortiores quam in principio morbi fuerant. Posset nunc prudens dicere, ergo malum erit inungere membra cum unguentis narcoticis, vel in quibus ingreditur argentum vivum, quare ergo das consilium inungi membra cum istis unguentis? Respondetur ponendo conclusionem talem, dicendo: quod talia unguenta cum argento vivo sunt administranda propter hoc, quia tutius est in doloribus fortissimis, ducentibus infirmum ad destructionem virtutum, & præcipue vitalis usque ad syncope, quam dimittere ægrum mori. Nam ex dolore forti moritur æger. testis est Avicenna prima quarti fen. 4. cap. 30. Omnis quidem dolor, qui fit fortior, interficit. quoniam ex eo in primis accidit frigiditas corporis, & tremor &c. Quoniam autem eorum, qui curam hujus morbi profitentur, numerus est satis illaudabilis ac subrusticus, ut qui nedum in vera medicinæ scientia, sed & in unctionibus quoque suis plurimum aberrant, placuit in his ponderibus iustis ac fideliori traditione & curantem, & patientem informare, ne quid imperfectionis arti-

nostræ impingatur. Unde quia materia mentagræ aliquando est ita rebellis, quod non potest per intus suscepta digeri, oportet quod ad extra applicentur, quæ hanc materiam in digerendo juvant, adeo, ut quantumcunque materia sit digestionem inobediens hoc modo digeratur scilicet ab extra & intra. Nec de hoc mireris, scilicet de applicatione medicinæ ab extra & intra ad digerendum, quoniam Gispertus in *cura tertianæ compositæ* ait. Oportet digerere materiam cum emplastris, fomentationibus, unctionibus & hujusmodi. Talis ergo servetur ordo. Primo patiens accipiat medicinam minorativam vel lenitivam, ut puta *Recipe electuarii lenitivi, diacassie ana drach. vii. confectionis Hamech drach. j. s. fiat bolus cum saccharo.* Die sequenti patiens accipiat syrupum: ut puta *de fumo terræ, stœchados, cum aquis endiviæ, fumi terræ, lupulorum ana quantum pro dosi sufficit.* Tertia vero die facias inungi, cum unguento inferius scripto, omnes partes domesticas tibiarum, & brachiorum, & plantas pedum, & palmas manuum, parum apponendo de unguento, & hoc quando patiens vadit dormitum. Et de mane etiam accipiat suum syrupum, ita ut sexta die sint accepti sex syrupi, & sint factæ tres unctiones. Et tunc dabis medicinam solutivam, ut humores qui per os expelli deberent ad inferiora divertantur. & sic nocumentum in ore evitabitur. In diebus autem sequentibus simili modo utaris, fortificando aliquid digestivum. ut dando syrupum de epithymo. *Recipe butyri recentis. unc. j. s. axungie porci media inter recentem & antiquam lib. s. theriacæ ætatis decem annorum. drach. vii. mithridatii. unc. s. argenti vivi. drach. vj. lithargyrii. unc. s. salis. unc. s. fiat unguentum in bona forma.* Unguentum aliud. *Recipe axungie porci recentis. unc. s. terebinthinæ de pino, lithargyrii auri, cerussæ ana drach. j. argenti vivi extincti cum saliva hominis jejuni. drach. ij. olei rosati perfecti drach. j. olei laurini drach. vj. succi acetositis citri quantum sufficit. fiat unguentum.* Aliud. *Recipe lithargyrii drach. iij. tartari drach. ij. argenti vivi extincti drach. iij. s. succi chelidonie, fumi terræ, scabiosæ, lapathi acutiana drach. j. cerussæ lotæ drach. ij. & cum axungia porci antiqua & pauca facie acetis fortis, fiat unguentum.* Aliud. *Recipe terebinthinæ, mastichis, petrolei ana unc. s. olei vulpini. drach. ij. unguenti agrippæ, dialthææ ana unc. s. pinguedinis ursi. drach. v. pinguedinis gallinæ drach. ij. resinæ pini drach. vj. cerussæ argenti vivi ana unc. s. pinguedinis porci unc. j. s. aquæ vitæ drach. vj. fiat unguentum in bona forma.* Ad pustulas. *Recipe terebinthinæ, & pinguedinis hirci ana unc. j. cerussæ, lithargyrii auri, aluminis usti ana unc. s. olei laurini unc. ij. cere quantum sufficit fiat unguentum, ungatur ubi oportet.* Aliud. *Recipe vini albi lib. s. olei rosati. drach. iij. terebinthinæ. unc. s. lithargyrii auri drach. ij. s. cerussæ drach. j. s. cere albæ quantum sufficit. fiat unguentum molle hoc modo. Bulliant singula in vino cum oleo & cera ad consumptionem vini, & ungatur ubi oportet.* Unguentum pro scabiæ. *Recipe terebinthinæ bene lotæ unc. iij. butyri loti unc. ij. salis drach. j. succi citrangelorum, vitellorum ovorum ana numero iij. olei rosati unc. j. misceantur omnia simul. fiat unguentum.* Aqua mirabilis in hoc morbo. *Recipe aque plantaginis lib. s. argenti vivi sublimati scrup. iij. aluminis crudi unc. s. pulverizanda pulverizentur, & misceantur. & in ista aqua intingatur penna, tangantur pustulæ, in paucis diebus cadent.* Alia aqua. *Recipe tartari albi vel rubri, camphoræ, aluminis roche, ana unc. s. argenti vivi sublimati drach. j. pulverizentur subtiliter, & bulliant in aqua rosata, boraginis, fumi terræ ana unc. s. bulliant ad consumptionem tertiæ partis. laventur ubi oportet bona cum cautela & discretionem. Verum si curare poteris cum aliis ingeniis præterquam cum unctionibus & lotionibus, laudo & commendo, nam juvamenta eorum aliquid nocitivi in se continent. Et quia ut plurimum contingunt nocumenta oris in dicto morbo, quare gargarismata sequuntur. Recipe rosarum albarum & rubrarum ana man. s. chamemeli, salvie ana manip. j. bulliant in vino, & colentur, cui colaturæ addantur aluminis usti. drach. ij. diamoromis unc. j. mellis rosati colati unc. s. vini granatorum unc. ij. vel loco vini granatorum ponatur aqua, plantaginis, solani, scabiosæ, vel sempervivi lavetur os in die sæpe. Ad idem. Recipe aquæ prunellæ lib. j. s. diamoromis, rob nucum ana. unc. j. mellis rosati unc. ij. s. misce.*

CAP. XVI.

Cur dolores in hominibus patientes mentagram longo tempore durant, & difficulter absolvuntur.

In morbo præfato mentagræ quandoque per longum temporis spatium dolores membrorum non absolvuntur,

A immo magis ac magis cruciant, & infestant ipsos patientes, & multotiens in eis sequuntur tumores in membris dolorosis ad extra apparentes, cum aliquali duritie & paucio sensu doloris ad tactum. Qui tumores sunt de materia conjuncta melancholica, existente in porositatibus membrorum nervosorum. Et ad hanc materiam extrahendam ad extra, vel ipsam resolvendam sensibilibiter vel insensibilibiter, multa diversarum medicinarum remedia superius scripta fuerunt, quæ quandoque non sufficiunt ad perfectam curam dictorum accidentium, propter id, quod talis materia est facta magis terrea, & magis ac magis adhærens in dictis porositatibus membrorum nervosorum, ideoque difficulter curatio sequitur. Videtur ergo mihi aliud ingenium curationis non inutile, quod valde ipsam materiam conjunctam extrahit sensibilibiter ab ipsis porositatibus membrorum. Sed quia multotiens in ulceribus & apostematibus malis, & pustulis non sufficiunt prædicta curativa, nec regimen & potio per medicinam, necessarium est medico uti cauterizatione. Quia cauterizatio est medicamen valde utile, juvans ad prohibendum, ne corruptio spargatur, & ad confortandum membrum, cujus complexionem volumus rectificare, & ad resolvendum materias corruptas in membro retentas, & ad restringendum sanguinis fluxum. ut Avicenna quarta primi cap. 29. dixit. pro intelligentia tamen dicendorum est notandum, quod cauterium resolvit materias corruptas. Et medicinæ quoque causticæ resolvunt, licet differenter, quia cauterium resolvit eas subito, medicinæ vero causticæ paulatim faciunt illud. Ideo quandoque est necessaria subita resolutio & consumptio alicujus humiditatis malæ retentæ in membro, ex cujus retentione hæsitatur de membri corruptione, ubi cauterio uti debemus resolutivo. Cauterium autem resolvit tales humiditates retentas in membro dupliciter, uno modo occulte, alio modo manifeste. Occulte quidem, convertendo humiditatem in formam vaporosam, quam ex membro virtute caliditatis igneæ elevat, & exhalat & manifeste resolvit, sicut si sanies fluat, & evacuetur per aliquod orificium, cujus evacuationis manifesta causa fuit cauterium. Posset autem aliquis dubitare, ex quo ista cauterizatio fieri debet cum igne, vel cum medicina caustica, quæ sit melior & securior? an illa quæ sit cum igne? an illa quæ sit cum medicina? Ad hanc dubitationem dicendum est, quod regulariter melior est ut in pluribus cauterizatio facta cum igne, quam cum medicinis. Et ratio est: nam cauterium cum igne facit juvamentum in membro infirmo, absque hoc quod noceat ei, & membris aliis quæ sunt sana. Cauterium autem cum medicina multotiens efficit magnum nocumentum ipsi membro infirmo & aliis membris sanis. nam aliquando in eis facit accidere ægritudinem difficilis curationis. Et causa hujus tota dependet ex subtilitate & simplicitate & acuitate substantiæ ignis. Cujus contrarium efficit medicina caustica ex grossitie & terrestreitate, & commixtione substantiæ medicinæ causticæ. nam talis medicina ad actum suæ operationis paulatim deducitur, & dolorem præstat tempore longo, quia figitur propter grossitiem ejus, & in membro ebullitionem inducit in humoribus, & propter dolorem perseverantem facit humores currere versus loca propinqua, & ebulliunt & putridi fiunt. & si transmutantur ad cor, causant febrem. Ad ampliorem declarationem supradictorum nota, quod cauteria actualia sunt securiora quam potentialia. ut Albucasis inquit ex eo, quia actualis ignis est simplicior, & minus lædit partes vicinas & membra principalia, quam actio ruptorii, quæ membris est multum suspecta. Nisi esset in casu, in quo patiens propter ejus pusillanimitatem non esset ausus suscipere ignem. aut in casu in quo vellemus facere cauteria ad evacuandum & divertendum; tunc enim ruptorium propter dolorem & escharam grossam, quam dimittit, debilitando locum majorem provocat fluxum. Et secundum Albucasis, cauteria actualia competunt in omnibus dispositionibus, præcipue humoribus, qui licet non contrariantur per se, contrariantur tamen accidentaliter per remotionem causæ. Nam cauterium est necessarium auxilium in confortando sanitatem, & extirpando ægritudinem, tenet enim locum universalium evacuationum, ut phlebotomiæ & purgationum in hominibus, & cum hoc reliquias prædictarum evacuationum corrigit & emendat maxime in ægritudinibus fortibus & malignis. ut Rabbi Moyse. vj. epidem. dixit. Et latere te non debet, quod universales evacuationes cauterium actuale vel potentiale præcedere debent. ut phlebotomia, vel pharmacia, prout prudenti videbitur medico. Præterea attentione dignum est pro curatione & vera remotione doloris accidentis in hoc morbo mentagræ aliquas utilitates cauteriorum notare. Primam ponit Avicenna ad confortationem membrorum; calefacit enim cauterium actuale, & desiccet membra quæ ut plurimum

Cauterii
utilitas.

à frigido & humido humectantur. Propter hoc dicebat Hippocrates auctoritate Galeni *quarto therapeutica*: *Sic cum sano est propinquius*. Alia utilitas est secundum Doctores, ad resolvendum materias coarctatas in membris. Et istam præcepit Albucasis, quod fiat in guttis, & in cephalæis, & in fortibus doloribus. Alia utilitas, quam appropriat Arnoldus ad evacuandum & divertendum fluxus inveteratos oculorum, & totius corporis. Et isto modo fiunt sciones, & cauteria retro collum, & in fontanellis lacertorum, ubi lacertus à lacerto distinguitur, aut sub eis ad duos vel tres digitos juncturarum. ut scripsit Guido. Concludo ergo, quod istæ utilitates sunt necessariae ad curationem morbi mentagræ, & in accidentibus dolorosis. Nam propter cauterium, præcipue actuale, confortatur membrum, & resolvuntur humiditates coarctatæ in membris sensibiliter vel insensibiliter, & divertuntur & evacuantur fluxus inveterati in membris. Veruntamen cum cauteriis dictis in extremitatibus membrorum dolorosorum administratis ut decet, fit mitigatio doloris, ejusque curatio. Et hoc sæpe experientia demonstratum fuit. nam in quibus pustulæ magnæ expulsæ fuerunt à natura in extremitatibus membrorum dolorosorum existentes apertæ, dantes virulentiam multam, fuerunt in causa curationis istorum dolorum. Si vero claudatur effusio illius virulentiae, redit dolor. Quare oportet ipsas pustulas, si in extremitatibus membrorum fuerint, diu apertas tenere, ut fluant per multum tempus, usque quo tota materia conjuncta evanescat. Sicut à me visum fuit in pluribus hominibus Romæ, & Bononiæ, & etiam in Germania, patientibus hunc morbum cum doloribus. propterea si natura hoc non fecerit, medicus juvare natu-

ram debet. Nam si dolor est in summitate capitis, & in partibus anterioribus, ut fronte & oculis, in posterioribus partibus capitis administrentur cauteria actualia, vel potentialia retro collum in fossâ, ad divertendum illas materias coarctatas superiorum partium capitis. Innuunt tamen glossatores, qui viderunt, quendam medicum maxime approbatum, cauteria ibi facta, & longo tempore dimissa aperta curare maniacos & vertiginosos. ut dicit Guido. Et confirmat hoc per Galenum *xiii. therapeutica* dicentem, quod ventosa super occipitium facta nobile est auxilium rheumatis oculorum. quanto magis cauterium. Concluditur igitur, quod in doloribus mentagræ & partium capitis conveniens auxilium cauterium dicitur. Quod si dolor fuerit in membris faciei & partium colli, & in membris thoracis sub furcula, vel sub axillis fiat cauterium vel in brachiis per tres digitos de junctura, ubi lacertus à lacerto distinguitur. Si autem dolor fuerit perseverans in inguinibus & coxis & genibus & tibiis, fiant cauteria in fontanellis sub genu ad tres digitos ubi lacertus à lacerto distinguitur. Sed melius est facere in fontanellis inferioribus partium tibiæ, ubi lacertus à lacerto distinguitur. Si vero dolores in omnibus partibus superiorum membrorum & inferiorum corporis per diuturnum temporis spatium morbi apparuerint, tunc cauteria fieri poterunt in fossâ colli, & fontanellis brachiorum, etiamque in genu, vel fontanellis tibiæ. Veruntamen quæ & cum quibus securius fiant cauteria, & de modo applicandi, atque alia necessaria relinquimus judicio æstimatori medico prudentis.

F I N I S.

CORADINI GILINI,

Artium, & Medicinæ Doctoris,

D E

MORBO GALLICO,

Ad Illustrissimum Ducem SIGISMUNDUM ESTENSEM,

OPUSCULUM.

Cum anno elapso 1469. morbus quidam sævissimus mortales quam plurimos invaserit tam in Italia quam etiam ultra montes, hunc Itali morbum Gallicum appellant, eum Gallos in Italiam apportasse asserentes; Galli vero Italicum, seu Neapolitanum morbum nominant, eo quod in Italia & maxime Neapoli, se hac truculenta peste affectos esse dicant, vel quia iste morbus tempore transitus Gallorum citra montes in Italia visus est. Et quia hic morbus apud modernos incognitus est, variæque de eo disceptationes inter physicos habitæ fuerunt & habentur, decrevi aliquid de eo pro exiguis ingenio mei viribus scribere, quam brevissime potero. Quatuor itaque sunt videnda, primo hujus tabis causa: secundo ejus essentia: tertio prævisio: quarto cura: causæ itaque possunt reduci ad easdem, ad quas reducuntur causæ pestilentiae, inferiores videlicet & superiores quasdam: de superioribus licet ad astrologos res spectet, paucas tamen à doctoribus nostris etiam adductas enarrabimus, cum inferiora à superioribus gubernentur. conjunctio enim Saturni & Martis fuit 16. Januarii 1496. circa meridiem, quæ significabat corporum humanorum mortalitates. Conjunctio Jovis & Martis fuit die 17. Novemb. 1494. in signo calido & humido, vapores à terra & aqua elevando, quas Mars calidus & siccus inflamat & ignit, quibus postea aër imminuitur & corrumpitur, humoresque corruptos & adustos generans hunc ægritudinum causa est. Et alia quamplura ex formis cœlestibus, facientia illud esse necessarium ut placuit Avicennæ *libro quarto seu prima tractatu quarto, cap. de causis februm pestilentium*, adventus cujus causæ à medico ignorantur, in quantum medicis, & etiam forte astrologis ignotæ sunt, ut ait Isaac, quæ innumerabiles sunt, quarum effectus ab omni vivente ignoratur, quam causam ad Deum summum referunt. Et ut voluit Galenus *primo prognosticorum*, est quoddam cœleste sidus super illud Hippocratis, videtur quod de melioribus rebus est, ut utatur

medicus prævisione, invenimus etiam philosophos dicentes multotiens, currit regimen ejus cum usu bonitatis, quæ est creator benedictus, & sublimis, in quo est prævisio. Unde Avenzoar, accidit etiam epidemia, quando mandat Deus ipsam esse. Nam sublimis creator quandoque iratus populo suo propter eorum peccata quamplures mittit morbos. Unde Avicenna *xi. metaphysice*, attende dispositionem omnium istorum eventuum, & crede quod dicitur de divinis flagellis, quæ descendunt super flagitiosos, & super homines injuriosos. videmus etiam summum creatorem hoc tempore nobis iratum ob nefanda scelera nostra nos vexare cum morbo hoc truculentissimo, quod jam non per Italiam, sed etiam per omnem pene christianam religionem viget. Ubique tubarum clangor sonat. armorum ubique strepitus auditur. ubique bombardæ instrumenta bellorum conficiuntur, & loco saxorum sphaericorum ferrea remanent, & hoc tempore inaudita fabricant. Turcæ in Italiam vocantur, quot jam incendia, quot deprædationes, quot miserorum mortalium strages jam vidimus, quot & quantas visuri sumus, utinam mentiar: Dicamus ergo cum propheta *Psalmo. vi. Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas nos*. Hanc ergo sævissimæ hujus pestis causam esse existimo, sed de his satis. Causas autem inferiores, quia sunt eadem, quæ pestem, alopeciam, lepram, scabiem, cæterasque pustulas generant, cum sint à majoribus nostris pertractatæ, reticeo. de istius autem morbi essentia dico morbum sub capitulo ignis Persici poni posse, quod probatur primo auctoritate Galen. *14. de sanitatis ingenio capitulo septimo*, dum dicit, *est præterea alia passio nascens ex materia grossa & calidissima*. In principio quædam oriuntur pustulæ, & aliquando fit sine pustulis, æger cum putorem sentit, cum locum scalpit, pustulæ fiunt in eo, quæ postea ruptæ vulnus efficiunt, ex quibus cortices veluti ab igne generantur, & aliquando sunt sicut milium, altera alteri appropinquant. Item per Principem

cipem Avicennam *libro quarto sen tertia capitulo de igne Persico*. Et quandoque absolvitur nomen ignis Persici de illis, super quod est illic pustula de genere formicæ comestivæ, adurens, vesicans, in qua est aliquid ambulans, & humiditas est cholericæ materiei, & paucæ nigredinis, paucæ putrefactionis, & est cum pustulis plurimis alterativis, & illic est humor & fœtor plurimæ ebullitionis. Hic etiam potest adduci textus Cornelii Celsi *capitulo de igne Persico sive sacro igne*, ac sæpe id, quod sanum est, exulceratur: nec obstat, quod aliqui dicunt, quod sit elephantia, quia elephantia incipit in facie, ut Plinius *lib. xxvi. cap. de elephantia* dicit, quod ipsa à facie sæpius incipit in nare prima veluti lenticula, mox invalescit per totum corpus maculosa variis coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, tenui, alibi dura, & de aliis ut in elephantia: præterea totum corpus afficitur, ita ut ossa vitiari dicantur: summa pars corporis scrabrosos tumores habet, in atrum colorem convertitur summa cutis, inæqualis crassa, tenuis, dura, mollisque, corpus macrescit, os furæ, pedes, intumescunt, febricula oritur, ut patet per Cornelium Celsum *lib. quarto capitulo de elephantia*, quæ in hac ægritudine minime contingunt: quinimo videtur quod elephantia & lepra sint idem ex signis positis à doctoribus præallegatis, & ab Avicenna *libro quarto sen tertia tractata tertio de lepra*. Quando incipit lepra, incipit color fieri rubeus tendens ad nigredinem, & fortasse fit in naribus strictura: Constantinus præterea in *suo viatico, capitulo de lepra* dicit ipsam esse quartanam vel de corruptione sanguinis, & vocatur alopecia, alia de cholera rubea & leonina, & alia de cholera nigra & dicitur elephantia quarta de phlegmate, ibi enim ostenditur, lepram & elephantiam quoad essentiam morbi esse idem, licet ex diversis sint humoribus adustis: quod etiam lepra & elephantia sint idem, probatur secunda Levitici. Ubi locutus est Deus ad Moysen & Aaron, ubi cum videris ipsam speciem lepræ humiliorem cute, & carne, & reliqua, quæ sumuntur à Plinio & Cornelio Celso locis præallegatis, quæ omnia patent. Item patet alia auctoritate in nocturno beati Silvestri. papæ, qui Constantinum imperatorem à lepra sive elephantia lavacro baptismatis mundavit, qui lavacro sanguinis humani mundari volebat, quibus medicinis Plinii tempore in elephantia medici utebantur. Sed circa istum morbum Gallicum tria sunt consideranda, primo circa pustulas, secundo circa dolores juncturarum, tertio quare in membris pudibundis incipit, ut in testiculis, in ano, vulva, & membro virili, sive veretro.

Circa primum & secundum dico, quod cum iste morbus seu passio Gallica fit ex cholera adusta, permixta melancholiæ, pervenit ad cutim, quam aliquando ulcerat, vesicat, & crustam facit, sicut cauterium, & aliquando sicut granum milii, sic illa, quæ subtilior existit atque calidior, citius resolvitur, aut citius putrescit, necnon citius respirat, & quam invenit cutim duram, sic ulcerat, vesicat, ac crustam facit, quia cum aliqua materia calida & subtilis in calido non densò membro figitur, citius adurit. Cum ergo ista cholera adusta subtilis in carne existit, citius resolvitur, vel citius ad cutim respirat, & postea pustulat, ulcerat, vesicat, atque crustam facit, & hoc propter membri raritatem, quæ autem fit in nervis & ligamentis, sive juncturis, est materia grossa, & membrum densum, quia nervi sunt frigidæ & siccæ complexionis & non ita resolvitur, nec ad cutim pervenit, nec pustulas generat, nec ullo modo ulcerat, dolores in ligamentis nervis & juncturis causantur, & hoc patet per Galenum in 14. *de ingenio sanitatis, capitulo de igne Persico*, circa illam particulam dum dicit. Et hæc passio aliquando fit sine pustulis, confirmatur auctoritate Principis Avicennæ loco præallegato, *capitulo de igne Persico in fine capituli*. Et quod ex eis accidit in carne est velocioris resolutionis. Et quod ex eis accidit in nervis, est fixius, & est difficilioris resolutionis. Tertio considerandum, quare aliquando incipit iste morbus in membris pudibundis, vel raris, sicut in testiculis, vel vulva, & in membro virili, sive veretro & ano, sicut sunt pustulæ, & ulcera: ad hoc dicendum, sicut dicit Galenus *libro 14. de ingenio sanitatis capitulo de cancro*, dum dicit. *Cancer fit à fæce sanguinis magis, sicut fæx vini, & olei, cum autem materia fit magis grossa & magis adusta, citius pervenit ad membra rara & mollia quam ad dura, & ideo multotiens incipit in illis membris raris*, & patet per Principem Avicennam *libro quarto, sen tertia, capitulo de cancro, differentia sexta*. Nam ipse Princeps ponendo differentiam inter cancerum & sephiros, dicit quod cancer magis accidit in membris raris sicut testiculis, vulva, & ano & labiis, dum dicit, & plurimum quidem cancer accidit in membris raris, & illud in mollioribus: ergo sic dico, quod hæc ægritudo, sive passio Gallica, fit in diversis membris secundum diversitatem adustionis, & multotiens hæc passio conjungitur cum formica, ut ait Princeps Avicenna loco præalle-

A gato de igne Persico, quod non cessat facere corrosionem post corrosionem. De præservatione, dico breviter, quod ea quæ præservant ab ægritudinibus prænominatis, & ab hac præservant, invocato prius Divino auxilio, juxta dictum Moysis, cum dixit: *quare domine irasceris populo tuo, parce ira animæ tuæ*: quia à doctissimis hæc tradita sunt. Ideo simul cum ejus cura recurrendum esse censeo. Unum tamen inter cætera dico, morbum hunc contagiosum esse: unde iterum atque iterum moneo, ne cum mulieribus hac perniciofa ægritudine laborantibus, aut ex cum viris hac ægritudine infectis se commiserint aliquo pacto, quia vidi multos hac de causa infectos, cruciatus maximos passos fuisse. Hæc tamen pauca scribere volui ut ostenderem, doctores medicinæ hanc ægritudinem minime prætermisisse, eamque ab eisdem capitulatam fuisse ad laudem omnipotentis Dei, & forsitan curam narrabo: advertant hi, qui confidunt in istis imperitis ut barbitonforibus, sutoribus, ac cerdonibus, & maxime viatoribus, qui nostrarum carniū sunt carnifices, ut Rhasis *libro septimo ad Almansorem capitulo ultimo de deceptorum fraudibus* ait, dum loquitur: *deceptorum fraudes tot sunt, quot hic liber noster totus eas capere non potest*: ac etiam hoc asserit Albucasis *capitulo de abstractione lapidis de vesica*, per hæc verba, *viatores nil curant de honore nisi de lucro, ut patet in abstractione lapidis de vesica, quia proprie sunt carnifices, & hominum monumenta existunt*. Nec humorem, facientem morbum, evacuant. Sed solum cum localibus has passiones curare volunt, ut ait Princeps Avicenna in pluribus locis, *libro quarto, sen quinta, & maxime capitulo de apostematibus glandosis, non tangeas membrum cum particularibus, nisi prius factis universalibus*. & Galenus in pluribus locis, *& propter particularia non obliviscaris universalis*. Idem dicit Princeps Avicenna loco præallegato *libro quarto, sen tertia, capitulo de formica*. Cum non incipis cum evacuatione humoris secundum quod oportet. Imo medicaris ulcus cum eo quod sanat, redit ex loco alio cum nocumento, & ex loco ipso non cessat humor facere corrosionem post corrosionem. Circa curam hujus ægritudinis, pauca pro tempore dicemus, quæ tribus completur instrumentis, ut ait Princeps Avicenna *quarta primi in principio*, dum dicit, *dicemus quod ars medicatio- nis ex una trium rerum completur*.

Circa primum instrumentum dico, quod hunc morbum patientes penes regimen & nutritiva primo sint intenti circa ea quæ penes sex res non naturales attenduntur, & primo circa aërem, unde habitent in locis nec multum calidis nec multum frigidis, propter duo, & primo propter pustulas, quia cum sint ex adustione, calidum eas calefaciendo nocet, similiter eis frigus nocet, ut Hip. placuit 5. *aphor.* ibi ulceribus frigidum mordax cutim indurat, dolorem inducit, & ulcera sine sanie facit. secundo propter dolorem juncturarum & nervorum, ut in particula præallegata frigidum inimicum nervis, ossibus, & dentibus, & aquæ claræ ex fluminibus fluentibus sunt bonæ, cibos generantes humores grossos & viscosos vitare debent, & maxime melancholicos: similiter salsa, aromata, acerum, & allia, cæpe, porra, & similia, & breviter omnia exsiccantia, vinum dulce, & maxime nigrum potens, carnes magnorum animalium, & similiter avium degentium in locis aquaticis: comedant carnes vitulinas, hœdinas, agninas, & quandoque porcorum juvenum, non salitorum, castratorum: carnes pullorum, phasianorum, perdicum, turdorum, coturnicum, & omnium avium degentium in pratis & arboribus: de piscibus comedant pisces fluminum petrosorum, aut arenosorum, & maxime parvos, aliquando & auratæ non negantur, legumina grossa sunt vitanda, farrum, risum, panicum, milium, ac hordeum comedere possunt: de oleribus blitum, spinachia, atriplex, borrago, endivia, lactuca, acetosa, portulaca, rapa, & similia lædere non videntur: de fructibus vero non vitupero melones bonos, moderate tantum sumptos, uvas maxime albas, bene maturas, poma, pyra, nec etiam multum vitupero ficus, tamen non laudo propter eorum caliditatem: panem de frumento fermentatum, & non multum salitum: vina alba, rubra clara, & subtilia, sunt optima: dormire de die, non est bonum, ubi maxime dormierit in nocte per sex vel septem horas: coitus multum nocet nisi in bonis complexionibus, juvenibus, & assuetis aliquando, & parum, non ita nocuus est: accidentia animæ sicut ira, tristitia, sunt mala: exercitium parum ante cibum tamen moderate convenit.

Circa secundum instrumentum dico, quod phlebotomia in principio ex communi vena in corpore tamen multum plethorico, & præcipue in mulieribus ex saphena, dummodo ætas, & complexio consentiant, quæ non sit multum copiosa: etiam in hoc multum advertant medici, quia ex copiosa phlebotomia vidi multos deterius se habuisse, sicut etiam contingit in lepra, quæ si videbitur, poterit iterari, aut ex communi, aut ex basilica dextri lateris,

teris: inde hæc infra-scripta medicina potetur. Recipe *flo-
ris cassiæ drach. v. confectio-
nis hamech. drach. iij. cum de-
coctione fructuum, aut infusione senæ, unc. iij.* & si non
posset accipere medicinam supra-scriptam, accipiat loco
dictæ medicinæ has pillulas. videlicet. Recipe *pillularum
aggregativarum, de fumo terræ ana drach. s. fiant p. vij.* &
plus & minus, ut medico videbitur: postea exhibeatur ta-
lis syrupus. Recipe *syrupi violati, de fumo terræ, de epi-
thymo ana unc. s. aquæ endiviæ, fumi terræ, buglossiæ ana
unc. j. misce:* deinde vel potetur eadem medicina, vel su-
mat has pillulas. Recipe *pillularum de fumo terræ, Inda-
rum, de lapide lazuli ana scrup. j. fiant pillulæ vij.* condi-
tionibus observatis. & si dolores juncturarum infestant,
addantur *pillulæ de hermodactylis, vel fetidæ iij.* quantita-
te prout perito videbitur, & sic sæpe sumat duas vel tres
ex dictis pillulis.

Deveniendū ad tertium instrumentum dico quod factis
purgationibus ingredi balneum mediocriter calidum in
mane ante cibum, per spatium unius tertii horæ, mane-
re intus, deinde corpore bene exsiccato ingredi lectum ca-
lesfactum, & aliquantulum morari, esset valde utile, &
hoc totiens quotiens peritis videbitur, hoc enim confert
ad humectandum & resolvendum: pro balneo. Recipe
*malvarum, radicum althææ, matrum violarum ana man.
j. fumi terræ, florum chamæmeli, meliloti, rosarum ana ma-
nip. s. bulliant in sufficienti quantitate aquæ.* Deinde ad
unctiones seu unguenta devenio, & primo ad juncturarum
vel nervorum dolores, prius factis purgationibus, necnon
evacuationibus ad loca dolorosa cum unguento infra-scri-
pto oportet ungere, videlicet in mane in aurora, & in
vespere post cibum per duas horas, per octo dies vel de-
cem, & bene cooperiatur infirmus, ut fudet, & maneat
in lecto donec ungatur. Recipe *argenti sublimati, sulphuris,
tartari, ana unc. s. mastichis, sarcocollæ, olibani, iridis,
ana unc. j. unguenti martiati, axungie porcine, butyri,
ana unc. j. s. terebinthinæ parum lotæ cum vino albo unc.
ij. olei laurini unc. iij. cum pauco cera fiat linimentum.*

A Demum ad ulcera seu pustulas devenio & cum infra-
scripto unguento illas ad solem vel ignem ungere oportet,
ut magis unguentum penetret: Recipe *radicum enulæ
lib. ij. fumi terræ, manip. s. bulliant in lib. una olei com-
munis, postea exprimantur & colentur, & servetur cola-
tura.* Recipe *myrrhæ, thuris, sarcocollæ, iridis ana unc. s.
sulphuris, tartari, ana drach. ij. olei supra-scripti quantum
sufficit ut fiat linimentum.* Et si ulcera vel pustulæ non
curantur, ad fortiora devenire necessarium est, ut asserit
Princeps Avicenna *sen quarta, quarti canonis, capitulo de
medicinis facientibus nasci carnem, dum dicit. Et admini-
strentur in principio quæ sunt debiliora, & propter duo, aut
adustionem materiæ aut propter corporis siccitatem, quia
corpora sicca majori siccitate indigent quam humida, ut
Princeps Avicenna loco, & capitulo præallegato ait,
Omne exsiccativum cujus siccitas est minor siccitate corpo-
ris, non facit nasci carnem in corporibus, si non pertransit
æqualitatem corporis in siccitate.*

B Recipe *sublimati, thuris, lithargyrii, tartari ana unc. j.
argenti vivi, mastichis, sarcocollæ, iridis, seminis plantagi-
nis ana unc. ij. axungie porcine, butyri ana unc. iij. sul-
phuris, cerussæ ana unc. iij. olei communis quantum suffi-
cit. fiat linimentum cum pauca cera.* Et accipe istorum
unguentorum partes æquales, vel cum isto ultimo so-
lum, secundum quod infirmus tolerare potest, & dolo-
rem infert, & unge unica vice cum unguento, alia cum
butyro, ut escharæ eleventur.

Ultimo vero cauterium actuale, vel potentiale super
commissura coronali maximum fert juvamentum, cum
maxime illius materia pro magna parte à capite decidat:
& hoc in pluribus expertus sum, hanc ægritudinem in gu-
la patientibus, & omnes curati sunt, ad laudem Dei
omnipotentis, qui omnium inferiorum, & superiorum
causa existit.

F I N I S.

LAURENTII PHRISII

D E

MORBO GALLICO
OPUSCULUM.

CAP. I.

De ortu & nomine morbi Gallici.

A nno Christi salvatoris nostri MCCCCXCVI.
efferebuit quidam morbus atrocissimus, irruens in
homines sævo morsu ulcerum, glandularum, &
durissimorum dolorum, adeo notabili cruciatu, quod sin-
guli videntes obstupuerunt. Nam incognitus & invisus erat
iste pestifer morbus, non tantum vulgo, verum etiam
doctis & in sacra medicina eruditis. Ingruit & tam mira
tumultuatio in plebe, quod leprosi nolebant habitare cum
hoc morbo infectis. pauperes hoc malo laborantes ex-
pellebantur ab hominum conversatione, tanquam puru-
lentum cadaver derelicti à medicis (qui se nolebant intro-
mittere in curam, tam speculando & consulendo, quam
visitando) habitabant in arvis & sylvis. Quum igitur ho-
mines in tantum discederent ab illis miseris, attamen sub-
limis & gloriosus nolens derelinquere illos, quos suo pre-
tioso sanguine, diraque morte redemit, misit ex Gallia
& Neapoli nonnullos empiricos vel medicos, qui potius
temeraria audacia, quam industria cœperunt curare ho-
mines hoc malo laborantes. Aspera tamen & perversa
erat eorum cura, ut apparet adhuc in illis qui tunc cu-
rati sunt, quibus secundus error prioripejor accidit. Nam
prius pustulis & parvo dolore erant infestati, nunc vero no-
dosis tuberositatibus circa juncturas, foedis ulceribus &
vigilantissimis doloribus. cœpit autem ille pestifer morbus
nominari Gallicus, vel Frantzigenus, ab aliquibus Nea-
politani, eo quod primum ad nos venissent morbus &
medici ex partibus præallegatis. Potuisset & rationabiliter
nomen accepisse, Epidemialis & pestis, quia, secundum
Constantinum, ille morbus nuncupatur epidemialis, qui
subito & uno tempore simul multis ingruit hominibus, ut
visum est de morbo illo in variis climatibus. Sed quia

C de nominibus apud medicos non oritur contentio, ea
propter hæc satis de nomine.

CAP. II.

De signis hujus morbi.

Q uoniam autem medicus nihil potest perficere in cura
alicujus morbi, nisi prius morbum agnoscat, quia
in quantum medicus fallitur in morbi cognitione & ejus
causa, in tantum etiam fallitur in ejus curatione, ut ait
Galenus *ad Glauconem.* Quapropter per signa aliqua in
cognitionem morbi & ejus causas oportet devenire, ut
asserit communis turba medicorum. Et Galenus *secundo
techni.* Signorum igitur hujus morbi quædam sunt de-
monstrativa præsentis scilicet infectionis, quædam reme-
morativa præteritæ, & prognostica futuræ. Signa quidem
hujus morbi demonstrativa sunt hæc, pustulæ crustosæ,
latæ aut longæ, quæ de facili exsiccantur & cadunt ex
carne concavæ ad modum cupularum glandium, & cum
ceciderunt, remanet quædam glandula elevata supra cutem.
Aliquæ illarum crescunt in longitudine, & sunt pyrami-
dalis figuræ, emittentes saniem ad modum olei nucum.
Efficacissimum quidem signum, si cum illis aliquid appa-
ruerit circa pudibunda. Item aliquæ extendunt se in la-
tum cutis, corrodescentes, & urentes, tanquam euphor-
bium vel arsenicum, & illæ pessimæ sunt. Signa vero
rememorativa sunt hæc, dolor intensissimus in juncturis,
in capite, in fociis brachiorum, & pedum, cum duri-
tie & tumore sævissimus, dolor est deambulatorius, mor-
dicativus, pungitivus. Et cum tetigeris illam duri-
tiam, sentitur caliditas, & sudoris subtilis irroratio. Iterum cum
resolvitur ille dolor, franguntur nodi, & effluit virulenta
sanies, ex quibus proveniunt maligna ulcera, multum in-
festantia. Efficax quoque signum est, cum vides sangui-
nem alicujus per phlebotomiam extractum congelari, &
in

in colorem lividum seu cineritium converti. Signa autem prognostica sunt duplicia, quia aliqua præaugurantur hanc ægritudinem futuram, quædam vero salvam aut non salvam. De primis autem sunt dolor capitis, & membrorum, alteratio coloris faciei, pupillarum tumor, pigritia mentis, gravitas incessus, sudor fœtidus de nocte, & præcipue in aurora. Excitatio post primum somnum, punctio cutis, ut pulicum mordicationes, & in pectine circa femora notabilis aggravatio. Et certiora sunt hæc signa, si cum eis maneat appetitus comedendi & bibendi, quia communiter hoc morbo laborantes, fortem habent appetitum, cujus causam ego assigno, quod aliqua portio frigidorum humorum defluat ad orificium stomachi. Manifestum namque est ex dictis Galeni *secunda technî*, quod frigidum appetit, calidum digerit, quamvis aliqui in principio hujus morbi, minus quam in aliis temporibus fortem habent appetitum, quoniam multa materia phlegmatis falsi & cholerae adusta sunt imbibita in villis stomachi. Quantum ad secunda signa prognostica scire debes, quod si pustula fuerint velocis apertionis, exitus & maturacionis, causa est, quia natura est fortis, & non debilitata in expellendo nocuum. Naturæ enim forti nil est impossibile, educit enim saniem per medium ossis, ut princeps Galenus dixit. Similiter & si non affuerint mala accidentia, (anhelitus videlicet diminutio, & dolor nimis intensus) & si cito conferunt, solita conferre, de quibus tibi ratio & experimentum præstant fiduciam (quoniam ut sonat dictum Galeni, consueta juvare suo tempore, si non juvant, eorum significatio protenditur in malum) etiam si pustula exierint suaviter, absque ulla coarctatione & angustia, tunc vere judicabis morbum salvum & cito fore curabilem. Sin vero signa illis contra apparuerint, videlicet quod pustula tardæ essent in exitu ad corporis peripheriam, & cum accidentibus terrificis, syncope, anhelitusque constrictione exierint, parumque contulerint medicinæ approbatæ, certe ille morbus vix aut nunquam curabitur, quia enim verus medicus, id est, natura est debilis, ideo minister nil proficit. Sonat namque Veteris sententia. Est quidem naturæ curare, non medici, medici vero dignius est opus naturæ porrigere. Et illud similiter tetigit princeps. 4. *can. sen prima, de cura putridarum in generali* cum dicit: *Curans sicut scivisti, est natura non medicus, medicus autem facit pervenire instrumenta ad virtutem.* Simile etiam verbum ponit Corn. Celsus in *tertio libro. Natura repugnante medicus nihil perficit.* Ergo facile jam ex dictis potes hunc morbum, non tantum cognoscere, verum etiam salvum vel non salvum dijudicare.

CAP. III.

De causa morbi hujus.

Unicuique curam hujus morbi perfecte scire volenti, causam ipsius investigare opportunum esse videtur. Quia ut testatur Aristot. *posteriorum primo*, *Scire nihil aliud est, quam rerum causas cognoscere.* Et *phys. primo* cum dicit. *Tunc enim arbitramur unumquodque scire, cum causas ejus &c.* Ex quibus facile elicitur, quod causæ adeptio est perfectio intellectus, ut idem philosophus asserit in *proximo Metaphysices.* Patet igitur consideranti ex dictis, quod cura morbi difficilis est, ignota ejus causa, juxta illud Galeni in *tertio technî* cum dicit. *Facta vero ægritudo curabitur, dispositione, à qua principaliter, quæ secundum naturam est, operatio leditur, ablata, quam & ipsam dicimus causam &c.* Dimissis præterea variis causarum considerationibus, secundum quod distinguuntur penes materiam & formam, ex quibus vel ad quæ sequitur aliquid secundum naturam, ut Philosophus *primo & secundo phys.* explicavit. Triplicem hujus morbi, de quo nunc versatur nostra intentio, causam ponimus, primam videlicet primitivam, secundam antecedentem, & tertiam conjunctam. Quantum ad primam causam te scire non pigeat, quod causæ primitivæ sunt res, quæ requiruntur ad nostri corporis constitutionem, & produciunt morbum aliquando sine medio, aliquando cum medio, & tales procedunt ut plurimum ex sex rebus non naturalibus aëre, cibo, & potu, motu & quiete, somno & vigilia, repletionem & inanitionem. Et animæ accidentibus, ut ira, timore, gaudio, & tristitia &c. Et ex illis causam hujus ægritudinis rationabiliter æstimavere sapientes, aëris mutationem fuisse, ex planetarum notabilissimis constellationibus, ut ex subsequenter intuenti facile patebit. Antecedentes vero causæ sunt illæ, quæ pertinent ad nostri corporis constitutionem producentes tamen morbum semper cum medio. Et tales in hoc morbo sunt humores dispositi ad corruptionem adustionis, & earundem asperitatem, ut puta phlegma falsum, cholera adusta &c. Simples vel compositæ. Dixi dispositæ, quia secun-

dum Arist. *secundo de anima*, & viij. *phys.* etiam secundum Galenum *primo de interioribus*, nullum agens inducit effectum aliquem nisi ex dispositione passî. De causis autem conjunctivis dicitur, quod sint res pertinentes ad nostri corporis constitutionem, producentes quoque morbum sine medio. Tales vero in illo morbo sunt mala ægritudo composita ex mala complexionem frigida & humida cerebri, propter quam multæ materiæ frigida & humida materiales descendunt ad nervos, juncturas, musculos, & porositates membrorum. Quæ ex mala complexionem calida & sicca aduruntur, & sic eorum una pars phlegmatis scilicet falsa, acuta & aspera efficitur: altera vero adusta terrea, grossa, & melancholica, ad lepræ vel canceri similitudinem. Revertar ergo nunc ad primitivam hujus mali causam, determinando eam, ut dixi ex planetarum sive stellarum impressione. Ad cujus evidentiam scire debes, quod in anno Christi millesimo quadringentesimo octuagesimo tertio, fuerunt nonnullæ planetarum congressiones, die videlicet xv. mensis Octobris, hora secunda post meridiem. Ut autem clarius intelligas, scito tempore præfato, Jovem, Martem, Solem, & Mercurium, simul coisse in Libra, in octava domo, quæ ægritudinis est significativa. Fuit quoque humanæ naturæ amicus Jupiter combustus. Ex quibus facillime quis judicare potuit, ægritudinem ex sanguinis corruptione, & humorum adustione, humano generi eventuram. Dico humano generi, quia illæ conjunctiones in signo humano fuere, videlicet in Libra. Et hæc omnia testatur Hali Abenragel *octava parte sua completa*, cum cæteris in astrologia philosophantibus. Præterea advertendum est, furiosum fuisse hunc annum; quia prima die Novembris, corroboratæ sunt illæ impressiones, conjunctionibus scilicet Martis & Veneris, Jovis & Veneris, in domo ægritudinis præfata. Luna quoque duas passæ est eclipses, unam videlicet in Tauro, alteram in Scorpione. Ex quibus apparet, quod hoc morbo laborantes plerumque doloribus colli, & gulæ, necnon genitalium membrorum infestantur. Taurus etenim colli & gulæ signum, Scorpium vero pudibundorum. Relictis igitur illis & multis aliis in hac via occurrentibus, transeo. Manifestum namque est, quod superiora agunt in inferiora: Attamen si quis haret probabilem sermonem, quod superiora agant in inferiora, similiter quot & quibus modis, confugiat ad dicta celebratissimi Petri de Abano, quem Conciliatorem appellamus, qui hæc omnia clare expressit, differentia scilicet decima. Erat & mihi animus depingendi figuras constellationum supradictarum, quas à quodam doctore, & astrologo famosissimo percepi, qui hunc morbum aliquos ante annos prædixit, nisi negotiis impeditus essem.

CAP. IV.

De cura hujus morbi in generali.

Cura uniuscujusque morbi in tribus completur, in debita scilicet rerum non naturalium exhibitione, aut medicinarum potione, aut chirurgia, ut testatur Joannicius in *sine sui introductorii.* Et illud confirmat Avic. *sen quarta primi canon.* his verbis. *Dicemus quod res medicationis ex una trium rerum completur, una earum est regimen & nutrientia, & alia est medicinarum exhibitio, & tertia est manualis operatio &c.* Quantum ad primum sciendum, quod sex res non naturales, aër, cibo, & potus &c. immutare habent corpus humanum duplici de causa. Prima ex parte componentium. Secunda ex parte compositionis. Ex parte componentium, quia tale corpus compositum est ex quatuor elementis, quæ propter contrarietatem sunt transmutabilia, & reddunt corpus ex eis compositum transmutabile, ut habetur secundum Avic. *prima can.* & secundum Galen. *de elemen.* Unde si corpus humanum esset compositum ex uno elemento, non doleret. Ex parte compositionis quia corpus humanum est raræ substantiæ & passibilis. Quapropter oportet, ut debita illarum rerum observetur exhibitio, in sanis per consimilia, in ægris per contraria. Quia omnis cura fit per contrarium, ut Joannes Mesue in *universalibus* dicit. Et antequam dicta illa applicentur proposito nostro, non lateat te quod cura morbi est duplex. Alia vero quæ nihil aliud quàm abscissio causæ. Alia mendosa, quæ proprie dicitur stupefactiva. Et illa non debet fieri nisi urgente necessitate cum timetur extinctio virtutis, & fortificatio dolorum. Quæ omnia pessima sunt, ut Avic. testatur, *quarta sen primo can.* his verbis. *Omnis quidem dolor, qui fit fortior, interficit.* Accedamus igitur nunc ad propositum nostrum, quare generalia dicta sufficiant.

CAP. V.

De diæta laborantium hoc malo.

Scito quod diæta nihil aliud est, quàm sex rerum non naturalium approximatio, in debita videlicet qualitate & quantitate. Plus namque valet diæta curare, quàm medicinæ potione; ut innuit Joannes Damascenus in *suis Aphorismis* cum scribit. *Si poterit medicus medicari cum diæta absque potione, prospera evenient.* Ad veram igitur hujus morbi curam imprimis aëris electio est necessaria, quia aër cum circumdat nostra corpora, maxime imminuat in superficie partes quæ detectæ sunt, & iterum in profundo membra illa, ad quæ natura ordinavit ejus substantiam pervenire. Sit ergo habitatio pustulorum in aëre sereno, lucido, puro & subtili, sive ita fuerit per naturam seu artem, quia talis aër sanguinem mundificat, spiritus clarificat, cor lætificat, mentem serenat, digestionem in omnibus membris procurat. Ex quibus omnibus natura fortificatur ad expellendum nocua. Quapropter ego laudo, talem morbum patientes moram ducere in aëre non nimis calido, nec etiam nimis frigido, quamvis ab initio hujus morbi Empiricis consuetum fuit illos regere clausos in hypocaustis intensissime calefactis. Aliqui etiam patientes miserunt in furnos calidos. Aliqui etiam involverunt in faggos, & maximum cruciatum illis intulerunt calefactione, quod partim laudo, partim vero vitupero. Verum namque est, quod aër continens calidum resolvit, & hoc in casu magna requiritur resolutio propter profunditatem materiæ imbibitæ in cavernositatibus membrorum, & præsertim in panniculis juncturarum. Etiam quia caliditatis est provocare sudores, ex quibus sanguis clarificatur; quia sudor nihil aliud est, quàm aquositas sanguinis, cui pus cholicum est admixtum. Sed amplius scire debes, quod illa intensa caliditas dissolvit & laxat membra, digestionem corrumpit, quæ omnium virtutum naturæ tenet principatum. Sitim efficit, syncopem & terroris acerrima inducit. Ex quibus concluditur naturæ debilitatio & mors, nisi corpora sint robusta & fortia. Quapropter dissuadeo, ut illis medicis utantur. Est namque medicus adjutor naturæ, non destructor, quales isti sunt. Quod autem talis aër calidus extra metam ea faciat, quæ dixi, confirmat Avicenna. *secunda primi* , cum dicit, *Aër calidus dissolvit & laxat* &c. Habitant igitur patientes hoc incommodum in aëre calido, non tamen extra modum, sintque bene cooperti bonis vestimentis. Et circa eorum habitationes incendatur ignis ex bonis lignis, non putridis aut malæ proprietatis, cujusmodi sunt de nuce & populis &c. Caveant quoque accedere ad ignem, quia ex fumo ignis intenditur dolor pustulorum, ut sæpissime visum est mihi. Occurrit quoque adhuc quoddam attentione dignum in aëris electione, quod temporis consideratio est, ait namque Hipp. in quodam libello, quod attente curanda sunt medico tempora anni, & quid in eis contingat. Dividitur namque tempus in quatuor partes anni solaris, secundum quod sol peragrat quatuor puncta in circulo obliquo. Cum enim intrat primum punctum Arietis, vel æquinoctialis circuli, constituitur tempus veris, quod temperatum dicimus formaliter, sed effectivè calidum & humidum. Igitur hoc tempore tales homines intensiorem caliditatem aëris sustinent, propter humiditatis resolutionem. Verum enim tempus repletionis est. Deinde cum sol permeaverit, tria signa, intrando circulum, quem Tropicum Cancris nominamus, oritur æstas, tempus calidum & siccum, in quo minus oportet calefacere aërem patientum: quamvis bonum sit in habitatione accendere ignem, propter depurationem aëris, sed habitare in stuphis certe malum est. Postmodum intrante sole æquinoctialem circulum, & libram, tempus, quod autumnum dicimus, oritur, melancholicæ naturæ. Tunc enim bonum est habitare in stuphis calefactis, ita quod sæpe sudores provocentur. Summe quoque cavendum est, ne frigiditas eo tempore corporis superficiem attingat; quia humores mali congelarentur, & per consequens redderentur inobedientes naturæ. Deinde cum sol intrat tropicum Capricorni, oritur hyems dira, frigida & humida, quia vapores & fumi ex occultis terræ & aquis humectant aërem. Quapropter bonum est eo tempore morari continue in calidis habitationibus, & bene operiri indumentis de pellibus vulpinis, quæ specialiter in hoc morbo sunt convenientes. Attamen non ita punire licet miseros, quemadmodum facit pseudomedicus. Hæc quantum ad primam partem diætæ sufficiant. Nunc properandum est ad secundam rem, non naturalem, quæ cibum & potum comprehendit. Relicto igitur speculationis officio, ne prolongetur sermo, sciendum est, quod taliter cibandus sit æger, quod virtus nutriatur, & non morbus, ut dicit Galen. Et illud prosequitur, cum patienti propinantur, cibi & potus subsequentes. In principio itaque

A hujus mali competit regimen humectativum, quod perficitur ex jure & ptisana hordei, lentibus, passulis, amido, similiter valet cibus factus ex seminibus melonum, & cucurbitæ, quia communiter febrilis calor adest in principio morbi, quapropter humida conferunt, ut salvetur Hippocratis dictum in *Aphorismis partic. prima humida diæta* &c. Conferunt etiam carnes hædinæ, vitulinæ, castratorum juvenum, pullorum, cum succo granatorum. Ex oleribus blitum, spinachia, borago, lactuca. Et plus competunt talia, cum signa apparent cholerae adultæ. Potus vero sit ptisana hordei cum saccharo, aut syrupus violarum, aut aqua frigida. Si vero febris non fuerit multum intensa, detur vinum lymphatum. Eodem quoque modo diætandus est patiens in augmento. Cum vero pustulæ exierunt ad cutis superficiem, & gravedo aliquantulum remissa est, tunc scies ægritudinem in statu esse. Quare patientem bonis carnibus, & ovis forbilibus, lactuca, passulis, piscibus petrosiis cibare studeas. Potus quoque ejus sit vinum rubrum clarum, bene lymphatum. Et minus cibetur quàm in principio & augmento. dicit enim B Hipp. in *primo Aphor.* Quando in statu est ægritudo, tenuissima diæta necessarium est uti. Neque oblivioni tradas miscere cum cibus reprimentia acuitatem sanguinis, cujusmodi sunt jujubæ, sebesten, poma granata &c. Cumque jam coeperint alleviari acerrima, & pustulæ cadere, tunc scias declinationem morbi adesse. Quare paulatim transire debes ad cibos sicciores, quia in fine regimen exsiccatum aliquantulum prodest. Semper tamen animadvertendum est, naturalis complexionis eucrasiam vel dyscrasiam, ingenio periti medici committendam esse. Secundam rem naturalem condigne sequitur tertia, quæ per somnum & vigiliam significatur. Somnus illorum sit nocturnus, non tamen ultra sex horas. Est enim talibus res valde conveniens, quoniam ut testantur principes medicinæ, somnus virtutes naturales efficit fortes, intelligendo somnum moderatum, quia immoderatus somnus disponit corpora ad pessimas ægritudines. Vigilia vero moderata non minus confert, quia virtutes disponit ad operationes suas exercendas. Superflua tamen vigilia corpus exsiccat, & disponit ad ethicam senectutis. Quare cum dolor adeo fortis fuerit, quod patiens non poterit dormire, medicus sane potest procurare somnum, cum oleo violarum vel nenupharino, vel cum comestione lactucæ vel seminis papaveris. Non tamen uti licet soporiferis fortibus cujusmodi *hyoscyamus, mandragora, opium* &c. Ut igitur satisfaciam petitionibus tuis, hic describere decrevi pommum quoddam, quod patientibus suavissimum somnum præstat olfaciendo ipsum, & tempora fricando cum illo. Quo uti potes in fortibus doloribus, & nimis vigiliis, cujus descriptio hæc est. Recipe *croci, opii thebaici, corticis mandragoræ ana drachmam unam, terantur subtiliter, & fiat pommum cum drachmis duabus cereæ albæ.* Quarta res nonnaturalis, repletionem & inanitionem indicatur. Volens namque curare hunc morbum, debet attendere an corpora sint repleta, vel non. Si repleta aut sunt plethorica aut cacochymica. Si plethorica, quod perpendere potest medicus ex signis plethoræ notis, tunc illico phlebotomandus est æger, si tempus, virtus, ætas, & consuetudo phlebotomiam admiserint, quia secundum Avi. *primo can. sen. quarto* , phlebotomia est universalis humorum evacuatio. Si vero fuerit corpus cacochymum, pharmaco humores corruptos minuere licet, postea indigesta digerere, tandem digesta successive eradicare, non una vice, ut fatui faciunt. Debet & medicus sollicitus esse in præmeditando, an talis plethora vel cacochymia sit in uno vel in omnibus inembris, & ne aliquam materiam ducat per inconvenientem regionem. Dicit namque Hippocrates veritatis indagator in *primo Aphorif.* Quæ ducere oportet undecunque natura maxime repit, inde ducere per convenientes regiones. Et ex illis dictis potes jam offendere inanitionem. Multi etenim errant in hoc morbo, cum volunt evacuare humores per secessum, & natura intendit eos evacuare per aliam viam. Aut cum faciunt phlebotomiam, cum natura jam operatur expulsionem materiæ ad cutis superficiem, tales enim impediunt naturam & generant motus contrarios, qui violenti nominantur à phisicis. Et illi plus replent corpora malis humoribus, quàm evacuent. Oportet ergo, ut se studiosum reddat medicus in hoc morbo ne naturam impediat quia natura fortiter operatur in hoc malo. Quinta res est motus & quies. Motus enim & exercitium convenient in hoc casu, quia calor naturalis per ea confortatur, & augmentatur, fumos malos ex corpore exspirare faciunt, corpus à superfluitate mundificant. Quare laudabile est patientes hunc morbum gerere exercitium suave (si saltem possunt) hinc inde spatitando ante comestionem. Nequaquam tamen licet hoc fieri post comestionem. Quies contrario modo se habet, quia infrigidat, & congelat humores, idcirco si patientes hunc morbum non possunt ambulare, bonum est loco

loco exercitii uti fricatione, cum pannis calidis, vel fo-
mentationibus & balneis in stuphis, quæ omnia species
exercitii sunt. Sexta igitur res & ultima est debita appro-
ximatio accidentium animi, cujusmodi gaudium, tristitia,
timor, ira. Ira namque calefacit, quare dissolvit & sub-
tiliat. Contrarium vero timor & tristitia faciunt. Qua-
re oportet removere ea quæ infirmum habent movere ad
animæ accidentia jam enarrata. Quorum duæ sunt causæ,
objecta scilicet & affectus. Multum quoque valet apud
infectos solatiofis verbis incedere, ne ingruat profunda co-
gitatio de rebus tristitiæ & timoris. Nam fere omnes in-
clinati sunt ad tales animi motus, ratione humoris melan-
cholici in hoc malo peccantis.

CAP. VI.

Remedia curandi morbum Gallicum per potiones.

Superius tradidimus modum operationis medicinæ in tri-
bus consiliter, diætâ scilicet, potione medicinali, &
chirurgia. Expedita igitur prima parte, inchoanda erit
secunda, in qua monstrabo modum curandi morbum præ-
fatum per potiones, intelligendo per potionem omnia, quæ
per os sumuntur, in quacunque substantia fuerint. Nihil
enim te docere præsumam, nisi quod ratione, auctoritate
& experimento probavi. Scias tamen, quod cura hujus
mali difficilior est in hodiernis diebus, quam superioribus
fuit. Quod perpendere potes in multis, qui elapsis annis
aliquibus famosi fuerunt in ipsius cura, nunc autem pa-
rum proficere valent, cujus causam ego assigno duplicem.
Primam scilicet, Saturni efficax dominium, quod jam
sibi vendicavit, ex quo materia porositatibus imbibita, con-
gelatur, & in lapideitatem convertitur, ut vix remedium
fatis efficax inveniri possit. Secunda causa, quia homines
amplius non abominantur id malum, quare nolunt perse-
qui bona consilia & sustinere diætâ bonam. Sapientis
autem artificis est ordinate procedere in operationibus suis,
ita ut primo prima pertractentur, media post, & demum
ultima, quæ sunt finis. Igitur ante omnia oportet medi-
cûm allicere & exhortari laborantem hoc malo recurrere
ad gloriosum & excelsum Deum, qui est fons & origo,
principium & finis omnium, qui solus languores sanat
(ut Joannes Mesue protestatur.) Facinora namque nostra
sæpissime sunt causa infirmitatis nostræ, quamobrem invo-
candus est Jesus, ut ignoscat, & Maria semper benedicta
& virgo mater ejus, ut misericordiam imploret. Impos-
sibile namque est curare morbum ejus, causa adhuc reman-
ente, approbante hoc Galeno. In principio igitur hujus
morbi detur medicina minorativa materiæ. Et non in de-
clinatione, ut aliqui volunt, quia per hoc impeditur na-
tura, & attrahitur ad interiora id, quod à natura tendit
ad cutis superficiem. Hoc tamen intellige, si venerit ali-
quis, quem brevi invasit id genus pestiferum, & hujus me-
dicinæ descriptio sit talis. Rec. cassiæ noviter extractæ
unc. semis, electuarii de succo rosarum, electuarii diacatho-
lic. an. drach. ij. tragacanthi grana quatuor, fiat haustus cum
aqua boraginis. Et propinetur in aurora actualiter calidus
& patiens jejundet quatuor horas. Si vero per longum tem-
pus duraverit, & tibi videtur habere medicinam minorati-
vam fortiolem. Recipe cassiæ extractæ cum aqua lactis
unc. j. epithymi, thymi, an. scrup. j. rhabarbari, agarici,
an. scrup. dimidium, salis gemmæ, grana duo, aquæ lupu-
lorum quantum sat est, fiat haustus, & propinetur, ut prius
dictum est. Cum autem hoc factum fuerit, te vertas ad
materiæ digestionem, propinando per aliquos dies potum
istum mane & sero, quousque in urina signum digestionis
apparet. Recipe syrupi de endivia, de fumo terræ, de ci-
choreo, ana unciam mediam, aquarum lupulorum, cuscute,
boraginis, buglossæ, ana unciam unam. Item. Recipe flo-
rum boraginis, buglossæ, valerianæ, thymi, ana manipu-
lum unum, radicem cichorei, endiviæ, fœniculi, seminum
communium frigidorum, ana manipulum dimidium, lupulo-
rum, absinthii, cuscute, chamæpityos, ana manipulum
unum cum dimidio. Bulliant in libris aquarum octo, usque
ad consumptionem medietatis, & addatur sacchari libra una
cum dimidia, & coquantur usque ad spissitudinem. Dosis
est unciam duarum cum aqua lupuli omni mane & se-
ro, & tardet cibum assumere per horas tres, cum vero ma-
teria multum fuerit grossa, & inobediens, & quasi chro-
nica, dabis hunc. Recipe seminis fœniculi, anethi, ana
unciam unam, polypodii quercini recentis drachmas tres.
Hæc omnia insundantur per noctem unam in aceto, deinde
coquantur in libris aquarum tribus usque ad consumptionem
medietatis. & colaturæ addantur succi fumi terræ, succi la-
pathi acuti. ana unc. iiij. Quibus omnibus depuratis, fiat
syrupus cum melle librarum trium & aceto, in quo steterunt
radices. Dentur mane & sero unc. ij. cum aqua deco-
ctionis fœniculi & maxime juvabit. Cumque apparebit
digestionis signum, licet eradicare materiam peccantem,

A non tamen pharmaco admodum forti, ne plus attrahas
ad inferiora, quàm educas per eradicationem. Des igitur
mane hoc electuarium. R. electuarii. indi. unc. xj. de succo
rosaceo dr. j. & semis, tragacanthi grana iiij. Recipe
electuarii hamech drach. iiij. lenitivi secundum quod tibi vi-
debitur expedire, minuendum namque & augendum est,
quare medicus requiritur discretus in illis. Vel sic. Re-
cipe pillularum de fumo terræ, pillularum de lap. lazuli
ana drach. & semis, agarici trochiscati scr. semis, fiant pil-
lule. xiiij. & dentur in introitu lecti, ad pondus drach.
pro vice. Item pillula de rhabarbaro laudantur in hoc casu,
similiter & pillule de lap. armeno, vel pillula Indæ &c. De-
scriptio porrò pillularum conferentium in hoc malo, quæ
sunt expertissimæ, sunt hæc. Recipe hieræ Rufini, cathar-
tici imperialis ana drach. j. turbiti, colocynthidis, hermo-
dactylorum, ana drach. semis, esule scrup. j. mastichis,
bdellii ana scrup. j. & semis, seminis fœniculi, anethi ana
scrupulum semis, pulveres illarum conficiantur cum electua-
riis supradictis, & dentur pill. tres, aut minus aut plures secun-
dum quod exigit necessitas. His actis oportet juvare naturam
B summo studio, ut pustulæ educantur per superficiem cutis.
Quod hac lege absolves. Patiens intret stupham vel bal-
neum factum, ut patebit infra, &umat haustum unum
potus infra scripti, & hoc fiat per tres dies ad minus. In
exitu quoque balnei cooperiatur pannis, ne subito infri-
gidetur. Tardet & postea comestionem per duas horas.
Descriptio vero balnei conferentis in hoc casu, est talis.
Recipe ebuli, brancæ ursinæ, seminis lini, malvæ, calamin-
thæ, meliloti, chamæmeli ana manipulum unum, bulliant
in aqua, & caveat patiens, ne se humectet, quia malum
est. Aliud balneum. Recipe bismalvæ, fœnugræci, ori-
gani, urticæ, juniperi, parietariæ ana manipulum unum.
Descriptio decoctionis educantis pustulas. Recipe ficuum
citrinarum uncias septem lacte ablutas, lentium excortica-
tarum drachmas tres, sem. anisi, fœniculi, tragacanthi ana
drachmas duas & semis. Coquantur in libra una & semis
aque, donec remaneat pars tertia, deinde coletur, & den-
tur uncia due. Aliud. Recipe lentium excorticatarum,
dactylorum immaturorum, tragacanthi ana unciam & se-
mis, bulliant in aqua pluviali, quantum sufficit, & propi-
netur colatura. His omnibus factis, pustulis quoque ex-
C pulsis, sollicitus esse debet medicus, ne convertantur in ul-
cera & excoriationes. Quare continuo administrare debet
decoctionem epithymi, quam Joannes Mesue scribit. Si-
militer de tertio in tertium diem uti debet balneis supradi-
ctis, propinando ante introitum balnei drachmam unam
theriacæ vel mithridatii, quæ mirabiliter profunt. Ego
namque vidi quandam matronam theriaca curari, cui omnia
alia remedia nihil profuerunt. Cumque ita laborasti per
triginta dies, & patiens non curatus est, signum est, quod
materia est nimis furiosa, & vix solo potu curabilis. Qua-
re oportet ut illico te vertas ad unguenta illa saluberrima,
cum quibus multos curavi, ungendo quotidie bis junctur-
as in parte domestica, in paucis enim diebus cadent pu-
stulæ. unguentum primum tale est. Recipe cerussæ un-
ciam unam, thuris, mastichis, lithargyri ana unciam se-
mis, olei rosarum loti cum pluribus aquis, & ducti diu in
mortario plumbi cum pistillo plumbeo, quantum sufficit ad
incorporandum. Aliud. Recipe olei laurini, olibani, ce-
ræ novæ ana uncias duas, axungie porcine drachmas quin-
que, salis communis unciam unam, succi fumi terræ, succi
D plantaginis, ana uncias quatuor, fiat unguentum. Item
unguentum citrinum, unguentum aureum, & apostolorum
valent in hoc casu. Quod autem sequitur unguentum,
efficax est valde in crustosis & pessimis pustulis. Recipe
butyri recentis, terebinthinæ, axungie gallinæ, olei viola-
rum ana uncias duas, lithargyri plumbi usti, cerussæ, aloes
hepatice ana unciam & semis, fiat unguentum. Unguen-
tum sanans plagas & vestigia, quæ remanserunt. Recipe
ossium adustorum, lupinorum, costi, aristolochiæ rotundæ
ana partes æquales, fiat unguentum cum axungia porcina. I-
tem fricatio cutis cum furfure tritici multum valet in hoc
casu. Hic subnotantur unguenta Empiricorum, argen-
to vivo commixta. Iners vulgus nonnunquam peritissimos
medicos floccipendere non veretur, cum putat eos latere
illa unguenta, quibus medici carnifices corpora inungunt.
non sunt autem eis abscondita, sed propter nocumenta il-
lorum eis uti nolunt. Describam igitur tibi aliqua un-
guenta illorum medicorum, ut sentias, quod non sunt
medicis secreta, quemadmodum fatentur illi Empirici.
Primum. Recipe salis armoniaci drachmam unam, bacca-
rum lauri unciam unam, aquæ vitæ unciam & semis, thu-
ris, lithargyri ana drachmas duas, argenti vivi extincti
drachmas tres, axungie porcine recentis quantum sufficit.
Aliud. Recipe argenti vivi extincti, sulphuris vivi, thu-
ris, lithargyri ana partes æquales: terantur, & ponantur
omnia in forti aceto, & iterum exsiccentur, postea terantur
super lapidem cum oleo rosaceo quantum sufficit. Aliud. Re-
cipe cinnabaris, picis Græcæ, ana drachmas duas, succi allii
unciam

unciam unam, axungie porcine uncias duas, argenti vivi A
extincti, salis communis ana unciam semis, terantur super
lapidem, & fiat unguentum. Aliud. Recipe radicem ca-
lami aromatici, radicem mei, radicem zedoariae ana unc. se-
mis, baccarum lauri uncias duas, argenti vivi drachmas
tres, olei laurini, olei rosarum ana quantum sufficit. Aliud.
Recipe cerussae, lithargyrii ana unc. semis, sanguinis draco-
nis, myrrhae, mastichis, olibani, ana drachmas duas, cam-
phorae drachmam unam, argenti vivi drachmas quatuor,
axungie porcine, olei laurini, olei olivarum ana unciam
semis, fiat unguentum.

CAP. VII.

De sedatione dolorum.

Multoties evenit, ut patientes hunc morbum saevissimo
dolore infestentur, & praesertim illi qui mendosa cura
curati sunt ab illis medicis supradictis, quare redit do-
lor, & tuberositas in membris, & communiter in focili-
bus manuum & pedum &c. dolor autem tripliciter sedatur B
primo per causae abscissionem, secundo per resolu-
tionem, tertio per stupefactionem. Quantum igitur ad
primam, attendere debet medicus, ut abscindat causam
doloris, quae secundum Avicennam nihil aliud est, quam
mala complexio vel mala compositio membri imprimientis,
& recipientis. Abscindere igitur debet medicus hanc ma-
lam complexionem membri mittentis & recipientis potio-
nibus, evacuationibus, diæta, unguentis, fomentationi-
bus &c. de quibus infra, Deo dante, experta videbis re-
media. Secunda vero dolorem sedantia sunt illa, quae re-
solvendo illum mitigant, quorum quaedam id operantur
à complexione, quaedam à proprietate. Et ex his sunt
chamamelum, melilotus, origanum, serpillum, malva,
bismalva, fenugracum, semen lini, ruta, cuminum, sam-
pucus, calamintha &c. Tertia vero dolorem sedantia
sunt ea, quae auferunt sensibilitatem membri, & vocan-
tur à medicis narcotica, quibus non licet uti, nisi cum
magna cautela, cum cætera nil proficiunt: sunt enim res
imminentis periculi. aliqua igitur praelecta remedia ocu-
lis tuis subijciam. Et primum. Cum mala complexio
calida fuerit causa doloris, administrabis hunc syrupum
mane & fero, cujus descriptio hæc est. Recipe endiviae,
lactucæ, lupulorum, lenticularum, aquæ coriandri ana un-
ciam unam, rosarum, florum stœchados, radicis fœniculi,
pedis corvini, ana unciam semis, sacchari libram unam,
succum endiviae, succi cydoniorum, & granatorum acetoso-
rum, ana uncias duas, aquæ libras duas, coquantur se-
cundum veram artem, & condiantur cum spodio & sanda-
lis. Postea ad evacuationem devenies. Recipe cathar-
tici imperialis, diapruni, electuarii de succo rosarum ana
drachmam unam cum dimidia, tragacanthi grana tria, pro-
pinetur in aurora cum aqua endiviae, & jejundet patiens tum
per quatuor horas. Præterea vero pro confortatione mem-
brorum, suadeo ut diebus sequentibus accipiat mane &
fero hujus confectionis rotulam unam. Recipe specierum
triasantal: specierum diarbodon Abbatis, ana unciam cum
dimidia, sacchari uncias octo, fiant rotulae. Mox ad fomen-
tationem faciendam. Recipe foliorum ros. endiviae, cha-
mamelii, bulliant in aqua & fomentetur locus cum illis,
postea ungatur tali unguento. Recipe olei rosarum uncias D
duas, seminis lini, fenugraci ana drachmas duas, pingue-
dinis gallinae unciam & semis, camphorae drachmam &
semis, fiat unguentum. Fit autem sedatio doloris decli-
nante materia ad frigiditatem hoc pacto. Recipe radicem
fœniculi unciam unam, seminis anisi, fœniculi ana drach-
mas quatuor, foliorum salvie siccorum drachmas quinque,
rosarum drachmas septem, stœchados arabicae drachmas
sex, polypodii drachmas duas, mellis despumati libras duas,
aceti squillitici, uncias duas fiat syrupus, de quo omni ma-
ne dentur unciae duæ. Tunc evacuetur sic. Recipe
benedictæ laxativæ unciam & semis, electuarii Indi drach-
mas duas, trochiscos albandal scrupulum semis, fiat bolus.
Vel sic. Recipe pillularum de hermodactylis drach. j. fiant
pillulae xj. cum electuario rosaceo. Et multa alia quæ pru-
dens medicus hoc in casu instituere potest, secundum
quod videntur tolerare, ætas, virtus, tempus, & con-
suetudo. Utiles etiam fomentationes istæ erunt. Recipe
meliloti, bismalvæ, fenugraci, chamamelii, ana manipu-
lum unum, decoquantur in aqua, & fomentetur locus. Ca-
lida quoque hæc omnia expressa ponantur supra dolorem.
Altera. Recipe brancae ursinae, malvæ, seminis lini, mer-
curialis, hordei ana pugillos duos, fiat ut supra dictum est.
Sed & egregium est hoc unguentum sedans dolorem, &
mollicians nodos in lapideitatem conversos. Recipe olei
amygdalarum dulcium unciam unam & semis, pinguedinis
anatis & gallinae, ana unciam semis, mucilaginis fœnu-
graci extractæ cum aceto drachmas sex, cereæ albæ parum,
fiat unguentum, quo uti debes facta prius fomentatione,

& emplastris cum malva, bismalva &c. fiat igitur illud
per tres dies, habeas autem marcasitam ignitam, quæ
forti aceto irroretur, & super vaporem illum membrum
læsum expande, & ipsum ex illo aceto lava. Et hoc duo-
bus diebus facto, ad fomentationem primam cum un-
ctione illa revertere, Et sic alternatis vicibus un-
ctionem, & evaporationem cum marcasita reitera. Aliud
unguentum ad materiam grossam. Recipe castorei, myr-
rhæ, costi ana partes æquales. pulverizentur, & fiat un-
guentum molle cum oleo ros. Aliud. Recipe cereæ, olei
antiqui, olei irini, ana unc. j. fiat unguentum. Aliud, &
est quoddam nobilissimum secretum. Recipe vulpem pin-
guem excoriatam, intestinis etiam evulsis, & impone am-
moniaci, galbani, bdellii, thuris, mastichis, ana uncias
quinque, fenugraci, seminis lini, radicis althææ, ana un-
ciam unam, pinguedinis ursi, pinguedinis gallinae, & an-
seris, ana drachmas duas, assetur in veru rebus prius in-
gestis, & assato vulpis corpore, & quod inde distillatur,
usui reservetur, quia certissimum est auxilium. Si vero
omnibus illis factis dolor non cessaverit, & æger ad vir-
tutis destructionem timet pervenire, cum magna sollici-
tudine te transire oportet ad narcotica, quæ stupefaciendo
sensum membri auferunt, & sic dolorem sedant. Eorum
autem juvamentum non sine magno nocumento esse po-
test. Ait nanque Galenus, quod usus talium non est
nisi instare ad symptomata, augent enim hæc dispositio-
nem hanc & eam difficile solubilem reddunt, vir-
tutem debilitando, calorem, & spiritum obtunden-
do, suffocando, maxime si recentia sint. Ex quibus pa-
tet, quod male agunt Empirici qui cum illis operantur,
gloriantes in hoc cum dicunt, hunc hominem curavi à
doloribus, quos omnes doctores non potuerunt curare.
Est nanque commune omnibus nihil scientibus ut se
omnia scire arbitrentur. Ponam igitur pauca remedia
stupefactiva cum suis bezoardicis ipsa narcotica rectifi-
cantibus. Et primum Unguentum hujusmodi. Recipe
opii, croci, ana drach. j. cereæ albæ drachmas duas, olei
rosarum unciam unam, fiat unguentum. Aliud adhuc
fortius. Recipe opii thebaici, corticis mandragoræ, radi-
cis hyoscyami, ana drachmas duas, spicae nardi, croci, ana
drachmam semis, olei nenupharis, olei rosarum, ana un-
ciam semis. fiat unguentum. Cum vero volueris narco-
ticis uti, primo incipias à levioribus, ut est oleum nenu-
pharinum, hyoscyami, violarum: postea veritas te paulatim
ad fortiora. Item partes corporis inunctæ cum illis post
horam aceto irrorentur, & suaviter fricentur cum panno
calido. sufficiant igitur dicta.

CAP. VIII.

De operatione manuali.

Expeditis duabus partibus operationis medicinae in hoc
morbo, diæta scilicet & potione, sequitur nunc ter-
tia, quæ est operatio manualis, vel chirurgia de curan-
dis ulceribus & reliquiis pustularum. dimittam igitur brevi-
tatis causa varias demonstrationes in hoc casu conferen-
tes, non enim proposui tam prolixum sermonem produ-
cere. Scias igitur, quod ulcerum illorum quaedam sunt
aperta, quaedam abscondita sub cute, & sunt nodi, de
quibus supra audivisti, qui cum maturati sunt, in ulcera
maligna convertuntur. Pauca igitur considerationes pe-
nes illa ulcera te scire non pigeat. In primis namque
considerare licet complexionem hominis, quæ si bona fue-
rit, ulcus erit facilis curæ, sin minus contra. Secundo
considerandum est membrum mandans, quod communiter
est hepar, interdum vero cerebrum & nervi. Quare opor-
tet ut speculativus sit volens curare illa. Tertio consi-
derandum est ulcus secundum tres dimensiones, longitu-
dinem, latitudinem, & profunditatem. Quarto operatio
consideranda est, quæ omnia dimitto eruditis in hac
scientia, relinquendo tibi remedia experta, cum qui-
bus ego curavi ultra ducentos homines. Primum igitur.
Quotidie dentur patienti uncia duæ syrupi de epithy-
mo, cum aquæ agrimonie uncia, & fumi terræ uncia.
Secundo. In prima quadra lunæ, permittentibus tempo-
re, ætate, & virtute, detur id laxativum. Recipe cassiæ
extractæ unciam unam, electuarii hamech drachmam cum
dimidia. Tertio. In ultima quadra, hoc modo detur id
laxativum. Recipe pillularum de fumo terræ, drachmam
unam, hieræ Rufini, scrupulum unum, fiant pillulae tre-
decim, observando omnia, quæ superius narrata sunt.
Quarto. Quotidie fomentetur ulcus apertum cum aqua
decoctionis barbaræ sylvanæ, agrimonie, chelidonii & la-
patki acuti. Si vero non apertum fuerit, aperiatur cum
ferro ignito. Quinto. Post fomentationem mundifice-
tur ulcus hoc unguento. Recipe farinam hordei, aristo-
lochia rotundæ ana unciam & semis, mellis rosarum un-
cias tres, fiat unguentum, & superponatur cum petia li-
nea. Aliud fortius. Recipe bryoniae, arist. rotundæ
ana

ana unciam dimidiam, salis nitri, tartari albi, ana drachmam unam, mellis quantum sufficit. Sexto. Mundificato ulcere, utere hoc unguento, quod facit nasci carnem. Recipe thuris, mastichis, sanguinis draconis, sarcocollæ, ana drach. duas, hematitidis, drachmas duas, lithargyrii unciam dimidiam, plumbi usti, drachmam unam & semis, cerussæ, tutiæ ana unciam unam, fiat unguentum cum oleo rosarum quantum sufficit. Item unguentum citrinum, fuscum, & Apostolorum optime valent. Item unum ex secretis est, projicere in ulcus pulveres herbe barbe sylvanæ, quia mirabiliter & plusquam credi potest, valent.

Et si ulcera sunt valde dura & melancholica, poteris addere huic unguento supradicto dimidiam unciam tragacanthi. Septimo. Ad ulcera maligna, quod non minus removet quoque cicatrices brevissimo quidem tempore. Recipe sanguinis hominis rufi, libr. duas (non tamen oportet ipsum sanguinem fumere ab uno tantum homine, sed à pluribus hominibus, quia tanta quantitas exhauriri non debet ab uno homine) aloës hepaticæ, drachmas quatuor, sarcocollæ libram dimidiam, serapini, ammoniaci, galbani, picis, mastichis, thuris masculi, terebinthinæ, boli armenæ, sanguinis draconis, olei rosarum, ceræ, omnium ana uncias quatuor. Liquefactis singulis, bulliant & fiat optimum unguentum. Quo utere, ut supra sufficienter dictum est. Prævalet enim omnibus cæteris quibuscumque unguentis & emplastris, ut tu quoque testaberis, si probare tentaveris. Octavo. Medicamen valens ad nervos spasmosos, contractos. In hac ægritudine enim plerumque spasmanantur nervi, & contrahuntur chordæ. Quare huic accidenti ita subvenias. Recipe adipis gallinæ, anseris, medullarum vituli, bovis, cervi, ursi, vulpis, cum illorum axungis, ana unciam dimidiam, ammoniaci, bdellii, galbani, storacis liquidæ ana drach. sex, olei de lilio drachmas duas, aceti paululum, fiat cerotum cum mucilagine seminis lini, fenugræci, & ceræ quantum sufficit. Nono. Hepatis regio epithemetur cum hoc epithemate, quod recipit santalorum alborum & rubrorum, spodii ana

A drachmas duas, absinthii drachmam unam, terantur & fiat scutum cum cera. Similiter & occipitio superponendus est sacculus iste. Recipe anthos, majoranæ, florum stœchados Arabicæ, ana unciam semis. Hæc etiam fiant cæteris membris, si timetur ex eis influxus ad ulcera, quia illis affluentibus difficillime curabitur ulcus. Decimo ad removendas maculas & reliquias. Recipe cerussæ lotæ, amidi, farinæ fabarum, cicerum, faseolorum, tragacanthi, his omnibus cum pulveribus fiat unguentum cum lacte muliebri, & ungantur vestigia & maculæ, & cito abibunt. Undecimo. Secretum charissimum ad ulcera virgæ, cum amplius nulla spes est, cum quo ego sæpius famam, & pecuniam acquisivi. Recipe pulverum barbe sylvanæ unciam unam, myrrhæ, thuris ana drachmas duas, ossis sepiæ drachmam unam aspergatur cum eo ulcus &c. Habes jam ea, quæ jam dudum promisi amicis & fautoribus quibusdam optimis, quæ si ad te pervenerint, bona mente suscipias rogo. Neque etiam vilipendere velis hunc libellum, rudi stylo, & minus quam eleganter exaratum. Ego enim quamvis amator elegantiae, non curo linguæ ornamenta, quia homines non curantur ab illis, ut testatur Cornelius Celsus medicorum exornatissimus, cum dicit, *Morbi non elegantia, sed remediis curantur*. Quapropter fructum pro flore capere velis obsecro. Si vero id opusculum (quod vix aberit) in manus oforum perveniet, defendet me Valerii Maximi dictum, cum scripsit IV. VII. Ext. 2. hæc verba: *Non est tanta felicitas, quæ malignitatis dentes vitare possit*. Non enim id perfeci nisi ut amicis placerem, & cunctis hoc morbo laborantibus grata commoda publicarem. Utiliora quippe illa dicta ægrotantibus, quam si scripsissem raptum Ganimedis, & colloquia ipsius cum Jove, aut Æsculapii & Herculis litigium &c. Sit ergo finis opusculo, Deo vero semper glorioso & benedicto laus & victoria in æternum. Amen.

F I N I S.

+

CONSALVI FERRANDI, Owietensis,

D E

GUAJACANO LIGNO, TRACTATUS UNUS:

DE LIGNO SANCTO TRACTATUS ALTER,

Ambo à peritissimo Hispanæ Linguæ Medico in Latinam versi.

DE LIGNO GUAJACANO.

Excerptus est hic tractatus ex lib. x. sectionis primæ cap. 2. Historiæ naturalis Indicarum Regionum, quam in Caroli V. Caesaris gratiam conscripsit Author.

Duo notatu digna, præcipuaque arborum genera in hisce Insulis & continenti habentur. Quemadmodum enim morbus is, qui dicitur de las Buas, est omnibus his Regionibus communis, placuit Miserationi Divinæ, quod auxilium item omnibus communicetur, atque pro eodem tollendo ubique in promptu sit. Licet vero lues ista alibi etiam grassetur & vigeat, principio tamen Christianis malum hoc cognitum, necnon experimento arboris Guajacani appellatæ curari visum, in hac Insula Hispana dicta. Alterum arborum genus Ligni Sancti nomen sibi vindicavit; quod in Insula Boriquen, (quam hodie Divi Joannis Hispani dicunt) reperitur, atque quum de ea mentionem faciemus, de Ligno Sancto etiam dicemus. Itaque (ut ad Guajacanum redeam) in hac aliisque Insulis; necnon & in continenti ipso, in ea Provincia, quam Indi Nagrando appellant, illam vidi: Et quoniam in hac Insula Hispana vocitata hujus arboris cognitionem habuerunt Hispani; de eadem hic meminisse placuit, quamvis alibi quoque ipsam reperire liceat:

CLibetque dicere id quod est maxime exploratum tam in Indiis istis, quam in multis aliis orbis regionibus, ad quas post eundem morbum lignum auxiliare fuit advectum, nempe tot esse hic Guajacanos, ut longe pauciores (arbitror) sint numero Pinus agri Valeriani (nunc dicunt terra de Cuenca) una cum reliquis omnibus qui in Hispania sunt. Arbor est perquam excellens, & quam sæpiissime experimenta cognita, tam in istis regionibus, quam in Europa atque alibi, quo hinc hujus metuendæ luis ergo, quam de las Buas, & in Italia, (ut alias diximus) Gallicum malum, in Gallia vero Neapolitanum morbum appellant, allata est: Et in Hispania, aliisque mundi plagis maximæ visæ sunt curationes ab ea arbore præstitæ in hominibus, qui per longa tempora destituti lacerique jacuerant ob sæva ulcera, acerbosque dolores. Estque morbus iste præ cæteris omnibus desperatus, memorabilis, & cruciatibus plenus, prout iis, qui eodem correpti sunt, optime innotuit, meliusque iidem possunt suo periculo de ipso testimonium reddere: quemadmodum & illi, quos Deus Opt.

Opt. Max. ex sua clementia ab hujusmodi languoribus & terrificis doloribus vindicavit. Apud Indos haud est adeo sævum malum, nec tantum affert discrimen; sicut in Hispania, & frigidioribus climatibus; sed parvo negotio hujus arboris ope incolæ curantur. curatio multam inedia, & præterea aquæ potum, in qua lignum hoc decoctum fuerit, expostulat: Et absque inedia, ipsa nihil prodesse sed obesse consuevit. Parum exigit locus hic, ut exprimat modus, quo auxilium istud administratur, quoniam jam satis invulgata est, & ubique locorum cognita, hujus ligni utendi ratio; nec non quia ubi de ligno Sancto Insulæ Divi Joannis mentio fiet uberius dicetur, posteaquam utrumque eodem ordine coquitur & assumitur, suntque jam Hispani homines quemadmodum & isti ad proficiendum hoc auxilio assueti. Cæterum cura in hoc adhibenda est, quod lignum, quoad ejus fieri poterit, recentissimum habeatur: Et hoc pro iis dixerim, qui procul ab Indiis istis vitam ducunt, quoniam isthic licet singulis diebus haberi & ex agro abscondi: Verum in Hispania, atque extra has regiones, quod crassius, eo quod serius areseat: Hic vero quod tenuius, eo quod mollius sit & purgativum magis, eligatur. Quemadmodum Hispaniæ scabiei, ita & Indiis facilis est hujus luis curatio, atque eam minus æstimant, estque illis admodum communis. Multi nominis est in hac Insula, Guajacanus, quæ affertur ex parva quadam Insula, quam Beatam appellant, quæ è regione hujus Insulæ & juxta illam jacet: Alii vero aliquam petunt, & prout sibi magis placet, deligunt & sumunt. Est huic arbori cortex totus instar equorum, quos rotatos privatim appellant, maculis magis & minus viridibus & livido plumbeo colore insignitus. Folia Castaneæ similia, minora tamen & viridiora. Fructum fert luteum, qui lupinos duos invicem in extremitatibus cohærentes repræsentat. Lignum est durissimum atque gravissimum; habetque medullium ex nigro in lividum vergens, & præter reliquas ejus dotes, mos est illam in multis, prout in rotarum dentibus, quæ machinis sacharum parantibus deserviunt, & aliis, usurpare. Verum quia præcipua hujus ligni facultas est, curare morbum cui de las Buas nomen est; rationemque illud assumendi nos dicturos, ubi de Ligno sancto mentio fiet, sumus polliciti: Alium hic subiciemus modum, quo istos uti animadvertimus, licet supra de curatione agere non cogitasset, estque modus hujusmodi. Sumunt hujus arboris exiles ramos, & nonnulli eos minutim incidunt; & in octo aquæ phialis sex ligni uncias aut paulo amplius conjiciunt, usque ad duarum tertiarum consumptionem decoquunt, ab igne removent & subsidere permittunt. Hujus postea decocti poculum quotidie jejuno ventre matutinis horis, ad viginti vel triginta dies ægrotans sumit; (intra vigesimum tamen diem non est dimittendus hujus aquæ potus ei, qui ad amissum curari expetit.) Per id tempus tenuem valde servat victus rationem, a carnibus abstinet & à piscibus, sed passulis vescitur & sic-

cis eduliis, iisque paucis, (quæ scilicet ad sustentandum tantum corpus sufficiant) & aliquo panis affi (biscoctum vulgus vocat) frustulo: atque interdiu est ei potus altera aqua cum eadem Guajacano decocta: Atque hac ratione nonnullos ægrotantes (citra ulcera tamen) sanatos vidi. Verum enimvero & in cubiculo ab omni ambientis injuria absoluto, quamdiu assumitur aqua ista, ægrotus se contineat oportet; & per aliquot etiam dies deinceps non sunt ei admodum adeunda loca aëris alterationibus obnoxia. Cæterum non omnia, quæ hujus auxilii utendi gratia requiruntur, singulatim percurro; & qua ratione lignum istud, seu ejus decoctum bibant nonnulli, nisi prout isthic, ubi recentior est arbor, parari vidi: is qui curari cupit, haud per ea quæ hic tradidimus sui curationem molietur; quoniam solum istud ab Europeo valde differt; atque hic maxima opus est diligentia, ut eo morbo correptus aërem declinet, longeque major est habenda cura in aëre evitando, ubi is tenuior est, Regioque frigidior; nec ulla de causa est ægrotanti prodeundum è cubiculo undique concluso & adversus aëris ingressum munito: Meaque sententia, is qui in Hispania hujus ligni ope erit curandus, seipsum custodiat multumque animadvertat oportet, tam in aëris cautione ut diximus, quam in victus ratione. Verum est jam adeo frequens, tamque late propagatum malum istud, quod edocti sunt homines rationem & modum, qui in hoc auxilio exercendo usu venit. Nec solo hoc ligno Indi curantur, maximi enim sunt herbarii, multarumque plantarum tenent cognitionem, quarum facultates ad hunc aliosque complures profligandos affectus experimento didicere. Testatur ipse rei eventus, hanc luem contagiosam esse, & multifariam ab affectis benevolentibus communicari, tam propter usum indumentorum hominis morboſi, quam ex comestationibus & computationibus habitis in eisdem patinis & calicibus, & multo magis ob decubitu in eodem lectulo, suscepto halitu & sudore; & adhuc magis ex concubitu viri cum affecta muliere, vel econtra. Leprosa efficiuntur eorum corpora, contrahuntur, & cancro exeduntur: & in istis Indicis Regionibus, pauci sunt ex Christianis, pauci admodum inquam, qui congressum venereum cum mulieribus indigenis experti, sævum hunc morbum effugerint, quoniam profecto est hujus soli proprius affectus, & Indicis hisce hominibus adeo frequens, sicut alibi sunt aliæ communes ægri tudines: vidi tamen quandoque Indos præsertim in continenti ipso, qui se hac lue correptos sentientes, pauca cum suspitione illico potum aquæ decoctionis hujus ligni aggrediebantur, atque à mulierum consuetudine per dies multos se subtrahebant: quoniam est eis mos dicere, quod mulieribus incumbit onus distribuendi & communicandi hos dolores & ægri tudines; idque potissimum in ea Provincia, quæ Nicaragua appellatur, ubi præstantissima est Guajacanus; nec non & in ea Provincia, cui nomen Nagrando, atque aliis Regionibus.

DE LIGNO SANCTO TRACTATUS ALTER.

Excerptus est is tractatus ex lib. 16. cap. 17. ejusdem Historiæ.

Arbor, quæ apud Indos Lignum Sanctum appellatur, est, (ut plerique sentiunt) ex excellentioribus plantis universi, pro morbis, ulceribus, atque aliis, qui illius ope curantur, affectibus evertendis. Multi eam re vera idem cum Guajacano, aut ejusdem speciem arbitrantur, medullii, ponderis, medicinaliumque facultatum ratione: Quamvis Lignum hoc Sanctum majora exhibuerit experimenta: quoniam præter morbi (quem de las Buas vocant) curationem, quam ut Guajacanus & longe melius præstat, multi alii affectus ejus auxilio solvuntur, qui per Guajacanum amoveri nequeunt, prout exquisitè magis Medici & alii experientiam edocti eo utentes norunt applicare. Unum tamen hic tantum recensbo experimentum, quod observavi in ægroto, qui morbo de las Buas detinebatur. Is post eam contractam ægri tudinem per multos annos ulcus antiquum in crure fovebat, & quam frequentissime ei innovabantur calamitates, ipsumque male habebant; malumque jam curationem non admissurum existimabat; Qui hac usus est curandi forma, quam nunc subijciam. Purgatur æger per pilulas cum custodia, quas (puto) de fumo terræ nuncupant, quæ sumuntur transacta media nocte. Purgatus autem comedit, & vinum bibit optime dilutum: post duos dies lecto decumbit; atque interea pullis, sed parce vescitur: Ipsoque ita decum-

bente, jam paratam oportet esse aquam decoctionis ligni Sancti, quam ita concinnant. Sumunt ligni frustum, atque ipsum quam minutissime incidunt: Intra ollam sesquili-
bram ligni illius incisi in sex aquæ phialis infundunt, à noctis crepusculo usque ad insequentem diem dimittunt, mane ad tertias decoquunt: Tunc illius decocti, quo potest ferre actu calidioris poculum ægrotus sumit: A potu optime stragulis se tegit, per unam aut alteram horam sudorem procurat, deinde usque ad meridiem eandem aquam, sed frigidam, bibit, quoties libuerit & potuerit, & quando illi erit alimenti necessitas id esto panis affi frustulum (biscoctum privatim dicunt) vel passulæ, vel arida quæpiam, & ea quidem pauca. Hæc est rei summa, quod inedia & copiosus illius aquæ potus (ut diximus) id est quod conducit: Atque ita usque ad meridiem exequenda sunt quæ recensui. Postea aqua illa extrahenda & versanda est, & alia recens aqua super idem lignum citra alterius ligni additamentum fundenda: Iterum coquitur cum secunda ista aqua, quæ frigida interdiu erit pro potu: Sitque ægrotans valde cautus oportet, ut se in loco clauso & ab aëris ingruentis injuria munito contineat: Atque hæc ad insequentem usque diem persequatur. Altera die lignum istud erit abjiciendum, atque in ollam ligni & aquæ æqualia prioribus pondera rursus indenda; ea
Z 2 omnia

omnia, quæ de priore die dicta sunt, repetendo; atque ita de die in diem deinceps, ad duodecim usque quindecimve dies singula exequendo. Quod si in hujus temporis intercapedine hoc victus genere imbecillum se redditum æger senserit, parvuli pulli carnem esse poterit, cibusque sit ad conservandas tantum vires non ad augendas; quoniam duodecim (ut diximus) quindecimve diebus elapsis usque ad dies nonaginta, multum percipiet juvamentum, & quotidie in melius proficiet. Quum autem hujus aquæ potum per statutum jam tempus æger consummaverit, parvos edet pullos, & prout convalescet, sic paulatim alimentorum mensuram adaugebit. Consuevere nonnulli post quindecim dies exactos, inter assumendum aquam se iterum expurgare: attamen multa eis incumbit necessitas cavendi

A esum rerum acidarum, aceti, olerum, piscium, & actum venereum per tres illos menses. Qui ulceribus detinentur, eadem aqua illa perfundunt & abluunt; lincoque panno absterfa & siccata, spuma illa, quam aqua inter coquendum profert, & collectam ad hos usus servant, ulcera liniunt; albaque linamenta imponentes, purgatis candidisque lineis pannis obducunt, eos, qui ex muliebribus interulis constant, evitantes; & ulcera sanant: Et profecto vidimus hac ratione curata ulcera, quæ ejusmodi erant, quod jam curationi omnino rebellia esse existimabantur, quod antiqua admodum essent, contumacia, mali moris, & nigricantia, adeo quod canceri potius aut lepræ speciem quàm alterius morbi jam præ se ferrent. Est mea sententia divinum hoc medicamentum arboris seu ligni, quod Sanctum appellant.

JOANNIS ALMENAR, Hispani,

Artium & Medicinæ Doctoris eximii,

D E

MORBO GALLICO LIBELLUS.

P R Æ F A T I O.

Tam gravi languentium morbo pietate compulsus, de tanta in curando ipsum medicorum ignorantia dolens, meaque erga te benevolentia motus, mi charissime Luca, summi opificis auxilium imploro. Quatenus mentem meam in scribendo illustret, in curando mea sequentibus remedia habilitatem præstet, infirmis in sanando gratiam largiatur. Conabor ergo tibi libellum tradere, quo sanos à morbo Gallico præcavere doceas, infirmos adeo liberes, ut nunquam morbus revertatur, nec uti Empirici faciunt, in lecto stare cogas, nocumentum in ore nullum accidere permittas, incurabiles qui reputantur quandoque tales morbos mirifice sanes, & in curando fistulas, cancerum, scabiem, lepram, & omnes fere melancholicos morbos doctus efficiaris, neque hoc à veritate alienum putes, quoniam si bene perspexeris, ratione & auctoritate id verum esse comprehendes, & si expertus fueris, ad sensum hoc tibi patere cognoscas, nec me in hoc opusculo nisi multis experientiis comprobata remedia scribere credas, ubi si quid minus bene dixerò, æquo animo feras, sin autem ex eo fructum consequaris, Deo laus & gloria tribuatur, pro mei tamen laboris mercede tibi, & quibus hic labor profecerit, dicere libeat. Te deum suppliciter exoramus, ut qui hoc nobis beneficium attulit, tuo beneficio muniat, ut ab omni animi & corporis miseria liberetur, & nos liberemur. Amen.

C A P. I.

De morbi Gallici origine, & definitione.

Convenerunt sapientes quidam, ut hic morbus, qui apud Italos appellatur Gallicus, nunc dicatur Paturfa, quod interpretatur, passio turpis saturnina, turpis enim morbus est, quia mulieres in castas ac irreligiosas reputari facit, & generaliter omnes deturpat. Et saturninus, quia à Saturno propter ejus ingressum in ariete, aliis cœli dispositionibus coadjuvantibus, originem traxit. Et si illi influxus cessaverint, non propter hoc morbum cessare necesse fuit, quoniam plura corpora infecta remanserunt, à quibus alia inficiuntur, ex quo comprehendi potest, quod adhuc per multos annos hic morbus durabit, ideo caveant homines, ut de aliis sumpto exemplo de ipsis dici possit, Felix quem faciunt aliena pericula cautum. Fuit autem dispositio à cœlesti influxu tunc in corporibus impressa humorum adustiva, ex parte signi arietis, quod calidum & siccum existit, & per adustionem humorum frigidorum & siccorum productiva, ex parte Saturni qui frigidus & siccus natura existit: qui humores frigidi & sicci, sive melancholici, per adustionem geniti, pulsi ad varia loca, varios dolores inferunt, & ad cutim varia pustularum genera producant, definiatur ergo sic. Morbus Gallicus sive paturfa est mala epidemialis dispositio in membris corporis, præcipue in hepate & venis & eorum humoribus existens, ex qua veluti accidentia sequuntur dolores & pustulæ per universum corpus. Tangitur causa efficiens, quum dicitur epidemialis nempe à cœlesti influxu procedens, formalis, quum dicitur mala dispositio, materialis, quum dicitur in membris, etiam tangitur differentia per hoc quod dicit ex qua sequuntur dolores &c. De finali autem causa morbi, medicus corporalis non se intromittit. Spirituales tamen medici debent esse propter punitionem peccatorum: quare qui ab hoc liberari aut ipsum evitare procurant, a delictis caveant ut mentem suam Deo applicent. Solus enim Deus languores sanat ut inquit Mes. in d: appropriatis, ex

qua definitione plura ac utilia sequuntur corollaria. Primum quod hic morbus est unus & non plures, ut quidam insufficienter dixerunt, quoniam de ipso non posset unica dari definitio, neque unicam semper causam haberet efficientem, neque unica illi competeret cura, neque unicum haberet nomen, quod inconueniens esset, ut pro parte apparuit, & manifestius adhuc apparebit. Secundum corollarium quod male arbitrantur, qui de hoc morbo capitulum invenisse credunt, sive capitula, ut de doloribus juncturarum & de asaphati, quoniam illis non competit definitio superius assignata, præterea non omnes dolores, qui fiunt, sunt in juncturis, neque omnes pustulæ affimulantur asaphati, quare neque hic morbus in esse cum illis convenit, neque cura ejus ad curam illorum reduci potest, ut inferius manifestabitur. Tertium corollarium, quod qui curant tantum pustulas, aut qui tantum addolores advertunt, imperfecte curant. Quis enim perfecte potest curare capitis dolorem aut nimiam linguæ ariditatem vel sitim, quæ à febre proveniunt, nisi prius curetur febris? accidenis enim sequitur morbum sicut umbra corpus ut Galen. iij. de accidenti, & hoc pacto dolores, ut pustulæ, curari non possunt, nisi prius hic morbus curetur, quoniam ista aut sunt accidentia, aut ægritudines associatæ, quæ sequuntur principalem, & curam illius præsupponunt, ut Avicenna in prima tertii, & plerisque locis ostendit. Quartum corollarium, quod si quis conjungat curam Empiricorum & curam istorum, qui regulariter operari credunt, ut Empirici ungendo, & ut medici purgando, quod adhuc insufficiens est cura, quoniam per illa medicamina non removetur illa mala complexio, quæ in membris impressa est, & hæc fuit causa, quare multi crediderunt se esse sanos & non fuerunt, & si aliquis sanatus est, hoc fuit quia per medicinas solutivas & unctiones fuerunt humores perfecte evacuati, quibus evacuatis natura fuit potentior supra morbum vel supra malam illam complexionem & ipsam expulit, hoc tamen non factum esset, nisi virtus esset fortis & impressio fuisset modica. ubi autem virtus fuit debilis & impressio fortis, non potuit hic morbus expelli, propter hanc diversitatem in virtute & im-

pres-

pressione quidam potuerunt sanari absque medicinis, quidam cum medicinis, & quidam nullo modo sanari potuerunt, nos autem ostendimus modum, quem experientia & ratio docuit, ad sanandum omnes, removendo cum medicinis non solum humorem actu facientem dolores & pustulas, & ipsum qui paratus est facere, verum ipsam malam complexionem quæ humores inficit, ipsis tamen prius evacuatis, ut regulariter facere convenit, & in hoc consistit thesaurus curæ. plura alia corollaria inferre possem, sed quia superfluum est prolongare sermonem in rebus, quæ in medicatione nullum afferunt juvamentum, ut ait Galen. *primo regiminis acutorum*, satis de hoc dictum puto. Superest modo de causis determinare.

CAP. II.

De causis morbi Gallici.

Causarum duplex est genus, quoniam quædam sunt primitivæ, quædam corporales, & istæ duplices, quædam antecedens & quædam conjuncta, primitiva potest esse in hoc morbo duplex principaliter. Quarum prima est sola influentia, vel aeris corruptio, per quam causam evenisse pie credendum est in religiosis. Secunda est conversatio, ut per oscula & lactis assumptionem, ut in pueris visum est, aut per coitum, ut in pluribus compertum est, & frequentissime evenisse, aliis autem modis & præcipue à sola influentia vel aeris corruptione rarissime, & etiam per alios modos conversationis evenire potuit quod tuæ considerationi relinquo. Satis est ut scias, hunc morbum esse contagiosum, ut experientia docet, & ratione similitudinis, quam habet cum morbis contagiosis non aliter credendum est, unde Avicenna secunda primi in complendo sermonem de dispositionibus ægritudinum: quædam sunt quæ de uno ad aliud transeunt, sicut lepra, scabies, variolæ, febres pestilenciales, & apostemata putrida. Causarum vero antecedentium quadruplex est genus, secundum quod quatuor sunt humores, qui in materia hujus morbi transire parati sunt propter eorum indispositionem, aut qui impressionem morbi suscipere apti sunt, ut sanguis, cholera, phlegma, melancholia. Causa vero conjuncta est duplex, quia quædam est ipsius morbi, & est humor qui primo infectus aut alteratus à causis primitivis inficit membra & alios humores, & hinc dicitur quod causæ primitivæ movent antecedentes, sed causæ conjuncta accidentium est humor immediate causans dolores aut pustulas. Sed hic posset quæri, an mala qualitas existens in humore, qui est causa antecedens, possit esse ægritudo & videtur quod non, cum ægritudo sit passio viventis, & humor non vivat. Ad quod respondetur quod humor existens in hepate & venis infectus ista mala qualitate potest esse ægritudinis subjectum, dato quod illa mala qualitas adhuc non sit communicata membro, quoniam ipsa potest lædere operationem digestivam hepatis & venarum, ut humores corruptos generet, ergo per definitionem ægritudinis patet ipsam esse ægritudinem. Ad argumentum autem dicitur, quod sufficit quod vivens sit subjectum denominationis, sive illud quod denominatur ægrum, non autem oportet quod sit subjectum inhæsionis, imo stat quod ipse humor sit subjectum, cui ipsa ægritudo inhæreat. Et si dicatur, quomodo humor poterit esse antecedens & in eo esse subjective ægritudo? Dico quod erit causa antecedens respectu dolorum & pustularum, quia paratus fluere ad loca dolorum & pustularum, & erit etiam causa conjuncta, pro quanto causat malam complexionem in membro, & erit subjectum ægritudinis pro quanto habet dispositionem, per quam læditur operatio membri, & ipsum facit denominari ægrum. Hæc si bene consideres, omnem difficultatem, quæ circa definitionem fieri aut considerari posset, comprehendes.

CAP. III.

De signis morbi Gallici.

Signa sunt læsio sive nocumentum in virga & præcipue corrosio sive nocumentum, quod assimilatur carolis, gravitas capitis, & colli dolor, qui paulatine expanditur versus humeros & spatulas usque ad juncturas primo brachiorum deinde tibiarum, & aliquando fit in musculis & lacertis & aliis nervis, qui sunt in istis membris, & augeatur dolor in nocte & de die diminuitur. Cujus causa est quia humores in nocte à natura moventur propter ipsam esse retractam & fortiolem, & etiam quia ratione humiditatis noctis materia augeatur, aut ratione frigiditatis, de die autem natura divertitur à sensibilibus & aliis, & non ita humores movet, tum quia debilitata, tum quia circa alias operationes occupata: quia etiam signa causarum ex parte doloris & pustularum ostendam, ex aliis autem jam

A patebit in arbore signorum inferius declaranda. Si dolor est acutus & non multum tarde eminens, & pustulæ sunt parvæ ad citrinitatem tendentes vel ulcerantes, & in cute asperitas appareat, à cholera sunt. Sin autem dolor est extrinsecus paulatim eveniens, & pustulæ sunt latæ, ad albedinem tendentes, à phlegmate sunt, & si ista apparent & sunt cum pruritu magnifico & aliquali ardore, à phlegmate falso sunt. Si vero ad nigredinem tendunt & parvæ etiam, sunt à melancholia, dolore maxime existente paucos. Sin autem ad rubedinem tendunt, & dolor non est multus, à sanguine sunt: Ista tamen signa confundi reperiens, si alia aspexeris signa, quoniam quemadmodum raro accidit corruptio in humore uno solo, teste Galen. *primo regiminis acutorum*, ita raro reperiens quod solum appareant signa significantia super unum humorem solum, quia oportet omnia signa in mente colligere, & ea comparando ad se invicem, comprehendere quod magis dominatur, & juxta illius humoris dominium, ita curam instituere.

P R O G N O S T I C A.

B AD HUNC Morbum magis parati sunt melancholici propter similitudinem juxta Arist. *secundo de generatione*, in habentibus symbolum facilior est transitus. & Avicenn. Conversio in genere proportionali facilior est quam conversio in contrarium *secunda primi* & maxime illi qui sunt melancholici per adustionem, secundo illi qui sunt cholericis, tertio sanguinei propter humorum abundantiam, minus cæteris sunt phlegmatici, & horum omnium magis parati sunt, qui habent corpora rara, & adhuc omnium magis illi qui malis humoribus repleti sunt, qui utuntur cibis melancholicis sicut leguminibus, carnibus antiquis, & hujusmodi. Et quando hic morbus est recens, est curabilis, cum autem antiquatur, difficilius est curæ, & tanto magis quanto antiquior, quoniam illa mala complexio continue magis figitur, quare qui hunc morbum patiuntur, quo citius possint liberari procurent. Item habentes pustulas eminentes multas, & dolores paucos, facilius curantur quam qui opposito modo se habent, & qui nodos habent, qui gummi vulgariter appellantur, difficilius cæteris curantur. Juvenes enim cæteris paribus sive adolescenterum facilius cæteris curantur. Unde Galenus, non est possibile illos, qui in ætate plus procefferunt, magis salvari quam adolescentes. 2. *prognosticorum*. superest modo ad curam devenire.

CAP. IV.

De cura morbi Gallici.

Curam hujus morbi per septem intentiones compleri arbitramur. Prima est ventris lenitio. Secunda minorativa evacuatio. Tertia materiæ digestio. Quarta ipsius evacuatio. Quinta membrorum alteratio. Sexta ipsorum confortatio. Septima accidentium correctio. Sed quia plus nocet error in sex rebus non naturalibus, quam fit juvamentum medicinarum teste Serapione *quinto practica secundo capitulo*, & Avic. amplius scire oportet, quod non omnis complexionis malitia suo medicatur contrario &c. immo multoties sufficit regiminis bonitas, ideo regimen in sex rebus non naturalibus præponendum est. Unde, licet sanis etiam debeatur regimen, illud appellatur conservativum. Istud autem curativum. Cum igitur omnis cura fit per contraria, ut Galen. *iii. technici* & Avic. *iiii. primi*, & hic morbus sit valde fectus, regimen debet declinare ad humidum, & quia quoad essentiam ejus est calidus, quia adustivus, & quoad humores frigidus, quia humores sunt frigidi & sicci, oportet temperare regimen, in activis & in passivis facere quod declinet ad humidum, licet propter apertionem & humorum subtiliationem ac digestionem necessarium sit administrare calida, ipsis tamen oportet admiscere aliquantulum frigida & confortantia præcipue hepar & venas. Quare sit aer in activis parum per declinans ad calidum. In passivis autem absolute declinet ad humidum, sit boni odoris & eventatus, & potest fieri in æstate artificialiter hujusmodi, sternendo *folia cannae, salicis, junci, vitis, rosas, violas*, eis miscendo *laurum* & res boni odoris, & omnia ista irrorando cum aqua. Circa cibum & potum diætæ non debet esse subtilis. Unde Hipp. tenues & certæ diætæ in diuturnis passionibus difficiles, *quarto primæ particulae*. sit ergo panis non calidus nec pluris trium dierum, bene coctus, & fermentatus. Vinum sit album, clarum, mediæ saporis inter dulce & ponticum cum aqua cocta debite permixtum, aut cum *aqua buglossæ, boraginis* & similibus, & hoc præcipue in declinatione, quia in aliis temporibus possent plures materiæ duci ad loca dolorum. Ideo si plures dolores adsint, bibatur rubrum usque in declinationem.

Carnes sint ex caponibus juvenibus carnosiss, sed non pinguibus & ex pullis & hœdis & vitulis lactantibus & agni annualis, carnes phasianorum, perdicum, & avicularum parvarum licet concedi possent, tamen meliores sunt carnes domesticorum, quia magis de humido participant. Ex piscibus conceduntur viventes in bonis aquis, & ex supradictis potest fieri ferculum ut cum lacte amygdalarum & seminum communium, & ptisana hordeacea est valde conveniens, far etiam & hujusmodi. Ex herbis melior est buglossa & borago ipsa, unde versus. Borago bona, quam dulcia sunt tua dona. Semper virescis, & in omni tempore crescis, Inquit Borago gaudia semper ago. Item conceduntur spinachia, & in processu fœniculus, petroselinum cum lactucis & spinachiis miscendo, & ex his herbis & ipso cichoreo potest fieri salatucium cum aceto passulato. Legumina omnia præter cicera fugienda sunt & caules. Lacticinia omnia fugienda sunt, sed lac fortasse concedi possit, ubi non esset hepatis inflammatio, aut stomachi, ubi timeretur ejus facilis corruptio, unde Avic. in de cura lepræ. Lac est de convenientioribus medicinis: ergo propter conformitatem quam habet hic morbus cum illo posset concedi, ova conveniunt forbilia aut in aqua decocta. Aromata pro confortatione membrorum, & in paucio usu, & præcipue cinnamomum, concedi possunt, ideo in cibariis potest poni talis pulvis. Recipe carvi, anisi, ammos, petroselini, apii, marathri, betonica, cumini, calamintæ, pulegii, hyssopi, spicæ nardi, pip. ana unc. j. majorana, folii balsamitæ, ocimi, cardamomi, galangæ, liquiritiæ, ana unc. j. hic pulvis maxime conveniens est habentibus stomachum debilem, & cerebrum frigidum, lætificat cor, exacuit sensus, & mirabiliter memoriam confortat, fructus convenientes sunt temperati. In activis aut parum ad calidum declinantes & humidi conveniunt, ergo mora matura & dulcia, uva matura, poma dulcia, apia muscata, dactylina & hujusmodi, quæ dari debent cocta sub prunis. Item conveniunt amygdalæ, pruna Damascena, Persica exsiccata & depilata, infusa in vino granatorum mazorum. Somnus sit temperatus, superfluum enim nocet juxta Hipp. Somnus & vigilia supra modum facta, malum: secunda partic. aphor. minus tamen malum est declinare ad superfluum somnum quam ad superfluam vigiliam, semper tamen studeas facere, quod somnus sit temperatus. Unde Avic. ter. prim. c. ix. Somnus temperatus virtutem fortem efficit. Meridianum autem somnum fugiat nisi præ nimio dolore non potuisset dormire in nocte. Motus ante cibum factus est conveniens temperatus, pulsus superfluitatibus primæ & secundæ digestionis, melius tamen est declinare ad superfluam quietem quam ad superfluum motum, immo quando utitur medicinis, necessaria est quies, & ideo isti Empirici cogunt in lecto stare, virtus enim tunc totaliter attempta est ad morbi expulsionem. Vitanda est ira, furor, tristitia, timor, sollicitudo, confert lætari, gaudere, bene sperare, de salute sua confidere, cum amicis & dilectis conversari. Coitus autem sit temperatus, & celebrata tertia digestionem. Ventrem habeat lubricum, & si non natura, arte diebus interpolatis faciendo tali clystere. Recipe malvarum, fumi terræ, mercurialis ana man. j. boraginis man. s. fiat decoctio, de qua accipiat q. s. & addatur olei unc. iij. salis drach. ij. stomacho jejuno imponatur.

PRO PRIMA igitur intentione. Recipe cassiæ noviter extractæ, electuarii lenitivi ana drach. v. & cum saccharo fiat bolus, aut distemperentur ista cum aqua fumi terræ, aut aqua fructuum, aut potes exhibere mannæ unc. ij. cassiæ drach. vij. & cum prædictis distemperetur pro divitibus, vel fiat tale clystima. Recipe bliti, mercurialis, malvæ, florum chamæmeli ana man. j. fiat decoctio, cui addatur hieræ picræ drach. vj. cassiæ, sacch. rubri ana unc. j. olei communis unc. iij. salis drach. ij. administretur jejuno stomacho.

PRO SECUNDA intentione quæ est materiæ minoratio. Recipe florum violarum, florum boraginis ana drach. iij. liquiritiæ ras. passularum nucleat. ana drach. ij. prunorum, sebesten ana numero v. folliculorum senæ, epithymi ana drach. j. fiat omnium decoctio, de qua accipiat quantum sufficit ad distemperandum, cassiæ noviter extractæ, electuarii lenitivi ana unc. j. electuarii Indi drach. j. s. vel tantundem confectionis hamech, fiat bolus cum saccharo, aut distemperentur omnia &c. ut supra, vel Recipe pilularum foetidarum, de fumo terræ ana scrup. j. fiant pilulæ iij. cum melle ros. & dentur post cœnam electuaria, aut dentur mane.

PRO TERTIA intentione, quæ est materiæ digestio. Recipe syrupi de fumo terræ, de buglossa ana drach. vj. aquarum cichorei, endiviæ, lupulorum ana unc. j. & continuetur per quinque dies. Deinde detur solutivum positum in sequenti intentione, postea iterum accipiat alium syrupum, ut gratia exempli. Recipe syrupi de stœchade

A unc. j. de fumo terræ. unc. s. aquarum boraginis lupulorum & endiviæ ana unc. j. transactis autem sex diebus aut septem detur iterum solutivum, & postea iterum accipiat syrupum adhuc fortiores puta de epithymo, cum aquis fœniculi, petroselini &c. & si infirmus fastiditur syrupis, fiat talis decoctio. Rec. radicum apii, fœniculi, petroselini, buglossæ, rusci, asparagi, ab eis extracto meditullio, ligneo, capillorum veneris, florum boraginis, & melissæ, epithymi, polypodii, thymi, passularum an. partes æquales, fiat decoctio & coletur, & addito paucio aceti & modico sacchari, iterum una bullitione bulliat, & de ipsa accipiat patiens cyathum unum, modo & ordine calidum ut supra. & si de hac decoctione jam fastiditur infirmus, dentur tales aquæ cum saccharo. Rec. aquarum scolopendriæ, fœniculi, buglossæ, boraginis, fumi terræ ana unc. j. cum modico sacch. detur ut supra. Sed quia materia est adeo rebellis, quod non potest per intus suscepta digeri, oportet quod ad extra applicentur, quæ hanc materiam in digerendo juvant, adeo ut quantuncunque materia sit digestionem inobediens, hoc modo digeratur scilicet applicando per intus & per extra, nec de hoc mireris, scilicet de applicatione medicaminum ad extra ad digerendum, quoniam Gilbertus in cura tertianæ compositæ ait, oportere digerere materiam per fomentationes, emplastrationes, & hujusmodi. talis ergo servetur ordo, ut prima & secunda die accipiat syrupum patiens, tertia autem die facias ungi cum unguento inferius describendo omnes partes domesticas tibiæ & brachiorum & plantas pedum & palmas manuum, leniter tamen & parum apponendo de unguento, & hoc quando vadit patiens dormitum, & mane accipiat etiam suum syrupum, ita ut in sexta die sint accepti sex syrupi, & sint factæ tres unctiones, & tunc dabis medicinam solutivam, & humores, qui per os expelli deberent, ad inferiora diverterentur, & sic evitabitur nocumentum in ore. In diebus autem sequentibus simili modo utaris, fortificando tamen aliquantulum digestivum, & etiam unguentum, ponendo magis de theriaca & argento vivo. Potes etiam illa loca fomentare cum decoctione meliloti, radicum althææ, & similibus, & hoc faciendo mane, & sic erunt tria ingenia simul ad digerendum scilicet syrupi, unctiones, & fomentationes.

C Sequitur modo descriptio unguenti. Rec. butyri unc. iij. axungie porci mediæ inter recentem & antiquam lib. j. theriacæ atatis decem annorum. unc. j. s. mithridatii. unc. j. argenti vivi. unc. ij. s. lithargyrii auri, salis communis ana unc. j. fiat unguentum ex istis incorporando tantum de aqua fumi terræ & scabiosæ, quantum poterit incorporari, & hoc unguentum est propria medicina hujus morbi, & ultimum & majus secretum, quod esse posset circa ea, quæ exterius applicantur. de his autem quæ interius applicantur principaliter & majus isto est aqua distillationis theriacæ ut videbitur.

PRO QUARTA intentione, quæ est ipsius materiæ digestæ evacuatio. In forma potabili primo. Rec. electuarii lenitivi, cassiæ noviter extractæ ana drach. iij. electuarii Indi minoris, confectionis hamech. ana drach. ij. cum aqua fructuum, vel cum decoctione prius dicta, detur mane dormiendo desuper per horam, possunt etiam ista distemperari cum aqua buglossæ, & endiviæ, de fumo terræ, & similibus q. f. vel loco cassiæ ponendo mannæ drach. vi. pro divitibus, vel pro ipsis divitibus detur talis medicina. Rec. liquiritiæ ras. passularum an. drach. ij. subesten numero 4. florum boraginis, buglossæ an. ma. unum, folliculorum senæ unc. s. tamarind. drach. j. bulliant in aquæ buglos. fumi terræ an. q. s. de qua decoctione sumantur unc. ij. in quibus infundantur rhabarbari scrup. iij. agarici scrupuli. ij. spicæ gran. iij. stent per octo horas in infusione, & fiat expressio, cui addatur electuarii lenitivi drach. vj. electuarii Indi minoris, confectionis Hamech. an. drach. j. s. & fiat potio, quæ exhibeatur modo ut supra, hoc tamen gratia exempli dictum sit. Pilulæ convenientes sunt pilulæ de hermodactylis, de fumo terræ, Inde, aggregatiæ ut gratia exempli. Recipe pilularum de hermodactylis, de fumo terræ ana scrup. j. foetidarum scrup. ij. cum syrupo de stœchade fiant pilulæ pro una vice, quas accipiet patiens mane, & dormiet desuper per horas tres aut quatuor, omnia ista sint dicta gratia exempli, quoniam tua interest secundum exigentiam particularium variare, si opus erit: ista solutiva sunt accipienda in sexta die, prout dictum est in præcedenti intentione, & eo ordine procedendum est.

PRO QUINTA intentione fiat balneum sive stupha cum aqua dulci, in qua bulliant, malva, bismalva, melilotum, chamæmelum, rosæ, lapathum, fumus terræ, & hoc debet fieri post purgationem in die sequenti. Hoc enim pacto fit conveniens alteratio, & humectatio, quæ maxime requisita est, & quum incipit sudare, accipiet infra scriptam aquam. Recipe radicis althææ, fumi terræ, lapathi, inule ana lib. s. & minutim incidantur & ponantur in quatuor libris vini malvatici ad remollendum per unum diem, &

Et unam noctem, postea addatur theriacæ ætatis decem annorum, aut plus. *unc. j. s.* Et ponatur in alembico, Et destilletur aqua, de qua accipiantur *unc. iij. cum unc. ij. aquæ buglossæ* in principio ut dictum est, & ista stupha reiteretur omnibus sex diebus transactis aut septem, bibendo istam aquam, quæ est optima & singularis, & in hoc morbo magnum secretum, & ultimum est cautelum.

PRO SEXTA intentione, quæ est membrorum confortatio. Recipe *latificantis Galen. unc. iij. diamoschi dulcis drach. vj. aromatici caryophyl. drach. s. electuarii regum drach. j. conservæ bug. cydoniorum, boraginis ana unc. j. syrupi de pomis. q. s. fiat electuarium, de quo accipiantur mane drach. ij. vel cochlear unum.* Item. Rec. *theriacæ Andromathi habentis ætatem annorum x. ad minus unc. j. mithridatii. unc. s. seminis citri, boli armene ana drach. j. incorporentur omnia ultimata contritione, & cum aqua rosarum moschata fiat electuarium, de quo accipiat ad quantitatem avellane, vel drach. j.* Item potest fieri talis confectio ad restituendum, si debilis valde fuerit, ut sæpe accidit. Recipe *amygdalarum dulcium, avellanarum ana B unc. j. pistachiorum unc. s. seminum communium frigidorum drach. vj. sacchari fini, penidiorum, pulpæ caponis ana unc. iij. cum aqua rosata fiat confectio in morsellis.*

Item ad hoc valent epithemata, sacculi cordiales, & hujusmodi, quæ narrare prolixum esset nimis.

PRO SEPTIMA intentione, quæ est accidentium correctio pro doloribus, si nimium & intolerabiliter infestaverit. Recipe *radicis liliorum, seminum hyoscyami ana drach. iij. cerussæ. unc. j. medullæ cervi, & vituli ana unc. ij. olei antiqui, & ceræ q. s. & fiat unguentum, quo liniatur locus doloris, aut potest poni modicum opii, si ultima necessitas fuerit, & quoniam ista narcotica non debent applicari nisi urgente maxima necessitate, dicente Avic. xvj. tertii. In narcoticis timor, & Mes. si excusari potes non propinare melius est, dimittantur pro posse, & prius tententur anodina, & vere sedantia, sicut anethum, chamamelum, melilotum, althæa, vitellus ovi, lac maxime humanum, & hujusmodi.*

Pro pustulis utere prædicto unguento, vel Rec. *terebinthina, pinguedinis hirci ana unc. j. cerussæ, lithargyri C auri, aluminis usti ana unc. s. olei laurini unc. ij. ceræ. q. s. fiat unguentum pro pustulis ulcerosis, fistulis, & cancro.* Rec. *nitri, fuliginis, lithargyri, tartari cocti sub cineribus in frondibus caulium, auripigmenti, piperis, olibani, vitellorum ovorum ana unc. iij. radicis enulæ, lapathi acuti in forti lixivio cocti ana drach. ij. succi fumi terræ, succi lapathi acuti, & absinthii, chelidonii, enulæ, fabæ Græcæ, abrotani, de omnibus his succis ana unc. iij. hellebori albi, saponis saraceni, sulphuris vivi ana drach. s. omnes succi bulliant, depurentur & colentur, & postea radices lapathi & enulæ tritæ ponantur, deinde sapo, postea pulvis specierum, & tunc adde olei communis, axungie porci, & ceræ ana drach. ij. argenti vivi cum axungia extincti. unc. j. & fiat unguentum quod erit mirabile ad supradicta.* Progummi vel nodis accipe radices althææ, & in vino albo coque, & cum axungia gallinæ tere, & super pone. Item. Rec. *mucilaginis seminis lini, mucilaginis althææ ana drach. ij. olei de spica, amygdalarum dulcium, chamamel. ana unc. s. butyri unc. j. gummi Arabici, tragacanthi ana drach. j. cum cera fiat unguentum ad mollicandum & resolvendum D mirabile.* Ad idem valet cerotum de mucilaginis, oesypus humida & similia. Item ad omnia ista valet unguentum, quod solet fieri ad scabiem ut Recipe *terebinthina bene lotæ uncias quatuor, butyri loti unc. ij. salis drach. j. succi citrangulorum, vitellorum ovorum ana num. iij. olei rosar. unc. j. misceantur omnia simul & fiat unguentum.* Multa alia possem hic convenientia scribere, sed quia remoto morbo principali, ista omnia facillime remonentur, ista sufficiant. Sed pro nocumento oris, si acciderit. Rec. *rosarum alb. & rub. ana m. s. chamameli, salviæ ana m. j. bulliant in vino albo, & colentur, cui colaturæ addatur aluminis usti drach. ij. diamoron, mellis ros. colati ana unc. s. vini granatorum unc. ij. misceantur, & lavetur os sæpe in die, & debet esse vinum una phiala & media, & loco vini potest poni aqua plantaginis, solani, & scabiosæ, vel semper vivi, & possunt addi in decoctione camphoræ gran. v. vel philonii drach. s. plus aut minus secundum doloris exigentiam, sed ut dictum est, ab istis cavendum est narcoticis. Item valent frusta cucurbitæ viridia in ore retenta, valet etiam lavare os cum lacte, miscendo cum eo E aquam nenupharis & solani, & multa alia hic ponere possem, sed quia in ore non accidet nocumentum, si bene & juxta prædicta operatus fueris, satis dictum sit. Superest modo de modo evitandi morbum loqui.*

C A P. V.

De cautela in evitando morbum Gallicum.

Qui Gallicum morbum evitare procurant, imprimis à delictis caveant. Unde dici solet propter peccata veniunt adversa, & maxime à peccato luxuriæ cavere debent, nam dicitur Job tertio, luxuria ignis est usque ad consumptionem devorans, & spirituales medici dicunt, quod diversæ ægitudines veniunt propter diversa peccata, ut febris quotidiana propter peccatum superbiæ, podagra propter pigritiam, lepra propter luxuriam, & sic de aliis. Quum ergo iste morbus lepræ assimilatur, luxuriæ attribuendus est. Sed quia hæc ad alium medicum pertinent, satis dictum sit. Dicamus ergo quod nostra interest scilicet ut caveat homo à nimia conversatione cum infectis, & præcipue à coitu cum infecta muliere, est enim hic morbus contagiosus, unde Avicenna secunda primi in completo sermone in ægitudinibus sic ait.

De ægitudinibus, quedam est quæ ab uno ad aliud transit, sicut lepra, scabies, variolæ, & febres pestilenciales, etiam apostemata putrida, cum ergo hæc ægritudo aut lepræ, aut scabiei conformatur, contagiosam dicere convenit.

Item cavendum est ab his, quæ humores malos generant, & præcipue qui multiplicant humorem melancholicum, ut ostensum fuit in regimine per sex res non naturales, & si contingat quod accidat nocumentum in virga propter coitum, statim occurrendum est cum sequenti lotionem. Recipe *roris marini, salviæ, chamameli ana man. s. bulliant in vino albo, cui postea facta colatura addatur vini granatorum unc. ij. mellis rosati unc. s. madesiat virga seu locus infectus cum hac decoctione, postea aspergatur desuper talis pulvis.* Recipe *lithargyri auri, cerussæ, iridis, tutiæ, nucum cupressi ana drach. j. pulverizentur optime, & post lotionem ponatur, & si hic pulvis erit nimis fortis, addatur thuris, mastichis, myrrhæ ana drach. j. pro majori tamen securitate, cum coitum perfecit homo, vel mulier, se optime abstergat circa pudibunda cum camisia aut alio panno lineo mundo, & caveat à pannis ipsarum mulierum, quoniam infecti sunt, & postquam ita fecerit, pro majori adhuc securitate abluet locum cum aqua calida aut vino albo, cavendum enim est ab aqua frigida, quoniam ipsa materiam compingit, unde in fricatione coitus adhæret aliqua limositas, five humiditas in virga, quæ est causa infectionis virgæ & corporis, igitur bonum erit hoc uti regimine, ut removeatur illa infectio, seu sordities.*

C A P. VI.

De solutione difficultatum, quæ moveri possunt circa hunc morbum.

Si quærat, quare hic morbus incipit à pudibundis? dicunt quidam inepti quod ideo est, quia ibi magis abundant humores corruptioni parati, sed contra, si hæc ratio esset sufficiens, omnes fere ægitudines ibi haberent initium, ideo dicatur quod inter membra illa & morbi qualitatem talis est conformitas, & hoc merito talis influxus, non enim quodlibet agit in quodlibet, sed determinatum in determinatum physicorum prim. sic. Hic morbus aptus est primo recipi in virga, & deinde in collo, capite, & humeris, & non in aliis locis, unde ille influxus, qui fuit illis temporibus, capiti & virgæ inimicabatur. Et si quærat, quare terminatur per os? respondetur quod hoc est merito argenti vivi à sua proprietate hoc faciens scilicet trahendo humores versus illas partes. Aut melius, quod argentum vivum sua caliditate humores subtiliat & calefacit & hoc modo aptos reddit, ut per superiora eos natura expellat, unde Paulus ponit ipsum calidum & humidum in quarto, cui magis adhæreo, quam Avic. qui ponit frigidum in secundo.

Et si quærat, quare os foetet? dicendum quod hoc est ab argento vivo, cujus proprietas est, ut faciat foetere os fumus ejus ut Avic. secundo canone cap. suo. & ab eo etiam provenit dolor capitis, & nocumentum in ore, ut ex natura sua colligitur, accedit ad hoc humor qui est adustus, putridus, & malus, qui habet facere eadem accidentia, ideo nil mirum si tantus dolor, quare summum remedium est, ut, quum incipit humor expelli per os, divertatur cum medicinis per superius & inferius exhibitis ad partes inferiores.

Et si quærat, quare aliqui quantumcunque parati ad ægitudines melancholicas merito complexionis & mali regiminis & coeuntes cum istis infectis, non inficiuntur? dico, quod hoc fortasse est, quia eorum corpora sunt magis densa, & ex consequenti difficulter impressionem recipien-

ciencia magis quam cætera, aut merito proprietas individualis, quæ diversa in diversis reperitur, ut Avicenna. *prima primi*. Et si quærat quare argentum vivum juvat magis, quam cæteræ medicinae præter distillationem theriacalem superius descriptam, dicendum hoc esse à proprietate, aut melius à qualitate manifesta, quia calidum & humidum in ultimo, & morbus frigidus & siccus. quod autem sit morbus frigidus & siccus persuadetur, primo quia saturninus, ut ostensum est. Secundo quia compertum est humida juvamentum præstare & calida. Item quia similitudinem habet cum lepra, quæ est morbus frigidus & siccus, & cum aliis melancholicis morbis. Item quia ægrotudo longa, unde Avicenna. *prima tertii tractatu secundo, cap. ultimo*. Ægrotudo, cujus tempus prolongatum est, est frigida secundum omnem dispositionem. Et confirmatur, quia raro videmus istam materiam putrefieri, & causare febrem, unde Galenus nullius rei proprietas est, ut putrescat ex frigido, neque ex sicco, secundo de complexionibus, quare dicendum est hoc esse propterea, quia frigida & sicca ægrotudo.

Et si quærat, quare sæpe accidit, ut remedia aliqua videantur in principio conferre, sed postquam continuantur, non perseverat juvamentum?

Dicendum hoc esse duplici de causa, quarum una est ex parte naturæ, alia ex parte ægrotudinis. ex parte naturæ, quia in continuatione fastiditur, & in renovatione gaudet. Alia est ex parte morbi, quia etsi in principio remedium contrarietur morbo, in processu cessat contrarietas propter assuetudinem, & ideo ait Avicenna. *ab ipso quod consuetum est non fit passio. quarta primi*. Unde videmus aliqua animalia in prima obviacione esse contraria & inimica, sed postquam assuevit eorum conversatio, cessat illa inimicitia, & tunc domesticantur, & cessat inter ipsa actio five pugna, pariter judicandum est hoc inter qualitates esse, & si dicatur contra, quia agente debite approximato & passio bene disposito &c. de necessitate sequitur actio. Respondetur quod in hoc casu bene sequitur actio, sed adeo pauca quod nullius est momenti. Aut dicitur quod propter assuetudinem cessat dispositio in patiente, ex quo sequitur quod permutatio medicinarum, dummodo non egrediantur propositum, maximæ utilitatis est, ut Avicenna. *allegato loco*.

Et si quærat, utrum phlebotomia sit conveniens? dico quod in principio, & antequam materia sit expansa ad loca doloris, ex quo ipsa est in venis & sanguini mixta, maxime si etiam neque fuerit expansa ad cutim, ipsa est conveniens, si particularia conveniunt, in processu autem non convenit, nisi factis vel applicatis unctionibus, & aliis medicaminibus, quoniam cum natura tentavit expellere humores, adjuncta à medicinis, permiscuit cum sanguine aliquid de ipsis, quare ad minus ventosæ non vituperantur, sed hoc cum cautela, ne humores frigidi magis incrudentur, aut calidi magis inflammentur juxta Avicenna. *quarta primi*. Cave ne ægrum ad unam duarum perducas rerum aut humorum cholicorum ebullitionem aut frigidorum cruditatem. In hoc autem casu magis timetur cruditas quam ebullitio, & ideo raro conveniens est, & expertum est multis nocuisse potius, quam juvasse.

Et si quærat, dolores qui fiunt, qualiter appellari debent? Dico quod ut plurimum extensivi, unde Avicenna. *Doloris extensivi causa est ventositas, aut humor, qui nervum aut musculum extendit, ac si ipsum ad suas trahat extremitates, secunda primi*, nec verum est quod quidam existimant, quod hic dolor sit frangitivus, quia judicant hanc materiam esse inter ossa, & panniculum fundantes se in dicto Avicenna. Causa doloris frangitivi est aut ventositas quæ interponitur inter os & panniculum, qui tegit ipsum, & non loquitur Avicenna de panniculo immediate tegente os, quia ille insensibilis est, sed loquitur de illis, qui non immediate adhærent ossi sicut panniculus tegens costas, aut cranium, & hujusmodi, quare cum in illis locis non fiat hic dolor non debet sic appellari.

Et si quærat, pustulæ quæ fiunt in hoc morbo, quibus pustulis magis proportionantur? dico quod illis quæ vocantur asaphati ab Avicenna. qui sic ait. *Asaphati est summa bohor ulcerosarum fen vij. quarti can. cap. de asaphati*, tamen sæpe accidunt, quæ aliis assimulantur, ut quæ assimulantur nodis, fistulis, canceris, esseris, formicæ, & aliis fere omnibus, ut consideranti patet. Sed quia nominum disputatio non pertinet medico ut Avicenna. *i. primi, doctrina sexta v. c.* in hoc sermonem prolongare non intendo, quemadmodum alii, qui ignorantes essentiam morbi & causas ipsius & ex consequenti curam, nonnisi de nominibus fecerunt mentionem, quorum opus quare fuerit imprefsum comprehendere nequeo.

Et si quærat, quare dolores augentur in secunda aut tertia die unctionis? Respondetur, quod tum humores moventur, tum quia subtiliantur in sanatione seu digestionem, quæ fit merito unctionis juxta aphorismum secundæ

A particula. In generatione sanici febres & dolores fiunt magis quam facta sanie, & ideo optimum & singulare secretum est, eo tunc administrare solutivum, ut antequam humor per os expellatur, deorsum evacuetur, & sic nocumentum in ore evitatur, ut ego sæpius expertus sum. aut si pustulas seu plagas ulcerosas habuerit, ibi attrahentia ponantur, ut humor inde evacuetur, & ab ore divertatur. ex quo infertur quod verior est opinio, quæ dicit argentum vivum esse calidum, quam quæ dicit esse frigidum, quum ratione ipsius humor subtilietur, & ponatur in motu ut ostenditur. Sed contra ait studiosus juvenis Vincentius Ajax Siculus.

Argentum vivum causat ægrotudines frigidas ut epilepsiam, paralysem, & hujusmodi ut Avicenna. *secundo canon*. & alii, ergo frigidum, quia simile nonnisi à simili generatur, ut habetur in physicis.

Ad quod respondetur, quod verum esset si per se causaret has ægrotudines, sed has causat per accidens scilicet debilitando, quum sit contrarium cerebro, & nervis ratione complexionis, quia calidum & humidum, & naturalis complexio juvatur suo simili, & læditur contrario, *tertio techni*, calidiora enim calidioribus indigent adiutorii, quare ob debilitatem humores frigidos generant, & eos faciliter recipiunt cerebrum ipsum dico & nervi, & sic patet clare solutio, quia non inconvenit quod aliquid generet ab eo diversum per accidens, ut frigidum, calidum, & calidum frigidum & sic de aliis.

Item quæsitum fuit à quodam acutissimo juvene Francisco de Carmino, utrum argentum vivum sit conveniens in hac ægrotudine, quum secundum mentem omnium auctorum inimicetur nervis, & hæc ægrotudo pro majori parte est in nervis.

Item ait ipse, fama, quam omnes efferunt, non omnino vana, septimo ethicorum, sed omnes fere dicunt argentum vivum esse contrarium, & unctiones propterea vituperant, igitur &c. Ad quæ per me responsum fuit quod argentum vivum est conveniens propter rationes superius dictas, sed ad primum argumentum dico, quod licet habeat in se aliquod nocumentum, tamen postquam corrigitur, ut ostenditur suo loco, multo majus juvamentum fit.

Vel posset dici, quod ideo argentum vivum est contrarium nervis, quia ejus complexio est contraria complexionis naturali nervorum, & ita in sanitate noceret ipsis nervis, sed quia nervi sunt dyscrasati ad frigidum & siccum & per argentum vivum removetur illa dyscrasia, donec revertantur ad suam eucrasiam, ideo posset dici quod absolute est conveniens, unde aliqua in ægrotudine conveniunt, quæ in sanitate disconvenirent, & traherent corpus ad lapsum præternaturalem. Ad secundam rationem dico quod notanter ait Aristoteles non omnino vana, quia non vult quod nullo modo sit vera, habet enim aliquid veritatis pro quanto argentum vivum, ut probatum est, habet aliquid nocimenti, non propter hoc est prohibendum ex toto, & maxime correctum, ait enim Galenus. *xii. de ingenio sanitatis, difficillimum est invenire aliquod auxiliorum, quod nihil nocens conferat*. Item fuit quæsitum ab alio, quare dolores magis multiplicantur in juncturis, quam in aliis locis, cum ex motu deberent magis resolvi? & fuit subtilis juvenis Jacobus Royer, ad quod responsum est, quod magis facit vacuitas ad aggregandum quam motus ad resolvendum, unde Avicenna *secunda Fen. primi Canonis*. Amplitudo, quæ est apud juncturam, est apta, ut materia ad ipsam descendat.

C A P. VII.

De explanatione arboris signorum.

Omne signum ægrotudinis aut sumitur à re nonnaturali, aut re naturali, aut à re præter naturam. A re nonnaturali, ut in quo aëre stetit infirmus, quibus cibariis, quo potu usus sit, quo exercitio, quo somno, qua vigilia, & sic de aliis. A re naturali, ut cujus ætatis sit infirmus, qualis sit ejus consuetudo, qualis ars, qualis virtus, qualis complexio & hujusmodi. A re præter naturam tripliciter, ab operatione læsa, qualitate mutata, ab exeunte mutato. Ab operatione læsa tripliciter aut animal aut vitali, aut naturali. Ab animali dupliciter, motiva & sensitiva. Sensitiva dupliciter, interiori & exteriori, exemplum de motiva, ut qualiter possit moveri secundum totum & secundum membra, exemplum de sensitiva exteriori, ut qualiter videat, audiat, olfaciat, tangat ut puta quem dolorem percipiat, quem saporem in ore sentiat. Exemplum de sensitiva interiori ut quales habeat imaginationes, quale judicium, qualem memoriam, qualia somnia. Exemplum de vitali, ut qualem pulsum, qua-

ARBOR SIGNORVM.

PROBATION 051007

qualem anhelitum habeat, de animæ passionibus in sex rebus non naturalibus, fiat inquisitio. Si sumitur à naturali operatione, hoc dupliciter, aut ab operatione virtutum ministrantium, aut ministratarum. Exemplum primi ut qualiter appetat, retineat, digerat, attrahat, atque expellat, puta egerat, urinet, menstrua habeat, coëat, sub re nonnaturali comprehendatur. Exemplum de administrationibus, ut qualiter nutriatur, & de omnibus istis operationibus, investigando an sit diminuta, an ablata, an corrupta operatio. A qualitate mutata ut qualis sit odor anhelitus infirmi, qualis sudoris, qualis vulneris, ulceris, aut saniei. Qualis sit etiam color linguæ, oculorum, & totius corporis, qualis humiditas, qualis siccitas &c. asperitas, lenitas, durities, mollities linguæ, ventris, & totius corporis. Ab exeunte mutato, ut quantæ & quales sint superfluitates oculorum, narium, aurium, palati. Qualis sit vomitus, & quantus, ac etiam eructatio, qualis item urina, egestionis, capitis, subaxillarium, pedumque sordities, & totius corporis sudor, alices, oscitationes, nausea, subversio ad naturales operationes expulivas reduci possunt, quia à natura tentante expellere fiunt. Unde

SIGNA sanguinis ista sunt. A re nonnaturali, quia usus est regimine multiplicante sanguinem, ut quia utitur arte hilari, sicut cantator aut histrio, vel quia utitur cibis multiplicantibus sanguinem & potibus, ut sunt ova forbilia, testiculi gallorum, vinum optimum, & hujusmodi. A re naturali, quia carnosus, complexionis sanguineæ, adolescens, seu juvenis, & similia. A re præter naturam, & primo ab operatione læsa; gravitas in origine oculorum & capitis, & temporum pulsatio, alices, oscitationes, nausea, dormitatio multa, & profunda sensuum turbatio, tarditas in cogitando, lassitudo membrorum absque labore, pulsus magnitudo, velocitas & frequentia, repletio vasorum, sive venæ, sive arteriæ fuerint. A qualitate mutata, rubedo in toto corpore, & maxime in venis oculorum, repletio ipsarum, bothor in ore. Ab exeunte mutato, urina rubea grossa, aut rubea obscura, aut rubea rosea. in egestionibus non apparet concoctionis signum, Sputum est dulce, aliquando sanguini mixtum, exitus sanguinis per nares aliquando à gingivis, aut menstrua, vel hæmorrhoides, vel per alia loca, sudor foetidus sicut hirci, etiam multus, pustulæ sanguineæ, & his additur, quia patiens somniat se videre res rubeas, sanguinem fluere, natæ in eo. Unde quarto Coll. recitatur de Galen. quod præceperat phlebotomari quendam, qui somniavit in dolio sanguinis se balneari, alii vero nolentes exercitium loco phlebotomiæ sibi elegerunt, & mortui sunt.

SIGNA cholerae à re non naturali, quia usus exercitio forti, stetit in aëre calido, usus est cibariis calidis & siccis cholerae multiplicantibus &c. A re naturali, quia juvenis, cholericus, & hujusmodi. A re præter naturam, & primo ab operatione læsa, quia habet infirmus sitim multam, inquietudinem, dolorem in parte dextra frontis, & vehementia lucis ei nocet, & quandoque habet famem syncopalem, debilitasque appetitus, adest nausea, horripilatio ad modum puncturæ acuum, furor, mordicatio vehemens in exitu fecum, similiter & urinæ, pulsus velocitas cum duritie, & tensione. Hic potest consequenter poni de somniis, quia potius attinet actioni læsæ, ut quia videt res citrinas igneas, quia facit rixas, & ali-

A quando somniat se volare. A qualitate mutata, ut citrinitas faciei, & totius corporis oculorum citrinitas, sicut accidit in ictericia, oris amaritudo, linguæ siccitas, & asperitas, narium ariditas. Ab exeunte mutato, urina rufa, citrangularis, ignea, crocea, egestionis crocea, sputum amarum, vomitus cholericus, viridis, vel croceus, & amarus, humiditas narium & oculorum acuta, cholericæ & pauca, aurium vero multa.

SIGNA phlegmatis à re non naturali, ut cibi repletio, otium, somni prolixitas &c. A re naturali, ut quia complexionis phlegmaticæ, piscator, pinguis & hujusmodi. A re præter naturam & primo ab actione læsa, paucitas sitis, nisi ubi fuerit phlegma falsum, debilitas digestivæ etiam in tempore sanitatis, oxyregmia, somnus multus, pigritia, otiositas, membrorum laxitas, ponderositas oculorum, oblivio, dolor in posteriori parte capitis, vertigo, scotomia, casus appetitus, appetitus acutorum & acrium, nausea, eructatio, dolor gravativus, frigiditas in capite & stomacho percepta, ejus notabilis læsio, ibi enim multum aggregatur de phlegmate, ut Avicenna *decima tertia terti*, & Mes. *in de appropriatis*, raritas, tarditas, & lenitas pulsus. A qualitate mutata, frigiditas percepta, color albus in facie, & corpore, superfluens albedo linguæ, mollities ejus superflua, squalliditas corporis, tumor etiam faciei cum mollitie. Ab exeunte mutato, urina alba, discolorata, palmaris vel subcitrina, egestionis phlegmaticæ, albæ, viscosæ, seu mucosæ, aquosæ & hujusmodi, sputum viscosum, aquosum, multiplicatio salivæ non amaræ, sed ponticæ, multitudo superfluitatis egressæ per nares & palatum, & additur somniare aquas, nives, pluvias, & hujusmodi, quæ ad operationes læsas reduci possunt.

SIGNA melancholiæ, primo à re non naturali, ut quia usus est nimia cogitatione, sollicitudine, timore &c. puta cibis melancholicis & hujusmodi. A re naturali, quia complexionis melancholicæ & consuetus incurrere ægritudines melancholicas & similia. A re præter naturam, & primo ab actione læsa, quia in capite sentitur gravitas, & magis in parte sinistra, ardor oris, stomachi desiderium corruptum, & aliquando caninum, vigilia multa, solitudo multa, læsio seu ægritudo splenis, ut dolor, & gravitas seu durities, taciturnitas, cogitationes multæ, fletus seu voluntas flendi, fixio aspectus, rugitus, pigritia, tensio hypochondriorum, paucitas somni, si non fuerit cum phlegmate acredo, vel acetositas oris, parvitas pulsus cum duritie, corporis extenuatio. A qualitate mutata, fuscedo in corpore apparens seu nigredo, corporis pilositas, morpheæ nigra, & est fortissimum signum ut Aver. 4. *Coll.* in palpebra inferiori oculi, maxime nigredo & limpitudo in eis. Ab exeunte mutato, urina nigra vel subnigra ad obscuritatem tendens, viridis, livida, nigredo egestionum seu fuscedo, paucitas sputi, acredo ejus, eructationes acetosæ, sanguis niger, & coagulatus si exiverit. Somnia sunt multum terrorem inferentia. Etiam potest addi à juvantibus, & nocentibus.

Notandum tamen quod ea tria, quæ Galenus ponit genera signorum, scilicet à substantialiter inhærentibus, à casibus, & operationibus, ad ista tria reduci possunt, vel ista tria ad illa, & si hic ponatur, ut in arbore, apparet à re naturali & non naturali à juvantibus & nocentibus quod poni posset, omnia tamen ad illa tria Galeni reduci possunt, ut patet recte consideranti.

A L O Y S I I L O B E R Æ, *Abulani,*

Cæsarei Medici,

D E

M O R B O G A L L I C O,

T R A C T A T U S,

Ex libro Aulicarum quatuor ægritudinum erutus, atque ex Hispano accuratissime Latinus factus.

C A P. I.

De Curatione Morbi Gallici.

Morbus Gallicus adeo jam propter flagitia nostra invaluit, & corporibus nostris communicatus est, ut

E neque explicandis illius signis conterendum mihi tempus sit, neque unde in Hispaniam delata tam perniciofa fuerit ægritudo, quæ humana membra excruciat, narrandum. Quare ad varia, quæ comprobata sunt ab experientia, assignanda remedia pro curatione tantæ luis me convertam. Sunt Medici nonnulli, qui hanc ipsam ægri-

A a

tudi-

tudinem nolint inter initia curare, rati ab humore melancholico ipsam fieri, qui naturæ parum obediens est, & multorum dierum intervallo indiget, ut digeratur, & evacuetur, quod si quis inter initia curare illam moliretur, voti compos minime fieret, imo incommodorum autor multorum foret, ex subtilis humoris evacuatione, non item illius qui peccat, quippe qui magis magisque incrucesceret, terrestresque efficeretur, ita ut nunquam exactam huiusmodi ægrotus sanitatem consequi posset, ex quo postea illud consequeretur, nempe ut in morbi longitudo incidere, dum brevi tempore curari speraret. Verum enimvero non mediocriter Medici tales decipiuntur, neque enim ex humore duntaxat melancholico morbus Gallicus fit, sed plerumque ex aliis humoribus cum naturali & nonnaturalis melancholia permixtis, qui naturæ parent, & benigni sunt, ut sanguis, vel miscela ex sanguine, & bile. Et quamvis ex eorum sententia ita esse daretur ut ajunt, nihilominus falluntur, omnes namque Doctores qui prohibent evacuationem in principio, non solum quia humor terrestris est, digestionique contumax, & naturæ, sed etiam quod nonnisi multis fieri diebus digestio potest, omnes inquam iidem concedunt, ut animus vertatur partim ad propriarum communiumque materiarum minorationem, partim ad earundem per multos dies digestionem, ut supra residuum fortior insurgat natura, aliquidque noxii humoris exoneret. Multi sane Doctores antiqui, & illi quidem magni nominis, asserunt, in humoribus melancholicis, qui ægitudinem absque febre gignunt, non expectandam cum perfecta digestionem evacuationem, sed licere inter ipsa initia uti medicinis, quæ communes materias, atque etiam proprias educere valent. Et in hac sententia Galenus est, qui in *lib. de compos. med. per loca*, ubi de scabie, pustulis, aliisque rebus loquitur, quæ ad cutem tenduntur, fiuntque ab adustis humoribus & melancholicis, auspicatur evacuationem cum vehementibus purgationibus, cumque phlebotomia, & sudore, ex arte, aut exercitatione comparato, ita ut hoc pacto & digestio & evacuatio simul comparetur, quod præstandum in huiusmodi ægitudinibus est, digerere nanque Galeno, est humorem subtiliorem, Avicennæ vero est crassum attenuare, tenueque incrassare. hac itaque ratione qui ab initio evacuationem, digestionemque moliuntur Medici, facilius ægrotum, & citius sanant, tutiusque. Qui vero curationem ejus post multos dies aggrediuntur, id faciunt, ut ægitudinem confirmant, aut rem deducant ad ossium marcorem, aut ad plagas aut ad gummata, cum tamen jam sanus esse posset æger, quando isti procrastinantes curam incipiunt, curandus itaque morbus Gallicus est ab initio ex arte, tamen adhibita, ubi sanguinis signa apparent, phlebotomia, & purgantibus medicamentis, ubi opus erit, moderate tamen, scienter, & experientia duce omnia hæc præstando. quod cum ipse sæpe præstiterim, exactius curationem hanc perfecit hac ratione, quam cum alia quavis, neque ullum mali vestigium remansit. His vero actis quasi exercitationem jejuno corpore fieri debere ut sudor provocaretur, & bene successit, ex illis autem qui alio ingenio curati sunt, vidi multos in sæva admodum symptomata incidere, utpote in gummata, plagas, ægitudinis confirmationem, & alia huiusmodi. Porro notandum hoc loco est, morbum Gallicum nunquam alias ut in præsentia notum, constat enim ignotum fuisse illum veteribus, cum nulla ejus indicia attulerint, cum tamen similes alias ægitudines tractarint, eorum remedia assignantes. Cornelius Celsus capitulum habet de lepra. Hugo item in consilio 55. de simili agit passione. Augustum Cæsarem præterea ferunt simili affectu laborasse. Dioscorides *de sabina*, & *de junipero* scribens prodesse illa plagis malignisque ulceribus veteribusque tradit, modo cum prædictorum aqua abluantur, & spuma, ita quod pene in illis virtus ligni Indici reperitur, & tanta inter se sunt similitudine, ut idem cum ligno esse ipsa nonnulli credant. Avicenna de nonnullis meminit medicinis, quæ multum pro tollendis doloribus, aut mitigandis prosunt. alii vero antiqui scriptores de quibusdam ægitudinibus agunt, huic similibus, ceu de malo mortuo, & aliis huiusmodi, assignantes & unctiones, & alia medicamina quæ in usu sunt in curatione morbi Gallici, nihilominus morbus Gallicus nunquam notus fuit. Animadvertendum autem quod is vel recens est, id est unius anni, vel inveteratus cum gummatis, plagis, doloribus, & duritie supra ossa. Recens plane nullo negotio tollitur, modo à viro docto, & bono experimentatore, qui probam normam sequatur, curetur. Inveteratus, confirmatusque, sanatu difficilior est, unde si plagæ reperiuntur imprimis mundandæ sunt, alioqui, vel si sanarentur, reiterarentur, fin ossis adest corrosio, ad ejus mundificationem deveniendum est, & ad corruptionis purgationem. Cæterum universalis præcedat oportet evacuatio, perinde in assumptione ligni atque in unctionibus,

A suffumigiis, medicamento quod sparadrapum dicitur, aliisque rebus curando morbo Gallico opportunis, ut infra dicetur, ubi de unguentis, ceratis, pulveribus, sparadrapis, suffumigiisque aliisque similibus agemus. Quod si quis librum nostrum de experimentis adeat, quæ probata omnia sunt, multo illic plura comperiet, nunc enim brevitate studio dimittenda illa esse censeo. Incipiam autem hoc loco nonnulla morbi Gallici signa tradere, quæ in demonstranda hac lue nunquam me fefellerunt. quorum nonnulla actu demonstrant ipsam, quædam vero prædicunt tantum.

CAP. II.

De signis cognoscendi morbi Gallici.

Signa eorum, qui morbo Gallico laborant, sunt pustulæ cum aliqua duritie, vel duritiei signa adsunt in radice unde capilli nascuntur, adest & tristis color in capite, & fronte, atque in aliis corporis partibus, cum oris excoriatione, præcipue vero si post dormitionem capitis sentiunt gravitatem, ac dolorem, quæ sole occidente incipiunt, & oriente evanescunt, distenditur porro dolor hic versus humeros, fitque æger & piger, & gravis, & somnolentus, coloreque inficitur aut pallido, aut citrino, febremque cum doloribus sentit. Interdum in virga nonnulla ulcera cum duritie, & callositate, quæ sanari exacte nequeunt, perpetitur, quod morbi Gallici certum signum est, maxime vero cum in inguine præcesserit apostema, quod bubonem dicunt. Interdum apparent pustulæ, aut crustæ per duos sub umbilico digitos, succeduntque post hæc ulcera aut pustulas, quædam apostemata, quæ (si aperiri ea contingat) qui curat, sæpe ab hoc morbo penitus ægrotum subtrahit, sunt enim in membro, quod emunctorium est. Alias inter initia dictæ luis eveniunt, soletque Columella multum relaxari, instantur paristhmia, nec maturefcere unquam conspiciuntur. Nonnunquam conjungunt ulcera, quæ nonnisi longo tempore consolidantur. Aliquando dolores invadunt omnes juncturas aut omnes capitis partes, aut dorsum, aut crura, aut malleolum, sed qui in cruribus sunt vehementer torquent, debilia enim illa membra sunt & à caloris fonte longinqua, atque ad recipiendam superfuitatem omnem apta. Plerumque apostemata deturpant frontem, caput, pectus, quæ adeo in hærent ossibus, aut panniculis, ut raro videas ea aperiri, ut non etiam os aliquod corruptum remaneat. Infestant quandoque manuum volas calli quidam, ac crustæ, idemque in plantis pedum contingit. Nec desunt alia signa, hæc vero sunt & magis certa, & essentialia mihi visa.

CAP. III.

De signis prognosticis morbi Gallici, deque ejus cura.

Signa morbi Gallici prognostica sunt hæc præcipua, nempe coitus cum mulieribus, aut masculis eo infectis, aut colloquia cum illis ore tenus, aut comestio in eadem patina, aut potus in eodem poculo, aut sudor simul factus. præterea alia signa manifesta, ut in eo, quod majoris est molis, insistam, id est ut curationem morbi Gallici aggrediar, quæ fit aut cum unguentis, aut cum suffumigiis, aut cum balneis, aut cum decocto Sancti, alteriusve Indici ligni. Dicam autem nonnulla de singulis hisce modis, prout in his regionibus alibique experimenta vidi: postea, quænam ex his melior sit, tutiorque cura, pro subiecti sanandi ratione, tradam. Quamobrem notandum id in universum est, in quacunque istarum curationum sive ea paretur cum unguentis, sive cum suffumigiis, sive cum balneis, sive cum decocto ligni, sive cum exercitatione, sive cum sparadrapis, imprimis necesse esse ut materia digeratur, id est humor talem gignens ægitudinem, & evacuetur subinde, quoniam in nova ægitudine stante virtute incolumi, materia que exigua, sat est plerumque pro sanatione evacuatio, atque exercitatio. Cæterum ut, unde diverti, redeam, dico, si materia pustulosa est cum multa tenuis humoris mistura, parandam esse digestionem cum *syrupo de fumo terræ*, aut *de endivia*, aut *de lupulis*, addito *syrupo rosato facto cum saccharo*, aut cum *syrupo stæchados* si crassus erit humor, afflictabiturque ægrotus dolore vel capitis, vel spatularum, vel juncturarum, diluendo prædictos syropos cum aquis appropriatis, ut pote cum

aqua fumi terræ, aut endiviæ, aut boraginis, aut buglossæ, aut solani, aut si dolor excreverit admodum, cum aqua chamæpitos, aut cum decoctione Epithymi (eo modo, quo dixi in meo antidotario) aut senæ, aut cum sero caprino, præcavendo, ut in digestivis plus vel minus hujus, vel alterius fyrupi pro necessitate addatur, verbi gratia exhibendo syrapi de fumo terræ unciam unam, de endiviæ unciam mediam, aquarum lupulorum, boraginis, & solani singulorum unciam unam. Capitis vero premente dolore, exhibeatur syrapi stœchados uncia una, rosati media, aquæ fumi terræ uncie tres. Quod si pustulæ apparebunt, conveniet syrapi de epithymo ad unam unciam, syrapi de fumo terræ uncia media, aquæ fumi terræ uncie tres. Nihil autem existente dolore cum pustulis, capietur syrapi stœchados, de fumo terræ, rosatus, unciam mediam singulorum propinando, cum aquis buglossæ lupulorumque unciam unam & semis singularum statuendo. aut loco aquarum uncie tres decoctionis epithymi permiscendæ sunt. Digesta jam materia (quod ex lotio aut pulsu, & ex affectu vel leviori facto, vel non deteriori innotescet) sumetur purgatio, qua peccantis humoris pars subtrahatur, sumetur autem vel in forma pillularum, aut boli, aut potionis. Laudo jure alias pillulas de fumo terræ, aggregativas, Indas, aureas, foetidas, cochias, ex agarico trochiscato, pro diversa intentione, quæ monebit ut vel seorsum dictæ pillulæ exhibeantur, vel cum aliis mistæ, ut opus fuerit. Inter bolos, seu electuaria, probatur mihi electuarium de succo rosarum, ad drachmas tres, confectionis hamech drachma duæ & semis, sacchari quantum satis est, mane jejunio stomacho exhibenda. Quod si quis pillulas malit, capiet pillulas aggregativas, & de fumo terræ, verbi gratia singularum scrupulos duos, cum aqua fumi terræ, pillulas quinque conservando, vel sic. Recipe pillularum Indarum drachmam unam, aurearum scrupulos duos, fiant pillulæ v. cum confectione hamech. Quod si nec medicamenta in forma pillularum, nec in forma boli, seu electuarii placuerint, ad potionem hanc exhibendam medici convertentur. Recipe floris cassiæ per cribrum extractæ drachmas sex, confectionis hamech drachmas tres, electuarii de sebesten drachmas duas cum dimidia, dissolvantur omnia in sero caprino, in quo decocta fuerit sena, & epithymum, & propinentur in diluculo. Electuarium vero de succo rosarum ex descriptione Nicolai in antidotario, ad drachmas quatuor exhiberi potest, pro tollendis juncturarum doloribus, bilisque, & phlegmatis expurgatione. In his casibus soleo ego frequentius uti electuario de psyllio, quod à Montagnana in suo describitur antidotario, necnon etiam electuario de sebesten illic descripto, præterea vero & confectione hamech. Prodest & de dactylis electuarium, & dicitur medicina securo. confert & diacarthamum. Mitto volens, brevitatis gratia, medicamenta alia ægritudinem istam adjuvantia, quoniam de his tantum meminisse juvat, de quibus ipse hisce in regionibus experimenta sumpsit, operæ pretium porro est, ut quis librum nostrum de experimentis perlegat, illic enim pillulas quasdam contra morbum Gallicum nostras comperiet mirificas. Soleo etiam electuarium conficere, de quo experimentum mihi uberrimum est, & apud me maximæ existimationis existit, & vili pecunia comparatur.

CAP. IV.

De ligni sancti qualitatibus, & virtute
ejus in cura morbi Gallici.

Facta hujusmodi præparatione per pharmaca, eligatur lignum Sanctum, quod minime vetus sit, sed recens incisum ab arbore crasso, color cineritius sit, cum unctuositate quadam, sit boni odoris, ponderosum, corticem gerat nigrum aliquantulum, medullam habeat insignem, & prænigram, non sit siccum, nec carie affectum, non sit spumosum, nec ob nimiam humiditatem corruptum. Lignum autem bonitatis illud est, si immersum petit ima aquarum. Tot vero sunt dotes hujus ligni, ut nimis longus sim, omnes prosequi si velim. dicam tamen de his quæ majoris usus esse mihi experientia comprobavit. Lignum igitur sanctum calidum est in secundo gradu circa tertium, siccum vero in primo circa secundum, humiditate præditum est temperata, aperit, lotum ciet, exsiccatur, lenit, abstergit, nimias humiditates resolvit, confert ventriculis phlegmaticis. Hepatis, & lienis vitia corrigit, sanguinem mundat, per alvum ducit corruptos humores, præcipue qui frigidi sunt. Calculos extrudit à vesica, & ab aliis partibus. Confert nervis, podagræ, lepræ, & cæteris omnibus corporis passionibus, ac membris. Delt fistulas, ulcera, morbum Gallicum, resolvit apostemata dura, & matura, illaque aperit, deinde purgat, mundificatque, cicatricem inducit, corrupta ossa rectificat, nervos siccos & spasmosos emollit. Paralyti prodest,

A anhelitus foetorem aufert, asthmaticis opportunum est, anginam resolvit. Ex his itaque, & aliis dotibus, sancti ligni nomen obtinuit, modo rite, ut mox tradam, administretur.

CAP. V.

De modo præparandi ægrotum, & lignum
sanctum.

Nemini dubium est, quod ægrotos decet, qui se ad lignum sumendum accingunt, frigidum aërem, corruptumque vitare, necnon & humida loca, putridasque aquas stagnantes, qui si non idoneus est, tunc ignis beneficio, & aliis ingeniis, quæ ipsum purgant, rectificandus venit. per hyemem itaque, cum frigidus sit aër, sudorque ob id intercipiatur, debet utique sub cubili catinus prunarum ardentium poni, quæ tamen prunæ ex lignis sint, non ex carbonibus paratæ, atque vino albo aspersæ. Fenestræ ita claudantur, ut ne per eas frigus ingrediat, aut extraneus aër, aut malus vapor. si sit æstas, poteris aërem temperare apertis bis terve in die fenestris, sparsisque per cubiculum foliis bene odoratis, qualia sunt chamæmelum, folia menthæ, salicis, calore vero nimium invalescente nonnihil cum frigidis aquis pavimentum irrorandum erit. Parato sic cubiculo, parandum est hoc pacto lignum. Recipe lignum sanctum, quod quia durissimum est, bene teratur, postea sumantur ex ejus pulvere libræ duæ, quæ injiciendæ sunt in ollam vitreatam cum libris sexdecim aquæ laudabilis, & infundendæ per diem & noctem. Mox ebullitio lento igne fiat, & operata olla, donec dimidium aquæ evanescat. ollam vero tantæ capacitatis esse oportet, ut à principio quarta ejus vacua pars remaneat, ut probe ebullire possit, paulatim tamen, pauca cum flamma, sine fumo, spuma autem inter ebulliendum subtrahenda, servandaque pro ungendis ulceribus, apostematibus, pustulis, & pro doloribus, quod si ex prima aqua nulla gignetur fortasse spuma, pro ea in usum adhibebitur aqua ipsa. Consumpta jam aquæ medietate per ebullitionem, aut tribus partibus, prout ægroto expediet, ab igne removebitur, perque diem quiescet, postea excolabitur, & in vas reponetur vitreatum. Et hæc est prima decoctio potanda ab ægroto bis in die mane ac vespere. secunda autem paratur, decoquendo iterum idem lignum in tanta aquæ quantitate, quanta ingesta est pro primo decocto, quousque tertia pars absumatur, operculo ollæ injecto in ebullitione, deinde reponitur in aliud vas vitreatum per colum transfusa, & ex secunda hac sumet ægrotus quotiescunque volet, non solum scilicet quo tempore comedit, sed & interdiu, noctuque dum fitiet. opus enim hujus aquæ continuum est, successivum & lentum. Et ne novus humor generari possit, idcirco sine ulla interpolatione bibenda est utraque hæc decoctio. quare antequam prima consumatur, præparanda secunda est, ejusdem quantitatis, & per trigessimum sumenda diem, in his tamen, in quibus vetus est ægritudo, trigesima dies superanda erit. & aqua potentior conficienda ex majori coctione ligni, ita ut tres aquæ partes abeant, una duntaxat remanente. constat enim, quo magis decoquetur, quoque plus ab ægroto bibetur, eo plus profuturam. Quod si alvus erit humida admodum, ex eadem aqua & aliis communibus rebus medicina parabitur.

CAP. VI.

De modo sumendi decoctum ligni.

His actis omnibus, paratoque cubiculo, lecto & decocto ipsius ligni, postridie ejus diei, quo medicamentum sumpsit, accipiet ægrotus uncias octo primi decocti calidi, pro syrupo, operiaturque non paucis stragulis ut sudare valeat, abstergatque sudorem cum pannis calidis, & iterum sudet usque ad lipothymiam, tunc enim removendi panni sunt, paulatim tamen, donec cum operculis solitis remaneat, & statim abjecta interula prima, nitidam alteram, calefactamque induat, præterea & linteamina alia reponantur, pulvinarque aliud, utraque nitida, calefactaque, & hoc pacto quiescat per duas aut tres, priusquam comedat, horas, illis enim præteritis sumet biscocti panis uncias quatuor, passularum pugillum unum, amygdalarum mundatarum aut nucum tostiarum pugillum medium. Elapsis interim octo horis, tantundem aquæ potet, sudet si queat ut mane, induat pariter mundam interulam, & pannos cæteros lineos, neque, si abstinere poterit, edet, quod si minus esse sine cœna poterit, dimidium illius sumat, quod in meridie sumere solet, & ita procedet ad nonam usque diem. decima vero die accipiat vel pillulas, vel potionem, vel bolum, ut supra dictum est: observandum hoc loco, ut ne decoctum sumat quo die purgabitur, & si sibi debilis esse videbitur

factus æger, tostum edat pullum. Quinetiam vigesima die expurgetur iterum inodo prædicto, atque ita usque ad trigessimam agat, & tunc iteret purgationem similiter. Nonnulli à prima curationis die decoctum pro syrupo qui sumitur, augere quotidie solent, prima die uncias sex exhibentes, altera septem, tertia octo, sic deinceps procedentes, quousque ad decem uncias pro vice instituant sumendas, quod tamen præstandum est in robustis duntaxat corporibus, ex sudore namque virtus resolvitur, cui imbecille corpus resistere minime potens est. Vinum si fieri potest omnino dimittat, sola secunda contentus decoctione, modo ne ægritudinem aliquam patiat æger, cui aqua maxime sit infensa, cujusmodi cachexia est, & hydrops, nam tunc in prandio & cœna vini modicum gustare poterit, cum secunda scilicet decoctione dilutum. Circa cibum & potum regula nequit certa constitui, sunt enim qui ferre inediam nequeant, copiosioribus alimentis affueti. quare his addere nonnihil in usu vel biscocti, vel passularum, vel pulli prudentem medicum decet. Idem de cœna intelligas velim, sunt enim plerique, qui si cœnam dimiserint, dormire nequeant, & graviter afficiantur. quare talibus inter prandium ac cœnam nonnihil comedere licebit, ut passulas, aut amygdalas, quo bibere aliquid possint.

CAP. VII.

De aliis parandi ligni Sancti modis.

Consueverunt alii libram derafi ligni in libras duodecim aquæ infundere, & decoquere, quousque dimidium absumatur, aut tertia pars, ut dictum est, sumunt hujusmodi decoctum. Alii saccharum primo decocto miscent quantum sat est, & potum illum mane & vespere propinant ægroto, instituentes potionem in prandio, & cœna ex secundo decocto. Vidi ipse in Gallia, & in Hispania ex ligno Sancto electuarium confici, maneque & vespere ad unciam pro vice sumi, inde vero sudorem consequi. interim secunda decoctione pro potu, ut alias dictum fuit, concessa. Porro electuarium ita paratur. *Recipe libram unam ligni sancti in pulverem redacti, per cribrum transmissi, & cum syrupo de fumo terræ, quantum sufficere videbitur, electuarium confice,* mirifice namque præstare id solet, quod decoctio potest. Positum in more est in his Regionibus, & alibi, id, quod ego facere in Hispania consuevi. Dum enim prima decoctio fit, injiciunt simplicia quædam, conferentia alicui imbecillæ parti corporis, & peccanti humori, addentes insuper *senam, epithymum, fumum terræ, flores boraginis, passulas, & aliqua grana hordei*, & simul omnia decoquunt. & recte quidem id agunt, sæpe enim contulisse optime decoctum hujusmodi, experientia mihi testis est. Animadvertendum autem est ut semper membri dolentis ægritudini conferentia simplicia indantur, necnon & *sena, epithymum, & fumus terræ*, optima enim inde paratur decoctio. Horum vero simplicium membra respicientium sylvam habes in meo *De pestilentia libro* conscripto, ubi de medicinis diversimode operantibus loquor: præterea etiam in capite de aquis (in viridario meo sanitatis nuncupato) invenies, quibus cum rebus decoqui aqua debeat, quæ membrum aliquod respiciat. Quod ad potum pertinet in prandio & cœna constituendum, sit ille ex secundo decocto, observato supradicto vivendi regimine, atque hoc fieri debet usque ad trigessimam diem, vel quo usque mitescit ægritudo, ut multi faciunt. Completo jam potandi decoctum termino, comedat æger plus nonnihil bibatque vini aliquantulum cum secundo decocto lymphati, alimenta augens, donec ad pristinam victus rationem revertatur. Quod si cum decocto secundo diluere vinum detrectabit, alia utatur aqua, in qua ebullierint, quæ ventriculum confortant, ceu *capillus veneris siccus*, vel per dies quindecim nonnihil *aromatici rosati* mane manducet, vel cum similibus aliis modis procedat. Cæterum quia in cubiculo esse per totam diem ægrotus nequit, ob id per tres à sudore horas surgere poterit, & ibi clausus ambulare, ludere, versari cum familiaribus jucundis, à quibus ex animo diligatur, corpus enim in hac ægritudine laboribus conficere minime expedit. Interdum non dormiat, ut bene noctu dormire possit, ut ne dolores sentiat, aliquando tamen ad sudorem eliciendum conceditur, & ad ventriculum roborandum eo cum calore, qui in somno conciliatur, idque ex usu erit his qui imbecillo sunt stomacho, neque probe digerere consueverunt. non tamen longum concedimus somnum. Observabitur unum in potu decocti, ut scilicet ungantur pustulæ, gummata, ulcera, aut dolorosa loca cum spuma calida, vel cum primo decocto, rectificanti enim per hæc ipsa, & confortantur membra. At si aliqua suberit in ulceribus offium corruptio, aut corrosio, aut alteratio, tollenda primum erit corruptio, &

A impedimentum, postea ex spuma, vel decocto inunctio fiat. Ita pariter bene erit, ut imprimis mundificationi attendamus, & omne id, quod consolidationem ulcers prohibet, de medio tollamus, utque ubi tempus advenerit consolidandi, incipiamus decoctum potare, & cum spuma inungere plagas, quod qui minime observaverint, non sanabuntur cum hujusmodi decocto. De medicamentis mundificantibus hæc ulcera Gallica, multa comperies in libro de experimentis. Est nonnullorum mos, ut viperarum, aut serpentum, de quibus Dioscorides meminit, & practicus neotericus ex Montepessulano, carnes ad comedendum offerant, ego vero, quia malos effectus hinc animadverti contingere, ob id nemini consulere unquam ausim, illis ut uti audeat.

CAP. VIII.

De Vino ligni, deque modo sumendi, deque nonnullis ex ligno paratis pillulis.

B Jam cœpere quidam decoquere lignum in vino, & utiliter quidem ut docet experientia. Modusque decoctum hoc parandi iste est. Imprimis enim decoquunt primam aquam cum supradictis herbis, postea *lib. dimidiam corticis ipsius ligni, in tenuissimum pulverem redacti, accipiunt, consiciuntque in lib. vini albi optimi, ibique per diem naturalem dimittunt.* Et eadem die primam aquam ligni decoquunt cum simplicibus supradictis, & cum jam bene decoctum est lignum, supra vinum excolant, vinum porrò illud in olla positum per horas *iiij.* & viginti servant, mox colaturam repetunt. De qua ultima colatura exhibent in potu tantam quantitatem, quanta de prima aqua concessa est supra, præmittunt tamen purgationem. De sudoris provocatione nulla discrepantia est, nihil enim referre ajunt si quis sudare nolet. Transacta hora post acceptum vinum illud surget ad negotia, neque inediam feret, in prandio comedat gallinam optimam, aut pullum, bibatque secundam aquam supradictam, vespertinis tamen horis dimittet, si poterit, carnem, passulis duntaxat cum amygdalis, & pane biscocto mediocri contentus. Sanavit multos Dei beneficio hujusmodi vinum, & ita jam traditus est sumendi lignum ex vino modus. Sed video nonnullos lignum in pillulas etiam conformare, quod ego profecto minime laudo, neque enim in pillulas redactum lignum tam facile permeat membra, ac si in potione paratur. Itatorum porrò mos est hoc modo parandi lignum in vino. Imprimis namque *lib. vj. vini albi electi veterisque sumunt, consiciunt in ollam novam, in quam pariter consiciunt lib. j. & s. ligni in pulverem redacti, optimi,* (cortex tamen melius operatur) *præterea induunt polypodii, atque epithymi sing. unc. s. mediamque drach. absinthii. Infundunt omnia in vino supradicto, addentes aquæ ardentis unc. iij. Hora vero quarta & vigesima præterita fit decoctio in eadem olla, donec tertia pars decreascet. deinde ab igne remouetur, & colatur cum lineo panno denso.* sumuntur sex vel octo istius colaturæ unc. juxta patientis dispositionem ac virtutem quotidie in diei crepusculo. subjicitur autem sudori idem patiens per horam & semis. abstergitur dehinc pannis nitidis calefactisque, induit interulam mundam calefactam, perque horam quiescit, si ita vult. conceduntur gallinæ, capones, castrati, vituli, pedes anteriores hædi. Morboque novo existente vinum lymphatum in prandio, & cœna porrigitur. At si patiens non adinodum debilis fuerit, bibet aquam ligni simplicem, atque ita fiat spatium continuo dierum quinque supra *xx.* aut *xxx.* dato hoc, ut, si quotidie ex cubili surgit, non tamen extradomum exeat. Requiritur ut purgetur cum *drachmis sex pulpæ cassiæ, additis electuarii de sebesten, & confectionis hamech, utriusque drachmis tribus,* in bolo vero capiet, aut cum decoctione *florum cordialium cum epithymo, ac sena,* sic enim medicamenta melius miscebuntur, operabunturque, ac præcipue si antequam exhibeantur cum cochleari agitabuntur. Purgatio præterea fieri potest in principio, medio, ac fine cum *pillulis fetidis, & de fumo terræ, ad scrupulos quatuor in pillulas quinque redactis.* Imprimis autem inter purgandum respicienda virtus est fumentis pharmacum, stomachique lubricitas.

CAP. IX.

De unctionis, suffumigiique ordine.

Quoniam vero plerique decoctum ligni subterfugiant, non solum propter magnam inediam, sed & propter temporis longitudinem quo sumitur, præterea etiam quia sunt in penuria & loci in quo stent, & interularum, nec non & similium rerum cæterarum, ut omittam sumptus ipsos magnos, ob id aliam sanitatis recuperandæ viam tentant, ut pote per unctiones, suffumigia, balnea, quibus cum

cum facile possunt, vitæque tot sumptibus sanitati restitui suæ, quare ordinem tradam, qui adhiberi debet in unctione & in suffumigio parandis, multaque utilia & breviter quidem ponam, quibus multos sanatos vidimus, ut mea me docuit experientia. Debet itaque ante omnia purgari universum corpus lue Gallica affectum, diminuat ut materia, suppositis omnibus, quæ supra circa digestionem, & evacuationem materiæ dicta sunt, illic enim quibus cum syrupis, & purgationibus agendum sit, ostensum est. Facta purgatione, fit unctio, mane verò avium alas aut carnes castratorum comedat, vinum bibat album, si poterit pelagianum habere nullum aliud disquirat, vespere cœnet inter tres horas & quatuor. A cœna per duas, vel tres horas, inungatur. observandus porro talis ordo est, quoniam resolutive unctio est, ita quod multoties nonnihil nativi caloris resolvit, atque hoc pacto virtutem labefactat, stomachumque offendit, quare præstat unctionem admove re forti ventriculo existente, quam debili ac jejuno. præterea etiam quia per noctem universus corporis calor in somno concentratur, & hac ratione virtus validior fit ad sudorem provocandum, & ad omnem noxium humorem à corpore expellendum. Quod si quis gravitatem sentit ex inunctione horis nocturnis facta, ungat se is mane, sumpta tamen prius assa offa ex vino, aut lutea aliqua ovorum recentia sorbeat, mox unctionem prosequatur, cavens tamen unctionem trium mensium hyemalium, rotidemque æstivorum. sit cubile in promptu, & bene paratum, cubiculumque clausum, ut ne frigori aditus pateat, ut in tradendo modo sumendi ligni descriptum est. Cæterum minime probaverim, ut, donec ungendi tempus durat, aut interulam mutent, aut linteamina, aut rem aliam quampiam ex cubili ægroti, prospiciendumque maxime fuerit, ut ne imbecillitatem, quæ ex unctione nascitur, incurrant, quare semper miscenda erunt unguenta unguenta, aut medicamenta medicamentis, in quibus vis sit confortandorum principalium membrorum ac sustinendæ virtutis, instaurandæque jacturæ, quam parit unctio hujusmodi. Id autem ego soleo præstare cum *optima theriaca*, cum *unguento santalino*, & *cordiali*. oportetque ut unguenta, quæ in hoc casu adhibenda sunt, per dies quinque ante confecta sint, quàm fiat inunctio. Valde probaverim, ut seipsum ægrotus ipse, si potest, ungat, ut in hoc munere defatigatus, facta jam unctione, sudare incipiat. Quo tempore inunctio fiet, claudetur cubiculum, adsitque opus erit catinus prunarum ardentium, ut calefaciat sibi manus, qui se unget, unguentumque similiter.

CAP. X.

De partibus corporis prius inungendis.

Imprimis inunguntur pedum plantæ, cum collo pedis, ac digitis, usque ad genu, mox malleoli, inde genua. Affectus si fortasse atrox, ægrotusque robustus invenientur, inungat leviter pubem, postea humeros, spinamque, & locum, qui statim post aures est, & qui sub mammis, cubitos, manuum juncturas, postremo ipsas manus. Quod si recens affectus erit, minime inungentur spatulæ, neque locus post aures, neque axillæ omnino. Et si ægrotus alvi tunc beneficio fruatur, multum expedit pro adjuvanda natura ut umbilicus ungatur, habita ratione ut ne unguentum pertingat ventriculum, læderet enim illum magnopere. si ulcera, gummata, aut dolores aderint, par erit ut membrum dictis ulceribus propinquum, aut gummatibus, optime inungatur. Quod pertinet ad unguenti quantitatem, quæ in unctione consumi debet, si ægritudo nova erit, parum admodum consumetur, sin vetus, & maligna, ægrotusque robustus, multa quantitas absumi potest, habita & dispositionis ægroti, & qualitatis humoris ratione. Ubi probe celebrata erit unctio, manus supra musculos distendet, cruraque & pedes conjunctos detinebit, & opertus optimè sudabit quantum poterit, donec li-phothymia corripiatur. Cessante jam sudore, panni paulatim auferentur, donec tandem cum solitis operculis remaneat. sciendum autem, quod per primum triduum, quo inungitur, non sunt detegenda brachia extra opercula, nec admovendæ ori manus in comessione, nec lectum sternendum unquam eo tempore quo fit unctio, præterquam quod etiam toties præceptum est, ne linteamina, interulæ, aut aliud quippiam mutetur. Si sudare minime poterit, lateres quatuor calefaciendi erunt, qui vino aspersi, in quo *rosmarinus*, *salvia*, & *chamæmelum* decocta fuerint, involvantur calefacti admodum in pannis aliquibus, admoveanturque pedibus, & costis ægroti, corpore & capite bene coopertis, adhibeaturque sub lecto prunarum catinus, non tamen ex carbonibus, & sic per duas aut tres horas sudare permittatur. Nonnulli, post unctionem jam factam, juncturas obvolvunt cum stuppis ex cannabi calefactis, quod mihi non probatur, hoc enim pacto coo-

peris juncturis, non videtur quomodo exhalare bene humior possit, quod ægroti maxime noxium est. Cibus interim, quo fiat unctio, parabitur ex aviculis, capis, aut optimis castratis, sæpeque exhibebuntur jura ex substantia avium parata, cum luteis recentibus ovorum, cumque croci modico. Vinum erit bonum, album, purum vetusque, aut aqua cinnamomi, omnia verò calefacta exhibeantur.

CAP. XI.

De Terminio unctionis.

Non est utique ab unctione ante desistendum, quam gingivæ ægroti intumescant, aut insignis aliqua evacuatio ex ore aut ex alvo aut ex vesica per lotium, aut ex universo corpore per sudorem, naturæ stimulo fiat, aut nisi patiens levare sibi vehementer videatur, ut scilicet decidant pustulæ, aut mitigentur dolores, ex apostematum furoris remissione, atque ex eo quod jam sanari ulcera incipiant. Omnibus igitur hisce signis, aut aliquibus eorum apparentibus desistendum tunc est ab unctione, adhibenda vero diligentia omnis est atque industria, ut symptomatibus occurramus. At quia non conspiciuntur in multis talia aliqua signa, multis equidem annis ancipiti animo fui, quinam ungendi ægrotum mihi terminus foret, in quo non appareret signorum supra dictorum aliquis. Donec me experientia docuit prosequendam hujusmodi esse unctionem, quousque ægritudinis levamen sentiat, præcipue vero si cum ægritudinis mitigatione *anxietas* quædam aderit, tunc enim arguitur, virtutem naturalem contra humorem insurgere ad ipsum expellendum, quare tempus postulat, ut illius fortitudini cum cibis laudabilibus optimoque vino fovendæ operam demus, velut ante jam dictum fuit. Si vero ægritudo ingens fuerit, ægroti imbecillo existente, unctionem alternis diebus fieri probaverim, interposita etiam quiete absque unctione per biduum, interim alimenta optima offerendo. Et sic prosequi oportebit unctionem, donec notabilis eveniat evacuatio, ut scilicet multam phlegmatis ex ore emanet, adsintque in gingivis dolores, tumores, & inflammationes, semper tamen directi oculi esse debebunt, imprimis quidem ad virtutem, postea vero ad ægritudinem, & ad accidentia, quæ unctionem hanc consequuntur, ubi perfecta est evacuatio. Accidentia porro sunt oris ulcera, gingivæ excarnes, inflammationes gulæ, linguæ, glandularumque, nec non & anxietas cum magno fluore stercoris, non sine aliqua exco-riatione, præterea & vigiliæ multæ magno cum ventris dolore. Si igitur videre contigerit talia symptomata admodum invalescentia, necesse erit ut ægrotis succurramus, ut ne virtus ab illis superetur, quare ubi ex multo materiæ phlegmaticæ fluxu, aut ex unguenti caliditate, apparebit in ore exco-riatio, cum dolore, atque inflammatione, imprimis par fuerit ut ægrotus os suum colluat cum aqua hordei, quod si id satis esse minime videbitur, utetur hac lotionem. Rec. *aquæ plantaginis*, *rosarum*, *hordei*, *sing. unc. iij.* *mellis rosati*, *sacchari albi optimi sing. unc. ij.* *miscantur omnia & fiat ex his julep.* quo sæpe collui os convenit cum lacte ovino calefacto. At si neque ex illis juvamentum constabit, inunctio exterius fiet cum *oleo rosato*, imposito in ore patientis *butyro vaccino* quantum sat erit. Fluxu adhuc majore facto, applicabuntur spatulis, natisque cucurbitulæ siccæ pro diversione, & si opus esse videbitur, scarificatæ. Si vero metus ingruet de magno aliquo apostemate, tunc constante ægroti alacri virtute, conditionibusque præsentibus de quibus in capite de phlebotomia diximus, deveniemus ad incisionem venæ cephalicæ aut mediæ, aut basilicæ pro diversione.

CAP. XII.

De lotionem oris, ubi accidentia remiserunt, & de præ-servatione ne eveniant.

Si remitti incipient symptomata, colluetur os cum sequenti lotionem. Rec. *hordei*, *rosarum*, *myrtill.* *salviæ*, *sing. man. j.* *fiat decoctio in vino acerbo nigro*, & *utere*, si quis autem malit symptomata hujusmodi prævenire, pro maximo apud me arcano est talis unctio quæ dicta est. Quod si patiens robustus erit, conditionesque habebit quæ pro phlebotomia consicienda requiruntur, inchoantibus symptomatibus phlebotomabitur à vena media brachii dextri, vel à basilica, secundum diversas in capite de phlebotomia relatas intentiones. Sin imbecilli virtute fuerit, adjuvabitur cum jure avicularum, caponum, cum luteis ovorum recentium, cum vino optimo, demum ad misturam hanc cordialem, aut ad similem aliam quampiam confugiemus illis non conferentibus. Recipe *conservæ boraginis*, *buglossæ*, *violarum*, *rosarumque*, *singul. unc. j.* *mar-*

garitarum præparatarum pulverizatarum drachmam mediam, syrupi de pomis unc. ij. detur sæpe ægroto. Conferet etiam usus hujus epithematis supra cordis regionem impositi. Rec. aquæ buglossæ, melissæ, boraginis, singulorum unc. v. aquæ rosarum unc. iij. vini odoriferi unc. j. & semis, specierum cordialium temperatarum drach. ij. croci scrup. dimidium, pulveris triasantal: & diamoschi. sing. unciam unam, pulveris de gemmis drach. iij. misceantur omnia simul, additis succi malorum apiorum uncis duabus, aquæ aurantiorum unc. j. & infundatur in prædictis rebus pannus, ut ajunt, granatus, expressusque cordi applicetur. Verum minime opus est, ut plura epithemata hoc loco prosequar, quando in nostro de experimentis tractatu multa epithematum genera descripta sint. Recurras autem ad caput lipothymie in meo libello de subitis ægritudinibus, ubi multa remedia comperies experientia duce comprobata in hoc casu. Et si patiens magno ventris tentabitur fluxu, nostrum legat De experimentis librum, in capite de fluxu ventris, si forte acciderit ut imbecillis fiat cum excoriatione, inungas ventrem cum oleo rosato, & myrtino, adhibeasque clystima aliquod lenitivum in quo sit aqua hordei, oleum rosatum, renes capri, albumen ovorum, & luteum, jus intestinorum castratorum, cassiæ paucillum, si virtus fortis erit, nequaquam impeditur corporis exoneratio, hoc enim pacto ab hujusmodi ægritudine sublevabitur. Contingunt quandoque vigilie ægrotis, quo in casu frons inungenda est cum unguento diapopuleon. Et per duas horas à cœna capiat syrupi de papavere unc. j. & semis, aquæ papaveris aut decoctionis capitum papaverum uncias duas. Quandoque propter ingentem oris inflammationem ægre admodum masticationis munere fungitur, quare subveniemus illis cum rebus liquidis, utpote cum confuso, ovis recentibus, amydo cum gallinæ substantia incorporato, liquido, & cum pulvere quopiam cordiali decocto, vel in potione sumpto, pro quo recurrendum est ad nostrum caput de medicinis diversimode operantibus. ad hoc contulerit & vinum electum. Sin alvus restricta admodum fuerit, utendum erit clysteribus communibus, aut pillulis purgantibus, aut modo supra dicto, hoc enim apud me experimento probatum est. Præteritis ab unctione tribus diebus, purgandus erit cum medicamentis appropriatis, hac enim via adjuvatur natura, quæ tot humoribus, qui tunc in motu sunt, exoneratur, levis tamen quælibet sat est evacuatio. Sin autem per os evacuationem molietur natura, haud impeditur. sic itaque in hac ægritudine procedet, donec omnino sanus fiet. Solent autem nonnulli, qui ægrotum nolunt ulterius ungere, universum corpus ejus in balneo abluere, in quorum ego sententiam ire noluerim, debilitat namque balneum magnopere, quare qui ob molestiam præteritam imbecillis factus est ægrotus, ex usu talis balnei imbecillior fieret. hinc postea contingeret, ut natura minime posset peccantem humorem extrudere, ob id igitur, & propter alias etiam rationes, haud sentio ut post unctionem balneetur. Mundificarem ipse potius universum corpus ejus cum panno aliquo subtili, & calefacto, statimque suaderem ut exueret indusium vetus, & nitidum indueret, abjicerem linteamina vetera, cæteraque omnia, quibus inter unguendum esset usus, nec displiceret, ut, quæ fumeret indumenta nitida, calefierent, & thuris suffumigium apprehenderent. studium posthac esset in eo, ut alteretur rebus confortantibus virtutem, bonumque regimen imprimis observaret, neque domo prius exiret, aut ex cubiculo, quam fortis factus, & jam ad pristinam dispositionem restitutus foret.

CAP. XIII.

De unguentis ad morbum Gallicum accommodatis.

Tradita jam ut potuimus ungendi ratione, & succurrendorum, quæ contingere solent, symptomatum, superest modo ut narrationem aggrediamur unguentorum quæ sunt in usu, de quibus ego magnum sumpsi experimentum, dum multos sanavi, quorum primum hoc est. Recipe axungie porcine liquefactæ lib. j. olei chamamelini, anethini, laurini, mastichini, singulorum unc. j. storacis liquidi drach. v. radicis anethi contusæ, radicis ebulli, singularum drach. ij. euphorbii confusi unc. mediam, vini veteris optime odorati lib. j. & semis, decoquantur omnia ad vini consumptionem, postea fiat colatura, additis in prædicta colatura lithargyrii aurei unc. viij. thuris, mastichisque singulorum drach. vj. resinæ pini, terebinthinæ claræ singulorum uncia una, & semis, misceantur oleo cum cera, & fiat unguentum, cum quo juncturæ, volæque manuum ungentur, pannoque calefacto involventur. Fiet id per septem continuos dies, eo animadverso ut, donec ægrotus ungetur, habeat in ore canaliculum aureum vel annulum.

A Aliud unguentum. Recipe axungie porcine insulse unc. xij. unguenti resolutivi, & santalini sing. unc. ij. argenti vivi liquefacti in succo limonum unc. j. & s. theriacæ unc. dimidiam, lithargyrii, thuris, minii, sing. unc. s. myrrhæ, drach. ij. olei salicis unc. s. unguenti martiati unc. s. pulverizentur pulverizanda, & omnia ex arte misceantur, pro unguento conficiendo, quod multum in his commendatur, qui, cum Gallico laborent, sunt imbecilli. Aliud experimento cognitum valde utile. Recipe unguenti agrippæ, aregon, martiati, dialthææ, sing. unc. j. thuris, mastichis pinguis, sing. unc. s. olei laurini, ex salicibus, liliacei, sing. unc. s. lithargyrii, argenti vivi, sing. unc. theriacæ unc. s. saxifragiæ drach. iij. unguenti santalini unciam mediam, axungie porcine veteris insulse uncias quatuordecim, ablutas cum aceto multoties, mercurii unc. ij. & semis, cineris sarmentorum unc. j. misceantur omnia secundum artem, & fiat unguentum, est enim valde expertum. Aliud maxime utile unguentum. Recipe thuris, mastichis singulorum unciam mediam, saxifragiæ & euphorbii singulorum drachmas tres, olei limaciarum, & laurini unciam unam, minii, argenti vivi, utriusque unciam mediam, unguenti santalini unciam unam, theriacæ electæ drachmas sex, axungie porcine insulse, lotæ sæpe cum aceto uncias quatuordecim, mercurii unc. j. & semis, cineris sarmentorum unciam unam, misceantur omnia simul, & fiat unguentum secundum artem, quod debet aromatizari cum drachmis quatuor storacis liquidi. cæterum quia multi inveniuntur, qui abhorrent unguentum, aut ungendi facultate carent lecto carentes, aliisque rebus ad celebrandam unctionem pertinentibus, tunc præmissis purgationibus expedire illis putarim sparadrapum vulgo dictum in forma sequenti, quod unguenti vice supra juncturas applicabitur, nec ante removebitur, quam apparuerint evacuationis signa, aut oris affectus, aut aliud quippiam ex supradictis signis. Recipe oleichamamelini, anethini, liliacei, de spica, singulorum unc. ij. olei de croco unc. j. axungie porcine lib. j. sevi vitulini libram mediam, euphorbii drachmas quinque, thuris drach. decem, olei laurini unc. j. & semis, axungie viperinæ uncias duas & semis, ranas vivas sex, vermium in vino lotorum unc. iij. cum dimidia, succi radicis ebulli, enulæ, utriusque unc. ij. scœnanthi, stœchados, matricariæ, singulorum manip. j. vini odoriferi optimi & veteris libras duas, bulliant omnia ad vini consumptionem, postea fiat colatura, additis colaturæ lithargyrii aurei lib. j. terebinthinæ claræ uncis duabus, ceræ albæ quantum sufficit. Fiat ad ignem ceratum in formam sparadrapi, addendo in fine ebullitionis storacis liquidi unciam unam & semis. Deinde ab igne auferatur, & cum spatula agitetur, donec tepidum remaneat, addentur etiam mercurii cum saliva extincti uncie quatuor, per aliquod spatium deducendo quousque optima evadat incorporatio, & ita juncturis, & manuum volis velut de unguento fit, accommodabitur. Neque à nobis frustra introducitur, tutius namque sparadrapum est, gratiusque quam unguentum. In illius vero usu ordini eisdem inhærendum erit in cibo, & potu, nec non & in aliis rebus, qui in unctione observatus est, eo animadverso ut non prius quam octava die amoveatur. Et qua die applicabitur primum, in ore detinebit annulum aureum, aut orbiculos ex crystallo, aut hujusmodi decoctionem, ut vapores materierum putridarum exhalare queant. Recipe hordei mundi pugillum unum, & semis, radicis buglossæ pugillum unum, seminum cotoneorum drachmam unam & semis, florum violarum, & passularum utriusque pugillum medium, omnia decoquantur in aqua communi, secundum artem, ad hordei crepaturam, cujus colaturam cum julepo misceatur, & usurpetur. Infrigidat enim os, neque in eo ulcera fieri patitur. Quod si post unctiones, aut sparadrapos, aut suffumigia, ulcera in ore contingunt, sequenti lotionem utendum erit, est enim admodum opportuna. Recipe aquæ plantaginis, summitatum rubi, foliorum olivæ, caudæ caballinæ singulorum manipulum unum, aquæ hordei libram unam & semis, licii uncias duas, mellis rosati colati uncias tres, aluminis drachmas sex, bulliant omnia simul ad consumptionem medietatis, & hac lotionem sæpe colluatur os, mirum in modum enim valet ad delenda ulcera.

CAP. XIV.

De curatione morbi Gallici confirmati, deque modo confirmationis.

Tanta est confirmatæ ægritudinis contumacia, ut difficile quamvis accuratæ diligentie cedat. Non est autem tempus determinatum confirmationis hujusmodi, in aliis enim citius, in aliis ferius confirmatur, secundum dispositionem, in qua erant qui primum hac lue infecti fuere. In quibusdam mensium sex spatio confirmatur, at raro,

raro, in aliis anni unius spatio, aut unius, & dimidii, in nonnullis etiam tardius. Confirmationem voco, ubi intra hoc tempus apparebunt durities, aut gummata cum ulceribus formicantibus malignis, venenosis, aut corrodentibus, cum ossium corruptione, aut doloribus juncturarum, aliarumve partium, ut in occipito, aut in fronte, velut supra dictum est. Hæc igitur sunt confirmationis signa, & nonnulla alia quæ ad hæc ipsa reducuntur. Aliud sparadrapum. Recipe axungie porcinæ per setaceum transmissæ libram unam, mercurii uncias quinque, omnia simul misceantur, additis thuris, mastichis, argenti vivi, singulorum drachmis tribus, resinæ pini, terebinthine utriusque uncias duas, serapini, ammoniaci, utriusque unciam unam & semis, dissolvantur ad ignem cum aqua ardenti, mox in mortario ponantur, & uniatur cum his rebus axungia, pulveresque supradicti, postea ceræ liquefactæ addatur quantum sufficit. fiat sparadrapum secundum artem, & applicetur ut supra dictum est. Dimitto alia unguenta, & sparadrapsa, quoniam quæ magis sub experimentum venere, quæque potiora sunt (de quibus fusius in libro De experimentis diximus) narrare libuit.

CAP. XV.

De suffumigiis.

Similiter cum suffumigiis incedere possumus, factis jam evacuationibus, idem enim præstant, sed facilius, citiusque, modo sit qui recte illis uti noverit, alioqui gravioris periculi sunt, quare cum non sit horum suffumigiorum perfecta experientia, malle quibuslibet aliis remediis narratis uti, cum non adeo formidabilia existant, nec tam vehementia. Ne vero de hoc etiam non sit aliquid dictum (ut nihil dimittatur intactum eorum quæ utilia sunt morbo Gallico,) tractabo de hoc ipso remedio, quanquam displicet nobis, ex quo propter imperitiam utentium tantum detrimentum sequi posset. Asthmaticis igitur, imbecillis, tussiculosis, hydropicisque fugiendum est tale remedium. convenit enim in antiquis ægitudinibus, robustis corporibus, quibus cætera remedia minime contulerint. Et si quando erit, qui huic medendi modo sese subjecerit, eidem regimini inhærebit, quod in unctione narratum fuit, scilicet in electione aëris, cibi & potus, evacuationis, temperiei frigoris, ac caloris. Quamobrem si quis ad hoc ipsum suffumigium sese accinget, purgetur strenue, opus erit, ut in unctione celebranda requiritur. A purgatione vero mane sumet lutea ovorum recentia nonnulla, vel offam assatam immerget in vino veteri sancti Martini, ut vocant, si haberi poterit, aut in alio probato, vel bibat haustum juris avium montanarum, in quo aromatici rosati vel diarbodon, vel electuarii de gemmis nonnihil impositum fuerit. Per duas horas ab aliquo ex his capto alimento, nudus collocabitur ægrotus sub tentorio undeque cooperto, sub quo etiam catinus prunarum positus sit, super quo suffumigii una projecta sit uncia. Debet tunc etiam totum ægroti corpus tegi, excepto capite. Perferet suffumigium quantum poterit, ita ut sudet, & evanescat suffumigium carbonibus impositum. Alii solent in lecto vas, in quo ignis sit & suffumigium, exiguum statuere, tegentes optime corpus affectum, uno capite excepto, & ita suffumigium administrant. Facto suffumigio; cooperiendus est apprime ægrotus ut sudet quantum poterit. Verum semper virtutem ægroti respicere oculus debet, resolvunt enim mirum in modum isthæc suffumigia. Qui ea capient sub tentorio, confestim lectum calefactum ingressi, cooperientur, & si sudarint jus illis aliquod nutriendum exhibebitur cum luteis ovorum recentium intus conquassatis. Rectius autem fiet, si ante inchoationem suffumigiorum, ut ad confortandam virtutem & cor, sumat syrupum talein. Recipe syrupi de buglossa unciam mediam, rosati unciam unam, aquarum buglossæ, fumi terræ, mellis singulorum unciam unam, misceatur in eo syrupo scrupulus medius pulveris electuarii de gemmis, & per duas horas ab assumpto syrupo capiat suffumigium, & in eo perseveret, donec natura evacuationis signum demonstrabit. At si quotidie ejus usum perferre minime poterit, quod remedium sit admodum vehemens, contentus sit suffumigio alternis diebus parato, habita ratione ad ægroti dispositionem, necnon & ad constantiam virtutis ejus, quod medici judicio relinquatur. Apparentibus autem aliquibus evacuationis signis, per tot dies utatur suffumigiis quot sat erunt ad materiæ E consumptionem, diminutionemque symptomatum videntem, oculo ad virtutem tamen intento. sunt porro, quibus utendum est, suffumigia hæc. Recipe cinnabaris pulverizati uncias tres, auripigmenti unciam unam, marcasitæ, thuris, myrrhæ, aloës, singulorum drachmas duas cum dimidia, fiat pulvis, & omnia simul misceantur, de-

A ducendo in usum dictum suffumigium. Aliud ejusdem facultatis, confortativum tamen magis. Recipe galliæ moschatae drachmas duas, thuris unciam unam, cinnabaris uncias duas, fiat pulvis, pro usu eodem. Aliud in formam trochiscorum. Recipe theriacæ unciam mediam, myrrhæ, thuris, utriusque drachmas quatuor, bdellii uncias duas, aquæ solani, & storacis liquidi quantum sat est, misceantur omnia, conficiendo trochiscos unius uncie pro qualibet vice. Aliud approbatum ad sanandas brevi pustulas gallicas extuberantes, quo prohibetur earum recursus ad interiora, & debet in usu esse evacuato jam corpore. Recipe argenti vivi secundum artem extincti unciam unam & semis, ligustri, unciam unam, olei communis, succique limonum, utriusque unciam mediam, misceantur omnia ex arte & fermentur pillule, quæ exsiccentur, & fiat suffumigium per tres dies continuos, cum pillulis tribus. Eo tamen animadverso, ut oleum commune habeat ægrotus in ore, donec suffumigium celebratum erit, sudetque quantum poterit cum suffumigii negotio. Teneat idem indusium, quousque perfecta tria sint suffumigia. Vescatur interim carnibus avicularum, castratorum, alvique procuret lubricitatem.

CAP. XVI.

De lichenibus.

Verum quia in affectu Gallico multi lichenas patiuntur in volis manuum, aliisque partibus, idcirco quod experimento mihi valde probatum est remedium hic afferam ad lichenas. Recipe malvæ, parietariæ, fumi terræ, singulorum manipulum unum, radicis althææ, consolidæ, utriusque uncias quatuor, seminum lini, fenugræci, utriusque uncias tres, decoquantur omnia in aqua dulci, pro lotionē lichenum, præstat autem ut per hora recipiatur vapor, coopertis manibus, ut melius recipi vapor possit, utque sudet manus. postea mundatus, hoc se unguento liniat. Recipe ovorum albumina duo, adipis hircini unciam mediam, sublimati scrupulos duos, aluminisusti drachmam mediam, misceantur omnia in mortario, agitando sæpe quæ sunt intus ingesta, donec unguentum fiat. Quod si hoc C satis esse minime videbitur. Recipe olei rosati, & ceræ utriusque uncias tres, adipis hircini unciam unam, succi raphani aut napi uncias sex, misceantur omnia, bulliantque, donec succus evanescat, & cum eo quod reliquum erit inungantur lichenes. Juvat habere semper nonnihil diapalmæ supra lichenas, quod auferetur quo tempore administrabitur suffumigium, postea reiteretur. Prodest & lichenas perfundere cum aqua sublimati semel aut bis, postea butyri vaccini modicum imponatur ad cutem de medio tollendam, quamvis valde molesta res est, præ dolore, qui brevi spatio injicitur. Hoc optimum remedium est, citoque sanat, aquam vero ex sublimato faxit opus est, qui conficiendæ illi idoneus erit, & experiens. Pariter confert supra lichenas ponere mucilaginem herbæ (lazabira Hispanis dicitur) ex qua fit aloë, quod per quatuor, aut quinque dies continuos fieri debet, recentem quotidie adhibendo, confert ea etiam adversus callos digitorum pedum, & aliorum locorum.

CAP. XVII.

De Herba China.

Reperitur apud Indias herba quædam China dicta, & habet radicem duorum, triumve digitorum longitudinis, quæ in ore detenta omnino insipida est. Sumuntur ex ea uncia quatuor, cultello minutissime comminuantur, in tribus aquæ phialis decoquantur, ad consumptionem tertiæ partis, & fit aqua velut vinum. Exhibentur pro vice uncia sex matutinis horis, calidæ, quantum ferre eas potuit ægrotus præmissis purgationibus, ut sit in assumptione ligni Guajaci. Decem diebus elapsis, reiteratur purgatio, idemque fit die vigesima, & trigesima si opus est, ad quam trigessimam perveniendum est potando dictam aquam. Interim non alia utetur aqua in prandio, ac cœna. Vescatur caponibus, gallinis, perdicibus. Primis diebus decem expectans esset, si observaretur diæta, quæ in assumptione decocti ligni observatur, vel si ægrotus contentus esse vellet pullis, aut ovis recentibus. his præteritis diebus sumat uberiores cibum melioremque, neque dedecet ut è cubili surgat, neque enim aqua hæc cum custodia potatur. Castilienses radicem hanc nominant zarzam parillam, neque tamen eadem est cum zarza parilla, quamvis idem operetur utraque. Hujus radicis cortex capiendus est ut zarza parilla, ejusdem namque virtutis est, inveniturque in montibus Abulæ, & Conchæ. Volunt alii omnino eam cum china esse eandem, propter effectum, quos producit, similitudinem. Vis ejus est efficax contra morbum

bum Gallicum, gummata, dolores, plagas, podagram, aliasque multas ægri-
tudes, valet enim etiam ad ea ob-
struendum. Quod si decoquatur cum simplicibus his,
nempe cum *centumnodiis*, & *saxifragia*, confert ad fran-
gendum renum & vesicæ lapidem, ciet lotium, & ad alias
confert ægri-
tudes. Ad calculum etiam prodest si deco-

quatur cum *fructu rusci*, rejiciuntur calculi etiam si tres,
quatuorve fructus ipsius rusci edantur, confert & doloribus
ilium, similiaque myrtinis habet folia.

F I N I S.

LEONARDI SCHMAI,

D E

MORBO GALLICO

TRACTATUS.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Quum hodie & ob linguarum diversitatem, & gentium nostræ religioni infestarum immanitatem, obque
ingentes labores, & expensas, infinitaque itinerum pericula, datum non sit omnibus adire Corin-
thum: Nemini tamen negatum est studio saltem & novarum rerum inquisitori mutis præcepto-
ribus, picturis, atque veridica relatione eorum, qui negotiationis gratia ad Phasim usque navigant,
innixo, omnia in extremis etiam orbis angulis, si digna eademque utilia sunt, perquirere. Sed cum mira, ma-
gnifica, & vix credibilia passim acceperim de ligno quodam in occidentali India in insula Spagnola noviter reper-
ta, non cessavi vel dormiens somniare ligni hujus naturam, donec literis patronorum meorum & meis, decem &
novem doctrinas & relationes ex India & Portugallia ad diversos Germaniæ Principes, & viros primarios
transmissas, accumularem, ex quibus naturam, proprietatem, qualitatem, usum & operationem plane piscatus
sum. sed quia erant propter pluralitatem scribentium diversa, & confusa, propterque indoctos transcriptores in-
correcta, mutila, & in plerisque locis omnino depravata, ut nemo (nisi medicus assidua lectione exercitatus)
legere novisset, intellexisset vero nullus. Ego itaque (tametsi medicorum postremus) non potui tamen rem mea
æstimatione tam divinam, tamque frugiferam, omnibus non notam facere: siquidem sane intellecta proderit
omnibus, nocebit vero pluribus, si medicinam adeo sirenuam, & vehementem sine medici moderatione ausu teme-
rario gustaverint. Itaque omnia quantumcunque lacera reparavi in ordinem, & capitula, ut essent clariora, quæ-
que redegei, autoritatibus, & rationibus medicinalibus (ne ficta crederentur) fulcivi, ut lectoribus fidem, ægris
utilitatem adferrem. pium lectorem precando, ne opelli parvitate pertæsus, prius fastidiat quam olfecerit. sæpius
enim in modico magnus cinere ignis habetur, & brevis ingenti vena redundat aqua, Nemo superficies (vulgus
nam pascitur illis) sanus amat, fruges interiora dabunt. Vale & nostra placita pie legito. Ex Salisburga
secundo Novemb. Anno M. D. XVIII.

CAP. I.

De Natura morbi Gallici.

Receptum est jam ab omnibus Medicinæ professori-
bus hanc ægri-
tudem esse simplicem (genere sal-
tem) atque inter epidemiales, hoc est populariter
vágantes, connumerandam, quam Nicolaus Leoniceus
vir apprime doctus sic descripsit. *Morbus Gallicus est pu-
sule ex varia humorum corruptione generata, propter ni-
miam æris in calore atque humiditate præsertim intemperiem,
pudenda primum, deinde reliquum corpus, cum magno ple-
rumque dolore occupantes.* Et quia iste morbus pro tempo-
rum diversitate, atque mutatione per diversa semper cli-
mata grassatus est, varia ex ipsis populis sortitus est nomi-
na, adeo ut aliquamdiu inter Europæ Medicos differentia
fuerit, quo nomine proprio illum nuncuparent, nam alii
putaverunt hunc esse morbum quem veteres Elephantiasin
vocarunt, alii lichenas, alii alaphati, alii prunam sive
carbonem, alii ignem Persicum sive sacrum existimarunt.
Quæ nominum diversitas in rebus quoque diversitatem su-
spicari fecit, atque hanc luem nunquam ab antiquis vi-
sam, atque ideo à nullo medico vel Græco vel Arabe in-
ter alia morborum genera tactam: A quorum opinione,
cum omnibus recentioribus doctoribus recedo, dico præ-
terea hunc morbum durasse semper, quia vero ætas nostra
non sensit à nobis incognitum, quippe compertum est jam
omnibus, occidentales Indos per plurimos annos hoc mor-
bo graviter laborasse, medicinamque, qua semper usi sunt
contra hunc morbum, nostris mercatoribus jam indica-
runt. Causam vero adventus hujus ægri-
tudinis in Euro-
pam, diversi diversam assignant: at posthabitis aliis, medi-
cos (proximiores semper causas assignantes) sequor, hunc
morbum asserens ex acris intemperie calida & humida or-
tum anno à salutifera incarnatione Christi millesimo qua-
dringentesimo nonagesimo quarto, quo fuit omnium to-
tius Europæ aquarum inaudita inundatio, tantisque imbris
annus ille maduit ut nemini dubium sit, æstivum
aërem ad illam venisse intemperiem calidam & humidam,
quæ omnium putredinum occasio existit, quemadmodum
apud omnes in confesso est. Ex qua humores in corpo-

ribus humanis ad impressionem illam recipiendam magis
idoneis ad tantam devenere putredinem, ut eos natura ipsa
(quæ semper tentat mundificationem sanguinis) statim ex-
cernens quod prævum est, ut inquit Galenus noster de
cholera nigra, aliquando ad ventriculum, & intestina,
quandoque ad eam, quæ extrinsecus superficiem, propulset,
unde pustulæ tam foedæ tamque diversæ ex humorum di-
versitate ortæ, totum corpus quandoque occupavere, in
quibusdam vero natura imbecillior tentans quidem, sed non
valens ad exteriora cutis propellere, in articularum nervos,
aut panniculos ossa circumdantes protrudit, ibique incum-
bens ingentes dolores excitavit. Quare quibus nullæ, vel
admodum paucae apparuerunt pustulæ, plures plerumque
cruciatu perpeffi sunt. Creditur siquidem unam & ean-
dem materiam & pustulas facere & dolorem in articulis
excitare. Ex quo etiam morbi unitas colligitur, cujus
articularum dolor symptoma reputatur. Qui enim nihil
pustularum in cute habent, eos intrinsecus similes absces-
sus habere non ambigimus. Cujus veritatem plurimorum
ostendit anatomia, in quibus, per medicos dissecatis ipso-
rum corporibus, ita esse oculari experientia exploratum
est: Ad quod etiam faciunt verba Galen. de *cholera nigra*.
*Handquaquam credendum est (inquit) partes interiores esse
adamantinas ut non eisdem, quibus videmus exteriores affici,
noxis subjiciantur.* Cum itaque medicus naturæ minister
viderit opus naturæ non exorbitantis, quod omni studio
imitari debet, fidelissimo Hippocratis documento, quo
ducere oportet undecunque maxime natura repit &c. omnes
intentiones suas ad expulsionem materiæ sanguinem infi-
cientis dirigere debet, quod & plurimi doctissimi viri (di-
versis tamen modis) usque in hæc tempora cum multo-
rum salute practicarunt, sed non fuit hætenus reperta me-
dicina, quæ in hac ægri-
tudine profuisset multum, nocuisset
vero nihil. ægrorum arbitror impatientia factum, quæ non
sinit habere medicorum delectum, & Empiricorum teme-
ritate, quibus nihil est difficile: hinc multi miserabiliter
perierunt, sed modo Dei (ut mihi persuadeo) benefi-
cio inventa est medicina simplex, qua maxime gaudet na-
tura, quæ simul omnes intentiones complectitur in suis
qualitatibus, morbo contrariatur in proprietate singularis,
naturam juvenis in expellendo, maturando, & consumendo
omnes superfluitates totius corporis humiditates præterna-
tu-

turales in quocunque membro contentas digerit, & resolvit, quicquid intrinsecus latet per urinales meatus expellit. Quicquid vero in venis, carne & superficie continetur, via sudoris absumit. Multis etiam aliis morbis non inutilis futura, sicut ex ejus qualitatibus clare apparet.

CAP. II.

De arbore Guajacana.

Qui mercium transportandarum gratia ad Indos navigant, referunt se arborem, qua Indi contra Mentagram utuntur, vidisse, quippe esse parvam, & spissam, foliis tenuibus, truncum femorum magnitudinem, vel maximam illarum latitudinem humani corporis æquantem, corticem coloris cineritii habentem, lignum istius minus esse bonum, & ad curam istam non ita frugiferum: Quare in his, sicut & in aliis transmarinis, diligenter videndum erit ne mercatorum fraude, atque sophisticatione decipiamur: Aliæ sunt arbores cortice nigriori, folia habentes minora, subtilia, & rotunda, fortia, & venosa sicut plantaginis folium. Fructus istius arboris est croceus, quadratus, planus, & acetosus, habens os sicut fructus olivæ. Estque in hujus quoque ligni delictu apud medicos differentia, nam aliqui diligunt grossum plurimum cordis habens, & quo plus accedit ad radicem, eo pluris æstimatur, majorem siquidem hujus arboris virtutem in radice esse arbitrantur, & ista est communior opinio. Aliqui vero lignum magis subtile & tenerum, quale est in ramis, pluris faciunt. in qua sententia perpauci perstiterunt, sed suo quisque studio gaudet. De complexione hujus ligni nulla est prorsus inter medicos dissidentia, tametsi nusquam apud medicinæ autores legatur, quia ex operatione ejus (quod experimento patet) omnes qualitates ipsius manifestantur, est nanque calidum, aperitivum, diureticum, sudoris provocativum, atque omnium humiditatum resolutivum.

CAP. III.

De usu ligni.

Volentes uti hoc ligno in primis medicum adeant, consulendo de pondere, seu quantitate, nam plus opus habent, qui gravius morbo ipso affecti sunt. plus senes quam juvenes. locupletes, & qui una & virtuosâ aqua (quam primam vocamus) uti voluerint, plus de ligno emant, necesse est: Nemo tamen, vel mediocriter infectus minus quatuor libris emere præsumat, ut usui triginta dierum sufficiat, præparetur vero hoc modo. Recipiat lignum cum cortice, & in tenuissima frusta tornetur, aut cultro levigatorio in oblonga & subtilia resegmina scindatur, illorum resegminum lib. j. in æstate, & in hyeme libras duas recipe, & in olla vitreata ponito, fundendo desuper ad unam libram resegminum mensuras tres Augustanas aquæ fontis, quæ faciunt Salisburgæ duo quartalia, & olla bene cooperiatur, & per biduum infusa custodiantur: deinde lento igne & absque flamma & fumo coquatur, quousque tertia pars absumatur, semperque & assidue despumetur, spuma quoque diligenter reservetur, quia salutifera est, si cum ea partes dolorosæ aut ulcera (si patiens ea habuerit) circumcirca inungantur. Aqua vero eo modo cocta, & per diem naturalem refrigerata, diligenter coletur, colata in vitro angustî orificiî seponatur. Lignum vero ita coctum in olla pro altera decoctione remaneat. & secundo aqua (ut prius) impleatur, ut, quando prior epota sit, secunda præsto adsit. Alia præterea libra resegminum stet in infusione, ut apozemate uno aut altero exhausto, statim alia adsit aqua, ut nulla dies sine potatione illius aquæ prætereat, & ita continuetur per triginta dies. Consulo tamen ut omnia juxta docti & prudentis medici discretionem moderentur: Est namque in decoctione inter eos diversitas, quia sunt, qui tertiam partem aquæ coquendo absumunt. sunt qui medietatem consumunt, idque satis esse existimant: Hoc tamen certum est, quod ubi plus de ligno ponitur, & plus de aqua per cocturam absumitur, eo celerius atque efficacius operatur: Debetque patiens de ista aqua mane & sero quartam unius mensuræ bibere, & quo plus biberit, eo citius expeditur. Cum cibo vero & extra horas prandii, cum sitierit, bibat aquam secundæ decoctionis (quam minorem appellamus) quod si illam quoque propter abominationem bibere recusaverit, porrigatur sibi aqua, in qua modicum de isto ligno cum seminibus diureticis calidis, aut speciebus aromaticis decoquatur: sapor pro appetitus conservatione,

A & non intentio varietur, de quo plura in regimine. Alius usus hujus ligni est ut accipiatur libra una resegminum pulverizatorum, & cribellatorum. Recipianturque pulveres isti, & cum syrupo appropriato fiat electuarium gustui gratum, de quo in matutinis horis & vespertinis accipiatur cochlear unum, ita continuando per triginta dies, quo usque pristina sanitas recuperetur. Et (meo judicio) in delicatioribus saltem expediret mutare formam, intentione manente, ut alternis vicibus jam potio, modo electuarium, modo pulveres fumerentur: grata sunt enim divitibus vices. per hoc quippe appetitus (quem in nulla ægritudine negligere oportet) custoditur: sed faciat quilibet sicut sibi rationabile, & ægro salutiferum videtur: Unum tamen omnes concorditer monent, atque præcipiunt, ut nullus infra spatium mensis ab usu alicujus medicaminis desistat. Sunt enim, qui in decem aut quindecim diebus liberantur & ex toto sani fiunt, qui si non continuarent, recidivam radice pejorem procul dubio expectarent. Sunt etiam, qui usque ad vigesimum & vigesimum quartum, nihil salutis, nullum denique meliorem statum sentiunt. Imo aliqui deterius habent, augmentatis ulceribus, quæ si desisterent, magno vitæ discrimini ægros exponerent: At si fortiter agunt, strenueque & curam & regimen observant, in paucis diebus, & cum admiratione quadam (humoribus omnibus consumptis) mox portum optatum attingunt, & sanitatem pristinam, qua nihil gratius est, consequuntur. Sed sunt omnia prudentia medici, & adamussim trutinanda. cessandum enim, prolongandum, prout cujusque dispositio postulerit. Postremo pollicentur atque constanter promittunt, quod si quis hanc curam (uti præscribitur) observaverit, nunquam aliquid hujus morbi sentit, nullusque præterea unquam visus est, canonice curatus, recidivasse. Illud quoque nosse oportebit, quod aqua ista mane calefacta bibatur, & æger in lecto bene coopertus per horas duas aut tres (secundum virtutis tenorem) sudans permaneat, ex tunc camisiâ aut lintheamina alterando. Idem ad vespertinum, & circa ingressum lecti facere tentet, & quo plus sudaverit, eo celerius proficiet, sed sunt omnia semper moderationi astantis medici relinquenda, qui aliquando nimium affectata, si non multum lædunt, apponere debet: ex quo æger efficitur obediens, ex qua obedientia sæpiusculæ sanitas procreatur. Non enim parum refert medicum habere amicum, quia interdum ex sola amicitia inter ægrum & medicum sanitas oritur. Ex concessione autem aliqua facta ægro, amicitia fit, ut est apud Hip. *epidemiarum* iiij. *Concessionem ad infirmos* &c. & altero canone, *Quæ non multum lædunt* &c. in quorum commentariis pulchra ab Alexandrino commemorantur. Et è diverso intemperantes, & inobedientes deterrandos esse in *octava epidem.* persuadet, quanvis crudelem medicum vocent ex prohibitione eorum, quæ sibi concedi vellet. Sed non sunt omnia ita ad regulam & symmetriam observanda, moderata nanque durant, modicumque non nocet, sed immodicum. Illud quoque nequam negligendum puto, quod multitudinem urinæ atque sudoris necessario sequitur ventris siccitas, ducitur enim tunc per urinam, quod per secessum debebat duci. urina enim, inquit senex, multa facta noctu modicum secessum significat, & e converso, quarto separatorum sermonum ad finem. Consequuntur enim se quoad excessum, vel defectum hæc tria, sudor, excrementum, & urina: dicit enim senex, si cutis raritas, ventris densitas, si cutis concessio, carni incrementum, *tertia epidem.* in principio. Cum ergo ita sit, diligenter procurandum erit, venter nimis ne constipetur, & excrementa plus solito indurentur, quod multis ingeniis omnibus expertis medicis, praticari potest. At modo in relatione Hieron. Carozoli ad Reverendiss. Principem dominum dominum Cardinalem tituli S. Angeli, episcopum Gurcen. Metropolitanæ ecclesiæ Salisburgensis coadjutorem, virum inquirendarum rerum novarum studiosissimum, scriptum offendi, quod Hispani medici jam experientia didicere, pulveres quoque hujus ligni, si pondere drachmæ unius in liquore aliquo, aut super pane tosto, vel per se exhiberentur, famulos denique sola receptione pulveris (quod & minus molestum est) esse curatos: Estque is tertius administratio- nis modus: sed quia unicuique placet clava sua, enumeranda omnia duxi, sed cujuslibet arbitrio praticanda relinquo.

CAP. IV.

De regimine illorum, qui sanitatem ex ligno Indico desiderant.

Ante omnia necessarium est, ut corpus cujusque debito medicamine præpurgetur. expedit autem digesta medicari & movere, non cruda, ut senex dicit: Si vero id una aut altera medicina efficere non poteris, pluribus perficiatur, donec corpus mundum sit, quod solus medicus peculiaribus signis discernit: purgare quippe facile est, sed quando, quoties, aut quantum dare convenit, est ita difficile, sicut difficile est esse bonum medicum. Nemo præterea sibi persuadeat corporis purgationem omni pharmaco fieri posse, sicuti nonnulli empiricorum somniant, nullam facientes inter turbationem & purgationem ventris differentiam. sed inertis plebiculæ stultitia confisi, quicquid naturam turbat, atque gravat, *esulam, colocynthidem, grana cataputiæ*, & ex Venetiis asportata scaleta in omni dispositione indiscriminatim exhibent, corpusque perbelle purgatum esse dejerant, si patientem sæpius cacare fecerunt, idque vicatim, cum multorum assertione prædicant: Ignorantes illud Hippocraticum, non multitudinem eorum, quæ egeruntur, considerare oportet, sed qualia oportet purgari si purgentur &c. Itaque multi vitam suam illis vagatoribus, & herbariis, Judæis, sacrificulis illis credentes, ingenti sæpe pretio necem sibi emunt, & id quidem rectissime, postquam salutis suæ pauci rationem habent: consulendi sunt igitur medici in arte probati, qui humorum purgandorum medicaminis delectum habent. Nisi enim corpus bene mundum sit, medicina illa satis vehemens atque diuretica duceret, quod in ventriculo, atque aliis canalibus amplioribus inveniret, & in strictioribus ductibus & in venis illis minutissimis, oppilationes plures (ægritudinum multarum effectrices) causaret, aut ad minus in operatione sua impediretur: Et ex illa causa (mea æstimatione) diætæ adeo tenuis atque austera præcipitur: Alioqui non staret cum Hippocraticis dogmatibus, tenues & certæ diætæ in diuturnis semper passionibus, & in acutis, quibus non conveniunt, difficiles, & in multis aliis, ubi diætam tenuem in morbis non criticantibus suspectam facit. Sed quia diætandi ratio potissimum à virtute sumitur ægri, igitur in hac quoque cura, præsentis & astanti medico legem certam dare non audeo: Illud tamen certum habeo, quod quo minus patientes comederint & biberint (exclusa medicina) eo velocius omnes malos & prava humores, pustulas, ulcera, atque dolores facientes resolverint: corporibus enim humidis carnes habentibus famem adhibere convenit, fames enim maxime deficcet corpora, *septima aphor.* Et humiditas per procedentia cum diætâ deficcatoria consumitur, ut noster ille senex Hippoc. inquit *septima epidem.* Ex his itaque manifestum est, cibum in hac cura debere esse tenuem omnino: Postquam igitur patiens incipit sorbere medicinas, assuescat paulatim tenuius refici: cum vero jam primum haustum de ligno sumpserit, non comedat nisi pullum parvum elixum cum suo brodio, cum modico pane albo, cum jam quinque horæ, aut quatuor ad minus elapsæ sunt ab hora potionis, poterit etiam aliquando pullum assatum parvum comedere. at si pulli parvi inveniri non possunt, aliud quippiam simile comedat, *boraginem* quidam, aliqui *buglossam*, vel herbam aut radicem cum pullo decoquere jubent, ad noctem vero nihil comedere (præsertim usque ad decimum diem) melius esset, sed conceditur interdum ut patiens comedat de uvis passis, rejectis arillis, aut pomum assum cum saccharo, aut simile quippiam, quod ventrum lenire consuevit. Si vero patiens adeo esset debilitatus, posset iterum pullum unum, vel dimidium, aut quartam partem gallinæ, aut caponis cum brodio suo, vel assatam cum modico pane albo comedere, dandum vero est aliquid tempori & horæ & regioni & ætati & consuetudini, quæ omnia ex discretione medici dependent: præterea euchyma omnia, facilisque digestionis cibaria, sicut sunt carnes juvenum animalium terrestrium aptæ humano esui, item volatiliū omnium, præterquam in aquis degentium, ut sunt pulli, capones, gallinæ, turdones, perdices, & similia, quæ omnia pro cujusque appetentia vel elixentur vel assentur, pulles etiam, atque olera (quibus Germani gaudent) præter brassicam, pro qualitate temporum, & maxime luteum, quod est in ovo, quod in omni ægritudine nutrit absque ullo onere Plinio autore *libro naturalis historiae. xxix. capite. III.* si prout oportet exhibentur, concedi possunt: Sola nanque diætæ tenuitas quæritur, ut ventriculus non caro voluptuetur. constat nanque carnium purgatione hanc curam maxime velocitari, de qua singulare capitulum scriptum reliquit Aegineta Paulus Galen.

A nostri abbreviator *libro primo salubrium præceptorum*, quod propter affinitatem, quam habet cum præsentis cura, haud gravatim exscripsi: inquit vero sic. *Si obesum nimis est corpus, eliquare, purgareque ipsum oportet: ergo cum calida temperatura extenuandi vim obtineat, eam crassis corporibus, ut ad mediocritatem redeant, inducimus: didicisti vero quod & vehementes exercitationes & victus tenuis, medicamenta que extenuantia, & animi sollicitudines, universam corporis temperaturam aridiores, ac ob eam rem corpus ipsum tenuius efficiunt.* Est igitur tenuis victus notus. Commemoratur denique multa medicamina, quæ hujusmodi extenuandi vim obtineant, calorifica omnia: & in fine capituli *attenuat* (dicit) *præterea medicamentum, quod habet piperis & petroselinæ duplum, asari, & anisi dimidium, id & urinam & alvum utiliter ducit.* Ecce conformitatem cum cura nostra: medicamentum ex ligno omnia simul complectitur, humorositatem corporis ut supra consumit: ad quod maxime opitulatur diætæ tenuitas, quæ ob id ab omnibus injungitur; aliqui à tenuissima diætâ incipiunt, & post decimum diem, & quindecimum plus concedunt: aliqui vero contrarium operantur, diætam enim tenuem usque ad quindecimum præcipiunt. Deinde iterum corpus subpurgant, & postea usque ad trigésimum semper subtrahunt. Sed sunt omnia ex natura, virtute, & consuetudine patientum deliberanda. Potus vero (ut est omnium unica confessio) debet esse aqua illius ligni, & nihil aliud: unde aliqui majorem, aliqui minorem aquam magis amant: Ex sudore enim & urinæ multitudine sitis valida oriatur necesse est, quam cum aqua minore reprimere decet, sitim tamen tolerare & parum bibere valde prosperaret opus, vinum omnes interdunt, sed si utique quis contenderet, vinum exhibeatur cum aqua secundæ decoctionis dilutum. Si vero ex fastidio aut quotidiano usu illius aquæ quis aspernaretur hanc potionem bibere, concedatur sibi aqua decoctionis seminum diureticorum calidorum cum aromaticis quibusdam: unde mihi valde placet aqua Pauli Aeginetæ quam in fine capituli annotavit. Aër quoque, & omnes res nonnaturales ita applicandæ sunt, ut opus medicinæ adjuvent. sit igitur aër, vel natura ut in æstate, vel arte calidus ut in hyeme in nostris stuphis consuevimus. Videndumque est, ne ad latus vel frigiditatis vel caliditatis nimium alteretur. **P**atens in camera bene conclusa, aut in stupha pro qualitate temporum neque calorem, neque algorem excellentem patiatur, quamvis tutius sit calefieri quam algere, ventus nullus admittatur, ne teneritudinem corporis subingrediens principalia offendat membra: nunquam enim sine noxa admittitur ventus, quare neque fenestras algoris tempore aperire cautum est. Studium in calefaciendis stuphis adhibendum, ut perpetuo quodam tepore serventur. Sudor in lecto post aquæ sorbitionem mane & vespere, ut supra declaratum est, provocetur: post sudorem & interdiu, si pedibus valet patiens, parum incedat, & pro virium qualitate & consuetudine sua faciat quod voluerit, sed locum habitationis suæ nequaquam egrediatur. Exercitia, quæ sub motu medici comprehendere consueverunt, in hac curationis area nullum sibi vendicant locum, propter virtutis imbecillitatem, quæ copiosum sudorem, & famem necessario sequitur: Qui vero adeo robustus esset ut fortibus gymnasiis sufficeret, valde conduceret eum exercitari, quia gymnasium forte fortiter purgat carnes, quies e diverso augmentat, quemadmodum dicit Alexandrin. super *canone. 4. tertiæ particule epidemiarum*, in gymnasiis signum sudor, qui fluens deguttationem defert quasi ex imbribus, quare medicus ex robore & consuetudine patientis species exercitii eligat: fricationes tamen (quas omnes laudant) raro transcenduntur. Circa inanitionem & repletionem unicum præcipuum animadvertendum puto in præsentis cura, videlicet ut corpus semper custodiatur mundum, hinc aliqui post decimum quintum iterum purgant, interea ab usu medicinæ abstinentes, & post trigésimum, quando cessat uti medicina, iterum corpus pharmacia mundificando exagitant. Ubi omnes monitos esse velim, ne fortissima medicina solutiva semel tentent expellere, quod pluribus vicibus erat evacuandum, præstat namque infra subsistere quam effreniter purgare. De somno & vigilia in præsentis cura nihil accidit dicere, nisi quia præstat magis vigilare quam dormire: vigiliæ etenim exsiccant corpus, somnus vero humectat. Quia vero scitum est hunc morbum esse melancholicum, idcirco fugienda sunt tristitia, timor, invidia, sollicitudo, & hujusmodi animæ passionēs, quæ si longum tempus habent, patientem melancholicum efficiunt. enitendum ergo erit omni ope ut patientes in hac cura gaudio afficiantur, neque quod contristari possit audiant, auditus nanque hi meliores sunt, hi pejores mæstificantes, inquit senex octava epidemiarum, quo monemur, ut de iis, quæ oblectant patientem, sermonem instituamus. Si enim patiens mercaturam exercet, dicant astau-

astantes ipsum lucrum fecisse : Si religiosus , de pietate & vitæ sanctimonia loquantur : & ita pro cuiusque consuetudine dicenda sunt , quæ sanitatis tempore animi ejus exhilarare consueverunt : Legimus enim passim solo auditu eorum , quæ contristant , multos non solum gravius ægrotasse ; sed ob nimiam tristitiam vitam cum morte commutasse . In libro enim hæresium apud Galenum legitur , quomodo frater audiens fratris sui interitum præ tristitia extinctus sit . Imo in sacris literis de sacerdote Heli memini me legisse , qui , audita filiorum morte , & arcam Dei captam , fracta cervice exspiravit . Singulis itaque rite & canonice applicatis , quæ ante aquæ hujus ligni potationem fieri debent , & quæ in cura observanda sunt , secundum discreti & prudentis medici moderationem quemadmodum perscripta est , nemini dubium est quin optimus effectus , hoc est , jam dudum optata sanitas sequatur : quam conservare quoque cum ratione & regula oportet , cum omnibus enim intentionibus , sicut

A ex ægritudinibus convalescentes , tractandi sunt , cibentur largius quam curationis tempore consueverunt , cibariis euchymis , facilis digestionis , multiplicantibus sanguinem , atque virtutem restaurantibus : de quibus copiose Rhasis in fine x. lib. ad Almanforem , & Avicenna canticorum parte secunda scriptum reliquerunt . Paulatim præterea & non longe à loco habitationis egrediantur , ut iterum aëri & ventis assuescant , vino in primis diluto , postea semper meraciori utendum , venerem velut cicutam & aconita aspernentur : consuevit enim debilitare omnes , debiles vero frangere . Oportet igitur pedetentim ad pristinam consuetudinem devenire , quia non patitur natura subitas mutationes , & regimen induendum , quo sani sane vivere didicerunt , hoc modo & sanitas recuperatur & recuperata conservatur . Auspice & datore Jesu Christo , qui est in secula benedictus . Amen .

F I N I S .

P E T R I M A I N A R D I , *Veronensis* ,

D E

MORBO GALLICO,

TRACTATUS DUO.

TRACTATUS PRIMUS.

C A P. I.

De nomine Morbi Gallici, & de tempore adventus ejus, & de magis paratis ad ipsum suscipiendum.

Hoc nostro tempore detectus quidam morbus epidemialis, sive fatalis, ut infra probabitur, apud homines Gallicus appellatur, quoniam de eo nulla est memoria, nisi ex quo Carolus Francorum Rex cum suo exercitu in Italiam se contulit, anno scilicet Virginei partus MCCCCLXXXVI. Qui epidemialis morbus sive fatalis prædictus fuit alias in prognostico xx. annorum clarissimi artium & medicinæ doctoris Pauli de Medelburgo Zelandiæ Oceani Anno virginei partus M. CCCCLXXXVII. Quod quidem prognosticum ad Illustrissimos Principes Urbini Ducem, D. Guidonem Monferetanum, ac sapientissimum dominum Octavianum de Ubaldinis scripsit pridie Kal. Januarii ejusdem millesimi. In quo quidem dixit quondam morbum curatu difficilem imminere hominibus habentibus stellam scorpionis horoscopantem in genitura eorum, aut ipsorum nativitatibus, & quod ejus causa supercœlestis fuerat tremebunda constellatio coitus trium superiorum siderum, Saturni scilicet, Jovis, & Martis. Qui quidem coitus fuerat in gradu XXIII. Scorpionis, die xxv. Novemb. M. CCCCLXXXVIII. Ita quod Mars possidebat locum conjunctionis, & Saturnus in auge sua opprimebat Jovis stellam usque adeo, ut ejus benigna influentia non valuerit nec resistere potuerit, quin hi duo planetæ malevoli scilicet Saturnus, & Mars imprimerent suo lumine & motu varias aëris, & aliorum elementorum alterationes sensibus occultas, consequenter in omnibus mixtis ex eis agentes dispositiones ad futurum hominum interitum variis viis post bis sex annos à die conjunctionis, & maxime in humanis corporibus stellis scorpionis subjectis.

C A P. II

De causis objectivis, & subjectivis morbi Gallici propinquis & remotis materialibus, & de ejus quidditate.

Cujuslibet morbi materialis causa sunt primo humores lapsi extra naturam boni sanguinis in hepate, & in membris ei servientibus primo. & ratio est, quia stellæ alterantes elementa, alterant consequenter humores, tanquam mixta elementis quatuor proportionata, & proxima magis, ut alibi probatum est. Qui humores sic alterati alterant membra homogenea, ex quibus hepar, & membra ei servientia constare videntur, ad malitiam complexionis diversorum humorum malorum in grossitie, & terrestreitate cum adustione, merito influentiæ Saturni &

B Martis. Atque iidem humores valde exspoliati à natura boni sanguinis, tanquam naturæ membrorum principalium rebelles, mittuntur ad extrema corporis, tanquam ad ignobilia membra, & ad confinia universi corporis, hinc inde causantes varias morborum species, ut sunt pustulæ, apostemata, nodi in extremitatibus musculorum ulcerantes, & in juncturis dolores, præterea inferentes nutritivæ, & motivæ virtutis operationibus nocumentum. virtutibus quidem naturalibus hepatis scilicet primo & splenis nocent. in his enim membris duobus minera objectiva hujus fatalis morbi gignitur, sive epidemialis heterogenea, & adusta, quæ secundum quod multiplicatur, mittitur ad corporis diversas partes, ibidem causantes morbum complicatum, omnia genera morborum comprehendentem, videlicet malitiam complexionis, quæ est morbus consimilis lædens immediate actiones, & passionnes naturales membrorum consimilium partium, & malitiam compositionis, quæ est ægritudo instrumentalis, impediens naturales operationes membrorum organicorum, & continuitatem solutam, quæ dicitur morbus consimilis, lædens etiam naturales consimilium partium membrorum actiones & passionnes mediate, sive per accedens. Et si quispiam obstet, dicendo ipsam advenire juncturis, quæ sunt organica membra, propter quod debet communis morbus vocari. Respondendum est ei, quod talis solutio adveniens juncturis est contigui, minime vero continui, unde apparet quod solutio est nomen æquivocum, importans continuitatem, & contiguitatem solutam, & in ossibus corruptionem. Qui morbus hoc pacto complicatus merito suæ causæ materialis subjectivæ & objectivæ videtur, quod sit species lepræ, sicuti in nostris lectionibus publicis de lepra ostensum est multis rationibus, quas etiam hic producemus : nanque videmus quod materia lepræ antecedens & conjuncta longe valde communicat cum materia antecedente, & conjuncta hujus infirmitatis, ita quod definitio lepræ posita ab Avicenna, *tertia quarti, tractatu tertio, cap. primo*, videtur huic morbo Gallico competere. Ubi ait, quod lepra est infirmitas mala proveniens ex sparsione cholæræ nigræ in corpore toto, sive sit melancholia ex adustione cholæræ, sive ex adustione alicujus alterius humoris vel forte sanguinis, quovis enim modo fuerit cholera nigra, manifestum est quod est sparsa per totum corpus. Sed cum hic morbus Gallicus sit infirmitas mala proveniens hujusmodi, apparet manifeste quod sit species lepræ. Et se habet hic morbus Gallicus ad lepram, sicut posterius ad prius, & ut homo, vel asinus ad animal. Unde sicut dicimus, quod quicquid inest animali, inest homini, sive asino, ita dicendum, quod quicquid inest lepræ, inest morbo Gallico, sed non e converso, quia aliquid inest morbo Gallico, quod non inest lepræ, sicut aliquid inest homini, quod non inest animali in eo quod animal. Quia sicut homo est species animalis, ita morbus Gallicus est species lepræ. Insuper signa lepræ posita ab Avic. loco

allegato, & à Rhafi xxv. *conting. cap. 16.* & pariter etiam in v. *Alman. cap. xxxv. in lib. divisionum cap. cxx.* & aliis auctoribus plurimis, æquivalent signis apparentibus in corporibus laborantibus morbo Gallico, nec distinguuntur nisi secundum magis, & minus, quæ non variant species. Amplius manifeste videmus, quod accidentia supervenientia operationibus virtutis nutritivæ in omnibus membris sunt actiones corruptæ, aut diminutæ, sicut etiam apparent in leproso, quod non esset, si morbus Gallicus non esset species lepræ. Unde possumus ipsum definire & lepram hoc pacto, ut sint quidam lapsus præternaturalis compositus ex duobus lapsibus, sive laboribus, aggravativo videlicet & ulcerativo, humano corpori contingens in partibus ejus consimilibus primariæ & in organis secundariæ. aggravativo quidem dico merito materiæ objectivæ grossæ exuberantis in membris, & ulcerativo merito adustionis. & sic concludimus omnino, quod hic morbus Gallicus, & lepra communicant in signis, & causis, & in definitione.

CAP. III.

De causis primitivis morbi Gallici, & efficientibus, & materialibus humorum melancholicorum.

De causa materiali humorum melancholicorum & consequenter hujus fatalis morbi dicendum est, quod sunt cibi frigidi, & sicci, aut calidi, & sicci adusti, & malo ordine, & hora assumpti, ut sunt carnes vaccinæ, bovinæ, leporinæ, porcinae, salitæ, & omnes carnes quadrupedum animalium in sylvis morantium, & omnium avium in aquis habitantium, & caseus vetus, & panis azymus, & biscotus, & panis de milio, & acria omnia, falsa. & similiter urina grossa, turbida, & aquæ turbidæ, & similia, quoniam sunt materia humorum melancholicorum generativa. Causa autem efficiens hujus morbi Gallici videtur quod sit duplex, intrinseca, & extrinseca. Intrinseca quidem non est nisi membrorum nutrimenti exitus à suo temperamento, & à naturali complexione per frigidum, & siccum adustum, sive cum adustione, & oppilatione in venis splenis, per quas oppilationes fit prohibitio depurationis sanguinis totalis à sua fœculentia. namque officium splenis in omni animali perfectio est depurare sanguinem ab omni terrestri fœculentia, quod cum non fiat, sequitur quod talis fœculentia necessario remanet in sanguine, qui per venas diffusus in totum corpus, & à natura membrorum ad partes cutaneas expulsus, inducit supradictas ægrotudines, & similiter animi tristitia inter efficientes causas connumeratur. De causis autem extra corpus, est aeris dispositio frigida, & sicca, aut sicca juncta calido adustivo, & exercitium forte, & similes causæ primitivæ. Sed enim potissima causa efficiens extra corpus, est stella scorpionis horoscopans in hora casus spernatis in matricem agens in sanguinem menstrui propriam naturam sui, aut in hora natiuitatis nascentis. & ratio super hoc est, quoniam natus, aut genitus in hora stellæ scorpionis attributa, subjacet impressioni luminis ipsius, imprimantis in eum suam imaginem, sive naturam. ut omnes Astrologiæ sapientes affirmant, antiqui videlicet, & moderni. Antiqui quidem ut Ptolomæus in *primo quadripartiti*, & in *suo centiloquio*. Et Albumasar in *libro de magnis conjunctionibus*, & pariter in *suo introductorio* & in *libro florum Astrologiæ*: & Rhafis in *suo centiloquio ad Almanforem scripto*: & Hermes trimegistus in *suo centiloquio*: & Zaël Yfinaëlites in *suo introductorio de principiis judiciorum*: & Masahahach in *libello de ratione circuli*, & moderniores his, ut Albertus magnus in *libro de duabus sapientiis*, & pariter in *secundo libro de virtute, sive veritate Theologiæ*, & Petrus Apponenfis in *suo astrolabio plano*, asserunt enim natum, sive genitum subjacere stellis horoscopantibus in hora suæ conceptionis, aut natiuitatis. Cum igitur stellæ signi scorpionis sint semper in aliquo hemisphærio horoscopantes, sequitur necessario auctoritate tantorum sapientum, ut omnis genitus, aut natus in hora ascensus signi scorpionis subjaceat influentiis ejus luminis, quo lumine & motu suo alterat, & disponit ad naturam suam ei subiecta magis quam aliæ stellæ aliorum signorum Zodiaci. & licet tantorum sapientum sententiis quiescendum sit (ut tamen resistam impiis & minime credentibus inferiora mixta sub lunari circulo posita subjacere influentiis siderum, aut ullam potestatem habere cœlestia corpora super humana corpora, ob quam opinionem deducunt vulgares ad credendum; sed Deum agere secundum quod perfectius est, homines posse influentiis resistere, nec per plura, id quod æque bene potest per pauciora) eorum sententias nonnullis rationibus probare statui, mundum inferiorem scilicet subjacere superiori, & quamlibet ejus partem cuilibet parti, & quod

A omnis natus, aut genitus subjaceat stellis horoscopantibus in hora generationis ejus, aut suæ natiuitatis. Quod probatur primo sic. quicquid alteri paret, subjacere ei videtur. Sed totus mundus inferior paret superiori mundo. Igitur mundus totus inferior subjacere superiori mundo videtur. major hujus syllogismi est manifesta per hoc, quoniam quicquid alteri paret, paret aut naturaliter, aut materia formæ, aut sponte, ut filius patri, aut violenter, ut servus domino. minor hujus syllogismi est etiam Aristotelis in secundo cœli, & mundi, & primo meteororum, dicentis mundum inferiorem hunc obedire superiori mundo, ut in sensatis mutationibus in quatuor anni temporibus manifeste apparet. Quam etiam minorem rationem probamus sic. Nam totus mundus inferior se habet ut materia, & totus superior mundus se habet ut forma. patet hoc quoniam est majoris activitatis, quam sit inferior mundus. Cum igitur materia naturaliter obediat formæ, sequitur necessario totum mundum inferiorem naturaliter obedire superiori mundo. Cum igitur totus inferior toti superiori mundo sit obediens, igitur & quælibet ejus pars cuilibet parti mundi superioris parebit. Cum autem quilibet homo sit pars mundi inferioris, sequitur quod quilibet homo sit obediens cuilibet parti mundi superioris, licet unus uni parti plusquam alteri parti sit magis obediens, & hoc quantum ad partes corporales, quoniam quantum ad ejus animam intellectivam stellarum influentiæ nihil possunt super ipsam, quia non est eis alligata, sed mere libera &c. Amplius mundus iste inferior movetur secundum quod superior mundus movet, neque enim moveretur, si non ei subjaceret. Sed mundus superior movetur secundum diversa stellarum lumina. cum igitur aliqua stellarum lumina largiantur in mundo inferiori frigiditatem junctam siccitati, teste Averroe in libro de substantia orbis (ut lumen stellæ Saturni) & aliqua largiantur caliditatem junctam siccitati, (ut lumina Solis, & Martis) & nonnulla caliditatem, & humiditatem, (ut lumina Jovis stellæ, & Veneris) & aliqua frigiditatem & humiditatem (ut Lunæ & Mercurii lumina) & demum, ut Averroës ibidem sensit, corpora cœlestia vitam omnibus viventibus largiantur, ob id apparet auctoritate tanti viri, quod quilibet homo vivit vitam sibi à superioribus communicatam astris. Quam non haberet vitam, si ejus corpus superiori mundo non subjaceret, & ei pareret, licet unus uni parti plusquam alteri obediat. & similiter non moveretur corpus humanum secundum quod sidera movent suo lumine, & motu, de qualitate tanquam à termino à quo ad qualitatem tanquam ad terminum ad quem. ut verbi gratia de frigido ad calidum, vel e converso, & de humido ad siccum, vel e converso, & sic de cæteris mutationibus ad ubi, ut de parvitate ad magnitudinem, & e converso, ut manifestum est in augmento, & diminutione, & ut de sanitate ad ægrotudinem, & e converso. Insuper omnis dispositio continentis imprimitur in suo contento, sed mundus superior est continens, & inferior mundus contentus. sequitur igitur quod omnis mundi superioris dispositio imprimitur inferiori mundo, ut manifestum est de lumine solis, & stellarum. Pariter quælibet stella superioris mundi se habet ut potentia, & quodlibet mixtum mundi inferioris se habet ut objectum. sed manifestum est, quod quælibet potentia ad se trahit suum objectum, sequitur ergo quod quælibet stella ad se trahit aliquod mixtum hujus inferioris mundi sibi à natura deputatum. Et sic patet per istarum stellarum actionem homines elevari non solum in spiritu ad contemplandum arcana naturæ, sed etiam corpore versus cœlum in augmento sui, sicut etiam videmus contingere plantis. Quare inferiora moventur secundum quod astra movent, & sic falsitas patet male sentientium supra allegata.

CAP. IV.

De signis morbi Gallici, & ejus terminationibus.

Licet signa, quibus ægrotudines cognoscuntur, sint in triplici differentia, videlicet quia aliqua sumuntur ab actionibus læsis, & aliqua à qualitate mutata corporis, & nonnulla ab exeuntibus ab eo, tamen incipimus ab his, quæ sumuntur à qualitate mutata cadente sub visu. Et propterea dicimus, quod signum potissimum hujus morbi Gallici (ut experientia vidimus) sunt pustulæ apparentes in extremitate mentulæ in viris, & in ore vulvæ in mulieribus, sive in collo matricis, & pruritus in partibus feminis, quæ pustulæ, ut plurimum ulcerantur. Et ut plurimum dico, quoniam nonnullos vidi habentes has pustulas induratas, ut sunt verrucæ, clavi, & porri. & hoc erat quia materia conjuncta harum pustularum erat indurata à simili causa dicta ab Avicen. loco supra allegato. Et apparet quandoque alcola in ore, & corroditur uvea, & nasi cartilago, & trachea arteria, & ut plurimum moriuntur. & tota facies, & cutis capitis impletur pustulis, &

& fere universum corpus ad morpheam deducitur, five exasperatur, & multæ nascuntur pustulæ de genere formicæ. Namque formica, teste Avicenn. *quarta quarti, tractatu primo cap. 6.* Est pustula, aut pustulæ, quæ egrediuntur cutim, & faciunt accidere apostema unum, five purum &c. Et alteratur color faciei, & albedo oculorum, & in aliquibus tota cutis capitis defœdatur. Et in multis infectis tali morbo apparent apostemata sclerotica in musculorum extremitatibus causa materierum grossarum ibidem, quod est quoniam minera hujus morbi heterogenea habet partes diversarum rationum, quarum necessario aliquæ sunt subtiles ad cutim ascendentes, & ibi localiter quiescentes causant pustulas, ut dictum est. sed partes grossæ, & terrestificatæ retinentur in profundo in extremitatibus musculorum, ibidem causantes apostemata sclerotica, & nodositates impediens motum voluntarium membrorum, saltem diminuendo illum. Quæ tamen apostemata in processu temporis ulcerantur merito materiei putrescentis. In genere autem actionis læsæ signa sunt dolores in juncturis fortassis aggravativi, & hoc quoniam materia ibi congesta est grossa multum, & fortassis ulcerativi, & hoc quando materia est subtilis, cholericæ, aut adusta. Et quandoque hi dolores sunt extensivi, & hoc est quando materia in ipsis juncturis ventosatur merito segregationis ejus in vaporem. Et quandoque sunt dolores compositi ex ulcerativo, & aggravativo, & hoc erit quando materia est grossa, multa, & adusta, aut sunt ex ulcerativo, & extensivo compositi. Et hoc si materia erit subtilis adusta segregabilis in vaporem. Et apparet in istis raucedo vocis, & stricture anhelitus, quoniam muscoli pectoris facti sunt inobedientes motui dilatationis propter materiam imbibitam in eis. Et multoties materiæ refudant ad pulmonem,

& ulcerant ipsum, & phthisici moriuntur. & omnes hi infecti morbo Gallico sunt in coitu inordinati longe magis cæteris, & luxuriosi, & propterea meretrices cæteris plus inficiuntur, & similiter viri cum eis habitantes. & milites similiter propter Martis influentiam in scorpione subjacent huic morbo. Et quandoque in capite apparet dolor, qui ovum nuncupatur, & quandoque hemicranæus secundum aliquam speciem doloris, & quandoque dormiendo incurrunt in incubum, quæ est dispositio in qua videtur corpus aggravari phantasinate, ut à multis laborantibus hoc morbo accepi. Et interdum non possunt dormire propter plurimos vapores siccos ad caput ascendentes, & pulsus eorum est parvus, debilis, & rigidus. Parvus quidem propter paucam eventandi necessitatem, debilis propter virtutis defectum, aggravatæ multitudinis ac malitiæ materiei. Rigidus autem propter humoris siccitatem adusti, inducentis siccitatem in ipso instrumento. In genere autem exeuntium signa sunt, urina livida, grossæ substantiæ, & maxime in mulieribus, & cum sedimine in fundo grossæ substantiæ propter humores phlegmaticos in eis, & errores tertiæ digestionis membrorum. Sed in viris urina est livida: subtilis autem substantiæ cum sedimine pulverulento merito humorum adustionis, & sudor in istis apparet foetidus. & vapores elevati à corporibus ipsorum sunt acuti foetoris propter corruptionem contingentem in postrema membrorum digestionem, & anhelitus similiter foetidus, & eorum sterces, & ipsorum eructationes communiter sunt acetosæ propter humoris præsentiam acris, & adusti in stomacho. Et licet multa alia appareant signa, ea tamen omittimus brevitatis gratia, sed de famosis eorum tantum sermo noster factus est.

PETRI MAYNARDI, *Veronensis,*

DE

MORBO GALLICO

TRACTATUS SECUNDUS.

CAP. I.

De regimine curativo per dietam.

Quoniam quidem hic morbus eo pacto curatur, sicuti cæteri morbi curantur, diætâ videlicet, potione, & chirurgia. Primo à diætâ incipiendum est in hoc nostro sermone, id est, ab eo quod comeditur, & bibitur. dicimus igitur, quod omnes laborantes morbo Gallico cavere debent ab omni eo, quod augeat humorem grossum adustum, ut sunt panis azymus, biscoctus, & panis vetustus; sed panis conveniens & bonus his debet esse de tritico, bene fermentatus, & coctus, & etiam sit secundi dici, tertii, quarti, & quinti dici. ultra quos non est bonus, quia panis sexti dici, & ultra, nequaquam est alimenti boni propter alterationem acquisitam à continente, nec non merito repugnantia intrinsecæ, quæ est inter fermentum, & aquositatem aquæ, cum quibus farina mixta est. Et propterea in eo nascuntur vermes, & marcescit. & hæc sufficiant de pane concessio, & prohibitio in regimine curativo morbi Gallici. De vino sive potu concessio, & prohibitio dicimus, quod vinum eis concessum est pauciferum, rubri coloris, ut vitipergalum, & nequaquam nigrum nec album, quoniam vinum nigrum sanguinis grossi materia est, & album humores fluere, & penetrare nimis facit. Quare vinum rubrum, cum sit medium inter hæc duo, album, & nigrum, convenientius est eis. De carnibus autem concessis, & prohibitis, dicimus quod carnes bonæ in regimine curativo morbi hujus, sunt carnes vituli, hædique lactantium, castrati juvenis, quoniam hujusmodi sunt carnes, ex quibus fit materia boni sanguinis comparatione ad alias carnes quadrupedum facta, ex rationibus Averrois. v. *colliget tracta. 3. cap. 2. quæstione. 7.* Caveant igitur omnes laborantes morbo Gallico ab ovina, vaccina, pecorina, porcina, & ab omni carne salita, & à piscibus omnibus, præter petrosos, quoniam omnes pisces sunt materia phlegmatis, petrosi exceptis. Et omnes pisces saliti mali sunt, ut patet ex rationibus Averrois allegato loco, & quæstione, ubi ponit conditiones boni piscis, & mali: sunt enim pisces saliti materia humoris adusti grossi. De carnibus autem animalium volatilium melioribus,

sunt carnes gallinarum juvenum, & pinguium, quoniam tales carnes sunt materia sanguinis temperati, ex rationibus Averrois loco allegato. Post quas carnes sunt carnes perdicum, phasianorum, coturnicum, & omnium parvarum avium in sylvis morantium, & ova gallinarum sorbilia bona sunt. Carnes autem anserum, & anatum, & aliarum avium in aquis habitantium malæ. Ideo ab eis caveant ægrotantes morbo Gallico. Et ab omnibus leguminibus præter rubra cicera, abstineant. De oleribus vero, utantur *boragine, buglossa, endivia, lupulo, lactuca, & spinachia*: a cæteris autem caveant. In ferculis vero uti possunt farro, panico, oryza: & in ferculo panatella, & pane in brodio, nam bona sunt semper. & similiter panatella facta cum emulsione seminum, aut cum lacte amygdalarum dulcium bona est interdum. De fructibus autem concessis, & prohibitis dicimus, quod pyra cocta, poma dulcia, & cotonea cocta bona sunt, quoniam confortant, & præparant stomachum, & abscondunt sitim teste Avic. in *areolis, & in primo tertii cap.* Cum materiam evacuare voluerimus, mala granata, dulcia poma conveniunt similiter, & passulæ, cibibum, pepon, pruna Damascena, mari nata dulcia. In reliquis autem fructibus non se ingerant. Aeris autem dispositiones minime convenientes sunt illæ, in quibus australis flatus viget multum, eo quia multum capita nostra aggravat, & ea humiditate replet. Et similiter dispositiones ejus, in quibus viget septentrionalis flatus, eo quoniam talis ventus nimis exsiccatur, & expressionem facit. Habitent igitur infecti morbo Gallico in mansionibus habentibus fenestras versus orientem in quantum possunt, & aer habitationis alteretur cum rebus aromatici odoris, ut sunt *rosæ, myrtus, folia salicis, cotonea, malum citrium*, & his similia, odorem bonum inducentia, & aromaticum. in æstate igitur agendum est cum his frigidis aromaticis. Sed in hyeme alteretur aer cum rebus calidis odoriferis: ut est *cinnamomum, majorana, caryophyllum, lignum aloes, moschus, ambra, lignum cupressi, juniperus*, & his similia. Et caveant à foetoribus in quantum possunt. De exercitio autem & quiete dicimus, quod exercitium temperatum ante cibum est bonum, quod si fuerit aliquod impedimentum, utatur frictionibus levibus cum pannis lineis, & temperate calidis hyeme, in æstate autem sicut sunt, & non fiant hujusmodi

modi fricationes nisi præmissis universalibus evacuationibus, causas antecedentes abscindentibus, & caveant a longa, & prolixa quiete. Et non dormiant in die (nisi sit eis longa consuetudo dormire modicum post prandium) sed vigilia utantur, cum consuetudo sit semper observanda, nisi quid obftet, & in nocte non dormiant nisi per septem horas ad plus, quoniam somnus prolixus in quocunque tempore factus nimis membra humectat, & infrigidat, & præsertim caput, sicut prolixa vigilia corpus exsiccat, & inflamat. Insuper, in quantum possunt, habeant beneficium naturæ in superfluitatibus primæ digestionis, cum ventris lenificatione facta saltem cum clystere communi mulieribus noto. Secundæ vero digestionis superfluitates mundificentur cum diureticis, si oppilationes non adsunt in concavo hepatis quoniam talia diuretica non conveniunt in hoc casu: sicut non conveniunt solutiva electivæ evacuantia, oppilatione existente in gibbo hepatis. attraheretur enim materia oppilationis ad ipsum hepar, & sic materia mala cederet super partem sanam hepatis, & propterea prohibita sunt: teste Avic. XIII. *terti tract.* 2. cap. 7. & Averro. VII. *colliget. Tractatu VI. cap. 2. quæstione. XI. articulo primo & tertio.* Et si est opus provocare urinam, à levioribus semper est inchoandum; quoniam cum fortibus diureticis interdum materiæ præcipitantur ad renes. Et ideo in principio abstinendum est. Leves autem medicinæ diureticiæ infra dicentur in suo loco. Insuper alterentur cibaria cum *foliis endiviæ, buglossæ, vel boraginis, vel acetosæ in æstate*; sed in hyeme cum radicibus istarum herbarum una cum ligno aloës bono, vel *cinnamomo*. Et insuper abstineant se ab ira, tristitia, sed sint spe, & gaudio pleni, & mente confortentur, & bene sperent de salute.

CAP. II.

De regimine curativo, indicatione sumpta à potione, & ab his quæ sumuntur medicinaliter.

Secundum autem instrumentum, quo morbus Gallicus curatur, completur tribus intentionibus. Prima quidem intentio perficitur disponendo materiam in ipso hepate, splene, & in venis exuberantem. Secunda cum evacuationibus ipsam abscindentibus omnino. Et ratio est, quoniam materia antecedens debet removeri sicut ostensum est à Conciliatore differentia clix. ad quam habenda est relatio. Tertia autem intentio completur, seu perficitur cum medicinis habentibus proprietatem confortandi membra nutrimenti scilicet stomachum, hepar, & splen; sed principaliter cor. Et hoc fit ut materia in eis mala non multiplicetur, & resistatur causis efficientibus. Medicinæ vero, quibus materia morbi huiusmodi disponitur antecedens, sunt digestivæ materierum grossarum, & adustarum, communes huic morbo, & aliis; qui sunt de materia grossa, phlegmatica, & melancholica, quæ omnes sunt in duplici differentia. Nanque aliquæ sunt operantes per primas qualitates, & nonnullæ per secundas virtutes, & tertias. Medicinæ operantes per primas qualitates in materia adusta, sunt omnes medicinæ calidæ, & humidæ complexionis: sicut sunt *buglossa, borago, melissa, capillus veneris, pimpinella, lupulus, morsus galinæ, poma dulcia, amygdala dulcia, & cæteræ medicinæ calidæ & humidæ naturæ*, ut in areolis virtutum medicinarum Avic. manifestum est. Operantes vero & digerentes humores grossos, & adustos à proprietate scilicet per secundas, & tertias virtutes, sunt sicut *scolopendria, fumus terræ, tamariscus, agnus castus, eupatorium, asarum, prassium, salvia, valeriana, phisticum, capparus, & omnes medicinæ splenem respicientes*, ut videre est in areolis membrorum nutrimenti Avic. de quibus medicinis simplicibus sumantur aquæ per alembicum destillatæ, si sunt destillabiles, & misceantur cum syrupis digerentibus humores grossos adustos, & viscosos, simplicibus de succis scilicet & compositis, scilicet decoctionibus factis: syrupi simplices de succis, sunt *syrupus de buglos. simplex, de lupulis, de pomis dulcibus, melle violato, de succo fumi terræ, de corticibus citri*. Sed compositi dirigentes humores grossos prædictos sunt *syrupus de pomis sapor regis, de prassio, de thymo, de epithymo, de capillis veneris, de fumo terræ compositus, de buglossa compositus, de eupatorio, de stæchade, oxymel squilliticum*. Qui syrupi cum aquis sic componuntur, videlicet. Recipe *syrupi de buglossa simplicis, de succo lupulorum, de pomis sapor, ana unc. s. Aquarum fumi terræ, boraginis, de lupulis ana unc. j. misce, & dentur quinque*, si medicus noverit quod in causis antecedentibus plus sit de cholera, quam de phlegmate, & detur tepidus mane, demum exhibeatur minorativum factum secundum hunc modum. Recipe *tamarindorum, polypodii, folliculorum senæ ana drach. ij. myrob. citrin. drach. j. liquiritiæ mundæ drach. j. passul. drach. iij. sebe-*

*sten num. 4. florum boraginis, buglossæ, violarum anaman. s. Aquarum fumi terræ, buglossæ ana quantum sufficit, & fiat decoctio secundum artem, de qua decoctione sumantur unc. iij. & cum eis distemperentur infra scripta. Recipe diacatholiconis drach. vj. electuarii de sebesten de dactylis ana drach. j. succi rosarum purissimi drach. vj. aut syrupi rosati solutivi unc. iij. & fiat potio, & detur tepida mane & non comedat nisi post quatuor horas: est enim solutivum conveniens, quando materia objectiva cholericæ exuberat, cujus signa dicta sunt ab Avic. 2. *primi cap. de signis super dominium humorum*, ad quod habenda est relatio: si autem in causis antecedentibus exuberaret plus de phlegmate quam de cholera, quod cognoscitur à signis oppositis, significantibus dominium cholæræ, tunc exhibeantur digestiva secundum hunc modum. Recipe *syrupi de prassio, oxymellis squillitici boni ana unc. s. Aquarum scolopendriæ, acori, fœniculi ana unc. j. misce: & detur tepidum, ut supra, per quinque dies. Demum exhibeatur infra scriptum antidotum solutivum. Recipe hermodactylorum, turbitana drach. j. myrobalarum chebulorum, emblicorum ana drach. j. s. folliculorum senæ orientalis, carthami ana drach. j. florum rorismarini, boraginis, buglossæ, capillorum veneris ana man. s. liquiritiæ mundæ drach. j. sebesten, caricarum pinguium ana num. iij. Aquarum fœniculi, salvie, chamæmeli ana quantum sufficit, & fiat decoctio secundum artem, & cum ea distemperentur infra scripta. Recipe electuarii lenitivi, hieræ picræ Galen. ana drach. iij. electuarii Indi diaphœniconis ana drach. j. succi rosarum puri drach. iij. misce & cum decoctione dicta, & colata, quantum sufficit fiat potio brevis, & detur tepida in mane, & super dormiat per horam, & non comedat post assumptionem, nisi transactis quatuor horis. Si autem in causis antecedentibus exuberet plus de melancholia, quam de cæteris humoribus, quod cognoscitur per signa opposita signi sanguinis dominantis, tunc exhibeantur digestiva infra scripta. Recipe *syrupi de corticibus citri unc. j. de epithymo, geleniabin ana unc. s. aquarum fumi terræ, scolopendriæ, buglossæ ana unc. j. misce, & exhibeatur ut supra per quinque dies: demum exhibeatur medicina infra scripta. Recipe epithymi Cretensis man. j. florum buglossæ, boraginis, violarum ana man. s. myrobalarum Indorum, polypodii, folliculorum senæ ana drach. j. passularum drach. iij. sebesten, caricarum ana num. iij. liquiritiæ mundæ drach. j. fiat decoctio cum aqua scolopendriæ, buglossæ, fumi terræ ana quantum sufficit, secundum artem, & colata distemperentur cum ea quantum sufficit, infra scripta. Recipe electuarii lenitivi, diasenæ, ana drach. iij. electuarii hamech, de dactylis ana drach. iij. sacchari violati unc. j. succi rosarum puri drach. ij. s. misce, & fiat potio brevis, & sumatur post assumptionem syruporum dictorum, & dormiat supra per horam, & non comedat nisi post quatuor horas. Et in sequenti mane assumat cum jure pullorum, vel carnis vituli. unc. s. sacchari rosati in aurora tepidam. Et est notandum, quod in quantum possumus debemus ante exhibitionem solutivorum expectare signum digestionis in urinis: quod si per quinque syropos exhibitos nondum visum tale signum fuerit, tunc exhibeantur plures, donec signum perfectæ digestionis apparuerit in ipsis urinis: & tale signum cognoscitur per urinæ substantiam in grossitie, & subtilitate, in qualitate, & in sedimine medio inter subtile, & grossum, & in æqualitate albedinis, & in cæteris conditionibus requisitis ad indicandum id quod expedit &c. His autem administratis tempore opportuno, & ut decens est circa exuberantiam humorum minime evacuandorum per phlebotomiam, tunc si videtur necessarium uti aliqua sanguinis diminutione aut per apertionem hæmorrhoidum cum sanguisugis, aut per apertionem venæ salvatellæ dexteræ manus, aut sinistræ, fiat illa in quantitate secundum virtutis tolerantiam. Nam omnis sanguis evacuatus ex hæmorrhoidibus, five ex partibus ani securat ab herpete estiomeno, & à mania, & melancholia, epilepsia, & ab erysipellate, & ab aliis, quæ sunt sicut esseræ & cancer, & excoriationes cutis, & scabies, & lepra, & pleuresis, & peripneumonia, & phrenesis. Et hæc sunt verba Avic. XVII. *terti cap. III.* Ego autem in actu practico experientiacomprobavi dictum Avic. quoniam multos laborantes ægritudinibus dictis liberavi per hæmorrhoidarum apertionem: inter quos curavi filiam meam quinque annorum pleuriticam ex applicatione sanguisugarum, & multos morbo Gallico infectos liberavi hoc modo per sanguisugas, & multos alios etiam liberavi per phlebotomiam ex salvatella manus dextræ, cum exitu sanguinis trium unciarum ad plus &c. consentientibus semper tamen ætate, complexionem, virtute, tempore anni, & reliquis, à quibus licentia phlebotomandi sumitur. His denique factis exhibeatur per multas dies singulis matutinis infra scripta confectio. Recipe *sacchar. buglossati, nenupharini ana unc. j. specierum electuarii de gemmis drach. j.****

s. succi pomorum dulcium depurati unc. vi. spodii cannae, corallorum rubrorum, sandalorum rubrorum, citrinorum ana drach. s. ponatur saccharum & succus pomorum ad lentum ignem, & decoquantur secundum quod expedit ad faciendum syrupum. Demum addantur reliqua pulverizata subtiliter donec succus pomorum restringatur cum dictis saccharis tam perfecte, ut ex eis omnibus fiat electuarii compositio, de qua singulis horis matutinis ante prandium per unam horam ad minus sumatur quantitas avellanæ, vel unius nucis cum modico vini albi aromatici. Hæc enim confectio habet confortare membra principalia, & præsertim cor, ne in eis mali humores multiplicentur. Et quoniam talis morbus communiter complicatur cum juncturarum doloribus ob materiam in ipsis incuneatam, & bullientem, eo modo, quo mustum bullit ipsius uvæ, vel alterius fructus, cujus ebullitionis merito segregantur partes aliquæ extendentes ligamenta, ad quam extensionem sequuntur dolores maximi, & intolerabiles, propterea providendum est ut talis materia in juncturis congesta extrahatur, & ad benignum reducat. Et ideo ad hoc agendum exhibeatur alternis diebus de infra-scripto syrupo ex inventione Rhasis in libro de doloribus juncturarum, qui syrupus fit secundum hunc modum. Recipe myrobalanorum Chebulorum, senæ orientalis, polypodii, myrobalanorum Indorum, hermodactylorum ana unc. ij. ligni Indiani minutim incisi unc. iiij. ponantur hæc omnia in catino vitreato, super quibus ponantur de aqua communi, sive de acoro, lib. ij. de aqua salviæ ex alembico factis ana lib. j. & dimittatur tale catinum bene coopertum ad solem cum alio catino manere per tres dies, postea colentur per inclinationem dictæ aquæ foras in alio vase vitreato, sive vitreo bene mundo, quod servetur coopertum bene. Demum ponantur de novis aquis prædictis libræ ij. acori, ivæ, & salviæ ana libr. j. & sic vas ponatur ad solem coopertum modo prædicto, & in fine trium dierum evacuentur aquæ modo jam dicto, & reserventur cum prima aqua infusionis, postea de novis aquis in pondere prædicto superponatur, & in lebetæ lapideo ad ignem lentum sine fumo ponantur, ut parum ebulliant. Demum colentur, & exprimantur, & in lebetæ lapideo ponatur dicta colatura, cui addantur sacchari boni libræ iiij. & fiat syrupus secundum artem clarificando. & aromatizetur cum unc. j. cinnamomi incisi, aut cum ligni aloës boni unc. j. & reservetur ad usum in vase vitreato bene obturato. Cujus dosis est trium unciarum ad plus cum brodio pulli macri in aurora, & dormiat supra per unam horam, & quantitas brodii debet esse tanta, ut faciat ipsum potabile, & est potio solutiva ventri-suavis, tollit dolores juncturarum, & sanat ulcerationes mirabiliter, ut experientia comprobatum est.

CAP. III.

De regimine curativo morbi Gallici, indicatione sumpta ab operatione manuali.

Tertium instrumentum curativum morbi hujus Gallici perficitur, & completur per applicationem medicaminum in cura ulcerationum, existentium actu in diversis partibus corporis, & pustularum, & præsertim in mentulæ virorum extremitate, & in matricis collo mulierum, & in partibus pudibundis, in quibus, ut plurimum, primo apparent, quia sunt loca subjecta emunctoriis partibus, fervientibus membris nutrimenti, recipiendo sive attrahendo ipsorum superfluitates, & etiam quia pudibunda sunt loca, sive partes corporis stellarum Scorpionis imperio subjacentes, in quo Scorpione perversa constellatio facta fuit. scilicet Saturni, Jovis, & Martis, eo modo, & tempore, ut supra dictum est. Quæ constellatio renovabitur anno Domini. 1544. Cujus effectus mansuri sunt usque ad annos Domini 1584. Ultra quos annos hic morbus Gallicus deficiet. Qui planetæ prædicti ponderosi sunt, moventes humores lumine suo & motu, & eos alterantes. videlicet, melancholiam, choleram & sanguinem, vigentes in tribus membris, videlicet in splene melancholiam, in bursa fellis choleram, & in hepate sanguinem secundum medicos. Et sunt membra attributa imperio luminis, & motus horum trium planetarum, ut omnes sapientes Astrologiæ affirmant. Cum autem hi tres humores malignentur una cum phlegmate ad malitiam complexionis calidam adustivam & inficiantur, mittuntur ad mentulam in viris, & ad collum matricis in mulieribus tanquam ad partes debilitatas magis cæteris, merito influentiæ stellarum Scorpionis signi, largientium frigiditatem junctam humiditati super illas partes. Veruntamen homines subjecti hujusmodi malæ constellationi, qui sunt, & erunt, non se habent, nec se habebunt uno & eodem modo, & ratio super hoc est, quoniam latitudo morbi hujus est æqualis longitudini signi Scorpionis, quæ est xxx. graduum, qui gradus in horoscopo succedunt unus post alium, ideo aliqui talium hominum scorpionistarum, sunt nati, aut geniti

A sub primo gradu Scorpionis horoscopante, & aliqui sub secundo gradu, & alii sub tertio, & sic deinceps seriatim usque ad gradum coitus xxiiii. Scorpionis, Saturni scilicet Jovis & Martis. Unde quicumque natus, aut genitus fuerit, & erit sub xxiiii. gradu Scorpionis non evadet à morte propter hunc morbum. sed nati aut geniti sub gradu Scorpionis distante à xxiiii. minus patientur, & poterunt curari. Et propterea secundum majorem aut minorem distantiam à gradu conjunctionis, homines subjecti imperio Scorpionis magis, & minus inficiuntur. Et cum ita sit (ut experientia comprobavi in multis has comparationes) propterea inveniendæ sunt quidem omnes res non tantum sanitatem dictorum membrorum jam infectorum inducentes, sed etiam præservationem, ne amplius inficiantur. Præservationes autem dico, quoniam hæc membra talium hominum scorpionistarum neutra decidentia semper sunt, quare regimine præservativo egent. Et si quispiam dubitaret, quare est quod cæteri non scorpionistæ homines non sunt infectabiles ab hoc morbo sicuti sunt scorpionistæ, quum etiam habeant membra genitalia imperio signi scorpionis subjecta? Huic dubitationi breviter respondemus, & dicimus quod isti tales non nati, neque geniti sub signo scorpionis horoscopante, non sunt infectabiles, sicut sunt nati, aut geniti sub eo, quia in eis cætera non sunt paria. Et ratio est, quoniam licet omnes homines, quantum ad membra genitalia, videantur subjacere signo scorpionis, non tamen omnes homines habent materiam objectivam morbi Gallici, sed tantum illi homines, qui geniti sunt aut nati signo scorpionis horoscopante, eo modo ut supra dictum est in prioribus capitulis. Et propterea plures homines sunt, qui potiti fuerunt mulieribus infectis morbo Gallico, & tamen nunquam infici potuerunt. Quare signo manifesto apparet, quod solum homines scorpionistæ præter materiam subjectivam habent etiam materiam objectivam, & consequenter sunt in termino neutralitatis decidentia, quare regimine præservativo egent, de quo dicemus infra &c. Sed redeamus secundum nostram intentionem ad regimen curativum morbi Gallici, indicatione sumpta à manuali operatione, quod quidem regimen completur quatuor intentionibus. Prima quarum est, ulcerum mundificatio ab omni sorditie, & carnis & ossis putredine, si sunt ulcera cum ejus corruptione. Secunda intentio completur cum medicinis carnis deperditæ generativis. Tertia intentio completur cum medicinis sigillativis, & cicatrizativis. Quarta intentio est dolorum juncturarum sedatio, si ibi affuerit. De prima autem intentione agendum est pro ablutione ulcerum mentulæ, ac aliorum locorum, facta cum hujusmodi apozemate. Recipe rosarum, myrtillorum, balaustrarum ana man. j. seminis rosarum, sumachiarum ana unc. j. corticum cassiæ fistulæ, nucum cupressi ana unc. s. vini siptici libr. iiij. fiat decoctio usque ad consumptionem tertiæ partis, de qua tepida abluantur ulcera mane & vespere. Quibus ablutis fiat exsiccatio cum panno lineo subtili. Demum superspargatur pulvis infra-scriptus. Recipe tutiæ præparatæ, lapidis hematitidis præparati, limaturæ chalybis præparatæ secundum artem cum aceto ana drach. s. aloës lotæ cum aqua rosata, & exsiccatæ drach. j. s. seminis rosarum, arnoglossæ ana scrup. j. fiat pulvis subtilissimus, de quo superspergatur. Demum superponenda est petia panni linei inunda, intincta unguento de cerussa Mesuæ, aut unguento de calce lota, cum quo unguento de cerussa Mesuæ, aut de calce lota admisceatur de argento vivo pro qualibet unc. j. unguenti drach. j. mortificati cum modico pomi cocti sub cineribus, aut cum modico medullæ ossis vituli liquefactæ, quo mortificato fiat compositio cum unguento prædicto, & usui reservetur. Et sic omni die procedatur, quo usque sanentur ulcera. Quod si fuerit opus mundificare ulcera à sorditie, & carne molli, mundificentur cum unguento Ægyptiaco: quod si cum ipsis ulceribus aliquibus fuerit os corruptum, (quoniam ut plurimum in hujusmodi ulceribus Gallicis contingit os corrumpi) tunc superspergatur de hoc pulvere. Recipe Aristolochiæ rotundæ, iridis, myrrhæ, aloës, corticum opopanax, lapidis pumicis, scorice æris, corticum arborum pini, sive pineæ ana drach. j. fiat pulvis subtilissimus, & administretur quando oportet, vel madesiat stielum factum ex bombace, vel filis panni linei mundi in aqua vitæ præparatæ secundum hunc modum. Recipe salis armoniaci drach. j. dissolvatur in uncis duabus aquæ vitæ, & ad usum ducatur. Quod si fuerit opus cicatrizare, dissolvatur colcothar in aqua rosata, quo dissoluto balneentur ulcera in superficie, & eis balneatis applicetur stuela facta ex filis panni linei, & sic dimittantur, ut cadant ex se. Et sic invenies cicatrizata, & experto credas. Si autem contigerit, quod tempore illo patiens conqueratur de doloribus in juncturis, tunc ungantur spatulæ, collum, nucha, omnes juncturæ coxarum, & crurum

rum cum infra scripto unguento. Recipe *axungia porci-
na vetustissima lib. ij. cinerum lignorum vitis unc. vj.
argenti vivi mortificati cum medulla vituli unc. ij. Demum
omnia bene commisceantur, & fiat unguentum, & admini-
stretur super dicta loca, & ligentur bene calida, & dimittan-
tur per quatuor dies. Et sic ungantur dicta loca quaternis
diebus in quaternos dies, donec sanentur à doloribus, quibus
sanatis fiat stupha cum infra scriptis rebus. Recipe *absin-
thii, florum chamameli, anethi ana man. iij. satureje, pule-
gii, chamæpitos ana manip. j. rosarum siccarum manip. vj.
bordei lib. j. decoquantur in condecienti quantitate aquæ fon-
tis, & fiat stupha, & tantum moram trahat æger in ea,
donec fudet. Demum abstergatur totum corpus à fu-
dore cum pannis lineis mundis calefactis, si fuerit
hyems. Demum quiescat in lecto per horam. Et postea
comedat in prandio cibaria boni nutrimenti & facilis di-
gestionis, de quibus supra in regimine diætæ facta est
mentio. Postremo regantur hi convalescentes regimine
præservativo, ut infra dicetur.**

CAP. IV.

*De regimine convalescentium ab hoc morbo, & neu-
trorum corporum decidentia.*

Regimen præservativum corporum neutrorum deciden-
tiæ, & omnium convalescentium, completur tribus
intentionibus. Prima intentio perficitur in regimine vitæ
secundum sex res non naturales. De quibus seriatim sa-
tis dictum est in capite superiori, ad quod redire oportet,
quoniam præservatio, & curatio simili cursu curantur,
nec variantur, nisi secundum plus & minus. Secunda
intentio completur præservando partes pudibundas, ne in-
ficientur. Et primo caveant uti coitu cum mulieribus
infectis, abstineantque conversari cum eis in bibendo, &
comedendo in eodem vase tam cibi, quam potus, & ab
osculatione, & nequaquam dormiant cum eis in quan-

tum possunt, neque induantur vestimentis eorum. Et
utantur bis in mense infra scriptis pillulis. Recipe *pillu-
larum de hermodactylis majorum aut minorum secundum
necessitatem humorum evacuandorum, Arabicarum, sine
quibus ana scrup. j. de fumo terræ scrup. s. reformentur pillule
numero tres, vel quinque cum aqua ivæ, aut salviæ, &
sumantur post coenam per duas horas: & ultra has pillu-
las sumendas bis aut semel in mense, bonum esset si
bis in anno uteretur patiens purgatione universali, assu-
mendo primo digestiva, de quibus dictum est in superiori
capitulo, observando canones superius dictos in regimi-
ne curativo per potiones. Et si complexio, ætas, & re-
liqua dicta, à quibus indicatio phlebotomandi sumitur,
consenserint, phlebotomentur patientes aut à salvatella,
aut ab hæmorrhoidibus, ut melius videbitur. Tertiā inten-
tio completur lotionibus confortantibus pudibunda mem-
bra & ea sana conservantibus. Quæ administrari debent
jejuno stomacho alternis diebus, quæ lotiones fiendæ
sunt cum decoctione infra scripta. Recipe *rosarum, myr-
tillorum, sumachiarum, florum chamameli ana man. ij.
corticum granatorum man. j. seminis rosarum drach. s.
seminis juniperi drach. j. radicum phu. manip. s. contun-
dantur grosso modo, & decoquantur in aqua chalybeata,
aut in aqua, in qua fabri extinguunt ferramenta sua, &
de hac decoctione calefacta abluantur genitalia, & exsic-
centur cum linteo bene mundo, & calido, vel cum alio
panno lineo mundo. Et possunt se abluere etiam cum
aqua rosata, aut cum aqua pineæ immaturæ, aut alterius
rei stypticæ, ut cum aqua sorbolarum, aut cum aqua fo-
liorum salicis, & similibus, & similiter cum aqua limo-
num, aut uvæ immaturæ. Et si est persona nobilis, ab-
luat se cum aqua naphæ, quæ est aqua facta per distilla-
tionem florum limonum, aurantiorum, & similium fru-
ctuum. Et utantur rebus odoriferis, suffumigando ve-
stimenta sua cum eis.**

F I N I S.

ANTONII BENIVENII,

Florentini Medici, & Philosophi,

D E

MORBO GALLICO,
TRACTATUS,

Ex libro ejus de abditis morborum causis excerptus.

Novum morbi genus, anno Salutis nonagesimosexto
supra mille quadringentos à Christiana salute, non
solum Italiam, sed fere totam Europam irrepit. Hoc
ab Hispania incipiens, per Italiam ipsam primum, tum
Galliam, cæterasque Europæ provincias late diffusum,
mortales quamplurimos occupavit. Incipiebant enim
pustulæ genere diversæ in genitalibus membris, licet in-
terdum, sed raro, in capite, & inde per totum corpus
diffunderentur. Aliis quidem planæ minimæque exstan-
tes, sed scabræ tamen in superficie, & colore subalbidæ,
à quibus squamæ resolvebantur, & caro sub his corrosa
apparebat. Aliis varis similes, figura rotundæ, & ab his
item squamis levioribus resolutis prominebat caro rubi-
cundior, ex qua virulentia foetens, & gravioris odoris pro-
fluebat. Nonnulli vero latioribus corripiebantur pustulis,
sed quæ supra cutem non intumescerent, crassiores squa-
mas habentes, ex quibus etiam virulentia copiosior ema-
nabat, & amotis squamis caro apparebat obscurior, ac
sublivens, quæ inulcerata roderetur. Quantum genus erat,
quod subalbidis squamis amotis cicatrici simile remaneret,
à quo profluens interdum sanguis difficultatem sanationis
ostenderet, & similitudine siccam scabiem repræsentaret,
cæteris omnino deterius, & licet minus eroderet, serpen-
do tamen variis, & intentatis insidebat locis. Hoc autem
morbi genus plebem plurimum servosque afficiebat, ex
nobilioribus vero paucos. Subsequebantur hujuscemodi
pustulas, licet etiam interdum præcederent, articulorum
dolores, qui non minori cruciatiu torquerent, ac sene-
scentibus jam pustulis plurimum invalescerent. Quod si
medicamentis compingentibus intrinsecum quis conaretur
extrudere humorem, continuo exortæ pustulæ in gula
& ore ægrotos male habebant, ex quo etiam nonnulli, ob
incuriam medentis, mortem obibant, aut, quod proxi-

mun est, erosio faucibus difficillime sanabantur. Has
autem nos impetiginis esse genera, quas Græci *λεχῆνας*
vocant, judicavimus, quem etiam morbum Plinius, quod
ex accepto osculo mentum invaderet, mentagram appel-
lavit. Hujus vero & Celsus quatuor species esse dixit,
rubricam scilicet & nigram, tum & quæ serpendo proce-
dit, & quæ item bullulas varis similes habet. Materiam
autem harum pustularum diversam quidem, sicuti & di-
versa sunt genera, judicamus. Interdum enim acuta hu-
miditas sanguini mixta, & erodens dominatur. Inter-
dum crassior, tenuiori parte absumpta, & ad atram bi-
lem versa. Nonnunquam etiam atra ipsa insurgit bilis,
quæ ab acutiori humiditate non absolvitur, & cutem per-
forans carnem erodit. Pari quoque modo exusti humo-
res ad naturam atræ bilis inclinantes efficiunt, qui si den-
sioribus occurrant membris, quæ perforare nequeant, fi-
guntur ibidem, & dolores excitant vehementiores, donec
resolvantur, aut tandem erumpant in pustulas, quæ etsi
alioquin foedæ, & ad sanescendum difficiles, sine ullo
tamen dolore, ut atræ bilis natura est, infectos premunt.
Ex quo fit, ut qui ejusmodi afficiuntur pustulis, impe-
ritis sese medicis nonnunquam curandos tradant, quibus
ægritudinis hujus causas penitus ignorantibus, dum inter
mali initia compingentibus unctionibus illis mederi festi-
nant, sæpe eos aut in mortem, aut saltem in deterio-
rem, vel etiam penitus in insanabilem compellant morbum:
nam cum huic malo causæ insint difficiliores, & quæ vix
removeri queant, ut non sine magno labore, ita nec sine
diuturnioris temporis spatio sanescere potest. Quare qui
ex his festinam sanitatem quærunt, mortem plurimum,
ut jam dictum est, aut saltem diuturniorem morbum nan-
ciscuntur. Si quis igitur hujuscemodi malo vexatus sibi
ipsi citra omne discrimen consulere, ac certam salutem
acqui-

acquirere cupit, his utatur medicamentis, atque consiliis, quæ à nobis infra ponentur. Afferunt peritissimi medici, si hujusmodi morbus toto diffundatur corpore, iisdem ipsum medicamentis curationem suscipere, quibus & lepra curatur. Quare cum judicaveris sanguinem his misceri humoribus, deducique eos cum sanguine posse, optimum præsidium erit sanguinem illico de vena media, quam nigram Medici vocant, mittere: contra vero si ineptos, & qui cum sanguine minime fluere possint, existimaveris, æquare eos, ac deducere medicamento debes. Non inutile tamen erit hirudinem, quam sanguisugam vocant, aut cucurbitulas ea parte affigere, qua æger magis urgetur, præsidii indigentiam indicant, habitus corporis, rubor in loco, tumor venarum, & si pustulæ sanguinolentæ sunt, postea vero ad ea medicamenta confugiendum, quæ materiæ partem deponant, quod certe felicius fiet, si alvum duxeris eo medicamento, quod habet myrobalanorum omnium partes duas, radices berberis partem unam, agarici, polypodii, singulorum partem mediam, succi fumi terræ, senæ, & uvæ passæ, singulorum partem quartam. Quæ rudicula attrita bulliant in aqua libris sex, donec quarta defecerit pars, tum decolata comprimantur, & additis mellis libra, scammonii unciola, & siliquæ Ægyptiacæ unciis duabus, parvo igne in unam redigantur compositionem, de qua devoret æger unciolam mediam. Demum aggredi debemus potiones materiam æquantes, ut ex fumo terræ, endivia, aceto, saccharo, limonum, citrique acido succo. Aut eam, quæ habet myrobalanos omnes, fumum terræ, endiviam, buglossam, melissam, boraginem, violas, absinthium, tamarindum, epithimum, & rosam, quibus additis succo fumi terræ, atque saccharo bulliant, & ad potionis formam redigantur. Materia tandem æquata deducatur alvus medicamento po-

tentiori, quod deponat humorem, quem excernere volueris, sicuti sena, polypodio, albo veratro, lapide stellato, scammonio, compositione filii Hamech, Inda, & aliis multis quæ doctores extollunt, dummodo non obliviscaris nutrire ea in lactis aqua, quæ, sive in potione, sive buccella accipies, optimum & excellens auxilium invenies. Verum quia humor non una tantum vacuatione fecernitur, iteranda sæpius hæc erunt. Ultimo loco ea sunt aggredienda præsidia, quæ extrinsecus adjuncta etiam conferre possint, ut in crassiori, & glutinosa materia, quæ incidant, in tenuiori, quæ resolvant, in media, quæ utranque operationem concilient, mollire interdum, & dolores remittere opportunis præsiis convenit, hoc autem malum tollit acida pars citri, gummi Arabicum, gummi nucis plurimæ, storax liquens, & sinapis, si aceto liniantur, saliva quoque hominis jejuni, præsertim quæ dentibus inhierefcit, præsentaneum remedium est. Aqua sulphurea, aqua salita, & maris spuma, succus psyllii, oleum ex frumento, & ex violis, storax, & pix ammoniaca, helleborus, gummi rute, lithargyrium, tutia, resina pini, spuma argenti & cerussa. Serapion autem nitri partes duodecim, sulphuris partes. xiiij. excipiebat resina copiosa, eaque utebatur. Alii minio Sinopio ceram, & oleum ex rosa addunt, & eo inungunt. Nonnulli vero resinam terebinthinam, argentum vivum, mastichem, lithargyrium, cerussam, thymiamaque excipiunt myrtino oleo, atque lardo, & eo inungentes sudare ægros cogunt. Nec postremo defunt qui fateantur, se ex solo potu medicamenti, quod habet laccam lotam, aloën ac myrti coctionem, ex ejusmodi ægritudine sanos evasisse.

F I N I S.

ALPHONSI FERRI, Neapolitani,

Artium & Medicinæ Doctoris,

DE

MORBO GALLICO

ET

LIGNI SANCTI NATURA USUQUE MULTIPLICI

LIBRI QUATUOR.

PRÆFATIO.

Signum illud quod vulgo Sanctum, alias Indicum appellatur, ab insulis affertur in interiori Oceano ætate nostra repertis, unde etiam morbus, ille qui Gallicus dicitur, ad nos manavit, antea nostris terris incognitus. In illis autem regionibus is morbus natus est, ac præter contagionem per se nascitur frequentissime, cum apud nos ex sola videatur fieri contagione. In eo morbo gentes illæ præsentissimo remedio utuntur hujus ligni, omnesque curantur hac unica medicina. Eam rem nostri, qui illic versantur, animadvertentes, & ipsi eo remedio usi sunt, quicunque in morbum Gallicum inciderunt, & inde in Patriam revertentes afferre ad nos cœperunt lignum ipsum, eaque medicina oppressos Gallico morbo curare. Quod ubi bene atque cum salute successit, brevi ac facile id remedium per omnes nostras regiones receptum est, habitumque pro optimo & præsentissimo in morbi Gallici curatione. Quoniam vero in insulis, unde lignum affertur, non in hoc solo morbo adhibent ipsius ligni medicinam, sed in aliis quamplurimis morbis, ac fere in universis, illarum gentium exemplo nostri homines edocti, ad multos alios morbos curandos ejusdem ligni remedio uti cœperunt. Itaque hæc eadem medicina ligni Sancti tam in morbo Gallico quam in plerisque similibus morbis, atque etiam diversis, probatissima jam apud nos est, & in frequentissimo usu. Nos vero pro communi hominum salute, ac pro nostro officio ad hanc tam nobilem, salutareque medicinam adhibentes omne studium nostrum, omnemque diligentiam, animadvertimus & ex considerata rei ratione, & ex frequenti ac variâ exercitatione, & usu curationis, atque successu, medicinam ipsam in variis morbis præparari, & vulgo exhiberi sine ulla medendi ratione, nulla habita vel morborum vel ægotantium consideratione, sed promiscue, ac sine ullâ discrimine cuius morbo, & cuicunque ægroto medicinam ipsam eodem modo confici & administrari. Quæ res in perniciem cedat sæpius necesse est miserorum ægotantium, dum id, quod alicui saluti fuit, cæteris, qui vel diverso morbo vel diversa dispositione affecti sunt, causa fit non auferendi morbi sed augendi. Itaque nos curavimus ut ab hoc pravo usu medicina tam utilis & necessaria ad medendi artem & rectam curationem revocaretur. De hoc enim ligno Sancto tractavimus, & cognoscendo, & eligendo, & præparando, & exhibendo, & quemadmodum quibusque morbis administraretur, quibusque complexionibus, Ætatibus, temporibus, regionibus, inveteratis aut recentibus morbis, ac de multiplici variaque confectioe & administratione hujus medicinæ. Atque ut res tota esset promptior & manifestior, materiam omnem digestimus in partes distinctas, easque partes titulis adnotavimus singulis, atque per capita exposuimus.

CAP. I.

De præparatione & administratione ligni sancti, quodque non eadem semper, sed diversa debet fieri in diversis morbis, & diversis dispositionibus.

Quod nos maxime movit ad hujus operis confectio-
nem, id fuit quod vidimus hanc medicinam ab
omnibus eodem modo præparari & administrari,
tam diversis morbis quam diversis dispositionibus,
quod valde mirati sumus observari à medicis universis.
Cum ea res tota sit maxime contraria rationi, ut ligni san-
cti medicina eodem modo confecta & exhibita, quæ
est eadem causa & idem agens, putetur posse curare di-
versos morbos, & contrarios qualitatibus, item diversas
& contrarias complexiones, vel dispositiones corporum
ab intrinseco & extrinseco, ut ætatis, novi vel veteris mor-
bi, regionum & temporum anni & similia, quæ cura-
tiones corporum in diversis & contrariis qualitatibus &
dispositionibus, sunt & diversi, & contrarii effectus ab
ipsa medicina ligni sancti. Et quomodo hæc fieri ab omni-
bus credita sunt, quæ fieri non possunt ulla ratione? Nam
ut Aristoteles præcipit libro 2. de generatione & corr. I-
dem & similiter habens se semper idem innatum est face-
re. Et ibi Averroes, Idem non facit contraria, Autore
etiam ipsomet Aristotele, qui ait, quod contrariorum con-
trariæ sunt causæ. Intentiones enim & operationes ejus-
dem agentis necesse est ut sint conformes potentiis & vir-
tutibus ipsius agentis, nec possunt esse propterea diversæ
intentiones in medicina ligni sancti, si illi non accedant
diversæ virtutes per diversas illius præparationes & admi-
nistrationes. Quod ex Averroee accepimus, qui ait *tertio*
de anima. Quum duæ intentiones sunt diversæ, necesse
esse ut virtutes sint diversæ. Quamobrem non potest me-
dicina ipsa eodem modo disposita producere diversos cu-
rationis effectus. Nam ut Averroes testatur *secundo me-*
thecorum. Diversi effectus fiunt propter diversitatem
subjecti in dispositione. Ac propterea omnino necesse est ad
diversos curandi effectus producendos diversam fieri dis-
positionem ipsius ligni sancti, per præparationes diver-
sas: Ex Aristotelis etiam doctrina *secundo Physic.* qui
ait quod eadem causa per se est duorum contrariorum
sed duabus dispositionibus diversis: Et *octavo Physic.*
nullum agens, inquit, in eadem dispositione producere
potest effectus contrarios: Et ibi Averroes insuper dicit,
quod cum proportio illius, quod habet potentiam agen-
di duo contraria, fuerit eadem ad contraria, neutrum
efficiet illorum. Falso igitur ligni sancti medicina, eo-
dem modo præparata, valere credita est ad sanandos
diversos morbos, vel eundem etiam morbum in corpo-
ribus diverso modo affectis & dispositis. Et ne à medi-
cis discedere videar. *Non solum logici*, inquit Galenus,
sed etiam methodici, evidenter intelligunt unam omnibus
naturis medicinam necessario non convenire. Et quia non
curamus hominem in communi, & indifferenter, sed ut
varia, ac diversa dispositione affectus est homo vel intrin-
seca, ut diximus, vel extrinseca. Quapropter ut hæc
maxime salutaris medicina, quæ in potentia est ad curan-
das diversas dispositiones & morbos diversos, ad actum
vere deducatur. Et ut diversi effectus curationis, & di-
versæ operationes ex eadem medicina producantur (ut ne-
cesse est à causis diversis) oportet ut eidem ipsi medicinæ
tribuamus diversas differentias, per diversas illius præpa-
rationes. Quare unum pharmacum omnibus nequaquam
convenire potest, sed oportet medium esse inquit Galen.
de compositione medicamentorum, ceu ad mediam tempe-
raturam aptatum, ducere vero ad utramque ejus medii
extremitatem, dum quotidiano usu & experientia pro-
batur. Si enim ut res postulat confectum sit, in eo ma-
nere consilium est. Si paulum deficiet, augere ipsius vi-
res, quemadmodum etiam adinere, cum præter modum
efficax sit.

CAP. II.

Quid sit lignum Sanctum.

Observatum est ab Excellentibus Medicis, ut in ratione
simplicis cujusque quinque requirantur, Quid sit, Quale
sit eligendum, Cujus naturæ sit, Quæ illius proprietas &
operationes, Quæ permutatio in medicina. Hunc nos mo-
rem sequemur in explicanda ligni sancti ratione. Ac pri-
mum ostendemus quid illud sit, id est quod lignum sit hoc
quod dicimus Sanctum. Et nonnulli quidem putant non fuisse
ignotum antiquis medicis hoc lignum. Ipsum enim
alii dicunt esse id, quod ab Avicenna karon appellatur:
alii vero idem quod hesteden. plerique opinantur non
aliud esse, quam Ebenum. Hi autem, qui Ebenum

A credunt, argumento utuntur probabiliiori multo quam
cæteri. ac insuper Aristot. autoritate qui tradit *quarto me-*
theo, omne lignum natum in aqua, nec fidere, præ-
ter Ebenum. Hoc autem lignum Sanctum non aliter
quam Ebenus fidit ac minime natat, quapropter cre-
ditum est idem esse quod Ebenus, aut certe Ebeni spe-
cies hæcenus incognita, præsertim cum eandem opem
videatur afferre lignum Sanctum, quam Ebenus, in
membris excrementorum. Nam & calculos frangit, &
ventris inflationem dissolvit. Qui lignum Sanctum esse
Karon putant, illud asserunt, quod hoc lignum medetur
morbis juncturarum quod ait Avicenna Karon efficere.
Eodemque fere argumento utuntur de ligno hesteden.
Sed aliud omnino est hoc lignum Sanctum quam vel
karon vel hesteden. Nam karon, ut Avicenna præci-
pit, confert morbis juncturarum, factis à causa primitiva,
ut fracturis, distorsionibus, ac luxationibus, quibus con-
ferre par est, extra appositum. At lignum Sanctum con-
stat medicinam esse antidotariam contagiosis morbis, intus
exhibitam, necnon quam plurimis variisque morbis mul-
tiplici remedio subvenire, ac propterea longe aliud est li-
gnum Sanctum, quam karon. Sed ab his lignis, & à
cæteris omnibus, quæ in aqua non fidunt, palam est li-
gnum Sanctum natura maxime differre, cum illa natent,
hoc fidat. Ab Ebena vero lignum Sanctum longe etiam
differre affirmamus, quamvis illi gravitate simile sit. Nam
Ebenus qui non fluitat niger est, ut manifestum est sensu:
Sed ligni sancti color nequaquam est niger. Duritie quo-
que differt ab Ebena lignum Sanctum. Non enim ita ma-
ceratur lignum Sanctum in aqua cæteris paribus, quem-
admodum Ebenus. Cum tradat Avicenna ex Ebena col-
lyrium fieri: præterea Ebenus, si juxta ponatur, ignem sta-
tim corripit, quod minime contingit in ligno Sancto. De-
mum nec tantum odorem, nec talem omnino reddit lignum
Sanctum, si comburatur, quantus & qualis redditur ab
Ebena. Quamobrem prorsus aliud est, quam niger E-
benus, lignum Sanctum. Aut fortasse species quædam est
Ebeni non ante cognita nostris regionibus. Atque
ab omnibus lignis longe differt, quæ hæcenus me-
dici cognoverunt. Nam à novo orbe nova hæc ad nos
venit eximia medicina. Nec est mentitus Aristot-
eles, qui solum Ebenum è lignis tradiderit, in aqua non
natum, id enim de lignis verissimum est, quæ nosse potuit
Aristoteles, hoc autem lignum usque ad nostram ætatem
fuit incognitum.

CAP. III.

Quale sit eligendum lignum Sanctum.

Ex novis Insulis plures ferre cognovimus lignum San-
ctum, atque propterea videndum est, ubi optimum pro-
ducatur. Nam & ex Insula assertur, cui nomen inditum
est Sancti Joannis, & ex Insula Sancti Dominici, & ex
Insula sanctæ Crucis. Hæ autem insulæ ad meridiem o-
mnes positæ sunt, alia tamen alia australior est, distant-
que non parum inter se singularum paraleli, ut à geogra-
phiæ peritis illuc navigantibus cognitum ac traditum est.
Itaque insula Sancti Joannis habet Borealis poli altitudi-
nem, distatque illius paralelus à circulo æquinoctiali
gradibus viginti cum dimidio. Insula Sanctæ Crucis gra-
dibus fere decem & octo. Insula Sancti Dominici gra-
dibus tredecim. Ab hac Insula Sancti Dominici primum
allatum ad nos Lignum sanctum est, eoque aliquandiu
medici usi sunt. Postea ab insula Sanctæ Crucis, & San-
cti Joannis afferri cœpit. Animadversumque est optimum
esse, quod Insula mittit Sancti Joannis, atque multo uti-
lius, quam id quod nascitur in Insula Sancti Dominici,
hoc enim aridius est, magisque fumentium corpora ex-
siccat: illud vero Sancti Joannis humectat corpora in ca-
lidis morbis, humidumque radicale conservat, quod ex-
perimento patet in asthmaticis, phthisicis, & hæcticis. Id
vero à ratione alienum non est, ut temperatius sit lignum
ex insula Sancti Joannis, siccus vero & aridius est in In-
sula Sancti Dominici, nam quæ orbis regiones subjacent
æquinoctiali, aut non longe distant, nimio solis calore
inflammanur. Quoniam cum præcipua caloris causa sit
in terra reflexus radiorum solis calefaciens infimam aëris
regionem, ubi solis radii ex meridiano circulo vel recti
vel parum obliqui terram feriunt, necesse est vehemen-
tem fieri refluxum, aëremque infimum maxime ferve-
re. At in æquinoctiali circulo recti à meridiano ter-
ram feriunt radii solis. Quamobrem insula Divi Domi-
nici vehementiore solis ardore peruritur, quam Insula
Divi Joannis, quæ octo fere gradibus minus quam
illa distat ab æquinoctiali. Itaque Insula Sancti Domini-
ci excoquitur, evaporatque in ligno Sancto ex nimio æstu
succus ille salutaris, fitque lignum aridum nimis & torri-
dum. Contra insula Sancti Joannis quum minori afficitur

Cap. 57. &
cap. 16

vi caloris, tum vero refrigeratur scatentibus undique aquis, nam fontes habet quamplurimos, fluminibusque rigatur uberrimis, quo fit ut sit regio illa temperatissima, stirpesque ferat & ex moderato aëris calore & ex terræ humiditate omnis generis præstantissima in propria natura. Quare manifestum est lignum sanctum optimum, & saluberrimum ex Insula Sancti Joannis comportari. Dicendum est deinceps quale sit per se lignum sanctum eligendum. Ac primum ex arboris ætate media vim habet firmiorem. Tenera enim ætas cujusque vegetabilis tenuem suscipit levemque vegetationem, senectus vero prope corruptionem est, ut Averroës ait. 2. de generatione, & secundo metheo. virtusque propterea in senectute minuitur. Quapropter media ætate arboris optimum est lignum sanctum, ex arboris autem partibus nec tenues furculi eligendi sunt, nec rursus rami admodum crassi & robusti, aut etiam truncus, sed rami optimi sunt media crassitudine. Quamvis putent aliqui meliores esse radices, alii truncos, qui sint radicibus proximiores, nos id verum esse putamus præsertim de radice, in regionibus ubi lignum nascitur, quod in recenti excisione succus major est radici quam ramis. ubi vero jam aruit, citius radices quam rami exsiccantur. Quamvis vero lignum hoc sit materia quam densissima, ac diu absit à corruptione, tamen eo melius omnino est, quo est recentius, majoremque habet succum atque vigorem, nam semper amittit necessario lignum ipsum aliquid ex suo humore, qui cum exiguus illi sit, propter sicciam ipsius complexionem brevi arefcit, demptoque succo, in quo est virtus ipsius naturalis, amittit propriam naturam, atque vanescit, remanetque pars terrea tanquam exanimis, quamobrem recentissimum est optimum, præsertim in calidis morbis & siccis, nondum exhalato humore, ac succo illo, unde operatur. Eligatur igitur lignum sanctum ex Insula Sancti Joannis ex arbore mediæ ætatis ramo mediocri, tum sit quam recentissimum, ac si fieri potest annum non excedat, gravi pondere, cortice hærenti, colore fuscum & flavum.

CAP. IV.

Cujus naturæ & complexionis sit lignum sanctum.

t. com. 56.
cap. 47.
& alibi.sex. com. 4.
cap. 3.

Temperatissimum quidem esse natura lignum sanctum, apparet ex maxima ipsius virtute, atque operationibus, dum ea medicina ingentes & quam plurimi morbi curantur sine læsione, vexationeve languentium, quin magnum sumentibus præstat alimentum, præter cætera simplicia, quorum usus est medendis corporibus humanis. Quamobrem licet tantos & tam varios effectus producat magis ex virtute intrinseca & ex forma substantiali quam ex qualitatibus, tamen ex primis etiam qualitatibus ipsum operari necesse est. Quibus constat, ut diximus, esse maxime temperatum, atque ex omnibus quatuor qualitatibus operari, quoniam & ægrotos sanat, & morbos curat calidos, frigidos, humidos, & siccis. Nec obstat, quod Arist. præcipit. 2. de generatione, contrariorum contrarias esse causas. Et Aver. 1. de generatione, contrarium non accipere suum contrarium. Neque enim simpliciter & absolute diversos & contrarios qualitatibus morbos & ægrotos curat lignum (ut imperite hætenus creditum est). Sed varie ac diverse præparatum & alteratum, intensum majori portione ligni infusi, remissum majori aquæ infusione. Quo pacto contraria possunt contingere in eodem subjecto, alterum videlicet in intenso, alterum in remisso, Autore Aver. 4. metheor. Temperatissimæ autem naturæ hoc lignum esse licet cognoscere ex Averr. doctrina quinto colliget. aliorumque Autorum, simplicium qualitates indagantium per primas operationes, secundas, & tertias. Primæ vero operationes sunt calefacere, frigefacere, siccare, humectare. Secundæ sunt, quæ ex primis proveniunt, ut à calido & humido molle reddi, à frigido & sicco durum fieri. Tertias virtutes dicimus, quæ fiunt in proprio ac determinato subjecto, ut provocare urinam, educere choleram. ex primis autem operationibus liquet temperatam esse naturam ligni sancti, quoniam sumpta hæc medicina nequaquam plus justo aut calefacit aut refrigerat, aut exsiccat, aut humectat, nec unquam temperiem excedit. non enim convertitur in calidiorem chylum, sed in temperatum. Temperata vero medicina est, ut ait Aver. quæ cum sumitur exigua portione, comparata materiæ per illam è corpore educæ, non inducit affectionem extraneam in corpore. Quod potissimum in hoc ligno reperitur, nunquam enim ægrotis, etiam diu ipsum sumentibus, extraneam inducit affectionem. Ex secundis item operationibus & tertiis temperatum apparet lignum ipsum. Nam & stringit & laxat, & illa omnia moderate operatur. Et si vel pulmonem purgat, vel hepar, vel si urinam provocat, vel sudorem educit, vel ad quodcunque remedium

A adhibetur, omnia efficit temperate sine læsione corporum vel molestia. Quapropter manifestum est ex operationibus, temperatissimum esse natura lignum sanctum. Licet difficile credat esse Averroës, medicinam inveniri in cunctis operationibus temperatam. Sed id nos ita se habere & experimentis intelleximus, atque ita nos jure affirmamus, atque præcipimus: Arist. enim tradit. 2. posteriorum. Ex sensu memoriam fieri, ex memoria experientiam, ex experientia artem constare. Quanquam vero temperata natura est, & complexio ligni sancti, tamen esse prædominium ei necesse est, quemadmodum simplicibus cunctis unius qualitatis & complexionis. Itaque constat apud omnes calidum & siccum esse hoc lignum, sed non admodum liquet cunctis quo gradu caliditatis, nam putant plerique ob maximas illius operationes ad tertium caliditatis gradum pertingere. Nos vero affirmamus ad secundum tantum gradum ascendere caliditatis, nec hanc metam caloris excedere illius naturam. Idque probamus ex medicinæ ratione in hunc modum. Quicquid manifeste operatur, neque inde nocumentum aliquod contingit in corpore, est in 2. gradu propriæ complexionis, lignum sanctum manifeste operatur, nec tamen inde nocumentum aliquod corpori contingit, ergo lignum sanctum est in 2. gradu propriæ complexionis. Major assumptio confirmatur Galen. autoritate quinto de simplici medicina, qui ait, *Quæ sunt in 2. gradu complexionis hæc fieri possunt ut calefaciant vel refrigerent, aut humectent, aut exsiccent sine corporis læsione, aut molestia.* Quod idem testatur Avic. fen. 2. 1. canonis doctrina. 2. Gradus inquit secundus est, ut sit inde operatio fortior quam primi, non tamen ut operationes corporis impediat, aut mutet earum cursum naturalem. Nisi id fiat per accidens, ut si sæpius agat, aut multum sit quod agit. Notandum autem est id quod dicit multum, quoniam in ligni sancti medicina, si magna sit portio ligni, & aquæ parva, necesse est vigorem intendi propriæ caliditatis; contra autem remitti. Minor vero assumptio frequenti ac manifesta confirmatur experientia, dum tantas videmus ac tam varias illius operationes in corporibus medendis sine ullo nocumento, aut ulla perturbatione. Nam si tertium caliditatis gradum hoc lignum attingeret, ægrotis tamdiu ipsum sumentibus febres omnino induceret aut inflammationes, aliasque affectiones noxias ex vi caloris. Quin apud eas gentes, unde hoc lignum affertur, infantes (ut vulgo accepimus) corpore nascuntur plurimis pustulis corrupto, paucosque post dies abortu, corpus omne infici a vertice ad pedes, quam primum vero decoctione sumpta radicum (licet hæc sint reliqua arbore potentiores) ligni sancti, mundari corpuscula, atque absolute sanari paucis diebus, infantium quamvis tenera corpora sint, & læsioni magis obnoxia. In terris quoque nostris, ut diximus, & operationes videmus manifestissimas ligni sancti, & nulla nocumenta. Ex quibus omnibus plane constat, lignum sanctum calidum & siccum esse in secundo gradu, non ultra, & esse in universum complexionis, & naturæ temperatissimæ.

CAP. V.

De proprietate ligni sancti & operationibus.

D Propriam esse naturam ligni sancti, atque complexionem diximus calidam & siccam, verum præclaræ hujus medicinæ ingens est ac multiplex virtus & operatio, nec unius tantum complexionis ægrotis ac morbis medetur, sed in omni operatur complexione, modo rite præparetur, morbosque atque ægrotos curat diversos qualitatibus & dispositionibus. Nam præter vim intrinsecam suæ naturæ ac formæ substantialis, ex qualitatibus etiam operatur, non tantum calida & sicca, sed humida quoque, atque ubi opus est etiam frigida. Itaque & calefacit, & exsiccat, & humectat, & refrigerat. Neque id est à ratione alienum ut idem operetur diversa & contraria, si modo diverse dispositum operetur. Ex Aristotelis, Averroësque doctrina, ut superius demonstravimus, Galenusque ostendit primo de simplici medicina, virtutes esse diversas in aliquo simplici conjunctas, atque in una eademque medicina vim inveniri, quæ calefaciat, vim quæ exsiccat, vim quæ humectet, & vim quæ refrigeret. Quod idem contingit in ligno sancto. Ipsum enim omnia hæc aptum natum est operari, si recte præparetur, & exhibeatur pro ea qualitate, secundum quam est operaturum. Ex portione videlicet ligni & aquæ infusionis ex quantitate medicinæ, & ex numero potionum. Itaque ligni sancti operationes magnæ sunt, atque salutares, varæ item atque multiplices, & ex intrinseca virtute substantiali, & ex omnibus quatuor primis qualitatibus, quamplurimosque atque diversos curat morbos, ægrotosque dispositionibus diversis, si rite præparetur & exhibeatur, ut ordine inferius explicabitur.

Tex. c. ult.

Cap. ult.

Cap. 152

Cap. 1. 152

que ad 6.

CAP. VI.

Quæ permutatio sit medicinae ligni sancti.

Permutatio medicinae ligni sancti fit præcipue in morbo Gallico, ut curetur unguento argenti vivi. Quod tamen fieri debet in veteri morbo, atque in corpore male affecto, & disposito. Neque tamen ad unctiones veniendum est, priusquam ex medicina ligni sancti bis terve sumpta, cognitum fuerit ægrotum non convalescere. Nam hæc ligni medicina propria est ad morbum Gallicum curandum, ac præter cæteras maxime salutaris, nullæque remanent ex ea corporum offensiones. Quod minime fit ex argenti vivi, aut cinabaris medicina. offensiones namque corpori remanent ex his læsionesque perpetuæ, ut nos ex longa experientia cognovimus, & propria disputatione demonstrabimus de cinnabari & argento vivo. Minime vero quispiam proficeret, si his non intellectis die noctuque in horum correctione ac præparatione laboraret. Nam argentum vivum omnino inficit ac lædit principalia membra, atque etiam cætera, ossaque & nervos corrumpit, nodosque inducit ossibus & juncturis. Et nos quidem diu laboravimus in argenti vivi correctione, usque ad ingeniosam illius distillationem. Et tamen nullam illius invenimus correctionem, unde corrigi omnino non posse censemus. Quamobrem ligni sancti medicina in morbo Gallico non aliter cum argenti vivi unguento permittenda est, quam ubi ea bis terve sumpta non convaluit æger, & ex morbo vetusto. tunc demum enim veniat oportet ad unctionis medicinam. De qua nihil attinet nos hoc opere tractare, quod de ligno sancto institutum est, præsertim cum abunde alii scripserint de ipsa unctione. Atque hæcenus de medicina ligni sancti communia quædam, ut plerique veterum consueverunt, tradidimus. Post hæc de varia diversaque ipsius præparatione & exhibitione in variis diversisque & dispositionibus & morbis, propria præcepta, ut sumus polliciti, trademus sigillatim. Ac prius communia quædam & universalia præponemus in curatione observanda. Nam ex Aristot. *præcepto primo physicorum*, ab universalibus ad particularia procedere oportet, ut eodem loco testatur Aver. & *secundo de anima*. Quoniam commune atque universale magis notum est, quam particulare ac proprium, atque propterea in considerata cujusvis rei ratione, propriis debent communia præponi, ut eodem loco Averr. præcipit. Nam quæ magis nota sunt nobis, ea sunt communia, quæ minus nota, sunt propria, ut in eodem loco tradit Aristoteles, atque in aliis plurimis, ordo vero intelligendi est, à magis notis ad minus nota intellectui. Quod Averrois ostendit *secundo de generatione*, *primo physicorum*, ac multoties aliis locis: Jure igitur nos in ratione multiplicis medicinae ligni sancti communia prius exponemus. Deinceps propria seorsum singula demonstrabimus.

CAP. VII.

Cur medicinae ligni sancti tanta vis est in morbis curandis.

Quo magis medicina quælibet similis sit calori corporis nostri, & succo vitali, atque in eum convertitur succum, quum sumitur, eo vehementius operatur, tutius ac manifestius. Eaque medicina perfectissima est, quæ medicum nutrimentum dici possit, cum in substantiam corporis convertatur, ut tradit Avic. *sen. 2. 1. canon*. Cibus autem potusque salubris ille est, qui ita afficit corpus nostrum, ut in similitudinem ipsius corporis, hoc est in substantiam, convertatur, quod eodem loco præcipit Avic. Hæc vero medicina ligni sancti maxime omnium similis sit succo vitali corporis nostri, atque in ejus naturam convertitur, insignemque præbet corpori nutrimentum supra omnes cibos & potus. Hanc enim ex ligno potionem cum exiguo alio cibo tamdiu fumentes ægroti ita nutriuntur, ac si ex quavis alia materia cibo vescerentur multo majore. Nec minus nutrit potio hæc quam jus pulli consumpti. Quamobrem nil mirum est, si tantum valeat medicina hæc ad sanandos hominum morbos, quando tanta illi similitudo est cum substantia corporis humani, ac præterea vim habet salutarem. Omnium enim natura est operatrix, ut tertio Techni tradit Galen. Itaque tam mira operatur hæc potio, quoniam dum sumitur, ut diximus, continuo ac maxime inducit virtutem succi vitalis in corpore, illumque mirifice auget ac roborat. Tum ex propria vi suæ naturæ, similitudineque substantiæ corporis humani, arcet expellitque ab ipso corpore omne adversum & officiens atque extraneum. Atque ita & ratione sui ipsius juvantis & nocentis extranei semoti, vehementer operatur in morbis tollendis. Purgat enim

A sanguinem, & efficientes materias resolvit. atque ita totius corporis membra convalescunt. Imbuta enim membra stipticis pharmacis, vim salubrem transmittunt per omne corpus. 3. *Tech.* Galeno præcipiente.

CAP. VIII.

Quod alii morbi, quemadmodum Gallicus currentur ligno sancto.

Non solum Gallicus morbus curatur ligni sancti medicina, ut initio apud nos fuit illius usus, sed hectica salutaris est & podagræ, & epilepsiæ, atque aliis morbis quamplurimis. Nam licet effectus diversi differant vel propter agens, vel propter fuscipiens, ut ait Aver. 2. *Cap. 2. meteororum*, ac propterea videatur non posse eadem medicina curare morbos diversos, aliter tamen se res habet, quoniam eadem medicina variis modis atque diverse præparata & confecta, diversas accipit dispositiones, ac diverse afficit, nec idem fit agens, sed multiplex & varium, ut superius est latius demonstratum. Quapropter varios parit, diversosque effectus in morbis curandis. Sed & Gallico morbo sæpe contingit junctos esse, quos diximus, morbos, aliosque complures, atque dum adhibita est ea medicina propter morbum Gallicum, reddita salus absoluta est ægrotis, sublato tam Gallico morbo, quam quovis alio adjuncto: quod si tanta vis est hujus medicinae, ut quemlibet morbum non minus quam Gallicum, auferrat, multo facilius curare potest singulos ipsos morbos per se solos sine Gallico morbo. Ex dialectica illa ratione, si de quo magis, etiam de quo minus, ut Aristot. tradit 2. *Topic*. Quum enim aliis morbis est morbus Gallicus admixtus, vehementius malum est, curatuque difficilius, quod additur illis noxius humor contagionis. valde autem difficilis cura est omnis morbi, qui ex contagione contingit, raroque tollitur ope medicinae. ut *tertio colliget.* tradit Aver. Quod vero de hectica diximus curanda, non est de omni specie ipsius morbi intelligendum, ut proprio capite inferius exponemus. Omnino autem id in omni morbo curando servandum est, ut quum aliis medicinis minime sanantur morbi, confugiatur ad ligni sancti medicinam, sed jam ea exponere aggrediar, quæ servanda sunt in curatione, quæ per hanc medicinam perficitur.

CAP. IX.

De loco eligendo, in quo curandus est æger.

Quoniam expellendus à corpore est noxius humor, materiaque morbi resolvenda, laxentur opus est, apertioresque fiant meatus corporis, qui pori appellantur, ut inde effluat morbus. Quamobrem calido loco æger continendus est dum curatur, ne frigus humores denset, operationemque impediat naturæ, ac medicinae. Stringit enim frigus, porique corporis fiunt angustiores. Itaque vel natura calidus sit locus curationis, vel arte cubiculum calefiat, in quo æger curatur. Modus tamen servandus est in loci caliditate, pro cujusque morbi ratione. Nam in frigidis morbis, & in multo humore noxio calidiore opus est habitatione. In calido vero morbo & in exiguo humore, minus calidus locus est necessarius. Itaque pro ratione & morbi & ægroti sedes aut magis aut minus calida adhibeatur.

CAP. X.

De Tempore anni eligendo.

Apertissimum tempus est Ver administrandæ huic medicinae ligni sancti, deinde Autumnus, ob mediam temperiem inter calorem & frigus. Æstas minus utilis est, atque in calidis morbis & complexionibus etiam perniciofa, ob nimiam resolutionem, quæ tunc facile potest contingere. Hyems quoque vitanda est in morbis & complexionibus frigidis. Magis enim afficiuntur corpora atque læduntur à simili qualitate, quam à contraria. Si autem vis morbi atque necessitas urgeat, sævientia etiam hyeme ita caleferi locus potest, ut temperies in eo sentiat mediis veris.

CAP. XI.

De Cibatione, Et quare cibus exiguis præbendus est in hac curatione.

Quum concoctio cibi sit perfectio humoris generati propter actionem caloris naturalis in idoneam materiam, ut Aver. tradit. 4. *metheo.* cumque decoctio ligni sancti

sancti non facile concoquatur, si cum illa plenior cibus fumeretur (quum enim non posset naturalis calor utrumque superare, hoc pacto concoctio impediretur). Quapropter modicus est sumendus cibus ut optime concoquatur.

CAP. XII.

Cur pane vescendum est biscocto potius quam alterius modi.

Biscocto potius, quam alio pane vescendum est, cum decoctione ligni sancti, quod is panis est maxime siccus, quæ siccitas diu retinet ligni decoctionem in stomacho. Sicci enim proprium est retinere. Itaque ne ligni decoctio sumpta cito effluat à stomacho, crudaque atque inanis venas permeet, siccitate retinenda est panis biscocti. Nam cum potio illa ligni humidum quid sit, cito ad hepar deflueret, atque illi admisceretur. Humidum enim ait *s. com. 28. cap. 1.* Arist. 4. *meteor.* facile terminari, difficileque siccum. Mixtio autem & conjunctio, ut eodem libro tradit Aver. fit necessario propter humidum, divisio & separatio propter siccum. ut igitur diu permaneat potio ligni in stomacho. concoquaturque juxta omnes concoctiones, atque ita subveniat corpori, & morbo medeatur, dum absolute concocta fuerit ac jam concreta, cohibenda est & glutinanda cibo una sumpto quam siccissimo, hoc est pane biscocto. Nam ut tradit Aver. *quarto meteor.* Siccitas facit humidum accipere concretionem & difficultatem separationis. Præterea is panis levissimus est, ut præcipit Celsus *primo libro de medicina capite sexto.* Quapropter eo cibo stomachus minus gravatur. Nec etiam ita oppilat biscoctus panis, ut communis. Parum vero refert, si tardius penetrat panis biscoctus. Nam ea re non multum superatur à reliquo pane. Sit tamen in suo genere is panis perfectus quinque illis qualitibus, quas tradit Avic. 2. *canon. capite proprio*, hoc est ut sit mundus, salutus, confectus, fermentatus, bene coctus. Fiat autem ex simila potius, quam ex farina communi, quoniam is utilior est, & magis nutrit, ut eodem loco præcipit Avicenna. Neque tamen adeo refert, si pro biscocto præbeatur panis communis, qui bene coctus sit, perfectusque qualitibus illis, quas diximus, præsertim in consumptis ægrotis & in morbo calido & complexionem eadem. Non enim propter communem panem, si optimus sit, prohibebitur, quin absoluta fiat concoctio potionis ex ligno sancto, etiam in maxime languidis & infirmis.

CAP. XIII.

De medica cibatione, quam dietam dicunt, & qualis debeat esse in hac cura dieta regularis, qualisve resumptiva.

Dietam regularem constituimus in curatione ligni sancti ab initio ad finem curationis, tam in prandio quam in cœna, panis biscocti uncias tres, uvæ passæ uncias duas, amygdalarum tostatarum unciam unam. Si autem paulo egentior cibi ægrotus sit, addi potest uncia panis, ut quatuor unciae sint, & in prandio & in cœna. Dietam vero resumptivam ab initio curationis usque ad finem constituimus carnem pullæ, gallinæ, caponis, phasianæ, avicularum, hœdorum lactentium. Modus autem erit ut tres unciae carnis sumantur, & totidem panis, tam in prandio, quam in cœna, aut (si vel ægroti vel morbi ratio exigit) & panis & carnis unciae quatuor. Tutius verò à carne incipietur pulli non coëuntis, usque ad statum curationis, deinceps cæteræ, quas diximus, carnes pro arbitrio præberi possunt. Si autem necessitas intervenerit, præbendum est vel contusum gallinæ, seu caponis, vel jus pulli consumpti ab initio ad finem curationis.

CAP. XIV.

Quod varianda dieta est ratione vel morbi vel ægroti.

Non eadem semper dieta servanda est in curatione ligni sancti, sed varianda nonnunquam est, & pro varietate dispositionum, præcipue vero ac maxime pro varietate complexionum & ætatum. Pro varia enim ægroti dispositione, ut infirmitatis ratio postularit, alia erit dieta initio curationis, alia in incremento, alia in statu, alia in declinatione. Aliquando etiam dieta servetur regularis, aliquando resumptiva, ut qualitati morbi conveniet, & ægroti. variæ enim complexionem & ætates varia etiam dieta curandæ sunt, sanguinei vero & cholericum quamvis ex parte convenient, facilius tamen tolerant inedia sanguinei quam cholericum, cæteris paribus, tum quia sanguineus

A minus inflammatur, propter caloris temperiem, tum quia humor in eo tardius resolvitur propter humidam complexionem. Phlegmatici quoque, quamvis ex parte convenient cum melancholicis, facilius tamen propter maximam humiditatem fert inedia phlegmaticus quam melancholicus, qui siccus est, propter frigiditatem vero phlegmaticus hac re superat sanguineum. Itaque cholericus minime omnium est patiens inedia, ob fervorem & siccitatem. Quare varia esse dieta debet variarum complexionum. Idemque observandum est in variis ætatibus. Firma enim ætas minus cruciatur inedia, quam juvenus, cæteris paribus, juvenes minus quam pueri. Omnino autem in die purgationis carne cibandus est æger propter lassitudinem quam efficit inanitio, illud tamen curetur, ne cruditas contingat. Si vero stomachus imbecillior fuerit, contuso gallinæ sublevetur tam in prandio, quam in cœna. Caro autem vel elixa sit, vel assa super prunas, nulloque inficiatur salsamento, aut quovis condimento. Salis vero aut nihil aut perparum adhibeatur, ne hebetetur, aut corrumpatur vis atque operatio decoctionis ligni sancti. **B** Neque enim fastidium stomacho timendum est, aut nausea. Ipsa enim decoctio sua virtute stomachum roborat, adjuvatque ad concoquendum.

CAP. XV.

Quod æger purgandus est in curatione ligni sancti, & quoties.

In unoquoque morbo, qui curatur ligno sancto, æger purgandus est octava quoque die, vel sexta, si multitudo apparet humoris noxii. Sin autem noxius humor exiguus est, sat erit duodecima fieri purgationem. Itaque peritus medicus in hac re considerabit qualitatem morbi & ægroti, & maxime humoris noxii quantitatem. Hæc enim ligni decoctio digerit corporis humores, trahitque illos ab extremis partibus ad medium, variis modis juxta varias materias multo perfectius, quam reliquæ medicinæ. Tenuis autem humores per sudorem ejicit, crassos ad decoctionem facit aptiores. Itaque sæpius æger purgandus est, sed omnino initio curationis. **C** Intra curationem vero, quo die purgatio fit, non sumat ægrotus Syrupum ex ligno sancto, nec mane nec vespere. In ipsa vero purgatione, & operatione medicinæ, si fuerit acer dolor, & spungens in stomacho vel intestinis, item si remissius medicina operabitur, aderitque hebetatio, tunc præbendum est jus pulli seu gallinæ sine sale, atque cum saccharo, aliaque adhibenda sunt adjumenta, quibus utitur medicina. Id enim nihil officit curationi ligni sancti.

CAP. XVI.

A quibus abstinendus est ægrotus in curatione, & quæ illi servanda.

A coitu omnino abstineat ægrotus tempore curationis. Si quis vero in venerem pronior fuerit, ungantur illius renes cerato aliquo frigefaciente, ut libido prohibeatur, & pollutiones. Sed & peracta curatione abstineat prorsus a venere, saltem per triginta dies, curas etiam omnes ab se fuget, qui curatur, atque animi molestias, & perturbationes. Hæc enim ut Galen. ait *tertio Techni* male afficiunt corpora, mutantque ab ea, quæ secundum naturam est, consistentia. Is igitur, cui facultas est, detineatur, exhibereturque amicorum jucundis sermonibus, factis dictisque ridiculis, musicæ dulcedine, rebusque aliis, quæ illum voluptate afficiant, ita ut ab omni molestia quam longissime absit. Si autem aufugerit somnus ab ægrotis, nimiumque illum vigilia vexarit, periculosum est malum, atque illi mature succurrendum. Nam quemadmodum somnus est vinculum quoddam virtutum corporis & confirmatio, sic vigilia, quæ somni privatio est, enervat virtutes ipsas, atque dissolvit, ut Aver. *de somno & vigilia*, & 2. *colliget* ostendit. Itaque somnus provocandus est, *Cap. 21.* vel *syrupo papaveris*, vel alio adjumento. ut autem tutius æger curetur, usque ad incrementum curationis semper decumbat. In statu vero & declinatione, post matutinum sudorem surgere poterit, reliquumque diei ducere pro illius arbitrio, ita tamen, ut nec frigus sentiat, nec lassitudinem. ob hanc igitur causam, aliasque plures, partiens **E** dus est morbus & curatio per quatuor tempora, quamvis curatio brevissima procuretur, quæ est vigintidierum. Nam communis curatio & usitatio est dierum quadraginta. In curatione vero particularia localia non debent apponi loco ægrotanti, nisi post initium, vel incrementum curationis. Aliter enim augetur causa morbi conjuncta. Per totam autem curationem nunquam aqua frigida æger lavet manus, nec eam tangat, ne frigiditas aquæ activa, repellendo humores ab exterioribus ad interiora, nocumen-

tum aliquod inferat membris nobilioribus. quare abluan-
tur manus vel vino albo calido, vel aqua calida.

CAP. XVII.

De sudore, & quæ in illo servanda sunt.

Potio ligni sancti, ut superius diximus, suapte natura educit sudorem, qui initio fere curationis & incremento solet fieri copiosior, remissior vero in statu & declinatione. ubi per totam curationem ab initio ad finem largior fuerit sudor, argumentum est multæ morbi materię ac noxii humoris. Interdum tamen sudor plurimus contingit ex ægroti caliditate, aut ex laxitate pororum, aut ex utroque. Si cui vero non per se sudor fluit, arte provocandus est, atque educendus, puta latere calefacto, alboque vino super insperfo, ac plantis pedum supposito. Hoc enim adminiculo facile sudor educitur. Provocandus autem sudor est non semper eodem modo, sed aliquando largus, aliquando mediocris, aliquando perexiguus, prout conducere videbitur & morbo & ægroti. Ut vero humiditas præsertim capitis non officiat, tondeatur ad cutem qui curatur, ac post sudorem ab summo usque capite ad plantas imas diligenter abstergatur atque sicce-
tur. In reliquis quoque membris nulla sudoris pars relinquitur, ne humor ille majus afferat nocumentum, atque augeat morbum. Ergo optime totum corpus sicce-
tur, sed maxime caput.

CAP. XVIII.

Qua forma conficiatur ligni sancti medicina.

Non sunt audiendi, qui putant fieri posse medicinam ligni sancti per catapotia seu pillulas, aut etiam per pastillos, seu electuaria: nec etiam idonea est confectio florum ipsius ligni sancti, aut teneri arboris furculi sacharo conditi, aut syrupus ex succo ipsorum furculorum. Hæc enim particularem faciunt medicinam, nec per illam mundari possunt, restituique membra universa longo atque assiduo morbo affecta, itaque non tolleretur morbus hac particulari sumptione, neque salubrior esset eo pacto medicina ligni sancti cæteris usitatis, quæ parum profunt. Quamobrem optimus modus ac salubrior forma medicinæ ligni sancti est decoctio ipsius ligni: Ea enim est medicina universalis, tum maxime nutrit sumentes, ut vere sit medicum nutrimentum, quod superius demonstravimus. Decoquendus vero ex arbore est truncus mediæ crassitudinis, mediocris ætatis, non mediocris ponderis, & recens, cortice maxime contiguo & hærenti, colore inter fuscum & flavum, ex insula sancti Joannis, vel sanctæ Crucis, ut superius differuimus, ubi etiam ostendimus, apud nos radicem arboris non esse idoneam, quamvis in suis terris aptissima sit ad medicinalem decoctionem.

CAP. XIX.

Quod longa mora fieri debeat decoctio ligni sancti.

Lignum sanctum demonstravimus habere materiam siccam, densam, & duram. Facilitas vero miscibilium contingit ex humido, contra difficultas ex sicco. ut Aver. ait. I. de generatione. Aristotelesque tradit eodem loco, quodque corpus miscibile fieri redactum ad humidam substantiam. Quamobrem lignum oportet diu ac longa mora decoquatur, ut redigatur ad humiditatem, atque etiam ut commisceatur aquæ decoctionis, unaque forma liquoris fiat ex aqua & ligno, ab utroque diversa. Nam quæ miscentur, corrumpunt invicem intentiones & proprias qualitates, ut ait Arist. 2. de generatione. Itaque per longam decoctionem lignum sanctum, sublata siccitate ac densitate, humidum fiet, ac liquidum & rarum. Quibus qualitatibus ut testatur Aver. I. de generatione, facile quodvis corpus in substantiam aliti convertitur.

CAP. XX.

Quomodo præparetur lignum sanctum ad decoctionem.

Ut facilius in infusione macerari possit lignum sanctum, cultro radendum est, redigendumque in tenuissima ramenta. Hæc ligni ramenta in aquam infusionis mergantur in mundo vase. Debet autem vas ad unum modum decoctionis vitreum esse, ad alterum modum fictile, seu testaceum ut ostendemus. Mora infusionis in frigidis morbis duodecim horarum sit ante decoctionem, ut melius

miscetur, opereturque validius. In morbis calidis, aut brevis, aut nulla sit mora infusionis, ne nimis intense operetur, ut sigillatim suis locis exponemus.

CAP. XXI.

Quomodo decoquatur lignum sanctum, & quot sint illius decoctiones.

Decoquitur lignum sanctum, uno modo posita infusionis aqua cum ramentis ligni ut diximus, in vitreo vase. Hoc autem vas vitreum cum infusione ponitur intra majus alterum vas æneum plenum aqua communi, mediis paleis intra utrumque vas, ne vas vitreum frangatur. Fervente vero aqua communi in æneo vase calefacto à subito igne, fervet etiam atque decoquitur infusio in vase vitreo calefacto à ferventi aqua communi: consuevimus, inquit Galen. 8. de ingenio, calefacere olea duplici instrumento, quia, si aliter calefiant, corrumpitur eorum virtus; sic & de ligno sancto dicendum est. Alter decoctionis modus est simplex, hoc est, ut decoctio fiat in vase fictili ab igne calefacto. Prior autem decoctio, in genino vase est virtutis alterativæ, ac refrigerativæ, aptior calidis morbis, & calidis complexionibus, hoc est, cholericis & sanguineis. Altera decoctio simplex in vase testaceo est calefactivæ magis virtutis, frigidis morbis idonea, & frigidis complexionibus, phlegmaticis & melancholicis. Quoniam vero superius diximus, longa mora decoqui oportere lignum Sanctum, id animadvertendum præcipimus, non omnibus morbis & ægrotis ejusdem moræ decoctionem convenire, sed aliis majoris moræ, aliis minoris. Quamobrem gradus constituendi sunt in ipsa decoctione, ut, verbi causa, Primus gradus decoctionis sit, quum decoctio remanet unius libræ, Secundus, novem unciarum, Tertius unciarum sex, aut septem, & ita deinceps. Decoctio autem non simplex aut unica sit, sed duæ, ac tres fiunt, eademque ramenta ligni, facta prima decoctione atque compressa & percolata, iterum ponuntur in aquam infusionis, & fit secunda decoctio, atque iterum comprimuntur & colantur: tum tertio, si opus erit, ponuntur in aquam infusionis, & fit tertia decoctio. Prima vero decoctio dicitur syrupus seu prima aqua ligni, Secunda, secunda aqua, Tertia, tertia aqua. Syrupus autem seu prima aqua ligni magis est calefactiva, ad morbos apta & complexionibus frigidis. Secunda aqua est alterativa magis & refrigerativa, calidis complexionibus & morbis adhibenda. Initio autem autumnii, & ultimo vere, tertio quoque die aut etiam altero decoctio est conficienda, quoniam calore anni celeriter corrumpitur, hyeme vero sat est, ut quarto quoque die vel quinto, aut sexto conficiatur, ob frigus enim non ita facile putrescit. Quare hyeme libra integra fiat decoctionis, calidiore anni tempore semilibra, atque hoc modo fit decoctio ligni Sancti.

CAP. XXII.

An in decoctione ligni sancti, alia decoquenda sint una, cum ipso ligno.

In fine curationis, in complexionibus calidis decoqui possunt cum ligno sancto frigida herbæ, ut *cichoreum endivia*, *buglossa hortensis*, quam *borraginem* dicunt, aliæque id genus. Id vero fit ad refrigerandam jecoris caliditatem, totiusque sanguineæ habitudinis. Quod autem de fine curationis diximus, idem fieri potest non tantum in actu præservativo, sed etiam in curativo, præsertim in aliqua dyscrasia jecoris, atque in aliis maxime, quorum tibiæ pustulis ulcerantur, quibus sola subvenit ligni sancti medicina. In hac autem decoctione, in qua herbæ admixtæ sunt, idem ritus servandus est & regula de diætâ, portione, & cæteris, quæ ad curationem absolutam pertinent ligni sancti.

CAP. XXIII.

Quod vario gradu & intentione decoctio facienda est ligni sancti.

Mora decoquendi, atque gradus, quos diximus decoctionis, diversi esse debent, frigido anni tempore, & calido, cæteris paribus. Nam hyeme intensior debet fieri decoctio, & majore gradu, vere atque autumnio, minore gradu, atque remissior. In temporibus item curationis, hoc est initio, incrementoque, statu, & declinatione, non idem fervetur modus decoctionis in paribus morbis & ægrotis. In variis quoque morbis, variis ætatibus, variis complexionibus, varius debet omnino esse gradus decoctionis, ut sigillatim inferius exponemus. Nihil vero re-

refert, quod ajunt, gentes illas, apud quas nascitur lignum sanctum, eodem semper modo, ac sine ullo discrimine, conficere ac sumere hanc potionem. Nam imperiti illi sunt artis medicinae, ac rationis, vel forte quoniam recens lignum decoquunt, salutaris est ea medicina, quocunque alio modo conficiatur, vel quia in illis regionibus antidotaria medicina est lignum sanctum, vel quod credibilis est, decoctionem conficiunt admodum temperatam, ut in omni tempore anni subveniat ægrotis, omni ætati, omni morbo, omnique complexioni.

CAP. XXIV.

Quibus horis Syrupus ligni sancti sumendus sit.

Syrupus ligni sancti sumendus est ægrotantibus & mane & vespere. Ante prandium vero & ante coenam sumatur, tanto temporis spatio, quanto opus est, ut concoqui possit, pro stomacho vel firmo vel imbecillo. Atque magnopere errarunt, qui præbendum syrupum arbitrati sunt post cibum secunda hora, ea enim res adversatur rationi totius medicinae. Quare tempus decoctionis syrupi sit circiter quatuor horarum ante prandium & coenam, plus, minus, prout vires concoquendi & syrupi quantitas exegerit. Si autem morbus in cerebro sit, tunc syrupus post cibum præbeatur, ut suis locis declarabimus.

CAP. XXV.

Quod non eadem semper quantitas & qualitas syrupi sumenda est.

Non eadem quantitate syrupus præberi debet omnibus temporibus curationis. Sed à paucitate incipiendum est, paulatimque quantitas augenda. Natura enim non fert repentinas mutationes, ut *tertio Techni* præcipit Galen. Quare imbecillis ægrotis præbeantur unciae tres syrupi mane, tantundemque vespere, in incremento quatuor, in statu & declinatione sex. Aliquando vero præbeatur syrupus aut tantum mane, aut tantum vespere, si aut valde nauseans fuerit ægrotus, aut stomacho nimis imbecillo, ut fieri non possint omnes decoctiones necessariae. Itaque animadvertendus hic modus est ab iis qui curam gerunt ægrotantis. Sed & ætatis ratio habenda est in quantitate potionis, & complexionis, & in universum totius dispositionis cujusque ægroti, ut modus quantitatis fervetur in unoquoque. Hæc vero nos suis locis singula exponemus. Quod autem de quantitate diximus potionis, idem omnino servandum est de qualitate, hoc est de gradu & intensione decoctionis.

CAP. XXVI.

Quid agendum sit stomacho nauseante.

Si cui assidua nausea contigerit, non est propterea dimittenda incepta curatio, nam paulatim atque in dies nausea minuetur, semperque stomachus robustior fiet. Si autem eveniat nausea ex innata stomachi caliditate, tunc syrupum & aquam, aut eorum alterum, ut morbus & ægroti dispositio exegerit, ad frigiditatem oportet revocare, ut minore gradu fiat, & remissior decoctio. Ut vero amaror ille frangatur syrupi vel aquæ secundæ, admisceri possunt, aut *coriandri præparati*, aut *saccharum rosaceum*, aut aliud tale, quod & amarorem minuat, & conveniat morbo, & ægroti.

CAP. XXVII.

Quod intermittenda est aliquando potio ligni sancti, aliquando etiam dimittenda.

Initio curationis, in quibus morbis dolores sunt, augeri potius quam minui solent dolores ipsi, ob agitationem factam in humoribus ex ligni operatione, neque propterea est curatio intermittenda, nam salus omnino futura est procedente semper atque operante virtute medicinae. Nam, ut ait Aver. 4. *metheor.* effectus augetur ex operatione in quiete, ac sæpe convalescit ægrotus non parvo tempore post curationem. Si autem aliquod accidens intra curationem accesserit, puta, febris, vel destillatio seu catarhus, præberi potest pro syrupo aqua secunda alterativa in hora cibi, aut intermittenda est ad tempus potio ligni sancti, & sublato accidente resumenda. At si perseveraverit accidens illud, atque de periculo timetur, dimittatur omnino curatio ligni sancti: Cum vero inerit aliquod nocumentum internum in spiritualibus vel nutritivis, & aliæ tamen aderunt intentiones medendi per syropos, & electuaria, & alia similia, tunc non est relinquenda po-

tio ligni sancti, sed præbenda cum aliis illis medicamentis, ut subveniat maxime interiori nocumento, ita tamen ut quotidie, sed semel tantum sumatur syrupus ligni, aut aqua secunda sola in potu loco vini, quæ aqua vel intensæ decoctionis sit, vel remissæ, ad calefaciendum, vel alterandum ut conveniet morbo & ægroti. Atque hunc nos modum curationis experti sæpe sumus felici rerum eventu.

CAP. XXVIII.

Quo pacto administretur medicina ligni sancti in morbo Gallico.

Si morbus Gallicus recens fuerit, nec tres menses excesserit, sola humectatione opus est, & mundatione, atque recreatione membrorum, quod sit per potionem ligni sancti alterativam, & refrigerativam. Nam si in recenti morbo intensiorem decoctionem præberemus, & calefactivam, quod fieri debet in veteri morbo, procul dubio recens ipse morbus deterior fieret, & augetur, calefactiva enim decoctio ligni, quæ, ut diximus, veteri convenit morbo, sua virtute aperitiva, in morbo recenti auget dolores juncturarum, vomicas excitat ossuofas, membra principalia inflammat, infectaque dimovet à naturali temperamento, ac totum corpus vexat gravissimis accidentibus. Quæ omnia contingunt ex intemperata decoctione ob nimiam illius intensiorem, & caliditatem. Itaque diversa est ratio præbendæ potionis ligni sancti in veteri morbo Gallico, & recenti, ut suis locis sigillatim exponemus. Quum vero in hoc morbo ulcera sunt oris, aliorumve membrorum, dum curatio sit per lignum sanctum, mederi ulceribus possumus interea unctione cum mercurio, & ligno sancto. Et in oris quidem ulceribus, ea unctione septem dies collum ungendum est. In aliis vero membris circum ipsa tantum ulcera ungatur mane & vespere. Si autem unguenti caliditas officeret ulceribus, alia poterit unctio adhiberi frigidior, alterans & exsicicans, mundatis prius ulceribus. De his vero latius inferius, ac sigillatim præcipientur.

CAP. XXIX.

Quæ post curationem ligni servanda sunt.

Peracta in quovis morbo curatione ligni sancti, adeum modum, qui est hæcenus descriptus, primum illud servandum est, ne aut habitet, aut versetur curatus in frigido loco, nec unquam omnino sentiat frigus, nam ob raritatem pororum corporis facile novus aliquis morbus contingeret, qui esset curatu perquam difficilis, præsertim si frigidus esset morbus, aut in frigido anni tempore. Modus deinde fervetur in cibo & potu, saltem ad duos menses, ut carnes edantur facilis decoctionis, ac cætera, quæ nihil omnino officiant. Quantitas vero cibi ea sit, ut illa minime gravetur stomachus imbecillis ex inedia, quæ præcessit, atque ut bene concoctus cibus facile in substantiam aliti convertatur. Si autem peracta curatione, inflammatio cognoscatur in jecore & in habitudine sanguinea (quod erratum in curatione fuerit, confecta decoctione nimis intensa) necesse est alterari jecur atque refrigerari syrupo aut aqua endiviæ, aut re alia, quæ refrigeret, aut venam incidi, ut conveniet. Ad tuendam vero valetudinem ex quovis morbo, præsertim ex morbis chronicis, & qui vix evelli possunt, ut est podagra, poterit curatus procedente tempore quarto aut sexto quoque die sumere aquam secundam decoctionis ligni, vel syrupum, quod est multo utilius. Quod si per legitimam ligni curationem quadraginta dierum, non receperit quis integram salutem, debet post aliquos menses, aut etiam annos repetere ipsam curationem, atque si opus fuerit, tertio aut quarto, de integro curari eadem ligni medicina, eodemque ritu. Neque quidquam inditendum est incolumitati. Nam adeo est præclara hæc medicina & salutaris, ut, si rite administretur, non modo non officiat sapius sumpta, sed membra quoque omnia foveat, recreet, ac roboret, corpusque per illam deducatur ad perfectam habitudinem, ac fere juvenescat.

Atque hæc nobis pertinere visa sunt ad communem generalemque rationem hujus medicinae ligni sancti. Post hæc de universis morbis, de ætatibus, de complexionibus sigillatim, atque ordine præcipientur. De ratione autem ipsorum morborum, nihil attinet hoc opere disputare, de quibus plurimi atque præclari autores tractavere: Sed in singulis morbis demonstrabimus diligenter, quo pacto curandi sunt hac medicina. Jamque modum ponemus primo hujus operis libro. Si prius quasi corollarium illi addemus, rationem diversæ operationis ligni sancti.

CAP. XXX.

*Quare diversæ contingunt operationes ex medicina
ligni Sancti.*

Lignum sanctum diximus esse naturæ atque complexio-
nis calidæ in secundo gradu, ac siccæ. Quamobrem
non mirum est, si curentur illo morbi & ægroti humidæ
naturæ ac frigidæ. Sed difficile illud videtur quod nihil
minus subveniat siccis calidisque morbis & ægrotis. Qua-
re autem id fiat, nos ratione cognovimus, & usu, atque
experimentis. Causa vero diversæ operationis, ut supra
tetigimus, est varia confectio ipsius medicinæ. Remis-
sior enim decoctio ligni sanctificat, ut propriæ ipsius qua-
litates remissæ transiundantur in aquam decoctionis, qua-
litates vero aquæ minus transmutentur vigore ipsius li-
gni. Quo fit, ut ex utroque composita decoctio ad hunc
morbum remissa, multo minus habeat ex qualitatibus li-

gni, multo plus ex aquæ qualitatibus. Ac propterea ta-
lis decoctio, ratione commixtionis, non jam calida &
sicca est, sed humidæ potius & frigidæ qualitatibus, quia
composita qualitate conjuncta cum propria virtute atque
potentia naturali ipsius ligni, jure ac merito ea medicina
morbos curat & ægrotos calidæ ac siccæ naturæ, hume-
ctativamque vim habet, & refrigerativam. Sed & ratione
portionis ligni & aquæ decoctionis, humidam induit de-
coctio & frigidam qualitatem, dum pars modica ligni cum
aquæ maxima parte conjungitur, ut exigua ligni quantitas
intensiva superetur à quantitate aquæ nimium extensiva,
atque ita decoctio accedat magis ad aquæ qualitates. Ita-
que siccum quidem & calidum est id, quod decoquitur,
sed decoctio trahi arte potest, propter aquam, in contra-
rias qualitates: Præcipua tamen causa, quod tam mira o-
peratur hæc medicina, non tam qualitates sunt, quam
propria natura, ut diximus, & vis ipsius ligni vere sancti
& salutaris.

ALPHONSI FERRI,

D E

MORBIS A CAPITE AD PEDES
CURANDIS

PER LIGNUM SANCTUM,

LIBER SECUNDUS.

PRÆFATIO.

Hoc Secundo Volumine de singulis morbis, ut dictum est, sumus tractaturi, curandis per ligni sancti
medicinam. Constituimus vero propriam curationem in unoquoque morbo, non solum quæ ad mor-
bum ipsum pertineat, sed quæ cuique conveniat habitudini seu complexionis ex diversis quatuor cor-
porum humoribus, sanguine, bili seu cholera, pituita, seu phlegmate, atra bili seu melancholia. quæ
item conveniat cuique ætati, quæ firmo corpori, quæ imbecillo. Incipiemus autem ab eo capitis morbo,
qui & molestissimus est, & curatu multo difficillimus.

CAP. I.

De Cephalæa, seu Hemicrania.

Cephalæa morbus, ut ait Celsus, acutus ac pestilens,
hemicrania etiam dicitur quod frequentius certam
partem capitis infestet, licet variis locis, semper tamen
qua caput capillo tegitur. Hic morbus varius est, ac
multiplex malum. Nos autem de dolore illo tractabi-
mus, qui maxime vehemens est, & perniciosus, & qui
vix curatur aliqua medicina. Ejus mali etiam multæ cau-
sæ sunt, potissima tamen est causa interna, ut dolor ex
ipso corpore nascatur, sive ex solo capite oriatur malum,
seu ex capite & ex alio membro, ut est lien, seu splen,
jecur, seu hepar, stomachus, vulva, quæ & matrix di-
citur, & similia. E stomacho vero præcipue oritur is
morbus, ut præcipit Avicenna prima tertii. Cujus si-
gnum est, quod plerumque fit dolor in priore parte sin-
cipitis. nam qui in margine ipsius sincipitis fit, hunc vul-
va maxime producit. In dextra autem parte capitis, ex
jecore transfunditur, ex liene in sinistra. ut docet Avi-
cenna eodem loco. Quoniam vero ex causis morbi ma-
terialibus, quæ chronicum facit morbum, seu diuturnum,
est phlegma, aut melancholia, de hoc morbo cephalæa
primum dicam, quum à phlegmate concitatur, sive is hu-
mor per se talis sit in corpore, ac (ut ajunt) radicaliter,
sive talis sit in ratione alterius humoris per ulteriorem
combustionem vel resolutionem, seu etiam talis sit hu-
mor ab ineunte ætate, seu succedente tempore mutatus
ob qualitatem regionis, vel propter sex res non naturales.

*Curatio cephalæa, phlegmate existente in causa, in
juvene cholericæ, vel sanguineæ.*

Imminuta primum causa morbi antecedente, humo-
re videlicet phlegmatico, Juvenis ejus complexio-
nis, si imbecillus sit, hoc modo curetur. Cibetur to-
ta curatione diæta resumptiva, ab initio & per to-
tum incrementum curationis tam in prandio quam in
cœna, sumens tres uncias panis biscocti & tantundem
carnis elixæ. In statu tres uncias panis, duas tantum
carnis, post redeat ad tres carnis uncias in declina-
tione, ac demum quatuor etiam uncias esse poterit æger
circa finem curationis, ut non subito vel nimis minuatur

B cibus, vel nimis augeatur. Neque enim ex multa fame,
ut Celsus ait, nimia satietas, neque ex nimia satietate fa-
mes idonea est. Sumatur autem in potu mane & vesperi
aqua ligni sancti alterativa, ut dicemus, Syrupus vero
talibus fiat. Ponatur in fictilili seu testaceo vase semilibra ex ra-
mentis ligni, maneatque in infusione horas duodecim in aquæ
fontanæ quindecim libris. Dein deferveat infusio ad ignem
carbonum, donec redeat decoctio ad libras octo, post coletur, ac
reponatur in vitreo vase bene operto. Ex eo syrupo sumat
ægrotus tam mane, quam vesperi uncias quatuor ab initio
curationis usque ad statum. In statu autem deinceps uncias
sex. Sumatur vero syrupus calefactus. In potu talis
fiat aqua secunda. Ramenta ligni compressa post decoctio-
nem syrupi ponantur in vitreo vase in aquam viginti li-
brarum. hæc ferveat in gemino vase ad ignem lignorum,
donec redeat ad quindecim libras. post hæc coletur, ac re-
ponatur in vitreo vase bene operto. Ex hac aqua bibat æ-
ger in prandio & in cœna, quantum placuerit, ea enim
refrigerabit calidam juvenis habitudinem. Si autem hor-
reat bibens aquæ amarorem, temperetur amaror ipse ad-
mixtis aquæ coriandris, ut superius demonstravimus. In
robustiore vero juvene idem servetur modus curationis,
præterquam, quod audacius minui poterit quantitas cibi,
augeri vero syrupi, per totam curationem. In hoc enim
fortior est calor vitalis, faciliusque ac melius fit concoctio.

De juvene phlegmatico vel melancholico

Cibetur is juvenis, si imbecillus sit, diæta resumptiva,
ut supra dictum est. Caro autem sit assa, non elixa,
amota crusta superiore. Si vero fuerit robustior, diæta
utatur regulari. Syrupus autem & aqua secunda vim
habeant calefactivam, fiantque in hunc modum. Ponat-
ur semilibra ex ramentis ligni in vase fictili in aquæ fon-
tanæ libras quindecim, maneatque in infusione horas du-
decim, tum ferveat infusio, donec decoctio redigatur ad
sex libras. post hæc coletur, serveturque, ut docuimus,
atque hic syrupus sumatur ab initio curationis & per to-
tum. In incremento vero usque ad declinationem redi-
gatur eadem decoctio ad quatuor libras. Secunda aqua
in potu talis sit, compressa ligni ramenta post syrupi de-
coctionem ponantur in aquæ fontanæ libras viginti, ferveat-
que decoctio donec ad decem redeat libras, eaque, ut supra
dictum est, utatur in potu ægrotus tota curatione in pran-
dio & in cœna,

Tract. 2.
Cap. 3.

Cap. 7.

In sene cholerico vel sanguineo.

Hujusmodi senex si imbecillus sit, ac resolubilis, imminuta prius causa morbi antecedente, cibetur diæta resumptiva tota curatione, etiam cum contuso gallinæ aut caponis, panis vero præbeatur biscoctus, vel bene coctus, quantum in juvene constituimus ejusdem complexionis. Syrupus pro hoc sene talis fiat. *semilibra ex ramentis ligni in aquæ libras quatuordecim ponatur in vase testaceo, maneat in infusione ut supra, ferveatque infusio ad ignem carbonum, donec ad septem libras redigatur decoctio.* Ex hoc syrupo sumat æger tam mane quam vesperi, ab initio usque ad mediam curationem, uncias quatuor. in reliqua curatione semilibram. Intra curationem vero dejectiones, seu evacuationes non negligantur, ut morbo conveniet & ægroto. aqua secunda utatur in potu, ut de phlegmatico juvene dictum est, tota curatione in prandio & in cœna.

Curatio, Melancholia existente in causa, in juvene cholerico vel sanguineo.

Imminuta primum causa morbi antecedente, cibetur talis juvenis diæta resumptiva. Syrupus vero sic fiat. ab initio ad mediam curationem sit *semilibra ligni, aquæ infusionis libras quindecim, maneat ligni ramenta in infusione horis duodecim, ferveat infusio, in balneo Mariæ, donec redigatur decoctio ad undecim libras.* Serveturque ut supra in vitreo vase. Ex eo syrupo sumatur tam mane, quam vesperi semilibra. In secunda aqua in potu sint *aquæ libras viginti, ferveatque infusio, donec redigatur decoctio ad sexdecim libras, reponaturque ac sumatur, ut supra.* A statu curationis usque ad finem syrupus fiat *ex semilibra ramentorum ligni, & aquæ infusionis libris duodecim. maneat infusio, ferveat, & reponatur, ut prior syrupus.* Intensio tantum decoctionis major sit, ut duodecim libras redigantur ad septem. In secunda aqua in potu eadem quoque ferventur, quæ in priore decoctione, nisi quod quindecim sint libras aquæ infusionis, atque decoctio redeat ad duodecim. Intra curationem vero non omittantur evacuationes necessariae. Si autem paulo robustior juvenis sit, eadem ferventur in curatione, nisi quod minor aliquando cibus sumendus est.

In juvene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur talis ægrotus tota curatione diæta regulari. pro syrupo sit *semilibra ligni, aquæ lib. x. fiat infusio ut supra. tum ferveat in fictili vase ad ignem carbonum, donec decoctio ad quinque redeat libras.* Eo syrupo utatur ægrotus ab initio usque ad mediam curationem, semilibram sumens mane ac vesperi. Pro aqua secunda in potu sint *libras xv. aquæ, redigaturque decoctio ad decem.* Ab incremento autem usque ad finem intensior sit decoctio syrupi, ut decem libras infusionis ad tres redigantur. Sumantur vero ex eo syrupo tam mane, quam vesperi uncias octo. Intensior item fiat secunda decoctio, ut decem aquæ lib. ad sex redeant. Si autem siticulosior sit ægrotus, secundaque aqua post syrupum non sufficiat in potu ex compressis ligni ramentis, fiat prima ligni decoctio in potu ad hunc modum. *uncie tres ex ligni ramentis ponantur in infusione in vase fictili in libris quindecim aquæ, ferveatque infusio, donec decoctio ad decem redigatur libras, coleturque ac reponatur, ut sæpius dictum est, atque hæc prima aqua remissioris decoctionis suppleat in potu deficiente aqua secunda.*

In sene cholerico vel sanguineo.

Si senex imbecillus sit, imminuto prius humore melancholico, cibetur diæta resumptiva, ut senex phlegmaticus. Syrupus pro eo per totam curationem fiat calefactivus, ad hunc modum. *ponatur ex ramentis ligni libra integra in vase fictili in aquæ libris quatuordecim. fiat infusio, ut supra, ferveatque quo usque redigatur ad libras septem.* Ex eo syrupo tam mane quam vesperi sumatur semilibra. Pro aqua secunda in potu, *ramenta primæ decoctionis compressa ponantur in vitreo vase in aquæ libras viginti. ferveat ipsa secunda infusio in balneo Mariæ donec ad quindecim redeat libras.* Si vero paulo sit æger validior, cibetur interdum diæta regulari, augeaturque potio syrupi duabus unciis, ut octonas sumat uncias per incrementum, & statum curationis.

In sene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur hujusmodi senex tota curatione diæta regulari, pane biscocto & uva passa. *Ad syrupum sit libra integra ligni, aquæ libras sexdecim. fiat infusio de more, ferveatque ad ignem carbonum, donec redeat decoctio ad septem libras, coletur de more, ac servetur.* Ex eo syrupo sumat ægrotus mane ac vesperi ab initio curationis usque ad incrementum uncias quatuor, deinceps usque ad finem, sumat semilibram. Pro secunda decoctione in potu, sint *aquæ libras viginti, redigaturque decoctio ad decem & octo.* Si autem robustior senex fuerit, augeatur potio syrupi duabus fere unciis. Secundaque decoctio fiat paulo inten-

A fior, ut redeat ad sexdecim libras.

C A P. II.

De Vigilia immodica.

Longa & immodica vigilia ex aliqua provenit quatuor causarum, hoc est vel à nimia siccitate, vel ab intemperato calore, vel à cholera rubra aut nigra, vel à phlegmate falso. Præcipue tamen in causa est siccitas cerebri, dum vel à calido jecore, vel ex aliqua materia calida per se aut per accidens, calidi vapores exhalantur, ac cerebrum per se siccum magis exsiccat. Primum igitur in hujus morbi curatione causa frangatur antecedens. Deinde singularæ complexionēs, & ætates curentur in hunc modum.

Curatio vigilie in juvene cholerico, vel sanguineo.

Cibetur talis ægrotus carne pulli elixi cum frigidis herbis. Sumat vero in potu saltem duos menses aquam decoctionis ligni sancti, quæ talis fiat. *Ex ramentis ligni sint uncie tres per mensem, deinde quatuor uncie alio in mense, aquæ libras viginti, fiat infusio, ac ferveat in balneo Mariæ, donec redeat decoctio ad quindecim libras.* Hæc vero aqua in potu sumpta alterabit intempericem, seu dyscrasiam membri dolorem immittentis. Corrigit enim atque instaurat lapsa membra ex quacunque causa. Neque id cuiquam incredibile videatur, quod nos & alias experti sumus, & præcipue in Clarissimo viro Camillo Musetula, quem quum immensa vigilia ex jecoris caliditate pene consumpsisset, sola potione hac ligni sancti alterante, refrigerato jecore, sublata vigilia est, ac perfectæ salutis restitutus, quod illi quoque fuit summo miraculo.

In juvene phlegmatico, vel melancholico.

Cibetur hujusmodi juvenis, ut superior, sed parcius aliquanto. pro eo autem fiat talis syrupus, *sint ligni uncie quatuor, aquæ duodecim. ferveat infusio in balneo Mariæ, donec redeat decoctio ad uncias septem.* Ex hoc syrupo sumat æger per totam curationem uncias sex mane tantum. Aqua secunda in potu fiat, ut in juvene superiore.

In sene cholerico vel sanguineo.

Senex si hujus complexionis fuerit ab ineunte ætate, imminuto prius humore noxio, si sit in causa, cibetur diæta resumptiva, fiantque pro eo syrupus & aqua secunda, quæ alterent illius complexionem. *Pro syrupo sit ligni semilibra, aquæ libras viginti, ferveat infusio in balneo Mariæ donec ad quindecim libras decoctio redigatur.* Inde sumat ægrotus mane ac vesperi semilibram tota curatione. Pro secunda decoctione, *ramenta ex priore decoctione pressa ponantur in aquæ libris vigintiquinque. hæc ferveat in eodem balneo donec ad viginti redeat libras.* Quod si aqua ipsa secunda non sufficiat ad potum ob sitim nimiam senis, fiat aqua prima in potu, qualis descripta est in juvene cholerico.

In sene phlegmatico vel melancholico.

Eadem in hoc sene ferventur, quæ in superiore. Nam licet complexio per se humida sit, humectandus tamen est ob morbum siccissimum.

C A P. III.

De perturbatione intellectus, defectu & amissione memoria

Perturbatio intellectus & defectus memoriæ non differunt, nisi per majorem aut minorem vim causæ facientis morbum, & per diversas capitis partes, & proprias sedes, conveniunt vero in materia & noxio humore, unde oritur morbus. Atque de ea perturbatione intellectus hic præcipimus, quæ sine febre est. quum ex phlegmate putredo sit, vel ex cholera. Speciesque illas notamus hujus morbi, in quibus communitas est in causa morbi pluribus membris principalibus, in quibus præcipua sunt jecur & cerebrum. Ex jecoris quidem caliditate fit morbus, dum comburit humores, ac cinericios reddit, gignitque choleram nigram, ex qua morbus hic nascitur. Sed & cerebrum solum nonnunquam est in causa, ob sui intempericem seu dyscrasiam. Nam ejus frigiditate augetur phlegma. Sæpe etiam, ut diximus, utrunque membrum est in causa, & plerunque alia membra ex nimia frigiditate aut humiditate, quæ solent morbum afferre, ut *primatertii* tradit Avicenna. In quacunque autem specie hujus morbi maxime convenit curatio ligni Sancti, quoniam tenui opus est materia in nutrimento, ob virtutem ligni nutritivam, & in hoc morbo valde noxia est repletio ex cibo & potu, maximeque adversatur sensui animæ interiori, Avicenna *ibidem* præcipiente. Sed & ob id utilissima est ligni Sancti medicina, quod exsiccat &

Cap. 120.

Cap. 121.

Dd

te.

tenuat sanguinem, & temperate calefacit. Atque ita sen-
sus interior purgatur & instauratur, ut eodem loco præ-
cipit Avicenna. Primum autem omnium in hujus mor-
bi curatione imminuatur causa antecedens scilicet noxius
humor.

*Curatio perturbationis intellectus & amissionis memo-
rie, phlegmate existente in causa, in Juvene cho-
lerico vel sanguineo.*

Hujusmodi Juvenis cibetur tota curatione diæta resum-
ptiva, si imbecillus sit. Syrupus pro eo fiat, ex ligni se-
milibra, aquæ libris octo. Ferveat infusio in vase fictili ad
ignem carbonum, donec redigatur decoctio ad quatuor libras.
Hoc utatur ægrotus ab initio usque ad mediam curatio-
nem, quatuor sumens uncias mane ac vesperti. In secun-
da decoctione in potu sint aquæ libræ duodecim, redeatque
decoctio ad septem. Reliquo tempore curationis syrupus
fiat ex eadem ligni & aquæ mensura. Sed intensior sit
decoctio, ut ad tres tantum redeat libras. Sumatque in-
de ægrotus mane ac vesperti semilibram. Secunda deco-
ctio in potu fiat ex decem libris aquæ, atque ad septem
redigatur. Si autem validior sit juvenis, eadem serven-
tur, nisi quod minuenda cibi quantitas est, augenda sy-
rupi.

In juvene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur hujusmodi juvenis, si imbecillus sit, diæta re-
sumptiva usque ad mediam curationem, deinceps utatur
diæta regulari usque ad finem, nisi deficientibus viribus,
ad resumptivam sit aliquando redeundum. Pro eo in to-
ta curatione fiat syrupus ex libra integra ligni, aquæ libris
decem, ferveatque infusio in fictili vase ad ignem carbonum,
donec ad quinque libras redeat decoctio. Inde sumat ægro-
tus mane ac vesperti initio curationis uncias tres, in incre-
mento quatuor, reliquo tempore semilibram. Secunda
decoctio in potu fiat ex aquæ libris duodecim, quæ ad de-
cem redeant fervendo.

In sene cholerico vel sanguineo.

Cibetur Senex hic tota curatione, si sit imbecillus, diæta
resumptiva, fiatque pro eo syrupus ex libra integra ligni,
duodecim aquæ, ferveat infusio in vase testaceo ad ignem
carbonum, donec ad libras septem redigatur. Hoc senex
utatur usque ad mediam curationem, sumens mane ac
vesperi uncias quaternas. Secunda decoctio in potu ex duo-
decim aquæ libris fervendo redeat ad decem. A statu &
deinceps syrupus fiat ex una libra ligni, decem aquæ, re-
digaturque decoctio ad libras quinque. Sumatque inde æ-
grotus tam mane quam vesperti semilibram. Secunda de-
coctio in potu ex libris duodecim redigatur ad octo. Si au-
tem robustior sit senex, cibus est, pro illius viribus mi-
nuendus.

In sene phlegmatico, vel melancholico.

Hujusmodi senex cibandus est, ut vires, aut imbecil-
litas exegerint, diæta vel regulari vel resumptiva, vel al-
ternis. Pro eo syrupus tota curatione fiat ex libra integra
ligni, aquæ libris decem, redigaturque decoctio ad quatuor
libras, fervendo ad ignem carbonum in fictili vase. Inde
sumat æger mane ac vesperti usque ad mediam curatio-
nem uncias quatuor, deinceps usque ad finem semili-
bram. Secunda decoctio in potu fiat ex aquæ libris decem,
ad septemque redigatur. Si autem senis vires majores
sint, uti poterit tota curatione diæta regulari & ampliore
syrupi potione.

*Melancholia existente in causa, in juvene cho-
lerico vel sanguineo.*

Si imbecillis sit talis juvenis, utatur diæta resumptiva
per totam curationem, fiatque pro eo syrupus ex ligni se-
milibra, & aquæ libris octo. ferveat infusio in vase fictili,
donec redigatur decoctio ad sex libras. Inde sumat ægrotus
ab initio usque ad mediam curationem uncias quatuor tam
mane quam vesperti, reliquo tempore semilibram. Se-
cunda decoctio in potu fiat ex libris aquæ sexdecim, fer-
veatque in balneo Mariæ quousque ad duodecim redigatur.
validiori vero juveni tenuior præbendus est cibus.

In juvene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur is juvenis diæta regulari tota curatione. Si au-
tem sit imbecillior, in statu curationis & deinceps diæta
uti poterit resumptiva. Syrupus pro eo usque ad me-
diam curationem fiat ex ligni semilibra, aquæ libris duo-
decim, ferveatque infusio in vase fictili, redigaturque ad
sex libras. Inde sumat æger mane ac vesperti semili-
bram. Secunda decoctio sit ex libris quindecim aquæ,
ferveat in balneo Mariæ, redeatque ad libras duodecim.
In statu & deinceps pro syrupo sit libra integra ligni, de-
cem aquæ, redigaturque decoctio ad quinque libras, fer-
vens in vase testaceo, semilibramque sumat æger utra-
que potione tam matutina quam vespertina. In secunda
decoctione sint libræ sexdecim aquæ, redeantque fervendo
in balneo Mariæ ad tredecim libras.

In sene cholerico vel sanguineo.

Diæta resumptiva cibetur hic senex tota curatione, fiat-

A que pro eo syrupus ex ligni semilibra, libris aquæ decem,
redigaturque ad libras quinque decoctio, fervens in fictili
vase. Sumantur utraque potione usque ad statum uncias
quatuor, in statu & deinceps uncias sex. Ad secundam
decoctionem in potu libræ quindecim aquæ ferventes in
balneo Mariæ ad decem redigantur. Si autem sit robustior
senex, intensior fiat utraque decoctio, ex una scilicet li-
bra.

In sene phlegmatico vel melancholico.

Juxta, vel vires, vel imbecillitatem, fiat ab hoc sene
diæta regularis aut resumptiva. Syrupus pro eo fiat per
totam curationem ex una libra ligni, decem aquæ, fervens
in vase fictili decoctio redeat ad sex libras. Inde sumat se-
nex utraque potione semilibram, si vis hepatis concocti-
va id tolerat. Secunda decoctio fiat ex libris sexdecim
aquæ, redigaturque ad duodecim. Si autem secunda de-
coctio non sufficiet ad sitim senis, & juvenis, fiat prima
decoctio in potu in balneo Mariæ ex ligni uncis tribus, aquæ
libris quindecim, quæ ad decem redigantur.

C A P. IV.

De melancholia.

Melancholiæ morbus multiplex est. Nos tamen de ea
tractamus, qua existimativa vis & cogitativa pertur-
batur propter melancholicum humorem noxium, fitque
adustione alicujus ex quatuor humoribus, ob imbecillita-
tem splenis, aut propter jecoris adustionem, vel alterius
memברי præcipui, vel propter communem adustionem,
eamque melancholiam curamus ligno Sancto, quæ non
penitus confirmata est & obsoleta, sed quæ vix curatur
aliis medicinis. Hoc igitur pacto quisquis eo morbo af-
fectus est præparetur ad curationem ligni Sancti, ut traha-
tur in habitudinem contrariam causæ morbis facientis.
Cibetur æger diæta & cibo apta ad ejus morbi curatio-
nem, ut medici consueverunt. Detur autem in prandio
& in cœna loco vini per duos menses aqua ligni Sancti,
quæ talis fiat. Ramentorum ligni uncias tres, aquæ libræ
quindecim, ferveat infusio in balneo Mariæ, donec ad decem
libras redeat decoctio. Post hæc curetur morbus juxta sin-
gulas complexionem, & ætates ad hunc modum.

*Curatio melancholiæ in Juvene cholerico vel
sanguineo.*

Cibetur is juvenis tota curatione diæta resumptiva alte-
rata ad humidum, oleribus frigidis, ut decet, modus au-
tem cibi sit juxta vires, item pro complexionem & adustio-
ne membrorum, quæ indigent alimento. Pro eo syrupus
fiat de more ad hunc modum, sit ligni semilibra, aquæ
libræ decem, ferveat infusio in balneo Mariæ, atque ad li-
bras quinque decoctio redigatur. Inde sumat æger ab ini-
tio curationis usque ad statum utraque potione tam mane
quam vesperti semilibram in statu, & deinceps un-
cias octo. Decoctio secunda in potu fiat ex aquæ libris
vigintiquatuor, quæ in eodem balneo ferventes redeant ad
viginti.

In juvene phlegmatico vel melancholico.

Eadem servetur curatio in hac complexionem juvenis,
quæ in superiore, hic enim morbus omnino ex adustione
gignitur, nec admodum diversus est in diversis comple-
xionibus, nisi crassitudine aut tenuitate humoris noxii.
Quamobrem quo terrestrior fuerit materia morbi, eo diu-
tior erit hæc curatio servanda, quod minus apta sit
humectationi & resolutioni & evacuationi.

In sene cholerico vel sanguineo.

Cibetur senex hujusmodi resumptiva diæta humectan-
te, ut dictum est, sed tenuiore cibo, quam juvenis, fa-
cilis enim fert senex inedia, quam juvenis. Pro eo
syrupus fiat per totam curationem ex ligni uncis octo,
aquæ libris quindecim, infusioque fervens in balneo Ma-
riæ ad libras octo redigatur. Inde sumat æger tam mane
quam vesperti semilibram. minus vero, si adsit stomachi
aut jecoris imbecillitas. Aqua secunda in potu fiat ex li-
bris aquæ viginti, quæ in eodem balneo ferventes redeant
ad tredecim.

In sene phlegmatico vel melancholico.

Eadem servanda.

CAP. V.

De vertigine.

Multæ quidem sunt causæ vertiginis primitivæ atque ex humoribus, sed nos eatenus de vertigine tractamus, quatenus sit ex vi corrupta meditationis seu imaginationis, ob aliquam causam fixam in membro quopiam nobili, veluti est caliditas hepatis dissolvens, aut imbecillitas stomachi evaporans, aut etiam totius cerebri evaporatio, aut alia quæpiam intemperies, ac dyscrasia in membris nobilioribus. Et qui hunc morbum patitur, videntur ei locus, in quo ipse est, resque omnes in gyrum verti ac labi, atque alia quædam similia. Quæ sæpe contingunt studiosis, & utentibus coitu immodico. Quicumque igitur hoc morbo curandus est, præparetur saltem per duos menses, antequam incipiat sumere syrupum ligni sancti. Utaturque diætâ resumptiva, ea quantitate, quæ conveniat complexionis & viribus corporis, abstinereque ab omni cibo, qui in malum chylum convertitur. Utatur vero in potu semper tam præparationis tempore, quam curationis, aqua ligni sancti, nec unquam bibat aquam aliam aut vinum præsertim phlegmaticus vel melancholicus. Aqua in potu pro sanguineo juvene vel cholericico fiat ex ligni unciis quatuor, quæ maneat in infusione diem ac noctem in aquæ libris quindecim, ferveatque infusio in balneo Mariæ, donec redeat decoctio ad libras decem. Pro phlegmatico vero juvene, vel melancholico aqua in potu fiat ex ligni semilibra, aquæ libris sexdecim, ferveatque infusio in fictili vase ad ignem carbonum, donec ad libras duodecim redigatur. In sene eadem servantur, nisi quod & in cibo & in quantitate ligni atque aquæ ad decoctionem, & in ipsius decoctionis gradu est habenda ratio virium, complexionis, & ætatis. Si autem hoc pacto vertigo non tollitur, adhibeatur eadem curatio, quæ descripta est in melancholia.

CAP. VI.

De epilepsia.

Epilepsia qui morbus latine dicitur comitialis, etsi non simplex est, nos tamen de ea morbi specie tractamus, quæ à nonnullis vera epilepsia dicitur, & quæ gignitur à phlegmate. Quanquam & melancholia est nonnunquam in causa. Ex utrovis igitur humore producat morbus, ac sive propter cerebri, seu propter alterius membri præcipui intemperiem, dummodo contingat ex interna causa materiali ac permanente, sitque id malum diuturnius, nec tolli potuerit alia medicina, curatio fiat per lignum sanctum ad modum, quem describimus. Ac primum locus, in quo æger curatur, hoc est cubiculum, sit temperate calidum, ab omni strepitu semotum, nec nimis illustre. Sudor provocetur, sed in capite copiosius, quam in reliquo corpore. Servetur vero modus diligenter pro ægroti dispositione tam in cibo quam in potione ligni, ne inter curandum aut febricula incidat, aut destillatio, aut aliud quodvis accidens adversum. Nam si rite fiat curatio per lignum sanctum, morbus facile curatur ac tollitur, quod nobis curantibus sæpius contigit. Sed illud pro miraculo habendum est (& est tamen verissimum) quod monialis quædam nobilis ex ordine Divi Francisci, in viridi ætate annorum triginta, sanguineæ complexionis, morbum hunc comitalem passa sex annos, quum à me curata esset hac medicina & hoc ritu per dies viginti quinque, nec amplius, pristinae salutis prorsus reddita est, nec unquam postea sensit epilepsiam. Sed & alios innumeros curavi desperatæ salutis. Curatio autem fiat in hunc modum.

Curatio epilepsia in juvene sanguineo vel cholericico.

Utatur hic æger, si non sit imbecillus, diætâ regulari ab initio usque ad mediam curationem, deinceps utatur diætâ resumptiva, & si opus fuerit, etiam regulari, usque ad finem. Syrupus pro eo usque ad mediam curationem fiat ex ligni semilibra, aquæ libris duodecim, ferveatque infusio in fictili vase ad ignem carbonum, donec ad sex redeat libras, usque ad augmentum, inde usque ad statum ad quatuor tantum libras redigatur. A statu usque ad finem syrupus fiat alterativus hoc pacto, ligni semilibra in aquæ libris decem, maneat in infusione duodecim horas, fervensque infusio in balneo Mariæ redeat ad sex libras. Per totam vero curationem sumatur utraque potione semilibra syrupi. Aqua secunda in potu tota curatione fiat ex aquæ libris viginti, redigaturque ad quindecim, fervens in balneo Mariæ. Si autem non sufficiet in potu hæc secunda decoctio, prima fiat aqua in potu ex tribus unciis ligni, aquæ libris viginti, quæ in eodem balneo ad

A sexdecim redigantur. In sene autem ejusdem complexionis, eadem sunt servanda, nisi quod & syrupus & aqua in vase fictili decocta poterunt audacius præberi, propter phlegmatis excessum in ea ætate.

In juvene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur juvenis hujusmodi, si robustior sit, diætâ regulari tota curatione. Syrupus fiat usque ad mediam curationem ex libra integra ligni, libris aquæ decem & octo, duodecim horas fiat infusio, post hæc fervendo redeat decoctio ad septem libras. post mediam curationem fiat syrupus ex una cum dimidia libra ligni, libris aquæ sexdecim. infusio, ut superior, ferveat in fictili vase ad ignem carbonum, donec ad libras quinque redigatur. In utraque potione sumat æger semilibram syrupi. Secunda decoctio in potu fiat in fictili vase ex libris aquæ viginti, ac fervendo redeat ad decem. Eadem vero in sene servanda sunt, nisi quod senex (licet facilius in mediam sustineat) propter ætatis tamen imbecillitatem sublevari poterit diætâ resumptiva.

In pueris à quarto ætatis anno usque ad quartumdecimum.

Ea ætate pueri cibentur tota curatione diætâ resumptiva, majore enim indigent alimento: Caro tamen assa præbeatur, non elixa. Quoniam vero difficilis est puerorum curatio, ac vix induci possunt ad sumendas medicas potiones. Si nullo pacto poterit præberi puero ægro syrupus, curandus est sola aqua decoctionis ligni sancti sumpta in potu. Ea vero decoctio in potu puero cholericico vel sanguineo talis fiat. sint ramentorum ligni uncie tres, aquæ libra sexdecim, ferveat infusio in gemino vase, donec ad libras redeat duodecim. In phlegmatico autem vel melancholico puero sint ligni uncie quatuor, aquæ libra sexdecim, ferveat decoctio in vase fictili ad ignem carbonum, donec ad libras duodecim redigatur. Si autem puer facilis fuerit, ut sumat potionem. Pro cholericico quidem puero syrupus fiat ex ligni unciis quatuor, aquæ libris decem, ferveat infusio in gemino vase, seu balneo Mariæ, donec ad sex libras redigatur. Sumatque inde puer tam mane quam vesperi initio curationis uncias duas, in incremento tres, deinceps usque ad finem uncias quatuor. Aqua secunda in potu fiat tota curatione ex aquæ libris quindecim, quæ ferventes in eodem balneo redeant ad decem. Pro phlegmatico syrupus fiat usque ad mediam curationem ex unciis quatuor ligni, aquæ libris duodecim, redeatque decoctio ad septem libras, fervens in fictili vase. Sumanturque utraque potione uncie tres. Aqua secunda in potu ex sexdecim libris ad duodecim. A media curatione usque ad finem syrupi decoctio ex libris duodecim redeat ad quinque, sumanturque utraque potione uncie quatuor. Aqua secunda in potu ex sexdecim libris ad novem redigatur. Si autem utramque syrupi potionem puer abhorreat, alteram saltem sumat quotidie. Ac si amaror sit nimis molestus, leniatur amaror ipse, ut supra docuimus, coriandris saccharo conditis, vel saccharo tabarzet.

In lactentibus infantibus.

Frequentior est in hac ætate comitialis morbus, multis de causis, ac maxime propter humiditatem. Curatio vero infantis tota est in ipsius nutrice constituenda. Ut cum affectum fuerit nutricis corpus potione ligni sancti, affecto etiam lacte atque alterato, quo vescitur infans, alteretur illius corpusculum lacte sic medicato, atque curetur. Cibetur itaque nutrix diætâ resumptiva, ea tamen quantitate, qua tam ipsa, quam infans possit sustentari, & quæ recte concoquatur. Syrupum sumat nutrix mane ac vesperi, sumatque semper in potu aquam secundam. Qualitas vero & quantitas syrupi, item qualitas aquæ secundæ, sint pro nutricis ætate, atque complexionem ut dictum est.

CAP. VII.

De paralyfi.

Morbus, quem Græci paralyfin dicunt, Latine dici potest dissolutio, quum membra corporis, amisso naturali vigore, dissolvuntur. Id vero quum in toto corpore contingit, Græci appellant apoplexiam, quum in parte ac certo membro, hemiplegiam. Consuetudo tamen obtinuit, quod Celsus refert, ut, quocumque modo ea fiat dissolutio, paralyfis appelletur. Nam non est in morbo ipso alia differentia, quam ex paucis aut multo humore noxio, unde vel unus cerebri ventriculus, vel omnes simul lædantur. Plurimum vero in causa est phlegma viscosum, nec non nimis crassum, quo meatus nervorum oppilantur, spiritusque vitales præcluduntur, ne permeent membra. Quapropter lassescunt nervi membra hebetantur, cum privatione sensus, & motus voluntarii. Stupor autem & tremor sunt præviæ dispositiones ad morbum ipsum, atque stuporem debilitas facit in mem-

bro, subtrahita virtute spiritus vitalis, tremorem vero eadem virtus corrupta & tanquam præfocata, atque ab ipsa cerebri origine præclusa. Huic malo quanto citius fieri poterit, succurrendum est ligni sancti medicina. Atque si minus prima curatione tollitur morbus, curatio ipsa iterum est, ac etiam tertio & sæpius repetenda. Neque omittere hæc medicina est, quamvis color in paralytico membro mutatus sit, quæ res maximam (ut nostri autores tradunt) ostendit difficultatem curationis. Fiat autem curatio in hunc modum: Disponatur æger per dies triginta ad curationem, priusquam incipiat potionem sumere syrupi, ut aqua ligni sancti utatur in potu loco vini, quæ ex semilibra fiat ligni, libris aquæ triginta, decoctioque ad viginti redigatur fervens in fictili vase. Membrum vero læsum hoc pacto foveatur. fiat tale balneum. Sumantur cortices radicum althææ, acori, ulmi, bryoniæ, cucumeris asinini, singulorum manipuli sex. Capita liliorum alborum numero decem, seminis lini, fœnugræci utriusque una libra, baccarum lauri semilibra, chamæmeli meliloti, utriusque manipuli quatuor, intestinorum arietis pinguium & purgatorum libræ decem, ferveant hæc omnia in aqua fontana, fiatque calidum balneum quotidie peracta decoctione ante cœnam. Ex quo balneo suffimentum fiat diligenter paralytico membro. post suffimentum ungatur membrum hac unctione. Sumantur althææ uncia quatuor, olei sesamini, amygdalarum dulcium, liliorum alborum & caruleorum, ex singulis semilibra. misceantur hæc omnia, fiatque unctio, qua actu calida ungatur membrum læsum, deinde involvatur cannabina stappa, fasciæque de more vinciantur. post hæc sumat æger aliquod electuarium resumptivum, ut est electuarium ex gemmis cum aromatibus, aut talem aliquem cibum, cum quo bibat non nihil ex ligni decoctione in potu. Postquam vero æger ad hunc modum per triginta dies paratus fuerit ad legitimam curationem ligni sancti, curatio ipsa hoc pacto constituatur.

In juvene cholerico vel sanguineo.

Cibetur hic juvenis tota curatione diætâ regulari. Syrupusque pro eo fiat usque ad mediam curationem ex libra una ramentorum ligni, aquæ sexdecim libris, redeatque decoctio ad libras sex, fervens in fictili vase. Sumatque inde ægrotus ex utraque potione semilibram. Aqua secunda in potu ex viginti libris fervens in fictili vase redeat ad duodecim. In statu & deinceps fiat syrupus itidem ex una libra ligni & sexdecim aquæ, fiatque infusio per horas duodecim, ferveatque in vase fictili, donec ad libras quatuor decoctio redigatur. inde fumantur tam mane quam vespere uncia octo usque ad declinationem, deinde semilibra. Secunda decoctio in potu fiat ex libris aquæ decem & octo, quæ fervendo redeant ad novem. Si autem circa finem curationis refrigerandus fuerit ægrotus ob nimiam caliditatem decoctionis ligni sancti, fiat secunda decoctio ex viginti libris aquæ, quæ ad sexdecim redeant, ferventes in gemino vase. Atque hoc pacto puella quædam à me curata est ex morbo diuturno à tertio videlicet ætatis anno usque ad duodecimum, mutato colore corporis, membrisque dissolutis, ab inferiori furcula usque ad imos pedes.

In juvene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur talis quoque juvenis diætâ regulari tota curatione. Syrupus pro eo fiat usque ad declinationem ex libra una ligni, sexdecim aquæ, fiat infusio per horas duodecim, ferveatque in vase fictili, donec ad libras quinque redigatur. inde semilibra sumatur ex utraque potione. Secunda decoctio in potu fiat ex aquæ libris viginti, quæ fervendo redeant ad decem. In declinatione usque ad finem syrupus fiat ex una libra ligni, aquæ quindecim, fervensque redeat decoctio ad septem libras, fumaturque itidem ex utraque potione semilibra. Ad secundam decoctionem in potu libræ viginti aquæ fervendo redigantur ad quatuordecim. Atque hic syrupus & aqua in declinatione curationis temperabunt caliditatem, qua corpus affectum fuerit priore syrupo calefactivo, & aqua secunda, quibus domanda erat vis morbi.

In senibus eadem servanda sunt.

Post curationem vero aliquot diebus, ne curatus recidat in morbum, cibus quidem communis sumendus est, sed qui nihil noxius sit, & quantus facile concoqui possit, potus vero sit ex ligni decoctione, quæ talis fiat, sit semilibra ramentorum ligni, libræ aquæ viginti quinque, ferveant una in fictili vase, donec ad viginti libras decoctio redigatur.

CAP. VIII.

De spasmo contractione.

De ea contractione tractamus, quæ ex noxio humore fit, sive in uno membro fiat sive in pluribus, & quæ

A vel emprosthotonus dicatur, vel opisthotonus, vel tetanus, talemque morbum phlegma sæpius gignit crassius illo, ex quo fit paralytis. Itaque de spasmo nunc tractamus, non ut ex siccitate contingit, aut inanitate propter vigilias, aut morbum diuturnum, sed ut ex noxia gignitur materia, & qui est difficilis curationis. In talis igitur morbi curatione, priusquam sumi incipiat potio ligni sancti, purgandus est æger, tollendaque aut minuenda causa morbi antecedens, hoc est noxius humor phlegmatis crassioris, cibo quoque, atque aliis observationibus disponendum corpus ægroti ad legitimam ligni sancti curationem. In ipso autem curationis initio contracta membra idoneo cataplasmate fovenda sunt, quod bis quotidie actu calidum apponendum est. Ipsum autem cataplasma fiat in hunc modum. libra una ligni sancti in pulverem redigatur, tum ferveat in aqua communi in vase fictili duas horas, deinde addantur ex corticibus radicum althææ præparatis, acori, bryoniæ, enulæ campanæ singulorum manipuli tres, rursusque ferveant una hæc omnia cum ligno sancto. post hæc tundantur in mortario lapideo, atque in formam deducantur cataplasmatibus. Hac autem curatione nos usi sumus optimo successu, præsertim in Joanne Cordubensi milite, ab eaque clarissima urbe parentes nostri originem trahunt, qui diutino spasmo afflictus fuerat toto corpore, præsertim in octo musculis ventris inferioris, ac sæpe à peritissimis medicis curatus nihil profecerat, immo in paralytin incurrebat & epilepsiam. Is itaque per nos curatione ligni sancti, prævia, quam diximus, dispositione, decima curationis die levatus cruciatu est atque dolore, vigesima vero prorsus est morbo liberatus, redditusque perfectæ incolumitati. Hæc autem legitima curatio est per ligni sancti potionem.

In juvene cholerico vel sanguineo.

Hic æger, si imbecillus fuerit, resumptiva utatur diætâ tota curatione. Pro eo usque ad mediam curationem syrupus fiat ex ligni semilibra, aquæ libris duodecim, quæ ad novem redigantur, ferventes in fictili vase, inde fumatur ex utraque potione semilibra, secunda decoctio in potu ex tredecim aquæ libris redeat ad novem, fervens in balneo Mariæ. In statu & deinceps, fiat syrupus ex libra una ligni, aquæ sexdecim, quæ in vase fictili redeant ad septem. Semilibraque item fumatur ex utraque potione. Aqua secunda in potu ferveat in gemino vase, atque ex viginti libris ad quindecim redigatur.

In juvene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur is æger tota curatione diætâ regulari. Pro quo usque ad mediam curationem fiat syrupus ex una libra ligni, aquæ sexdecim, fiatque infusio per horas duodecim, ferveatque in vase fictili ad ignem carbonum, donec ad sex libras redigatur. Sumatque semilibram æger tam matutina potione, quam vespertina. Secunda decoctio in potu fiat in gemino vase, redigaturque à viginti libris ad decem. In statu & deinceps, syrupus fiat ex libra una ligni, sexdecim aquæ, fiatque infusio, ut superior, ferveatque in vase fictili, donec ad quatuor tantum libras redeat decoctio. Inde sumat æger ex utraque potione, si robustior fuerit, octo uncias, si minus robustus, sex, quatuor vero, si nimis imbecillus. Aqua secunda in potu ex viginti libris fervendo redeat ad octo.

In senibus eadem servanda, nisi quod propter excessum phlegmatis in ea ætate audacius fieri poterit intensioris decoctionis syrupus, & aqua secunda.

Hæc autem spasmi curatio servanda etiam est in tortura oris, cæterisque morbis, in quibus inest contractio.

CAP. IX.

De fluxu nimio lachrymarum.

De lachrymarum fluxu tractamus contingenti, non nativo. de eo tamen, qui diuturnior est, nec facile curatur. Isque humor vel è medio cranio, ut ait Avic. Cap. 22. tertia tertii, vel extra cranium scateat, ac per oculos fundatur. De cancro autem, aut duritie cujusvis apostematis oculorum tunc tractabimus, quum de apostemate in universum differemus. Fluxus igitur lachrymarum hoc ritu curandus est per lignum sanctum.

In cholerico juvene vel sanguineo.

Cibetur hic æger tota curatione diætâ regulari. Syrupus pro eo fiat initio curationis ex ligni semilibra, aquæ libris decem, quæ in vase fictili fervendo ad sex redigantur, in incremento & statu fiat syrupus ex semilibra itidem ligni, duodecim libris aquæ, fiatque infusio per horas duodecim, tum ferveat in fictili vase, donec ad quatuor libras redeat decoctio. In declinatione fiat syrupus ut initio curationis. Sumatur vero per totam curationem semilibra ex utraque potione. Secunda decoctio in potu ex libris quindecim in eodem vase fictili fervendo redeat ad decem.

In

In phlegmatico vel melancholico.

Eadem servetur diæta in hoc ægroto, Syrupus vero fiat pro eo tota curatione *ex libra una ligni, aquæ sexdecim, redeatque decoctio ad libras quatuor fervens in fictili vase.* Inde fumantur in utraque potione usque ad mediam curationem uncia quatuor, deinceps usque ad finem semilibra. *Aqua secunda in potu ex libris viginti fervens in eodem vase redeat ad decem.* Atque hoc pacto nos inter cæteros curavimus filium Viri Magnifici Raphaëlis Vitalis ex veteri morbo fluxus lachrymarum cum gravi ophthalmia, nec postea recidit unquam juvenis in morbum, sed permansit absolute incolumis.

In senibus idem servandus est ritus curationis, habita tamen ætatis ratione, ut sæpius admonuimus.

CAP. X.

De aurium morbo, auditu videlicet obtuso.

Obtusius gravisque auditus, etsi multiplex est, de illius tamen generis morbo hic tractamus, qui ex frigido humore contingit. Sive nervo interiore auditus affecto, seu ipsa tantum aure. Is igitur morbus, si jam inveteravit, nec alia illi subvenerint remedia, imminuto prius humore noxio & causa ipsius morbi, hoc ritu curetur per lignum sanctum.

Cholericus juvenis vel sanguineus cibetur initio curationis diæta regulari, à statu autem usque ad finem diæta sit resumptiva. Ab initio usque ad augmentum fiat pro eo *syrupus ex ligni semilibra, aquæ libris decem, ferveat infusio in fictili vase, donec ad libras quinque redeat decoctio.* *Aqua secunda in potu ex duodecim libris ad novem redigatur.* Ab incremento ad finem curationis fiat *syrupus ex semilibra item ligni, decemque libris aquæ, sed ad tres tantum libras redeat decoctio.* *Aqua secunda ex libris duodecim ad sex redeat.* Ex syrupo fumatur semilibra tam mane quam vesperi tota curatione.

Phlegmaticus vel melancholicus juvenis regulari diæta utatur tota curatione, *syrupus pro eo usque ad declinationem fiat ex libra una ligni, aquæ duodecim, redeatque decoctio ad libras quinque.* Semilibraque inde fumatur ex utraque potione: In declinatione, atque usque ad finem curationis, *in syrupo sit una quoque libra ligni, ac novem aquæ, redigaturque decoctio in fictili vase ad tres libras,* atque ex utraque potione fumatur una libra. *Aqua in potu fiat ex libris aquæ duodecim, quæ decocta redeant ad decem.* In senes sunt eadem servanda, nisi quod adhiberi potius debet diæta resumptiva.

CAP. XI.

De nasi morbis, polypo videlicet, aliisque ulceribus.

Polypus est vomica in naso, seu apostema, quod crassius est, atque carnosum. Oritur sæpius ex hæmorrhoidibus, desinitque in cancrum. Qua propter facilius hæmorrhoides curantur, quam polypus, cancer polypo difficilior. In causa est polypo pituita, & atra bilis ex morbi calore corrupta, resoluta tenui humore, crassoque concreto in materiam carnosam. Diminuto igitur ante legitimam curationem humore noxio, amoveatur à perito Chirurgo, quantum fieri poterit, materia illa carnosæ, vel ferro, quo pacto à me complures curati sunt, vel cauterio, vel alio quovis instrumento artis aut remedio. Ita ut causa conjuncta penitus deleatur, morbusque non recidat, membrumque suscipiens foveatur, curetur emittens. Post hæc ligni Sancti curatio adhibeatur.

Cholericus juvenis vel sanguineus diæta regulari cibetur tota curatione. *Syrupus fiat ex octo unciis ligni, aquæ libris decem, redeatque decoctio ad quatuor libras.* Inde fumatur ex utraque potione usque ad mediam curationem semilibra, reliqua curatione fumantur uncia octo. *Aqua in potu ex duodecim fiat aquæ libris, quæ ad octo redigantur decocta.* Si autem robustior fuerit æger, poterit in syrapi decoctione apponi libra integra ligni.

Phlegmaticus vel melancholicus juvenis regulari quoque diæta utatur tota curatione. *Syrupus fiat ex aquæ libris quindecim, ligni vero, usque ad mediam curationem libra una & semis, deinceps libra tantum, redigaturque decoctio in fictili vase ad libras quinque.* *Aqua in potu in eodem fictili vase decocta, ex viginti libris redeat ad quatuordecim.* Senibus cibo utendum est ampliore, propter ætatem imbecilem, remissiore ligni decoctione. Notandum autem, quod eodem syrupo licet polypum ipsum vel ulcerosum vel sine ulcere fomentare vel lavare, vel aliquo instrumento artis decoctionem quoquomodo injicere, atque apponere, Incredibilem enim præstat opem decoctio ipsa extra apposita, digerendo, mundando, soli-

A dando ulcera, vomicasque.

CAP. XII.

De linguæ spasmo & ranula.

Linguæ spasmus & ranula polypi ritu curandi sunt. Ranulæ vero, si ad cancrum vergit; diligenti manus operatione subveniendum est, & ligni Sancti potione.

CAP. XIII.

De gingivarum imbecillitate, de fluxu humoris, de ulceribus, ac dentium commotione.

Gingivarum imbecillitas & emollitio, ulceraque fluxusque humoris, atque commotio dentium, causam habere solent a membris principalibus affectis, ut ex calidior cerebro humores nimios attrahente, refundenteque gingivis, quibus humoribus noxiis illæ corrumpuntur: ex adusto etiam jecore, stomachoque affecto, humores corrumpente, qui permeant ad ipsas gingivas. Causa igitur cognita morbi, si alia remedia non subvenerint, imminuta prius ac fracta ipsa morbi causa, ligni Sancti curatio adhibeatur, ad hunc modum.

Cholericus juvenis aut sanguineus, diæta cibetur resumptiva, sed tenui, quantum complexio patitur, tota curatione. *Syrupus pro eo fiat usque ad mediam curationem ex libra una ligni, aquæ duodecim, redeatque decoctio fervens in fictili vase ad sex libras, reliqua curatione sint cum una libra ligni quindecim aquæ, ac redeat decoctio ad quatuor libras.* Atque in utraque potione fumatur libra semis. *Aqua in potu ex libris viginti decocta redeat ad quindecim.*

Phlegmaticus vel melancholicus juvenis cibetur diæta regulari usque ad mediam curationem, deinceps resumptiva. *Syrupus pro illo fiat tota curatione ex lib. una ligni, duodecim aquæ, fiatque infusio, per horas duodecim, inde fervens in fictili vase ad quatuor libras decoctio redigatur.* In secunda decoctione *libra aquæ vigintiquinque, ad quindecim redeant in eodem vase ferventes.* In senibus idem servandus est ritus, habita, ut toties diximus, ætatis ratione. Adhibeatur præterea gingivis frequens lotio, atque omnibus horis, vel ex decoctione ligni, vel alio quovis humore medicato ad morbum pertinente. Percoctus autem aut biscoctus panis, propter putres gingivas macerandus est vel jure pulli vel aqua syrapi.

CAP. XIV.

De pectoris morbo asthmate, hoc est difficili anhelitu.

Asthma, hoc est difficilis respiratio atque anhelitus, non simplex est morbus, atque in quatuor species distribuitur, omnibus tamen eadem potest causa contingere humoris noxii. atque in senibus quidem non est fortasse morbi materia dissolubilis. Quum tamen ex viscoso humore factus est asthmatis morbus, licet perverus sit, si non profuerunt aliæ medicinæ, tenuata prius morbi materia, & imminuta, ligni sancti curatio adhibeatur. In ligni autem decoctione admisceri licet *palmarum fructus*, quos *dactylos* dicunt, *hyssopus*, aliæque simplicia utilia morbo, eademque facienda curatio est in vetere tussi, apostemate, cæterisque pectoris morbis asthmati similibus. Ante legitimam vero ligni curationem æger hoc pacto præparetur, ut duos circiter menses utatur quidem consueto cibo, sed talis, qui & facile concoquatur, nec excitet morbum. In potu autem loco vini fumatur ligni decoctio, quæ talis fiat. *Sint unc. iij. ligni, aquæ lib. viginti, fiat infusio per diem & noctem, inde ferveat in vase fictili ad ignem carbonum horam unam, tum ponatur in decoctione hyssopi manipulus unus, dactylorum libra semis, post hæc rursus ferveat, donec ad quindecim libras redeat decoctio: legitima vero curatio talis fiat.*

Cholericus juvenis vel sanguineus cibandus est usque ad mediam curationem diæta regulari, deinceps resumptiva. *In syrupo sit libra una ligni, aquæ duodecim, hyssopi & dactylorum quantum oportebit, fiat decoctio in fictili vase, redigaturque ad sex libras usque ad mediam curationem, deinceps ad libras redeat quinque.* Sumanturque ex utraque potione uncia quatuor. *Aqua secunda ex libris viginti ad quindecim redigatur.*

Phlegmaticus juvenis vel melancholicus utatur tota curatione diæta regulari. *Syrupus fiat ex libra una ligni, aquæ viginti, redeatque decoctio fervens in fictili vase ad libras decem, post hæc apponatur in decoctione hyssopi & dactylorum quantum sat fuerit, agarici vero drachmæ duæ. tum fervere pergat decoctio, donec ad septem libras redigatur.*

Ex eo syrupo sumatur tam mane quam vesperi semilibra usque ad augmentum, deinceps usque ad finem curationis uncia octo. *Aqua secunda in potu ex viginti quinque libris redeat ad decem & octo, appositis in decoctione dactylis, aut tali aliquo pectori utili.* Eadem vero in senibus servanda sunt, habita ætatis ratione. Ac licet non possit in ea ætate salus restitui ab eo morbo, non tamen deferendi sunt senes, vel decrepiti. Continendus enim est curatione in senibus morbus, ne augeatur.

CAP. XV.

De Phthisi hoc est tabe.

Esti tabes lethalis morbus, qui phthisis Græco nomine dicitur, nullam habet spem certam ab arte medica, non tamen est omnino illius curatio desperanda, præsertim initio morbi, atque usque ad statum. nec propter incertam spem curationis destituendus est æger ope medicinae, ut certissime pereat, ut Galen. præcipit in libro de ingenio sanitatis. In recenti igitur morbo, atque per incrementum, servare præcipimus legitimam curationem, quæ ab artis autoribus tradita est. Ligni vero sancti medicinam contendimus esse huic morbo salutarem, cum præstet hoc lignum simplicibus universis, quibus medicina utitur, ut priore libro docuimus, atque ex omnibus qualitatibus, adversusque omnes operari potest ob variam ipsius medicinae consuetudinem, multiplicique sua ac salutifera virtute modis omnibus male affecto corpori subvenire. Calida enim vi sicca viscosas materias incidit, ne pulmonem corrumpant, ulcera vero ipsius pulmonis exsiccat, purgat, integrumque pulmonem reddit. frigida vi & sicca solidat, ac fluxum sanguinis, si quis est, restinguit. frigida & humida vi humectatis atque refrigeratis febrem ossium frangit, humidum quoque vitale reficit ac fovet. Itaque quoniam huic morbo varia est adhibenda medicina, varique necessarii sunt effectus, ut Avic. præcipit *prima quarti de hæctica curatione*, nulla potest alia medicina curari tam commode Phthisis ipsa quam ligno sancto, in quo diversæ sunt virtutes & operationes, maximeque salubres. Quoniam vero multa sunt hæctica communia cum Phthisi, eadem erit curatio servanda in utroque morbo, ubi eadem erit ratio utriusque, ut eo tantum differant, quo excedens & excessum, Autore Isaaco *secundo libro de febribus*. Et quum eadem causa est hæctica, quæ Phthisis. ut idem Autor tradit *tertio libro*. Quum igitur hæctica febris non habet aliam rationem à Phthisi, sed illius est potius accidens quoddam, idem servandus est modus in curatione. Illo tamen in primis præcepto servato Avicennæ *prima quarti*, ut si causa hæctica fuerit apostema, aut læsum aliter aliquod membrum, in eo primum curatio adhibeatur, causaque auferatur morbi, & origo. Præterea eadem instituatur curatio in hæctica & in phthisi, ad hunc modum. Ante legitimam ligni curationem duos circiter menses præbenda ægro sunt electuaria juxta artem, vel syrupus, ut morbus exegerit. In potu autem loco vini sumatur ab ægroto decoctio ligni, quæ talis fiat. *Ponantur in aqua hordei purgati uncia tres ex ramentis ligni, ibique permaneant quatuor horas, deinde projecta aqua ipsa hordei, in qua fuerat lignum, in alteram rursus hordei aquam ponantur ipsa ligni ramenta, sintque aquæ sexdecim libras, ferveatque infusio hæc in gemino vase, donec ad libras undecim redigatur.* Post hæc ad legitimam curationem aptius erit ægri corpus tam diu affectum assumpta hujus ligni sancti decoctione.

Cholericus juvenis vel sanguineus cibetur diæta resumptiva, addito etiam contuso pulli, vel jure pulli consumpti, pro ægri corporis imbecillitate syrupus hujusmodi fiat. *Ramentorum ligni uncia quatuor, aquæ hordei purgati sint libras decem. fiat infusio per duos dies & noctes, postea ferveat in gemino vase, donec ad libras septem redigatur.* inde sumatur in potione libra semis. Si autem intentio magis ad vires sit, quam ad morbum, una tantum sit quotidie potio syrupi, ut largius possit æger cibari, meliusque concoquere. Si magis ad morbum est intentio, duæ sumantur ex more syrupi potiones, mane ac vesperi. Quod si electuarium præberi visum fuerit resumptivum hora syrupi, vel tunc syrupi potio minuatur, vel spatium tribuatur concoctioni. Si vero syrupum ipsum quis & curativum esse voluerit, & resumptivum, apponendum est in decoctione *pectus gallinæ, vel caponis*. Tunc aqua in potu fiat secunda ligni decoctione ad hunc modum. *Sint uncia tres ligni, aquæ hordei libras viginti, ferveat infusio, donec ad quindecim libras redigatur, atque hæc fiant usque ad incrementum curationis.* Deinceps usque ad finem. *Syrupus fiat ex ligni libra una, aquæ hordei libris duodecim, fiatque infusio per diem & noctem, deinde ferveat in vitreo vase, donec redeat decoctio ad libras quinque.* Ac si *pectus caponis* in decoctione po-

fitum est, aqua in potu fiat ex quatuor uncis ligni, aquæ hordei libris viginti, ferveatque infusio, donec ad tredecim redeat libras.

Phlegmaticus vel melancholicus juvenis cibetur ut superior. *Syrupus autem fiat ex ligni semilibra, aquæ libris duodecim, ferveatque infusio in fictili vase donec ad quinque libras redigatur, inde sumatur ex utraque potione libra semis.* *Aqua in potu fiat secunda decoctione, de more in vitreo vase, sintque aquæ libras quindecim, quæ fervendo redeant ad decem.* De senibus hoc loco, præsertim decrepitis, nihil præcipimus, quoniam perraro in eis curatio contingit.

CAP. XVI.

De fastidio cibi.

Fastidii causas tradit Avic. *sen decima tertia tertii canonis* tum malam complexionem frigidam, frangentem duas virtutes, sensitivam & attractivam, tum magis phlegma plurimum viscosum, hærens in stomachi orificio, quæ sedes est appetitus cibi, quemadmodum in fundo ipsius stomachi fit concoctio. quod eodem loco præcipit Avicenna. Quamobrem, quod de fastidio cibi præcipitur, ad languidam quoque concoctionem est referendum. Sive ex cerebro id eveniat, seu ex hepate ad frigidum inclinante, seu ex alio membro atra bile affecto, causave alia quacunque. Cum igitur morbi causa fixa fuerit, nec alia profuerint remedia, ad ligni sancti est medicinam confugiendum. Præparetur vero æger ante legitimam ligni curationem saltem diebus triginta, quo tempore cibo utatur resumptivo, sed eo tenui, & qui nihil officiat. Vinum autem non bibat, nec aliud quam ligni decoctionem, quæ talis fiat. *Ramentorum ligni uncia quatuor sint, libras quindecim aquæ, redeatque decoctio ad lib. xij.* post hæc legitima curatio ineatur.

Cholericus juvenis vel sanguineus utatur usque ad incrementum curationis diæta regulari, deinceps usque ad finem resumptiva. *Syrupus tota curatione fiat ex ligni semilibra, aquæ libris octo, redigaturque decoctio fervens in fictili vase ad quatuor libras.* atque libra semis sumatur in utraque potione. *Aqua in potu ex libris quindecim redeat ad novem.*

Phlegmaticus vel melancholicus juvenis cibetur tota curatione diæta regulari. *In syrupo sint octo uncia ligni, aquæ libras duodecim. fiat infusio per diem & noctem, tum ferveat in fictili vase, donec ad libras quinque redigatur.* sumaturque libra semis tota curatione mane ac vesperi. *Aqua in potu ex libris quindecim ad decem.*

In senibus eadem servanda sunt, habita ætatis ratione.

CAP. XVII.

De fetido spiritu.

Eadem fiat curatio, quæ de fastidio cibi tradita est, in ægro phlegmatico.

CAP. XVIII.

De stomachi apostematibus.

De eo apostemate stomachi hic præcipimus, quod fixam habet causam, nec facile curatur. Hujusmodi vero apostemata frigida, diversa sunt loco & situ. Causam vero tradit Avic. *sen decima tertia tertii tractatus*, phlegma esse, vel atram bilem in stomacho paulatim congestam. Aliis igitur non juvantibus medicinis, ligni sancti curatio adhibeatur. Itaque cibetur æger tota curatione diæta regulari. Pro eo *syrupus fiat libra una ligni, aquæ duodecim, redigaturque decoctio in fictili vase ad sex libras, inde sumatur in utraque potione semilibra usque ad finem curationis.* *Aqua in potu ex libris decem & octo redeat ad duodecim.* In frigida vero complexione & ætate syrupi decoctio ad quatuor tantum libras redeat ex duodecim.

CAP. XIX.

De jecoris seu hepatis morbis, & primum De carno ac duro apostemate.

Valde difficile est in uno quovis simplici proprietates inveniri, quæ affecto jecori necessariae sunt, ut in decima quarta præcipit Avic. Sic ipsas enumerando, videlicet amaritudinem, stipticitatem, odorem, maturationem, lenificationem, mundificationem, penetrationis velocitatem, suavitatem, & his similia. Quas omnes proprietates, ac multo plures virtutes habet lignum hoc sanctum & salutiferum. Quapropter in jecoris morbis, præ-

præsertim apostemate duro & lethifero, hac maxime opus est medicina. Subveniendum vero huic malo quamprimum est. Quoniam ut eodem loco tradit Avicenna; quum invaluerit morbus, non prodest medicina. Verum etsi maxime induruerit ipsum apostema, non tamen est salus desperanda ex ligni medicina tam salutari. in quo virtus est tenuativa, & absterfiva, cæteræque, quas eodem loco Avic. ostendit, quæ spem certam faciunt salutis. In præparando ægro ad jecoris curationem per quancunque medicinam, illud observandum est, quod eodem loco præcipit Avicen. ut maxime animadvertatur complexio in jecore, quod curatur, ne ita refrigeres, ut ad hydropisim deducas, aut ita calefacias, ut maxime arefcat. Quum igitur durum est & carnosum hepatis apostema, sive ab antecedente altero apostemate profectum sit, seu per se inceperit, causamque habeat conjunctam fixam, auferrique difficilem (quod per signa cognoscas, quæ ab eodem traduntur autore Avicen.) ligni Sancti curatio fiat ad hunc modum.

Cholericus juvenis vel sanguineus cibandus est diæta resumptiva tota curatione, cum contuso etiam caponis, gallinæ pectore, seu jure pulli consumpti. *Syrupus pro eo tota curatione fiat ex octo uncis ligni, aquæ libris duodecim, quæ in fictili vase ferventes ad sex libras redigantur, sintque uncia quatuor in portione mane ac vespere. quod si alia sunt adhibenda remedia, una sit tantum quotidie portio syrupi. Aqua in potu fiat in vitreo vase, atque ex quindecim libris redeat ad duodecim.*

Phlegmaticus vel melancholicus juvenis ut superior cibetur. pro eo *syrupus fiat tota curatione ex libra una ligni, aquæ duodecim, fiatque infusio per horas duodecim, inde ferveat in vase fictili donec ad libras quatuor redigatur, fumaturque in portione libra semis bis die, aut semel, ut in superiore. Aqua in potu ex viginti libris in eodem vase fervens redeat ad sexdecim.* Si autem levius æger curandus videatur, in potu tantum, loco vini fumat ligni decoctionem, quæ talis fiat. *sint ramentorum ligni uncia quatuor, aquæ libris viginti, quæ ferveant in fictili vase, donec ad quindecim libras decoctio redigatur.* At si syrupus fumatur, poterunt in ipsius decoctione admisceri herbæ jecori utiles calidæ seu frigidæ pro morbi & complexionis ratione.

CAP. XX.

De hydropse seu aqua inter cutem.

Aqua inter cutem Græce hydropisis est, cujus genera & causas late tradit Avicenna *sen quartadecima.* Ejus nos morbi reliqua genera curavimus ligno Sancto præter tympanitidem. Quum vero habet morbus ipse fixam causam, perdifficilem recipit curationem, atque propterea opus est ligni medicina.

Cholericus vel sanguineus juvenis resumptiva diæta utatur tota curatione. *Syrupus in fictili vase fiat initio curationis usque ad statum ex ligni semilibra, aquæ libris quindecim, decoctioque ad sex libras redigatur.* In utraque portione sit semilibra. *Aqua in potu ex libris viginti redeat ad duodecim.* Reliqua curatione *fiat syrupus ex octo uncis ligni, libris aquæ duodecim, fiat infusio per horas duodecim, ferveatque in fictili vase, ac redeat ad quatuor libras, fumaturque semilibra in utraque portione. Pro aqua in potu ex sexdecim libris redeat decoctio ad octo.*

Phlegmaticus juvenis vel melancholicus regulari diæta cibandus est tota curatione, nisi vires defecerint: *Syrupus in vase fictili fiat ex libra una ligni, decem aquæ, factaque infusione per horas duodecim ferveat, donec ad quatuor libras deveniat, sintque in utraque portione uncia quatuor usque ad mediam curationem, deinceps usque ad finem semilibra. Pro aqua in potu ex viginti libris decoctio in eodem vase facta redeat ad duodecim.* Atque in hoc etiam morbo admisceri herbæ possunt in syrupi decoctione aptæ ad morbum cum vini præparatione, ut in 4. libro dilucidabo: ac tunc hydropicus à visione aquæ nedum à potu ipsius quantum possibile est prohibendus, ut Avicen. præcipit *sen. xiiij. tertii.* Eadem vero abhiberi curatio potest regio morbo seu arcuato vel icterico, item splenis apostematibus, nam sic nos multos cognovimus esse curatos.

CAP. XXI.

De morbis renum, Deque vesicæ ac renum ulceribus.

Vesicæ ac renum ulcera, quæ causam habent ab humore aliquo noxio corrode, incidente, aut exulcerante, aliamve similem causam, eadem fere ratione curari possunt. Quum is vero morbus inveteravit, non suscipit curationem, nisi cum ingenti molestia, ut proprio ca-

Apite tradit Avic. Hac tamen curatione ligni Sancti spes maxima est salutis, ut sæpius nos experimento cognovimus. Quendamque vidimus decrepitum senem octogenarium, qui viginti annos ulcera passus fuerat in substantia renum, cum dolore vehementi, medicina ligni salutis restitutum, atque omnino incolumem factum.

Juvenis igitur cholericus vel sanguineus utatur tota curatione diæta regulari, talique syrupo. *Ex libra una ligni, quindecim aquæ, fiat infusio communis per horas duodecim, fervensque in fictili vase ad libras quinque deveniat, sitque in utraque portione semilibra. Aqua secunda ex viginti libris redeat ad quindecim, fervens in balneo Mariae.*

Phlegmaticus quoque vel melancholicus juvenis regulari diæta cibandus est. *Syrupus ut superior fiat, sed ad quatuor tantum libras redeat decoctio. Aqua secunda ex libris viginti quinque redeat ad quindecim in fictili vase, eademque fiat curatio in sene. Illud vero animadvertendum est, quod ad omnem intentionem curandi ulcera vesicæ, maxime etiam prodest extrinsecus prima ligni decoctio, injecta intra vesicam aliquo artis commodo instrumento.*

CAP. XXII.

De Vulvæ morbis, seu matricis, & primum De fluxu ex matrice.

Quum sunt in mulieris corpore supervacui humores, ac noxii, præter menstruos, ad matricem omnes defluunt, tanquam ad corporis sentinam, itaque fluxus fit nimis ex matrice. Ejus morbi & causas & qualitates Avicenna docet *sen vigesima prima.* Id malum conceptionem omnino prohibet, & præterea est ipsi mulieri perniciosum. Quamobrem cum alia remedia non profuerint, curatio adhibeatur per lignum Sanctum ad hunc modum.

Mulier fluxum ex matrice patiens propter jecoris caliditatem, cibetur usque ad statum curationis diæta regulari, deinceps resumptiva. Pro ea *syrupus tota curatione fiat ex libra una ligni, quindecim aquæ, fiatque decoctio in vase fictili, redeatque ad libras septem, sitque semilibra in utraque portione usque ad statum, deinceps uncia octo. Aqua secunda in potu ex libris viginti redeat in eodem vase ad duodecim.*

Mulier vero fluxum patiens propter frigiditatem jecoris aut alterius membri, cibetur tota curatione diæta regulari, nisi vires defecerint. *In syrupo sit libra ligni, libra sexdecim aquæ, fiatque communis infusio per horas duodecim, tum fervens in fictili vase ad sex libras redigatur, fumaturque libra semis tota curatione mane ac vespere. Aqua in potu ex triginta libris in eodem vase redeat ad viginti.*

CAP. XXIII.

De sterilitate.

Sterilitatis causæ traduntur ab Avicenna *sen vigesima prima.* Cognita igitur causa, priusquam ad ligni decoctionem veniatur, purganda est sæpius mulier, noxiaque materia, & causa morbi tollenda, aut quam maxime poterit minuenda. post hæc decem aut quindecim dies utatur balneis mulier, deinde cibetur duos circiter menses communi cibo, sed qui non officiat. In potu autem hac omnino utatur ligni decoctione loco vini, *ligni Sancti semilibra, aquæ sint libra viginti quinque, fiat communis infusio. tum fervens in vase fictili ad libras decem & septem redigatur.* Ad hunc morbum disposito mulieris corpore, legitima fiat curatio per syrupum, quæ descripta est superius in fluxu ex matrice, si læsio matricis causa sit ut mulier non concipiat. At si caliditas jecoris est præcipue in causa, curatio adhibeatur juvenis cholerici jecoris apostemate laborantis.

CAP. XXIV.

De Cancro in matrice.

Matricis Cancer ab adusta melancholia ortum habet, ut docet Avicenna *tertia quarti*, qui omnem describit ejus morbi rationem. Is morbus ægre curatur recens, confirmatus autem vix retineri potest, ne augeatur. Quapropter, cum cætera non profuerint remedia, confugiendum est ad ligni Sancti medicinam.

Cholera igitur adusta existente in causa morbi, cibetur mulier diæta resumptiva tota curatione, coquanturque carnes cum frigidis herbis, ut cibis refrigeretur. *Syrupus tota curatione fiat ex semilibra ligni, aquæ libris duodecim, fiat infusio per diem & noctem, tum ferveat in fictili vase redeatque ad libras quinque, sitque libra semis in utraque portione.*

potione. *Aqua in potu ex quindecim libris redeat ad decem A*
in vitreo vase. In phlegmatica vero mulieris complexio-
ne secundum naturam, intensior sit decoctio syrupi, ut ad
tres tantum libras redigatur.

Phlegmate vero vel melancholia adusta existente in cau-
sa, utatur mulier diæta regulari tota curatione, nisi nimia
imbecillitas obstet. *Syrupus in fictili vase fiat ex libra una*
ligni, duodecim aquæ, fiat infusio per horas duodecim, re-
deatque decoctio ad quatuor libras. Sumaturque libra se-
mis tota curatione mane ac vesperi. *Aqua in potu ex li-*
bris viginti redeat ad decem. Eadem vero decoctio prima
syrupi in matricem sæpius injicienda est actu calida, ut ex-
tergatur cancer, deinaturque aliquid de causa conjuncta.
Atque hæc extrinsecus appositio decoctionis mirifice pro-
dest. eadem vero curatio servanda est in cancro mammi-
læ, vel in quocunque membro cancer fuerit, tam mulie-
ris quam viri. Ipsa autem curatio non semel adhibenda
est in morbo hoc tenacissimo & tetro, sed sæpius est
(si opus fuerit) repetenda.

CAP. XXV.

De ulceribus cæteris matricis.

Reliqua matricis ulcera curatione sanentur ulcerum re-
num & vesicæ. Si autem vomicas habeant, sintque
(ut ajunt) fistulosa, curatio adhibeatur canceri in matrice.
Qualia ego curavi Neapoli in Polyxena uxore nobilis
militis Calderonis, quæ fistulosa ulcera patiebatur, &
magnum cancerum in matrice instar ovi gallinacei, ob ni-
mium fluxum, ac propter præcedentem abortum.

CAP. XXVI.

De hernia.

Plura sunt herniæ genera descripta ab Avic. *fen vigesima*
secunda tertii tractatus. itemque à Celso libro 7. Duo
vero genera sunt magis perniciofa, alterum, quum omen-
tum descendit in Scrotum, quam herniam appellant inte-
stinali: alterum genus est quod Græco nomine cirso-
cele dicitur, à plerisque Latinorum raxex, quoniam ra-
mex fit in testibus, alii zirbalem dicunt, Arabico nomi-
ne. In his tamen ipsis herniæ generibus pene desperatis,
curatos cognovimus complures ligni Sancti medicina, se-
nes quoque atque decrepitos, eosque etiam veteri morbo
Gallico laborantes. Itaque his duobus generibus hernia
hoc pacto curetur in ægro naturæ calidioris. Cibetur to-
ta curatione diæta regulari. *Sit in syrupo libra una ligni*
Sancti, sexdecim aquæ. fiat communis infusio, tum fervens
in fictili vase ad sex libras redigatur, sumaturque mane ac
vesperi semilibra tota curatione. *Aqua in potu ex viginti li-*
bris redeat ad duodecim. In ægro frigidioris complexionis
eadem fiat curatio, præterquam quod syrupi decoctio ad
quatuor tantum deveniat libras. In reliquis herniæ generi-
bus, carnosæ, aquosæ, varicosæ, eadem curatio fiat, quæ
superius in cancro descripta est, ac propterea extrinsecus
apponendum est emplastrum ex ligno Sancto, quod ma-
gnopere prodest, duobusque id modis instituiamus. Unum
emplastrum tale fiat, *libra una pulveris ligni Sancti tenuis-*
sime cribrati ponatur in aqua fontana, quæ ferveat in vase
fictili duas horas, deinde addatur corticum radicum althææ,
acori, bryoniæ, cucumeris asinini, singulorum semilibra,
rursusque ferveat decoctio, qua perfecta, dum removetur ab
igne, addantur uncie tres hermodactylorum pulveris tenuis-
simi, conficiaturque ex arte emplastrum in mortario, nihil-
que ex aqua abjiciatur. Alterum emplastrum. *Adde superio-*
ri descriptioni, ammoniaci, bdellii, serapini, singulorum
unciam unam cum dimidia, mucilaginis althææ, fenugræci,
seminum lini, singulorum uncias tres, fiatque ex arte em-
plastrum ad formam cataplasmatidis. Prius autem in cura-
tione apponatur emplastrum juxta priorem descriptionem,
deinde hoc alterum vehementius in carnosæ præcipue her-
nia.

CAP. XXVII.

De Elephantia & Varicibus.

Difficilis est curationis uterque morbus Elephantia seu
lepræ, & varicum, longoque tempore parum profici-
tur, autore Avenzoar. Itaque ligni Sancti opus est me-
dicina, quæ aut absolute auferat morbum, aut præservet.
Curatio autem fiat eadem quæ fit in cancro matricis.

CAP. XXVIII.

De doloribus juncturarum. De podagra, ischiade & simi-
libus.

Eadem fere ratio curationis est in podagra, ischiade, re-
liquisque morbis gravibus juncturarum. Horum nos
curationem ligno Sancto instituiamus, non modo ratione
ipsa suadente, sed quod frequenti cognovimus experimen-
to feliciter succedere ligni Sancti curationem. Hoc autem
loco supervacuum putavimus, genera, & causas, & ma-
terias podagræ, ischiadis, arthritidisque describere. Quæ
diligentissime a Galeno principe tractata & præcepta sunt.
Item ab Avic. *fen. xxij.* & ab aliis illustribus autoribus
artis medicinæ. Neque vero mutari quidquam præcipi-
mus his morbis curandis de ipsorum authorum præceptio-
ne, sed servanda potius diligentissime illorum præcepta.
Itaque ante legitimam ligni Sancti curationem, materia
morbi & causa minuenda est, juxta morbi & ægroti qua-
litatem, atque purgato ægro, & recte disposito, avulsa,
quantum fieri potuit, morbi causa, & noxio humore, le-
gitima curatio ineatur ad hunc modum.

Cholericus juvenis vel sanguineus utatur diæta regulari
usque ad mediam curationem, deinceps resumptiva. *Sy-*
rupus initio fiat ex ligni semilibra, aquæ libris decem, re-
deatque decoctio fervens in fictili vase ad libras quatuor, su-
mataturque semilibra in utraque potione. *Aqua in potu ex*
libris quindecim redeat ad novem, fervens in eodem vase.
In incremento syrupus fiat ex una libra ligni, quindecim
aquæ, redeatque decoctio ad libras quinque. *Aqua in potu*
ex libris viginti redeat ad decem. Reliqua curatione pro
syrupo sit lib. una ligni & semis, aquæ libræ sexdecim, fa-
ctaque infusione communi redeat decoctio ad quatuor libras.
Aqua secunda ex libris vigintiquinque ad decem rediga-
tur.

Phlegmaticus vero juvenis vel melancholicus resum-
ptiva diæta cibetur tota curatione. *Syrupus fiat usque ad*
statum ex libra una ligni, sexdecim aquæ, fiatque commu-
nis infusio, deinde fervens in vase fictili redeat ad sex libras,
atque in utraque potione sumatur semilibra. *Aqua in potu*
ex libris decem & octo redeat ad duodecim. Reliqua cura-
tione in syrupo sit libra & semis ligni, quindecim aquæ, in-
fusioque fervens in eodem vase ad libras redeat quinque, sint-
que in utraque potione uncie octo. *Aqua in potu ex li-*
bris vigintiquinque ad quatuordecim redigatur. Circa finem
vero curationis, si adfuerit in doloribus humor noxius, ut
causa conjuncta, emplastrum apponendum est ligni Sancti
affecto membro, quemadmodum est in hernia demonstra-
tum, prius, & posterius. prius autem emplastrum sit sine
hermodactylis. Initio autem curationis non sunt adhi-
benda emplastra, quoniam magis attraherent, augerent-
que morbi causam conjunctam. Atque hoc ritu curata
est a me Illustrissima Domina Dorothea Gonzaga Bitonti
Marchiona ab ischiade, cum nulla ei antea remedia alia
profuissent. Peracta vero curatione legitima dierum qua-
draginta, æger vescatur solito cibo; sed qui nihil illi pos-
sit officere, loco autem vini duos aut tres menses bibat li-
gni Sancti decoctionem, quæ talis fiat. *sint uncie ligni*
quatuor in calida complexione, sex in frigida, libræ aquæ
viginti quinque, fiat decoctio in fictili vase, atque ad decem
& septem libras redigatur. Quod si tam pertinax mor-
bus non auferetur unica ligni Sancti curatione, bis, ter,
ac sæpius est curatio eadem repetenda.

CAP. XXIX.

De frigidis apostematibus. De strumulis seu scrophulis
puerorum.

In frigidis apostematibus, ut cætera omittamus, in causa
ponimus duram pituitam & crassam, tanquam morbi
radicem, quanquam ex humore oriantur melancholico,
ut Avic. tradit *tertia quarti de nodis, & secunda primi*, ubi cap. 5.
tria distinguit genera, durities, glandulas, & cancerum.
E necessaria autem est evacuatio, & diæta, vomitusque præ-
cipue confert. In purgatione vero necesse est crassum
phlegma educi, ut *tertia quarti* docet Avic. Ægro igitur cap. 10.
bene affecto & purgato, curatio ineatur ligni Sancti ad
hunc modum. Cibetur puer solito cibo, sed eo quam
aptissimo & optimo parciusque quam pro consuetudine. In
potu autemumat ligni Sancti decoctionem, nec aliud
quidquam bibat per duos menses, quæ decoctio fiat hu-
jusmodi. In puero cholerico vel sanguineo, *sint ramen-*
torum ligni uncie tres, aquæ libræ vigintiquinque, redeat-
que decoctio ad sexdecim libras fervens in fictili vase. In
phlegmatico puero vel melancholico, *sit ligni semilibra,*
aque libræ triginta, redeatque decoctio ad viginti. Atque
hoc pacto a me curatus est Neapoli puer septennis Lucius
Pisci-

Piscicellus. Si autem in ætate provectiore permanse-
rint scrophulæ, aut recenter contingant, hujusmodi fiat
curatio.

Cholericus juvenis vel sanguineus utatur diætâ regulari
tota curatione. *Syrupus fiat, usque ad statum curatio-
nis, ex ligni semilibra, aquæ libris duodecim, redeatque
decoctio ad libras quinque fervens in fictili vase, semili-
braque sumatur in utraque potione. Aqua in potu ex li-
bris quindecim redeat ad novem. A statu & deinceps de-
coctio syrupi redeat ad libras quatuor.*

Phlegmaticus vel melancholicus juvenis diætâ regula-
ri cibandus est usque ad statum, deinceps resumptiva.
*Syrupus tota curatione fiat ex libra una ligni, duodecim
aquæ, fiatque communis infusio, tum fervens in vase ficti-
li ad libras quinque redigatur, sumaturque semilibra in
utraque potione. Si autem scrophulæ sint cancrasæ, at-
que multiplicēs & collectæ in modum racemi, ægerque
ex toto sit melancholicæ complexionis, adhibenda cura*

A est cancri in matrice.

Præter ligni Sancti curationem apponenda hoc loco vi-
detur nostra unctio, quam salutarent sæpius experti su-
mus in scrophulis curandis. Ea unctio fit ad hunc mo-
dum. Sumatur axungia gallinæ, anatis, anseris, ursi,
taxonis marmontani, asini, & muli, singulorum uncia
una, olei sesamini, amygdalarum dulcium, liliorum al-
borum ex singulis uncia una, radicum althææ, acori,
bryonia, fœnugraci, seminis lini, singulorum uncia una,
argenti vivi uncia tres destillati, ut inferius dicemus de
morbo Gallico, & extincti in mortario lapideo guttatim
imposita ursi axungia, tundente ligneo pilo atque agitan-
te assidue, donec vestigium non appareat ipsius argenti vi-
vi. Deinde reliqua, quæ diximus simplicia ponantur in
mortario, unaque omnia pistello agitata optime commisce-
antur, redeantque in formam unctiois, qua æger tertio
quoque die aut quarto ungatur ad ignem ante cœnam.

ALPHONSI FERRI,

DE

MORBO GALLICO

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

*De Morbi Gallici definitione, causis ac sympto-
matibus.*

De morbo, quem Gallicum appellant, neminem ex
antiquis scriptoribus aliquid in specie atoma scri-
pisse comperio. In genere vero nonnullos ex ve-
teribus recentiores autumant aliquid tetigisse conjecturâ
quadam, non quod res ita se habeat. Nempe Celsus de
Elephantia, Suetonius de *vita Caesarum*, Hippocrates
tertia particula *aphorismorum*, atque Galenus, Joannes
Alexandrinus commentator secundo *Epidemiarum* & libro
primo *Epidemiarum* de Festo, qui se interfecit, & Gale-
nus de *cholera nigra* nescio quid de hoc morbo referre
videntur. Sed crucient se juniores quantumlibet in inter-
pretanda nominis significatione, ac verbi vim, quatenus pro
eis facit, interpretentur, nemo tamen speciale capitulum de
hujus morbi genere editum demonstrabit. Quamobrem
quoniam optimus terminus est, quem substantialem vocant,
ut ait Sapiens in *primo technî*. De morbo Gallico dicturi,
aliis definitionibus rejectis, ipsum quid inquiramus cum
Aristot. *præcepto 2. Posteriorum*, Morbus Gallicus mala
est epidemialis dispositio totius corporis & humorum ejus,
unde symptomata mala sequuntur, quorum quodlibet per
se natum est morbi genus existere, sin autem & quid &
propter quid definias, Morbus Gallicus est multiplex
morbi genus, quum mala qualitas contagione per coitus,
vel aliqua fiderum causa inficit pudibunda, quibus infe-
ctis vitiantur venæ capillares, deinceps magnæ venæ, at-
que arteriæ, nec non & Hepar ipsum, & reliqua princi-
palia membra. Quibus ita male affectis demum cæteræ
totius corporis partes à tali morbo læsionem suscipiunt,
vel quovis alio modo contagionis, ut patet exemplo in
definitione febris pestilentialis (liceat enim nobis aliorum
sententiâs exempli gratia admittere,) quæ febris contagio-
sa est ex putrefactiva ebullitione in altero quatuor humo-
rum cordi propinquorum principaliter, & secundum plu-
rimum contingens. Cujus causa immediata seu conjun-
cta est vapor putridus attractus ab aëre corrupto & quasi
venenato, hac de causa hujusmodi morbi difficulter cu-
rantur, difficile enim est medicamen invenire, quod tot
tamque diversa humani corporis membra sanare & instau-
rare posse videatur. Et merito dico diversa ob diversam
complexionem, diversum situm, crassitudinem, tenuita-
tem, duritiem, mollitiem, & positionem, ac etiam ob
innumeras alias differentias. Quis enim in tot diversita-
tibus vicem supplere poterit, quin in medio cursu pror-
sus non deficiat, sive hic morbus contingat ob incursum
fiderum, seu Planetarum, sive ab India, quam dicunt,
novam originem ducat, cum in ea regione nemo fere sit,
quin aliquando illum morbum passus sit, ut referunt, qui
illinc peregre rediere, ut hac ratione aliqui morbum In-
dicum vocent, qua propter dyscrasiam hepatis & massæ
sanguineæ malam qualitatem & contagiosam fiderum in-

B fluxu contingere putandum est. Quæ causæ, etsi primi-
tivæ & antecedentes sunt, tamen diversimode componun-
tur & operantur pro diversitate conditionis & complexio-
nis individualis, nam si maxima totius corporis repletio
adeat, & sanguinis & cholerae dominium, cum pororum
amplitudine, sine dubio pustulis totum corpus inficietur,
& tunc à prædominante denominationem accipiet. At si
melancholicus fuerit æger cum meatuum angustia & hu-
moris grossi tenacis, & sic à dominio rara aut nulla appa-
rebit pustula, quæ res melancholiæ dominium arguit, ita
de cæteris dicendum est. Quare non unus humor tai-
tum, ut aliqui retulere, essentialiter peccat in hac dira æ-
gritudine, sed diversi pro diversitate complexionis & con-
ditionis individualis, quare non mirandum est, si nunc ra-
ræ, nunc innumeræ pustulæ, nunc unum symptoma,
nunc plurima appareant. Habes ex his causas hujus mor-
bi, & varias ipsarum commixtiones, non igitur in adven-
tu hujus morbi unicum semper motum signorum, sive
affectuum expectes, ut Juniores sentiunt, interdum enim
plurimis cum pustulis, interdum sine, vel cum unica
tantum talis morbus initium sumit, aliquando in pectine,
vel in mento, vel in fronte, vel in capite, vel quavis
alia parte corporis, aliquando cum doloribus immediate,
vel post paucos menses apparet, aliquando dolores nun-
quam exsuscitat, vel longum post tempus ipsos ciet, in-
terdum nec pustulæ in principio morbi, nec dolores ap-
parent, nec aliquod aliud signum, sed macies & pallor
quidam totum fere corpus occupat, ob pororum obstru-
ctionem, vel ob aliam causam præservantem, & post
multos annos tuberositates ossuolæ, ac acerrimi dolores,
aliaque his similia symptomata oboriuntur, quæ omnia
per sua signa demonstrativa dignoscuntur, quum de uno-
quoque accidente speciale capitulum faciemus. Tunc
enim quid sit illud accidens, & quibus cognoscendum sit
signis indicabimus, ac ejus curam.

CAP. II.

De Universali curatione in morbo Gallico.

Sed ut singulas ægritudines tali morbo genitas ordine cu-
remus, ejusque essentiam simul cognoscere valeamus,
ponamus Socratem infici tali morbo, taliaque symptoma-
ta pati, videlicet ulcera virgæ, pustulas, juncturarum
ac capitis dolores, aliorumque membrorum apostemata
ossuosa, diversa ulcerum genera, oris scil. aliorumque
membrorum, manuum & pedum serpiginosas fissuras, ac
alias passiones à capite ad pedes sibi similes. Hunc igitur
Socratem si cholericæ invenies vel sanguineæ complexio-
nis, ad causæ remotionem prius devenias cum præce-
pto Galen. dicentis, unum commune præceptum habe-
re oportet, efficientem unamquamque causam abscinde-
re, deinde eam, quæ facta est, dyscrasiam, fieri enim non
potest, ut morbus removeatur, causa ipsius permanente.
Inquit Avicen. quarta primi, phlebotomandus igitur est

E e

æger

3. Tech. &
7. therap.
& 13. cap.
ult.

æger in principio morbi, quod si fieri difficile est propter impediens aliquod, digeratur, & evacuetur pro morbi exigentia. Et quia ex communi omnium sententia & præcipue Galeni primo regiminis acutorum, humores raro simplices corrupti inveniuntur, sed commixti ut plurimum, hinc est quod pharmaca adhibenda sunt composita. Quare in huiusmodi cholericæ humoris adustione, tale Socrati digestivum præbeas, ne vacua (quod dicitur) manu in casu proposito procedere videamur. Recipe syrup. de succo borraginis unciam unam, syrup. de succo fumi terre unciam semis, aquæ fumi terre uncias tres, digestaque materia, ut decet, tali minuenda est lenitivo. Recipe cassiæ noviter extractæ unciam unam, diacatholiconis Arnaldi drachmas sex, sacchari violati, vel mannae uncias duas, aquæ fumi terre, decoctionis myrobalanorum & tamarindorum, vel de quo malueris, quantum sufficit. fiat potio, vel bolus cum saccharo, qua diminuta materia denuo digeratur & evacuetur. Nam, ut Hippocrates asserit secunda aphorismorum, ægritudines, quæ ex repletionibus fiunt, evacuatio sanat, cuius syrupus sit. Recipe syrupi de succo cichorei unciam unam, syrupi lupulorum unciam semis, aquæ cichorei uncias tres misce, & evacuetur, cum syrupo composito Augustini Sueffani dicto, posito à Guidone de Cauliaco capitulo de lepra, cuius forma talis est. Recipe myrobalanorum omnium, singulorum uncias tres, rhapontici, foliorum seræ, epithymi, singulorum unciam unam, polypodii quercini recentis libram unam, foliorum fumi terre, & lupulorum recentium singulorum libram unam & semis, ivæ arthetica recentis unciam unam & semis, liquiritiæ mundæ drachmas quatuor, florum borraginis, florum buglossæ, & violarum, singulorum unciam semis, omnium fiat decoctio & colatura usque ad libras duas, in qua misceatur succi fumi terre & lupulorum recentium, singulorum libra una, sacchari optimi quantum sufficit, fiat syrupus secundum artem & aromatizetur, & cum moschi & ambre paucis ligaturum in panno lineo raro & suspensorum in dicto syrupo, cuius dosis est unciarum quatuor usque ad quinque cum aqua lupulorum. Aliqui addunt unciam unam vel duas confectionis Hamech, vel electuarii de succo rosarum pro humoris & morbi exigentia. Vel cum syrupo nostro expertissimo. Recipe succi borraginis, succi rosarum rubrarum singulorum libram unam, myrobalanorum citrinorum, chebulorum, & Indorum, & in dictis succis infusorum per diem, singulorum uncias duas cum dimidia. Exinde leniter bulliant & colentur. Deinde accipe polypodii quercini recentis libram unam, radicis acori unciam unam, seminum feniculi drachmas duas, secundum artem fiat decoctio in aqua fontis, de cuius colatura, & præfata infusione cum sufficientia sacchari tabarzet fiat syrupus.

CAP. III.

De virgæ ulceribus.

Facta diminutione causæ antecedentis, ad causam ipsam conjunctam devenias, & primum ad ulcera priapi, quæ cum fuerint in principio & siccam membri læsi complexionem intueri volueris, ut præcipit Avicenna quarta quarti, hac medicina utaris ex descriptione nostra. Recipe tutiæ præparatæ cum vino albo, viridis æris bene combusti singulorum drachmas duas, aquæ plantaginis uncias duas, ferveant una unico fervore, & ea utaris aqua cum fuerit intentio mundandi pariter & consolidandi, nam si consolidandi intentio fuerit tantum, tunc tutiæ drachmarum duarum sit dosis, & viridis æris drachmæ semis, nec aliud in huius morbi cura medicamen adhibere tentes. Est enim bezoardicum medicamen omnium ulcerum, quæ in virga fiunt. Et ego tibi propono medicamina magis approbata in arte & mea praxi, quod si mundandi tantum intentio sit, supradicta aqua sic fiat. Recipe viridis æris bene combusti drachmas tres, tutiæ præparatæ cum vino albo drachmam unam, vini albi aromatici unciam semis, aquæ plantaginis unciam unam & semis, ferveant simul unico fervore. Et in administratione, aquæ vas seu aquam ipsam agites, pro maximo secreto: si autem ulcera ad corrosionem, ac latentem fraudem tendere videbuntur, cum Ægyptiaco mudentur rotius communitalis. quod si in mundando huiusmodi ulcera inobedientia fuerint, hanc in mea praxi usitatam mixtionem conficias. Recipe sublimati grana quinque, unguenti albi camphorati drachmas tres, opii grana duo misce, ac ita bene confecto tantundem Ægyptiaci prædicti addatur, & eo in ulcere sordido, corrosivo, ac fraudulento utaris, nam mirum in modum operabitur. Deinde facta ulceris mundatione ad aquam prædictam

A mundantem & pro tuæ intentionis curativæ exigentia redeas. Quod si frequens prædictæ aquæ administratio est in causa, ut membra male affecta & ulcera nullam denique suscipiant levationem, tunc pulvis ex descriptione nostra nobilis & in nostra longa praxi expertissimus inspergatur. Recipe Tutiæ præparatæ cum aqua plantaginis, antimonii, plumbi usti, lithargyrii auri, cerussæ singulorum drachmas quatuor, in pulverem quam minutissime redigantur, & decies in aqua rosarum præparentur, ac in umbra exsiccentur: deinde adde sanguinis draconis electi, aloës hepaticæ, singulorum drachmas duas & semis, cariei ligni drachmas tres, conficiantur simul minutissime in formam alcohol. & eo utaris pulvere recentibus & antiquis ulceribus consolidandis, ac ad quamcunque virgæ exco-riationem, mirabiles enim effectus videbis. nec ignoramus quidem, quin pulvis minus efficax sit, quam illud quod ex eis est cum oleis & ceratis, nam necessitas producens ad olea, hinc est quod materiæ siccæ & propriæ, quæ sunt ut merdasengi, non submergantur usque ad profundum neque penetrent in poros, ut inquit Avicenna supra. quod si volueris aliquod experiri in cicatrizando ulcera priapi, etsi in tali membro nervoso unctiosa abhorream, tamen ob prædictam Avic. rationem unguentum hoc expertus sum, & in magnatibus quotidie utor in hyeme. Recipe olei antiqui centum annorum vel cinca libram unam, cerussæ cribellatæ uncias tres cum dimidia, ceræ citrinæ quantum sufficit. ferveant lento igne semper agitando, donec ad fuscædinem & colorem corticis castaneæ maturæ deveniat, ac eo unguento utaris, cum non solum ulcera virgæ, sed etiam quorumcunque membrorum consolidare volueris. Est enim Principum medicamen, & animadvertas, quod velamine & proprie clausura ipsius mentulæ tumefacta existente, si ejus inversatio acquiri non potest, ac sui ineptitudo ad alia medicamina te devenire cogit, lotionem hanc intrinsecus mundificantem adhibeas. Recipe hordei pugillum unum, plantaginis manipulum unum, absinthii manipulum semis, balaustrarum contusarum numero tres, ferveant in aqua pluviali & vino albo, & colaturæ adde viridis æris bene combusti drach. iij. rhodomellis uncias tres, misce, & fiat lotio, & cum oriculario sæpius lavetur actu calido. Et si extra mala complexio ac durities aliqua phlegmonodes affuerint, hac lotionem membrum foveatur. Recipe folia malvarum cum radicibus suis, plantaginis, violarum singulorum man. iij. ferveant in aqua fontana, & actu calido membrum epithimetur, deinde cum eisdem herbis calidis cataplasinetur, facta autem resolutione & mundificatione causæ conjunctæ, tali lotionem ipsius ulcera consolidabis in declinatione. Recipe nucum cupressi, balaustrarum, singularum numero sex, rosarum, myrterum, singulorum pugillum unum, ferveant in vino rubro & aqua plantaginis ad partes æquales. In quorum colatura & sufficientia libræ unius, dissolve tutiæ præparatæ cum vino albo unciam semis, viridis æris bene combusti drachmam unam cum dimidia misce, & cum oriculario administretur, & petiæ cum prædicto unguento fusco ponantur intus more experti Chirurgi. quod si durities aliqua gummosa aderit in mentula, fueritque inepta resolutioni, tale apponas emplastrum. Recipe emplastri diachylonis minoris uncias tres, axungie ursi drachmas tres, mucilaginis althææ, fœnugræci, & seminis lini singulorum unciam semis, conficiantur lento igne ad formam emplastri secundum artem, & si durities non resolvitur fiat hoc aliud. Recipe emplastri diachylonis majoris cum gummi, & minoris singulorum uncias tres, axungie ursi, mucilaginis fœnugræci, & seminis lini, & radicem althææ singulorum unciam, conficiantur simul lento igne ad formam emplastri secundum artem. quod si mentulæ inversatio demum acquiri non potest, tunc ad incisionem secundum longitudinem virgæ devenias, incisioque in sinistro latere fiat ob venarum carentiam, & ulcus cures more aliorum ulcerum, digerendo scilicet mundificando, & consolidando pro morbi exigentia, ne obliviscaris tamen digestionis materie, & ejus eradicationis. reminiscaris etiam regiminis in sex rebus non naturalibus, quod gratia brevitatatis omitto, quum de eo abunde alii dixerint.

CAP. IV.

De morbi Gallici pustulis.

Postquam universalis non oblitus es, ut valeas particularia operari, pustulis frequenter corpus inficitur, quæ diversæ pro diversitate humoris peccantis existunt, nam quæ cholericæ sunt, citrinæ ac magis extrinsecæ apparent, & quanto calidior & adustior cholera fuerit, tanto nigrior & magis fusca, ac crustosa eorum superficies apparebit: sin autem sanguinæ sunt, quodammodo saniosæ &

Aphor. 22.

Cap. 4.

& in toto eorum circuitu, vel in aliqua parte tantumrubicundæ videntur. at si phlegmaticæ sint, baurachinæ, subalbidæ, & profundæ, membrumque quadam cum tenacitate amplectuntur: si melancholicæ, cum duritie quadam & tensione in membro fixa profundantur, & lividitate quadam associantur carnosæ & callosæ, qua atra bilis dignoscitur manifeste, qua mediante pustulæ tardæ difficillique curationis efficiuntur, hac de causa inter istas pustulas quidam sunt gradus, nam melancholicæ difficilior quam phlegmaticæ sanantur, & phlegmaticæ difficilior quam cholicæ. Et sic de aliis dicendum est, etiam si ex pluribus humoribus compositæ videantur. Et quia huiusmodi pustulæ interdum facile, interdum difficulter curantur, ac etiam frequenter recidivam petunt, quum in facie apparent, tunc ne fœdis cicatricibus facies deturpetur, singulas pustulas singulis remediis exsiccare tutissime poteris, tum quia universalis præcessere, tum ob prædictas rationes bis in die illas madefacito cum aqua nostræ descriptionis. Recipe *sumach, fructus tamarisci, thuris, mastichis singulorum drachmam unam, tartari vini rubri drachmas duas cum dimidia, cerussæ drachmas duas, sublimati pulverizati grana tria, vel loco ipsius sublimati ponatur aluminis drachma semis, aquæ plantaginis, & rosarum singularum unciam unam cum dimidia, succi limonum majorum unciam unam.* bulliant simul lento igne in vase vitreo ad unius quartæ partis consumptionem, & clarificetur, & coletur, & ea utaris aqua audacter, universas enim pustulas in quocunque membro existentes exsicabit, & curabit. si vero hæc aqua non sufficiat pustulis curandis, citiusque te expedire volueris, ob ægotantis morositatem, condimentum ex nostra descriptione adhibeas. Recipe *albumen unius ovi recentis, agitur, deinde ad se sublimati in pulverem redacti grana tria, agitentur iterum simul, donec unguenti formam susceperint,* tum pustulas illinito biduo vel ad summum triduo, & curabuntur. & cum in declinatione fuerint, hoc oleo inungantur tum pustulæ, tum partes circumstantes, nam maculas fœdas in membro fieri prohibebit, & si quæ sunt in cute, destruet ita, ut nullum earum in cute vestigium remaneat. Recipe *tartari combusti, & in pulverem redacti libras duas, ponatur in panno lineo, suspendaturque in loco humido subterraneo, suppositoque vase in quod decidant guttæ destillantes ex ipso panno lineo, & oleum in vase vitreo servato, bisque in die maculas, ac vestigia à pustulis derelicta illinias, nec non & ipsas pustulas, quæ quoties recidivantur, toties eisdem remediis curentur.* quod si utilius videbitur, ut pustulæ extra cutem pellantur, humoresque ad cutem ipsam attrahere cupis, vescatur æger assidue herba stella satis nota vel in ferculis, vel ex ea succum bibat, vel crudam mandat cum aceto passulato, vel quovis alio modo, si semper aliquibus evacuationibus intermediet. quod si copiam varietatemque medicinarum abhorreat, talem præbeas infusionem usitatam, & à communi medicorum schola approbatam. Recipe *quatuor florum cordialium, senæ, florum fumi terre singulorum pugillum semis, polypodii quercini conquassati drachmam unam, infundantur in aquæ lactis libra una, succi cichorei, lupulorum, & fumi terre purificatorum singulorum unciam semis, vel ferveant simul, & dosis sit semilibra in mane, semel vel bis in hebdomada.*

CAP. V.

De oris ulceribus.

Ulcera oris, quæ per sua dignoscas signa, difficillimæ curationis existunt, ut refert Galen. quia locus calidus est humidus, putredinique paratus, & corrosioni, tum etiam quia loci ineptitudo medicaminum coherentiam prohibet. Et ob salivæ commixtionem ulcera profundiora fiunt, quæ quum fixam habent causam, eorumque corrosionem ac deambulationem cum duritie, & lividitate baurachina five melancholica conspicies. In his utaris universalibus pillulis scilicet fumi terre, aggregativis, fetidis, & similibus; exempli gratia. Recipe *pillularum fumi terre drachmam unam, pillularum aggregativarum ex inventione nostra drachmam semis, formentur pillule septem cum confectione hamech, & deurentur, & post duas horas assumptionis pillularum accipiatur huiusmodi apozema.* Recipe *diabuglossati, vel manna electæ uncias duas, aquæ hordei vel buglossæ quantum sufficit, dissolvantur, & fiat potio.* quod si causæ conjunctæ mala complexio calida cum duritie viget, tunc venæ sub lingua incidendæ sunt, mala item complexio calida duritiesque illa remittendæ & resolvendæ tali gargarismo. Recipe *quatuor florum cordialium, hordei singulorum pugillum unum, sebesten, jujubarum singulorum numero decem, passularum enucleatarum unciam unam.* ferveant in aquæ pluvialis & aquæ plantaginis partibus equalibus, in quo-

rum colatura & sufficientia libræ unius cum dimidia, dissolve pulpæ cassiæ noviter extractæ per setam drachmas duas cum dimidia, rhodomellis saccharini, diamoronis, singulorum uncias duas, misce & fiat gargarismus. facta digestionem causæ conjunctæ, ac remota mala complexione aliqua ex parte ad fortiora mundificantia devenias. Recipe *fructus tamarisci, cupularum glandium, rosarum incompletarum cum suis ramis, myrtorum singulorum drachmas quatuor, hordei pugillum unum, teneritatum rubi & olivarum singulorum manipulum unum cum dimidio, ferveant in aqua pluviali & vino albo aromatico, in quorum colatura & sufficientia librarum duarum dissolve aceti squillitici unciam unam, oxymellis squillitici unciam unam cum dimidia, rhodomellis uncias duas, misce & fiat gargarismus.* quæ si in mundificando minime sufficiunt, involve cotum in cuspidem instrumenti argentei vel lignei, & dictum cotum ita involutum madefac in aqua nostra dicta in Capitulo de Socrate patiente pustulas morbi Gallici, bis vel ter in die oris ulcera tangendo, tali namque aquæ administratione tuto ac celeriter ulcera mundificabis. In declinatione autem ulcerum oris, talem adhibeas gargarismum exsiccantem ac consolidantem & membrum sufficiens confortantem. Recipe *sumach unciam unam cum dimidia, nucum cupressi viridium, balustiarum Arabicarum conquassatarum singulorum numero quinque, aluminis drach. s. rosarum, myrtorum sing. pugillum unum, bulliant in vino rubro aromatico, & aqua pluviali, vel aqua plantaginis ad partes æquales, in quorum colatura & sufficientia librarum duarum dissolve diacarydion, syrupi myrtorum singulorum uncias duas cum dimidia, misce & fiat gargarismus.* Si vero pulverem aliquem in ulcus cum cannula injicere velis, hunc per me probatum pulverem mundificantem adhibeas. Recipe *aluminis saccharini drachmam unam, sanguinis Draconis drachmas duas, balustiarum drachmas quatuor, in pulverem minutissime redigantur, & misce.*

CAP. VI.

De casu Pilorum.

Quoniam ab hoc morbo alienum non est, sæpe pilorum casus inducere, corporaque humana molestissime deturpare, consentaneum pro communi omnium salute fore censui, membris ab huiusmodi morbo inale affectis ab eorumque pilis denudatis aliqua præsentanea medicamenta adhibere, hanc videlicet infra scriptam decoctionem. Recipe *senæ manipulum unum, radicis lapathi acuti unciam unam, florum rorismarini manipulum unum cum dimidio, omnium simul fiat decoctio.* Aqua etiam decoctionis fenugraci calida actu adhibita & embrocata, nec non & lixivium cum eodem fenugraco decoctum mirifice conferunt, pinguedo item serpentis vel talpæ leproso illos succos lenit & curat, capillorumque casum prohibet, & delapsorum ortum accelerat, vel vinum nigrum cum aloë decoctum idem operatur. Medicamen insuper capillorum casum prohibens, evulsosque regenerans hoc est. Recipe *laudani, succi myrtillorum singulorum unciam unam, papaveris nigri, spicæ nardi, capillorum veneris singulorum manipulum unum, cyperi, corticis pini, seminum apii singulorum semi-unciam, olei sesamini, olei myrtini singulorum libram unam, terantur & ferveant in duplici vase & colentur, & colatura usui reservetur.* Aliud idem obtinens. Recipe *absinthii viridis manipulum unum, corticum avellanarum ustarum uncias duas, cum oleo myrtino ferveant & colentur, locusque a pilis denudatus actu calido inungatur.* Nec prætermittatur regimen dieteticum & pharinaceuticum aut phlebotomia pro noxii humoris exigentia, syrupusque noster de polypodio prædictus mirifice confert frequenter sumptus.

CAP. VII.

De fissuris serpiginosis manuum & pedum.

Serpiginosæ manuum & pedum fissuræ, à baurachina pituita vel adusta cholera frequenter ortum habent, ob fortem hepatis, aliorumque membrorum virtutem expulsi-
viam. Hepatis igitur ipsius mala complexione prius alterata, ac pro noxii humoris exigentia, digestionem evacuationemque adhibita cum nostro præcipue syrupo de polypodio dicto in capitulo primo, nec non optimo regimine dietetico, fissuras & callosas squamas tali decoctione bis in die madefacies. Recipe *radicum althææ preparatarum, malvarum cum radicibus suis, foliorum violarum singulorum manipulum unum, cum capite arietis & sevi arietini semilibra ferveant secundum artem.* Et colatura utaris modo prædicto. Post vero dictam balneationem cum panis valde aspero tamdiu fissuræ fricentur, donec sanguis

excaturiat. Hoc autem peracto singulas fissuras cum aqua dicta in capitulo de Socrate patiente pustulas madefacito, eundem scilicet modum applicationis aquæ observando, sic etenim digestionem ac mundificationem per mensem perficies. In declinatione autem tali lavacro fissuras ipsas lavabis. Recipe *stipitum caulium veterum manipulos duos, auripigmenti subtiliter cribrati uncias duas, pinguedinis equi semilibram, ferveant in aqua fontis secundum artem.* Post autem egressionem à balneo tali pustulæ liniamento inungantur. Recipe *olei sesamini semilibram, vel olei amygdalarum dulcium, polypodii quercini recentis & conquassati uncias duas cum dimidia, ferveant secundum artem & colentur.* Deinde Recipe *lithargyrii auri, antimonii, plumbi usti, cerussæ, tutiæ præparate cum vino albo singulorum semi-unciam, succi radices lapathi acuti, succi chelidonii singulorum unciam unam, cum prædicto oleo in mortario plumbeo ad formam unguenti redigantur.* Quod si dicto unguento sublimati grana quinque vel sex addantur, tutissime curabit, fissurasque penitus delebit. Et quoniam huiusmodi fissuræ paratam habent recidivam, ob id quotiens recidivantur, totiens cura hæc & universalis & particularis reiteretur, donec ad optimam valetudinem ægrotus reducat.

CAP. VIII.

De curatione prædictorum Symptomatum morbi Gallici recentis, quæ curationem non suscipiunt à prædictis medicinis.

Quum vero ulcera oris & mentulæ seu pustulæ à præfatis medicinis alleviationem non suscipiunt (cum morbus recens existat) immo in deterius in dies labuntur, & capitis aliorumque membrorum dolor advenerit, tunc ad curam ligni Sancti confugas.

Cholericus juvenis vel sanguineus cibetur initio curationis diætâ regulari, à statu autem usque ad finem diætâ sit resumptiva, ab initio usque ad augmentum fiat pro eo *syrupus ex ligni semilibra, aquæ libris decem, ferveat infusus in fictili vase donec ad libras quinque redeat decoctio: Aqua secunda in potu ex duodecim libris ad octo redigatur.* Ego enim sola hujus aquæ secundæ potatione curavi puellam ab hoc pravo morbo cruciatam ætatis duorum annorum in pristinam salutem restitutam. Ab incremento ad finem curationis fiat *syrupus ex libra una ligni, duodecimque libris aquæ, redeatque decoctio ad octo. Aqua secunda in potu ex quindecim ad novem redeat, ex syrupo sumatur semilibra tam mane quam vesperi tota curatione.*

Phlegmaticus vel melancholicus juvenis regulari diætâ utatur tota curatione. Pro eo *syrupus fiat usque ad statum ex libra una ligni, & duodecim aquæ, redeatque decoctio ad libras quinque. Aqua secunda in potu fiat ex libris aquæ quindecim, quæ decoctæ redeant ad decem.* In statu autem usque ad finem curationis in syrupo sit una quoque libra ligni, decoctioque in fictili vase fervens ad tres tantum libras redigatur, aqua item secunda fiat ex libris aquæ quindecim, quæ decoctæ redeant ad decem. Quod si Socrates calidæ vel frigidæ complexionis in declinatione curæ aliqua hepatis vel alterius membri supercalefactione male affectus fuerit, tunc ejus syrupus, & aqua secunda ad frigidum alterentur, scilicet augendo dosim aquæ, & ligni diminuendo. ut vero de Socrate calidæ vel frigidæ complexionis dico ætate juventutis, ita etiam & de sene, nisi quod propter debilem digestivam, & dosim syrupi minuere, & resumptivam diætâ præbere audacius poteris. Hoc etiam animadvertendum est, quod in curatione prædictorum accidentium per lignum sanctum, tali mercuriali unguento uti potes in curandis ulceribus virgæ hac serie, facta prius curatione & mundificatione ulcerum, mentulam ipsam, inguina ac pectus inunge actu calido. Nec non & in ulceribus oris, collum una cum spatulis septies de tertio in tertium diem. Et cum gingivarum excoarctatio, ac copiosus salivæ fluxus affuerit, & si in tertio die hoc contingat, ab ipsa unctione desistere debes, prædictique unguenti forma talis est. Recipe *olei chamæmelini, anethini, laurini, liliorum coelestium, & rosati singulorum uncias duas, terebinthinæ Venetæ unciam unam, axungie porcine sine sale clarificatæ libram semis, lithargyrii auri, cerussæ subtilissimæ pulverizatarum singulorum uncias duas, ferveant simul unico fervore, & in removendo ab igne adde cineris vitis, thuris, mastichis singulorum semi unciam.* Conficiantur omnia simul ad formam unguenti. Deinde accipe argenti vivi purificati ex nostra descriptione & extincti in mortario lapideo cum terebinthina vel oleo rosaceo, donec nullum extet vestigium unc. iij. storacis liquidæ unc. j. hoc autem peracto ipsum unguentum in dicto mortario ponatur. Et tandiu agitetur, donec omnia bene conficiantur, & eo utaris more artis, vel cum

A ceræ quantitate ad formam ceroti redigatur, eoque utaris more artis.

CAP. IX.

Quæ sit argenti vivi complexio.

Naturam hujus Metalli perscrutaturus non parvas apud Antiquos reperio diversitates, quidam namque Autorum antiquissimi frigidum & humidum argentum vivum esse asserunt. Alii autem calidum & siccum, Galenus namque *nono de simplici medicina* nullam de eo refert habere se experientiam, nisi quod occidit, si extra apponatur vel bibatur, sortitum tamen lithargyrium. Avic. præterea *secundo canone capite proprio* frigidum inquit & humidum esse in secundo gradu, Albertus tamen magnus *libro tertio metheororum* refert, quod processus ex materia à generatione mixtorum est, quod vapor commixtus humido aqueo, quod in se subtile terreum habet, resolvitur & ingrossatur in ipso. Et de substantia spiritali sit corpus grossum, & sit quasi aqua sicut est argentum vivum, in illo enim humidum aqueum est, & quæ sequuntur, Gulielmus insuper Placentinus frigidum & humidum cum cæteris argentum vivum esse asseverat *libro quarto* Hermen Alchimistarum primum de eo scripsisse referunt antiqui, ipsumque frigidum & humidum reponere, Arnaldus de Villa nova in *rosario Philosophorum* refert, argentum vivum compositum esse ex terra alba sulphurea cum aqua clara, Platearius *capite de argento vivo* in quibusdam tamen libris subdit, reperitur quod frigidum est in quarto gradu. Ex effectu quidem ejus tale esse probatur, quia est valde actualiter frigidum, Geber, argentum vivum inquit manifestum, quod mercurius appellatur, Antiquorum usu est aqua viscosa in visceribus terræ substantiæ subtilis albæ tinctæ per calorem temperatissimum unita tali unionem per minima, quousque humidum contemperatur à sicco, & siccum item ab humido, Ideoque facile superficiem planam fugit propter sui aquosam humiditatem. Qui quidem Autores his fundantur mediis & primo à denominatione argenti vivi, *ιδεργυρος* enim dicitur Græce ab *ιδρα* quod est aqua & *εργος* quod est argentum, quasi aqua argenti, secundo per ejus substantiam ponderosam, quæ frigiditati magis quam caliditati attestatur, tertio quia in administratione unguenti ex eo calor naturalis revocatus ad interiora membrorum ob unguenti narcoticam vim fortis factus est ad sensibiliter vel insensibiliter resolvendum, ad maturandum, vel ad aliquam materiam congelandam, quæ deinde paratam recidivam habet, ut luce clarius patet in actu practico. Præterea actualis ejus frigiditas ipsum esse frigidum demonstrat, nam si materiæ de circumferentiis ad centrum repelluntur, ergo ejus natura narcotica est, hoc autem per ejus effectus indicatur, nempe per paralyfim & tremorem. Qui quidem calor unitus ac vigoratus si per aliquam regionem non excerneret, membrum multitudine materiei procul dubio suffocaret: Quod calidum sit metallum istud Arist. *quarto 1. Com. 43. metheor.* incoagulabilia autem, inquit, quæcunque aut humiditate aquosa carent, aut non aquæ sunt, sed plus calidi & terræ, puta mel & mustum, aut plus aëris sicut oleum & argentum vivum. Galen. pariter. *4. de simplicium medicamentorum facultatibus* ad hæc inquit, arsenicum hydrargyros & id genus crassarum sunt partium ac potestate calida. Isaac autem Idraël in *secundo suæ practicae de medicinis* in quarto gradu refert, quod argentum vivum calidissimum est & humidissimum in quarto gradu. Et idem Constantius *de virtutibus simplicium medicinarum*, argentum vivum in eis, quæ in quarto gradu calida sunt, reponit. Rhasis autem *ultimo continentis tractatu primo* cum Paulo Aegineta, refert illum calidum esse ac corrosivum, Platearius calidum inquit & humidum est in quarto gradu cap. de argento vivo, Hali Abbas & acutum & comburens est argentum vivum inquit. Hac enim ratione moti sunt isti veteres Autores, ut Conciliator differentia 151. Quod corrodit & mordicat calidum est, argentum vivum est huiusmodi, igitur &c. Præterea dissolvit, incidit, & penetrat. Hæc autem caliditatem testantur per se primo, jure igitur calidum argentum vivum esse putarunt veteres. Accedit quod humores subtiliat atque calefacit, illosque mobiles redditos sua acuitate expellit, nunc per os facile sputum habentibus, nunc per secessum mollem habentibus alvum. Et si difficillimum sit hos conciliare Autores, cum Doctorum discordantia difficultatem arguat, quod vel ex parte rei, vel ex parte nostri modi cognoscendi (ut Philosophus inquit) contingit, est enim hæc difficultas veluti pelagus, verum pro nunc in re tam ardua una cum Conciliatore dicamus, quod argentum vivum dupliciter potest considerari, penes ejus substantiam duplicem differentem, quarum una quidem aquea est, altera vero terrea sulphureaque. Quantum igitur ad partem terream sulphuream cali-

calidum dicitur & siccum, quia sublimatione ejus humidum resolvitur, & sic rite sentiunt, qui calidum argentum vivum posuerunt. Quantum autem ad ejus substantiam aquosam, quæ sicut ejus materia existit, quæ statim calido concitato ob imperfectam ejus cum terrestri sulphureo mixtionem in fumos evaporat, morbos inducit frigidus: Hæc pro nunc in tanta controversia sufficiant. Nam alias Deo dante conabimur dicato opere veritatem magis investigare.

CAP. X.

Nanquid cinnabaris idem sit, quod argentum vivum, ut quidam existimant.

Quoniam aliqui oberrare possunt, & quidam parum eruditus manifeste erravit, dicens cinnabarim argentum vivum non esse, fortasse ignorans ex quibus conficiatur simplicibus. Idoneum itaque putavi in medium veritatem adducere, & enucleare, atque ut ceteri veritatem agnoscant. Et quia in libro Servitoris patet zinzifur id est cinnabarim ex argenti vivi & sulphuris partibus æqualibus fieri, quod argentum vivum ex vero sulphure non urente fit, ut Arnaldus de Villa nova in *rosario Philosophorum* refert, ibidemque inquit, manifestum igitur est, quod argentum vivum in se sulphur, suum bonum ac fixum continet, quo coagulatur. Et cum omne simile adaugeat, illud dicendum puto, ob talem sulphuris commixtionem argenti vivi non mutari formam intrinsecam, immo eam fortius acui, quia sulphur, quoquomodo præparatur per artificium, semper comburit, & comburitur, omnique in opere nigredinem præstat. Quare denigratur argentum vivum per talem sublimationem, non tamen ejus forma mutatur. & quod argenti vivi forma non deleatur, nota quæ Arnaldus enunciat, argentum vivum est solum quod ignem superat & ab igne non separatur, sed in eo gaudens amice quiescit. Est namque fortissimæ compositionis & naturæ uniformis, quia non separatur in partes, ut nullatenus se dividi permittat, quia aut cum tota sui substantia in igne permanet, aut cum tota ipsa ab igne recedit, quoniam sua densitate, ac adustionis carentia sui divisionem non patitur, quæ per sulphureitatem, intellige tu combustibilem, quam non habet, perficitur. Et Albertus magnus 4. *meteororum* refert Hydrargyros id est argentum vivum, incoagulabile esse, magis tamen oleum. Siccatur tamen per multam sulphuris adustionem & mixtionem cum ipso factam ipsum omnino non adurentis, nisi cum corillo aduratur, ut experientia docuit Albertum magnum. Quamobrem dicendum puto, quod cinnabaris constet ex argento vivo & sulphure, sulphur autem asservet potius, quam deleat argentum vivum, erit in cinnabari argentum vivum actu & in propria forma, licet aspectum ejus sulphuris infectio occultet. Nullam igitur esse inter illa intrinsecam & formalem distinctionem asseritur. Nec refert si adversarius adduceret Albertum magnum 4. *meteororum* innuentem. Nota autem quod si Hydrargyros ita per calidum exsiccat, postea per calidum non solvetur. Et ideo hæc exsiccatio potius est corruptio argenti vivi quam coagulatio. Exsiccat enim tunc terrestre, quod in ipso est, & ad lateris naturam deducit, & ideo calumnia de prædicto exemplo adducta locum non habet, scilicet quod coagulata quando solvuntur, & soluta quando coagulantur in eadem specie manent, sicut æs coagulatum & liquidum in una est specie, Hydrargyros autem prædicto modo constans non manet specie una, neque in eisdem componentibus, & nota, *quod non manet specie una*, illud autem totum quantum ad Alchimistas dicitur, non quantum ad medicam artem attinet, quia paulo supra in hoc eodem capitulo, si bene ponderas, dictum fuit, in operibus autem alchimicis, & ea quæ sequuntur.

CAP. XI.

De malis affectibus, & subsidiis argenti vivi.

Quoniam argenti vivi nocumentum ut plurimum juvamento est majus, exordiendum igitur est, asserendo quæ de ejus nocumento Antiqui sentiunt. Galen. quidem supra dixit, quod si extra apponatur vel bibatur occidit. & Avic. supra refert, quod frigiditate & gravitate sua paralyfin, tremoremque inducit, membraque recta permanere facit & inflexibilia, auditui obest, oris foetorem parit, visum obtenebrat, & cum sublimatum est interficit. quæ sublimatio pro cinnabari intelligi potest in suo genere, ut intelligitur de albificatione argenti vivi cum calcantho, ut à Servitore ponitur, & tandem extinctum sua gravitate interficit. Ipsum enim, quod sibi obviat sua gravitate corrodit. Ultimum tamen dictum animadvertas, quia tam

A extra quam intus intelligi debet. Quod à Dioscoride apertius declaratur. Si etenim in igne ponatur, destruetur, & fumum faciet, qui omnibus animalibus pessimus est. In hominibus autem sensus & voluntarium motum destruit, ex quo surditas, paralyfis, tremor, vel epilepsia, & per consequens mors sequitur. cui fumo quicunque proximus fiet, mox nervorum & lacertorum, omniumque membrorum, quæ per motum voluntarium sunt composita, relaxationem sentiet, unde plerique in paralyfin, tremorem, surditatem, animatæque actionis corruptionem incidunt, nec non & pessimum colorem ac putridum os, cerebrique siccitatem habent. Hæc Isaac supra. Et nota, *quod cui fumo quicunque proximus erit*, quia de cinnabari intelligitur. Quod si quis objiceret, cur à cinnabari accidentia inducta sæviora sunt accidentibus ab argento vivo, in sputo scilicet & oris ulceratione atque ventris solutione, si per te subtiliatur & acuitur argenti vivi virtus per sulphuris admixtionem. Ad hoc dico cum Galeno *nono de simplici medicina*, quod cinnabaris in se aliquid stipticitatis habet, per quam materierum excreatio atque exitus prohibentur, qua mediante stipticitate sævius est medicamen. Quod fit, quia duplex est in argento vivo superfluitas, una quidem in ipsius profunditate inclusa in principio suæ admixtionis superveniens. Altera vero extra naturam suæ naturæ & corruptibilis. Quarum ista non absque labore tollitur, altera vero nullo artificis ingenio tolli potest. Quare sulphureitas ejus adustibilis ignis calcinatione tollitur, atque à corporibus deletur. Et illud ideo quia argentum vivum resistit, & illud, quod sui natura est, ab adustione defendit. Hæc Arnaldus de Villa nova in suo *rosario Philosophorum*, Qui mali affectus à Gulielmo Placentino libro quarto describuntur.

Plinius autem libro *trigesimo tertio*. vomica liquoris æterni, Argentum vivum appellatur, omnium rerum venenum est. Et Avic. *sen. 7. quarti canonis*, *Elonga inquit illud, in quo ponitur argentum vivum extinctum, quantum poteris à partibus stomachi & membrorum nobilium, quare non absque ingenti timore propinatur*. Platearius præterea capite proprio, *fumus inquit argenti vivi astantibus obest, quia nervos remolliendo paralyfin operatur* Serapio autem *de simplici medicina*, *fumus vero ejus inquit est valde nocuus*. Nam frequens ejus usus nervos destruit, paralyfin inducit, sensum aufert, & motum corrumpit. Quibus sane patet, assiduus argenti vivi fumus quantum obest. Quod autem argentum vivum bezoardicum sit medicamen in pravam hunc morbum Gallicum, ejusque mortifera accidentia, Moderni his rationibus eorum infamiam tegere nituntur, nec alium habent modum aliquid perficiendi, nisi argentum vivum tam in occulto quam in manifesto fraudulenter adhibere, dicentes quod etsi argenti vivi nocumenta longe plura sint quam dicendi copia, tamen eo utimur tanquam omnium intentionum curativarum ultima. Ad ultimas enim ægritudines ultimæ intentiones curativæ sunt potentes, ut ait Hippocrates *prima aphor. 7*. Quod Galenus *nono & decimo Therapentices* uberius declaravit, ægritudo inquit quæ non habet præter unam viam ad salutem, licet cuilibet ægrotanti ardua sit & difficilis, tamen ipso invito, oportet quod per illam in omnibus etiam casibus transeat. Multoties enim Medicus rebus contra naturam patientis particulæ utitur, ut bonam valetudinem inducat, utitur namque actuali cauterio ac potenciali, crebrisque incisionibus, & similibus, pharmaco etiam venenoso & solutivo. Ergo & argento vivo utendum est. Quod fugias quantum potes, crede mihi. Quod si coactus es à natura entis, illud adhibeas, ut & ego sæpius per multos annos exercui, sicut unctiones, suffumigia, & similia, quæ sunt fugienda ligno Sancto subveniente. Hæc de verbo ad verbum de mente Antiquorum de natura argenti vivi, atque de cinnabari, nec non & de bonis & malis eorum affectibus volui dixisse.

CAP. XII.

De mundatione argenti vivi, ut minorem membris inferat lesionem.

Unaquæque profecto medicina & quæ sordida præsertim est, & foeculenta, acuitateque non carens ab extranea, si qua in ea est, qualitate penitus mundari debet. Ab argento igitur vivo omnem sulphureitatem, omnemque plumbeam terreitatem auferri, ipsumque ab omni imperfectione præparatione quadam exspoliari fas esse judico, ut validiorem ab ipso subtiliationem ac penetrationem in curandis morbis expectemus, minori que ipsius dosi eos commodius curare valeamus. Hæc autem mundatio dupliciter, sublimatione scilicet aut aceti lavacro, fieri potest, non enim eodem modo argentum vivum sublimatur,

tar, ut ab Alchimis fieri solet, sed solum ac impermixtum argentum vivum in vase vitreo reponatur, bocciaque desuper tortuosa remittatur, obturatisque fissuris luto sapientiae, lentoque igne calefaciendo partes ipsius fabriles veluti fumus volando dividuntur, lateribusque bocciae remittentur. Deposito deinde vase ab igne junctura ipsa aperiantur, eaque argenti vivi pars bocciae lateribus coadhaerens diligenter removeatur, usuique reservetur. Id autem ego matellis vitreis, ut de boccia dictum est, effeci. Mundificatur autem & secundo argentum vivum per aceti lavacrum, ut Geber libro tertio. In patella scilicet vitrea vel lapidea fundatur, acetoque fortissimo cooperiatur, atque lento igne calefiat, digitisque tandiu agitando donec in partes dividatur minutissimas, acetumque evaporatione consumatur. Deinde toties cum aceto abluatur, donec terreitatis vestigium non appareat, ac in coelestem colorem deveniat. Hujusmodi enim argentum vivum eligas, nam mea quidem sententia unica istius argenti vivi uncia ita depurati alterius non purati duabus aequivalet uncis.

CAP. XIII.

De Artuum dolore morbi Gallici inveterati.

Dolor qui tristis est sensatio, ut Galen. *de Interioribus secundo*, facta ab aliquo solvente continuum, qui sive morbus sit materialiter, idest, quandam fixationem habens, & permanentiam suscipiens, sive formaliter accidentis nomen sibi vendicat, in alteratione omnimoda existit dolor, quem sequitur, torpor, stupor, dormitatio, congelatiove, quae omnia in speciebus omnibus doloris Gallici morbi comperta esse vidimus. Cujus causa medice loquendo duplex est cum Galen. *secunda regiminis acutorum*, subita scilicet complexionis alteratio & solutio continui.

Cum igitur is morbus jam inveteraverit, nec alia illi remedia subvenerint, & avulsa quantum fieri potuit causa morbi, & noxio humore, ligni Sancti curatio adhibeatur ad hunc modum.

Cholericus juvenis vel sanguineus cibetur tota curatione diata regulari. *Pro eo fiat syrupus tota curatione ex ligni libra una, aquae libris duodecim, fiat infusio per diem naturalem, ferveatque in fictili vase. donec ad libras quinque redeat decoctio*, ex qua sumatur semilibra tam mane quam vespere. *Aqua secunda in potu ex viginti libris aquae ad decem redigatur.*

Phlegmaticus vel melancholicus juvenis diata regulari utatur tota curatione. *Pro eo syrupus fiat ex libra una cum dimidia ligni, aquae quatuordecim, fiat infusio, redeatque decoctio ad libras quinque, sumaturque pro utraque portione semilibra tota curatione. Aqua in potu fiat ex libris aquae vigintiquinque, quae decoctae redeant ad quindecim.* In fene eadem servanda sunt, praeterquam quod diata resumptiva cibari debet.

Extrinfecus tamen in declinatione curae membra male affecta hoc unguento linienda sunt, quod mirum in modum confert. *Recipe stachados Arabicae, salviae, iuae artheticae, betonicae, perforatae, chamaedryos, singulorum manipulum unum cum dimidio, radice acori unciam unam, ferveant in vino albo aromatico secundum artem. Et colaturae adde vermium terrestrium lotorum cum vino albo libram semis, storacis calamitae contusi uncias tres, axungiae porci depuratae & sine sale libram unam, olei laurini, olei anethini, mastichini, olei thuris, spicae, olei antiqui centum annorum singulorum uncias tres cum dimidia, olei rosati, butyri recentis singulorum uncias quatuor, thuris uncias duas, euphorbii unciam semis, ferveant lento igne ad vini consumptionem, deinde adde terebinthinam Venetam, olei abietis singulorum uncias duas, lithargyrii auri subtiliter cribrati libram semis, storacis liquidam uncias duas, theriacae antiquissimae unciam unam, cineris vitis unciam semis, minii uncias duas & semis, argenti vivi colati, ut capituli*

A descriptio exposcit, & extincti cum oleo rosaceo in mortario lapideo uncias duas, conficianturque ex arte & fiat unguentum.

CAP. XIV.

De sclerosi tumoribus

Durities, quae ex materia contingit melancholica, vel aliunde, aliquando in carne tantum, aliquando in osse tantum existit, vel ex his composita. Quae ossuosa est & difficilior, ventositas spinæ in potentia denominatur, prout sub forma permanet apostematis, cujus finis est ossis corruptio. Quae tripliciter fieri contingit ut triplex est dimensio. Alia namque ossis corruptio superficialis tantum, alia profunda tantum, & quaedam superficialis est & profunda simul. Cujus additio unam ossis partem post aliam corrumpit ut Avic. *quarta quarti*. Cujus signum est, quod resolutis partibus subtilibus circumferentiarum ossis alterati asperitas in tactu & inæqualitas scopulosa sentitur, cute sana existente ac suam continuitatem servantem. Necnon & dolor pungitivus adest in compressione cum digito propter ossis asperitatis mordicationem. Cum igitur durities ista inveteraverit, nec alia illi subvenerint remedia, diminuto prius humore noxio, & causa ipsius morbi, curetur per lignum Sanctum, ut de artuum dolore morbi Gallici inveterati dictum est, linianturque tuberositates per quindecim dies unguento dicto capite de strumulis seu scrophulis Puerorum.

CAP. XV.

De Alguatui curatione.

Eadem est ratio curationis Alguatui, prout est separatio contiguitatis ossis integra secundum locum & non secundum situm a suo naturali loco descendendo secundum longitudinem membri, ut de sclerosi tumoribus dicitur.

CAP. XVI.

De ulceribus corrosivis, sordidis, fraudulentis, & ossis corruptione morbi Gallici inveterati.

De ea propria solutione continui carnosae & saniosae intelligo, prout morbus compositus dicitur, in qua una vel plures dispositiones existunt, quae ulcerum consolidationem impediunt, cujus compositio sive a causa fit, sive ab accidente, vel a morbo praecedente, discurrendo per singulas species ulcerum essentielles vel accidentales, quantum fieri poterit, amoveatur à perito Chirurgo causa illa conjuncta cauterio actuali vel potenti pro corrosionis vel corruptionis exigentia, vel quovis alio instrumento artis, diminuto semper prius humore noxio ligni Sancti curatio adhibeatur, ut de artuum dolore morbi Gallici inveterati dictum est, & ut ulcerata membra curationem suscipiant certiore, foveantur linianturque unguento dicto capite septimo hujus tertii libri.

Quod si ossis corruptio appareat, abradatur usque ad ossa sana opportunis instrumentis raspatoriis, nec te terreant dicta inficiorum dicentium cum Principe. Melius est enim ut non festinetur in extractione ossium violenta & quae sequuntur. Verba enim Avicennae intelligi debent de illa prava extractione, & violenta ossium vulneris dilacerando scilicet nervos & venas & ossis majorem partem sanam quam corruptam dissipando, quae incongrua dicitur operatio. Quare melius est cum Avicenna supra, corruptionis ossis curatio, quae est ejus fricatio, & ipsius destructio aut ejus abscissio & ipsius ferratura, praestantiorque modus fricatio cum raspatorio dicitur, qua ablata per lignum Sanctum curetur curatione praedicta ulcerum cum universalibus & particularibus.

ALPHONSI FERRI,

DE

VINI EXHIBITIONE,

LIBER QUARTUS.

CAP. I.

De vini usu.

Cum scientiæ atque artes per additionem augeantur, ac quotidie utilissimarum rerum inventionem perfectiores fiant, ad idque iudicium & studium hominis plurimum valeat, propterea multum operæ curæque ponendum est, quo ea investigari possint, quæ læsis corporibus aliqua ex parte profutura sint. Eiusmodi est lignum quod vocant Sanctum, cuius viribus indagandis insistimus, huicque rei omni studio operam damus, quamvis ejus vires longe plures sint, quàm quisquam dicendo, scribendoque consequi possit. Et quoniam experimentum, si ratione comprobetur, ad veram rerum ipsarum cognitionem nos ducit, non inutile fore existimavimus, si cum vini administratione ligni quoque decoctionem miscebimus. Compertum est enim multoties penetrationem efficacius fieri, ac vinum non modo ligni hujus, sed multorum quoque medicamentorum tanquam vehiculum esse, quamobrem operæ pretium duxi in calce hujus opusculi pertractare, utrum vinum an aqua humanis corporibus magis conferat. Tum si quis ex veteribus medicis in alicujus morbi curatione vino, in quo simplicia aliqua sint decocta, usus fuerit. Præterea utrum vinum aquæ anteponendum sit. Nec non quod vinum sit eligendum, atque alia ejus generis, quæ a præsentī materia non fuerint aliena.

CAP. II.

Quod curandis morbis vinum conferat, & ab antiquis usitatum sit.

Medicinæ, quæ tardæ sunt operationis, si in vinum infundantur, vigorem sumunt, acuanturque. Neque ab re sapiens Abinzoar dixit, nec cibum nec medicinam vino unquam privari debere. Mesue etiam pro meliori præparatione *rhobarbarum* molliendum jussit. Ingenium inquit medici sit, ut sapor medicinæ in cibariis gustum convertatur, tunc enim natura avidius medicinam amplebitur, cujusmodi est vinum. Quapropter non temere recentiorum nonnulli ægrotis multifariam vinum, in quo simplex aliquod sit decoctum propinant. Nam sicuti Avic. 2. *canone vinum ex hyperico confectum*, perforatum vocat, vel ex *Chamædry* artuum passionibus conferre asserit, sic nonnulli etiam nostrorum temporum docti viri vinum præbent, interdum ex *salvia*, vel ex *enula*, vel ex *buglossa*, vel quod ex *rosis*, ex *ebulis*, ex *gramine*, ex *caryophyllis*, ex *absinthio* conficitur, aliaque ejus generis quamplurima, quæ laxandi vim habeant.

CAP. III.

Nunquid vinum, an aqua magis conferat, & quibus ægrotantibus præbendum vinum sit.

Nam vinum cum primis simile est, calorigue innato maxime convenit in administrandis nutrimentis naturæ hominum, aquam vero corpus non tolerat, nisi valde sanguineum, ut Avic. 3. *primi*, ac præterea quis neget vinum sua penetratione, spirituumque vivificatione confortativum esse? frigiditas enim & siccitas spiritibus eos debilitando adversantur, vini vero caliditas corroborando non mediocriter ipsis affert auxilium, ad transmittendas autem rerum in eo incorporatarum virtutes, per singula membra cum quadam naturæ delectatione & apprehensione, nec sui vehementi fortitudine qualitates activas earum medicinarum, quæ in vino exqualificantur, ad resolutionem præparat, cum sua subtilitate partes adeat longinquas, aquam secum trahens ad membra, refrigeratione pariterque humectatione indigentia. Et receptivum est omnis infusionis bonarum qualitatum in rectificatione ut plurimum malarum, cum per ejus essentiam ad spiritum habeat converti, magisque penetrativum sit, ac spiritibus proportionatum. Qua de re ubi virtutis imbecillitas, appetitusque dejectio affuerint, ægreque ventriculus conco-

A quat, vinum eligendum est. insuper si ægrotans phlegmaticæ sit complexionis, humorque pituitosus vel melancholicus sit, vel si inveteratam morbus radicem habeat, in his omnibus vinum utile admodum est. quod si cholericæ, ac sanguineæ complexionis, calidique hepatis fuerit, atque etiam sanguis vel succus biliosus, fortisque habitudinis sit, in tempore præsertim calido, tunc aquæ decoctum, lignumque simpliciter exhibitum mirum in modum proderit.

CAP. IV.

Quod in ligni Sancti decoctione cum vino miscenda sint alia simplicia.

Medicæ artis peritis omnibus patet, singulis membris suum esse appropriatum ac determinatum pharmacum, cumque ab ejusmodi morbi pravitate quamplura membra lædantur, ac vitium contrahant, credibile quidem erit solam ac impermixtam ligni Sancti decoctionem tot membrorum læsiones adimere non posse, quare ut ligni Sancti virtus ad hujusmodi membra dirigatur, medicinæ membra infecta respicientes commiscendæ sunt, ut ligni Sancti virtus ipsarum medicinarum suffragio validius salubriusque suas imprimat vires, digerendo scilicet, mundificando, resolvendo, confortando, & desiccando, ut decet morbum.

CAP. V.

Quale vinum eligendum sit.

Cum diversæ operationis sit vinum, diversarumque qualitatatum, infrigidata enim corpora senum & juvenum calefacit, calefactaque infrigidat, exsiccata humectat, & humectata exsiccatur, ejusmodi eligendum erit, quale mox dicam, anni enim unius vinum frigidum est & humidum, vetus vero, quod a quarto in septimum transcendit annum, calidum & siccum in tertio reponitur gradu, inter hæc autem medium calidum est & siccum temperate, & hujusmodi quidem vinum cholera nigram sua calefactione & humectatione temperat, & præsertim si secundum non excedat annum, resistit etiam melancholicis à tota specie, calefactisque non obest, vinum inquit Avic. album & subtile calefactis confert, capitis enim dolorem non efficit, id præterea vinum cholera abundantibus rubra melius est, eo quod cholera rubram urinam provocando expellit, & humidis, eo quod humiditates maturat, hujusmodi etiam vinum non modo naturalem calorem confortando juvat, verum etiam turbidi sanguinis claritatem reducit. Quamobrem album & subtile eligatur, ætate quidem medium, colore vero purum ac lucidum, odore vero suave, in gustu non aquosum omnino, nec aliquam vehementem ostendens qualitatem stipticam, vel amaram, vel dulcem, quod si morbus frigidus est & antiquus, corpusque frigidum ac oppilationibus male affectum, & majori penetratione, ac incisione indigens, tunc vetus vinum eligatur.

CAP. VI.

De vini præparatione & regulis in ea observandis.

Eadem quoque ratione vini præparatio canonice facienda esse debet, ut de decoctionis exhibitione diximus, eamque in omnibus seriem observabis, unum enim pharmacum omnibus nequaquam convenire potest. Qua de re cum vini decoctionem præbere institues, decoctionis ligni Sancti aquam, illiusque morbi curationem & capitulum à capite ad pedes invenies, ac illius aquæ & ligni graduatione, quam ibi descripsimus, exequere, in fineque cocturæ opportunas medicinas arteque decoctas, ac pro illius morbi & membri læsi exigentia adhibebis, ut exemplariter illas divisim connumerabo in secunda consideratione. Hoc autem peracto, in vase fictili vitreato ligni abrase

Isaac de diat. par.

Aver. 6. Col.

3. 1. cap. de regimine aqua, & vini.

3. teg. tex. ultimo.

Cap. de re. gim. aqua & vini.

abradi libram pones, ibique vini albi clari libras decem injicies, quibus mixtis decoctionem prædictam pro morbi & individualis complexionis exigentia; partibus æqualibus cum vini quantitate calidam, ut ab igne defers, adjicies, factaque mixtura nec aliter ferveant, sed per diem naturalem infusio fiat, & colaturam usui reserva in curatione pro syrupo scilicet mane & vespere, & pro potu in prandio & in cœna, remissa enim decoctionis caliditas; ipsorumque ligni & aquæ jam temperata graduatio, igneas vini, si quæ sunt, qualitates extinguet, ne humanis calidæ complexionis corporibus obsit. Et ut lucidior tironibus doctrina sit, sequentes ponuntur considerationes.

Prima
consideratio.

Consideratio prima est quod in vini assumptione, in qualibet decoctione corticis ligni Sancti subtiliter cribellati quatuor adhibeantur uncie, ac simul cum ligni Sancti dosi adnotata ferveat, ut capituli descriptio exposcit.

Secunda.

Consideratio secunda, quod si hepatis vitium in causa morbi sit calidum, simplicia ejus caliditatem adimentia eliges, *endiaviam. scil. cichoreum, fumum terræ, santalæ omnia*, & id genus eligendo, eaque in fine cocturæ semper appones, & si aliqua obesset oppilatio, aperitiva eodem modo adhibeantur.

Si autem cerebri læsio, frigiditatisque mala affectio adsit, *stœchas Arabica vel non Arabica, betonica*, & hujusmodi calida frigidaque pro morbi exigentia apponantur.

Quod si juncturæ dolore vel aliqua hebetentur duritie, *iva arthetica, radix acori, stœchas ac perforata* adhibeantur.

Si vero præcordia male affecta sint, *buglossa, borrago, ipsarumque radices, enula campana, scabiosa* & id genus in fine cocturæ sunt admiscendæ decoquendæque, deinde ipsa decoctio in vino prædicto injiciatur.

Tertia.

Consideratio tertia: in qualibet vini præparatione in morbo quolibet Gallico præsertim curando ob sui antiquam contagionem, *cardui benedicti manipulus* cum reliquis simplicibus membra confortantibus infecta addatur.

Quarta.

Consideratio quarta: in unaquaque ipsius vini administratione supradictæ decoctionis eadem sit dosis cum vini quantitate.

Quinta.

Consideratio quinta: quod in ipsius vini exhibitione morbi non uniformiter in eodem temporis spatio curantur, quidam enim quindecim aut viginti dierum spatium exigunt, nonnulli quadraginta inclusive, multi etiam spatium hoc transcendunt. Hujusmodi autem diversitas contingit juxta morborum qualitates, multum enim interest, utrum morbus calidus vel frigidus sit, antiquus vel recens, parique modo consideranda sunt ea corpora, quæ mediocriter se habent.

Sexta.

Consideratio sexta: quod in hac vini assumptione tempus purum ac temperatum est eligendum: Ver quidem optimum erit, huicque proximus est Autumnus: Aestas enim nimis calefacit, Hyems nullam admittit penetrationem, minor itaque operatio & in Aestate & Hyeme expectatur.

Septima.

Consideratio septima: quod diæta semper utatur resumptiva, cum vini caliditas innatum excitet calorem, ejusque digestio celerior ac penetratio velocior efficiatur, humiditatibusque resistat, nec aliter cibum appetes, isto namque curationis modo carne vesceris mane & vespere.

Octava.

Consideratio octava: quod si aëri æger exponatur, incommodum aliquod non subsequitur, ut in decocti assumptione contingit, cum vini præsentia unicuique putrefactioni extrinsecæ resistere videatur, cujus præsidio sudandi molestiam perpeti non cogeris, ad peragendaque negotia tutius libentiusque te committes.

Nona.

Consideratio nona: si hora cibi & potus æger hujusmodi vinum abhorreat ob medicinarum diversarum commistionem, sic confectam decoctionem alias syrupum per alembicum æreum distilla, distillatioque cum vino albo partibus æqualibus commisceatur, usuique hora cibi & potus reservetur. Si vero pauper ac egens fuerit æger, aquam secundam pro capituli descriptione absque aliis medicinis administres. eamque vino partibus æqualibus com-

Amiscebis, & hoc quidem vinum æger, ab aliis penitus liquoribus se abstinendo, hora cibi & potus bibat.

Suppositio decima est, si vero cholericus vel sanguineus fuerit æger, & ob ejus ventriculi imbecillitatem hujusmodi vinum exhibendum est, in una tantum parte vini quinque decoctionis ligni Sancti partes commisceantur, idemque fiat in morbo Gallico recenti.

Consideratio undecima: quod in principio exhibitionis vini membra dolore tuberculis nodositatibusque affecta, præcipue vini prædicti decoctione epithemanda sunt affidue, sin autem epithematio non conferat, in statu curæ dolores lenire membraque male affecta nostræ descriptionis unguento inungere poteris in de artuum doloribus capitulo enarrato, ulcera quoque unguento mercuriali curare tutissime poteris, ut de pravis ulceribus dictum fuit.

Consideratio duodecima: quod in vini assumptione minor qualibet hebdomada, ut expedit morbo & ægrotanti, minorandus est, bisque die syrupum capiat mane scilicet semilibram calidum, tantundemque vespere quatuor horas ante cibum, eademque hora in lecto quiescat, sudoremque observe, ut supra de decoctione dictum fuit.

Consideratio tertiadecima: quod si in vini exhibitione alvum ducere volueris, in decoctione cum aliis medicinis *Damascena pruna decem numero injiciantur, una cum folliculorum senæ ac polypodii quercini singulorum semina*, quæ omnia morbi præsertim Gallici curationi penitus non adversantur, *colocyntidem* autem, *agaricum*, ac *diagrydium*. & id genus non commisceas, ut ignari, ab omni-que veritate devii, cum magno ægrotantium periculo faciunt.

Suppositio autem decimaquarta est, quod si in declinatione curæ Socratis præsertim sanguineæ complexionis hepar ob vini exhibitionem nimis calefactum esset, ipsius hepatis venæ, vel hæmorrhoidalium incisio fiat.

Consideratio decimaquinta: quod si aliquando morbus unica decoctionis vinique exhibitione curationem non suscipit, hujus quidem causa est, quoniam nonnullæ sunt medicinæ calidæ, quarum caliditas ab alicujus ægritudinis frigiditate minoratur, quare penitus in eam non agit. Et quandoque, cum in aliqua infrigidatione administratur, leviores illa inducit calefactionem. Et quoniam in debiliore jam expertum est prius, processioque secundum gradus paulatim facta fuit, medicinæ virtus cognita est, quare frequens vini atque decoctionis reiteratio fiat, donec prava morbi qualitas adimatur, ac à medicina morbus superetur, nec dubites, si cum hujusmodi medicina interdum refrigerare nunc vero calefacere oporteat, cum ista inter se ad invicem contrariantur. *medicina enim inquit Avic. in duobus contrariis experta alteri eorum per se, alteri vero per accidens confert, vel alicujus eorum complexioni contraria non existit.*

Et ne aliquid contingat erroris, exemplum habes prædictum. Si enim Socrates capitis artuumque dolore affectus fuerit, & ulceribus insuper maleficis atque ossis corruptione, nodosisque tuberculis crucietur sive dolore ischiadico vel podagrico, eradicata causa antecedente, ut convenit morbo, pravaque ulcerum dispositione semota atque ossis corruptione, hac serie ad ipsius vini decoctionem accedendum est. *In vase scilicet fictili ligni abradi libram cum dimidia, ac ejusdem corticis subtiliter cribellati quatuor uncias, ac aquæ libras duodecim apponito, lentoque igne ferveant ad quatuor librarum consumptionem. Exinde vero betonicam, ivam artheticam, carduum benedictum, stœchadem, hypericon, singulorum manipulum, radicis acori unciam semis adhibebis, ferveantque ad unius libræ aque consumptionem. Deinde in fictili vase ac novo injiciantur, in quo ligni abradi sit libra, vinique albi optimi libræ vij. factaque mixtura vase obturato per diem infundantur, & fiat colatura per lineum pannum strictum, patienti mane ac sero phlegmatico vel melancholico semilibra pro syrupo tribuatur & hora cibi & potus. In cholericis vero & sanguineis ligni decoctio adhibeatur, ut in de artuum dolore morbi Gallici inveterati dictum est.*

F I N I S.

JOANNIS DE VIGO, *Genuensis*, DE MORBO GALLICO TRACTATUS.

Ex libro quinto practicae Chirurgicae excerptus.

CAP. I.

De cura morbi Gallici non confirmati.

Anno millesimo quadringentesimo nonagesimo quarto de mense Decembris, quo anno Serenissimus Carolus Francorum Rex, magna comitante caetera, versus Italiae partes iter accepit ad regnum Neapolitanum recuperandum, apparuit quoddam morbi genus quasi per totam Italiam incognitae naturae, quem variis & diversis nominibus diversae nationes appellarunt. Galli utique morbum Neapolitanum nominarunt, quia eodem tempore dicunt ipsum morbum Neapoli in Galliam se in suo ipsorum reditu transfuisse. Neapolitani vero, quia dicto anno per totam Italiam hic morbus diffusus & manifestatus fuit, ideo morbum Gallicum nuncuparunt. Genuenses insuper *lo male de le Tavelle* vulgo appellarunt. Tusci vero *lo male de le Bulle*: Lombardi *lo male de le Brosulae*. Hispani vero *las buas* dicunt. Sed ista nomina diversa huic morbo ad beneplacitum uniuscujusque nationis imposita sunt. De nominibus tamen non est curandum, dum modo rectas intentiones curativas habeamus. Fuit praeterea, & adhuc est, morbus praefatus contagiosus, praesertim per coitum, sive conjunctionem mulieris foedae cum viro, & e converso. Nam ejus origo in partibus genitalibus videlicet in vulva in mulieribus, & in virga in hominibus semper fere fuit cum pustulis parvis, interdum lividi coloris, aliquando nigri, nonnunquam subalbi cum callositate eas circumdante. Quamobrem non ita hujusmodi pustulae beneficio medicinali intus & extra applicato poterant a medico curari, ut non semper earum malitia totum corpus amplecteretur cum ulceratione partium genitalium difficillimae curationis, & facilis recidivae, quare licet praedictae pustulae deponantur, tamen etiam atque etiam solent recidivam facere: quare post earum sanationem, quamprimum pustulae crustosae & interdum cum carnositate elevata ad modum verrucae super frontem, caput, collum, & faciem, brachia, & tibias, & fere per totum corpus diffusae fuerunt, & usque in hodiernum diem hujusmodi morbus hunc ordinem servat. Similiter quoque interdum cum dictis pustulis, vel saltem post earum ortum inde ad mensem cum dimidio vel circa, patiens laboravit doloribus clamosis interdum circa frontem, interdum in spatulis & humeris & brachiis, & aliquando in tibiis, coxis, & anchis. A quibus doloribus aliquando multum post tempus, videlicet post annum & ultra, quaedam oriebantur scirrhotates ad instar ossium, a quibus aegrotantes doloribus clamosis vexabantur, praesertim tempore noctis, & sedabantur in die. Pro quorum sedatione anodynæ medicinae a Doctoribus commemoratae sedativæ doloris administratae nullum effectum doloris sedativum aegrotanti praestabant. Cujus doloris finis fere semper fuit, os & almochatin corrumpere, & vitiare, quemadmodum in ventositate spinæ accidit. Plerumque etiam ab eisdem doloribus membra curva, sive retracta in perpetuum remanserunt. Transacto vero anno cum dimidio vel circa in hac turpi, detestabili, & verecundiosa aegritudine, quaedam tuberositates exiturales materia grossa & phlegmatica plenae, ad modum non parvae castaneae, albi coloris, substantiae durae ad instar chordae, aut nervi semiputrescenti generabantur, quarum maturatio a natura tantum, absque auxilio alicujus medelae, plerumque faciliter efficiebatur. Qua de re post earum crepaturam, seu apertionem omne genus ulcerum videbatur in eis, secundum tamen diversa corpora, quia in solo uno corpore non esset credendum. In diversis enim corporibus diversa accidentia & aegritudines solent pullulare cum hoc morbo. Et audeo dicere, quod quaecunque aegritudines a causa antecedenti evenientes, de quibus antiqui & moderni Doctores in arte Chirurgica mentionem fecerunt, omnes in diversis corporibus, possunt profecto in hoc detestabili, verecundiosoque

A morbo connumerari. Et in primis de apostematibus loquendo, omne genus calidorum apostematum in isto morbo generari vidimus. Vidimus insuper complicationem materierum frigidam cum eis, videlicet phlegmatis & melancholiae. Et propterea si cum phlegmate sanguis interpositus fuerit, sanguine vincenti, phlegmon undimides dicitur. Et sic de singulis dicendum est in isto casu: prout in libro *de apostematibus in universali cap. j.* optime dictum fuit. Similique modo etiam vidimus omne genus apostematum frigidorum, & excrescentiarum, videlicet glandularum, scrophularum, nodorum tarpae & topinariae cum corruptione ossis capitis & sine, sephiros cancriosi & non cancriosi per ejus signa. Omne genus similiter formicarum, exiturarum, malvarum, & carbunculorum. Gangranam praeterea, & herpeten estionem, vidimus interdum cum isto morbo complicari. De ulceribus etiam nullum genus ulcerationis invenitur a Doctoribus descriptum, quin cum isto morbo reperiat. Nam si recte considerentur ulcera, quae oriuntur in isto morbo secundum diversa corpora (ut superius diximus) habent aliquid interdum cum ulcere corrosivo, aliquando cum putrefacto, saepissime cum ambulativo, cancrroso, gangranoso, virulento, maligno, formicoso, doloroso, apostemoso, cavernoso, fistuloso cum osse corrupto, & labiis ostracosis: habent denique praedicta ulcera convenientiam cum ulceribus difficillimae curationis cum proprietate nobis occulta. Et propterea ulcera hujusmodi morbi cum difficultate sanantur, & de facili recidivam faciunt. Similiter etiam in isto morbo omnia dolorum genera possunt a medico connumerari, videlicet arthriticus, quia plerumque vidimus totum corpus ab isto morbo doloribus cruciari. Dolorem quoque sciaticum, podagricum, chiragricum, geniculofumque etiam cum isto morbo frequentissime reperi. Omne genus insuper scabiei, velut est malum mortuum, & asaphati, immo quasi lepram vidimus cum hujusmodi morbo generari. Phlegma falsum praeterea in manibus, & pedibus. Tinea, albaras, impetigo, serpigo, Gutta rosacea etiam in isto morbo frequenter apparuerunt. Diversos etiam oculorum morbos ab isto morbo genitos multoties curavimus, praesertim ophthalmiam a materia frigida cum obscuritate visus. Varias etiam & diversae aegritudines, ultra superius connumeratas, cum isto morbo complicantur, quorum nomina sigillatim connumerare profecto longa esset narratio. Ultimo loco vidimus febriculam oriri, quae tot praenominatis malis hominem quasi ad ethicam, aut ad ultimum ejus diem conducebat. Ulterius licet (ut superius dictum fuit) causa istius morbi semper fuerit primitiva, videlicet habendo rem cum muliere foeda & econtra: tamen sua venenositate, & venenositate pustularum per coitum evenientium in pudibundis, morbus iste diffunditur & spargitur per totum corpus a suprema parte usque ad extremas, totam massam sanguineam adulterando & devastando: deinde pustulando, & maculas scabiosas & crustas crebras producendo. Dolores insuper interdum super fronte, aliquando in spatulis, nonnunquam in tibiis, coxis, & brachiis potius extra juncturas quam in juncturis evenire solebant, a quibus noctis tempore homines vexabantur, & sedabantur in die (ut superius dictum fuit). Et scias, quod auxilia resolventia, & mitigantia dolorem, de quibus antiqui & moderni Doctores mentionem fecerunt, dicentes dicta auxilia unumquemque dolorem haud dubie sedare, parum aut nihil huic morbo, ut ego paulo ante retuli, opitulabantur. Immo indies magis atque magis spretis auxiliis dolores augebantur. Et propterea sicut ista aegritudo est incognita & nunquam a doctoribus visa, prout nunc est. Licet de consimili morbo inveniatur caput quoddam a Cornelio Celso descriptum *de cura morbi elephantiae*, & ab Ugone de Senis *in lv. consilio* videatur de uno consimili morbo tractari. Eodemque morbo Caesar laboravit Augustus, ut a Suetonio in *vita Augusti cap. 80.* describitur. Nam, ut ipse refert: Graves diversos, periculososque morbos toto tempore suae vitae passus fuit. Et

propterea ubi de maculis corporis, & invalidis membris ejusdem narrare incipit, dicit: *corpore traditur maculoso, dispersis per pectus atque alvum genitivis notis, in modum & ordinem, ac numerum stellarum celestis urse &c.* Ideo pro ejus curatione operæ pretium fuit nova auxilia & pharmaca indagare. Et in rei veritate, si quid salutis inventum fuerit in isto morbo, fuit id potius ex novis experimentis, quam ex antiquis auxiliis, ratione & auctoritate multotiens in eorum scripturis approbatis. Addico exemplum in medium de dolore: nam auxilia anodyna resolutiva, quæ ut Galenus & Avicenna testantur, virtutem habent cum aliquali certitudine removendi unumquemque dolorem, quippe in sedando dolorem evenientem in isto morbo, quicquid agunt, nihil est. Eodem modo dico de oleis anodynis, & unctionibus, de balneis, suffumigiis, stuphis, cerotis anodynis, & emplastris. Tamen contigit sæpenumero ex simplici unctione cum modico argenti vivi roborata prædictos dolores, pustulas, ulcerationes, & squallidam scabiem intra hebdomadam, brachia à cubito, & tibias à genu infra liniendo, haud dubie me curasse. Ut ergo ad principale propositum accedamus, dico quod iste morbus ex parte temporis & ex parte materiei duas habet curationes, nam licet ex parte temporis & materiei usque ad annum unam habeamus curationem, transacto tamen anno alia indigemus curatione hujusmodi morbi. In prima itaque curatione tres intentiones requiruntur. Prima est vitam ordinare ad hoc, ut humor gignatur benignus, & malus destruat. Secunda est materiam antecedentem digerere, ipsamque digestam evacuare. Tertia, & ultima materiam conjunctam remove. Prima quidem in intentione, quæ est vitam ordinare: dico quod in primis diebus omnia virtutem habentia sanguinem benignum & depuratum generandi in isto casu summo opere conveniunt. Et primo de carnibus loquendo, Carnes vituli, hædorum, pullorum, gallinarum, perdicum, & eorum cursu currentes, tam elixatæ, quam assatæ utiliter conceduntur. Aves similiter in pratis, arboribus, & nemoribus, collibusque degentes etiam ad propositum faciunt. Nocent vero carnes vaccarum, porcorum domesticorum, cervorum, leporum, & currentes cursu eorum. Similiter omnes aves aquaticæ rostrum & collum longum habentes sunt omnino dimittendæ, quia malum, grossum, & turbidum sanguinem generant. Legumina quoque omnia, & radices, & omnia caulium genera sunt in isto casu dimittenda. Sufficit ergo in brodio dictarum carnium *boragines, lactucas, betas albas, spinachia cum modico petroselinii, mentha & melissa* decoquere. Panatella similiter in brodio, aut far aut panis medulla contrita decocta in isto casu ad propositum facit.

Ova quoque cum modico agrestæ cum securitate conceduntur. oryza etiam aliquando in eodem brodio ad propositum facit. Pisces præterea omnium generum (præter parvos rubei coloris in pauca tamen quantitate decoctos super craticula) sunt dimittendi. Allia similiter, cepæ, porri, ætuta, salsa & piperata sunt in isto casu fugienda, quia sanguinem adurant. Fructus omnes similiter, quia de facili corrumpuntur in stomacho, & quia malos humores generant sunt, omnino evitandi, præter pruna integre matura, atque Persica. Interdum etiam melones, & cerasa agrestia, in parvâ tamen quantitate in isto casu possunt tolerari. Lacticia etiam & genera caseorum sunt valde nocua. Poma tamen granata & vinum eorum cum utilitate conceduntur. Passulæ similiter ad propositum faciunt. Secunda quidem intentio, quæ est materiam antecedentem digerere, ipsamque digestam evacuare, sic completur. In primis virtute & ætate consentientibus, præsertim corpore existente sanguineo, in hac detestabili ægrotatione, enemate præcedente utilissimum est sanguinem extrahere ex vena communi, vel basilica brachii dexteri. Deinde digeratur materia per hebdomadam, sumendo hunc syrupum. Recipe *syrupi de fumo terre minoris unc. j. de succo endiviæ drach. vj. aquarum endiviæ, capillorum veneris, fumi terre ana unc. j.* Sumpto syrupo per hebdomadam purgetur patiens purgatione ista. Recipe *diacatholiconis, electuarii lenitivi ana drach. vj. rhabbari secundum artem infusi cum aqua endiviæ drach. j. misce, & cum decoctione florum, & fructuum cordialium fiat potio brevis.* Addendo *syrupi violati unc. j. & s.* In hac tamen mala dispositione consuevi in primis diebus materiam digerere cum syrupo magistrali infra scripto descriptione nostra ordinato. Recipe *fumi terre, capillorum veneris, buglossæ, endiviæ ana man. j. & s. gallitrichi, polytrichi ana man. s. passularum, sebesten, ana unc. j. prunorum damascenorum numero xxv. pomorum acetosorum aliquantulum confractorum num. vj. vini granatorum lib. s. aque endiviæ, aque fumi terre, aque buglossæ ana lib. j. & s. omnia secundum artem bulliant usque ad consumptionem tertiæ partis, deinde colentur, cui colatura addantur de saccharo quantum sufficit. fiat Syrupus cum unc. ij. succi fu-*

mi terre, & tantundem succi endiviæ ana unc. j. succi lupulorum, de quo patiens sumat in aurora unc. j. s. cum aquis capillorum veneris, endiviæ, & fumi terre. Digesta materia infra x. vel xii. dies post assumptionem talis syrapi purgetur patiens purgatione ista. Recipe *castiæ unc. s. diacatholiconis unc. j. electuarii rosati drach. ij. vel loco electuarii transactis sex mensibus adhibeatur tantundem confectiois hamech, & cum decoctione communi fiat potio brevis.* Et cum istis duabus purgationibus, prius semper digerendo materiam modo antedicto, processimus usque ad annum & ultra singulis duobus mensibus reiterando digestionem, & purgationem prænominatas. Interdum etiam per intervalla dierum inter purgationem & purgationem exhibebam pillulas infra scriptas. Recipe *pillularum mastichinarum, pillularum de hiera, videlicet de octo rebus, pillularum de fumo terre ana scrup. j. & formantur pillule quinque, quas interdum ante cœnam, & interdum post cœnam exhibebam, juxta tamen membrorum necessitatem.* Scarificationes quoque spatularum, natium, & coxarum cum applicatione ventosarum, præsertim corpore existente plethorico & cacochymo, & multis pustulis scabiosis pleno instituebam. Tertia denique intentio, quæ est materiam conjunctam hujusmodi morbi remove, completur administratione multorum localium secundum quod diversa tempora morbus iste habet. In primis veniendo ad originem morbi, videlicet ad pustulas quæ solent accidere in virga, dico quod ex quo istæ pustulæ (ut superius dictum fuit) non eveniunt nisi à causa primitiva, sine aliqua temporis intermissione protinus medicamine acuto malignitatem earum interficiente sunt delendæ, ut exinde earundem malitia per totum corpus non extendatur. Secus autem esset faciendum si prædictæ pustulæ ortum accepissent à causa antecedenti, quia (nisi facta universali purgatione) localia auxilia ante corporis purgationem regulariter operando non essent applicanda. Quamobrem inter acuta medicamina mundificantia cum corrosione sine dolore pulvis noster, carnis superflue remotivus, principatum obtinet, quia unamquamque pustulam & ulcerationes malignas, præsertim in morbo Gallico evenientes corrodendo mundificat (ut plerunque pluribus in locis dictum fuit.) Et (quod melius est in isto morbo) ejus pulveris exhibitio malignitatem ulceris & pustularum interficiendo locum ulceratum, vel pustulosum ad digestionem materiei benignæ & mundificationem loci cum purgatione multarum materierum perducit. Loco deinde mundificato incarnavimus illum interdum cum *incarnativo de sarcocolla & myrrha*, quod habetur in *antidotario cap. de medicinis incarnativis.* Deinde cum *unguento de minio, & lotionem aque aluminosæ* ulcera sigillavi. Et si opus erat reiterare pulverem, reiterabam, quia interdum hæc pustulæ sanabantur, & iterum ad crepaturam veniebant (ut alias dictum fuit) cum malignitate carnis, unde operæ pretium fuit, sæpenumero curationem renovare. Et quia post cicatrizationem (ut in principio præsentis capituli dictum fuit) pustulæ scabiosæ & ulcerosæ & interdum verrucosæ per totum corpus spargebantur, præcedente evacuatione prænominata ordinabam infra scriptum balneum. Recipe *fumi terre, radicem lapathi acuti, & foliorum ejus, ana fasciculum j. hordei, lentium, lupinorum ana man. ij. radicem enulæ, radicem ebuli ana lib. s. hellebori nigri tritum unc. ij. mellis lib. j. sulphuris drach. iij. bulliant omnia cum aqua sufficienti usque ad consumptionem tertiæ partis: deinde intret patiens balneum stuphæ ad sudandum, postmodum lavetur cum dicta decoctione, quia unamquamque scabiem desiccet & delet etiam cum abstersione, quod balneum bis in hebdomada faciendum est. Post balneum liniantur loca scabiosa & pustulosa linimento infra scripto. Recipe *olei laurini, & mastichini ana unc. j. pinguedinis porcine, butyri ana unc. iij. decoctionis prædictæ lib. j. bulliant omnia simul usque ad consumptionem decoctionis, deinde addantur terebinthinæ claræ unc. ij. s. styracis liquidæ drach. x. cereæ albæ unc. v. s. lithargyrii auri & argenti ana unc. iij. aluminis roche combusti unc. j. s. myrrhæ drach. iij. thuris drach. vj. cerussæ drach. x. succi limonum drach. vj. misce, & fiat linimentum.* Et ad majorem exsiccationem, si opus fuerit, addantur *argenti vivi extincti cum saliva unc. ij. & utere, liniendo pustulas, & scabies bis in die, quia ejus operatio tuta est in isto casu.* Et quia aliquando hujusmodi morbus obedientiam auxiliis minime præstare solet, præsertim ad dolores auferendos. Idcirco quum ante dicta curatione iste morbus cum suis doloribus & pustulis removeri non possit, tunc ad ulterioria remedia transeundum est, præsertim ad unctiones, & cerota, in quibus ingreditur argentum vivum, de quibus in succedenti curatione secunda hujusmodi morbi optimum sermonem faciemus.*

CAP. II.

De cura morbi Gallici confirmati.

In antecedenti doctrina curationem morbi Gallici nondum confirmati cum accidentibus prænominatis descripsimus. In præsentis vero sermone de cura morbi confirmati cum prædictis accidentibus tractare decrevi. In curatione itaque universali istius ægritudinis (dico universali, quia omnibus ejus accidentibus potentissime medetur, præmissa condecienti purgatione bonoque vitæ regimine, ut in antecedenti doctrina dictum fuit.) Nulla melior medicina est (crede mihi) quam protinus patientem illinire infra scripto linimento. Aut loco linimenti cerotum imponere in brachiis, & tibiis semel aut bis in die, donec dentes dolere inceperint, & cum dentes dolere inceperint, tunc cessare ab unctione. At se calidum patiens teneat, donec fluxus phlegmatis cesset per gingivas, oportet. Et quia interdum propter multa sputamina causata ab unctione solet in gingivis, & in partibus circumjacentibus, ulceratio cum fœtore non parvo generari, ideo magna cum diligentia solertique ingenio ulcerationi prædictæ vacandum est.

In principio itaque hujusmodi fluxus medicamina stiptica non sunt exhibenda, ne stipticitate sua materia, quæ est in motu, intus revocaretur. Igitur à die fluxus dictarum materierum utilissimum est gargarisationibus refrigerantibus & linientibus cum aliquali absterfione procedere per hebdomadam, de quibus infra mentionem faciemus. Et quia forte aliquis damnabit operationem auxiliorum prædictorum propter ingressum argenti vivi. Respondetur autoritate Galen. ix. & x. *therapeutica* dicentis. *ægritudo, quæ habet unam viam ad salutem, licet sit ardua & difficilis via cuilibet agrotanti, tamen velit aut nolit, oportet quod per illam transeant, etiam in omnibus casibus.* Præterea nescio qua ratione medici in curatione istius ferocissimi morbi tantum damnarunt linimenta, & auxilia in quibus ingreditur argentum vivum, cum in curatione multarum ægritudinum levissimæ curationis, nulliusque periculi reperiantur in antiquorum, & modernorum scripturis multa remedia, & auxilia argento vivo confecta ut in cap. de cura scabiei, de phlegmate falso, de serpigine, impetigine, & de aliis ab eisdem Doctoribus descriptum fuit. Quapropter si de quo minus videtur inesse, ergo de quo magis. Et quanquam ejus operatio videtur servare officium apocrusticæ medelæ, quia materia videtur ab eodem argento vivo à circumferentiis ad centrum repelli, super qua percussione præfati medici suum agunt fundamentum, tamen (salva eorum pace) non optime considerarunt istum modum percussioneis, quæ in applicandis auxiliis, in quibus argentum vivum ingreditur, evenire solet. Dicimus igitur ad eorum dubii solutionem duplicem esse percussioneis. Una quarum est materiam intus incarcerare, incarceratamque in membro detinere & lapidare, ad quam quidem percussioneis (ut inquit Avic. cap. de apostemate calido) sequitur membrum lapidari, corrumpi, doloresque augeri super particula, ubi talia apocrustica medicamina à medico administrari solent. Altera utique percussio est, cujus officium est materiam à circumferentiis ad centrum mandare, cum beneficio tamen multarum purgationum, videlicet urinæ, sudoris, sputaminum, atque ventris per peccantis materiei solutionem. Unde necessario est dicendum istam ultimam percussioneis esse veram curationem prænominati morbi, cum ad ejus operationem soleant sequi purgationes, ex quibus omnes fere morbi curari solent. Et cum ita sit, videlicet quod ista sit vera curatio præfati morbi, vidimus (ut sæpenumero experientia nobis demonstravit) applicatione in tibiis & brachiis tantummodo ceroti, vel unctionis inferius annotandorum, nullo medicamine applicato super materia conjuncta, si dolores affuerint, penitus amoveri; si tuberositates, deleri; si durities, mundificari, atque resolvi. si ulcera denique, qualiacunque sint, perfecte mundificari ab eisdem auxiliis atque sanari. Igitur ista secunda percussio rationibus præallegatis sanatio vera appellanda est, quamvis locum percussioneis retineat materiam intus repellendo cum juvamine jam dictæ purgationis. Et ne videamur frustra tempus contere, linimenti receptam prius ordinabo nobilissimæ operationis, quod & valet in quocunque tempore hujusmodi morbi, cujus talis est nostra descriptio. Recipe *pinguedinis porcine liquefactæ lib. j. olei chamæmelini, anethini ana unc. j. olei mastichini, laurini ana unc. j. storacis liquidi drach. x. radicem enulæ aliquantulum conquassatæ, radicem ebuli ana unc. iij. scænanthi, stæchados ana parum, euphorbii pisti unc. s. vini odoriferi lib. j. s. bulliant omnia simul usque ad consumptionem vini, deinde colentur, cui colaturæ addantur lithargyrii auri unc. viij. thuris, mastichis ana drach. vj. resinæ pini unc. j. s. tereb. claræ unc. j. argenti*

A vivi extincti cum saliva unc. iij. ceræ albæ unc. j. & s. liquefactis oleis cum cera omnia ad invicem incorporentur, & fiat linimentum.

Et utere, liniendo ad ignem cum palma manus prædicta loca desuper fasciando pannum calidum cum fascia. nam ejus operatio mirabilis est. Et curat intra hebdomadam haud dubie morbum Gallicum cum omnibus ejus accidentibus, de quibus in antecedenti capite mentio facta fuit, materiam antecedentem & facientem ulcera; dolores, & tuberositates per os, secessum, vel per multos sudores educendo. Item ad eandem intentionem valet infra scriptum cerotum descriptione nostra ordinatum, quod millies expertus sum cum honore, & utilitate non parva, cujus talis est forma. Recipe *olei chamæmelini, anethini, de spica, de lilio ana unc. ij. olei de croco unc. j. pinguedinis porcine lib. i. pinguedinis vituli lib. s. euphorbii drach. v. thuris drach. x. olei laurini unc. j. & s. pinguedinis viperæ unc. ij. & s. ranarum viventium numero vj. lumbricorum lotorum cum vino unc. iij. & s. succi radicem ebuli & enulæ ana unc. ij. scænanthi, stæchados, matricariæ ana man. j. vini odoriferi lib. ij. bulliant omnia simul usque ad consumptionem vini, deinde colentur, cui colaturæ addantur lithargyrii auri lib. j. terebinthinæ claræ unc. ij. & cum cera alba sufficienti ad ignem fiat cerotum ad modum sparadrapii, addendo in fine cocturæ storacis liquidi unc. j. & s. deinde auferatur ab igne agitando cum baculo, donec tepidum fuerit. postmodum addantur argenti vivi extincti cum saliva unc. iij. iterum cum baculo agitando, donec argentum vivum optime incorporetur. Istud cerotum est nobile & securioris operationis, quam linimenta, & magis delectabile. Et in isto casu est medicina magna in removendo dolorem, & sanat unamquamque ulcerationem morbi Gallici brevi tempore. Unum etiam super hoc notandum est, videlicet quod ante administrationem hujusmodi ceroti, non nisi utilissimum est ulcerationes ab omni malignitate, & carne putrida mundificare, ut in posterum bona, & solida cicatrix efficiatur. Nam administrando unctionem superius annotatam, vel cerotum prædictum ante debitam ulcerum mundificationem (licet ulcera ad cicatrizationem perveniant) in posterum à facili causa recidivare solent.*

Et hoc non aliam ob causam nisi propter debilem cicatricem factam super carne immunda. Eandem etiam rationem habemus de osse corrupto, quia nisi prius ejus corruptio auferatur cum raspatoriis, in vanum ut plurimum esset facta curatio prædicta. Quamobrem expedientissimum est ante administrationem ceroti ut mundetur os. Ulterius à die applicationis hujusmodi medelæ debet patiens infra scriptam decoctionem in ore detinere, & cum ea os sæpe lavare, donec cerotum removeatur, cujus decoctionis talis est forma. Recipe *hordei mundi man. j. & s. radicem linguae bovinæ man. s. seminis cydoneorum drach. j. & s. florum violarum, passularum ana man. s. bulliant omnia simul cum aqua sufficienti usque ad hordei crepaturam, deinde colentur, & cum juleb violato frequentissime utere, quia ejus operatio est valde utilis, est enim oris refrigerativa materiam aliquantulum provocando, & oris rupturam prohibendo. Item in eodem tempore etiam utilissimum est detinere intra dentes cannulam auri vel annulum, ut vapores materierum putridarum extra egredi valeant. Et quia plerunque oris ulceratio in ista curatione ingens, & impetiosa generari solet, imo necessarium est aliquando fluxum materierum facientium ulcerationes per intervalla temporis detinere. Et hoc celeberrime fecimus, bis in die brachia & tibiae lotione infra scripta lavando, cujus talis fuit ordinatio nostra. Recipe *chamæmeli, absinthii, matricariæ, salviæ, rorismarini, rosarum ana man. ij. stæchados, scænanthi, sampuci, calaminthæ, origani ana man. s. nucum cupressi aliquantulum contritarum numero x. mellis lib. j. salis unc. ij. aluminis rochæ drach. x. bulliant omnia simul cum lixivio barbitonsoris sufficienti, & parum vini odoriferi usque ad consumptionem tertiæ partis. Et utere, quia ejus operatio duabus de causis est valde proficua. Una quarum est ad retinendum aliquantulum materias, ne ascendant ad superiorem partem cum aliquali diversione. Alia vero facit ad confortationem membrorum, ne in posterum prædicta membra materiam antecedentem recipere valeant, quod cum factum fuerit, ad curam ulceris oris statim redeatur. Quæ quidem curatio cum lotionibus infra scriptis efficitur. In primis itaque consuevi locum sæpissime lavare, & replere gargarisatione infra scripto. Recipe *hordei mundi, rosarum, sumach ana man. i. aquæ ferratæ lib. vj. bulliant omnia simul usque ad consumptionem duarum partium ex tribus, deinde colentur, & addantur syrupi rosati unc. iv. mellis rosati. unc. ij. aluminis rochæ drach. x. & iterum bulliant parum, & utere ter vel quater in die. Item cum eadem medela gargarizet patiens lac caprinum, vaccinum, vel ovillum cum juleb violato, aut loco ejus aquam hordeaceam decoctam ultima decoctione cum eodem juleb.***

Aqua plantaginis quoque, violarum & solani cum saccharo albo, aliquantulum bullita utiliter ad eandem intentionem administratur. Istæ enim ultimæ lotiones muntant, lavant, & refrigerant locum, acuitatem materierum contundendo. Prima autem aqua virtutem habet desiccandi & prohibendi, corruptionem gingivarum, carnem corruptam aliquantulum auferendo. Et nota quod in isto casu tanta est aliquando corruptio, & putrefactio gingivarum, & partium circumjacentium, ut necessarium fuerit loca prædicta cum unguento Ægyptiaco illiungere, cujus operatio inter cætera remedia principatum obtinet.

Ultimo loco sigillamus gingivas, & cæteras partes oris ulceratas lotionem ista. Recipe aquæ plantaginis lib. i. summitatum rubi, foliorum olivarum sylvestrium; caudæ equine ana man. s. aquæ hordei lib. j. & s. licii unc. ij. mellis rosati unc. iij. aluminis rochæ drach. vj. bulliant omnia simul usque ad consumptionem medietatis, & utere ad intentionem prædictam, quia mirabiliter prædicta ulcera ad cicatricem perducit. Cæterum quia, ut alias dictum fuit, ista ægritudo solet per intervalla annorum & mensium interdum recidivam facere, idcirco nonnisi utilissimum est, etiam sanitate consecuta, curationibus antedictis purgationem universalem bis in anno facere, videlicet in vere & autumnus fumendo infra scriptum digestivum per hebdomadam descriptione nostra ordinatum, cum quo multos honores consecutus fui, cujus talis est ordinatio. Recipe myrobalanorum emblicorum, bellericorum, Indorum unc. j. florum buglossæ, boraginis, & cichorei ana man. j. s. succi sumiterræ unc. iij. succi boraginis, succi endiviæ ana drach. ij. succi buglossæ, succi pomorum acetosorum ana unc. iij. s. passularum, jujubarum, prunorum damascenorum, sebesten ana drach. x. liquiritiæ mundæ aliquantulum contusæ unc. ij. polypodii quercini. unc. j. s. fœniculi dulcis drach. iij. scolopendriæ, capillorum veneris, gallitrichi, polytrichi ana man. j. s. folliculorum sene, & epithymi ana unc. s. agarici electi drach. xvij. belleborei nigri drach. xiiij. aquæ endiviæ, aquæ capillorum veneris, sumiterræ, buglossæ ana lib. iij. vini granatorum lib. s. contundenda contendantur: deinde bulliant usque ad consumptionem tertiæ partis omnia secundum artem, deinde colentur, & colaturæ addatur sacchari albi quantum sufficit, & fiat syrupus in bona forma addendo rhabarbari optimi in infusione aquæ endiviæ drach. vj. s. quasi in fine cocturæ. Residuum vero rhabarbari ponatur in petia lini ligata filo ad bulliendum à principio secundæ & ultimæ decoctionis usque ad finem ejus, & utere cum aquis capillorum veneris, buglossæ & fœniculi, & etiam sine aquis, & dosis ejus est unc. j. usque ad drach. xij. & ejus operatio in morbo Gallico confirmato, præsertim hyemali tempore est divina, digerendo materiam grossam phlegmaticam, & melancholicam, ipsam paulatim educendo. Et propterea regula, & canon generalis est in ægritudinibus melancholicis (ut inquit Mesues auctoritate Galen. capitulo de melancholia) ut non semel, sed per intervalla faciamus evacuationem ita temperiem habentem, ut natura regulet evacuationem, & non evacuatio naturam. Facta digestionem materierum per hebdomadam & ultra, invenimus

infra scriptam purgationem summopere valere. Recipe diacatholiconis. unc. s. diaphœniconis drach. ij. confectionis hamech, electuarii Indi ana drach. j. manne electæ unc. s. cum decoctione florum & fructuum cordialium fiat potio brevis. Verum in tempore æstivo purgatio & digestio annotatæ in antecedenti cap. in hac curatione possunt cum utilitate, si opus fuerit, administrari. Item sumere interdum cochlear unum syrupi antedicti sine aquis stomacho jejuno multum ad propositum facit, & hoc per hebdomadam, deinde utilissimum est sumere ante prandium theriacam per septem horas ad quantitatem castaneæ. Similiter quoque pillularum infra scriptarum (videlicet drach. s.) operatio in isto casu est valde proficua. Recipe belleborei nigri, turbiti boni ana drach. ij. theriacæ Galen. unc. s. tormentillæ, gentianæ, bistortæ, dictamni ana drach. s. diagrydii scrup. s. rhabarbari drach. j. s. specierum de hiera cum agarico scrup. ij. misce. & cum syrupo de stœchade formentur pillule ad modum ciceris, & dosis earum est scrup. ij. usque ad drach. j. quandoque enim capitur una, quandoque duæ, quandoque tres. Item fumantur pillule adversus morbum Gallicum, & ejus accidentia descriptione nostra ordinatæ, quibus gentem plurimam sanavimus, una cum ceroto, & auxiliis antedictis, quarum talis est forma. Recipe myrobalanorum emblicorum, bellericorum, Indorum ana drach. ij. s. specierum pillularum mastichinarum, unc. s. stœchados, folliculorum sene, epithymi, croci ana drach. s. gentianæ, anisorum ana drach. j. polypodii quercini, belleborei nigri ana drach. ij. turbiti fini drach. j. s. diagrydii scrup. iij. zinziberis, serapini, cinnamomi, nucis muscatæ, ligni aloës, tormentillæ, bistortæ, diptamni, cardui benedicti, colocynthidis ana scrup. ij. agarici trochiscati, rhabarbari optimi, aloës lotæ ana unc. s. theriacæ optimæ Galen. drach. vj. cum syrupo acetoso formentur pillule ad modum ciceris, & dosis earum est drach. j. quandoque capiuntur quinque, quandoque tres, & quandoque una. Et nota quod contra pestem miram habent virtutem.

Denique notandum est, quod postquam morbus iste confirmatus fuerit, tunc curam rarissime recipit nisi palliativam. De ejus vero confirmatione, ut experientia nobis sæpenumero demonstravit, non habetur determinatum tempus, nisi per signa. In aliquibus enim corporibus confirmatur intra x. menses, licet de raro contingat, in aliquibus intra annum. Et in aliquibus intra annum cum dimidio confirmatur ista ægritudo. Et appellamus hunc morbum confirmatum, quando in processu temporis prædicti reperiuntur cum aliquibus accidentibus prænominationis. videlicet cum tuberositatibus scirrholis, cum ulcerationibus formicosis, virulentis, corrosivis, cum osse corrupto, cum doloribus juncturarum, vel extra juncturas circa ossium almocatim, cum dolore frontis, & aliis, de quibus supra dictum fuit.

Ista (ut sermoni præsentis capituli finem imponamus) sunt accidentia, & signa coarguentia morbum esse confirmatum. Et sic Deo dante completa est doctrina præsentis capituli, cujus nomen sit benedictum.

F I N I S.

ANTONII GALLI, Medici, DE LIGNO SANCTO NON PERMISCENDO, O P U S.

P R Æ F A T I O.

Cum ligni nuper ex India ad nos advehi vis, ac natura curandis Hispanicæ luis omnis generis malis, adeo salutaris mundo sit cognita, ut ἀγιοζύλον nomen meruerit: mirum est profecto non defuisse, qui velut harpyiæ obscenæ, atque impuræ, religionem ejus ac simplicitatem contaminare contenderint, tametsi una adhuc Celæno (quod quidem sciam) infandum hoc prodigium canere est ausa. Verum Strophades permultis ingredientibus, bellum Harpyis strenue indictum est, princeps autem Huttenus eques ille, & in literis Pliniana disciplina antesignanus, nova prælia tentat.

Obscenas pelagi ferro fœdare volucres.
Sed neque vim plumis ullam, nec vulnera tergo
Accipiunt, celerique fuga sub sidera lapsæ
Semesam prædam, & vestigia fœda relinquunt.

Enim

Enimvero harpyjæ nostræ in Phinejam protinus domum abditæ, negabunt palum Sanctum, quomodo fere Hispani nominant, & Guajacum idem esse. & fortasse nos accusabunt, qui bellum etiam pro sede boum, stratiisque juvencis Laomedontiadæ bellum jam inferre paremus, & patrio insontes harpyjas pellere regno. Novi qui se tria ligni Sancti genera cognovisse adfirmat, quorum tertium Puniceo cervi colore prædicat. Verum siue idem sit, siue diversum, quod in genere Ebeni reponatur, mea non multum arbitror interesse. Tamen si vix pauca ejus lineamenta, notæque respondere videantur Ebeni designationi Plinii ac Dioscoridis. Nam qui nobis Indicum hoc lignum depingunt, fraxini tradunt esse proceritate, ut quod duodecim æquet cubitorum altitudinem, folia plantaginis instar habere nervea, minora tantum, rotundioraque & validiora, fructum ferrecastraneis proximum, vel, ut alii, olivæ specie, floribus esse luteis, cortice cinerii coloris tendentis in fuscum, cui lignum subest foris pallidum, intus nigrum, duri adeo concrementi, ut asciam retundat, ac respuat, gravi pondere, resinofum, odore pingui, gustu suavi, aliquantum amarescente, in potione tamen subacido. Cæterum qui Syphilida doctissimo lusit carmine, arboris hujusce fructum purgantis naturæ facit: Nux parva (inquit) sed acris Dependet ramis. Ego certe nukulam vidi olivæ magnitudine, specie trigona, sed una sui parte sessili, dorso acuto, nucleo intus albo, castaneæ, aut coccali sapore tam grato, ut ad se mandendum invitet, & alliciat. Etiam si quidam acidum illi ipsi gustum tribuunt. hæc integra sumpta cum levi vomitione alvum copiosissime ciet, aquas potissimum eliciens. Ante cremorem vero ligni Sancti, purgationis vice, præsumebatur ab iis, qui ex India reversi in hanc luem inciderent. Quidam tamen in ea est opinione, nullum ut fructum ad nos ligni hujus ferri posse dicat, quod cito putrescit, edi tamen a barbaris ad sanitatem recuperandam. Eos vero, quibus is deest, ligni decocto vesci, quod an sit verum non magnopere laboro. Porro materies Ebeni, Aethiopice præsertim, nigra est nullis pectinibus, lævore suo politi cornu similitudinem refert, prædensæ in frangendo soliditatis, gustum mordaci tentat erosione, & leviter astringit, prunisque imposita jucundo odore, citraque fumi tedium vaporatur. Quid autem de ejus dicemus pondere? profecto Aristotelis autoritate haud commoveor, tamen si tantum ei tribuo, ut non simpliciter dixisse credam, omne lignum (ipsi certe cognitum) præter Ebenum in aqua natare, nec fidere: quibus verbis aliquid deesse puto, quia buxus, illi pulchre exploratus, aquæ injectus statim it pessum. Quid suber, nonne detracto cortice sedit e vestigio, cortex tamen aquis perpetuo fluitat, neque demergitur? Quam ob causam verricorum funiculis annectitur. Aspalathus item semel immersus sedit, nam pondere mox cedens nunquam existit. Hæcine ignorasse Aristotelem summum virum credemus? nisi forte, quod Strabo memoriæ prodidit, eum fugisse dixeris in India fluvium esse Siliam, Plinius Sideritim, in quo nihil innatet, quod negare dicit Aristotelem. Verum æquius fortasse sit contendere lignum Guajacum colore ab Ebena distare, quod Ebenus nigritia superior, hoc in rufum vergit, extrinsecus etiam tænia circumdatum buxæ. Quin etiam palus Sanctus prope pallidus visitur, ut cum buxi colore certare putes, quo uno fūco adulterantes ita perstringunt imperitorum oculos, facile ut illo velut supposititio partu imponant. Pallicies igitur illa in Guajaco tantum deprehenditur, etiam si palum interdum media cordis intercapedine atro commaculatum nævo videre licet, quod ætasne, an arboris partes, an natura denique efficiat, norunt qui ad nos deferunt. Constat profecto, qui victus utuntur simili ratione, celerius multo Palo Sancto, quam Guajaco curatum iri, id quod regionis varietati tribui video. nam tribus ex Insulis ad nos convehi dicuntur, una a divo Dominico, altera a Sancta Cruce, tertia a divo Joanne cognominata, e qua postrema præstantissimum petitur. Nam primum e Sancto Dominico asportabatur, deinde e Sancta Cruce, postremo optimum est habitum, quod divi Joannis insula suppeditat. Hoc enim multo succulentius existimatum, propter regionem minus perustam solibus. Quæ octo fere partibus, quos gradus nominant, ab æquinoctiali longius quam Sancti Dominici insula, remota est, quæ tredecim ipsa duntaxat ab illo distat circulo, sicut Divi Joannis una & viginti. Ferrus autem ex mediæ ætatis arbore, ramo mediocri, lignum legit quam recentissimum, grave, cortice hærenti, colore fusco, & flavo, e Divi Joannis insula excisum. Ego a quodam, qui ad ea loca accessit, accepi optimum, cujus pallorem quam minimus nigror infuscaret. Et si Guajacum illud præstantissimum putabant, in quo nigri quam plurimum inesset, sed hoc a Palo differre videtur, quod Guajacum unguinosum, ut a quo accenso resina profluat: Palus vero crematus nullam, aut perexiguam exudat pinguitudinem. Hujus ille ope à malo supra quam dici potest fero, & immani, novem, diebus (quod miraculi loco tunc est habitum) me administratore curatus est, annus hic agitur duodecimus. Sed ad propositum redeamus, suo postea loco de iis plura commentaturi. Sicut igitur Indici ligni color ab Ebena diffidet, ita etiam illi cum hoc in gustu non convenit, quo ego causæ meæ firmamento uti decrevi. Nec enim adhuc deprehensum, nec à quoquam (quod sciam) literis proditum lignum hoc Sanctum acri ac mordaci sapore esse, sed in gustu cum aliqua astrictione amarescere, certo cognoscimus experimento. præterea non cernitur in hoc ligno corneus ille nitor, vel sine arte protinus jucundus, neque ossæ durities, quæ in Ebena creditur in lapidem crescere, quamvis ingens Guajaci rigor, vixque secabilis. Neque Indicum lignum citra fumi prorsus tedium, ut Ebenus, sufficitur. nam quæ Ferrus tradit, minime convincunt, lignum Sanctum Ebenum non esse, dum ait, Præter hæc, Ebenus si juxta ignem ponatur, flammam statim corripit: quod ligno Sancto negat accidere. nam spinæ auth. Pl. Ebena simili magis id est proprium, quæ deprehenditur lucernis, igni protinus transiliante. Itaque accendi Ebenum Fabianus negat, uritur tamen odore jucundo. Diosc. Ebenum recentem sua pinguitudine succendi scribit, ignique admotam flammam agere; sed non continuo sequitur ignem citissime corripere. Id autem puerile quod subiicit, lignum Sanctum si comburatur, nec tantum, nec talem omnino odorem reddere, quantus & qualis redditur ab Ebena. Qui enim id probatur? experimentone? at Ebenus hoc tempore incognita nobis est. concludit tandem, Quamobrem prorsus aliud est lignum Sanctum quam niger Ebenus. En quæso quam apte. Non ita maceratur, inquit, lignum Sanctum in aqua cæteris paribus, quemadmodum Ebenus, cum tradat Avicen. ex Ebena collyrium fieri. Hac ratione Ebenum ab Indico ligno separat, quæ quanti sit momenti, quis non videt? Non ita ait maceratur, &c. Quod nihil aliud est quam quod dicitur a Diosc. Attrita in cote Ebena ad oculorum collyria utuntur. Utrum ad cotem affriari Sanctum lignum non poterit? Atqui hoc minus Sancto ligno respondet, quod cotis attritu flavescat Ebenus. Quæ nota non latuit Diosc. qui ait, τριφθέσσα δ' ἐν ἀκόντις ὑπόκειται γίνεσθαι, lignum vero Sanctum cote lævigatum, læteo fere in cæruleum colore pallefcit sed de Ebena maceratione videamus, Curatur (idem inquit) Ebenus ad oculorum medicinam ramentis scobeve ejus integrum cum sua nocte diem in vino Chio madentibus, tum diligenter concisis, & in collyria confirmatis. Quæro quidni possit similiter in collyrii formam Guajacum fingi, si ramenta ejus vino madefacta perlævigarentur? Addit: Ebeni quidam ramenta & scobem antea trita cribrant, & reliqua pariter faciunt, sunt etiam qui pro aqua vino utantur. Quid prohibet idem in hoc ligno fieri? Sed ni fallor aliud est. Nempe quod Galen. inquit: Ἐβένου τῶν εἰς ξύλον ἀναλυομένων ἐστὶ ξύλων, εἰ ὡς περὶ τοῦτο μετ' ὕδατος ὥσπερ ἐνίοι τῶν λίθων. Num lignum igitur Sanctum exiguo resolutum liquore æque delini potest? Minime vero in succum, quod evenit & Xerocollyriis, quæ quidem è tenuissimo fiunt polline,

quæ quamvis curiose terantur, naturam suam tamen amittere non possunt: sicuti de cadmia, usloque ære Scribonius exempla induxit. Nunquam enim (inquit) ut succus diluuntur, sed cum in summam subtilitatem deduci non possint, perseverantia tamen terentium, corpora quasi pulverulenta necesse est maneant. At quamobrem tandem hoc argumento Ebeni materiam colligit magis refractariam? Inepte proculdubio: si in succum solvi, opinatur duritiei ullo modo exhibere significationem. Quod alia etiam sint ligna ab Ebena, quæ idem efficiant, sicut etiam nonnulli lapides, quos molliores esse convenit, cum cote lævigantur, duri enim vix ex se quid remittunt. Num igitur Ebenus, quoniam succum reddit, & ad cotem pertrita in collyria conformatur, durior? Quæso id nonne commune habet cum aliis quibusdam lignis etiam Guajaco minus forte solidis? sed non est credo expertus in collyria Indicam materiam posse digeri, & ad hæc fore quadamtenus aconiam. Id quod nulla quidem mordendi cupiditate dico, quasi nesciam Ebenum ligno Sancto rigidius esse, cum id nunquam lapidescat; sed ut ostendam, quibus ille probationibus nitatur, qui nobis res aliter, quam habent, persuadere molitur. Itaque Guajacum Ebena similis esse, qui utriusque notas aliquot collimarit, forte deprehendet. Nimirum Ebenus in aqua non fluitat, & quamvis non tota, tamen medullacea ejus pars, nunquam mergitur. Idem Indico prope modum ligno quàm minutissime conciso convenit. Color Indico idem, qui buxo, sed nigricans: Ebena aspectus caudexque buxo similis, decorticato summa nigrities, utrique vix secabilis durities: Cæsa Ebenus durefcit in lapidem, adeo ut parte lignum, parte saxum videatur. Tam dura sunt horum robora, ut rimis hiscere negent. Rigiditate præterea usque eo pervicaci, ut fissa mox resiliant, ac ferram, limamque utrunque genus refugiat. Uruntur odore non insuavi, Palus tamen non sine quodam fumi tædio. Rimoso utrunque hiat cortice. Ad cotem trita rufescit Ebenus. Itidem lignum fere Guajacanum, quod à cote resolvitur, ac colorem mutat, in palidum tamen, non in rufum plane. Ebeni Plinius duplex facit genus, alterum arboreum, fruticans alterum. Illud rarum melius, quod palmarum generi ascribit Herodotus, quamvis in Atticis Pausanias Cyprii nescio cujus fide fretus, qui herbas ad hominum salutem cognorat, tradit Ebenum nec folia nec fructus edere, nec usquam à sole conspici; verum radices esse humo conditas, ad quas eruscandas in Aethiopia artifices esse scrutandæ illius peritos, nec temere nisi a fodiendi gnaris inveniri, quæ an vera sint illi judicent, qui a Pompejo in triumpho Mithridatico ostensam viderunt. Certe arborem plerumque tenuem esse narrant (uti Solinus testatur) frequentiore, vimine raro, in crassitudinem caudicis extuberatam, hiulco cortice, & admodum reticulato, debiscitibus venis, adeo ut per ipsos sinus pars intima vix tenui libro contegatur, lignum omne atque mediale eadem ferme & facie, & nitore, qui in lapide gagate. Quæ notæ non omnes utique apparent in Indico. Cæterum Dioscorides duo ejus genera cum indicasset, Æthiopicum & Indicum, hoc candidis & rutilis discurrentibus maculis fruticosum intelligens, subdit: Quidam sesamina & acanthi ligna pro Ebena venditant. Ubi Marcellus mori ligna substituit, & acanthi vice spinæ Indicæ, qua in parte Plinio subscribit, qui inibi spinam similem Ebena esse ait, sed deprehendi lucernis igne protinus transiliente. Serapion Maurus tantum cum quadam spinæ specie adulterari scripsit. Cur autem Marcellus σανάμιν potius quam σεσάμιν legat, rationem subiungit, quod sesamum in frugum sit genere, itaque aptius esse mori materiam vertere. Vetus autem interpres (ut Pandeſtarius repetit) Assamina posuit, pro quo Serapion barbære σαψάμιν, quo quid velit, nescimus: si tamen ex fide locum hunc interpres reddidit, mihi placeret assamenia restitui, quod cum vetulo interprete non ita dissentit, & ad hunc dici modum ligna cornea comperi, qualia styracis habentur: de quo Strabo. 12. Qui corneis missilibus similes præpilatas tonsilas exhibere asseverat, quos uroscos Græci dixere, unde postea ex eo styraces missilia illa vocitari cœperunt. Proinde convenientius est, ut cornea ligna pro Ebena vendi dicamus, potius quam mori, cum cornus nitore splendescere Ebenum proditum sit; nec nos movere debet, quod sequitur, deprehendi quod fungosa & inanis horum materia sit. hoc enim in rimas debiscere significat, & solutiora esse etiam cornea ligna, sicut & spinæ Indicæ est materies, quæ quidem in taleolas colore purpureo scinditur. Quod eo diximus, ut etiam sancti ligni differentiam aliquatenus ostenderemus, quod etsi præduro existit robore, ut in rimas non diffuat, tamen cornus nitore expoliri vel arte nequit, id quod Ebena vernaculum est, superest, ut moneamus, apud Plinium Palam arborem Indicam plurimum ab hoc Palo distare, qua quidem Indiæ sapientes (gymnosophistas vocant) viditasse scribit: Alas avium ejus folium imitari, longitudine trium cubitorum, latitudine duorum, fructum e cortice mittere, admirabilem succi dulcedine, ut uno quaternos satiet, arbori nomen Palæ, pomo arienæ. Theophrastus struthio camelorum alis similia dixit folia. Hæc ex ficus est speciebus, quas India profert, quibus conos galearum bellicos adornant. Ita putant appellatam, quod emicet in altitudinem, à caryo Indico omnino distinguenda, quod Pæni succi bonitate butyrum superare prodiderunt. Id recens juxta ac inveteratum articulorum morbis, maximeque gonagris & lumbagini adhiberi. Jam vero quando ostensum est non sine causa nos dubitasse, an idem esset lignum Guajacanum quod Ebenus, silentio non est dissimulandum conjecturæ maxime finitimum esse, quod nonnulli contendunt apud Avicennam esse bestedeem, quod lignum Indum notum interpretatur, ejusque proprietatem tradit validum podagræ adjumentum, cui cum præter infinitas alias proprietates, lignum Sanctum prodesse compertum sit, non abs re addubitatum est: verum cum nusquam ipse depingat, illo argumento hoc asseverare conjectantis potius est, quam ex facie ac lineamentis veritatem indagantis. Præterea qui potuisset tot insignes hujusce ligni dotes, quæ in utendo celari nequeunt, præterire? Nimirum quod sanguinis, ac jecinoris vitia emendet, & amissum bonum corporis habitum restituat, affectosque ex pedibus, vel etiam artuum compaginibus, sive calida sive frigida ex causa, indiscriminatim reparet. Non impedio tamen quominus, si qui volent, in eâ sint opinione; sed talibus mihi rationibus non persuadebunt. Nam quid causæ est, quin alia atque alia ligna India proferre possit, quæ ex æquo podagris opitulentur? Quale est Karon, quod Massa lignum Sanctum credit, Avicennas non multum putat abesse ab Almugat. Quam omnes fere agrestis granati radicem autumant, ipso reclamante: succurrit hoc artuum malis, magis tamen appositum, quam haustum, ut Ferro visum est, quin apud Avicennam fractis tantum & luxatis facere animadvertit. Quasi vero non multa reperiantur, quæ intro sumpta eam vim habeant. Sed pergamus de nova tandem curatione, quæ miseræ mortalitati beri, ac nudius tertius (ut Græci dicunt) data est, dicere. Equidem cum rem tam utilem, tam Sanctam, ac prope adorandam a profanis istis inquinari videam, vix me contineo quin iis succenseam, quorum durissimis legibus coercere istos intererat, qui opem cælitus demissam suæ fragilitatis corrumpunt audacia. Quæ monstra quo nomine commodius appellem quam harpyiarum? nempe.

Tristius haud illis monstrum, nec fævior ulla

Pestis, & ira deum stygiis sese extulit undis.

Quam vellem longissime a mysteriis medicinæ pestes istæ summoventur, quæ experientiæ semel cedendum esse nesciunt. Non quia non putem ad medicinam ratione opus esse, sed quia hujusmodi sunt experimentorum sacra, a quibus si vel transversum unguem desleetas, polluas. At non tutum (inquit) experimentum. quibus ex

eodem

eodem respondeo, *judicium difficile. nisi enim exquisitis fulciatur demonstrationibus, haud scio an rectum unquam sint consequuturi, quo istos ne aspiraturos quidem arbitror. Atqui in altissimo otio, Averroes nobis & Hali abbates, & Avanzoares, & quos non isti obtrudunt? Atque, si diis placet, Galenum, Aristotelem, Paulum, Oribasium, Celsum, Aetium, quorum omnium Aristarchos sese profitentur. quasi illi viri, ubi ratio defuit, non concesserint experientiae. Isti vero impostores ne in re tam plausibili otiosi ac nihil agentes deprehenderentur, versare omnia coeperunt, & sursum deorsum non dolium (ut ille) sed dolum agitare, dum permiscere sua non erubescunt, quæ cum tam multiplicis usus medicamento copulari recusant. Et si maxime societatem reciperet, necessaria tamen non esset, cum nullius rei ad Hispanici mali curationem indigere sit exploratum. Quid autem opus est, ubi non expedit, similitum remediorum vim ac congeriem inculcare? Pervulgatum est illud, frustra fieri per plura, quod fieri potest per pauciora. Cæterum rei per se tantæ non video quid recte adjungi possit: detrahatur fortasse, addi sine periculo interdum non potest: ita non supervacaneum hoc modo, sed interdum pernicio- sa erit opera. Neque tantum remedii vis infamabitur, verum etiam ægroto negotium exhibebitur, dum tempus ac impensam perdet, atque adeo in discrimen vocabitur, non quodvis illud quidem, sed capitis, non fortunatum, sed vitæ, non corporis, sed animi etiam persæpe. At cur Magnes, si adsit Adamas, ferrum nequit attrabe- re? Cur idem lapis allio perunctus aciem ad se non rapit? Quid est quod scammonio cum jure pingui non conve- nit? quod ipsum cum aloe pulchre conjungitur. Quam ob causam vester quoque Mesues dixit, neque ambarum neque corallium cum illo conciliari posse? quamvis pervagatum sit, scammonium cordi officere, viresque ab eo depellere. An quia naturali lege nulla cum iis intercedit concordia? Neque vero corallium, etsi refrigerat, scam- monio conspirat, quod ipsum sponte alioqui incandescit, & succos incendit. Adde quod omphacitis, quæ congre- gandi facultate prædita est, laxandi noxam refrenare scammonii non potest. Quæ omnia magnifice præstat unum cotoneum, quo diagrydion illud præparatur: alioqui nardi spica, caphura, tragacanthum, seu mastiche, illi ipsi respondent. Cur ita? quia quædam vinculo nullo necti possunt, quædam ultro coeunt. Atque hoc ipsum nullane ratio docere poterit? minime profecto. At totam ratio medicinam invenerit, (melio- rem reddidisse non dubium) quid opus erit ad sarcoticon; quod Gal. invento ex ærugine, cera, & oleo confectum est, alia ex ra- tione similia commiscere? quo modo in cephalico ab Empiricis promiscuè factitatum idem queritur tertio Methodi therapeutice. Nam etsi constat non omnes ab omnibus similiter affici, quamplurima tamen ejusdem spei in idem miscere, ne quid ulli corporis naturæ desit, ut ratiocinantis forte sit, ita non emuncti, neque demonstratione ve- ritatem eruentis censendum. siquidem ut (ut eo in loco tradit Galen.) in commistis speciebus non servatur actio suæ cujusque substantiæ, sic, ut in unaquaque substantiæ specie non desit, quod morbo curando conveniat. Novimus indicationes (cujus enim id est negotii?) tum quibus in rebus rationis consi- lia capeßere oporteat. At omnia methodo sese curanda non præbent. Ac stupor est experimenta methodo velle tractare. Neque enim Galenus ista unquam confudisse visus est, nec qui Galeno posteriores in arte mirabiles extiterunt. Nonne Sapphirus anthraca restinguit? quod experimento haberi nulli non compertum. Dicant au- tem qua methodo in hoc utentur remedio? An distinctionibus admovendi rationem, viamque nobis præscribent? Nihil attinet hoc loco sterus caninum in mentem vobis redigere, non etiam hirundinum cibos, non jaspidem vi- ridem in stomachi malis, non lupi corium in colicis, non sexcenta similia. Quanto minus iis in morbis, qui ratione depelli nunquam potuerunt? Et quo tandem modo iis percurari possent, quæ venantur ex obscuris? Attamen designatores istos cælum terræ miscentes video nunquam desinere; sed velut muscas repulsas pro- tervitatem ostendere, ac procaces identidem assilire, quibus arcentur rebus. Quare ut difficile sit creditu, unum medicamentum naturis omnibus convenire, fierique posse, ut naturæ, quæ interdum sibi contrariæ sunt, ab eodem restituantur: cum idem Aristoteli similiter se habens, semper comparatum sit facere idem, contra- ria enim nunquam efficiet, quod contrariorum contrariæ sint causæ, & perit quidque in contrarium, & à contrario. Cumque nihil quod agit, in eadem dispositione producere habeat effectus contrarios, ita ut pro- portio ejus, quod habet potentiam contraria operandi, cum se habuerit ad contraria, neutrum illorum efficiet eadem potentia: taceo alia axiomata quæ proferunt, quæ quidem omnia in methodica recipimus cu- ratione, non autem in ea, quæ morbos experimentis profligat. Tamen nos lignum Sanctum eodem modo apparatus, corporibus varie affectis conducere tenemus. Sanandisque diversis in uno corpore morbis, imo pluribus etiam in corporibus ipsi (ut spero) valere probabimus, ac docebimus, omnem aliorum medica- mentorum societatem aspernari. Quamobrem ligni in primis natura, vires, rectusque præparandi mo- dus perscrutandus, & paulo etiam altius morbi genus explicandum, firmissimis adjunctis, ut ceciderit, ratio- nibus.*

C A P. I.

Quid sit lues Hispanica.

Incipimus igitur a definitione melius, nugas enim perse- qui nolumus hoc tempore (nugas voco nomina, quæ variæ ipsi sui gentes in hac miseria indiderunt) altercatio- nesque de mentagra, de elephante, & similibus, appellet autem quisque novum malum quo volet nomine, dum- modo de re nulla sit controversia. Neque enim nos hac appellatione tam fœdi tamque turpis affectus, clarissimæ genti detractum volumus: sed monemus primum omni- um, contagem istam ex commercio cum novi orbis insu- lanis ortum contraxisse, a quibus (ut est verisimile) lues illi populo familiaris in hanc facile derivata est. Consen- su etiam moveor doctissimorum ita appellantium, impri- misque Erasmi, hominis summi. Sed vocet, cui collibitum fuerit, Gallicum, vocet Parthenopæum, vocet Neapoli- tanum (nota sunt historiæ tempora.) vocet ad extremum suo quisque arbitrato. Mihi videtur recte sic definiri: Pu- blica contagio affricu, maximeque in venere contracta, quæ sanguine humoribusque inficiendis occulta quadam qualitate cum omnibus fere corporis partibus, tum præ- cipue jecori affectum inducit putredinosum, & in pustulas vel ulcera vel abscessus degenerantem, quæ post partem, quæ illa traxit, in faciem sæpe re gesta sese ostendunt,

A aut in ipsis latent faucibus, non sine doloribus excrucian- tibus. Sentiunt igitur novum hunc morbum, omnique memoria superiore incognitum genitales fere partes, quas a concubitu hoc malum tentat, pustula, vel ulcusculo peni five præputio oborto, multis interdum velut gem- mantibus pectinis in ambitu, perque scrotum huc illuc pa- pulis, unde pudendagræ joculari primum dicacitate (ut semper lascive procax in alienis miseriis est natura huma- na) vocabulum hæc sibi lues adoptavit, & Celtarum vul- gus grossam varolam vocitavit, ludicra & ipsa, ni fallor, nomenclatura, quod pustulis undique totum corpus sca- teret exanthematum more, quos Latini varos dicunt, ut plerisque, non omnibus tamen, accidit. Jam vero adli- to affricatoque ad pedem malo, nonnunquam usu venit, ut virulenta colluvies ad inguina vomicæ durioris erumpat i- magine, quæ glandes, quas *adivas* vocant, obsidione vel- ut ambiat & circumvallet: Hæc, si suppurat, frequenter bono est, hac se expurgante (ut ferunt) jecinore, modo inter initia tota foras eliciatur illuvies, collectionis cinif- saculo longi temporis tractu recluso, ut in virulentis sit ictibus. Quod si pestifera vis in jecur regeratur, certum est luem non evitari. Hoc morbi genus cancrosum vocant bubonem, alii pulinum, dicaci etiamnum scommate no- tantes velut equuleo insidere, quando divaricatis incedant crusculis, qui eo malo implicantur. Exigua hæc essent, nisi crudelior lues in crudefceret. Nam sub vesperam hu- jus luis furor in caput scapulasque grassatur, qui solis or-

ortu paulum remittitur. deinde posteaquam delituit, in artus compagesque sævit, & internodia magis occupat, convestientes quoque ossa membranas diro exest tormento, atque ad medullas impetu facto delabitur, ossa putricarie perforat ac fideratione, tum duris tuberculis amisso pristino æquore in gibbera attollit. Cartilagine quibusdam momento depascitur, ut Deiphobi personam sic affectos agere credas, laceram crudeliter ora.

„Ora manusque ambas, populataque tempora raptis
„Auribus, & truncas inhonesto vulnere nares.

Adco nativum omnem decorem adiimit, & exasperatum tumoribus corpus reddit, callis obdurat, sinibus ac fistulis cuniculatis subtus excavat, lacunosis cicatricibus deturpat, privatas item alimento partes extenuat, additamentisque in ossam duritiem concretescentibus velut appendicibus quibusdam tam pertinaciter ossibus offirmatis, ut aveli nullo queant divortio, elevat. Et quamvis sint, qui abscedere ossa negent, tamen frequenter collectionibus etiam saniem cructantibus turgescere videas, & tabo diffluere. Interim vis hæc major in summa recipiatur, ubi Telephia, ubi Chironia suscitantur ulcera, aliaque serpentina rebellia adeo contumaciaque, nullis ut auxiliis cedant. Hinc facer ignis, aphtæ, nomæ, phagedænæ, impetigo, pfora, fera scabiès, & quid non malorum? ut Pandoræ pyxis potius censenda videatur, quam (ut satyrici verbis utar) *circumsilit agmine facto Morborum omne genus*. De qua non est, quod pluribus agam, nisi quod ex contagio non subitam vitæ perniciem invehit, sed diuturnitate celeritatem aliarum pestium compensat, dum horrenda sui foeditate mortalitatem respirare haud sinit, & conclamato vitæ solatio longum valere dicit. Ita non potuit olim hæc noxa extinguere; ut vel sapientes animum cogeret despondere, nisi accessisset divinum Sancti ligni præsidium. Cæterum finitionem illam superiorem nunc exanimemus (Publicam diximus contagem) quod tam viros quam fœminas, pueros quam senes, proceres quam mancipia, magistratus quam humilem plebem, attactu corripit. Senescere quoque hanc labem virgines & infantes, & monasticæ vitæ puritati dediti, neque solum in Europam, sed in Africam quoque & Asiam translata est, ut ab Indis ad Hispanos, qui nobis importarunt, serpsit. Contagium autem appellamus vulgare malum, quod contactu corpora labefactet. Est vero vulgaris Galeno morbus quicumque uno in loco multos invaserit. qui si hoc etiam, adsit ut multos perimat, pestis, sed quoniam contagies quædam inhalatur, & convictus ab uno ad alium transit (affricu contractum adjunximus) ad indicandum contactum hujusmodi palpabilem & corporalem, ut in iis, qui ex cubitu cum infectis ea lue implicantur, qui sicut mammarum sucu infantes malum trahunt, qui lintea contrectant ab iis impurata, maxime quibus indormierunt aut desudarunt, proinde aliquam esse moram oportet, ut corpora hanc maculam concipiant: alioqui non carerent periculi suspitione, qui illorum tractant ulcera. Hoc autem malum vix ab interiore nascitur alteratione, sed externa origo est. sunt etiam quibus hanc luem potus attulerit, propter raram oris regionem salivæque uligine perpetuo humefcentem, quæ vasis attactu facile vitiat & putredinem tenera pars sentit. Equidem obstetricem novi, quæ dum mulieris inquinatæ partum exciperet, hoc morbo correpta fuit, nulla tamen fœtui noxa communicata, usque eo afficiendi corporis præparatio, quemadmodum Galen. prodidit, vel maxima pars est morborum generationis. Verum age producat nunc quispiam, si potest, in assidua vitæ consuetudine, & corporis dispositione, unum quempiam hac lue occupatum, & definitione illi lubens decedam; sed nemo poterit (opinor) hoc certe in orbe, nec adhuc inventus quisquam quamvis impudens, qui talia scribere sit ausus, tametsi non desuerunt, qui solo odore contrahi dixerunt. Qua de re postea adjeci deinceps, (maximeque in re venerea) quod non peræque velox hujus, atque fuit olim mentagræ transitus, quæ osculo protinus infigebatur, quasi in tenuiori, qui cito transfunderetur, vapore illa resideret contagio, hæc vero in crassioribus delitescit humoribus, & adhærentem habet visciditatem, ideoque attritu ac calore opus est, ut in actum exeat contagiosum virus, quod quidem uligo obscœna in meatu cavaque corporis insinuet, quia partes humentiores putredini magis sunt obnoxie. Non negaverim tamen fieri interdum posse, ut ex venereo complexu coles aut genitale non conflictetur, & à pustulis non laboret, siquidem ubi materia, quæ fomitem habet, aut mordax non est, aut supra modum est tenuis, clanculum obrepit jecori, sicque diffusa in totum corpus venenatam causam in alias partes transmittit, quæ postea virus illud eructant & in apertum proferunt. Adde quod ex vehementi verendorum agitatione meatu laxantur, & tanquam transfusus cribris, quæ inde oriuntur contagia nullo colantur perlitu, ita ut partes illæ minime infestentur, si à coitu eluantur. Certum nihilo tamen minus est

collataneum iis fore, qui in venerem ruent præcipites, tantoque magis, quo quis salacior fuerit. Verum enimvero non inficiabor sponte principio nasci potuisse vi quadam cælesti. Quippe totum vulgare morborum genus, Galen. auctore in *Epidemia*, ex cæli statu proficiscitur. Hoc autem tempore nisi ex pollutorum contactu affricuque gigni, vix credibile sit. Grassatur autem pestis hæc in oculorum muliebrium spurcis latebris, hinc ex concubitu tentigo immedicabilem pestem concipit ulcusculis præduris, sed nullo fere sensu perniciosus illic delitescens. Ex quo intelligitur tanti mali vix alium esse fontem. sequitur, (affectum putredinosum inducere). Quem putredinosum appello, quomodo Galen. habitus in putredinem pronos vocat *σπυρδονώδης*, non quia velim hunc affectum calidum & humidum esse, neque tamen frigidum & ut Massa sustinet, aliquid siccum, quo procul dubio curationi repugnat; sed qualitatem occultam dico cum deteriori conditione, in qua est hepar, dum in ipsum virus illud invadit, eam ob causam adjunximus, (occulta sua qualitate.) Et fieri quidem potest ut jecur nulla ex primis qualitatibus ægrotet, sicuti eorum cordi accidit, qui à veneno substantia tota deleterio enecantur: nihilo tamen secius humidus sit necesse est affectus, ad gignendam putredinem. Nihil enim calor citra humidum habet putrefacere, ut ait Galen. & satis est adventitium esse calorem illum. Quam ob rem noxia ac pestilens qualitas tantisper pullulat in jecore, dum sanguinem aliosque deinde humores sine intermissione inficiat, ac sanguinem quidem in aliquam velut suppurationem convertat, quamvis fluxio consistens non ubique puris habet similitudinem, sed alius quidem putredinis apparet modus, ut Hipp. in *Epid.* humores vero in crassam quandam & absurdam immutat glutinositatem. Recte igitur hoc additum. Nam spiritus vix lædit, etsi inter initia tantus ab ulceribus fœtor dicitur exhalasse, ut statim inficeretur, cujus odor nares contigisset, quod vix credibile videtur. Quamvis in animalia, quæ spiritum lethalem concepissent, quam longissime divagatum legi. Diximus deinceps, (in pustulas &c.) quod aliæ quoque contagies affectum inducunt putredinosum, qui si abeat in unum aliquod eorum, quæ diximus, cum hac lue affinitatem habeat, ut non dubitaverit Leoniceus hujusmodi morbum finire, pustulas ex varia humorum corruptione generatas, propter nimiam aëris in calore atque humiditate præsertim intemperiem, pudenda primum, deinde reliquum corpus cum magno plerumque dolore occupantes, in qua definitione quid desiderem, ii cognoscent, qui nostram exacte intellexerint. Attamen pustulas ille hujusce mali genus censet, quod affectus ille putredinosus eas spargat per corpus. Nam putredinis munus est commune (uti tradit Galen.) ut partes eas corrumpat, in quas impingit. Verum cum interdum non erumpant pustulæ foras, sed ulcera se tantum & abscessus ostendant, aliaque putredinis indicia: ideo per disjunctionem enunciamus. Neque enim pustularum una semper forma (etiam si illæ ulcera & abscessus plurimum præcedunt.) Nam imaginem fere reddunt summæ glandis, ut eleganter Syphilis,

„ - - - Species morbi nova pustula summæ
„Glandis ad effigiem, pituita marcida pingui,
„Tempore quæ multo non post adaperita debescens
„Mucosa multum sanie taboque fluebat.

Interdum planæ sunt, minimeque extantes, sed scabræ tamen in superficie, ac colore incandescentes apparent, à quibus resolutis squamis caro subiecta erosa videtur. Aliæ varis sunt similes, figura rotunda, à quibus exempta crustula, caro emicat rubicundior. nonnulli latiores habent, sed quæ supra cutem non exturgescunt, squamoso cortice, quo resoluta caro sublivens se prodit. Quartum præterea genus est, quod, remotis squamis albicantibus, cicatrici simile remanet, à quo sanguis interdum manans, sanationis minatur difficultatem. Hoc scabiem repræsentat siccam, cæteris plane deterius, quod etsi non ita erodit, serpendo tamen variis intentatisque locis insidet, sunt & aliæ pro humorum, qui corrumpuntur, varietate, raro enim sincerus & impermixtus datur succus. Porro quibusdam, nullis se pustulis exerentibus, ulcera innascuntur, maximeque in iis, quos argento vivo illito percuratos redux ex contactu morbus repetit. Hæc frequenter in gutture palatoque serpunt, sic abscessus ac tubercula, post diuturnos dolores excutiente se tandem vi expultrice, maloque foras exultante, ad cutem compelluntur (tales vomicas ac panos, gummata fere nominant) ex quibus intelliguntur illa (quæ post partem &c.) addita ad demonstrandum, non jecur modo hoc labefactari contagio, sed deinde cerebrum. Nam hæc lues propter putredinis crassitiam, vix ad cor commeat, alioqui periret. E quo fit ut simul atque qualitas illa noxia in cerebrum irrepit, pustulæ fere prius emergant circa frontem ac tempora; quam aliam quamvis corporis partem, præ-

quasi feris contra feram pugnandum Galenus censebat : similiter quoniam lues Hispanica sceleris velut poena est, aut quasi ἐλέγχου ποινή (ut Philost. ait apud Indos esse) igne quoque expiatorio purganda mihi videtur, tanquam cratere illo veniæ, quem idem πῦρ ἐυγγνώμης vocari sapientibus dicebat. Ergone cinerem istum egregium tantum hac in curatione laudabimus? Atqui pesti etiam commodare, quod putredinis undique virus evocet atque proliciat, nonnulli tradiderunt. sed ex auro à se parari quidam professus est, ut nobis tamen nondum id præstiterit, neque usum ejus edocuerit. Ego vero formulam illam propemodum me tenere puto, neque tamen tam pretiosi thesauri adita diutius esse clausa patior. Igitur in sublime scanfili in hoc expetitur hydrargyros, quem Mercurium chymistæ vocant sublimatum, hæc appendi postulat ad sex unciarum pondus, & ex tritici polline commisceri, atque in massulas confingi, butyro assidue manus oblinendo dum agglomerentur. Deinde destillatione quamdiu evocari liquor aliquis potest, aqua extrahitur. Porro ex una auri portione & stillatitii illius laticis partibus sex concorporatum fieri jubent (amalgama vulgus chymistarum nuncupat:) idque in vitreo vase habent in cineribus infurnibuli media sui parte confepulto, mollissimo continue utentes igni, ubi crustula confurgit, quæ veluti γερύς quædam concorporato innatet, nam paulatim ad cocturam ejus existit. Ac quæ subinde emergit, ligula sensim demitur & in aliud vas transfertur, tantisper dum aliquod appareat sic nascentis crustulæ argumentum. Has omnes simul collectas in vas aliud priori non dissimile reponunt, quod ampli esse volunt oris, tanque latum quam longum, nec quatuor excedens digitos: Id in simili igne confivent, nec operculatum nisi una chartula, ne quid sordis eo se insinuet. Quo loco tamdiu tenent, donec irrubeat, aut certe futeo flavescat pallore: sic enim ignis commercio, ut Galenus ad Pisonem, multa redduntur meliora, & latentem in se naturam in apertum proferunt, quippe domita ignis necessitate curationi fiunt apta. Talem habes auream vere ex hydrargyro cinerulam, quam ab amico quodam Alchymista (ut vulgo vocant) magnis profecto precibus vix extorsit. Hunc pulverem siccum appellabat omnis excrementitii humidi expertem. Sed & illum ipsum rursus apparet, quia non nesciret (quod ad Pisonem etiam tradit Galen.) plurimum virtutis auxiliatricis exhibere præparationem. Hunc igitur in vase fictili illito reconditum adobruerat vini stillatio liquore ad infinitam tenuitatem deducto, ita ut digiti circiter altitudine supernataret is latex, quem ad ignem absumere permittebat, ac tertio similiter opus repetebat, tum ad ultimum ex intybi, vel buglossæ destillato imbre, ibi ad ignem patiebatur esse, usque dum plane reficcatum haberet. ex eo autem sic pulchre ac sedulo accurato, modum oboli dabat, ex alio non ita conflato tantum à granis quinque ad novem. Addebat ad illum aloes vel diagrydii siliquam, sacchari, quod sat esse videbatur, vel in catapotia confingebat. Imperabat autem abstinentionem à sumptione in horas fere sex, & duas somni horas ab ejus statim usu concedebat. Hoc medicamento tum superna, tum inferna ad miraculum exinanuntur, evocatis corruptis omnibus inconditisque humoribus, ita ut convalescant intra novem dies omnes hac lue detenti, atque adeo arthritici conclamati, itemque peste laborantes. Hoc tam præclarum mysterium nolui diutius suppressere. Quod autem supra fidem eorum, quæ pollicetur, excellentius habet, alio tempore dicturi sumus. Meminisse tamen oportet recreandas esse à prima statim expurgatione vires, quod elixati capi jure commodissime assequemur, si rursus levi vomitione sese exonerat, neminem perturbare debet, tum carnibus reficiendus, & meraco quam optimo totum diem. Hæc habui quæ de aureo pulvisculo nostro dicerem, quem scio plerosque, ut inhumanum ac durum, quam longissime in barathrum usque depulsuros, vel eam ob causam quod sublimati, quod dicitur, ut veneni præsentissimi fiat mentio. qui me hercule si hoc præscriptum recte acciperent, non tam aspere & acerbè tetrici infectarentur. Quippe non vulgare illud sublimatum petitur, quod passim in officinis venit chymico invento perneciale, multo minus illud quod è Chalcantho album fieri à Serapione præmonui: sed id duntaxat, quod è solo argento vivo conflatur, quod artificium Ferrus ex Gebere (quasi non idem tradiderit Plinius) exposuit, dum ejus tractat mundationem duplicem: vaporamenti sublimatu alteram, lavacro alteram: utraque absterfione efficitur, ut omni imperfectione & terreni sulphureique concrementi admistione, etiamque plumbi spurcitia exuatur. quin etiam subtilitatis particeps redditur, adeo ut actuosum magis ea ratione evadat, & minori modo in compositiones veniat. Proinde simplex argentum vivum conflatur in pulverem (quemadmodum docuimus) auri ministerio, sine alia ullapermitione, ut metuendum nobis non sit posthac ab adventitiis accerfi-

Atisque exitiosis medicamentis: tametsi volentibus fatiis, (ut supra vidimus) bina juvent venena. Neque tamen ipse hoc pulvisculum linimentis censerem injiciendum, sed hydrargyron potius, vel lavacro, vel illo sublimatu præparatum, aut simpliciter etiam quodvis exanimatum, licet ipsum non ignorem haud levi injuria sic curatos afficere, ut morbo favere potius, quam eum anoliri interdum videatur. siquidem noxis innumeris fatigare corpus conspicitur. hoc enim gingivæ solvantur, ac propemodum exeduntur, tonsillæ tument, labant dentes, oritetrum halitum parit, visum suffundit, obest auribus, tremula resolutaque membra detinet, ossa corrumpit, pulmones denique tabefacit, principesque omnes partes inficit & oblædit. Quapropter temeraria multis putatur hæc medicina, nec minus ipso morbi impetu reformidanda, sine qua tamen patrum memoria, neminem unquam recte sanitati restitutum constat. Nam ut in quibusdam forte felici successu non sit responsum, curantis vel imperitia, vel decumbentis vitio, vel certe mali pervicacia, innumerabiles tamen hoc uno remedio curatos nullo relicto vestigio cognovimus: ut plane amuletum hujusce luis credi oporteat, quasi antipharmacon alexiterion. Nemo autem absque uno hoc auxilio sanitati redditus est, nisi postmodum ligni Sancti ope divina. Namque mali reliquias ab argento fortasse vivo nondum in totum exhaustas, & tamen fomitem fermentumque consopientes, nulla ab eo medela vehementius ad integrum potuit elidere. Et unum demum est, quod contra hujus noxas omnes egregie facere deprehensum est. Quamquam sunt, qui Philosophicas suas aquas impendio prædicarunt, quarum eventus fruge norunt ii, qui sunt experti. Primumque Joannes cognomento Almanar Hispanus theriacum introduxit liquorem, aliis potus suos (sic enim appellabant) magnifice venditantibus, qui ad scenicas & mimicas quasdam janctantias devolvebantur: quibus dum morbum non propulsarent, ad argenti rursus vivi linimenta inviti descendere cogebantur, verum obscuro quodam fūco aliud quidpiam, quam hoc præsidium, dejerantes, aut quidvis potius causificantes. Neque profecto olei sulphurati splendida moveor pollicitatione, quod etiam digerendi insignem habere vim cum tenuitate summa facile credo: virus tamen pellicere animum non induco, ut quod per se, vel intro sumptum, vel foris admotum, nihil conferre vel minimum sit compertum, propterea quod apyron non est amplius, neque enim sudores evocat, quod certe caput est hujusce curationis, neque alvum ducit, aut vomitu purgat, aut etiam urinas ciet, quæ corpus præstare solent εἰλεμνίς, hoc est integrum ac sincerum; sed maxime sudationibus virus hoc natum est exterminari, sunt enim meatus commune totius emissarium. Nam quod Syphilis de exercitatione cecinit, veritatis fortasse significationem hac ratione ediderit. Testimonium ejus hic repetam.

„ Hic jubeo tibi nulla quies, nulla otia sunt.
 „ Rumpe moras, agita assiduis venatibus apros.
 „ Impiger, assiduis agita venatibus ursos.
 „ Nec tibi sit labor æerii cursu ardua montis
 „ Vincenti, rapidum in valles deflectere cervum,
 „ Et longa lustrare altos indagine saltus.
 „ Vidi ego sepe malum, qui jam sudoribus omne
 „ Finisset, sylvisque luem liquisset in altis.

Sed quam non sit tutum hoc experimentum, neminem latet. Ac fieri quidem potest, ut in levi malo hoc sequatur, in graviore vero vix locum argumenti veri trahat. Quare cum alia quædam remedia perstrinxisset, mox infert.

Argento melius persolvunt omnia vivo.

„ Pars major.

Deinde qua ratione inventum sit, scite confingit non humana ope, sed Deorum detestatione, ut ambigendum non sit ab experientia manavisse. sed ne singula persequar, cum dixisset:

„ Miranda etenim vis insita in illo est,
 „ Sive quod id natum est subito frigusque caloremque
 „ Excipere, unde in se nostrum cito contrahit ignem.

Paulo post subnectit,

Sive aliam vim fata illi & natura dedere,

„ Cujus & inventum medicamen munere divum

„ Digressus referam, quis enim admiranda deorum
 Munera prætereant?

An hæc obsecro doctissimum poetam sine causa dixisse existimamus, ac non potius perspexisse memorabilis auxilli hujus venerandam inventionem experientia tribuendam? Neque vero mihi velim objici vetustiores adversus scabiem hoc usos esse. Id enim est Empiricorum ad similia transitum æmulari. Atque de hac re nimis sane multa. superest, ut ad pocula illa Philosophica redeamus. Nam idem poeta tantum usum illis condonat morbi reliquias dispergendi, etiam stratis sudorem

rem movendo. Sed accepi fuisse nonnullos, qui asseverarent sola medicamenti potiuncula, quod *laccam habet elotam*, albemque ex myrti coctione sese permultos sanavisse. Quibus non magnam sane fidem haberem, nisi in experimenta produxissent supradicta medicamentorum genera adjectis dictamno, *attractylidis altera specie* (quem *carduum benedictum* vocant officina) *enula*, *scordio*, *hederaeque tum foliis tum lachryma*, quæ non parum valuisse comperi. Omnia igitur ea ex vinistillato liquore in fimo computrescere equino sinebam ad quadraginta dies, vase vitreo bombylii in morem conflato, exacte obturato ne quid expiraret. Deinde simul ut infinitam tenuitatem cum medicamentorum facultatibus acquisivisse hoc artificio laticem illum sperabam, suaviter ampullam tractans, quod lymphidum apparebat, id vero quam mollissime fieri poterat diffundebam in aliud vas, & addita pro modo aquæ illius, portione aurei nostri pulvisculi, quod paratum à Chymista illo nactus eram, & crystalli in farinam redacti subdupla, iterum tantundem in fimo ad insolandum habebam. Deinde relicto eo, quod subsidebat, quicquid pellucidum extabat, detrahebam ad usum servans. Ejus porro liquoris potentissimi pretiosissimique guttulas tantum decem, vel summum quindecim, ex aquæ buglossi unciola saccharo, ac cinnamomi momento conditæ in balneo ipse præbui iis, qui arthritide inexpugnabili cruciabantur, & reliquias mali ab unctione abigere non poterant. Ne quis autem chymistarum inventum putet ejusmodi præparationem, quæ putredinem accersit, adscribam quæ Galenus in compositione medicamenti Heræ, quod sub terra menses tres sinebat, tradit: *αὐτὴ τοι καὶ ἡ τῆς δευτέρας φαρμάκου γραφή. πλείον ἢ δέκα σπυτικὸν ἐργασομένη τὸ φάρμακον, καὶ διὰ τῆς τοῦ ἐπιπορεύμενου αὐτῆς σφοδρῆς τῆς εὐψευς, ὅ ἡ πρώτη συνθεῖς ἐκ τῆς κατορύχαις τε καὶ οἷον σῆψις τὰ μυχθέντα λεπτομετέραν αὐτῶν τὴν εἶσιν ἐπειράθη ποιῆσαι*. Quæ sic veritas: „ hoc tibi est secundi medicamenti præscriptum: quod „ plusquam decet medicamen efficit alstrictorium. Quam- „ obrem vehementem alstrictionis vim corrigens, qui pri- „ mus medicamentum hoc composuit, ex eo quod de- „ fodit, & quasi putrescere sivit, tenuiorem miscellaneo- „ rum naturam reddere conatus est. Paulus præterea in entatico stelliones ex aceto macerans triginta diebus in fimo defodit. Cæterum quamlibet occursum fuit marcori illi putri resinosis pinguibus, aliisque, nunquam tamen perfectum est, ut fomes vivax, qui semper corpus exercet, restingeretur, nisi metallici illius opera, quæ revera vomica liquoris æterni (ut Plinius appellavit) quasi vena quædam longe lateque dives censenda est. Recte quod idem venenum rerum omnium dixit, ut quod hanc diram labem & immanem solum perimat: sulphur autem, quamquam autore Galen. tenuissimas partes habet, adeo ut animalibus venenatis multis resistat, ut turturi & draconi marinis, cumque terebinthina lepras, lichenas, psoras, exerceat, non penitus repellendo, nihilo tamen secius hoc superius malo esse non valuit. Ex quibus illud necessarium efficitur, argentum vivum abdita quadam vi nec satis explorata rationi, morbum istum propulsare. Quod si per se id facit, universa mali curatio ad ejus est experientiam conferenda. Verum priusquam finem faciamus, non fuerit incommodum paulo altius ortum, ac natales ejus scrutari, quo simul natura ejus planior fiat, simul ne supina quadam inscitia hydrargyron, & argentum vivum contra Plinium idem existimavisse judicemur.

CAP. III.

De origine argenti vivi, & ab hydrargyro differentia: deque noxis ejus tollendis.

Vivi argenti nativi scaturigo in argenti fodinis latet, quippe lapis est ille in venis, qui vomicam illam argentei liquoris profundit, sed non largiter inveniri solitam affirmant, tametsi in metallis sine coctione in lacubus sui coloris plurimum nunc reperiri constat, & nonnunquam una cum vaporibus è terra elatum in ipso videlicet gramine. Adeoque sua sponte nasci nemini dubium hoc tempore. Hydrargyros autem authore Galeno factum quiddam est, quod ars etiam è minii Hispanici gleba, aut, ut Plinius ait, secundarii (quæ rubigo metalli est, & non nisi in fornacibus rubescit, sterilesque plumbi vocantur) eduxit tractatione. Quo nomine idem Plinius palam hydrargyron, & argentum vivum distinguit, cum tamen perspicuum sit Græcis idem genus fuisse, qui tam nativum quam factum hoc appellant nomine, siquidem invenitur (inquit Dioscorides) & in argentariis fodinis, cum eruitur argentum, cameris earum pendens, & in guttas concreta hydrargyros. Addit tradere quosdam, per se in fodinis etiam inveniri: ut consentaneum sit, non alia de re quam de nativo eum agere argento vivo. Itaque perpetua liquoris vomica ex eo lapide, qui in ar-

gentum excoquitur, manat, & illud certe est, quod per se dicunt inveniri, quodque in lacubus suo colore sine coctura existit: imo in cameris in guttas concretum non aliud sane fuerit, quam suæ cujusdam spontis, sicuti quod in gramine vaporibus exhalari diximus. Ac fortasse Vitruvius accedentes idem esse, nec injuria credemus, quod ait, *Cum foditur anthrax, ex plagis ferramentorum crebras emitti lachrymas argenti vivi, quæ à fossoribus statim colliguntur*. Quæ verba ad argenti vivi genus nativum sine ulla dubitatione pertinent, factitium tamen etiam habet Vit. *cum gleba collecta conjiciuntur in fornacem propter humoris plenitatem, ut interarescant, è quibus ignis vapore fumus suscitatur, & cum resedit in solum furni, invenitur esse argentum vivum, exemplis glebis eæ guttæ, quæ residebant, propter brevitates non possunt colligi, sed in vas aqua convertuntur, & ibi inter se congruunt, & una confunduntur*. Quæ ipsius est argenti vivi quadamtenus conficiendi ratio, in solum siquidem furni reses fumus in hydrargyron perficitur. Quo magis mirari soleo, quid Hermolaum inducere potuerit, ut ex marmore argentum vivum elicere Vitruvium scriberet, & quid, secutus eum Marcellus ex marmoris cementis & assulis, quas marmorarii deiciunt eodem fere, quo fit ex minio modo, illud ipsum conflare dixerit, quod sane nusquam apud illum authorem invenire potui. certum est tamen eodem in loco de marmoraria cum inductione ad tectoria tractare; sed quid ex eo collegerint, divinare nequeo, nisi forte existimarunt, sicuti sal marmorosum legimus, sic & anthracæ marmor esse, nulla inter hoc & lapidem differentia. Porro invicem argenti vivi hydrargyron Plinius conficit duobus modis, sed neutro plane modo Vitruvii, altero Dioscoridis: prior æreis mortariis pistillis, quæ minium ex aceto terit, alter patinis fictilibus impositum ferrea concha, calice coopertum, argilla superillita conficit, deinde sub patinis accenso foliis continuo igni, atque ita calicis sudore deterso, qui fit argenti colore & aquæ liquore, idem guttis dividi facilis, & lubrico humore confluere. Quæ descriptio nostrum argentum vivum repræsentat, quod stare (ut ille inquit) loco nescit, micat tremisque, & suo pondere huc illuc facile fertur. Atqui postrema Plinii ratio non longe à Vitruviana diffidet, cum fumi vapore uterque argentum illum sudorem eliciat. Sed videamus, quo tandem ex minio pareretur: nam ex secundario inventum hydrargyron Plinius ait, ex Hispanico Diosc. & Vitruvius ex glebis anthracis priusquam tractationibus ad minium perveniatur: quas tractationes minii ille deinceps ostendit. Ac minium quidam nativum rude esse aliquod putant, non modo factum & elaboratum: Plinius etiam lapidem esse exustum, venis permistum, in omnibus fere argentariis, itemque plumbarii metallis. Quod alterum dixit esse minii genus Barbarus non ex illo lapide liquoris æterni vomica componi interpretatur; sed iis, qui cum eo inveniuntur, quos quidem simul repertos steriles vult esse plumbos. Nonnullis forte videbitur exustum lapidem anthracæ Plinium intelligere, alium à plumbis futilibus ex quo fit secundarium: quando aliud quidem est minium, quod ex arena fit cocci nitore, è qua etiam nunc in plymate (ubi primum humorem hausserit) argentum abire vivum ac scerni volunt: aliud vero ex glebis (ut supra visum est) conflatur anthracis, quæ ardescens argentum vivum relinquunt: tertium ex lapide fit arenæ misto in Hispania: postremo aliud ex plumbis, quod secundarium vocatur, ex quo solo hydrargyron Plinius elicit. Quare hallucinatus esse aliqui videtur, cum arenas teri, dein farinam lavari tradit, si non autumat ex arena minium fieri. Sed cum dicit inventum minium à Callia, initio sperante aurum posse excoqui arena rubente in metallis argenti, nihil aliud indicare eum puto, quam venam minii subrufo colore habere circa se rubrum pulverem, quem quidam nativum minium nescio quam vere existimat. Quasi sit aliquod perfectum, non tractationibus exercitum. Et si Theophrastus illud ex arena *αὐτοφύεις* vocitet, idcirco tamen asseverare haud debuit hunc pulverem verum minium esse, de quo solus Vit. mentionem fecit. Quamvis Plinius (inquit ille) nativum quodammodo videatur adumbrare, rubinos, quos carbunculos vocat, eodem loco fieri dicens. Atqui miror, cur carbunculos rubinos interpretetur hoc loco istius author sententiæ, nisi quod dilucet, ipse opinatur minii lapidem, quem anthracæ Vit. nominat, hujusmodi gemmam esse, quem Plinius, alique carbunculum dixere, cum constet vix eo in genere unicam gemmam fossilem reperiri in Thesprotia, quæ anthracitis dicitur, carbonibus similis. Adde quod multa coloris similitudine præter ullam nitoris rationem carbunculi nominantur. Sed hæc difficultas latius à nobis in Séplasia-rio explicabitur: ubi illud etiam disputavimus, possitne ex minio jam ad unguem elaborato fieri argentum vivum. Elaboratur autem non lotura tantum, quod nequaquam

prima, at sequente fit melius, sed & excoquitur. minium autem nativum sicubi adumbravit Plinius, non alio loco fecit, quam ubi de Colchico egit, hoc in rupe quadam inaccessa, ex qua jaculantes decuterent, haberi, sed adulterari prodidit. Temperaturam autem minii fusissime docet Vitruvius. cui ut adveniant colores, lotionibus & cocturis crebris egere dicit. *Tunc enim (inquit) minium propter argenti vivi relictionem, quas in se naturales habuerat, virtutes relinquit, & efficitur tenera natura & viribus imbecille.* Nunc in hoc sumus, ut sciamus, utrum melius censendum sit argentum vivum, factitiumne, an nativum. Quod facile indicabimus, si genera sigillatim enumeraverimus. Primum igitur scaturiens habetur, quod inter metalla reperitur. Aliud vi plagarum exilit, dum glebæ ferramentis eruuntur. fit aliud ex minii lotura, quæ varia est. suscitatur etiam ex fumo vapore ignis in patinis, sive fornacibus: hoc residet, illud scandit. Huic proximum ad hæc, quod ex secundario fit lapide, non nisi fornacibus rubescere ac exusto, in farinamque tuso. quod ad differentiam puto hydrargyron dixisse Plinium, quam bifariam parari ex eodem supra monuimus. Cum utraque ratione fiat & ex vero minio quoque, sed nisi exusto hoc lapide non ante extrahitur hydrargyros. quod autem ex Hispania, aut (ut mavult Barbarus) Iberia importabatur Romam, minium, coctione prius (ut videtur Plinius indicare) perficiebatur. hoc tempore minium non excoquant, ut notat Georgius Agricola, timentes ne totum in argentum vivum solvatur. Ex iis tot argenti vivi differentis, medici olim factitio utebantur, haud scio qua ducti ratione, neque statuere possum ex secundario ne factio, cum id tantum Dioscorides scribat ex minio fieri, quod falso cinnabaris dicitur, & similem, quam Plinius, conficiendi ejus viam sequitur. Cumque planum sit Galenum, ac Paulum ex minio præparati duntaxat meminisse, Musa nativo mavult uti. Ego existimo factum illud non tam crassarum esse partium, quod sublimatu veluti confletur, aut vero plymate ex aceto sit concinnatum, quæ duæ sunt corrigendi nativi rationes. Lubens tamen ejus abstinere extractione, quod fit à secundario, quia plumbi naturam pro respere, quod sterili illo plumbari curatur, ustrinamque flagitat: & aliud, meo iudicio, propius ad argenti naturam accedit. Sed de argento vivo, minioque satis jam multa, unum addemus, cinnabarium à Theophrasto multisque aliis minium etiam dici, ob veri ac Lybici similitudinem: unde cinnabrium hodie quoque dicitur fictitium quiddam, de quo supra in cinapro. In eo interiorem mutari formam nolunt, adeo ut per rescicationem quamcunque non degeneret in aliud genus: cum vel ex metamorphosi chymica redeat ad ingenium, ita ab igne indomitum manet, atque (ut dixi) in tenore constet. sed neque hoc, neque sulphure concrematum si re ipsa cremari potest (quod à corylo tantummodo fieri dicitur). eandem in medendo retinet facultatem. Porro mina, quæ hodie ita appellatur, pallidius quiddam est: quod ex plumbo chymistica quoque paratur industria. Obiter hic admonendum duxi Plinii locum in minii adulterati deprehensione, in omnibus, quos quidem viderim, libris, corruptum mihi videri: ubi hoc modo legitur: *ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi illico.* Ubi purum, unius literæ permutatione, legendum cenfeo, id quo modo fiat, unus Vitruvius manifeste docet: *Ferreæ (inquit) lamina sumatur, in ea minium imponatur, ad ignem collocetur, donec lamina candeat, cum è candore color immutatus fuerit, eritque ater, tollatur lamina ab igne & si refrigeratum restituitur ad pristinum colorem, sine vitio se esse probabit: sin autem permanserit nigro colore, significabit se esse vitiatum.* Subolet mihi causam mendi similitudo illa auri, quam Plinius supra iis verbis attulerat. *Auri modo probatur, auro candente fucatum nigrescit, sincerum retinet colorem.* Deinceps de minio subiungit: *Invenio & calce adulterari, ac simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi. quod doctis excutendum relinquo.* Sequitur, ut argenti vivi noxas tollamus. quod equidem accepi ex ossæ cujusdam corrupto, quem perunctum ab Empiricis plus decies ferebant, non semel emanavisse. Corrumpi autem ossa, nobilium dentes matronarum hoc fucō nitorem quarentium probant. narrant etiam magnam hujus vim ab iis, qui aurum argento inducentes paralytici propemodum facti sunt, in balneo extrahi: quam extractionem impostores quidam vulgo profitentur, qui medicamento nescio quo elicere se posse totum è corpore argentum vivum ad ostentationem non dubitant affirmare: qui à doctis interrogati, sitne aliquod medicamenti genus, quod ut magnes ferrum, ita vivum ad se argentum possit rapere: respondent, esse quidem, sed proferre versuti homines recusant, ac nos averfantur, & potentibus auro fieri in aures insufurrant, quo pluris sua vendant remedia. Ex quo licet conjicere, aurum argento vivo familiare ac cognatum esse: sed hoc potius au-

rum in se corripit, quam contra, dicente Plinio: *Omnia ei innatant præter aurum. Id unum ad se trahit.* Quare suspectum esse poterit quod apud Dioscoridem legitur cum certa quadam velut parenthesis notula, qua ut obelisco spuria confodiuntur: *ῥίνημα δὲ χρυσὸς πάντῃς ἑστὶν ἀπὸ τοῦτον, πινόμενον ὑδραργύρου ἐστὶ θανάσιον βοήθημα.* Sed ut argento vivo aurum potum remedio sit, non continuo sequatur, hoc illud attrahere. Amplexatur certe aurum hydrargyros ita palam, ut cum ei innatent cuncta, solum aurum conspeliari conspiciatur, quoque id foveat melius, sic ipsi firmiter hæere gaudet. Neque vero in causa esse dixeris auri gravitatem, de cuius pondere nihil hæsitamus, ut locum mihi habere non videatur, quod Vitruvius tradit, non amplitudine ponderis, sed genere singularum rerum gravitatem esse non negandum, sed audiamus quæso miraculum, *Cum sint (ait ille) quatuor sextariorum mensura (ex argento vivo) cum expenduntur, inveniuntur esse pondo centum. Cum in aliquo vase est confusum, si supra id lapidis centenarii pondus imponatur, natat in summo, neque eum liquorem potest onere suo premere, nec elidere, nec dissipare. Centenario sublato, si ibi auri scrupulus imponatur, non nabit, sed ad imum per se deprimitur.* Cuius ipse rei periculum facere, vereque istud experiri cupiens, in argentum vivum vulgare plures monetæ aureæ species indidi: nullam tamen ex iis pessum ire vidi, ut non aliud suspicarer obflare, quam argentum vel æs auro mixtum, quo minus degravarentur: quomodo fit in pumice, qui ob meatuum raritates aërem concipiens in aquis non submergitur, cum tamen lapidis natura in profundum statim devolvatur, tradunt item in massa plumbum agglomeratum desidere, in laminam vero dilatatum innatare. Ac fortasse, in quo rem experiebar, argentum vivum plumbo affuso, quod fieri audio, adulteratum erat, aut quod verius esse puto, quo id fiat, aurum committi fustum oportet. nihilo secius tamen quicquid auri est, undique amplectitur, qua nimirum parte id tangit, seque illi ita adjungit, ut nisi igne non fugetur. Quod naturali quodam fieri consensu, quam sympathiam vocant, arbitramur, quemadmodum ad gravissima quæque onera una palma nunquam deprimitur, non quia robur illi Ebano vel quercu sit firmitus; sed quod lege naturæ illi concessum sit, ut resiliat ad prementia. sic scrupulus auri gravitate quidem sua centenarium argenti vivi pondo non ideo dissipat, quod id prægravet, sed quod societatis ejus amore argentum vivum secum illud ire cogat. Neque tamen negaverim, singularum rerum gravitatem genere suo constare, cum palam sit etiam minimum saxi fragmentum ex infinito aëre in terram præceps decidere, & aquas permeare, ex iisque in vadum delabi, sed contemplatio hujusmodi alterius est loci. Hic tantum habui, affinitatem auri argenteque vivi ostendere, ne quis posthac existimaret argentum vivum ad auri attractum commeari, nedum argento vivo aurum esse gravius. Quod tantum abest ut fatear, ut etiam sim assensus Dioscoridi, quod illud interanea disrumpens, dissipansque pondere suo perimat. Nam & argenti spuma non alio modo offendit. aurum vero quamvis copiosum, intus ingestum gravitate sua nocere nondum est deprehensum. Adversus autem argenti vivi epoti noxas privatim valere lac copiosum etiam bibitum, ac vomitionibus deinde rejectum, scribit Dioscor. Quam ob causam ætatis nostræ medici lac caprinum vel aluminum secundum argenti vivi illitus non inepte imperaverunt. Ego tamen quia vomitionibus rejicere jubent antiqui, ad alia me remedia malui convertere. Nempe cum Heraclide siferem dedi, qui convalescentibus & ad vinum redeuntibus sit utilis: etiam si merum hic plurimum posse existimetur, ut eam ob rem putem dixisse nostrum poetam:

„Tempore non alio generosi pocula Bacchi

„Annuerim sumenda tibi, purumque phalerum,

„Et chia, & pateris spumantia rhetica largis.

Potest & altera causa afferri: quod multa fiat in perunctione spirituum exolutio, qui recte vino reparantur. „Ex quo illud oraculum: Quæ longo temporis spatio „extenuata, lente rescicienda esse, quæ brevi, breviter. Porro autem decoctum lini & ormini Diosc. prodesse commemorat, ut iis ab illitu totum lustrari corpus non intempestivum iudicem, quamvis ille author argento vivo tantum epoto id auxilii ascribat, sic semen urticæ confert, vinum quoque ex hyssopo, origano, & absinthio efficacæ prædicatur. Itaque ultima cura sit his etiam totum corpus abluere, ac velut expiare. Ad quæ si ea adjunges, quæ artuum compagines confoveant, quoniam exsanguis sunt eæ partes, ac facile nativa imbecillitate fluxiones excipiunt, non aliud profecto præsentius queat remedium excogitari: & si quando usu venit, ut in sufficientis, ac thyomatis ex sublimato, ac minio (quod minor tentatum, cum Plinius tradat, qui minium in officinis poliunt, faciem laxis vesicis illigare, ne in respirando

pernicialem pulverem trahant) auram venenatam, aperto, & hiantē (ut fit) ore ægroti exceperint, sive etiam pulvisculo illo chymico uti fuerint, insequenti statim die crystallo tenuissime pertrita ex amygdalino oleo recens expresso, periculum, si quod inde impendit, propulsare tanquam amuleto præsentissimo soleo. Quin etiam novi, qui diceret fusione crystallo, quod plumbo usto fieri tradunt, vivi argenti sublimationem ita se correxisse, ut nihil prorsus incommodaret. Cujus rei fides penes auctores sit, in hæc quidem certe nollem experiri. Vincit autem omnem operam impensamque divina proculdubio medicina, neque unquam satis laudata, nisi contaminaretur vere pura ligni sancti potiuncula. Adeo delet labe omnes, vel sua sponte a morbo, vel ab argenti vivi perunctionibus contractas, ut ne vestigium quidem relinquat ullum, sed purgantis ignis more expiet. De cujus cœlesti natura, ac dote deinceps tractabimus.

CAP. IV.

De ligni Sancti dote, natura, & viribus.

Quid sit lignum Sanctum, quatenus ab Ebena differat, quale & quam multiplex sit, superius attigimus, ut nihil opus sit longa oratione lectores fatigare, priusquam tamen vim ejus, ac naturam aggrediamur, dotem & electionem persequemur. Nam quicumque hac de re scripserunt, non satis fideliter ejus retulisse commendationem videntur, cum Guajacum omnibus anteposunt, ut eorum testantur descriptiones. Ex Guajaco autem præstantissimum putant, ut ait Huttenus, in quo quamplurimum nigri est, sic ex ligno Sancto materiam fuscā & flavā deligunt, addunt de iis quidam cum maxima medullari parte nigra. Cujus etiam corticem melioris notæ pullum existimant, qui Guajaco firmiter obhæreat. Nam in palo sancto non ita agglutinatur, & cinereo potius visitur colore quam nigro, tametsi sunt, qui non tantum virium tali tribuunt materiæ. Est etiam palus pustulosus magis, & pene buxi cortici proximus, in Guajaco verò inest velut lævor quispiam, dicente Syphili:

In cortice lauri Exterior viret lævor,

Qui cortex profecto non ita densus, immodicè durus est. Jam palus quo minus in corde atri exhibet, hoc præstantior, de Guajaco contra sentiunt indigenæ (ut certo ipse accepi) palis autem præsentius semper præsidium animadverti. Cavendum tamen ne buxo fallamur, cum utriusque materies aquis fidat: hic crassiore quam buxus ex cortice. Quidam ex iis, qui de Gallico morbo scripserunt, croceum (ut crepat) lignum infirmius censet, & pueris mulieribusque sanandis accommodatum. Cujus naturam (inquit) vimque cum nemo satis descripserit, ad unguem cognoscere quis potest? Equidem ut finitimas esse utriusque species non invitatus fatebor, ita Guajaci tenues esse furculos negabo, quod sibi nonnulli persuaserunt, quia diversum habet gustum ac odorem, neque ut illud resinaceum quiddam pingueque incensum sudore profundit: nisi forte id accidit ex regionum varietate, de quo non ausim aliquid ipse statuere, sed ad eos qui hujusmodi insulas viderunt, rem totam referendam puto. Ex quibus alius castaneæ, alius olivæ speciem fructui attribuit, videlicet in re non satis, ut videtur, illis perspecta. Guajacum vero, quod quam maxime eligendum esse dicunt, pinguescit, & pondere præstat: cujus senectam, tum macredinem, tum levitatem esse recte opinantur. At Palus sanctus vix pinguescit, nec resinaceum spirat, adeo ut ne ab inflammato quidem defluat quicquam, gravis tamen est etiam usque ad miraculum: nam & minutissime concisus, ut diximus, haud supernatat. Recentem porro volunt ab incisionis tempore, veterem autem ab ortu, siquidem crassiores truncos præferunt. Nos arborem integræ ætatis quæreremus, quæ tunc maxime in suo consistit vigore, & virium firmitatem habet, dum succi bonitate turgescit, nam senecta plantarum ad *αἰωνίον*, ut Græci dicunt, vergens, earum vires imminuit, infirmitateque distabefacit: contra juvenia adhuc tenella molliorque est, quam ut in maturum perfectumque succum, immissum nutrimentum percoquat: tenuis præterea ejus alimonia est, ac vegetabilis, quam fere mittit ad incrementum: quare tum materies decerpenda, cum justam sibi magnitudinem acquisiverit: neque tamen ampli caudices expetendi, aut truncus arboris radicibus proximus, quod in Guajaco fere fit: sed neque furculi exiles, in quibus humoris plenitas cito inarescit: quemadmodum in illis propter vastitatem vernaculus succus magis magisque exhaustus minor fit indies. Quam ob rem majusculi fere rami cædendi, qui succum sibi datum à natura copiosum aliquantisper in justa crassitie conservant, vel emori certe in ea conditione saniem non patiuntur, materiæve corrumpi qualitatem. Cæte-

rum qui radices putant meliores, hæc illi aliqua moveri ratione videntur, & iis fortassis interdum utuntur indigenæ: an quia plus semper in illis etiam recens excisis succi inest, non dico. fieri enim potest, ut certo tempore liquefiant, minusque succi genitalis obtineant, quomodo apud nos in arborum quoque radicibus veris tempore solet observari. Vere (inquit Viétr.) *arbores fiunt prægnantes, & omnes suæ proprietatis virtutem efferunt in frondes, anniversariosque fructus.* Vis igitur (ut ita dicam) amoris in radice nequit esse eo tempore, quæ in frondes, ac caudicem absumitur: quæ si reflectatur in cruæ radicibus vicinum hujusmodi amoris gratia, ut ab furculorum calore per medullam nequeat pertrahi, stolones huc converso humore permulti prorepent. At si verum est in Palo, quod de Guajaco Syphilis scribit, vix mihi locus radicis in usum adhibendæ relinqui videatur. ait enim,

Ipsa teres ingensque ingentem vertice ab alto

Diffundit semper viridem semperque comantem

Arbuteis sylvam foliis.

Id etiam buxo familiare est cum aliis quibusdam inter sylvestres arbores, folia ut non amittat. Igitur si semper ad eum modum lignum Sanctum virescat, par est ei alia subinde folia succrescere: non enim iis, quæ retinent comas, eadem folia durant, proinde ut inarescant vetera, circa solstitium evenit. Quando ergo radicis usus erit, pullulantibus identidem ramis? quod intelligens idem Poëta, ramo ac robore potius quam radice sacerdotem lustrare laborantes finxit quam scitissime:

„Astabant (inquit) animis tristes & corpora fœdi

„Squalentes crustis omnes, taboque fluentes,

„Quos circumfusus albenti in veste sacerdos

„Pura lustrat aqua, & ramo frondentis hyaci.

Et alibi,

„Illa omnis, quam cernis, inops miserandaque turba

„Tacta Deo est, veterumque luit commissa parentum:

„Cui votis precibusque piis, numerisque sacerdos

„Conciliat vates divos, & Apollinis iras.

„Lustrati ingentes ramos, & robora sanctæ

„Arboris advectant tectis, libamine cujus

„Vi mira infandæ labis contagia pellunt.

Iterum,

„Continuo faciles nymphas, solemque precati

„Intacti nemoris ramos, & robora ab alto

„Convectare parant luco, medicataque sumunt

„Pocula, pro ritu gentis, quo munere tandem

„Contagium repulere feram, &c.

In quibus nulla radicem mentio multo quorundam opinionione reliqua arbore fortiorum. Huc accedit, quod quamvis illi radices usurparent, vix tamen nobis idem concederetur, citius nimirum quam rami arescentibus. Quas ob res melius est succulentum & recens, quod annum, si fieri potest, non excedat. Sed ut tempestiva quoque materies habeatur, etiam atque etiam curandum. Nam quæ inter viros doctrina percelebres convenit, cædendam tum materiam esse, cum sub terra discurrens luna fertur, quando autem luna infra terram sit, & quando supra, Constantinus Cæsar docet, & auctore Plinio omnia quæ cæduntur, carpuntur, tondentur, innocentius decrescen- te luna, quam crescente fiunt. Lumen itaque lunæ lig- na molliora facit, quæque hac ratione secta sunt, à putredine incolumia permanent, quod Columella non ne- scivisse videtur, omnem inquiens materiam sic cæsam ca- rie non infestari. Sed an ad ista barbari, qui lignum ad nos dimitunt, advertant, ii viderint, qui curiose simi- lia consuecunt, suo forte ritu nobis illa cædunt robora: Mihi tamen magnopere placeret, tum ramos dejici, cum vigent maxime, cumque ad eos omnis se virtus conver- tit: quod mihi tunc contingere videtur, cum fructum ad maturitatem perduxerint. sicuti & flaccescente fronde ra- dices ex terra in se succum recipiunt, sic in maturitate fructuum, antequam folia, furculique marcescant, hau- riendo succo reficiuntur, ut plenitate vigeant. Quod Viétr. non videtur ignorasse de cædenda materie, cujus sunt hæc verba: *Edito fetu, quod prius in aliud genus decrementi detrahebatur, cum ad disparationem procreatio- nis est liberatum, inanibus & patentibus venis in se reci- pit, & lambendo succum etiam solidescit, & redit in pri- stinam naturæ firmitatem.* Id quod idem autumnno tradit accidere. Si cui vero collibitum foret teneros se- ctari coliculos, & turiones, melius id vere conseque- retur. Atque hæc de electione longiora fortasse. Ad quam addes ea, quæ supra de nascendi locis commemo- ravimus. Deinceps ligni naturam, & temperiem inve- stigemus, cujus qui qualitates ex gustu, odore, vi- su, & actione, quam in corpus edit, rimati sunt, in ca- lido & sicco dominari statuerunt. sed visi sunt tamen in- tervallis inter se dissidere, dum unus calidum in secundi ordinis, qui tertio proximus sit, numero facit, siccum vero in primo, qui ad secundum accedat: Alter in se- cundo statim caliditatis abscessu consistere, nec ad clausu-

iam huiusce metæ vult pertingere, siccum etiam in prioris numeri intervallo seu gradu contineri. Adeoque inter calida medicamenta quod temperatissimæ sit naturæ non dubium. Nam & ejus elixati jus magnum corpori alimentum præstat, nec calidius est, quam par sit: & ut videatur manifeste picrocholos, biliosæque naturæ homines calfacere, in æquabili tamen, ac quadrata habitudine, ægre ullam ostendit alterationem, idque plusculo etiam tempore, præsertim si admodum temperatam ejus ligni potionem, ex flava scilicet confectam materia, sumptis. Nam pars ea, quæ aliquo interdum arboris loco nigrescit, amara persentitur, ideoque reliquis partibus calidior merito judicatur, sed hanc ligni qualitatem indigenas etiam in palo respuere, non secus atque corticem, qui similiter amaricat, fando nuper ipse cognovi. Et nos magno semper successus profectu id sequuti sumus, ut ad eam usque partem desculpta frustra in scobem elimaremus, quicquid nigri occurreret, rejicientes. Qua ratione non asperam, at fastidii expertem præstabamus potiunculam: ut neque glycyrrhiza, neque melle aut saccharo, unquam fuerit opus. Ac quid attinet siccum vel calidum reddere medicamenti genus, quod suapte agere proprietate, quæ vel substantiarum similitudinem, vel missionem sequitur, natum aptumque est? Quod ita esse non latuit unum ex iis, qui de Gallico morbo dialogum composuit: *Cum sit* (inquit) *omnibus persuasum resinas omnes, oleumque fundentes arbores, caliditatis & siccitatis esse non expertes, idem de hac arbore possumus assignare. At hoc utcumque sit non laboro modo. Nam a proprietate, ut asseruimus, in huiusmodi morbo videtur agere.* Hæc ille. Non negaverim tamen, quin ex primarum etiam qualitatum conditionibus agat aliquando. Sed multo agit vehementius ex vi illa interiori, quam substantialem vocant formam. Nempe affectus calidos juxta ac frigidos, & humidos perinde ut siccos, discutit. Qua utique ex re temperiem ejus maxime cognoscas. Nam (quod mirum est) macilentos ac graciles pinguefacit, exinanit obesos, stringit & laxat adeo, ut alvum quoque resolvere pulvis ejus pondo denarium triginta distitetur. Infantes item perinde ac senes, & tam viros quam mulieres adjuvat, atque hæc omnia moderate, citraque ullam molestiam, aut corporis jacturam efficit. Quocirca temperatam ejus esse naturam pernosse convenit, ne quid de gustu aliisque qualitatibus adventitiis, quas accidentarias vocant, adnotem. Jam quos effectus producat, quosque morbos curet, non necesse habeo quicquam commentari post eruditissimum Huttenum, qui judicio doctissimorum usus medicorum, eorundemque experientia fretus, omnia in Guajaco perpexit, ac pertractavit. Quandoquidem certum est non minora, ne dicam majora, Guajaco, in curandis morbis maxime pertinacibus, potissimumque luem istam resipiscentibus palum sanctum edidisse miracula. Nam quos ratio non restituit, divina hac medicatione prope sola persanantur, ut nunc pervagatum sit, difficiles morbos omnes isti labi minime affines, nihilve ejus retinentes, unius ope deleri. Sed pro hominum fidem, variam apparandi hujus rationem hanc ad rem esse volunt, ne diversos videatur una medicatio curare morbos, interimque contrarios: cum contrarium non accipiat suum contrarium ut Averroes, cujus & hoc documento fulciuntur, Contraria posse in eodem contingere subiecto, alterum in intenso, alterum in remisso, quos hercle miror non intelligere majus & minus non immutare speciem. Præterea quid est quod, qui hæc tradit, ex Avicenna admisit, *medicinam in duobus contrariis expertam, alteri eorum per se, alteri per accidens conferre, vel alicujus eorum complexionem contrariam non existere*, idque in decocto quod sit per vinum. Ecquis istum quæso Ganimedem Diis nectar ad hunc modum miscere docuit? Nempe Hebe, quæ a Deorum jampridem poculis fuit, non ut novitius iste nunc primum ab Ida raptus pocillator, temperare solita, sciebat scilicet Dea à tota substantia arborem agere, ejusque curandi modum per epicrasin absolvi. Est autem epicrasis (ut docet Galen. *Therap.*) cum id quod vitiosum est, paulatim vacuatur, & in ejus locum, quod est salubre, reponitur. Qua curandi ratione ipse utendum existimat, cum indicationes sibi repugnantes, incertam succurrendi faciunt rationem. Quis autem non videt sudoribus vitiosos succos exinaniri, & salubres, ligni cum calore nostro familiaritate, reponi? Cum vel isti, qui viribus ejus reclamant, confiteantur hanc potionem nihilo minus nutrire, quam jus pulli coctione consumpti. Et Ferrus dicat: *arcere atque expellere a corpore omne adversum officium extraneum.* Ad quæ addo, lignum hoc membris principalibus robur adjungere, & ex epicrasi in nativam, aut etiam meliorem temperationem restituere, ut hæc demum medicina τὸν θεῶν χεῖρας dici mereatur. Quorsum ergo novam induxit ligni temperationem? An chamæmelon, quod cum nostro calore sua tepiditate conspirat, inalterari missione postulat ad epicra-

A fin? nolo pluribus agere. omnibus, opinor, ratio nostra cognita est, etiam in re, quæ nihil minus quam ex ratione operatur. Supra enim constituimus in Hispanica saltem lue abigenda, solam agere proprietatem; in cæteris quomodo temperaretur supervacaneum, imo plane ridiculum fuit ostendere: cum quivis, qui primoribus (ut dicitur) labiis medicinam gustarit, ex causarum morbi, imprimisque affectus ipsius, ac cæterarum indicationum rationatione, tam variam, ac multiformem permiscendi ligni viam introducere potuerit. Errata vero egregii, dicam ita, pincernæ, quæ (concessis etiam omnibus quæ postulat) de natura arboris, de victu cum regulari, tum resumptivo, & reliquis permulta sunt, consulto prætereo. Satis enim arbitror in præsentia rectum apparandi ligni modum tradere, quod quidam ante me feliciter aggressi sunt, imprimisque Huttenus, vir certe longiori vita dignus, qui in Guajaco scite modum omnem, non ita à nostro (quo quidem in Palo utimur) differentem perducit: sed miro quodam compendio Syphilis, cujus verba nonnulla subjiciemus:

B
 „ - - - Validos abjecto cortice ramos
 „ Multa vi tundunt, aut in segmenta minuta.
 „ Elimant, puroque scobes in fontem reponunt,
 „ Dum bibulas noctemque diemque emaceret humor.
 „ Inde coquunt, necnon illos ea cura fatigat,
 „ Vulcani ne forte furens erumpat aqua vis.

Cætera deinde persequitur, in quibus tametsi rectissime corticem abiciat, tamen neque ligni, neque aquæ docet modum. Quare facturum me operæ pretium puto, si exactam proportionem, qua annos ab hinc duodecim usus sum, indicavero. Nam decoctionis modum, quem tamen haud sequor, ille non tacuit.

*Dimidia absumpta superest quodcumque reponunt
 Divini laticis.* Et hæc quidem in Guajaco, verum ad Sancti pali excoquendi rationem transeamus.

C A P. V.

*De præparatione ligni Sancti perpetuo, & ubique
 sequenda, quidque in ejus usu servandum.*

C E lecto igitur ante omnia palo ea, quam præscripsimus, ratione, qui nihil (si fieri potest) nigri habeat, & buxi colore palleat, sitque e majusculis ramis, & quam recentissimis, tum ex ora temperatiore, ut divi Joannis, adventus: cujus delibrato exquisite, quam & ipse pustulosus, aut verrucis asper, & colore leucophæo, spissoque satis sit concremento, materies vel desculpatur, vel in scobem elimetur, nigra parte intacta: & si non satis ad lævorem perducta videatur, pila tundatur quam nitidissima, tenuissimeque perteratur: quod tamen nihil referre nonnulli putant, mihi vero (ut in rigidissimo robore, & sidente) interesse plurimum videtur, quo penetratu facilius suum profudet undique cremorem. Quin etiam ad assequendum exactum lævorem, cribro prædenso succerni jubeo: neque verendum est, ne vaneſcat, aut despiret ex eo vis aliqua, siquidem solida & prædura alterationibus validissime obliſunt, & in farinas pinſita facultates suas exerunt efficacius. Ex eo itaque pulvisculo pondo libram cum sextariis sex defæcatissimæ aquæ præsertim pluviae, quæ inveterata defederit (est enim hæc tenuior alia quavis, atque elaboratior) macerari diem cum sua nocte patior. Romanum autem intelligo sextarium, qui duodecim cyathis (ut notum est) constet, singulos porro cyathos sesquunciam mensuralem continere cum sextante uncia, cum nimium censeo, quam unciam mea observatione quadratum esse pollicem statuo. Qua ratione sextarius viginti fere mensurales comprehendit uncias. Quare decocti juris compositio ad tres abscedens sextarios triginta sex reddet cyathos in quadridui usum. Sed hac de re paulo post. Aquam porro pluvialem cum expeto, non solum ab aliis dissidere videor, qui vel fontanam, vel fluviatilem, vel etiam puteanam tantum usurpant, verum etiam à Galeni dogmatis in totum deficere: qui *quarto sanitatis sustentandæ, quo loco apomelitis confectionem docet: Potest* (inquit) *qui volet, & ex pluvia aqua id conficere.* Ipseque si pluviam aquam probarem, id suaderem: verum nec ipsam probo, & nihilo est deterius, si aceſcit. Et de fontana aqua subdit: *Cura conficiendi in eo est, ut nec fævus admixtum sit vitiosus, coquaturque bene in fontana aqua, quæ & pura sit, & dulcis.* Itaque non fuerit alienum pauca hoc loco de aquis attingere. Nam quod me maxime in hanc trahit sententiam, ut cœlestem aquam cæteris hac quidem in re anteponam, cum Vitruvii, tum vero Columellæ efficit autoritas. Scribit Columella, *Colligenda aqua tantumdem pluvialis, quæ salubritati corporis est accommodatissima: sed ea sic habetur eximia, si fistilibus tubulis in contactam cisternam deducatur.* Addit, *Ex quo cœlestis aqua maxime salubris intelligitur, quod etiam venenati liquoris eluit*

eluit perniciem. Ad quæ si nostri animum attenderent, quam frequentes in nostram irent sententiam. Verum non defuturos canes lucernarios, quos Græci λυγνοὶ vocant, scio, qui nos adlatrabunt, quod rationalem medicinam, cui tamen a pueritia impenſe dediti fuimus, hic nimium conculcare videamur. Quos non vehementer pertimesco. Sed satius est ad Vitruvium descendere: cuius hæc sunt verba: *Quæ ex imbris colligitur, salubriores habet virtutes*, eo quod eligitur ex omnibus fontibus levissimis, subtilibusque tenuitatibus. *Deinde per aeris exercitationem percolata tempestatibus liqueſcendo pervenit ad terram.* Quinti etiam Aetius ex Rufo, aquarum, quæ bibuntur, quinque omnino tradit differentias: pluvialem, fontanam, putealem, fluvialem, & stagnantem. harum omnium pluvialem esse levissimam, & facile transmutari, atque aliis quidem affectibus accommodatissimam, quod celerrime transcoletur, ac transeat. febris vero, eique dispositioni, quæ cholera dicitur, & arquat inutilem, nam quia facile vertitur, facile etiam in bilem transit. Verum ejus quoque noxas ab eodem explicatas enumerare ne reformidemus, quo intelligatur, qua re Galen. commotus hanc tantopere repudiarit, tametsi non ubique respuit, sed in apomelitis tantum compositione. Quod non pluvia, sicut mulsam aquam, sed quavis alia vult fieri, nihilo deterius apomeli dicens si accedat, quod in hydromelite inveterato constabat accidere. Atque hæc etiam expendentem videas quantum incommodare huic tanto malo possit. Ait igitur Aetius, Lippien- tibus, destillationis aut ulcerum ratione, opitulatur. Abstineant ab ea qui acute vident, neque ad medicinas metallicas abluendas eligatur, plus enim habet constipationis, quam fontana: ideo neque abstergit facile, neque coquit, neque madefacit, & excretionem impedit: quod si alicubi moram traxerit, magis adhuc constipat, tardiorisque transitus fit, egestionem detinet, tardius concoquitur, distribuiturque, destillationes gignit, præsertim si frigida bibatur. Hæc tam multa fortassis Gallus ad Gal. improbationem adduxerit, sed plura his Plinius *cap. 3. libr. tricesimi primi* recenset, quæ si cui libet legere, locum indico. Nam is interesse vitæ putat, si levitatis argumentum refellat: cum subire & in cælum lapides appareat. At levitas non eo metienda quod pependerit, aut nullo pene ponderis momento, ut Plinius credidit, sentiat. qui deprehendi aliter quam sensu vix posse levitatem ejus asseveravit. Immo vero pulchre judicatur ex eo, quod commutari prompta sit, citoque permeet, nec ventrem gravet ut Galen. *Aph. comment. vicesimo sexto*: Quare facilem ostendit alterationem Hipp. cum dixit aquam, quæ cito calet, citoque refrigeratur, levissimam esse. Per lancem enim proclive esset levissimas aquas ponderare. Etiam si quosdam statim judicare, frustrante diligentia, Plinius tradidit: quia perarum sit, ut levior sit aliqua. Quod ab omni veritate abhorret, cum aliis alias sordidiores, magisque terreas, ac cœnoscas esse certum sit. Cæterum cælestis aqua profecto si alia, ea habet merita, quæ ex Hipp. supra adduximus ut cito caeat, & citissime perfrigeſcat, quod cum Pliniana discrepat ratione: Qui aquam pluviam idcirco celerrime caleſcere putat, quod sordium inesse plurimum sentiat. Quod si volumus confiteri, celerrime refrigerascere negemus oportet, nam sordes caliditatis sunt retinentes. At experientia comprobatur, pluviam refrigerari quavis fontana citius, quo minus movere nos debet, quod objicit, cadensque inficitur terræ halitu: quasi vero assiduo variarum rerum commercio non multo plus fontana procurrens, perennisque tingatur. Atque ut nos deterreat vehementius, & nivalem, & glaciale appposito grandinum argumento, cum pluviali conjungit, e quibus pestilentissimum esse potum convenit. Quid obsecro aliud facit, quam rationes suas dum probare se posse diffidit, testibus utitur non necessariis? nix enim & glacies, qualitatis peccant conditione, non tantum coacto subtilitatis crassamento, Unde Hipp. Frigida qualis nix, & glacies thoraci inimica, tussis movent, sanguinem, & destillationes. Procul dubio quod Galen. inquit, perfrigerato ab iis cerebro destillationes oboriuntur, unde tussis fiunt, quibus & vasa disrumpuntur, & ab iis sanguis manat postea. Sed quid attinet hic de aquarum præstantia differere? tum quid scire opus, an pluvia à tonitru melior? cum omnis ea disputatio ad frigida potionem pertineat, ob quam vocatur ad expertiones. Nam quæ coquantur, quamvis vitiosæ sunt, corriguntur siquidem malæ aquæ coctura fiunt præstantiores. Non desunt tamen, qui negant optimas aquas decoquendas, quod corruptioni reddantur opportuniore, id quod aquis vitiosis (ut ajunt) non usuvenit. In quo nituntur experientia rationi consentanea. Quo minus audiendos recentiores arbitrantur, qui sibi persuadent omnem aquam crudam esse. Cum autem cruditatem hujusce author opinionis in solis constituat vegetatis, & aqua elementum sit simplex, videtur ille quidem rationis aliquid habere, sed ei paucis respondebo: Plinii in primis autho-

ritate, cui etsi de aquis non prorsus assentior, adducor tamen ut credam verum esse, quod dicit, *Omnem decoctam meliorem esse convenit.* item, *Calefactam magis refrigerari subtilissimo invento.* rursus, *Neronis principis etiam inventum est, decoquere aquam, vitroque demissam in nives, refrigerare.* Ita frigoris voluptas contingit sine vitiiis nivis: sed quod objicitur, coctam putredini magis obnoxiam esse, minus sane mirandum. Namque tenuior ita redditur, & rarior, ut facilius commutetur argumento pluviarum aquarum, quas celerrime (ut ait idem) putrescere convenit, minimeque durare in navigatione. Audiant autem Orisbasium de confectione ciborum dicentem ad hunc modum: Non ergo existimet aliquis malam aquam esse, quæ cito putrescit, quod enim cito mutatur, magis virtutis est quam vitii. quod si quis contendat aquas ex decoctione crasseſcere, quoniam ut (quidam volunt) subtile vaporetur, probabili quidem nititur ratione, sed minime necessaria. Ignis etenim commercio quum ἰσογενέων aggregatio, tum vero ἐτερογενῶν accedit sequestratio. Quæ causa est, cur aqua ignis necessitate secernat à tenui, quod crassum est, indeque terrea pars corpori hujus confusa in imo subsideat, & aqua pura relinquantur, quæ si natura lymphida sinceraque sit, nihilominus rareſcit ac tenuatur. Ex quo fit, ut citius frigeſcat. Itaque qui pluvia carebant, hoc nomine ad mulsæ compositionem aquam ad tertias prius percoquebant. Ac credibile est, imo vero proximum, quod primo vaporatur, alienum prorsus ab aquæ natura esse. Cruda ergo dicitur aqua (nam elementum quamlibet actuosum, in naturæ ordine purum nullum dari potest) si non proprie, certe non minus apposite, quam bilis, quæ ab Hipp. cruda, acris, ac male olens, quæ serosi humoris accessu mitigata, cocta dicitur, sed nos paulo sumus in appellationibus morosiores. Adeo sunt qui inficiantur, quicquam coctum dici debere, quod non fiat ad assimilationem, & non vident Galen. alterationem, quæ contundendis & contrahendis particulis accidit, per abusionem sic cognominare permittentem. Verum quid iis facias, qui suas nobis methodos jactare non dubitant, cum tamen omnium ἀπεθόδοις deprehendantur. Nos ad pluvialem redeamus: Cælestis igitur imber cum facile transmutetur, ac transeat, ut dictum est, magnam optimæ aquæ significationem, & indicium præbet, vel Galen. teste in *primo de Valetudine sustentanda*, dicente. Si præcordia celeriter transit, nihil est quod magis idoneam requiras: sed ea adesse debent, ut non gustui modo, verum etiam olfactui, omnis qualitatis expers videatur; eademque potui jucunda, puraque fit. Quod in pluvia fere aqua vulgo habetur. Verum (ut dixi) in ea maxime, quæ frigida bibenda est, hoc requiritur: non etiam in calefacta, cum in coquendo qualis qualis sit, depuretur. Nam neque fontana omnis optima est, sed ea demum, cujus ad orientem solem fons scaturiens erumpit, quæque per mundum aliquem meatum puramve terram colatur, eademque caleſcit, ac refrigeratur ocyſſime. Quæ ad hanc compositionem, si pluvia carebimus, non incommode (ut mea fert opinio) uti poterimus: minori tamen successus profectu, propterea quod hæc venenati liquoris eluendi potestatem non habet, quam existimo pluviam, propter elaborationem obtinere. Nec obstat quod magis quam fontana compingat, cum aptior sit sua subtilitate infinita ad sudores movendos. Atqui non absterget, audio, neque coquit, neque madefacit, & excretionem impedit, quæ omnia in frigida aquæ genere toto reperiuntur. At ut minus aliis hæc præſtet, non continuo damnanda veniat, ut quæ cum aliis confusa rebus, hæc noxas non retineat, sed si quid dotis in se comprehendit, id perpetuo conservat, quod hoc loco non necesse habeo demonstrare. Quam ob rem cum aliis omnibus affectibus præterquam æstuosis febribus conveniat, neque madefaciat, & ulcera sanet, jure huic malo abigendo cæteris præfertur. neque mea unius hæc est opinio, sed in hanc mecum sententiam venit Andreas cognomento Matthæolus, qui hac de lue scripsit. sed nimis jam multa de aquis, ad ligni præparationem revertamur. Hoc maceratum (ut diximus) coquere oportet, etsi nonnulli biduum in aquam mittunt, quod non opus esse dico, siquidem tenue futurum est pulvisculum; quod ipsum in recenti ligno nec dum siccato in ramentum sat esset descalpere. Maceratum igitur ad molliusculum lenemque ignem in fictili olla plumbo illita, cujus tertia pars vel quarta vacet, id tantisper continebis, donec ad tertias, quod supererit, redigatur. Nam sunt, qui ad dimidias tantum percoquant, ut Syphilis cum Hutteno Guajacum: sed mihi cremor crassior, magisque altis sic apparet, & in palo, qui nihil habet illius atri, quo potio amaricat, congruentior hæc, magisque rationi consentanea videtur cocturæ dimensio. Quandiu autem hoc decoquant, summa cura cavent, ne efferveat, & undare quoquo modo, exæstuarere sentiantur, sed absunui sensum liquorem ignis quodam velut fotu patiuntur, perpetuo cooperculatam habentes ollam, ne quid virium exspiret, nisi cum opus est de-

despumare, quod circa initia coctionis fere magis contingit, spumam vero ad ulcera pustulasque colligunt, & in alios usus servant. Ita decoctum perfrigerare sinunt, dum scobs resideat, & lymphidum cremorem percolant, in vitreum vas defundentes, sicque obducto ore, ac pelliculato, condunt ad usus, vitrum ea ratione eligimus, ut pelluceat, & mutationes ejus in perspicuo facilius attendamus. Adde quod melius vitrea à sorde emundantur, nec qualitatem ullam servatis rebus conferunt. Hanc igitur coctionem primam ita factam, cremorem ligni vocamus, alii syrupum, quam cocturam moderatam esse & velut tepentem ad unguem credimus, sic ut alias comminisci non sit necesse. Neque sane aliter curari apud insulanos auditione assequor. Unus hic duntaxat modus est, nisi forte pluviam aquam, cum illi obvia quaque utantur, usurpassè videbor; sed meminerint, in insulis fortunatis occasum versus Pluvialiam esse, in qua nulla aqua nisi ab imbribus, nosque eam gentem tam divini præsidii expertam esse noluisse. Verum enim Ferrum mirari subit, qui dum experientiæ reclamatur, impudentiam non videtur effugere. Nam cum gradus quosdam coquendi ex Minervæ suæ præscripto definivisset, *Nilil* (inquit) *refert, quod ajunt gentes illas apud quas nascitur lignum, eodem semper modo, ac sine discrimine conficere, & sumere hanc potionem*, cujus affert rationem, quod medicinæ sunt imperiti. At hujus medicinæ summam eis peritiam tribuit, cum fateatur universos ista contagione affectos illic curari. Quare illi peritissimi, ipse experientiæ suæ fidem nobis nullam certam facit, sed contra sensibus fidem derogat. *Fortassis* (inquit) *quoniam recens lignum decoquunt, salutaris est ea medicina quocunque modo conficiatur*. Quorsum hæc tam inconsiderata, ne graviore verbo utar? An non & recens sui cujusdam est temporis? Addit, *vel quia in illis regionibus antidotaria medicina est lignum Sanctum*. Quasi similem hic etiam non retineat facultatem. Sed nunc tenetur. *vel quod incredibile est* (deinceps inquit) *decoctionem conficiunt admodum temperatam, ut in omni tempore anni subveniat ægrotis, omni ætati, omni morbo, omni complexioni*. Amabo te Ferre, cur incredibile? nonne tute fassus es temperatum esse lignum? quid in potione sentias tanto magis confiteris, quod Aristotelica usus videris ratione, dum hæc ex secundo de generatione citas. Quæ miscentur, corrumpunt invicem intentiones, & proprias qualitates. Ergo aqua, ut vis, coctione ficitatem & caliditatem, quas inesse temperatas ligno putas qualitates, reprimit, quod nondum mihi liquet, sic fiet moderatius poculum, ut ad æqualem collatum naturam, si quidem tua sequimur dogmata. Quid autem miraris qua ratione temperatum morbos curet? Equidem in ea contemplatione audientibus molestus esse nolo. Malim uno verbo dicere, sic temperatum alioqui medicamentum proprietate occulta lui isti mederi, ut nil mirum si variis subveniat naturis. Sed mihi objicies & alios morbos hujus ope discuti. Quod ut tibi concedam videlicet per epicrasin, tamen irridendum cenfeo, quod passim nunc fieri video, hac potione ad tuam rationem variata, omnes graves affectiones quamvis deploratas velle elidere. Perinde enim fit, atque si ex *chamæmelo*, vel *anetho*, vel *lini semine*, vel etiam *sæmigraci*, quæ tepent omnia, ægros omnes variata horum coctione sanandos susciperem. O fucum hominum animadvertendum! Nam cum plebrosque videant proceres, ac matronas pernegantes sese unquam fuisse hac lue prehensas, & desperent alia seratione adversas in eis valetudines hinc fomitem trahentes, curare posse, uno hoc utuntur prætextu, ut affirmant rebelles quovis affectus hoc unico expugnari medicamento, sed variandam ad præscriptum suum curam imperant. O impuros homines! sicine in medicinam nos volunt insanire? nonne hoc est divina munera polluere, ac impiare? Ecquis non videat sycophantarum mirificas strophas, & verisipelles artes? Quidam insignis purpuratus in aula Pontificis à gravi morbo, qui cum jamdiu conflictabatur, ligni Sancti ministerio liberatus est, sibi que restitutus. Io triumpho! Io Pæan! Omnes in omnibus idem tentare remedium imperabunt magistratus, reges compellent, nisi simile feceris, nullus sis. Ad istum modum hoc tempore Vertumnus agere, mederi est. Certe nostri ordinis vir quidam sane doctus, ac perquam facetus, imperitos quosdam medicos musicis esse similes solet dicere. Ut enim primarum partium cantores cantilenas, quas numero ad fistulam saltemus, subinde novas condere solent, quos alii secundarum aut tertiarum continuo sequuntur, ac pro se quisque imitantur, ubi autem animadvertunt, qui principem locum ex iis obtinent, pertritas suas esse cantiones, & abs postremis nonnunquam symphoniacis melius cani (ut est ad inventas jam res ingeniosa atque industria addendi æmulatio) statim ad alios convolant modos, ridiculi alioqui futuri, si triviales numeros semper incinerent: sic qui medicinam faciunt hoc tempore, quique

A plures ægros curandos suscipiunt, ad inepta, novaque identidem accurrunt, & clariores horum nonnulli (dum placere populo gratiosi student) suas texunt formulas, ac retexunt, leges figunt & refigunt: atque nunc in pulveres, nunc coptaria, nunc antidotos commutant. Hos imitantur postea simiæ gesticulatrices, quo sibi sapientum opinionem acquirant. Ita fit, ut si præter has formularias ineptias doctus aliquis accedat, qui ab antiquis tradita, aut recte excogitata proferat, rideatur ab omnibus. Hoc est mederi scilicet, hoc Æsculapium, hoc Phœbum consecrari. Quod ideo dicendum putavi, quoniam ineptus habeatis hac ætate, nisi passim lignum Sanctum nomines. Sed ad exactissimos Ferri gradus veniamus, nullum enim argumentum doctrinæ ejus tacitum relinquam. Primum siquidem gradum statuit, cum decoctio remanet unius libræ: secundum, cum unciarum novem: tertium, cum sex aut septem. Quid istuc est dogmatis? *Id animadvertendum præcipimus* (inquit) *non omnibus morbis, & ægrotis ejusdem moræ decoctionem convenire: sed aliis majoris moræ, aliis minoris*. Tu ne sic auferes? At hoc nimirum est blaterorum probra laceffere, qui medicorum clamant esse proprium, audacter mentiri. Nam quis non vidit innumerabiles sola nostra, quæ simplex est, præparatione curatos? At mirificus Ferrus duos rursus decoctionis modos facit, unum alterativum vocat, simplicem alterum. Hunc in fictili vase (quod testaceum appellat) illum per vitreum caduin in diplomate, fieri tradit. Egregia sane inventa & cedro digna. Sed quid has differentias in re facili, totiesque explorata introducimus? Nemo adhuc inventus est, qui similia scripto mandare sit ausus. Nam Massa, cum dixisset excellentiorem in opere decoctionem nos habituros, & citius ægros liberaturos, quanto plus consumpta fuerit potio, subdit: *tamen sint omnia moderata, & medio quodam modo parata*. Ac rursus, *Quo plus ejus ægri hauserint, tanto curatum iri citius*. Quinetiam Nicolaus cognomento Pollius pro mediocriter infectis ad medias absumptam sufficere tradit, ad intertrimentum vero duarum pro extreme afflictis. *Nam quanto plus* (inquit) *in decoctione consumitur, tanto fortior operatio est*. Ex quibus intelligitur, merito distinctiones illas à nobis ut nugatorias reprehensas. Admonet ille præterea de hyeme, & æstate ad condendum istius ligni decoctum, quæ qualia sint, res ipsa indicat. Illud notatu dignius, quod dilutionem modo potionem facit, modo meraciorem pro humoris scilicet exuberantis, tum tenuitate caliditateque, tum crassitie, lentore, ac frigiditate. Adde ætatem, & cætera hujusmodi, quasi oxymeli aliquod, non pitisanarium paraturus. Nam Galen. eos non probat, qui sub una quapiam mensura oxymeli conficiunt: sed tamen dum variandam ejus docet temperaturam, id facit, pro gustu summentis, convenientissimum ratus oxymeli illius naturæ, cui est jucundissimum. Primam tamen ipsorum mixtionem, quo plurimis conveniat, deinceps conscribit. Quod igitur in poculo tam moderato documentum nobis dabit, ad quod animum referentes, cognoscamus huic, vel illi naturæ aptissimum esse temperamentum? Quod signum, quo visus aciem dirigamus! Sed ab ineptiis discedamus. Neque enim hic nobis scopus propositus erat, ut indicaremus variandam non esse coctionis rationem, sed non pati medicamentum ullius rei adjunctionem. Destillandi autem ejus modum, nec approbo, nec rejicio in præsentia. Alius fortasse locus sese commodior offeret, cum hac de re agendi, tum etiam de oleamento ab eo eliciendo. Nunc docemus vas illud fictile, quo potionem parant, in camino quam optime excoqui debere quod Galen. etiam quodam loco commonuit. Quæ enim exacte penitusque cocta non sunt, lutosa ea potius, quam figulina sunt, & qualitatum suarum nonnihil medicamentis remittunt. quare mihi plumbo illita, quod nitidior videatur, expetitur fidelia. Sed tanquam à vino ad deuteriam nos convertamus. Secundarium itaque tenue post cremorem etiam solet apparari. *Nam & segmenta relicta rursus ut ante coquunt, addentes suave liquens mel*, ut cecinit Syphilis. Nos ut non improbamus in secundario decocto mel, vel saccharum, vel glycyrrhizam adjici, ita non necessarium esse dicimus. In primo autem cremore recte misceri posse negamus. Nam quod ex palo concinnatur poculum, scio nonnisi morosis & delicatis philœnis ingratum sentiri. Deest enim illa Guajaci acerbitas, & amaror, deinde medicati alicujus catapotii vice voratur: secundarium vero mediis in cibis potus loco sitientibus sumptum, non caret jucunditate. laudo autem, ut quibus non displicuerit, quive ab eo non abhorrebunt, puro utantur. Satis enim sibi fitis condimento est. Negavit Cyrus cum siti premeretur, unquam bibisse jucundius, quam ex cœnoso, ac turbulento quodam rivo. Hanc vero deuteriam ex fontana quam pluvia malim parari, ne propere excidat è corpore. Tempus autem ad decoctionem utriusque sunt qui limitarunt horarum sex, alii octo: ego vero etiam

etiam duodecim interdum spatio leni igni confoveo, ut ad tertias redeat, in secundaria tamen multum de opera remittimus, quam in cremore diligentissimam præbimus. sed sit sua cuique, pro exquisita confectione, certa mensura affabre ex eodem ligno facta, torno (si placet) rasilis, certis distincta spatiis, qua exploret, quantum singulis horis in coquendo decedat. Restat igitur, ut videamus, quis modus in utraque portione mediocris sit. Diximus enim moderatam nobis cocturam videri, quæ pro pondo ligni sextarios sex ad duos reducat, hoc est ad viginti quatuor cyathos, tribus enim diebus sufficere eam mensuram volumus. Quare in singulos haustus oportebit quaternos trahere cyathos, hoc est mensurales unc. vj. cum ejusdem besse, qui modus explet septem uncias minus triente. Atque hic proculdubio modus viro plenus justusque fuerit, etiam in medicamentis exforbillandis. quippe duodecim uncia nostro pede metitæ, semisextariolum Parisinum complent, quam mediocriter sitientes uno tractu siccant. Et qui temperatiores sunt, & urbaniores duobus fere exhauriunt. Minus enim quam sextarius Romanus continet, nostra ratione, hic semisextariolus besse, hoc est, mensuralibus uncis octo: quandoquidem sextarius viginti constabat uncis, id est, pollicibus quadratis. Nec obstat, quod Isidorus viginti-quatuor unciarum eum tradiderit, & Aphricanus libram sextarii dimidiam scripserit, ut notat Alciatus jurisperitissimus. Itaque certum est libram duodecim uncis expleri, ut constet semisextariolum nostrum eandem conficere, nisi libram pro hemina audiat, quæ novem tantum constabat uncis. Quomodo igitur sextarii dimidium erit? nisi dicamus sextarium, suum etiam cumulum certum habuisse, neque mensos fuisse antiquos, ut libram, ad geometricam exactiorem. Qua ratione ad cheopinam nostram sextarius accederet, si auctarii loco trientem libræ acciperet, hoc est, ad viginti mensurales, quatuor insuper uncias, sed nos de mensuris hoc tempore non certamus: ostendimus tamen justum potionis modulum ex coctura nostra reddi. Nam qui ad quatuor libræ redigunt, si ponderales intelligunt, plus minusve nos superant, siquidem quatuor diebus id paratum reponunt, ut in Guajaco facit Huttenus. Quippe Plinio cyathus, in quo etiam (ut videtur) ex abundanti suus extitit cumulus, decem drachmas pendet, semissis vero drachmis valet quadraginta octo, trahuntur autem nobis quatuor cyathi, hoc est triens, qui pendet in summa quadraginta drachmas Pliniana pensione: ita unico fere cyatho minus duabus drachmis vinceremur. Nos etiam aquæ puræ plenum pollicem quadratum appendimus, quem invenimus paulo fere plus quam quinque drachmas pensitare. quod si cyathus sesqui unciam mensuralem continet cum sextante, ut nos putamus, certe præter septem cum unius semisse drachmas pro sextante ac accessione Plinium etiam sesquidrachmam posuisse fatendum erit, aut cyathum unc. ij. capere, & ita pedem Romanum nostro majorem statueremus. Verum ille cujus rei pensum fecerit ac facoma non exposuit, ut nulla ratio sit de oleo, quod aqua ac vino levius est, intellexisse, sed de hac consideratione plura in libro de re Septasaria differemus, cæterum si in eo cremoris modo ex reliquiis cocturæ redeuntis ad dimidias intra triduum, usum nobis expedire deliberatum foret, Hutteni rationem multo superaremus, qui in quatuor etiam dies eam apparatus reconderebat, quando provenirent ligni duo pondo cum semisse ex libra, elixati juris triginta sex cyathi, ut superius perstrinximus, hoc est, sextarii tres. Sed cum nos ex ligno vere temperato (nam id quod amaricat rejicimus) tepentem, ac moderatum cinnam conficere studeamus, nihil mirum sit, si hanc potius quam illam sequamur miscendi rationem, quæ etiam experientia nobis ante constitit, & qui nos eam docuit, quique cum infinitis aliis sanitati restitutus est, ab indigenis quorum linguam callebat, quibusque familiariter in commerciis utebatur, non alio factitari modo dejeravit. Quinetiam experiundo didici, fidem mihi, licet juniori, nec ita splendidi nominis, adjungent, quibus visum est, nihil enim moror, dum eorum veritatem eloquar, quæ duodecim ferme annis expertus sum. Equidem permultos salutis per me recuperatæ testes citare possum: sed parco nominibus viventium. Quid autem illi efficiant, qui ad pondo libram ramamenti, duodecim pondo aquæ infundunt, coquantque ad dimidias, non necesse habeo nunc dicere: tanto minus qui concisi ligni ex aquæ triginta libris ad tertias coquant, hoc est ad libras decem. Itaque si post sextum diem vel hyeme computrescit, quantum singulis diebus dare eos convenit? Nam si plus quam libram semissem quotidie præbent, sex diebus selibra ligni plus, quam satis sit, consumitur: cum ostensum sit, libram ad treis dies sufficere. Attamen in materia non recenti haud abnueri plus posse insumi. Nam & inveterati libræ duæ unius interdum vice cedunt. Medium autem sectanti intra libram consistere ad triduum æquum est. Nam qui quamplurimum ligni consumpserunt Guajacani, non amplius decem libras diebus quadraginta u-

furparunt, & Huttenus vix sex abliguriit: mediocrem tamen cremorem parantes, non est quod ex industria dilutum accurent: quippe quo crassior, eo plus valet, & sua proprietate defungetur efficacius. Adeoque infirmis plus ligni aliquanto esse offerendum, non ita tamen ut modum excedat; non desunt qui defendant. Quamobrem justo modulo recentis ligni libra intra triduum vorabitur, satisque sunt singulis potionibus cyathi quaterni. Alterius vero tenuioris ceu loræ, quam deuteriam quasi secundariam vocavimus, alii dant quantum ad sedandam sitim laboranti visum fuerit, alii parum, dicentes propter malum saporem ablaturam bibendi cupiditatem, sed qui quantumlibet ejus concedunt, hoc se facere ideo ajunt, ut medicati in ventre cibi efficiantur. Congruere tamen modum oportet ejus, qui curatur, consuetudini: tantum enim ipsius exhauriet, quantum sanus bibere solebat. Et sane justus modus sesquiseptarius esto. per diem autem si bibere libet, poterit cyathos duos, aut tres quam longissime à prima portione trahere. qui autem minus propinant, quam patitur ægrotantis consuetudo, vel ob id quod parcius comedunt, nã illi videntur ignorare primum sudoribus corpus digerere, deinde hunc potum alere, & humectare, ac demum medicatæ virtutis esse participem. Neque vero est cur asseveremus austeritate aquæ eos ipsos deterrere: cum notum sit à multis, ubi insueverint, avidissime expeti. Nam & frigidam modice exhibemus, quæ illos ad sitim arcendam qualitas invitat, ut qui fere in æstuario contineantur, sive natura, sive opere, facto. Naturale voco, quod æstatis status affert. Equidem perpetuo eos in laconico claudi volo: non quod æstate torreri igne imperem, sed ob temporis inconstantiam, ut assidue calcet. Cujusmodi assiduus pene fervor nudis est barbaris. melius enim est corporis spatia, seu spiracula laxa & patefacta habere, quo virus undique despiret. Primis ergo diebus decumbens sit in æstuario, aut domo quæ camino caleat, cujus rimæ, fenestræque per frigora gypso diligenter obstructæ sint, & conclavis ostia velis ac tapetibus obtenta ibi paulatim cibum deducat, & vino usus dilutior consuecat aquam bibere, & esurire discat. Deinde ubi jejuniū diem unum, aut alterum transegerit, medicamento simplici expurgetur, pro naturæ ratione, & viribus, atque ætate. Consideretur etiam, si ita visum est, morbi causa, & hujusmodi quæ sunt medici rationalis consilia: quem perpetuo assidere ægro in hac curatione velim, ut de viribus ejus sit sollicitus. Quominus sunt ferendi chirurgi, quorum munus hac in re mihi quoquomodo probari potest, cum vix prima philosophiæ attigerint elementa? Quæ si norunt, extra professionis suæ terminos egrediuntur, & audent nihilo minus in curationem tam arduam sinuosamque, ubi emergentibus novis casibus identidem ratiocinari est necesse, sese intrudere. Doctum igitur medicum requiro. Purgans medicamentum ex ratione is instituat. Neque vero accesserim Hutteno, qui tantopere rhabarbarum detestatur, & uncam siliquam Ægyptiæ approbat, & extollit. Neque quo sit utendum pharmaco hoc loco doceo, variandum esse intelligens, etiam per facile laudo, & quod ex primis tantum venis subigat noxios, & inofficiosos succos. Novi qui mihi hanc ad curam supra fidem prædicant rheon Indicum, sed ita, ut cum uvarum passarum Corinthiensium, quæ vino immaduisse, carnibus exhiberetur. Alius nuculam illam duntaxat, de qua supra commemoravi, insulanos ajebat in eam rem mandare. sed ipse malim mitioribus agi, quæque humorem, qui peccare putabitur, facile deponant. Resolutio ergo ventre, *Cacis sese penetrantibus abdant (quemadmodum ait poeta ille)*

„ Quo neque vis venti, non halitus aëris ullus

„ Insinuet sese, & gelidis afflatibus obstet.

Ibi die purgationem insequenti, cum intervallum à somno fecerint, cremorem calefactum mane bibant, iterumque sub vesperam. satis enim bina sumpsisse pocula, quamvis terna nonnulli præbent diluculo, meridie, ac vespere. sed plus satis est corpus sudoribus bis in die exercuisse, nec alia in opinione est, quem supra omnes, qui hac de re scripserunt, admiramur, Syphilis, „ *Decocti*

„ (inquiens) pocula primi

„ Bina die quaque assumunt, cum surgit ab ortu

„ Lucifer, & sero egreditur cum vesper olympo.

Qui mihi non videtur exponere, ante cœnamne forberi debeat, an vero à cœna. Huttenus, qui suo periculo per manus (ut inquit) aliis tradere didicit, octava hora alterum poculum dari jubet: ut appareat illum circumcidere cœnæ tempus: nam ad meridiem tantum reficit. Et alibi dicit: *Vigesimo quidem die bis cibum dant. quod viderint qui sequuntur. Certe enim hoc fert medicina hæc, ut inedia quanta possit maxima extenuetur æger.* Quo autem cibo, post dicetur, sed tam exiguo, ut sustentet vitam, & utinam (ait ille) non augeat vires. Ego vero ne quem de hac re celem diutius, bis die reficere soleo, ne à consue-

tudine aberrans, cum opus non est, discedam, sed exili admodum cibo, quem inferius exponemus. Mane igitur una horula ante contesto, quo incaleat, & æstuario, si opus sit, accenso, cremorem hauriendum præbeo, qui raptim & uno semel tractu sine interpiratione bibitur, à quo quiescere sic stragulis munitum, ad horas duas melius est, abundeque satis erit horam unam desudare, altera vero abstergi. Quanquam sunt, qui eliciendo sudori integras duas horas, statim ab hausta potione, permittunt. Ego vero facile illis non assentior: propterea quod tam longi temporis ad sudandum spatio (ubi citius facere pausam liceat) opus non esse dico, cum ope medicamenti corpore calefacto sudores mox erumpant: & dum abstergitur, dstringiturque sudor, qui meatulis cutis hæret, evenit, ut impensius virus eructet natura. Ad hæc propter insolentiam nonnihil esse solet molesta desudatio invitis expressa, quare indies aliquid ad sudandi moram accedat. Id autem tempus, ne quid erroris intercidat, clepsydri soleo metiri. Resiccato corpore, & venis concidentibus, quod post quartam à sumpto poculo horam contingere ferre solet, è lecto surgere permitto, etiamsi alii non ante quintam, ad quam frugalissime reficio. Accos quidem, qui celerrime sanescere cupiunt, quam deparco licet victu uti jubeo. Nam nautici biscocti panis, *διεπλον* Græci dixerunt, uncias circiter duas cum uncia passarum uvarum Corinthienium justum vitæ sustinendæ modum arbitror. Neque ignoro alios esse, qui tres uncias panis, totidemque uvarum permittunt, aut etiam pruna statim à principio. Quod utique mihi non placet, quod humentiora sint, nec ut passæ jecur corfirmant, sicuti neque gallinaceos pullos, vel jus eorum decoctorum adjici in ipso saltem diætæ vestibulo. Exhauriendum enim perpetuo corpus est, neque verendum, sub fasce hoc ut quis deficiat, quamvis paulum edat. Neque enim me præterit, quid de picrocholis Galenus prodiderit, quos bucca panis nonnunquam vino diluto, calentique immersa reficiebat, ita ut febres prohiberet. Durissimam enim illis fore inediam intelligo, atque ita, ut si biduum sine cibo transegerint, necesse sit febri corripiantur. At Galenus nonne biliosos & imbecillos, & quibus sensibilis erat ventriculus, solo ptisanæ cremore in septimum usque diem traxit? Nam qui ex abundantia laborabant, minus mirum si sub longa eos inedia tenuerit, ut prorsus ante septimum non cibaret, quo minoris gloriosa illa diatritos æstimanda est. Neque vero objicienda ex Hipp. oraculis sententia: Victus tenuis, anxique exquisitus, quum in morbis longis semper, tum in acutis, in quibus non convenit, periculosus. Nec qui sequitur aphorismus, In tenui victu ægri delinquant, taceo infinita quæ opponi possunt. Nam ut victus sit tenuis, qui per pauca, parumve nutrientia sit edulia, qualis est ptisanæ succus, tamen finis ejus est virium exolutio, ut Galenus in superioris aph. commentario nobis designavit. Namque in hac curatione ea victus ratio est, quæ vires convellere queat. Siquidem panis simplicissimum (ut ait Galenus) alimentum bis die præbetur. Itemque uvæ passæ, quæ plurimum nutriunt, eodem autore de Alim. facul. Quintum etiam cremor ipse quadantenus vires recreat, dum in sanguinem vertitur, calorem fovet, spiritus auget, & membra omnia corroborat. Videas vel tenuissima præditos valetudine hoc poculo adeo sustentari, ut vires, quam antea in ea diætâ constituti, firmiores acquirant. At pauca dantur. audio. & post nonum aut decimum interim diem fames ingruit. fateor. Nam digeri corpus debet, & sudationibus fieri non potest quin dissipetur parte aliqua humidum, ut docendi gratia loquimur, substantificum. Atque ob paucitatem cibi certum est plane restitui non posse tantum, quantum digeritur. Attamen pro ratione virium servandorum nimium est, quod offertur. Quapropter tenue nullo pacto dici potest alimentum, quod datur in hac curatione: sicuti neque plenum, sed conservans. Qua de re nimis multa. Considerabunt autem medici num vel pueri, qui sunt ad cibos omnium propensissimi, hoc victu possint esse contenti: cum videre liceat tenuiores vix tantum ciborum puellis suis in diem impartire, qui tamen optime tolerant, & bona satis habitudine apparent. Sed ægroti hoc cibo recreati, quiescunt, lusingant, graviore cogitationes, omnesque animi perturbationes quantum licet averfati. Meridari, nisi propter nocturnas vigiliæ, illis non conceditur. Quibus si ita accuratum est, ut decima pransi sint, quarta à meridie in lecto decumbant, peristromate, stragulisque uti jussimus operti, ut intepeant: quinta deinceps hora cremor ille eodem, quo supra, modo præbetur, hinc ad septimam usque sudatur, ac detergitur: octava vero commode venis jam interquiescentibus cœnatur. Verum enimvero sunt, qui à cœna post quatuor horas cremorem propinant, sed cooperiri vetant, ne somnus sudore interrumpatur: quem tamen si sponte profluxerit, non denegant, quod à sagaci natura fieri dicunt. Plerique à cœna cremorem iis tantum exhibent, quos vehementi ca-

A pitis dolore cruciari animadvertunt, quomodo dormituris pro catapotio sphaerulæ offeruntur: quod mihi quidem ratione carere non videtur. Cæterum cœnant parcius, quibus uncia panis recte datur, & uvarum semuncia. Quod si biscocti penuria sit, in ejus vicem intermedia panis crustula præbetur tenera parte abscissa, & superiore, quæ bilefcit, adempta ceu squama: uvarum vero Corinthienium defectum sarcit, Damascena vel Tharsensis, vel passa quævis exemptis vinaceis. Satis autem in cœnam esse possunt decem, aut duodecim grandiores uvæ, ex aliis quindecim, aut viginti. Quibus uvæ gratæ non sunt, avellanæ (quas nuculas Prænestinas dicunt) in ignem coniectæ enucleatæ, superiorique membrana mundatæ aut amygdalæ tostæ eduntur. Maxime autem siccantis naturæ cibatus esse debet, non tam ut potus in ventre per diu retineatur, quam ut resicetur putredinosus ille affectus, quem invexit contagio. Neque enim timendum, ne ex eo victu vel in hecticam, vel corporis atrophiam delabantur, qui natura sicci sunt ac macilenti: ut quidam metuerent videtur, actum (inquiens) optime fore, si, qui ligno curantur, in hecticam vel tabem non inciderint. Quod equidem vix fieri posse in temperata potione puto, nisi eo jam sint correpti plane marcido habitu. Nam & siccos constat hac victus observatione humescere, & macros pinguescere. Adhiberi tamen per totam curationem medicum velim, non qui cremorem dilutiorem, quam præscripserunt nobis insulani, ac experientia innotuit, conficiat: quive quadrata rotundis misceat, sed qui victum pro symptomatis, ubi licebit, immutet. Quanquam Syphilis unam probare videtur rationem, cum dicit:

*Quid mirandum aque memorem super omnia victum
Quam tenuem, quam magna sibi jejunia poscant?
Quippe solet satis esse ipsum dum corpus alatur,
Dum superet vita, & tantum ne membra fatiscant,
Ne tamen, ab ne tanta time, sacer illicet haustus
Ille, modo ambrosia, vires reficitque fovetque,
Inque occulta gerit jejunis pabula membris.*

Observandum tamen est, ne salem gustet, qui curatur: quod huic medicinæ cum sale prorsus non convenit: venierem tanquam pestem fugiat, frigidam ne vel manibus ablundis attingat, vinum nec delibet: tale enim huic ligno est, quale cicutæ, cum qua si hauseris, nullo remedio restitui queas. Quæ profecto leges fere sunt ob noxam indictæ. Quæ quam sint leves, omnes qui tam diro occupantur malo, si secum recolerent, ac ad salutem valere reputarent. ultro sine ulla cunctatione se illis dederent. Sed reliquum victum constituamus. Is igitur non post nonum statim diem plenus, at paulo liberalior permittendus. Pulli elixati jure, citra tamen salem, mane tantum vescantur, idque ad usque quintum decimum diem: à quo etiam ova sorbilia, & carnes elixas ad vicesimum tertium, absque sale concedes, itemque affas sine larido. Quod si ad quintum usque decimum perseverare in prima victus ratione posse cognoscat, aucto tantum obsonio, hoc est uvis passis, intelliges melius cum deploratis agi. Verum perpetuo ægri vires consulendas censeo. Sic enim tractati vigesimum vix attingunt diem, quin ad pristinam sanitatem revertantur. Nonnunquam tamen vel cubantium intemperantia, vel ligni exoleti infirmitate, multi in integrum non restituuntur: quibus suaserim simul atque refecti videntur, eandem omnino subire rationem. Alios novi, qui prius perunctionibus fatigare corpus juberent, deinde ad potionem venire, dejerantes ad morbi depellendi celeritatem hoc pertinere: qui & ipsi adversus argenti vivi illitus hunc dari cremorem perhibent, propterea quod solus offensa ejus tollit. Quos quidem authores in totum non damnarem, nisi sperarem intra tricesimum diem, victus rationem observatam potionis præsidio, satis esse malo etiam extremo profligando. Neque vero probaverim illorum sententiam, qui una opera & lignum & argentum vivum ad curam afferunt, cum non ferat tantas injurias natura vel robustissima: tametsi plerique graviora æquo animo pertulerunt. Sed de purgatione sub finem curationis adhibenda, agamus. Sunt qui decimo quinto die alvum volunt resolvere, alii citius, nonnulli cum lignum paulatim, & continenter munere suo perfungatur, nullum à potione diem intermittendum censent, ne propter pharmacum quidem: malunt enim sub curæ finem exinanire, & si alvus interim nihil redderet, ex ejus decocto certis diebus clysteres infundere, quod nos tentavimus magno semper successu. Neque quenquam movere debet, quod Ferrus sæpe purgandum dicat, & octavo, vel sexto quoque die: propterea quod tenues ita humiores sudoribus expurgentur, crassi concoquantur: natura enim, quæ perfecte movetur, primo concocta secernit, mox expellit, in obtusis tamen sensibus, & imbecillanatura, ejusque motu inconcinno, sæpenumero adminiculo ea supplenda sunt, & velut manuum scandenti præbenda, ut Galenus ait in aph. illum, Concocta movere non cruda. Verum enim si quando purgandum videbitur, ob rationem Aphro-

phrodifæi potius, quam eam quæ à Ferro allata est, id faciendum erit. quandoquidem famefcentes folito cibi uſu prætermiſſo, materiæ ſine dubio aggregant acriorem. Decimo quinto igitur die mane purgans medicamentum bibatur, qua hora intermitteretur cremoris potio, ad quam tamen ſub vesp̄eram ſtatim, niſi quid obſtat, redibitur: non autem ut vult Ferrus, qui totam prope antiquam rationem nulla cauſa ſubvertit, & mane & vesp̄eri abſtinebitur. Nam quid habet rationis, cum potionem modo intermittendam, modo relinquendam tradit? Agit enim eo in loco de ſymptomatibus, quæ per lignum Sanctum vitari non poſſunt. Verum ubi vitæ impendet periculum, quis operam lubens impenderit? Quorſum attinebat hæc admonere. Quin potius audis, quod diſertiſſimus poëta perbelle in Guajaco præſcribit:

„Nec prius abſiſtunt potu quam menſtrua curſum

„Luna ſuum, & totum peragrans perfecit orbem,

„Fraternasque iterum convenerit æmula bigas.

Sunt autem ei, qui priſtinam valetudinem recuperaverit, ſervanda quædam. Primum ne conſeſtim frigido ſe committat aëri, aut in publicum prodeat. Recluſis enim adhuc omnibus cutis ſpiraculis novi mali proclive eſt periculum. Paulatim itaque ab uno cœnaculo in aliud ambulandum, atque ita ſenſim, dum aëri aſſueverit, cœlo ſe committat. Deinde modus in cibis & congruus ubique qualitas obſervetur, bugloſſo, cirſii radicibus, aliisque oleribus in juſculis uti incipiat. ovis ſorbilibus, cæterisque altilibus cibis, & ex aucupio potius aviculis veſcatur: imprimisque curandum, ne ventriculus infarciatur, prematurque. Quin etiam ad vinum ſtatim ne convertatur, ſed cremorem piſanæ, aut ſecundarium decoctum minimum menſem unum prius bibat, poſtea dilutiſſimum, & tandem ad priſtinam ſe referat conſuetudinem. Reliqua ex Hutteno requirantur, qui ſimilia quædam noſtris habet. Plerique Serapium (ut nunc loquuntur) ex decocti ligni cum ſaccharo apparant, quo utantur convaleſcentes. Alii ex pulviſculo cum paſſarum, ut nos ſolemus, uvarum carne, coptarium per teſſellas inſtruunt, quidam flores ſaccharo conditos, & teneros arboris turiones præbent. quæ omnia ut non improbo, ita in univerſum juvare nego. non ſecus tamen ac theriacos ſales modice, longique temporis ſpatio præſidium afferentes, opitulari veriſimilius eſt. Deſtillatum etiam ex puris ligni Sancti ramentis, ſi nihil admiſceatur, ne ipſe quidem omnino rejecerim: quamvis imbecillus admodum ejus eſt uſus. Quod ad oleum pertinet, quod juniperi modo extrahitur, meminime interdum tum per ſe, tum ex nucis Indicæ pingui ad artuum vellentes excruciantesque dolores adhibuiſſe: ſed perexiguo, ac vix ullo eorum, qui uſi ſunt commodo, ſine vi agentis decoctionis. Sequitur ut huic diſputationi colophonem imponamus, ſi monſtraverimus, ligni Sancti naturam nullam aliorum pati medicamentorum admiſſionem.

C A P. VI.

Hoc medicamentum nullam admiſſionem recipere.

Inolevit jam vulgo conſuetudo quorundam, hoc lignum tam contumelioſe tractantium, nulla ut habita facultatis ejus ratione (quæ haud dubie immenſa eſt, ac prope divina) non ſolum juſtum coquendi ejus modulum pervertant, ſed cum eo etiam infinita inutiliter commiſceant, quorum nec ſentire in hoc malo uſum unquam potuerunt, quaſi horum, vel aliorum quorundam, vel ſimul omnium miſtione indigere medicamentum hoc exiſtimarent, quod proſecto ſumma divinæ bonitatis injuria, quæ nobis tam ſævo in malo præſidium hoc unum tandem largita eſt, fieri enituit: cui non gratias (ut debemus) agimus, ſed auxilia ab iis emendicamus, quæ nunquam juverunt, & audemus ea interdum, quæ naturam habent diſſidentem, copulare, quid enim vino cum ligno Sancto convenit? nempe propemodum quod cicutæ. Atqui vinum ſi poſt cicutam potetur, à morbo hominem vindicat: ſin cum eadem, perimit quam citiſſime: unde Plinius ex Androcycdis ad Alexandrum præcepto, ſicut cicutæ homini venenum, ſic cicutæ vinum eſſe prodidit. Quæro autem quis ad ſanitatē reduci unquam potuerit, qui cum ligni decocto vino ſit uſus ſtatim à curationis rudimento? Proſecto cachecticos nobis, & ſenes producent, itemque pituitæ, ac atræ bilis naturam referentes, quos decocto ex vino nunc curari paſſim, neſcio quam vere, diſtitant: Novum jaſtantes experimentum, & artes perſici inventorum adjunctione, clamitantes, ac ſexcenta ejuſmodi; ſed quo pertinet hoc hominum genus liberaliorem victus rationem ſequi, quæ in ea tractatione, quam cum vino experiuntur, omnino permittitur, cum vel illi prope ſoli exquiſitiſſimo vitam jejunio poſſint exigere? Veruntamen iis, quo reſpondeam, benevolo mihi, & æquo lectore opus eſt, qui hac de re non ex ſuffragiorum multitudine;

A ſed argumentorum robore, judicium faciat. Velle itaque magnopere, ad utilitatem ſalutemque communem, tantum mihi hoc tempore vini uſum commendare liceret, quantum vituperare cum Sileno Dionyſium, Nymphis approbantibus ac exultantibus, cogor. Nam mihi quid optabilius, quam placere quamplurimis? non ex vulgi ſœce, ſed celebriorum ordine: non ex ſervitiis, aut mercenariis, ſed heris ac dominis: non privatis, at magiſtratibus, nobilibus, regibus, imperatoribus: ſi quò fato iſti, communi hac contagio contaminarentur. Quid inquam gratius atque jucundius, quam ab omnibus voluptatis gratiam capere? Certe medici partes ſunt tuto, celeriter, jucunde curare: Duo priora ſemper aſſequi poteſt, tertium non ſemper. Et quis hodie non conqueritur, à medicamentis ſæpius inculcatis ſe divexari? Quis non horret medicos, niſi urgentis mali neceſſitate compulſus? Quis non ſibi hoc tempore Theſſalios cuperet, qui decubantium deliciis ſubſcriberent, & metam gerendorum voluptatem ſibi proponerent? Nonne ſeculi hujus homines tales aliquot in medium proferre poſſemus? Et nos ſi efficiere poſſe, quod ars poſtulat, iis rationibus ſperaremus, idem ſectaremur. Sed voluptati ſalus præferenda, ſed utile dulci. Omne tamen punctum tulit (inquit ille) hæc qui commiſcuit. At bellos temperatores, qui non ſolum inutile dulci perſundunt, ſed amarum quoque ſpecie dulcis inutili committunt. Quid hoc infaniæ eſt? quod novum dementiæ genus? ficcine laboratur redimendis per mortes ægris? aut vero protrahendis in infinitum iſtorum miſeriis? Atqui voluntati ſuorum liceat ſubditos hac in parte appellare, inſerviunt, obſecundant, ac quæſitiſ longe lateque genus omne deliciis voluptatibusque deliniunt, adulantur, qui frigidum dabant, ſi poſcent, qui lavabunt cum juſſerint, qui nivem vinumque porrigenti vinum, certe quidem vinum quos non videmus hoc in malo porrigentes, ubi non expedit? Galenus ætatis ſuæ medicos mancipiis comparat, non illos quidem ab Æſculapio ortos, qui tanquam duces militibus, reges ſubditis, imperare ægris didicerunt, ſed tortores nequiſſimos, & latrones flagitiſſimos, impudentiſſimosque lenones, qui medicorum titulos ementuntur, & Thracum nihilo ſecius ritu parent. Quorum nunc exempla gravi interdum laborantium detrimento imitari boni quoque coguntur, alioqui rejeſtitii ob flagriones iſtos vileſcerent. Itaque unus & alter vino uſus forte fortuna curatus eſt, non obſcura perſona fuit, reſtitui omnes eadem ratione contendunt. Attondit ſplendidus quiſpiam comam, id vel ſimii ſequuntur: barbam nutrit, quis non æmulatur! O ſecula, ò mores. idem poſtulabitur ih medicina? At non deſunt aſſentatores, gratiæ aucupatores, qui ita faciendum eſſe docere ſe poſſe profiteantur, quod nunc in vino & ligno Sancto vulgo uſurpatur. Nec audiunt Huttenum vociferantem, ſimul ut res ibi conveniunt diverſiſſimæ, diſcrimen eſſe, & mortis metum impendere. Cur non cum ſale uſum ejus edocent? Non ſapit ſcilicet ſal palato. Adeoque infatuamur omnes, & vitam illam humaniorem, quam ſine ſale Plinius ſcripſit non poſſe conſiſtere, repudiamus. Et indulgeri noſtro genio poſtulamur. Exorietur tandem aliquando novus commentator, & ſales, ſi diis placet, concinnabit Guajacanos, aut palofanctanos, videlicet ubi ad ſapientiam redierimus. Nunc cum bacchamur, & nihil aliud quam crapulamur, conſinxiſſe vinum Guajacites, ac palofanctites oportuit. Nam & fieri per muſtum minus fortasſe quiſpiam miretur. At decoqui ex vino lignum atque aquam immiſceri, & ad eam legem etiam corticem accedere, qui propter amaroſorem ab ejus oræ, unde adportatur, indigenis reſpuitur, audiens totus horreo, ac contremiſco. Nam humanas etiam carnes asphalto, aut cedria, aut neſcio qua alia conditura pro piſſalphaltis accumulans. ſanguinem item humanum, oſſa, aliaque innumera putida mehercule & dira, erit adeo qui ſtercus & nullum ſcelus reſugiens, genituram non dubitabit inculcare. Quibus quæſo quid facias, cum nunquam deſit ſuo impuro præſtigiatori ſtrophæ? ſed mihi in præſenti de vino cogitandum relinquitur. Hoc enim multos torquet, ac ſollicitos habet, cur non æque ex vino, atque ex aqua incoqui Sanctum lignum poſſit. Quod problema, cum multis non careat rationibus, iſſque minime futilibus, tamen una mihi ſatis arridet ac plaudit, quam haud ſcio alii quanti facturi ſint: vinum ad ignem coctum, maxime longi temporis mora naturam mutare, & in acidum quiddam degenerare, nemini dubium. Adeo ut qui acetum ex vino curant, decoquere illud ſoleant, & multis diebus in ſole habere. Quam porro noceatur ex aceto univerſæ prorsus naturæ, præſertim ſi immodice hauriatur, conſiderandum relinquo: ſed in hac cura quam alienum ſit acremento ſuo, quo ſtatim ſe penetrat in omnes corporis partes oxypori modo, ut cremoris, qui paulatim agit, operi locus non detur, veriſimile eſt. At maneat vinum. nam niſi acuerit, nondum forte acetum eſt, & aceſcit tamen niſi forſitan non decoquant,

sed solum id ipsum affundunt, quod macerato ex ligno vim ejus elicit, id quod interdum facere illos video. Est verum auctore Galeno, vinum *ὄχημα τροφῆς*, hoc est vehiculum alimenti. fateor. sicut & medicamentorum, non abnuo. At dabitis mihi hanc veniam, si novella ex eodem, nec deductionem nutrimenti in corpus, nec urinas promovere commonuero. Sunt autem hujusmodi fere omnia, quæ in Gallia nostra potitantur, utpote vix annum ferentia, nisi forte vetera dicas eo nomine quæ cito fugiant. Quinetiam sicut nec pueris vinum accommodum existimatur, sic nec jam adultis, nisi modice sumptum, & in tempore, ut Galen. tradit primo tuendæ sanitatis. Ad hæc jejunis potum (quod & hic fit) veneni instar pestilens esse prædicat. Item ad libidines homines præcipites agit, qua una offensa nihil huic labi magis adversarium. Venter etenim mero æstuans, facile despumat (inquit ille) in libidines. Partem animi rationalem hebetem, turbidamque reddit, atque ad iram pronos efficit. Jam quam vim habeat penetrandi artus, & compagines solvendi, nervosque oblædendi, quid post Celsum opus est commemorare? de articulorum doloribus in hunc modum tradentem: Quidam eum toto anno à vino, mulso, & venere sibi temperassent, securitatem totius vitæ consecuti sunt. Galen. præterea satis docet, quam vim habeant excitandæ podagræ vina potentia, ante cibum præsertim sumpta, in commentario aphorismi, Eunuchi neque podagra laborant &c. Et alibi neque vinum neque balneum plethoricam ferre dispositionem tradidit. Postremo vinum corpus totum concutit, & quod Cicero inquit, ægrotis raro prod-est, nocet sapissime. Idem Galenus in eo libro, quo corporis temperaturam animi mores sequi demonstrat, ex Platone multa affert de vini perniciæ, maximeque quod Plato tanquam hostem observandum, cavendumque censet. Omitto Carthaginensium ea de re leges, nolo in iis longius progredi. In summa enim hoc scio, largam vini potationem malam: moderatam non solum non malam, verum etiam commodam: quod idem Galenus tradit libro modo citato, siquidem moderate sumptum evidenter revera coctioni, digestioni, & sanguinis confectioni conducit. Accedit eodem, quod animum nostrum mansuetiorem juxta, atque audaciorem efficit. At tempestive ita præberi vinum debet, jejunis autem, & ante alios cibos non tempore dari, latet neminem. Sed potens esse negabitis, ac fortasse quale sit me rogabitis, cum multa aquæ dilutum est. At quid hoc refert, cum copiosum, & assatim præbeatur? Jam quamlibet ejus consent officia, huic tamen malo subvenisse nunquam est deprehensum. Quod non ignorans Syphilis, inquit:

Nulla Ceres illos, Bacchi non ulla juvabant Munera.

Quam ob rem ut concoquat, digerat, aliaque efficiat, quæ usui esse possint, etiam citra ullum damnum, nequaquam tamen huic malo quicquam contulisse convincetur. At compertum (inquiunt) penetrationem eo adminiculante efficacius fieri. Quid attinet medicamento, quod pedetentim effectiois suæ cursum perficit, calcar addere? Quanto satius esset maturare, id est, festinare lente, quod Græcorum proverbio celebratur, *σπένδειν βραδέως*. At vinum calori ingenuo aptissimum est. Iccircone jejunis, aut copiose datum? Quasi non plus hac in lue ligni Sancti potio conferat, quam calori innato conspirantem tempore congruentissimo omnes fecerunt. Sed vini subtilitate ad partes longinquas medicamentum fertur. An id ipsum munus non obit Indici ligni simplex decoctum? quod statim ut haustum est, unde quaque sudores elicit, ut ad medullas usque penetrare persentiat. At humorum fusiles reddit concretiones. Utrum horum melius id præstet, judices sensus facio. Nonne extremas partes exsanguis, & longe à caloris fonte remotas hoc epoto digeri & infinitis sudoribus perfundi, quod fusorum argumentum est humorum vidimus, ac tandem ex pervicacibus, deploratisque malis eos consanescere, quæ lues isthæc invexerat? Quid scirrhus, ossa occallescentia, restituto pristino æquore memorem? quid podagras, chiragraisque? quid alia innumerabilia? Sed in virtute languida, inque appetitu prostrato, & male coquente ventriculo, vinum deligendum. si excoctum vinum dicunt, idque medicamento permistum, vix ausim assentiri: sin sincerum, & à dolio recens, fateor. Nam calidum sudores movet, quod & simplex facit ligni poculum. Hac re imbecillitas, quæ efficit ne suum virtus finem assequatur, non instauratur, sed reparata, quæ deperit aut oblæsa est, substantia. Id vero frigidum efficit vinum, fulvum, actenuæ. quorsum ergo opus est de vino fervefacto, medicatoque agere? At substantia vires reparat vinum, non priore qualitate. Esto. istud vero quomodo efficiat attendendum, & paulatimne, an celeriter. Certe constat vinum quam celerrime nutrire. Nam quæ universim, ac subito alunt Hippocr. inquit etiam veloces inde excretionem fieri. Quod de vino audit Galenus

A quam maxime. Quid ergo cum cremore nostro, qui sensim id perficit commune habet? vinum ex immodicis vacuationibus defectiones sanat, nostrum ligni decoctum simul arque vacuat, in ejusdem, quod abiit, locum salubres succos reponit, atque sufficit. Sed quid rationibus eum iis pugnamus, qui se sibi polleant vel Jovem cælo deturbaturos, si ratiunculis ille, non fulminibus ageret? Nimirum parati imponere Pelion Ossæ gigantes prodigiosissimi. Sed capita, quæ de vino immiscendo coacervaverunt, prosequamur, usque dum omnibus planum fiat illos, neque ratione aut consilio, neque experientia, quæ afferunt, cognovisse. Quare tertium aliquod instrumentum habeant necesse est, ut Thessalo Galenus objicit, quo ad hæc accedunt, si quidem eos accedere credibile est. Nam ratio ad inventiones viam sternit, experientia vero inventi fidem facit. Equidem quam plurimum vini decoctum perielitatus, neminem tamen unquam (Deum testor immortalem) vel levi ex morbo recreatum conspexi: quin potius postea gravius omnes conflictatos, usque adeo difficile est aliquod auxilium invenisse, quod circa noxam magnopere proficit: ut quod longa usus exercitatione nobis comparavimus, mordicus tenere debeamus. Sed an sibi isti erroris conscii non sunt, qui ex vino decoctionem autumant vegetiorem, ac vehementiorem? Ideoque cum in debiliore ut ajunt, hoc est ea, quæ aqua fit, experiantur infinitas vires, necessarium ducunt, tanto majores esse in eo poculo, quod sibi eum vino apparatus violentius esse persuaserunt. Quid hoc nisi argutari est? Attamen deprehensi forices ab experientia non cessant perstrepere hujusmodi stridoribus: *Quod si morbus unica decoctionis, vinique exhibitione curationem non suscipit, hujus quidem causa est, quoniam nonnullæ sunt medicinae calidæ, quarum caliditas ab alicujus ægritudinis frigiditate minuitur: quare penitus in eam non agit, & quandoque, quum maligna infrigidatione administratur, leviores inducit calefactionem.* Bella mercurio ratio, quamobrem hæc subjungat: *Quare frequens vini, atque decoctionis reiteratio fiat, donec prava morbi qualitas adimatur.* Cur non potius ad vini stillaticium-laticem, qui impense fervet, hac ratione conversus est?

C Quid enim non isti somniant? Vidi qui ex cælo illo suo (ita enim quintam vocabat vini essentiam) promitteret cum ligno Sancto intra tres dies omnem se labis istius maculam deleturum, cum recentem, tum veterem: isse vero veterem vino restitui melius existimat, cum ab experientia vocetur in contrarium sensum. Atque utinam illorum voto, quod petunt, responderet. Porro autem cur in malo inveterato *cardui benedicti manipulem fasciculum*, una cum vini sui præparatione, & reliquis simplicibus (ut loquitur) infecta confortantibus, sicut habetur ex illius tertia hypothese, admisceri postulat? An quia vinum, quod inveteratam morbi radicem destruere supra dixerat, nunc non possit virus absque *carduo benedicto*, quam atrachylidis speciem arbitramur, elicere, sicuti ventriculū non poterit delinire forsitan absque *galanga* (quem quidam cyperum vocant babylonicum, alii acorum putant) aut certe *mentha*. Quis hanc monstravit rationem? Quis corticem una ingerendum, qui est amaro gustu, docuit? quis cum levissimo sit pondere, cum hujus modum præscripsit: ut ad ligni pondo libram triens corticis perpetuo accederet? Hoccine ratio admonuit ferventia temperatis miscere, levia gravibus? Atqui unum omnibus pedibus calceum ratio non circundat. Et melius tamen fieri posse in mediocri, quam excedente habitu, formaque censemus. Illi autem nescio qua opinione freti ex vino refrigerantia, cum opus scilicet esse putant, confundunt. Quod uno modo putant perfici, si non per se, saltem per accidens, quod alioqui cum aqua desperant, nisi ex multiplici, varique coctionis permutatione. Atque in publicum prodire, qui curantur, Ferrus jubet. itemque recreatrice, quam resumptivam nominant, perpetuo uti diætā, quod vini caliditas vernaculum excitet calorem, ejusque digestio celerior sit, ac penetratio velocior (utor verbis ejus.) præterea quod humiditatibus resistat, isto namque curationis modo (inquit) carne vesceris mane & vespere. Nimirum, hoc illud est antiquum Romanorum, primum vina degustantium, verbum usurpare verus. Novum vinum bibo, veteri novo morbo medeor. sed ad excusationem socios proferet doctos aliquot. Matthiolum illum fortasse, qui de Gallico morbo scripsit. Qui nescio quo numine afflatus *πλησίσιον* esse ventum, ut Homericum verbum usurpem, quis credat? in hæc verba prorupit: *At si vino lignum incoquere placuerit, majori cum utilitate curam efficias. nam in pituitosis felici successu ego sapius periculum feci.* Quæ verba si vera sunt, non à ligni tota substantia, quæ vino repugnat, sed à qualitatibus primis ac secundis, quas sortitum illud est, sanationem factam esse existimandum. Massa autem, qui in complicatis affectibus interdum vinum cum decoctione concedit, *Si possibile* (inquit) est, *vinum dimittere oportet, & nullo pacto bibere.* Tantum

tum abest, ut ex vino lignum coquat. Pollius etiam enumeratis potibus aliquot, ut quartum statuat vinum; quod debilioribus, assuetisque tantum permittit, vino tamen minime excoquit, quod nequicquam fieri arbitrabatur. Et qua tandem fronte ad vini cocturam recte se pervenisse asseverare audebunt? Cum nullo pacto vinum hoc morbo profuisse cognoverint, sed plane repugnare curationi ligno Sancto perficiendae intellexerint. An hoc ex methodo didicerunt? Et sicut Galen. ex cera & oleo, quæ sordidum ulcus reddunt, tum ærugine, quæ carnem exest, sarcoticum invenit medicamentum, ex contrariis scilicet, quæque mutuo se hebetarunt, sic ex vino, quod celeriter quidem nutrit, & Sancto ligno, quod paulatim, ac rursus ex illo, quod arthritidi adversatur, & hoc quod dolores omnes lenit, medium quoddam mitigarunt, quod neque dolores sedaret, neque ullo modo instauraret. Quod si non est, age dicant nobis, qua ratione ad hanc venerint compositionem. Itaque vinum, ut constat, tota substantiæ ac proprietatis conditione ligno pugnat, quemadmodum sal, quod satis arbitraretur esse ad compescendos omnes istos nugatores. Sed enim cur in apertum prodeundi iis, qui suo more curantur, potestatem faciunt? Quæ hæc est indulgentia? An quia calore vini interiora munierunt, externas horrent injurias? Nam sudandijunt molestiam perire non cogitis. Cur ita? Præsentia vini externæ putrefactioni resistere videtur. Nunquam cognovi quemquam, qui exteriores referret putredines, cum de intestinis causis maxime quæretur. Et quas nobis externas narrant putredines? An jam jam excitaturas morbum causas, an vero jam pridem extrinsecus illatas? Quæ ipsæ mox esse desierunt. In hoc enim curæ totius cardo vertitur, ut succi è corpore vitiosi exigantur. Nam qua ratione obstructis spatiis vacuentur, nondum video, siquidem neque per vomitiones, neque secessus, neque urinas, adde, si placet, hæmorrhoidas, menses, cæterasque sensibiles vacuationes, expurgantur. Restat igitur, ut per insensiles effusiones. Profecto quanto fortius emicuerit calidum insitum, tanto magis diffusio sensum effugiet. Quis negaverit? Roboratur autem calidum innatum, fortasse non hac ratione, sed faciamus ita esse. Igitur corrupti humores sine sensu invalescente calore abiguntur: sunt enim, ut Diocles dicebat, sudores præter naturam. Verum oportet omnia, quæ ad corpus attinent, recte esse administrata, quod in ægro corpore, in quo natura inordinate agit, minime fieri poterit. Præterea violentæ causæ sunt, ut nisi foraminibus patentibus, periculum sit, ne rursus intro tenuati humores ferantur, ut ait Galen. tertio Naturalium facultatum de momento expultricis. Unde oriri cruciatus necesse est, quod in multis ita tractatis non sine vitæ discrimine haud raro usuvenit. Jam quando carnes illis largiuntur, cur secum ipsi non reputant, ligni Sancti difficilem esse à natura confectionem? qua prius causa recte movebantur, ut parum in ligni usu esse edendum profiterentur. Nunquid vinum illam concoctioni vim remittentem ligno Sancto adimit? Certe rheo Indico perinde vinum, quum eo paratur, purgandi auferret facultatem. Vides ut sursum deorsum omnia misceant, & quæ ex diametro suis hypothesebus pugnant, velut lethæo perfusi liquore, aut vini meracioris dulcedine temulenti, nunc admittant, atque recipiant, non satis in obligationibus, quas vocant, exercitati. Verum inspiciamus tandem quomodo ad præclaram vini compositionem tam egregii viri descenderunt. Nam subit mirari cur Avic. in principio secundi, & quinti Canon. non audiant dicentem, *Et parum medicinarum melius est plurimo in intentione una.* Quæro igitur ecquid deesse videbatur ad Gallici morbi curationem in ligni Sancti decocto? quod ipsum, ut concedunt etiam illi, vi occulta, quam toti substantiæ accepta ferunt, operatur. Non est nobis, inquiunt, unica intentio. Sed objiciet quispiam: Quid vestra nobis proponitis consilia, si ad manum habemus, quod tam durum morbum possit elidere? quem nullo pacto vestra ratione omnibus etiam tentatis mitigare valuistis? Saphirus anthraca fugat, ut supra diximus, smaragdus venenum ab animantibus virus ejaculantibus incussum ex toto corpore prolecat: quid attinet in hisce cum per se commode admoventur compositionem comminisci? Exploratumne vobis est, cinno vires retineri, ac ne corrumpi? certe forma una quæpiam, quæ non ex eorum, quæ miscentur merito conflatur, succedit interdum, & functio contraria nonnunquam speratæ obvenit. Quis vos non ita fieri Apollo monuit? Sed percurramus causas compositionum, ut videamus quænam vos adgerit ad tam portentosas permissiones. Nam quanto ex paucioribus compositiones fiunt, tanto commodiores habentur, & spectatæ non spectatis sunt tutiores. Necessitas igitur, quæ nos ad concinnationem medicamentorum aliquando potest adigere, ad hanc eos invitare non debuit: cum ex ligni Sancti vulgata præparatione infinitos persanatos videre potuerint, qui nulla alia ope restitui quiverant.

A Ac nullos, recte accuratos dico, sibi non redditos hujus beneficio proferent. Quid igitur ad compositionem se contulerunt? si simplicibus omnes curare ægritudines, ac in omnibus datum esset; miscellaneis haudquaquam egeremus. At, inquiunt, omnes quæ animo occurrere medico solent intentiones, hoc uno simplici medicamento comprehendere nequeunt. Nempe enim in profliganda una quæpiam ægrotatione, ad multa nos attentos oportet esse. Ac virtuti in primis studere, magnitudinem quoque morbi animadvertere, item causæ intendere, quæ si materialis est, indicationes petit, tum à qualitate; tum copia; tum substantia. Rursus loci nobis cura est, ac temporis. Deinde membri naturam, ejusdemque commercium contemplamur. Postremo quæ iis consentiunt aut dissentiant; cuius generis sunt, ætas, cœli status; & cætera, quæ appendicis nomine censentur, consulimus, aliaque infinita; ad quæ respicere medicum interim necesse est, quæ contraria, ut se offerunt, aut eum tanquam urgentiora ab affectionis cura, vel causæ provisione avocant. Pro quorum ratione medicamenta alia, atque alia sunt miscenda; & in usum adhibenda. Sed quid hæc omnia, similiaque obstant, quo minus lignum Sanctum, quod vi sua occulta affectui, quem induxit contagio, etiam cæco, surdoque alioqui medetur, par esse possit malis vel contrariis depellendis? Quandoquidem virus illud, ex afflictu conceptum, rationem habet, sine qua alii affectus curari nequeunt. Porro ad virus illud eliciendum, solum & non permistum esse postulat, simplicissimoque; ut docuimus; modo apparatus, in quo etiam experientia fidem facit. Sunt enim quædam, quæ aliorum societatem refugiant; quorum ratio reddi nulla potest. Nam quid est, cur juglans cunctis fere satis, atque arboribus noceat? Quamobrem vitis, cum omnia claviculis suis complecti soleat, solam refugit brassicam? an hostem (ut ille rogat) intelligit in proximo? Est itaque vino brassicæ succus contrarius; eoque contra temulentiam bibitur. Quercui tam male convenit cum juglande, ut juxta consita, eam quæ cæteris pernicialis est extinguat. Rursus cum eadem quercui oleæ *πύλεμα*, ut Græci dicunt, *ἄσπονδο*: ut si in alterius altera scrobe depangatur, utraque emoriatur. Cur siliquæ Indica, quæ nigra ac fistularis Actuaria cassia est dicta, solitaria spatari amat, ut vester Mesues prodidit, nonne experimentis credi par est? Sustinete quæso hoc loco audire Avenzoarem hoc modo sonantem: *Dico quod experimentum semper est libra & statera justa & æqualis, quamvis sim certus quod multi Sophistæ multa possunt adducere sophismata erronea, quæ verisimilia esse videantur cum sint falsa; & hoc ad Dialecticos, ac Logicos pertinere habet; non etiam ullo modo ad Medicum.* Sed istum, fat scio; in hoc non auditis; & strenue experientiæ reclamabitis. Nos vero rationes vestras tanquam ineptias aversati, facile contemnemus, quod certum habeamus omnia, quæ sunt necessaria virtutibus, quas medicamenta temperantur, in hoc ligno reperiri. Et secundum eandem facultatem, nec plus nec minus ea ipsa indigemus. Huc accedit, vires ejus universas ad id, quod molimur, esse necessarias. Et nihil alienum est aut inutile, quod noxam corpori possit invehere: ut non sit opus refractione, aut aliqua temeraria compositione. Primum universalem huic lui medelam, omnibus qui ea de re scripserunt consentientibus, præstat; estque solum tantæ labis alexicacon. Rursus medicamentum habetur temperatum multis dotibus, iisque contrariis præditum, adeo ut & stringat, & resolvat, calefaciat & refrigeret, aliaque multa & diversa temperate, citraque ullam injuriam obeat. Adhæc solitariam ejus naturam esse docuimus, quod nuda simplexque sit liberter. Quod probamus vel ex temperatis, quorum conjunctionem refugit, neque enim cum *saccharo*, vel *glycyrrhiza*, quæ fere moderata sunt medicamenta, tam fortiter agit, quam per se. Præterea ut hæc modificata in suum contubernium admittere non detrectaret, (neque enim illi negotium exhiberent) tamen non esset necesse, utpote sine quibus non minus quo speramus, perveniat. Miscibilia enim ad medicamenti concinnationem eliguntur ea gratia, ut id efficiant quod quæritur. sed nullum à ligno Sancto unquam inventum est, quod ex integro, & absque offensa hoc posset assequi. siquidem vires curandis hujusce luis affectibus contrarias ex tota substantia prope solum retinet, excepto argento vivo, quod tamen non citra noxam (ut indicavimus) operatur. Quo circa nec basis (ut vocant) rationem, hoc est, præcipuum munus in composito obtinere meruerit. Cum unum sit, quod citra composituram, atque noxam ullam, tantundem, ac multo plus præstet. Quinetiam aptatur hoc commodissime locis affectis per decoctionem ex aqua pura, quando, ut videre licet, in universum abit corporis habitum, tum quadam familiaritate substantiæ, ut ipsius vim continenter partes omnes cognatione ad se pertrahant: sic suo proprio concremento facultatem in universum cor-

pus etiam ad ipsa usque ossa, quæ insensilia, exsanguiaque sunt, deducit. Et quo acore præditum est (sentitur enim acido leniter sapore) etiam per obstructos, obturatosve meatus, eosque quamlibet aut angustos, aut conniventes subire cogit, nam & tenuis quoque ejus substantia quadantenus percipitur, quæ una causa est, cur vim suam in remotiores partes devehat, neque indigeat vehiculo, quod patet mira & subita in corpus abitione. Hic etiam cremor tenacitate aliqua non caret, qua affectis deinde sedibus aliquantisper obhareat: & vero crassus est pituitæ in morem, ut etiam alat, & vim, ne effluat, partibus resciscendis cohibeat. Est præterea illi facultas quædam insita concoctionem impediens, qua principem suam virtutem à natura prius non sinit evinci, quam omnia affecta membra contigerit, suoque muneri satisfecerit. Ad istum enim modum conservantem tantummodo victus rationem deposcit, propterea quod ægre concoquatur. His autem rationibus nihil aptari, aut commodius, aut etiam felicius potest. Quid ergo in tot ac tantis hujus dotibus vino opus est, quid herbis ad membra ducentibus, quid aliis fallaciis? Quorsum vero necesse est alia ipsi commisceri? Quis iste prætextus esse potest? Nihil etenim corrigendum arbitror, quoniam neque quod vehementiam ejus retundere, aut imminuere possit, unquam offendemus, cum nihil violenter agat, neque enim molesta ejus existit vacuatio, quæ per sudores excutitur, qui ante corporis fatigationem cessant, & vacuato corpore salubre per epicrasim reponit, quem in locum oportet. Augere vero eum facultatibus cum piger non sit, nec cunctetur, aut procrastinet, sed assidue in finem usque suo munere fungatur, quo tandem perti-

net? Profecto intra paucissimos dies à sævissimis malis deploratos etiam mirabiliter vindicat, porro quid vires ejus intendere, duplicareve posset, cum adhuc inventum sit nihil, quod leniendi tantilli in speciem mali copiam nobis fecerit? Cæterum neque præmunire corpusculum hunc excepturum necesse est, aut per totam ejus substantiam, aut per qualitatem, quæ sunt vel corporis naturæ, vel partis familiaria. Ac ne corpus illius noxæ affine sit, metuere non debemus. quippe quod non modo non noceat, sed juvet mirandum in modum. ut non dubitem liquido affirmare, juvenescere illos, quasi palingenesia renatos, qui scite hac se potione proluerunt. Quæ cum ita se habeant, cur vim ejus exacuere, cur corrigere, aut velut piaculo averruncare, id quod insontis ingeni est, moliemur? Cujus usus etiam pergratus ac universæ prope naturæ acceptus, veluti germanus, ac consanguineus habetur. Quo spectat autem iterum de iis meminisse, quæ vim, ejusque ipsius opus melius conservant? Cum fere temperies ejus vel corticis permissione corrumpatur. Quin dum ad aliud instaurandum poculum redire liceat, commode per se tandiu apparatus conservatur, ut mellis conditura nihil indigeat. Præter hæc, quæ à nobis scripta sunt, fructum alium percipere nullum potuimus. Neque fane ratiunculis nescio quibus futilibus, si experientiæ non responderint, credi ullo modo velim. si quis autem diversum à nobis periculum fecerit, omni ab eo studio contendemus, uti nos, qua via ad eam pervenit experientiam, docere ne gravetur, & gratias ei immortales agemus.

F I N I S.

GASPARIS TORELLÆ,

Episcopi S. Justæ, Alexandri sexti Pontificis olim Medici,

D E

P U D E N D A G R A

T R A C T A T U S U N U S.

DE ULCERIBUS IN PUDENDAGRA TRACTATUS ALTER: EJUSDEM DE DOLORE IN PUDENDAGRA DIALOGUS: EJUSDEM CONSILIA QUÆDAM CONTRA PUDENDAGRAM.

Cum his diebus inter loquendum fuerim abs te Illustriss. Princeps interrogatus, quænam esset hæc pestifera ægrotudo, ab aliquibus nominata morbus sancti Sementi, à Gallis morbus Neapolitanus, seu grossa variola, ab Italis morbus Gallicus, & an doctores aliquid scripserunt, & quamobrem in tanto temporis curriculo non fuit aliquod peculiare remedium compertum & approbatum, & quare dolores magis infestant in nocte quam in die, grave onus, & humeris meis impar impositum video. (Facile enim est quæstiones petere, solvere non facile, nam solvere vinculum non est ignorantis primo Elench.) Nihilominus ut tibi unico benefactori, & domino morem geram, quoad vires sufficient, conabor in hoc brevi compendio inferere ea, quæ hinc inde in libris tam antiquorum quam modernorum medicorum reperire potero. Accipe igitur Illustriss. domine has meas rudes lucubrationes, quas cum maximo labore congregavi. agitur enim annus decimus, a quo circa ecclesiastica occupatus, arti medicinali minime vacare potui. Erunt profecto quamplures hujus Apollineæ artis opifices, qui hunc tractatum, & corrigent & ampliant facillime, cum sit ratione, auctoritate, & experimento vallatus. Quantum enim tibi genus humanum obnoxium sit, non est qui ambigat. nam tempestate tua, ac tua causa, morbus qui ab omnibus imaginabatur incurabilis, in præsentiarum non solum ejus essentia, verum etiam curationis modus cognoscitur. Ex qua quidem cognitione infecti confident & bonam spem suscipient, quæ sola ipsa confidentia poterit esse causa ut perfecte sanentur, & sani præferantur. Nam, ut apprime Nicolaus Florentinus inquit, confidentia pertinet ad virtutem imaginativam fortiter imaginantem, & opinionem firmam sibi facientem de re aliqua, quod certitudinaliter sibi prodesse debeat. Ita quod confidentia est animæ rationalis quædam affectio ex opinione procedens, rei alicujus desideratæ conferentis vel profuturæ, sive sit medicina, sive exorcisina, oratio, vel incantatio, quæ plurimum in ægotantis salute conferre videtur, sicut per semet experientia demonstrat. Videmus

enim sapissime patientem ægrotudinem intensam in grandem deduci convalescentiam propter spem affectuosè habitam in aliquo famoso medico, cum diu expectatus eis pervenerit. Consimiliter per orationem factam ab aliquo fideli, & justo viro, & propter applicationem aliquarum scripturarum, & propter potationem, vel comestionem aliquorum medicinalium, & aliorum similium valde desideratorum, in quibus multi ægroti jam apponunt intentionem suam, cum illa adepti fuerint, liberantur. Ait enim Plato. Cum humana mens rem aliquam quamvis naturaliter non juvantem sibi prodesse persuaserit, ex sola mentis intentione corpus re illa immutatur adeo ut plerumque plus visum sit operari confidentia ad curam, quam approximatio medicinarum, sicut etiam expresse voluit Galen. super primo prognosticorum, ubi inquit. Medicus plures curat, in quo plures confidunt, & hoc evenit quia forma sanitatis, quæ est in anima medici, vehementer est concepta ab anima infirmi. propter quod corroboratur virtus infirmi, & patitur inde causa quæ ægrotudinem causabat. Et Avic. dicit operationem à confidentia dependentem efficacius curare ægrotudines, quam id quod agit medicus cum suis instrumentis, sive medicinis. Et quia confidentia sequitur imaginationem, ideo ille magis & citius adipiscitur effectum ejus, qui fortioris imaginationis existit, & firmiter tenet super re operationem suam. Porro confidentia tam magnum, & sic subitum producit effectum, quoniam virtus rationalis habita imaginatione forti, & opinione firma super aliqua re profutura, imperat virtuti naturali, cujus est potius contra morbum bellare. & virtus naturalis imperio parens monet calidum naturale contra morbum, & causam ejus: ita ut causam morbi sensibiliter depellat, & morbum abiciat, & sic fit ut ejus effectus suaviter, & mite proveniat, effectus inquam realis in corpore, nec mirum, cum imaginatio, sive cogitatio quam ipsa sequitur, sit ex passionibus animæ, quibus frequenter corpus immutatur. Quod autem inducit infirmum in confidentiam rei alicujus, est visio vel frequens auditio de illa re, quæ similem vel majorem effectum

effectum operata fuerit, quam quem desiderat. Et medicus, conari debet, hanc confidentiam inducere in ægrotum cum eloquiis dulcibus, blandis assertionibus, promissionibus firmis, & exemplis illorum, quibus simili modo in alios operatus fuerit, & hæc fideliter recitando. Similiter exorcista, siue præcantator debet ipsam promere, vel eam dignissimam & carissimam reputare, neque subito debet in eam prorumpere, sed longa expectatione debet affectionem ægrotantis augere, & se credulum præcantationi monstrare, sic enim peragente medico, vel exorcista, animus audientis ægroti demulcebitur, & dilatabitur, & hilarescet, & cor ejus violentia morbi, & fortassis mortis timore contractum, confortatum ampliabitur, & multum spiritus concipiet, & multum per membra diffundet. ita ut totius regitiva virtus, quæ est congeries omnium virtutum, confortata, contra morbum insurgat potenter. Non ergo exorcista, seu præcantator per se inducit salutem, & effectum, sed maxima ægri confidentia vel merito exorcistæ, vel meritis ejus in quo perficitur, æger sanitatis fortitur effectum. Non ergo derideant stulti exorcisma dicentes nil posse operari, sagitta enim, vehementer ossi affixa præcantatione sine dolore retrahitur, lumbrici occiduntur, sanguis undecunque fluens sistitur, cancer mortificatur, paroxysmus epilepsiæ prohibetur, nominibus magorum in aure prolatis, & plura alia adducere possem, quæ brevitatis studio relinquo. Et propter prædicta, dicunt non esse interdendum eis qui medicinas cum oratione dominica exhibent, vel alia humili, & devota oratione, sic enim facere non in vanum est, non quod oratio effectum habeat, sed quia bonitate confidentiæ exhibita, perfectius operatur. Cum ergo æger de salute desperat, aut ex sua imaginatione forti, aut auditione ubi suspecti a medico, vel astantibus prolatis, ex aperta nunciatione mortis sibi a sacerdote vel alio facta, expavescens, timidus, & contristatus adeo intentionem suam ab illatis sibi auxiliis remouet, ut ea nullatenus natura regulet. Cor etiam ejus ita contristatur, ut spiritus revocati a membris in corde conculentur, & vires naturæ perduntur, ita quod aliquando æger ad interitum ante tempus statutum ad mortem deducitur. Hæc Nicolaus Florentinus.

Ex quibus manifeste liquet dominationi tuæ illustrissimæ spem salutis infectos curasse, & sanos præservasse. Sed tempus est ut, unde digressus sum, redeam, & problematibus tuis respondeam.

Et primo quoad cognitionem morbi & causarum. Dicunt astrologi hunc morbum evenire à constellatione corporum superiorum. eo quod effectus universalis in causas universales resolvi debet: & hoc propter Saturnum existentem in ariete, nam in ariete, & in piscibus sunt quædam stellæ habentes virtutes generandi monstra, ut recitat Conciliator magnus in ij. *annexo xxix. differentie*, in qua querit an generata ex coitu siue combinatione aut putrefactione sint eadem specie &c. Alii dicunt quod est flagellum Dei. Incepit hæc maligna ægritudo Anno Mcccc. xcij. in Alvernia, & sic per contagionem pervenit in Hispaniam ad insulas, inde in Italiam, & demum serpendo totam Europam peragravit, & si fas dicere est, totum orbem. Sicut evenit tempore Tiberii Claudii, ut Plinius recitat in suo xxvj. *lib. de naturali historia cap. i.* Fuit quædam ægritudo, quam Græci vocant Lichenes, Latini vocabant eam mentagram, hac de causa quia incipiebat in mento, & erat contagiosa: nam solo osculo inficiebat, & erat foedissima, non affligens nisi nobiles, non mulieres, non populares, neque servos: absque dolore tamen, curabatur vero cauteriis. Et subdit dicens Aegyptum fuisse authorem hujus morbi. Multi opinati sunt Avic. 2. *canone*, *can. de thure* aliquid de hoc morbo scripsisse. Hugo vero Senensis nostris temporibus famosissimus medicus in suis consiliis *consilio lxx. de infectione cutis*, & *asafati cum pustulis faciei* dicit, quod quidam juvenis annorum xx. patiebatur pustulas crustosas per totum corpus cum intensis doloribus per diversa membra, quæ in nocte eum affligebant, & in die mitigabantur. Fuit etiam tempore Machometi, ut latius in ultimo consilio scribam. Galen. vero, & Hipp. *tex. & com. 21. tertii apho.* inquit, *Lichenes & alphi nascuntur in vere, cujus causa est mutatio humorum de membris nobilebus ad ignobilia*. Et Jacobus de Forlivio exponens hunc textum dicit, quod Lichenes sunt defædationes cutis cum exoriatione procedentes a phlegmate salso. Multi vero modernorum videntes hunc morbum procedere a causa superiori, non parcentem regioni, temporari, ætati, sexui, neque complexionem, non servantem eundem ordinem invasionis propter diversitatem materierum peccantium (nam in aliquibus incipiebat a doloribus, in aliis a pustulis crustosis humidis, ex quibus exibat humiditas favo mellis similis. aliquando quædam materia similis granis ficuum rotunda & dura. In aliis exibat quædam humiditas similis aquæ carnis, & aliquando sanguis. Aliis autem eveniebant pustulæ crustosæ siccae, & sic de aliis.

Et quia dolores non erant fixi, sed solum nocturnales, ex quibus sequebantur insomnietates) idcirco neglexerunt curam, consulentes ne aliquid facerent, sed eam dimitterent naturæ. Nam ea, quæ tentabantur in variis infirmis, potius fuerunt nocumento quam auxilio. Et ob hanc causam dixerunt hunc morbum non posse poni in vero & adæquato capitulo, ideoque esse irregularem, & incurabilem beneficio medicinarum firmando se in dictis Avic. *quarta primi cap. 1. & cap. 2. & prima quarti tractatu secundo cap. 8.* Ac etiam in dictis Galeni in *lib. de loc. aff.* ubi inquit. *Medice quid curas, si causam ægritudinis ignoras.* Præterea dicit. Si non cognoveris ægritudinem, relinque eam naturæ. [Alia secta medicorum fuit, cum qua ego teneo, dicens hunc morbum cognitum esse eum suis causis, & accidentibus, & fore curabilem. Nam ut inquit Avicenna *secunda primi doct. prim. cap. 8. Aegritudines multis modis sortiuntur nomina, aut a membris in quibus sunt &c.* (Hoc idem dicit Galen. 2. *de ingenio sanitatis cap. 2.* Et non immerito hæc ægritudo sortiri nomen poterit a membro in quo prius apparet.) Et ideo erit baptizanda nomine Pudendagra, quia primo incipit in pudibundis, quæ sic describi potest. Pudendagra est defædatio universalis cutis corporis cum dolore, & exoriatione modica. Et nota quod non semper accidit toti corpori, sed ut plurimum occupat extrema. Sed dicitur universalis, quia potest totum corpus occupare, aut majorem ejus partem. Et quia non habet aliquid quod prohibeat, ergo est curabilis. quod probo autoritate, ratione, & experimento. Autoritate & ratione, lege Avic. ij. *primi doct. prim. cap. 8.* dicentem. *Aegritudo sanativa est illa quæ non habet quod prohibeat &c.* Experimento inferius probabitur. In senibus vero est incurabilis, & præsertim in decrepitis, ideo quia senes habent cutem debilem, & quia in eis generatur multum de humore salso, ut inquit Rhasis. *Est enim præterea in eis debilitas expulsiua, & pororum oppilatio & materia est grossa &c.* Et sic ex dictis colligi potest, quod hæc ægritudo est species scabiei. Item quod est contagiosa, nam sicut scabies est contagiosa, ita & pudendagra, cum sit ejus species. cujus testis est Avic. *secunda primi, doct. pri. cap. 8. de dispositionibus ægritudinum*, & vij. *probl. problemate vij.* ubi dicitur, quod scabies inficit per modum lepræ. & non inficit quod ex scabie eleventur fumi putridi corrupti, sicut in phthisi, & febre pestilentiali. sed fit quia ex scabie emittitur quid grossum adhærens superficiale cito evaporans, quod maxime inficit ex contactu, & ideo permanens in superficie cutis ardorem inducit, & pruritus. Et vide Aegidium super *librum de anima cap. de sensu tactus*: ubi dicit, quod aliqua corpora emittunt sudores ita corruptos & foetidos, ut ex ipsis generentur pediculi. qui pediculi habent proprietatem inficiendi corpora, ita ut in eis pediculi generentur. Et licet ut plurimum eveniat per viam contagionis, nihilominus etiam aliter posset evenire ut utendo malo regimine, nam in quacunque actione naturali (ut inquit Avic. 2. *primi doct. 2. cap. primo de causis*) tria requiruntur, scilicet fortitudo agentis, dispositio passivi, & mora cum propinquitate. & *cap. 5. de viribus cordis* perfecte dispositum ad effectum aliquem est duplex causarum illius effectus. Ideo incurere possunt in hanc ægritudinem illi, qui utuntur cibo & potu salso, acuto, aut amaro, ut evenit magistro Antonio Marci Catalano artium & medicinæ doctori, qui fuit hoc modo infectus cum transfretaret mare. aut quia aliqui non utuntur balneatione, ut erant soliti, aut quia non mutant pannos, aut quia privantur exercitio aut frictionibus, aut quia utuntur medicinis aut cibis adducentibus materiam ad cutim. & potatio vinorum antiquorum acutorum & vinorum dulcium, & coctorum, longa mora sub sole, & prope ignem. & præcipue si corpus esset cacochymicum & immundum, & ira & furor, & longa tristitia, exercitium supra cibum indigestum. Istæ causæ supradictæ primitivæ possent inducere hunc morbum. Causa antecedens est humor corruptus aut putrescens sanguini mixtus, aut à sanguine separatus, qui irritat naturam, quæ irritata expellit eam ad cutim. nam natura non movetur nisi percepto nocumento, & non percipit nocumentum nisi ab acuto pungitivo. (Talis enim expulsio facta a natura in principio est molesta testante Galen. *commen. 22. 4. particula aphor.* Aegritudinibus quibusque incipientibus.) Et continetur in venis parvis in quibus raro putrescit sanguis, & adjuvat ad hoc, quia sanguis non est multum supercalefactus in substantia sua. Causa conjuncta est materia grossa. Nota quod omnis Pudendagra fit ex sanguine permixto permixtione facta in naturali, sed hæc permixtio diversificatur, nam aliquando sanguis recipit permixtionem alicujus partis suæ, quæ adusta fuit, & non fuit ab eo separata, & vocatur hæc pudendagra sanguinea. Et aliquando sanguis recipit permixtionem cholæræ adustæ, retinens tamen formam cholæræ, & hoc aut vincente sanguine choleram, & vocatur pudendagra sanguinea cholerica, aut vincente cholera sanguinem, &

& vocatur pudendagra cholericæ. Et aliquando sanguis recipit mixtionem melancholiæ innaturalis factæ ex aduſtione ſanguinis aut cholæræ aut phlegmatis, vel melancholiæ naturalis trahentis ipſum humorem aduſtum extra latitudinem ſuæ formæ, & reducentis ipſum ad formam melancholiæ innaturalis, & illa permixtio aut fit ex ſanguine vincente melancholiam in mixtione, & vocatur pudendagra ſanguinea melancholica. Et aliquando ſanguis recipit permixtionem phlegmatis baurachii, & hoc aut vincente ſanguine ſuper ipſum phlegma, & vocatur pudendagra ſanguinea phlegmatica, & ſic multæ ſunt ſpecies pudendagræ diſtinctæ ſecundum materiam. Et quia in deſcriptione pudendagræ ponitur dolor, deſcirco notandum, quod materia faciens pudendagram, quæcunque ſit illa, eſt ſubtilior materia faciente dolorem, & ideo eſt expellibilis ad exteriorem ſuperficiem, faciens puſtulas, ſeu bothor: ſed materia faciens dolorem, quia groſſior eſt, retinetur in muſculis, lacertis, & juncturis, & hoc tenet Avic. licet contrarium teneat Galen. *lib. 5. de accedenti*, & *morbo cap. penultimo*. Et hoc etiam tenet Hali abbas *oſtavo theoricæ*. & ſimiliter Viatius, & Zoar: & corroborant dicta ſua dicentes. Nam materia generans dolorem, ideo eum cauſat, quia eſt materia mordificativa. Propter prædicta eſt notandum, quod talis dolor eſt duplex, unus eſt levis facilis amotionis, in tantum quod per appoſitionem pannorum calidorum, aut motu aut frictione tollitur: & talis fit à materia ſubtili aut pauca non absolute, ſed comparatione ad materiam facientem puſtulas, quia ipſa eſt ſubtilior: & propter ſui ſubtilitatem materia iſta non retinetur in muſculis, lacertis, juncturis, aut nervis, ſed ad ſuperficiem cutis expellitur, & ſola ſupercalæfactione reſolvitur, & evaporatur, & mitigatur dolor: & tali exiſtente materia ex mora, frictione, aut pannorum calidorum deſuper appoſitione, ſequitur delicia, quia reſolvuntur vapores: unde ceſſat illa triſtis ſenſatio, vel quia ratione dictæ ſupercalæfactionis membri doloroſi fit attractio alicujus humiditatis, quæ remittit acuitatem dictæ materiæ. Attractio, ut notum eſt, fit à re triplici, videlicet à calido, a vacuo, & à tota proprietate. Alius eſt dolor non levis, neque faciliter amovibilis, ſed perdurans, & non ceſſat neque motu, neque calæfactione, nec frictione: & ſi in talibus remediis percipitur aliqua delicia, non eſt ſola, ſed etiam eſt permixta dolori, aut ſaltem poſt deliciam finitis remediis, & ceſſantibus remanet in loco quidam ſenſus triſtis doloroſus, & iſtius doloris materia eſt groſſior materia pudendagræ. & propter ſui groſſitiem, ut ſuperius dixi, non pervenit ad cutim, ſed retinetur in locis doloroſis. nam poſita quantitate materiæ, & virtutis potentia & pororum compagine, materia faciens iſtum dolorem non expellitur ad extra cutim, ſicut materia pudendagræ, niſi propter ejus groſſitiem. Et aliqui dicunt, quod dolor augetur ex motu, calæfactione, aut frictione, quia de novo attrahuntur novæ materiæ dolorem inducentes. Ex dictis patet, quare eſt quod ſecundum plurimum prius incipiunt dolores quam puſtulæ, nam hoc ideo eſt, aut quia materia faciens dolorem ſubtiliatur, & propellitur ad extra cutim. aut quia illa ſuperveniens materia præexiſtentem propellit verſus exterius magis. Sed quare temporibus humidis intentius dolent, quam temporibus ſiccis? ideo eſt, quia aër humidus propter ſuam humiditatem humectat membra, in eis ſubſtantiâ humidam reponendo, & qualitative humectando eſt cauſa retentionis multarum ſuperfluitatum, quæ ſunt cauſa doloris: & patet quod quamvis dolor poſſit ſtare multo tempore ſine puſtulis, puſtulæ tamen non poſſunt eſſe diu ſine dolore. Notandum præterea quod humor valde cholericus ſua ex quadam igneitate in ſe ſtimulante igneitates habet acutas. Baurachius vero ex permixtione inſipidi cum terreo groſſo amaro generatur. cujus cauſa in humore ſic genito acuitas derelinquitur. Aduſtus autem aut ex accidenti in humorem aduri contingit, ut ex caliditate in ſe exiſtente nimia, quæ quandoque ex mala totius complexionem, aut particularium membrorum provenit. ut hepatis ſeu venarum & rerum quoque calidarum acutarum aut ſalarum nimio uſu. Continentis etiam ſuperflua caliditas ſeu frigiditas per antiperiſtaſim caliditatem concludens, & accentrans, hoc efficere poſſet. Et ut omnia ſimul colligam, res quælibet non naturalis ſuperfluam caliditatem in humoribus valens inducere, hoc idem facere poterit. Humor etiam aduritur per alterius admixtionem, ut cum cholera aduſta: verbî gratia, Phlegma vel melancholia ſanguini commiſcentur, quæ eum adurendo ad ſui naturam trahunt, & acuitatem quandam pungitivam & ſtimulantem per talem admixtionem afferunt. Et ex his patet, qualiter ex cholericitate materiæ, nitroſitate, vel aduſtione, in ea acuitas acquiratur: phlegma ſalſum, ut dicit Avic. omnibus ſpeciebus phlegmatis eſt acutius, & ſiccus, & levius. Acutius eſt quia cholericum. Siccius autem eſt potentia, quia ſiccitas juncta caliditati deſiccat magis quam juncta frigiditati: ſed

non eſt ſiccus actu, nam phlegma gypſeum eſt ſiccioſo, & eſt levius, & ſubtilius, non quidem ex parte ſubſtantiæ. nam phlegma aqueum ſubtilius eſt ſalſo, ſed ratione ſuæ virtutis, quia eſt penetrabilius per membra cæteris aliis phlegmatibus. Et nota, quod ad inducendum falſedinem, oportet quod partes aquoſæ inſipidæ abundant ſupra partes amaras, ut remittatur de amaritudine, per cujus remiſſionem cauſatur falſedo. Ad quæſitum illud, quare iſti dolores magis in nocte inſeſtant quam in die. Reſpondeo, & dico, quod ideo eſt, quia natura occupatur in illa hora in digerendo materiam. Hujus rationis teſtis eſt Avic. ii. iii. t. i. cap. 4. ubi dicit. *Aegritudines, & accidentia fortiora ſunt in nocte ſæpius quam in die*, quoniam natura occupatur in digerendo materiam. In nocte virtus unitur & fortificatur. nam ſedantur motus diei, ſpiritus enim in nocte contrahuntur interius fugientes noctis tenebras, & ut actiones naturæ fortiores efficiantur. Moventur præterea in nocte humiditates naturam irritantes. virtus enim irritata movetur ad reſiſtendum. Uterius quia conſuetudo humana eſt de nocte quieſcere: præterea quia in nocte revocatur calor & materiæ ad interiora, & pori magis clauduntur. Et colligitur hæc cauſa ſecunda quarti. cap. ſecundo. Cæterum cauſa eſt quia cogitatio humana eſt circa diverſa in die, ut inquit Galen. in *lib. de motibus manifeſtis & obſcuris c. 7. de philoſopho patiente in coxa*. Et non parum adjuvat luna, quæ plurimum dominatur humiditatibus mobilibus, & quia in nocte majus habet dominium luna ſupra eas quam in die. Sol enim qui eſt factor, dator, & conſervator vitæ, ut volunt philoſophi, in nocte occultatur. Materiebus enim pravis in nocte magis accentratis, majora & pernicioſa inferuntur nocumenta, & his de cauſis plures contingit mori in nocte quam in die. Præterea in nocte magis multiplicatur materia doloris, eo quod aliæ fere omnes ſuperfluitates retinentur. Item quia in die plurimæ materiæ inſenſibiliter reſolvuntur, & expelluntur. Virtus exiſtens in membris in die fortior eſt ad reſiſtendum impreſſioni materiebus, & rectificationi earum, fortis enim virtus omnia contemnit, & ſuſtinet, imbecillis & debilis ab omnibus contriſtatur. xi. *therapeutica. & com. 55. ſeptima aphor.* Et Avic. 14. 3. cap. de *Hydrope*. In nocte autem calor naturalis in membris interioribus eſt fortificatus, quia recenteratus & unitus, & in exterioribus eſt debilitatus. Solet enim natura copioſius nutrimentum ad membra tranſmittere in nocte quam in die, & ſimul cum nutrimento egreditur materia faciens dolorem. Vel dicendum quod in nocte calor naturalis fortis quærit digerere materiam antecedentem facientem dolorem, & eam expellere, & ſic convertit eam in vapores multos, qui pervenientes ad locum doloris condenſantur, & convertuntur in naturam humoris reſoluti. Nam omne quod reſolvitur, & à quibus reſolvitur, neceſſe eſt ut aſſimiletur, & ſic cauſant dolorem in nocte magis quam in die. Plures alias rationes adducere poſſem, ſed brevitati inſerviens relinquo. nam morbi non verbis, nec vocibus, ſed rerum eſſentiis expelluntur, ut inquit Arnaldus.

Nota quod materia faciens dolorem in pudendagra eſt duplex, ſcilicet conjuncta, quæ eſt in loco doloris, & antecedens in venis parvis. Item nota quod talis dolor aliquando eſt per eſſentiam, aliquando per communitatem. Præterea te ſcire oportet, quod non eſt de neceſſitate, ut in omni pudendagra ſit dolor. Rationes ſunt per ſe notæ. Item nota quod quanto dolor eſt intenſior, tanto materia eſt calidior, aliorum paritate ſuppoſita, ex parte ſenſibilitatis, & cæterorum, & econtra: quanto dolor eſt remiſſior, tanto materia eſt minus acuta. Nam quanto materia doloris eſt magis ſtimulativa, & impreſſiva, tanto eſt calidior: & econtra, quanto minus, tanto eſt frigidior, & aquoſior, juxta *aphor. nonum quintæ particule*. Latæ puſtulæ non valde pruriginofæ. Aliquando iſti dolores ſunt permutabiles de membro ad membrum, ut recitat Nicolaus Florentinus *ſermone vij. cap. proprio*, qui, ut ipſe ait, proveniunt à fumis elevatis ex materiebus malis venenofis, quæ currunt per venas de membro ad membrum in modum venti, & efficiunt in membro, in quo figuntur, dolorem vehementem cum calore, & ardore &c.

Species pudendagræ ſunt plures, nam aliqua eſt ſicca, alia humida. Sicca eſt triplex. nam una eſt à qua nihil emittitur: alia eſt, à qua emittitur quid modicum humiditatis ſubtilis virulentæ. tertia eſt, à qua emittitur quid modicum ſordis groſſæ exſiccata. Humida etiam eſt triplex. una eſt a qua emittitur ſanies laudabilis, vel ei propinqua. ſecunda eſt a qua emittitur multa humiditas virulenta ſubtilis, & talis vocatur pudendagra virulenta. & tertia eſt a qua emittitur multa humiditas groſſa, quæ ſordida vocatur. Sicca fit aut ex materia ſanguinea cui admiſcetur cholera, quæ forſan tota eſt converſa in melancholiam, aut aliqua ejus pars eſt converſa in melancholiam,

liam, & declinat ad grossitiem. Et nota quod materia pudendagræ siccae grossior est materia humidæ; quando secundum se totam consideratur, nam sicca fit ex humore magis sicco, ut cholera adusta & melancholia. humida vero est phlegmatica. Veruntamen cum istæ materiæ considerantur secundum diversas partes, dico, quod partes grossæ pudendagræ humidæ sunt grossiores partibus grossis pudendagræ siccae, & partes subtiles siccae sunt subtiliores humidæ. Et ex hac diversitate est quod dolor in pudendagra sicca est intensior & fixior, & magis durans quam in pudendagra humida. Alia est non squamosa, nec crustosa, & alia est squamosa; & crustosa, & squamæ, sive crustæ, aut sunt magnæ & grossæ, & tales accidunt à falso phlegmate, aut parvæ & subtiles. Nota quod omnis pudendagra squamosa & crustosa est ulcerosa: veruntamen quædam est ulcerosa superficialis accipiens de cute solum superficiem, cujus ulcera apparent, si squamæ sive crustæ violenter amoveantur. Si autem dimittantur dohæc per se cadant, non remanent ulcera post eas. Et quædam est ulcerosa profunda, cujus ulcera remanent post qualemunque amotionem squamarum, sive crustarum, & stantibus squamis sive crustis appposito digito super eas comprimendo exit à circuitu earum sordes virulenta; & vocatur Græce *λέπροις*, à nobis autem poterit vocari pudendagra ulcerosa. Et quia aliquando istæ species complicantur, ideo cognitio, & cura eget medico experto. nam visis & bene intellectis expertus & litteratus gaudebit. idiota vero contristabitur. sicut evenit tempore Hæraclii Imperatoris anno xiiij. sedente Deo dato Pontifice maximo. nam ea tempestate fuit quædam scabies maligna, quæ sua fœditate deformabat homines, ita ut vix possent cognosci. Illo etiam tempore multa fuerunt prodigia, & monstruositates: monstruositates etiam apparent in ægritudinibus; quemadmodum in naturis, ut inquit Avicenna 7. Col. quia superius latius scripsi, nunc his finem imponam, reliqua vero in consiliis reperiuntur. Et hæc est duplex, una est ambulatoria, & exco-
riativa, & talis est species lepræ; sed non vera, eo quia ista est magis contagiosa. Deterior omnium specierum pudendagræ siccae est illa, ex qua nihil emittitur, postea illa, ex qua emittitur parum sordis grossæ, & ultimo illa ex qua emittitur parum humiditatis virulentæ. Sed specierum humidæ deterior est exco-
riativa, & post eam ulcerosa absque exco-
riatione, & post has deterior est sordida, deinde virulenta, & ultimo minus mala est saniosa. Et licet in omni pudendagra, ut dixi, sit dolor, veruntamen in sanguinea dolor est suavis, in phlegmatica non est multum intensus; non tamen est cum suavitate, & in cholericæ est cum acuitate, & punctione; & in melancholica dolor non est multum intensus, & sentitur magis in profundo. Et phlegmatica est humida cum pustulis grossis, & latis; & cum siccatur, cadunt ab ea cortices albæ sicut squamæ. Et sanguinea est humida cum pustulis acutis non latis, & festine generatur in ea sanies quasi laudabilis. sed in phlegmatica generatur sanies multa, sed non appropinquat laudabili, & non festinat generatio ipsius amplius: color in sanguinea vergit ad rubedinem, & ad citrinitatem, & in phlegmatica ad lividitatem, & in melancholica ad cinereitatem, si non fuerit adusta; & si fuerit adusta ad fuscedinem. vestigium nigrum significat, quod provenit ex humore adusto. In sanguinea non est asperitas, neque fissura. Et similiter phlegmatica, nisi fuerit in phlegmate nimia falsedo. Sed in cholericæ & melancholica profundior est quam in sanguinea. Cætera autem signa ex complexione naturali, & acquisita, ætate, tempore, regione, regimine præterito, & ex reliquis particularibus super speciem materiæ pudendagræ, & doloris judicare facile unusquisque poterit. Recorderis tamen, quod omnis evacuatio, quam facit natura à principio, est molesta, & videtur coacta, ut in com. 22. quarta particule aphor. Ægritudinibus quibuscunque incipientibus. Demum scias volo omnem dolorem continuum à privata causa esse; interpolatum vero à causa communicata: Cura pudendagræ, & doloris diætâ completur, & potione: diætâ quidem consistit, ut degat patiens aëre ad humiditatem vergente, temperato in activis qualitatibus; aut parum declinante ad caliditatem; si materia fuerit frigida, vel parum ad frigiditatem, si materia fuerit calida. Aër enim multum calidus exacuit, & adurit, & multum frigidus coarctat, & materiam prohibet à resolutione. Sit lætus & gaudens absque ira si fieri possit, & absque furore, & tristitia, degat in quiete, parvo utens exercitio ante cibum, & præsertim in principio hujus ægritudinis, mutet sæpe pannos mundos, somno utatur prolixo si potest, & longas vigilias fugiat. Rectificatio cibi, & regiminis humectationis differt in plus & minus secundum majorem & minorem acuitatem, & siccitatem materiæ. Fugiendum ergo est regimen exsiccativum, acutum, amarum, salsum, & multum etiam dulce. Et administratio rerum aquo-

rum insipidarum vel remissæ dulcedinis confert. Sit tamen ex eis, quarum administratio est secuta a velocitate corruptionis & putrefactionis, quamvis sint humida. Et de non velociter putrescibilibus humidis sunt; *melones Indi, lactuca, endivia, & similia, portulaca; borrago, poma acetosa, granata dulcia, & hujusmodi.* Si vero pudendagra fuerit ex acuitate sanguinis, regimen sit *lactuca cum aceto passulato, & caro gallinarum, & maxime pulorum est melior.* Hoc eodem modo debet fieri si causa fuerit cholericæ. In phlegmatica conceditur caro annuallis agni, & caro hœdi, gallinarum juvenum: veruntamen unctiosa vitari debent, quia facile inflammantur, & maxime oleum. Aliqui in sicca exhibent *oleum de amygdalis, & oleum sesaminum.* Cibaria elixa alterentur cum *feminibus frigidis communibus; vel cum semine papaveris albi, aut lactuca, & similibus.* Vinum sit album pauciferum & bene lymphatum, aut bibat *aquam hœdei, aut juleb violatum* cum multa aqua, & utatur cibus & potibus, quibus inest proprietas portandi materias ad exteriora: procuret expulsionem superfluitatum primæ & secundæ digestionis, ita quod omni die fluidum habeat ventrem, & nullo modo permittatur exsiccari. Dimittat coitum; nam coitus movet materiam ad exteriora, & excitat vaporem calidum venientem ad exteriora cutis; quare putrescit illic, & propter illud fœtet sudor corporis coeuntis: Et propter hoc præcipitur frictio corporis in curatione pollutionis: Et super omnia complexio hepatis rectificetur; & ad propriam complexionem; si fieri potest, reducatur, & si opus est fiat hoc idem in aliis membris. Cura per potationem tribus completur intentionibus, quartum prima est ad evacuandum, secunda ad resolvendum; tertia ad consumendum reliquias materiæ, si quæ in cute remanserunt. Circa evacuationem, si sanguis peccaverit, fiat phlebotomia, & præsertim in principio ante apparitionem pustularum, aut in statu; licet in hoc casu auctores medicinæ sint discrepantes. Aliqui dicunt, quod phlebotomia impedit opus naturæ, nam ipsa querit expellere materias à centro ad circumferentiam, & phlebotomia facit contrarium. ulterius quia materiæ facientes dolores, & pustulas sunt extraventæ, & sunt corruptæ, & phlebotomia est causa; ut dictæ materiæ ingrediantur venas, & sano sanguini admisceantur. Alii autem dicunt quod phlebotomia competit ratione materiæ antecedentis: præterea quia hæc ægritudo est universalis & phlebotomia est evacuatio universalis. Nota tamen quod si humores causantes hanc ægritudinem essent totaliter extranei naturæ sanguinis, in tali casu non competit phlebotomia: Post evacuationem sanguinis, fiat evacuatio humoris peccantis digestionem præmissa. similiter faciendum est si phlebotomia non competeret. In humoribus adustis acutis summe valet *syrupus de fumo terre sumptus cum aqua endivie & scabiosæ.* valet etiam iste syrupus, qui miram habet proprietatem in digerendo humores adustos, & acutos. Recipe *succorum endivie, lactuce, borraginis, buglossæ; fumi terre, & lupulorum depuratorum ana unc. iij. aquæ emulsionis seminum communium, florum, & seminis portulacæ lib. ij. misceatur illa emulsio cum succis prædictis, & bulliant in eis violæ, rosæ, epithymum, & pruna Damascena quantum sufficit, & coletur, & in colatura ponantur sacchari lib. ij. & syrupizetur; & acetosetur.* Et si fuerit admixtio phlegmatis falsi addatur succis prædictis *succus scabiosæ.* Digestione tacta evacuetur cum *electuario succi rosæ aut cum diaprunis, aut diasena, & dissolvatur cum aquis; aut succis fumi terre, scabiosæ, & lupulorum.* Myrobalani etiam citrini conditi competunt, competit & cassia aut manna, sena, epithymum, pillula de fumo terre; & de lapide lazuli. & si videbitur expediens reiterabis digestionem, & evacuationem. Vel aliter. Recipe *prunorum Damasc. numero x. tamarindorum unc. s. florum violarum. drach. ij. quatuor sem. communium frigidorum exco-
ricatorum unc. j. hordei unc. j. s. aquarum scabiosæ, fumi terre, & lupul. ana lib. j. misce & fiat decoctio ad consumptionem medietatis, & coletur, de qua cape quantum sufficit ad digestum mannam, aut cassiam &c.* Si materia peccans fuerit phlegma falsum, exhibeatur hoc digestivum. Recipe *radicum apii, feniculi, petroselinii, polypodii, endivie, & buglossæ ana unc. ij. chamædryos, calaminthæ ana m. j. decoquantur in sufficienti quantitate aquarum fumi terre, lupul. & scabiosæ. ad consumptionem medietatis, & in colatura ponantur succi fumi terre, succi scabiosæ, succi lapathi acuti depuratorum ana unc. iij. & fiat syrupus acetosus cum saccharo.* Vel fac sic, & levius. Recipe *syrupi de epithymo, syrupi acetosi simplicis & de endivie ana unc. s. aquarum fumi terre, endivie, & scabiosæ ana unc. j. misce.* Digesta materia evacuetur cum *diaphœnicone, diacatholiconæ, sumptis cum aquis scabiosæ, & fumi terre.* Vel facias sic. Recipe *lupulorum, cuscute a-*

na man. s. florum borraginis, & buglossæ, capillorum veneris ana quartam partem unius manipuli, passularum, liquiritiæ, ana drach. ij. misce, & fiat coctio in sufficienti quantitate aquarum scabiosæ, fumi terræ, & lapathi acuti, & coletur. de qua Recipe unc. iij. in qua dissolve cassiæ, vel manna drach. vj. diaphœniconis drach. ij. s. vel electuarii Indi tantundem, elect. de succo ros. drach. j. misce, & fiat potus, augendo, vel minuendo, veluti perito medico videbitur. Vel sic & melius. Recipe agarici scrup. iij. salis gemmæ, spicæ ana gran. vj. insundantur in oxymelle squillitico, & stent per horas decem in infusione. deinde fortis fiat expressio, cui adde cassiæ, vel manna distemperatæ cum decoctione suprascripta drach. vj. turbit. scrup. j. gingeris gran. vj. misce & fiat potus. Vel aliter in forma solida. Recipe turbit. elect. drach. ij. s. agarici drach. j. rhabarb. drach. j. s. diagrydii. scrup. j. gingeris drach. j. cinnamomi, caryophyllorum, macis, nucis muscatæ, ana drach. s. spicæ, salis gemmæ ana scrup. j. sacchari. lib. s. misce, & fiat electuarium in morsellis distemperando saccharum cum aqua fumi terræ dos. drach. vj. Syrupus mirabilis, & expertus, cum quo innumerabiles non solum curavi, verum etiam præservavi ab omnibus defœdationibus cutaneis, & doloribus panniculorum, lacertorum, & nervorum. Recipe succi bugloss. libr. ij. succi endiviæ, & lupulorum, borrag. fœniculi, & apii ana unc. iij. depuratis succis insundantur in eis senæ unc. s. polypod drach. ij. sem. anisi drach. ij. turbit. drach. j. cinnamom. elect. drach. s. & stent ibi per diem. deinde bulliant usque ad consumptionem medietatis. Si vero materia fuerit melancholica, & adusta, fiat hoc digestivum. Recipe radicem borag. bug. polypodii, & corticum radicis capparis, & mediani corticis tamarisci ana unc. ij. cuscute, chamædrys, chamæpyteos, scabios. ana man. j. folliculorum senæ, epithymi. ros. violarum ana unc. s. succi lapathi acuti unc. vj. bulliant in aqua scabiosæ, & cum saccharo fiat syrupus. Vel facias sic. Recipe syrupi de epithymo Mesuæ unc. j. oxymel. simp. unc. s. aquarum fumi terræ, lupulorum, & cuscute ana unc. j. misce. Digesta materia evacuetur cum hiera Rufini, vel cum diacatholiconæ & diasenâ, aut cum pillulis de fumo terræ, aut de lapide lazuli, aut cum epithymo, aut cum pillulis Indis, aut cum isto electuario. Recipe turbit. electi, & mundati drach. s. pulveris senæ scrup. ij. pulveris lapidis lazuli abluti ut decet. scrup. s. gingeris scrup. j. sacchari ad pondus omnium, misce & fiat pulvis, & sit dosi ana. vel facias hoc totum dempto saccharo bullire in unc. iij. aquæ lactis caprarum. deinde coletur fortem faciendo expressionem, cui adde cassiæ, vel manna drach. vj. mellis rosati colati unc. j. misce, & fiat potus. Vel facias sic. Recipe epithymi unc. j. s. anisi drach. ij. conquassentur, & bulliant in unc. viij. seri caprini usque ad sufficientiam. deinde facta colatura, & parum dulcorata cum modico sacchari, bibatur de mane tepida. hic enim potus est tantæ efficacis, ut non solum conferat in hoc casu, sed etiam præservet hominem à lepra, si illum sæpius biberit.

In causâ melancholica observentur istæ regulæ. Prima est, ut æger utatur regimine humectativo, & impinguativo, evitando oppilationes: & hoc ideo ut leniatur, & habilitetur corpus humoris, ut accipiat æqualitatem digestionis in toto, & hoc regimen est necessarium in principio, in medio, & in fine, ut non resolvatur subtile, & remaneat grossum, & accadat in residuo ipsius lapideitas. Secunda regula est, ut utatur regimine resolutivo, faciat hoc cum medicritate, & proprie ejus quod habilitatum est, ut fiat illud. & istæ duæ regulæ oportet ut sibi invicem semper succedant, & secundum hoc semper cadet digestio æqualiter in materia, & æqualiter resolvetur. Tertia regula vertitur ad evacuationem, in qua tria sunt facienda. Primum ut non semel multam, & subitam faciamus evacuationem, sed per intervalla, habentem temperiem, ut natura possit regulare inter evacuativum, & non evacuativum. subita enim & violenta evacuatio à natura vix regulatur, & operatur sicut impetus flammæ, quæ subito agit in subtile, & prætergreditur grossum. opus vero moderati caloris est æqualiter in utramque partem rei elixabilis, & assabilis agere. Secundum, quod debes considerare, est ut medicina sit incolumis. Tertium ut semper in medicinis ponantur cordialia. hic est thesaurus curæ. hæc, & alia multa hic possent poni, sed brevitatis causa relinquo. Nota quod scabiosa comesta cruda purgat corpus à superfluitatibus malorum humorum defœdantium cutim. hoc idem facit succus fumi terræ crudus bibitus, & purgat choleram adustam. Succus lapathi acuti purgat phlegma falsum. Si autem cum istis non alleviatur, aut curatur, dimitte evacuationes, & utere alterantibus scilicet

cet in frigidantibus & humectantibus. Secunda intentio vertitur ad resolutionem & exsiccationem. & istud potest compleri cum balneis, & aliis localibus. Cave tamen ne materiæ facientes hunc morbum recentrentur, & reducantur à circumferentia ad centrum, imo tota tua intentio post generalem evacuationem debet dirigi ad hoc, ut deducantur dictæ materiæ ad circumferentiam adjuvando naturam in sua operatione, & motu. & hæc est sententia non solum Hippocratis prima aphor. xxj. ubi inquit. Undecunque repit natura &c. verumetiam Avic. xxii. iii. t. ii. c. vij. & ii. p. d. iij. s. prim. c. x. nam si aliter fieret, esset periculum, ne fieret transitus per membra nobilia. Convenit balneum aquæ maris, balneum sulphureum, aut aluminosum. balnea etiam artificialia competunt. ut factum ex decoctione radicum cucumeris asinini, aut foliorum oleandri, vel etiam balneum factum ex decoctione lapathi acuti, & chelidoniæ, lupinorum, scabiosæ, calaminthæ, prassii, origani, & bilitis, & decoctio hyoscyami est mirabilis, non solum balneando, verum etiam suffumigando. Aqua decoctionis argenti sublimati multum confert, sed post lotionem lavetur cum aqua ros. Sed inter omnia mihi experta pro curatione doloris, ac etiam pustularum est, ut patiens intret ad sudandum in furno calido, aut saltem in stupha, & hoc faciat diebus v. continuis jejuno stomacho. Tertia intentio compleri potest cum infra scriptis unguentis, linimentis, & lotionibus. Unguentum ad pudendagram siccam in corporibus humidis puerorum. Recipe oleum commune, & terebinthinam lotam bene, & incorporentur. & si vis, poteris addere parum argenti vivi extincti cum saliva humana. Aliud. Recipe olei ros. butyri ana unc. j. fumi terræ, succi plantaginis, succi ebuli, vel sambuci ana unc. s. fac aliquantulum bullire, deinde adde terebinthinam lotam, & parum sulphuris vivi. Si materia fuerit calida & acuta, valet hoc unguentum. Recipe olei violati, butyri lotorum ana unc. j. argenti vivi extincti drach. j. succi plantaginis unc. iij. lithargyri albificati drach. j. misce, & si vis, poteris addere parum de cerussa. Si vero fuerit ulcerosa, & crustosa proveniens à phlegmate falso. Recipe calcis multotiens lota, & postea exsiccata, & pulverizata subtiliter unc. iij. succi siclæ, aut caulis quantum sufficit, incorporentur, deinde supermitte oleum ros. liquefactum cum modica cera, deinde incorpora ad formam unguenti. Ad idem. Recipe olei chamæmel. olei nucum ana unc. iij. sulphuris vivi unc. j. cera unc. ij. liquefacta cera cum oleo deponatur ab igne, & superaddatur bene miscendo pulvis sulphuris, & postea addatur unc. s. argenti vivi extincti cum saliva, & modico aceti. Si vero fuerit corrosiva, & crustosa. Recipe olei optimi unc. iij. & ponatur in mortario plumbeo, & ducatur diu cum pistillo plumbeo, quousque grossum fuerit, & subnigrum, cui addatur lithargyri subtiliter triti unc. j. cerussæ drach. vij. misce & fiat unguentum, quod habet miram proprietatem, crede mihi, mitigandi omnem dolorem ulcerosum. Ad pudendagram ulcerosam cum caliditate & acuitate. Recipe olei ros. unc. iij. cera unc. ij. liquefiant & laventur decem vicibus cum aquis scabiosæ, & fumi terræ, postea misceantur cum eis cerussæ, sulphuris, pulverizatorum, ana quantum sufficit, & in fine argentum vivum extinctum, & ultimo duo albumina ovorum, & aliquantulum aceti. Valet etiam unguentum de enula, quod sic fit. Recipe radicem enule mundam, in aceto decoque, & cum bene fuerit cocta, in partes subtiles incide, & cum axungia sine sale optime terre, deinde cum eis argentum vivum cum saliva extinctum incorpora. deinde cum aceto, cum quo cocta fuit, incorpora, & loca infecta inunge, ulcera in hoc morbo evenientia curari debent cum lenitivis, & non cum corrodentibus, nec nimium exsiccantibus. Si facies fuerit deturpata ex crustis grossis, illiniatur ex succo radicis enule, & ireos; distemperentur cum albumine ovi, & dimittantur per totam noctem: deinde subjiciatur facies vaporibus aquæ decoctionis palearum hordei, facie undique cooperta, & diu inclinata super dictum vaporem, quantum tolerare poterit, & si expedit mutetur aqua: & cum bene sudaverit, facies abstergetur cum panno lineo, & omnes crustæ cadent. Si vero patiat in ore alcola seu ulcera, recurre ad proprium capitulum, & de expertis est chelidonia cum stipticis. Bonum enim foret uti præservatione, ne talia ulcera eis eveniant cum frigidis, & stipticis unicuique notis. Et spero cum auxilio Dei omnipotentis, & gloriosissimæ virginis Mariæ matris, omnem speciem pudendagræ curari posse, si medicus ingeniosus loco & tempore seriatim, quæ superius scripta sunt, exercuerit, & observaverit.

F I N I S.

GASPARIS TORRELLÆ, ETC.

D E

DOLORE IN PUDENDAGRA,
DIALOGUS.

rudelissimi, ac horrendi morbi Gallici radices perquirens, quantum ingenioli mei facultas attingere potuit, pro viribus disceptationes tam modernorum quam antiquorum medicinæ auctorum colligens, ut infestissimis, ac truculentis doloribus unusquisque tiro facillime subvenire valeat, hoc in opusculo de pudendagra, (quod Romæ quum essem humano generi compatiens scripsi) inserere eas statui, litteratos ac expertos rogans ut ipsum pro arbitrio emendent. Et licet in ea urbe pustulæ, & cutis defœdationes hominum compaginem defœdarent, nihilominus facillime curabantur, in quas perpaucos recidivare vidi, dolores vero intolerabiles, quos vigilæ, & membrorum principium debilitates concomitabantur, aut propter malam qualitatem, aut materiam relictam in membris & ibi latitantem, sæpissime redibant. Et quia plurimi ex tali recidiva dies suos finiebant, idcirco ne tam acerba, ac crudeli morte obirent, essentiam hujus morbi scripsi: non enim est qui ignoret, quod hæc maligna & contagiosa ægritudo ob longitudinem temporis à mente hominum deleta erat, scilicet incognita distincta cognitione, quæ fit per cognitionem proprii loci doloris, propriæ materiæ, propriæ causæ, ac mineræ. non enim sufficit scire hunc dolorem esse verbi gratia in tibiis, sed opus est scire an sit corrosivus, aut acutus, aut gravativus, aut continuus, aut interpolatus, & sic de alijs. demum scire oportet an accidat propter malam complexionem calidam sine materia: aut cum materia calida vel frigida, aut ventosa &c. Quæ quidem cognitio quam maxime necessaria est. nam medicus non curat ægritudinem nisi eam cognoverit, ut omnis medicorum schola prædicat. Cognitionis enim ægritudinum est quemadmodum cognitio hominum. ille enim melius cognoscit, qui pluries vidit. & cum nostris temporibus talis monstruosa ægritudo à nullo fuerit visa, idcirco à nullo quantuncunque perito, experto, & senio confecto, canonice & recte curari poterat. Addiderunt (mediusfidius) calcaria equo sponte currenti, rudes, pertinaces, illiterati, & ut ita loquar, vulgus, qui totis viribus conabantur publice prædicare, & asserere scientiam medicinæ esse vanam, seu imperfectam, eo quia huic ægritudini nullus opitulabatur: dicebant præterea non ab re tempore Romanorum scientiam medicinæ per aliqua tempora fuisse interdictam: & non sine causa hoc divulgabant, eo quia litterati ab hac cura fugiebant, in hoc morbo se nihil scire confidendo. quare aromatarii, herbarum collectores, cæterique mechanici, ac vagabundi, & impostores, his temporibus hujus morbi veros & perfecte curatores se ipsos esse profitentur, & quia nihil sciunt, nihil dubitant, & mirabilia pollicentur, quos si audires, mortuos suscitare crederes, & paulo post spes inanis erit, nam repentina, ac insperata mors eos intercipit. latrones enim aut sicarii seu venefici homines inhumaniter occidunt, isti humanissime, officiosissime, & solemniter eos interimunt. Et si quis, natura adjuvante aut Deo permittente, convalescit, unguentorum suorum beneficio curatum esse prædicant, & non solum laudibus, sed & muneribus affici volunt. isti medicinam ignorantes medicina abutuntur, & artem egregiam, & penè divinam, quam non noverunt, profitentur: hæc omnia, & præsertim rationes vulgi tanquam frivolas & inanes, medicus extirpat & adnihilat, quos ad invicem loquentes audi obsecro. VULGUS. Eximie in medicina doctor dic mihi, unde est quod in diversis regionibus diversimode vulgus hunc morbum appellat? MEDICUS. Scire te oportet in primis, quod nomina non solum morbis, verum etiam rebus ad denotandum substantiam vel qualitatem earum imponuntur. & hoc multifariam dicit Avicenna. 2. primi. d. 1. cap. 8. nam aliquando nomen capitur à causa, aliquando ab effectu. A causa etiam multis modis, nam aliquando à causa materiali in qua, ut pleuresis, quæ denominationem capit à membro, ut à pleura, id est à panniculo costas tegente, & sic de alijs: Aut à causa materiali ex qua, ut ægritudo quæ dicitur melancholia, quæ nomen capit ab humore melancholico. Aliquando à forma cui assimilatur, ut elephantia, ab elephante, & serpigio à serpendo, aut ab illo cui primo dicitur accidisse. Aut

ab illo qui primo invenit modum curationis illius ægritudinis, & aliquando à causa formali, & aliquando ab efficiente, sed pluribus aliis modis prætermisiss, dico quod in Italia morbus Gallicus appellatur hac de causa. Nam Gallis manu forti Italiam ingredientibus, & maxime Regno Parthenopæo occupato, & ibi commorantibus, hic morbus detectus fuit, idcirco ab Italis morbus Gallicus cognominatus fuit, arbitrantibus ipsum Gallis connaturalem esse. In Gallia vero, quia in reversione Regis Caroli cum suis in Galliam hic morbus apparere incepit, credentes Galli se eum ex Neapoli apportasse, hanc ob causam morbum Neapolitanum vocarunt. Valentini, Catalani, & Aragonenses post longam librorum indagationem ipsum morbum Sementi vocarunt, eo quia in *duodecimo libro* Christiani, edito à magistro Francisco Ximenes, scriptum invenerunt, similem morbum alias orbem invasisse, sed isti non parum à veritate deviant, nam hic morbus, de quo in superscripto libro fit mentio, in Regno Franciæ & usitatus & antiquus est. nam sicut lepram à sancto Lazaro vulgus morbum sancti Lazari vocat, hoc eodem modo Galli *malum mortuum*, morbum sancti Sementi appellant, eo quia ejus auxilio implorato plurimi curantur, & præsertim si ad ejus corpus perveniunt pedes ambulando, & eleemosynam quærendo, hujus sancti corpus in Britannia existit in maxima veneratione: peregrini hoc morbo infecti, ut ab alijs evitentur, duas manus ex panno laneo confectas, & magnas portant, unam in capite, aliam in pectore: nihilominus non parum ab hoc crudelissimo morbo differt. In ulteriori vero Hispania *morbum curialem* vocant, eo quia curiam insequitur: & dum veram hujus morbi definitionem perquirebant, unusquisque diversa experiri conabatur, & veritate non reperta curam empiricis reliquerunt. Parisiis, & in alijs magnis civitatibus Franciæ, à litteratis *grossa variola* hic morbus appellabatur, quos devios esse demonstravi, non solum auctoritatibus, sed rationibus, ac experimento: nam non minus Archigene isti decepti fuerunt, ut dicit Galenus *primo de interioribus. cap. 1.* qui volens disputare de ægritudinibus membrorum intrinsecorum, quædam obscura ad intelligendum, & occulta scripsit. nam variolæ sunt vesicæ natæ super cutim ex ebullitione sanguinis, cujus ebullitionis fermentum, & materialis causa est aliqua pars sanguinis menstrui, in aliquibus partibus vel porositatibus membrorum in prima generatione derelictus vel retentus: & hoc tenet Avicen. *prima quarti. t. iiij. cap. vj.* & Rhasis. xvij. *Continents*, & omnes alii tam moderni quam antiqui; sed inter omnes Avicennæ est major fides adhibenda: nam ut dicit Gentilis loco superius allegato: Avic. & antiquos & modernos in hac materia superat: nam ut ipse dicit non invenit aliquem, qui tam profunde & subtiliter de generatione variolarum loquutus sit sicut Avic. & post eum Avenzoar, Ysach, Rhasis, Azarninus. à Galeno vero dicit parum, aut nihil haberi: sed Avic. & omnes isti tenent, quod variolæ non possunt evenire absque aliqua ebullitione, & notanter dico aliqua propter alhumera, sequendo expositionem Joannis arculani super verbo (*Et alhumera est aliquid de variolis &c.*) qui ibi dicit quod præcedit ebullitio quædam, id est, in quibusdam humoribus superfluis. sed in hoc morbo nulla præcedit ebullitio, ergo non est aliqua species variolarum. non enim ut dicit Rhasis xvij. *continents*, ista grossa variola differt ab alijs variolis, nisi in materia subtiliori vel grossiori. præterea variolæ sunt quidam modus crisis februm, sed in hoc morbo nulla præcedit febris, ergo non est ponendus in capitulo de variolis. Item in apparitione variolarum præcedunt pruritus nasi, timor in somno, punctio vehemens in membris corporis, rubor faciei & oculorum lachrymæ, inflammatio ex multis vaporibus, jectigatio, constrictio anhelitus ex multa repletione, rauco vocis ex nocumento gutturis, & pulmonis ex vaporibus multis in ipsa ebullitione. Item quia eventus variolarum, ut ipse Avicenna dicit, plus accidit in corporibus humidis quam siccis, & in vere plus quam in hyeme. Et plura alia signa, quæ apparent ante apparitionem variolarum, & post, sed in hoc morbo supradicta signa non apparent, igitur non est ponendus hic morbus

in capite de variolis. Et non obstat, quod dicunt de grossitie, & terrestreitate hujus materiæ non permittente ebullitionem fieri, eo quia non habet humiditatem aptam ebullitioni, seu putrefactioni, hæc enim materia satis dilucidata fuit à Conciliatore *diff. xci.* in qua quærit an cholera præsina, & æruginosa possint febrem causare. præterea si variola grossa esset, ut isti asserunt sæpe numero mundum invasisset, sicut variolæ quæ communiter accidunt: & si non invaderet omnes homines, saltem dispositos qui ex utero matrum traxerunt aut malam qualitatem, aut materiam latitantem: præterea si hæc materia non participaret humiditate, sed in totum esset terrestris, ex qua vapor putridus, seu fuligo putrida non posset elevari, detur modus, quomodo ipsa, dum est intra venas in diversis complexionibus, ætatibus, temporibus, & regionibus potest ad cutim pelli, & ibi pustulas crustosas causare absque nocumento cutis & carnis, & hoc fit ut in pluribus: nam remotis pustulis crustosis, nullum remanet vestigium, secus est in variolis, & maxime in grossis ab Avicenna nominatis alhumera, & Gentili exponente, alhumera sunt apostemata facta ex duabus aut pluribus variolis, nullum enim fuit visum apostema saniosum quod non relinqueret vestigium, & cicatricem, hæc enim unicuique in medicina mediocriter versato nota sunt. præterea modus talis affectionis doloris non reperitur in variolis, neque perseverantia, seu diuturnitas, in scabie ut plurimum est dolor pruriens in nocte infirmos affligens: hoc non ignorant mulierculæ. demum quicumque curam variolarum sequutus fuit hucusque, & qui exinde sequetur, nullos curavit, neque curabit, plurimos vero interficiet, aut debilitatos secundum aliquam aut majorem partem corporis demittet. Illi vero, qui curam scabiei fœdæ sequuntur, plurimos curabunt, & maxime, si hæc quæ scribo, facient. Ex his enim, si bene conspicias, & notas, elicere poteris contrarium opinionis falsæ & erroneæ non solum ratione sed etiam auctoritate & experimento, quod promissi, probare. Ego ut dixi, infinitos curavi, & curari feci, & intelligo per curationem eorum deductionem ad salutem, non sicut ille, qui multos curavit, sicut dicit Galenus, de quorum numero nullus evasit. **VULGUS.** Sat est, sæpius à te intellexi hunc morbum esse contagiosum. dic modo an sit à causa superiori, an inferiori, & hujus quæsitum nulla te admiratio capiat. nam video astrologos nunc dare rationes hujus morbi, quem antea prognosticare debebant, & videntur in præsentiarum ab effectu ad causam procedere, quum debuissent ante adventum à causa ad effectum procedendo prognosticare, retroactis temporibus firmiter credebam astrologiæ, nunc vero quia video Judæos, qui profitentur se esse summos astrologos, non prævidisse persecutionem suam, neque aliquid de hoc morbo venturo nuntiasse, supradicta credulitas tepescit in me est. **MEDICUS.** Hæc duo quæ petis egerent longissima responsione; si cum aliis quam tecum loquerer, nihilominus paucis veritatem audies, & scias volo, astronomiam scientiam primam inter mathematicas sitam esse, eo quia natura illam inducit, ratio, & utilitas, & experientia approbat. qui vero huic dediti sunt, aliis curiosiores sunt, cœlestium de singulis investigando, quæ sub lunari globo continentur. Si quis cupit effectus naturales cognoscere, ei operam det, hæc enim de motibus siderum, magnitudine, & distantia pertractat, & non solum oculos, sed & animum ad lucidissimum domicilium tot luminaribus distinctum inducit, delectantur insuper stellas fixas, ex quibus imagines (ut Eginus in de signis cœlestibus scribit) componuntur, inspicere. nonne pulchrum est solis & lunæ defectus ante per longa tempora præscire ad mala futura evitanda? & ut unico verbo concludam, luminaria cœli, ut in Genesi legimus, ad hoc producta sunt, ut signent tempora, dies & annos. Cætera autem ex voluntate divina pendent. Ptolomæo in centiloquio testante, qui dicit, ista futura evenient, si Deus voluerit. Scientia igitur verissima est, quare defectus, si quis attribuendus est, modernis astrologis est attribuendus, qui ad pauca respicientes de facili enunciant, & hac de causa in suis judiciis millies decipiuntur, nihilominus si una tantum vicedicant veritatem, non obstantibus mendaciis dictis, eis plenaria fides adhibetur. quum, ut sacrascriptura præcepit, non sint audiendi. Nam sæpenumero Deus benedictus tentat nos, an diligamus eum: plures enim istorum non valentes futura prædicere, ad artes prohibitas devolarunt: notum est unicuique astræ inclinative disponere certos homines ad certos actus, præsertim eos, qui non resistunt passionibus, nec rationem sequuntur, & hac de causa Ptolomæus dixit, solus sapiens dominabitur astris: non est qui ignoret, astræ ipsa quædam naturalia in terra significare, & nihilominus non cogunt homines, imo ea facillime evitari possunt. Sæpenumero videmus homines in judiciis suis decipi, ut verbi gratia, videntes ignem accensum in capite vici, ubi domus paucis repleta sunt, vento sufflante proculdubio ju-

dicabunt domos illas comburi debere, nihilominus incolæ cum maxima copia aquæ obviabunt, ne talis effectus eveniat: quare caveant magnates, principes, ac cæteri, ne nimis avidè inquirant futurorum eventus, nam plurimos fefellit, testis est Pompejus Crassus, & Cæsar, quibus, teste Ciccone, omnes Chaldæi mathematici, ac cæteri vaticinatores, in patria præclarum obitum promiserunt, nihilominus omnes ferro periere, & duo istorum extra patriam. Item quid Baronibus regni Neapolitani accidit tempore Innocentii, qui rebellaverunt contra regem Ferdinandum cum maturo consilio astrologorum certa die, & hora, qui tamen post exiguo spatio temporis ab ipso rege capti sunt & trucidati. Sed quid opus est vetera recensere, conspice nostris temporibus Lodovicum Sfortiam ducem Mediolani, ejusque fratrem Cardinalem Ascanium, qui omnia Consilio à peritissimis astrologis explorato agebant, adduxissent infinita exempla si me loqui permisisses, quare istis prætermisissis ad hujus morbi contagionis causas respondere, licet in superiori tractatu dixerim per contactum hunc evenire, sicut scabies quæ per contactum inficit, etenim ut plurimum primo inficiuntur pudibunda, demum cætera membra, nam quod immediate tangitur à putrido putrescit. si enim aliud membrum pustulam tangeret virulentam, aut sordidam, illud primo inficeretur, ut videtur in pueris lactantibus, in quibus prima infectio apparet in ore, aut in facie, & hoc accidit propter mammas infectas, aut faciem, aut os nutricis, seu alicujus alterius. solent enim nutrices sæpius infantes osculari, & sæpius vidi infantem infectum hoc morbo multas nutrices infectisse, nihilominus non est credendum, quod hæc materia, seu sordities, quæ primo intecit, verbi gratia, pudibunda, attrahatur ab hepate, vel cerebro, non enim potest considerari aliqua convenientia inter ista membra, & sorditiem, seu virulentiam. nam quamvis membra sana attrahunt sanguinem & spiritum eis convenientem, hæc tamen materia sordida seu virulenta quum non possit ea nutrire, idcirco non attrahetur ab eis. Quomodo vero quum sunt infirma. attrahunt ad se qualitatem contrariam sui nocu-
menti, ut verbi gratia ipsa dyscrasata ad calidum & siccum, attrahunt rem frigidam & humidam, & sic de aliis dyscrasiis, quare nec propter hanc causam dicta materia attrahetur à dictis membris: relinquitur ergo, quod à se ipsa multiplicatur, & tandem inficit dicta membra, nam ipsa materia maligna sui malignitate, & proprietate corruptiva quicquid tangit corrumpit & convertit in sui naturam, qua multiplicata augetur virtus materiei, nam geminata quantitas virtutem augmentat, unde ex modica materia augetur virtus, & multiplicatur, ita ut de facili per modum continui perveniat ad inficienda dicta membra, & sic virtutem animalem sensitivam debilitat, & virtutem assimilativam, & demum per totum corpus multiplicatur. nam hepar & venæ deficiunt in virtute digestiva generando sanguinem malum, malam qualitatem habentem. **VULG.** Posset inveniri aliquis modus præservationis? **MED.** Dixi in tractatu de pudendagra, quod summum remedium est ab infectis cavere, sicut à leprosis, nec sola fuga sufficit, nam ubique reperitur. Et quia incipiente infectione non illico, sed cum discursu temporis membra principalia, ut dixi, inficiuntur, & tandem totum corpus, quare in tali principio posset quis hoc modo præservari, si fecerit id, quod in fine tractatus de ulceribus reperiet. **VULG.** Dic præterea quid est hæc res ita acerba, & truculenta, quæ plurimos infestat, non parcens ætati, complexionem, sexui, tempori, aut regioni in hoc morbo evenire solitæ, quæ ab hominibus dolor vocatur. **MED.** Miror qua de causa hoc à me petis, si credis vim vocabuli me ignorare, non parum à veritate devias; si vero cupis hunc morbum intelligere difficile tibi erit, eo quia nec terminos medicinæ, nec principia unquam audisti. Conabor tamen pro viribus desiderio seu voto tuo respondere. Et ne tibi copia librorum opus sit, quid in hoc tam in generali quam in particulari medicinæ doctores, & senserint, & scripserint adducam. Et in primis scire te oportet, quod dolor est passio subitanea extra naturam existens cum magna angustia. ut tenet Galenus *de agnitione, & Symptomate libro iij. c. vj.* auctoritate Platonis in Timæo. Aut dolor est sensus nocitivi Galeno testante *primo de interioribus. cap. i.* vel dolor est sensibilitas rei contrariæ, subito & materialiter imprimentis, & hæc est generalis definitio omnibus speciebus doloris. Ex qua definitione sequi videtur, quod dolor sit passio virtutis animalis sensibilis, nam destructa virtute sensibilis animalis, nunquam fieret dolor, ideo membra stupida, vel paralytica non sentiunt dolorem. **VULG.** Ergo dolor est qualitas sensibilis. **MED.** Recte dicis, nam hoc omnes medici tenent, & maxime Conciliator magnus, qui dicit, quod dolor (proprie sumendo dolorem, non pro interiori molestia) est qualitas per se proprie tangibilis. At circa doloris causas, medicinæ professores non parum discrepant. Aliqui enim tenent non esse nisi unam causam, scilicet

scilicet solutam continuitatem. Alii vero tenent duas esse causas, videlicet mutationem subitam complexionis, & solutam continuitatem. hanc ultimam tanquam copiosiorrem & veriorrem medici antiqui & moderni tenent. Sed non credas, quod supradicta mutatio complexionis subita, intelligatur momentanea, scilicet facta in instanti, imo fit in tempore. nam in omni actione sufficientia temporis opus est, ad hoc ut sensibile in sensum possit imprimere. etiam scias volo, quod dolor semper est in fieri, ideo semper est cum presentia causae, a qua dependet. hujus rei testis est Galen. 4. de accidenti & morbo, & Averrois 3. Colliget. & ad hoc ut causetur dolor tria requiruntur quantum est ex parte complexionis. Primo ut membrum, quod mutatur a sua propria complexionem ad contrarium, sit sensibile, & ideo cartilago, aut os, non sentit dolorem per se. Secundo requiritur, quod immutetur fortiter, quia si remissè immutaretur, non fieret dolor, ut in manu calefacta ad ignem. Tertio requiritur quod immutetur subito vel in parvo tempore, quia si paulatim immutatur, non fit dolor, & ideo ethici non sentiunt dolorem. Quantum ad solutionem continuitatis requiritur, quod partes membri sensibilis quae modo sunt continuæ, vel contiguæ, violenter ab invicem separentur. Etiam notandum est, quod aliquid potest esse causa doloris dupliciter, scilicet primo & per se, sicut caliditas vel frigiditas, quae sunt proprium objectum sensus tactus, ut tenet Aristot. secundo de anima, & Galen. quarto de morbo. Secundo modo aliquid potest esse causa doloris per se non primo, ut dicit Aristot. primo posteriorum. risibile enim primo, & per se inest homini, & inest Sorti per se, sed non primo, sed in quantum est homo. Qualitates enim primae habent primo immutare sensum tactus. Sensibilia vero communia, quae sunt motus, quies, numerus, figura, magnitudo, habent immutare secundario, & sic mala complexio scilicet calida vel frigida, est causa doloris primo & per se. Nam illud quod est objectum proprium sensus tactus, & quod potest ipsum immutare subito, & fortiter, potest esse causa doloris per se, & primo, sed mala complexio est huiusmodi, ut dicit Aristot. secundo de anima, igitur &c.

Solutio vero continuitatis potest esse causa doloris per se & non primo. nam illud quod est sensibile commune, & potest immutare sensum tactus fortiter, subito potest esse causa doloris, sed solutio continuitatis est huiusmodi, igitur &c. quod solutio continuitatis sit sensibile commune probatur, nam est motus formaliter: motus vero est sensibile commune secundo de anima, nam ibi ponitur motus inter sensibilia communia. VULGUS. Quae sunt illae causae inducentes dolorem solvendo continuum? MEDICUS. Sunt omnia corrodentia, aut incidentia, aut extendentia, aut fortiter calefacientia, aut fortiter exsiccantia, & ea quae conerunt, & contundunt vel conquassant, haec omnia solvendo continuum, sunt causa doloris. VULGUS. Quae sunt illa quae subito mutando complexionem, sunt causa doloris? MEDICUS. Omnia calefacientia excessiva, seu infrigidantia. VULGUS. Sunt ne aliae causae praeter istas? MEDICUS.

Sunt complures. Nam causae inducentes dolorem in pudendagra possunt esse duplices, aliquae manifestae, aliae occultae, manifestarum aliquae sunt intrinsecae, vel conjunctae, aliquae antecedentes, aliquae extrinsecae, sicut casus, percussio, obviatio ad aliud corpus, corpus incidens, quasi, conerens, vel contundens, extendens vel comprimens, aer calidus, vel frigidus, seu siccus, vel aliud simile, ut ignis, aqua frigida, nix, aut malitia regiminis aegri, nec non influxus supercaelestis, ut volunt astrologi, & Conciliator magnus differentia lxxxviii. glacies, & venti, & accidentia animae superfluentia, motus corporei fortes, coitus superfluous, & laboriosus, somnus profundus, & inordinatus, vigiliae superfluae, & maxime repletio ciborum vel potuum vel medicinarum calefacientium vel infrigidantium vel desiccantium, & similia, & mala complexio causat dolorem in quantum ipsum efficit, & etiam in quantum debilitat membrum, unde paratur ad recipiendum materias, & aliqua de malis complexionibus, ut calida, potest esse causa attractionis ad membrum, & ad dispositionem materiei ad fluxum, meatus dilatando, poros aperiendo, & orificia, & mala complexio etiam frigida potest esse causa congregationis materiae in loco prohibendo, ne fiat bona digestio, bona maturatio, ac bona expulsio, & demum omnis mala complexio potest esse causa debilitatis membri, & sic aggregationis materierum superfluarum in ipso intrinsecarum causae aut sunt mala complexio, aut ventositas, aut humor. Materiae vero quae transmutantur, & fluunt, ut plurimum sunt sanguineae, cholericae, aut phlegmaticae, aut ex his mixtae, & maxime accidit a phlegmate cholerae admixtae. cholera enim sola non posset hunc dolorem causare, eo quia ex sui natura expanditur, & evaporat, licet sit mobilis, item quia pauca: secus est de phlegmate, nam de eo major quantitas incor-

pore reperitur, a materia melancholica rarissime fit, quia difficulter movetur, si jam non velimus dicere, quod ipsa congeritur ibi, & causat dolorem eo quia ossa, cartilagineae, & ligamenta sanguine melancholico nutriuntur, & supradictarum materierum aliquae ad locum doloris per viam defluxus seu transmissionis perveniunt, aliae per viam congestionis, illae vero, quae derivantur seu fluunt, fluunt per meatus manifestos scilicet venas arterias, aut per meatus occultos, ut accidit in catarrhis. Conjunctae quidem causae possunt esse duae scilicet soluta continuitas, aut subita alteratio.

Antecedentes possunt esse causae materiales humores, vel vaporosae humores quidem, aut sanguis, aut phlegma, aut cholera, aut melancholia, naturales vel innaturales, simplices vel compositae, apostemantes, vel non apostemantes. Et vaporosae quidem possunt esse causae antecedentes aliquando compositionales, sicut membri raritas. & similiter mala complexio membri vicini, vel communicantis membro dolenti. Et dictarum causarum tam extrinsecarum quam intrinsecarum quaedam possunt facere dolorem, quia malam complexionem faciunt. Aliae vero solvendo continuum, reliquae inducendo malam complexionem, & solvendo continuum: & de istis lege exemplum positum ab Avicenna secunda primi de motu, quia motus dolorem efficit per id, quod cum eo accidit ex extensione aut contusione, aut ruptura, aut calefactione, quoniam motus calefacit. Causae intrinsecae humores causare possunt hunc dolorem, nam mali humores causant dolorem, aut cum ipsorum quantitate, sive cum sua multitudine extendunt, aut quum peccant in quanto & quali scilicet multitudine, & mordacitate, & hoc faciunt per se, aut per accidens, per se, id est, per suam corpulentiam, vel virtutem scilicet cum sua actione, sicut etiam producant malam complexionem diversam, vel solvunt continuum, intelligendo per accidens, quando non per corpulentiam, neque per virtutem suae actionis, sed consecutive perducunt ad malam complexionem, vel solutam continuitatem. Item causae intrinsecae aliquae se tenent ex parte membrorum, quae sunt dispositiones membrorum mittentium, & membrorum suscipientium & attrahentium, nec non membrorum generantium materias, ad quas reducitur acuitas aut obtusio sensus membrorum, item aegri fortitudo, aut debilitas. Quaedam vero se tenent ex parte humorum, ut dixi, & sunt eorum complexionum multitudo aut paucitas, grossities, aut subtilitas, viscositas, aut ejus oppositum. VULGUS. Quomodo malae materiae humores sunt causae malae complexionis per se? MEDICUS.

Dico quod complexio non permutatur per se à dictis materiis nisi secundum duos modos scilicet aut propter vicinitatem, aut propter transitionem, intelligens per vicinitatem malam complexionem fientem, ut ajunt: eo quod cum sit in motu indiget vicino scilicet humore sustentante eam per vicinitatem. itaque per malam complexionem fientem, si humor calidus aut frigidus est permixtus scilicet membro, calefaciens aut infrigidans ipsum, cum evacuetur ipse humor ab eo membro, cui permixtus est, tunc finitur, & evanescit scilicet mala complexio fiens, & non facit moram, de qua sit cura, sed eo evacuato, cito transit, & liberatur, per transitionem autem intellige malam complexionem factam sic vocatam, quia jam transierit motus ad terminum, & humor jam fixit impressionem, dicitur etiam haec mala complexio fixa, & confirmata, quia jam est in quietato esse, & potest de ea affirmari quod sit, quod non potest fieri de fiente, cum continuo sit in motu. Per transitionem autem quoniam humor jam fixit impressionem suam, & firmavit eam, & quamvis separetur humor evacuatione vel resolutione, tamen remanet qualitas fixa ab ea scilicet ipsa mala complexio facta, quae quamvis in quantum facta non facit dolorem, tamen in quantum amoto humore qui fixit eam, remanet causa, potest dici fiens respectu quarundam partium aliarum ipsius membri quae alterari possunt a partibus habentibus malam complexionem factam facientem dolorem: aut quia etiam non amoto humore praedicto potest dici fiens respectu ulterioris gradus, ad quem movetur humor ipse, licet sit facta respectu alicujus gradus possibilis remanere post humoris amotionem, quae similiter haec facit dolorem. VULGUS. Quomodo materiae per se sunt causa solutionis continuitatis? MEDICUS.

Dico quod materierum natura, sive sit natura naturalis, sive accidentalis per quam solvit continuum est causa doloris per se secundum semitam solutionis continuitatis, quam agendo facit, quoniam materierum essentia, sive natura, movet materias, & separat continuitatem mordicatione, & corrosione: materiae, quae solvunt continuum, sunt calidae, cholericae, sed materiae humores imo etiam ciberales solvunt continuum, sua materia ventosabili cum excitantur, ventosantur à caliditate agente, quae ventositas mota solvit continuum per modum infra dicendum. Per accidens vero

humoralis materia facit dolorem, quoniam ipsa aut est apostemans, aut non apostemans, sed oppilans, & facit dolorem per accidens, quia non facit cum sua natura, sed mediante oppilatione, vel apostemate. nam ad oppilationem, vel apostema, sequitur mala complexio & soluta continuitas, non per se, quia oppilatio, vel apostema per se causet malam complexionem, vel solutam continuitatem sua actione, sed per accidens, & consecutive se habent ista ad oppilationem & apostema, quicquid igitur per accidens est causa causæ, per accidens est causa causati. cum igitur oppilatio, & apostema per accidens sint causa malæ complexionis, & solutæ continuitatis, per accidens erunt causa doloris: quod autem oppilatio, & apostema sint causa malæ complexionis patet, quia per viam putrefactionis sequentis ad illa, sequitur caliditas, & per viam suffocationis calidi, sequitur ea frigiditas. Solutio autem continuitatis sequitur ipsam, quoniam materiæ, quas movet natura in corpore, sive ut expellantur tanquam superflua, sive ut distribuantur membris tanquam nutritibiles, & benignæ, non recipiuntur, nec fit motus earum nisi per vias naturales scilicet debite apertas, quæ cum oppilentur, prohibent ire materiam, & ad hoc sequitur delatio sui, & inflatio viarum, & cum dilatantur viæ prædictæ, materiæ in membro resident, & talis materia ibi residens facit extensionem, & extensio facit solutionem continuitatis vel sequitur ad oppilationem solutio continuitatis, quia quando canales, per quos materia debet moveri, oppilantur, tunc oppilatio prohibet transitum & motum materierum per viam suam, unde materiæ motæ dilatant canales in substantia earum, & cum sic dilatantur resistunt, & in resistentia fit extensio substantiæ canalibus, propter quod fit in eo solutio continuitatis. Vaporales vero materiæ causant dolorem extendendo, & hoc facit ventositas duobus modis. Uno modo cum meatus naturalis per quem transire debet, constringitur, sive cum creatus est à principio strictior quam oportet, quem extendit ventositas, & extendendo solvit ejus continuitatem, aut cum non est transitus in loco, ubi est ventositas, sed ipsa inquit meatus, & facit pervenire transitum, & foramen in loco unde transit, & sic solvit continuum, & facit dolorem, sed vapor, seu materia vaporosa, sive ventositas subtilis, facit dolorem sua qualitate scilicet acuta mordicativa calida, aut comprehensione materiæ humoralis in locis ad quem, vel per quem pervenit vapor, quam materiam humoralem ipse vapor movet, quam motam sequitur aut mala complexio, aut solutio continui, & sic dolor, hoc etiam pacto potest facere ventositas ipsa grossa movendo humores, quos invenit in loco ubi est, aut ad quem pervenit, imo hic motus humorum plus provenit à ventositate quam à vapore, & ventositas sive vapor quandoque advenit exterius ingrediens corpus vel membrum per poros ejus cum multum fuerint dilatati, aut per meatus alios manifestos, sicut cum ingreditur caput per aures, aut nares, & quandoque est eveniens interius à causa intrinseca ex cibis vel humoribus ventosabilibus, vel vaporabilibus, & tam ventositas quam vapor extrinsecus adveniens potest esse frigida, & ventus septentrionalis, & vapor elevatus à lacunis, & locis limosis, & potest esse calidus, ut ventus meridionalis, & vapor sulphuris, vel aromatum calidorum, & similia. De intrinsecus autem evenientibus humores acuti scilicet calidi non generant ventositates, sed vapores, & qui sunt sanguinei sunt dulces minoris nocimenti sua qualitate quam vapores cholerici, sed sua quantitate magis nocent, sicut cholerici nocent plus sua qualitate. Ab humoribus vero frigidis surgit ventositas ut plurimum, vapor vero ut parum vel raro, & qui sunt phlegmatici, & retinentur, sunt gravativi, & tardi motus, & qui sunt melancholici sunt facientes tristitiam fixi minoris quantitatis, & ideo non sic gravant, sed peioris sunt qualitatis. Et quandoque provenit dolor propter ambas causas simul scilicet intrinsecas, & extrinsecas, & causæ quidem quæcunque sint cum sunt debiles, in quædam corpora vel membra imprimunt, & in quædam non imprimunt, etiam in ea quorum sensus est fortis acutus, & in ea quæ sunt debilia naturaliter vel accidentaliter, sensibilitas namque multa membri, & ejus debilitas, sunt causa dispositiva, ut à qualibet re occurrente patiat, quamvis sit parva. VULGUS. Responde mihi quare variis modis iste dolor homines infestat. nam quis de dolore pruritivo conqueritur, alius de pungitivo, alius de mordicativo. MEDICUS. Hercule video te affectantem hæc scire, quare opus erit ut omnes species doloris, tibi tradam. Nam notitia rei, quæ sermone scripto aut prolato communicatur alicui, levius fit & acquiritur per nomina propria quam communia. quæ memoriæ mandabis, ut cognita specie & causa doloris facilius languenti subvenire valeas, quæ si recte meminini, secundum Avicennæ doctrinam sunt xv. ut pruritivus, exasperativus, pungitivus, compressivus, extensivus, concussivus, frangitivus, laxativus, perforativus, acualis, stupefactivus,

pulsativus, gravativus, fatigativus, & mordicativus, hoc idem tenet Galen. 2. de interi. VULGUS. Ultrarationes datas in tractatu tuo de pudendagra, circa quæsitum, unde erat quod dolor iste magis infestabat ægros in nocte quam in die (quæ mihi non parum satisfecerunt) adhuc scire vellem, quare excitantur, & augentur post primum somnum, & omni nocte, hic enim modus afflictionis non reperitur in aliquo humore. nam ut te non latet, sanguis continue affligit, cholera de tertio in tertium, melancholia de quarto in quartum, phlegma omni die, & quia dixisti, quod ab omni humore hic morbus accidere potest, me fugit quoniam pacto hæc dicta solventur, nec poteris dicere, quod intellexisti de pustulis, & non de dolore, nam dicitur ibi, quod materia faciens pustulas, facit dolorem, qui dolor diversificatur secundum ejus grossitatem, aut subtilitatem. Si vero dicis evenire ab omni humore proprietatem occultam habente inducendi hunc & non alium dolorem, dic obsecro, quare magis in tibiis verbi gratia quam in juncturis, & aliis membris, & quare magis post primum somnum, quam alia hora, ut superius dixi. MEDICUS. Ut ista intelligas, nota quod causæ istorum dolorum sic invadentium possunt duplices esse, videlicet aliquæ manifestæ, aliæ occultæ. Manifestarum aliquæ possunt esse extrinsecæ. scilicet ex malitia regiminis ægri, nec non influxus supercœlestis, ut tenent astrologi magno Conciliatore testante differ. lxxxvij. quæ quidem causæ sunt satis longinquæ. Causarum vero intrinsecarum aliquæ se tenent ex parte membrorum generantium materias, ad quas reducitur acuitas, aut obtusio sensus membrorum. Item ægritudo aut debilitas, quædam se tenent ex parte humorum, & sunt eorum complexionis, multitudo, aut paucitas, grossities aut subtilitas, viscositas aut ejus oppositum, aut quia derelinquuntur à regimine naturæ, quamobrem animadvertit, quod humores in corpore humano derelinquuntur tripliciter à regimine naturæ, & moventur. Uno modo à radice superiori tantum. Alio modo à radice inferiori, scilicet à virtute regitiva, quæ est congeries omnium virtutum stimulat, vel gravata à materia morbi. Tertio modo ab utraque simul, à radice superiori tantum moventur humores in diebus indicativis, & criticis, in quibus natura incitata & adjuta influxu superiorum corporum movet istos humores ad membra debilitata dolorem inducendo, à radice quidem inferiori natura movet humores stimulat, & aggravata ab ipsis in hora in qua potest. ab utraque autem radice moventur humores confluxum facientes, & hoc à quantitate humorum, qualitate, complexione, & aliis contentis. VULGUS. Humores moventur alio motu? MEDICUS. In hac materia variæ sunt opiniones, inter quas est opinio Gentilis de Fulgineo, qui conatus est persuadere humores moveri aliquando à proprietate occulta, seu à forma specifica, nam omnis effectus eveniens circa determinatam speciem omni tempore: videlicet æstate, hyeme, vere, & autumnus, etiam ætati omni, complexionis, & sexui, semper, aut ut plurimum, qui non potest reduci in causas manifestas, debet reduci in causas específicas, sive proprietates occultas, sed in pudendagra humores moventur omni nocte, & post primum somnum, & causa istius motus non potest reduci in causas manifestas, ergo opus est ut reducatur in causas específicas, tenet consequentia, & major est manifesta, ut ipse dicit, & plures alias adducit rationes pro confirmatione suæ opinionis, & quia dixi istos dolores invadere post primum somnum ut plurimum, qui non habet certam, & determinatam latitudinem, nam somnus à medicis in tres partes dividitur dicentibus, primum somnum à vaporibus elevatis à prima digestionem causari, secundum à secunda, tertium à tertia, qui suavis in aurora fit, propter vapores elevatos à venis, primus fortis & profundus ut plurimum est, idcirco isti dormiunt in primo, in secundo non possunt dormire, quia vapores non sunt ita grossi, quare ipsis excitatis spiritus animalis per omnia membra copiosius diffunditur, quibus vapores maligni admiscuntur, & ad loca debilia delegantur, seu expelluntur, & sic causant dolores illa hora. & sic opinor membrum mandans fore cerebrum, ut apparet in dolore fatigativo. Secunda opinio fuit Hugonis Senensis, opinantis talem motum à proprietate occulta minime posse provenire: nam talis proprietas, ut ipse inquit, nec ponitur in humoribus, neque in membris: non in humoribus, nam talis proprietas aut est virtus agendi, aut patiendi talem motum. Si sit virtus agendi, aut est virtus, quæ omnibus aliis positis paribus, semper similiter movetur, (tamen oportet inter unam horam invasionis, & aliam, in qua disponitur humor ad dolorem inducendum, sit tempus ad hoc ut sit aptus ad motum, & ad talem dolorem inducendum) & ista virtus limitato gradu velocitatis intendit agere in humoribus indispotitis, & non præparatis, qui quidem in nocte, & tali hora sunt dispositi, & præparati, & tunc quis dicere posset, quod talis afflictio doloris tali tem-

tempore, & tali hora fit à proprietate, non quod illa intendat certo gradu movere, ad quod sequitur, quod in humoribus inducentibus talem dolorem est perfecta præparatio in nocte, & tali hora. Alius modus non videtur quomodo proprietas activa sit causa talis afflictionis tali tempore, & tali hora, sed nullum istorum potest dici, ergo opinio Gentilis non potest stare, nam dato quod in humore esset talis virtus activa, intendens movere tali hora, & tali tempore, sequeretur, quod agente & patiente disposito, & aliis requisitis ad motum præparatis motor non moveret, nec inciperet movere in die deducto quocunque impedimento: quod est contra Averroem octavo phys. comment. sexto. & si diceret, quod motor non intendit movere, detur causa cur tunc deficit, & non in nocte.

Secundo sequeretur, quod ab agente mere naturali posset provenire motus novus absque causa nova, contra dicta, Aristotelis, & Averroes comment. vi. octavo phys. istis ac multis aliis rationibus corroborat opinionem suam.

Arculanus vero, qui tertiam tenet opinionem, credit has duas supradictas opiniones à veritate non parum deviare, & ponens suam, dicit eam esse conformem auctorum dictis, & supponit primo, quod unicuique humori, imo unicuique mixto, sunt à natura tributa aliqua ad sui tutelam, & conservationem, & ad resistendum causis corruptentibus, natura enim sicut dat esse, ita dat modum conservationis, hæc autem mixtis attributa, sunt forma substantialis, complexio, & proprietas specifica, ex quibus infertur, quod proprietas specifica humoribus attributa, non est ordinata ad motum humoris extra locum suum naturalem, neque ad ipsorum putrefactionem: sicut nec complexio, nec forma sua, cujus oppositum ut ipse dicit, Gentilis affirmat, dicens unicuique humori inesse proprietatem qua moveatur, ut cholera de tertio in tertium, & melancholia de quarto in quartum, & sic de aliis, ex quibus sequitur his humoribus esse datas proprietates, quibus moveantur extra locum suum, ac etiam ad putredinem. Sequitur secundo, formas substantiales eorum similiter ordinari in sui corruptionem, cum forma substantialis utatur proprietate specifica, & demum complexio est tanquam instrumentum, quod est absurdum. Istis præmissis, sequitur quod proprietates specificæ, sicut & complexiones, sunt resistentes affectionibus, & motibus humorum extra locum suum, non enim possunt dolorem inducere, nisi moveantur extra locum suum naturalem, quorum utrumque prohibet forma substantialis cum instrumentis suis intendens conservationem humorum. Supponit secundo, quod velocitas motus & actionis insequitur proportionem agentis ad passum. 7. phys. com. 35. & com. 56. ex quo sequitur, quod stante paritate ex parte agentis, ille humor citius movebitur ad dolorem inducendum, cujus resistentia est minor, & multas alias rationes, & conclusiones dictus Arculanus ponit, quas brevitati studens relinquo. tandem concludit ponendo suam positionem, quæ talis est, videlicet quod formæ specificæ, & proprietates sunt resistentes, & non moventes. dicit etiam quod virtutes, & dispositiones membrorum, sunt causæ moventes humores ad dolorem inducendum, & secundum varias proportionem horum membrorum moventium ad humores, qui moventur, fieri diversos modos afflictionum. sed de his hætenus. Recorderis tamen quod supradicta sunt partes seu rami dictarum opinionum. Si vero radices cupis scire inquire, interim de cura loquar, postquam tupe-

De signis doloris in pudendagra.

Et licet ex supradictis signa cujusunque doloris, seu ejus causæ intelligantur, ad completam hujus tractatus doctrinam aliqua in præsentiarum signa in generali scribam. Et in primis scias volo quod privatio tumoris ac gravitatis absque permutatione coloris membri dolentis, significat quod talis dolor accidit à mala complexione absque materia, licet hoc raro eveniat, ut communis schola medicorum affirmat.

Si vero talis dolor à ventositate proveniret, tale membrum dolens manet tensum absque permutatione ejus coloris, & est deambulatorius, & fit subito, & maxime si præcedens regimen ventositatis multiplicativum fuerit. Et cave ne decipiaris in istis supradictis signis, nam ut plurimum dolor in pudendagra ab humore provenit, quare signa cujusunque simplicis humoris adducam: tu vero ea memoriæ mandabis, & si humores fuerint mixti, etiam signa mixta apparebunt. Si vero in loco doloris gravitas percipitur aut tumor, tunc judica talem dolorem provenire à mala complexione cum materia, & cum hoc permutatur color membri. Nonnulli vero dicunt cognosci humorem causantem hunc dolorem ex hora afflictionis, seu excrecentiæ. Si sanguis fuerit causa hujus doloris, omnia signa erunt sanguini attestantia, nam dolor erit extensivus cum pulsatione quadam, ut dicunt, & valde profundus, color membri ad

A rubedinem tendet cum ponderositate totius, cum aliquali sudore, & gravitate in fronte & somnolentia, & maxime si ætas, complexio, regio, & tempus hoc adjuvent, pulsus erit magnus, undosus, & urina erit rubra & spissa. Si vero à cholera proveniret dolor, erit acutus, pungitivus, & valde intensus cum caliditate membri, ac citrinitate quadam cum nullo aut parvo tumore, & ad hoc cognoscendum adjuvabit complexio, ætas, regio, tempus, regimen præcedens cholerae multiplicativum, & afflictio, si hora cholerae advenerit, & maxime si urina erit tenuis, & intensa, pulsus velox, egestionem cholericae. Si vero à phlegmate proveniret dolor, erit satis intensus cum tumore membri, & ad tactum frigiditas percipitur ut plurimum, & ejus color non distat à sano, quod si complexio phlegmatica fuerit cum ætate, regione, tempore, & regimine præcedenti ipsum multiplicante, & maxime, si pulsus mollis cum diversitate quadam, & urina remissa, & spissa, egestionem phlegmaticæ fuerint, in tali casu procul dubio talem dolorem à phlegmate provenire minime dubitabis. Et licet in pudendagra raro melancholia dolorem

B causet, & maxime in tibiis, ubi ut plurimum intensus infirmi affliguntur (nam humor melancholicus est ineptus fluxibilitati, quare cum difficultate panniculos, musculos, chordas & nervos penetrat) nihilominus ejus signa scribam, & dico, quod dolor causatus à melancholia est parvus, cum parva aut nulla inflatione membri, cum gravitate, & stupore aliquali, & membrum livet, aut nigrescit, & ad tactum frigidum reperitur. ad cujus notitiam non parum adjuvabit cognitio complexionis ægri tam naturalis quam accidentalis, cognitio regionis, nam calidissima regio resolvit humidum remanente terreo: ac etiam temporis, ætatis, regiminis præcedentis, horæ afflictionis, & in tali appetitus erit intensus, cum urina tenui valde, & duritie pulsus &c.

In humoribus mixtis signa erunt mixta. Legentes admirari non debent, si absque ordine scribo & causas & signa, nam hujus causa est vulgus, qui me sæpissime interrogando inolestat, & ei respondere me cogit.

De cura doloris in Pudendagra.

Dolor enim dupliciter curari potest, scilicet vere, & regulariter, aut non vere & mendose, seu irregulariter, ut vult Galen. 5. de simplici medic. & Aver. 5. colliget.

C VULGUS. Incipe deprecari a cura vera. MEDICUS. Factis evacuationibus, & diversionibus, dico quod sedantur dolores vere altero duorum modorum, scilicet inducendo contrarium doloris, videlicet deliciam, quæ prima fronte opponitur dolori, & tristi sensationi, & illa quæ hoc faciunt, complexionem habent temperatam naturæ membri conformem: nam ex tali complexione propter symbolesitatem naturæ membri, deliciam sumit: hæc enim, ut volunt medici: habent naturam rarefaciendæ sive relaxandi membrum, propter quam relaxationem, & rarefactionem vapores retenti, & materiæ disponuntur exitui, & ista aliquando sunt actualiter talia, sicut vola manus applicata membro dolenti, ipsa enim confert in quocunque dolore, calido seu frigido, seu a soluta continuitate causato, & quædam sunt talia potentia, sicut oleum, anethum, & similia, in quibus est virtus aperitiva pororum, cum temperantia caliditatis, & quia in chamæmelo est quædam stipticitas, idcirco dubitatur, an sedet dolorem vere, & quædam sunt sedativa doloris vere, quæ opponuntur causis doloris & ista sunt duplicia, nam quædam opponuntur causis cum contrarietate, sicut causis calidis opponuntur frigida, & econtra, & multitudini opponitur evacuatio, & similia: & quædam sunt remotiva causæ, videlicet removendo causam a loco impressionis, nam illa dicuntur sedare dolorem vere, quæ corrigunt causam doloris, aut eam a loco invasionis remonent, eo quia dolor a causa dependet, illaque remota aut correctæ dolor sedatur. VULGUS. Dixisti dolorem mendose, & non vere sedari posse, dic obsecro modum. MEDICUS. Dolor non vere sedatur cum his quæ nec dolori opponuntur, nec suæ causæ, sed hebetando sensum: quædam enim virtutem sensitivam hebetant ingrossando, quædam infrigidando, & quædam à forma specifica stupefaciendo, qualia sunt medicina narcoticae simplices, & compositæ, ut piscis nominatur torpedo, sive stupor, qui stupefacit manum piscatoris eum piscantis, & quædam hebetant ipsam sensitivam, prohibendo delationem sive discursum spiritus sensibilis ad locum doloris, qualia sunt oppilantia, & vias & ductus constringentia, & compressiones, & ligaturæ, & quædam hebetant ipsam, divertendo eam ab actu sensationis à loco doloris & detinendo eam intentam alteri sensationi intensus, & quia intensior sensatio esset causa distractionis plurimum spirituum sensibilium a loco doloris, & ut virtus sic distracta cum paucis spiritibus in loco dolente objectum contristans sentire nequit, aut sentiat longe remissius, ex quo apparet, quod dolor intensior mendose sedat dolorem, isto etiam modo in dolore immateriali

riali dolor inductus a compressione vel ligatura forti in alio membro longinquo sedat dolorem illum. dicunt autem omnia prædicta mendose sedare dolorem, quia secundum plurimum post ipsorum remotionem redit dolor, aut æqualis aut intensior, raro autem remissior. Attamen quidam adhuc in modum mendosæ sedationis reducunt ebrietatem, & inebriari facientia, licet hujusmodi aliquando per viam oppositionis causæ etiam curant dolorem, inter hæc autem omnia mendose sedantia, ea quæ narcotica appellantur, suspecta sunt, & timorosa, idcirco si curam veram facere poteris, ad curam narcoticorum devenire minime debes: tua ergo mens, tuus intellectus, etiam oculus dexter ad causam advertat, & nisi maxima cogente necessitate ad narcotica ne accefferis: tali enim occurrente casu, excusatus eris, Avicenna te defendente, & dicente causas, propter quas ad narcotica potes descendere, cujus verba sunt ista, *Dolor virtutem dissolvit, & membra à suis propriis actionibus prohibet, & aliquando licet in primis calefaciat, postea tamen infrigidat, per id quod solvit & minuit de spiritu & vita.* & cum talis dolor non det inducias medico ad regulariter operandum cum oppositione causæ, in tali casu prælegerunt auctores curam mendosam etiam cum ipsis narcoticis, & sic præservare virtutem, ne mors sequatur: majus enim est hoc juvamentum quam nocumentum augmentationis causæ, sed tamen ad eorum usum non est deveniendum, nisi cum cautela, & timore, & observatis canonibus infra dicendis. & hos supradictos modos sedandi dolorem Avicenna tetigit. 2. *primi* dicens, *Causa quietis doloris est*, aut quod causæ, ex qua provenit dolor, existit contrarium, & ipsam evacuat, sicut *anethum*, & *semen lini*, cum super dolentem locum sit emplastrum, aut cum quo mollicatur scilicet corpus, & fit somnus, & sensibilis virtus ad suam redit operationem dimittendam, quia non operatur in somno, sicut sunt, ut dixi, inebriantia, & somnum provocantia, vel sicut sunt illa, quæ inducunt dispositionem similem ebrietati, aut causa quietis doloris est infrigidatio, & stupefactio, quæ fit cum narcoticis: & subdit comparando ad invicem hos duos modos doloris, sedans enim certum est primum, & quandoque fit curatio doloris cum omnibus modis dictis simul, unde quandoque permiscemus sedantia mendose cum sedantibus vere. Medicinæ vero auctores tenent, quod dolori proprie non competit curatio, sed debet curari morbus, cujus dolor est accidens, quo curato cessabit dolor: nam dicunt quod dolor est actio læsa, igitur nullo modo poterit proprie, & per se esse morbus: imo proprie loquendo semper erit accidens, improprie tamen accidens potest dici morbus: & hoc aut quando divertit ad se curam propter suam excellentiam, & propter intensiorem ejus nocumentum. aut quando ita figeretur, ut non tolleretur remoto morbo inducente ipsum: tunc enim tale accidens efficitur ægritudo: & hoc videtur velle Avicenna. 2. *primi cap.* 1. ubi dicit quod plerumque fit accidens ægritudo, quemadmodum dolor capitis, qui ex febre accidit, quandoque figitur, ita ut fiat ægritudo, unde etiam *prima iij. cap. de soda* dixit: *dolor cujus causa antecedens collecta est & manet, soda per eam est ægritudo*: & quidam dicunt tunc maxime potest vocari ægritudo, quando ex ipso læditur immediate operatio, & esset tunc vere, & proprie ægritudo, & quando expulso morbo quem sequitur accidens, per cujus præsentiam dolor ipse dicitur accidens, ipse dolor remanet propter aliquam portionem materiæ derelictæ inducens ipsum: similiter jam non dicitur accidens, sed ægritudo, non quod sit ægritudo formaliter, & proprie, sed modaliter habens quendam modum ægritudinis, & quidam accipiunt dolorem, qui est accidens, solum pro dolore sequente febrem, vel aliam manifestam ægritudinem, & cum est ægritudo, debetur ei proprie curatio, & econtra: & Avicenna. 2. *primi* dicit, aliquando post causas doloris remanet res, quæ similitudinem habet doloris: quia est quædam dispositio similis dolori, sed non est dolor certus: imo est ex summa rerum, id est, dispositionum, quæ per se solvuntur, & finiuntur, & cessant: torpidus medicus, qui non cognoscit hoc, laborat in medicando ut dolorem removeat, & nocet ei, quia inducit causam doloris, & dolorem ubi non erat. dicunt præterea quod prædicta dispositio remanet ex forti imaginatione ægri imaginantis causam doloris remansisse, & sic videtur ei dolere, quum non doleat: & eo tempore fatuus medicus intendit curare talem dolorem infrigidando, aut calefaciendo, & tunc nocet, cum passio talis sit intensionalis, & ipse realiter alterat, vel aliter: nonne possibile est ut in sensu tactus accidat sicut in aliis organis aliorum sensuum? cotidiana enim experientia nos docet, quod lucido remoto ab oculo, species lucidi remanet in eo, hoc eodem modo potest remanere aliqua impressio malæ complexionis in sensu tactus, quæ judicabitur esse dolor, & quia ista egerent prolixiori sermone, ideo prætermittam, & de cura certa prosequar, dicens quod curantia certe sunt duplicia, quædam enim curant causam removendo cum contrarietate, sicut

illa quæ dyscrasiam frigidam calefaciunt, & calidam infrigidant, & solutam continuitatem uniunt, & evacuant materiam dyscrasiam inducentem, aut solutam continuitatem, aut eam divertunt: & ista non proprie sedant dolorem, quia non omnem dolorem sedant, quia non contrariantur dolori in quantum dolor est, sed contrariantur suæ causæ: & quædam mitigant dolorem cum proprietate vel temperantia complexionis, deliciam inducendo. & hæc profecto cura remotiva doloris propria & certa dici potest, & ista calorem naturalem multiplicant, & confortant, qui confortatus, & multiplicatus, est medicinalis secundum omnem modum: & istæ medicinæ sunt mollitivæ, & humectativæ, & sunt vere sedativæ doloris, in quantum dolor est. De medicinis contrariantibus causæ dicit Rhasis xxv. *Continētis* quibus accidit dolor vehemens, inquire super eum, utrum fiat ex humore abundanti, aut ex ventositate impedita extendente membrum, aut ex humiditate pungente, aut ex mala complexione sicca, supple & sic de aliis causis supradictis discurrendo per eas. Et similiter si dolor fuerit debilis, nam in primis in omni dolore diligentius inquirere debes de omnibus causis, deinde contra eas procede cura meliori, & utiliori, & non agas quemadmodum stulti faciunt, qui solum loco morbi attendunt, unde incidunt in errores maximos, hujus rei testis est Rhasis xxv. *Continētis*, dicens, quod quidam existimabat quod dolebat ex colica, & curabat se cum medicinis calidis, & ipse non consequēbatur juvamentum ex epithematibus, & emplastris suis, sed potius dolor augebatur in eo, & facto ei clystere ex oleo rutaceo vehementior, & pejor facta fuit dispositio ejus, & facto alio clystere, in quo positum fuit castoreum conversa est dispositio ad peiorem, & crudeliorem dispositionem: & sumpta portione piperis cum succo fœnugræci in deteriore incidit dispositionem: quare ex inde conjecit, quod in intestinis ejus erant humores pungentes inclusi, & in corpore ipsius, & dato ei cibo difficilis digestionis, statim vidi quod diminutus fuit dolor, & cognovi quod bonum erat purgare illum humorem cum hiera picra, & secuta purgatione sanatus est: quare dico quod cura generalis, regularis, & certa, triplici perficitur instrumento, diætâ, portione, & chirurgia. De diætâ sciendum est, quod aer temperatæ caliditatis, exutus à ventis, mundus à vaporibus malis, & serenus in omni dolore convenit, & convenit sollicitari circa aliqua agibilia, vel sensibilia, aut intelligibilia. Nam dolor vehemens vocibus mitigatur, scilicet dulcibus, & blandis cantilenis, & melodiis, & organis musicalibus, quia hæc inducunt somnum, & calefaciunt modice. hoc idem facit quies, & otium, & vita deliciofa, & somnus prolixus, & cibi, & potus temperatæ caliditatis, paucæ quantitatis, boni nutrimenti: comestio vero carnis valde nocet, licet ejus brodium conferat, & dolorem mitiget ut vult Rhasis. xxv. *Continētis*, auctoritate Galeni in *libro de humoribus*. confert etiam educitio superfluitatum omni die. cætera præsens medicus ordinabit. Cura per portionem quinque completur intentionibus, quarum prima est ad alterandum, seu ad resistendum solutæ continuitati. Secunda est ad digerendum. Tertia ad evacuandum. Quarta ad divertendum. Quinta ad dolorem mitigandum seu ad deliciam inducendam, & ubi est mala complexio sive materia, sufficit sola alteratio. Si tamen fuerit à causa primitiva, ut à percussione, vel casu, vel à causa calefaciente, vel quocunque contingente, unde sequatur dolor, ex qua possit timeri attractio materierum ad locum doloris, tunc cum oppositione ad causam permiscenda sunt locum confortantia cum ipsorum stipticitate ad resistendum materiæ fluenti, ut non recipiat. Confortantur enim membra tot modis, quot modis debilitantur, nam quot modis dicitur unum oppositorum, tot dicitur reliquum. Virtus enim membrorum duobus modis debilitatur, uno modo substantiam membri minuendo. Alio modo minuendo latorem virtutis, qui dicitur spiritus, & hoc accidit ab omni causa inaniente seu minuente: ut verbi gratia ab aere nimis calido, & à nimio exercitio, & immoderato jejunio, per oppositum contortantur membra cum hæc quæ substantiam membrorum, & spirituum augent, sive per se sive per accidens, videlicet cum moderato usu sex rerum non naturalium. Secundo modo debilitatur virtus, quando substantia ejus alteratur in qualitatibus, transeundo de naturali ad innaturalem, hic enim secundus modus semper accidit corporibus lapsis, primus vero corporibus sanis. Et nota quod quot modis membrum vel spiritus potest naturaliter alterari, tot modis debilitatur virtus membri, cujus ratio est, quia virtus non viget nisi per substantiam ipsorum duorum sufficientem, & naturaliter dispositam, & ideo quicquid innaturaliter disponit, debilitat virtutem: & per oppositum, quicquid ad naturalem dispositionem reducet, confortabit eundem. Constat quod membrum potest innaturaliter disponi per malitiam complexionis, compositionis, & solutionis continuitatis, & ideo

ideo in membro dyscrasato à frigiditate, ejus virtus confortari debet per calefacientia, & à siccitate per humectantia, & in hoc casu cavendum est à stipticis, & sic de aliis qualitatibus. Spiritus tot modis alterari possunt, quot sunt qualitates, quæ requiruntur ad eorum temperamentum sive perfectionem, ut sunt grossities, tenuitas, luminositas, aromaticitas, nam omnes spiritus humani naturaliter dispositi sunt aromatici, ita ut nullus odor suavior sit eis, isti enim spiritus ab omni qualitate complexionis possunt egredi temperamentum: quare confortatio fieri debet per contrarium dyscrasæ. & quia hæc unicuique in Apollinea arte mediocriter erudito sunt notissima, ideo his finem impono.

VUL. Quare ut plurimum medicinas frigidas dicimus esse confortativas, & non calidas, nec siccas! **MED.** Hac de causa medicinarum frigidarum hoc sibi nomen vindicare absolute, quia ex omni parte disponunt membra ad resistendum superfluitatibus ad ipsa fluentibus, coadunando partes ipsius, quæ coadunatio, nec à caliditate per se, nec ab humiditate procedit. Siccitas vero medicinarum non operatur in qualibet parte membri, sicut frigiditas, cum sit parum activa, & superficialiter operans, & quia debilitas resistendi humori supervenienti sæpius manifestatur in corpore, ideo respectu talis debilitatis consideratur in præsentiarum absolute medicina confortativa. & si ista frigida participarent aliquali stipticitate, videlicet mediocri terrestriitate, fortius operarentur, nam ab utraque virtute meatus in membro confringuntur, & quanto magis profundatur medicina frigida & stiptica, tanto fortius meatus confringuntur, & per consequens humor fluens fortius retropellitur, sed de his hæcenus. Solum hoc in loco addam istam aquam mirabilem in confortatione membrorum infectorum, quæ infectionem cutaneam, ac carneam, & malam complexionem frigidam, & siccam remonet, cujus descriptio talis est. Recipe *florum fabarum, radicum lilii, draconitii, enule campane conquassatarum ana partes aequales. ex qua aqua.* Recipe *libr. ij. aquæ rosæ. s. pulveris caryophyllorum & nucis muscatæ ana drach. ij. s. misce,* & cum ista aqua fiat lotio in membrorum infectorum. Si ergo fuerit dolor à mala complexionem calida pura infrigidetur, & si à mala complexionem frigida pura calefiat, & si à mala complexionem sicca humectetur, & si fuerit à mala complexionem composita curetur cum suo contrario. non ergo semper in curatione doloris ad evacuandum corpus deveniendum est. nam in tali casu, ut vult Avic. 4. *primi*, caderet error, nam causa doloris si erit extrinseca, sicut calor aut frigus, aut casus, aut percussio, aut res alia, & in tali casu medicus non bene investigans supradictas causas credit eas esse intrinsecas, & querit evacuare, & inde provenit error, & aliquando causa doloris fuit extrinseca, deinde interius facta fuit mansiva, commovendo, aut generando causam antecedentem in corpore, quæ mota seu generata fit, ut causa doloris conjuncta dolorem faciat, nam ut dicit medicorum princeps, causæ primitivæ movent antecedentes, & ex eis conjunctæ fiunt, & maxime si inveniunt corpus dispositum. Extrinsecæ vero causæ quando inveniunt corpus præparatum, & imminundum, operantur sicut licinium in sulphure, vel sicut scintilla ignis in arbore pingui, & unctuosæ. Sæpe enim accidit ut bibens aquam frigidam dolore molesteretur stomachi, seu hepatis, qui si sudaverit in balneo; curabitur ut tenet Rhasis xxv. *Continētis.* & Avic. 4. *primi cap. i.* ubi dicit quod multotiens non est necessaria evacuatio, & sibi similia ut diversio, quoniam sæpe ei sufficit balneum, & fortis somnus, & quandoque opus est uti contrariis, ut verbi gratia si quis ex acceptione rerum calidarum afflictus fuerit dolore, sufficit ei utiaqua frigida in potu. Quando vero fuerit mala complexio non pura, sed materialis simplex vel composita, tunc sola alteratio non sufficit, sed aliæ requiruntur intentiones. cum ergo materia faciens dolorem talis fuerit, ut evacuari commode possit, non expectata digestione, qualis materia symptomatice exuberans est aut mixta sanguini, sanguine dominante in commixtione, tunc illico est evacuandum, phlebotomiam faciendo auctoritate Galen. xij. *therapeutica* dicente, si multitudo fuerit sanguinis sicut in his qui phlegmonem patiuntur, illico phlebotomandum est, & similiter si cum sanguine alii fuerint mixti humores, hoc idem confirmante Hippocrate. vj. *separatorum sermone* xxij. quicumque dolores ex dorso in cubitum tendunt, phlebotomia solvit, & non solum in hoc dolore particulari phlebotomia convenit, sed etiam in quocunque alio transitu faciente de membro nobiliori ad minus nobile, sive etiam ad membrum nobile, quod principali membro minus propinquum existit, in dolore vero pudendagræ talis phlebotomia competeret, sed pustulis jam apparentibus, ab ipsa fugiendum est tanquam ab inimico, nam si aliter faceres, non esses medicus, sed interfectus: nam medicus (ut clamat omnis medicina) est adiutor naturæ, & non impediens, natura enim,

A ut vides conatur expellere à centro ad circumferentiam, phlebotomia vero facit oppositum, quare in tali casu non competit, regulariter, & non coacte operando: hoc idem dicit de medicina solutiva, nihilominus si eam facere velles, observa ad minus canones generales in cap. de phlebotomia dictos, & in primis recorderis dicti Galeni, i. *ad Glauconem*, quod ponitur a rabbi *particula* viij. *suorum aphor.* ubi tenet quod dolor fortis prohibet phlebotomiam, nihilominus ipsemet Galen. in diversis locis oppositum dicit, & præsertim *com. xxij. primi aphor.* ubi dicitur quod in dolore forti nulla medicina melior existit phlebotomia etiam usque ad syncopem, hoc idem dicit Rhasis xxv. *Continētis*, hæc enim contradictio in dictis Galen. tollitur per ea, quæ ipse Galen dixit. xij. *therapeutica* quod in phlegmone illico phlebotomandum est, virtute existente forti, si vero imbecillis fuerit, nequaquam, vel aliter tollitur talis contradictio secundum vacationem repletionis in quanto aut quali, etenim stante dominio materiæ sanguinæ multæ secundum ambitum totius, phlebotomandum est usque ad syncopen. Si vero repletio fuerit alterius humoris à sanguine, minime est phlebotomandum, & in hoc consideranda sunt, quæ in generali evacuatione dicta sunt. Aliis vero humoribus à sanguine dolorem inducentibus, cura, ut dicit Galen. xij. *therapeutica*, est evacuatio illorum humorum, quæ contristant. Et si quidem mordax humor cholericus, & acutus dolorem efficit, contrariissima huic humoris sunt ea quæ attenuant, & calefaciunt, quare talis humor evacuandus erit cum his, quæ conveniunt, & dentur ingrossantia, & infrigidantia, quoniam per hujusmodi fit ejus digestio. Et similiter si humor dolorem efficiens frigidus fuerit, & grossus, infrigidantia & ingrossantia contrariissima sunt, sed oportet ipsum incidere, & attenuare, & calefacere, hoc enim pacto ipse digeritur, quod digesto evacuetur cum appropriatis, & unicuique medico notis. Et si evacuatio non sufficit aut fieri non potest propter imbecillitatem virtutis, vel aliam causam, quicumque humor fuerit, consilio Galeni revellendum & derivandum erit, & hoc divertendo materiam à loco doloris, & deducendo ad membra ignobilia, observatis canonibus de diversione. Et nota quod diversio aliquando fit ad partem propinquam, aliquando ad longinquam, aliquando præcedit eam evacuatio: aliquando non. Item diversio aliqua potest esse evacuativa, ut illa quæ fit per phlebotomiam, vomitum, aut fluxum ventris, & similia aliqua non evacuativa, ut illa, quæ fit per ligaturam, ventosas, aut medicinas rubificantes, & universaliter per ea quæ dolorem inducunt. Item nota quod materiæ existentes in venis, vel vasis, & in membris communibus faciliter divertuntur. præterea cave ne diversio fiat secundum duas diametros completas, & maxime materia jam fluxa, nam in materia fluente posset fieri secundum duas diametros. Item divertimus ad longinquum, quando intentio nostra est fortissima divertere, & materia existente multa, & in magno fluxu, aut in morbo, in quo dubitamus de iterato fluxu, aut quando materia fluit, aut fluxit ad locum strictum, vel remotum à viis, & venis mediocribus, ut in ophthalmia divertimus ad longinquum. Si vero materia esset pauca, & jam fluxa, ad propinquum divertimus: & divertendo ad partem propinquam secundum plurimum debemus vitare partem valde propinquam, ut est dextera pars capitis respectu sinistræ, nisi in casibus nuper dictis, vel dum divertimus evacuando materiam conjunctam. Si vero divertere volumus ad partem longinquam, dolor prius est sedandus. Si vero materia fuerit grossa, aut imbibita in membro, vel jam est mutata à natura sua multum ut sanies, aut dolore existente valde intenso, in tali casu non cures insistere in divertendo, sed potius provideas causis suis. Quando vero corpus non est repletum, & materia quæ fluit non est mala, & membrum ad quod fluit, non est nobile, in tali casu diversio absque evacuatione sufficit, & maxime quando materia esset pauca, sed divertendo sollicitudo est habenda de colligantia, seu societate. Item recorderis, quod materia existente in fluxu diversio ad partem contrariam competit, ac etiam ad partem cum debita elongatione, licet non existente repletionem in materia fluxa diversio fieri possit per membrum propinquum, & associatum. Et super omnia cavendum est materiam fluxam diversio fieri possit per membrum propinquum existente mala ne trahatur membrum principale, aut in eo figatur seu remaneat, & ex dictis concludere poteris, quod diversio competit materia fluente seu fluxa, sive sit in motu existente, sive non, ac etiam superadde, quod materia non multum mutata à natura sua, ita ut reingredi venas possit licet in membro sit congesta, paulatim etiam diversio competit: tandem scias quod solutio ventis eradicat ab inferioribus, & divertit à superioribus, vomitus vero contrarium operatur. Si vero evacuatio, aut diversio fieri non possint dolore permanente, ac infestante, in tali casu utere epithematibus, inunctionibus, emplastris,

& aliis similibus evaporationem facientibus, in quorum approximatione hos canones observabis. Quorum unus est, quod stante repletionem in corpore, vel quando timeatur fluxus materię ad locum, hæc secure minime approximantur, saltem pura, quum agitent amplius materiam, & disponant ad fluxum: quapropter in tali casu cum eis erunt admiscenda stiptica confortativa. Secundus canone est ut hujusmodi omnia calida actu approximantur, & non frigida, & hoc præcipit Hippoc. 5. *aphorismorum*, illo aphorismo, calidum vero saniem faciens &c. & loquitur de calido actu quod est sedativum doloris: hoc idem tenet Rhasis xxv. *Continensis cap. 3.* dicens epithematum calefactio mitigat dolorem, quia rarefaciendo membra dissolvit illud, quod in eis superfluum est: infrigidatio vero membrorum dolentium mala est, ut quotidiana experientia in pudendagra ostendit, eo quod densat ea, & prohibet dissolutionem, & exinde augetur extensio & dolor: infrigidatio vero convenit doloribus, nisi in illo qui fit à mala complexione absque materia, veluti evenit in dolore capitis à calore solis, aut infrigidatio, quæ fieri debet in erysipelate. quare Hippocr. 5. *separatorum sermonum sermone illo*, ulceribus quidem frigidum inimicum, dicit, quod frigidum dolorem sine sanie facit, & hoc intelligitur de frigido actuali per se, nam frigidum per accidens dolorem sedare potest stupefaciendo, aut calorem naturalem uniendo, & fortificando, calor enim naturalis unitus & fortificatus causam doloris aliquando curat, & abigit. Alius canon est, quod etiam materia existente frigida, non debent applicari calida elevata in gradu, & hoc tenet Galen. 12. *therapeut.* nam dolores provenientes à grossis, & viscosis humoribus, non debent curari cum epithematibus, aut cataplasmatibus, aut aliis calefacientibus vehementer. nam si non evaporant prædicti humores frigidi, grossi, viscosi, extenduntur, & ventosantur, supple & dolorem augent, sed eos digerere & evacuare oportet, si tibi possibile fuerit. & ad hoc complendum eligenda sunt illa quæ virtualiter non sunt ventosa, nec exsiccantia: & ibi dicit Galen. quod multi idiotæ in hunc errorem cadunt, nam cum non cataplasmantur, neque clysterizantur, dicunt se minus dolere, tales enim citius curantur diætâ tenui quam calefacientibus: & hoc quia materia est multa, grossa, & viscosa. Quapropter in talibus casibus eligenda sunt calida temperata, de quorum calefactione intellexit Galen. 2. *regiminis acutorum*, & Rhasis xxv. *Continensis*, dicens, calefactio mitigat dolorem, quia attenuat, & subtiliat humores, & dispergit partem ventositatis, mitigando extensionem: hæc enim calefactio potest fieri multis modis, scilicet cum humidis aut siccis fortiter pungentibus, aut levibus, & subtilibus carentibus punctione; & hæc debent administrari loco, & tempore convenienti. & ibi dicit quod calefactio facta cum aqua calida in vesica, aut in aliquo pergamento levi, non est pungens, & facta in vase aheneo aut fictili, est mediocris inter levem & pungentem, & calefactio fortis fit ex farina orobi cocta cum aceto. & postea siccetur, & fiat cum ea evaporation, & minor est, ut furfur coquatur sicut illud, salis autem vapor est pungitivus; sed vapor milii est eo melior, & debilior, & plurimum etiam fit vaporatio cum aqua scilicet calida in vase posita, & quidam sumunt aquam simplicem, & alii in ea decoquunt res resolventes secundum necessitatem, & subdit Avic. 4. *primi*, quod omnis evaporatio suspecta est, quoniam quandoque causa doloris erit apostema. & si evaporatio facta fuerit in ejus principio, etiam cum aqua calida, affert maximum nocumentum. Si vero materia faciens dolorem fuerit, ventosa, aut pauca absque humore à quo elevetur, aut cum pauco humore, appositio ventosæ, aut vaporatio confert. Galenus vero 12. *therapeutica* dicit se dolorem ventosum curasse cum potibus, & cibis attenuantibus, & immissionibus, & infusionibus, cataplasmatibus, & fomentationibus, & subdit dicens, dolorem se ventosum curasse cum appositione magnæ ventosæ, & cum istis concordat Rhasis xxv. *Continensis*, dicens, ventosæ cum igne dissolvunt dolorem ex ventositatibus grossis ubicunque appositæ fuerint in breviori hora ad modum magorum, aut sortilegorum: & si in totum non tollitur, reiteretur: hoc idem dicit Avic. 4. *primi*. Si vero fuerit multus humor gignens ventositatem, si fuerit apostemans, si non apostemans, quamvis sedetur ex evaporationibus, & appositione ventosarum, dolor profecto revertitur, & in tali casu evacua humorem ipsum. Nota tamen quod si videris, quod dolor augeatur ex calefacientibus, teneas pro certo quod ibi est humor grossus, quem dissolvit caliditas, & non potest ipsum dispergere, unde accidit major diffensio. & Avic. 4. *primi*, facit te cautum, dicens, quod in approximatione calefactionis timor existit, unde tibi cavere debes, quoniam fortasse causa doloris erit apostema, & calefactio addet in malitiam: supple, & si humor fuerit multus absque apostemate, & hoc præci-

pue accidit ex ventosis. Quinta vero intentio compleri potest cum medicinis calidis, & humidis in primo gradu, sed cum hoc debent esse tenues, & carentes omni stipticitate penitus, ipsæ enim digerunt, & adæquant complexiorem, & dissolvunt humorem, & dissolvendo evacuant, ut dicit Galen. vj. *de simplici medicina*. istæ enim medicinæ eo quod augumentant calorem naturalem, qui est instrumentum naturæ, sedant dolorem: nam aucto calore naturali, ab ipso superatur mala complexio, quæcunque sit illa, faciens dolorem, & ipsum curat & removel: quæ medicinæ sunt sequentes, scilicet lac camelinum, semen lini, anethum, malvaviscus, chamamelum, unctuositas lanæ, adeps gallinarum, vitellus ovi, fumus terræ, corona regia, crocus, cinnamomum, laudanum, apozema raparum, & rapa ipsa cocta, & emplastrata, aqua calida, & tepida, oleum chamamelinum, & anethinum, & totum id quod fuerit in gradu istorum in caliditate & humiditate. de malvavisco autem dicit Rhasis quod mitigat dolorem cum forti violentia, prohibendo quod non fiat apostema, & dirigit nervos extortos, & dissolvit: hoc idem facit oleum chamamelinum, & oleum seminis bombacis, & granabambacis, & sapa, & succus uvarum: omnia etiam unguenta maturativa mitigant dolorem, & cum his computare poteris semen apii. Mollificantia vero, & temperate resolventia mitigant dolorem, quia molliendo resolvunt: ut verbi gratia anethum, semen lini, melilotus, chamamelum, semen apii, amygdale amarae, & omnis res in primo gradu calida: & talia sunt administranda observatis aliquibus conditionibus, videlicet quod talia administrantur post evacuationem, si evacuatio fuerit necessaria, & materia restricta, quæ ad membrum fluit, & ad hanc intentionem conferunt omnia glutinativa, nam dolorem mitigant, ut sunt ficus, butyrum recens, albugo ovorum, amidum, gummi prunorum, farina simile, lutum sigillatum, gummi Arabicum, iragacanthum, cerussa plumbi, & talia proprie mitigant dolorem, quando cum eis fuerit glutinandi potentia: sicut gummi prunorum, & amidum, cerussa, crocus, laudanum, althæa, amomum, caules, sinapi, & apozema ipsorum, & adipis, & oesypus humida, & olea, & adeps anatis, & emplastrum factum ex semine lini, malvavisco, farina hordei, fœnugræci, semine raparum, fursure, chamamelo, oleo anethino, & adipe anatis. Vel emplastrum cum fœnugræco, cum aceto trito, & melle cocto, vel fiat cum oleo rosato, vitello ovi, floribus chamameli, aut coronæ regie, valet etiam amidum dissolutum cum oleo irino, vel alio simili: & hoc idem facit mica panis infusa in lacte, addito oleo rosarum, & vitello ovi.

In causa vero frigida valet emplastrum confectum ex caulibus recentibus cum farina seminis lini, meliloti, anethi, & floribus chamameli. ad idem valet emplastrum ex foliis lauri, caulium, cinere truncorum caulium, cum oleo chamamelino, irino, farina seminis lini, fœnugræci.

Et licet multa scripta fuerunt superius, nihilominus calamum continere minime possum, aliqua reiterando seu rememorando, reliqua vero superaddendo, ne de novo scribam, & eo maxime, quia si ea, quæ ratione vallata & experimento comprobata invenio, calamo committerem, prolixa res esset: sed inter illa dolorem sedantia in causa calida, mihi crede, expertissimum invenies medicamentum factum cum oleo violato, vel de cucurbita cum mucilagine psyllii, vel cum butyro recenti sine sale. nec prætermittendum puto lac calidum, & loco dolenti embrocaturum, & non minus confert oleum ros. vel violatum vel nenupharinum mixtum cum pinguedine porci recenti, & incorporatum cum vitello ovi, & albumine & pauco sale. In causa vero calida dolorem inducente valet istud unguentum. Recipe pinguedinis palli, & anatis, recentium, butyri recentis, & adipis porci recentis, cera albæ ana unc. j. olei chamamelini, anethini, amygdalarum dulcium ana unc. s. mucilaginis, althæa, & seminis lini, & fœnugræci ana unc. ij. misce & fiat unguentum, ut decet. Nonnulli pulmonem arietis calidum applicant, aut gallinam, seu columbum, aut catulum canis incisum per dorsum, & actu calidum applicant, eo quia ista sunt dissolventia tumores, & nodositates, membra confortantia, & sedantia dolores. Valet etiam oleum de terebinthina, oleum de pice navali, & amygdalarum dulcium, quodlibet enim per se sedat dolores, & simul mixta fortius operantur: consulo insuper, ut super omnia caveas à nimio coitu, à nimia quiete, & otio, & à somno diurno, & à vino potenti antiquo, & præsertim post cibum, & exercitium. Cavendum præterea ab indigestione. Et si patiens fuerit cholericus, caveat à cibis phlegma generantibus. Caveat etiam à piscibus bestialibus, & anguillis, & ab avibus fluvialibus, & vetustissimis gallinis, & à porcello lactante, & à lacte, & maxime si vinum desuper biberit. Sicut parcitas cibi juvat, ita nimia cibatio lædit. Cavendum ne membra dolorosa teneantur suspensa, cavendum & à somno resupino. Lotio membrorum læsorum post remotionem doloris cum aquis aluminosis confert: hoc

hoc idem facit *salvia* intus sumpta, & extra applicata. Ab extra valet *chamamelum*, *melilotus*, *rosa*, *semperviva*, *flores amygdalarum*, & *myrti*, *hedera terrestris*. *acorus*, *folia sumach*. Confert etiam calcare uvas & brachia in eis submergere, si dolor in eis fuerit. Valent etiam omnia quæ urinam provocant. Panniculi, muscoli, & nervi confortantur cum *oleo de beben*. Et si aliqua durities appareret, valet *bdellium*, & si velles calefacere, & consumere, utere *castoreo*, vel *cypereo*. *Cassia lignea*, & *cypressus* confortant membra nervosa. *Calamintha emplastrata* extrahit materias, & calefacit. *Costus* & *ejus oleum* in hoc casu valde conferunt. *Cinis lignificus* valet, & *laurus* confert doloribus membrorum nervosorum. Fœces omnium oleorum calidorum valent in causa frigida. *Opopanax*, & *Pyrethrum* conferunt nervis mollificatis. *Piper* calefacit nervos, & in hoc non est ei par. Balneum ficcum, & sulphureum est mirabile: vel fiat balneum ex *foliis sumach*, *corticibus mespili*, *quercus*, *myrti*, cum *alumine*, & *sulphure vivo*, *salvia*, *sale*, & ex *lixivio facto ex cinere quercus*, est enim mirabile: valet etiam *theriaca*, aut *mithridatium*. Et hæc in generali jam tempus est ut ad specialia descendam, dicens quod causis specialibus, & immediatis notis facile ad rectam, & veram curam pervenire medicus poterit rationabiliter. Quare cura specialis & non ita generalis sicut præcedens compleri cum infra scriptis facile poterit. Nam facta generali evacuatione si materia fluens fuerit sanguinea, valet hoc linimentum, prohibens ne materia fluat, & sedans dolorem. Recipe *memitba*, *cassia ana drach. j.* *spodii*, *camphoræ ana scrup. iiij.* *opii grana xv.* *aquæ solani*, vel *lactucæ seu portulacæ quantum sufficit*, misce, & desuper apponatur. Valet etiam *aqua endivivæ*, *solani*, & *rosarum cum modico aceto*. In statu cum supra dictis frigidis & stipticis commiscenda sunt aliqua calida confortantia, & resolventia, ut *chamamelum*, *melilotus*, & similia. In declinatione conferunt balnea, & res solventes in forma unguentorum, seu fomentationis, seu emplastrationis. & non obliviscaris miscere cum eis confortantia, sicut *chamamelum*, *rosas*, *nuces*, & *folia cypressi*, & usurpes *decoctionem corticis pini cum vino stiptico*. Si vero materia descendens esset cholerica, quæ facile cognoscitur ex forti calore, & ex dolore pungitivo, & sic de aliis signis descriptis, in tali casu utere infrigidantibus & ingrossantibus, quæ unicuique nota sunt. Si materia fluens fuerit frigida, evacuetur, ut decet, non una vice tantum sed iteratis vicibus: utatur vomitu, postea utatur theriaca, nam consumet residuum materiæ calefaciendo, & exsiccando panniculos, musculos, chordas, & ligamenta. In hoc utere unguentis & apposis calefacientibus, & subtiliantibus materiam grossam, & in statu, & declinatione, misce aliqua mollificativa cum dissolutivis, ne subtile resolvatur, & grossum remaneat, & induretur, & in nodositates convertatur, ut sæpe accidit, & præsertim in tibiis, quare aliquando resolventia sunt applicanda, aliquando mollificantia.

Si vero dolor infestaret, apponatur hoc emplastrum ex descriptione Avicennæ. Recipe *fœnugræci lib. iiij.* *aceti quantum sufficit*, misce, & decoquantur donec dissolvantur: deinde adde mel ad sufficientiam, & bulliant iterum, & fiat emplastrum, & actu calidum apponatur, nam illico removebit dolorem. Vel fac sic. Recipe *succi herbæ gratia Dei lib. j.* *succi radicis ebuli*, *succi radicis urticæ ana lib. s.* *axungie vulpis*, seu *catti. unc. vij.* & si talis axungia non reperitur, pone axungiam porci, *cere rubræ. unc. iiij.* misce, & fiat unguentum: & valet in causa frigida, & removet tumorem. Vel fac sic. Recipe *olei chamemel. (quia resolvit sine attractione) unc. vj.* *olei rosati (quia confortat) lib. j.* *succi radicis ebuli*, (quia resolvit & calefacit, & habet proprietatem in hoc ex virtute subtiliativa) *succi rutæ (per eandem virtutem) ana unc. iiij.* *vermium terrestrium minutim incisorum*, (quia confortant nervos, & omnia membra nervosa per quandam proprietatem, quæ in eis est, & per similitudinem carnis eorum ad carnem humanam) *lib. j.* misceantur omnia, & coquantur ad consumptionem succorum, & in colatura misceantur *cere unc. iiij.* *terebinthinæ* (quia confortat omnia membra nervosa) *unc. ij.* misce & fiat unguentum. In declinatione valet hoc emplastrum. Recipe *radicum malvavisci fortiter pistatarum lib. iiij.* *furfuris. p. iiij.* *florum chamemel. unc. ij.* *s. coquatur furfur cum debita quantitate vini* & coletur, & cum dicta colatura iterum coquantur *radices*, & *flores chamemeli*, & fiat emplastrum ut decet: resolvit enim, inollificat, & tollit dolorem. vel aliter. Recipe *laudani unc. ij.* *s. mastichis unc. j.* *seminis caulium*, *seminis raphani*, *amomi ana unc. s.* *olei irini*, vel fœcis olei quantum sufficit, misce, & fiat emplastrum, mirabiliter enim resolvit. Valet etiam *diachylon cum floribus chamemeli* & *oleo chamemelino*. Si vero materia esset valde frigida, utere hoc unguento. Recipe *pyrethri drach. ij.* *castorei drach. j.* *olei costini quantum sufficit*, mi-

Asce & fiat unguentum. & quia nimis forte est, ideo alter-natis diebus unctio fiat cum *dialthea*, vel cum *martiato*, vel cum aliquibus *axungiis*. Et in hoc casu ab Avic. multum laudatur *emplastrum de stercore vaccino* remota plethora, & distemperetur cum *lixivio*.

Si vero materia esset profundata & imbibita in muscu-lis, & ligamentis, utere hoc unguento partim confortati-vo quia stiptico, & partim resolutivo, & mitigativo, & aperitivo, quod habet etiam maximam vim in extrahendo spinas, & ossa corrupta à profundo, & confert mollifica-tioni, seu paralyti. Recipe *terebinthinæ*, *pulpæ colocynthi-dis*, *aristolochiæ rotundæ*, *salis ammoniaci*, *spumæ baurach*, *seminis urticæ mundati ana drach. x.* *fœnugræci*, *macropi-peris ana drach. v.* *gunni ammoniaci drach. vj.* *cordumeri*, *carvi agrestis*, *xylobalsami*, *thuris*, *myrrhæ*, *adipis ca-præ*, *gunni pini ana drach. v.* *cere lib. j. s. dabber glutini-s. lib. iiij.* *lactis ficus sylvestris drach. iiij. s. olei liliorum quantum sufficit ad liquefactionem medicinarum humidarum: vini optimi quantum sufficit*. Ad conficiendum medicinas ficas, opus est ut malaxentur & ita ministretur. sit igitur B medicus, seu chirurgicus non solum nomine, sed etiam re & opere, ut sciat eligere, quæ utiliora sunt in casu sibi commisso, ne infurgat natura contra eos, dicens, occi-ditur æger, non moritur, & mihi defectus sæpe imputa-tur. VULGUS. Multa, & varia remedia scripsisti, dic mihi expertiora, MEDICUS. Omnia sunt experta, si sci-veris ea applicare loco, & tempore. VULG. Potest à nobis hic morbus extirpari? MEDICUS. Potest cum auxilio tamen omnipotentis Dei, ac gloriosissimæ virginis Mariæ, matris ejus. VUL. Dic modum. MEDICUS. Præsides, ut summus pontifex, Imperator, Reges, atque alii domini instituant matronas, quæ perquirant in primis publicas mulieres, & si eas infectas invenerint, relegent eas ad locum à communitate, seu à domino destina-tum, ibique curentur à medico, seu chirurgico deputato, & hoc modo infallibiliter extirpabitur morbus iste. VUL-GUS. Postquam in universali, ut ais, respondisti, oc-currit nunc juvenis complexionis sanguinæ ad cholerici-tatem tendentis, bonæ habitudinis, bonæ comple-xionis, boni regiminis, qui pudendagra, ac dolore inten-sissimo anterioris partis tibiæ, quæ à carne satis denu-data existit, & brachiorum absque tumore in eisdem partibus reperto cum intensa satis caliditate tactu percepta corre-ptus est, cui ab eruditissimis, ac expertissimis hujus artis professoribus canonice cautum fuit, minorando, diverten-tendo, digerendo, & membra confortando, demum era-dicative evacuando, tandem particulari materiæ atten-dendo, embrocando, inungendo, fricando, ac aliis inge-niis similibus utendo, nihil in hoc casu fere omitendo, nihilominus optatum finem minime assequi potuerunt, imo potius dolores aucti quam diminuti fuerunt, hujus rei causam scire opto. MEDICUS. Si dubitationibus tuis respondere debeo, hujus ægritudinis definitionem addu-cam & ut mihi prima fronte apparet, ipsa est mala com-plexio calida & sicca materialis, quæ est ægritudo per ef-fentiam tibiæ. non enim ægritudo per colligantiam simpliciter nominari potest, nam omnis ægritudo diuturna, licet sit per colligantiam, efficitur per essentiam, nec etiam dici potest, quod eveniat per colligantiam absolutam, nam si sic esset, detur membrum per cujus colligantiam tibiæ ægrotent, si tale membrum unquam posset reperiri, & primo loquamur de cerebro, ipsum enim ut ex supradictis colligi potest, non potest communicare similes materias, neque similem caliditatem, hoc idem dicendum de aliis mem-bris, & præsertim de hepate, nam ex evacuationibus, diversio-nibus, digestionibus, atque aliis instrumentis applicatis, aliquod notabile juvamentum subsequutum non fuit, qua-re dicendum tibiæ ipsas non ægrotare, ægritudine per col-ligantiam alicujus particularis membri, neque etiam per colligantiam a toto corpore, nam in eo non præcessit ali-quæ ægritudo, quæ motu critico fuerit curata, aut saltem alleviata, neque etiam est dicendum materiam hunc do-lorem causantem paulatim derivari, seu transmitti à toto, nam in tali casu oporteret assignare, & causas, & ægritu-dines toti communes, sed hic juvenis, ut tu dicis, non ægrotat simili ægritudine, igitur non provenit per colli-gantiam à toto corpore ad tibiæ. Præterea si talis ægri-tudo in eo reperiretur, quomodo stomachi, & hepatis, atque aliorum membrorum perfectio operationum salvari posset, ut asseris? ratio enim formalis morbi est lædere, sed ægrotante toto corpore, læsio esset magna, quæ facil-lime cognosceretur, & demonstraretur, sed hic juvenis nullam habet læsionem in toto, ergo tibiæ non ægrotant à communitate totius. Quare concludo hanc ægritudi-nem esse per essentiam, licet facillime possem confiteri in parte posse evenire per colligantiam alicujus membri debi-lis. Solent enim membra fortia, & superiora, superflui-tates suas ad membra debilia expellere, ut dicit Avicenna prima primi capitulo de membris in fine capituli. Istis

positis iterum dico hanc dispositionem appellari ægritudinem seu morbum, nam ex ea sequitur immediate sensibile nocumentum in operationibus, hujus rei testis est Avicenna *secunda primi capituli primo*. præterea ista ægritudo aut erit ægritudo in natura complexionis, aut unitatis, aut compositionis, tenet consequentia à sufficienti divisione membrorum comprehensorum sub his generibus, ut patet *secundo technici*. Genera autem lapsuum sunt eadem his, quæ virtutem complent, hoc idem dicit Avic. 2. *primi cap. 2.* Et quod non sit ægritudo compositionalis patet, quia non peccat in figura, neque in receptaculo, neque in via, neque in quantitate, neque aucta, neque in numero, neque sit per absentiam propriorum signorum, relinquitur ergo quod non debet poni sub ægritudine compositionali.

Neque etiam est ægritudo in unitate, nam nulla est soluta continuitas proprie, aut improprie dicta. nam ibi nulla est extensio, neque distractio, neque est aliqua soluta continuitas in carne, in nervo, musculo, chorda, seu panniculo, & sic de aliis, igitur non est ægritudo in unitate. Quare à sufficienti divisione concludendum est hanc ægritudinem esse complexionalem, & demum esse materiale. Et quod non proveniat à mala complexione immateriali, manifeste liquet: nam ipsa aut esset simplex aut composita, si simplex aut esset calida, frigida, sicca, aut humida, humida vero per se non causat dolorem, ut dicit Avicenna *secunda primi capitulo de causis doloris*. Si vero ab aliis qualitatibus, tunc aut eveniret ab extrinseco aut ab intrinseco, si ab intrinseco, aut fuit facta repente, aut paulatim, sed nulla complexio paulatim eveniens causat dolorem, non calida (nam sequeretur quod ethicus sentiret dolorem) non frigida (quia eadem ratione paralyticus sentiret dolorem) nec etiam mala complexio sicca paulatim eveniens causat dolorem, ut patet in ethica senectutis. Nec etiam possum invenire modum, per quem dolor iste proveniat à mala complexione simplici, vel composita immateriali subito facta, nam tales species malæ complexionis non fuerunt positæ à medicinæ doctoribus, nam non habent causas productivas ipsarum, & si aliquis eas imaginaretur, difficile esset eas reperire absque materia. Facillime enim decipiuntur medici in similibus casibus. nam eo quia non vident tumorem in loco, arguunt non provenire à materia, & maxime quia pauca aut nulla reperitur gravitas, tumor enim semper materiam significat, & ejus absentia non significat semper ejus privationem, nam potest materia esse in profundo &c. Et plura alia in hac materia speculatione digna adducere possem, sed brevitati studens relinquo. Quare concludo hunc dolorem provenire à mala complexione calida & sicca materiali, videlicet à materia cholericæ sanguini mixta partim facta partim fiente, sed hic prætermittam. Utrum hæc læsio sit diminuta, corrupta, aut ablata, & cui virtuti hæc passio sit attribuenda, propter opiniones varias philosophorum & medicorum in hac materia reperias, nam aliqui firmiter asserunt, quod hæc passio est attribuenda virtuti appetitivæ membri patientis. Medici vero communiter tenent quod est attribuenda virtuti sensitivæ tactivæ, sed de his hæcenus, ne incidamus in scyllam volentes evitare charybdim, nam esset discutiendum, cui particulæ hæc tristis sensatio esset attribuenda, nam aliqui attribuerunt carni, ut Aristot. *secundo de partibus animalium capitulo secundo de tactu*, & *primo de historiis animalium capitulo sexto*, & *secundo de anima capitulo de tactu textu* & *com. cxvj.* Secunda opinio attribuit eam nervo, & hanc opinionem sequitur Aver. *secundo Colliget. capitulo de juvamentis membrorum*, & Gal. *lib. 9. de juvamentis cap. secundo* & *tertio technici*, & Avicenna *prima primi cap. de membris*, & *doctrina 5. summa tertia capit. de sermone universali de nervis* & *quarta quarti. 1. quarto*. Tertia vero opinio ponit, quod debet attribui carni nervosæ. Resolutionem harum opinionum superius tractavimus, reliqua a te ipso legendi invenire poteris. Et quia dixisti diversiones, minorationes, evacuationes, cæteraque medicinæ instrumenta in hoc casu fuisse his diebus elapsis adhibita, hæc de causa de sola mitigatione doloris loquar, dicens, quod pro infallibili, & expertissimo, ac promptissimo remedio in hoc casu istud facere debes. Recipe gypsi torrefacti. libr. iij. boli armene libr. j. s. sanguinis draconis libr. s. gallarum, nucum cypressi, balaustiarum ana unc. ij. misce & fiat pulvis subtilissimus, & cum albuminibus ovorum fiat mixtio, & in continenti applicetur in ambabus coxis supra genu sex digitos, & fac ut tota hac mixtura circumantur, & demum Recipe sumach, summitatum rubi, foliorum olivarum ana manip. j. foliorum & nucum cypressi, gallarum ana manip. ij. aluminis libr. iij. aquæ extinctionis chalybis mastellum unum, fiat decoctio ad consumptionem tertiæ partis, & permittatur bene infrigidari in loco frigido, & laventur tibiæ, embrocantur, atque in supradicta aqua actu frigida infundantur, statim enim æger percipiet maximum juvamentum, non solum ratione suæ frigiditatis, verum etiam suæ

A stipticitatis dolore aliquantulum sedato, quia his mediantibus cessabit fluxus materiæ, quæ in membro comprehensa non poterit recurrere, & esse causa reaggregationis, attractionis novarum materierum, quare indicatio surgit de ejus remotione, seu ablatione, quare consulo ut intret stupham siccam, aut saltem stuphentur tibiæ, nam aperientur pori, subtiliabitur materia, & natura adjuta arte, per sudorem eam expellet, & sic gravitas in tibiis percepta alleviabitur, & constrictio facta à supradicta lotionem remittetur, & hoc fiat tribus diebus aut quatuor continuis, observatis canonibus dictis in primo tractatu, demum evacuata in totum materia iterum confortentur pedes, & tibiæ cum supradicta lotionem actu calida, ut melius penetret. sed scire te oportet, quod lotiones cum decoctione rerum stipticarum, ut est *alumen, sal, rosa, cortices quercus, psida, balaustia, & aquæ alumniosæ, & salsæ, & sulphureæ*, valent in declinatione, nam in principio, augmento, & statu, summopere nocent, valet & in hoc casu aqua, in qua coria aptantur. VULGUS. Copiose curam regularem intellexi, tempus est ut aliquid de irregulari cura dicas. MEDICUS. Audi obsecro, de cura vero irregulari & mendosa per narcotica, quia ipsa sunt contraria vitæ, calorem naturalem extinguunt, quantum possibile fuerit vitari debent, nec ab istis dolorem sedantibus incipere debemus, nisi magna cogente necessitate. Medicina enim narcotica seu stupefactiva in membro in quo applicatur, sensum & motum aufert, vel nimium hebetat, saltem sensum, & ideo appellatur stupefactiva, quoniam stupor est hebetudo sensitivæ cognitionis, ut in ecclasi positus, quia vero motus & sensus vigent per naturalem calorem, ideo necesse est ut stuporem efficiant medicinæ narcoticæ mortificando, vel nimium hebetando calorem naturalem in instrumentis sensus & motus, scilicet in membro & spiritu animato, quæ tamen necessitas expectari non debet, sed cum dolor, vel causa ejus minatur futuram necessitatem sedationis doloris per narcotica, illico ipsa sunt adhibenda, & ne in eorum approximatione error cadat, aliquo pacto debes confortare ægrum ad patientiam, ne ex dolore accidat spasmus, aut syncope, & deinde mors, sed ad sedantia summa cum diligentia pervenire debes, nam cum accidentia causam superant, ordinem curationis pervertunt: nam si tu attenderes morbo, relicto dolore, ægro non potente ipsum sustinere, perduceres eum ad mortem, quare Avicenna præcipiente. *j. quarti* ad curam accidentis pervenire debes, & hoc idem tenet Rhasis xxv. *Continetis* sub his verbis, statim cognita ægri conditione, quod non durabit cum eo virtus cum ipso dolore, dum tollatur morbus, debet cito procedere ad dolorem mitigandum, nam ut dicit Avicenna loco superius allegato, omnis dolor fortis valde interficit, nam ex tali dolore accidit in primis frigiditas corporis scilicet post calefactionem, & multam resolutionem spirituum, & frigiditas, & tremor, & demum pulsus fit parvus, deinde destruitur, & postea moritur, non enim dubitandum est ægrum extrema passurum, dolore ad synopem perducere, nisi narcoticis subveneris, & in hoc casu applicare ipsa poteris, & hoc est sanum, & perfectum peritissimum medicinæ doctorum consilium, hæc tria respiciendo, primum ut faciat dormire sensum. Secundo ne aliqua læsio magna remaneat affixa membro. Et tertio ut ex eorum administratione membrum ægrotans adjuvetur magno adjutorio, ac etiam alia membra adjuventur, sicut hepar, & stomachus, & hoc dico, quia ad potum narcoticorum sequitur corruptio digestionis, vel ejus debilitas, Avicenna tamen *quarta primi* instruit medicum ut consideret dolorem, & constantiam virtutis, & in hoc debet habere bonam mensurationem, & fortitudinem existimationis, ut sciat utrum duorum temporum sit longius, tempusne fixationis virtutis, aut tempus doloris, & quæ duarum rerum sit ei deterior, an dolor, an finis malus, qui ex stupefactione timetur, ut eligat ei studium, & consideret quod magis est impediens, fortasse enim, si dolor remanserit in fortitudine & magnitudine sua, interficiet, & stupefactio fortasse non interficiet, & ex alia parte fortasse impedit, cujus impedimentum corrigi potest, & si illa redibit forsitan, & tu redibis cum re convenienti, quapropter complexionem, & compositionem stupefacientis considera, ac etiam ipsius qualitatem, ut id quod facilius est exhibeas, & cum hac bona existimatione in narcoticorum exhibitione attende canones infra scriptos, non exhibendo ea nisi correctæ per ea quæ prohibent congelationem, ut *piper, castoreum, crocus*, & non exhibeantur nisi cum confortantibus spiritum, & principia vitæ, cum *spica, zedoaria, doronico*, debent etiam misceri cum his, quæ sedant materias agitas, ut *olibanum, sandaracha, mastiche*, & sic de aliis.

Primus canon est, ut exhibeantur vesperi, & in hora consueta somni, quoniam cum habeant somnum inducere, facilius & citius ipsum inducent illa hora sumpta propter con-

consuetudinem, quam natura habuit ad tunc dormiendum, A & quia consuevit natura in somno consueto digestionem intendere, fortasse tunc convertet se supra materiam, si qua fuerit, & ipsam digeret.

Secundus canon est, ut non dentur supra cibum, sed stomacho ab eo evacuato, ut non corrumpatur cibus, dimittatur ergo nutrimentum seu cibus, quando intentio est exhibendi ea, & non solum ante exhibitionem, sed etiam post eorum assumptionem, donec operatio completa fuerit, hoc enim tempus varium est pro diversitate ipsorum narcoticorum in quantitate, & qualitate, & tempore productionis operationum suarum, quidam autem conjecturant hoc tempus debere esse ad minus quinque horarum, & quidam plurimum, nisi virtus coegerit ad celerius cibandum, & debet cibus iste esse paucæ quantitatis, facilis digestionis, propter debilitatem digestionis secutam ad potum ipsorum.

Tertius canon est ut, si in corpore fuerit repletio humoralis, permittatur ejus evacuatio, si fuerit constantia virtutis. Quartus canon est, ut nec continua, neque frequens fiat ipsorum exhibitio, sed interposita, & rara. Quintus canon est ut cum vino exhibeantur calido, quia celerius deducuntur ad actum, & maxime vinum convenit cum quæritur stupefactio membrorum longinquorum, & præcipue in corporibus strictarum viarum, quoniam vinum faciliat eorum penetrationem. Sextus canon est, ut succurratur nocumento ipsorum relicto in aliquibus membris, & hoc cum his, quæ in propriis capitulis ponuntur, & inter illa invenies, quod *oleum chamæmeli, aut castorei conjunctim aut divisim, in quibus fel tauri bullierit*, remouet nocumentum impressum in membro, in quo narcotica fuerunt administrata, si cum dictis frequens facta fuerit illinitio, seu embrocatio.

Mitigantia vero cum stupefactione hæc sunt, videlicet *psyllium, aut ejus mucillago, coriandrum recens, radix graminati sylvestris, mandragora, papaver nigrum, papaver album, opium quod est ejus gummi, aut lac ejus, aut ejus succus, poma mandragoræ, & semen ejus, & cortex radices ipsius, semen lactuæ, hyoscyamus ruffus & niger, solanum, nix, & aqua frigida*, & alia hujusmodi. Sed ut dicit Avicenna quarta primi, opium est fortius omnibus stupefacientibus, & ex omnibus supradictis meliora ex eis sunt sicca, nam humida narcotica non regulatur facile natura, tu vero ex supradictis simplicibus composita facere poteris, & composita meliora, & securiora sunt simplicibus, quia malitia eorum est refracta ex corrigentibus. Composita vero fermentata debiliora sunt, tamen sunt meliora, & magis eligenda. Et ex istis tam simplicibus quam compositis quædam sunt debilia, quædam fortia, & quædam mediocria, semper tamen consulo, (& maxime ex dictis Avicen.) ut a levioribus, & cum suis theriacis incipias, nisi dolor fuerit valde intensus, qui forti indigeat stupefactione. VULGUS. Quid faciendum si dolor a communitate totius evenerit? MEDICUS. Provideas toti corpori secundum dyscrasiam, & ad materiam, quæ vim obtinet obstitendo, ut verbi gratia si sit a mala qualitate sola, provideatur cum contrariis. Si vero ex aliqua fuerit humoralis materia a toto proveniente, provideatur cum quatuor intentionibus, prima respicit totum corpus mandans, secunda respicit membrum dolorosum. Si vero proveniret a communitate membri particularis, easdem intentiones observabis, & scias volo, quod tota vis curationis in membri mandantis cognitione consistit. Prima vero intentio completur evacuatione, & diversione illius materiæ, quæ potest compleri cum phlebotomia, aut cum medicina solutiva, quæ omnia superius in cura generali, & regulari copiosius scripsi. Secunda vero intentio completur cum confortantibus scilicet stipticis calidis aut frigidis secundum dispositionem illius materiæ, ne recipiat membrum illos vapores, & hoc post evacuationem, ut dixi, nam si primo intenderis membro mandanti, & ingenio fuerit tuo membrum dolorosum confortatum ne recipiat, errabis, eo quod illa confortantia sunt stiptica, & ut plurimum frigida, & vapores in membro doloroso collectos, stringendo poros, conculcabunt, & retinebunt, nec propterea multitudini vaporum obsistet, & aliquando etiam majus inde malum sequitur, & est quia illa frigida, & stiptica convertunt vapores versus materiam humoralem in aqueam materiam eos deducunt, quæ materia retenta in membro doloroso potest grande malum facere, & sic dolor non sedabitur imo augebitur, licet in aliquibus casibus ista non sint observanda, ut alias dixi, sed potius a frigidis est incipiendum, & hoc ut remittatur caliditas, secundo ut prohibeatur nocumentum, quod posset supervenire nisi in tribus casibus, primus est, quando talis dolor accideret a vaporibus calidis multis. secundus quando vapores essent acuti provenientes a toto corpore, & jam in membro recepti. tertius quando vapores multi continerentur jam in membro doloroso.

Tertia intentio, quæ est ad prohibendum vapores, tribus modis compleri potest. Primo per diversionem eorum ad partem oppositam scilicet cum ligaturis, frictionibus, ventosationibus, & sic de aliis. Secundo confortando membrum, a quo vapores elewantur, ne ipsos generet aut eorum materiam, nec ab aliis membris eorum materiam, seu dictos vapores suscipiat. Tertio cum resolutione dictorum vaporum in ipso membro mandante.

Quarta intentio est resolutio vaporum aut materierum relictarum, aut alteratio malæ dyscrasie relictæ in membro doloroso, quæ adimpleri debet præmissis intentionibus supradictis cum anodynis, & resolventibus cum facilitate.

Si vero ab aliquo membro particulari materia fluens dolorem causerit, in tali casu curatio debet compleri cum sequentibus intentionibus. Et primo rectificabis membrum mittens, ne in eo superfuitates generentur, quod ut plurimum completur cum alteratione ejus complexionis naturalis, & cum confortatione digestionis ipsius membri, ita ut partem sui nutrimenti bene digerat. Secundo cum minoratione materiæ, quæ fluit, & ipsius evacuatione, & minoratio ejus completur cum abstinentia a cibis, & potibus repletivis, & proprie illius materiæ generativis, ut membrum mittens præcipue inaniatur, quod inanitum non habebit materiam ad mittendum, sed potius ob sui indigentiam ab aliis attrahet. Evacuatio vero fieri potest cum aliquo ex modis convenientibus ad evacuandum secundum quod melius videbitur convenire.

Tertio cum diversione materiæ ad loca apposita membrum recipienti. Quarto cum rebus ingrossantibus materiam fluentem, & sic prohibentibus eam a fluxu. Quinto cum rebus constringentibus meatus per quos illa materia mittitur, qui si fuerint extrinseci, & manifesti, facile constringentur cum ligaturis, & appositione stipticorum, habentium eos constringere, & coadunare. Si vero occulti, & intrinseci fuerint, difficulter fiet ipsorum constrictio. studendum tamen est eos coadunatos reddere cum constringentibus interius sumptis. Membrum autem recipiens confortabis cum stipticis, unientibus ipsius substantiam, nam membra stipticis remediis confortata repellunt materiam ad se fluentem, sed cave in principio istis repellentibus uti, & maxime non præmissa evacuatione repletionem existente in membris vicinis, sed repletionem, diminuta, & remanente loco vacuo ad recipiendum materiam repulsam, & si in membro recipiente aliqua fuerit causa suæ debilitatis, vel attractionis materiæ ad ipsum, corrigatur veluti opus erit. Et si aliqua portio materiæ remanserit jam fluxa in membro, resolvatur cum resolventibus, sive attractione, quæ unicuique nota sunt.

VULGUS. Patienter audi, & ignorantie meæ veniam da, si importunus fuero, nam mens mea non parum ambigua existit, an pudendagra siens omnino possit auferri per ablationem, causæ quam ipsa in parte sit siens, & in alia parte facta, nam, si recte memini, auctoritate Galen. dixisti, prius causam abscindendam esse, deinde intendendum ad ægritudinem factam. MEDICUS. Dico quod pudendagra siens omnino aufertur per ablationem causæ, eo quia secundum esse totum pendet a causa, & per ejus absentiam aufertur, non tamen cujusvis, sed conjunctæ, similiter & pudendagra futura fieri aufertur per ablationem causæ antecedentis. Et non decipiaris in verbis

D Galen. a me allegatis, videlicet quod oportet prius unamquamque causam prius &c. nam ad prius non dicit ordinem operationis, sed intentionis, quasi velit ibi Galen. dicere, quod in ægritudine siente prius debemus attendere ad causam quam ad ægritudinem, non tamen prius operari, quia auferendo causam auferimus ægritudinem, nam auferendo causam conjunctam auferimus pudendagram sientem, & auferendo causam antecedentem curamus pudendagram futuram fieri: si vero cupis hanc materiam fusius intelligere, inquire Jacobum de Forlivio, & Ugonem Senensem. 3. techn. VULGUS. Dimissis generalibus ad particularia descende, & pono quod occurrant tibi tres homines hoc morbo laborantes, qui sint diversarum complexionum, diversarum ætatum, diversarum regionum, aut diversi sexus, curabis eos eadem via, ac eodem pacto. MEDICUS. Velle unicuique particularem curam inferere prolixæ res esset, nam facillime ex superius dictis unusquisque in medicina mediocriter eruditus elicere eam poterit, quamobrem ea operæ pretium duxi prætermittere, nam ut dixi præsens medicus in eorum cura observabit intentiones curativas regulares, quæ compleri possunt triplici instrumento, videlicet diætâ, potionem, & chirurgiâ, & eligere poterit antidota, quæ meliora sibi videbuntur. VULGUS. Quid? si medicus idoneus non reperitur, & patiens conqueritur de dolore pruritivo cum pustulis grossis crustosis fideis, ac cum ulceribus difficilis consolidationis. MEDICUS. In hoc casu instituta diætâ in sex rebus non naturalibus, super omnia caveat sibi a

rebus falsis, & acutis, ac ab omnibus aromatis, & ab his quæ in primo tractatu scripsi. Item digeratur materia in hoc casu cum isto syrupo expertissimo, cujus descriptio talis. Recipe *succi fumi terræ, succi apii, endiviæ, borageinis, lupulorum, fœniculi depuratorum ana unc. ij. succi buglossæ depurati libr. j. in quibus infundantur senæ drach. iij. polypodii drach. j. s. seminis anisi drach. j. turbitib. drach. j. cinnamomi electi scr. j. & stent per diem & noctem in infusione: deinde bulliant usque ad consumptionem mediæ tatis dictorum succorum. & si nimis fuerint inspissati, cum aqua buglossæ, & lib. dimidia sacchari fiat syrupus, inscribatur syrupus contra pudendam exempli gratia. Recipe syrupi contra pudendam superius scripti unc. j. aquarum lupulorum, fumi terræ, & endiviæ ana unc. j. misce, & exhibeatur in aurora actu calidus, & non comedat post tres horas, debet autem fumi ad minus septem diebus, fumus terræ, ut volunt doctores medicinæ, solutionem facilem operatur, educendo cholera & humores adustos, & ejus virtus pervenit ad venas, mundificando, & clarificando sanguinem. Quibus completis luna existente in bono loco, & extra malos aspectus, exhibeatur unum de solutivis in tract. de pudendagra scriptis, prout melius videbitur medico. Et quantum possit caveat a phlebotomia, nam in hoc morbo non competit, nisi in principio, antequam pustulæ appareant, ut volunt doctores, pustulæ verò non ulceratæ exsiccantur ab extra, cum hoc expertissimo unguento de sulphure vivo intitulato, ex quo tantum pustulæ inungantur in mane eo quia aliquantulum ardorem infert, & quia superius dixi, quod imprimis dolor esset mitigandus, & hoc unguentum dolorem infert, esset implicatio contradictionis, & hac de causa talis inunctio in mane fieri debet, ne dolor in nocte superveniat, & post duas horas inunctionis removeatur unguentum, & desuper apponatur parum de unguento populeon, cujus descriptio talis est. Recipe olei nucum unc. iij. butyri recentis unc. j. s. sulphuris vivi unc. j. argenti sublimati drach. v. cerussæ drach. ij. pulverizanda pulverizentur, misceantur, & fiat unguentum. Unguentum istud potest fortificari addendo magis de argento sublimato, aut potest remitti ejus acuitas minuendo dosim argenti sublimati, & si loco olei nucum poneret oleum oleandri, operationem faceret mirificam. Valet etiam ista aqua. Recipe aquæ plantaginis lib. s. argenti sublimati drach. j. s. aluminis crudi unc. s. pulverizanda pulverizentur, & misceantur, & cum ista aqua cum una penna intingantur pustulæ, in tribus enim aut quatuor diebus cadent. & si apposita aqua in pustula ipsa cum digito confricabitur, curabitur, sed prima vice agitetur ampulla, ut pulvis bene misceatur cum aqua. hæc aqua potest poni in lingua. interim inter stupham siccam, quæ facillime cum tina habente solaria duo fit, & inter ista duo solaria ponatur arena, & super arenam lapides igniti ponantur, cum hoc quod secundum solarium sit in multis partibus perforatum cum quadam tripode etiam perforata ad modum vasis ad alvum exonerandum parati, in qua sedeat infirmus, quæ cum tentorio ex panno laneo cooperiatur, in qua stupha sudet quantum sufferre poterit, & hoc in mane ante cibum, postea exsiccentur, & intret lectum mundissimum, & ibi stet per horam, & interim exsiccentur caput. hæc autem stupha continetur ad minus una hebdomade, ibi enim aperientur pori, & natura evacuabit materiam, aut vaporem causantem dolorem pruritivum, quibus completis, confortentur membra cum his quæ dicta sunt, nam sic dolor alleviabitur, imo & perfecte curabitur, si Deus voluerit, quare memoriæ munda quæ superius dixi. nam mihi crede verissimam, ac regularem curam invenies, nam hoc pacto infinitos liberavi, hoc non prætermittendo ut omni die infirmus capiat pillulam unam de aloë lota, & hoc continuet quasi per annum, quantum enim aloë in scabie antiqua & mala conveniat, lege Avicennam septima quarti, capitulo de cura scabiei, cujus verba sunt ista. & fortasse liberat ex scabie mala antiqua, si assidue potus aloës, sed frequenter tribus diebus, omni die sumenda aureum unum, deinde tenetur post diem & diem: aut dimittatur tribus diebus, & iteretur. &c. Et non cures de dicto Rhafis primo Continentis capite, ubi dicit quod aloë virtute sua inducit subeth: reliqui vero pertinares, & medicinam olfacientes, non sunt audiendi, nam in istis diimittere sensum, & querere rationem imbecillitas intellectus existit: nonne vident experimentum ratione esse vallatum? quod ex dictis eorum manifeste liquet: fatentur enim curam regularem esse à centro ad circumferentiam materiam hunc morbum causantem propellere, & postmodum interdunt stuphas, & præsertim siccas, & sibi ipsis contradicunt, istæ enim stuphæ siccæ moderate calefactæ sudorem provocant, aperiendo poros, & humiditates attrahendo: quare non modo materiam antecedentem, verum enim vero materiam conjunctam hujus morbi evacuant, & sic causam abscindunt, hæc enim intentio principalis, & canonica in unoquoque morbo materiali à do-*

ctoribus prædicatur, & præcipitur. Insuper quod oculis patet, non eget probatione aliqua: infinitos à me curatos supradicta via convocent, eosque interrogent, nam eis fidem indubitatam adhibeant, quoniam hoc modo caput, stomachus, & hepar confortantur. Et præsertim tempore frigido capiendū in mane sequentes aquas actu calidas. Recipe aquarum sublimationis foliorum & florum roris marini, & radicum recentium iridis, separatim sublimatarum ana unc. j. s. sacchari fini unc. j. misce rori marino, cui, ut te non latet, inest mirabilis, & maxima proprietas mundificandi arterias, & venas totius corporis à mala materia propter maximam vim consumptionis, & exsiccationis suæ: iris vero deoppilat, & aperit vias urinales, & mundificat hepar evacuando aquositates superfluas: vel utatur aqua sublimationis chamæmeli: nam ipsa omnia viscera confortat, urinam provocat, lapidem frangit: confert etiam omnibus febribus provenientibus à putredine humoris grossi, etiam quod viscera essent apostemata: habet enim supradictas proprietates non solum ratione partium componentium, sed etiam ratione formæ mixtionis: nam componitur ex partibus stipticis constringentibus, & aperitivis regulantibus, sed aperitiva, & resolutiva virtus aliis dominatur: & ideo ea prius incipit operari, demum stiptica virtus operatur, & hoc accidit ex fortitudine commixtionis: inde est quod in morbis materialibus in caliditate non excellentibus aperit, & resolvit, non attrahendo materias, nec disgregando, nec substantiam membri dissolvendo. Similiter expellit fortius quam exprimat cum apertione: & hoc accidit ab aromaticitate fixa inseparabili, & suavi, principalia membra confortando, & præcipue stomachum, nullum membrum notabiliter dyscrasando, eo, quia ejus complexio non elongatur à complexione temperata, & si supradicta aqua fieret ex floribus & herba, fortius operaretur. Et nota, quod istæ aquæ non debent exhiberi corpori extenuato, & exsiccatō. quantum etiam in hoc casu valeat chelidonia tu ipse scis. Super omnia recorderis defendere pedes, ne ulcerentur, aut in eis pustulæ generentur, nam impeditis pedibus morbus prolongatur, & cum difficultate curatur eo, quia maxima pars curationis in omni specie pudendagræ in exercitio consistit: pedibus vero impeditis non posset uti exercitio: & sic cura esset impedita: quare summo studio confortabis pedes, cum his quæ substantiam membrorum relaxant, & extensam uniunt, cum convenienti caliditate, & subtilitate exsiccationis: & talia proprie dicuntur confortantia: & hæc facillime poteris exercere cum lixivio, in quo cocta fuerint infra scripta. Recipe salis communis lib. s. aluminis crudi. lib. j. foliorum roris marini, foliorum lauri, & oliuæ ana man. j. foliorum & nucum cypressi. man. j. s. gallarum lib. s. lixivii communis boccalia xvii. misce, & bulliant ad consumptionem quartæ partis, & usui reserva: & in mane pedes laventur cum dicto lixivio actu calido, & postea bene exsiccentur, & si molestaretur à siti, & à siccitate oris, utatur hoc condito cum aqua cocta. Recipe conservæ ros. unc. ij. s. corticis citri cum saccharo conditi unc. j. pulveris diamargariton frigidus drach. ij. sacchari albi lib. j. misce, & fiat conditum, & si libet deauretur. VULG. Prætermisso dolore exasperativo, dic quid fiendum in dolore pungitivo? de quo ut plurimum infecti à pudendagra conqueruntur, & maxime in parte anteriori tibiæ, & in ea panniculi parte sunt denudati, & hac de causa sensibilissima noctes ducunt infonnes. MED. Iste dolor, ut dixi, convenit panniculis, & causa hujus est humor pungitivus, aut corrosivus, aut ab hoc humore elevata ventositas, aut vapor, qui humor seu vapor transmittitur ab aliquo membro principali ad locum doloris, & ibi extendendo panniculum puniendo, aut penetrando hunc causat dolorem: intentiones curativæ quasi sunt eadem cum supradictis, licet principaliter membrum mandans sit evacuandum ab humore acuto pungitivo, & si fuerit valde longinquum, evacuetur cum medicinis attrahentibus, & instituat dietæ in sex rebus non naturalibus, localia vero, & dolorem sedantia, quæ bipartita sunt, ut superius dixi, perquire: sed inter alia mihi peculiariora, completis intentionibus universalibus, provocata materia peccante à centro ad circumferentiam, ut decuit in tali casu, licet multa vere & mendose dolorem sedantia fuerint à me scripta, nihilominus pro infallibili & mihi expertissimo remedio utere oleo recto ex decoctione radicum cucumeris asinini, hyoscyami, & vermium terrestrium, cujus descriptio talis est. Recipe radicum cucumeris asinini, & hyoscyami per medium divisorum, scilicet per longum ana lib. iij. olei communis dulcissimi. lib. xij. vermium terrestrium in vino suffocatorum centum numero, vini rubri lib. s. hæc omnia coquantur ad consumptionem vini, & quartæ partis olei, & coletur & usui reservetur, ex quo actu calido in exitu ab stupha inungantur loca dolentia, & hoc fiat ante prandium, & ante cœnam. & si dolor non sedaretur, iterum inungatur in nocte. & si bene

ne considerabis, invenies rem veram, mihi crede exper-
tissimam, nam omnia requisita ad hunc dolorem sedandum
in compositione hujus olei ingrediuntur: sedato dolore
confortentur membra cum lixivio in cura doloris pruriti-
vi descripto. VULGUS. Quid fiendum in dolore exten-
sivo? MEDICUS. Quia talis dolor à ventositate, seu
à materia extendente accidere potest, idcirco notandum,
quod ventositas generatur à materia ventosabili, & à calo-
re diminuto, id est, diminuitur potente: nam eo quia
non potest resolvere, dissolvit, & causat ventum, & ani-
madvertendum an iste calor diminutus sit in toto corpore,
aut in aliqua parte corporis, & an talis ventositas sit sua-
vis, aut acuta, & mordens, ut recte judicare possis natu-
ram humoris peccantis, & quia principaliter nervi & lacer-
ti sunt patientes in hoc dolore, de causa in ejus cura me-
dicus debet esse oculatus, & causatur iste dolor ut dicit
Aver. 7. *Colliget*, à materia seu humiditate conversa in
substantiam aëream, & sic in ventositatem: & propter hoc
nervi, seu lacerti eam laboriose continent, sicut apparet in
utroque vini bullientis: & accidit hoc propterea, quod partes
aëreae indigent majori capacitate, quam partes aquae, &
terrestres, quia occupant plus de spatio quam illae: & hoc
est ut plurimum, eo quia possibile est materiam extendere
membrum sua corpulentia, & causare dolorem. quare con-
cludendum erit dolorem extensivum, ut dixi, debere fieri
in membro multum sensitivo, & extensivo, quales sunt
nervi, & lacerti, & praesertim accidit nervis, & musculis
adjutorii, & assae, & in nervis & musculis coxarum, &
tibiæ extrinsecis aut intrinsecis, si extrinsecis & cuta-
neis ad tactum comprehenditur, quando comprimitur aut
constringitur, & de hoc lege Galen. 2. *ad Glauconem*, &
Rhasim 8. *Continentis* dicentes, locantur ventositates gros-
sae, & vaporosae in membris post panniculos circumferen-
tes ossa, & musculos, & inflatur musculus ab hac ven-
tositate, & si fuerint frigidae, generabunt dolorem vehemen-
tem cum depressione corporum, quae prohibent, ne resol-
vantur ipsae ventositates, supple & si fuerint in musculis
exterioribus, dolor non erit ita vehemens, quia habent ipsae
ventositates viam paratam resolutioni. dicit praeterea Ga-
len. 2. *de interioribus*. & Rabbi. xii. *particula suorum aphor.*
cum dolor est in pelliculis ossa circumdantibus, patiens
sentit sensum doloris in interioribus corporis, & in pro-
fundo membri, in quo est, & imaginatur quod dolor sit
in interioribus ossium suorum, & hac de causa ab aliqui-
bus iste dolor vocatur perforatio ossium: & in hoc dolo-
re ut plurimum ex compressione levi membri dolentis non
augetur dolor, sed potius alleviatur, & aliquando in tali
dolore non percipitur caliditas aucta in membro doloroso,
& aliquando caliditas ad tactum percipitur propter malam
complexionem calidam inductam in membro, & dicit Rha-
sis xii. *Continentis* auctoritate Galeni, quod ipse vidit ali-
quos convalescentes, qui conquerebantur de dolore co-
xarum, ac tibiæ cum caliditate inventa ad tactum. Cu-
retur iste dolor variis modis secundum varietatem causa-
rum: si causa enim fuerit mala complexio, cum suo con-
trario removeatur, & si materia est evacuanda evacuetur.
Si vero fuerit à mala complexione cum dominio sanguinis,
vel cholerae sanguini mixtae phlebotometur: & si dolor
fuerit in musculis brachii post phlebotomiam factam in
parte opposita, fiat ex parte eadem hoc pacto, si dolor
fuerit in musculis exterioribus secetur cephalica existens
inter pollicem & indicem, & si talis dolor fuerit in parte
domestica secetur salvatella existens inter annularem, &
auricularem digitum, & dolore existente in coxa aut tibia
& in musculis partis domesticae, secetur saphena: & si fue-
rit in musculis partis sylvestris, phlebotometur artetica. Si
vero dictus dolor accideret à materia frigida ventosabili,
evitetur phlebotomia, & digeratur humor, ac etiam eva-
cuetur, ut in praecedentibus scripsi, quibus peractis ad lo-
calia pervenire poteris: & primo incipies à fomentatione
facta cum oleo chamamelino, demum cum oleo superius
scripto de cucumere asinino. & si cum istis non alleviatur,
fiat decoctio unius vulpis cum pelle, in sufficienti quantitate
aquae, in qua folia lauri, roris marini, chamameli, & matri-
cariae posita fuerint ad consumptionem medietatis & separa-
tionem ossium à carne. demum coletur, & in dicta colatura
adde oleum commune ad proportionem medietatis aquae, &
iterum simul bulliant ad consumptionem tertiae partis & cum
hac decoctione fomententur membra dolentia, aut infun-
dantur dicta membra, & praesertim tibiæ in dicta deco-
ctione, & hoc continuetur aliquibus diebus. & si dolor in
totum non fuerit alleviatus, emplastretur locus cum em-
plastro facto cum radicibus althaeae, & axungia porci veteri,
& sit emplastrum grossum trium digitorum: & si vis ut
fortius operetur hoc emplastrum, superadde farinam faba-
rum: vel aliter Recipe succi anethi, succi caulium ana lib.
ij. mucil. fenugraeci, & seminis lini ana lib. s. olei violati
unc. iij. olei de ruta lib. j. olei de chamamel. lib. s. fari-
nae seminis lini, & fenugraeci ana unc. v. farinae fabarum

A quantum sufficit, misce, & fiat emplastrum. & actu cali-
dum applicetur membro dolenti, videlicet, aliqua pars di-
cti emplastri. sedatis vero doloribus confortentur membra,
sicut dixi, & ne agrotus recidivet, confortetur stomachus,
cerebrum, & hepar, utaturque pillulis de aloë lota cum a-
qua chelidoniae. VULGUS. Quid fiendum in dolore com-
pressivo? MED. Jam dixi quod iste dolor capiebat nomen
ab effectu, videlicet à compressione, quae facillime fit in
carne musculosa, & causatur vel à multitudine materiae,
aut à ventositate: si a materia causaretur, dolor esset
continuus, sed quia ut plurimum est paroxysmalis,
omni nocte invadens, credendum est evenire à ventosita-
te, curabis eum, sicut curasti dolorem extensivum. VUL-
GUS. Sunt nonnulli qui sentiunt in brachiis, & tibiis,
& praesertim in superficie similitudinem ulcerum, ita ut
non permittant se tangi, ac si talia membra essent exco-
riata. MEDICUS. Hic dolor accidit à multitudine su-
perfluitatum subtilium, & acutarum, & à liquefactione
carnis, & adipis, aut humoris mali, qui si cum sangui-
ne bono misceretur, pessimas causaret aggritudines, ipsum
infiendo, & in eandem materiam convertendo, & hac
de causa natura corporis regitiva irritata sequestrat eum,
& expellit eum ad superficiem, & ad exteriora, ejus vera
cura est digestio, & evacuatio dictae materiae, alteratio
membrae laesi, & demum confortatio. VULGUS. Prae-
termisso dolore percussivo, ac laxativo, eo quia in hoc
morbo non solent accidere, dic precor aliquid de dolore
frangitivo. MEDICUS. Quia iste dolor fit à materia
grossa, & viscosa, & in profundo posita, ut apparet in
quartana, in qua videntur ossa frangi, licet ossa ipsa non
sentiant, sed panniculus cooperiens ipsa: potest etiam ac-
cidere à ventositate interclusa inter panniculum, & os,
potest etiam accidere à frigidityte fortiter constringente, in
cura cujus tres intentiones observabis. Prima erit ad ab-
scindendam causam. Secunda ad ipsum dolorem sedan-
dum. Tertia ad confortationem membrorum laesorum.
Prima intentio completur cum evacuatione seu diversione
si opus fuerit cum his quae saepius dicta sunt. Secunda
intentio compleri potest cum omnibus dictis dolorem se-
dantibus. Tertia etiam intentio etiam scripta est &c. VUL-
GUS. Quia in pudendagra dolor neque perforativus, nec
acualis, nec gravativus, nec stupefactivus, nec etiam pul-
sativus huc usque mihi omnino occurrit, hac de causa de
eis sub silentio transire decrevi, nihilominus quid fiendum
in dolore fatigativo? MED. Iste dolor ut plurimum evenit
post somnum, & fit à communitate capitis: ejus cura est
similis curae doloris frangitivi. VULGUS. Quid de
dolore mordicativo complicato cum impetigine? MEDI-
CUS. Iste dolor infestat membra intrinseca, & non ex-
trinseca, nam aliter non differret à dolore pruritivo, &
fit à materia habente qualitatem acutam, per quam corro-
dit, & mordicat: impetigo vero idem est, quod scabies im-
petuosa, quae ut plurimum accidit à materia subtili mixta
cum grossa, quae ab adustione sanguinis non completa,
sed modica generatur: & quia talis materia in parte est
subtilis, ideo natura facilius, & velocius ad cutim eam
expellit, sed ratione aliqualis portionis materiae grossae se-
cum commixtae remanet in cute, seu juxta cutim, & ibi
causat impetiginem, eo quia materia subtilis superat gros-
sam: si vero eam non superaret, in tali casu serpiginem
causaret, quae in forma & colore non parum differunt,
nam ultra formam rotundam, quam facit materia impeti-
ginis, etiam ruborem, & crustas in loco inducit, quod se-
cus evenit in serpigine, nam ejus color est niger, crustae
enim ut dixi fiunt à materia sicca, & viscosa, cui cholera
est admixta, & propter dictam choleram ad cutim expul-
sam color rubeus efficitur, qui tendit ad colorem pulmo-
nis, & variatur secundum intensum & remissum penes
diversitatem materiae facientem ipsam. VULGUS. An-
tequam ad particularem curam venias, dic mihi quare una
genita in paucis diebus plures ei similes circumquaque pul-
lulant, & quare ut plurimum haec materia descendit ad par-
tes inferiores, cum de natura humoris calidi sit ascende-
re, & non descendere. MEDICUS. Scias quod hoc
accidit quia prima attrahit multum de illo corrupto hu-
more, etiam à natura expellente, & sequestrante à mem-
bro nobili, & forti ad debile, & ignobile evenit, ex quo
humore aliae generantur. & quia talis motus a natura fa-
ctus aliquando est violentus, hac de causa descendit, seu
inferius transmittitur, & non ascendit veluti deberet se-
cundum ejus naturam, & secundum varietatem mixtionis
istorum humorum variae generantur descensionis, ac va-
rii dolores. Nunc vero, quid in hac complicatione fieri
debeat, de novo scribere supervacuum mihi videtur, nam
saepè dicta & scripta reiterando cum tuo bono ingenio,
colliges utiliora, & meliora, quae tibi videbuntur eaque
administrabis. Reliquum est ut aliqua perniciofa unguen-
ta, quae mihi hoc casu litterarum ignavi decéptores nostris
temporibus usi sunt, & in praesentiarum utuntur, descri-
bam

bam, cum quibus maximam auri copiam devorant. prætermitto interitus, cruciatus secundum aliqua seu plura membra, contra quos protomedici nullam faciunt inquisitionem, profecto impie agunt; sed his cum sua crassa conscientia dimissis, dico quod primi in curatione pudendagræ usi sunt unguento Sarracenico posito à Guidone chirurgico, in capitulo de scabie, in quo non pauca quantitas argenti vivi ponitur, ubi dicit, quod argentum vivum nocet membris principalibus, dentibus, & gingivis, operatio istius unguenti est educere superfluitates per os, & per axillas refudando, ex quo sufficit ut extrema inungantur ad solem, aut circa ignem: si meditaris operationem ejus, manifeste malignitatem comperies, cujus descriptio talis est. Recipe *euphorbii, lithargyri ana lib. s. staphisagrie quartum. s. argenti vivi quartum unum, axungie veteris porci lib. 1. incorporentur in mortario, & fiat unguentum.* Alii vero clam in domibus suis, aut in hospitibus hoc unguentum faciebant, quo utebantur, promittentes mirabilia; descriptio cujus talis est. Recipe *thuris, mastichis ana unc. ij. s. cerussæ lib. j. s. lithargyri, unc. ij. argenti vivi unc. iiij. axungie porcine lib. j. s. olei rosati unc. iiij. misce, & fiat unguentum,* ex quo totum corpus ungebant actu calido novem diebus continuis, cum quo unguento plurimos decepit ille, qui mihi ipsum in maximo secreto dedit, asserens se perfecte Cardinalem Sogobricensem curasse, qui procul dubio non diu vixit, nam cum hoc unguento eum marasmavit.

Alii vero emunctoria tantum ungebant cum hoc un-

guento, mirabilia pollicentes, utinam Alphonsus de Borgia, & ejus frater causam suam agere possent de tam accelerata morte, hic enim temerarius pœnas lueret. unguentum istud tale fuit, cujus descriptionem ab ipso Alphonso habui. Recipe *cineris vitis lib. s. axungie porcine lib. ij. s. argenti vivi cum saliva hominis jejuni extincti lib. iiij. misce, & cum succo arantii fiat unguentum.*

Alii vero ex *terebinthina de pino, mastiche, cerussa, thure, argento vivo, extincto cum saliva humana, axungia porcina sine sale, oleo rosato, & pice Græca* unguentum conficiebant, cum quo infinitos interfecerunt sicut præcedentes. Supradicta unguenta tanquam à peste fugienda sunt, & contra prædicantes insurgant, si velint, protomedici, aut ipsa natura humana clamabit, interficiuntur homines, non moriuntur, qui si non in hoc sæculo, in alio tamen reddent rationem, & submergentur in puteo pœnitentiæ, a quo Deus clemens pius & misericors nos liberet. Sed istis dimissis, postquam nec a sanctitate Domini N. nec ab Imperatore, nec a Regibus, & aliis Principibus ulla facta fuit cautio, quæ facilis foret, si in Civitatibus, ut sæpius eis dixi, eligerentur matronæ inquirentes publicas mulieres infectas, cum auxilio brachii sæcularis, separantes eas ab aliis non infectis, in domo aliqua, seu hospitali, quo usque a deputatis medicis essent curatæ.

F I N I S.

GASPARIS TORRELLÆ, Episcopi Sanctæ Justæ,

D E

ULCERIBUS IN PUDENDAGRA, TRACTATUS.

Quia de ulceribus tractare intendo, dicam imprimis quid nomen ulceris importet, deinde quid rei. Ulcus vero dicitur ab oleo quia olet. Quid rei dico, quod est solutio continuitatis, accidens cuti, & carni cum pure, quare non fallitur, neque errat ille qui dicit, quod ulcus est plaga putrida, & per hoc quod dico cuti & carni, differt ab exco-riatione, seu scarificatione: nam in exco-riatione, seu scarificatione non removetur nisi superficies cutis, quæ potest regenerari, cum non sit membrum spermaticum, ut sit in serpentibus dimittentibus quocunque anno spolia, hoc idem accidit in scabie, in qua non remanet vestigium, seu cicatrix, & per hoc, quod dico cum pure, differt à plaga, quæ est solutio continuitatis, accidens cuti carni propinquæ sine pure. Cæterum scire oportet solutionis continuitatis causas in generali, demum particulares, nam ut inquit Aristot. *primo phys.* unumquodque scire arbitramur, cum scimus causas primas, principia prima, usque ad elementa.

Causæ igitur solutionis continuitatis, aut sunt extrinsecæ aut intrinsecæ. Causæ venientes ab intrinseco sunt sicut humor comedens, & adurens, aut humor pungens, quia solvit continuitatem membri sua acuitate, & penetratione in partes ipsius membri, aut est humor humectans, & laxans partes membri, quare est causa per accidens, qua una pars laxa separatur ab alia, vel quia sua humiditate sit causa putrefactionis membri, aut est humor fœcus scindens sua siccitate crepaturas, & fissuras ingrens in membrum. Aut humor frigidus constringens & trahens sua frigidityte partes, in qua contractione separantur aliæ ab aliis, aut humor calidus rarefaciens, & dilatando solvens, aut causa ejus est humor multus sua multitudine extendens, & extendendo separans, & solvens, aut est humor, qui non extendendo, sed constringendo movetur, & constrictus gravat partes membri, quæ perentes locum infimum, a non gravatis separantur & solvuntur, aut est humor penetrans in partes membri forti motu, & fortitudine sui motus, & penetrationis quasdam partes ipsius membri separat ab aliis, aut est ventositas extendens, sive impingens partes membri, quare separantur, aut est aliquid corrosivum conducibile ad humorem, ut sanies, sive virus in exitura sine alia continuitate contentum, & sicut urina acuta, aut lacryma mordicativa, & similia, ut catarrhus corrosivus. Causæ vero coadjuvantes ad faciendam solutam continuitatem, sunt motus fortes virtutis expulsi- væ in expellendo nocuum violento impetu, & non secundum cursum naturalem, & ex eis sunt motus cor-

porci, cum fuerint fortes super repletionem corporis grandem; ad tales enim fortes motus quandoque sequitur ruptura venæ, vel arteriæ, aut siphac causans herniam intestinalem, aut eminentiam umbilici, & ad hos motus fortes corporeos deducitur vox fortis, ad quam plerumque sequitur ruptura venæ in partibus pectoris.

Causæ vero extrinsecæ inducentes solutam continuitatem sunt sicut corpus extendens membrum, donec separatur ejus continuitas, ut funis, vel simile funi, aut res ponderosa cum elevatur, aut movetur, vel defertur, aut res incidens, sicut gladius, aut contundens, sicut lapis, vel clava, aut scindens, aut quod pungit, sicut acus, vel spina, quod mordet ut canis, aut quod perforat sicut sagitta, aut quod urit sicut ignis, vel medicina caustica, & ad has causas potest reduci vermis sub cute generatus, vel in ulceribus, aut lumbricus in stomacho, vel in intestinis existens: ex istis facillime poteris scire causas solutionis continuitatis simplicis, aut compositæ.

Et licet supradictæ causæ possint causare solutam continuitatem tam intrinsecam quam extrinsecam, id est, membrorum tam intrinsecorum quam extrinsecorum, tamen intentio mea impræsentiarum est loqui directe de ulceribus extrinsecis, quæ visu & tactu dignoscuntur, quare non ponam signa demonstrativa, neque prognostica; sed ipsis tanquam notis dimissis ad curam accedo.

Medicus volens curare unumquemque morbum debet considerare primo res præter naturales. Secundo res naturales. Tertio res non naturales. Et licet res præter naturam sit triplex, videlicet morbus, causa, & accidens, quæ indicant debere auferri, tamen principalis intentio curativa sumitur à morbo, scilicet ab ejus essentia, testatur hoc Galenus tertio tegni. Quare in ulceribus intentio curativa erit sumenda à supradictis tribus rebus generalibus principaliter, & generaliter a re præter naturam. Primo à morbo. Secundo a causa. Tertio ab accidente. Secundario vero à rebus naturalibus, & principaliter à naturalibus, & virtute corporis seu membri. Tertio à rebus non naturalibus, & principaliter ab aëre.

Cura igitur generalis sumitur ab essentia morbi, videlicet à soluta continuitate, dico quod intentio generalissima curativa est unio, nam solutio continuitatis est separatio membrorum secundum naturam unitorum, & continuatorum, seu contiguorum, quæ demonstrat nobis debere curari per suum contrarium, si possibile est, licet non omnis soluta continuitas possit uniri, ut est abscissio brachii, nam tale membrum non unitur secundum primam, nec secundam

dam intentionem, neque potest regenerari, secus accidit lacertis, & serpentibus, quibus, si caudæ scindantur, regenerantur, uniuntur enim secundum primam intentionem membra consimilia, seu homiomeria; & hæc est vera unio, & propria, nam talia membra vere uniuntur à se ipsis, nullo extrinseco addito, seu interveniente ad unendum partes eorum. Secunda vero intentione uniuntur membra non vere, quia non possunt uniri a se ipsis, sed ab aliquo extrinseco adveniente colligente partes ipsorum, & hæc unio assimilatur quasi primæ supradictæ, ut fit de duobus lapidibus unitis per calcem &c. Uniuntur igitur vere membra mollia sanguinea, sicut caro, pinguedo, nam eorum substantia est mollis, glutinosaque multum conferunt ad ipsarum adhærentiam, deinde propter abundantiam materiæ nutritivæ in eis, quæ est partis deperditæ materia, demum quia ipsa facile convertitur in eam, tandem propter fortitudinem agentem in illam conversionem, & illam unionem scilicet virtutis nutritivæ. De membris autem mediis in mollitie, & duritie, videlicet quæ non sunt mollia, sicut caro, neque dura, sicut os, de quorum numero sunt nervi, chordæ, venæ, arteriæ, panniculi, & quædam ligamenta, quid determinandum circa eorum unionem? absolute respondere, est difficile propter varias opiniones.

Dimissis opinionibus, quæ magis tangunt doctrinam vulnerum quam ulcerum, nota istas xiiij. condiciones: ex quibus facillime judicare poteris, utrum ulcera, per te curanda, sint facilis aut difficilis curationis.

Prima est ipsius simplicitas vel compositio, nam simplex ulcus facile curatur, compositum vero difficulter.

Secunda est figura ulceris, nam ulcus rotundum difficulter curatur, longum facile.

Tertia est deperditio substantiæ, vel ejus non perditio, nam ulcus cum deperditione substantiæ cum difficultate curatur, sine deperditione facile. Quarta est ulcus cum deperditione partis membri organici. Quinta est ulcus cum duritie, & tale difficile curatur, cum non tali mollitie facile. Sexta est, quando ulcus est in membro exsanguis, seu carente sanguine, tale enim difficulter curatur, contrarium accidit, si membrum non est exsanguis. Septima est, si ulcus fuerit in membro subtili, ut in panniculis, vesica, tale difficulter curatur, si vero fuerit in membro grosso, facile, si in mediocri, mediocriter. Octava est nobilitas membri, aut ejus ignobilitas, nam si ulcus est in aliquo membro nobili, ejus curatio est difficilis, aut impossibilis, secus autem accidit in membro ignobili. Nona est motus membri, & ipsius quies, nam motus membri ulcerati impossibilitatem, & difficultatem facit, ut patet in pulmone, & arteriis, & diaphragmate, quies vero facilitatem. Decima est incessus superfluitatum super membrum ulceratum, nam earum incessus difficultatem arguit, ut patet in meri, stomacho, intestinis, vesica, matrice, & virga. Undecima est, quando non possunt debite ulceribus medicinæ approximari. Duodecima est, quando corpus est repletum multis superfluitatibus, ut sunt corpora cacochema, in talibus ulcera sunt difficilis curationis, contrarium vero accidit corporibus mundis. Decima tertia est situs membri in alta vel infima parte corporis, nam ulcera in membris superioribus facile curantur, quæ vero sunt in inferioribus, difficulter. Decima quarta est profunditas, nam ulcus profundum cum difficultate curatur, non profundum vero facile.

Nota, quod in quolibet membro duplex humiditas superflua adunatur propter cibum expulsum, & transmissum à natura ad dictum membrum, & hoc contingit tam ex dispositione cibi, sive materiæ nutrimentalis, quam etiam ex dispositione virtutis nutritivæ, non enim virtus nutritiva est infiniti vigoris in alterando cibum, & in assimilando, quilibet enim cibus partes habet ineptas quasdam ad susceptionem formæ membrorum, & itaque tam ex parte agentis deficientis in sua actione, quam etiam ex parte ipsius cibi, sive materiæ, nullus cibus est quantum ad suas partes omnes in membris convertibilis, sed remanent in membris ex eo quædam partes superflue, aut quia sunt in viis subtiles aquosæ, & non potuerunt coagulari, ut recipiant formam membrorum, aut quia sunt nimis grossæ, terree, & non potuerunt bene inviscari cum aliis, quæ susceperunt formam membrorum, supradictarum duarum superfluitatum quæ subtilis est vaporosa, expellitur insensibiliter, & grossa vero facit formam, quæ super cutem invenitur, aliquando quæ media est inter eas, sudore expellitur, sed in ægris non est sic, & proprie in membris ulceratis, & hoc ideo, quia omnis soluta continuitas membro adveniens, ipsum debilitat, quare non potest illas superfluitates resolvere, & expellere, & adjuvat ad multiplicationem superfluitatum humidarum debilitas ipsius membri duobus modis, primo, quia sicut forte & sanum potest nutrimentum si-

A bi delegatum digerere, & convertere, ita debile nutrimentum sibi delegatum digerere non potest, imo ex ipso superfluitates generantur. Secundo, quia superfluitates aliorum membrorum non potest à se repellere, ipsæ tamen duæ humiditates in membro ulcerato repertæ non semper extrahunt membrum ulceratum à sua naturali complexione ad complexionem humidam ægitudinalem, nam si sic non esset, non reperiretur ulcus simplex.

Et licet Avic. & alii doctores medicinæ dicant, quod generalis intentio in cura ulcerum sit exsiccatio (quæ non sumitur ab essentia morbi, scilicet ipsius solutæ continuitatis, nam in tali competit unio) tamen hoc dixerunt, quia omnia ulcera sunt humida, & licet doctores dicant, aliquod ulcus esse siccum, non absolute intelligunt, sed comparative ad ulcus humidius illo, aut quia compositum est cum aliquo morbo sicco, aut cum mala complexione sicca. Eget ergo omne ulcus, in quantum ulcus, exsiccatione ad hoc, ut uniatur, & siccum confert ulceri, in quantum ulcus per se, licet per accidens humidum posset ei conferre, vel competere. Ex quibus concludendum est, quod diata in ulceribus debet esse exsiccativa: & cum hoc prohibitiva ab omnibus sex rebus non naturalibus, quomodolibet lædere potentibus partes solutas. Frigiditas enim actualis lædit membra ulcerata, ut dicit Hippoc. 5. aphorism. textu xx. & intellexit tam de aëre frigido, quam de aqua, sive de quocunque alio liquore, & causa hujus est, nam membra ulcerata, quæ sunt denudata à cute, sunt valde læsibilia ab occurrentibus imprimentibus, quia non habent cutem resistentem impressioni illorum, frigidum ergo actu ulceribus occurrens, facile ea alterat infrigidando, & constringendo, & est causa, ut ulcera augeantur, quare mordet ea, quia causat in eis dolorem, ex quibus concludere, quod frigidum per se nocet ulceribus, licet aliquando per accidens posset juvare. Ille, qui patitur ulcera, debet angustias, sollicitudines, tristitiam, suspicionem abigere, & lætari, & uti moderato somno, & vigilia, & quiete, & præsertim membri ulcerati, nam si manus est ulcerata, potest eam alligare pectori, & cætera membra exercere, & si in tibiis, & pedibus ulcera forent, tunc medicus præcipiat frictiones, in aliis regatur patiens regimine temperato. Et si corpus est plethoricum, & repletum, evacuetur: tandem nota, quod non omnia ulcera egeant exsiccatione, nam ulcera male morigerata cum putrefactione, & ulcera cum concussione non egent exsiccatione, nam talia debent, ut dicit Rhasis xiii. *Continentis*, humectari, & calefieri, ut fiat materia velociter putrida, aut quia sunt cum mala complexione sicca, aut cum febre acuta, aut aliis. Aliqui tamen volunt, quod si ulcera sunt in membris inferioribus, quod fiat evacuatio, si possibile est, per vomitum, sin autem fuerint in membris superioribus, fiat cum solutivis, & istæ evacuationes, si possibile est, fiant in principio. Quum enim videris ulcera augeri absque manifesta causa exteriori, indica illud evenire aut à mala complexione membri, vel ejus duritie, aut à malitia sanguinis, sive humoris, sive materiæ nutrimentalis defluentis ad locum ulceratum peccante quantitate, aut qualitate, aut quantitate & qualitate simul. Medicus etiam providere debet, ne in ulceribus mala eveniant accidentia, quæ eorum curam divertant, sicut dolor, & præsertim si fuerit vehemens, ac etiam ne ulcera permutentur ad fædum colorem, aut quod in eis generentur vermes, aut superveniat aliquis fluxus sanguinis, & sic de aliis.

Et ut supradicta, & inferius tractanda, possint recte à medico perfici, opus est, ut dicit Avicenna iiii. i. non solum complexionem patientis cognoscere, verum etiam ipsius proprietates occultas, quibus convenit cum medicina vel discrepat, quamvis hujus non scientia, sed sola experientia haberi possit. Et dicunt, quod non solum est necessaria cognitio totius corporis, sed etiam membrorum particularium, ut sex res non naturales, quæ alterant, & conservant totum corpus, debite possint administrari, & hoc idem intelligunt de evacuatione, licet in hac parte reperiantur variæ opiniones, & præsertim circa auxilia localia, quidam enim dixerunt, quod non erat opus considerare naturam totius corporis, sed sufficebat consideratio naturæ membri ulcerati, & ratio eorum est, nam ulcus alicujus membri particularis est morbus particularis, & ipse solus lædit operationibus, quare sufficit ut consideratio sola sit de illo membro. Alii autem dixerunt, quod non solum erat considerandum membrum ulceratum, sed etiam totum corpus, & ajunt, quod non est medicus, qui curat membrum corpore non mundificato, nam in quocunque membro sive sano, sive ægro, sunt duæ complexionnes, una est innata, quæ est illi membro propria ex actione qualitatum elementorum, componentium membrum, in ejus generatione producta, & secundum hanc sumitur in-

dicatio curativa, quæ dicitur sumpta à complexione, sive à natura membri, alia est influens, quæ cuilibet à principalibus influit, quæ est illa, quæ aëtuat complexi-
nem innatam membri ad agendum, quæ complexio influ-
ens à principalibus dicitur esse complexio totius corporis,
& secundum hanc sumitur indicatio curativa, quæ dicitur
sumpta à complexione, sive natura totius, & quod
ab utraque dicta complexione sit sumenda indicatio cura-
tiva in curatione ulcerum per auxilia localia, apparet ma-
nifeste, nam quælibet ipsarum est principium operationis
membra, & hæc fusius scribuntur à Galen. *tertio de in-
genio sanitatis*, cum quibusdam difficultatibus, & rationi-
bus, quas propter brevitatem non adduco.

Cave ne error accidat tam ex partetua, o medice, quam
ex parte infirmi, seu astantium, ne aliquod accidens cu-
ram impediens superveniat, & hoc prohibere poteris, ut
superius dixi, cum institutione congruæ diætæ tam in quan-
titate quam in qualitate, materiam etiam divertendo, ven-
trem fluidum reddendo, motum prohibendo membri ulce-
rati, medicinas acutas, & omne, quod dolorem inferat, fu-
giendo, & sic de aliis, & super omnia non tradas obli-
vioni quod dixi, scilicet, quod membrum ulceratum est
debile, & membra alia fortia ad ipsum transmittunt super-
fluitates suas, ulterius propter suam debilitatem non po-
test bene, & integre convertere nutrimentum suum, quare
humectatur, & labitur ad humiditatem præter naturam
suam, unde habenda est ratio de tali lapsu, & de conser-
vatione naturæ membri, seu de ejus præsertione ab ul-
teriori lapsu. Non est qui ignoret ulcera habere iiii. tem-
pora, sicut cæteri morbi, & secundum diversa tempora
diversis egere appositis, seu medicinis, nam in principio
apparent humores aquosi, & indigesti, & subtiles, deinde
paucificantur, & ingrossantur, postea magis diminuun-
tur, & dealbantur, & ultimo consolidantur. Si vocatus
fueris ad curationem ulceris, & illud non inveneris com-
plicatum cum dispositionibus prohibentibus curam ipsius:
aut si inveneris ipsum cum illis complicatum, & eas jam
amovisti, tunc antequam incipias carnem generare, medi-
cinas adhibe digestivas, ut putredinem faciant, & saniem,
sanie generata dimitte digestiva, nam si cum ea continua-
res, efficeretur ulcus sordidum, & retardaretur generatio
carnis, imo insiste cum mundificativis illius saniei, seu
putrefactionis, & tunc velocius caro generatur, licet aliqui
dicant, quod digestiva non sunt applicanda in ulceribus, ni-
si in iiii. casibus. Primus, quando ulcus est concavum cum
deperditione carnis noviter ablata, nam in tali casu opor-
tet ut digeratur, & fiat ut in eo sanies generetur.

Secundus est in ulcere composito cum contusione. Ter-
tius est in quocunque ulcere alterato ab aëre. Quartus
in ulcere sequente exituram, sive per se aperta fuerit, sive per
artem cum medicina aut ferro. Super omnia non obli-
viscaris tenere apertum ulceris orificium, ut per illud pos-
sit mundificari prout oportet. Et quia in ulceribus, ut ha-
betur iiii. de ingenio sanitatis, propter debilitatem partis
aggregatur humiditas superflua, remolliens substantiam par-
tis, & ipsam putrefaciens, idcirco Avic. iiii. *quarti, t. 3. c.*
ii. dicit, quod omnia ulcera egant exsiccatione quadam, nam
ulcera, in quantum in eis est soluta continuitas, egent unione,
quæ fieret, si non esset supradicta humiditas, ut dixi superius.

Signum, quod ulcus provenit à mala complexione cali-
da, est rubedo, & calor apparens in labiis ulceris cum
nimia sanie subtili, quia caliditatis est subtiliare, & lique-
facere, & juvari frigidis.

Si vero ulcus provenierit à mala complexione frigida,
labra erunt alba, livida, vel pallida, mollia, sordida cum
sanie multa & grossa.

Si vero ulcus provenierit à siccitate, labia erunt siccæ,
aspera cum pauca sanie, sive fuerit subtilis, sive grossa.
Si provenierit à mala complexione humida, tale ulcus erit
molle cum multa sanie grossa, & juvabitur à medicinis
siccis. Signa digestionis non ponam, quia habentur per sen-
sum, ut dixi superius. Signum mundificationis est, quod me-
dicina abstergens, & mundificans pungit, & mordicat il-
lud, quod ante mundificationem non pungebat, neque
mordicabat, quando sordities erat in ulcere, & ex isto signo
elige hunc canonem, quod si medicina mundificativa pun-
git, & mordicat ante perfectam mundificationem, in tali
casu muta medicinam minus abstergentem.

Si vero inveneris ulcus mundum superficiale, & non
profundum, & repletum carne sufficienter, tunc fiat con-
solidatio cum eo, quod non habet mordicationem. Si ve-
ro ulcus est sordidum, utere abstergentibus mordicanti-
bus, quo usque ulcus efficiatur mundum, & si ista superea-
lescerent membrum, utere levioribus & remissioribus.
Et si ulcus efficitur rubeum ex appositis, permuta illico ad
infrigidantia, & si membrum dealbatur, utere calefacien-
tibus. Super omnia attende quod tempus consolidationis
est, quando caro est æqualis superficie corporis.

Cave à mutatione diversorum remediorum, sed potius u-

A surpabis unum unguentum, seu remedium ad minus tri-
bus diebus, & hoc auctoritate Avic. *quarta quarti t. ex. ter-
tio cap. secundo*. ubi inquit, de illis, quæ sunt necessaria in
curatione ulcerum, est, ut dimittatur medicamen super ul-
cus tribus diebus, deinde dissolvatur. Nota tamen, quod si
in ulcere pus, virus, aut virulentia multiplicatur, frequen-
ter medicamen debet mutari. Scias præterea, quod ulcera
facilius eurantur in æstate, & temporibus siccis, quam tem-
poribus humidis, & nihilominus temporibus calidis medici-
næ frequenter debent mutari, & in tali tempore non dico
semel, sed bis, ter, & quater mutari debent apposita, &
hæc sufficiant pro generali cura ulcerum. Et quia supe-
rius de digestionem in prima intentione pauca, ut chirurgici
solent, dixi, nunc pro majori intelligentia de ea fusius scri-
bam: ulcera enim digesta apparent, quando in eis sanies
laudabilis apparet, quare in præsentiarum, quid docto-
res de sanie loquantur, breviter tractare decrevi. Et di-
co, quod sanies est humiditas alterata, & putrefacta, ge-
nerata à sanguine, vel carne contrita, velut cinis à lignis
per calorem naturalem, & extraneum, & hoc vult Conci-
liator magnus *differentia* cc. vij. & Hippoc. *prognosticorum*

commento ultimo. Hic solet quæri, unde est quod sanies
posita in aqua descendit ad fundum, & phlegma residet:
dicendum, quod phlegma sui viscositate residet non dividens
aquam. Sanies autem eam potest dividere. Item sanies est
superfluitas digesta, & de ratione digestorum est, quod in-
grossentur, & fiant terrea, & sic fiunt gravia, unde 2. *tra-
ctatu canticorum cap. 2.* dicitur, de natura superfluitatis est,
in quantum superfluitas est, ut non remaneat in ea nisi pars
terrea, de natura terrestrium est, descendere ad fundum, &
in summa superfluitas cocta & digesta gravis est, & indige-
sta levis, sicut apparet in catarrhis: hoc idem tenet Ga-
lenus *quinto de interioribus, capitulo tertio*. Sanies bona,
& laudabilis, debet esse alba, quia natura agens in ipsam
materiam, ut eam sibi assimilet, quia eam non potest sibi
assimilare in substantia, assimilatur sibi in colore, & quia
membra sunt alba, licet appareant rubea ratione sanguinis,
hinc est, quod sanies est alba, & ex hoc arguimus fortitu-
dinem caloris. Secundo debet esse lævis, & æqualis in
superficie, quia non debet esse aspera, neque mollis nimis,
& non solum debet esse æqualis isto modo, sed debet esse
æqualis quoad substantiam, & etiam quoad colorem, quia
debet esse ejusdem coloris per totum, quoad substantiam
debet esse uniformis, & ex hoc arguitur, quod materia est
habilis, & parata pati à calore naturali. Tertio non debet
habere odorem horribilem. Sanies ut plurimum fit à san-
guine, nam alii humores non possunt sanari, nisi sangui-
ni misceantur, & ratio est, nam sanatio fit per digestio-
nem, quæ acquirit quasdam dispositiones laudabiles, con-
similes his, quæ acquiruntur in humoribus, qui debent nu-
trire, & hæc est sententia Galen. *primo prognosticorum com-
ment. ultimo*: has autem dispositiones non possunt materiæ
recipere, nisi habeant aliquid de natura materiæ commu-
nis in nutritione, sicut est sanguis, & hac de causa dixit
Aver. *quarto col.* quod materia cholericæ à sanguine sepa-
rata, digestionem poterat recipere, & ideo Oribasius *com-
mento illius aphorif.* circa generationem saniei dicit, quod
sanies non fit nisi in illo loco, ubi sanguis advenit, quare
manifeste ex dictis ejus concludi potest, quod à nullo hu-
more sine sanguine generatur sanies, & dictus Oribasius
D addit, quod ad hoc, ut humor sanietur, opus est ipsum esse
calidum & humidum.

Sanies enim non fit alia de causa, nisi quia materia de-
fluit ad membrum, vel materia, quæ est in membro, con-
verti non potest ad naturam membri ex debilitate ipsius,
unde generatur sanies, & generatur pus, quia illud mem-
brum est debile, & ad membrum debile à toto corpore
transmittuntur superfluitates, unde in pus, vel virulentiam
convertuntur, aut generatur sanies propter medicinas, vel
unguenta, quæ sunt calidæ, & humidæ complexionis, sicut
sunt medicinæ maturativæ, & quia putredo vel sanies ge-
neratur à calido, & humido, ut est videre *quarto meteoro-
rum*, & à re unctuosâ, quia res unctuosâ vel humida re-
gi non potest à natura, ideo sanies generatur, quia non
solum à calore naturali, sed etiam extraneo sanies gene-
ratur: nam si calor naturalis solus ageret, faceret nutri-
mentum, & si calor solus accidentaliter esset, faceret putredi-
nem. Et ultra ista scire debes, quod, si sanguis exiret extra ve-
nas sub forma humiditatis, non converteretur in saniem, sed,
quia exit sub forma sanguinis, ideo generatur sanies. Sanguis
enim, postquam exivit extra venas, necesse est ut putrescat,
sed si in loco reclusionis ipsius sit aliquid de calore naturali,
tunc accidit sanguinis dispositio composita ex dispositione
extra naturam & ex dispositione naturali, quare putrescit
pars ejus propter dispositionem innaturalem, & quæcun-
que harum dispositionum vincit, tunc significationes o-
perationis ejus sunt magis vincentes in colore, odo-
re, & substantia &c. ista fusius reperies, ut dixi, *com-
mento ultimo primi prognosticorum, & commen. xxix. vj.*
aphor.

aphor. Sanies alba, & non mali odoris est laudabilis. Si vero non fuerit alba & fuerit foetida, mala est. Scias præterea quod in humoribus nostri corporis tres fiunt alterationes, quarum una est vera, facta secundum cursum naturalem, quæ vocatur digestio in iuvativo, qualis est alteratio, quæ fit cibi in stomacho apud conversionem humoris, scilicet chyli generati ex cibo in visceribus, scilicet hepate & venis, aut quando nutritur ex eo unum quodcunque membrorum per illud quod venit ad ipsum ex illo humore, & fit ista alteratio à natura, scilicet à virtute digestiva mediante calore naturali solo, aut adjuto per cutim à calore naturali alterius hominis, vel alterius animalis ut catuli, & ista alteratio fit in materia benigna & bona. Secunda alteratio est præter cursum naturalem, quæ vocatur putredo, vel putrefactio, quæ fit à calore extraneo, & innaturali solum, scilicet in materia mala, & extranea, & derelicta à regimine naturæ. Tertia est alteratio media inter istas, quæ vocatur sanatio, quæ fit ex actione caloris naturalis, & innaturalis simul, in materia media non omnino benigna, nec omnino maligna, quæ non est à regimine naturæ derelicta: verum quia in loco continetur intraspiratio, à calore eripitur extraneo, & innaturali, prædicti tamen calores non agunt in materiam illam æqualiter, imo illa materia plus recipit actionem caloris naturalis quam accidentalis, & ideo illa alteratio plus tendit ad naturam digestionis quam putrefactionis, ut patet per colorem, odorem, & modum substantiæ materiæ saniosæ: propter quam causam Galenus eam membris radicalibus assimilavit, & propterea dixit, sanatio est una de operationibus naturalibus, quoniam est alteratio, in qua est aliquid digestionis: fit enim principaliter à natura, scilicet à virtute digestiva agente, ut illam materiam deducat ad benignum, & quia materia non est talis, ut possit vere ad benignum deduci, ideo efficit in ea dispositiones, quantum est ei possibile, similes & propinquas dispositionibus materiæ vere ad benignum deductæ. Facit autem operationem suam prædictam virtus digestiva mediante calore naturali membri, in quo continetur à materia sanianda, in qua actione nihilominus recipit juvamentum à dicto calore innaturali, & insuper recipit juvamentum in sanando materiam dictam à medicina saniativa, quæ etiam aliquando dicitur digestiva supra membrum appositæ, quæ est illa, cujus proprietas est, ut acquirat humori digestionem, quoniam calefacit humorem cum æqualitate, cujus calefactionis æqualis non est subtile à grosso dividere, & separare, sicut caliditas fortis adustiva, imo est subtile & grossum simul decoquere, & permiscere, & in hac medicina saniativa est virtus contentiva: non enim debet esse sicca, à qua pervenit retentio vera, sed per hanc retentionem intellige quandam pororum membri clausuram, quam medicina saniativa efficit per substantiam suam, nam debet esse viscosa, & per viscositatem suæ substantiæ poros claudit, quorum clausione materia sanianda magis & melius tenetur applicata caloribus dictis in eis agentibus, quorum etiam clausione materia sanianda ipsi calores interiorius tenentur clausi, unde fortificantur, & maxime calor naturalis à calore æquali medicinæ etiam vigoratur, unde citius & melius sanatio perficitur. Duplex ergo est causa, quare medicina debet esse viscosa, una est ut continueatur calor naturalis interiorius, & non exhalet, sed vigoretur, nam calor naturalis unitus multiplicatur, & multiplicatus vigoratur, & vigoratus convertit se super materiam, & digerit illam. Secunda causa est, ut non accidat ex actione utriusque caloris, & maxime innaturalis humidi subtilis resolutio, & remanentia grossi, si enim fuisset aperitiva pororum, & exhalasset calor, & subtile resolutum fuisset. Nota præterea, & tibi ne persuadeas, necessarium esse omnem medicinam viscosam oppilativam ad saniem inducendam applicare, nam solum est applicanda, quando calor naturalis est debilis in comparisonem ad materiam saniandam, unde necesse est ut multiplicetur, & roboretur, quod facillime assequi poteris cum medicina viscosa modo dicto.

Et quod non sit necessarium omnem saniativum esse viscosum, patet de aqua tepida, quæ saniat, & de vola manus. Duo enim sunt, quæ faciunt saniem, scilicet caliditas æqualis medicinæ, & ejus viscositas, & propter hoc chirurgici volentes saniem inducere utuntur altero istorum inodorum, scilicet aut calefaciendo temperatè, aut oppilando cum viscosis, nec est necesse, quod omne saniativum viscosum sit temperate calidum, quin imo potest esse frigidum, ut patet de *malva*, & *sicla*, & *violaria*, *farina bordei*, & similibus, nihilominus illa medicina maxime saniat, quæ est temperate calida, & viscosa. Calidum enim ut dicit Hippoc. *quinto aphorismo, textu, & commen. 22.* est saniem faciens, nam sanatio est quædam digestio & omnis digestio fit à calido, ut dicit Aristot. *quarto meteororum*. Si ergo chirurgici aliquando ad saniem generandam ponunt frigida, hoc faciunt non quia per se habeant saniare,

sed ad removendum prohibens sanationem, ut magnam inflammationem inducentem corruptionem, non digestionem, & sic potest dici, quod frigida sanient per accidens, & isto modo reperitur de *solano*, & *hyoscyamo*, & multis aliis frigidis, quæ sunt saniantia: & scias quod quamvis saniativum viscosum simul cum calore naturali coercet interiorius calorem extraneum & vapores, qui sunt causa corruptionis, nihilominus materia saniat, & non corrumpitur, quia plus potest calor innatus in digerendo, & sanando, quam calor extraneus possit cum illis vaporibus in corrumpendo: debet tamen, ut dixi, talis medicina saniativa esse temperata, similis naturæ corporis, in quo administratur, nam medicina saniativa non habet facere operationem suam, scilicet juvamentum in sanando cum qualitate sui caloris, scilicet tantum, sed potius cum quantitate ejus, scilicet quam efficit in calore naturali, cujus quantitatem multiplicat caliditas medicinæ æqualis, & inviscatio ejus, quæ oppilat poros, & continet ipsum in membro, & prohibet ipsum ab exhalatione: & nota quod non solum Avic. sed etiam Aver. atque alii medici volunt, quod talis medicina saniativa sit similis corpori, sed membro etiam, & quia corpora & membra sunt varia in complexionem suam (habent enim latitudinem magnam in caliditate, in qua quædam sunt magis calida & quædam minus) quare latitudo medicinæ saniativæ est à prima mansionem primi gradus usque ad secundam mansionem secundi gradus inclusive, ut cuique corpori propria correspondeat medicina saniativa sibi similis: ulterius scire debes, quod medicina saniativa non solum recipit varietatem penes varietatem corporum, & membrorum, verum etiam penes varietatem humorum saniantium: alia est medicina saniativa humoris calidi, alia humoris frigidi variata secundum gradus diversos caliditatis ipsius. Et hæc etiam medicina non solum debet esse similis in caliditate, sed etiam in humiditate. Si enim velles inducere saniem in membro frigido, debes eligere medicinam in caliditate temperatam, vel parum declinantem versus remissam caliditatem, & quæ sit calida circa finem primi gradus, vel in secunda mansionem & sic de aliis. Scias præterea quod medicina saniativa non solum debet esse calida, & humida potentia, sed etiam actu, ita quod non debet administrari actu frigida, neque in forma sicca, & dura: unguenta molliciantia, & humectantia & lenientia membrum sunt causa ut sanies in membro debili generetur. Saniem inducentia simplicia sunt aqua calida temperate, vola manus applicata, adeps, & pinguedines, & alia unguenta temperatæ caliditatis, & illa non debent esse salita, quia sal reddit ea exsiccativa, cum debeant esse humectativa, *farina* & *semen lini*, *panis*, *frumentum masticatum*, *malva*, *violaria*, *sicla*, *althæa*, *branca ursina*, *cape lilii*, *cape narcissi*, *cape commune*, *allium*, *resina*, *pix liquida*, *æsyphus humida*, *cera*, *terebinthina*, *caulis*, *anethum viride*, *butyrum*, *medulla cervi*, vel vituli, *caricæ pingues*, *dactyli maturi*, *passulæ enucleatæ*, *crocus*. Composita vero sunt aqua tepida cum oleo simul mixtis, cum concussione multa, quia sic acquiritur aquæ per oleum inviscatio, & *cataplasma ex farina tritici cum oleo*, & aqua temperate cocta. In materia calida valet hoc emplastrum, nam cito inducit saniem, & fit ex corticibus radicibus cum *althæa confectis cum axungia porcina*, vel butyro, vel aliter. Recipe *farinæ frumenti lib. j. aquæ decoctionis caricarum*, in qua postea immiseris *crocum*, & deinde decoque ad spissitudinem cum axungia & butyro. Emplastrum saniativum in materia frigida, & grossa. Recipe *cape coctum*, *allium coctum*, & corticem radicem *althææ*, & *frumentum*, & *farinam fœnugraci*, & confice cum axungia porcina. Emplastrum factum ex *farina seminis lini*, *melle*, & *axungia decoctis cum succo ebuli*, & porrorum, si sæpius super apponatur, indubitanter saniem inducet, hoc idem faciunt *folia caulium contusa cum axungia porci*, & *sub cineribus cocta*, & melius operabitur, si cum istis apponantur *lumbrici*. hæc emplastra supradicta descripsi, ut quicumque copiam habeat medicinarum simplicium saniem inducentium, licet chirurgici raro istis utantur in ulceribus eis, nam habent unguenta accommodata, solent enim istis in hoc casu uti. Et antequam ad curam ulcerum veniam, scire te oportet, quod chirurgici in eorum curis utuntur aliquando medicinis corrosivis, aliquando causticis, aliquando abstersivis, aliquando generativis carnis, aliquando consolidativis, aliquando cicatrizativis, & ut hæc à te bene intelligantur, descriptiones earum enarrabo. Et imprimis scias, quod medicina corrosiva est illa, cujus proprietas est, ut ex ejus resolutione & ulceratione de substantia membri minuatur, sicut *flos aris*, & omnis medicina calida in tertio gradu. Medicina caustica est illa, quæ consumendo carnem in superficie crustam generat, & talis medicina participat multa, & grossa terrestreitate, & licet sua igneitate carnem liquefaciat, eo quia siccissima est propter mixtionem igneitate cum multa terrestreitate, propterea fortiter exsiccatur superficiem, cui ob-

viat, & fortem & duram crustam efficit, & crede mihi absque ista medicina cum maxima difficultate aliquod ulcus sequens pustulas pudendagræ curare poteris, quare si cupis honorem habere, habere aliquam familiarem medicinam causticam, & ea utere in dictis ulceribus, antequam ad alias intentiones devenias, nam si caro corrupta, quæ in labiis ulcerum existit, non extirpatur, frustra laborabis in eorum cura. Medicina absterfiva est, cujus proprietas est, ut moveat humiditates viscosas, & congelatas ab orificiis venarum, seu pororum in superficie membri, ita ut elonget eas ab eo, & hæc calida est, & sicca circa secundum gradum cum quadam substantia subtili, sicut *mel*.

Medicina generativa carnis est illa, cujus proprietas est ut convertat sanguinem supervenientem ulceri in carnem, præterea quod æquat complexionem ejus, & coagulat, & hæc est communiter sicca in primo gradu cum temperamento activarum, aut saltem proportionem ipsarum ad membrum pauca stipticitatis pauca absterfionis, sicut *thus*. Medicina consolidativa, vere consolidativa est illa, quæ exsiccat, inspissat humiditatem stantem inter duas superficies ulceris propinquas, ita ut convertatur ad conglutinationem, & viscositatem, & adhæreat una earum alteri, sicut *sanguis draconis*, & *aloë*, & est communiter sicca in 2. gradu cum proportionem activarum ad membrum cum stipticitate, & viscositate absque absterfione. Medicina cicatrizativa sive sigillativa est, quæ exsiccat superficiem ulceris, ita ut fiat cortex, & ista communiter est sicca in tertio gradu cum stipticitate absque absterfione, & absque multamordicatione, & est cum temperamento activarum, ut est *cortex pini*, licet quandoque caliditas superflua exsiccando per accidens faciat hanc operationem, sicut *alumen*, & *vitriolum*. In cura ulcerum utimur triplici regimine, scilicet universali, particulari, & tertio quod est commune utrique, non obstantibus supradictis intentionibus. Regimen universale completur cum quatuor intentionibus. Prima est evacuatio. Secunda diversio. Tertia regimen membri mittentis. Quarta fluxus interceptio. Prima intentio completur cum evacuatione secundum quod oportet, nam si est repletio in toto, fiat evacuatio à toto, aut per phlebotomiam, si opus fuerit, aut cum solutivo appropriato, & si opus fuerit iteretur minorando, digerendo, & eradicando. Secunda intentio, quæ debet sequi evacuationem in cura regulari, est diversio, & dixi in cura regulari, eo quia in aliquibus casibus solent medici divertere ante evacuationem, id præcipiente, & consulente Avicenna prima quarti, capitulo primo & capitulo 3. Quæ quidem diversio quandoque fit ad partem propinquam, quandoque ad longinquam, aliquando cum evacuatione, aliquando sine evacuatione, aliquando habendo respectum ad totum corpus, aliquando tantum ad particulam patientem. Fit enim diversio ad partem propinquam materia existente pauca, vel jam fluxa: & quando ad propinquum divertere intendimus, debemus evitare, ne sit nimis propinqua pars, ad quam divertimus, & scias, quod materiæ contentæ in venis, & in membris communibus facile divertuntur. Ad longinquum divertimus materia existente multa, & in magno fluxu, sed cave, si dolor esset fortissimus, & repletio multa, divertere ad longinqua nisi prius dolor sedatus fuerit, insuper caveas à diversione secundum duas diametros. Diversio vero non evacuativa est illa, quæ fit ligando membra, aut cum ventosis, vel cum medicinis rubificantibus, & universaliter cum omni quod dolorem efficit. Diversio vero evacuativa est illa, quæ fit cum phlebotomia, vomitu, solutione ventris, clysteribus, suppositoriis, & similibus, ut ventosis cum scarificatione.

Quando divertimus, maxima est habenda sollicitudo loci, & societatis: præterea si materia est in fluxu, divertimus ad partem contrariam primo, secundo ad partem colligatam. Tertio cum rectitudine aspectus. Quarto cum debita elongatione. Materia verum jam fluxa, non existente repletione, potest fieri diversio per membrum propinquum, & associatum. In divertendo non trahatur materia præsertim mala ad membrum principale, ita ut in eo figatur, vel remaneat. Tertia intentio est rectificatio membri mandantis, & quia plura sunt membra, quæ possunt materias mandare ad membra ulcerata, idcirco cum maxima solertia inquirere debes membrum mandans, & quia ut plurimum est hepar, & maxime quando est distemperatum, quare ejus dyscrasia corrigenda erit. Similiter potest esse stomachus per viam indigestionis congregativus materierum phlegmaticarum, & si contigerit in eo reperire dyscrasiam calidam per se, vel per colligantiam, ita ut multiplicentur materiæ cholericæ non naturales, sicut contingit, cum in eo generatur cholera prassina, tunc non est dubitandum, quod talis materia potest transmitti ad membra ulcerata. Non minus etiam caput has materias potest mandare per venas, chordas, & arterias, quare rectificentur, & confortentur supradicta membra cum suis medicinis appropriatis.

Quarta intentio completur cum stipticis repressivis. In cura particulari ulcerum quatuor intentiones sunt in mente chirurgici figendæ, quarum prima est ulcerum digestio. Secunda est ulcerum mundificatio. Tertia est replere carne ulcera. Quarta est consolidare. Prima completur cum *succo apii*, aut ejus unguento, aut cum vitello ovi, & *terebinthina* aut cum isto emplastro. Recipe *farina scænu-græci*, *farina frumenti*, & *hordei ana unc. j. terebinthina*, *pinguedinis gallinæ*, & *anatis ana unc. j. succi apii unc. vj. conficiatur decoquendo usque ad spissitudinem*, & utere, & non solum in petiis, sed etiam in stuello, seu filis apponatur. Secunda intentio, quæ est mundificatio ulcerum, compleri potest cum jam dictis, & dicendis. Tertia intentio, quæ vertitur ad generationem carnis, completur cum jam dictis, & dicendis. Quarta intentio dirigenda erit ad sigillandum cum jam dictis, & dicendis.

Si vero, cum supradicto regimine, ista indomita ulcera non curantur, in tali casu opus erit devenire ad cauterium actuale, seu potentiale: ego vero sæpissime, imo in hoc casu B semper, usus sum cauterio actuali, nam suo calore membrum confortat, materiam subtiliat, poros aperit, materiam resolvit, & consumit, & corruptionem prohibet, eo quia partes vicinas corrugat, & constringit, & condensat, & removet malam complexionem prohibentem curam optatam, & post applicationem cauterii, sæpissime ulcera absque aliquo alio medicamine consolidantur. Diversi diversimode utuntur causticis, & inter famosas medicinas causticas, & expertas inveni causticum confectum ex capitulo, seu *lixivio facto ex cineribus nucum extreme siccarum*, cum quo lixivio incorporatur sequens pulvis. Recipe *calcis vivæ*, *tartari*, *salis gemmæ*, *cineris vitium*, *atramenti ana unc. ij. misceantur*, & fiat pulvis subtilissimus, & cum supradicto lixivio incorporatur, & fiat mediocriter spissum, & ex ista mixtura cooperiatur ulcus, & circunquaque apponatur *unguentum populeon*, quo facto post sex horas removeatur, & ponatur parum *butyri*, ut facilius eschara cadat, & si dolor esset intensus, embrocetur locus cum *oleo rosato calido*, deposita eschara apparet carne rubea absque aliqua infectione apponatur *linaria cum toto succo*, & die sequenti lavetur ulcus cum *decoctione plantaginis*, *rosarum balaustiarum*, & cum modico *aluminis*, facta in aqua plantaginis, & bene exsiccatum cum panno lineo, desuper apponatur parum hujus pulveris. Recipe *rosarum*, *thuris*, *masticis ana unc. s. misce*, & fiat pulvis, vel ex isto pulvere cum *succo linariæ*, & plantaginis fiat linimentum.

Alii vero utuntur isto caustico. Recipe *argenti sublimati*, *dialthææ ana unc. s. misce*, althæa enim refrangit acuitatem argenti sublimati, tu vero adde, aut minue de dialthæa, ut tibi videbitur. Nota quod omnes doctores tenent, quod ulcera non curantur, nisi prius exsiccantur, hac de causa Conciliator magnus differ. cclxx. quærit an omne ulcus egeat exsiccatione.

De cura ulceris virulenti, & ejus cognitione.

Antequam aggrediar curam ulceris virulenti describam quid nominis & quid rei, & dico quod virus est nomen indeclinabile & significat venenum seu pus subtile: virulentia est infectio veneni virulenti, id est, plenitudo veneni. Quid rei dico, quod est plaga cum virulentia, quæ quidem virulentia dupliciter considerari potest, uno modo ut ipsa consequitur debilitatem membri ulcerati procedentem à complexione ipsius, & tunc est, & esse potest accidens consequens illam malam complexionem, & est exiens mutatum. Secundo modo, prout ipsa virulentia est quid superfluum ulceri, & potest esse superfluum aut ratione suæ malæ qualitatis, & sic potest esse causa morbi effectiva, qui morbus aut erit in complexione, si ipsum fuerit calidum vel frigidum, aut erit in unitate, si fuerit corrosivum, aut est superfluum ratione suæ quantitatis, ut cum reperitur in ulcere quantitas major, quam secundum naturam ipsius ulceris debet reperiri, & tunc dicitur quod est morbus scilicet in numero per additionem, & sic patet, quod ulcus compositum cum pure potest dici compositum cum morbo, cum causa morbi, & cum accidente. pus enim subtile dicitur virus, pus grossum dicitur sordes. Ulcera virulenta à corrosivis non differunt nisi secundum magis & minus, nam si virulentia non corrodit, dicitur ulcus virulentum, si vero virulentia corrodit, dicitur ulcus corrosivum, & si talis corrosio non multum profundetur, tunc tale ulcus dicitur ambulativum, si autem in tantum procedat, ut consumat membrum, tunc dicitur ulcus manducativum, seu cancrum.

Causa istorum ulcerum sunt humores cholerici acuti, qui propter suam adustionem acquirunt quandam fraudulentiam, qui ut plurimum veniunt post fornicas, & pustulas malas. In cura istorum ulcerum debes habere quatuor intentiones. Prima est corporis purgatio. Secunda est vitæ institutio. Tertia est virulentia exsiccatio. Quarta est

est carnis generatio & demum consolidatio. Dimissis duabus primis intentionibus unicuique notis, veniendum est ad tertiam & est exsiccatio, ad quam debet sequi mundificatio, ut vult Galen. *quarto de ingenio sanitatis*; nam aliter non posses devenire ad quartam intentionem, & antequam ad actum practicum devenias, oportet scire, quod postquam administaveris exsiccantia in istis ulceribus virulentis, & virulentia non minuitur, sed potius videris eam augeri, tunc scias quod medicamen applicatum secundum illud corpus non est sufficiens exsiccativum, adjuva ergo ipsum cum absterfione pauca, quoniam in ulcere virulento convenit etiam aliqualis absterfio non ratione virus, sed ratione aliquis sordis, à cuius generatione virulentum ulcus non evacuatur, adjuva ergo cum eis quæ sunt sicut mel & in exsiccatione utere stipticis, sicut sunt *balauſtia*, *alumen*, & amove oleum à medicamine, vel minora de virtute ejus, si non fuerit excusatio ab eo, & tunc quando aliter non posses facere, pone oleum, in quo est stipticitas, sicut est *myrtinum*, *maſticheinum*, & similia. Si vero ulcus nimium exsiccaretur, tunc minue de virtutibus medicinarum, videlicet de exsiccatione, stipticitate, & absterfione. Et hoc præceptum servabis in medicinis carnem generantibus. Si ulcus fuerit cum mordicatione, tunc sedit ejus acuitatem. Aliqui vero inexperti, & illiterati utuntur in istis ulceribus fortibus exsiccativis, quæ sunt causa, ut caro diminuat, & ulcera profundentur, & hoc conspicientes credunt evenire, quia medicinæ applicatæ sunt debiles in exsiccando, & tunc vigorant eas, & augent exsiccantia, & sic nunquam perveniunt ad finem imo semper deteriora ulcera reddunt, quare adverte ne in hunc errorem incidas. Cum enim videris ulcus magis solito concavum esse, & circa illud ruborem, duritiem, & calorem, scias medicinam ultra modum mundificativam esse. Si vero ulcus saniosum fuerit, scias medicinam esse debilem, præterea, si sanies est grossa, & viscosa, non accidit à forti medicina. Si vero subtilis & rubea est monstratur esse ex liquefactione teneræ carnis ex acumine medicinæ, & maxime si patiens calorem & dolorem se pati dixerit.

Medicinæ exsiccantes ulcera virulenta aliquæ sunt simplices, aliquæ compositæ. Simples sunt *psidia*, *balauſtia*, *galla*, *alumen*, *cortex thuris*, *flos papaveris ruffi*, *lithargyrium*, *antimonium*, *as ustum*, *farina hordei*, *fabarum*, *orobi*, *aqua cicerum*, & *aluminosa*, & *marina*, *folia cypressi recentia*, & *nucis ejus sicut sunt terantur*, & cum vino decoquantur & superponantur, desiccant enim humiditates ulcerum absque nocumento.

De compositis exsiccantibus est *vinum stipticum factum ex decoctione aluminis*, *corticis thuris*, *nucis cypressi*, *cyperii*, & *sabinæ*. Aliqua etiam sunt exsiccantia ulcera virulenta cum vehementi infrigitatione, sicut *hyoscyamus albus*, *opium*, *radix mandragoræ*, & istis utendum est, quando ulcus est compositum cum caliditate secundum suos gradus.

Et quædam sunt exsiccantia cum vehementi caliditate, sicut *resina*, & *pix*, & quædam minoris calefactionis, & his utendum est, cum ulcus virulentum fuerit compositum cum frigiditate, & hoc secundum suos gradus, omnia tamen supradicta nocerent, si ulcus esset cum apostemate, quoniam apostema indiget mollificatione, & non exsiccatione. Medicamen compositum bonum mirabiliter exsiccans ulcera virulenta. Recipe *lithargyrium vel aureum vel argenteum valde pulverizatum*, cum aceto, & oleo ros. vicissim imbibatur scilicet una vice cum aceto, & alia cum oleo, & hoc toties fiat donec albescat, deinde sumantur *antimonii*, *aris usti*, *balauſtiæ*, *radicis chelidonie*, *gallarum*, *sanguinis draconis*, *aluminis*, *climie argenti ana sextam partem ejus quod sumptum est de lithargyrio albificato*, & omnia incorporantur diu cum pistillo, postquam fuerint bene præparata. Nonnulli lavant ulcera virulenta cum aqua maris, alii cum aqua aluminosa, ipsa enim quia stipticat, ideo membrum confortat, & cum hoc exsiccatur. Valet etiam aqua plantaginis, & rosarum, & aqua ferrata, vel cum istis aquis fiat decoctio cypressi, cyperi, myrtillorum, plantaginis, psidie, balauſtiarum, myrobalanorum bellericorum, & emblicorum. Valet etiam aqua vitæ distillata cum cypero, myrto, balauſtiis. Facta lotioneponatur iste pulvis in ulceribus. Recipe *lithargyrii*, *plumbi usti*, *antimonii*, *aris usti*, *spodii*, *corallorum*, *psidie ana partes æquales*, laventur propter mordicationem cum aquis stipticis. Et si iste pulvis cum aqua fœniculi in alembico distillaretur, & in loco apponeretur, mirabiliter operaretur, eo quia penetrabit ad profundum ulceris.

Medicinæ incarnativæ debent participare aliquali humiditate cum exsiccatione, & sine mordicatione. Medicinæ cicatrizativæ debent esse magis exsiccativæ absque humiditate.

Quarta intentio completur cum generantibus carnem, & in tali casu valet *lithargyrium*, *gummi Arabicum*, *tragacanthum*, *amidum*, ista tria valent in unguentis acutis re-

A frangendo qualitates gummatum calidorum, & mitigant dolorem ulcerum, & exsiccant: valet etiam *myrrha*, *aloë*, *tutia*, *maſtiche*, *thuris*, & in omnibus speciebus ulcerum in hoc morbo evenientibus est complicata mala qualitas, quæ est causa ut talia ulcera sint difficilis incarnationis, ac consolidationis, nam licet istæ medicinæ vim optimam, & expertam habeant incarnandi, nisi illa mala complexio removeatur, cum difficultate optatum finem adipisci poteris, quare ipsam remove, & si opus est removeatur caro intra ulcus existens, quæ hac mala qualitate est infecta. Pulvis incarnativus. Recipe *thuris drach. ij.* *sanguinis draconis. unc. s.* *calcis vivæ. unc. vj.* misce, & fiat pulvis subtilis. Alius pulvis quando pauca caro est regeneranda. Recipe *sanguinis draconis*, *aloës*, *olibani*, *sarcocollæ ana drach. iiij. s.* misce, & fiat pulvis, vel aliter. Recipe *balauſtiarum*, *sanguinis draconis ana drach. ij.* *sarcocollæ. drach. iiij.* *olibani drach. j.* misce, & fiat pulvis subtilis. Si autem velles incarnare & mundificare. Recipe *terebinthinæ. drach. iiij.* *thuris*, *maſtichis*, *ana drach. j.* *myrrhæ*, *sarcocollæ*, *mumiæ*, *ana drach. iiij. s.* *olei maſtichini. unc. s.* *mellis rosati. unc. s.* *farinæ hordei drach. j. s.* *cere drach. iiij.* misce, & fiat unguentum ut decet.

Si vero ulcus esset multarum humiditatum. Recipe *mellis lib. j.* coque ipsum donec inspissetur, deinde projice super ipsum *myrrham*, *sarcocollam*, & *aloën*, omnibus subtiliter pulverizatis misce, & fiat unguentum, mirabiliter enim exsiccabit, & incarnabit. Si vero ulcus fuerit difficilis consolidationis, & vis in eo carnem generare. Recipe *lithargyrii*, *scoriæ ferri*, *centaurii minoris*, *aloës*, *thuris*, *maſtichis ana drach. ij.* misce, & fiat pulvis.

Valet etiam unguentum de tutia præparata, quære in capitulo de ulceribus virgæ. Unguentum pretiosum mundificans ulcera à virulentia, & sanie, carnem generans & consolidans est istud. Recipe *olibani*, *maſtichis ana unc. j.* *myrrhæ*, *resinæ ana drach. vj.* *terebinthinæ unc. iiij.* *cere unc. viij.* *olei ros. chamamelini ana drach. x.* *vini rubri optimi*, *aceti ana drach. vj.* infundantur gummata supradicta in vino, & aceto calido per diem & noctem, postea dissolvantur in cacia, & addatur cera, & oleum, & coquantur usque ad consumptionem duarum partium vini: deinde extrahantur, & cum oleo de maſtiche malaxentur, & fiant magdaleones, & inscribatur unguentum pretiosum. Si vero talia ulcera provenirent ab humoribus acutis corrosivis, & corruptivis, etiam quod essent gangrænosa, seu erysipelatosi, in tali casu utere hoc unguento mirabili. Recipe *lithargyrii despumati unc. iiij.* *thuris*, *myrrhæ ana drach. iiij.* *plumbi usti unc. j.* *unguenti de cerussa lib. ij.* misce, & in mortario plumbeo per horam agitentur, & usui reservetur. Si vero ulcus esset cum mala complexione calida, & carne addita, utere *triapharmaco*, cui addes *cerussam*, & *camphoram*. Si vero intentio tua fuerit consolidandi, ac sigillandi, utere hoc unguento. Recipe *sarcocollæ*, *aloës sang. dracon. thuris ana drach. s.* *scoriæ ferri præparatæ. scrup. j.* *viridis aris grana sex*, dissolvantur cum aceto non multum acuto ad prohibendum putrefactionem sua frigiditate & siccitate.

De ulceribus sordidis.

Ulcus sordidum dicitur à sorditie, id est, à putredine, & fœtore, & hoc quantum ad quid nominis, quantum ad quid rei dico, quod est plaga cum sorditie, seu putredine: sordities enim non differt à putredine nisi secundum magis & minus, nam dum ulcus habet sanie grossam & viscosam dicitur sordidum, postquam autem augetur ipsa malitia, ita ut putrefaciat, & mortificet ipsam carnem dimittendo escharam, a qua elevatur fumus putridus, sætidus, & cavernosus, dicitur ulcus putridum, & si ambulat, dicitur estiomenum, & ducit hominem ad mortem. Causæ istorum ulcerum sunt humores sanguinis pravi, grossi, ebullientis, ex qua ebullitione adepti sunt venenositatem, deinde generantur ulcera mala, & difficilis consolidationis. Cura completur observatis intentionibus. Prima est ut corpus purgetur. Secunda est vitæ regulatio. Tertia est sorditiei remotio. Quarta est incarnatio. Quinta est loci solidatio. Tertia intentio completur cum medicina abstergente, cujus proprietas est ut moveat humiditates viscosas, & congelatas ab orificiis pororum, & superficie membri, ita ut elonget eas ab eis, hæc enim tertia intentio nil aliud intendit nisi expurgare quod est sordidum: nam nisi abstergetur, adhæret, & conglutinatur orificiis pororum, & labiorum ulcerum, & sic talis sordities prohibet consolidationem. nam sorde existente in ulcere frustra apponuntur medicamina carnem generantia, nam ipsa sordes, quia mediat inter carnem, & medicinam, ideo impedit ejus opus, & præsertim si talis medicina carnis generativa apponatur in forma pulveris, quæ non potest sic penetrare sicut medicina liquida. Medicamen abstergens debet eligi magis vel minus abstergens secundum quantitatem sordis majorem vel minorem, & secundum gradus grossitiei ejus, & viscositatis. Nam si sordes non fuerit

multa, neque vehementer grossa & viscosa, in tali casu appone medicinam leviter abstergentem, scilicet *mel rosatum colatum*, aut *unguenta debilitate abstergentia*. Si vero sordities fuerit multa, grossa, & viscosa, tunc utere medicamine abstergente forti, & servabis hunc ordinem: nam incipies a fortioribus, & successive devenies ad debilitiora, nam in principio propter multam sorditiem, sensus membri ulcerati non sentit mordicationem ipsius. Et si illud est nimis mordicativum, & æger ipsum senserit: eo quod non solum pervenit ad absterfionem sordium, verum humiditatem ipsius membri bonarum, in tali casu statim amovebis supradictum medicamen, & applicabis aliud minus mordicans, donec gradatim perveniat ad illud, quod est minus mordicans, usque quo comprehendatur a chirurgico quod sit hora, ut caro generetur, & tunc utere medicamine privato ab omni mordicatione, quia omne mordicativum est prohibitivum generationis carnis. Et causa gradati processus de fortiori mordicativo ad minus est, quia continue a principio usque in finem gradatim proceditur in minoratione sordis, si non acciderit error in cura. Et super omnia, quantum poteris cave, ne dolorem inducas, & proprie quando in ulcere est caliditas, & inflammatio, quoniam dolor erit causa attractionis materierum, additionis caliditatis, & inflammationis, & sic ambo erunt in causa attractionis materierum, & apostemationis membri. Medicinarum abstergentium quædam sunt simplices, quædam compositæ, quædam fortes, quædam debiles. Simples & debiles sunt *mel*, *farina hordei*, *fabarum*, *cicerum*, *orobi*, *lupinorum*, *alcanna*, *gentiana*, *aristolochia*, *cinis anethi*, *cortex radices capparis*, *fel*, *iris*, *baurach*. & omnes medicinae habentes amaritudinem, vel acuitatem perviam, maxime cum melle præparatæ, *papa-ver rubrum* mundificat ulcera sordida; & diminuit carnem, hoc idem facit *cyperus*. Ex melle, & *terebinthina* fit bonum absterfivum, & fortius operatur si ei additur parum *fellis*, aut *urinae pueri*. *Succus foliorum olivæ* abstergit, & exsiccatur. *Succus hederae*, vel *aristolochia* remouet carnem corruptam, & generat novam. Absterfivum facile absque mordicatione mundificat, & sedat dolorem. Recipe *farina hordei*, vel *spelta*, & misce cum vitellis ovorum, & pauco melle rosato colato, & aliqui non ponunt mel, & sedat magis dolorem, & minus abstergit. Aliud. Recipe *farina hordei drach. iij.* decoquatur cum duabus partibus aquæ, & una olei rosati, donec fiat ad modum emplastri, & si ulcus est in membro carnosio, addunt parum *terebinthinae non lotæ*, & si fuerit in nervoso, tunc addunt *terebinthinam lotam*, & deponunt statim ab igne, & bene incorporant, vel aliter. Recipe *mellis cocti lib. j.* *thuris unc. s.* *myrrhæ drach. ij.* & bene misceantur. Aliud quod digerit & mundificat ulcera maligna. Recipe *succi apii lib. j.* *mellis drach. ix.* *farina hordei unc. iij.* coquantur ad spissitudinem, & si ulcus calefieret, addatur de succo plantaginis, *crassulae*, & *solani*, & dicunt quod *succus absinthii* permixtus in dicto emplastro non sinit ulcus infistulari, & quandoque additur *farina lupinorum*, vel *orobi* ad maiorem mundificationem, & quandoque additur *myrrha* ad tollendum foetorem ab ulcere. Aliud de gummi mundificans saniem grossam. Recipe *galbani*, *ammoniacy*, *resinae terebinthinae*, *picis navalis*, *sevi vaccini*, *olei antiqui* & *cerae ana partes aequales*, & dissolvantur gummi in aceto, deinde omnia liquefiant ad ignem, & conficiatur unguentum. Valet etiam unguentum apostolorum. Valet etiam unguentum gratia Dei, quod idem est quod Apostolorum, nisi quia per decoctionem ulteriorem efficitur. Valet etiam unguentum Aegyptiacum, & est fortius supradicto: corrodit, enim carnem superfluum malam. Istud unguentum reedificat maligna ulcera difficilis consolidationis. Recipe *olei lib. ij.* *aceti lib. j.* *s. lithargyri lib. j.* *viridis aris drach. j.* coquatur lithargyrium cum oleo & aceto, donec ingrossetur, & tunc ponatur viride aris, & decoquatur quo usque efficiatur rubrum. Valet etiam in ulceribus difficilis consolidationis crurum *pulvis seminis myrtillorum*, vel *semen ipsum decoctum cum vino*, pistatum & desuper positum. Valet etiam *pulvis e stercore canino sicco ossa rodente*. Valet etiam *emplastrum factum ex terra figuli*. Valet etiam hoc unguentum. Recipe *unguenti populei unc. j.* *s. de minio unc. s.* misce. Valet etiam *cera rubra*.

Si ulcera sunt munda, & præsertim in tibiis, applicetur eis hoc unguentum. Recipe *succi hypocistidis*, *sandarachæ*, *sarcocollæ lotæ ana drach. j.* *tutiae præparatæ cum aqua ros. terræ sigillatæ ana unc. j.* *olei omphacini unc. ij.* *olei de myrto*, *olei de mastiche ana unc. j.* *cerae albæ drach. vj.* misce, & fiat unguentum molle, sed ante applicationem huius unguenti, ponatur parum de infra scripto pulvere in dictis ulceribus, cujus descriptio talis est. Recipe *sanguinis dracon. boli armenæ ana scrup. j.* *seminis plantaginis*, *granorum myrti*, *pulveris hypocistidis ana scrup. j.* *s. pulveris ossium crurum boum combustorum unc. j.* *spodii drach. j.* *s. pulverizentur omnia per se*, & diligenter

A commisceantur. Si vero tibi videbitur tempus consolidandi, seu sigillandi, utere hoc infra scripto unguento. Recipe *gummi arabici*, *tragacanthi dissolutorum cum aceto acuto ana unc. j.* *sandarachæ*, *succi hypocistidis*, *thuris*, *masticis ana drach. j.* *tutiae præparatæ drach. j.* *s. olei de mastiche unc. iij.* *cera quantum sufficit*, misce, & fiat unguentum ut decet. Si vero dicta ulcera jam fuerint incarnata, & nulla fuerit concavitas, in tali casu utere infra scripto pulvere. Recipe *tutiae præparatæ cum aqua ros. drach. ij.* *plumbi usti drach. j.* *pulverizentur per se*, & misceantur, & ex hoc pulvere dicta ulcera medicentur, nam videbis effectum bonum & expertum. In pustulis crustosis, & excoiationibus, utere hoc unguento, membra infecta ungendo. Recipe *olei de vitellis ovorum unc. j.* *cerussæ lotæ unc. ij.* *s. plumbi usti unc. ij.* *amylis de hordeo unc. iij.* misce, & confricentur omnia per duas horas continuas in mortario plumbeo cum suo pistillo. Vel aliter si volueris exsiccare & cicatrizare. Recipe *calcis lotæ unc. j.* *s. succi quinquenerviae quantum sufficit*, misce, & fiat unguentum.

Si vero in dictis ulceribus superficialibus, & præsertim B pedum essent aliquæ materiæ induratae ad modum clavorum, in tali casu utere hoc unguento. Recipe *calcis vivæ unc. ij.* *s. viridis aris unc. j.* *s. pinguedinis porci quantum sufficit*, misce, & fiat unguentum.

De ulceribus putridis.

Vulnus putridum dicitur à putredine mortificante carnem escharam dimittendo, & aliquando augetur dicta putrefactio, ex ulcere putrido fit esthiomenon, & tandem inducit mortem. Et tale ulcus putridum aut tendit in viam putrefactionis, & cognoscitur per alterationem coloris carnis circumstantis ad colorem malum, lividum, viridem, vel nigrum, & diminutionem sensus ejus, ita quod ea, quæ dolorem inferre solebant, aut nullum aut valde remissum dolorem afferunt. Si tale ulcus adhuc fuerit in via putrefactionis, tunc corpore mundificato aut membro mandante curetur membrum, in quo est ulcus, cum scarificatione, & cum sanguisugis, & rectificatione complexionis ipsius cum epithematibus, & aliis. Humor defluit ad membrum ulceratum aut ex plenitudine existente in toto corpore, aut ex aliquo membro nobili, & forti habente plenitudinem, aut attrahitur humor ad ipsum ex vehementia doloris, aut C caloris ipsius, aut ejus motu superfluo, seu à mala complexione calida, seu à medicina superposita attractiva. Et humor, qui defluit ad ipsum membrum, quandoque peccat in quanto, quandoque in quali, quandoque in utrisque, & quandoque quantitas est pauca, quandoque est multa, quomocunque fuerit, impedit curationem ulceris, verum si nullus, & malæ qualitatis extiterit, reddit ulcus malignum, & pessimum.

Cura completur observatis octo intentionibus. Prima respicit evacuationem. Secunda diversionem. Tertia regimen membri mittentis. Quarta respicit interceptionem fluxus si opus fuerit. Quinta diætam. Sexta putredinem removet. Septima locum incarnat. Octava consolidat, & sigillat. Prima intentio completur cum digerentibus humorem putridum, & cum evacuantibus humorem peccantem, quæ omnia debent reiterari secundum necessitatem, & si opus est, fiat phlebotomia ut supradictum est. Secunda intentio compleri poterit cum his, quæ dicta sunt in cap. generali. Tertia intentio compleri poterit cum evacuationibus, & alteratione, ita ut bona complexio in membro mandante inducatur, ne amplius in eo talis materia regeneretur, perventura ad locum ulceris, & complexio etiam membri ulcerati debet rectificari, ut fiat naturæ idoneum instrumentum ad generationem carnis, & consolidationem. Quarta intentio compleatur cum slipticis, & percussivis, ligaturis, & aliis instrumentis virtutem habentibus fluxum intercipere. Quinta intentio, quæ respicit diætam, requirit ut regimen rectificetur, ut sanguis bonus & idoneus carnis generationi fiat: & quia aliquando complexio totius, aut membri illam materiam generantis, est calida, ideo regimen tam per potionem, quam per diætam debet declinare ad frigiditatem tantam, quantum requirit superfluitas caliditatis: cibi enim debent declinare ad grossitatem, ut opponatur subtilitati humoris acuti corrosivi. Vel econtra si talia ulcera fuerint cum mala complexione frigida. Sexta intentio, quæ vertitur ad removendum putredinem, compleri potest cum his, quæ dicta sunt in capite de ulceribus sordidis, hoc idem dico de vii. & viij. intentione. Si vero talia ulcera putrida fuerint cum corrosione, tunc elige medicinas locales exsiccativas, ut humorem corrodentem consumant, quæ debent esse infrigidativæ, & inspissativæ, ut alterent quantitatem, & substantiam ipsius humoris corrodentis, & participant slipticitate, ut substantiam humoris ingrossent, & membrum confortent, & prohibeant descensum humoris ad membrum ulceratum. Et in hoc casu valent cortices granatorum, & lentes, & folia arboris masticis, & semen ros. & grana myrthi, ex istis poteris facere emplastra, & embrocas, & maxime si mi-

miscueris cum eis *alumen*: confert etiam *emplastrum factum cum foliis acetosæ*, & *ejus radicibus bullitis cum vino stiptico*. Valet etiam *emplastrum cum bolo armena*, & *aceto*. Valet etiam *arnoglossa cum foliis olivarum emplastrata*, *plantago* consolidat ulcera antiqua & humida, quia habet siccitatem non pungentem, qua desiccatur sine mordicatione, & ejus frigiditas non stupefacit, qua mediante repellit materias. Valet etiam *portulaca cum farina bordei*, quando ulcera sunt supercalefacta, & dubitas de eorum malignitate. Hoc idem facit *sempervivum*, & *virga pastoris*, *sumach cum aceto* similiter valet, nam prohibet processum ulcerum malignorum. Valet etiam *solanum sylvestre*. *Cinis vero sarmentorum vitis aceto infusus*, postea *exsiccatus*, cito consumit materiam corrodentem, etiam si corrosio fuerit communicata nervis. Valet hoc unguentum expertissimum in ulceribus fraudulentis corrosivis ambulativis, & in antiquis gangrænis, & non solum crurium, verum etiam aliorum membrorum, & removet inflammationes membrorum. Recipe *cerussæ lotæ*, *aceti ana unc. j. plumbi usti. unc. iiij. lithargyri unc. ij. myrrhæ unc. j. mellis rosati unc. ij. olei ros. unc. v. vitellorum ovorum numero sex, cere quantum sufficit, misce, & fiat unguentum*.

Si cum supradictis ulceribus etiam acciderint parva apostemata in ore, aut ulcera, in eorum cura utere triplici regimine, scilicet evacuativo, diversivo, & correctivo membri mittentis, quæ omnia superius dicta sunt. Simplicia in principio competentia sunt *myrobalani*, *semina rosarum*, *tragacanthum*, *balauſtiæ*, *duo sandala*, *rosæ*, *spodium*, *sumach*, *lentes*, *bolus armena*, *capita granatorum*, *cortices glandium*, *climia*. Item *succus lactucae*, *solanum*, *virgæ pastoris*, *portulacæ*, *extremitatum vitis*, *camphora*, *rob deribes*, *rob de moris sylvestribus*, *succus granatorum*, & *ejus rob*, *rob de agreſta*, *sorbarum*, *pyrorum*, & *similium stipticorum*. In processu conveniunt *gallæ fructus*, *tamarisci*, *cyperus*, *nux cypressi*, *folia olivæ sicca*.

In fine *cortices nucis muscatæ caryophylli*, *mentaſtrum*. tu vero secundum dyscrasiam utere istis.

Nota, quod *chelidonia*, & *gallæ* conveniunt in principio in utraque materia, similiter *myrtus*, & *acetum*. Si vero dicta parva apostemata ulcerata fuerint, considera an perveniant a materia calida vel frigida, licet accidentaliter omnia sint calida, aut propter aduſionem, aut putrefactionem. Ulcera provenientia a materia calida curentur cum medicinis superius positis frigidis, sed eligantur medicinæ magis siccæ, ut. Recipe *antheræ*, *amylæ*, *spodii*, *lentium excorticatarum*, *seminis portulacæ*, *coriandri sicci ana drach. ij. camphoræ drach. s. misce, & cum aqua chelidonie fiat decoctio, & utere*. Si vero dicta ulcera fuerint sordida, mundificentur cum aliqua decoctione abstergente, demum consolidentur. Aliqui utuntur *vitriolo cum aceto*, & dicunt, habere magnam proprietatem, quando dicta ulcera sunt putrida. Alii utuntur *pulvere gallarum coctarum cum aceto & sale*. Communis tamen practica cauterizat ea cum *aqua forti*, & postea administrant lotionem oris cum *lacte*, aut *albumine ovi*, & *aqua ros. aut cum succo cydoneorum*, aut *granatorum*. Si vero in lingua appareant aliquæ pustulæ, seu eminentiæ non ulceratæ, in tali casu utere aqua superius in tractatu de dolore scripta, quæ fit cum *aqua plantaginis*, *alumine*, & *argento sublimato*, & non timeas ejus operationem. Si cum supradictis ulceribus, aut cum aliquo ipsorum fuerit dolor, mitigetur dolor. Si fuerit mala complexio, removeatur in primis, & maxime si fuerit intensa. Si vero *ulcus* fuerit cum apostemate ei superveniente, & induxerit dolorem, ex quo cura ulceris impeditur, in tali casu curetur apostema. Si vero possit prohiberi ne fiat, prohibeatur. Nam in apostemate sunt tres causæ prohibentes curam ulceris. Prima est mala complexio, & mala compositio, quare non est idoneum instrumentum virtuti carnem generanti, & consolidanti ulterius, quia sanguis delegatus ad *ulcus* alteratur a mala complexionem apostematis, & sic non est idonea materia pro generatione carnis. Secunda causa est, nam in apostemate est dolor, & dolor est causa, ut ad locum defluant materiæ superflue, quæ impediunt generationem carnis, & consolidationem. Tertia causa est, quia ut *ulcus* consolidetur, oportet, ut labia ulceris conducantur, & uniantur, hoc autem fieri non potest, stante apostemate. Quare primo curetur apostema, aut ambo curentur simul cum solitis, & appropriatis.

Si vero supradictis ulceribus contusio aut attritio fuerit complicata, in primis prohibeatur, ne ad locum materia fluat. Secundo sedetur dolor. Tercio evacuetur sanguis effusus per extractum resolvendo, aut cum scalpellatione educendo, demum *ulcus* mundificetur, incarnetur, & consolidetur. In contusione de recenti facta cum *oleo ros. calido* ungatur membrum, & desuper aspergatur *pulvis seminum myrtillorum*, valet etiam fomentatio facta cum vino stiptico, deinde administrabis resolutentia, mox redi

ad curam ulceris. Et quia in aliquibus solent nodositates durissimæ in tibiis, brachiis, manibus, fronte, ac aliis corporis partibus remanere, quæ non parum membra defœdant, & forsitan sunt causa recidivationis dolorum, & quia dant inducias, idcirco in fine hujus libelli de hoc accidente scribere decrevi, & ut rectius unusquisque ingenium curativum eligere valeat, dicam imprimis, quot modis istæ nodositates accidere possint: possunt enim humores in membris congregari, tam per viam derivationis, quam congestionis: uno modo à frigido intenso diutius applicato, nam de natura frigidi est ingrossare humidum, & coarctare membrum, & exprimere comprimendo, & sic talis humor potest remanere durus: hujus rationis testis est Hipp. 5. aphor. dicens, frigidum cutim indurat, & non solum cutim, sed & carnem, & nervos, & chordas, licet cutem magis, quia immediatius ei occurrit. Alio modo dicti humores possunt indurari a calido, calidum enim, ut dicit Arist. 4. meteororum humidum resolvendo terrestrificat subtile, & indurat reliquum grossum. Tercio dicti humores possunt indurari a sicco, siccum enim, ut ibidem voluit Aristot. subtile humidum consumit, & relinquit grossum induratum. Quarto dicti humores possunt facere particulam patientem duram propter multitudinem, valde implendo particulam patientem, ut accidit in utre, aut vesica valde repleta, quæ apparet dura. Quare ex dictis collige, quod res nimium calefacientes, aut nimium exsiccantes sunt causæ harum nodositatum. Et quia supradictæ nodositates sunt variæ & multæ secundum plus & minus, idcirco opus est diversitate medicinarum secundum diversitates membrorum, aliquando enim cum *sevo caprino*, & *adipe gallinæ* corrigantur dictæ nodositates, licet sint debiles, & non mollificent nisi parvam duritiem, fortior *pinguedine gallinæ est pinguedo anatis*, & fortior ea est *pinguedo caprarum*, & fortior ea est *pinguedo hirci*, & *pinguedo boum*, *porci* &c. Et ex mollificantibus multa mollificatione est *medulla cervi*, & post eam est *medulla vituli*, & omnes istæ sunt calidæ temperatæ eo, quia caliditas est fortior siccitate, istæ enim medicinæ dilatant poros, quare expulsio est facilior. Valet etiam *butyrum*, *œsopus humida*, *oleum olivarum antiquum*, *oleum de lilio*, *storax liquida*, *terebinthina*, *viscus*, *cera*, *resina pini*, *scœanthum*, *ammoniacum*, *bdellium*, *galbanum*, *gummi Arabicum*, *pix*, *laudanum*, *maſtiche*, *myrrha*, *opoponax*, *serapinum*, *radix cucumeris asinini*, *althæa*, *malva*, valet etiam *branca ursina*, *beta*, *chamæmelum*, *centaurea*, *ficus sicca*, & maxime ejus *medulla*. Et istæ nodositates, seu dura apostemata ossibus adhærentia possunt curari tribus modis. Primo dissolvendo eas. Secundo putrefaciendo. Tercio incidendo eas: impræsentiarum vero solum describam primum modum, qui certior est aliis, & incolumior, & absque molestia neque vestigia, neque cicatricem relinquens, & fit cum mollificantibus, & resolventibus alternatim, videlicet tribus diebus continuando mollificantia, & aliis tribus sequentibus diebus resolventia, & imprimis scribam mollificantia, postea vero resolventia, tu vero capies illa, quæ meliora tibi videbuntur, applicando per viam fomentationis, vel embrocationis, quæ fortius imprimit, vel per viam unctionis. Simplicia sunt *malva*, *bisinalva*, *semen lini*, *ficus*, *cortex ulmi*, *anethum*, *storax liquida*, *bdellium*, *ammoniacum*, *mel*, *radix cucumeris asinini decocta in aqua*, & adipes in hoc casu supra dicto debent esse recentes, quia quando antiquantur fit eorum exsiccatio fortior, quam oportet, & debent esse sine sale, quoniam sal exsiccatur exsiccatione vehementi, & ex istis possunt fieri composita: valet etiam in hoc casu *emplastrum diachylon sine gummi*, *emplastrum de meliloto*, vel fiat sic. Recipe *radicum ulmi*, *bisinalvæ*, *malvarum*, *seminis lini*, *ficuum siccarum citrinarum ana man. j. misce, & fiat decoctio in sufficienti quantitate aquæ, cum qua fiat lotio, seu fomentatio, aut embrocatio*, & si loco aquæ poneretur *brodium capitis*, & *pedum castrati*, fortius operaretur.

Continuatis aliquibus diebus supradictis mollificantibus, opus est resolvere materias jam mollificatas, quæ intentio compleri potest cum medicinis, in quibus est proprietas, ut ipsos humores convertant in vapores, virtus enim medicinæ resolutivæ exterius applicatæ est duplex, una est separatio humoris in partes, & evaporatio, id est conversio illius humoris in vaporem, & ipsius vaporis extractio à poris apertis. Secunda virtus est, quod per ipsam resolvitur caliditas extranea aliquomodo, in quo continetur humor, & si talis humor mutatur à dispositione sanationis, & non fit sanies, & hoc quia humor ille resolvitur, qui poterat in saniem converti, fecit autem operationem suam cum caliditate, quæ quidem caliditas potest multipliciter considerari, uno modo comparando eam ad corpus temperatum, & ut sic habet latitudinem magnam, puta, à primo gradu usque ad quartum inclusive: nam potest esse calida in primo gradu, ut *chamæmelum*, & in secundo ut *iris*, & in tertio ut *aristolochia*, & in quarto, ut *castoreum*, *euphor-*

phorbium. Resolutiva enim in primo gradu resolvunt sine attractione, & talis proprie vocatur medicina anodyna, sive mitigatoria, reliquæ vero resolvunt cum attractione. Prima scilicet anodyna, ut multi medicorum volunt, potest applicari corpori mundo; aut immundo. Secunda vero non debent applicari corpori repleto, nam plus attraherent, quam resolverent. Secundo modo potest considerari talis medicina resolutiva respectu humorum in quos agere debet, convertendo eos in vaporem, & isto modo omnis medicina resolutiva est intensæ caliditatis, & quia humores resolubiles sunt diversi in qualitate calida, aut frigida, & in modo substantiæ eorum scilicet in subtilitate, & grossitie, ideo medicinæ debent variari secundum eorum diversitatem, & sic de singulis. Quare ex istis infra scriptis elige ea, quæ in casu tuo magis erunt appropriata, & inter alia multum laudatur *lapis marcasitæ, seu molaris ignitus, super quem acetum aspergatur*, ita ut vapor ab eo elevatus tangat membrum induratum, pannis lancis bene coopertum. Valet etiam inter resolventia *adeps anatis, leonis, vulpis, storax liquida, abrotanum, iwa, herba paralytis, folia sambuci, calamintha, chamemelum, anethum, chelidonia, apium, aristolochia, cyclamen, lapathum acutum, matricaria, salvia, pulegium, melilotus, thuya, rosmarinus, eupatorium, radix iridis, radix cucumeris asinini, radix ebuli, caepe commune, squilla, ficus, baccæ lauri, fœnugræcum, malvaviscus, semen urtica, sinapi, cannabis, cuminum, grana juniperi, lupini, ammoniacum, serapinum, bdellium, castoreum, cinis truncorum caulis, vel stipitum fabarum, euphorbium, galbanum, gummi hederæ, gummi Arabicum, gallia moschata, masliche, myrrha, oleum nucum, amygdalarum amararum, de terebinthina, de chamemelo, de anetho, de cinamomo, de ruta, de lilio, de lateribus, vulpinum, amurca olei communis, liliorum, irini, ex istis poteris plura ad libitum instituere composita. Et inter alia composita valet hoc emplastrum, cum quo in paucis diebus ego resolvi magnum apostema jam saniatum in humero, habet enim virtutem resolvendi humiditates, quæ sunt in profundo cutis, ac etiam resolvit saniem congregatam in musculis, cujus descriptio talis est. Recipe medulla crurum vituli unc. iij. chalcantbi mineralis boni, marcasitæ ana unc. ij. resinæ pini unc. iij. pulverizanda pulverizentur, cribellentur, & misceantur, & fiat unguentum, ex quo actu calido ungatur locus, & si vis ut fortius operetur, adde radices cannabæ sylvestris, aut de myrto. Vel aliter, Recipe stercore columbini, & capræ ana unc. j. lapidis gagatæ unc. ij. marcasitæ unc. vij. omnia subtiliter pulverizentur, & misceantur cum pinguedine porci antiqua, & modico olei ros. & parum aceti fiat emplastrum. Vel aliter. Recipe gallarum, aluminis, fecis, quæ procidit ex ferro, (quod in nostra materna lingua dicitur caga ferro) ana unc. i. bulliant ipsa pulverizata in aceto forti, & per embotum locus induratus fumum recipiat, post istam vero evaporationem, si possibile est, ligetur lamina plumbea super tumorem. Vel aliter. Recipe folia cypressi noviter collecta cum nucibus ejus, & terantur cum medulla ficuum, & superponatur, dicunt, quod hæc medicina omnem duritiem dissolvit. Valet etiam hoc emplastrum factum ex stercore bovino, collecto tempore hyemis, cum aceto. Ad idem valet emplastrum istud. Recipe galbani unc. ij. s. lithargyrii unc. s. picis siccæ unc. iij. viridis aris unc. vij. olei veteris unc. vj. terenda terantur, & decoquantur, donec inspissentur, & si supercradderentur limaciæ ustæ cum toto, mirabiliter resolveret. Valet etiam emplastrum factum ex radicibus liliorum alborum.*

Verbi gratia. Recipe galbani, bdellii, ammoniaci ana unc. ij. dissolvantur cum aceto, & cum cribratura surfuris subtiliter pulverizata quantum sufficit, fiat emplastrum. Hoc idem facit emplastrum de meliloto: callositates, quæ remanent in volis manuum, & in plantis pedum, extirpantur cum confricatione parietariæ, vel cum his, quæ duritiem illam mollificent, & si cum his non extirpantur, removeantur cum cuspidem cultelli quædam res parvæ rotundæ existentes inter cutim, & carnem, & postea ponatur unguentum confectum ex calce, viridi aris, & pinguedine porci, hoc enim unguentum est valde exsiccativum.

Capitulum de modo præservationis à tam fœda, & contagiosa, tamque perniciofa ægritudine, sicut est pudendagra, huic operi finem imponat decrevi, licet vera præservatio sit ab infectis cavere, nam hæc ægritudo est contagiosa, sicut scabies, quæ per contactum inficit, & præsertim cum publicis mulieribus &c. ut dixi in primo tractatu, ut plurimum primo inficitur pudendum, demum cætera membra, nam quod immediate tangitur à putrido putrefit, si enim aliud membrum tangeret pustulam sordidam aut virulentam, illud primo inficeretur, ut videtur in pueris lactantibus, in quibus prima infectio apparet in ore, aut in facie, & hoc accidit, propter mamas infectas, aut faciem nutricis, solent enim nutrices sæpe infantes osculari, & sic de singulis, sed non credas,

A quod hæc materia seu sordities, quæ primo infecit pudendum, attrahatur ab hepate, vel cerebro, non enim potest considerari aliqua convenientia inter ista membra, & materiam, nam membra sana quando attrahunt, attrahunt sanguinem, & spiritum eis convenientem, & cum hæc materia non possit ea nutrire, idcirco non attrahetur ab eis. Quando vero sunt infirma, attrahunt ad se qualitatem contrariam sui nocuenti, ut verbi gratia ipsis dyscratiis ad calidum & siccum, attrahitur res frigida & humida, & sic de aliis: quare nec propter hanc causam dicta materia attrahetur à dictis membris, relinquitur ergo quod à se ipsa multiplicatur, & tandem inficiet dicta membra, nam ipsa materia maligna sui malignitate, & proprietate corruptiva quicquid tangit corrumpit, & convertit in sui naturam, & se ipsam multiplicat inficiendo humiditates corporis humani in eandem venenosam naturam, qua multiplicata augetur virtus materiei: nam geminata quantitas augmentat virtutem, unde ex modica materia augetur virtus, & multiplicatur, ita ut de facili per modum continui perveniat ad inficiendum dicta membra, & sic virtutem animalem sensitivam debilitat, & virtutem assimilativam, & postremo per totum corpus multiplicatur: nam hepar & venæ deficiunt in virtute digestiva generando sanguinem malum, malam qualitatem habentem. Nihilominus si quis infectus in pudendo vellet præservari, ne in deteriore lapsum cadat, recordetur imprimis, & summo opere sibi caveat, ne aliqua stiptica, aut repulsum facientia in loco ulcerato ponat, aut poni faciat, nam talia impellunt materias corruptas ad interiora, & sic partem post partem alterando, inficiunt non solum hepar, sed & cerebrum, nam talis materia propellitur per venas, & nervos. habet enim virga (ut quicunque aliquantulum in scientia medicinæ eruditus novit) maximam colligantiam cum hepate, & cerebro. Item caveat ne talia ulcera consolidentur, quo usque omnia inferius scripta completa fuerint.

Præterea utatur diversionibus, evacuationibus, phlebotomia, & præsertim basilicæ secundum aliquos, mihi vero magis placeret ex saphæna, aut saphænis, & hoc usque ad vii. diem, quæ phlebotomia non modo divertit, verum etiam directe respicit causam antecedentem, nisi aliquid sit quod prohibeat: demum utatur ligaturis, frictionibus, sudorem provocantibus, & sic de aliis, tales enim diversiones prohibent, ne humores ab illa materia corrupta & venenosa inficiantur, & trahunt ad exteriora, & sic præservantur supradicta membra principalia, ne inficiantur: & utere ingrossantibus, & infrigidantibus, quæ prohibent ebullitionem sanguinis, ut est rob de ribes, de agresta, aqua frigidorum, syrupus de dactylis immaturis, syrupus de pyris.

Item apponantur percussiva in radice virgæ, & pedtine, quæ fiunt cum bolo armena, sanguine draconis, & aceto, & sæpius renouentur, ut viæ claudantur, ne talis materia ad superiora conscendere possit, & hoc tempore caveant à somno prolixo. Et si corpus est plethoricum, phlebotometur, aut purgetur, ut perito medico videbitur.

Demum ponatur in loco ulcerato aliqua familiaris medicina, & ut ad actum practicum deveniam, infectus & ulceratus in virga, quanto citius poterit, faciat sibi fugi locum ulceratum ab aliqua vili persona, exterius semper exprimendo, aut parumper scarificetur, aut desuper apponatur parum de sapone molli cum calce, aut gallus, sive columbus in culo deplumatus, & excoriatus sic vivus loco ulcerato sæpius apponatur, aut apponatur rana per medium incisa, rana enim habet miram proprietatem in attrahendo humiditates à profundo. Quo facto exhibeatur patienti drach. i. theriacæ antiquæ cum unc. iij. aquæ acetosæ, & sit potus iste actu calidus, & post sex horas acceptionis hujus theriacæ, liniatur ulcus cum theriacæ antiqua, & in radice virgæ, ut dixi, ponatur percussivum de bolo armena. Sequenti vero die in aurora capiat sequentem potum. Recipe theriacæ de citro, limonate, smaragdorum ana scrup. ij. aquarum buglossæ, acetosæ, & sublimationis roris marini ana unc. i. misce, & iste potus continuetur septem diebus, interim curetur ulcus ab experto chirurgico secundum canones supradictos. Et quia supradictæ medicinæ non habentur in usu, nisi in nobili, & magna civitate Valentina, ubi ego natus sum, idcirco earum descriptiones hic inseram. Recipe seminis citri mundati unc. iij. seminis acetosæ unc. ii. seminis cydoneorum, rasuræ cornu cervi, radicis diptamni ana unc. s. croci drach. iij. nuces à duobus corticibus mundatas ad pondus omnium, misce, & cum syrupo acetositis citri, quantum sufficit, fiat confectio opiata similis, & intituletur theriacæ de citro.

Secunda descriptio est ista. Recipe smaragdorum grana octo, seminis pœoniæ mundati drach. ii. corallorum rubrorum drach. iij. ligni aloës drach. ii. & scrup. ii. croci grana octo, cinamomi, seminis acetosæ, visci quercini, seminis citri, radicis pœoniæ, seminis portulacæ ana drach. ii. grana tinctorum drach. ii. margaritarum scrup. iij. cornu cervi

vi scrup. iiii. misce, & cum limonata facta cum saccharo fiat confectio opiata similis, & intituletur limonata smaragdorum, vel loco istarum confectio detur parum de terra sigillata, nam venenosam materiam expellet, demum curentur ulcera virgæ, & recorderis, quod aloë curat ulcera recentia virgæ, antiqua vero curantur à tutia præparata, & si opus est mundificentur, aut abstergantur, incarnentur, & consolidentur, & in hoc casu valet istud unguentum. Recipe tutie præparatæ unc. j. mastichis, thuris ana drach. ii. ceræ albæ unc. s. olei rosati quantum sufficit, misce, & fiat unguentum, hoc unguentum exsiccat, sedat dolorem, removet malam qualitatem calidam, mundificat & incarnat, in hoc etiam casu valet lithargyrium. Si vero talia ulcera essent supercalefacta, & deambulatoria, in tali casu utere hoc unguento incarnativo, consolidativo, ac alterativo. Recipe amyli unc. ii. cerussæ unc. i. tutiæ præparatæ cum aqua ros. drach. vj. lithargyrii unc. s. succi plantaginis, virgæ pastoris, consolidæ majoris ana unc. ii. camphoræ subtiliter trita scrup. ii. albumina ovorum numero tria misce, & fiat unguentum molle in mortario plumbeo cum suo pistillo, & intituletur unguentum de amylo pro ulceribus virgæ, & si vis magis exsiccare, adde de calce lota quod sufficit. Apparentibus vero pustulis multis, phlebotomia non competit, propterea quod convertit, & repellit ad interiora, & tota vis curationis hujus ægritudinis consistit in expellendo materias à centro ad circumferentiam, & hoc opus naturæ est. Insuper pustulis apparentibus dimitte infrigidantia, & adjuva naturam ad expellendum materiam ad superficiem cutis, & præsertim cum ebibitis. Et in tali casu valet succus apii, & fœniculi, in æstate cum aqua bordei, in hyeme cum aqua mellis, aut cum decoctione lentium facta in lib. ii. s. aquæ fœniculi, & lib. j. s. apii, valet etiam semen apii, & marathri, aut succus pulegii, qui pu-

stulas velociter apparere facit. Vel exhibe istam decoctionem. Recipe laccæ ablute drach. v. lentium excorticatarum drach. vij. tragacanthi drach. ij. decoquantur in lib. j. s. aquæ fœniculi ad consumptionem medietatis, & coletur, ex qua actu calida cum pauco vino albo, jejuno stomacho exhibeatur. Vel fac sic, & melius. Recipe ficum citrinarum siccarum drach. vij. lentium excorticatarum, & laccæ ana drach. iij. tragacanthi, marathri ana drach. ij. aquarum fœniculi, & buglossæ quantum sufficit, misce, & fiat decoctio ad consumptionem medietatis, & coletur, & exhibeatur ut supra. Vel aliter, & fortius. Recipe ficus albas magnas numero quinque, lentium excorticatarum drach. vj. aquæ fœniculi lib. ii. aquæ apii lib. j. coquantur omnia ad consumptionem tertie partis, & coletur, in qua colatura dissolvatur drach. i. croci, ista decoctio actu calida jejuno stomacho in aurora tribus diebus continuetur desuper dormiendo. Vel aliter. Recipe aquæ fœniculi, & asparagi, & brusci ana unc. iij. aquæ apii unc. i. anisi, carvi, seminis melonis ana drach. ii. sacchari unc. iij. detur de eo vesperi, & mane. Vel aliter. Recipe ficum siccarum, passularum, lentium excorticatarum, seminum fœniculi, laccæ, santali rubri ana unc. s. pistentur, & coquantur in lib. ij. aquæ fœniculi, & lib. s. aquæ apii ad consumptionem medietatis, & coletur, & in colatura dissolvatur drach. j. croci, & usui reservetur, ista enim aqua provocat materias ad exteriora, ex qua multæ pustulæ generantur, & exsiccantur, & tandem cadunt, & præservantur à doloribus. Quibus peractis recurre ad præcedentes canones, & spero cum omnipotentis Dei auxilio, ac genetricis virginis Mariæ haud dubie à doloribus eos præservabis.

F I N I S.

G A S P A R I S T O R R E L L Æ

C O N S I L I A

QUÆDAM PARTICULARIA

ADVERSUS PUDENDAGRAM.

C O N S I L I U M P R I M U M.

Quoniam latius scripsi non solum cognitionem, verum etiam curam in generali supra, venit mihi in mentem aliquas particulares curas enarrare, ut dictis medicorum in supradicto tractatu positis major fides adhibeatur, nam ut inquit Seneca, in tragædiis: *Maxima pars sanitatis credere sanari fuit.*

Nicolaus minor Valentinus, mihi intima caritate conjunctus, ætatis xxiiij. annorum fere, mediocris staturæ, atque habitudinis, complexionis sanguineæ, ad choleram tendentis, de mense Augusti habuit rem cum muliere, habente pudendagram, quare eadem die ipse fuit eodem morbo infectus, quæ infectio incepit apparere in virga, ut solet ut plurimum aliis evenire. nam sequenti die apparuit ulcus in virga cum quadam duritie longa, tendente versus inguina ad modum radii cum forditie, & virulentia. Post sex dies ulcere semicurato, arreptus fuit ab intensissimis doloribus capitis, colli, spatularum, brachiorum, tibiarum, & costarum, & præsertim in eorum musculis, cum maximis vigiliis, à quibus molestabatur non nisi in nocte post primum somnum. Elapsis postea x. diebus apparuerunt multæ pustulæ in capite, facie, & collo, quæ omnia evenerunt, quia natura lacescit, coacta est separare materias corruptas, & infectas à bonis, quæ à prædominio molles erant, phlegmaticæ, licet à prædominio roboris essent cholericæ, reductæ ad unam formam, scilicet ad phlegma falsum, & una pars transmissa fuit ad musculos, & laceratos supradictorum membrorum, & ibi induxit intensissimos dolores, reliqua vero pars transmissa ad cutim produxit nonnullas pustulas grossas crustosas, à quibus nihil emanabat. Quæsit unde erat, quod ipse fuit infectus primo contactu, & non infecti mulieres sanas pluribus contactibus. Cui dixi, quod non debebat admirari, nam viri sunt calidiores mulieribus, & habent poros apertos in membro virili, & vapores à matrice corrupti elevati eum celerius corrumpunt. Mulier, vero quia frigidior, non sic inficitur, nisi fortasse ex crebro usu cum viro infecto: nam matrix est frigida, & sicca, densa, minimeque læsionis

receptiva, semen etiam viri infecti ab ea susceptum celerius ejicitur, aut contusum quiescens extinguitur. Posset autem aliquis dubitare, an dolores acciderent à materia existente in dictis locis, aut per communicationem. Et quia subito eveniebant, & erant mobiles, utrum essent à materia, vel à ventositate, nam Galen, dicit quod omnis dolor subito factus, & non à causa primitiva, est à vapore, id est, à ventositate. Quibus quæstionibus in alio loco latius respondebo. Dolores vero, & pustulæ usque in præsentem diem ii. Octobris non fuerunt aucti, neque diminuti. Intelligens dominus meus dux Valentinus hunc familiarem suum arreptum pudendagram, præcepit non solum mihi, ut eum curarem, verum etiam ei, ut permitteret se curari, & cum summa diligentia observaret, & faceret, quæ per me fuissent instituta. Et sic divino implorato auxilio incipiam in præsentem consilio scribere modum, quem tenui in cura ejus. Iste, ut superius dixi, patiebatur pudendagram, proveniente à phlegmate falso melancholicæ admixto, in qua præcepi regimen in sex rebus non naturalibus. Præcepi itaque, ut vitaret aërem vehementer frigidum, & vehementer calidum, & ut habitaret in aëre declinante ad levem caliditatem cum humiditate, in quo aëre pori facile aperiuntur. Secundo jussi eum abstinere à cibis dulcibus multum, videlicet à dactylis, à confectioibus de melle, & ab amaris, & ab acutis, nullo enim pacto permisi, ut comederet allia, cape, raphanum, erucam, sinapi, aromatica. jussi ut dimitteret omnia pontica, & falsa, & acetosa vehementis acetositatis, utque uteretur rebus insipidis, boni nutrimenti, videlicet gallinis, pullis, carne vitulina, hœdina, castratorum. Pro ferculis usus fuit farre bordei, lactucis, endivia, acetosa borragine, & buglossa. Dimisit caules, rapas, pastinacas, oryzam. Vino usus est albo bene lymphato. Circa somnum non dedi ei regulam, quia propter dolores non dormiebat per noctem. Procuravi, ut singulis diebus haberet beneficium ventris, saltem cum aliquo enemate. Prohibui ei iram, & rixam, coitum, pollicendo ei proximam salutem.

M m

12

In cura per potationem habui tres intentiones, prima fuit ad evacuandum, secunda ad resolvendum, tertia ad consumendum reliquias. Prima fuit completa, cum digestivis, & evacuativis. Cepit ergo septem diebus continuis hunc syrupum in aurora actu calidum. post cujus acceptionem tardabat cibum ad minus tribus horis. Recipe *syrupi de epithymo, de endivia, de fumo terræ ana unc. s. aquarum endiviæ, fumi terræ, & scabiosæ ana unc. j. misce.* Et quia in urina incipiebant apparere vestigia digestionis, octava die dedi unc. j. hujus infra scripti electuarii. Recipe *hermodactylorum, turbiti ana drach. s. diagrydii grana xv. galangæ, caryophyllorum, mastichis ana grana viij. seminum mili solidis, anisi, fœniculi ana grana xiiij. sacchari unc. ij. misce, & cum aqua scabiosæ fiat electuarium in morsellis.* Ex quo cepit, ut dixi unam unciam in aurora, parum dormivit, deinde evacuavit magnam partem materiæ morbi absque molestia. nam si recte inspicias ingredientia, facillime judicare poteris ipsum habere maximam proprietatem evacuandi materias mixtas, contentas in nervis, musculis, laceris, & panniculis, ex quâ evacuatione sublevatus fuit à doloribus, & membra facta fuerunt agibilia, quamante erant. Illa die comedit brodium pulli alteratum cum lactucis, & hoc idem fecit in nocte, considerans materias istas esse mobiles, & ut ita dicam, furiosas, ideo ad immobilitandum eas, atque incrassandas feci, ut caperet hunc syrupum hora quinta noctis, & statim intraret lectum. Recipe *syrupi de papav. unc. j. aquarum papaver & nenuph. ana unc. s. misce,* & illa nocte dormivit magis, quam in tribus mensibus, unde surgens de mane dixit servo suo, profecto ego sum curatus. Illo mane cepit clysterem lavativum, & non exivit domo: secunda vero die post medicinam præcepi ei, ut intraret stupham, & ibi quantum sufficere posset sudaret, ubi copiosissime sudavit. deinde in dicta domo intravit lectum, & ibi iterum sudavit, quasi per horam dormiendo, nam, ut inquit Avicenna, somnus omnes fluxus retinet præter eum, qui per sudorem fit. Terfo corpore & mundato, atque bene cooperto, rediit domum, præfusus est, & cœnavit sicut in die solutivi, & sic per tres dies intravit stupham, & semper absque balneatione, unde quinta die venit ad me agens mihi infinitas gratias, quod cum liberaveram à doloribus. Et quia remanebant in facie, & in multis aliis partibus corporis multæ pustulæ, præcepi, ut eas in nocte ungeret sequenti unguento actu calido. Recipe *terebinthinæ decies cum aquis scabiosæ, & chelidoniæ ablutæ unc. j. s. butyri recentis unc. j. olei de vitellis ovorum unc. s. misce, & fiat linimentum,* ex quo, ut dixi, ungerentur solum pustulæ. quo unguento usus est quinque diebus continuis. Postea præcepi, ut iterum caperet drach. vj. supra dicti electuarii, cum quo ter evacuatus est, & quia ultima fuit diversa in substantia, & in colore, indicavi materiam in toto fuisse eradicatam. Tertia autem die iterum rediit ad stupham, in qua sudando omnes crustæ ceciderunt, & sic mundus domum rediit sine pustulis, & dolore, nihilominus præcepi, ut aliquibus diebus uteretur una pillula ante cœnam. Nodositates apparentes in membris curatæ fuerunt *pulvere radices panis porcini, cum fece olei liliorum alborum.* Et ex infra scriptis, quæ singulis diebus evacuant materias, quæ facere possent recidivam. Recipe *aloës lotæ cum aqua chelidoniæ drach. j. pillularum de hiera cum agarico scrup. iij. misce, & cum aqua chelidoniæ confice pillulas xvij. numero, & deaurentur ad usum, & sic cum auxilio omnipotentis Dei, atque gloriosissimæ virginis Mariæ matris ipse perfecte est curatus.*

CONSILIUM SECUNDUM.

Quidam ætatis xlvj. annorum, sanguineus, habitudinis plusquam mediocris, de mense Augusti usus est immoderatis laboribus, circundans partes maritimas, non timens solares radios, corpore existente repleto, alioque inordinato regimine utens; quare incidit in pudendagram sanguineam. Infecta autem virga, post xxx. dies post somnum prolixum hora tertiæ excitans se à somno, invenit totum corpus infectum maculis latis rubeis sine pustulis. Elapsis quinque diebus, fuit correptus doloribus intensis capitis, colli, & spatularum. Maculæ vero inceperunt cortices ad modum fursuris emittere. Postremo multiplicati fuerunt dolores per totum corpus, infestantes eum in nocte, & non in die. Et quia ab omnibus evitabatur propter defœdationem maximam faciei (nam tota facies videbatur plena morphæis rubeis, quæ faciem ejus multum dehonestabant.) Quare venit ad me, quærens utrum ægritudo sua posset curari, quia ipse nullam habebat spem de salute, eo quia fuit dictum ei, ipsum pati lepram, nam simul cum istis pustulis & doloribus, supervenerat ei raucedo vocis: nam propter intensos dolores vociferabat, & alte clamabat, quare humiditates fuerunt imbibitæ in epiglottide, atque in vulva, quæ fuerunt causa raucedinis vocis. Ego vero illi bonis

verbis, rationibus, & experimentis permittente Deo perfectam brevi tempore sanitatem pollicitus fui. Hunc vero sic curavi, quia conquerebatur de nimia supercalefactione hepatis, & urina erat grossa & rubea, eventandi causa ac diminuendi plethoram, suscepto enemate de mane, præcepi, ut phlebotomaretur basilica dextri brachii, & quia sanguis apparuit adustus, & grossus, permisi ut extraherentur unc. ix. sanguinis, cum quo extracta est aliqua pars humoris peccantis, nam dolores fuerunt alleviati. Postea præcepi regimen in sex rebus non naturalibus, & in primis ut caveret ab aëre crasso: nam Avic. *tertia primi* vult, quod grossities aëris aliquando sit causa corruptionis cibi, ac etiam ab aëre humido. injunxi præterea, ut corpus indueretur taliter, ne ab extrinsecis evenientibus alterari posset, ita ut non frigeret, neque nimium calefieret, & ut alteraret cameram cum *thure, storace calamita, & sandaracha,* nam videbatur mihi camera declinare ad latus humiditatis, & ut bono animo esset, fugiendo iram, tristitiam, sollicitudinem, quæ maxime Galen. *tertio technici* præcipit observari. & ut staret cum amicis, lætaretur, gauderet, nec dubitaret, imo haberet firmam confidentiam, & veram spem se beneficio medicinarum deperditam sanitatem consequi posse. Et quia in coitu est quædam delectatio, ideo dixi, dum de delectatione loquebar, ut eum evitaret, quantum posset, ad tempus ad minus, & si non posset abstinere, uteretur saltem cum muliere non infecta, & hoc digestionem completa.

Uteretur præcepi, ne uteretur exercitio forti, & præsertim post purgationem, & antequam ingrederetur stupham: hoc idem dixi de frictionibus. Si posset, uteretur somno, & evitaret vigilias immoderatas, nam vigilie, ut inquit Avic. *tertia primi cap. xiii.* corrumpunt complexionem cerebri, & debilitant ipsum, & adurunt humores, & ægritudines faciunt acutas, contrarium autem facit somnus. Cavendum nihilominus à somno meridiano præcepto Avic. *3. prim. cap. ix.* cujus verba sunt ista. *In die quoque dormire est malum, generat enim ægritudines humectantes, & rheumatismos, & corrumpit colonem, & generat splenem, laxat nervos, efficit pigritiam, debilitat desiderium, & generat apostemata, & febres.* Et paulo post subdit. *Qui in die dormire consuevit, somnum subito interrumpere non debet absque ordine, neque eat dormitum nisi post duas horas suscepti cibi, ut ne innatet.* Uteretur præcepi, ut bene panis cooperiret se, principem sequendo *iii. primi cap. de regimine ejus quod comeditur & bibitur,* dicentem. *Et debes scire, quod multis cooperire pannis, & cervicem elevare, existunt ex illis quæ in digerendo adjuvant, & quod in somno pluribus egeamus operimentis, experimentis comprobatum est, nam cum illis indumentis cum quibus nos manutinemus in die calidos, dormientes frigesimus.* auctoritate etiam probatur, nam Avic. *2. primi cap. 12.* inquit. *Quod autem ex dispositione somni est, in ipso calor occultatur, & frigiditas manifestatur, & propter hoc omnibus membris tanta necessaria sunt operimenta, quanta in vigiliis non sunt necessaria.* Uteretur præcepi, ut dimitteret omnia cibaria mali nutrimenti, & omnia difficilis digestionis, & uteretur ad minus aliquibus diebus cibis boni nutrimenti, & facilis digestionis, & super omnia caveret à malis cydoniis, quæ habent à tota proprietate inducere dolorem juncturarum, & nervorum, utereturque pullis, & gallinis, sturnis, phasianis, carne vitulina, castrati juvenis, ac hœdi, si hoc tempore reperiri posset, elixatis, & non assatis supradictis & alteratis cum lactuca, borragine, cucurbita, farre hordeaceo, & similibus. Cæterum imposui, ut procuraret saltem bis in die beneficium ventris, & si à se non posset facere, uteretur aliquo clystere communi. His ordinatis duas habui intentiones generales. Prima vergebat ad curam præsentis dispositionis. Secunda ad præservandum, ne recidivaret. Prima fuit completa digerendo & evacuando, non solum per secessum, verum etiam per sudorem, postremo reliquias resolvendo, exsiccando, abstergendo, & confortando, sequendo vestigia Galeni, & Hali *tertio technici,* & sic curatur non solum morbus verum etiam ejus accidens. Accepit igitur novem diebus continuis hunc syrupum. Recipe *syrupi de endivia de fumo terræ, & acetosi simp. ana unc. s. aquarum lactucæ, borraginis, & scabiosæ ana unc. i. misce.* Postea cepit hunc. Recipe *turbith unc. s. hermodactylorum drach. ii. diagrydii gran. v. epithymi drach. j. zedoariæ scrup. ii. zinziberis drach. i. pulverizentur omnia, ut decet, & infundantur in lib. s. aquæ scabiosæ, lib. i. aquæ fumi terræ, & coquantur ad lentum ignem ad consumptionem medietatis, & coletur, & totum actu calidum fuit ei exhibitum,* cum quo ascellavit septem vicibus de materia foveute dolores & maculas. Minorata materia, secunda die post minorativum feci ipsum intrare stupham absque aliqua balneatione, sudavit ibi per duas horas, sudore foetido citrino, postea ascendit cameram, & intravit lectum, & iterum sudavit sudore tingente linteamina colore citrino, postea cepit cibum more solito, hoc idem fecit in cœna. Hora quin-

quinta noctis cepit *unc. j. s. syrupi de papavere*. cum quo dormivit per totam noctem, & nullos percepit dolores. Sequenti vero mane cepit *unc. j. sacchari rosati cum istis aquis*. Recipe *aquarum endiviae, scabiosae, & fumi terrae ana unc. j. s. misce*. Et iterum hora tertiarum reiteravit stupham, ut praecedenti die fecit, & hoc perseveravit diebus quinque continuis. Septima autem die cepit istas pillulas. Recipe *pillularum de lapide lazuli scrup. j. pillularum de hermodactylis scrup. ii. misce, & cum aqua chelidoniae confice pillulas vii.* quas cepit hora x. & parum dormivit, cum quibus quatuor vicibus ascellavit. Et illa nocte etiam cepit *syrupum de papavere*. Sequenti vero die unxit omnes maculas cum hoc unguento, in tractatu superiori descripto. Recipe *olei rosati, butyri ana unc. j. succi fumi terrae, plantaginis, ebuli, vel sambuci ana unc. s. fac aliquantulum ut bulliant, deinde adde terebinthinam lotam, & parum sulphuris vivi*. Et in tertia unctione evanuerunt maculae, & squamae, seu furfures ceciderunt, & remansit liber. Nihilominus praeci, ut intraret stupham, & ibi lavaretur cum hac decoctione. Recipe *lupinorum man. iii. furfaris. p. ii. radicum enulae recentium, & radicum & florum malvae, radicum & florum lapathi acuti, bardanae, fumi terrae ana manip. ii. bulliant omnia in sufficienti quantitate aquae ad consumptionem tertiae partis, & cum ista aqua calida, dum incipiebat sudare, in stupha fuit lotus, & bene exsiccatus cum pannis calidis, & nihilominus in dicta stupha remansit sudando per horam, exsiccato sudore, & bene operto corpore accessit ad prandium, & cum auxilio Dei remansit curatus. cujus nomen sit benedictum per infinita saeculorum saecula Amen.*

Et quia solent isti infirmi recidivare, quia remanet materia, aut mala qualitas reaggregativa ut dicit Galen. exponens *aphor. xii. ii. particulae, quae relinquuntur in morbis* &c. Idcirco praeci, quod uteretur singulis diebus ante coenam una ex infra scriptis pillulis, eas continuando per totam hebdomadam, & postea staret per aliam hebdomadam absque susceptione earum, confidens quod, sicut paulatim generantur materiae, ita paulatim evacuentur. Recipe *aloës lotae tribus vicibus cum aqua chelidoniae drach. i. s. agarici trochiscati drach. s. misce, & cum aqua chelidoniae confice pillulas xiiij. numero ad usum*, utatur praeterea hoc electuario, de quo capiat ante cibum unum morsellum, cum quo confortabitur cor, hepar, & cerebrum, ut dicit autor veritatis Mesues capitulis propriis. Recipe *specierum aromatici rosati descriptionis Gabriëlis drach. ii. s. specierum diarrhodon Abb. drach. i. sacchari albiissimi unc. iii. misce, & cum aqua chelidoniae ad sufficientiam fiat elect. in mersellis, & sint 8. numero. & spero pietate divina hæc sufficere.*

CONSILIUM TERTIUM.

Quidam juvenis Longobardus, ætatis xxx. annorum, complexionis phlegmaticæ, per viam contagionis fuit infectus pudendagra phlegmatica, agitur mensis decimus, cum pustulis grossis crustosis, ex quibus exibat sordities grossa alba ad fuscenedinem tendens, cum doloribus, quibus fuit alleviatus, & a pustulis, atque doloribus cum certis unguentis: itaque secunda vice in deteriore defœdationem, & intensiores dolores recidivavit. Quem curavi, attenda complexione infirmi, materia peccante, quæ erat phlegma adustum conversum in melancholiam cum pauca admixtione cholerae. consuetudine, ætate, & habitudine, quæ, quando erat sanus, erat pinguis, nunc vero facta est macilenta, res digna admiratione, quando ipse bene se habebat ad oblationes, bene inquiring appeto, bene digero, bene retineo, bene attraho, bene expello, in regione hepatis nullum percipio nocumentum, ejus operationes non sunt manifeste læsæ. Item operationes cerebri habet laudabiles, præter hoc, quod non potest dormire in nocte propter dolores. Jussi itaque, ut habitaret cameram ad caliditatem & siccitatem vergentem, calefaciendo eam cum igne facto ex lignis siccis, & super omnia caveret, ne esset in parte inferiori domus, neque esset testitudinalis: operiret se, prout melius posset, bonis vestibus, quia pauper & mendicus erat. Exhortatus sum eum ad gaudium, & lætitiā, & ut fugeret iram, tristitiā, ac sollicitudinem, nam antequam transiret mensis Octobris, ipse esset perfecte curatus, & Deus sit mihi testis, quod ipse retulit mihi, quod nocte illa dormivit ex sola imaginatione firma, & ex spe salutis. Post minorativum, injunxi ei exercitium non solum ante prandium, verum etiam ante coenam. Et quia dolores non permittebant eum dormire, nihil dico de somno & vigilia. Cibus fuit caro castrati elixi, & alterati cum foliis borraginis, aut scabiosae. Potus vinum album lymphatum, panis albus bene coctus. Feci ut aliquando uteretur ovis recentibus &c.

Procuravi, ut quotidie haberet beneficium ventris binis vicibus. Die vero octava mensis Octobris dedi ei hoc mi-

norativum. Recipe *electuarii Indi majoris drach. iii. s. elect. elefcof. drach. ii. elect. succi rosarum drach. i. s. epithymi pulverizati scrup. j. misce, & cum sufficienti quantitate aquarum salviae, fœniculi, & chelidoniae fiat potus*, ut decet, & capiat in aurora actu calidum, cum quo emisit multa phlegmata, & materias corruptas adustas. Eadem nocte habuit clystima lavativum, & attenta mobilitate materierum, ac malignitate, & vigiliis, quinta hora noctis exhibui hunc pulverem hoc modo. Recipe *pulveris diapapav. drach. iii. syrupi violati unc. j. aquae menthae unc. iij. aquae papav. unc. j. misce*, quo suscepto post mediam horam dormivit usque ad auroram. Quibus completis praeci, ut ante cibum omni die uteretur exercitio, corpore bene operto, usque ad sudores inclusive. Sequenti vero die cepit hunc syrupum in aurora. Recipe *syrupi de tribus radicibus cum aceto unc. i. syrupi de epithymo unc. s. aquarum fœniculi, fumi terrae, & chelidoniae ana unc. j. misce & capiat actu calidum in aurora, & parum dormiat*. Hora vero tertiarum praeci, ut intraret stupham, in qua stetit quasi per duas horas, & parum sudavit, quare praeci, ut hora xxij. iterum rediret ad stupham, & tunc copiosius sudavit, qui illo vespere ad me rediit, & dixit, Domine, bene me habeo, ego sum exoneratus à magno gravamine, ac pondere, nam licet mihi brachia ad caput elevare, lapides projicere, absque baculo deambulare, quid ulterius sum facturus? Cui dixi, ut uteretur diætâ solita, & si non haberet beneficium ventris, caperet ante coenam unum clystima, & hora quinta iterum caperet pulverem superscriptum diapapaveris, & in aurora caperet syrupum consuetum. & hora tertiarum rediret ad stupham, & sic perseveravit usque ad diem sabbati inclusive, die Dominica solum cepit syrupum, hoc idem fecit die Lunæ, & die Martis. Die Mercurii exhibui istas pillulas. Recipe *pillularum cochiarum, de hermodactylis, & de lapide lazuli ana scrup. j. diagrydii gran. v. misce, & cum aqua chelidoniae confice pillulas xi. numero*, quas cepit hora syrupi, quæ non solum in quantitate continua, verum etiam discreta bene operatae fuerunt. Quibus completis, praeci, ut ungeret omnes pustulas remanentes cum isto unguento, nam major pars illarum per evacuationem, & sudorem fuerunt curatae. Recipe *terebinthinae quinquies cum aqua fumi terrae abluta unc. j. s. butyri recentis unc. j. s. sulphuris vivi subtiliter pulverizati drach. iii. s. succi limonum unc. s. misce, & totum hoc lavetur tribus vicibus cum aqua chelidoniae, ex quo ungatur actu calido, & in loco calido sex diebus continuis*. Septima autem die intravit stupham, lavit se, ac sudavit, & exiens ab omni macula liber remansit, nunc vero laborat, ut solebat, ædificando domos, qui in hac urbe Romana pro optimo magistro reputatur. Nihilominus institui, ut aliquibus diebus caperet *pillulam unam communem de hiera cum agarico*, & spero quod non recidivabit.

CONSILIUM QUARTUM.

Vir quidam in ætate consistente existens, macilentus, fusci coloris, paucorum pilorum, cum aliis signis melancholicam complexionem attestantibus, agitur annus, quod infectus fuit pudendagra, & ut ipse retulit mihi, venit ei dormiendo in eodem lecto cum fratre suo infecto, & incepit à doloribus, tandem post duos menses, facta tota die lobarioso exercitio, in nocte, hora qua molestabatur à doloribus, à capite usque ad pedes correptus fuit à pustulis grossis, crustosis, cinericis, & postea non fuit molestatus à doloribus, & sic stetit per decem menses: agitur nunc mensis cum dimidio circiter, dolores fortiores, & intensiores eum invaserunt, paucis pustulis remanentibus cum duobus ulceribus in tibia sinistra virulentis, ac dolorosis, quæ quidem ulcera erant satis lata, & ut ipse quidem credit, chirurgicus fuit causa dilatationis dictorum ulcerum, nam apposuit corrosiva. iste igitur continue affligebatur a doloribus, sed intensius in nocte. Et quia pium est languidis subvenire, & præsertim pauperibus, præcipiente Domino meo Duce Valentino, hoc pacto curavi eum.

Ordinata diætâ in sex rebus non naturalibus, exhibui septem diebus hunc syrupum. Recipe *syrupi de fumo terrae, de epithymo, & de endivia ana unc. s. aquarum chelidoniae, lupulorum, & scabiosae ana unc. j. misce*. Octava vero die cepit hanc medicinam. Recipe *confectionis hammech drach. iij. electuarii succi ros. drach. ij. s. epithymi pulverizati scrup. ij. turbit. drach. s. gingiberis scrup. s. pulverizanda pulverizentur, & cum aquis buglossae, lupulorum, fumi terrae, & endiviae fiat potus*, quem cepit in aurora calidum, cum quo ascellavit maximam quantitatem materierum melancholicarum adustarum cum admixtione aliquarum partium phlegmatis, & illa nocte alleviati fuerunt dolores, & tribus horis continuis dormivit, & sudavit. Quæsi ab eo de quantitate coenæ, & retulit mihi parum aut nihil se coenasse, quare judicavi ipsum de-

bere evacuari. decrevi itaque naturam adjuvare in evacuan-
do per eandem viam, per quam non solum transiit ma-
terias ad faciendum pustulas, verum etiam sudorem: injun-
xi igitur ei, ut intraret stupham sudandi gratia, quod fecit
tribus diebus continuis, & tertia die remansit mundus à
pustulis, & doloribus. Post paucos vero dies à quodam
amico suo chirurgico fuit curatus ab ulceribus, & ne reci-
divaret, dixi ut per duos menses continuos omni septi-
mana caperet *drach. j. pillularum de fumo terræ, aut lib.
s. in sero caprino infusionis epithymi &c.*

CONSILIUM QUINTUM.

Joannes de Toletto, familiaris Reverendi in Christo pa-
tris & domini mei F. de Borgia, episcopi Thian. ac the-
saurarii, ætatis lv. annorum, habitudinis mediocris, com-
plexionis naturalis cholericæ, hepatis dyscrasii dyscrasia
calida & sicca, genuit humores adustos, quos attraxit
splen propria delectatione, sicut delectatur canis in come-
dendo stercore humana. Et quia non erat capax hujus-
modi quantitatis, transiit eos per viam regurgitationis
ad diversas partes corporis, qui mixti fuerunt cum phle-
gmate grosso, genito in ejus stomacho per viam indige-
stionis, tam ratione vigiliarum & dolorum, quam etiam
inordinati regiminis. agitur autem mensis decimus, quod
supradictus Joannes fuit arreptus pudendagra cum pustu-
lis, ac intensissimis doloribus brachiorum, spatularum,
colli, pedum, ac manuum, & præcipue in partibus ante-
rioribus tibiæ, ubi ossa quasi à carne sunt denudata,
qui intendebantur in nocte, in die vero mitigabantur. in
cujus cura consuluit literatos, ac imperitos. & post mul-
ta experta, deterius se habuit. Quare tandem cum maxi-
mo labore (nam vix poterat moveri) pervenit ad me auxi-
lium implorans. Ego alias dixi pudendam esse scabiei
speciem, idcirco bonum est in præsentiarum scribere mo-
dum perscrutandi, ac inveniendi morbos occultos. Et ut
hoc facilius assequi valeam, utar consilio Avicen. *primi
p. cap. proemiali*, ubi inquit, *in cognitione morborum, si
quid occultum fuerit, ad id medicus demonstrationem affer-
re debet, numerando, dividendo, & complendo.* Nunc
itaque discurre sic, iste patitur infectionem pustulosam
cutaneam cum dolore, igitur aut est lepra, aut morus,
aut asaphati, aut impetigo, aut serpigo, aut essera, aut
planta noctis, aut sunt variolæ, aut verrucæ, aut nodi,
aut desudationes, aut lichenæ, aut scabies. Sed, quod
non sit lepra, manifeste liquet. nam lepra est in carne, hæc
autem est in cute. præterea, quia in lepra color incipit fieri
rubeus, tendens ad nigredinem, & apparet in oculis obfu-
scatio, & strictura in anhelitu, & raucedo vocis, & re-
liqua signa lepræ, quæ non sunt in pudendagra, ergo non
est lepra. Avic. *tertia iij. t. iij. cap. i.* non ponit nisi
tres species lepræ. nam de melancholia, facta ex adustione
phlegmatis, aut sanguinis non expressit, quia raro san-
guis, & raro phlegma per adustionem deducuntur, ut fiant
materia lepræ, & si ad hoc deducuntur, non sunt sanctorum
accidentium, multi vero asserunt scabiem esse speciem le-
præ non confirmatæ. Nec est asaphati, nam in asaphati
incipiunt pustulæ parvæ, leves, diviæ, deinde exulcerant
ulceribus crustosis, quod non evenit in pudendagra, nam
non accidunt ulcera, antequam pustulæ fiant crustosæ, &
sic per absentiam propriorum signorum relinquitur, quod
non est asaphati. Neque impetigo, nam impetigo non di-
versificatur ab asaphati, nisi cum re occulta &c. Neque serpigo.
Neque essera: nam essera est pustula parva lata, sicut vesica,
cum quadam rubedine, & pruritu faciens, & angustiam, e-
veniens subito, licet à vesica differat, quia a vesica egreditur
humiditas, & aqua plurima. ab illa vero caro egreditur. est
enim essera pustula similis pustulæ causatæ à punctura artice,
vel vespæ, & si non curatur in principio, facit evadere fe-
brem tertianam. Et licet pustulæ eveniant in pudendagra
subito, non tamen cum angustia, neque cum pruritu: præ-
terea quia pustulæ non sunt ad modum vesicæ, sed potius
assimulantur verrucis, igitur non est essera. Neque est
planta noctis, nam ipsa accidit post desudationem, & op-
pilationem pororum, & ut plurimum accidit tempore fri-
gido, & pustulæ sunt parvæ cum pruritu, & asperitate;
sed in pudendagra præcedit nocumentum virgæ, & ipsa
non accidit post desudationem, & pustulæ sunt magnæ,
& non parvæ, & sine pruritu, & post spatium permanent,
secus fit in planta noctis, igitur non est planta noctis. Ne-
que morus, nam morus est apostema molle ex carne addi-
ta. Neque sunt variolæ, nam variolæ pustulæ parvæ sunt,
& in earum summitate apparet albedo. præterea quia exi-
tus est cum pruritu, in pudendagra apparent pustulæ ali-
quando parvæ, & aliquando magnæ sine pruritu, & in
summitate nulla apparet albedo, igitur non sunt istæ pu-
stulæ de genere variolarum. ulterius non apparent cum fe-
bre, sicut variolæ. Neque sunt verrucæ, quia ex verru-
eis nulla exit humiditas, neque cadunt crustæ, neque squa-

ma, oppositum autem accidit in pudendagra. neque sunt
nodi, nam ipsi accidunt in juncturis, & earum curvaturis:
pudendagra autem accidit per totum corpus, & non habet
membrum determinatum, præterea quia in nodis non sunt
crustæ, neque sunt dolores, neque sunt desudationes,
nam in eis non apparent crustæ, neque ab eis exit aliquid
humiditatis, sicut in pudendagra. Neque sunt lichenæ,
nam ipsi sunt desudationes cutis cum squamis sine dolo-
re, secus accidit in pudendagra. Relinquitur ergo per
absentiam propriorum signorum, quod non possit nominari
aliquo supradictorum nominum, sed propter majorem
convenientiam cum scabie, eam reponendam esse in dicto
scabiei capitulo. Et quia scabies habet multas species,
placuit mihi sub hoc communi vocabulo eam nominare
propter rationes supradictas. Ex dictis ergo notum erit
unicuique, quid nominis pudendagra, & quid rei. hic enim
de nominibus non est disputandum, sed intentiones & dif-
ferentias intelligere debemus, ut princeps Avic. inquit *p. d.
vj. s. p. c. v.* Hoc idem dicit Gal. *i. de crisi*, & *primo
prognosticorum*. Sæpius enim dixi, humores grossos facilius
moveri in nocte propter fortiorem calorem, & quia for-
tiori motore indigent, subtiles de die propter conformita-
tem. Quare his relictis ad curam venio, in qua omnes
istas intentiones complevi. Primo injunxi diætam in sex
rebus non naturalibus, scilicet, ut fugeret aërem frigidum,
& etiam multum calidum & etiam turbidum, & nebulo-
sum, & ventosum, præcipue austrum, & boream, & si-
militer fugeret aërem humidum, & licet humiditas per se
non causet dolorem, per accidens tamen posset cum causa-
re, & ut alteraret cameram cum igne *lignorum juniperi,
roris marini*, & suffumigaret cameram, birretum, ac omnia
sua indumenta cum *thure, sandaracha, & storace calami-
ta*, & membra pannis bene operiret prout melius posset.
Et expelleret omnem timorem ab anima sua, nam cum
Dei auxilio in paucissimis diebus perfecte sanaretur. Et
quia propter dolores habebat noctes insomnes, ideo dixi,
quod vigilia proluxa multum nocebat ei, itaque ea hora,
qua posset, dormiret concessi. Et quia dum movebatur,
dolores alleviabatur, dixi, ut motu progressivo uteretur,
& fugeret quietem quantum posset. Insuper feci ut car-
nes castrati, aut gallinarum alterarentur in decoctione
cum *borragine, cum lactucis, & cum radice buglossæ*, &
in brodio uteretur parum croci, crocus enim habet mi-
ram proprietatem in hoc casu, ita ut opinio aliquorum sit,
quod *decoctio croci*, aliquibus diebus jejuno stomacho sum-
pta, curet perfecte hunc morbum, licet nimis ejus usus
inducat sodam, & obtenebret sensus. Usus est vino albo
Græco, & bene lymphato, & ante cibum semper capiebat
aliquas uvas passas grossas mundatas. Post cibum utebatur
coriandro præparato. Plures enim exhibent *confectionem
cydoniorum, factam cum saccharo, & aquarum*, quæ non
competit, nam mala cotonea à tota proprietate inducunt
dolorem articulorum, ut recitat Baveris de Baveriis in
quodam consilio de artetica. & hoc idem Arnal. de Villa
nova docet. Injunxi præterea, ut procuraret omni die ha-
bere beneficium ventris. saltem cum clystere, aut suppo-
sitorio, & nunquam ad saturitatem comederet, neque co-
mederet, nisi sentiret priorem cibum esse digestum, & adesse
illi verum appetitum, qui cum adveniret, nullo modo
differret cibum, nam tolerare famem stomachum malis
replet humoribus. *iii. p. d. ij. c. 7.* Ulterius præcepi, ne in
una mensa comederet diversa cibaria, quod ipse facillime
observavit, nam non omnia, quæ ipse appetebat, ei exhibe-
bantur. Comedebat enim in tinello, quod ipsa est regu-
la, paucos enim tempore meo vidi sequentes ordinem ti-
nelli, qui infirmarentur, licet omnia laute & abundanter
exhibeantur. Cura per potationem fuit executæ, nam in
primis quæsi digere materiam antecedentem, scilicet
materiam melancholicam, & phlegmaticam, scilicet ma-
teriam frigidam, & siccam. Et si quis vellet objicere suas
cavillationes, prætermittat, & legat Avicen. *prim. iij. t.
ij. c. xxvij.* Qui syrupus fuit iste. Recipe *syrupi de epi-
thymo, de fumo terræ, de bisantiis, ana unc. s. aquarum
fumi terræ, feniculi, & chelidoniæ ana unc. j. misce, &
fiat syrupus*, & actu calidus exhibitus fuit in aurora, quem
continuavit diebus quinque. Sexta die apparente aliquali
digestione in urina, & quia intensius affligebatur (eo quia
materia erat facta mobilior, & non erat evacuata) idcirco
exhibui hoc minorativum in aurora calidum. Recipe *con-
fectionis hamech. drach. iij. diacathol. drach. j. s. electua-
rii elefcof, electuarii Indi majoris ana drach. j. epithymi
scr. j. misce, & cum sufficienti quantitate infrascriptæ de-
coctionis fiat potus.* Decoctio fuit ista. Recipe *passularum
enucleatarum, corticum radicum capparum, corticum ta-
mariscæ, scolopendriæ, polypodii, & feniculi ana drach. ij.
florum buglossæ, & borraginis, ana unc. s. radicum iridis,
hyssopi ana drach. ij. s. misce, & fiat decoctio in sufficienti
quantitate aquarum buglossæ, scolopendriæ, fumi terræ, &
feniculi ad consumptionem medietatis, & coletur, cum qua*

distemperetur supradicta medicina. Illa nocte post com-
petentem evacuationem aliquantulum quievit. sequenti mane
suscepit enemā laxativum, rediit sequenti die ad syrupum
suprascriptum, quem continuavit octo diebus, & post
oppositionem lunæ iterum exhibui electuarium evacuans
duas partes melancholiæ, unam phlegmatis, cum quo
expulit multitudinem humorum peccantium, quare dolo-
res quasi fuerunt alleviati. Considerans, quod materia erat
paucificata, non curavi urinam provocare, quæ evacuat
humiditates & ferositates, quæ aliquando admiscuntur cum
materia faciente dolorem, & ejus acuitatem remittunt.
Dubitans etiam ne vesica ex ejus transitu læderetur, his de
causis explevi aliam intentionem, quæ dirigitur ad mate-
rias vaporosas, & hoc cum provocatione sudoris. Qua-
re præcepi, ut quinque diebus continuis jejuno stomacho
ingrederetur stupham siccam, & in ea sudaret cum bona
tolerantia, & absque angustia, & bene exsiccaretur cum
pannis lineis mundis & suffumigatis cum *thure*, *sandara-
cha*, & *storace calamita*. simili modo facto in camisia,
diploide, caligis, & birreto, ita ut omni die mutaret pan-
nos mundos, quod fecit quinque diebus continuis, & Deo
permittente liberatus fuit ab omni dolore. Et quia ægri-
tudines, quæ redeunt, egent aliquo motore: ideo jussi, ut
omni nocte caperet unam de istis pillulis. nam paulatim
generantur, paulatim evacuantur. Recipe pill. *assajaret*,
de fumo terræ ana drach. s. misce, & cum aqua chelidoniæ
conficiantur pill. vij. ad usum. Item uteretur terebinthina
lota cum aquis chelidoniæ, & fumi terræ. Item membra
læsa epithemarentur cum aqua vitæ, in qua folia *hederæ*,
salviæ, *cypressi* cum nucibus & parum aluminis jameni co-
cta fuissent ad consumptionem medietatis. si ista debite ap-
plicentur, si aliqua portio remanet in loco, quæ neque
tractu, neque pulsu potuit evacuari, resolvetur: membrum
vero confortabitur, ut ne amplius possit materias trans-
missas recipere. Membra vero intrinseca læsa conforta-
buntur cum aromatico rosato majore, aut cum brodio ser-
pentis, aut cum carnibus ejus: nam à tota proprietate ha-

bent confortare digestivam membrorum, quæ à medico-
rum principe tertia appellatur. Pro nunc ista sufficiant,
nam (Deo duce) indices latius scribam de motu humorum,
& quare sanguis movetur in aurora sequens motum solis:
scilicet aut quia natura majorem quantitatem ejus generat
in nocte quàm in die ratione somni, & sic sua sagacitate
eum movet tali hora post ejus generationem, ut emunde-
tur ab inficientibus. Cholera movetur hora tertiarum,
nam ea hora sol calefacit aërem magis quàm in mane, &
natura sagax ea hora ipsam movet, ne sanguinem inficiat.
Melancholia movetur post motum cholæræ sequens qua-
dam frigidam & siccam, & ut sanguis emundetur à su-
perfluitatibus melancholicis. Phlegma movetur circa me-
diam noctem, sequens quadram frigidam & humidam,
& ratione inferiorum natura sagax, in cujus sagacitate
non est finis secundum Galen. *de criticis*: ut sanguis re-
maneat purus, & mundus: ex quibus considerare poteris
motum istorum dolorum. Et sic cum auxilio Dei om-
nipotentis, ac gloriosissimæ virginis Mariæ, non solum
ipse remansit liber; verum etiam spero, præservabitur. Im-
posito consiliis sine, superest ut oratio, quam sanctus Damia-
nus genibus flexis in omnibus potationibus, per eum exhi-
bitis, dicere solebat, finem imponat, cujus verba sunt
ista.

*Omnipotens æterne Deus, qui dedisti medicinam ad san-
andas corporum humanorum infirmitates, da benedictio-
nem tuam sanctam de cælo super hanc medicinam, ut in
cujus corpore introierit, sanitatem mentis, & corporis sus-
cipere valeat. Per Christum dominum nostrum, qui vivit,
& regnat in sæcula sæculorum Amen.*

Si quis vero devotus presbyter, dicta jam missa pro in-
firmo, diceret hanc orationem super medicinam suscipien-
dam præsentem infirmo, virtutes medicinæ augerentur, &
celerius curaretur infirmus.

F I N I S.

JOANNIS BAPTISTÆ MONTANI *Veronensis*,

DE

MORBO GALLICO, TRACTATUS.

*Ejusdemque de eodem EPISTOLÆ quædam, ex consultationibus Centuriarum Medi-
cinalium ipsius excerptæ.*

In hoc tra-
ctatu magis
intendit ef-
sentia mor-
bi Gallici,
in Epistolis
plus intendit
curationi.

Multiplex est opinio de origine Morbi Gal-
lici. inter reliquas una est, & maxime
celebris, quæ talis est, quod morbus
iste ab influxu cœlesti initium, & ori-
ginem suam traxerit, tamen cessante ta-
li influxu, perseveraverit semper talis æ-
gritudo, quoniam quamplurimi reman-
serint hujusmodi morbo infecti, qui deinceps aliis, & po-
steris per contagium ipsum tradiderint, & ita, ut nunc adeo
frequens sit. Verum opinio ista mihi nunquam placuit, ta-
men in præsentem eam non redarguam, cum huc accesserim
docendi magis gratia, quam ostentandi. Quapropter quam
brevissime dicam, quid de hac re sentiam. Certum est, quod
morbus iste per contagium acquiritur, & non tantum ex con-
gressu mulieris cum viro; verum etiam si quis cum laborante
hujusmodi morbo, quique pustulas habuerit, dormierit, eis-
demque vestimentis ac rebus, quibus ipse utitur, usus fue-
rit, facile inficitur. Quis autem ad nos apportaverit pe-
stem hanc, inquiramus. A Christi Nativitate 1492.
quidam Columbus miles una cum multis Hispanis acce-
sit in Indias illas novas, quas Calicut appellant, qui qui-
dem morbus, quia ibi familiarissimus est, quemadmodum
scabies apud nos, accidit tunc, ut multi ex illis Hispanis,
dum ibi morarentur, infecti sint tali morbo, qui deinde
ad suas regiones & ad nos revertentes, multos ex nostris
infecere. Quod autem iste morbus sit illis Indis familia-
ris, non est mirum, nam Galen. in libello illo. *an animi
mores*. &c. & Hippoc. in libro de aëre, aqua, &c. & in
primo Epid. nec non in *primo de ratione Victus*. inquit,
quod sunt Endemiæ quædam, quæ passim vagantur, sicut
& Epidemiæ, quod autem hoc sit verum, habetis apud
Arabes, quod erat quædam ægritudo, quam venam En-
dimini appellabant, quæ talis erat, quod in vena & arteria
concresebat sanguis, & videbatur fieri sicut serpens qui-

dam, & difficillime curabatur. sicut etiam de lepra, quæ
apud multas regiones frequentissima est, in quibusdam
vero raro accidit. Nam Scythæ non patiebantur lepram,
& sic paucissimi Germani tali afficiebantur morbo, plu-
rimi tamen Asiatici infestabantur, & hoc propter diver-
sitate regionum, sicut igitur in istis regionibus non-
nullæ ægritudines grassabantur, quæ in aliis non repe-
riuntur, pariter non est mirum, quod apud Indias
illas novas vigeat morbus iste contagiosus, illis
tamen familiarissimus, & ideo repertum est etiam
apud ipsos Antidotum ejus, quod Lignum Guajacanum
dicitur. Morbus itaque iste illis est, sicuti apud nos sca-
bies, familiaris, & acquiritur per contagium, sicut & sca-
bies. Cum igitur anno 1496. Columbus ille in Italiam
reverteretur, & tum temporis Carolus Gallorum Rex nu-
meroso exercitu Neapolim accessisset, itique permanisset
per aliquot menses, tunc contigit, sicuti in exercitibus e-
venire solet, quod multi hinc inde fuerint facti transfugæ,
& sic milites illi Columbi, qui forte etiam ex illis Indiis
quædam meretrices adduxerant secum, quibuscum con-
cumberent, deinde multas alias infecere, quæ deinceps &
Italiam & Galliam, Hispanisque talem lueni contribuere tunc
temporis. Quapropter Galli morbum hunc appellaverunt
Neapolitanum morbum, non Gallicum, & hac die etiam
ita dicunt. Hispani vero, & Itali Gallicum, quia in eo
bello caput grassari, & hæc de origine istius morbi, & quo-
modo per contagium acquiritur.

Modo si volumus istius morbi curationem tradere, ne-
cessarium est imprimis ipsius naturam & essentiam inveni-
re. At quæ natura est istius morbi, quæve essentia? Dico
quod est mala intemperies calida, & sicca in hepate per
contagium impressa. Verum quia mala intemperies potest
esse cum materia, & sine materia, dico, quod prius hæc intem-
peries est sine materia, postea procedente tempore fit cum

M in 3

ma-

materia, ac solvit continuum, & acquiritur per contagium, cum quis commercium cum infecta habuerit, ab illa enim emanat aliquod virus, in quo existit illa mala & venenosa qualitas, quæ figitur vel in ore, vel in præputio, quæ membra sunt laxiora, & magis apta ad recipiendum hanc venenosam qualitatem, quæ cum ibi est jam impressa, paulatim repit ad venas parvas, deinde ad majores, donec hepar pertingat, quæ cum eo pervenerit, ipsum occupat, immutatque ejus naturalem temperiem, quod hepar postea sic alteratum primo adurit omnes humores in eo existentes, qui transmittuntur ad omnes corporis partes pro nutrimento, sed cum mali sint, tunc membra renuunt ipsos, nec nutriunt, & ideo corpus illud redundat quamplurimis excrementis, quæ si nimis mordacia fuerint, tunc generant ulcera, pustulas, pilorum defluxus, dolores inter juncturas, & alia infinita symptomata secundum variam naturam humoris, qui aduritur. nam si fiat ulcus, illud postea à mala intemperie fovetur, & cum in ulcere adsit dolor, propter solutionem continui, tunc ratione doloris adtrahitur nova materia, ex qua continua adtractione difficillime curantur: quoniam mala intemperies non facile corrigi potest, cum jam in membro tam nobili impressionem fecerit, quia vero calida & sicca est, ideo assumptis plurimum de humido radicali, & ad siccitatem jam vergit, cum adsit ibi caliditas præternaturalis. Vos autem scitis, quam difficilis sint correctionis lapsus, qui ad siccitatem vergunt, ista autem intemperies est magis sicca, quam calida, ideo non est mirum, si difficilis sit curationis. Sed cur os, præputium, vulva, recipiunt tam facile hujusmodi morbum? Dico quod ratio est, tum quia membra ista ingrediuntur in corpus, tum etiam quia laxa admodum sunt, & ideo agens facilius imprimit in subiecto disposito, quam in non disposito. Accedit etiam hoc, quod ex confrictione membra illa incalescunt, & pori magis rarefiunt, & tunc facilius virus emanans ab ulcere corporis infecti, imprimit malam illam qualitatem: quod quidem virus cum sit calidum & siccum, facile penetrat, & exulcerat, & corrodit, & evenit, quod qui mollis sunt carnis, facilius recipiunt hunc morbum, quam qui solidioris carnis sunt. Quapropter mulieres & pueri facile inficiuntur ex lactatione, & assiduo lactis usu infecti. Verum tamen est, quod ut plurimum in coitu acquiritur contagium illud: quoniam quum illa membra naturaliter sint laxa, accedente postea illa frictione in coitu, incalescunt, & pori rarefiunt magis, magisque relaxantur, & ideo membra calefacta, humores magis recipiunt, & virulentiam illam, & malam qualitatem, quam postea singulis partibus communicant, & præcipue hepati, eo modo quo dictum est. Quod intemperies hæc sit calida & sicca, à natura rei cognoscitur, & ex effectibus: nam si ulcera fuerint, habebunt duritiem satis insignem. Durities autem fit vel à pituita crassifacata, vel à melancholia, sed non à pituita crassifacata, quia non corroderet, ergo à materia melancholica, & de hoc Galen. in *lib. de hum. præter naturam*, ubi ad sunt inquit erosiones cum duritie, ibi ad sunt materiæ crassæ adustæ. Sed si materia esset tenuis, potius Erysipelata faceret, vel ulcuscula superficialia, non autem in profunditate. At ulcera hæc sunt in profundo, & cum erosione, ergo materia crassa adusta est, quæ causat talia ulcera. Quod etiam sit materia calida & sicca, cum adustione, declaratur, quia istorum ulcera curantur cum iis, quibus medemur ulceribus adustis. quod quidem ulcus venis primo parvis paulatim, deinde majoribus transmittit suam malam qualitatem, donec hepar pertingat, & ipsum occupet: quod ita ulceratum, talem sanguinem, talesque humores, qualis est intemperies sibi adquisita, generat: unde & in hoc morbo idem contingit, quod & in scabie. si quis enim utatur pannis, quibus utitur scabie laborans, vel cum illo dormiat, primo incipit scabies in una tantum parte, deinde ad alias successive permeat, donec totum infectum reddat, & sic ad hepar pertingit, quod ita alteratum talem sanguinem generat. Quapropter tales non bene sanantur, nisi prius evacuata materia, & alterato corpore, videlicet hepate, quibus peractis, linimentis etiam levissimis dicta materia tollitur, quæ alioquin ex se nunquam abiret, & ista magis hominem affligit secundum dispositionem ipsius, & secundum etiam quod se regit circa cibum & potum, reliquasque sex res nonnaturales. Et extat una propositio universalis in medicina, quod quando aliquis affectus æqualiter in toto corpore est impressus, tunc principium naturale est vitiatum, ut verbi gratia: si quis patiatur privationem motus, & sensus in toto, tunc necessario patitur principium sensus, & motus, cerebrum scilicet ipsum. pariter, si quis patiatur asphyxiam, id est, summam pulsus imbecillitatem, signum est vitium esse in principio vitali, scilicet in corde, & ita ubi in singulis corporis partibus vitiatur sanguis, ita quod fiat vel adustus, vel pituitosus, vel falsus, & per totum diffundatur, tunc signum manifestum est, quod hepar sit læsum. sicut igitur

tur non est mirum, quod ex una parva scabiei pustula totum corpus inficiatur quandoque, pariter mirum non debet videri, si ex parva pustula, vel ulcusculo istius morbi venenosi inficitur totum: si quidem inficitur hepar, quod est principale membrum toti deserviens, necessarium enim est hoc affecto omnia in deterius labi. Et ideo Galen. in *sexto de locis affect.* declarat, quod modicum virus scorpionis in aliqua parte impressum pertingit illico usque ad cor, vel cerebrum, ubi recitat de quodam, qui ex morsu scorpionis adeo infrigidari videbatur, ac si aqua frigidissima super caput ejus inspersa esset. & videtur quasi virtus quædam spiritualis, sicuti etiam est de opio. nam modica opii qualitas totam habet infrigidare massam sanguinis. non igitur est mirum, si illato contagio vel in summa virga, vel in ore, vel in vulva, diffunditur illa mala intemperies, & usque ad hepar pertingit. quod autem ita sit, quod scilicet hepar inficiatur, apparet, nam omnes tales lividifere, & subnigri apparent, floridumque tum faciei, tum cutis amittunt colorem, & tristantur sine causa, cum prius hilares essent. dicebat enim Galen. in *lib. artis parvæ*, & in *quarto de tuenda sanit.* quod talis est cutis in superficie, quales sunt humores in corpore dominantes, nisi ad profundum decubuerint: isti igitur tristantur, quia non amplius sanguinem bonum, floridumque habent, unde & spiritus, qui ab eo eleantur, cum sint adusti, non possunt esse clari, nec lucidi, sed perseverante hac mala qualitate in hepate calida & sicca, major fit sanguinis adustio. tunc enim membra renuunt talem sanguinem adeo crassum, adustum, & mordacem pro nutritione sui, ideo consequenter aggregantur tunc plurimæ superfluitates in tali corpore. quod si isti aliquam corporis partem reliquis imbecilliores habuerint, illuc humores tales excrementitii confluunt, modo ad crura, vel ad pedes, vel ad cutim, diversaque symptomata ibi percipiuntur. Si enim juncturae fuerint debiles, ad juncturas confluunt, quæ cum frigidæ sint, humores illi acres, & mordaces adusti in ipsas penetrant, acutissimosque dolores pariunt, talesque gignunt dolores, ac si terebra perforarentur, si vero ille humor magis tenuis fuerit, nec ita affatus, nec adustus, virtusque potens & valida fuerit, expellit talem humorem ad cutim, & pustulas facit. nam cutis est receptaculum omnium excrementorum. præterea pustulæ illæ ad nigredinem vergunt, unde indicant adustionem ipsius materiæ insignem, sub illisque pustulis propter summam adustionem fiunt ulcera, quæ difficillime curantur, & quandoque ita acris & mordax est hujusmodi materia, ut vapores ab ea elevati caput petentes causent diversa symptomata, vehementes capitis dolores, pustulas, capillorum defluxus, nonnunquam figuntur in palato, vel in gula, quia humidæ & laxæ, & ibi causant ulcera: faciunt autem crustas, quia dum sanguis ille aduritur, eleantur vapores ad caput acres, qui cum cerebrum validum & forte inveniunt, ab ipso ad cutim expelluntur, & ab eis dolor, & in furculis, & in spatulis propter ascensum illorum vaporum causatur, qui inhæret periositiis illarum partium. quandoque etiam cadunt pili propter defectum alimenti ipsorum, aut quia etiam alimentum sit corruptum. interdum quia circa cutim plurima plerumque adsunt excrementa, quæ ibi putrescunt, etsi enim pili generentur ex adustione humorum, tamen, si adustio illa corrumpatur & aduratur, magis tunc cadunt pili, & hinc est, quod auripigmentum facit cadere pilos, quia tollit ortum ipsorum adurendo radices, sic & materia illa adusta, quæ ad radices pilorum tendit, cum aduratur magis, est causa quod pili cadant. Quare omnia symptomata indicant summam adustionem, & præcipue in hepate, siquidem in tota massa sanguinis adest vitium, ergo & in ipso principio. sed advertas quod ista adustio habet gradus diversos, nam si hepar in totum etiam frigidæ & pituitosæ temperaturæ invenerit, facit quidem adustiones, non ita tamen sicuti in hepate calido & sicco, & ideo non est mirum in variis temperaturis, si varii reperiantur effectus istius gradus, & variæ affectiones, nam in aliis abscessus fiunt, in aliis dolores, in aliis ulcera, in aliis scirrhus, & gummi. Si quæret quis, cur est quod hujusmodi affectio non pervenit ad cor, sicuti ad hepar, nam sicuti pervenit ad hepar per venas, ita etiam tendere ad cor id deberet per arterias. Dico quod ideo non deberet evenire, quia ad hoc quod agens agat, requiritur dispositio ipsius passii. novi enim ego multos, quosdam vero vidi, qui ex uno tantum concubitu illam malam qualitatem acquisiverant, quare dico, impressionem hanc facilius recipi in hepate per venas, quam in corde per arterias. nam cor, & arteriæ sunt validissimæ, & substantiæ admodum duræ & solidæ, ideo hujusmodi intemperies non ita facile potest imprimi in ipsis. venæ autem, & hepar, quia habent substantiam magis laxam, minusque solidam, merito non adeo affectibus istis resistunt, sicut cor & arteriæ ipsæ. Sed quæres, nunquid, quando facta est illa pustula in præputio, & in inguinibus, apparent illi tumores, id est, bubones, an sit

fit appellandus morbus Gallicus necne? Ad hoc dicimus, quod si pustulæ illæ nuper inceperint, easque prudens medicus extinxerit, ac represserit, quod tunc affectus ille non est dicendus morbus Gallicus, etenim tunc color cutis foedatur, & magis niger quam pallidus redditur, & hoc ideo est, quia sanguis, ex quo nutriuntur membra omnia, adurit inepriorque redditur ad membra nutrienda, ac spiritus etiam ipsi tenebrosiores efficiuntur, ideo isti tales semper tristitia cogitant, & mala imaginantur: quod si adhuc perseveraverit, aggregantur quamplurima excrementa; quæ deinceps ad juncturas expelluntur, & ad periosia, unde continue augentur plurimi humores pituitosi, qui superassati fiunt, deinde gypsei: quapropter circa juncturas quandoque fiunt gummi, quod si magis adurantur & magis acres mordacesque evadant, diversa causant ulcera. quod si diutius hæc intemperies perseveraverit, non cessat, donec omnia membra principalia occupaverit, quia cum contrarium contrario applicatur, necessario sequitur actio & passio. dum enim virtus cerebri potest resistere huic malæ qualitati, resistit quantum potest, & si caput dolet, tristitiaque imaginetur, non credatis tamen quod læsio sit principaliter in cerebro, & cerebrum per essentiam læsum sit, sed per consensum propter vapores ascendentes ab inferioribus partibus: unde si Gallicofus irascatur, hoc est etiam per consensum vaporum ascendentium, quia cum sanguis crassus & adustus sit in hepate, & ex eo generentur spiritus, quia ex puriori & magis defecata parte sanguinis gigni solent, non possunt tunc esse ipsi nec lucidi, nec clari, non tamen propter hoc dicendum est, affectum esse principaliter in corde, sed perseverante morbo ipso, concedo, quod ista mala qualitas imprimatur in utroque, prius tamen in cerebro quam in corde, quia hepar est laxum, cor vero est solidum, & durum, ideo facilius recipit illam malam impressionem quam cor. Cerebrum igitur ita inficitur, & ita ut quandoque corrumpatur meninx ipsius, & os etiam corrodat ipsius cranii, sed tunc patiens pessime se habet, quoad operationes naturales vitiantur & animales, ultimo contagium istud ad cor pertingit ratione pessimi alimenti, quod generatur in hepate, & cor ratione illius magis exsiccat ob impressionem illam, quæ calida & sicca est, & sic incipit tabescere, tunc autem nulla est redemptio, tales autem fiunt admodum agrestes & impati- biles, nihil possunt tolerare, & si quis alius secum loquatur, fastidiunt omnia, maxima enim fit adustus in cerebro in istis, & ita morbus iste tres habet gradus, primus est quando illa mala qualitas in hepate figitur, ac imprimitur, quod si tunc cerebrum quicquam patiat, illud est per consensum. secundus gradus est, quod ultra hepar occupet cerebrum, & tunc apparent signa, quæ superius diximus. ultimus gradus est quando etiam cor opprimit, ex quo sequitur marasmus, nec amplius curatur, etenim patientibus intemperiem talem humores illi, prout aggregantur, adurantur, & sic sequitur perpetuo adustus humorum, sive sit bilis, sive pituita, sive atra bilis. Quare jam habetis naturam, & essentiam istius morbi, necnon signa, ipsorumque rationes. verum si talis est, qualem diximus, essentia huius morbi, quomodo removebitur cum aderit? Duplex est via, una per ea, quæ à qualitatibus manifestis operatur, alia quæ à proprietate occulta, at quis insurget dicens, tu ergo concedis nunc illam qualitatem occultam, sive proprietatem, quam alias ubique vituperas? Ad hoc dico quod Galen. etiam interdum ad illam confugit, ut exempli gratia, quare Scamoneum trahat bilem, de hoc nulla potest tradi ratio, nullaque causa reddi, quare sterco pueri curet synanchen. in isto igitur morbo debetis procedere cum iis quæ operantur à qualitatibus manifestis, & cum huiusmodi morbus sit intemperies hepatis calida & sicca, & cum materia, primo materiam evacua- bimus, deinde cum frigidis & humidis quæremus reduce- re hepar ad pristinum statum. nam non possumus intem- periem remove, nisi prius educatur materia. non enim potest redire ullum membrum ad suum naturale tempera- mentum, nisi prius mundatum fuerit a propriis superflui- tatibus. prius igitur vacuanda materia, deinde alterandum est hepar cum frigidis & humidis, & quoniam morbus iste est malignus & venenosus, non potest tolli, cum sit valde impressus, cum iis quæ à qualitatibus manifestis o- perantur, ideo ad Bezoardica, sive antidota est recurren- dum, unde Deus gloriosus de hoc nos commoneat, suum- que ostendat auxilium, quemadmodum etiam fecit in aliis morbis venenosis, & hoc est decoctum ligni Guajacani, nam & medici moderni, qui supra nos tentavere morbum istum curare, cum ex affectibus ab eo provenientes viderent intemperiem hanc calidam & siccam, in curatione cum frigidis & humidis processere, & quia videbant ista corpora propter huiusmodi intemperiem esse referta quam- plurimis malis humoribus, prius exactam & ipsi evacua- tionem tentarunt, & cum viderent ulcera, cum iis quæ Arabes ulceribus malignis & putridis occurrere consueve-

re, quæ saphati appellant processerunt, & quia in huius- modi ulceribus Arabes argento vivo utebantur, ideo & ipsi cum huiusmodi processere, non tamen curabant, sum- mam enim argentum vivum repressionem habet, non ta- men curat, quia non removel illam malam intemperiem, sed bene per aliquod tempus facit remanere suppressam: procedente vero tempore omnia deteriora redeunt quam prius, & quia non credebant, se sanare cum linimentis, ideo antidoto usi sunt ipsa, & quia assumendo argentum vivum per pillulas & syrupos, tum nimio illius motu ul- cerabantur intestina, ideo sistebant ipsum, & cum saliva, & cum axungia, & cum similibus, & hoc appellarunt ar- gentum præcipitatum, cum potius præcipitans dicere de- buissent, quoniam præcipitat homines. Hactenus scivi- stis, quod intemperies ista calida & sicca hepatis reducenda est ad suum naturale temperamentum, cum suis oppositis frigidis scilicet, & humidis. Sed hoc dicebamus non posse fieri, nisi prius euacuatis quibusdam humoribus adustis, multiplicatis in corpore propter huiusmodi intemperiem, & quia medici gradum istius lapsus, & formam ejus spe- cificam ignorant, quæ quidem venenosa est & pestifera, ideo occurrunt ei cum suo antidoto, quia sicuti forma faciens istum morbum est nobis occulta, ita medicina re- spiciens istam formam est nobis ignota. quod autem hu- iusmodi intemperies ad certum gradum pervenire debeat, ad hoc ut faciat morbum Gallicum, licet aliqui velint ita argumentari, quod lepra esset morbus Gallicus hoc modo, omnis morbus Gallicus fit ab intemperie calida & sicca he- patis, ergo omnis Lepra est morbus Gallicus, vide quæ- so, quomodo valeat hæc consequentia in secunda figura ex puris affirmativis, in terminis non convertibilibus, verum enim est, quod lepra fit ab intemperie calida & sicca, & quod curatur cum his, quæ evacuant humorem melancholicum, & per frigida & humida alteratur hepar ipsum, non tamen ob id lepra est morbus Gallicus, & quia medici ignorant formam specificam, ideo casu inventum est ejus antido- tum, quod est caro viperæ, ex qua asserit Galen. se mul- tos curasse in eo loco, qui est de subfiguratione empirica, sic etiam morbus Gallicus primo debet curari cum iis, quæ humorem melancholicum evacuant, deinde cum iis, quæ alterant hepar ad frigidum & humidum, & Deus de- dit nobis suam antidotum, quæ respicit hunc morbum à tota forma, & illud est lignum Guajacani, quod non tantum quoad qualitates manifestas contrariatur morbi Gal- lici formæ, sed potius videtur illi simile, & favere, quoni- am calidum & siccum: ex quo videtur, quod intemperiem illam augere debeat magis, quare cum ipsum morbum re- moveat, operatur, non quia calidum, neque quia frigidum: sed quia tale: in curatione igitur istius pessimi & venenosi morbi consulo, ut utroque modo procedatis, primo inci- pientes ab iis medicamentis, quæ per indicationes sumuntur, ergo, quia humores plurimi sunt & adusti, ideo prius eva- cuandi sunt, sed prius sunt præparandi & concoquendi, postea alterandum est hepar ad frigidum & humidum, quoniam intemperies acquisita est calida & sicca, ultimo cum bezoardico, vel cum decocto Ligni Guajacani, quod à proprietate sanat. Quod autem ubi adest huiusmodi mor- bus, sint plurimi humores adusti melancholici, istud ex suis signis deprehenditis, nam vel patiuntur dolores in brachiis, vel in spatulis, vel in cruribus, vel in capite, qui causantur à vaporibus elevatis ab humoribus adustis, in- terdum ulcera tum circa pudenda, tum circa os & pala- tum, quæ indicabunt humorem melancholicum adustum. quandoque pustulas in capite, quandoque capillorum de- fluxus, propter pessimum nutrimentum, quæ omnia atte- stantur tales humores adustos plurimos depravatos, qua- propter evacuandi sunt, & optime & exquisite, & quia aggregati fuerunt propter malam hepatis intemperiem, quod, cum generet pessimum sanguinem, illum transmittit per venas & arterias ad universum corpus nutriendum, sed cum injucundus sit, & inutilis, atque excrementitius, mem- bra ipsum renuunt. ob id non fit in hepate tunc bona con- coctio, unde multiplicantur excrementa, quare fa- cta prius concoctione, & convenienti ventris evacuatione, mittatis sanguinem usque ad uncias x. & plus & minus, secundum quod corpus fuerit robustum, aut imbecille, & si virtus ita debilis sit, ut talem sanguinis missionem uni- ca vice non possit ferre, bis terve iterabitis, donec eam quantitatem, quam intenditis, eduxeritis. ex hac enim e- vacuabitis humores, qui in toto venarum ambitu aggregati sunt propter malam hepatis intemperiem, deinde refrige- rabitis ipsum hepar, & universum corpus, quo maxime indigetis. postea quia scitis aliquos humores crassos, & a- dustos superesse, concoquetis ipsos, quoniam ex ipsis non potest generari alimentum corpori, quia jam omnes concoctiones pertransiverunt: humor enim melancholicus est excrementum, & fex omnium concoctionum, si igitur excessit omnem concoctionem, scitis vos, quod ex cine- re nihil sit, ideo non potest concoqui vera & propria con-

coctione, sed concoquitur hoc pacto, quia conjunctus est A plurimis bonis humoribus & laudabilibus, tam in venis quam extra venas, & cum crudis etiam, ideo istos concoquetis, aptosque secretioni reddetis. Quapropter imprimis exhibebitis ea, quæ veram faciunt concoctionem, ipsamque adjuvant, & ista sunt calida & humida, hoc enim pacto veram facietis concoctionem adjuvando calorem innatum, qui postea crudos humores aggreditur, ipsosque concoquit, & tunc natura, quod est sibi simile, retinet, quod vero noxium, expellit, & segregat. quia igitur in istis aggregati sunt humores adulti plurimi, non debetis tentare veram concoctionem (quoniam humores isti veram concoctionem pertransiverunt) sed concoctionem improprie dictam, adjuvando scilicet calidum innatum, qui eos humores crudos cum adultis conjunctos concoquat, & separet, & adultos humectabit, magisque expulsionem paratos reddetis, etenim cum natura fortior fuerit facta, eos deinde expellet, quod si tale munus non efficiet, debetis vos adjuvando ipsam expellere. Advertendum autem hic est, quod isti fere omnes practici ad præparationes humorum, nulla facta concoctione, procedunt, nullam differentiam ponentes inter præparare, & concoquere, ideo in principio abstergentibus, incidentibus, & aperientibus procedunt, sed illi humores, cum nondum præparati sint, nec concocti, detruduntur per vasa, & incuneantur, nulla facta prius concoctione, nec etiam abstergi, nec incidi possunt, cum non sint concocti. ideo notetis differentiam, quæ est inter concoquere, & præparare, nam concoquere, est adjuvare calorem innatum, ut super humores fortius, & validius agere possit, ipsosque concoquere, malosque à bonis separare: præparare verò est, cum concocti sint, si tenues nimis fuerint, eos incrassare, si crassi nimis, attenuare, si viscosi, incidere & abstergere, & tandem eos evacuare, sic itaque semper debetis facere: prius nempe accedere ad concoctionem humorum, antequam præparentur, deinde, facta concoctione, & præparatione, si natura non evacuat, evacuare. ideo in principio in casu nostro procedetis cum fomentis calidis & humidis, & circa ventriculum, & circa hypochondria, ut prima concoctio optime fiat, & juvetur calor innatus, postea cum iis, quæ interiorius assumuntur, ut sunt calida & humida, tam scilicet cibi, quam medicinae, sintque facilis concoctionis, & ita semper procedetis, ut prima concoctio, quæ fit in ventriculo, optime fiat, pariter & quæ in ambitu totius fit, & celebratur, sic enim semper adjuvabitis calidum innatum, & modice calefacietis, cum levibus frictionibus adhibendo modicum olei, vel amygd. dul. vel chamæmeli. Vinum debilis substantiæ debet esse, lene, & modice dulce, non nigrum, sed album, cibi quoque conveniunt calidi & humidi, ut ptisana alterata cum modico cinnamomi in bono jure pulli confecta, quia ptisana de se frigida est, & humida ut scitis. cumque per 8. aut 15. dies ita duxeritis ægrum, adjuvando concoctiones omnes, tunc urinæ magis laudabiles apparebunt, magisque concoctæ. eoque tempore ad abstergentia, ad incidentia, & ad aperientia tuto potestis accedere, ut, quod est jam concoctum, natura adjuta possit expellere. ideo tunc optime potestis *syrupum de fumo terræ*, qui abstergit & incidit, & *oxymel simplex*, & *syrupum de epithymo*, aliosque innumeros exhibere, ut, quod est concoctum, expellatur, quodque crudum est, præparetur, & expulsionem, abstergendo, incidendo, aperiendo paratum reddatur. His peractis, tunc pharmaca, quæ hujusmodi humorem evacuent peccantem, & hepar alterent, exhibebitis, nec à *confectione ipsius Hamech* discedetis, nec à *syrupo rosarum solutivo*. quo peracto, si adhuc symptomata perseveraverint, nec magna ex parte fuerint remissa, judicabitis corpus illud non esse exacte evacuatum. Tunc igitur concoquetis rursus, ac præparabitis materiam: postmodo etiam evacuabitis, & tunc poteritis uti illis nostris syrupis, vel aliis consimilibus, nostri autem sunt hujusmodi. Recipe *myrob. citrin. chebul. Indorum ana unc. v. Contundantur grosso modo, & in lib. quatuor succi fumi terræ infundantur per diem & noctem, postea* Recipe *polyph. follic. sen. epithym. ana drach. vj. liquiritiæ drach. j. cariophyll. drach. ij. sem. citri, cinnam. epithymi ana scrup. j. cort. belleb. nig. drach. j. bulliant omnia simul usque ad consumptionem tertiæ partis, deinde addantur libræ tres aquæ fumi terræ, & misce pro sex vicibus, & sic, si æger fortis, & validus sit, poteris exhibere singulis diebus; si vero non ita robustus, alternis diebus tantum, quibus peractis, si videbitis, accidentia magna ex parte cessare, tunc alterationi hepatis attendetis, quo facto, postmodum ad Bezoardica devenietis, alterabitis autem hepar cum frigidis & humidis, quæ moderate talia sint, & tunc dabitis ptisanam in jure magis longo, & aqueo, vinum vero magis dilutum propinabitur. Quod vero ad medicinas, vos exhibebitis *syrupum violatum compositum* & *simplicem* aliosque consimiles, cum aquis frigidis & humidis, postmodum ad decoctum ligni accedetis. Sed*

quoniam ultra istud decoctum frequentissimus est usus *linimenti argenti vivi*, & *olei de calcantho, seu de vitriolo*, quoniam isti volunt, hæc habere proprietatem contra istum morbum, & non tantum utuntur argento vivo exterius, sed interius etiam (quod pejus est) exhibent, & hoc quia vident quasdam experientias. Sed quam difficilis pro ægro sit experiendi modus, nisi prudentem medicum nactus fuerit, legatis Galen. in 1. & 2. *simplici medicinâ* ubi inquit, quod medicus maxime prudens, & in logicis versatus esse debet, si debet cognoscere id, quod est per accidens, ab eo quod est per se, ideo vos, qui methodici esse vultis, cognoscere debetis, quare est, quod argentum vivum curat, vel potius curare videatur morbum Gallicum: præterea videatis Plin. in *cap. de hydrargyro*, licet nonnulli faciant differentiam inter hydrargyrum, & argentum vivum, dicantque hydrargyrum esse id, quod arte fit, argentum vivum vero esse id, quod fit à natura, & quod foditur ex mineris, sed quicquid sit, easdem habet vires, sive fossum, sive arte factum: semper enim cuicumque applicatur, repellit, & summopere penetrat & nullum commercium habet præterquam cum auro, & præ nimia sui frigiditate, & penetrandi vi (quod, an habet à sua forma specifica, latet) cuicumque, ut dixi, applicatur, repellit, & cum occurrit membris principalibus, interficit, sicut venenum. ideo antiqui abhorrebant ipsum, sed post ipsos Arabes, qui maximi Alchimistæ fuerunt, ita admiscere usum ipsius, ut & in scabie quoque uterentur, sed apud Græcos nunquam videbitis usum ipsius. Loquor enim de Græcis antiquis, sicuti fuit Hippoc. Galen. Oribasius, non de recentioribus, qualis fuit Aëtius, & Paulus, quoniam illis neotericis Rhasin præfero. Alexander etiam Trallianus fuit ex antiquis illis, ideo videatis Galen. in *cap. de argento vivo*: nam dicit (*ego non cognosco hydrargyrum nisi pro veneno*) & nihil aliud de ipso vult dicere. Dico igitur, quod argentum vivum habet hanc proprietatem repellendi omnia, quibuscunque occurrit, & ideo Arabes eo in ulceribus putridis, & malignis utebantur, & purulentis, cum non possent occurrere cum exsiccantibus & abstergentibus, quoniam cum isto locus ab illa purulentia mundabatur, & brevi tempore, quo viso, cœpere ipsum extollere, & ad scabiem cum storace, & oleis calidis applicare, & sic multi juniores medici, & aromatarii fere omnes in suis linimentis ad scabiem ipso utuntur, & quod deterius est, extinguunt ipsum cum saliva, & cum cineribus, & conficiunt pillulas, quæ mirifice humores evacuant, & superius, & inferius, & est, ac si arsenicum præparent, quia istud est maxime venenum. Dicunt autem istud à virtute occulta sanare morbum Gallicum. Inquiunt & hoc experientia constare; sed dico ego, & vos videbitis, si unquam evenerit, ut experiamini (quod non consulo) quod neutrum horum facit, scilicet, nec curat à proprietate manifesta morbum Gallicum, nec ullam contra ipsum proprietatem occultam habet, immo est pessimum venenum, & exterminandum à toto usu medicinæ, & licet videatur curare, non tamen curat, sicut & supra dixi, & decipiuntur nescientes discernere inter id, quod est per accidens, & id, quod est per se: nam quia vident, quod exterius, vel interius assumptum, facit cessare dolores, & ulcera clauduntur, credunt ob id, quod cesset morbus, sed non cessat: at tantum à partibus exterioribus & ignobilioribus ad interiores, & nobiliores detruditur. procedente postea tempore redit cum sævioribus accidentibus, quod & ipsi viderunt, & ideo diversos modos applicandi imaginati sunt, modo namque præcipitant ipsum, modo adurunt, modo in suffumigiis, modo in linimentis, modo per os exhibent, modo illinunt videlicet crura usque ad genua, & brachia usque ad cubitum, quo facto, cum repellat omnia, quibus occurrit, repellit etiam ad medios ventres, & quandoque ad caput, & sic tunc cessant dolores, & ulcera clauduntur, & alia hujusmodi per aliquod tempus, & cum isti non sentiant amplius dolores, latantur, bene comedunt, bene bibunt, bene dormiunt, & pinguescunt, licet non bona pinguedine, nam potius intumescunt, etenim cum permanserunt quatuor, vel sex menses, & quandoque annos, redit, & pejor priore invadit, & anhelitus foetet, gingivæ corroduntur, unde & dentes longissimi apparent, & submarcidi, color fœdissimus, quod si iterent linimentum bis terve, non amplius possunt evadere. cum igitur inuncti fuere, apparent sani, quia repellit ad intra, & penetrat: ob id commiscet cum oleis calidis, cujusmodi est *oleum laurinum, oleum de terebinthina, cum adipe ursi, anseris, cum butyro*, & faciunt infinitas miscelas, & utuntur linimento Io. de Vico, quod referunt illi Romæ multam pecuniam acquisivisse. at hoc faciunt medici per ignorantiam methodi, & ita ego quoque, cum junior essem, usus sum isto linimento, & visus sum sanasse aliquos, cum tamen non sanaverim, nam redibat postea deterior affectio priore, ideo, cum hoc viderem, converti me ad Galen. hoc animo, ut nisi methodum

dum in hac arte, & rationem, qua utitur ipse, invenirem, derelinquerem: at tandem, Deo juvante, vidi & inveni veram viam, à qua illuminatus fui, & cognovi, quod argentum vivum repellit omnia, quibus occurrit, dilatatque vias, & expellit quicquid humoris invenit, & non cessat iste motus, dum humor crassus, adustus, & pituitosus expulsus sit vi ipsius, & quia illinuntur extrema, ideo humores coguntur retrocedere, & devenire ad ventrem medium, & thoracem, unde, qui taliter inunguntur, plurima excernunt per sputum, & ita scopus & finis hujus est, ut omnis materia vi, & impetu illius argenti vivi, deveniat ad thoracem, & ad stomachum, & ad pulmonem, & inde expellatur, cujus signum est, quod maxima copia illius humoris excernitur sine tussi, & sine aliqua excreatione, tenendo solum os apertum. sic igitur thorax impletur illo veneno, & illa mala qualitate, quæ totum occupabat, sed quam hoc sit bonum, judicetis vos: si enim materia mala tendit de se ad ignobiliores partes, illi repellunt ad nobiliores, præterea advertatis, an illa sit conveniens via educendi illum humorem, cum debeat hepar evacuari per convenientes regiones, Avic. 1. *prim. clamante: cum evacuas, cave ne materia transeat per membra principalia*: & tu oppositum facis, cum tuo argento vivo, quod mirum in modum obest, quia ea materia intus truditur, & illa mala qualitas, ibi majorem facit impressionem, & ideo isti habent sua membra spiritualia perpetuo affecta, & vos in primo intuitu tales cognoscetis, cum non amplius habeant colorem floridum, qualem habere solebant, marcidæ factæ sunt gingivæ propter humores, qui eas corrodunt partes, dentes longi, & nigri fiunt à foetidis vaporibus. præterea anhelitus foetet, & calorem innatum semper sopitum habent propter illud venenum, quod acceperunt, nec bene concoquunt, sicuti prius: permanetque intemperies illa calida & sicca in hepate, immo aucta est multum, ex qua continue multiplicantur pessimi humores adusti, & plurimi: isti autem credunt, quod, evacuatis illis humoribus, sanantur, sed oportet reducere hepar ad naturalem temperiem, ne alios amplius generet vapores malos, ideo non est mirum, si fiat recidiva, & malignior reddatur materia, quam fuerat in principio, & ratio est, quia causa in hepate existens perseverat continue magis, atque magis, quæ tamen removenda erat, volenti recte curare. Quare, licet isti videantur, ut toties jam dixi, curari, non tamen curantur, quia non per se curantur, id est, removendo causam morbi, sed tantum per accidens, recipiendo materiam, & evacuando absque alteratione hepatis, sine remotione illius malæ qualitatis impressæ, & ideo curantur hoc modo, quando sentiunt dolores cessare, & ulcera vident consolidari, & reliqua symptomata tolli per aliquod tempus, sed non evacuantur per convenientes regiones, & deterius fit illud, quod acquisivere per assumptionem illius pestis: Ideo caveatis ab usu argenti vivi, & præcipue à pillulis illis, cum sint venenum manifestum. Hucusque igitur habuistis essentiam hujus morbi, & signa, & indicationes, quæ ab his sumuntur, sine quibus curari non potest, sicuti febres, & inflammationes, quoniam gradus lapsus, in hoc morbo præcise dignosci non possunt, sicut nec gradus naturalis temperamenti, uti Galen. in *proœmio ad Gla.* asserit: aliorum autem morborum, licet non possimus exquisitè lapsus dignoscere, quia tamen non faciunt magnam impressionem, quemadmodum facit iste pessimus morbus (quia vel illi cito interficiuntur, vel sanantur ob id cum contrariis) ægroto occurrentes depellimus ipsos, & hoc quia non infixere formam suam in membris, sed si in hoc & in aliis venenis sciremus gradum lapsus, & formam illam specificam, forte cum iis, quæ ab indicationibus sumuntur, eam tollere possemus. nec credendum, quod temperatura ipsa sit forma, sed bene ipsam sequitur immediate forma substantialis, verum cum formam istam ignoremus, ideo non possumus eam tollere cum indicationibus, nec credatis, quod etiam alios quamplurimos tollamus, ob id, quia sciamus præcise lapsus gradus illorum, sed occurrentes ipsis cum contrariis, quia non fecere illam malam impressionem, eos tollimus. sed iste morbus Gallicus, quia fecit impressionem illam, ideo non potest removeri, nisi cum æquis viribus, quæ vere cognoscuntur, ergo cum per indicationes curativas non potest tolli, ad aliud oportet devenire, scilicet ad antidota, & ad ea, quæ à qualitate occulta operantur, recurrere, quod si fuerit in principio, ita ut non fecerit illam magnam impressionem, possumus tunc ipsum tollere cum indicationibus, ut si exquisitissime evacuamus ipsum corpus, & alteramus hepar ad frigidum, & humidum, refrenamus formam, nondum infixam; sed cum morbus est jam confirmatus, tunc oportet ad antidota accedere, & hoc est lignum Indicum. Veronæ est quidem lignum, quod Eganum appellant, quod facit filiquas, in quibus sunt semina parva, & folia rotunda, & magis rotunda, quam sint folia hederæ crassiuscula, & lignum illud est solidissimum, ita ut vix possit incidi, &

A gravissimum, ac ponderosum, interius nigredinem habens, & tandem omnes obtinens conditiones ligni, quod nascitur in India, adeo utraque similia sunt. An vero habeat eandem virtutem cum ligno Indo hoc ignoro, & forte propter diversitatem regionum, non habet easdem vires, tamen non expertus sum, satis est, quod illius ligni Indici magnam habemus copiam, quod est antidotus hujus morbi, neque hoc facit propter qualitates manifestas, quia ex gustu per regulas Galen. nobis traditas, in *lib. de simpl. medic.* siccissimæ, & calidissimæ substantiæ est, nam amarum est ejus decoctum, cum acrimonia erodente, & ita erodente, ut sit calidum usque ad tertium gradum, & habet partes heterogeneas: habet enim partes subtiles, in quibus fundatur illa acrimonia, & terrestres adustas, in quibus amaritudo, & hinc est, quod sustinet tantam decoctionem, etenim, si decies decoxeritis, paulo minus amarum, spissum, & acre erit, quam fuerit primum, & vix ab eo virtus potest extrahi: & vidi aromatarios, qui decies vendiderunt idem lignum: ideo cum vultis esse fideles vestris ægris, & honorem adipisci, jubeatis, ut decoquant domi suæ. Cum igitur habeat istas qualitates, non tantum non deberet curare istum morbum, qui ex calida & sicca intemperie hepatis est, sed cum tale sit, potius deberet augere: ideo non à qualitatibus manifestis operatur, sed à forma sua specifica, sicuti etiam multæ aliæ medicinæ. Cum igitur operetur à qualitate occulta, si istud decoctum exhibueritis, antequam removeritis omnia impedimenta, multa incommoda & mala insurgent absque ulla utilitate, quia forma illa specifica, à multitudine humorum obtunditur. præterea cum non possit cum sua qualitate occulta, & forma specifica operari, cum qualitatibus manifestis, scilicet, cum caliditate & siccitate substantiæ operatur, & inflammat hepar, & sic, qui exhibent antequam corpus sit exacte purgatum, & mundum, plus nocent quam prosint. si vero exquisitissime evacuatum fuerit prius, tunc prospere res succedet, ideo nunquam exhibeatis tale decoctum, nisi exquisitissime prius evacuato, & prius peractis iis, quæ dixi; sed quando varius est usus istius ligni, ideo duo verba dicam de hoc, nam video multos, eosque insignes medicos hoc lignum cum vino decoquere, eoque aromatico, & malvatico etiam, C & exhibere absque ratione, ac sine methodo, unde destruunt omnium temperaturas, & non solum decoquunt cum vino, sed admiscunt etiam calida aromata, quale est *cinnamonum*, & alia hujusmodi, & non tantum aromata calida, sed etiam medicamenta calida & evacuantia, ut *epithymum*, *diasena*, & quod deterius est, ea etiam quæ molestissime evacuant, sicuti est *scammonium*, *colocynthis*, *helleborus*. Unde componunt medicamentum, quod quidem est venenosum, & quidam ex nostris, ex assumptione istius vini, ita adustus, & exsiccatus est, qui ad nos accessit, ut vix spatio sex mensium potuerim eum refrigerare, & humectare, & exhibui ea frigida medicamenta, quæ certe alium interfecissent, & aromatarii timebant ipsi ea præparare, cum dicerent, se nunquam vidisse, corpori alicui humano tam frigida exhibita, & tamen vix potui ipsum refrigerare. Sed dicit quispiam. Vellem scire, undenam est iste malus usus, & unde emanavit? Dico, & credo fuisse quempiam excellentem medicum, qui artem, & medendi methodum calleret, qui cum invenisset quempiam laborantem D morbo, admodum refrigeratum, vel ex longitudine morbi, vel ex ætate, ut nihil fere haberet caloris, præterea totus gummosus esset, tophosque in toto haberet, & humores per universum crassos, frigidisque, exhibuit istud decoctum cum vino, & proposuit, quia videmus & nos, aliquos ita maleficiatos, qui nullam fere caliditatem habent, & loco sanguinis, pituitam generant, quemadmodum Limaciæ, & Cochleæ, in talibus ergo conferre posset, quia indicationes hoc probant, quia cum sint frigidi, & humidi, sane cum calidis & siccis reducendi sunt ad temperamentum, ideo si invenietis tales, in quibus reliqua omnia frustra sint facta, tunc poteritis hoc facere, sed advertendum hic unum, quod mihi istud vinum non placet, quoniam ægritudo ista est in nervis, & membranis: scitis autem quantopere Hippoc. Galen. Avic. Diosc. & alii omnes detestantur vinum in morbis nervorum, ideo præ oculis hoc habendum est, quod tamen, si modo volueris exhibere, cave ne exhibeas juvenibus calidæ & siccæ temperaturæ, & in tempore, & regione calidis, quia multum lædes. nam in isto ligno sunt duo, est vis calefaciendi, & exsiccandi, & est forma specifica, qua sanatur morbus iste: quod si qualitates manifestæ superaverint, tunc magis nocebis, si vero forma specifica superabit, tunc sanabis, sed caveatis ab usu istarum antidotorum, sine methodo, & distinctione, quia semper plus damni afferretis vestris ægris, quam juvamenti. ideo si istud decoctum exhibere occurrit juveni, & habenti temperaturam calidam & siccam in tempore etiam calido & sicco tunc remittatis acrimoniam, & caliditatem ipsius, in aquis per temperamentum proprium frigidis, & humidis, si vero fuerit corpus hu-

midum, & non calidum, & velitis aliquantulum calefacere, decoquetis id in aqua communi, quia ipsa recipit omnes impressiones, licet enim mille calida in aquis frigidis & humidis dictis decoxeris, nunquam ab eis frigiditatem removebis, & ego superioribus annis M. D. Io. Joachimum habui laborantem tali morbo, & medici alii exhibuerant decoctum in aqua communi, licet esset senex, tamen, quia calidæ & siccæ temperaturæ erat, ideo jussi decoctum fieri in aqua endiviæ, & cum hoc decocto ille totus refrigeratus est, cumque prius pallidus esset, rubeus effectus est, ideo & vos ita facietis. Caveatis, ne qualitates manifestæ superent occultam, quia sic inflammabitur potius, si vero forma specifica superabit, sanabitur. Hactenus habuistis essentiam hujus morbi, & duplex sane est via removendi istum morbum, una per proprietatem occultam, altera per indicationes, sicuti faciunt dogmatici, in omnibus morbis, à natura morbi procedentes, quia morbus est intemperies calida & sicca, in hepate redacta ad certam formam, nobis ignotam, nec credendum, quod valeat consequentia hæc, quod ubi est intemperies calida & sicca in hepate, ibi sit morbus Gallicus, quia lepra, & alii morbi proveniunt ab intemperie calida & sicca hepatis, sed secundum diversos gradus impressionis diversas faciunt ægrotudines, cum igitur hic sit intemperies calida & sicca hepatis, per illam communem dignitatem, contraria contrariis curantur, cum contrariis debetis procedere, sed cum hic sit intemperies, est etiam plenitudo in toto, quod indicant dolores, pustulæ, ulcera, gummi, & defluxus pilorum, quæ sunt signa fluxionis: fluxio autem est cum materia, ergo si est fluxio, adest etiam materia, sed ubi adest materia, sumitur alia indicatio curandi, atque in eodem fundamento multitudo curatur, & tollitur cum suo contrario, scilicet cum evacuatione. sic enim proceditur à natura morbi, à quo sumuntur duæ indicationes, una evacuandi, altera alterandi. Sed à qua incipiendum est? Videatis Galen. in 3. met. ubi inquit, quod ab ea debemus incipere, sine qua reliqua non potest tolli. Hic autem removenda est multitudo, & mala temperies existens in hepate, debetis igitur vos ab evacuatione incipere, quia nisi evacuabitis humorem peccantem, non poteritis alterare ipsum hepar. primo igitur evacuabitis, deinde cum contrariis alterabitis, sed quia exacte non potest tolli hæc intemperies, propter impressionem, quia forma hujus ægrotudinis est etiam ignota nobis, ideo ad antidota recurrendum, quale est lignum Indianum, quo experientia constat tolli istum morbum, non propter qualitates manifestas, sed quia tale, id est à proprietate occulta, & à forma specifica, & hoc est, quia non attingimus ultimum gradum lapsus, & formæ hujus morbi. nam si cognosceremus formas específicas cujuslibet vestrum, cognosceremus etiam ægrotudines cujuslibet. Verum quia ultimæ formæ morborum, & maxime istius, & aliorum sunt nobis ignotæ, ideo conjectura tantum, & à posteriori est procedendum, & ideo inventum est hoc lignum, quod formæ hujus morbi est contrarium: quia videmus quicumque hoc assumpserunt, servatis servandis, & si non prima vice, saltem secunda, tertiave, vel etiam quarta assumptione sanati sunt, nisi sint tabidi, & intemperies in ipsorum corde jam sit confirmata calida & sicca, quia tunc non recipit curam, sed ubi non sit adhuc in corde impressa illa venenosa qualitas, & vobis ægri, & affidentes, & instrumenta, commoda fuerint, omnes prorsus sanabitis. Diximus porro abstinendum esse omnino à decocto ligni cum vino, diximusque quando id ipsum conveniret, cum scilicet corpus esset admodum refrigeratum, vel propter longitudinem ægrotudinis resolutus calor innatus, & tunc si dabitur vinum, cum sit calidum calefaciet, & penetrabit per partes, ad quas aqua propter maximam pituitæ copiam non posset penetrare, confortabitque spiritus, & calorem innatum, & sic propter qualitates manifestas, & vini, & ligni, & propter formam specificam ligni morbum tolli, & sanari contigit. Sed videamus, an illa medicamenta calida, ut cinnamomum, convenient. Dico quod non, quia non debent qualitates manifestæ augeri, ita ut superent illam formam specificam, sed potius corrigi, quia si auxeritis qualitates manifestas, addideritis qualitatem igneam ipsi decocto, & si exhibueritis juveni, & temperaturæ calidæ & siccæ, vel in tempore tali, plurimum læderetis. An vero medicamenta, quæ evacuant, convenient tam in decocto cum aqua, quam cum vino. Dico quod non, quare? quoniam jam dixi, quod hoc lignum agit, & tollit morbum à forma, si sic, ergo totum debet prius esse evacuatum, antequam exhibeatur, quo omnia impedimenta sint ablata, ut cum forma sua possit bene agere, si igitur jam totum erit evacuatum, & velis adhuc evacuare, nonne contra Hipp. & Galen. & rationem, & contra omnes facies? Nam quid est deterius, quam medicinas solventes purgato corpori exhibere? quod vidit Hipp. dum dixit in eo *Aph. Helleborum dare purgatis, convulsiones facit*: quod si non fuerit evacuatum, non debet exhiberi istud decoctum, quia alteratio non debet cum evacuatione permisceri, nam

A si fuerit mala complexio in aliquo membro, quis est tam rudis medicus, qui prius non velit evacuare, deinde alterare membrum, sic & vos facere debetis, non autem permiscere evacuationem cum alterantibus, quia illa alterantia non poterunt agere, ideo caveatis ab hoc usu, quia pessimus est, vacuetis inquam prius, deinde alteretis, & nunquam convenit uti isto decocto cum medicamentis evacuationibus, & solventibus, raro etiam cum vino, & in quibus casibus, diximus, sed semper in eo est nocumentum de nervis, & inorbus iste occupat membranas præcipue, quæ sunt nervosæ, ideo in aqua decoquetis, & si vultis calefacere aliquantum, & exsiccare (ut si sit æger non juvenis, & in tempore hyemali & temperaturæ ad frigidum potius declinantis, quam aliter) tunc in aqua communi decoquite, quia aqua communis recipit omnes impressiones, si vero fuerit juvenis, & calidæ temperaturæ & in æstate, tunc in aqua, *vel boraginis, vel cichorei, vel fumi terræ, vel portulacæ* decoquetis, licet ego nunquam transcenderim illas tres, tamen si posset esse æger adeo calidus, ut egeretis summa refrigeratione, nunquam tamen ego expertus sum, nam ista aqua resistit caliditati ipsius ligni, si enim accipiat *drach. v. opii & drach. x. piperis*, & simul ponatis, & decoquat, semper illa vis frigida resistit illis x. calidis, & inducet stuporem. accipiat etiam *philonium romanum*, & consideretis ingredientia, si *Theriacam novam*, in istis longe plurima calida quam frigida invenietis, tamen habent maximam vim refrigerandi, & inducendi soporem frigida. Hic cadit dubitatio, & maxima, quomodo aqua, scil. cum sit primum frigidum, efficiatur materia ad omnes formas suscipiendas. Ad quam dico, quod si frigiditatem actualement, vel potentialem haberet, inesset illi forma propria, & ageret semper secundum illam formam, & eodem modo, & si decoqueretis calida in ea, semper refrigeraret, sicuti contingit de ejus humiditate, quæ quia actualis illi est, nunquam potest ab ea removeri, quare, quia, si decoquetis quæcunque sicca, semper erit humida, frigiditas vero facillime removetur, & tamen dicitur, quod aer est primum humidum, & aqua primum frigidum, & Galen. visus est cognovisse hanc difficultatem, quia nullibi curat frigiditatem aquæ, nisi quæ actualis est, quando enim actu calida est, eam abhorret, & in corpore calido, quod non facit in reliquis, quæ prima frigida sunt. nam succus papaveris, ut habetur primo & secundo de temperamentis, licet actu calidus sit, tamen, quia potentia est frigidus, semper refrigerat, & sic videtur, quod Galenus confidat tantum in actuali frigiditate aquæ, non in potentiâ. Cum igitur decoxeritis lignum in aqua communi, & eam exhibueritis corpori calido, in tempore calido urinæ minores efficientur, & rubræ, & æger maxime sitiet, ejusque corpus incalcescet, & tandem febriticabit, & tabescet, unde cogemini abstinere ab eo decocto, ideo utamini aquis destillatis, & simplicibus frigidis, ut *endiviæ, boraginis*, quia tales sunt primæ frigidæ, & resistunt calidis, quæ in ipsis decoquuntur. Quodnam vero lignum accipiendum sit, docebo. Volo, ut accipiat quod est maxime nigrum, unctuosum, & ponderosum, quia in humiditate illius stat illa forma specifica, quoniam humiditas cum partibus terreis ita permiscetur, ut causet, & faciat nigredinem illam, & accipiat *lib. i.* istius ligni, non minutissime triti, sed in laminas incisi tenuissimas, quoniam in trituratione illa adeo tenui exhalat quid de forma ipsius, & remanet pars terrestris, & ideo non debetis servare sic incisum, quia tanto magis partes illæ tenues exhalant ab eo, in quibus est forma illa specifica, ideo non nisi unam libram pro quaque vice facietis præparari, & tunc illico in aquam infundi, non tamen debet crasse admodum esse incisum, quia tunc aqua per ejus substantiam non posset penetrare, & per consequens non posset auferre ab eo partes illas subtiles, & formam ipsius specificam, sed debent esse latæ partes illæ ligni, quoniam latitudo illa non impedit, quin decoctio possit auferre omnes partes, nec ita facile potest ab eo virtus resolvi. & bene dicebat Arist. in *primis meteor.* loquens de putredine, quodlibet putrescibile, quanto est amplius, tanto magis putredini resistere. ideo plurima copia aquæ plus resistit putredini, quam parva copia. propterea accipiat *aquam laudatissimam, & subtilissimam, & pro qualibet libra ligni xii. lib. aquæ sumite, & ponite in olla stricti orificii. ut minus possit evaporari, & cooperite, & illa olla debet usque ad xviii. & ad xx. etiam lib. aquæ continere, ut supersit vacuum pro ebullitione, & cum per diem naturalem infusam tenueritis, istud lignum apponetis ad ignem lentum & clarum, quia facilius extrahetur quicquid in eo est virtutis, & non tantum evaporabit, & decoquite quousque tertia pars decreverit, & accipio ego *xiiii. lib. ut octo possint superesse, quia & ariditas olla, & ipsius ligni semper duas lib. aquæ absumunt.* Deinde facta levi colatura reponetis in vase vitreo bene obturato, & hoc erit pro syrupo, & una libra dabitur pro singulis vicibus, & mane, & vesperi, & semper debetis advertere, ut cum æger assumet syrupum, sem-*

semper per horas tres permaneat, antequam cibum assumat, & sub actuali caliditate, vel tepiditate exhibebitis, si fuerit in æstate, quia omnia tunc sunt calida, sed quoniam isti jubent, ut æger, si est in lecto, quiescat, & si non cubat, jubent ad cubile illum accedere, & cooperiri quamplurimis pannis, quo excitetur sudor etiam violentissime. ob id, dico, quod hic committitur error, primo, quia sudor est actio naturæ, quæ debetur ultimis excrementis, quæ in ambitu corporis existunt, & ultimo hoc facit natura. nam imprimis excernit, quicquid est in intestinis, & in ventriculo, & in primis venis per secessum, secundo per urinam excrementa venarum, ultimo per sudorem excrementa, quæ sunt in ambitu totius, etiam per insensiles transpirationes excernit, sed isti faciunt, ut ultima evacuatio sit prima, & omnino contrarium faciunt ejus, quod intendit natura. præterea quandoque natura expellit suas superfluitates per urinam, quandoque per secessum (licet hoc raro contingat) quandoque per insensibilem transpirationem, interdum per sudorem, sed isti cogunt semper sudare, & nil deterius est, quam divertere naturam ab eo, quod ipsa intendit, sed debemus potius eam B permittere, & si non potest supplere, illi opem ferre, non autem cogere ipsam, ideo habetis, ut in quiete permaneat post syrupum, in loco etiam calido, quo natura possit etiam agere operationes suas, & si provocaret sudorem, permittere, ut sudet, & nudare hominem, & si defecerit, auxiliari ei, & non cogere ad id, ad quod non est apta, quia non est forma universalis, regens singulas partes nostri corporis. Quod ad secundam decoctionem, accipiat is idem lignum, & decoquat in lib. aquæ xx. quo usque quarta pars decreseat, sed tamen cum magna diligentia, & si velletis diligentius facere, potestis accipere xx. lib. aquæ decoctæ, & tunc facietis fortissimam expressionem, ut in prima etiam decoctione, & utamini ista pro potu, & si ingrata videbitur, addatis parum sacchari, sed simplicem magis laudo, & mihi placet, ut omnino à vino abstineat. Victus vero ratio limitanda est, ex Hippoc. & Galen. in lib. de victus ratione secundum ægri vires, nam si robustæ erunt vires, tenuissima erit diætâ, si debiles, pleniori utamini victu. etiam cavere debetis ab errore, in quem omnes

communiter incidunt, quoniam statim à principio tenuissimam diætâ jubent, & male faciunt, quia postea in statu coguntur cibare, & dare carnes, præterea ad insueta hominem deducunt absque aliquo medio, ideo in primis octo, vel decem diebus dabitis carnes pulli juvenis, vel hœdi, vel avium parvarum montanarum, in parva quantitate, & dimidium panis, quem consueverat comedere in sanitate, & etiam quandoque vinum, admodum tamen dilutum, & pauciferum. transactis istis proximis decem diebus, subtrahetis, & carnes, & vinum, & tamen panem biscoctum exhibebitis, secundum quod vires tolerabunt, ut duas vel tres uncias pro qualibet vice: & quia ut plurimum istis alvus astringitur, ideo exhibebitis duas, vel tres uncias pasfularum dulcium, ut venter magis lubricus reddatur, & iste panis biscoctus est maxime bonus, est enim bis fermentatus, & optime coctus, nullumque excrementum habet, facillimeque concoquitur, & optime nutrit, & singulis quibusque decem, vel octo diebus, si corpus non fuerit illi obediens, exhibebitis vel unc. j. florum cassiæ vel elect. lenit. vel aliquid tale, quod non trahat à longinquo, sed tantum educat superfluitates existentes in stomacho, in intestinis, & in primis venis. ubi vero eritis in tertio, & videbitis satis eductum de materia, vel per urinam, vel per sudores, vel per insensibilem habitum, poteritis ampliare cibum, & si videritis, quod natura non cessat, ab evacuatione non immutabitis victus rationem, imo potius subtrahetis, quia prope statum, & in statu detrahendum est de cibo, & sic procedetis usque ad quadraginta, & quinquaginta dies, quandoque etiam, si opus fuerit, usque ad sexaginta: postea paulatim incipietis nutrire hominem, paulatim inquam, quoniam ut plurimum delinquant isti, & sic sanabitis. Sed quoniam est aliud lignum nuper ad nos allatum, quo utuntur, ut ajunt, felicissime Romæ, & videtur radix cujusdam cannæ, & est longitudinis unius digiti longi, & non admodum crassum, ac etiam inspidum, sicuti canna, & dicunt, quod decoctum istius mirabilem qualitatem habet, nos videbimus an bene succedat in posterum. interea utamini isto, quo scimus tolli morbum Gallicum ex longo usu. Et hæc satis dicta sint de hac materia. F I N I S.

EPISTOLA PRIMA

Pro matrona Germana, & marito ejus.

P

ro consultatione sanitatis hujus nobilis & strenui viri, & nobilissimæ suæ uxoris, nunc duo sunt proponenda, ratio victus inquam, & medicamentorum usus. Quantum ad rationem victus attinet, erit illa utrique communis, ideo de hac ratione victus quæcunque admo-
neantur, intelligi velim utrumque esse pariter adinonitum. Medicamenta vero singulorum, cum diversa sint, explicabuntur seorsim. Primo igitur quærent ambo omni conatu, quasvis animi molestias quam maxime vitare, & tanquam pestem abominari, iracundiam præcipue, mœstitiamque, ac timorem, sed læti, ac in optima spe constituti vivant. Præterea otium, & quietem corporis procul effugiant, moderato exercitio utantur, mane præcipue ac vesperi ante cœnam. Caveant tamen, ne exerceantur, & post exercitium quiescant in aëre admodum frigido, aut ventoso, & ubi talis aër contigerit, tunc se intra domum contineant, & exerceant, suas res familiares procurando, hoc enim optimum exercitii genus est. Fugiant meridianum & omnino diurnum somnum, proinde hortor, ut mane ante vel circa Solis exortum surgant, & procuratis excretionibus corporis consuetis per alvum & urinam, per sputa & per screatus, narium emunctiones, frictiones capitis, auriumque sorditæ expurgata, tunc vegeti, atque hoc modo excitati ad exercitia corporis se conferant. Et si aliquando contigerit vel in altero, vel in utroque, ut excrementa alvi præter consuetudinem supprimi velint, non permittant hoc vitium invalescere, sed protinus, si clysteres non admiserint, præbiant ante prandium jus pulli, in quo decocta sit mercurialis, malva, & beta, vel folia brassicæ, deinde adjecta portione sacchari rubri, lenietur enim alvus sine molestia. Præterea non diu versentur, aut commorentur, aut aliquo modo se exponant, ubi sit aër frigidus & ventosus, & tempore hyemis caveant, ne more Germanorum repente exeant à suis vaporariis & hypocaustis calidis, exponentes se aëri frigido, illud enim longe detestabilius est, quam si perpetuo in eodem aëre frigido versarentur, sed ubi necessitas advenit exire hypocausta, habeant operimenta tam capitis, quam universi corporis, quibus se à repentina aëris frigiditate tueantur, neque ita calefiant hypocausta, ut multi consueverunt, quibus non satis est, ut corpore mediocri-

ter incalescant tantum, ut à frigoris excessu muniantur, imo non cessant, nisi prius torrescant & assentur. Caveant igitur ab eo importuno hypocaustorum fervore, sed tantum tepescat locus, nimis enim offenderentur in egressu. Præterea aëri nocturno ne occurrant, sed in locis altis, versus Orientem & Meridiem sitis habitent. Caveant quammaxime, tanquam à peste, à commensationibus & computationibus, sed sobrii intra proprios parietes sibi vivant, nisi enim hoc fecerint, frustra reliqua agentur. Bis in die moderate comedant, & moderate bibant, omittendo has computationes, quæ nedum sanitatem amissam reficere student, sed eam quoque, quam possident, deperdere. Porus ante omnia deligendus: ille sit vinum minime potens, sed lene & pauciferum, nullius aciditatis particeps, sed bene maturum, colore album vel rufum, à nigro, obscuro, crasso prorsus abstinendum, & si album vel rufum haberi non potest, eligatur gilvum, limpidum, & eo modeste utantur, neque à prandio aut à cœna potent. Panis sit bene fermentatus, bene coctus, neque ultra quam quotidianus. Carnes pullorum, castratorum juvenum, hœdorum, avium canipestrium pinguum. Sed caveant maxime à palustribus, ut anatum, anserum. A piscibus abstineant quammaxime fieri potest. Ova recentia vel cum aqua, vel cum igne mediocriter cocta, conveniunt, cum modico saccharo & cinnamomo condita, prorsus sine butyro. Fercula etiam ex oryza, hordeo, spelta, farro non vitupero, si in jure pingui optime cocta fuerint. Evitent herbarum omne genus præter lactucas, quandoque & boragines. Fructus etiam præcipue fugiant, & maxime horarios. Autumnalia pyra, & poma decocta cum saccharo & aniso, non male post cibum admittuntur. Caveant ab omnibus lacticiniis, pastilibus, rebus cujuscunque generis in sartagine frictis, à carnibus antiquis, sicut bubulis, hircinis, à salitis item omnibus, à multitudine cibariorum, imo in singulis mensis singulo tantum genere sint contenti. Hæc quantum attinet ad victus rationem, quam diximus utrique esse communem. Nunc ad medicamenta accedemus, quæ sint singulis seorsim propria. Nobilis igitur vir quamprimum se in propriam domum contulerit, incipiet purgari hoc modo, qui proxime sequitur. Primo Recipe floris cassiæ unc. j. s. cum saccharo fiat bolus, sumatur mane hora una ante prandium. Deinde
N n 2 Re-

Recipe *Syrupi de fumo terræ simpl. oxymellis simpl. ana unc. j. seri caprini unc. vj. misce pro uno, & sic pro septem aliis.* Postea vero Recipe *confectionis hamech drach. iiij. Syrupi rosati solutivi unc. ij. cum aqua fumi terræ fiat potio*, fumenda cum custodia in aurora post syrupum ultimum die sequenti. Sed post assumptionem duorum syruporum primorum mittatur sanguis à vena basilica dextri lateris, extrahantur uncie decem, vel ultra. Finita hac purgatione, quiescat per dies duos, & interim mane & vespere hora ante cibum sumat *sacchari rosati unciam unam.* Peractis his duobus diebus, incipiat bibere syrupum infra scriptum, ex quo solvetur alvus sine molestia quater, aut sexies singulis diebus. Erunt autem omnino sex syrupi, sex diebus exhibendi. Recipe *aquæ fumi terræ lib. vj. myrobalanorum citrinorum, chebulorum, emblicorum, Indorum, belliricorum ana unc. s. epithymi, polypodii, senæ, glycyrrhizæ ana drach. vj. sem. citri drach. ij. corticum hellebori nigri drach. iiij. Fricentur myrobalani cum oleo amygdalarum dulcium, ubi prius cortusi fuerint grosso modo, deinde infundantur in prædicta aqua per diem naturalem, postea decoquantur omnia simul secundum artem, ad consumptionem medietatis: postea facta diligenti expressione & colatura reservetur, & tota illa coctio dividatur in sex partes, & sumatur una pars singulis diebus tepida in aurora cum uncia una Syrupi de infusione rosarum.* Ubi vero hæc tota purgatio peracta fuerit, (hæc purgatio vere & autumnno fiat, eademque erunt prorsus & similia omnia, præterquam quod missio sanguinis vere tantum admittenda est) trium dierum quiete interjecta, ac saccharo rosato ante cibum semper sumpto, ut paulo ante instituiamus, interim parabit sibi decoctum ligni Indi, quod transacto illo triduo potare incipiet. Accipiat igitur illius ligni nigri & *derasi lib. i. Aquæ destillationis endiviæ lib. xiiii. & fiat infusio in olla nova bene obturata per horas xxiiii. postea in eadem olla sensim decoquatur, donec decrescat tertia pars, deinde facta colatura, bibat hujus decocti calidi lib. j. mane, & alteram vespere, hoc modo, ut hora octava primam bibat, duodecima comedat sive prandeat, decimanona vero bibat secundam, & vigesimatertia cœnet, atque ita perseveret usque ad diem quadragesimum. Cavcat interim hoc toto spatio à ventis, & si sudor provocetur, accubet lecto, pannisque diligenter operiatur. Quotidie procuret beneficium alvi. Cibus sit singulis vicibus panis biscocti uncie tres, pulli junioris uncie totidem. Loco vini bibat aquam communem optimi fontis vel putei, in quo id lignum secundo decoctum fuerit. His rite, peractis habeat postea familiares pilulas, quas pro conservatione sanitatis*

A toto anno usurpabit semel in septimana, hora ante cœnam, pondere scrup. ii. vel drach. unius. Et si integre se percipiet, bene erit, sin minus, futuro vere rursus eadem purgatione præmissa, ad decoctum ligni Indi redibit. Neque enim dubitamus hoc solo remedio tandem esse curandum. Recipe *aloës optimæ unc. j. pulverizetur optime, inde aspergatur succo rosarum puro, & permittatur exsiccari.* Deinde Recipe *agarici electissimi drach. vj. & similiter pulverizetur, postea aspergatur oxymelite, & exsiccentur eodem modo, ut de aloë diximus.* Postea Recipe *rhabarbari drach. iiij. rosarum siccarum, succi glycyrrhizæ, nucis muscatæ ana drach. j. salis gemmæ drach. ij. pulverizentur omnia per se, deinde misceantur, & cum melle rosato fiat magdaleon, de quo conficiantur pilule ut supra, quæ sumantur ter vel quater singulis mensibus hora una ante cœnam pondere scrup. ij. vel drach. j. & fiant pilule tres.* Et hæc satis pro nobili viro. PRO HONESTISSIMA UXORE, & ipsa bis singulis annis purganda est, vere inquam & autumnno, ita ut vere etiam sanguinem mittat, B autumnno nequaquam. Purgatio autem talis erit: Recipe *electuarii de sebesten solutivi drach. x. cum saccharo fiat bolus, sumatur mane tribus horis ante prandium, ac parce prandeat.* Recipe *Syrupi Sabor regis, de fumo terræ ana unc. j. aquæ boraginis unc. iiij. misce pro uno, & sic pro aliis.* Item Recipe *confectionis hamech drach. iiij. Syrupi rosati solutivi unc. ij. Cum aqua boraginis fiat potio, fumenda die proxima sequenti syrupum ultimum.* Sed post duos primos mittatur sanguis à vena basilica dextri lateris, & trahantur uncie decem, vel libra sanguinis, & hoc vere tantum, non autumnno. Ubi ita bis in anno purgata fuerit, utatur postea bis vel ter aut quater in mense infra scripta potione benigna, & sine custodia, quam sumat tribus horis ante prandium: Recipe *folliculorum senæ, epithymi ana drach. iiij. polypodii drach. j. s. glycyrrhizæ drach. j. ponantur vespere in infusione in jure pulli pinguis, vel in sero lactis caprini, facta diligenti expressione, & colatura, bibatur decoctum tepidum addito saccharo, si libuerit.* Hoc C præcipue erit utile ad omnes affectus arcendos in hac nobili muliere. Item ante prandium utatur quam sæpiissime electuario infra scripto, quod sumat hora antequam prandeat, pondere unc. s. Recipe *sacchari buglossati, boraginati, violati, nenupharini ana unc. iiij. commisceantur omnia simul, & addantur folia auri puri numero vj. & servetur in vase vitreo, & hoc maxime utatur cum fuerit grava-*

F I N I S.

EPISTOLA SECUNDA,

Pro quodam nobili Germano.

Si in tam ampla materia & congerie symptomatum vellem invenire rationem, essem valde molestus. Sed via hæc erit comoda, ut explicem naturalem temperiem ejus, & præternaturalem acquisitam, quia ex iis rectè explicatis reliqua clara erunt. Quod ad naturalem temperaturam pertinet, illud ponendum est, quod nisi constaret ex ægritudinibus, quibus antea affectus fuit, cholericis quidem, & nisi corporis habitudo esset, nullam prorsus suæ temperaturæ naturalis haberemus cognitionem, quoniam ex signis à Galeno traditis, in ipsius cognitionem non possumus adduci, maxime cum animi mores nobis non sunt noti. Sed quod sit calidæ & siccæ temperaturæ, omnes illæ ægritudines, quibus solitus est affligi, & infestari, antequam incideret in morbum Gallicum, possunt attestari. Et primo, ut ex scripto ejus apparet, circa xi. annum capitis dolorem habuit, primo acutissimum, deinde crisi facta per fluxum ab auribus utrisque cum sanguine, in tertia, vel in quarta die liberatus est. Indicium manifestum tum ex acrimonia doloris, tum ex velocitate motus, calidam fuisse dispositionem. Laboravit etiam scabie, quæ provenit ab humoribus adustis, & à pituita falsa, quæ attestatur caliditatem hepatis. Præterea tertianas habuit, & cum vexaretur catarrho, à xv. usque ad xviii. annum, tenuis fuit admodum, acutus, mordax, ita quod omnes ægritudines, quas passus est ante, attestantur superdominio humorum calidorum. Ideo hæc signa videntur efficacia, ut credamus esse calidæ & siccæ temperaturæ, quia illæ ægritudines non solum signa sunt naturalis temperaturæ, imo indicant habuisse omnes causas, quod naturalis ejus temperies fuerit labefactata, quia ex longo catarrho naturalis temperatura destructa fuit, quia

D perseverante catarrho continue, fieri non potuit quin labefactaretur. Quo catarrho perseverante, in xxiii. ætatis suæ anno concubuit cum muliere, infecta morbo Gallico, à quo tempore cœpit conqueri de magnis & multis symptomatibus, quæ secuta sunt, de quibus loquimur. Sed primo oportet scire quod ille Magnus vir incidit ex tali concubitu in morbum Gallicum, ita quod contagium fuit complicatum cum tali naturali temperatura, quam invenit calidam & siccam, ex qua complicatione fecerunt unum tertium, ex quo postea tot symptomata secuta sunt. Sed non possumus scire illud tertium, nisi extrema habeamus. Sunt autem extrema, primo temperatura, quæ excedit per calidum, & siccum. Secundum extremum est contagium morbi Gallici. Hic dubitant multi, quisnam morbus sit morbus Gallicus, an epidemicus dici possit, nec ne. Ego credo, quod non possit dici morbus epidemicus, quia epidemici habent causas universales (ut inquit Galenus in *primo Epid.*) vel aerem, vel cibum & potum, sicut in libro *de cibis boni & mali succi* asserit Galenus, de eo qui propter qualitatem annonæ tempore suo accidit, ita quod talis à causa universali incipit, & desinit, desinentibus causis universalibus, sive in aëre, sive in aquis & cibis sit constituenda causa ejus. Jam multi anni præterierunt, ex quo incepit hæc infectio, credo quod deberet jam desinere. Neque valet quod per contagium perseverat, quia cessantibus causis, cessant putredines, ut in febribus pestilentialibus, quæ per contagium oriuntur, cessante influxu, & universali causa, cessat contagium, & abolentur febres illæ. Præterea majores nostri ex historia observarunt, nullum eo tempore fuisse correptum, nisi per contagium, & causam habuit particularem. Scimus enim quod eo tempore, quo

bellum à rege Gallorum apud Neapolim gerebatur, plurimi erant Hispani, qui à Calicut devenerunt, in quibus regionibus plurima erat infectio, qui concubuerunt cum meretricibus illis, & ex concubitu illo infectæ sunt meretrices, & tandem infectio ad nos devenit, quia ibi aderant milites cujuscunque nationis. Et ita constat in historiis, quod habuit originem, & tale principium, per contactum particularem, qui morbus peculiatis est in illis regionibus, & non curatur nisi ligno illo, quod ad nos delatum fuit. Verum num sit morbus iste collocandus in genere morbi, qui sit in mala compositione, vel solutione continui, & in quo genere sit collocandus, est maxima difficultas. Et fortasse, si vellem immorari, ostenderem opinionem meam non longe à veritate esse: nec credo posse appellari morbum, nisi occupaverit hepar, & fecerit malam temperaturam. Cujus signum est, quia antequam contagium deveniat ad hepar, ulcuscula curantur omnia, & non redeunt: si vero ad hepar pervenerit, non modo bubones apparent, sed caput occupat, & omnia membra invadit, tristantur homines, decolorantur, & apparet tunc, quod causa est in membro principali, quia totum afficitur corpus. Ideo non est solutio continui, sicut quidam existimarunt, sed hepatis intemperies. Certum est, quod debemus conspiciere & videre, si in hepate est quis affectus, præter naturam existens in hepate. Certe licet videamus, quod in omni temperatura efficiat crustas, pustulas, ulcera, tamen symptomata semper eadem videntur, siue sanguis, siue bilis, siue pituita sit, quod adustionem habet, & nunquam separari hoc symptoma ab abscessibus, à pustulis, à crustis, & ab ulceribus. Et quia hoc universale videtur, credendum est, quod sit temperatura propria causans hæc symptomata. Et contingit in hoc, quod in aliis contagiosis: ut si quis habens lepram, vel scabiem, alium inficiat scabie, vel lepra, licet habeat hoc perpetuum, quod sit pituita, tamen secundum diversas temperaturas diversæ fiunt scabies: in uno sit pinguis & humida, in alio sicca, & ita unum commune habebit, Quo autem ad naturam ulcerum, erunt diversapro ratione temperaturarum. Hoc unum observandum est, quod contagium hoc à temperatura pendet, quæ nec calida, nec frigida, nec humida, nec sicca est. sed est qualitas quædam innominata, quæ, dum contingit hepar, facit sanguinem talis naturæ, ut semper declinet ad adustionem, forte quia principium suum provenit à nigris hominibus illis & adustis, quia proprius est morbus illorum hominum, circa torridam zonam habitantium, forte propter naturam illius adustionis dependet ab illo principio. Sive quia talis vel talis temperies sit, & innominata, habet hoc, quod contagium primo inficit hepar, ideo facies decolor est, sequitur & tristitia animi propter humorem adustum generatum, & si abscessus contingunt, duri sunt in primis diebus, & ita semper adustio est in tali morbo. Ista ergo mala qualitas facit semper adustionem, & est causa, ut quæcunque materia sit, semper habeat adustionem. Hoc fundamento posito, & quod à principio nativitatis habuerit temperaturam calidam & siccam, abundavit humorum adustione, ut ex scabie apparuit, quæ fuit propria ægritudo: ex catarrho mordicante & erodente supervenit contagium illi temperaturæ, cum qua convenientiam habebat: ideo facillime impressionem fecit, & maximam, quia agens & patiens erant disposita. Hæc fuit causa, quare secuta fuerunt tot symptomata, apparuerunt pustulæ, post pustulas apparuit humor distillans per virgam, dolor in lumbodextro, ut dixit ipse, sed fuit in rene dextro, quia subsecutæ fuerunt urinæ arenosæ, attestantes in renibus affectionem & calorem esse. Habuit maculas primo siccas, secundo humiditas in vola manuum, & circa cubitum. Habuit dolorem capitis intensissimum in posteriori parte capitis, & ex medela medici ex diversis curationibus in omni parte capitis, tam anteriori, quam posteriori habuit, & semper abscessus illi duri permanent curatu difficiles. Apparuit etiam in naribus non solum caro exerta, sed ulcera, quæ omnia fuerunt cum erosionem, ita quo post contagium omnia secuta sunt, & adustiones habuit tum à temperatura, tum à contagio, & in hac re immorandum non est, quia clara est. Hoc fundamento posito, quærit a nobis iste Magnificus vir tria. primo, utrum possit curari sine exhibitione ligni, & unctionibus, & suffumigiis, secundo, an possit curari sine deturpatione faciei, tertio, ut scribamus quid consulimus. Circa primum, oportet primo videre utrum possit curari, secundo cum quibus. Credo multa esse consideranda quoad morbum. posset quidem curari, si non haberemus alias indicationes, nisi eas, quæ a morbo sumuntur Gallico, etiamsi inveteratus esset, imo vidi ego quod quanto vetustior fuit cum abscessibus, & pustulis, & ulceribus, curatus est cum iis, quæ dicemus. Sed nos habemus plura consideranda, quæ faciunt difficultatem. Habemus primo, (& ego observavi experientia, posita ratione) quod nihil deterius est istis sic affectis, quam

A adhibere, siue interius, siue exterius, sub forma unguenti vel suffumigii, id quod argentum vivum habet, quia ex tali applicatione homines secundum membra principalia semper fuerunt affecti. Et testor Deum, aderatque Excellentiss. Fracastorius, ex unctione Mercurii statim quandam incidisse in epilepsiam, & vix potuit curari ab ea, & nullam causam habuit, nisi eam occasionem. Post quidem assumptionem argenti vivi, ita decolorantur, ut nunquam possint redire ad pristinum colorem. Et ego primo, quando vidi hominem in facie, interrogavi, an fuerit illitus aliquo unguento, in quo esset argentum vivum, quia tot vidi, ut experientia doctus sim. Sed præter experientiam habemus rationem, & prætermittamus considerationem Avic. qui, quia fuit primus, qui voluit rem distincte intueri, reprobavit ipsum: Græci omnes id ipsum non cognoverunt, nisi quod venenum est, & nihil aliud de eo dixit Galenus, sed refugit ipsum tanquam venenum. Et quia Avic. voluit experiri argentum vivum, & similiter Arabes alii, quia fuerunt maximi Alchimistæ, dixit omnia aperte ejus incommoda, & quomodo in paralyfini, in stuporem, & in frigiditas incidere facit ægritudines. Et primo videmus pati hepar, & incidere in frigidam dispositionem, ex qua sequitur decoloratio totius corporis: præterea ægritudines ex consensu nervorum sequuntur, paralysis, tremor corporis, stupores, & totius corporis refrigerationem facit, quia calorem naturalem, & spiritus refrigerat. Ideo abstinendum ab eo est, tanquam aperte lædente. Et præter frigiditatem & humiditatem maximam, quam habet (licet aliqui dixerunt esse calidum in quarto, quia de calcinato loquuti sunt) & præter malas condiciones omnes, quas habet, unum habet detestandum, quia facit operationem suam contra methodum, & contra rationem: est enim apud medicos unum axioma, ut cum evacuamus, ne trahamus humores ad locum nobilem. At argentum vivum quicquid in juncturis est, ad pulmonem trahit, & expuitur: & sequitur fœtor, corruptiones dentium, gingivarum, ulcera maligna in ore. Et ideo vir iste, non est mirum, si habuit ulcus in palato post suffumigium, & post argentum vivum exterius sumptum. Credo ego quod ex hoc, & non ex alio, secuta fuerit decoloratio, hæc molestia, & ulcera in palato. Et mirum est, cur non omnes ex plurima materia, quæ defluit ad pulmones, incidant in ulcera pulmonis. Et si evadunt multi, hoc est ratione fortis naturæ, & quia duri pulmonis sunt: nullus tamen evasit, quin habuerit vel gingivas corrosas, vel dentes, vel aliquid deterrimum. Et credo, quod sequatur sanitas ex tali illitione, sicut in pestilentialibus accidit, qui in navi curantur à calido vino epoto, qui postquam cooperti sunt pannis, sudant copiose, & ex tali violentia naturæ facta, quæ fortis & valida est, ab errore ducti sanitati restituntur. Concludo ergo, quod salvo semper meliori judicio, argentum vivum siue per linimentum, siue per suffumigium non probo, siue minerale, siue artificiale fuerit, quia omnes, qui de eo scripserunt, cognoverunt tam minerale, quam artificiale venenum esse: ideo crederem ab ejus usu abstinendum esse. Si diceretis, fuit curatus ab eo, à decocto autem ligni deterius se habuit, imo ex decocto tali dolor auctus fuit, ex suffumigio autem melius habuit. Istud non est mirum: quia si verum est suppositum à me factum, quod vir iste temperaturam habuit à principio nativitatis calidam & siccam adustam, & contagium habere adustionem sibi perpetuo annexam, & ideo habere symbolum cum temperatura, quæ refrigerant, humectant, & reperiunt, per aliquod tempus possunt conferre, quia alterant naturam & stupefaciunt, ut non sentiat dolorem, & evacuant trahendo ad partes interiores, & per sputum excernunt, ideo videntur bene se habere in principio; sed postea in deterius labuntur, non solum quia remansit temperatura mala, sed quia ultra ea habuit venenositatem in membris. Et si à decocto non bene habuit, potuit esse, vel quia non fuit usus recta ratione victus, nec bono ligno, nec bene purgatus, quia, qui non fuerunt exquisitissime purgati per phlebotomiam & pharmaciam, non fuerunt sanati. Ideo debuit primo optime expurgari. Præterea multa sunt observanda, quæ sciunt peritissimi medici, quæ si non fuerunt observata, à caliditate temperaturæ ligni, & siccitate potuit lædi, quæ valida est. Et licet in ore positum non percipiatur acrimonia, sicut percipitur ea, quæ in pipere est, hoc est, quia fundatur in substantia terrestri, ut vix deveniat ad actum, ideo in tertio crediderunt esse calidum & siccum. Idque possumus experiri, si decoctum faciamus ex majorana, calamintha, cinnamomo, & ex ligno, majorem percipietis caliditatem ex decocto ligni, quam ex his, quæ sunt calida & sicca in tertio, interius dico sumptum, quia ex elixatione permiscetur cum multa aqua, ideo non sentitur exterius, sed interius sumptum mirum in modum calefacit. Ideo siue hoc, siue illud, siue omnia, siue plura fuerint, non est mirum, si non fuit adjutus. Cui tamen incommodo possumus occurrere.

Cum ergo duo sint, quæ possunt morbum Gallicum confirmatum curare, decoctum ligni, & illitio ex Mercurio: huic autem affectioni, quam facit argentum vivum, non possumus occurrere, necessarium est igitur, ut accedat nobilissimus iste vir ad assumptionem potus aquæ ligni. Sed duo in primis facere debet: primo, remove malam impressionem factam ex argento vivo, siue fuerit argentum vivum, siue suffumigium ex cinnabari, in ambitu totius corporis impressum, secundo vellem, ut malus habitus tolleretur, & rediret ad propriam temperaturam. Cum quibus modo? Ego sine dubio in tanta materia aggregata, tum à contagio, tum à mala temperatura, tum à medicinis solventibus totam struem corporis, vellem ut corrigeretur, & tot ac tanti humores evacuantur cum medicinis. Et cum habeat habitum pallidum declinantem ad frigiditatem, & tumorem corporis, cachexiam indicantem, hoc fuit ab aliqua re valde imprimente, quia mirum fuit, quod in tali corpore impressa sit intemperies frigida. Ideo biliosi, pituitosi, & adusti humores sunt evacuandi. Et quia pituita mixta est cum adustis humoribus habeat primo *syrupos, in quibus ingrediatur epithymum, fumus terræ, polypodium*, arte confectos, habeatque *senam*, quæ evacuat humores melancholicos, & digerit, & incidit humores pituitosos adustos. *Syrupus acetosus* etiam optimus est, & multi alii, quos non referam, quia, qui scribentur, magis erunt universales. Ego sic procederem cum digerentibus pituitosos & adustos humores. Postea evacuarem cum medicinis evacuantibus adustos & pituitosos humores, & inter omnia medicamenta *confectionem hamech* eligerem, ut patet ex ingredientibus. *Pilula aggregativa* summopere convenirent, in quibus ingrediuntur ea, quæ possunt id facere, *electuarium etiam Indum, diasene, diacatholicon*, & haberet aliquod in se quod stimulare ipsum, quia leve est. Convenienter ergo possent addi *trochisci Albandal, agaricus, rhabarbarum*: & si non sufficeret una evacuatio, plures fierent. Corroborarem caput, aperirem venas, & disponerem in alium habitum. Et si esset in regione calida, dimitterem beneficio aëris, quia forte ex aëris beneficio corrigeretur, & si non esset in aëre tali, darem ei decoctum corroborans naturalem calorem, & decoctum esset tale ex *cariophyllis & cinnamomo*. & propter caliditatem hepatis vellem, ut decoquerentur in *aquis endivia, cichorei*, ad refrigerandum hepatis caliditatem, quæ induceretur ex aromatibus. Et si forte essent obstructions in venis aggregatæ per accidens, discuterentur, inciderentur, & diffilarentur. His factis, devenirem ad principalem intentionem, & esset tunc tempus autumnii, & purgarem rursus exquisite, & si viderem, quod in alium habitum tenderet, secarem venam, & cum iisdem purgantibus & evacuantibus pituitosos & adustos humores procederem. Postea sex, vel octo syrupos exhiberem, sic compositos. Vellem accipere, exempli gratia, *myrobalanorum citrinorum, chebulorum, Indorum, sing. semunciam, contendanturque, & facta levi contusione infundantur per diem & noctem in aqua fumi terræ. Facta infusione, imponerentur folliculorum senæ, epithymi, polypodii, glycyrrhizæ, sing. uncia, seminum citri drach. qua-*

*tuor, corticum hellebori nigri drach. duæ. Infundantur simul, & decoquantur sufficienter, & totum hoc in sex vel octo vicibus assumatur, & pro refrigeratione hepatis, in hoc decocto ponatur syrupus de corticibus citri, vel si timeamus caliditatem nimiam hepatis, syrupus rosatus, quoniam malum habitum abigit hoc decoctum, in moderate evacuat, & nigerrimos humores. Et testor Deum, quod multi sanati sunt ex hoc decocto, maxime ubi morbus non sit inveteratus. Et ratio, quæ me movet, ut hæc assumat, est, quia exquisitissime purgati in decocto feliciter evadunt. His factis, ad decoctum ligni accedemus, supposito, quod malus habitus fuisset remotus, & rediret suum temperamentum. Vellem duas intentiones habere, prima ad contagium illud, quod quidem non removebitur, nisi suo opposito. Et quia nomen non habet (non enim calidum, nec frigidum, nec humidum, nec siccum) ideo nec calida, nec frigida, nec humida, nec sicca opponemus. Unde istud lignum semper curavit, si servantur servanda, nam non inveni manifestas qualitates, quæ plus noceant, quam juvet ista qualitas innominata. In ligno enim primo est illa occulta qualitas, quæ dicitur bezoardica, quæ habet vim antidoti, & directe opponitur contagio. Habet secundo caliditatem & siccitatem, si enim invenerit hepar calidum, plus calefaciet qualitas manifesta, quam occulta juvet, & tunc debemus contemperare qualitatem illam, sicut feci ego in domino Joachimo, cui cum exhiberem decoctum ligni in aqua putei, in tantam calefactionem hepatis devenit, ut totus esset erysipelatus, & febres accesserint pessimæ. Accessi ad aquam endiviæ, & tunc tanta felicitate omnia successerunt, ut ex ea nunquam amplius ægrotarit, cum tamen natura esset niger, macer, pallidus. Et hoc proveniebat à mala temperatura ligni, quæ remota fuit. Ideo plus illi nocebat caliditas & siccitas ligni, quam occulta bezoardica juvabat. Illis igitur duabus rebus consulerem: & respiciens temperaturam hepatis refrigerarem hepar, & refrigerarem caliditatem, & siccitatem ligni, qua non indigemus, & occultam bezoardicam haberemus, qua indigemus. Et hæc faciet cum debito regimine victus: & si fuerit frigus, permanebit in suis vaporariis, commode calefactis, ut sudare possit libere. Quomodo autem propinetur, nunc nil dicam; sed si scribam, dicam. Circa ulcera illa, credo quod ab exhibitione ligni omnia cessabunt, & nisi infectio morbi Gallici tollatur, non curabitur. Et si tolleretur unum ulcus, decem prorumpent, & iste morbus erit veluti hydra. Vidi tamen ego empiricos quosdam, unum habere medicamen in abscessibus, simile admodum cerino antidoto, quod habet *optimam terebinthinam, oleum rosaceum, & ceram*, quæ omnia componunt, & applicant. Abscessus curant, sed redeunt in alia parte, & nisi occurratis, cito marcescent omnia ossa corporis. Habet etiam ulcus in ore, quod mihi non placet, & ideo jam accessit hoc contagium ad caput. Et est ille secundus gradus, de quo volebam dicere à principio, sed è memoria excidit. Si modo accederet ad cor, tunc efficeretur incurabilis, & transiret ad tabem. Ex tribus membris, duo occupavit: si ad tertium descendet, non curabitur. Et hæc sufficiant.*

EPISTOLA TERTIA

Pro eodem nobili Germano.

Suppositis his universalibus eventibus, qui ab intemperie, tum naturali, tum adventitia huius Magnifici viri originem ducunt, nec non causis singulorum hoc tempore prætermisissis, quæ omnia alioquin in colloquio nostro exactissime fuerunt considerata, hoc unum proponam, morbo Gallico vexari hominem, & quæcunque symptomata, abscessus, ulcera, dolores ipsum infestant, vel omnino, vel maxima ex parte ab hoc eodem morbo pendere, quo sublato, sicuti arbitramur, reliqua quoque omnia facile abolescent. Ergo incedendum maxime, ut morbum propulsemus: propulsabitur autem, malum habitum ab aliis medicis inductum removendo, deinde bonum & naturalem introducendo, nunc enim & livens & tumidus secundum totam corporis molem apparet, quod ab alia ratione evenire non putamus, nisi à delibutoria qualitate, tum argenti vivi, tum adulterati, & falsi cinnabaris, quo utroque variis modis abusus est. Primum igitur, nisi regio calida, aut constitutio, aut tempus hac proxima æstate obliterit, purgandum hoc corpus putamus, ut quicquid excrementi, tum ob intemperiem depravatam, tum ob malam rationem victus collectum est, totum exquisite educatur. Postea membra corrobo-

randam, & ad meliorem habitum ducenda, subinde ad morbi Gallici curam recta accedendum. Purgatio proxima hoc modo perficietur. *Floris cassiæ quam pinguiSSimæ drach. x. ad boli formam redactas, & saccharo inspersas, non ita multo ante prandium devorabit. Postridie potum huiusmodi accipiet. Syrupi de succo betonicæ, de cichoreo Nicolii completi cum rhabarbaro, sing. unciam. Decocti betonicæ, endiviæ, & majoranæ, ex jure tenui pulli exigui unc. quatuor. Sumet in aurora tepidum, idemque repetet vii. aut ix. continuis diebus. Tunc proxima die pharmacum tale cum custodia deglutiet in aurora: Recipe confectionis hamech drach. iiij. trochiscorum Albandal gr. x. syrupi rosati solutivi unc. ij. Cum aqua betonicæ fiat potus brevis. Deinde proximis septem diebus sumet perpetuo ante prandium & cœnam, sacchari rosati unciam. Tunc per plures dies non abscedet ab usu ejusdem sacchari rosati, vel saltem ante prandium, & bis in septimana sumat theriacæ optimæ, vel Mithridatii drachmam in aurora. Unum erat dicendum, quod est omissum. Eo tempore, quo syrpos assumit, tertio scilicet, aut quarto die venam secet basilicam dextri lateris, nec ultra sex unc. sanguinis hauriet. Atque, ut melius sibi caveat, neque iterum incidat in deterius, consulimus, ut semel saltem in septimana*

naumat rhabbari optimi scrupulos iij. macis grana sex, sacchari rosati semunciam, quæ omnia simul confecta, & ad boli formam redacta, tribus horis ante prandium devorabit. Poterit etiam talem potum crebro in aurora tepidum assumere. Recipe epithymi optimi, folliculorum senæ, ana drach. ij. Seminum citri, liquiritiæ, ana drach. j. Contundantur semina, & omnia simul decoquantur in duabus heminis feri lactis, ut dimidium absumatur. In victus ratione cavebit maxime ab aëris excessu, tam calido quam frigido & flatuoso, nec minus austrum quam Boream evitabit. Animi molesta accidentia, tanquam pestem, effugiet. Singulis diebus curabit alvum subducere. A Venenis usu penitus abstinere, saltem toto curationis tempore. Carnes hædinas, castratorum juvenum, vitulinas, pullorum, perdicum comedet, montanas aves tam elixas, quam affas. Reliquis omnibus carnibus parcat, nec non cujuscunque generis piscibus. Olera vituperamus tam cruda, quam cocta. Utetur ovis recentioribus, & sorbilibus. Usus lactis, & quodcunque ex lacte confectum evitabit. Vinum parcissime bibet, non acidum, non austerum, non dulce, sed maturum, tenue, limpidissimum, ac computationes præ reliquis omnibus fugiet. His ita procuratis, appetente autumno, circa Septembris initium ita rursus inchoabit. Primo sumet quæcunque in pristina purgatione enumeravimus, cassiam inquam, & syrupos, & pharmacum, nec minus ventam eandem secabit. Laudamusque ut, nisi unica purgatione exquisite purgatus fuerit, bis eodem autumnii tempore repetat. Deinde peractis purgationibus sex perpetuis diebus, talem potum in aurora tepidumumat, seque interim intra domum contineat. Postremo ubi hæc omnia recte peracta fuerint, ad ligni Indici decoctum hac ratione progredietur, sumendo ligni Indici optimi, nigri & pinguis de rasili libram unam: aquæ endiviæ per destillationem factæ optimæ & recentis lib. xiiij. ponenturque simul in olla fictili vitreata bene operata,

ut integro die simul cum sua nocte madescant: tunc decoquantur donec tertia pars absumatur, deinde excolabitur, & servabitur decoctum in vase vitreo mundissimo strictiorificii, & exquisitissime operato. Hujus decocti uncias vi. bibet horis quinque ante prandium, atque interim se continebit in cubiculo tepido, & si frigus fuerit, in vaporario, a quo, frigido aëre existente, nunquam etiam est recedendum, donec totum potionis tempus transiverit. Septima vero hora post prandium totidem rursus uncias ejusdem decocti eodem modo potabit, & post quatuor horas cœnabit, & idem singulis diebus repetetur usque ad quadraginta, vel ad summum 50. Cibus erit primo, pulli parvi uncias tres, vel quatuor ad summum, ac totidem panis optime fermentati & saliti, post prandium & cœnam uncias tres passularum Corinthiacarum electarum edet: eadem enim prorsus ratio esse debet & cibi & potus, tam in prandio, quam in cœna. Potio autem secunda talis erit. Sumetur illud idem lignum, quod prius decoctum fuerat in aqua endiviæ, ac rursus decoquetur in libris xx. aquæ fontis optimæ ad consumptionem quartæ partis, & facta exquisita expressione, pro potione servabit. Singulis tamen quibusque octo diebus semper sumet una hora ante prandium floris cassiæ drach. x. At si interim non egeret, clysteribus utetur ex decocto ejusdem ligni, cum uncis tribus mellis rosacei. At super omnia toto hoc tempore cavebit ab aëre frigido, & vento, ac rursus semel in septimana, qua die magis illi collibitum fuerit, sumet ante potionem suam ordinariam immediate drachmam optimæ theriacæ, vel Mithridatii, a quorum usu consulo nunquam illum penitus abstinere debere. Hæc sunt quæ scribenda occurrunt, ita ut nec prætermiserimus, quæcunque in colloquio nostro memoratu digna visa fuerunt: nec dissimulaverimus, aut silentio transiverimus, quæcunque inter scribendum utilia fore judicaverimus.

EPISTOLA QUARTA,

Pro nobili juvene.

Cum audirem processum & modum doloris hujus nobilissimi juvenis, mihi videbatur ita morbum Gallicum depingi & effigiari, ac si visu perciperetur. Dolor primo acutissimus capitis corripit hunc juvenem, nec non tubercula apparuerunt in capite, quæ cum essent sine dolore, tactu tamen, cum premerentur, dolebant: signum evidens quod ibi esset materia pituitosa adusta, modo quo potest aduri pituita. Præterea versatus fuit cum muliere infecta, ut hoc possit esse non levis conjectura. Præterea nemini dubium est, quod impressio extrinseci agentis in corpore præparato magis imprimatur, & cum corpus hoc calidum sit & siccum, & pluribus abundet adustionibus, magis præparatum est, quia corpora calida & sicca adusta magis contabescunt. Præterea pluribus humoribus malis abundat, & bile, & pituita: ideo non fuit mirum, si dolor validissimus adfuit, & tubercula emanaverint. Curatus fuit omni ingenio, ut si dolor capitis a pravorum humorum multitudine provenisset, remota causa, affectus & dolor remoti essent. Remota enim fuit multitudo malorum humorum, causans dolorem (si illa fuisset causa) non solum per evacuationes universales, quæ a toto evacuant, & per revulsionem, ut omnino deberet excuti, sed etiam ad localia ventum est, ad derivationem per vesicatoria prope scapulas, & tamen nihil profuit: ita quod his exquisitis factis, licet cessaverit tantillum dolor, quatenus a capite essenteducti humores, rediit tamen. Causa autem est, si consideramus naturam morbi Gallici, quia occupat duo principalia membra, hepar scilicet, & cerebrum, sua mala qualitate, quam certe nomino innominatam, quæ forma imbuitur in hepate, & malos adustos humores generat. Nec possumus dicere quod calida sit, quia generat pituitam, & alios diversos humores: & licet ad adustionem tendant, varii tamen generantur: & propterea juvatur aliquando a calidis, ita quod non est qualitas ex primis qualitatibus, sed forma quædam mala imprimatur in hepate, ut generet malum sanguinem: & sicut varia est natura recipientis, ita varia forma recipitur, quæ in aliquibus depilat, in aliis ulcera, in nonnullis dolores facit, in aliquibus brachia, in aliis caput, in aliis crura occupat, prout unum membrum imbecillius est altero. Cum ergo in hepate sit illa mala forma, licet educatur materia mala, rediit tamen; quia adest infectio adhuc, & mala forma in hepate, quæ semper malos humores generat: & licet optimis cibis vescatur, generat malos humores ex illa mala forma impressa: ideo pallescunt semper ita infecti, nec unquam

læti sunt, & affliguntur variis symptomatibus ex malis humoribus. Præterea caput etiam læditur, & ita invadit ipsum, ut totum venenum appareat in capite, & nonnisi dolor. Credo igitur esse Gallicum, tum ex signis illis, tum ex modo invasionis doloris capitis: & quoniam ea, quæ solent curare hemicraniam, nihil profecerunt, tum etiam quia se commiscuit cum muliere infecta, relinquitur, quod in hoc nobilissimo juvene sit morbus Gallicus. Et quoniam multiplicantur humores mali, & spiritus accenduntur, & dolor maximus affigit, facta fuit febris accidens, quæ removebitur remoto dolore. Tamen, cum iste nobilissimus vir febris continua laboret sine typo, & carnes ardentes habeat, & duritiem aliquam in pulsu, dubitandum est, ne febris sit in habitu. De putrida non audio, saltem quod habeat typum insignem, nec percipit rigorem, nec magis affigitur in uno die, quam in alio, vel in uno tempore magis, quam in alio. Est etiam mirum, quomodo post evacuationes factas non cessaverit, si esset febris putrida. Et hæc quoad ea, quæ patitur præternaturam. Habet præterea vigilias illas, quæ mihi videntur, quod sint accidens, & habent rationem causæ, ad quam debet intentio dirigi; quia symptomata, cum habent rationem causæ, tollenda sunt, unde & vigilie, quæ prosternunt virtutem, & augent dolorem, propter magnam siccitatem, quam causant, removendæ sunt. Prætermittam dicere de prognostico, habet enim multa discrimina, & si perseverabunt dolor, & vigilia, & febris, quæ hectica est vel in humoribus, non habemus virtutem ita calidam. Quid agendum est? Purgatus est, & nunc exhibetur decoctum ligni, a quo sanatur morbus Gallicus, nec aliud genus remedii dandum est. Cum ergo juvenis iste patiat morbum Gallicum, quod ad ipsum attinet, tali decocto curandus est. Diceret aliquis, hic est arefactio, febris, & vigilie, iis tribus insistendum est: si ad febrem respiciamus, quia calidum & siccum est decoctum, febris calida & sicca augebitur. Præterea si sit hæc febris habitualis, frigidis alimentis indigemus. Præterea vigilie adsunt, siccitas autem est causa immediata vigiliarum, quæ si caliditati jungatur, non vigilias, sed privationem somni inducit, quod est symptoma, sequens majorem ægritudinem. Est ergo decoctum omnino adversum febri, & superfluis vigiliis. Verum est, quod si exhiberetis decoctum simplex, & non providissetis decoqui ipsum in aqua, quam nostra sit communis, quæ recipit impressiones omnes, nec habet propriam temperaturam: (si enim sulphur ponatur in ipsa, sit calida & sicca, si ferrum, sit frigida)

frigida & sicca) non recte egisset. Sed quia provisum est, ut decoctum ipsum fiat in aquis, quæ agunt propriis temperamentis, & habent rationem refrigerandi, secus est: refrigerant enim & humectant omnes, quia aquea pars illa est, quæ distillatur, terrea residet, subtilis calida exhalat. Ideo optime factum est accipiendo aquas alteratas. Igitur, si ponatur in aqua endiviæ, quæ refrigerat & humectat, optimum erit, se habet enim aqua ad endiviam, sicut se habet ad hordeum ptisana: hæc enim frigida & humida est, hordeum frigidum & siccum: ita etiam endivia frigida est & sicca, aqua frigida & humida. Idem etiam facere potest aqua fumi terræ. Si igitur exhibeatur hoc decoctum, conjunctis aquis, loco syrupi, conveniens erit: imo poterit fieri frigidius ponendo parum ligni. Ideo talis syrupus conveniens erit, quia in ligno præter primas qualitates amaritudo abstergit & mundificat. Credo ergo quod syrupus conveniens erit ad tollendum causam ægritudinis, scilicet infectionem illam. Et si fortasse videretur, quod febris augeretur in eo casu, tutius esset intercipere decoctum, & alterare corpus. Quoad symptoma-

ta, præcipue ad vigilias, non desisterem, licet syrupum exhiberem, quin in singulis diebus mane & vespere poneremus emulsionem papaveris in ferculis, & drachmæ duæ, vel tres seminum acciperentur, & contunderentur, & acciperetur lac, fieret enim impressio, & facerem id pluribus vicibus potius quam accederem ad opiata semel, & somnum inducet. Et si dolor capitis perseveraret, præter rubificationem, sanguisugas venis applicarem post aures, maxime post tot evacuationes factas: tum maxime, quia vidimus, cum derivatione aliqua cessare: ideo esset optimum tantisper dolorem sedari, quousque tollamus veram causam. Præterea circa rationem victus, credo quod optime provideremus, si decoctum non exhibebimus cum illa diætâ tenui; si fierent lotiones crurum cum decocto chamæmeli, anethi, & papaveris, quæ haberent provocare somnum, & derivare, esset optimum. Ista sunt, quæ mihi occurrunt dicenda. Etiam si fieret linimentum hepatis, quod refrigeraret ratione febris, admodum conveniret, & ipsa non ita invalesceret, & hoc esset optimum, & hac via ego procederem.

EPISTOLA QUINTA,

Pro generoso Polono.

Generosus Dominus ex inordinata vivendi ratione, & inprimis nimio & inordinato usu Veneris, ac compotationis, aliarumque rerum sex non naturalium abusu, perpeffus est morbum Gallicum, quo in hodiernum diem usque affligitur. Olim unctus Mercurio incidit in sæviora accidentia: nam capitis dolore sævo cruciatur, & inflammatione faucium, & narium, cum levi unius naris contractione. Bibit autem lignum Indum, & postea liberatus quodammodo ab his affectionibus, statim in eadem accidentia incidit. Nunc est factus debilior ex doloribus assiduus, ac jam non amplius sustinet pati tot tantosque malos affectus, ex Mercurii inunctione consecutos, proinde à nobis petit consilium. Nos itaque præscribemus illi curam, quæ si diligenter usus fuerit, dum ætas & vires juveniles integræ consentiunt, facile pristinam sanitatem acquireret. Primo igitur sumat lenitivum ventris. Recipe *Floris cassiæ drach. x. cum saccharo fiat bolus*, quem sumat hora ante prandium, præmissis *clystere communi cum decocto betæ, malvæ, mercurialis, & modico salis communis, addito etiam vitello ovi recentis*, & quod maxime necessarium est, additis unciis tribus mellis rosati colati. Secundo digestivum sit tale: Recipe *syrupi de fumo terræ, de succo buglossæ ana unc. j. aquarum fumi terræ, buglossæ ana unc. ij. misce pro uno, & sic pro aliis. Et melius est, si loco aquarum destillatarum accipiat decoctum earum cum liquiritia. Solutivum deinde accipiat. Recipe confectiois hamech drach. iiij. syrupi rosati solutivi unc. iiij. misce, & cum eodem decocto fiat potio, danda in aurora. Die sequenti sumat saccharum rosatum, ejus autem accipiat uncias quatuor, & sumat mane & sero unciam primis duobus diebus per horam ante cibum. Deinde sumat infra scriptos syropos per septem dies continuos; sed si ultra modum evacuarent, sumat alternis diebus. Recipe myrobalanorum Indorum, citrinorum, chebulorum, emblicorum, belliricorum ana drach. iiij. Contundantur grosso modo, & fricentur manibus cum oleo amygdalarum dulcium. Postea infundantur per diem & noctem in libr. x. aquæ fumi terræ, & decoquantur ad consumptionem tertiæ partis. Deinde adde corticum bellebori nigri. drach. iiij. liquiritiæ, polypodii ana drach. vj. seminum citri unc. s. Et bulliant donec remaneant lib. v. Postea adde folliculorum senæ, epithymi Cretensis ana unc. j. s. & bulliant donec remaneant lib. iii. ac coletur, & exprimat decoctum, atque servetur. Recipe hujus decocti unc. vj. syrupi ex infusione rosarum unc. j. s. Et detur mane alternis diebus. Exhibitis his syrupis, requiescat per duos dies, sumendo saccharum rosatum, hora & quantitate ut dictum est. Laudo tamen post assumptionem cassiæ, & primum syrupum, statim missionem sanguinis ex vena hepatis media dextri lateris ad uncias sex. Deinde ad purgantes potiones supradictas deveniendum. His peractis, incipiat aquam ligni bibere juxta modum infra scriptum. Primo accipiatur libra una ligni Indi, ex trunco non valde antiquo, sed viridi quantum haberi potest, de robusto, gravique ligno, quod ex magna parte sit nigrum, & de circumferentia parum album. Dissecetur in minutas partes, ac superinfundantur libræ xiiii. aquæ de endivia, & ponantur in olla nova satis capaci cum tegumento, ac infundantur per horas vigintiquatuor. Postea admoveantur igni, & bulliant tandiu, quousque ex quatuordecim libris remaneant octo circiter. Spuma autem diligenter auferenda est, & ad partem servanda. Postea fiat diligens expressio, &*

B coletur ac reservetur decoctio illa in vase vitreo optime lecto, ac dividatur in octo syropos, quorum unum mane hora nona sumat, postea prandeat inter duodecimam & decimam tertiam. Deinde hora vigesima hauriat alterum, ac cœnet postea inter vigesimam tertiam & vigesimam quartam. Sumpta hac decoctione ligni, si aliqua sudorum apparuerint signa, tegatur calidus in lecto, adjuvando sudorem. Si autem non adfuerit sudor, non provocandus est, sed omnia permittantur naturæ. Sed quoniam illi syropi, supra dicti, ex decoctione ligni per octo duntaxat dies durabunt, oportebit, antequam priores ebiberit, alios parare, ut infusio etiam fieri possit per 24. horas, ne detur dies vacuus potioni sumendæ. Sumat autem per 40. dies hos syropos. Laudo quoque, ut quinquagesimum diem attingat, ita tamen ut, exactis 40. diebus, unum tantum sumat mane syrupum per reliquos decem dies sequentes. In hoc autem tempore fugiat ventos, & omnes alterationes animi. Corpus quidem poterit exerceri ad arbitrium suum, prout vires ei melius suppeditaverint. Ordo autem in sumendis his, & regimen ejus tale erit: Primis decem diebus carnibus pullinis vescatur ad uncias duas pro una vice: pane autem albo, & optimo ad uncias tres. vino quidem utatur albo & temperato, substantiæ tenuioris, claro, lucido, maturo, optimique saporis. Et hoc quidem sit illi in prandio & cœna. Cerevisiam etiam optimam loco vini poterit bibere. Transactis illis decem diebus, vivendi rationem permutabit in hunc modum: A vino abstinebit, & à carnibus pullinis, sed suus cibus erit uncia quatuor aut tres panis albi, puri, optime cocti & fermentati. Sumat etiam uvas passas nigras ad uncias duas: sint autem uvæ hæc dulcissimæ, & bene mundatæ. Et hic sit prandii & cœnæ modus pro alimento. Potus autem sit secundæ aquæ decoctio ejusdem ligni in hunc modum facta. Sumat idem lignum, quod in prima decoctione sumpsit, & in lib. xx. aquæ purissimæ putealis infundatur. Deinde coquantur usque ad remanentiam quindecim librarum. Hac aqua utatur in potu in prandio & cœna, quæ si defecerit, poterit renovari cum dimidia libra ejusdem ligni. Et hæc sit cibi ratio per triginta intermedios dies. Ultimi vero decem dies sint similes in victu & potu illis diebus decem primis. In toto autem tempore, quo de ligno bibit, intra quoslibet octo dies assumat drachmas decem floris cassiæ, una hora ante prandium. Poterit autem eo die, quo sumit cassiam, syrupum ex ligno intermittere. Cum vero potum syroporum ex ligno præscripta ratione sumpserit, tunc per multos dies & menses optima vivendi ratione utatur. Vescatur carnibus juvenum animalium, & optimis cibariis, ovis recentibus, aviculis, pullis, piscibus saxatilibus, vino albo mediocri, & boni saporis. Corpus autem valde exerceat. Ab aliis piscibus & carnibus falsis, anseribus, oleribus abstineat, sed à coitu maxime, omnes animi molestias fugiat. Si vero aliquam gravitatem sui corporis senserit, his pillulis utatur ter in mense una hora ante cœnam. Recipe Aloës optimæ, agarici electi, rhabarbari optimi ana drach. ij. salis gemmæ gr. iiij. spicæ drach. s. mastichis drach. j. pulverizentur omnia per se, deinde commisceantur, postea aspergantur succo rosarum puro, & tandem permittantur exsiccari, & postea cum melle rosato fiat magdalen, sive massa, de qua suo tempore accipiat scrup. ii. & formentur pilule tres dande ut supra. Spumam autem, quam superius dixi debere reservari in eo toto tempore, quo aquam bibit, admovebit locis, in

in quibus fiunt tumores & dolores. Ubi vero biberit hoc decoctum ea lege, quam descripsimus, neque interim à doloribus perfecte liberetur, perseverabit in eadem victus ratione, quam supra scripsimus. *Pilularum superscriptarum scrup. ij. vel iij.* ter vel quater etiam in mense sumet hora ante coenam: & expectet opportunum tempus rursus sumendi decoctum iis modis, ut supra declaravi. Erit autem opportunitas talis, ut si biberit vere decoctum, alia opportunitas erit in medio autumnii: si in autumnio biberit, erit opportunitas expectanda ad finem veris. Et si hæc omnia diligenter peregerit, & primâ & altera vice non successerit, non despondeat animum, ut plerique faciunt, sed constanter in ea re persistat, juxta Hippocratis sententiam: *Omnia secundum rationem facienti, si non successerit secundum rationem, non est transseundum ad alia.* Persistat ergo in hac cura, neque voces impostorum andiat, qui vel suffumigiis, vel linimentis primo sanitatem pollicentur, sed tandem in ultimam perniciem adducunt. Ad dolorem, qui est quasi initium contractionis in extremis partibus digitorum manus, hoc infra scripto decocto sæpe lavet manus: *Recipe majoranæ, pulegii, calaminthæ, foliorum fenæ ana manip. j. decoquantur in aqua simplici.* Ad ulcera

narium, & gutturis facta ex defluxu falso & acuto: *Recipe tutiæ præparatæ drach. ij. olei rosati, succi solani ana unc. ij. ponantur simul in mortario plumbeo: & ducantur, donec habeant bonam consistentiam, postea cum modico ceræ liquefactæ fiat unguentum molle, & reservetur usui.* Ad eadem ulcera lavanda. *Recipe aquæ plantaginis, solani, endiviæ ana unc. vj. syrupi rosati ex infusione ros. unc. ij. syrupi violati unc. j. misce.* Pro resolutione, & ulcere naris. *Recipe bdellii, ammoniaci ana drach. iiij. croci drach. j. betonicæ, salviæ, Hyperici ana manip. ij. pinearum, amygdalarum dulcium ana lib. s. contendantur omnia per se, deinde misceantur, sed prius addatur aceti squillitici lib. j. s. Et omnia ponantur simul in olla nova vitreata, obturenturque ne transpiret. Deinde ponantur in fimo equino, & bene sepeliantur ad putrefaciendum per 40. dies: deinde ponantur in botia vitrea lutata luto sapientiæ, & destillentur secundum artem physici practici, & servetur liquor ad usum.* Hæc ergo omnia, sua Dominatio, interim diligenter exsequetur, & de successu horum nos vel ipsa literis monebit, vel saltem Valentinus Lublinus, discipulus noster, cum rem hanc cognoverit, certiores reddet.

EPISTOLA SEXTA,

Pro Illustriss. & Excellentiss. D. D. GALEOTTO PICO, Mirandulæ comite dignissimo.

Illustrissimæ Dominationis vestræ corpus, neque in membris suis, neque in omnibus ætatibus, eisdem affectibus, sed longe diversis obnoxium fuit. Membrorum quidem præsens status hujusmodi est, ut cum reliquæ actiones omnes integræ sint, ac recte valeant, in infima tamen recti intestini parte ac exitu, multiplici (ut postea dicetur) morbo infestatur. In diversis etiam ætatibus, aliis atque aliis affectibus fuit exagitatum, & ita fuit comparatum, ut facile mutari atque alterari posset. Cum igitur vestræ valetudinis nobis proposita sit cura, omnes illi affectus varii atque multiplices, quibus aut jam laborat, aut ne in posterum redeant est verendum, distinguendi mihi necessario videntur, id quod ex multis, quibus antea Illustriss. V. D. usa est consiliis, facile intelligitur. Ab eo igitur, qui nunc infestat, morbo initium sumam, quem etiam cæteris omnibus, quibus jamdiu est conflictata, leviores esse, ipsamet confitetur. Quoniam autem, ut dictum est antea, omnes actiones, unica excepta, sunt integræ, illa in præsens ommissa, quomodo reliquæ in sua integritate conservari debeant, explicabo. Recta vero earum valetudo minime conservari potest, nisi à lapsu membra præserventur, quæ in hoc corpore inæqualiter admodum sunt temperata, & ut turbam aliquam faciant, ac sibi invicem adversentur, præparata. Ut autem in singulorum particulatim natura explicanda insistam, & cor, & hepar insignem habere à natura caliditatem affirmo: id vero tum ex eorum actionibus, tum ex his, quæ ab illis efficiuntur, satis apparet: ea autem, quod aperta admodum sint, brevitatis causa nunc prætermitto. Hepati tamen alia quoque adventitia qualitas est adjuncta, ea ex Gallico morbo originem duxit, & peculiarem quandam vim hepati adjungit, qua humores ac sanguinem exurit, ac eos semper magis ac magis exassat. Ea autem vis non idem in omnibus efficere solet: siquidem in hepate natura prædito calidiore, multo est deterior, & magis metuenda. Quare cum V. D. hepar hujusmodi sit, natura scilicet calidum, deinde lue etiam Gallica infectum, pravum & exustum sanguinem perpetuo generari est necesse, unde etiam fit, ut inde geniti spiritus, ejus sanguinis naturam fervent: potissimum autem cum in corde gignantur, in quo calorem immoderatum esse jam diximus. Hujus autem rei plurima sunt argumenta. Primum enim, spiritus esse calidiores ac fervere, indicio est frequens illa excandescencia & inflammatio, sine ulla occasione ab ephemera corripitur febre, capitis calefactio, & insignis sæpe rubedo, ut ipsa quoque alba oculi tunica rubore suffundatur: hæc enim omnia non aliam, quam spiritus calidiores ac igneos, causam habent. Hinc etiam fit, ut hæc omnia citissime dissolvantur: id quod omnibus, qui à spiritu motu proficiscuntur, affectibus solet accidere. Sanguinem autem exustum ac fervidum generari, icteri, febres, & præteriti corporis squalores, satis manifeste declarant: ea enim omnia e calidioris ac fervidi sanguinis pravitate oriuntur. Qui vero singulis noctibus nunc etiam prodit sudor, cum multæ jam administratæ sint purgationes, & quæ refrigerandi vim habeant, exhibita medica-

menta, non aliunde fit, quam ex sanguine nutritioni inepto, quem aliquanto quam antea robustior facta natura, attenuat, separat, & tanquam minus idoneum alimentum expellit: idque in nocte, cum, ob nativi caloris ad interiores partes reditum, actiones suas perfectius absolvit. Et hæc quidem hætenus de his symptomatis, quæ hepatis & cordis intemperiem sequuntur. Accedit hisce etiam ventriculus, qui cum peculiari sibi nativo calore destituatur, pituitæ generationi valde est accommodatus, quam certe non olim tantum copiosam genuit, sed nunc etiam, et si in victus ratione summa adhibetur diligentia, gignit. Adest præterea capitis temperatura, quæ mea quidem sententia calida est & sicca: atque ideo non tantum nimiam aliorum membrorum caliditatem non temperat, sed calida atque exusta excrementa non pauca contrahit: cujus rei sinister oculus manifestum indicium præbet, qui & diminuta visione, & abscessibus in palpebris laborat, ac semper fere est ophthalmicus. In hoc autem potius, quam in sinistro, symptomata hæc conspiciuntur, quod ob acceptum olim vulnus debilius est factus. Cui igitur hujus corporis integras actiones conservare propositum fuerit, is, ut superius dictum est, immoderatas horum membrorum intemperies frangere, & ad mutuam quandam concordiam, ut melius inter se consentiant, revocare debet, atque hæc proprie dicenda est præservatio. Cum autem in hoc instituto quædam communia sint, quædam etiam particularia, à communibus exorfi, ad particularia deinceps accedemus. Aër nobis occurrit in primis, qui, quam fieri potest, temperatissimus est eligendus: neque enim nimium aut tenuis, aut crassus, frigidus, aut calidus, aut alicujus paludis exhalatione infectus esse debet: eadem etiam ratione nec à ventis agitatum, nec à pluvia madidum esse oportet. Scio equidem Illustriss. D. V. institutum, & tum bellicas, tum civiles actiones ejusmodi esse, ut summa, qua opus est diligentia, observare hæc minime possit: utilissimum tamen illi fuerit, ea sibi habere perspecta, quorum excessum declinare summopere debet. Cum igitur jam à me sit admonita, ad ejus prudentiam pertinebit, opportune ingruentia incommoda moderari, & cum corpus universum, tum caput præcipue, idoneis tegumentis, pro imminente aëris intemperie, tueri ac munire. Quod vero de aëre à me nunc dictum est, id rebus omnibus accommodari debet, quas cum maxime moderatas & corpori comodas esse oporteat, si non ad unguem observari, quoad fieri potest, tamen moderari debent. Proximæ sunt ab aëre animi perturbationes, ut ira, molestæ cogitationes, & reliqua his similia: quæ certe Illustriss. V. D. summa animi prudentia frænare, ac coercere debet: si quando enim illorum intemperantiæ sese permittet, supra quam credi potest corpus plurimum immutabunt, atque ita sane, ut affectibus plus æquo animimum divexantibus, alia auxilia vix quicquam sint profutura. Summo igitur studio, diligentia, atque animi moderatione, sunt coercendi. Sequitur ut de corporis exercitatione dicam: quæ certe, si opportune fiat, admodum est necessaria: cum tamen Illustriss. D. V. mili-

tarem vitam agat, & ob gravissima negotia cogatur varias regiones peragraré, minuere potius, ac moderari quam augere illam debet. Huic enim corpori vehementer calido ac resolutioni parato, plus fortasse periculi ex nimia, quam ex pauca, exercitatione est metuendum. Quemadmodum igitur perpetuum otium non probo, ita illi autor sum, ne in exercendo modum excedat: potissimum autem in loco aprico, in aëre calidiore, post prandium aut cibum qualemcunque: tum enim prodesse nihil, obesse autem plurimum potest. Siquando igitur Illustriss. D. V. iter suscipere cogetur, suadeo, ut mane jejuno ventriculo totius diei iter perficiat: à prandio vero, aut nullum, aut breve, & nonnisi longo post cibum intervallo, iter conficiat. Quod si totam diem equitandum illi esset, mane prandebit parce, aut potius parcissime, verbi causa, ova duo, & exiguum panem in jure infusum edet, & semel tantum bibet. Nec vero opus est, ne illam etiam admonere, ejusmodi equum esse debere, ut apte incedat, fellam vero & optimam, & sessioni commodam: hoc enim ipsa non tantum ex nobili sua ac præclara conditione, verum etiam necessitate magistra, satis est edocta. Ad somnum vero quod attinet, septem minimum horarum spatium dormiendum puto, idque in nocte: quod si nocturnus somnus, aut interruptus, aut impeditus sit, ut de spatio jam dicto pars non mediocris detraheretur, suaderem, ut in meridie tantundem dormiret: moderatum enim somnum in hoc corpore maxime probo. Quod si legitimum temporis spatium dormierit in nocte, longe consultius est, ut interdum penitus abstineat à somno. Singulis etiam diebus alvum mollem esse oportet: quod si sponte non deiciat, artis auxilio utendum erit. Ut enim corpus hoc commode præservari possit, naturalium excrementorum quotidiana expurgatio est necessaria. Si igitur huic muneri natura desit, commoda aliqua ratione erit adjuvanda: nec tamen clysterium viri adhibendam esse puto, graviore enim necessitati illa est admovenda, scilicet cum leviora ac tutiora auxilia non profuerint. Ubi igitur alvum mollire erit necesse, mane ante cibum, aut etiam cum cibo in prandio, decem aut duodecim pruna siccata, plura aut pauciora, pro illorum magnitudinis ratione, sunt devoranda: ea tamen in jure pulli cum saccharo molli igne ita decocta esse oportet, ut melior juris pars sit absumpta, pruna vero molliora sint facta, totumque illud ad saporem cujusdam consistentiam deductum: ac tum pruna cum suo illo jure comedet, id quod ad leniendam alvum, & efficax & familiare, omni etiam noxa carens auxilium est futurum. Idem etiam præstabunt passularum orientalium unciae duæ, mane ante cibum singulis diebus sumptæ: illas autem nigerrimas, pinguiissimas, dulcissimas, ac recentissimas esse oportet. Idem etiam pulli jus efficiet, in quo *malva*, *beta*, ac *mercurialis* sint decocta: & hoc quidem medicamento magis naturam refert, sed valde commodum est ac salutare, & à veteribus etiam summopere commendatum. Cum igitur hujusmodi aliquo auxilio opus erit, Illustriss. D. V. illud eliget, quod magis probabit, aut quod felicius officium faciet. De potu ac cibo ita statuo, in primis pro ventriculo ejusmodi vinum esse eligendum, quod ubi fuerit ingestum, miserum ventriculum sua aut aciditate, aut austeritate, aut acerbitate non lancinet, violet, aut discerpat, ne tamen hepar aut exurat aut incendat, potens admodum esse minime oportet. Vinum itaque maturum, boni saporis, nec potens, nec imbecillum, sed mediocre eligitur. Colore autem sit aut album, aut rubrum, aut inter hos medium, in primis vero tenuis substantiæ, ac pellucidum. A musto penitus abstinere, nec nisi ubi per quatuor saltem menses quieverit, illud bibet. Communem Dominorum ac Principum consuetudinem sibi maxime perniciosam existimabit, qui vinum aut glacie, aut alia ratione refrigeratum bibunt, pessimus enim hic Principum mos, luxus, deliciarum & nimio studio exquisitæ voluptatis pœnas dare illos cogit, dum & gravissimus morbus constitantur, & justo citius vitæ suæ curriculum absolvunt. Eorum tamen fors est miseranda, cum enim magna ac perpetua putredine in illis ventriculi laborent, ardore quodam à ciborum varietate, ac multitudine genito exstuent, & molesta anxietate ac siti vehementi continue anhelent, dum ea incommoda sedare atque extinguere se posse existimant, quam gravi suo damno hallucinentur ignari, errorem errore cumulantes, illa augent, ac veluti flabello incendunt. Cum tamen D. V. Illustriss. in aliis rebus omnibus summa & prudentia & moderatione utatur, & supra communem ac vulgarem Principum rationem præclari ac nobilissimi intellectus sui præstantia sese erigat atque attollat, communi etiam illo errore minime implicatur. Ea igitur hæc esse verissima, ipso usu intelliget, quæ etiam si exacte observabit, maxima sua animi voluptate infelices alienorum errorum exitus spectabit. Ejusmodi itaque, quo ipsa utetur, vinum esse oportet, quod etiam modera-

te bibi, & tantum in mensa, debet. De cibis autem imprimis generalis illa regula sancitur, in valetudine tuenda cibum seu obsonium simplex atque unum esse oportere: ac, ut mea quidem fert sententia, deterius est uti ciborum laudabilium etiam ac salubrium varietate, quam unico, utcunque etiam sit pravus. Hoc autem verissimum esse, multorum populorum usus docet, qui cum solis piscibus, crudis quidem illis & in sole exsiccatis, aut aliis hujusmodi cibis vescantur, quoniam alia cibaria non attingunt, sed in eorum tantum usu perseverant, si fides historiis est adhibenda, integra valetudine, & virium robore, duo aut tria secula perfruuntur. Ejus rei præter ipsius usus testimonium, multæ etiam sunt efficaces, ac demonstrationis vim habentes rationes, quas nunc, quoniam hujusmodi res tractare mei non est propositi, libens omitto: qua enim vivendi ratione Illustriss. V. D. uti debeat, explicare meum tantum nunc est institutum. Unico igitur ac simplici obsonio sit contenta, quod tamen, si boni etiam succi, & salubris ac laudabilis fuerit alimentum, probabitur à me longe etiam magis. Illud autem repetendum duco, si hoc in genere peccandum sit in unico cibi genere, etiam pravo, minus delinqui, quam in multiplici ciborum etiam salubrium varietate. Alimento- rum porro catalogus res est adeo jam vulgaris, ut communem admodum cantilenam canere me jam pudeat. Ne tamen ulla in me diligentia desideretur, ea omnia, quæ nunc à me describentur, vestræ valetudini multas ob causas plurimum adversari dico. Aromata, carnes salitæ, carnes antiquæ, ut bovis & castrati, avium palustrium, ut anserum & anatum carnes, pisces præcipue palustres, tam recentes quam saliti, lactinia omnia, potissimum vero caseus, pastilia omnia, & pulmenta, quæ pasta involvuntur, ut placentæ, ac hujusmodi reliqua, legumina, acria omnia, ut allia, cepæ, ascalonia, porri, acetum, & ex crudis oleribus acetaria, fructus etiam, si liberalius ingerantur, sunt perniciosi. Quoniam autem Illustriss. V. D. sæpe in Gallia peregrinatur, ubi (ajunt) sua ut plurimum in sartagine obsonia torrere solent ac fringere, & suilla tergora seu larida soli Galli plura comedunt, quam quatuor aliæ simul nationes, ideo ea mihi est admonenda, ut ab hujusmodi rebus abstineat, & pro viribus ab ea vivendi ratione abhorreat. Suis igitur coquis mandabit, ut propriam mensam, sine hujusmodi apparatu instruant, ille enim oblinendæ potius gulæ ac voluptati, quam valetudini tuendæ est accommodatus. Illustriss. profecto D. V. perspectissimum illud esse debet, res nullas sibi invicem magis adversari, quam egregium coquum, & præstantissimum Medicum: illorum enim contraria penitus sunt instituta: hic enim prodesse, ille autem vult oblectare: huic finis propositus est sanitas, illi vero adulatio ac impostura. Non igitur simplici tantum unusque tantum substantiæ, verum simplici etiam ratione præparato cibo utetur, & optimam potius valetudinem, quam, quæ ex cibo capitur, voluptatem, scopum sibi constituet. Ut autem partium, quas contrario temperamento præditas esse superius dixi, particularis à nobis ratio habeatur, pro ventriculi valetudine conservanda, Illustriss. V. D. hortor ut inter unam atque alteram mensam, novem minimum horarum spatium ponat: nisi ejusmodi forte imbecillitas contingat, quæ totum unius diei cibum in tres partes dividere cogat: in quotidiana tamen ratione, inter prandium & cœnam dictum jam interval- lum probo, ne posterior cibus, priori nondum plene concocto, sed crudiore etiamnum existente, ingeratur, quo profecto valetudini nihil potest esse magis perniciosum. A cœna etiam non nisi post duas horas somnus est admit- tendus, ac tum aut stando, aut domi leviter deambulan- do, cum suis familiaribus de jucundis rebus, ac sibi gra- tis, colloquetur. Aleam autem, aut in aliqua alia re difficili gravio- rem animi intentionem, minime tum probo. Hac servata ratione, sine ulla molestia nox transige- tur, somnus erit tranquillus, neque pituita repleti caput, aut ventriculum, continget. Pro hepatis vero, ac renum conservatione, consulo, ne in priua statim mensa, ut mul- ti solent, bibatur; sed pro viribus, ad mediam saltem mensam primus haustus differatur. Hoc autem, ut fa- cilius impetrari, & hepatis etiam ac sanguinis fervor temperari possit, ante alios cibos juris pulli cum sac- charo idoneam mensuram semper bibendam esse suade- rem, id quod ad molliendam etiam alvum plurimum con- ferret. Dicta hac victus ratione & membra hæc tem- perari, & ad mutuam concordiam ita revocari posse ex- istimo, ut eorum munere recta valetudo conservari pos- sit, id quod nostrum à principio propositum fuit. Cæ- terum quoniam, præter affectus jam dictos, particularis quidam non levis morbus adest, qui annos quatuor per- petuos infestat, in musculo scilicet sphinctere ulcera quæ- dam & rhagades, ejus igitur præcipua etiam ratio haberi debet. Cum autem eo in loco antea fuerit abscessus, ex

eo ulcera proditiſſe ſatis eſt manifeſtum. In eo quoque abſceſſu exultam ac bilioſam materiam latuiſſe, admodum eſt veriſimile, id quod ex dicta ſuperius ſanguinis pravitae, & ex Gallicae luis contagione conjectare in primis licet: deinde etiam ex morbi diuturnitate, ex corroſione, ex curationis difficultate, ex craſſa, obſcura, atque exuſta, quæ exulceribus nunc fluit, materia, & ex ſanguine & ſæculento & nigriore, apparet. Alioqui melancholicis atque exuſtis humoribus recipiendis paratiſſimum eſſe locum illum, hæmorrhoides illi peculiare locupletiſſimum teſtimonium præbent. Audacter itaque mihi videor poſſe pronunciare, tam præteritum illum abſceſſum, quam ſecuta deinde ulcera, ex melancholico atque exuſto ſanguine ortum habuiſſe: illum autem eo natura ideo tranſmittit, quod tum ob naturalem ſibi conſtitutionem, tum propter ſitum, & perpetuam illam, quæ in egerendis fœcibus ſit, compreſſionis vim, ad huiusmodi humorem excipiendum locus ille videtur aptiſſimus. Quoniam igitur, ſi loci naturam conſideremus, hæc ulcera ſunt profundiora, cacoethe etiam, & exedentia, & valde ſordida, ac præterea veluti cloacæ, aut ſentinae deteriore ſanguinis partem recipiunt, horum omnium exactiſſima habenda eſt ratio, inprimisque ea quaëſtio, conſultumne ſit atque expediât ea curare, an vero non, à nobis eſt diſcutienda, quæ proſecto, mea ſententia, haud facile diſſolvi poteſt. Neque enim tantum videtur turpe, ſed inutile etiam atque incommodum, perpetua ejus morbi moleſtia detineri, & cum humor malignus ſit, & exacto ſenſu præditus locus, & qui facile afficiatur, deterioris etiam morbi metu perpetuo torqueri. Ex adverſo tamen eorum curatio ſuſpecta nobis eſſe debet: cum enim prava omnia excrementa diu jam natura per eum locum perpurgare conſueverit, fieri facile poſſet, ut curatis ulceribus, humores intra corpus retinerentur, qui poſtea in nobiliorem aliquem locum delati, deteriores illic affectus crearent, quemadmodum frequenter contingere videmus. Hæc igitur mea eſt ſententia, hæc ulcera diligenter eſſe tractanda, & cum eorum ſint tria, duo eſſe penitus curanda, ac ſolidanda, tertium vero apertum eſt relinquendum, quod ſane, ſi in fiſtulam degeneraret, noſtris forte rationibus minime incommodum putarem. Hoc vero & rationi, & Hippocratis ſententiæ valde conſentaneum videtur, qui in hæmorrhoidum curatione, ubi quieſ ejus conſilium ſecutus, claudere illas velit, unam ſemper apertam relinquendam eſſe dixit: eundem proculdubio divinus ille vir ſcopum ſibi proponens, in quem nunc etiam nos intuemur, ſcilicet, ne ob plures hæmorrhoides locus ille violaretur, aut ob nimiam ſanguinis copiam corpus labefactaretur. Atque ideo omnes occluſas noluit, ut aliquis naturæ exitus pateret, per quem ſolitas jam expurgationes moliretur. Quod itaque de hæmorrhoidibus Hippocrates dixit, id nos nunc de illis ulceribus pronunciamus. In ipſorum igitur curatione, jactis jam fundamentis innitentes, dicimus locum illum continue & mundificandum, & exſiccandum eſſe, idque minime mordacibus, ſed clementibus ac lenibus medicamentis. In ablutionibus certe adminiſtrandis, nulla alia re uterem, quam *hordei, furfuris, fabæ minime decorticatæ, parietariæ, anagallidis decocto*, hæc enim omnia, & alia his ſimilia, & mundificare, & ſordes abſtergere, ſine ulla mordacitate aut calefactione poſſunt. Quod ſi aut dolor, aut non admodum rubicundus, aut inflammationi ſimilis tumor eo in loco apparet, *chamæmelum, malvam, althæam, melilotum*, ac his ſimilia adderem. Ubi vero inflammatio, aut purpureus rubor illic conſpiceretur, quemadmodum ego aliquando vidi, tum nil aliud quam *ſolani ſuccum cum oleo roſaceo completo mixtum*, & mortario ac piſtillo plumbeo in linimenti formam redactum, admovendum exiſtimarem. At vero ſi forte fortuna horum ulcerum curatio tam felix eſſet, ut ad cicatricem etiam pervenirent, & eo in loco nulla amplius eſſet affectio præter naturam, in cruribus loco infra genu commodo, duo ulcera omnino excitanda eſſe ſuaderem, ut qui per curata jam ulcera fluere humor ſolebat, novum, minus moleſtum, tutiorem & commodiorem etiam exitum ſibi patefactum inveniret. Hoc itaque nulla ratione aut negligi, aut prætermitti vellem, ne graviore aliquo ſymptomate Veſtra aliquando D. cum illud minime ſuſpicaretur, corripere ſe animadvertat. Et hæc hætenus de illis affectibus, à quibus D. V. nunc affligitur, à nobis ſint dicta. Quod ſi majorem etiam diligentiam & efficaciorem præſervationem cupit, adverſusque omnia, quæ evenire poſſunt, incommoda tueri ſe magis velit, conſulo ut bis in anno, vere ſcilicet, atque autumnò, ſuo quodam inſtituto, univerſi corporis expurgationem moliantur. Et vere quidem huiusmodi purgandi ratio commoda videretur. Recipe *Mannæ electæ unc. ij. Cum jure pulli fiat potus: ſumatur tribus horis ante prandium*. Deinde Recipe *Syrupi acetofi ſimpl. multæ acetofiſtatit, ſyrupi de betoni-*

ca ana unc. j. aquæ cichorei deſtillatæ ſine plumbo unc. iiij. miſce pro uno ſyr. & ſic pro aliis ſeptem. Deinde Recipe *Rhabbarbari electi drach. ij. Spicæ gr. x. Incidantur & aſpergantur vino aromatico, deinde inſundantur in aqua lactis per horas x. poſtea facta diligenter expreſſione & colatura*. Recipe *Confectionis hamech drach. ij. Mannæ electæ unc. j. Miſce, & fiat potio, danda in aurora cum cuſtodia*. Atque hæc eſt, quæ in vere convenit, purgatio. Quo etiam tempore, ſi ſanguis copioſus eſſe videretur, id quod facile futurum credo, ſanguinis miſſionem ex baſilica dextrilateris, poſt duos ſyrupos, ſummopere probarem. Sanguinis autem mittendipondus ſit unciarum viij. circiter. In autumnò, in medio ſcilicet Septembri, aut initio Octobris hæc purgandi ratio inſtituetur: Recipe *Floris caſſiæ drach. xij. Cinnamomi drach. ij. Miſce, & fiat bolus cum ſaccharo, dandus hora una ante prandium*. Deinde Recipe *Syrupi de cichoreo Nicoli ſine Rhab. Syrupi de fumo terræ ſimplicis ana unc. j. aquæ boraginis deſtillatæ ſine plumbo unc. iiij. miſce pro uno & ſic pro aliis, uſque ad ſeptimum*. Deinde Recipe *Rhabbarbari electi drach. j. Spicæ gr. v. Incidantur, & inſundantur in aqua lactis per horas decem*. Deinde facta diligenti expreſſione colaturæ adde: *Syrupi roſati ſolutivi unc. iiij. Electuarii roſati Meſuæ drach. ij. miſce, & fiat potio, danda in aurora cum cuſtodia*. Hiſce pharmacis in dictis anni partibus corpus expurgabitur, neque unquam hoc, & ſacchari roſacei uſus intermittetur. Illud autem potiſſimum V. Illuſt. D. ſuadeo, & conſulo, ut in nulla unquam anni parte ſaccharum roſaceum omittat, commoda vero illud accipiendi hora erit ante cibum. Medio autem inter unam atque alteram purgationem tempore, ut certior adhuc ſit præſervatio, ſi forte graviorem ſe factam aut nimis incaluiſſe ſe ſentiat, conſulo ut *x. aut xij. drach. floris caſſiæ in bolo, aut. drach. j. rhabbarbari cum ſaccharo roſaceo, aut in jure pulli mannæ electæ uncias duas accipiat*, ex his enim illud eliget, quod magis arridebit, & natura commodius ac facilius feret. Quod ſi optio mihi daretur, & natura etiam facile ferret, reliquis omnibus caſſiam, ut, quæ omnes humores evacuat, ſanguinem puriorem reddit, & univerſum corpus integrum efficit, præferendam exiſtimarem. Quoniam autem fieri poteſt, ut Gallica lues, ob aliquod erratum, ſuæ infectionis germen aliquod edat (nam progreſſu temporis fieri vix poteſt quin revertatur, potiſſimum autem cum quis gravibus negotiis implicatur, per varias regiones peregrinatur, & frequens etiam eſt in itineribus:) propterea danda opera eſt, ut, ſi quod huiusmodi ſymptoma exoriat, opportuna illi auxilia adhibeantur, eo enim magis hoc à nobis eſt metiendum, quo ego certius ſtatuo Gallicam hanc lueſſe ex eo corpore, in quo ſemel egit radices, penitus tolli non poſſe: quanquam ita mitigari atque extingui poſſe non nego, ut per longum temporis intervallum nullam moleſtiam facceſſat. Si quando igitur ejuſmodi lues infeſtaret, ad unicum illud ac ſalutare auxilium, ſumma Dei benevolentia ad ejus morbi curationem hominibus conceſſum, conſugiendum eſſe ſuaderem. Illud autem ligni Guajaci eſt decoctum. Quod ſane quoniam non una ratione parari video (alii enim ſolum decoquunt lignum, alii corticem etiam addunt, aliqui etiam ex vino, & eo nunc potentiore, nunc autem mediocri parant: multi quoque diverſa alia ſimplicia medicamenta, ipſo fere auditu nonnunquam horribilia adjungunt) ego, qua ratione in eo parando uti ſim ſolitus, & quam non minus tutam quam utilem longo uſu ſim expertus, cum ex methodo atque artis ipſius principiis illam didiciſſem, inferius deſcribam. Illud autem iis, qui cum fructu Guajaci decoctum ſunt bibaturi, neceſſarium in primis præceptum puto, ſcilicet ut exactiſſime ſint purgati, & diligenter etiam illis miſſus ſit ſanguis. Ipſe enim uſus ſatis docet, eos omnes, qui non abſolutiſſime antea fuerunt purgati, non magnam uſque adeo ex eo potu utilitatem adipiſci, utcunque etiam omni adhibita diligentia, & optima victus ratione ſervata, decoctum illud bibant. Ego itaque totam purgandi rationem, quam, antequam ad decocti exhibitionem accedam, adminiſtrare ſum ſolitus, initio deſcribam, deinde, qui modus & ratio temporis ſit ſervanda tam dilucide tradam, ut quiſquis meum hoc præſcriptum ſit ſecutus, illam curationem nullo errore inſtituere poſſit. Huiusmodi igitur eſt purgandi ratio: Recipe *Mannæ electæ unc. ij. s. Diſſolvatur in jure pulli, & per horam unam ante prandium propinetur*. Deinde Recipe *Oxymellis ſimpl. Syrupi de cichoreo Nicoli ana unc. j. aquæ betonicæ unc. iiij. miſce pro uno, & ſic pro aliis ſeptem*. Poſt unum atque alterum ſyrupum, mos mihi fere perpetuus eſt in aliis, ut uncias octo aut decem ſanguinis mittam. Eum mihi morem eſſe in aliis dixi, nam ſi forte Illuſt. D. V. paulo ante miſſus eſſet ſanguis, quid ſibi ſit faciendum intelliget. Poſt ſyrupos, inferius deſcriptum purgatorium medicamentum eſt aſſumendum. Recipe *Syrupi roſati ſolutivi unc. iiij. confectionis hamech drach. iiij. miſce, & cum aqua betonica fiat potus*. Detur in au-

rota cum custodia. Post purgationem, per duos dies *sacchari rosacei uncia media*, bis in die, per horam ante cibum sumitur, & inferius describendi syrupi interim præparantur. Recipe *myrobalanorum citrinorum, chebulorum, Indorum, emblicorum, belliricorum ana unc. s. Contundantur crasso modo, & fricentur manibus cum oleo amygdalarum dulcium, deinde infundantur in aqua fumi terræ & endiviæ lib. vii. per horas xxiv. & hæc aqua destillentur in alembico vitreo, in balneo Mariæ: & destillatio per plumbum aut per aliud metallicum, omnino evitetur.* Deinde Recipe *epithymi, thymi, polypodii, foliorum senæ, liquiritiæ rasæ ana drach. vj. seminum citri drach. ij. corticum radicis hellebori nigri drach. iij. Decoquantur omnia simul lento igne, ad dimidium. Deinde facta diligenter expressione & colatura, decoctum cum ovi albumine purificetur, & sacchari additione dulcescat, & servetur pro sex syrupis, qui modo infra descripto exhiberi debent.* Recipe *syrupi de corticibus citri unc. ij. decocti superscripti unc. vj.* Propinetur mane calidum. Ejusmodi fere est plurimis conveniens dicti syrupi pondus: in nonnullis tamen major est ea dosi quam expediat: nec ejus decocti plures quam quatuor uncia, alternisque tantum diebus, nonnunquam etiam tertio quoque die, sunt exhibendæ. A. V. igitur Dominatione summa cautio est adhibenda, nec nisi quantum commode ferre, & à quo moderate etiam evacuari possit, est assumendum. Sex tamen omnino syrupi, antequam ad Guajaci decoctum accedatur, sunt bibendi: omni enim periculo vacant, moderate evacuant, & sine custodia sumuntur: multi etiam ad consueta se conferunt munia, & negotiantur. Post dictos jam syropos, Guajaci decoctum, modo inferius describendo, est bibendum. Recipe *Ligni Guajaci optimi, ex trunco crassiore, nigro, & gravi, lib. i. Lima redigatur in pulverem, & infundatur in lib. xiv. aquæ destillatæ jam dictæ per horas xxiiij. in testa ampla, munda, & probe cooperta: postea decoque, donec dimidium absumat, atque interim, quæ supernatat, spumam detrahe: deinde colo transfundatur, ac leviter exprimatur, & in vitreo vase diligenter oblecto servetur.* Hoc vero totum in octo syropos est partiendum, qui in quatuor diebus bibantur, singulis diebus duo, mane scilicet ac vespere: ea tamen adhibita cautione, ut syrupus nunquam, nisi horas minimum octo post præcedentem, tres autem ante subsequenter cibum, bibatur. Atque hæc optima est tempus dividendi ratio. Absumptis autem hisce syrupis, superius dicta ratione, alii parari debent, eaque diligentia adhiberi, ut antequam priores absumentur, alii ita præparentur, ut in eo decocto bibendo nulla fiat interpositio, sed continue, omni alio potu neglecto, illud tantum bibatur. Hæc vero ratio per dies saltem quadraginta est observanda. Mensa autem ejusmodi esse debet, qualis à me nunc describetur. In primis decem diebus, tam in prandio quam in cœna, panis uncia tres plus minus, & gallinacci pulli juvenis, mediæ inter perdicem & coturnicem magnitudinis, dimidium sumetur. Potus erit vinum maxime imbecillum, aut probe dilutum, album magis probo quam rubrum: nigrum autem, aut crassum minime esse oportet, unusque uni mensæ cyathus erit satis. Præteritis hisce decem diebus, per xx. dies subsequentes, vinum & caro sunt prætermittenda, cibus erit panis supra descriptus, & uncia duæ passularum, quæ optimæ sint, dulces, & per lotionem probe mundatæ. Potus erit ejusdem Guajaci decoctum, ex quo syrupi sunt præparati: illud enim in optimæ aquæ communis lib. xx. donec quarta pars absumat, iterum est decoquendum, ac tum per colum diligenter est transfundendum, valideque etiam exprimendum. Hic erit in mensa potus, cui si sacchari paululum addendum videbitur, non repugno. Post hosce viginti dies, priorem illam vivendi rationem denuo instituet, ac per decem reliquos dies vinum ac pullum adhibebit, atque ita totum illud curriculum absolvet. Illud tamen in-

terim etiam est observandum, ut singulis decem diebus, tribus ante prandium horis, mannam hoc modo paratamumat: Recipe *Mannæ electæ unc. ij. s. dissolvatur in jure pulli.* Illud autem in primis est necessarium, ut post Guajaci decoctum, saltem per sex menses, V. D. Illust. optimis alimentis ac vino maxime imbecillo utatur, probeque etiam seipsam exerceat, si modo ejus potionis commoda, ac legitimum fructum consequi cupit. At vero cum V. D. Illustrissimæ, ob Gallicæ luis infectionem, duo symptomata, & visu indecora, & politicæ vivendi rationi valde incommoda soleant accidere, ideo, si quando alterutrius indicia apparerent, illis occurrendum, ac prævertendum esse existimarem. Porro symptomata sunt maculæ, & in universo corpore pustulæ quædam erumpentes, ac pilorum interitus. Posterius longo usu probatissimis mihi auxiliis tollitur, quorum hoc est primum: Recipe *myrrhæ electæ, aloës, laudani ana unc. ij. foliorum & baccharum myrti, capillorum veneris, florum alchannæ seu ligustri ana man. ij. Contundantur omnia per se, deinde misceantur, postea Recipe olei amygdalarum amarum, olei sesamini, de alchanna ana unc. vj. misceantur omnia simul, & permittantur fermentari in vase fictili fricti orificii, optime lutato cum luto sapientiæ, vel sub sole ferventissimo, vel sub fimo per dies quindecim, postea destilletur hoc totum ab optimo destillatore, & separetur aqua ab oleo, & seorsum utrumque servetur: erit enim utrumque ad usum utilissimum, illinendo loca quæ indigent instauratione pilorum. Aliud: Recipe *lacertorum viridium num. v. apum unc. vj. propoleos, seu ceræ virginis unc. iij. capillorum Veneris, myrtillorum ana man. ij. abrotani sylvestris unc. viij. Exsiccentur animalia in vase fictili in furno, deinde pulverizentur, postea contundenda contundantur, & liquefacienda liquefiant.* Deinde Recipe *adipis ursilib. j. Pone omnia simul, & fermententur in vase vitreo bene obturato, vel in fimo, vel in sole ferventissimo per dies tredecim, deinde destillentur, & separetur aqua ab oleo, sicut dictum est, & servetur ad usum.* Aliud: Recipe *croci drach. ij. aloës, myrrhæ, ana drach. iij. laudani drach. iij. olei amygdalarum amararum, adipis ursi ana unc. vj. capitum muscarum pulverisatorum unc. j. misceantur omnia simul, fermententur & destillentur ut supra.* Singula jam commemorata auxilia, instaurandis pilis valde sunt opportuna, eosque & solidiores & venustos colore præditos reddunt. Alia quidem plura ad eandem rem sunt auxilia: at ego ea, quæ ex Gallica lue tantum deciduis pilis accommodata sunt, delegi. Quod si quis & simplicium medicamentorum, quibus ea constant, facultates diligenter consideret, & cur in Gallico morbo decidant atque intereant pili, perspectas habeat causas, vera esse, quæ superius dixi, facile intelliget. Quod vero ad alterum illud symptoma, maculas scilicet cutisque asperitates attinet, stillatitias aliquot aquas valde egregias, & illis tollendis opportunas, adscribam. Hæc autem, quæ nunc à me describetur, omnium est efficacissima. Recipe *hellebori albi, & nigri ana man. ij. lapathi majoris viridis lib. ij. cucumerum sylvestrium, quos asininos vocant, unc. iij. carnis melonum recentium cum suis seminibus lib. iij. carnis & succi limonum lib. iij. misce omnia simul, & per tres dies permittantur fermentari: postea destillentur per alembicum vitreum, & aqua servetur, est enim ad quaslibet maculas cutis, & asperitates tollendas efficacissima.* Aliud mitius: Recipe *Lupinorum recentium non ablutorum lib. j. radicum liliorum alborum unc. vj. amygdalarum amararum lib. ij. succi parietariæ lib. iij. Ponantur omnia simul, & non permittantur putrescere, sed statim destillentur, & servetur aqua & oleum.* Aliud: Recipe *salis nitri unc. iij. olei amygdalarum amararum lib. ij. scillæ lib. s. carnis limonum lib. j. misce, & extrahatur oleum, ad hunc usum efficacissimum: absterget enim egregie, & mundificabit cutim, ubi etiam fuerit principium lepræ.**

A N D R E Æ V E S A L I I,

A D

J O A C H I M U M R O E L A N T S,

D E

R A D I C E C H I N Æ,

E P I S T O L Æ.

In qua inserta sunt & de Sparta Parilla sub finem nonnulla.

EJUSDEM SCRIPTUM DE IPSAMET CHINA.

Italicum ad Joachimum missum, sed nuper Latinum accurate factum.

Tandem, una cum Venetorum Oratore, Bernardo Navagerio, tum ob insignem disciplinarum cognitionem, tum ob alia multa, suæ reipublicæ singulari ornamento, Ratissponam veni, ubi præter familiarium amicorum præsentiam, literæ cumulatim mihi absenti acervatæ, tædium ex animo pepulerunt, quod Cæsaris jussu Noveomagi in difficilis gravisque morbi conflictu devorandum fuit. Mirum sane est, quantum voluptatis frequentes, & ex variis regionibus profectæ amicorum literæ adducere soleant, quæ nunc tanto major obtigit, quanto plures simul perlegendæ occurrerunt. Quam vero inter reliquas, binæ, quas adjunctis filii tui, optimæ in arte nostra spei adolescentis, literis, abs te scriptas reperi, me oblectarint, vel inde conjicere potes, quod tui erga me amoris fidissimi sint testes, ac de rebus nostratibus adeoque communibus studiis perpetuo aliquid adferant, cujus nomine mihi debent esse longe expectatissimæ: præterquam quod ex filii literis prolixè, quid Lutetiæ magni, mea quidem sententia, veteris medicinæ vindices molirentur, quisque illic studiorum esset successus, reddebar certior. Cæterum dum tuarum literarum responsum, propter occupationes, ac quod parentibus de privatis rebus necessario scribendum fuerit, distuli, illæ mihi redditæ sunt, quibus rationem perscribi cupis, qua radicis, Chinæ nuncupatæ, decoctum Cæsari, & multis in vestra aula nuper propinatum est: dein, quid de radice illa sentiam, ac demum, quam prospere, quaque adversæ valetudinis restitutione, ipsa utamur. Idem vero & Antonius Zuccha, concivis meus, quem ex rara comitate, insignique doctrina tuis literis commendas, à me non vulgariter desiderat. Et mirum sane est, quam nobis hic vicini Germaniæ medici, & qui comitiis in suorum Principum familia interfunt, sedulo ac diligenter de ejus decocti apparatu percunctentur, neque prius molesti esse desinant, aut exigendi orandique finem ponant, quam formulam nanciscantur, qua nos decoctum illud offerre sibi persuadent. ut quosdam interim taceam, adeo hujus cognitionis cupidos studiososque fuisse, ut suis principibus istius decocti vires ita laudandas duxerint, ut illi apud Cæsarem medicorum causa instare urgereque non dedignati fuerint, quo à nobis universus decoctum illud administrandi modus ipsis exponeretur. Tantum nominis & opinionis brevi medicamento præstare potuit Cæsaris autoritas, qui suo potius Marte, quam D. Cornelii consilio (cujus nunc potissimum opera, à D. Cavalii discessu, utitur) Chinæ decoctum assumpsit. Dum enim adhuc Venetiis sub præceptoribus, & præcipuis illic artem exercentibus medicis, ægros inviserem, radix ista non sine maxima expectatione, summisque laudibus illuc fuit perlata; sed in usum infelici successu, in uno atque altero posita, quod non tam medicamenti vitio, aut ministrantium imperitia evenit, quam quod in illis tum propinari cœpit, qui alioquin morti erant proximi, quibusque nulla salus à medico speranda fuisset. Primo enim, cui decoctum Chinæ propinatum vidi, illa ex Antverpia simul cum empirico, qui ejus usum probe noscere, ac feliciter in Lusitania illam porrexisset affirmabatur, transmissa fuit, atque is nullum non grave Gallici morbi symptoma patiebatur, & veluti in summa tæbe mortem in faucibus gerebat, adeo ut simulatque sudor Chinæ beneficio provocari visus est, & urinæ una moverentur, solitoque tenuior victus accederet, illico expiraverit. Hujus

Occasio de
Chinæ
dice scri-
bendi.

Quo succe-
su multi
Chinæ sunt
usi.

viscera, quum parentum amicorumque hortatu examinentur, talia occurrerunt, ut nequaquam ratio comminisci potuerit, qua in illud usque tempus vita homini producta persuaderetur. Alter, cui eodem fere tempore Chinæ decoctum offerebatur, Gallico morbo citra omnem cutis labem teneri visus est, & cum summa corporis extenuatione seu macie, insignem calculum in sinistro rene diu aluerat. Hic quum decocto diebus plus minus decem usus esset, & ab illo medici propter egregiam, quam ipsi inesse putabant, colligandi, & urinas sudoresque provocandi facultatem, temperandum fuassent, paucis post diebus cum gravissimo renum dolore extinctus est. Insuper, posteaquam Chinæ usus, propter graves potius laborantium noxas, quam ipsius dotes, ab omnibus irrisus sublatuque fuisset, ac jam nulli propemodum in ore esset, alius ex Antverpia venit medicus, unum sane & sacrum Chinam esse pharmacum, miro hiatu prædicans, ac nulli non morbo, quantumvis deplorato, auxilium præstare posse astruens: Huic (quum eruditione etiam aliqua commendari posset) tanta à nobilibus fides data est, ut tabe, ac nescio quibus malis, decumbenti Veronensi episcopo, China mitteretur; sed priusquam illa plene uti cœperat, ad superos vir ille omni laude dignus commigravit. Adeo ut, tantisper dum in Italia fui, Chinæ decoctum procul rejectum fuerit: neque ego, præceptores imitatus, magni ipsum fecerim. Audio eodem propemodum tempore, in Burgundia quendam studiorum mihi sodalem, Chinæ decocto, ex vino apparato, magnis pollicitis usum fuisse: at tam prospere, ut vix interim illic Chinæ nomen auditum sit. Verum anno superiori, orbi clarissimus Joannes Baptista Gastaldus, quando magna hyemis parte, tum propter nervosi generis sub lumbis cruciatum, ac veluti resolutionem, & ventriculi pariter imbecillitatem decubisset, & sub veris primum initium sanitati restitui videretur, amicorum quorundam suasu, postquam prodire jam cœpisset, Chinæ decocto, non infelici successu usus est: perinde ac Hispanus ille nobilis, quem Mechlinia Bruxellam devectum nosti, qui præ cæteris Chinam plurimis commendatiorem reddidit. Illo etiam tempore, quatuor aut quinque, qui Gallico morbo tenebantur, medicos hortati sunt, ut ipsis quoque decoctum Chinæ propinaretur. ac in quibusdam laudandum satis vidimus eventum: in aliis vero, & potissimum gravius morbo vexatis, longe minus præstitum observavimus, quam ex ligni Guajaci decocto sperassemus, ita sane, ut Cæsarem tunc postposita China, articularis sui morbi & mali habitus occasione, Guajaci decocto usum haud ignores. At quandoquidem novorum remediorum apud quosdam nullus est laudandi finis, ac primates Hispani aliquot nihil hac China divinius in omnibus morbis adhiberi, cum aliis plerisque præcipuis viris, Cæsari prædicareat, lignumque Guajacum in Hispaniis, & quibusdam Italiæ partibus procul repelli affirmarent, adhibitis una variis quoque idem attestantibus amicorum literis, Cæsarem decocti Chinæ assumendi libido quædam invasit, facilius huc allectum, quod tantopere, vel ideo China commendaretur, quod tempus, quo hac utendum est, brevius, victusque ratio longe, quam in Guajaci decocto, facillior, minusque legibus (ut sic dicam) astricta, præstiberetur. Atque ita effectum est, ut absentes, quibus summum mundi Principem China usum esse constat, magnifice de hoc remedio & sentiant & ju-

dicent, sibi que multa deficere existiment, si non & ipsis A huius decocti propinandi ratio comperta habeatur. Quamquam interim à Cæsare parum efficax in Chinæ commendationem desumi queat argumentum, quum quindecim tantum diebus, & in varia victus ratione, & mutato subinde propinandi modo, idque potissimum suo arbitratu, China usus fuerit, quum neque respirandi teneretur difficultate, neque per intervalla ipsi molestis morbi articulis cruciatibus: licet interim articulum, quo sinister humerus scapulæ committitur, alias ex superiori anno adhuc in motu, quo brachium vi musculi Δ imaginem referentis attollitur, nonnihil impeditum, modo prorsus liberum esse sentiat, & id quoque in sinistro crure resolutum est, quod ex eodem tempore, juxta malleolos & talem tibia articulum, utcumque motum præpedire, & elegantem alioquin formam depravare videbatur. Præterea, Cæsar eo animo, quum recte haberet, decoctum urgentibus negotiis intermittere visus est, ut in autumnoidi rursus accuratiori cura repetere quodammodo constituerit: nunc ea valetudine præditus, qua in exercitu potissimum fruitur, & qua illum totius orbis causa continuo esse, boni omnes supplicibus votis optare deberent. Nosti enim, quam belle tum in tanto exercitio & summis occupationibus valere soleat. Adde quod post Chinæ assumptionem fere maturius solito surgat, interdum ante prandium ad venationem, aut alias ad vicina, quæ hic circumjacent, amœnissima loca obequitans: ac non ita intempestive, post meridiem nimirum (ut alias sæpe solet) prandens, adeo, ut nunc majus intervallum ipsius lauto, & quod multis miraculo est, copioso prandio, ac tenuissimæ sibi ex more cœnæ, interveniat. Quibus rationibus, etsi nihil aliud, saltem bonam concoctionem, quæ alioqui solet subinde vitari, nanciscitur. Verum à Cæsarianis medicis, cum quibus antea versatus es, procul dubio non semel audivisti, quæ Cæsaris sit vivendi ratio, & in medicorum præceptis observantia, adeo, ut D. Cornelium in eos graviter stomachari haud mirer; qui non solum, quibus modis victus ratio instituenda sit, qua excrementitiorum succorum caveretur copia, qua industria visceribus, ut inculpatæ suo fungerentur munere, esset prospiciendum: ac demum, si quid collectum esset supervacui humoris, quo artificio is, priusquam in pectus, aut articulos decumberet, præservante artis parte, foret expellendus: præterea quibus modis, articulis, ne humorum impetum influxumve susciperent, aut bonum alias delatum ipsis alimentum in pravos succos, quos postea à se non abigant, commutarent, robur veniat conciliandum, dein, qui derivando etiam humori ulcera essent adurentibus medicamentis quibusdam sedibus molienda, clam apud magnates quosdam obmurmurant, ac perpetuam sanitatem, à respirandi difficultate & articulorum vitio immunem certissime promittunt, sed libellis, etiam ad Cæsarem scriptis, hæc ipsi Principis alicujus prætextu proponunt, perinde ac si eos, quos Cæsar suæ valetudini præfecit, ejusmodi laterent, isque se tam misere vexandum medicinæ subjiceret. Pulchre D. Cavallus, dum adhuc præsens esset, Cæsarem hortari solebat, ut tales sciolos accersendos curaret, periculum facturos, quantum illis ejusmodi medicinæ præcepta essent ex usu, quamque facilius sit in scholis eleganter his de rebus differere, aut scribere, quam ipso opere, in Principibus (qui & in medicinam imperium sibi vendicant) indies, ac præcipue in articulari morbo, qui omnes corporis artus aliquando non leviter infestat, exsequi. Porro, hunc in modum alio, quam ad Chinæ decoctum, excurreret oratio. Prompte itaque conjicis, quantum laudis huic decocto ex Cæsaris valetudine depromi queat. Cui propemodum illustrissimus dominus de Bosso conferendus venit, qui in ejus decocti assumptione, † præscriptum quoddam, ad Cæsarem transmissum (ex quo veluti ratio propinandi nostris desumpta est) accuratius imitatus videtur, atque id ad corporis tantum exsiccationem, & robur, nimirum ut ab articulari morbo, & nervosi generis imbecillitate, mitius tractaretur, quanquam interim mensibus aliquot ante decocti usum, articulorum cruciatu non minus quam modo laboraverit: dein, ille manuum tam multis annis ipsi familiaris tremor, idem fere à decocto, qui prius videtur. Dominus Ludovicus Sances, Siciliæ regens, vir tum multis rarisque Naturæ dotibus admodum insignis, tum ob raram disciplinarum rerumque cognitionem nemini non observandus, ut ventriculi ex frigore humiditateque imbecillitati, & jecur intertextentium venarum angustia, & bilis meatuum obstructioni, ac pituitoso ex capite defluxui (ut inæquali admodum corporis est constitutione) probe occurreret, Chinæ decocti laudibus perlectus, eoque ab amicis provocatus, illud sibi propinari voluit. Verum in isto coctionis modus (quod aqua ventriculum lædere videbatur) permutatus fuit, resiccansque victus institutus, opportunis etiam purgationibus uso. quamvis tamen eum virum integerrima valetudine dignum,

† Scriptum hoc ad Epistolam calcem posuimus.

magis optatum finem assecutum fuisse optaverim. Nihilominus suorum familiarium unus, cui decoctum eodem tempore exhiberi voluit, ex morbo Gallico satis probe videtur restitutus. quanquam ante decocti administrationem, tum venæ sectione, tum epithymi decocto Mesues, ex methode interim in hellebori quantitate, serique lactis mensura, enutato, usus fuerim, uti & debitis in decocti usu aliis purgationibus, & tenui exsiccanteque prorsus victu, qualem in Guajaci decocti assumptione plerumque laudamus. Idem in aliquot aliis profeci; sed qui magis tamen Chinæ decocto ex amicorum suasu, quam meo hortatu, uti voluere: at hi neque ossium excrescentiis, tumoribus, neque pravis ulceribus scatebant, in quibus Chinæ decoctum longe inferius Guajaci decocto esse, competentissimum habeo. Adde, tanto felicius omnia in decocto Chinæ succedere, quanto proximius rationem imitatur, qua in ligni exhibitione utimur, modo illo magna ex parte immutato, quo Chinæ decoctum propinari primum occæpit. nisi fortassis amaræ bile refertus quispiam occurrerit, in quo corporis & morbi, ex arte, habita fuit ratio. Hæc eo recensui, ut intelligas, quousque voto tuo respondere queam, quo methodum præscribi cupis, qua Chinæ decoctum propinamus. Nihil enim pudet me apud te ignorare, ac potissimum in eo medicamento, quod citra rationem tanquam per manus datum, nuda ducti experientia, non ita pridem administrare ausi fuimus. Hactenus namque, vel certum radices nomen mihi constare non potuit, quum ipsa aliis China, aliis Chinna, aliis Cichna, aliis perinde atque tu scribis Echina & Achyna tantum vocetur, quasi insula quædam, aut locus Indiæ, vel nuper reperti orbis, ipsi nomen dedisset. Advehitur enim ab his, qui piper, caryophyllos, gingiber, & nostrum cinnamomum adferunt, tam Lusitanis, quam sub Cæsaris patrocínio navigantibus. Hi referunt, circa maris litora illam colligi, & verisimile est, ipsam in palustribus maris locis perinde provenire, ut variarum arundinis specierum, stirpiumque illis similium radices nasci observamus. Imo si recte ejusmodi radices expenderimus, posteaquam è terra evulsæ sunt, & occasione quapiam à navitis, aut piscatoribus, aut alia quapiam ratione in varia, & mole imparia frustra effractæ, ac dein per mare diu volutæ fuerunt, ac tandem in arenosis littoribus resident, profecto proxima huic nostræ Chinæ occurret imago. Neque scio cuinam aptius ipsa conferri possit, quam nuper commemoratarum stirpium radicibus, quæ eum in modum casu in maris aut quorundam fluminum ripis sese spectandas offerunt. Nisi forte illæ magis nigricent, China autem obscure vulgaris acori, aut etiam nobis appellatæ galangæ modo rubescat. imo quid hujusmodi acoro jam corrupto, stupidoque jam sapore prædito, Chinæ est similis? si molem demas, & duritiem. China enim magnis & rudibus inæqualibusque frustis est conspicua, & paulo est lignosior, quanquam insigniter quoque sit fungosa, & radicum ante dictarum more, quum crescit procul dubio est succulenta, uti ipsa ad nos advecta, jamque impense resiccata, & teredinibus plerumque infecta, liquido commonstrat. Qua etiam occasione mercatores invenias, qui ut cariem & teredinem abesse fingant, Chinam perinde vulgari officinarum bolo Armenio involvunt, ac gingiber emplastica illa terra obduci novimus, quod rubescens in officinis, ac potissimum Antverpianis, prostat. Percunctatus sum communem amicum Gerardum, an (ut est stirpium, quemadmodum & reliquorum omnium, apprime studiosus) in sua ad Turcam legatione, quicquam certi de Chinæ historia cognovisset. Verum aliud ab illo nequivi resciscere, quam Chinam Constantinopolim quoque advectam, & Judæo cuidam minori successu, quam ægrorum spe ac opinione, in usu esse. A mercatoribus aliud nihil expiscatus sum, quam juxta maris ripas Chinam reperiri, & incolas in scabie, perinde atque nos rumice aut lapatho, uti. Quanquam non desint, qui, ut Chinam vendibiliorem reddant, omne morbi genus ipsius decocto ab incolis pelli graviter astruant. Seligimus in nostros usus, similiter atque in rhabarbaro cæterisque fere radicibus, Chinam pondere præstantem, & quoad in aridissima illa radice fieri potest, succulentam, minusque teredine, aut carie infectam, vel alioqui putredinis vitio, quod ex fungosa & præhumida ipsius substantia reservare inter exsiccandum potuisset, magis immunem. Utcunque tamen in his, atque inde in teretibus & tenuioribus frustis, à lignosis illis & mole rudibus, ac intervallis quibusdam dehiscantibus, seligendo sumus studiosi, adhuc tamen nobis obscuræ sunt tum primæ, tum secundæ, ut vocamus, qualitates, quæ tanta præstantia medicamentum donari arguerent, quanta vulgo pluribus commendatur. Quum enim ex sapore potissimum eas vires dijudicemus, quid insipido, prorsusque stupido saporis inesse fatebimur? Nam utcumque Chinam, modo alioqui siccam & consistentia lignosam mastices, ac deu-

dentibus conteras, nullo illam sapore præditam affirmare possis: longeque adhuc minus (quantum in illius, non autem ex adjacentium pharmacorum natura est) odorati quicquam præ se fert, neque unctuosi quicquam, quod alii in ipsa observasse contendunt, degustanti aut alias pertractanti ostendit. Multo sane aliter, quam lignum Guajacum, extolli, laudative meretur, aut etiam nostratia nobisque familiaria medicamenta, multis laudibus in eos usus efferre possemus, ad quos China tanquam sacra anchora recensetur. Nemo enim ignorat, quantum de *minoris & majoris centaurii radicibus*, & *rhapontico*, & *helenii seu enule campanæ*, & *aristolochiarum*, *gentianæ*, *galangæ*, *pentaphylli*, *lappathi*, *ejusmodique stirpium radicibus*, *una cum capparis radice* (si modo quid astringentis illa sibi vendicaret) ac dein *absinthii*, *hyssopi*, *calaminthæ*, *pulegii*, *chamædryos*, ac demum *juniperi ligni*, *nostræ spicæ*, *fraxini librorum* & *ejus generis simplicium decoctis*, in præsentis negotio sperandum foret, quando non adeo cum ægris ipsis effemus infani, ut exotica illa, quantumvis cum ratione & artis nostræ methodo pugnent, tantopere admireremur, in usumque poneremus. Neutiquam enim colligere queo, unde Chinæ adscribendum veniat, quod nonnulli jam multo ante illi tribuerunt, atque quo nunc novo insultu, novis (ut fama crescit) viribus extolli cœpit. nimirum ipsam esse calidam, aperiendi facultate præditam, insigniter urinas sudoresque provocare, redundantium pravorumque & quantumvis variorum succorum consumptricem & exsiccatricem, sanguinisque ita mundatricem comperiri, leniendi & abstergendi virtute donari: alvum modo laxam, modo, quum sudores urinasque potissimum duceret, astrictam servare, ventriculo pituita infestato remedium existere, jecoris & lienis vitia non mediocriter pellere, illis, quos calculus excruciat, efficax præsidium esse, ipsumque confringere, articulare morbum abigere, elephantice præcipue prodesse, cutis vitia sanare, non vulgare in fistulis & malignis, & alias curationem non admittentibus, ulceribus auxilium existere, Gallicum morbum, tam qui nuper, quam qui olim infestare cœpit, divinitus sanare, ac ex illo initium ducentia ulcera, eorumque cicatrices restituere, cujuscunque membri cruciatus profligare, tumores dissolvere, aut qui ad suppurationem spectant, coquendo, dein aperiendo, extergendo, cicatricem inducendo adjuvare, ossium corruptionibus & abscessibus salutem adferre, convulsos contractosque nervos laxare, & resolutos emollitosque rescicare, refrigeratos & stupefcentes ex Gallico morbo nervos calefacere, tabe inde vexatos, obesos reddere, putidis illis corporibus, ac veluti cadaveribus, odorem gratum conciliare, oris fetorem tollere, difficulter spirantibus præsidio esse, longas anginas discutere, cerebri noxas ex Gallico morbo pendentes abigere, & omne fluxionis genus raro quodam beneficio sistere: denique, iisdem virtutibus Chinam, quibus Guajacum, probari: imo longe pluribus, invicemque etiam pugnantibus facultatibus, illam huic præferri. quoniam interim dictus jam antea stupidus sapor, citra omne astringentis indicium, in China occurrat, neque quantumvis simplici aquæ incoquas, alium saporem aquæ indies, quam ex hordeo corticibus non emundato, & minimadulcis radice portione, consurgere animadvertas, rubescere pariter nonnihil Chinæ decocto fulvi admodum vini instar, aut ejus, quod ex longa in cantharo mora ruborem contraxit adeo, ut hinc, quod ad manifestas qualitates spectaret, vix tantum in sudoris urinæque provocatione, & illis virtutibus, quibus China hodie probatur, ex ipsius decocto, quam ex hordei, sperandum esset. Imo etiam ducta hinc conjectura, quum China in ægris utendum est, iis lubentius decoctum ipsius porrigi debet, quos lentis illis febribus, & acris humoribus implicitis, biliosisque omnino habitus in Gallico morbo spectamus: quibus fere duntaxat, quod ad artis methodum spectat, quicquam recte ex Chinæ decocti usu successisse novi. ac mihi etiam persuasum, hinc primum Chinam fuisse commendatam. Quamquam mi Joachime, hic dum variæ, & quodammodo ex diametro dissitæ virtutes Chinæ attribuuntur, & quum illius decocto utentes (dextro interim medicamentorum, quæ ipsius administrationem necessario concomitantur, usu, victusque opportuna ratione haud neglectis) optatum finem aliquando nanciscuntur, non desit asyllum nostrum, quo nimium sane frequenter effugimus, ad reconditam dico, occultamque facultatem, quam specificam & essentiali nem statuantes. Hoc enim refugium adeo late patet, ut nihil non amplexaretur, nobisque nihil latens, incognitumque observatur, quod non eo rejicimus. Ac proinde quid in præsentia occurret, quod in amplo isto campo Chinæ non licebit ascribere? nec quidem Chinæ duntaxat, verum quantumvis fungoso & putrido ligno, ita profecto, ut non amplius Chinæ vires, modo sint rationibus expendendæ, hoc confugium facile admittant, ut Chinam uri-

nas sudoresque movere dicamus, & peccantes humores ita sudore, ac per occultam respirationem educere, ut plurima pharmaca selectum aliquem peculiaremque humorem expellere novimus. atque hujusmodi prætextu nihil erit virium, quod Chinæ à suis institutoribus falso ascribi quicquam affirmare possit. Cæterum aliquando tempestivum rationem, magna ex parte quodam Italico scripto nobis tanquam per manus traditam, persequi: quod eo præstiturus sum ocyus, minorique negotio, quo doctiori homini in artis nostræ operibus diu, & summa suorum civium ope, versato, illa describenda venit. Simulatque igitur alvi dejectione, primarumque venarum inanitione, ac dein, si occasio incidit, venæ sectione, & opportuna redundantium humorum concoctione, ipsaque demum purgatione, ex methodo pro morbi instantis more usi sumus Chinam (ut & antea monui) præferimus, quæ densior sit & minus teredinibus, seu carie implicata, & quoad conjicere valeamus, in sua specie recentior, minusque arida. Hujus uncia, acutiori cultro transversim in quam fieri potest tenuissimos orbiculos seu frustula discinditur, perinde ac si nummos in tereti figura mutuo incumbentes quis dirimeret, aut malum citrium, aut raphanum in mensa ex more transversim in frusta conscinderet. Frustula vasi injiciuntur fictili implumbato, seu, ut etiam vocamus, invitrato, quod plus minus obcoctionis commoditatem sedecim aquæ libras capere possit, quodque non nimium patenti sit orificio, cui operculum respondere debet. Frustulis dein affunduntur aquæ duodecim libræ, quam fontanam esse convenit, aut alioquin illi proximam, quæ propriis ac peculiaribus indiciis optimæ & laudatissimæ loco censetur. qua in observatione, non minimas partes sibi aquæductus vendicant, ne scilicet per plumbeos canales longo progressu labatur. Ut vero China aquæ horis vigintiquatuor melius immaceretur, ollam calidis, non tamen ignitis, cineribus eo intervallo impositam servare decet: dein lento & continuo igne, qui fumum non edat, decoctio ad tertiæ partis evaporationem est celebranda. Fiet autem hæc opportune, nocte, aut saltem sub vesperam, pridie quam decocti usus erit. Licebit mox à coctione aquam per lineum pannum colare, & alteri vasi injicere, aut ipsam non colatam in olla sinere, & tantum ex illa per colum trajicere, quantum suis temporibus æger est assumpturus. Ut ut vero feceris, quandocunque frustula Chinæ ab aqua, cui incocta sunt, erunt libera, & leviter supra colum aliumve pannum resiccata, aliquo in usum sunt reponenda, in quem ipsa in alterius cujuscunque decocti apparatu utilia audies. Adhæc vas, cui excolatam aquam commisisti, aut olla, cui incocta est, cineribus modice calidis tantisper est imponenda, aut linteis pannisve involvenda, & non procul ab igne (ne aliquando refrigeretur) semovenda, dum illius decocti tota die usus erit. Id enim uni duntaxat diei servit, & narrato jam modo indies, quamdiu assumetur, recens decoctum apparari decet. alioqui Chinam extollescentes metuunt, id, si diutius asservetur, acidum reddi, & quodammodo citius hordei decocto corrumpi; parum memores, quantum caloris & virium aromaticarum Chinæ, illi decocti, quoad ferri poterit, calentis, octo aut paulo plures uncie mane propinantur, & item horis quatuor ante coenam, in qua ut in prandio decoctum quoque tepidum potus vicem subire debet, Propinandi tempus, ut & in Guajaci decocto, ex naturalis diei intervallis colligo, ut scilicet justa ex viginti quatuor horis statuatur spatia. Nimirum ut quarta hora mane calens decoctum porrigatur, octava hora prandeatur, quarta rursus post meridiem calens offeratur, octava dein cœnetur, videlicet, ut inter calentis decocti, quod mane exhibetur, assumptionem, & prandium, quatuor interveniant horæ, & inter prandium, ac calentis decocti à meridie propinationem, octo, & inter hanc & cœnam, quatuor, uti inter cœnam, & quæ mane offertur, potionem, octo etiam horæ occurrunt, nisi forte, ex quibusdam ægri rationibus postremum id intervallum educere statuamus, & prandium cœnæ magis contrarium esse velimus, decoctum mane una aut altera hora serius administrantes. Quando ægri decoctum mane ac si sudorem elicere vellent, qui posteaquam ex ratione prodierit, calidis pannis est undique, non detecto interim corpore, abstergendus, & subductis, si opus sit, linteaminibus, munda & bene resiccata subucula est induenda. Quanquam ne mox à sudore linteamina subtrahere cogamur, aut ægro in frigidam lecti partem commigrandum sit, amplum aliquot linteamen in eam arctitudinem quater quinquiesve complicamus, ut ægro ex longitudine substratum cruribus & brachiis versus pectus obvolvi queat. Dein alium pannum implicatum cervici & occipitio subdimus, cujus capitibus finibusve pectus univsum cum ventriculi regione obtegatur, capite etiam secundum rationem muni-

China decocti apparatus di modus.

Primi decocti China off-ferenda quantitas, & propinandi tempus.

Qui sudor ventat sollicitandus.

munito. Præterquam enim, quod hæc lintea ad sudoris A conciliationem non parum accommodant, ipsa quoque madentia ita auferredatur, ut post sudorem in siccis, & ex incubitu interim calentibus lintheaminibus, æger aliquandiu quiescere possit, ac tandem è lecto sese conferre, & iis, quæ ad recrementorum cujuscunque generis excretionem faciunt, tentatis, prandium assumere queat. Rursus quando ante cœnam Chinæ decoctum porrigetur, in lectum sese conferet æger, eademque, quæ ante prandium facienda diximus, præstabitur. Quod vero primis diebus ægri diutius & copiosius, quam in sequentibus, sudent, vel me tacente, ex Guajaci decocti propinatione, & serosi humoris in initio copia, nosti: quanquam multis numeris Chinæ decoctum, in sudoris urinarumque provocatione, illo sit inferius. Occurrerunt, quibus Chinæ decoctum nihil omnino sudoris movit: perinde atque in crassis humoribus, aut in cutis densitate, hordei decocto sudorem frustra promovere nitimur, uti & Guajacum ipsum non nisi post aliquot dies interdum pari occasione sudorem provocasse constat. Cæterum in decocti ante cœnam oblatione non mihi satis constat, quamobrem nonnulli medici & in Chinæ & in Guajaci usu ab illa temperent, ac quod ante cœnam alias porrigitur, horis aliquot à cœna jam dormituro ægro offerant, non secus quam si tota nocte illi in sudore stertendum putarent. adeo, ut Cæsar quoque rationem eam modo mutaverit, nescio a quo, qui eum empiricorum morem esse ducebat, toto Guajaci usus tempore præscriptam. Quum enim à cœna etiam Chinæ decoctum initio sumeret, ad domini de Boffu & aliorum quorundam exemplum, eo more prætermisso, horis aliquot ante cœnam id felicius bibit, quod dormiturus alioquin hauriebat. Chinæ usum præscribentes, decoctum mane & à meridie propinandum cyathi mensura offerri decreverunt, cujus loco Cæsar uncias plus minus decem assumpsit. Quandoquidem vero decoctum istud primis qualitibus & secundis hordei decoctum vix superans, quorundam ventriculos lædere conjeci, sex aquæ libris ad duarum evaporationem Chinæ unciam incoquendam curavi, ut hac occasione decocti quinque aut sex uncie aliquando sufficerent. Nonnunquam duas, & item tres Chinæ uncias duodecim aquæ libris incoquendas præscripsi, C num scilicet decoctum hinc plus roboris, virumque nancisceretur, periculum facturum, arbitror enim tam exiguam Chinæ radices prorsus insipidae quantitatem, in tam copiosa aqua elixari, quod multis coronatis libra dividendatur. Quanquam nonnulli hæc mihi cum illis conferenti, & ut idem periculum in suis facerent ægris monenti, eam variandi rationem improbaverint, quod occulta tantum vi agens medicamentum, alio, quam cæteri experientiam præscribere testarentur, cogere vellem, etiam si variandi ad Guajaci rationem formula, in eo quod in China tentare coactus sum, nihil hætenus obfuisse visa sit. Pari quoque occasione aërem, in quo China utentes versantur, subtepidum esse convenit, argumento nimirum ab his quibus Guajacum confert, desumpto, quantumvis, qui Chinam propinare primum cœperunt, non exquisitam illam in cubili recluso, & à libera respiratione seu eventilatione immuni, moram præcipiunt: imo post septimam, aut octavam diem ægros prodire sinunt, modo mediocriter induti & à ventis liberi incedant, neque alvus parum apte respondeat. Verum hætenus nulli Chinam porrexerunt, qui in eodem cubiculo se non continuerit, aut saltem liberum aërem non fugerit. Haud fane, quod tantam Chinæ rarefaciendi vim inesse arbitrer, ut ob patentis cutis poros aërem China utentibus graviter obesse ducam, sed ut tepidus ille aër, & vestium copia, corpus ad sudorem aptius fervarent, debilius Chinæ vi suppetias ferrent. Atque hinc etiam est, non adeo anni temporis, quando opportunius Chinæ decoctum sumi possit, perinde ac in Guajaci usu, rationem habendam esse, quum non tantopere à Chinæ decocti potu aëris tempestatem metuere debeamus, modice nimirum rarefacta cute. Cibum injunctus est primum humectans, in humorum acrimonia & magna siccitate conveniens, elixi nimirum pulli gallinacei, aut capones, & pisces, si modo laudati ad manum essent, ægerque illos avidè appeteret. Panem non recoctum illum, seu ut dicimus, biscoctum esse statuerunt, sed alias cibarium, vulgato more, citra salis tamen condituram, coctum. haud aliter quam in carniū elixatione, & omni usu, sal abesse cupiunt, aceti, acidorumque materiam, & jurium quoque frequentiam, & herbacea prohibentes. Dein, ab assis prorsus primis quatuordecim diebus interdixerunt, uti reliquo etiam tempore à carnibus omnibus, quas in resiccante victu laudamus. Concedunt insuper condita, quæ sub Conservarum nomine in officinis habemus, modo ad dulcedinem spectent, quibus etiam adjiciunt cydoniorum carnem, aut succum, citra aromatici alicujus commixtionem paratum. Atque ut semel dicam, quæ præcipiuntur aniverfa, à resiccante victu prorsus sunt aliena; si mel ex-

cipias, cujus esum unice commendant. ac opinor illos mel ad eummodum paratum innuere, quod coctum Hispanis nuncupatur, Cæsarique hyeme in cœna familiare & difficilis respirationis nomine admodum amicum esse nosti. Præterea neque panis, neque carniū, neque alterius cujuscumque pondus non inscite diffinitur, nisi quod victum præferunt tenuem, & quo exquisitior instituitur, eo ex China feliciorem successum expectandum affirmant, verissime adjicientes, non minorem fructum ejus generis victu, quam ipso Chinæ decocto conferri. Ego fane, in succorum acrimonia non possum non maxime hanc victus rationem prædicare. Verum quia sæpius Chinæ decoctum ab ægris ipsis propinare coactus sum, in quibus resiccans, & tenuissimus victus prorsus erat necessarius, prompte etiam tibi persuades illam mihi fuisse mutandam, atque ideo ad assa, passulas illas subacidas, amygdala, pineæ nucleos, & recoctum panem confugiendum, ex universa præscriptione, cocto, & penidiarum in modum ducto, tractoque melle, vix asservato, Neque scribam, quo pondere, aut numero singulis usus fuerim, quum noveris B morbi naturæ, & ægri consuetudini, ac viribus, hac in parte multum esse tribuendum. adde, initio assumptionis decocti, quemadmodum & sub finem, longe secus quam in medio, quum omnia convenit esse parcissima, prope modum universa oportere mutari: præterquam quod diebus, quibus purgantia pharmaca offerentur, magna ex parte veniat ægris indulgendum: neque aliqua in re, perinde atque in cibi pondere, medici judicium æque debere liberum esse, mecum statuis. Potus, ut & antea in decocti, cujus hætenus meminimus, apparatu dicebatur, ipsum præscribitur decoctum, quod tepidum in prandio & cœna, & si quando sitis alias molesta foret, opportuna quantitate porrigitur. Quanquam interim Chinæ institutores, adeo agris conniveri velint, ut si vires, aut alia quævis occasio, non admodum ardua exigant, vinum in prandio & cœna offeratur Chinæ decocto dilutum. Atque hac lege Cæsar quidem priorem potum, seu haustum ex vino in eum modum permixto, alterum vero ex solo decocto magna ex parte assumebat. Ventriculi vero imbecillitatis ex frigore causa, tanta aquæ vi graviter affici videbatur, cujus antea memini, D. Ludovicus Sances, adeo ut vinum quoque illi porrigendum fuerit, præmansa interdum etiam medicamenti portione, quod tribus piperis generibus præcipue constat: interdum vero ejus medicamenti, quod ex malorum cydoniorum succo à Rhaze ad formam fere describitur, qua medicamentum prius in libris *de Tuenda sanitate* omissum, ac tandem amicorum hortatu ad illorum calcem à Galeno subjunctum. Somno decoctum fumentes, nocte potissimum utuntur, illum horis fere duabus à cœna incipientes. Qui à meridie alioquin obdormire solent, neque inde noxam sentiunt, illis quoque somno tum temporis non prorsus interdicitur. Uti etiam absterfo sudore, laxis quodam modo viribus, permulti suaviter somnum capiunt. adeo ut non tam consuetudinis nomine, quam morborum, quibus ægri tenentur, differentiae causa, somnum varium præscribi prompte conjicias.

Uti & exercitia quoque & quietem variari, pro decoctum sumentium temperie & habitu oportere, ex illis colligis, quibus Guajacum propinamus. Rursus & ex Guajaci decocti usu ad recrementorum expurgationem sumus solliciti. Ac de sudoris provocatione jam prius dictum est, qui tantum, aut copiosior fere primis diebus provenire solet, & cum quo etiam sordes illæ tanquam in balneo facile mollescunt, absterganturque, quas cuti ex insensibili expulsionem adhærescere scimus. Quod autem ad oculorum, aurium, nasi, & oris, dentiumque ffordium expurgationem spectat, ac dein ad pilorum confricationem, & quæ pectine fit demulsionem, ac faciei, manuumque lotionem attinet, nihil ab eo more emutatur, quem sanitatis tempore, illam ex conservantium præceptorum doctrina quis observat. Lotii, urinæ excretio Chinæ usu non impeditur, quanquam minori, quam ipsi tribui audio, illam promovendi ciendique facultate prædita est. Initio, quemadmodum & in Guajaci decocti usu, quando sudores potissimum promanare dicebam, urina occurrit magis rubra, temporis successu nativum ipsius colorem magis referens. Summa cura enitendum est, ut alvus apte respondeat. solet enim quibusdam esse astrictior, idque in primis inter initia, moxque adeo à purgatione, & quando sudores, ac urinas copiosius elici sentimus. Atque hic satis mirari eos nequeo, qui Chinæ decoctum primi propinarunt, quod alvi retentioni succurrere cupientes, singulis Chinæ decoctionibus, quibus tempore, quo alvus astringitur, utendum est, incoqui præceperint simul cum China radices apii drachmam semissem: ita enim intelligo dimidium octavæ partis unius uncie, quod in illorum præscripto legimus. Apii enim radix, ut citandis urinis aliquid subsidii conferret, ita alvi feces impensius resiccaret,

Quis potius
ex usu sit.

excretionique ineptiora præstaret. Ex æquo fere mirandum venit, quod alvo subducendæ injectiones seu enemata probant, non quidem ex pharmacopolarum officinis, ut scribunt, deproipta, verum ex cichorii aut boraginis stillatio liquore seu aqua, adjecto rosacei olei momento, aut si id ad manum non occurrat, communi oleo simul cum sale parata. Non secus profecto, quam si siccat omne & acre medicamentum tanquam hostem fugiendum proposuissent, præcipuusque scopus ad humorum acrimoniam illis spectasset. Hactenus ejusmodi aquas non curavi injiciendas: verum conjectura ex Guajaci decocto haud neglecta, Chinæ decoctum cum sordidiori saccharo, interdum una cum rosaceo melle, & vulgari olivarum oleo (nisi casu medicamentosum aliquod ratio expeteret) intestinis infundendum jussi, quoties alvum clysteris beneficio deijciendam opportunum ducerem. Quia vero ita stupidam Chinæ vim in primis facultatibus comperi, vix semel illam, in pulverem comminutam, alvo subducendæ eum in modum præbui, quo Guajaci pulverem in eum usum aliis nonnullis eidem muneri idoneis miscere, & instar purgantis pharmaci offerre solemus. Porro quod ad animi affectus spectat, omnes, qui China utuntur, alacres vivere & mœrorem omnem curasque universas in illa solitudine, & veluti cum carceribus comparanda observatione, procul pellere cupio: non ignarus interim, quantum discriminis in morborum curatione affectus animi segnes & liberi, remissive, ab illis habeant, qui magni & concitati graviterque occupati sunt. Juvat enim non parum Guajaci decocto utentes, & maxime Gallico morbo vexatos, amicorum præsentia, & multa de rebus jucundioribus, animumque oblectantibus confabulatio, & lusus pariter, quo quis citra magnam animi intentionem, ac sagacem eventuum præmeditationem, se reficere valet. Invenias enim lusus quosdam, ut est latrunculum ille, quos non minus principis facultatis vires deijcere sentio, quam quantumvis ardua & difficilia in disciplinis studia. Primum ubi Chinæ decocti propinandi modum legerem, nequivi satis mirari, ne quis veneris uteretur, sed procul mulieres, quæque ad venerem sollicitare possent, abigerentur, sæpius repetitum: quum rationes mihi occurrerent, eos qui Guajaco uterentur, alia quam venerem cogitare persuadentes. Parum enim efficax argumentum videbatur, quam quis astruere posset, humorum, qui Gallicum morbum concomitantur, acrimonia, eaque temperies, quam biliosos & melancholicos ad seminis excretionem stimulare constat. Verum quando Chinam aliquandiu in usum posui, præceptum illud haudquaquam oscitanter prætereundum duxi. mirum enim est, quam Chinæ decoctum bibentes tentigine teneantur: potissimum si non tenuis, reficcans & exquisitus valde victus una instituat, sed veluti in otio animique remissione, citra exsiccationem, in multo super dorsum incubitu enutrientur. Verisimile enim est, Chinæ tam fungosæ alioqui decoctum humiditate sua hac in re aliquid posse, secus quam Guajacum, & alia, quæ cum eo in parem usum ex methodo porrigenda essent. Nolui itaque hoc præceptum modo negligere, maxime quum quosdam interea, dum decocto Chinæ uterentur, adeo ad venerem provocatos noverim, ut quum diu à coitu temperassent, illumque variis rationibus fugerent, à concubitu non abstinerent.

A paulo plus quam ad tertiæ partis evaporationem lentò igne citra fumum deinceps coquantur. Aqua ubi per colum trajecta est, potus vice administratur, ipsaque decoctio ex præscripto etiam singulis diebus opportune paratur. Hujus usus non est tanta in cubiculo, aut etiam in ædibus mora, aut victus observantia, aut sudoris, & urinarum provocatione, ut prioris decocti. Chinæ decocti propinandi modum præscribentes, ut id pellendis quantumvis ægre curationem admittentibus ulceribus commodum esse astruunt, ita quoque non neglexere, utendi morem præcipere, quo, Guajaco morbum Gallicum multis pravisque ulceribus infestantem curaturi utimur: nimirum ut ulcera Chinæ decocto abluantur, linteisque decocto madentibus obtegantur. Hac in re Chinam neque extollere, neque etiam deprimere institui, quum hactenus occasio mihi non data sit, ut id abunde experirer: quandoquidem nullis, qui ulceribus pravis, aut curationem alias repugnantibus scaterent, & extreme Gallico morbo una divexarentur, Chinam porrexerim. Quanquam non ignorem, quosdam in simili ulcerum curatione exiguum promovisse, adeo ut diu levis post aurem exulcerationis, aut veluti intertriginis curationem frustra tentatam noverim. Neque etiam assequor, quid cum ulcerum curandorum methodo Chinæ juri commune occurrat, cui nihil abstergendi, aut exsiccandi manifestis qualitatibus adesse, nobis, quantumvis etiam repugnantibus, fatendum est. Licet interim Chinæ decoctum membris alioqui dolentibus aliquando non inutiliter adhibuerim, quod forte calidi foci nomine potius, quam alia occulta vi successit. Cæterum uti Chinam in vino coquere hactenus non sum aggressus, ita quoque aliud nullum medicamentum illi adjeci, quemadmodum *rumicis radicem, cyclamen, thus, stœchadem*, & alia quædam Guajaco nonnunquam mixta fuisse novimus, quum privatim aliquid Guajacum impensius agere cuperetur. Ut enim simplex Guajacum mihi perpetuo arrisit, ita quoque in novo remedio id minus incipiendum duxi. Cujus etiam generis illud prorsus censei debet, quod in cœlum usque multis, & præcipue mercatoribus effertur, perinde atque à non paucis huc ex Lusitania reducibus. Stirpis sane genus, quod cui nostrati plantæ conferre possim, prorsus ignoro. radix enim brevis est, & densissime geniculata, quæ humiliori sede longos instar continuorum, simpliciumque ramorum fulculos radicum vice derivat. ex superiori sede invicem proximi enascuntur magno numero stipites, quos lupulorum exsiccatis sarmentis comparare possemus, nisi quod cortex mori in modum quodammodo quadratus, absque aculeis interim appareat. Videtur in palutribus provenire locis, & volubilium ritu, quo suffineatur, fulcrum requirere. Folia, aut flores hactenus non vidi, sed solam radicem cum stipitibus illis propemodum festuaceis, qui plures vigintiquinque ex una radice, palmæ longitudinem & duorum pollicum crassitiem vix superante, pronascuntur, toto ductu in nullas soboles divisi. Stirps tota, in cubiti longitudinem fuit ad commodam vecturam, aut opportunitatem in sarcinis compositionem, citra fracturam, vitis sarmentorum instar complicata. Si quando autem explicatur, virum propemodum longitudine æquat, quantumvis interim cacumina desint. Hactenus enim unam duntaxat stirpem in nostram aulam ex Lusitania missam videre contigit, cui charta Gallice scripta adjacebat, quæ stirpem illam Spartam parillam (quod Hispanis fere humilem morum sonat) vocari innuebat, magno mortalium usu ex India apportatam, qua omne morbi genus, & Gallicus in primis, pellitur, si quis sumpta prius opportuna ex præsentis medici judicio, morbi que infestantis natura, purgatione, illius stirpis unciam aquæ mensuris duabus incoqueret, & mane & ante cœnam cyathum ejus decocti calidum biberet, ac denique potus loco in prandio & cœna assumeret, nullo ciborum usu interdicto, quem alias sanis commendamus. Ad hæc, iis qui decocto uterentur, liber ex ædibus egressus largiebatur, & decoctum ulceribus ac dolentibus membris linteorum in ipso madefactorum beneficio adhibitum, insigne esse remedium addebatur: perinde ac sub finem propinationis, quæ ad vigesimam quartam usque diem præcipiebatur, uti & in medio tempore, purgationem esse offerendam. Aliud præterea nihil in schedula occurrit, quamvis plus satis constat scriptorem, autoremve eundem fere modum propinandi, utendique voluisse proponere, quem in decocto Chinæ exhibendo illic, unde spartam hanc parillam transmissam habemus, observatum scivit. Stipites hos, aut sarmenta, non minus quam Chinam, dicas prorsus esse insipida, imo magis omni manifesta qualitate, quæ in ejusmodi medicamentis merito desideratur, quam Chinam, destituta. Unde etiam eorum periculum hactenus non faciendum duxi, quandoquidem cui ab amicis, divini auxilii vice, sarmenta hæc missa sunt, Guajaci decocto à morbo Gallico jam videtur restitutus, & neglectis sarmentis eorum portiones quasdam assumere, & amicis, ut Indicas

Sparta parilla propinandi modus.

E

Pp

has

Quamdiu primo decocto utendum.

Alterius decocti apponendi & sumendi ratio.

has imposturas expendant, transmittere, aliisque medicis proponere mihi liceat. Hæc de China mihi scribenda occurrerunt, eaque sane huiusmodi, quæ potius ad nostratiam, & nobis familiaria, quorumque vis cognita est, ad ejus generis affectus in experientiam ducenda, sedulo urgere nos deberent, quam ut occultis illis & aridis, insipidisque & inodoris prorsus radicibus, seu stirpibus, quæ interim carissimo veniunt, ægros uti suaderemus. Haud facile enim crederes, quam feliciter in pauperibus quibusdam Stephanus Sala de Casala, Cæsaris chirurgus, pentaphylli, quod tormentillam vulgo dicimus, radice sit usus, ipsius decocto citra magnam victus observationem, aut in cubili moram, pluribus diebus mane propinato, & ulceribus subinde illo decocto ablutis, & dein emplastro vulgari tectis, quod quia tribus his aceto, oleo & lithargyrio constat, triapharmacum nuncupamus. Neque etiam mihi suo tempore adhibitum improbari potest medicamen, instar numinis cujusdam à Genuensium primatibus commendatum, & quod non sine maximis pollicitis ad perpetuum morbi articularis exilium, ante menses aliquot D. Marzilio Collæ, Cæsarianis equis præfecto, & meliori valetudine, ob multas, quibus præditus est, animi dotes, digno, missum fuit: ac nunc item Cæsari quoque oblatum, ut illum posthac (modo medicamen istud in usum posuerit) articulari morbo non apprehendendum, certissime prædicetur. Continet autem universa descriptio mercuriale satis empirice aliud nihil, quam, initio purgationem instituendam: dein chamædryos, seu humilis quercus adhuc virentis, si ad manum sit (quum ego rescicatam interim, ut in aliis herbis ficcandi facultate donatis, præferendam duxerim) folia conscindenda, vinoque albo dein incoquenda, & ejus decoctionis mane cyathum unum offerendum, tribus ante prandium horis. licet interea tanto magis à medicamento sperandum esse addatur, quanto ejus potus prandium diutius antecesserit. In victus ratione, ab acidis falsisque interdicitur, & vini illius potus ad sexaginta dies præscribitur. hoc adjecto stillatitium humilis quercus liquorem, seu aquam, vino illi in viribus (quod mihi ridiculum videtur) conferri: ac proinde quibus decoctum minus placeret, aquam porrigendam. Aliud in universum nihil habet huc transmissa schedula, præter insignem & turgentem titulum, & hominum magnum sibi subiectum catalogum, qui illius usu annis aliquot ab articulari morbo immunes vixere, & qui, quum transmitteretur, ejus usum aggrediebantur: in quorum classe Cardinalis Doria antesignanus occurrebat. D. Ludovicus Panizza, nostræ ætatis præclarus medicus, Mantuanus, Cæsarem hortatus est, tum ad multorum medicaminum, tum

A maxime ad terebinthinæ usum, cujus portio singulis diebus vesperi, unius anni spatio esset devoranda: opportuna interim observata victus ratione, & repetitis subinde purgantibus medicamentis. Quam vero huiusmodi præcepta Cæsari frustra scribantur, tibi satis perspectum est, qui ejus mores, vivendique rationem jam multis annis novaris. Ad hæc D. Gerardus noster, pro singulari simplicium medicamentorum in gravissimis alioquin occupationibus studio, inter alia, quæ ex sua ad Turcam legatione medicamenta secum advexit, mihi de China (uti prius innuebam) percunctanti, rha Dioscoridis, rhaponticum Latinis nuncupatum, exhibuit. non quidem radicem eam, quæ simplicium medicamentorum eruditis, centaurii majoris censetur; sed radicem illo vulgari rhapontico tenuiorem, & magis rufam, fungosam, aliquantulum levem, non admodum odoram, quantum sane sese offert odoris, id suave est, ad rheobarbari odorem quodammodo spectans. In magna mole vix ullum occurrit frustulum teredine, aut carie infectum. Istud quoque gustanti cum remissa, sed insigniter notabili, astrictione lentescit, manducatumque colorem reddit pallidum, aut croceum, præstantis rheobarbari modo: effractum dein, optimo rheobarbaro, illo venularum seu rubrarum linearum cum albis interstitiis implexu, serieque elegantissime respondet: nisi forte in hoc rhapontico distinctus variusque ille color, manifestior, insipientique jucundior occurrat. adde, assument nullam inducere nauseam. Quum itaque hi, qui Guajacum offerre sunt auspicati, ac Chinam demum commendatam cupiverunt, ex Dioscoride eorum medicaminum vires proposuisse videantur, ubi is rhapontici facultates admodum sane insignes, & plurimum differentes enumerat: operæ pretium me facturum spero, si in Gallici morbi curatione, aliquando ipso uti incipiam. potissimum quum D. Gerardo constet, unde præterquam ex Germania nobis hic adjacentibus montibus, aut vulgari illo hipopolatho, quod (nisi & illud rhaponticum sit) sub rheobarbari nomine in nostratibus hortis colitur, sui hujus rhapontici non mediocris suppeditari possit copia. Ego sane ex parvo, quo hætenus in nonnullis, quos Dioscorides recenset, affectibus feci, periculo, nihil mediocre de hoc rhapontico sperandum puto: unde etiam aliquando magis ex artis nostræ methodo de ipso, quam in præsentis de stupida China, aut Sparta parilla, me adscripturum arbitror. Interim arrabonis loco erunt frustra rhapontici, & stipites aliquot spartæ parillæ, quas cum hisce literis modo accipies, China apud Antverpienses undique prostante.

F I N I S.

ANDREÆ VESALII,

DE

MODO PROPINANDÆ CHINÆ,
SCRIPTUM ITALICUM,*Latinum factum.*

Qui Chinæ sumpturus est decoctum, purgatione indiget inter initia, inter assumendum, & in fine assumptionis, quam ipsius physicus molietur, habita præsentis ægroti dispositionis ratione. Sumenda porro sunt dictæ radicis uncia xxiiij. quæ in partes xxiiij. dividuntur, ut recens quotidie potus fiat. Pars igitur, quam mane ebullitioni subicere voles, per diem ante in frustra minima diffecabitur, & subtilissima, quo facto in modica aqua infundetur usque ad posteram diem, & tunc radicem ipsam, nec non & infusionem in ollam novam conjicies, superadditis tribus bocalibus aquæ putealis, & ebullitionem tantisper feres, quoad tertia pars absumpta sit. olla vero magnæ capacitatis erit, ut ne inter ebullitionem prorumpat quicquam, super ipsam operculum imponetur semper, ut ne virtus exhalet. Postquam decoctio parata erit, & ab igne sublata, pannis crassiusculis involvetur, ut ne penitus refrigescat. Ratio autem, cur recens quotidie fieri potus debet, est, quo-

D niam alioqui acesceret. Quod si astricta alvo patiens fuerit, pro qualibet ipsius aquæ coctura imponet dimidium octavæ partis uncia de radice apii ad coquendum cum radice China. Et hujus aquæ poculum, magnum, calidum, in lecto, in diluculo capiet, coopertusque tentabit sudorem elicere per duas horas, quo plus enim sudoris elicitur, plus accedet beneficii. postea abstergetur, surgetque, cavens à ventis, præcipue ad octavam diem, vestibus probe munitus. Quum vero jam domo exibat, post octavam diem, cavebit similiter à ventis, & pannis tutus ibit. Interdiu ex dicta aqua, cum volet, bibet, modo tepida ea sit, imo quo calidior potabitur, eo præstantior fuerit. Vescetur pullis, aut caponibus, qui absque sale ebullierint. A vino acido, & à re qualibet acetosa usque ad diem decimumquartum cavebit. tostis abstinebit carnibus. Licebit speciebus omnibus conservarum, & cydonitidos dulcis uti, fugiet lacticia, & cydonitum à prandio, aut cætera huiusmodi, sumet, quæ alvi beneficium irritare possint, præsertim vero mel, quod eorum, quæ

quæ comedantur, optimum est, omnibus enim temporibus usui esse potest, ex quocunque tamen ferculo sumendum mediocriter est, constat enim, non minus beneficii accedere ex diætæ norina, quam ex aquæ sumptione. Nec vino utendum, nec jure ullo, nec alio liquore spatio dierum 24. quibus dicta radix durat. Atque tunc temporis Veneris usus interdicitur. Ex quo jam decoctionibus omnibus perfunctus erit patiens, radixque, ut supradictum fuit, dispensata fuerit, frustra illa ad solem, aut aliter in loco aliquo exsiccabuntur, & ubi exsiccata erunt, in minutiores partes redigentur, duæque ipsorum uncia injiciuntur in supradicta quantitate aquæ, & fiet decoctio, ut supra relatum fuit, & hæc decoctio pro potu sumetur octo vel decem diebus ultra dictos 24. Quod si ægrotus ulceribus affectus erit, dum domi erit, pannos solum dicta decoctione madentes supra detinebit, ubi vero exhibit, imponet aliquid aliud, quod haud madefaciat, reversus postea domum, repetet pannos eosdem madentes, & sæpe cum dicta decoctione irrorabit ulcera, mirum in modum enim prodest ipsis ulceribus. Abstinebit ab omnibus piscibus, quamvis pisces laudabiles aliquando non prohibentur. si eveniet, ut patiens imbecillis sit, concedetur vinum ex dicta decoctione dilutum, nec non & omnium rerum, quæ alere apta sunt, usus. Cæterum in univer-

sum vitentur hæc omnia, nempe mulieres, acetum, sal, acetosa, omnia olera, caro caprina, aut ex gallo gallinaceo, tamen xv. die ut modicum assæ carnis laudabilis comedat, approbatur. Mos est, ut post septimam diem doceant loca affecta, & ita doceant, ut usque ad diem xiiij. vel xv. dolores augeantur, postea mitescant, ulceraque (Dei benignitate) sanantur. magna enim hujus radices vis est, debetque patiens omnino eniti, ut prædictum regimen totum compleat, decoctionem mane, admodum calidam fumendo, & quod reliquum est temporis, tepidam, sollicitato impense sudore, quanto enim plus ex sudore resolvetur humoris, tanto plus insurget appetitus alimenti, & quo pluribus diebus sumetur decoctio, parata secundum pondus, & mensuram supradictam, eo sanior evadet infirmus, purgabunturque interiores partes sine sputi provocatione, & sine alvi fluxione, duntaxat virtute commemoratæ radices. Post septimam diem difficile alvus fluxa est, quare cum clysteribus adjuvanda est ejus restrictio, paratis tantum ex decoctione cichorei, aut boraginis, addito oleo rosaceo, aut communi, & sale, manendumque erit in hoc ordine per sex, aut septem dies. si alvi beneficio fructur patiens, poterit libere exire ad negotia, vitatis ventis, & optime vestibus indutus, ut jam præceptum est antea.

LEONARDI FUCHSII, Germani,

D E

MORBO GALLICO

C A P U T.

Ex appendice ipsius ad librum quintum de curandi ratione excerptum.

Morbus Gallicus quid.

† Lib. 2. paradoxorum Medicina. lib. c. 17. ubi contra Symphorianum Campegium disputans sustinet morbum Gallicum differre à lichen, seu impetigine. Causa. Signa.

Curatio morbi Gallici recens.

Morbum, quem vulgus modo Gallicum, modo Hispanicum, modo Neapolitanum vocat, esse novum, omnique ævo priore incognitum, & alibi demonstravimus. Detestandus sane morbus, ut qui à malignis quibusdam pustulis incipiens, pudenda plerumque, deinde reliquas corporis exteriores partes ingrediatur, doloresque circa articulos & ossa, noctu præsertim, excitet, & abscessus duros in pessima ulcera, quæ ossa quoque plerumque viant, post longum tempus desinat. Fit ab humoribus quatuor à sua naturali temperie ad exustionem malignam conversis. Cognoscitur hoc malum, si primum circa pudenda pustulæ crustosæ, siccae, & lenta interdum sanie stilantes exoriantur. In fronte præterea, & circa radices capillorum in capite pustulæ, tumoresve diversi coloris efflorescere incipiunt, modo citra ullum adhibitum medicamen exsiccata & decidentia, modo hinc inde repullulantia. Capitis præterea adest gravitas, cum colli & humerorum cruciatibus, qui temporis progressu ad brachiorum & crurum articulos descendunt, atque de nocte magis quam die affligunt. Adveniunt item cum doloribus tumores præter naturam in articulis, qui difficile discutiuntur, ac tarde admodum suppurantur. Sæpius quoque in nodos & durities transeunt. In palato, & circa oris intimos angulos nigræ & foetidæ excitantur pustulæ. Fauces quoque & lingua in hoc malo non raro exulcerantur. Porro in curatione morbi Gallici spectandum initio erit, num recens sit morbus, aut jamdiu ægrotantes affligerit. Si enim recens fuerit, levioribus sæpe tollitur remediis. Quod si itaque malum hoc non ita pridem se ostentavit, medicus curet, ut in aëre mediocriter calido degat æger, nec permittat ut se ventis, præsertim borealibus, temere exponat. Quod si talem naturam habere haud potuerit, ut odoramentis & suffumigiis convenientibus ejusmodi efficiatur, curabit. Cibi omnes sint boni succi, facilisque concoctionis, & vitentur omnia salsa, duræ carnes, & quæ lentum, frigidum, ac crassum succum generant, quæque flatulenta existunt. Præterea acria, ad caput evaporantia, & supra modum calida, sanguinem inflammantia, & adurentia. Vino utatur pro potu albo ac tenui. Exercitium, somnusque sint moderata. Coitum tamen durante curatione fugiat æger. Nam præter alia multa, quæ intempestive factus secum adfert incommoda, in hoc malo articulorum dolores vehementer auget. Perturbationes animi, ira scilicet, furor, tristitia, metus, sollicitudo, & id genus aliæ devitandæ sunt. Quod si corpus ejus, qui hoc malo recens laborare cœpit, plethoricum existit, modo ætas, anni tempus, & alia non impediant, vena secanda erit in gibbero media. Si vero corpus non

B fuerit plethoricum, purgatione per alvum utendum, præmissa tamen convenienti præparatione, hoc est, meatibus prius referatis, & humoribus crassis attenuatis. Utendum itaque aliquot diebus hoc decocto, quod habet *florum violarum, boraginis, buglossi, singulorum m. s. fumarie, scabiosæ, hemionitidis (scolopendriam vocant) casuthæ, eupatorii, cichorei, singulorum m. j. folliculorum senæ drach. ij. s. seminis anisi, fœniculi, rusci, singulorum drach. ij. uvularum passarum, glycyrrhizæ repurgatæ, singulorum drach. j. corticum myrobalanorum chebulorum, flavorum, singulorum drach. s. prunorum numero quinque, polypodii drach. vj. thymi, epithymi, sing. drach. j. s. Coquantur in aqua justæ quantitatis, quoad dimidium ejus absumatur. deinde colo transfundantur, & sacchari adjectione jus decocti dulce reddatur, albisque ovi purificetur, additis oxymelitis simplicis, syrupi è fumarie, sing. unc. ij. fiatque potio, de qua singulis diebus mane & vespere dentur unc. iiij. s. Humoribus ad vacationem præparatis, & meatibus referatis, purgatorium aliquod propinetur medicamentum, quale est, quod accipit *antidoti Indi, hamech sing. drach. ij. s. antidoti è sena solutivi drach. j. s. decocti paulo ante descripti unc. iii. commisceantur, & fiat potio purgatoria.* Potest etiam horum catapotiorum esse usus: *Pilularum è fumarie, è hermodactylis, aggregativarum sing. scrup. j. agari in pastillos redacti scrup. s. diagrydii gran. ij. cum stil-latitio fumarie liquore singantur catapotia numero 15. dentur in aurora.* Quod si multa est cacochymia, sæpius jam dicta reiterare medicamenta expedit. A purgatione corporis, scapulis, brachiis, natibus & femoribus cucurbitulæ cum scarificatione sunt admovendæ. Tum etiam prodest adhibere *ἐρεολασσία*, hoc est balnea sicca, quæ ad proliciendum sudorem, & reliquias vitiosorum humorum educendas sunt aptissima. Sæpius autem iis utendum est, intervenientibus tamen certis dierum aliquot intervallis. Et quo die usus est balneo æger, eo hanc potionem mane præsumat, quæ habet *radicum apii palustris, petroselini vulgaris, fœniculi, sing. unc. j. seminis rusci, asparagi, ligustici vulgaris, sing. drach. iiij. menthæstri, calaminthæ, abrotani, singulorum m. j. s. coquantur in duabus aquæ fontanæ libris usque ad tertias. Dein colo transmittantur, & saccharo sufficiente jus dulce reddatur, & purificetur albis ovorum.* Juri decocti addatur *Serapii acidi simplicis, oxymelitis compositi, singul. unc. ij. fiat potio, de qua mane dentur unc. iiij.* Hac certe ratione morbus Gallicus, qui nuper cœpit, sanari facillime poterit. Quod si vero is morbus jam longo tempore corpus infestavit, ad ligni usum, quod barbara gens, quæ nobis illud transmittit, vernacula lingua Guajacum appellat, confugiendum erit. In cujus certe usu principio curandum, ut optimum deli-*

Morbus Gallicus inveteratus quomodo curandus.

gatur. Ex eo autem optimum censetur, quod recens factus, neque admodum vetus & cariosus existit. Tale autem est, quod igni impositum, ob resinaceos favos, quibus interius nigrum medullium discriminatur, citius accenditur, & flammam agit. Laudatur item, quod buxco est colore, sed nigrescens. Item quod in gustu præter adstringentem saporem etiam leniter linguam erosione mordicat. Preparatur autem hunc in modum. *Lima, vel torno, aut alio instrumento in frusta, quantum licet tenuissima, comminuitur, aut in scobem redigitur. Dein desculpta frusta, aut elatum scobem in aqua fontana selectissima & pura decoquere oportet, in vase vitreato. Singulis autem libris pulveris decuplum aquæ adjicere convenit, in qua diem & noctem maceratur: dein ad prunas vel lentum ignem horis amplius sex, aut ad tertias, vel paulo plus, juxta morbi indigentiam, magna cura & attenta custodia decoquitur.* Aliqui plus, vel minus aquæ addunt. Semper autem inter coquendum glutinosa & lenta spuma detrahenda, quæ ulceribus, & pustulis, ac tumoribus illinitur, aut affricatur, aut linimentis excepta imponitur. Sic decoctum ubi percolatum fuerit, in ampullam vitream defunditur, & medicata vocatur aqua. Germanice: *das starke Wasser*. Quod ex primaligni bullitione post colore expressum decoctum relinquitur, cum vigecupla portione claræ aquæ rursus lento igne bullitur, donec quarta aquæ pars consumpta fuerit. Hoc tenue decoctum, Germanice, *das feine oder geringe Wasser* nominatur, quo loco vini in prandio & cœna utendum. Purgato itaque prius ægotante modo paulo supra dicto, sequenti die mane in aurora sumendum decoctum primum medicatum pondere unciarum quatuor, aut alia quantitate convenienti, spatio à præcedente cœna septem aut octo horarum, bibendumque calidum. Dein stragulis & vestibus bene contentus, in lecto se per tres horas contineat, & sudet, si fieri potest, æger. Postea surgens, excrementis undique probe expurgatis, leniter & pedetentim in cubiculo obambulet, fenestris & rimulis, hyeme præsertim, undique bene obturatis & occlusis, ne à vento vel frigore meatus corporis obstruantur. A potu, decocto assumpto, sex horis prandium tenue appareatur, in quo præter panis uncias quatuor, aut quinque, aut summum sex, & pulum gallinaceum elixum in aqua nihil conceditur. Panis autem sit bene fermentatus & coctus, modiceque salitus. Potus sit decoctum tenue, & secundum. A prandio leniter in cubiculo aut hypocausto obambulet, vel in sella sedens se contineat, cum amicis & familiaribus jucundos & hilares miscendo sermones, instrumentis musicis & dulcibus sonis sese oblectet, fabulas & alia ludicra ac jo-

cularia legat, aut alex, alterive ludo jucundo operamdet, caveatque sibi à somno diurno. Quod si propter dolores nocturnos, aliasque causas, infomnes accedant noctes, in die parum dormiat, sed non statim ab assumpto cibo. Nam is somnus, qui cibum statim excipit, fumosis exhalationibus caput replet, destillationesque parit. Septem horis à prandio peractis cœnet æger. In qua non plus quam in prandio sumendum: imo si caput defluxionibus idoneum habet æger, cœna multo levior & minor sit prandio. Duabus à cœna horis, modo & ordine quo supra, eandem decocti medicati mensuram assumat ægrotus calidam, & post levem in cubiculo ambulationem, in lecto se ad dormiendum componat æger. Idque per sequentes triginta vel quadraginta dies juxta assidentis medici consilium, faciendum. Prædicta tamen omnia poterunt vel augeri, vel minui, prout vires ægroti, & morbi ratio postulabunt. Hinc aliqui præter panem, pruna Damascena, uvas passas, amygdalas, pistachia saccharo operata, nihil exhibent ægotanti. Sed peritus medicus facile quid hac in parte faciendum sit, cognoscet, utpote cui B perspectum est unam atque eandem victus rationem omnibus non competere. Sustinent autem magis inediā pituitosæ temperaturæ, & humidæ, minus omnium biliosæ & siccæ. In victus vero ratione consuetudo, ætas, regioque maxime considerata veniunt. Quapropter Germani nostri, & alii homines ad septentrionem inclinantes, propter ambientem aërem paulo quam in aliis calidis regionibus frigidiorē, quum vehementius appetant, & melius concoquant, pluri & copiosiore etiam alimento indigent. Liberalius igitur in usu etiam Guajaci cibandi sunt, non tantum regionis, sed & consuetudinis nomine. Minus enim etiam per sanitatem, quam cæteri populi, Germani intemperantes sunt. Quod quum parum hætenus à multis medicis, præsertim vero ab indoctis Empiricis, unam atque eandem victus rationem omnibus corporibus præscribentibus, animadversum sit, nihil mirum plerosque ex tenui & exquisito illo victu, & vehementioribus per Guajaci decoctum transpirationibus ac vacationibus, accedentibus vigiliis, & immensis doloribus, virtutem mirifice prostermentibus, in hecticas febres & marasimum deductos esse. C Suspectus itaque esse debet Germanis nostris tenuior ille & exquisitior victus, præsertim ubi biliosus ac melancholicus sit sanguis, qui humectantibus cibis ad temperamentum reducendus erit. Sed hac de re in præsentia satis est dictum.

F I N I S.

JOANNIS MANARDI, *Ferrariensis*,
D E
MORBO GALLICO,
EPISTOLÆ DUÆ.

Ejusdem DE LIGNO INDICO EPISTOLÆ DUÆ,

Ex libris Medicinalium Epistolarum excerptæ.

Ad MARTINUM MELERSTADIUM, Illustriss. Ducis Saxonum Physicum

EPISTOLA PRIMÆ.

ostridie quam defensio tua, Simonisque Pistoris accusatio ad nos pervenit, forte contigit, ut cum Principe meo in suburbanam villam secederem. Tuli igitur utrosque libellos mecum, natura ipsa sititor alioquinovitatis, ne in otio penitus essem sine negotio, hosque cursim primo, atque fere sine interpiratione perlegi. Dehinc cecepi legere accuratius, interque legendum (quoniam non erat tunc in quo me melius exercerem) notavi, quæcunque in Simonis libro occurrerent, in quibus aliter atque ille sentirem: non minori scilicet venia reprehensus Simonem, quam ille reprehenderit Leonicum. Has ego annotatiunculas ad te mitto, non quasi rem egregiam, aut te dignam, sed veluti quoddam mei in te amoris monumentum. In prima conclusione

Morbum Gallicum, sub pustularum, anthematum, aut (ut ipse dicit) alhumere capite ab antiquis collocatum affirmat. In qua re id mihi in primis peccasse videtur, quod neglectis his, quæ in eo sunt præcipua, id est, articulorum doloribus, duris tumoribus, ulceribusque pessimis, cutis defœdationem tantummodo consideravit. Verum hic error illi communis cum multis, quorum opiniones peculiari tractatulate confutavimus. Ille vero Simonis proprius, quod aut propositum non manifestat, aut à veritate ipsa discordat. Si enim idem penitus per anthemata & pustulas intelligit, quod & Constantinus, & alius Hippocratis interpres sensisse videntur, dum aphorismum illum sextæ particulæ vertentes, τὰ πλατὰ ἐξανθήματα ἢ πάντις κνησμάδια pro anthematis pustulas reddidere, non satis explicat, quod intendit. Non enim ad certam speciem, præ-

præfinitumque caput (quod propositio ejus videtur profiteri) morbum hunc redigit, cum nomen pustularum late pateat, & varias sub se species comprehendat. Sin autem Celsum sequutus, peculiarem quandam pustularum speciem intellexit, à vero longe sejungitur: siquidem nihil simile in hoc morbo his pustulis visitur, quæ ex urtica, vel sudore nascuntur, qualia esse anthemata quæ dicuntur, Celsus definivit. Si Paulum Aeginetam, non minus errat: definivit enim exanthemata ulcerationes superficiales, subrubras & asperas, quales in hoc morbo non semper reperiri, quivis potest agnoscere. Nec illum à primo errore relevat, quod non simpliciter anthemata, sed cum adjectione epidemialis dixerit: quandoquidem ipse sibi hanc excusationem ademit, dum multos morbos fieri posse epidemiales affirmavit. Non major sit igitur ad certam speciem limitatio, quando anthemata dicimus epidemialia, quam si animal album diceremus. Taceat igitur Simon, nec pergat Leonicenum accusare, tanquam non definientem, quid sit morbus iste, quem nec ipse multo plus declaravit, quam si epidemialem simplici & absoluta ratione dixisset. Hactenus de conclusione. Ad corollaria accedamus, in quorum primo injuria te accusat Simon, quasi improprie loquutum, quando pestem hanc *κακοήθει* nominabas. Ea enim vox, tametsi sæpe mala quædam ulcera Græcis medicis significare videatur, si tamen ad Latinum transferatur sermonem, malignum, vel mali moris significat. Qua quidem nomenclatura, nullam huic morbo dari posse decentiorem, quotquot illum patiuntur, malo suo (plus etiam puto quam vellent) quotidie experiuntur. Sæpe etiam fit, ut pessima & maligna, vel male morigera appellata ulcera, illi morbo conjuncta sint. Sed hæc levicula sunt, & in quibus qui versatur, suspicione curiosioris nominum indagatoris carere non possit. Illud vero inquisitione dignius, an recte in secundo corollario illi redarguantur, qui hunc morbum nominantes, epidemialis adjectionem tacuerunt. In qua re, quamquam eos longe puto aberrare, qui elephantiasim, vel saphatum dixere, non video tamen cur merito de taciturnitate epidemialis reprehendi debeant. Alioqui juste taxaverit quispiam antiquos, qui de multis morbis scribentes, qui sæpenumero vagantes epidemici vere fiunt, proprio tantum nomine expresso, adicere epidemialis vocem superfederunt. Quanquam si epidemiali voce proprie utamur, non erit epidemialis vocandus, ut alibi demonstravimus. Optarem autem definisset Simon, recte an perperam illi sentirent, qui hunc morbum, vel saphatum (sic enim ipse loquitur, Græci fere achoras vocant) dixere, vel elephantum: probassem enim apertis (ut puto) rationibus, eum tota aberrare via, si eos putaret non errare. Sed obfuscavit sese, ut arbitror, ex industria, more sepiarum. In eo enim, quod se illis connumerat, eandem hæresim profiteri videtur: in eo vero quod similem illis morbum hunc facit, videtur facere diversum. Siquidem (ut Aristoteli placet) similitudo relatio est inter diversa. Sed scio quid ipsum tenuit, quo minus propriam aperte propalaret opinionem. Leoniceni rationes super ea re sensit, nec earum est ausus aggredi solutionem. At si hoc in causa fuit, utique suam debuit deferere positionem, malique rationibus cedere, quam proprium errorem pertinaciter defendere. Non est quoque reticendum, errorem multorum sequutum Simonem, ubi affirmavit, elephantiasin esse lepræ speciem, cum sint ægritudines longe dissimiles: est siquidem Elephas morbus tristis quoque nomine dirus: Lepra inter faciles morbos computatur. Imo si auctori libri de affectionibus credimus, qui Galeno teste, vel fuit Hippoc. vel Polybus, ejus discipulus, inter eos affectus numeranda est, qui dedecus potius sunt quam morbi: quem autorem, quisquis tandem ille fuerit, puto sequutus est Avic. cum primo canone dixit, esse affectiones, quæ cum morbi non sint (sed, supple, dedecora potius) morbis tamen connumerantur. Neque est illius libri de passionibus inscripti, vel affectionibus, autoritas quasi parum idonei respuenda, utpote ex quo Galenus tantus in medicina autor, integras sententias, verbum è verbo interim usurpat. Quod si quis dixerit, lepræ nomen in facris litteris pro gravi morbo accipi, objiciam ei Augustinum, coloris vitium, non valetudinis, aut integritatis sensuum atque membrorum, lepram esse dicentem. Sed & Galenus *vice summum tertii libri aphor.* enarrans adeo levem & absque periculo morbum putavit, ut, licet verni temporis proprius existat, non tamen tollit, quin ver saluberrimum dici possit. Verum hæc suo loco exactius pensabuntur, nunc secundam conclusionem aggrediamur. Si vidisset Simon nonnullos hunc morbum patientes, quales nos sumus intuiti, non puto tam asseveranter negasset, posse illum à pituita interdum generari. Vidimus siquidem hac peste scædatis, quibus pustulæ apparuerunt crassæ, latæ, subalbidæ, quæ quoties vel suapte sponte, vel medicaminum auxilio arescebant, in crustas quasdam, seu

A squamulas albicantes resolvebantur, exibatque interdum veluti aqua crassior, manifestissimum pituitæ indicium. At si mihi forte, tanquam parum idoneo testis, fidem abrogat, credat quæso rationibus, ac majorum autoritatibus, quæ fateri cogunt, non solum posse hanc pestem à pituita fieri, sed etiam ab ea non infrequentius, quam à succo nigræ bilis contingere. Quandoquidem ejus non contemnenda portio, id est, artuum dolores, Rheumatice medico teste, ab ipso nigro humore proveniunt quam rarissime, ut propterea existiment nonnulli, non infimi nominis in medicina viri, Galenum in libro de medicamentis secundum loca patientia, in catalogo humorum articulare morbum facientium, atram bilem non adscripsisse, utpote à qua dolores articulorum nonnisi insolenter, & raro fieri posse intelligeret, vetante scilicet ejus crassitie, & terrea substantia, ne intime, ac in penitioribus ossium, membranarum, & compaginum partes adigatur: qui etsi interdum ab eo fieri possint, constat tamen hos, qui in Morbo Gallico accidunt, tales non esse, ut inde semper credi debeant provenire; quoniam, Avicenna teste, debiles & occulti sunt, si qui à tali materia fiunt: hos autem manifestos & vehementes esse, quotidiana monstrant experimenta. Dicere autem aliam esse materiam, quæ dolorem, aliam, quæ reliqua mala facit, hominis est dogma potius quomodolibet tuentis, quam veritatem & rationem sectantis. Si enim ita esset, mala illa, dolor scilicet, ulcera, pustulæ, mere ex accidenti, atque, ut sequens est, rarer in hoc morbo jungerentur. Contra autem evenit, ut nunquam, vel certe raro, in toto morbo separentur, sed fere ubi pustulæ delitescunt, dolores insurgunt: quod certe significat, materiam illam, vel certe aliam ei similem, quæ in cute pustulas faciebat ad intima accedentem, dolores excitasse. Incredibilem vero mihi admirationem parit hic vir, qui paulo ante epidemiam hanc saphato (sic enim ipse loquitur) fecit quam simillimam, & eisdem differentis utrumque morbum interstingui definivit: nunc autem illos in tantum separat, ut impossibile judicet, hunc fieri ab humiditate, à qua primam saphati (ut verbo ejus utar) speciem supra dixerat dependere. Sed jam reliqua examinemus. Ad commune deinde medicorum confugium sese recipit, quasi ad portum, vel tutelarem Deum, cum morbum hunc occulta fieri asserit proprietate, de cœlestibus corporibus emanante. At si Avicennæ sententiam sequamur, in eo, qui de viribus cordis inscribitur, commentario, quam etiam primo attigit canone, dicere poterimus, hæc vires occultas, quas vocant proprietates, non differre à natura, nisi sicut minus commune, à magis communi, aut figmento, esse persimiles, commentumque hominum ab innumeris quæstionibus sese illarum præsidio relevantium. Sed sint aliud à natura (non enim id magnopere pernegabo) non certe à cœlo, præterquam sicut ab universali causa, proveniunt, quemadmodum Johannes Picus, ævi nostri splendor & gloria, in superhumano illo contra astrologos libro, quem à tenebris ad lucem magnis laboribus revocavimus, multis rationibus comprobavit. Quod si etiam gratis demus huic viro, & esse illas aliquid, & fieri à cœlo, nihil tamen comparet in hoc morbo, quod in manifestas causas referri non possit, vel quod ad occultiores illas proprietates, quasi ad asylum, fugere nos compellat. Videmus enim in eo pustulas, artuum dolores, oris, & pudendorum, & aliarum quoque interdum partium ulcerationes, ac præduros quandoque tumores: quæ omnia accidere ab humorum vel copia, vel fervore, vel putredine, nullus puto medicus dubitabit. Sed præter ea, quæ diximus, notavi ego alias sex in hoc morbo mirabilia, videlicet, quod longus simul ac vehemens, quod noctu magis quam interdiu affligens, quod fere à pudendis incipit, & non nisi raro, & per longam valde consuetudinem, per alia membra interne transfunditur, quod in pustulas oris definit, quæ etiam applicitis potentioribus remediis, concitantur. Hæc autem omnia non est difficile mediocriter in medicorum libris exercitato, ad manifestas causas reducere. Nihil ergo in hoc morbo est, quod nos cogat, relictis manifestis, ad occultiora illa confugere. In secundo vero corollario, præter id, quod epidemiale genus pestilentialis tandem agnoscit, quod se cum reciprocare supra statuerat, Gallicum quoque morbum veneno, ait, & pestilentia participare. quod dictum (pace sua dixerim) hominis esse videtur parum in medicina exercitati. Nam unde pestilentiam, aut venenum ejus deprehendimus? Pestilentes morbi magna ex parte febrem, & quidem nota dignam sibi associant, cor lædunt, difficultatem spirandi faciunt, & ad salutem raro, ad mortem sæpe, exiguo semper temporis spatio perveniunt, facileque & absque ullo contactu per solam communis aeris inspirationem ab uno in alium evagantur. In hoc vero morbo, cerebri potius, vel jecinoris, quam cordis oblæsiones visuntur, difficultas incedendi magis, quam spirandi apparet, raro interficit, longus est, nec fere præterquam

diuturna consuetudine, aut per naturalia inficit. Causam igitur, cur pestilentialis dici mercatur, ego non video, videant qui acutius cernunt. Potuissim plura, & hæc ipsa locupletius, atque comptius in medium afferre, sed hæc ad te mitto, qualiacunque sunt, non veluti rem tanto lectore, quantum te puto, dignam, sed ceu pignus quod-

604
Adam fancitæ inter nos amicitia, non aliud ex his quærens, quam ut mutuo me ames. quod ut facias, te etiam atque etiam rogo. Vale Ex. Mirand.

F I N I S.

EPISTOLA SECUNDA,

Ad MICHAELEM SANCTANNAM, Chirurpum.

Gallicum morbum vocat Italia, Hispanicum Gallia, Hispanam scabiem Germania. Contrahitur morbus hic pessimus raro aliter quam per contagium, nec quarumcunque partium, sed fere obscenarum, ut non incongrue nonnulli,

Romanorum nomenclaturam in mentagra sequuti, Pudentiam vocant. Pustulæ primum eas partes inficiunt, longe difficilius sanitatem recipientes, quam quæ eodem quidem loco, sed aliis ex causis contingunt. Has, reliquarum partium (præcipue vero vultus & capitis) deteriores aliæ pustulæ excipiunt, diversorum quidem generum, sed majori ex parte crustosæ, nec ab aliis fere dissimiles, quæ ab igne excitantur, nisi quod sunt quadantenus crassiores, quæ ubi vel suapte sponte, vel medici auxilio submotæ fuerint, corpore prius non plene expurgato, extremorum membrorum dolores vehementes, per noctem potissimum, quam insomnem reddunt, miserrime affligunt, nullo exterius ab initio tumore apparente, qui tamen quibusdam citius, quibusdam tardius, & in his etiam quandoque locis, in quibus nullus præfuit dolor, se ostendit, quem si presseris, tantum abest, ut dolorem augeas, ut quandoque se juvari ex loci contrectatione patientes fateantur, & unicum hoc habeant in tantis cruciatibus levamen. Tumores hi per magna intervalla (à valde enim crassis humoribus fiunt) suppurantur, vel potius saniem quandam malam gignunt, ei, quæ à Celso, hydrops, aut melicera vocatur, non dissimilem. Non universus tamen simul tumor suppurationem hanc recipit, sed per partes, portionem sæpe aliquam omnino ad maturationem contumacem, gypso similem, derelinquens. Suppurationem varii modi ulcera, semper tamen maligna, comitantur, quæ plerumque ossa etiam ipsa vitiant, & ubi cicatricem contraxisse videntur, alio, vel eodem loco erumpentia, medicos, multoque magis patientes ipsos deludunt. Comitantur interim hunc morbum aliæ quædam malæ affectiones, non usque adeo crebro, ut hæc, quas numeravimus, ut ophthalmia, tubercula, nares cum erosionem dehonestantia, articulorum luxatio, ossium fractura, elephantiasis, aphthæ, præcipue post argenti vivi, vel minii (vulgo cinnabarim vocant) usum, & postremo febricula ad tabem, & paulo post ad mortem perducens. Ex his autem omnibus non difficile est definitionem colligere, hunc morbum comprehendentem, & ab aliis generibus separantem. Ea erit hujusmodi. Gallicus morbus est soluta continuitas, ab exustis humoribus per contagium fere in concubitu genita, à malignis quibusdam pustulis incipiens, pudenda plerumque, deinde reliquas corporis exteriores partes, caput præcipue, inficiens: dehinc intimas partes ingressa, dolores circa articulos, & ossa noctu præcipue facit, atque abscessus duos, in pessima adeo ulcera, ut ossa quoque plerumque vitient, post longum tempus desinentes. Ex his autem cognoscere licet, quam inaniter laboraverint ab hujus pestis exordio medici fere quicunque celebriores habebantur, conati multicipitem hanc hydrum sub unum caput redigere. Aliqui saphatum, alii duos morbos, saphatum, & articulare, nonnulli lichenas, Veneti medici variolas, Galli variolas quidem, sed crassas. Fuere & qui carbonem, & qui ignem Persicum, sed & qui elephantiasin, & qui epinyctidas, & qui Celsi phygethlon. Leonicensis demum noster, dejectis strenue tribus, ex nuper recitatis opinionibus, propriam erexit, quam utique, quod in Lactantio optat Hieronymus, vellem ita bene adstruxisset, sicuti alias destruxit. Ejus definitio ex pluribus locis commentarii ab eo super hoc morbo editi collecta, hæc est: *Morbus epidemialis, & æstivus, pustulis primum partes obscenas, deinde reliquum corpus, cum magno plerumque dolore, atque ipsam præcipue faciem occupantibus, ex varia humorum corruptione genitis propter nimiam aëris, in calore atque humiditate præsertim, intemperiem.* In qua definitione vir alioqui eminentissimus, vel in hoc maxime lapsus est, quod hunc morbum ex aëris humiditate, quæ eo anno, quo eum in Italiam Caroli exercitus portaverat, magna fuerat, genitum putavit, & propterea censuit inter epidemicos numerandum, quum tamen res ipsa ostenderit, nihil huic morbo cum aëris vel

B humore, vel qualitate alia esse commune: quæcunque enim constitutio sit, & quantumcunque sicca, si vir etiam siccissimus cum muliere, ea lue infecta, commisceatur, bene secum agi putet, si non & ipse polluat. Idemque contingere sanæ mulieri, viro infecto congressæ, plerumque cum magno suo malo expertæ sunt. Dici igitur quomodo debet epidemicus, quum morbi epidemici, ut Galenus docet in *proœmio enarrationis in lib. Epidemiarum Hippocratis*, sint morbi pluribus ex inspiratione aëris communes, Gallicus autem non ex aëris inspiratione, sed ex contagio ut plurimum contingat? Non magis quoque æstivus dici meretur, quam epidemicus. Æstivi enim morbi breves sunt, hic plerumque cum juvenibus consenescit, & commoritur cum senibus. Quo fit, ut genitalium putredines, quas inter æstatis morbos 3. *libr. Aphor.* enumerat Hippocr. morbum hunc sub se comprehendere nequaquam possint: alioqui nec putredo dici meretur ea pustula, quæ ab initio pudendum exulcerat quum ad siccum potius quam ad putridum vergat. Et si demus Leonicensi, à genitalium putredine hunc morbum inchoare, non continuo fatebimur, Hipp. eum in aphor. significasse, quum nocumentum in pudendo, præ his quæ postea consequuntur, exigui adeo momenti sit, ut vix ullam molestiam afferat: quæ res facit ut proclivior sit ad propagandum hanc lue via, ipsis patientibus concubitu, per quem, ut diximus, vel solum, vel maxime transfunditur, concupiscentibus potius quam refugientibus. Nihil ergo in aphorismo legitur, quod ad hunc morbum jam radicatum pertineat; sed quod ibi legitur, ad ejus exile quoddam initium pertinere quidem videri potest, vere tamen (ut ostendimus) non pertinet, sicuti nec ad eum pertinent quæ ex secunda Epidemia à Leonicensi recitantur. Carbones enim in hoc morbo minime visuntur; sed nec humores liquidiores in cute, (sic enim *ἰχθῆρας* Leonicensis interpretatur) nec vesicæ quales in igne leniter exustis, sed escharæ potius quales in plene exustis excitantur. In tertia Epidemia, si eo modo apud Hippoc. quo apud Leonicensium legeretur, esset omnino aliquid, quo is credi posset similem huic morbum designasse. Hippoc. autem nihil minus eo loco cogitasse, quam hanc malorum catenam, quam morbus Gallicus vocatus secum trahit, ostendam, idque pauca quædam attingens, quæ ad id ostendendum sufficere puto. Prius tamen indicabo, constitutionem de qua Hipp. ibi loquitur, non in totum ei, de qua Leonicensis, fuisse similem, & hoc per ipsius Hippoc. verba: *ἄπνοια* enim inquit, *per totum annum hoc est, ventorum validorum carentia. Factis autem siccitatibus sub primis anni temporibus austri, circa arcturum aquæ multæ, autumnus tenebrosus, nubilosus, aquarum multitudo, hyems australis, humida, mollis. Post solis autem versiones, prope æquinoctium retrocedens hyems, & circa ipsum jam æquinoctium nivosi aquilones non per multum tempus. Ver rursus australe, ventorum carentia, aquæ multæ per totum, ad ortum usque caniculæ. Æstas serena, calida, suffocationes magnæ, etesiæ exiguæ sparsim spiravere: rursus circa arcturum in aquilonibus pluvie multæ.* Hactenus Hipp. in hac igitur constitutione non pauca leguntur, quæ nec ipsomet Leonicensi teste, in nostra visa sunt: siccitas videlicet ab initio, autumnus tenebrosus, hyems in fine retrocedens, ver aquilonium & nivolum, æstas serena, calida, & alia quædam. Inter morbos vero, præter erysipelata, carbunculos, & ventris perturbationes, à Leonicensi quidem memoratos, sed vix unquam puto in hoc morbo visos, alii quoque numerantur morbi ab Hippoc. nihil cum hoc habentes commercii, ut καῦροι, φρενιτιδες, κόματα, id est, profundi somni, magnæ phlegmonæ, lenterix, diarrhææ, dysenterix, tenelimi, σφόφοι, id est, tormina, febres tertianæ, quartanæ, nocturnæ, continuæ, longæ, erraticæ. Addit demum, quosdam sero interiusse: quum Gallicum patientes morbum, mortem potius optent, quam oppetant. Si quis præterea discurrat xvi. ægrotos ab Hipp. seriatim sub hac constitutione descriptos, mentior si quem inveniet, de quo vel suspicio haberi possit, quod Gallico vocato morbo laboraverit: omnes enim febrem & quidem vehementem sunt perpeffi,

in

Definitio
morbi Gal-
lici.

Varie opi-
niones de
morbo Gal-
lico.

in Gallico morbo, vel ipsomet Leoniceno teste, rarissimam. Sed cur frustra laboro, quum Galen. ipse hanc litem dirimat, statim in primo verbo enarrationis suæ in hanc Epidemiam, constitutionem, de qua Hipp. meminit, pestilentem nominans? Ita enim ad verbum loquitur: *Pestilentem constitutionem in hoc loco scribente Hipp. &c.* Et alio loco, exponens verba illa Hipp. „*Et multi interiere*, ait: *Pestilentes fuisse morbos, qui vagabantur, ostendit ex eo quod dicit, Et multi interiere.* Tam igitur longe abest ab ea constitutione Gallicus morbus quam longe abest a pestilentia & mortalitate. Scio futuros, qui mihi vitio dent, quod in re tam aperta anxie nimis & scrupulose pugnaverim.

Præstet igitur & vincat veritas propriis viribus nixa, diversos quidem affectus hujus morbi esse sigillatim ab antiquis scriptos, connexionem vero eorum & sequelam à nemine fuisse scriptis demandatam. Nec pergant homines in aëre vel in cœlo causas morbi perquirere, sed in aëris cœliquemoderatorem, hoc morbo flagitia hominum, libidinem præcipue & linguæ petulantiam punientem, (ferre enim à genitalibus incipit lues & in os definit) & in insufficientis infectique corporis natura, causas & differentias hujus morbi perquirant. Hugo Senensis, inter omnes, quos hætenus legi, salutis cujusdam juvenis per scripturam consuluit, qui prope hunc morbum videtur accessisse. Passus enim est pustulas, tumores duros, ulcera, capitisque & diversorum membrorum dolores, noctu etiam magis quam interdum affligentes ita, ut caruisse tantum pustulis genitalium & capitis inter capillos videatur, quæ tamen sunt vel primæ, vel maxime hujus morbi propriæ. Curatio autem, quæ ei passim ab imperiti, præsertim per argentum vivum & minium adhibetur, ab eo morbo accepta est, quem recentiores Chirurgici malam scabiem, & malum mortuum appellant, alium tamen longe ab hoc morbo. Sed dixerit forte quispiam: Si hic morbus nonnisi per concubitus contagium generatur, quo pacto primum novus cœpit? videntur enim duo hæc invicem repugnare, quod scilicet novus sit, & quod per solum contagium innascitur. Si enim novus est, cœpit primo, nec prius erat, à quo posset per

Unde sit accepta vulgaris Gallici morbi curatio.

Morbus Gallicus quomodo novus dici possit, simul & per contagium generatus.

A contagium derivari. Si per contagium cœpit, non potest novus esse, quia necessario in eo fuit, quo est per contagium derivatus. Dupliciter hic possumus respondere, juxta duplicem historiam de ejus origine. Sunt enim qui dicant novum non simpliciter esse, sed ex insula quadam antiquis incognita, ubi frequentissimus est, in hanc, quam nos incolimus, habitabilis terræ portionem per Hispanos, qui illuc navigarunt, importatum principio apparuisse. Alii sunt, & hæc est antiquior sententia, & majoribus fulta testimoniis, qui cœpisse hunc morbum per id tempus dicunt, quo Carolus Francorum rex expeditionem Italianam parabat: cœpisse autem in Valentia Hispaniæ Taraconensis, insigni civitate, à nobili quodam scorto, cujus nomine elephantiosus quidam ex equestri ordine miles quinquaginta aureis emit, & cum ad mulieris concubitus frequens juvenus accederet, intra paucos dies supra quadringentos infectos, e quorum numero nonnulli Carolum Italianam petentem sequuti, præter alia, quæ adhuc vigent, importata mala, & hoc addiderunt, inter minima non deputandum. Quæ historia si vera sit, ut ego non invitus credo, novus simul erit, & per contagium ortus, non alterius hominis eodem affecti, sed elephantiasi, quæ in hunc quasi degeneraverit, & de suo gradu in proximum deciderit. Minus autem de hoc mirabitur, quicumque apud recentiores legerit, eos, qui mulieri coierint, quæ parum antea cum leproso (sic enim elephantium vocant) rem habuerit, femine quidem adhuc in utero manente, elephantiasim quandoque incurrere, quandoque non, sed alias oblationes majores, minoresve, prout & ipsi affecti sunt, & elephantiosus ille, qui mulierem infecit. Hæc igitur sunt, quæ de morbo Gallico hætenus potui intelligere. Curam ejus in aliud tempus & locum distulimus, neque enim nunc morborum curam, sed nomina tantum inquisivimus: Tu vero Michaël hæc diu desiderata lætiore facie suscipe: solent enim, quæ longo tempore desideravimus, esse gratiora, tarditatisque culpam non in voluntatem, alioqui tibi propensissimam, sed in meam valetudinem, variasque occupationes rejice. Vale. Ferrariæ.

Gallici morbi ortus.

Quare non scripserit morbi Gallici curatio nem.

EPISTOLA PRIMA.

Pro Reverendiss. Cardinale CAMPEGIO.

Lignum Indicum sicco pede transiveram, quod putabam ejus potum Reverendiss. D. jam seni, & variis magnisque negotiis impedito, non multo usui futurum, præcipue, quia tenuiorem victum exposcere videbatur, quam sua Reverendiss. D. vel ferre posset, vel vellet. Verum quum intelligam & vires ei majores, quam putabam, adesse, & maximam in eo fiduciam, dicam breviter, quid de his sentiam, quæ per excellentissimum quendam medicum scripta de eo ligno sunt.

In primis, ego quoque Sanctum illud vocatum magis quam primum efficax esse puto, & propterea consuevi prius per dies circiter decem, primo illo ceu faciliore uti, ut natura assuefacta secundum, quod potentius est, melius ferat. Soleo autem octo aquæ paribus unam ligni addere, contentus, quod tantum bulliat, ut media pars aquæ sit consumpta. In secunda quoque illa aqua, quæ potus loco in prandio & cœna bibitur, non omnino cum eo sentio. Magis enim mihi placet, ut ex novo & crudo ligno conficiatur, quam ex eo, quod primæ decoctioni servavit: ita tamen, ut quarta solum pars in coctione decreseat, tres supersint.

Nec mihi displicet, si ad reddendum potum magis placidum, portio aliqua mellis rosacei ad gustum domini adjiciatur. Vellem etiam ut decocti, quod mane syrupi loco bibitur, major esset modus, hoc est, sex minimum unciarum.

Laudo præterea & modum & usum spumæ supra dolentia loca. Efficacius tamen esse puto oleum ex eodem ligno (modo quem chymistæ per descensorium vocant) distillatum, inunctis videlicet ex eo locis dolentibus & tumidis. Soleo etiam ex ramentis ligni crudi, in nobilique aliquo vino decoctis, addito antiquo oleo, linimentum parare, quod dolentibus locis utiliter illinitur. Ante vero quam tempus commodum usui ligni veniat, quod ego post æquinoctium, noviluniumque proximum, maxime congruum puto, purgatio totius corporis facienda. Quibus vero medicamentis, arbitrio præsentium medicorum permitto, qui visis his, quæ ab aliis excellentioribus medicis, & à me scripta sunt, ea eligent, quæ magis judicaverint idonea. Nam ut verum ingenue fatear, multi-

C plices illæ sive syruporum, sive pillularum comixtiones a me non probantur. Rationem victus pariter arbitrio eorundem præsentium medicorum permittendum puto, ita tamen ut eorum sententiam probem, qui tenuius primo reficiunt, dehinc paulatim augment, donec ad victum sanorum ventum sit. Unum tamen addiderim, quod, quo parcius erit victus, modo cum vires ferant, erit utilior: Quare laudarem, ut prima saltem septimana solo pane, & vel amygdalis, (neque enim has renuo) vel pistachiis, vel pini nucleis, etiam saccharo opertis, vel passulis esset contentus. Quem victum, si bene & suo medicorum judicio toleraret, laudarem, ut ad tertiam usque septimanam servaret: qua completa, jam aviculas gustare posset, quem lautorem victum citius inchoabit, si vires tenuem illum non posse commode ferre videantur. Quam tamen victus permutationem velim non repente fieri, sed per gradus quosdam, ita ut primo vel parvi valde pulli, vel aviculæ, & exigua quantitate exhiberentur, sicque fieret ad phasianos usque paulatim accessus. An vero durante hoc potu, venter, si sponte non ierit, sit aliquo medicamento juvandus, dicam quid consueverim, & quid agendum putem. Si penitus venter retinetur, vel singulo, vel tertio, quoque die, decoctum ejusdem ligni per clysterem infundendo, adjecto melle rosaceo, & aliquo oleo, quod videatur, congruere. Sed & præterea singula quoque septimana femel potioni, quam in aurora bibunt, vel mannam, vel syrupum rosaceum solutivum, vel cassiam adjicio, vel polypodium, vel senam, quibus fiat qualiscunque evacuatio humorum: non tanta tamen, ut sudorem possit auferre, sed potius evacuatis crassioribus quibusdam humoribus, tenuiores partes melius per sudorem, urinam, ac sensu non perceptam diffationem, valeant evacuari.

In potu quoque vesperi sumendo (quem minorem esse volo quam matutinum) non tantum ad sequenturam cœnam respiciendum puto, quantum ad prandium, quod præcessit. Sed hoc potissimum in utroque considerandum, ut bona cibi concoctio facta jam sit, & ut, quantum fieri potest, vacuo ventriculo potio accipiatur. Quare si in aurora non videatur completa cœnæ concoctio, tamdiu differatur potus, quamdiu perfecta concoctio videatur. Quod & in vespertino potu servandum duco, ut scilicet non antea

antea sumatur, quam prandium sit plene concoctum. Mora vero inter potum & cibum tanta mihi sufficere videtur, ut fastidium deserit, quod ex potu forte fuerit excitatum. Satis autem mihi videbitur, si dimidia pars vesperi detur ejus, quod mane bibitum est, quatuor videlicet unciarum. Quo vero tempore tenuiore illo victu utetur, raro ex lecto, nunquam è cubiculo exeat. Sitque cubiculum lucidum, bene à vento tutum. Ast ubi caperit locupletius refici, completo, & absterfo sudore, è thalamo sereno aëre & tranquillo exire poterit, & per domum vehi, &

post quartam septimanam ad amœna loca, solatii gratia, extra domum vel lectica, vel curru deferri. Hæc circa ligni usum mihi notatu digna visa sunt: quæ tamen non ideo scripsi, quod sententiam priorem mutaverim, sed ut morem gererem Domino Reverendissimo, quem intelligo magnam incolumitatis suæ spem in hoc ligno collocasse, quæ spes non parum videtur ad salutem conferre. Deus autem opt. max. tantum huic præsidio & reliquis aspiret, ut optata inde sequatur sanitas, universæ Christianæ Reipub. profutura. Ex Ferraria, iv. Nonas Augusti.

EPISTOLA SECUNDA,

Pro Reverendiss. Episcopo Cracoviensi.

Et si Deus optimus maximus summe justus sit, & summe benignus, pro imperscrutabili tamen consilio suo, & universali providentia, modo unum, modo aliud, nec ita unum, quin & aliud simul, nobis manifestat. Quum igitur anno ante hunc duodequadragesimo, ad coercenda humani generis delicta, luem pessimam, Gallicam vocatam, veluti multicipitem hydrum, in nos grassari permisisset, non paulo post quasi alexipharmacum, ex incognito antiquis orbe, ad incogniti morbi curationem, lignum quoddam jussit afferri, quod Sanctum haud immerito ab his nuncupatum est, qui ejus beneficio à tam pernicioso morbo, atque aliis, qui fere incurabiles videbantur, sunt pristina valetudini restituti, & de lacu miseriæ in portum reducti salutis. Hujus usum varii vario modo docuere: omnes tamen in uno hoc peccant, quod omnes uno calceo (ut ajunt) calceandos existimarunt: cum tamen ita in hoc, sicuti & in aliis medicinæ præsidis, pro naturalibus, non naturalibus, & præternaturalibus rebus, oporteat & victus rationem, & ipsius ligni modum, atque usum variare. Quæ licet non adamussim præcipi possint, patiente non continue viso, ut tamen Reverendissimo Domino, & mihi summe observato morem geram, attentis his, quæ alias per Excell. Cracovienses medicos mihi de illius affectibus significata sunt, quantum mea poterit imbecillitas, conabor ostendere, quænam agenda mihi videantur, ut desideratus finis ex hujus ligni decocto consequatur. Ut igitur ordine quodam incedamus, quatuor præcipue considerabimus, videlicet ligni electionem, ejusdem præparationem, usum, victus rationem. Tria ad nos hætenus hujus ligni genera pervenere. Primum, quod Guajacum vocant, densius, gravius, crassius, interiore parte nigricantius, exteriore subpallida, & veluti lineis quibusdam ad fuscum inclinantibus, in æque distantibus per longum intersecta. Alterius ad albius magis vergit exterior pars, neque est tam manifestis lineis distincta: nigrum tamen & ipsum colorem intrinsecus ostendit, sed minore orbe quam præcedens. Tertium, quod Sanctum præcipue vocatur, tam intrinsecus albicantem colorem præ se fert, exilibusque valde lineis ejus distinguitur longitudo. Ex tribus hisce generibus ego in casu nostro primum prætulim, quod proculdubio ebum esse Indicum puto, nec ab eo secundum, nisi forte natalibus, differre. Tertium valentius esse non dubito, quoniam & acrius est, & odoratius. Quia tamen ejus decoctum & aspectu turpius, & gustu est infuavius, veritus ne ita displiceat, ut ventriculum prosterнат, ne continuari ejus potus possit, idcirco primum potius eligendum ab initio puto. Ubi tamen ejus potus per 20. dies sumptus, non plene profuisse visus fuerit, poterit D. sua Reverendissima per quinque vel decem dies hoc tertio uti, vel pluribus etiam, si opus esse præsentis medici indicaverint. Et hæc quidem de ligni electione dicta sint.

Præparatio haud difficilis est, atteritur enim vel lima, vel torno, vel scobina, vel alio instrumento, & in tenuissimum, quantum fieri potest, pulverem redigitur, in decuplaque electissima aqua, vitreo vel vitreato vase, tandiu claro igne, nec admodum vehementi, bullit, donec tertia pars excoquatur. Semper autem, dum bullit, spuma auferatur, & per se ad usum, quem inferius docebo, refervetur. Et hæc quidem aqua erit pro medicata potione, sicuti inferius docebimus, mane & vesperi bibenda. Alia vero aqua ex eodem quidem ligno, sed in crassiusculas partes dissecto, hoc modo paretur. Sunt ligni pars una, aquæ vigecupla, mundoque vase, vehementioreque, claro tamen igne bulliant, donec quarta tantum aquæ pars consumpta sit: qua aqua inter prandendum, cœnandumque non alio adhibito potu, sicuti inferius monstrabitur, utetur. Usus primæ aquæ talis sit. Præcedat purgatio, per tres sequentes potiones: *Senæ, polypodii, passularum ana drach. vj. bulliant in sex uncis aquæ feniculi ad ter-*

tie partis consumptionem, & in decocto madeant horas decem: rhei barbarici, agarici ana drach. v. dulcoretur cum melle rosaceo ad gustum Domini. Sumptater hac potione, mane sequenti in aurora bibat decocti primo parati unc. iiii. quantum ferre poterit calidi, atque per horam dormiat: dehinc iterum quatuor alias uncias bibat, jaceatque per aliam horam, sed non dormiat: post quam tertio eandem quantitatem aquæ bibat, sed tepidam, statimque à potu surgat, & loco calido leviter tandiu inambulet, donec aqua è ventriculo descendisse videatur, tuncque eo modo prandeat, quo inferius jubeimus. Vesperi, ubi jam concoctum prandium erit, quinque uncias ejusdem aquæ bibat, non valde calidæ, & post horam unam cœnet: eundemque præcise ordinem per continuos dies quinque servet. Die sexto ex præscriptis purgatoris potionibus unum accipiat: nec eo die primam illam aquam bibat, sequenti, hoc est, septimo, penitus quiescat, nihilque aliud medicinale accipiat, præterquam unum cochleare sequentis mixturæ: *Ramentorum tenuissimorum illius tertii ligni, quod Sanctum vocant, partem 1. maceris, quem florem moschatum vocatis, p. 5. mellis rosacei p. 4.* Octavo die ad potum primi decocti revertatur, eoque decem diebus, quo superius diximus modo, utatur: nisi forte augenda quantitas præsentibus medicis videatur, ad uncias usque quinque pro singula potione. Undecima die, quæ erit à primo potu decima octava, eandem purgatoriam potionem accipiat, post quam duobus diebus quiescat, eadem qua diximus mellis rosacei mixtura utens sequentibus diebus, post videlicet viginti, semel tantum aquam ex ligno sancto factam, mane ad quantitatem quinque unciarum bibat: quæ potum per alios decem dies continuare poterit, & diebus tranquillis ac serenis domo exire: quibus nisi alvus sponte ierit, *clysmatibus ex eadem aqua factis, adjecto melle rosaceo & oleo chamamelino,* mollienda erit. quod etiam prioribus diebus agendum, si opportunum videbitur. Vidi enim nonnullos, qui ex decocti primi ligni octonis uncis, solutam satis alvum nacti sunt. Completis his decem diebus, vel eadem purgatoria potio, vel alia consimilis, vel etiam validior, (si præsentibus medicis videbitur) erit exhibenda, atque post hanc mixtura utendum, quæ habeat *ligni sancti, nucis myristicæ, seminis feniculi, ana partem unam, ambre p. 5. moschi partis unius quartam partem, mellis chebularum quadruplum aliorum.* Spuma, quam diximus ex primo decocto servandam, frons & tempora assidue perfricanda, & si qua pars corporis alia male videtur affecta. Et hic quidem horum lignorum usus mihi videtur Reverendiss. huic Domino conducturus. Quod faxit Dominus Deus noster. Superest victus ratio, quæ vi constante, primis quinque diebus satis tenuis sit, ut videlicet quotidie sex tantum uncias panis edantur. Sit autem non semidalites, purissimave farina confectus, sed ex ea, cui aliquid crassiorum tritici partium sit commixtum, beneque fermentatus & coctus, ac modice salitus. Obsonii autem loco nihil accipiat, nisi pinei, vel amygdalarum nuclei, vel pistachiorum, aut nudi, aut saccharo obducti. Addere potest & orientales passulas majores; minoresve, sed ita modicas, ut omnium horum etiam pondus selibram non excedat. Panis autem, & alia, quæ obsonii vice accipiuntur, inter prandium & cœnam ita distribuantur, ut consuetudo servetur. Tutius tamen videtur, ut cœna minor sit prandio, quod mane, dum aqua bibenda erit, sit plene concocta. Sexto die quo purgatione utetur, addet jus parvæ pullæ gallinacæ. Decem sequentibus diebus, si ferre eundem victum poterit, nihil plus adjiciat: si minus, tres carnis ejusdem pulli parvi uncias juri supperaddantur. Post viginti dies, phasiani vel perdicis pulpæ concedantur, quæ tamen selibram per diem non excedant. Transactis in totum triginta diebus, paulatim annonæ adjiciatur, ita ut exactis quadraginta diebus, ad consuetum victum, qui tamen parcus semper est, ut audio, revertatur. Quod ad potum vero attinet, secunda aqua

aqua, à me superius descripta, primis quinque diebus simplici utetur. Sequentibus decem diebus mel, vel saccharum adjiciet. Post viginti, tribus vini cyathis contentus erit, hoc est, unciis in totum sex. Hæc sunt, quæ mihi, alioqui occupatissimo, visa sunt de potu horum lignorum scribenda: quæ tamen omnia arbitrio præsentium clarissi-

morum medicorum & correctioni permitto, quibus me etiam atque etiam commendo, reverendissimoque domino cum humilitate me trado.

Ex Ferrara in vigilia sancti Matthæi.

F I N I S.

JOANNIS FERNELII, *Ambiani,*

D E

LUE VENEREA DIALOGUS.

*Ex Lib. II. De abditis rerum causis Cap. XIV. erutus.
Ubi de Elephantiasi nonnulla tractantur.*

Nec non &

CAPUT UNUM EJUSDEM, DE EADEM LUE LIBRO SUÆ MEDICINÆ SEXTO
DE PARTIUM MORBIS, AC SYMPTOMATIS CAP. XX.

Ludoxus. Qualis est virulentorum animantium A perniciēs atque contagio, talem velim existimetis latere ac teneri in lue venerea, nisi quod hæc fortasse minus præsens ad mortifera sit. Brutus. Gaudeo te in hujus morbi sermonem incidisse, de quo tam multi multa scripserunt, sed quæ palato meo non sapiant, quo circa tuam de re sententiam tantopere optavimus audire. Hujus primam originem alii siderum insolenti constitutioni, alii aquarum inquinamentis, alii cujusdam scorti impuritati referunt acceptam. Cæterum licet ea lue sensim contagione in omnem Europam, Africam, Asiam, & extremam Indiam defluerit, omnemque orbis partem, quæ nostrarium commerciis utitur, impleverit: quoniam tamen deprehensa est ab uno quopiam, aut admodum paucis, Neapoli originem habuisse, non potuit sane epidemiorum morborum conditione à certo astrorum influxu derivari. Quamplurimos enim paucis diebus afflisset, tandemque tempore deflisset. Ego proinde exploratiorem duxerim postremam originis rationem. End. De origine haud magna contentione decertem, sed de illius causa, de vi & natura, ex qua curandi ratio omnis ducenda. Primum autem occultam & venenatam illius esse naturam, tum ex invasionis modo, tum ex iis, quæ mox tradentur, perspicuum fiet. Atque cum neminem unquam hac lue labefactaverit inquinati aëris inspiratio, non debet ea inter epidemios recenseri. Quum nec alimentorum impuritate, nec vitio unquam sit orta, non numerabitur in simplici venenatis. Restat igitur habeatur in contagiosis. Veneni quidem ac perniciēs hujus vis & efficacia tempore delitescit, & tempore copiosis signis & argumentis se prodit. Utque rabidi canis, aut scorpionis, ita hujus venenum, ab ea sede, quæ sit contagione labefactata, sensim in omne corpus perreptat atque sævit, ut plane contagiosorum morborum naturam imitetur. Qua parte contactus, & societas est, ab ea maximeprehendit & initium ducit. Qui venereo complexu jungitur cum inquinata, à pudendis luem contrahit. Nutrix à qua pollutus infans lac fugit à mammis, condormiens inquinato sudore diffluente, à cute & à summis corporis partibus, qui effusione osculo salivam exceperit, ab ore, infans vitiata nutrice altus, nunc ab ore, nunc ab interioribus. Obstetrix, quæ infectæ parturienti opem tulisset, a manu, quæ tandem excidit. Hujus tamen veneni, quia vis est hebetior, nonnisi in apertam nudamque partem invadit. Partium à quibus lue exordium capit, aliæ aliis gravius vitæ discrimen adferunt, omnium vero exitiosissima est, quæ ab interioribus & reconditis visceribus, aut à partibus obscœnis inchoat, cæteræ sunt leviores & minus periculosæ. Quanquam autem illius una eademque perpetuo est essentia, ut tamen corpora, quibus infederit, natura, temperamento, affectu, & habitudine variant, distincta multipliciaque symptomata inducit: alia quidem in bilioso, alia in pituitoso, alia in melancholico, non enim si biliosus pituitosæ concubuerit, eisdem atque illa symptomatis premetur. Non igitur possunt ex symptomatum differentia, propriæ morbi differentie constitui. Cuicumque particulæ lue primum infederit, illic inhærescens pustulam excitat, interim & ulcusculum inde longius prorepens radices figit, sensimque partium conti-

nuatione adaucta interiora subit, & ad extremum (ni medicamentum adhibueris,) furore corpus universum vastat atque depopulatur. Hinc venenum malo subesse intelligitur, non aliter quam scorpionis aut rabiosi canis virus, perreptans in omne corpus. Illius signa varia efficit partium natura, ad quas pedetentim repit & permanat. Quum viri (exempli gratia) concubitu à pudendis madore perfusis initium habet, pustulas in his primum & ulcuscula evocat contumacia malique moris. Vapor dein aut spiritus ductu cavo pudendi intro irrepens (neque enim credibile est humoris quicquam eo subire) venæ cavæ sanguinem, arteriæque majoris spiritum labefactat, tumque bubo prorumpit in inguine. Hinc vasis spermaticis, renibusque affectis, gonorrhæa se promit, qua virus turpissime, velut eructando, ejicitur. Quum execrandum malum in jecur, & in ventriculum invasit, levis quidam alvi fluor suboffendit, moxque cum jecore sanguis polluitur, quocunctæ corporis venæ participes fiunt, eoque in artus, in musculos, & in cutem disseminato, compressum maleficium, atque tacitum erumpit, profluitque lividæ rubentesque pustulæ, ulcuscula crustosa & herpes, nonnullis ulcera cava atque maligna, & biliosis quidem phagedenica & exedentia, melancholicis cancrofa, pituitosis leviora, sed sordidiora, & humore quodam mucoso fœtidoque manantia, sanguineis crebriora & carbunculi effigie. Omnia quidem labris præduris, tumentibus & invertis, quæ exesa carne, ipsa etiam ossa depascunt: primum tenella, qualia sunt nasi & palati, deinde solidiora, quæ putria cariosaque excidunt. Ab iis, cum malum jam cerebrum summamque corporis arcem obsidet, multa supervacua pro partis conditione pituitosa colligi necesse est, quæ si interclusa capite teneantur, & magnum & acerbum dolorem commovent; sin foras sub cutem capitis promineat, vel in articulos, vel in artus deturbentur, his aut cruciatus excitant immanes ac diuturnos, qui noctu maxime invalescunt, aut tophos præduros, scirrhusque tumores, haudquaquam tamen doloris expertes. Quanquam enim pituitosa videtur materia, veneni tamen maleficio perfusa, acrimoniæ particeps est. Hinc sub offium membranas se recondens, tum acrimonia, tum distentione dolorem excitat. In offium vero substantiam per tenues quasi tubos se inferens, illa diffundit dilatatque in tumorem, quæ tandem carie consumpta putrescunt. Si minus aliquantulum acris & mordax materia cutem non exedit, ad pilorum radices effusa, malignitate aut venenato vapore, effluvium concitat, quo plerique visi sunt sine capillis, sine supercilio, sine barba, sine pilis, qui postea tempore repullularunt. Quum tam multa ubique sint hujus perniciēs signa, nullum tamen cernitur in urinis, neque ex his quisquam aut hoc, aut aliud ullum veneni genus possit deprehendere. Jam vero hæc paucula de venerea lue, si adhibito animi indicio studiose observaveritis, cui vestrum non perspicua sit ejus perniciēs? Quis ex vobis eam veneni participem esse inficiabitur? Si in omne corpus disseminata serpit, non aliter quam quæ à rabidi canis morsu infertur, possitne expertis esse veneni? Neque vero in externas duntaxat, quæ sub aspectum veniunt, verum etiam in interiores quasque partes, in ipsaque viscera penetrat, quæ (quod de exanthematis afferebatur) disse-

Qq

ctis

Etis mortuis comparent pustulis ulceribusque fœda. Plurimi sane hoc in morbo, in aliisque venenatis captiosa, eaque admodum inani ratione falluntur, quod dum vident symptomata hæc omnia cum humoris cujusdam vitio insultare, nihil præter humorem inesse putant, nihil majus animo concipiunt, neque acriore illa animi acie perscrutantur, num aliud quippiam in humore subest, in quo præcipua affectionis causa consistat: quale procul dubio si sensu non cernimus, oportet certe ratione & intelligentia comprehendere, alioqui in maximarum rerum ignoratione versari. Itaque vis illa veneni, tenuis admodum ac fere corporis expers, sensusque nostros effugiens, aut in humore, aut in alio quovis corpore inhærescit, quod subiectum duntaxat quasi vehiculum est ejus, quæ nos afficit, maleficiose facultatis. Qui enim possit corpori nostro vim inferre sola virtus incorporea? *Brut.* Omnem certe hac de re dubitationem & velut caliginem, dilucida interpretatione discussisti. Velim tamen insuper mihi aculeos ex animo evellas, quos nonnulli infixerunt. Ajunt illi, hanc luis venereæ contagionem & in dies mutari, & jam prorsus inclinare, atque confenescere, ut sit posthac brevi finem habitura. Quid quæso hac de re statuis? *End.* Hanc nisi sua clementia Deus optimus extinguat, aut effrenem hominum libidinem temperet, nunquam extinctum iri, sed fore humano generi comitem & immortalem. *Phi.* Circumferunt tamen olim pustulas fœdas erupisse complures, dolores admodum paucos, nunc contra pustulas esse nullas, dolores autem atroces cum tuberculis scirrhis. *End.* Id fortasse effecerit non luis conditio, sed præpostera multorum curatio. Adeo enim nunc ea mortalibus est formidabilis, ut vel illius minima suspicione confestim ad remedium ex hydrargyro concurratur, quod sane pustularum ardorem extinguit, at destillationes, articulorumque dolores exagitat. *Brut.* Tune igitur vulgarem illam medendi rationem confirmas? *End.* Nihil equidem minus, quod ea morbi symptomatis duntaxat succurratur, radice neglecta. Ad tetra hujus & immanis belluæ oppugnationem omnes machinas adhibuerunt. Alii, dum sperant se initio radicem vacationibus evulsuros, purgant valide, dehinc quibus competit sanguinem mittunt, mox reliquias idoneis syrups præparant, quas & secundo & tertio interdum & quarto expurgent. Eacerte curatio, si malum inter initia consistit, solusque corporis spiritus vel humor inquinatur, plerumque liberat, non item si jam partium substantia obfidetur. Alii ratione non admodum dissimili extenuanteque victu, & potu ex hebeno Guajacina, vel sancta, vel ex Chinarum radice corpus absumunt, humores detergunt, dissipantque in urinas & sudores. Hinc necesse est, pustulas & ulcera cum corpore siccare & sanescere, tophos præduros incidi, atque dissolvere, ex hisque natos dolores mitescere. At symptomata isthæc putato, morbi vero essentiam multo diversam, quæ illis abeuntibus, etiamnum tanquam radix solidarum partium substantiæ firmitus inhærescit. Alii unctionibus ex hydrargyro curationem suscipiunt. Cum enim hydrargyros non, ut plerisque visum est, calida sit, sed adeo frigida, ut vi narcotica dolores quoscunque sopiat & leniat, optima ratione sanguinis eruptiones, bilis ardores exesionesque retundit, pustulis ulceribusque malignis opitulatur. Quum eadem vehementer humida sit, præduros tumores emollit, concretosque dissolvit. Et quoniam adeo tenuium est partium, ut omnia vel durissima metallorum corpora subeat, penetret atque dissolvat, multa e corpore per sudores dissipat, quædam purgatoria vi in alvum deturbat, multamque pituitam ex ore prolicit. Quo circa ex accidenti desiccans, vacuansque symptomatum materiam, illis non parum succurrit. At certe crudelius, quam Guajacum, magno oris tædio, graviore virium jactura, & imminentiore periculo. Etenim cerebrum tanto frigore offendit, ut rheumatismis deinceps opportunum maneat: nervos, articulos eatenus laxat & debilitat, ut in omnem fluxionem proni evadant, suscitenturque tremores immedicabiles, & recentes cruciatus pristinis graviores. Non ut in simplici arthritide hi repente oboriuntur, neque foras prominent, sed sensim radice altius defixa, penitus fere in ossa tibiæ & humeri subeunt. Hydrargyros tanto periculo symptomatis opem ferens, mali radicem haudquaquam evellit. Quo fit, ut tum hæc, tum superiores inefficaces sint & parum tutæ cum periculo recidivæ, quum præsertim lues initium præterlapsa, ipsam partium substantiam obsedit. Tempore siquidem revirescit, recurritque interdum post annum trigessimum, tantoque intervallo mali fomes quasi sepultus delitescit. Et nihilominus, qui tum expertes mali prorsusque expeditos se putant, alios, cum quibus concubue-

rint, contaminant, prolemque gignunt ea lue conspersam, indicium profecto tum temporis mali fermentum, in venis in ipsisque partibus reservari, & (ut dicere solent) in ipsis quasi medullis latere. Recidiva raro perfimilis est radici, neque iisdem symptomatis, sed fere destillatione, arthritide, artuum dolore, tophis, vel ossium carie molesta: neque pari contagione eos, cum quibus societas est, afficit, quod illis auxiliis humoris furor & impetus repressus sit, etiam nondum mali radice evulsa. *Brut.* Hanc igitur quam alia ratione putas exstirpari posse? *End.* Propriis antidotis & alexipharmacis. Neque enim hydrargyros, neque hebenus alexipharmacorum, aut antidotorum vim obtinent; sed empiricorum inventa sunt, quæ plerique, vulgi imitatione inducti, tanquam fucum adhibent malo: quum certe foret consultius imitatione curationis rabiosorum à veteribus institutæ, remedia in id meditari consentanea. *Brut.* Miror equidem, sæpeque sum miratus, neminem hoc toto seculo veram luis curationem attigisse, persuasus satis veram eam non esse, quæ circumfertur. *Ph.* Omnes quæstui inhiant, & posthabita investigatione veri, quicquid primum fors obtulit, sequuntur. Male nobiscum ageretur, si novi sæpe morbi emergent, quando ne unius quidem remedia assequi valeamus. *End.* Itaque ut rabiei, ita luis venereæ propria quædam est antidotus, quæ etiam, si neque victum admodum tenuem, neque evacuationes multas præmittas, una possit labem eluere. Symptomata vero, ulcera, dolores, tophi, & quæcunque acriter urgent, idoneis, nec tam longe petitis auxiliis, expeditius tutiusque leniri possunt. *Brut.* Hæc ex te discere vehementer optamus. *End.* Vos me rei novitate impulistis, ut nimis multa de tam fœda lue narrarem. Temporis brevitatis plura non fert, neque hic additorum morborum curationes, sed causas duntaxat ex professo investigamus, demonstramusque. *Brut.* Huc saltem si quid de elephantiasi animo concepisti, in medium profer. *End.* Elephantiasim in contagiosorum morborum genere contineri, omnes certe vel plebeji persuasum habent, quod non ut pestilens halitu solo, sed ut lues venerea concubitu, accubitu, omnique contactu prehendant. Quænam civitatum legibus elephantici sepositi & à reliqua plebe segregati degunt, nunquam tamen vel sedulo sciscitati accipimus quemquam administratorum, etiam si perpetui illis affideant, sola spiratione contaminatum. Si quis forte malum hoc sponte proprio intimoque vitio contraxit, non idcirco debet à contagiosorum censu rejici. Non enim contagiosum morbum ex solo ortu, verum etiam ex invadendi serpendique modo definivimus. Elephantiasim autem non ex sola atra bile fieri, demonstrant melancholia morbus, & mania, in quibus, etiam si bilis atra & in cerebro & in toto corpore redundet, citra tamen elephantiasim est, quemadmodum & quartana intermittens, & quartana continua, in quibus melancholiam putrescere fateamur. Hæc igitur, & insuper eruptio fœda foras in partes extimas, & in cutem profiliens, elephantiasim perniciosæ cujusdam esse participem declarat. Ea primum dura, crassa, aspera, & squammosa redditur, colore sublivido vel purpureo, cum sensu quodam stuporis. Pustulæ dein extuberant, verrucis initio similes, sed quæ postea grandescant, durescantque, interdum etiam magna fœditate exulcerentur. His notis facies potissimum, & nasus, manuum pedumque digiti fœdantur, oculi rubore pustulisque suffusi caligant, pili toto corpore decidui sunt, maxime in superciliis, & in mento. Omnia igitur foras erumpentia, ipsumque pilorum defluviū, quis malignitatis & latentis veneni notas esse non agnoscat? Multus humor plerumque in cutem confertim effunditur, biliosus quidem in ictero, pituitosus in leucophlegmatia, melancholicus in melancholia, à quo nihil tale fieri cernimus. Itaque in elephantiasi, præter humoris vitium malignum, etiam virus inest, quod tum humores, tum partium substantiam polluit. Illa quippe non solius cutis (quod Galenum dixisse miror) sed totius corporis est affectio. Quales in linguæ radice verrucæ extuberant, tales in omnia viscera, in omnesque partes intimas disseminari comperimus. Curandi difficultas morbi malignitatem atque perniciem docet. Hanc idcirco tot seculis veram curationem non invenisse, reor, quod propria illi antidotus perquisita non sit, quam tamen & esse, & inveniri posse non diffido. *Ph.* De contagiosis morbis satis abunde, nunc recepto traditionis ordine de venenatis morbis transigendum. Non enim hoc loco de phthisi, de lepra, de scabie, de pruritu, deque aliis hujus classis sermo habendus est, qui quamvis in contagiosis numerari soleant, manifesti tamen sunt à manifesta putredine orti, neque (quod supra monebas) huc quoquam modo referendi.

I O A N N I S F E R N E L I I,
D E
L U E V E N E R E A,
C A P U T.

Lues Venerea est contagiosus affectus cum ulcere aut immani cruciatu variis locis emergens, ac saepe extuberans. Efficiens ejus causa, venenata est, & maligna qualitas, atque perniciofa labes, quæ in quacunque corporis parte primum insederit, eam contaminat, indeque continuatione in corpus omne spargitur, & ex parvo initio & quasi suscitabulo profecta, sensum invalescit & propagatur, dum non spiritus modo atque humores, sed & carnem & partes omnes solidas pervagetur. Neque earum temperamentum solum, verum etiam totam substantiam pervertit, vix ut ulla deinceps probo ac puro fruatur alimento. Hinc excrementorum proventus succrescunt, varique vitiorum genera emergunt, qualia mox recensabo. Ea porro qualitas non simplex & solitaria est, sed in humore subsistit, quo ut subjecto quodam & vehiculo utitur. Neque qui jam inquinatus est, alium halitu solo, sed liquore de se in alterius corporis partem epidermide nudatam ejecto contaminat, è qua malum prorsus initium sumit. Itaque venerea lues contagiosus est morbus non sponte, intimoque corporis vitio, sed tactu solo contrahendus. Nam & quam quis ab ortu accepit, ea olim ex parentum contagione processit. Maxime autem venereo contrahitur concubitu, à quo & nomen invenit, ejus frequentatione propagata est in hominum genus, atque ex unius impuritate, & inquinamento sensim in universum orbem est disseminata, miserabile scortatorum flagellum. Sæpius ea è partibus obscænis incipit, licet interdum & ex aliis plerisque locis expullulet, in quibus labes contagione fuerit aspersa. Inquinatur autem duntaxat vel purus ab impuro, vel impurus ab eo, qui longe sit impurior, à simili vero aut à minus impuro nunquam. Aequè impuros citra offensionem congregari licet, & uterque tamen puriorem alium congressu labefactat. Hauritur interdum lues è scorto, quod nondum inquinatum est, quum quis cum eo volutatur, mox ab alio impuro scortatore. Impuritas non ex cute spectatur, quod sæpe, maximeque inveterata lue fermentum intus reconditum sit & abstrusum. Et hæc de causis & ortu. Differentias ejus, speciesque nonnulli, quibus symptomatum quam essentia major cura fuit, varias multiplicesque statuerunt. Una tamen & eadem totius est essentia, sed variis distincta ordinibus, ut alia levior sit, alia gravior. Est & corporum, in quæ illa incidit, permagna varietas, ac utraque ex causa fit, ut lues alia levioribus, alia gravioribus symptomatis exerceat. Omnium levissima est ea species, qua solum capitis & barbæ pili sensim, citra aliam corporis offensionem, defluunt. Ejus quippe virus in tenui quodam vapore consistit, qui in corporis summa effunditur ad illorum radicem, atque ut ephemera febris à putrida, ita & hæc species distat à cæteris. Altera paulo deterior est, qua cutis universa crebris maculis minime extuberantibus conspergitur, iisque

parvis lentiginis instar, ac modo rubris, modo flavis, quæ non ante deleri extingui possunt, quam morbi radix sit evulsa. Hæc in tenuissimo sanguine virus habet, quam nulla graviora sequuntur incommoda. Tertia species gravior, ac jam vera lues est, ac rubræ aut flavæ pustulæ primum quidem circa frontem, ac tempora, poneque aures, deinde in capite, atque etiam toto corpore erumpunt & extuberant, rotundo schemate siccæ sine pure, quæ deinde sicca crusta obducuntur, atque si negliguntur, serpunt in ambitum, excavantque cutem, dum ex pustula verum ulcus evadat, quod fere virulentum est, ac sordidum. Partes quæ ad podicem, ad nares, atque fauces sunt, quia tenellæ, omnium primæ exulcerari solent. Emergunt autem hæc, quum jecur ipsum, atque sanguinis humorumque massa labefactatur, à qua protinus carnosæ mollesque partes detrimentum capiunt. Quarta his species succedit, quum jam invalescens lues solidas partes, ossa, vincula, membranas, ac nervos adoritur. In his jam vitatis excrementa multa, crassa quidem & glutinosa pro partis conditione, sed tamen maligna congefione cumulantur, quæ nonnunquam in tendines, sæpius inter ossa & periostia confluunt. Hæc quum vel membranam ab osse divellunt, vel eam malignitatis acrimonia feriunt, cruciatus cient implacabiles, qui noctu fere ingravescunt. Ab his demum coagmentatis præduri topi cruciatu multo graviore succrescunt. Eadem porro quum in osse subsistunt, id amplificat, distendunt, atque etiam exedunt, ut ejus sæpe deprehensa sit monstrosa figura. Tandem vero corpus vigiliis, diris cruciatibus confectum, & atrophia marcescens, vita destituitur. Longissime hidoiores distant ab arthritide, quod hæc brevi parvoque tempore exoritur, idque ex defluxione, quæ repente in articulum incubuit. Dolores vero luis venereæ sensim, multoque tempore procedunt ab eo excremento, quod pars male affecta paulatim congefuit. Adhæc arthritidis aut in articulo, aut circa hunc consistit, fixaque est. Dolores ex lue, non articulos, sed medios artus obsident, in quibus & plerumque topi concresecunt, maxime vero in fronte & capite, in clavibus, in medio humeri osse, & in medio cubiti radio, & in parte priore tibiæ, nonnunquam & in aliis quoque ossibus. His ergo ex signis unaquæque luis species dignosci percipique potest. Quum autem ex dubiis signis de lue ambigitur, ejus origo altius est investiganda, à qua parte initium habuerit. Etenim quoniam non nisi tactu contrahi potest, necesse est labes aliqua in ea primum parte comparuerit, per quam inferum est virus. Hæc enim prima se profert in partibus obscænis si concubitu, in summa cute, si accubitu contracta est, in nutrium mammis, si inquinatus erat infans, in infantis ore & faucibus, si nutrix infecta. Emergunt autem in obscænis partibus pustulæ, ulcera maligna, virulentaque gonorrhœa, inguinum bubones. Sed hæc, nisi altius intro subeant, nondum lues sunt venerea, sed rudimentum, & veluti character ejus impendentis.

F I N I S.

BENEDICTI VICTORII, Faventini,
DE
MORBO GALLICO,
LIBER.

Nec non & pro Reverendo

BARTHOLOMÆO VINCENTINO
CONSILIUM.

Ex Consiliis ipsius Medicinalibus excerptum.

PRÆFATIO.

Plato in Timæo, ac in lib. de Philosophia agens de præcognitionibus subjacentibus philosophicæ contemplationi, dixit: Unicuique proprietatem aliquam inchoare cupienti, ipsius quid est, scire prius operæ pretium esse: & huic alludens Aristoteles, in Analyticis posterioribus decernit, quid est cuiusvis speculationis, aut artis subiecti, præscire necessarium fore. Uti enim tale generationi necessarium est, ut ait Galen. lib. 2. de Semine cap. 2. ita consentaneum rationi est, ipsum præcognitioni adscribi primo debere, juxta namque illud Arist. 3. Metaph. Uti res ad esse, ita & ad cognosci se habere quilibet conjectare debet. Ob hanc igitur rem statui ego morbi Gallici sermonem percurrens; Prius quippe qualem habeat quidditatem, id est, essentiam decernere, secundo quales causas, tertio qualia ei insurgant indicia: deinceps vero qualem, & quantam curam obtineat, veluti ex prolixiori, & crebra experientia in hoc affectu procedere didicimus, occurrente quippe ratione & iudicio, ut humanæ naturæ contumax hæc lues tum Dei opere, tum beneficio artis nostræ ab eo adjunctæ ab homine propulsetur.

C. A. P. I.

De morbi Gallici quidditate.

Nempe puto Gallicum morbum epidemiale morbum censi debere. At quoniam ubique, id est, in omni ævi parte in vulgum viget, ac grassatur, merito & ipsum morbum vulgarem appellabimus. Quicunque enim morbus pedum in locis omnibus, verum & in aliquo uno, multos simul invaserit, hic vulgaris morbus nuncupatur, ut ait Galenus *Commentario tertio tertii de Morbis vulgaribus Hippocratis*. At quamvis morbus hic vulgaris, haudquaquam tamen pestilens putatur, quoniam non interimit, sane pestilens morbus (quoniam interimit, perniciosam epidemiam appellavit Galenus *primo de Ratione victus acutorum*, *Commento nono*, & *Commentario tertio tertii Hippocr. de Morbis vulgaribus Commentario vigesimo primo*, inquit. *Qui simul si hoc habeat, ut multos perimat, pestis est*: Morbus igitur Gallicus, est morbus epidemialis, qui simul uno in loco multos invadit, ut ait Galenus, non perimit tamen, cum causam perniciosissimam, ac pestiferam non possideat.

C. A. P. II.

De Gallici morbi causis.

Nempe uti morbi, à materia ortum trahentes, tria causarum genera sibi vindicarunt, ut ait Galen. *primo de Causis pulsuum, capite primo*, & *Aphorismorum septimo. Commento trigesimo*. Modo simili, & cæteri morbi, qui vulgantur, id est, per vulgum grassantur. Pariter quoque & morbus Gallicus eadem tria causarum genera possidebit, à quibus & esse morbi, & ejus symptomata facile oriuntur, uti de omni morbo materiali asserit Galenus *tertio Artis medicinalis*, & in *libro de Causis morborum*, atque symptomatum. At genus primum causarum Gallici morbi est genus causæ procatarepticæ, cujus meminit Galenus *primo de Causis pulsuum, cap. 1.* & in *lib. de Causis procatarepticis*, & in *libro de Causis morborum, cap. secundo & tertio*, inquit. Quæcunque extrinsecus humano corpori contingunt, quibus modo aliquo Gallica affectio progigni possit, ea sub appellatione procatarepticæ causæ censi debent, & Galenus *tertio Aphorismorum, Commento quinto*, Medicum prudentiorem reddens, ait: *Semper enim oportet medicum distinguere, & separare id, quod à causa extrinseca contingit, ab eo quod morborum ratione fit, ut præcognitiones faciat diligentiores*. Igitur cum

A in serie morborum, qui ex contagio insurgunt, ut experientia dignoscitur, Gallicus reponatur morbus, crediderim contagium procatarepticam fore illius causam unam: cum enim sit ex viri consuetudine plurimum coire cum muliere fœda, ac immunda, quandoque eadem lue ab altero viro infecta ex coitus usu fit, ut & ipsum ab ea pariter infici rationi consentaneum sit, ex quo sequitur, ut morbus Gallicus unam causam habeat procatarepticam, contagium: & sane cum epidemia sit, (ut proditum est) quæ plurimum in vulgum contagio grassatur, consonum est & ipsius morbi Gallici contagium procatarepticam unam esse causam: & hoc dixit Galenus *primo de Differentiis febrium, cap. secundo*: & hanc doctrinam permaxime expedit Hippocr. in universum, ex *libro Epidemii*. Alteram quippe morbi Gallici procatarepticam causam posse esse fateor, & id est, quod respirando attrahimus, ut spiritus, cujus attractione vivimus. Ego enim experientia edoctus fui, juvenem fere inculpabili sanitate munitum, longo quodam temporis intervallo assuetum quam sæpissimè mulierem, Gallico morbo depravatam, ore exosculare, nullo per Jovem exercitato coitu, sed solo flatu, & spiritu à muliere, motu respirationis attracto, fœda, & jam morbo Gallico detenta, in morbum Gallicum incidisse, occurrentibus ei universis morbi illius symptomatibus absque penè infectione, neque enim ei quicquam in pudendis, & genitalibus apparuit. Igitur uti epidemia, ex diffiante vento & aëre attracto, in vulgum grassari valet, ut ait Galen. *Commento primo primi de morbis vulgaribus*, pariter ex anhelitu putrido, à Gallico morbo prodeunte, potuit in juvene Gallicus progigni morbus, & hoc dixit Galenus *primo de Differentiis febrium, capite secundo*, inquit: *omnes morbos, quos anhelitus putredo comitatur, contagiosos esse*. Quo fit, ut nonnulli absque coitu cum muliere fœda & depravata in Gallicum morbum pervenire queant, etsi ad alteram contagii rationem duci valeant. Tertiam vero Gallici morbi procatarepticam causam conjectare possumus, esse cœli statum, cum omnium vulgarium morborum genus ex cœli statu proficiscatur, ut ait Galenus *Commentario primo libri primi Hippocratis de Morbis vulgaribus*. eandem mentem habuit Hippoc. in *de Natura humana*, ut autor est Galen. in præscripto loco, his verbis, *Cœlum, & non victus ratio omnium morborum vulgarium causa existit*. Igitur cum ob varios astrorum influxus, atque eorum aspectus diversos, variæ, ac diversæ insurgant motiones, variique effectus in nostris quippe corporibus decumbentes, propter hæc ea corpora naturæ limites exeunt. Quo fit, ut eadem plurimis, ac variis morborum generibus detineantur, quorum causa est cœli status, vocat autem Galenus cœli statum *octavo Methodi cura-*

curative capite quinto, ipsam ambientis non aëris temperiem, sub qua & anni tempus, & regio comprehenditur, quando horum quoque utrumque ex ambientis temperie indicationem mutuatur. At quoniam hi morbi vulgantur, suæ causæ communitate, merito vulgares dicuntur, inter quos Gallicum morbum computari consonum est, cujus causa una est cœli status, ut nedum ex contagio infecti aëris medii, aut aquæ, aut terræ, sed ipsa astorum latione, & influxu, morbi tales proficiantur, cum in Meteorologicis habeamus, mundum hunc inferiorum lationibus superioribus gubernari, sicut sermone prolixiori enarrat Galen. 3. *de Diebus decretoriis, cap. secundo & tertio*. Propterea nolo te turbari, ubi quispiam assleveret hominem Gallico morbo aliquando corripī posse, nulla cum infecta muliere habita coitione, nulloque commercio. At hoc quippe exquisitius dignoscemus, si morbi Gallici præcedentem causam contemplari studebimus. Nempe præsentem non est negotii aliorum refellere errores, sed vera duntaxat docere. Igitur ob hanc rem scire convenit, quascunque dispositiones, aut motus præter naturam in ipso animali existentes, ejus corpus alterare aptas, atque illius naturam permutare potentes, morborum causas præcedentes appellari solitas. quæcunque vero extrinsecus ipsi animali adveniunt, alterantque corpus, & ejus naturam valde permutant, procatacticas causas eas nominamus, & hanc doctrinam habes à Galeno in *libro de Causis morborum, capite secundo. & tertio de Prasagitione ex pulsibus, capite octavo, & primo, & de Causis pulsuum capite primo*. Dicam igitur morbi Gallici præcedentem causam esse plenitudinem, veluti & omnium morborum epidemialium, ut dixit Galen. *Commentario primo libri primi Hippoc. de Morbis vulgaribus*, & eandem attulit Galenus sententiam *secundo Aphorismorum, Commento vigesimo secundo, & septimo Aphorismorum, Commento trigesimo*, ubi explicans, ac decernens causam morbi præcedentem, dixit, plenitudinem esse ante morbum. Verum dixi plenitudinem, humorum videlicet in homine putredini aptorum, qua humores ii redduntur faciles ad malum, & contumacem illum cœli influxum recipiendum, ex quo infurgit in vulgum morbus Gallicus, nedum ex solo cœli statu, verum & ex statu humorum putrescibilium, quem homines in se habent. Quare, ubi in homine humor biliosus, maxime putredini paratus, extiterit, ipse facilius influxum illum epidemiale ex statu cœli cum statu humorum, quem habet in se, recipiet, tuncque in eo repente infurget Gallicus morbus cholericus. Pariter quoque & per eandem rationem homini quandoque hærebit morbus Gallicus sanguineus, aliquando pituitosus, nonnunquam vero atrabilaris. At secundum discrimen, quod in se merito diversitatis humorum depravatorum Gallicus obtinet morbus, est illud, quod idem & varias curationis intentiones suscipiet, ut ex præceptis Galeni videre licet *tertio Artis medicinalis, & primo Aphorismorum, commento duodecimo, & commentario secundo primi Hippoc. de Morbis vulgaribus, Commento septimo*. Altera quippe est morbi Gallici præcedens causa, imbecillitas videlicet membrorum hominis, qua redduntur ipsa propensiora ad facilem receptionem Epidemialis influentiæ cum occurso humorum depravatorum ab influxu eodem, quo membra illa, ac perinde totum corpus facile morbo Gallico, atque illius symptomatibus corripiantur: & hanc mentem habuit Galenus *commentario secundo primi Hippoc. de Morbis vulgaribus*. Summatim igitur dico, Gallici morbi præcedentes causas sic colligendas esse, videlicet statum hominis, qui ex ejus plethora infurgit, iudicante in eo humorum vitium in quantitate, & statum humorum in sui temperie deficientium, etenim hoc humorum vitium in qualitate denuntiat. At quoque statum membrorum hominis imbecillium. Hinc tamen occurrente cœli statu, & inde veluti causa præincipiente Gallicum morbum. Tertium vero genus causarum Gallici morbi est genus causæ contentivæ, cujus causæ contentivæ sermonem habuit Galenus *septimo Aphor. Commento trigesimo: & primo de Causis pulsuum, cap. primo*, inquit, causam ideo contentivam appellandam esse, quoniam morbi essentiam contineat, quæ & ipsius generationis est causa. Alia vero causarum genera morborum, causæ generationis morbi non sunt, sed causæ sunt mutationis illorum morborum, qui jam sunt: Et non ab re dixit Galenus, quod ubi causæ continentes moveant, præcedentes causæ evadunt. At cum continentes causæ sint generationis morbi, non immerito dixit Galenus, nullam continentem causam mutari posse, ut constans maneat effectus ejus. Ut igitur revertar ad propositum sermonem, dicam Gallici morbi causas fore continentes, quæ jam fueræ præcedentes, mox vero Gallicum morbum progignentes, ob quod illius morbi essentiam continent, adeo ut si in his mutatio fiat, proculdubio constans ille non permaneat morbus, ut ait Galenus. Igitur plenitudo apta movere morbum, nondum ipsum progignens, est morbi ma-

terialis causa præcedens. Eadem vero plenitudo fovet morbum, causa continens dicitur, & sic loquitur est Galenus *secundo libro de Natura humana, Commento secundo*. Nempe cum jam proditum sit, Gallici morbi præcedentes causas ex statu membrorum imbecillium humani corporis quandoque exortas esse, quæ in continentes causas in membris præsertim principalibus obvehementem à natura eorum factam permutationem facile vertuntur, dubio procul nunc scire convenit, per quem modum continentes causæ ejusdem morbi ex principalioribus membris originem habent, à quibus noxa Gallicæ toti communicatur corpori. Considerabis igitur hodiernum cœlum juxta anni temporum malam constitutionem, Gallicum morbum progignentem in mulieribus, & viris, qui per causam malorum humorum putredini hærentium propensiores redduntur ad suscipiendam impressionem, qua totum corpus Gallico morbo corripietur, per consensum à principalibus membris primam illam epidemiale infectionem accipientibus, & hoc quippe contingere potest ex contagio, uti ex una causarum procatacticarum Gallici morbi, quod utique à viro in mulierem, aut à muliere in virum accidere valet, cum eorum uterque in statu humorum, & simul, & separatim, malorum quidem, & putrescibilium affici possit, ut vir à muliere, & contra, aut eorum alter ab altero solum, secundum quod eorum alter propensior redditur ad illam epidemiale affectionem suscipiendam, tum ex statu humorum putrescibilium, tum membrorum imbecillium, ut jam proditum est. Sit igitur ex contagio à muliere male morigerata, & in genitalibus, ac pudendis deturpata, ob influxum adhuc superfluitatum malarum, ac mordicantium, aut aliarum non corrodentium, sed mala illa affectione epidemica vitante detentorum, quæ per motum, & frictionem coitum comitantem penem inficiant, vel pustulis psoradicis, vel superfluitate quadam ad penem attracta, ipsius canale solum permeante, ac quandoque ipsum pungente, ulceranteque. Utique quoniam superfluitas hæc malignantis est naturæ, & mala qualitate effecta, tum à præsentī cœlo, tum à putredine humorum in muliere abundantium per consensum à pene, adeo infectantur principaliora membra, ut proinde totum viri corpus Gallico morbo corripatur. Pariter quoque & mulier etsi munda, nulloque putrido humore culpata, à viro, tali lue depravato, per eundem modum infici poterit, ita ut pudenda mulieris per propria vehicula ejus membra principalia afficiat, & corpus ipsius Gallico morbo contristetur. Pari quoque modo, ac per easdem causas uterque eorum alterum simul inficere poterit, cum in utrisque facile abundare possint putridi humores, eisque occurrente à præsentī cœlo influxu isto epidemico, ut abunde supra diximus. Sane vero dignoscere convenit, quoniam modo in Gallico morbo infectus pene noxam communiceat principalibus membris, & proinde toti corpori. Primo quidem jecinoris naturalis facultas imbecillis effecta est, ob vitiatam ipsius penis partem carneam à fœda & malo humore affecta vulva, cæterisque pudendis. etenim parte carnea vitiata sanguis corrumpitur, ut sensim per venas ad jecur ejus vitium deferatur, ipsiusque robur prosternat, & humores vitiet, atque functiones alentis facultatis contumaces reddat. Quo fit, ut omnia corporis alenda membra, alimento ipso vitiato, suam permutent temperiem. ob quam rem lucide apparet temporis diuturnitate Gallicum morbum patientes in cachecticam irruere habitudinem. Cæterum nervosa genitalium instrumentorum pars affecta, sensim vitium cerebro transmittit, ut non modo eo cerebrum occupetur, verum & contumaci alimento à jam vitiato jecore regatur. Hinc postea caput, & ei consortia membra, atque totius corporis omnes nervosæ partes in Gallica affectione condolent, atque fœdis pustulis, nodosisque tuberculis, & motus impotentia corripuntur. Hinc etiam contingit, ut cerebri facultas imbecillis facta, vitio morbi Gallici, perpetuo malam auram spirantis omnibus corporis humani particulis, alimentum cerebro delatum concoquere nequeat. quippe quæ, neque fumos, quos ei inferiora membra communicant, corrigere valet, à cerebri algore in humidum aqueum perductos, ejus tamen quandoque inconcocta alimenta superfluentia, virtus cerebri expultrix, deorsum explodit, aut eadem cerebri facultatem gravantia, atque à cerebri naturæ operibus derelicta, ad modum aquæ guttatim cadentis ad inferiora irruunt membra. Unde evenit, ut Gallico affecti morbo perpetua distillatione laborent. Cujus has decernit causas Galenus *tertio Aphorismorum, Commento duodecimo, & tertio de Symptomatum causis, & Paulus tertio Artis medendi capite vigesimo octavo*. Nempe quoniam à corde ad instrumenta genitalia arteriæ deferuntur, ut ait Galenus *quinto de Locis affectis, & in lib. de Facultatibus nostrum corpus dispensantibus*. Ideo noxa, à Gallico morbo genitalibus illata, per arterias in cor invehitur, quæ & sanguinem cordis, ac spiritus corrumpit, & perturbat, ut eorum

neuter pro functionibus cordis & vitæ deservire valeat: A ex hoc est, ut hac lue laborantes non diu vivant. At cum membra hæc tria cæteris totius humani corporis particulis vires suas consentiant, nempe cor per arterias, hepar per venas, cerebrum vero per nervos, uti per propria vehicula spiritus deferentia, utique rationi consentaneum videtur, ut consimili noxa, in Gallico morbo tria prima membra fere à sui natura, & temperie vehementer permutentur, & ex consequenti totius corporis cætera membra, adeo ut noxa illa ad mortem usque homines taliter affectos comitetur. Palam igitur est ex dictis, morbi Gallici causam contentivam, totam morbi essentiam continere. Qua causa constante, haud quaquam desistet morbus.

CAP. III.

De Gallici morbi indiciiis.

I n hoc sermone utar ego communiori horum nominum (signi videlicet, & indicii) significatione, ut ea unica adnotatione deprehensa, idem significare censeamus, & si Hippocrates, & Galenus *tertio Prognosticorum libro textu, & comment. xli.* in proprio quidem significatione eadem discriminent. Te igitur scire oportet, ut ait Galenus *secundo Artis medicinalis, capite primo, & primo Prædictionum libro*, Signum, seu indicium uno duorum modorum nominari, demonstrativum videlicet, & prognosticum: cum enim signum sit, quo cognito in alterius ducimur cognitionem, ut ait Galenus *libro Medicarum definitionum*: si utique accadat nos duci per alterum in rei præsentis cognitionem, tale demonstrativum nominabitur signum, si vero rei in futurum evenientis, id prognosticum dicemus signum. Igitur Gallici morbi signum demonstrativum est, quod præsentem indicat morbum: prognosticum vero, quod futurum fieri prænuntiat, veluti ex inopinato fœdæ pustulæ in pene, interne vel externe apparentes, sive ex contagio, coitu medio, sive ex statu putrescentium humorum patientis. Horum nanque copia à natura non recta, motu quodam symptomatiko ad penem irruere potest, vel fœdas absque coitu pustulas illas progignens, vel profluvium superfluitatum fœtidarum extra exeuntium ex meatibus membrorum generationis, tum viri, tum mulieris. Unde cum illis putrescentibus superfluitatibus occurrens ex præsentis cœlo epidemica hæc influentia, Gallicus progignitur morbus, adhuc nullo præexistente commercio viri cum muliere, & contra. Sane occurrerunt mihi quandoque honestæ, & sanctæ moniales, fortissimis claustris obseratæ, sub ardua quippe & inviolabili custodia, quæ ex præsentis cœli statu, atque ex statu humorum in eis putrescentium, cum statu imbecillium membrorum, malo facto, in Gallicum cecidere morbum. Propter hæc igitur firma fide opinor, contagium ipsum non esse exquisite necessarium ad morbi Gallici proventum, sed præsentis cœli status, cum humorum statu putrescentium, atque membrorum imbecillium, propensius reddunt corpus ad Gallicam affectionem suscipiendam. Et ob hanc rem, non omnes homines hoc morbo corripiuntur, cum per hos status ad casum in eum non aptentur, etenim ajunt naturæ opera contemplantes, agens non agere, nisi in patiens bene dispositum. Alterum vero Gallici morbi signum demonstrativum ab urina ortum suscipit: Et non immerito, cum prima morbi Gallici noxa in principalibus membris contracta in jecinore accumbat, ut proditum est, & urina de dispositionibus jecinoris primo indicet ac venarum, autore Galeno *libro Prædictionum secundo, Comm. vigesimo sexto, & primo de Crisibus capite septimo*. Igitur si post noxam genitalibus communicatam in viris, atque mulieribus urina adfuerit subalbida, nullo in ea apparente concoctionis indicio, judicium certum erit, præsentis Gallico morbo humanum corpus depravatum esse, tum quoniam ex illato nocumento jecinori putredinali qualitate, ac substantia ei communicatis, indicatur jecur ipsum temperiem sui secundum naturam amisisse, tum quoniam urina cruda jecinoris ipsius, & ortorum ab eo membrorum imbecillitatem indicat, ut ait Galenus *primo de Crisibus, capite septimo*, qua nequeunt membra illa in functiones naturales exire, ob quam causam squalescunt hujusmodi corpora, & vitio offensæ virtutis sanguinis generativæ, carne vacant, induuntque se habitudine cachectica ipsis minante aquæ inter cutem generationem. Ex ratione igitur in Gallico morbo noxæ jecinori illatæ ex infectis pudendis summa indiciorum hæc est, qua quisque conjectare poterit, hominem præsentis morbo Gallico deprehendi, videlicet, fœdæ infectiones in pudendis in propatulo existentes, carnis deperditio ob defectum virtutis sanguificativæ, squalidus color ob sanguinis corruptionem spirituumque, urina cruda, indicans imbecillitatem omnium membrorum venosorum, humores concoquere nequeuntium, habitudo cachectica sequens perditionem naturalis temperantiæ je-

cinoris, & defectum facultatis naturalis omnium venosorum membrorum, quibus ob aquam inter cutem prognatam æger facile perditur. At & indicia præsentis Gallici morbi ex nocumento à pudendis cerebro illato dignoscere possumus, quæ si cum indiciiis à jecinore prodeuntibus ad unum coeant, maxime indicabitur Gallici morbi præsens existentia. Te igitur scire oportet, quod per partes nervosas pudendorum, noxa ea infestans, sensim ad cerebrum defertur, uti ad principem partem, à qua nervi originem trahunt; ut ait Galenus *secundo Artis medicinalis, & quinto de Locis affectis, capite primo*; ob quam insurgit in Gallico morbo immodicus capitis dolor, gravans ipsum ob Gallicam materiam ad ipsum permeantem, in pelliculis cerebri decumbentem. Ex qua prava complexio in eo acquiritur, atque mala compositio, quæ propriæ sunt doloris causæ; ait enim Galenus *secundo de Ratione victus acutorum, Commento decimo*, membri gravedinem materiæ præsentiam in eo accumulata indicare. Porro dolor capitis extensivus in Gallico morbo progignitur ob fumos, ac malos vapores surgentes ab humoribus putrescibilibus, cerebrum ipsum infestantes, qui cum sint de natura venti, membranas cerebri extendentes, capitis dolorem extensivum inducunt: ex eadem causa, dolore capitis punctorio vexantur morbo Gallico laborantes, aut ex materia acuta pungente pelliculas cerebri, uti accedit si bilis aut salsa pituita ad morbi Gallici proventum putrescat, aut capitis dolor punctorius efficitur ex vaporibus, aut fumis ab eadem causa ad cerebrum elevatis, ex eadem acrimonia pelliculas cerebri pungentibus. At & alterum indicium morbi Gallici demonstrativum est pustularum fœdarum copia circa caput, & ei membra vicina, quæ ad capitis cutim propellitur, aut per rationem symptomatis, eo quod natura (modo ejus robur consistat) capitis materiam Gallicam, aut ab infernis partibus ad ipsum propulsam, aut in capite primogenio decumbentem explodit ad ejus cutim, unde latæ pustulæ progignuntur, quas non vehemens pruritus comitatur: autore Hippoc. *sexto Aphor. Commento nono*, ubi ait: *latæ pustule non admodum pruriunt*. Quo fit, ut in Gallicis pustulis latis abundet magis materia frigida, ut ait Galen. *Commento nono, sexti Aphorismorum*. In quibus tantum de frigida existit materia, quantum expedit ad ejus expulsionem faciliorem ad cutim extra. Ob quam rem, cum Gallicus morbus diutinus sit morbus, ejus dispositiones magis præduris tumoribus, quam inflammationibus assimilantur, ut ait Galenus *secundo Aphorismorum, Commento decimonono*. In quibus abundantior existit materia frigida. Quod si quid caliditatis in latis pustulis Gallicis adfuerit, id sane erit ex adustione in Gallica materia existente merito putrescentium humorum ab hepate prodeuntium, qui per rationem suæ putredinis immodicam caliditatem adurentem conducunt: juxta illud Galeni in *libro de Curatione per sanguinis missionem*, inquietis, putredinem materiæ addere caliditatem, & hæc quippe caliditas adurens aliquando ad talem gradum adurentis acrimoniæ pervenire potest, ut mordicans corrodat externam membri cutem, carnemque. quare in morbo Gallico ex latis pustulis in membris malignantia ulcera, & cava, atque ostracosa progignuntur. Igitur cum in hac epidemiali affectione in capite accumuletur jam dictæ materiæ vitiosæ naturæ copia, quam ejus natura nequit regere, ipsa utique à naturæ operibus derelicta, ex accidenti in destillationem vertitur, quamobrem destillatio, seu catarrhus est alterum indicium instantis morbi Gallici. Ubi igitur forte fortuna destillatio derelicta à natura cerebri, ob ejus abundantem multitudinem ad oculos irruat, oculorum lippitudines progignet, aspredinesque palpebrarum, & earum ulcerationes, cum carnis abolitione, atque earum tergiversatione, & pilorum casu, atque superciliorum, & palpebris corrosis immodice oculi præminentes apparent, in quibus suffusiones adgenerantur, & visus debilitas, atque perditio, ut ostendit Galenus *quarto de Compositione medicamentorum secundum locos*. Ubi vero materia eadem ad nasum confluit, ut ait Galen. *in libro, qui inscribitur, Medicus*, per vitium & malam suam naturam, ipsum & nares excruciare potest ozæna, polypo, ulcere, fractura, perversione, compressione, simosi, atque carnis, ac ossium perditione, ut edocuit Galenus *tertio de Compositione medicamentorum secundum locos*, si vero eadem hæc materia ad os permeat, affectus uti indicia Gallici morbi efficiet, ut gingivarum putredinem, dentium erosionem, atque eorum dolorem, qui, cum à sede sua labant, abscessus progignit, & loci illius carnis erosionem, perditionemque, & ossis mandibulæ cavitatem, & ejus partis abolitionem. Ubi vero faciem materia illa occupat, ossa illius franget, eluxationesque maxillæ inferioris à superiore gena conducet. Pariter quoque cum Gallica hæc materia malignantis sit naturæ, potius quidem ex epidemica influentia per rationem cœli status, quam per statum humorum corporis, aut membrorum ejus imbecillium, si

undique ad singulas corporis partes perveniet, in eis pravas, difficilesque curatu affectiones adgenerabit, uti in cute foedas pustulas, in carne vero erosiones. In membris vero nervosis, & his, quæ teguntur operculo nerveo, atque nerveis ligamentis invicem adligantur, dolores. Pustulas equidem dixi, quoniam hoc morbo correptorum (valido existente facultatis illius robore, præsertim principalium membrorum) tempore illo profundum corporis expurgatur vitiosis humoribus, à partibus principalibus ad cutem pervenientibus. Hinc exoriuntur lepræ, & vitiliginæ & impetigines, & psoræ, & pustulæ multæ ulcerosæ. At & in tuberculis, & membrorum doloribus, præsertim artuum, hoc ipso tempore corporis profundum expurgatur, vitiosis humoribus ad loca viliora transpositis: Et hanc doctrinam recensuit Galenus *tertio Aphorismorum, Commento vigesimo*. Cum vero hæc accidentia omnia, vel plurima in Gallico morbo insurgant, appareantque, ab his facile sumi poterunt indicia, quibus præsentem morbum Gallicum esse judicabimus: Aliud quippe signum ei accedit, quo hodiernis temporibus quisque judicare poterit Gallicum jam fore morbum, casus videlicet pilorum undique per totum corpus palam perceptus, quem alopeciam nominant: scire igitur convenit, quod robore facultatis Gallicum morbum patientis valida existente, ejus natura conatur sui corporis profundum à vitiosis Gallicis humoribus expurgare. eos igitur ad cutem transmittit, qui radices pilorum in cute genitorum attingentes, sui mordaci acrimonia ex putredine humoribus illis vitiosis superaddita corrumpunt, & secant, ob quam rem pili cadunt, & ii alopecii fiunt: Et hanc mentem habuit Galen. *sexto Aphorismorum, Commento trigesimoquarto*: & *primo de Compositione medicamentorum localium capite secundo*. Alterum autem signum, quo quispiam conjectare poterit, tum dolores, tum morbi Gallici fastidia ipsius vere esse affectiones, est quoniam noctu ægrum permagis infestant, ipsique cruciant, die vero minus, hac quippe de causa, quoniam humores, à quibus Gallicus morbus & ejus dolores, atque turbationes prodeunt, cum sint frigidi ut plurimum, lentoremque habentes in suis motibus, ut vires membrorum corporis offendere valeant, sequi debent discrimen quatuor anni temporum, & partium naturalis diei constitutiones, ut est mens Hippocratis, & Galeni *libro primo de Natura humana*. Igitur cum nocturnæ naturalis diei partes frigidiores sint privatione luminis solis, die vero calidiores, rationi consentaneum est ipso tempore frigidos moveri humores, & magis, ubi in sui essentia aliquid foedi, & atri obtinuerint, quales sunt humores, quibus morbus progignitur Gallicus. Sane alterum Gallico morbo hæret indicium, quoniam plurimum edaces fiunt, & multo cibo utuntur, qui hoc morbo tenentur ob frigidam siccitatem accumulata in ore ventriculi, quæ causa est appetentiæ, sicut contrarium accidit de inappetentiâ, sequente accumulata frigidam humiditatem in ore ventriculi, ut ait Galenus *secundo Aphorismorum, Commento vigesimo*. Nempe ubi jam signa Gallici morbi demonstrativa ex proditis agnovimus, modo sequens sermo prognostica signa percurrat, quibus futurum ejus terminum ad bonum, aut malum, atque longitudinem, aut brevitatem illius præfagire poterimus. Dixit enim Hippocr. in *præfatione libri Prognosticorum*, & Galenus *Commento primo*, Præfagia magnam conferrevim ad usum medicorum, sane, & ad ipsam perficiendam curationem. Quoniam his excitatur medicus, ut obviam eat morbo, atque symptomatibus ejus, ut non contingat: si vero contigerit, ut magnitudinem ejus vetet, aut ipsum propulset: Et hæc sunt commoda, quæ medico adveniunt ex præfagiorum doctrina, ut ait Galenus *Prognosticorum primo, Commento tertio*. Primum igitur te scire convenit, quod animo habito ad morbum Gallicum suscipientis temperaturam, vel contribuentis, si unius eorum, vel utriusque rustica fuerit temperatura, ignobilisque ac male morigerata in primis elementorum qualitatibus, & in his, quæ eas sequuntur, cujusmodi humores sunt, & quæ ex humoribus ortum habent, ut alimentum in effectu, & semen ipsum, dubio procul præfagire poteris, Gallicum hunc morbum, sive in eorum altero, sive in utroque simul suscipiatur, deteriore, diuturnioreque & curatu difficiliorem, & non absque mortis periculo fore, ut ait Galenus in *libro*, quod animi mores temperiem corporis sequuntur: ubi enim corporis temperies nobilis extiterit, atque commendatione digna, ita & mores nobiles, atque laude digni putabuntur. Pariter quoque, ubi corporis temperies sylvestris, depravataque adfuerit, morbi, qui in ea invehuntur, rustici, ac vituperio digni erunt, nulla vero laude. itaque nedum inobedientes sunt naturæ, verum & operibus artis nostræ, & ob hanc causam morbi sæviores erunt, prolixioresque ac curatu difficiles, mortisque periculo non vacabunt. Alterum præfagium est, ubi dolores fortes

A morbo Gallico correptum absque pustulis comitantur, sævior erit morbus is, quam si cum doloribus pustulæ apparuerint: tunc namque significatur debilitas facultatis expultricis, ad externa membra atque viliora causam morbi propellere nequeuntis. ergo causa morbi ad interna detenta dolores concresecunt, & vires corporis magis debilitantur, & curatu morbus redditur difficilior: eo enim tempore profundum corporis vitiosis humoribus non expurgatur, ut ait Galenus 3. *Aphorismorum, Commento vigesimo*, inde fit ut Gallici morbi causæ maleficientia augeatur, & principalium membrorum vires ex adaucto dolore atterantur, & à mortis periculo corpus non absolvatur. Igitur morbus ille Gallicus securior erit, & homini minus molestus, qui vel pustulis tantum, vel simul pustulis, ac doloribus detinetur: quoniam unum alterius minuit vitium. Duarum enim affectionum ab eadem causa prodeuntium, una alteram tepefacit, & à duobus simul totum corpus levius redditur, quam si solis doloribus vexaretur: hoc sane haberi potest ex Galeno *secundo Aphorismorum, Commento quadragésimo sexto*. Cæterum in eodem morbo quis præfagire poterit, ubi namque Gallicus morbus patientem infestabit ei occurrentibus foedis pustulis, atque erosionibus carnis, atque ossium, nodositatibus quidem ossium membranarum hærentibus, tunc morbi ipsius maleficientiam, difficilioremque curationem, ac vitæ timorem indicabit, hujusmodi enim gummosa tubercula imbecillitatem virtutis concoctricis, & inobedientiam materiæ ad expulsionem indicant, membrum igitur gravant, & vehementi dolore infestant, maxime rebeli viribus totum corpus gubernantibus, quoniam membranarum, quæ ossibus adjacent, dolores profundi sunt, maxime excitantes interiorum membrorum sensum, atque grandem in his noxam inducentes, ut ait Galenus *secundo de Locis affectis, cap. secundo*. Pustulæ vero foedæ, atque carnis erosiones, & ossium, sæviores indicant Gallicum morbum, tum ob mordacem acrimoniam vitiosorum humorum, quæ cum epidemiali jam prodito influxu ipsum reddit curatu difficiliorem, & ulceroso dolore affectum, tum quoniam facile abscessus in carne, atque osse progigni potest, ut ait Galen. *septimo Aphorismorum, Commento septuagesimoquarto, & quinquagesimoquinto*. At nedum abscessus in his ossibus fieri possunt, verum & hi, & eorum ulcera difficulter sanabilia sunt, ut ait Galenus *sexto Aphorismorum, Commento quadragésimoquinto*. Deinceps Gallici morbi prognosticum est, ubi ipsum noxam membris principalibus, aut his proxime servientibus, communicatur, veluti motus progressivi difficultas, & cæterorum corporis membrorum motui aptorum gravitatio, aut movendi impotentia, quæ noxam cerebri indicant, aut febris, aut cordis dolor, atque saltus, vel cordis pulsus, à quibus cor præter naturam patitur, ac humores depravati, & à natura sua delinquentes, urinæ quoque & dejectiones quantitate, qualitateque, & in subapparentibus malæ, indicantia sunt naturalem jecinoris facultatem læsam esse. Hæc quippe omnia morbi Gallici pravitatem, atque ejus difficilem curam non absque periculi timore significant, cum enim (ut ait Galen. 5. *de Locis affectis, capite primo*: & *libro de Virtutibus nostrum corpus dispensantibus*,) à principalibus condonentur cæteris partibus corporis animalis facultates, quibus hæc in suas functiones exire valent. Ipsi utique principalibus membris læsis, cætera membra læduntur, ita ut, læsione illa toti corpori communicata, morbus Gallicus pravus efficiatur, & difficilis curæ, atque cum periculo, ut ait Galen. *sexto Aphor. Commento quinquagesimo primo*, inquit. *Principales partes non diu tolerant fortes simul ac diuturnas partes passiones*. Pariter quoque, ubi membra principalibus observientia in facultatibus suis, functionibusque in Gallico morbo oblæsa fuerint, morbi nequitiam difficulter corrigibilem ostendunt, uti in ventriculo mala ciborum concoctio, spiritus flatuosi generatio ob copiam pituitæ, quæ ob imbecillitatem facultatis naturalis ipsius, vel per defluxum materiæ per rationem destillationis à cerebro ad ventriculum, quæ perpetuo morbum comitatur Gallicum, & tanto deterior morbus ille reddetur, quanto simul cum his ventriculi gravitas, dolorque, & murmur, ac tensio, & durities in eo apparuerint. arguitur enim ipsius naturalis facultas defecta, ac ex ipsa, veluti à concausa, cæterorum membrorum corporis facultates oblæduntur: quoniam operatio concoctiva, quæ in ventriculo efficitur, observit facultatibus in cæteris concoctionibus aliorum membrorum, & non cæterorum membrorum concoctiones observiunt primæ concoctioni in ventriculo effectæ, autore Galeno *secundo de Potentiis naturalibus, capite nono*: & *quarto de Sanitatis tutela*. Iterum præfagire poteris, Gallicum morbum periculum sibi vendicare, ubi in eo dentes sedem suam exierint, auresque surdescant, & visus obtenebretur, ac auditus hebetescat, & sen-

sensus tactus soporem patiatur; & iterum gustus, qui tactus quidam censetur, ut ait Aristot. 2. de *Anima*, cui consensit Galen. *quarto de Locis affectis, capite secundo*, inquit. *Neque enim alio gustus, atque alio tactus nervo utitur, ut in motu videre est. Nervi enim à tercia conjugatione orti non solum tangendi, verum etiam gustandi vim obtinent.* Sane si in morbo Gallico symptomata hæc contingant, non parvam indicant principis partis læsionem, quam illi consentit offensa, & vitium instrumentorum ipsi observantium, ut ait Galen. *septimo de Decretis Hipp. & Platonis*, quæ his ex morbo Gallico communicata totius corporis naturam permutant, quam permutationem medici opus difficulter corrigere valet, cum ob fixationem causa morbi facta sit veluti habitus. Alterum prælagium est, ubi Gallicum morbum comitantur, oris, atque nasi fœtor, dejectionumque, & earum vitium in quantitate, & qualitate, & modo substantiæ, morbus ille naturæ patientis valde contumax est, quoniam vehementer indicant putredinem, & humorum naturæ offensam. Dixit enim Galenus *secundo Prognosticorum, Commento vigesimo secundo*, quod graveolentia putredinis indicium est, & talis putredo est cum caloris extinctione, ut ait Galenus *secundo Prædictionum, Com. quinquagesimo-primo*. Cæterum in morbo Gallico prælagire convenit, ubi namque Gallicus morbus patientem infestet cum tussi & sputo sanguinis, lethale est: indicat enim pulmonis offensam per rationem Gallicæ materiæ mordentis, erodentisque tunicas venarum pulmonis, aut destillationem irruentis a capite ad pulmonem, aut sensim accumulata in ipso, vitio acris & pungentis humoris Gallica qualitate affecti. Ex quo fit, ut in pulmone ulcus insanabile progignat, & phthisis lethalis accidat, cum confluxus vitiosorum humorum a profundo corporis correpti morbo Gallico universim ad membra spiritus permeet, in ipsisque decumbat, nedum pulmonis venas dilanians, verum etiam spirationem occupans, cum qua fovetur vita, ut ait Galenus in *libro de Difficili spiratione*. Quantam autem habeat vim phthisis in mortem, videre poteris in Galeno, *septimo Aphorismorum, Commento decimosexto*, ubi phthisim consumptionem, esse totius corporis, ob ulcus pulmonis insanabile asserit. Cæterum & morbi Gallici altera erit prælagitio hæc, ubi morbum Gallicum comitetur cachectica habitudo, id namque malum, & admodum periculosum est: indicat enim futurum proventum aquæ inter cutem, ut ait Galenus *secundo Prognosticorum, Commento secundo & tertio*. Quarum utraque, & aqua videlicet inter cutem, & cachexia perpetuo promittunt periculum ob corruptionem facultatis sanguinem adgenerantis ipsius jecinoris, ob vitiosos humores Gallicos in primis jecur ipsum inficientes, ut jam proditum est. Iterum prænosse convenit, quod si Gallicus morbus senem corripiat, deterrimus est, & lethalis valde, quoniam ob ætatis imbecillitatem robur facultatis ejus longo temporis intervallo morbum hunc naturæ viventis rebellem, sustinere nequit. non enim ejus materia naturæ senis, neque arti obedire valet; Dixit namque Galen. in *libro*, qui inscribitur, *Exhortatio ad bonas artes*, senectam deteriore esse morbum & imminentem tempestatem, & viam in mortem: Qui enim morbi in senibus diuturniores fiunt, ipsos plurimum comitantur ad mortem, ut ajunt Hippocr. & Galenus *secundo Aphorismorum textu, & Commento trigesimo nono*. Deinceps conjectari quispiam debet, quod, si morbum Gallicum indicat alopecia, id est, pilorum casus, ab initio morbi apprensus, salubris est hic morbus, & periculo mortis vacans. significatur enim corporis profundum a vitiosis Gallicis humoribus robore facultatis expultricis, eos propellentes ad viliora corporis membra, extimaque, expurgari, ut ait Galenus *sexto Aphorismorum, Commento trigesimo quarto*. Qui humores ad cutem pervenientes, pilorum radices attingentes, præparant eas ad corruptionem, pilorum casum inducentem: præterea eam materiam propensiolem reddit ob pororum apertionem, qui in cute sunt ad sui perspirationem, atque ejusdem abolitionem. Et proinde breviori temporis spatio morbus hic Gallicus, quem ab initio alopecia comitatur, ex abolitione causæ ejus in patientis salubritatem pervenit.

CAP. IV.

De Gallici morbi curatione per victus rationem.

Cum sit Galeni sermo in *libro de Partibus artis medicativæ, capite primo*, & in *libro experimentorum, capite ultimo*, qui liber Galeno adscriptus est, Instrumenta, quibus medicus morborum à materia ortum habentium curationem molitur, triplici discrimine discerni, videlicet, victus ratione, & medicinarum oblatione, atque manuum operatione, cumque nobilius in his instrumentum sit victus ratio, ut Galenus sensit *Aphor. primo: & primo de*

A Ratione victus in acutis morbis, operæ pretium ob id esse duxi, primo morbi Gallici curationem per victus rationem moliri: postea per medicinarum oblationes, deinceps per manuum opera, quæ chirurgia perficit, ut ait Hippoc. in *libro de Medicorum officina*. At inter ea, à quibus contingit necessario nostra corpora alterari (ut ait Galenus *tertio Artis medicinalis*.) In quibus etiam tota victus ratio consistit, Primum est continens nos aer, ad quem alludens Galenus *tertio Methodi curativæ, capite octavo*, dixit. *Ambiens vero is est, sine quo nec tolli morbus, nec teneri sanitas potest.* ait quoque *primo de Tuenda sanitate*, non exiguam esse vim ipsius tuendæ sanitatis in boni aeris electione, ob hanc causam, qualem exigit aërem corpus Gallico morbo correptum, primo percurrere convenit. At notatu dignum est, ut morbus ex occursum aëris ad corpus morbosum propellatur, rationi consentaneum esse, occursum aërem ad ipsum talem temperiem obtinere, qualem per contrarium tenet in se morbus propulsandus, dum tamen ad invicem proportionem majoris inæqualitatis temperatura aeris ad morbi propellendi temperaturam respondeat, veluti si morbi curandi per occursum aeris temperatura frigida extiterit, tunc occursum aeris temperaturam calidam & siccam esse convenit: in tali quidem proportionem, videlicet, majoris inæqualitatis temperaturæ aeris ad morbi temperaturam, qua facile morbum fugare valeat. nam si morbus in duobus gradibus frigidus extiterit, in uno vero gradu humidus, tunc ei adhibere debemus aërem majoris caliditatis, quam in duobus gradibus, atque majoris siccitatis, quam in gradu uno, sic enim per rationem contrarietatis agentis in passum, ut ait Arist. *quinto Physicorum*, cedit actio agentis passum fugantis, id est, aeris morbum pellentis. Et hanc doctrinam habes à Galeno, *tertio Artis medicinalis*. Igitur propter hæc, quæ diximus, cum Gallicus morbus frigida sit, & humidæ temperaturæ, ut jam proditum est, ei offeremus aërem temperaturæ calidæ, & siccæ, majoris quippe gradus, quam in Gallico morbo sit gradus temperaturæ morbi frigidus, & humidus. Hanc autem proportionem, & hunc excessum graduum nemo exquisitè dignoscere valet, cum dixerit Galenus in *de Sanitatis tutela libro*, certam rei quantitatem neque calamo scribi posse, neque lingua proferri: Eam igitur conetur medicus invenire conjectura quadam veritati propinqua: sufficit enim ad morbum fugandum, si causa morbi expultrix quandam majoris inæqualitatis proportionem supra morbum obtineat, non exquisitè tamen à medico cognitam. Igitur morbo Gallico detentus, aërem habet calidum, & siccum: calidum quippe, tum ut humores vitiosi propensiores efficiantur ad perspirationem, poris cutis caliditate apertis, tum ut nervosa membra, quæ in morbo Gallico plurimum patiuntur, caliditate vigorem prehendant, ut ait Hippocr. & Galenus *quinto Aphorismorum, textu & Commento decimo octavo*. Non sit autem immodica, & multum excedens continentis caliditas, in quo degit corpus Gallica affectione correptum, tum ut non adurantur Gallici putrescentes humores, & morbus acutior reddatur, tum ne tale corpus propensius cadat in destillationem, colliquationem à forti calido contingente, in quam destillationem maxime vergit id corpus, à qua etiam facile symptomata morbi Gallici concrefcere possent: sit quippe ei aer conveniens, plus siccus, ut Gallicæ superfluitates, humidaque excrementa consumi valeant. caveat igitur humidam ac frigidam ambientis aeris temperaturam, cum à simili intemperantia morbi concrefcant, ut ait Galenus *tertio Artis medicinalis*. In montanis igitur, & non in eorum altissimis, sanius degent corpora tali morbo vitata, minime vero in campestribus planitiebusque: hinc enim abunde defluit humiditas, inde vero siccitas, ut *quinto Methodi curativæ* edocuit Galenus. Aërem igitur humidum valde fugiendum ab hujusmodi infecto corpore censeo, uti qui stagni, & paludis halitu est infectus, & qui ex cloacis malam spirat auram, ut *primo de Tuenda sanitate* scripsit Galenus. At neque sit ejus aer crassus, aut nubilosus, qui talis fiat ob stagnum, vel flumen vicinum. Nec qui editis undique montibus in cavo loco clausus, nullum recipit perflatum. Putris enim hic aer est, adaugens humidum superfluum, quo Gallicus fovetur morbus: proinde locum domus sibi eligat non humidum. In quo etiam non sit inclusus aer, perflatus defectum sustinens. Hic enim aer omni plane ætati noxius est: caput enim gravat, & malis vaporibus replet, doloremque capitis fovet, & facit ut destillatio ad inferna membra irruat, & in juncturis dolores concrefcant, qui Gallicis morbis familiares sunt. Ubi vero aer talis natura haberi non posset, arte talis in statione ægri præparetur. Si enim hybernum fuerit tempus, ut nedum morbus tunc ei contumax sit, verum etiam temporis constitutio, utatur levibus aromatum suffitibus: quoniam a validis & fortibus caput admodum gravatur, & offenditur, ut ait Hippoc.

poc. quinto Aphorismorum decimo octavo. Nam si Gallicum patiens morbum ab aromatum fumo laderetur, sola aromatum præsentia in loco mansionis suæ sit contentus, quod enim de odore ab aromatibus spirat, omnibus frigidis morbis præsidium præstat, ut ait Galenus quinto Aphorismorum, Commento decimo octavo. At ubi hyberno tempore ei pergratus fuerit ignis, ex lignis accendatur, roris marini, juniperi, lauri, qui, si etiam ex terebinthi ligno accensus, plurimum ei convenit, pariter quoque & ex laricis ligno, aut pini. Porro modice calidis caput suum regat: calor enim extrinsecus, tum eorum, quibus munitur caput, tum aeris ambientis, noxius est ei valde, colliquatione enim irruunt ab eo superfluitates ad inferna membra, quibus nedum foveantur, verum etiam excitantur in his Gallici dolores. Idem quoque efficit frigus exprimendo, ut ait Galenus quinto Aphorismorum Commento vigesimo secundo, & vigesimo quarto. Panis conveniens esse à nobis censetur, qui parum alit, ne cibis æquetur ipsius appetentiæ, quæ magna, & fortis existit. In his enim facultas concoctiva imbecillis fit, noxa illi communicata ex alimento plurimo non concocto, quare plurimæ gignuntur superfluitates illis obnoxie valde. fit panis alvum reddens mollem, & virtutem obtinens deterforiam, merito cujus intestinis irritatis, celeris eorum fit dejectio. Igitur hic panis quid furfuris habeat ita, ut, tenuissima farina excussa, ex residuo fiat panis, quem furfuraceum appellant: Et hanc sententiam habes à Galeno primo de Potentiis alimentorum, capite secundo. Non sit plurimum fermentatus, sui enim superfluo acore noxius est cerebro, & nervis, qui valide patiuntur in Gallico morbo, atque omnino fermento careat, Galeno dicente eodem in loco: quod panis, qui omnino fermento caret, nulli prorsus est accommodus.

DE VINO.

Sententia est Galeni primo de Sanitatis tutela, omnem excessum fugiendum, maxime quidem illum, qui & corpori, & animo danum infert, ob quam rem cum affectione Gallica vexatis vini potus damnum non mediocre ingerat, & quoad animum, & ad corpus quoque, nedum haustum unum vini gustare ipsis non suaserim, verum etiam omnis vini potum eis denegarem: eorum namque corpori noxium est vinum valde, tum quoniam ipso suo halitu caput offendit, repletque, & irruens ad infernas partes, in his gravedines, & earum motuum impotentias, atque dolores excitat: quibus totum corpus ocysissime, vehementerque infestatur, tum etiam quoniam membrorum natura vino oblectata, eo avara, cupidaque ipsam haud quaquam concoctum ad ea attrahendo, secum ducit corporis superfluitates, quarum copiam, quia nequit natura corrigere, fit, ut Gallici dolores progignantur. Ego igitur nullo errore ductus, convenientem crediderim eorum potum fore hydromel decoctionis hyssopi, & betonicæ: ejus enim facultas calefaciens est, & exsiccans, frigidos, & humidos humores, crassosque attenuans, & vires cerebri roborans, ut ait Galenus octavo Simplicium medicamentorum. Damnum autem, quod vinum ingerit humori, quis videre poterit à Galeno primo de Tuenda sanitate, & in lib. Exhortationis ad bonas artes, & tertio de Temperaturis. Ubi vero ex Gallico morbo insurgeret metus aquæ inter cutem, vel inordinata ægrotantis vini appetentia adfuerit, aut ex consuetudine, vel violento medicorum irritatu ad vini potum cogar condonandum, vinum ei minus nocuum arbitrabor album in colore, mediocre, imbecillum virium, ut caput minime percutere valeat. Dixit namque Galenus primo de Tuenda sanitate, & quinto de Locis affectis, capite quinto, quod hujusmodi vinum, ut ventriculum robustum efficit, ita haudquaquam tentat caput, id quod facere solent ea, quæ valentiores vires obtinent.

DE CARNIBUS.

Carnes, quia temporis vetustate terrei alimenti naturam obtinent, Gallica affectione detentis adversa admodum sunt, quoniam crassiores sanguinem, quam par est, progignunt, autore Galeno, tertio de Potentiis alimentorum, capite primo. Non enim optimi sanguinis, sed fœculenti procreantes sunt, facultatibus omni corpori inimicæ, ut bubula caro, cervorumque, & capreolorum, arietum, & vetustorum castratorum, sane & suilla caro omni administrationis modo eidem non convenit. Hæ enim carnes ventriculum gravant, crassum progignentes alimentum, & sui natura non facile concoctionem suscipientes, autore Galeno septimo Methodi curativa, capite sexto. Ei igitur peridoneæ carnes sunt, quæ in sua temperie calidæ sunt, & siccæ. recta enim fronte Gallici morbi causæ opponuntur, quæ, ut jam proditum est, frigida, & humida est, nam ubi in ea certus caliditatis gradus apparuerit, talis caliditatis gradus putabitur esse per rationem putredinis ei su-

peradditæ, ut fuit Galeni mens in libro de Curatione per sanguinis missionem. Aves conveniunt, ut ficedulæ, turdi, merulæ, & sylvestres palumbi, & omnes hujusmodi sylvestres aviculæ in arboribus degentes, ac victum in ficis locis suscipientes, eidem vero domesticæ aves idoneæ sunt, capi, gallinæ, & domestici columbi: conveniunt etiam ei phasiani, perdices, coturnices, francolini, & hujusmodi. De quadrupedibus autem, carnes, quibus uti potest, qui morbo corripitur Gallico, sunt juvenes cuniculi, & lepores juvenes, quæ cum sua humiditate alimentali nativum foveant calorem, & totius corporis vires adaugent, quibus integra sanitas facile corpori restitui potest. Ei sane perperam exhibentur aves in aquis degentes, quoniam sua humida temperatura, qua redduntur coctioni rebelles, admodum nocuæ sunt his, qui luc hac infestantur, uti anseres sunt, & anates. Nulli autem dubium est, agniam carnem eisdem nocuam fore, ob id, quod humidius alimentum, quam par est, progignit, ut ait Galenus de Cibis boni, & mali succi. Caveant quoque hi, qui Gallico morbo afficiuntur à salitis carnibus, ob id Galeni verbum secundo de Compositione medicamentorum secundum locos, capite decimo octavo, ubi ait, quod Sal anxiativum est, & maxime in capite.

DE PISCIBUS.

Quoniam Pisces ex sui natura largam, & abundantem humiditatem secum afferunt, ut ait Galenus sexto de Usu partium, capite nono. Rationi consonum est, ipsos vetare his, qui hac Gallica affectione molestantur. Hi enim copia humiditatis aqueæ difficillime coquuntur, & causæ morbi Gallici augmentum præstant: præsertim hi, qui admodum excrementitii sunt, ut ait Galenus tertio de Facultatibus alimentorum capite vigesimo quarto. Quales sunt, qui in cœnosis, & sordidis aquis degunt, & qui in paludibus, ac lacubus capiuntur; adeo enim eorum caro excrementitia, atque mucosa est, ut corporis omnes repleat meatus, & omnium membrorum vires offendat, hinc gravitando, atque earum functiones perimendo, inde vero dolores procreando, ob quod morbi Gallici fastidia concresecunt, putredinem, humorum vitium progignendo. At qui in torrentibus capiuntur pisces, præsertim, qui sibi fundum saxosum detinent, eorum caro his minus nocua est, & tanto plus, quanto torrentis aqua rapida, & multiflua est: ejus enim pisces admodum fatigati, minus fiunt excrementitii, & magis quippe, quoniam in saxoso torrentis fundo plurimum sicco habitant. At & eorum piscium caro, qui in puro natant mari, eis parum noxia est, præsertim si capiuntur, cum ventorum diffatu mare agitatam attollitur, dicente Galeno tertio de Potentiis alimentorum, capite vigesimo quarto, quod in silente mari, nullisque agitato fluctibus, tanto piscium caro vilior est, quanto minus exercitata. salitos autem hi caveant pisces, ut de salitis carnibus jam proditum est. ob igitur frigidam, & humidam alimoniam, quam à piscibus Gallico morbo detenti suscipiunt, his à toto genere pisces (quocunque etiam condimento parentur) non concedemus: ob enim suam mucositatem humores reddunt nedum viscidos, verum etiam coctioni pertinaces, & tardi transitus, & tanto plus, quanto magis humiditate viscida abundantiores.

DE OVIS.

Dixit Galenus tertio de Potentiis alimentorum, capite vigesimo primo. Quod ex ovibus, quæ ab animalibus nascuntur, elegantiores, ac meliorem corpori humano alimoniam præbent: quæ Gallinarum ova utique sunt; sane enim ob æqualitatem suæ temperantiæ omnibus corporibus salubribus, ac insalubribus convenire censentur. Nedum enim boni, ac laude digni succi progignentia sunt, verum etiam ocysissimi transitus, vires naturales quam minime gravantes, ut haberi potest à Galeno tertio de Facultatibus alimentorum, capite vigesimo primo. ob quam rem, qui Gallicum patiuntur morbum, ova gallinarum esitent, uti convenientia, & sibi optima edulia. Sint autem eorum ova recenter nata, quoniam diu asservata naturæ hominis prava sunt, concoctionique pertinacia, & tardi transitus, quare ex difficili eorum concoctu, & tardo meatu in futionibus, opprimitur omne corpus, ut ait Galenus, & rediditur propensius ad augmentum symptomatum Gallicum morbum comitantium. Sint autem eorum ova cocta in aqua, quoniam sub ferventibus cineribus assata crassiores alimoniam adgenerant, & tardioris sunt transitus, coctionisque difficilioris. Porro optimum erit, si solo ovi luteo vescatur hic, qui hoc morbo laborat, quoniam ovi albumen contumax sui visciditudo, ac frigida, & humida intemperie existit. At ubi in aqua ova cocta esitet, sint forbilia, & tremula: ea enim ocysissimi sunt transitus, & facili concoctionis, optimum succum progignentia, &

corporis facultates roborantia adeo, ut morbum, & accidentia ipsum comitantia, propellere valeant: merito porro dixit Galenus tremula, molliave ova omnium bellissime nutrire, ova in communi esu non sint in sartagine frixa, ob illud Galeni *tertio de Facultatibus alimentorum, capite vigesimo primo*, ubi habet quod, quæ in sartagine ad crassitiem friguntur ova, deterrimi omnino sunt alimenti. Dum namque coquantur, nidorem, ac fumum edunt, succusque ex his prognatus non solum crassus, verum etiam pravus, & excrementitius est. Quæcunque etiam ex ovis in sartagine edulia condiuntur, ab his, qui Gallicis infectionibus corripuntur, fuganda sunt, ob eam proximo relata causam.

DE LACTE.

Lac, & quæcunque ex lacte edulia proficiuntur, ob eorum oppugnantiam, quam habent ad caput, & ad præcordia his, qui Gallica lue afficiuntur, admodum inimica sunt: capitis enim dolores, qui eisdem peculiare sunt, pariter & præcordia dolentia ex his lacte confectis efficiuntur, foventurque, ut ait Galenus *tertio de Facultatibus alimentorum, capite decimo quarto*. Dixit quoque Hippoc. *quinto Aphorismorum, sexagesimo quarto*. Lac dare caput dolentibus malum, malum vero & febricitantibus, & quibus præcordia suspensa murmurant. Ait quoque Galenus *Commento sexagesimo*. Lac vero, quod bene concoquitur, nutrit, & bonos facit humores, & dum concoquitur, his pariter attollit præcordia, & caput tangit, quod quidem his, qui hoc morbo tenentur, dolore vexatur peculiariter, in quibus etiam murmuris præcordiorum provenit, metum aquæ intercutem adauget, in quem facile talem patientes morbum pervenire possunt. Igitur dubio procul lac esitare, & quæ ex eo efficiuntur esculenta, his mala & adversa sunt.

DE CASEO.

Ob abundantem visciditatem, quæ ex usu casei in humoribus progignitur, quæ iidem humores corporis cœtioni impropensiores redduntur, his, qui ex Gallicis insidiis turbantur, casei esum prohibemus, autore Galeno *tertio de Facultatibus alimentorum, capite sextodecimo*: ob quam rem cum ex hærente viscido humore & ejus crassitie membra alterentur, sapiusque in unitate solvantur, ut ait Galenus *secundo Artis medicinalis*, in his facile dolores insurgunt, quibus fastidia Gallica excitantur, & tanto plus, quanto caseus magis fuerit salitus, & vetustior factus, ob quod in eo crescit acrimonia, qua caseus urentior fit, & concoctioni contumacior, & deterrimi alimenti procreator, ut ait Galenus *tertio de potentiis alimentorum, capite sexto decimo*. Et hic notatu dignum est, quod quamvis facultatis attenuatorie crassorum humorum caseus existat, plus tamen incommodi, ac damni ex succi sui pravitate, ac æstuanti fervore infert, quam crassorum attenuatio prodesse possit, ob quam rem, cum omnibus caseis hoc commune vitium sit, omnem pernegabimus caseum his, qui hac Gallica lue fatigantur.

DE FRUCTIBUS.

Fructuum, quibus homines vescuntur, ut ait Galenus *secundo Facultatum alimentorum, capite secundo*, hos horarios Prisci nuncupant, eo quoniam in anni constitutione nascuntur, quam anni horam Galenus appellat, & est id tempus, in cuius medio Canicula oboritur. Horum porro alii terræ fructus vocantur, quales sunt cucurbitæ, melones, citrulli, cucumeres, & huiusmodi, qui cum humidæ sint consistentiæ, atque larga humiditate præditi, nedum humidam progignunt alimoniam, at exiguam, facileque è corpore excernibilem, de quibus ait Galenus *secundo de Potentiis alimentorum, capite secundo*, id genus omnia vitioso succo notata esse: sua enim frigida & humida temperatura fructus illi morbi Gallici temperiem adaugent, & vires naturalium membrorum offendunt, & earum functiones fere perimunt. Quocirca ipsi morbo obfunt, & causæ ejus incrementum adducunt, ob quam rem eos fructus morbum istum patientibus omni administrationis modo prohibebimus. Illos vero fructus, quos arboreos Galenus appellat *secundo de Potentiis alimentorum, capite septimo* (Uti sunt ficus, pyra, poma, persica, mora, armeniaca, cerasa, pruna, & huiusmodi, quorum mollis, atque humida est consistentia) nedum tenuem, humidamque alimoniam corpori afferunt, verum & flatuosam, quæ extensione, & dolore Gallico morbo infectis non mediocre tribuunt nocumentum, ex quo à tota eorum natura his prohibendos eos censemus. Sane ubi eorum, ex voraci appetentia, quemquam esitare cuperent, ficus bene maturas eisdem condonarem, veluti minus importunos, ac nocuos fructus, minus namque pravi succi

A adgenerant omnibus his, qui fugaces, ac autumnales nuncupantur fructus. Quamvis hujus vitii non sint immunes ficus, ut ait Galenus *secundo de Potentiis alimentorum, capite octavo*. Cæteris tamen autumnii fructibus innocentiores esse consueverunt. Te autem scire convenit, quod ubi poma, aut pyra sub ferventibus cineribus cocta fuerint, nonnunquam tali morbo infecti esitare poterunt. Excalfaciens enim ignis nedum humidum eorum nocuum minuit, verum etiam flatuosum spiritum sensim excernit, ac solvit. At ubi fructus solidæ consistentiæ adfuerint, eisdem taliter correptis minime condonare auderem, quoniam ii astringente vi pollent, vetante quippe vitiosos humores ad perspirationem adeo, ut haud quaquam à profundo corporis expurgari valeant: quamobrem in intimis corporis partibus tales patientes doloribus perturbantur, quales fructus sunt cydonia, punica, mespila, sorba, nuces, & huiusmodi, qui porro nedum in transitum incalescentes sunt, verum crassum, ac glutinosum, & adstringentem succum progignunt, perspirationi vitiosorum humorum obnucum. At dulces amygdalas eis ingratas escas non pronuntiabo, cum nihil virtutis adstrictoriæ sortitæ sunt, quoniam abstergeri, extenuandique vi pollent, adeo ut huic morbo male morigerato idonea esca comprobentur. Dixit enim Galenus *secundo facultatis alimentorum, capite vigesimo nono*, quod Amygdalæ viscera expurgant. Hinc fit, ut humores vitiosi, ad cutem propulsi, spiratione percussis poros excernantur, vetantes in internis partibus corporis dolores, & Gallicas perturbationes. infectis itaque dulces amygdalæ sunt esca conveniens, ac peridonea. Nuces vero avellanæ, atque juglandes, quoniam vi pollent adstrictoria, ob eam, quam diximus causam, sic affectis ingraturum edulium pronuntiamus.

DE OLERIBUS.

Olera, quæ idonea sunt edulia his, qui Gallica molestia cruciantur, sunt, quæ excalfaciendi, & exsiccandi vi pollent, qualia sunt, hyssopus, calamintha, fœniculus, sylimbrum, salvia, betonica, & huiusmodi. Sane ubi cum his coeant, quæ vim quandam emolliendi obtinent, tunc faciles perspirationes reddunt, crassosque, & hærentes succos attenuant, atque abstergunt: proinde peridonea edulia taliter perturbatis conceduntur. At his longe distent olera, quæ frigida, & humidæ existunt temperaturæ: uti sunt lactuca, endivia, blitum, malva, spinachia, & talia, sui namque frigida natura vitiosos humores in internis corporis partibus compingunt, & eorum perspirationem impediunt. Unde sequitur, ut profundum corporis haudquaquam expurgetur, & corpus totum Gallico morbo magis infestetur, permagis vero, si patiens ex corrupta appetentia, olera frigida, & sicca esitaret, cum adstrictoriam facultatem obtineant, his patientibus admodum noxiam, qualia sunt plantago, acetosa, solanum, & huiusmodi.

DE TUBERIBUS TERRÆ.

Cum facultatem quandam alendi corporis obscurissimam habeant terræ tubera, quæ mordaci acrimonia vestita sunt, qualia sunt cepæ, allia, porri, atque scalongia, eorum vitandus est usus ab his, qui Gallica turpitudine vexantur: D ob enim mordacem acrimoniam, & alimoniam obscuritatem, plus corpori obnoxia sunt, quam eidem functio facultatis extenuandi, atque incidendi prodesse possit. Sane eadem semita, qua & terræ tubera, procedunt fungi, quos quovis modo condiendi paratos cavere debent, cum nedum mali succi sint, atque alimonia ex his prognata, pituitosa, gelidaque, verum & omnibus accidentibus ex morbo Gallico prodeuntibus obnucua: & hanc mentem habuit Galenus *secundo de Potentiis alimentorum, capite sexagesimo nono*. Dixit etiam Galenus in *libro de Cibis boni & mali succi*, quod Fungi, cum ficcari nequeant, vitium in se habere maxime indicant, & Avicenna dixit *secundo Canone cap. cclxxiij.* quod accidit ex fungis, qui non occidunt, præfocatio.

DE LEGUMINIBUS.

Cum legumina nulla gratia, nullaque jucunditate prædita sunt, flatibusque ventres admodum implent, quibus tentione in his dolores excitant, qui in patientibus Gallicam affectionem focii criminis existunt, non immerito his eas contrarias escas pronuntiabo, autore Galeno *libro primo de Potentiis alimentorum*: veluti sunt faba, cicera, orobus, phaseoli, cicercula, & huiusmodi. Igitur aperta fronte jubeo tali morbo affectos eorum granorum fuga se ipsos munire, ex eorum quovis administrationis modo. Ubi vero quispiam voraci appetentia ductus jusculum cicerum rubeorum esitaret, hanc non damnarem appetentiam, quoniam huiusmodi jusculum attenuandi, & abstergeri crassos, ac glutinosos humores, atque eorum obleratas vias aperiendi vi pollet, quod admodum prædicti curationem morbi molitur.

DE

DE MOTU, ET QUIETE.

Cum à Galeno *primo de Tuenda Sanitate*, habeamus humani corporis excogitatam dimotionem, nedum ad sanitatis tutelam, verum etiam ad bonam corporis habitudinem tum efficiendam, tum conservandam necessariam esse, operæ pretium esse arbitramur, eum, qui hac Gallica, epidemicaque affectione infestatur, ut optimam sibi conducat valetudinem, corporis morione, atque exercitatione se ipsum gubernare. At ut ait Galenus *sexto de Sanitate tuenda*, impleto ventre exercitationem fieri nollem, ne vaporibus à cibis elevatis caput impleatur, fluxiones desuper moventibus ad inferna membra, in his dolores excitantes. Porro exercitatio sit ante cibum, quoniam ea corporis virium robur augere solet, ut ait Galenus *sexto de Locis affectis, capite sexto*. Quippe tunc valida erit, quoniam exiguos corporis meatus expurgat, & excrementa pellit, merito igitur dixit Galen. 2. *de Sanitatis tutela*. Utilius ante comestionem exercitationem adhiberi. Sane & iis convenit aliquando post exercitari, non quidem omni hora, sed ut ait Galenus *secundo de Tuenda Sanitate*, quum externus cibus duplici concoctione jam prorsus est confectus, ea videlicet, quæ in venis, & ea quæ in ventre agitur, ac jam denuo cibandi tempus instet. Ubi verò prius, aut posterius fiet exercitatio, aut crudis corpus implebitur superfluitatibus, aut pallidæ bilis proventum accelerabit. Nempe notatu dignum est, ut ait Galenus *sexto de Tuenda Sanitate*, quæ post cibum fiunt exercitationes, potius lentas esse debere, ne celerius, quam oportet, membris cibus rapiatur. Quæ vero ante cibum efficiuntur, magis citas esse expedit, ut superfluitates, quæ cavitates implent, natura exercitatione in vi-gore consistente, valentius deiciantur.

DE SOMNO, VIGILIAQUE.

Dixit Galenus *secundo Aphorismorum, Commento primo*. somnum & vigiliam fieri secundum innati caloris hinc & inde motiones, somnum quidem ad interna corporis: vigiliam vero ad externa, nativo calore promoti: ob quam rem cum in multo somno nativo calore ad intima vocato, multa vaporum quantitas capiti insurgat, quibus fluxiones ad inferna membra condescendunt, dubio procul opinor morbum Gallicum patientem, haudquaquam plurimo uti somno debere, ne multiplicata ex somno superfluitates in membris quippe decumbentes gravedines ac motuum impotentias, doloresque progignant. At cum hoc maxime in diuturno somno contingat, non ab re dicam eum diurno somno privari debere; Sane cum in vigilia spiritus à corde ad extima moveantur, crassos, ac glutinosos humores in his ingestos consocio nativo calore attenuant, atque discutiant, ob quam rem majori temporis intervallo ipsum vigilia gaudere vellem. At ubi assuetudinem vetustam diurni somni possideret, eam sensim negligat, ac perdat, juxta præceptum Galeni *tertio Artis medicinalis, & secundo Aphor. Commento quinto*.

DE GAUDIO.

Proditum est à Galeno *secundo de Causis symptomatum*: gaudium fieri ob motum animatæ facultatis ad corporis exteriora. Igitur delegato spiritu à corde consocio calore ad omnia corporis membra, fit, ut in eis pituitosæ superfluitates, accumbentes disrumpantur, atque exsolvantur, ob quod Gallicæ molestiæ admodum tepefunt. In tristitia vero contrarium fieri consentaneum rationi existit: sane enim ob eam revocantur spiritus, & calor ad cor, adeo, ut extima membra calore destituta algescant. in hisque Gallicæ turbationes excitentur, ob quam causam, qui tali vexantur morbo, ut gaudeant moneamus, & non tristentur.

De Repletionem, Inanitioneque.

Repletio omnis, sive ciborum, sive malorum succorum, aut humorum vasa implentium, vitiosa est, perpetuoque damnanda, ut est Galeni verbum *primo aphorismorum, Commento tertio*. inquietis. Cum enim vasa cibis, & potibus supra modum repleta fuerint, periculum est, ne disrumpantur, aut calor naturalis suffocetur. At cum eorum abundantia graventur membra, quod facultati eorum admodum noxium est, idcirco jubeo isto morbo affectos, secundum omnem proditam causam, suorum corporum immodicam aufugere vasorum impletionem, quoniam ob eam facile dolores, anxietatesque, & omnia perturbationum genera morbum Gallicum comitantia infurgere possunt. Hi igitur attenuante victu utantur, licet non immoderato, quod is comitalem morbum facile pro-

A gignere possit, præsertim ubi ventriculus immoderate inanis fuerit, ut ait Galenus in *libro de Venæ sectione contra Erasistratum*. Sit ergo moderatus. Ubi enim victus attenuans usu observetur moderato, epilepsiam fugat, ob id Galeni verbum, in *libro de Attenuante victus ratione*, dicentis. Eadem etiam hæc attenuans victus ratio epilepticos quidem parvos, incipientes penitus sanat, inveteratos vero, ac consummatos juvat mediocriter.

C A P. V.

De Morbi Gallici curatione, medicinarum oblatione.

Cum curatio ad morbum attineat, ut ait Galenus *tertio Artis medicinalis*, ideo curationem Gallici morbi moliens, alteram rem aggrediar, quam morbi profligandi facultatem Galenus nominat *primo de Tuenda Sanitate*. At eam quippe perficiens, plures, variasque percurram intentiones, quibus prava hæc tempestas undique hominibus contingens, consocio lumine superiori, facile aboleri valeat. Prima igitur curationis Gallici morbi intentio est medicinarum oblatio, & tu intellige dictionem medicinarum, universim quæcunque corporum nostrorum naturas apta sunt alterare, ut ait Galenus *primo de Facultatibus simpl. medicamentorum, capite primo*, sive extrinsecus corpori invehantur, sive intrinsecus ingurgitentur. At cum sanguinis missio sit universalis medicatio, in omni morbo ex plenitudine orto, ut ait Galenus *sexto Aphorismorum, Commento quadagesimo septimo*: operæ pretium esse duxi scrutandum, nunquid in Gallico morbo sanguinis missio conveniens censeatur. Sane cum probe sanguinis missio administrari conveniat, ut quod naturæ inutile est, emitatur: & in morbo Gallico sanguis, aut ex se, aut consensu aliorum humorum naturæ corporis inutilis sit, rationi consonum esse videtur in eo sanguinem emitti debere, valida quippe existente facultate, cum ætate consentiente, & morbi præsentis magnitudine, & futuri timore, ut ait Galenus in *libro de Curatione per sanguinis missionem, & quarto de Ratione victus acutorum, Commento decimonono*. Te tamen scire convenit, quod in Gallico morbo sanguis redditur naturæ contumax, & inutilis, aut quia multitudine crevit, adeo, ut vires corporis premat, vel ex se, vel cum aliis commixtus humoribus: aut quoniam qualitatem propriam ad unguem non servat, adeo ut sicut prius, nutrire nequeat, veluti factus vitiosus ex epidemica illa affectione, vel sanguine, vel alios sanguini permixtos humores inficiente. Hoc stante fit, ut in abolitione causæ morbi secundum utrumque sanguinis vitium, in morbo Gallico sanguinis missio conveniat, præsertim ab initio morbi, reverentior tamen in processu fieri debet, & ubi humores alii à sanguine vitiiati fuerint, ut ait Galenus in *libro de Curatione per sanguinis missionem, & quarto Methodi curativæ*. Igitur morbi Gallici curationis scopus primus initium capiet à sanguinis missione, vel ex nigra vena, cum universo corpori vitium communicetur, vel ex jecoraria, cum omnes humores, aut ex se, aut per consensum vitiosi sint, & jecur humorum generationis fons existat. observandum tamen prius est Galeni præceptum in *libro de Curatione per sanguinis missionem, & quarto de Ratione victus acutorum, Commento sexagesimonono*, ut videlicet eam præcedat alvi lenitio per oblatum clysterem effecta, ne quod crudum ad extra vasa continetur, sanguinis missione ad intra recondatur. Ad hæc & post missionem sanguinis clyster convenit, ut natura exonerata à superfluitatibus in amplioribus, & latioribus viis existentibus, vitiosas materias in venis foventibus, validior reddatur ad eas concoquendas, resolvendasque, & facilius propulsandas. At sanguinis missio quantitate, proportionem respondeat ætati, virtuti patientis, & magnitudini morbi. Cæterum concoquatur materia, donec signa concoctionis apparuerint cum sequenti portione, quam in diluculo patiens sorbeat. Nempe *syrupum de fumo terræ, syrupum de lupulis, oxymel simplex cum syrupo de betonica accipiat ad unciam dimidiam cujusque, quibus aquam destillationis fumi terræ, & lupulorum, & betonicæ in equali unius uncie quantitate permisceto, & potui dato*. Dum verò signa concoctionis manifesta fuerint, per horam, priusquam diei lux ad nos perveniat, ingurgitet patiens sequentes pillulas: *Pillulas de fumo terræ duorum scrupulorum quantitate, & aureas pillulas quantitatis mediæ drachmæ, eis jungito, & quinque pillulas formato, & patienti exhibeto*. Postea vero tribus æger quiescat diebus, quarto vero die prius quam cibum devoret, sanguinis missionem ex salvatella sinistra manus secta perferat, succedente vero die alteram materiæ concoctionem exequatur, per sequentes prope diluculum potatos syropos, ut *syrupum de fumo terræ pondere uncie unius, oxymel diureticum, & Syrupum de lupulis, un-*

niscujusque pondere medice uncia ei jungito, quibus a-
quam scabiosam, betonicamque, & lupulorum admisceto, & ex-
bibeto. Indiciis autem etsi non completæ concoctionis
apparentibus, convenit corpus purgari his pillulis prius-
quam diluculum per horam accedat. Pillulas de hermo-
daetylis minores, & pillulas aureas pondere cujuslibet scrupuli unius sumito, his adde agarici præparati scrupulos duos, septemque pillulas conficito, & patienti dato: & iterum tri-
bus diebus quiescat patiens. Quarto vero accedente die
admoveat hirudines tres hæmorrhoidibus, alvi lenitione
semper præcedente. Deinceps vero concoctionis officina-
nam tertio aggrediatur sequenti syrupo donec ejus indicia
maxime appareant, & tunc purgatorio utatur sequenti. sy-
rupus is est. Syrupum de pomis compositum, syrupum de
fumo terræ, & mel rosatum, unumquemque pondere drach-
marum sex accipito, & illis decocti ligni Guajaci uncias
quatuor addito, & potui dato. Purgatorium est, quod
sequitur. Pillulas aggregativas cum pillulis aureis, & de
fumo terræ aquali pondere unius scrupuli sumito, quibus
jungatur hellebori nigri præparati unius scrupuli quanti-
tas, conficiasque pillulas septem, & patienti dato, ubi vi-
res ægrotantis plene conjectare valeas: ubi enim exactis
jam purgationibus patientis vires imbecilliores redditæ
fuerint, hujus purgatorii minuendæ quantitatis electio-
nem relinquo in arbitrario judicio optimi & experti me-
dici: His omnibus peractis, tum ex causæ morbi Gallici
concoctionibus, tum ex ejusdem purgationibus, jubeo
patientem quatuor diebus à medicinis vacare: Jubeoque
tunc ipsum bonis, & laude dignis refici eduliis, licet non
plene & festinanter, ut ait Galen. 4. de Tuenda sanitate,
non longe à fine libri. Quoniam observari convenit idoneum
tempus fiende nutritionis, quæ non festinanter, sed conve-
nienti, ut fiat, eget tempore, tum etiam, ut ne cibi copia,
& tentata festina refectio iteratò æger ad plenitudinem
ducatur, non admittentem fieri præsidia ulteriora, quæ in
hac primaria curationis intentione in morbo Gallico à no-
bis expedienda sunt. Igitur his quatuor refectiois diebus
peractis, ut residuum causæ Gallici morbi cutis perspira-
tione, atque sudore resolvatur, propulseturque, jubeo
patientem mergi citra caput in tina aquæ decoctionis re-
rum subscriptarum, pannis bene coopertum, ita ut moram
inea trahat, quoad ipse sufferre valeat: decoctio porro est
hæc. Florum chamæmeli, meliloti, fenugræci, seminis li-
ni, bis de quolibet quantum manus capere potest capiatur,
radicum althææ, foliorum malvæ cum radicibus, violariæ u-
niscujusque quantum manus semel amplecti valeat, ample-
ctatur. Absinthii, menthæ, pulegii, calaminthæ, abrotani,
betonicæ, florum stæchados Arabicæ, majoranæ, iuvæ,
chamædryos, chamæpiteos, cujuslibet quantum pugillus con-
tinere possit contineatur, anethi, anisorum, carvi, dauci,
ammios, polypodii quercini, sem. carthami, cujuslibet mani-
pulum medium accipito: spicæ, schænanthi, de quolibet me-
diam sumito unciam, foliorum juniperi, lauri, salviæ, ro-
rismarini, de quolibet manipulum unum apponito. Hæc
omnia in aquæ sufficienti quantitate ebulliant, donec aquæ
tertia pars consumatur, coleturque & usui ingressus tina
reservetur, in quam patiens mane post diluculum ingredia-
tur stomacho jejuno, & alvo exonerata, & citra caput,
bene pannis coopertus, calida quippe existente aqua, quan-
tum ipse sufferre valeat. exiens vero extra tinam optime
abstergatur, repenteque calidum lectum ingrediat, bene
pannis munitus, statimque ingurgitet bolum sequentem,
mithridatii optimi drach. j. sacchari violati drach. j. & s.
commistim una vice capiat totum, superbibatque confestim
vini albi potentis, decoctionisque hordei excorticati haustum
unum, dormiatque, vel quiescat per duas horas. quod si
plurimum sudabit, mundetur, & exsicceatur: vestibus se
induat, & motu laude digno exercitetur hora convenientis
exercitii, & sic alternis diebus talem prosequatur modum
balnei, donec balneationes quindecim expediat, & hoc
quidem balneum conveniens esse assevero peractis præce-
dentibus, nedum ab initio morbi Gallici, verum etiam in
processu. Cæterum patiens per tres futuros menses se-
quentem modum curæ observet, convenienti quotidie ha-
bito exercitio, mane, vesperique hora exercitationis con-
venienti, ut edocet Galen. lib. 2. de Sanitatis tutela. In-
gurgitet igitur, cum cubare vesperi voluerit, unam de sub-
scriptis pillulis. Turbith boni, agarici electi, rhabarbari
optimi, omnium drach. j. sumito, spicæ, salis gemmæ, cu-
juslibet grana v. accipito, epithymi, hermodaetylorum, sum-
mitatum fumi terræ, uniscujusque scrup. ij. superaddito,
myrobalanorum Indorum, & citrinorum utriusque drach. j.
jungito: quibus specierum hieræ simp. Galeni drach. ij. &
diagrydii scrup. ij. apponito, omnibusque subtilissime in pul-
verem ductis cum succo iridis fiat pasta pillularum, quan-
titas est numero una scrupuli unius: ubi vero patiens mo-
leste, laborioseque pillulas ingurgitaret, illarum vicem
supplendo potiones in temporibus eisdem, ut absorbeat, ido-
neum fore autumabo, sapientes quippe naturam medica-

A mentorum à toto corpore excernentium, atque pituitam,
& humores adustos, & melancholiam purgantium. Qua-
lia sunt lenientia, uti est diasena lenitivum, & diacatholi-
con: & solventia, uti sunt, electuarium rosatum Mesuæ,
electuarium de succo rosarum, & hamech, & electuarium
Indum. His quidem in facultatibus adauctis, cum helle-
boro nigro præparato, ut magis occurrerent causis Gallicum
morbum efficientibus. Et quoniam in purgationibus mem-
brorum confortatio necessaria est, præsertim principalium,
ut ait Galenus quinto de Locis affectis, non ab re fore pu-
tabo, si præscriptæ medicinæ rhabarbaro consolentur, ubi
vero, cum sero caprino decoctiones senæ, & polypodii dis-
solventur, earum facultas valentior erit ad causam mor-
bi Gallici propulsandam: scire tamen debes majori laude
pillulas dignas esse ad profligandam causam morbi Gallici
potionibus ipsis: quoniam à longinquis, & remotis valde
particulis, & toto corpore causam morbi Gallici purgari
convenit, hoc autem pillulis permagis efficitur ob longio-
rem moram, quam merito modi suæ substantiæ ipsæ sibi
in ventriculo contrahunt. Cæterum ubi Dei gratia, &
B artis nostræ beneficio, corpus Gallico morbo correptum
præsidis præscriptis convaluerit, in posterum actu præser-
vativo uti debemus: quoniam à causa hac epidemica pro-
pensio quædam corporis acquisita est, quæ uti habitus fa-
cta à corpore magna cum difficultate aboleri potest. Quo
fit, ut ob eam corpus propensius in Gallicum morbum
iterato irruere valeat, ob quam rem rationi consonum est,
Medicum uti providentia, atque præservatione, ne corpus
denuo in hanc luem perveniat. Igitur nullo ductus erro-
re jubeo ego patientem bina in anno uti purgatione, una
quidem ad nos accedente verno tempore: altera vero au-
tumni pereunte tempore: hæc enim tempora purgationi-
bus peridonea sunt, ut ait Galen. in lib. de Curatione per
sanguinis missionem. Eligat autem sibi patiens quam vo-
luerit de præscriptis purgationibus: sunt enim in utrisque
temporibus admodum convenientes. At ubi sanguinis
missio expediens tunc temporis fuerit, observatis quæ ad
sanguinis missionem observanda sunt, eam non vitupero.
Temporibus vero mediis sequatur illam crebram evacuatio-
nem, quam unica assumpta pillula jam præscripta fieri
C jussi. Quandoque vero intermissa pillula potest in dilucu-
lo subscriptam potionem, seri caprini unc. viij. accipito,
cui permisceto foliorum senæ pugillum unum, polypodii quer-
cini drach. ij. bulliant, donec quarta seri caprini pars absu-
matur, & residuum potui detur: Et hæc sint à nobis dicta
in primo curationis Gallici morbi scopo, quem Medici
prudentes in primis assequi debent.

CAP. VI.

De scopo curationis Gallici morbi.

Si quia forte fortuna ex prima morbi Gallici curationis
intentione patiens non convaluerit, ideo eam aggredi
nequibit, sed ab initio morbi expeditiorem viam curatio-
nis, licet minus canonicam, minusque certam assequi de-
sideraverit, operæ pretium esse duxi, hanc secundam Gal-
lici morbi curationis intentionem prosequi, ut, si Deo pla-
cuerit, ab hac lue nostro opere patiens convalescat. Igi-
tur consideratione dignum est, quod morborum ex pleni-
tudine ortum habentium plenitudo illa minoranda est, ut
D natura exonerata à multitudine materiæ validior efficiatur
ad residuum melius concoquendum, & inde facilius ex-
cernendum, ut ait Galen. 2. Aphor. Comm. 29. Quod
locum habet tam in sanguinis missione, quam in pharma-
cia: ob hoc jubeo ego præcedente alvi lenitione cum cly-
stere, ut sanguinis missio exequatur, cum ipsa plenitudi-
nem evacuet, ut ait Galen. in lib. de Curatione per san-
guinis missionem, ex vena sane nigra, vel basilica, cum ab
universo excernant corpore. Pondus autem sanguinis
mittendi sit unciarum sex, servato patientis robore cum
florente ætate, & non pueritiæ, ut jam proditum est.
Quiescat tunc patiens duobus intermittentibus diebus:
tertio vero accedente die ingurgitet prope diluculum sub-
scriptum bolum, Diasenæ lenitivi drachmas sex, cassiæ re-
center extractæ unciam mediam, ex his fac bolum, & pa-
tientem dato. Cæterum sequens decoctum præparato, &
secundum modum à nobis decernendum potu patienti da-
to. Ligni Guajaci admodum trituriati libram unam accipi-
to, cui foliorum senæ pugillum unum, & polypodii quer-
cini drachmas tres, ac anisorum drachmas duas, & hellebo-
ri nigri præparati drachmam unam & mediam, & agari-
ci, atque turbith cum hermodaetylis cujuslibet drachmam
unam jungito, & rhabarbari cum myrobalanis Indis scrupulos duos addito: Et hæc omnia simul trituriata in libris
quatuordecim aquæ currentis calidæ infundantur per spa-
tium naturalis diei. Demum vero lento igne bulliant,
donec aquæ tertia pars absumatur, levique rerum facta
expressione colentur, & cum saccharo optimo, quantum expe-

expedit, excolata aqua juleb secundum artem ducatur longum, atque clarificatum. Atque sic operari debes prædicti juleb uncias sex accipiendo, & calidum apud diluculum patienti in potu exhibendo: sed stude, ut optime pannis tectus, duabus, vel tribus dormiat horis, aut adeo quiescat, ut fudet: demum cum ex lecto exierit bene absterfus, sequentem capiat bolum. *Conserve anthos, sacchari rosati, utriusque drach. ij. accipito, & commistim patienti dato:* Postea vero ambulet, & laudabili motu exerceatur. Adventante vero hora prandii, edat quascunque carnes laude dignas, bonique nutrimenti, & paucae quantitatis, sive elixæ, sive tostæ fuerint, recentia ova permagis in aqua elixata sunt ei peridonea, vinum non bibat, sed ejus potus sit aqua decoctionis hyssopi, coriandrorum, & sacchari. succedente vero die à prandio per octo horas, iterum bibat uncias quinque jam prædicti juleb, quiescatque in lecto pannis bene coopertus, & dormiat per horam, & fudet, deinceps surgat, exerciteturque, & cenam capiat, ut proditum est de prandio, & tu considera, quod ubi patiens ex potu juleb mollem alvum superflue obtinebit, non usu quotidiano exhibeatur juleb, sed altero intercedente die. Ubi vero adeo alvus adstringeretur, ut naturæ officium habere nequiret, jubeo, ut usu quotidiano horis præscriptis juleb ipsum potet, & sic sive intermittente die, sive non, triginta diebus enarrato modo juleb forbeat: quod si forte fortuna, & non per rationem plurimo tempore alvus astringeretur, cum cautela quidem omnibus octo diebus forbitionis juleb, apud auroram hunc deglutiat bolum. *Diasenæ solutivi, electuarii hamech utriusque drachmas duas sumito, & commistim patienti dato.* At ubi in temporis processu completo, ex juleb potu alvus adstringeretur, uti rationi consonum est, jubeo tunc, ut quindecim quibusque diebus patiens hunc deglutiat bolum. *Confectionis hamech, electuarii succi rosarum utriusque drachmas duas, hellebori nigri præparati scrupulos duos, simul misce, & bolum conficito, & apud diluculum dato.* Sed tu considera hanc morbi Gallici curationis intentionem naturæ hominis contumacem esse, quam non absque periculo medici assequi possunt, ob quotidianam debilitatem, quæ ex crebra evacuatione membris accidit naturalibus, ob quam virtus eorum retentrix alimentum detinere nequit, unde alitio perditur, & simul vita, & quoniam ex hac curationis intentione non pauca homini incommoda contingere solent, quibus post succurrere edocebimus, ideo huic intentioni curativæ finem imponam.

CAP. VII.

De Tertio Gallici morbi curationis scopo, quem uniones, & linimenta ex mercurio confecta perficiunt.

Tertiam Gallici morbi curationis intentionem aggrediar, quæ non minoris contumaciæ, & periculi est humanæ naturæ, quam proxima præcedens, cum medicamentis utatur metallicis, vel his consociis, quæ prudentes medici prosequi haudquaquam debent, nisi cum timore & cautela, ut quisque certificari poterit ex his, quæ à Galeno scribuntur libro nono de Facultatibus simplicium medicamentorum. Igitur cum Topica medicamenta purgato egeant corpore, ut ait Galenus secundo Methodi, & tertio Artis medicinalis, priusquam me ad opus tertiæ intentionis morbi Gallici curativæ conferam, patientem ipsum purgabo, ne ex Topicis medicamentis, corpori superfluitatibus impleto aliquid incommodi contingat, ut docet Gal. 3. *Artis medic.* At cum sanguinis missio universalior sit evacuatio, multitudinem quidem evacans, & morbi Gallici cura egeat meo judicio (nullo occurrente impediente) ab initio sanguinis missione, tum per rationem plenitudinis, tum humorum vitio, tum etiam per eorum putredinem caliditatem superagentem, in primis venam nigram secabo, prius alvi lenitione non neglecta, ut jam proditum est. Intermissio vero die uno, subsequente altero prope diluculum sequentem inglutiat bolum. *Diasenæ lenitivi drachmas sex accipito: electuarii hamech, & electuarii succi rosarum cujuslibet drachmam unam apponito, & bolum facito, & patienti dato.* Deinceps vero interposito die concoctioni remanentis materiæ attendendum est, & membrorum vigor non aspernendus est, ut natura exonerata à multitudine materiæ ei prævaleat, tum ejus residuum concoquendo, tum eam præparando ad facilem expulsionem, quæ omnia valentius fient, ubi membrorum vires consolabuntur. Potet igitur patiens apud diluculum subscriptum syrupum, donec concoctionis indicia apparuerint, ut pote syrupum de pomis compositum, syrupum de epithymo, syrupum de endivia, cum syrupo de betonica, cujuslibet pondus uncie mediæ accipiendo, quibus aquæ decoctionis ligni Guajaci pondus unciarum quatuor permisceto, & potui dato.

A Caterum purgabis ægrum subscriptis pillulis. *Pillulas fœtidas, pillulas aureas pondere mediæ drachmæ sumito, quibus hellebori nigri præparati scrupulum unum permisceto, & patienti apud diluculum exhibeto.* Caterum qui morbo vexatur Gallico, tribus quiescat diebus, ab omni opere medici vacans. Quarto vero die cum lux solis oritur, vacuo ventriculo, leviori sequente unguento ungat sibi totum corpus apud ignem citra caput, immunesque ab unguento ferventur partes, quæ alvum integrant, ventriculusque, & cordis regio, ac testes unguento non tangerentur. Cætera vero membra in primis levi frictione fricentur, ut validius eorum membrorum pori aperiantur, & ad intima eorum unguentum magis penetrare valeat, & ob hoc æger, ut minister, ungendo forti satis utatur frictione: Demum vero magis calido linteamine tegatur, & calidum ingrediatur lectum pannis optime coopertus. Quippe sic moram trahat quatuor horis non dormiendo, neque lectum exhibet, donec hac leviori unctione dies inunctionis octo compleantur. In quibus ægrotantis victus ratio vergat in tenuem partem, ita ut esitet carnes alimenti laudabilis, & paucae quantitatis. Ejus vero potus, vel mulsæ, vel vinum leve valde, & album, vel mediocris caloris existat. Unguentum sit sequens. *Olei laurini uncias octo sumito, axungie porcine uncias tres adjungito. Hæc quippe in vasculo vitreato ebulliant, donec eliquescent, & optime cum spatula ad ignem ducantur. Demum his adde paululum argenti vivi bene cum saliva, & modico olei laurini extingui, & denuo cum spatula bene misceantur, & ducantur, & eo utere, ut infra dicemus.* ubi vero experimentodi gnoscetur, unguentum hoc nimium fore leve, aliam unguenti descriptionem decernes, validioris virtutis, & ocyssimæ operationis, si ultra inuncta membra, forti simul frictione apud ignem, plantæ manuum, ac pedum inungantur, & tempus, quod unctionem metitur, sit dierum sex, aut plus, minusque secundum quod materia virtute unguenti ad os, & ejus partes vertetur. Id enim putabis fore indicium validæ, & completæ operationis unguenti, & tu tunc siste ab opere, memineris tamen succurrere accidentibus pravis, quæ patienti ex violentia unguenti mercurio commisti contingere possunt, ut nos postea exacte edocebimus, cum sermonem habebimus, de modis succurrendi accidentibus ortis, tum per rationem Gallici morbi, tum ex vi, & violentia medicamentorum, quæ ex applicatione corpori eodem morbo affecti facile evenire queunt. Te nempe considerare volo, ne crimine mortis patientis accusandus venias, quod morbi Gallici curationem, quam aliqui imperiti, & imprudentes medici, vel carnifices ex suffumigiis moliantur, habentibus quippe substantiam minii, vel cinnabaris, vel argenti vivi sublimati, aufugere debes, & ab ea cavere, uti ab inimico necem interente: Illis enim suffumigiis pravi, & venenosi fumi, atque vapores insurgunt, qui per os intrantes, attingentesque membra, & spirationis organa, in hisque decumbentes, sua vi astrictoria spirationem tollunt, & repente patientem strangulant, pariter quoque per nares, ad cerebrum permeant, & organa atque instrumenta facultatis animalis adeo offendunt, ut in multis pereant sensus, & motus, atque facillime fiat lapsus in epilepsiam, & apoplexiam, in tremoremque, & paralysem, ac spasmus. Quæ omnia mortis periculum minantur, ut ait Galen. in libro de Rigore, & convulsione, & quinto Aphorismorum, Commento primo. Igitur etsi uterque hic modus curæ Gallici morbi fallax, atque periculosus sit, minoris tamen periculi hic est, qui unguento ex mercurio confecto molitur, eo quod per suffumigia exercetur, ob id quod jam proditum est. Sed quispiam à me, & non immerito inquireret, quonam modo argentum vivum confert in abolitione Gallici morbi, tum membrorum dolores sedando, tum fœdas pustulas, & sordida ulcera abolendo, tum etiam gummosa tubercula ac nodos Gallicos amovendo, cum per rationem suæ temperaturæ frigidæ valde ac humidæ materias compingere valcat, & non discutere, neque resolvere? Huic dicendum puto, quod ubi argentum vivum fateamur temperaturæ fore frigidæ, (uti sensit Avicenna secundo Canone, Tractatu secundo, capite quadragesimo septimo) Cum extinctum corpori hæreat, sui que gravitate cutim corporis penetret, quodammodo à calore corporis actuatam, ad intra cutim à calore membrorum naturali, & a putrescibili calore morbi Gallici, ad modum aquæ vel ferri candentis, aut lapidis inflammentur: proindeque, tali acquisito incendio, & ob sui gravitatem adhærendo gummosis tuberculis Gallicis, eorum materias discutiat, absolvatque & per eandem rationem exsiccet, ac ulcera putrida, ac fœdas pustulas sanet, & ob hanc causam non longo temporis spatio unctionem ex argento vivo quis prosequi cogitet, cum eo acquisito incendio intima corporis membra facile exulcerare valeat, ut postea ostendemus. Quod si quando fortis etiam admoveatur, per eandem acquisitam acrimoniam materiam in membris ossuosis per rationem membranulæ

regentis ea progignentem discutit, atque resolvit, & dolores tollit: ob hanc igitur rem quilibet animadvertat, ne conveniens inungendi tempus cum unguento, ex mercurio confecto, excedat, ne ardor, quem sibi ex extinctione, & à calore corporis incensione vendicat, patientes Gallicum morbum in internas, & externas ulcerationes facile concidere valcant, & error peior priore contingat. Igitur ubi fuerit unguentum ex mercurio factum leve, & minoris quantitatis argenti vivi, inungendi tempus sit dierum novem, vel decem: ubi vero fortius, & majoris argenti vivi quantitatis extiterit, inunctionis tempus sit quinque vel sex dierum. Sane unguentum, quod ex argento vivo conficitur, validius, & fortius, egens minori temporis spatio, quo patiens inungi debet, sic componatur. *Axungie suille uncias quinque accipito, olei laurini, cere mundæ, thuris albi, mastichis lymphidæ, cujuslibet uncias duas sumito, salis communis uncias octo, succi plantaginis, succi fumi terræ cujuslibet uncias quatuor, confice sic. Ceram & axungiam recentem bene mundam ab extrinseca pelle, & oleum laurinum, omnia pone in stannato vasculo additis succis, & puro ac lento igne bulliant, donec liquecant. quibus inde adde salem communem in pulverem ductum, pariterque & thuris pulverem, atque mastichis, & hæc omnia bulliant usque ad perfectam decoctionem: postea vero ab igne depone, cui adde argenti vivi optime cum saliva, & oleo laurino extincti uncias duas & mediam, & cum spatula optime misce, donec fiat unguentum, quod usui reservetur.* Ubi vero quispiam argentum vivum calidum esse in quarto gradu asseveret, uti Paulus & Rhasis, cujus exemplum assumunt ab eo, quod incidendo dissolvit, & penetrat, nulli dubium erit, argentum vivum per rationem suæ temperaturæ in Gallico morbo convenire, tum gummosa tubercula Gallica discutiendo, & inde resolvendo, tum abolitione causæ Gallicos dolores amovendo, foedasque pustulas, & ulcera prava exsiccano. Igitur cujusvis temperaturæ argentum vivum extiterit, vel quia valde calidæ, à qua secundum se discussio, incisioque, & absolutio contingunt, vel valde frigidæ, cum qua in morem aquæ, vel ferri, aut lapidis à calore corporis naturali, opitulante putrescente calore Gallico, incenditur. fit, ut adventitia illa caliditate, ac inflammatione gummosa tubercula discutiatur, & absolvat, & doloris causam aboleat, & eadem acquisita caliditate foedas pustulas, & ulcera exsiccatione amoveat: & hanc doctrinam eligere potes ex Galeno *nono de Simplicium medicamentorum facultatibus, capite de Metallis medicamentis.* Quemlibet autem hortor, morbum Gallicum curare cupientem, non impetuosè, & non absque exquisita consideratione, hanc tertiam curæ intentionem aggredi debere, cum ipsa satis mendax, fallaxque, & periculosa habeatur, quoniam argenti vivi facultas, nedum functionibus virtutum principalium membrorum cum impetu occurrat, verum etiam vitæ humanæ contumax, & mortifica existit. At quamvis Galenus dicit *nono de facultatibus simplicium medicamentorum, capite de Hydragyro*, se nullum fecisse periculum, neque quod argentum vivum interimat, si devoretur, neque ubi foris admotum sit, experientia tamen hoc comprobatur, & Dioscoridis auctoritas *lib. quinto Simplicium pharmacorum, capite sexagesimo nono.* ubi ait: *Argentum vivum potatum occidit, quoniam interiora membra disrumpit gravitate sua, & idem dixit Avicenna secundo Canone, capite quadragesimo septimo, & Serapio libro Aggregatorum, capite de Argento vivo.* Omnes enim cum experientia in hanc sententiam veniunt, quod ejus fumus, cum homini assiduatur, paralysem inducit, & aufert sensum, & motum, corrumpitque visum, & auditum, nec non epilepsiam, & apoplexiam, reliquosque cerebri morbos ob ejus offensionem, quam ingerit cerebro, & nervis ab eo ortis progignit, & ob hanc causam huic intentioni curativæ Gallici morbi terminum imponam, & ad alteram me convertam.

CAP. VIII.

De Gallici morbi cura per potum decocti ligni Guajaci, & cum his, quæ ei annectuntur.

Cum medicus naturæ opera sequi debeat, ut ait Galenus *primo Aphorismorum, Commento vigesimoprimo, & secundo Aphorismorum, Commento secundo*, & natura in suis functionibus cum recte operatur, semper id, quod melius est, intendit. Pariter quoque, & medicus in humano corpore operans, semper quod melius, & minus periculosum est, operari habet. Igitur cum omnibus Gallici morbi curativis intentionibus expeditior sit, atque securior, & minus periculosa illa, quæ potu decocti ligni Guajaci efficitur: ideo eam in hoc sermone aggredi proposui ad majorem utilitatem, & perfectionem salubritatis hominis: Igitur cum à patiente accersitus fueris: In primis præcedat alvi lenitio, aut cum *clystere, aut cum casti-*

Asia, & diasenæ lenitivi equalibus partibus. Altero vero succedente die, mane vacuo ventriculo vena nigra secetur, donec sanguinis unciam sex quantitas exierit, observata ætate, observatoque virium robore, & cæteris particularibus præmeditatis ad sanguinis missionem à Galeno enarratis in *lib. de Curatione per sanguinis missionem.* Cæterum vero proximo adventante die prope diluculum subsequenter syrupum potet calidum, verbi gratia *syrupi de fumo terræ, syrupi de lupulis, cujuslibet unciam unam accipito, oxymelitis simplicis drach. vj. adijunge; Quibus adde aquæ decoctionis epithymi, thymi, polypodii, summitatum fumi terræ uncias quatuor, & una vice simul totum patienti dato, & dormiat, ut à calore intus revocato valide actuetur, & morbi materia citius concoquatur; Potato vero jam quinto syrupo, eodem die post meridiem horis duabus admove sibi procuret hæmorrhoidalibus venis hirudines tres, sanguinis vero exeuntis quantitas quinque sit unciam: sic enim sanguis lue Gallica affectus, melancholia videlicet & adustione, evacuabitur. Cæterum tribus succedentibus diebus iterato tres bibat syropos. Quarto vero accedente die, potet patiens ante diluculum purgatorium sequens; *Diacatholiconis drachmas quinque sumito, cui drachmas duas diasenæ lenitivi jungito, adde quoque rhabarbari optimi, electuarii succi rosarum utriusque scrupulos duos, & confectionis hamech drachmam unam & mediam. Hæc dissolve cum aqua decoctionis foliorum senæ, polypodii quercini, & epithymi, & hellebori nigri præparati equali omnium quantitate drachmæ unius, & patienti dato.* Tribus autem diebus post quiescat patiens, & omni opere vacet medicinali, solum autem optima victus ratione, cibi videlicet & potus maxime utatur, ut validius victum attenuantem, quem requirit potus decocti ligni Guajaci, sufferre valeat. tunc temporis igitur præparetur decoctum ligni simplex, & sine aliqua additione in pura & simplici aqua absque vino, ne jecoris calidi facti putrescentibus humoribus in Gallico morbo nativa caliditas corrumpatur, & quæ præter naturam est, adaugeatur. causa enim Gallici morbi facile ex noxa jecinoris concreveret, & morbus Gallicus patientem magis offenderet. Nec mirum, quia jecur tunc à duplici adventitia caliditate afficeretur ab una videlicet putrescentis humoris Gallici, ab altera vero, quam vinum sui natura conducit, ob quam rem etiam jecinoris facultas sanguinis generativa facile periret, & corpus Gallico morbo correptum, facilius in aquam inter cutem concidere posset. Fuerunt tamen quidam imperiti impostores, profitentes vulgo velle se aliquid novi inducere, putantes scire, quod omnino nesciunt, apponentes decoctioni vinum, à quo tamen hujusmodi aquam potantes eo, quo potant tempore, abstinere debent. Adjungunt quoque decoctioni simplicia quædam, ut *turbith, agaricum, colocynthidem, senam, polypodium, & alia hebetantia, corrumpentiaque naturam & operationem ligni ita, ut ibi forte fortuna patiens ex tali sanescit potu, dubio relinquitur an sanitas, quam Gallicum corpus adeptum est, sit ex facultate decocti ligni, an eorum, quæ ei in decoctione addita fuere, ex quo perit tota spes, & confidentia de inducenda salubritate ex potu decocti ligni Guajaci. Et certe ego his hodiernis temporibus neminem vidi ex hujusmodi composito decocto integra ex morbo Gallico frui sanitate, sed brevi temporis intervallo in eam, & acerbiorē forte affectionem pervenisse. Ob quam rem hortor, ut ligni decoctum sua facultate à prima ejus generatione Dei bonitate habita non privetur, neque per aliena commissa functiones, quas ei Deus, & natura condonarunt, omnino perdat. Lignum Guajacum (cujus temperatura calida est, & sicca, sicut destillatione ejus, & experientia dignovi) accipe in decocto parando, ex pede, & non trunco, vel ex crasso trunco, & non ramo, quoniam in his major viget virtus, ob majorem in his partibus densitatem. ejus etiam partis decoctum, validioris substantiæ, & fortioris operationis existit. Ponderosum utique sit, quoniam majorem materiæ copiam in eo decumbere indicatur. Autore Galeno *secundo de Ratione victus acutorum, Commento decimo,* ubi ait, Membri gravitatem materiam in eo accumulata indicare. Accedit quod & in majori quanto major reconditur virtus: non sit autem multum antiquatum, ne sic cum factum, humidum ejus naturale perdat, in quo ligni calidum, & ejus facultas operatrix consistunt: ejus vero antiquitatem dignosces, si multis foraminibus, & quibusdam corrosionibus in ejus substantia attendes. Laudo, ut quanto majoris medullæ nigricantis adfuerit, illud sumas, minoris vero substantiæ albicantis, validius enim hujusmodi ad opus nostrum putabitur: quoniam ob majorem medullæ quantitatem, ac densitatem virtus viget major, & operatio validior existit. Non laudo corticis ligni usum, ut novi trufatores, ut ajunt, qui majori pretio desiderato lignum vendere nequeunt, corticem à ligno exspoliant, mira laude eum extollentes, & majori in triplo**

plo pecuniarum pretio vendentes, inducentes vulgum, & ignaros potius ad decoctum corticis, quam substantiæ ligni Guajaci, tanquam ad asylum, & ad id, quod omni laude dignius est decocto ex substantia ligni, ob quod Diabolus animam eorum possideat, & eorum corpus morbus Gallicus. Nolunt enim scire hi, arboris corticem non esse de arboris essentia; sed ad solam arboris defensionem ab extrinsecus nocentibus prognatam esse. Nos enim persæpe dignovimus arborem cortice exspoliata, folia, flores, & fructus producere, quæ ubi longo temporis spatium non durat, hoc ei contingit ratione privationis defensionis, id est, corticis, quamobrem extrinseca offendunt ad intimam arboris substantiam penetrant, & ejus vitam exsiccano tollunt. Neque certe scire curant hi fures, corticem arboris ex viliori arboris materia progigni, quæ per viam mundificandi arboris intimam substantiam ad extra arborem, veluti superfluum propellitur, & ignobile quoddam, nullum quippe in arbore officium præstans, nisi quod ipsam ab occurrentibus extrinsecus lædentibus tuetur; Igitur quod superfluum est in misto, & ignobilius substantia misti ad extra propulsum, ratione purificationis substantiæ misti, haud quaquam esse potest causa proveniunt nobilioris, & perfectioris operationibus misti. Cum igitur cortex ligni Guajaci ex superfluo arboris ad extra arboris essentiam ducatur, dubio procul nemo fateri debet, nobilem illam operationem, & divinam, quam Deus condonavit ligno, cortici contribuendam esse. Aliàs enim inventores primi falso proclamassent, Gallicum morbum sanari ex potu decocti ligni Guajaci, & melius pronuntiassent, ex decocto corticis ejus. Quod & intellectu, & auditu turpe videtur. *Sume igitur ipsius ligni à cortice exspoliati lib. unam, & cum pistillo in pulverem non ducatur, ne ipsius partes tenues exhalent, & resolvantur, in quibus tota operandi facultas in cura morbi Gallici consistit, sed subtiliter trituretur, aut lima magna, qua pectines complantantur, eodem modo lignum Gallicum præparetur. Cæterum, libræ duodecim aquæ vel currentis, vel cisternæ limpide calefiant, projiciaturque aqua sic calida supra trituratum lignum in lebetæ, & sic non longe ab igne ponatur, ut non magis calefiat, sed ut aliqualem in se observet caliditatem, & non fere sensibilem: & talis infusio sic permaneat, donec viginti quatuor horarum tempus terminetur, tunc vero lento igni apponatur, & bulliant vasculo optime testato, spumeturque, & spuma semper servetur, de qua quid faciendum sit postea dicam. taliter igitur lento igne bulliat, donec aquæ medietas absumat, statimque ab igne deponatur, recondaturque in crasso fursure prius calefacto, sepulto vasculo fere ad ejus osculum, moramque sic trahat longitudine temporis duarum horarum, deinceps forti facta expressione optime coletur, & in vase vitreo recondatur aqua hæc, & ad usum syrupi quotidianum bis potatum patiens convertatur, adeo, ut mane in diluculo, hujusmodi primæ aquæ uncias octo forbeat bene coopertus, ut periculum sudandi efficiat. ab hinc vero quinque horis moretur, & tunc panis biscocti esset uncias quatuor, & tantum de passulis & pineis mundis edat, quantum sufficiet pro expediendis dictis uncis quatuor panis biscocti: bibat autem ad libitum aquam secundæ decoctionis ligni Guajaci, quam sic conficies. Prædictam lignum trituratum, quod prima vice ebullierit cum expressione colatum accipito, cui libras duodecim lympidæ aquæ infundito, & lento igne consimili modo ebullito, donec aquæ medietas absolvetur, & absque expressione coletur, & usui quotidiani potus servetur. A prandio vero per horas septem iteratum syrupum, octo unciarum quantitate potet ex prima ligni decoctione confectum, pariterque in lecto dormiat, aut quiescat, ut sudor provocetur. duabus vero horis post, unciam unam panis biscocti esset cum tantillo passularum, quantum expedit pro uncia una panis biscocti, bibatque ad libitum aquam secundæ decoctionis ligni Guajaci, post vero cubet, & dormiat. Altero vero succedente die pariter syrupum potet, ex eadem quantitate, & eisdem horis, essetque, & quotidiano utatur potu aquæ secundæ decoctionis, modo quo jam proditum est. Pariter quoque altero sequente die fiat, donec totum primum jam confectum decoctum finiatur, quod erit duraturum quatuor dierum naturalium spatium, & tunc alterum decoctum paratum sit; quo similimodo utatur patiens, quo primum expeditum jam fuit, & sic in opere procedatur, donec quadragesimus dies præterierit, & tunc patiens à tali persistat opere, sensim perveniens ad victus rationem sibi assuetam, dummodo ad latus moderatæ tenuitatis vergat, ne à tenuissimo victu ad crassiorem transitus fiat absque medio. At te scire convenit, quod eo in tempore, quo patiens decoctum hoc capit, ejus alvus plerumque adstringitur, ob quod noxa non mediocris ei invehitur, tum plenitudine viarum latarum, à quibus prohibetur transitus aquæ ad strictiores meatus corporis, ob quod perditur pars operis aquæ, omnem viam etsi strictam, & anfractuofam corporis penetrare debentis, tum quoniam ex al-*

vi excrementorum præsentia sursum versus; & ad omnes corporis patientis differentias, vapores & fœtidi fumi penetrant, foventes ad intra vasa Gallici morbi proprias materias. Itaque nedum aqua perditur, verum nec Gallicus morbus curatur, sed permagis in longum protrahitur. Igitur alternis diebus clystere leniente procuret patiens alvi obedientiam ex decoctione violariæ, & foliorum malvæ, & anisorum, cum in potu aquæ plurimum in patiente insurgant spiritus flatuosi, qui nisi discutiantur, absolvanturque, dolores & tormina in ventribus illius adgenerant, plurimum torquentia ægrum, & vires ejus imbecillitantia: ex quo convenientem victus rationem attenuantem patiens observare nequit, animadvertat autem medicus, ubi patiens ob hanc attenuantem diætam vires corporis ejus adeo imbecilles factæ fuerint, ut timeatur de majori casu ægotantis, tunc sistat ab opere, & tot diebus cibus laudabilis vescatur, donec ægroti vires instauratæ fuerint, ut valide sufferre victum talem attenuantem valeat. Demum vero ad aquæ potum revertatur, observato semper virium robore, & ubi vicibus pluribus intercipiat dies aliquos, tot ultra quadragesimum diem, aquæ potum diebus prosequatur, quot ante quadragesimum intermiserit dies. Iterum animadvertendum est, quod ubi in potu aquæ priusquam quadragesimus accesserit dies, æger febre corripiatur, tunc temporis quiescat à potu aquæ: compleat autem dies quadraginta aquæ potus febre abolita, juxta numerum dierum, quos patiens intermiserit, uti de virium debilitate proditum est. At quoniam hic modus profligandi Gallicum morbum, intentionem, & actum decernit curativum, & quoniam ob fixam aptitudinem facile ægrotum corpus in recidivam concidere potest: Ideo non ab re jubeo utendum post aquæ potum, actu præservativo, ne iterum æger in hanc luem Gallicam perveniat: esset enim error pejor priore, cum indicaret hoc morbi Gallici majorem causæ fixationem, majoremque propensionem ad ejus facilem reditum. Hortor igitur ægrum non factum jam omnino inculpatum sanum, in victus ratione optime se ipsum regere, uti edocuimus, cum sermonem habuimus de victus ratione, quam Gallico morbo correptus observare habet, præsertim in exercitio, in quantitate, & qualitate, & hora convenienti peracto. Nempe aliam observet præservationem in sensim parata evacuatione materiæ Gallicum morbum efficientis consistentem. crebra igitur quadam utatur evacuatione omnibus sex diebus vesperi, cum patiens cubare voluerit, & ingurgitet pillulam unam ex subscripta missione confectam, cujus hæc est mixtura: *turbith gummosi accipito drachmas duas, agarici optimi, rhabarbari electi, cujuslibet drachmam unam adjungito, spicæ, zinziberris, salis gemmæ, uniuscujusque grana quinque misceto. Myrobalanorum citrinorum, & Indorum, ac epithymi omnium æquam quantitatem mediæ drachmæ sumito, hellebori nigri præparati drachmam unam misceto, cum diagrydii mediæ drachmæ pillularum mixturam conficito, cujus pillulam unam unius scrupuli patienti exhibeto.* Et iterum scire debes in actu præservationis, quod peridoneum est bis in anno uti purgationibus. Una quippe vernali tempore ad nos accedente: Altera vero autumnio pereunte. quasunque autem purgationes, & materiæ Gallicæ concoctiones, ex superius dictis eligere proposueris, nullo eris errore criminandus, dum omni purgationis tempore, lenitione alvi præcedente, venam nigram cubiti dextri feces, prosequarisque præservationis modum istum duorum vel trium annorum spatium, donec de morbi ablatione, & causæ ejus, atque propensione corporis, certiores efficiemur.

CAP. IX.

An Gallicus morbus curam admittere debeat ex potu aquæ balnearum mineralium, aut balneatione, aut dutia aquæ ad caput ex alto cadentis.

Nonnulli de Neotericis medicis fuere, qui aquam thermarum naturalium morbo Gallico adeo obesse professi habebant, ut omni administrationis modo, sive potu, sive balneatione, aut dutia homini morbo Gallico correpto re noxiam fore putant. Hoc autem, ut ajunt, à quadam contingit occultâ proprietate, quæ eidem morbo hæc mineralium aqua plurimum inimicatur, quæ nocumenta illi occurrentia, experientia teste, pluries dignovimus, exemplo eorum hominum tali morbo laborantium, quibus aqua illa administrata, eos in deterius induxit nocumentum. Et sane hos non vitupero, cum hanc occultam proprietatem confessus sit Galenus sexto de Facultatibus simplicium alimentorum, capite Alysson. ubi ait, quod rabienti data, sæpe illum in totum sanavit, atque hoc ex totius substantiæ similitudine efficit: dictumque prius est, talem facultatem ex sola percipi experientia, & plane nulla constare methodo. Eandem ha-

buit

buit mentem Galenus *undecimo de Potentiis simplicium medicamentorum, capite de cinere cancrorum fluvialium*, ubi ait. At fluvialium cancrorum cinis, quanquam similiter prædictis exsiccatior sit, substantiæ tamen proprietate mirabilis est in his, qui à rabiente cane morfi sunt, effectus. Ubi vero quis non admittat thermarum naturalium aquas, non per rationem proprietatis occultæ Gallico morbo nocuam esse, opportunum crit methodum invenire, qua ob manifestam qualitatem hujusmodi aqua morbo Gallico sit noxia. igitur consideratione dignum est, si enim materia morbi Gallici, ob abundantem ex putredine caliditatem ei vi morbi acquisitam, vehementius calida efficiatur, corpus exsiccabitur, sicut indicat magna corporis tali morbo affecti consumptio, & exsiccatio. nam dubio procul, ubi thermarum naturalium vehementior fuerit caliditas, earum aqua corpori Gallico majorem inducet exsiccationem, atque majorem noxam, si ei administretur. Et hanc mentem habuit Galenus *primo de facultatibus Simplicium medicamentorum, capite tertio*, inquit. Si aquam bituminosam videlicet, aut sulphurosam admoveas, usque adeo hominem offenderis, ut partem ipsam sis adustus. Eandem sententiam attulit Paulus *primo Artis medendi lib. capite quinquagesimo secundo*, ubi ait. Idcirco in universum omnes, quotquot per se ultro thermæ emergunt, virtute arefaciendi, calfaciendique præditæ sunt. Ubi vero naturales thermæ frigidæ extiterint, noxam & hæ Gallico morbo inducent, his enim adstringetur, compingeturque materia Gallica ad intra corporis meatus, qua symptomata morbi Gallici, ac fastidia concreverunt. ob hanc igitur causam thermæ naturales nocuæ sunt patienti Gallicum morbum, quas ipse patiens merito cavere debet, tum vel per occultam proprietatem à natura illis insitam, tum per manifestam qualitatem earum naturam comitantem. At melius ad Galeni scopum dicere conabimur, quandoque videlicet thermas naturales, quæ in universum calidæ sunt, absque noxa Gallico morbo convenire, aliquando vero omnino minime convenire. & ob hoc considerare debes, tum temperaturam corporis Gallico morbo vexati, tum & thermarum temperiem. Ubi igitur patientis temperiem vehementius calidam invenies, simulque thermarum naturalium, consimilemque temperiem calidiorem esse dignoscas, tunc pro confesso habebis naturales thermas haudquaquam morbo Gallico convenire, quoniam sua abundanti caliditate noxiæ erunt patienti morbum Gallicum consimilis temperantiæ prædito: & hanc mentem habuit Galenus *primo de Facultatibus simplicium medicamentorum, capite sexto*, ubi ait. Sed mista & adulterata aqua, accepto nimirum aut alumine, aut chalcitide, aut sale, aut id genus aliquo. quocirca eorum nonnulla ulcera quoque exasperant, nempe quæ acres admodum sunt, & mordaces, & *capite quinto*, dixit. Similiter vero, & earum quæcunque sulphur, aut bitumen, aut nitrum, aut chalcanthum, aut misy, aut chalcitin, aut (ut simpliciter dicam) quæ calidiorum natura medicamentorum gustu aliquot referunt. Inimicæ enim sunt omnes calidis nostrorum corporum affectibus. ob hæc igitur quæcumque corpora morbo Gallico infecta temperaturæ vehementer calidæ fuerint, à calido admodum thermis videntur. Pariter quoque, & contra, ubi corpus morbo Gallico detentum temperaturæ non fuerit multum excedentis caliditatis, fuerintque thermæ calidæ non admodum à temperata caliditate recedentes, his quippe thermis hujusmodi corpora calida, Gallicaque committere nullus erit error. Ob hanc rem observare debes quod præcepit Gal. 1. *de Facult. simpl. med. cap. 5.* omnia videlicet medicamina, quæ corpori ægro condonantur, exquisite in suis temperaturis examinanda esse. pariter quoque & ægra corpora, si quidem utraque calida, valentisque caliditatis fuerint, unum alteri non approximabis, quoniam nedum hominem offendes, verum & ejus partes eris adustus. Patet igitur, quomodo homo arefiat, & exsicquetur, ut ait Gal. *loco eodem cap. 8.* Si vero horum utrumque moderati fuerint caloris, id est, non valde à temperamento recedentis, unum alteri approximari non inconvenit, quoniam etsi hominem exalfeceris, non tamen ipsum ufferis, ut ait Galen. 1. *de Potentiis simp. medic. cap. 5.* Ob quam rem puto ego medicum nullo criminari posse errore, ubi ad thermas calidas, non quippe valentis caliditatis Gallica corpora consimilis temperaturæ conducet, & in hoc indubitatum facio fidem, me, examinata ægotantis temperie, pariterque & thermarum Italiæ, ad thermas calidas Gallica misisse corpora, non valentis quippe, & urentis caliditatis, ut sunt balnea sanctæ Mariæ in Romandiolæ provincia, & de Corsena in Lucano comitatu, & de aquis in territorio Pisano, & de Abbano in comitatu Patavino, à quibus salubrem & felicem redditum duxerunt, tum bibendo, tum balneando, tum etiam aquam capiti infundendo. thermas autem multum excedentis caliditatis, his Gallico affectis morbo prohibui, & iter eorum vetavi ob jam proditas rationes. Veluti sunt bal-

nea de Pitriolo, & S. Philippi in Senensi comitatu, & de Poreta in territorio Bononiensi, & de aquario à sui natura arthriticos dolores excitante. In comitatu Regii Longobardiæ, & quæ lutacea sunt balnea, ut sancti Bartholomæi in agro Patavino. admisi autem balnea lutacea Ortonensia in eodem comitatu. Propterea igitur, si putas balnea, ac naturales thermas perpetuo nocuas esse Gallico morbo, sane ab occulta proprietate in Gallico morbo operabuntur, & iter ad ea tunc prohibebis: ubi vero eas quandoque utiles Gallico morbo adinvenies, ipsas judicabis operari à sui manifesta qualitate, ob quam rem & morbo tali affecti temperaturam, & ipsarum thermarum examinabis, & secundum jam dictam utriusque temperaturam, statues hæc corpora ad thermas naturales transmittenda, hæc vero non transmittenda. Memineris autem, ut corpora Gallica, quæ ad thermas transmitti debent, prius sint exquisite purgata, ne noxæ, quæ contingunt corporibus thermas petentibus, non purgatis Gallicis corporibus adveniant: quales sunt febres, capitis dolores, epilepsiæ, apoplexiæ, lethargi, asthmata, ventriculi fastidia, vomitus, alvi tormina, dolores artuum, & hujusmodi.

CAP. X.

Quomodo succurrendum sit symptomatibus contingentibus, vel ex morbi Gallici natura, aut ex medicaminibus, patienti morbum Gallicum applicitis.

Cum nonnulla à morbo Gallico symptomata infurgunt, quorum causa est morbus ipse Gallicus, aut illius causa, ut ait Galenus *libro de Differentiis symptomatum capite septimo*, inquit. Omnem symptomatum naturam morbum præcedere: Cum etiam magnitudo symptomatum magnitudini morbi semper respondeat, autore Galeno *primo de Symptomatum causis*, operæ pretium esse duxi, postquam ex magnitudine Gallici morbi, aut ejus causæ infurgunt symptomata magna, ac sæva admodum ægrum instantia, perturbantiaque, his symptomatibus succurrere, edocere, ne maleficientia causæ morbi Gallici, & pravitate symptomatum facile æger perdatur. Primum igitur, quod ex Gallico morbo infurgit symptoma, est capitis dolor, excitatus tum per vitiatas materias capiti innatas ex mala Gallica temperatura eidem acquisita, ut indicant tubercula gummosa in fronte, & capite apparentia, tum per pravos fumos ab infernis partibus corporis capiti comunicatos, à quorum utroque cerebri pelliculæ tenduntur, adeo, ut nedum mala acquiratur temperies in eo, verum & continuum solvatur, & hæc sunt causæ doloris, ut *secundo Artis medicinalis* edocuit Galen. cui dolori succurratur in primis evacuata causa divertendo, & derivando materiam doloris à capite, quæ causa, aut sanguis est, aut humores sanguini misti, ita quidem, ut in morbo Gallico causa sit semper sanguis, aut humores alii, sanguini tamen misti. minera enim generationis sanguinis in morbo Gallico primo offenditur, ita ut sanguis semper relinquatur, aut per se, aut per alios humores ei mistos vitiat. Igitur cum in generali opere curativo morbi Gallici præmissæ sint sanguinis missiones universales, in capitis dolore ab eo morbo orto, primo mittatur sanguis ex cephalica cubiti illius quippe partis, qua dolor magis infestat. Cæterum instante dolore, abhinc duobus diebus vesperi, meridie peracto, admoveantur hirudines hæmorrhoidibus, evacuantes nedum materias, verum & vapores. Quod si abhinc duobus aliis finitis diebus dolor infestet, & magis quidem antierius, tum divertendo, evacuandoque, hirudines admoveantur venis post aures. Ubi vero totum caput dolore tenetur, venæ narium aperiantur, aut phlebotomo, aut porcinis fetis. Quod si posterius caput magis doluerit, venam frontis rectam fecabis, ex præcepto Hippocratis, & Galeni *quinto Aphorismorum Textu, & Commento sexagesimo octavo*. Ad has vero sanguinis missiones, alvi lenitione præcedente, pervenies, ætate, virtutis robore, & morbi magnitudine observatis. Ad hæc ubi dolor in processu perseveret, vesperi, cum cubare voluerit patiens, sequentes ingurgitet pillulas. *Pillulas aureas, & cochias, utriusque seorsum drachmam mediam accipito, & pillulas quinque conficito, & exhibeto.* Altero vero succedente die, (verum multo prius quam cibum mane inglutiat, immo & in hora qualibet fortis doloris) admoveat extremis omnibus corporis lotiones deorsum, forti facta frictione *cum aqua simplici calida, aut decoctionis chamæmeli, betonicæ, & stoechados*. Quod si adhuc dolor perseveret, ventriculo vacuo, vel hora fortis doloris, admoveantur cucurbitulæ, primo super natibus, scarificatæ, post vero super scapulis, at ubi capitis dolor ulterius perseverabit, sternutatoriis uti convenit mane, non impleto ventriculo, *ex nigella, & helleboro*, pariterque & gargarismis, *cum aqua hordei, & oxymelite, vel cum aqua hordei, & rob nucum*. Sunt quoque purgantia caput stomacho jejuno convenientia, si per nares sursum ad cere-

cerebrum trahantur, observata quippe cautela de haustu aquæ in ore detento, ne gargarisimi materia deorsum in ventriculum feratur, quæ caputpurgia adhibenda sunt ex aqua bordei, & saccharo, vel cinnamomo, vel cassia lignea pulverizatis, vel ex succo majoranæ, aut ex succo blitis. At ubi nares intus caputpurgio exasperentur, lacte vaccino sursum naribus attracto, partes illæ emollientur, & asperitudo abolebitur. ubi vero dolor capitis per hæc præsidia non sedabitur, convenit tandem manu uti chirurgica, nisi modo patiens expectare voluerit, & prius submitti, aut unctioni ex mercurio, aut potui decocti Guajaci: Quorum quidem altero capitis dolor Gallicus firma salubritate curabitur. si vero patiens capitis dolorem ex Gallico morbo, prius manu chirurgica uti voluerit, tunc temporis chirurgus duobus utatur ingeniis: primo totum tondat, abradatque caput, & levi ejus facta frictione admoveat vesicatoria, præsertim in eminentiis post aures, & cum foliis brassicæ, vel hederæ butyro recenti inunctis, materiam intus per cutin capitis extra trahat, & sic patiens isto ingenio perseveret, donec capitis dolor aboleatur. considerare porro convenit diligenter, ne fortibus causticis vehementer urentibus sic vesicando utaris, quoniam membro principali cavere debes, itaque ne fortes addas medicinas, ut edocet Avicenna quarta Fen primi Canonis. Considera etiam, & cave ne in capitis vesicatione addas medicinas, quibus noxa inferatur in operibus facultatum membrorum aliorum principalium, quales sunt cantharides, quæ sui venenosa qualitate moram in capite trahentes mictum sanguinis conducunt, & ut docet experientia, urinæ ardorem ducunt. sit igitur vesicatorium tale. *Aceti fortissimi drachmas tres accipito, vitelli ovi numero unum, salis communis drachmas duas adjungito, fermenti drachmas duas & mediam sumito, succi pedis corvini drachmas tres misceto, omniaque simul in mortario bene ducantur, donec fiat linimentum, quod pro usu vesicationis reservetur.* Secundum ingenium est cauterium, quod cum ignito ferro in primo, vel in secundo sphondyli colli, ubi collum jungitur cancro, cauterium admoveatur, feraturque apertum, donec capitis dolor evanuerit. Secundum symptoma, quod ex Gallico oritur morbo, sunt tubercula gummosa, quæ in capite, & hærentibus illi partibus, atque in membranis tegentibus ossa ex terrestriori parte materiæ Gallici morbi adgenerantur, quæ in his sensum tristem relinquentia, tensione illic continuum solvunt, & dolorem excitant. Quibus tuberculis tum præ morbi deformitate, tum præ timore ulcerum in eis, tum etiam præ excitato ab eisdem dolore succurrendum est. Sed attentione dignum est, ut ait Galenus septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum, cap. quadragesimo primo, quod quemadmodum gummi in arboribus lachryma est congelata, concretaque in truncis arborum ipsam producentium ex resudante humiditate ex intimis arborum, ita & tubercula gummosa Gallica, vel sunt ex intimis ossium producta, uti superfluum nocuum extra os propulsum, uti in loco frigidiori congelatum, atque concretum, vel sensim à materia Gallica ab intimis corporis nobilioribus membris ad ossa, & eorum membranulas, uti ad ignobiliora membra, & à Gallico morbo facta imbecilliora, propulsum illic pondus congelatum & concretum, uti arboris gummi. Præterea scire debes, quod gummosa tubercula Gallica, cum nihil de suo humore ad externa sui mittant, non est dubium, quin ex crassis humoribus ortum habeant, atque ob id dura sunt, & incocta, & longo permanent tempore antequam suppurentur, & ob hoc ægrum non perimunt, & hanc sententiam habuit Galenus sexto Aphorismorum, Commento quadragesimo sexto: & ob hanc causam longioris, & difficilioris sunt coctionis. At & sui duritie gummi istud partis nervosæ extensionem facit, & dolorem excitat, ut ait Galenus quarto Aphorismorum, Commento quadragesimo nono. Causa cujus est gravitas materiæ gummosi tumoris prope partes nervosas constituti: & merito ii gummosi tumores pravi sunt, quoniam crudi sunt & difficile naturæ, & arti obediens, & concoctioni renitentes, ut dixit Galenus quinto Aphorismorum, Commento sexagesimo septimo. Igitur tumoribus his duris, gummosisque in Gallico morbo prognatis, & dolori ex his excitato succurrendum est uno eodemque tempore. In primis igitur scire debes, cum durum molli contrarietur, ut ait Galenus eodem in loco, & cum communissima curationis intentio sit ad contrarium dispositionis auferendæ, ut ait Galenus secundo Artis medicinalis, In primis duos illos, atque gummosos tumores emolliendos esse: Quibus emollitis, altera succedit intentio, quæ est emolliti discussio, ob quod & dura tubercula, gummosaque, & excitati dolores discutienda sunt. succedente igitur unguento calido, hi tumores bis in die, mane videlicet, & vesperi inungantur, superposita his lana succida, & ligata. *Medullam cruris anterioris vituli unc. ij. accipito, butyri recentis, & gallinæ pinguedinis utriusque unciam unam sumito, & pinguedinis por-*

*ci masculi, & ursi, & taxi, omnium seorsum unciam unam superaddito. Quibus pinguedinis humanæ non rancidæ unciam unam & mediam misceto, & dialthææ unciam unam apponito, & omnia simul ad ignem cliquato, & modico oleo amygdalarum dulcium addito cum cera, ut expedit per artem, inde unguentum conducatur. observetur autem modus dictus inungendi apud ignem, diebus viginti, nullo interposito, aut plus, minusve, donec gummosi tumores Gallici, & duri emolli videantur. Cæterum vero eisdem cerotum sequens superponatur, quo tumores duri absolvantur, & membrorum dolores aboleantur, aut longiori temporis spatio suppurentur, quorum curatio erit, uti aliorum ulcerum Gallicorum, ut postea ostendemus. Institue igitur cerotum tali modo. *Aluminis jameni in subtilem pulverem ducti uncias tres accipito, gummi Ammoniaci in aceto forti dissoluti unciam unam, & bulbi sub ciceribus cocti uncias quatuor, capitum scincorum uncias tres in cyatho novo combustorum, corticum cucumeris asinini unciam unam & mediam sumito. At omnia hæc simul optime contundantur, & in subtilem pulverem ducantur, & pulvis hic cum olei antiquissimi, & mellis, & aquæ vitæ equalibus partibus in corpus densetur, & omnia simul ad ignem bene ducantur, post vero cum pice, & cera quoad sufficit massa cerotari conducatur, quæ usui jam prodito servetur: omnibus vero decem diebus de novo cerotarium applicetur. modum autem hunc applicationis continue sequatur patiens, donec tumores prædicti absoluti fuerint, aut patiens ipse mentem mutet ad suscipiendam unctionem ex mercurio confectam, aut ad decocti potum Guajacani, à quorum altero & tumores absolvantur, & dolores aboleantur: præsertim si cum potu aquæ decocti ligni, ex jam collecta, servataque illius spuma cum spongia in ea infusa membrum tumidum factum, & dolens fomento calefaciente utatur, atque tuberculi duri materiam discutiente, ac absolvente, & dolorem confumente. At si forte fortuna, aut applicitis medicaminibus, aut naturæ operibus, duri tumores Gallici in suppurationem vertantur, tunc accedet tertium symptoma ex violentia Gallici morbi ortum, & sunt ulcera, quæ corpori Gallico insurgunt ex multa humorum putredine, illis caliditatem addente, ob quam aliquando humores exacuuntur, & mordaces fiunt, & intra corpus quandoque, & extra ulcera progignuntur. Quibus succurrendum est, primo ex communissima ulcerum curationis intentione, quæ est exsiccatio, ut ait Galenus secundo Artis medicinalis: siquidem ut idem dixit quarto methodi curativæ cap. quinto, ulceris, qua ulcus est, sanatio mediocris est siccatio. Hujus autem rationes vide tu tertio Methodi à Galeno, & eandem sententiam protulit Galenus secundo Artis curativæ ad Glauconem, capite secundo: ubi ait. *Omne ulcus sive sponte, sive ex accidenti, sive ex vulnere factum fuerit, exsiccari desiderat.* Dixit quoque Galenus primo de Compositione medicamentorum per genera, capite sexto. In summa nullum humectans vel primario, vel ex accidenti ulceribus commodum est. Igitur ubi quis non amet in curatione ulcerum Gallicorum potum decocti ligni Guajaci, aut inunctionem ex mercurio confectam (à quibus per Jovem Gallica ulcera sanantur) His igitur relictis, aliis medicaminibus vim exsiccandi habentibus, utamur, quibus corpora ulceribus Gallicis infestata salubritati tuæ restituantur. Et te scire**

convenit, quod ulcera hujusmodi Gallica egent medicamento exsiccante, non tamen aspero, & mordente, ut est Galeni verbum secundo Artis curativæ ad Glauconem, capite tertio. quoniam cum membrum ulcere correptum imbecille factum sit, tum morbi Gallici maleficientia, tum dolore ex ulcere prognato, si ei exsiccantia medicamenta aspera, & mordentia applicarentur per rationem igneæ qualitatis ulcus mordentis, membrum magis imbecille redderetur, & forte naturam sui perderet. quamobrem exsiccantia medicamenta sint moderatæ exsiccationis, & non exasperantia, & mordentia ulcera ipsa, qualia aspera, & mordentia medicamenta sunt, quæ ignis vires habent, veluti misy, & chalcitis, & arsenicum, & calx, & sandaracha. Quæ autem illis conveniunt medicamenta sunt, veluti ulcerum lotio cum aqua decocti Guajaci, & aqua decocti aluminis, & appositio super ulcera filorum in aqua decoctionis aluminis ebullitorum, & unguentum diapompholygos, & unguentum damasceni, & unguentum viride, & unguentum de minio cum modico viridi aris, & plurimum confert unguentum diapompholygos, cui permisceatur aliquid argenti vivi optime cum saliva extincti. At ubi in ulceribus putrida, & nigricans, & anovenda caro concreveret, tunc convenit unguentum Apostolorum, & argentum vivum præcipitatum, quod utique ulceribus minus molestum est, quam Apostolorum unguentum: & in ulceribus Gallicis plurimum valet unguentum de succo apii mistum cum lithargyrio, & modico mercurii extincti, ut proditum est. Et te scire oportet, quod quo

tempore exsiccantia hæc medicamina Gallicis ulceribus condonantur, omnibus decem diebus patiens evacuari debet cum scrupulis duobus pill. foetidarum, vel aurearum, vel de fumo terræ, sic enim evacuabuntur crebro humores in vasis stantes sub forma causæ præcedentis, & ob hoc non poterit humoris copia pervenire ad ulcera, uti effecta eorum contentiva, ob quod non augebuntur ulcera, & virtus membrorum reddetur fortior ad ulcera digerenda, & ad carnis generationem, & ad eorum ulcerum exsiccationem & consolidationem, medicamentis ipsis opitulantis. At ubi Gallica ulcera cava fient egentia exsiccatione, & carnis ea implentis generatione, atque mundificatione, tunc temporis utatur medicus methodo, quam edocuit Galenus secundo de Compositione medicamentorum per genera, capite primo. Cæterum cum hæc fieri nequeunt, si in ulcere sordes, & copiosa humiditas insit, quæ auferri non valent, nisi per abstergentia medicamenta: Ideo sic talia medicaberis cava ulcera. prius enim quippe medicaminibus abstergentibus ab his sordem auferes, qualia sunt vinum album, decoctiones apii, ulcera his diluendo, aut id agendo cum mulsæ, aut cum aqua destillationis mellis. Est enim mel optimus abstergor, ut ait Galenus septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum, capite de Melle. Postea vero ulceri cavo intus, & super sequens ponatur unguentum, in quo omnes repertæ sunt intentiones, cava ulcera carne ipsa implendi. Sic igitur unguentum confice, terebinthinæ uncias quatuor accipito, vel ad libitum, ubi plus; vel minus de unguento præparare volueris, Cere citrinæ uncias duas sumito, olei rosacei uncias tres addito. Hæc igne in vasculo stanneato liquecant, demum thuris, myrrhæ, sarcocollæ, aloës, aristolochiæ, pompholygos, unuscuiusque particulatim drachmam, terebinthinæ, ceræ, & oleo liquefactis iungito, & ubi ab ulceribus sordem, & superfluum humiditatem magis abstergere volueris, aruginis drachmam mediam, & mellis unciam unam superaddito, & omnia simul in vase illo ducantur, donec ex arte unguentum conficiatur: quod filis lineis appositum ulceri cavo imponatur, & sic tamdiu operaberis, donec ulcus ad cicatricem conducatur, & hanc unguenti fabricam habes à Galeno tertio Methodi curativæ, capite tertio, & secundo de Compositione medicamentorum per genera. Quartum symptoma, quod Gallico accidit morbo est foedum ulcus in pene oriens ex contagio, aut profluvium ex eo superfluitatis putrescentis, aut tumor, & inflammatio in inguinibus, quæ omnia, aut eorum alterum, cum ex coitu contigerint, Gallicum morbum in initio esse indicant, & ejusdem (merito plenitudinis, & pravitatis infectionis) futurum incrementum, quibus succurrendum est. In primis tamen te scire oportet, hæc haudquaquam intus adstringenda, minusque, ut eorum materia retrocedat, operandum, ne pudenda ipsa praviori lapsu afficiantur violentia adstrictæ in his locis materiæ, quæ porro retrocedens facile ad principalia pervenire possit, facileque eorum facultates infestando, atque eorum functiones corrumpendo, æger indubitato perdi posset. Ob quam rem non sunt laude digni, qui medicaminibus adstrictoriis utuntur, repellentibusque his ab initio apparentibus morbis, uti est medicamen confectum ex urina & sale, aut ex aceto, & albumine ovi, & oleo rosato, & sale. Hi enim credunt morbum & ejus causam absolvere, dum tamen materiam adstringunt, & repellunt ad majorem lapsum in corpore producendum. Nos igitur curæ ordinem in his apparentibus accidentibus in initio morbi Gallici sic sequemur, ventris quippe lenitione præcedente cum ætate convenienti, & virtutis ægrotantis robore, secetur in primis vena cubiti dextri basilica, juxta intentionem diversionis cum evacuatione, altero vero succedente die per intentionem evacuationis partium, quæ sub umbilico sitæ sunt, pedis dextri in talo saphœna aperiatur, juxta verbum Galeni, libro de curatione per sanguinis missionem: Tertio vero accedente die, cucurbitulæ quatuor de directo membrorum offensorum incidantur, optima enim est derivatio cum diversione, & evacuatione simul materiæ opposita membra offendentis, demum vero totius corporis purgationi patiens submitatur, quoniam topica medicamenta evacuato adherentur corpori, ut jam proditum est, ad quam evacuationem nobis moram præstantem præire convenit materiæ concoctionem cum sequenti digestivo. Syrupum itaque de lupulis, syrupum de fumo terræ cum syrupo de betonica, & melle rosato, cujuscunque unciam mediam accipito, & consimiles addito aquas destillationis herbarum per alembicum vitreum. Signis postea apparentibus concoctionis, patienti exhibeatur sequens purgatorium, diascenæ, & diacatholiconis lenientium æqualis quantitatis unciam mediam accipito: quibus confectionis hamech drachmas duas adjungito, & electuarii succi rosarum scrupulos duos superaddito, & cum decoctionis polypodii, & florum

A cordialium, ac florum communium dissolvantur, & ante diluculum patienti potui dato. Cæterum observata victus ratione convenienti, omni diligentia patiens procuret, ut inguinis inflammatio ad suppurationem ducatur: tunc enim morbi causa facta minor, Gallicus morbus & ipse in se, & ejus futuris accidentibus minorabitur. materia namque minorata per exitum materiæ superfluentis, & vitiosæ ex inflammationis apertura, ejus quod remanet residuum valentius natura concoquere potuit, & cum majore propensione, ac facilitate id propellere valebit, & sic morbus hujusmodi, ejusque symptomata leviora in futurum reddentur, obsequentioraque, & naturæ, & artis præfidiis adhibitis. In primis igitur inflammationi illi sic inedicemur. Mucilaginum, althææ, & malvæ, & sœnugræci unciam unam accipito, quibus pinguedinem porci, & gallinæ utriusque circiter unciam mediam apponito, oleum postea his amygdalarum dulcium duarum unciarum iungito, & omnia igne liquecant, & lanam succidam dicto liquori infundito, & in die naturali pluries calidam applicato, permutatoque: apparenteque indicio fiendæ suppurationis, donec ad terminum suppurationis certum inflammatio hujusmodi ducatur, adeo, ut convenienter dirumpi, aut incidi queat, sequens applicetur emplastrum calidum. Nempe florum chamæmeli, & violarum, & foliorum malvæ cum radicibus, & meliloti, cujuslibet quantitate unius scrupuli sumito: quibus pingues caricas quatuor iungito, & bullito, & butyri, & gallinæ pinguedinis, utriusque unciam mediam addito, & farinæ sœnugræci, & seminis lini pugillum unum apponito, Emplastrum cum oleo amygdalarum dulcium impinguato, & usui servato. Ubi vero suppuratum fuerit apostema inguinis disruptumque, quoad apertum id tenere patiens poterit, id semper agat permittente natura: quoniam continua superfluitatum expulsio tolerante natura, corpori admodum vitiatas humoribus impleto, magni est juvamenti, ut ex Galeno in libro de Plenitudine, & Quos evacuare oportet, & secundo Aphorismorum, Commento vigesimo secundo colligi potest. Igitur disrupto apostemate, ut diu apertum remaneat, quotidie ulcus mundificetur, & digestivo ex terebinthinâ, & vitello ovi, & modico olei rosati medisetur, donec perbelle mundificatum, & abstergitum fuerit, & per se natura, bene jam corpore exonerato, ulcus consolidet, absque non adeo multum majori per rationem morbi Gallici futuro contingente noxamento. Caveat quoque patiens, ne profluvium superfluitatum currentium per fistulam urinariam in pene existentem violentia quadam adstringat: dum enim totius corporis vitiatas humores expurgantur, patiens levius tolerat morbum. Naturæ igitur relinquatur artis beneficio mitius adminiculantis illius profluvii curatio non exasperata, ne vitiatas humores in morbo Gallico detenti, & intus adstricti, in posterum Gallicum morbum violentiorem reddant. Naturam igitur adjuvando patiens crebro utatur cassiæ fistulæ ingurgitatione, ob enim mitem hanc evacuationem nutritivorum membrorum natura exonerata, fiet potentior ad illius fluxus correctionem, & abolitionem. Consolentur quoque renes cum unguento rosato Mesuæ, & minore parte infrigidantis Galeni. Assiduis quoque purgationibus utatur, nulla adstrictoria operatione adhibita. At quoniam à mordaci, & foeda materia, ulcera in pene à foeda & vitiatas à morbo Gallico muliere acquiruntur, quæ ingentem possent in membro virili noxam inducere, Ideo ulceribus illis succurrendum esse opinor. In primis igitur cum ulceris curatio exsiccatione perficiatur, & vinum lotionis exsiccet, & ulceribus sit maxime commodum, ut ait Galenus. Ideo pluries in die vino mediocris potentie ebullitionis rosarum, & granorum myrti pens diluatur, & ejus ulceri superaspargatur pulvis hermodactylorum ad putridæ carnis amotionem, & ulceris exsiccationem. Postque tres dies exsiccationem vini augebis, ebullitioni addendo cortices, & granatorum flores, & gallas, atque cupressi nuces; ita ut quotidie ter, aut quater vino illo diluantur ulcera penis, quibus statim adde sequens unguentum. Cerussæ unguentum, diapompholygos, seu unguentum de tutia, utriusque unciam unam sumito, quibus aluminis usti drachmam unam, & viridis æris drachmam mediam iungito, & usui servato. Tu vero cum hoc unguento decem diebus continuabis, post vero, donec ulcera in pene sanescant, subscripto unguento procedes. Unguenti de tutia unciam unam accipito, unguenti de minio unciam mediam iungito. Quibus viridis æris drachmam unam addito, & usui servato. Non derelicta tamen ex vino lotionis continue adhibita. At ubi in processu adhuc ulcera in pene non sanescant, ipsi celebrata lotionis sequens superaspargatur pulvis hermodactylorum, tartari vini albi potentis, sarcocollæ, thuris, viridis æris, omnia æquali quantitate drachmæ unius simul misceto, & in subtilem pulverem ducito, & usui servato. Quintum, quod ex morbo Gallico symptoma hodiernis contingit tem-

succurrendum est, ne intragutturis substantiam perfundantur, perpetuam vocis raucedinem, & columellæ corrosionem, & forte totalem ipsius perditionem commissura. Quum igitur tales progignuntur gutturis corrosiones, ac inflammationes, statim sistendum est ab inunctionis opere, & imprimis uti oportet diversionibus per aquæ calidæ lotiones cruribus à genu infra, & à cubito ad manus deorsum trahendo. Utendum insuper fortibus frictionibus à scapulis inchoando per totum corpus, donec pedes attingantur, & cucurbitularum appositio admodum iuvat, & divertit sine incisione, & à spatulis inchoando, & deorsum ad nates, & coxas trahendo, sed plus cum incisione iuvant, à natibus primo inchoando: demum secundo ad scapulas perveniendo. Quod si forte exacerbetur ægritudo, cum jam ab unctiois initio prius universalior facta sit ex vena nigra cubiti sanguinis missio, consonum est rationi, à proprio membro divertente, ac evacuante uti sanguinis missione, nempe à cephalica cubiti dextri. At ubi etiam ægritudo magis exardescat, tunc venas sub lingua apparentes secare debes ad evacuationem iam fluxæ materiæ morbi. His peractis sanguinis missionibus, alterare post jam defluxam materiam & in offenso membro refrigerium adducere convenit. Inungantur igitur partes gutturis extrinsecus pluries die, noctuque cum oleo violaceo loto. Cæterum vero utatur gargarismis primo levioribus: demum vero fortioribus. Primus igitur ex aqua plantaginis cum myrtino syrupo efficiatur, spatio unius diei. Secundus est de aqua plantaginis, & oxymelite simplici ad maiorem incisionem materiæ fluxæ, ut propensior fiat ad faciliorem resolutionem, aut evacuationem. Tertius gargarismus ex eadem aqua, & diamorone ad maiorem absterisionem conficiatur. Quartus vero ex aqua plantaginis, & rob nucum fabricetur, cujus est vis materiam absolvens, & ulcera mundificans, ac consolidans. At ubi gutturis partes interiores ex his exasperatæ fuissent, mente adhibita ad alterationem, absterisionemque, & mundificationem, atque consolidationem, & lenitatem partium gutturis, assiduet patiens gargarismum ex lacte vaccino, cum ei à natura prædictarum functionum facultates condonatæ sunt. Cæterum ore lambat patiens diatragacanthum frigidum, diacodionque, atque diapenidion absque speciebus singulatim, aut commistim: quod si aliquid rob nucum illis admiscere volueris, non dubito misturam talem peritoneam esse Gallicis illis corrosionibus, guttur infestantibus, dum tamen patiens victus rationem attenuantem observet, & absque vini potu maneat, donec ab ulceribus exquisite convalescat. Nonum symptoma est, aqua inter cutem, quæ facile ex potu ligni Guajaci in corpore ad eam propensiore contingere potest, cui succurrendum est prius, quam potum aquæ potare incipiat patiens. In primis igitur examinanda sunt indicia, futuræ aquæ inter cutem. At ubi in patiente Gallicum morbum apparuerint, præsidium est admodum conveniens illius aquæ potum omnino denegare; quoniam talia indicia cum significant jecinoris facultatem sanguinis generativam in futurum corrumpendam ex huiusmodi aqua epota: ex quo enim hepar magis calefactum, & exsiccatum evadet, periculum imminet, ne ejus temperatura corrumpatur, deficiatque virtus sanguificans, & aqua inter cutem in effectum progignatur, & in processu temporis æger perdat. Quod si quispiam mihi occurreret dicens, se daturum aquam decocti Guajaci cum vino confectam, Respondebo, quod tunc ocysime adhuc patiens in aquam inter cutem pervenire posset, cum ex vino potus, huiusmodi indiciis aquæ inter cutem futuræ apparentibus magis corrumpatur virtus jecinoris sanguificans, ob maiorem caliditatem, ac siccitatem jecinori inductam à vino tali epoto condonata: ob quam rem nullus sit audax corpori Gallico propensiori effecto, ad casum in aquam inter cutem, potum decocti quoquo modo confectum contribuere; quoniam crimine mortis hominis accusandus erit. Ubi vero patiens ex potu decocti in aquam inter cutem in effectum ceciderit, hortor neminem talem sibi vendicare curam, quoniam nomen mali medici subibit. Decimum symptoma, quod ex Gallico morbo ex unctioe ex argento vivo confecta contingere solet, sunt tormina intestinorum, seu dysenteria, cui succurratur cum attenuante di-

ta, vim stipticam, & adstrictoriam habente, & ejus potus sit vinum nigrum stipticum, haudquaquam dulce, nulla aqua permixtum: at ubi patienti alia adessent symptomata vini potum vetantia, ut valida febris, & gutturis ulcera, ejus potus conveniens est, aqua chalybeata decoctionis coriandrorum preparatorum, vel plura epota. Cæterum quod huic accidenti magis idoneum est, sunt clysteres intestina diluentes, & materiam mordacem, & acutam tormina progignentem excernentes: Qualis est clyster ex aqua chalybeata decoctionis hordei torrefacti, appposito oleo rosato omphacino duarum unciarum quantitate, & saccharo duarum unciarum pondere, & ovi unius vitello, non appposito sale, quoniam virtus intestinorum expultrix addito sale excitaretur, magisque irritaretur ad crebrum fluxum committendum, & ad maiorem punitionem excitandam, qua tormina intestinorum ex consequenti valentius concrescerent. Cæterum, clyster admodum juvativus est, ex succo plantaginis quatuor unciarum pondere, & lacte vaccino octo unciarum quantitate, & oleo rosato omphacino trium unciarum pondere, & saccharo rubro quantitate unius uncie, & mediæ appposito, cum unius ovi solo vitello. Alius clyster fiat ex lacte chalybeato, & succo plantaginis, oleoque omphacino, cujuslibet pondere præscripto, quibus sevi hircini uncias duas jungito, saccharo, & vitello ovi additis, & quantitate dicta ex his omnibus clysterem imponito. Cæterum alter clyster peritoneus est ex oleo rosato omphacino, & succo plantaginis cum drachmis duabus trochiscorum de carabe in subtilem pulverem ductorum, vitello ovi, & saccharo apposis. At ubi his tormina intestinorum non tollantur, convenit præcedentem causam dysentericæ in valis existentem evacuare, unaque simul contentivam causam, quæ ad intestina vi inunctionis continuo defluit: fiet autem hoc sequenti purgatorio patienti oblato. Quatuor florum cordialium citra violas pondere quantum pugillus capere potest, seminum acetosæ, & plantaginis, endivieque & portulacæ, uniuscujusque drachmas duas accipito, corticum myrobalanorum citrinorum his addito pondus medietatis unius uncie, & invicem simul bulliant, donec aquæ media pars fuerit consumpta, cum qua dissolve rhabarbari electi in pulverem ducti drachmas duas, & potui patientis dato. Cæterum confortetur alvus tota inuncta cum oleo rosato, ebullito cum granis myrtinis, & corallis rubris, & cydoniorum succo, & acaciæ, quo percolato cum ceræ quantitate pauca unguentum conficiatur, & usui inunctionis, ut proditum est, servetur. De tertio vero modo medicationis Gallici morbi, ad instrumentum officinæ chirurgicæ attinentis, cum sparsim in jam proditis sermonibus superioribus notitiam tradiderim eorum, quæ majori parte ex manuum operibus Gallico morbo contingere possunt, operæ pretium esse statui nequaquam de eo sermonem alium, & reliquorum, quæ ei instrumento contribuuntur, operationi manuum fervientia auspicari, ne falcem nostræ scientiæ nobilis, atque perfectæ in alienam messem, non adeo nobilem, & perfectam imponam. igitur reliqua, quæ in hac officina manuum operibus utuntur chirurgici, ut artis suæ finem adipiscantur, habeant ipsi, eis enim ut medicorum ministris nos utemur. Nunc vero hujus operis finem constituam, & eorum omnium, quæ ego Benedictus Victorius, de morbo Gallico, & ejus cura anno ætatis meæ septuagesimo conscripsi, dum medicinæ Theoricæ ordinariæ in Gymnasio Bononiensi doctissimo edocerem, ut non solum auditores meos, sed & omnes lectores hujus meæ auspicationis de morbo Gallico certiores redderem. Tractatulum vero quendam alium de Gallico morbo, Basilicæ impressum (ex officina mea non erutum) mihi tamen adscriptum audio à quibusdam errore ductis, nisi forte fortuna id contigerit, ut per modum empiricum præsidia quædam morbo convenientia Gallico, quibusdam meis olim discipulis, qui ad hoc me impulerint, condonarem. At quoquo modo evenerit id, pro naturæ humanæ adversus hanc epidemicam luem tutela librum hunc conscripsi, finem imposui ad gloriam Dei, non quippe ob merita mea, sed per gratiam ab eo mihi donatum, cui humiliter supplico, ut absque peccatis me conservet, & cum moriar, vitam mihi concedat æternam. Amen.

BENEDICTI VICTORII, Faventini, DE MORBO GALLICO CONSILIUM,

Pro Reverendo Domino BARTHOLOMÆO VICENTINO.

Reuerendus, & Nobilis Dominus Bartholomæus A Vicentinus patitur affectionem illam, quam Gallicam solent appellare, in qua R. S. à nobis salutaria petit remedia, cui ego satisfacere cupiens, remedia nonnulla tradam, ut, Deo favente, ad illam, quam jam habuit, sanitatem revertatur.

Curatio morbi Gallici per res nonnaturales.

Jubeo, ut sequentem diætam R. S. omni diligentia conetur observare, cum omnium ægitudinum potior cura sit victus ratio, auctore Galeno in *libro experimentorum, capite ultimo*. Eligat primo sibi aërem non admodum calidum, vel frigidum, ne ejus intenso calore humores adurantur, cujus morbi adustio est comes, & intenso frigido, admodum nervis nocuo, intus materiæ compingantur. Illius igitur aër non multum recedat à temperamento, potius tamen per calidum naturæ amicum, & humorum concoctivum, quam per frigidum undequaque omnino D. S. nocuum: inimicatur enim frigus nedum naturæ, verum & nervis, & juncturis, in his dolores progignens. Hortor igitur, ut muniat se, & sua membra in temporibus frigidis condecienti pannorum levamine, ne ea frigido lædantur. Quippe sit aër illius non admodum humidus, cum sui insigni humiditate superfluitates progignat, & membra, & totum corpus gravantes. Vitet igitur aërem pluviosum, & nebulosum, & loca humida, paludosa, & prope aquas sita. aër in passivis erit ei convenientior temperamento nonnihil siccus, quoniam solvit eas, quæ solent corpus gravare, superfluitates, & humiditates. caveat igitur R. S. ab austrino flatu, cum ei non adhuc sit conveniens status ab Aquilone. Panis ejus sit ex tritico tantum, quoniam nedum non sunt naturæ amica alia grana, verum neque boni alimenti: sitque panis ejus de simila, id est, flore farinæ, quoniam præterquam quod cito permeat, & digeritur, est boni etiam succi generativus, & sit panis recens, non quidem unius diei, sed trium ad plus, neque diutius asservatus, sit condecenter coctus, aliqua enim exteriora sunt crustacea, uista, obaridaque, interiora vero incocta, & hic deterrimus est panis, & R. S. admodum contumax, nullo autem repleat se multo pane, quoniam ex eo repletio est omnibus mala. Vinum, quod ex communi usu bibere debet, non sit album, quoniam vias aperit, & ad membra humiditates conducit, & eas gravat, atque dolores ingerit: non sit nigrum, quoniam sui stipticitate materias in membris detinet, sed sit coloris mediocris, quem cervesolum solent dicere. non sit crassum, non dulce, non turbidum, non novum, omnia hæc enim vina sunt R. S. inimica, non sit forte, non acetosum, sed pauciferum, & mollis saporis, & assuescat parce bibere, & nisi comederit non bibat, caveat igitur à consortio eorum, qui bibuli cognoscuntur.

Carnes, quas ex communi esu comedit, sint modicæ quantitatis, & boni chymi progignentes, atque bonæ concoctionis, & facilis transitus, ut sunt carnes gallinarum, caponum, perdicum, phasianorum, francolinorum, & omnium avicularum montanarum, & aliarum degentium in pratis, & arboribus, ut ficedulæ, turdi, merulæ, turtures, & hujusmodi, juvenes etiam cuniculi, vituli, hœdi sunt ei convenientes, & castrati non antiqui.

Carnes crassorum, & vetustorum animalium, & pedicularum, sunt D. S. adversæ, ut bubula caro, & suilla, cervina, ovilla, & antiqui castrati, & hujusmodi, omnium insuper animalium aquas habitantium sunt ei malæ carnes, ut anserum, anatum, & similes. Caveat ab omnibus item carnibus salitis, quoniam sal anxietatem parit, & maxime molestum cerebro est, & hepati, quæ sunt membra primo patientia in Gallica affectione.

Pisces à tota sui natura R. S. inimici sunt, quoniam frigidi omnes, & humidi sunt abundanti humiditate, maxime ei noxia. Ubi vero pisces essent de libero mari, vel de saxoso torrente, non admodum erunt ei adversi, dum

elixentur, vel assentur, & in patellis nullatenus frignantur. Saliti pisces sunt ei admodum nocui, & omnia condimenta, quæ multo condiuntur sale. Ova recentia admodum ei conveniunt, in aquis elixata, vel sub cineribus cocta, non in patellis frixa, quoniam fumum elevant, præterea diu asservata ova, & dura nocua sunt, sed tremula, & forbilia convenientia, & præsertim vitellus. Caseus, nisi recens fuerit, & unius diei, est ei incommodus, quoniam crassum, viscosum, & hærentem progignit humorem, qui membris & juncturis hærens, dolorem & gravedinem ingerit, & malum in stomacho conducit chylum. & quoniam butyrum inflammabile est, facileque in calidum humorem vertibile, ideo ei perniciosum pronuntiamus, & quoniam lac in stomacho debili facile putrescit, & quibus illa tenduntur, & capiti nocet, R. S. ipsum denegamus. Legumina omnia, & quæcunque spiritum flatuosum progignunt, veluti castanæ, & quicumque fructus humidi sunt, ut poma, pyra, cerasa, & hujusmodi sunt D. S. adversa, & cocta minus lædunt incoctis. Uvæ vero recentes, & ficus non admodum ei nocuæ sunt. Omnia condimenta ex pasta omnibus ejus affectionibus noxia sunt. Omnia aromata, & ex his condimenta sunt admodum R. S. contraria, ut *piper, zinziber, crocus, caryophylli*, sui enim acredine humores adurant. Ubi vero parum de *cinnamomo* uteretur, non ipsi nocuum erit. Olera quæcunque frigida, & humida sunt, ei adversantur, ut *beta, spinachia, lactuca*, & hujusmodi. Caules admodum ei nocent: conveniunt *borago, buglossum, betonica, hyssopus, salvia, & rosmarinus, feniculum, & petroselinum*. Caveat à somno superfluo, & meridiano, quoniam omnium membrorum facultates gravat, & eorum juncturas humiditatibus replet. Quies est D. S. contraria ob gallicam dispositionem, superfluus etiam motus admodum ei hostis est, ob id quod laborat de vertigine, modico igitur utatur exercitio, cum stomachus non aggravatur cibo, & est hora, qua virtus operatur complementum digestionis, scilicet per duas horas ante prandium, & cœnam. Caveat à superflua repletionem tum cibi, tum malorum humorum. Consulo igitur, ubi Dominatio S. multo se impleverit cibo, si prandendo hoc fecerit, abstineat se à cœna, si vero cœnando, à prandio, & tunc temporis etiam parco utatur cibo. Ubi vero se humoribus repletum cognoverit, consulo, ut tunc capiat sequentes pilulas per duas horas ante cibum. Recipe *pilularum mastichinarum Conciliatoris, pilularum aloëphanginarum, ana drach. med. fiant pilule quinque*, tristes animi cogitationes, & melancholicas fugiat, quoniam nostra corpora exterminant: lateatur igitur, & in jucunditate versetur, & bene speret de sua valetudine, quoniam bona confidentia est magna pars curæ.

Curatio morbi Gallici per medicinas.

Consulo, ut adventante principio Veris, cum sit tempus idoneum purgationibus, primæ purgationi submitatur. in primis igitur per duas horas ante prandium sumat sequentem bolum. Rec. *floris cassiæ noviter tractæ drachmas decem, specierum hieræ simpl. drach. ij. misce, & fiat bolus cum saccharo*. Sequenti vero die tribus continuis diebus sumat in diluculo sequentem syrupum. Recipe *oxymellis simpl. syrupi de fumo terræ, syrupi de endivia, mellis rosati col. ana unc. med. aquarum summi terræ, betonice, cichorei, buglossi, ana unc. j. misce*. Eodem tertio die in mane, præcedente lenitione ventris cum clystere communi, consulo, ut aperiatur vena communis dextri brachii, sanguisque extrahatur ad quantitatem quatuor unciarum. Demum per duos dies sequentes continet syrupum suum. Sexto vero die per duas horas ante lucem, sumat sequentes pilulas superdormiendo. Recipe *pilularum aurearum Nicolai, pilularum de fumo terræ, agarici trochiscati scrupul. j. cum syrupo violato fiant pilule numero quinque*. Purgato corpore quiescat patiens

per quatuor dies, & regat se cibariis laudabilibus, & boni A nutrimenti, nimiam fugiendo repletionem. Quinto vero die iterato purgetur, & capiat tribus continuis sequentem syrupum in aurora. *Recipe syrupi de lupulis, syrupi de fumo terræ, mellis rosati col. an. unc. j. misce.* Tertio vero die faciat de mane secundam phlebotomiam ex salvatella sinistra manus, cum extractione sanguinis quatuor unciarum. Demum duos alios continuet syropos, vel tres, & sequente die per duas horas ante lucem sumat sequentes pilulas. *Recipe pillularum fetidarum, pilularum de hermodactylis, pilularum de fumo terræ, ana scrupul. j. cum syrupo violato fiant pilule numero quinque.* Purgato corpore quiescat patiens per sex dies, regendo se cum cibis boni nutrimenti, usu tamen moderato. Sequenti vero die iterato purgetur, & septem continuis diebus in diluculo capiat sequentem syrupum. *Recipe syrupi de pomis compositi unc. j. syrupi de fumo terræ, syrupi de lupulis, ana unc. med. aquarum lupulorum, fumis terræ, betonica, ana unc. j. misce.* Die vero quarto assumptionis syruporum, faciat sibi apponere vesperi per duas horas ante coenam quinque hirudines hæmorrhoidibus, cum extractione sanguinis quatuor unciarum. Octavo vero die, vel nono, sumat per duas horas ante lucem sequentes pilulas. *Recipe agarici præparati drach. med. pilularum de fumo terræ scrup. ij. & med. cum syrupo violato fiant pilule numero quinque.* Purgato corpore quiescat patiens per quatuor dies, in quibus præparetur sequens balneum, in quo per septem dies (alternis tamen diebus) debet ingredi in aurora calido à collo infra, & in eo morari in proportionato vasculo ad minus per dimidium horæ. majus vero tempus est hora, & cum egressus fuerit ex balneo bene totum corpus abstergat, & confestim ingrediatur lectum calidum, & pannis bene coopertum, & dormiat per duas horas, vel ad minus quiescat, abundanter sudabit, abstergatur, & furgat, & statim capiat infra scriptum bolum, supra ipsum bibendo uncias quinque aquæ endiviæ, & non comedat, nisi per quatuor post horas. *Recipe sacchari rosati, sacchari violati ana drach. iij. misce.*

Ultimo vero die balneationis consulo, ut in exitu à balneo adsit stupharius, qui ei imponat sexdecim cucurbitulas, videlicet quatuor in spatulis, quatuor in brachiis, quatuor in natibus, & quatuor in coxis, cum extractione sanguinis modesta, deinum ingrediatur lectum modo dicto. Præterea consulo, ut per decem dies continuos post balneum in aurora superdormiendo sumat uncias sex jusculi carnis caponis bene consumptæ detracta pinguedine, cum modico sacchari. Præterea consulo, ut post tempus potus jusculi assuescat omnibus decem diebus fumere ante diluculum sequentes pilulas. *Recipe pilularum de fumo terræ, pilularum aurearum Nicol. ana scrup. j. cum syrupo violato fiant pilule numero tres.* Ubi vero forte fortuna his non sanesceret, R. S. consulo, ut non submittatur inunctioni ex mercurio, propter nocumenta, quæ suæ Dominationi facile contingere possent, eam autem devenire ad potum decoctionis aquæ ligni Guajacani cum convenienti ordine & rectis modis diætæ, non possum vituperare, sed summe laudare.

Descriptio porro Balnei paulo ante propositi hæc est.

Recipe florum stæchados Arabicæ, florum stæchados montanæ, betonica, salvia, ivæ, herbæ paralytis, rorismarini, ana m. j. & med. pulegii, calaminthæ, sampsuci, chamædryos, chamæpytæos, ana m. j. & med. florum chamæmeli, meliloti, anethi, absinthii, fœnigræci, sem. lini. ana manip. j. radicum acori, rad. pæoniæ, galangæ, zedoariæ, ana manip. med. Rosarum rubrarum, granorum myrti, balaustrarum, corticum granatorum, ana manip. j. misce, & bulliant secundum artem in sufficienti quantitate aquæ, usque ad consumptionem quartæ partis, deinde coletur, & usui servetur. Ubi vero hæc non in totum patientem sanarent, consulo, ut fiant duo, vel unum saltem cauterium in cruribus infra genu per quatuor digitos in parte sylvestri. sublime namque hoc remedium est in omnibus ejus affectionibus, quoniam ea conducunt à toto corpore superfluitates, & ut diu relinquuntur aperta, moneo, uti natura assuescat illi parti.

A M A T I L U S I T A N I DE MORBO GALLICO, ET GALLICA SCABIE, EPISTOLÆ DUÆ,

Ex Centuria prima Medicinalium curationum excerptæ.

Nec non

DE

METHODO PROPINANDÆ CHINÆ,

Ex Centuria secunda excerpta.

DE MORBI GALLICI CUM LICHENIBUS CURATIONE

EPISTOLA PRIMA.

ir, qui morbo Gallico laborabat, & multis lichenibus, id est, impetiginibus, ex eodem evenientibus scatebat, ætatis triginta octo annorum erat robustus, ad temperaturam calidam declinans, cujus curam suscipientes, sic orsi sumus (optima prius victus ratione instituta) *Recipe syrupi de boragine unc. sem. de fumo terræ unc. j. decoctionis senæ unc. iij. misce,* bibat jejuno stomacho, ebibitis vero syrupis tribus, sanguinem, secta vena communi, ad uncias sex fluere permisi, tandem aliis tribus quoque ebibitis, materia ad expulsionem parata, catapotia hæc illi obtulimus. *Recipe pillularum de fumo terræ drachmam u-*

C nam, de nitro Alexandri scrupulum unum, misce, formetur pillule quinque, inaurantur: capiat hora sexta noctis, ad lubitum dormiat, quibus optime alvus secedit. Interposito vero uno die, hoc unguento illius juncturas, ac emunctoria demptis alis, illini jejuno stomacho fecimus, per tresque ad minus sudaret horas consulimus: habet enim unguentum hoc thuris, mastiches, myrrhæ ana drach. ij. cinnamomi, gingiberis, piperis longi, cubebæ ana drach. j. sandarachæ Græcorum, minii ana drach. sem. cineris tamarisci unc. iij. butyri recentis unc. iij. pinguedinis porcine libram mediam, succi plantaginis, argenti vivi extincti cum succo limonis, ana unc. iij. misce, & in mortario lapideo

pideo fiat unguentum, quo illinatur, ut supra dictum est, inunctus autem fuit quinquies, semel scilicet in die, jejuno stomacho, & optime sudabat, ac multam, & sordidam per os pituitam emittebat, quam omnes, qui hac utuntur curatione, emittere solent: proinde providens medicus sit oportet, & gargarisium sive lavacrum parabit ex medicinis abstergentibus, exsiccantibus, & constringentibus, at-

que ulceribus convenientibus, ut *rosa, balauftio, myrto, plantagine, equisetio, id est, cauda equina, polygono, id est centumnodia, lentibus, bordeo, alumine crudo, vel usto, unguento Aegyptiaco*, & aliis similibus, prout casus exposcit, nos autem huic alumen miscuimus, & sanus factus est veluti alii plures.

DE GALLICA SCABIE, EPISTOLA SECUNDA.

Quidam morbo Gallico infectus fuit, & multis adhibitis remediis ita bene valuit, ut sui, & aliorum judicio sanus evaserit. Interpositis vero decem annis uxorem duxit, cujus uxor, mulier castissima, duos pueros intra quinque annos optima temperatura, & compositione præditos peperit: septimo vero anno alterum peperit masculum, sed Gallica scabie infectum. Nam illa optime semper se habuit, sed prope nares versus labia, antequam puerum istum infectum peperisset, ulcuscula passa erat, demum post partum male sensit, & ubera grumis quibusdam illis infecta fuere, ita ut puero lac dare non fuerit possibile. commissus igitur fuit puer nutrici, quæ intra paucos dies infecta fuit, & à puero prædictam scabiem Gallicam contraxit, quæ quum cum marito coiret, illum infecit, immo vicinarum suarum alii duo pueri, quibus lac dederat, infecti fuere, à quibus matres morbum traxerunt: demum hac con-

tagione novem intra mensem infecti fuere; sed puer intra mensem post ortum suum obiit, & illius pater, qui ob seminaria antiqui morbi occulta uxorem infecit, quum febri corriperebatur, intra sex dies vitam cum morte commutavit. Mater vero pueri evasit, cui per quinquaginta dies Guajaci decoctum dedimus, sed nutrix & ejus maritus, veluti vicinæ, & pueri per unguenti inunctionem ex aromatibus & mercurio confecti, sunt sani facti: Soleo autem uti unguento hujusmodi, hoc unum ante oculos habendo, quod ubi plus gummositatum videtur, plus pinguedinum unguento addimus, ubi vero minus gummositatum, & plus pustularum, & ulcerum, plus pulverum apponimus, in delicatis quoque parum admodum argenti vivi addimus, veluti quando complexio calidior fuerit, multum butyri, & olei rosacei, aut succi plantaginis, res calidas fugiendo, adjungimus, ut in sequentibus videbitur.

A M A T I L U S I T A N I, DE METHODO PROPINANDI DECOCTUM RADICIS CHINARUM, EPISTOLA TERTIA.

Ad Illustriss. VINCENTIUM DE NOBILIBUS.

Ex Curationum Medicinalium Centuria secunda excerpta.

Quemadmodum novi morbi indies oriuntur, varias mortalibus pœnas afferentes, Vincenti Princeps Illustrissime, & Julii tertii Pontificis Maximi ex sorore nepos dignissime, ita Dei Opt. Max nutu medicamenta quædam pro illis arcendis inveniuntur, & a finibus orbis in Europam mundi regiam partem transvehuntur. Inter quæ multorum votis Chinarum radix tanquam primatum obtinens adnumeratur, & inter ea tanquam Deorum dono ad salutem humanam conservandam reponitur, quæ, quia in Sinarum regione, finibus Indiæ contermina nascitur, ad quam Lusitani nostri continuo mercium exercendarum gratia confluent, & inde eam afferunt, chinarum nomen sibi merito vendicavit. Est enim China, vel Sina (ut Cosmographis placet,) Indiæ trans Gangem, quæ ad Sericam terminatur, contermina regio. Nam India trans Gangem ab occasu alteram habet Indiam, & Gangem fluvium, a Septentrione Scythiam, & Sericam: Ab ortu Sinarum regionem: a meridie Indicum pelagus, &, ut nostris placeat Lusitanis, testibus oculatis. quorum (ut apud Plautum est,) plus valet unus, quam decem auriti, Chinarum hæc regio Scythiæ contermina est. Cujus incolæ albi subrufi, proceri, Germanis similes sunt. Qui, ut cæteri mortales, quum multis obnoxii sunt morbis, quos paulo post enarraturi sumus, ad hanc se convertunt radicem, & ad eam tanquam spectatissimam salutem ac sacram anchoram, naufragii tempore, confugiunt. Quam ex Cannarum quodam genere, apud littora maris nascente, effodiunt: quod ita esse radice ipsius figura ostendit, quum cannarum communium nostrarum radicibus similis sit, fungosa, nodis cincta, intus cum rufo colore albescens, nam exterius rubescit. Recens præfertur, quæ valde est gravis, & ponderosa, undique solida, non corrosa, sed vivido quodam fulgore foris cum quadam lenitate rubricata: quam Tur-

cæ lucri etiam avidi, inter rhabarbarum nunc in Italiam venalem afferre incipiunt. Gustu tamen insipida est, quandam præ se ferens unctuositatem. Ex quibus omnibus, junctis ejus duntaxat effectibus, judicandum est, radicem hanc siccam prope tertium gradum esse: humiditate vero primi metas non transcendere consentaneum est dicere. In activis enim qualitatibus symetra & temperata ab eo, qui in Galeni regia via instructus inceserit, constituetur. Si ad earum tamen aliquam accedit, ad caliditatem dicendum arbitror. Valet autem radix hæc (ut ad Illustrissimum Cosmum Medicem, secundum Thufcorum Ducem, scripsimus) corporis malo habitui cachexiæ dicto, hydropisi aquosæ, quam Græci asciten dicunt, Vertigini, hemicraniæ, destillationibus à pituita & crassiori bile ortis, catarhis dictis, podagræ, chiragræ, Arthritidi, coxendicum doloribus, febribus pituitosis, morbo Gallico, lepræ, scabiei. Item stomachi, & oris ventriculi humiditates consumit, & earum vitia emendat. Proinde studiosis, & mente occupatis unice opitulatur, ac conducit. Colicas affectiones mirifice curat, & matricis vitia corrigit. Membrorum diuturnos dolores, & inveteratas fistulas, ac scirrhosos tumores, & contumacissimas strumas sanat. Elephantiasis prædest. Sudorem unice excitat, & sanguinem mundificat, ac senes repuerascere facit, & macilentos obesos reddit, urinam ciet, & calculum frangit. Ad hæc paralyti, hoc est, laxatis nervis, & convulsioni, hoc est, nervis retractis multum eam prodesse novimus. Saluberima enim medicina hæc est & laude digna, quum prædictis prosit morbis, & variis aliis, ortum à pituita, & bile crassiori trahentibus, ut experientia ratione firmata deprehensum est, & indies magis confirmatur. Utuntur quippe medici Chynarum radice ista contra citatos morbos, quos maxime depellere, ac in totum convellere, tum ipsi, tum Lusitani nostri, qui magna cum gloria illic versantur,

tur, & hodie regionem illam frequentant, ac cum incolis maximum commercium habent, aperte testantur. Nec sane ab re, quum radix hæc sicca paucis calori juncta (ut diximus) sit: quibus qualitatibus, omnibus citatis affectionibus conducit, & auxiliatur. Sed non solum (ut sciolli quidam putant) qualitatibus primis radix hæc opitulatur, sed specifica, & propria potius quadam virtute prædita: aliter unumquodque simplex medicamentum, temperatura exacte siccum, eandem aut similes operationes consequeretur. Quod falsum esse omnes docti norunt. Decocti igitur hujus radices modum conficiendi, ac ægrotis exhibendi, jam nunc tempus erit aggrediamur, ne in longum rem ducamus. Nam de hac radice libellum edere paramus, ubi ad amussim hæc diffusius differuntur, & latius describentur. Nunc sit hoc quasi operis præludium majoris: etsi Vesalius Cæsaris doctus medicus, & Anatomicus insignis, hujus radices dotes libello suo, quem de radice Chinarum inscripsit, tractavit, quas tamen omnes non videtur scilicet prosecutus, parcat vir Anatomicus, & Germanus (cui merito quoque parcendum est) quum à Chinis, & Lusitanis, qui simul frequenter versantur, & in Europam hujus radices usum traxerunt, verus, genuinus, ac proprius propinandi eam modus petendus sit: quem nos Ulissiponæ, Antwerpæ, Ferrariæ, Venetiis, Anconæ & Romæ, longo temporis tractu in praxim traximus, pluries radices hujus effectus considerantes. Sed ne jam de nobis lectores, ac ægrotantes querantur, ad Methodum & veram regulam hujus radices ægrotantibus propinandi decocti accedamus. In primis qui prædictæ radices decoctum ebibere decreverit, multis antea diebus optimo uti victu, & à Venere quam maxime abstinere debet: Et non minus etiam perdurante curationis tempore, & post ipsam peractam curationem, saltem per mensem. Aliter autem ad hanc curationem non accedat, nec huic credat radici. Consilio deinde alicujus docti, & experti medici, qui decoctum ebibere voluerit, secundum morbi exigentiam, Syrupis aut decoctis ad rem facientibus prius ebibitis, purgabitur. Quod si sanguinem minuere expedierit, id quoque ut exsequatur, maxime convenit: sive opus hoc per venæ sectionem, aut cucurbitulas cute scarificata, aut per hirudines ani venis admotas, conficiatur: immobilis & ter evacuationes, modo expediat, repetere, si virtus constituerit, minime formidandum est. Corpore igitur bene evacuato, solent communes medici hujus radices ad quatuor supra viginti uncias, quatuor & viginti diebus dicatas, tantum admittere: quæ quantitas pauperibus levioribus morbis oppressis (mea sententia) circumscribi posset. Secus autem regibus, aut principibus, aut iis, qui divitiis abundant, & gravioribus vitiis torquentur, quum iis major radices modus admittendus sit, & cura longiori tempore sit proroganda: quum graves ac diuturni morbi paucis diebus ex toto eradicari, ac extirpari non possint. Expedi igitur ad trigessimum quintum diem, & quadragesimum & amplius, si morbus postulaverit, & vires constiterint, in hoc dando decocto accedere. Nec enim ob hæc verus tradendi ordo pervertitur aut immutatur, quum is verus, & ab incolis Sinarum in usu sit habitus. Vidimus autem nos quendam Jacobum ab Olanda Lusitanum, fistula quadam laborantem, qui quum apud Indos, & Chinas diu versatus esset, & contra morbum radices hujus decoctum suo modo appararet, non unam tantum radices unciam pro vice in aqua macerabat, & incoquebat; sed potius duas, & tres: ut fieri ab ipsis Indis, & Chinæ incolis animadvertat. Irridebat autem is nostros Europæos homines, qui Radices tam exiguum portiunculam in tanta aquæ quantitate coquebant, atque inde non nisi decoctum dilutissimum resultare merito contendebat. Sed ratio tam parvæ quantitatis coquendæ, & causa hæc est. In Europa enim Radix hæc primum caro & magno pretio vendi cœpit, quo factum est, ut homines tam magnum pecuniarum fugientes dispendium, singulis diebus ad singulas uncias se astrinxerint. Sed nunc, quum sit ipsius felicius proventus & copia, ejus pondus augere possunt: minori enim pretio nunc habetur. Sed ea maxime, quæ in Lusitaniam advehitur, quæ plerumque vetus ac corrosa est, ad hæc evanida, levis, virium magnam partem deperditam habens, quum per septem, vel octo continuos menses prospero etiam flante vento, per mare navi portetur. Cujus humiditate suas illam amittere vires creditu est facile. Illa vero, quam in Italiam Turcæ terra, & in Camelis nunc afferre incipiunt, perfectissima est, gravissima, succosa, quæ singularibus medicinis comparari potest. Sed age, consuetum modum pro exemplo admittamus, quem (quum jam examinaverimus) verum, amplum, & apud Chinas in consuetudinem repertum exponemus. Jubeat igitur, qui decoctum hoc ebibere voluerit, quinque, vel sex terrea vasa, & si fieri posset intus vitreata, parari, sexdecim aquæ librarum unumquodque capax, quæ ollas

A quis potius appellaret, ore angusto. Non minus quoque tripodem ferreum prunas *ardentes*, id est, fumum non expirantes, & carbonem continentem paratum habeat: qualem aromatarii, & pharmacopolæ in officinis habere solent. Unciam igitur unam Radices hujus, aut, ut nos cupimus, & Cynicolæ moliuntur, duas & tres in tenuissimas tabellas orbiculares numismatis figura, acutiori cultro diligenter incidi faciemus, quas ollæ duodecim libras aquæ fontanæ, & puræ continenti, infundi jubebimus, & eas macerari per viginti quatuor horas permitteremus. Postea vero ollæ orificio optime obturato, prædicto igni olla admovebitur, ut lente ebulliendo ad consumptionem tertiæ partis aqua deveniat. Etenim olla sexdecim librarum aquæ est capax, in qua duodecim tantum immitti diximus, ne fervore intumescere, decoctum per ollæ os exiliret, & vires amitteret. Deposita igitur ab igne olla, cineribus calidis optime pannis obvoluta admoventi debet, ut frigore non alteretur. Quum enim diem unum vel alterum ad plus decoctio transcendit, illico accescit, ut quisque experiri poterit, & auxilii loco magnum affert nocumentum. Curabit igitur quisque decoctum hoc parare nocte præcedenti eum diem, in quo ebibere id decreverit: ita tamen ut, quum unciam unam decoxerit, alteram aquæ submersam, ac infusam habeat. Singulis enim diebus recens (ut dixi) decoctum hoc parari debet. Cujus libram, plus minus, per colum lineum densum, vel (ut dicunt) manicam, tractam apprime calidam, ægrotus, quantum ejus caliditatem ferre poterit, in cubili jejuno stomacho, bibet, & optime coopertus, sudorem evocabit, quem etiam per duas horas ferre curabit. Calidis vero linteis postea sudore absterfo, linea sive subucula recenti calefacta vestitus, ad victum accedet, de quo infra dicturi sumus. Est enim decoctum hoc gustui gratum, vel saltem non displicens. à prandio vero sex interpositis horis ante cœnam idem decocti pondus eo dicto modo, calidum ebibet, à quo, ut superius, sudorem provocare curabit, omnia (ut dixi) faciendo. Sunt tamen nonnulli, qui quatuor à cœna horis, quum alii vadunt dormitum, decoctum hoc ægrotis bibendum tradant. Quibus sane minime ipse adversarer, quum profundiori somno fador copiosior eliciatur. Primum tamen ebibendi modum Cynæ, utpote à majoribus suis traditum, in usu frequentiori habent. Porro decocti parati residuum, in prandio & cœna ac interdiu ebibitur calidum, illi, semper pro vice, sacchari optimi (sine in vulgo dicunt) unciam unam vel alteram miscendo, & quo plus ejus bibitur, eo melius est, modo à natura bene gubernetur, nec in stomacho fluitet: multum enim saccharum hoc ad hanc rem facit. Cujus vulgares, & ii, qui de hujus Radices decocto notitiam habent, nullam penitus mentionem fecerunt. Abstergit quippe saccharum hoc, & alvum lubricam reddit, quod unum pro summo in hoc propinando decocto habendum est, ut experientia compertum habeo, quum decoctum hoc ventrem natura sua constingat. Citato autem modo sumentes decoctum ægrotantes (ut iis, qui hactenus illis imperarunt, placuit,) ad vigesimum quartum diem accedebant, quibus duodecim alteros addebant, & cocta frustula ad umbram exsiccabant, ex eis secundum parantes decoctum, quod in illis ebibant diebus. Sed, mea sententia, ex primo decocto remanentibus frustulis octo aquæ libræ superinfundi debent, & ad ignem coqui, quousque earum quinque maneant, quod secundum decoctum ad clystinos parandos, & ut in eo gallina, sive capus elixetur, accommodatissimum erit, ut paulo post dicemus. Cum primo tamen decocto, si quæ sunt pustulæ, aut ulcera, lavanda sunt. Sed victum, ac ejus sumendi ordinem jam nunc describere tempestivum erit. Qui igitur ad hoc ebibendum decoctum accesserit (quod potissimum à mense Martii ad Septembrem erit) modo magna non urgeat necessitas, conclave à vento immune, ac calidum sibi habendum curabit, in quo per totum tempus manere optimum sane esset. Sin autem, post elapsos quindecim priores dies exire volet, veste pellibus fulcita, aut pannis optimè coopertus & indutus exeat. Parcitas tamen cibi in hoc regimine summe commendatur. Nam quanto quis magis à victu abstinerit, eo melius erit, ut ex regimine Guajacici ligni deprehendere quis poterit. A sale igitur & rebus salitis summo opere abstineat æger, decet. Similiter ab aceto, rebus acidis, & acerbis. Parcus sit oportet æger, & (ut dixi) paucis contentus. Cui panis optime subactus sit & absque sale confectus, vel, ut res postulat ipsa, bis coctus, nauticus dictus, sed saccharo paratus, prout Venetiis, & Pisis & alibi parari solet. Vinum tamen in totum fugiat, & illius vice, hoc (ut dixi) decoctum ebibat: Si à vino tamen abstinere non potuerit, saltem decocto optime dilutum ipsum bibat. Carnes vero sint gallinarum optimarum, veluti Patavinarum, non vero Antverpiensium, quarum carnes caprinis sunt duriores, & succum pessimum adgenerantes: Aut caponum, perdicis, phasianis,

aut avicularum in dumetis degentium, quæ aqua elixæ potius, quam ad ignem coctæ, absque mica salis huc usque concedebantur, hæc præcipue de causa, quia decoctum hoc maxime exsiccat, constringit, ac alvum cohibet, quas res assæ carnes magis augent, & ideo aqua coctæ à plerisque laudantur; sed (ut mea fert opinio) assæ carnes magis ad rem faciunt, ut experientia quoque comprobatum habemus, nequicquam lædunt, quia saccharum decocto, vice potus in prandio & coena, ac interdum mixtum (ut dixi) ventrem facilem reddit. In curationis tamen successu liberalius assæ carnes admittuntur. Sed plus in prandio comedat, parcius autem in cœna, etsi aliter sentiant Curtii sequaces. Sit igitur in prandio contentus paucula Gallinæ carne, aut avium prædictarum aliqua, secundò apparata decocto: in coena vero amygdalis dealbatis, aut uva sole exsiccata pro obsonio contentus sit. Si carnibus tamen vesci debet, assæ sint potius, quam aqua coctæ. Claudat tamen cibum semper *diacydonites saccharo confectum, aut coriandrum saccharo incrustatum*. Sed & mel coctum summopere in hoc regimine commendatur. Cætera vero hic à nobis silentio prætermittam, tan-

quam à nobis denegata putato. Caterum si carnes aqua coqui debeant, meo quidem consilio in decocto ex remanentibus taleolis apparato (ut dixi) elixari debent: Quod jus etiam potus vice admitti poterit, quum antea nullum carniū jus concedebatur. Ex quo quoque secundo decocto, si alvus non responderit, clysteres parari debent, *adjecto oleo chamæmelino, aut vulgari, & salis pauculo, cum unciola una aut duabus cocti mellis*. Si vero alvus omnino restricta fuerit, & non recte responderit, immo nihil dejecerit, pharmaco leniori in medio curationis uti optimum erit, veluti in curationis fine semper fieri solet. Hæc breviter & raptim, Princeps Illustrissime, nobis de Radice Cynarum se offerunt, quæ tanquam præludium ad libellum, de hac re à nobis propediem scribendum, Excellentiæ tuæ dicantur: quæ si tibi placere cognovero, ad majora alacriter me accingam. Tu interea bene vale, & Amatam amplitudinis tuæ amantissimum famulatio tuo adscribere ne dedignare, iterum Vale.

F I N I S.

ANTONII MUSÆ BRASAVOLI, *Ferrariensis*,

DE

MORBO GALLICO,

L I B E R.

CUM

ALEXANDRI FONTANÆ, *Mutinensis*,

DE

MORBO GALLICO,

ET

L I G N O I N D I C O

Q U Æ S T I O N I B U S.

Nec non

EJUSDEM BRASAVOLI,

DE RADICIS CHINÆ USU

TRACTATUS.

Non pauca occurrunt consideranda, priusquam ad morbi Gallici curationem accedamus, quæ erunt veluti præludia ad affectum probe intelligendum, probeque curandum. Primo autem nominis ratio consideranda venit: ab Italis Gallicus affectus vocatur, à Gallis autem morbus Neapolitanus. Gallicus morbus à nostris vocatus est, quia tunc visus est in Italia à Gallis deportatus, cum Carolus hujus nominis octavus Francorum Rex maximo cum exercitu Neapolim obsedit, & 1495. magna cum gloria cepit, tunc enim nova hæc lues Italiam vexare coepit, primoque Neapolitanos, ac Gallos invasit, unde ab ipsis Gallis, Gallicum affectum Itali nominarunt. Galli vero à loco, in quo primo visus est, Neapolitanum potius nuncupandum censuerunt. Vel dicamus Gallicum fuisse nuncupatum, quia eodem tempore Italia, & Gallis, & hac lue fuit infestata. rei vero summa est, luem hanc tunc coepisse, cum Galli Italiam infestarunt, & Carolus octavus Francorum Rex Neapolim sub ditionem posuit. hæc est nominis ratio, & nulla alia, quanquam & nonnulli Indicum morbum voluerint appellatum, quia morbus Indicis peculiaris.

Nicolaus Leonicensis in libello, quem de morbo Gallico edidit, morbum Gallicum hoc modo definire, vel potius describere tentavit (pustulæ sunt ab obscoenis partibus incipientes, mox totum corpus, atque ipsam præcipue faciem occupantes, præter foeditatem, magnum insuper cruciatum plerumque afferentes) quæ descriptio (ne præcepto-

Bri repugnare videar) Leoniceni tempore huic morbo conveniebat. nam cum hic morbus vexare coepit, statim de illo scripsit Leonicensis, idcirco modi illi affectus ac symptomatum nondum erant perfecte noti, sub quibus oriebatur, neque quot modis, & per quot vias homines aggrederi posset, planum erat. propterea unamquamque hujus descriptionis particulam consideremus, & post Leoniceni tempora multum evariasse ostendamus. Primo igitur dicit, pustulæ sunt à partibus obscoenis incipientes, mox totum corpus, atque ipsam præcipue faciem occupantes, verumtamen affectus hic nonnunquam absque pustulis contingit (ut unicuique planum esse potest) vel saltem, quæ totum corpus, nedum faciem, occupent. insuper nonnulli doloribus solis capiuntur, & nulla afficiuntur pustula: alii nullam etiam habent pustulam; tamen præduros tumores per totum corpus habent sparsos, & nonnunquam in capite tantum sunt, neque à pudendis semper incipit, sed quandoque ab ore, quandoque à mammis, quandoque ab ano, quandoque ab insensibilibus meatibus (licet hoc rarissimum sit) ab his nimirum omnibus partibus initium habet, ut superioribus annis affectum Gallicum in tres simplices species distinxerimus.

In illam, in qua aderant solæ pustulæ, & crustæ, & hoc genus Gallicam scabiem vocare consuevimus.

Et in illam, in qua tantum adsunt dolores, & hanc dolores Gallicos nuncupavimus.

Et in illam, in qua sunt tantum præduri tumores, & hanc

T t

hanc tumores Gallicos, vel durities Gallicas nominare A *Dentium casus* cum unguium casu.

consuevinus.
Hæ sunt simplices hujus affectus species, ex quibus tres compositæ resultabant. Una harum erat, in qua simul pustulæ adfunt, & dolores, quæ scabies Gallica cum doloribus nuncupanda erat, hic vero per pustulas ulcera etiani intelligere oportet, & crustas, tam latas, quam arctas, & mediocres.

Alia species erat, in qua pustulæ complicabantur simul & durities, vel tumores, quæ vocari poterat scabies Gallica, cum præduris tumoribus.

Tertia species erat cum doloribus, & præduris tumoribus, quæ vocari poterat, dolores Gallici, cum præduris tumoribus.

Ad tres has species illa accedit, in qua tres simplices species complicatæ sunt, videlicet dolores, præduri tumores, & quandoque molles, & pustulæ, quæ vocari poterat, scabies Gallica, cum tumoribus, ac doloribus.

At à viginti annis citra, aliæ quædam species ortum habuere, quæ an declinantem morbum sequantur, an aliquo modo immutatum sit genus, ambigendum esset. quinque vero sunt potissimum modi, quos referre non pigebit.

Unus est, qui vulgo pellarola vocatur, vel defluvium pilorum, ab aliquibus alopecia, sed alterius generis ab ea, de qua mentionem faciunt authores, qui modus homines ridiculos reddit, cum capilli deciderint, barba, cilia, supercilia, & palpebrarum pili: nullus enim est, qui, cum hos videt ita depilatos, non rideat.

Alius est modus, qui vulgo dicitur dentarola, quoniam dentes patienti decidunt, & hic modus quandoque talis incipit, quandoque pilorum defluvium consequitur.

Tertius modus, est unguium casus, qui plerumque defluvium pilorum sequitur, tamen & nonnunquam ungues ipsi decidunt, & nihil aliud mali patiuntur, quia natura venenosam morbi Gallici qualitatem ad has partes, uti à centro remotissimas, transmittit. veruntamen raro contingere solet, quin pilorum defluvium sequatur: vulgus hunc modum vocat ungiarola.

Quartus modus est cæteris deterior, & summe verendus, in quo homines oculos amittunt, & occhiarolam vulgo nuncupant, modus hic quandoque incipiens fit, quandoque pilorum defluvium sequitur, quandoque dentium defluvium.

Quintus modus, est gonorrhœa, nam Gallicus affectus ex gonorrhœa incipit, & postea pilorum defluvium sequitur, quandoque incipit à gonorrhœa & in gonorrhœam finit. nam nihil aliud illam sequitur, quam quod ipsa perseverat, neque facile evinci potest, sed necessarium est, si sedari debeat, generosis uti prædiis, de quibus postea verba faciemus.

Ante vigesimum annum hi non aderant modi, qui complicari possunt, & nonnunquam cum prædictis tribus simplicibus speciebus complicari possunt, multæque fient specierum complicationes, quas omnes in ordinem reddemus, primo simplices species enumerantes, postea complicationes omnes, quæ fieri possunt, annotantes. A simplicibus igitur ita exordiamur.

Scabies Gallica,
Dolores Gallici,
Tumores Gallici,
Defluvium pilorum,
Defluvium dentium,
Unguium casus,
Oculorum amissio, vel perversio,
Gonorrhœa.

Hæ sunt simplices species, ex quibus. 28. oriuntur duplices, videlicet.

Scabies Gallica cum doloribus.
cum tumoribus.
cum defluvio pilorum.
cum dentium casu.
cum unguium casu.
cum oculorum amissione.
cum gonorrhœa.
Dolores Gallici cum tumoribus.
cum defluvio pilorum.
cum dentium casu.
cum unguium casu.
cum amissione oculorum.
cum gonorrhœa.
Tumores Gallici cum defluvio pilorum.
cum dentium casu.
cum unguium casu.
cum oculorum amissione.
cum gonorrhœa.
Defluvium pilorum cum dentium casu.
cum unguium casu.
cum oculorum amissione.
cum gonorrhœa.

cum oculorum amissione.
cum gonorrhœa.
Unguium casus cum oculorum amissione.
cum gonorrhœa.
Oculorum amissio cum gonorrhœa.

Post duplices species, quæ viginti octo sunt, triplices sequuntur species, quæ ex tribus simplicibus fiunt complicatis, & sunt numero quinquaginta sex, videlicet.

Scabies Gallica cum doloribus & tumoribus.
cum defluvio pilorum.
cum dentium defluvio.
cum unguium casu.
cum oculorum amissione.
cum gonorrhœa.
Scabies Gallica, cum tumoribus & pilorum defluvio.
cum casu dentium.
cum unguium casu.
cum oculorum amissione.
cum gonorrhœa.

B *Scabies Gallica* cum defluvio pilorum, & casu dentium
cum casu unguium.
cum oculorum amissione.

Scabies Gallica, cum dentium casu, & unguium casu.
cum oculorum amissione.

ne.
cum unguium casu, & oculorum amissione.

ne.
cum oculorum amissione & gonorrhœa.

Dolores Gallici, cum tumoribus, & pilorum defluvio.
cum dentium defluvio.
cum unguium casu.
cum oculorum amissione.

ne.
cum defluvio pilorum, & dentium casu.
cum unguium casu.

ne.
cum oculorum amissione, & gonorrhœa.

ne.
cum defluvio dentium, & casu unguium.
cum oculorum amissione.

ne.
cum unguium casu, & oculorum amissione.
cum gonorrhœa.

Tumores Gallici, cum casu pilorum, & casu dentium.
cum casu unguium.
cum oculorum amissione.

ne.
cum casu dentium, & casu unguium.
cum oculorum amissione.

ne.
cum casu unguium, & oculorum amissione.

D ne.
cum oculorum amissione, & gonorrhœa.

Defluvium pilorum cum casu dentium, & casu unguium.
cum oculorum amissione.

fione.
cum casu unguium, & oculorum amissione.

ne.
cum oculorum amissione, & gonorrhœa.

Casus dentium cum casu unguium, & oculorum amissione.
cum gonorrhœa.

Unguium casus cum oculorum amissione, & gonorrhœa.

Post species triplices, quæ quinquaginta sex sunt, species quadruplices numerare oportet, hoc est, quæ sunt ex quatuor passionum prædictarum complicatione, & sunt numero sexaginta quatuor, videlicet.

Scabies Gallica cum doloribus Gallicis, tumoribus Gallicis, & defluvio pilorum,

tumoribus Gallicis & dentium casu.

tumoribus Gallicis, & unguium casu.

tumoribus Gallicis, oculorum amissione.

tumoribus Gallicis, & gonorrhœa.

oculorum amissione, & gonorrhœa.
Dolores Gallici, cum tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, casu dentium, & casu unguium.
 defluvio pilorum, casu dentium, & oculorum amissione.
 defluvio pilorum, casu dentium, & gonorrhœa.
 defluvio dentium, casu unguium, & oculorum amissione.
 defluvio dentium, casu unguium, & gonorrhœa.
 defluvio dentium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
 casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
Dolores Gallici, cum defluvio pilorum, casu dentium, & unguium, cum oculorum amissione.
 casu dentium, & unguium, cum gonorrhœa.
 casu dentium, cum oculorum amissione, & gonorrhœa.
 casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
 dentium, casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
Tumores Gallici, cum defluvio pilorum, casu dentium, & unguium casu, cum oculorum amissione.
 casu dentium, cum unguium casu, & gonorrhœa.
 casu dentium, cum oculorum amissione, & gonorrhœa.
 casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
 cum defluvio dentium, casu unguium, cum oculorum amissione, & gonorrhœa.
Defluviū pilorum, cum casu dentium, cum casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
 Post hos quadragintaseptem modos, qui sunt per complicationem quinque simul simplicium modorum sequuntur vigintiduo modi, qui sunt ex complicatione sex modorum simplicium simul, videlicet.
Scabies Gallica, cum doloribus Gallicis, tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, casu dentium, & casu unguium.
 tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, casu dentium, & oculorum amissione.
 tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, casu dentium, & gonorrhœa.
 tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, casu unguium, & oculorum amissione.
 tumoribus Gallicis, pilorum defluvio, casu unguium, & gonorrhœa.
 tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, oculorum amissione, & gonorrhœa.
 tumoribus Gallicis, dentium casu, casu unguium, & oculorum amissione.
 tumoribus Gallicis, defluvio dentium, casu unguium, & gonorrhœa.
 tumoribus Gallicis, casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
 defluvio pilorum, casu dentium, casu unguium, & oculorum amissione.
 defluvio pilorum, casu dentium, casu unguium, & gonorrhœa.
 defluvio dentium, casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
Scabies Gallica, cum tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, casu dentium, unguium casu, & oculorum amissione.
 defluvio pilorum, casu dentium, unguium casu, & gonorrhœa.
 defluvio pilorum, dentium casu, oculorum amissione, & gonorrhœa.
 defluvio dentium, casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
Scabies Gallica, cum defluvio pilorum, casu dentium, unguium casu, oculorum amissione, & gonorrhœa.
Dolores Gallici, cum tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, casu dentium, unguium casu, & oculorum amissione.
 defluvio pilorum, casu dentium, unguium casu, & gonorrhœa.
 defluvio dentium, casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
Dolores Gallici, cum defluvio pilorum, dentium casu, casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
Tumores Gallici, cum defluvio pilorum, casu dentium, casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
 Post viginti duos modos ex missione sex simplicium mo-

A. dorum simul, octo sequuntur modi per complicationem septem simplicium modorum, videlicet.
Scabies Gallica, cum doloribus Gallicis, tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, casu dentium, unguium casu, & oculorum amissione.
 tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, casu dentium, casu unguium, & gonorrhœa.
 tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, casu dentium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
 tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
 tumoribus Gallicis, defluvio dentium, casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
 defluvio pilorum, casu unguium, dentium casu, oculorum amissione, & gonorrhœa.
 B. *Scabies Gallica*, cum tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, casu dentium, casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
Dolores Gallici, cum tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, casu dentium, casu unguium, oculorum amissione, & gonorrhœa.
 Post species illas, quæ variationem habent per septem, (& octo sunt species) illæ sequuntur, quæ variationem habent per octo condiciones. Verum cum tantum octo sint condiciones, quæ octo faciunt simplices species, idcirco erit tantum una species, quæ omnes octo habebit condiciones, & omnes simplices species complectetur, videlicet.
Scabies Gallica, cum doloribus Gallicis, tumoribus Gallicis, defluvio pilorum, casu dentium, unguium casu, oculorum amissione, & gonorrhœa.
 Quamobrem Homo ille, qui has omnes condiciones habebit, Gallicum morbum exquisitissime patietur, cui ad hoc usque tempus nihil addi posse certum est, nisi alia de novo emerferint, quæ variationem facere possint, sicuti de novo citra annos viginti pilorum defluviū, dentium casus, & unguium, oculorum amissio, & gonorrhœa contigere. hæcque complicata, ut superius annotavimus, ita distincte contingunt, ut distinctæ species videri possint.
 Erunt ergo ducentæ, & triginta quatuor morbi Gallici species, sive modi: octo simplices, vigintiocto per complicationem simul duorum simplicium modorum, quinquaginta sex per complicationem simul trium modorum, sexaginta quatuor per complicationem simul quatuor modorum, quadraginta septem per complicationem simul quinque simplicium modorum, viginti duæ per complicationem simul octo modorum, octo per complicationem simul septem simplicium modorum. unicus vero est, & solus modus per complicationem simul omnium octo modorum. si vero una colligantur, erunt ut dixi, modi 234. Ex his vero modis planum est, Leonici definitionem his omnibus modis, & seorsum, & conjunctim non convenire.
 Nunc vero, quid sit in genere morbus Gallicus, vel affectus iste vocatus Gallicus, contemplandum est. Ad sunt nimirum Galeni methodi, per quas facile in generalem uniuscujusque morbi cognitionem devenire possumus, morbi dico etiam innominati, & amplius non visi, in quo genere sit, neque modus deest generales differentias ipsius morbi inveniendi, affectum Gallicum morbum esse: morbi definitio, quæ ex Galeno sumitur in *primo de morborum causis ac differentiis*, planissime ostendit. nam morbus dispositio est præter naturam, qua corporis actiones sensibilibus læduntur. Affectum Gallicum dispositionem esse præter naturam nemo inficias it: non enim naturalis est, sed potius naturæ opposita. hunc insuper morbum operationes lædere, & actiones manifeste patet. nam & motivæ vires, & omnes aliæ tam intrinsecæ, quam extrinsecæ læduntur. Hinc igitur facile colligi potest, affectum Gallicum morbum esse. cum vero morbus amplum genus sit, sub quo species non paucae continentur, idcirco in qua specie sit hic morbus, inquirendum venit. Tres autem sunt in genere universales morborum species, quæ tria universalia genera vocantur, videlicet prava temperies, prava compositio, & continui solutio. Nam opus est, si corpus sanum esse debeat, ut bonam habeat in quatuor qualitatibus temperiem, vel illam saltem, quæ sibi conveniens est: bonam præterea compositionem habere debet, si integra sanitate fruatur. ejuscemodi autem bona compositio multas exigit condiciones, ut Galen. monet in *primo de morborum causis*, & in *arte medicinali*, verum omnes has condiciones ad quatuor reduxit, videlicet ad debitam & convenientem membri conformationem, ad numerum par-

partium, quæ tot sint, quot exiguntur, ad perfectam membri & totius symmetriam, & ad decentem quantitatem, ne nimis magna sit pars, quam esse debeat, & ne nimis parva, & ad bonam dispositionem. hæc vero omnes partes, quæ in debito sunt numero, ac debita quantitate, continuæ etiam ad invicem esse debent, & non separatæ, si homo sanitate frui debeat.

Quærendum igitur est, in quo horum trium genere sit morbus Gallicus. An, scilicet, sit prava qualitas, vel prava compositio, vel solutio continui. Respondendum est, si de morbo Gallico in genere loquamur, fateri oportere morbum Gallicum esse in unaquaque specie, ex his tribus. Nam cum ulcera adsunt, pustulæ, crustæ tumores præter naturam, significatur morbum esse in solutione continui. pustulæ vero illæ, & illa ulcera fieri nequeunt, nisi sanguis, & corporis humores pravam habeant qualitatem, acrem, & erodentem, & febrem plerumque junctam habent. Est ergo & in prava qualitate morbus. quod vero & in compositione sit morbus, ex hoc planum est, quia est morbus (ut omnes fatentur) in membris organicis. Videmus autem in nonnullis brachia præter suam naturam extenuari, & crura supra suam naturam augeri, ac intumescere, ut morbum in compositione incidant, quæ compositio est debita membrorum formatio, quam plasinationem vocavit Galenus. Est ergo in compositione morbus, quoad figuram, quoad membrorum quantitatem, & quoad dispositionem, ut omnia generalia membrorum genera complectatur, hæcque in genere intelligenda esse admonemus.

Si vero de morbi Gallici speciebus particulariter loquamur, singulatim de unaquaque contemplandum erit. Sunt vero octo simplices species, quibus consideratis compositione omnes planæ erunt, & manifestæ. à scabie vero Gallica incipiamus: nam ita vocatur, cum pustulæ adsunt, & ulcera, ac crustæ. in hac adest continui solutio manifesta, quæ cum humoribus sit pravam qualitatem habentibus, acrem, & exedentem, unaque prava adest figuratio: nam horum figura nonnunquam adeo turpis efficitur, ut, qui affectum hoc morbo viderint, ridere cogantur.

Gallici dolores nonnunquam sunt absque ullo tumore, absque ulla pustula, vel crusta, vel ulcere, & tunc ab hujus morbi prava qualitate venenosa, de qua loquemur, fiunt; & hæc Gallicorum dolorum species est in prava qualitate. Si vero cum doloribus tumores adsint, vel tumores adsint absque dolore, tunc adest continui solutio, prava qualitas, & prava compositio. nam tumores pravam figuram inducunt, & pravam compositionem in membra, in quibus fiunt.

At si pilorum defluvium contemplemur, est morbus solum in prava qualitate. nam est prava qualitas, acris, corrodens, quæ est in humoribus, quos natura ad circumferentiam expellit, in qua cum aliquantisper immorantur, ob eorum pravam qualitatem pilorum radices corroduntur, & pili omnes corruunt, nonnullis citius, aliis tardius.

In casu vero dentium, præter pravam qualitatem, quæ ad gingivas tendit, gingivæ etiam ulcerantur, & continui solutio fit, & cum dentes deciderint, deformes evadunt homines. nam os, & rictum, & genas magis arcta, quam conveniat faciunt, ut dici possit morbus in qualitate, in solutione continui, & formatione.

De unguium casu idem fere judicium esse debet. nam humores sunt acres, qui illos decidere faciunt, unguium radices erodendo, ut hic dici possit, pravam qualitatem, solutionem continui, & malam conformationem adesse.

In specie insuper illa, in qua oculi amittuntur, vel male tractantur, (nam cum dico amitti, intelligo prave tractari) omnia adsunt morborum genera, quippe oculos non statim amittunt, sed id paulatim sequitur, ut oculi ophthalmiam pati videantur, & valde rubri sint, tumidasque habeant oculorum venas, ut hic necessario prava sit qualitas, prava compositio, & continui solutio.

Denique & illa species, in qua adest gonorrhœa, à prava qualitate dependet, quæ quandoque intrinsecas penis partes corrodit, cum materia acris per illas transit, & continui solutio sequitur.

Brevibus ergo, nulla est simplex morbi Gallici species, in qua tria morborum genera fere non complicantur, præter illam in qua solum adest defluvium pilorum: in hac enim sola prava qualitas peccare videtur. Et si dicas, esse humores, qui capillorum radices & pilorum exedunt accorumpunt, dicimus esse quidem humores, sed ratione, qua pravam habent qualitatem, id efficere valent, idcirco erit tantum à qualitate prava morbus Gallicus, in quo solum decidunt pili.

Post speciei inquisitionem in Gallici morbi genere, ad speciem particularem aliquam cognoscendam pervenire oportet, per illa, quæ in arte medicinali à Galeno traduntur. Hoc vero erit considerare, nunquid in aliqua specie

A morborum apud authores nominatorum reperitur hic Gallicus affectus. tria vero sunt, quæ contemplanda veniunt, si hanc cognitionem assequi voluerimus. Primo enim considerata sunt illa, quæ essentialiter inhaerent, secundo propria, tertio symptomata: ex his enim in hujus morbi speciei particularis cognitionem devenimus, si tamen in aliqua sit denominata specie, & ab authoribus excogitata affectus Gallicus.

Primo igitur contemplemur, in qua particulari specie superiores medici illum posuerint. Nonnulli sunt, qui dixerint Gallicum affectum esse elephantiasim, alii lepram, alii lichenem, alii speciem illam morbi esse, quæ ab Arabibus Asafati vocatur, alii prunam esse voluerunt, alii Persicum ignem: at morbum Gallicum nullum horum esse elegantissime probavit Nicolaus Leonicensis in *libello de morbo Gallico*, ut merito excusati esse videamur, si de his sententiis, ac opinionibus nihil pertractabimus. Verum ne laborem penitus suffugere videamur, primo contemplemur, quibus rationibus suffulti sint, qui hunc morbum elephantiasim esse arbitrantur, inquiunt hi: cum hic morbus naturalem formam depravet in figura, in lenitate, asperitate, in tumore, & diminutione (nam membra crassiora evadunt, & pustulis plena, & tantam crassitiem contrahunt, tantamque pellis duritiem, ac deformitatem, ut cum elephantis pelle similitudinem quandam habere videantur, imo facies adeo tumida fit, ut satyris assimilari possit. hæc vero omnia à Galeno elephantiasi attribuuntur) idcirco morbus Gallicus elephantiasis est. Hoc suadent ex Galeni verbis in *libro de atra bile*, in quo monet quandoque ex atra bile pustulas in corpore absque febre excitari, & apparere. fiunt vero in cute crassiore reddita, ut est elephantiasis, igitur elephantiasis (inquiunt) est morbus Gallicus, quia cum cutis crassitie pustulas habet, & in medicis definitionibus Galeno adscriptis habetur, elephas esse affectum, qui cutem crassam, atque inæqualem reddit, livor adest, cum cuti, cum oculorum albis, exeduntur partes manuum, ac pedum summæ, ex quibus sanies livida, ac foetida emanat, & in introductorio sibi adscripto inquit. *Morbus, quem Græci ἐλεφαντίασιον vocant, ab elephanti similitudine nomen sortitus est. nam qui hoc vitio laborant, cutem crassam, duram, elephantorum modo asperatam habent, originem mali faciunt pituita crassa, & atra bilis, vel mucosa, maxime inhaerescens: hi enim humores ferunt ipsum vitium denuntiant; quare solum veratrum, sive nigrum, sive album præsentaneum elephantiasis est remedium.* Hæc introductio sive medicus. Si horum sententiam contemplemur, in cutis duritie atque crassitie maximam vim facere videntur. addunt & Galenum in *secundo de morborum causis*, in illa parte, ubi loquitur de depravata figura, dicere, quippe morbus, qui elephas nominatur, plane formam immutat, itidem & tabes. etenim nasus simus, labia crassa, aures acuminatae in elephantiasi videntur, atque in totum, qui sic laborant, satyris similes sunt. Cum vero & his, qui patiuntur affectum Gallicum, hæc contingant argumento ab his sumpto, quæ substantialiter inhaerent, concludendum volunt, Gallicum affectum esse elephantiasim. in *libro etiam de tumoribus præter naturam*, ait, & ipse elephas est melancholica, scilicet affectio, primam quidem generationem ex sanguine melancholico habens. spatio vero temporis ipsius nigra plus quam sanguinis fit, cum male olentes sunt, & molesti visu, horum nonnullis ulcera contingunt, hanc affectionem, cum incipit, satyriasmon nominant, quoniam satyris similes fiunt visu. Ex his Galeni verbis inferendum judicant morbum Gallicum hunc esse affectum, qui elephas dicitur, & qui inter initia quandoque vocatur satyriasmos. Et in *sexto de Symptomatum causis*, de cacoehymia loquens, inquit, universi corporis colorem in ea mutari, ut in elephante, & ad tertias fere ejusdem libri partes ait. Atra bilis si in universo fuerit corpore, elephas, si in una aliqua parte, cancer vocatur, idcirco cum ista in morbo Gallico contingat, videlicet, esse per universum corpus humorem, propterea erit elephantiasis, & hoc planius probant ab his, quæ necessario consequuntur, quia in Gallico morbo deformitas sequitur, quæ etiam elephantem sequitur. is igitur antiquus morbus, qui elephas vocatur, ille est, qui nunc Gallicus dicitur, vel morbus Gallicus est antiquorum Elephas.

Hanc opinionem absurdam esse in *libello de morbo Gallico* Leonicensis ostendit. supponit vero elephantiasim apud Arabas idem esse, quod lepra nominatur apud Græcos. Verum elephas apud Græcos non est lepra, idcirco Arabes, & Græci in lepra, & elephante dissidentes sunt, tu differentiam vide in Leonicensi libello, ne multa referre cogar, quæ ab aliis jam scripta sunt.

Nos vero impræsentiarum probemus Gallicum morbum elephantiasim esse non posse: quod ita facile fiet. Morbus Gallicus totius corporis cancer esse non potest: Igitur neque est elephantiasis. antecedens planum est, quia mul-

ti, qui Gallico morbo affecti sunt, neque totum corpus affectum habent, neque niger his adest color, qualis est in elephante, ut in omnibus fere citatis ex Galeno locis patet: consequentia probatur: quia elephas est totius corporis cancer. hoc autem ita esse ostendit Paulus, cum ait, *elephas est cancer totum corpus occupans*, quod à Galeno accepit in *sexto de Symptomatum causis*, cum ait. atrabilis, si in universo fuerit corpore, elephas, si in una aliqua parte, cancer vocatur, ut planum sit, atram bilem in una particulari corporis parte collectam, cancerum efficere. at si multa esset, ut per totum corpus diffundi posset, & jam esset diffusa, elephantiasis esset, quæ est totius corporis cancer.

Præterea à Paulo eodem loco docetur, quod sicuti particularis cancer curationem non admittit, ita minus universalis cancer curationem admittit; sed elephas universalis cancer est, igitur curationem non admittet. verum morbus Gallicus curationem admittit, ut planum est, igitur non est elephas. quod vero cancer sanitati restitui non possit, apertissime testatur Hippocrates.

Adde elephanta ex atra bile semper fieri, ac gigni, at morbus Gallicus ex unoquoque humore gigni potest, licet omnes, qui Gallico affectu cruciantur, temporis tractu atrabiles evadant. in principio autem à pituita esse potest, à sanguine, à bile, & ab illo humore, qui in hujus corpore abundat, ut deinceps suo loco ostendemus, sed elephantiasis talis esse non potest, quia semper ab atrabile generatur, igitur Gallicus morbus elephas esse non potest.

Amplius, qui elephanta patiuntur, carnem denigratam habent, & præduram, ut elephantes habent cutim, sed qui Gallico affectu depreheni sunt, hoc minime habent, ut experientia ostendit. Igitur Gallicus morbus elephas esse non poterit. Quod vero elephante affecti, nigram carnem habeant, non solum nomen ipsum indicat, quia morbus elephanti similis esse debet, sed & Galenus ipse in *sexto de Symptomatum causis*, inquit, illos, qui elephante laborant, nigram habere carnem, tuberibusque plenam, qualis est elephantum cutis. videmus autem non esse tales morbo Gallico affectos.

Alii dixere morbum Gallicum esse lepram, quia leprosi tales sunt, ut omnes exulcerentur, & pustulas habeant, & quandoque doleant, & cutis tota defœdetur.

At hi aberrant, quia neque Arabum lepra est, neque Græcorum, neque etiam illa, de qua in sacris literis mentio fit: igitur Gallicus affectus lepra esse non potest, consequentia proba est, quia nulli alii de lepra tractarunt, quam isti, & diverso modo illam posuerunt. nam Arabum lepra idem est, quod elephantiasis, imo elephantiasim à Galeno descriptam, lepram vocat Avicenna. à Galeno enim dicitur, & Paulo elephantem esse cancerum, totum corpus occupantem, & Avicenna ait lepram esse cancerum, toti corpori communem, ut idem sit apud Avicennam lepra, quod apud Græcos elephas.

Præterea Galenus dicit, elephanta ex atra bile fieri, & Avicenna ex atra bile suam lepram fieri sustinet. at elephas morbus Gallicus non est, igitur nec Arabum lepra, quæ est elephas, morbus Gallicus erit.

Probatur insuper, Arabum lepram esse Græcorum elephanta, quia Paulus elephanta dividit in unam speciem, quæ veluti à fœce sanguinis fit, & mitior est, & in unam speciem, quæ à bile adusta fit, & est prima deterior. Ita apud Avicennam duæ reperiuntur lepræ species, altera à sanguinis fœce, quæ mitior est, altera à flava bile assata, quæ deterior est, ut nulli dubium esse possit, Avicennæ lepram esse Græcorum elephanta. at morbus Gallicus, ut est superius probatum, elephas esse non potest, igitur nec Arabum lepra esse poterit. Prætereo & suadere elephanta Græcorum, esse Arabum lepram, per curationis modum, vel ex curationis modo, qui idem est in lepra apud Avicennam, ut in elephante apud Galenum, & Paulum.

Præterea Avicennæ verba de lepra, quod sit plurima in Alexandria, & quod sit ob aeris caliditatem, & ob cibi malitiam, & quia falsis vescantur eduliis, à Galeno integre referuntur, in *secundo de arte curandi ad Glauconem*, ut hæc sit summa, Arabum lepram, esse Græcorum elephanta, & cum elephas morbus Gallicus esse non possit, neque etiam Arabum lepra morbus Gallicus esse poterit.

Verumtamen nec Græcorum lepram morbum Gallicum esse posse ex hoc planum est, quia Paulus *libro quarto cap. 2.* dicit. *Lepra pariter & psora communis quædam summæ cutis scabredo est, cui sane prurigo, lentaque corporis consumptio accedere consuevit, ex atra bile utraque originem trahens*: verum Gallicus morbus in summa cute non est, neque semper ex atra bile fit, præsertim in principio. Igitur Gallicus morbus lepra non est. minor plana est, quia Gallicus morbus ad juncturas usque & ad medullas per-

tingit, & cum incipit hic Gallicus affectus, cum eo humore incipit, qui huic peculiaris est, qui afficitur.

Præterea Paulus differentiam ponens inter lepram, & psoram, inquit. *sed lepra profundius, circularibusque erosionibus corporis cuticulam depascit, & squamatorum piscium instar squamulas ex se demittit. psora vero superficiei summam corporis cutem varia erosionem depascit, furfurisque magis, quam squamosa, ex se corpuscula edit.* at in Gallico affectu nullæ decidunt squamæ, quamvis nonnunquam crustæ decidere possint, igitur Gallicus affectus Græcorum lepra esse non poterit, ut neque secundum Arabes, neque secundum Græcos morbus Gallicus lepra sit.

Adde in medicis definitionibus Galeno adscriptis ita lepram definiri. Lepra est cutis mutatio in habitum, qui præter naturam fit cum asperitate, & pruritibus, doloribusque, nonnunquam & squamis decidentibus, intrinsecus plures hæc etiam corporis partes depascitur. at morbus Gallicus non est cutis mutatio, sed totius habitus, tam intrinseci, quam extrinseci: Igitur morbus Gallicus antiquorum Græcorum lepra esse non potest.

Adde & Hippocratem in *tertio Aphorismorum libro*, *Aphorismo 20.* lepras inter Veris morbos numerare. Galenus vero eodem loco dicit, eo tempore profundum corporis expurgari vitiosis humoribus à partibus principalibus ad cutem pervenientibus, & ait, sic igitur & lepræ. at morbus Gallicus non solum in Vere fit, sed in quocunque tempore, neque in morbo Gallico profunda corporis expurgantur: sed tam intrinsecus, quam extrinsecus vexantur. Morbus igitur Gallicus Græcorum lepra dici non potest.

In *calce libelli de cibis boni, & mali succi*, ait Galenus *At quibus malus corporis humor melancholicus fuerit, canceri, lepræque fient.* at morbus Gallicus his etiam contingit (ut planum est) qui sanguineæ sunt, & optimæ temperiei: igitur morbus Gallicus Græcorum lepra non erit.

In *quinto de locis affectis post primum folium*, inquit Galenus, impetiginem transire in scabiem & in lepram. at impetigo in Gallicum morbum non transit, sed in alium cutaneum morbum solum transire debet. in lepram vero transit, igitur lepra morbus cutaneus est, licet vehementior sit, quam impetigo. Verum morbus Gallicus non est cutaneus morbus, imo maxime intrinsecus est, igitur morbus Gallicus lepra esse non potest, in morbo nimirum Gallico nihil extra apparet, sed tantum adsunt intrinseci dolores, qui maxime vexant.

Galenus in *14. Methodi medendi libro*, ubi de his loquitur, quæ toto genere præter naturam sunt, dicit. Porro triplex horum omnium est differentia, quædam namque ex mutatione consistunt solidarum partium, sicut myrmecia, & leuce, & vitiligo, & ossis caries, quam sphacelum vocant, & elephas, & scabies, & lepra. at hæc mutatio extrinseca est: illa vero Gallici morbi est, & intrinseca, igitur Gallicus morbus lepra minime est.

In *libro etiam de Dynamidiis* Galeno adscripto scriptum est. Ruffi hieram utilissimam scabiosis, & leprosis, ut fere semper faciat lepram scabiet, vel psoræ propinquam: at hiera illa, non solum morbum Gallicum non sanat, sed nedum juvat, igitur alia res est ipsa lepra, quam Gallicus affectus, & in *libro de medicinis expertis* Galeno adscripto, ubi de his medicamentis mentio fit, quibus Achæasos utebatur, dicitur, ex lactis usu illum lepras sanasse, verum Gallicus affectus ex lactis usu sanari non potest, igitur lepra non est idem affectus.

Denique superest, ut ostendamus Gallicum affectum lepram illam esse non posse, de qua in sacris literis mentio fit, lepra namque illa, est antiquorum leuce, seu vitiligo alba, quoniam squamæ albæ illis instar furfuris decidebant. Constat vero leuce non esse antiquorum lepram, neque morbus Gallicus leuce dici potest, quia albæ squamæ ab eo non decidunt.

Alii fuere Medici, qui arbitrati sunt morbum Gallicum, illum affectum esse, qui lichen apud antiquos vocatur, quos diligenter Nicolaus Leonicensis reprehendit: quia lichen morbus ille est, qui Latine impetigo dicitur, vulgo autem volatica. at Gallicus affectus impetigo non est, vel volatica, igitur affectus Gallicus lichen esse non potest.

Scito autem, quod si lichen pro eo accipiatur, quod impetigo Latine dicitur, & volatica vulgo, omnino absurdum erit dicere morbum Gallicum impetiginem esse, vel volaticam: verumtamen hi, qui dixere morbum Gallicum esse lichenem, de lichene locuti non sunt, ut impetiginem significat, quemadmodum illis imponit Leonicensis, sed de alio locuti sunt morbo, qui impræsentiarum non exstat, tamen quandoque fuit, & illum lichenem vocaverunt. neque erat opus multum laborare probando lichenas impetigines esse, & esse morbum lepra minus molestum. nam sicuti probatum est, morbum Gallicum non esse lepram, ita erit jam probatum morbum Gallicum non esse

esse lichenem, neque impetiginem.

Verumtamen morbus quidam existit novus, qui Tiberii Claudii Cæsaris tempore ortus est, & Romæ potissimum, morbus inquam sævus, quem Græco nomine lichenen appellavere, & Latine mentagram, non, quia esset qualis mentagra, quæ volatica dicitur, sed quia à mento fere incipiebat, imo hoc nomen mentagra fuit illi per jocum inditum, sed postea cessit in usum, hic est morbus lichen vocatus, quem hi arbitrati sunt esse morbum Gallicum, & non lichenem, de quo antiqui verba fecere, quæ impetigo est & volatica. Cum vero de hoc morbo Plinius ample locutus sit statim in principio XXVI. libri *naturalis historiae*, idcirco ipsius adductis verbis facile intelligemus non esse lichenem illum, quæ impetigo est, & non esse etiam Gallicum morbum. inquit vero Plinius. *Sensit & facies hominum novos, omnique ævo priore incognitos, non Italiae modo, verum etiam universæ prope Europæ morbos: tunc quoque nec tota Italia, nec per Illyricum Galliasve, aut Hispanias magnopere vagatos, aut alibi quam Romæ, circaque, sine dolore quidem illos, ac sine perniciæ vitæ, sed tanta fœditate, ut quacunque mors his præferenda esset. Gravissimum ex his lichenas appellavere Græco nomine: Latine quoniam à mento fere oriebatur, joculari primum lascivia (ut est procax natura multorum in alienis miseris) mox & usurpato vocabulo mentagram, occupantem in multis totos utique vultus, oculistantum immunibus: descendente vero & in colla, pectusque ac manus, fædo cutis fursure. Non fuerat hæc lues apud majores, patresque nostros, & primum Tiberii Claudii Cæsaris principatu medio irrepit in Italia, quodam Perusino Equite Romano, Quæstorio scriba, cum in Asia apparuisset, inde contagionem ejus importante. Nec sensere id malum fœminæ, aut servitia, plebsque humilis, aut media, sed procures, veluti transitu osculi, maxime fœdiore multorum, qui perpeti medicinam toleraverunt, cicatrice quam morbo. Causticis namque curabatur, nec, nisi usque in ossa corpus exustum esset, non rebellante tædio, advenieruntque ex Aegypto genitrice talium vitiorum Medici, hanc solam operam afferentes, magna sua præda. si quidem certum est Manilium Cornutum ex prætoris legatum Aquitanicæ provinciæ H. S. C. C. elocasse in eo morbo ad curandum sese: Hic est morbus lichen vocatus, & non impetigo, licet aliquid cum illa haberet commune, & hic est ille, quem hi existimant esse morbum Gallicum non autem lichen, quæ est impetigo. Pliniusque impetiginem cognovit, ac antiquorum lichenas, & ad ipsam diversis in locis præsidia ponit. non autem ad hos lichenas, de quibus mentionem facit præadducto loco.*

Quod autem impræsentiarum a Plinio vocati lichenen non sint morbus Gallicus, id primo suaderi potest, quia inquit eos invasisse sine dolore quidem ullo, & perniciæ vitæ: at Gallicus affectus cum dolore est, & vehementissimo, & cum nonnullo vitæ discrimine, cum aliquos ob Gallicum affectum mori constat.

Præterea a mento oriri dicit. at Gallicus affectus a pudendis potius incipit, licet ab ore nonnunquam oriatur, & nonnunquam a mammis, ut suo ostendemus loco.

Adde lichenen per totam faciem apparere, oculis tantum immunibus: descendentes vero & in colla, pectus ac manus fædo cutis fursure. at morbus Gallicus oculos etiam afficit, nec fœdi fursures ab horum facie dimoven- tur, ideo Gallicus affectus lichen non est. dico autem lichen, de quo mentio fit a Plinio loco præcitato.

Insuper addidit nec sensisse id malum fœminas, aut servitia, plebemque humilem, verum fœminæ potissimum Gallico morbo corripiuntur, & servitia, & plebs humilis, idcirco morbus Gallicus non potest esse lichen.

Lichen osculo transibat in alium, & facili osculo. Gallicus vero affectus brevi osculo non transibat in alium, sed bene longo osculo ac frequentato in alium transit, igitur morbus Gallicus lichen non est.

Denique Plinius de lichene ait, causticis namque curabatur, nec nisi usque in ossa corpus exustum esset, non rebellante tædio, at Gallicus affectus causticis minime curatur, imo, quia nonnulli causticis utebantur superioribus annis, præsidium dimittere coacti sunt, quia in pejus ruebatur affectus, unde experientia ostendit, caustica morbo Gallico obesse.

Simpliciter igitur dici non potest, morbum Gallicum hunc esse morbum, qui Tiberii Claudii Cæsaris tempore fuit, postea extinctus est: à Græcis lichen vocabatur, a Latinis mentagra. hoc vero morbi genus in medio principatus Tiberii Cæsaris fuit, anno post Christi nativitatem vigesimoquinto, ab inchoante vero mundo 5224.

Alii arbitrati sunt, morbum Gallicum esse morbum illum, qui apud Avicennam vocatur Afafati. verum Afafati apud Avicennam est impetigo malignior tamen quam impetigo sit. verumtamen impetigo non potest esse morbus Gallicus, idcirco neque Afafati erit Gallicus affe-

A ctus. Afafati vero impetiginem esse, adeo pulchre & clare Leonicens docet, ut superfluum esse videatur, quid sit, & qualisnam sit morbus, & quomodo idem sit, velle edocere; quoniam unusquisque etiam mediocriter eruditus hoc in Leonicensi libello facile legere poterit, ac intelligere.

Nonnulli dixere morbum Gallicum esse prunam, vel ignem Persicum. at Leonicens hæc esse non posse ostendit, & omnia ad unguem pertractat: docet enim quid pruna sit, & ignis Persicus, postea ostendit morbum Gallicum non posse esse prunam, nec ignem Persicum: tu Leonicensum legito, qui etiam suadet, non posse esse ignem sacrum, hæc tam diligenter, tamque exquisitè pertractat, ut nos ea repetere non sit opus.

Nonnulli recentes ita hunc morbum definire tentarunt. Morbus Gallicus est mala epidemialis dispositio totius corporis, & humorum ejus, verum hi aberrant, tum quia non est epidemicus hic morbus, ut in his, quæ sequuntur, ostendemus: tum etiam quia faciunt hunc morbum solum in qualitate peccare, cum & in solutione continui, & in mala formatione ac depravata consistat.

B Nos vero de hujus morbi causa agamus, id est, contem-plemur quomodo coeperit, & quæ causæ illum primo excitant. Leonicens inquit esse morbum epidemicum, quia passim vagatur per populum.

Verum hæc non est sufficiens causa, quod epidemicus sit, nisi ex vi vocabuli, videlicet, quia vagatur per populum, sed requiritur quod per populum indifferenter, & ab aëris temperie proveniat: non autem a contagio, & a tali contagio, quod nonnisi per coitum recipitur.

At Leonicens suadere videtur, quod sit sufficiens causa, cum aëris dispositione, & cum temperie humida, quæ tunc viget. Idcirco ait eo tempore, quo morbus Gallicus coepit, magnam fuisse aquarum copiam, per universam Italiam: Romaque testis est, quæ prima hoc malum sensit, cum Tiberis ita intumuerit, ut tota sit facta navigabilis. Pomponiique illius temporis Poetæ egregii carmina adducit, quæ de hac inundatione confecit, & marmore scripta fuere in publica columna, quæ adhuc etiam nostris temporibus extat, quamvis secundam inundationem prima majorem subierint Romani 1534. sunt vero Pomponii carmina hæc, quæ sequuntur:

Tempore Alexandri sexti; Nonisque Decembris

Intumuit Tiberis, bis senas circiter ulnas.

Insula quæque domus facta est, mediisque repente

Circunducta viis æquabat cymba fenestras.

Huic tetraſticho duo carmina addidit Leonicens, & hexastichum fecit. Leonicensi vero carmina sunt hæc duo, quæ sequuntur:

Deucalioneo vix tantum tempore tellus

Diluvium passa est, latuit cum tota sub undis.

Adducit & Leonicens Blondum historicum, qui pestilentiam quandam ob pluvias & fluminum inundationes ortam refert, suadetque multitudinem aquarum aliquid mali semper portendere, & ad illam sequi famem ac pestilentiam, propterea Leonicens inferendum censet ob aquarum multitudinem morbum Gallicum eo tempore fuisse excitatum.

At mirum videretur, quod toties antea fuerint cataclysmata, & inundationes vehementissimæ: tamen non extiterit hic morbus, insuper si ab his humiditatibus fuisset genitus, necessarium esset, ut aliis adventantibus humiditatibus augetur, aut de novo prodiret, tamen ab eo tempore quo coepit, quo inquam tempore fuit vehementissimus, paulatim declinare coepit, nuncque adeo declinavit, ac sese remisit, ut mitissimus dici possit, defluvium pilorum tantum incidere videntur, nonnullique, quos non pudet videri glabros, sponte, nullaue medicamentorum vi sanitati restituuntur: tamen & fuere particularia cataclysmata nostro tempore, & maximæ inundationes, & si unquam molestare deberet ob humiditatem, præſenti anno 1551. fieri oporteret; quoniam totus annus 1550 humidissimus fuit, & aquæ multæ Ferrariensè solum occuparunt, tamen in dies mitior evadit hic affectus.

Præterea humiditates morbos quidem excitant, & multos, sed tales, ut eodem anno vel sequenti finire debeant. Si quispiam epidemicas constitutiones, ab Hippocrate descriptas, contempletur, percipiet quinam morbi humiditates sequantur. nam humiditas est pravorum morborum, & pravorum putredinum causa. quod vero annus ille fuerit humidissimus, quo coepit morbus Gallicus, esto, fateamur, & quod humiditas tunc fecerit morbum. At cum præter putredinem alia sint symptomata consideranda, idcirco dicendum est alia esse symptomata, quæ à putredine dependent, alia quæ ab ipso morbo. Putredo, & quæ à putredine dependent symptomata, ab aëris humiditate fieri possunt, augeri & conservari. sed symptomata illa, quæ à putredine non dependent, sed potius ab ipso morbo, à putredine ortum non habent, nec ab illa conservantur. hæc dico, ut aëris humiditatem non esse propriam hujus morbi

bi causam ostendemus. quod tamen in pluvioso tempore A
 genere putredines, nulli dubium est. Si vero petas, in qua morbi specie sit affectus iste, ut causam facilius rimari possimus, quomodo fiat, simpliciter dicendum est, Gallicum affectum in nulla esse morbi specie ex his, quæ ab authoribus numeratæ sunt, nec ex excogitatis: quia nullus à sæculo, præterquam impræsentiarum, de hoc morbo locutus est, tot nimirum habet facies, quot sunt homines, qui illo afficiuntur.

Dicamus ergo, morbum Gallicum esse novum morbum, ab aliquo non descriptum, nedum cognitum, nisi nostris his temporibus. posse vero & nonnunquam novos fieri morbos, planissimum est, si quis historicos legerit authores. nam morbos novos genitos esse plerumque testantur, qui neque prius fuerant visi, neque excogitati. deinceps vero iidem morbi oblitterati sunt, ac delituere. Forte hujus ratione potest dici epidemicus morbus, non quia delituerit tam cito, ut epidemici communiter delitescere solent, sed quia nunc delitescit, & in nihilum resolvetur, cum per aliquod temporis spatium vexaverit. fieri vero quandoque novos morbos Plinius præcitato loco ostendit, videlicet *primo capite 26. libri de naturali historia*, ut fuit lichen in Plinii significato. non autem in communi apud antiquos significato.

Morbos autem novos ob aliquam pravam aëris qualitatem esse ortos, nulli dubium esse debet. illa vero aëris qualitas pejor est quoad corruptionem, cum humiditatem sequitur & caliditatem, quam quando siccitatem: veruntamen, si in siccitatibus contingant morbi, quoad acutiem sunt vehementiores, & in febre caliditas ardentior est, idcirco cum morbi oriuntur novi, magnas ut plurimum humiditates sequuntur, & in præteritum secuti sunt. nam & magnæ illas sequuntur putredines, ut in epidemiis Hippocratis planissime patet, quoniam ut plurimum morbi illi epidemici fuere in humiditatibus, vel post humiditates. Novorum igitur morborum ut plurimum ambientis aëris humiditas causa est, & si petas unde sit hæc humiditas, hoc est, unde aër illam contraxerit: Dicendum à multis pluviis, & à multis fluminum inundationibus. si vero iterum petas, unde pluviae ortum habuerint, necessarium est ad cælum usque ascendere, & fateri cum Aristotele à superioribus corporibus hæc inferiora regi, in totis scilicet qualitatibus. Hinc non ab re Astronomis scriptum est, cælestes influxus concurrere: quoniam res hæ inferiores eodem modo procederent, nisi à superiori causa hoc & illo modo proficere cogerentur. Epidemici ergo morbi, ut plurimum ab humiditate generantur, dico ut plurimum, quia & nonnunquam à siccitate fiunt, ut Anglicus sudor superioribus annis in Britannia, qui hoc anno 1551. qui fuit siccissimus, adeo Flandros vexavit, ut multa hominum millia desiderari fecerit, nuncque, dum hæc scribo, adhuc viget, decimo quinto scilicet Septembris die, & morbi etiam novi ut plurimum ab humiditate ortum habent. humiditas vero in aëre imbibitur, vel ob pluvias, vel ob inundationes, vel ob utrumque simul, adde & multas nives idem sequi. magnæ vero pluviae, & magnæ nives non fiunt, nisi multæ humidæ materiæ attrahantur, & ab astris, vel cæli motu agitentur, & aquarum abundantiam, vel humiditatem faciant, unde astra necessario concurrunt ad superfluum in aëre humiditatem, ex qua humiditate cum aliis occasionibus, morbi contingunt. fateor igitur in illo principio, cum Gallicus morbus inchoavit, magnas fuisse humiditates, magnasque inundationes, & quod ejuscemodi humiditates sequutæ sint putredines, quas morbus Gallicus sit consecutus, non quidem sponte, sed adveniente confrictione per mulieris obscenas partes, unde in Gallorum castris 1495. scortum aderat nobilissimum ac pulcherrimum, in uteri ore putrefactum gerens abscessum. Viri, qui cum illa coibant, adjuvante etiam humiditate ac putredine, dum membra virilia per uteri collum perfricabant, ob loci etiam putredinem in eorum virilibus membris pravam quandam affectionem contrahebant, qua exulcerabantur, & per penem (mollissimum membrum) prava quædam qualitas ad emundatoria ascendebat, & ad adenosas inguinum partes, ibique bubones excitabat. natura enim, ut pravæ qualitati venenosæ obviaret, materiam illuc transmittibat, quæ & ipsa inficiebatur, & bubones excitabat: irrepebat deinde prava illa qualitas ad jecur, & sanguinem commaculabat. in aliquibus hic sanguis, qui pro parte ad nutriendum caput deferrebat, caput ipsum inficiebat, & si natura fortis illum ad circumferentiam expelleret, crustæ inducebantur, sin minus, dolores vehementes, & quandoque utrumque, & si hæc infecta materia ad juncturas deferrebat, vehementes in ipsis dolores excitabat, quandoque tumores duri inducebantur. in his vero qui plethora afficiebantur, vel sanguine abundabant, ac bile, per totum corpus pustulæ crustæve prodibant. paucae vero erant pustulæ in atrabilariis hominibus, & qui plethora carebant, verum in his præduri tumores fiebant. hæc lues

unum primo infecit hominem, postea duos, & tres, & centum, quia illa erat publica meretrix, & pulcherrima, & ut procax est humana natura in coitum, multæ mulieres, cum his vitiatis viris coeuntes, lues ista infectæ sunt, quam deinde aliis viris sunt impartitæ, ut denique lues per totam Italiam sparsa sit, & per Gallias, & brevibus per universam Europam. audivi vero & nunc esse in summo vigore, in Asia, & jam in Africa pullulare: de India nihil loquor, cum sit fere huic regioni peculiaris ejuscemodi affectus.

Nota vero præter humiditatis putredinem, loca, in quæ ingrediebantur priapi cum confrictione, tertiam quandam qualitatem concitasse, ut ita dicam venenosam, quæ est Gallici affectus venenum, & est qualitas secunda à prima dependens: sicut etiam in epidemicis morbis præter morbi genus, in quo continetur, adest prava qualitas venenosa, quæ ex primis qualitatibus non est. & si quis in morbo Gallico peteret, quid sit hæc venenositas, dicimus pravam esse talis generis affectionem, quæ nomen non habet, & à nullo est definita. dico pravam hujus morbi affectionem qui excitatus est, tum à prava aëris qualitate, tum à frictione in loco mulieris cavernoso, in quo prava adsit affectio, & morbus est inter contagiosos numerandus. Hæc quæ retuli, sunt de primo, qui in hunc incidit affectum. at de aliis, qui illum recipiunt per contagium, satis est affecta mulier. aër vero nihil efficit, quoniam & in temperatissimo aëre, & in temperatissima constitutione hic morbus etiam per contagium recipitur: estque talis morbus, ut paulatim per totum corpus irreat, totumque male afficiat.

Aliqui attribuere hujus morbi causam Saturno: tunc enim, quando ortus est, arietem ingrediebatur cum aliis cæli dispositionibus.

Nos vero non magis Saturno, quam aliis planetis hoc attribuimus, quia cælestia tripliciter agunt, motu, lumine, & influenza, Saturnus esse potuit, qui pessimus judicatur planeta. potuere esse & alii simul, unum est quod per influentiam, lumen, & motum fuit male dispositus aër, a corporibus cælestibus, postea particulari adveniente causa, quæ fuit confrictio militis Gallici cum Thaide, quæ pudentia habebat male affecta, hoc morbi genus excitatum est, quod contagiosam naturam habet. Unde vero hoc recipiat, ut contagiosus sit, ignoratur, nisi quod est ex propria hujus morbi natura.

Aliqui hujus morbi causam in Deum referunt, qui hunc miserit morbum, quoniam vult homines luxuriæ peccatum evitare: propterea ejuscemodi discrimina in coitu imposuit, unde nonnulli hunc morbum divinum appellarunt, alii saturninum, illi inquam, qui a Saturno excitatum volunt. Dicunt igitur hoc esse divinum judicium, quod de luxuria ulciscitur. Veruntamen ejuscemodi ratio in unoquoque morbo esse potest, quia à luxuria dependet, & qui ob illam oritur, propterea hi omnes erunt divini. & cur si Deus in luxuriam investus est, in sceneratores investus non est, in grassatores, in latrones, in blasphemias, in homicidas, qui sæviora mala perpetrant, quam qui coitu utuntur, quam si solutus cum soluta jungatur. nam Venerem exercere unicuique naturale est, hanc vero vel illam sibi deligere, est consilio & præcepto factum. hominem vero interficere, grassari, furari, blasphemare, sunt à toto genere præter naturam: sique Deo tantum displiceret, ut homines Venere uterentur, posset illico abipsis tentiginem auferre, & nullus inveniretur, qui Venere uti vellet. die insuper, pueri, quibus contingit in alvo materno affectus Gallicus, quod mali perpetrarunt, & qua luxuria sunt usi? cum Hippocrate igitur in *libello de sacro morbo* dicamus, non magis sacrum esse hunc morbum, quam alii sint.

At ambigere posses, quia, si cælestium corporum motus, influenza, & lumen fuere hujus affectus causa, necessarium est, ut alias etiam fuerit, & alias futurus sit. veruntamen ego non ibo inficias, quandoque fuisse, & alias futurum esse, tamen nullus est author, qui de eo pertraxerit, nullus est historicus, apud quem sit ipsius facta mentio. fatendum præterea est, quod & alias in futurum excitabitur. quando autem hoc futurum sit, ignotum est, sicuti Aristoteles in *libris de Cælo* dicit, quod infinites sunt mutatae & extinctæ eadem opiniones, & si infinitum sit tempus (ut Aristoteles fatetur) tam à parte ante, quam à parte post, hic morbus infinites fuit, & infinites etiam excitabitur. hæc omnia concedenda sunt, quæ ad curationem nihil faciunt, si vero, ut nos Christiani putamus, mundus ortum habuerit a sex millibus sexcentis quinquagintaduobus annis citra, dici posset, nunquam fuisse affectum Gallicum, sed nostro hoc tempore primum prodisse, cum prius non fuerit amplius visus, tamen & hoc novi in mulieribus sanis ac bene dispositis contingere, cum illis menses profluunt, si quis cum eisdem Venere utatur, pustulas supra penem incidere, & ple-

plerumque excoriari, hoc tamen in omnibus non contingit, sed in illis solum, quæ menses habent acriores, & viri, qui cum his coeunt, virile membrum valde molle habuerint, sed hujus generis pustulæ ob hanc occasionem natæ, brevi sanitati restituntur ex solo jejuni hominis sputo, cum mulier non est affecta morbo Gallico, secus esset, si eo affecta esset.

Ex his, quæ dicta sunt, quispiam petere posset, per quas partes per contagium Gallicus affectus recipiatur. respondendum est, per molliores partes recipi: mulieres enim illum recipiunt per os, per mammas, per uterum, & per anum: ut si vir morbo Gallico affectus cum muliere coeat, in illa perfrictione, qua uteri collum perfricatur, incalescit hæc pars una & rarefcit, unde venenosam illam impressionem facile recipit: ita & semen, quod affectum est calidum exiens, in locum calidum ob frictionem rarefactum, facile imprimit pravam illam qualitatem in talem locum, itaque mulier Gallico morbo corripitur. è contrario, si mulier sit morbo Gallico affecta, vir contagium recipit, primum in penis extrema parte, & in cole, ac præputio, quia per uteri collum fricando incalescit, & rarefcit, affectionemque facile recipit, quæ etiam ab agente facile datur, quia ob frictionem jam dispositum est, & ad immittendum rarefactum. nonnunquam tamen haud recipi contingit, tum ob humorum integritatem, qui ad recipiendum apti minime sunt, tum ob brevem in loco moram. nam ad actionem requiruntur agens, & patiens, disposita in debita distantia, & tempus, quod satis sit ad actionem imprimendam. contingit verò quandoque, ut virile membrum non sit male affectum, neque mulieris uterus, sed si in muliere ab ore coeperit, vel à mammis, vel ab ano, tunc vir non tam cito recipiet à muliere hunc affectum, cum veneream rem cum illa exercet, tamen denique contagium recipiet. mulier vero citius recipit, quam vir, quia venenosum semen in sui uteri gremium recipit: à viro autem mulieris semen non recipitur, licet eo madefcat, propterea mulier facilius recipit, quando vir non habuit primo penem affectum, tamen sit affectus, quam faciat vir, quando mulier primo affectum uterum non habuit. Dominus Orobonus de Orobonis nobilis Ferrariensis uxorem habet honestissimam, quæ affectum Gallicum per mammas recepit: vir tamen ejus illam frequentissime cognovit, tamen nunquam affectum recepit. per oscula vero facile recipitur hic affectus, quoniam vibratio illa, & linguarum conflictus caliditatem auget, linguæque rarefcunt, quæ sunt etiam molliores carnes, & quæ facile impressiones recipiunt, saliva insuper pravam affectionem augente. & hi qui affectum Gallicum per os recipiunt, exulcerationem in faucibus, ac palato contrahunt. Et quandoque pars illa putrescit, & ad nares pervenit, & quod bibitur vinum per nares exit, nonnullisque nasus ulceratur, ac decedit, & in lingua pustulæ fiunt: hoc est primum indicium, quod apparet, cum per os contagium accipitur, pustulæ primo in lingua apparent, quæ taroli vocantur, postea fauces male afficiuntur, & palatum, deinde caput, denique totum corpus.

Per mammas contagium recipitur, quia puer exfugendo, & attrahendo mammam calefacit, ipsiusque os incalescit ac rarefcit, ut facile fumere possit ex muliere contagium, hocque exfugit lac, quod prave affectum est. è contrario si infans sit, qui affectum habeat, mammam exfugendo illam rarefacit, & facile recipit à puero contagium. Ut Domini Oroboni uxori contingit. hæc enim utero gerebat, & ad septimum usque mensem pervenerat, nutricem conduxerat, quæ nasciturum foetum nutricaret, cui obierat infans, quem lactabat, ob hoc ex berophotrophio infantem acceperet, qui Gallico affectu erat imbutus: illum enim ab utero materno asportaverat. paupercula hæc nutrix ab hoc infante affectum recepit. interim uxor Domini Oroboni peperit, & nutrix remisso ad berophotrophium infante, filium Domini Oroboni nutrire coepit. receperat vero in mamma contagium. inde ad octo dies non poterat nutrix ob affectum in mamma lac infanti præbere, Mater nutricis vices supplevit, interim dum nutrix ipsa curabatur, sed non multo post, & mater à puero contagium accepit, fuitque sævissimus morbus, sed denique post multos labores sanitati restituta est, & multos peperit filios.

Per anum hujus affectus contagium recipitur ex frictione illa calefaciente & rarefaciente, unde ab ano peni præberetur, & à pene ano, & cum hoc fieri non possit, nisi ex concubitu præter naturam, idcirco hoc videtur divinum in his, qui per hanc viam sumpsere contagium, quod affectus hic Gallicus semper sævissimus est, ob vindictam, quam sumit Deus de hoc nefando scelere. & quamvis dici possit, magis imprimi ob loci arctitudinem, tamen ut ab eo nefando scelere homines deterreamus, dicendum est esse Dei omnipotentis judicium,

A quod pro meritis illos ita tractat, & longe vehementiorem morbum efficit, cum per talem locum contagium recipitur. Cum vero in mulieribus sint quatuor viæ recipiendi hujus morbi contagium, uterus, os, anus, mamma, in viris sunt tres penis, os, anus. Petes vero, num per alias carnis porositates recipi possit, ut si quispiam cum affecto morbo Gallico ederit, & in eodem vase bibat, ac cum eo dormiat, nunquid possit hunc affectum recipere? Dicimus impræsentiarum, quantum sit de re ipsa, hujus possibilitatem non negandam, at addendum esse, ad hoc usque tempus non esse visum, neque cognitum, quod quispiam nisi per coitum, vel osculum, vel per mammas hunc morbum receperit. quantum in me sit cum eo haud cubare, qui scabie Gallica affectus esset, neque in eodem poculo biberem, aut in eadem ederem lance, neque eadem uterer mappula ad extergenda labia, tamen nunquam aliquem novi, qui morbum hoc modo susceperit, per solam scilicet conversationem, neque quempiam audiui, qui id viderit. veruntamen hoc observavi, si hi, qui cum his versantur, & potissimum cubant, in scabiem incidant, scabiem illam curatu difficillimam esse, hoc vidi & observavi, ut fere videatur aliquid maligni ex mora, quam habet cum affecto, contraxisse. Consobrinus quidam meus puer, matrem habebat Gallico affectu correptam, & cum ea cubabat, quandoque in scabiem incidit, quæ sanitati restitui non poterat, & circa crura crustas habuit, & tubercula, quæ depelli non poterant, sed diu in illis perseverarunt. tunc eram puer, & conjectatus sum illud contigisse ob moram, quam trahebat cum matre prave affecta. non vidi autem Gallicum affectum per hanc conversationem unquam esse receptum, hoc tamen vidi, quod dixi, morbos in illis fieri vehementiores, idcirco laudarem, ut evitarentur. unde per porositates extrinsecas aliorum membrorum, præter membra dicta, recipi posse non videtur, quoniam hæc prava affectio frictione indiget, & vehementi caloris excitatione, partium apertione. Petes, si manus cum manu fricaretur, aut venter cum ventre, num per hunc modum recipi posset? Respondemus, non esse negandum, quod recipi possit, cum suapte natura sit morbus contagiosus, sed difficilior est, & non visum antea, neque partes enumeratæ molles sunt, quales illæ per quas recipit.

Cum morbi omnes peculiarem soleant habere humorem, cui primo inhaerent, ut phrenitis bilem, lethargus pituitam, insania atram bilem, & ita per alios discurrendo morbos, hinc quispiam de morbo Gallico petet, quoniam sit ipsius proprius humor. Respondendum est, quando in initio recipitur affectus, nullum habere proprium humorem, sed in illo esse humorem, qui in illius corpore, qui affectus est, abundat: unde si biliosus natura ægrotans sit, affectus Gallicus in initio biliosus est, si sit pituitosus, morbus est pituitosus, si atrabilaris, atrabilaris erit, si sanguineus sit, affectum sanguineum esse oportet. nam illi innititur humori, qui in corpore dominatur, tamen processu ipsis atrabilaris evadit, & pituita abundat, sive modo sit, quia morbus, qui dolorem incutit, multa inducit fastidia, ut mente quiescere non possint, sed ob cogitationem atra bilis generetur: sive sit, quia morbi natura sit talis, ut atram bilem inducat, & nunquamque temperiem in atram bilem vertat, seu sit qualitas illa prava: quicquid dicatur, ad rem ipsam nihil facere videbitur. At id solum dicamus, in ipso processu omnes Gallico morbo affectos atrabiles evadere. in aliquo videtis in initio crustas adesse latas, coloris lutei, quæ bilem præ se ferunt, in processu vero nigri evadunt, in aliquibus sunt rubræ, in aliis albæ, in aliis nigræ, in aliis diversis coloribus mistæ, ut sunt & ipsi misti humores. pustularum enim colores, & crustarum, peccantis humoris genus ostendunt. Hæc igitur conclusio sit, in initio genus morbi Gallici esse secundum temperiem, & humorem, qui in illo, qui affectus est, abundat, in processu vero omnes atrabiles evadunt, & pituita etiam abundat. mire sanguineos vidi ob Gallicum morbum atrabiles esse affectos. initium vero curationis ab illius humoris evacuatione incipere debet, qui in hoc ægrotante peccat, ut suo edocebimus loco.

At dices, cum morbus Gallicus sit quæpiam venenosa qualitas, & unaquæque qualitas per contrariam curetur qualitatem, quæ erit qualitas qualitati morbi Gallici opposita? Dicimus, cum in Gallico affectu duo sint, unum scilicet humor, cui innititur hæc affectio, alterum qualitas ipsa venenosa, quæ hunc morbum in specie collocat. Primum quod est humores, curandum esse per illorum evacuationem, & alterationem, ac illa adhibendo, quæ humoris qualitati contraria sunt.

At hæc secunda Gallici affectus qualitas, qualitate sibi opposita removeri debet. Verum hæc qualitas, non est calidum, neque frigidum, neque humidum, neque sic-

cum, neque est albedo, neque nigredo, neque dulcedo, neque amaritudo, sed est qualitas quædam innominata, quæ omnino oppositam habet innominatam qualitatem. At dices, si est innominata, igitur est incognita, dicimus consequentiam non valere: cum multa sint innominata, quæ tamen incognita non sunt, nisi ut nomine careant. At vero notas esse qualitates, quæ Gallici morbi qualitati adversantur, ex sanitate, quæ inducitur, planum est, nam non induceretur, nisi rerum, quæ adhibentur, qualitates morbi Gallici qualitatibus essent oppositæ, quia omnis curatio per contrarium fit. experientia vero fuit, quæ medicamentum ostendit qualitati morbi Gallici qualitatem oppositam habens, unde experientia compertum est, hunc affectum ex decocto Indici ligni removeri, hoc autem non facit, quia calidum, cum multa habeantur calidiora: neque quia siccum, cum multa adsint sicciora, quæ tamen hoc minime præstant, sed fit ob quandam innominatam qualitatem, quæ per experientiam inventa est morbi Gallici qualitati adversari, ut pestilenti morbo etiam contingit. nam vel si cum febre sit biliosissima, Theriaca sanatur, non quia frigida hæc sit, sed quia venenosæ qualitati adversatur, tamen ratione febris à medico frigida etiam adhibentur, ac Theriacæ commiscuntur, unde Theriaca qualitate sua pestilentia adversatur, & non quia calidam, neque quia aliquam habeat sensibus notam qualitatem, sed quia innominatam qualitatem habet, quæ pestilentis morbi venenositati adversatur. Et si petas, quænam sit ejusmodi morbi Gallici qualitas, dicimus oculis ostendi non posse, sed nonnulli ostenduntur effectus, qui illam præsentem esse movent, ut sunt crustæ, tumores, dolores, pallores, & alia multa, quæ Gallicum morbum sequuntur, sicuti nec multæ aliæ secundæ qualitates possunt vel oculis videri, vel aliis sensibus percipi, sed per aliquos effectus percipiuntur, ut est pestilentis morbi qualitas, quæ est venenositas, ob maximas cognoscitur inquietudines, perturbationes, & mortes.

Multi Gallicum affectum hoc modo definire conati sunt, esse pravam epidemiam dispositionem in corporis membris, præcipue in hepate, & venis, & eorum humoribus: ex qua, veluti symptomata, dolores sequuntur, & per universum corpus pustulæ. Veruntamen ejusmodi definitio potuit forte in hujus morbi initio fieri, cum semper dolores & pustulæ simul aderant, & nihil aliud. Impræsentiarum vero, ubi adsunt præduri tumores, ubi pilorum defluvium, ubi unguium casus, ubi dentium atque oculorum amissio, est imperfecta definitio. non convenit insuper, quia vult & dolores, & pustulas per universum corpus semper adeste, cum possint esse pustulæ absque doloribus, & dolores absque pustulis, etenim plerumque pustulæ unam solam corporis partem vexant, ut caput, & non aliam: dolores nonnunquam in capite tantum sunt, & non in alia parte. quandoque neque dolores adsunt, neque pustulæ, cum simpliciter pili decidunt, in quo casu plerumque neque dolores adsunt, neque pustulæ. forte vero quando in initio cœpit in bello Neapolitano, pustulæ simul aderant, & dolores, & hoc per universum corpus, nunc vero res haud ita se habet, sed octo distincti modi reperiuntur, & compositæ complicationes ducentæ & triginta quatuor, si quis recte computabit.

Si vero Gallicum morbum nos definire tentaremus, in genere potius describeremus, cum sit valde multiplex, quam vera aliqua definitione explicaremus, ut dicendo, esse affectum multiplicem, modo qualitate afficientem, modo in compositione, modo in solutione continui, modo cum doloribus, modo sine doloribus, modo cum crustis, modo sine crustis, modo cum tumoribus duris, modo sine his, modo cum defluvio pilorum, modo sine illo, modo cum dentium defluvio, modo sine illo, modo cum unguium casu, modo sine illo, modo cum oculorum amissione, modo sine hac amissione, modo cum gonorrhœa, modo sine gonorrhœa, modo cum omnibus, modo cum aliquibus, ut superius ducentæ triginta quatuor distinctæ sunt species. Contempleris quomodo possit una forma, & una definitione muniri tam diversus, tamque varius morbus, & tot habens diversitates, idcirco satis esse arbitror haberi quid nominis de Gallico affectu, cum quid rei vere haberi non possit.

De his impræsentiarum agendum est signis, quæ ostendunt hunc tam multiplicem affectum, esse hunc vocatum Gallicum. Cum quempiam videbis, qui cum meretricula muliere veneream rem exercuerit, & circa præputium, vel penis glandem parvas habeat pustulas corrodescentes, & inguina intumescunt, indicium est hunc recepisse contagium, nam pustulæ illæ in glande corrodescentes, quæ taroli vocantur, indicia sunt receptionis contagii. irrepit deinde paulatim morbus (nisi provideatur) & totum inficit corpus, primo inguina petens & bubones inducens, postea in jecur irrepsit, denique in cor & caput, & breviter per

A totum dilatatur corpus.

Cum aliquem videbis, qui postquam cum impudicis mulieribus cubuerit, in gonorrhœam incidat, etiam sine ulcere in pene, & sine bubonibus (quia & cum his esse potest) & adhibitis præsidiis minime curetur, judica hunc affectum esse morbum Gallicum. Cum quispiam cum impudica muliere rem veneream habuerit, & pustulas in ore incidat, & in faucibus, ac gutture exulceratio fiat, & haud facile curari possit, sed abire videatur, postea revertatur, indicium est, hunc esse morbum Gallico affectum.

Si quispiam puer a turpissimo in moribus homine fuerit subagitatus, & illi in ano & circa anum pustulæ contingant, quæ facile removeri non possint, sed potius usque ad ischeon dilatentur, & extendantur, morbum Gallicum esse judicato.

Si infans lac exsugens circa os pustulas contrahat, quæ extranei coloris sint, nec curari facile valeant, judica hunc morbum Gallici contagium à nutrice recepisse.

B E contrario, si infans à berophotrophio receptus, pustulas per corpus habeat, sitque prave affectus, & nutrix in mammis, ac papillis, pustulas incidat, quæ facile curari non possint, judica nutricem hanc ab infante recepisse contagium. Capitis gravitas cum dolore, qui ad humeros usque extendatur, ut ille brachia elevare non possit, neque sibi caput detegere, neque quandoque bolum sibi in os immittere, vel vini cyathum suis manibus apprehendere, hoc est Gallici affectus indicium. Cum capitis dolores, humerorum, brachiorum, & reliquarum corporis venenosarum partium vesperi fiant vehementiores, usque ad dimidiam fere noctis, postea dolores remitti incipiant, indicium est esse dolores ex Gallico affectu, potissimum quando, multis adhibitis præsidiis, obliterari non potuerunt.

At quispiam petere possit, cur potius noctu, quam interdiu vexent hi dolores? Nonnulli causam reddunt, quia humores noctu augentur. verum æque augentur interdiu: nam sicut una cibatio in nocte coquitur, ita una coquitur in die: idcirco par ratio est crementi humorum tam in nocte, quam in die. Dicendum potius est, noctu dolores augeri, quia hoc tempore humiditates moventur, & nox ipsa humida præcipitat cælo: humores vero ab humiditate extrinseca commoventur, augentur, & agitantur: tum etiam, quia noctu naturalis calor ad intrinsecas retrahitur partes, idcirco humores commovet, qui commoti dolores augent. Adde materias, morbum Gallicum facientes, ut plurimum esse frigidas, vel si in principio frigida non sint, in processu frigida evadunt.

Cum in aliquo videbis crustas circa frontem pullulare luteas, five nigras, five albicantes, five mistas, quæ illum deformant, Gallicum affectum habere ipsum judicato: nam hæc crustæ humorum ratione sunt coloratæ. Si vero petas, quomodo discernantur: respondemus, si crustæ sint lividæ, & hi acuto capitis dolore deprehensi sint, à bile esse dubitandum non esse, tum ob crustarum colorem, tum ob doloris capitis vehementiam, & hæc crustæ biliosæ, ut plurimum in pyramidis formam exacuuntur. Si vero crustæ hæc dealbescant, & latæ sint, capitisque doctor obtusus videatur, à pituita esse fatendum est. Ab atra bile vero contingent, si nigræ appareant, & asperæ, & dolor sit vehemens. At si dolor mitior sit, crustæ vero subrubræ sint, à sanguine esse judicari debet. Cum vero sunt variæ & diversorum colorum, à diversis gignuntur humoribus, tu vero humorum & morbi diversitatem, ex colorum diversitate deprehendes, quia si color niger sit & luteus, à flava, & atra bile crustas confectas esse judicabis: si albicans & luteus, à pituita & à bile. Si subruber & luteus, à sanguine & bile, & ita de aliis complicationibus dicendum est.

Si à quopiam videas capillos decidere, & barbam, & potissimum supercilia, hunc morbum Gallico affectum esse judicato. Intelligendum vero est, modo hæc non sequantur aliquem magnum morbum, & præsertim cum scitur hunc Venere, & cum meretriculis esse usum.

Idem judicium de dentibus facito, de ungulis, & de oculis, nam impræsentiarum in his solis quandoque est E partibus hic affectus.

Ex pulsibus difficulter cognoscitur Gallica lues, imo necesse est, ut variet secundum humorum variationem, & ut dolores intensi sunt, ac remissi, in intensioribus enim magis frequens est, & velox, sed imbecillus: tamen cum febre plerumque careant, neque etiam habent certam rationem ex pulsibus. Unde simpliciter dicendum est, horum pulsus certum judicium non præbere, quod sit affectus Gallicus.

Neque certum faciendum est ex urinis judicium, quia urinæ humorum ratione variæ sunt, & præterea dolor ac reliqua symptomata urinarum variationem faciunt, tamen si quæ urinæ sunt ac lue affectis propriæ, sunt urinæ crudæ, albæ, absque hypostasi, vel cum modica hypo-

hypostasi: quia materia, quæ per urinam exire deberet, & hypostasim facere, ad juncturas tendit, ad pustulas, ad caput, & ad alias partes.

Ex sputis ac similibus tuta non habentur Galliciaffectus signa, neque propria sunt ipsius signa: nisi intelligeremus, quod sputa de affectu in faucibus judicare possent, quia quandoque ephelcides, id est, crustæ exspuuntur, quod indicium est, exulcerationem adesse.

Qui colorem vividum habere consuevit, & floridum, postea pallidus efficiatur, & luteus, & macilentus, qui alioqui erat plenus, & ita diu perseveret, neque aliquo alio affectu laboret, in morbum Gallicum hunc incidisse arbitrandum est, solet enim ejuscemodi morbus colorem maxime immutare, & lividum, pallidum, ac luteum reddere.

PROGNOSTICA.

In Gallico affectu crustæ & pustulæ sunt minus malæ, quam dolores: nam per crustas, & pustulas pravæ materiæ corpus exeunt, quæ alioqui illud prave afficerent.

Dolores Gallici, qui cum crustis sunt, ac pustulis, (nam quandoque cum his fiunt) mitiores sunt, quam dolores absque crustis.

Dolores cum duris tumoribus sunt vehementes, sed minus mali, quam dolores absque ullo tumore: nam tumor hic aperiri potest: at si nihil adsit tumoris, difficilior est negotiari.

Omnium morbi Gallici modorum minus malum est pilorum amissio, sed hominem tantum derisui reddit.

Lentæ febres, ac longæ, cum morbo Gallico futuram hæticam minime significant. infinitos enim fere vidi, qui in tales incidere febres, & in urinis pinguitudo innatans videbatur, tamen hæctici haud evasere, imo Gallico affectu curato, & etiam per existentia, febris ipsa una curata est, ac abiit.

Gallicus morbus raros interficit, tamen interficere potest, & nonnunquam id facit, sed tunc potissimum, quando præter Gallicum affectum ægrotantes se regere noluerint, & inordinatiore victu utuntur, ut mors potius eorum errata sequatur, quam morbum.

Gallicus affectus homines semper imbecillos reddit, & qui facile in alia morborum genera incidunt.

Morbo Gallico affectus, si in sanitatem restituitur, & sibi digitum, vel aliquam corporis partem leviter incidat, per longum temporis spatium sanitati non restituitur. nam membra pravam quandam qualitatem admittunt, ut cum discontinuantur, in continuationem difficulter reduci possint.

Gallica lues recenter inducta facile curari potest. idcirco cum primum ægrotans se tali morbo correptum perceperit, ilico se curari jubeat. Si vero antiquior sit, difficilior curatur, imo ex mora tantum intendi posset, ut curationem nunquam admitteret.

Pustulæ facilius curantur, quam dolores, & præduri tumores difficilior curantur, quam pustulæ.

Qui raucam vocem habent, ac perseverantem, cum faciei pallore inusitato, tibi de affectu Gallico suspecti sunt, & per os receperint contagium ipsos indicium est, quamquam posset & illuc per alias vias irrepisse.

Atrabiles ad affectum Gallicum magis parati sunt, quam cætera hominum temperies. nam & omnes Gallico morbo affecti denique atrabiles evadunt, & atrabiles per adustionem illi potissimum sunt, qui facile in hunc morbum incidunt, hoc vero intelligendum est ratione humoris, non autem ratione soliditatis carnis. nam hoc secus est, caro enim atrabilariorum, cum sit arida & densa, difficilior recipit contagium: at atrabiles humores facilius recipiunt ob symbolum quoddam ægritudinis. Sunt ergo humorum ratione ad hunc affectum magis parati atrabiles, in secundo loco sunt biliosi, in tertio sanguinei, in quarto pituitosi, quamvis omnes in processu atrabiles evadant, & pituita insuper abundant.

Raræ texturæ homines facilius incidunt in hunc affectum, quam non raræ texturæ, unde, qui scabiem facile, & morbos contagiosos recipiunt, facile etiam luem Gallicam recipere possunt.

Qui pravis humoribus repleti sunt, facilius, & citius in hunc affectum incidunt, quam qui probos habent humores.

Qui inordinato victus genere utuntur, & potissimum, si atrabilaris vescantur cibis, in hunc affectum facilius incidunt, quam qui secus faciunt, & probo victu utuntur.

Juvenes & pueri facilius ab hoc affectu liberantur, quam senes, & qui in aliis ætatibus sunt.

Qui tota nocte cum meretricula cubaverit, in hunc affectum facilius incidit, quam qui interdum rem veneream exercuerit, & subito recesserit.

Facillime omnium illi in morbum Gallicum incidunt, qui primo eo fuere correpti, & post sanitatis restitutionem, iterum contagium recipiunt, nam relicta est (etiamsi sit

A sanus) qualitas quædam prava, quæ cum lue Gallica symbolum habet.

In his edisserendis prognosticis non est opus vel Galeni, vel alterius antiqui sententias quærere, quia novus est morbus citra septuaginta quatuor annos ortus, quem antiquiores illi non cognovêre auctores, neque aliquem de eo prius scribentem legêre autorem.

Qui vero solo Gallici morbi modo affectus est, facilius curatur, quam qui multis afficitur morbis, & ita secundum complicationem facilius & difficilior curatur. at verò opus est, ut omnia semper æqualiter intelligantur, nam si quispiam solis doloribus affligeretur, sed vehementioribus, alter vero crustas remissas haberet, & remissum dolorem, hic, qui habet duo hæc remissa, facilius curabitur (licet duo sint) quam ille, qui habet solos intensos dolores. Si vero æqualia essent, semper facilius is curatur, qui unum solum modum habet, quam qui plures, & quanto plures sunt, tanto difficilior curabitur.

Qui in pilorum casum incidunt, in ridiculum morbum incidunt, & illi hominibus derisui sunt, qui hoc affectu sunt deprehenso. At quibus dentes, ac ungues decidunt, in derisum quidem veniunt, sed misericordia junctum, at qui oculos amittunt, misericordia solum ac pietate digni sunt.

Quispiam vero dubitare posset, cur à pudendis ut plurimum incipiat hic affectus. Respondent nonnulli, quia influxus ille pudendis adversabatur, quando hic morbus per influxum excitatus est, nam in pudendis conformitas quædam adest, quæ est inter morbi qualitatem, & hæc membra, ac cœlestem influxum. At hoc videtur esse reddere rationem per illa, quæ majori indigent perunctione. Quærendum nimirum est, cur ille influxus pudendis adversetur, & deinceps influxu remoto, qui pudendis amplius non adversatur, unde concipiatur per illam viam affectus: & præterea illi, qui cum muliere non concumbant, cur non incidebant in hunc affectum, si ab influxu dependebat, tamen nemo unquam visus est, qui in hunc affectum inciderit, nisi re venerea usus sit, aut lac exfugerit, aut osculatus fuerit. nec percipitur conformitas ista, inter morbi qualitatem, & hæc membra, imo cum multum nervosa sint, corruptioni multum repugnare videntur, idcirco magis affici non deberent, quam alia membra, quæ ad curationem magis apta sunt.

Alii dicunt in pudendis abundare magis humores, qui sunt putrefactioni parati, ideo in illis membris potius sit, vel ab illis potius incipit. At hoc absurdum videtur, quia semper non incipit in illis membris, sed quandoque à mammis incipit, quandoque à lingua, palato, & faucibus. Præterea si illa membra plus haberent materiæ ad putredinem aptæ, tunc non morbus Gallicus solum, sed multi morbi his in locis orirentur, quanquam negandum non sit ad has partes, tanquam ad cloacam, multos descendere humores.

Dicendum igitur est ideo à pudendis incipere, quia illa sunt, quæ primo contagium recipiunt, nam perfrictio illa insensibiles meatus aperit, & contagium facile recipitur, à pudendis ergo incipit: quia illa sunt, quæ primo recipiunt, vel quæ primo præbent, & agitatio concurrit, quæ calefacit, & aperit, convenit etiam membri mollities, quod facile recipit, & hæc est vera causa, cur ut plurimum à pudendis incipiat, & non alia, quia sunt prima membra, quæ tanguntur, & fricantur, & incalescunt ac rarefcunt, suntque mollia membra, neque illud etiam parvi est momenti, quod ad illa tanquam ad cloacam multi pravi à natura illuc delegati decurrunt humores.

At quia nonnulli dixêre ab illis etiam incipere membris, quando plurimum oritur, & absque contagio: propterea quærendum est, nunquid hic affectus de novo absque contagio excitari possit. dicimus rei possibilitatem esse quoddam aptum, & hic morbus alias fuisse potuit, licet de ipso nulla sit facta mentio, & futurum esse alias, tamen semper crediderim præter influxum, particularia etiam requiri circa subjectum, quod recipit, ut quod rem habeat cum aliqua muliere, quæ uteri partes male affectas habeat, & quandoque exulceratas, licet non ex morbo Gallico, tamen hic rem veneream cum illa habeat, & ex illa confrictione cum cœlesti influxu fiat hic morbus, Quod autem absque his oriatur, nunquam crediderim. Audivi Medicos quosdam de religiosa muliere fatentes, quod morbum Gallicum ex se contraxerat, & non ex concubitu, & ego certe scio matronam illam religiosam virginem esse, & probissimam, imo in tali esse loco, ut si prava etiam perpetrare vellet, minime posset. at ego medicos istos rationibus convici, cum hanc mulierem visitassem, & illis ostendi hujus mulieris affectus esse uterinos, non Gallicos, & illam deinceps curavi ex uterinis affectibus, & sanitati denique restituta est absque medicamentis, quæ morbum Gallicum sanare consueverunt. Unde arbitror morbum hunc non posse, vel de novo ex-

citari, vel per contagium recipi, nisi per coitum, vel A per lactis exsuctionem.

Ut autem ad superiora redeamus, Hipp. in *tertio Aphor. libro*, in æstate dicit pudendorum putredines oriri, Galen. hoc intelligit in humida æstate, aut in ea, in qua non abundaverit ventus, aut spiraverit auster, unde temporis humiditas in ipsis putredines excitat, quamvis Galenus intelligat hoc non solum in pudendis fieri, sed in alia etiam parte (& est 21. *Aphorismus*) ex hoc tamen non habet, quod hæc putredo causa sit, cur in pudendis incipiat Gallica affectio.

Nec dubium istud prætereundum est, cur nonnunquam contingat, ut aliqui atrabiles sint, & victu tali utantur, qui temperiem adjuvet, cumque Gallico morbo affectis mulieribus coeuntes contagium tamen non recipiant. Nonnulli respondent ex proprietatis individuae diversitate hoc contingere, quæ est alia in alio, ut *prima primi* ex Avicenna colligitur. Unde aliqui temperiei sanguineæ in hunc morbum incident, alii atrabiles non incident. superioribus diebus tres vidi, qui cum quadam meretricula Venere usi sunt, & duo vehementissime affecti sunt Gallico morbo, & potissimum pilorum defluvio, hique duo optima temperie præditi sunt, & optimo habitu, tertius vero, qui est pravæ temperiei, contagium minime recepit. tamen non semel tantum, sed pluries cum eadem meretricula Venere usus est. primi vero illi duo confocii, qui erant bona temperie præditi, ab hoc affectu male tractati fuerunt, & adhuc in ipsis vestigia supersunt, quamvis diu sit, quod laborent: tamen præter hanc proprietatem dici posset, illum non incidisse in hunc affectum propter aliquam individualem proprietatem, sed quia obstructos meatus habebat, nam hi atrabiles (ut ille est qui prava temperie præditus est) corpora habent densiora, quæ sunt ad recipiendum inepta. Unde ille contagium minime recepit, quod fuit ratione intensioris carnis, & pororum occlusionis, non autem ratione humoris, qui facile recipit.

Cum vero Gallicus affectus sub pustularum specie appareat, & sub specie dolorum, petendum est, quando cum pustulis erit, sub quo pustularum genere contineatur, & ad quod genus reduci debeat? Nonnulli recentes dicunt esse Avicennæ Asafati. at superius diximus Nicolaum Leonicenum illos optime reprehendisse, qui censuere morbum Gallicum esse Avicennæ Asafati. Forte dices illi saltem assimilari. nam Asafati inter exulceratas pustulas numerari. Dicendum vero est duplex esse pustularum genus in hoc affectu, prædurum unum, quod vulgo gummi vocatur, alterum quod crustam inducit, prædurum, sub scilicet genere continetur, & quandoque sub prædurorum oedematum genere, & plerumque nodi dici possunt, quia ita sunt aliquibus membris infixi, ut nativi nodi tabulis infixi sunt, licet nonnunquam & tales viderim durities, quæ natæ vocari poterant, cum per membra commoverentur, & veluti natarent. pustulæ vero, quæ crustas habent secundum colorem, ad pustulas illius humoris reduci possunt, ut si sint luteæ pustulæ, biliosæ vocentur, si nigræ, atrabiles, si albicantes, pituitosæ, & si rubræ, sanguineæ: & licet sanguis inflammationem faciat, bilis erysipelas, pituita oedemata, atra bilis scirrhum, tamen hæc fiunt, quando hi soli humores sunt. in crustis vero in hoc morbo non sunt puri humores, sed à superabundanti denominatio fit. nam biliosæ crustæ, si à bile fuissent pura, crustam non induxissent, sed erysipelas, & ita de aliis, ut convenit, dicendum est.

In doloribus etiam dubitatio contingit, in quo sint genere reponendi Gallici isti dolores. nonnulli dicunt inter extensivos dolores reponendos esse, qui juxta Avicennam à flatu fiant, aut à materia, quæ in nervis, aut in musculis impacta sit. veruntamen si hic dicere intendant, quandoque extensivos esse dolores Gallicos, hoc fatebimur. simpliciter vero non fatebimur, dolores omnes Gallicos semper esse extensivos. nam quandoque sunt pulsativi, quandoque acuti & pungitivi, ut ferreus stylus in membra infigi videatur, quandoque sunt obtusi, quandoque gravativi. Nonnulli arbitrati sunt, hos dolores esse (ut Avicennæ verbo utar) frangitivos, sed hoc simpliciter dicere, simpliciter etiam falsum est. Nam fieri quidem potest, ut aliqui sint frangitivi, sed omnes ita esse censendum non est. nam, cum frangitivus dolor juxta Avicennam à materia fiat inter os, & pelliculam tegentem os contenta, non poterit semper Gallicus morbus vocari frangitivus, quia & in aliis prædictis locis materia continetur, quæ hos dolores E excitat.

Nos ergo in genere dicamus, Gallicos dolores in omni fere esse dolorum genere, quod inveniri possit, neque ad unam certam dolorum speciem reduci posse, quia aliqui erunt in una specie, in qua alii deinde non erunt, hæcque dicenda sunt de morbi Gallici pustulis & doloribus.

Cum in affectu Gallico dolores contingant, & ut plu-

rimum sint circa juncturas, idcirco dubitare contingit, propter quid in juncturis potissimum excitentur. nonnulli dicunt in illis excitari locis, quia & materiæ in eisdem colliguntur. at ejuscemodi solutio absurda videtur, quoniam per motum, qui in juncturis fit, resolvi deberet. nam in omni corporis motu artus & juncturae moventur, & ideo humores ob motum potius resolvi deberent, quam colligi. at ejuscemodi ratio hoc modo solvenda est, quod juncturae cavitatem habent, quæ materiæ implentur, & quæ per motum tam facile resolvi non potest, imo in motu plerumque dolores augentur, tamen si vehementissimus ac diuturnus fieret motus, materiæ resolverentur, & dolores cessarent, denique sunt nonnulli, qui ex vehementissimo motu quotidie frequentato à Gallicis doloribus evasere, ut contingit Dono Barano Campanario, qui sævissimis doloribus cruciabatur, sed chordas trahendo magnæ campanæ Episcopi Ferrariensis, ab eisdem doloribus evasit. Ad rem igitur, motus quilibet non est aptus omnes resolvere materias, quæ in juncturis continentur, sed tantum vehementissimus motus. plerumque vero ex motu B dolor augetur, quando materias quidem flatuabit, sed resolvere nequibit.

Nota insuper eos, qui crustas habent, ut plurimum mitiores habere dolores, vel nullos, quia materia ad circumferentiam exit, & non ad juncturas tendit. qui vero doloribus absque crustis affliguntur, vehementiores semper habent dolores, hi etiam sunt vehementes dolores, qui ex præduris excitantur tumoribus circa juncturas.

Priusquam vero ad Gallici affectus curationem convertamur, scire oportet aliquem esse Gallicum morbum incipientem, alium confirmatum, & non inveteratum, alium & inveteratum, & confirmatum. Primum de curatione Gallici morbi, qui incipit, verba faciamus, id est, de eo, qui nondum menssem excessit, vel menssem cum dimidio.

De curatione Gallici affectus incipientis.

Si tibi quispiam occurrat ex Gallico affectu curandus, qui in initio sit, id est, non diu sit, quod contagium receperit (id vero cognoscitur, quia pravæ pustulæ in præputio, vel cole pullulare incipiunt, & panus, vel bubo excitatur, vel pustulæ in ore incipiunt) hic potest in sanitatem restitui ex sola purgatione, prætermittendo majora, ut sunt majores inunctiones, & ligni Indici potiones. primo igitur contemplator, an hic macilentus sit, ut sanguine non abundet, an plethoram habeat. nam si sanguine non abundabit, sed eo potius indigebit, venæ sectio exercenda non est. si vero abundabit, jecoraria dextri brachii vena secetur, prius tamen hoc clystere ventrem lenito. Recipe *malvæ, violarum, althææ, Mercurialis, singulorum, man. j. misce, & bulliant in aqua secundum artem. postea Recipe hujus decocti, lib. j. olei violacei, unc. iiij. cassiæ nuper extractæ, unc. j. salis communis, drach. ij. misce & imponatur.* clystere secreto venæ sectio fiat ad sanguinis libram, plus minus, ut vires exigunt, postea hujus generis syrupi præbeantur, & si sanguineæ sit temperiei, hic, qui sequitur, adhibeatur. Recipe *syrupi de Cap. Ven. syrupi de endivia, singulorum, unc. j. infus. senæ, unc. iiij. misce.* At si biliosæ sit temperiei, & præcedenti syrupo uti poterit, & hoc, qui sequitur. Recipe *syrupi violacei, D syrupi de endivia, singulorum unc. j. infus. senæ, unc. iiij. misce.* Si vero pituitosæ fuerit temperiei, hic, qui sequitur, syrupus adhibeatur. Recipe *syrupi de hyssopo, syrupi de Cap. Ven. singulorum, unc. j. infus. senæ, unc. iiij. misce.* At si sit temperiei atrabilaris, tunc qui sequitur syrupus, præbendus erit. Recipe *syrupi de epithymo, syrupi de fumo terræ, singulorum, unc. j. infus. senæ, unc. iiij. misce.* In hoc casu nunquam deferenda est senæ infusio. Unum enim ex his est, quæ supra alia omnia affectui Gallico adversari videntur, quod per nullam ex manifestis qualitatibus agit, ut necessarium sit in sena ipsa dicere ratione hujus affectus adesse qualitates occultas, nobisque ignotas, nisi quispiam arbitraretur senam huic morbo adversari, quia educit, & præsertim atrabiles humores. veruntamen evacuare, non est affectus qualitatem remove, nisi dixerimus affectus qualitatem humoribus inhærere, idcirco cum humores evacuantur, prava etiam affectus qualitas removetur. At hoc absurdum est, quia, humoribus etiam evacuatis, prava adhuc morbi qualitas relinquitur, quæ solidis innitur membris. nam omnes corporis partes affectæ sunt, præsertim quando est confirmatus. Dum vero in initio est, in solis continetur humoribus, jecore, ac viis, idcirco evacuatione curari potest, unde principium hoc Gallici affectus, evacuando tantum curamus.

Cum novem vel decem ex illis syrupis accepti sunt, medicamentum præbere oportet. at prius notandum est, syrupos præscriptos hoc modo sumendos esse: si quispiam quinquies aut sexies pro singulo syrupo dejiciat, alternis die-

diebus infumantur. Si vero bis, aut ter singulis diebus accipi poterunt, deinde uno vel duobus interjectis diebus, qui sanguinea præditus est temperie, hoc sumat medicamentum, non quidem sanguinem educens, sed alios corporis humores. Recipe *pulpæ colocynthidis, scammonæ singulorum scrup. j. turbit, hellebori nigri, singulorum scrup. s. gingiberis, cinnamomi, camphoræ, anisorum, singulorum gran. x.* Misce, & infundantur in quatuor uncias infusionis senæ per decem horas, postea exprimantur, & expressum saccharo dulcoretur, vel sequentes devoret pilulas. Recipe *pilularum aurearum, pilularum cochiarum, pilularum de lapide lazuli, singulorum scrup. j. misce, & tot fiant pilule, quot ægrotanti placuerit, at si natura sit biliosus, medicamentum istud recipiatur.* Recipe *scammonii drach. j. Rhabarbari electi, myrobalanorum luteorum, singulorum drach. s. misce, & infundantur in quatuor uncias infusionis senæ per decem horas, postea exprimantur, & expressum hora convenienti præbeatur, saccharoque dulcoretur.* Si quis vero pilulas magis diligit, aureas pilulas infumat. At si natura sit pituitosus, medicamentum quod sequitur, adhibeatur. Recipe *turbith. drach. i. myrobalanorum chebulorum drach. j. s. Agarici, drach. s. gingiberis, cinnamomi, anisorum, camphoræ, salis gemmæ, singulorum gran. x. misce, & infundantur in quatuor uncias infus. senæ per decem horas, postea exprimantur, & expressum hoc saccharo dulcoretur, vel cochiae pilulæ præbeantur.* Si vero esset natura atrabilis, sequens medicamentum præbendum est. Recipe *polypodii, epithymi, singulorum drach. iiij. senæ, unc. j. hellebori nigri scrup. j. florum boraginis, florum buglossæ, florum violarum, florum rosarum, singulorum drach. j. s. gingiberis, cinnamomi, anisorum, amomi, singulorum drach. s. misce & infundantur in aquam fumi terræ secundum artem, postea exprimantur, & saccharo dulcorentur, ac præbeantur, vel pilulæ fumantur de lapide lazuli, vel de lapide armeno.* Si vero sit mistæ temperiei, misce, quæ dicta sunt, secundum humorum temperiem, ac miscellam.

Si hic videatur sanitati restitutus, bene illi erit: hoc autem videbitur, per unius mensis, vel duorum spatium. nam per octo, vel decem dies non est tempus valde aptum. In toto autem hoc spatio, & horum scilicet dierum, in quibus fit purgatio, & post purgationem ægrotus in sex rebus nonnaturalibus convenienter regatur.

Pullorum jura edat, & carnem, & vitulorum, hædorum, parvarum avium, phasianorum, perdicum: virulenta evitet, falsa, acria, & aromatibus valde plena, album vinum bibat, tenue, odoratum, vel rubellum.

Corpus vehementer moveat, nam inventi sunt, qui ex solo motu vehementiore, & continuo in sanitatem restituti sunt, unde quantum naturæ satis sit, quiescant.

Evacuatus semper potius sit, quam repletus, neque impleatur, sed perenniter, quantum fieri potest, evacuetur.

Vigilet etiam plusquam dormiat. nam vigiliæ exsiccant, tamen opus est tantum dormire, quantum naturæ satis sit, ne imbecillis fiat.

Animi passiones summopere evitare oportet, & illas præsertim, quæ atram bilem inducunt, ac augment, cum hic affectus per se homines reddat atrabiles: aer ambiens ad temperiem vergat.

Si post mensem vel duos menses integre sanum esse deprehendas, nihil aliud agas, quam jubere, ut frequenter expurgetur Alexandri pilulis, de quibus mentionem faciemus, & descriptionem suo loco referemus. Si vero hunc non esse perfecte sanum percipies, tunc id, quod sequitur decoctum, fieri iubeto. Recipe *polypodii, epithymi, singulorum, drach. iiij. turbit, scrup. ij. Scammonæ, hellebori nigri, singulorum, scrup. j. Rhabarbari electi, agarici, singulorum, drach. s. senæ unc. j. gingiberis, caryophyllorum, cinnamomi, anisorum, foeniculorum, amomi, camphoræ, singulorum gran. x. florum boraginis, florum buglossi, florum rosarum, florum violarum, singulorum drach. ii. passularum unc. j. sebesten numero xv. prunorum Ibericorum numero x. Misce, & bulliant in sufficienti quantitate aquæ fumi terræ secundum artem, ut, quæ majorem patiuntur decoctionem, primo infumantur, quæ minorem deinde, & quæ minimam in ultima ebullitione, quæ vero nullam expetunt, infundantur, postea singulorum mane sex unciae infumantur per viginti dies, si vero sit sanitati restitutus, & pustulæ resolutæ sint, ac bubones (si adhuc perseverent) nihil aliud agendum superest. Verum si non videatur sanitati exquisitè restitutus, ut integre sanitati restituatur, ligni Indici decoctum eo modo exhibeatur, quo postea dicemus, sitque decoctum in aqua. Tunc vero integre sanitati restituatur, victusque ratio erit ita servanda, ut posterius ostendemus.*

Nounulla vero sunt hoc loco pertractanda, quæ virile membrum, inguina, os, uteri collum, & mammas plerumque vexare solent. Ut plurimum primum quod con-

A tingit in hoc affectu, pustulæ sunt in præputio, vel in glande, vel in utroque, quæ ex humorum acredine in perfrictione venerea excitatorum, & ex prava qualitate Gallica in uteri collo mulieris, vel è contrario excitantur. dico autem è contrario, quia ex eisdem causis in uteri collo eadem pustulæ excitantur, quando mulier non est affecta, & cum viro affecto concubitus habet. eadem vero erit tam in mulieribus, quam in viris, harum pustularum curatio. Sciendum vero est, ut plurimum prius oriri pustulas in pene, vel in uteri ore, quæ taroli vocantur, quam oriantur bubones, tamen nonnunquam prius oriuntur bubones, quam pustulæ istæ: licet raro sit, & loci propinquitas, ac virilis membri perfrictio in illa parte supra uteri mulieris pravæ affectæ collum ostendunt primo fieri debere in præputio, & glande pravum affectum, quam in inguinibus, imo & hoc pro majori parte contingit: licet dici posset, illas esse adenosas partes, in quibus bubones gignuntur, quæ facile recipiunt: quod verum esse fatemur, sed & præputii ac colis partes adeo molles sunt, ut facilius etiam recipiant, quam adenosæ partes & glandosæ, quæ aliquam habent duritiem. Et si dicas, naturam ejusmodi officium adenosæ partibus præbuisse, ut recipiant: dicimus & præbuisse hoc officium, & naturam mollioribus partibus, ut facile recipiant, & ad omnia sint aptæ, cum adenosæ partes sint magis duræ, quam molles.

Si hæ pustulæ contingant, quæ taroli vocantur, & quæ pro majori parte rubræ sunt, & in medio albicantes, ita curari debent. si enim hic venæ sectione indigeat, jecoraria vena secanda est, postea expurgandus est, ut superius diximus in incipiente morbo, interim supra pustulas primo hic pulvis imponatur. Recipe *rosar. rub. balaustriarum, boli armenæ, singulorum drach. j. misce, & fiat pulvis subtilissimus*, qui supra hæc ulcuscula ponatur, ut exsiccentur, si hoc efficiatur, bene est; sin minus, prædictis pulveribus aloën addito, si sanitati non restituatur, hoc alio utaris pulvere. Recipe *aluminis rochæ drach. j. aloës, drach. s. misce, & fiat pulvis subtilissimus*. si non exsiccentur, unguento vocato *Apostolorum* utaris, quod si finem non assequeris *Aegyptiaco unguento* utaris, si adhuc sanitati non restituatur, lotionem hanc fieri iubeto. Recipe *tutæ præparatæ, aluminis rochæ, viridis æris combusti, singulorum drach. j. misce, & bulliant in vino albo, vel*, (si sentiret caliditatem) *in aqua plantaginis*, postea locus bene abluatur, post ablutionem ex hoc unguento inungito. Recipe *unguenti Aegyptiaci drach. j. pinguedinis anseris drach. iiij. mercurii drach. ij. misce, & mercurium prius pinguedine mortificato*. si finem non assequeris, Mercurii quantitatem augeto. interim vero continuis evacuationibus, & præparationibus homo præparandus est, & ut unguentum, quod supra ponis, servetur, linteolum super adde cocta cerussa delinitum. his effectis, arbitror in sanitatem jam esse restitutum, & nulla re alia indigere. At si alia creverint, ut dolores, vel pustulæ per corpus, aut supra caput, & hæ, quæ sunt supra colem & præputium sanitati restitutæ sint, tunc curationem eo modo prosequaris, quo dictum est, Indici ligni decoctum præbendo, vel inunctiones adhibendo, ut de illis verba facturi sumus.

Notandum vero est in aliquibus magnas fieri per totum virile membrum pustulas, & usque ad profundum quandoque tendere, potissimum quando per aliquot temporis spatium ægrotans noluerit affectum suum medico detegere, sed sese curaverit, ut contingit: tunc enim solet magnapriapi pars, vel totus ulcerari. tu ergo in hoc casu lotionem ista utaris. Recipe *aloës, aluminis rochæ, viridis æris combusti, Aristolochiæ rotundæ, antimonii, singulorum drach. s. misce, & bulliant in vino*, si non adsit in loco calor; si calor adsit, *bulliant in aqua plantaginis*, quantum sufficit, postea totus penis abluatur, & præsertim ubi ulcera adsunt, quæ plerumque maligna sunt, & cacoëthica, & veluti chironia, videnturque in superficie benigna, in fundo vero sunt mali moris, facta ablutione, & loco absterfo, adhibeatur unguentum Apostolorum cum Mercurio, & pinguedine anseris, vel ursi. Quidam sunt, quibus displicent in his affectibus pinguis & oleaginea, verum unguenta absque his fieri non possunt. Et propterea eorum ratio absurda est, quia illa non probant. est vero, quia penetrare non sinit (inquiunt) id, quod oleagineum est, ob suam glutinositatem medicamenta. at isti adeo absurda ratione utuntur, ut nulla reprehensione sapientis viri indigeant, imo oleum ob tenuem suam substantiam præcæteris penetrare potest, & nihil est, vel raro sunt ulla, oleo magis penetrativa, & cum Galenus in methodo mendi obstructions aperire tentat, id facit universum corpus oleo aliquo inungendo. inungit enim vel *absinthite*, vel *chamamelino*, vel *rutaceo*, vel alio simili. propterea non sunt recipiendi, qui dicunt olea simpliciter obstruere, tamen si supra penis ulcera post ablutionem frequenti pulvere uti volueris, nihil impedit. Recipe *lithargyrii auri, antimonii, plumbi asti, aluminis rochæ, cerussæ*,
V v 3

se, tutia preparata, aris viridis usti, singulorum drach. j. misce, & pulverizentur, postea madescant in vino nigro stiptico, deinde exsiccentur, postea iterum madescant, & exsiccentur, & hoc sexies fiat, denique fiat pulvis, & adde aloës, boli armene, terræ sigillatæ, singulorum drach. s. Mercurii usti scrup. j. misce, & fiat pulvis subtilissimus, qui supra maligna ulcera inspergatur. nam omnia hujus generis etiam antiquissima sanitati restituit. quare ubi ulcera sunt prope sanitatem, & tu volueris cicatricem inducere, hoc cerato utaris. Recipe lithargyri auri, cerussæ, singulorum drach. iiij. ceræ novæ unc. j. olei veteris unc. iiij. misce, & bulliant quoad contrahat colorem pellis leonis, hoc enim cerato facile cicatrix inducitur, non tantum in affectu Gallico, sed & in omni alio ulcere sanescente.

Nota autem, plerumque in initio Gallici affectus præputium, & glandem valde intumescere, & præputium, adeo intumescere, ut necesse sit glandem teclam permanere, neque posse exui præputio, & urinarii tubi foramen clausum videtur, & plerumque adeo sunt dura, ut dolcant, ego tunc jubeo, ut in lacte per aliquod tempus servantur, ut dolor sedetur, & parum permittescant, postea jubeo, ut in hoc decocto laventur, ac bene tractentur. Recipe malvæ, violarum, althææ, seminum lini, singulorum man. j. pinguedinis anseris, pinguedinis gallinæ singulorum unc. s. misce, & bulliant in aqua, in qua sint lotæ lanæ, postea tumefacta pars tota lavetur, & in hoc decocto calido per horam servetur, supraponendo herbas, & tractando herbis loca ista tumefacta ac duriora. Veruntamen quia sub præputio, quod converti non potest, adest plerumque dolor, & prava qualitas inducta, propterea opus erit inter glandem & præputium syringa injicere aliquod decoctum. decoctum vero sit hoc, quia & adsunt pustulæ in illa parte, licet non videantur. Recipe malvæ, violarum, foliorum plantaginis, foliorum quinquenervie, tappi barbati, balaustiarum, singulorum man. j. Misce, & bulliant in aqua fumi terræ, & syringa per tres aut quatuor dies in locum injiciatur, postea acceptis sex uncis ejusdem decocti, & ad hanc mensuram addito melle rosaceo, & viridi aris, iterum hoc injiciatur. Recipe hujus decocti unc. vj. mellis rosati colati unc. j. viridis aris usti drach. j. Misce. Cum in hoc casu persentiant ex medicamentis in præputio & glande teredinem, statim debet medicus jubere, ut penem in lac vaccinum imponat, quandoque dissolvi jubeo in prædictum decoctum unguentum Apostolorum, quandoque unguentum Ægyptiacum, & syringa injici, extrinsecus autem post lotionem, in hoc tumore præputii, hoc linimento utaris. Recipe olei antiqui unc. ij. butyri bene loti unc. j. lithargyri auri, antimonii, plumbi usti, singulorum drach. iiij. viridis aris usti drach. j. misce, & fiat linimentum. Quandoque etiam in pene, post pustulas, quæ vocantur taroli, contingunt (præsertim in his, qui diu voluere morbum occultare) durities, quæ vulgo gummi vocantur, tunc itaque alio modo procedendum est. nam opus est & emollire, & resolvere, propterea fomentum hujus generis supra locum efficiendum est. Recipe malvæ, violarum, radicum althææ, florum brassicæ, singulorum man. j. seminum lini, seminum fœnugræci, singulorum unc. s. medullæ cervinæ, pinguedinis anseris, singulorum unc. vj. misce, & bulliant in sufficienti quantitate aquæ, in quibus lanæ ablutæ sunt, & in fine cocturæ addantur aceti unc. ij. Ut vis prædictorum facilius ad profunda penetret, postquam fuerit factum fomentum, & penis fuerit bene pertractatus in illa parte, in qua sunt præduri illi tumores, tunc hoc linimento utaris ad emolliendas, ac resolvendas durities. Recipe pinguedinis taxi, pinguedinis ursi, singulorum unc. j. olei antiqui unc. iiij. radicum liliorum alborum, radicum iridis recentis, singulorum unc. s. mucilaginis althææ, mucilaginis fœnugræci, mucilaginis seminum lini, mucilaginis psylli, singulorum unc. vj. diachylonis nigri unc. j. gummi ammoniaci præparati drach. iiij. misce, & fiat linimentum. Contingit vero & illo initio simul habere bubones in inguinibus, & tunc cavendum est, ne repercutientia apponantur, quoniam ad jecur repercutiunt, & totum corpus inficiunt, unde reprobandi sunt, qui ceratum de Marchasita apponunt, ac similia, sed attrahentia potius apponenda sunt, & maturantia, unde cataplasma istud conficiatur. Recipe malvæ, violarum, florum chamæmeli, meliloti, singulorum man. j. farinæ hordei unc. vj. misce, & cum oleo amygd. dulcium & rosaceo ob inflammationem fiat cataplasma, quod per tres vel quatuor dies loco supraponatur, si enim extrahatur, & emollescat, bene est, sin minus, hoc aliud parari jubeto. Recipe malvæ, florum chamæmeli, stœchadis, meliloti, rutæ, hyssopi, singulorum man. j. althææ, fœnugræci, seminum lini, singulorum man. s. misce, & simul bene bulliant, postea in mortario tundantur, & adde farinæ orobi unc. vj. olei liliorum alborum quantum sufficit. misce, & fiat cataplasma. Si enim extra ducatur, & emollescat, bene est: sin minus, hoc parari jubeto. Recipe althææ, radicum liliorum alborum,

radicis iridis, florum urticæ, malvæ, singulorum man. j. misce, & bulliant secundum artem, postea pinsentur, & addatur galbani, bdellii, myrrhæ, singulorum drach. ij. fermenti drach. j. stercoris columbini unc. s. misce, & cum oleo irino fiat cataplasma, quod supra bubonem ponatur. Scito columbinum stercus, ac similia adhiberi, ut pellis attenuetur ac fatiscat. si hoc non effecerit, quod peritur, quid agendum est? ego nonnunquam emplastrum de sinapi apponi jussi, quod locum mire rubrum reddidit, & materiam ad circumferentiam traxit, deinde jussi apparari Galeni maturans emplastrum ex triticea farina, oleo, & aqua, & brevi, ac facili caput fecit, & ad exituram venit.

Ambiguum vero est, nunquid immaturus aperiri debeat ejuscemodi abscessus, an ultima concoctio sit expectanda? ego semper immaturum potius incidi voluerim, non tamen penitus immaturum, ne ob dolorem inflammatione exoriretur. imo si incisio etiam fieret, antequam pus adesset, conveniret. nam malum non est, ut aliquis adsit dolor, ob quem materia ad locum trahatur, ac decurrat, postea apertum servetur quantum fieri poterit ulcus. curatio vero fieri debet, ut in ejusdem generis ulceribus sit, tamen aliqua miscenda sunt unguentis, quæ hunc affectum respiciant, ut aliquid vocati præcipitati, vel pulveris ligni Indici ad abstergendum, ac mundificandum: semper vero aliqua commiscenda sunt ad locum attrahentia, nihilque repulsivum accipiat, præterquam prima vice, quando incisio facta est, pro hoc die albuminis ovi usus convenit: laudoque ut simul cum vitello sit. Cum vero inciditur, tanta sanguinis quantitas exire sinatur, quanta exire poterit, serveturque, quandiu fieri poterit, apertum ulcus, & unguentis utaris superius enarratis in ulceribus penis malignis. cum vero bubo apertus amplius servari non poterit, claudi sinatur. Sed hic ægrotus bene expurgetur, & per aliquas hebdomadas, ac menses Alexandri pilulis utatur, in victusque ratione optime se regat, ut in contracta jam sanitate confirmetur. quod si affectus ad jecur non irrepsit, neque per totum corpus disseminatum est, bene huic erit. si vero per totum corpus irrepsisset, hoc cognoscitur, vel quia pili decidunt, vel pustulæ, aut durities per totum sparguntur, aut dolores excitantur, tunc igitur eo modo curationem moliaris, quo superius dictum est. in posterum vero de pilorum defluvio dicemus, quod cum adest, affectus jam bubonum prætergressus est.

Quandoque affectus hic Gallicus absque bubone, & absque ulceribus in præputio, vel cole incipit. At gonorrhœa quædam incipit, quæ contingit ob pravam affectionem, vim retentricem lædentem, & expultricem ad expellendum laceffentem, quæ materias per vias proprias transmittit, nec in inguinibus non colliguntur, neque in pene, hoc vero profluvium difficulter sanatur, neque etiam adstringi debet, sed purgando potius curandum est, ut de purgatione superius verba habuimus; hæc tamen non est vera gonorrhœa, id est, veri sanguinis defluxus: sed sunt pituitosæ materiæ, quandoque aliis mistæ acrioribus, quæ prava qualitate Gallica affectæ sunt. Et si quispiam, hac gonorrhœa detentus, cum sana muliere rem veneream habuerit, & ipsa in hunc materiæ defluxum incidat, ut videatur fere esse alter contagii modus, (quoniam in hac specie per contagium recipitur, ut gonorrhœa gonorrhœam pariat, non autem panos vel bubones, neque in pene vel præputio pustulas) curatio fiat per purgationes superius enarratas, & si intentum hoc pacto minime assequeris, ad decoctum, & ad inunctiones tibi deveniendum est. De vera autem gonorrhœa seorsum agemus, & de hujus generis profluviiis tam in mulieribus, quam in viris, nam multa sunt per penem profluvia, quæ gonorrhœa vocantur, tamen vere gonorrhœa non sunt, imo sunt pituitosæ materiæ, quæ exeunt. Tamen cum plerumque contingat, ut in hujus materiæ exitu hi utantur, propterea considerare oportet, an sit bilis, quæ exeat, an pituita falsa. necessarium enim est, esse materiam aliquam acrem, quæ unctionem illam parit. si sit bilis, ex colore percipitur: si autem pituita, & ea ex colore indicabitur. At quicquid sit, semper est acris materia, tunc igitur syringa per urinariam fistulam in penem injice hoc decoctum. Recipe malvæ, althææ, corioliolæ, id est, polygonati, rosarum rubrarum, balaustiarum, singulorum man. j. bulliant hæc omnia in aqua plantaginis secundum artem. Quandoque cogimur huic decocto miscere lac sive vaccinum, sive alterius animantis & quandoque solum lac injicere. facta autem expurgatione, ut superius dictum est, penis & partes penis, & perineum hoc linimento inungatur. Recipe infrigidantis Galeni succo sempervivi ter abluti unc. iiij. boli armene, corallorum alborum, acaciæ, singulorum scrup. j. misce. Ante prandium & ante cœnam sumatur ad castaneæ quantitatem ex hoc electuario. Recipe sacchari rosati, sacchari nenupharini, singulorum unc. j. s. boli

armenæ, terræ sigillatæ, corallorum alborum, singulorum scrup. j. santali rubri, santali lutei, singulorum drach. s. misce, & cum succo cotoneorum fiat eclegma, prædicto modo sumendum. Quod si ex his sanitati restituatur, bene erit, sin minus, ad Guajaci decoctum deveniendum est, & ad inunctiones, de quibus postea mentionem faciemus, scitoque ad hanc gonorrhœam plerumque sequi defluvium pilorum, & alias omnes Gallici affectus species, licet quandoque diu perseveret, absque aliis Gallicæ luis speciebus.

Veruntamen & in lingua, faucibus, ac gutture in huius affectus initio pustulæ oriuntur, quæ nonnunquam adeo dilatantur, ac crescunt, ut palatum & fauces, ut gutturis initium corrodant, ut quandoque, cum bibere tentant, vinum, sive aqua, sive alius liquor, qui bibitur per nares exeat. nam cum transglutire volunt, supra rem liquidam linguæ compressio fit, & palatum versus comprimitur, quod cum exesum sit & apertum, liquor ille ascendit, & per nares exit. At qui animadvertunt, neque versus palatum liquorem comprimunt, sed absque transglutitionis motu descendere sinunt, his liquor descendit, & per nares minime ascendit. Quandoque & labia & gingivæ præter linguam sunt exanthematibus plena, quæ vulgo taroli vocantur, in medio albicantia, & circumcirca rubentia, quanquam & alios quandoque habeant diversos colores, ut humores sunt affecti, qui in hoc ægrotante superabundant. cum igitur in quempiam incidere ita affectum, qui à te curandus sit, purgationibus illis perfectis, quæ superius enarratæ sunt, primo hoc levi gargarisinate ut utatur efficies. Recipe *diamori unc. ij. aceti rosati unc. j. aquæ plantaginis lib. j. misce.* Post hoc gargarisina istud aliud præparandum erit, atque exercendum. Recipe *ros. rub. balaustiarum, boli armenæ, acaciæ, hypocistidis, singulorum drach. ij. aquæ plantaginis lib. j. aceti unc. ij. misce, & bulliant ad consumptionem duarum librarum, postea gargarizetur, & frequenter.* Tertio exerceto & hoc aliud gargarisina. Recipe *aluminis liquidi, aluminis scissilis, singulorum unc. s. boli armenæ drach. ij. aquæ plantaginis lib. j. misce, & bulliant ad consumptionem duarum librarum, postea adde aceti fortissimi unc. ij. oxym. compositi unc. j. misce, & gargarizetur.* Nonnunquam in his gargarisimatibus *unguentum Apostolorum vocatum* dissolvitur, nonnunquam *Aegyptiacum*, quando affectus sunt fordidi, tamen cum ejuscemodi gargarismata in illis exulceratis partibus uredinem quandam inducere soleant, propterea post huius generis gargarismata, aliquo lactis genere gargarisina fieri jubemus: & quandoque *seminum peporum expresso*, ut uredo dimoveatur. imo fuit plerumque opus in hac uredine *amygdalarum dulcium olei cochlear* adhibere, quod esset recenter expressum, ut paulatim deglutiretur. Nam hoc oleum uredinem levat, neque ulceribus obest. Ego quandoque jussi fieri hoc decoctum. Recipe *sem. lactucæ, endiviæ, portulacæ, singulorum drach. iij. misce, & bulliant in aqua plantaginis.* hoc decocto gargarizato, uredo visa est abiisse. interim vero aliqua semper per os præbenda sunt, quæ si non profecerint, ad Indici ligni decoctum deveniendum est, & ad alia magna præsidia, quæ ab hoc liberant affectu. nonnulli pituitosi sanitati restituti sunt, quibus ejuscemodi ulcera fuere *ardente aqua* frequenter contacta. nam ulcera hac aqua vehementer exsiccantur, & sanitas restituitur, aliquibus *oleo ex calcanto confecto* (vitrioli oleum vocato) contacta sunt, & profecere. aliis adhibita est *aqua fortis vocata, vel da partire*, qua aurifices utuntur, cum aurum ab argento (cum simul mista sunt) secernere tentant. hæc præsidia ulceribus crustas inducere, quæ postea exsiccata sunt, & vero ejuscemodi sanitas consequuta aqua sola non adhibetur, sed alicui rosacæ aquæ portioni miscetur, nonnullis talium generum ulcera palatum corrodere, ac nares, & hominem deformem reddidere, ut quibusdam necessarium fuerit actualem ignem adhibere, & inurere, ne corrosio amplius procederet, & ne magis deformarentur, quam jam essent deformati. Hæc his ulceribus adhibentur præsidia, quæ quandoque sunt huius affectus initium, quando videlicet per os contagium recipitur.

Cum & hic affectus plerumque per mammas recipiatur, & mamma ipsæ exulcerentur, propterea purgationibus superius enarratis præmissis, eo modo tractanda erunt, quæ in his partibus prodibunt, ut illa, quæ in pene oriebantur, de quibus superius locuti sumus. Unum tantum animadvertendum, ne sint in mammis adeo aspera medicamenta, sed semper gummi generibus & mastiche mitigentur. Hæc de his, quæ in initio huius affectus contingere solent.

At si quispiam hunc Gallicum affectum jam contraxerit, tamen non sit inveteratus, neque sit novus, sed affectio jecur jam attigerit, & sanguinem affecerit, & per totum corpus diducta sit, pustulasque excitaverit, & crustas, & durities, vel dolores, vel utrumque simul, tunc vehementiori indigemus curatione. nam homo cujusvis tempe-

riei, necessario atrabilaris efficitur, & pituita abundat, idcirco syrupi semper præbendi sunt, qui hos humores respiciant, aliis haud neglectis. Si igitur sanguineæ temperiei naturaliter fuerit, syrupus hic præbeatur. Recipe *syrupi de fumo terræ, de hyssopo, de endivia, singulorum drach. vj. infus. senæ unc. iij. misce.* Si vero sit biliosæ temperiei, vel præscriptus præbeatur syrupus, vel hic, qui sequitur. Recipe *syrupi violati, de endivia, singulorum unc. j. syrupi de fumo terræ unc. s. infus. senæ unc. iij. misce.* At si sit temperiei pituitosæ hic adhibeatur. Recipe *syrupi de hyssopo, mellis rosati colati, singulorum unc. j. syrupi de epithymo, unc. s. infus. senæ unc. iij. misce.* Et si sit atrabilaris temperiei, hunc infumat, qui sequitur, syrupum. Recipe *syrupi de epithymo, de fumo terræ, singulorum unc. j. infus. senæ unc. iij. misce.* Si quis vero sit mistæ temperiei, secundum missionis genus syrupi commisceri debent. sumptis ex his syrupis ad quindecim usque, Alexandri pilulas præbere poteris, quas in capite de Epilepsia describit, & à Mesue referuntur, cum de Epilepsia verba facit. Ego enim in Gallico affectu his utor pilulis, quæ maxime proficere videntur, quarum descriptio hæc est, ne illam desideres. Recipe *aloës, colocynthidis, Scammonei, bdellii, hellebori nigri, gummi, singulorum partem unam. euphorbii, nitri, singulorum partem semis. misce, & cum succo caulium conficiatur massa,* ex qua postea pilulæ adhibeantur, quando opus erit: quantitas autem sumenda est à scrupulis duobus usque ad quatuor. Si quis vero sit, qui catapotia infumere recuset, aut nequeat, omnia prædicta simplicia, quæ in compositione jam dicta sunt, in pulverem redigantur, & additis gingibere, caryophyllis, cinnamomo, galanga, calamo aromatico, ad quartam partem singulorum misce, & cum saccharo fiant rotulæ, quarum sumenda quantitas est a drachnis quatuor, usque ad sex, pulvis vero prædictus in jure sumatur. Tamen potest & infumi ex electuario, quod sequitur. Recipe *pulpæ colocynthidis drach. j. turbit drach. s. scammonii drach. j. s. hellebori nigri scrup. iij. salis gemmæ, cinnamomi, calami aromatici, mastiches, gummi arabici, camphoræ, singulorum scrup. s. misce, & cum syrupo de fumo terræ quantum sufficit fiat electuarium, cujus sumenda quantitas est à drachma una usque ad tres.* at cum probe evacuatus fuerit (si vires consent) ligni Indici decoctum adhibeatur, cum illa ratione victus, de qua sermonem habebimus. Ex his enim sperandum est, quod in sanitatem ægrotans restituendus sit. At si imbecillis esset, & minime robustus, hoc decoctum ligni Indici in vino præbendum est, in qua sumptione tanta victus tenuitate non indigemus, quanta in aquæ sumptione indigemus: quanquam & in aquæ sumptione tanta non indigemus victus tenuitate, quantam requiri scripsit Utenus, Nobilis Germanus.

At si morbus inveteratus sit, ac antiquatus, sic necessario effectus est melancholicus, & multa pituita abundat, & totum habet habitum jam immutatum, doloresque habere potest, crustas, ac durities simul, nunc autem de simplici curatione loquemur, at illa deinde adducemus, quæ à crustis liberant, à duris tumoribus, & à doloribus, simplex vero curatio est ita hunc purgare, ut simul & evacues ac concoquas, idcirco huius generis syrupus exhibeatur. Recipe *infus. senæ unc. iij. syrupi de epithymo, de fumo terræ, de pomis sapor, singulorum unc. j. misce.* Si hi syrupi multum educant, alternis sumantur diebus, & hoc per multos dies continuetur. postea Alexand. pilulæ exhibeantur, vel hæ, quæ sequuntur pilulæ. Recipe *hellebori nigri, turbit, scammonii, singulorum drach. j. agarici, rhabarbari, epithymi, singulorum drach. s. salis gemmæ, mastiches, anisorum, cinnamomi, gingiberis, singulorum scrup. s. misce, & cum syrupo rosacco solutivo fiat massa,* ex qua deinde pilulæ conficiantur, cujus sumenda quantitas est à scrupulis duobus usque ad quatuor, vel hæc eademmet simplicia cum syrupo de fumo terræ in electuarii formam secundum artem reducantur, quod postea vel in bolos sumatur, vel in fumi terræ aqua dissolvatur, aut in alia simili. Idem medicamentum ex saccharo in rotulas reduci potest, ac in placentulas. electuarii porro quantitas sumenda est à drachmis duabus usque ad quatuor, in rotulis à drachmis tribus usque ad sex.

Purgatio bis terve reiterari debet, & in sex rebus non naturalibus probe ægri regendi sunt. Sed in tam longo affectu in inedia sinendi non sunt, & præsertim si febre careant, vel si illa, qua correpti sint, sit remissa: in his vero modus servetur superius scriptus in incipiente morbo, quamvis in confirmato aliqua in vino adhiberi debeant, quæ atram bilem respiciant, & pituitam. Possunt enim varii pro his humoribus fieri intinctus ad appetentiam excitandam, quæ quandoque abest. Purgationibus perfectis, quia per ipsas ab effectu non liberatur ægrotus (nam purgationes humores quidem evacuant, sed à prava qualitate non liberant) idcirco opus est per aliquod ingenium illum removere. Tria inventa sunt ad hanc pravam qualita-

tem removendam præsidia. Unum est suffumigium, secundum inunctio, tertium ligni Indici decoctum, quartum nuper additum est, quod est radice Chinæ vocatæ decoctum, de unoquoque horum quatuor plene tractandum est. Primo igitur de suffumigiis verba faciamus. commune suffumigium hoc modo sit. Post expurgationem enim denudetur ægrotus, & sub conopeum exerto capiteponatur, mundusque harum rerum per totum corpus fumum recipiat. Recipe *cinnabaris unc. ij. s. thuris, styracis liquida, singulorum unc. j. misce, & fiat pulvis*. Hujus pulveris portio sub conopeum ponatur supra ignem, & fumus recipiatur. Si vero petas, quomodo locandus sit ad hunc fumum recipiendum, dicimus posse erectum manere, & supra scamnum sedere posse perforatum, ut fumus totum corpus attingere possit, tantumque in hoc fumo permanendum, quantum sudor exire inceperit, ac invalescere, cum vero invalescere incipit, ægrotus in calidum lectum ponendus est, probeque tegendus, ac per unius horæ spatium sudare sinendus: postea stragulæ sensim removendæ, & calidis linteis abstergendus. cumque a sudore quieverit, prandium adhibendum est, prandium dico, quoniam ejuscemodi suffumigium mane potius, quam vespere exercendum est, quamvis & vespere fieri nihil impediat. in prandio pullos edat, capos, vitulinam carnem, hoedinam, vervecinam, ova, phasianos, perdices, & hujus generis alia: vina bibat mediocria; quoniam suffumigium hoc vires resolvit. Et si petas, per quot dies debeat ejuscemodi suffumigium exerceri: dicimus per octo, vel ad summum per decem dies. aliqui normam præbent, cum dentes dolere inceperint, veruntamen nos, ne doleant, vel ne tam cito, singulo mane scrupulum unum pilularum Alexandri superius descriptarum præbemus. Et si dicas excernere ægrum non posse, quando sudabit, dicimus pilulam esse præbendam, quando suffumigandus est. nam hac hora præbendo, antequam ad actionem aduetur, extra sudorem est. His plerumque gingivæ ulcerantur, lingua & fauces, & tunc gargarismatibus uti oportebit, ut in inunctionibus dicemus.

Scitoque nonnullos medicos istos suffumigasse, capite etiam a conopeo non exerto, quod periculosissimum est. nam quempiam vidi, qui ex fumo, caput petente, in apoplexiam incidit, & statim mortuus in terram corruit, idcirco laudo ac jubeo, ut exerto capite suffumigetur, imo papilio circa collum stringatur, tum ne fumus exeat, tum ne nares feriat.

Id fuit suffumigium commune, quod hominem in sanitatem restituere videtur, sed omnes in ea non perseverant, aliqui tamen sanitati restituti sunt, sed longe rariores, quam ex aliis medicamentis, quæ in hoc casu exercentur. nonnunquam ex aperientibus herbis & roborantibus suffumigia tentavi, quæ sudorem quidem inducere, sed exulcerationes in ore minime fecere, & affectum prorsus diminuere, sed penitus non levarunt. Ut autem compositionem aliquam habeas suffumigiorum ex herbis odoratis ac roborantibus factorum, hoc, quod sequitur, audito. Recipe *hyssopi, salvia, ivæ, rosis marini, foliorum lauri, ros. rub., pulegii, calaminthæ, carthami, cardui benedicti, amarici, artemisiæ, rutæ, polii montani, millefolii, calendulæ, singulorum manip. j. anisorum, amidis, fœniculorum, gingiberis, selidis, amomi, carvi, cumini, singulorum drach. ij. misce, & fiat pulvis*, qui supra prunas ponatur eodem modo, ut dictum est, fiat suffumigium, quod quidem blandum erit, sudorem provocat, & resolvit, affectumque mitigat, sed penitus non liberat. nam materiæ quidem pars resolvitur, sed non tota, & prava affectus qualitas non removetur. nunc vero suffumigium addam, quo quandoque ulus sum, cum essem juvenis, quinquies inquam aut sexies. at postea neglexi suffumigia, cum certe ab affectu non liberent, nisi raro. videbantur enim in principio liberasse, postea vero ad duos vel tres menses redibat affectus. Recipe *cinnabaris unc. ij. mastiches, gummi arabici, colophonæ, styracis calamitæ, singulorum drach. ij. antimonii, drach. ii. misce, & fiat pulvis subtilissimus*. Alii sunt, qui aliis utuntur suffumigiis, at omnia in similia incidunt, quippe alii cyparissigallas adjiciunt, alii gallas omphacitidas, & alii alia simplicia. nonnulli sunt, qui addunt etiam aromata, ut *nucem moschatam, gingiberem*, ac similia. omnes vero cinnabarim accipiunt, tamen & nonnulli vocatum præcipitatum adhibent, in quo, & in cinnabari tota vis reducendi in sanitatem fixa est.

Ego nonnunquam ligni Indici suffumigium tentavi, quod prorsus contulit. at affectum penitus non exhaust: tamen cum cinnabari mistum, duo agit, pravam cinnabaris vim mitigat, & affectui valde confert. Eligendum autem est lignum, quod pinguisimum sit. quid vero cinnabaris sit, & quomodo ab hydrargyro distet, in nostro simplicium examine discussum habetur.

Illos non probo, qui bis in die suffumigium faciunt, ma-

ne scilicet & vespere; sed illos probo, qui semel tantum hoc efficiunt, & mane: licet alicui non negarim, qui magis commodum vespere haberet, ut vespere id efficeret, & non mane, quia vires imbecillantur, si bis in die fiat.

Neque mihi etiam illi placent, qui volunt hos sudare per integram horam, antequam a suffumigio removeantur. at ne imbecillantur, ut in magno sint sudore satis est, postea in calidum lectum ponantur, & probetantur, & unius horæ spatium sudare sinantur, denique abstergantur, imo bis vel ter interim abstergi possunt: nam hac abstersione magis sudabunt.

Illi insuper mihi displicent, qui statim cibum præbent, vel potum, nam per trium horarum spatium a suffumigio, & a sudore dimitti debent, vel saltem per duas horas.

Denique rarissimos vidi, qui fuerint per suffumigium ab affectu Gallico penitus absoluti, licet aliqui plus temporis intermiserint, alii minus a recidivatione, sed pro majori parte illos vidi in recidivam incidere. de inunctionibus, ac ligni Indici decocto secus est. hæcque sint satis de suffumigiis in hoc affectu.

De inunctionibus impræsentiarum loquendum est, verum sub inunctionibus cerata contineri videntur, nam illis propinqua sunt, idcirco priusquam de inunctionibus verba faciamus, de ceratis agendum diximus. sit vero communiter hoc modo ceratum. Recipe *pinguedinis suis unc. xii. argenti vivi unc. viii. styracis, theriacæ, singulorum unc. j. misce, & cum cera & resina pini fiat ceratum*. Aliqui ceratum hoc supra linteum extendebant, & a genibus infra applicabant, & per octo vel novem dies applicatum dimittebant, hocque in utroque crure faciebant. Magnæ vero fiebant in ore exulcerationes, & in gingivis, ac palato. alii cum minori hydrargyri copia conficiunt, & cum aliis simplicibus. Verum quia non sum aliorum modos relaturus, sed proprios, idcirco id tantum referam quod ipse effeci, cum usus sum ceratis in hoc affectu. Primo ceratum, quod sequitur, confici jubebam: id vero secundum ætates alterabam, secundum anni tempora, & secundum temperies, in sanguineis naturis hujus generis ceratum parari jubebam, vel (ut uno ac simplici verbo utar) in calidis ita confici monebam. Recipe *hydrargyri unc. iiij. pinguedinis anseris unc. vj. misce, & hydrargyrum probe mortificetur, postea adde gummi arabici, mastiches, colophonæ, singulorum drach. ij. camphoræ drach. j. mucilaginis psyllii unc. j. olei rosati omphacini, ceræ, resinæ pini, singulorum quantum sufficit, misce, & fiat ceratum*, hoc ceratum medium est. Quando vehemens confici volebam, *hydrargyri unc. vj.* sumi jubebam. In frigidis vero naturis eadem compositione utebar, *camphora, mucilage psyllii, & oleo rosato omphacino* prætermisiss, & quæ sequuntur, additis, *styracis liquida, styracis calamitæ, singulorum drach. ij. olei laurini quantum sufficit*. Et in hoc genere vehemens quandoque faciebam, quandoque mediocre, quandoque imbecillum, hydrargyri quantitatem mutando. nam ipsum est, quod vehemens, mediocre, & imbecillum reddit medicamentum, vehemens sex recipit hydrargyri uncias, mediocre quatuor, imbecillum duas. postea supra novum linteum, vel supra corium extendi jubebam, quod esset latitudinis quatuor digitorum, & tantæ longitudinis, ut membra ambire posset, itaque supra utrumque talum ceratum apponi jubebam, quod totum ambiret talum, & supra utrumque genu, & supra utrasque coxendices, & etiam supra utrumque carpum imponebam, & supra cubitum, & supra humerum, & per tres dies hoc modo servabam, postea nova alia cerata imponebam, quæ per alios tres dies adhuc servabam, iterumque mutabam, & per alios tres dies in illis locis dimittebam, interim singulo mane Alexandri pilularum scrupulum præbebam, ne gingivæ, palatum, & fauces exulcerarentur. scitoque tot debere esse cerata, quot sunt membra, quibus applicantur. aliqui per novem integros dies cerata prima dimittunt, & nunquam mutant: veruntamen neque multum probo ejuscemodi cerata, quoniam fallacia sunt. nam etsi unum quandoque in sanitatem restituant, decem erunt, qui sanitati minime restituentur, idcirco horum ceratorum usum prætermisi.

Inunctiones impræsentiarum considerari debent, quæ ad hunc affectum valent, & homines ab eo procul dubio liberant. hæc vero inunctiones secundum temperaturas variari debent, & anni tempora, ac ætates, idcirco necessarium est, multas adducere compositiones, quæ secundum harum conditionum diversitatem, variæ esse debent. hæc quæ sequitur communis inunctio est, qua multi in omnibus utuntur absque delectu. Recipe *Axungia suillæ neque recentis, neque antiquæ lib. j. butyri recentis unc. iij. theriacæ, quæ sit in decimo anno, unc. j. s. Mithridatii unc. j. argenti vivi unc. ii. s. cinnabaris unc. s. lithargyri auri, salis communis, singulorum unc. j. mastiches, colophonæ, singulorum drach. v. olei laurini quantum sufficit. misce, & fiat*

fiat unguentum, aliqui non accipiunt oleum laurinum, sed aquam fumi terræ & scabiose ad tantam quantitatem, quod omnia simul commisceri possint, mihi tamen potius arridet, ut oleum recipiatur. aliqui sunt, qui ita faciunt unguentum, sed est vehementissimum. Recipe pinguedinis suis liquefactæ unc. iij. argenti vivi unc. iij. styracis liquide, theriacæ, singulorum unc. s. misce, & fiat linimentum secundum artem. Nos vero aliis utimur unguentis, quorum compositiones, ne quispiam illas desideret, impræsentiarum adducemus. Si sit medium tempus, (ut ver, vel Autumnus) hoc utor unguento. Recipe unguenti Aragon. unc. vj. butyri recentis bene loti unc. iij. axungia suillæ unc. ij. argenti vivi unc. iij. mastiches, colophonæ, camphoræ, gummi arabici, singulorum drach. iij. olei laurini unc. ij. myrrhæ, styracis, bdellii, singulorum drach. vj. misce, & fiat linimentum molle. Hoc utor in mediis temporibus, & in temperaturis, neque calidis, neque frigidis: tamen ex perseverante affectu frigidi efficiuntur hujus morbi ægrotantes, & hæc est mediocris compositio, inter vehementem, & imbecillam media. compositio enim vehemens sex recipit hydrargyri uncias: imbecilla vero duas, vel tres, in æstate vero sequenti utor linimento, & in calida tempeste. Recipe unguenti Aragon. unc. vj. axungia suillæ aqua rosacea lota, butyri eadem aqua loti, singulorum unc. iij. hydrargyri unc. iij. olei rosati omphacini unc. iij. camphoræ unc. s. bdellii, styracis, myrrhæ, singulorum drach. ij. mastiches, gummi arabici, colophonæ, singulorum drach. ij. olei nenupharini unc. iij. misce, & fiat linimentum. Si vero sit hyemale tempus, & temperies frigida, hac utor inunctione. Recipe unguenti Aragon. unc. viij. butyri loti cum aqua salviæ, pinguedinis equinæ, singulorum unc. iij. olei laurini unc. v. myrrhæ, aloës, croci, styracis, bdellii, singulorum unc. j. mastiches unc. j. s. mithridatii, theriacæ singulorum unc. s. hydrargyri unc. iij. petrolei unc. ij. sulphuris unc. ij. misce, & fiat linimentum: quod fieri potest vehementius, si sex uncias hydrargyri recipiat, & minus vehemens, inio imbecillum, si duæ uncia tantum fumantur, vel tres. Nota vero in æstatis linimento nunquam esse faciendum vehementius linimentum, quam quod quatuor uncias recipiat hydrargyri: quia ob æstatis calorem vires vehementer resolvuntur. Si vero sit temperies frigida, & tempus æstivum, simplicia contempero, & si sit temperies calida, & hyemale tempus. nam necessarium est medicum ex præscriptis hisce formulis secundum varias & temporum, & temperierum complicationes, compositiones, quæ conveniunt sibi parare, & magis, ac minus addere, ut opus est.

De inungendi autem modo diversi inter se videntur authores. Nam aliqui à genu infra inungunt, & à cubito infra, idque faciunt bis in die; mihi vero potius placet, ut semel tantum in die inungatur, & hoc modo summo mane brachia inungantur, ac crura, brachia inquam ab humeris ad extremas manus, apud ignem fricando, & penetrare faciendo, & à coxis ad extremas pedis partes, apud ignem etiam fricando. postea quatuor fasciis & crura vinciantur, & brachia, & in calidum lectum ponatur, calidisque pelliceis vestibus contegatur, ut sudare valeat, & per integram horam probe tectus remaneat, ut prorsus sudet, postea bene abstergitur, & per aliam horam cum minori stragularum copia sinatur, ut à sudore quiescat, postea per aliam horam adhuc quiescat absque stragulis, quæ sudorem excitare possint. post has tres horas è lecto surgat, si voluerit, & prandeat, at in hoc casu, quia vires ab hac inunctione resolvuntur, fasciæ auferantur, & induat se interula alba, quam deinceps non mutabit, nisi posteaquam fuerit lotus, cibosque probi nutrimenti sumat, ut phasianos, perdices, aviculas, capos, pullos gallinaceos, & columbaceos, ova, hædos, vitulos, optimaque vina bibat, & si è lecto surgere voluerit, surgat: sique hyems sit, in calido cubiculo maneat, si vero æstas, in frigido minime perstet, sed in temperato. Et ita in mediis temporibus, in his tamen temporibus mediis, ad calidum potius inclinet. Ante inunctionem, debuit insumpsisse pilularum Alexandri scrupulum unum: hocque singulo mane fiat, usque in inunctionis finem, quæ per dies novem perdurabit, nisi tantum excerneret, quod nonnunquam pilulas præmittere cogeremur, quia octies vel decies & copiose, per tres aut quatuor dies successive excrevisset, vespere hora convenienti cœnet, & cibus jam dictis vescatur.

Secunda die summo manè eodem modo inungatur, eodemque in omnibus tractetur modo, & tertio die, & quarto usque in nonum diem. Nota vero, quod secunda & tertia die ægrotus pejus habere videbitur, postea quarto die dolorum remissionem vel crustarum manifeste sentire incipiet: & hoc in his, qui de recenti contagium recepere. in his vero, qui morbo antiquo laborant,

A ad sextum usque diem pejus habere videntur, postea in sanitatem restituuntur. imo medicus animadvertere debet, cum in nona sunt inunctione, nunquid sanitati restitutus esse videatur: quod si adhuc hæsitet, decima vice inungi faciat, & usque ad duodecimam, si opus est. Notandum vero est in forti inunctione non esse pertranseundum nonum diem, in mediocri decimum, in imbecilla duodecimum.

Solent quarto die dentes, & gingivæ dolere, atque exulcerari, tunc hordeum sumatur, cum aliquibus plantaginis foliis ac myrtillis, bulliantque simul, & ex hoc decocto os frequenter abluatur. postea si aliquæ parvæ fiant exulcerationes, mel rosaceum addatur, deinde alumen, & frequentissime abluatur, & quum non probe exspuit, decoctum istud fiat. Recipe caricarum, passularum, sebesten, singulorum unc. s. misce, & bulliant in aqua, postea melle rosaceo addito, os abluatur, ac gargarizetur. hoc utor decocto. Quandoque ex ulcusculis pus excitandum est. quandoque æstivo tempore coactus fui sinere, ut hi in ore cucurbitæ succum fervarent, vel cucumeris, vel portulacæ, & quandoque oleum amygdalarum dulcium in ore servandum jussi, quod recenter expressum esset. Nota vero inter illa, quæ in hoc casu magnum faciunt ardorem, potissimum esse vinum, quandoque lacte ablui jussi, quandoque jure pingui, ut magis commodum videbatur ægrotanti. in novem inunctionum fine sequenti die jubeo, ut vino albo potenti, in quo rosæ ebullierint, crura ac brachia linteo madefacto probe laventur, & alba interula induantur. sequenti die jubeo, ut aquæ dulcis balneum ingrediantur, in qua sequentes herbæ ebullierint, neque opus est, ut tot sint, vel pauciores, vel plures, sed illæ ex his fumantur, quæ haberi possunt. Recipe salviæ, menthæ, roris marini, rosarum rubrarum, florum chamæmeli, stæchadis, meliloti, foliorum lauri, rutæ, pullegii, calaminthæ, hyssopi, artemisiæ, absinthii, ivæ, singulorum man. iij. misce, & bulliant in sufficienti quantitate aquæ, & ægrotans hyeme, ac in mediis temporibus lavacrum hujus decocti ingrediat, & optime lavetur, ut nihil inunctionis supra carnem relinquatur. Si vero sit æstas, ex sequentibus herbis balneum conficiatur. Recipe rosarum rubrarum, violarum, capit. vener. florum nenupharis, florum chamæmeli, singulorum man. iij. myrtillorum, nucum cyparissi, balaustiarum, singulorum man. ij. meliloti, baccaræ, singulorum man. j. misce, & bulliant in aqua secundum artem. Postquam fuerit bene lotus, inungatur oleo de rosetis vocato totus, ac in lectum ponatur, vel oleo de floribus citranguli. lectus vero sit albis linteis odoratis stratus, & alba induatur interula, nitida, & odorata, & hoc nitido lecto parumper fruatur, postea cibumumat, quia sanitati restitutus est. tamen ab re non erit, singulis hebdomadibus per mensem scrupulos duos pilularum Alexandri exhibere. In hoc etiam casu, dum inunctio fit, principalia membra roboranda sunt: cor igitur hac inunctione perungatur, Recipe olei de citrangulis unc. iij. boli armene, terræ sigillatæ, singulorum drach. j. theriacæ unc. j. misce, & cum cera fiat linimentum molle, quo in hyeme utaris, & in temporibus mediis. in æstate vero non misceatur Theriaca, sed theriacæ loco apponantur, santali rubri, santali lutei, singulorum drach. ij. Post inunctionem epithema cordi supraponatur, & si hyems sit, ita confici debet. Recipe aquarum rosarum, aquarum citrangulorum, aquarum melissæ, singulorum unc. iij. galliæ moschatæ, corticum citrorum singulorum unc. s. caryophyllorum, cinnamomi, singulorum drach. ij. aceti unc. j. vini cretici unc. ij. musci, ambracani, singulorum gran. ij. croci gran. vj. Hæc omnia simul misceantur, deinde linteum madefcat, & supra cordis regionem extendatur. si vero sit æstas, hæc fiat, quod sequitur, epithema, Recipe aquarum rosarum, aquarum citrangulorum, aquarum boraginis, singulorum unc. iij. specierum triasantalorum, succi limonis, singulorum drach. iij. succi nenupharis drach. ij. aceti unc. ij. musci, ambracani, singulorum gran. j. croci gran. iij. misce. Jecur insuper in frigidante Galeni inungendum est, cui nonnihil unguenti santalini hoc modo addatur, Recipe infrigidantis Galeni unc. ij. unguenti santalini unc. j. misce. Ante prandium atque cœnam sequentis eclegmatis ad avellanæ quantitatem insumendum est, si hyems sit, aut medium tempus. Recipe sacchari rosati, boraginati singulorum unc. ij. latificantis almansoris, diamusci dulcis, singulorum drach. j. s. theriacæ magnæ drach. j. boli armene, terræ sigillatæ, singulorum scrup. j. misce, & cum syrupo de corticibus citri fiat electuarium. Si vero sit æstas, ex his eclegma conficiatur, Recipe sacchari rosati, boraginati singulorum unc. iij. latificantis almansoris, diamusci dulcis, singulorum drach. j. camphoræ drach. s. santali rubri, lutei singulorum scrup. j. misce, & cum syrupo de acetositate citri fiat eclegma. Si vero ægrotum reficere tibi placuerit, quia ipsius vires haud robustæ sint, tunc sequentes morsellos (ut

communi utar nomine) fieri iubeto. Recipe *pulpæ caponum, vel phasianorum unc. vi. nucleorum pineorum, pistachiorum, amygdalarum dulcium, singulorum unc. iij. cinnamomi unc. s. gingiberis, caryophyllorum, singulorum drach. j. musci gran. ij. ambracani gran. iij. Misce, & cum saccharo quantum sufficit, fiant vocati morselli*, quorum unusquisque sit quantitatis semiunciæ, & unus singulo mane ante prandium accipiatur, ac unus ante coenam.

His omnibus ex ordine peractis, arbitrandum est hunc ægrotum esse in sanitatem restitutum, tamen post inunctiones ad abundantiorē cautelam, jubeo, ut per viginti saltem dies ligni Indici decoctum fumatur, hoc enim est id extremum, quod sanitatem exquisitè confirmat.

Contingit nonnunquam, dum aliqui inunguntur, ut duos habeant in capite tumores, aut in aliis corporis partibus, sed præsertim supra tibiæ spiculum, in eo igitur, in quo sunt, loco prædicto linimento inungendi sunt, aut cerotum hoc parandum, ac loco intumescenti supraponendum, cum illud prius supra corium extenderis. Recipe *mercurii unc. s. diachylonis majoris unc. j. ammoniaci præparati drach. vi. misce, & fiat ceratum*. Si vero in eisdem locis adessent crustæ, eodem modo essent inungendæ, & prædictum ceratum apponendum, tamen ex sola inunctione ad brachia, & ad crura crustæ, in quocunque sint loco, decidunt.

Dum inunguntur ægroti, evitandum est, ne testium burfa inungatur, nam pelle exiit cum maximo pruritu, id tamen nihil est præter incommodum pruritus, nam postea nova pelle induitur burfa.

Denique, ne aliquid prætermittamus ex his, quæ fieri possunt in hoc affectu, vel quæ fieri consueta sunt, nonnulli hac inunctione utuntur. Recipe *olei chamæmelini, anethini, laurini, iridis, Rosacei, singulorum drach. ij. terebinthinæ unc. j. axungie suillæ recentis lib. s. lithargyrii auri, cerussæ, sublimati pulverizati, singulorum drach. ij. bulliant simul una ebullitione, & cum ab igne remonentur, adde simul, cineris vitis, thuris, mastiches, singulorum unc. s. omnia simul misceantur, & conficiantur ad formam unguenti, postea accipe argenti vivi extincti unc. iij. styracis liquidæ unc. j. misce omnia simul, & in mortario bene tundantur, quoad fuerint probe simul mista, & in unguenti formam redacta*. Hæc est aliquorum inunctio, qua in omnibus indifferenter utuntur, tam in calidis, quam frigidis, tam in æstate, quam hyeme, & mediis temporibus, & est non valde efficax unguentum, sed illud addere volui, ne quicquam prætermitteretur, quod desiderare posses.

Dubium vero contingit, cur in hac unctione morbus per os fere expurgari videatur, & quanto magis exspuunt, tanto magis in sanitatem restituuntur. Nonnulli hoc referunt in proprietatem quandam, quam habet argentum vivum, ut ipsius natura sit ad os transmittere materias, quæ in corpore continentur. at mihi insulsum videtur ad has proprietates, quarum rationes reddi non possunt, confugere velle. Alii dicunt esse calidissimæ naturæ, nam ad quartum fere ordinem attingit, idcirco materias crassas liquefacit, & ad os transmittit. At dices, cur ad alias partes non transmittit, & cur ad os potius, quam ad illas? Alii dicunt ad os illas solum materias transmitti, quæ in capite sunt, & experientia oppositum ostendit, quoniam & reliquæ, quæ in corpore sunt, ad os transmittuntur: nam tanta materiæ copia quandoque exit, ut ad illam recipiendam sex capita non essent satis. Calidum vero esse argentum vivum ex Paulo colligere volunt, sed de hoc postea; nos in præsentia potius arbitramur frigidæ esse, & tenuium partium naturæ, quoniam & ipsa intensissimi hyemis frigiditas, dum subiit nostra corpora, illa penetrat, & necessario est tenuium partium: aëri enim nimium innititur, qui per cutaneos meatus ad ossa usque penetrat, ita argentum vivum, etsi frigidum sit, tamen tenuium est partium, cum sit aqueæ naturæ. hoc vero ita ostenditur, si in crassissimi corii marsupium argentum vivum imponatur, & bene comprimatur, per solidas corii partes exit hydrargyrium: nam sua tenuitate novit insensibiles illius corii meatus invenire, quos forte aqua ipsa non inveniret, vel non tam cito; quia aliquid habet sulphuris admisti in sua substantia. Unde dicendum est, argentum vivum sua frigiditate membra omnia comprimere, & ad locum illum comprimere, per quem natum est humores transmittere. Cum vero os unus sit locus ex illis, non mirum si ad os materiæ repercutiantur, tamen & in aliquibus ad anum tendunt, & per anum exeunt, qui est alter locus, per quem natura solet transmittere humores, & ideo ad expulsionis loca repercutit. hic vero locus, qui os vocatur, materias facile recipit, quæ à capite, thorace, & aliis partibus ab aliquo violento medicamento repercutiuntur. itaque hanc arbitror esse causam, cur materias ad os transmittat. sua insuper tenui natura crassas materias attenuat, ut illas ad os facile repercutere

A possit. Quempiam vidi, cui ex hac inunctione anus ita erat exulceratus, ut sunt gingivæ, ob harum scilicet materierum transmissionem ad unum, ut causa, cur ad os transmittit, sit, quia repercutit, & cum vehementia ad unam expulsionis viam materias transmittit. Una autem via est os, quæ facilior est, quam anus, cum plures partes sint ori magis propinquæ, quam ano, ex his inquam partibus, quæ in corpore sunt humorum capacibus, hæcque vehemens expulsio per venas fit, quæ ad os expresse transmittunt, forte ita dicendum est de repercussione per hydrargyrium facta ad os.

Alias sentire solebam esse calidæ temperiei hydrargyrium, & tunc facilius erat rationem reddere, cur materiæ ad os decurrant: movebarque ad sentiendum, quod esset calidum ex quodam Galeni loco, in *quarto de Simplicium medicamentorum facultatibus*, cap. 19: ubi incidenter de hydrargyrio tractat, & inquit, esse crassarum partium, & potestate calidum, sicut ferrum. nam illud ferro comparat, & dicit ventrem exulcerare, non aliter quam ferrum ignitum ac lapidem. Sequitur vero, tum exurunt, cum scilicet in corpus distribui præ gravitate haud possint, sed Galenus in hoc mihi parcat. Nam experientia ostendit, per corpus mire distribui argentum vivum, & maxime penetrare. nam solis inunctis manibus unguento, in quo argentum vivum receptum sit, per totum corpus penetrat. egomet cum nonnunquam scabie affectus essem, & inungi renuerem, argentum vivum suillæ axungie miscui, postea manuum carpum tantum delinivi, & universi corporis scabies trium dierum spatio tota exhausta est. hinc igitur colligi potest, an penetret, & per corpus distribuatur, an non. Prætereo, quæ superius dicta sunt de argento vivo in defunctorum capitibus in sepulchris reperto, tamen brachia tantum & crura inuncta sunt. dicit insuper Galenus illud facere calidum potentia sicut ferrum, quoniam igniri possit & incalescere, sed in actuali sua natura frigidum est. veruntamen de argento vivo hoc dici non potest, quoniam ut igniatur minime expectat. nam totus evaporat, cum ignem sentit, nisi sit alicui rei mistum, & mortificatum, ut cum aduritur. antiquitus vero urebatur etiam, & per os præbebatur ad nonnullos alvi dolores, Paulo teste *lib. vij.* At dices Galenum dicere igniri in humano corpore, & in animante accipere mutationem non aliter, quam lapis ferrumque ignitum, tum exulcerant, tum exurunt, verum hoc non videtur, scilicet quod exulceret vivum argentum exurative. Alias arbitratus sum Galenum modicam habuisse hydrargyrii cognitionem. nam in *9. de simplicium medicamentorum facultatibus* aperte dicit hydrargyrium non esse ex sponte nascentibus medicamentis, sed ex iis quæ præparantur, veluti *psimmythium, ærugo, psoricum, lithargyros*. at hydrargyros quandoque est vomica terrestris, quæ à minera exit. Forte Galenus intelligit, quod postquam collectum est expurgatur, sed hoc non aufert, quin sit sponte nascentis medicamentum. id vero confirmat meam sententiam, quod Galenus haud probe cognoverit argenti vivi naturam, quia statim sequitur: (*nullum autem ejus feci periculum, neque quod interimat, si devoretur; neque ubi foris admota sit*) ut plane videas Galenum haud probe hydrargyrii naturam novisse. Sed aliud etiam me commovebat, ut putarem esse calidæ temperiei argentum vivum, D Pauli videlicet sententia à Rhafi adducta, qui expresse fatetur (juxta Rhafim) calidum esse hydrargyrium. veruntamen Paulum diligenter considerans, nullum inveni locum, in quo hoc fateretur Paulus. tamen bis de hydrargyrio verba facit, & *libro quinto capite 64. & libro vij. in litera v*, & tamen neque in uno, neque in alio locum mentionem facit quod calidum sit, nedum quod tali qualitate, vel tali ex primis sit præditum. Et Aristoteles calidum esse suadere videbatur in *iiij. Meteor. lib.* cum de his quæ coagulari non possunt, agit, & inquit. Incoagulabilia autem sunt, quæcunque aut humiditate aquosa carent, aut non aquæ sunt, sed plus habent calidi & terræ, puta mel, & mustum, aut plus aëris, sicut oleum, & argentum vivum; hic supple, iterum aut plus calidi & aëris, ut notetur in argento vivo adesse plus calidi & aëris, propterea non posse coagulari. Hinc addiscant chymistæ, quomodo fixum reddere possint suum mercurium, quod tantopere quærunt, & quæsivere, nunquam tamen invenerunt. neque (ut arbitror) inventuri sunt. At hæc esset via, remove ab ipso aëream naturam, & calidam, tunc enim fixum redderetur, sed amplius non esset vivum argentum, neque etiam argentum. Ad rem vero redeuntes, Aristoteles argentum vivum calidum facere videtur, & aëreæ substantiæ, ob quam naturam perenni motu agitur: at *liber hic quartus Meteororum* tanto Authore, quantus est Aristoteles, dignus non videtur, multæque in eo imperfectiones sunt, neque ad tres meteorologicos præscriptos libros aliquid commune habet, imo ad ipsos nihil penitus spectare videtur, idcirco si non recipiatur, ut Aristotelis liber,

liber, non erit magni momenti erratum, tamen argentum vivum aqueum facit, & monet esse uti aquam, quæ cum terra valde tenui miscetur sulphurea, & est horum mixtio vehementissima, hinc perenniter movetur, album esse dicit, ex aquæ albedine, & tenuissima terra mista, cum vero partes aqueæ magis appareant in ipso, quam sulphureæ, frigidum potius censendum est, quam calidum. At Hali Abbas, ac Rhafis in ultimo continentis illud faciunt non tantum calidum, sed & adurentis naturæ, quam alii calidum tantum in secundo esse fateantur, tamen simpliciter nos potius frigidum esse dicendum jubemus. At argumentantur recentes, quomodo illud potest esse frigidum, quod corrodit ac mordicat? id profecto, quod hujus generis est, frigidum esse non poterit: at argentum vivum corrodere ac mordicare Dioscorides testatur, igitur calidum esse oportet, ac ejusmodi argumentatio non uno errore scaturit, sed pluribus, cum prima propositio, cui tota ratio innititur, absurda sit, non enim omne, quod corrodit, & mordicat, calidum est. nam hyemis tempore frigidus aer corrodit, ac mordicat: tamen nulla caliditate præditum est, sed simpliciter frigidum. neque etiam Dioscorides aliud dicit, quam intestina erodere suo pondere, illa inquam non qualitate aliqua calida, sed suo pondere lædit, ac perforat. At hoc non facit in parva copia sumptum, quoniam pondus tale non est, ut intestina perforare, ac penetrare possit. At iterum argumentantur, cum in rebus symbolum sit, si argentum vivum statim in aerem convertatur, quis negabit illud esse aeræ naturæ? in aerem vero statim converti id ostendit, quod si igni applicetur, in fumum convertitur, qui statim aer evadit. at quantum ratio hæc conveniat, tibi ostendere potest aquæ in aerem conversio per ignis applicationem, nam cum ignis aquæ applicatur, statim in vapores convertitur, qui aer mox efficiuntur. tamen non sequitur, ergo aqua calida est. ita neque sequi debet in fumos convertitur, qui statim aer efficiuntur, igitur argentum vivum est calidum, quoniam & id symbolum, quod dicunt, non facit, ut habeat qualitates illius in quod habet symbolum, nam aqua habet ad aerem symbolum, tamen non sequitur, quod aqua aeris qualitates habeat, ut in genere ego potius arbitrer esse frigidæ temperiei, tamen ob pondus maximum, quod habet, tum quia cum eo alii qui delinuntur, ac naturalis calor retrahitur, ac ad interiora retrahitur: tum quia juxta Avicennam, ægrotudines frigidas inducit, ut paralysem, stuporem, epilepsiam, apoplexiam, & similes ægrotudines. Prætereo impræsentiarum argumentum à nominis ratione, quoniam hydrargyros vocatur, ac si dicatur aqueum argentum, ut notetur ejus naturam esse de aquæ natura, quanquam hoc attribui posset suæ mobilitati, ut aqueum dicatur, non quia sit de aquæ natura, sed quia motum habeat, albedinem ac luciditatem, ut aqua, imo nonnulli ex mobilitate sumere volunt, quod calidum sit, quoniam res calidæ motu magis præstant, quam frigidæ: sed frivolum est argumentum, cum aqua ipsa, quæ frigida est, si in plano ponatur, discurrat, nec sistere possit, ita argentum vivum in plano positum discurrit, cum vero terminum habet, ibi sistit, neque amplius movetur, ut in summa inferre voluerim, argentum vivum esse potius frigidum, quam calidum, tamen & aliquas partes habere calidas. non enim est simplex corpus elementare, sed ex elementis compositum, aqueo elemento superante, cum aeris miscela terra potissima ac tenuissima, quæ sulphurea est, cum ignis portione vehementer commista, planum vero est sulphuream ipsi subesse naturam, si quis illud tractet, nam manus sulphur olent. Conciliator in suis differentiis duobus modis conatus est 151. *differentia* autores in tanto dissidio conciliare. Unus est modus, quia ex duabus conficitur partibus vivum argentum, ex aquæ inquam parte, & sulphurea, ratione aqueæ frigidum dici potest, ratione vero sulphureæ calidum. Alter conciliandi modus est, quod triplex reperitur argenti vivi species. Una, quæ (juxta Dioscoridem) ex minio fit, & cinnabari, nam hæc in testem cacabum ponitur, & ferreo cooperculo exquisite tegitur, & igni exponitur, post tres aut quatuor horas ab igne removetur, & quod operculo inhæret, colligendum. aliud est hujus argenti genus, quod decurrit per montes, & est (Plinio teste) veluti vomica, quæ perenniter illud emittit. Extat & tertium genus, quod ex montis lapidibus extrahitur, sicut & alia extruduntur metalla, hocque vi ignis efficitur, tunc monet hoc tertium genus esse calidum, reliqua duo frigida: ut ex harum specierum distinctione inter autores differentiam statuatur, & convenientiam, & illos haud dissidentes reddat.

Sed ut huic negotio finem imponamus, dicendum est argentum vivum esse diversarum partium, calidarum inquam & frigidarum, at frigidæ calidas superant. itaque diversitatem partium ponendo, facilius ratio redditur, cur ad os materias transmittat, nam pars calida penetrat, &

A frigida illam sequitur, calida attenuat, frigida repercutit, & ad propinquiora loca repellit. Unde cum materiæ, quæ in capite, thorace, ac similibus partibus sunt, ori potius, quam ano propinquæ existant, idcirco ad os facilius transmittuntur, & per illud exeunt. Cum vero experientia ostendat eos, qui inunguntur, in oris foetorem incidere, cum inunctiones hydrargyros ingreditur (secus vero est, si aliis inungantur inunctionibus, in quibus absit hydrargyros) idcirco petendum videtur, cur oris foetorem inducat vivum argentum. Nonnulli respondent, hanc esse argenti vivi naturam, nam sua proprietate oris foetorem inducit. arbitror esse materias istas, os petentes, quæ oris foetorem pariunt, tamen cum experientia ostendat non paucas mulieres hydrargyro uti sputo extincto, ad mactandos in puerulis pediculos, & compositio hujusmodi, ex sputo scilicet & hydrargyro, foeteat, arbitrandum est & nonnihil etiam ad foetorem addere vivum argentum: in inunctione vero corpora penetrat, & sputo miscetur. per insensibiles vero meatus ipsum corpora penetrare, planum fiet, si quis inunctorum capita, cum mortui sunt, inspicere tentet, ego enim non semel in sepulchris argentum vivum in mortuorum capitibus reperi. vidi & quempiam, qui ter fuerat in brachiis solum, & cruribus inunctus, tamen cum nonnunquam latrinæ insideret, argenti vivi pateram fere evomuit. rei, quam evomuerat, pondus persensit, uxorem accivit, quæ lumen (nam nox erat) afferret, nimirum quid evomisset inspecturus erat, arbitratur ipse crassam pituitam se inventurum, in terram aspiciens nihil prorsus invenit, at prope loci parietes argenti vivi, quod evomuerat, magnam quantitatem reperit, ut planum sit à brachiis & cruribus in ventriculum per occultos meatus penetrasse. referebat vero quod, antequam evomisset, multi erant dies, quod in ventriculo pondus quoddam & miram angustiam sentiebat. Mirum tamen videtur quomodo in ventriculo permanere potuerit, & ad intestina non descenderit: forte quia erat in ventriculi cavitate, & ob pondus ad pylorum ascendere non poterat, at magno naturæ nixu facto illud evomuit.

Petes iterum, cum venenum sit, cur hunc non interfecit, qui tanta Mercurii copia plenus erat? Dicimus, naturam fuisse paulatim illi veneno assuetam, vel dicamus Dioscoridem & alios autores dicere esse venenum suo pondere. At inquires, in tanta copia cur ventriculum non perforavit? forte dicendum, naturam suæ qualitati suoque ponderi paulatim fuisse assuetam, secus esset, si statim biberetur, & per os ventriculum ingrederetur. Nota insuper multa esse, quæ homini venena sunt, cum vero homo aliud veneni genus receperit, cui illud sit adversissimum, hoc non esse amplius venenum, sed magis antidotum adversus primum venenum. hoc elegantissime ostendit Ausonius Gallus in epigrammate, in quo refert uxorem quandam veneno virum suum necare voluisse, & cum venenum temperasset, visum est illi non esse decentem copiam, & huic primo veneno addidit argentum vivum, quod fuit viro suo adversus primum venenum antidotum, it vero cecinit poeta:

*Toxica Zelotypo dedit uxor Mæcha marito,
Nec satis ad mortem credidit esse datum.
Miserit argenti lethalia pondera vivi,
Cogeret ut celerem vis geminata necem.
Dividat hæc si quis, faciunt discreta venenum,
Antidotum sumet qui sociata bibet.
Ergo inter se se dum noxia pocula certant,
Cessit lethalis noxa salutiferæ?
Protinus & vacuos alvi petiere recessus,
Lubrica dejectis qua via nota cibis.
Quam pia cura Deum, prodest crudelior uxor:
Et cum fata volunt, bina venena juvant.*

Eodem pacto Gallicus affectus venenum quoddam est humano corpori, cui argentum vivum adversatur. Unde homini Gallica lue affecto non est venenum, sed potius antidotum, tamen nec homini venenum esse argentum vivum dici potest, nam per os nonnunquam puerulis pro vermibus adhibui, & sanitati statim restituti sunt.

At hic dubium non mediocre occurrit diluendum, quia in lue Gallica nervi ut plurimum afficiuntur, at argentum vivum nervis obesse communis omnium consensus asserit, & paralysem inducere testatur Avicenna. Conveniens igitur non erit ad lue Gallicam medicamentum hydrargyros, cum & nervis, ac juncturis obsit, quæ partes à morbo Gallico maxime infestantur. Dicendum est esse commune sententiam, & veram, quod nervis obsit, ac juncturis, imo & dentibus etiam obest, sed quod medicamentum est, quod alicui non obsit parti? tamen multo minus argenti vivi nocumentum est, quam id sit, quod præstat utilitatis. nam ex tam sævo affectu in sanitatem restituit, quanquam enim læsio quædam nervis illata sit, atque juncturis, tamen tantum excellit sanitatis præstantia, ut hæc minima nocumenta digna non sint, ut con-

fiderentur: imo & læsio ista palam non sentitur.

Nota etiam, cum quispiam ex hac lue inungitur secunda ac tertia die, & usque ad quartam, dolores ac affectum supercrescere, postea remitti incipere. nam cum primis illis diebus homo inungitur, magna fit materierum commotio, ob quam dolores augentur, at in inunctionis perseverantia resolvuntur humores, & jam omnia mitescere incipiunt, per osque exspuuntur, imo vidimus hos nonnunquam febre correptos esse, qui dum inunguntur à febre immunes evadunt, ut quandoque quarto vel quinto die febres ac dolores penitus cessent.

Cum vero in Gallico affectu dolores potissimum circa juncturas homines exercent, ac perturbent, quærendum forte erit, cur aliæ partes æque non molestantur. Dicendum est in juncturis adesse cavitates, quæ materia implentur, & ideo partes illæ potius, ac magis quam aliæ, quæ nihil recipiunt, dolitant. Si vero dicas, etsi in juncturis materiæ coadunentur, tamen & in eisdem juncturis fieri motus, qui materias in ipsis contentas resolvere possunt. Dicendum est motum non esse tantum, ut materias omnes, quæ in juncturis continentur, resolvere possit, imo novæ semper in ipsis aggregantur, nunc de communi motu, quo utimur, loquor, non de violento, & continuo, ac vehemente, quoniam nonnullos vidi à lue Gallica absolutos per solum vehementem motum, ac continuum.

Petes insuper, cur inungi hoc modo omnes fere evitent? Respondemus hanc solam esse causam, quia omnes exulcerationem illam oris verentur, tamen inunctio ipsa salutaris est, à Diis potius, quam ab hominibus inventa.

At petes etiam, quæ causa sit, cur argentum vivum ita profit & nihil aliud sit, quod æque prouderet possit? In hoc necessarium est ad occultas recurrere proprietates, quia nulla alia videtur posse assignari causa, quam ista, quod argenti vivi proprium sit hoc efficere, & quod aliorum medicamentorum non sit hoc proprium. Unde proprietas manifesta est, hoc efficere argentum vivum, occultum vero est propter quod, & per quam qualitatem hoc efficiat, nisi persistamus in illa percussione ex frigido cum parte calida, quæ ingreditur, & attenuat, per quas qualitates humores ad os repelluntur, & oris partes exulcerant, & per illud exeunt.

Fortè petes. Nunquid per ejuscemodi inunctionem omnes sanitati restituantur? Respondemus, nos rarissimos vidisse, qui per hanc inunctionem non sint sanitati restituti, vel pro parte saltem ab ægritudine absoluti, quamvis nonnulli sint, qui inunctiones reprehendant, & dicant argentum vivum epilepsiam, paralysem, & apoplexiam inducere. At ego neminem vidi, qui ob inunctionem in aliquod horum inciderit, tamen aurifices (fateor) vidi, & nonnullos, qui aurum purificant, & qui alia metalla auro deliniunt, qui, ob argenti vivi fumum, in epilepsiam incidere, paralysem, & apoplexiam, & brevi, quos etiam curavi, & aliquos vidi ab eodem fumo resolutos, ac curavi, imo qui fere stupidi evasere. & juxta Avicennam, tremorem inducit, & recta membra flectit, auditum obtundit, ac visum, & oris foetorem parit, & omnibus animalibus ejus obest fumus. juxta Dioscoridem, pravum colorem efficit, & oris putredinem, cerebrumque offendit. & Plinius lib. xxxiii. cap. tertio, & sexto, dicit esse vomitum liquoris æterni argentum vivum, & esse omnium rerum venenum. aurum insuper corrumpit. Nam si aurum in vivum argentum imposueris, liquefcit ac destruitur. Avicenna igitur jubet à stomacho & à membris nobilibus esse illa removenda, in quibus recipitur argentum vivum extinctum, tamen nihil horum efficit in unguento ad hunc morbum receptum. ipsius vero fumus omnia, quæ prædicta sunt, efficere potest, quando igne exagitur.

Petes præterea, nunquid sit aliqua præparatio munendum, ne tantopere lædat? Dicimus nonnullos ita illud præparasse, acetum recepisse, & in eo vivum argentum imposuisse in testea olla, postea lento igne ebulliri fecisse, quoad acetum fuerit consumptum, semperque baculo miscebant, ut ad minimas partes divelleretur, postea toties aceto lavabant, quousque cærulei esset coloris. ita magnus Chymista Geber præparari docuit, hique fatentur hujus ita diluti unciam plus valere, quam duas non diluti. alii vero sunt, qui hoc modo præparant. argentum enim vivum absque alio liquore in vitreo vase ponunt, postea vas aliud vitreum obtortum supraponunt, & luto occludunt, & igni lento supraponunt, tennes ipsius partes uti fumus elevantur, & vasis vitrei lateribus inhaerent, postea vasa aperiantur, & quæ lateribus vasis inhaerent, sunt argentum vivum præparatum, quod in usu esse debet.

Fortè petes, quid per hanc præparationem efficiant? respondent: ab argento vivo omnem sulphuris partem auferri, & omnem plumbeam partem, ac terream. at hoc absurdum esse arbitror, quia amplius non esset vivum argentum, Nos vero ita præparamus, ut cum eo nihil sit

A pulveris, nihil crassi mistum, jubemus ut in densum corium imponatur, ac probe exprimatur, & statim è corio exilit purificatum, hoc utimur absque alia præparatione, hæcque sunt illa, quæ de his inunctionibus in Gallico affectu fieri consueverunt. Duo modi Gallicum morbum expellendi jam pertractati sunt, suffumigia scilicet, & inunctiones, & subinunctionibus tertium quendam subintelleximus modum, qui erat per cerataria illud abigere. nunc modum alium, & saluberrimum adducemus, quo hic affectus non instrenue repellatur. Fit veroper decoctum Indici ligni in aqua, vel in vino. primo autem de decocto in aqua, postea de confecto in vino verba faciemus. Ego primus Ferrariæ ligni Indici decoctum in aqua illustri Aenæ Pio 1525. exhibui, qui affectu Gallico vehementissime afficiebatur, videbaturque tunc Ferrariæ insomnium esse ejuscemodi lignum, imo nonnulli ex nobilioribus illius temporis medicis hoc decoctum deridebant, & ego etiam primas decoctum in vino Ferrariæ adhibere cœpi 1534. pervenerat enim ad me libellus quidam, ab Hispania allatus, in quo modus præstabatur præbendi hujus ligni decoctum in aqua. eodem igitur modo præbui illustri Aenæ Pio, & egregie successit, deinde vero multa jam inventis addere cœpi, ut nunc commodius, ac facilius, quam antea præbeatur.

Triplex hujus ligni Indici genus novi, quod Indica lingua Guajacum vocant. Unam est commune hoc, quod passim venditur, quod in extremis buxum fere colorem habet, subalbidum enim est, meditullium vero nigricat, & splendidam quandam duritiem habet, vocatur & lignum sanctum, & palum sanctum, nonnulli crucis lignum nominare cœperunt. Aliud genus novi, quod peculiariter nonnulli pharmacopolæ palum sanctum vocare cœperunt, ac si primum non sit eodem nomine insignitum, hoc lignum magis albicat, quam primum, & ad luteum quandam colorem vergit, parvum habet meditullium, ac pellucidum. Non pauci decepti sunt, rati lignum hoc esse primi ligni ramos. Verum etsi hoc genus non sit nimis crassum, tamen diversum colorem habet. Lusitanosque allocutus sum, qui Indiam perlustrarunt, mihiq; retulerunt hoc esse diversum arboris genus à primo. In genere inter hebani species numerari possunt, color insuper ostendit esse diversum, & odor. Imo hujus secundi ligni Indici decoctum longe acrius est, quam primi decoctum. At si primum lignum esset truncus, & hoc secundum rami, opus esset trunci decoctum esse longe acrius, quam ramorum decoctum. oppositum vero experientia ostendit, imo cum Genuæ nonnunquam essem 1528. lignum hoc vidi longe amplius quam primum relatum Indicium lignum. hoc indicium est, si secundum hoc lignum sint rami, quod suæ propriæ arboris rami sint. Vidimus & tertium genus ab aliis diversum Venetiis, in pharmacopolio egregii viri Caroli, qui pro insigni campanam suspensam habet. Rubebat hoc lignum, & videbatur uti cornu rubrum in meditullio, imo lignum hoc est fere totum meditullium, tantum margine quodam minus rubro cingitur, denique extrinsecus adest cortex, eodem cum aliis corticibus colore insignitus, de hoc nulum habui experimentum, nullamque notitiam, imo neque bonus Carolus, qui ostendebat hoc lignum, aliud referre sciebat, quam esse aliud Indici ligni genus, quod brevius in sanitatem restituit, quam alia faciant. Primum & secundum ligni genus, in usu habui: primo autem frequentissime sum usus, bis vero aut ter secundo. idcirco de his duobus verba agemus, tertio posthabito. A secundo vero incipiemus, veluti ab eo, in quo modicum permansuri sumus, ac immoraturi, quoniam diu est, quod illud in Italia non vidimus, ipsius vero usus hic est. In primis is, qui affectus est, expurgatur, postea sequenti die vel altero victum remittere incipit, & minus edit, quam esset assuetus, secundo die adhuc minus edit, & tertio minus, quartoque adhuc minus, semper quotidie minuendo, quo usque nonum attingat diem, tunc vero tribus panis uncias in prandio sit contentus, & duabus in coena, cum coriandrorum conditorum uncia, vel passularum mane, vesperi autem semiuncia sit, & in hoc victus genere per novem dies perseveret, & singulo mane post septem horas à coena sex decocti hujus ligni uncias infumat, post quinque horas ab hujus syrupi sumptu prandeat. post septem à prandio horas, iterum sex alias hujus decocti uncias ebibat, post quinque ab hoc decocto horas coenat, in potu vero, dum prandet ac coenat, secundum bibat decoctum, tertium, quartum, & quintum, quibus etiam utatur. Quod si interdiu vel noctu sitierit, cum decoctum sumit, in lecto sit, & jubeat se regi, ut sudet, vel si à lecto surrexerit, calidum lectum ingrediatur, in quo per horam cum dimidia, vel per duas horas jaceat, postea surgat, & si sudaverit, abstergatur. at si hyems sit, vel frigus adhuc vigeat, in cubiculo maneat calido. si æstas sit, & vehementissimus calor, fenestras aperire potest,

& domo etiam exire, vento autem invalescente oclusus A
maneat.

Decoctum vero istud eo modo conficietur, ut explanabi-
mus, quando modum conficiendi decoctum ex commu-
ni ligno edocebimus, & eodem modo secundo decocto
intelligito, tertio, quarto, & quinto, quoniam fieri pos-
sunt quinque decocta, quando opus est, & non plura.

Post novem hos dies, quibus decoctum ebibitur, opus
est paulatim cibum augere, ut primo die nonnihil plus su-
matur, tertio die augere, quarto, quinto, usque ad no-
num, quo die in naturalem cibi quantitatem pervenire
debet, & consuetudinem sibi propriam, interim vero dum
cibus augetur, paucifero vino utatur. dum vero decoctum
sumit, si non excreverit, alternis saltem diebus hujus ge-
neris clystima imponendum erit. *Recipe brassicarum man.*
j. senæ, polypodii, epithymi, singulorum unc. s. salviæ, ma-
joranae, roris marini, ivæ, foliorum lauri, singulorum man.
s. anisorum, fœniculorum, amidis, singulorum drach. ii.
pulpæ colocynthidis drach. j. agarici drach. j. s. misce, &
bulliant in sufficienti quantitate aquæ secundum artem, post-
ea. Recipe hujus decocti lib. j. olei anethini, olei rutacei,
singulorum unc. ij. hieræ picræ, unc. j. hieræ logadii drach.
ij. mellis rosati colati unc. j. salis communis drach. ij. mi-
sce, & imponatur.

Deinceps lignum hoc luteum non vidi amplius in Ita-
lia, cujus quidem adhibitio viginti septem dierum spatio
perficitur. nam diebus novem victus minuitur, diebus no-
vem decoctum sumitur cum victus ratione tenuissima, &
diebus novem cibus augetur, quoad ægrotus in suam na-
turalem victus rationem devenerit. post hos viginti septem
dies hoc ordine peractos ægrotum sanitati restitutum esse
censendum est. Nonnulli vero hunc ordinem per trigin-
ta dies servarunt, ut diebus decem victus rationem dimi-
nuerent, & diebus decem decoctum præberent, & ultimis
decem diebus victus rationem augerent. cum vero diu sit,
quod lignum hoc in Italia non viderimus, de illo jam
fatis dictum esse putemus.

Nunc ad exhibitionem decocti Indici ligni communis in
aqua fermonem convertamus. Superioribus annis hujus
decocti sumptio nimis arcta esse videbatur, ac difficilis,
nunc adeo plana, adeoque facilis relicta est, ut qui æ- C
stivo tempore id sumunt, domo etiam exire possint.

Scito autem hujus ligni decoctum & simplex fieri pos-
se, & compositum. si simplex fiat hoc modo conficien-
dum est. *duodecim aquæ libræ sumantur, & uni libræ sco-*
bis Indici ligni misceantur, & per viginti quatuor horas in
infusione dimittantur, postea pendenda est aqua, quæ non
est in ligni scobo imbibita, si sex libras æquet, satis est: si
non æquet, quia scobs illa multum aquæ imbibendo consumit,
tantum aquæ suppleatur, quousque sex librarum pondus at-
tingat, & supra ligni scobem hujus aquæ tres libras injice.
Si vero in olla, quæ duplæ sit capacitatis harum rerum, quas
receptura est, scobis scilicet & aquæ, sitque nova olla vi-
tro delinita, postea cum tres aquæ libras injeceris, parvum
quendam baculum accipito, & in olla fundum immergito,
postea baculum in illa parte signato, qua ultimo ab aqua
madescit, deinde alias tres libras aquæ injicito, quas à pri-
mis tribus diviseras, quæ si tres non erunt, tantum aquæ
adjicito, ut tres efficiantur, & bulliri facito quoad tres li-
bræ fuerint consumptæ. Id vero erit, quando tantum aquæ
fuerit consumptum, ut aqua ad signum usque in baculo fa-
ctum consumpta sit. tunc tres aquæ libras, quæ in vase sunt,
per densum linteum percolato, & pro sumendis syrupis re-
servetur. Si quispiam voluerit simplex decoctum accipe-
re, & nihil aliud, hoc infumat ita simpliciter confectum:
veruntamen primo ægrotans purgandus est, ut suæ com-
petit temperiei, & humorum abundantia, quam habet.
purgatione perfecta statim sequenti die per quinque horas
ante prandium quatuor, quinque, vel sex uncias sumat
hujus decocti, ut diligenti videbitur medico, qui illum cu-
rat. De quantitate vero sumendi decoctum postea verba
faciemus, mox bene tectus dormiat, quantum illi lubue-
rit, ut si fieri possit, sudet. post quinque horas prandeat,
in prandioque quatuor panis uncias sumat, & pugillum
coriandrorum, sive passularum, sive seminum peponum
conditorum, sive nucleorum pineorum, sive pistachio-
rum, sive amygdalarum, sive uvarum exsiccatarum ex Il-
lyrio Ferrariam allatarum, sive lactucæ conditæ, sive cu-
curbitæ conditæ. Secundum vero decoctum, tertium,
quartum, & quintum vini loco bibat. ita vero conficitur
secundum decoctum. *Supra prædictam ligni scobem, sex*
aquæ libras injicito, & bulliant ad consumptionem trium
librarum, postea percolentur, & servantur, & secundo &
tertio & quarto & quinto eodem fiat modo, non est au-
tem opus quintam cocturam excedere, quoniam nihil vi-
rium haberet aqua. Rari etiam sunt, qui tertiam coctu-
ram attingant, quoniam rari inveniuntur hujus aquæ po-
tatores. post septem à prandio horas primi etiam decocti
sex uncias infumat, & probe tegatur, & si fieri possit, su-

det. post quinque horas à sumpto decocto cœnet, tresque
panis uncias edat, & ex prædictis rebus, quæ in prandio
sumpsit, pugillum edat, postea dormiat, & per septem ho-
ras à cœna iterum decoctum infumat, & ita pro commu-
ni more usque ad quadraginta dies perseveret. Nota pri-
mum decoctum esse libras tres, cujus si sex uncia suman-
tur per tres dies supplebit, unde secundo die opus erit novi
ligni scobem in infusionem imponere, eodem modo quo
dictum est prius, & ita in finem usque semper prose-
qui.

Nota vero, si vires defecerint, ut hic videatur inedia
ferre non posse, pullorum jure vescatur, & loco secun-
di & tertii decocti vinum bibat. hanc igitur ob causam
medicus quotidie hujus pulsum tangere debet, qui in hac
tenui victus ratione servatur, ut noscat an imbecillior eva-
dat, quanquam & decoctum hoc nutriet, cum pingue sit.
At quia plerumque alvus adstricta efficitur, propterea præ-
scriptus clyster bis in hebdomada imponi debet, & fre-
quentius etiam, si necessitas exegerit: neque ab re erit sin-
gula hebdomada cassiam adhibere, aut mannâ, quæ cum
exhibebitur, non erit opus illi mane decoctum præbere,
potio autem hæc convenientissima est in hoc casu. *Reci-*
pe infus. senæ unc. iiij. syrupi de pomis savor, de epithy-
mo singulorum unc. j. misce. vel hoc infumat. *Recipe*
diacatholiconis unc. j. syrupi de pomis savor unc. s. infus.
senæ unc. iiij. misce. Decipiuntur illi, qui arbitrantur
medicamenta debere esse decoctioni propria, & nihil ab ea
evariare: at potius debent esse humoribus, qui evacuantur,
propria.

Nonnulli arbitrantur, decoctum istud hyeme bibi non
posse, neque debere, imo quod post Septembris mensẽ
non sit bibendum, sed tantum sumatur Vere adventante.
at nos dicimus hyeme etiam præberi posse, quando opus
est, etiam si profunda esset hyems, & frigidissima, quoniam
cum maxime affligit affectus, sit quæcunque anni pars,
ægroti providendum est, neque per menses expectandum:
hyeme vero opus est cubiculi aërem tepidum reddere, vel
parumper supra tepiditatem calidum, idcirco rimæ omnes,
quæ in fenestris sunt, & quæ in ostiis, ac parietibus, oc-
cludendæ sunt, ne ventus ingredi possit, & caliditas exi-
re. unde ver aptissimum est tempus ad hujus ligni deco-
ctum sumendum: secundo autumnus, quia hæc tempora
ad temperiem magis vergunt. postea æstas, denique hyems,
& nisi esset resolutio caloris æstivi, præ omnibus tempo-
ribus æstatem eligerem, quoniam domum exire possent æ-
groti, & publice spatari, quod aliis temporibus fieri non
potest, neque opus est calidarium parare, quia totus aër
sponte calidus est, & totus noster orbis calidarium est, imo
& quandoque æstuarium.

Idque animadvertito, decoctum in eodem fieri cubicu-
lo, in quo ægrotans degit, ac moratur, præsertim primum
decoctum, & debet frigescere in eodem cubiculo, ut va-
pores per aerem spargantur, qui ab ebulliente decocto e-
levantur, & cubiculi aërem impleant. nam aër ipse hoc
modo fit ægrotanti opportunus. ollæ vero operculum, in
qua decoctum conficitur, in summitate perforatum esse
debet, dum fervet, ut fumi paulatim per aërem spargi
possint.

Hinc, qui decoctum sumpturus est, quando expurga-
tur paulatim, minus ac minus comedere debet, ut victui
tenui (quando inceperit) sit fere assuetus.

Dum decoctum istud paratur, expumandum est, &
spuma illa servanda. nam ubi adsunt pustulæ, sive dolores
sive durties, hac spuma locus inungendus est, quæ in hoc
casu mirifice prodest, & si spuma colligi non possit, ut
plerumque in hac ebullitione contingit, decoctum ipsum
spumæ officio fungetur.

Nota insuper primis duobus diebus, quando decoctum
bibit incipitur, non esse penitus à carnibus abstinendum,
tunc enim sunt pullorum carnes comedendæ, semper pau-
latim diminuendo, ut tertio die solo pane & rebus præ-
scriptis pro obsonio vescatur ægrotans.

At si quatuor panis uncias mane sumi dictum sit, &
tres vesperi, hoc pro certa regula ac determinata accipien-
dum non est, quoniam nonnullis minus præberi conve-
nit, aliis plus. At hoc de quatuor ac tribus unciis pro
exemplo tantum positum est, in quo tamen exemplo multi
conveniunt. pro panis vero quantitate exhibenda ætas con-
sideranda est, vis, consuetudo, ac ejusdem generis reliqua. an
vero panis biscoctus esse debeat, an semel tantum coctus,
haud magni facio: tamen exsiccat magis biscoctus panis,
quam non biscoctus, & sua siccitate decoctum hoc magis
retineri in stomacho creditur, quam si esset panis non bis-
coctus: quia natura sicci est detinere humidum, ne de-
fluat, veruntamen si panis semel coctus ederetur, facilius
ligni decoctum ad jecur transfret, & in stomacho non co-
queretur. At eniti debemus, ut hoc decoctum perfecte
concoquatur, priusquam ad jecur transeat, sed nos præ-
bemus, & panem non biscoctum, nec vereremur, quod in

ventriculo non retineatur decoctum, quia naturæ opus est non emittere à ventriculo quicquam, nisi posteaquam est coctum, ut etiam in potatoribus planum est, modo supra vires naturæ non potaverint. natura enim id, quod in eorum ventriculo est, non transmittit, licet fluidum sit, priusquam coctum fuerit. Adde biscoctum panem semel cocto pane difficiliter concoqui, ego vero sine ægrotantes id panis genus sibi eligere, quod magis ipsis placuerit.

Nonnulli sunt Medici, qui jubent, ut ad nonum usque diem panem absque obsoniis edant. A nono autem usque ad decimum octavum diem volunt præbenda esse obsonia superius enumerata, verum medicus frequenter ægroti vires illustrare debet, & cibum juxta illas augere ac minuire.

Hoc etiam est animadversione dignum, neminem unquam in hac ligni sumptione obiisse, quod indicium est decoctum ipsum nutrire. nam nisi nutriret, impossibile esset nonnullos in tanta victus tenuitate perdurare posse, & qui decoctum bibit, videtur fere ex decocto sumpto fieri satur, ac impleri, temporeque indiget, ut coquatur, & pinguedo, quam habet, nutrire illud posse ostendit.

Illi etiam audiendi non sunt, qui dicunt ægrotos ex victu tenui in sanitatem restitui, non autem ob ligni vim. hoc enim absurdum esse constat, quoniam plures ægroti per multos dies in tenuissimo victu persisterunt, tamen in sanitatem restituti non sunt, in quam ex hoc decocto restituiuntur. miraque videtur hujus ligni natura ex his, quas habet qualitatibus. nam pingue est, odoratum, densum, ponderosum, oleagineum, multaque alia habet dona, ut lenitatem, & ad solem relucere, quæ omnia vim aliquam esse in hoc ligno medicamentariam ostendunt, ac excellentem. Habet & illud, quod si ardeat aromatum odorem reddit, & non ingratum.

In hujus decocti sumptione vinum bibendum non est, sed secundum, tertium, & quartum decoctum. nam hi melius evadunt, qui hæc decocta bibunt, quam qui cervicosi vinum bibere volunt: tamen si sint aliqui delicatuli, qui hujusmodi decocta bibere nequeant, cogantur saltem per novem aut decem dies illa bibere, vel per quot fieri potest: postea vinum bibant.

Nonnulli decocta ista vino miscent. nam vinum ipsis diluunt, sed hoc valde molestum ægrotis videtur, & forte perniciosum, nec minus hi errant, quam Staphyllus ille primus vini jugulatos fecerit. Neque illos probo, qui syropos & medicamenta hoc decocto perfundunt, intelligo jam facta medicamenta, secus est de medicamentosis simplicibus, quæ in hoc decoctum infunduntur.

Post prandium dormiendum non est, nisi illa hora, qua secunda vice decoctum infumitur: nam tunc si dormire possit, optimum est. nam sudor forte prodibit, qui in hac actione optimus est.

Totum diem in deliciis transigat, ac gratis confabulationibus, musicis instrumentis, & reliquis similibus, quibus tempus sine perceptione consumitur.

Nonnullos insuper in initio sanitati restitui, qui primis tribus diebus panis unciam infumebant, & semiunciam passularum, post tertium diem solis passulis ægrotum nutrivit. at rari hanc ultimam inediam ferre possunt: propterea, ut superius dictum est, cibare opus est.

Sex diebus ab initio elapsis, ab re non est, imo maxime convenit, hujus ligni pulveris scrupulum singulis syrups injicere.

Post statutum tempus, cum ægrotus amplius non bibit, primis diebus cibi sunt paulatim augendi, ut hoc modo procedendo in propriam consuetudinem deducatur.

Præterea à calidario in tepidarium transeundum est, & à tepidario in locum minus calidum, quo usque in aërem deveniat omnibus hominibus communem, ac consuetum. nam locus calidus eligendus est, qui ad meatus aperiendos decoctum adjuvet, & eisdem meatus apertos fervet, hoc autem frigore minime efficitur. notandumque hunc locum debere esse magis & minus calidum, ratione temperierum ægrotantium, & ut morbi sunt magis antiqui, vel recentes.

Hic est simplex modus fumendi decoctum ligni Indici ex aqua.

Si cui vero placeret nonnihil medicamentosi aquæ miscere, id illi concedatur. *semilibra hujus ligni in aquam infundatur, postea aqua bulliat (cum lignum in infusione fuerit per viginti quatuor horas) & dimidium ebulliendo resolvetur, denique hæc, quæ sequuntur, in hoc decocto infundantur. Recipe senæ unc. iij. Polypodii unc. j. s. florum boraginis, florum buglossi, florum rosarum, florum violarum, singulorum unc. j. gingiberis, cinnamomi, singulorum drach. j. misce, & infundantur in prædictum decoctum secundum artem, postea eodem modo fumantur quatuor aut sex uncia, ut dictum est, bis in die, eodemque edatur modo.*

Nota, quod primis sex diebus hoc infusum sumi potest, & ægrotus erit à purgatione excusatus, postea per sex alios dies simplicis ligni decoctum sumat, absque rebus prædictis infusis. post hos sex dies per tres dies infusionem super prædictam sumat, & deinde per sex dies decoctum, & secundum hunc ordinem, quo usque in sanitatem perventum sit, perseverato. nonnunquam per tres dies infusum accipitur, & per tres decoctum, quo usque ad statutum tempus perseverare, & solum una vice in die infusionem prædictam bibere.

Mihi etiam illi summe displicent, qui ligni cortice potius uti volunt, quam ipso ligno. quia etsi cortex magis siccus sit, quia etiam magis terreus est, tamen odore caret, pinguitudinem non habet, neque aliquam qualitatem ex his, quæ ostendunt simplicia aliqua vires habere, quæ medicamentariae sunt. Neque etiam illos probo, qui corticem cum ligno miscent. nam cortex lignum potius impedit, quam adjuvare possit, quia est res arida, non pinguis, absque odore, terrea, à natura facta, ut solum arborem suam ab imminetibus extrinsecis periculis tueatur. In genere igitur illos non probo, qui hujus ligni cortice utuntur, licet siccior sit, quam arbor.

Si vero petas, per quot dierum spatium sumi debeat ejusmodi decoctum: dicimus præfixum tempus minime adesse, sed tantum temporis sumi debere, & nonnihil etiam plus, quoad ægrotantes sanitati restituti sint. Unde si quispiam decimo octavo die sanus evaserit, per viginti dies, vel viginti duos decoctum bibat. Si vero sanitatem trigesimo tantum die obtinet, per duos aut tres dies adhuc infumat, deinde quiescat. At si quadragesimum diem excedat, & nondum sit sanitati restitutus, ad quinquagesimum pertingat, vel ad sexagesimum: tamen communis terminus est quadragesima dies, & rarissimi inveniuntur, qui in quadraginta dierum spatio non sint sanitati restituti: idcirco hunc diem pro sanitatis termino accipere. imo & multa medicamenta apud antiquos per quadraginta dies exercebantur, & in hoc spatio opus suum perficiebant, hoc autem planissimum est apud Plin. lib. 20. cap. 9. qui brassicæ succum præbet in vino albo per dies quadraginta spleneticis, & lib.

26. cap. 8. inquit: *Cissanthemus drachma bis die sumta in vini albi cyathis duobus per dies quadraginta lienem dicitur paulatim emittere per urinam. & decimo ejusdem libri capite inquit, ventrem in totum adimit Nymphæa Heraclia eadem semel pota in 40. dies. & lib. 27. cap. 5. de Asplenio loquens ait, hujus foliorum jure in aceto decocto per dies 40. poto lienem absumi ajunt. & octavo ejusdem libri capite inquit: Sunt qui florem crategoni bibentes mulieres intra quadragesimum diem concipere tradunt. & lib. 28. cap. 12. ait talum candidi juveni quadraginta diebus noctibusque, donec resolvatur in liquorem, decoctum, & illitum linteolo, candorem, cutisque erugationem præstare. & 15. ejusdem libri capite inquit, Calculos expellunt lichenes equini ex vino aut mulso poti diebus quadraginta. & cap. 16. de asinis agens inquit. Sunt, qui è mare nigroque cor edendum cum pane sub dio prima, aut secunda Luna præcipiant, alii carnem, aliqui sanguinem aceto dilutum per quadraginta dies bibendum ob morbum comitiale. & 19. cap. scriptum est, jecur asini admista modica panace instillatum in os à comitialibus morbis, & aliis, infantes tuctur, hoc quadraginta diebus fieri præcipiunt. & Dioscorides de altera cyclamino, quæ cissanthemos dicitur, ait, acini hujus drachma sumpta in vini albi cyathis duobus per quadraginta dies lienem paulatim emittit per urinam & alvum. & de cappare dicit, semen ipsum duabus drachmis in vino haussis per quadraginta dies lienem obliterat. & de sylvestri ruta scripsit propter coxendicum morbos diebus quatuordecim bibenda præbetur. & de Asplenio ait, hujus foliorum jure in aceto decoctæ per quadraginta dies poto, lienem absumi contingit. & de hyperico inquit, semine diebus continuis quadraginta poto, coxendicum dolores dissolvit. & de peristereo supino ait, morbum regium solvit drachma, cum thuris polline obolis tribus ex vini veteris hemina quadraginta diebus continuis jejunis dato. de chamæcisso insuper scripsit, cujus bibant Ischiadici folia tribus obolis in aqua cyathis tribus quadragenis, aut quinquagenis diebus. Cum igitur tot reperiantur apud antiquos medicamenta, quæ quadraginta dierum spatio opus suum perficiunt, non mirum, si & nostro tempore recentiores medici in hoc ligni Indici decocto quadragesimum diem perfectionis suæ actionis invenere, qui est terminus acutorum morborum, & initium diuturnorum. At re vera præfixus dierum numerus esse non debet, sed dies tunc erunt satis, cum ægrotus in sanitatem restitutus erit. nam haud raro quadragesimus dies non est satis, sed diutius perseverare opus est.*

Cum etiam hoc decoctum præbetur per aliquos dies ex fena, observandum est, quod ultimæ potionis ex illis sint, quæ fenam recipiunt atque evacuant. At nonnulli sunt, qui à principio in finem potionis evacuant semper infumunt.

Cum

Cum à Roma Ferrariam rediissem 1535. his, qui Gallico affectu laborabant, hujus ligni decoctum in vino præbere cœpi, & in primis solo vino potenti utebar: postea expertus sum magis proficere, si nonnihil aquæ adderetur, præsertim, cum hi sumunt, qui natura sunt calidiores. in vino autem simplex decoctum fieri potest, quod nullum recipiat simplex medicamentum, fieri etiam potest ex simplicibus. Si ex solo fiat Indico ligno decoctum, hujus ligni in scobem redacti libra infumatur, & in decem libras vini albi potentis, & in duas aquæ per viginti quatuor horas infundatur: postea ponderandum, an liquor, qui in ligni scobe imbutus non est, sex faciat libras. si hoc liquoris pondus reperiatur, cum scobe simul ebulliat, semper spumando, quoad tres libræ evadant, spumaque reservetur, ad corporis partes delinendas. si vero liquor ad sex libras non accesserit, tantundem vini adjicito, quoad sex libræ efficiantur. (nam scobis illa multum imbibit) postea bulliant ad dimidias. At si vinum plus sit, quam sex libræ, id quod superexcedit auferatur, & sex ille, quæ supersunt libræ, ad dimidias bulliendo resolvantur, & tres hæc vini libræ, quæ supersunt percolentur, ac reserventur pro syrupis mane & vesperi ad quatuor, vel sex uncias infumendis; secundumque fiat & tertium & quartum decoctum, ut de aqua dictum est, & usque ad quintum, si is, qui sumit, vehementer biberet. eodem vero modo accipiat hoc in vino decoctum, & eisdem horis, ut superius de decocto in aqua dictum est.

Scito autem alternis diebus, nisi excreverit, clysin imponendum esse superius enarratum, singulaque hebdomada lene præbendum est medicamentum, quale cassia, manna, vel hoc quod sequitur. Recipe infus. senæ unc. iij. syrupi de epithymo, de pomis sapor, singulorum unc. j. misce. Vel hoc sit. Recipe diacatholiconis unc. j. infus. senæ unc. iij. misce. Id propterea notandum est in vini sumptione, consuetum apud multos esse plenius nutrire, quam in aquæ sumptione, cum tamen aqua minus nutriat, quam vinum. idcirco nos dicimus & in vini decocto ita simpliciter sumpto victus rationem debere esse tenuiorem, & forte tenuiorem, quam cum præbetur aquæ decoctum. secus est, cum vehementia simplicia vino commiscantur.

Nonnulli prohibent hoc vini decoctum simpliciter in febre. at nos dicimus, si febris esset intensa, à vino prorsus abstinendum esse, si vero remissa sit, præberi posse. nam vinum hoc, etsi potens sit, ebulliendo tamen imbecillius efficitur, quia tenues & calidæ vini partes exeunt, & duæ aquæ libræ commistæ vinum mitigant, neque potens esse sinunt.

Quando vini decoctum simpliciter confectum sumitur, corpus prius expurgare necesse est, postea vinum præscripto modo præbere, quod necessarium non est; cum aliis simplicibus inungitur.

Si quispiam in cœna & prandio, decocta illa secunda & tertia ferre non possit, vinum bibat mediocre, album, lympidum, ac odoratum, quod etiam decocta aqua diluat.

Decocto sumpto tegi se jubeat, ut dictum est de decocto in aqua, & sudare tentet.

Si vero ligni decoctum cum aliis simplicibus præbere voluerimus, & quod evacuet, hoc duobus modis fieri potest. Uno modo per medicamenta ac simplicia vehementia, alio modo per imbecilla. si per vehementia fiat; hic egregie comedere debet capones, phasianos, perdices; vitulos, hœdos, modo coquere possit, & secunda bibat, tertia, & quarta decocta, vel si hæc ferre nequeat, vinum bibat potens; quod optime nutriat & modice dilutum sit, ova absorbeat. Si vero simplicia sint non vehementia, sed imbecilla, tam vehementer edendum non est; sed medicriter.

Hæc, quæ sequuntur, sunt vehementia simplicia, quæ in vino ebullire debent. Recipe senæ unc. iij. polypodii unc. ij. ros. rub. florum violarum, florum boraginis, florum buglossæ, singulorum unc. s. gingiberis, cinnamomi singulorum drach. j. turbit, hermodactylorum, singulorum unc. j. misce, & infundantur, ut dictum est de infusione in aqua decocto facta. hæc vero sunt imbecilla simplicia, quæ in hac infusione ponuntur. Recipe senæ unc. iij. polypodii unc. j. epithymi, thymi, singulorum unc. s. florum violarum, florum rosarum, florum boraginis, florum buglossæ, singulorum drach. ij. gingiberis, cinnamomi, singulorum scrup. j. Anisorum, feniculorum, mastiches, gummi arabici, singulorum drach. j. misce, & eodem modo infundantur, ut de aqua dictum est. Nonnullos vidi circumforaneos, qui hæc, quæ sequuntur, fumebant simplicia, quæ vehementissima sunt. Recipe bellebore nigri, turbit, hermodactylorum, scammonii, colocynthidis, singulorum unc. j. deinceps hæc omnia in vinum infundebant, aliebullire faciebant; itaque absque ulla præparatione hoc decoctum præbebant, tamen & hic est facilis hujus vini modus, si ex his quæ sequuntur fiat. Recipe senæ unc. ij. polypodii, epithymi, singu-

lorum unc. j. myrobalanorum Indorum, luteorum, chebulorum, singulorum drach. iij. agarici, rhabarbari electi, singulorum drach. vj. florum boraginis, florum buglossæ, florum rosarum, florum violarum, singulorum drach. iij. gingiberis, cinnamomi, caryophyllorum, singulorum drach. j. passularum unc. j. misce, & eodem modo infundantur. hæcque de Indici ligni decocto, & in vino, & in aqua; & simpliciter, & cum aliis simplicibus mistis.

Quispiam vero ambigere posset, quodnam potius sit decoctum, an illud, quod ex vino fit, an quod ex aqua. Respondemus utrunque ad diversa convenire. In morbis novis, calidisque naturis aqua potior videtur, quam vinum. in antiquis vero morbis, & in quibus magna ad profunda indigemus penetratione, vinum potius quam aqua eligendum est. Nam vinum est uti vehiculum, quod medicamenta ad illa ducit loca, ad quæ profectura sunt, & antiquiores etiam in medicamentis præstandis vino usi sunt, & multa vinorum genera medicata à Dioscoride scripta sunt. Nam vinum vires roborat, simulque est medicina ac nutrimentum, & naturalem calorem, ac spiritus auget, & per omnes artus facile recipitur. In frigidis igitur & humidis, in longis morbis, in imbecillibus ventriculo, & vi concoctrice, vino potius utamur, quam aqua, in calidioribus natura, in incipiente morbo, in robustis, aqua potius utamur, quam vino.

Forte etiam petes de vini sumendi ad decoctionem natura. Dicimus vinum (apud nos) debere esse antiquum, flavum, potens, odoratum, subdulce, tenuium partium, & quod facillime penetret, dixi vero de vino apud nos antiquo; quia Ferrariensis vina diutius non servarentur, antiquum nos vinum dicimus, quod secundum explevit annum. cavendum a vocatis albanis, quæ potius frigida sunt, quam calidæ acerbæ, & adstringentis naturæ, optima habentur ad hoc negotium vinâ Mutinæ & Regii Lepidi, & apud sancti Felicis castrum: hoc vinum ad hujus ligni decoctum sumendum est.

Dices vero, si in vini sumptione alicujus ægrotantis jecur supercalesceret, quid agendum esset? Respondemus in hoc minime contingere, quando aqua additur, imo si etiam absque aqua fumeretur, non contingeret, quoniam tantum frigidis præbetur absque aqua decoctum, & ebullitio reddit vinum imbecillius & minus calidum: tamen si contingeret, jecur Galeni in frigidante inungatur, & in decocto endivia ebulliat, portulaca, atque lactuca, quanquam hoc minime contingere soleat.

At dices, nonne sunt ratione membrorum patientium herbæ ac simplicia addenda decocto? Scito universam actionem in ligni vi reperiri, quæ unumquodque membrum, in affectum lapsum, corrigi debet. idcirco cum simpliciter infumitur decoctum, vel ex aqua sit, vel vino, nihil addendum, sed ligni Indici solius actio expectanda. Ita enim & Indi observant, neque aliquod vel minimum addunt: cum tamen frequentissime; ac fere sponte in hunc morbum incidant. hujus nimirum ligni natura est omnibus affectis membris accommodata, & ex vino per totum corpus defertur: & etiam si ex aqua confectum sit, ex sui natura totum permeat corpus, & in illas agit potissimum partes, quæ sua indigent actione. si aquæ decocto calido indigeamus, vinum aquæ addatur, potius quam aliquod aliud simplex: tamen si cuiuspiam placeret salviæ adjicere, mentham, libanotim, hyssopum, ac similia, non prohibeamus, sed nobis magis placent hæc decocta simplicia, quam composita, quando non sunt evacuativa.

Multi conati sunt ex aliis lignis decocta conficere, ut experirentur nunquid ex illis finem assequerentur, sed res minime successit. ego pinum pinguem accepi, & in vino, atque in aqua decoctum præbui, sed non profecere in ægrotis, quamvis enim vili sint pro parte levati, & meliuscule habere, in exquisitam sanitatem tamen minime redacti sunt.

Nonnunquam usus sum junipero, neque exquisite profecit, sicuti nec pinus: tamen meliuscule habuere.

Expertus sum & præbere ex ligno corni decocta, neque etiam exquisite profecere ægrotantes, licet omnes, qui acceperunt, melius habere viderentur, in idem tamen redibant, & iterum vexari cœperunt. Alii insuper medici aliis sunt usi lignis, nullus tamen lignum invenire potuit, quod (non dico æque) prope huic morbo obsisteret, ut Indicum lignum facit, licet in aliorum vinorum decoctis victus ratio fuerit tenuissima. hocque argumentum est, non esse victus tenuitatem, quæ in sanitatem redigat, sed esse vim medicamenti, hoc est Guajaci, quod est pingue, ponderosum, odoratum; tenuium partium, & tallium, quæ huic Gallico veneno suapte natura obsistunt, tamen & tenuis victus ratio ad opus perficiendum non modice adjuvat.

Fertur lignum hoc Indicum, Guajacum ab accolis nuncupatum, fructum quandam ferre inter prunum, & ficum. nam prunum non est, neque ficus: utrique tamen affi-

assimilatur. Insularum nuper repertarum incolæ hoc fructu vescuntur, & in sanitatem restituntur à morbo tali, qualis est Gallicus affectus. nam in illis locis Gallica vocata lues est morbus fere patrius, quamvis & per contagium etiam recipiatur. faciunt insuper ex ligno decocta. fertur autem & præter contagium morbi absque contagio ex intrinsecis humoribus. Lusitani, qui illuc navigarunt, genus morbi videntes affectioni Gallicæ simile, & quomodo in sanitatem restitueretur, lignum hoc in Hispaniam attulerunt, deinde per totam Italiam sparsum est, & ab hoc affectu optime corpora liberari nemo non novit.

Ex fructus esu incolæ sanitati restituntur, illos vero solum absque pane edunt, ne plene nutrantur. Unde fructus octo in prandio præbent, & octo in cœna, postea nihil aliud edere sinunt. & ita in triginta vel quadraginta dierum spatio, à doloribus, à pustulis, à crustis, & à duris tumoribus liberantur. Utinam hos fructus in Italia haberemus, qui sapidi esse dicuntur. Nam ægrotantes haud magno labore à tam sæva ægritudine vindicamus.

Crustæ vero, quæ habentur, & ulcera, vel ulcuscula, vel pustulæ, & præduri tumores, cocturæ primæ spuma delinantur, sive in vino sit, sive in aqua decoctum. Quod si ejuscemodi spuma non profecerit, ex ligno oleum fieri jubeo, quod per alembicum educitur, vel per nostrum usitatum modum. si etiam oleum istud non profecerit (quod tamen proficit) hoc linimento supra crustas uti soleo, vel supra pustulas, vel supra ulcuscula, & etiam supra duros tumores. Recipe *butyri recentis unc. ij. pinguedinis anseris, gallinæ, singulorum unc. j. gummi arabici, colophonæ, myrrhæ, bdellii, singulorum drach. j. argenti vivi unc. s. probe misce, ut hydrargyrium non appareat, postea affectæ partes inungantur*: & hoc, quod sequitur, pro duritiibus potissimum est, & nodis, qui in hoc morbo contingunt. Linimento igitur, quod superius dictum est, præparato adde *mucilaginis althææ, fenugraci, seminum lini, singulorum drach. iij.* Ex his, quæ dicta sunt, sperandum est ægrotum in unaquaque hujus affectus Gallici specie esse in sanitatem restituendum.

Præscripto modo, ut plurimum ulcera sanantur, crustæ, dolores, & tumores præduri, tamen affectus isti nonnunquam adeo sunt sanitati rebelles, ac contumaces, ut præscriptis etiam paratis aboleri non possint: propterea de unoquoque horum, quando ita rebelles sunt, & inveterati, nunc agere oportet, & ab ulceribus vero & crustis exordiamur.

Cum ulcera, & crustæ curationi adversantur, & illa, quæ superius facta sunt, nihil proficere, tunc ad vehementiora deveniendum est. sunt vero hæc pustulæ ratione humorum diversæ. nam atrabiles subnigricant, flavescent biliosæ, sanguineæ in ruborem vergunt, sunt vero albicantes, & pallentes pituitosæ. Et si pustulæ fuerint sanguineæ, facilius curantur, & si biliosæ, etiam facile recipiunt curationem, difficilior autem curantur pituitosæ, & difficillime omnium atrabiles. Cæterum à sanguineis, & à biliosis inchoemus. quæ, si exsiccandæ sunt, hac aqua probe laventur. Recipe *balauftiarum, ros. rub., sumachiorum, mastiches, thuris, tartari, sandarachæ mineralis, singulorum drach. ij. aluminis liquidi, cerussæ, singulorum drach. j. s. argenti sublimati scrup. j. aquæ plantaginis unc. iij. aquæ ros. unc. ij. succi limonum unc. iij. misce, & bulliant semper baculo circumducendo*: & is, qui circumducit caveat, ne fumus ipsius nares pertingat, cumque ebullierit ad consumptionem sextæ partis, ab igne removeatur, & per linteum excoletur, ac servetur, hoc enim ulcera (si profunda non sint) & crustæ madefaciendæ sunt: quoniam mire exsiccantur. Si vero essent ulcera & crustæ pituitosæ, hac aqua ablundæ sunt. Recipe *tartari, thuris, sandarachæ mineralis, galangæ, gingiberis singulorum drach. ij. aluminis rochæ, cerussæ, singulorum drach. j. s. argenti sublimati scrup. j. aquæ salviæ unc. vj. misce, & bulliant eodem modo, & idem sit hujus decocti in his crustis ac ulceribus usus. At si atrabiles sint crustæ, & ulcera atrabilia non profunda, tunc hac alia ablutione uti oportebit. Recipe *mastiches, thuris, gummi arabici, myrrhæ, bdellii, sandarachæ mineralis, tartari, singulorum drach. ij. aluminis liquidi, cerussæ, singulorum drach. j. s. argenti sublimati scrup. j. aquæ fumi terræ unc. iij. aceti unc. ij. misce, & eodem modo ebulliant, & percolentur, ut dictum est.**

Si ex his in sanitatem restituantur, bene illis erit, si minus, saponem facito ex communi sapone, & sublimato in hac proportionem. Recipe *saponis optimi unc. ij. argenti sublimati scrup. j. misce*, prius, sapo liquefiat, postea loca omnia pustulis plena, crustis, ac ulceribus non profundis, sapone isto abluantur. aliqui idem efficiunt ex ovi albumine probe agitato, argento sublimato.

Tamen quia crustæ, cum abolentur, solent in facie maculas derelinquere, quæ ægrotis maxime displicent, ut

necessarium sit & medicum ejuscemodi maculas delere, id fit ex oleo de vitellis ovorum, cum aluminibus confecto, ut de eo locuti sumus in nostro de oleis libello. nonnulli untuntur oleo tartari, quod potest alembico educi, tamen videtur efficacius, si fiat in loco sub terra excavato. sumatur igitur tartari quantum lubuerit, & comburatur, ac in pulverem redigatur, postea in linteum ponatur, & sub terra collocetur, vitreo vase supposito: in hoc vas oleum destillabit, & si locus esset etiam humidissimus (quanquam non esset sub terra reconditus) exiret oleum. hoc oleo, vel de ovis cum aluminibus mane, & vesperi facies, ubi maculæ sunt, inungatur.

Cum nonnunquam ulcera in his affectibus sint profunda, tunc his non sunt curanda, sed curatio adhibenda est ratione ulcerum, semper vero in unguentis argentum vivum addendum, vel argentum sublinatum, nam hæc videntur aptissima ad hanc Gallicam luem medicamenta. unguenta vero sint, ut ulceribus convenient ratione humorum, qui in homine, ac in ulcere superabundant.

Præduros vero tumores, qui in affectu Gallico sunt, hoc cerato removeere oportet. Recipe *mucilaginis althææ, seminum lini, seminum fenugraci, singulorum drach. ij. myrrhæ, bdellii, singulorum drach. j. pinguedinis anseris, medullæ cervinæ, axungie suillæ, singulorum unc. s. argenti vivi drach. vj. ceræ, resinæ pini, olei liliorum alborum, ana quantum sufficit. misce, & conficiatur ceratum*, quod extensum supra corium duris in hoc affectu tumoribus adhibeatur. Si etiam tibi placuerit prius duritiem aliquo decocto fovisse, ab re non erit, idcirco fomentum istud præbeatur. Recipe *malvæ, violarum, althææ, florum chamæmeli, foliorum brassicarum, singulorum man. j. æsypi cerati unc. s. myrrhæ, bdellii, gummi arabici, singulorum drach. ij. pinguedinis anseris, butyri recentis, singulorum unc. j. misce, & bulliant in aqua, in qua lana lota est, vel in aqua, in qua pelles sunt aptatæ, & fiat fomentum supra locum*, postea supraponatur ceratum, & hæc, quæ prædicta sunt, fieri debent, etiam dum homo decoctum in vino vel in aqua sumit. Quando vero ex ipsorum spuma non abolentur, quandoque in crustis, ulceribus parvis, & tumoribus, jubeo ut simplex hoc adhibeatur linimentum. Recipe *unguenti Aragon. unc. iij. argenti vivi unc. j. misce*. Et ex hoc crustæ, ulcuscula, & tumores removeantur ab ægrotante, sed in particularibus tantum locis adhibentur, ubi illa fuerint, quæ prædicta sunt.

Maxima solent fieri in ore ulcera, quæ palatum perforant, & ad nares usque pertingunt, hæc igitur pertractanda sunt, ut superius à nobis de his ulceribus dictum est. quæ & guttur etiam, & fauces exulcerare solent, & erodere, nisi provideatur.

Nonnunquam in hoc affectu, quando veterascit, ossa corrumuntur, & denigrescunt, & corroduntur, & hoc tam in capite, quam in cruribus, & in aliis corporis partibus, & potissimum putrescunt partes illæ ossium, quæ sub duris tumoribus continentur. tunc igitur quando os putrefactum est, considerandum, an sit detectum carne, vel sub carne, & cute, si detectum sit, planissime apparet ad oculum putredo, & tunc opus est considerare, an sit ossis superficialis pars, quæ putrida sit, an etiam profunda, & si quidem superficialis sit pars, pulveres sequentes supra os spargendi sunt. Recipe *aristolochiæ rotundæ, sarcocollæ, aloës singulorum drach. j. aluminis liquidi drach. ij. argenti sublimati scrup. j. misce, & fiat pulvis subtilissimus*. Quandoque hoc usus sum. Recipe *aluminis liquidi drach. ij. cerussæ drach. j. euphorbii, argenti sublimati, singulorum scrup. j. misce, & fiat pulvis subtilissimus*. His potissimum pulveribus utaris, quando os non est totum putrefactum, si vero totum putrefactum esset, necessarium esset totum auferri. in aliquibus tota fibula ablata est. Pleumque partes ossis putrefactæ modo removeantur. Recipe *præcipitati drach. ij. chalcanti usti, sulphuris vivi singulorum drach. iij. misce, & fiat pulvis subtilissimus*. At inter generosa, quæ possunt adhiberi in hoc casu præsidia, unum est ignis actualis ex candenti ferro, hoc enim præsidium egregie in sanitatem restituit. Quandoque jussi adhiberi quadragesima die, & quinquagesima ignis ictus supra aliqua ossa, quæ non poterant auferri per alia medicamenta, & statim igne adhibito tabula illa ossis ablata est, quæ putrida erat & denigrata. Hoc mirum, quia ignis est præsidium, quod maxime roborat, præsertim in tabulis ossis capitis removendis. Videntur namque nonnunquam in capite ossa veluti carie corrosa & perforata, quæ omnia igne corriguntur, emendantur, & sanitati restituntur. Et ut res suo ordine succedant, cum ossa putrida apparent, medicamentis primo emendari curentur. Quod si medicamentis id fieri non possit, ferro abradantur. si ferrum nihil juverit, ignem adhibeto. si etiam ignis nihil proficeret, & insanabilia esse juxta aphor. inferendum est.

Si vero ossa sint carne, & cute tecta, negotiari difficilius est. cum autem vides tumores cum doloribus nunc abire,

abire, nunc redire, & jam esse inveteratos, suspicandum est de ossis corruptione, at in capite potissimum, & in cruribus, & brachiis vexare solent. Cæterum cum medicus de osse suspicatur, etiam si id certe nesciat, tumori illi causticum, capitelli vocati, apponi jubere debet, & tumorem durum aperiri, quousque ad os perveniatur, & oculis an putridum sit, an non putridum intueri. Si putridum sit, ut dictum est, prosequi, si minime putridum, melius est, neque ab re fuerit tumorem durum aperire, quoniam tunc facilius est illum sanitati restituere.

Imo hoc notato, præduros tumores, quando non possunt dissolvi, esse causticis aperiendos, nam deinceps facilius corriguntur. in nonnullis hujus generis inveteratis tumoribus jussi omnes causticis aperiri, quod citius ægrotautes in sanitatem redigerentur. Nam plerumque omnibus etiam prædictis ad unguem observatis emolliri minime possunt, tam rebellis est dissolutioni hæc materia, at per caustica scirrhi hi aperti curationem facilius recipiunt, hæcque de præduris tumoribus sint satis.

Dolores vero & novi, & inveterati, inunctionibus, ceratis, suffumigiis, ligni Indici decoctis, tam in vino, quam in aqua resolvuntur, & abiguntur. at si per potiones illos remove tentemus, interim dum bibuntur ejusmodi decocta pro abolendis doloribus, vel mitigandis, modo absint scirrhi, & crustæ, membra quæ dolent hoc

linimento inungantur. *Recipe salvia, mentha, rorismarini, stoechadis, iuxta, perforata, majorana, singulorum man. j. misce, & bulliant in vino albo potenti, postea Recipe hujus vini lib. j. olei costini, liliorum alborum, rutacei, singulorum unc. iiij. misce, & bulliant ad vini consumptionem, postea adde galanga, thuris, mastiches, singulorum drach. iiij. terebinthina unc. ij. styracis calamitæ unc. j. misce, & cum modico cera fiat linimentum molliissimum, cum quo dolorosa membra inungantur. nam roborantur, & dolores mitiores redduntur, interim vero potest ægrotus ferre decocta, & expectare tuto liberationem à morbo.*

Dum hæc in publicis haberem scholis, excellentissimus vir Alexander Fontana Mutinensis, medicus, nulli nostra ætate in medica facultate secundus, lectiones nostras frequentavit, & quindecim de ligno Indico quæsitis in medium propositis, me interrogavit, obsecrans, ut illa in ejus gratiam dissolvere tentarem, quod me facturum pollicitus sum, imo cum multa alia essem de hoc ligno dicturus, illa in his enodandis interrogationibus referam. inter has vero à celeberrimo viro propositas quæstiones, sex sunt universales: novem vero circa ligni naturam, quas omnes in tam celebris viri gratiam singulatim referam ac dissolvam.

ALEXANDRI FONTANÆ, Mutinensis, DE MORBO GALLICO. ET LIGNO INDICO QUÆSTIONES.

QUÆSITUM. I.

uis primus modum exhibendi hoc decoctum, conficiendique, & in hoc morbo vires ejus explicuerit.

BRASSAVOLUS.

Duo in hac quæstione contineri video. Unum de hujus ligni decocti inventore, alterum de hujus ligni decocti viribus adversus hunc morbum, primæ parti ita satisfaciendum putamus.

Cum Gallicus affectus, vel similis quidam sit fere peculiaris incolis, qui Indicas nuper repertas Insulas inhabitant. Lusitani viri ingenio perspicaces, qui frequenter illuc appellant, homines Indicos videntes tali affectu præditos, talibusque symptomatibus, qualibus in Hispania ac Lusitania illi afficiuntur, qui lue Gallica laborant, quomodo Indi illi curarentur, ac facile in sanitatem restituerentur animadverterunt, & curandi modum in Lusitaniam ac Hispanias attulerunt, & una secum lignum hoc Indicum comportarunt. tamen primus omnium Consalvus quidam fuit Hispanus morbo Gallico sævissime affectus, qui rei fama commotus, (nam omnibus fere aliis expertis præsidii sanitati restitui non potuerat) una cum aliis ad Insulas nuper repertas navigavit, seque curari fecit, ac sanitati restitui, postea in Lusitaniam rediens, medici officio functus est, & eodem modo Gallico morbo affectos curare coepit, quo & ipse ab Indo quodam medico curatus fuerat, ligni scobem simpliciter decoquendo, ut primis etiam annis fieri consueverat. nunc 1551. viginti sex anni aguntur, quod in Italiam devectum est ejusmodi lignum. At paulatim res processit, quod in omnibus aliis contingit rebus, etenim ars semper jam inventis addit, ut his modis impræsentiarum paretur, quo superius dictum est. Consalvus semel tantum in die decocta præbebat, nunc bis præbentur magno cum ægrotantium commodo, multique sunt anni, ex quo bis præbetur, ut autor quidam Hispanus testatur, qui de hoc scripsit, antequam lignum esset in Italiam convectum. & Utenus nobilis Germanus, à lue Gallica (si quis unquam alter fuerit) pessime tractatus, bis in die decoctum istud præbendum scripsit. forte hic Gallicus affectus fuit in Italiam ab Indis partibus asportatum, sicuti lichen Romani quandoque fuit allatus. in diversis deinde Italiæ urbibus, & totius Europæ, diversi fuere primi, qui hoc decoctum præbuere, ego prius Ferrariæ hoc decoctum præbui Illustri Aenæ Pio, in dulci aqua 1526. cum omnibus aliis medicis novum ac inusitatum videretur (ut vere erat) medicamentum, multique id ipsum deridebant, quo usque vidēre Illustrē virum sanitati restitutum esse. Ego etiam primus Ferrariæ 1535. decoctum in vino adhibui, in aliis autem Italiæ urbibus alii

fuere primi, nunc res adeo facilis reddita est, ut nemo sumendi laborem subterfugere videatur. cum prius omnibus minus molestum videretur ad Indias navigare, quam decoctum istud ebibere. Est vero lignum hoc ebeni species. At ad nos prius non afferebatur, quia nigrum non est. Ebeni vero usus in Italia est tantum ad capsas & tabulas varieandas, & opere vermiculato pingendas. sunt namque multæ ebeni species. nam aliqua est rubra, aliqua alba, aliqua lutea, & diversis coloribus affecta. nulla vero ebeni species supernatat, sed unaquæque ad ima fluminis descendit. neque illud est conveniens argumentum, non esse ebenum, quia nigrum non est: nam multæ ebeni species reperiuntur, quæ nigræ non sunt, minus illud arguit, quod sit ebenum, quia non ita maceratur in aqua Indicum lignum, sicut ebenum, quoniam sunt diversæ species, idcirco necesse est, ut diversis etiam proprietatibus sit insignitum. nam longe durius est Indicum lignum, nec tam facile recipit ignem admotum, ut ebenum nigrum, & ob densitudinem, quam hoc habet lignum, non adeo redolet, ut ebenum nigrum, tamen & ipsum redolet. Verum hæc disputare sunt hujus affectus curationi inutilia, vel igitur sit ebeni species, vel minime sit (cum tamen esse non dubitem) de hujus ligni perfectione si loqui voluerimus, dicamus posse perfectionem sumi, & ex loco, in quo ortum habet, & ex ipsius dotibus. ex loco inquam, quoniam ut in aliis simplicibus aliqua sunt in uno loco perfectiora, quam in aliis, ut mastiche in Chio Insula, mel hybleum, æs Cyprium, ita cum hoc lignum in diversis nascatur locis, in Insula tamen Sancti Joannis (ita enim vocatur una Insularum Oceani maris, è qua ejusmodi lignum defertur) egregius oriri Guajacum lignum existimatur, quam in tota oriatur India. multæ vero sunt Insulæ in Oceano mari, in quibus nascitur ejusmodi lignum, ut Insula Corterati, Insula Sancti Benedicti, Hispaniola, Insula Sanctæ Crucis, & multæ aliæ sunt Insulæ, è quibus defertur, tamen nos ex patria lignum hoc cognoscere nesciremus: neque fieri potest, ut cognoscatur ex loco, quoniam onustæ hoc ligno naves afferuntur in Hispaniam, Genuam, Venetias, & neque unus est, qui certe sciret, è qua Insula esset convectum: propterea opus est ex aliis indiciis lignum eligere, quam ex eo, in quo nascitur, solo. eligatur vero ex ipsius dotibus, id quod pinguisimum est, & oleagineum, densum, ponderosum, quod in medio nigricat, ac relucet, circumcirca sublutei coloris est, vel subalbidum, & quod aromatum odorem spirat, & si igni admoveatur, oleum ab eo resudat: his notis cognoscitur optimum Guajacum, quod nonnulli palum sanctum, alii Indicum lignum, alii alio modo vocant.

Ad secundam quæsti partem dicimus, lignum hoc adversus

sus hunc affectum per nullam manifestam qualitatem valere, imo cum ipsius usus ad multos alios sit morbos, præter Gallicum, potissimum adversus contagiosos morbos convenire videtur. nam & ipso per decoctum nonnullos à scabie liberavimus, qui inungi abhorrebant, sed potius contenti fuere per xv. dies hujus ligni decoctum bibere, & ita sanitati restituti sunt. Cur vero ad omnes valeat affectus, nulla alia potest reddi ex evidentibus causa, quam quod in activis ac passivis qualitatibus non multum excedit, unde ratione qua tale, & calidis, & frigidis convenit affectibus, sed & talibus præditum est à cælo dotibus, ut sanguinem corrigat, & prava omnes humores resolvat, & membra omnia roborat, ac in pristinum vigorem deducat. de activis vero & passivis qualitatibus dicimus esse calidum ac siccum in secundo ordine remisso. esse calidum in secundo, id ostendit, quia plane ac sensu perferuntur esse calidum, nec caliditas est acris, ut tertium attingat ordinem, tamen humiditate quadam pingui non destituitur, qua corpora nutrit, imo si ipsius decoctum non nutriet, ut jura faciunt, & oleagineorum jura, non possent ægroti tantam inedia ferre. Sunt vero, qui putant ejus caliditatem accedere ad tertium ordinem, quod absurdum est: quia necessarium esset, ut caliditatem induceret ex usu vehementem. At quantumcunque sumatur, nunquam supra modum corpora calefacit, quod indicium est, tertium caliditatis ordinem minime illud attingere, sed in secundo tantum esse, & qualitatibus remissionem quandam habere, ut morbis frigidis, calidis, humidis, atque siccis adversetur. neque hoc mirum sit, cum à Galeno edoceamur, multa esse simplicia, quæ ex diversis partibus contraria agunt, insuper Indicium lignum non tantum humana corpora nutrit, & in substantiam ipsorum convertitur, verum & nutriendo omnes corrigit, qui sunt in corpore, prava affectus. nonnulli comparant in nutriendo hujus ligni vires ad jus pulli perfecte cocti, quibus non solum consentimus, sed fatemur etiam magis robustum esse hoc nutrimentum, quod ex ligni decocto habetur, quam quod ex pulli jure. hæcque de hujus ligni viribus, & quomodo huic morbo adversari jure dici possit.

QUÆSITUM II.

Quibus ætatibus magis conferat, & si tuto pueris senibusque exhiberi possit?

BRASSAVOLUS.

Cum Indici ligni natura, ac vires sint tam mites, tam benignæ, tamque ad justam temperiem accedentes, omni ætati conveniet, utrique sexui, & omni temperiei. Nobili Cæsari Orobono, sex annorum puero, hujus decoctum præbui, & à sæva lue Gallica, quam ex nutrice conceperat, egregie absolutus est, nihilque dispendii penitus unquam persensit, & viginti jam anni à curatione illa absoluti sunt. Fertur apud Indos infantes à matris utero prodeuntes, plerumque discrimen hoc Gallicæ luis secum asferre, & per totum corpus pustulas spargi. matres vero hujus ligni radicis decocto illos sanitati restituere, in his vero ætatibus illud observandum cenfeo, puerulis ac juvenibus aquam potius, quam vinum esse adhibendam. consistentibus vero ac senioribus vinum potius, quam aqua præbeatur, tamen tanta est hujus ligni benignitas, ut vini vel aquæ decoctum unicuique, cum indiget, in quacunque sit ætate, præberi possit. Nam si puer sit vel juvenis, qui hujus ligni decocto indigeat, cum ex prædictis aquam potius sumere debet, tamen si morbus sit diutinus, ut diu sit, quod ægrotet, vinum potius præbeatur, quam aqua, & è contrario cum senex, ut dictum est, vinum potius sumere debeat, tamen si morbo hoc recenter correptus sit, decoctum in aqua potius bibat, quam in vino, & ita de aliis intelligendum est. mulierculis etiam præbui, quibus egregie profecit. unde utrumque decoctum unicuique potest præberi ætati, & naturæ, ut ipsi exigunt affectus, & à senibus tutissime ac puerulis infumi potest.

QUÆSITUM III.

An maribus, foemellisve plus prosit?

BRASSAVOLUS.

Ex his, quæ statim superius dicta sunt, huic quæsito satisfactum esse videtur. Nunc vero repetimus, utrasque naturas ex his decoctis in sanitatem restitui, unde à naturæ mollitiem videretur potius aqua mulieribus esse præbenda, vinum autem viris, aut è contrario, si exsiccationem respiceremus. at experientia ipsa ostendit, utrumque decoctum utrisque conferre naturis. fateor vero, me pluribus viris hæc decocta exhibuisse quam foeminis, quoniam & plures viri sunt hoc morbo affecti, quam mulieres. quoniam facilius est mulierem unam multos inficere viros, quam virum unum mulieres multas, tamen utrumque possibile est. Verum hujus ligni decocta utrisque naturis prodesse exploratum est.

QUÆSITUM IV.

Quibus morbis, præter Gallicum, præsentaneum sit hoc lignum?

BRASSAVOLUS.

In genere dicendum est, nullum esse morbi genus, cui non conferant hujus ligni decocta, tamen nos peculiariter illis in affectibus usi sumus, & fructum experientia ostendit, ad podagram valere expertus sum, ad chiragram, ad arthritidem, ad ventriculi dolorem, ad ilei ac coli dolorem, ad phthisim, & ad universum malum habitum, & ad omnes frigidas, ac humidæ ægrotudines, ad antiquum capitis dolorem, ad hemicraniam, ad cephalæam, ad longa intestinorum tormina, & ad longas omnes ægrotudines, ad perennem tussim, ad pituitæ abundantiam, ad hydropem, & ad omnia, in quibus opus est exsiccare, ad frigidas ac humidæ ventriculi intemperies, & omnium membrorum, ad destillationes, & peripneumoniam: multosque post sumptum decoctum pinguefecimus, qui alioqui non poterant ex plenissimis dapibus pinguescere, & in summa cum ad temperiem vergat, ad omnes fere ægrotudines convenit.

QUÆSITUM V.

Si fieret ex hoc ligno poculum, sicut ex tamarisco, lienosis an opem conferret?

BRASSAVOLUS.

Ita Gallico affectui confert hoc poculum, ut lienosis confert ex tamarisco poculum, quod nunquam prodesse percepimus, vel si profuit, non fuit sensu perceptum, imo nonnunquam jussi, ut Guajaci frustula in vino, quod bibitori essent submersa fervarent. tamen nihil (quod viderim) proficere. Verum credendum est aliquid conferre posse, sed tam minimum est, ut vix ullò modo percipiatur. ratio vero dicat aliquo modo conferre posse.

QUÆSITUM VI.

Si decoctum in thermarum aquis fieret, an magis proficeret, ut in doloribus ac tumoribus scirrhis in balnei Porretani aqua, in crustis & ulceribus, in aquis lucanis, quæ de Villa dicuntur.

BRASSAVOLUS.

In cachexia præbui hujus ligni decoctum in aqua Apennensis fontis, & in triginta dierum spatio ægrotans hæc in sanitatem restituta est. Erat vero religiosa mulier, quæ ad leucophlegmatiam fere devenerat. idemque de Porretano balneo judicium faciendum est, si in affectu Gallico exsiccare sit opus. & si ferro pro crustis & ulceribus sanandis indigeamus, in fontis Villæ balnei aqua, vel Caldarii fontis decoctum fieri poterit: tamen nihil æque humanam naturam adjuvat uti vinum, quod vires roborat, nutrit, penetrat, & alia sibi commissa penetrare facit, resolvit, & exsiccatur. verum neque in thermarum aquis decocta despicienda sunt, præsertim cum vehementer exsiccandum est.

Novem sequuntur quæsitæ circa ligni naturam ab eodem excellentissimo Alexandro Fontana nobis propositæ.

QUÆSITUM I.

Quomodo extrahatur oleum ejus, & quibus morbis conferat?

BRASSAVOLUS.

Ex hoc ligno oleum duobus modis exprimi potest, & cum pingue sit, facile extrahitur. unus est modus per impositionem in duplex vas, ut ex junipero oleum educitur, ignem supra vas excitando. alter est modus, ut chymistæ ex diversis rebus per vocatas bocias oleum educunt. adest & pulcherrimus modus, quo nos ex igne & glacie ex omnibus rebus oleum extrudimus. potest & quarto festuca quædam hujus ligni aut parva portio accendi, & juxta convexam regulam applicari, vel juxta pateram concavam, tunc enim oleum circa pateram brevissime destillat. hoc Indici ligni oleum durities in Gallico affectu dissolvit, crustas exsiccatur, dolores mitigat. si affectus partes inungantur. mirificum est in his, qui affectu Gallico correpti sunt in faucibus, & in utero. omnibus frigidis & humidis affectibus confert, & reliquis omnibus superius enumeratis affectibus.

QUÆSITUM II.

An meditullium ejus sit reliquis partibus efficacius, cum sit ipsius centrum, an è contrario distantiores partes propinquioribus sint majoris virtutis?

BRASSAVOLUS.

De cortice superius locuti sumus, & diximus, esse quidem siccissimam hujus ligni partem, at cum odore careat, pondere, sapore, ac pinguitudine, ineptiorem partem esse judicavimus, & potius esse abjiciendam, quam ad opus medicum excernendam. De ligno autem ipso locuturi, primo illud notare debemus, inter ligna omnia, & omnes radices, aliqua esse, quæ præter superiorem corticem, carnem habent à meditullio distinctam, ut est cichorei radix, quæ superiorem habet corticem, quo in acetariis vescimur, & meditullium amarissimum quod abjicitur, & in nucis ligno cortex adest superior niger, & meditullium fistulosum, & inter superiorem corticem & meditullium adest lignum veluti caro, & cichoreum etiam supra carnem, qua vescimur, hymen habet, quod abraditur, antequam edatur. Exstant vero aliqua ligna & radices, quæ superiorem quidem corticem habent, sed meditullio carent, quod à cæteris partibus natura

natura distinctum sit, ut est inter radices rapa, atque rhabarbaricum. nam corticem quidem superiorem habent, sed meditullium non habent à reliqua carne distinctum. in lignis vero lignum hoc Indicum corticem quidem habet, sed meditullio caret, à reliquo ligno præterquam colore distincto. & buxus corticem habet, sed meditullium non habet à reliquo cortice distinctum. in his, quæ meditullium habent à reliquo corpore distinctum, media inter corticem, & meditullium pars semper potior est, & in usu, nisi contingat meditullium esse densius, quam medium inter corticem & meditullium corpus. quando meditullium densius est, caro media ad cibos magis apta est. quo vero ad medicamentosas vires minus, ut in cichoreo contingit, & in apio hortulano, quod petroselinum vulgo vocatur, & in aliis similibus: sed quæ meditullio carent, semper centrum versus exquisitiora sunt. unde cum hoc Indicum lignum distincto careat meditullio, ut inter radices & rhabarbarum, idcirco dicendum est versus centrum esse perfectiora, & quod vires in centro vehementiores existunt. & licet in hoc Indico ligno pars quædam media videatur nigra, à parte alia versus corticem, quæ subalbida est, colore distincta, tamen hoc solum est, quoad colorem, non autem quoad substantiæ continuationem, & ideo distinctum non habet meditullium à parte, quæ inter centrum sit & ipsum corticem. idem de rhabarbaro iudicium faciendum est, quod efficacior vim habet versus centrum, quam versus circumferentiam, licet quandoque in pauperibus cortice sim usus, & egregie subduxerit. efficacior igitur Indici ligni pars est centrum versus. in reliquis vero, in quibus meditullium varium est & harundinaceum, ut in nucis baculis, caro, quæ inter meditullium & corticem continetur, semper melior existit, & ad rem medicamentariam magis apta.

QUÆSITUM III.

Si lignum viride haberetur, an magis prodesset, quam id siccum, quo communiter utimur?

BRASSAVOLUS.

Cum lignum hoc magis recens est, tanto odoratius est, ac pinguius, idcirco tanto melius lignum est, quod recentius est, quam quod inveteratum. experientia nimirum ostendit, quod temporis processu & odorem, & pinguedinem amittit, tamen magis amarum redditur, cum magis exsiccatur, veruntamen nunquam habere possumus recentissimum, quoniam etsi citissime ex India ad nos afferatur, citius afferri decem & octo mensium curriculo non potest.

QUÆSITUM IV.

An lignum ponderosum eligibilis sit, cum Galenus quinto Aphorif. libro, Aphorif. 26. electionem aquæ ex pondere reprobet?

BRASSAVOLUS.

Rerum naturas diversas esse constat, ut aliqua pondere probentur, alia levitate. aqua improbatur ponderosa, quia talis per humanum corpus minus permeare potest, quod est optimæ aquæ proprium, scilicet corporis partes facile penetrare. Plinius vero præ cæteris ostendit non probari statera aquas, quoniam frustratur diligentia, cum nulla sit magis alia ponderosa, sed aqua illa, apud Hippocratem levis intelligitur, cæterisque melior, quæ humanum corpus facilius permeat, & partes minime obstruit. illa vero intelligitur esse gravis, quæ corporis partes non permeat, sed illas potius obstruit. Indicum vero lignum, quod elementum non est, sed ex elementis compositum, in quo adsunt terreæ partes aqueis vehementer mistæ, densum esse debet, & quanto magis densum est, tanto habet ponderosiores partes, itaque densitate probari debet, ac pondere, quæ vires ipsius vehementiores esse ostendunt, sicut & id rhabarbarum efficaciores vires habet, quod ponderosius est: & ita de aliis multis rebus dicere oportet. alia vero raritate probantur, & levitate, non autem densitate, ac pondere, sicuti agaricus.

QUÆSITUM V.

Quid potius in ligno indagandum sit, an pondus, an gummositas, an aromaticitas, an aspreudo illa olivæ immatura?

BRASSAVOLUS.

Ut in compositis medicamentis, in quibus multa insunt simplicia, quæ ad unam formam rediguntur, non dicitur per hanc formam agere, ratione hujus vel illius simpli-

cis, sed omnino simul mistorum ratione agere, licet membrum, quod uno indiget, illud ad se traheret, & aliud membrum, quod alio indiget, hoc etiam ad se traheret, ita in simplicibus dicere oportet ex quatuor elementis compositis, ex quibus multæ secundæ resultant qualitates, quod secundum omnes illas agunt, & non secundum unam particularem, quanquam dici etiam posset ex aromatica illa qualitate cor ipsum roborari, & cerebrum, & ex consequenti nervos, ex gummea illa substantia & pingui præduros tumores & pustulas emolliri. ex pondere substantiæ densitas ostenditur, qua notatur vires etiam in ipso magis intensas, itaque secundum diversas qualitates secundas diversa agit. In hoc igitur Indico ligno hæ omnes qualitates secundum diversas intentiones considerandæ sunt, & secundum quod ex ipsis tertia quædam vis resultat, multis adversandi affectibus apta.

QUÆSITUM VI.

Si Indicum lignum combureretur, an ipsius cinis alicujus esset roboris, gummea natura, & aromatum odore exhaustis?

BRASSAVOLUS.

Ut diversorum lignorum cineres viribus diversi sunt, nam roboris cinis efficacior est ac vehementior salicum cinere, ita hujus ligni cinis est roboris cinere ad exsiccandum ac roborandum vehementior. & quamvis aromatum odor, & gummea natura per adustionem auferantur, tamen non aufert, quod exsiccet, & membra roboret. hoc cinere usus sum ad cinerem conficiendum ad alopecias, & ægrotantes sanitati restituti sunt.

QUÆSITUM VII.

An pulvis ipsius debeat exquisite in pollinem redigi, ut de pipere, & colocynthide ambigunt practici?

BRASSAVOLUS.

In tenuissimum pulverem redigendus est, ut vires omnes integre in decocto spargantur. nam si in majora frustula redactum esset lignum, cum durissimum sit, vis ipsius in aquam, vel vinum haud facile reciperetur, & ideo commodissimus modus hic fuit, lima in tenuissimam scobem lignum illud reducendo, neque illa ambigua, quæ in pipere & colocynthide dicuntur, in hoc ligno contingere possunt, quia piper partes, quibus inhæret, adurit, & colocynthis exulcerat. At hujus ligni pollen, si intestinis inhæreat, illa roborat, & una ventriculi vires auget: idcirco in tenuissimum pollinem conteri debet.

QUÆSITUM VIII.

Si pulvis hic bibatur, an conferat, cum indigestibilis sit, ut aurum, & cerasorum semina?

BRASSAVOLUS.

Etsi pulvis hic concoctionem non admittat, tamen cum ipsius qualitates à naturali calore actuantur, in humanum corpus agunt, ut reliqua agunt medicamenta, quæ concoctionem non admittunt, tamen à naturali calore in actum agendi redacta, vel alterant vel subducunt, neque hoc scilicet non posse concoqui à medicamentis aufert, quin agere possint. at neque aurum medicamentum est, nec cerasorum semina, quamvis de auro dici possit, quod secundum vires, quæ illi ab authoribus attribuuntur, agit.

QUÆSITUM IX.

An hujus pulveris vis post aliquot menses exsolvatur, ut probi medici de aliorum simplicium pulverizatorum vis fatentur, quod scilicet tempore fatiscant?

BRASSAVOLUS.

Hujus pulveris vim exsolvi, non quidem post aliquot menses, sed post aliquot dies planissime constat, idcirco singula vice quo decoctum paratur, jubeo, ut tanta hujus ligni quantitas lima in scobem reducatur, quanta ad concoctionem illam satis sit. Nam aromatum odor exspirat, pinguedo consumitur, quæ omnia in ligni soliditate conservantur, & brevius etiam hujus ligni vis, quæ in soliditate continetur, quam aliorum vis evanescit.

Hæc sunt quindecim quæstiones. quæ excellentissimus vir Alexander Fontana, Mutinensis medicus, mihi proposuit enucleanda. at optassem potius, ut ipsemet interfuisset, quam absens hæc legeret. non dubitamus enim, & hunc doctissimum virum prædictis solutionibus aliquid egregii additurum. hæcque de Indici ligni exhibitione sint satis.

ANTONII MUSÆ BRASSAVOLI,

DE

RADICIS CHINÆ USU,

TRACTATUS.

Non diu est, quod ex India in Italia radix quædam advehitur, quam Chinam vocant, quæ nostratum cannarum radicibus similis est, ino & cannarum Indarum radicem esse non dubito, neque multum adhibeo ipsi Chinæ fidei, quoniam nullas videtur habere qualitates ex his, quæ ostendunt medicamenta educere, aut vires aliquas habere medicamentitias. nam neque odorata est, neque pinguis, neque ponderosa, neque densa, neque amara, neque pellucida, neque dulcis, sed penitus insipida est, levis, rara, absque ulla pinguedine, & absque ullo odore: idcirco Chinæ fidem nullam adhibemus (quanquam planum sit Chinam ipsam exficcare, cum sit siccissima radix,) tamen ne ipsius decoctum, & sumendi modum prætereamus, ita decoctum conficere oportet.

Recipe Radicis vocatæ Chinæ unc. viginti duas, quas in viginti quatuor partes dividito, ut unaquæque pars unoquoque die sumi possit, tuncque portionem sumendam de die in diem in minimas partes, ad quadrantis quantitatem dividito, & ad ignem suspendatur, vel supra tripodam ponatur, ut ebulliat in tribus aquæ vocalis (ita enim impræsentiarum me loqui liceat, & uti vocabulo bocale) vas autem, in quo ebulliturum est, mera sit olla, vitro delinita, sed boilerum capacitatis, ollamque probe tegito, & lento igne coquito. tandiu vero coquito, ut duæ ex tribus partibus super sint, postea ab igne removeto, & testam semper servato. singulis diebus hoc modo faciendâ est decoctio, qua eodem die uti debes: nam ulterius bona non est. si quispiam igitur sit naturaliter adstrictæ alvi, in decoctione prædictâ imponatur semiuncia radicis apii, & simul bulliat. is, qui affectus est, singulis diebus in aurora parvam phialam accipiat hujus decocti, tantum calidi, quantum ferri possit: & si integre phialam exhaurire non poterit, majorem saltem partem exhauriat, & id quod facile infumere poterit, in lectoque sit, & probe tegatur, ut sudor evocetur. nam quanto vehementius sudabit, tanto melius erit: è lecto interdiu surgere poterit. domo vero minime exeat, imo à vento caveat primorum saltem octo dierum spatium. Si interdiu sitiret, è decoctione bibat, & si biberit, illam quandoque calidam, quandoque frigidam, tamen melius est illam valde calidam fumere.

Horum cibus per primorum quindecim dierum spatium sit pullus elixus, non autem assus. à falsis cavere oportet, dum hic ordo servatur, ab acetosis item, & acribus.

Si delicatulus sit, qui mane & vesperi gallinas, & gallinaceos pullos semper edere nequeat, perdices edat, phasianos, hœdos, vervecis carnem, & similes. in Chinæ insula perdices semper non edunt, sed nonnunquam, quia (ut ferunt) infernam alvum ad exercendum provocant.

Scito autem in insula Chinæ, in qua lignum istud oritur, medicos pisces non cohibere, neque vinum, si affectus sit imbecillus. in illa etiam insula hæc in universum prohibent, coitum, acetum, res acetosas, res falsas, hircinam carnem, caprinam, & Gallorum carnes, reliqua hœdi permittunt, tamen præcipuus eorum cibus est pullo-

rum caro, & castratorum elixa.

Si is pauper sit, & ligni impensas evitare cupiat, idmet lignum, quod bullierit, accipiat, & in frustula adhuc minora, quam essent, incidat, & secundam faciat decoctionem, hocque ter & quater fieri potest, & adhuc decocta sunt utilia.

Si ægrotus ulceribus scateat, tenuia accipiendâ sunt lintea, & in decoctum immergenda, & supra ulcera imponenda, quæ neque ligandâ sunt, ex his enim madefactis linteis proficiet.

Scito quod à septem diebus ultra, ad quintum decimum videlicet diem, in affectis partibus dolor augebitur, postea melius habere incipiet, ut vigesimo die in sanitatem restitutus sit, etiam si magnis vexaretur ulceribus.

Si quispiam decoctum istud supra vigesimum quartum diem infumere voluerit, hoc illi sponte concedatur, & quoad illi placuerit perseveret. Id autem sit, cum viderit se sanitati exquisitè restitutum. Si alvus adstricta sit, cly-

steribus, alternis saltem diebus, utatur, sint vero clysteres vocati communes, vel fiat hic, qui sequitur clyster. Recipe malvæ, violarum, boraginis, buglossæ, singulorum man. j. hordei unc. j. misce, & fiat decoctio secundum artem, postea Recipe hujus decocti lib. j. olei communis unc. iij. sacchari rubri unc. j. salis communis drach. ij. misce, & imponatur. Nota etiam quod si vires constent, & ægrotus in inferioribus membris occulta sit, hic ægrotus ad septimum usque diem tenuissimo victu uti debet: nihil vero aliud in hoc temporis spatio edat quam passulas, amygdalas, & panem, neque etiam in magna copia. nota insuper hujus radicis usum non solum esse ad morbum Gallicum, sed & ad alios affectus. alii vero affectus, qui Chinæ decocto sanantur, sunt hydrops, obstructio, & potissimum ventriculi obstructio, jecoris, & lienis. Venenosis medetur morbis, hæmorrhoidibus succurrit, paralyticis convenit, capitis dolori continuo, sive sit ob Gallicum affectum, sive ab falsuginosis, sive ab aliis humoribus, & ab alia causa. convenit, & juncturarum doloribus, potissimum à causa frigida excitatis, quartanæ adversatur, & unicuique continuæ febris obstructioni junctæ, modo diutina sit, nervorum doloribus à frigida causa succurrit, dentium doloribus opitulatur, si decoctum calidum in ore fumatur, valet etiam ad hydropes, & ad urinæ difficultatem, lapsum ventriculorum rectificat atque roborat.

Modus brevior præbendi decoctum Radicis Chinæ.

Alii alio utuntur modo ac breviori. nam hujus Radicis unciam accipiunt, & illam in tenuissimas incidunt partes, ita ut singula pars non sit major quadrante, postea in tribus aquæ vocalis, in nova olla in infusione ponunt, & per viginti quatuor horas dimittrunt, postea igne lento ebullire faciunt, ollaque sit probe testâ, ne fumi extra evaporent, antequam fuerit coctum, & dimidia pars resoluta, postea colantur, & in vitreum vas, vel in fictile vitro delinitum, reponuntur, vasque per septem dies apud ignem servant, ut semper tepidum maneat. lignum vero, quod post primam hanc decoctionem relictum est, in umbra exsiccant, & ita singulo die decoctionem fieri jubent: & cum decoctio una facta fuerit, statim lignum aliud in infusionem ponunt, in qua ipsum per viginti quatuor horas immorari volunt, postea, ut dictum est, decoqui movent.

Ex præscripto decocto semiampulla, adventante aurora, accipiat, quod, ut ferri possit, calidum sit, & stragulis ut sudet probe tegatur. nam totis viribus excitandus est sudor. post sudorem linteis calidis æger perfricetur, & exsicceatur. interulaque mutanda, ac lintea, postea per aliquod temporis spatium in lecto quiescat. itaque hora noctis prima eandem decocti quantitatem accipiat, & tegatur, in hocque permaneat loco usque ad sequentem diem. cibi sint pulli gallinacei absque sale elixati, tamen nonnihil croci in jure ebulliat, & coriandrorum. prandii hora sit integra ante meridiem hora. ex prædicta aqua quantum lubuerit bibatur, passulæ edendæ sunt, & recens panis, potest etiam ex omnibus confervis edi, sive ex melle confectæ sint, sive ex saccharo, & hoc tam in cœna & prandio, quam aliis temporibus. cœna ex passulis erit, amygdalis, avellanis, & pane, & de prædicta aqua quanto plus bibitur, tanto melius esse existimatur, unde si id totum quod singulo die sit bibatur, melius est.

Interdiu domo exire poterit, & supra omnia flatus, frigus, nocturnum tempus, & præ cæteris coitum evitare oportet.

Per viginti quatuor dies hic ordo absque intermissione servandus est.

Si radix hæc tibi deficeret, duas uncias ex illo recipito, quod ex prædictis decoctionibus exficcare fecisti, nam duæ uncia jam ebulliti, pro una non ebulliti satis erunt.

Si ægrotus iste ulceribus scateret, lintea in decocto madefacito, & supra ulcera ponito, & cum exsiccantur alia madida indantur, & deinde alia.

Post-

Postquam per viginti quatuor dies hunc ordinem servaverit ægrotus, per subsequentem mensem victus ratione moderata utatur, ne recidivet.

Scito vero prius quam decoctum istud recipiatur, corpus universum purgandum esse, ut humores, qui in illo superabundant, exigunt: hi sunt modi sumendi hujus Radicis Chinæ decoctum.

Ego huic Radici non fido, licet nonnunquam illa in meis ægrotis, qui ita voluere, usus sim: quoniam neque odorem habet, neque saporem, neque pinguedinem, neque colorem, neque pondus, neque levitatem, quæ ostendere possint per aliquas manifestas vires actionem suam perficere, idcirco illam neglexi, imo si illi fiderem, jam ex vino illam exhibere cœpissim, & senæ commiscere, polypodio, & aliis rebus, quæ in Guajaci decoctum nunc reponuntur.

Scito etiam in hoc Chinæ decocto, si ulcera adsint vel durities, quæ per decocti impositionem non aboleantur, quod superioribus linimentis uti debemus.

His omnibus præscriptis modis Gallicus affectus in sanitatem restituitur, per suffumigia, per cerata, per inunctiones, per Guajaci decoctum in vino, vel in aqua, & insuper per decoctum.

Nonnulli potenti cauterio in hoc affectu utuntur, & dicunt ex his, quæ hunc affectum in sanitatem restituunt cauterium esse præcipuum. Nota vero si in Gallico affectu durities adsint, quæ difficulter, vel nunquam remolliantur, quod tunc supra duritiem hanc cauterium poni potest, ut scirrhum exulceret, quoniam hæc via est educendi in sanitatem, ad quam hæc durities nunquam pervenirent. veruntamen exercere cauteria in cruribus, & in brachiis, (ut nonnulli fecere, ad materiam avertendam) longe pejus est, quam talium generum cauteria non adhibere, nam plerumque ulcera fiunt, quæ sanitatem nunquam admittunt, & periculo non vacant. Et si dicas talia etiam fieri oportere, quando supra durum tumorem ponuntur, dicimus quando supra duritiem adhibentur, duritiem ipsam dolorem inferre, neque hominem dormire sinere: at cum per cauteria aperiuntur, exhalant dolores & cessant, unde si cauteria nihil aliud fecissent, quam auferendo dolorem, hoc non modicum esset: sed ulcera quæ per cauteria fiunt, ubi prava affectio non est, neque ulla exulceratio, neque scirrhus, pravam affectionem in eum inducunt locum, in quo non erat: propterea in aliis locis à duritiebus cauteria facienda non sunt. Quanquam autem nonnulli scriptum reliquerint in hoc affectu cauteria maximum esse secretum, arbitror tamen hos præsidium hoc imaginatos esse, quia Plinius de lichene novo morbo apud antiquos, dicit Romam confluisse medicos, qui actualibus cauteriis lichenem sanabant, & pulchrum addit, foedius cicatrice, quam morbo. nam cicatrix ab igne inducta erat multo foedior, quam ipse lichen, ut etiam in morbo Gallico contingeret, si actuali igne curaretur.

Notaque ad novos morbos & præsidia, medicos ab India in Italiam confluisse, ut etiam ex India nunc ad Gallicam luen medicamenta sunt in Italiam translata: forte quia hujus generis morbi sunt illis regionibus proprii, & per contagium fuere per totam Europam sparsi. sed utinam neque Indica medicamenta, neque Indicos morbos cognosceremus.

Nonnulli etiam sunt, qui alio modo hunc affectum sanare conantur, quem modum ego expertus sum, & neminem in sanitatem reperi restitutum, neque ex eo restitui posse arbitror. At ne modum hunc quis desideret, hic est qui sequitur. in primis corpore diligenter expurgato hoc modo stussa (ut eorum vocabulo utar) fiat. Recipe aquæ dulcis quantum videbitur, malvæ, florum chamæmeli, bis-malvæ, meliloti, ros. rub., lapathi, fumi terræ, senæ, polypodii, stæchados, epithymi, singulorum, man. j. misce, & bulliant secundum artem, ut quæ sint difficilioris coctionis prius, quæ vero facilioris, posterius imponentur, & ægrotus in stussa sudet. postquam vero sudaverit, aquam, quæ sequitur, bibat. Recipe fumi terræ, lupinorum, lapathi, althææ, enulæ, hyssopi, capil. ven. singulorum, lib. s. vini Cretici lib. iiii. in hoc vino hæc infundantur ad emolliendum per diem, & noctem, postea addatur theriacæ Andromachi lib. j. s. & in alembicum ponatur, ac destilletur, aqua quæ descendit colligatur, & post sudorem ad tres uncias infumatur, & duabus aquæ boraginis uncias misceatur, & ita singulis sex diebus fiat stussa, & aqua ista bibatur, arbitrantur hi hoc modo peragendo Gallicum morbum exire. at nos dicimus neque etiam, si singulis diebus fumatur, posse hoc effici.

Nonnulli sunt circulatores, qui profitentur se hunc morbum sanatos ex sumptione tantum pilularum, & præbent pilulam unam ex vocato præcipitato, quod ex vivo argento conficitur. pilula hæc summopere exagitat corpora & vehementissime educit, nulli tamen integre sanitati restituuntur, licet post summam illam evacuationem

A leviores esse videantur. sed cum pilula illa vires dejiciat, ac perturbet, propterea deinceps in deterius delabi, ac ruere videntur, & aliis indigent præsiidiis, quam sit una ex præcipitato pillula. quempiam vidi, qui hanc pilulam imbecillo ægrotanti præbuit, & statim ante prandium desideratus est.

Hi sunt modi, qui ad hoc usque tempus in usum devenere, ut hi in sanitatem restituantur, qui morbo Gallico affecti sunt: tamen inunctio, ac decocti Guajaci potio illa sunt, quæ potissimum ac vere in sanitatem deducunt. nunc vero quædam particularia occurrunt considerata, quæ in hoc affectu contingere solent.

Nonnulli neque doloribus infestantur, neque pustulis, neque duritiebus, neque re aliqua ob quam dici possit, quod Gallico morbo affecti sint, hoc solo remoto, quod illorum pili decidunt, tamen prius vel bubone in inguinibus correpti fuere, vel exanthematibus in præputio, & cole, vel in ore, brevi vero ex his in sanitatem restituti sunt, aut etiam aliquis horum affectum præservavit. In hoc igitur casu capillorum, & pilorum defluvio providendum est, ac cum hujus curationis propositum à capillorum profluvio inceperit, idcirco in genere de capillorum profluvio, & alopecia tractare incipiemus.

De capillorum, pilorumve Defluvio, & Alopecia.

De pilorum defluvio, & Alopecia in genere loquemur, ut exquisitè sint pertractata. Antiqui sane medici de omnibus defluvii capillorum causis locuti sunt, præterquam de una, quæ est defluvium capillorum à lue Gallica. nam sicuti antiquitus Gallica lues non extabat, ita neque capillorum defluvium ab hac causa, tamen necessarium erit interesse humores etiam in defluvio capillorum à lue Gallica.

Galenus in primo capite primi libri de compositione medicamentorum secundum locos, capillorum defectus duplicem causam assignat. Unum ab humorum inopia, aliam ob corruptos humores, qui capillorum radices, & pilorum vitiant. ex his vero causis tres possunt contingere passionnes, quæ sunt alopecia, calvities, & ophiasis.

Capillos vero plantis comparat, sicut enim plantæ ob nutrimenti inopiam exsiccantur, & pereunt, ita capilli ob nutrimenti inopiam decidunt, & calvitium fit. propterea in senibus fit, quia jam cœperunt non transmittere nutrimentum ad nutriendos capillos. calvitium igitur simpliciter fit ob humorum inopiam. & cum ex ætate contingat, non refarcitur, propterea de calvitio nihil dicimus, tamen si in juventute contingeret, corrigi posset, & antequam superveniat, retardari posset. calvitium igitur præteribimus.

Plantæ nonnunquam exsiccantur non ratione defectus nutrimenti, & humoris, sed quia vitiatum humor ad illas pertingit, ut cum arbores exsiccantur, ad cujus radices fervens aqua pertigerit, ita circa capillos ob vitiatos humores duo contingunt, alopecia videlicet, & ophiasis. Est vero alopecia capillorum defluvium, quo homo vulpibus assimilatur, quibus è cauda pili decidere, inde vero nomen sumpsit hic affectus, quia vulpibus frequenter contingit. at ophiasis cutem serpentibus similem facit, tamen utraque affectio in causa cum alia convenit, quæ est vitiorum humorum abundantia. Scito autem in alopecia pilos cum aliquibus cutis maculis decidere, in ophiasis autem pellem etiam excoriari. Sunt vero humores, qui capillorum radices adeo vitiant, ut capillorum defluvium contingat, quod est symptoma ab affectu præter naturam, qui in capite est, dependens, cui medendum est, & non capillorum defluvio. propterea à Galeno in primo capite primi de compositione medicamentorum secundum locos libri dicitur, (oportet enim veluti in aliis, sic & his affectioni mederi, cujus accessio sive symptoma est vitiatum capillus.) Si vero petas, quinam humor hic sit, Avicenna respondet, à bile fieri posse, à pituita, ab atra bile, & à corrupto sanguine. Galenus vero ita humores non exprimit, tamen & ipse dicit; quales autem tandem sint corrupti humores, ex cutis capitis colore cognosces, aliquibus enim mutata albidior apparet, aliquibus nigrior, aut pallidior. quare in istis primum totius corporis purgationem adhibebis, aut pharmaco pituitam ducente exhibito, aut quod bilem pallidam, aut nigram trahit, conjectura redundantis humoris ex colore cutis facta. Quare tres humores à Galeno referuntur, qui possunt esse alopecia causa de-

E prehendi: de sanguine vero nihil dicit, quia si sanguis fit, necessario corruptus est. veruntamen apud Galenum sanguis cum corrumpitur amplius non est sanguis, sed statim in bilem convertitur, & in alios humores. idcirco neque diceret sanguinem corruptum esse causam, sed humorem illum, in quo conversus est sanguis. alopecia igitur, & defluvii capillorum causæ sunt acres humores putrentes, qui sive hujus generis sint, sive al-

rius, cutem inficiunt, in qua capilli infixi sunt, ut herbae in terra: & cute ob hos acres & putridos humores affecta, capillorum radices corroduntur, & decidunt. Idem faciendum est in pilis iudicium, qui in reliquo corpore sunt. hæc sunt alopeciae causæ, juxta Galenum.

Veruntamen in capillorum defluvi reddendis causis, Avicenna negligendus minime est, à quo hæc defluuntur. capillorum defluvi (& quod de capillis dicimus de aliis etiam intelligatur pilis) vel capillorum diminutionem, aut ipsorum penitus ablationem, contingere vel per causam, quæ est in materia, ex qua capilli fiunt, vel contingere per causam, quæ est in membro in quo nascuntur. De utroque horum à nobis diligenter tractandum est. De causa, quæ à materia provenit, dicamus, quod vel materia penitus abest, vel modica est. si penitus absit, calvitium sequitur. si vero pauciores evadant capilli, vel est materia pauca, quæ in membro continetur, in quo capilli generantur, vel adest quidem multa materia, sed ad superficiem non pertingit, imo latitat in profundo, itaque ad cutem non movetur, ut exire possit, & in capillos converti: vel forte multa quidem est, & ad circumferentiam pervenit, ac cutem. sed cum ibi adest à præsentem in loco humiditate obtunditur. nam materia hæc, quæ capillus fieri debet, sicca est, sed humiditas in loco præsens, videlicet in capitis cute, hujus humoris siccitatem ad humidum alterat, & in capillos converti non potest, utpote qui materiam exigunt siccam. hoc pueris contingit, mulieribus, & eunuchis, qui barba carent, non ob id quia materiam ad barbam idoneam non habeant, sed quod antequam ad illum determinatum locum, in quo pili fieri debent, perveniat, siccitatem amittit, & ita in pilos converti non potest. puer autem paulatim crescens (quia semper exsiccando procedit) barbam emittere incipit, hoc vero neque eunuchis contingit, neque mulieribus, quia nunquam exsiccantur.

Potest etiam contingere capillorum defectus, ex temperiei frigidityte, quia scilicet homo sit ita frigidus, ut multa non fiat effusio, idcirco frigidi paucos habent capillos, & modicam barbam.

Si vero causam petas, cur in aliquo humano corpore pauca sit pilorum materia, dicimus hoc posse contingere, & per se, & per accidens. Per se quidem, ut cum in corpore absit materia, ex qua pili generantur, quæ est materia fumosa sicca: per accidens vero contingit paucam esse materiam ad pilos gignendos aptam, quia materia ob longam ægritudinem exsiccatur, vel ob hecticam, vel ob phthisim, nam ob siccitatem ab his morbis inductam, non relinquitur in corpore materia, non tantum ad generandos capillos, sed neque ad illos, qui adsunt, nutriendos, hoc idem in hominibus contingit, qui venenum potarunt, si supervixerint, & in his, qui sunt à vipera commorssi. tauri qui à vipera in pede, vel in aure commordentur, non moriuntur, sed pili omnes illis decidunt, postea sanitati restituntur, & hoc fit, quia illud exsiccatur, quod pilorum nutrimentum esse deberet, & pili ipsi decidunt, hoc in arboribus æstivo tempore contingit, quando non irrigantur, & nutrimento carent, quo folia nutrantur, ac decidant, quia in solis calore nutrimentum illud consumptum est. imo à nonnullis notatur, quod si caput & totum corpus frigido linimento inungeretur, capilli non generarentur, nec pili, quia materia, ex qua fiunt intus, ad alias partes repercutitur, quæ non sunt cutis, & in quibus neque capilli, neque pili nascuntur.

Quandoque non est in materia defectus, sed potius in loco est, in quo pili fiunt, & capilli. Avicenna tres modos assignavit ex loci parte, in quo pili nascuntur. unus modus est, quia ad hunc locum capillorum materia non penetrat, hoc vero contingit, quia locus est obstructus: alter modus, quia locus non est quidem obstructus, imo potest materia per illum permeare, sed cum est in loco, ob ejus nimiam latitudinem non retinetur, sed exit. tertius modus est, cum hæc materia in loco retinetur, sed in eodem etiam corrumpitur, & qualitatem acquirit, quæ ad pilos generandos inepta est, imo in hoc loco dissolvitur, ut videas membrum hoc, in quo capilli gignuntur, posse habere meatus nimis arctos, nimis latos, & prava qualitate affectos. Recentiores medici tres distinctos affectus in capite facere videntur, Thiriam, Alopeciam, & Tiream. ita vero differunt, quia Thiria serpentis formam in capite facit, Alopecia hanc non facit, sed expilationem reddit, qualem vulpes quandoque habere solent. Tirea vero absque pilis vestigium relinquit, & in eodem loco pili nunquam nascuntur. at de his tribus non erat faciendum mentio, quoniam tertium hoc, quod Tiream vocant, ab his longe distinctum est, & ab antiquis area vocatur, de qua Galenus seorsum ab his morbis locutus est, idemque Græci omnes fecere, simul vero de Thiria, & Alopecia locuti sunt, unde Area, & hæc alia distincte sunt pertractanda, hæc vero, Alopecia scilicet, & Thiria, quia in

A materia conveniunt, & sola differunt forma, unà sunt pertractanda, nam ab unoquoque humore pravo, corrodente, & acri, vel falso fieri possunt, & ideo Galenus in *primo de compositione medicamentorum secundum locos*, dicebat, ambo hæc, scilicet Thiriam, & Alopeciam esse unum malum secundum morbosam affectionem, nomina autem juxta figuram tantum diversa. Et si petas, quomodo serpenti assimilentur, id non est credendum, quod nonnulli dicunt, assimilari, scilicet serpenti in colore, & in figura, hoc enim absurdum est, sed tantum assimulantur (ut dicit Aëtius *lib. 6. cap. 55.* in tortuositate, quia tortuose capillorum casus incedit, ut serpens facit, qui tortuose serpit. nonnullos vidi, quibus à capitis vertice in inum quædam expilationis tortuosa lineatotum fere caput circumdans, apparebat, & ita incedebat, ut serpens prorsus videretur. unde & Galenus præcitato loco dicit, serpenti enim similis læsa capitis pars in ophiassi apparet, hæc similitudo in tortuositate tantum intelligenda est. alopecia vero dicitur, non tantum quia sit affectus, qui vulpibus frequenter contingat, quantum quod deformantur, ut vulpes illæ deformari videntur, quæ hujusmodi depilationem patiuntur, præsertim cum cauda ipsis expilatur, & Paulus *lib. 3. cap. 1.* inquit, ophiassim, & alopeciam solo schemate differre. hæc enim (scilicet ophiassis) tortuosis & obliquis spatiis ad instar anguis locum deglabrat, comamque vario colore tinctam ostendit. alopeciam vero, quod eo mali plerumque vulpes corripiantur, ut Paulus velit, inesse coloris diversitatem, in ophiassi, præter tortuositatem, at si intelligat hunc colorem esse ratione humorum, secum facimus, verum & alopecia eandem habet in colore diversitatem. Est vero color hic secundum diversos humores, qui alopeciam, & ophiassim faciunt, diversus. Nam ut Galenus notat, quales sunt corrupti humores, talis est color, imo corrupti humores ex cutis capitis colore cognoscuntur, aliquibus enim mutata albidior apparet, aliquibus nigrior, aut pallidior: idcirco dicamus, quod cum pili decidunt, & cutis capitis alba appareat, pituita est, quæ ophiassim, & alopeciam parit: si pallida sit, vel lutea, bilis est: si subnigra, atra bilis, si rubra, sanguis. Cum vero possint esse misti humores, propterea & varii erunt in cute colores, hi vero & illi esse deprehenduntur ex colorum diversitate, qui oculis præsentantur.

C Quandoque imaginatus sum alopeciam ab ophiassi in hoc differre, quod alopecia semper sit ab uno humore facta, ut à bile, sive à pituita, sive ab atra bile, sive à sanguine: ophiassis vero à diversis sit facta humoribus, & ideo non tantum capilli in ipsa decidunt, sed & cutis ipsa maculatur, ut serpentes diversis coloribus aspersi sunt, & tanto magis erit ophiassis, quanto plures erunt colores, tunc vero plures erunt, si ex omni humorum genere conficiatur, nam ex omnibus humoribus cutis capitis varia fiet, ut nigra, alba, pallida, lutea, rubra.

D Galenus in *secundo methodi libro*, ubi nominum ægritudinum, unde sumantur, rationem ponit, ait, nonnunquam sumi nomina à similitudine ad aliquid extra positum, & exemplum præbet de ophiassi, & alopecia. multa etiam de his affectibus scripta sunt in libello Galeno adscripto de remediis paratu facilibus, in quo loco ita definitur, alopecia est pilorum denudatio, qua locus affectus apparet colore prorsus exsanguis. Galenus in *xiii. Methodi medendi libro* dicit, ophiassim, & alopeciam ex eo esse morborum genere, in quibus naturale aliquid est amissum. hæc sunt prope libri calcem. Paulo post ait. At prorsus quidem perduto eo, qui pilos alit, succo, calvities oritur, eodem vitato, tum quas ophiasses Græci vocant, tum alopecia proveniunt.

E A recentioribus vero alopecia definitur, esse capillorum casus cum ulceribus, sine squammis, & furfuribus: veruntamen de capillorum casu, & absque furfuribus, & squammis ita esse constat. At hoc ambiguum est, nunquid necessarium sit in alopecia ulcera adesse. Dicimus de ipsius essentia non esse, quod capitis cutis ulceribus scaeat, quoniam & cum ulceribus, & absque ulceribus inveniri potest alopecia: tamen turpem habere colorem plerumque constat, & talem, qui humorem, qui abundat, sequitur, idcirco in alopeciae definitione ulcera ponere necessarium non est, imo si ulcera adsint, erit potius area, quam alopecia: quia in area capilli decidunt, & cutis relinquitur ulcerata. in alopecia vero ulceratam esse non est opus.

Nota, quod cum de alopecia verba facimus, & de curatione, semper unà & de ophiassi intelligimus, quia ab eadem fiunt materia, & sola differunt forma.

Alopecia esse certissimo cognoscitur signo, quando capilli decidunt absque plana, & manifesta causa, & in capillorum radicibus materia adesse videtur, quæ radices corrodit. hæc forte illa sunt, quæ à recentibus ulcera vocantur, quia si capilli defluere debeant, opus est ut adsit causa, quæ est aliquis acris humor & corrodens, qui circa

capillorum radices versans, illas corrodit & obtruncat, unde necesse est ut decidant, interimque humores hi acres nonnihil eleuant, epidermidis ut effectæ videantur exulcerationes, nam huic materiei satis fuit, ut extimam pellem eroderet.

Ad curationem vero deveniemus, si primo edocuerimus diversas esse, ratione humorum, hujus affectus species: humores vero per cutis colorem cognoscuntur, ut alopecie quatuor species esse constet, biliosam, atrabilem, pituitosam, & sanguineam. de harum unaquaque sermone habebimus, & integram curationem moliemur. Nam si à pituita sit, cutis capitis alba apparet, & tali albedine, quæ in pallorem quendam tendere videtur. In hoc casu Galen. in *primo de compositione medicamentorum secundum locos*, *Hieram* præbet *diacolocynthidis*, quam exacutam vocat. at nobis videtur materiam esse prius concoquendam, quod hisce efficietur syrupis. Recipe *syrupi de byssopo*, *syrupi de Cap. Ven. singulorum unc. j. aquarum byssopi, aquarum salviae, singulorum unc. ij. misce.* Post syropos, cum materia universalis, quæ in corpore continetur, attenuata fuerit, & apta reddita, ut facile à medicamento educi possit, medicamentum præbendum est, quod sit vel *Hiera diacolocynthidis*, vel hoc sit, quod sequitur. Recipe *pulpæ colocynthidis, turbit, singulorum drach. s. agarici scrup. ij. cinnamomi, gingiberis, anisorum, singulorum scrup. s. misce, & infundantur in aquam byssopi, vel salviae secundum artem, postea exprimantur, & in expressione dissolve myrobalanorum chebulorum drach. j. misce & propinetur.* Si vero quispiam sit, cui catapotia magis arideant, hæc conficiantur, & convenienti hora præbeantur. Recipe *pulpæ colocynthidis, turbit, singulorum scrup. s. agarici scrup. j. myrobalanorum chebulorum gran. xv. anisorum, fœniculi, cinnamomi, singulorum gran. ij. misce, & tot fiant pilulæ, quot agrotanti placuerit.* Galenus præcitato loco notat, post universalem purgationem caput particulariter esse purgandum, & monet apophlegmatismatibus utendum, idcirco ita procedendum erit. Hic, qui erit universaliter purgatus, *pyrethrum* mastiget, ut pituitam quantum potest per os trahat, & *oleum amygdalarum amararum* in aures imponat, & intra nares *taurinum fel ex agarico & aceto* admoveat. sunt vero in hac portione simplicia. Recipe *fellis taurini drach. ij. agarici scrup. j. aceti drach. j. misce, & nares intus inungantur, vel primo amaraci succus exforbeatur, sive byssopi, sive salviae, & denique anagallidis rubros flores habentis: vel duo fiant hoc modo balani, qui naribus imponentur.* Recipe *agarici, pyrethri, singulorum scrup. j. euphorbii scrup. s. misce, & cum melle vel ex tragacantho fiant duo parvi balani in nares imponendi.* Convenit etiam gargarismatibus uti, quale hoc est. Recipe *myrobalanorum chebulorum drach. j. salviae, byssopi, rutæ, amaraci, singulorum man. s. aceti drach. ij. misce, & fiat decoctio in aqua salviae, postea gargarizetur.* post hæc localibus indigemus medicamentis, de quibus deinceps agemus. Nota vero ejusdemodi pituitam esse posse uniuscujusque generis vitiatam, & tali vitio, quod putrefacit, & capillorum radices corrodit, ut mox decidant, unde humor hic evacuari debet, & insuper probis cibis nutriendus est, ut probus etiam sanguis generetur, & non corrumpatur, neque pituitosus gignatur. idcirco in hoc casu ova edantur, pullorum jura, & pulli ipsi, capi phasiani, perdices, & calida olera, quæ in pituitam minime convertantur, & supra omnes dapes pulvis sequens spargatur. Recipe *gingiberis, cinnamomi, anisorum, caryophyllorum, piperis nigri, singulorum scrup. j. sacchari ad duplum ponderis omnium. misce, & fiat pulvis subtilissimus.*

Galenus in hoc casu concoquentes potiones præbuisse non videtur, sed semper evacuando processit. nam cuiuspiam adolescentuli, qui bonam habebat habitudinem, casum refert, & multi erat exercitii. expleverat autem sese quotidie fere per tres aut quatuor menses fungis, ut arbitrandum sit, illum ex victus genere alopeciam ex pituita contraxisse. nam ex fungis pituita gignitur. Galenus vero ait, quod illum purgavit sola *Hiera ex colocynthide*, bis in quinque diebus, & in prima purgatione quatuor ex ea drachmis, in secunda quinque exhibitis. veruntamen hunc præparasse videtur Galenus, quia priusquam his purgationibus manum imponeret, catapotia ex aloë ei undecim præbuerat, ciceribus fere magnitudinem parem habentia. Et si quis quæreretur, quomodo catapotia hujusmodi ex aloë conficiebat, dicimus hunc fuisse ejus conficiendi modum. Recipe *colocynthidis partem j. aloës, scammonii, singulorum partes ij. succi absinthii partem j. misce.* Hæc sunt ex aloë catapotia, quibus in hoc casu utebatur Galenus. prius vero his catapotiiis etiam *masticen* addebat, & *bdellium*, quia & hæc addebat Quintus. postea vero ista rejecit Galenus, spoponditque se alias edoctorum, cur illa impræsentiarum prætermiserit. Tres ergo fuere purgationes, quas in hoc adolescentulo Galenus exercuit. At una videbatur præparatoria, quando ex aloë catapotia adhi-

buit. postea bis in quinque diebus *Hieram diacolocynthidis* præbuit. cum vero Galen. huic adolescentulo jussit uti apophlegmatismis, ut pituitam à capite evacuet, contingit, ut peregrinari coactus esset. profectus igitur est, & per viginti dierum spatium fuit absens, postea reversus est, tamen cibis usus est, quos Galen. illi laudaverat: cum reversus fuit, liber erat, ratione victus convenienti solum usus, & hoc modo multos se curasse dicit. At in ophiasis principio, & alopecie Galen. inquit repellentia convenire, & prohibendum esse, ne fiant. at alopecie principium, vel ophiasis non sunt dicenda alopecia, vel ophiasis, sicut nec pforam, aut lepram jam appellamus, quæ ex lichene oritur. sed de jam factis alopeciis loquendo Galen. inquit nos uti debere discussoriis pharmacis. discussoria vero pharmaca calida sunt, notatque se aliquos ex alopecia sola purgatione & evacuatione curasse, neque adhibuisse apophlegmatismata, aut talia topica præsidia.

Si vero quispiam alopecia ex bile vexaretur, Galenus materiam præparare non videtur, sed præbet *Hieram ex scammonio*. nam dicit, si amara bilis purganda est, adhibendum B scammonium.

Nobis vero in hoc casu videtur materiam primo syrupis esse præparandam, postea per omnes vias educendam, præsertim cum sit jam factus morbus, idcirco syrupo isto utaris. Recipe *syrupi de endivia, acetosi simplicis, singulorum unc. j. aquarum endiviae unc. iij. acetosæ unc. j. misce.* Post syropos medicamentum præbendum est, quod vim habeat bilem educendi, quale hoc quod sequitur. Recipe *Hieræ simplicis Galeni drach. j. scammonii gran. x. misce, & in jure propinetur, vel in aqua endiviae, aut in catapotia reducatur, poterit & hoc aliud præberi.* Recipe *myrobalanorum luteorum, rhabarbari electi, singulorum drach. j. misce, & infundantur in sex uncias aquæ capillorum Veneris per decem horas, postea exprimantur, & in expressione dissolve scammonii gran. vj.* Pro his qui non possunt amara bibere medicamenta, *syrupus rosaceus solutivus* aptissimus est, *diaprunum solutivum, diamanna, diacassia, & similia.* imo cum rosæ capiti conferant, ab re non erit in hoc affectu talibus uti medicamentis. evacuatione vero perfecta illa per nares attrahenda sunt, quæ bilem educere possunt. Hoc igitur decoctum ita conficiatur. Recipe *ros. rub. man. s. sebesten numero x. prunorum Ibericorum numero vj. aloës lotæ scrup. j. misce, & bulliant in aqua cap. ven. & secundum artem decoctum fiat, quod per nares attrahatur: nam bilem educet, imo quia aloë ita insumpta vehementem in ore amaritudinem parit, ob hoc potest & absque aloë confici, & nihil amari ad os penetrabit.*

Poterunt & ex sequenti linimento nares inungi. nam & per ipsas bilis educetur. Recipe *aloës drach. s. scammonii scrup. j. olei rosati omphacini unc. j. misce, & ex cera fiat linimentum, ut magis inhæreat, & bilem educere valeat.* Præterea adhibeantur & hujus generis gargarismata. Recipe *sebesten, caricarum, tamarindorum, passularum, prunorum Ibericorum, singulorum drach. ij. misce, & fiat decoctio in sufficienti quantitate aquæ, secundum artem, postea gargarizetur.*

Intra nares rosaceum oleum inponere convenit, & masticare *sebesten, & pruna Iberica, ac tamarindos.* Sed quia nonnulli sunt, qui *rhabarbarum* masticare possunt, ideo his præbeatur masticandum, nec non & *myrobalani citrini, & si essent conditi recentes, hos optimos existimarem.*

At si ex atra bile sit alopecia, Galenus præcitato loco *Hieram* præbet ex *veratro nigro*. at ego prius voluerim materiam syrupis esse præparatam, quales hi sunt. Recipe *syrupi de corticibus citri, de epithymo, singulorum unc. j. aquarum boraginis, acetosæ, singulorum unc. ij. misce.* Postea præbendum est hujus generis medicamentum juxta Galenum. Recipe *Hieræ picæ drach. j. bellebore nigri scrup. j. misce, & in catapotia conformentur, vel in potu sumantur, ex infusione senæ in tanta copia, ut hæc dissolvi possint. vel pilulæ præbeantur de lapide lazuli, vel de lapide armeno, vel hoc quod sequitur.* Recipe *diacatholiconis unc. j. infus. senæ unc. iij. misce.* Posset & medicamentum istud præberi. Recipe *myrobal. Indorum drach. ij. bellebore nigri drach. s. senæ unc. j. polypodii unc. j. s. misce, & infundantur in aquam fumi terræ secundum artem, deinde exprimantur, postea Recipe hujus infusionis unc. iij. lapidis lazuli preparati drach. s. misce.* Fumi terræ succum per nares attrahere convenit, vel ejusmodi decoctum. Recipe *myrobal. Indorum drach. ij. epithymi drach. j. polypodii drach. s. misce, & bulliant in sufficienti quantitate aquæ fumi terræ secundum artem, postea per nares attrahatur. niger etiam bellebore masticandus est, polypodium, & similia. optimum vero esset, si myrobalani Indi conditi haberentur. epithymum insuper masticandum est.*

Potest & gargarisma fieri ex illo decocto, quod per nares attrahi debere diximus.

Amararum amygdalarum oleum auribus instilletur: Sci-
to vero posse fieri secundum recentes & alopeciam ex san-
guine, de qua Galen. mentionem non facit: quia alopecia
fieri non potest, quin humor, qui illam facit, putrefactus
sit. At cum sanguis putrescit, sanguis amplius non est,
verum quomodocumque sit, ex putrefacto sanguine fieri
potest, siue sit sanguis, siue non sit sanguis, prius tamen
erat sanguis. curatio autem hoc modo molienda est, pri-
mo enim hujus generis clystima imponendum. Recipe mal-
ve, violarum, hordei, singulorum man. j. misce, & fiat
decoctio in sufficiente quantitate aquae, postea Recipe hu-
jus decocti lib. j. olei violati unc. iij. salis communis drach.
ij. misce, & imponatur. Imposito ac secreto clystere, ve-
na postea sectio fiat. Quod si multo abundet æger san-
guine, ex communi vena primo fiat, & sex, aut octo san-
guinis unciae educantur, postea dies unus interponatur, &
ex cephalica vena sanguis iterum ad alias sex aut octo un-
cias educatur. si modo non abundaret sanguine, semel ve-
nam secare esset satis. at cephalica ipsa secanda est, & il-
lius partis cephalica, in qua caput est magis affectum. Vel
si utrumque sit æque affectum, ex dextera parte, & sex vel
octo sanguinis unciae sunt educendae, nec minor copia edu-
ci debet. intelligito vero, quod conditiones omnes adsint,
quæ ad sanguinis subductionem requiruntur. secta autem
vena syrupi præbendi sunt, qui materiam præparent, qua-
lis in hoc casu hic est, qui sequitur. Recipe syrupi de Ca-
pil. Ven., de endivia, singulorum unc. j. aquarum Capil.
Ven., endiviae, singulorum unc. ij. misce. Post sumptos sy-
rupos medicamentum hoc præbendum est. Recipe myro-
balanorum luteorum, chebulorum, singulorum drach. j. misce,
& infundantur in quatuor uncias infusionis senæ per decem
horas, postea exprimantur, & in expressione dissolve agari-
ci trochiscati drach. j. misce, & convenienti hora præbea-
tur. Vel accipiat aggregativas pilulas, vel hoc aliud, quod
sequitur medicamentum. Recipe diacatholiconis drach. iij.
syrupi ros. solut. unc. ij. infus. senæ unc. iij. misce. Illa ma-
sticanda sunt, ac in os servanda, quæ superius in alopecia,
quæ à bile facta est, retulimus.

Notandum vero est, alopeciam nonnunquam fieri ab a-
cribus ichoribus, qui capillorum radices adeo corrodunt,
ut ipsi decendant. Cum vero ichores possint esse uniuscu-
jusque humoris ichores, idcirco sit cujusvis humoris ichor
is, qui alopeciam facit, erit curanda, ut de alopecia ab
illo humore dictum est: imo videbitur difficilior curatu il-
la, quæ ex ichoribus, quia Galenus præcitato loco dicit:
difficiliter enim eluuntur in his cuti impacti serosi humores.
sunt vero ita impacti in inveteratis alopeciis.

Nota vero non solum alopecias inveteratas difficulter
curari, sed & illos difficulter curari, in quibus cutis ipsa
ad malum habitum pervenerit, neque enim hi possunt so-
lis medicamentis curari.

De præsidii modo topicis, quæ ad alopeciam compe-
tunt, jam dicendum est. Galenus in primo de Composi-
tione medicamentorum secundum locos, cap. i. notat, de-
bere esse evacuativa medicamenta illa, quæ huic affectui
conveniunt, nihilque evacuare posse, quin vi discussoria
præditum sit. nihil vero discutere potest, quin calidum sit.
at duplex est calidum, unum vehemens, aliud non ve-
hemens, si ex vehementer sit calefacientibus, cutem exu-
ret, si ex non vehementer calefacientibus, in principio
præclare juvabit, sed temporis processu cutis capitis exsic-
cabitur, qualiter in calvis videmus. Unde opus est medi-
camentum ad Alopecias esse calidum, non in extremo,
sed cum mediocritate, & esse tenuium partium, ut pene-
trare possit, & ad illam pervenire partem, in qua capillo-
rum radices nascuntur: & tale etiam esse debet, quia ca-
pitis cutis est durior, ut vehementi indigeat penetratione
medicamentum, quod illam penetrare debet. unde medi-
camentum, quod alopecias sanat, pravos humores discute-
re debet, & bonum sanguinem ad locum trahere, ut bene
nutriatur.

Inter præsidia vero à Galeno enumerata primum est *tha-*
psia, quæ cum nimis calida sit, & exulceret, ac tumores
inducat inflammatos, idcirco Galeno non placet ut sola
Thapsia accipiat, sed ait inungendum esse *cerato ex oleo*.
Ego *Thapsia* usus sum ex oleo rosaceo *omphacino*, & jussi in
profluvium capillorum patiente, ut supra caput extende-
retur, & certe huic brevissime capillorum profluvium ces-
savit, & qui deciderant capilli tam brevi creverunt, ut nul-
lus præviderit illum capillorum defluvium esse passum. Ga-
lenus vero pro *cerato ex oleo* vult sumendum esse oleum
tenuium partium, quale *Sabinum*. at nos *Sabino* caremus,
tamen sanitati restituuntur, non dico ex alopecia solum,
sed & ex capillorum defluvio. *Thapsia* insuper multam
aquam admiscuit Galenus, ne læderet. at nos nihil magis
aptum invenimus *oleo rosato omphacino*, hoc nimirum pro-
hibet, ne *thapsia* exulceret, & aliquid habet penetrantis na-
turæ, quanquam ad hoc peragendum nonnihil aceti quan-
doque admiscuerim. scitoque hoc de *thapsia* præsidium ef-

se apud omnes communissimum. nam Dioscorides de *tha-*
psia dicit, *quapropter alopecias succo inducto aut radice, cum*
recens est, affricata corroborat eas pilo, ac densat. Miscui
nonnunquam *thapsia* lac, & caput ablui, ac delinivi cui-
piam, qui vehementem patiebatur alopeciam. utitur & Ga-
lenus *cicino oleo cum thapsia*, monetque oleum moderatæ
ætatis esse oportere, ut videlicet sit moderate vetustum.
jussi nonnunquam irato cuipiam homini, ac desperato,
qui profluvium capillorum nullo modo ferre volebat, ut
thapsia radicem supra caput perfricari faceret, quod cum
executus esset, tota capitis cutis exulcerata est, & con-
querebatur, quod caput ardere per sentiebat, & veluti ar-
dentem fornacem: tunc jussi, ut *linteum in oleum rosaceum*
omphacinum imponeret, & frigidum supra caput extende-
ret, id effectum est ter, & quater successive, quia prima
& secunda vice incalescebat oleum, & ab eo incommodo
solutus evasit. Sed hoc boni habuit, quod deinceps non
decidere capilli, & brevi in locum à quo deciderant, sub-
crevere alii. Dioscorides (ut planum est) nihil *thapsia*
miscet. hoc vero in *thapsia* animadvertendum est, an re-
cens sit, an antiqua, nam Galenus recenti plus aquæ ad-
miscet, antiquæ vero minus. primo anno recens est, se-
cundo veterascit, tertio vim habet extinctam, tamen &
tertio anno cave, ne illa abuti volueris.

Utitur etiam Galenus in hoc casu post *thapsiam*, eu-
phorbio, & laurino siue oleo, siue unguento, ego quando-
que ita commiscui. Recipe olei laurini unc. vj. euphorbii
unc. ij. misce. Hoc linimento alopecias inungi jussi, &
per totam noctem supra caput servari, postea mane caput
lixivio lavari, in quo hæc, quæ sequuntur, ebullierint. Re-
cipe laudani, adianthi, seminis nasturtii, aloës, myrrhæ,
singulorum man. s. misce. Vespero iterum prædicto lini-
mento inungatur, & iterum mane lavetur, hocque per de-
cem dies observet, hæc etenim vim habent ad trahendum
sanguinem ad cutem. Galenus euphorbio utitur, in oleo
scilicet olivarum levigato, & laurino oleo seorsum utitur.
Arbitror apud antiquos alopecias fuisse mitiores, quam no-
stro tempore. nam Galenus cum una olei olivarum libra
euphorbii unciam commiscet. At ego oleum laurinum ad
uncias sex, & euphorbium ad uncias duas commiscui, for-
te euphorbium erat antiquum, & multorum annorum, ta-
men Galeni tempore alopecias non aderant scabiei Gallicæ
conjunctæ, ut nunc adsunt, propterea tantis utebatur cor-
rectionibus in medicamentis.

Nasturtium insuper & *sinapi* sunt juxta Galenum ad alo-
peciam medicamenta. jussi nonnunquam capiti sinapismum
apponi, & alopecias curavit: quandoque hoc modo me-
dicamentum confici jussi. Recipe sinapi unc. j. nasturtii
unc. j. s. sulphuris vivi unc. ij. nitri unc. s. olei laurini unc.
viij. misce, & cum cera fiat linimentum molle. Veratrum
præterea; & *adarca*, & *eruca* semen ad alopecias à Gale-
no valere dicuntur, & *alcyonium*, & *pix liquida*, & *ce-
dria*, *murium stercus*, & *ursinus adeps*.

Paupercula quædam filiam habebat, quæ alopecia affe-
cta erat, illi institui, ut caput filiæ muscerda, & ursino
adipe deliniret, postea quam in lixivio, ex radicem canna-
rum cinere facto, hæc ebullissent. Recipe seminis erucæ,
seminis nasturtii, seminis sinapi, singulorum drach. s. misce.
Postea jussi, ut caput hoc lixivio lavaretur, alia multa
simplicia ad alopeciam refert Galenus, & post simplicia
composita etiam adducit, quæ erant in usu apud antiquos.
De his vero nihil à nobis agendum est, sed quisque Gale-
num legat, cui antiqua composita scire placuerit, nam o-
mnia ad unum refert. de simplicibus vero ab authoribus
positis primo agemus, postea composita, quibus usi su-
mus, in medium adducemus.

EX DIOSCORIDE.

Cannæ communis cortex alopecias emendat, ustus, & in a-
ceto perlitus.

Fuglandis putamen crematum, tritumque in oleo atque vi-
no, infantium puerorum capite peruncto, capillum nutrit,
& ad alopecias eo sic utuntur.

Avellanae trita cum suo cortice comburuntur, exceptæque
axungia, vel sevo ursino alopecias pilo restituunt.

Erinaceus terrestris cute usta, & imposita cum pice liquida
inanitates alopeciarum frequenti pilo adobruit.

Hippocampinus cinis alopecias replet cum pice liquida mistus,
aut sincerus ex posca, amaracinove unguento.

Cinis ranarum ustarum alopeciis cum pice liquida illini-
tur.

Caprarum unguis cremati alopecias ex aceto inuncti conve-
stiunt.

Adeps ursinus fertilis pilo ad alopecias emendandas illi-
tus.

Cinis cremati fimi caprarum cum oxymelite, aut aceto, si
quis illinat alopecias, adoperiet areas pilo.

Cortex raphani cum aceto mulsus alopecias explet.

Betæ foliis illitis implentur alopecia, sed scalpello prius ex-
asperata.

Cepæ succo alopecie confricantur, fecunditatemque capilli
celerius ita, quam alcyonio consequi soliti.

Allium alopecias curat, & in iis (cum nardino unguento,
& oleo, & sale) pustulas erumpentes.

Sinapi utuntur ad alopecias cum rubrica.

Cyclamen sincerum, aut cum melle mistum, id est, ipsius suc-
cus, molestias in facie, & alopecias tollit.

Asphodeli radice cremata cinis alopecias ad pilum reducit.

Batrachion alopecias imponunt, celeriterque eas removet.

Laserpitium alopecias cum vino, pipere, aceto illitum cu-
rat.

Nymphæ radix alopecias densat cum pice.

Alopecias, & ambustis illinere convenit cynoglossæ succum,
& adipem suillum.

De Thapsia ait, quapropter alopecias succo inducto, aut
radice, cum recens est affricata, cohonestat eas pilo ac
densat.

Ærugo ferri alopecias pilare cogit.

Sandaracha alopecias cum resina terebinthina tollit.

Alcyonium ustum & illitum cum vino alopecias convestit.

Cotes alopecias inunctum pilis explet.

Hæc ex Dioscoride collecta sunt.

EX PLINIO.

Cardui florem purpureum emittentis illito succo alopecias re-
plet, lib. 20. cap. 23.

Rosa sylvestris cum adipe ursino alopecias mirifice emendat,
lib. 21. cap. 19.

Corchoron Alexandrini cibi herba est, alopecias utilis, lib.
21. cap. 32.

Carynum oleum alopecias utile est, lib. 23. cap. 4.

Cotonea alopecias capillum reddunt, lib. 23. cap. 6.

Folia ficum perfricanda alopecias, lib. 23. cap. 7.

Roboris pilula ex adipe ursino alopecias capillo replent, lib.
24. cap. 4.

Glandis fagineæ cinis illinitur cum melle alopecias, lib. 24.
cap. 5.

Sicca pice utuntur ad alopecias, lib. 24. cap. 7.

Harundo Cypria corticis cinere alopecias emendat, lib. 24.
cap. 11.

Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat, lib. 24.
cap. 14.

Lingua herbe radix combusta, & trita cum adipe suis, alo-
pecias emendat unguentum in sole, lib. 24. cap. 19.

Spongiola, quæ in mediis spinis cynorrhodi nascitur, cinere
cum melle alopecias capitis explet, lib. 25. cap. 2.

Ranunculum alopecias imponunt, lib. 25. cap. 13.

Trichomanes succus alopecias densat, tritum, & in oleo il-
litum, lib. 27. cap. 13.

Crocodili pellis cinis alopecias explet, lib. 28. cap. 9.

Alopecias felle taurino cum Ægyptio alumine tepesactis illi-
nunt, lib. 28. cap. 11.

Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & mel-
le, lib. 29. cap. 6.

Alopecias replet ungularum muli, vel mule cinis ex oleo myr-
teo. ibidem.

Alopecias replet muscerda. ibidem.

Alopecias replent muscarum capita recentia, prius folio ficul-
neo asperatas. ibidem.

Alopecias replet sanguis muscarum.

Alii decem diebus cinerem muscarum illinunt, cum cinere
chartæ, vel nucum, ita ut sit tertia pars e muscis. ibi-
dem.

Alii lacte mulierum cum brassica cinerem muscarum subi-
gunt, quidam melle tantum. ibidem.

Alopecias cinis e murium capitibus caudisque & totius muris
emendat. ibidem.

Idem facit erinacei cinis cum melle, aut corium combustum
cum pice liquida. ibid.

Alopecia preparari debet novacula & sinapi, ibidem. &
multa alia refert ad alopecias.

Pellium viperinarum cinis alopecias celerrime explet. ibi-
dem.

Gallarum fimum recens illitum alopecias explet, libro 29.
cap. 6.

Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida ni-
tro preparata cute. ibidem.

Cerebrum cornicis in cibo sumptum, palpebras gignere dici-
tur. ibidem.

Sanguine testudinum alopeciarum inanitas sanatur. lib. 32.
cap. 4.

Alopecias replet Hippocampinus cinis nitro, & adipe suillo
mistus, aut sincerus ex aceto, lib. 32. cap. 7.

Cyprii vero, qui etiam donax vocatur, cortex, alopecias me-
detur ustus, lib. 32. cap. 10.

Hæc sunt, quæ ex Plinio colliguntur. multa vero præter-
missimus, quia ex Dioscoride erant enarrata, ne bis idem
repetetur.

Tamen cum hæc potius confusa videantur, quam per me-
thodum pertractata, impræsentiarum composita illa addu-
cemus, quibus in hoc casu usi sumus, nihil illorum repe-
rentes, quæ superius dicta sunt. Si igitur à bile sit alope-
cia, caput novacula abradendum, postea linimentum hoc
superaddendum. Recipe radicem nenupharis, rosarum syl-
vestrium, foliorum myrti, corticis cannæ communis, ci-
neris corticis juglandis, cineris corticis avellanae, glan-
dium faginearum, singulorum unc. s. picis navalis, olei
myrtini, singulorum quantum sufficit. Misce, & fiat li-
nimentum; è quo totum caput inungatur, postea lixi-
vium facile fiat, in quo hæc ebulliant. Recipe corticem
avellanarum, corticem nucum juglandium, rosarum sylve-
strium, cyclaminis, myrtillorum, singulorum man. j. misce,
& bulliant in prædicto lixivio, postea quando caput à præ-
dicto linimento mundare volueris, hoc decocto utaris, nam
linimentum debet per totam noctem supra caput servari,
postea mane caput probe abluatur, & vesperi iterum lini-
mentum supraponatur, quoad hic affectus sit in sanitatem
restitutus.

Si vero sit corruptus sanguis, qui alopeciam fecerit, tunc
abrafo capite, linimentum, quod sequitur, supraponatur. Re-
cipe corticem cancrorum, cotoneorum, radicem nymphææ, co-
tis, cynorrhodæ, cynoglossæ, myrtillorum, radicis asphodeli,
cardui florem purpureum habentis, cyclaminis, singulorum
unc. vj. terebinthinae, olei myrtini, singulorum quantum suf-
ficit. Misce, & fiat linimentum molle, quo totum caput
noctu tegatur. mane ad linimentum auferendum prædicto
decocto utaris.

Si vero sit pituita, quæ alopeciam fecerit, linimento isto
ad sanitatem usque utaris. Recipe thapsiæ, æruginis, san-
darachæ, laserpitii, ranunculi, sinapi, adianthi, myrrhæ,
laudani, seminum nasturtii, corticis raphani, singulorum
drach. v. fellis taurini, succi cynoglossæ, singulorum unc. iij.
adipis taurini quantum sufficit. Misce, & fiat linimentum
molle, è quo caput totum inungatur, postea sequenti lixi-
vio bene lavetur. Recipe corticis cannarum communium, se-
minis nasturtii, adianthi, corticis raphani, unguium capra-
rum, laserpitii, rosarum sylvestrium, singulorum man. j. mi-
sce, & bulliant in lixivio dulci, & caput lavetur, quando
linimentum auferendum est. At si atra bilis sit, quæ alope-
ciam induxerit, caput deliniendum est hoc, quod sequitur,
linimento. Recipe adianthi, myrrhæ, laudani, seminis na-
sturtii, aloës, lapidis armeni, senæ, polypodii, fumi terræ,
radicis asphodeli, corticem avellanarum ustarum, corticem ju-
glandium ustarum, unguium caprarum ustarum, sinapi, cy-
claminis, cineris cancrorum, corticis raphani, laserpitii, san-
darachæ, æruginis, thapsiæ, rosarum sylvestrium, myrtil-
lorum, singulorum drach. iij. fellis taurini unc. vj. terebinthi-
nae unc. viij, adipis ursini lib. j. olei de euphorbio quantum suf-
ficit. Misce, & fiat linimentum molle. ejuscemodi enim alo-
pecia vehementissimo indiget medicamento, quia & ipsa est
vehementissimus affectus, nam difficulter evellitur. Quod
si caput lavare volueris, & à prædicta inunctione quando-
que emundare, decoctum istud fiat, & quando opus est ca-
put abluatur, videlicet quando tibi videbitur auferendum
esse medicamentum. Recipe lixivii facilis lib. xv. senæ, poly-
podii, radicem cannarum, fumi terræ, seminum nasturtii,
corticis raphani, cynoglossæ, epithymi, myrtillorum, singu-
lorum man. j. misce, & bulliant simul secundum artem,
postea caput, quando opus erit, abluatur.

In hoc casu quandoque totum caput sinapismo delinivi,
quo remoto linimentum apposui.

Quandoque totum caput scilla deliniri jussi, & postea lini-
mentum adhiberi.

Quandoque ante linimentum euphorbio delinivi, & oleo ex
oleastro.

Si vero ex ichoribus fiat alopecia, ichoris genus confide-
randum est, & secundum genus, in quo est, curatio molien-
da, ut si sit biliosus ichor, ut alopecia ex bile curanda, si sit
pituitosus, ut alopecia ex pituita curanda, & ita de aliis.

Cum de alopecia satis dictum sit, quæ ratione depravato-
rum humorum semper sit, alia est affectio pertractanda, quæ
defluvium capillorum vocatur, ab alopecia distincta, de qua
Hippocrates in secundo Epidemiorum libro intellexit, cum
dicit capillorum defluvium: & hanc etiam speciem ponit
Galenus in primo de compositione medicamentorum secundum
locos, capite secundo. Est vero distinctus hic capillorum ca-
sus ab alopecia, quia alopecia fit ex vitiatissimis humoribus: &
si capilli abstrahantur, capillorum radices purulentiam sem-
per ostendunt.

At capillorum defluvium ab his non fit vitiatissimis humori-
bus, neque si capilli evellantur in eorum radicibus aliquid
purulentiae apparet.

Adde in alopecia capillos cito defluere, in capillorum
vero defluvio paulatim. & ideo à Galeno notatur diversam
esse alopecie curationem à capillorum defluvi curatione.
quia in alopecia scopus est vitiatum humorem consumere, in
defluvio autem capillorum scopus est capitis habitum robo-
rare

rare, & boni succi oblationem procurare, cutemque ad raritatem, ac densitatem moderatam revocare.

Hujus capillorum defluvii duæ causæ à Galeno prædicto loco redduntur. Una est, cutis raritas, & sub raritate densitatem etiam intelligit. Alia est substantiæ pilos generantis inopia. itaque tres erunt defluvii capillorum causæ.

Una est, cutis raritas.

Secunda, cutis densitas.

Tertia materiæ defectus, ex qua capilli oriuntur.

Contingere potest, ut sit tam rara cutis, ut materiæ, quæ capillos gignunt, exeant, & ob nimiam pororum latitudinem contineri non possint. hæc vero latitudo contingere potest vel ob pravam temperiem calidam, vel ob laborem calefacientem, & dilatantem, vel ob balnea calida, in quibus quispiam versatus sit, vel ob unguenta calida. cum enim ita sunt dilatati meatus, vapores condensari non possunt, sed exeunt.

Contingit quandoque meatus nimis adstringi, & obfrigiditatem obstrui, & ita vapores exire non possunt, unde nec capilli oriuntur.

Capilli nonnunquam defluunt, quia nulla adest in corpore materia, quæ illos nutriat, & hoc plerumque in hæticis contingit, & in his, qui longos morbos perpeffi sunt. Recentiores addunt hoc idem contingere jejunitibus religiosiis, quod nostro hoc fortasse tempore vix contingere potest. Galenus monet in hoc capillorum defluvio, ab his causis facto, scopum esse capitis habitum robore, & ad capitis cutim bonos succos movere, & cutem ad densitatem, ac raritatem moderatam revocare.

In genere vero dicit ad pharmaca humectantia aliquid moderate adstringens addendum esse, quale est *ladanum*, quod mediocrem habet caliditatem mediocremque humiditatem, & mediocrem adstringendi vim. Unde *ladanum* oleo mistum linimentum facit, quod ad defluvium commodissimum est. scito autem hoc, quod adstringens esse debet, tunc adhibendum esse, quando pori fuerint nimis dilatati.

Vehementer adstringentia minime conveniunt, nam refrigerant, & capillis alimentum auferunt, imo nimis occludere possunt: oleum vero *Hispanum* *ladano* miscet, non autem *Sabinum*, ad caput inungendum, & cæteris oleis *lentiscinum* vehementius esse dicit. idcirco inter præsidia illud præ cæteris præfert, quod ex *lentiscino* oleo & *ladano* constitutum est. Vult vero raso hoc crassum supraponendum medicamentum, non raso vero tenue, caput tamen sit tonsum. monet vero neminem mentem capillis adhibere debere, priusquam fuerit sanitati restitutus, sed finere se tonderi ac abradi, ut erit opus.

Nos vero hujus affectus curationem per unamquamque causam diligentius contemplemur. Nam si capillorum defluvium ob cutis raritatem contingat, id cognoscitur: quia est raræ texturæ homo, & ipsius caput ab omnibus qualitatibus facile læditur, & è capite perenniter materia defluit, neque condensatur, tunc igitur re levi caput densandum est. Nam materiæ, quæ facile in pilos convertuntur, ad caput tendunt: sed cum meatus nimis lati sint, exeunt, & in capillos non condensantur. Primo igitur corpus expurgeretur, & hi infumantur syrupi. Recipe *syrupi myrtini*, *syrupi ros. de rosis siccis*, *singulorum unc. j. aquarum rosarum, plantaginis, singulorum unc. ij. misce*. Post aliquot syropos, *syrupi rosacei solutivi uncia quatuor* præbeantur. deinde caput abradatur, & linimentum istud supraponatur. Recipe *olei myrtini unc. iiij. ladani unc. ij. misce*. Deinceps caput hoc decocto lavari poterit. Recipe *ros. rub.*, *balaustrarum*, *myrtillorum*, *cupularum glandium*, *radicis asphodeli*, *singulorum man. j. misce*, & bulliant in sufficienti quantitate aquæ rosacæ secundum artem, postea caput abluatur, & vesperi iterum præscriptum linimentum supraponatur, & deinde mane lavetur, itaque fiat, quoad capillos oriri percipiatur.

Si vero capillorum defluvium ob nimiam meatuum adstrictionem contingat, meatus aperire opus est. ob hanc vero causam esse cognoscitur, quia à meatibus nihil effluit, & aliqui exeunt tenuissimi capilli, ac breves, qui consistentiam non habent, sed cito defluunt. primo ergo is, qui afficitur, purgandus est, hoc syrupo imprimis sumpto. Recipe *syrupi de hyssopo*, *de capil. ven. singulorum unc. j. aquarum hyssopi, aquarum salviæ, singulorum unc. ij. misce*. Post aliquot syropos medicamentum istud præbeto. Recipe *infus. senæ unc. iiij. electuarii de dactylis drach. iiij. misce*. Postea totum caput, prius tamen abrasum, *terebinthina* tegito, & ita per diem ac noctem permaneat, deinde caput hoc decocto abluatur. Recipe *myrrhæ*, *bdellii*, *seminis nasturtii*, *sinapi*, *thapsiæ*, *singulorum drach. ij. salviæ*, *roris marini*, *hyssopi*, *baccaræ*, *foliorum lauri*, *singulorum man. s. misce*, & bulliant in vino albo potenti secundum artem, caputque lavetur, & ita procedatur, quoad meatus dilatati sint, & capilli prodierint.

At si ob substantiæ pilos generantis inopiam capilli de-

ciderint, id contingit, vel quia hic acuta ægritudine vexatus fuit, quæ illum extenuavit, ac exhaustit, vel ob longam ægritudinem, quæ idem effecit. Unde non adest fere nutrimentum, quo corpus nutriatur, nedum capilli.

In hoc casu purgatione aliqua non indigemus, sed potius refectione, idcirco probis cibis nutriendus est ægrotus, & qui tales sint, ut illum reficiant. postea caput fricandum est, ut vapores attrahantur, & hac lotione lavandus. Recipe *ladani*, *corticis cannæ communis*, *corticum avellanarum ustarum*, *corticum juglandium ustarum*, *adiantibi*, *cineris cancrorum*, *singulorum man. s. misce*, & bulliant in vino albo potenti, caputque abluatur, postea sequenti linimento inungatur. Recipe *ladani*, *sinapi*, *laserpitii*, *thapsiæ*, *singulorum drach. ij. terebinthina unc. ij. olei veteris quantum sufficit*. Misce, & fiat linimentum molle. Hi refectione tantum indigent, & materiæ pilorum ad capitis circumferentiam attractione.

Nunc simplicia addenda sunt, quæ adversus capillorum defluvia faciunt: & primo ab his, quæ à Dioscoride referuntur, exordiamur.

DE DIOSCORIDE.

De *ladano* dicit. *vino accepto*, *myrrhæ*, & *oleo myrteo capillum fluentem continet*.

De *myrrhæ* vero idem dixerat ad capillum fluentem, cum *ladano*, *vino*, & *oleo myrteo*.

Idem dicit. *vinum sit è myrti granis*, quod fluentibus capillis convenit.

Succus brassicæ sativæ capillum capitis defluentem detinet.

Semen nasturtii capillorum in capite defluvium continet.

Aloë capillum fluentem continet, cum *vino*.

Adiantum capillum cum ladano, & *oleo myrteo* & *lilino*, aut cum *hyssopo*, & *vino defluentem confirmat*, ac densat.

Decoctum spicæ nardi pilorum defluvia in genis coerces, adstringendo eos obiter, sarciendoque.

E limacibus saliva quædam lenta, & sequax colligitur, quæ protinus applicata, intempestivos genarum pilos re-glutinat.

Pilo genarum defluentem medetur œsypum.

Chondrillæ succi natura est inordinatos palpebrarum pilos regendi.

Armenius lapis ad pilos utique alendos in palpebris natura fertili cognoscitur.

A Galeno particulariter fit mentio de loto, quod fluentes capillos cohibeat.

Et de piceæ fuligine ad superciliorum pilos.

DE PLINIO.

Brassica fluentes capillos detinet, cum *alumine rotundo ex aceto*, *Plinius lib. 20. cap. 9.*

Iasion infantium capiti illita nutrit capillum, tenacioremque ejus cutem efficit. *lib. 22. cap. 22.*

Foliorum myrti arentium farina capillis fluentibus succurrit. *lib. 23. cap. 9.*

Humor è medulla tilia castrata capillum reddit capiti. *lib. 24. c. 8.*

Echites infantibus illita capillum alit. *lib. 24. c. 13.*

Polynica defluentem capillum confirmat, & densat. *lib. 25. cap. 9.*

Lingulata idem facit, ibidem.

Trichomanes succus cohibet capillos defluentes, aut, si effluxerunt, reparat, alopeciasque densat tritum & in oleo illitum. *lib. 27. cap. 13.*

Caprini cornu farina, vel *cinis*, magisque *hircini*, addito *nitro*, & *tamaricis semine*, & *butyro oleoque*, prius capite raso mire continet ita fluentem capillum. *lib. 28. cap. 2.*

Ungularum caprinarum cinis cum pice fluentem capillum continet, ibidem.

Herinacei caput ustum per se etiam cicatricibus pilos reddit. *lib. 29. cap. 6.*

Cancro marini cinis, cum *cancrorum fluviatiliu cinere* pilos restituit. *lib. 32. cap. 10.*

Omnia bituminis genera incommodos oculorum pilos replicant. *lib. 35. cap. 15.*

Extat impræsentiarum aliud pilorum defluvium antiquis medicis ignotum, nam ex affectu Gallico constat & vulgo Pellarola vocatur, si cuiquam placuerit in unam defluvii pilorum superius nominatam speciem hoc Gallicum defluvium deducere, ad alopeciam potius deducendum erit, quam ad simplex capillorum profluvium. quoniam ob nimis latos meatus minime fit, nec ob nimis arctos, nec etiam fit ob alimenti defectum, idcirco dici non potest capillorum defluvium, ut de eo superius locuti sumus. At ab humoribus fit, capillorum radices putrefacientibus, ac erodentibus, ut in alopecia contingit. Differentia tamen est, quia alopecia à putrescentibus fit humoribus communi putredine, ut humores putrescunt, & vim quandam erodentem ex putredine acquirunt. sed in Gallico pilorum defluvio humores necessario aliam putredinem non acquirunt, quam morbi Gallici affectionem, & dispositionem quandam, quæ

quæ est secunda qualitas, ratione cujus pilorum radices A exarescunt, & capilli decidunt, barba, supercilia, & palpebrarum pili, ut homines deformes ac ridiculi evadant. hicque affectus in minus malum, quam in istud devenire non potuisset, ut scilicet pili tantum deciderent, & capilli, & nihil aliud dispendii paterentur. potest vero & una contingere, quod humores communem illam putredinem contrahant, & tunc erit Gallica alopecia.

Nota insuper defluvium istud quandoque bubonem sequi, five ulcus in pene, five ulcus in ore. at ulcus in pene, in ore, & bubo sanitati restituuntur, & defluvium perseverat. Nam prava qualitas derelinquitur, quæ pilorum radices arefacit, nec eos nutrire finit, & decidunt, necessariumque est pravam hanc qualitatem in humoribus esse, qui ad circumferentiam moventur. nam quandoque videmus in una capitis parte fieri defluvium, & non in alia, ut quandoque in quatuor digitorum spatio tota cutis appareat, nec unus adsit pilus. Est vero magna pars illius affecti humoris, qui ad locum illum pervenit, & minor ad alias partes, idcirco in pilorum casu inæqualitas fit. Non est opus signa edocere, quibus cognoscatur, quia se ipsum pandithic morbus, nam una in parte pili rarefcere videntur, ut in capite, in superciliis, in barba. Notandum tamen est quandoque in capite fieri, & non in aliis partibus, sed tempore procedente in aliis etiam decidunt pili partibus. Experientia nimirum ostendit capillos quandoque decidere, & non barbam, neque supercilia, quandoque è converso. postea & hi decidere incipiunt, qui in his sunt partibus. nonnunquam simul partes omnes depilari incipiunt. plerumque perseverant adeo penis ulcera, & oris, ac bubones, ut una cum illis pilorum incidat defluvium. Cum dictum sit omnes, qui Gallico morbo affecti sunt, temporis successu atrabiles effici, in hoc tamen pilorum defluvio, homines atrabiles fieri necessarium non est, at in sua unusquisque, vel pars major perstat natura. Igitur cum aliquis tibi occurrit ob affectum Gallicum ex pilorum defluvio curandus, primo purgandus est, & si sit natura biliosus, syrupus hic exhibendus ei sit. Recipe *infus. senæ unc. iiij. syrupi ros. solut. de endivia, singulorum unc. j. misce.* si plurimum educat, alternis diebus præbeatur, postea medicamentum hoc exhibendum est. Recipe *syrupi ros. solut. unc. iij. electuarii de succo rosarum drach. ij. infus. senæ unc. ij. misce.*

Nota, & si sena ac senæ infusio atram bilem evacuare videantur, semper tamen convenit in omni affectionis Gallicæ specie senam adhibere: nam huic morbo ex quadam naturæ proprietate conferre videtur: & ideo (si vires consent) sena semper adhibenda est. si ex syrupis sanus esse videretur, bene illi esset. Si vero adhuc perseveraret affectio, Guajaci decoctum in aqua, ut superius dictum est, præbere oportet. Ut autem capilli ac barba servantur, & illi qui non sunt affecti, non decident, & novi renasci procurentur, caput, barba, ac supercilia sequenti lixivio abluantur. Recipe *lixivii ex cannarum radicibus lib. iij. adianthi, ladani, cineris cancrorum, radices nymphae, rosarum sylvestrium, foliorum myrti, singulorum man. j. misce, & bulliant ad quartæ partis consumptionem,* postea caput lavetur, & sequenti linimento æger inungatur. Recipe *adipis ursini unc. ij. myrrhæ, ladani, aloës, cupularum glandium, corticum juglandis crematorum, corticum avel-lanarum crematorum, singulorum scrup. j. misce, cum oleo ex oleastro, vel omphacino (si illud desit) & fiat linimentum molle,* supercilia insuper & barba sunt eodem lixivio abluenda, at eodem linimento (in bilioso homine) inungenda, & multos dies perseverandum. non enim credendum est, quod tribus vel quatuor vicibus in sanitatem restituantur.

At si hic pituitosus sit, qui in ejuscemodi pilorum defluvio inciderit, vena secanda non est, sicuti neque in bilioso, nisi plethora correptus esset. Verum hoc modo purgandus est. Recipe *infus. senæ unc. iiij. syrupi Byzantini, oxymel. simp. singulorum unc. j. misce.* Post aliquot syrupos medicamentum sequens præbendum est. Recipe *diaphœniconis drach. vj. infus. senæ unc. iiij. misce.* Vel *cochie pilulæ* adhibeantur, postea sequenti decocto caput abluatur. Rec. *lixivii ex radicibus cannarum facti lib. vj. adianthi, myrrhæ, ladani, seminum nasturtii, aloës, sinapi, radices asphodeli, ranunculi, thapsiæ, myrtillorum, hyssopi, corticum raphani, æruginis, laserpitii, singulorum unc. s. misce, & bulliant secundum artem ad tertie partis consumptionem,* postea colentur, & caput abluatur, barba, supercilia, ac cilia. deinde sequenti linimento inungantur. Recipe *adipis ursini unc. iiij. fellis taurini unc. ij. laserpitii, sandarachæ, singulorum drach. ij. sinapi, myrrhæ, ladani, aloës, singulorum drach. j. terebinthinæ unc. j. olei ex oleastro, vel olei omphacini quantum sufficit, misce, & fiat linimentum molle.* Si vero ulterius progredi sit opus, ligni Indici decoctum in aqua præbeto. vel dimidia pars sit aqua, & alia dimidia vinum.

Si quis vero sit atrabilaris temperiei, hoc modo curandus est. Primo hos syrupos insumat. Recipe *infus. senæ unc. iiij. syrupi de epithymo, de fumo terræ, singulorum unc. j. misce.* Post hos syrupos, qui alternis sumantur diebus, quia ventrem subducent, sequens præbendum est medicamentum. Recipe *diacatholiconis unc. j. infus. senæ unc. iiij. misce, & convenienti hora præbeatur.* Deinde si opus sit, quia in hac temperie vehementioribus indigemus medicamentis, ligni Indici in vino decoctum præbeatur. semper vero notato, si febris adsit, frigida esse addenda, sin minus, non addenda. Post purgationem, caput, barba, cilia, & supercilia sequenti decocto lavanda sunt. Recipe *lixivii ex cannarum radicibus lib. vj. senæ unc. j. polypodii drach. ij. ladani, myrrhæ, seminis nasturtii, corticis raphani, myrtillorum, laserpitii, radices asphodeli, batrachii, singulorum drach. iij. misce, & bulliant secundum artem.* postea caput lavetur, mentum, cilia, ac supercilia. deinde sequenti linimento eadem partes inungantur. Recipe *adipis ursini unc. vj. terebinthinæ unc. iiij. fellis taurini unc. ij. laserpitii, ladani, aloës, thapsiæ, singulorum drach. iiij. sinapi, radices asphodeli, batrachii, singulorum drach. ij. roboris pilulæ, glandium faginearum, singulorum drach. j. lapidis armenæ drach. j. s. olei myrtini unc. iiij. olei ex oleastro quantum sufficit. Misce & fiat linimentum molle.* his vero opus est uti, quoad capilli, ac pili creverint. Quandoque in unaquaque specie hoc decocto uti simpliciter solebam. Recipe *cannarum radices, & illas exure, ac cinerem facito* (intellige vero cannarum Ferrariæ Græcarum vocatarum, postea ex hoc cinere lixivium, ut convenit, facito (quod tamen facile fit lixivium) in quo hæc ebullire facito. Recipe *ladani unc. s. spicæ nardi, hyssopi, singulorum drach. iij. acaciæ, boli armenæ, mastiches, balaustiarum, thuris, singulorum drach. ij. misce, & bulliant secundum artem,* postea jubebam omnia lavari loca, in quibus pili, ac capilli nascuntur, & diligenter exsiccari: neque alio utebar præter lotionem linimento. quandoque hoc sequente usus sum. purgatione autem perfecta, prædictum lixivium accipi jubebam, & in eo ardentem chalybem frequenter extinguere: prædictis deinde additis modo plus, modo minus, ac percoctis, easdem partes lavari jubebam.

Dubium vero contingit, an capilli, atque pili abradi debeant? Respondendum est, si abradantur, facilius applicari posse medicamenta, tamen expertus sum quod difficilius, & tardius capilli nascuntur, si caput abradatur. At crescunt facilius, si omnes non abradantur, quia non omnes decidunt, sed aliqui etiam servantur: idcirco potius probo ægros non abradere caput, quam abradere.

Si vero abradatur, tunc octies, aut decies in octo aut decem dierum spatio abradi debet. Ut autem citius crescerent, ac renascerentur, jussi quandoque ut abradarentur, postea *terebinthina* capiti supraponeretur, & ita ad alteram usque diem servaretur: sequenti autem die hoc decocto ablueretur. Rec. *lixivii ex cannarum cinere lib. vj. hyssopi, spicæ nardi, nasturtii, asphodeli, singulorum man. j. ladani, myrrhæ, aloës, singulorum drach. j. misce, & bulliant secundum artem,* postea caput abluatur, & iterum *terebinthina* supraponatur. Itaque fiat per octo aut decem dies, caput quotidie abradendo, & *terebinthinam* reiterando. at post octavum aut decimum diem, ut dierum numerus mihi videbatur explendus, abrasiones dimitti jubebam, & eo modo inungi ac lavari, ut superius dictum est.

Mirificum vidi in hoc casu, abluionem scilicet ex vino Cretico potenti fieri, postea *terebinthinam*, & *thapsiam* ad hanc mensuram supraponi. Recipe *terebinthinæ partem unam, thapsiæ partem quartam, misce.* Quandoque jussi *taurinum fel* capiti supraponi, eo modo quo per illos octo dies aut decem *terebinthina* usus sum, & ita bene, ac brevi finis successit optatus.

Pauperculos hoc modo curavi. jussi ut caput illis abradetur, postea probe urina ablueretur, deinde acciperetur. *Calcis vivæ lib. j. olei ros. omphac. unc. vj. misce, & fiat globus,* qui supra cutim extendatur, & per quatuor horas servetur, postea caput urina lavetur, hoc citissime capillos crescere facit. neque arbitreris calcem ita compositam exulcerare, à rosaceo namque omphacino corrigitur, & minime exulcerat, verum pilorum materiam ad circumferentiam trahit.

Superioribus diebus mulierem quandam curavi, quæ nec unum habebat capillum, & capitis cutis alba ei erat, ac lucida, ut caro videretur. infinita fere præsidia, & ab aliis medicis, & à me ipso huic mulieri adhibita sunt (nam fui ego ultimus ad hanc curationem vocatus) denique percepisse maximam cutis obstructionem, qua mulier hæc afficiebatur. primo igitur jussi, ut illius caput nigro sapone tegetetur, & nihil effectum est. nam nonnullos nigro sapone quandoque sanitati restitueram. postea jussi ut cantharides supra caput apponerentur, quæ cutem exulcerarunt,

runt, & inde ad quinque vel sex dies capilli apparere cœperunt, cum prius minime prodirent: & ita breviter creverunt. arbitror cantharides exulcerando capillorum materiam ad se attraxisse, & capillos tam cito obstructione remota produisse.

Nonnunquam ad hoc propositum sinapismo supra caput usus sum, cum capilli prodire non poterant, & in mento quando barba non exibat.

Nonnunquam *laserpitio*, & *laurino oleo* totum caput delinivi, ejusdemque lotionibus lavi.

Hæc est curatio, quando solum adest capillorum defluvium.

At si cuiquam dentes etiam deciderent, & vocata vulgo dentarola correptus esset, huic succurrendum est, ne omnes penitus amittantur. Porro solet hic dentium casus pilorum defluvium sequi, quandoque bubonem simpliciter, & illas primas enarratas affectiones, quæ in pene sunt, atque ore, forte ab eadem materia dentium casus contingit, à qua fit defluvium capillorum. quod si ejusmodi materia ad gingivas progrediatur, & dentium ligamenta relaxet, ac frangat, dentes absque ulla macula decidunt, hoc est non corrosi, neque cariosi, neque putridi. Cum hoc percipitur, statim decoctum ligni Indici in vino præbeatur, præsertim cum capillorum defluvium sequitur. At cum incipit, decoctum in aqua potius convenit. interim vero ne dentes corruant, & materia illa consumatur, quæ jam gingivas occupat, hæc aqua conficiatur, è qua dentes frequenter abluantur. Recipe *aquæ plantaginis lib. iiij. aluminis rockæ unc. viij. misce*, & *adhibito alembico vi ignis eliquetur, postquam eliquatum fuerit, in ore servetur*: nam vim habet materiam illam resolvendi, & percutiendi. Et si magis penetrare volueris, *nonnihil aceti* addito, postea jubeto fieri & hanc aliam lotionem, quæ magis resolutiva est. Recipe *vini Cretici lib. j. aluminis rockæ unc. j. boli armeneæ unc. s. misce*, & *in ore servetur*. Tertio autem ad vehementissime resolvendum hoc, quod sequitur, utitor. Recipe *aquæ ardentis lib. j. boli armeneæ drach. j. aluminis liquidi unc. s. acacie, thuris, mastiches, singulorum drach. j. s. misce*, & *os abluatur, ac in ore servetur*. Denique hoc vehementissimo nonnunquam usus sum, quod vim tantum resolvendi habet, & nonnihil roborandi, & in sanitatem restituit. Recipe *aquæ ardentis lib. iiij. salviæ, rorismarini, baccaræ, hyssopi, ros. rub., singulorum man. s. aluminis liquidi unc. ij. misce*, & *per noctem ac diem una madescant, postea alembico iterum vi ignis eliquentur*.

Interim vero medicus prosequatur ligni Indici decoctum, præbendo illud, ut superius dictum est, quo prava qualitas auferatur. hæc est autem curatio in solo dentium casu, & non in aliis partibus.

Nunc parumper ad capillorum defluvium redeamus. nonnulli enim sunt qui infelicissime hoc decocto usi sunt in capillorum defluvio. Recipe *senæ man. j. radici lapathi acuti unc. j. florum rorismarini man. j. s. misce*, & *simul decoquantur*: sed tantum obstat capillorum defluvio hoc decoctum, quantum id quod nihil obstat. Alii hoc usi sunt. Recipe *ladani, succi myrtillorum, singulorum unc. j. papaveris nigri, spicæ nardi, cap. ven, singulorum man. j. cyperi, corticis pini, seminis apii, singulorum unc. s. olei sesamini, olei myrtini, singulorum lib. j. misce*, & *bulliant in duplici vase, & colentur, ac servantur*.

Aliqui utuntur *fenugraci decocto*, sed præsidio nimis levi.

Contingit & in hoc Gallico affectu unguium casus, quem ungiarolam vulgus vocat: affectus potius fœdus, quam dolorosus. nam decidunt ungues ut capilli, & dentes faciunt, & hic affectus nonnunquam capillorum casum sequitur, nonnunquam antecedit, tamen semper illum præcedunt, aut bubo, aut penis exulceratio, aut oris exulceratio, aut aliqua ex his simul, quantum fit de his, quæ per os adhibentur, ita hi curandi sunt, ut illi, quibus pili decidunt, ac dentes. ungues vero hac ablutione lavandi. Recipe *myrtillorum, acacie, balaustiarum, corallorum alborum, mastiches, thuris singulorum drach. ij. misce*, & *bulliant in aqua plantaginis, secundum artem*. postea digiti in hoc decocto per semihoræ spatium immittendi, deinde hoc linimento perungantur. Recipe *olei myrtini unc. ij. pinguedinis taxi unc. s. picis hispanæ, gummi arabici, mastiches singulorum drach. j. misce*, & *cum cera fiat linimentum molle*. Cum vero deciderint ungues, vel fuerint perforati, & scissi, fiat hoc ceratum, quod ipsis supraponatur. Recipe *ceræ novæ unc. ij. resinæ pini, olei myrtini, quantum sufficit. Misce, & fiat ceratum*. In hoc vero affectu pessimum omnium est oculos amittere, & hunc affectum vulgus occhiarolam vocat, propterea & de hoc agemus, quanquam neminem Ferrariæ viderim, qui oculos penitus amiserit. Romæ autem, & Venetiis nonnullos vidi, qui oculos ac visum prorsus amiserant. at Ferrariæ in ophthalmiam incidunt, quæ difficulter quidem cu-

ratur, sed denique sanitati restituitur. providendum statim est huic Ferrariensi ophthalmiæ, imprimis venæ sectione, cucurbitulis, & evacuationibus, ut superius dictum est.

In principio autem materia repellatur, dolorque hoc modo remittatur. Recipe *aquarum rosarum, aquarum plantaginis, singulorum unc. ij. tutiæ, antimonii, singulorum drach. j. misce*. Postea aliud collyrium fiat, partim repercutiens, partim resolvens hoc modo. Recipe *aquæ rosatæ lib. s. tutiæ drach. ij. aloës lotæ drach. j. s. misce*. Deinde hoc lene fiat resolutivum. Recipe *meliloti, fenugraci, singulorum unc. s. aquæ feniculi unc. vj. misce*, & *modice simul bulliant*. Denique hoc valde resolvens conficiatur. Recipe *aquarum foeniculi, aquarum rutæ, singulorum unc. iiij. myrrhæ, bdellii, meliloti, fenugraci, sarcocollæ, singulorum drach. j. misce*, & *nonnihil bulliant*. Sanguisugæ post aures applicentur, & in occipite scarificatio fiat.

Quandoque ex *sola aloë & saccharo*, quando resolvere opus fuit, nonnullos in sanitatem restitui, his videlicet in pulverem redactis, & in oculorum angulis positus.

Inter mirifica vero, quæ ob hoc oculorum morbo liberare solent, sunt setarum tractiones, quæ in occipite fiunt, ita ut posteaquam locus fuerit ignitus, & per foramen ab igne factum ligula ex equina seta trahatur.

Convenit & ad nares sanguisugas apponere, & sanguinis copiam educere.

Possent & duabus spongiis supra oculos positis fomentum fieri, quod ex his esset confectum. Recipe *malvæ, violarum, meliloti, fenugraci, singulorum man. j. misce*, & *bulliant in aqua padana*, postea collyrium ultimum resolutivum adhibeatur. Hic vero semper evacuandus est, & decoctum ligni Indici in aqua sumere debet, & tenuiori victus genere uti, & quali debemus uti, cum aqua infumitur, tamen intelligendum est, si vires ipsi consent.

Si vero simul complicentur capillorum & dentium casus, vel unguium, vel ophthalmia, complicentur etiam simul & præsidia, quæ in his affectibus convenire dicta sunt, & si sit casus dentium, vel unguium cum ophthalmia, eodem modo curationes complicentur. idemque de omnibus aliis complicationibus intelligendum est, quando scilicet aderunt dolores, tumores, scabies, & reliquæ species, de quibus superius pertractatum est.

Contingit quandoque, ut ex his quæ dicta sunt, nihil accidat ægrotantibus, sed tantum gonorrhœa afficiantur. hi ex ligni Indici decocto in pristinum statum reducendi sunt, & illa agenda, quæ superius cum de hac gonorrhœa tractaremus annotavimus, nam quandoque lues Gallica ab hac incipit gonorrhœa, & in ea perseverat. Nota vero non esse adstringendam, nisi post multas evacuationes, & sumptionem decocti, in aqua si recens sit: vel in vino, si antiqua.

Unum insuper considerandum est in hoc affectu, cum aliqui ex hoc affectu in sanitatem restituuntur, contingere, ut in æstate, vel aliis quibusdam temporibus in manuum ac pedum scissuras incidant, & durities, uti callos, ac exulcerationes. hi ergo cum in hæc incidunt, purgandi sunt, ratione temperiei adhibita, & peccantis humoris, ut superius dictum est. postea jubeto, ut manus in hoc decocto imponantur mane, & vespere, & per semihoram saltem in illo immorentur, ad summum vero per horam. Recipe *malvæ, violarum, althææ, foliorum caulium, singulorum man. j. pinguedinis hirci, pinguedinis anseris, singulorum unc. j. seminum lini, seminum fenugraci, singulorum unc. s. misce*, & *bulliant in aqua secundum artem*. postquam manus per prædictum tempus in hoc decocto probe calido servatæ fuerint, filtro bene perfricentur, ut rubescant: postea sequenti linimento deliniantur. Recipe *pinguedinis anseris, axungie suille, singulorum unc. j. mercurii unc. s. mastiches, gummi Arabici, colophonæ singulorum scrup. s. misce*, & *cum oleo laurino fiat linimentum molle*. Nonnunquam in delicatioribus hoc sapone sum usus ad manus abluendas, & sanitati restituti sunt. Recipe *saponis vocati fini unc. iiij. argenti vivi extincti unc. s. argenti sublimati drach. j. misce*, & *sapo in massam reducatur*. quandoque hoc modo tantum confici jussi, quia argentum vivum deturpat. Recipe *saponis unc. j. argenti sublimati scrup. j. misce*. Hoc est aliud linimentum, quo etiam quandoque usus sum. Recipe *oleum amygd. dulc., olei liliorum alborum, singulorum unc. iiij. polypodii triti unc. ij. radicis althææ unc. j. misce*, & *bulliant probe simul*, postea colentur, deinde Recipe *lithargyrii auri, plumbi usti, tutiæ præparatæ, antimonii, cerussæ, alcyonii, singulorum drach. iiij. succi radicis althææ, succi rumicis, succi chelidonii, singulorum unc. j. misce*, & *omnia hæc cum prædictis oleis probe agitentur, quoad unguenti formam contraxerint*, denique adde *argenti sublimati gran. xv.* Si manus hoc linimento inungantur, omnia obliterantur, quæ ob Gallicum affectum in manibus fiunt, & scissuras ac cal-

los delet, quando vero vesperi, aut mane unguentum hoc à manibus erit removendum. manus hoc decocto calido abluantur. Recipe *aquæ padanæ lib. iij. vini albi lib. ij. Ros. rub., cap. ven. aluminis rochæ, singulorum unc. s. misce, & bulliant ad consumptionem duarum lib.* Hæcque sint satis de omnium specierum morbi Gallici curatione: si denique notaverimus, hunc morbum inveteratum, vel nunquam, vel raro in sanitatem restitui. Raro dixi, quia nonnullos vidi, qui ex antiquissimo hujus generis morbo, & cum summis cruciatibus, tandem sanitati restituti sunt, & in ea perseverarunt. Quotquot autem ab hoc affectu male tractati fuerunt, & tamen sanitatem adepti sint, quemcunque inciderint in morbum, semper morbus ille in quacunque sit specie, vehementior in talibus efficitur, quam esset, si hic non fuisset morbo Gallico affectus.

Si quispiam vulneretur, qui morbo Gallico affectus sit, vel alias fuerit morbum Gallicum perpeffus, sanitati tardiuscule restituitur. imo si quispiam cultro sibi digitum inciderit, panem incidendo, qui alioqui in viginti quatuor horarum spatio consolidatus esset, quadraginta dierum spatio in sanitatem haud restituitur, tam vehementem ex lue Gallica qualitatem pravam in carne contraxit, ut difficulter minimæ etiam incisiones consolidari possint. imo unusquisque etiam brevissimus morbus sanitati fit rebellis, & ad

eam acquirendam longa indiget mora. unusquisque igitur in hunc morbum incidere caveat.

Si podagrici dolores cum Gallico affectu contingant, vehementissimi efficiuntur, & hic, qui affectus est, non minus vehementer molestat, & angitur, neque brevi sanitatem recuperare potest.

Morbus Gallicus est in declinatione universali, nam remitti cœpit, & adeo remittetur, ut penitus abeat, neque amplius aliquem vexabit. satis enim per octuaginta fere annos vagatus est. hoc nimirum modo morbi omnes novi, & qui nonnullis solum temporibus visi sunt, deinceps delituerunt, & aboliti sunt.

Et si oculorum perturbatio sæva videatur affectio, tamen parva est, quia unum solum occupat membrum, & id etiam parvum, licet nobilissimum sit, secus est cum oculi ipsi amittuntur. SENEX. Cum Indici ligni decocta, & radices vocatæ Chinæ jam noverim, huic sermoni de decoctionibus finis imponendus est, præsertim cum in nostris pharmacopoliis nullæ ferventur, non ab re autem videbitur si de infusionibus verba faciamus. BRAS. Cum hoc tibi gratum sit, de infusionibus agere non recusabo.

F I N I S.

N I C O L A I M A C C H E L L I, *Mutinensis,*

D E

MORBO GALICO.

T R A C T A T U S,

In gratiam Medicorum almi Collegii Mutinensis scriptus.

Nos vero, cum omnia fere, quæ multis medicis hujusce tempestatis de morbo, quem Neapolitanum Galli, Itali Gallicum vocant, fuere scripta, sub unius exemplo, & ejus quidem omnium celeberrimi, certissimis argumentis, & rerum experientia rejecerimus, nunc morbi ejusdem naturam, & causas, & quæ sequuntur symptomata, adhæc vero & curationes, pro vera veterum doctrina, si Deo placet, explicemus.

Hic inquam morbus à loco primi contagii, & ab his, qui ipsum primo suscepere, nomen est consequutus. Nam quum Neapoli primum in homines irruisset, à Gallis morbus Neapolitanus est vocatus: quum vero Galli, vel per intemperantiam, & plenam vivendi rationem, vel per caliditatem ejus regionis, in qua præter consuetudinem versabantur, viribus infirmati, eo morbo plusquam alii indigenæ cepissent occupari, ab Italis Gallicus est vocatus.

Hic morbus & simplex, & compositus esse potest. Simplex quidem est, vel in præternaturalium intemperaturarum genere, vel in genere tantum instrumentalium morborum, vel in eo quod ad partium præternaturalem, vel unionem, vel solutionem spectat. Quid enim obstat, quin in corpore humano bene habito, minime excrementoso, bene temperato, per insignem motum juxta corpus aliud pravo hoc genere morbi inquinatum, per attritionem, per frictionem, per mutuam fotum, fervidus quidam calor concitetur, dehinc mutua spirituum emissionem & susceptionem pravum id vitium homini, qui primo bene habitus erat, minime erat excrementosus, probe temperatus erat, concepta jam fervida caliditate, quæ sensibilibiter lædat functiones, communicetur? Morbusque fiat, qui tunc erit calida præternaturalis intemperatura: pravumque illud vitium, quod tertia quædam qualitas erit, quæ morbum nullo non tempore comitatur. Verum quod per mutuam attritionem, & frictionem, & mutuam fotum, fervido calore excitato, corpora calefacta spiritum vicissim excipiant, & ex sese emittant, aliorum omnium exemplo nulli non patet. Nam fruges si calefiant, & legumina, & fructus, & folia, & stirpes, & ligna, & cætera denique quæ calefiunt, spiritum suscipiunt & emittunt. Quo fit, ut vir morbo Gallico inquinatus, si in consuetudine cum munda muliere sese ei ita mutuo affricet, atteratque, ut mutuo calefiant, emissio ab eo spiritu, & eodem ab muliere suscepto, mulier inquinatur. sin inquinata est mulier, suo spiritu vitiato, vitium viro impartitur. Ratiocinatio hæc sumpta est ab Hippocrate libro de Natura fetus. Sin corpus sit excremen-

tosum, vel male habitum, vel prave attemperatum, facilius per mutuam perfrictionem, vel fotum, vel attritionem suscepto calore, dehinc succedente mutua spirituum emissionem, susceptionem, excipit inquinamentum. Tuncque in male habito verisimile est ut viscera jamdiu infirmata, primo inquinentur. In excrementoso humores, qui exinde naturæ facti hostiles, ab ea repudiantur, & pelluntur extra corpus, si penitus à natura superentur scilicet vacuatione sensibus vel manifesta vel occulta: sin superentur quidem, at non prorsus, pelluntur per corpus ab hac parte in illam, donec in aliqua, quæ cæteris sit infirmior, sistant: ubi postea præternaturalem tumorem creant, quem præternaturalis intemperatura aliqua fere comitatur. Tuncque si sensibilibiter læduntur particulæ functiones, id erit vel causa tumoris, & erit simplex morbus instrumentalis: vel causa intemperaturæ, & erit similarium partium morbus simplex: sin utriusque causa, morbus erit compositus scilicet & similarium partium & instrumentalium. Quod si hostiles illi humores insignis acedinis sint participes, poterunt unà cum tumore & intemperatura, aliquando non cutem solam erodere, verum etiam subjectas partes, scilicet & carnes, & nervos, & membranas, & cartilagine, demum & ossa ipsa. Quamobrem si per erosionem tantum, & non per tumorem, vel intemperaturam sensibilibiter læserint functiones, morbus erit simplex partibus similaribus, & instrumentalibus communis, scilicet continui solutio. Sin merito etiam tumoris & intemperaturæ, erit compositus ex omnibus morborum generibus.

Solent ejusmodi affectus tempore in alios, vel sui generis, vel alterius cujusvis, transmutari: simplices in simplices, in compositos compositi, intemperaturæ in intemperaturas, calidæ nimirum in frigidas, frigidæ in calidas, humidæ in siccas, in humidam siccam, tumores item in alios tumores migrare, & tandem iidem ipsi in abscessus. Hinc factum est, ut multi medici, videntes in eodem morbo hominis statu tot metamorphoses, morbi naturam satis apte nequiverint definire. opinantes enim sub unico genere contineri, alii ad instrumentale genus, alii ad genus commune, alii ad utrunque, nulli fere ad intemperaturas deflexere. Nos vero non sub uno tantum genere morbi contineri, vel duobus, sed sub omnibus simul arbitramur. Ut ipsum, ubi pluribus numeris constat, in hunc modum satis commode possimus definire. Morbus, quem nostrates Gallicum vocant, est præternaturalis congeries affectuum, sensibilibiter ac multifariam lædens functiones, à qualitate venenosa non immunis. Ubi vero

simplex sit, ita definiiri potest. Gallicus morbus est affectus præternaturalis sensibilibiter lædens functiones, à qualitate venenosa non immunis. Verum cum ex notitia simplicium quorumcunque composita veniant cognoscenda, superest ut nos primum singulorum simplicium ejusmodi morborum naturam exponamus, ut exinde compositorum natura nulli non sit aperta. Dicimus igitur uos à diutina experientia edocti, quod, si duo humana corpora, quorum unum hoc genere morbi inquinatum sit, alterum bene se habeat, sese mutuo motibus concitatis refricent, juxta accumbant, se mutuo foveant, calefiunt primum, & aliquando ita calefiunt, ut anhela vix tantum spiritus attrahant, ut satis sit pulmonibus refrigerandis. Hac necessitate caloris urgente, spiritus hinc & inde suscipiuntur, & emittuntur, ut inde ægri inquinamentum sano homini impertiatur, ac communicetur. Primus igitur affectus calida est intemperies, quæ, ubi primum lædit sensibilibiter functiones, simplex est morbus: ubi vero secum accendit tumorem aliquem præter naturam, cujus etiam gratia lædantur membri alicujus functiones, jam morbus compositus esse incipit. Hæc enim calida intemperatura, quam præludium hujus morbi esse diximus, nisi præsto amovetur, præternaturalem tumorem ad sese trahit: talis enim est natura calidi, & vis. Is tametsi pro ratione naturalium temperaturarum, & ætatum, & humorum, cuiusvis tumorum generis esse possit, nihilominus fere in morbi initio ex genere est phlegmiones. Hæc si aliquandiu perseveret, vel in abscessum, vel in tumorem durum transit. Calida vero illa intemperatura, si diutius immoretur, primum spiritibus & sanguine digerendis transit in frigidam. Hæc gignendis cruditatibus & cumulandis, in humidam migrat. Tandem vero & ista, deficiente idoneo alimento corpori, in siccam transit. Interim autem cruditatibus fluitantibus hinc & inde, varii tumores fiunt. quorum aliqui vertuntur in abscessum, aliqui ita obdurescunt, ut marmorea tubercula esse videantur. Perseverante morbo hoc statu sit hæc affectuum vicissitudo. Nec qualitas illa contagiosa, quam horum generum morborum inseparabile symptoma esse opinamur, ullo unquam tempore intermittit, deferitque. Hæc est hujus morbofi status præternaturalium affectuum congeries, sub qua aliquando Gallicum morbum contineri dicebamus.

Singulorum causæ, tametsi jam obiter à nobis fere sint enarratæ, nihilominus nunc etiam aliquantulum fusius explicabuntur. Intemperaturæ calidæ, quæ initium est malorum, causæ sunt, motus concitati, mutux refractiones, mutui attritus, mutui cum accubitus, tum etiam focus. Tumorum vero præter naturam humores à modo recedentes, simplicium quidem simplices, compositorum vero compositi. Hi vel in particula intumesciente generantur, vel aliunde aut pulsati, aut tracti congeruntur. Hi rursus in particula generantur ipsius vi concoctrice laborante, expultrice vii passa retinentur. Pelluntur autem vel quantitate, vel qualitate, vel utraque ratione infestati. Attrahuntur per vacui necessitatem, scilicet ne vacuus relinquatur locus. eam vero necessitatem facit vel immodicus ejus partis calor, vel alicujus apppositi medicamenti & natura & vis. Continuitatem solvunt quæcunque vel scindunt, vel contundunt, vel distendunt, vel erodunt. Scindunt, quæ per aciem, quicquid sibi obviat, separant. in his sunt quæcunque exterius per aciem secare possunt, quæque interius prædita sunt vi tenuis caloris, frigorisve. Contundunt quæcunque dura simul & gravia in aliquam rem sibi occurrentem inciderint: in horum numero sunt præduri articulorum tumores, qui vicinas partes suis necessariis motionibus contundunt, laniant, lacerantque. Distendunt autem quæcunque per immodicam copiam à suo loco nequeunt contineri, ut immodici vel humores, vel flatus. qui si à loco continentur vel suapte natura, vel ex acquisita intemperatura densi, vi majore agunt, tantoque majore, quanto locus fuerit densior: sin vel natura raro, distendunt, sed minus quidem, ut simul & distendant, & ex parte digerantur. Erodunt autem quæcunque qualitate acria sunt, & ignea vi pollent. Verum si admodum vehementer ignea sunt, non erodunt solum, sed etiam exurunt, & crustas parant. Hoc in extrinsecis videmus, videmus & in intrinsecis tum intemperaturis, tum ulsivis succis. Hæc de causis. Jam de symptomatis singulorum differamus.

Calida intemperatura, quam inter morbos Gallicos origine primam esse dicebamus, ardorem parit, aliquando in pene tantum, vel pudendis mulierum, aliquando in cute corporis universi. Hæc eadem si cutem occupet universam, in ipsa ruborem, nitorem, ac splendorem parit. Insuper eadem ipsa absumentis, ac digerendis pilorum alimentis efficit, ut hi languescant primum, dehinc quasi semimortui colore subobscentur, tandem vero & decedant. Interim oculi scintillant, atque illustrantur. Quid? quod ob eandem caliditatem tunicis ipsorum rarefactis,

A spiritus ipsi visui inservientes, attenuati in ambientem ærem dissipantur, quo factum est aliquando, ut visus acies nonnullis sit imminuta, nonnullis vero etiam eo usque sublata est, quoad amota calida intemperatura, & tunicis ad pristinam densitatem redeuntibus, non amplius immodice in ambientem digerantur, sed, prout decet, retenti commode suo inserviant instrumento. Hæc sunt fere illius calidæ intemperaturæ symptomata. In tumoribus præter naturam phlegmone sive in pene, sive in locis muliebribus, sive in inguinibus, sive in aliqua quavis parte fiat, dolorem, pulsus, fervorem, & renitentiam parit, mutatque colorem affectæ partis. Verum erysipelas, quoniam ex sanguine & bile flava admodum calidis generatur, majorem calorem ostendit, coloremque cum rubro magis flavum repræsentat. quod si digito vel leviter premas, sanguis, ut qui admodum tenuis est, statim subterfugit, rursusque illabatur, rubrumque colorem redaccendit. Sunt duæ aliæ inflammationes, quæ de sola bile flava fiunt, quæ si crassa sit, cutem, cui subest, exedit, & nonnihil subjectæ carnis, & vocatur exedens herpes. sin tenuis, cutem tantum exurit, & non exest, hicque vocatur herpes miliaris: utraque naturalem particulæ colorem ad flavum vertit. Exedere, & urere sunt morbi functionis vitiatæ, color immutatus ex genere est vitiatæ corporis qualitatis, nimirum ejusmodi inflammationum symptomata. Dolent omnes quidem, sed phlegmone omnium magis, dehinc exedens herpes, postea miliaris, erysipelas autem omnium minus. Est & alia phlegmone, quæ cutem tantum attingit, minime vero subjectam carnem, & hæc quidem dolorem facit, & colorem in rubrum mutat, sed caret pulsu. Genus hoc inflammationis glandem penis, & locos muliebres in hoc morbo, quem Gallicum vocamus, afficit non infrequenter; immo & frontem, & partem capitis capillatam, & oris labra, & palatum & fauces. Hujus symptomata sunt color ruber, calor immodicus, & sine pulsu dolor. Sunt & aliæ duæ inflammationis species, quas (tametsi in hoc genere contagiosi morbi nos earum alteram vix semel viderimus) nihilominus, quia per medici vel imperitiam, vel socordiam, vel per languentis intemperantiam accidere possunt, nolumus silentio præterire. Una est ejusmodi. Sanguis influens, ubi abunde calidus sit & crassus, in quamcunque particulam affatim influxerit, ulcus in ea parit cum crusta, partes vero circumjacentes in inflammationem extollit, & per fervorem admodum sævum dolorem facit. Hæc sane inflammatio Carbo nuncupatur, cujus symptomata sunt exurere, cutis levitatem vitiare, sævum dolorem excitare. Altera vero est, quam nos aliquando sub nostro Præceptore, in pube hominis, hoc Gallico morbo laborantis, sumus conspicati. Confluebat ad locum sanguis ater, crassus, cænosus, & fervidus, inde serositas quædam tenuis superficialis quasdam bullas excitabat cute tenus, earum, quæ ab igne elewantur, instar. Quibus disruptis, deprehendebatur subesse crustosum ulcus. & hæc vero ipsa Carbo appellatur. cujus etiam symptomata sunt immensus fervor, dolor acer, cutis inæqualitas, demum etiam asperitas. Oedema vero est tumor mollis. huic gignit aliquando spiritus flatuosus, aliquando influens pituita. Tumor hic cum in aliis corporis partibus, tum maxime vel in articulis vel in extremis membris fieri solet. symptoma utrisque commune est membri mollities, illius vero proprium, cute tenus perspicuum esse, hujus subobscento colore infici affectam partem. utrique citra dolorem premi possunt, sub premente utrique concavantur: verum in illo pars depressa affatim relabatur, in hoc relabatur, sed paulatim. In tumorum præternaturalium genere est etiam Scirrhus, qui quoniam duplex est, exquisitus, qui penitus caret sensu, & non exquisitus, qui sensu quidem præditus est, sed valde obscuro, hinc fit ut illius quidem symptoma sit carere sensu, hujus vero hebeti sensu esse. Jam vero ad symptomata continuitatis solutionis, & continuitatis eorum, quæ soluta esse deberent, descendamus. Abscessus inter ipsas nobis primo sese offerunt, qui nimirum ob id abscessus appellantur, quod in ipsis particulæ, quæ prius sese mutuo contingebant, nunc interclusa aliena materia, mutuo diffident. Materia est vel humiditas quædam, vel spiritus flatuosus. Hæc quidem & distendendis particulis, à quibus continetur, & ipsis aliquando erodendis, dolorem semper infert: tum vero magis, cum suppurationis tempus instat. Nam circa puris generationem, dolores & febres majores fiunt, quam dum generatum est. Dolor igitur utrorumque commune est symptoma. Præterea & alia symptomata esse possunt, etiam penes qualitatem affectæ partis immutatam, scilicet vel calorem, vel frigus, vel durtiem, vel mollitiem, vel levitatem, vel asperitatem, vel colorem sive magis album, sive cinereum, sive lividum, sive nigrum, omnia scilicet pro ratione vel quantitatis, vel qualitatis materiæ, quæ in abscessibus continetur. Contigere etiam aliquando in hoc morbi genere ulcera

ulcera quædam in penis glande, & in interna parte præputii operientis, quæ per negligentiam vel medici vellanguentis ita invicem coaluere, ut nullo pacto præputium à glande diduci posset. cuius quidem præternaturalis unitio nis symptoma præcipuum, impedimentum est coeundi: affectus autem est unitas eorum, quæ naturaliter ab invicem soluta esse debuere.

Sunt præterea tria alia symptomata, quæ tunc potissimum deteguntur, quando morbus jam toti corpori est communicatus. Primum est gravitas scapularum. Secundum est jugulorum & summorum humerorum dolor, immo aliquando & brachiorum, & crurum. Tertium est faucium rubor & calor. Gravitate scapularum à substantia vitiosorum humorum scapulis incumbente oriri opinor. Dolo rem autem ab eadem vel simili substantia, sed altius quideni infixâ, in membranâ scilicet, à quibus ossa operiuntur, & in tendinibus musculorum, qui ad eas partes pervenire: quæ tanto tenuior quam illa esse debet, quanto meatus tendinum & membranarum meatibus carniû sunt angustiores. Verum quoniam ii dolores noctu ingravescent, mitescent vero luce proxima, sunt qui dixere, id primum noctis humiditati acceptum ferri, inquietes, ab ipsâ internas humiditates augeri atque agitari. Nos vero augeri quidem humiditates ab noctis humiditate posse non negamus, agitari autem nequaquam, humiditas enim est inefficax. Dicunt secundo, naturalem calorem noctu introrsum revocari, humores commovere, dolores ex eorum commotione exacerbari. At nos arbitraremur naturalem calorem, ubi ad viscera revocatur, atque unitur, vim majorem concipere, & melius humores fræno cohibere. Quamobrem nos potius aliter diceremus, scilicet corpus à noctis frigidityte densari, digestionem acrium vaporum inhiberi, immo potius cogi atque uniri, & inde membranas, ossium operimenta, vi majore crodi. Nihil vero ad rem spectat id, quod ajunt, scilicet humores, à quibus Gallicus excitatur morbus, ut plurimum frigidos esse; quia adhuc superesset quærere, cur frigidi humores noctu quam interdiu magis vexent. Quod vero per corporis densitatem à noctis frigidityte acres vapores intus retineantur, indicio est, quod ex levi linteorum caliditate, ac fotu circa dolentes partes, nonnihil mitescit dolor, dehinc perseverante calefactione ac fotu augetur. quoniam levis caliditas ac focus corpus rarefacit: vehemens ac diuturna præter hoc quod acredinem auget, plus acrium vaporum auget quam digerat.

Faucium autem calorem & ruborem excitat influxus sanguinis fervidioris. Nunc vero de præfagiis agendum.

Sunt qui affirmant neque à Galeno, neque à quoquam antiquorum in hoc genere morbi præfagia quærenda esse, morbum hunc novum esse asseverantes. Sed, oh rem nefariam & penitus perniciosam, scilicet discipulos à vera veterum scriptorum doctrina avocare, ad sese autem, & ad inania fabulamenta pertrahere. Dicant enim mihi quæso, quid in hoc genere morbi (quod novum esse centies dicere non erubescunt) reperitur, cuius Hippocrates in præfagiis & prædictionibus; & consequenter Galenus in ipsorum expositionibus non fuerit memoratus? Præterierene ipsi silentio ulcera recentia, vetera, mollia, prædura, benigna, maligna, lutea, livida, nigra, humida, sicca, & quovis modo intemperata, immo & alta, & quæ cutem tantum afficiant? Tacuêrene cujusvis generis intemperaturas? simplices, compositas, cum materia, sine materia? Tacuêrene tumores præter naturam? duos, molles, mucronatos, non mucronatos, introrsum, vel extrorsum erumpentes? Tacuêrene suppurationes vel internas, vel externas? Atqui hoc mihi saltem non negabunt, unicam scilicet omnis præfagationis radicem esse, cuius Hippocrates in ipso statim præfagiorum initio est memoratus, quando secundum nostram interpretationem dixit: Morborum igitur ejusmodi naturas non ignorare est opus, quantum scilicet supra corporum vires emineant. Sed quid aliud tandem est hoc, quam morbi vires cum corporum viribus comparare? Morbi autem vires constant ex ejus substantia, ex præstantia affectæ partis, & ex ejus malitia, quæ nimirum ex symptomatis dignosci possunt. At vires languentis cognoscuntur ex functionibus trium generum facultatum, naturalis, vitalis, animalis. Naturalis sicut quadruplex est, ita quadruplices sunt ipsius functiones, scilicet alimenti attractio, retentio, mutatio, & superflui excretio. Harum vero robur dignoscitur ex habitu corporis primum. Qui si bonus sit, hæc functiones validas esse ostendit: sin ad summum attingat bonitatis, jam non caret vitio, & est periculofus. non enim in eodem consistere potest, nec in melius proficere. reliquum igitur est, ut decadat in pejus. Verum si malus sit, vel gracilis est vel tumens. si gracilis, corpus *εργασία* laborare significat: sin tumens, plus attrahi atque retineri, quam immutari atque excerni ostendit, ille tabem præfagitur,

A hic vero aquam intercutem. Sed quam alia ratione ex urinis præfagimur, ex alvi excrementis, ex vomitionibus, ex sudoribus, ex sputis, ex narium mucis, ex ceruminibus, ex lacrymis, ex saniebus, ex pedendo, ex sternutando, ex ructando, quam ut robur, aut infirmitatem hujusce facultatis judicemus? Quam alia ratione spirationis frequentiam, raritatem, magnitudinem, frigiditatem, & facilitatem, sed & pulsuum vehementiam, obscuritatem, & mediocritatem exploramus, quam ut ostendamus fortitudinem, aut imbecillitatem vitalis facultatis? Quid enim aliud ex decubitu præfagimur, ex oculis, & alio quovis sensus instrumento, sive communi, sive proprio, ex dentium stridore, ex convulsione, ex manuum gesticulatione, ex pandiculatione, ex appetentia, vel inappetentia, vel appetentia pravitate, ex constantia, vel inconstantia rationis, quam ut demonstremus, quæ sit vis facultatis animalis? Hæc est vera veterum medicorum præfagiendi ratio, non in antiquis morbis solum, sed etiam in his, quos isti novos vocant, nec ulla est alia, quam, summe opto & spero, ut, Deo optimo bene juvante, tandem totis viribus amplectantur. De symptomatis autem fracturarum, ruptionum vasorum, & vulnerum, non est ut verba faciamus; quoniam ad morbum hunc, quem Gallicum vocamus, nihil spectant. Reliquarum vero solutionum continuitatis symptomata abunde exposita sunt superius, cum de symptomatis tumorum præter naturam agebamus. Jam vero tempus est ut ad curationem singulorum transeamus, ab calida intemperatura auspicati.

Calida intemperatura, quæ inter hæc morborum genera primas partes habet, ut facile cognosci potest, ita & curari. Curatur autem per suum contrarium, scilicet per frigidam intemperaturam remediorum. Hæc autem cum altera sit qualitatum activarum, facile sese corpori insinuat. Uno igitur aut saltem altero die hæc intemperatura corrigetur, si quis probe, & ut decet, suam sibi contrariam admoverit, atque opponet. Admoveri potest exterius & interius. Exterius, per qualitatem frigidam aëris ambientis, per lavacrum, per illitiones, & per ea, quæ apponi possunt, Græci *ἐπιθήματα* appellant. Interius, per eundem aërem, qui inspiratur, & qui dilatatione arteriarum trahitur in ambitu corporis universi, & per ea, quæ ore ingeruntur: ea vero sunt, cibi, & potiones, & frigida medicamenta. Domus igitur ad aquilonem spectet, ad frigidum permutetur frigidis irrigationibus, floribus, herbis, germinibus, fructibusque. Tepido dulci oleo æger illiniatur: dehinc jejuno ventre, & purgatis alvi excrementis, balneum ex aqua dulci temperata intret, in eo aliquandiu versetur, cumque exitum apparat, sese in frigidam demergat, vel ex frigida irroretur: dehinc linteis mollibus detergatur. cubile intret, modice quiescat: postremo cibum capiat ex frigidis oleribus, ex teneris & arenosis pisciculis, ex acetariis & frigidis intinctibus, & cum modico saccharo poscam bibat, vel frigidam aquam, si ei assuevit, vel etiam cotohei, vel Punici mali succum. Quod si, his peractis, adhuc magnum & frequens spiret, cordi frigida potestate apponantur.

D Hac enim demum ratione quicquid adventitii caloris residuum est, illico summovetur, nec amplius phlegmonem expectare oportet sive in inguinibus, sive in pudendis fore: tutoque poteris affirmare te morbum sævissimum in prima sui origine jugulasse.

Verum si, antequam ad languentem accesseris, calida illa intemperatura phlegmonem jam, sive in pudendis, sive in inguinibus excitarit, nec diu ea suppuret quidem, sed cruda existens fluxiones undequaque ad sese convertat, excipiatque: Tu, habita prius ratione virium ægotantis, nec non temperaturæ & naturalis & per consuetudinem acquisitæ, & ætatis, & qualitatis ambientis, & neque non temporis, quo morbi summus vigor expectatur: ita vivendi formam institue, ut languens interius refrigeretur, exterius modice calefiat, ne per frigiditatem ambientis mala morbi qualitas ad viscera repellatur. ita nutriatur, ut vires summum morbi vigorem possint expectare, morbi vero causa minime augeri possit. Hac victus ratione instituta, quoniam in foribus est morbus ingens, & sævus valde, si languentis vires & ætas ferunt, venam aperito, non ex superioribus aliquam, ne vitium ad viscera comportetur, sed ex infernis, sive in poplitibus, sive in malleolis. Quantitatem sanguinis vacuandi præscribant plenitudo, corporis robur, ætas, ambiens aër, anni tempus, cœli status, & regio. Antea vero cavendum, nequid crudum resideat in intestinis, sive humor, sive cibus. Tale autem siquid insit, prius educendum est vel levi sublatione, vel glande, vel cassia, vel manna, vel lactis sero. His ita peractis, crura quotidie vacuo ventre linteis asperis & calentibus fricentur. vincula supra malleolos, & poplites adigantur. cucurbitulæ femoribus apponantur, nihil

omit-

omittatur, quod influxum sævi hujus morbi ad viscera possit inhibere. Quæ omnia sunt communia omnibus inflammationibus pudendorum & inguinum, de quibus agemus consequenter. Atque interim loco affecto non repellentia quidem apponi debent, (quod cæteris quidem fluxionibus est commune, quatenus scilicet sunt fluxiones,) sed quæ trahunt, quæque in halitum digerunt, ac maturan. Constant hæc ex pinguedinibus, ex coctis radicibus althææ, bryoniæ, bulbis liliorum, ex pinguibus caricis, similibusque. Quod si vel myrrham, vel bdellium, vel ammoniacum addideris, trahent quidem magis, nec supurationem inhibebunt. Tu ex aliis simplicibus medicamentis, potestate his similibus, alia composita tibi ipsi parare poteris, prout locus, & temporis occasio exoptulabunt. Dum hæc peraguntur, nulla intercidat dies, qua alvus non leviter stimuletur sive levi sublutione, sive glande: quo nimirum intestinorum vis retentrix ex humidis & pinguibus nonnihil quodammodo laxetur, atque infirmetur, & natura, quæ humanum corpus regit, assuescat eo suas superfluitates derivare. Hæc vero perpetuum esto in Gallici morbi curatione. Id vero etiam, ut commodius & exactius fiat, singulis diebus aliqua potio ventri vacuo est propinanda, quæ in primis in frigidet, & detergendis & secandis succis corpus fluidum reddat, immo & bonam alvum faciat. Parantur hæc ex decoctis passularum, myxariorum, intybi, cucurbitæ, & similibus. Quibus decoctis si addatur vel syrupus acetosus, vel oxysaccharum, vel de acetositate citri, præter hoc, quod bonam alvum faciemus, sistemus humorum fluxiones, & humores dominio naturæ subijciemus, & obstrueta aperiemus, & quicquid reliqui est calidæ illius intemperaturæ, adimemus. Verum si phlegmone transeat in abscessum, quoniam tunc partes phlegmone affectæ ab invicem diducuntur, & materia subintrat aliena, dolores augentur, neque non & febres, modo præcesserint, si non præcesserint, tunc maxima ex parte excitantur. Quæ vero subintrat materia, vel naturam affectæ partis superat, vel à natura superatur. Si superat, vel retrocedit, & per totum corpus spargitur, ut viscera & reliquas corporis partes malo hoc genere morbi inquinet, vitietque. & tunc primum humeris ingens pondus imponitur, ut plumbi magna moles sibi incumbere videatur. dehinc paulo post dolores jugula & humeros invadunt, qui vix paululum interdiu remittuntur, noctu invalescunt. dehinc consequenter incipiunt fauces rubere, incallescere, dolitare, deglutitio lacerari, vox rauescere. Sed hic non est locus, in quo de morbi communicatione sit agendum. Ad phlegmones igitur abscessus revertamur. Dicebamus abscessus materiam contra naturam victoriam obtinere, vel a natura superari. obtinere victoriam, quando vel retrocedit, & toti corpori communicatur vel naturam affectæ partis corrumpit, & emortuam, & sensibus carentem reddit, hoc erat quod nobis supplendum fuit. Gangrænam hunc affectum vocant, quem nos quidem, quoniam raro in Gallico morbo fieri accidit, silentio præterire decrevimus. Sin natura materiam superat, vel prorsus exacte, vel non exacte quidem. si exacte, illam quidem fundit, dissipat, discutit, in aërem ambientem vertit, nec amplius Gallici morbi timor est reliquus: si non exacte, illam ad seminalam naturam mutat, scilicet in pus, tuncque pro victoriæ ratione mitescit dolor, durities remollitur, renitentia, rubor, & calor remittuntur, omnia fiunt leviora. Cum vero pus jam genitum est, cessat dolor omnis, & jam tempus instat aperiendi, nisi sponte, crosa cute, foras pus erumpat, prodeatque. Si igitur sponte non erumpat, scalp pro aperiatur, sanguis prodire sinatur pro virium ratione, dehinc cohibeatur ovi candido. Pus vero si album sit, leve, & æquale, nihil est quod timeamus, neque Gallicum morbum quidem, modo probe, & ut decet, expurgetur. id quod fiet, si pro modo fordis detergetur, sicceturque pro modo puris. Verum inter siccandum ratio habeatur non temperaturæ solum languentis, verum & ætatis, & sexus, & qualitatis aëris ambientis, immo & temperaturæ affectæ partis. Nam non solum qui per naturalem, vel acquisitam ex consuetudine vivendi temperaturam, & qui per ætatem, & sexum sunt sicci, sicciore egent medendi ratione, quam qui humidi. Immo etiam ii, quorum pars affecta per naturam sicca est, adhuc multo magis medicamentorum vi egent sicciore, quam ii, quorum pars affecta humida est per naturam. Atqui in detergendo sensus acuitas, vel hebetudo particulæ laborantis operi modum definiunt, ac præscribunt. siquidem quæ acutiore est sensu, optat detergentia mitiora, quæ hebetiore, fortiora. Sed neque in cavi ulceris curatione victus ratio contemnenda. eget enim cavum ulcus alimento, quod qualitate & quantitate modum servet. siquidem alimentum, quod per qualitatem à modo aberrat, si immodice calidum est, sordem & fanem acres reddit. si immodice frigidum, ulcus impallescit, aut livet, nigricatve, alimentum non probe

concoquit, in sui substantiam non immutat. sin humidum nimis, ulcus & humescit, & sordescit. sin siccum nimis, etiam ulcus ipsum siccescit, & privatur alimento, quo deficiente, labra fiunt gracilia lori instar, dehinc pallida lividave. Verum si alimentum per quantitatem à modo deficiat: si sit nimis multum, ulcus sit excrementosum: si paucum nimis, squallet & privatur alimento. Tametsi vero alimentum utraque ratione optimum in cavum ulcus deferatur, nihilominus, nec quod deest carnis aggenerabitur, neque ulcus æquabitur, nisi cuique ex subjectis ulceri particulis sua insit temperies naturalis. ipsa enim est, quæ alimentum ad sese trahit, tractumque tamdiu retinet, quoad immutet, & suo subjecto assimilet, uniatque. Quamobrem si qua particula sit immodice frigida, quoad satis est, calefiat: si calida, refrigeretur: si sicca, humefiat: si humida, siccetur, pariterque si calida & sicca, frigeat & humectetur. sicque de aliis compositis ad proportionem, habito semper respectu ad temperamentum suæ ipsius sanitatis. Quod si præterit, nunc ipsum quærere non est opus, sed quod adest, servari debet. Verum quoniam in curatione cavi ulceris, siccantium & detergentium fecimus mentionem, multa autem sunt ejusmodi, non alienum fuerit horum aliqua ad memoriam revocare. Siccant igitur sine morfu in simplicibus olei fex, oleum dulce sine sale lotum, fermentum, quod præterea ex imis trahit, digeritque, cerasi gummi, cyperi radix, sapa, myrrha, sarcocolla, stibium, tragacanthum, terra omnis, maxime si sit lota, cadmia, tutia multoties lota, calx lota, & ovi tum album, tum luteum. immo & radix bryoniæ, & asphodeli, magis vero & ipsius cinis. adhuc vero & omnia metallica, & lapidea & terrena. In his omnibus, siquid est, quod per acredinem sit suspectum, id toties aqua omnis qualitatis experte lavetur, quoad acredinem, quam gustu deprehendere poteris, amiserit. Detergunt autem testæ quorumcunque animalium testa intestorum, mel, radix bryoniæ, aristolochia, asphodeli radix, succus absinthii, staphysagria, belleborus uterque, marrubium, propolis, mastiche, terebinthina, sagapenum, cucumeris agrestis radix, beta, terra chia, & samia, exustum cornu cervinum & caprinum, & quicquid invenire possis vel nitrosum vel amarum. Ulcerum vero sordem sine morfu purgat quicquid dulce est, & tenues partes habet, velut ervum, hordeumque, & fabæ. Tu ex his & multis aliis similibus sumptis indicationibus ex naturalibus, non naturalibus, & ex his quæ sunt præter naturam, poteris tibi ipsi composita medicamenta comparare, quæ naturæ cava ulcera implenti, & æquanti per hæc binas facultates opem ferent: nec te quidem huic certissimæ rationi, & stabili fulcro nitentem fallent. Verum deinceps medicamenti compositi vim & potentiam ex languentis sensu poteris conjectari. Nam si appositum ulceri adeo momorderit, ut ægrotus ipse se vim ipsius sustinere non posse affirmet, certus fies nimium deterfisse. Quod si vim ipsius non senserit, non satis te deterfisse conjectator. Siccandi autem vis & modus & ex quantitate puris elicietur, & ex naturali temperatura corporis universi & affectæ partis. præterea ex ætate, sexu, ambientis qualitate, &c.

Jam vero ad erysipelas descendamus. Si igitur calida illa intemperatura, quam initium & veluti carcerem esse diximus, unde hic Gallicus morbus promovetur, erysipelas evocarit, sive in pudendis, sive in inguinibus, sive in pube, (Ad hæc enim loca fluxiones primo immitti solent,) sive purum sit erysipelas, sive phlegmonem secum adjunctam habeat, omnino eadem fere methodo curari debet, qua phlegmonem curari dicebamus. scilicet, ut fluxionem quidem ita inhibeamus, ut, si fieri possit, nihil ad superiora, id est, ad viscera repellatur. Mittatur igitur sanguis ab infernis venis, fricentur crura à femoribus ad extremos pedes, supra poplites & malleolos vinciantur, affectus locus lavetur sæpe ac foveatur posca admodum diluta & tepenti, dehinc leviter detergetur, consequenter vero iterum ac frequenter ex unguento rosaceo Galeni actu frigido foveatur. modus vero apponendi fuerit, quoad ex refrigeratione senserit levamentum. Quod si calida illa intemperatura flavam bilem acciverit crassam fervidamque, & inflammatio in jam dictis locis, vel in eorum aliquo sit oborta, hæc non cutem solam exest, verum etiam aliquid subjectæ carnis, quam herpetem vocant exedentem. Hanc igitur curare aggrediamur. Influxio, quantum fieri potest, trahatur in infernas partes, nihil in supernas refluere permittatur, de partibus inflammatis nihil repellatur. Quoniam igitur magnus morbus est, & adhuc majorem illum fore suspicamur, aperiatur ex inferioribus venis aliqua, sanguis dematur pro ratione virium, ætatis, temperamenti, ambientis aeris &c. crura, ut dictum est, fricentur, vinciantur, cucurbitulæ femoribus apponantur. Quoniam vero superius, cum de cura phlegmones agebamus, dictum fuit, alvum esse exstimulandum levibus sublutionibus, glandibusque, potionibus esse leniendam, corpus-

pusque simul esse refrigerandum, & per easdem motus humorum sistendos esse, vias esse aperiendas, & exemplum posuimus alicujus ejusdemodi potionis, necessum non est, ut eadem in curatione reliquarum inflammationum repetamus. sunt enim hæc omnibus ejusdemodi inflammationibus communia. Verum herpes exedens illud etiam cum erysipelate commune habet, quod refrigerari postulat, verum non pariter atque erysipelata humectari, immo refrigerari quidem, & insigniter exsiccari. Quamobrem non ei conferunt *diluta posca*, & *unguentum rosaceum*, & *succus lactuæ*, & *inibi*, & *palustris lenticula*, & *sempervivi*, sed statim *folia rubi contusa*, & *canini rubi*, & *arnoglossi*, dehinc vero & *lens* addi potest. Interim vero & *farina hordeacea*, & *mel*. At supra locum ulceratum satisfecerint, quæcunque detergant, siccantque. Superius eorum sylvam adnotavimus. Tu ex his, spectans ad ea, quæ ibi diximus, poteris tibi ipsi composita comparare. Verum si per imperitiam medici, vel per ægri intemperantiam putredo ima petierit, & latius pabularit, *tu globulis illis utitor, qui ad Polyidem, vel ad Pasionem, vel ad Musam, vel ad Andronem referuntur. Illos vero solvito vel ex passo liquefaciens, vel ex vino albote-nui, & subadstringente*, semper in memoria habens temperiem & ægri, & affectæ partis, nec non & reliqua, quorum superius fecimus mentionem, ad quæ videlicet vires medicamentorum temperabis. Forte etiam cogeris ignito uti ferramento, id quod nec te decipiet quidem, modo id affectæ parti tuto possis admovere, quod nimirum magna difficultate & locis muliebribus, & palato, & faucibus admovetur. Atqui si per ægri timiditatem, vel per loci affecti angustiam, & cavernositatem eo uti nequeas, uteris *myfi*, & *chalcitide*, vel *sori*, vel *calce*, vel *arsenico*, vel *sandaracha*: ea excipito vel passo, vel vino, vel mulso, vel aceto mulso: vel etiam uti poteris composito illo medicamento, quod refertur ad *Aegyptios*, habent enim & hæc igneam potestatem. Succedit inflammationis quartum genus, quod cutem urit, circum circa bullas excitat, tamen subjectas partes non attingit. Hoc genus inflammationis semel vidimus nos cum morbo hoc Gallico commiseri. Cum superiore id commune habet, quod refrigerari & siccari postulat: at minus quidem quam illud: quoniam partes cuti subjectas, nisi admodum diu perennet, minime afficit, sed cutem tantum. Propterea his per illitiones, quæ ex *Glaucio* fiunt, satis fiet, id *Memithe* nostrates vocant. solvitur ex aqua, cui si non satis fecerit, acetum addi potest. Huic etiam affectui profunt *plantaginis* & *solani succus*. Quod si temporis diuturnitate subjectas cuti partes invaserit, tunc confugiendum erit ad curationem herpetis exedentis. Verum quoniam morbi longitudine solet mala hujus morbi qualitas visceribus communicari, jam tunc purgationum ratio habenda venit. Quod enim tarda mali curatione toti fere corpori est impartitum, definit jam suspectum esse. & nos quidem hætenus purgatoriorum medicamentorum usum declinavimus, ne forte per ipsa vitia succi Gallici morbi ad viscera traherentur, nunc vero malo ipsis communicato abit suspicio. sed de hoc alias. Nunc ad Phymata, id est, ad tumores illos parvos, qui fere pudenda primum, dehinc reliquas corporis partes, maxime vero frontem, & mentum, & partem capitis capillatam, neque non & palatum, & fauces obfident, descendamus. Hæc dum adhuc tantum pudendas partes male habent, non omittis revulsionibus ad infernas partes, de quibus jam semel & iterum locuti sumus, his, quæ tenui substantia consistunt, & in halitum digerant, excuti, atque curari debent, scilicet fotibus, illitionibus, & cataplasmatibus. In eorum classe sunt *oleum vetus*, *oleum cedrinum*, *oleum rosaceum*, *æsyphus*, *leonis adeps*, *pardi*, *hyenæ*, *ustum abrotanum*, *virex*, *bryoniæ radix*, *aristolochia*, *sicca plantago*, *radix asphodeli*, *radix rubi*, *radix glycyrrhizæ*, *amomum*, *asari radix*, *sales*, *flor salis*, *nitrum*, *arsenicum ustum*, *sulphur*, *melantheria*, *myfi*, *æs*, *sandix*, *sepia testa exusta*, & *exusta lanæ*, insuper *opobalsamum*, *terebinthina*, & *propolis*, & *gummi*, & *mastiche*, & *euphorbium*, & *fermentum*, multaue alia, quæ longum esset enarrare. Tu vero ex horum aliquibus fo-

bi, & cinis aceto mixtus. Quod si spargantur per cutem corporis universi, utendum eadem medendi ratione, scilicet evocativa, sed ex alio principio. In privati membri phymate mali vitium ne in viscera serperet, tentabamus evocare, in phymatis totius corporis evocamus, ut operi naturæ opitulemur. scriptum est enim: *Undecunque natura repit, inde ducere oportet per convenientes regiones*. Convenientissima autem regio est cutis, quæ corpus nostrum ambit. suapte enim natura emundorium est corporis universi. Cutis igitur rarefacienda lenibus frictionibus, ventre vacuo, illitionibus evocantibus inungenda, in hypocaustis diu ac frequenter, quo abunde fudet, immorandum, cucurbitulæ injbi toti fere corpori affigendæ, & pro virium robore, ætate &c. scarificanda est cutis, dehinc sapone detergenda, tepida ablunda, & cum exitus apparatur, linteis tepidis siccanda. ulcuscula postremo præscriptis illitionibus, vel similibus facultate, illinienda. Verum quoniam diximus phymata, quæ per cutem corporis universi sparguntur, pariter atque illa, quæ pudendas tantum partes occupant, per cutem digerenda esse, atque excutienda, sed ex diverso tamen principio: siquidem pudendorum phymata ideo digerenda per cutem esse, ne eorum materia ad viscera retrocedat: hæc vero, quo naturæ eo moventi opitulemur, atque foveamus, non circa Hippocratis auctoritatem adduximus, scilicet. *Undequaque natura repit* &c. Quidam objecit (neque inepte quidem inquiens) tantam excrementosam materiam corpori inesse posse, ut nisi saltem levi purgatorio medicamento minuatur, vix phymata ipsa, nisi admodum longo temporis spatio, sanari posse. Subiit statim alius quidam, objiciens Galeni auctoritatem, qui alopeciam (in qua nimirum, sicut & in hisce tuberculis, natura movet ab nobilioribus ad ignobiliores partes humorem vitiatum) curat purgatione. eadem igitur ratione, inquit, & in phymatis purgare licet. Nos vero hisce argumentis respondere posse arbitramur in hunc modum. Natura cum in alopecia & phymatis movet ad cutem humorem vitiatum, is humor non pariter utrobique est vitiatum. nam in illa vitiatum est per pravam qualitatem manifestam, scilicet per acredinem erodentem, atque exedentem: in his vero per pravam qualitatem & occultam & manifestam. Quamobrem primum casus sunt diversi. Præterea in utrisque hisce motibus internis ad externa, natura vel sponte movet, vincens humorem, quem movet, vel non sponte quidem, sed per modum symptomatis, id est impulsæ, & vim passæ ab humore, quem movet. si sponte quidem movet, & obtenta victoria supra humorem, sibi opitulandum est ac favendum, & inde ducendus est, quo natura ipsum inclinât, cum regio sit opportuna. neque timere oportet vel alopeciæ, vel phymatum incrementum. nam vincente natura humorem, is jam coctus est, & ad mediocritatem suæ substantiæ, & suæ temperaturæ reductus, jam non amplius mordax est, nec immodice crassus est, ut sub cute possit retineri, alioqui a natura non vinceretur. tuto igitur eo trahi potest, cum jam deposita crassitie sub cute non immoretur, sed vel in sudorem manifestum, vel in halitum immanifestum digeratur, & in ambientem dissipetur. Quod si natura non sponte, sed per modum symptomatis, id est, exstimulata & vim passæ movet, id illi evenit, vel per humoris vitiatam qualitatem, vel ejusdem quantitatem, vel utriusque ratione. Statue igitur naturam utraque ratione exstimulari, ad hunc enim modum vis naturæ illata magis apparebit. Tunc vero vel ex eo humorum motu suspicio erit alicujus vehementioris morbi, quam sint phymata ipsa, vel alopeciæ puta, vel lepræ, vel elephantiascos, vel cancri, vel gangrænæ, & similium perniciosorum malorum: vel nulla talis est suspicio. Si autem tale aliquod perniciosum immineat, humoris motus non solum remittendus est & retardandus verum etiam inhibendus. Quod si dixeris, *Undecunque natura, inde ducere* &c. Dicimus Hippocratis theorema perpetuo verum esse, cum natura sponte movet, non impulsæ, non vim passæ, alias nequaquam semper. Medicus enim perpetuo imitator est naturæ sponte agentis, non exstimulatæ, neque in furorem actæ. Verum si nihil aliud sævius expectatur: si per quantitatem stimulatur, quantitas est demenda, sive multis admotis cucurbitulis, & scarificatis ipsarum locis, sive ciborum abstinentia, vel ciborum paritate, sive frictionibus, sive externis illitionibus: si per qualitatem, ipsa per contrariam qualitatem est corrigenda. Hoc vero est coquere humorem, & ad mediocritatem sui temperamenti & substantiæ revocare. Quæ ubi feceris, tunc intendito ad naturæ motum, qui si sit ad cutem, tu pariter per cutem evocato. Is enim motus jam est naturæ sponte agentis, non amplius exstimulatæ, nam humor ad mediocritatem & substantiæ & temperamenti est revocatus. Sin natura coctum humorem quiescere sinât, tu move ipsum, si natura movere deberet, at non movet tamen ipsa, move tu inquam, sive per medicamentum purgatorium, (sci-

licet si purgandus humor alvo sit vicinior, & viæ ad ipsam alvum sint paratæ, id quod est corpus fluidum esse, (ut dicebat Hippocrates) sive per vomitorium, si in ventriculo fluitet, atque innatet: sive per medicamentum, quod urinam cieat, scilicet si humor sit supra jecur, ac non admodum sit multus. Subscribunt hæc doctrinæ magni Hippocratis, neque Galeno vel tantillum adversantur. Nunc vero ad binas alias inflammationes, quæ ex genere sunt carbonum, divertamus. Hæ eisdem fere indicationibus curationem exposcunt, quibus & exedens herpes. scilicet ut ulcus, qua parte est crustosum, vehementibus siccet medicamentis, at tanto mitioribus quidem, quanto minus ima petit, ac depascit. Verum per ambitum crustosæ partis apponantur quæ refrigerent, siccentque. *Globuli igitur & Andronis, & Pasionis, & Polyidæ solvantur, non ex passio quidem, neque ex vino, neque ex posca, sed ex aqua, vel ex succis sive sereos, sive plantaginis, solani. In ambitu autem vel eadem herbæ contusæ apponantur, vel earundem succi, vel etiam cataplasma ex ervi farina, & aceto mulso.* Verum cum abolverimus curationes omnium solutionum continuitatis, quæ contingere solent in hoc morbi genere, nunc curationem instituamus unitæ solutionis. Dixeramus superius aliquando in hoc morbo evenire, ut ulcera glandis, penis, & præputii ita invicem coalescant, ut nullo pacto divelli queant, & eo maxime si tumet penis. Quamobrem primum particulam tepidis, quo tumor remittatur, foveri oportet: dehinc pinguibus irrigari, ut renitentia subsidat, & ulcuscula de integro suppurentur. Interveniens enim pure, unitæ partes ab invicem separantur. Hic profecto curationis modus unitam solutionem sanat, promovet autem continuitatis solutionem. Alius vero curandi modus est, ut citra puris generationem partes præter naturam unitæ, scalpulo separentur. Atqui nihilominus particulam affectam fotibus tepidis, irrigationibus, & illitionibus præparare oportet. Id quod neque citra provocationem ulceris assequi licet. Nunc ad Oedema transeundum. Tumorem hunc per binas causas, à quibus prodit, duplicem esse dicebamus, flatuosum unum, alterum pituitosum. Ille in his, qui ex aqua inter cutem male habent, vel in tabe, vel in alio malo habitu in cruribus & pedibus oriri solet, potiusque symptoma, quam morbus debet appellari. Quamobrem de ipso nunc agendum non est. Verum oedema, quod fluxio pepererit pituitæ, in hunc modum, mea sententia, curari debet. Pituita vel concreta est, qualis in vetere oedemate esse solet, vel liquida. si concreta, prius liquari debet, dehinc & digeri & sicari, & repelli. Liquatur pingui, ac levi frictione, & tepidis lotionibus, fotibusque. Digeritur per ea, quæ caliditatem tenuem habent, quale est *lixivium*, magis vero etiam *sulphuris* sit particeps. digeritur etiam *nova spongia adligata*. Siccat & per *nirum*, & *aphronitrum*, & *alumen*, si *lixivio* sint adjecta. Repellitur autem per vincula, si de inferioribus ad superiora, quemadmodum in fracturis, deducantur. At si liquida sit pituita, non tanta medicamento- rum vi opus habet, sed satis erit *nova spongia ex lixivio & aceto apposita, & adligata*. Semper vero mollitudinis, & duritiei corporum habenda ratio. nam mollioribus mitiora, durioribus vehementiora medicamenta sunt ex usu. Jam de Scirrhis ultimo loco agendum. Duplices hi sunt, sensu præditi, & carentes sensu. Qui sensu carent & spe sanitatis, nihil enim, cui sanitas innititur super extrui possit, habent. quis enim in armori, vel gypso spiritum vitalem inspi- ret? de hoc igitur frustra laborandum non est. Alter vero, quia durus est, remollitionem, quia res præternaturalis est, ex- solutionemque poscit. Remollitionem ex medullis & adipibus comparabis. in medullis præstantissima est *cervina*, dehinc *vitulina*. in adipibus, *anserinus*, in genere volatili- um. in quadrupedum genere *leoninus*: post hos in volatili- um adipibus, *gallinaceus*. in quadrupedum *pardi adeps*: dehinc vero *ursinus*, & *taurinus*. His igitur pinguibus, vel horum aliquo scirrhus illinitor. Illud vero seligitur, quod scirrhus & naturali corporis vel mollitudini, vel duritiei idonea proportionem correspondet. Quod si vi majore uti oportet, aliquid ex malacticis adjicitor: talia autem sunt, quæ sub sole fundi possunt; scilicet *ammoniacum*, *bellium*, *myrrha*, *opoponax*. Miscentur hæc adversus scirrhos pin- guibus, scilicet oleis, adipibus, & medullis, quo simul tumor & remolliatur, & in halitum digeratur. Verum si durities probe sit remollita, possunt ex *solo aceto* & solvi, & illiniri. Atqui si durus tumor nerveam musculi par- tem vel articulum aliquem obsideat, tunc majore vi remol- lientium, & digerentium uti est opus. Primum igitur tu- mor ille durus pingui perfusione præparetur: pingue il- lud oleum tenue esto, quale est *sabinum*, vel *id*, in quo *viride anethum* sit incoctum, vel *origanum*, vel *serpil- lum*. dehinc membro denso linteo opertum ex ignito la- pide pyrite, aceto acerrimo super asperso, sufflatur. in- terea membrum sese inflectat, erigat, nullum motum non tentet. ad hunc enim modum commode liquefit tu-

mor. dehinc vero appposito aliquo ex medicamentis, quo- rum superius fecimus mentionem, discutitur atque evanescit.

Dicebamus supra, cum de abscessu agebatur, quod si materia abscessus inguinum, vel pudendorum ita naturam superet, ut ipsa materia retrocedat, & per corpus spargatur universum, viscera & reliquæ corporis partes hoc con- tagio morbi Gallici inficiuntur. De hoc igitur inquinamento nunc agendum.

Quamobrem si delitescente abscessu scapulæ ingrave- scant, si jugula & summi humeri dolitent, ingruit suspi- cio non contemnenda Gallicum morbum jam totum cor- pus occupasse. Quod si præterea fauces rubeant, tumeant- que, jam non suspicio solum instat, sed certa fides, cer- tusque eventus rei. Gravitas igitur scapularum, quæ ex genere est lassitudinum, & faucium rubor & tumor, & ju- gulorum dolor, corpus excrementosum esse ostendunt. Quamobrem consideranda est præterita vivendi ratio homi- nis laborantis, in cibis, in potionibus, in otio, in labore, in animi affectibus, in vigiliis, in somno, in corporis excrementis, sive præter consuetudinem vel expurgatis, vel retentis, vel etiam secundum morem excretis. Quæ omnia si corpus excrementosum esse ostendunt, spectandæ sunt urinæ, certissimum quidem indicium eorum excre- mentorum, quæ intus sunt in venis. Insuper habenda est ratio temperaturæ præsentis, sive sit naturalis, sive sit ac- quisita, ætatis, habitus, & qualitatis aëris ambientis: quæ una cum urinis indicabunt qualia, & quæ sint corporis ex- crementa, num scilicet ex genere bilis utriusque, an ex genere pituitæ. item num tenuia, num vero crassa, num etiam glutinosa, an glutinositate carentia. Cruda autem esse nemo est qui ambigat. Non enim morbi promoven- tur à cocta materia, sed à cruda. Item num languens per ætatem vigeat, habitu gracili & hirtio, aër ambiens num sit calidus siccusque, tempus vero æstivum. urina sit abunde flava, pauca, tenuis, & acer valde, nihil continens. Ex his liquet, materiam esse bilem flavam, calidam, tenuem- que & acrem. Hic nimirum omni ratione, id est, per vi- vendi rationem, & per medicamenta postulat se refrigera- ri, & humectari. Versetur igitur in aëre frigidus humido- que, iram, vigiliis, & labores vitet, ac sicut singulis die- bus cibum capit, ita & communia excernat excrementa, stercora, lotiaque. Quod vero natura non fecerit, tu potionibus, & his quæ mandi possunt, & sublutionibus, & glandibus exstimulato. Cibi frigidi sunt humidique. panes primum ex triticea farina bene munda cum modico fermento, modice cocti, sine salibus. vescatur frigidis o- leribus, ptisana hordeacea cum oleo, aceto, & sale non immodicis. Nam illud quidem, si modum excefferit, ci- bis supernat, & nidorulentas eructationes movet. ac- tum vero, si immodicum sit, ptisanam acescere facit, quod vitium sibi fere est peculiare. sales autem immodici siccant nimis, nimisque adstringunt. Vescatur & saxati- libus piscibus, qui ex infirmo aceto, vel ex uvæ acerbæ succo condiantur. Bellaria sunt lactucæ, caules, capita papaveris albi, intybi, semina melonum & coriandrorum, & cucurbitæ, & melones, omnia ex candidissimo saccharo condita. Vinum album esto, tenue, & aquosum, minime vetus. Nunc vero ad medicamenta descendamus. In me- dicamentis ea refrigerant & humectant, de quibus supra cum pudendorum & inguinum phlegmones curationem tracta- bamus: eadem quia etiam bonam alvum faciebant, huic nostro negotio inservient, conferentque. Idonea etiam e- runt quæ ex *rosis*, quæque ex *violis* & *saccharo* apparantur: Immo & illa *confectio*, quam *διὰ πόδων* Græci vocant, nec non ea, quæ à tribus *santalibus* nomen est adepta. Interim vero dum per hanc vivendi formam, & per hæc & eis similia corpus & humores immutantur, urinæ spectentur diebus singulis, quæ cum prius essent admodum flavæ, & tenues, & valde acres, nihilque in sese haberent, & paucae essent, nunc si majore copia mingantur cum substantia nonnihil crassiore, minus acri, colore hebetiore, cum quadam tenui nubecula inæquali, & rubra, hæc ubi primum apparent, in- dicia profecto sunt obscuræ cujusdam coctionis. Tu igitur nihilominus prædictorum medicamentorum vel similium usum non desere, sed numero dierum & syruporum spre- to, urinas, quæ tibi tandem exactam excrementorum co- ctionem ostendent, observato. Hæ autem, ubi mediocri- tatem fuerint assequutæ in substantia, in quantitate, & colore, & nubecula, quæ alias rubra erat, & inæqua- lis, & tenuis, nunc vero modice crassa apparet, alba- que, & lenis, & æqualis: spectato, quo natura tentans excrementorum purgationem, ea ipsa excrementa incli- net, num scilicet ad vesicam, num ad os ventriculi vo- mitum factura, num vero ad alvum, num ad cutem, vel pustulas, (id quod tamen vix accidere posse credide- rim, si affatim cocta sunt excrementa,) vel sudores evo- catura. Quicquid autem horum tentet, tu ejus operi in- servito, & opitulor. Nam undecunque natura repit &c. Si igitur moveat ad vesicam, medicamentis, quæ u-
nam

nam cicant admisceto, scilicet *vel erysimum, vel asarum, vel calanum aromaticum, vel origanum, vel thymum, vel pulegium, vel thymbram*, vel aliud ex consimilibus potestate. Sin ad os ventriculi, fauces vel digitis vel penna oleo madente stimulat, sit vero *vel nardinum, vel cyprium, vel irinum*. Verum si ad cutem, tu ipsam rarefacientibus, & detergentibus præparato. porro rarefacies levibus frictionibus ex pingui aliquo, quod tenue sit, quale est *oleum sabinum, chamæmelinum, & anethinum*: quibus si *mel* addideris, simul & rarefacies, & detergebis. adhuc vero magis, si addideris *Terebinthinam, vel oleum abietinum*. Quod si adhuc vehementius detergere & vocare volueris, cum opportunis pulveribus perfricato. Tales sunt *ostrearum & buccinarum & purpurarum testæ, in tenuem pollinem redactæ*. Sulphur vero hac facultate ita excellit, ut cum *vetere oleo, vel melle, vel terebinthina* scabies & lepras, & lichenas non infrequenter sanet. ejusmodi enim affectus abstergit. materierum autem ipsarum nihil pellit in ima corporis, id quod ex ejusce generis medicamentis non pauca facere consuevere. Eadem pollent potestate *sales usti, & nitrum, & aphronitrum, & spuma nitri*. Atqui *alcyonia omnia* detergent, & excutunt quidem, asperitatem enim omnia in sese habent. verum illud, quod asperum nuncupatur, leve quidem est in superficie, asperum tamen est intus, calidissimum vero est omnium, ut etiam exurere pilos queat. quocirca aliis mitioribus utimur adversus lepras, & vitiligines, & scabies, & lichenas, sed *asperum alcyonium* cutem non solum detergent, verum etiam abradit, ulceratque. *milesium* vero *alcyonium*, quod vermibus persimile est figura, & colore rubens, molle est consistentia, & omnium tenuissimum. quocirca ipso usto cum pingui aliquo, ad cutem detergendam, & superfuitates evocandas uti possumus magna securitate. Tu vero pro quantitate & modo substantiæ humoris evocandi mitioribus & vehementioribus uti potes. Verum interim, dum cutis apparatur, potionibus & medicamentis, quæ manduntur, aliqua sunt admiscenda ex his, quæ sudores movent: cujusmodi sunt *cyminum, anisum, serpillum, polium, sisymbrium, costus, dictamnus*, & quæcunque alia impetu sui caloris ad cutem pellunt. Quod si natura ad alvum movet, tu medicamentis purgatoriis, quæ bilem flavam purgent, opitulator. Sunt vero ex simplicibus *coma Absinthii, cujus decoctum & infusum dantur ab unciiis quinque ad octo. pulveris autem ipsius à drachmis duabus ad tres. succi vero à drachmis tribus ad quatuor*. Item *Rosæ, quarum succus cum saccharo ab uncia una usque ad duas propinatur. Syrupus autem factus cum succo, ab unciiis duabus usque ad quinque*. Item & *Viola, quarum decoctum & infusum datur ab unciiis quatuor ad octo. succus vero ab uncia una usque ad duas. Syrupus autem ab unciiis duabus usque ad quatuor. conditum vero ab uncia una & semisse usque ad tres*. Manna præterea, quæ datur à drachmis sex usque ad quindecim. Adhuc vero & *Myrobalani lutei, qui triti dantur à drachmis duabus usque ad quinque, eorum vero infusum à drachmis quinque usque ad viginti*. Sunt præterea & *Tamarindi, qui dantur infusi ab unciiis duabus usque ad quinque*. Quin & *Lactis serum, quod ab unciiis sex ad libram propinatur*. Hæc vero exiguam vim habent, majorem *Rhabarbaricum, cujus infusum datur à drachmis duabus & semisse usque ad decem, ejus vero contusum ab drachma una ad quatuor*. Adhuc vero majorem *Scammoneum, quod à granis quinque usque ad duodecim dari potest*. In compositis *Electuarium de Psyllio Electuarium Rosatum Mesues. Electuarium Diacydonites. Infusio rosarum, quam Syrupum rosatum solutivum vocant, & Electuarium succi rosarum Nicolai*. Habita igitur ratione temperaturæ, & ætatis, & habitus, & morum hominis laborantis, insuper & qualitatis aëris ambientis, & temporis anni, & status cœli, nec non humorum quantitatis, adhuc vero & loci, de quo sunt trahendi, medicamenta tibi sive simplicia, sive composita seligito. Verum si exsuperat pituita, cruda est illa quidem in morbi initio, sicut de flava bile dicebamus. Est igitur vel aquosa nimis feri instar, vel crassa, vel etiam glutinosa. Illa calefieri postulat, quo inter calefaciendum, resoluta aquea sui parte, residuum ad substantiæ mediocritatem reducatur. hæc non calefieri solum, verum & detergi, & secari, dividique. Calefaciunt, sicut de refrigerantibus dicebamus, & opportuna vivendi ratio, & medicamenta, sive mansa sive epota, sive apposita. Statuamus igitur mulierem adolescentulam, colore candidam, pinguem, tactu mollem, glabram, otio indulgentem, media hyeme & eadem frigida, evanescente abscessu vel pudendorum vel inguinum, sensisse in scapulis gravitatem, summis humeris, & jugulis indoluisse, vixque præ tumore faucium deglutire, & jam capisse rauescere, quis ultro hanc morbo Gallico inquinatam esse dubitabit? nemo quidem. His signis apparentibus ego sane ipsam, & morbo Gallico inquinatam, præterea per sexum, per ætatem, colorem,

A pinguitudinem, tactus mollitiem, cutis levitatem, demum per otium, cui indulgit, etiam excrementosam esse conjectabor. Quod si præterea mejerit aquosum, tenue, nihil in sese vel sedimenti, vel suspensi, vel nubeculæ continens: jam non solum & morbo Gallico inquinatam, & excrementosam esse, sed etiam oculata fide credidero, in ea serosam exuberare pituitam. sin urina alba sit & crassa, & contineat vel nubeculam, vel rem suspensam crassam, obscuram, vix solubilem, opinabor pituitam crassam & viscidam exuberare. ambæ, quia crudæ sunt, coctionem indicant, illa per unicam calefaciendi facultatem, hæc per hanc ipsam, & per facultatem detergendi, scilicet per ea, quæ suapte natura caliditatem acedini associatam habuere. In ratione victus, sexus, temperatura, & mores, non calefacientium sed frigidorum usum indicant. In morbis enim, quæ consueta sunt, qualia sunt, servari postulant, ut quæ sunt per naturam. servantur autem omnia per sui similia, sicut per sui contraria submoventur. Quamobrem cum hæc languens per sexum, & temperaturam, & mores frigida sit, refrigerationem exposcit, at per humorem exuberantem, id est, per pituitam, & per ætatem, & per qualitatem aëris ambientis, & per anni tempus, & cœli statum, se insigniter calefieri indicabit. Spectet igitur victus ratio ad calidum, sed tanto minus, quanto eadem indicatio sexui, temperamento naturali, & moribus languentis adversatur. Cum igitur paria sint numero, quæ in victus ratione refrigerationem cum his, quæ calefactionem indicant, mediocritas inter calefaciendum & frigefaciendum servanda venit. Quamobrem omnia ad mediocritatem spectent. Domus, in qua habitat, cibi, & potus, exercitia, somni, animi affectus, nec non & quæ consueta sunt singulis diebus expurgari, scilicet stercora, urinæ, & quæcunque per cutem digeruntur: ad hunc enim scopum intentus poteris omnia facile per te ipsum reperire. Pariter vero & medicamenta ad temperatam caliditatem spectent, videlicet quæ sorbentur, quæ devorantur, & quæ exterius apponuntur. Nunc vero modicam caliditatem habent *urticæ semen, & folia, anagallides utraque, dulces amygdalæ, glycyrrhizæ radix, oleæ radix, & ipsius maturus fructus, eryngium, cucurbita sicca, & juncus odoratus, vulgo schoenanthum vocant*. Potes horum aliqua, & alia similis facultatis ex aqua coquere, *saccharum decocto* addere, adhuc vero & *passulas, & myxaria*, ut simul cum moderata calefactione alvus leniatur, & id languenti mulieri propinare. potes item potionem moderatæ caliditatis ex simplicibus contrariarum facultatum, scilicet calidarum & frigidarum conficere, cui si aliqua addideris, quæ bonam alvum faciant, sicut *passulas, glycyrrhizam, & palmulas*, nihil ulterius in hujusmodi excrementoso affectu poteris desiderare. Hac methodo Joannes Mesue *suum Syrupum*, quem *acetosum diarrhodon* appellavit, & *Syrupum de hyssopo* composuit, qui in hoc genere excrementorum sunt peropportuni, ad quorum exemplum poteris alios tibi comparare. In his vero, quæ mandi possunt, ex usu essent *conservæ boraginis, & buglossi, item mel rosatum cum foliis*. Nostro autem proposito conveniret, *confectionem*, quæ à rosis *Diarrhodon* appellatur, cum pari portione *aromatici rosati*, commiscere. Hæc enim juvare possunt crudæ pituitæ coctionem, nec possunt immôdicum calorem excitare. Viscera vero, quorum vires necessariae sunt fucis concoquendis, hoc est ventriculus & jecur, cum moderate calidis, modiceque adstringentibus foveri possunt. hoc est *cum absinthii coma, & sicca mentha aquis portionibus, addita amborum quantitate ex rosis siccis*. Hæc super tegula subignita calefiant, atque interim aspergantur vino tenui, odoro, & moderate adstringente, & illis ipsis visceribus apponantur. Interea dum hæc aguntur, numerum dierum, quibus illis medicamentis usus fueris, minime computato, id quod faciunt plerique nostrates medici, & nihilominus apud rudem vulgum sunt illustres: sed urinas per singulos dies contemplator, quæ ubi tandem mediocritatem habuerint, prout decet in exuberantia pituitæ, scilicet in modo substantiæ & in colore, & in his quæ continentur. Purgationis jam quidem instat tempus, quamobrem observato, quo natura hunc pituitosum succum expurgatura dirigat, atque inclinet, scilicet, ut de bile flava dicebamus, num ad os ventriculi, num ad alvum, num ad vesicam, num vero ad cutem, & ad quancunque harum partium moverit, ipsum juvato, ut superius didicisti. Nunc igitur de vomitu, de cute præparanda, & sudoribus evocandis, deque cienda urina nihil differemus, cum superius de his satis abunde dixerimus. Verum purgationem per alvum non licet silentio præterire. quoniam pro ratione purgandi humoris opus est medicamenta seligere. Purgant enim hæc bilem flavam, hæc pituitam tantum, hæc vero melancholiam, nec desunt quæ bina humorum genera, quæve omnia simul purgent. Trahunt enim pituitam in *myrobalanis, Chebuli, qui triti dantur à drachmis duabus ad quatuor. eorum vero infusum à quatuor drachmis us-*

que ad decem. Item Emblici, & pariter Bellirici, qui tri-
ti exhibentur à drachma una ad tres. infusum vero eorum ab
drachmis tribus ad sex. Adhuc Hyssopus hortensis & mon-
tanus, quorum decoctio datur à drachmis quinque ad decem.
pulvis à duabus drachmis ad quatuor. & hæc quidem facili-
ter. Majore autem vi Turbith. Is enim in pulverem re-
ductus datur à drachma una ad duas, ejus vero decoctum à
drachmis duabus ad quatuor. Præterea & Agaricus, cujus
pulvis dari potest à drachma una ad duas. decoctio à drach-
mis duabus ad quinque. Adhuc vero multo majore vi pur-
gat agrestis cucurbita, quam Græci *κολοκύνθη* appellant, cu-
jus substantia datur à caractis sex usque ad decem. floris
vero ipsius à drachma una ad duas. Modus vero reliquo-
rum dicetur paulo inferius, cum de purgatione agemus hu-
morum diversorum. Præterea & Tithymalus, & elate-
rium, & granum Guidum, & Carthami semen. Hæc de
medicamentis simplicibus quæ ducunt pituitam.

In compositis *Picra Galeni simplicior* primas habet, quia
cum facilitate trahit pituitam, & humiditates crudas in vi-
sceribus attenuat, & detergit & concoquit, immo & re-
solvit, flatus item discutit, & viscerum robur auget. At-
qui purgat vehementius eundem humorem *Hiera Hermetis*,
& *Archigenis*, insuper & *medicamentum ex Palmulis*
(*δια φοινίκων* vocant.) Potes jam per te ipsum sive simpli-
cibus purgatoriis pituitæ uti, sive ex eisdem composita
comparare, sive uti compositis aliorum, modo indicatio-
nes sumas cum ab humoris purgandi modo & substantia,
tum à loco, in quo residet, tum vero à viribus, & tempe-
ramento, & habitu, & ætate hominis laborantis, item à
regione, & aëris qualitate, anni tempore &c. eadem ve-
ro tibi etiam in modum medicamenti porrigendi, & tempo-
ris occasionem indicabunt. Verum affectus etiam homi-
nis purgandi in purgationibus ipsis juris nonnihil habet.
Aliqui enim ita affecti sunt, ut purgatoriam potionem sor-
bere nequeant, pillulas autem facile possint deglutire, vel
etiam crassiores bolos. aliqui neque illud, neque hoc fa-
ciant, sed solidiora saccharo operta mandant, devorent-
que. Tu ergo taliter affectorum habeto rationem, & pro
ipsorum affectu medicamenta composito, ac suppeditato.
Tempus vero jam est, ut de exuberante melancholia disse-
ramus. Languens igitur juvenis esto bene habitus, colo-
re per naturam flavus, modice hirtus, venas habeto latas.
arteriarum pulsus per sanitatem magnos & fortes, modice
celeres & frequentes, non molles, non etiam duros: nunc
vero parvos, infirmos, segnesque, & raros, immo jam
etiam nonnihil duros. sit nunc præter consuetudinem al-
vo astricta, sicca admodum dejiciat, & nidorulenta, & ni-
gra, mingat tenuia, pellucida, acria, nihil in se habentia
vel sedimenti, vel suspensi, vel nubis. Hic inquam me-
dio vere, & eodem temperato, ex delitescente inguinum,
vel pudendorum abscessu gravitatem in scapulis jam ali-
quamdiu sentire cœperit, indoluerit summis humeris, ju-
gulis, & sincipite, tumores duri sinciput occuparint, hi
ita inhæreant, ut calvariæ impacti esse videantur. Nos ex
delitescencia abscessus inguinum, & scapularum gravitate:
ex dolore in summis humeris, & jugulis, & sincipite, &
ex tumoribus duris calvariæ hærentibus ac fere impactis,
hominem opinabimur Gallico morbo laborare. Verum
ex hominis ætate, & habitu, & colore naturali, & tem-
poris anni temperie: ad hæc ex pilorum mediocritate, ve-
narum amplitudine, pulsuum naturalium bonitate, præ-
sentium vero parvitate, imbecillitate, duritie, ac segnitie
opinabimur non solum Gallico morbo laborare, sed etiam
admodum & periculoso & sævo. In morbis enim magis
periclitantur quicumque naturæ, ætati &c. Atqui ex alvo
præter morem astricta, ex stercorebus siccis, tetrīs, ac
nidorulentis. Item ex urinarum tenuitate, perspicuitate,
& contentis, non dubitamus melancholiam exuberare, &
eandem per unctionem à sui generis mediocritate recessisse.
Ad mediocritatem igitur per sui contraria reduci debet,
dehinc purgari. Contraria sunt humiditas & frigiditas mo-
derata; dicimus moderata, quoniam hic languens per na-
turalem temperaturam, ætatem, perque corporis habitum
naturalem, nulla eget mutatione, sed sui tutela tantum:
sed per humorem ustum, quo immodice est refertus, po-
stulat & frigesieri, & humectari: tantum scilicet, quan-
tum à mediocritate bilis succus hic declinavit. Hæc ve-
ro & per vivendi rationem, & per medicamenta quæri
debent. Verum quoniam de his in ea parte, in qua de
curatione calidæ præternaturalis intemperaturæ, & in
curatione, sive præservatione, quæ fit per purgatio-
nem bilis flavæ, satis loquuti sumus: nunc opus non est
ut de victus ratione, vel de medicamentis, quæ bilem
ustam ad bilis mediocritatem revocant, differamus. sed
nunc illud tantum debemus observare, ut tanto frigidio-
ribus, & humidioribus victu & medicamentis utamur,
quanto bilis usta, flava bile calidior est sicciorque. Uri-
næ vero sæpissime contemplandæ. Hæc ubi mediocritatem,
prout licet in atræ bilis excessu, adeptæ fuerint, in colo-

re, in modo substantiæ, & in contentis: tunc statim pur-
gationis ineunda ratio, & sedulo observanda est naturæ
inclinatio ac propensio. Verum si natura succum hunc
sive ad cutem, sive ad vesicam dirigat, quomodo sibi sit
opitulandum, superius, quantum negotio expediebat, di-
ctum fuit, nec opus nunc est, ut eadem vel similia repe-
tamus. Atqui si succum hunc ad os ventriculi moveat,
id est, si vomitionem attentet, tametsi dixerimus quomodo
vomitus sit proritanda, nihilominus huic tanto affectui, &
naturæ hominis admodum contumaci, nostra quidem sen-
tentia, satisfactum non est. Extremis enim morbis ex-
trema remedia sunt ex usu. Quocirca ad *Elleborum* con-
fugiendum esse arbitramur. potest enim elleborus corpo-
ra permutare, temperaturam corrigere, & eandem junio-
rem & fortiolem reddere. Verum non omnia hominum
corpora medicationem per elleborum ferre possunt. sed
viri quidem magis quam mulieres, & ex his ipsis quidem,
qui per habitum sunt fortiores. Quamobrem qui effœmi-
nati sunt, & qui admodum sunt habitu pingues, vel etiam
exiles, quique pectore sunt excarni, & longo collo, pue-
rique, & senes, & qui admodum frigido sunt tempera-
mento, quique bene habent, & sanguine abundant, & qui
difficiliter vomunt, tandem vero & qui animo sunt pusilli,
nequeunt citra periculum ellebori usum ferre. Utendi
vero tempus opportunum ver, dehinc autumnus: incom-
moda sunt æstas, & hyems, nisi magna urget necessitas.
Quocirca ubi urget necessitas, per elleborum minore noxa
curari possunt hyeme, qui admodum calido sunt tempe-
ramento; æstate vero senes. Cœli status opportunior
jucundus, serenus, calidusque. Temporis occasio in
morbis, qui intermittunt, est ipsa morbi intermissio &
quies. ubi vero nulla sit morbi intermissio, quævis tem-
poris occasio admitti potest. Atqui in quartanis, & in de-
stillationibus ad intestina, ipsummet invasionis tempus.
Verum, quoniam in hac ratione medendi per elleborum
aliquot incommoda solent accidere, scilicet vellicationes
ventriculi, animi defectus, & convulsiones, aliquibus
remediis hoc genus medendi præoccupare est opus. Pro
ventriculi vellicatione, *aquam calidam*, & *frigidam* prius
parare oportet, & *hyssopi decoctum*, vel *mellis*, vel *rutæ*,
vel *pulegii*. Pro defectione animi, *acetum*, *poma*, *panem*
calidum, *vinum*, *toftas aviculas*. Pro convulsione, *oleum*
commune, *sicyonium*, *sales*, *galbanum*, *castoreum*, *cypri-
num oleum*, vel *narcissinum*, vel *irinum*, *pennas*, *sternu-
tatoria*, *varias cucurbitulas*, *vehiculum*, *lecticam cum molli*
stragulo, præterea & *chlysterem*. Atqui optimum ellebo-
rum nosse oportet, quo nostrum opus felix sit & faustum,
nec frustra laboremus, hominemque inaniter torqueamus.
Festucas igitur admodum habeto multas, pendentes ab ra-
dice una, easdem vero distentas parvasque, quæ nec ra-
dices quidem habeant, nec in acutum desinant, caudæ
muris instar, albus, intus candidior, foris pallidior: ni-
ger, parte interna candidus, externa niger, plenus sit u-
terque & carnosus, uterque friabilis, in fractione fumi-
dum quiddam emittant, non pulverem, qui enim pulve-
rem edunt, sapiunt vetustatem. sit uterque primum inter
mandendum dulcis quodammodo, deinde modice acer,
postremo fervidus, & multam salivam proliciat. vere vel-
lantur, radice adhuc prægnante. Hæc de ellebori bonita-
te. Verum quoniam non omnes, qui elleborum sunt sum-
pturi, ad ipsius purgationem probe sunt comparati, sed a-
liqui sunt, qui facile quidem vomant, aliqui vero qui dif-
ficulter, & istos quidem, antequam ad elleborum ducan-
tur, præparare oportet, ob id advertendum, quod hi du-
plici ratione præparantur, una per humectationem solida-
rum corporis partium, alia per vomitoria elleboro mitiora.
Humectantur solidæ partes dupliciter, scilicet si pluri ci-
bo, & quiete præoccupent ellebori potionem. Juxta il-
lud. Ad elleboros, qui non facile supra purgantur, &c.
Qui igitur difficulter vomunt, & elleborum sunt sumptu-
ri, per aliquot dies otio indulgeant, ne alimenta, quibus
solidæ partes humectari debent, per corporis motus lique-
scant, in halitum digerantur & evanescant. Interim ve-
scantur pluri cibo, & omnis medicamentosa qualitatis,
acerbæ, acris, salsuginosæ, denique & amaræ experte,
deinceps mitioribus medicamentis vomitus proritetur. Sun-
to igitur medicamenta non acerba, non sicca, sed vel
dulcia potius, vel acria. In his enim primas habent *ra-
phanus*, *eruca*, & *vetus salsamentum*. In illis autem *pti-
sana cum melle*, *carnes pingues*, & *dulces amygdale*, &
semina cucumeris, & *peponum melle macerata*. In his ve-
ro, quæ elixantur, non juscula solum sorbere oportet,
sed totam ipsam molem & sorbere & manducare, neque
in mandendo diutius immorari, ad hunc enim modum
minus in ventriculo conficiuntur, & facilius evomuntur.
Vina sunt dulcia, & actu tepida, quæ enim talia sunt,
in ventriculo fluitant, & summa petunt. Verum & hoc
optimum fuerit vomitu proliciendo. sumito enim decocti
raphani & *aquæ*, in qua *caricæ* fuerint macerate, pares por-
tio-

tiones, hæc tepida, non exigua quantitate, potanda porrigito jejuno homini, & evomat ante cibum, & ut evomere facilius à cibo possit. esto vero raphanus acer valde. Hunc item in tenuia frusta secare potes, deinde integram noctem in aceto, & melle macerare, postmodum multum ipsius devorare, & per exigua temporis intervalla nonnihil ejus aceti mulsi superforbere: deinceps duas horas leniter inambulare, postremo multa tepida aqua epota digitis vel penna oleo intincta vomitum proritare. Ubi vero per hæc ventriculorum vomitionibus assuefeceris, tandem tres dies saltem à carnis abstineto, nec non ab aliis eduliis & potibus, quibus gignitur crassus succus. Hæc vero de præparatione ad elleborum. Nunc de differentiis exhibendi agendum. Modus autem simplicior præbendi elleborum, qui potius apparatus ad elleborum dici debet, quam modus ellebori exhibendi, est hujusmodi. Sumuntur raphani, & stimulis arundineis punguntur, postea optimi ellebori festucæ foraminibus illis insiguntur, in quibus ubi integram noctem manserint, festucis amotis, raphanus in frusta secatur, & ex aceto mulso devoratur, dehinc languens ad duas horas vomitum proritet sive digitis sive penna. atqui observandum est, ne qua ellebori frustula in raphano relinquantur. Sinto autem ellebori festucæ à drachmis duabus ad sex pro virium languentis ratione, & corporis apparatus. Superfunt tres alii modi præbendi elleborum. sunt enim qui infusum ejus propinant, sunt qui decoctum, sunt vero etiam qui substantiam ipsius præbent, & horum aliqui forficibus sectum, aliqui vero contusum & cribratum. Qui in tennes partes sectus porrigitur, cito purgare incipit, ut in summa post horas binas, & citra multam vellicationem purgat utramque bilem & pituitam: & ipse quidem in spatium quatuor aut quinque horarum, vomitione una cum humoribus expurgatus, finem purgationi imponit. Qui vero contusus & cribratus in tenuem pollinem est versus, tarde admodum opus purgandi invadit, ut sæpe etiam ultra quatuor, vel etiam quinque horas auspicietur. Ducit & is omne genus bilis & pituitæ, & periculum convulsionis affert, nec non immodicæ purgationis: at multo majore utilitate purgationem in longum profert. Datur infusum ellebori senibus & pueris, & his qui fluido sunt habitu, & qui morbo non admodum difficili detinentur. Oportet autem ellebori drachmas quinque ex aquæ pluvialis hemina media irrigare, finire per tres dies, dehinc colare: ubi colaveris, & calefeceris, totum propinare: semper tamen animadvertere, ut modus infusi proportionem respondeat viribus ægrotantis, & quantitati, & substantiæ humoris expurgandi. Decoctum vero datur & illis, & robustioribus, quam sint illi. apparatus autem in hunc modum. Sumuntur ellebori optimi uncie binæ, aquæ pluvialis hemina, in ea quinque dies maceratur. dehinc coquitur in mitioribus prunis ad tertiam aquæ partem, postea elleborus inter colandum exprimitur, decocto æqua pars despumati mellis adjicitur, postmodum ad mellis crassitudinem coquitur. datur forbendum sub magni cochlearis mensura, vel ad summum cochlearium duum. potest & cum aqua calida, & cum alia forbitione permisceri. Aeger vero prius vomitionibus assueverit, sicut superius dictum fuit, jejunos sit, præassumptos cibos probe coxerit, alvi excrementa sive sponte, sive per infusum clysterem dejecerit. Propinatus in hunc modum, neque convulsionem, neque contractiones, neque immodicam purgationem facit, efficitque ut medicus, & languens de ulteriori irritatione meditentur: ut is sectum etiam porrigere, hic sumere non diffidat. Sectus autem elleborus, & his, qui majore auxiliorum momento, majoreque superfluitate excussione, quam superiores opus habent, fortioribusque & audacioribus, & his qui facilius vomunt, dandus. At contusus & tenuissimo cribro excussus, adhuc istis ipsis vel audacioribus, vel qui plus ejusce generis medicationi assueverit, est porrigendus. Sectus apparatus in hunc modum. Sumuntur festucarum optimi ellebori drachmæ binæ, vel ad summum binæ cum dimidia, forficibus secantur in frustula sesami magnitudine, quod pulverulentum est, ex linteo excutitur, ne languens suffocari periclitetur, nimis enim efficax. dehinc fragmenta tenuia detrahantur, suffocationem enim & hæc ipsa afferre possunt. residuum ubi in succum vel ptisanæ, vel alicæ coxeris, edendum porrigito. postmodum ne quid ellebori vel in faucibus, vel in gula relinquantur, aliquid vel mulsæ aquæ, vel puræ exhibeto. Ea vero pars secti ellebori, quæ substantiam habet farinæ crassioris, ubi in mortario contusa fuerit, ponderedrachmæ unius & duorum obolorum ad summum, cribrata tenuissimo cribro, & parte ejus tenuissima detracta, datur ex alicæ, scilicet id quod est in ipsa solidius, pleniusque. Quod vero tenue est, iterum contundimus, & diligenter cribramus: dehinc ex melle præcocto & solidissimo in pillulas reformamus, & deglutiendas porrigimus.

Mos vero est antiquorum his, qui à potione hujus medicamenti facile purgantur, aquam frigidam forbendam da-

re, dehinc jubere ut olfaciant, ad virium consolationem, odorata. dormiant, vel decumbant, vel statim duabus horis per quietem otientur, ne citius quam decet medicamentum evomatur, post hæc autem, ut moveantur jubere. Vomitori primo caliditatem excipiunt in ventriculi ore, atque in gargareone, ipsis deinde os saliva perhumescit: postea vero evomunt cibi aliquid & medicamenti unum cum pituita, posthæc pituitam & bilem, atque aliquid medicamenti, deinceps bilem puram, sæpe vero & venter subducitur, singultiunt autem leviter, & si tolerabilior sit purgatio, & facies perurbescit. Quod si purgatio faciliter cedit, facies probe coloratur, & singultus cessat. Verum enimvero si in media purgatione singultiunt, tu mulsam, vel rutæ decoctum, vel aquam tepidam propinato. purgatione expleta, lavator, cibum præterea sumito. Quod si purgatio in longum proferatur, mulsam calidam rutæ decoctam forbendam dato, vel aquam oleo mixtam ὀδὲλαιον Græci vocant, dehinc penna oleo intincta vel cyprino, vel irino, vomitionem proritato, & recumbens in pensili lectica dimovetur. Quod si magna cum perturbatione suffocationis metus instet, infusionis ellebori cyathos tres propinato, quam etiam paratam habere oportet. sua enim qualitate purgationi opitulatur. Verum si neque hac portione suffocationis periculum amovetur, acerrimo clystere vacuato. Dato vero & ipsis Galbani obolos tres, non ad vomitionem excitandam, sed ad periculum suffocationis amovendum. Interim dum in pensili lectica nullo non tempore dimovetur, & dum penna vomitionem proritare non desinit, forti sternutatorio etiam uti præcipito. Mitescit autem singultus purgatione accedente, sicut dictum fuit. Atqui si adhuc vehemens esse perseveret, sternutatorii inflato, & cucurbitulis utitor secundum totam spinam, ac præsertim secundum magnas vertebrae transversæ septi. Nam cucurbitulæ immorantes os ventriculi ab singultu contractum, & quasi obliquatum dirigunt non infrequenter. Præterea partes extremas corporis vincito, contrectato, & in frigidam aquam demittito.

Verum quoniam ex purgatione per elleborum sæpe accidit, ut crura & manus contrahantur, sunt hi quidem leniendi multa pinguitudine, multa insuper palpatione, frictione, & fotu non partium extremarum tantum, verum etiam & musculorum, qui sunt in suris. Illinantur igitur oleo dulci, vel sicyonio, vel aliquo ex medicamentis, quæ lassitudines sedant, ὕποπι Græci appellant. Adjiciatur illitionibus castoreum, & potandum porrigatur. Juvat vero ipsos balneum in primis, si ipsius facultas suppetat: sin minus, solium. Totum igitur corpus, ac præsertim contractæ partes multo oleo dulci inungantur, aqua esto bene temperata, ut in ea diutius immorari possit, sic enim convulsionem sedabuntur, tuncque statim panem in diluto vino maceratum languenti porrigito, vel immixto ex succo uvæ acerbæ & melle, ὀμφακόμελι vocant, exhibeto, scilicet si vehementer sit purgatus. Quod si à cibo calorem in ore ventriculi persentiscat, ὀμφακόμελι calida aqua temperatum ægroto potandum porrigito: dehinc vero secundo, si opus fuerit, ex aqua frigida temperatum. exinde vero alimenta sunt boni succi, vina vero & tenuia & ventera. Hæc vero de præparatione ellebori, & de modis exhibendi satis sunt. superest nunc ut exponamus, quibus in morbis sit ex usu, quibus vero minime.

Elleborus igitur in diuturnis morbis, & vehementibus est ex usu, & his qui ab aliis medicamentis nihil opis susceperunt, scilicet laborantibus aqua inter cutem, elephantiacis, male habitis, jamdiu resolutis, comitialibus, & melancholicis morbis, & arthriticis, & podagricis. Sed longum esset omnes morbos, quibus elleborus prodest, enarrare, nec præ copia quis facile id præstare posset. At non minori utilitate morbi, quibus elleborus nocere posset, forent recensendi. In his sunt sanguinis rejectionis, spiritus difficultas cum suffocationis metu, suspecta oculorum suffusio, affectus, qui ad caput tantum spectant: & horum maxime, qui per temporum interstitia cum faciei rubore violentos dolores ferunt, præterea & suffocationes uterinæ, & frequentes animi defectiones, & vasorum distentiones.

Jam de purgatione bilis atræ per vomitum satis à nobis dictum nunc est. superest modo ut de purgatione per alvum ejusce modi humoris differamus. Quamobrem si natura hunc humorem præcoctum ad alvum dirigat, ipsam juvare oportet purgatorii medicamentis, & eisdem opportunis. Sunt vero opportuna, quæcunque atram bilem respiciunt, & ejus quantitatem, & locum unde promovetur, insuper ægrotantis vires, ætatem, habitum &c. Multa vero sunt cum simplicia tum composita medicamenta, quæ bilem atram purgant. In simplicibus myrobalani-Indi, lactis serum, fumaria, sive fumus terræ, pulegium, tragariganum, parthenium, alyssonque. Hæc vero imbecilliora & mitiora. Vehementiora autem polypodium, trahit enim

& pituitam. *lapis Armenius*, folia & folliculi *senæ*. sed folia A sunt efficaciora folliculis, dicat Joannes Mesue quicquid velit, experientia contrarium probat. Experientia vero & ipsa docet, quod præter atram bilem trahat secundo pituitam, gravem illam quidem, & nonnihil acrem, ut inde pondera sentiantur in imo ventre, & excitet tenesinum, id est, inanem cupiditatem egerendi. Hæc de simplicibus medicamentis, quæ atram bilem ducunt. Qua vero arte ex simplicibus purgatoriis medicamentis composita conficiantur, paulo inferius ostendemus, quando de exuberantia diversorum humorum differemus. Nunc composita, quæ atram bilem purgant, explicemus. In his sunt *utræque confectiones hamech*, *pillule Indæ*, *pillule de lapide lazuli*, *pillule de lapide Armeno*. Tu vero sumpta indicatione ab humoris & substantia & quantitate, & à loco unde purgari debet, & à languentis viribus, ætate &c. quæ tibi medicamenti præscribunt quantitatem, utitor vel simplicibus, vel compositis prout lubet. huic enim arti innitens, errores & infamiam apud doctos declinabis, & conscientia rei bene ac feliciter gestæ ex animo jubilabis.

Verum si non unum tantum humorum genus exuberat, sed vel duo, vel simul omnia, scilicet, vel bilis flava cum pituita, vel eadem cum bile atra, vel cum atra bile pituita, vel hi humores omnes simul: tunc vel uno simplici purgatorio medicamento, quod singulis humoribus respondeat, uti oportet, vel in unum simul diversa commiscere.

In his autem, quæ diversos humores purgant, sunt *Peplus*, quem pharmacepolæ *Efulam rotundam* vocant, & *Peplion*, ambo autem quoniam paribus facultatibus constant, simul recensentur. Nam eorum semina, & aliquando una cum germinibus siccata in umbra, contusaque & cribrata, pondere scrupulorum quatuor data ex aqua mulsa, & super absorpta pauxilla quantitate aceti, post flavam bilem, bilem atram & pituitam ducunt, & disrumpunt flatu: quo fit ut affectibus flatuosis prosint, qui initia sunt melancholiæ. Profunt etiam diuturnis inflammationibus lienis, uteri, & coli, & mollibus tumoribus imi ventris.

Polypodium atram bilem, & pituitam purgat. datur radix ejus pondere scrupulorum septem, vel minus, prout vires ferunt. Verum in diluta aqua mulsa prius macerari oportet. potest & super balsamenti abrasa ante prandium manducari. Purgat vero mediocriter, & citra læsionem vel in juscule gallinæ vel in pitana elixata.

Lapis Armenus atram bilem, & omnia quæ crassa & glutinosa sanguini commiscuntur, purgat. quamobrem datur pondere scrupulorum quatuor, vel plus vel minus pro virium modo, melancholicis & elephanticis, & similibus.

Centaurium minus crassissimam bilem & mucosum purgat. quocirca potandum datur decoctum ipsius coxendicis, & lienosis, sunt autem centaurii scrupuli septem, aquæ hemina. Coquitur vero ad dimidium.

Colocynthis pituitam, & bilem, & mucosum purgat. quare optimum medicamentum est omnibus morbis, quid difficile excutiantur, & qui quodammodo sunt scirrholi. Datur interioris partis ipsius quantitas anuum scrupulorum ex aquæ mulse cyathis duobus: imbecillioribus autem quantitas unius tantum. Verum eligenda est, quæ candida est & mollis: sicca enim & nigricans, mala. atqui contunditor & lævigato diligenter; sæpius vero cribrator. ipsa vero, cum uti volueris, in mortario omni cum diligentia ex aqua mulsa lævigato. Accidit enim ut, ubi contusa fuerit, antequam irrigetur, tenuissima esse videatur, cum vero in mulsa inaderit, intumeat valde, adeo ut, qui eam viderit, non satis fuisse cribratam suspicetur: quod si forte acciderit, hærent partes illæ, quæ non probe ex mulsa fuerint lævigatæ, ventri aliquando, aliquando ori ipsius, sed maxime quidem involutionibus intestinorum: quo fit, ut per sui acredinem & mordacem qualitatem ulcerent intestina, & inferant nerveas passiones, scilicet tormina & contractiones. Quamobrem opus est ipsam summa cum attentione ex mulsa aqua lævigare. Verum si mitius purgare volueris, magnam *colocynthida* aperito. ubi aperta fuerit, quicquid seminum est, detrahito. dehinc reposita in ipsa sine seminibus lanuginosa parte, ipsam impleto vel passo, vel vetere & dulci vino, sicque finito diem & noctem irrigari. posthæc vinum linteo percolatum, & calefactum, bibendum dato. optime enim arquatos purgat, nec non eos, qui per summa corporis pustulas habent lividas, & eminentes.

Tithymalus omnis pituitam & bilem trahit, dantur vero ipsius ramusculi virides, immo & pauxillum in testaceo aliquo torrefacti, dehinc lævigati, & ad eum modum pondere scrupulorum quatuor triumve in aqua cum farina commiscuntur & potantur. siccati enim sunt infirmiores. Tu vero radicem ejus *tithymali*, quæ *Characiæ* nuncupatur, ubi in umbra siccaveris, cum usus postulat, detractum corticem con-

tusum & cribratum pondere scrupulorum quatuor, in vino dulci & vetere integram diem & noctem maceratum, lintheo percolato, postea nonnihil calefacto, & propinato, purgat enim id optime: ut sint, qui ipso in omnibus, ut arcano remedio, utantur. Verum & *Tithymali*, qui juxta aquam & in humidis locis, & sylvis producit, liquor probe, & sine noxa purgat, scilicet, si farina vel sicco pane lævigato excipiat, deturque ad magnitudinem nucis avellana. Ejus vero liquoris guttæ quatuor quinqueve dantur ab aliquibus vel caricis vel farina exceptæ. Atqui epotus linguam, & vicinas partes vehementer exulcerat, & ventriculum incendit.

Elaterium bilem & pituitam purgat. datur obolis tribus cum hemina media lactis nuper mulcti.

Granum Cnidium purgat humores aqueos, & serofos, purgat vero etiam moderate bilem, & pituitam. habet autem qualitatem igneam, & peracutam. Datur pars integra granorum triginta, ubi eam cum farina contuseris, & cum vino confuseris. Verum si levius purgare volueris, dato grana, vel viginti, vel quindecim. A potione parum olei rosacei superforbeto, scilicet ne fauces exurantur. at præstiterit lævigata ex melle cocto in pillulas conformare.

Agaricus purgat pituitam & bilem, at non acriter. Dantur hujus drachmæ binæ cum aqua mulsa vel aceto mulso. & ori ventriculi per levitatem, cujus gratia innatat, officit.

Thymus pituitam & bilem abunde, & sine noxa purgat. Contunduntur corymbi ipsius, & cribrantur, danturque pondere drachmarum quatuor triumve cum modico sale & posca.

Rapum terræ κακάρων vocant Græci, admodum probe contusum & lævigatum pondere à granis quindecim ad mediam drachmam cum posca propinatur. succi vero ejus à granis quindecim ad scrupulos quatuor. decocti vero radices ab uncia una ad quatuor. Purgat id pituitam & bilem, & sudorem movet. Ejus autem proliciendi cum instat necessitas, medicamento epoto languens in operis naturæ auxilium decumbat, cooperiatur & foveatur.

Medicamenta simplicia recensuimus, quæ sigillatim C privatos ac peculiare humores purgare possunt, & adjecimus mensuram aut pondus, quibus singula porriguntur, ut inde sumpto initio, methodum, id est viam & rationem apponamus, qua plura simul citra languentis læsionem possimus commiscere. Ad hæc vero miscenda compellimur, cum non unam humoris speciem, sed plures simul purgare oportet. nec suppetit medicamentum simplex, per quod id commode & citra noxam exsequi valeamus. tunc enim miscemus vel duo simul, vel tria, vel etiam plura pro varietate humorum, qui purgari debent. Est & alia miscendorum medicamentorum necessitas ejusmodi. Habent fere omnia medicamenta purgatoria insignem aliquam qualitatem, per quam vel gustandi sensum, vel tangendi, vel odorandi lædant. Harum vero singulis contraria admiscere oportet, quo infestæ illæ qualitates vel de medio tollantur, vel minuantur, vel saltem fiant mitiores. Si quis igitur duos humores simul purgare velit, duo simplicia purgatoria medicamenta seligat, quorum alterutrum alterutri humori ex adverso respondeat. esto vero quantitas utriusque medietas vel ponderis vel mensuræ, sub quibus utrumque seorsim exhibebatur: sin tria sint miscenda, tertia pars ejus, quod seorsim exhibebatur, admiscetor: sin quatuor, quarta pars singulorum: & hoc quidem, cum singuli humores æquo modo & exuberant, & egent purgatione. Ubi vero eorum aliquis cæteros quantitate excellit, sui medicamenti quantitas, cæterorum ac singulorum quantitatem ad proportionem opus est ut excellat. Dehinc olidis & grave olentibus per suavia & odorata, amaris per dulcia, acerbis per glutinosa, (emplastica vocant) salis per insulsa, acerbis per matura, astringentibus per laxantia, laxantibus per astringentia repugnato. Ad hunc igitur modum ex simplicibus purgatoriis medicamentis composita, prout usus, & temporis occasio postulabunt, apparato. Hæc de excrementorum purgatione satis sunt.

Atqui solent vitati humores post purgationem pro sua ipforum natura pravas aliquas intemperies relinquere five in corpore universo, five in præcipuis ipsius partibus, membrive: quæ nisi per contraria amoveantur, de integro consimiles humores, vel etiam deteriores generabunt, congerentque. Harum igitur singulas, singulis contrariis corrigere atque fugare oportet: calidas frigidis, frigidis calidis, humidis siccis, siccis humidis, & compositis compositas opponendo. At quo usque immutare oportet, naturalis temperatura, si adhuc manet, indicabit. sin abili naturalis, & alia ex consuetudine vivendi in ipsius locum subit, hæc pariter atque illa in morbis se tueri, atque servari ostendet, cupietque.

Verum dicebamus supra fieri aliquando, ut ex præternaturali

naturalibus intemperaturis una in aliam mutaretur, calida in frigidam, frigida in humidam, humida in siccam. statuamus igitur calidam intemperaturam, (quam initium morbi hujus esse dicebamus, per improbam curationem tractu temporis, digerendis scilicet sanguine & spiritibus, in frigidam degenerasse, hanc vero cruditatibus cumulandis humidam, secum associasse, ut jam non frigida sit solum, sed frigida simul, humidaque. corpus, quantum per humores congruebat, purgatum esse, scilicet vel per urinas, vel sudorem, vel alvi purgationem, vel vomitionem, etiam per elleborum, si opus fuerit. demum adhuc frigidam & humidam intemperaturam in similibus ac simplicibus partibus una cum improba qualitate Gallici morbi derelictam esse. quod remedium quæso ad hunc modum præparatum magis conducibile quam decoctum Indici ligni poterit reperiri? nullum fere mea sententia. Indicum enim lignum calefaciendi & siccandi vires habet. Hæc sensus indicant. Siquidem decoctum ipsius ore retentum, os, & fauces calefacit. gargarizatum in primis per acredinem salivam prolicit, dehinc absumit, ut etiam affectui gulæ, quem Græci σαλισρόν vocant, opem ferat. subscribunt sapor amarus & acer, & odor non obscurus. Lignum hoc resinam exsudat, cujus gratia remollit, maturat, digeritque. ut inde quidem, pro corporum præparatione, & naturæ propensione, aliquando alvum lenire possit, aliquando urinam, sudorem vero aliquando moveat, cieatve. Nutrire autem sensibilibus posse haud crediderim, tametsi medici quidam non contemnendi id affirmant. Quid enim Indicum lignum habet dulcedinis, quæ communis est omnium, quæ nutrire possunt? sine qua nihil nutrit, quicquid enim nutrit, dulce est plus, minusve. Quod si quis dicat Indicum lignum particeps esse dulcedinis, & ad proportionem ipsius nutrire posse, nos statim linguam, quæ est gustus instrumentum, appellabimus. Habet enim potestatem, quæ similia sunt, quæque dissimilia sunt, discernendi: ut inde naturas rerum cognoscens, quæ familiaria sunt eligat, aliena vero respuat. Mirabor si unum ex millibus per integram & inculpatam sanitatem quis inveniit, qui gustato Indici ligni decocto meraco, & sincero, se dulcedinem qualemcunque persentire affirmet. Hæc de viribus ipsius. nunc de ejus bonitate.

Habet lignum Indicum suam bonitatem maxime ab ætate. Ætatem autem indicant gravitas, color, densitas, odor, & sapor. Demus igitur Indicæ arbori ab sua radice excisæ, sicut & cæteris lignis, humiditates quatuor. Unam crudam & aqueam temere per ipsam fluitantem, quam nuper excisa aliquandiu habet, servatque. Alteram coctam, & per suum ipsius corpus singulis partibus distributam, & fere substantiæ arboris assimilata, atque unitam. Habet tertiam, quæ substantifica pars est ipsius plantæ, cæteris partibus assimilata jam, atque unitam. Habet & quartam, quæ arboris partes mutuo continuat, & continuatas servat. Prima humiditas ea est, quam nuperrime terra per arboris radices est impartita. Secunda ea est, quam singulæ arboris partes pro similitudine, & convenientia, quam secum habent, maxime traxere ad sese, coxere, & ad sui similitudinem fere permutavere, si bique apposuerunt. Tertia illa est, quæ nuper trahebatur, coquebatur, permutabatur & singulis partibus arboris apponebatur. jam vero est tracta, concocta, ad similitudinem earum partium permutata, quibus antea apponebatur, & nunc quidem substantifica, & propria & naturalis est plantæ humiditas. Quartavero, illa est humiditas, quæ ligni partes mutuo continuat: & continuatas tandiu servat, quandiu lignum est lignum. Nunc vero ad proportionem harum humiditatum, demus Indico ligno ætates. Ætatem quidem puerilem, quoad suæ radici hæret, & ab ea cibum capit. Adolescentiam, ligno nuper à suo trunco exciso, in qua tandiu versetur, quam diu viride est, & humiditatem illam servat crudam aqueamve. hæc quidem illa est humiditas, quam viride lignum igni appositum ea parte, qua excisum vel sectum vel fractum est, multo cum strepitu ac stridore emittit evomitque. Juventutem demus ligno, quando, absumpta aquea humiditate, retinet coctam illam humiditatem, quæ fere est substantiæ ligni assimilata, atque unita. Virilem ætatem, siue consistentem, siue ætatis vigorem (liceat enim illam appellare prout cuique placet) demus ligno, quando absumpta jam humiditate illa cocta, & fere assimilata, atque unita, suam substantificam humiditatem integram & illæsam servat. Demus vero senectam, quando absumpta pene substantifica humiditate, lignum evanidum, & cariosum esse incipit. Ætatem vero decrepitam, quando jam temporis diuturnitate in pulverem redigitur, & jam prope est, ut desinat esse lignum.

Indicum igitur lignum optimum est, & tamdiu esse perseverat, quamdiu per ætatem viget, florem id ætatis vocant. tunc enim maxime densum, maximeque ponderosum est, ut lignum ex sui ipsius substantia, non ex aliena

A humiditate esse potest. tuncque maxime est per saporem acre, maximeque subamarum. amaror enim, qui antea per acerbitem vigeat, nunc mitescit coctione, acredo autem exacuitur & invalescit. nam caliditas, quæ antea sub humiditatibus obscura erat, nunc prioribus illis duabus absumptis detecta, ligni acedinem auget, minuit amarorem, & pinguitudinem ad ligni superficiem pellit, & in resinam cogit: ut etiam nunc magis resinofum esse videatur, & fit, & eandem ob causam magis fit odorum luteumque. Bonum vero est, quod in ætate est juventutis, non nihil tamen infirmatum sub humiditate, quæ nondum suum finem & complementum est adepta. Nec caret bonitate, quod in ætate est adolescentiæ, sed superioribus tamen per aqueam, & crudam humiditatem infirmus, à qua fere obruitur & suffocatur. His omnibus adhuc infirmius, quod puerilem ætatem agit, id est, quod suæ radici adhuc hærens alimentum veluti lac infantium instar, de terra fugit. id enim humidissimum, & ea ratione infirmissimum, non secus atque infantes per ætatis humiditatem sensibus & ratione omnium infirmissimi sunt, omniumque quarumcunque ætatum stupidissimi. Quod vero per senilem ætatem jam exolescit, & in cariem verti cœpit, non solum vires infirmas, sed etiam plane à sui natura abalienatas habere cœpit, ut pariter quodam modo & officere & prodesse possit. Illud autem, quod jam ad ultimam pervenit senectutem, ut jam prorsus sit cariosum, nec suarum partium continuitatem servet, nihil commune cum Indico ligno habet. Quamobrem juvare quidem nequit, officere autem potest. Hæc de Indici ligni bonitate. Nunc vero videre oportet, quibus medicatio per Indicum lignum sit ex usu, quibus autem non.

Ex natura & viribus ejus, quibus profit, quibus vero non profit, facile cuius patere potest. Habet enim à natura, hoc est à Deo optimo maximo, quod morbo, quem Gallicum Itali vocant, adversetur. Hoc enim per experientiam nemo fere est medicus, qui non credat & affirmet. Cujus vero qualitatis ratione, nemo non ignorat. omnes enim fatentur morbo huic per qualitatem adversari occultam, atque innominatam, id quod nos etiam auctoritati universitatis medicorum assentientes, confirmamus. C In universum igitur omnibus hoc genere morbi laborantibus ex usu esse debet, modo aliquid momentaneum non repugnet. Cum vero vires habeat calefaciendi & siccandi, item remolliendi, maturandi, & in halitum digerendi, liquido patet, quod omnibus per frigidam & humidam intemperaturam male habentibus usum præstet. Adhuc vero & illis, qui alicubi in corpore humores frigidos, & eosdem crudos & concretos habent. Quamobrem præter Gallicum morbum, prodesse poterit malo habitui, καχεξία vocant, nervorum resolutioni, convulsioni, paralyti, podagræ, arthritidi, coxendicis stupori, aliquando vero & mensium retentioni, & præfocationibus uterinis, adhuc autem & satietati, & σαλισρόν, id est superabundanti salivæ, & intestinorum levitati. In universum vero frigidis omnibus morbis & humidis, siue cum materia, siue secus, conferre utilitatem potest. Hæc de usu medicationis per Indicum lignum. Jam vero de his differamus, qui ad hoc genus medicamenti probe sunt comparati.

Nemo est qui per naturalem temperaturam, sexum, corporis habitum naturalem, & ætatem, hoc genus medicationis ferre nequeat: modo vires suppetant, & medicum doctum, & natura prudentem sit fortitus. Quid enim prohibet, quin puerum tenellum, aut delicatorem fœmellam, aut senem decrepitum hoc genere medicamenti curare experiamur? An non possumus vivendi rationem, & medicamenti apparatus languentis temperaturæ naturali, sexui, corporis habitui naturali, & ætati, & viribus accommodare? Jam vero de præparatione medicamenti agendum.

Indicum lignum infundi potest, potest & coqui, potest & in pulverem redactum devorari. Verum in quovis liquore, prout ratio postulat, infundi & coqui potest, in simplici aqua, in medicamentosa, in vino, in posca, in lactis sero, & in summa in liquore quovis, qui operi & scopo medici faveat, atque opituletur. Liquor igitur eligendus erit pro indicatione propensionis naturæ, & singularum partium affectu, siue principalium, siue principalibus inservientium. Ubi enim natura nihil moveat, nec viscus aliquod momentaneum aliquo præternaturali tumore sit affectum, ac præsertim lien, Indici ligni infusio & decoctum in aqua fiat simplici & pura. Ubi vero natura superfuitates moveat aliquorsum, si opportuna sit regio, tu pariter eo vim medicamenti, idoneo ad id liquore, ex quo infusum vel decoctum sis factururus, dirigit. Ad eundem modum si viscus aliquod inflammationem subierit, à vino abstineto: sin tumorem durum, aquam declinato, tuncque de posca deliberato, maxime vero si lien præduro tumore sit affectus. Quo circa si natura ad vesicam movet, aqua polytrichi, vel apii, vel a-

dianti uti potes: sin ad alvum, *Lactis serum* fuerit opportunum, *caprimumque* in primis. Neque alienum fuerit aliquando aqua aliqua uti ex sponte nascentibus, calidisque, praesertim vero ubi Gallico morbo societur lienistumor. Liquores igitur eligendi, qui naturae inclinationi respondeant, & viscerum affectibus adversentur. Quavero quantitatatem proportionem lignum cum liquoribus misceatur, nunc dicendum.

Sciendum tamen singulorum quantitatem nec sciri nec scribi posse, sed oportere ipsam ex naturali temperatura laborantis conjectari, item ex habitu naturali, & sexu, & aetate: praeterea ex magnitudine morbi, & aëris ambientis qualitate, & regione, & anni tempore, & praesentis tempestate. Viris enim natura calidis & siccis, & ad proportionem sui temperamenti bene habitis, si per Gallicum morbum ad praeternaturalem intemperaturam frigidam & humidam sint versi, meracius medicamentum dari debet: adhuc vero meracius, si magna sit intemperies: multo autem meracius si ambiens aër, regio, anni tempus, & tempestatas, frigida sint humidaque. Meracius infusum erit, si servata eadem liquoris quantitate, in ea plus scobis ligni Indici macerabis. Dilutius erit, si minus scobis immiseris. quod si adhuc minus immiseris, adhuc magis dilutum erit. *Liquorem igitur fervidum ea quantitate, quam volueris, in vas angusti oris scobi inspergito, os statim obturato, dehinc vas in calenti fursure triticeo obruito, duos integros dies macerato, dehinc percolato, & calidum propinato.* Hoc parum efficax est, & pueris & delicatioribus focemellis dari potest. At decoctum efficacius paratur in hunc modum. *Sumitur scobis ligni, & liquoris, quem tibi elegeris, sua cujusque quantitas, prout ipsam ex illis indicantibus, de quibus supra, potueris conjectari. scobem in vas, ut dictum est, angusti oris conjicito, fervidum liquorem inspergito, vas obturato, in calidum fursur sepelito, diem & noctem macerato, dehinc coquito, aliquando ad quadrantem, aliquando ad trientem, nonnunquam vero ad semissem, ad tertias vero aliquando, prout vel efficacius, vel minus efficax medicamentum habere cupis, spectando semper ad ea de quibus supra.* Hæc est ratio parandi infusi, & decocti ligni Indici. Verum ipsius substantia tunc dari potest, quando languens ipse liquida medicamenta averfatur, solidiora non abhorret, sed appetit, atque exposcit. In cujus apparatu ad propensionem naturae spectare oportet, sicut de infuso, & decocto dicebamus. Namque si natura ad alvum movet, ei in tenuissimum & probe excussum pollinem redacto, quæ alvum leniant admiscere oportet, scilicet vel *pruna*, vel *passulas*, vel *palmulas*. vel *castæ florem*, vel *mannam*, vel *myxaria*, vel quid tale. ea vero vel ex *saccharo* vel ex *melle* excepta ad eclegmatis substantiam reduci possunt. Sin natura urinas, vel sudores movet: tu Indici ligni pollini, quæ vel urinas, vel sudores moveant admisceto. Catalogum vero eorum, quæ urinas vel sudores cient, superius adnotavimus, nec opus est ut ea iterum repetamus. Dari autem debet mane & vespere ventri vacuo, saltem tribus horis ante cibum. Nunc de modo propinandi infusum & decoctum.

Utrunque pariter datur ventri vacuo mane & vespere, modo ne quid impediat, calidum utrumque, nisi pro tempore venter aestuet, dehinc stragulis modice operiatur. sudorem enim ex impetu naturae provocari optamus, non ex onere stragulorum. Dormiat, ut naturalis calor exinde ad viscera revocatus, atque inibi unitus, ac propterea roboratus, potionem conficiat, & ad venas, & ad corpus universum digerat ac dispenset. Sudorem si moverit, ipsum ad ultimum detergito, eo enim plus sudabit quo, infrequentius detergetur. Potionis modus is esto, qui nec ventrem admodum gravet, quique non in ipso fluctuet, & emergat. Vanum autem est numerum unciarum potionis, ut plerique faciunt, explicare: cum non æquale pondus æqualiter ferant omnes, & aliqua potionis quantitas in alio fluctuet, in alio indissolubiliter amplectatur. Potio ubi confecta fuerit, & ventriculum dereliquerit, (quæ nimirum ventris alleviatio, & ructus indicabunt) tunc offerendi cibi instabit tempus. Jam igitur ad vivendi rationem descendamus.

Victus autem non secus ac medicamentum oblatum, ad calidum & siccum spectet. Modum præscribunt primum quæ languenti homini naturalia sunt, temperatura naturalis, ætas, & sexus, & habitus naturalis. quæ præternaturalia sunt, scilicet morbus, morbi causa, & quæ morbum sequuntur symptomata. Hæc vero quia præternaturalia sunt, sese per contraria summovei indicant. Aëris vero qualitas, anni tempus, & præsens tempestatas, & regio, & exercitia, & mores, quia nec naturalia sunt languenti, neque præter naturam: si morbo adversantur, talia qualia sunt servari oportet: sin morbo consentiant, tantum remittere eorum qualitatem oportet, quantum singula à sua cujusque mediocritate recesserint. Hæc vero ad exemplum prædictorum superius, si emendatione opus

habent, corrigantur. Nunc autem de ratione victus in cibo & potu, quæ adeo medicationi per Indicum lignum inservit, ut vix citra ipsam vel tantillum juvare illa videatur, loquamur. Hæc sicut & illa ad calefactionem, & siccationem spectet. Quod si languens per naturam, per sexum, per habitum corporis naturalem, & per ætatem calidus sit & siccus, tanto efficacius calefacere & siccare oportet, quanto horum ratione temperato calidior est, sicciorque. Adhuc vero, & hoc ipso efficacius, si consueverit eo victu uti. consuetudo enim altera quædam est natura, quæ per sibi similia conservatur. Victus nihilominus in hoc medicationis genere esto tenuis, prout vires languentis ferunt, sed præterea aliquid dandum est ætati, tempori, & consuetudini. An vero plus cibi mane, an vespere offerre oporteat ægotanti, id morbi exacerbationes indicabunt. In exacerbationibus enim abstinere oportet. Quamobrem si morbus mane increbuerit, vel cibi omnino nihil, vel pauxillum penitus offerri debet. sin vespere, illud idem observandum. Verum quoad usque hoc medendi genus debeat prorogari, naturalis & temperies & habitus indicabunt. Namque si naturalis temperies à præternaturali sit derelicta, & habitus naturalis, qui sub improbo prius latebat, sit detectus, jam pulsus & respiratio ad sui cujusque naturam rediëre. mens probe constat, cibos appetit, omne genus excrementi, prout in sua quisque sanitate, excernit. Hæc ubi primum apparuerint, per hoc genus medicamenti satisfactum esse confidito. Quod si adhuc eo ventum non est, ne cessato, sed eodem medicamento instato, quoad propositum tibi finem assequaris. Omnia enim secundum rationem facienti si non eveniat secundum rationem, non est ad aliud transeundum, stante eo, quod ab initio visum fuit. Hæc de medicatione per Indicum lignum satis sunt. Nunc vero Gallicum morbum cum intemperatura frigida & sicca copulemus, vel ut rectius loquar, copulemus improbam qualitatem scævam & contagiosam, qua sine morbus quivis non amplius Gallicus appellatur. hanc ipsam igitur qualitatem cum frigida & sicca intemperatura copulemus in hunc modum.

Statuamus igitur hominem excrementosum frigida & humida intemperie laborasse, per medicum, quantum satis esse videbatur, fuisse ab excrementis expurgatum. Interea vero deficientibus idoneis alimentis ita contrahiisse, ut non sanguis solum, & simularium partium nutrimentum, dissipata sint, sed & pinguitudo simul, immo & carnis pars maxima, siccitatem autem nec dum solidas partes attigisse, nec deesse tamen pravam illam Gallici morbi qualitatem. Hic imaginatione & reipsa bini præternaturales sunt affectus. Unus, intemperatura frigida & sicca, quæ corporis humiditati substantificæ nocet multum, prodest vero nihil. Alter, eadem ipsa frigida & sicca intemperatura copulata cum venenosa illa Gallici morbi qualitate. Prima vix quidem sanari potest. Secunda vero minime, ut nos opinamur. Prima sui instaurationem indicat, Secunda istud idem, ac præterea usum alicujus Amuleti, quod venenosæ qualitati Gallici morbi ex propria natura adversetur. Ea Græci *ἀποτροπαία* appellant. Verum quoniam nullum adhuc amuletum hujus mali nobis experientia submonstravit præter Indicum lignum, & usum Argenti vivi, neutrum vero ipsorum caret suspitione: siquidem illud siccitatem auget, & imminuit corporis alimenta: hoc vero & exsiccatur quidem, & quicquid est excrementi, à partibus ignobilioribus ad nobiliores pellit, scilicet à cute & carnibus ad os & fauces, & gulam, & ventriculum & intestina. quo fit, ut illa aliquando ita inflammiet, & excoriet, ut nec languens mandere cibum queat nec deglutire, ut nonnullos aliquando per inedia interire contigerit. Accidit vero etiam aliquando, ut per excoriationem ventriculi & intestinorum successerit eorundem levitas, Græci *λεντερίαν* vocant: quæ, sanata excoriatione, insanabilis effecta per levitatem cicatricis, hominem ad aquam inter cutem, & tandem ad miseram mortem perduxit. Sed amabo, quis in tanto affectu siccitatis, in tanta virium infirmitate Indico ligno, vel Argento vivo uti auderet? Superest igitur ut spreta nunc secunda intemperatura, prout secum adjunctam habet qualitatem illam venenosam, Nos istam ipsam citra qualitatem venenosam curare experiamur. Curari quidem debet refectio, non quavis, sed ea, quæ paulatim fiat. (Quæ enim longo tempore extenuantur corpora, lente reficere oportet &c.) Animi tranquillitate cibo & potu opportunis, scilicet, qualitate, quantitate, usus ordine, & temporis occasione, adhuc dispensatione alimenti. Cibi igitur humidi sunt, calidique. sed circa cibi caliditatem admodum multa diligentia uti oportet, ne scilicet per immodicum calorem siccitas augeatur. Quantitas autem noxæ modum calefaciendi subostendet. Hominis igitur taliter affecti curationem hisce principiis ordiamur. Quotidie purgatis alvi excrementis, & jejuno ventre hominem

nem pinguius ex dulci oleo fricato. dehinc in solium aqua tepida plenum demittito, prout superius in curatione calidæ intemperaturæ dicebamus, in eo immorator ut sibi lubet. ubi exierit, linteis calidis detergitur. postremo iterum inungitur oleo calefaciente, modiceque adstringente: ne cute per balneum rarefacta alimentum fufum ac dispensatum, in halitum digeratur. his peractis aliquantisper in lecto quiescito. dehinc cibum capito. cibus esto coctus facilis & nutriens, & minime glutinosus, minimeque excrementosus. in hoc cibi genere lac nuperrime multum primas habet, ac præsertim muliebre, utpote quod homini & simile est, & familiare. post ipsum, asininum: cujus omnis bonitas ad tenuitatem suæ substantiæ referri debet, ea enim ratione minime coagulatur, & citissime in corpus permeat ac dispensatur. mel vero optimum ac despumatum ei admisceto, id quod & nutrit quidem, & calefacit, ac neque lac cogi finit. Ubi lac sumpserit, quiescito, quoad tempus sit secundæ lavationis, id quod fere erit post quatuor, aut quinque horas ab assumpto lacte. Verum an probe illud coxerit, ructus & ventris moles indicabunt. Namque quoad ructus lac redoleant, & ventris moles non subsidet, secundæ lavationis adhuc tempus non est. Contra vero, ubi ructus nihil olent, & subsedit ventris moles, jam instat lavationis tempus. Quamobrem iterum pinguius fricato ut prius, & reliqua ad eum modum, quæ diximus, peragito. lac cum melle iterum exhibeto, & iterum quiescito ad cœnam usque: ne alimentum, quod nuperrime concretum fuit, dissipetur & pessum eat. æger autem si lavatione oblectatur, iterum & tertio ad præscriptum modum ante cœnam inungitur & lavator. Cibus vero, qui ad cœnam apparari debet, panis purus esto, modice fermentatus, probe coctus, & qui salis non nihil habet. cui etiam si aliquid *chia mastiches* addideris, venter, cui primam ciborum coctionem acceptam ferimus, aliquam consolationem minime contemnendam consequetur. In obsonium ova gallinacea, ad levem concretionem diligenter cocta, sunt ex usu. item pulli gallinacei, & alæ, & testes. ego vero nec perdices, nec phasianos reprobarim, quorum scilicet carnes friabiles sunt, quia non pridie, nec huius tertius, sed diu à jugulatione fuerint maceratæ. tales enim à ventriculo jam per tabem inanito ac semimortuo facilius & immutantur, & conficiuntur. sed & aviculæ montanæ, quæ molles sunt carne, sunt ex usu: sunt enim omnium minime excrementosæ. Declinare vero oportet à palustribus omnibus, & ab his, quæ carnes duras habent, siquidem illæ sunt excrementosæ. eæ vero, ubi languet naturalis calor, sicuti nunc languet quidem, nec satis immutari, nec coqui possunt. Ciborum quantitas esto, si fieri potest, quæ non gravet quidem, nec homini somnum statim inferat, ac torporem. Quod si in homine exinanito, ac fere macie confectio, qualis is est, qui nobis est propositus, vitari nequit: quam ocissime desinat, & gravis, & torpidus, & somno captus esse. Ordo vero ciborum offerendorum is esto, qui jam fere à nobis obiter est declaratus. scilicet ut liquida primum & coctu facilia, deinceps vero crassiora, & minus coctu facilia porrigantur. Verum occasio ciborum offerendorum inde expetatur, ut qui prius fuere assumpti, confecti jam sint, & ventriculum dereliquerint, quæ dignosci ex ructibus & ex ventris mole dicebamus. Potio vinum esto, vetus quidem, & eo antiquius, quo frigiditas major fuerit. nec tamen adeo sit antiquum, ut jam amarorem in gustu ostendat, amara enim siccant nimis. Quantitas autem esto, quæ in ventriculo nec fluctuet, nec innatet. Ubi vero per hanc vivendi rationem corporis habitus & plenior & coloratior esse cœperit, jam non nihil victus venit immutandus. pluribus enim frictionibus jam uti oportet, ciboque vesci & crassiore & glutinosiore, hoc est magis nutriente: ut pro lacte alica offerri, possit, pro volatilibus suillæ carnes in alica elixatæ. Sed propositum nostrum non est, ut totam refectoriam vivendi rationem omnibus numeris expletam exponamus. Illud autem, quod initio fuit dictum, semper in memoria haberi oportet, ut hæc permutatio paulatim fiat, pariterque nec illius oblivisci, scilicet dandum esse aliquid ætati, temporis, & consuetudini. Hæc igitur de hac refectoria vivendi ratione in præsentiarum satis sunt. Verum ubi hominem ea macie confectum refeceris, finito tandiu quiescere ab omni medendi genere, quoad robore virium comparato, medicationis per Indicium lignum rationem tuto inire possis. Tunc quæ probe gesta, methodoque, quam circa medicationem per Indicium lignum adnotavimus, inhærendo, certam fiduciam habere poteris integræ sanitatis acquirendæ.

Nunc demum ad corrigenda symptomata descendamus. Tametsi enim nos multa recensuimus, cum de symptomatis agebatur: nihilominus quatuor sunt potissimum, quorum nos sigillatim rationem habere est necessarium. Primum gravitas scapularum. Secundum jugulorum & summorum humerorum dolor. Tertium faucium rubor

A & calor. Quartum pilorum casus, & visus hebetudo: quæ ideo una conjunximus; quia ambo ab unica causa pendent, & eadem fere curatione opus habent, differente tantummodo ex natura affectarum particularum. Gravitas igitur scapularum, quoniam à substantia vitiosorum humorum scapularum musculis incumbente est orta, vacuari potest: & quamvis multa sint vacuationis genera, commodissima tamen est ea, quæ fit per tenues meatus cutis, cum sit magis vicina exitui, & minus periculo exposita. Vacuare vero per cutem possunt, quæcunque rarefaciunt, subjecta attenuant, deterguntque evocantque. de his autem dictum est abunde, cum de curatione pustularum, quæ per totum corpus sparguntur, agebatur. ad quæ recurrendum, ne eadem nos iterum frustra repetamus. Atqui jugulorum dolor expetit & hoc medicamenti genus. Verum quoniam ejus materia altius est infixæ, scilicet & in membranam, quæ ossa integuntur, & in tendines musculorum; qui ad summum humerum pervenire, tanto tenuior & levior esse debet, quanto meatus membranarum & tendinum meatibus carni sunt angustiores. Sicut igitur minorem gravitatem parit in particula, cui insidet: ita dolorem per acridinem, quam in sese habet, sævior. Cum præterea sit alia causa doloris sævioris & obstinioris, scilicet suæ particulæ densitas multo utique major carni densitate, & propterea & mitiore medicamentorum materia, magisque rarefaciente opus habet. Pinguibus igitur admiscenda erunt, quæ tenuem caliditatem in sese habent: neque incommodum fuerit aliquid tantillum admiscere, quod modice sensum obscuret, hebetetque. Uti sumus verbis, tantillum, & modice: ne ex copiosiore usu obstupescens, tendines & membranæ plus justo densentur, & contumaciores fiant. Sumito igitur medullæ vitulinæ & adipis anserini pares portiones, opopanax & sulphuris utriusque prædictorum sextam partem, opii, croci, singulorum sulphuris solius duodecimam partem, cere pars quarta medullæ esto & adipis. cera cum medulla & pinguedine liquefat, quibus liquefactis cetera tenuiter pulverizata adjiciantur, & statim ubi cum spatula miscueris, ab igne amoveantur. Quod si magis digerere volueris, augeto sulphuris quantitatem: si magis rarefacere & remollire, addito ad quantitatem pinguedinis & medullæ, & opopanax, vel pro medulla vitulina utitor cervina, & pro opopanax, sagapeno. Hoc medicamento calente particulas dolentes illinito. verum prius linteo tepido particulas illas leniter perfricato: ab illitione lana ex æsypo pingui & calente obvolvito. Possunt consimilia medicamenta; dempto opio, scapularum gravitati opitulari. Quod si vehementioribus evocantibus uti volueris, poteris pro pinguedine & medulla, uti oleis scilicet chamamelino, vel anethino: vehementius vero fuerit irinum & laurinum, & oleum vetus, & cedrinum. poteris etiam admiscere adipem leonis vel pardis, vel hyenæ: quibus admisceri possunt & radices bryonia, & aristolochia, & radix asphodeli, nitrum, arsenicum ustum, melantheria, & ejusmodi: Immo & euphorbium, si vehementissime volueris evocare. Hæc vero de gravitate scapularum & doloribus jugulorum, & cæterarum solidiorum partium satis sunt. Nunc vero de faucium rubore, & calore.

Faucium rubor & calor statim ubi appareant, ni supprimantur, inflammationem accersent: inflammatio autem si semel accesserit, nisi citissime amoveatur, ulcus exedens parit. tanta est hujus morbi malignitas: Faucium igitur rubor & calor ubi statim apparent, quæ refrigerant, quæque adstringunt, adhibenda, & humores, ne influant, cohibendi. Cohibentur illis ipsis quæ refrigerant, & adstringunt: præterea & revulsionibus ad interna. Refrigerant & adstringunt leviter quidem posca, & lac chybeatum: vehementius, acuti lapathi decoctum & succus: adhuc vehementius, rubi decoctum, & canini rubi: item mali punice & balaustrarum decocta. his vero addi possunt & succus uvæ acerba, & rhois succus, & hypocistidos, & acacie. Atqui deorsum trahunt acuti clysteres, frictiones partium inferiorum, vincula supra cubitos adnota, præterea & cucurbitulæ præcordiis affixæ, scapulisque. Si subsederint rubor & calor, inflammationis cessat omnis timor. Sin non subsederint quidem, & jam inflammatio accesserit, & jam ulcus exedens pepererit, tametsi de ejusmodi ulceribus jam antea satis abunde suo loco dixerimus, nunc obiter & hoc unum adjiciamus, quod vix ejusmodi ulcera citra suffumigationem sanari queunt. Cætera enim medicamenta ab saliva abluuntur, nec suæ facultatis vix imprimere quicquam possunt. Quamobrem nunc etiam ex usu erit aliquid de suffumigiis addidisse. & primum quidem dicemus, quibus suffumigia conveniant, quibus vero minime.

Suffumigia sunt ex usu his, quibus in faucibus ulcus malignum hæret, & quibus in gargareone, quibus etiam in palato: præterea & his qui difficulter & non nisi reducta cervice spirant, insuper & his qui in thorace multos frigidos

gidos succos habent. Iis vero ex usu non sunt, qui sanguinem tussi rejectavere, neque iis, qui morbo sicco circa thoracem male habent.

Suffumigium vero in hunc modum parare oportet. Sedeat languens, totus linteis operiatur, crura ab invicem diducat, caput ita deorsum inclinet, ut facies genibus sit vicina, ore hiet, & ponatur suffumigium inter crura, & fumum ore hiantem excipiat. Atqui melius fuerit si per infundibulum excipiat. Jam vero quibus ad suffumum uti possimus, explicandum.

In suffitu omnia ad siccitatem spectent. Haec vero sunt quibus suffiri licet. *Castoreum, aristolochia, bitumen, sandarache, ladanum, terebinthina, calamintha, styrax, mastiche, thus, cucumeris agrestis radix, centaurium, feniculi semen.* Fortiora sunt *stibium & mysi, & cinnabaris.* In compositis illud est experientia comprobatum, in humidis affectibus & pectoris & capitis, leve tamen est, ac commodatum delicatioribus, & humidioribus naturis. *Constat id ex styrace, terebinthina, sandaracha, & mastiche aequis portionibus.* quod si siccantius facere volueris, addito *Cinnabaris plus, minusve* pro mali magnitudine, & temperatura naturali totius corporis & affectus partis. Haec de suffumigiis. Nunc vero de casu capillorum & barbæ.

Dicebamus supra ex splendore & nitore cutis, & oculorum, & ex privatione pruritus & mordacitatis, astrui posse, minime materiam alienam subesse cuti & tunicis oculorum, (materiam enim alienam cutem, & oculorum tunicas foedant, non illustant,) immo potius per quandam simplicium & alienam caliditatem rarefieri cutim &

A tunicas, in cute digereri, ac dissipari pilorum alimentum, in oculis spiritus visui inservientes. Ex his autem duarum indicationes elici possunt, una ex caliditate illa non insigni cutis & tunicarum oculorum. Altera ab earundem immodica raritate. Illa refrigerationem, hæc adstrictiorem indicat. Refrigerat ambiens aer, si talis esse contigerit. si non sit talis, apparetur eo pacto, quo alias superius dictum fuit. Item corporis & animi tranquillitas & quies, & longus & altus somnus. Sicut contra, exercitationes, & ira, & vigiliæ in externis calorem augment. Quamobrem inedia, exercitationes, iram, & quicquid calefacere corpus potest, averfator. Veneris abstinet. Purgationes, sanguinis detractiones, omnes denique evacuationes, præter eas, quæ naturæ sunt consuetæ, ut maxime hostiles declinato. Sunt ex usu lavationes, primum quidem ex tepida, dehinc vero ex frigida, ad hunc enim modum frigida vis altius penetrabit, & suam facultatem imprimet, quæ si aluminosa & ferrea sit, quales ex iponte nascentibus multæ sunt in Italia, cutem præterea & tunicas oculorum densabit, cogetque. & utraque ratione ambo hæc symptomata retinendis pilorum alimentis, & vivis spiritibus reparabit, corrigitque. neque efficacius remedium reperiri posse crediderim. Sed & oculi & facies sæpiissime laventur ex *posca admodum diluta.* constet ea ex *aqua rosacea, & rosaceo aceto:* esto vero sub solis calore tepefaeta. Illinantur item oculi ex ovorum albis diutissime in plumbeo mortario bene mundo agitatis. Lacte insuper muliebri jam nonnihil acescente.

HIERONYMI CARDANI, *Mediolanensis Medici,*

DE

CYNARADICE,

SEUDE

DECOCTIS,

LIBER.

In Tractatione de Cyna, quam nos institui-
mus, nonnulli tales se præstiterunt, ut usum
à multis sola experientia traditum Chinæ
docerent, atque disputarent an Cyna à Sy-
na Græco antiquo provinciæ nomine, an
Cymaba vulgari, ac novo deducatur: quæ
disputatio supervacua mihi videtur. cum enim satis con-
stet in ea regione illam nasci, operæ pretium fuisset, si
(postquam soli historiæ ac experientiæ inhærent, ratio-
ne non satis perspecta) cuius plantæ radix hæc fuisset,
edocuisset. Referunt quidam plantam arundini esse si-
milem, nascique juxta mare in locis palustribus, cum
alii contendunt in promontorio. Ipsa sane radix vul-
garis acori nostri similis omnino est. Regiones orientis,
ut alias docuimus, & maxime quæ ad meridiem positæ
sint, succosiores & efficaciores plantas progignere solent:
quod etiam in aromatibus videmus. similiter & montes,
quam humilia loca, & juxta mare, quam flumina. Verum
quod magis considerandum est, cuius etiam causa hunc
laborem suscepimus, est, quoniam pacto per continuam
non hujus tantum medicamenti, sed plurimum etiam alio-
rum exhibitionem, constitutamque victus certam rationem,
morbi, alioqui expugnabiles, superari possint ac soleant.
Sic ligni sancti, & Sarzæ pariliæ, & arboris quæ in nova
Gallia invenitur, decocta, miras sanationes efficere per-
petuo experimento deprehenditur. Constat sane hunc mo-
dum unum ex his undecim esse à nobis in arte medendi
nostra parva connumeratis, per quos magni morbi solum
curari possunt. Existimant quidam præcipuam causam ef-
se inedia, alii evacuationem, ego vero intemperiei mu-
tationem. nam cum potus fuerit totus medicatus, simplex-
que cibus, inficietur cibus & ipse, unde nutrimentum
comparatur, ex quo nutrimento humores generantur, à
quibus membra restaurantur. Membra ergo ipsa & humo-
res mutata ad arbitrium nostrum intemperie nullum mor-
bum, qui superari non possit, hac ratione merito pati
possunt. Adjuvant ad hoc evacuationes, quæ per hujus-
modi contingunt, ut inedia, & exhalatio, quam me-
rito digestionem per poros, seu cutis meatus appellare pos-
sumus. Ergo cum quatuor sint, quibus magni morbi
pelluntur, causæ, inedia, digestio, evacuatio, mutatio

intemperiei, quam etiam principalem esse docuimus, ne-
mini dubium est, etiam citra omnem evacuationem ma-
nifestam, maximos morbos posse sanari, hujusmodi de-
coctorum assidua assumptione. Quod solum in periculo
versatur, cuique diligenter intendendum est, ne decocta
illa retineantur vel hac conjectura, quod cum magna
quantitas assumatur, nihil exeat, aut valde impurum. Pro
quo solent, qui diligentius artem exercent, interulas pon-
dere expendere, tum primum cum sicca fuerint, deinde
cum sudore maduerint, vidi frequenter discrimen Italica-
rum unciarum novem esse. quare tuto duplici ratione in
decocto perseverare possumus, tum quia quod superfluo
ingeritur, etiam evacuatur, tum quod hoc indicium est
vincentis naturæ, ac recte operantis. unde suspicari non
debemus, illam in reliquis partibus assumpti humoris pi-
gram futuram. Altera conjectura est, si aqua ventriculo
innatet, nam neque excipitur à venis, ut prodesse possit,
& coctionem vitiat calorem obtundendo, & vitiatam cor-
rumpit, dum alimento immiscetur. Fieri etiam potest,
ut sic in ventriculo retenta sudorem moveat ob præsentem
vim caloris: nam ferme ferventia decocta ebibi debent,
ut optime docebat Avenzoar. His ergo duobus in casibus
ab ejusmodi exhibitione abstinendum semper est post
septimam diem in robustis corporibus in imbecillibus au-
tem post quartam, quamvis nec sic quidem tuto exhiberi
possit. quippe nuper Hercules Roi echus amicus noster,
cum neque in ventriculo noxam sentiret, & abunde sudore
persunderetur, liberatusque ob id sit cachexia, nihilominus
in ipso fine cholera morbo vexatus, tantum rejecit aquæ,
ut nesciam ubi illam interim potuerit continere. Ita ergo
etiam si non prodeat sudor, si non mingat multum, par-
va quantitate, modo secundum rationem exhibeatur, uti
licebit. Atque par ratio in aquis thermarum habenda est.
Observanda autem in omnibus, ne temere ad talium ex-
hibitionem accedas, hæc sunt: primum ut corpus, quan-
tum fieri possit, præpuratum sit ab humoribus, ac libe-
rum ab obstructionibus, bonisque cibis antea saltem per
quadraginta dies nutritum, neque exhaustum sit venere,
aut immodicis laboribus, aut curis, adsit vigilia: tempus
vero aut non frigidum, his quinque conditionibus, mo-
do contraria contrariis opposueris, utpote Cynæ deco-
ctum

Etum calidæ, ligni sancti frigidæ intemperiei secure poteris exhibere. Ut ergo omnium unum sit exemplum, postquam de Cyna sermonem cepimus, illius historiam absolvere propositum est.

Est Cyna radix crassitie ferme brachii, ubi manui conjungitur, nodosa adeo, ut quidam ex arundinum genere eam esse existiment, mihi autem videtur e genere serpentium, ut hederæ, lupique salictarii, intus quidem fungosa, rufa, subalbescens, exterius lenis, & quæ optima est ferrei coloris, quæ minus nobilis, ferruginei, sed splendidioris. Itaque mihi videtur, ut metallum tractu temporis rubiginem contrahit, ita hæc radix contraria ratione, alioqui ferruginea ferrei sit coloris. Gravis est admodum, quæ optima est: & quanto à pondere deficit, tanto profecto ignobilior. Odoris pene nullius, saporis autem subacidi, pinguem tamen illius substantiam esse constat ex decocti gustu. Vis ejus quanta ulli alii pharmaco: unde qui illius facultatem ex primis qualitatibus determinare conantur, neque vera dicere, neque quæ scripsimus nos in libris de Subtilitate, de medicamentorum viribus novisse videntur. quippe densa substantia, atque eadem tenuis etiam minimis qualitatibus prædita longe majores effectus efficere potest, quam vel piper vel ginger. Quid enim mirabilius esse potest, aut maximarum virium majus argumentum, quam quod sexies decocta, atque ex uncia in centum quinquaginta aut amplius aquæ, septima rursus vice aqua adhuc tingitur, eadem cum sale & oleo mixta pro clysteri egregie feces atque humores detrahit. Eam vero temperamenti quidam calidi in primo, ficci in tertio ordine esse affirmant. Ego si hac in parte contendere vellem, Galenumque sequi, operam, ut dici solet, atque oleum perderem. nam facilius nostris hærens principiis, dicam multo illam humido pingui atque denso abundare. quod cum mixtum terreæ substantiæ atque eidem tenuissimæ sit, membra solida firmare potest: unde non tam vulgare auxilium est, ut quidam existimant, nisi mihi ostenderint radicem aliam quampiam, quæ incocta ex uncia in libris quindecim aquæ (ita enim præparari solet) totum illud juri gustu, atque aliquanto dulcius, vino vero rubro substantia & colore, simile efficiat. Quocirca nihil mirum est, si humido tam tenui, tam denso, tam multo, omnia corporis membra, omnes confractas, solidasque partes permeare, atque permutare possit. Ergo intemperiem calidam vehementerque frigidam, tum laxitatem membrorum, atque destillationes, undecunque sint, sanare poterit: unde & cachexiæ, & asciti, & imbecillitati ventriculi, ac jecoris atrophiciæ, & resolutioni, tum his qui ex destillatione contabescunt, aut difficulter spirant, præterea ulceribus omnibus etiam pulmonis, sed cum exactiore inedia opitulatur, tum sanguinis eruptionibus undecunque sint. atque hæc quidem vere, atque cum ratione. Addunt alii podagram, & coxendicis dolorem, tum lepram, scabiem, elephantiasim, tum etiam morbum Gallicum hoc præsidio curari posse: de quibus nihil habeo quod referam, cum experientia hæc consentit. nihilominus non adeo hujus radices decocto favere decrevi, ut illud ligni sancti, aut corticis decocto conferam. Quod vero in hoc detrimento est, commune est omnibus, qui copiose administrantur potibus, ut in ligni sancti decocto accidit, & thermarum aquis, scilicet, ut ob copiam ipsam ipsi ventriculo obstit. Labefactat enim eum, & quandoque non absque periculo. Et certe hæc novaiilli peculiaris & præcipua est, & minime contemnenda. Ferunt etiam lapidem confringere: id mihi incertum est: renes tamen sua multitudine purgare potest, intemperiemque sanare, atque etiam illorum robur (qua ratione etiam jecoris) confirmare. Verum id forsitan aliquis objiciet, dicens. quomodo ventriculum labefactat, jecur autem & renes confirmare potest? ea ratio est, quod ventriculus plurimum simul aquæ recipiens distenditur & laxatur, cumque membrum sit exsanguis, multum debilitatur: at contra, jecur & renes, cum sanguinea sint, non facile possunt debilitari, etiam si confertim aquam exciperent: at confertim aquam excipere non possunt, quia cavitatem nullam magnam habent. quomodo scirrhus dissolvere possit hæc aqua, nullam parit difficultatem scientibus, quod scirrhi à pingui humido atque tenui & solum & facillime dissolvuntur. restat ergo ut de electione dicamus. *Eligenda est recens, colore ferreo, gravis admodum: nam quæ optima est, his lapidibus assimilatur, qui infecti ferreo colore juxta fodinas inveniuntur. non exesa, non cariota: secunda vero est in frusta coronatis aureis similia, unciaque hujus scobis, si morbus sit mitior, aut duæ, si mediocris, aut tres, si omnino inexpugnabilis, sumendæ erunt. & similiter habenda est ratio par habitus atque ætatis. In libras igitur quindecim aquæ fontanæ, & in vase figulino vitreato infundetur per horas viginti quatuor, deinde contecto vase excoquatur super prunas absque fumo, donec tertia absumatur, inde servetur loco calenti jam excolata. quod si libeat validio-*

rem habere, paucioreque opus sit potu, duodecim tantum aquæ libræ assumantur, ita enim redibunt ad uncias prope centum. Memineris etiam, ut perpetuo dum infusa est radix, dum excoquitur, dum etiam percolata servatur aqua, ut semper exacte vas contectum sit, locoque, ut dixi, calido asservetur. nam si secus egeris (cum alias per se in viginti quatuor horis acefcat, quod etiam certum est indicium maximarum virium) intra viginti quatuor horas acefcit: atque ita pro medicamento transit in potum perniciosum, perseverantibusque exitiale. Indicium autem est corruptam esse aquam, corruptio concoctionis, ad quam sequitur fluxus ventris præter consuetudinem, cum ipsius radices vis non leviter sit astringens. *Ergo detracta scobis in decem libras aquæ rursus debet infundi (nam frustra siccabitur, ut facere quidam solent etiam in ligno sancto, cum nihil sit adeptura melius, sed potius interim amissura) eademque ratione post viginti quatuor horas coqui ad tertiæ partis consumptionem, similiterque servari, atque hæc secunda aqua vocabitur.* Porro triplex exemplum hujusmodi aquarum decoquendarum edocebitur, ut juxta rationem magnitudinis morborum, atque causæ, etiam auxilia possint administrari. Dicebat enim recte Galenus in libro Artis medicæ juxta finem: *Paria viribus debent esse præsidia cum morbis, morborumque causis.*

Itaque triplex modus erit: exquisitissimus autem hoc modo. Hora matutina (sit gratia exempli, nox horarum novem æqualium, dies autem quindecim) in ipso ortu solis ab octo usque ad duodecim juxta patientis robur uncias decocti primi æger sumat nam hujus solum est usus pro potu cum cibo seu interdiu cum uncia una sacchari, sit autem calidissimum. sic enim sudorem, si omnino prolici possit, provocabit. idque decoctum sit ex tribus uncias scobis: inde tegatur substratis sex linteis mundis, cumque sudore maduerit, subtracto proximior linteus, ne refrigeretur, rursus sudare permittatur, atque ita altero subtracto, donec sudare desierit, singula auferantur: demum interula commutata, vestibis optime integatur, sed tamen lenibus & quæ minime ipsum fatigent. hora decima tertia assumat panem biscoctum sine sale & cum saccharo præparatum, atque uvas passas, tum etiam creticas, sed tenuioris corticis, nec non in fine artocream ex amygdalis, quam Martium panem vocant. bibat quoque ex decocto ipso calido quantum libet, sed ut dixi immixto saccharo, vel puriore melle, quale est quod ex Cephalenia Insula, vel ex Hispania advehitur, post jocis intentus, per duas horas saltem quiescat, unde si dormire libet, superdormiat. quanto enim plus dormierit, tanto melius est: tum quia sudores hoc pacto magis proliciuntur, tum quia vires magis reficiuntur, tum quod decoctum ipsum in intima melius penetrat, tum quia corpus sudore exsiccatum magis humectatur. Cavere tamen oportet in omni hujus decocti exhibitione, ne Venere utatur (solet namque is potus, seu potius ea victus ratio Venere magis excitare) atque ita cavere oportet, ut neque antea per mensem, neque in ipsa potus assumptione, neque etiam post per mensem alium Venere utatur. exitiale enim pene est hoc, sicut & ventus & frigus peculiari quidem ratione forsitan magis in hoc potu, sed generali haud dubie: quandoquidem corpus ipsum, & rarum, & exsanguis, & imbecille, & supercalefactum admodum existat. Hora ergo rursus vigesima prima potum eundem, quem mane accepit, eadem quantitate, eisdemque legibus, assumat. Cæna vero per similes omnino prandio, idemque potus, singulo vero die nova aqua paranda est: imo duplex ut dictum est, & quantum superfuerit ex externa semper abjiciendum. Porro secundæ aquæ usus est pro clysteribus, sale & oleo adjecto, ut dictum est. Et ut (si contingat ægrum inediæ ferre non posse) pulli in ea aqua incoquantur, aut alia quævis, quæ usui esse possunt. Sed quæ in usu est ad incoquenda edulia, dimidium primæ aquæ denuo cum secunda excoctæ recipere debet, adeo ut scobi radices cum jam infusa secundo jacuerit, prioris aquæ pars dimidia aut tertia ejusdem diei superfundatur, simulque coquantur. Ita ut omnium una constans sit ratio, scilicet ut vel cibi, qui eduntur, pingues non sint, cujusmodi sunt ficus, pyra cocta, mel, saccharum, pinæ, panis martius, uvæ Corinthiacæ, & Creticæ: aut si pingues sint, coctione in ea aqua à naturali statu permutentur. quo fit ut ovis, aut lacte, vel his quæ eo constant, in hoc primo genere uti non liceat, quoniam neutra earum conditionum illis adesse potest. quamvis enim huic aquæ incoquantur, parum aut nihil à propria natura recedunt. ejusmodi ergo est exactissima hujus potus, tum aliorum similium administratio. In qua tamen licet serenis, & non ventosis, aut frigidis diebus spatari, atque absque cura negotiari: interdictum pellibus nobilioribus ac levissimis, ut sine labore egredi liceat. Unde etiam eques magis quam pedes, (neutiquam enim tutum fuerit omnino illum pedibus iter agere) egredi debet patiens. Secundus autem usus qui me-

diocris est, cibos quidem pingues bis in die admittit, sed ut supra dictum est, perpetuo incoctos secundæ aquæ. Cætera vero, quæ observanda sunt omnino, ut in exquisitissimo modo retinenda sunt, velut communia omnibus administrationum modis. Quale etiam est illud, quod in nullo genere exhibitionis decocti aquæ Cynæ æger uti debet excellenti aliquo sapore, scilicet aut acido aut austero, vel acri amarove aut falso, sed omnia quæ illis participant penitus sunt relinquenda. Hoc vero contingit ob id, quod cum aqua per se, & evacuatio, quæ ex aqua provenit, multum exsiccent, maximum ab aliis siccantibus periculum imminet. Ita quæ coquuntur, absque sale coqui debent. Jure autem pro potu in utroque horum modorum uti licet, cum jus ipsum sit medicatum, & maxime cum jam corpus contabuerit. Cœnam quoque aliquo adstringente cibo præcipue medicato claudemus, velut *cotoneorum carne ex saccharo, aut cornis, aut sorbis vel pyris, aut coriandris conditis*. Atque in his omnibus, tum aliis decoctis propinandis, non ut in febribus ab initio tenuissime, cum materia multa præparanda est atque educenda, sed successu temporis corpore exinanito, & viribus imbecillioribus, nec natura præparationi, nec multo minus coctioni intenta, solum nobis temperamento restituendo copiosius atque plenius reficiendus est æger, ut simul vires, caro ac temperamentum celerius restituantur. Sed neque à solis cibis vehementis qualitatis abstinere oportet, sed etiam duræ concoctionis, velut amygdalis, ac pane jam diu excocto. Verum & bis coctum recentem assumere decet: qui si tertiam diem non excedat, optimus erit. In tertio vero genere administrationis, caro & maxime pulli, jurulenta, & elixata sine auxilio secundæ aquæ admittitur, quæ vero carnes assatæ, experientia sunt, (non solum ratione) omnibus præferendæ: atque id generale est huic tertio modo, velut & ova, pisces tamen & caseum nemo probat. Sed quod maxime dubitatione dignum est, id est, utrum liceat in prandio atque cœna vino uti? atque si licet, an permixto decocto Cynæ? Decoctum Cynæ si tantum serapii loco assumatur, non video quid prohibeat, quemadmodum in omnibus aliis decoctis, quin homo possit cum cibo vino uti, verum ut nullo periculo res agitur, ita etiam minima utilitate. Sed an vino decoctum immisceri possit, magna dubitatione dignum est. Avicenna inquit, *Et jungere serapium acetosum cum aqua hordei, malum est, quoniam illam corrumpit*. Videtur & vinum corrumpere has aquas, vicissimque ab eis corrumpi, atque ita periculosam esse hanc permixtionem: nos autem experimento didicimus, nihil egregii aut boni aut mali ex hac permixtione consequi. idque jure merito. namque frustra fermentarentur medicamenta, si extemplo ea miscere liceret: sed non juvant, quoniam alterum alteri impedimento est, omne vero medicamentum, ubi vim ignis ex decoctione in terrea parte conceperit, vinum ipsum corrumpit. ob id aqua simplex decocta non corrumpit: nec quæ cum odoratis, sed quæ sponte acescere solent, minime lignum, maxime decoctum Cynæ. cum enim in viginti quatuor horis per se acescat, cur cum vino sumptum ipsum non corrumpet? neque enim sic profluet per sudorem. Quæcunque igitur sponte acescere nata sunt, & maxime si brevi, ut lactis serum, Cynæ & hordei decoctum, si non assumptione per alvum aut urinas aut sudorem etiam brevi expurgentur, corporis temperamentum corrumpunt. Quare neque in ligno decocto, neque in thermarum aquis id periculi erit. verum tutior est aqua thermarum, ligni enim decoctum æstate tertia die putrescit, aut ad summum quarta. Neque enim in his exacta putredo, quæ jam perferri non possit, expectanda est. Nullum igitur, quod brevi acescat medicamentum, cum vino assumi debet: nam vini causa retinetur in corpore, ideoque corrumpit, atque corrumpitur à vino, utraque autem ventriculum debilitant, atque jecur, atque in mala mtraducunt intemperiem. Similiter neque in cibis, si vino uti contingat, aqua permiscenda est: aquæ enim potus omnibus medicamentis validis, Cynæ, Sarzæ parillæ, ligni sancti decoctis, tum thermarum aquis noxius est valde certo experimento, ne dicam exitio. præter enim quod crassitie sua atque frigidity illorum opera impedit, corpus etiam ægotantis medicamento resolutum, atque evacuationibus, destruit atque labefactat. Similiter commune est omnium horum trium modorum generi, ut quandocunque velint, quantum velint ex decocto bibant, modo calidum sit, sudorque pro ratione quantitatis profluere soleat. Neque enim solum hoc non nocet, sed etiam egregie juvat. medicamenti enim habet rationem tum potus ipse, tum cibus,

qui cum eo assumitur. excipio tamen in his eos, qui vinum bibunt cum cibo, nam his uti non convenit, multoque minus, quam si vino permixtum decoctum quis bibat. Melius etiam erit, si vel statim à cibo, vel post quinque horas non interim quis eo potu utatur. Atque hæc de generali ratione dicta sint: nam alii de singulis certas quasdam normas tradiderunt, quas nos sic probamus, ut non à generalibus præceptis, neque his quæ declaratione certa inventa sunt, discedere liceat. Licet etiam dubitare, an (quod pluribus placet) medicamenta alia his decoctis sint immiscenda? multa hic inde adducuntur, quæ omnino non certam ac generalem rationem habent: nam thermarum aquæ, aut Cyna non admittunt. Thermarum aquæ, quoniam naturali calore constant, qui ab adventitio corrumpitur, dumque externam acquirunt, vinum propriam amittunt. Cynæ decoctum cum in quodam temperamento exactissimo constet, & ad libellam, quocunque addito vel minimo medicamento, à constituta illa & moderata intemperie dejicitur atque evertitur: itaque nihil talibus permiscere oportet. At in decocto Indici ligni, cum per se vehemens sit & potens, nec juxta exactissimam moderationem sit constitutum, sed vehementiore caliditate quam etiam siccitate agat, multumque habeat pinguis humidi, temperari potest, suasque pariter retinere vires, atque ita una hæc ratio generalis constituatur. Quæcunque pinguis valde sunt, nec circa constitutam mediocritatem consistunt, à qua tamen operatio illa desideretur, quæque non sola natura constant, ea mixtionem admittunt, velut lignum sanctum, & magis cortex, maxime vero ex vino. Reliqua non admittunt, scilicet quæ natura constant, aut parvo prædita humido pingui, ex moderata quadam temperie opus suum perficiunt: aut si plurimo etiam abundant, opus suum abundanti tenui, tamen pingui humido perficiunt, velut Cyna. Unde etiam in his observare decet, ut dum coquuntur, non respirent, aut exhalent: nam optima pars atque tenuissima, quantum licet, conservari debet. Quod si in duplici vase decoctum id fiat (id tamen expertus non sum) optime cessurum spero: nam cucurbita clausa (id genus est vasis) melius evadet, atque exactius absolvetur. Peculiare autem quoddam inest illi, ut scilicet à septima die alvus ferme ex toto supprimatur. Unde tum ob id, tum ob morbi naturam in Indica lue ab ea die solent non parum dolores augeri, qui ut plurimum ad decimam quartam diem extenduntur sævissimi, ac alvi durities usque in finem, scilicet xxiiij. diem, qui communis est terminus: quamquam ego non improbem juxta diversorum laborantium necessitatem, variari hunc terminum, atque etiam nonnunquam usque ad xl. extendi, velut & in thermarum potu, sic & ligni sancti non ultima dies erit xl. imo nec lx. (quanquam raro ad eam necesse sit pervenire) pro ultimo termino constitui debet. Si ergo alvus supprimatur, post tertiam diem clysteri dicto succurrendum, ante non licet, ne aut vires minuantur, aut sudor divertatur. Sed si alvus iusto plus fluxerit, carnes assatæ dentur, panis in jure ex Cyna madescat, unguenta ex *myristica nucis oleo, & absinthii* adhibeantur. Si non sufficiant, etiam *fomenta ex mentha* convenient.

Ergo ut ad Cynæ decoctum redeam, siccitate putredini resistit, temperamento in activis qualitatibus ad moderationem omnia membra deducit, succulenta substantia restaurat vires, atque corpus impinguat: detergit vero parte quadam leviter acri, qua etiam illius decoctum brevi admodum tempore non solum in acidum, sed etiam amarum transit saporem. Ubi vero tanta vis decoctis inest, certe etiam contritis in substantia, si sint tam dura, ut superari nequeant, non minor facultas adesse potest, atque ideo cum eorum substantia auxiliari decebit. Porro vim medicamenti hujus, si ad lignum sanctum conferre libeat, sic expedito. advehitur ad nos hæc radix post biennium, raro usus ante quinquennium, uncia tres in xv. libras aquæ, ligni sancti uncia quindecim, proportio effectus ferme tripla: proportio ergo quindecupla, cui si adjiciatur moræ ratio, erit trigintupla. at lignum sanctum inter præcipua medicamenta habetur, & hydrargyrio ferme par. Unde haud recte dictum videtur, vulgare & inefficax fore medicamentum. Sed nondum ratio absoluta horum innotuerat. Neque tamen hoc dico, quod Cynæ vetustatem, aut quinquennium illud probem, sed ut ostendam quanta vis illi sit.

F I N I S.

APHRODISIACUS;
S I V E
DE LUE VENEREA;

IN DUOS TOMOS BIPARTITUS,

Continens omnia quaecumque haectenus de hac re sunt ab
omnibus Medicis conscripta.

*Ubi de Ligno Indico, Salsa Perilla, Radice Chynæ, Argento vivo; cæte-
risque rebus omnibus ad hujus luis profligationem inventis,
diffusissima tractatio habetur.*

Opus hac nostra Ætate, qua

M O R B I G A L L I C I

vis passim vagatur, apprimè necessarium:

A B E X C E L L E N T I S S I M O

A L O Y S I O L U I S I N O

Utinenfi, Medico celeberrimo novissimè collectum.

Indice rerum omnium scitu dignarum adornatum.

Editio longè emendatior, & ab innumeris mendis repurgata.

T O M U S S E C U N D U S.

LUGDUNI BATAVORUM,

Apud { JOHAN. ARNOLD. LANGERAK, } Bibliop.
ET
JOHAN. & HERM. VERBEEK, }

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1917

DECEMBER 1917

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1917

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

BERNARDINO TOMITANO,

PATAVINO CIVI,

PHILOSOPHO EXIMIO,

MEDICOQUE OPTIMO,

ALOYSIUS LUISINUS,

UTINENSIS MEDICVS.

Ultum fane contulit semper Patavina Urbs tua, Tomitane clarissime, primasque adeo tenuit in alendis optimis studiis, liberalibusque artibus provehendis. tulit enim ea omnibus sæculis, qui floruerunt in arte oratoria, in poëtica, in historia, dialectica, philosophia, mathematica, medicina, theologia, & cæteris omnibus facultatibus, quibus celebres viri fiunt, quicunque vel unam ex his modo sibi comparant. At longe hac tempestate magis quam prioribus sæculis illius splendor effulsit, alias enim aliquem produxit oratorem, historicum aliquem, hunc poëtam, illum dialecticum, & philosophum, alium mathematicum, medicum alium, theologum alium, aut singulis duntaxat ornatum reliquis scientiis. Hoc autem ævo te non sine magno hominum stupore excitavit, in quem unum cumulatissime omnia simul congesta sunt, perpetuis tibi lucubrationum tuarum ærumnis comparata. Nemo enim est qui nesciat, summum te esse Oratorem, celebrem Historicum, illustrem Poëtam, argutum Dialecticum, singularem Philosophum, profundum Mathematicum, optimum Medicum, orthodoxum Theologum, & aliis multis, quas libens prætereo, dotatum præclaris facultatibus, ita ut & ingenii felicitate, & iudicii certitudine, & doctrinæ soliditate, Patavini nominis Phoenix, omnium calculis, hodie sis. Nec me profecto pigeret in præsentia hujusce rei demonstrationem suscipere, nisi jam lippis notum esset, & tonsoribus, quantus in cathedra sis, quantus in colloquiis, quantus in scribendo, quantus in exercenda medicina. Audierunt

D E D I C A T I O.

dierunt te totius orbis nationes, publice per multos annos illic legentem, in quo legendi munere talis habitus es Dialecticus, talis Philosophus, talis Mathematicus, ut admirationi omnibus penitus fueris. Dum inter amicos, qui te adeunt, domi tuæ es, quis te Historicus memoratior? quis te eminentior Theologus? Dum scribis, quis te poëta cultior? quis te orator facundior? Dum mederis, nonne ita ægrotos fanas, ut eorum *ἰδιοσυμμετασίαν* (cujus cognitionem tantopore Galenus exoptabat) adeptus videaris? Sed ut alias omnes tuas medelas dimittam, certe in curatione morbi Gallici ejusmodi es, ut qui aliā medendi methodo, quam quæ tua est, incedat, jure illis comparandus sit, qui nocte intempesta per loca difficilia iter habentes, sæpenumero in lapides impingunt. Quod igitur opus hoc tuum, fane aureum, ad nos miseris, gratias tibi cumulatissimas agimus, agent eas tibi pariter imposterum Italus, Gallus, Hispanus, Germanus, cæteræque omnes gentes, apud quas literæ coluntur, & morbi Gallici vis pervasit, atque adeo fore spero, ut quemadmodum ex Polycleri Canone artifices lineamenta artis petiverunt, velut à lege quadam, solum hominum ipsam artem fecisse artis opere judicantes, sic ex opere hoc tuo præcipue, reliqui Medici documenta, curando morbo Gallico maxime opportuna, petituri sint. Cæterum dum hæc tecum ago familiariter Tomitane præstantissime, laudum tuarum studiosus, minime equidem adverteram, in labyrinthum me Creticum imprudenter illapsum esse, pedem igitur inde subtraham, ne Minotauri impetu, hoc est difficultatis magnitudine, temere illuc, sine clava, ac pice ingressus, Ariadnæque filo destitutus, collidar. Vale, & Luifinum jampridem tuum, qui te plurimum colit, & observat, ut facis, dilige. Venetiis MDLXVII.

GABRIELIS FALLOPII, *Mutinenfis*, DE MORBO GALLICO, TRACTATUS.

CAP. I.

Præfatio de origine ejus.

Hoc est perpetuum, & æternum dogma; quod propter peccatum advenit mors, & propter errorem pœna. Hinc factum est, quod Deus sæpe morbis castigavit peccata nostra. Nam legimus apud scriptores, plures fuisse ægritudines repente invadentes nunc Italiam, nunc alias vel Europæ, vel cæterarum mundi partium regiones: incommo- daque tulere non pauca, & maxime quæ contagio disper- guntur; & præcipue quæ Veneris conjunctione, aut oscu- li suavitate infiguntur. Nam legimus in Historiis, ab Æ- gypto, Victorem Pompejum cum triumpho detulisse le- pram. Tota Hebraica lex, omnis regio Ægyptiaca scie- bat, quid esset Elephanticus morbus, ignorabant Itali, Galli, Germani, &c. Infecta est primum Roma totius mundi emporium, postea cæteræ regiones, mitior deinde est effectus morbus, non tamen adeo, quin conjugem & familiam omnem infectet. Non est dubium his ante tem- poribus, cum Romanæ luxuriæ crevissent, Imperante CLAUD. TIB. CÆS. à Persino equite Rom. scriba Quæstoris, delatam fuisse ab Asia impetiginem, commu- nicatam Hispanis, Gallis, & toti Europæ. In primis temporibus adeo sævus erat morbus, ut ad ignis venerint curationem; postea mitior factus, ac nobis magis fami- liaris sanari cœpit. Hinc miror de Fuchio alioquin ho- mine doctissimo, qui *secundo lib. parad.* 17. reprehendit Plinium, dicens Hippocratem pluries mentionem fecisse impetiginis, ideoque morbum novum non fuisse tempore Tib. Cæs. Non est accusandus Plin. quoniam fuit dili- gentissimus historicus. Hippocr. fuit Cous. Cum autem inter insulas Asiæ à Ptol. numeratur. Hippoc. igitur fuit Asiaticus, non Europæus. Morbus ergo antiquus Asiæ, novus fuit Europæ. merito ergo cum Plin. teneo. Fu- runculorum aliquando genus contagiosum, dum vigeret adhuc Resp. Luc. PAUL. & QUINT. Mart. COSS. delatum pariter hoc novum genus morbi ad alias nationes. Cum hoc factum videamus superiori ætate, cumque no- stra tempora majora peccata habeant (causam hujus ex- plicandam relinquo Theologis, tantum hoc dico, quod contingunt propter peccata ægritudines) merito & DEUS tentavit castigare nos flagellis novis, novisque generibus affectuum, inter quæ fuit illud quod Peticulas vocamus: neque est 40. annus, quo audita est lues ista. aderant fe- bres pestilentes, sed non cum peticulis istis. Novissimum est, quod præ manibus habemus, & morbum Gallicum, seu Gallicam scabiem appellamus, missum à Deo ut ti- midiores facti, Veneris luxuriam relinquamus, & studiis non solum literarum, sed etiam bonarum artium incum- bamus. Nec dubitandum est, si novus sit necne, quo- niam temporibus nostrorum patrum nondum repertus, nondum auditus, tunc temporis elephantias grassabatur. Jam una excepta Gallia, in qua plurimi sunt Elephantici, in Italia, & reliquis regionibus rarissimi sunt. Insti- tuta hospitalia Divi Lazari vacant fere cuncta, Gallica scabies corrodit omnia. Hæc invasit nos anno 94. supra 1400. & videte originem. CAROLUS Imperator sum- mæ autoritatis, atque ingenii ardentissimi (Imperatorem voco exercitus Ducem) cum glisceret animus ejus in bel- lum, convocato eo anno maximo exercitu, invasit Ita- liam, & sub ejus Imperio subacto Mediolanensi Ducatu, Hetruria tota, & cedentibus rebus publicis Florent. &c. Romam invasit, inde Neapolim, de jure hæreditario sibi putans competere, cum exercitu maximo octuaginta mille militum aggredi tentavit. Tunc temporis apparuit hic morbus. Et quoniam primum milites Veneri sunt, ma- la victus ratione utuntur, Galli & cibariis, & potibus in- dulgent, hinc factum est, ut ita grassaretur ista lues in hoc exercitu, ut fere omnes laborarent. Illinc dissipata per Italiam, revisit Hispanos, atque Germaniam peragra- vit. Quæret quis, an subortus in exercitu, vel ipsi aliun- de sit communicatus affectus? dico communicatum fuisse, nec ab eo cœlo originem traxisse. Nam inter Januenses

Tura. II.

A nobili ingenio fuit Christophorus Columbus, qui Cöld- nus à Petro Martyre diligenti rerum Indicarum scriptore vocatur. Hic in re nautica exercitatus valde, non solum in his maribus, quæ ambitum nostræ terræ circueunt, sed in latiori, & exteriori Oceano, cum pelagus ingrederetur Atlanticum, percipiebat ventos magnos flantes, & diu- turnos, qui orti à partibus occiduis Europam versus ad- volabant, Hispaniam scilicet, atque Africam. Hac ex- perientia actus dicebat, à mari attolluntur halitus; & fiunt venti, sed non diurni: vespertina hora insurgunt, & perdurant usque ad mediam noctem, sed quod per tres, sex, aut novem dies perseverent, hoc non fit à mari, sed à terra, at ab illo mari occiduo etiam quindecim diebus durabant, ergo necessarium est oriri à terra, quæ distet quidem, sed non longe. Hæc ratio philosophica est, & vera; quoniam non potest ab aquis exsurgere sicca exha- latio, diuturna ventorum materia. arguebat ergo, est ter- ra non valde distans. ratio est, quoniam si hujusmodi ter- ra valde distaret, dissiparentur venti trium dierum, & non possent pervenire ad hujusmodi partes. Declaro; poterat esse ut pars nostra habitata, & India Orientalis produce- ret ventos, qui longo circuitu recurrerent ad Occiden- tem, sed longus est tractus, ideo dissipati essent à vapore longo maris, & continuo, ergo ultra Oceanum terra est non longe distans. Hoc ita constituto vir ille admirabilis satis sibi confidens, intrepidus, ad Ferdinandum & HE- LISABETH Reges Castell. accessit, communicavitque consilium suum. Reges illi prudentes, & liberales cum cognovissent certa argumenta Columbi, subministrarunt Liburnicam unam, & Celoces tres, omni genere anno- næ, armamentorumque communitas, & primus fuit, qui Indiam viderit occidentalem, quique novam terram salu- tavit. Invenit solidum, infinitas Insulas, homines sylve- stres, atque incultos, auri, argentique Thesuros. & sciatis quod nisi tanta moles Auri illinc ad nos delata ef- set, ejus tam immensam copiam non videremus. & quam- vis Hispanis imponamus, & suis Indiis nihil boni delatum, tamen falsum est. Inventum est certe pretiosissimum me- tallum, inde delata est copia, & ingens Margaritarum magnitudo, sed est etiam adjuncta spina, atque aloës mel- li admixta. Detulit enim Columbus triremes Gallica lue refertas. ibi mitis est morbus, & instar scabiei, sed ad no- strum veniens orbem ita ferus, ita immitis factus, ut ca- put, oculos, nasum, palatum, cutim, carnem, ossa, li- gamenta, viscera tandem omnia infestet, inficiat, corrup- pat. Columbus rediit in Hispaniam 94. anno. Nam Ka- lendis Septemb. 92. cœpta est navigatio. duo anni absum- pti partim eundo, partim investigando, partim redeundo; & quia secum reduxit milites non tanto auro quanto morbo onustos, hi aliis partem mercis communicarunt, qui in Italicis expeditionibus stipendia sumpserunt, cum fieret illa maxima obsidio Urbis Neapol. ubi pater meus affuit, Hispani calidissimi, atque cauti milites, qui gladiis hostes, dolis, & arte offendunt, (nam dolus an virtus quis in hoste requirat?) cum ipsi essent pauci, Gallorum vero numerus propemodum infinitus, nocte egrediebantur relinquentes propria præsidia, & puteos venenabant. Nec satis hoc erat, Italos Pistores in exercitu adverso degentes pretio corruerunt, qui gypsum pani admiscebant. Ter- tio, cum vim contagiosi affectus cognovissent, ob anno- næ caritatem gentem inutilem propellentes, clam scorta, & ea quidem formosissima, ab urbe expulerunt. Galli affecti erga mulieres, ducti pulchritudine, egestate coa- cti, illas exceperunt: libentissime luxuriarunt cum eis in- frenes juvenes, & ita passim totus exercitus infectus. Hac ratione apparuit ibi hoc novum morbi genus, postea totam Europam infecit. Cujus tractationem ego jam instituo, & eam distinguam in quinque capita, primum erit de no- mine morbi vario. secundum erit, cum ego dixerim esse novum, an sententia eorum vera sit, qui dicunt esse an- tiquum, & disputabo, an possit conjungi cum morbo antiquo- rum aliquo, necne. Tertio disputabo quid sit, quæ for- ma sit, quæ causa sit ejus, & cur infinita habeat sympto- mata, & cum Proteus sit in varias, atque varias sese mon- strans figuras, an sit unus, vel plures. Præterea expli- cabo signa, & symptomata cognoscendi morbum. in quarto

*Munff. serv-
bit Col. Re-
ges derisisse
tandem per-
actis annis
8. expertos
hominis in-
genium.*

Cc c

do=

docebo curationem integram ejus potu, suffumigiis, exercitatione, & inunctionibus. In quinto omnium symptomatum, quæ multa sunt, curationem perstringam. sed agamus jam de Nomine ipso.

CAP. II.

De Nominibus variis morbi Gallici.

In materia morbi Gallici proposita sunt capita discutenda, inter quæ primum locum habent nomina ejus, quæ sunt principium, fons, & origo omnis nostræ cognitionis: & hæc non simplicia sunt, sed sicut morbus universæ Europæ communis, ita varias fortitus est appellationes. Unde Itali Gallicum vocant, & variolam Gallicam ratione dicta, quia in Gallis primum apparuit. Galli scabiem, vel morbum Italicum vocant, quia revera in Italia primum infecti sunt, hincque tanquam præmium victoriæ partæ hanc pretiosam mercem in Regionem suam detulerunt. vocant quinetiam Hispanicam scabiem, quoniam affectus ab Hispanis communicatus est. Germani & ipsi habent proprias voces; nam apud aliquos meivium reperitis, & ita ego legi apud aliquos scriptores Germanos. appellationis causa non ita constat, nisi dicamus, quod meivium significet partes obscenas invasas morbo, meivium enim obscenum est. Hispanicam etiam scabiem nominant. In Hispania morbum Neapolitanum, & hujus audistis causam, quia primum in obsidione Neapolis floruit morbus. Vocant etiam Paturfa. fortasse est nomen hoc proprium in India, à quibusdam interpretatur morbus, magnus, foedus, & violentus. Aliqui ad imitationem antiquorum scriptorum, (qui solebant lichenem Mentagram appellare, eo quod agresti modo mentum primum invaderet, postea faciem quidem, collum, pectus, manusque foedo quodam furfure occupat) pudendagram vocant; quia primum inficit pudenda & foeminea, & virilia. Hieronymus Fracastorius, Philosophus, Medicus, Mathematicus, & Poëta excellentissimus (quæ species laudis non ita multis conveniunt) dum juniori esset in ætate scripsit Poëma de morbo Gallico ita jucundum, ita venustum, ut plurimi cum antiquis conferant. Hic vocavit si-

Magnam variolam Galli non infacete nominant. Neapolitanum etiam ab se invenisse putant.

Plin. lib. 26. cap. 1.

Apud Malabaros morbus is pua dicitur.

CAP. III.

An Novus, an antiquus sit morbus iste: & primo an idem cum lepra Arabum.

Modo oportet ut secundum contemplemur, an scilicet hic morbus sit ex illis, de quibus antiqui tractarunt, vel non. Magna est lis inter medicos de hac re. Aliqui tenent non esse novum, sed à veteribus dependere, alii novum defendunt. Et primi fuere dicentes Græcorum esse elephantiasim, lepramque Arabum. Et quamvis mutavit vocem, non mutavit tamen naturam, & symptomata. Præcipue autem hoc rethorico argumento moventur, quod in adventu Gallici morbi cessavit elephantias. unde pſenodochia Divi Lazari vacant, & instituta sunt sancti Jobi, in quibus colliguntur Gallico laborantes. Sed postea adsunt iudicia, quæ sumuntur à natura, & symptomatibus, & primum eadem est ratio contagii in utroque, si quis sudet in lecto cum infecto, si quis os ori jungat, si coiverit cum muliere infecta, inficitur Gallico, sicuti lepra inficiebatur. Secundo si nos observemus, quæ solent suboriri in elephantiasi (quamvis hujusmodi affectum non viderimus) erunt eadem cum his, quæ in Gallico suboriuntur: si consulamus Biblia, inveniemus suboriri pustulas albicantes, exasperantes corium, & hoc etiam à scriptoribus notatur fieri in lue Gallica, & elephantiasi, ergo non possumus negare esse idem genus morbi. Addatis tertio, quod in lepra decidunt pili non solum capitis & barbæ, sed universum corpus depile redditur: hoc autem symptoma in Gallica scabie deterret mulieres: & homines valde. Ideo merito dicimus utrumque morbum unum & eundem esse. His rationibus colligunt aliqui ex superioribus medicis morbum Gallicum esse elephantiasim. Verum mea sententia decipiuntur, quia video toto cælo distare morbos istos, & utinam elephantias ita periisset, ut non reperiretur, quoniam arte insuperabilis morbus. Gallicus superatur, & nostris temporibus ita mitis, ita familiaris effectus, ut (sicut demonstrationibus probabo, licet doctissimi viri adversentur, atque propterea errent) ex toto, & maxima cum facilitate superetur. Hac igitur ratione colligo, non esse unum & idem genus morbi. Præ-

Aterea morbo elephantiaci semper filii nascuntur infecti, at in Gallico raro hoc fit, ergo non est idem morbus. Sed videte alias differentias. primo in elephantiaci sub lingua oriuntur tubercula, & glandulæ sub auribus, at in Gallico non est hoc. præterea in elephantiaci tota cutis redditur ostracosa, quæ obducit universum corpus, non oriuntur pustulæ tantum, ut in Gallico. addatis in elephantiaci supervenit Satyriasis, ardor quidam coeundi, unde elephantiaci semper cupiunt coitum, viceversa in Gallicis appetitus deperditur, non quia territi sunt, sed quoniam non adest tentigo, ut in leprosis frequenter accidit; & ideo lepra satyriasis dicta est, quia satyrorum more luxuriant, vel quia facies turpis ut in satyris. Qua ratione cum videam hæc, ideo nequaquam colligo morbum Gallicum esse lepram. Sed dicet quis, superveniente Gallico, cessavit elephantiacus, sunt nugæ, nam quamvis in Italia non sint copię magnæ elephantiacorum, tamen possumus videre aliquos. Præterea accedat quis vestrum in Gallias, & videbit copiosa hospitalia elephantiaci: ego interea mirabar, dum peragrarem regionem illam, non erat minimus pagus, in quo non essent elephantiacorum hospitia. & tamen in Gallia est infinita fere Gallicorum multitudo. Præterea ratio illa non valet, morbus iste contagiosus est ut lepra, ergo lepra, phthisis, ulcus pulmonum, scabies quæque contagiosa est, & tamen istas lepras non appellamus. Addatis. in Gallico pustulæ & squamæ rotundæ oriuntur, at in lepra in principio subrubræ, in fine albæ, & ostracosæ sunt. Addatis, in morbo Gallico nunquam omnes partes inficiuntur, aliquot sanæ reperiuntur particulæ, quæ corii naturam servant, licet tota massa sanguinea, totumque corpus inficiatur: at in lepra non invenietis nisi cinerium colorem, & ostracosum in tota cuti. Addatis & rationem pilorum. verum est quod in morbo Gallico cadunt pili, barba, supercilia, capilli, sed non axillarum, nec inguinum nisi rarissime: in lepra cadunt omnes pili, imo incipit casus ab axillis, pariter à pudendis: & hoc in omnibus procedente morbo. ergo non colligemus à casu pilorum esse morbum eundem. In lepra cadunt pili, quia incipiunt crustæ, quæ sunt in causa, ut cadant pili; vel exasperatur cutis, at in morbo Gallico videtis cutem lenem, levigatam, imo plenior, turgidior, & supervenit defluvium pilorum. cum ergo nihil patitur ad sensum corium Gallici, in elephantiacis patitur, quis erit tam stupidus, qui eundem esse affectum sustentare audeat? itaque qui collegere morbum Gallicum esse lepram, decepti sunt mea sententia, & ideo dicamus esse distinctum ab omnibus lepris.

Scal. ad gar. exer. 199. refert. se vidisse linguam hominiscuidam adeo grandemut mendacii suspicio silentium indicet, præterea manuum famina duplo altera majorem ob eleph.

CAP. IV.

Quod non sit sahafatum Avicennæ.

Alii fuerunt, qui cum viderent morbum Gallicum inficere caput, dixerunt esse Avicennæ sahafatum, de quo ego mentionem feci inter species scabiei. Sahafatum dicebam esse duplex, vel inficiens universum corpus, (quod est lichen Græcorum) vel tantum caput, quod voluerunt esse Gallicum. moventur hac ratione quoniam primum crustis inficitur caput, postea succedit casus pilorum, qui nunquam renascuntur, demum succedit dolor capitis, & gravitas. Præterea est contagiosus affectus, ergo est morbus Gallicus. Domini nec possum sententiam hanc probare: & primum quod me movet est, quoniam nos certo scimus quid sit sahafatum. isti cum ignorarent, sahafatum & Gallicum dixerunt esse eundem morbum; sed ego hæc recte novi. Sahafato omnis turba Heronum laborat, quæ tinea vulgo appellatur. Nam in ista primum incipit rubere cutis, deinde exasperari, tertio fervere, quarto crusta obduci, quinto fit decisio pilorum, sexto fiunt foramina parva. at in Gallico non primum rubor apparet, non exasperatur corium sine subortu pustularum, exasperatur per accidens ratione crustarum supernascentium. Præterea cadunt pili, sed ut plurimum renascuntur. in sahafato vero difficilis est renatio. multos vidi, qui laborant Gallico, novas pennas induisse, licet in aliquibus nunquam renasci potuerint, at in sahafato nunquam renascuntur. Præterea multa sunt symptomata Gallici, quæ non accidunt sahafato, & ideo male dicunt, qui tenent Gallicum, & sahafatum idem esse.

Lib. 4. fen. 7. tract. 3. cap. 1.

Impugnatio.

CAP. V.

An Gallicus cum Alboti sit idem.

Superfunt illi, qui volunt esse albotim, quæ est species morbi, de qua Avicennæ libro quarto fen. 7. tract. 3. quæ eadem est cum Termintho Græcorum, de quo Aëtius & Paul. & domini vocatur Terminthus hac ratione, quia suboriuntur crustulæ in cruribus, quæ videntur veluti

Tertia opinio. Act. lib. 4. cap. 62. Paul. lib. 4. grana c. 24.

grana Terebinthi, unde Arabes Terebinthinam vocant lacrymam albotis. Hanc voluere aliqui esse morbum Gallicum, quia in morbo Gallico circa crura quædam subrubræ pustulæ oriuntur, quæ assimilantur granis dictis. *Impugnatio.* Quamvis hoc symptoma reperiatur in morbo Gallico, tamen non est idem cum Alboti, quia in alboti tantum crura patiuntur: in Gallico corpus universum. deinde omnes Chirurghi norunt, quid sit malum mortuum recentiorum, istud est albotis, de quo nos loquimur, omnes uno ore negabunt esse eandem speciem morbi. Ideo & hi decipiuntur. Quidam alii voluere, quod esset ignis Persicus, ignis facer, pruna, anthrax. Sed hi toto cœlo errant, ideo eorum opinio contemnenda est, propterea neque etiam confutanda.

CAP. VI.

Quod non sit dolor articularis, nec Variolæ, nec Pfora.

In morbo Gallico dolores articularum insignes oriuntur, ideo aliqui voluerunt esse morbum articulare. ratio probabilis videtur. tamen aliis supervenientibus symptomatibus cognoscimus diversos esse affectus: in podagrico enim morbo tophi sunt gypsei, in Gallico ossi. Gummata etiam differunt, & multa alia. Sunt qui hunc morbum variolas appellarint: sed cum constet variolas esse puerilem affectum, Gallicum vero omnis ætatis, sed potissimum juventutis, ideo hi graviter delinquant. aliqui Pforam esse dixerunt, validis colligentes hoc rationibus, primo quoniam pustulæ rotundæ, & subrubræ in utroque oriuntur. secundo quia in ambobus decidunt squamæ, sed non adest pruritus ita insignis in Gallico. Præterea in Gallico decidunt pili non ratione crustæ, ut in Pfora. Præterea non desinit Gallicus in Elephantiasim, sicut Pfora male tractata. Præterea in Gall. adsunt dolores articularum, ulcera pudendorum, tumores ateromatici, corruptio ossium, & putredo, quæ in Pfora non adsunt. Præterea crustæ Pforæ corrumpunt penitus subjectam carnem, in Gall. sæpe cadunt manente illæsa carne. Præterea in morbo Gallico sunt aliqui lichenes, qui non sunt in Pfora.

CAP. VII.

Quod non sit communis, nec æstivus epidemialis contra Leonicenum.

Qui majoris nominis sunt, veluti Leonicenus, qui ex inferis artem medicam revocavit, quique cum summus esset philosophus multa docuit, multa scripsit, multaque illustravit, cum quo quem conferamus non habemus, quoniam suis temporibus coepit morbus hic pullulare, peculiarem edidit de hoc tractationem, & voluit esse morbum communem, & epidemialem æstivum, quia habet easdem causas, quas habent morbi epidemiales. hac ratione quoniam videbat plurimos omnium generum infectos esse, senes, viros, juvenes, & adolescentes, foeminas, & puellas, hinc colligebat esse epidemialem. æstivum autem habebat ex Hippoc. *tertio aphorif.* 21. ubi loquens de morbis æstivis numerabat inter eos putredines pudendorum, Glans in Gallico exulceratur, præputium patitur, ideo morbus æstivus est appellandus. Vir iste doctissimus reperiēbat etiam causam communem hujus morbi, & dicebat inundationes aquarum corrumpere aërem, atque æstivo tempore parere morbos, at temporibus Alexandri Pontificis, in quibus apparuit hic morbus, factum est illud diluvium, quod pene totam Romam submersit, ideo aër putredine infectus jure hunc procreavit affectum. Quod autem inundationes hos faciant morbos probatur. Nam Pelagio Pontif. regnante, post diluvium pestis successit, & invasit scabies, quam nemo medicus vincere poterat. Idem Bonif. 4. Pontif. evenit. His igitur rationibus merito concludebat, hunc morbum Epidemialem atque æstivum esse.

Sed addatis sententiam Astrologorum hoc confirman-
tium. dicunt enim hoc factum motu, & lumine astrorum, & ita cum genitus sit morbus ab astris, & aëre corrupto, non possumus negare esse epidemialem. Quod astra hoc fecerint, probant, & dicunt quod anno 1483. facta est constellatio pessima, & diabolica. nam Idibus Octobris hora secunda post meridiem coivere simul Mars, Jupiter, Sol, & Mercurius in Libra, in octava totius hemisphærii domo, quæ dicitur domus ægritudinis. Præterea ajunt Jovem fuisse combustum, quod pessimum est. Præterea eodem anno Kalendis Novembris, in eadem domo, & signo, conjunctæ sunt Martis, & Veneris stellæ, præterea Jovis & Veneris coitus factus est ibidem. Eodem præterea infelici anno, Luna duas passa est eclipses, alteram in Tauro, alteram in Scorpione, quæ maxima mala, &

A pessima tormenta portendunt. Ideo hic morbus Gallicus cum malum sit, & pessimum genus affectus, & cum sequutus sit illa tempora, eundem prænunciabant astra illa. his igitur rationibus nos Leon. confirmamus sententiam: quod sit epidemialis. Hæc sententia falsa est apud me, & *Impugnatio.* primum causam Astronomorum leviolem dico, quod quamvis astra agant in inferioribus motu, & lumine. Lumine, quia variis reflexis, atque directis luminibus variæ fiunt concoctiones in inferioribus: motu, quia dum moventur, rapiunt inferiora, excepta terra, & ideo de necessitate fiunt attritiones, & collisiones, & ita excitatur levis tepor, qui est in causa multarum generationum, & corruptionum, hoc ego credo. tamen postea quod illos aspectus debeat medicus observare, non credo. potest magis cantaros, & urinales contemplari quam cœlum. at dicetis vos. Hi futura præsentunt, scitis quare? quia semper loquuntur. hinc Melancholici dicebat Arist. sæpe divinant, quia plurimum loquuntur, si pauca dicerent, nunquam fortasse divinarent. Dico ergo, quod quamvis sidera hæc agant motu, & lumine, tamen ille aspectus 83. anni, non fuit in causa Gallici, qui apparuit 94. anno. Mirum est quod astra ita prænantem ederint naturam, ut partus nonnisi post 9. annum apparuerit. Præterea demus, quod hoc aspectu hæc facta sint, non video, cur, cum stellæ non sint in eodem coitu, jam non cessat morbus iste, cum epidemicus sit, debet habere causam præsentem, aut saltem propinquam. Addatis tertio, si ab illo aspectu facta esset ægritudo hæc, & ab illo adhuc foveretur, sequeretur, quod omnes actiones, quæ proveniunt ab astris, semper durarent, & tamen videmus hoc non fieri. agitur enim jam 80. annus ferme, & tamen adhuc perdurat, ergo non ortus ratione aspectuum. Præterea si siderum aspectus fuit hujus valetudinis causa, quot boni aspectus succedere? facti sunt plures affectus in domo sanitatis, & optimi, cur morbus hic non est destructus ex toto? De causa autem illa, hoc est de diluvio. audiat quid sit dicendum, notando quæ dicam, altiuscule tamen repetita. Nos dividimus morbos in communes, & non communes. communes sunt duum generum. communis, qui universum corpus invadit, veluti febris, lepra &c. febris enim est calor præter naturam accedens ad naturam ignis, quo primum læditur cor &c. Pariter lepra tota intima viscera & corium exterius inficit, de hoc non loquimur. Præterea est morbus communis apud Galen. in *principio epidem.* & est ille, qui habet quandam conjunctionem, & societatem inter se, exempli gratia, mille homines laborant eodem morbo, puta febre, cum hujusmodi febris in isto, & in isto, & in illo habeat communitatem, & consensum, vocamus communem morbum, & hi dicuntur in *libro de natura Humana* communes, & valde communes. à Galen. in *præf. epidem.* valde populares. istorum communium morborum talis est natura, ut plurimos homines simul, & semel eodem tempore corripiant, & simul, & semel desinant. secundo ut hoc fiat in eadem regione. tertio ut servata communi quadam ratione, & natura reperiantur in omnibus. Epidemialis enim morbus communis est, ut infra dicemus. Huic morbo opponitur ille, qui vocatur à Græcis sporadicus, id est, dispersus, quia dispergitur, & diffeminatur. Ita nos dicimus, morborum alium esse communem, alium dispersum. si plurimi laborant ægritudine in hac urbe, cum tamen singuli suo infestentur affectu, isti morbi non communes, sed dispersi sunt, quia sunt distinctæ speciei: exemplum; si hoc primo vere suboriantur febres tertianæ, & senes, viri, juvenes, adolescentes, atque pueri, tam mares quam foemellæ his graventur, sique sint simplices, idem principium, eundem insultum, easdemque habeant declinationes, nos vocamus communes. si contra aliqui tertiana exquisita, aliqui duplicata, aliquot quotidiana videntur, non communis morbus, sed sporadicus dicitur, id est dispersus. sed revertamur ad communes. ex his aliquot sunt perpetui, aliquot temporanei. Temporanei sunt, ut quum æstate plurimi uno morbo afficiuntur communi, qui postea cessat autumno superveniente, si vero non cessat, perpetuus est. exempli gratia, Pisis tumor & durities splenis perpetuo durant. In portu laboris, qui dicitur vulgo portolabrone, nemo est, qui non laboret regio morbo: ex 100. hominibus vix unum immunem eximes. Viceversa annis superioribus Patavii grassabatur pestilens febris in æstate, at hyeme cessavit. Hæc temporanea fuit affectio: illa æterna, & perpetua. Sed quæ est causa istius perpetuitatis? non nisi perpetuitas, & præsentia causæ. existente causa perpetua, morbus perpetuo tempore durat: si causa abeat, cessat ægritudo. Sed quæ sunt causæ, quæ potissimum faciunt morbos communes? Ego reperio in Hippocrate tria. oblata scilicet ipsi corpori, actiones humanas, & extrinsecus advenientia. si hæc perpetua sunt, perpetuo conservant affectum. sed oblata quæ sunt? Respondeo ex autoritate Hippoc. esse aquam potissimum. causâ est, quia hac aluntur plantæ, quibus

vescimur nos, & bruta, hac abluuntur corpora, hanc bi-
binus, hac fercula paramus. Addatis, inter extranea est
ambiens aër, atque locus. de actionibus multa dici pos-
sunt; sed non solent actiones esse causæ potissimæ morbi
communis. si igitur hæc adsunt, necessario fiunt morbi
communes. Nam si aër alicujus regionis perpetuo cras-
sus, solum humidum, aqua perpetuo mala, semper per-
severant diuturnæ, ac inextinguibiles affectiones. aër Pi-
lis semper malus est ratione cujusdam reflexionis, quæ sit
à Montibus sancti Juliani à tergo positus. ex his enim re-
flectitur aër aquæ Maris. Præterea Arnus stagnat, ibi
diu lacus putres generans, ob miscelam aquæ marinæ
cum fluviali. addatis quod etiam solum ipsum malum
est, & nisi quotannis putei expurgentur, semper coenum
redolent, & malum sapiunt odorem. ideo cum hoc sit
perpetuum, perpetui sunt ibi morbi communes, qui En-
demici à Galen. & aliis scriptoribus appellantur, vel En-
demiales, non dico Epidemicos. sed accidit, ut istæ tres
causæ non perpetuæ sint, sed ab adventitia natura mala,
quæ si definit, fiunt morbi communes non perpetui, &
sunt illi, qui à Galen. Epidemi, Epidemii, & Epidemici
vocantur, à nobis epidemiales. cessant hi, quoniam per-
petuæ non sunt causæ. cum autem communes sint cau-
sæ, communes sunt morbi. ista tria communia sunt, aqua,
aër, locus, & quia non perdurant istæ causæ, ideo neque
perdurant affectus. Videte igitur differentiam inter Ende-
micum, & Epidemicum morbum. Endemicus est com-
munis perpetuus. Epidemicus est communis non perpe-
tuus. Verum sciendum, quod rursus epidemialis morbus
distinguitur ratione tempestatum anni, quoniam alio mor-
bo epidemico corripitur populus æstate, alio hyeme, & ideo
quidam æstivales, quidam dicuntur hyemales, quidam autu-
mnales &c. Iterum distinguimus hujusmodi morbos ratio-
ne ipsius moris, & naturæ ægritudinis. aliquæ enim sunt
benigni moris, ita ut non interficiant, breves, & acutæ,
& vel longæ & mites, & hæc dicuntur epidemiales simpli-
citer: vel sunt pessimi moris interficientes, vel corrup-
pentes saltem aliquam partem. præterea etiam contagiosæ
sunt, & istæ non simpliciter epidemiales, sed malignæ, &
pestilentes dicuntur. Unde omnis pestilentia epidemialis
morbus est, sed interficiens, & una cum perniciæ conjun-
ctum habens contagium, & dicuntur pestes epidemiales
hac ratione. quia omnis morbus, qui perniciosus est, pe-
stis dici debet, & qui cito sua natura inducit mortem,
nam interficit hominem sicut venenum extra assumptum.
itaque quoties epidemialis morbus corripuerit regionem,
& simul interficiat homines, vocamus epidemialem pesti-
lentem, vel pestem epidemialem. Hæc autem exemplo
pateant. sit ver valde austrinum, calidum, & humidum,
& æstas successerit ardens, ex Hippocr. orietur lipitudo,
vel scabies, quæ invadunt universum populum. si autem
populus bibat aquam bonam, quæ postea inficietur, ori-
tur epidemialis morbus, veluti accidit sæpe, ac sæpius in
castris. Præterea si aliquando ducitur populus, vel exer-
citus de una regione in aliam, corripitur morbo epidemia-
li. Hoc patuit superioribus annis ex diluviis, qui univer-
sam Italiam occuparunt, post sex annos semper epidemia-
les morbi insurrexere. Hoc ego collegi ex Galen. His
constitutis veniamus ad rem nostram. isti dicunt morbum
Gallicum esse epidemialem æstivum. Epidemialem, quia
nullam habuit rationem ætatum, ideo morbus communis
est, concedo, & est epidemialis, nego hoc, quoniam non
habet illas causas, quas morbi habent epidemiales. causæ
morborum epidemialium tres sunt, aqua, aër, & regio.
Gallicus morbus non à solo, non ab aqua, non ab aere,
ergo non epidemialis. Dicent, hic ortus est ab astris,
quæ infecere aerem, præterea ab aquis infectis in exercitu
Gallorum. Rursus diluvium corripit solum, fontes, &
puteos Tempore Alexandri. Præterea exercitus Gallorum
ex Gallia migravit in Italiam, ergo propter mutationem
loci orta est lues illa. Ad astra dicebam, quod cum con-
stellatio fuerit ante xi. annum, quomodo potuit tamdiu
perdurare? Imo dico, quod nulla particula illius elementi
aeris 83. anni, potuit reperiri in 94. quoniam denao, ac
denuo aqua convertitur in aerem, & aer absumitur ab igne.
De veneno, quo aquæ infectæ sunt, dico quod orta est pestis
gravissima, & febres malignæ in exercitu. & sicut febres, & pe-
stis non fuit perpetua, ita debuisse esse morbum Gallicum. at
jam perdurat, nec adhuc abolitus. Ad inundationem dico,
quod fuit Romæ tantum, & si fuisset per totam Italiam, non-
ne tunc orta est pestis? & demus quod Gallicus eodem
partu enixus fuerit cum peste illa, nonne una cum peste
desisset? & ideo colligimus falsum esse Gallicum epide-
mialem esse. Addatis, si ex inundatione oritur morbus
Gallicus, cur tempore Pelagii, & aliis, in quibus fuerant
inundationes, non denuo ortus est morbus Gallicus? non-
ne 33. vel 34. anno Clem. Pontif. factum est diluvium
Romæ, quod majorem partem ædium dirupit? Dicent
non fuere constellationes concomitantes, dico quod sic.

A nonne erat prædictum hoc, ita ut omnes crediderint futu-
rum universale diluvium, & supplicationes factæ per to-
tam Italiam? tunc aderat morbus Gallicus, & non reno-
vatus, nec sævior factus, imo mitior. Nonne superiori
anno Diluvium fuit insigne in tota Flaminia, Hetruria,
& Romæ? Quomodo se habuit Vincentia, Verona, Ber-
gomum, & Mediolanum, quæ passæ sunt epid. morbum,
& tamen denuo Gallicus non apparuit? nonne fuit mira
aquarum copia 51. 52. 53. & 54. anno, & tamen non
proripatus est iste affectus? colligamus igitur non posse
dici Epidemialem. Neque est dicendus æstivus, quoniam
morbi æstivi breves sunt, & acuti, & si producantur, ul-
tra æstatem semper mutant naturam. exempli gratia ex
simplici tertiana fuit duplicata, & notha, vel quotidiana,
vel quartana, nec sine permutatione æstivæ ægritudines
longo tempore durant. at in morbo Gallico est status 20.
& 30. annorum, video eundem affectum, eademque sym-
ptomata.

B Sed videatis, quid deceperit istos. Fuit affectio puden-
dorum quæ incipit: At caries Gallica non est illa putre-
do, quam refert Hippoc. Sed isti viderant suis temporibus
oriri ulcera circa pudenda, quæ calefactiones vocan-
tur. nam ante morbi Gallici ortum, scriptores, ut Gui-
do &c. locuti sunt de his, vel cum Juvenis non mundat
glandem, vel quia habet rem Veneream cum muliere men-
struata, & tunc oriuntur calefactiones istæ. viderat Leon.
has ante Gallicum affectum, quæ æstivæ sunt: vidit postea
has prænuntias morbi Gallici, ideo eum dixit esse æstivum.
at ego dicam esse maximam differentiam inter cariem,
& calefactiones, ut infra patebit. Distinguat igitur ea
ratione, quam vos docebo. Itaque colligatis morbum
Gallicum non posse conjungi cum aliquo antiquorum.

CAP. VIII.

*Quod Gallicus sit morbus novus communis, con-
tagio inductus.*

Sed jam receptui canentes concludamus esse morbum
communem, quia habet causam communem, non com-
munissimam, non aquam, non aerem, nec locum, sed
actiones hominum, & hæc sunt contactus, & confricatio
hominum inter se. Ideo morbi communes alii patrii, alii
epidemiales, alii oriuntur ab actione communi hominum,
scilicet à contagio, cujus generis est iste morbus, & ob
hanc causam novus erit. Jam non possumus novum di-
cere, quia ferme 100. agitur annus, quo hoc laborat
Italia. dicitur autem Novus, quia eum non cognoverunt
antiqui Medici. Dictum ergo huc usque est, qua ratione
primum eruperit morbus, quive fuerint primi medici, qui
talem luem noverunt, & nomen affectui imposuerunt. &
quoniam controversia est, an novus an antiquus, ratio-
nes, quibus probabant antiquum, adduxi, impugnavi, de-
levi: oppositas probantes novum, roboravi. & dixi dela-
tum morbum ab Indiis, & per contagium toti Europæ
communicatum. Nunc relinquitur ut descendamus ad rem
ipsam, ad naturam scilicet ejus; sed præstat prius subje-
ctam speculari materiam.

CAP. IX.

*De parte quæ primo, & per se laboret, & quod
non est communis toti corpori.*

Videndum est quidnam sit ista lues. sed quoniam vel uti
Hydra apparet, quæ non unum caput, sed septem ha-
bebat, & uno resecto multa renascebantur, sic merito istius
morbi laborat caput, facies, crura, articuli, pudenda &c.
ideo necessario quærendum, quænam sit pars, quæ primo
& per se laboret, deinde succedet facilis naturæ morbi in-
quisitio. Posset quis dicere, quod universæ partes corpo-
ris sint subiectum: Quod falsissimum est. nam sicut in fe-
bre, & aliis communibus morbis audistis, sunt communes
morbi, aut respectu corporis universi, aut respectu spe-
ciei. respectu speciei, qui uno, & eodem tempore, & se-
nes, & pueros, & viros & fœminas aggreditur. Præterea
dicitur communis respectu corporis, ut febris, quæ inva-
dit totum corpus, nam licet cor primo patiat, tamen to-
tum patitur corpus. At Gallicus morbus corripit omnes
particulas corporis, ergo communis est. Sed habetis in-
stantiam, quia aliquando caput, aliquando pudenda, ut
in pueris assumentibus lac Gallicosarum mulierum non
patiuntur, ideo non possumus tuto affirmare morbum esse
communem.

CAP. X.

Quod pars, quæ primo, & per se patitur, non sint pudenda.

Secunda opinio quod sint pudenda.

Si igitur morbus non est communis, quæramus quæ sunt particulæ, quæ primo inficiantur ab ipso morbo? In hoc dissentiunt scriptores, qui varie multa observarunt. quidam tenent esse pudenda, & moventur hac ratione valida, quoniam primum, quod inficitur, vel est sedes ipsa, vel pudendum mulieris, aut viri. cum igitur videant, quod sæpissime per has vias concipitur morbus, & semper remanet vestigium circa pudenda, nisi ex toto tollatur lues, ideo illa primo, & per se sunt subiectum. Et quod est hoc vestigium? Ferme semper nisi sanentur, hanc habent conditionem, ut quoties cum muliere digladiantur, etiam si munda sit, excorietur saltem glans. Hoc est genus reliquii. Præterea sanatur caries, post hanc succedit caro dura, calculus durus, qui ad annos producit, nisi ex toto liberetur æger. hoc est secundum. tertium est quoniam in aliquot reperietis, qui ulcere, vel carie Gallica laborarunt, quod suboritur in pudendo, vel per dorsum, vel ad latera, veluti nervus, pars quædam dura, & oblonga usque ad finem valetudinis perseverans. Cum hoc observarint Medici, collegerunt partem præcipuam, atque Regiam affectus huius sedem esse pudenda. Præterea Gonorrhœa decidit, caries erodit, prorumpunt bubones. Hæc sunt principia, & veluti milites levis armaturæ victorem Gallicum exercitum præcedentes. quis ergo dubitabit subiectam partem primam esse pudenda? Verum quamvis hæc sententia probabilis sit, à me non probatur ratione hac ducto; quoniam multos vidi lue hac laborantes non infectos circa pudenda. nam per intromissam ori linguam, per oscula, per sudores, contactus, & amplexus communicatur ægritudo ista. Præterea solet mulier patiens cariem in palato, communicata saliva, & sanie inficere amicos. cum igitur tot viis introducatur morbus, ergo pudendum non est subiectum proprium. Præterea observabitis in Praxi, puerulum lac matris infectæ fugentem infici, & tamen pudendum nihil pati. Præterea videbitis puerulos nascentes ex fœmina infecta, ut ferant peccata parentum, qui videntur semicordii, veluti Gambari elixi, non habere pudenda infecta: ergo pudenda non propria sedes morbi. Incipit per pudenda; concedo, sed incipit etiam per omnes partes, per quas fit communicatio, sed major communicatio fit in re Venerea per has vias, ideo ut plurimum pullulat morbus per partes istas, non autem proprium subiectum sunt. (causa autem, cur hæ viæ præbeant ut plurimum huic infectioni aditum, est, quia tum propter motum, & fricationem incalescunt partes, & rarefiunt: tum quia obscenæ sunt calidæ atque humidæ, & ideo facilius putredini viam subministrant.)

CAP. XI

Quod non sit caput proprium subiectum Gallici morbi.

Impugnatio.

Alii non levis authoritatis dixerunt, caput esse partem propriam, quæ conficitur morbo, & (ut ingenue fatear) caput ut plurimum laborat, licet non semper. & videmus circa caput maiora symptomata, quoniam statim ibi dolores, qui non cedunt medicamentis, ibi flores, & gemmæ orientales, scilicet pustulæ, ibi casus sit capillorum, ibi gummata luxuriant, inde galea, qua cerebrum tegitur, aufertur, & videtis pulsantes membranas, veluti si non adesset corium. Præterea in naribus, & faucibus ulcuscula suboriuntur. in ore multa habentur foramina, Tinnitus aurium insuperabilis sentitur. ego non habeo symptoma, quod magis hoc me cruciet, & testor ignorantiam meam, nunquam potui ejus certam invenire ablationem. superavi aliquando vel hoc, vel illo decocto, sed certe non habeo proprium medicamentum. Cum igitur tot symptomata caput infestent, ergo caput est primo, & per se subiectum. Hæc vera sunt, sed quod sit primo & per se subiectum caput, verum non est, quoniam multi Gallico laborant, & non circa caput. Praxis docebit vos. multi enim gonorrhœam, dolores, & gummata circa crura patiuntur, capite semper illæso. Præterea dolores, lichenes circa pedes, & manus suboriuntur, & caput non laborat, ideo huiusmodi affectio non est propria capiti.

CAP. XII.

Quod non sit cutis, nec crura proprium subiectum, contra Leonicenum.

Leonici opinio.

Leonicens dicebat esse morbum cutaneum ut in scabie, lichene, & similibus affectibus apparet, ideo tenebat cutim esse proprium subiectum. Pili hærentes cuti ca-

Tom. II.

Adunt, & sunt adnati cuti. Præterea pustulæ, lichenes cutim afficiunt, ergo cutis propria pars subiecti. Tamen non videmus hæc omnia in omnibus. quot sunt laborantes à defluvio pilorum immunes? præterea circa caput fit fluxus iste, non circa alias partes, ergo non dicere possumus universam cutim pati. Quare cum non probemus sententias alias, multo minus probabimus, crura esse subiecta (ut falso quidam persuadent) quoniam perpetuum non est, ut semper, quamdiu duret morbus, duret affectio illa. Propria pars subiecta morbi semper necessario patitur donec adest morbus.

CAP. XIII.

Ponitur opinio propria, & concluditur esse hepar.

Si igitur volumus reperire subiectam partem, oportet eam semper laborantem isto morbo invenire. si unus est morbus, & non communis, necesse est, ut sit unius partis semper laborantis, aliter non esset unus morbus, nec una pars laborans. opus est ergo, ut habeatur pars ista affecta semper: & ad investigandum hoc, absque Galen. præditiis frustra laboraremus, quæ tria sunt in primo de loci affect. & in lib. de const. art. primo est natura partis affectæ; secundo sunt causæ efficientes morbum, tertio sunt symptomata consequentia morbum. Videamus primum. Quoties cernimus constitutionem, vel naturam partis esse corruptam, illam morbosam esse colligimus. Videamus hoc in morbo Gallico. Non possumus tuto, & certo ad sensum hoc in eo judicare, nos videmus cutim exulceratam, quis erit, qui non dicat laborare cutim, si amisit propriam unitatem? dolet caput, cadunt pili, corrumpitur os cerebri, quis erit qui non dicat, caput esse subiectum? igitur cum Galen. hæc tria proposuerit, qui ad hoc unum tantum respexere decepti sunt: concludunt enim illas particulas esse subiectum, sed non proprium, primum, per se, & necessarium, quoniam contingit aliter se habere. ideo non veniunt in cognitionem radicis intimæ, quæ vere est morbus. Præterea observemus adnata, cadunt pili, dicemus laborare cutim, tamen non est verum, quia non semper hoc accidit. Præterea veniamus ad partes partium: solet per contagium introduci, nonne oculi, pulmo, corium, cor &c. laborant per contagium, sicut etiam pudenda? nulla pars est proprie subiecta morbo Gallico, quia nulla perpetuo laborat, sed aliquando hæc, aliquando illa, ideo ista via non præbet nobis cognitionem loci affecti. Veniamus modo ad causam. Quæ est causa? contagium: & quamvis puerulus, qui sugit lac malum nutricis, inficiatur, tamen magis contagium inficit, quam lac. pariter natus ex matre infecta inficitur, sed contagium magis potest. Et quamvis quidam summæ auctoritatis voluerint defendere castas matronas, dicentes eas fuisse aqua benedicta infectas. Infectio illa habuit originem per unum asperges, scio ego: non concedatis ergo oriri nisi contagio. Videamus ergo an à contactu possimus invenire partem propriam. Non possumus certe: quoniam cum sit contagium, quod aut afficit pudenda, aut corium, aut cor, aut pulmones, aut oculos, non est particula præter istas, quæ per contagium laboret: igitur aliqua erit ex his, quæ erit verum subiectum, sed nullum horum perpetuo infectum, igitur causa non poterit indicare nobis locum affectum. Restant læsæ actiones. Videamus in morbo Gallico quæ actiones læduntur, & quæ generum sunt. alterum continet læsionem, quæ non durat, ut cum adest tristis sensatio circa caput, circa nervos, & circa crura. sed non perpetuo, quoniam aliqui non laborant, & ideo de his non considerandum, cum perpetuus non sit morbus in illis particulis: nam nos quærimus partem, in qua perpetuo residet morbus. alterum genus est actionum læsarum, quæ perpetuæ sunt. Inspiciamus caput, vos videbitis in eo nullam læsionem perpetuam, nec quæ pertineat ad facultates intimas, nec quæ continet sensus exteriores, ergo non est læsio cerebri, ergo nec capitis. Veniamus ad cor. in corde perpetua læsio non adest, nec circa actionem ejus, idem dico de pulmonibus, idem de reliquis partibus. quæ est ergo læsio? Actio naturalis semper est affecta, qua attrahitur alimentum, retinetur, & concoquitur, apponitur & assimilatur, & quicquid excrementi est, excernitur. Indicant hæc primum gravitas corporis, torpedo quædam, hæc dependet nonnisi à læsis particulis similibus. vos videtis colorem immutatum ab immutatione humorum, qui pendent à naturali facultate. Videmus nigrum, pallidum, album, & mortuum colorem. Præterea fit congestio excrementorum in omnibus particulis, unde oriuntur gummata, tubercula in ossibus, & periostis. unde hæc, nisi ex labefacta virtute naturali, quæ decoctum non apponit, crudum non concoquit, excrementum per debitas & consuetas vias non expellit? Hinc fit etiam læsio in defluvio pilorum: hinc generantur infinita excrementa:

Dd d

hinc

hinc sanguis à naturali statu recedens immutatur. si igitur hoc perpetuum est, ideo necessarium est hunc morbum afficere fontem foveantem hanc facultatem; & hoc est hepar, in quo tanquam in propria parte oritur morbus. Confirmat sententiam hanc auctoritas gravissimorum virorum, quorum maxima pars declinat in eam. Hujus opinionis fuit Antonius Musa præceptor meus Brassavolus, Montanus, Antonius Gallus, qui scripsit *de ligno Guajaco libellum*. Nicol. Massa medicus Venetus, Petrus Andr. Matth. Cum igitur unus sit morbus, qui habet varia symptomata, cum unam particulam requirat, illud hepar erit. colligimus autem hoc à læsione actionis naturalis, cujus principium, & fons continetur in hepate: sequitur ut naturam morbi jam prosequamur.

CAP. XIV.

De Natura morbi, an simplex, an compositus, & primo contra Brassavolum.

Cum viderimus partem affectam, videamus naturam morbi, an simplex, an compositus, an unus, vel plures. Quidam dixere esse plurium specierum. Unde præceptor meus voluit 234. species explicare, sed labor fuit vanus, & inutilis. Quidam Nicolaus Matthæolus, quem secutus est Joannes Sueffanus Neapolitanus, fuit hujus sententiæ, quod esset congeries omnium malorum simul. Quæ opinio suspecta est, quoniam ægritudo hæc non superatur à multitudine medicamentorum, nec oportet totum pharmacopolium accipere, sed simplicissimis tollitur auxiliis, ideo unicam naturam habet. & quamvis simplicia ista diversas habeant partes, tamen Salsa parillia, Guajacum, argentum vivum uniformia sunt, nec diversas habent partes, & his sanatur, ideo nullo pacto dicenda est multiplex affectio, sed simplex.

CAP. XV.

Contra Manardum.

Quæ ergo erit? Jo. Manardus Ferrariensis opinabatur esse solutionem continui: quam sententiam imitari visus est Montanus, in libro, qui scriptus sub Montano editus est. libri enim, qui circumferuntur, non sunt Montani, sed partim ejus discipulorum. Mont. nihil edidit, res ab illo proditæ ita integræ erant, ut nihil limatius, nihil doctius, & quamvis affectarit Paradoxa, tamen tanta eloquentia astruebantur, ut visa sint axiomata. si jam edita conspiciatis Paradoxa, falsissima apparent, quæ vera sunt, invenuste, atque ineleganter scripta sunt omnia. isti suæ gloriæ intendentes eam deturparunt, & profitentes se esse Pavones Montani, nihil intelligunt. Ideo oro vos, ut non imponatis illi viro, quæ olent artis ignorantiam: sed quæ & elegantiam, & ingenium acerrimum, & peritiam sapiunt ejus esse dicite, quæ minus, Pædagogis illis, qui noctuæ turpes magnanimitatem in cathedris aquilam repræsentabant, imponite. In eo igitur libello de morbo Gallico videtur Mont. consentire cum hac sententia Manardi: At hoc falsum est. quoniam in hepate, non tumoris, non ulceris, non vulneris adest vestigium. ego volui per anatomen hoc experiri, & secui in uno anno plusquam 50. homines, & nunquam reperi solutionem continui in hepate. Indicatur etiam à curatione, quia non est curatio solutæ unitatis, quoniam soluta continuitas semper indicat exsiccationem cum unione partium & adstrictione, modo adstringentia potius obsunt, quam prosunt in Gallici curatione. sed Mont. hac ratione movetur, quoniam morbus incipit cum ulcere, & cum ulcere desinit. Hoc verum est de partibus exterioribus, tamen ob id non dicemus ulcus esse morbum Gallicum, quoniam ulcus non est perpetuum. desuunt pili, adest gonorrhœa sine ulcere, & tamen adest morbus Gallicus: sunt symptomatatici affectus consequentes, tamen non est propria natura Gallici.

CAP. XVI.

Quod non sit frigida & humida intemperies.

Quidam dicunt, esse intemperiem frigidam & humidam hepatis, quia abundant talia excrementa. vos videtis robustissimos juvenes, qui nunquam exspuunt, postea adeo exspuere, ut sit incredibile. Præterea ventriculus, & omnes venæ explentur hac materia pituitosa, ideo necesse est ut dicamus, hepar pati intemperiem frigidam & humidam. Domini, si ventriculus esset locus affectus, revera potuissent colligere hoc, quoniam abundat pituita. Hepar frigidum, & humidum gignit sanguinem, sapientem pituitæ naturam, non veram pituitam, quæ gignitur in ventriculo. si est mucus, gignitur à cerebro vel male af-

Afecto, vel in quo materia multa luxuriat. non igitur valet, abundat pituita, ergo est intemperies frigida, & humida hepatis. Vos videtis homines laborantes calida hepatis intemperie, & siccissima, exspuere lagenas pituita plenas.

CAP. XVII.

Quod non sit calida, & sicca intemperies.

Alii etiam intemperiem calidam, & siccam autumant, & qui nobilioris sunt authoritatis istius sunt sententiæ. Alii qui addunt materiam, conjunctum alioqui non addunt. Montanus, & alii hoc tenent, & hanc intemperiem dicunt esse vere morbum, à quo omnia pendent: quæ præsentem omnia adfunt, & remota removentur. Movetur his rationibus, primum quia nascitur affectio cum ulceribus, & desinit in his; hæc autem fiunt à materia acri, & erodente, quæ gignitur in hepate, quod non fit nisi hepar sit distemperatum in caliditate, & siccitate, quoniam humor in hepate generatur. Secunda ratio, abundant excrementa copiosissima, quæ calida sunt, tanta est copia materiæ biliosæ, & exustæ, ut nihil majus, ergo hepar est exsiccatum, & excalefactum. Tertio in morbo hoc succedit defluvium pilorum, quia eroduntur radices ipsorum, non ob siccitatem cutis, quia non renascerentur: hæc erosio fit à phlegmate falso, quod, quatenus phlegma falsum, ab hepate oritur calido, & sicco. Videtur probabilis hæc sententiæ, tamen non possum dicere eam esse veram, ratio me movens est, quoniam curatio tota toto cœlo distat ab isto morbo. ego erubescō, quomodo doceat curare calefacientibus, & siccantibus morbum calidum, & siccum? hoc contrarium est methodo. Sed dicent medicamenta ista digerunt, & materiam evacuant, hoc est falsum. primo quia non est verum esse morbum cum materia. secundum falsum est quod necessario sequitur, quod intemperies ista foveatur à materia, & sequatur materiam. Nam videmus, quod in erysipelate est intemperies calida, & sicca in parte, si evacueimus sanguinem, statim cessat caliditas, & intemperies, quæ concomitabatur materiam, & dependebat à materia, & ideo evacuata materia cessat intemperies, quod non est dicendum in morbo Gallico. Quæ est illa materia, quæ morbum istum præcessit? Videmus juvenem dormientem una hora cum amassia infici, quæ est materia ista, quæ defluit ad hepar? nulla: ergo falsum est per continuatam evacuationem fieri sanationem morbi. Præterea est necessarium, quod, si sit morbus cum materia, adsit tumor; Intemperies cum materia est, quando materia non adest in venis, sed in loco affecto, ut verbi gratia: in manu est materia dupliciter, vel in vasis, vel extra vasa: si in vasis; non facit morbum: si extra vasa; facit morbum: locum autem affectum voco propriam substantiam particularum, non venam. ista docentur à Galen. qui dicit, quod veluti ros diffunditur materia per particulas ipsas. si multa est, facit tumorem, & sic revertemur ad primam sententiam, quod sit solutio continui; tumor autem iste cum intemperie calida & sicca est erysipelas, ergo Gallicus morbus est erysipelas, hoc est falsum, ergo falsum est esse intemperiem calidam, & siccam. Præterea curaremus sine indicatione. Nam lignum Guajacum, falsa parillia, suffumigium ex cinnabari, exercitatio, victus ratio tenuissima, calefacientia sunt, & siccantia, & tamen sanatur hepar, & à Gallico penitus absolvitur, ergo ratione contrarietatis, necessario igitur concludimus, quod affectus aut sit frigidus, & humidus, aut non calidus, & siccus. Ad rationes: incipit cum ulceribus, hoc non est verum semper, sed si fit, hoc fit, quia labefaciuntur naturales actiones hepatis, ideo subnascitur fervor ex inconcoctione. & sic fiunt ulcera: & si incalescit hepar, ob id non est intemperies calida, & sicca. Ad secundum, accidunt excrementa biliosa, frequentissime est hoc, non semper accidit autem hoc ex fervore excitato, tamen fervor est symptoma morbi, non autem natura morbi. Ad illud de defluvio pilorum, hoc verum est, sed non semper, sed cum fit, est propter humores acres, qui oriuntur ab hepatis intemperie, non autem sunt morbus. At incipiente morbo Gallico semper opinatus sum, quod sensim, ac sensim incalescat, & siccetur hepar, hæc autem non est natura morbi, sed consequitur de necessitate affectum, qui est causa fervoris: fervor est causa caliditatis & siccitatis, quæ sensim ac sensim fit. Ego quæro ab istis, hujusmodi caliditas, & siccitas hepatis est æqualis intemperies, vel inæqualis? si est intemperies æqualis, ergo est altera natura, non igitur erit morbus, quia morbus naturam destruere intendit. Per intemperiem siquidem æqualem intelligimus temperaturam introductam in particulam, quæ est velut altera natura. Exempli gratia, hepar in juvene est calidum, & humidum, in senē frigidum, & siccum. ista est intemperies, sed æqualis, quia sensim, ac sensim introducta est, & hæc est illa intemperies, de qua sæpe

Impugnatio.

Secundo de caus. symp. cap. 11.

sæpe fit mentio: & hinc est, quod nascuntur quæstiones in consultationibus, clamantes digladiamur, & sumus concordēs. quis dicet temperaturam esse calidam, & siccam, aliquis vero frigidam, & hi ad varia respicientes varia enuntiant. hic enim iniunctam, ille advenientem considerat temperaturam, si est intemperies inæqualis, est mutatio temperaturæ, quæ nondum facta est naturalis parti, & præter naturam est, & nondum æqualiter invasit omnes minimas particulas, & hæc est morbus. Quæro ego, an caliditas in hepate sit inæqualis intemperies? Galen. *secundo de caus. sympt.* volebat hanc non fieri sine dolore, at in hepate non sentiunt ægrotantes talem dolorem. Dicent, hepatis substantia non habet sensum, sed sensus est in membrana exteriori. Verum est quod parenchyma, caro illa hepatis non habet sensum, quia non est constans ex substantia nervosa, non habet nervum admixtum. At ego dixi in Anatome contra alios; nervorum infinitas propages disseminari per totum hepar, ergo hepatis substantia habet sensum, nego consequentiam, quia non sufficit hoc, sed requiritur ut disseminentur in substantia nervi mixti. dicēs ergo non valet ratio. Valet ratio, quoniam non solum in morbo Gallico hepatis substantia patitur, sed venæ, arteriæ & nervuli sibi conjuncti laborant: quoniam si laborat hepar, quod est fons, laborant exteriores actiones naturales, & communicatur per particulas illas habentes nervulos conjunctos, ergo si intemperies ista inæqualis est, & magna, hepar sentiet dolorem, quoniam morbus Gallicus intensissimus, quia effectus intensissimus. ergo in principio morbi hujus sentiri necesse est dolorem gravem, at non sentitur, ergo non est intemperies inæqualis. Constitutum ergo sit morbum Gallicum non esse intemperiem frigidam, & humidam hepatis, pariter neque calidam & siccam, tamen in morbo isto, & diuturno hepar sensim & sensim contrahit intemperiem æqualem calidam, & siccam, quæ non est morbus, quoniam sanamus luem Gallicam, & non removetur intemperies, hoc autem accidit, quia ex affectu fervor oritur, hoc autem consequens est morbum, non morbus.

CAP. XVIII.

Quod non sit calida, & humidam intemperies, nec putredo.

Alii opinati sunt hepar pati intemperiem calidam, & humidam, & hujusmodi esse Gallicum, neque solum hoc, sed putredinem addunt illi intemperiei admixtam. hujus sententiæ fuit Jo. Gallus vir doctissimus, cujus opinionem sequuti sunt alii doctissimi & gravissimi doctores: moventurque hac ratione, & dicunt. morbus Gallicus est contagiosus, at omnes hujusmodi morbi habent putredinem, & corruptionem substantiæ illius partis, in qua est morbus, ergo iste morbus habet dissolutionem substantiæ secum hepatis, at in putredine semper adest caliditas, & humiditas, ideo affectio Gallica erit intemperies humida, & calida hepatis, vel ejus putredo. Ratio ista assumpta à putredine ratione contagii laudabilis videtur, tamen non tanta est, ut nos possimus adhærere huic opinioni. Nam quamvis deductio hujus argumentationis sit à caliditate, & humiditate, & à putredine, tamen distinctissimæ res sunt, ideo opus est dicere, vel esse intemperiem calidam & humidam, vel putredinem. cum enim morbus sit unus, necessarium est, ut sit unus per unam formam, hic adest gemina forma, hoc non potest esse. aliud est putridum esse, aliud est esse calidum, & humidum. Dicet quis, omnia calida & humida facile putrescunt, verum est. Panis in sanguinem vertitur, tamen non sunt idem, sed formæ diversæ sunt. sed primum loquamur de intemperie, & dicamus, morbus contagiosus est, concedo; contagium putredinem sapit, concedo: at facilius putrescit quod calidum est, & humidum, concedo: ergo morbus est intemperies calida, & humida, nego consequentiam. Nescio in qua figura concludat hæc argumentatio; aliud est, quod subiectum corpus sit calidum, & humidum, & putrescat, & morbus fiat contagiosus, aliud est, quod morbus sit calidus, & humidus, intemperies calida, & humida non est putredo, igitur non est morbus, sed est causa morbi, exempli gratia, in materia calida, & humida, sit putredo, si est alicujus membri, dicitur gangræna. si alicujus particulæ, dicitur nome. quæro, si hæc pars putrescat, quo morbo laboret? non est intemperies calida, & humida, hæc est causa morbi, non morbus. Si est contagiosus morbus, & nome alias partes corrumpit, non reddit eas humiditas, & calidas, sed facit putrescere humores, quibus putrescentibus putrescit pars ipsa. putrescit hepar in morbo Gallico, ergo communicatur intemperies calida & humida, nego hoc, quia morbus iste non est calidus, & humidus, communicatur natura morbi, putredo ipsa, combustio ignis putredinalis, qui concipitur in humiditate calida partis præexistente.

Tom. II.

Præterea quomodo poterit in instanti introduci intemperies calida, & humida? de calida non dubito, quia cito agit, sed de humida, nos videbimus juvenem spatio quartæ partis horæ coeuntem cum muliere infici Gallico, quomodo in tam brevi tempore potest introduci humiditas, quæ est qualitas passiva? humectatio partium fit dupliciter, vel per se, vel per accidens, per accidens fit per eliquationem, & hæc concretionem, & congelationem præexistentem requirit: ut sebum, & cera eliquantur ratione caloris: hoc non potest dici in hepate, quia non est congelatum, nec liquatur: ergo humectabitur per se, hoc est per admixtum corpus humidum. quomodo brevi spatio temporis tanta humiditas introduceretur in hepate, ut intemperetur? non possum ergo colligere hanc opinionem esse veram, scilicet Gallicum esse intemperiem calidam, & humidam. De putredine videamus, nam qui asserunt esse intemperiem, dicunt quasi quandam adeste putredinem. Dico quod in hepate duplex potest esse putredo, aut in humore existente in vasis, aut extra vasa, in propria substantia solida, quæro de qua putredine intelligunt, si de humorum putredine loquuntur, hoc non quærimus, sed quærimus naturam propriæ substantiæ hepatis. secundo si in humoribus proponunt putredinem, ergo proponunt perpetuam causam febris, quia in viscere tanti momenti si sunt humores putridi, communicatur vapor cordi. Possunt dicere. inter signa morbi Gallici connumeratur febricula, indicium est igitur, quod aliqua adest minera putredinis, quæ non est nisi in hepate. Hæc febris non est perpetua. nec frequens iudicium hujus morbi, ergo sequitur quod hæc non est forma morbi. si autem volunt putredinem esse in substantia, nos haberemus nome, vel sphacelum in hepate. Hoc non dicendum, ideo non est putredo. est contagiosus morbus, sed non ob id est putridus, quia non omnis affectio contagiosa, putredinem conjunctam habet, sed propriæ substantiæ alterationem, & immutationem. ista alteratio aut est materialis, aut formalis, materialis est cum corrumpitur substantia, & dissipatur, exempli gratia in scabie ab humore acri eroditur substantia corii, ego quæro, corium quid patitur? dico quod patitur in substantia ratione materiæ: ista est una passio, quæ pertinet ad materiam, in Nome patitur ipsa substantia quoad formam, non quoad materiam, quia corrumpitur habitus vitalis, & naturalis, denigratur vel livescit pars, remanet intacta caro, os, nervus, & materia, & corium ad minimum redactum non potest fervare formam corii, in scabie morbus est contagiosus, quia corrumpitur substantia corii, corpuscula quædam educuntur, & oritur fervor colliquans corium, & exedens cutim. scabies non est putredo, quia non perit forma substantiæ partis, licet exedatur corii materia, ecce quod omnis morbus contagiosus non est putridus. ille est putridus, in quo non pereunte materia subiecta perit tantum forma materiæ remanentis, tandem postea perit materia. quod est novum genus morbi, quod non possum dicere, habeo enim multa, & ideo digredi minime valeo. Sed addunt unum, quod ista intemperies calida, & humidam postea processu temporis sicca evadit & calida, hoc potest probari non esse verum rationibus dictis. o Dii boni. non unus esset morbus, sed duo. nos quærimus, an unus sit morbus à principio ad finem, & hoc concludimus esse verum. Quomodo ergo eadem affectio erit in principio calida & humidam, in fine calida, & sicca intemperies? Præterea si hoc esset, nunquam sanaretur morbus Gallicus, quia nunquam superabatur ista intemperies? Nos per calefacientia, siccantia, & quæ fervorem inducunt, luem hanc vincere tentamus, qui volunt esse calidam, & siccam intemperiem, saltem postea, superarent per medicamentum refrigerans, sed omnia desinunt in suffitus, lignum Guajacum, & falsam perilliam. non video saccharum violaceum, nec exhibitum refrigerans aliquod ipsum hepar. Habere multas alias rationes, sed quoniam leviores sunt, & à vobis ipsis excogitari possunt, ideo concludo affectum hunc non esse intemperiem calidam, & humidam, neque frigidam, & siccam, neque calidam, & siccam, quoniam hoc non possum indicare ex aliquo.

CAP. XIX.

Quod affectio Gallica non distinguatur ratione quatuor humorum.

Nescio quid volunt illi, qui distinguere intendunt morbum hunc ratione humorum: quoniam vident in homine aliquando hos, aliquando illos abundare humores. faciunt hi quadruplicem morbum, & non vident quod multiplicent entia sine necessitate. cum autem major pars doctissimorum virorum consentiat unum esse, & unius partis affectum, ideo necessarium est asserere non esse veram sententiam horum. Quid ergo erit? non ulcus, non tumor, non intemperies, non putredo, ergo nihil? utinam Dii hoc facerent. non enim oporteret homines excruciare,

D d d 2

ciare,

ciare, & miseros juvenes nunc hoc, nunc illo medicamento vexare. ideo aliquid est & maximum. videamus ergo veram ejus naturam, & modum generationis, sed prius an sit morbus.

CAP. XX.

An affectio Gallica Morbus sit nec ne, & si morbus, in quo genere.

Morbus Gallicus novus est, quia nulla habetur ejus mentio apud antiquiores, non à cœlo delapsus, nec exurgens ab inferis, sed per contagium ex occiduis Indiis communicatus: unam habet partem, quam proprie affectum dicimus, & hepar est. non est intemperies calida & humida, non calida & sicca, non frigida & humida, nec frigida, & sicca, non solutio continui, non tumor præter naturam, non aliqua passio in conformatione, & numero, ut facile quis conjicere potest. relinquitur ut nos investigemus an morbus sit. Nam cum omnis natura morbi aut sit partium simularum, & hoc consistit in temperamento, aut partium instrumentalium, & consistit in conformatione, numero, & situ, aut sit communis ambobus, & consistit in unitate soluta, cum morbus Gallicus non sit ex istis, ergo non est morbus. Tamen credo esse morbum, & omnes mecum in hoc consentiant. sed quisnam erit morbus? omnis alteratio, & immutatio qualitatum naturalium lædens actiones partium morbus est. nam calor mutatus, frigiditas & caliditas actualis, nunc accedens, nunc recedens à partibus, quia non lædunt actiones, non erunt morbi, sed immutatio lædens necessario est morbus. hæc est definitio Galeni, & naturæ, & est velut axioma in medicina. Videamus jam quotnam sint genera rerum in corpore humano, quæ possunt fieri morbi, illæ erant à quibus nascuntur opera in corpore naturaliter existente: color cutis, quia nullam edit certam operam, sive mutetur, sive non, non est morbus: sic dicendum de caliditate, & frigiditate moderata, quia ex ipsis non dependet opus. Hoc dixi, ut revocetis in mentem causam, cur in natura morbi necessario læsa actio requiritur, quia actione integra pars non erit læsa necessario. Hoc stante videamus quotnam sint in particulis ipsis, ad quæ consequantur necessario actiones, ego reperio tria. sunt temperaturæ manifestæ, temperatura formalis, & omnia, quæ pertinent ad conformationem. Prima est caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas. istæ sunt causæ quarundam operationum in particulis, sive sint simplices, sive compositæ. Unde os sua frigiditate, & sua siccitate agit. secundum erat harmonia resultans ex quatuor qualitibus, nam quando dicimus os esse frigidum, & siccum, non est formalis temperatura ossis, est proportio, quæ latet sensibus, quæ est forma ossis, ab hac oritur operatio, & hæc est ut os generet os. tertium genus est, numerus, quantitas, conformatio, figura, scilicet collocatio particularum, & unio, & dissolutio; ista cavitate hoc effecimus, quod angustiori non possumus; & hoc non est, quod ego probem. ista ergo tria sunt, in quibus omnes morbi continentur; morbus Gallicus est morbus, ergo debet contineri in uno ex his capitibus. non est primi generis, quia non est caliditas, non frigiditas, non siccitas, nec humiditas simplex, nec composita, nec tertii generis, quia non est conformatio &c. ergo pertinet ad secundum genus, hoc est ad formam, & substantiam rei, nam cum dico temperaturam, & harmoniam, illud est ac si dicam substantiam totam. si igitur dantur isti morbi, ergo necesse est ut Gallicus contineatur sub hoc tertio genere. Sed quis dubitabit an detur hoc tertium genus, cum in *lib. de diff. morb. & caus. morb.* & in *principio Meth.* non inveniatis hanc divisionem factam à Galen. de hoc secundo genere, ideo vana divisio, & non dantur morbi isti. Quod dantur hi morbi in tota substantia probatur, quoniam tria genera rerum reperiuntur, & hoc probatum est. quod autem temperatura sit diversa ab illis qualitibus, constat sensu, ratione, & operibus. nam nos habemus manifeste hæc omnia in medicamentis. Accipite *Reubarbarum*, siccatur, & calefacit. quæro ego qua ratione id facit? dicetis, quia habet hanc facultatem siccantem & calefacientem. postea educit bilem, qua ratione? non nisi sua forma, sua temperatura, quæ quamvis resultet ex contrariis qualitibus, in quibus vincit calidum, & siccum; tamen est distinctum quoddam. ut quamvis gravis sonus, atque acutus concentum constituent, aliquando tamen symphonia non est gravis, nec acuta; sed est concentus harmonia ex gravi & acuto resultans. ita à forma *Reubarbari* provenit cholæræ eductio, & est diversa hæc temperatura à qualitibus. Ecce patet quod distincta sunt opera, aliud est siccatio ossis, aliud est generatio alterius ossis, primum à qualitate ossis, secundum à natura, & substantia propria originem ducit. læditur ergo forma, vel ut actio diminuatur, vel ut aboleatur, vel ut intendatur, & hic est

Dubitatio.

A morbus: ut quando caro non potest gignere carnem, ob corruptam formam, nonne corrupte, & depravate agit? nonne est caro illa? ecce quod caro, cum deberet generare carnem, ex toto aboletur, vel carnem malam gignit, & sic læditur actio in forma tota, ergo dantur morbi in forma, in quo consentiunt recentiores medici, & Galen. approbavit læsiones à tota substantia, licet de hoc tertio genere mentionem non faciat; nam morbi provenientes à veneficiis, venenis, & maleficis aspectibus infiniti sunt, & non possunt referri ad qualitates, sed non nisi ad formam, & ideo petunt distinctas partes, & ab aliquibus vocantur morbi in substantia, quia tota substantia laborat. at Galen. non fecit de hoc mentionem in dictis locis, quia non cadit sub rationem methodi, & ideo cum ipse Methodum instituere vellet, omisit. Secundo quia rarum est genus morbi, ideo proposuit frequentia tantum, non quia fuit ei ignotum, quia *sexto Methodi*, & *3. de temp.* de hoc meminit. colligo igitur quod dantur morbi in tota substantia, & sunt à veneficiis, à venenis, & maleficis aspectibus, & per contagium. & hi morbi immanifesti sunt, cæteri sunt manifestissimi. possuntne agnosci? tribus indiciis, primum est, quia non cedunt alicui medicamento invento ratione. quoties videtis aliquod genus morbi tractatum à medico diligenti, in quo ex arte medicamenta applicentur & quod non sanatur: Præterea si alius Medicus alia tentat secundum rationem, & in vanum laborat, dicatis esse naturam morbi occulti consistentem in tota substantia, & nescimus eam metiri. secundum indicium est ex longa observatione observatum à doctissimis viris partim ex sua experientia, partim ex scriptis aliorum, partim ex historiis. dicimus in tota substantia consistere pestilentiam ipsam, vel febrem pestis, non dico febrem pestilentialem, sic dicimus in tota substantia consistere venenum, vel ictum venenatum, fascinationes omnes, quæ fiunt puerulis. Et medici testantur hos morbos afficere partem nobilem vel cerebrum, vel cor, vel hepar. tertium signum est, ut non indeterminate, nec indistincte afficiat aliquam partem, sed iste determinate afficit hanc, ille illam, & ita cognoscimus analogiam, seu proportionem istius affectus in tota substantia ad aliquam præcipue partem nobilem, & ad aliquem spiritum. nam tres sunt spiritus, animalis, qui à cerebro, vitalis, qui à corde, naturalis, qui ab hepate (in quo satis dubia proposuit Galen.) originem ducit. Ego divertendo non possum probare hoc, quia non est locus, teneo tamen quod datur. si ergo aliquis morbus habet analogiam ad aliquam partem, pariter habebit analogiam ad spiritum illius partis, & iste ad spiritum hepatis, ille ad spiritum cordis, vel cerebri. quod hoc sit verum, dicimus quod venenatus morsus dicitur affectio in tota substantia alicujus visceris, hoc est cordis, perit homo ex ictu venenato, quia statim laborat cor morbo in tota substantia, quia morbus habet analogiam ad spiritum vitalem. est hic mulier quæ vestitur indumentum peste laborantis, primum quod tangitur est corium, primum quod recipit sunt venæ, & porositates, afficitur primum cor, ergo non indifferenter omnes partes. Præterea est juvenis vestem induens phthisici, & breviter inficitur pulmo, quia affectio ista habet præscriptam illam partem nobilem. His ita constitutis, videamus modo an istæ notæ adsint in lue Gallica. & primum hæc est una potissima conditio, quod non cedit medicamentis inventis ratione. testantur medici, qui aderant in principio, qui desperarunt in arte, cum viderent se Methodo non potuisse invenire rationem curandi, & erant in maximo despectu medici tunc temporis apud omnes, & nisi Hispani illi supervenissent, docti quomodo ibi morbus sanaretur, & nisi casu chirurgici audacissimi invenissent Hydrargyrum, adhuc rebellis esset morbus, adhuc sæviret. Præterea hepar est quod inficitur, & hepar est pars nobilis, ergo adest secunda conditio. De tertia quod tantum hepar, & non aliæ partes, patet. ego video puerulum conceptum in utero matris ex materia Gallica, illi per spatium novem mensium non est infectum nisi hepar, nonne potuit infici cerebrum, & cor in illa colluvie? Ergo sciatis quod Empirica est morbi hujus curatio, cum habeat læsionem partis nobilis, & determinatæ, cumque sit affectus in tota substantia. sed quidam volunt reddere causam, cur hepar in hoc morbo inficitur. & hæc est. nos videmus, quod inficitur homo per contagium, aut osculo, aut coitu, aut attritu. communicatio ista primum fit ad venas, quam ad arterias, quoniam copiosiores venæ reperiuntur, & in coitu, & frictione aperiuntur, dilatatae admittunt saniem illam, & materiam Gallicam. & quia venæ istæ pertingunt ad hepar, non ad cor, ideo primo, & per se hepar inficitur. at arteriæ sunt solidiores, nec sunt frequentes in exterioribus, & hæc est ratio, cur læditur primum hepar, non cor. Pulcherrimum quidem est hoc commentum, atque inventio subtilis, & placet his, qui volunt certas rerum reddere causas. Sed ego nolui credere hoc, quia si esset verum, sequeretur quod in ictu vene-

nenoso, non primo cor, sed hepar laboraret. pariter in A usu vestimentorum phthistici, & pestilentis hominis: tamen videmus infici cor. Pungitur cuticula in ictu venenosa, & tamen venula aliqua perforatur. præterea venenum e-
potum pertransit per hepar, & sæpe non lædit hepar, sed cor, ad quod secundo venit. in puerulo, quem dixi nutri-
ri in utero per novem menses, possibile non est, quod al-
liquando non communicetur cordi, cum sit puer inclu-
sus in sacculo Gallico, sed quia morbus hic habet analo-
giam ad spiritum, & totam substantiam hepatis, ideo hic
morbus occulto modo introducitur, & est ex tota sub-
stantia hepar inficiens, cujus mensuram scire, aut verbis
explicare non possumus, sicut nec etiam formarum, at a-
ctus, & passionem in tota substantia notos dico antiquiori-
bus, & etiam Galen. nam si legamus eum *tertio de temp.*
cap. primo, videbimus certo, quod dum loquitur de me-
dicamentis, inquit, quod nullum medicamentum calefa-
ciens, aut siccans, refrigerans, aut humectans agit à pro-
pria substantia: ex quo loco colligimus, quod dantur a-
ctiones, & passionem & alterationes in corporibus nostris,
quæ nihil habent commune cum temperiebus, idem 13. B
med. 6. loquens de dolore inquit, quod nos debemus ten-
tare inventionem medicamentorum sedantium dolorem: si
illud, quod facit dolorem, a tota substantia facit, debe-
mus invenire medicamentum à tota substantia sanans. e-
go video Galen, supponere alterationem à tota substantia
lædentem. Venenum à tota substantia facit dolorem, non
quia calefaciat, aut siccet, vel alia qualitate aggrediatur:
ideo ex his colligere possumus Galenum cognovisse altera-
tionem, & imutationem à substantia propria, & quod
morbus Gallicus sit in hoc genere morbi, pro concluso,
& declarato habeatis. quod autem habeat analogiam ad spi-
ritus naturales, hoc est quod primo, & statim illos cor-
rumpat, atque inficiat, proba. Nisi inficeretur primo
spiritus, sæpe, & sæpius non gigneretur, & tamen gigni-
tur. Nam ego vidi homines nunquam passos ulcera, nun-
quam gonorrhœam, quæro ego quomodo infectum est he-
par, quomodo potuit pertransire huiusmodi affectio ad he-
par? nam si vos dicetis, infectum est hepar, quia infecti
sunt humores, qui sunt circa partes, ego dicere, quod
oporteret partes illas etiam esse infectas: necessarium est
igitur, ut spiritali modo penetrarit labe ad hepar. Ego
curavi quatuor, aut quinque passos Gallicum, gummata,
& pilorum defluvium, & nunquam audi vi eos sensisse pru-
ritum circa pudenda, vel ulcusculum minimum, nisi ergo
ipsi spiritus sint primi, qui instrumentum proprium visce-
ris, recurrentes ad proprium fontem, inficiant, ego nescio
quid dicam. Præterea homines uno coitu infecti sunt pes-
sime, ita quod sequenti die apparuit bubo. erant 12. scho-
lares, qui duxerunt meretricem in domum quandam, ut
experirentur, an ejus esset appetitus insatiabilis, ex his tres
infecti sunt, inter quos unus fuit, qui semel tantum co-
gnovit scortum illud. nihil tunc apparuit in pudendo; se-
quenti die statim cœpit erumpere bubo, & postea tota bar-
ba, supercilia, & capilli evanuerunt. laboravit doloribus
intensissimis, cur ergo hic potuit infici ita valide, ut se-
quenti mane hepar materiam ad pubem transfuserit? ego
non valeo aliam assignare causam, nisi quia spiritus suc-
censi sunt, cum sint agentia valde velocia: ideo potuerunt
inficere hepar. Revocetis in mentem, quomodo fieri po-
tuit, ut medicus accedens ad lectum pestilentis post duas ho-
ras gravetur eadem febre pestilenti vix attracto aere per fau-
ces, in quo laborans fuerit: post spatium duarum hora-
rum videbitis erumpentem Carbunculum ad axillas, vel
inguina. Præterea quod huiusmodi affectus primo spiritus
inficiat, vos hac ratione cognoscere potestis. Nos videmus
plurimos pati intemperies hepatis, & non videmus signa
dissipationis spirituum, ut in Gallica lue. primum enim
sunt malæ concoctiones in ventriculo, cerebro, & cæte-
ris partibus similaribus, unde hoc? nisi quia sunt spiri-
tuum dissipationes? Nam vera, & immediata instrumenta a-
ctionum sunt spiritus, vitalium vitales, animalium animales,
naturalium naturales. unde labefactata actio, spiritus indicat
labefactatos. Præterea statim concidunt in torporem uni-
versi corporis: immutatur color faciei in Gallicis, unde
est hoc? nisi quia dissipati sunt spiritus. præterea cessat ap-
petitus coeundi. ego novi infinitos juvenes robore virium
valentes, atque semper astantes mentula erecta, satyricos
istos, vix primum Gallicum libantes decidere ex hoc ap-
petitu, & nullam aliam ob causam, nisi quia dissipati sunt
spiritus. Ideo colligo Gallicum esse affectionem hepatis
in tota substantia dissipantem spiritus.

CAP. XXI.

De modo generationis morbi Gallici.

Ex quo modum generationis affectus colligere possumus.
Nam fit per contagium. omnis morbus qui fit per con-

tagium, fit per communicatam substantiam, quæ commu-
nicatur vel immediato contactu corporum se invicem tan-
gentium, vel per commune corpus ambiens, scilicet aë-
rem. Docebo. cum omnis morbus contagiosus sit collo-
catus per totam substantiam, ideo oportet ut inficiatur to-
ta substantia, exempli gratia. in phthisi adest vis ista con-
tactus, quoniam à pulmonibus continuo exhalat vapor;
hic autem vapor sunt corpuscula quædam minima illius fa-
niei, quæ exhalant cum aere, & diffunduntur per ambientem
aerem, qui attrahitur ad pulmones alterius, & si reperiunt
materiam preparatam, inficiunt, & communicant mor-
bum. idem accidit in febre pestilenti, in morbo oculorum.
fit autem contagium per contactum corporum, non per
ambientem. est mulier laborans scabie, habet corium ex-
ulceratum, tangit juvenem, simul corpora fricantur, fu-
ligo exhalans à cute ejus scabiosa inficit cutem, statim re-
pertum humorem fermentat, fermentatio facit ebullitio-
nem, & ita fit contagium. fit etiam communicato vapo-
re, qui attrahitur ultro citroque in corpora nostra, cum
incalescunt, & extenduntur arteriæ, & venæ. Cum igitur
juvenis cum muliere infecta dormit, simul sudant, in-
calescunt corpora, fit evaporatio, quæ communicatur;
cum mulier infecta est, absorbetur à corpore calefacto eva-
poratio ejus, & cum habeat analogiam ad spiritus natu-
rales, statim per eos communicatur sanies hepatis. Si mu-
lier habet pudendum infectum, tunc communicatur sanies;
& ideo quidam statim abluentes se, ab ista calamitate li-
berantur, & eo magis si urina, vel aliquo alio abstergente
se mudent: sed si detineatur acris sanies, solet præputium
ulcerare, sive glandem, & inficere demum spiritus. Hinc
est, quod si tres coeunt cum Gallica, unus inficitur, re-
liqui vero immunes à tanta lue liberantur. Domini ratio
est, quia non omnibus æqualiter communicatur, secundo
quia aliqui habent corpus priapi densius, atque solidius,
aliqui rarius, & mollius. tertio quia aliquot sunt mundio-
res in actu venereo, & facilius, & commodius se expur-
gant: sed sciatis, quod potissima causa est illa communica-
tio: quoniam alicui plurimum, alicui minimum commu-
nicatur, & hoc evenit ex voluptate sceminæ. si quis pul-
chrior est, & magis exciter voluptatem mulieri, molli-
tiesque addatur, ille certe inficitur; alii vero aliquando
sic, aliquando non. Hic est modus generationis hu-
jus affectus: modo ad causarum investigationem prope-
remus.

CAP. XXII.

De causis morbi Gallici.

Qua ex causa oriatur Gallicus jam dicendum est, cum
sit certum non esse morbum, qui ortum ducat à cau-
sis communibus, ab aere, aqua, & sole, cum non
sit epidemialis affectus, præterea cum non oriatur ex in-
terna humorum colluvie, à rebus non naturalibus facta.
Verum omnis occasio in contagium refertur; & primum
sunt causæ externæ. secundo internæ. inter externas est
contactus per communicationem substantiæ, communi-
catio fit communicata sanie, vel fuliginosis vaporibus
ex infecto corpore ortis, sed non una est ratio extrin-
seca, qua huiusmodi substantia communicari possit, neque
omnis pars est apta ad recipiendam communicationem.
Partes aptæ primum sunt pudenda, quæ requirunt hæc
duo; primum, ut molles sint, deinde ut per attritionem
incalescant, & rarefiant. Hinc est, quod qui non admo-
dum duri sunt in coitu, hoc est qui non tarde emittunt
semen, difficilius inficiuntur; qui vero tarde illud jacu-
lantur, facilius, quia incalescunt magis, rarefiunt partes,
& præbetur aditus morbo. Præterea oportet, ut pudenda
sint admodum mollia, nam dura, & callosa non ita facile
admittunt vaporem fuliginosum. Hinc ego inter mille
homines non credo quod viderim duos, qui habeant dete-
ctam glandem, & præputium decurtatum infectos Galli-
co. ratio est quoniam detectæ glandis durius corium red-
ditur, atque callosius. At qui oblongum habent præpu-
tium, glandemque obductam, facilius infectos vidi, quia
glans, & interna pars præputii mollior est. Præter pu-
dendas partes additur etiam os ob mollietatem ipsius, & ra-
ritatem substantiæ, quæ facile admittit sanie, unde oscu-
lis, & linguæ, & salivæ communicatione lues alteri infi-
gitur. Præterea tota cutis quoties est rarefacta vel re-
ceperit scabiem Gallicam, si quis cum ipso scabio-
so dormiet, scabiei pruritum sentiet, atque luis Galli-
cæ morsum. Hinc coitus inter extrinsecas causas conu-
meratur, sicut exosculatio, contactus, & fricatio. Verum
adduntur & usus vestium: nam si quis Gallici caligas in-
duatur, Gallico inficitur; Hocque maxime erat temporibus
nostrorum parentum, & jam agitur 20. annus, quan-
do non ita libere accedebant ad Hebræos ad emenda ve-
stimenta, sed nunc non ita facilis est occasio indumento-
rum. si quis uteretur caligis sanie imbutis, inficeretur cer-
te,

te, sed non ita facile. scio autem ego eos, qui curati sunt à Gallico, atque eisdem usi sint calceamentis, iterum in luem incidisse. De ablutis non est timendum. Istæ sunt causæ extrinsecæ, inter quas addatur mamillarum sudor. Primis temporibus credebant ex usu vitrorum, atque poculorum posse nasci affectionem istam: & ego locutus sum cum senec, qui habebat domi duos laborantes, habentes partes posteriores ulceratas, & assererat se infectum ob usum ejusdem latrinæ. Videte quanta morbi istius erat rabies. Hodie non est timendum de hoc. Inter causas internas communeratur primum vis imbecilla spirituum naturalium, nam non omnis communicatio substantiæ inficit. exempli gratia, est hic laborans pestilenti morbo, omnibus nobis communicatur eadem fuligo, & tamen hic inficitur peste, ille vero non, hujus causâ intrinseca est, non extrinseca, quia eundem attrahimus aerem, & est quia cordis spiritus istius imbecillus est, illius vero robustus. Ita in morbo Gallico sunt decem coeuntes cum Gallica, quorum sex non inficiuntur, quoniam hepar habent robustum & spiritus potentes, non facile aptos pati sed paratos hosti resistere. Addatis dilatationem vasorum, nam nisi venæ, pori, & meatus dilatentur, nulla fiet communicatio, ut possit fieri transitus vaporibus, & saniei. Hinc est, quod qui habent penem solidum, & durum, non ita facile corripuntur. Addatis accensionem facilem humorum: ego observavi quod qui sunt frigidioris habitus non ita facile corripuntur, neque frigidiores ætate, ut senes, quia in his non facile humores inflammantur, senes coeunt fortasse frequentius, quam juvenes, & licet non ita prompte, coeunt tamen. Ego observavi senes adeuntes meretrices publice infectas, & nunquam infectos, ego non possum dare aliam causam, nisi quia humores non facile incalescunt, quia habitus, & ætas non facile incalescit. (potest etiam referri occasio ad duritiem cutis, ad siccitatem, ad paucam, quam cum eis habent sceminae delectationem, ad duritiem glandis, & internæ cutis præputii eorum, quoniam cum in tot congressibus usi sint suis lanceis, qui fieri potuit, ut non obduruerint? quæ omnia in causâ sunt, ut hosti impetum facienti resistatur.) Addatis, & substantiæ naturam, molliem, & lenitatem partium. Addatis ultimo animi affectionem, nam non est dubium, quod si quis affectione intensâ coiverit cum muliere, & agatur amore nimio, non inficiatur. (Et hæc erit fortasse alia causa cur senes non inficiantur ita facile, quoniam friger Venus in eis, & amor frigidus est infixus medullis: curis animum implicitum habent, familiæ, filiorum, atque nepotum sollicitudine vexantur, non ita ut juvenes cogitationibus expertes non nisi præsentibus voluptatibus intenti, totos se brachiis meretricum, atque earum amplexibus dedunt.) Hinc est cur reperiamus tot maritos infectos Gallico non inficere conjuges, & e contra: consularis nobilissimos, atque excellentissimos viros in praxi exercitatos. Unde hoc? ego credo quod provenit ex animi passione: quum adultera cognoscit amasium, fervet amore, & ideo inficitur. non amat virum, non fervet animus, non incalescit cum eo, sed frigida jacet, atque morosa. Præterea fortasse morsus adest conscientie testans esse adulteram, ideo sine amore coit, & potius timet: ob id multi credunt habere conjuges honestas, & castas, quæ tamen lue Gallica plorant. Præterea contracta est consuetudo coeundi, ideo in utroque deest affectio animi. Ego nunquam vidi hominem Gallicum in primis nuptiis non inficere uxorem, quia tunc in illis primis diebus amor adest, sed in his, quæ perpererunt, in quibus antiqua est consuetudo coeundi cessat hæc causa. Videamus jam signa, quibus morbum istum cognoscere possimus, atque ab aliis scernere.

CAP. XXIII.

De signis morbi Gallici.

Cognita ea Gallici Natura, quæ ex consequentibus affectibus cognosci potest, atque patefacta causa, hoc est contagio, superest ut loquamur de signis, quibus cognoscimus talem luem adeste corpori humano. Et quoniam signa sumuntur aut à natura affectionis, aut à causis morbi, aut à consequentibus morbum, aut ab analogia. si nos naturam morbi capiamus, nullo modo possumus cognoscere: quoniam latens est hepar in penitioribus partibus. Præterea morbus est in substantia, substantia autem non patet ad sensum: ab ipsâ causâ possumus revera conjectari aliquid, sed non est certa & necessaria causa, ut quoties quis coiverit cum infecta, necessario contagium sentiat: miserrima esset juvenus, si hoc esset: aliquando centum adolescentes scortum infectissimum, atque turpissimum causa joci cognoscunt, & tamen vix unus inficitur. facit quidem, si cognoscimus mulierem laborasse Gallico ad conjecturam, sed non ad demonstrationem, & ad certam si-

dem. ab analogia non expectemus signa. omnia quæ possunt demonstrare continentur sub effectibus, & consequentibus morbum, qui sunt duum generum. alia sunt pura accidentia, & symptomata, alia sunt morbi: symptomata sunt defluvium pilorum, dolores capitis, & artuum, levissimæ infectiones cutis. Morbi sunt ulcera sævissima, tumores inguinum, & aliarum partium, pustulæ &c. quæ velut umbra corpus Gallicum consequuntur. Verum cum in morbis diuturnis dentur tempora, principium, incrementum, status, & declinatio, & cum morbus Gallicus diuturnus sit, merito distinguitur in sua tempora: & ratione istius mutatae ætatis sunt symptomata propria morbi incipientis, quiescentis &c. hac ratione ego distinguam omnia symptomata in duas partes: in illam, quæ continet affectus consequentes ad Gallicum inceptum, & in illam, quæ continet affectus inveterati morbi. Prima continet hæc signa. statim cum adolescens infectus est, sentit levem lassitudinem spontaneam omnium membrorum, sævum morbum pronuntiantem, cum tamen prius robustissimus, & animosissimus esset. Percipitur gravitas in corpore toto, & præcipue à somno. sentit torporem, gravitatem, segnitiam in universo corpore. ratio hujus est, quia infecti sunt spiritus naturales, qui sunt immediatum instrumentum facultatis sustentantis corpus, & ideo gravius hoc quam antea videtur. Præterea adest dolor vagus parvus per universas partes. post lassitudinem corporis nunc dolet caput, statim cessat, aditque humerum nunc dextrum, nunc sinistrum, linquit hos, invadit crus unum, aut alterum, & sic facit de singulis membris. Causa est vapor quidam, qui incipit elevari ab hepate. nondum genitus est humor malus morbi, sed ratione hepatis effervescentis. ob communicatum morbum gignitur vapor parvus; ideo dolores sunt vagi. Tertio incipiente morbo, & aliquantisper ingravescente, immutatur color faciei. Videbitis angelicam, vivacem, splendidam faciem juvenis mutatam in deterius spatio trium, aut quatuor dierum. Quæ mutatio? Fallopius ignorat. sufficit quod si mutatio, toto cælo distat facies posterior à priori, immutatur color & spiritus oculorum, os, labia, genæ subvertuntur. & notate signum, quod potest explicari, & est quod sub oculis apparet circulus lividus, qualis apparet in mulieribus menstruatis. observate an ebrius sit, an vigiliis laborarit, an somno imbutus nimio, an curis vexarit animum, si hoc non est, laborat morbo Gallico. Quarto solet suboriri calor insignis in vestigiis manuum & pedum etiam in hyeme. Hæc causa patet, quoniam in facie animum cognoscimus, ob spiritum vaporosum, qui ortum ducit ab hepate, quo laborante, laborat facies. hinc extrema hæc fervent graviter affecto viscere, hinc ille livor. Quinto addatis somnolentiam sæpe interruptam, & quasi corporis inertiam. Ratio est ob turbulentum vaporem, qui ob contractum morbum, & fervorem augetur. Addatis mœstiam. erit lætus juvenis, festivus, hilaris, atque jocosus, cras erit infectus Gallico, subito mœror succedit. Unde hoc? nisi quia affectio exoritur adurit sanguinem, qui ad animum vapores turbulentos evehit. Solet aliquando febricula adjungi ob fervorem circa viscera ferventia. sed hoc raro fit. Octavo in loco est caries moderata: hocque est signum Pathognomicum quasi. quoties ergo videtis cariem quandam Gallicam, levem tamen, circa pudendum, & quod occasio præcesserit, dicatis esse Gallicum morbum. quæ est ratio? Non potest suboriri caries, nisi duabus causis, aut quia sanies pudendi sceminei sua acredine erodit pelliculam, vel communicato contagio hepatis per spiritus naturales; hepar propellit eos infectos, & contagiosam saniem ad pudendum. de carie quomodo cognoscitur quando est Gallica, & quando non est Gallica, dicam postea. Nono in loco succedunt bubones moderati. coivit adolescens cum scemina, supervenit torpor, mœstia, & post duos dies apparet bubo parvus, non dolorosus, non valide crescens, significatur quod morbus lenis est, & incipiens. Sed causa istius est, quoniam inguina sunt partes emulgentes hepar, & ideo excrementa hepatis mala excernunt; hepate igitur infecto insurgens vis ejus ad repellendum simul, & semel excrementum casu in viscere repertum excernit, & ita fit bubo. Ultimum signum est Gonorrhœa Gallica signum incipientis morbi, quæ nobis indicat istius Protei Naturam. Primis illis diebus per spatium 40. annorum, non erat defluvium pilorum; agitur jam 30. annus, quo hoc defluvium incepit, non sunt 15. anni, quibus observata est Gonorrhœa Gallica. Ex quo colligimus variam esse naturam morbi, & possumus expectare nova symptomata; Utinam levia sint. quomodo autem cognoscenda hæc gonorrhœa sit, postea docebo, ne hic aggregem omnia. Causa autem ejus est labefactatio spirituum, qui regunt facultates testium, & ita dissipatur robur illarum partium, & sic non possunt continere semen, sed continuo stillat. At jam progressi, & confirmati morbi signa investigemus. Primum sunt pustulæ in

Levis lassitudo.

Dolor vagus.

Mutatio coloris.

Dolor in manibus & pedibus.

Somnus interruptus.

Mœror.

Febricula.

Caries.

Bubo.

Gonorrhœa.

Signa confirmati morbi.

universo corpore duræ, & graves in capite, & barba, aliquando cum crusta, aliquando non; aliquando cum sanie, aliquando non: & sciat is non posse esse morbum nisi sex, aut ad minus quatuor mensium, quando hujusmodi symptoma pullulat. Qui incipit hyeme, producet crustas principio æstatis, qui vere, autumnus, &c. Suboriuntur autem pustula; quoniam materia infecta transmittitur ab hepate: secundo quoniam pars laborans pustulis non bene concoquit sua excrementa, & ideo congerit ea. Secundo suboriuntur ulcuscula in pudendis callosa, vel fiunt callosa, quæ inceperant. Quoties videtis sanatam cariem, & quod remanent calli circa cicatricem, tenete esse confirmatum Gallicum, ideo moneo vos, ut hoc recorderemini in curationibus, quoniam calli illi sunt manifestissima & demonstrantia signa morbi confirmati. Tertio in loco est uvæ mollificatio. in faucibus gurgulio dependet, quem uvam vocamus, quæ, si humida fiat, pendet, & humectat fauces: Unde fit raucedo vocis: aperite os, quum audietis voces istas raucas, & videbitis uvam humectatam, & non est catarrhus distillans, dicite esse Gallicum confirmatum. (causa hujus humectationis est spiritus naturalis labefactatus, qui una cum sanguine infectus mediantibus venis ambitum totius corporis circuit, & ideo imbecilles ejus functiones subministrat. in ventriculo prave concoquit, ideo in eo pituitum, in cerebro mucum, in venis sanguinem pituitosum generat, quæ si adurantur, processu morbi acria fiunt, & ideo ratione hujus humidæ humorum lacunæ, non est mirum, si uva humectatur. si ratione acridinis sanguinis scabies cutim infestat: si radices pilorum erodens eorundem defluvii causa existit, palatum ulcerat, os, atque nasum, cum galeam cerebri conterit, atque fons est, & principium multorum aliorum symptomatum. raucedinis autem vocis causa est humiditas, atque excrementa canales impediunt. Quarto addite tumores glandularum in faucibus, cum hoc est, non dubitate de infectione Gallica jam confirmata: quoniam communicatur materia infecta capiti, quæ excernitur ab emunctoriis. Addite corruptionem palati, & dentium. quum hæc adsunt, non possunt reperiri gradus morbi intensiores. Adduntur sexto in loco dolores firmi, & clamorosi, (ut isti dicunt;) 22. hora incipit dolor, non pervenit ad mediam noctem, & clamor percutit auras. Nam dolores isti fiunt à vapore quodam noxio, & maligno, qui attollitur ab hepate, & ab excremento ingesto per malam nutritionem in particula qualibet, & præcipue circa periosita cujuslibet partis. Præterea addatis corruptionem ossium capitis, & brachiorum, antequam appareat aliquod ulcus. Quomodo autem cognoscitur os corruptum integro corio remanente, dicam postea. Addatis octavo loco tumores ateromaticos, quæ gummata vocantur, assumpta similitudine ab arboribus, quoniam in morbo Gallico crescunt tubercula æmulantia gummas arborum) fiunt autem aut quia pars ipsa non bene nutritur, & coacervat excrementum, vel quia hepar communicat materiam infectam. Addatis. 9. in loco ulcera maligna universum corpus obfidencia, quæ exculcerant totum corium, caput, & universas partes ob copiam materiæ peccantis. Sed commune illud symptoma, defluvium pilorum sæpius etiam infestat. Jam est transactus 40. annus, quo non radimur ob vituperium nostrum, antea non erat defluvium pilorum & radebamur. Hispani inducere Tyranidem in Italiam, Gallicum, & barbæ longæ usum. Casus autem pilorum causa est materia falsa, & erodens. Sed pulcherrima insurgit quæstio, animadversione non indigna; quare est, quod pili capitis, & barbæ tantum concidunt, & non ex aliis partibus universi corporis. sed locus hic non requirit ista. Addamus crustas quasdam, vel callos, rhagades dictos, vel impetigines, & præcipue in vola manuum, & planta pedum. Hæc sunt dolorosa valde, adsunt enim rimæ quædam, & ulcera serpentina, & horum causa est materia pessima pituitosa valde exusta, quæ confirmata lue valida in hepate, oritur. Accedit penultimo id, quod præcæteris me summopere gravat, & est tinnitus aurium. Ultra 10. annos nunquam audiivi ab aliquo mentionem factam de hoc tinnitu: ego primus observavi, jam 8. agitur annus. rari sunt, qui hujusmodi tinnitum non habeant in valde confirmato Gallico. observetis diligentissime hoc, cum scriptum non reperiat ab aliis. hic tinnitus solet ob alia suboriri, sed etiam fit ex Gallico. (Sed hic observans effectum satur causam sprevit, vel fortasse tanquam ex dictis hauriendam: Nos ad eam properemus. cum constet ab hepate vapores noxios ad caput attolli, cumque continue subministrentur, vis capitis expellens tentat per omnes debitas propellere vias, deducit ad cutim, ut ratione pororum exhalent, hinc cadunt pili ob erosionem; demittit ad os, & ideo palatum corrumpunt, atque dentes; per nares fugat, & ideo eum ulcerant; ultimo conatu per aures tentat detrudere, cumque flatus, vapor hic infectus sit, atque crassus, violentia ejectus sonitum facit.) Ultimo succedunt aliquando quædam affectiones, veluti asthma, quæ

Asupervenient indicat morbum incurabilem. non crucietis ægrum asthmaticum, quia non sanabitur. De his omnibus symptomatibus ego postea lenitionem, atque curationem tradam, & licet difficillima sint, tamen polliceor me invenisse medicamenta, quæ certo, cito, & tuto (quantum fieri potest) curant.

CAP. XXIV.

De curatione morbi, & primum de exercitatione.

Inter cap. proposita in hoc tractando negotio, quantum curationem morbi continet post cognitam affectus naturam, causas, atque signa, quæ curatio multiplex est, & varia, hac præcipue ratione, quoniam non habet vim collocatam in Methodo ipsa; semper fuit empirica, quia casus & experientia simul juncta remedia subministrant, & quoniam casu inventa sunt remedia varia, ideo variae sunt rationes curandi morbi. prima ratio est illa, levis tamen, quæ est maxima corporis agitatio, & exercitatio: & hæc valet in Juvenibus robustissimis, qui solo sudore facta simplici corporis expurgatione, sanati sunt, aut lucta, aut Jaculo, aut saltu, aut lusu pilæ: tantus calor crescit, tanta discussio fit excrementorum, renovantur spiritus, & fiunt puriores apti ad superandam labem. & hoc non est mirum, si aliquando viscus per se se ipsum sanat, lue nondum radices jactas habente. Unde febris putrida cessare solet absque medicamento, quia nondum hæret partibus solidioribus: in febre ethica sanantur corpora per medicinam, quia humectamus, & frigefacimus partes. Ita in Gallico, quando incipit, necdum hæsit in intimis particulis, fieri potest ut per se restituatur spiritus, affectio enim illa spiritualis est. Ad rem igitur revertamur. solent aliqui excitato vehementissimo sudore sanari: sed hoc tantum fit in primo principio morbi in robustissimis corporibus, & etiam in plurimis robustis non valet. succedit modo suffumigium.

CAP. XXV.

De suffumigio.

Alia est ratio empiricorum per suffumigia. Inventum est antiquorum, ut suffitibus sanemus varios affectus. Empirici tentarunt omnia, & tandem invenerunt suffitum ex cinnabari præstantissimum, sæpiissime tamen nocet, sed inter genera curationis connumeratur, & non dubitate, quod sanatur aliquando. tamen duplex est suffumigiorum species, altera benigna, altera gravis. de quibus suo loco.

CAP. XXVI.

De Hydrargyro.

Tertia ratio pulcherrima est per Hydrargyrum purum, quod absorptum superat morbum, deferens excrementa ad palatum, hoc facit mihi admirationem. Tria sunt, quæ valde turbant mentem meam, primum magnes, secundum medicamentum expurgans, tertium Hydrargyron. in quo observo miracula naturæ. Hydrargyro hoc parantur unguenta, quæ internodiis applicata sanant, & de hoc suo loco dicemus. Hæc ratio empirica est, quia multa solent incommoda subsequi, si casu ex toto non sanet, quoniam nunquam inunctus vir remanet, affectus proritur, & pejor redditur.

CAP. XXVII.

De præcipitato.

Quarta ratio est cum Hydrargyro præcipitato, in quo miraculum apparet. vos videtis argentum vivum converti in præcipitatum, in pulverem, tamen iterum potest in Hydrargyrum reduci: videtur species resurrectionis, miraculum Deo reservatum. hoc exemplo apud incredulos possumus confirmare, ut verbo Dei ex nostro cinere resurgamus. plures ergo usus istius præcipitati incolumes fecit. sed hæc ratio plurima habet conjuncta incommoda. de quibus postea: ego docebo hæc, non quod semper utamini, sed contra obstinatos, & ut incommoda sequentia cognoscatis.

CAP. XXVIII.

De curatione per Methodum, & primo de victus ratione.

Alii tentant Methodo rem hanc aggredi: (quamvis ab empirica principium sit, subministrata à casu, & experientia) ista est vera, & regia curatio, de qua primo tractare

stare tentemus. Proponatur Juvenis laborans morbo Gallico, & morbus adhuc crescat, proponuntur tres indicationes tres scopos constituentes. Nam diximus morbum esse affectum in tota substantia hepatis, cui succedit ebullitio spirituum, ad quam intemperies calida, & sicca adveniat, quæ non est natura morbi. sanatur morbus, & tamen relinquitur caliditas, & siccitas. Tertio diximus, quod stante agritudine succedit generatio excrementorum in omnibus partibus. Hoc constituto prima indicatio respicit excrementa; secunda fervorem illum: tertia naturam morbi: opus ergo est, ut nos totam affectionem avelamus, contemperemus intemperiem, & evacuemus excrementum: sed quoniam excrementorum copia solet esse impedimento curationi, ex secundo & tertio Meth. habet rationem causæ, sine qua non, ideo sine eorum evacuatione curationem aggredi non tentemus. secundo cum habeamus intemperiem calidam, & siccam, ideo eam auferamus, posteaquam excrementa excreta sunt. nondum autem factam, ne fiat, prohibeamus. ista autem ratio erit methodica penitus, empirica tantum in curatione luis. Hoc autem fieri non potest, nisi ita muniamus corpora, ut nihil officere possit, & primo castigemus res non naturales, quæ profint curationi, non obsint: & ideo moneo vos, ut in principio statim habeatis rerum non naturalium curam, quia morbus longus est, & validus, ideo oportet optima diligentia uti: inter quas primum locum habet aer, in quo non videtur aliquid notandum, quoniam experientia docet, ut Gallico laborantes non prohibeantur ab hoc, vel illo aere, tamen aer attrahitur continuo à nobis, ideo potest variare affectum, & hoc notavi ego experientia ductus. aer marinus (dummodo sit in loco salubri) est præstantissimus omnium in morbo Gallico. Crebra est mercatura Gallici Venetiis, sed aer saluberrimus est, secus oporteret relinquere locum inhabitatum, & aliunde novos colonos expiscari. raro vidi adolescentem euntem illic, cognoscentem mulierem, qui non redeat infectus, sed aer marinus prohibet, ut non corrumpantur homines penitus. Romæ sunt meretrices, sed non adeo viget morbus hic. At Bononiæ aer pessimus est, quia frigidus, & acutus, statim morbus ibi petit caput, atque palatum inficit, idem Florentiæ accidit; licet ibi per aliam viam revertentibus scorta sint infestissima. Patavinus aer mediocris, & salubris est, morbus enim non nisi hepar petit, ideo possum monere vos, ut si amicus inficitur Gallico, & fuerit in aere frigidiori, & tenuiori, moneatis, ut eat ad crassiores, & calidiores, saluberrimum tamen: Ratio etiam ciborum habenda, sed præcipue detur, qui resistat putredini, & impediatur fervorem. Fugite fructus præter modum, quia faciunt sanguinem frigidum quidem, sed aptum ad ebullitionem, veluti mustum sanguinis, quoniam aquosus est. Carnes humidæ fugiant. pessimæ sunt agninae. suillæ carnes humidæ sunt, sed non adeo ut pisces, & agninae, sed tamen ita proritant morbum, ut mirum sit, non dico salitas carnes, sed recentes, quoniam administratur hepatis humor fovens morbum. fugiendi pisces in lacunis nati. Vervecinæ, vitulinae, hædinæ etiam bonæ sunt. addo aviculas. Arietinae, caprinae, & bovinæ pessimæ, & in summa tam carnes, quam pisces saliti à mensa Gallicorum avertendi. Inter illa, quæ comeduntur, si quod noxium est, tria sunt, quæ principem locum obtinent. Cæpe communes, cæpe ascalonitides, quas scalognas vulgo appellamus, & allia. Nihil magis proritat præter coitum his tribus. Radices Ravani addite, sed non adeo crudeles sunt, auget lichenes, tinnitus aurium, videtur ardere hepar, itaque facite, ut fugiant isthæc vestri ægri. Usus aromatum bonus est, & malus. est bonus veluti Caryophyllum, Nux moschata, cardamomum, ciunamomum, & similia habentia vim roborandi viscera, quia absument excrementa. Verum quia aliquando fit nimia ebullitio in hepate, ideo non nimis laudo. sed si ventriculus laboret, date parum piperis non in pulverem confracti, sed tamen crasso modo comminuti. si autem adsint ulcera circa sedem, abstinebitis ab omnibus aromatis, & pipere. Præterea panis sit optimus: sed unum videtur considerandum, an biscoctum Panem exhibeamus necne? aliqui dant in principio, aliqui in exhibitione decocti, aliqui nolunt, ut aliquo modo dentur panes isti, & dicunt primum, quod non conficitur talis panis, est duræ concoctionis. si fugimus carnes bovinas ob difficilem concoctionem, ergo & hunc. Præterea siccatur humorem naturalem, & absument, inutilis ergo est hic panis. Tamen ego alterius sum & fortasse melioris sententiæ, non quod panem biscoctum necessario demus in principio, mihi probaretur, si etiam daretur, quia non video sequi aliquod incommodum. Quod difficilius conficiatur, verum est, sed si bene fricetur dentibus, facillime potest concoqui. accipite panem biscoctum, & ponatis in humido, videte an humidum absorbeat. qui potibus oblectantur, solent facere offam optimam, mollem, & teneram, ut facillime

A absorbeatur cum pane biscocto, quia melius, & citius emollitur. Dico tamen quod non debemus durum præbere biscoctum sine alio; sed si postea bibatur, facilius digestur, quoniam per duplicem concoctionem viscidum absumentur. Hinc Arist. quærit in problematibus, cur pisces pingues, & carnes semper ascendunt per fauces, & diu sunt in ventriculo? Respondet, quia adest tenacitas ipsa, quæ superata est per duplicem concoctionem, vis videre? quia facilius fit maceratio. Ideo colligo, si bene emollitus sit panis biscoctus, quod bene concoquitur. Ad secundam rationem dico, vel sumitur ut alimentum, vel ut medicamentum: si agit ut alimentum, humectabit corpus humiditate, quæ magis sicca est, quam illa, quæ resultat ex humidiori pane: sed illa humiditas præstantissima est, quia inde resultant spiritus & humores minus apti ad ebullitionem, & ad fovendum morbum. si vero ut medicamentum propinetur, ergo absument humiditatem præternaturalem, non naturalem, sicut facit lignum Guajacum. sed quid de vino dicendum? vinum calidum, & robustum inimicum est Gallicis, ideo exhibeatur impotens, & imbecille, quod à Galeno oligophoron dicitur; & si possent bibere aquam, bonum esset. Fercula sint ex illis, quæ sine obstructione refrigerant: spinachia, lactuca, pisces petrosi, fercula ex hordeo, ex zea. Acetaria ex cichorio, ex cucurbita. Fœniculi radix coquatur cum his. Asparagi lacustres dulces boni, montani amari inimici, acetum bonum, & omnia non calefacientia, dummodo ventriculum non offendant, bona sunt.

CAP. XXIX.

De Motu, & quiete, somno, animi passionibus, excrementis.

In instituenda recta ratione rerum, quæ quidem non naturales sunt, quæve impedimento esse possunt medicamentis adhibendis, cum explicaverimus ordinem in victus ratione, scilicet cibo, & potu, & aere eligendo, relinquitur ut de motu, & quiete loquamur. Quies semper noxia est: nisi excrucientur partes, & doleant artus, semper motus opportunus est. Cum autem duplex sit motus, alter qui satis est ad excitandum calorem viscerum, alter violentus, fiet motus primus, aut lusu pilæ, aut saltu, aut jaculatione; imo si fieri possit, ut sumentes lignum Guajacum obambulent per thalamum, præstantissimum erit, dummodo consistere possint: Motus violentus erit contrarius, quoniam valde resolvit calorem innatum. Somnus longus, quamvis faciat ad concoctionem excrementorum, tamen malus est; quia replet caput, & laxat omnes artus. & licet post assumptum syrupum matutinum, & vespertinum concedamus somnum, tamen exceptis illis temporibus, vigiliæ opportuna sunt, quoniam siccant, & fervorem extinguunt. sed animi passionibus, & immutationibus notandæ. Qui læti sunt, qui derident morbum, licet cadat his barba, & capilli, quibus nunquam animus affligitur, hi duplo citius sanantur, quia viget tunc calor naturalis. contra, mœrores, molestiæ, timores excruciant homines, & impediunt medicinarum actiones. Unde quum furiosos desperatos video ægros, semper malum profero iudicium de his; quia producit longo tempore morbus. At congressus amicorum, concentus, sonus, animique tranquillitas faciunt multum pro sanitate recuperanda. Habenda quoque excrementorum ratio, ne vapor efferatur ad caput, ideo clysteribus aut glandibus lenimus alvum. De excrementis seminalibus notandum, quod quidam sunt, qui nisi coiverint, nunquam sanantur, tamen rari hi sunt. Et ideo omnibus mandate, ut caveant à venere, quia omnia proritantur: & si possem meminisse exemplorum, numerus esset infinitus eorum, qui curati à morbo Gallico post quindecim dies coeuntes exacerbato morbo cruciati sunt. Hujus effectus causam modo hilares adeamus, si verus est, quoniam fortasse dubitamus. sunt qui nisi coiverint non liberantur, & sunt salaces, robustissimi juvenes, atque optime refecti post potum decocti. An quia excrementum est semen retentum, & lætos juvenes reddit coitus moderatus? hilaritas autem necessario requiritur his, qui citam, & tutam quærunť sanationem, & natura liberata ab eo, quod eam gravabat, fortior reddita, reliquias morbi fugat? an quia dictum est, exercitationem inceptum propellere morbum, quia auget calorem naturalem, & hic coitus (si moderatus sit his) idem facit, & propterea unitus suscitatus, affectus reliquias expellit. at sæpius proritatur morbus, si liberatus à Gallico quamprimum adit scortum. quoniam natura continuatis medicamentis, jejuniis longis, potu aquæ, ciboque tenuissimo labefacta, coitu duplo imbecillior reddita, non potest quod reliquum est morbi propellere. natura enim sanat, non medicus, nec medicamenta: & eo magis, si coitu utantur immoderato. spiritus enim, & calor innatus

supra modum resolvitur, humidumque radicale, quo nativus alitur calor, exsiccat. Dubito autem an verum sit, sanatos à morbo Gallico post 15 dies redeunt ad coitum exacerbato morbo infestatos esse. Coitus enim solus per se, (si homo liberatus est ex toto) non potest luem illam introducere. quare enim introduceret? an quia homo imbecillus est, emaciatus, cruciatus? at multi morbi imbecilliores reddunt, emaciant magis, cruciant gravius: post quorum sanationem si coëat, non inficitur Gallico. sed dices, corpora hæc sunt neutra regressus, ideo facilius possunt in eundem morbum redire ob inordinatum coitum, vel alias ob causas, antequam ex toto, & sincere convalescant. Dico quod in morbis à substantia, qui contagio tantum disseminantur, iicuti est Gallicus, non accidit hoc; cum enim vir liberatur ab his ex toto, non timet amplius eorum reditum, sed alterius morbi adventum. ut si quis post Guajaci decoctum assumptum (ut in omnibus fere evenit) inordinato victu utatur, fient inconcoctiones, obstructions, & alia symptomata parientia morbos, ut febres, ulcera, tumores præter naturam, & id genus similia. si coiverit, sequetur virium ingens labefactatio, quæ lædens actiones morbus erit, ventriculi imbecillitas, atque spirituum dissipatio, non morbi Gallici reversio. Hæc volui dixisse, non ut verum vero addam, sed ut per transfennam occurrentia transcribendo, silentio non præteream, de illis taceo, qui, dum curantur, coëunt, quoniam duplicatur morbus.

CAP. XXX.

De evacuatione materiæ.

His ita constitutis, deveniamus ad primum scopum propositum, quierat, ut evacuare materiam præsentem. habemus morbum in substantia, cum quo fervor adjungitur, ex quo intemperies calida oritur, & excrementosa, ideo evacuemus primo humores. & ita notate, quod omnis tractatio morbi Gallici debet ab hac auspicari, & Empirici etiam id faciunt. Humores autem præsentem cum peccent vel in qualitate, vel in quantitate, vel in utroque, diligenter ergo observandum. Nam si peccant in quantitate, secabimus venam tantum; sed rarum est, ut non peccent etiam qualitate. Cum igitur evacuandum corpus, primo secamus venam, lenitione tamen alvi præcedente, vel per *cassiam*, vel per *seram*, vel per *syrup. rosar. solut.* secamus autem venam, ut primo temperemus ebullitionem in hepate, secundo ut imminuamus materiam alterandam medicamentis, & evacuandam. Tertio cum morbus sit per contagium, & inficiat hepar, ad quod sit concursus humorum, fiet revulsio à partibus intrinsicis ad extrinsecas. Dimitto magnitudinem morbi. Hæc tria sunt, quæ indicant nobis sectionem venæ: & secanda est vena in cubito dextro propter rectitudinem visceris. Sed notandum, quod sæpe non possumus uti tali evacuatione, quoniam in principio morbi, ut plurimum solent adesse bubones, qui cum sint facti propter fluxionem ex hepate expellente ad sua emunctoria, ideo secando venam divertimus materiam à bubonibus ad viscera, & sic statutum est ab omnibus, quod non secetur, ne recurrat iterum materia per hepar: ideo sunt Medici, qui nunquam auderent secare venam præsentem bubone, cum viderint sectam venam fuisse causam delitescendi bubones, ex quo incrementum secutum est morbi, & exacerbatio. Ego semper fui istius sententiæ, quod mediocria probabiliora sunt validis, & intensis. Quod non debeamus unquam secare, non dixerim, quoniam ego vidi effectus mirabiles ex sectione venæ præsentem bubone. quia statim bubones rebelles non potentes venire ad caput, coeperunt suppurari. Præterea parvi incrementum acceperunt & concoctionem tuberculi, & abscessus. aliquando visi sunt delituisse. Cum hæc ego videam, ideo aliquando seco venam, aliquando non. Videatis bubonem, si adhuc fluxio sit, ne secetis venam, quoniam dum natura est in motu, & tentat vacationem per loca convenientia, debemus auxiliari, non impedire. Cum ergo natura per emulgentia tentet vacationem, ideo ne ejus opera retardemus, non secanda est vena. sed si cessavit fluxio, venite adaugetur ad sectionem, & non dubitate, quoniam ego infinita habeo experimenta in hac materia; lino expectate celeriores maturationem, & nova fiet fluxio. Qua ratione? quia cum per sectionem venæ exoneremus hepar à materia in massa existente, secundo cum demus impetum in materia; tertio cum fervor cessare incipiat, tunc vires crescunt hepatis, & facit majorem expulsionem. concoquuntur etiam bubones facillime, quoniam concoctio illa necesse est ut fiat ratione caloris alterantis, & immutantis; sed cum in bubonibus materia fluens sit frigida, solet hære partibus ut scirrhi; scirrhi autem difficile putrescunt; si secamus venam, retrahitur aliqua ex parte materia crassa, ita quod pars tenuis sanguis

Tom. II.

An calida concurrat ad locum, & calefacit materiam frigidam, & vapores gignit. vapores suffocati putredinem pariunt, & sic tubercula per sectionem venæ memini esse maturata. Ego quando primus volui facere hanc sectionem, fui discors cum Excellentissimo hujus Gymnasii doctore. Clam curavi secandam, & statim secuta est maturatio. Sed quando cognoscemus fluxionem non adesse? ex colore, dolore, & incremento bubonis. Tribus diebus observemus bubonem, & mandemus, ut obambulent vel in thalamo, vel extra domum. si à prima die ad tertiam nihil creverit bubo, fluxio non adest: quia si adesset, fieret incrementum; fluxio enim est ad partem imbecilem substantia, natura, consuetudine. substantia rara est, sunt siquidem glandulæ aptæ ad receptionem: natura frigida: consuetudo, quoniam solet accipere, ergo non adest fluxio. Secundo observate dolorem, si interea dum quiescit æger, adest dolor, non dubitandum est, quod aliquid fluat adhuc. Idem de colore. si erit semper ruber tribus diebus, ibi est calor multus faciens ad actionem, & tunc non secemus venam, nisi tanta sit fluxio, ita magnus tumor fiat, ut timeamus successuram aliquam corruptionem: hoc autem rarum est. ego in toto temporis curriculo vix semel, aut bis habui occasionem istam: cum non adest fluxio, secate basilicam dextri lateris audacter.

CAP. XXXI.

De præparatione humorum.

Secta vena pro ratione virium præparandi sunt humores: & quoniam in principio morbi non semper adest eadem humorum miscela sicut in fine, in quo pituita adest, & exusta materia. Voco autem excrementum in principio non solum Gallici, sed repertum in habitu factum alia de causa; & est pituita ipsa: ideo oportet præparare, primum per illa, quæ vim habent attenuandi, & detergendi, atque exobstruendi, & ita ad syrupos hujus facultatis descendamus. sed ego observavi (cum opus sit accelerare, ne morbus firma jaciatur fundamenta) usum relinquendum communem in exhibitione syrupi tantum matutina hora. sed soleo exhibere electuarium aliquod cum syrupo matutina hora, & ante coenam per duas horas: Exhibeo ego ante syrupum cochlear electuarii, vel ad castaneæ quantitatem, & in hoc observo non solum, quæ faciunt ad attenuationem, & digerendi vim habent, sed exhibeo ea, quæ habent antidoti naturam, ut semper robur viscerum tueamur. & quamvis infinita sint antidota, tamen quando frigidi humores, & pituita elteranda sunt, utor calidioribus. Si humores calidi sint, utor frigidioribus: in syrupis ergo ad præparandam pituitam primum accipio *mell. ros. oxymel. simpl. ana unc. s. syrup. de cichor. unc. j. decoct. cichor. beton. fumi terræ quantum sufficit.* hæc sunt detergentia, & incidentia: admisceo *scordium* huic decocto, quia habet vim roborandi, & conservandi hepar. Pro elect. ego accipio *sacchari borag. rosati, buglossati ana unc. j. Mithridaticæ confect. drach. j. misceo,* & ita exhibeo quotidie quantitatem avelanæ, vel castaneæ matutina hora immediate ante syrupum, vespertina hora ante coenam per duas horas, aliquando loco electuarii has pillulas do: *succi concreti scordii, succi concreti cichor. & cum parte Mithridaticæ confect. efficio pill. ponderis drach. s.* ego impedivi hoc genere medicamento defluvium pilorum. soleo aliquando istis pillulis admiscere *pulv. ligni Guajaci, vel corticis ejus,* & ita cum succis, vel saccharis illis addo.

CAP. XXXII.

De medicamentis evacuantibus pituitam.

Tandem apparentibus signis concoctionis adhibeo medicamenta evacuantia, quæ sunt *agaricum, turbit, hermodactylus, & colocynthis.* & hæc in usu sunt apud omnes. sed duo postrema potissima sunt. Unde empirici puro hermod. pulvere utuntur cum jure, vel vino dulci, & felici cum successu. Unde *pillul. de hermodact. pill. fœtidæ, pill. cochleæ simplices sine veratro optimæ sunt.* Præstantissima autem est *hiera pachi.* Facta prima evacuatione, oportet iterum evacuationem aggredi, & in hoc casu ego non soleo novos dare syrpos, ne gravem ægrotantes; sed aut lingendum liquorem, aut electuarium solum exhibere. aliquando *syrup. de fumo terræ comp. mel. rosat. & oxymel simul mixta quantitate trium, aut quatuor cochlearium* matutina hora, & vespertina ante coenam duabus horis cum electuario dicto: & cum iterum præparaverim, iterum evacuo, ut dictum est.

CAP. XXXIII.

De evacuantibus bilem.

Verum si materia ista non pituitosa existat, sed biliosa, quid agendum? si videmus biliosum habitum, urinas,

E e e

fe-

fecesque citrinas, & prægressæ ægritudines à bile ortum duxerint, sanguis sit tenuis, tunc oportet bilem educere, & ut facilius id fiat, solemus præparantia exhibere, quia raro accidit, ut non sint obstructions, & dum materia egreditur, solet excoriare, & dysenteriam producere. Interea dum volumus corpus præparare, oportet propositam naturam antidoti recordari, & ideo frigida in hoc requiruntur. cum *syr. de fumo terræ, de cichor. cum illo de pomis solemus admiscere sonchum*, quia malignitatem hepatis sedat: his addimus *decoct. ex fumo terræ & ex citri semine, & cortice factum*. Præparato corpore, devenimus ad purgationem, quæ per se patet, ex medicamento ducente bilem. *Rhenbarb.* præstantissimum est; & quamvis calefaciat hepar, quia tamen roborat, ideo *ex ejus infusione, & syr. viol. vel rosar. solut.* conficimus pharmacum. Postea iterum eisdem syrupis præparamus, atque iterum purgamus, sed solemus ascendere ad *scammon. cum infus. rhenbarb. & castigamus cum elect. de psyl. vel de succo ros. & cum syr. ros. solut.* propinamus. Sed ego semper in morbo Gallico soleo uti rebus, quæ ex *rosis* consistunt. si volumus electuaria, demus de *succo ros. vel ros. Mes.* si volumus solutivum, demus *rosaceum*.

CAP. XXXIV.

De electuario bili conferente.

Elect. At electuarius quod est? solemus accipere *sacchar. ros. sacch. viol. ana unc. iij. & addimus pulveris coral. rub. pulv. ebor. pulv. sem. citri ana drach. j. succi concreti ex soncho, succi concreti scordii ana scr. ij. his conficimus elect.* & exhibemus matutina hora cum syrupo vespertina ante cœnam per duas horas. & hæc de elect. ad bilem conferente dicta sint: jam ad melancholiam transeamus.

CAP. XXXV.

De præparantibus melancholiam.

De melancholico humore. Verum si causa fiat (ut plurimum accidit) quod natura vacuanda sit humor melancholicus, existens ex habitu corporis in principio, in progressu vero propter hepar infectum. Montanus dicit, quod si habemus morbum, in quo sit fervor, & intemperies calida, & sicca, & humores crassi, & tosti, possumus duo efficere, primum attenuare, & incidere, & aptum reddere ad evacuationem, secundo possumus diluere, & concoquere. sed primum diluendus est humor, postea attenuandus, quoniam attenuatio fit siccantibus, & ideo si primo fieret, humor aut augeretur, aut fermentaretur, & sic morbus augeretur, & ideo Hipp. ubi loquitur de oxymelite, dicit quod acetum vel attrahit in molem humorem melancholicum, vel generat illum: hoc medicamentum est attenuans, siccans, & frigidum, quanto magis læderet, si esset calidum, & siccum. Ideo laudat Montanus, ut in morbo, in quo melancholicus humor abundat, primo diluamus humorem, postea attenuemus, demum evacuemus. Quomodo autem concoquendus humor iste? per concoctionem intelligimus rem non ordinariam, nam præparatio humorum, attenuatio, &c. est concoctio, de hac non loquimur, sed intelligit Mont. concoctionem, id est eliquationem, & dilutionem. Quomodo autem eliquantur humores isti? veluti omnia alia ab arte. quædam enim à violento calore veluti metalla: quædam ab humido calore, & tenuissimo, & est quoddam genus metalli, quod talcum vocatur, si hoc esset in fornace vitriaria, per spatium trium mensium non eliquaretur, & vocatur à Plin. Talconium, tamen Balneo Mariæ eliquamus ductum in pulverem. (Sed postquam Talci hujus mentio facta est, ejus naturam, atque descriptionem hauriamus: causamque investigemus cur humido calido liqueatur, non humido frigido, aut calido sicco? hoc autem facimus, quod res vere, & per causam non sophistico modo sciuntur. Ideo altiuscule repetentes, quæ ab Arist. 4. meteor. cap. de eliquatione, & congelatione dicta sunt capiamus, Alchimistarum, atque metallicorum opiniones non aspernantes, qui operibus, sensu, & experimentis penitus rem indagarunt. Dicimus ergo, quod quæcunque à calido coagulantur, ab humido dissolvuntur, hæc autem terrena sunt, ut sal, & nitrum, quæ fuere à calido coagulata, puta a Sole, licet de his dubitet Arist. quæ vero à frigido coagulantur, igne liquantur, & ut plurimum aquæ potius subjiciuntur, hæcque sunt aurum, argentum, æs &c. De adamante dubitatur, qui igni impositus, frigidus semper manet, & resistit, & tamen à frigido congelatus est. apparet enim glacies quædam. at hoc est aut quia pori ejus adeo compressi sunt, ut ignis quantumvis subtilissimus penetrare non possit, aut quia sulphure caret (ut Alchimici tenent,) & ideo accensa flamma non potest pabulum habere, quo mediantem viscera ejus penetret. Hinc est dicit Arist. quod later

A coagulatus a calido, non potest ab humido dissolvi, angustia enim pororum impedit introitum aquæ ad interiora lateris. habet autem later angustos poros. quia calor agens in materiam ejus convertit humidum in vapores, qui per poros arctos exhalant, per quos non potest aqua introduci, quia crassior. Modo ad Talcum deveniamus, cujus descriptionem non vidi apud aliquem, ego eam invenimus cum calcinatione, præparatione, & multiplici ejus condimento in manuscripto codice D. Petri Agathi mei Genitoris patris, solertis naturalium ac supernaturalium rerum investigatoris, secretorumque Naturæ mirabilis inventoris, cujus opera plurima apud me extant, plurima tempus, atque Italiæ calamitates abstulerunt. Dicit ergo: Talcus est lapis terreus duum generum Lunæ, atque Solis. lucidissimus, foliatus, naturaliter compactus ex mercurio, & flore terræ sine sulphure, cujus folia minuta ex parte utraque sunt pellucida, pervia, subtilissima, quæ motu digitorum velut in arenam minutissimam resplendentem rediguntur. Hæc sunt notæ talci, multa subdit alia pro lapide Philosophorum, quæ quia non faciunt ad rem, ideo omittenda censui. Nec omnes particulas descriptionis declarabo, sed tantum eas assumam, quæ pro causâ faciunt inventionem. hic fuit fortasse illius sententiæ, quam visus est sequi Alb. Avic. & Hermes, quod metalla fiunt ex argento vivo tanquam ex sanguine menstruo, & sulphure, tanquam ex semine viri. sed quia Talcus non est verum metallum completum, ideo dicit esse lapidem terreum absque sulphure. liquatur ergo balneo Mariæ, id est humido calido: humido, quia à calido fit, & terminatur, & ab eo congelatur, unde humidum ejus absumptum est, & comminutus in arenulam redigitur. at oportet humidum calidum esse, quia angustii ejus sunt pori; hinc splendor, hinc lux: quia superficies levigata compressa; modo calidum strictos aperit poros, & dat aquæ viam, ut in intimas partes penetret, eum liquefaciat; lateri autem aqua non sufficit calida, quia violento calore absumptum est humidum conversum in vapores, & arctissimæ relictæ sunt viæ, ex quibus transitus non patet aquæ. Hinc proverbium vulgatum exiit de ejus ablutione, quoniam superficies tantum abluitur. interna humorem non sentiunt. adde quod siccissimo existente latere, cumque diu ignis in eo laborarit, sicut in calce fervatur minera ignis, atque vestigium flammæ. & hinc est quod in calce accensio fit, atque ebullitio in latere quoties projicitur aqua, quia quasi seminarium ignis relictum erat in eis, & in illa siccitate latebat. sunt ergo veluti flammulæ latentes, quæ liquefieri non possunt. At calx liquefit, dico quod humido dissolvitur, atque calido in se excitato, causa est humidum in eo, & tenacitas penitus consumpta, qua corpora termino consistunt suo, & amissa alienum quærunt, in latere continuans illud humidum, quo later consistit, & est, relinquitur, & densius, & compactius redditur, & ideo non dissolvitur. Hæc dicta sint breviter, ut ingenia aliorum excitentur, non ut profitear esse novarum causarum inventor, arcanorumque perscrutator. Hæc relinquo Gardano, qui novit arcana æternitatis. modo ad rem nostram descendamus.) sicut ergo in metallis à terræ venis exhaustis, ita in humoribus nostris videre licet, melancholici humores à magno calore assantur, non eliquantur, at à tenui calore attenuantur, atque liquantur, hoc autem primum fit per rationem victus calefacientem, & humefacientem. inter humefactantia sunt carnes teneræ, ptisana hordeacea, & ex zea, & tritico: sed quia ptisana refrigerat, ideo oportet cinnamomum admiscere. Vinum pauciferum, oligophoron, & subdulce facit calorem concoquentem. frictions moderatæ cum inunctis manibus ol. amygd. dulc. Aliquando fovendus ventriculus fomento tepido, ol. mastich. vel vino dulci, in quo decoctum sit ex chamæm. & foliis malvarum, & flor. bor. Potiones etiam sint hujusmodi: est *syr. de duabus radicib. Symp. sine aceto*: hic calefacit, nulla ratione siccatur. *syr. byzantin. simp. syr. de pomis pariter simpl. decocta autem sint*, quæ non siccant, & erunt ex *liquiritiæ radice, ex borag. bugl. capill. ven. cichor. & endivia*: ista possunt fovere, & excitare calorem moderatum, ut nulla fiat assatio. Hoc facto cum credimus eliquatos humores, tunc venimus ad præparantia vera, quæ habent vim attenuandi, & tunc mutandi syrup. sumimus enim *syr. de fumo terræ compositum, & si nolumus hunc, accipimus bysantinum compositum. syr. Sabor Regis* præstans erit. Præterea non dimitemus usum electuarii, quod constabit ex *saccharo buglossato, boragina. to, atque rosato æquis portionibus sumptis ad unc. ij. pulver. scord. drach. ij. succi concreti sonchi drach. j. specierum Diarrhod. Abb. scr. iij.*

CAP. XXXVI.

De evacuantibus humorem melancholicum.

Exhibito syrupo, atque facta præparatione, evacuamus per medicamentum educens melancholicum humorem: *Vacuatio melanch.* sed

Victus ratio in humore melancholico.

Vinum. Frictiones.

Electuaria.

fed potiffimæ purgationes funt *fena*, *epithymum*, & *elleborus niger*: Nos habemus hanc felicitatem in his regionibus quoniam abundat *elleb. niger*. Habemus inter compofita quædam præftantia, veluti *confectionem hamech elect. diacatholicon*, & *elect. lenitivum*, quæ levia funt medicamenta. *Pillulis præparatis ex lapide lazuli* Braff. præceptor meus felici cum fuccellu utebatur. Habemus *electuarium Indum majus*, & *minus*. Habemus *varias species hieræ*; fed *pillul. cochis præparata cum veratro*, habent principatum in hoc; & femper his, aut *confectione Hamech* utimur. Montanus uti erat vir fummi ingenii, ita excogitavit compofitionem fyrupi, qui vulgo dicitur fyrupus Montani, in evacuanda materia Melancholica fyrupus hic impreffus eft in *tract. de morbo Gall.* fed uti omnia fcripta ejus corrupta funt, ita defcriptio hujus fyrupi non habet artem, non dofes. Ut igitur habeatis defcriptionem, qualem ego ab ipfo fonte uberrimo habui, vobis eam communico. Exhibemus hujusmodi fyrupum fine moleftia exeuntibus domo. folemus enim dare quinque, aut fex fyrupos, qui alvum movent. Recipe ergo *myrobal. omnium ana unc. s. contundantur craffo modo*, & *infundantur in vii. lib. aquæ fumi terræ*, & quando volumus medicamentum robuftius, folemus accipere *succum fumi terræ depuratum pondere vii. lib. infunduntur fpatio 24. horarum: additur polypod. fol. fenæ, epithymi ana unc. j. liquir. rafæ, caryoph. femina. citri. ana drach. ij. cort. elleb. nigri unc. s. ego aliquando foleo admifcere agar. drach. i. s. aliquando hermodact. unc. s. (prout mihi videtur quod fit urgens phlegma. fi non eft phlegma, dimitto hæc.) Quæ omnia fimul bulliant ad confumptionem medietatis, colantur, & leviter exprimuntur, & dividitur in vi. fyrupos totum decoctum, & unicuique adjungimus fyr. de fumo terræ unc. i. s. fyr. de cort. citri unc. s. ita ut vi. fint unc. decocti, & duæ fyrupi aliquando ego accipio decoct. unc. v. fyr. rof. fol. unc. ij. fed fincera defcriptio Montani prima fuit. Vos poteflis exhibere fine dubio hoc medicamentum. fcio aliquos damnare, fed hi male faciunt, quia ex hoc nullum fequitur incommodum. Braffavolus, qui experimenta plurima femper habebat, folebat ad evacuandos humores melancholicos in Gallico, conficere vinum folutivum. Ego præter dicta communia mentionem facio iftorum, quæ magiftralia funt. opus enim eft femper Medicum habere aliqua recondita, & ego omnia eo libentius vobis communico, quo mihi cariora exiftunt. Vini hujus defcriptio eft ifta. Recipe *fol. fenæ, & folliculorum fenæ ana lib. ij. polypod. unc. vi. myrob. omnium ana unc. i. agarici, Rhabarbari ana unc. i. s. macis, maffichis ana unc. s. gummi Arab ligni aloës ana drach. iij. fumi terræ, epithymi ana unc. ii. corticum bellebori nigri unc. ii. s. zingib. drach. v. Hæc fimul mifcentur, & teruntur, & infunduntur in fufficienti quantitate vini albi dulciffimi & fi non habetis aliud, fumite malvaticum, & infundite per 24. horas. poftea addimus foliorum borag. bugl. rofar. florum viol. flor. mali citri ana unc. s. pafful lib. ii. coriand. præparatorum unc. ij. Hæc fimul parum bulliunt, poftea colatur vinum, & vafe vitreo obturato fervatur, & quotidie affumitur cyathus matutina hora ante cibum 4. horis. exit domo æger, & habet alvum folutam. hoc autem fit per aliquot dies: fed folet accidere, quod poft illas in principio evacuationes vincitur morbus levi alteratione, & ideo non venimus ad lignum Guajacum, fed exhibemus elect. hoc per 30. dies. accipe *sacch. borag. rof. bugloff. violati ana unc. iij. fucci fcord. fucci cichorei concreti ana drach. j. mithrid. optimi drach. ij. fpecierum diarrhod. abb. fpecierum diatriafant. ana drach. j. s. corti. Guajac. pulveriz. unc. s. fyr. rof. recentis q. f. mifce in mortario & tunde diligenter, & ita paratur electuarium, quod exhibetur matutina hora, quando surgit à lecto quantitate unius avellane: & multi fanati funt, & expertus fum in quamplurimis. at quia multoties fallit, aut quoniam inveteratus eft morbus, & confirmatus, aut alia de caufa, ideo ad veram antidotum descendere oportet, quod quidem lignum eft Guajacum: in qua ratione curationis, oro vos ut oculis, atque attentis auribus fletis.***

CAP. XXXVII.

De vero antidoto.

Guajacum. In morbo Gallico facta evacuatione, alteratis visceribus, atque exhibito fyrupo vel vino præparato, valide expurgato corpore, & elect. roborato, ut dictum eft, fi videmus confirmatum morbum, debemus venire ad veram & certam viscerum alterationem, & hoc eft, quod poffit immutare hepar, & reftituere. Medicamentum hoc eft decoctum ligni fancti vel Guajaci, quod cafus invenit, experientia confirmavit: inflituta fcilicet diæta per tenuiffimam victus rationem, & potu decocti, in quo eft vis attenuans, & facultas fuperans morbum. Fuere quidam boni viri, qui cum vidiffent vim Guajaci, & tenuiffimum victum, credidere, quod totum, quod agit medicamen-
Tom. II.

A tum, agit exficcando, digerendo, & fudorem provocando, verum fic æque ficcabit, & digeret aliud genus ligni; & ita aliqui tentarunt exhibere decoctum ligni juniperi: aliqui ligni ex pinu vetuftiori, alii ex cupreffo, teda, citro, radicibus aceris. Ego vidi aliquos curatos ligno fagi, qui conjefti in triremes, atque inflituta victus ratione tenuiffima, laborantes, ex toto liberantur: fed ifte non eft ufus medicus, funt nugæ omnes, quod Guajacum fanet, quia ficcet, vel digerat, videmus enim quod nullum aliud lignum præter Indicum facit hoc, quod quærimus; qui igitur recte curare volunt, affumant Guajacum, non ut fudorem tantum cieant, & ficcent folum, fed ut tota fubftantia tanquam antidotus morbum expellat. videamus igitur imprimis quidnam fit hoc lignum: fecundo quas facultates habeat. tertio quot generum fit, quarto quomodo eligendum, quinto qua ratione exhibendum decoctum factum ex hoc ligno.

CAP. XXXVIII.

Examen de junipero, & folutio problematum quorundam.

B „ Sed poftquam facta eft Juniperi mentio, nolui in medio „ capitis aliquid addere, ne curfum lectionis impediam, „ fed obiter hæc parvula dicenda occurrunt in hoc cap. „ incluſa, quæ curioſi videant, atque rerum cupientes „ cognoscere cauſas, tetrici vero, ac aliis negotiis for- „ taſſe majoribus impediti currant ſine his. Scribit Sca- „ lig. in lib. quem ad Cardan. ſcribit exerc. 180. cap. 19. „ Grandiorem Juniperum, quæ Cedrum maxime æmulatur, „ Harar vocant Arabes, Afri nominant Ettalch. ejus me- „ dulla in Numidia, candida, in Æthiopia, nigra, in Lybia, „ purpurea, qua in ſcobem comminuta dicuntur Afri Medi- „ ci feliciffimo ſuccellu vice Guajaci ad morbum Indicum „ proſligandum uti. Aliud etiam præſtantiffimum remedium „ invenit hominum curioſitas, atque mali acerbitas, quod „ qui eo laborant in Africa, non niſi remediis ſanantur: ſi „ in Numidiam, aut in Nigriticam ſeſe conferant Æthio- „ piam ſolius cœli beneficio ſine ullis medicamentis conva- „ leſcere dicuntur. Et ne gratis hoc dixiſſe videamur (ut „ plurimi faciunt meri recitatores Hiſtoriarum) utriusque ad- „ dere liceat rationes, atque prius ſubtilitates quaſdam in „ medium proferre. Juniperi decoctum ſalutare eſt, in quod „ fucci ſane trajeſtio facta eſt, ramenta (judice Dioſ.) ne- „ cant devorata. Idem fit in colocynthide; multum enim „ pinſendam, & cribrandam tenuiffimo incerniculo jubent, „ ne homines enecet: è contra Hiuchæ ſuccus lethalis, fari- „ na ſalubris: porri ſuccus pernicioſus, porrum ipſum edi- „ tur ſine noxa. Videamus omnium iſtorum cauſas. ſi mor- „ bus Gallicus eſt inficiens hepar à tota ſubſtantia, Junipe- „ rus eum non niſi qualitate occulta, & ſubſtantia propria „ ſanat: licet ſui ſiccitate, & vi excaſaſtoria dici poſſit hu- „ mores illos putridos foventes morbum, naturæque obſi- „ ſtentes temperaturæ, quemadmodum enim humiditas ma- „ ter eſt putredinis, ita ſiccitas ei reluctatur: an quia acris „ eſt, & erodit humores illos putres, & digerit ex Dioſ. lib. „ 1. Plin. lib. 16. cap. 25. an quia carioſam ſenectam non „ ſentit, atque tanta ejus cum igne familiaritas, ut multi „ afferant ex Junipero factos carbones tanta eſſe vi, ut per „ annum integrum ignem ſervent incorruptum? fortaiſſe Pro- „ metheus fur ſolaris ignis, auxilio Minervæ, hujusmodi „ ligni facula uſus eſt: & veſtales virgines abſque labore „ ignem annuum his carbonibus ſervabant. at ignis erodit „ omnia, conterit quæcunque ei afferuntur, ita decoctum „ juniperi oblatum humorem putrem reſecat, exedit, atque „ vindemiat. Decoctum autem ſalubre eſt, Ramenta lethali- „ lia: ratio eſt haud abſimilis ei, quæ in colocynthidis appa- „ ratu circumfertur; ſi enim optime non tritatur, & cri- „ bratur, hæret, atque ulcerat: ſic juniperi ſcobs ob ſicci- „ tatem adhærendo ſuffocat. ſuccus autem hiuchæ & porri „ interficit: ratio pendet à duplici cauſa, una eſt partium te- „ nuitas, unde eſt facilitas penetrationis, altera eſt libera „ qualitas, & facultas ad nocendum in ſucco ipſo poſtea- „ quam ſoluta eſt ſocietas, quam inierat cum parte terre- „ ſtri, quæ pars ejus ferocitatem cohibebat qualitate adver- „ verſa, quemadmodum ejus craſſitudine tardabat celerita- „ tem. At quare eſt quod Afri tranſeuntes in Numidiam, „ aut Nigriticam Æthiopiam ſolius cœli beneficio à lue „ Gallica liberantur? an quia Numidæ, hodie Arabes dicti, „ incolentes mediterraneas Africæ oras, montibus aſſueti, „ Nomades dicti à Plin. lib. 5. c. 3. & 34. à permutandis „ pabulis, circumferentes domos plauſtris ductilibus unde „ vagi dicuntur, (vagabundis enim populationibus dediti ex „ equo, & lancea ſolis veſtigalia hauriunt) currunt ſemper, „ ſemper armis vacantes in regionibus illis calidioribus ſu- „ dant, atque continue laborant, & ideo ſi exercitatione li- „ berantur ab hujusmodi morbo tranſeuntes in Numidarum „ aciebus, ubi non niſi exercitati, non niſi graves vivunt

provincias adeuntes, possibile est, ut ab hoc morbo liberantur. Præterea in Nigriticam Æthiopiam accedentes, sub æquatore, & zona torrida positam, liberantur à lue ista, quia caliditas aperit poros, ex quibus diffuant vapores putridi. Hinc est quod Neapoli, & in Iapigiæ regionibus calidioribus non ita sævit morbus, sicut Patavii, atque in aliis frigidioribus locis, inde enim diffant vapores à materia putrida elevati, non congeruntur, non simul coacervantur, sicut his, ubi frigiditate stipante, & cutim densante intus detinentur, continue crescunt, uniuntur validius, agunt fortius, obsident viscera, atque erodunt, neque homines ita citius in regionibus frigidis advertunt se hoc morbo laborare, quia malum intus occluditur, diu servatur, medullis infigitur, & ejus curam non habent, nisi quando radices firmas jecit, & robur habet virium validissimum, ita ut facile, quovis remedio superari non possit. Additur etiam quod Neapoli, ubi prius apparuit, mitior fortasse redditus est, & magis naturæ familiaris, aut quia ibi meretricum fugiunt amplexus, & non sunt ita scortis dediti, sicut alibi. Hæc problematice, & probabiliter dicta sint, non demonstrative, quia cursum non est possibile demonstrare. modo ad ligni Indici examen descendamus, & de hoc isthæc dicta sufficiant.

CAP. XXXIX.

De Natura ligni Guajaci.

Guajacum. **P**rimo ergo de Natura Guajaci loquamur. Uno excepto Joh. Gallo, atque Consalvo Ovido, omnes alii ignorarunt ejus naturam. Joh. Gallus scripsit de usu ligni sancti; Consalvus fuit Hispanus nobilis, qui scripsit historiam Indiarum Hispano Idiomate ad CAROL. V. hic erat doctus, & acumine ingenii excellens. Communis est opinio, quod lignum hoc sit una planta, cum geminas esse constet. Non una est arbor, sed duæ sunt, & distinguuntur in propria Patria variis nominibus, & id quod soleo dicere lignum novum, & lignum vetus, referatis ad duas species. Una est, quæ vocetur in propria regione Guajacan, nos Guajacum vel Guaiacum vocamus, & est lignum ex una specie. habemus præterea palum sanctum, vel lignum sanctum, quod differt à priore, & adfunt notæ, affectus, sapor, gustus diversissima; quoniam autem palus sanctus desit ferri ad nos, ideo doleo non posse me eum vobis ostendere. Qualis est arbor Guajacus? à Consalvo ita describitur primo in summario ca. 86. secundo in historia integra lib. 10. cap. 2. est. (inquit) arbor altissima, & maxima, quæ ad Juglandis altitudinem pertingit, aliquando paulo minor est: cortice prædita est pullo, & viridi macula maculato, ita ut subalbidus sit color. Folia habet Arbuti. (plantam hanc videre potestis in collibus istis, nos utimur fascibus ad ignes & quando exornant ædes pro nuptiis, vel sacris, frons est veluti lauri, corberò appellant: & producit fructus rubros, qui comeduntur à pueris) fructus luteos profert per maturitatem, qui sunt veluti gemini lupini simul conjuncti (ego habui hos fructus à quodam Monacho) lignum durum, ponderosum, & in media substantia nigrum, circumquaque subalbidum. Hæc est vera descriptio illius scriptoris, qui fuit in Indiis, & ea, quæ viderat, literis mandavit. conferatis hanc cum descriptione Joh. Leonis Africani, qui in ultima parte descriptionis loquitur de ligno Gallico, quo utuntur Africani, & est lignum habens folia spinosa uti Juniperus, unde colligo esse speciem cedri, & si fanat, fanat digerendo morbum, non quod vere fanet. secundum lignum est Palum sanctum toto cælo distans à priori. Arbor ista est magnitudinis Fraxini non vastissima, folia habet Arnoglossi foliis simillima, ita pleniora, ita pingua, & tamen crassiora, & breviora, Flores luteos producit, quos saccharo condire solent, solvunt alvum, figuram non potui cognoscere, nam à Mercatore donatum mihi est vasculum cum his floribus. assumebam mane cochlear, & solvebant alvum bis, & ter, fructus rotundi sunt juglandum nucum forma, aliquando magnitudine, crassitudine præveniunt nucum juglandum majorem. cortex est coloris cinericii, & æmulator fraxinum, in interna parte color pullus. Habemus igitur Guajacum, & lignum sanctum, quamvis in consultationibus indifferenter sumamus has arbores; & licet eadem sit vis utriusque sciat tamen, quod in aliis morbis diversæ sunt facultates; & primo auctoritatem Consalvi testor, secundo experientiam. Refert Consalvus, quod quamvis usus utriusque ligni sit ad Gallicum, tamen lignum Sanctum habet majores vires ad alios morbos. Præterea ego superioribus diebus observavi, quod in podagra, in articularibus morbis, & in ischiatico affectu, atque in roboratione ventriculi, parum, aut nihil prodest Guajacum, & prius observavi, quod palum Sanctum nimis præstans est in his, & in artuum etiam doloribus. Jam non invenitur lignum Indicum sanctum, & ideo ne miremini, si medici

A tantum tribuunt ligno Guajaco, & eo utuntur in omnibus morbis forsitan docti experientia, jam 20. annis superioribus, quando lignum Sanctum copiosum erat, jam non amplius de illo affertur, aut parum. Guajacum facit quidem aliquid ad hos morbos, sed non plene. in ligno Sancto non adest color niger, credebant superiores, quod pars arboris nigra esset vetusta, alba, nova, sed decipiuntur, & ego deceptus sum cum his; sed postea cum adhibuerim diligentiam, & fuerim in loco, ubi vidi strues magnas horum lignorum, potui observare omnia, & sic cognovi etiam differentiam inter lignum Guajacum, & sanctum. Ego vidi frustum Guajaci parvum, & habebat nigrum interius: contra vero vidi crassitudine mea lignum Sanctum, non habens nigrum in se, ideo dico esse naturas lignorum diversas: semper in Guajaco est nigredo in medio, circumquaque adest color subalbidus, sapor amarus cum acredine quadam, in Guajaco continetur pinguedo parva, tamen, ut ex ipsa oleum educere possimus. Hæc ergo sunt notæ Guajaci, nigredo in medio, subalbida circumstantia intercurrentibus lineis subnigrioribus, sapor amarus, acedo quædam, & in eo pinguedo contenta. **B** Notæ palii Sancti sunt hæc. tota substantia flava est, odor suavis certe, pinguedo copiosissima, ita ut duplicatum oleum extrahamus, sapor acer magis, & minus amarus, unde decocta pleniora, pinguiora, & aciora valde sentimus suavem odorem. Talis est Natura lignorum. at habemus vetustum, & novum. si Guajacum est vetus, cortex est crassus, truncus magnus, amaror & acedo parva. Juvenescens indicia sunt amaror major, & insignior acedo, & amplitudo trunci tenuis, & gracilis: quod dico de Guajaco, intelligo etiam de ligno Sancto, sed magis odoratum, magis pingue, magis acre, & minus flavum est juvenescens sanctum lignum. nos tenerimum accipere solemus, & ita in Indicis regionibus accipere solent ex tenera arbore. Verum quoniam ex his arboribus una species deferretur ex insula Hispaniola, vel ex insula beata, quæ distant à nostra regione: altera deferretur ex insula Divi Joannis, ideo ligna rancida fiunt, quia sunt navigationes longæ, ideo non possumus uti recentioribus lignis, & quoniam virtus magis servatur in arbore majori, semper eligere solent lignum majus. Nunquam utemur in Italia Guajaco, quod non fuerit ab arbore resectum ante quatuor, aut quinque annos. & ideo semper majorem truncum laudamus. sed in primis diebus solebant exhibere tantum lignum, & non erat usus corticis: repertum est postea corticem habere majorem vim exsiccandi, & ideo mercatores cœpere corticis mercaturam facere, quoniam cortex plurimi venditur, nam lignum uno Mocenico venditur pro singula libra, cortex duobus, propterea lignum ob defectum tegmenti corrumpitur, & ex hoc non habemus Guajaci decoctionem bonam. isti mercatores excoriant lignum, sicut cætera. Quoties ergo cum cortice habere potestis, capite, quia in eo adest major vis, quam in excoriato.

CAP. XL.

An Guajacum notum fuerit Antiquis.

Sunt aliqui, qui opinati sunt antiquos de hoc locutos, & voluere esse inventum Arabum, & lignum Avicen. quod Karon appellat, & dicunt esse lignum Indum, vocat quin etiam Kallen, confirmant hoc quia hujusmodi medicamentum facit ad affectus articularum sicuti Guajacum. **D** Decepti sunt hi à voce ligni Indi. Nam temporibus Avic. non patebat hæc India occidentalis. Et quamvis Matthiolus, & alii scripserint ex Taprobane, & Calechut deferri, tamen quicquid ligni habuimus in Italia delatum est ex Hispanis Castiliensibus ab Indiis occiduis. Nunquam Lusitani lignum Indicum ex Calechut asportarunt. Erat igitur lignum Avic. ex Indiis orientalibus, non tamen est Guajacum, nec palus sanctus. Aliqui voluere esse lignum descriptum ab Avic. quod Heddeen, vel hestebdehen vocat. Alii sunt qui velint esse Ebenum, & isti non valde decipiuntur, minus decipiuntur in Guajaco, at in Palo errant penitus, quia Ebenus nigra est; palus est lignum flavum. at in Guajaco adest nigredo. fundum petit aquæ sicuti Ebenum; ergo idem sunt. Sed hi etiam delinquant: quoniam Ebenus (excepto cortice) tota nigra est. ebenus facillime maceratur in aqua, facilius igne destruitur, & odorem fragrantem mittit, in Guajaco non est intensa nigredo, difficile maceratur ob pinguedinem suam, & non nisi spatio 24. horarum, at ebeni frustra magna per decem horas. scetet Guajacum, si aduratur, præterea difficiliter uritur. Hac ratione hujusmodi fui sententiæ, quod hoc lignum ignotum fuerit antiquioribus Arabibus, atque Græcis, sicut nec morbus Gallicus notus. Montanus credebatur Guajacum nasci in nostris regionibus, & volebat esse arborem, quam Eganum vocant, quia in medio est nigredo, & circumquaque subalbidus color: sed quia non habet

Not. de hoc oleo loquitur Scalig. ad gar. exer. 161. Pali. sancti nota.

Electio ligni sancti.

2. lib. tra. 2. cap. 384.

2. lib. tra. 2. cap. 335.

Mont. credebatur Guajacum nasci in Italia.

bet

bet amarorem, & acredinem, hoc non obstat (dicebat) A quia hoc est ratione soli effeminati nostri, in quo nascitur. Sed graviter delinquit Mont. Videte folia Egani, sunt folia trifolii. cortex non habet eundem colorem, magnitudo ligni diversa, fructus Guajaci sunt veluti gemini lupini. in egano est veluti quædam filiqua, ideo distant & forma, & figura, & toto cælo. propterea non venite in hanc hæresim vos habere Guajacum. Sed quænam est arbor hæc? est Laburnum Plin. & Victruvii, & Domini consentit descriptio, & appellatio qua vocatur hæc arbor in Italia. Bononiæ, & Mutinæ Lavourno dicitur Planta Egani. Revertamur igitur ad nostrum institutum, & dicamus, quod vera curatio affectionis propositæ erit per decoctum ligni Indici, cujus duplex species: altera, quæ est Guajacum, altera, quæ est palus sanctus; & quod utrumque æqualiter facit ad morbum Gallicum profligandum, sed in reliquis affectibus frigidis articularum, & ventriculi imbecillitate præstantius est Guajaco lignum sanctum, ita fortasse dictum ob sanctos & miros effectus, qui ab eo derivant: sed ambo a propria substantia sanant Gallicum, cæteros autem sedant morbos sudorem excitando, superfluas humiditates exsiccando, digerendo, atque hepar, & ventriculum roborando. Videamus modo quæ sint qualitates, & vires eorum.

CAP. XLI.

De qualitatibus, & viribus ligni Indici.

Primum si deradamus, statim duo percipiemus, amarorem quendam, quo explebitur totum os, deinde acredinem insignem, quæ stimulat palatum. Tertio si decoquamus in aqua decoctum, primum amarescit in ore, secundo mordicat, tertio si ulcera abluimus valde pungit, & mordicat, quarto solet calefacere strenue ventriculum labefactatum: & est hæc communis opinio, & experimentum meum. Ita enim calefacit, quod si in intemperiebus calidis detur, fovet, & auget intemperiem. Ideo Guajacum colligimus calidum esse, nam omnia amara necessario calida sunt; & si frigida sint amara, illa constant ex duabus partibus, quarum altera, quæ est in superficie, amara & calida est, frigida autem latet, & plures sunt partes latentes, quam manifestæ, ideo refrigerat. at in Guajaco multæ sunt partes amaræ, & non tantum superficiales, nam prima decoctione amarum est, in secunda remanet amaritudo, & propter hanc rationem assero totum amarum, & per consequens calidum. Acria omnia calida sunt, ut in pluribus, at in Guajaco semper acredo adest in primo, secundo, & tertio decocto, ergo calidum est: præterea usus confirmat, quia calefacit: sed in quo gradu? est valde calidum, & quamvis quidam dicant esse temperatum, eo quod sanat homines à multis morbis calidis; & frigidis, calidos tepore suo, frigidos etiam tepore suo dicunt morbos profligare. Decipiuntur tamen isti, & cerebrum non habent, cum testentur medicamentum amarum, mordax, esse moderatum. si Galeni artem calerent id non dicerent; nos videmus amarorem, ergo adest materia suffocata calida multa; abhorret sensus, ideo est calidum in principio tertii gradus, vel in secundo finiente. Calidum igitur sit. Præterea nos videmus, quod medicamentum hoc valde siccet, sæpe enim capimus decoctum Guajaci, & madefacimus linteolum, quo inungimus pustulas, & ulcera, non solum Gallica, & sanantur. Ego vidi in lippitudinibus, & perturbationibus oculorum, & lacrymas, & fluxiones defuisse ob decoctum Guajaci, & maxime corticis: ergo medicamentum est siccans in eodem gradu. at in cortice major adest vis siccandi, veluti caliditas aliquantisper cedit, major enim est in ligno, quam in cortice: in cortice siccitas major, sed hic excessus ita parvus, ut insensibilis sit. Inter omnes alias facultates habet, quod sanat Gallicum, non quia siccet, aut calefaciat, sed quoniam ligni natura talis est; nam ad id, quod à tota substantia laedit, requiritur medicamentum à tota substantia sanans. Hanc substantiam solus Deus sibi reservavit, nos cognoscere non possumus.

CAP. XLII.

An lignum Indicum valeat ad alias infirmitates.

An vero omnes morbos sanat nec ne? ego credo quod hoc medicamentum sit bonum ad alias affectiones, cum tota substantia agat. Exempli gratia ego video antiquos usos scammoneo ad expurgandum, & etiam ad exsiccandum, squama aris ad expurgandum corpus, & etiam ad detergendum, siccandum, excalefaciendum. Idem dico de Veratro albo, & nigro ad expurgandum humorem melancholicum, & ad calefaciendum. altera facultas pendet à toto temperamento, altera venit ab elemento prædomi-

nante. Idem dico de hoc ligno, quamvis faciat ad Gallicum expellendum à tota substantia, tamen quoties siccandum, roborandum caput, & ventriculus, medicamentum est præstantissimum, sed tamen non probo, quod in omnibus morbis tribui possit. Ego sanavi vertiginosos, podagricos, dolores articularum patientes, roboravi ventriculum, & caput: & si hoc potest facere *iva arthritica*, *resina terebinthina*, potest etiam hoc decoctum. sed ego magis probo lignum sanctum quam Guajacum, quia habet pinguedinem majorem, & vim fortiolem. Hæc finis de historia, speciebus, loco, & facultatibus ligni. Videamus jam usum.

CAP. XLIII.

De modo utendi ligno Indico.

Utuntur autem ligno Indico valde vario modo. alii pulverem exhibent, & conficiunt confectiorem ex saccharo, & pul. alii faciunt pastillos, & pillul. alii electuaria parant. alii flores exhibent saccharo conditos, quia habent vim solvendæ alvi. alii germina tenerrima saccharo præparant, alii syrupum ex succo foliorum inde delatum usui habent, alii radicem magnopere probant: & ex hoc colligimus, medicamentum hoc habere in substantia sua nescio quid temperati, respicientis humores corporis humani. quod flores solvant alvum ego testis sum, quia à Laurentio Piscobaldo (dum essem Pisis) habui vasculum ex floribus hujusmodi; color erat luteus cum amarore devicto à saccharo, sicuti fit in rosis, & borag. Omnes autem, qui ibi scripserunt, ubi folia viridia habentur, testantur quod succus foliorum plantæ exhibitus celerrime sanat; & semper solvit alvum. Ideo non male faciunt, qui continuatis per pharmacum factis expurgationibus, dum bibitur decoctum, sanant ægros, licet quidam dicant, quod impeditur actio ligni, ino cum nos habemus lignum viride, bonum erit admisceri aliquid: propterea Empirici decoctum Guajaci miscent cum vacuantibus. præterea Matthiolus, & Brasavolus exhibent quoddam genus vini cum ligno hoc: sed de his alias. alii sunt, qui exprimunt ex teneris germinibus succum. Hispani aliquando syrupum deferunt. Alii contendunt in radice efficacissimam adesse vim, & ita decoctum parant. alii utuntur tantum cortice, & sunt Empirici nostrorum temporum. Bonus est usus, sed potior ligni. Ego credo majorem vim inesse ligno; quoniam ego video quod in omnibus ferme vegetantibus facultas potissima solet reperiri in humido radicali, & unctuosum, quod reperitur in eo, quod oleum appellamus. cumque in ligno copiosum contineatur hoc oleum, ergo copiosior vis in illo, quam in alio: illa expurgant magis, quia recentia sunt; si haberemus lignum recens, idem faceret: præterea in usu ligni, si unctuosum lignum capimus, citius intentum assequimur: ergo vires in oleosa substantia continentur. Reperitur etiam vis in radicibus, sed hæ plurimo sciant excremento, quia terræ infixæ, & ex his pabulum non adhuc ita bene digestum sicut in ramis attrahitur. Utamur ergo ligno.

CAP. XLIV.

Quale lignum sit eligendum.

Cum igitur constitutum sit ex ligno usum esse præstantissimum, necessarium est, ut veniamus ad modum eligendi ligno, in quo hæc observare debetis. primum quale lignum, & qualis cortex eligendus, secundo præparationem, tertio modum exhibendi, quarto rationem victus in exhibendo ligno. Primum quoad electionem non est dubitandum, quod debemus præstantius eligere, & est palus sanctus, vel lignum sanctum, hoc est flavum, pingue, nullam nigredinem habens: si hoc habere non possumus accipiamus Guajacum, cujus major est copia. In unaquaque autem specie mediocre præstantius est. Nos habere possumus ex antiqua, mediocri, & juvenescente arbore. Mediocre lignum erit, quod non erit totum nigrum, nec majori ex parte album, non tenue, non crassum: ego eligo mediocre, quia magis viget unctuositas in mediocri, quam in senescente. In juvenescente, quamvis major sit, est tamen excrementosa. Præterea debemus præstantissimum eligere ratione morbi. in valentissimo valentissimum eligimus, ut si affectus inveteratus est, capimus palum sanctum mediocre, si initis morbus, possumus mitiori ligno uti in genere, & etiam in specie. Præterea habenda ratio ætatis, nam in sene utimur senescente planta, in robusto mediocri. Quarto pro tempestatibus anni solemus eligere lignum, in frigida enim, utpote hyeme, calidiori, acriori, & amariori, (hoc autem sensu percipimus) æstate utemur minus acri, & minus amaro, vel ex veteri, vel juvenescente arbore. Quæ autem sunt notæ, ut nos perfectum

Nota ligni
optimi.

fectum habeamus? Eligimus semper ex vetusta arbore Guajaci, quod habeat magnam quantitatem nigri, sit crassissimum, cortex sit crassus, & ita hærens ligno, ut vix ferro separari possit, & quoties videtis corticem facile separari à ligno (quoniam maceratum est lignum aqua falsa) pessimum est. in mediocri ligno, mediocria sint omnia. Sed curetis, ut abradatur portiuncula ligni, & inter abradendum si non percipitis odorem ligni, dicatis esse vetustissimum, vel corruptum. Tertium signum est, ut dum abraditur, pingue videatur, ita ut præ pinguedine scobina gliscat. Quarto gustetis rasuram, & si mordicat statim fauces, & postea amaritudinem sentiat, præstans est. Præterea admoveatis scobinam, vel ferra, si lignum habet poros manifestos, & dum limamus apparent foramina parva, & superficies non remanet æqualis, & plena, pessimum est; hinc decoctum clarum sit, non amarum, non acre. Addatis quod sit valde ponderosum. Præterea non habeat in parte albedinem, quæ non inclinet in pullum colorem, & recurrentes venæ per partem albam non sint nigrae, sed subvirentes livore infectæ, quia secus esset corruptionis indicium. Experimentum demum ligni est ut abradamus, rasum cogamus: si decoctum turbulentum, valde amarum est, & acre, bonum est. Corticis notæ sunt primum ut sit ex mediocri, vel antiqua arbore: malus enim est cortex ex tenuiori ramo: cognoscimus autem si ex arbore annosa sit, vel mediocri, quia habet frusta magna, & canales nimium patentes. secundo requiritur, ut cortex sit valde crassus; tertio ut sit valde durus: quarto ut in interna superficie videatur veluti niger, cinericio insperso colore. Talis color est color præstantis corticis, si frangatur videtur niger, at non ut Ebenus: ista sunt corticis optimi indicia, sed notate unum. Superioribus annis Hispani detulere corticem, qui erat similis in exteriori, & interiori parte cortici Guajaci, sed cortex hic non videbatur vestire plantam majorem, quam quæ duobus digitis simul junctis comprimi possit. Hic cortex ita exsiccat, ut ad tabem homines reducat, & propterea Venetiis, Florentiæ, & Januæ fuit interdictus, & dubito ne cum cortice bono miscatur. Timete ergo illum diabolicum corticem, & abigite etiam corticem tenuioris Guajaci cum eo, si canalis est angustus expellite, & non dubitate Guajaci bonum corticem ex tenui trunco projicere, ut ægros vestros tuto, & sine noxa sanetis. istæ sunt notæ, quibus nos debemus hujusmodi corticem eligere. Jam ad præparationem ipsam descendamus.

CAP. XLV.

De præparatione ligni.

Præparatio
duplex.

Simplex decoctio duplex.

Melior præparatio est per scobinam.

Cognita ligni Indici Natura, proposita etiam electione, qua possimus præstans cognoscere, atque ad usum eligere, sequitur, ut ad secundum caput ascendamus, quod ad præparationem pertinet. Morbus Gallicus post alterationem universi corporis requirit antidotum, Guajacum scilicet: Ex quo aliqui cortices, aliqui radices, alii ligna accipiunt. Nos quia non habemus sylvas hujus ligni, ligni sancti trunco, & cortice tantum utimur, ex quibus fit decoctum, sed potissimum ligno, cujus usus varius, varia etiam est præparatio, sicuti accidit medicamentis aliis. aliquando facimus decoctum simplex, & purum, aliquando compositum, sic etiam ligni decoctio quædam simplex, quædam composita. simplici utimur in levi incipiente Gallico: secundo in imbecillis corporibus: at in Gallico composito, recidivam passo, inveterato, & in robusto corpore solemus uti composita decoctione ac varia. Primum loquamur de simplici decoctione: hæc solet fieri duplex, & ita constitutum, & positum in consuetudine est apud omnes medicos: & rari sunt, qui semper bis non coquant: & ita faciunt primum decoctum, quod syrupum vocant, secundum vero, quod potum pro prandio, & cæna appellant. Verum aliqui tres parant decoctiones, tamen dimittamus hoc, quod non est in consuetudine: loquamur de certo, & frequenti usu. Istud decoctum fit primum præparando lignum, quæ præparatio fit per comminutionem ligni, ut possit optime macerari, & decoqui. Sed non eadem ratione comminuitur lignum. In aliquot locis ascia, (sicut vos videtis in ligno verзино) in frusta secant minima; alii apponunt lignum torno, & cum instrumento cadente comminunt: sunt aliqui, qui ferrando sensim in minutissimas particulas reddunt: sunt qui scobina pectinaria: vos videtis istos, qui faciunt pectines offeos, habent scobinam asperiores, qua collimamus lignum, & est lima lata quatuor digitis. & ita comminuitur lignum. Præstantior harum præparationum quæ est? Dico illam meliorem, quæ præparat lignum ad maturationem, secundo quæ non corrumpit lignum & quæ brevi temporis spatio terminatur. Illa quæ est in usu Venetiis, qua limatur lignum, præstantissima est ratio,

A quia cito agit, quia minutissime limat. Præterea quodammodo præparat lignum ipsum. Hoc instrumentum scobinam vocant, eo quod scobem ligni faciat; vulgo, scobina dicitur. Hic Patavii solent uti pectinariarum instrumento, sed non placet. Interea dum scobina comminuitur, lignum accipit teporem quendam, quo fit, ut quasi fermentetur: cum limatur lignum conspiciat acervum scobis crescentem veluti acervum fomicarum, si impositis manum, teporem percipitis suavissimum. Hac ratione comminuto ligno, duplo turbidior, duplo acrior fiet decoctio, quam ex alio ligno aliter comminuto. Hæc ergo sit prima præparatio ligni: sequitur modo ut de ipsa decoctione tractemus.

CAP. XLVI.

De decocto ligni.

B Facta hæc præparatione devenimus ad decoctionem. In qua notare debetis, quod communis hæc est ratio, ut pro qualibet uncia ligni limati detis libram aquæ xij. unciarum. Verum tamen est quod si habeamus negotium cum tenero adolescente, calido habitu, & æstate, tunc solemus pro qualibet uncia ligni accipere lib. j. cum dimidia aquæ; sed ut plurimum statuta est consuetudo, ut pro qualibet unc. lib. aquæ capiamus: at in conficiendo decocto solemus accipere lib. j. ligni, & xii. lib. aquæ, nisi fuerit æstas, quando non potest servari syrupus & tunc capimus ligni unc. vj. aquæ lib. vj. Hyeme lib. j. cum dimidio ligni, aquæ vero lib. xvij. in mediis temporibus lib. j. ligni & lib. xii. aquæ. Sed assumptam scobem ligni oportet macerare per 24. horas, aliquando tamen magis, aliquando minus. Solent nostri seplasiarii macerare lignum in aqua frigida, sed non placet. observate differentiam inter decoctum, in quo maceratur lignum in aqua frigida, & in quo maceratur in aqua calida, nam duplo acrius, & amarius, atque turbidius erit decoctum, in quo lignum maceratum fuerit in aqua calida. Macerate ergo in calida, ita ut ferveat: Præterea obturetis optime vas, quod collocetis in loco, ubi sint fures, & sepeliatur usque ad medium in furebus. nam hac ratione servat diu calorem; deinde operiatur vas pannis linteis, ut fiat maceratio optima, & decoctum bonum. Notanda est etiam ratio vasorum. Ærea non laudo, quoniam cum decoctum pingue sit, & omne oleum alteret æs, acquirat malam qualitatem, & malum saporem: ideo aut habeatis lapideum vasculum, quod defertur ex lacu Lario, vel Comensi, & dicuntur vulgo lavezzi, aut ollas testaceas vitro obductas: Præterea vasa ænea stanno oblitata optima sunt. Præterea vasa vitrea perfecta esse solent. Sed nota, quod decoctio ista dupliciter fieri potest, aut in duplici vase, aut ad ignem siccum: consuetudo, facilitas, egestas obtinere, ut plurimum conficiamus ad ignem siccum: abundantia, & commoditas invenit, ut coquatur in duplici vase, hoc est, ut vas decoctionis ponatur in caldario pleno aqua repleto, quin etiam palea, ne phiala vacillet, & hæc est vera ratio quasi naturalis, ex calore humido. Aliqui dicunt decoctum fieri dilutius hoc modo: ista non sunt dicenda: exemplo possumus hoc reprobare aquarum multarum in Balneo Mariæ paratarum, quæ præstantiores sunt; nam per adustionem non fit melius decoctum, sed per majorem eliquationem, atque mixtionem, quæ à calido humido in Balneo accidunt Mariæ: neque partes unctuosæ, aut calidæ ligni ita dissolvuntur, igitur decoctum ineracius, turbidius, acrius, amarius, & ideo hunc usum magis laudo, quam in sicco igne. Diligentiores coquant in vitreo vase, & felicissimo successu, quia fit purissimum decoctum sine corruptione, & sapore aliquo: Præterea cum vasa illa sint angustiora, non multa fit exhalatio, & ideo magis elixatur, & concoquitur lignum. igitur in eligendo vase, eligite habens angustissimum os, & semper coquatis cum operculo satis comprimente, ne ita facile absumat aqua, & evanescat. Coquitur decoctum hoc lento igne. Primum solemus lignis excitare fervorem; quum incipit fervere, parva flammula carbonum utimur, ereptis lignis; sed continuata debet succedere ebullitio. Bulliat ad consumptionem medietatis; hoc est ex usu communi. Verum si requiramus majorem exsiccationem, & vim medicamenti validiorem, descendimus ad consumptionem duarum tertiarum, si minus exsiccans querimus, & dilutius; venimus ad consumptionem unius tertie; Ita quod primo modo remanent sex libræ; secundo, quatuor, tertio, octo. Hæc est norma faciendæ decoctionis; quæ solet aliquando refrigerari antequam coletur, aliquando bulliens colatur panno mundo, & spisso, ne lignum turbet decoctum: sed non multum refert an frigidum, an calidum coletur, nisi timeamus vasis pravum saporem, sin minus linquite. Hoc est primum decoctum. at inter coquendum spuma colligenda est ad usum, qui pate-

Decoctio.

Maceratio.

Vasa in quibus præparatur decoctum.

Norma faciendæ decoctionis prima.

2. decoctio. patefiet. Secunda decoctio fit hoc modo: Accipimus idem lignum, neque amplius maceramus, & in eadem quantitate aquæ decoquimus: & consuetudo obtinuit, ut bulliat ad consumptionem tertiæ partis, ex xii. lib. relinquuntur octo, sed in hoc secundo decocto solemus augere quantitatē aquæ, quoniam aliquando addimus xviii. lib. aquæ, aliquando xv. hoc solemus facere, quando bibaculum ægrum habemus, qui vult quatuor, & quinque cyathis explere sitim. secundo augemus dosim aquæ, si fuerit æstas, quoniam coguntur ægri tunc bibere inter cœnam, & prandium. Præterea id facimus, quando habemus habitum calidiorem, & quando calida tempestas adest: quum igitur xviii. lib. aquæ capimus, remanent xii. quum capimus xv. remanent x. & hoc est in prandio & cœna bibendum. Alii solent addita nova aqua ligno eidem facere tertium decoctum, quod fit pro ablutione manuum, & faciei. aliquot sunt, qui consuetudinem habent attrahendæ aquæ per nares pro ablatione muci, vel alterius ulceris; alii abluunt ulcera aliarum partium. aliquot habent rhagades in sede, aliquot hæmorrhoides, in hoc casu hoc tertio utimur decocto. Notate tamen, quod aliqui medici exhibent primum decoctum etiam pro prandio, & cœna, & ita unum tantum faciunt, sed hoc raro est, & quando volunt nimis exsiccare. Unum addo: solemus in emaciatissimis corporibus in imbecillis viribus præparare lignum cum jure carnis vitulinæ, pulli, aut hœdi, quod jus non sit pingue, & sic eodem modo coquitur, & necessarium est scire hoc. Et hæc de simplici decoctione dicta sint, modo ad compositas transeamus.

CAP. XLVII.

De compositis decoctionibus ligni.

Decoquitur lignum Indicum non solum simplici ratione dicta, sed etiam vario modo miscetur, & componitur, sed primo simpliciora, deinde composita magis proponam. Magis simplex decoctum est ex cortice, ligno, & aqua tantum, & hoc utuntur probationes medici, quando volunt habere decoctum robustum. Ratio conficiendi hæc est, ut accipiamus eandem quantitatem ligni, & eandem aquæ, & addamus corticem, qui non habet quantitatem determinatam, aliquando enim est duarum, aliquando trium, aliquando quatuor unc. pro libra j. ligni, at pro semuncia corticis addimus lib. iiij. aquæ: exempli gratia: lignum erit unius lib. & duæ unc. corticis aquæ lib. xvj. quando volumus robustius medicamentum, capimus ligni lib. j. cort. unc. vj. aquæ lib. xvij. verum contundimus corticem in pulverem non tenuissimum, & postea maceramus 24. horis. coquimus ad consumptionem tertiæ partis, & eadem ratione, qua dictum est in simplici decocto. In aliquot locis parant hujusmodi decoctum cum vino. Hic non est in usu, at in Hetruria multis in locis hujusmodi decoctio hoc modo paratur. Recipe scobis Guajaci lib. j. corticis ejus lib. semis, aquæ lib. xvij. infundantur hæc secundum artem, bulliant ad consumptionem duarum tertiarum, ita ut sex lib. relinquuntur decocti. hoc facto addunt tres lib. vini potentis albi, subdulcis. Habent apud Ligures vinum præstantissimum in hoc casu, quod appellant Racefia, & est genus jucundissimi vini, & vinosi, sed habet hanc notam, ut superet omnia genera vinorum in excipiendam qualitatem, & substantiam medicamentorum. Apud Insubres, & in tota Gallia transpadana usque ad Pedemontanam regionem habent vernaciam vinum robustum. in partibus, quæ circa Romam, & in Neapolitano agro habent vinum Neapoli delatum, dictum Græco di Somma. Habemus nos Romanum. Malvaticum non est bonum, corrumpitur enim cito, & non admittit medicamenti qualitatem. adduntur igitur vini lib. iiij. & post ebullitionem unicam eripitur ab igne, & servatur pro syrupo, postea fit secunda decoctio usque ad medietatem, postea additur vinum, ut supra, quod exhibetur pro prandio, & cœna, & illud, quod additur pro potu, non habet certam normam. si volumus suaviorem, addimus majorem copiam vini. Aliqui infundunt lignum in vino, & faciunt totum decoctum ex vino; sed hoc pessimum est: quia vinum non est apta materia ad macerationem. Præterea in longa ebullitione amarorem quandam acquirit, & hac ratione laudo communem usum macerandi in aqua, & demum additur vinum hoc, vel illud. Vinum autem additur dupliciter, vel ut satisfaciatur medicamentum, vel ut non arefcat, aut remaneat in ventriculo. aliquando accidit, ut totum decoctum exspuatur, ideo, ut citius penetret, additur vinum. sed, si potest fieri sine vino, præstantius est. Habemus quin etiam compositius medicamentum, estque ligni Guajaci lib. j. corticis lib. semis, aquæ lib. xvij. macerantur hæc secundum artem, deinde bulliunt ad consumptionem tertiæ partis, postea addimus Gardui benedicti, cujus frequens est usus * Chama-

Tertia decoctionis species composita magis.

* De hac Decoctione lib. 3.

A dryos, Betonica, pentaphylli ana manip. j. Iterum bulliunt ad medietatis consumptionem, ita ut totum decoctum non sit plusquam vj. lib. postea addimus vini lib. iiij. & post unicam ebullitionem colamus, & exprimimus. Est alius modus. Recipe idem lignum, eundem corticem, & eandem quantitatem aquæ, macerantur, bulliunt, eodem modo, deinde additur Rorismar. fœniculi, stœchados, betonica ana manip. j. semin. anis. unc. j. bulliunt iterum ad consumptionem dimidiæ partis, ut relinquuntur. vj. lib. & tunc adduntur tres lib. vini modo dicto. Ultimo conficimus alio modo. Recipe eandem quantitatem ligni, & corticis, & addimus, post macerationem & ebullitionem, radicum enulæ campanæ, radicum althææ, radicum siccatarum iridis an. unc. j. cap. ven. liquiritiæ, stœchados, ana unc. semis, bulliunt simul ad consumptionem medietatis, & demum adduntur lib. iiij. vini. & fit eodem modo, ista sunt decocta in usu apud Empiricos, & alios medicos. Qui solent hæc exhibere, non faciunt secundum decoctum, sed parant vinum ex Guajaco, quod propinant in prandio, & cœna, & hoc modo parant. Recipe ligni Indici lib. iiij. corticis pulveriz. lib. ij. capill. ven. ceterach, florum cordial. radic. bugl., foliorum cichor. ana lib. j. sacch. lib. iiij. vini albi maturi, stomatici, impotentis lib. cl. ponuntur medicamenta omnia in aliquo vase ligneo, & accipitur vinum, & fervidum redditur, & postea in cadum illum infunditur, ubi macerantur per tres dies clauso cado, postea diligentissime colato, & servato pro potu in mensa lymphato cum decocto simplici secundo, aut etiam puro utimur pro potu: & ægri bibunt felici cum successu ex consilio probatissimorum medicorum. Præceptor meus Brass. & Matthiolus solent in his decoctis admiscere medicamenta purgantia, & Venetiis fœminæ, & Tonsores solent uti his. Admixtio medicamentorum purgantium in syr. non displicet; non utor tamen continue, quia non est tutum medicamentum. si enim Guajacum recens, vel succus foliorum solvit ventrem, & sanat, ergo possumus in syr. solventia medicamenta admiscere, ideo, si ægri leviter ferunt, atque ventriculus, laudo. Movet me hæc ratio: lego enim in historiis, quod non omnes Indici capiunt succum foliorum ratione solutionis alvi, & ideo solent ipsi ficcare lignum, & parare decoctum ea ratione, qua nos paramus, igitur hac ratione & probo, & improbo medicamenta solventia cum syr. medicamenta purgantia mixta cum decocto, quod bibimus pro prandio, & cœna, sunt diabolica, est enim admixta sœna, hermodactyli &c. fugite hæc medicamenta. Ad rem igitur rediens laudo in syr. admixta solventia, quorum normam, atque modum quærite apud Matthiolum. Habemus ultimum decoctum pro puerulis, & lactentibus. Nam sæpe nascuntur pueri infecti, vel solent a nutricis lacte infici. in eo casu primum nos solemus mederi Nutrici, ut illa decoctum accipiat: secundo duo facimus pueris. Primum est quoniam exhibemus juleb factum ex decocto Guajaci. & ita Recipe Guajaci tenerrimi unc. iiij. aquæ gram. lib. iiij. infunditur, maceratur secundum artem, & coquitur ad consumptionem duarum tertiarum. postea colamus, & accipimus medicamentum hoc, & cum sufficienti saccharo conficimus juleb. Utitur autem aqua graminis, ut ratione aquæ & ligni non succrescant vermes ratione sacchari nascentes. Præterea secundo facimus decoctum ex Guajaco simplicissimum, & destillamus in balneo Mariæ, & istam aquam dulcem exhibemus pueris bibendam. istæ sunt rationes præparandorum decoctorum, in quibus notate, quod omnia conveniunt in morbo Gallico, at ego non utor, nec utar nisi simplici illo decocto, aut composito cum cortice, vel cum vino, vel sine vino, ego proposui varia decocta, quibus nunquam utor, at his, quæ cum vino fiunt, quia inflammant, raro utor. Ego si quid immuto, est, quia loco aquæ communis sumo aquam cichorii, vel sonchi pro temperando hepate calido, & aliquando incoquo simul sonchum, vel cichorium, aliquando soleo in ultima decoctione admiscere passulas pro suavitate. Itaque sciatis, quod in morbo Gallico simplex decoctio præstantissima; reliquis utantur reliqui medici, mihi non placent.

Ultimum decoctum pro pueris.

Secunda decoctio, qua pro pueris.

CAP. XLVIII.

In quibus ægri tudinibus utamur prædictis decoctis.

E Usus sum istis decoctis, sed non in morbo Gallico. & primo ego utor illa ultima decocto composita in asthma, in destillatione frigida à capite, atque in maximo lapsu ventriculi, reliquis nunc in cephalæa ex materia frigida, nunc in epilepsia, addita pœonia; aliquando in Ischiade penultimo, & antepenultimo decocto. utor aliquando in paralyti, & in lippitudine oculorum, in fistulis lachrymalibus, & in summa in omni refrigeratione ventriculi, in refrigeratione articularum, & podagricis affectibus

Quibus ab intemperie frigida usus sum huiusmodi decoctis satis felici cum successu. Decoctum vero simplicissimum dico facere semper ad morbum Gall. incipientem; non rebellem: in inveterato in usu esse compositum ex ligno, & cortice, aliquando cum vino, aliquando sine vino. conclusum ergo sit, hoc, atque reliqua decocta composita, potius facere ad alios morbos frigidos ventriculi, cerebri, & articularum, non ad morbum Gallicum, idque sit cum aquæ sulphureæ non possunt. & quamvis juvenes optimi non videatis factam mentionem omnium istorum in consultationibus, hoc est, quia recurrimus ad Thermas tanquam ad sacras anchoras. verum quia potestis esse in locis, ubi hæ sacre aquæ defunt, ideo docui vos, ut loco balneorum substituat. sequitur modo tractatio, quo tempore sit decoctio ista propinanda.

CAP. XLIX.

De tempore, quo exhibendum decoctum.

Sed quo tempore exhibendum decoctum? opportunissimum est Ver. quamvis enim nos calorem, sudorem, & multam digestionem desideremus, tamen nimius est calor æstatis, resoluta sunt corpora, atque imbecilla. quare medium veris, & principium æstatis opportunissimum tempus est: secundo est Autumnus: Æstas, & hyems inopportuna sunt: altera propter calorem nimium: altera propter frigiditatem, sed si ex his eligere unum deberem, eligerem hyemem; fugite caniculares dies. habemus Hypocausta hyeme, quibus temperate calefacimus thalamos: primo ergo in loco ver, secundo autumnus, tertio hyems, quarto in loco æstas: modo ad locum transeamus.

CAP. L.

De loco in quo exhibendum decoctum.

Non in omni loco possumus exhibere decoctum. Antiqui ultra 30. annos solebant carceribus detrudere ægros, in loco clauso, atque umbris cinneriis obducto, & macerabant 40. diebus ossa, & totum hominem. Bene agebant, adeo sævus, adeo ferus, adeo immitis erat morbus: verum cum mitior sit factus, non ita debent esse severi medici; Ideo nos exponimus in thalamo sicciore, non exposito ventis, munitis fenestris papyro; pariter fores non semper clausæ servantur: præterea concedimus ægro domum exire, dummodo venti fileant, pluviae & nebulae serenum, atque tranquillum aërem non perturbent; & præcipue si æger mœrore afficiatur: sequitur ut de quantitate decocti assumendi tractemus.

CAP. LI.

De quantitate decocti assumendi.

In quantitate ista servamus has normas, primo affectum, quantus sit: si magnus, & rebellis, magna quantitas exhibenda: si minus contra. In puero minorem exhibemus portionem, quam in adulto: habenda etiam ratio complexionis. in calido habitu parum, in frigido multum: hyeme magis, æstate minus, si ventriculus debilis, paucam damus quantitatem, si robustus immensam. Hæc quantitas exhibetur, (quando magna est) per duos syrupos, si pauca, per unum syr. tantum. Præterea à quatuor unc. ad decem distendimur. in ventriculo puerili a 4. usque ad 6. in robusto ad 8. in robustissimo, & valenti morbo ad 10. & 12. ascendimus; sed rarum hoc est. At servanda est alia Norma. major enim est dosis syr. matutini, quam vespertini; quoniam matutina hora evacuatus est ventriculus, præterea ob somnum adest major vis. est quintetiam servandum aliud. in primis tribus, aut quatuor diebus non exhibemus, nisi quotidie syr. unum, idem facimus in extremis quatuor diebus in fine, at in reliquis duos propinamus matutina scilicet; & vespertina hora, quæ statuta, & firma esse debet.

CAP. LII.

Quot diebus debet assumi decoctum.

Usus obtinuit, ut decoctum Guajaci exhibeamus ad 40. dies, quoniam morbus Gallicus longus est, ideo longam curationem requirit; verum hoc agimus in mediocri: in incipiente vix ad 30. vel 25. ascendimus, in inveterato ad 60. pervenimus. Quis erit terminus certus? Quando videmus, quod cessarunt omnia symptomata, si cessarunt 25. desistamus; si minus perseveremus, quo usque symptomata defint: sed si post 60. non cessent symptomata,

A non linquatis, persistatis instituendo victum nobilium, & æger usque ad 100. dies bibat syr. ne redeat morbus, aut confirmetur magis. Sed duo sunt symptomata rebellia, quæ si remanent, non sperate sanationem: sunt quædam cicatrices callosæ duræ, credo quod bottones vulgo dictos habeatis; sunt illæ cicatrices veluti bottones, & nisi ad ultimam sanitatem biberit æger, semper periculum imminet recidivæ. Alterum est Gonorrhœa Gallica, quæ si decocto, vel alio medicamento non cessat (de quo loquor infra) servatur etiam morbus: Ideo facite post 40. dies ut bibat syr. unum

CAP. LIII.

De hora exhibendi syr. & de servandis.

Ad horas vero exhibendi decocti accedentes, dicamus; Medici exhibent matutinum ante prandium per 4. horas, vespertinum ante cœnam per 3. vel 4. horas, 6. horis post prandium. si autem evenierit, quod non exhibeamus, nisi unum syr. matutina hora, non est tanta habenda ratio. Addatis quod semper syr. debet bibi valde calidus, ut cieat sudorem. Secundo debet bibi ab ægroto declinante in lecto. ebibito syr. solent ægri superdormire, & hoc tentandum est, ut citius concoquatur, & diffundatur per habitum. sunt qui mandant cooperiendum caput, at de hoc dicam postea.

CAP. LIV.

De iis, quæ vitanda sunt.

Sed debet vitari Venus, potissimum quando exhibetur decoctum. sunt qui semel utentes Venere non sanantur, sunt diabolicæ Ancillæ Venereæ, excitantes desiderii igniculos, dum decoctum præbent, fugite has, propellite extra domos: secundo fugienda est animi excruciatio. sed fugiendus lusus chartarum, interdicatis vestris ægris lulum hunc: hæc enim mercatura est cum fraude maxima.

CAP. LV.

De corrigendis symptomatibus supervenientibus in potu ligni Guajaci.

Aliquot etiam sunt corrigenda. & primum Nausea quædam supervenire solet, ex qua interdicatur potus ægris, huic occurrimus, si suavia cum decocto admiscemus, & hoc est Juleb, quod primis diebus cum eo infundimus. Aliqui præditi calido ventriculo nausent, ideo paremus decoctum in aqua frigida sonchi, vel cichorii: præterea dilutum dandum est decoctum. Aliqui panem biscoctum comedere non possunt: his occurrimus dando panem communem. præterea solent succedere dolores acerrimi post 4. vel 8. diem usque ad 15. his duabus rationibus mederi solemus, altera hortando ægrum, ut patienter ferat, quoniam hæc est natura ligni, & quam primum cessat: altera fovendo partes, & inungendo, hoc autem dicam fusius, quum de dolore loquar. Succedit etiam suppressio alvi, & tunc lassitudinem percipit æger: huic clysteribus occurrimus alternis diebus. sunt qui abhorrent clysteres, his semel in die exhibemus syr. cum duab. unc. mellis rosacei: & si erit homo, qui non poterit detergi à melle ros. communis, admiscemus mellis ros. sol. unc. j. aliqui pillulam ex aloë præbent, sed mihi placet mel. Aliquando supervenit deliquium animi, & hoc post 24. dies accidere solet ratione tenuis victus, ideo concedatis ovum quotidie matutina, & vespertina hora: aliquando offulam panis infusam vino obtuli. sed ægri aliquando concidere solent, quia non nutriuntur, vel quia biscoctus panis paucus, tunc ovo exhibit, vel pane in vino occurrimus, ut dictum; at si ventriculus non concoquit panem biscoctum, tunc date communem. Cognoscetis autem hoc, quia quando datis pharmacum, cum eo educitur insignis quantitas decocti fulvi, sublutei, turbidi, cum qua supernatant micæ, & frustula panis integra, in eo casu occurratis huic symptomati, & date panem purum, & minorem decocti portionem, quam si cum Juleb miscebitis melius erit. Hæc sunt symptomata, atque eorum correctio. jam ad excrementa transeamus.

CAP. LVI.

De excrementis.

Jam transeo ad id, quod ad excrementa pertinet, & noto, quod duo sunt genera excrementorum, quorum habenda ratio. unum est, siccum, de quo locutus sum scilicet feces. secundum genus eorum, quæ solent expurgare corpus

Lotium. pus, tria continet. interea enim per lotium, interea per sudorem, interea per pharmacum educitur: & quamvis non sit necessarium, ut materia expurgetur, sed ut alteretur viscus, tamen bonum est: si fiat per lotium, optimum quidem, sed nullus Medicus illam viam tentavit, quoniam quamvis expurgatio bona, tamen non tentandum deferri materias calidas ad renes, & eo minus, si adsit gonorrhœa, quia tunc proritabitur, & plus sequetur incommodi, quam utilitatis. per sudorem autem sunt solliciti Medici: quum excitatur sudor copiosus, semper solvitur morbus, unde aliqui juvant hanc vacationem simplicissimo modo, ut æger tegatur pannis, ut sit in lecto calido, & calidum bibat syr. alii caput operiunt: sed in hoc est difficultas: laudo in his, in quibus caput non æstuat, & in quibus pustulæ luxuriant, & defluvium timetur. Alii accipiunt panem calidum ex forno, & apponunt ad dorsum, & latera ægrotantis, ut percepto calore humido facilius fudent: non placet, quia inficitur panis, estque mala ratio. Alii laterem calidum inspersum vino, obvolutum panno linteo, ad pedes ponunt: hæc est bona ratio, & laudo. servata tamen hac norma, quod fugiatis in his, in quibus **Sudor.** Rhagadibus pedes laborant. Ultima ratio est, ut per alvum excernantur excrementa. & Guajacum solet aliquando solvere ventrem: sed aliquando non. Major pars Medicorum Roman. Hetruscorum, Gallorum, & Insul. laudat evacuationem interpolatam per pharmacum; unde, si non valida sit evacuatio per sudores, semper 8. 10. vel 12. quoque die aliquid vacans exhibeatur: at si copiosus sudor adsit, supersedeatis à pharmaco, sive sudor à natura, sive ab arte fiat. aliqui damnant usum Medicamenti, non laudo hos; omnia enim argumenta, omnes rationes, quibus astruunt sententiam suam, desumuntur ab immutata evacuatione; & certe non debemus immutare evacuationem naturæ. cum igitur per lotium, aut sudorem natura evacuet, non debemus pharmacum propinare. Hæc est ratio demonstrans: sed quum dicunt, si sudor non adest, per insensibilem evaporationem fit evacuatio, hoc falsum est, quoniam non est adeo tenue excrementum morbi Gallici. at quum excrementa corporis quotidie per sudorem copiosissimum excernuntur, ut inde integram sperare possimus evacuationem, in hoc laudo, ut non exhibeantur medicamenta purgantia. cutis enim recipit excrementa, natura morbi propellit excrementa ad cutim, & ideo per sudorem evacuantur. si autem non sit sudor copiosus, expurgandum pharmaco. Verum Galen. in *lib. de atrabile cap. 4.* dicit quod per sudorem evacuantur tenuiora excrementa, ideo aliquando Medicamentum purgans exhibendum, sed raro, bis scilicet, ut excrementa crassiora educantur 20. scilicet die, & in fine. Medicamenta autem, quibus utimur in expurgando corpore, sunt *pill. cochiae præparata cum Veratro.* aliquando *sena, cum Epithymo, & hermodact.* additis *passulis in eodem syr.* aliquando *confectio hamech.* solemus cum syr. miscere *syrup. ros. sol.* ut dulcior fiat potio. Jam vero ad victus rationem descendentes dicamus.

CAP. LVII.

De victus ratione.

Victus ratio. Supervenit tractatio de victus ratione. dum assumitur decoctum; semper instituitur siccans, & tenuis ob paucitatem victus ratio. Hæc autem constat in pane biscocto, quem exhibemus primum, ut alimentum inde assumptum siccius sit, & sic faciat ad superationem tumorum, secundo quia hujusmodi panis biscoctus diutius manet in ventriculo, & ita solatur fami, tardius etiam manditur, & ita non excrucietur æger à fame. Tertia causa est. Cum panis siccus sit, absorbet syrup. totum, & ideo ventriculus optime coquit utrumque. aliqui volunt exhibere panem, ut retineatur syr. in ventriculo, ne facile fluat, sed sciatis, quod diutius remanet syr. in ventriculo, quam panis, quia non attrahitur à venis sicut alimentum. Quantitas autem panis solet esse ab unc. iij. ad iij. ut plurimum autem unc. iij. damus. si autem ventriculus imbecillus sit valde, exhibeatur panis communis. Cum pane aliquid datur, nam & obsonium requiritur. Hoc autem variare solemus: primis, atque ultimis diebus damus portiunculam carnis tostæ, aliquando elixæ, sed raro, ad tres vel duas unc. in reliquis diebus cum pane passulas associamus. Ego vidi aliquos improban-
Panis quantitas. tes usum passularum, quia integræ excernuntur. Non est verum: sunt folliculi puri passularum, qui excernuntur; sunt enim coriacei, chartacei, duri; sed tota medulla interna fugitur, concoquitur, & digeritur. Ego laudo passulas, quia contemperant viscera: solent etiam loco passularum parvarum tribuere passulas majores, & bonum est, pondere unc. ij. aliquando *pineos nucleos, pistachia, amygdalas.* quamvis amygdalarum usum non laudem in ventriculis debilibus. „ (exhibent pineos nucleos, quia boni, ac crassi „ sunt succi, multumque nutriunt, ex Galen. *lib. 2. de Tom. II.*

A „ *alimen. facul. cap. 17.* Pistachia vero, etsi parum nutrant, „ ad hepar tamen roborandum, & succos in ipsius viis in- „ sacros purgandos utilia sunt, unde Galen. non audet „ affirmare, an ex ipsis stomacho ullum accedat commo- „ dum, aut insignis læsio, quemadmodum neque quod al- „ vum deiciant, aut sistant ex *eodem libro cap. 30.* Amygdalæ vero nihil prorsus habent facultatis adstringentis, non subducunt ventrem, neque corpus multum nutriunt, sola enim tenuandi facultas, ac detergendi, in eis præpollet: ideo ventriculum imbellem infestant. ex Gal. *eodem lib. cap. 29.*) Aliquando concedimus Martium panem pondere unc. ij. Sed habenda est ratio ætatis, consuetudinis, habitus. Rustico dandæ unc. iij. aut v. magis pueris, quam senibus.

CAP. LVIII.

De potu.

Pro potu bibat, secundam aquam, de qua bibat, quantum voluerit æger. sed non credatis, quod quanto magis bibunt, tanto citius sanantur. si autem bibere non possunt secundum decoctum, aliqui dant vinum paratum ex ligno & cortice supra descriptum, dilutum tamen decocto secundo Guajaci. si ad 40. dies instituat. victus ratio, primis 4. diebus, atque 4. ultimis carnes comedant, intermediis diebus biscoctum cum obsonio tantum.

CAP. LIX.

Quid agendum post dietam, si intemperies calida hepatis persistat.

Peracta diæta statim observare debemus an hepar calidum sit, & ideo instituat medicamentum temperans: & est *saccharum ros. sacch. borag. & sacch. viol. æquis portionibus, admixtis speciebus diatriasantal.* & aliquando ad 20. aliquando ad 30. dies exhibemus. secundo observamus, quod ratione sudoris coacervantur in externo corpore quædam excrementa, & ideo ad balneum arte factum mittimus ægrum pro corporis deterfione, si sordidum fuerit. quæ autem sint istæ stuphæ, audietis postea. Ista est via regia, certa, & tuta, qua Gallicum sanamus, & hac consulo vos ut utamini in vestris ægrotis. sunt aliæ multæ, sed primum de quadam ratione satis levi, & facili agamus.

CAP. LX.

De radice Cina.

Sequitur modo radix Cina, cujus Medici aliquot, præcipue Galli, atque Flandri habent maximam rationem: neque solum ad morbum Gallicum, sed ad Phtisim, ulcera pulmonum, in scirrhis hepatis, in Atrophia, in lepra Græcorum, in Elephantiasi, & in podagra utuntur. Hispani, & Lusitani deferunt hanc radicem, quo ex loco non constat. Appellant Chinam, Cinam, & Achinam. Nos Cinam vocamus: nondum scitur certo, qua ex regione afferatur. Nonnulli dicunt ex Occidua India eam deferri. Nonnulli ex India Orientali ultra Taprobanem Insulam, & Calechut ex locis Sinarum, vel Silianarum, & ideo Cina, quasi Sina, vel Siniana vocata. Ego alias legi. Epistolan Florentini cujusdam, in qua describebat flumen magnum in Lybicus littoribus Oceano ablutis, & inquit Flumen habere latissimum alveum scatentem arena, in qua copiosa est radix, & subdit, quod hujusmodi radix habet hanc vim, quoniam flumen illud habet facultates nostrarum Thermarum; unde omnes Indi ad hoc confugiunt, abluuntur, potant aquas, & ab omnibus ægreditudinibus liberantur. Sed quicquid sit, sive ex Cilianis, sive Silianis, aut Lybicus, aut Occiduis regionibus deferatur, nihil refert. Radix hæc non est valde longa, est admodum nodosa: credo quod cognoscitis plantam bistortam dictam, hæc habet radicem penitus similem. Vidistis radices Arundinum, talis est radix Cina. color est subrufus. pondus est mediocre: si bona est, non est neque levis, neque ponderosa: odore, & gustu destituitur penitus: de foliis caulibus, fructibus, floribus nihil relatum est ab Historicis: Facultas istius medicamenti qualis sit, à me non potest explicari revera: non dubito quod siccet. sed quod calefaciat, aut refrigeret nihil est quod dicam: aut dicendum, quod temperata sit, vel, si recedit à temperato, inclinât in frigidum in primo gradu. decoctum enim insipidum est, ideo si agit in morbum Gall. propria substantia agit. CAROLUS V. satis felici cum successu partim ob morbum Gall. partim ob Atrophiam, partim ob dolorem articulorum, accepit hujus radices decoctum, & dedit ei maximam auctoritatem. Ego non potui vires ejus attingere. Utor tamen feliciter ad Hydropisim, ad contemperandum humorem melancholicum,

cum, in lippitudinibus calidis oculorum, in intemperie calidissima hepatis, vel ventriculi: at in morbo Gallico non utitur; expertus enim sum ter, & quater, & nunquam aliquid potui assequi. Primis temporibus 36. diebus daricœpit, jam ad 18. dies terminus pervenit: eadem est quantitas radices, nam exhibebatur decoctum duarum lib. sicuti etiam jam fit. modo dicamus, quomodo paratur decoctio.

CAP. LXI.

Quomodo paratur decoctio Cinc.

Decoctum hoc modo paratur. accipimus radicem istam, & in frusta tenuia incidimus, postea capimus unc. ij. hujus, & xij. libr. aquæ puræ, calefacimus aquam, in qua infundimus per integram noctem, vel 24. horis, postea apponimus ad ignem, & bullit ad consumptionem medietatis, ita ut sex libræ remaneant: non facimus nisi unum decoctum, quod statim colamus, & taleolas extendimus supra tabulam, ut siccentur in umbra, quoniam iterum assumuntur ad usum. decoctum servatur in olla calida in cineribus, vel furfuribus, quia si tepidum non manet, acescit. Sed nota, quod decoctum fiat in vase oris angustissimi, quod subere, dum bullit, clausum maneat. hujus decocti exhibemus fyr. matutina hora lib. j. vespertina tantundem, vel unc. x. ventriculus facile amplexatur, quia suavis est potio; postea ex eodem decocto potat æger: ejus sapor insipidus est, color vero juris pulli gallinacei: sed aliquando vinum concedere solemus, aliquando purum, album, imbecille, aliquando magnum decocto admixtum, & hoc pro imbecillitate ægrotantis. Cibaria sunt panis communis, carnes & elixæ, & tostæ in moderata quantitate: solent accidere sudores validissimi, & ideo non exhibendum medicamentum purgans, nisi in fine. Et ita quotidie fit decoctum: nam ex duabus lib. accipimus quotidie duas unc. & sic integra radix 12. diebus perdurat, postea repetimus eandem radicem siccata, & ejus quotidie unc. iij. incoquimus, & sic perdurat vj. diebus, donec tempus xvij. dierum absumatur. si vero 36. diebus exhibere volumus sic sumimus unoquoque die unc. j. radices, & coquimus in xij. libr. aquæ, ut fecimus, post 24. dies sumimus repetita radic. unc. ij. & sic complebimus: sed jam utimur xvij. diebus. si autem fiat alvi suppressio, capimus decoctum cum ol. ros. & mell. ros. & addito sale clysterem efficiamus, & ita lenitur alvus. Ego usus sum isto medicamento in infirmitatibus viscerum, in cancri exulceratis, & in lippitudinibus felici satis successu, sed non in morbo Gallico. Nota tamen, quod ex usu radices istius valde pinguis fit homo: reliqua miracula in nostro orbe edere respuit

CAP. LXII.

De electione Cinc.

Si vultis eligere, sumite ruffam, ponderosam, non exesam carie, & in hoc diligentes estote, quoniam ex 100. rad. non inveniatis 4. bonas. sed duo vitia habere solent: alterum, quod sunt spongiosæ, & leves; alterum, quod erunt exesæ à carie. si vos non habetis nisi istas (ut plurimum sunt) pravas & vitiosas, semper eligatis exesam à carie, dummodo ponderosa sit; quoniam minus mala est: ejus, quæ levis est, decoctum putrescit, & non habet vim aliquam, nullum emolumentum inde trahit æger. Hæc est secunda ratio, qua Germani aliqui, atque Galli tentant morbum Gallicum superare. sed nos ad tertiam descendamus, quæ Regiam præ se fert Majestatem, & est salsæ pariliæ decoctum, quod ego expertus sum felicibus avibus, atque omine bono.

CAP. LXIII.

De Salsæ parilia.

Inter rationes sanandi Gallici alias dixi esse Regias, alias non Regias. Regiæ sunt, quæ tuto, & infallenter sanant, non Regiæ, quæ non frequentius, & non sine incommodo curant. Inter Regias primas tenet diætā ex ligno Indico, quæ dicta est. inter has radix Cina numerabatur, quam ego non valde probavi. superest altera Regia ratio, quæ fit per Salsam pariliam. Hæc radix delata est ab Hispanis & Insulis Occiduis; & à quibusdam Salsæ parilia appellatur, eo quod cum ea nil aliud medicamentum comparari possit: alii sparta pediglia vocant: quoniam spargitur hæc radix veluti pes digitatus. Vulgo in Italia dicitur sarza pariglia ista, (ut audiui à fide dignis oculatis) oritur in Insulis Occidentalibus prope Maderam, pullulatque frequens in arena: istius est naturæ, ut producat longā, & crassā; profert tuberculum variis in locis, ex quo erumpunt capillares radices infinitæ, fibrosæ, & longissimæ. Radices autem, vel capillamenta sua aliquando tenuia, aliquando

A crassa existunt, alba intus percurrente fibra nervosa, & dura, quæ anima vocatur. cortex durus est, ita quod videtur veluti concreta caro circa medullam. Duum autem est generum; alterum, quod habet corticem plenum, pingue, & crassum: alterum, quod habet corticem tenuem, & siccum: utrunque bonum est, dummodo non adsit in exteriori superficie præter modum nigredo; & quanto longiora capillamenta, tanto præstantius, dummodo album sit non exsiccum, ut palea. Radix hæc insipida est, habens ita parvum amarorem, ut vix sentiat, nullum habet odorem. Solemus habere crassam: sed si habet colorem intus subluteum, & apparent vestigia veluti vermium, hæc mala est, veluti exesa, paleacea effecta; fugite illam, sed magis istam: quamvis plena sit, & habeat carnosum corticem, fugite veluti venenum hanc, quia pessima est. Alias credebam esse radicem Ebulli, & perstiti in ea sententia plurimis diebus, donec Hispanus ad Ducem Flor. integram apportavit plantam, & hinc patuit error meus, & vidi esse radicem similacis asperæ, de qua Diosc. lib. 4. & scriptores antiqui mentionem fecere. Quod magis confirmavi experientia.

B Nam cum in monte Sancti Juliani Pisis vidissem similacem asperam, curavi effodiendam, & semper usus sum loco salsæ pariliæ, & per biennium illud, quo ibi fui, semper felici cum successu plurimos à lue Gallica liberavi. cum igitur viderem eandem materiam, easdem notas, & facere eandem, imo majorem experientiam, deveni in sententiam dictam. Tota Romandiola scatet hac planta. in agro Ariminensi similiter copiosissima reperitur: est Cænobium S. Benedicti, in quo pleno est copia cornu. invenitur etiam inter Pisaurum, & Fanum. Est tamen differentia inter nostram, & Indicam, quia illa, quæ defertur ex Hispanis, habet radices majores, crassiores, carnosiores: nostra breviora capillamenta habet, quia illa nascitur in solo arenoso, nostra in saxoso, & cum non multum alatur, fit tenuior. in reliquis, idem est sapor, idem cortex, eadem medulla, & facultas, imo vivacior in nostra. Cum ego detexerim, quod similax aspera sit salsæ parilia, veni in hanc sententiam, quod medicamentum sit optimum ad profligandum morbum Gallicum. Dimittamus experimentum, cui nolunt credere pertinaces. Diosc. dicit habere vim antidoti in morbis contagiosis, & connumerat folia, & grana inter ea medicamenta, quæ venenis exhibentur, ideo Regium est hoc auxilium, & antidotum ad fugandam luem istam, & hac ratione ego fido salsæ magis quam ligno. imbecillior est certe ligno, habet tamen ipsa nobiles vires, quibus superat Guajacum: & est quod si post superatum Gallicum restent ulcera, Rhagades circa sedem, duplo citius sanat hæc, quam lignum Indicum. Erat scholaris Papiensis, qui tophis ossis & lapideis laborabat circa pedes, & tibias, ego brevi discussos illos vidi ope salsæ pariliæ: & prima vice usus sum hac in milite Luccensi, qui dicebatur il Capitan Capon. hic habebat in capite tumores, & gummata, quæ per decem dies evanuerunt omnia. Cum ergo in Gallico adsint ulcera, ad hoc medicamentum confugio, tanquam ad certissimum, & tutissimum auxilium: & si non facit prima diætā, facit saltem secunda, vel tertia. Præstans est Guajacum, tamen ego utor salsæ in levibus. soleo etiam miscere hæc duo simul: sed prius doceamus modum conficiendi decoctum salsæ.

CAP. LXIV.

De modo conficiendi decoctum salsæ.

Ego semper servavi hanc normam, sicuti accepi ab Hispanis. accipio salsæ unc. iij. & aquæ lib. x. comminuo salsam in partes minutas: & quia adsunt capillamenta, & tubercula, aliqui projiciunt tubercula, sed male faciunt. capite vos totam salsam, & secate in frusta parva, postea macerate in aqua calida per spatium 24. horarum: si est nostra salsæ, macerate tantum una nocte: sed notate, quod nostra viridi uti non debemus, sed sicca, & maceretur per integram noctem in eadem quantitate aquæ. Sed quæret quis, cur siccanda, si viridis esse potest? Quoniam in radice viridi continetur humiditas quædam, quæ dissolvit ventriculum, ut nihil magis, humiditas enim aquea cruda id facit; & hac ratione cœpi sicca uti: ubi est macerata, coquitur ad consumptionem medietatis, postea colatur, decoctumque servatur ad syrupum: deinde eandem capimus salsam, & addimus aquæ lib. 15. & sine infusione bullit ad consumptionem tertiæ partis, & hoc decoctum valet pro cœna, & prandio. Verum est, quod aliquando facio secundum decoctum cum vino, hoc modo: facto primo decocto accipio aquæ lib. 15. & eandem quantitatem salsæ, & bulliunt ad secundam consumptionem medietatis; deinde antequam auferam lebetem ab igne, addo vini albi impotentis, subdulcis, lib. iij. & post unicam ebullitionem ego colo: admisceo autem vinum, aut quando volo, ut æger domo egrediat, & vires sentiat; aut quando ventriculus imbecillis est; in reliquis nunquam vinum

Cibaria.

Electio.

Salsæ parilia.

Duo generum, salsæ.

Differentia inter nostram salsam & Indicam.

Decoctum salsæ parilia.

E

Salsa cum
cortice Gua-
jaci mixtio.

vinum admisceo. soleo etiam miscere corticem Guajaci cum falsa, & ita accipio falsæ unc. iiij. totidem Guajaci, aliquando corticis unc. ij. non utrumque, hoc enim rarissime accidit, nunc hoc, nunc illud addo. Recipe ergo falsæ unc. iiij. ligni unc. iiij. vel corticis unc. ij. addo aquæ lib. 12. bulliunt ad consumptionem medietatis. Ad potum pro prandio, & cœna, accipio lib. xvij. aquæ, quæ bulliunt ad consumptionem tertiæ partis; quando addo corticem, eadem etiam sit quantitas aquæ, quamvis due sint tantum uncie corticis. Aliquando quum habeo ægrum satis delicatum, & nolo exhibere hæc, coquo falsam in xij. lib. aquæ ad consumptionem medietatis. quum facta est ista coctio, ego habeo in catino vel scobem Guajaci, vel corticis pulverem; & ibi colo decoctum ferventissimum, & ita maceratur, & acquirit vires; & hoc modo paratur syrupus pro prandio, & cœna exhibeo tantum decoctum secundum falsæ. Ratio, qua admisceo est, quia leviter offendit ventriculum falsæ pariliæ decoctum: aliquando solvit ventrem, ideo Guajacum admisceo. Secunda ratio est, quando habeo morbum, quem volo eradicare, & opus est uti falsa. Tertio quando habeo inveteratum Gallicum, utrumque fumo, & lignum, & falsum: aliquando his addo, sed raro, corticem, & exhibeo hujusmodi decoctum ea ratione, qua lignum. Syrupus vespertinus est unc. vj. matutinus viij. aliquando, quum volumus ægrum domo egredi, tantum unum damus; tribuimus autem decoctum aliquando ad superationem sitis. Dies sint ad summum 25. minor terminus est 15. dierum. aliquando præbeinus ad 30. & 40.

Terminus
assumendi
decoctum.

CAP. LXV.

De vacuantibus, quum bibitur decoctum falsæ.

Interea dum bibitur decoctum, damus necessario medicamentum purgans viij. diebus singulis, & solemus uti eodem syr. sed infundimus senam, epithymum, & hermodactylos: scilicet foliorum senæ unc. semis, epithymi, drach. iiij. pulver. hermodact. drach. ij. liquir. drach. j. passularum unc. semis, syr. unc. viij. & calefacio syr. cui infundo hæc per totam noctem. matutina hora bullit; ita quod tertia pars consumitur, aliquando loco hermodact. addere soleo corticum rad. belleb. nig. scrup. ij. aliquando soleo addere præter hæc syrup. ros. solut. unc. ij. verum si æger nollet accipere potum, aliquando exhibeo pill. cochias, vel pill. de hermodact. vel conf. hamech. dum assumitur, servatur eadem norma, quæ in Guajaco servabatur. Notate tamen unum, quod decoctum falsæ semper agit omnibus temporibus; Decoct. Guajaci non agit hyemali tempestate.

CAP. LXVI.

De ratione victus.

Dum exhibemus decoctum, ratio victus est ex panecomuni, vel biscocto: aliqui comedunt passulas, vel panem Martium ex suo instituto; mihi vero placet, ut comedant carnem assatam. si quis autem uti voluerit tenuissimo victu, ut animo suo satisfaciat, utatur, non enim impeditur actio: tamen ego semper concedo panem communem, & carnes matutina & vespertina hora: aliquando ovum, aliquando aliquod genus edulii levis concoctionis. Nec dabimus fercula, nec acetaria, nec fructus, nec carnes salitas. & hæc de ratione victus breviter.

CAP. LXVII.

De cura symptomatum supervenientium in potu falsæ pariliæ.

Si symptomata adsunt, eorum cura habenda. Curamus adstrictam alvum, sicut in Guajaco: aliquando succedit lenteria, falsa enim solvit alvum, relaxat enim ventriculum aliquantisper, non intolerabiliter. Lenteria cedit purganti medicamento: ego prius dubitabam, postea doctus experientia unico cyatho vini sano affectionem istam: dimitto enim falsam, & mando ut in prandio & cœna bibat vinum, vel misceat cum medietate decocti: sed interim à syr. non desisto: & unica die hoc modo sanatur hic fluxus sine incommodo. si venter comprimitur, clysteribus leniendus, atque humores sunt interim pharmaco purgandi, prout dictum est in Guajaci tractatione.

Lenteria.

CAP. LXVIII.

De aliis falsæ facultatibus.

Sed notate, quod hæc falsa non modo Indicam luem propellit, sed ad multa alia utilis est, ut in catarrho

Tom. II.

destillante à capite, qui falsus & acris sit; in cancriis non ulceratis: in tumoribus difficilis discussionis. Et ego expertus sum, quod feliciter succedit in tērophulis: exhibeo autem hoc modo. per 40. dies accipio pulver. falsæ, & pulv. radicem Rusci, vel brusci æquis portionibus, & quotidie de hujusmodi pulver. drach. j. cum vino albo, bono; dulci, & feliciter succedit. Expertus etiam sum hunc pulverem dum cum vino, vel aceto passulato exhibeo in lienis tumore, addita tamen Myrica. sequuntur non Regiæ rationes.

CAP. LXIX.

De suffumigiis.

Apud Empiricos suffumigiis quandoque Indicus morbus profligatur: quæ ratio curandi non est Regia, ut prædictæ: causa est, quia sæpe ac sæpius gravissima succedunt incommoda, nec ita tuto procedit talis curatio: quare semper probavi, ut talem (quantum fieri potest) fugiamus. aliquibus enim pessima, & lethalis est, ut in macilentis, in habentibus temperaturam calidam, & siccam, in his, quibus adest pectoris angustia, vel propter tubercula existentia, vel propter obstructa vasa, vel quando destillat aliquid à capite. Perniciosa est quin etiam illi, qui sputum cruentum quandoque edidit. Qui peripneumonia laborant, si suffiuntur, pereunt: postremo illi, qui dysenteris, vel lenteris corripuntur, ab his suffumigiis vacare debent. ego nunquam usus sum his, nisi stante una conditione, vel ad summum gemina, & non miremini. Prima est, quando ex morbo Gallico succedit lippitudo rebellis, ut adnatam inflammet membranam, & corneam excoriet. in hoc casu, usus sum cauteriis, decoctis, & aliis, & tamen symptoma in suo robore perstitit, deveni ad suffumigia, & sic sanatus est æger. Primus autem curatus fuit Notarius quidam, qui in aliis multum me fatigavit, & postea mulier quædam suffitibus ipsam incolumem reddidit. Alia occasio est: in hominibus magnæ autoritatis, cum Indica labe infestentur, timent imminens capillorum defluvium: & quia homines sunt, qui habent gravia & maxima negotia, ideo prohibendum est defluvium illud, & quando non potest alio modo prohiberi, ad suffumigia devenimus, quia firmant cadentes pilos, & purgant Viros illos à decore, & infamia, tamen tentanda sunt alia, antequam istis operemur. Præterea sint homines robusti, validi, ac robore virium valentes: in aliis occasionibus fugite hæc, ut diabolus crucem. Nota autem quod Antiqui usi sunt suffitibus ad varia, ad exsiccandum thoracem, & caput, atque ad expurgandum, quia trahitur materia ad pulmones, ad palatum, & inde sic evacuatur; hac ratione nostri utuntur suffumigatione, suffumigiis, suffimentis, suffitione, suffitu, suffimine, quæ synonyma sunt. His expurgant caput, ut faciebant antiqui, unde quandoque minor vim artis nostræ, quæ nihil reliquit intactum. Vacuamus per sectam venam, per secessum, per vomitum, per lotium, per sudores, per insensibilem evaporationem, deum per suffitus. hinc patere potest, quot modis expurgetur hoc miserum corpus.

Suffumigia.

Quibus suffumigia tentanda.

Prima occasio utendi suffumigiis.

2. occasio.

Usus suffituum notus antiquis.

CAP. LXX.

De suffimentorum viribus.

Suffimenta ista habent hæc: primum aperiunt omnes meatus corporis; sua natura statim penetrant per corpus, penetrando alterant, detergunt viscera. Et primum cor, & cerebrum ipsum est, quod alteratur, per pulmones communicatur cordi, per nares cerebro, per venas hepati; quod patet experientia. suffimenta enim semper solvunt ventrem, & deducunt excrementa ad intestina, sicut pharmacum purgans, ergo penetrant ad intima viscera. Nec est dicendum, quod hoc faciant, non quia penetrent, sed exprimendo sua frigiditate. ratio est, quia sunt calidissima medicamenta, secundo fumus est calidissimus, à quo excitatur quidam maximus sudor, ergo suffumigium permeat universum corpus, & ita alterat viscera præcipua. præter alterationem id efficit, quod vacuat, & vacuat ea ratione quandoque per secessum, licet raro; quandoque & fere semper per pulmonem, ac fauces, & hoc ut plurimum: per 7. vel 8. dies exspuit catinum sputi per singulos dies ad quantitatem lib. 10. vel 6. Tertio vacuat per sudorem insignem.

CAP. LXXI.

De divisione suffituum.

Hæc agunt suffumigia, quæ universa sunt: Alia sunt, quæ particularia dicuntur, verbi gratia ob defluvium

F f 2

pi-

Particulares suffitus. pilorum, debilibus utimur in capite; quandoque in manibus exulceratis suffimus manum; idem fit in pedibus Rhagades passis: alia sunt communia, de quibus cepimus agere, quæ vacuant per cutim, per os, ac superant deinde morbum Gallicum alterando viscera. Rursus distinguuntur tales suffitus, sive communes, sive particulares in leves, ac intensos. Leves ac moderati sunt, qui ex levi materia fiunt, qui in morbo vix incipiente conveniunt: alii vero ex materia valida admodum; hique sunt duum generum, quia materia illa valida vel est venenosa, vel benigna. Imprimis de illis loquamur, quæ communia sunt, quibus suffimus corpus universum, quæ licet sint valida, constant tamen ex materia non venenosa, & benigna sunt.

CAP. LXXII.

De modo suffumigandi universum corpus materia valida, sed non venenosa.

Vacuatio. Primum non est adeo ineptus Empiricus, qui non expurget corpus ante usum istorum, vel unica, vel duplici, vel triplicata vacuatione, pro ratione humoris peccantis, habitus, & morbi. si malum confirmatum est, fit etiam vacuatio robusta; quas ratione vacuandi petatis ex suo loco, ubi tractavimus de evacuando corpore incipiente morbo, vel robusto existente. Empirici dant *melrosar.* duabus vel tribus diebus deinde *pill. de hermodact. vel pulv. hermodact.* † cum jure pulli: faciatis hoc, vel illo modo, prout videtur vobis. Expurgato corpore reficiat vires per duos, vel tres dies, concedimusque bona cibaria, deinde venimus ad operationem suffituum. Et primo oriente sole duo ova sorbilia damus, mox offam panis in malvatico vino infusi, tum parum bibat; postremo hoc facto cochlear assumat *sacchari ros.* demum per octavam partem horæ quiescat. Interea paramus thalamum parvum, quem valide calefacimus, ut sit sudatorium, vel balnei locus; deinde paramus tentorium ex materia densa, sub quo ollam carbonibus flagrantibus plenam imponimus: ipsumque ægrum nudum collocamus subter, qui sedeat in sede parva, ac habemus materiam paratam, quam sensim igni insparimus, & fumus in tentorio circumvolvens se detinet; corpus ipsum attrahit; & cum materia deficit, subministratur alia, atque alia, atque ibi (si potest) per horam stet integram, aut dimidiam, aut per quartam, vel tertiam horæ partem, prout valet pati æger. Notate tamen, ut, dum est sub papilione, semper eum interrogetis, ne deficiat animo, quia sæpe id incidere solet: ideo loquamini cum eo, ut cadat ab illa angustia. Et si levi vocerespondet, statim extrahetis: vel si dicat supervenire deliquium animi, eripiat subitò; quia aliqui ferre non possent. Ego autem occurro huic, ne superveniat. appono arundinem longam, ac perforatam, quæ extra papilionem tendat, per quam impositam in ore aërem attrahit non perpetuum quidem, sed quando est maxime calefactus, oportet enim attrahere suffumigium non solum per porositates, sed etiam per os, atque nares. Aliquando mando, ut teneat nares extra papilionem facto foramine in illo. Sed si concidat animus, vino, vel aqua frigida inspersa in faciem excitatur. At si non incidit in deliquium, cum sudavit, obvolvimus ipsum linteo, atque in lecto locamus, ut stragulis tectus sudorem perficiat, atque ibi duabus horis sit. Hac ratione suffitus parare solemus. Suffimus autem hac norma, ut primis tribus diebus semper suffumigia faciamus, postea tribus, ac tribus aliis, ut sint 9. aliquando per plures dies suffumigamus, prout morbus est. nam si tertia die videmus, quod exulceratur palatum, & quod materia emanat, statim cessamus, præterea si supervenit fluxus alvi desistimus, vel sit hoc in 3. vel 4. vel 5. vel 6. die. Tamen semel in die suffumigamus, matutina scilicet hora, post sudorem ipsum sicceamus, postremo comedat & bibat dilutum vinum, in aliis victus sit plenus.

Deliquium animi ne superveniat.

Ad deliquium.

Norma suffitus.

Semel in die suffumigandum.

Victus ratio.

CAP. LXXIII.

De symptomatibus supervenientibus ex usu suffumigiorum ex materia valida, licet non venenosa.

Symptomata. Succedunt in suffitibus symptomata quædam, aliquando alvi solutio, aliquando corruptio palati, aliquando labefactio omnium dentium, quæ solent succedere etiam in inunctione ex Hydrargyro, & cum de hac agemus, de his omnibus pertractabimus.

CAP. LXXIV.

De suffitibus ex materia benigna.

Dixi, quod duplex est ratio suffitus, altera, quæ recipit materiam benignam, altera vero, quæ recipit materiam malignam. Primo de suffitibus materiam benignam suscipientibus dicamus. inter quas hæc est prima formula valida tamen, sed inter validas mitior. Rec. *thuris mascul. li, aloës, Myrrhæ ana drach. j. Cinnamomi, pulveris Cypri appellati, storacis sicæ, spicæ nardi, nucis mosch. ana drach. semis, ambre, vel carabes unc. semis, musci grana duo, hæc simul misce, & teruntur leviter, ita ut potius contusa sint. & cum parvo cochleari subministrantur supra carbonem ardentem. secunda compositio hæc est: Recipe *santal. alb. rubr. & citrin. ana drach. j. nucis mosch. maceris, schoenanthi, caryophyl. camphoræ, asari ana drach. semis, corticum mali appioli siccatorum, ambre ana unc. semis, miscentur; & teruntur, & addita terebinthina fit pasta: ista dividitur postea in pillulas, quæ super carbonem imponuntur sensim, ac sensim. Tertia compositio, & validior hæc est. Recipe *storacis sicæ, belzuini, ligni aloës, gall. moschat. ana drach. semis, gummi elemni drach. j. ladani scrup. ij. schoenanthi, cinnam. ana drach. semis: albi animæ, ambre ana unciam semis, misce, teruntur, & cum storace liquido formatur pasta, ex qua fiunt pill. ut supra. Sed facta est mentio de quodam medicamento, quod non ita reperitur in officinis, scilicet *album animæ*, quod sacrum est, & genus quoddam resinæ concretæ, limpidæ, lucidæ admodum, ita ut videatur saccharum ros. & est duum generum, una nigra, alia alba, & sublutea, & utraque vocatur agnimen ab Hispanis vulgariter. Nam Petrus Martyr ab Anglaria quandoque animum, quandoque animam vocat in quadam historia. quomodocunque tamen sit, non refert. sciatis tamen, quod istud album est illud, de quo loquor, & defertur ex Canibalibus regionibus (ut refert Petrus Martyr) & emanat ex arbore, quæ habet effigiem ficulneæ in ramis, frondibus, &c. & præstantissima est arbor: quia primo profert quasdam palmulas, ex quibus conficiunt cibum, & potum, etenim detracto cortice emanat ex ea farina quædam, ex qua possunt fieri fercula, & panes. Ultimo scatet hæc resina, quæ pretiosa est, & optimo odore prædita, & per suffitus siccat. Hæc apud Hispanos, & Romæ apud CARDINALES habetur in usu ex omnibus ad siccandum caput: ut si accipiamus parum hujus resinæ, & supra carbonem flagrantem imponatur, roborat caput, thoracem, & hepar exsiccat, neque gravis est ejus gustus. Sequitur ut jam de malignis suffitibus agamus.***

CAP. LXXV.

De suffitibus malignis.

Superatur affectio Gallica suffitibus, qui penetrantes per universum corpus siccant cerebrum, cor, hepar, & totum habitum. Hi sunt duum generum, alterum particularium, alterum communium: alii vero sunt leves ex his, alii autem robusti; alii ex materia benigna, alii ex materia maligna. Quæ sint ex materia benigna, diximus, nunc de formulis ex materia maligna tractemus, quæ tres numero sunt in usu, & basis earum est *cinnabaris * artificialis, sandaracha Græcorum, & auripigmentum*; & ista tria sunt, quæ (cum sint venena mala) sua natura venenosam infectionem suggerere solent; & ut redigamus rem ad summam, sciatis quod tota res consistit in *Hydrargyro* vel in alia materia consimilis naturæ cum eo, ut est *arsenicum sandaracha, cinnabaris artificialis, & præcipitatum*: condiuntur ista cum aromatibus, ut viscera roborentur: Nam aliter offenderentur, & aromata sunt præcipue Resina, & gummatum genera. Prima vero formula hæc sit. Recipe *cinnabaris unc. iij. & intelligo per cinnabarium, arte factum, quod vulgo cinnabrium dicitur. Myrrhæ, Thuris, Mastichis ana unc. j. aloës hepatic. sandarachæ Arabum, styracis sicæ, belzuini, ana drach. iij. miscentur hæc, & tunduntur non valde, & fit pulvis, qui supra carbonem inspergitur. Secunda ratio hæc est. Recipe *cinnab. unc. iij. sandarachæ Græcorum drach. j. s. myrrhæ, thuris, ligni aloës, ladani, Ammoniæ ana unc. j. tunduntur hæc crasso modo, & cum terebinthina miscentur, & parantur pillule, quæ imponuntur supra carbonem. Ultima ratio est. Recipe *cinnab. unc. iij. auripigm. sandarachæ Græc. ana unc. semis, præcipitati drach. iij. thuris, aloës hepatic. mastichis, myrrhæ electæ, belzuini, styracis sicæ, ladani, ammoniæ ana unciam semis, miscentur, crassus fit pulvis, qui inspergitur supra carbonem flagrantem. Talis est ratio componentium medicamentorum, quæ habent vim venenatam, & inimica natura expellunt.***

*** D artificialis, quoniam duplex est, alter factitius qui hodie habetur sit enim ex sulf. & arg. vitæ nec colore, nec virtute sam naturali convenit. Præsentia enim venenum est, alter est venus cinnab. qui non adhuc constat qui sit. Prima materia suff. descriptio. 2. descriptio. 3. descriptio.**

CAP. LXXVI.

De inunctione ex hydrargyro

Prima ratio empirica, qua sanatus est morbus in Italia, fuit ab argento vivo sumpta; quoniam cum coeperit grassari morbus, chirurgici, qui nitebantur omnem lapidem movere, cum legissent Hydrargyron nimium valere ad scabiem rebellem, cumque primis temporibus lues hæc ulcera afferret, experti sunt argentum vivum, & feliciter quidem: unde multi divites facti sunt; inter quos Jacobus ille Carpenfis, cum solus casset secretam hanc medicinam, ita opulentus redditus est solo isto quæstu, ut moriens testatus fuerit numeratam pecuniam 40000. scutatorum, præter argenteam materiam, quæ omnia Duci Ferrar. reliquit, omnis enim aqua ad mare currit. Hic ita erat infensus Hispanis, ut (cum esset Bononiæ) geminos ex eis laborantes morbo Gallico ceperit, & vivos anatomicis administrationibus destinaverit; qua de re profligatus Ferrariæ obiit. Præterea testatum reliquit laureatus ille Poeta Fracastorius totam vim sanandi Gallicum positam esse in Hydrargyro, & ita viget autoritas hujuscemodi medicamenti, ut eo tota Gallia utatur. In Germania, in Italia etiam exercitati non pauci maximam fidem adhibent: & præter hanc rationem sumptam ab experimento, videtur ea vis in natura medicamenti inesse, ut quasi divinum sit mixtum. nam ego dicebam sub Sole duo esse mixta, quæ mihi pariunt admirationem, & miracula videntur: alterum est magnes, alterum argentum vivum, ex quo possumus ostendere resurrectionem. Videmus medicamentum hoc converti in cineres, & levissimo labore propriam in formam redire, non ergo est mirum, si potest vincere hanc labem. Qua ratione hoc faciat, ut ingenue fatear, nescio. Quæ sit hujus medicamenti facultas, ignoro. Quæ dicant alii, optime novi. & quoniam locus hic non requirit, ut proponam has opiniones, & diluam, hac ratione reservo in alia occasione, & tantum tractabo, quæ faciunt ad empiricum. Et licet oratio mea videatur ita favere huic, eique tantum tribuere, tamen non probo usum ejus: superat quidem morbum. sed si habemus Regias rationes curandi, quæ ut plurimum & certius sanant sine corporis incommodo, & si non sanant, leniunt sine noxa, non proritant affectum, cur utemur Hydrargyro, ex quo non ita certa, non ita tuta succedit sanitas? si non sanantur, proritatur, & valentior fit lues, labefactantur viscera, & partes solidæ corporis, & aliquando hujuscemodi medicamentum remanet in humano corpore. multi marasmo corripiuntur ob inunctionem: multis succedit dentium casus, palati corruptio: his ossa capitis exesa manent, illis os & facies intorta. Si non sanat, protrudit omnem colluviem ad caput. Ego reperi homines inunctos per triennium ante, & venientibus gummatibus in tibiis detecto osse vidi collectum ibi argentum vivum. Hac ratione ego non probo medicamentum: utoraliquando, quando non potui via Regia assequi intentum. ego vidi adolescentem laborantem Gallico, in quo omnia Regia infeliciter experta sunt, Empiricus Hydrargyro curavit. quare in rebellibus affectibus, & desperatis usus sum, & præcipue cum tentarim prius alias vias per omnia genera medicamentorum: & quando utor hoc, semper Gallicam servo rationem, quæ est, ut primo expurgetur corpus. Empirici statim post purgationem inungunt, post expurgationem exhibent decoctum Guajaci per decem dies, quia valide operatur Hydrarg. & propter decoctum magis agit. sunt nugæ. ego præbeo decoctum ad robur viscerum, capitis, cerebri, & hepatis, & tunc venenosum medicamentum non ita offendit; hac præparatione facta inungimus. Antiqui solebant inungere post prandium, & coenam, ut vires robustiores essent. Verum Posteriores melius instituerunt matutinam unctionem. statim expergefacto ægro imponitur clyster, nisi solutam habeat alvum, postea accepta testa cum carbonibus, inunguntur internodia omnia exceptis manibus. Primum inungunt pedes per transversum, ubi est tarsus, postea internodium tibiæ, deinde media femora, medias ulnas, & media brachia, postea totum dorsum semper fricando ad partes inferiores: dum autem internodia ungunt, faciunt per transversum, & ista inunctio fit fricando, ut penetret, postea imponunt stuppam, vel ex lino, vel canabe, & ita ligant calidam. Si poterit sudare, sudet in lecto capite. si sudare non potest, dormiat ad duas horas. Postea surgat ita inunctus, & linteis obvolutus, comedat res bonas, & bibat vinum præstantissimum leve, & (si potest haberi) suavissimum, & dulcissimum. Solent inungere per tres dies primos, & postea per tres, & demum per tres alios usque ad 9. aliquando ad 12. & 15. sunt aliqui, in quibus apparent symptomata in 3. diebus, in aliquibus non apparent nisi 15. supervenerint: in his solent interpolare potionem Guajaci per 8. aut 10. dies, & vacua-

A re, & postremo validius parant unguentum, & iterum inungunt. aliqui sanati sunt in prima unctione, nonnulli in secunda, aliquot in tertia: sed sciatis quod quando perveniunt ad 15. semper cessant Empirici. aliqui nebulones ultra 15. procedunt, & nihil faciunt, quia tunc non penetrat argentum vivum, & ideo ita tarde symptomata non apponunt; & propterea nova expurgatione, & præparatione est opus. Sed videte an mirum sit hoc. si bibatur argentum vivum, illud non facit, quod facit unctum; vidi mulieres, quæ libras ejus biberunt, ut abortum facerent, & sine noxa. Ego exhibeo in vermibus puerorum, & nullum parit symptoma, solum necantur vermes, ex hoc credatis, quod est occulta intima vis, & facultas hujus medicamenti. Est aliud notandum, quod solent Empirici (postquam aliquem per sex dies inunxerunt, & non succedunt symptomata) addere majorem quantitatem argenti vivi, nunc unc. j. nunc. ij. & ad placitum est hoc, & sine noxa fieri contingit. Cum supervenerint symptomata, cessate ab unctione. Horum autem symptomatum quædam frequentia sunt; quædam rara. Sæpe accidit, ut inuncti homines habeant palatum inflatum, & excoriatum, linguam crassam; loqui non possunt, non deglutire, dolet lingua intolerabiliter, quia maxima fit inflammatio. adhæc succedit tanta copia saniei, ut vix tantum exspuere possint: dentes omnes labant, vacillant, suo dimoventur loco, & fordes tanta colligitur circa os, ut non appareant, & sæpe, ac sæpius concidunt. Medicamentum sua natura veluti avis volat ad palatum. In eo casu instituitis victus rationem facile concoquibilem, contusum scilicet ex carnibus delicatis, vinum subdulce sit; fercula ex jure satis pleno, vel ex pane; & ita copiose alinus, quoniam insignis fit evacuatio. aliquando enim 7. 8. & 10. lib. humiditatis exspuunt per spatium 7. 8. 9. 10. & aliquando 20. dierum. secundo opus est, ut videamus, an præter modum intumeat lingua, oportet enim (si hoc est) ad revellentia devenire. Ego timebam alias secare venam, vidi tamen suffocari homines ratione tumoris, imponebam cucurbitulas, postea ausus sum secare, & bene successit. secui venam Capitaalem, & non cessavit fluxus ad palatum materiæ malæ, sed solum sanguinis, qui currit cum illa materia, & facit illam inflammationem, retrahitur sanguis, cessat tumor, & inflammatio, & non retrahitur materia. & ratio est, quia colluvies illa sequitur hydrargyron collectum in illis partibus. nam cum incipit incallescere, materia evaporat, & agitur ad partes superiores: Patet hoc. Nam illi, qui faciunt bagatellas, solent annulum formare, vel æreum, vel argenteum, qui excavatus impletur argento vivo, & ponunt supra carbonem, quum incalescit saltat per spatium quartæ partis horæ, & hoc fit ratione Hydrargyri, qui agitur requirit exitum ad superiora, & cum sit corpus ponderosum exagitat annulum; non tamen totus explendus annulus, sed dimidia pars. præterea colligatis etiam ex hoc: quando in agro Vincentino faciunt Malgama; in illis enim montibus, in quibus argentum effoditur, aliquando pauca est materia argenti, admixti sunt lapides. Recipiunt metallum illud, & moliunt molendino, veluti farinam, postea pulverem cum lotio, aqua salita, & argento vivo reddunt in pastam, quam abluunt; tota materia lapidea egreditur; & remanet in fundo catini argentum vivum cum argento. Hæc aliquando panno colant, sed sæpe non succedit, quia aliquando Malgama tostum factum est; tunc accipiunt bocciam vitream, & imponunt capitellum vitreum ad destillandum ad ignem, ascendit argentum vivum, & per narem descendit: Ita sublimatur hoc medicamentum in corpore humano egrediens per palatum nostrum, ideo cum medicamentum petat palatum, secum fert colluviem mali. Præterea solemus uti frictionibus, cucurbitulas parare scarificatas, & ultimo ad localia venire, quæ cohibeant fluxionem, detergant materiam, & moderate siccant.

CAP. LXXVII.

Ad corrigenda symptomata supervenientia ex inunctione hydrargyri.

Observando quin etiam est, ut (quantum fieri possit) extrahamus Hydrargyron imbibitum in palato, & dentibus: & est, ut æger fervet annulum aureum in ore, vel nummum aureum purum vetustum: & bis, & ter extrahetis plenum argento vivo. Cum videtis aureum imburum argento vivo, accipe tunc carbonem non admodum flagrantem, in quibus annulum projicite, & hydrargyrum evanesceat, & iterum frige factus aureus aut nummus, aut annulus ori imponitur. At ægri os lacte abluitur, si fuerit dolor magnus, non ita sæviante dolore sero utatur, addita aqua hordeacea: si nullus dolor, admisceatur *mel rosatum* ad detergendum: si autem aliquando est reprimendum

Jacobus Carpenfis primus inventor inunctionis ex Hydrargyro.

Hydrargyri unctio periculosa.

Quando ad Hydrargy. confugiendum.

Nota inungendi. Modus inungendi.

Terminus inunctionis.

Terminus desistendi ab inunctione.

Victus ratio.

Præparatio rum annuli.

Malgama.

dum cum aqua hordeacea addimus syrup. Myrtinum vel A diamoron appellatum, vel papaver. vel nenuphar. aliquando venimus ad aquam solani, vel plantag. aliquando ad usum succorum repellentium, veluti ad succum fol. rubi, fol. plantag. aliquando ad succum fol. vitium: aliquando utimur Pissana Hordeacea, mel. ros. syr. myrtino, vel diamor. simplici purissimo ad detergendum. De rimis, & ulceribus oris non sicut folliciti, statim sanata lingua à melle rosato sanantur & rimæ. Ad deterfionem autem, præter dicta, aliquando utimur oxymellite bene cocto, & valde acri: aliquando ut deterfio, & mitigatio fiat, simul miscemus mel ros. vel oxymel. cum butyro. Sed nota quod cessante fluxione ita labant per menses plures dentes, ut cadant, necessarium est ergo eos sistere, ne vacillent semper, aut cadant: igitur soleo duobus medicamentis uti: primum utor medicamento siccante, & detergente fordem, & exedente gingivas corruptas, & est oleum de sulphure vel purum, vel mixtum cum aqua plantag. Cum fuerint mundati, rec. fol. plantag. folior. olivæ, & folior. salv. & coque in vino albo austero, & huiusmodi decocto colluitur os, & dentes, & firmantur, ut nontimeamus, quod cadant. Aliud symptoma succedit, & est, quia solvitur alvus, & fit dysenteria, aliquando enim excernitur sanguis purus, vel ramenta, ut in dysenteria ipsa excernuntur. in hoc casu si vires robustæ sint, non sistamus fluxum, sed leniamus, & efficiamus, ne excoariatio major fiat; primum infundendo lac chalybeatum, vel in quo extincti sint lapilli nigri, vel succum ptisanæ cum lacte puro, aliquando decoct. hordei cum ol. amygd. dulcium: aliquando accipimus caput vervecis, & facimus decoctionem cum hordeo, & fol. malvarum simul coctis. Quandoque (imbecillis viribus existentibus) devenimus ad adstringentia, & sic utimur ol. Myrt. infuso, vel ol. omphac. infuso succis plantag. vel rubi: amiscemus bolum armen. lapidem hematitidem; Utimur aquis adstringentibus, aliquando secamus venam, aliquando ad laqueos, & alia genera revulsionum descendimus. Si autem symptomata hæc non supervenerint, bene nutriamus, & nihil aliud agendum.

CAP. LXXVIII.

De variis unctionum generibus.

U unctionum autem genera varia sunt: ego duo tantum proponam, quæ mihi experientia confirmavit. isti cum utantur multo Hydrargyro, semper habent eum præparatum; & ipsi testantur, quod duplo citius agunt: Præparatio fit per æstivos calores, sputo enim humano maceant Hydrargyrum, qui utuntur Hydrargyro, semper dicunt, Recipe Hydrargyri extincti &c. hoc assumptum à scriptoribus probant Empirici: habent vasculum ligneum, in quo ponunt Hydrargyrum matutina hora, exspuunt, & in mortario percutiunt, & collocant ad solem spacio 30. dierum: Ego utor raro hoc medicamento, & mando ut tunc temporis in arundine saliva extingatur: si vos eritis consumpturi magnam copiam, præparate illud, & semper habete. Jam venio ad varias formulas compositionum: quarum hæc est una. Recipe Hydrargyri extincti saliva unc. iij. olei veteris unc. iij. olei thuris (fit autem hoc ut oleum mastichinum) unc. ij. ol. mastich. unc. j. pingued. porcine unc. ij. & semis, olei laur. unc. j. & semis, ceræ propolis, seu virginis unc. ij. dialthææ unc. j. Thuris, mastichis ana unc. j. sagapeni unc. j. & semis, aliquando liquantur, terenda teruntur, & miscentur, addita tanta cera, ut fiat linimentum molle: & cum voluerimus extrahere ab igne, & medicamentum incipit refrigerari, addimus Hydrargyrum, & diu concutimus, ut optime misceatur. Cumque uli fueritis hoc medicamento per 6. vices, & videbitis, quod non incipiant signa aliqua, addite novam quantitatem Hydrargyri unc. ij. vel iij. & iterum inungatis ad 9. dies, vel plus: Secunda formula hæc est. Recipe ping. Gallinæ, axungie porcine, axung. ursine ana unc. iij. ol. lil. alb. ol. laurini ana unc. ii. Hydrarg. extincti unc. vj. pinguedines non eliquantur ad ignem, sed detractis pelliculis teruntur in mortario diligentissime, deinde sensim additur Hydrarg. extinctum noviter saliva: & ducitur medicamentum in mortario per duas, aut saltem unam horam. deinde infunditur oleum, & optime agitur pistillo, postea adduntur isti pulveres Thur. mast. Myrrh. ammon. styracis pulverizati, salviæ, pulveris, stæchados, iibargyrii, cerussæ ana unc. semis; & ex his fit pulvis tenuissimus, qui sensim infunditur in mortario, & fit præstantissimum medicamentum; & sexta unctione certo agit, ut plurimum.

CAP. LXXXIX.

De præcipitato, quod exhibent per os.

S ciatis autem, quod non solum Empirici saltant inunctione ista, sed exhibitio argento vivo per os, non quæle est, sed præcipitato, & sunt Chymistæ, qui profitentur invenisse secreta, & facere præcipitatum præstantissimum pro morbo Gallico, aliqui commune præcipitatum exhibent. De ratione conficiendi præcipitati communis non loquar, quia nota est, sed secreta illa à me explicabitur, ut vos possitis præparare, & non cedatis istis nebulonibus; nam Medicus debet omnia nosse, & bonum, & malum: præparatur igitur hoc modo. Recipe arg. sublimatum (in quo est Hydrargyrum, nam fit ex eo. & quamvis additur sal, & alumen, tamen Hydrargyrum est, quod fit argentum sublimatum) & supra marmor terunt, postea multam miscent farinam cum hoc, & affundunt aquam, & faciunt massam, quam inunctis digitis butyro capiunt, & orbiculos efformant. postea ponunt hos in alambico, ex quo extrahunt liquorem, cuius ope præcipitatum efficiunt. Accipiunt enim sex partes huius aquæ V. C. unc. vj. auri unc. vj. miscent, & optime amalgamant. (Mixtura, quæ fit ex Hydrarg. cum metallis, vel aquarum fontium cum metallis, amalgama dicitur) & ista aqua absorbet aurum. postea recipiunt vas vitreum lati oris, & collocant hoc in furno chymistarum, & sepeliunt dimidiam partem vasis in cineribus calidis, & subiecto lento igne incalcescit materia, quam ponunt in vase illo. interea fit pellicula, crusta levis in superficie, quam colligunt cochleari, & in vase vitreo reponunt. & hæc crusta continue, & continue crescit. quum cessant crustæ, auferunt vas, & postea coquunt has pelliculas in vase vitreo, donec appareat pulvis subrufus; hoc est præcipitatum. Deum præparant, nam affundunt aquam ardentem supra præcipitatum, & postea supra calidos cineres usque ad evaporationem aquæ imponunt, & hoc ter fit: istud exhibent formatum in catapotia pro morbo Gallico. aliquidant commune præcipitatum, ita præparatum. Propinatur autem pondere scilicet 7. gran. ad summum 10. sed raro. postea miscent medicamento, & addunt fucum. Medicamenta addita sunt aloës hepat. myrrhæ, mastiche verbi gratia aloës scrup. sem. myrrh. & mastichis gran. iij. præcip. gran. v. miscent cum mell. ros. & efficiunt duas pillul. aliquando fucant cum carbone trito avellanarum, ut salicis tantum quantum fucant præcipitatum. isti Chymistæ volunt cooperire fucum isto, ne timeatur præcipitatum. Deprehenditur fucus accipiendo aurum, cuius contactu attrahitur argentum vivum, quod in propriam rediit formam. Alii exhibent has pillul. matutina hora, aliqui vespertina, aliqui statim ante prandium, vel post prandium. Incommoda autem subsequi solent non pauca ex assumptione talium pill. solvitur enim alvus copiose, vomitus movetur violentissimus, dysenteria inducitur; rumpitur in pectore vena. Medicina hæc pro asinis, & rusticis servetur, atque à thalamo viventium hominum excludatur. Ista sunt genera medicamentorum, quæ hominum industria, & Morbi Gallici violentia inventa sunt. Jam relinquitur, ut à symptomatum tractatione nos expediamur.

CAP. LXXX.

De numero symptomatum Gallicum sequentium, atque de ordine, quo tractabuntur.

A ntequam de tam amœna decedam provincia, non erit ab re symptomatum habere tractationem, quorum numerum, atque ordinem, quo tradere institui, simul aperiam. Primum enim vos docebo cariei, vel tarulorum curationem: secundo bubonum Gallicorum sermonem instituiam; tertio instruiam vos rationem curandæ Gonorrhœæ Gallicæ, quartum erit capillorum, atque pilorum defluvium, in quo declarabo, quo restituendi, quo prohibendi, atque detinendi ne cadant. Quintum continet dolores capitis, & internodiorum. Sexto sunt Tumores gummosi, & arteromatici: septimo erit ossium corruptio, & periostiorum, atque nervorum. 8. in loco sunt pustulæ, quæ suboriuntur supra caput, & faciem, & per totum. Nono sunt ulcera maligna in palato, in sede, & in sinu muliebri, & in omni parte corporis. Decimo sunt Lichenes, vel Rhagades, vel calli in vestigiis pedum, & vola manuum. Undecimo succedit institutio sermonis de Cephalæa, hoc est stabili dolore. cap. Duodecimo, est difficultas respirationis. decimo tertio est marasmus, quæ duo postrema insanabilia sunt, ideo de his ne verbum quidem faciam. Addite decimo quarto in loco aurium tinnitum, quem omisit fortasse, quia (ut infra dicet) ejus ignorat curationem, per localia enim insanabilis est, & nisi decocto auferatur insuperabilis erit, ac penitus rebellis.

CAP.

CAP. LXXXI.

De cariei Gallicæ causis.

Caries.

Causa cariei ex aliis.

1. occasio cariei.

2. occasio.

Not. solutio- nem proble.

3. occasio.

4. occasio.

5. occasio.

Caries tria genera.

Benigna cariei signa.

Secunda cariei species.

Ulcera quædam, quæ in cole adolescentum, aut in sinu mulierum solent supervenire, pustulæ virgæ appellatæ sunt à chirurgis, qui etiam & ulcera virgæ vocant. nos vulgo tarolos, vel carolos nominamus, ad similitudinem cariei, quæ ligna exedit, quoniam virga ab his ulceribus exeditur. Antiqui Scriptores Græci, & Arabes veluti Paul. Aëtius, & Avic. locuti sunt de ulceribus depascentibus colis. Sed differunt illa à carie, similiter chirurgici posteriores loquuntur de his, sed non sunt eadem cum his, quorum curationem dare intendimus. Superiores chirurgici loquentes de depascentibus, dicunt duplici ex causa fieri, vel ex turpitudine alba, vel nigra collecta inter glandem, & præputium: hanc turpitudinem sordem appellant. volunt igitur, quod quoties sordes ista continetur inter præputium & glandem, bulliens faciat hujusmodi cariem: Unde monent, ut continuo abluamus pudendum urina cum farina tempore hyemis: æstate vero aqua frigida, quum cognoscimus mulieres; sed de his non loquimur nos, loquemur autem de carolis. Quæ variis occasionibus provenire solent; aliqui per contactum, quoties pudendum hominis contingitur à fœmineo pudendo infecto: sicut enim manus infecta scabie inficit manum sanam, ita pudenda inter se: hac ratione quia communicatur sanies, vaporve malignus Gallicus ab infecto pudendo, qui solet exoriri per exesam cuticulam, & per hoc genus dicti ulceris aliquando hujusmodi ulcera nascuntur, quia in ipso coitu excrementa per attritionem incalescant, & sic putrescendo inficiant pudendum virile. Nam erit mulier, & vir, qui laborarunt Gallico, pudenda non infecta ulcere, tamen quia casu retinetur sordes vel in sinu mulieris, vel in pudendo viri, per illam frictionem sordes incalescit, & putrescit, ex quo apta est ad generationem cariei Gallicæ, & hinc est, quod multi mirantur, quod adibunt meretrices, & videbunt partes mundas, & tamen carie inficiuntur: sordes fuit causa ulceris communicatis vaporibus malis redundantibus ex Gallica muliere. Et domini hæc est causa, cur multi à pudendo non carioso cariem contraxerint. Vultis videre? si adolescens bibat lac mulieris infectæ, inficitur, multo ergo magis in sordibus illis latet minera putredinis. Tertio inficitur hepar, & transmittit excrementum ad superiores partes, & ita facere solet ulcera in ore, & palato. si ad partes inferiores, vel est tenue, & transmittit ad priapum, & facit cariem; vel est crassum, & transmittit ad inguina, & facit bubones. si vero utraque materia luxuriat, facit utrumque. Quarto oritur caries ratione laboris, quando quis violenter equitat, & diu, & retinentur sordes in pudendo, fatis longas patitur tentiginis, eo magis præputium incalescit, & est causa cariei, quia illa est apta putredini, cum sit via ad expellenda excrementa: ex Galen. scilicet in lib. *Methodi*. aliquando nascitur caries per attritionem. Sunt Meretrices, quæ ut videantur virgines, & sibi, & adolescentibus augeant delectationem, solent uti aquis astringentibus. Juvenes habentes magnam atque crassam virgam, violenter impellunt, attritione illa (fortasse existente glande molli) nascuntur caries, & ulcera, superiores illas medici excalesfactiones vocant, has posteriores, excoriationes. Nos non loquemur de omnibus his, sed de veris Gallicis tarolis dictis, sive carolis. Qui sunt ab aliis distinguendi: calesfactiones, excoriationes &c. facile sanantur (ut docebo quando locus dabitur, & occasio) sed caries non ita facile.

CAP. LXXXII.

De tribus cariei Gallicæ speciebus.

Gallicæ cariei tria sunt genera, vel sit caries ob contactum, vel ab hepate originem ducens, vel quia sordes reperitur. Unum est, quod continet cariem benignam, Gallicam tamen. secundum mediocrem includit, tertium est quod habet malignam, à qua Deus omnes fideles Christianos liberet. Signa cariei benignæ sunt. Primum enim suboriuntur pustulæ quædam parvæ, & candidæ, quæ quidem non excedunt crassitiem unius grani panici minimi, pustulæ erumpunt; his ruptis remanet ulcusculum rotundum, in medio habens punctum candidum, penetrans, aliquantulum simplex, vel duplicatum: aliquando tota corona glandis inficitur hujusmodi ulceribus, quandoque simul copulantur, & ex duobus, vel tribus, vel quatuor unum fit, ita ut sit veluti linea cingens, & coronans glandem, ista est sine dolore; levis, & moderatus pruritus; facillime cedit medicamento. Secunda species sævior est, & ista est genus quoddam ulceris rotundi, sed in medio non adest punctum album, adest livor in ulcere, & labra leniter attolluntur purpureo colore infecta: aliquantisper profun-

A dum est hoc ulcus: Hæc est secunda species. Ultimo in loco est pessimum, & valde malignum ulcus, non rotundum, sed varia figura figuratum, ac variis depictum coloribus, livido, purpureo &c. callosa habet labra, serpit sævissime, & aliquando nome conjunctum habet, hoc est putredinem. Has species oportet distinctissime cognoscere, & diligentissime tractare, benigna enim moderate tractamus, & non timemus. at de duobus reliquis formidandum de valida infectione. Si caries erit per calesfactionem, aut per attritionem, sanatur facillime. Recipe aquam plantag. & aquam ros. & his madefactum linteum imponite, & statim sanatur. Si resistat. Recipe ung. diapompholyg. & duorum dierum spatio sanatur. Si aliquando requiritur medicamentum robustius recip. aqu. solani, & aquam plant. dissolvatis minimam portionem alum. roche, & tunc linteolo locum madefaciatis: Si autem fuerit caries vere Gallica, & non levis, sed maligna, vel malignissima, fugite valide & pure repellentia, quia nascerentur bubones, sed medicamento aliquo, quod robuste exsiccet, & superet malignam ulceris naturam, utimini: solemusque aliquando decoctione aliqua abluere matutina, & vespertina hora, hæc fit decoctio Guajaci solo, aliquando admixta aqua plantag. Quandoque recipimus vinum album austerum, & incoquimus lignum Indicum, & rosas: & hoc abluimus: post ablutionem inspergimus aliquem pulverem robustum siccantem. Medicamentum hoc est præstantissimum antiquorum. Recipe cinerem seminum anethi, & squam. aris præparatæ, & inspergamus supra linteolum madidum decocto eodem, vel aqua ros. Aliquando Recipimus squam. aris aloën hepatic. & tutiam præparatam, & inspergimus æquis portionibus. Quandoque venimus ad validiora præstidia, quando exedit intus caries, & non apparet in superioribus, in eo casu pulvis non est opportunus, quia non ita penetrat. Ego soleo uti ung. Egyptiaco, & accipio stilum acutissimum, quod vix intingo Unguento, & postea impono in foramine cariei, excitat statim dolorem, sed cessat, & est medicamentum certum: & non imponatis supra linteolum, sed tantum guttulam, veluti miliis fundatis. supra autem ulcus accommodamus aut linteum, aut gossypium madidum rosacea, vel aliqua alia aqua refrigerante, ut his impediatur inflammatio. aliquando oportet venire ad medicamentum siccans robuste, quod insita facultate inimicum sit huic morbo, in eo casu recurrimus ad præcipitatum. Mea autem medicina semper est hæc in aliis, non in me, & in levibus, & in mediocribus, & in robustis; sed ego diluo ita, ut nullum excitet dolorem. si moderata caries est, utor præcipitato mixto cum unguent. rosat. Mesuæ, & capio præcipitati drach. j. unguent. ros. Mesuæ unc. j. & semper intelligo de præcipitato præparato. Si rebellis est caries, inspergo præcipitatum purum unica vice, aliquando bis, aliquando ter, vel quater, raro venio ad quintam insperfectionem. Insperfo præcipitato, impono linteum, vel gossypium madidum aqua ros. Si videam altera die æquale redditum ulcus, siccatum, rubicundum, tunc aut impono mixtum præcipitatum cum unguent. ros. vel utor ung. diapompholyg. vel ung. Isidis, sed ung. diapomph. præstantius est, aliquando utor linteolo puro madido aqua ros. vel plantag. nam tota ratio consistit, ut siccemus putredinem, & detergamus eam, & hæc fiunt à præcipitato. Quandoque accidit, ut caries ita maligna, ita rebellis sit, ut vinci non possit à præcipitato, & tunc oportet venire ad argentum vivum: & in hoc casu (rarissime tamen utor) conficio hoc medicamentum. Recipe axungie porcine unc. ij. thuris, aloës, ana drach. j. argenti vivi drach. ij. teruntur hæc in mortario extincto argento vivo, & fit unguentum, quo inungimus. aliquando caries ita procedit, ut exedat totum, vel dimidium pudendum, non totam solum glandem: in eo casu, si cœpit putrescere pars, est siccanda medicamento Egypt. & medicamentis explicatis in cura ulceris nomosi. & quoniam hic non enumerantur medicamenta ista, eo quod Excellentissimus vir refert se ad explicata: Ego tamen, quia scribo universis lectoribus, & non solum his, qui tunc temporis sub ejus vexillo militabant, cumque illi, qui Authoris libros de ulceribus typis excudendos curarunt, ita mancos, ita obscuros habuerint, ut dimidium desideretur. postquam enim egerunt de ulcere cum ossæ corrupto. saltant ad ulcera cutis, omittendo malignorum ulcerum, herpetis, phagedænæ, ulceris nomosi, sinus, fistulæ, Gallici morbi, combustionis & cæterorum tam universalium, quam particularium omnium tractationem. miror equidem de his, qui tam imperfecte edunt res aliorum: utinam detur mihi occasio denuo imprimendi isthæc omnia, & ulcerum, & tumorum, & vulnerum speculationes, polliceor enim omni industria, omni diligentia, atque studio perfecta tradere, occasio autem erit, quando hæc, quæ jam felicibus edo avibus, vobis non ingrata fore sensero. Communi igitur studens comodo medicamenta illa istic enumeranda censui: quæ sunt quatuor generum, vel ex animalibus, vel lapidibus, vel

Tertia species.

Caries excalesfactione, & attritione curatio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Caries Gallica non levis.

Curatio.

Primaria curatio.

Secunda & tertia ratio.

Pulvis primus.

Pulvis secundus.

Quarta ratio curandi, cum non apparet ulcus.

Quinta ratio curandi.

Sexta ratio.

Septima ratio.

Varia medicamenta quæ cariei applicari possunt.

ex

ex plantis, vel ex metallis. ex animalibus est cornu cervi *ustum*, omnia ostrea *usta*, & corallium, licet sit ex plantis, tamen, quia nescio quid habet lapidosi, connumerantur inter medicamenta ex lapidibus. similiter lapis hematites, *bolus armena*: ex plantis habemus folia oleæ, Marrubium, scabiosam, tormentillam, & in summa omnes species pentaphylli, ut album, & commune. agrimoniam, eupatorium antiquorum, aristolochiam rotund. rosarum fol. betonicam, rad. cucum. asin. citrulorum, ari, vel serpentariae majoris, vel minoris. ex metallis est alumen, chalcanthum, flos aris, squama aris, præcipitatum, squama ferri, antimonium, diphyrges, arsenicum, & infinita alia simplicia. Abluimus autem locum clystere per dimidiam horam, ut attractus liquor vi impellatur in ulcus, & penetret ad intimas ejus partes, & abluatur omne virulentum pus. solemus autem accipere aquam chalybeatam, & in ista incoquimus aliqua ex dictis medicamentis, vel ex plantis, vel ex animalibus, & infundimus. hoc facto parare solemus pulveres, & inspergimus: erunt autem hi ex illis ossibus exustis, & metallis, & corallio, *bolus armena*. ac lapide hemat. & his additur aliquid thuris, aut mastichis. Verum aliquando non possumus inspergere pulveres. & ideo accipimus mel ros. syrup. myrt. & vinum gran. & postea accipimus pulverem partim ex plantis, partim ex ossibus, partim ex metallis, & efficiamus linimentum secundum hanc formam. Recipe pul. scabiosæ torment. ana drach. j. pulv. eboris combusti, corall. rub. ana scrup. ij. boli orientalis drach. j. thuris scrup. j. mell. ros. syrup. myrt. vini gran. ana unc. sem. hæc misce in mortario, & postea gossypio imposito in specillo inungimus locum. Verum si caries est in sinu muliebri, in hoc casu ego utor medicamento ex terebinthina & primo abluo, impono postea pessarium cum medicamento, quod tale est. Recipe tereb. lotæ cum aqua scabiosæ unc. j. mell. ros. unc. j. pulv. scabios. tormentillæ ana drach. j. boli orient. eboris combusti, cornu cervi usti, aloës ana drach. semis, farinae lolii scrup. ij. misce, & imbuitur pessarium, & felici cum successu hoc genere emplastri uti possumus in cole virili. quum vero incipiunt ulcera hæc suppurari, devenimus ad detergentia, & fit decoctum ex lupinis, ex lolio, & hordeo: optimum est si his admiscemus mel. ros. vel oxymel. at si insignis est putredo, opus est causticis robustis uti. & primo liquori ex plantis confecto admisceatis ung. Ægyptiacum in bona quantitate, & per clysterem abluatis. Madefaciatis quin etiam aqua alum. magistrali: sed non utamini hac eo modo, quo in officinis præparatur: ego docebo infra, quomodo soleo parare eam. utor etiam arsenici aqua, vel aliquo ex his, quæ traduntur à Galen. 4. de comp. med. per genera 10. quædam componit Aëtius lib. 14. cap. 49. Paul. lib. 40. cap. 44. ung. Ægypt. cum alumine & calce bonum est. si autem non superatur his, deveniatis ad ferrum ignitum: semper tamen habenda ratio partis sanæ, & prohibenda inde (quantum fieri potest) inflammatio, & sic utimini empl. ex lente, & cortic. gran. emplast. ex farina lolii & hordei, vel succis ex rubo, vel ex foliis vitium, vel plantag. vel scabiosæ, vel polygoni, & si est hyems, utimini istorum aquis cum linteaminibus, & non dubitate, quod majorem vim in his aquis vidi, quam in succis, & expertus sum in fluxu sanguinis narium, accepi succos, & nihil fecerunt, accepi aquam stillatitiam, & statim desit. cum corruptela hæc incipit superari, oportet venire ad detergentia; ut ad succum apii, & postea carne expleatis, & talis erit curatio. Præter institutam dietam, soleo balneare pudendum quotidie decocto Guajaci, vel in quo fit decocta scabiosa & tormentilla, & si essent cavernæ, ego clystere abluerem septies, octies, & decies. si mundum est ulcus, deduco cicatricem per hos pulveres, squam. aris, squam. ferr. atque pompholyg. ex his facio pul. quem levissimum inspergo ad ulcera. aliquando sunt, qui cariem per tres annos ferent. sanabitis vos hoc modo: supra pulv. dictos ponimus unguent. Isidis, vel solum, vel mixtum cum ung. diapomph. si mundum non est ulcus, ponite prius præcipitatum, postea dictos pulveres.

CAP. LXXXIII.

De tumore præputii ex carie.

Accidit deinde in carie, ut intumescat præputium, & non possit detegi glans, vel si detegitur, cum maximo sit dolore, & excruciat: unde in hoc casu quotidie detegatur glans, & ne exedatur, nova medicamenta ponantur. Secundo notate, ne præputio devoluto glandem relinquantis detectam, quoniam tunc ad coitum laceratur: ideo advertendum, ne invertatur præputium, & agendum est, ut recurrat cum dolore, & potius ut glans tecta, quam detecta maneat. sed in eo casu, in quo tecta est glans quid agendum? Si apex præputii erit angustatus, solemus dilatare cum fistula plumbea, postea facimus decoctum quod per clysterem immittimus inter præputium, & glandem,

& hoc decies in die: facta ista ablutione solemus recipere linteolum mundissimum, mollissimumque, imbutum medicamento opportuno ad exsiccationem cariei, & specillo impellere ad ulcus: cognoscimus autem loca ulcerum ex dolore partium exteriorum, & ita quotidie in matutina, & vespertina hora medemur. decoctum tale est. Recipe decocti ligni Indici lib. j. decoct. scabios. agrim. beton. ros. tormentilla, plantag. lib. iij. tutiæ præpar. squamæ aris præpar. aloës hepat. boli orient. ana drach. j. & semis. hæc simul bulliant parum; postea colatur medicamentum, & infunditur clystere. Unguentum autem est rosaceum Mesuæ cum præcipitato: in exterioribus partibus imponimus linteolum madidum isto decocto, vel imbutum unguento diapompholigos, vel aqua ros. & plantag. aliquando unguento facto ex liniment. simplici, & diapalma simul mixtis, nam impediunt putredinem, & siccant moderate.

CAP. LXXXIV.

De callo præputii.

Aliquando ita callosum fit præputium, ut non amplius possit detegi glans. in eo casu nostri chirurgi, & bene, secant præputium, & videtur colis, veluti equus præfectis naribus, & omnes huc usque illud fecerunt. præterea dum intumescit glans, dolet: idcirco vos ego docebo à me inventam novam rationem curandi; omnes ego sano plumbo. verbi gratia habeo præputium ita angustum, ut non possit ingredi specillum, in eo casu accipio fistulam parvam ex plumbo, & ita inpono in foramine, & volo ut æger per illam mingat: interim ego oleo amygdalarum dulcium inungo, vel pinguedine gallinæ, vel pomato. secunda die ego inpono parum majorem fistulam, tertia adhuc majorem, & hoc modo procedo deinceps, ita ut spatio octo dierum possit detegi glans. & sic emollitus remanet callus, & præputium dilatatum. Ego his non solum in cariebus utor Gallicis, sed etiam quando est hoc à natura factum.

CAP. LXXXV.

Quomodo curandus sit tumor præputii, ita ut recurrere non possit.

In carie solet succedere hoc incommodum, quod aliquando ita stringitur præputium ob cicatricem, ut non amplius detegi possit glans: aliquando sanant medici inepti ita, ut recurrere non possit, docuimus, quomodo dilatandum præputium fistulis plumbeis. quando autem recurrere non valet inversum, aliquot sanavi, aliquot non. Primum fornamus instrumentum plumbeum, rotundum, semicirculare, quod ponimus supra glandem, & postea fasciis quibusdam tentamus revocare præputium supra plumbeum circulum, qui ponitur supra glandem, & ita per multas vices persistamus; donec assequamur intentum.

CAP. LXXXVI.

De carie in canali virgæ.

Solent suboriri in canali etiam caries: cognoscetis autem ex sanie manante, & maximo dolore in tempore mictionis. has vero curabitis eadem ratione, qua in glande existentes, atque exteriores, curastis.

CAP. LXXXVII.

De cicatrice callosa & veluti nervo post cariem remanentē.

Hoc modo sanatur caries, cui solet geminus affectus supervenire. primus est callosa cicatrix, mobilis loco, crassa, livida, dura, & rotunda, quæ quamdiu durat, tandiu morbus Gallicus perseverat, & videntur veluti bottones cicatrices istæ. solemus auferre hujusmodi cicatricem primum sanato universo corpore Guajaco, vel sal. saparilla, deinde supra locum posita spuma decocti Guajaci. Præterea solemus madefacere linteolos pannos in decocto primo ligni: quia in eo est vis attenuandi, & digerendi. Succedit quoddam aliud, ut aliquando quidam veluti nervus post cariem remaneat, qui durus per pudendum percurrat, istud est symptoma nondum curati Gallici, habet eandem naturam, & eandem rationem curationis requirit, quam cicatrix illa: aliquando suppuratur hic nervus, & suboriuntur fistulæ. Sciatis quod tandem experientia reperi, ut secetur totus hujusmodi abscessus, totus hic nervus per longum: nam statim, aperto sinu, sanatur, nunquam enim (si aliter fiet) succedet agglutinatio. Quo-

Caries in sinu muliebri curatio.

Balneum pudendi.

Tumor præputii.

Decoctum.

Unguentum.

Novatio curandi callosum præputium.

Cicatrix callosa quomodo curatur.

Veluti nervus post cariem.

Quomodo autem sanabimus hujusmodi ulcus? eadem ratione qua cariem ipsam curavimus.

CAP. LXXXVIII.

De verrucis, sive porris.

Verruca, sive porri. Ultimo sanatur caries in pudendo, & solet semper loco cicatricis suberescere quædam veruca, veluti caruncula, seu porrus in manibus natus, & ideo porri dicuntur, porrifimi, vel porrifichi. hujusmodi caruncula suberescit in pudendo, Thymia ab Aëtio dicuntur, hac ratione, quia habent similitudinem cum capitibus Thymi. Harum duplex est genus, aliud Gallicum, aliud non Gallicum; major pars non est Gallica: paucae sunt meretrices, quæ non habent hujusmodi carunculas: si inficiuntur Gallico, inficiuntur adolescentes, & tunc Gallicæ fiunt. Quæ non sunt Gallicæ, sunt duum generum, aliæ contagiosæ sunt, aliæ non contagiosæ. in muliere munda, quæ continue expurgat loculos, hujusmodi caruncula non sunt contagiosæ, in immundis sunt contagiosæ, quoniam sanies impressa membro excoriat, indeque succedit caruncula: Sed si sit Gallica, si non, eandem curationem requirit circa locum: Antiqui solebant carunculas istas sanare robusta ratione, veluti Aëtius docet, vel caustico medicamento, vel candenti ferro exurere. Candens ferum non probo, multum enim acerbum est. alii sunt ex nostris, qui curant filo vinciendo eas: possunt tamen renasci: ego nunquam usus sum ferro: laudo usum vinculi, dummodo vincire possimus: quoniam sæpe ita lata est basis, ita callosa, ut vinciri non possit. Sed demus, quod vincire possimus, in eo casu debemus primum ablueri diligenter carunculas istas, & videre an sint partitæ in plures partes, cum abluerimus vino debemus aut lineo, aut sericino filo ligare usque quo æger dolorem incipiat sentire: ligamus autem duplici modo, ut quasi geminus sit nodus. facta deligatione debetis *lindeolum*, vel *gossypium madefactum aqua ros.* imponere, & postea ducere præputium supra lindeolum, & hæc ratio tuta est ab inflammatione: altera die ablueris diligenter. si sunt mortuæ, apparent denigratæ, vel lividæ: si rubicundæ non bene strictæ sunt. si nigræ, altera die cadent: si rubræ sunt, iterum trahamus capita fili, & stringamus optime. Cadentibus istis, observandum, an relictæ fuerint radices hærentes glandi. si radix relictæ est, solemus madefacere *aqua aluminosa magistrali*, cujus descriptionem communicabo infra: minima ergo gutta istius aquæ vel simplicis, vel temperatæ madefaciatis. Alia est ratio, quam exercere solemus per præsectionem. Quando timeo, ne sint Gallicæ, præscindo forcipe, non est magnus dolor, in eis enim non viget sensus exquisitus: & quia egreditur multa copia sanguinis, hac ratione laudo: facite ut exeat in maxima quantitate: post præsectionem, & cohibitum sanguinem, vel *squamæ aris præparatæ portionem*, vel *aquæ dictæ guttulam* infundimus. si autem præcidere, aut ligare non possumus, multi multa faciunt. Ego tamen leniora tentare soleo cum medicamentis discutientibus, & habeo peculiare constans ex ammon. & accipio ammon. præparatam cum aceto unc. j. assie fetidæ drach. j. chalcantibi ussi, & rubificati scr. ij. ex his constituo massam, cujus portionem impono supra verrucam, & quotidie abluo partem, & renovo medicamentum, sed oportet, ut æger sit continens, quoniam validissimus sit pruritus, ita ut libentissime ad frictionem incitet: si autem accadat, ut usu istius medicamenti intumeat glans, imponimus unguent. de cerussa in exteriori, & satis est, & eodem modo sanamus verrucas in foeminis: Aliquando venimus ad caustica, & primo est *aqua illa aluminosa magistralis*; aliquando ad *oleum sulphuris*, aliquando ad *olei chalcantibi* usum descendimus: verum ego habeo *pulv. ex arsenic. crystall.* & *auripigmento præparatum*, quod divinum est; si nos sciamus illo uti. Nam accipio hujusmodi pulveres æquis portionibus, & misceo simul. postea specilli apicem madefacio saliva, & intingo in hunc pulverem. & tango hoc verrucam, & ita ut minima hujus portio supra verrucam maneat, postea capio gossypium siccum, pono supra verrucam, & facio, ut præputium recurrat. Hoc exedit unica vice sine dolore, sed ponite in minima quantitate: Præparatur autem *arsenicum* hoc modo. Tero arsenic. supra marmor, postea in catino aceti pono, ita ut acetum supernatet, tunc expono soli æstivo, donec exsiccetur acetum, & tribus hoc facio vicibus. postea tribus aut quatuor vicibus macero aqua pura; Eodem modo præparatur *auripigmentum*, sed nolite exhibere nisi in minima quantitate, ne accadat vobis, ut juveni nobilissimo accidit hac ætate: hic verrucam habebat, Medicus causticum imposuit. quod verrucam, & mediam partem glandis exedit: sed quia ego

Tom. II.

A dixi, quod caries oritur per contagium, sciatis quod etiam prius solet ratione hepatis transmittentis: dimittamus hanc secundam speciem, loquamur de prima, atque quomodo juvenis coiens cum infecta ab hac præservetur, & cariem non sentiat.

CAP. LXXXIX.

De præservatione à carie Gallica.

Ego nihil fecisse videor, nisi doceo vos, quomodo quis videns pulcherrimam firenem, & coiens cum ea, etiam infecta, à carie, & lue Gallica præservetur. Ego semper fui hujus sententiæ, quod adsit ratio præcavendi, ne per contagium hujusmodi ulcera oriantur. sed quæ est ista ratio! Ego dixi, quod nascitur caries hæc per communicata corpuscula saniosa, quæ imbibita poris glandis faciunt cariem, ideo opus est, ut statim saniem à glande expurgemus, sed si imbibita sit in poris, licet vino, lotio, vel aqua detergamus priapum, tamen eam detergere non possumus. & hoc sæpe accidit in testis, & mollibus glandibus. Quomodo ergo agendum? semper fui istius sententiæ, quod ponamus aliquod habens vim penetrandi corium, & dissipandæ materiæ, vel extrahendæ, vel siccandæ & vincendæ natura sua. ideo investigavi hoc medicamentum. Sed quia oportet etiam Meretricum animos disponere, non licet nobiscum unguenta domo afferre. propterea ego inveni lindeolum imbutum medicamento, quod potest commode asportari, cum femoralia jam ita vasta feratis, ut totam apothecam vobiscum habere possitis. Quoties ergo quis coiverit, abluat, si potest, pudendum, vel panno detergat. postea habet lindeolum ad mensuram glandis præparatum; demum cum coiverit ponat supra glandem, & recurrat præputium: si potest madere sputo, vel lotio bonum est, tamen non refert. si timetis, ne caries oriatur in medio canali, habeatis hujus lindei involucrum, & in canali ponatis. ego feci experimentum in centum, & mille hominibus, & Deum testor immortalem nullum eorum infectum. Notate autem obiter, quod quælibet species lindeoli mundi tantam habet vim in præservatione, ut nihil magis (addite quod gossypium novum, molle, fidibus bene concussum glandi optime lotæ detergentibus, obvolutum, mirum in modum & præservat, & quum quis Gallicis scopulis lignum percussit post ablationem inspiciat: videbit enim involucrum illud saniosum, aut citrino, aut pallido, vel subnigro colore infectum) ideo semper quis parvo lindeolo obvolvat glandem per spatium quatuor, aut quinque horarum, & hoc non est molestum mulieribus: sed tamen præparati lindei ratio est præstantissima. Præparatur autem hoc modo. Recipe *radicis gentianæ, Aristolochiæ longæ, arist. tenuis, rotundæ ana drach. j. pulver. sant. alb. rubri, ligni aloës, ana scrup. ij. pulver. corallorum rubrorum, spodii ex ebore, cornu cervi ussi ana drach. sem. fol. scordii, sonchi, beton. scabios. tormentillæ ana man. j. rosarum man. j. & sem. scobis Guajac. unc. ij. squamæ aris drach. ij. præcipitati præparati drach. j. & semis, vini malvatici optimi potentis lib. j. & sem. aquæ sonchi, aquæ scabiosæ lib. ij. assumitur vinum & aqua, & in his infunditur scobis Guajac. per 24. horas, deinde adduntur reliqua omnia, & bulliunt simul ad consumptionem medietatis, deinde colatur decoctum, & exprimuntur medicamenta ista diligentissime, in hoc decocto perturbato maceratur per noctem pannus linteus purissimus, deinde siccatur in umbra, & hoc fit tribus vicibus, ter enim maceamus, ter etiam siccamus. postea paramus frusta ad proportionem propriæ glandis, & semper habentur in marsupio, vel in cavo illius partis femoralium, quæ brachet dicitur. (Sed quoniam diligenter rem istam investigavimus, in gratiam vestram addere decrevimus formulam eandem alio modo traditam, cum vir iste excellentissimus 1555. profitebatur, ut diversitatem videatis, & in rebus subingredientibus, & in dosibus, & iudicium vos tum ex vobis ipsis afferre possitis, utra istarum melior, tum etiam auxilio elegantissimi, atque probatissimi tractatus de dosibus, quem anno superiori à vestro Excellentissimo, & nobilissimo D. D. Hieronymo Capivaccio habuistis, sine cuius certa, atque bene considerata cognitione vix novas formare receptas, vix antiquorum examinare etiam exercitati norunt: formula talis est. Recipe *rad. arist. rotundæ, gentianæ, dictam. albi ana drach. ij. scordii, sonchi, rutæ ana unc. j. & semis, ligni aloës, santalorum omnium, seminum citri ana drach. j. rhabarbari, tormentillæ, Hyperici ana drach. sem. Mithridaticæ confect. drach. ij. Guajac. limati unc. ij. vini malvat. optimi, aquæ sonchi ana lib. j. & semis, lignum prius maneat in aqua & vino per totum diem, postea bulliat ad consumptionem tertiæ partis, & tunc infundantur reliqua, & simul**

Nota de præservatione.

Lindeolum mundum. Gossypium.

Preparatio lindei. In lectio- nib. 1555. habet dictamum album. dosi vero omnium est drach. ij. 2. Formula parandi lindei.

Hypericon mus. de qua Diosc. libr. 3. cap. 172. ma-

G g g

Hanc vo-
cant, damo-
ni fugam, eo
quod cale-
factum gra-
tiam no-
xios malo-
rum damo-
num vapo-
res à nobis
arceat puta-
tur. corallus
etiam idem
facit ex
Marf. fie.
in libro de
vita calidus
comp. cap.
14.
Suffumi-
gium pro
præservatio-
ne.
* Vel gof-
ypium
mundum.

macerentur uno die, postea bulliant ad consumptionem me-
diæ partis, & colate, & exprimate, sed observate, ut vas,
in quo medicamenta hæc bulliunt, valde clausum sit: & si
hoc fieret in balneo Mariæ, esset optimum; hoc facto, linteum
lineum in hoc decocto ponite tribus diebus, aut duobus in illo
macerando, postea in umbra loco calido siccato, iterum ma-
deat, iterumque siccato, tertio madeat, desiccetur; & plu-
ries (si visum fuerit:) hoc ita optime siccatum in charta
aut linteo compressum servato ad usum: possem hoc medi-
camentum multum laudare, sed vos experiemini, vos igitur
vobis ipsi testes eritis. Si autem vos nimium timeatis,
& quæretis medicamentum robustius, & incipietis sentire
pruritus in pudendo, eatis domum, & hoc suffumigio,
suffumigetur præputium. Recipe ollulam parvam, in qua
ponetis unum, aut duos carbones accensos, & inspergetis pul-
verem describendum, & ita sensim, & sensim supra fumum
pudendum suspendatis, postea recipiatis linteolum præpa-
ratum, vel commune, * & supra glandem ponatis, & sic
revocabitur ab hepate materia contagiosa. pulvis talis est.
Recipe pulv. ros. rub. absinthii, santal. rub. an. scr. j. &
sem. belzuini, camphoræ, thuris, aloës, myrrhæ ana scrup.
ij. cinnabaris drach. j. & sem. præcipitati drach. j. misce,
& fit pulvis crassior, istoque suffimus, & impedimus, ne
gignantur cariosa ulcera in glande. „ Alias scriptum est
„ loco santalorum rub. sandarachæ rubræ, de qua Gal. in
„ 9. de simp. med. facultatibus, quam dicit urentis esse
„ facultatis, & qui merito hujus eam digerentibus facul-
„ tatibus, atque extergentibus commiscet. Chymistæ
arsenicum rubrum vocant, sicut auripigmentum arsenicum
croceum est, licet factitium ex cerussa usta fiat. cum igitur
nos intendamus abstergere, atque digerere, non fuit ab re
huic particulari suffitui addere santal. rub. sed quia volu-
mus, ut diversitas dosium pateat, postrema fuit descripta
superius, * prior autem hæc est. si sit infecta mulier ita,
ut validius præsidium requiratur, quum eritis domi, lin-
teum auferetis & assumetis ollam parvam cum carbone
accenso, supra ipsam folium chartæ in formam cornu com-
positum imponetis, & parum istius pulveris & ita siccatum
præputium, ac glandem fumo illo suffietis tribus vicibus, &
tutissimi eritis. pulvis erit. Recipe pulv. ros. rub. absinth.
sandarachæ rub. ana scrup. j. & sem. belzuini, camphoræ,
thuris, ana scrup. ij. cinnabaris scr. ij. misce, & fiat pul-
vis.) In his, quæ pertinent ad cariem Gallicam, unum de-
est præceptum, ut caveatis, (quantum est possibile) ab his
aquis erodentibus, quibus utuntur barbitonifores, præser-
tim ab ea, quæ separat aurum ab argento. Et quoniam
bonum est scire, & hoc omnes homines desiderant, etiam
si malum sit, quoniam etiam malum suum bonum habet
usum, ideo hic obiter duas decrevi in medium afferre istius
aquæ descriptiones. prima est Mariani sancti Barolitani, hoc
modo. Recipe salis nitri, alum. rock., vitriol. roman. ana
lib. ij. misceantur in mortario, molendo cum pistillo tamdiu
donec bene misceantur; quo stante pulvis grosso modo factus
ponatur in boccia, quæ sit illius pulveris capax, & illutata
cum orificiis omnibus, ne aqua exhalet, sicque destillando a-
quam extrahetis. signum autem ejus bonitatis est, quod,
quando de ipsa parum in humum ceciderit, statim ipsam
ebullire videbitis. secundam descriptionem ponit Joan. de Vi-
go. Recipe vitriol. roman., alum. rockæ ana lib. j. salis
nitri lib. j. & s. & vase vitreo alembicetur. Hæ autem
aquæ ad cariem Gallicam perniciosæ sunt, ideo eis non
utamini. Utuntur autem aqua ex ærug. aris, & aq. ros.
& ista bona est. sed jam de his sit satis, ad aliud sympto-
ma descendamus.

CAP. XC.

De bubone Gallico.

Bubonum
plura gene-
ra.

Causa bubon.
r. causa.

Jam ad bubones, qui sunt passio corporum glandosorum,
accedentes, dicamus: hæc corpora multos patiuntur
tumores, quos novit antiquitas; quandoque enim duos,
& scirrhopos (à nostris scrophulis dictos) solent tumores
inflammatos pati, & præcipue in inguinibus, quos Græci bu-
bones vocant, & veterum cognitionem attigerunt; sunt
etiam alii calidi, parvi, & maligni, qui phygethla à Græcis,
à nostris phymata vocantur: qui, ut plurimum, pestilen-
tes sunt. hos omnes novit vetustas. Verum in inguinibus
tumores alii Gallici suboriuntur, quos non novit antiquitas,
hi angi vocantur, codocellæ, tincones, & panocchiæ di-
cuntur: codocellæ vocantur Mediol. & in Insulubrium re-
gione. istius bubonis aliæ dantur causæ, quam aliorum.
nam omnium bubonum inguinum causæ sunt aut motus
violentus, aut ulcus, aut febris pestilens, & maligna. Qui-
dam obambulabit per loca montana insuetus, inflammabi-
tur universum corpus, laborat valde, tunc solet pati in-
flammationem inguinum. aliquando suboritur ulcus in pe-

A de, vel crure, cum fiat attractio à superioribus, succedit
tumor in inguine. tertio oboritur pestis, putrescit hepar,
quod exonerat materiam ad inguina: hac de causa non o-
ritur bubo Gallicus: sed quia hepar infectum Gallico ten-
tat emissionem ad propria emunctoria. si materia crassa,
transfundit ad inguina; si tenuis, ad colem: aliquando ad
dextrum, aliquando ad sinistrum, aliquando ad utrumque
latus, aliquando in media pube. Ego tres vidi bubones
indicantes maximas vires expultrices, & materiæ infectæ
copiam, Quomodo autem cognoscitur Gallicus à non
Gallico? à scrophulis distinguitur, quoniam raro scrophu-
læ nascuntur circa inguina, in axillis, & cervice fere sem-
per suboriuntur: bubo Gallicus non nisi in inguinibus di-
stinguimus à bubone facto ex labore, ex præcedentibus
causis. si peragravit longinquum iter, currit multum, non
cognovit mulierem, jam agitur mensis, vel duo, ergo non
est Gallicus: præterea ulcus, quo crus laborat, patet. at
si laboravit, aut laborat carie, superveniente tumore
in inguine, Gallicus est. si dices, præcessit dolor ob me-
dicamentum impium positum in præputio: concedo, ta-
men caries Gallica est, quia ejus materia transmissa est ad
hepar. secundo quum præcessit gonorrhœa contagiosa, est
tumor Gallicus. tertio cum adolescens cognoverit mulie-
rem nuperrime, & non habet certam causam, cui referat
bubonem illum, tunc Gallicus est, nam solet oriri bubo
absque gonorrhœa, & carie. Natura hujus tumoris est,
ut statim incipiat crumpere tumor, qui duum est generum:
aliquando colligitur materia circa glandes in membrana ve-
stiente glandulas, vel replente cavitatem inguinum, ali-
quando substantia propria glandulæ intumescit. Quoties
glandula intumuerit, ita magnus fit tumor, ut excedat
magnitudinem panis unius solidi. alia est ratio, qua co-
gnoscimus hujusmodi tumorem Gallicum, quod nunquam
pervenit ad maturationem: turbat medicos valde ista species
tumoris in corpore glandularum: illius, qui est extraglandes,
primum signum est parvitas; secundum, celeris maturatio.
tertio cognoscimus ad tactum tumorem esse in membranis, &
non esse aliquod corpus circumscriptum, quod intumeat.
Sunt, qui quærent præfagium maturationis: nunquam præfa-
giatis citam maturationem in his, qui sunt in corpore glandu-
læ: citam prædicite in alia specie: præterea si est à materia fri-
gida, fit sine rubore, sine dolore, & qui laborant, libere
incedunt; ratio est, quoniam ut plurimum bubones Gal-
lici sunt ab hac materia frigida transmissa ab hepate. Sed
accidit, ut aliquando calida portio misceatur, & tunc do-
lor, rubor, caliditas apparet, & de isto pronuntiabimus
celerem, & bonam maturationem. Habemus naturam,
& causam bubonis, & qua ratione cognoscere debeamus,
& prædicere possumus. Jam ad curationem veniamus.

CAP. XCI.

De curatione bubonis.

In omni incipiente bubone primum respicite duos scopos, Primus scopus
ut non solum impediamus fluentem materiam, sed eam
trahamus, quoniam est materia maligna, & contagiosa: &
experientia compertum est, juvenes cum laborarint bubo-
ne, & hic expurgatus fuerit, quia est veluti emissarium à
natura factum, absque alio medicamento sanatos esse, &
omnes repellentes materiam, includunt morbum in visce-
ribus. secundus scopus est doris mitigatio, si adest: pri-
mo ergo mitigemus dolorem, & laxemus locum, ratione
doloris ponimus ol. chamamel. ratione relaxationis ol. a-
myg. dulcium solemus accipere lanam redundantem sordi-
bus, in qua est vis relaxandi, & molliendi, & inungimus
eodem oleo, & ponimus, sed aliquando non satis est hoc.
Aliquandoque ego recurro ad motum, & mando ut ludant
gladio, vel pila parva, ut saliant, & motu illo fiat fluxio.
præterea venimus aliquando ad usum cucurbitulæ, quum
timemus maximam luem, & maximam infectionem: hoc
autem raro est. Nunquam secunda vena, vel exhibendum
pharmacum purgans. nunquam repellentia. si feceris venam
retrahetis materiam. si pharmacum valide purgans propina-
bitis, idem fiet, & ex hoc concludimus, quod quando vos
vultis secare venam, aut pharmacum exhibere, notetis æ-
tatem bubonis. si crescat, non faciatis. si consistat, vel de-
crescat, tuto descendere potestis ad hæc: ego statim venio
ad relaxantia, & ut mundem viscera, & non agitem mate-
riam, & quæ est in fluxu. præterea ut syrupos præparan-
tes exhibere possim, exhibeo florem cassiæ, nunquam seco
venam, nisi fuerit maturatus bubo. sunt quidam, qui non
exhibent pharmacum, vel secant venam, nisi veniant ad
maturationem bubones: sed sero sapiunt Phryges. sunt bubo-
nes, qui spatio trium mensium non maturantur. sed po-
testis secare, & exhibere pharmacum, si bubo consiterit,
& non crescat amplius, & hoc modo venit citius ad matura-
tionem. hoc facto possumus vel resolvere, vel concoquere
bubonem.

Differ. inte-
Gallicum
bub. & non
Gall.

Signa bubo-
Gallici.

Duo genera
bubo.

Præfagium.

Primus scopus
ut curatio.

Secundus
scopus cura-
tionis.

An secunda
vena, vel
pharmacum
propinan-
dum in bub.

bubonem, & reducere ad suppurationem. ego laudo utrumque, licet postremum magis probem. nam quavis per primum resolvamus, & discutiamus per vapores, tamen secunda ratio est commoda magis: quia non solum evacuatur materia, quæ fluxit ad locum, sed habemus irritamentum naturæ, quo ipsa cogitur ad expellendam materiam, & ita per duos menses, vel plures expurgamus hep. secunda causa est opinio hominum. crassæ enim Minervæ homines credunt (quod quoties digeritur bubo, & in halitum vertitur, licet caliditas insit medicamentis) quod facta sit repulsio, ideo ne Medici habeant hanc famam, secunda via deveniant ad maturantia. Inter maturantia ego habeo quædam familiaria, quæ etiam Medici hujus civitatis ex me desumpserunt. habemus alia ex farinis, & caricis, verbi gratia. Recipe *rad. althææ lib. j. farinæ communis unc. ij. caricarum coctarum in aqua unc. j. & sem. farin. sem. lin. unc. j. pingued. gallinæ veteris, pingued. porcine anæ unc. ij. misce, & cum decocto radicis althææ, & caricarum fit emplastrum.* secundum est, quod constat ex fermento, cepis, lil. alb. coctis, melle crudo, & rad. alth. & misceo pro empl. Sed quia ita tardant ad maturationem hujusmodi tumores, ut fatigati sint medici (aliquando enim per duos menses durant) hac ratione ego habeo empl. *Diachylon ex gummis*, & est empl. officinarum, cui adduntur tria gummata, *ammoniacum, bdellium, & sagapenum.* Ego accipio hoc *diachylon* & dissolvo cum pinguedine gallinæ vetustioris, sed hyeme Recipio *diachyl. unc. j. pingued. unc. sem. in æstivo tempore diachyl. unc. ij. pingued. drach. ij.* Quando autem rebelles sunt bubones, Recipio *diachylon magnum Mesuæ & addo tria genera gummatum, & eadem portione pinguedinis utrorumque*: maturatum bubonem fecimus. sed notate, quod quidam stulti monent, ut debeamus secare bubones crudos, & præter id, quod experientia indicat, quod male agunt, si fuerit bubo in glandula, exit foras, ita oportet auferre, deinde habeo auctoritatem Galen. & Hipp. in 2. de off. medici, ubi Hipp. dicit, quod nunquam debemus secare tubercula immatura, & dantur ibi multæ rationes à Gal. curate igitur, ut semper maturentur: maturatos secate, aut caustico aperite. si autem audaciorem habemus adolescentem, sectio valde opportuna est: ego laudo magis causticum, quia per eum auferimus quantitatem corii, & fit latius ulcus, & non remanent cavernæ. Præterea cum isti tumores sint ut plurimum à materia frigida, per caustica calefacimus, & siccamus, hoc autem notamus ex sanie exeunte post causticum: quoniam videmus eam concrevisse, veluti viscum: hoc autem factum est ex caliditate, & siccitate caustici. Nota, si volumus bene aperire, per ferrum aperire oportet, ad imitationem antiquorum ad folium Myrti, valde dolorosa est sectio ista, & nisi fiat hæc, semper difficilis est curatio, hoc autem facit medicamentum causticum sine dolore, sed ego aliquando etiam seco, & nota ut non pungatis tantum, ut aliqui faciunt, ego seco totum tumorem, & ista sectio fienda per ductum inguinis non per rectum corporis, sed per transversum. post sectionem linimenta imponenda, quibus osculum aperiatur, ne succedant fistulæ. ego miror de his, qui patiuntur bubonem per se aperiri per erosionem factam à sanie, miror primum, quia nimis diu manens sanies facit cavernas, secundum, quia oscula facta à sanie plura sunt, & parva, & imminet periculum fistulæ: ideo vel secetis, vel caustico aperiatis. facta apertione per medicamentum, in primis diebus vos imponatis medicamenta mitigantia dolorem, ut est *cum luteo ovi, terebinthina, vel oleum abietinum.* ad extra ponitur empl. maturativum per tres, vel quatuor dies, ut si quid relictum est materiæ congestæ, maturetur. mitigato dolore, & concocta materia, omnia facimus ut servemus apertum ulcus ad 40. dies, vel unguento *Isidis, vel linimentis siccis*, ad extra ponatur *Emplastrum diapalma*, ad moderandam fluxionem, ad impediendam putrefactionem. vel *miscemus cum diapalma linimentum simplex*, si adsit caliditas: cessante caliditate imponimus diapalma solum. si crescat mala caro, medicamentis pro his dictis exedimus. si glandula aliqua promineat, in eo casu ego aliquando intercidi filo glandulas, & feci ut cadant, sicut de carunculis dictum est, aliquando cum trochisco de minio descripto in abaco medicamentorum causticorum exedo, perforando eas. Aliquando pulverem inspergo ex arsenico & auripigmento, & ita cadit glans. postea expleo ulcus medicamentis opportunis, & deduco ad sanationem. Quandoque superveniunt fistulæ duæ, tres, quatuor; sed istæ requirunt curationem fistularum: si adsit callus, sanatur eo modo, quo ulcus callosum curatur. Hæc de bubonis sanandi ratione dicta sint.

CAP. XCII.

Defluvium pilorum.

Succedit inter symptomata Gallici morbi, capillorum, superciliarum, & barbæ defluvium: quod quidem jam omni studio, omnique cura, & diligentia curandum est, hac ratione ut impediamus ne fiat, si inceperit, ut stabiliantur pili: si ceciderint, ut cito renascantur. apud antiquos patuit ophiasis, calvities, alopecia, quæ genera defluviolorum distant à nostro, de quo tractamus. noverunt etiam casum pilorum in lepra. cum itaque inceperit Gallicus, solet ita afficere partes capitis, ut cadant pili: cadunt ea de causa, quemadmodum in reliquis speciebus depilationis ex Galen. 1. de comp. med. per gen. cap. 2. cadunt pili ea ratione, qua plantæ arborum: nam pili sunt veluti arbores corio insertæ, & sicuti arescunt arbores, ita pili. dixi arescunt, quoniam si tangatis barbam viri, cui imminet defluvium, percipietis ariditatem, veluti si ferrea essent filamenta. Plantæ autem arescunt, aut quia deest alimentum, aut quia suffocantur à malo, ita & pili. Et suppono pro constituto, & ab Excellentissimis Philosophis, & Theoricis declarato, quod pili sunt per subministratas fuligines pingues, quæ sensim, & sensim delatæ crescunt in pilos circa meatus, & eadem est materia cum illa unguium, & quam cornua habent. asseruntque pilos non fieri per veram generationem, sed concrescunt addita particula post partem. hæc autem est concocta fuligo, & bene pinguis, quæ, qualis est, talem generat pilum, seu nigrum, seu rubrum, seu album. deficiente hac fuligine cadit pilus necessario, neque amplius crescit, neque hærere potest. Solet autem deesse hoc alimentum variis ex causis; in plantis deest, quia crusta terræ arida, ita si corium desiccatum valde, non generat fuliginem istam; quæ postea vertatur in pilum; nam ego teneo hanc fuliginem non esse communem universi corporis, sed corii, quoniam non ita variarent pili ad variationem cutis: nam si cutis est mollis, molles generat pilos: alba, albos, nigra, nigros. siccantur plantæ, quia male nutriuntur, pariter & in pilis hoc fit, quia sæpe in corio circa radices pilorum colligitur materia acris, & erodens, quæ refecat fuliginem, & radicem pili: istæ sunt geminæ causæ, ariditas, & defectus alimenti: apparet in calvitie, elephantia, ophiasis, at in Gallico cadunt pili ob malum alimentum, non ob siccitatem. nam turgent genæ, incrassantur palpebræ, & lucidæ fiunt, & perlucet sicut bombyces illi sericini, quando habent sericum maturum: hoc provenit, quia vapor, & humiditas multa infecta colligitur ibi, quæ, cum tenuis sit, facit splendorem: hoc ita posito, incipit defluvium pilorum. Quærimus quid agendum? cum hoc fiat à malo humore erodente, indicatur ut evacuemus malum humorem à loco affecto: secundo, firmemus pilos stringenti medicamento, ut detineatur pilus, donec fuligo regenita reficiat exesam radicem. si autem ceciderint pili, indicatur eorum regeneratio, & primum de cadentibus dixi, quod evacuatur universum corpus, & institutum est: sed me converto tantum ad locum affectum, quid est agendum? ego soleo duabus rationibus evacuare, vel per interna, vel per externa: interna sunt masticatoria, & sciatis, quod non est medicamentum certius evacuans, quam *radix pyrethri, semen staphysagriæ, vel mastix, piper etiam, cariophyllorum etiam fructus*, & ita volo, ut ægri quotidie mandant hujusmodi medicamenta, ut copiosissimo sputo retrahant materiam à partibus cutaneis: non contentus sum isto, sed per exteriora tento evacuationem, & hoc dupliciter, vel per sudorem, vel per medicamentum; nam ego reperi, & expertus sum, quod in hoc casu, si possum proritare sudorem copiosum, mando, ut cooperiant caput, si illud æstuosum non habent: si hoc non possum, tento ablutiones lixivio quodam digerente, & utor sapone habente vim attenuandi, digerendi, & evacuandi, & hoc alternis diebus, vel tertio quoque die, vel quotidie. lixivium est hoc. Recipe *fol. absinth. beton. rorism. calaminthæ montanæ, pulegii, abrot. anæ pug. j. asari drach. j. ros. man. j. nuces cypressi contusas numero 4. hæc bulliunt in lixivio tonsorum, & post bullitionem colatur lixivium, & ita abluitur caput diu, & fricatur diligentissime.* Et sæpe soleo incoquere *agarici drach. i. s. vel ij. ad majorem evacuationem*, & non utor sapone communi, sed quod habeat validam vim siccandi, excernendique humorem. utor enim sapone Constantini, qui describitur à Paul. lib. 7. & paro hoc modo. Recipe *ros. rub., aloës, gallarum, cortic. granat., malabathri, sed loco ejus nardi Indicæ, sarcocollæ anæ unc. j. balaustrarum, myrrhæ, sandarachæ Græcorum, spicæ nardi anæ drach. s. costi, (& loco costi accipimus Zedoariam communem) drach. ij. & ser. ij. saponis Gallici quantum suff. & pro hoc sumimus saponem candidum in usu: conficimus ex his orbes, siue pillulas, quibus fricamus caput.*

ego hanc descriptionem posui, quia quædam mutavi: sed nota unum, quod antequam veniamus ad usum ablu-
tionis, soleo mandare, ut ægri abradant caput, ne inter
abluendum cadant pili, & quoniam non possumus radere
barbam, decurtemus more Hispanico: & credo, quod hic
usus à callida illa gente fuit introductus, quo defluvium
pilorum non appareret. si possumus eorum casum viij. die-
bus impedire, non amplius postea cadunt. facto hoc ablu-
imus, post hæc devenimus ad adstringentia corium: ego
habeo familiarem *ladani succum concretum*, contundo enim
ladanum & macero in *ol. myrt.* & *ol. ros. omphac.* & ita
inungo locum vespertina, & matutina hora, & bene suc-
cedit; aliquando non utor adstringentibus, sed digerenti-
bus materiam per halitum insensibilem. & probavi hoc me-
dicamento ut foveamus locum *decocto sem. sinapis*, ali-
quando vidi aliquos usos *decocto in aceto radicum raphani*,
quæ acres sunt. & in summa omnia calida, & acria haben-
tia vim attenuandi, & digerendi optima sunt: sed oportet
postea, ut stringamus cutim: ad quod familiaria mihi me-
dicamenta sunt ex *ladano*, ut dixi. Accidit autem, ut ali-
quando non possumus detinere pilos, in eo casu confu-
giendum est ad medicamenta non tuta. multi sunt, qui
potius desiderarent dolores, & gummata, quam quod ca-
derent pili, quia ridiculi fiunt, & sæpe non cognoscuntur:
ne turpitudine hæc superveniat, ad suffumigia confugimus,
& solemus suffumigare aliquando faciem tantum, & caput.
si autem sævissimum timemus morbum, devenimus ad
universi corporis suffumigationem, ut descriptum est su-
pra: at ego utor in capite tantum, & facie. Aliquando
accipio pro suffumigio *santal. omnium, thuris, ligni aloës*
ana unc. semis, myrrhæ unc. j. cinthabaris, auripig. ana unc.
j. misce, fiat pulvis, qui supracarbones inspergitur, servatur
caput supra suffumigium, & spatium trium, sex, vel no-
vem dierum continetur defluvium. aliquando ad robustio-
ra venio. & sic Recipio *aloës, thuris, belzuini, camp.*
drach. iij. galliæ moschat. drach. j. ligni aloës. drach. ij. cin-
nab. auripig. Marcastitæ aureæ ana unc. j. misce, fit pulvis,
qui inspersus ardet ob suffitum: & quum timemus, ne suffi-
tus hic particularis satis sit, & devenimus ad suffitum uni-
versi corporis, qui semper certo defluvium sistit. Sed si
céciderint pili, & renascantur, quid agendum? debemus
servare antiquorum præcepta, ut expurgeimus, & sicce-
mus corium, & apponamus medicamenta, quæ ex alto
educant: & primo habemus in usu quædam ablu-
tiones cum lixivio: habemus aquas stillatitias, habemus inun-
ctiones. Pro ablu-
tionibus hæc vobis erunt familiaria. Ac-
cipio *puleg. calamintum & abrotanum, & coquo in lixi-*
vio, & utor frequentissime; nam siccat locus, & mate-
ria educitur. madefacimus autem aquis, & primum locum
tenet *aqua mellis stillatitia*, secundum *urina stillatitia*, &
non stillatitia: tertio in loco habemus aquam stillatitiam
factam ex his. Recipe *vin. malvat. urinae pueri, lactis vac-*
cini ana lib. j. mellis communis crudi lib. s. misce & per
alembicum educitur aqua, quæ præstantissima est brevi spa-
tio temporis: tertio sunt unctiones, inter quas una est, quæ
euphorbium, thapsiam, & cariophyllum, admittit: & ego
utor etiam in alopeciis, quas patiuntur Venetæ mulieres.
Medicamentum hoc modo fit. Recipe *Euphorb. drach. ij.*
thapsiæ vel rad. thapsiæ unc. semis, turbit. orientalis drach. j.
carioph. pul. drach. iij. olei amygd. dulcium lib. i. & sem. te-
runtur terenda, & miscentur cum oleo in vase vitreo, quod sit
valde capax, quam sit quantitas medicamenti, hoc ponitur in
caldario aquæ, quod bullit, per octo horas: postea auferitur
ab igne, & altera die (ita ut tres sint) bulliat per viij.
etiam horas. demum per spatium quatuor, vel quinque die-
rum, ut desideant feces, servatur vas: & colligo olei par-
tem integriorem, & servo ad hunc usum, ita ut unica die
& nocte viderim erumpere pilos. Medicamentum hoc
acre est, ideo parum inungamus; nam si copiose utere-
mur, faceret herpetem miliarem, & inflammationem, &
erysipelas, oportet ergo ut cauti sitis. si succedit ardor, oleo
viol. vel lacte, vel ol. amygd. dulcium utor. vos igitur mo-
neo, ut utamini hoc medicamento, non quotidie, sed al-
ternis diebus, die potius, quam nocte, & in minima quan-
titate. Hæc faciunt ad incrementum pilorum. restat jam
dicendum, quod primo loco explicandum fuerat, scilicet
quid incidat defluvium pilorum fieri ex defectu alimenti
boni, quod non gignatur, quia non recte nutritur pars,
cutis, facies, atque palpebræ. nam quodammodo tumen-
tes, atque lividæ redduntur, quæ aquosum alimentum, &
incoctum esse ostendunt. sed jam tempus est vos ad pustu-
las revocare.

CAP. XCIII.

De pustulis.

Pustula. Sequuntur pustulæ, quæ inter Gallica symptomata con-
numerantur, quæ cum in universo corpore suboriri so-

A leant, tria loca præcipua habent. primus est caput, & fa-
cies; secundus est palatum, & quæ pertinent ad nucham,
tertius est leades vel canalis inter utranque natem. Duum *Pustularum*
generum autem sunt pustulæ, alterum est tunc cortice, *duo genera*
crusta, & squama, alterum cum his crassis, & crassissimis,
quæ sunt sine crusta, ut elevetur cutis aliquantisper veluti
in escharis, vel exanthematibus Græcorum prominentibus
fit. forma aliquando longa, aliquando rotunda: color in
medio est albus, circumquaque, veluti porcinæ carnis sa-
litæ color, hic non potest explicari, non enim est ruber, *Forma*
non albus, non pallidus, sed secate per transversum per- *Color.*
nam, talis est color pustularum sine cortice, & tales ap-
parent sub palato, sede, facie, & capite. secundum genus
est habentium crustam, & istæ rotundæ sunt ut pluri-
mum, & crustas adeo crassas faciunt, & prominentes, ut
veluti cornuum principia videantur: isti cortices aliquan-
do aridi, aliquando turgentes sanie sunt. sanies aliquando
lutea, veluti mel: aliquando alba, veluti pituita, aliquan- *Saniei co-*
do subnigra, tenax tamen: quandoque pituitosa est in- *lor.*
clinans in aliquam nigredinem: ex his quædam integræ,
quædam rimosæ: non sunt valde dolorosæ, nisi valde fri-
centur. aliquando etiam, si exoriantur, dolorem non pa-
riunt: at major pars nihil sub se continet, & præcipue, quæ
nascuntur in capite, rotundæ sunt, crustamque habent te-
nuem: quoties ego video pustulas istas in capite, aut rha-
gades in manibus, indicium certum profero Gallici: cætera-
signa fallunt nos, hæc certissima sunt. Et quoniam sunt *Not. diff.*
aliqui habentes hepar calidum, qui continuatam habent *rentiam in-*
evaporationem à ventriculo, & hepate in capite, ideo pos- *ter pustul.*
sent aliqui decipi: ideo notate distinctionem inter has, &
Gallicas pustulas, fricate utranque, & auferatis squamam
supercrefcentem, postea dimitte ægrum, ut quiescat per spa-
tium duarum, vel trium dierum, & non tangat pustulam:
si crescet, & fiet major, sive penitus deleta remaneat,
tunc est signum non esse Gallicam, si est Gallica post
tertiam diem in eodem statu, in quo erat, reperietis,
& difficiliter movebitur. Causæ istarum pustularum
sunt abundantia humorum. si est biliosus, semper est mix- *De causa*
tus cum melancholico, & pituitoso viscido, hujusmodi
materia partim transmittitur, partim in loco nascitur, quo-
niam præcipua loca habent à me explicata. ergo loca illa
concurrunt ad generationem harum pustularum, tamen
majori ex parte ex fluxione sunt, & qualis fluxerit mate-
ria, talem colorem pustula, & sanies contrahit. Curatio *Curatio.*
istarum est, primo, ut sanetur hepar, & simul & semel
pustulæ, aliter autem curamus pustulas oris, aliter reli-
qui corporis: primum vero medicamentum est *aqua plan-*
taginis, in qua decoctum sit lignum Indicum, & os ablu-
imus. utimur Guajaco ad siccandum, plantaginis aqua ad
extinguendam inflammationem: si dolor, & inflammatio
magna sunt, decoctum Guajaci cum lacte miscemus: si ma-
ior inflammatio, aqua plantaginis & lacte abluimus: ali-
quando aqua hordeacea cum fol. rubi, & rosar. circa se-
dem solemus sanare decocto Guajaci madente linteolo bis, &
ter, & quater in die: aliquando opus est refrigerantibus &
siccantibus & sic madefacimus linteolum in aqua plantagi-
nis solani & rosarum tertio solemus accipere unguent. ijdus
& diapomph. æquis portionibus, & imponimus feliciter.
Sed non ita breviter sanatur affectus, sæpe non cedunt me-
dicamentis his, ideo ad robustiora venimus, & hoc pecu- *Aqua alu-*
liari utor, *aqua scilicet aluminosa magistrali*: sed quia hanc *mag. desert.*
aquam pollicitus sum describere, ideo cum vobis commu- *ptio notabi-*
nicare intendo. Recipe *aquarum plantag. aq. ros. ana lib.*
j. aluminis rochæ, argenti sublimati ana drach. ij. accipi-
mus sublimatum, & alumen, & terimus: deinde locamus
aquam in phiala vitrea, in illo vase, quo utimur ad deco-
quendam aquam, quæ dicuntur inghiscare di aqua cotta:
ponimus vas in carbonibus accensis supracraticulam ferream,
& bulliat ad medietatis consumptionem, postea reponimus
per spatium quinque dierum, ut desideat sublimatum, &
sex aluminis, & omnium, & postea extrahimus aquam lim-
pidissimam, quam servamus in vase vitreo: voco aquam
aluminis, ne deterreantur ægri: appello magistralem, ne
seplasiarii misceant aquam cum alumine & dicant vobis
esse aquam aluminis. Utimur igitur aqua ista, sed non
simplici, quoniam erodit; contemperamus nunc duplici
quantitate rosaceæ, nunc triplici, nunc quadruplici, & si
non rosaceæ, plantaginis, vel solani. hoc quidem verum
est, quod in pustulis ani solemus uti pura aqua ista,
& in verrucis priapi etiam pura utimur. In pustulis ani,
quando videmus supercrefcentem pustulam, veluti carun-
culam, in ore nunquam pura utimur, nisi casu detectum
esset os, ut dicam suo loco: sed nunquam frustratus
sum ab opera istius aquæ: in pustulis autem faciei, & ca-
pitis primo solemus recurrere ad remedium commune, & & caries
est *spuma decocti ligni Indici*, aliquando utimur *sapone ni-*
gro purissimo, & inungimus: tertio si non succedit, soleo
aliquando crustas vi auferre, & inungere locum præcipi-
rato, misto cum unguent. ros. Mesuæ. Quarto si neque
præ-

præcipitatum, neque *sapo*, neque *spuma* succedit, in hoc A casu soleo recipere *ol. scorp.* & *ping. gallinæ veteris*, & *sebum hircinum* aquis portuibus, & quotidie ungo, & sic siccantur. quandoque impotens est hoc, & confugio ad sacrum illud medicamentum, id est ad *oleum viperarum*.

Oleum viperarum.

Ego enim accipio duas veras *viperas*, aut *sint mares*, aut *fœminæ*, & ita viventes seco in *frusta*, & expleo *phialam oleo communi*, & expono solibus *canicularibus*, & fit *oleum acerrimi odoris*, & *acutissimi*, & *acerrimam*, & *acutissimam vim habet*, & ego tot vires inveni, ut multis soleam vocare nominibus; & non alios docui, semper enim paravi domi. ad rem igitur recurrens, quando habeo pustulas ita rebelles, hoc oleo utor, quod oleum facit, ut non cadant pili, si inungatur caput; si autem robustius adhuc requiritur medicamentum, inungo locum primo *hoc oleo*, postea *ma defacio aqua magistrali pura* alternatim. Quando sanatae sunt pustulae, vestigia quaedam remanent, quae molesta sunt, ideo ad hæc penitus delenda recipe *radices virides chelidonii majoris*, & contunde cum *sulphure*, & inunge, quia nigredo abire solet, si rubedo sit, *cerussa*, & *lithargyrio argenteo loto utor*, & *agreste succo dissolvimus*, & *vespertina hora unguimus*, vel *dissolvimus cum succo limonum*. Tertio recipimus *cortices ovorum siccatos*, & *mollimus supra marmor*, demum *dissolvimus vel omphacio*, vel *succo limonum*, & loco *apponimus*. Hæc igitur sit curatio pustularum. succedit valde sævum symptoma, qui est articulorum dolor.

Pro defluvio pilorum.

Vestigia pust. quomodo curanda.

CAP. XCIV.

De dolore articulorum.

Dolor.

Doloris qualitas.

Cur nocte infestet dolor.

Vacuatio materiae.

Medic. tutius pro sedatione doloris.

Fomentum primum.

Aliud fomentum.

Oleum rutaceum ad doloris mitigationem.

Peculiare, & maximum est symptoma in morbo Gallico dolor articulorum. primum capitis universi, vel dimidii, deinde articulorum superiorum, & inferiorum, & præcipue internodiorum. hic dolor die quiescit, noctu, vel ante cœnam, vel post cœnam solet excruciare, & insomnes reddere homines. dolor est pungens, quasi distendens, & lacerans: fit autem dolor ab excremento genito in partibus, & transmissio ex ventriculo, & hepate, est enim materia pituitosa, & melancholica facta per adultonem. excruciat autem nocte duabus de causis, tum quia humor frigidus est, & nox frigida, propter similitudinem naturæ, vel (quod certius est) cum tota die, & ob motus, & solem corpus habeat meatus apertos, fiunt distillationes, at nocte stipantur pori, & ideo dolor advenit: pungunt isti dolores, quia fiunt circa periostia: solent esse cum tumore, & sine tumore: de his, qui sunt cum tumore, tractabo, quum de gummis agam. si sine tumore, primum sanandi sunt per sanationem visceris, per *decoctum Guajaci* & *salse*, quod decoctum efficit majores dolores per 12. dies vel 15. post 6. vel 8. diem, ideo prænuntiate hoc, ne scandalo afficiantur ægri. exacto 12. vel 15. die cessare incipit dolor: sed circa loca affecta quid agendum? duo facere possumus. Empirici solent mitigare dolorem per evacuationem materiæ à partibus intimis, & extimis. Unde habent *pulv. hermodact.* qui bis, vel ter cum vino, vel jure exhibitus mitigat: pulveris hæc est compositio. Recipe *hermodact.* & *turbith. ana drach. iij. diagrydii drach. ij. zingib. drach. j. mastichis drach. sem. sacch. candidi, vel albi drach. vj. misce, tunduntur hæc, & fit pulvis, cujus exhibent drach. j. vel cum jure, vel cum malvatico vino ante prandium per quinque horas: non est autem valde tutum medicamentum, quia vomitum provocat, & robuste alvum solvit, tamen mitigat dolores. si vultis tutius medicamentum, accipiat *pil. fœt. vel de hermodact. scr. iij. vel drach. j.* circa locum affectum quæ agenda sunt? applicanda ea, quæ habent vim attenuandi, & digerendi, & quæ non obstruunt, & hac ratione omnia emplastica fugio, quia obstruunt; & confugio ad digerentia, & attenuantia: inter ea, quæ bona sunt, capio primum levia, & primo est fomentum ex sacculo repleto *furfuribus calidis*, & ita calidum impono: replere etiam solemus *sale*, & *milio calidissimis*. aliquando hæc non faciunt. & Recipe *folior. puleg. fol. calaminthæ, florum chamæmeli, sol. salv. & rorismar. ana man. j.* hæc bulliunt in aceto, postea habeo sacculum plenum *sulphure*, infundo in hoc *calidissimo aceto*, exprimo sacculum, & impono loco affecto ita calidum, aliquando loco aceti, incoquo in *lixivio acri*, quandoque in *vino potenti*, verum, si quod est, quod mitiget, est *oleum rutaceum*, *ol. lil. alb. completum*, *oleum scorp.* & ultimo *ol. viperinum*, quod supra descripsi, & hoc est præstantissimum.*

CAP. CXV.

De gummatis Gallicis, atque eorum curatione.

Verum accidit, ut post dolores, vel cum doloribus tumores infestent circa articulos, internodia, in media fibula, in medio cubito, & his caput sæpe coronatur, ut regni Gallici insignia præ se ferat. isti tumores cum contineant materiam crassam: quæ est veluti gummi eliquatum, ideo gummata Gallica vocantur à medicis. hi tumores duorum sunt generum, alter tophaceus est, alter autem minime: tophacei sunt constantes ex materia penitus lapidosa, & videntur veluti tophi ossi, vel materia illa, qua ligantur ossa fracta: secunda species tumorum est, quando materia est mollis, quæ tripliciter apparet, nam aliquando est veluti lardum, aliquando est minus crassa, & est similis polentæ, & est atheroma Gallicum: tertia species est sicut mel, & dicitur meliceris gallica. in capite ut plurimum sunt vel substantia lardi, vel mellis, vel polentæ: circa pedes sunt majori ex parte lapidosi, & tophacei, ita in tibiis, in intermediis nunc tophacei, nunc molles existunt: loca sunt ligamenta articulorum, corpora ossium, periostia, in quibus tumores dolorosissimi sunt; aliquando in superficie ossis crescit affectus iste. Materia est, ut plurimum, pituitosa, tenax, & melancholica, cum natura bene concoquere non potest: aliquando miscetur bilis, & ita fit meliceris: aliquando est pituita minus crassa, & fit atheroma: aliquando crassa est, & melancholica, & fit tophus, vel steatoma: occasiones tumorum proveniunt à visceribus affectis, sed ut in pluribus, post inunctionem Hydrargyri, qui non sanavit ægros. Hæc igitur est occasio non levis, quia cum inungantur partes illæ, imbecilles redduntur, & morbus petit loca illa, unde accidit, ut cum aperimus ossa illa corrupta, hydrarg. inclusum reperimus. cognoscuntur tumores isti, primo à duritie, secundo ex præcedentibus insignis Gallici, tertio ex dolore in nocte. hoc dico, quia possunt suboriri tumores etiam in non laborante Indica læ, sed isti, de quibus instituta est tractatio isthæc, cruciant noctu tantum, illi vero noctuque diuque, vel neque noctu. Notandum autem est, quod aliquando sunt simplices tumores, aliquando habent ossium corruptionem: sed qui habent os corruptum, duum sunt generum, atheromaticus scilicet, & melleus, ut plurimum autem hoc accidit, non in omnibus, nec semper, & in lardaceo, & tophaceo integrum manet os. si igitur videmus esse melleum, vel atheromaticum, & diuturnus sit tumor, eadem est curatio, quia debemus aperire subito, ne materia erodat os, & corrumpat. at in tophaceo, & lardaceo non necessaria est apertio. Omnes atheromatici, & mellei sanantur, saltem per sectionem, pereat os, vel non pereat: & curatio non est dolorosa: steatomatici difficillime sanantur, certo sanantur per apertionem, sed sectio dolorosa est valde, & ideo non curamus per sectionem, sed per digestionem. tophacei ut plurimum non sanantur, succedit tamen quandoque curatio; sed primo devenietis ad alterationem hepatis cum decoctis dictis. cæterum salsa est Regina in hoc, quia discutit tophos quodam quasi miraculo, lignum etiam digerit. sed non ita, nec tam facile. si salsa digerit tophaceos, multo magis lardaceos. præterea localia non omittenda, quæ digerant materiam. sunt qui macerant radicem *althææ* in aqua ardenti, & hoc medicamento inungunt tumores satis feliciter, ardens aqua penetrat, radix *althææ* mollit: aliqui ardens aqua pura feliciter curant, & præcipue lardaceos: alii aqua vel *ol. sulphuris* sed leviter madefaciunt, ne exulceret: hoc autem non laudo. Ego soleo uti hoc empl. Recipe *ol. laur. ol. mastich. chamæmel. ana unc. j. ammoniaci, saga. pen. bdellii ana drach. j. semis. myrrh. drach. j. terebinth. unc. ij. ceræ q. s. misce ad emplastri consistentiam: quod imponitur satis felici successu*, vel loco ejus utor *ol. scorpion. mixto cum oleo amygd. amar.* quandoque accipio aliquod genus antiquissimæ pinguedinis, vel *gallinæ*, vel *suillæ*: quandoque utor medicamento Galen. Recipe *suram porcina salitam, etiam quod sint rancida pinguedines*, & incoquimus & paramus jus, in quo caseum addimus tritum, & vetustissimum, & curamus incoquendum, & emplastro facto supra tophum & atheroma utimur feliciter. aliquando impono medullam ex perna salita, torreo os supra craticulam & ex tosto medullam eripio, ultimo recurro ad *ol. viper. mixtum cum sevo hircino aquali portione*, adjuvate tamen decocto *salsæ*. Verum si sunt atheromatici, vel mellei, non tentate discussionem, quia si succedet, remanet folliculus, & sæpe detectum os, atque corruptum, & oporteret venire ad opus chirurgicum. & quamvis lardacei tumores ex sententia antiquorum folliculum habeant, tamen Gallici non habent, & experientia vos hoc docebit, & ideo dissolventem sine apertione curationem tentare potestis, in aliis autem non, quia auferendus folliculus. sed quid agendum

Gummata

Gummatus species.

Loca

Materia.

Causa.

Signa.

Curatio.

Salsa Regina in discutendis tumoribus. Localia. Aqua ardens.

Ol. salsa.

in his? videatis an corium attenuatum sit, vel folliculus putrefactus: si hoc est, aperite: si corium est crassum, & folliculus integer, tentate hujus putrefactionem, illius vero attenuationem. sed quomodo cognoscimus corruptionem folliculi? hac ratione, quoniam in omni tumore tali, quoties folliculus integer est, possumus corium superius diducere hac, & illac, tumor autem manet in sua consistentia, in sua forma: qua ergo ratione macerandus folliculus? (quia si non maceramus, oportet, ut violentia extrahatur medicamento erodente, vel instrumento chirurgico, & fiunt dolores intolerabiles,) sed dicet quis, quid refert si remanet folliculus? quoniam solet subcreescere caruncula quædam intra folliculum, quæ insanabilis est, & hoc fit duorum, vel quatuor dierum spatio. quomodo igitur macerabimus? Ego infinita maturantia proferrem: sed confugio ad *diachyl. magnum Mesu.* cui aliquando *ammoniac.* aliquando *sagapen.* aliquando *galbanum* addo: quandoque *ping. gallinæ vetustiori* dissolvo. Ex usu ergo istius medicamenti per sex, vel decem dies tento putrefactionem folliculi. facto hoc, aperio caustico medicamento, nisi sit in fronte, vel in facie, quia apertio fit major, secundo quia putrescunt aliquæ reliquæ folliculi, tertio quoniam calefacit locum, & roborat: sin minus, ferro seco. facta apertione, si reliquæ restant folliculi, extraho præcipitato, demum expleo carne locum. & hæc de tumoribus istis dicta sint satis: jam ad ossium corruptionem transeamus.

CAP. XCVI.

De ossium corruptione.

Ossium corruptio.

Sæva valde est in morbo Gallico ossium corruptio, & adhuc sævior, quia corrumuntur ossa in illis partibus, in quibus sanari non possunt, quoniam corrumuntur ossa, quæ facta sunt à natura pro cerebri tutela, & cooperatione, ita ut totum viderim cranium exesum. ego habeo infinita exempla: sed aliquando etiam corrumuntur ossa palati, ut totum palati os recedat, & non solum palati ossa id patiuntur, sed etiam narium: & sciatis, quod non in omni inveterato Gallico hoc fit, sed tantum in illis, in quibus inunctio facta est cum Hydrargyro. si igitur fiat, ut corrumatur os in morbo Gallico, si sunt ossa tibiæ, ea ratione tractanda sunt, quam dedi in curatione ulceris cum osse corrupto. (Sed quia rem intactam relinquere nolumus, ne lectores ad alios tractatus demandemus, ut hanc nostram plenam, & omnibus numeris absolutam compleamus tractationem, hic breviter curationem ulceris cum osse corrupto perstringemus) quoties ergo perforatur os ex humore acri, atque putrescente propter Gallicam luem, primum, quod indicatur, est ossis ablatio, secundum præservare partem sanam, ne erodatur. ablatio duplex vel manu, vel medicamento, quo proritemus naturam ad ossis separationem: sed primo de ea, quæ manu fit vel instrumento, loquamur. qua ratione, & quomodo; & quando datur occasio? occasio est, quando est valde insignis quantitas ossis auferenda, quam dubitamus non posse naturam auferre: secunda occasio est, quando brevis temporis urget, & citam quærimus sanationem ulceris, sed natura cito non potest hoc efficere. Nam vos debetis scire, quod tarde recedunt ossa, si totum opus naturæ imperio demandatur, sed nos spatio unius horæ, imo citius agimus. Natura 30. 40. 60. aliquando 80. diebus. tertio quoties possumus tuto, & facile secare materiam ossis, sed cum datur occasio, quomodo auferendum os? duobus modis, vel scalpro excisorio cum malleolo, veluti faciunt statuarii, qui scalpro & malleolo statuas effingunt; vel, ut perforemus os terebro fabrilis in tribus, vel quatuor partibus, postea percurramus scalpro cum malleolo à foramine ad foramen. tertia ratio melior non lædens est, ut scalpris rasoriis agamus. benignior, mitior, & tutior ratio est, licet aliquantisper tarda. si perforamus terebra, fit restrictio, & calefactio in osse, & potest inflammari pars ipsa sana: quis autem erit modus vel terminus actionis? desistemus quoties ablatum fuerit illud totum, quod perforatum est, secundo, quod est denigratum, vel lividum, tertio quando apparet cruor aliquis, statim finem faciamus operi: postea *aristolochiæ radix admixta Myrrhæ* aspergatur ossi reducta in pulverem, ne iterum corrumatur. Sed quia hæc instrumenta non semper sunt apta, seu ratione loci, seu ratione ægri timidi, ideo natura sit illa, quæ separet os corruptum. quomodo autem fiet hoc? si nos siccis medicamentis, & quæ habent vim penetrandi, tentabimus siccationem ossis, vel (si hoc modo non possumus) faciamus candenti ferro. natura enim non potest seungere, nisi os sit omni sanguine & alimento privatum, ut ait Hipp. exemplo sint fructus, & folia, in quibus, cum incipit alimentum desistere, pedunculi pars siccatur, & cadunt fructus: ita folia autumnis cadunt, quum humido

A radicali destituuntur; hoc faciemus medicamentis siccissimis, vel corpore ignito; ultimo cum medicamentis, quæ clausis oculis non patefacta ipsorum natura illud faciunt: & ut ab hoc tertio genere incipiam, sunt omnia illa, quæ sunt sicca, & frigida in quarto gradu, quæ volunt medicari, quod habeant vim auferendarum squamarum, & separatorum ossium: quæ nisi à frigida illa qualitate veniat, via occulta provenire dicam. sed quum his utimini, misce te valde calido medicamento penetrante, ista sunt *hyoscyamus*, vel *papaveris omnis materia*, & hujusmodi: unde Paulus ponit *medicamentum factum ex foliis pap. sylvest.* & *foliis ficuum simul contusis*, & impositis. nam primum folia *papav.* illud faciunt, & à *ficulneis foliis* habent penetrationem. subdit Paul. aliud medicamentum, quod constat ex *fol. hyoscyami*, vel *semine*. & *contundit cum chalcantio n-sto*, & hoc est præstantius: quia *hyoscyami semen* privat vitam partem, & alimento. *chalcanthum ustum* ponimus, quia in eo fit attenuatio ustione, quod dico de *papavere*, dico de *mandragora*, non de *lactuca*, & *solano*, quia non habent vim siccandi. secundum medicamentum est siccans, & primo est *radix peucedani sicca*, *Iridis communis rad.* etiam *sicca*, *radix aristol. rotunda*, vel *longæ*, *opopan. radix*, vel *succus*, *sagapeni vulgaris lachryma*, *squama aris exusta*, *æ-rugo* &c. Recentiores laudant *aquam sulphuris*, *oleum appellatum*, ego laudo summopere. sed ea ratione, ne corrumptat carnem, laudant *chalcantii oleum*, hoc etiam ego laudo. præterea habemus *aquam aluminis magistralem*, qua non reperio medicamentum præstantius, qua in omnibus utor, & semper madefacio os corruptum hac aqua, quoniam non solet excitare dolorem. reliqua medicamenta quanto validiora, tanto dolorosiora, sed principatum tenet *euphorbium* inter omnia: & hoc merito, quia medicamentum habet facultatem siccantem in quarto, & habet tenuitatem partium, & probatur à Dioscor. qui non proponebat nisi certa medicamenta: sed hujus medicamenti usus debet cum arte adhiberi, ne corrumptat aliam partem sanam; nam ego soleo accipere *pastam*, cui misceo *portunculam Euphorbii*, & *pulver. ex rad. iridos*, & *rad. peucedani*, & ita compono medicamentum, quod pono supra os corruptum tantum, & non transfunditur in partes sanas: sed soleo etiam *cerotum quoddam ex Euphorb.* ad eundem usum conficere, hoc modo. Recipe *pulver. peuced.*, *aristol. rotunda*, *opopanacis*, *euphorb. ana drach. sem. tereb. unc. sem. ol. lil. alb.*, *carie ana unc. semis*: hæc simul coquantur ad ignem donec *spissum fiat cerotum*, & hoc ponimus loco affecto. Hipp. 4. de art. 36. solet separare frustum ossis ex tibijs 60. diebus, in alijs locis 40. & 30. si hujusmodi medicinis robustissimis utemur, fiet in 20. diebus, & ego aliquando extrahi integrum calcanei os, vel tali os, quæ sunt frustra magna, & tunc necessario veniendum ad ignitum corpus, quod penitus siccet os, & exurat partem: sed advertatis, ut medicus diligentissime observet partem, ubi tuta sit ustio: fugite ustionem in capite, quando imminet periculum inflammationis, in ossibus thoracis similiter, ne febris & mors succedat. præterea in vertebri dorsi fugite usum ferramenti, ne incandescat medulla, & pereat æger: in reliquis locis utimini exustione usque ad medullam. exussi mille ossa usque ad medullam sine periculo, dummodo recte omnia reliqua tractentur: sed quomodo parabitur ista exustio? primo uratis quantum exuri debet, secundo non exuratis partes carnosas circumpositas. primum facimus, si ferramentum ignitum erit proportionatum parti exurendæ. aliud, si ita in profundum exuremus, quantum opus est: ad profundum dupliciter venimus, aut longa exustione ter, vel quater repetita, aut (ut leniorem faciant exustionem, sicut imaginati sunt Recentiores) perforemus partem, & postea scafelem in illud foramen ponamus, & hoc fit commodius, quia repetitio cruciat ægrum. secundum observandum est, ne partes circumpositæ urantur, hoc fiet, si eas ita muniamus. habent fistulas ferreas, vel æneas, quas imponunt ulceri, & postea per eas imponunt ferramentum ignitum: sed notate, quod istæ igniuntur, & ignitæ exurunt labia. accipiat fistulam, & vestiat eam tela, & si potest esse lanea tela tenuis, comoda est, & ita exuretis os sine exustione carnis: sed raro vindicamus labia ab exustione. hoc facto statim extinguendus calor, contractus in osse per impositionem medicamenti acti frigidi, ideo accipimus *aquam ros. ol. ros. viol. album ovi*, & simul miscemus, & per spongiam, vel stuppam imponimus bis, vel ter: præterea mitigemus dolorem contractum in labijs, & ita per 24. horas relinquimus hoc medicamentum: deinde venimus ad murationem escaræ labiorum cum *butyro*, vel *tetrapharmaco* habente vim concoquendi, & emolliendi, sed non supra os, quia supra eum ponitur pulvis *peucedani*, vel alius, & postea medicamentum maturans. post hoc procedemus ad separationem ossis: ultimo cum sarcoticis curabimus ulcus. In capite vero, si tectum fuerit os, & corruptum, quomodo tractandum? nos secamus cutim, & detectum os abradi-

os capitis.

mus, separando malum à bono: at si totum os corruptum, totum est abradendum, totum sequestrandum. ego utor forcipe ad auferendum os sequestratum: sed, antequam sequestratur, non abrado: sed curo, ut natura ipsa separet, & solet facere, si incumbamus siccationi robustissimæ, & primo decocto falsæ utimur, postea ad localia venimus, sed primum alternis diebus madefaciam os *oleo chalcantbi, vel ol. vitrioli, vel aq. alum. magist.* quod mitius est, & ego habeo gratias huic medicamento, quia non absunt carnis, non facit dolorem, & robuste siccatur, & sic fit sequestratio à natura cum generatione novæ carnis. postea madefacto osse bis inspergo pulverem capitalem dictum: tertio ego impono medicamentum ex *Euphorb.* quam compositionem vos docui, dum tractarem de ulcere cum osse corrupto, vel *madefacio splenium in aqua alum. magist.* & pono: labia, & partes carnosas munio unguento *isidis*, vel tego linamento sicco, vel misceo *ung. isid. cum ung. diapomph.* sed advertite, quod aliquando membrana detecta est, vos tegite eam linimentis siccis, postea madefacite os hujusmodi liquoribus: hoc agimus, donec sequestratur os: sequestrato osse surgit difficultas, quomodo ducenda sint ulcera ad cicatricem, quoniam durat ulcus vires ad annum, & ad duos annos: ego soleo uti *unguento de plumbo*, & satis feliciter successit, & deduxi ad cicatricem. utor *emplastro albo, ex pipere Galen.* quod siccatur, & deducit ad cicatricem, sed hoc difficillime: abluo ulcus *decocto adstringente veluti ex rosis, betonica, chamædry, & Gallis, & coquo*, ad abluionem, & adstrictionem utor aliquando *purissima aqua aluminosa, & accipio aquam ros. & aquam beton. & addo parum aluminis. & sic fit aqua aluminosa. vinum austerum coctum cum rosis præstantissimum est*, sed curatio accelerari non potest, ideo solari potestis ægros in hoc casu, ut patientes sint, quoniam membranæ sunt in continuo motu, & magna deperditio facta est ossis. si corrumpitur os palati, ego semper utor hoc medicamento, scilicet *aqua aluminosa magistrali*, & sic cito, & commode extrahere conor ossa corrupta. *ol. sulphur. & chalcantbi* dolorosa sunt, hæc aqua non est dolorosa, & ideo utimur madefaciendo gossypium, & ponendo ad locum quotidie bis: postea tota die curo, ut abluat os *decocto scabiosæ, cum aqua plantag. vel decocto hujusmodi cum aqua plant.* tertium decoctum est *beton. agrim. & ros. in vino austero.* quartum est *decoctum falsæ in aqua plantag.* Demum mando, ut æger inungat os *melle ros.* quia detergit, & educit saniem. si esset cavitas, impono *gossypium imbutum aqua magist. alum.* quod si aqua hæc videtur nimis potens, contemperetur cum *rosacea, vel aqua plantaginis.*

CAP. XCVII.

Remedia, quum cadit os palati.

Cadit os palati, sanatur homo, sed succedunt miseriæ, & angustia intolerabiles: primum, ut non possit loqui, secundo ut non possit bibere, quia recurrit vinum ad cyathum ex naribus. non potest loqui, quia vox resultat per nares, & sic coarticulatio fieri non potest. In isto casu opus est, ut nos perpendamus conjectura, an lapsus ossis multus sit, nam si tantum ossis ceciderit, quantus est nummus, qui dicitur gazetta, tunc non speramus conjunctionem, sed oportet invenire artificium, quo claudatur palatum, ergo est tentandum, ut citissime fiat cicatrix circum circa. gignitur autem per decocta adstringentia: post genitam cicatricem, oportet explorare foramen aliquo, quod non cadat. Hinc aliquando gossypio claudimus, & multi commode gerunt, sed domini aliquando accidunt, ut magnitudo foraminis non capiat gossypium, tunc duo habemus instrumenta, alterum cereum, alterum ex argento. difficilia sunt hæc instrumenta phantastica: non possum lingua explicare, deferam vobis instrumentum ex cera constructum, atque docebo vos modum conficiendi, & sic ex argento, vel auro fieri potest, solemus quotidie auferre instrumentum, detergere, & iterum aptare. Cæterum aliud est instrumentum, quod gossypio obvolvimus, & vi imponimus in foramine, sed ego habui doctorem quendam habentem exesum palatum morbo Gallico, ita ut non adfuerit locus, ubi commendare potuerimus instrumenta, nihil enim erat palati, ego aptavi instrumentum ad nares, catenam scilicet auream in parte vergente circa gurgulionem, quam feci recurrere per nares, & ne exedantur nares ab auro, geminis laminis aureis succurro suppositis catenæ aureæ. si vero magnitudo est parva exesi palati, in eo casu speranda repletio carnis. sed opus est summa diligentia: necessarium enim est, ut non sinatis, quod ulcus ad cicatricem deducatur, sed semper viride servetur, hoc autem fervatur, si quinto quoque die, vel quarto madefiat parum margo ulceris semel tantum corrente gossypio imbuto oleo vitrioli; sed oportet, ut ponatur medicamen-

tum valde sarcoticum, quod habeat vim regnendæ carnis. ego multos sanavi, & præcipue Illustræ Polonum. Duum generum utor sarcoticis, alterum est *decoctum Guajaci, in quo dissoluta sit Myrrha, & Thus, & mando*, ut hac crebro colluat palatum. secundum medicamentum est pasta quædam, ex qua conficio clavum, quem impono foramini, & felici successu usus sum sæpe. Medicamentum autem est hujusmodi. Recipe *gummi elemni; carabe ana unc. sem. resinæ pini colatæ unc. j. ceræ albæ unc. j. mastich. Thuris ana drach. j. & sem. olei communis. q. s. misce, & fit cerotum molle; quod accipio, & digitis formo clavum ad magnitudinem foraminis.* sed si quarto quoque die videmus cicatricem fieri, abluo *aqua dicta, vel ol. sulphuris in pauca quantitate.* Aliquando *aquis thermarum divi Petri* abluo os, inspergendo *pulver. rad. irid.* & sic utor felici successu.

CAP. XCVIII.

De ulceribus Gallicis.

Ulceres Gallici solent corripere universum corpus, & per ulcera non intelligimus, quæ glandem, sedem, palatumve exulcerant, sed quæ nascuntur in universo corpore callosa sunt, & aliquando habent ossa corrupta, aliquando desinunt in fistulas. In curatione horum nos præter expurgationem totius corporis, & decoctum, tractare solemus hac ratione. si adsunt fistulæ, uti ulcera fistulosa tractamus, si calli adsunt, revertimini ad curationem, quam tradidi in ablatione callorum: si vero his factis non curantur, tunc venimus ad curationem ex *precipitato, & ung. ros. Mesuæ*, & solemus imponere hoc medicamentum. Recipe *ung. ros. Mesuæ, & addimus portiunculam præcipitati præparati, & loti*, vel, si neque *precipitato* hujusmodi ulcera sanantur, venimus ad *ung. quod habet in se hydrargyron, & hoc ego utor.* Recipe *axung. porc. terebinth. lotæ ana unc. ij. butyri recentis, ol. lib. alb. ana unc. j. Mercur. extincti unc. semis. ceræ parum: misce, & fit medicamentum*, tractamus autem ulcus, primum madefaciendo *aqua alum. magist. temperata copiosissima aqua ros.* postea imponimus medicamentum hoc: in exterioribus autem lin-teum magnum imbutum linimento simplici, & semper sanavi hoc modo.

CAP. XCIX.

De impetigine.

Post ulcera sunt impetigines, quæ solent suboriri, præcipue in manibus, & pedibus, & curantur ea ratione, qua reliquæ impetigines, & ideo habetis medicamenta propria. at in impetigine Gallica oportet instituire diætam, quæ levat morbum: sed non exhibeatis Guajacum, quia non sanat, sed decoctum falsæ pariliæ, nam per illud decoctum Guajaci non fit perpetua sanatio, & differtur curatione ad tres, vel 4. menses.

CAP. C.

De gonorrhœa, atque aurium tinnitu.

Post impetiginem est gonorrhœa, & tinnitus aurium. Tinnitus curationem non habet, ingenue fateor eam ignoro: per localia omnia tentavi, curare non potui: & nisi per assumptum decocti sanetur, nulla alia ratione sanatur. ego vidi multos exhibito Guajaco per se incolumes redditos. Vidi etiam multos laborantes morbo Gallico, qui non laborabant tinnitu aurium, post principium assumptionis Guajaci sensitse illum, quem sanavi decocto falsæ, aliquando incurabilis est: quandoque curabilis aquis Ther-marum villensium refrigerantibus universum corpus. Gonorrhœa decocto curatur, non per localia: sed quis quæret, quomodo cognoscitur hæc Gallica à non Gallica: hoc opus, hic labor est. nam in Gonorrhœa Gallica, adest idem color feminis, & uti ex coitu una provenit, ita & altera: habemus tamen conjecturas, & ego multas habeo: prima est quando incipit Gonorrhœa Gallica, non est ardor, vel pruritus ingens, qui est in non Gallica, in qua exulceratur canalis urinaris; & tunc succedit stranguria, qui est appetitus semper mingendi. secundum indicium est à diuturnitate, quia Gallica longa est, non Gallica citius cedit, nisi fuerit ex catharro. Tertium quod in Gonorrhœa non Gallica, (si copiosa est) consequitur corporis consumptio; Gallica etiam diuturnissima non ita absunt corpus: præterea Gonorrhœa Gallica brevi temporis spatio sine molestia, & semel coeundo concipitur. Ultimo Gonorrhœa Gallica non possunt cedere medicamentis localibus: reliquæ per inunctionem testium, renum, & assumptione medicamentorum per os cedunt facilius: sanamus

Os palati.

Gossypium.

Instrumentum in palato, ubi os desciat.

Ulcerum curatio.

Impetiginis curatio.

Tinnitus.

Gonorrhœa.

Gallica Gonorrhœa conjectura 1.

2.

3.

4.

Quinta.

namus autem Gallicas per decoctum Guajaci, aut falsæ: A ad localia raro venio, quia raro succedunt.

CAP. CI.

De Rhagadibus.

Rhagades. Post hæc adsunt in pedibus, & manibus Rhagades, qui morbus perpetuus est, durat enim ad 30. & 50. annos. **Signa.** quoties igitur fit hujusmodi exulceratio, quæ rinosæ est, si est Gallica, cognoscitur ex præcedentibus: præterea ex esu alliorum, & ceparum, si quis patiat, & neget esse Gallicum, si spicam allii, vel parum cepæ comederit, tertia die duplicatæ erunt Rhagades, & hoc est argumentum esse Gallicas: ex hoc colligatis, ut semper ægri fugiant ceparum, atque alliorum usum, sed unde proveniunt hujusmodi Rhagades? ex materia phlegmatica, falsa, & adusta melancholica: phlegma generatur in ventriculo labefactato, falsa, & melancholia ex hepate adusta, sed si adsunt, duabus rationibus sanandi calli hujusmodi, communibus scilicet medicamentis, & localibus: communia medicamenta sunt decoctum falsæ & expurgatio totius corporis: exhibeant medici decoctum Guajaci quantum volunt, non sanant, sola falsa est, quæ curat istas, Guajacum lenit, sanat, non perfecte tamen, addatis autem localia, quia sine his non sanantur: incipiat primum æger bibere decoctum falsæ per quatuor, aut sex dies, postea utatur localibus, & primo sunt mollificantia. Rec. rad. alth. folior. malv. fol. viol. rad. lapathi ana man. ij. caput vervecis unum, aquæ q. s. fit decoctio, donec dissipetur caput, in hoc decocto macerantur manus, & pedes matutina, & vespertina hora. Post hoc Rec. ol. amygd. dulc. olei ros. axung. porc. ana unc. j. cerussæ, hydrarg. extincti ana unc. sem. ceræ alb. unc. j. misce, & liquatis liquandis in mortario conficitur linimentum, quo inunguntur rimæ, & sanantur: si calli non cedant, solemus macerare prædicto decocto: postea novacula emollitum auferre callum, vel linteo aspero fricare, donec copiosus exierit sanguis, demum madefacimus hujusmodi callos aqua alum. magist. aliter non succedet, nam **C** difficilis morbus est, sed sanatur quidem: si non sanatur maceramus pedes eodem decocto, radimus semel, postea illa aqua madefacimus, & cum siccata est, illinimus partes trochiscis Andronis, quos diluimus vino granatorum, vel cum syr. myrt. ad mellis spissitudinem, & bis, & ter inungimus: sed accidit, ut nondum superentur, in hoc casu macero pedes cum succis quibusdam, in quibus bordeum, & la-

pathum incoctum sit: ego coquo bordeum donec disrum-
patur, & simul folia lapathi, & expleo sacculum, supra
quem calentem impono manus & pedes per horam cum
dimidia, postea inungo hoc medicamento, habente sub-
limatum, vel argentum vivum. primum est Recipe ol.
ros. completi; butyri recentis ana unc. j. cerussæ drach. ij. te-
reb. lotæ unc. j. sublimati supra marmor pictorium molli,
& cum succo limorum loti scrap. ij. misce in mortario, &
isto medicamento inunguntur manus, & pedes. Verum ac-
cidit. ut ægrotantes velint incedere, ego habeo in eo casu
emplastrum, ex quo conficitur solea, quæ subjicitur pe-
dibus, & ita incedunt. Medicamentum hoc est. Recipe
ammon. præp. galban. ana drach. j. thuris, mastich., aloës,
cerussæ ana drach. sem. pingued. ursi, taxi, suis ana unc.
j. terebinth. resin. pini, ana unc. semis, olei ros. compl. unc.
ij. auripig. chalcantbi, alum. rochæ ana drach. ij. & semis:
arg. vivi extincti unc. j. ceræ quantum sufficit, misce, &
fiat solidum cerotum, quod extensum supra linteum facit so-
leam. Verum ita rebelles sunt Rhagades, ut aliquando
opus sit locum affectum suffumigare: utinam autem suf-
fumigiis primum macerando, vel lixivio communi, vel
decocto dicto, postea inungimus sapone nigro fricando
callos, quia attenuat eos, & dissipat, postea iterum per
spatium horæ abluimus lixivio, & post siccationem suffi-
mus; & hujusmodi suffitu omnes liberantur: post suffitum,
trochiscum andronis, vel cerotum ultimum imponimus. Ma-
teria suffitus est hæc. Recipe cinnab. auripigm. sandarachæ
Græcorum ana unc. j. præcipitati unc. semis, ligni aloës, gum-
mi juniperi, storacis siccæ, belzuini, myrrhæ, thuris ana
drach. ij. teruntur hæc crasso modo, & miscentur atque su-
pra carbones insperguntur. aliqui sublimati portiunculam ad-
dunt, at ego nunquam addidi.

Suffitus in
rhagadibus.

CAP. CII.

De cephalæa, & reliquis symptomatibus.

Cephalæa curatio fit per decoctum. Marasmus ex Gal-
lico, & asthma incurabiles sunt affectus, & ideo æ-
gros solis prognosticis destinemus. (Modo receptui ca-
nens, te lector oratum velim, ut animum meum hilari
fronte recipias, eum à calumniæ, & obtrectationis metu
defendens.)

F I N I S.

ANTONII FRACANTIANI, Vicentini,

DE

MORBO GALLICO,
LIBER.

Qum Medici finis sit sanitas, ut bene mereatur de
genere humano; nihil utilius, nihilque his tem-
poribus accommodatius fore cogitavi, quam
agere de morbo Gallico; cum passim hodie va-
getur, & summopere sæviat, difficillima, & molestissima
inferens symptomata, cumque difficillime hoc morbo ve-
xati sanentur. De hoc morbo autem acturus, primo in-
quiram, quæ sit ejus essentia, à qua primæ curativæ in-
dicationes capiuntur. Secundo de differentiis agam, cum
unaquæque differentia, vel species, propriam requirat cu-
rationem; & de differentiis sermonem instituens, de cau-
sis hujus morbi breviter tractabo; cum à causis etiam dif-
ferentiæ desumantur. Tertio agam de signis tum morbi
pathognomicis, tum differentiarum. Quarto de modo cu-
randi; qua via etiam incessere plurimi, qui de hoc morbo
tractarunt; & licet multi de hac re scripserint, quoniam ta-
men & à me observata sunt quædam, quæ utilia fore ar-
bitror; agam & ego de ipsa; ut illa aperiā. Quoniam
vero satis manifestum est, quid nomen hujus morbi signi-
ficet, non erit opus in illius declaratione immorari. Un-
de hoc prætermisso statim ad ejus essentiam, & naturam
declarandam devenio. Essentia vero non poterit aliquo-
modo reperiri, ni prius proximum genus habeatur, &
postea differentia propria, ac essentialis; cum rei essen-
tia, ex suo genere, & propriis differentiis constituatur.
Primo igitur proximum inveniendum est genus; & cum
hunc affectum omnes conceperint esse morbum; inqui-
rendum est in quonam genere morbi reperiatur. quod qui-
dem difficile est; cum diversa symptomata quandoque o-

stendant in uno, quandoque in alio genere collocandum.
Unde fuere, qui dixerunt affectum hunc nullum sibi de-
terminatum genus vendicare, sed quandoque in uno,
quandoque in alio constitui, quandoque simul omnia tria
morborum genera complecti. Ego vero aliter sentiens,
proprium & determinatum genus inveniri hujus affectus
credo; istudque à posteriori investigandum arbitror, & ne-
cessarium mihi videtur, unumquodque proprium genus ha-
bere. Quoniam vero inter ea, quæ Gallicum morbum in-
sequuntur, unum tantummodo est symptoma, quod ipsum
perpetuo comitatur; alia enim non semper, sed quando-
que tantum accidunt; ab eo, quod perpetuum est, genus
& essentiam inquiramus. Hoc vero solum, & perpetuum
symptoma exustio est; quæ non solum in progressu, sed
etiam in primo morbi ingressu manifeste conspicitur: un-
de si quis carie afficiatur, norunt non tantum Chirurgi,
sed & inepti Tonsores, num caries illa Gallica sit, nec ne;
hoc vero nonnisi ab exustione, & sorditie; quæ livido vel
nigro colore, & ex callositate innotescit. Gonorrhœa
quoque si adsit, eandem exustionem, tum substantia, tum
colore demonstrat. Pariter & bubones duri; qui si suppu-
rentur, & labia callosa habent, & exusta educta sanies vi-
detur. Idem etiam indicatur ex doloribus (si adsint,) ve-
hementissimi enim sunt, & ad vespertam invadentes. Eadem
exustio conspicitur, quum gingivæ, os, & palatum cor-
roduntur; quum dentes cadunt, quum pili, quum na-
rium extremitas; quod sæpe etiam fieri consuevit; quæ
quidem omnia ex adusta & mordaci materia proveniunt.
Conspicitur, & eadem exustio in urinis semper, quicunque
fue-

fuerint humores exusti. Cum itaque res ita se habeat, A nec possit exustio fieri nisi ab intemperie calida, neque possit caliditas exurere absque adjuncta siccitate; cum humiditas calorem obtundat; necessarium erit asserere, morbum Gallicum esse intemperiem calidam, & siccam: unde à perpetuo hoc symptomate non tantum genus, sed etiam una ex differentiis habetur: nec dicat aliquis exustionem oriri ex putredine, cujus ultimus terminus est incineratio; quoniam hoc dici non potest, nam licet in morbo hoc putredinem reperiamus, tamen conspicua exustio, qualis conspicitur in hoc affectu, non quancunque putredinem insequitur, sed insignem tantummodo; quam quidem in hoc morbo, & præsertim in principio, nullus concedit; Recte igitur ex hoc symptomate genus & unam ex differentiis inventam esse credo. quoniam autem humores exusti apparent non determinatæ alicujus partis, sed universi corporis, ideo membrum, in quo primo fundatur hæc intemperies, inquirendum erit. & cum nullum sit in corpore nostro, quod hoc possit facere nisi jecur, quod officina humorum est, à quo tanquam à fonte scaturiunt; in B jecore dicimus hæc intemperiem calidam, & siccam esse, & ita aliam hujus affectus differentiam habemus, & quidem essentialem, cum subiectum sit de essentia accidentis; & ita dicimus morbum Gallicum esse intemperiem calidam, & siccam jecoris, & venarum: At quoniam sæpe jecur, & venæ intemperiem calidam, & siccam patiuntur absque eo, quod morbus Gallicus infestet, pro perficienda hac definitione, & pro ultima differentia, qua distinguitur ab aliis intemperaturis calidis, & siccis jecoris, & venarum; dicendum est, quendam esse gradum hujus intemperaturæ immanifestum nobis, qui exacte ejus naturam, & essentiam integrat; & sicuti ultimæ rerum differentia sunt nobis ignotæ; ita est hic gradus, qui constituit essentiam hujus morbi, qui Gallicus nominatur, & hic est gradus temperamenti, qui proprietas temperamenti appellatur. & est, qui constituit inesse unumquodque: & quoniam hæc proprietas temperamenti, vel gradus, est occultus, dici fortasse poterit hac ratione morbum hunc esse in occulta proprietate repositum, proprie tamen, ac vere dicitur esse intemperies quædam jecoris, & venarum calida, & sicca. Sed hic duæ occurrunt difficultates circa dicta; quarum altera est, quoniam videtur hæc lues Gallica morbus in forma, vel tota substantia, non autem in intemperie; cum præter intemperiem, quam quandoque adjunctam vidimus, ita sæviat, ut totam substantiam corrumpat, nec possit sanari, nisi medicamenti à tota etiam substantia conferentibus, veluti est ligni decoctum, nec defuere, qui rationibus his assentientes hoc tenuere. Altera est difficultas, quoniam etsi hic morbus sit in intemperie, in calida potius, & humida, quam in aliqua aliarum reponendus videtur. Primo, quoniam hic morbus incipit in membro humido, nempe in pudendis, quæ humida sunt membra. Secundo, quia fere semper initium habet à morbo humido videlicet à cariebus, ulceribus ac pustulis, qui quidem humidi sunt morbi. Tertio quoniam per contagium contrahitur, & non datur contagium absque putredine, nec putredo sine insigni humiditate, & hæc sententia habuit suos fautores. Fuerunt & qui dixere morbum quidem esse in intemperie, sed frigida, & humida, quoniam videmus laborantes pituitosis & crudis humoribus abundare, nec sanari nisi calefacientibus auxiliis, & exsiccantibus, veluti est ligni decoctum. ad hæc dicendum, & primo ad primam dubitationem, non dari morbos in forma, seu tota substantia, quam dicunt; cum substantiæ nihil sit contrarium, nec formæ substantiales, nisi forsan elementares, contrarietatem habeant. Præterea falsum est, quod dicunt, lignum & alia medicamenta à tota substantia conferre: sanant enim potius ob continuatam evacuationem, quam præstant. nec est inferendum, corrumpit totam substantiam, ergo est morbus in tota substantia, hac enim ratione concludere possemus, morbum in intemperie esse in tota substantia; quod si per totam substantiam proprietatem temperamenti intelligant, jam nihil diversum ab intemperie proponunt, sed potius illud idem, quod negare intendunt, affirmabunt. Ad secundum dicimus, impossibile esse hunc morbum esse intemperiem calidam & humidam, cum semper habeat exustionem adjunctam, quam quidem humiditas prohiberet. Nec verum est, quod semper hic morbus incipiat in membro humido, & à pudendis; falsumque est pudenda in viris humida esse. Virga enim & glans; in quibus plerumque incipit, sicca sunt membra, non humida; cum nervea, & dura sint. Præterea non tantum in his initium habet, sed in omnibus illis membris, quæ vel confricatione incalescunt, vel per contactum facile sua natura contagium suscipiunt. Unde sæpe contrahitur à pudendis, ab ore, à mammillis; & in confudantibus, à cuti, quæ sicca est, licet hujusmodi membra interdum non videantur affecta. Neque valet secunda ratio; quoniam semper in Gallicis cariebus, ulceribus, ac pustulis exustio reperitur, quæ siccitatem

indicat caliditati adjunctam, ut ex duritie, callositate, lividoque vel nigro colore demonstratur, etiam iis, qui parum periti sunt. Peccat etiam tertia ratio; nam licet concedamus (ut rei veritas est) morbum Gallicum semper per contagium acquiri apud nos; quod aliqui tamen contradicentes historiis, & experimento, negarunt; nihilominus non sequitur propterea, morbum esse humidum, quia plurimi sunt contagiosi morbi sine putredine, ut ophthalmia. Neque verum est, quod ubicunque requiritur putredo; ibi etiam sit humida intemperies; quoniam licet materia, quæ putrescit, humida sit actu (quod in putredine requiritur) facultate tamen potest esse sicca, ut apparet in bile, ac melancholia putrescentibus. Ad illos autem, qui dicunt esse intemperiem frigidam, & humidam; negamus hoc posse fieri, cum à tali intemperie nullo pacto proveniat exustio, quod si adsunt quandoque plurima excrementa pituitosa, & cruda in his, qui laborant morbo Gallico; illa quidem generantur ex vigiliis, doloribus, inconcoctionibus, & cruditatibus, quæ insequuntur; neque sanatur hic morbus medicamentis, calefacientibus, & exsiccantibus merito primarum qualitatum, sed ratione continuatæ evacuationis; quæ communis est omnibus auxiliis, quibus morbus iste sanatur. Natura enim per frequentes evacuationes exonerata, residuum propellit, & evacuata materia, intemperiem superat. Quoniam autem morbum hunc per contagium ab Occidentalibus Indiis fuisse ad nos delatum, Hispanorum historiae testantur; neque visus est unquam apud nos aliquis, qui aliter in ipsum inciderit; estque contagium infectio ex uno in alterum facta; quæ quidem tripliciter efficitur, vel ob contactum; vel per fomitem; vel etiam ad distans, (ut dicunt) videndum est, quo contagii modo contrahatur. & breviter dico, quod ex his tribus modis nunquam fuit morbus Gallicus ad distans productus; sed fere semper per contactum accipitur, ut in utraque Venere contingit, per mammillas, per exosculationes, & per confudationes. Rarissime autem per fomitem contrahi videtur. Vidi ego semel tantum hoc modo contractum à puella septem annorum, quæ pelliceam vestem cujusdam infectæ mulieris induerat. Sed quæret aliquis, cum iste morbus ponatur esse intemperies jecoris, & venarum, quomodo per venerem, & alias contagii causas suscipiatur, dico, quod infectio fit per vapores, qui arterias, & venas ingressi per humores in jecur ingrediuntur, & ipsum inficiunt; non inficiunt autem cor; quoniam non est sic aptum pati; hoc enim pro passiva præparatione contingit: unde interdum extrema quoque membra, licet primo contangantur, non tamen inficiuntur. Jecur autem inficitur, quoniam facilius recipit, quam alia membra: sic etiam, & humores, hi enim facile suscipiunt, infecto tamen jecore necessum est, ut reliquæ etiam principalia membra inficiantur, & ideo sæpe videmus in laborantibus hoc morbo, patiente jam corde, vitale robur imminutum, & ipsos timidos effectos: sæpius etiam inæstos, & segnes ad motum, ac sensibus, tum internis torpescentes, ob communicatum cerebro affectum. Quod & pustulæ supra capitis coronam apparentes ostendunt: materia enim ab hepate cæteris membris principalibus, & universo tandem corpori communicatur. Concludendum itaque; ut, quod primo propositum fuit, absolvatur, morbum scilicet Gallicum esse intemperiem quandam calidam, & siccam jecoris, & venarum, quod si pro clariori doctrina voluerimus addere per contagium factam, poterimus quidem; non tamen ad ejus essentiam constituendam est opus; cum ad accidentis definitionem sufficiat genus ac differentia, quæ sumitur à subiecto, in quo primo & perpetuo fundatur. Cognita tandem essentia hujus affectus, consequens est, ut de differentiis agamus, primoque de essentialibus, de quibus nemo hactenus verbum fecit. Essentiales autem aliæ sumuntur à magnitudine; & parvitate intemperaturæ, non enim quæcunque talis intemperies eodem modo est magna; sed aliqua major, aliqua minor, nec eodem modo se habet in subiecto, aliqua enim in affectu, aliqua in habitu posita est. Aliæ vero sumuntur à qualitate; Gallicus namque morbus quidam ferus admodum est; ita ut maxime universum corpus infestet, quidam vero mitis adeo, ut nihil ferme molestare videatur. Aliæ sumuntur à modo motus, quem servat hæc intemperies, interdum enim statim incipiens ad summum pervenit; ita ut ex levi aliqua infectione citissime ad statum properare, ac pertingere videatur; interdum autem incipiens hic morbus tardus admodum est in augmento, & plures pertranseunt menses, antequam vel ab agrotantibus, vel à Medicis adesse dignoscatur. Aliæ tandem hauriuntur à subiecta materia, nam quandoque jecur tantum occupat, ac consequenter venas. Unde in definitione dictum est à me, clarioris doctrinæ gratia, jecoris, & venarum, & fere semper contingit, ut in principio tantum jecur occupet, quandoque vero communicatur universo corpori; ita ut cor etiam

Patiatur, & cerebrum; veluti ex læsis actionibus, aliisque symptomatibus ad virtutem vitalem, & animale pertinentibus, facile deprehenditur. Neque turbari debet quis, quod posuerim aliquas differentias in magnitudine, & parvitate intemperiei, cum prius dixerim morbum Gallicum consistere in determinato gradu: gradus enim ille divisibilis est, & latitudinem habet. Sunt insuper aliæ differentiae, quæ communes sunt cæteris morbis, & quodammodo ad essentialia accedere videntur, ut quæ sumuntur à tempore; cum dicimus morbum Gallicum vel novum esse, vel antiquum; & sicuti quæ à materia capiuntur, quæ causa est efficiens; veluti si dicamus ipsum, vel à sanguine, vel à pituita, vel ab atra, vel à flava bile oriri, non enim semper idem peccat humor: sed quandoque unus, quandoque alius, ut ex natura corporum, & symptomatum diversitate indicatur. Unum tamen semper, & perpetuo reperitur in quocunque humore peccante, videlicet exustio: semper enim humores, qui peccant in hoc morbo, exusti apparent. Ab essentialibus tandem visis differentiis, ad accidentales veniamus; quas quoniam diligentissime aliqui sunt persecuti, ut fortasse ducentas, vel trecentas numeraverint; non omnes ego, sed aliquas tantum prosequar, quæ à morbis, & symptomatibus cum hoc morbo conjunctis oriuntur. Una igitur est, quum gonorrhœa conjungitur, quæ fit (ut causas etiam breviter absolvamus) propter acredinem adusti sanguinis, & languiditatem vasorum seminalium ex intemperie factam; redditurque fœda, (ut ajunt) & plurima excrementa per illam viam evacuantur. Accidit vero sæpe gonorrhœa iis præsertim, qui rem habent cum infecta muliere, quæ uteri profluvium patitur; ut experimento sæpius est visum; & ratio etiam commonet, ut partes illæ jam contaminatæ, & male affectæ contangentibus membris eandem affectionem communicent. Alia vero accidentalis differentia est, quum caries pudendorum adjungitur, quæ quidem est de genere morborum, & gignitur ex acredine humorum, qui per motum, & confricationem partium calidiores effecti, mordacem illam facultatem accipiunt, & partes illas erodendo exulcerant. Alia est, quum apparent verrucæ quædam scissæ, callosæ, ac duræ procedentes à materia crassa, & exusta: visumque sæpius est ab istis Gallicam luem incepisse. Alia quidem, quum adsunt in inguinibus tumores præter naturam transmissi eo materia, tanquam ad partes laxiores, & imbecilliores, fitque his apparentibus manifestum, jecur esse infectum; cum in hujusmodi partes hepar excrementa rejicere consueverit, & hepatis emunctoria vocentur. Alia sane, cum pustulæ ac parvi aliqui tumores apparent in capite, & præsertim circa coronam, ubi capilli desinunt, qui diversi contingunt pro diversitate humorum in venis abundantium, quoties in caput, vel transfuntur, vel attrahuntur. Alia, cum ulcera fiunt vel in corpore universo, vel in alia tantum parte, prout major vel minor materiæ copia redundat: quæ quidem in principio, cum cepit morbus Gallicus grassari, adeo erant sæva, ut universum corpus eroderent, & quandoque integra membra deciderent. Alia est, quum topi conjunguntur à crassa & frigida materia facti, suntque & ipsi de genere tumorum præter naturam, apparent autem in tibiis & brachiis, & præsertim in internodiis, pariter & in capite, & sæpius visi sunt in costis, & aliis internodiis. Interdum autem etiam in ossibus hyoidis apparere: sunt vero hi tumores quandoque in substantia ossium impacti, quandoque ossibus adhærent, quandoque periostia tantum & partes circumstantes afficiunt. Alia differentia est, quum dolores, vel universi corporis, vel determinatæ alicujus partis, copulantur, & hi raro articulos occupant, sed semper partes interarticulos, quæ internodia dicuntur, excruciant: quoniam hæc materia, quæ doloris est causa, exusta, mordax, & crassa non facile potest in cavitates, atque nervosas partes penetrare, sed in internodiis residens, ibi continui solutionem efficit, ac dolorem producit. Alia quidem est, cum conjungitur casus pilorum, qui vel est morbus in numero, vel affectio corporis immutata, de hac enim re Galenum varie locutum reperimus, licet sibi nullo modo contradicat; solent autem prius concidere pili congeniti, quam post apparentes, ut ciliorum, & palpebrarum, qui etiam ex coitu superfluo decidunt, cum post apparentes incrementum; cujusmodi sunt capilli barbæ & reliqui, ut notatum, reliquit Arist. in 3. lib. de hist. anim. Aliæ tandem fiunt differentiae, cum vel casus dentium contingit, qui etiam est morbus in numero factus ab eadem exusta materia, gingivas ad dentium radices corrode, vel unguium, vel narium etiam extremarum; quod visum est quandoque, vel palati ossium erosio. Contingunt sæpe impetigines quædam feræ, præsertim in palmis manuum, & plantis pedum, sic & rhagades, & ulcera circa rectum intestinum, plurimæque alia mala, ut exanthemata, & alia. Neque est ali-

A quod morbi genus, vel symptomatis, quod possit ab exusta materia provenire, quod nequeat cum hoc morbo copulari. unde pro variis adjunctis, variæ quidem differentiae fiunt, & facile omnibus est ex plurimis, atque diversis, quæ combinari possunt, plurimas etiam & diversas hujusmodi differentias efficere. Mihi autem sufficiat, hæc de differentiis dixisse. De signis modo agamus, quorum aliqua pathognomica sunt, aliqua vero assidentia, vel differentiarum. pathognomicorum autem alia indicant intemperiem calidam & siccam, alia simul talem intemperiem calidam, & siccam ostendunt. inter prima vero & primum, & certissimum est lotium; cum enim tota humorum massa sit exusta ex intemperie calida, & sicca in jecore, atque venis, lotium erit signum necessarium, ipsum namque certissimum est signum affectionis jecoris, & venarum, nec non eorum, quæ in iis abundant; erunt itaque lotia flava & lucida, contentaque habebunt veluti sabulosa, vel arenosa, vel etiam fruticulosa, & instar scopuli cujusdam scissi disrupta, & inæqualia. Secundum signum capitur ab affectione corporis immutata, & ex pustulis, ulceribus, & aliis omnibus, quæ in cute apparere solent, manifeste deprehenditur in colore livido vel nigro, in tumore duro, & calloso. Tertium autem signum sumitur ex læsis actionibus; fiunt enim hoc morbo affecti languidiores, & in progressu, ratione malæ nutritionis, emaciantur, fiunt vigilantes, timidi, tristes, semimelancholici, & nesciunt ipsi met referre, quid patiantur, hæcque omnia contingunt affectione hac communicata cæteris partibus ab ipso hepate. Hæc vero signa, licet ostendant intemperiem calidam, & siccam jecoris, & venarum, non tamen sola possunt illam intemperiem demonstrare, quæ quidem est essentia morbi Gallici; sed his addenda sunt illa, quæ constituunt concursum, à quo sumuntur signa hujus affectus certissima. Unde oportet addere, quod patiens cum affectis hoc morbo consuetudinem habuerit, & postea subsecuta sit vel fœda gonorrhœa, vel cariosi affectus, à quibus etiam subsequuntur bubones, ulcera recti intestini, pustulæ ibidem, vel in virga, vel etiam capitis; ulcera pariter universi corporis, vel topi, depilationeive, aut dolores, qui ad vèperas exacerbantur, & hujusmodi alia. Hæc enim cum prioribus illis certa & manifesta sunt indicia morbi Gallici, non tamen est necessarium, ut simul omnia symptomata jam enarrata concurrant: sed aliqua sufficiunt, hæc vel illa pro hac affectione demonstranda: non enim semper omnia, sed quandoque plura, quandoque pauciora conjunguntur. Signa vero differentiarum, & primo essentialium satis manifesta sunt ab ipsamet essentia; potissimum tamen capiuntur à symptomatibus, hæc enim sicut magna sunt, vel parva, mitia, vel sæva; sic magnam, vel parvam, mitem, vel sævam indicant intemperiem. ex iis etiam, vel incipientibus, vel incrementibus, vel consistentibus, vel inclinantibus habentur signa differentiarum, quæ sumuntur à modo motus, ipsa quoque indicant differentias, quæ capiuntur à materia subiecta, ex læsis enim actionibus, vel totius, vel quarundam tantummodo partium indicatur, an jecur tantum sit affectum, & venæ, an potius universum corpus patiat: idem quoque demonstratur ex affectionibus, & exeuntibus immutatis, quæ unicuique patere possunt, & jam superius aliqua posita sunt. Differentiæ autem, quæ sunt & aliis morbis communes, & videntur quodammodo ad essentialia accedere, si à tempore sumantur, ex relatu facile cognoscuntur: si vero capiantur à materia peccante innotescunt ex humoribus abundantibus in corpore, quorum signa non omnia sunt hic ponenda; sed habentur à symptomatibus, & à causis, à rebus naturalibus, & non naturalibus, quæ necessario nobis occurrunt. Signa tandem reliquarum differentiarum, quæ omnino sunt accidentales, & oriuntur ex complicatione diversorum symptomatum, vel morborum, qui cum hac affectione conjunguntur, sunt satis per se manifesta, quare non erit in ipsis immorandum, sed statim ad ultimum propositum deveniam. Et sunt quidam, qui ante curationem, præsertim ab hoc morbo proponunt, docentes aliqua parare, quæ à profundis attrahentia, & exsiccantia, possint homines custodire, ne inficiantur hoc morbo: sunt enim qui linteamina quædam *alumine*, præcipitato, aliisque siccantibus medicamentis imbuta, componunt: aliqui vero, qui electuaria putredini resistentia præparant, sed melius, quod fieri possit, est à Meretricibus, & qualibet alia contagii causa cavere, non enim in his jam dictis valde fidendum est, nec semper est putredo in morbo Gallico, neque possunt linteamina vapores ducere, aut inquinatum sanguinem corrigere. Omnia itaque præsertim, ad curationem accedo, quæ licet duo capita contineat, evacuationem videlicet materiæ, & alterationem membrorum; hæc enim est verissima methodus curationis omnium intemperierum cum materia, sæpius tamen est visum hujusmodi morbum sola prima intentione sanatum. natura enim evacuata materia solet sæ-

pissime relictam intemperiem superare. Unde videmus quandoque incipientem hunc morbum sola expurgatione, quandoque solo exercitio sanatum, neque aliter, quam per continuatam evacuationem sanatur à *suffumigiis*, *inunctionibus ex hydrargyro*, *ligni decocto*, *Sparta parilla*, & *China*, si tamen ex his aliqui unquam sanantur. Sed dicet aliquis frustra nos perfectam hujus morbi curationem inquirere, cum nequeat sic absolute curari, quin semper aliquæ morbi reliquæ remaneant, & hujus opinionis fuere viri doctissimi comprobantes hanc sententiam ex eo, quod si aliquem ab hoc morbo curatum forte contingat vulnerari, vel aliquo alio morbi genere corripi, magis omnia sævient, ac difficilia fient in hoc quam in alio, qui nunquam fuerit Gallico morbo affectus, quod quidem indicare dicunt remansisse fomites, & reliquias prioris morbi, & sic videntur nunquam perfecte sanari: sed aliter ego sentio, & vidi nonnullos perfectissime sanatos, cum nullum symptoma in eis remansisse conspexerim; non enim restat morbus absque symptomatibus; cum hæc illum insequantur, veluti umbra corpus. verum tamen est, quod languida remanent membra, & jecur præcipue paratum ad intemperiem suscipiendam, & humores exurendos; & hinc postea fit, ut in graves plerumque morbos incidant, nec facile ab illis liberentur ii, qui semel passi sunt morbum Gallicum, & sicuti, qui pestilentia laborarunt, ob relictam languiditatem in corpore universo, & præsertim in membris principalibus cum ægrotant, morbis etiam difficillimis affici solent: non tamen dicendi sunt propterea pestilentia laborare; ita neque semper dicendi pati morbum Gallicum illi, qui semel curati afficiantur interdum aliquo difficili morbo, non ergo frustra perfectam hujus morbi curationem inquirimus. Prosequemur autem omnes curandi modos, qui vari sunt, ut videamus, quid boni, quidve mali ab unoquoque auxilio sperandum, non enim est facile auxilium, quod strenue juvet, invenire, quod etiam in aliquo non noceat, & plura sunt, quæ maxime solita sunt nocere. Unus curandi modus est per evacuationem, quæ fit & venæ sectione, & expurgantibus pharmacis: in quo primo lenienda est alvus: deinde, cum hic morbus plerumque sit mali moris, & ideo magnus, vena erit secanda viribus consentientibus, ac ætate: secetur vero vel basilica dextri lateris; cum jecur perpetuo afficiatur in hoc morbo; vel media, si forte caput, ac universum corpus patiat: extrahenda vero est illa sanguinis quantitas, quæ videbitur opportuna sumptis indicationibus à virtute, magnitudine morbi, corporis habitu, & reliquis. Præparetur postea corpus, & materia concoquatur, ut pharmaco exhibendo educi facile possit: & si quis est morbus, in quo præparatione sit opus, & concoctione, hic est: peccat enim materia crassa, exusta, & rebellis. Præparantia vero, & concoquentia diversa requiruntur pro diversitate humorum educendorum, semper tamen attenuantia, incidentia, & parum refrigerantia, & temperata conveniunt. Hinc syr. de fumaris, de betonica, oxymel, & hujusmodi probantur. sic decoctaboraginis, cichorii, stœchadis, ivæ, hyssopi, & consimilium. Præparato autem corpore materia jam concocta evacuetur, non manna tantum, syrup. ros. & hujusmodi mitioribus, & benedictis (ut ajunt,) sed fortioribus medicamentis; cujusmodi sunt pillul. de hermodact. foetide, confectio Hamech. hiera diacolocynthidos Aetii, pill. pariter à Galen. conscriptæ in libr. 1. de composit. medicam. secund. loca, & alibi: præ cæteris autem optimæ videntur cochis Rhasis, cum eis additi fuerint cortices radicis ellebori nigri, qui etiam aliis pillulis addi debent in hoc casu, & aliis etiam medicamentis expurgantibus. Evacuationes vero continuatæ sunt faciendæ, ut bis, vel ter in hebdomada, & in his diutius insistendum, & ita testor me vidisse plurimos sanatos ab incipiente morbo Gallico sine administratione alterius auxilii. non sanaretur autem inveteratus, neque omnes curandi sunt hac via: sunt enim, qui medicamenta ferre non possunt; ut qui habent ventriculum imbecillum, & qui à medicamentis purgantibus facile resolvuntur. Alia vero est curandi ratio per continuata exercitia, & vehementiora, quæ tum insensibiliter, tum etiam sensibiliter per sudores evacuare possint. Hæc autem prius expurgationem corporis per pharmacum requirunt, & licet aliqui nulla præposita expurgatione solo exercitio fuerint pristinae sanitati restituti, non tamen tutum est, & præsertim, si corpora sint cacochema, exercitium enim fundit humores, & in hujusmodi corporibus mala potest symptomata parere. Alius curandi modus est per suffumigia; quibus primo usi sunt vulgares quidam corpore non expurgato, non sine maxima temeritate, ac detrimento infirmi, sic enim cum diffunderentur humores, & propellerentur universi corporis excrementa in fauces, plurimi suffocabantur; & hac de causa rejecta jam sunt hæc suffumigia; interdum tamen expurgata prius corpora sanant. verum tamen est, quod cum hæc suffumigia duum sint generum, aliqua vehementiora, aliqua leviora, tuto quidem,

Tom. II.

A sed inefficaciter, utimur levioribus, quæ quidem conficiuntur ex aromatibus, gummis, & herbis calidioribus veluti, myrrha, styrace, belzuino, thure, dictamno, scordio, gentiana, & consimilibus: hæc quidem sudorem provocant, sed non possunt tantam evacuationem præstare, quanta pro morbi ablatione sufficiat; & ideo nunquam aliquis visus est sanatus per hæc mitiora, vehementioribus autem aliqui sunt sanati, quæ præter dicta recipiunt cinnabarim, quæ ex argento vivo conficitur, ratione cujus funduntur humores, repelluntur, & ad fauces, & os convertuntur. unde corpore tandem expurgato per continuatam evacuationem, si quid residuum est, à natura superatur, & ita sanitas insequitur: hoc tamen auxilii genus periculosum est, etiam quod universi corporis expurgatio præcedat, posset enim fieri, ut vel reliquum materiæ fustum, ac ad partes, quæ sunt circa laryngem, & fauces propulsum, suffocationis periculum inducat, vel si per fauces non educatur, ad juncturas, aut alia corporis loca secedat, redatque morbum sæviorem, & quandoque insanabilem: præterea scdum est etiam, ac malum, oris exulcerationem facere: quapropter aliqui, ut ipsam prohibeant; utuntur singulis diebus una ex pill. Alexandri, quæ videntur eadem esse cum cochis Gal. descriptis primo comp. med. secundum loca, & alibi: sed male faciunt judicio meo, sic enim contrarios simul motus efficiunt, neque tot evacuationes eodem tempore natura ferre potest. Male etiam faciunt, qui bis in die suffumigant, quique cooperto, non autem exerto capite id præstant: cogunt enim illi patientes inspirare aërem hydrargyri vaporibus infectum. errant etiam, qui suffumigant repleto ventriculo, & tamen tutius est hujusmodi auxilio non uti, quamvis aliquando profuerit, si quis tamen eo uti voluerit, probo, ut semel in die ante prandium, & exerto capite utatur; neque diu, sed per mediam horam, vel tres horæ partes ad summum in suffumigiis æger inimoretur, & hoc faciat per octo tantum dies, vel etiam paulo plures, aut forte pauciores, usque quo materia copiosior in os, & fauces prorumpat. Alius sanationis modus habetur ex inunctionibus hydrargyrum recipientibus, quæ quidem licet quandoque sanare videantur, tamen tanquam nimis violentum, & periculosum, jam non erant amplius in usu, sed nunc secundus agitur annus, morbo Gallico rebeli, & contumaci maxime facto, quod multi sint coacti, & quidem doctissimi viri, iterum ad prædictas inunctiones devenire, quæ adinventæ videntur empirico argumento per transitum ad simile, cum viderint Avicenn. in scabie sæva uti pro inunctionibus Hydrargyro: permiscetur autem cum argento vivo ea, quæ laxant, fundunt, & vim ejus ad penitiora deducunt, ut in simul fusione ac repulsione facta, materia per os & fauces erumpat, permiscemus itaque axungiam porcinam, butyrum recens, oleum laurinum, styracem, mastichem, thus & similia; sunt vero qui balaustia, rosas, camphoram, & gummi Arabicum addant; quæ cum adstringentem, ac refrigerantem vim habeant; non probo, non tamen sunt improbandi, qui commiscunt Mithridatum, & Theriacam: hæc enim in pauca quantitate possunt vim hydrargyri ad penitiora corporis deducere: in his tamen inunctionibus administrandis, est etiam prius optime corpus expurgandum, ne propulsa materia, (ut sæpius contingit) conferat ad partes faucium & laryngis suffocationem inducat: non tamen totum corpus inungatur, sed à genu infra usque ad extremum manus, & jejuno, non repleto ventriculo, ut aliqui faciunt, nec actu frigidum hoc medicamentum administretur, sed calidum: neque pillula illa Alexandri, qua uti solent aliqui, est exhibenda singulis diebus ob easdem rationes, quas diximus supra, cum de suffumigiis agebamus, tanto vero tempore inunctionibus est insistendum, donec in os, & fauces materia sufficienter erumpat. Hæc tamen unctiones & ipsæ sunt periculosæ; etiam quod hæc omnia recte fuerint observata; quod si non sanant morbum, relinquunt incurabilem, ita ut & comitetur ægrum usque ad mortem. Sunt qui utantur ceratis ex hydrargyro etiam confectis, extremis apposis partibus eodem modo: addunt autem ad prædicta, ceram, resinam, & alia, de quibus idem dicendum, quod supra de inunctionibus, & suffumigiis diximus. Sed cum de hydrargyro mentionem fecerimus, operæ pretium esse videtur aliqua de eo dicere, ut scire possimus, quonam modo agat, & operetur: & primo videamus ejus temperiem; deinde nunquid venenum sit, vel antidotum; tertio substantiam ipsius; quarto & ultimo difficultates aliquas ex ejus usu emergentes dissolvamus. Est autem maxima difficultas de primo ob diversitatem opinantium & scribentium, prius tamen ego, quid verum esse judicem, aperiam, & post opiniones aliorum in medium afferam, adductisque eorum rationibus respondebo. Rei ergo veritatem esse crediderim argentum vivum esse calidæ temperaturæ, duabus potissimum rationibus, quarum prima est illud, quod est incoagulabile calidam habet temperaturam, sed argentum vivum est hujusmo-

Hh h 2

di;

di; ergo. major patet ex Arist. 4. *meteor.* 43. & idem sentit Averroës ibi: minor autem sensu manifesta est, inquit enim Hydrargyrum non coagulari, quod si quandoque videatur coagulari à Chymistis, illa potius est condensatio. Secunda ratio sumitur ab experimento: interficit enim caliditate sua; sed illud, quod sua caliditate interficit, quis unquam negabit esse calidum? Hydrargyrum enim agens in corpus, & actuatum prius à calore nostro, erodit partem illam, cui adhæret: nec obstat, quod aliqui dicant, ventos etiam Boreales corrodere, quoniam id falsum est, cum illa sit mordicatio, & solutio continui, non autem erosio: quod autem argentum vivum corrodat, præter experimentum adfunt auctoritates probatissimorum virorum. & primo Nicander tenet Lithargyrium esse venenum, & calidum in alexipharmacis: eorum enim, qui ipsum sumpserunt, membra (inquit) incenduntur. Dioscorid. autem, à quo Paul. Aetius, & alii omnes transcribere, asserit idem, & ait postea eadem symptomata evenire illis, qui Argentum vivum sumpserunt, quæ contingunt iis, qui lithargyrium assumunt: sed in istis exustiones apparent, ergo & in illis; quare necessario calidum est argentum vivum, cum exurat ut Lithargyrium. Id etiam Galen. voluisse comperimus in *lib. 1x. de simp. Med. facultat. cap. proprio.* sed contrarium sentit Avicen. in 2. Can. qui argentum vivum frigidum & humidum in 2. gradu constituit, probatque suam sententiam ex eo, quod frigidos parit morbos; ut stuporem, apoplexiam, paralysem, & soporem, & huiusmodi; veluti patet in his, qui metalla fundunt, inaurant, & chymisticam exercent artem. Verum hæc ratio nihil contra sententiam nostram molitur: solvitur autem ab aliquibus ex eo, quod multiplex est argentum vivum; aliud minerale & impermixtum; aliud vero cum aliis mineralibus admixtum; tertium autem, quod ex minio naturali efficitur: & ita dicunt, quod illud, quod sponte sincerum fluit, frigidam temperaturam habet, illud autem quod vi ignis extrahitur, & est permixtum cum aliis mineralibus, & etiam quod fit ex cinnabari, calidæ dicunt esse temperaturæ, sed meo iudicio isti male constituunt unam argenti vivi speciem frigidam, quoniam est ejusdem substantiæ cum aliis, & habet easdem operationes, & quodcumque argentum vivum incendium parit. Alia est sententia Conciliatoris dicentis, quod argentum vivum facit ægrotudines calidas & frigidas indifferenter ob diversitatem partium. Quæ quidem sententia neque satisfacit, neque difficultatem tollit, quoniam illud, quod quæritur, est, an tota moles argenti vivi, & aggregatum ex diversis istis partibus sit calidæ, vel frigidæ temperaturæ, quare dicendum arbitror, & rationibus, & auctoritatibus prædictis, ipsum calidam temperaturam habere; quod si frigidas parit ægrotudines, illud est, quia partes aqueæ tenues evaporantes vi ignis ad caput, cerebrum refrigerent; & condensatæ ad nervos descendunt, atque illas ægrotudines efficiunt. De secundo vero an scilicet venenum sit, vel antidotum; nullam nobis fidem Galen. facere potest, cum se inexpertum fateatur de hac re, nec aliud à factitio noverit. Est autem omnium Antiquorum Auctoritas, qui modum, quo interficiat, doceant; Dioscor. enim testatur argentum vivum interficere non secus ac *misy, sory, chalcantum*, quæ quidem non aliter interficiunt, nisi quia, cum crassarum sint partium, diutius morantur in ventriculo, & aliis partibus, & non distributa incenduntur, & comburunt veluti ferrum ignitum. Est igitur argentum vivum venenum calidum, & corrosivum. Sed contra instant aliqui, dicentes esse hoc falsum, quia oppositum patet experimento: nam apud Germanos, & alios, pueris pro vermibus absque læsione exhibetur. Afferunt etiam historiam quandam ab Aufonio in quodam epigrammate conscripto de Muliere, quæ viro toxicum propinavit argento vivo comixtum, & vir inde nullam læsionem accepit, quare inferunt hydrargyrum esse potius antidotum, quam venenum; cum illius veneni admixti vires hebetant, ac prorsus abstulerit, & ita dicunt, quod veluti antidotum morbum Gallicum sanat. Sed mihi videtur, quod isti à veritate declinent: periculosissimum enim est argentum vivum exhibere: quod si quandoque visum sit innocue pueris propinatum: dixerim hoc esse vel ratione paucae quantitatis, vel ratione fortis expultricis puerorum, & humiditatis, quæ quidem in causa esse potest, ut citissime dilabatur, & descendat, priusquam ad actum talem deducatur, ut comburere possit: ad historiam vero dicerem, quod forsan illa mulier admisit argento vivo talia venena, quæ cito ipsum deducere potuerunt, & vi caloris agentis postea cito evacuare, unde non multum immorans in corpore, non potuit comburere, nec interficere. Concludimus igitur cum omnibus fere antiquis, argentum vivum esse venenum; neque credendum est illis, qui dicunt, naturale posse tuto exhiberi, non autem factitium; cum enim habeant easdem substantias (ut dictum est) habebunt easdem operationes, & ideo ambo erunt venena: nec obstat Pauli auctoritas, qui dixit in 7. *lib.*

Argentum vivum combustum exhiberi à quibusdam, & mixtum cum aliis Medicamentis in dolore illoso, quoniam hoc Paulus asserit non ex propria sententia, sed aliorum dicta exponens: neque verum est, quod aliqui sanent morbum Gallicum *exhibito præcipitato in pillulis devorando*; hoc enim falsum est, & ita exhibitum sævissima inducit symptomata, & tormina, maximeque laborantes affligit. De tertio, cujusnam substantia sit, dictum est à Galen., ipsum esse crassarum partium: aliter autem sentiunt moderni, & arguunt experimento, cum videamus, quod si pellis confricetur cum argento vivo, vel si eo marsupium impleatur, penetrat, exsudatque; quod non posset contingere, ni tenues haberet partes. Cui respondendo dico, quod licet aliquas habeat partes tenues, & aëreas, quæ quidem exsulant, & penetrant, partes tamen adfunt terrestres, crassæ, atque sulphureæ, quæ remanent, nec aliquo modo pertranseunt. Sunt modo aliquæ difficultates afferendæ, ut quartum propositum in hac re absolvam; prima difficultas est de eo, quod Diosc. & Galen. dixerunt, argentum vivum interficere, & corrodere sui gravitate; quoniam Avicen. hoc reprobatur, inquitque non posse mente concipi: sed quomodo id fiat, manifeste demonstrat Galen. dicens, quod ratione crassitie partium nequit argentum vivum distribui, quare diutius detentum accenditur, & erodit partes sui gravitate, quoniam gravitas est in causa, ut tamdiu in corpore immoretur, donec illum calorem conceperit, quo postea immediate interficiat. Alia difficultas est, undenam fiat, quod argentum vivum fufum, & vi ignis evaporatum morbos pariat frigidos, veluti apoplexiam, epilepsiam, paralysem, stuporem, & huiusmodi, si vero inungatur, exulcerationem faucium, & oris efficiat, & quod si devoretur, exulceret ventriculum, & intestina. Ad quam difficultatem, missa responsione, quam aliqui afferunt dicentes, hoc esse ab occulta Hydrargyri proprietate, cum hæc responsiones nihil doceant; dico quod fuso argento vivo, & vi exterioris ignis exagitato, fit exhalatio partium aquearum, & frigidarum, quæ per nares præsertim attractæ, & cerebrum refrigerant, & condensatæ descendunt, & sic morbos frigidos producunt. Inunctum vero admixtis oleis, quæ ipsum ad penitiora corporis deducunt, attrahitur per arterias, & in eas receptum vi maximi caloris, qui in arteriis reperitur, funditur; & sicut vi ignis in olla, deducitur ad partes supremas, & residens in ore, ac faucibus tanquam in partibus imbecillioribus, ibi exulcerationem efficit. Cum autem in ventriculum suscipitur, ubi remissa, & elixans caliditas non est tanta, ut ipsum fundere possit, neque partes ejus aqueas convertere in vapores, & elevare, diutius detinetur, donec vim igneam concipiat; cujus merito postea ventriculum & intestina corrodit, & exulcerat; & hoc est, quod in præsentia ad hanc maximam difficultatem mihi dicendum occurrit. Est alius modus curandi per decoctum Chinæ, quo aliqui sunt usi; & primo fuere Medici, qui propinarunt hoc decoctum Carolo Quinto, Imperatori semper Augusto, cujus auctoritate magnam inde gloriam apud omnes homines consecutum est, unde postea plurimi nobiles usum hujus decocti susceperunt, & præcipue Veneti. Hæc autem radix advehitur ex Indiis; & ajunt à regione Cynarum, quæ Tartaris finitima, & antiquum est Sinarum Regnum. Extra est flavi coloris; intra vero albicantis; raram habet substantiam, & fungosam; cujuslibet fere saporis, & aliarum qualitatum expertem: habetur Genuæ, Venetiis passim, & alibi. Consuevitque ubique carius venundari, & asserunt quidam esse radicem arundinis, temperie frigidam, non tamen manifeste, atque siccam, habentem partes tenues, quibus humores adeo fundit, ut quam maxime sudorem provocet. Modus utendi est, ut corpore prius optime expurgato decoctum hoc propinetur, & mane, & vespere, & in prandio, & in cæna. Quantitas autem syr. est 12. vel 15. unc. quæ vero loco potus capitur, sumentis arbitrio permittitur: fit syr. *capiendo hujus rad. unc. j. & illam infundendo in lib. 3. aquæ per 24. horas, deinde ad medietatis consumptionem bulliendo.* Pro potu autem eadem radix accipitur, & superadditis tribus libr. aquæ, bullit quo usque duæ partes remaneant. Cibus exhibetur boni succi, nec valde tenuis, estque terminus assumendi hoc decoctum communiter usque ad triginta dies: nullum tamen vidi ego ex hujus radicis usu, neque audivi sanatum; non nocet quidem, quia tum evacuat, tum humores temperat: sed neque multum est juvamenti, ut experimento cognoscitur. Aliud auxilii genus est per spartam, seu falsam parillam, quam dicunt; quæ radix est ab Hispanis ad nos delata, tenuis, flexilis, intus albicans, exterius flava, vel nigra, nullum saporem habens, nullum sensibilem odorem, nullamque acredinem, & crederem ego hanc esse radicem simlacis asperæ, quæ passim in Hetruria reperitur, & de qua dictum est à Dioscoride quod quandoque ponitur in antidotis; unde non esset fortasse ab Hispaniis, vel Indiis petenda. Tem-

Temperiem ejus aliqui dixerunt esse calidam, cum sum-
mopere discutiat, & tophos resolvat: sed aliter ego sentio;
cum nec odorem, nec saporem habeat acrem, vel ama-
rum, nec os mandentibus calefaciat: neque decoctum as-
sumentes incalecant: quare si tophos discutit, (ut revera
conspicitur) illud præstat ratione tenuitatis partium, non
secus ac facit asplenium, quod splenes valde induratos at-
tenuat, & tumidos, non caliditate, sed partium suarum
tenuitate; ut Galen. & omnes fatentur. Usus autem est,
ut post universi corporis expurgationem exhibeatur ejus
decoctum, quod quidem fit *capiendo hujus rad. unc. iiij.*
& in frustra secando, infundendoque per 24. horas in lib. a-
quæ x. vel xij. deinde bulliendo ad medietatis consumptionem,
& hoc postea colatum pro syrupo servatur. Demum eadem
sparta parilla iterum bullit in xv. lib. aquæ ad consumptio-
nem tertiæ partis, & hoc decoctum est potus patientis ad
libitum. De primo autem exhibentur quolibet mane, ac
vespere sex vel octo unc. per 25. 30. vel plures etiam dies.
Visus vero exhibetur tenuis, & attenuans: unde dantur
panis communis, vel biscocti tres uncia, uvæ passæ, a-
mygdalæ, aviculæ montanæ, pulli gallinacei parvi ad pondus
duarum, vel trium unciarum; sed licet ex usu rad. hujus
aliqui dicantur esse sanati, nullum tamen mihi contingit
vidisse perfecte sanatum. Verum quidem est, quod to-
phos optime discutit, ac mirifice symptomata removet:
sed brevi reverti consueverunt; & in aliquibus maxime
ventriculum refrigerat, & lædit. Est aliud etiam auxilium
ex decocto ligni cujusdam Hetechen appellati; quod qui-
dem spinosum est, mediocriter crassum, & intus Phœni-
cei coloris, & hoc Afri utuntur, ut refert Joan. Afri-
canus in suis historiis, ad nos tamen non pervenit adhuc
usus medicamenti hujus, & ideo nihil de hoc certi asserere
possum, sicut nec de radicibus quibusdam, quibus in hoc
morbo utuntur mulieres in Insula Sancti Thomæ. Præ-
stantissimum vero auxilium ad hunc morbum Gallicum
stantandum est Guajaci decoctum, quod genus auxilii,
sicuti & morbus, ex Indiis Occidentalibus fuit nobis com-
municatum. Guajacum autem nomen est Indum cujus-
dam arboris, quæ his temporibus etiam nota est in Italia;
& præsertim Januæ, atque Patavii; habet enim corticem
maculosum, cineritii coloris, & nigri; mediocris est ma-
gnitudinis, foliis vero latioribus, & magis ad longum
tendentibus, quam ad rotundum, fructus edit similes duo-
bus lupinis infimul conjunctis, & si cædatur, nigrum,
magis tamen, & minus, ostendit meditullium; & hujus
decocto utuntur in insula Hispana, & finitimis regionibus,
ubi frequentissimus est hic morbus, regionibusque il-
lis endemicus; verum quia videntur duo genera lignorum
circumferri, quorum alterum appellatur Guajacum, al-
terum vero lignum, vel Palum Sanctum: inquirendum
est, num diversæ, vel ejusdem sint speciei; sunt, qui
dicant, quod ex insula divi Joannis defertur lignum San-
ctum, ex Beata, Guajacum: quodque lignum Sanctum ni-
grum non habet meditullium; sed totum est coloris lu-
tei, & quod plurimos sanat morbos frigidos, quos Gua-
jacum non sanat, unde cum & loco, ubi nascuntur, &
figura, & viribus differant, inferunt diversarum esse spe-
cierum. Dixerim tamen ego non esse diversæ speciei, sed
ejusdem; neque aliud colligi potest ex Historiis Consalvi
Ovietensis, qui dicit idem esse lignum, & quod Palum
sanctum species sit Guajaci: nec aliquid refert, quod &
figuram, colorem, & vires videantur habere diversas, cum
ratione soli ac regionis hoc possit absque dubio fieri,
sicuti in aliis plantis quamplurimis etiam apud nos ple-
rumque contingit, est autem hujus ligni temperies calida,
& sicca in fine secundi gradus, calefacit enim & siccit ma-
nifeste & satis intense: unde calefaciens etiam, & siccans
erit ejus decoctum; cum tale necessario decoctum reddat-
ur, quale illud est, quod decoquitur. Ad hanc vero
temperiem accedit partium tenuitas, merito quarum sem-
per insensibiliter evacuat, ut patet in resolutione topho-
rum, & quandoque sensibiliter per sudorem, per urinam,
& per alvum; maxime quidem, si satis amarum fuerit de-
coctum. Lignum autem eligendum est ponderosum non
scissum, odorem, resinofum, quod cognoscitur, si re-
ductum in scobem, atque compressum sit, & scobs simul
cohæreat, & accensum multam resinam emittat, reddat-
que decoctum amarum. Sed hic dubitatur, an ligni cor-
tex efficacior, vel potius languidiorem habeat vir-
tutem ipso ligno; & nonnulli asserunt corticem discutere
magis, evacuare, ac sudorem provocare, alii vero contra-
rium tenent, asserentes ignaviorem esse corticem, quo-
niam in cortice nec odor, nec amarities, nec resinofum
quid conspicitur, quæ omnia manifeste sunt in ligno. Præ-
terea dicunt, quod cortex, cum asseratur lignum pro na-
vium saburra, fordem & situm contrahit, ita ut veluti cor-
rumpatur, & ineptus reddatur ad operandum: sed oppo-
situm experientia demonstrat; apparet enim clare majorem
esse calefactionem, & exsiccationem in cortice: quo ali-

qui solo pulverizato utuntur, & felici cum successu, &
juvamento maximo, neque hoc mirum, cum idem sit
omnibus plantis: cortex enim semper ex partibus tenuio-
ribus constat. Ad rationes autem dicimus, quod etsi non
tantus adsit odor, neque sapor, neque tanta resinofita-
tas in cortice, quemadmodum in ligno; est tamen par-
tium magis tenuium cortex, quam lignum: neque
semper (ut ipsi dicunt) pro navium saburra defertur;
quin imo sæpe solo pene hoc ligno naves onustæ ad
nos deveniunt. De usu modo videamus: primo ta-
men dicendum, quomodo corpus debeat præparari, cum
necessaria sit corporis præparatio, antequam ligni deco-
ctum assumatur, ut recte possit operari: si enim aliter ad
usum recipiatur, exagitur materia, quæ cum sit multa,
nec possit evacuari, quandoque ad mala deducit sympto-
mata, & perniciem: & vidi ego factam quandoque Epilep-
siam, & Apoplexiam ob exhibitum absque præparatione
hujusmodi decoctum. In præparatione igitur primo le-
nienda est alvus per cassiam, quæ retorridos etiam humo-
res evacuat, vel alio consimili; deinde ad venæ sectionem
veniendum, ubi magnus sit morbus, & ætas, & vires
consentiant: nec obstat, quod aliqui à venæ sectione ab-
horreant, dicentes ipsam facere operationem contrariam
naturæ, quod natura à centro ad circumferentiam retra-
hat; quia si valeret hæc ratio, nunquam etiam esset phar-
macis expurgantibus utendum in hoc morbo. Præterea
secat venam Avic. etiam in variolis apparentibus, quoties
aliquod malum imminet, ac plenitudo adest, quoniam ubi
plurima est materia, non fit hujusmodi retractio, sed potius
aliquantulum exonerata natura à parte materiæ veluti à
farcina, potentius ad cutim & extimas corporis partes re-
siduum propellit, secta vena deveniendum est ad materiæ
coctionem: in qua quidem aliqui semper cum myrobala-
nis, corticibus ellebori nigri, senæ foliis, & consimilibus pro-
cedunt; sed non recte; quoniam hæc potius coctioni re-
sistunt, cum coctio fiat per quietem, & expurgantia medi-
camenta, cujusmodi sunt prædicta, semper exagitant; &
licet sena leve sit medicamentum; non tamen est, quin
humores educat exustos, quod vero cortices ellebori ni-
gri exagitare possint, manifestum est: & multo minus
conveniunt myrobalani, nam si corpora sunt purgan-
da, fluida fieri debent: cujus oppositum faciunt myro-
balani: non ergo conveniunt similes syrapi, & hoc opti-
me contra Rhasim annotavit Avicenna vituperans myro-
balanorum usum in febribus in principio: quare potius u-
tendum est syr. de fumaria, de beton. melle ros. & simili-
bus, cum decoctis fumar. beton. borag. aliisque hujusmodi,
si materia sit pituitosa. Quod si sit biliosa, syr. convenit
acetosus simplex, rosatus recens, de succo cichorei, endivia,
atque consimiles, cum decoctis ejusdem generis. Si autem
sit melancholica, commodum est oxymel, syrupus de fuma-
ria, de pomis simplex, de succo borag. & ejusmodi, cum
decoctis correspondentibus. In expurgatione vero materiæ
jam concoctæ pro diversitate humorum peccantium, di-
versis utendum est medicamentis, licet fere semper in hoc
morbo adsit congeries omnium humorum, & semper in-
cedendum est cum vehementibus, unde pillul. Alexandri
conveniunt, & cochia; de hermodactylis etiam, & foetida,
additis semper corticibus ellebori nigri, in quibus est maxi-
me sperandum, evacuat enim elleborus niger utramque bi-
lem sine molestia, ut asserit Aëtius. Quod si æger potius
voluerit pharmacum in potu, poterit fieri decoctum ex ra-
dicibus ellebori nigri, & seminibus odoratis, addendo postea,
vel hieram Pachii, vel diacolocynthidos Aëtii, vel etiam con-
fectionem Hamech, quæ poterunt etiam exhiberi cum deco-
ctione senæ, ac epithymi: non tamen semel, sed pluries est
evacuandum; quia materia in hoc morbo crassa, & exusta
semper contumax est educationi. Expurgato tandem cor-
pore, ad usum hujus decocti veniendum, quod quidem
hoc modo paratur. Assumuntur duæ uncia corticis, & u-
na libra ligni; lignum in scobem redigitur, cortex autem
contunditur, & per 24. horas infunduntur in duodecim lib.
aquæ, deinde ad medietatis consumptionem ebulliunt, in va-
se vel testaceo vitro intus obducto, vel vitreo, vel etiam æ-
neo obducto stanno; tandem percolatur hoc decoctum, & pro
syrupo servatur: eidem scobi postea superimponuntur quindecim
lib. aquæ, bulliuntque ad consumptionem tertiæ partis,
& hoc decoctum percolatum deserviet loco potus in pran-
dio & cæna. Sed quæret hic aliquis, num semper lignum
sit decoquendum in aqua, vel quandoque decoqui debeat
in vino, ut aliqui faciunt, qui vel tantum in vino deco-
quunt, vel in aqua, & postea vinum admiscunt, cui re-
sponderem, quod melius est facere decoctionem in aqua;
ita enim coquitur in India, unde hujus ligni usum recepi-
mus; non tamen negarem, quin etiam in vino quandoque
factum, vel etiam cum vino pernixtum juvet, in corpo-
ribus præsertim valde humidis, & frigidis, sed in calidis &
siccis omnino est fugiendum: possent enim facile ad tabem
deduci; ut sæpe vidimus. Advertendum tamen, quod si

aliquis voluerit uti vino in corporibus frigidis, & humidis, non debet in vino lignum decoquere, quia sic valde amarum, & acre redditur decoctum, sed potius admiscenda est illa vini portio, quæ videbitur opportuna, posteaquam decoctum paratum fuerit ex aqua. Sunt etiam qui lignum decoquunt in aquis alembicatis frigidioribus, ut *endivie*, *sonchi*, *cichorei*, & *hujusmodi*, pro febricitantibus, & emaciatis; alii autem, qui decoctum alterant cum herbis in ipso incoctis frigidioribus: alii tandem, qui lignum decoquunt in jure pulli; sed crederem ego aquas illas alembicatas minime convenire; cum omnes aquæ per sublimationem factæ, sicut & pluviales, participant adstrictione, ut Galenus etiam sentit: quod si parva hæc adstrictio, quam habent, videtur facere ad penetrationem, hoc utique esset, si paucis diebus exhiberetur, nihilominus, quia diu est exhibendum, in tam longo temporis spatio sibi met ipsi viam occluderet; unde laudarem potius usum decoctionum herbarum frigidarum cum ligno, quoties timemus calefactionem, & exsiccationem superfluum; licet ex ipsis decoctum reddatur imbecillius. Probo etiam illos, qui quidem ex jure pulli decoctum faciunt; in imbecillioribus enim maxime convenit, cum jus pulli junioris & nutriat, & humores contemperet. Non probo autem illos, qui cum hoc decocto medicamenta expurgantia miscent, est enim valde perniciosum, cum fiat pugna in operationibus, decoctum enim expurgat per ambitum totius, medicamentum vero purgans à circumferentia semper deducit ad centrum. Nec etiam valde probo illos, qui commiscant quædam tanquam antidota, ut *carduum benedictum*, *radices tormentillæ*, *betonicæ*, & *consimilia*, quandoquidem licet hæc & calefaciant, & exsiccent, non tamen sunt admiscenda: quia nec Indi aliquid admiscunt, & forte in hac admistione adaitur aliquid, quod tota forma ligno adversatur, sunt enim quædam repugnantia à tota specie, quæ sunt nobis occultæ: unde hoc adnotavit Mesues cavendum in compositione medicamentorum; & hinc patet multo deterius facere illos, qui & solventia medicamenta, & antidota, & vinum & aquam commiscunt. Syrupi autem quantitas exhibenda non est una in omnibus, ut plurimum tamen est *octo*, vel *decem unciarum*, post cuius assumptionem quiescendum est in lecto, & sudor provocandus, capite non cooperto: sic enim incommoda multa, quæ sequi solent, evitantur: sicuti capitis repletio, ac humorum liquefactio, unde cephalææ, hemicranie, destillationes, cæcitates, & hujusmodi alia plura oriri possent; nec vi provocandus est sudor, vel calefactis lateribus, vel pannis, vel vesicis aqua calida plenis, ut quidam faciunt: his enim funduntur humores, & spiritus una cum calore innato dissipantur. Victus vero convenit mediocris, & attenuans; non enim valde tenuis est opportunus; ut consuevit esse in usu primis illis temporibus, quoniam a tali victu maxime languida redditur virtus; ita ut neque concoquere, neque discutere, neque sensibilibiter evacuare possit; dandus est itaque panis, neque semper biscoctus; hic namque, licet bene nutriat, ægre tamen conficitur. conveniunt etiam carnes avicularum montanarum, pullorum gallinaceorum, & fructus, veluti sunt *passule*, atque *pistachia*, quæ quidem & nutriunt mediocriter, & attenuant; nec penitus vituperanda sunt *composita ex amygdalis*, & *saccharo*, atque alia hujusmodi, licet non satis facile concoquantur: panis quantitas, ut plurimum solet esse trium unciarum, obsonium vero duum, vel trium, non tamen ista quantitas debet in omnibus ita mensurari, sed pro natura, & consuetudine laborantium vel augenda, vel minuenda est; datur autem prandium per tres, vel quatuor horas ab assumpto syrupo, sic etiam & cæna similiter: syrupus autem, qui exhibetur, ad vespertas assumitur post septem horas à prandio. De secundo decocto bibant patientes in prandio, & cæna, quantum eis sufficere videbitur, & quantum conficere possunt, sed inter prandium, & cænam, & à cæna nihil bibere debent; & quum utimur hoc genere auxilii, non sunt ægri semper in cubiculis detinendi, ut olim fiebat: sed permittendum est eis egredi quandoque domo, dummodo non sit ventosus, caliginosus, frigidusve aër, & talis, qui corpus nimium immutare, vel commovere possit: terminus autem est exhibendi hoc decoctum 40. dierum, licet etiam per plures exhibeant aliqui: hoc autem fit, quia longus est morbus, & longa pariter continuata evacuatione indiget, & 40. dies videtur poni pro termino in morbis contagiosis veluti in pestilentia: quo exemplo ducti credo, quod Medici assumpserint hanc diem pro termino hujus auxilii, victus autem in principio, & sine crassior esse debet, in medio vero tenuior, quia tunc natura maxime contra morbum incitata ipsum aggreditur, nec est impedienda per cibum. Cavendum autem est, ne, cum hoc decoctum assumitur singulis 8. vel 10. diebus (ut aliqui faciunt) purgans aliquod medicamentum propinetur, sic enim natura impeditur, & materia retrahitur à circumferentia ad centrum, cum na-

tura ab hoc decocto adjuncta semper insensibilibiter per cutim evacuet, licet evacuare non videatur. Quod si decoctum Ligni per alvum evacuat, sui amara substantia abstergendendo, & ita leniendo hoc facit, non sicuti solventia medicamenta attrahendo. Transactis vero 40. diebus, cum non amplius decoctum adhibemus, omnino est utendum medicamento purgante, ut humores jam parati, & qui non sunt evacuati, evacuentur: suntque medicamenta purgantia, qualia descripsimus in præparatione corporis: post evacuationem refrigerandi sunt ægri, & humectandi victu, balneis, & medicamentis quibusdam levioribus: pro cibo igitur utantur *ptisana*, *cichoraceis*, *lactucis*, & *hujusmodi*. balneum sit folium aquæ dulcis tepidæ: medicamenta vero *saccharum ros.* & *borago*, quod si uberiores alterius voluerimus expurgationem, opportunum est serum lactis, & exhibitum more Gallico & antiquorum in debita; & magna dosi; Neque probandi sunt illi, qui à principio hujus morbi non exhibent hoc decoctum, & cunctantur ad minus per annum, dicentes in hoc morbo expectandam esse fermentationem, donec scilicet morbus ad unam formam specificam sit deductus, ut sanari possit ab auxilio agente etiam à forma specifica, quoniam fermentatio requiritur in mixtis factis ab arte, ut à natura deducantur ad unam formam, quod apparet in theriaca: sed inter morbum, & nostrum corpus, non video, quæ fermentatio fieri debeat. fermentatio autem inter vapores inquinatos, & humores nostri corporis efficitur quam citissime, ita ut in intemperie morbi principium ejusdem sit rationis cum ea progressa, ut vult Galen. ubique: Igitur quam primum intemperies incipit, suum habet esse, & formam specificam: quod quidem dicendum etiam erit de morbo Gallico, cum sit morbus in intemperie: unde hoc expectare nihil aliud est, nisi permittere ut morbus in habitum deducatur. Accedit etiam, quod neque verum est Ligni decoctum sanare hunc morbum à forma specifica, ut supra quoque ostendimus: Ex hoc genere auxilii maxima habentur juvamenta, quandoquidem præterquam quod morbum hunc sanat, ventriculum roborat, humidiora & excrementosa corpora exsiccat; cerebrum etiam destillationibus obnoxium ex intemperie frigida & humida sanat. Cæterum quandoque, si valde siccis exhibeatur, ad hecticam senilem deducit: interdum etiam in corporibus calidis, & siccis ætatis tempore exhibitum febres excitat: interdum quoque visi sunt aliqui ex potu decocti hujus in hydropem devenisse, resolutio calore naturali jocinoris ob discussionem, & continuatam evacuationem, ut refrigerato postea viscere sequuta sit hydrops: verumtamen, si moderate sumatur, innocue semper capitur in quacunque temperatura, corporis habitu, & ætate, ita ut exhibitum quandoque fuerit pueris quatuor annorum felicissime; sic etiam exhibetur in qualibet regione, anni tempore, ac cæli constitutione: fugiendus tamen est aër vel valde calidus, vel valde frigidus, frigido enim aëre corpore nimium constipato, insensibilis evacuatio prohibetur, in calido autem ob cutis raritatem plurima fit resolutio: sed ubi res urget, alterandus est aër, vel ad calidum, vel ad frigidum, ita ut reddatur temperatus: & postea tuto decoctum exhibetur. sed quæret quis, nunquid, quemadmodum sanatur hic morbus decocto Guajaci, possit etiam sanari (ut aliqui testantur) decoctis aliorum lignorum consimilium, ut *juniperi*, *buxi*, *quercus*, & *hebeni*: cui respondendum, nemini hoc succedere potuisse, quamvis multi, & viri etiam doctissimi experimentum facere tentarint, & ego neminem vidi, nec audiivi sanatum. Neque testimonium fide dignum adducunt ii, qui oppositum dicunt, nec sequitur propterea Ligni decoctum sanare à forma specifica: quoniam, licet in lignis enarratis reperiantur aliqua manifestæ qualitates consimiles Guajaco, non tamen reperitur illa partium tenuitas, qua quidem funduntur, & attenuantur humores, & ideo non possunt illud idem præstare: quod si quis admiscuerit aliqua, ex quibus haberi possit penetratio, attenuatio, & fusio; neque habebit intentum, quoniam non potest ars ita perfecte admiscere medicamenta, ut naturam æquet, quæ reperitur in Guajaco; ars enim nequit naturam exacte imitari, unde nec ita perfectas & veras mixtiones efficere potest, quandoquidem hoc solius est naturæ. Sed jam de symptomatibus agamus, quæ quandoque ob vehementiam trahunt ad se curationem, non tamen de his diffuse tractare, nec ad nimis particularia descendere intendo, sed in genere aliqua tantum, quæ mihi utiliora videbuntur, adnotare. Incipiam autem à carie pudendorum, quæ primo solet apparere, quum quis Gallico morbo inficitur: cognoscitur vero esse Gallica ex tumore, colore, atque sordibus, & crustaceis quibusdam excrementis, solet enim apparere livida, Phoenicea, vel nigra: talia enim conspiciuntur excrementa, labia tumida sunt, ac dura, & ulcus inæquale: unde his apparentibus tutum, & necessarium est universum corpus evacuare: postea vero ad loca-

lia deveniendum est: & in principio sæpe visum est causticis medicamentis totum virus conceptum fuisse discussum, atque consumptum, unde imperiti etiam feliciter quandoque utuntur *aqua illa, quæ quidem Aurifabri utuntur ad secernenda metalla*, sic etiam *atramento sutorio*, vel *precipitato*, aut aliis pulveribus, vel oleis adurentibus. Animadvertendum tamen est, ne vel corpus repletum sit, vel cacochymum, vel valde acuti sensus: in talibus enim hæc & dolores & inflammationes, absque alio juvamento, efficiunt. Nec alio modo sanantur hæc ulcera Gallica in pudendis, quam curatione à Galeno proposita in *lib. 5. methodi medendi* circa finem, cum iis, quæ strenue siccare possunt, cum hujusmodi membra suapte natura siccissima sint, verum tamen est, quod ejusmodi exsiccantia multo magis juvant, si eis admisceatur aliquid, quod expertum sit in hoc morbo juvare, ut est *precipitatum*. Medicamenta vero Galen. sunt *colocynthis usta*, & *anethum itidem ustum*, *pompholyx*, *aloës*, *molybdæna*, *scoria æris præparata*, & *hujusmodi alia*. Hæc autem vel sicca imponi possunt superposito aliquo cerato exsiccante, vel cum unguentis, & ceratis consimilibus admisceri. Apparent etiam quandoque verrucæ quædam scissæ non nimis dolorosæ, inæquales, & quæ figura & substantia ficum præ se ferunt, symptoma quidem, quod & fœdum est, & maximo impedimento. auferuntur autem hæc, si pensiles fuerint, ligatura: si vero sessiles, medicamentis emollientibus, & corrodentibus: unde usus *ammoniaci cum squama æris præparata*, & *precipitato* est valde conveniens: & vidi sæpius citissime ac facillime remotas per aquam superius dictam, sed in hoc etiam symptomate curando necessarium est prius universum corpus evacuare. Solet quoque hic morbus incipere à fœda gonorrhœa, quæ cum Gallica est, statim ex unico tantum congressu quandoque invadit, ita ut manifestum appareat contagium: cognoscitur tamen Gallicam esse ex plurima educta materia, colore livida: curatur vero, si post necessariam totius evacuationem, semen supprimatur, & viscidum reddatur, præbendo aliquem tonum vasis seminalibus cum iis, quæ moderate adstringunt, cujusmodi est electuarium, quo maxime utor ex *radicibus nymphææ*, *seminibus lactucarum*, & *agni casti*, appposito *gummi tragacanthi*, *masliche*, ac *thure*, addito aliquo genere terræ, ut *bolo Armenia vulgari*, vel *terra sigillata cum seminibus melonum*, & *cucurbitæ*: cavendum tamen est ab usu valde adstringentium, & præsertim circa principia: periculum enim est, ne prava illa materia retenta laborantes ad pejora symptomata deducantur, vel sæpe multos ab imperitiis deductos fuisse conspeximus. Solent bubones insequi gonorrhœam, vel pudendorum caries, & verrucas, & ex hujusmodi progressu cognoscuntur esse Gallici; quamvis etiam Gallici sine hoc progressu contingant, affecto jecore, sicuti perpetuo afficitur in hoc morbo: in horum vero curatione in principio neque vena est scindenda, neque pharmacum purgans exhibendum, præter aliquod lenitivum, ne fiat retractio materiæ facientis inflammationem ad intra venas, nisi forte summa fuerit repletio, vel cacochymia, tunc enim & venam secare, & purgans aliquod medicamentum exhibere poterimus, non enim in hoc fiet retractio materiæ facientis inflammationem intra venas, & licet in cæteris inflammationibus prima intentio sit materiæ repulsio, in hac tamen, sicut & in aliis, quæ accidunt in locis, in quibus membra principalia superfluitates expellunt, non convenit repulsio; & qui aliter jam hanc repellere voluerunt, multa mala symptomata induxerunt, & morbum Gallicum confirmarunt, quapropter in bubonibus hujusmodi primum, quod intendunt Medici, est materiæ suppuratio, ut facta suppuratione, ac loco aperto, non solum evacuetur materia, quæ in loco inflammato continetur, sed etiam corpus universum expurgetur, servando locum diutius apertum, sic enim continuatæ fiunt evacuationes: unde sæpius hoc modo sanatus est morbus iste Gallicus absque alio auxilio, statim itaque ad eam, quæ suppurationem faciunt, veniendum, & si dolor adest intensus, optimum erit *cataplasma illud Galen. ex farina, oleo*, & *aqua*; si durus sit tumor, præstans est *linimentum ex butyro, axungia* & *ol. amygd. dulcium appositis lanis succidis*. Ad extrahendum autem, quod necessarium est, cum videmus ad discussionem properare, & alia morbi Gallici signa incrementum, conveniens est *emplastrum ex cepis, radic. lil. alb. fermento*, & *caricis*. Quod si contumaces fuerint, appositis cucurbitulis extrahuntur: appposito etiam *emplastro illo molitivo, quo passim Veneti utuntur*, vel etiam *diachylo simplici*, vel consimilibus, suppuratione autem facta bubones aperiuntur, vel ferro, vel igne, vel caustico aliquo medicamento, apertione potius magna, quam parva, & angusta, ne ulcus reddatur sinuosum, atque ut crassæ materiæ effluere possint: abstergetur vero, mundificetur, & ultimo, cum diutius permanerit apertum, & multa ex eo fuerit educta materia, nec aliquid notatu dignum am-

plius effluit, consolidetur. Frequentissime consueverunt etiam esse pustulæ in hoc morbo, quæ circa caput apparent, præsertimque circa partem illam, ubi capilli desinunt, quæ solent etiam circa ipsum anum, & in aliis corporis partibus apparere: in his autem curandis non est repellentibus utendum, ut quidam faciunt non sine maximo discrimine laborantium, sed si crustosæ sint, auferenda est crusta medicamentis emollientibus, deinde *aqua, quæ recipiat alumen*, & *sublimatum*, & participet aliquam absterfionem, ut esset *aqua farfaræ*, madefieri debent pustulæ, ac loca illa: si vero appareant in ore, jungatur *alumen*, & *sublimatum*, vel *precipitatum cum aqua plantag.* tunc enim ob periculum, quod imminens circa partes illas minantur, non est malum, quinimmo debemus uti aliqua repulsione: sed in his etiam est prius universum corpus expurgandum, & evacuandum. Ulcera pariter in hoc morbo Gallico sæpiissime contingunt, quæ quandoque ita fuerunt exedentia, ut ipsorum malignitate integra membra conciderint, in quorum curatione, post evacuationem, & expurgationem corporis universi, conveniunt medicamenta valide siccantia, inter quæ numerantur *precipitatum*, *argentum vivum*, *sublimatum*, & *scoria æris præparata*. Hæc vero debent misceri cum his, quæ medicamentorum acrimoniam retundunt, & aliqui utuntur *ceratis ex cerussa*, *lithargyrio*, *addito vel argento vivo*, vel *sublimato*, vel *precipitato*: quod si ulcera sint in ore, optimum est usus illius aquæ, quam superius diximus confici ex *alumine*, *sublimato*, & *aqua plantag.* Accidit etiam in ossibus caries, molestissimum quidem symptoma, & præcipue si fuerit in palato, vel naribus, ubi ossa facile corroderentur, & si hoc symptoma in palato acciderit, laborantes naribus loquuntur, & omnia liquidiora, quæ per os assumuntur, ex naribus effluunt: & ideo quam citissime hujusmodi periculo est occurrendum, & cum caries in extimis partibus apparet, statim dividenda est pars affecta usque ad os subjectum, vel ferro, vel caustico medicamento: & illud os, quod fuerit corruptum, auferendum, & postea consolidandum ulcus: prohiberi etiam debet offis putredo per medicamenta, quæ strenue siccare possunt: cujusmodi sunt *ol. ex sulphure*, vel *ex chalcantro*, & *aqua plantag. quæ receperit alumen*, & *sublimatum*, *unguentum etiam aliquod, in quod precipitatum admittatur*: debent autem solliciti, & diligentes esse medici, quum vident pustulas & ulcera palati, ut occurrant (quantum fieri potest) corruptioni offis, præexigitur etiam & in hoc symptomate curando evacuatio, & expurgatio corporis universi. Tophi etiam contingunt, ac tumores adeo duri, ut quandoque ossa videantur, ii si offei sint, nec cedant Salsæ parillæ decocto, aperienda sunt loca, ossa deinde abradenda, & postmodum ulcera consolidanda. Si vero non fuerint offei, emolliendi sunt prius, & postea discutiendi, & caveatis in hoc symptomate à causticis medicamentis; periculum enim est, ne per hujusmodi auxilia ulcus canceris inducatur, sicut quandoque videmus contigisse. Superveniunt quandoque Rhagades, & lichenosæ, quas dicunt affectiones, in volis manuum, & plantis pedum, quæ nisi à Ligni decocto superentur, difficillime possunt removeri, tentanda tamen est curatio, præposita corporis evacuatione, per *linimentum confectum ex unguento ros. Mesuæ*, vel *ex pomata*, etiam *addito precipitato*. Cadunt etiam sæpe pili ciliorum, superciliorum, capitis; barbæ, ac partium reliquarum, in cujus symptomatis curatione nunquam ad adstringentia veniendum (ut quidam faciunt) qui ad usum *ladani*, *olei myrtini*, & *consimilium* deveniunt. sic enim fit, ut materia repulsa excitet symptomata sæviora: sed procedendum est eo modo, quo Galen. in consimili affectione procedit in primo de medic. comp. sec. loca, evacuando scilicet prius universum corpus, & caput, deinde materiam discutiendo, quæ continetur sub cute, discussio autem præcipue per *thapsiam* habetur permixtam cum aliquo tenuium partium, quæ quidem *thapsia* radix est ex Gargano monte delata, & vulgo turbitum appellatur; hæc enim & discutit, & pro pilorum generatione idoneam attrahit materiam. Solent etiam interdum (quod pejus est) concidere dentes, & narium extremitates: cui quidem symptomati, expurgato prius corpore, occurrendum est repellentibus, & exsiccantibus, ut cum esset gingivas, & narium extremitates madefacere *aqua ros. & plantag. addito alumine*, & *pauco etiam precipitato*. Inter omnia vero symptomata, nullum est, quod magis laborantes excruciet, quam dolor, in cujus ablatione, quamvis tripliciter possit removeri, vel per causæ remotionem, vel per anodyna, vel per stupefacientia, nunquam tamen in Gallico dolore stupefacientibus est utendum; materia crassa & prava magis incrudetur. Unde aliis duobus auxiliis procedendum est, & primo anodynis vere, quæ conficiuntur ex moderate calefacientibus, & fomentibus calorem innatum cum levi discussione: qualia sunt

decocta ex chamamelo, anetho, & seminibus odoratis, addita quantitate aliqua Guajaci, quibus postea per spongas locus dolens foveatur: idem faciunt inunctiones ex oleo chamamelino, anethino, & consimilibus. sacculi etiam repleti floribus chamameli, anetho, & fursuribus, madefacti aceto calefacto; deinde pro causæ remotione, facta prius evacuatione, utendum est revellentibus, repellentibus, & ultimo discutientibus. Non tamen mihi probandi videntur illi, qui pro his doloribus removendis utuntur à principio magnis medicamentis purgantibus, etiam sine correctione; concocta enim sunt vacuanda: & qui conantur in principio inflammationum materiam medicamento educere, nihil à parte affecta evacuant, & sanas, ac vicinas partes colliquant, ut Hippocr. docuit; Neque pariter probandos censeo illos, qui ad hanc intentionem utuntur inunctionibus, & ceratis hydrargyrum recipientibus applici-

848
tis supra loca dolentia, & maxime si dolor fuerit in capite; majus enim ex hujusmodi auxiliis nocumentum, quam juvamentum affertur. Verum quandoque tam sævus est dolor, tamque rebellis, & contumax, ut temere necesse sit unumquodque auxilium tentare. Tutissimum vero est auxilium & evacuans, & anodynum, & universi corporis humores contemperans, folium aquæ dulcis teripidæ. Symptomatibus autem mitescentibus non est ab ulteriori curatione desistendum, sed tutum semper erit ad Ligni decoctum devenire; quo quidem Gallica lues, quæ fomes & radix est symptomatum, removeatur omnino. Et hæc mihi de hujusmodi morbo, deque symptomatibus ipsum concomitantibus, brevius quo fieri potuit, dixisse sufficiant.

F I N I S.

JOANNIS LANGII LEMBERGII,
DE
MORBI GALLICI
TUBERIBUS,
EPISTOLA.

Excerpta ex Tomo secundo Epist. Medicinalium.

Accepistine modo, obsecro Theodorice, exoletos veterum morbos, (quorum vel nomina sunt oblitterata, feminaria tamen in corporibus elementariis rediviva delituerunt: ob mutatam victus rationem, loci, aquarum, aërisque naturam, cœlestium siderum ortus occasusque radiis alteratam,) ut novos nonnunquam renasci morbos? Ob id accidit, ut Plinius, Strabo, Olausque Gotthorum archiepiscopus, Stomacaciam, Scelotyrben, novos in Dania & Cæsaris Germanici exercitu cæltenses esse & dici morbos arbitrati sint: quum iidem ante Hippocratis quoque tempora mortale hominum genus diris calamitatibus affligerint. Id ambiguitatis, ut in herbarum censura, nominum varietas & mutatio effecit. Stomacaciam quippe Danorum & Cæsaris Germanici militum morbum, Hippocrates libro de internis affectibus, sub nomine volvuli hæmatitis, non describere, sed tanquam penicillo his verbis depingere videtur: *In hoc, inquit, morbo accidunt, ut ex ore male oleant, à dentibus gingivæ discedunt, & à naribus sanguis profluit, aliquando ex cruribus ulcera pullulant, & alia sanescunt, alia emergunt, & cutis extenuata nigrescit.* Est & alter ærumnosus nervorum morbus, ac roboris eorum decoctor, ante Cæsaris Germanici expeditionem quoque non ignotus, quem ob solutas in genibus nervorum compagine, Scelotyrben appellarunt. Hic ex lentore fit, & defluxu phlegmatis per spinæ medullam, obstructis ac relaxatis nervis, à postremis lumborum vertebis, & ossæ sacro, ubi multifariam divaricantur, ac in colli vesicæ & sphincteris muscolum, & crura propagantur, cæteris supereminis à lumborum vertebis per totam corporis molem nervis illæsis. Quo fit, ut suprema corporis pars in vigore subsistat, & inferna ab umbilico ad talos usque relaxetur, & ægrotus cruribus tremat, & vacillet, ac titubet. nervi quoque grosso de phlegmate flatu distenti, quum in lecto vel quovis motu incaluerint, & crurum ac vesicæ musculi saltu jectigationis adeo convelluntur, ut lotium præter voluntatis arbitrium emingant. Quid multis? Corpus nisi baculis suffultum fuerit, progressuri labascunt & corruunt. Quem morbum Hippocrates libro Prænotionum altero, hisce verbis describit: *Medulla, inquit, spinæ affecta, homo nec crurum, nec vesicæ, aut ventris officio potens est, nisi urgente necessitate.* si vero morbus invaluerit, tum aliquando præter voluntatem mejit & egerit. Hunc vero morbum auctor libri Definitionum pereleganter ita definit: „σκειλοτύρβη ἐστὶν εἶδος ἀδυναμίας, ὥστε περιπατεῖν ἐπ’

B „εὐθείας μὴ δύνασθαι, καὶ ποτὲ μὲν κατὰ εὐσθὺ, ποτὲ δὲ εὐάνιμον „εἰς τὰ δεξιὰ περιφέρειν, ἢ τὸ δεξιὸν εἰς τὰ ἀριστερά. καὶ ποτὲ „μὲν ἐπισύρειν τὸ σκέλος, ὥσπερ οἱ ἀναβαίνοντες τὴ μέγα. Id est: Scelotyrbe est species paralysis, qua correpti recto calle progredi non possunt, sed modo à dextris in sinistrum vacillant, ac sinistrum pedem in dextrum circumferunt, ac coguntur dextrum in sinistrum, & in progressu attollere crus, tanquam hi qui magna & ardua conscendere volunt. Plerisque mederi cum theriaca, ac balneis Laconicis, & unguentis caloricis de Castorio, costo, ac euphorbio medici volunt: sed frustra omnis conatus. quin thermis sulphureis quoque frustra insudarunt: quibus tamen esum odoremque columbarum sylvestrium esse salutarem, Zoar Soldano scripsit, & dixit: *Comedere columbas sylvestres est præsentanea antidotus relaxationi omnium membrorum, & illis qui reponunt post se crura & pedes, & salubres privationi sensus & motus.* Versari etiam in peristerotrophio, id est columbario, est iis paralyticis valde salutare. Morbum quoque Gallicum, quamvis sit veterum morborum farraigo & colluvies, novum tamen esse plerique contendunt: quum tamen sæva illius symptomata multis seculis, antequam in crudefceret, nobis visa sint: varia scilicet exanthematum genera, Lichen, Serpigo, Herpes, Gargæonis & tonsillarum ulcera, Sephiros, cancer & steatomata, tubera, ac ex intima ossium medulla concretus sub illorum panniculis tumor: & in cruribus scirrhi, πῶροι qui noctu plus quam interdiu sæviunt: quos ochram θερπτεῖν, id est dissipare, dixit Dioscorides. nec tam dirus in arthritide ex visceri humoris lentore grassatur dolor, qualis circa ossa in hoc Gallico morbo sævire solet: quem Græce ὀσκόπον ob id dicunt. qualem quoque dolorem & olim Archigenes & Galenus, ossibus cranii impactum, cantharidum cauteriis & elleborisino curarunt. προμελετηθεῖαν, inquit Aetius, ἡδὴ γὰρ διάθειν καὶ ἐν αὐτοῖς ὡς εἰπὼν τοῖς ὀστέοις πειρηθεῖαν. „Hoc testatum fiet, ostocopum, ossium dolorem, antequam Gallica ex venere lues innotesceret, „in humana desæviisse corpora. Unde & in capite, sub pericranio tubera, ossibus cranii impacta crebro videmus enasci, quæ ex morbo Gallico cephalalgæ agnata merito dicere poteris. Proinde nil opus esse arbitror, ut meis literis semper aliquid novi tibi significem: quum exoleti veterum morbi quotannis denuo in crudefcant, & renoventur. & (ut Terent. Prolog. Eunuch. vs. 41. ait) nil dictum modo, quod non sit dictum prius: ita nil in morbis modo accidit, quod non acciderit olim. Vale.

F I N I S.

P E T R I B A Y R I, *Taurinensis*,
D E
D O L O R I B U S M U S C U L O R U M,
E X
M O R B O G A L L I C O G E N I T I S,
C A P U T.

Ex Enchiridio ipsius de medendis corporis affectibus excerptum.

Unguentum optimum ad tollendos dolores musculorum, genitos ex morbo Gallico, quod composui pro nobili quadam muliere, quæ jamdiu laboraverat magnis doloribus, maxime in nocte, nec poterat ullum invenire remedium, hoc enim ea unguento, Deo favente, fuit sanitati perfecte restituta, quod & in multis aliis sum expertus. Sunt hæc ejus dotes, quod non infert nocumentum in gutture, & tollit omnino dolores, & sedat tuberositates & durities, quæ in hoc morbo contingunt, delens pustulas, neque habet sibi simile. Debent tamen prius administrari purgationes universales, humorem peccantem respicientes: durante autem tempore unctionis fiant clysteres patienti morbum Gallicum, si opus sit, & aliquando per intervalla capiat bolum infra scriptum. Recipe cassiæ pinguis drach. iij. diacatholiconis drach. ii. confect. Hamech drach. j. cum saccharo fiat bolus, quem capiat per horam ante prandium, involvendo in nebula madefacta in vino, bibendo statim post parum brodii carniū.

Unguenti porro descriptio hæc est. Recipe olei irini, & ol. de Keiri, ol. laurini ana drach. iij. axungie porci masculi liquefactæ & colatæ unc. ix. succorum radic. ebuli, absinthii, & rutæ agrestis ana unc. iij. vini malvatici. aut alterius albi odoriferi & optimi lib. j. s. coquantur omnia simul ad consumptionem succorum & vini lento igni: deinde colentur, & colaturæ addantur bdellii dissoluti in aceto drach. ix. olibani pulverizati subtilissime unc. ij. & drach. ij. euphorb. & pyrethri subtilissime pulverizatorum ana drach. vj. ceræ q. s. misceantur omnia simul, & ponantur super ignem, donec cera sit liquefacta: deinde removeantur ab igne, semper movendo cum spatula usque ad refrigerationem, & tunc addatur Mercurii extincti unc. j. s. & diligenter mi-

scendo fiat unguentum, cum quo calido ungantur membra dolentia, & tuberositates summo mane: deinde quiescat coopertus per tres aut quatuor horas, etenim sudabit copiose. Quando vero fastidiet sudorem, abstergatur sudor, & quiescat per horam. Et sit decenter sobrius in cibo & potu, & adhibeat prædictam unctionem decem aut duodecim diebus, & pluribus, si opus sit, & per intervalla ante cœnam per quatuor horas ungatur, donec sit sanatus omnino. Aqua destillationis herbe stellarie bibita valet, etiam ad ulcera cancrofa. Olibanum pulverizatum cum oleo de Keiri & aceto confectum in mortario, confert dolori, qui dicitur compositus, & est dolor, ex quo proveniunt in corpore sicut verrucæ, cum quadam re simili formicæ, dicit Avic. 2. Canonis cap. de Olibano, & profecto est morbus Gallicus. Et in usu decoctionis ligni Guajaci cum vino, vel aqua secundum necessitatem, inest mirabilis proprietas contra morbum Gallicum, maxime in illis, qui nimis ulceribus implentur.

Pilulæ vero, quibus utuntur moderni contra morbum Gallicum, quæ in aliquibus (ex ulceribus & nodositatibus multum exterminatis) mirabilem fecerunt operationem, hujusmodi sunt. Recipe argenti vivi drach. xxv. rhabarbari electi drach. x. diagrydii drach. iij. moschi, ambre ana drach. j. farinæ frumenti drach. ij. cum succo limonum fiat massa pilularum, ex qua formentur pilulæ quantitatis ciceris, & detur una pro vice omni die per horam ante cœnam. Hæc recepta fuit ex Turcia apportata, & qui primus inter Christianos his usus est pilulis, cecidit repente mortuus super pontem Avenionis, dum ibidem pro- fugi effemus propter prælia, anno 1537.

F I N I S.

A N T O N I I C H A L M E T E I, *Vergesaci*,
D E
M O R B O G A L L I C O
L I B E R.

Ex Enchiridio ipsius Chirurgico excerptus.

C A P. I.

Veneri affectus profligandi prima pars ad victus institutionem est referenda, in qua aer debet esse temperatus, cibi euchymi, coctuque faciles, & qui humores nec crassos & viscidos, nec tenues & acres gignant. Altera pars in purgationibus consistit: in quibus clyster ex decoctione com-

C muni, cassia, & cathol. primum locum habebit: vel potionem ex cassiæ drach. vj. cathol. drach. iij. rhab. in pulverem redacti drach. s. cinnamomi granis ij. aquæ bugl. unc. iij. syr. viol. vel ros. unc. j. dabis: aut bolum ex cassia, cathol. & diasena offeres. Postea sequenti die, si plenitudinis signa apparuerint, venam secabis, jecorariam quidem, si magis sint affectæ partes inferiores, vel cephalicam, si superiores, vel mediam, si omnes ex æquo partes afficiantur. Sanguinis vero educendi quantitas indicationem habebit à natura virium, ætatis, ac morbi. Si tamen mulier afficiatur, utile est, vena malleoli secta, ciere men-

Li i

ses,

CAP. II.

Usus aquæ philosophicæ.

les, si retineantur, quo tempore fluere solebant. Deinde A humores præparandi, qui si biliosi & tenues videantur, quales sunt in iis, qui ulcera habent virulenta: exhibebis syr. de fumar., de lupulo, de bugl., endiv., viol., cum aquis fumar., cichorei, endiv., borag., bugl., solani, viol. ut tamen sit aquarum ad syropos proportio dupla: quibus adde triasant. vel diamarg. frig. drach. j. s. videbique, num plus huius syrupi vel aquæ, minus autem illius sit miscendum. Si vero pituitosos crassosque humores magis redundare putaveris, sitque affectus cum arthritide, aut tumoribus scirrhosis coniuuctus, tum proderunt mel ros. colat., oxymel simpl., syrup. de fumar. compositus, syrupus conservationis acori, de stœchade, oxymel scill. & aquæ beton. melis. hysop., salvia, primula veris, iuxta arthriticæ & similes: adde autem pulverem cinnamomi vel nucis mosc. vel diarbod. abb. ad scrup. iiij. vel apozemate sequenti humores præparabis. Recipe ligni sancti & cort. ejusdem in lib. viii. aquæ infusorum sing. unc. iiii. coquantur ad medias: adde rad. rusci, graminis, & asparagi sing. unc. j. rad. & foliorum enule campanæ, buglos. borag. endiv. lupuli, fumar. lapathi acuti, scabiosæ, adianthi, polytrichi, rostri porcini sing. man. i. liquiritiæ contusæ drach. vj. medullæ seminis carthami. sennæ orient. sing. unc. j. seminis citri, cucurb. melonum drach. ij. seminis anisi & fœnic. sing. drach. i. passul. mundat. jujubarum & sebesten sing. par. viii. trium florum cordialium sing. pug. i. fiat decoctio in aqua lupuli, vel fumar. cape de colat. lib. ij. in quibus dissolve sacch. quantum sufficit santali moscat. & cinnamomi sing. drach. i. s. fiat apozema clarific. & aromat. pro vj. dosibus. Quando humores sunt heterogenei, & capitis atque articulorum doloribus æger infestatur, proderit sequens. Recipe ligni sancti & corticis ejusdem, sicut dictum est, infusorum & coctorum sing. unc. iiii. rad. acori, galangæ crassæ sing. drach. vj. rad. rusci, graminis, asparagi, filicis, enule camp. lapathi acuti cum foliis sing. unc. i. betonicæ, salvia, melissæ, gallitrichi, chamæm. chamæpit., primula veris, trifolii, fumariæ, hepaticæ, endiv. buglos. quinque capill. sing. man. i. seminis melonum unc. i. seminis anisi & fœnic. singul. unc. s. liquirit. contusæ unc. i. s. passul. mundat. unc. ij. prunorum & ficuum sing. par. viii. polypod. querc. & medullæ seminis carthami singul. unc. ii. sennæ orient. unc. i. s. agarici trochisc. unc. s. C hermodact. drach. iii. colocynt. drach. ii. belleborei nigri drach. i. s. myrobal. Indarum & chebul. cum oleo amygd. dulc. confricatarum, sing. drach. ii. thymi & epithymi. sing. drach. i. s. trium florum communium, stœchad. & florum genistæ, sing. pug. i. fiat decoctio in aquis partibus succi fumariæ, & seri caprini, cape de colat. lib. ii. in quibus dissolve mel. ros. & syrupi ros. solutivi singul. unc. iii. sacch. quantum sufficit, fiat apozema mediæ decoctionis, clarificetur, & aromat. cum cinnamomi, & diarbod. abb. singul. drach. i. Capiat bis in hebdomade vel frequentius unc. iii. pro dosi. Poteris ex iis nonnulla detrahere, & alia adjungere pro natura affectus. Et si ventriculi subversionem timeas, prætermittis belleborum & colocynthidem. Si mulier afficitur, non sunt omittenda quæ uterum juvant, ut sunt matricaria, verberna, sabina, syrupus de artemisia, & de radicibus. Humores jam præparatos, sic vacuabis. Recipe elect. de psyllio, & de succo ros. sing. drach. i. s. cathol. & tryphera Persicæ sing. drach. iii. rhabarb. electi in sero caprino infusi scr. iiij. cinnamomi grana v. syrupi viol. unc. i. aquarum lupuli & fumar. sing. unc. i. s. misce, & fiat potio. vel, Recipe decoctionis communis (cui adde polypod. querc. & sennæ sing. unc. s. hermodact. drach. ii.) quantum sufficit, in qua dissolve cathol. drach. vi. confect. hamech & diaphæn. sing. drach. ii. fiat potio. vel, Recipe elect. Indi majoris, & diaphæn. sing. drach. iii. diacarth. drach. ii. aquarum beton. & buglos. sing. unc. ii. syrupi ros. solutivi unc. i. misce, & fiat potio. Recipe conservæ rad. bugl. & florum stœch. singul. drach. i. s. theriacæ veteris scrup. iiii. sacchari modicum, fiat bolus: qui detur postredie medicinæ. Postea bibat aquarum buglos. & fumar. unc. i. s. Loco potionis, hyberno præsertim tempore, purgari poterit humor pituitosus pilulis de agar., cochiis, scetid., lucis, de hermod. & arthriticis. Biliosus autem, aureis, aggregativis, assaseret, sine quibus, de rhab., de quinque generibus myrobal. de fumaria.

Tertia pars hujus affectus curandi ad roborantia pertinet. Utile enim fuerit opiatam præscribere, qua mane & vespere utetur ad cerebrum, hepar, & ventriculum roboranda. Fiet autem ex conservis radicis acori, elenii, florum salvia, anthos, cichorei, buglos. cortice citri condito, & theriacæ, diamarg. frig., elect. latitiæ Galeni, diarbod. abbat., triasant. & similibus. Proderunt quoque myrobal. conditæ, sed divitibus, obisumptum. Epithema etiam cordi applicabitur ex floribus communibus, melissa, corallo, santalis, semine citri, & ocymi, diamarg. & similibus.

Quarta curandi pars est in usu cujusdam aquæ, quam philosophicam, vel theriacalem appellant, qua utendum post universales purgationes, juxta humoris peccantis naturam. Poterit ergo sequens parari ad morbum profligandum. Recipe rasuræ ligni sancti optimi lib. s. vini albi dulcedinis expertis lib. ii. aquæ defecatissimæ lib. viii. aquarum fumar. cichorei, chamæm. sing. lib. i. polypodii quercini lib. s. macerentur simul horas xii. adde epithym. unc. ii. asplenii unc. vi. seminis juniperi unc. ii. corticis citri unc. i. conservæ ros. cichorei, buglos. & borag. sing. lib. s. conservæ enule campanæ, & theriacæ veteris sing. quart. i. distillentur in diplomate: postea addes saccharum & cinnamomum ad saporis suavitatem: dabisque hujusmodi aquæ unc. iii. aut iii. aut v. pro viribus ægrotantis, ac morbi magnitudine: nam ea sua tenuitate humores tenuat, poros aperit, sudores movet, ac recondita facultate huic morbo adversatur. Cui poteris addere conservam acori, iridem, aut alia, quæ magis tuæ intentioni accommoda videbuntur. Liberum quoque erit longe à cœna, cum ibit cubitum, totidem uncias illius aquæ fumere. Interea vero, dum ea utetur, cubiculo non egredietur nisi à prandio, cœloque sereno, & aëre calido, victu utetur tenui & exsiccante, vinum bibet oligophorum, mensamque integrum ita vivet cum hujusmodi aqua vel etiam diutius, pro virium, & affectus magnitudine: cumque alvus fuerit astricta, clystere molliente subducetur. Nonnulli in principio pastus unc. iii. hujus aquæ exhibent cum tanta vini albi quantitate: nec eam vespere propinant.

CAP. III.

Qui usus ligni Indici.

Solemus etiam post universales purgationes hunc morbum usu ligni sancti curare: sic vero parabitur. Recipe scobis ligni Indici lib. i. corticis ejusdem unc. iiii. macerentur horas xxiii. in lib. x. aquæ purissimæ in fictili vitreato: coquantur ad medias prunis luculentis quinque aut sex horas, & percolentur: postea quotidie in aurora illius aquæ dabis uncias sex, & ægrum cooperies & sudores moveantur: moderate tamen, ne vis corporis dissolvatur: subinde sudor detergetur, corpus fricetur & caput: cibum non sumat nisi horis sex à potu exactis: ejusdem aquæ totidem uncias offeres quinque horis à cœna: sudores tamen tunc non movebis. Deinde in idem lignum jam coctum aquæ lib. xv. injicies, & iterum coques ad tertias: sub decoctionis finem addes liquir. rasæ & contusæ unc. s. passularum mundatarum unc. ii. absoluta decoctione addes cinnamomi drach. v. ad saporis jucunditatem, eoque decocto utetur in pastu. Nonnulli sub finem primæ decoctionis addunt fumar. lupuli, borag. buglos. singul. man. j. Alii radicem cyclam. cardui benedicti, & olibanum ad unc. i. singulorum: alii rad. enule campanæ in pulverem redactæ, mumia, singul. unc. s. carabes drach. ii. s. pulveris hermodact. drachm. ii. sennæ orient. unc. s. alii mediam partem vini albi: alii tres partes vini & unam aquæ injiciunt: quod profuturum putaverim corporibus pituitosis ac robustis, atque cum nervi ac tendines non afficiuntur: cum vero corpora sunt imbecilla, satius duxerim, magisque profuturum, si decoctio in sola aqua fiat: imo cum corpus imbecillum, biliosum, ad tabem propensum, sæpe Guajaci usu contabescit: inflammantur urinæ, dolores augentur. Itaque cum corpus est biliosum, loco aquæ communis, utor aquis cichorei, buglos. viol. fumar. in decoctione quarum usu sæpe sum expertus rem feliciter successisse. Sunt quoque qui primo decocto adjiciunt belleborum, esulam, colocynth. turbit. dyagryd. agar. rhabarb. quod præter rationem fieri videtur: illa siquidem humores naturamque exagitant, ac vires dissolvunt: fiunt enim duæ evacuationes contrariæ: una quidem ligni sancti ad exteriora per sudores, altera vero medicamentorum laxantium ad interiora per alvi dejectionem. Proinde illis sum nunquam usus, neque uti suaserim. Alii decocto Guajaci nihil adjiciendum esse sentiunt, ne aliorum mixture vis ligni in provocandis sudoribus impediatur. Quod si aliquid miscere placet, id partibus affectis sit accommodatum, ut in hepatis obstructione addantur capillares, vel quæ vim Guajaci adjuvent, veluti carduus benedictus. Aliqui sequentes usurpant decoctiones veluti artis arcana quædam.

Re-

Recipe ligni sancti lib. j. corticis ejusdem lib. s. aquæ purissimæ lib. x. macerentur, ut dictum est xxiiij. horas, atque coquantur ad tertiæ partis consumptionem. Præterea rad. enulæ camp. dactylorum ab ossibus separatorum sing. unc. j. s. sennæ orient. unc. j. macerentur in lib. vj. vini albi horas 24. super cineres calidos, ita ut propemodum vinum ferveat: deinde exprimantur, & huic vino misceatur præcedens decoctio: postea adde sacch. lib. s. cinnamomi unc. j. & exactis iiij. horis ab ea mixtione, trajiciantur per colatorium vini aromatitæ, ac singulis matutinis capiat unc. v. aut sex, & ante cœnam, vel cum se in lectum recipiet, tantundem. Iterum in dictum lignum injice aquæ lib. xv. bulliant ad tertiæ, adde sacchari & cinnamomi quantum videbitur ad saporis gratiam. Animadvertendum vero, non unam eandemque decoctionem omnibus temperaturis esse parandam, sed interdum valentiorē, interdum vero imbecilliorē, habita virium, ac morbi, & cæterarum rerum, tum naturalium, tum contra naturam, ratione. Idem quoque dicendum de victus institutione. Dum autem eo decocto utetur, ita victus instituendus, ut consuetudine in ciborum quantitate perspecta, primis quinque aut sex diebus quarta pars detrahatur, aliis sex tertia, aliis sex diebus media, deinde eodem ordine ad pristinum vivendi modum reducatur. Utatur carnibus euchymis & assis, ac sale minime condiantur: Nam sal, ut ajunt, vim decocti impedit. in prima mensa offerantur aliquot pruna cum saccharo, in postrema autem passulæ. Panem bis coctum comedet, cui, cum flatu torquent, aut adest ventriculi imbecillitas, adjiciendum nonnihil anisi, & fœniculi. Sic vero vivendum tenuiter 30. vel 40. dies, pro viribus ægri ac morbi magnitudine. Nonnulli sæpe solum panem cum prunis & passulis offerunt. Quod si ob virium imbecillitatem vinum in pastu permittere cogaris, primi decocti usum in sex hebdomadas protrahes. Cum vero alvus non fluat libere, erit, ut dictum est, clystere subducenda, vel drachmæ aliquot sennæ in decocto vesperi macerandæ; & mane leni præcedente ebullitione & expressione offerendæ. Vel syrupus sequens in usum parandus, de quo unc. iiij. cum decocti Guajaci unc. ij. exhibebis, & illo die non moveantur sudores. Recipe polypodii quercini recentis lib. s. foliorum mercurial. borag. fumar. ivæ arthritica sing. man. j. passul. prunorum, sebesten sing. par xxx. anisi unc. j. tammarind. unc. ij. sennæ orient. lib. s. florum viol. bugl. & borag. sing. pug. ij. fiat decoctio ad lib. iiij. in colat. dissolvemel. ros. colat. & sacch. singul. lib. j. syrupi ros. solutivi, & syrupi de fumo terræ compositi sing. unc. vj. fiat syrupus perfecte coctus, qui usui servetur, deque eo capiat bis vel ter in hebdomade, ut dictum est. Cæterum cum videamus, decoctum Guajaci non sufficere ad hunc affectum profligandum, quod tenues humores absumat, crassos vero frequenter relinquat: post hujusmodi decocti usum, nos levioribus solemus uti unctionibus ex hydrargyro & aliis, quibus, quod reliquum erat crassorum humorum, absumitur, & partim per os, partimque per alvum, & urinas educitur. Tres vero vel quatuor tantum unctiones efficiamus, aliquo ex unguentis infra scriptis, à quo dosim mediam argenti vivi subtrahimus, ut initius, imbecilliusque sit unguentum. Utiliusque existimamus dierum tantum triginta diætā præscribere, ac postea ita ungere, quam 40. dierum diætā, sine unctionibus

CAP. IV.

Quomodo utendum radice Chinæ.

Alia ratione curatur hic morbus, quæ non est præcedenti admodum dissimilis, fit autem decocto radice Chinæ, quæ apios dicitur. Itaque post universales purgationes, præscribimus victum tenuem, non tamen usque adeo siccum atque cum decocto Guajaci: siquidem decoctum radice Chinæ vehementius siccatur, quam Guajaci, quod ex siti facile deprehenditur: sic autem parabitur. Recipe radice Chinæ in tenues orbiculos sectæ unc. j. aut unc. j. s. coquatur in x. lib. aquæ in vase terreo vitreato, ad medias. Vas vero tam exacte cooperiatur, ut nihil exhalet: Deinde coletur decoctum, ac super cineres continue calidum servetur. Hujus decocti dentur unc. viii. vel viiiij. pro viribus ægrotantis; ac sudet tres horas: sudor diligenter abstergetur, prandeat hora 9. vel 10. & rursum hora tertia à meridie eandem decocti dosim sumat: lectum ingrediatur, & sudet, cœnabit autem hora sexta, ac frugalior erit cœna, quam prandium. loco vini secundo decocto utetur, quod parabitur, si injeceris aquæ lib. xii. in feces superioris decocti, deinde coxeris ad tertiæ. Potest tertium & quartum fieri decoctum, si addideris radice drach. ij. Si tamen vino abstinere non possit: eo saltem decocto vinum diluatur. At hujusmodi dosis non est servanda perpetuo, sed vel augenda, vel minuenda pro virium & morbi magnitudine. Debetque decoctum hujusmodi quotidie vel alter-

Tom. II.

nis diebus parari: nam facile acefcit, viresque amittit, si diutius fervetur.

CAP. V.

Unguentorum administrandorum ratio.

Quinta pars hujus affectus curandi, ad unguenta sudores moventia est referenda: in quibus non sunt ponenda, quæ valenter siccant, nisi ulceribus laboret, quibus siccantia profunt, sed sudores cohibent, qualia sunt præcipitatum, tutia, litharg. sed usurpanda, quæ molliunt, laxant, & leniter discutunt, ut adipes, medullæ, butyrum, olea liliorum, chamæmel. anethi, amygd. laurinum, lumbric. unguentum, resumptivum, dialth. & similia cum argento vivo: quod frequentissime sum expertus, etiam si absque præparatione applicaretur, profuisse, modo eo recte utamur; hoc est iusta quantitate, atque totius corporis perspecto temperamento, & viribus ægri. Non improbo tamen illius præparationem ex aquis calfacientibus, & tenuantibus: imo vero puto potius ita esse præparandum, quam cum aceto. Quod vero nonnulli, etiam doctissimi viri, illius usum improbare conantur, multis modis, quæ ex ejus usu sequuntur, incommoda demonstrantes, ea certe humoris potius acrimonie, aut eorum, qui utuntur, ignorantie tribuenda existimo, quam mercurio. Multa enim sunt medicamenta, quæ plurimam nobis utilitatem afferunt, si recte illis utamur, contra vero jacturam maximam, mortemque immaturam, veluti opium, papaver, & alia. Aliorum tamen rationes refellere, aut contrarias in medium proferre, mei non est instituti: sed affirmare auctorem eos, qui tantopere mercurii usum improbant, aut nunquam, aut non ut decet, illius periculum fecisse, sed ut sit, ego tamen confirmo, illius usum me nunquam fefellisse, qui quam plurimos ab hac detestanda lue etiam inveterata (quæ hic, si alibi usquam, est frequentissima) Dei beneficio, liberaverim. Ut autem ad rem veniamus, post universales purgationes, poterunt sudores hoc pacto moveri. Recipe axung. suillæ lib. j. pingued. gall. butyri recent. sing. unc. j. olei chamæmel. & lil. sing. unc. iiij. olei laurini & anethini sing. unc. ij. thur. mastich. myrrhæ sing. unc. s. argenti vivi unc. v. tereb. lotæ in aqua vitæ unc. iiij. resine pini unc. iiij. misce, fiat unguentum: quod erit doloribus profuturum, si addas unguentorum calidorum unc. iiij. aut plus minusve pro doloris vehementia & styracis liquidæ unc. s. Proderit quoque tophis & scirrhis tumoribus, si addideris gummi bdellii, ammoniaci, galbani dissolutorum in vino albo, & aquæ vitæ, singul. unc. j. pingued. anseris, anatis, & medul. cruris vituli sing. unc. ij. Ulcera vero juvabit augendo dosim pulverum, & addendo lithargyrium, & cerussam, vel minium. Ut tamen rem dilatemus, explicemusque magis perspicue, poterunt unguenta sequentia singulis affectibus particularia parari. Primo quidem in morbo cum pustulis sine articularum dolore. Recipe radicem & foliorum enulæ camp. lapathi acuti, althææ, malvæ, scabiosæ, fumar. lupuli, rostri porcini, agrimon. bugl. viol. singul. man. j. lentium, lupinorum, & hordei parum contusorum sing. pug. ij. bellebori nigri triti unc. ij. sulph. vivi unc. j. fiat decoctio pro balneo, quod ægrotus ingreditur vesperi, longe à cœna, postea in lecto sudabit, & dormiet: mane vero ungetur sequenti linimento admodum utili. Recipe rad. enulæ camp. & lil. alborum sing. unc. j. s. summitatum absinthii, lupuli, fumar. scabios. singul. man. s. cicerum, lentium, hord. sing. pug. j. florum chamæm. melil. samb. singul. pug. j. fiat decoctio, cape de col. lib. j. s. adde olei ros. unc. ij. olei mast. & laurini sing. unc. iiij. butyri rec. unc. v. axung. suillæ salis expertis lib. s. bulliant omnia simul ad decocti consumptionem, postea misce thuris, mastich. myrrhæ sing. unc. i. s. sarcoc. & cerussæ sing. unc. i. aluminis drach. vj. litharg. unc. j. s. tereb. unc. iii. styracis liquidæ drach. x. argenti vivi in succo limonum extincti unc. iii. vel plus minusve pro ægrotantis viribus, agitentur diligenter in mortario marmoreo, fiatque linimentum. Si dolor sine pustulis articulos, & caput maxime afficiat, utendum sequenti. Recipe axung. gallin. anseris & anatis sing. unc. j. medul. cont. vituli & bovis sing. unc. j. s. axung. suillæ lib. j. Hydrarg. in ea axungia extincti unc. v. vel vj. vel vii. pro viribus ægri, thuris, mastich. baccarum lauri sing. unc. ii. sarcocol. myrrh. sing. unc. i. s. cinabarii drach. ii. euphorb. unc. s. resine pini unc. ij. s. tereb. lotæ in aqua vitæ unc. iiij. sublimati drach. i. s. olei lumbric. amurcæ, olei de lil. chamæm. & vulpini sing. unc. iiij. agitentur in mortario marmoreo, addendo styracis liquidæ drach. x. Si tophi in capite, & ulcera magna cum carie ossium, vel sine carie in diversis corporis partibus, sitque ægrotus debilis, solæ corporis partes extremæ sunt ungendæ & adenes, atque à superiori linimento cinnabrium, sublimatum, & euphorb. sunt detrahenda: miscere autem poteris aliquid unguentum resumpti-

vi, & Agrippæ, ac aliorum calidorum cum bellio & ammoniaco. Cum vero adest dolor articulorum cum tophis; hoc utitor. Recipe rad. acori, enulæ campan. ircos, ebulli, althææ, hermodact. sing. unc. j. beton. salviæ, ivæ arthrit. sing. man. j. florum hyperic. stæch. sing. pug. j. coquantur in lib. ii. vini, & colaturæ misce axung. suillæ salis expertis lib. j. axung. gall., anseris, anatis, medul. cruris vituli singul. unc. j. unguenti Agrippæ, martiati, dialth. sing. unc. j. s. olei lumbr. vulp. de lilio, chamæm. anctb. laur. mastich. sing. unc. j. s. thuris, mastich. sing. unc. j. myrrhæ unc. s. baccarum lauri unc. j. s. euphorb. drach. ii. resina pini in oleo lumbr. liquefacta unc. iij. tereb. lotæ in vino albo unc. ii. mercurii in aqua vitæ & salviæ loti, exsiccati, & axungia extincti unc. vj. styr. liquidæ unc. s. fiat unguentum. vel Recipe axung. suil. lib. j. opop. galb. sagap. bdel. dissolutorum in aqua vitæ sing. unc. j. resina pini liquefacta unc. iiii. olei rut. unc. ii. olei lumbr. de spica, chamæm. laur. sing. unc. iiii. unguenti dialth. unc. v. thur. mastich. myrrhæ sing. unc. j. euphorb. unc. s. cinnabr. drach. iiii. hermod. unc. s. fiat linimentum.

CAP. VI.

Curatio per emplastra.

At qui unctiones pati nolunt, poterunt uti cerato, vel emplastro Vigonis de ranis, quo post universales purgationes circumvolventur omnes articuli, vel brachia & crura tota, & in lecto aut domi se continebunt. Quod si pruritus nascatur, fovendus locus vino decoctionis ros. chamæm. melil. & similibus, deinde applicandum emplastrum. Vis autem eorum si nimium fuerit imbecilla, unam aut alteram unctionem adjunges.

CAP. VII.

Curatio per pilulas Mercuriales.

Nonnulli post purgationem universalem sequentibus pilulis affectum curant. Recipe rhab. unc. x. scam. drach. iij. terantur, succum vel syrupum de limon. affundendo, argenti vivi panno conclusi, ut granis minimis effluat, unc. ii. & drach. vj. extinguatur diligenter eodem succo, cumque satis extinctum & mixtum fuerit, sape de eodem succo vel syrupo affundendo, adde farine triticeæ drach. ii. moschi drach. i. fiant pil. v. pro drach. diligenter deauratæ: nam aurum Dioscoridi mirifice hydrargyri noxam reprimat, sumat quotidie unam, vj. horis ante cibum, illisque triginta dies utatur. Interea vero nullo alio utatur medicamento, nec cathartico, nec topico; sed bis in hebdom. tantum bibat aquæ fœnic. unc. j. & aquæ vitæ unc. s.

CAP. VIII.

Alia curatio per potionem & unguenta.

Alii affectum inveteratum præscripta victus ratione, ac purgationibus, sequentibus potione, & unctione curant. Recipe zing. nucis mosch. caryoph. pip. sing. unc. j. vini albi lib. vj. macerentur horas xxiii. & coquantur, donec ad lib. iij. redeant: bibat ad novem dies vel plures illius decocti unc. iiii. pro dosi singulis matutinis. Recipe hydrarg. unc. iiii. olei laur. unc. iiii. baccarum lauri unc. ii. euphorb. aquæ salviæ & vitæ modicum, ungantur extremæ partes corporis, & spina dorsi proxime ignem mane, & ante cenam, postea fudet. Eam autem curandi rationem in robustis, & pituitosis non improbarim.

CAP. IX.

Ultima curatio per suffitus.

Postrema curandi ratio in suffitibus consistit, quæ mihi parum probatur: non enim possunt suffitus hunc morbum curare, nisi vehementes fuerint, qui non possunt fieri sine magno partium principum periculo, ac sæpe inducunt syncopen ob spirituum resolutionem, aut paralytism, aut convulsionem. Cum tamen reliqua medicamentum modum. Recipe cinnabrii unc. s. thuris, mastich. sing. unc. i. calami aromatici, zedoariæ sing. drach. iij. olibani, sandarachæ veræ sing. drach. ij. cerussæ unc. s. excipiantur tereb. & fiant trochisci pro suffitu. Recipe corticis thur. drach. ii. mastich. gummi hederæ & juniperi, ladani, hypocist. sing. unc. s. auripig. rubri vel citrini drach. iij. cinnabrii unc. j. excipiantur tereb. & fiant trochisci. vel, Recipe cinnabrii unc. ii. ladani drach. ii. cort. citri sicci unc. s. sublimati drach. i. thur. mastich. styracis calam. radicis dictamni veri sing. drach. i. s. cum debita theriacæ veteris quantitate fiant

A trochisci ponderis drach. i. s. qui vicissim conjiciantur in carbones. Si vero fuerit fluxus humoris in pulmones, poterimus sublimatum detrahare, & illius loco auripigmentum miscere. Solis illis suffitibus contentierimus, vel post suffitum ungemus extremas partes imbecillo unguento, quo utendum esse diximus post Guajaci usum, optimumque erit in ulceribus, quæ cacoëthe dicuntur. Si post unctiones suffitu uti velimus ad absumendas partes morbi reliquias, detractis cinnabrio & auripigmento, cardiaca miscebimus, quæ vim incidendi, tenuandi, ac discutiendi habeant. Modus autem utendi suffitu is esto: Aeger nudus collocabitur sub conopeo in sedili, oculis clausis, ne suffitus tenuitate lædatur, & in vase ignis ex prunis luculentis, in quem conjiciantur trochisci. unc. j. vel unc. s. pro viribus ægrotantis, & indicationibus variis, si fumus valentior fuerit, paululum caput educet, deinde reducet, ac si fieri possit, moveatur sudor, postea in lecto reclinetur æger, ac fudet, fiatque suffitus mane ante cibum, vel si virtus imbecilla, sumpto tantum ovi vitello & tantillo vini, vel unc. s. diamarg. frig. vel modico corticis citri conditi. Unguentis, vel emplastris, vel suffitibus erit utendum, donec morbi materiem absumptam putaveris, mane autem tantum jejuno ventriculo unguentis vel suffitu uteris, vel alternis tantum diebus, si æger imbecillior. Quod si natura tarda ad expellendum, & robusta fuerit in fine, bis in die sine periculo ungere poteris, unges vero partes extremas, & adenes, ac spinam, cavebisque regionem partium principum, fiet autem unctio proxime ignem, vel in lecto, si æger imbecillior, non autem in thermis, vel hypocaustis. Denique his notis materiam satis absumptam deprehendes, dentes dolebunt, lingua intumescet, ulcera nascentur in ore, saliva multa effluet, ulcera exsiccabuntur, remittentur dolores, aderit lassitudo fere ad syncopem, distendentur nervi, & alvus profluet, perseverandumque erit in usu eorum medicamentorum, donec aliquid eorum subsequatur.

CAP. X.

Quomodo occurrendum symptomatis.

Symptomatum alia præcedunt, ut ardor urinæ, bubones, ulcera pudendi, quæ etiam sine morbo venereo accidere videmus. alia sequuntur, ut pustulæ, ulcera in toto corpore, alopecia, alia superveniunt ex imperfecta curatione, ut dolores fixi, nodi cum carie ossium, ulcera omnis generis, herpes, marasmus, & alii morbi varii. alia superveniunt inter curandum, ut oris inflammatio, cum unguentis utimur, aut suffitu, ulcera in ore excitantur ob recrementorum transitum, potius quam vi unguentorum, nisi quod hæc vehementius humores educant, decoctum vero Guajaci vel Chinæ sensim. Quod autem id potius humoribus quam unguentis sit adscribendum patet. nam multos videmus oris inflammatione laborare ante usum unguentorum.

Oris ulceratio.

Cui symptomati occurrimus, si primis quatuor aut quinque diebus utamur gargarismate ex jure pulli cum sacch. vel decocto hord. cum syrupo violaceo, ita ut lib. decoctionis misceantur unc. v. syrupi. tutum enim non est primis diebus uti repellentibus, nec medicamentis alvum moventibus, quemadmodum nec nimium detergentibus, ob dolorem, qui si supervenerit, lenietur gargarismate ex lacte bubulo, in quo chalybs candens extinctus fuerit, vel ex mucagine althææ, lactucæ, seminis lini, cum decocto hordei. Quod si affectus vehemens fuerit, impetus naturæ sistendus est, tum clysteribus acribus, tum repellentibus gargarismatis dictis de uvulæ inflammatione, & oris ulceribus, emplastrum de mastiche, vel contra rupturam collo & temporibus admovendum, & capiti quæ siccant, & roborant, suffumigia dicta de ulceribus oris, ac ulcera contingenda aqua sublimata. Cucurbitulæ scapulis affigendæ, mane caput fricandum, deinde brachia, deinde crura, aut grana aliquot foliorum auri, per se, aut in suis jusculis, transglutienda. aurum enim, ut ante dictum est ex Diosc., noxam hydrargyri corrigit: aut parentur sequentia gargarismata ad dentes roborandos, gingivarum inflammationem tollendam, ulcera oris tum detergentia, tum glutinanda. Recipe pilosel. plantag. summitatum oleæ, rubi, lentisci sing. man. j. liquir. unc. j. hord. pug. j. fiat decoctio ad lib. j. in qua dissolve mel. ros. vel syrupi ros. vel nymph. pro affectus magnitudine unc. iij. succi mali punici unc. ij. fiat garg. vel, Recipe pilosel. plantag. solani, caprifol. agrim. summitatum oleæ, rubi, mori, caudæ equinæ singul. man. j. fol. & baccarum myrti singul. unc. j. licii drach. iij. nuces cupressi iij. lentium pug. j. s. fiat decoctio in aqua chalybeata, in col. lib. j. s. dissolve succorum cydon. & ros. sing. unc. ij. s. mel. ros. vel diamorum unc. ij. aluminis unc. s. fiat garg.

Intestinorum erosio.

Sæpe etiam accidit, ut intestina ob humorum acrimoniam erodantur, & excoerentur, unde tormina & dolores intolerabiles oriuntur, cui symptomati sic occurrimus. Recipe *hord. integri lib. s. malv. viol. sing. man. ij. fiat decoctio, & in lib. j. dissol. vitellos duorum ovorum, olei viol. unc. iij. pingued. capræ unc. ij. olei rosati unc. j. s. fiat clyster*, qui calens injiciatur, ne concreascit pinguedo, ac diu agitetur, & iterum atque iterum injiciatur, si opus fuerit: hoc enim clystere bis injecto, perpetuo symptoma profligavi.

Lipothymia.

Accidit etiam interdum lipothymia, & vires nonnunquam adeo dejectæ, & prostratæ, ut se movere non possint, huic autem symptomati providebimus, si ægroto exhibuerimus juscula ex vitellis ovorum, vel ex carnibus pullo- rum expressis cum *cinnamomo & nucem mosch. diamarg. frigidum, diamoschum dulce, confectio Alkermes, & alia car- diaca* etiam huic symptomati utilia.

Ardoris urinæ curatio.

Ardor urinæ statim profligabitur, si fieri possit, nec au- diendi, qui dicunt profuturum esse, si diu perseveret, quod eos continuo fluxu à lue venerea præservari putent, imo vero sæpe visum est eos in luem veneream prolabi propter venenum, quod humoris acrimonia augetur, & partes principes conscendit, vel in iis partibus generantur ulcera, quæ vix aut nunquam curantur. Proinde in aëre frigido & sicco versabitur ægrotus, vitabit omnia acria, falsa, flatulenta, utetur vino tenui & oligophoro, vel aqua, in lecto plumeo non dormiet, à venere abstinerebit. Omnes animi affectus vehementes fugiet, corpus moderate exer- cebit. Purgationibus utetur pro humorum dominio, in quibus maxime vitanda diuretica, & medicamenta valen- tiora, quæ scammonium recipiunt, nisi timeamus luem ve- neream, sed potius refrigerantia & mollientia exhibenda. Itaque *malvæ, cichorium, endiv. hord. semina frig. liquir. passulæ, dactyli, myrobal. citrin. & Indæ, syrupus viol. & de nymph. flores tres communes erunt ex usu, & frequentes injicientur clysteres ex decocto malvæ & cassia*. Prodest raro venæ sectio (nisi adesset plethora) maxime cum est symptoma venerei morbi. Sed purgato corpore utemur emulsionibus sequentibus, vel similibus. Recipe *quatuor seminum frig. majorum mundat. singul. drach. ij. granorum pini, & amygd. dulc. mundat. sing. unc. s. aquarum portul. & plantag. singul. unc. ij. aquæ ros. unc. j. decoctionis liquir. lib. j. sacch. albi, & syrupi viol. singul. unc. j. s. fiat emul- sio*, qua utatur mane & vespere ante coenam. Recipe *emul- sionis quatuor seminum frig. majorum extractæ cum aqua hord. lib. j. syrupi viol. & de jujubis sing. unc. iij. utatur quo- tidie mane, ac iteretur*. Recipe *liquir. rasæ, & passul. mundat. sing. unc. s. seminis lactucæ, papav. albi, hyosc., acetosæ sing. drach. j. seminis malv. bis malv. cucum. sing. unc. s. fiat decoctio in aqua parietariæ ad quart. iij. in col. dissol- ve syrupi de limon. & viol. sing. unc. j. diamarg. frig. drach. ij. misce, & utatur ut ante*. Possunt etiam semina frigida teri cum sero lactis, & addi trochisci alkekengi, sacch. & syrupi dicti. Possunt etiam præscribi *drach. ij. tereb. Vene- tæ lotæ in aqua endiv., donec acrimoniam dimiserit, cum pul- veris liquir. drach. iij. & rhab. scrup. ij. ex quibus forma- buntur orbiculi sumendi in pane azymo, deinde bibet aquæ parietariæ unc. iij. Confert etiam usus cassiæ sumptæ ho- ram ante prandium*.

In topicis primo utetur leviter detergentibus, veluti *de- cocto hord. cum melle, vel syrupo viol. vel sero lactis cum saccharo*. Quod si dolor adit vehemens, utetur *mucagini- bus ex semine malv. lactucæ, psyllii, lini, cydon. extractis cum aqua caprifolii*: cujus succus creditur urinæ ardorem, & gonorrhœam curare. Injiciatur autem per catheterem ægro supine existente, ut facilius injectio ad parastatas per- veniat. Quod si opus fuerit majore abstersione, sic fiat. Recipe *aquæ plantag. & ros. sing. unc. iij. unguenti Ægy- ptiaci drach. j. s. albumen unius ovi, dissolvantur simul, & fiat injectio duobus diebus*. Deinde utatur siccantibus ma- gis citra acrimoniam: quale est sequens. Recipe *aquæ plantag. unc. iij. aquæ ros. unc. j. trochisc. alborum Rhasis drach. j. dissolvantur, & fiat injectio post deterfionem: po- test addi emulsio ex seminibus frigidis extracta cum aqua ros. Proderunt etiam trochisc. à Gordonio descripti, cap. de ulceribus vesicæ, & in lacte dissoluti vel in aqua alu- minosa superius dicta. Dum vero hæc fiunt, regio renum & perinæum sunt ungenda *cerato santal. vel infrigidante Galeni ex capbura, vel simili*.*

Bubo venereus.

Bubonis venerei curatio jam tradita est, quemadmodum ulcerum pudendi. Verum quia ulcera omnis generis se- quantur hunc morbum, præscriptis universalibus, recur- rendum erit ad singulorum ulcerum curationem juxta eo- rum naturam. Hoc autem summe notandum: nunquam

A utendum unctionibus vel decoctis, nisi ulcere prius abster- so. Præterea *argentum vivum* unguentis, & emplastris miscendum.

Quomodo tophis medendum.

Tophi seu nodi curantur ad morbi curationem, si sine ossium carie fuerint, cum topicis sequentibus, quæ mol- liunt, & sensim resolvunt: itaque curationem scirrhi fere recipiunt, nisi quod argentum vivum perpetuo addimus. ad tophos ergo & dolores præscribitur fons, unguenta, cataplasmata, cerata, & emplastra, ut sequitur. Recipe *rad. acori unc. ij. cyperi, calami arom. sing. unc. j. fol. beton., melis., primula veris, iuvæ arthrit. sing. man. j. fœ- nigr. unc. j. s. florum utriusque stœchad. anibos, sambuci. chamæm. melil. singul. pug. ij. coriandri unc. j. fiat decoctio in aqua & vino albo, ac foveatur locus. vel, Recipe rad. ebuli, cucum. agrest., enula camp., bryoniæ, cyclam., alth. sing. unc. iij. malv. viol. branca urs. matricar. sing. man. j. florum chamæm. melil. sambuci sing. pug. j. caricarum pinguium paria v. fiat decoctio in vino albo, & jure capitis & intestinorum ac pedum vervecis, & eo decocto foveo*

B locum: deinde *rad. & herbæ terantur, quibus adde seminis lini & fœnug. singul. unc. iij. axung. suillæ recentis unc. vj. pingued. gall., anseris, anatis, & medull. cruris vituli sing. unc. ij. butyri recent. & œsypi sing. unc. j. styrac. li- quidæ dr. x. fiat cataplasma*. Post usum fons, vel cata- plasmatis profunt sequentia. Recipe *litharg. auri unc. iij. cerussæ unc. ij. amurcæ, olei de lilio, chamæm. sambuc. i- rini & lumbr. sing. unc. ij. olei antiqui unc. iij. maceren- tur per noctem, bulliant ad crassitiem: postea adde bdellii & ammoniaci dissolut. in aceto scil. vel oleo sesamino singul. unc. j. s. cumque ab igne subduces, adde argenti vivi in axung. suillæ extincti unc. iij. pulveris iridis, hermod. aristol. ro- tunda, enula camp. sing. drach. ij. fiat massa, vel, Re- cipe *massæ emplastri filii Zachar. & diachyl. ireati sing. unc. j. emplastri de Vigo unc. ij. ammon. in aceto scill. dissoluti unc. j. vel s. & cum oleo de lilio, fiat massa. vel, Recipe ammoniaci, bdellii, galbani in aceto scil. dissolut. singul. unc. j. adde mucaginis seminis lini, fœnugr. althææ, sing. unc. s. litharg. unc. ij. bulliant, donec cerati consisten- tiam habeant, semper agitando: postea misce emplastri dia- chyl. ireati & de melil. singul. unc. iij. emplastri filii Za- chariæ, & apostolici chirurgici singul. unc. s. olei laur. unc. ij. euphorb. unc. s. thur. mast. sing. drach. iij. hermodact. drach. ij. tereb. lotæ in aqua vitæ unc. ii. s. mercurii ex- tincti lib. s. fiat massa emplastri. vel, Recipe *rad. alth. & bryon. coctarum, & pistarum sing. unc. j. axung. suillæ re- cent. unc. j. s. pingued. gall., anseris, & anatis sing. unc. s. medul. cruris vituli unc. ij. olei lumbr. liliorum, & de vitel. ovorum sing. unc. s. styracis calamitæ unc. j. s. gum- mi arab. unc. ij. bdellii & gummi hedera sing. unc. j. s. tereb. unc. iij. œsypi drach. vj. emplastri de Vigo unc. ii. emplastri de melil. & diachyl. ireati sing. unc. j. mercurii in saliva hominis jejuni extincti unc. ij. misce, & manibus lotis aqua vitæ, fiat emplastrum*. Si autem eorum medica- mentorum vim augere velis, locus prius erit ungendus se- quenti linimento. Recipe *axung. suillæ unc. vj. mercurii in ea extincti unc. iij. euphorb., staphysagria singul. unc. j. s. helleb. albi unc. s. sacch. unc. iij. capbura drach. ij. olei de tereb. unc. iij. fiat unguentum, quo ungatur locus affe- ctus ante usum emplastri*. Quod si iis tophus non cedat, indicium erit cariei in osse, tuncque novacula erit uten- dum, osque radendum, vel applicandum cauterium: cu- jus usum vide cap. de ulcere cum offis corruptione.**

Herpetis curatio.

Ex imperfecta curatione interdum accidunt herpes, quorum curationem superius tradidi: maxime vero habenda ratio hepatis, ac loci affecti. In topicis, emollienti- bus, deinde valde siccantibus utendum: fiat itaque fons ex *rad. lapathi acuti, bryoniæ, althææ, ex malv. viol. pa- riet. branca ursina, ficubus, seminibus lini & fœnug. flori- bus chamæm. & melil. simul coctis*. deinde, Recipe *succi rad. oxylapathi, succi helenii sing. unc. ij. aloës unc. s. sub- limati drach. ij. aceti scill. unc. s. olei de tartaro modicum, fiat linimentum: vel si hoc non profuerit, utere sequenti. Recipe succorum oxylapathi, helenii, ari, sing. unc. j. olei de tartaro unc. j. s. argenti vivi in succo limonum extincti unc. iij. sublimati drach. ij. aloës drach. j. s. misceantur cum axung. hirci, & unc. iij. terebinth. lotæ in aqua vitæ, ac*

E fiat linimentum: quo liniantur loca serpigine laborantia. manibus aut pedibus ita oblitis, mox excipiat in sella pertusa fumus suffiti, postremo in lue venerea descripti ad drach. ij. aut unc. s. eas partes optime cooperiendo. De- inde in lectum se recipiet; aut cubiculum non egredietur, neque particularibus illis utetur, nisi corpore probe vacuato universalioribus, ac si expedit usu Guajaci. Proderit quo- que *aqua sublimata cap. de ulceribus malignis descri- pta*.

Alopecie sanatio.

Alopecia ex morbo venereo curabitur victus ratione, pur- gatio-

gationibus dictis, unktionibus, & roborantibus. Post purgationem utendum sequenti balneo. Recipe rad. & fol. enule camp. oxylap. alth. malva sing. man. ij. rad. lil. lib. s. rad. ebulli, pedis columbini sing. drach. iij. viol. branca urs. fumar. scab. sing. man. ij. seminis melonum & raph. sing. unc. j. s. seminis lini & fœnug. sing. unc. ij. florum chamæm. melil. viol. ros. nymphaea sing. pug. j. fiat decoctio pro balneo. A balneo prodest unguentum universale sequens. Recipe axung. suillæ recentis lib. s. mercurii in ea extincti unc. iij. unguenti citrini unc. ij. litharg. cerussæ, singul. unc. j. tereb. resinæ pini sing. unc. ij. thur. mastick. sing. unc. j. tartari drach. iij. staphysagr. unc. j. s. styracis liquidæ drach. ij. olei ros. unc. iij. olei chamæm. laur. singul. unc. ij. saccorum lapathi acuti, scabios. limonum, singul. unc. j. fiat unguentum ex arte. Post usum unguenti roborandæ partes internæ hoc modo. Recipe conservæ rad. bugl. conserv. ros. singul. unc. j. conserv. viol. florum cichorei sing. unc. s. elect. diamarg. frig. & diarhod. abb. sing. drach. s. diatragac. scrup. iij. cum syrupo conservationis myrobal. emblicorum fiat opiata: qua utatur quater in hebdomade, cum aquis bugl. & fumarie. Juvabit etiam opiata sequens, de qua bis in mense sumatur, ut paulatim vitiosi humores repurgentur. Recipe cathol. unc. j. s. tamarind. cum aqua endiv. extractorum drach. x. diasenæ solut. & confect. hamech singul. drach. ij. s. rhabab. pulverisati scrup. iij. cinnamomi grana v. cassiæ unc. ij. syrupi ros. solut. q. s. fiat opiata: de qua capiat unc. j. vel drach. x. bis in mense, per se, vel cum aqua buglossæ.

Quomodo à recidiva præcavendum.

Posteaquam ægrotum ab hujusmodi lue venerea curaveris, cavendum ne ex reliquiis humoris maligni in eandem relabatur. Quod optime fiet, si superiora, quæ cordi, hepatis, ventriculo robur addunt, ei præscripseris: aut sequentem aquam, quæ humoris reliquias absuit, si illius unc. iij. vel iij. mane & sero exhibeantur. Recipe scobis ligni Guajaci lib. j. theriac. veteris unc. ij. conservæ

ros. borag. & bugl. sing. unc. iij. conserv. helenii & anthos sing. unc. i. polypod. querc. santali albi & rub. sing. unc. ij. pulveris elect. de gemmis & lætitia Galen. sing. drach. ij. macerentur horas xxiv. in lib. ix. vini albi & totidem aquæ purissimæ, distillantur in vase duplici super cineres calentes: postea adde cinnamomi & sacch. quantum sufficit, ad saporis gratiam. Proderunt etiam sequentia in purgationibus. Recipe confect. hamech, diasenæ solut. singul. unc. i. elect. de citro solut. unc. s. cathol. unc. ij. cassiæ quart. s. rhab. drach. ij. cinnamomi scrup. i. syrupi viol. quantum sufficit, fiat opiata: de qua capiat quater in mense unc. i. Potes etiam uti in eadem conficienda, tryphera persica, diaphoen., Indo, diacarth. vel Recipe turbit. albi præparati, agar. trochisc., bellebore nigri sing. drach. i. s. polyp. drach. iij. zingib., mithrid., sing. drach. iij. diagryd. drach. i. cinnamomi, caryoph. sing. scrup. ij. galangæ, pip. longi, nucis mosc. cubeb. spicæ sing. drach. s. sacch. quantum suff. fiant morsuli, vel syrupi quantum sufficit, fiat mixtura, de qua dabis unc. s. vel plus minusve, ut videbitur, vel Recipe polypod. querc. & medullæ seminis cartham. sing. drach. i. sennæ orient. unc. i. s. tamarind. drach. vj. prunorum dulc. par. vj. cort. myrob. citrin. chebul. Indarum sing. drach. i. fiat decoctio in aquis partibus aquarum bugl. endiv. lupuli: & colat. misce rhab. drach. ij. spicæ grana vj. agar. trochisc. drach. s. lapidis lazuli præparati scrup. ij. diasenæ drach. i. hermodact. drach. s. diarhod. ab. & triasant. sing. drach. s. sacchari quantum sufficit, fiat elect. in tabellas ponderis drach. ii. s. vel, Recipe pilul. de hiera drach. i. s. pilul. coch. scrup. iij. aggregat. majorum scrup. ij. agar. trochisc. drach. i. cum syrupo de stœch. fiat massa: formetur pilul. vi. pro drachma, capiat quater in mense. Profunt quoque pilulæ assajeret, de fumarie, sine quibus, de agar. de hermodact. de sagapeno.

FINIS.

LEONARDI BOTALLI, Astensis,

Medici Regii,

LUIS VENEREÆ CURANDÆ RATIO.

CAP. I.

De subjecto hujus operis.

Affectus, de quo futurus est sermo, Lues venerea dicitur, cum quod ex venereis congressibus originem duxisse rumor sit, tum quod iis præcipue adhuc foveri constet: quam sive Parthenope, vel Hesperia, seu potius Favonius vel Auster nobis impertiverit, cum id scire infrugiferum sit ad optatum finem assequendum, tempus propterea circa has, vel alias vanas inquisitiones contere æquum esse minime existimavi, sed (quoad potero) gnæviter, quæ ad rem spectant, perstringere, præstantiora tantum proponens, quæ plerunque ac benignis laribus comprobavi, cætera sine laude vel culpa præteriens, genio, diligenti usu, atque animi sinceritate ducibus. Hæc (inquam) Lues semper fœta uberrimam diramque prolem in dies producit, cutaneos videlicet morbos & intimos, ut pilorum effluvium, impetiginem, scabiem, herpes, erisypelata, exanthemata varia, verrucas, ulcera, vomicas, & id genus innumera. Intimos, ut dolores in penitioribus musculis, in articulis, in ossium medullis, in cerebro, in hujusque involucris, quos ossis caries, intestinæque aliæ rosiones, collectiones, ac putrilagine sequuntur. Ast hæc morosus censor in infinitum per genera dividet, sed nos has vanas, odiosasque divisiones omittentes, de causa horum præcipua nunc differamus.

CAP. II.

De causis gignentibus hunc morbum, & nunc quid hepar hujus sit fomes, ut plerique medicorum opinantur.

Nemo penes se est, qui humanum intellectum plerunque errare non approbet, quum is per gradus universas, extremasque rerum naturalium causas assignare nititur: hanc igitur ob rem operæ pretium me fecisse putabo, si præsentis affectus causæ tantum imaginem expressero, quæ sese Medicis tanquam totius curæ ducem præbeat.

C Fretus igitur sapientum modestia, curiosam plus nimio, quam sit æquum, disputationem omittens, ad utiliora calamum convertam. Causa igitur præsentis affectus sanguinis quædam est infectio ex vitio succo per contagium, ex Venereis præcipue congressibus contracta: quæ tam nefanda luxuria (quod nefariorum, atque execrabilium hominum est opus) quam muliebri libidine comparatur, insuper lætis fuctione, osculis, longo, vel frequenti corporum affectorum contactu, vestium & poculorum communi usu, eandem partem statim inficiens, quam primum invadit, vel proximiores ad corruptelam magis pronas. Si igitur ad scortationem, vel nefandam luxuriam sequatur, virgæ glans, præputium, coles, cunnus, anus, primos aggressus patiuntur: si lætis fuctione, osculis, vel poculis comparetur, tunc labia, vel lingua, internæ maxillæ, gingivæ, guttur, vel palatum primo succumbunt. Si diuturno corporis contactu, vel vestium communi affiduoque usu, tunc fauces, labia, gingivæ à primordiis afficiuntur, non dorsi vel artuum cutis, quod hæc dura sit, nec nisi longo temporis tractu vincatur. Cæterum si pueruli sint, anus, scrotum, labia, vel fauces germina prima indicant. Verum, non statim hæc à contactu apparent, perinde atque in iis, qui scortatione captantur, vel lætis fuctione, vel osculis, eo quod virus facilius in partibus tenellis, ac tenui, cute munitis, vires suas imprimat, quam in iis, quas dura (ut dictum est) cutis obteggit. At ubi impressum est seminum, furtim hoc tanquam occulta flamma per universum corpus serpit. Sciscitabitur forte fortuna quispiam (nec temere quidem) an describi indicatio ulla possit, quam edoctis forma hujus affectus ad unguem pateat. Non est (ut arbitror) ad hunc usque diem, qui hujus tantum simulam exacte producere valeat, non illam exanimissimam patientem reddere, quanquam circa hanc multis verbis ultro citroque ferantur scriptores varii, ut mox notabimus. Quis igitur fieri potest (inquies) hac non exquisitè explicata, ut ratione ulla affectum oppugnare queas? nil obstat equidem. Age obsecro, ventorum formas, vel (si potius vis) causas ignorans navium gubernator, quomodo vela secundis dat ventis, vel in adversis colligit, horumque motus varios multis prævidens horis? Vel etiam si flammam videris, quam extinguere fas sit, scirene te prius oportet, quid ea sit, vel etiam unde originem primam duxerit, ante-

Causa hujus morbi. Origunde.

Quibus in partibus potissime infectatur.

Forma hujus affectus propria incognita est.

Hujus affectus foveboles.

requam intelligas, qua industria illam obtundas, vel perdas? Sat igitur erit protinus nosse, quod jam frequenter sensus edocuit, flammam scilicet sua natura perpetuo agere pro viribus in materiam sibi subditam, & in proximiorum, aptioremque primum, mox in reliquam: quam extinguere variis ingeniis tempus & usus admonuerunt, aqua præcipue, vel liquore quovis alio abundanti, vel stipatu, vel materiam sibi subditam disgregando, vel aliis plerisque modis, quæ omnia non pauci agerenoverunt, nondum intellecta flammæ origine, vel hanc spiritum, vel fumum esse ardentem: pari modo hæc medicum nosse expedit, hanc luem in humanum corpus agere, in primis humores vitians, & consequio solidiores partes, quod vitium cavere, vel imminuere, vel prorsus corradere diligens, ac rationalis exercitatio variis præsidii insinuavit (abstrusa tamen speciali sua forma), sed videamus quid de hac, vel de hujus affectus foco Medici opinentur. Plerique sane nil de forma folliciti, subiectum tantum, in quo hæc labe foveri videtur, ostendere conantur: quorum pituitam dicit alius, hoc motus argumento, quod illos copiose per alvum pituitam dejicere, vel per os excernere observaverit, qui vel hydrargyri munere, vel medicamentorum purgantium ope morbum superarunt. Ponit alius flavam bilem, quum liventia depascentiaque ulcera, erysipelata, & alia ejus generis, hos patientes divexare notaverit. Attram vero alius ob scirrhosos tumores, callosa depascentiaque ulcera, offium tubera cariesque. Quidam Prothei vultus huic effingunt, vel scurræ, qui perpetuo victoribus plaudit, vincentem scilicet in affecto corpore humorem, eo quod varia Symptomata, ac quidem ferme contraria, nec in corporibus tantum diversis manifestentur, sed in eodem patiente, eodemque membro, ac tempore uno, oedema nimirum, vel simile quippiam aliquid, huic proximæ, vel alia in parte erysipelas, vel exedens herpes. Alii festinantes, taciti hæc omnia prætereuntes, ex littore ignotum sibi ipsis atque horridum pelagus cæteris pervadere ostendant, de curatione tantum (& jejune forte) exponentes. Montanus iis omnibus præponere pedem ausus, formam finxit illi intellectualem potius quam in re, hanc dixit caliditatem cum siccitate materiæ expertem, quæ in hepate impressa temporis processu materiam sibi comparat. Sed (quod omnium pace id dictum esse velim) superficie tenus tantum isthæc plerique sunt contemplati, ejusdemque generis iis curam attexentes. Ast intemperiem ex contagio sine materia posse contrahi quis perhibet? vel sanus judicio quis concedet? quomodo etiam ad hepar subiecto vacua pervadet? etsi, ut ait, virus est, in quod hæc infigitur, estne hoc pura qualitas? Sublunaria namque omnia vel corpora esse, vel corporibus annexa necessum est. Neque etiam hujus affectus causam, vel fomentum dicemus caliditatem sicca cum materia, nam affectus symptomataque omnia unius essent generis, nihilo inter se discrepantia, quod genere esset diversum, sed secundum magis vel minus tantum, eo quod agens unum non habeat naturam largiendi essentialiter, nisi unum. flammæ igitur erunt symptomata omnia, sicca aridaque fient membra, ubi hæc intemperies prævaluerit. At pene omnia putredinem præ se ferre videntur, refelluntque hanc opinionem crebri tumores laxi, diuturni, obtusique dolores, qui hos patientes affligere consueverunt, quæ sane non siccæ caliditatis, sed ichoris, vel pituitæ prædominantis sunt firma argumenta. Neque etiam particularem quemquam humorem hujus corruptelæ peculiarem fomitem concedimus, sed sanguineam massam, intellige miscelam in venis receptam, mox solidiora corpora. At cum utraque multiplicis sint generis, non indifferenter transmutationibus ea esse obnoxia censendum est: in sanguinis igitur massa ichores, pituitaque feruntur, ut sensus ipse indicat, nec non utraque bilis, verum hæc non tam clare sensibus patent, ut alia duo, quod aliis pauciora sint multo: hi igitur humores tanto magis recedunt à caloris naturalis commodo, quanto minus aptitudinis habent, ut in alimentum transmutentur: at non modo alere non possunt acres, sed exiguo tempore plus æquo remorati, cæteram mixturam exurunt. reliqui vero duo, ichor scilicet, & pituita, quod nutriant, vel non, hujus disputationis hic locus non est: ast etsi non nutriant, corpus tamen diutius (modo putria non sint) sine alimento fervare possunt, eo quod neque alimentum absument, neque eam facile transmutent, aquæ potabilis instar, in qua animalia longiore tempore, (modo prohibita non sit respiratio) sine nutrimento agere poterunt, quam si in falsa, vel in calido siccoque aëre vivere cogantur. Sed totius venosæ mixturæ pars, quæ animali maxime est commoda, ea est, ex qua potissime alitur, hæc autem sanguis est, hunc igitur supra modum natura conservare nititur, nisi plenitudine gravata, per nares, vel uterum (ut in pueris, ac mulieribus patet) aliquid rejiciat, cæteros vero per varias corporis partes ejicere intendit: quos itaque justum est credere primum transmu-

A tari, tanquam à natura alienos, mox & sanguinem, inde & carnosas etiam & nervosas partes, postremo & ossa ipsa. Hinc elicere poterimus, humanum corpus (nam de alio quopiam nondum constitit) esse hujus luis, non secus atque cæterorum morborum, subiectum. Fomitem vero, humores, & eos primum, qui minus utiles esse possunt, perinde ut utile corpus ignis est subiectum, verumquum hoc heterogeneousum sit, non æque cito agit in unum, atque in aliud, sed in tædam (nisi quid impediatur) vel pinum prius, quam in buxum vel quercum, & in aridis magis quam in virentibus, & in terebinthinam antequam in tædam ipsam, vel pinum, & in proximam, priusquam in abjectam: hoc penitus modo hæc perniciofa labe (ut experientia ipsa indicat) in humanum corpus agit. quamobrem si unum tantum humorem hujus luis & fomitem & subiectum dicas, in quod agat, hæc sane corrueat sententia, ubi objecta fuerint & corpora solidiora exesa, & aliorum humorum corruptela, & adversa contrariaque symptomata, quæ in iis corporibus frequenter observantur. Quare neque tota sanguinis massa (si jure de ægri salute, vel morbi imminutione aliquid spei supersit) corrupta est. Neque hepar est focus, in quo hujus morbi senium infigitur servaturque, ut Montanus & cæteri forte omnes arbitrantur, opinantes nihil posse fieri in animalium corporibus, calidius vel frigidius, vel alia intemperie immoderatus, nisi id ab aliquo membro principali, tanquam agente, in quo talis excessus vigeat, fuerit impertitum, perinde atque individua producuntur à forma, aliter tamen se rem habere intelligemus, si singula legitime explorabimus. Sed forsitan supervacaneum non erit, hic & alibi, ubi opportunum fuerit, Montani sententiam, & rationes in medium ferre, quum ejus opinioni plurium medicorum consensus assipuletur, quæ omnia, quantum veritatis, vel persuasionis præ se ferant, brevi examinabimus discursu: nam si rationibus, cujus satellitio opiniones stipantur, probe refragabimur, exiguo sane negotio nudam opinionem victam dabimus. Inquit igitur. *Natura hujus morbi, essentiali, mala intemperies est, calida & sicca, in hepate per contagium impressa, sine materia prius, & procedente tempore fit cum materia, ac solvit continuum, & ista acquiritur per contagium hoc pacto: cum quis commercium cum infecta habuerit, ab illa emanat aliquod virus, in quo existit illa mala qualitas, quæ figitur vel in ore, vel in præputio, quæ membra sunt laxiora, quæ ibi impressa, paulatim repit ad venas parvas, deinde ad majores, donec hepar peringat, quæ cum eo pervenerit, ipsum occupat, immutatque suam naturalem temperiem, quod hepar sic alteratum primo immutat omnes humores in eo existentes, qui transmittuntur ad omnes corporis partes pro nutrimento: sed quum mali sint, tunc renunt membra ipsos, nec nutriunt, & illico corpus illud redundat quamplurimis excrementis, quare &c. Subjungit paulo post, quod quidem virus, quum sit calidum & siccum, facile penetrat, & exurit, & corrodit, & evenit, quod, qui molles sunt carnis, facilius recipiunt hunc morbum, quam qui solidioris sunt carnis &c. Subinde ait, quod quidem ulcus (intellige à contagio acquisitum) venis primoparvis, paulatim deinde majoribus, transmittit suam malam qualitatem, donec hepar peringat, & ipsum occupet, quod ita ulceratum talem sanguinem, talesque humores, qualis est intemperies sibi acquisita, generat. & paulo inferius subjungit. *Exstat una propositio universalis in medicina, quod quando aliquis affectus aequaliter in toto corpore est impressus, tunc principium naturale est vitiatum, exinde siquidem inficiatur hepar, quod est principale membrum toti deserviens, quod cum fuerit ita infectum, necessarium est omnia in deterius labi, &c. Mox addit, quod autem ita sit, quod scilicet hepar inficiatur, apparet, nam omnes tales lividi fere & subnigri apparent, floridumque tum faciei, tum cutis amittunt colorem, & tristantur sine causa, cum prius hilares essent, ut dicebat Galen: quod talis est cutis in superficie, quales sunt humores in corpore dominantes, nisi ad profundum decubuerint, isti igitur tristantur; quia non amplius sanguinem bonum habent: hæc Montanus. Age, quæso, (à postremis inchoantes) si quia sanguine bono vacant, ii tristes sunt, estne tristitia hæc sine causa? & si, qui venereo affectu torquentur (qui sane & diuturnus & gravis esse solet) ab re tristitia macerantur, quos dicemus justam ob causam mœrore confici? at pergamus ad alia: colorem similem efflorescere humoribus justum est: luteus vel ater est: ergo hæc vel altera bilis: & hoc verum: ergo hepar affectum, absit. Nam potest in aliquam, vel multas corporis partes, vel in cutem universam bilis ferri ac recipi, imo forte etiam & gigni non affecta universa sanguinis massa, ut in inflammationibus vel scirrhis particularibus, vel regio aliquo morbo, vel quartanariis, vel melancholia afflicta, vel aliis multis fit, in quibus omnibus temerarium esset conari hepatis intemperiem, vel totius sanguinis corruptelam, ostendere. At producet hic aliquis Galeni verba hæc. Tria in hepate fiunt, ex quibus regius mor-**

Hepar non est focus hujus livoris contra sententiam omnium foris scriptorum.

Seminarium hujus affectus ex aliorum sententia.

Forma hujus morbi ex Montano.

Rationes adversus Montanum & ejus sequaces.

Proprium seminarium quod vere dicitur possit.

bus advenire solet, nimirum scirrhus, inflammatio, & obstructio: insuper & hæc alia ejusdem fere tenoris. quum enim regio morbo sanguis purgetur, bile translata ex venis ad canales bilem recipientes, sive obstructio fuerit in locis, per quæ transfertur, sive inflammatio aliqua, vel scirrhus, necessarium est omnino non expurgari sanguinem, & una cum ipso bilem per totum corpus ferri. Age quid ex istis extorquebis? Propositionem (dices) hanc convertam, & firnabo affectum jecoris, cum icterus sit: sed quemnam affectum? non obstructionem, eo quod ex hac non probabis intentum, præter id etiam, quod de hac nec Montanus, neque alius, (arbitror) ullum verbum fecit, sed esse hepar transmutatum ab extranea causa calida siccaque, unde exulceratum, talem sanguinem, talesque humores, qualis est intemperies sibi acquisita, generat. dic igitur defloruit color, vel icterus est, ergo sanguinis tota moles infecta, ergo jecur calida siccaque intemperie afficitur, vel scirrhus, vel phlegmone: demus hoc justum esse consequium, quod tamen erroneum est: affirmarene ausis tu ex iis, vel aliis potioribus mediis, in hoc genere morbi, hæc ex necessitate fieri, vel ut plurimum, vel æquo numero, vel etiam aliquando? cur non? pensamus igitur hæc omnia æqua trutina, non de victoria, sed de veritate ac justitia solliciti. Si calidam siccamque intemperiem obduxerit hepar, exarescet, perinde atque membra, quæ tabescunt: quod si fiat, non modo salutis, sed morbi remissionis penitus in iis ægris exempta spes erit: ostendit autem id aliorum membrorum, quæ tabe exercentur, sanatio: hæc autem raro nec sine multo labore contingit: at lue hæc confectos non modo in meliorem statum, sed in sanitatem plerumque restitimus? insuper si tale in iis ægris sit jecur, dum vivunt, migrata anima, in naturalemne habitum restituitur? quandoque hercle horum cadavera secui, nec tale quippiam novi, nec quispiam est adhuc (arbitror) qui tale jecur in iis, qui hac lue intereunt, vidisse fateatur. de hepatis igitur siccitate quum non constet, contendas tamen ex ejus affectu alia fieri, quæ in corporibus iis frequenter apparent, scirrhone dices hoc tentari? verum quis hunc sine febre vidit, tensione, pondere, duritie, dolore aliquo ad dextrum hypochondrium, sine etiam gravi respiratione, & aliis, quæ ad hunc sequi solent? at hæc hos ægros non torquent: superest igitur nunc, quum de obstructione, siccitate, vel scirrhu nulla sit fides, ut inflammatione prematur horum hepar, nam posuit jam Montanus hoc ulcere affectum. reliquum est etiam, ut inflammationem patiatur, nam sine hac in nulla corporis parte excitantur ulcera. inflammatur igitur hepar, unde tales (ut ait) humores per universum corpus transmittuntur. Sed hoc iis tantum persuaderi poterit, qui ignem calore, vel fulgorem luminis vacuum videri posse credunt. Cedo, quæ corporis pars sensu prædita inflammatione divexatur, quam non acriter vel modo aliquo urgeant & tumor, & tensio, & ustio, & alia infecta symptomata? Quis etiam hepar hac obductum, vel aliqua quantumvis minima parte affectum observaverit, quin etiam ægrum hæc omnia pati noverit, insuper & assiduum febrem, in exhaustam sitim, spirandi difficultatem, ardentem urinam, linguæ ariditatem, & alia horrenda multa? perinde atque in iis patet, qui ex vulnerum putredine intereunt, quibus hepar afficitur, horum tamen nullum videmus in iis patientibus. Sed adhuc vulnus in hepar recens factum in corpore boni habitus quum videas raro vel nunquam curationem admittere, quomodo curari posse credis ulcus ex vitiatum succo, vitiatæque parte excitatum? naturæ non est quod fidas, seu omittas, nam si, quum ea vegeta erat, ab exiguo morbo dejecta est, quomodo nunc oppressa majorem morbum superabit? in præsidis similiter non est sperandum, nam intemperata exulcerataque omnis pars si corrigi debeat, oportet, ut simul ac exhaustus ab ea vitiatum humor fuerit, habeat, unde sibi benignus succus præparetur ministreturque. at corrupto sanguine universo, quæ corporis pars hepatis nunc infirmo benigni quicquam suppeditabit? elicere vero hinc corruptelam purgantibus, vel vena secta si credas sensim, erit atque in aquam simulacra sculpere, eo quod residuum novum semper vincet, interea virtus magis atque magis labascit, vitium vero proportionem multiplicata adolescit, si unico exhaustu eximas, quid facies præterquam patienti extremum diem opponere? Constat tamen (dices) in hoc morbi genere nihil æque conferre, ac multiplices purgationes, sanguisque educationes variæ: hoc quippe non modo verum, sed & necessarium, si ratione sint hæc adhibita. Cæterum non, etsi hæc juvent præsidia, vel morbum corrigant, vel penitus corradant, corruptelam hanc universo corpori, vel sanguinæ massæ universæ communem esse, asserere licet. obijcies igitur, non purgare corpora hæc satius erit, imo non purgare dico extreme noxium, sed de hoc mox veram ne credam sciscitabar propositionem illam universalem, quod ubi æqualiter affectus aliquis in toto corpore est impressus, oporteat & principium naturale esse vitiatum. Haud

A temere sine sensu crederer, hanc si non ratam necessariamque faterer: ergo vera Montani consequentia, imo vana, eo quod hanc deducat à spuria (quam subticet) minore sui syllogismi propositione. nemo enim non videt, æqualiter si affectus aliquis in toto corpore fuerit impressus, eundem & principi debere inesse, nam & hæc in toto continetur. quod vero universum corpus patientium, de quibus tractatur, tale sit, nondum constitit, neque constabit. dices forsitan argumenta esse sanguinem ab horum corporibus ductum, qui prorsus vitiatum elicitur, ulcera, dolores, pilorum casus, & alia, quæ passim in iis ægris fieri videntur, quæ aliunde provenire non posse credendum est, nisi ab totius sanguinis corruptela. En hic decipula, hicque error est, quod totum pro parte sumas, quod nunc ostendere pergo: nam plerumque optimo, felicissimoque successu, id re ipsa mihi innotescit, ubi ad bis denas sanguinis uncias, vel circiter pro patientis viribus vel habitu eximero, postremo minime vitiatum offertur: at hoc non me docuit ratio, sed experientia cum ratione facta. Si itaque quo plus elicis, minus vitio tentatum offendis, unde sugeres universum esse infectum? nam postremum corruptum magis ac maxime esse liceret, quod corruptelæ foco proximior esset. Præterea num ventriculus hac forde intinctus est? renes? pulmones? reliquaque intestina alia? nam hæc in toto continentur. Sed tantum cutis partes aliquas, vel artuum, vel thoracis, vel capitis affectas esse conspiciamus; verum non plus probant hæc totius corporis affectum, quam si quadrilatera omnia rectangula esse asseras, quum quadrata & altera parte longiora talia esse produxeris, vel si loripedes aliquot inducens, humanum genus omne claudum esse hominibus persuadere contendas: sed ad universalis constructionem oportet omnia inesse. Dices forte (nec temere quidem) si lues hæc in pede insita ad caput usque pervadit, vel ab ore ad inferiores partes per angustiores venas, vel spatia, patentior erit nec ductus, vel etiam brevior loci intercapedo, ab iis ad jecur, quam ab alterutro illorum ad alia extrema, quum utrique parti venæ sint proximæ, & amplæ, per quas facilis ad jecur videtur aditus? non enim sat est patentius breviusque esse spatium, quo agentis potentia reducatur in actum, sed impedimento vacet, & virium proportionem respondeant inter se, fas est. Nam eodem temporis ductu, ut jam dictum est, eadem flamma virides quercus, vel populi truncos non flagrabit, quo arida virgulta, sarmenta, vel paleas: utriusque namque horum vires sunt impares, quod unitæ, compactæ, contrariæque magis in uno, sejunctæ vero & flammæ proximiores in altero sint. ægre igitur hepar & venæ majores, quod infectum est, recipiunt, imo illud arcent non secus atque tumidum mare flumina, propulsat enim hæc illud, in eorumque alveos ad multum spatium regurgitans profluit, falsaque facit, non autem dulce vel insipidum illud hæc: confirmant hoc pueri ex infecta matre editi inculpatam ætatem agentes longævam, modo à sana nutrice alti fuerint, insuper & alii, qui polluta ubera vellant, quos par esset brevi animam superis reddere, quum lac, quod sanguis erat infectus, ii fuxerint. Illi vero ex corrupto semine concepti, & sanguine corrupto, dum utero gestabantur, educati. Præterea hanc sanguinis universi labem Galenus averfatur, cui & ratio & sensus astipulantur, inquiens magnam hujus corruptionem corrigi nunquam posse. Si igitur magna non corrigitur, quomodo universa emendabitur? ab iis si lues hæc per proximiores, minoresque venas jecur occuparet, ecce quæ sequi necessario oportet, nimirum, quod duodecimo vel quintodecimo ad summum die, & à contracto morbo, eadem symptomata in affectis corporibus manifesta fierent, quæ tantum circiter mensem tertium pullulare occipiunt, nam diebus singulis, vel horis potius, atque momentis assidua novaque sit ab hepate alimentorum attractio, concoctio, sanguificatio, distributioque per universas corporis partes: at hæc eodemmet ordine trahunt, concoquunt, adjiciunt, sibi que assimilant, si proprium offenderint succum. Cæterum gravantur, labuntur, tabescunt, uruntur, & alia similia patiuntur. Si alienum, vel perniciosum attraxerint, vel vi susceperint. At symptomata hæc hoc parvo tempore non ostentantur, sic ut germen hujus pestis non aliter in corporibus agere videatur, quam facinorosus homo in tranquillo oppido receptus, qui teros sibi & loco proximos, & moribus similes civitatis homines, subducere nititur, quo subinde foro potiatur. hoc penitus ferme modo perniciofa hæc labes, ac si prudenti duce ageretur, facere solet: ab initio nimirum vix apparens, mox sensim furtimque per angustiores venas in universas extremas corporis partes diffusa, humores sibi proximiores inficit, donec & majores forte venas, & forte fortuna hepar (nisi opportunis præsidis propugnetur) superaverit. Sed interpellandi hic locus est, quod & ego tandem censere videar, quod antea rationibus subvertere satagebam, verum mehercule sic videtur, at plerumque quæ videntur, di-

diversa sunt (nedicam contraria) à rei ipsius essentia. Dicit uterque temporis processu hanc luem jecur oppetere. Cæterum ego forsitan, & post exactos annos aliquot: negliger alter, semper & à primis diebus vel hebdomadibus. nullum (inquies) determinat Montanus diem vel tempus, fateor, sed ex ejus dictis licebit hoc præscribere. Quum ulcera, & alopeciam, & dolores fieri ex humoribus vitiat dicat ob corruptam hepatis intemperiem, quæ raro secundum vel tertium mensem non præveniunt: vult præterea, postquam affectum est hepar, hunc morbum posse propelli. Ego vero (si id accadat hujus morbi ratione) prorsus abolitam esse spem. Examina nunc utriusque sensus differentiam. Interea ad ea nos conferre operæ pretium erit, quæ negotium hoc nostrum magis liquidum, atque clarum reddant. Verum enimvero nil magis, vel æque rem ipsam explicitam dabit atque sensus. quum itaque hunc coram producere liceat ad refellendam vel firmandam opinionem, vel syllogismorum vel demonstrationum fidem, examinare propterea ad unguem nunc parerit, quæ in hoc affectu sensibus objiciuntur, ultra ea, quæ jam dicta sunt, quo ancipiti animo de iis ultra non hæsitemus. Agedum ad principia redeunt, unde hæc lues excitatur? à scoto scorto, vel aliis supra enumeratis, virulentus humor elicitur, in contactaque parte imprimitur, hancque vel proximam magis huic affectui propensam exulcerat primo, vel altero die. Qualia hæc ulcera sunt exigua, lurida, quæ callo mox circunducuntur, non secus ac ulcera, quæ in mali habitus corporibus adnasci consueverunt, putredinem in dies majorem contrahentia, nisi probe ab exordio adversus ea fuerit oppugnatum. quo tempore hæc talia ostentantur? biduum post contagium, vel triduum, talia apparere occipiunt, & sub sextum, vel octavum diem hæc omnia clare patent. Taliane etiam contingunt iis, qui bono corporis habitu sunt constituti? imo quippe & iis, qui optimo. Unde (obsecro) horum ulcerum tam repentinus livor, callus, ac pervicacia? à malo succo contracto, atque ab alio vitio hujus transmutato: nec pervicacia hoc initio sunt, si recte tractentur, eo quod nondum hoc modico tempore diffuserit hic putor vim suam. Cæterum si parum studiosè animum advertamus, negligamusque, tamquam pauci momenti affectum, clanculum ferpit, & fusus ægre evellitur. Fœventurne primitiæ hæ ab ipsa jecoris intemperie? non quidem, sed à partis, humorisque affecti vitio. Dic igitur (quæso) omni animi affectione solutus: Si hæc sordes oblitescens per angusta vasa, vel spatia pube tenus, vel ultra ferri potest, & primaria ulcera colore naturali exuta, callo obsepta, pertinaciaque sint nondum polluto hepate, quid obstat, quo eodem ordine hæc per alia corporis extrema non diffundatur, foveatur, & affectus sui generis non commoveat, in partibus infirmioribus, jecore non immutato? nil quidem obstat, quominus hæc fieri possint. Verum si hoc modo feres habeat, licebit fateri, quod antea objeceram, videlicet purgantia medicamenta non esse propinanda, imo averfanda tanquam omnibus numeris inimica, eo quod humorem non vitiatum educant, & infectum introducant, ex quibus duo incommoda gravia sequi fas esset, & quod corpora maceres inutili evacuatione, & principes partes inficias infectorum introductione. Nunc hæc adducta consequi nulla esse ostendere festino, & primum, quod purgatione ratione propinata non invocentur extrinsecus diffusi, ac corrupti humores, exitus probat. Nemo enim felici successu hujus affectus curationem aggreditur sine purgatione, neque prospere sine iis absolvit, neque ab iis quicquam noxæ viscera indicant: non igitur introducuntur noxia, neque corruptorum humorum evacuatio semper nocua, vel sine utilitate est. Qua ratione (obsecro) vulneratorum corpora purgamus, qui habitu sunt salubri, illicet ab inflicto vulnere? an quia vitiatas humoribus hæc referta esse censeremus? minime sane, sed quo humores, qui intrinsecus sunt, ad partem vulneratam per venas, vel arterias non ferantur: nam horum multitudine gravata affecta pars, viribusque ob id destituta, hostransmittere neque conficere potest: reliquum est, ut eo loci fixi putreant, & alia à putredine symptomata excitentur: quo igitur infirma pars nullo prematur onere, sed quiescat, & periculo putredinis vacet, humores nondum corruptos (ad corruptelam tamen paratioribus) per alvum vel vomitum evocare intendimus, quin etiam & sanguinem ex adversa parte, licebit itaque, non aliena ab hac adducta ratione, in hac lue corpora purgare, quo videlicet, qui nil dum putruit humor, propensius tamen ut brevi putreat, à partibus affectis avocetur divertaturve, quo & major corruptio prohibeatur, & facta corrigatur. Cæterum ut plurimum sanguinem hic mittere fas non est, ut divertas, sed ut vitiatum ab exagitatis partibus (ut infra dicitur) imminuas. At quæstione adhuc indignum non est, quamobrem crebrius in iis, quos vita ob vulnerum putorem deserit, hepar inflammationem & vomicas contrahat (quod in multis hoc anno vidi à vi-

Tom. II.

Ulcerum nuper suscepta facile sanantur.

Qua ratione & hic & in vulneribus purgantia juvet & sanguinis missio.

A ris doctissimis D. Joanne Capella Archiatro nostro, & Honorato Castellano Medico Regio, de hoc negotio primum monitus, mox visu certior factus ex diviso cadavere per magistrum Ambrosium merito primarium Regis Chirurgum, & Magistrum Richardum Illustrissimi Domini de Omalla chirurgum exercitatissimum, quod in aliis deinceps multis observavi) in venerea vero lue affectis, nihil vitii in illo repræsentetur? prompta certe ratio est: nam in venereo affectu ulcera ut plurimum cutanea sunt patentiaque, unde vix putorem intus cohibere possis, quod si fiant vomicae, quæ paulo altius imprimantur, hæc amplo etiam emissario patefiant, unde putidus halitus exspirat. in vulneribus vero, in quibus præcipue caro intus aliqua contusa est, ut in iis, quæ impetu sclopetorum infliguntur, nisi hæc primis diebus à sana artis auxilio separetur, & putris fit, & talem sibi aliam adjunctam efficit. utrinque insuper oscula liciniis stipantur, quod & majorem auget putredinem, & fuliginosos acresque vapores intus cogit, qui subinde paulatim in venis aucti, ad heparque delati, illud inficere affectant: hoc vero viribus adhuc valens, à se hos viriliter explodit cute tenus, ubi horrores fiunt: mox ob duellum aucto calore, per sudores halitumque disperduntur. at quum horum seminarium adhuc hæreat, unde novi excitentur, reliquum est, ut denuo refrigerationes, horrores postremo, & rigores per vices repetant, tandem assidua hac pugna hepar confectum morbo cedit, inflammatur, turget, putret, talia autem non apparent ob ulcera venerea, quod facilius spirent, ut dictum est, nec tam putria sint, ut exitus probat, & utriusque affectus putor. Sed de iis alias (si fata concesserint) fusius disseretur. In præsentiarum vero dubiæ opinionis hujus argumentorum levitatem abunde exarasse, atque infirmasse videor, licet pleraque alia persuasionis plena in nostram sententiam adducere possemus, neque etiam defunt, quæ adversam non nihil foverent, quorum quum hæc tenuia sint, logicæ potius contentioni, quam suffragii veritatis imaginem repræsentantia, illa vero non oppido necessaria: omnia propterea reticere præstantius esse duxi, infrugiferam prolixitatem cavere studens. verum absurdum forte non erit hic leviusculas adhuc quæstiunculas duas addere, videlicet, num ab ineunte affectu lues venerea dici debeat. Montanus non æquum esse, ait, præcipue si pustulas nuper inceptas Medicus extinxerit, licere tamen tunc hoc nomine appellari, cum tota sanguinis massa corrupta est. At si legitime infantem, vel pumilionem, rationalitatis vel risibilitatis nomini inscribere possumus, vel pullulantia florentiaque cerealibus dudum fata, singula suæ speciei denominatione assignare par sit, quum individuum humilitas vel inventa specie non mutant, licebit igitur ab infixo vitio hoc speciei nomine appellare, nec refert, quod conceptum in utero semen statim jure homo dici non possit, munus enim aliquod non obit, quod homini proprium sit, nec humana figura (potentia excepta) participat: at hujus luis germina, qualitate, figura, potentia, & affectu cum jam firmato morbo conveniunt. Alia hæsitatio est, an qui conflatus ex scoto vel contagio quovis vitiatas humor intrinsecus serpat, cæteros inficiens per alias corporis partes, vel assumptus evanescat: ex hoc sane fieri credendum est, perinde atque ex flamma exigua, unde vastissimum surgit incendium, illa quidem absumitur, & novam nova excitat, quoad pabulum subest: hoc eodem modo hujus luis seminum absumitur, & qui humor huic factus est similis, sensim novum subvertere intendit. naturalis est enim hic motus, hæc transmutatio, hic corruptelæ processus, sive successus. Sed jam tempus monet, ut ad alia veniamus.

Nunc à principio venerea lues dici debeat.

CAP. III.

Quos hæc lues vehementius, vel minore negotio exagitet.

Mares juxta ac foeminas hanc luem inire constat, sed non æque utrumque suppeditat, mulieres plerumque tutantur menstruæ purgationes, imo omnes, si à congressu octo vel decem dierum intervallo supervenerint, tutius etiam si ante hos irrumpat, quas statim vel paucis diebus ab exactis purgationibus invadit. has plerumque exagitat, licet adhuc harum nonnullæ evadant, præcipue si menstrua (quod in multis fit) præverterint non integro mense peracto. nam quod infectum erat una cum reliquo sanguine deturbatur, quem jam natura propellere intendat, sic integrum atque purum residet corpus: sed ubi parce, vel post longum tempus, menses non fluunt, infixis firmatisque interea radicibus, vix sine artis ope detruditur: homines, infantes, nutrices, nullos (quod pateat) natura redintegrat sola: non enim habent, unde squallor acquiritur ex parte affecta ejiciatur ut vulva, nisi supervenerit dysenteria, vel alia quævis alvi colliquatio, vel crebra

K k k

hæ-

hæmorrhoidarum effusio, sive diuturnum seminis efflu-
vium, vel pingues benignique (ut ita dicam) bubones fiant,
vel assiduus sudor, ut in coquis heroum, fornacariis pisto-
ribus, contingit, vel similibus aliis, qui consuetis laboribus
nulla causa parcentes, jugi exercitio hos noxios humores
plerumque absumunt. eadem itaque ratione nec tam sævis
divexantur affectibus mulieres atque viri, quare etiam
leviore negotio in pristinum restituuntur habitum.

CAP. IV.

Quibus signis hæc lues dignoscatur.

Quanto enim sunt hujus affectus germinacuratu facilio-
ra, tanto cognitu verum enimvero sunt obscuriora,
secus autem ubi pedem firmaverint, nam hunc morbum
tunc cuncta jam plebs discernit, quem cum ratione vin-
cere nisi prudens medicus novit. omni igitur ingenio na-
vandum est, ut is, dum pullulat, dignoscatur. Apparent
autem tanquam præludia ulcuscula itatim in affecta parte
desfloratio circumpositæ cutis colore, mox duritie aliqua
circumventa in labiis videlicet (ut diximus) vel papillis,
si suctu, si scortatione in glande, vel præputio, vel co-
le, scroto, in ore matricis. Cynædus hæc eadem patitur,
& cristas insuper, vel etiam verrucas. Hæc tamen sui sce-
leris conscius, tantum dum cogit dolor, patefacere audet,
quo tempore & alia cum iis symptomata conjunguntur,
firmam de re fidem præbentia, qui solo concubitu vel in-
fectis vestibis, vel osculis, vel poculis inficiuntur, his ul-
cera etiam in ore fiunt. Forte fortuna alicui absurdum
videbitur, quod hæc poculis comparari queat, mirandum
omnino non est. Superstes autem est amicus & admodum
familiaris quidam meus, vir sane integer ac probus hac
misericordia olim male mulctatus, qui perpetuo supremo asse-
veravit de jure, atque in præsens confirmat, reputare se-
cum minime posse, unde eam hauserit, nisi ex poculis cu-
jusdam sibi necessarii, qui tunc acriter hac lue divexaba-
tur: quod animo concipere raptim non poteram, verum,
cum diligentius rem examinaverim, plura mihi occurrerunt
argumenta, quæ cumulata rem sic esse persuadebant, ni-
mirum quod cum vir sit, cui merito sine sacra attestazione
credere deberem, nullam præterea haberet ansam, quæ id
tam obnixè tegere cogat. Insuper nulla ejus corporis pars
duobus primis mensibus, vel paulo minus quicquam est
perpeffa, excepta labii inferioris ora, quæ à demisso in-
fecto cratere paulo post pruritu quodam levi, mox ulcere
coepit efflorescere, nulla tamen de hoc morbo suspitione
suscepta. præter hæc familiarem suam belle noscebam, à
quo se suscepisse morbum assererat: hunc spatio mensium
sexdecim hæc lues sævissimis doloribus torserat, torque-
batque, ossi quoque narium non levis caries impendebat, &
fauces semper aliqua flamma sollicitabat, qui tandem fra-
tris mei atque etiam meo præsidio submissus, omnibus do-
loribus exemptus, integreque solutus ex Pedemontium in
Galliam advolvit, ubi temporis diuturnitate, naturæ mu-
nere, & artis auxilio suffragatus, infectum detrusum fuit
os, & patiens in sanitatem restitutus. Sed quid prohibet
(obsecro) quominus hæc poculis conciliari possit, quum
per hæc quandoque communicentur leviores alii mor-
bi? vestes vero, oscula, simplicesque sine venere concu-
bitus quod homines polluant, frequentia sunt exempla; sed
de iis abunde dictum sit, nunc ad præsidia descenda-
mus.

CAP. V.

Summa præsidiorum huic affectui conferentium.

Diversis præsidiiis hæc ineunda perficiendaque est cura,
ut morbus, aëris temperies, patientis ætas, habitus
mores, officium, resque repræsentabunt. hæc namque tria
postrema cæteris ex animo tanquam in multis necessario
inducantia addere visum fuit, præcipue ubi affectus diutur-
nus egenum vel immorigerum patientem sollicitat, quos
alia ratione tractare par est, quam temperatos, ac diles, qui
& sumptibus suppeteret, & dierum plurium, sive mensium
diatam fere possunt, nulla contentione, quæ præcipiant
assistens prudensque medicus, præstare parati. cura, in-
quam, omnium subiectorum est genere una atque cæte-
rorum morborum, qui causas foventes continent, quos
nemo expellet unquam illa imprimis non semota. Causa
igitur hæc multis diversisque ingeniis minui evellique & po-
test & solet, lotionibus nimirum, fomentis, balneis, li-
nimentis, liquantibus sive urentibus medicamentis, aliis-
que localibus auxiliis, præterea sanguinis detractione, pur-
gatione, & victus regimine: quæ omnia in multiplici ha-
bentur differentia: ut suo loco singula patebunt.

*Causa hujus
affectus qui-
bus rescin-
denda.*

CAP. VI.

*Tutela, qua quisque se conservabit post coitum ab hoc
miserabili affectu.*

Suavissimum est immanes dolores rescindere, & morbo
confectos reficere, etiam jucundum nuper irretitos sol-
vere, sed forte nec minus utile, quam volupe humano
generi futurum censemus, si hanc latentem sagapenam di-
vertere noverit, præcipue cum nec sumptu, nec longadi-
sciplina, vel labore id consequatur. quum igitur coiveris,
tutissimum te omni morbi suspitione servabis, si aqua ca-
lida repente totum laveris penem, unà & scrotum, vir-
ganique præputio denudatam in vasculo quovis, potabili
ac calida aqua pleno per octavam horæ partem foveris, a-
qua autem talis sit, qualem facile ferre queas, quæ cum
brevis frigescat forte vasculi parvitate, licebit aliam calidam
paratam habere, ut temperes pro arbitrio. præstabis hæc
mane & fero bidui spatio: mulieres idem faciant, penicil-
los, ex gossypio in eadem aqua abunde madidos vulvæ
imponentes: quod si hæc perpetuo (ut plerumque contin-
git) præsto non habeas, protinus saltem urina totum pe-
nem lavabis, præcipue glandem, quod facile præstabis, si
mingendo ora præputii (quod non pauci facere solent) di-
gitis perstrinxeris. subinde in proprio hospitio receptus,
quanto citius poteris, præscripto more lavabis, fovebisque
eadem die vel nocte mox sequente. Tantum enim, abest
(id si feceris) ut polluaris, quin potius ut jam pollutus,
& ulcere penis affectus, iis pristinum statum restituaris,
modo intra quartum diem id fuerit præstitum. Hac etiam
arte fovenda tum labia infantium lactentium, tum nutri-
cum papillæ, si suctione afficiantur: balneum etiam uni-
verso corpori adhibitum idem efficit, si cum infecto in-
fcius, vel necessitate coactus cubueris. confert etiam si
vino id feceris, vel etiam fere quovis liquamine, modo ca-
lidum sit: verum tamen aqua simplex cæteris omnibus
præfertur, dissolvit enim, quantum sat est, nec plus æquo
exsiccat, vel à fotu restringit, ut multa, quæ sua faculta-
te id efficiunt. nam scopus hic est, ut fotu leviter dissol-
vas, nec ullam cuti qualitatem, excepta naturali, relin-
quas: id efficit nil aqua melius, neque æque bene.

CAP. VII.

Curandorum ulcerum recentium modus.

Ulcerata autem, si jam manifeste appareant, biduo puta
vel quadriduo, etiam solo aquæ fotu sanantur bis in die
administrato, quod si duritie aliqua sint obseffa, præci-
pitato hæc penitus est absumenda, sat autem erit hoc uti
duobus diebus, & semel tantum singulo die, mox alios duos
quiescere, sinens naturam opus suum moliri: non enim
radicitus rodentia medicamenta durities extirpant, imo si
sine intermissione iis utaris, spe illius consumendæ illusio
illam augebis, tum quod rodentia sua siccitate à parte af-
fecta quovis modo prohibent halitus consuetos transpirare,
tum etiam quod dolore aliquo, qui ad hæc jugiter sequi-
tur, humoris quippiam plus advocatur, unde nova fit du-
rities, verum hæc mali moris non est, & naturæ opere fa-
cile dissipatur, tantum fotibus adjuncta, quæ interea non sunt
omittenda, verum tantum semel in die conveniunt, ne præ-
cipitati, quod etiam semel tantum superspergitur, opus
pervertas. Fit autem fotus, mox pars molli calidoque
lintheo exsiccat, & involuta per dimidiæ horæ partem quie-
te relinquitur, subinde soluta, præcipitatum ulcere offun-
ditur, nec dimovetur usque in subsequenter diem, quo
iterum fovere conducit, & mox iterum præcipitato resper-
gere, iis peractis fiant fotus ex vino nigro, & ut cætera
ulcera simplicia curabis, videlicet medicamento exsiccante,
abstergenteque, hoc puta. Recipe butyri recentis unc. j.
mellis rosati drach. ij. tutiæ, lithargyri ana drach. j. s. vi-
ridis æris usti scrup. ij. misce, & super levissimo lintheo pauxil-
lum extendatur, ulcerique admoveatur, bis in die usque ad ci-
catricem productam, nec ambigendum est, quin prorsus ho-
rum præsidiorum ope evadant patientes, modo morbus sex-
tam vel octavam nondum præterierit lucem, sed pauci ad-
modum sunt patientes, qui à principio prudentem ad-
eant medicum, vel chirurgum, istius pestis virium
ignari, nil ultra pertimescentes in futurum, cum
nec artus doleant, nec immitis quicquam in principiis
appareat, præter leviuscula ulcera, non secus agentes,
atque ignarus præfectus cohortis, qui illustratis, ac
spretis delitescens adversique exercitus exploratoribus,
proximam cladem non prævidet, sed stulte suis vi-
ribus fretus adversum emissarios contendens, undique à
delitescens mox circumventus, misereque cum tota
cohorte fusus, insanæ confidentiæ poenas luit. At pru-
dentis præfecti erat, exploratis præcursoribus, occul-
tas

tas infidias antevertere, locoque cavere, dum dabatur facultas. Hoc nimirum modo homines hac labe aggressi principia contemnentes, semetipsos præcipites dant, sed etiam plerumque miseri patientes falluntur, decepti specie recti. Quisque hercle nunc nebulo, vel plebejus, vel tirunculus, se sapientem, prudentem, exercitatum atque optimo medico æquum profitetur; quod contrarium non raro res ipsa indicat. si igitur in similes artifices patiens non benigno sidere ductus inciderit, confusus illorum stultis pollicitationibus, fucisque; in perniciem sensim labitur. imperiti autem medicam artem tractant non secus ac simiæ, quum humani quicquam gestiunt, fingunt autem hæc tantum patentissima, atque hæc etiam inepte; sic plures crediti à plebe, ut Medici, vel Chirurgici, quum aliquem præcipuum in arte in iis ulceribus perceperint, vel *balan- stium*; vel *tutiam*, vel *alumen*, vel *præcipitatum*, vel *æ- ris florem*, vel *aristolochiam*, vel *aquam fortem*, vel horum quodpiam simile felici successe apponuisse, statim uno notato illud in usum ponunt, nulla ratione nec recta observatione comitati, ut sic statim *balan- stio*, vel *tutia* vel *galla*, à primordiis ulcera hæc aspergant, quod perniciosissimum est, intra, quod sordidum est, cohibentes, quod foras evocandum erat, *aqua etiam forti*, vel alia simili ulcera jam diuturna, ac multa duritie oppressa madentes; nulla de iis, quæ in medio sunt corpore, consideratione habita, unde vehementior brevis excitatur corruptela, quæ quandoque nulla arte corrigi potest, quin vel glans rodatur, vel etiam nonnunquam totus coles, imo quoque & virgam corrosam, & pectinem univsum, peritonæo tenus, exesum vidi, nulla alia ratione quam ex incongruo medicamentorum rodentium usu, quos à mortis periculo eripere laboriosum fuit. Assidue enim de hoc nos admonet Galenus, ne rodentia ulceribus admoveamus, nisi, quod intus abundat, foras deturbetur. concurrat hoc alioquin ad partem gravatam, quod sanum est, exedens. At videor nunc videre multos in has nostras institutiones insurgere, floccipendere, calumniari, tanquam homines forte ab omni tum disciplina, tumque recta medendi ratione alieni, dicentes, & fabri coriarii præferunt quandoque à medicis aquam ulceribus esse contrariam, at & idem ego fateor, imo & duplici ratione contrariam, tum quod fotibus ratione administratis per hanc ulcera arceantur, & sic proprie illis est contraria: alio modo dicitur contraria ulceribus, quum hæc per illam augeantur, patientibus contrariatur, quod quidem præstabit aqua, si frigida frequenter ulceribus offundatur, vel ex hac fotus fiant in corpore humorum multitudine referto, vel eorundem malitia vitiat, sic ut major fiat attractio, quam resolutio. at non modo ad aquæ fotus hoc consequitur, sed ad alios cujusque generis: sic ut jure merito dicendum putemus, vim totius artis in artificis prudentia consistere, potius quam in dogmatibus. nec tamen decretis vacuum artificem debere esse censemus, imo potius in iis exercitatum oppido, sed ingenio & experientia qui polleat maxime, ut dogmata ad amissim subjectis accominodet: nam qui imprudenter hanc artem adeunt, ut vulgares plerique, atque etiam mulieres, vel qui dogmate aliquo fulti hanc profitentur, non secus præsidii in humanis corporibus utuntur, quam lethiferis telis cæcus in acie constitutus. vibrabit autem hæc magis in amicos, ex iis multo plures quam ex adversis confodiens, sic ut si in arte aliqua liceat unumquemque artificem propriam artem callere, antequam absolute manum operi addat, in medica sane una licebit maxime. Non desunt præterea, qui in hujus morbi præludiis statim ad venæ sectionem, vel totius corporis purgationem confugiunt, ut provideant (inquiunt), at hæc imperitorum est provisio. universam igitur, immensamque domum aqua perfundere vis, si in abjecto angulo flammam pigre insurgere cernas, quam exiguo aquæ labro restinguere parvo labore possis? Porro prudentis artificis munus est, propius justo morbis auxilia adæquare, imprudentis vero in alterum extremorum irruere, quod si multorum dierum sit morbus, & dehiscant ulcera, vel pertinaciter occalleant, putreantve, potentioribus præsidii huic fias obviis licet, & sanguinis missione, & purgationibus, & aliis, quæ omnia suo loco disponere putamus.

CAP. VIII.

Ulcerum agre sanabilium curandorum ratio.

Quum vero jam pervicacia & multorum dierum ulcera occurrerint, in pene puta (nam hic à tempore sumpta indicatio ad curam confert aliquo modo, non autem ubi jam per varias corporis partes hæc manifestetur affectio) sciscitandum ab ægro est, num talia sponte deventerint, vel potius, post usum rodentis alicujus medicamenti, quod si immediate post medicamentum rodens contigerit, per duos dies cessandum ab iis est, tantum

Tom. II.

A parti exulceratæ medicamentum appones; quod mellis recipiat partem unam & semissem, succi rosarum, & terebinthinæ singulorum partem unam, unguenti Ægyptiaci partem semissem, ad ignem omnibus belle permixtis, nam hoc medicamentum leviter abstergit ac concoquit, sic ut fidurities, vel putredo ex medicamentis antea forte irrationabiliter adhibitis pervenerit; tum hujus medicamenti ope; vel alterius cujuspiam similis, quod dolorem nullum excitet; tum naturæ munere corrigi conspicias, nullo alio auxilio egens, ab iis; quæ simplicibus ulceribus conveniunt. Si vero interea nil in iis videatur remissi; augeanturve, vel ea etiam ex se ad hunc statum pervenerint, illicet basilicam brachii dextri obtunde pro patientis viribus; die sequenti corpus valenter purgato. inferere autem hic purgationum exemplar pro junioribus non extra rem fore credimus. Finge igitur amaræ bilis hominem esse, & in tempore non extreme calido, nam ætatem constat esse vel juvenilem, vel virilem: impuberes; vel senes non facile coeunt. Recipe, igitur cichorei, origani, acetosæ, singulorum manipulum unum, graminis, liquiritiæ rasæ, singulorum unciam semissem; & radicem lapathi acuti, & feniculi mundatarum, singularum unciam unam, polypodii quercini uncias duas & semis, fiat decoctio ad libras duas, quæ aromatizetur cum semine petroselini ad drachm. i. semis, cinamomi ad drachmas duas, de qua sumptis uncias quatuor; ad le Syrupi rosati laxativi uncias tres, electuarii rosati Mesuæ drachmas duas; mixta albente cælo potet; de reliqua decoctione capiat singulo mane uncias quinque, addita unicuique dosi syrupi rosati. & de fumo terræ compositi singulorum unc. i. nam id medicamenti genus biliosos humores, & crassos, vel etiam serosos, qui reperiuntur in venis, quæ proximiores sunt intestinis, revocat, id quod in corporibus paulatim solet acervari deturbans. Ulcus vero cum toto pene hoc fotu fovebis; post sectam, ut præcepimus, venam, Recipe serpilli foliorum, vitis; & quercus ana manipulum unum, bulliant in sufficienti aquæ quantitate, addita sexta parte aceti, & ex hac cum spongia virga foveatur; præcipue pars affecta, sit autem calida quantum commode ferri queat, insistatque per octavam horæ partem; mox spongia in vino nigro austero, ac calido, madida, ac expressa, tantillum foveatur. inde fotibus absolutis linteo leni circumvolvatur, & paululum quiescat subinde, ulcus hoc medicamento curetur. Recipe mellis, terebinthinæ ana drachmas duas, præcipitati drachmas tres, misce. quo ulcus repleas, nec moveas usque in eandem, vel circa sequentis diei horam, in qua idem efficies quod nunc, & sat erit, si durities vehemens non fuerit, at si illa profundius fuerit inserta, tutius erit adhuc repetere die tertio, mox ab usu hujus medicaminis desiste, nam perpetuo in omni ulcere non plus semel vel bis, vel ad summum ter, rodentia medicamenta subsequenter sunt apponenda; quin duos post, vel tres intermittas dies, quo quid hæc præstiterint, intelligas; si vero fortiora sintrodentia, ut *caustica varia cum sublimato composita*, vel *aqua fortis dicta*, vel alia plura quæ arte parantur, quæ omnino omittenda hic censo, tanquam plus æquo sæviora, neque etiam necessaria: hæc inquam semel tantum, ubi sit opus, adhibentur quindecim vel ad minimum octo, vel decem dies exigentia, ut ab iis enecta caro ab altera separetur, sed (ut dixi) extremis iis omissis, felicius quod in hoc casu exoptatur, ex *præcipitato*, comparaturque à quovis alio, quod usui sit, medicamento. huic succedit, quod ex æris sit flore, ut *Ægyptiacum*, nam ipse dum ex causticis ustæ carnis casum expectamus, iis mitioribus frequentius uti possumus, ad quæ & humoris insidentis concoctio; & puris evacuatio diutine sequitur, quod summe juvat. ab administratione vero eorum, quæ vehementer carnem subditam extinguunt, ulcus siccum permanet octo dierum spatio, quod tantum abest, ut prodesse possit, ut ob sit potius non leviter, nam quantum fieri potest colluvies à parte affecta è vestigio est eximenda, nec quia illud altius imprimatur, ob id plus juvat, non enim omne infectum enecat, sic quod reliquum est, occlusa per causticum illi via, circumstitam ulceri carnem valentius inficit; unde à crustæ decidentia, quo tempore ulceris meliorem statum expectabamus, major nobis repræsentatur corruptela, & ulcus majus multo, nam decisa crusta ora dilatantur; quare præstantius esse experientia novimus, hæc penitus in hoc affectu esse omittenda. pluries, inquires, sanitati restitutos vidimus ex unica, ac simplici aquæ fortis insperione: ex iis etiam ego & vidi, & aliquot hoc medicamento, dum junior essem, aliorum vestigia sequens, curavi; mutavi tamen sententiam, quum adversum quandoque affectum conspicerem. diligentius inde examinans, cum ratione, tum experientia, quid causæ esset, quod alios medicamentorum genus hoc sanaret, alios supra modum afficeret, non secus ac alia omnia talia: novi illis duntaxat esse præsidio, qui recenter morbum contraxerant, sic ut totum, vel pene quod infectum erat, illo extinguebatur: sed hos

Kk k 2

vel

CAP. IX.

Seminis profluvii curatio.

vel etiam sanat integre simplex aquæ fotus, vel repetita, A
(si aliqualis sit durities) præcipitati aspersio, in nullum discrimen ægrum inducentia. Sed redeamus unde divertimus. si vero durities, vel ulceris corruptela, præpositis prælidiis cedere non videatur, vena colis ulceri proxima aperienda est, vel sanguisuga affigenda, quo putridus sanguis ulcus nutriendus, hoc ingenio educatur, & iterum ad præcipitati usum redire, à balneo abstinere, fotu tantum leviori ex vino austero, & aqua contenti, præcipitatumque balsamo artificiali à Jo. de Vigo descripto componere, nam hoc apprime has durities evertit, absumitque, ulcus boni moris reddens, roborandæ repetendæque purgationes: roborabis eas, si decoctioni præscriptæ, senæ addideris unciam unam, vel duas, nec ab re erit, si multi sanguinis homo fuerit, venam iterum secare, præcipue saphænam pedis dextri, vel alterius, vel basilicam iterum in brachio: quod si sanguis ab iis adversis venis exhaustus, corruptus appareat, patiens vero inculpata valetudinis ante hunc morbum esset, intellige luem hanc per universas jam extremas venas esse diffusam, ubi sanguinis missionem ex variis diversisque partibus, brachiis puta & cruribus, sum-
mopere conferre novimus, habito perpetuo respectu ad vires, & educationis frequentiam: licebit igitur ad uncias sex ab utroque brachio, & crure utroque exhaurire. At hanc prælidi formam tantum, ut dixi, commendamus, ubi jam in adversas partes infectio irrepsit, ubi etiam & balnea supreme conducunt universo corpori adhibita, & quæ urinas, & sudores movent, quæ omnia digesta comperies, ubi de pilorum casu, & de scabie tractabitur. quibus omnibus belle administratis, ulceris morositatem iri sedatam conspicias, quæ subinde, ut simplicia ulcera, erunt tractanda. Sunt præterea qui, tumido factò præputio, glandem detegere non possunt, quæ etiam quandoque molestis ulceribus premitur, solvitur autem belle tumor hic fotibus præscriptis, & melius si parietariam, & thymum incoxe-
ris, injiciendumque clysteri exiguo lavacrum confectum ex succo rosarum ad uncias tres, succo chelidonii ad unciam unam, cum pari portione omnium horum aquæ mulsæ. tepidumque injectandum sine impetu, quandoque præputium secare cogimur, verum tentanda omnia primo sunt, nec secandum, nisi extrema urgeat necessitas, urgebit tamen
raro vel nunquam, si omnia ratione fiant, fotus inquam, injectiones, sanguinis missio, & totius corporis purgationes. glande igitur detecta, si ulcera mali moris sint, præcipitatum erit ad rem, sin minus medicamentum, quod sine morfu siccat leviterque abstergat, ut Recipe succi plant. ros. & chelid. terebinth. claræ ana unc. i. mellis drach. iii. aristoloch. rot., aloës, ana drach. ii. far. bordei drach. iii. ad ignem misceantur, & utere. Accidunt etiam verrucæ aqua forti exstinguendæ, & animadvertendum est, ut tantum verrucæ intingantur, ne reliquas partes aqua exulceres. quandoque tamen hæc sola non sufficit, vel etiam non congruit, præcipue si magnæ hæ sint, quas amputare satius est, mox aqua radicem madefacere. Vidi autem Hispanum, dum junior essem, qui ad fratris mei auxilium confugerat, glandem universam atque præputium magnis verrucis obstitam habentem, ad tantam autem molem pervenerant, ut totam glandem obtegerent, præputium in summum extendentes cum maximo dolore, quem secare fuit necessum per longitudinem usque ad glandis radicem, sic enim omnia patebant, & dolor quievit, multæ autem verrucæ erant, quæ parvi digiti magnitudinem excedebant: inter has aliæ insidebant parviores, quas omnes in multos dies abscondere ad extremos earum pediculos oportuit, mox, sanguine aliquo effluxo, aqua forti intingere. alias autem minimas, quæ forcibus amputari non poterant, aqua forti penitus cum cæteris absumptæ fuere, in sanitatemque æger hoc more restitutus est, relicto tamen diviso præputio, quod reuniri non potest. Quæ autem teneræ sunt, facile belleque liquantur ex aqua, quæ ex sale & alumine per vitrum stillatis conficitur. Plerunque etiam cutis eminet instar carnis verrucosæ in glande, in papillisque nutricum, in puerorum labiis, & circa anum, & scrotum, quam non forti aqua, vel alio vehementer urente medicamento abolere licet, sed mediocri aliquo medicamento, ut aqua ex alumine & sale confecta, tantundem aquæ rosaceæ admixta, vel præcipitatum cum balsamo Joannis de Vigo, bis in die appositum. Horum etiam corpora purgare frequentius licet, & sanguinem mittere, & forte etiam decocto ligni vel limentis ex hydrargyro submittere, & omnibus tenuem præcipere victum, pro ratione morbi viriumque: quies etiam his omnibus præcipienda est: quod si necessitas negotiari urgeat, virga in vitreo vasculo teneatur, ne vestium conflictu ulcera recrudescant.

Signum indicans per universum corpus diffusam esse labem.

Qui colis fistulam ampliorem habent, ii facile seminis profluvium ex fædo scorto contrahunt, præcipue si mulier hæc nuper habuerit congressus cum viro alio, similem affectum patiente, quod plerumque contingit, vel si menstrua alba, vel ichorosa patiat, maxime si menstruorum tempore, vel paulo ante, vel post coeant, est autem hæc passio testibus, ut ventriculo diarrhœa, impotens autem est utraque pars diutius, quod recipit, continere, sic laxatis horum osculis contenta fluunt: communicata igitur hac colluvie ipsis testibus (nam facilis est in coitu ad hos transitus) tristantur, relaxanturque, & quod ex venis tum arteriis in iis insertis pro nutrimento, feminisque generatione defertur, crudum, aut quidem incoctum effluit, viis iis reclusis existentibus. Qui autem veneri morbi principia parvi faciunt, juvantur mirum in modum diuturno seminis effluvio: nam paulatim, quod putidum erat conceptum, effluit cum cætero, quod nondum corruptum, sed incoctum labitur, perinde ac in mulieribus, quibus menstrua superveniunt. Curatur autem à principio hæc affectio mediocri negotio, si æger rationi obtemperet. Lavanda est primum & virga & scrotum, fovendusque coles bidui vel tridui spatio aqua calida, ut supra notavimus, & bis singulo quoque die ante pastum: postea fovendi sunt testes per multos dies in vino optimo nigro, atque austero: præmittitur tamen huic purgatio per alvum talis, puta. Recipe terebinth. claræ lotæ primo in aqua plant. mox in vino albo unc. s. rheubarb. elect. drach. j. aloës el. scrup. j. cum pul. liq. & saccharo: fiat bolus, capiat matutino tempore, & superpotet decoctum caulium viridum, & parietariæ ex carniū iure factum, vel cumbutyro, sale, & aqua. Hac purgatione utatur bis interpositis duobus vel tribus diebus, si prima libere eduxerit: interea exiguo clysteri in virgam injice lavacrum hoc. Recipe aquæ lactis, lixivii, aquæ ros. ana unc. iiij. rosarum rub. siccarum drach. ij. tutiæ præp. litharg. ana drach. iij. bulliant parum, colentur, & utere bis in die, blande injectando, ne exulceres, & tepide: quod si ad sextum diem molestus adhuc affectus sit, venam tunde basilicam dextram, ad eam sanguinis deductionem, quam virtus, sanguinis multitudo, & virium indicabunt, mox ad subsequenter te conferes. Recipe Mercurialis, parietariæ, borraginis, malvarum, ana manipulum unum, polypodii unciam semis, fiat decoctio pro una dosi, in qua infunde terebinth electi drachmam unam & semis, foliorum senæ drachmas duas, cinnamomi drachmam semis. omnibus tuis macerentur per noctem, mox expressuræ adde syrupi rosati laxativi uncias duas, & potet mane die sequenti. si medicamentum non copiose alvum eduxerit, capiat jus caulium viridum, & parietariæ ad uncias quinque, cum uncis tribus syrupi rosati solutivi. At si potionem primam aviter dejecerit, secundam omittes, & per dies sex, vel septem præsens diureticum matutino tempore potet. Recipe parietariæ, capillorum veneris, carduorum sylvestrium, ana manipulum unum: radicem apii, eryngii, & feniculi mundatarum, liquiritiæ rasæ, ligni Indi ana unciam semissem. cyperi drach. iij. mellis despumati unc. tres. fiat decoctio secundum artem ad libras duas, quæ aromatizetur cum drachmis tribus cinnamomi, & tantundem seminis petroselinii, de quo capiat matutino tempore uncias octo calide, & stragulis mediocriter cooperitus, modeste sudare tentet. insistet in iis dies sex, ut diximus, aut septem, renovato decocto cum fuerit primum absumptum. ab iis purgationem immediate præscriptam resumat. interea si alvus non libere excernat, devoret alterius diebus per horas duas ante coenam, vel matutino tempore pillulam unam aggregativam dictam, dosi unius scrupuli, quod si nihil moveat, die sequenti sumat drach. s. in duabus pillulis dispositam, interim hanc novam injectionem in usum pones. Recipe aquæ rosarum, succi plantaginis depurati, singulorum uncias sex, myrobalani citrini drachmas tres, tutiæ drachmas duas & semis, bulliant parum, mox colatis, tepide bis in die virgæ infundes, sed manu levi sine impetu, ne virgæ fistulam, quæ jam aliqua excoriatione tentatur, plus exulceres. Uteris hac tribus vel quatuor diebus continuis: quod si nihil remissi affectio habere videatur, ab usu diureticorum, vena dextra saphæna secanda est, detrahendumque copiose, si venæ referre sint, & sanguis sit putridus. præterea purgantia per alvum sunt sollicitanda, per dies puta sex vel octo succedentes, & in fotu scroti, qui ex vino fiebat, gallam & balauftia incoquere. hoc interim spatio victum tenuem, attenuantemque præcipe, nam hoc modo si feceris, non recentem tantum gonorrhœam in bonum reduces statum, sed etiam diuturnam. sed pertinacius etiam in prælidiis

fidiis est insistendum, & valentius purgandum. non enim æquo temporis ductu habitus, vel dispositio vitiosa languet, vel remittuntur, seu radicitus extirpantur: verum non jugiter evacuandum, quoad finem morbi videas, sed desistendum, quum is multo remissus fuerit. cætera natura ipsa expedit: nam hæc vera, extremaque est morborum curatrix, quæ si non perfecit, repetenda eadem est cura, & aquam fontanam potet in mensa cum saccharo ad libitum: plerumque etiam cibus sit illi panis, in hac aqua infusus, vel in aqua simplici sine saccharo. non exquilitate tenuis vel attenuans victus, sed intra utrumque extremum medius erit huic ex usu.

CAP. X.

De bubonum curatione.

Qui cum polluta meretrice coeuntes plus æquo, vel valentius coeunt, vel quibus in coitu facile inguina dolent, iis ut plurimum hæc tumentia fiunt, in quæ natura robusta, quod ex congressu putidum fuit acquisitum, & quod ab hoc subinde fuit acquisitum, & quod ab hoc subinde fuit inquinatum, cogere affectat. horum etiam plerique, qui hujus morbi initia flocci faciunt, vel adverso numine in imperitorum manus incidunt, benignæ adversus se naturæ plurimum debent, servantur enim nonnunquam horum bubonum munere, nec sæviore aliquo exercentur symptomate. Nitendum igitur est, ut si ad suppurationem alliciantur, nimirum frictionibus assiduis, ventosarumque appositione. Nil hercle his melius, vel citius ad suppurationem accelerat. Fricantur autem digitis simpliciter, vel recenti butyro illitis, ut diutius frictio sine molestia sufferri possit. præstabit hoc autem patiens ipsemet, digitisque comprimet, perstringet, omnique arte frequenter irritabit, usque dum tumentes phlegmone ossi tactum amplius ferre non possint, quo tempore suppurantia emplastica apponere licet. si igitur brevi nec multa frictione huc devenerint, humorem non admodum crassum, rebellemve esse ostendunt, naturamque vegetam circumfistentium partium, raram imbecillemque recipientem, ubi leviori etiam præsidio suppurant, iis propterea sat erit triapharmacum ex farina, oleo, & aqua apponere. si vero ægrius huc humor trahitur, scias hunc etiam non facile in pus converti, quare extrinseco potiore eget auxilio, quam primus. *idem igitur emplastrum coquere poteris, cum jure radicum althææ, radicesque in pila contusas addere, & semen lini & fœnugræci, & porcinam vetustam axungiam.* Quandoque autem adeo pertinaces sunt ut suppurationi obnixè resistere videantur, quos emplastris fovere calidioribus oportet, id efficies, si *bryoniæ radicem cum althæa incoxeris, emplastroque mox descripto addideris, saponemque insuper adjeceris.* Quum omnibus iis præsidis non cedunt, hoc cerato obteges. *Recipe bdellii drach. iii. aloës drach. ii. dissolve in aceto acerrimo, & cum diachylonis majoris unc. i. malaxentur, & ad ignem belle incorporentur, addito tantillo ceræ pinguiissimæ:* inter hæc ne verearis statim venam aperire ex brachio, vel crure ejusdemque partis, & si sanguis aliquam patiatur à naturali transmutationem, corpus unà purgato, nam quandoque ab iis evacuationibus, qui pertinaces admodum ostentantur, ii ad suppurationem brevi, leviusculoque auxilio ducuntur: videtur hoc tamen rationi dissentaneum, verum res ipsa hoc mihi quandoque ante oculos objecit, unde rationem omni diligentia hujus affectus explorare non destiti, fretus nunc nullam hac potiore esse: nimirum quod antea dispersus humor aliquo modo naturam divertebat, quæ subinde & purgatione alleviata, & sanguinis missione putrido sanguine imminuto, residuum valentius adoritur, in inguinaque, quoad fieri per illam potest, compescit, concoquit, ac per ruptionem exturbat. At in iis omnibus naturæ tantum beneficio fidentium non est, sive facile suppurent, vel summo labore, nam plerumque & alia symptomata sequi solent: sæpius tamen in iis, quibus hic humor pervicacior apparet, quos etiam & valentioribus & frequentioribus pharmaciis curare par est, & copiosiore sanguinis missione, si iis corruptus appareat. purgetur igitur corpus *ex drach. vi. confectionis bamech, vel drach. ii. pillularum rochiarum.* Quum igitur ad maturitatem pervenisse noveris, artificiali opere emissarium puri commodum arte est præbendum, ratus hoc illi præferendum esse, quod naturæ munere vel potius putredine paratur, quamquam scriptores multi contrariam sententiam in hominum animos inferere laborent. At ego, quam naturalem illi dicunt aperturam, contra naturam prorsum esse asserto, quare etiam patientibus admodum molestam. antecedit autem hanc multa circumpositarum partium putredo, nam & id usus docet, & huic arridet evidens ratio. si namque putredinis vi cutis liquatur, quomodo resistent carnosæ proximæ, & nervosæ partes aliæ, quibus pus inidet? quis autem non quandoque vidit emiss-

aria à putredine parata, & in bubonibus & in aliarum partium finibus, sic esse carne exhausta, quam putredo diutius insistens colliquaverat, ut multam cutem jam labefactam secare opus fuerit, cum illi deficerent instrumenta, unde alimentum caperet? Sed quid discriminis est in sectione arte facta plusquam in illa? quod autem ferrum secat, vel causticum urit, idem sane multo majore mensura, ut dictum est, colliquat abstrusum pus, nec tantus ex sectione sequitur dolor, qui raptim transfluit, quantus ex diuturne compresso pure. Ubi igitur jam collectum pus pateat, & phlegmone vomica sit obfessa, ferro acuto belleque secante, illam divide secundum rugas, sectionemque facias, quantum nulla vi crassum pus, quod perpetuo in iis apparere consuevit, exire vel molliter exprimi queat. circumventas autem phlegmone vomicas non modo has, sed & cæteras secante ferro perfodere consulo, quod ex plaga sanguis ille cutaneus, atque etiam infectus detruditur, quod ad caustica minime consequitur: præterea in iis causticum quandoque auget inflammationem cum summo dolore, in quibus vero nulla impendet phlegmone, (quod raro vel nunquam in bubonibus iis apparet) iis causticum apponere maxime confert, tum quod ex hoc (si perfectum sit) nullus vel exiguus percipiatur dolor, ubi nec cutis divisa, nec inflammatio sit, tum quod sectio etiam (ubi illud suppositam puri partem exussit) sine molestia aliqua fiat. præterea sanguis nullus ex tali apertura effluit, quod confert in frigidis abscessibus, sed & candenti ferro aperire hos etiam licet, perinde atque caustico, si æger permittat. sectionis autem tempus est statim ubi pus in sinu inundat, si digitis prematur, quo etiam tempore fervores, qui in materie generatione fiunt, languescere occipiunt: non autem, ut quidam præcipiunt, acerbum dividere par est: difficile autem tunc coquitur reliquum, quod in partibus circumpositis est infixum, atque crudum, evaporatis per sectionem spiritibus, quorum ope recta horum expectabatur concoctio. præterea quis quandoque non didicit, divisionem fluente adhuc humore factam irritare magis inorbumque geminare? Succensui equidem ineptis Chirurgis nonnunquam in tali casu, qui sectione immatura, cum maximo vitæ discrimine, ægros in gravissimos, anxiosque dolores induxerant, sed etsi iminatura sectio noxia est, non propterea utilior erit cæteris omnibus præ nimium matura, quod ampliorem, quam par sit, sibi sedem pariet, partes (ut diximus) circumstantes corrumpens, quas servat in tempore, arteque factus exitus. Nec evaporationem contenti puris hic experiri sine apertura æquum est, quemadmodum in phlegmonum collectionibus, quæ sola sanguinis copia nonnunquam fiunt. Aperiendus erit igitur sinus hic, non crudus, sed mediocris: post hunc qui paulo maturior est: tertio maturum extreme, eo quod satius sit fero quam nunquam. at horum indicia scriptis tradi non possunt, sed visu tactuque sub experto artifice discere æquum est. Aperto igitur sinu, illum hac prima cura *lini cinio, ovi albo, & bolo armena intincto* curabis, & hoc emplastro munies. *Recipe farine hordeaceæ, & fabarum, fursuris, mellis, ana uncias quatuor, cum lixivii & vini albi pari partitione ad ignem belle coquantur, & fiat emplastrum non coinquinans, quod bis in die renovetur supra locum patientem.* hoc uti poteris per tres quatuorque dies primos à sectione, quo id, quod in tumida parte est infixum, vel in pus vertatur, vel in halitus evaporetur, medicamentum hoc licinium obducatur. *Recipe mellis ros., terebinthinae, succi rosarum, & apii ana unciam unam, farine hordei unciam semis, aristolochiæ, thuris, ana drachmam unam:* ad ignem omnia incorporentur. Quum id exsiccantius esse voles, *aristolochiam* auge, addens *iridis quippiam* & *aloës, & succi chelidonii.* Ab usu cataplasmatum ex farinis præscripti, *emplastrum diapalma* ad finem usque effectus succurret. At facto emissario, si nondum fuerit secta vena, vel etiam si fuerit, & sanguinem repereris vitiatum, eodem die vel altero sanguinem detrahare licet: etiam corpus purgare, quo sæviora effugas symptomata: vena secanda est basilica, vel poplitis potius ejusdem partis. quod si sanguinem vitiatum offenderis, statim vel sub vesperum ejusdem diei, aliam è regione venam dividere ne hæsites, mox corpus purgabis mediocriter, si abscessus facile vel brevi à contagio ad suppurationem deductus fuerit: si vero dudum post apparuerit, sanguinisque vitium non leve videatur, diutius in purgationibus insistendum est, valentiusque purgandum. purgationum forma ex supra dictis, tum dicendis infra suppetet, si paulo in arte medica fuerit artifex exercitatus: si nil, satius erit hanc partem expertis medicis relinquere, qui id ex morbi essentia, aliisque indicationibus suggerent: victus præterea tenuis mediocriter, ut humoris corruptela, ac virtus indicabunt.

Bubones ad suppurationem excitandi & quomodo.

Si bubones pervicaces sint quid agendum.

Quare quandoque pertinaces bubones post totius corporis evacuationem facilius suppurent.

Æquum non est dissolutione bubones curare.

Cura apertis bubonibus.

CAP. XI.

Pilorum casum curandi ratio.

Sensim ubi hæc colluvies per carnosas cutique proximas partes fere universas irrepsit, in corpore tenuioris sanguinis ab insito calore propulsa cutem labefactat, unde pili decidunt. Hos etiam patientes natura aliquando à graviore morbo tutatur, ejecto per cutem putore omni: veruntamen hoc sæpius non absolvens, vel ob intemperatum victus regimen, vel propter viscidorum humorum miscelam, qui ægre per cutem dejiciuntur, & aliis symptomatis etiam sævioribus submittuntur. Ineunda igitur in iis est cura à sanguinis missione ex cephalica brachii respicientis partem magis affectui subjectam, ad uncias octo vel decem: qui si vitiatum sit, statim ex adverso brachio tantundem deme, corpusque sequenti die hoc pharmaco purgato. Recipe *origani, betonica, hyssopi, mentha ana manipulum unum, mercurialis, parietaria, ana manipulos duos: polypodii quercini unciam unam & semis, liquiritia rasa, radicum eryngii ana unciam unam, fiat decoctio ad libras duas, colentur, cui indantur, foliorum senæ uncia una & semis, seminis petroselinii, anisorum, carvi, singulorum drachma dua, cinnamomi drach. iij. macerentur per noctem: mox per colum liquor transfusus & expressus, in vase vitreo reservetur ad usum: de quo Recipe: uncias quatuor, syrupi rosati laxativi uncias duas, electuarii Mesuæ drachmas tres, misce, fiat potio, quam capiat die sequenti ab emissio sanguine, ex reliquo decocto capiat singulo mane uncias quinque, cum uncia una oxymellis scillitici, & tantundem syrupi rosati laxativi, ab iis purgetur corpus ex drachmis duabus pillularum cochiarum, si mediocriter fuerit robustus patiens, vel ex drachma una cum dimidia: quod si pillulas recusset, purgetur iterum primo pharmaco. à sanguinis missione vel postero à purgatione die, capillis forficibus rescissis, lavetur, atque etiam foveatur totum caput hoc lavacro, quod statim compescet pilorum casum, dissolvendo humorem noxium. Recipe *mentha, corticis ulmi, vel foliorum ejusdem, si viridia sint, foliorum vitis, singulorum manipulos duos, porrorum numero sex, bulliant in aquæ situla, deinde colentur, & alternis diebus caput lavetur cum levi frictione: mox madida in eodem decocto spongia anipla caput foveatur, bis terve repetita spongia, mox leniter caput exsiccetur. Idem intellige faciendum esse genis, nisi sit imberbis. Uteris hoc balneo fotuque ter vel quater: subinde dies aliquot quiesce, puta sex vel octo, mox hæc repetas. Quod si cum pilorum casu ulcuscula per caput appareant, quæ à fotibus atque lavacris non levius habuerint, iis adde *lupinos, mel, nuces cypressi, gallam, atque aceti quippiam*. A secunda purgatione per sudores, tum per vesicam corpus purgare conandum est, nam etiam si tantum caput & genæ videantur molestari, universæ tamen cutaneæ partes eodem fere afficiuntur incommodo. Balneum igitur ingrediatur die sequenti à repurgato corpore, in quo insideat per mediam horam. sit autem aqua potabilis tantum, & ejus caliditatis, quantum leniter ferri possit. Utetur autem iis per duos mox sequentes dies horis duabus ante cœnam, diesque subinde interponat tres sine balneis, deinde per alios duos dies ad hæc recurrat, quandoque etiam occipiti conducet ventosas affigere, & secare, hac insuper potione utatur. Recipe *ligni Indi, non vetusti sed bene maturi, ex medio nigriorem & recenti in scobem minutulamque redacti uncias tres, vini optimi albi libras tres, macerentur horis viginti quatuor in vasculo terreo picato vel vitreo, mox iterum recipe ligni Indi uncias quatuor, aquæ fontanæ libras duodecim, macerentur per noctem, & lento igne in vase terreo picato bulliant ad duarum partium consumptionem: subinde huic superadde vinum supra præparatum, & resideant per horas sex, deinceps colentur in vase vitreo vel terreo, & magna utrumque simul mixtum iterum in olla reponatur, cui superinde aquæ libras sexdecim, in qua etiam perpulchre fuerint macerata aliæ unc. iij. dicti ligni per horas duodecim, & sic mixta bulliant ad quartæ evaporationem: mox quiescere ac residere permitte, & colatum pro potu reservetur ad libitum. ex primo decocto tantummodo bis in die fumet, ad diluculum videlicet, vel sub noctem duabus horis, vel tribus ante pastum, dosis sit ad uncias decem. die balnei tantum semel, videlicet matutino tempore utatur, potetur autem tepidum, mox æger lodicibus, vel vestibus coopertus mediocriter sudores provocet. utatur autem hoc decocto dierum duodecim spatio vel quindecim, si morbus levis fuerit, at si gravior, prorogabis in terdenos: & si dolores aliqui vel capitis, vel artuum fuerint adjuncti, cum pilorum casu, tutum erit ab iis redire ad primas purgationes. quod si in usu hujus decoctionis venter non bene fluat, (quod tantum contingit iis, qui parcissime potant in pastu, quod utile non est, nam præstat paulo, imo etiam multo plus consueto potare: purgat***

A autem hoc decoctum per universas corporis partes, per alvum videlicet, sudores, & urinam) si alvus, inquam, non libere dejiciat, fumet alternis diebus *pillulam unam cochiam dosis unius scrupuli*, ea hora, qua solutus fuerit sudoribus, seu matutino seu vespertino fuerit tempore: quod si hæc levius, vel nihil moveat, fumat binas. Veruntamen si potet liberalius ex secundo decocto, quod conducet, alvus satis fiet lubrica, imo quandoque multum, ubi licebit per cœnam upam, vel etiam per totum diem, hoc potu omisso, vinum optime lymphatum potare & parcius, si patientis (intellige) vires labascant: at ubi constant, formidandum non est, etiam si quater, vel sexies alvus dejiciat. Si item alvus abunde excernat, balneis eo die non est utendum, quiescat igitur venter prius, omisso (ut diximus) decocto per diem unum, vel parcius potato. Victus tenuis mediocriter præcipiatur, nimirum, ut semel tantum in die carnibus temperate utatur, aviculis videlicet vel pullis: altero pastu passulis, vel amygdalis parce etiam, puta uncis quatuor panis, & tantundem passularum, vel paulo plus, si homo fuerit multi cibi. At ubi alvus fluit abundantius, liberalius est etiam exhibendum de cibo. hæc omnia tamen prudens Medicus moderabitur, ut usus persuadebit. sed quum hic morbus foedum hominem faciat, cæterisque hic ludibrio habeatur, nec omnibus vel ob negotia publica, vel privata, vel propter egestatem, vel aliam quamvis causam inire hoc regiminis genus concedatur, opere propterea atque labore dignum erit, ut exponamus, quomodo iis saltem perfuntorie, ut ita dicam, occurrere liceat, donec melior illis oblata fuerit curationis opportunitas. secunda igitur vena superior in cubito est è parte magis glabra, ex altero etiam brachio statim, si vitiatum admodum sanguinem offenderis, corpusque sequenti die purgandum *pillulis cochiis ad drachmas duas, ex quibus fiant pillulae sex in aurora exhibitæ: quod si patiens exiguarum sit virium, sat erit drachma una cum dimidia*, postea ex infra scripta hac massa pillularum devoret *scrup. j.* alternis diebus, vel tertio quoque die, unius mensis spatio ad minimum: nec erit inutile, si ultra producat: fumat autem has matutino tempore, nec desistat à consuetis muniis. Recipe *pillularum cochiarum recenter confectarum drachmas sex, aloës electæ ex vesica drach. ij. cum oxymelle scillitico, fiat massa ad usum, ut diximus. à sexta vena per horam puta, vel circa vesperum fovebis lavabisque caput aqua calida, in qua porri fuerint cocti, & rosæ sicca: hac lotionem uteris dierum quatuor sequentium spatio, semel in die, videlicet mane vel sero, ante pastum per horam. Sequentibus diebus, demptis à lotionem porris, adjicies frondes, ramos, vel cortices ulmi, una cum rosis, ex hoc bis terve in hebdomade caput lavabis, spongiaque in hac madida fovebis, & in balneo etiam quandoque totum corpus recipiatur: hoc modo pilorum casum prohibebis inceptum, plerisque ad integram sanitatem restituens. Tutum erit pillulis præscriptis uti ad multos menses, verum non tam frequenter, sed primo mense exacto sat fuerit quarto vel quinto quoque die *scrup. j.* fumere, unicoque tantum lavacro singulis octo diebus caput lavare vel fovere, nec multis frictionibus illud exercere, sed sive laves, sive sices, parcius, atque levius suffricabis, nec exsiccabis multum, sed medio quodammodo, linteis item minime asperis. victus sit parciore consueto, acriumque ciborum immunis, ut ceparum, alliorum, aromatumque, & simi-*

D lium.

CAP. XII.

Scabiei, & aliorum cutis affectuum curandorum forma.

Impetigo, scabiesque nonnunquam in hac lue affectis apparere solent, verum potius in desidiis pigrisque hominibus, pigris inquam, & ad curationem, & ad corporeas exercitationes, sic ut nullarum rerum solliciti, cutem unguibus scalpentes omnes vigilias consumunt, unde quum jam malum contraxerit cutis habitum, non facile curatur. iis & à brachiis, & à cruribus utrisque sanguis est detrahendus venæ sectione, uno scilicet die ex communi utriusque brachii, ab utroque crure, altero ex saphæna videlicet, si interna pars magis afficiatur, ex sciatica vero si externa: & si hæc occulta sit, aperiatur saphæna, mox totum corpus hoc pharmaco purgandum. Recipe *fumi terræ, hypericonis, foliorum ebuli, mercurialis ana manipulos duos, polypodii uncias duas, fiat decoctio ad libras duas, in qua colatura inde foliorum senæ uncias duas. epithymi, thymi ana unciam unam, cinnamomi drach. tres, axisi drach. duas, maceretur per noctem, mane percolatis & expressis servetur decoctio in vase vitreo, de qua Recipe uncias quatuor, syrupi de fumo terræ compositi unciam unam, oxymellis scillitici unciam unam & semis, confectiois bamech drachmas tres, misce, fiat potio, capiat die post sectas venas:*

nas: sequentibus diebus capiat ex reliquo infuso singulo uncias quinque, addendo oxymellis scillitici, syrupi de fumo terræ compositi ana unciam unam, circa vespertas alternis diebus balneum ex aqua dulci ingreditur, immoreturque diu horam, cucurbitulæque sectæ applicentur semel aut bis in varias corporis partes, quas magis affectus infestat: ab usu syruporum eodem utatur decocto, quod capite præcedente descripsimus, vini dimidiam portionem auferens, totum autem non consulo, nam & vinum vires robustiores servat, facileque per exiliores permeat venas. quod si pruritus admodum molestus sit, nec corrigatur balneis (quod raro contingit) venæ sectio est reiteranda, & cucurbitulæ cum decenti scarificatione, vel sanguisugæ partibus magis affectis applicandæ, ab iis sulphur vivum cum butyro recenti misce & unge: verum non universum corpus simul, sed uno die partem unam, alio alteram, altero scilicet dexteram totam, altero sinistram: quod si huic unguento non cedat, repone unguentum in pila plumbea, & superpone aquæ rosarum uncias tres, in qua bullierit sublimati drachma una, quæ per colum transfusa, pistillo diutius omnia commoveas, mox aqua optime expressa unguento uteris, verum tenuiter, & non universum corpus, ut diximus, una hora, imo satius erit matutino tempore crus unum inungere, in vespere alterum, vel brachium qualevis, sequenti die cæteram partem sic illinire: hæc autem linimenta hoc more adhibita, tantum abest ut intrinsecus humores occludant (ut quidam opinantur) ut potius dissolvant brevi, quod cutem molestat, unde mox hæc quiescens robustior fit. cogimur autem ad hæc confugere, quum jam in malum habitum cutis devenierit: quod si paupertas vetat, quo hanc diætam patiens nequeat efficere, venas secet, balneetur, & alternis diebus capiat pillularum de fumo terræ scrupulum unum, vel drachmam dimidiam: die sequenti à venarum sectione devoret ex eisdem pillulis drachmas duas, vel, si imbecillius sit, drachmam unam cum dimidia. Victus omnibus sit moderate tenuis, neque admodum attenuans: edant carnes vitulinas, pullos gallinaceos, aviculas, sed mediocriter, parce: elixas assis hic præfero, potus sit aqua vel vinum album, triplo aquæ persusum, sed etiam potionem ex ligno Indo superscripto admodum commendo ex aqua solum, vel addita vini quarta parte paratam.

CAP. XIII.

Musculosarum partium affectus qua arte curentur.

Ubi sanguis paulo crassior existit, non æque per cutem deicitur quod in illo vitiatum est: itaque per partes paulo profundiores vagans, musculos, tum eorum involucria gravat, tendit, & postremo rodit: hoc autem genus molestiæ, perinde atque pilorum defluvium, vel alia symptomata vix ante tertium, vel quartum mensem ab infixa lue apparere solet, quo tempore sanguinem fere universum, qui in partes carnosas recipitur, quicquam ex hoc vitio prælibasse necessum est: secunda propterea est primo vena affectæ parti maxime proxima, mox statim alia alterius membri dolentis, sive crus sive brachium fuerit, inde pars aqua vitæ fovenda est bis in die, pannisque calidis munienda, atque etiam lana succida: juvat hos insuper mirum in modum aqua singularis Joan. de Vigo, quam infra notavimus, si pars dolens calide illinatur: verum hæc juvarent parum, nisi alio humor fluens diverteretur. Sol quomodo agrum reddet aridum, quem abunde rivulus perpetuo rigat? per alvum igitur purgandum crebro est corpus hoc, quo pituita, etiam bilis, atque etiam serum, quæ per venas in universum corpus ferri solent, affectam partem non sollicitent, usque dum illa humore noxio fuerit penitus absoluta, in propriumque statum restituta. purgantia medicamenta talia conferre possunt. Recipe agarici optimi non trochiscati drach. unam, aloës electæ drachmam semis, diaphæniconis drachmas tres, misce: fiat bolus, capiat cum involucrio, & julepe rosato, ne amaritudo stomachum subvertat: quamquam hos juvet quam maxime vomitus, ut infra dicemus. quod si bolum aversetur potionis cupientior. Recipe fol. senæ unc. s. turbith electi drach. j. cum dimidia, cinnamomi drach. j. aquæ cichorei unc. iiij. macerentur per noctem, mane expressis adde oxymel. simpl. unc. iiij. misce, fiat potio, quam capiat die sequenti à sectis venis, diebus reliquis utatur hoc infra scripto. Recipe orig. hyssopi, hyperici, pulegii, cichorei, end. ana manip. j. polyp. quercini unc. ij. seminis carthami unc. j. & s. fiat decoctio ad lib. ij. circa finem coctionis, adde turbith electi tusi unc. s. & iterum parum serveant, & mox ab igne semotis adde illico cinnamomi drachmas duas, carvi unciam semis, seminis feniculi drachmas duas confusa crasso modo: quæ macerentur horis quatuor, inde colentur, de qua capiat omni mane

A sub diluculum unc. v. cum unc. ij. oxymell. simpl. decoctione hac absoluta, resumatur iterum primam purgationem; & per dies 20. sudoribus subjiciatur, infra scripta potando. Recipe ligni Indici unc. v. seminis petroselini unciam; vini optimi albi lib. iiij. infunde per duos dies. Item recipe ligni Indici unc. v. aquæ fontanæ lib. x. bulliant ad medietatem, & continuo ab igne remotis immisce infusionem ex vino factam: resideant, colentur, & liquor in vase vitreo; vel fictili picato reserventur: magma vero iterum in olla reponatur, cui superadde aquæ lib. xij. bulliant ad tertiæ partis consumptionem, statim immisce vini optimi albi lib. v. in quibus fuerint macerata ligni Indi unc. iiij. per horas 24. facta decenti residentia, colentur pro potu ad libitum: ex primo potet albente cælo, vel tempestivius, si lubeat, unc. viij. vespere autem unc. vij. calide, & stratus pulchreque testus, sudare curet: si dolores non mitigentur, sanguisugæ; ventosæ, & etiam venæ sectio partibus affectis est repetenda; vel vesicatorium, vel causticum infigendum. si interea alvus non libere dejiciat, pillula semidrachmalis sumenda est ex agarico, aloë, & turbith æquis portionibus, alternis diebus mane vel sero, per horam ante cibum: quod si liberius, quam vires ferant, soluta fuerit (ut quandoque accidit) uno die potio hæc mensalis erit intermittenda, vinumque simplex optime lymphatum potandum, nam hæc omnia prudens artifex pro ratione subjectorum moderabit; nulla autem regula in curandis morbis firma in omnibus patientibus describi vera potest. Quod si interea quandoque, dum hac utitur potione, alvus sponte, ac pro cibi ratione solvatur, sat erit si singulis sex diebus corpus purgetur superscripto pharmaco. Victus sit attenuans & tenuis, iis autem piper & aromata alia temperate epulis inmixta juvant, nec obsunt, quæ muria aut aceto parantur, si inter epulas concedantur: attenuant autem, detergunt, & ventriculo hæc cupienti jucunda sunt, qui reliquum cibi melius transmutat.

CAP. XIV.

Articulis seu etiam ossibus hoc morbo sollicitatis, quomodo occurrendum.

C Diros etiam dolores, ac in necem agentes patiuntur ii, quibus articuli, vel ossa hac sorde premuntur, membranas autem, quibus hæc vestiuntur, & cæteras partes lancinantes, postremo & ossa ipsa: quare quanto affectus altius pervaserit, tanto curatu gravior est, præcipue si articulos diu admodum divexare frequentaverit: nam partes hæc sua natura cæteris frigidiores ægre, quod noxium recipiunt, repellere vel concoquere possunt: aggredienda est igitur etiam curatio hæc ab humoris peccantis, exsuperantisque evacuatione, venæ videlicet sectione propinquius affectæ parti sedentis, quod si plures in eodem corpore sic torqueantur articuli vel partes, ab horum plurimis & maxime tortis eximere primum humorem æquum est, nam ibi perpetuo, quod corruptius est, colligitur, vel etiam, si benignum adcurrerit, temporis spatio vitiatum. si igitur humerus, cubitus, manusve, vel ischion, genua, vel pedes doloribus acrioribus excrucientur, ex cubito, manu, poplite, vel pede affectæ parti proximioribus, vel à propria affecta parte, si vena haberi potest, sanguinem haurire ne differas, subinde repente corpus per inferiora purgandum est, hoc puta pharmaco. Recipe agarici optimi drach. j. turbith electi drach. s. pulv. fol. senæ drach. iii. zingib. scr. s. cinnam. drach. s. aquæ melissæ vel absinthii unc. iiij. macerentur per horas xii. mox optime expressis colaturæ adde oxymell. comp. unc. iii. vel oxymel. scillitici unc. ij. misce: potet hora matutina, die sequenti à sanguinis detractione: nitatur patiens hanc non evomere per horam, si fieri potest. hora una elapsa, si nausea premat, regerat liberius, nam pituitas multas, quibus similium patientium viscera sunt referta, una evomet: sic duplex hoc medicamentum præstabit officium, utrumque ad rem conferens, nimirum, quod in inferioribus intestinis erat collectum, per alvum deturbabit, & quod ventriculo inhærebat per os cedatur, mox statim potet decoctum drach. vj. fol. senæ cum unc. iii. oxymell. simpl. vel unc. ii. oxymel. scillitici, sequentibus diebus utatur infra scripto apozemate. Recipe pulegii, origani, serpilli, ivæ arthetica ana manip. j. menthæ, melissæ, absinthii ana manip. s. polypodii quercini unc. i. & s. fiat decoctio ad lib. ij. absoluta ferme decoctione adde turbith electi unc. s. aristolochiæ rotundæ drach. iii. & leviter parvoque tempore subserveant, deinde ab igne remotis adde fol. senæ unc. j. seminis anis. carvi, cinnam. ana drach. ii. macerentur per horas 10. mox colatis & expressis leviter, colatura servetur in vitreo vel picato vase: aqua utatur per dies 8. vel 10. si vires ferant, illam denuo reficiendo cum prima fuerit absumpta, ex qua capiat singulo mane unc. v. cum unc. ij. oxymell. comp. vel unc. j.

cum dimidia oxymell. scillitici. Interea dolentes partes a qua vitæ exquilita laventur, & eadem fovcantur semel, vel etiam bis in die, usque dum dolores instant, lanaque succida abundanti panno insuta circumducantur, quod si ex iis quovis modo levare dolor videatur, sæpius luce noctuque lana optime calefacienda, & reponenda, nam hæc frequens repetitio hos dolores plerumque mulcet, unde robur partes suscipiunt, requiescentibus sic quandoque viribus: quod si nec iis remittatur, emplastica sunt tentanda, ut talia. Recipe *farina fenigræci, de semine lini, & lolii, ana libram unam, seminis raphani & erucæ ana unc. iii. furfuris manipulum unum, coquantur in vino optimo dulci, circa finem coctionis adde aceti optimi uncias sex, & iterum igni exposito coquatur, quantum liceat, quo minus coinquinet, & calide loco dolenti applicetur.* at animadvertendum est, ne super membro refrigescat, nam dolores recrudescent: quare frequentius membrum panis calidis est muniendum, cataplasinate non remoto nisi bis terve in die: quod si huic sterco columbinum non omnino recens addere velis, non erit extra rem: verum raro ad hæc devenire cogeris, si temperatus sit æger, supraque descripta cum arte usui mandentur. Contingit tamen aliquando, ut patiens impostorum ambagibus fretus ad hunc ducatur terminum, quem certe subigere non nisi summo negotio, atque labore possumus, aliquando etiam non possumus. replentur interdum junctura, genua præcipue, ichore quodam pituitæ admixto, quem manifestissime inundare tactu constat, impotens ullo præsidio resolvi, nam id in imbecillis maxime viribus perpetuo observavi, nec ullam evacuationem subitariam ferre poterant: quod si hos humores præcideres vel ferro ignito, vel alio ingenio, emissarium humori dederis, iis lævissimi, inmedicabilesque geminantur dolores: quare ubi talia contingunt, præstantius nullum hoc remedium inveni, nimirum elaborare vesicatoriis, vel cauteriis superficialibus plurimis, parti inundanti appositis, quod intus contentum est, sensim evocare: nam perpetuo per hæc plura refudant, quæ cutis sana intus cogit. Sed redeamus ad incepta. quum purgantium apozematum, ut præcepimus, numerum compleveris, per dies aliquot justum erit & sudores provocare, & urinas movere, at pauca admodum in usu habemus, quæ hæc præstent æque ac lignum Indum, & maxime cum subscripta vini albi portione addita paratur. Hic autem lignum in paulo majore dosi exigitur, cum humores tenaciores crudioresque sint, egentes etiam potiore auxilio. Recipe *ligni Indici unc. iiij. vini optimi albi lib. iii. tepefiant, & macerentur in picato vase per horas, 24. in alio vase terreo pone ligni Indi unc. x. aquæ fontis lib. xij. macerentur horis octodecim, mox lentis prunis sine intermissione bulliant, ad duarum partium evaporationem, cui superindes vinum unum etiam cum ligno: & ab igne remota olla, per horas octo resideat, mox colo stillatum servetur ad usum, magna iterum in olla reponatur pro secunda decoctione, cui adijunge aquæ lib. xvj. & igni lento adhibita quarta tantum pars evaporetur, immisceanturque vini optimi albi lib. viij. in quo fuerint macerata unc. viij. ligni recentis per horas 24. subinde resisis transcolentur pro mensali potu pro arbitrio. ex primo, mane potabit unc. x. calide, & in vespere uncias novem, & continuo optime tectus sudores provocet, quantum sine multa molestia efficere potest: & si interim alvus sponte non copiose solvatur, singulis sex diebus sumat drach. ij. pillularum cochiarum, vel drachmam cum dimidia: & inter purgationes, si sicca sit alvus, devoret ex iisdem pillulam unam scrupularem, alternis diebus per horam ante pastum mane, vel sero pro patientis nutu. sed iis non erit opus, si satis libere ex secundo decocto in mensa poterit, vel etiam (si libeat) extra mensam. fluxibiliores autem reddit humores mediocriter larga potio, unde ad evacuationem melius multo sunt dispositi, facileque tum à natura, tum à medicamento expelluntur. licebit hac uti dies quindecim, mox ad prima purgantia medicamenta, si dolores penitus non fuerint soluti, per dies sex refugere: deinde iterum ad decoctum ex ligno regressum facere, quo uteris adhuc dies quindecim, vel viginti, post omnes solutos dolores, quo reliquæ latentes hac apprime absumantur. Victus interea iis, quam cæteris, attenuans magis, parciore est præcipiendus, exsiccantioreque: bis coctum igitur ad unc. iij. vel iiij. cum tantundem pass. vel amyg. pro patientis nutu: & ubi vires non consent, aliquid assarum carniū concedere, nam perpetuo iis attendendum est: verum non semper ægris credentes, illis est in omnibus mos gerendus, at sagax medicus ex pulsu, vultu, voce, prægressis, & mox apparentibus, de viribus judicans non facile ab effeminatorum patientium fictionibus illuditur: nec nimium extremæ dietæ cupidos contabescere patitur: quare in iis prudentem medicum præesse perpetuo consulo, qui singula pro rei successu regat, disponatque.*

CAP. XV.

Tubercula, seu gummata appellata quomodo disperdantur.

Si juxta vel supra os tubercula apparere inceptent, nil æque iis auxilio est, atque protinus eam partem vesicare. fermentum igitur linteum extende, quantum tuber integre tegi possit, & penna in aceto madida fermentum ipsum irrota, innox tenuissimo pulvere ex *cantharidibus* resperge, & appone, vittaque leviuscule premas, una aut altera hora post, vel si vis, tertia amove, & acu unica, vel repetita punctura in parte decliviori vesicam perfode, quo manu vel digitis pressa aqua stillatim effluat: tegitur interea *folio caulium viridum vel vitis, vel etiam betæ* quod frequenter innovandum est, ne siccum fiat: respergitur etiam recentiore *butyro*, hacque arte bis terve in die, quum tumidam videris, inanire ac tractare poteris, at hæc demum arefcet bidui puta vel tridui quandoque occidui spatio, quæ denuo præscripto modo refricari poterit. idem etiam præstat (ni forte melius) *interior cortex atragene*, quam vulgus *vitem albam* appellat, eo quod instar vitis insurgat, arboribusque innixa scandat, at non est quam *bryoniam* dicimus, sed frutex sarmentitius, lignosus, albo, ac rimoso cortice, flore muscoso albo, ac capillaceo, qui frequentissimus est in Gallia, Italiaque in sepibus ac nemoribus nascens. idem præstant & varia alia simplicia, & caustica, arte parata, parciusque apposita. verum si tuber pervicacior sit, qui huic remedio non cedat, præcipue ubi is jam dudum infederit, altius paulo urere fas est, candenti ferro strenuis, caustico vero meticulous, cujus formas varias undique ad usum suggeres. parabis autem *id ex solis cineribus acrioribus aqua coctis, vel calce, vel ambobus mixtis horum alteri; vel utrique, chalcantro, vel sandaracha, vel utroque addito*, tuberculo igitur, ubi parvum est in editiore loco, causticum appone, vel ignito ferro altiuscule ure, quantum videlicet lentem, vel majorem orobum recipere possit: nam dempta crusta latior locus fit: cui post quartum vel sextum diem, etiam si crusta decisa non sit, cicerem vel majorem orobum infige: quod si tumor major vel diffusus appareat, ut exiguum hoc emissarium sufficere non videatur, alia in varias illius partes efficere poteris, vel unum oblongum perinde atque tuberis forma dictabit, sat enim est totam cutem pervadere, sive caustico, sive ferro negotium præstiteris, quo humor ille infixus, qui os carie postremo obduxisset, sensim in pus conversus isthinc emanet, cui *vel folia caulium, vel vitium, vel hedera, vel diachylon majorem*, vel emplastrum aliud quodvis coquente ac dissolvente vi præditum superpones. Errant quippe graviter, qui ceratis linimentis, vel aliis dissolventibus præsidii iis occurrere nituntur, quamquam quandoque hæc juvant, verum etiam plerumque patientem atque medicum illudunt, præ humoris crassitie ac pertinacia, quæ his medicamentis vinci nequeunt, unde dum hac inutili spe ducimur, propagatur putor, ossibusque inseritur, quæ tandem corradere fas est, quod officium ars præstare nequit sine summa difficultate, labore, patientisque dolore, nec etiam aliquando sine vitæ discrimine, maxime si cranium, vel articulis vitium insideat: quod si naturæ committas, multos sæpe annales circuitus in jugi hac miseria infelices patientes transcurrunt, vel denique hujus injuria obeunt. Idcirco præstantius erit ad tutissimum, atque propositum asylum confugere, unde neque dolor gravis, nec molestia, nec vitæ periculum ullum imminet, tandiu reclusis emissariis servatis, quamdiu humoris aliquod vestigium hæret, & ultra etiam per aliquod temporis spatium, quo universus ille putor penitus sit consumptus: nam differre hæc ulcera, cicatricem obducere malum non est, prærumpere noxæ esse potest, eo quod si residui quicquam occluseris, affectum renovabis. Si vero occurrerit æger jam formata vomica, tunc novacula, vel cultellari ferro candenti os retege, lineis duabus ductis ad decussis formam (si locus concedat) quo cariem totam patentem reddas: talem sectionem feret caput, & anterior tibiæ pars, & os scapulæ, quod semel vidisse contigit: plerumque vero in capite etiam, & in anteriore tibiæ parte circa articulos omnino suspecta est: unica igitur in longum ducta sufficiet, ubi ea juvamento esse posse visa fuerit, nam articulos quandoque satius est hoc remedio non urgere, quod plerumque latebrosas corruptelas in se contineant, quas penitus investigare lethale est. eas etiam intactas relinquere prima sectione, cum nihil profeceris, dedecori adscribitur, tanquam affectum non noveris, & ab re patientem torseris: in capite vero, anterioreque cruris parte, sæpe commode perficitur, in ossi vero scapulæ (quod raro contingit) tantum tentare licet in macro corpore. sectione igitur facta, penicillos ex conceptis linteis solide contructos in ovi albo cum aloës tantillo, & abundanti bolo armena

mena infusos calide in apertam vomicam ordine abunde-
que immitte, quo belle everſa, hiantiaque ora poſtero die
comperias: quo tempore carioſum os cicliſcis raſoriis ad
ſanum uſque corraſes, vel candenti ferro ureſ. at cranium
urere forte ſuſpectum erit: nondum ſane id uſu tentare
ſum auſus, ſed ſemper raſorio complanavi, vel aliis hoc
more radere conſului, veritus ne igne membranis cerebri
quicquam incommodi communicaretur. interim in vulnus
hoc medicamentum impones. Recipe ſucci roſ. plantag.
& verbaſci ana unc. j. ſucci chelidonii, & iridis ana unciam
ſemis. terebinthinæ Venetæ, mellis roſ. ana unc. j. ſemis:
omnia in lance aneo recipiantur, & igni expoſita diſſolvan-
tur, miſceanturque, cui mox adjicies farinæ orobi drach. iij.
& ſerveant parum, rudicula ſemper agitata: quæ cum
omnia ſimul belle compoſita noveris, ab igne dimoveas, &
ſervore remiſſo adde ariſtolochiæ rotundæ, radicis iridis,
myrrhæ ana drach. j. aloës drachm. j. ſemis, ſemper rudi-
cula comiſcebis uſque adeo dum calor integre ſit reſolutus:
tundenda vero in tenuiſſimum veluti pollinem reducantur,
hoc igitur medicamento pulvillos aſperges, quoad ab of-
ſis ſubſtantia inſurgere carnem novam videas, nam hæc
dum extuberat, quod de oſſe reliquum eſt expellendum,
paulatim ex ſano ſeparat, & tanquam inutile ſpolium, vel
reſegmen rejicere intendit: quod ſubinde commotum ex-
ercitatus artifex ſine noxa forcipibus reſigere curat. aſt ubi
vitiatum omne detruſum fuerit, & jamjam per cunctas
oſſis partes inſurgere carnem cernis, ora vulneris everſa
in propriam ſedem componere fas eſt, & tanquam ſimplex
vulnus, in quo forte aliquid carnis deeſt, tractare. Cæ-
terum hos non minus evacuationibus, abſtinentiæque ſub-
jicere par eſt, & priuſquam opus obeas, & per totum fe-
re morbi curriculum, quam eos, quos capite præcedente
curandos propoſuimus, quamobrem illuc te transferas li-
cet. Excipe quod hos forte non æque juvabunt exquiſite
attenuantia, neque etiam quæ viſcido, craſſoque ſunt ſuc-
co, ſed media.

CAP. XVI.

De affectibus capitis.

Porro, & ſi temporis progreſſu nullam forte humani
corporis partem hæc ſordes excipiat, caput tamen præ
cæteris principibus expugnare conatur, illud perennibus, aſ-
fiduis, atque lethiferis doloribus exagitans. quare cum to-
tius humani corporis præcipua pars ſit, quod ea mente
polleamus, ſi temperate habeat, quumque hanc tantum
ex præcipuis perpetuo primo, ac maxime exercent affectus
hic, dignum ob id operæ pretium exiſtimamus, ſi ſeorſum
de ejus ſymptomatum curatione expoſuerimus. Affligitur
enim hæc pars ea ratione atque cæteræ, nimirum humo-
rum vitio copiare, vel iis ambobus ſimul congeſtis: quæ
eo etiam vehementius exagitur, quod ſenſuum omnium
quum ſit origo, etiam membranæ & nerviſ eſt reſerta,
obductaque, unde ex quavis intemperie graves affectus pa-
titur, adde quod etiam præ vaſorum multitudine amplitu-
dineque facilius ad eam humores fluant: quæ quum etiam
ſit univerſi corporis ſummitas, cranio ſolido obducta, fa-
cile eo fuliginofi vapores repentem recipit, retinet, ægre-
que diſſolvit, hinc partium earum omnium gravitas, ten-
ſio, æſtus, dolor, roſio. At conandum eſt omni inge-
nio, atque opere, ut extrema hæc devitentur: quod ſa-
ne non multo negotio fiet, ſi naſta occasione eam arri-
pere non negligamus, eamque ſemper præ oculis habea-
mus, tanquam omnium operum noſtrorum fidam aſſi-
duamque manu ducitricem: ſcientes hanc temporis inſtar
fluxilem eſſe, variisſque horis faciem mutantem, quæ quan-
to liberalius acceſſum ad ſe præbet, tanto difficilius hanc
artifex aſſequitur, ſi ob ſui ipſius negligentiam, vel pa-
tientis mollitiem, intemperantiamve, vel aliam ob cauſam
hanc eandem vel paulum poſthabuerit, hanc igitur potiffi-
mum conſulere juſtum eſt. At principiis obſiſtendum indi-
cat, eo quod tunc viribus modicis arceantur, vel ſuppri-
mantur, ſecus vero ubi hæc per longas moras invalue-
rint. Quum igitur ab exiguis proſectæ initiis miſeratio-
ne dignos, ac plerumque, (ſi parum ſtudioſe animum ad-
vertamus) immedicabiles affectus faciant fluxiones ad ca-
put repentem, iis hercle, antequam radices firment, præſi-
diis æquis nos fieri obvios juridicum eſt, ut ſectiōne venæ
cephalicæ ex brachio recta ad partem dolentem, demendo
de ſanguine pro ratione habitus, ſanguinis vitio & tempo-
ris ſtatu, mox purgantibus medicamentis, & diureticis ea,
quæ in medio continentur, exercenda ſunt, & unico con-
textu dolor demulcendus eſt, purgantia namque me-
dicamenta talia ſunto. Recipe diaphœnici drach. iij. aga-
rici optimi drach. s. rhab. electi ſcr. ii. cum ſaccharo & pul-
vere de ſtœchade, fiat bolus devorandus hora opportuna cum
invulcro, & julep. roſ. reſperſo, quo amaritudo non per-
cipiatur, nec vomitu tentetur. quod ſi potionem patiens

Tom. II.

magis quam bolos expetat, hanc præbeas infra poſitam, vel
aliam ejusdem generis ex arbitrio prudentis medici, qui
patienti præſtit. Recipe ſtœchad. pug. i. betonica m. s. Fo-
liorum ſenæ drach. iij. coriandri, aniſi, ana drach. i. Fiat de-
coctio pro una doſi tantum. in colatura infunde rhab. electi
drach. i. s. cinnamomi ſcrup. i. macerentur horis octo vel de-
cem, expreſſuræ adde ſyrup. roſ. lax. unc. i. diaphœnici drach.
ij. s. diſſolve, & potet hora electa: ab hoc medicamento tu-
to diureticis medicamentis ſe componet, exemplar vero
tale ſit. Recipe origani, betonica, ſerpilli, ceterach. & a-
cetofæ ana man. i. rad. eryngii, ſœniculi, petroſelini, poly-
podii, & acetofæ ana unc. i. graminis, liquiritiæ, paſſ. ana unc.
s. ſeminis carvi, petroſelini, coriandri ana drach. i. s. fiat de-
coctio ad lib. ii. in qua diſſolve ſyrupi de ſtœchade comp. unc.
iij. ſyrupi de capillis veneris unc. ii. capiat in quatuor doſibus
ſingulo mane una, incipiat die poſtero, ab aſſumpto phar-
maco, quod ſi æſtas vigeat, loco ſyrupi de ſtœchade, ſume
oxyſaccharum, vel acetuſum ſimp. utatur iis ad dies vj. vel
viii. calide mox lodicibusque teſtus ſudores promoveat, al-
ternis diebus poſt ſudores exſiccatos voret pil. j. cochiam pon-
deris unius ſcrup. poſtridie ab aſſumpto pharmaco caput la-
vet ex lixivio parato ſarmentitiis cineribus, vel ſiculneis, in
quo ſerpillus fuerit incoctæ, repetatque quarto quoque die,
nec ſit lotio longa, nec exſiccatio abundantior, quo plus
non trahas quam diſſolvas, vel nimia cutis exſiccatione
plus conſtipes, quam ſit æquum. levis igitur ſit lotio, mo-
deſtaque iſſicatio: molliore pileo ex abundanti lana contexto
caput non cogente tegatur, abſolutis ſerapiis, iterum phar-
macum reſume, quod vel levius vel potentius parare po-
teris, ſi par ſit, augendo vel detrahendo de ſenæ, rheo, vel
diaphœnicone pro arbitrio exercitati medici. quod ſi iis præ-
ſidiis dolor non cedat, tundenda eſt vena, quæ patentior
fiet in fronte ex parte dolente, vel ſecetur media, ſi indiſ-
ferenter utraque pars conſciſcetur, ſanguinis ad uncias ſex
educendo, vel plus ſi libere fluat, radendumque caput, &
acida poſca, ac calida aſſatim offundendum, vel ſpongia in
hac infuſa, & preſſa fovendum dimidiæ horæ intervallo,
matutino videlicet tempore, & ſub vespere ante cibum,
vel aliis etiam horis, ſi dolor urgeat. à ſecta vena eodem
die compone agarici drach. i. rhei drach. s. diaphœnici drach.
C iij. & in bolis diſpoſitum voret, vel in cichorei ſtillatio
diſſolutum potet, vel cochias pilulas ſumat ad ſeſquidrach-
mam, vel ad binas integras, ſi virtus ferat: & hoc ſtatim à
ſecta vena, ſi dolor vehemens inſtet, vel horis tribus à
prandio, vel die ſequenti, ſi dolor inducias præbeat, quan-
quam, ſi nihil vetet, eodem die melius eſt: diebus ſequen-
tibus hoc decocto utatur. Recipe origani, betonica, ſerpil-
li, acetofæ, & endiviæ ana man. i. radicis lapathi acuti, e-
ryngii, bugloſſæ ana drach. s. polypodii unciam unam ſemis:
ſeminis carthami unciam unam: bulliant in aqua fontanæ
libris tribus ad tertiæ partis diſſolutionem, ſub finem coctio-
nis adde foliorum ſenæ unc. i. carvi. drach. iij. & tantillum
ſerveant, mox ab igne dictis frigefactis, ac per colum liquo-
re tranſuſo, huic adjunges ſyrupi roſati laxativi unc. iij.
oxymellis ſcillitici unc. ii. miſce, in vitreoque vaſe reconde
pro quatuor doſibus, quas capiat diebus continuis ſingulo
die unam: incipiat primo die poſt ſumptam pharmaciam,
vel ſecundo, ſi liberrime alvus ob medicamentum deje-
cerit, utatur iis ſyrupis ad dies octo vel decem: quod ſi
vires collabi videantur, ex horum aſſiduitate tres vel qua-
tuor dies interpone, medicamentoque omnis generis ex-
emptos relinque, quo vires inſtaurentur: interim lavet ca-
put ex ſupraſcripto lixivio, admixtis agarico & ſenæ, &
eo præcipue die, quem quieti dicaveris. quandoque etiam
perfundes aqua ex vino ſtillata acriori, quam aquam vitæ
dicunt, caputque calidius ſervetur, ſi conferre videris, for-
taſſe juvabit pileus conſtruſtus ex pellibus luporum par-
vorum. victus mediocriter ſit parcus, attenuans, carnibus
tamen veſcatur, quo vires purgationem longiorem ma-
joremque ferant. aviculæ igitur iis erunt ex uſu, vel gal-
linacei pulli, capi, vitulina atque hœdina caro: ſit potus
aqua cum ſaccharo, & cinnamomo & conſracto coriandro a-
gitata: quandoque, ſi vires exigant, album vinum multa
aqua profuſum. diebus iis peractis, quos purgationibus in-
ſtitui, ligni Indi decocto uti hoc more licebit. Recipe par-
tis internæ ligni Indi unc. octo, corticis ejusdem uncias tres,
aqua fontis libras 16. macerentur horis duodecim, deinde
bulliant ad duarum partium evaporationem: ſub finem inte-
græ coctiōis, adde ſacchari optimi unc. quatuor: coctiō-
ne abſoluta, ab igneque remota olla, adde cinnamomi unc.
E s. omnibus reſiſis, ac refrigeratis, colentur, de qua capiat
ſingulo mane unc. x. ſub vespere uncias octo, calide mox
pannis obteſtus, ſudores invitet non graviter: magmate in
olla repoſito, una cum uncis duabus ligni recentis, ſuperin-
funde aquæ fontanæ libras 18. bulliant ad conſumptionem
quartæ partis, ſub finem injice ſacchari optimi unc. x. cin-
namomi unc. s. ſubinde refrigerato, coloque tranſuſo, ſer-
vetur in vitreo vel ſictili, picatoque vaſe pro potu, ut pa-
tientem collibuerit. interea ſi pervicax morbus nullo mo-
do

Ligni Indi
decoctio
ejuſque u-
ſenditatio.

do cedat, huic decocto tam mensali, quam alteri, quod ad sudores provocandos exhibetur, addi poterit tertia vini albi pars, in quo spatio viginti horarum fuerit macerata *unc. i. ligni Indi pro singula vini libra: nec obstat, quod à veteribus vinum in capitis doloribus habitum sit suspectum: nam experientia compertum est, plerumque etiam juvare, eo quod coctionem quum adjuvet, paratiores humores reddit ad expulsionem: errhina etiam adhibe, ut aqua malsa ex hyssopo, sampso & serpillio cocta, addita tertia parte succi betæ, per naresque hausta, vel simplex aqua, in qua tantillum radice cyclaminis fuerit maceratum, vel pulvis hic naribus insufflatus, vel sponte haustus. Recipe hyssopi, agarici, ellebori albi ana scrup. s. tundantur simul omnia tenuissime, & utatur matutino tempore, vel sero ante cibum: inditur autem in nares ex hoc pulvere, quantum grana tria vel quatuor frumenti ponderant: trahunt autem hæc mirum in modum aquosos, atque pituitosos humores à cerebro. masticatoria vel alia, quæ in os accepta tales humores eliciunt, etiam aliquo modo conferunt, ut cubebæ, sinapi, zinziber, pyrethrum, aqua ardens acerrima, quam aquam vitæ dicunt: verum enim vero animum perpetuo studiose medicum, atque etiam ægrotum ipsum adhibere convenit, ne vel fatus, vel lotiones, vel tegmenta, vel errhina, vel aliorum quippiam modum excedat. Discernes autem hoc, dum premit dolor, si quandoque partem levius testam omiseris, modo paulo plus pannis munieris, & modo plus foveris, nunc vero minus, vel prorsus nihil: vel si nunc valentius purgaveris, vel sudores moveris: dein vero parcius, vel naturam penitus per vices omni medicamentorum usu, vel agitatione exemptam quiescere reliqueris. iis vero omnibus attente, adamusque observatis, si in eodem statu morbum perseverare videas, vel invalescat variis partibus, caustico, vel candenti ferro caput exulcera, quo humor valentius hinc transmitti valeat, sint ulcera, quæ parvi nummi latitudinem non excedant, nec os attingant, & recta ad commissuras parti dolenti proximas, etiam supra partemmet dolentem, conserventurque hæc diutius aperta, carnem præcipitato absumendo: vel si & hoc molestiam ferat, proxime his factis ulceribus nova alia caustico sunt ulcera excitanda, & prima, ut cute obducantur, beneficio naturæ relinquare, sic enim minore noxa cutem servabis apertam, quam si ulcera præcipitato, vel gentiana, vel orobis, vel alio ingenio refricare pergas: nam hoc præsidii genere plerisque levatos vidi, quibus reliqua omnia auxilia nil commodi afferre poterant: desistere tamen interim à purgationibus fas non est, fretus localia subsidia modice conferre posse in corporibus iis, nisi eorum, quæ in medio sunt corpore, etiam curam habeas assiduam: quod si ab iis sensim non intescat morbus, vel adhuc ingravescat, dubium non est, quin sub cranio collectus sit humor aliquis ad putredinem tendens, præcipue si veluti culices, vel araneorum telæ oculis patientis præstare videantur, quibus occurrere tentandum est, portionem cranii aliquam demendo, quo humor sub illo coactus, vel vapores libere exire queant: perficitur autem hoc vel ciclicis rasoriis, vel modiolis, utrumque autem laudo, si ratione fiant: at opus trepani tutum admodum non est quovis artifice operante, quanquam inter ea, quæ hætenus usui fuere, tutissimum sit nostrum, quod in libello de vulneribus sclopetorum inseruimus: præfero tamen hic ciclicis rasoriis emissarium parare usque ad duram meningem, sive os sanum, sive aliquo modo carie infectum offenderis, & ubi cariosum sit, nec corruptela ad vitream usque tendat, sat erit cariem totam eximere, & aliquot dies observare, quod si levius habeat, nil amplius tentandum est, nisi vulnus apertum conservare, donec undique per os pullulet nova caro, quo tempore & vulneris ora sunt relaxanda, locoque suo paulatim reponenda. cutem igitur, ubi hoc facto sit opus, novacula excindere potius consulo, quam caustico medicamine, ut aliqui faciunt, exurere: tum quod minore, ac breviori dolore patiens extorqueatur, tum etiam quod sanguinis effusione moderata per vulnus facta patiens quandoque degravatur. fieri autem debet sectio, perinde ac solet in vulneribus capitis cum ossis læsione, cruciatim puta, mox labiis revulsis, plagaque penicillis duris ovi albo, & bolo armena aspersis oppleta: sic servanda plaga est, donec affectus indicabit. Penicilli vero interea medicamento ex succis confecto in capite de ossium tuberculis descripto, vel simili alio irrorari poterunt. Si autem dolor non cesset, vel quovis modo mitior non fiat, tunc tertia vel quarta die os perfode. Si ichor exeat putidus, qui apparere interdum in iis solet, impone tantillum ex hac miscela aquæ vitæ, balsami artificialis Joannis de Vigo, singulorum partem unam, mellis rosati partes tres. si turgeat cerebrum, nec videatur flammeum, immittite ex hoc, in quo pares sunt partes aquæ vitæ, mellis rosati, & balsami, nam egregie hoc concoquit & dissolvit. penicillos (ne citius quam par sit caro crescat) illine unguento, quod pares re-*

A cipiat partes olei rosati, mellis & aloës, desuper emplastrum ex betonica, vel aliud simile. Cum tempus obducendæ carnis advenerit, curandum ut simplex vulnus: non autem formidolosum chirurgum esse oportet in iis. Vidi autem plerisque hac lue affectos, à quibus tantum de osse sincipitis paulatim auferre oportuit, quantum dimidia vola manus est lata, & aliis à fronte portionem non exiguam, omnes tamen cum optimo successu. Ante igitur quam sectionem facias, prædicenda est parentibus vel amicis tuta mors, si hæc non fiat omnibus jam frustratis debitis antea actisque præsidii: si vero fiat, ambiguum esse exitum: at ubi præferendum non est auxilium anceps, quam perfunctoriis atque fucatis (ut ita dicam) præsidii adversus affectum pugnantes ægrum sensim in mortem elabi linere? ab re opinor non erit, si recitavero, quod abhinc non multo ante acto tempore mihi vidisse contigit. Taurini quæstor quidam natione Gallus habitabat, qui jam menses aliquot insomnes peregerat, ex gravi capitis dolore circa sinciput ac tempora, ob Venereum morbum. hic jam ab omnibus medicis illius oppidi opem acciverat, verum morosus præsidii non penitus insistebat, variaque quandoque animo fluctuans tentabat experiri: qui quum quandoque me Taurinum adventasse intellexisset, ut illum inviserem, rogatum misit. Quod ubi cuncta edoctus tum per ægrum, tum per astantes, pertinacem hunc dolorem audirem nil languidi passum fuisse ex auxiliis à medicis omni ratione adhibitis, nec ex iis, quæ muliercularum, vel impostorum consilio tentaverat, consului, ut capiti caustica aliquot apponrentur juxta proximas commissuras, & super partes dolore infestatas: quod statim consilium difficilis atque effeminatus æger recusavit. Ego vero Taurino secedens hunc non vidi unius mensis intervallo, tandem iterum rogatus illum adivi, quem penitus lumine orbatum offendi: oculi tamen nil extranei videbantur pati: primitus dicebat sibi per multos dies, antequam integre oculorum lumine interdiceretur, apparuisse culices semper ante oculos circumvolantes, & telas araneas lumini objectas, mox sensim visum perdidisse. ego illi tunc persuadere nitebar, ut pateretur cranium perfodi, renuit: tandem ut causticum sincipiti adhiberetur, ubi magis premebat dolor, fuit contentus: noluit tamen ferre ut apertum servaretur, sic statim decisa crusta sponte cicatricem obduxit, quapropter illum invisere destitui impatiens cubacula ægrotantium frequentare opportuna respicientium præsidia: hic demum circiter quadraginta dies post ad superos migravit, quem suorum amicorum nutu me præsentem secuit Lucius Montanus illustrissimi Proregis Brissaci Chirurgus ingeniosissimus, ubi cranium in conterminis coronalis, ac sagittalis commissuræ os sphacelatum putidumque invenimus coronati regii latitudine, statimque cranium ferra aperto, abundans ichor putrilaginosus instar aquæ fuligine fumarii & croco aspersæ profluxit, tum per ossis aperturam, tum per aures & nares, membranæque putidæ recta ad os affectum, verum adhuc integræ erant, quæ solo tactu facile rumpebantur, corruptum & cerebrum, & nervi optici, cætera vero viscera omnia integre habebant. Censendum est huic potuisse conferre à doloris principio caustica, vel postea ossis effossionem, rationi si obtemperasset, dum præbebat occasio. Non est igitur omittendum auxilium anceps, ubi patiens morrem gerat, quum nulla datur alia ad salutem spes. Si tumores appareant duri (gummata appellant) corruptelam ossis in iis prohibet ustio (ut antea dictum est) supra illos facta, diuque aperta conservata, donec prorsus sint absoluti. Si materia infideat cum ossis carie, aperiendus est sinus ad decussis imaginem (ut etiam in capite de ossium vitio diximus) quare ob id negotii illuc adeas. In omnibus iis, quos gravis dolor occupat, tenuis victus est adhibendus, & attenuans exquisitè: ubi dolor sit mordens, mediocriter tenuis confert, & modice vel potius nihil attenuans, præcipue si ossis caries impendat. Sed jam tempus nos monet, ut ad alia præsidiorum genera sermonem convertamus.

CAP. XVII.

Venereæ luis curandæ modus per illitiones hydragryrum recipientes.

Sicut humana mens, quam torpem natura, vel ignavus habitus effecerunt, otium atque somnum, cæteris omnibus anteponit, ita sagax non modo frugi inventa reservat, sed & in novis aliis indagandis perpetuo evigilans, posteris prodesse non desinit: hinc effectum est, ut nonnulli nostri ævi medicinae professores horum languentium calamitatum miserti, non solum inventis non acquieverunt, verum ultra hæc (à senioribus tamen excitati) nova alia utilia, summa indagine, ratione, atque experientia ducibus, excogitaverunt: nimirum illitiones, cerota, & suffitus.

Historia de quodam lue ven. affecto.

Remediorum hydrargyrum recipientium utilitas. fitus, quæ cum hydrargyro arte componuntur. curant hæc sane mirifice humana corpora hac lue infecta, si arte sint administrata, humores è corporibus excludentes subtiles & cuti proximos per halitum: viscidos vero atque intimos per fauces & alvum, sic ut mirum videatur, quam celeriter, belleque id præstent. Hæc tamen medicamentorum genera (& sane præter rationem, quod infra monstrabimus) plerique medicorum averfantur, perterriti symptomatis, quæ hydrargyrum negligenter, vel potius inepte apposita inducere solet: verum ob id inculpandum præsidium non est, imo artificis ineptia vel negligentia, vel forte patientis intemperantia. Quis ignem criminabitur, unde præ servorum negligentia basilica domus consumpta est? Sed iis nunc omiſſis, ad cætera, quæ nostri sunt negotii, pergamus, hujus difficultatis disceptationem, decisionemque sub finem operis omittentes. Illitiones igitur non una quidem, sed multiplici forma parantur, perinde ut aëris temperies, morbus, patientis habitus, mores, & facultates judicabunt: nam dites ac nobiles, quos hoc remedio curare fas est, sumptibus minime parcentes, odoratas, delicatioresque exoptant: inopes vero iis contenti sint par est, quæ sine deliciis morbum expugnant. Pueri præterea, & delicatiores homines, & quos tenuis humor cutem dixerat, etiam mollioribus sunt tractandi, fortioribus vegetes, & ubi humor profundius inhæret: ætate etiam mitioribus & minus facultate calidis, hyeme fortioribus, calidioribusque: quamobrem hic aliquot exempla subijciam.

Unguenti la-vis & facile parabilis formula. Alia. Recipe butyri recentis uncias quinque, olei amygdalarum amararum uncias tres, hydrargyri tenuissime comminuti uncias tres, cereæ albæ unciam unam. omnia diligentissime incorporentur, aliud ejusdem potentiae. Recipe axungie suille uncias sex, olei rosati uncias duas, olei de spica odoriferi drach. ij. cereæ albæ uncias duas semis, hydrargyri extincti uncias tres, omnia in pila optime misceantur, hæc autem levia, & exigui sunt sumptus. Alia paulo fortiora Recipe axungie porci uncias sex, olei amygdalarum amararum, medullæ vitulinæ, ana uncias duas, olei laurini unciam cum dimidia, styracis liquidæ semiunciam, olei de spica drachmas quatuor, hydrargyri perbelle triti, unc. tres, cereæ albæ. unc. ij. s. Aliud. Recipe butyri recentis uncias tres, axungie porci, quæ non vetusta sit, ob molestum ejus odorem, uncias octo, olei mastichis unciam cum dimidia, olei de spica odorati drachmas duas, styracis liquidæ semiunciam, euphorbii drachmas duas, thuris, mastichis, ana drachmas tres, terebinthinæ claræ unciam, hydrargyri optime triti cum oleo amygdalarum amararum uncias tres, cereæ albæ uncias duas, pulverizanda in tenuissimum veluti pollinem reddantur, & omnia simul in mortario accurate misceantur. Aliud pro nobilioribus, ac ditioribus, quibus affatim æs suppetit, graves, molestosque odores ægre ferentibus. Recipe butyri recentis, axungie porci recentis, ana uncias tres, olei amygdalarum amararum nuper expressi, medullæ crurum vitulorum, adipis gallinæ ana uncias duas, olei caryophyllorum drachmas tres, cereæ albæ uncias duas & semis. hydrargyri optime comminuti in oleo amygdalino uncias tres, omnia in pila egregie commisceantur, addendo musci electi scrupulum unum, ambræ scrupulum semis, quæ in fine totius compostellæ perbelle admisceantur. At de unguentis hæc pauca sufficiant exemplaria. Illinuntur autem articuli omnes, imo & universi artus: spinam autem iungere necessum non est, nisi hanc dolor exerceat: caput vero aliqui obliniunt, sed cum nihilo felicius istis contingat, quam iis, quibus tantum artus tractantur, illud propterea pectus & ventrem lubens excipio: quamquam & si fricentur, nullum sequi possit incommodum: intellige ubi largius æquo non fueris usus, propterea in pueris sat erit, unciam vel etiam minus absumere pro illitione singula, magis adultis sesquiunciam, puta hominibus binas, vel etiam ternas. unguuntur igitur vel in diluculo, vel parum ante prandium, vel circa vespertas ante cœnam, per horas binas, vel ternas, locus aptus est sub tentorio in cubiculo non longe à cubili extenso, in quo labra, vel alia vasorum genera prunis accensis referata habeantur, quo in aëre calido illitio fiat: si enim sine frigoris injuria res absolvatur, facilius medicamentum cutem, ac reliquas pervadit partes, unde valentius munus suum obit: quod si tentorium præsto non sit, frigidaque admodum aëris vigeat intemperies, accensis abunde lignis sub camino & leberibus, vel pelvibus prunis oppletis, in medio cubiculo positus, in iis duobus ignibus rectus patiens seipsum perfricat: peracto opere, cannabino linteo, crasso, amploque, ac calido à collo ad pedis usque plantam obducatur, in stratumque optime excalesfactum camino proximum conferatur, lodicibusque tectus sudores provocet, per horam vel paulo plus, si sine labore irrumpant: vel minus, si vires non suppetant: os non stipandum penitus, sed habeat unde respiret: maximeque si patiens imbecilli sit habitu. absolutis sudoribus, linteis calidis lenibusque tergere sine ventilatione ulla totum corpus oportet: mox lubucula calida induta stratoque ex adversa par-

Tota. II.

te calefacto in illam se recipiat, ubi si sudores item fluant, placide sudet: quibus subinde deterſis, in aliud cubile, quod in eodem triclinio sit positum, se transferat, eisdem pannis utens per totius curationis curriculum, quibus à principio fuerit usus, in dies tamen exsiccabis: si vero dolorum vehementia itare nequeat, dum illinitur, sedeat: quod si neque sedere patiatur, stratus in lecto persinatur, partem primo unam inungendo, mox hac pannis calentibus optime obducta, aliam illinas subinde & alias, donec particulas, quas fricare statueras, abſolveris, & perpetuo foculi prunis referti, vel focalis palla candens parti, quæ tractatur, proxime habeantur: Illitione peracta, pannis belle cooperiatur, quo sudores invitet, deinde partibus omnibus solutis omni diligentia abstergatur. Sed quia tum calore, tum labore, vel odore, tunique totius corporis gravitate, vel etiam nutrimenti defectu languentes nonnunquam in aliquod leve animi deliquium concidunt, conducet (præcipue ægris parvarum virium) parum ante opus offulam ex pane in leviori vino infusam offerre, & simul mediocriter superpotare, nam & vires recreat, & leviori negotio etiam sudores effluunt, satis superque est semel in die singulo oblinire, unbecilliores vero alternis tantum diebus, numerum vero illituum terminatum unicuique vel universis præscribere nemo jure potest, sed eo usque defricantur, quo gingivæ tumescere occipiunt, vel alvus fluere, vel ulcera cicatrice manifesta obduci, vel dolores funditus solvi: verum quandoque alvus movetur, & gingivæ tument, nec abſolvitur humoris affligentis evacuatio: cum igitur hic naturam ad expulsionem pigram observaveris, bidui, vel tridui spatio ad illitus redire licebit, quos alternatis diebus administrabis, animum diligenter adhibens, quid natura molietur: nam si negligenter ægrum invisas, tam sæve (crebro) humores fauces & guttur opætant, ut non sine summo medici labore, & patientis discrimine corrigi valeant, quod facile defenditur si diligenter singula observentur. Pauperes, mendici, vel servi, quibus neque otium, neque argentum suppetit, sed laboribus victum quaritare cogit egestas, à suis negotiis non desistentes post sanguinis missionem corporisque purgationem, artus vel omnes, vel plures, quos magis affectus exercet, manibus propriis leviori ex aliquo superscriptorum unguentorum perfricent tenuiter, mox induti suis negotiis implicentur, desistentes ab illitionibus, cum aliquod ex superscriptis signis apparere inceperit, ut iis licebit vel alternis diebus, vel singulo quovis die, pilulam unam devorare, vel ex fumo terræ, vel coctis ponderis scrupul. unius, vel dimidiæ drachmæ, quo humores impetuose ad fauces non irrepant: hoc enim more plures, & pistores & coquos mendicos, & servos morbo liberavi, quos aliter morbus confecisset: existimans prudentius esse, quum non potes penitus, quæ optas, obtinere, exiguum, quod conceditur, æquo animo acceptare. conducet etiam & iis & ditioribus, si libeat, loco horum cerata membris affigere: à suis negotiis non desistentibus optimum est illud Joan. de Vigo, quod passim in officinis seplasiariorum reperitur, vel si ad manum non sit, hoc parabis, quod ejusdem est efficaciam, & paratu facilius. Recipe axungie porci non omnino vetustæ, & à membranis optime purgatæ libram, pinguedinis gallinæ uncias tres, olei de terebinthina uncias duas & semis, euphorbii, castorei ana drachmas tres, styracis calamitæ unciam cum dimidia, cinnabaris unciam, cereæ pinguiſſimæ quantum sit satis pro formando cerato, quod non coinquiet, in fine adde argenti vivi optime comminuti uncias tres, quæ omnia simul misceantur, donec frigida sit tota massa, ne, quod gravius est, in fundum colligatur. Sequuntur autem ad hoc eadem symptomata, quæ sequi solent ad illitiones: quare, cum opportunum videbitur, removere non differas.

CAP. XVIII.

Quomodo defricandi ex præscriptis illitionibus præparandi sint.

Quos defricandos hoc more consulimus, hos primo inanire justum est, nimirum sanguinis missione, atque etiam purgatione. Tunditur igitur primo vena, quæ parti affectæ proximior est, ut in fronte, si caput, mox cephalica eandem partem prospiciens: similique modo si brachia, vel crura sint affecta: nam nunquam non utilius est primo ex magis degravata exordiri, ut infra docebimus: subsequenter venter apprime educendus est medicamentis ad hoc munus aptis, purgantibus videlicet potionibus, vel pilulis, vel tabellulis, pro patientis gustu, quæ tamen educant quantum satis esse videbitur, nec alienum humorem, quam habitus patientis, & morbus exigunt. Piritum egregie deturbat decoctio foliorum senæ, si drach. v. vel vj. macerentur in uncis quinque aquæ, adjecta drachma una cinnamomi, & tantundem cumini, cui

Lil 2

ex-

Vngendi modus, quæ maximi dolores torquent.

Ad animi deliquium præcavendum.

Quoties inungendum.

Quousque frequentanda illitiones.

Quomodo tractandi pauperes eorum paupertatis & laborum rationem habendo.

Ceratum pro pauperibus.

Quæ partes corporis illinenda sint.

Quæ partes non illini possint.

Vnguenti quantitas varia pro ætate variate.

Vngendi tempus. Locus.

Post illitionem quæ observanda.

expressioni commode adduntur oxymellis simplicis uncia duæ vel tres, devoratur enim unica potione. Alia potio. foliorum senæ, turbiti electi, drach. ij. cinnamomi, carvi, ana drach. i. aquæ uncias quinque, macerentur per horas decem, & expressuræ adduntur mellis rosati, vel oxymellis simplicis uncia duæ, vel uncia una & semis oxymellis scillitici: sed in multis non est satis semel corpus purgasse, imo sæpius repetere, & tutius & utilius novimus: repetuntur nimirum frugifere ter quaterve alternis diebus: vel horum loco à prima purgatione conducet hæc decoctio, origani, betonica, singulorum manipulum unum, polypodii quercini uncias duas, cinnamomi drachmas duas, carvi drachmam unam semis, foliorum senæ unciam unam, & semis: fiat decoctio ad libram unam, & semis, de qua capiat singulo mane uncias quinque, additis unicuique dosi oxymellis simplicis unciis duabus vel unica oxymellis scillitici, conferet etiam & mel rosatum loco oxymellis. si vero serosos humores vacuare postules, vel etiam biliosos & acres. Recipe polypodii quercini unciam, cichorei manipulum unum, carvi drachmas duas, fiat decoctio ad uncias quinque, cui immisce syrupi rosati laxativi uncias tres, Electuarii rosati Mesuæ drachmas tres, vel pilulas aggregativas exhibe ad drachmam cum dimidia, vel ad drachmas duas, quæ poterunt reiterari ter vel quater, ut dictum est. si ad bilem magis propicis, rheum exhibe, vel electarium ex rosis Mesuæ. si melancholiam, confectionem hamech, pilulas cochias, de lapide lazuli, & similia, sic corpore evacuato, ut decet, ad illitiones recurrere licet.

CAP. XIX.

Illiti quomodo nutriendi.

Errant, qui victum liberaliorem, & potum ex generosiore vino, illinendo, & dum os pituita, ulceribus, & inflammatione scatet, ægris concedunt, viribus timentes: nam tali victu refarciuntur corpora pituitosa, unde hæc tanto impetu ad fauces irrupit, vel ad alvum detruditur, ut negotium plerunque formidabile facebat. Feliciorem verum enimvero exitum habere semper novi, quos temperate nutriri iussi, vinoque abstinere, vel admodum lymphatum bibere, quam ceteros. Conceduntur carnes boni succi, dum mandere possunt, vel contusæ, dum os male habet, & epulæ ex pane tritæ in optimo carniū iure concocto, vel offæ ex pane tenuiter inciso in dicto iure paratæ, quæ omnia facile deglutiantur sine masticatione. noxium præterea est hos multo cibo replere, & ubi belle comedunt, sat est bis in die & horis consuetis cibum capere, ubi vero mandere nequeunt, aluntur forbitionibus ter quaterve in die singulo, ut amygdalatis, hordeatis, pane trito cum iure contusis, & gelatinis. potum commendamus ex aqua, in qua hordeum, liquiritia, & mel fuerint incocta, addito cinnamomo in fine, quo decenter aromatizetur: vel si mel ægro non satisfaciatur, saccharum loco ejus imponatur, vel etiam, si libeat, sine hordeo parabis hanc, & solam potabit, vel simul cum pauxillo vino imixtam: vel, si libeat, exiguum vini albi quadruplo aquæ fontanæ permixti.

CAP. XX.

Qui apti sint ad illitiones subeundas.

Huic generi curationis homines ætate provecti, & mulieres (nisi gravidæ sint) etiam, & infantes annales subjici commode possunt: tenerioribus autem non tentavi: quamquam & hos, & prægnantes juvaret, si temperanter & summa prudentia tractarentur. sed non statim ab ineunte affectu huic remedio subjiciendi sunt sive pueri, sive adulti sint, quod hoc aliis remediis levioribus, ut supra exposuimus, in pristinum statum redigere sit probandum: sed multis forte fortuna acerbum videbitur, infantiam quod huic præsidio subjiciam, contrariam sententiam dialecticis tantum argumentis sustinentibus, nimirum quod tenellus sit habitus, quod in iis calor abundet insitus, quod præterea hoc remedii genus ex extremis sit, quod quandoque ægre vegetiores homines ferre possint: at horum nil obstat, quo minus curam hanc auspicemur absolvamurque: nam pane, carnis, meroque si nutrias pueros, quibus homines vescuntur, perbelle conficiunt, si edentulis hæc mansa moderate devoranda dederis. non diverso etiam modo curandæ in iis sunt ægritudines, nisi quod levioze præsidio levare solent. insuper non diuturnis purgationibus, neque sudoribus multis sunt submitteendi, quod hæc & summo opere vires deiciant, & à pueris perpetuo aspernantur. parcius igitur in iis agendum est, imo quidem parçissime, levissimeque: statim desinens ab illitu, dum leviusculum quicquam ori apparere inceperit, alvumque iis lubricam reddere oportet, nutrices purgando, polypodii, vel senæ fo-

lia epulis incoquentes. & quia hos plerunque sollicitat emineus quædam & verrucosa caro circa labra, anum, & scrotum, huic adversatur mirum in modum præcipitatum butyro recenti copiose admixtum, affectis partibus applicitum, quamquam illitionum munere hæc omnia absumantur: sed forte non erit ab re narrare, quomodo id pueris prodesse noverim. annos abhinc circiter duodecim, infans nondum bimus, à scæda nutrice infectus, matrem subinde fugendo polluit, quæ mox inscia virum affecerit, nihil de hoc à principio suspicans: tandem aliorum symptomatum concursu res utrique innotuit: tum etiam infantis ore pusillus affecto attestante, & per nutricem pariter subinde cuncta edocti: quare fratris mei, meoque consilio fidentes, illitionibus se addixerunt parentes infantis. superfluit divina forte voluntate ex unguento quicquam, quo à muliere tacite servato, cum jam sibi, viroque suo optime omnia cedere perciperet, in puero vero ex adverso omnia insævirent, misera puelli querelis, illum clandestino perunxit unguento. torquebatur autem infans & genuum, & exterorum artuum dolore, ulceribusque verrucosis circa os, & anum: quæ omnia ex illitione hac evanuerunt, quem cum paucis postea diebus in matris gremium hilarem, prorsusque morbo solutum observarem, quomodo sic salubriter ageret, percunctatus sum: mater verita, ne à me vel marito, qui præsens aderat, de audacia accusaretur, nil illi factum fuisse asseruit exceptis decoctis polypodii, vel foliorum senæ, quæ epulis quandoque meo jussu incoquebantur: quod cum non facile crederem, iterum dum solam offendi, obnixè illam precibus obsecrare cecepi, ut si quidque factum fuisset in puerum ab iis, quæ præceperam, palam mihi fateri non recusaret: hæc cum me id anxie postulante audiret, quod & ipsa duriter in pectus cogeat, nam quisque benefacta aliis innotescere cupit sua, illa, si ve fortuna, si ve maturo consilio fuerint incepta universa, inquit, tibi explanabo: suppliciter tamen obtestans, ne in alienas diffundantur aures, ne me tanquam audacem objurget conjux. annui ego libenter, ipsa omnia explanavit. Artus, ait, ter illevis leviter, & diebus alternis, gingivas ubi rubescere conspexi, ab illitionibus quievi: stillavit huic os, verum non multum, neque diu, eumque à conjugè omni industria divertebam, ne conscius facti culparet me criminis: verum divino nutu non minus prospere infanti successit, quam nobis ipsis, sic ut omnes firmiter domi valeamus. Fuit hercle mihi hæc narratio perquam grata jucundaque, & infantibus subinde plerisque fructuosa, nam proprio lare receptus fratri meo, cui nomen est Secundus Botallus, illico communicavi, unde non exiguum animi lætitiā hausit: quo exemplo uterque fretus summa cum præmeditatione, patientiumque commodo frequentius in usum posuimus: infantesque aliquot, qui ab hac miseria liberari nullo alio præsidio poterant, hoc uno subreximus. quamobrem hinc diligentius hydrargyri mirandum munus excogitare cepi, laudibusque supremo jure efferre.

CAP. XXI.

Quod sit tempus proprium pro illinendis affectis corporibus, vel aliis præsidiorum generibus ineundis.

Tempestas ineundæ curæ est per totum anni curriculum: optima est ver, secundo loco autumnus, ab hoc hyems, æstas ultimo, ubi præcipue extreme flagrat aer. Verum ubi temperata est plaga, quam vehementius solares radii non urunt, vel ii frequenti boreæ flabellatione temperantur, æstate juxta atque vere commode acceditur, non ut plerique vulgares medici, qui, si in hyemis vel æstatis exordio ad ægros hos accersiri contingat, autumnum, vel ver expectandum persuadent, sententiam suam antiquorum autoritatibus perperam adductis, rationibusque dialecticis, fulcientes. si reformidabat (inquiunt) Hippocrates purgationes sub & ante canem, quanto magis nos hic quiescere debemus? nam & missio sanguinis, & purgationes non leves illitionibus præmittere est opus. Accedunt ad hæc symptomata, quæ consequuntur. Quid igitur si item vehementem æstum addas, omnia una concurrunt ad virium dissolutionem: gelu vero ex adverso humores coigit, incrassat, constipat, extremosque poros connivere facit: quid inde? Argumenta hæc nimirum non modoveri imaginem repræsentant, sed verissima sunt, si ad amissum suis adæquentur subjectis: at ubi inter se non confuerunt, tanquam fucata infortunatum languentem, ignavumque artificem naribus suspendunt. quænam ratio obsecro contra sententiam antiquorum persuadere hominibus potuisset, sub æquatore & utroque polo habitabile solum esse, nisi sensus omnium scientiarum verus author & fomes fidem fecisset? nam obliquissimis radiis, ut illi etiam dicebant, utrumque polum prospicit Sol, sub æquatore sitam

Victus liberalioris & vini usus in commoda in illis.

Victus qualis illis concedendus.

Infantes illi posse.

Illinendum infantium ratio.

Historia qua infantibus posse illitiones prodesse demonstratur.

Veritempus omnium accommodatissimum illitionibus.

In temperata plaga æstas aque atque vere illitiones subari posse.

tam zōnam rectissimis fervidissimisque ferit, non igitur ha-
bitabiles loci satis quidem, imo omni jam anteaeto ævo.
hæ rationes tanta efficacia parentum nostrorum mentes
occuparunt, ut nil verius hoc existimarent: verum experi-
entia nautarum, & aliorum hominum, peragrations a-
mantium, rationesque neotericorum sapientum contra-
rium ostenderunt, nimirum quod habitabiles sint, ob id quod
sub æquatore flagrant diurnosque radios moderet co-
piosissimus nocturnus ros, nocturnique aëris frigiditas,
eoque quanto sol proximior est iis in meridie, dumque
maxime flagrat, quod temporis spatium paucis pervadit
horis, tribus puta vel ad summum quatuor, tanto longius
recedit ad medium noctis, quo tempore tota terræ moles
objecta, neque vestigium solaris radii ad hos patitur per-
ferri: unde sic vicissim & nox solis, & noctis sol excutit
injurias: utrumque vero polum & si sex menses sol per-
spiciat, ab hoc sex alios divertatur, non tamen altius sex
vel ad summum octo gradibus supra horizontem insurgit;
vel occasu sub hoc deprimitur: sic ut neque nocte media,
seu hyeme multum rigeant, nec luce, siue æstate media
oppido caleant sub polo utroque. Sed hæc obiter sint di-
cta, verum non à scopo aberrantia, imo quo junioribus
memorem fructuosius esse intento animo in rebus tractan-
dis exerceri, quam apparentibus vel dialecticis tantum di-
sceptionibus, vel etiam theorematibus male textis inni-
ti, rati se confusos irretitosque artem ministraturos se-
cus si fecerint, quum plerumque, quas nostræ opinionis
rationes firmissimas atque immutabiles esse arbitramur,
nil minus, quam quod intendimus, probent. At tantum
abest, ut dialecticam, ut theoremata medica nunc sper-
nam, ut ea prorsus necessaria censeam artifici cuique in
hac facultate mediocri, vel optimo: verum in hoc maxi-
me conandum esse dico, ut rerum videlicet imagines,
quas voce, vel lectione, vel discursu cordi affiximus, apte
rebus ipsis pro viribus adæquemus: nam hic universus con-
sistit artis labor. Sed redeamus ad diverticulum quæso.
Si æstate media ex vitiosorum humorum copia in acutam
febrem incidat quispiam, vel pleura, vel aliqua alia tho-
racis pars, vel cerebri involucria, imo quævis corporis
pars inflammatione molesta tentetur, differes ne purgare
in autumno, quum æstate molestum sit? vel potius è ve-
stigio venam tundes, ventremque purgabis? quæ si non
fussicerint, repente ad hæc recurrere iterum vereberis, si
vires ferant? Sed dices, acutos ponis morbos, quibus oc-
currere è vestigio par est nullas propagantes inducias. At
ego dico processu temporis luem hanc acutum fieri mor-
bum, nec hunc (si diutius hæserit) natura sola sanat. At
quos supra diximus febres, scilicet phrenitim, pleuriti-
dem, aliarumque corporis partium inflammationes, vel
affectus, non raro in proprium habitum vendicat. Sed non
est, quod pluribus rationibus urgeat circa ea, quæ assiduus
usus confirmat: æquo sane animo censerem, ut, qui hoc
morbo æstivo vel hyemali tempore conflantur, in ver, vel
autumnum producerentur ad curationem, si languentium
laboris misertus morbus cum iis interea loci pacisceretur in-
ducias: at quotquot horis sævitiam hic in corpore inserit
crudelius: huic igitur æqua propugnacula nullo non tem-
pore objicienda, nec proroganda. corpora igitur, quæ as-
siduis laboribus exercentur, ubi quiescunt in aëre non pe-
nitus fervido, temperate agere videntur, adhuc magis, si
loca juxta euripos incolunt, vel in montium summitati-
bus, quas perpetuo sollicitant vel eurus vel aquilo, vel
etiam si in lucis degant. Tutatur autem nos à caloris in-
juriis locus virentibus procerisque arboribus consitus, at
si medicamenti nil horum suppetit, iis acquiescat, quibus
numina addixerunt, temperatius parciusque se defricando,
molestosque etiam labores suffugiendo. Hyeme vero tu-
tius, & potiore scænore exercitia vehementiora atque etiam
consuetæ obœnantur: quos verò numina opibus referferunt,
hos decebit triclinia ad usum eligere, vel parare pro tem-
poris ratione, aulæis nimirum hyeme, assiduaque flamma,
& hypocaustis. Æstate frequenter in cubiculo stratis fron-
dibus, in aqua frigida apprime madidis, & bis terve in die
repetitis: non tamen aquam in solum sternere, putorem
subinde atque calorem excitat hæc, sed prolubra in varias
cubiculi partes aqua frigida oppleta sunt reponenda, aquam
quandoque baculo agitando sub rore similiter quercini,
ulmei, saligni vel alterius generis similium rami decisi,
parietique in conclavi innixi juvant ad aëris calorem con-
temperandum: verum singulo etiam die renovandi sunt,
& prolubra recenti aqua replenda, sed minoris laboris erit,
salubriusque: si juxta temporis exigentiam opportuna do-
mus haberi possit, quam hyeme merides à fronte prospiciat,
tuta ab aquilone, secus si urgeat æstus. At hæc com-
munia esse intelligimus & iis, qui illitionibus, & iis, qui
purgationibus aliis, vel etiam suffitibus, (de quibus in-
fra tractabitur) subjiçientur.

Luis vene-
reæ tempo-
ris progressu
morbus acu-
tus fit.

CAP. XXII.

*Quibus causis defricati in graviora incidant Sym-
ptomata.*

Symptomata varia illitiones sequi solent, quæ etiam ple-
rumque sunt formidolosa, & majoris periculi, quam
principalis affectus: nimirum exulceratio gutturis, lin-
guæ, & aliarum partium, imo & totius oris non levistum-
mor, qui non modo liquores quantumvis tenues degluti-
ri prohibet, sed & respirationem impedit: unde, nisi ce-
lebribus præsidis occurreretur, suffocatus patiens, vitæ su-
premiū diem ageret. quandoque nihil horum penes gut-
tur vel fauces apparet, sed humorum per alvum larga ef-
fluxio, ex qua & molestæ dysenteriae fiunt. Horum au-
tem omnium immoderatorum accidentium causa intrinse-
ca una est, humorum scilicet impetus, & multitudo. Ex-
trinsecæ vero commoventes plures, potentiora scilicet
pharmaca, vel crebra plus æquo illitionum sollicitatio, ni-
mis pertinax sudorum provocatio. At pharmaca, siue li-
nimenta ipsa variis modis fortiora fieri possunt, multa vi-
delicet hydrargyri appositione, rerum calidarum inmix-
tione, & unguenti tenacitate. Nam hydrargyri largior
additio vehementius agit, eo quod tantum præbeat natura
eorum, quæ ipsam formam consequuntur, quantum de
forma ipsa: rerum calidarum inmixtio, quod hydrargy-
ro paratioras vias præbeat: unguentorum tenacitas, ob id
quod pertinacius adhærent. Nimia illitionum sollicitatio
eadem etiam ratione verenda accidentia inducit, atque
multa hydrargyri adjunctio: pertinax sudorum provocatio,
eo quod valentius hydrargyri vis in corpus imprimatur, at
dupliciter hic peccare potest æger, vel quod asperius, diu-
tiusque juxta ignem defricetur, vel quod in lecto rece-
ptus nimis anxie sudores provocat, præcipue si caput
una cum corpore eisdem linteis, lodicibusque obte-
gerit: quare attentum in iis omnibus artificem esse decet,
qui voti compos esse cupit, ne ansam habeat, unde imme-
rito hydrargyrum accuset. sed quia hæc interdum prorsus
regulate duci nequeant, quum adeo difficile sit hæc omnia
sic simulnectere, ut singula adamussim concurrunt, vel
propter patientis morositatem, vel artificis absentiam, vel
huius segnitiam vel ineptiam, vel ob perversam à plebeis,
vel potius mimis, medicamentorum administrationem;
opus propterea frugi me præstiturum duxi, si qua arte,
quove ingenio iis symptomatis gravioribus adversari liceat,
explanavero.

Linimenta
qui fortiora
justo fiunt.

Quomodo
peccare pos-
sit æger.

CAP. XXIII.

*Quamdiu defricandi patientes, & quibus auxiliis
occurrendum, si graviore aliquo sympto-
mate divexantur.*

Eorum, quæ multum prædesse solent, si recte intelle-
cta observentur, & neglecta non minus obesse, in quæ
etiam crebro juniores & imperiti peccant, non erit (arbitror)
injuriōsa repetitio. Attentus igitur esse debet artifex post
illitionem quæcumque in notandis singulis mox appa-
rentibus symptomatis, cum quandoque usu comper-
tum sit, unicam defricationem satis fuisse, plerumque bi-
nas vel ternas, aliquando vero quaterdenas (quod mihi
vidisse accidit) nihil movisse, ita ut tantum decima quin-
ta aliquid ostendere penes gingivas occiperet, quem deci-
ma octava illitione addita liberavimus, sic ut neque nu-
mero fidendum sit, neque pharmacorum fortitudini, quæ
sane potentiora, iis, quæ supra notavimus, parari non
consulo, quod tutiora sint, quæ sensim fiunt. Secus
haud dubie contraria faciunt, impetu nimirum prorumpere
fluxiones ad fauces, vel anum cogunt: quare animad-
vertendum est, cum gingivæ ora tumentia fieri inceptant,
vel alvus turbari, vel nullo horum apparente, si ulcera
egregie sunt cute obducta, vel dolores prorsus deleti,
inungere desine: & hos, quibus nec dysenteria, nec oris
fluor fuere molesta, unius mensis spatio singulo octavo
die leviter refricare tutius erit, non desistentes à consuetis
negotiis, die frictionis excepta: alios vero frequenter in-
vilere par est, & donec purgatio periculo vacat, sat erit
os colluere hordeacea decoctione cum rosaceo syrupo inmix-
to, vel viscera chysteribus ex jure pulli gallinacei, cum ro-
saceo melle. At quum symptomata hæc invalescere cer-
nis, ubi scilicet inferioris mandibulæ extrema molestissi-
mis ulceribus premuntur, vel lingua & fauces tumere in-
cipiunt, unde ciborum deglutitio gravis fit, vestes, ac lin-
tea omnia circum patientem renovabis, quotidieque albam
subuculam induat: & si ultro tumorem augescere percipias,
ægrum totum lixivio calente lavabis, & spongiis absterges.
gargarismis utatur ex hordei decocto cum plantagine & ber-
beris, & utatur modo tepide, modo frigide, nam semper
frigidum nocuum est, constipat autem, nec semper cali-
dum

Quando ab
illitionibus
desistendum.

Symptoma-
tis invale-
scentibus
qua præstan-
da sint.

dum juvat, ubi fluxus augetur, trahitenim & ipsum: mutuo igitur repetendum est utrumque. aceti autem aliquid lavacro immiscere juvat, si ulcera vehementius non mordeat: quod si iis præfidiis non cedat, illico venam secato cephalicam, ex cubito affectæ parti proximior, sanguinem eliciendo pro virium ratione. quod si infra horas quatuor nil penitus imminuti appareat, potum purgans eadem die bibendum dato, quod valentius evacuat sine nausea ut hoc, *syrupi rosati laxativi uncias tres, electuarii rosati Mesuæ drachmas tres*, vel si æger robustus sit viribus, ad drachmas quatuor ex electuario si immisceas, non officies, imo juvabis & tutius & celerius: *diluantur hæc aqua hordei, vel stillatio cichorei, vel jure pulli*, vel propina uncias quatuor *syrupi rosati laxativi, cum jure pulli, vel cum stillatio cichorei, in quo incoxerint drach. iii. foliorum senæ*, nam, si hic tantum alvum lenire intelligas, impetum graviores ad fauces irritabis, qui prorsus est ad contraria omni ingenio & promptitudine revocandus, quod lenitiva non præstant, nisi abunde infuseris, ab iis frictions in extremitates partes administrandæ veniunt. nunquam hercle tam gravem tumorem offendi, (quamvis gravissimos quandoque viderim) quem valens purgatio vel penitus non aboleverit, vel prorsus periculi expertem ægrum non reddiderit, sic ut repetito leviori pharmaco residuum nullo dissidio evanesceret. cum igitur mitescere omnia manifeste noveris, os quandoque lavabis lotione infra scripta. *Recipe aquæ decoctionis hordei uncias octo, mellis unciam & semis: bulliant parum simul, mox colatis adde aquæ rosarum uncias quatuor, aceti scillitici uncias duas vel tres: & ex hoc interdum os colluat, moderatur enim mirum in modum oris fetorem, gingivas restaurat, & ulcera ad cicatricem perducit, nil naturæ opus divertens. juvat etiam sub finem fluxionis aliquid aluminis permiscere.* Nutriendi ii sunt epulis liquidis, ut contusis ex pullis, vel juribus expressis à vervecis, vel vituli coxa assa, vel juribus carnum minutim incisarum, in vitreo vase coctarum per balneum, ut ajunt, Mariæ. coquantur autem hæc solæ sine aqua, vel liquore alio, excepto tantillo salis, vel etiam sine hoc. præterea & panatellis liquidioribus in jure carnum paratis, & similibus aliis. potus sit hydromel cum cinnamomo, vel saccharum loco mellis incoquatur, vel aqua fontana non cocta, sed duobus poculis, vel lagenis mutuo agitata, cum sacchari uncia & dimidia pro singula aquæ libra, & drachma electi cinnamomi plus minusve pro patientis arbitrio. vinum autem vitandum, donec oris formidolosa omnis molestia fuerit excussa. Sed plerique hic purgationes, sanguinifque missiones abhorreere solent, naturam reformidantes ab incepto munere revocare, non intelligentes illam potius iis præfidiis levare, si ratione administrantur, quibus ommissis suffocationi proxime subigebatur, vel ingenti saltem totius faciei corruptelæ. quare intrepide iis præfidiis occurrere à principio debet sagax quicumque artifex, ratus perniciosissimum esse in hac symptomatum vehementia, vel eorundem subita excrecentia à venæ sectione, vel totius corporis purgatione abstinere, vel etiam à lavacris, vel balneis universo corpori adhibitis. Si vero ad rectum intestinum irrupentes humores dysenteriam faciant, nil primo & secundo die agere licet, quod naturam avocet ab incepto officio, licebit tamen lavacra per inferiora indere, ut *ex jure carnum cum sacchari, vel mellis tantillo*; quod si illa molestissimam te præbeat, ocysime etiam est resistendum; nam ut gutturis inflammatio præcluso spiritu animam suffocare potest, ita dysenteria gravis, quod corpus nutrire est paratum, effundit, imo & jam transmutatum liquat, & intestina quandoque lancinat irreparabiliter; removendi sunt igitur panni omnes, qui illitionum aliquid vestigii ferunt, & æger lavandus, ut supra hic diximus: præter hæc munienda sunt crassa intestina, quo impetum hunc ferre valeant, instar autem lorice hæc servant, videlicet *pingues clysteres eum hirci adipe parati, vel cum jure pinguium intestinum vervecis, vel bovis.* Interea repurgandum est corpus, ut quod natura in plures dies languide dejicit, medicamento adjuta uno die explodat, quo subinde corpus resumere vires valeat, medicamentum propterea ad hoc accommodatissimum est *rhabarbarum, & senæ folia in tenuissimum veluti pollinem exhibita, vel horum infusa, puta singulorum drachmæ duæ, cum cinnamomi drachma, in aqua, vel jure pulli macerentur ad horas octo, decemve, mox expressuræ additur syrupi rosati laxativi uncia una, & unica portione devorandum datur, vel ex rhabarbari & foliorum senæ utriusque drachma una, cum syrupo rosato excepta fiat bolus, & devorandum detur, vel etiam si senam suspectam habeas (qua profecto felicissimo successu & hic & in aliis dysenteris non raro sum usus) rhabarbarum exhibeas simplex ad sesquidrachmam vel binas. Pauperes vero sola sena evacuo, felicissimoque numine ad sesquidrachmam vel ad binas usque in substantia, vel ad drachmas sex, vel ad unciam in infusione, alia autem præter hæc parari medicamenta purgantia possunt ad*

A hunc finem accommodata. Est autem scopus peccantem humorem celeriter educere, innox leviter restringere, quare tuto repetito rheo, vel purgatione alia, myrobalani, vel aliud, quod astrictione polleat, addere, vel immiscere poteris, ab iis fovendum totum epigastrium spongia in hoc decocto infusa, expressaque, & calida, quantum commode ferri potest. *Recipe vini optimi nigri & austeri libras decem, aquæ fontanæ libras sex, gallicæ omphacitis, & balaustiorum, ana uncias duas, rosarum rubearum siccarum unciam unam, vel viridium manipulum unum, bulliant ad usum, pro fotu, sollicitetur pariter clysteribus, in quibus levis astringendi cum modica refrigeratione, & restrictione vis inest, ut decoctum ex aqua cum abundanti plantagine, solano hortensi, rosis, & cauda equina, & dum indere volles saccharum, vel mel, addas uncias duas, vel tres, omnibus oleaginis ommissis, vel pinguibus, nisi dolor instet, at si dolor adsit, licebit, imo forte necessum erit, singulo quovis die unum, vel etiam alterum indere ex juribus intestinorum, addito oleo rosato, vel butyro recenti, & alterum ex aliis, quibus nil pinguedinis recipitur, fricanda præterea brachia, & humeri pannis calidis, provocandique sunt humores ad vesicam decoctis ex herbis & radicibus id efficientibus sine calore, ut polytricho, adiantho, ceterach. agrimonia, acetosa, lapatho acuto, additis seminibus acetosæ petroselinæ, berberis, sumach, radicibus petroselinæ, & similibus coctis in jure pulli gallinacei aqua primo chalybeata, nutriendi sunt frequenter cibis boni alimenti, ut pullis, vitulo, aviculis elixis, vel assis pro patientis sententia, & iis, quoniam omnem cibum stomachantur, libenter tuceta aliqua concedimus, insuper & embammata, vel intinctus ex agresta, vel ex acetosa, vel ex berberis vel scitamenta alia, quibus recreatus gustus reliqua non aversetur, epulæ, quæ elixantur, cum aqua chalybeata parentur, large berberos, sumach & hordeum incoquentes. Potus vinum abunde aqua perfusum chalybeata, in qua & berberis, & acetosæ semina fuerunt incocta copiose. Cæterum, quia summa siti infestantur, hos penitus sine poru inter cibaria cogere non congruit, nec pro illorum arbitrio pocula porrigere juvat, conducit tamen quandoque, quo tanta soletur molestia, aliquid offerre vel ex vino lymphato, ut præcepimus, vel ex aqua chalybeata cum berberis cocta, cui saccharum immiscebis, si patienti gratum fuerit. Nunc ad suffitus procedamus.*

CAP. XXIV.

De cura per suffitus.

Sane cum experientia fuit cognitum linimenta, cerata, suffitusque hydrargyrum recipientia, exiguo negotio tetrum hunc livorem arcere, quod ægre alia remedia efficere possunt, freti plerique medicorum, hydrargyrum stomachantes, id ex forma tantum medicamentorum extrinseca productum iri, illitus varios, ac suffitus diversorum generum excogitare cœperunt hydrargyro vacuos, spe hujus pestis à corporibus profligandæ. haud tamen voti compotes fuerunt, ita ut usus edocuerit nullum apud nos hæcenus esse cognitum medicamentorum genus, quod extrinsecus applicitum ægros hac lue convictos tam egregie juvet, ac ea, quæ hydrargyro arte sunt admixta rationeque administrata. Inter præcipua igitur remedia, quæ ad hunc affectum conferre possunt, post illitiones spleniave, suffitus cinnabarum recipientes connumerabuntur, at hos præferimus, ubi ulcera maligna aliquam corporis partem populentur, nares præcipue vel guttur, quæ aliis remediis summo cum labore succumbunt, tum propter locorum affectorum munus, tum quia eorum figura, vel situ, medicamenta adhærentia diu ferre non possunt. Curaturus igitur iis præfidiis, quem hæc ulcera sollicitent, ex suprema vena in cubito, affectam partem respiciente, sanguinem elice ad uncias octo: occlusa vena, illico tantumdem plus minusve pro virium ac sanguinis corruptelæ ratione, ex altero brachio deme; at si vires langueant, in sequentem diem differas, vel circa vespertas ejusdem, tribus sequentibus diebus iis medicamentis corpus purgato. *Recipe cichorei, agrimonie, betonice, ana manipulum unum, stœchados purgillum unum, hypericonis manipulos duos, polypodii unciam cum dimidia, liquiritiæ, passularum, ana unciam unam, caricarum numero sex, aquæ fontanæ libras duas, bulliant ad tertiæ partis evaporationem, sub finem coctionis adde foliorum senæ unciam, & perquam exiguo tempore simul bulliant, mox ab igne olla semota, inde cinnamomi drachmas duas, seminis anisorum drachmam cum dimidia, & obturato vase resideat, quo refrigerato coletur cum modica expressione, & in vitreo vase servetur ad sequentem usum.* *Recipe syrupi de fumo terræ compositi, syrupi rosati laxativi, ana unciam cum dimidia, confectionis hamech drachmas tres, decocti præscripti uncias quatuor, misce, fiat potio, capiat die sequenti à sanguinis missione, mox dierum trium spatio*

Vena sectio.

Potio purgans.

Frictiones.

Lotio mitescens morbo ori adhibenda.

Vicus.

Dysenteria supervenienti quomodo occurrere possit.

Purgatio.

Pauperum purgatio.

Clyster.

Vicus.

Suffitus cinnabarum recipientium præstantiam.

Vena sectio.

Purgantis medicamentum.

Locus ad suffi-
sius qua
qualiter pra-
parandus.

Modus su-
beundorum
suffisum.

Tempus.

Quandiu
sufficibus in-
sistendum.

Junctura vel
partes carno-
sa ungenda si
doleant.

tio matutino tempore fumat ex præscripto decocto uncias quatuor, additis syrapi rosati laxativi, & defumoterra compositi, singulorum uncia pro quavis dosi, iis expeditis, una die quieti interpolata, ad hoc te conferes. Recipe mastichis, thuris ana drachmam, styracis liquidæ unciam, cinnabaris unciam unam & mediam, terenda crasse tundantur, styraceque excipiantur, vel hoc. Recipe styracis calamitæ drachmas tres, mastichis, baccarum juniperi, myrrhæ, ana drachmas duas, cinnabaris uncias duas, omnia crasso modo terantur, misceantur, in pyxideque, vel papyro, vel alio quovis vasculo reserventur ad usum, vel hoc. Recipe styracis calamitæ, baccarum juniperi, ladani ana drachmas duas, & semis, misce, ad usumque reconde, paratur itaque ad hoc genus præsidii tentorium aliquod, vel conopeum ex linteis, vel pannis, sive conclaviolum ex tabulis contextum, vel ex cæmento calceque ita constructum, ut fumus exire facile minime queat, exigua fenestra relicta, quæ loco occludi & recludi possit, per quam æger fumo & calore pressus respirare libere quandoque valeat, nec vapor exeat, calefiet igitur primo tentorium imposito labro prunis oppleto, ibidemque sit scabellum, vel sedes alia arte facta, ac perforata, nec non undequaque aperta, super quam ingressus patiens nudus sedeat, faciem vergens versus fenestellam, vel tentorii aperturam, mox prunis supergeritur drachma una ex aliqua superscriptarum compositionum, hoc evaporato iterum tantundem impone, quo item absumpto, si ferat æger, sine graviore molestia, aliam adhuc drachmam injice, qua dispersa calido linteo crassiore in tentorio prius posito, ac extenso obducatur, & in stratum calefactum, ac proximum recipiatur, sudareque tentet, absolutis sudoribus, linteis tergatur calidis, mox in alteram strati partem receptus linteam subuculam induat, & quiescat hora una vel altera, quod si viribus polleat, stratoque surgere certet, nihil oberit, modo frigoris injurias caveat. Sin autem vires consent, mane & vespere administrari tuto poterunt, sin minus, sat erit iis semel in die uti, vel etiam alternatis diebus, si vires demissæ videantur. Hora commodam erit matutina, vel etiam vespertina, quinta saltem post prandium, fumat tamen patiens ante ingressum offulam ex pane in vino lymphato maceratam, superpotetque ex eodem, vel alio recenti vino aqua perfuso. Admonendus præterea est patiens, ut si se syncopi prehendi sentiat, dum suffitibus insidet, statim ex fenestra vel conopei incisura aërem liberum inspiret, alioquin exanimis cadet. Quare arte etiam sunt parandæ prunæ, quo & si illum decidere contingat (quod sæpe accidit) non uratur, at hæc omnia, aliaque ad rem conferentia quisquis vel paululum fuerit in arte exercitatus naviter præstabit alieni consilii non egens. Tam diu in his est insistendum, quoad ulceribus molestari gingivas noveris, vel fluxu alvum tentari, vel ulcera gutturis, narium, aliarumve partium cicatrice obduci conspexeris, quod si cum iis ulceribus juncturarum, vel etiam partium carnosarum, aliquo dolore tentetur, non inutile erit illam leniter illinire, dum in tentorio est patiens, ex aliquo superscriptorum unguentorum, hydrargyrum recipientium, si alvus sicca sit, movenda est quandoque ex semi drachma pillularum cochiarum, vel de fumo terræ, vel ex drachmistribus confectiois hamech, vel ex decocto dimidiata uncia foliorum senæ, nec ab instituto naturam isthæc retorquent, licet adversam sententiam (ut antea etiam diximus) plerique jejunis rationibus contendentes, persuadere quandoque mihi sint conati; fretus tamen recto periculo, & rationabili, assiduo, felicique usu, horum fucatas rationes, quæ nunquam me latuerunt, jure sperno, ubi iis esse opus percipio. Idem de sanguinis missione intellige, præcipue si fauces inflammantur plus æquo, cui etiam frequentiores, ac valentiores purgationes conferent: rationes enim eadem sunt, ac quas in tractatu de illitionibus exposuimus, nec non symptomatum supervenientium correctio, ratioque victus eadem: sed jam tempus instat, ut ad alia nos conferamus.

CAP. XXV.

Quod hydrargyrum venenum non sit, neque corporibus humanis nocua, nisi ubi perperam fuerit admota, vel negligenter recepta.

Admirantur plerumque varia animatorum genera adeo eorum ducem imitari, ut quacumque cœperit ille viam, cætera, sine ulla indagine, ordine persequantur, sic dux apum regit examen, & sectarius vervex gregem horum more sectatur, belli ducem agmen, ita ut fere perpetuo sub hujus arbitrio totius exercitus vita morsque juxta pendeant. Horum exemplo nonnulli medicorum ducti, haud secus, quam equi fræno coacti, vel calcaribus

A pressi, ea tantum celebrare vel redarguere audent, quæ alter aliquis, cui serviliter famulantur, cominendaverit, vel contempserit, nulla recta experientia, vel ratione firma eadem comprobare, vel refellere nitentes. Hinc fit, ut hydrargyrum plerique, ceu perniciosissimum venenum, detestentur, nullo præstantiore argumento fulti, quam quia talem esse ex quorundam antiquorum scriptis hauserint, addunt præter hoc, hydrargyri fossiores, vel aurifices, qui diuturno usu hanc fodiunt, purgant, tractantve, nervorum tractione torqueri, etiam & lagophthalmos, & ectropios fieri, qui palpebrarum affectus sunt, ille supernæ, hic vero infernæ palpebræ contractio. Adducunt insuper symptomata omnia id genus medicamenti consuetudinis: præterea aliqui carie circumveniri ossa horum patientium hujus gratia affirmare audent. At producere hic verba Montani forte absurdum non erit, ait igitur, *semper enim cuicumque applicatur* (de hydrargyro loquitur) *repellit & summopere penetrat, & nullum commercium habet. præterquam cum auro, & præ nimia sua frigiditate penetrandi vi, sive hoc habet à sua forma specifica, cuicumque applicatur, repellit, & cum occurrit membris principalibus, interficit sicut venenum, ideo antiqui abhorrebant ipsum, Arabes tamen admiserunt, sed apud Græcos nunquam videbitis usum ipsius, loquor enim de Græcis antiquis, sicuti fuit Hippocrates, Galenus, Oribasius, Alexander Trallianus. ideo videatis Galenum capite de argento vivo, dicit. Ego non cognosco hydrargyrum nisi pro veneno, & nihil aliud de ipso vult dicere: paulo infra hæc loquens Montanus de linimento Joan. de Vigo, ait. Ego quoque, cum junior essem, usus sum isto linimento, & visus sum sanasse aliquos, cum tamen non sanaverim, nam redibat postea deterior priore. Ideo cum hoc viderim, converti me ad Galenum, & cognovi quod argentum vivum repellit omnia, quibus occurrit, dilatatque vias, & expellit quidquid humoris invenit, & non cessat iste motus, dum humor crassus, adustus, & pituitosus expulsus sit vi ipsius: & quia illuminantur extrema, ideo humores coguntur retrocedere, & devenire ad ventrem medium &c. Sic igitur thorax repletur illo veneno &c. Sed quam hoc sit bonum, judicetis vos, si cum materia mala tendit de se ad ignobiliores partes, vos autem repellitis ad nobiliores, an sit benefactum, necne: præterea advertatis, an illa sit conveniens via educendi illum humorem &c. Et ideo isti habent sua membra spiritualia perpetuo affecta; nec floridum colorem habent, qualem habere solebant; marcidæ factæ sunt gingivæ propter humores, qui eas corrodunt partes. Ideo dentes longi & nigri fiunt à fædis vaporibus, propterea anhelitus foetet, &c. In iis contineri videtur universus argumentorum acervus, quibus Montanus, & plerique alii hydrargyrum venenositatis insimulant, vel & si venenum minime foret, ejus tamen usum criminandum esse decernunt, tanquam exitiale, & penitus naturæ humanæ adversum præsidium, quum noxia, quæ nativus calor ad extremas repellit partes, hæc eadem opinentur ab hydrargyro ad intimas iterum repelli. Addunt quod gingivas rodit, & dentes fædos efficit, orisque fætozem inducit, neque ægros perpetuo, neque integre sanos restituat, sed veluti fūco obducatur, sic ut tantum simulet ægros sanos reddere, cum tamen id minime præstet, quæ si vel omnia, vel potiore partem haud temere hydrargyro objicimus, hanc ego sane cum cæteris hujus sententiæ hominibus omni detestatione dignam judico: verum utriusque partis jus primum sincera, ac minime rudi trutina pensandum est, ne (perinde atque imperiti facere consueverunt) inexcogitate sententiam pronunciantes, despiciendis indignam victoriam, vel immeritum facinus strenuis, probrisque adscribamus. Auspicemur igitur à Galeni sententia, vel ab eorum, qui hydrargyrum venenum esse asserunt: porro Galeni verba aliter sonant, atque „Montanus, retulit, quod erroris genus lubens quibusdem libello Galeni tribuerem, quem forte Montanus „tunc depravatum habebat, sed en Galeni dictum. Hy- „drargyrum non est ex sponte nascentibus medicamentis, sed „ex iis quæ præparantur veluti psymmithium, arugo, psor- „icum, hydrargyros, nullum autem ejus feci periculum, „neque quod interimat, si devoretur, neque ubi foris admo- „ta sit. Ecce quomodo Galenus hydrargyrum reprobat; sed esto quod improbare, quod quidem & alii multi facere non dubitarunt, æquumne propterea est, horum nutu perciti fretique, & nos id statim confirmare, ac si omnino ab eorum oculis vel ore penderemus? minime gentium, nisi perpetuo animo fluctuare velimus, quum ad omnes partes supersint suffragia: criminatur hic, ille approbat: indecisam implicitamque sententiam producit alius, quid igitur agendum, ubi ad invicem sic pugnant sententiæ? Aristotelem, Galenum, rationemque consulere oportet; Hippocratis, necnon aliorum antiquorum scriptis fidem præstare non recusabat Galenus, eo tamen usque illis fidens (ut ipse ait) quo lubens dissentire potuisset, si illorum dictis rationem vel experientiam refragantem noverit; quid igitur? eisdemne legibus præcos obnoxios esse*

Montani
verba ad ver-
sus hydrar-
gyri usum.

Ejusdem
verba de
unguento
Joan. de Vi-
go.

Galeni ver-
ba de
Hydrargyro
non sunt,
qualia Mon-
tanus alle-
gavit.

Duplex via
veritatis
indaganda.

Symptoma-
tum quorum
hydrargyrum
insimulatur,
causa potius
humor vi-
tiosus.

Quidam
hydrar-
gyrum in
magna copia
hauriunt si-
ne damno.

par est, quas ipsimet una cum omnium sapientium cætu irrogaverint? veritas igitur in omnibus præferenda est, quam hic excogitare, neque res ipsa, neque cæterorum quippiam vetat. At cum duplex sit via cujusque veritatis indagandæ, demonstratio videlicet, & inductio, illa eorum, quæ sensibus abstrusa sunt, notitiam adferre consuevit; hæc vero eorum, quæ penes nos sunt. Inductione igitur (quæ sanc nil supra sensum exagitat) inquirenda est nostri negotii veritas, quid igitur sensus edocet palpebrarum, vel forsitan nervorum quorundam contractionem in iis, qui hydrargyrum contrectando omnem fere ætatem agunt, at hæc non venenositatem, sed siccitatem arguunt; nam consumpta plus æquo humiditate partium, contractiones has reddi necessum est, superaddes faucium, imo & universi oris inflammationem, gingivarum rosionem, dysenteriam, & alia consequentia, quæ quandoque periculo non vacant, nimirum, quod hydrargyri usum hæc sequantur, nemo jure inficiabitur, at nuni hujus qualitas per se, & primo hæc præstet, vel per accidens potius, nondum omnes norunt. Cedo quid in patientibus, qui hydrargyrum nunquam sunt experti, varias corporis partes inflammat ac rodit, neque ossibus parcens? quid eos plumbeo illinit colore? quid alia varia, ac acerba symptomata promovet, fovet, augetque ante hydrargyri usum, præter humorem vitiatum? At idem est, qui ab illitionibus & fauces & intestina vexat acrius, non quippe isinet, qui per cutem, ac alias extremas partes, erat diffusus, quod hic & medicamenti munere, & naturæ officio in sudores, vel in insensibiles halitus conversus disjiciatur, sed ille, qui nondum vitiatum in intimas partes agebat, paratus tamen ad extremas fluere, ubi & vitium contraxisset, & morbum fovisset. Sed obloqui hic licet, quod humorem non adhuc infectum expelli dicam, efficiat tamen hic sævissima accidentia, cum confertim ad fauces irrepsit, vel ad rectum intestinum fuerit deturbatum, nam hæc sine aliqua humoris corruptela fieri minime solent. Mirum sane hoc videri non debet, hæc scilicet symptomata excitari ab humore, qui dum intrinsecus esset, corruptela vacaret, alias tamen in partes productus vitium acquirat, ut si sanguis plus æquo in aliquam partem fluat, necessum est eum quoquo modo in alienam à naturali qualitatem transmutari, vel in pus verti, vel naturæ, sive artis ope dejici, quod facile patet per eos, qui integra sanitate fruuntur, si hydrargyro linantur, nam eisdemmet symptomatis implicantur, quibus exerceri solent patientes defricti, quos hæc lues sævius torquet, quod hercle plerumque observavi in famulis, vel tonsoribus, qui ægros perfricabant, hujus affectus ignari, qui se mox eundem morbum contraxisse metuebant, quum similibus symptomatis premerentur, ac quos illeverant patientes, nimirum alvi, vel oris fluore, gingivarum rosione, putore, inflammatione, ulceribus, & similibus, licet in affectis corporibus omnia durius affligant præ vitio humoris, & illituum multitudine. At infectione humoribus scatebat hic, qui sanus erat. Hinc colligere possumus, humores necessario putredinem aspicere, si in aliquam partem usque supraque, quam par sit, delati fuerint, ibique præter naturam moram contraxerint, ex quo fit, ut horum multitudine, vel lentore gravata parte, & concoctrix, & expultrix ejusdem facultas fiat imbecillior: hinc obstructio, humorum retentio, dolor, putredo, ulcus, fætor, sed redeamus, unde diverticulum cepimus, humorum igitur multitudo & vitium, ad fauces vel anum erumpentium, plurimorum medicorum consensu horum symptomatum auctores & fomites sunt, hydrargyrum causam moventem habentes, unde igitur venenositatis hujus argumenta alia suggeri poterunt, nam devoratum non interimit: scurræ certe sunt plurimi, qui ditium nutu vel exiguo exposito præmio ternas & quaternas & denas uncias hauriunt sine damno, illam mox per alvum dejicientes; ex iis unum novi, & alios plures esse audio; nosco insuper, & qui pillulas hydrargyrum recipientes dierum quadraginta & sexaginta spatio frequentarunt sine ulla noxa, imo potius cum utilitate, & alios cum integra hujus morbi solutione, harum tantum pillularum munere; non autem hoc venena efficiunt. præterea hydrargyro arte illita corpora, jam jam hæc lue confecta, quæ nullo alio præsidio levare possunt, hoc solum plerumque, divini auxilii instar, libera reddit in pristinamque sanitatem restituit, vel in habitum huic proximum, nonnunquam etiam & in meliorem, quam natura concefferit. quod etsi iis, qui in discursu, vel ratiocinatione plus temporis absument, quam in tractatione, difficile creditu videatur; individua tamen, frequentiaque experimentorum, amplam satis de hoc negotio fidem faciunt. quæ ratio hominibus persuadere potuisset, ut aqua aliqua ferrum liquare valeat, vel aurum ab argento dividere, nisi experientia id nobis primum innotuisset? plura quidem solo discursu exagitata sui exitus impotentiam ante oculos objiciunt, quæ fieri quandoque posse usus o-

stendit; quare solis rationibus contendere legitimum non est, ubi inductio præesse potest; non omnes id genus languentes morbo liberat, non inficior equidem; prohibet enim plerumque vel patientis mollities, intemperantia, vel tractantis segnitias, vel imperitia, vel etiam morbi ipsius vehementia in languidis viribus firmata; at horum aliquot, nisi divum numine emergant, mors tantum excludet, sed numquid hoc huic generi auxilii seu proprium tribuere convenit? quæ præsidia etiam in morbis, quibus conferre solent, perpetuo optatum consequuntur finem? Fœtidum os reddit ex hydrargyro illitio, non semper, neque in omnibus, excipiuntur autem ii, quos alvi fluor liberat, brevique in aliis corrigitur, qui temperate vivunt, diutius edones occupat, ac qui assatim merum potant, quos & præter hoc alia plerumque symptomata urgent; sed esto quod & hoc vitium perseveraret, neque quemquam exciperet, præferet ne adhuc quisque doloribus exagitatus, ulceribusque exesus cum halitu nonnihil ingrato (qui tamen sibi sensu non obeat,) tranquille diutiusque vivere, quam in assiduus languoribus exiguo tempore mortem oppetere? Addes ossium cariem in aliquo horum cadaverum fuisse inventam, fateor, at hoc commune est utrique, videlicet & illitis, & aliis, quos sine hydrargyro hic livor consumpsit, ab iis neque ulceribus applicita hydrargyri veneni vestigium ullum præ se fert, imo quæ sine vitio offendit, cicatrice obducit, morosa vero (si eorum, quæ in medio sunt corpore, diligentem curam habueris, perinde atque rationalem medicum decet) corrigit emendatque, reliquum est igitur, ut hac tantum ratione hydrargyrum de medio tollendum dicas, ut quod noxios humores sua frigiditate ad interna reperiatur, verum enim vero neque hoc facile concedi potest, eo quod multa alia incommoda sequerentur, reprimeret enim simul & sanguinem, unde jecur, & cor, ex tam præcipiti humorum vitiorum reflexu ab universis corporis partibus repercussorum extremum obire munus cogerentur: Idem sequi (vel forte pejus) fas esset, si vitiatos humores à sanguine sejunctos ad interna propelli contendas, quod hos non æque regerent viscera, ac sanguini commixti essent, præterea hunc aditum, processumque (si singula naviter expendamus) impossibilem esse dicere cogemur. Cum quod tam liber viarum ductus non concedatur, tum quod viscerum vis objecta iis transitum interdicat, tum etiam, quia ad cutem pituita hæc viscida præ venarum angustia non feratur, quare ab hac arceri hos crassos lentosque humores, qui per os vel anum rejiciuntur, censendum non est. Item si repulsio esset humorum juxta cutem existentium ad centrum ipsum, reliquum esset, ut viscera vellicarent, inflammarent, roderentque, & hoc vehementius, quam dum circa cutem & musculos insisterent, quod divisi in varias partes essent; uniuntur vero, si una simul introducuntur, hic igitur viribus maxime pollere æquum est, semper enim unita virtus validior est, quam dum in varias partes est distributa: sed concedamus (quod non est) nimirum humores hos ab externis ad interna abigi, non enim per se repulsio aversanda est, alioqui nullo unquam tempore repellere liceret, eo sane loco repulsio criminanda venit, ubi suo officio aliquid deterius accadat: vel laude nulla dignam dicimus, si primarium affectum discutens, alium æqualis molestiæ excitaverit, vel si cum non læserit, nihil etiam profecerit, commendanda vero, probandaque, si quicquam vel maxime juverit; examinemus nunc quid hæc in hoc negotio præstare soleat, judicio ab assiduus exemplis sumpto: quos vis ad interna expulsos esse humores, hos abjicit natura levi negotio, exiguoque temporis ductu per vias maxime ad omnia noxia rejicienda paratas, per os videlicet & anum, unde ægri deinceps sine molestia agunt, qui ante hac perpetuis, variisque doloribus torti, vitam mortemque juxta æstimant: repercussio igitur hæc vitio danda non est. At jam jam tempus instat, unde proponere liceat, quo pacto post affectus extrinsecos pacatos, oris vel alvi fluor excitetur, non repercussis humoribus, qui externa occupabant, premebant rodebantque. Quum igitur hæc in corporibus post hydrargyri usum fieri constet, nec repressionem extrinsecorum ulla naviter excogitata ratio admittere videatur, temerarium non erit, censere insitam in hydrargyro vim esse coctricem, dissolutricemque humorum juxta cutem existentium, expultricemque, vel ad expulsionem cominatricem eorum, qui intrinsecus habentur, vel novissima sunt, quos natura nullo aptiore ductu è corpore deturbare, vel expellere potest, quam per alvum, vel os, præcipue cum ventriculus primas partes teneat ad gignendam servandamque pituitam, qua potissime diuturni morbi (ne dicam & acuti) excitantur, ac reficiuntur: at hæc una & ipsa bilis flava, aptissime per utramque harum partium repurgantur, neque incommode per alvum superflui humores reliqui. Qua vero forma vel officio natura ab hoc remedii genere sic stimuletur, suffrag-

Non semper
& in omni-
bus ex hy-
drargyro
fœtidum os
redditur.

Ossium ca-
ries tam in
illitis quam
non illitis
hydrarg. re-
peritur.

Hydrargy-
rum ad in-
terna noxios
humores non
repellere.

Humorum
ad interna
repulsionis
si qua fiat
utilitas.
Quomodo
non reper-
cussis ad in-
terna hu-
moribus oris
vel alvi fluor
excitetur.

geturque, ut plerumque pervicacissimos hos humores ac morbos expugnet, humanæ menti ac sensibus penitus abditum esse videtur: hoc tamen usus edocet, nimirum huius appositu phlegmiones solutas iri, ulcēraque belle concocta reddi, repurgari, carne repleti, sicari, cicatrice obduci, quæ sane calorem temperatum cum siccitate præ se ferunt, nam sine calore non disponuntur humores ad halitum, nec sine siccitate reducuntur ad actum: quorum si alterum, vel utrumque supra modum sua intemperie excederet, talia temperate minime sequi viderentur, longe minus hæc à frigiditate produci possunt, quam tamen aliqui posuerunt, quum tactu frigida admodum hydrargyrus percipiatur, & alvi orisque fluor ab huius usu repercussione fieri crederetur. Sed quum specialis, ac propria huius differentia, vel si lubet forma, communibus atque conjecturalibus tantum mediis confirmari possit, plusque difficultatis in se hæc disputatio continere videatur, quam utilitatis ferre quandoque valeat, satius idcirco fore duxi non ultra hæc sermonem producere cognitionis ipsius, quia, (ut ajunt) effectus scilicet notitiæ in præsens contentus, quum propter quid vel forma ipsa efficiens abstrusa sit, ratus non hanc tantum medicis esse incognitam, sed innumeras alias, quas hic recensere nostri instituti non est, sed (quod exempli gratia dicam) quis medicamentorum purgantium formas exquisite, vel forte quomodocunque novit, quatenus ipsa purgantia sunt? propinat tamen hæc prudens quicumque medicus felici successu, experientiæ non rationi fidens, neque etiam prorsus sine commodo iis atque aliis medicamentorum generibus utuntur mulierculæ, plebei, vel impostores ipsi, nihil de medicamentorum forma solliciti, at hos (si quandoque scopum attingant) non ars, sed fortuna juvat, nec etiam cessant ferreas virgulas magnete intingere, qui solares globulos, vel planisphæria ad horas numerandas, vel orbis plagas distinguendas construunt, quamvis illis ignotum sit, qua causaborem versus magnes faciem vertat. hæc igitur exempla sufficiant, quæ duntaxat proposuisse placuit, quo juniores nimium aucti, qui in omnium causarum indagandarum supra modum sunt propensi, quandoque ab inutili labore maturius se expediant, ne subinde circa eas causas, quarum extremam intellectus humanus attingere nequit, oppido defatigati, indignabandi mox cæteras contemnant, ad quas datur aditus. Sed ab re non erit hic etiam memorare, non modo periculo non vacare hydrargyri usum, quin potius in varias angustias, supremæque vitæ discrimina, interdum mortales inducat, verum non ob id simpliciter criminanda ac penitus detestanda est, sed eo pacto noxæ danda venit ac reliqua omnia præsidia, quæ excellentem aliquam facultatem possident, caloris videlicet, vel frigoris, purgantis, vel rodentis. Sed quid cibi, merum, vel aqua, si supra vires, vel extra tempus ingerentur? non aliter fiet, si tua negligentia, vel potius patientis intemperantia hoc medicamentum usus fueris, quod si feceris, nec laudem tu, nec æger commodum comparabit. Secus vero si hic rationi indulseris, & te prudenter gesseris, huiusque medicamenti munus crebro sub legitimi artificis instituto observaveris, ratus inhumanum, vel potius iniquum esse, periclitari, & hic & in medicina fere tota sola ratione vel libris, vel opinione duce, nam horum nullum per se vel omnia simul juncta (dum opus est facto) æque tuto ac celeriter opem ferunt, atque prudens experientia, quæ dubio procul & ipsa mutilata est, si à ratione sit sejuncta, nullius vero e-
gens, si illi sit adjuncta, assidua tamen exercitatione, quæ discursu, vel experientia fueris consequutus, hæc tanquam ob oculos servantur ac reminiscuntur, indiesque puriora redduntur, & cumulatiora fiunt.

CAP. XXVI. I

Quare frequenter in hoc affectu sanguis mitti debeat, & à variis partibus, præcipue à maxime affectis.

Crebro atque à diversis corporis partibus, & ab iis potissimum, quæ magis torquentur, sanguinem educere consuevit, quod in eo præcipue, qui per venas ab hepate remotiores vagatur, huius luis seminium insideat, & in iis maxime, quæ partibus affectis inhærent, à quibus vel maxime proximis (si fieri queat) perpetuo sanguinem eximere par est: audi ubi jam morbus in corpore firmam sedem habeat, ob idque non hic, ut plerique inconsulte faciunt, in adversas partes humorem peccantem revellere fas est, perinde ut in phlegmonibus, qui ex sola sanguinis abundantia excitantur, nam in iis etsi retrahas quod affectæ parti est proximum, id, cum nondum putredinem ullam asceverit, non habet unde reliquum coinquinet, quod secus accidit in hoc morbo: in aliis item omnibus, quos perni-

Tom. II.

ciosus succus aliquis concitat vel fovet, per intervalla etiam tundendas venas institui, quo interea relictis viribus repetere tutius valeas, morbus quidem ab omnibus partibus gravatis eodem tempore sanguinem mittendum indicat, sed vires id commode ferre minime possent, quod larga sanguinis missione plerumque sit opus, ego interdum tres venas secare feci uno, ut ita dicam, instanti, videlicet in utroque brachio, & altero crure; vel in utroque crure, & altero brachio, binas autem plerumque imo fere in omnibus iis, quos hoc morbo affectos tractandos habeo, in utroque brachio puta, vel crure utroque, vel in altero brachio & crure altero, vel in fronte, mox in brachio ex cephalica partem magis affectam respiciente, vel ex adversa, si brachium illud, vel humerus, plus altero doleat, vel ex cole, ex brachio, vel crure statim post, perpetuo ex parte magis gravata exordiens, quam sanguinis missionem reiterare quandoque summo est præsidio, maxime in iis, qui scabie vel ulceribus cutis infestantur, non æque in iis, quos dolores juncturarum torquent sine ulla inflammatione, quos juvat magis affatim corpus per superiora vel inferiora purgare, ex cola exigua dosi demenda est, ad uncias duas vel tres, & sanguisugæ loco sectionis venæ optime adhibentur, ac quandoque repetuntur, si ulcus sit mali moris, ex quo æquum est sanguinem corruptum frequenter elicere, quæ etiam ratione cucurbitulas sectas aliis affectis partibus affigere laudamus, tundendas venas ante purgationem mandamus, quod minus noxium sit, internum sanguinem foras, quam externum intro trahere, internus vel nihil vel minime erit infectus, ut antea declaravimus, verum proroganda non erit post missum sanguinem corporis per alvum purgatio, sed neque incongruum fuerit nonnunquam primis diebus venam à longinquo secare; vel ante vel post purgationem, etiam si nildum ultra pectinem vel proximas ulceri partes vitium pervaserit: eadem sane ratione, ac fieri solet ob inflicta vulnera, quo videlicet inanito corpore laxius parciusque ad affectam partem humor fluat, unde hæc inultitudine minus gravata, quod impressum est, facilius perdere queat. Ast hoc fortibus discutere tentandum est prius, ut aliis antea propositis præsidiiis, quibus si vitium non cesserit, jure mox à sanguinis missione ex adversa parte, corporisque purgatione ineundum est suffragium.

CAP. XXVII.

De purgatione.

Purgationes per alvum conferre plerumque repetitas usus confirmat, ita ut harum tantum ope sæpe deperditæ redimantur vires, ac morbus arceatur, sine quibus etiam cætera auxilia neque juvare, neque tuto adhiberi possunt, ut attenuantes diætæ, vel illitiones, sive suffitus, vel balnea, vel alia similia, non hercle, ut per has humor jam infectus eradiceatur, vel pro majore parte deturbetur. nam hunc sanguinis missionem, scalpellationibus, vesicatoriis, cauteriis, sanguisugis, balneis, & per occultos sensibus halitus comminuere, refrigerare studemus, pituitam vero, quæ huius affectus præ cæteris humoribus pertinacior est basis, atramque bilem, & flavam, ichoreque nondum pollutos per vomitum, alvum, nares, fauces, urinarios tubos, cutaneosque meatus divertere, deturbareque omni ingenio vel arte conamur, nam hæc, nisi alio revocentur, facile contaminantur, ubi cum infectis copulantur. Unde & morbus & symptomata frequentiora & magis acerba excitari, atque foveri solent pro horum copiarum vel inopiæ ratione, sic iis per dicta loca detractis, & infectis ex gravatis membris pro parte defixis, natura facile (vel saltem non tanto labore) residuum dissipat, continuas purgationes, & per dies multos in iis proponimus, qui venas ichore habent refertas, demonstrant autem totius corporis color pullus seu lividus, & sanguis exhaustus admodum serosus, insuper & iis, qui pituita multa abundant, quod indicant dolores diuturni, cum tensione, & gravitate partibus penitioribus hærentes, insuper & sanguis exhaustus, cui supernatat tenax albaque pituita, quæ vix cultro dividi potest, perinde ac gluten coactum, præterea & iis, qui melancholico humore affluunt, fusco enim colore si respersi sunt, sanguinemque atrum habent, & horum ulcera callosa veluti phlegmone circumducuntur, repetuntur etiam purgationes, post diuturnas potiones, quoniam in talibus corporibus paulatim acervantur iterum ii humores, etiam si accuratissimo victu utantur, numerum vero, modumque, assistens atque exercitatus medicus præscribat pro rerum successu par est.

Mm m

CAP.

CAP. XXVIII.

De vomitu.

Non injuria vomitum in numerum præsidiorum, hujus luis vires ac injurias obtundentium, collocabimus, quum plerumque non paucis horum patientium auxilio fuisse exitus comprobaverit. Abigitur enim per hunc multa viscidæ pituitæ copia, quæ in ventriculo congesta, atque etiam genita levi negotio in alterutram partem fertur ad os, videlicet, vel ad intestina naturæ motu, vel arte stimulata, at quum hæc abunde solo naturæ motu ad intestina fertur, iis diutius hærens, per meseraicas venas sugitur, in chilimque venam transfunditur, quæ per alios truncos brevi per universum corpus distribuitur, at partes, quæ hanc pascere non consuevere, vel perdebant, dum naturali munere omni integre fungerentur, nunc ægræ factæ, nec aluntur hac, nec abjicere à se commode queunt, reliquum est, ut ægrius agant, operæ igitur pretium nos præstituros censendum est, si qua parte hæc pulchrius educitur, per eandem hanc evocemus, at egregie per vomitum exploditur, per alvum mox, paucis vel nullis horum non conferens, si levi negotio, atque oportune fiat, sed iis interdiceretur iudicium est, qui non sine extremo nixu, vel supremo labore evomere possunt, ne quicquam deterius contingat, videlicet alicujus venæ ruptio, facile ob id vomentes tantum huic submittere præsidio licebit, & eos potissime, qui artuum dolore excruciantur, vel cutaneis ulceribus divexantur, nec non hos caput urget, sine offis carie vel tubere, cum appetentiæ cibi depravatione, vel labefactione, vel potius deperditione, quæ humorum ventriculum obsidentium certissima sint argumenta, at præsidium hoc adeundum non est, nisi per alvum ægrum purgaveris, & si par sit, simul ac vel antea sanguinem miseris, mox bidui quietem imperaveris, audi abstinendum interea ab omni medicamentorum moventium usu, inde vel matutino, vel vespertino tempore ad hunc te conferre poteris post cibum, si lubet, vel etiam ante, si post, liberalius potabit æger, epulasque juscultas largius ingerat, nec merum potet, nec acida vel acerba edat, bibatve, quod molestam vomitionem (guttur vellicando) faciant, provocandus est post dimidiam, vel tertiam horarum partem ab assumpto cibo, quod tunc pituitæ ingesto cibo immistæ supernatent, immittitur enim penna mollis in guttur, blandeqque commoveretur, vel index digitus, eoque usque excitandus est, dum vacuum vel paululum residui cibi in ventriculo esse conjeceris, ad quod expellendum ægrius ventriculus insurgit, si vero ante cibum exoptes, seu mane seu vespere id efficies: horis saltem duabus ante alimoniam, vel pluribus si placeat, vel minus duabus, si à vomitu fame prematur æger. Sed simpliciter hic vomitus ciendus non est, eo quod ægre fiat, nec notabilis præsidii sit, quum è ventriculo agglutinatus viscidus humor vix corradit, vel defigi solus possit nisi adventu udi alicujus, aquam igitur hic exiguo saccharo perfusam calidamque affatim potandam porrigo, mox brevi, quarta videlicet horæ parte peracta, pennam molliusculam, ne guttur vellicet, immittendam, vel leniter indice digito linguæ radicem contrectandam juveo, donec opus absolutum fuerit, satis superque erit hoc uti bis in hebdomada, aut si mavis, quarto quoque die, vel longiore, vel etiam breviori temporis spatio, prout ægri, atque morbi successus præscribent, eoque die, quo id percipitur, vacandum est omni alio notabili præsidio, at die superveniente apozema, vel aliud quippiam laxans, si par est, propinare licebit, tum quod vomitu tantum, quæ sunt in ventriculo, rejiciantur, tum quod consueta est post hunc alvus restringi.

CAP. XXIX.

De sudoribus.

Sudores moventia, quæ etiam per vesicam majores venas repurgant, in iis laudamus, quibus & summo opere balnea commendavimus, cutaneos autem humores corruptos depellant, quæ cum etiam ichores multos per renes promoveant, venam chilim omnium venarum truncum apprime sordibus liberant, conferunt autem etiam aliis omnibus, at iis præcipue, qui serosi sunt sanguinis. Tempus autem his commodum est, statim à sanguinis missione, ventrisque purgatione, nam ante hæc molesta, ac admodum perniciosa existunt, tum quod ductant per exiliores venas crassos humores in intestinis

Aexistentes, & serum in majoribus venis receptum, unde cutis ipsa etiam, & reliquæ partes magis gravantur, per intervalla etiam ac vicissim interea alvum medicamentis purgantibus movere oportet, quo, qui crassi in dies in intestinis ac mesereo cumulantur, humores per alvum foras pellantur, egregie sudores excitare novimus lignum Indicum, sive Guajacum appellatum, quod jamdiu ad hoc munus à plerisque utile fuit publicatum, hoc (inquam) quum tale esse usus approbaverit, cæteris aliis præponere visum fuit, ubi igitur humores acres in corpore superaverint, aerisque æstus vigeat, minorem ligni quantitatem indere par est, & in aqua tantum parare, si mulque refrigerantium aliquot immiscere, sacchari quidquam infundere pro patientis arbitrio & cinnamomi tantillum in inensali potu, si libeat, quo gustus gravior accipiat, ubi vero vel habitus corporis frigidior, vel temperaturæ status minime calidus, vel frigidus fuerit, vel hæc simul sint inventa, & lignum augere & corticem, & eryngium addere, & cinnamomo aromaticum reddere, & in vinum, ut supra exposuimus, vel aliter atque res ipsa exiget parare poteris, juvabit hos omnes ex decocto liberalius potare, potissime ubi id ventriculus non respuit, vel potius expetit, leniore enim negotio per cutem, atque vesicam, imo & per alvum noxia pelluntur, secus autem si potus abstinentia aridum corpus fervet, nam neque crassa commode per angustos tubos feruntur, nisi lubrica reddantur, neque etiam natura, ubi humido vacat utili, vel saltem non inutili, lubensque noxium est, detrudere affectat, imo potius hoc vesci contendit, quam arescere, sic ut & ratio & experientia affluenter magis quam parcæ potionem instituat. Excipe, quos alvi fluor tenet, nam hos cohibere satius est, donec quieverit, cibi iis afferantur attenuantes, ac tenuis, sic ut affectus, habitus & cœli status indicabunt, bisque die singulo nutrantur, consuetis horis, si nulla morbi exacerbatio diffuadeat, quæ si fuerit, in hujus declinatione porrigito, vel hora alia quietiore, quo naturalis calor melius cibos conficiat, nonnulli tamen sunt, qui hujus ligni calorem reformident, quum tamen temperare profusiore aqua nihil prohibeat, utor etiam plerumque hujus ligni vice decocto totius eryngii cum gramine, & cardui sylvestris, qui lato, albo atque hirsuto sunt folio, additis seminibus, vel aliis pro ratione morbi, quod sane non minore efficacia sudores atque urinam promovet, quam lignum ipsum Indum. Descriptionem hic accipe. Recipe radicem eryngii, & capitulorum ejus ana unciam unam semis, radicem cardui sylvestris uncias tres, graminis unciam unam, liquiritiæ rasæ, polypodii ana unciam semis, seminis carvi, & petroselinæ ana drachmas duas, aquæ fontanæ libras quatuor, bulliant lente ad quartæ partis evaporationem, aromatizetur cum drachma una seminis cinnamomi, & tantundem santalorum citrinorum, at cum eryngium viret, ad duplum dosis præscriptæ impono, cætera virentia omni tempore haberi possunt, quæ omnia etiam vel majore vel minore copia immitti possunt pro morbi vel temporis exigentia, non enim iis medicamentorum generibus, vel ligno etiam Indo, vel similibus exquisita illa quantitatis observantia debetur, atque fieri solet in iis, qui in aliqua activarum qualitatum plurimum excedunt, vel corpora laxant, studiose tamen omnia agere licet, quo & hæc & illa morbis, corporibus, & temporibus, quatenus per artem atque ingenium licet, proxime accommodentur. Neque hoc præsidium tuto ægris porriges, nisi hos prius inanieris sanguinis missione, si liceat, & purgatione, quibus neque diversa victus ratio debetur, quam iis qui Indo ligno utuntur. China vero quam aliqui ad sidera usque efferre conantur, nil miri, neque notabilis agit iis, quæ mitius urinas vel sudores movent, quare crebro medici, & patientes huic fidentes, nimium vana spe frustrati, æs & tempus sine utilitate conterunt, quam ob rem in hujus morbi curatione abutendam satius esse excogitavi, tempus atque rem circutiora præsidia, præstantiora, minusque cara consumere consilens. At in leviori affectu, vel provisionis causa non incommode conceditur, præcipue si patiens hac fretus hujus usum affectet. Macerantur autem ad horas duodecim hujus radicis tenuiter incisæ uncie quatuor, quandoque quinque, aliquando etiam sex, in aquæ fontanæ libris duodecim, & lentis prunis, duabus partibus evaporatis reliquum pro syrupo asservatur, ex quo mane & sub vespere propinari possunt ab uncis octo ad duodecim tepide, mox sudoribus se componat æger. Magmati tantundem aquæ superponitur, & quarta parvo igne consumitur pars, vel aquæ libræ quindecim superinduntur, & tertia evaporatur, pro potu ex arbitrio. Victus interea & tenuis, & attenuans esto, atque habitus, virtusque patientis præscribit, purgantium medicamentorum, vel forte etiam sanguinis missionis, non immemor. Quam falsam perillam

In quibus sudores moventia laudantur.

Sudandi tempus. Ante sanguinis missionem & purga-

tionem sudores perniciosos esse. Alvus vicissim post sudores movenda. Ad movendos sudores lignum Indicum liquis præstare. Administratio ligni Indi tempore astrictivo. Administratio ligni Indi tempore astrictivo. In albis suis cohibentur his decoctis, potus, in eo qua videtur ratio.

Decocti descriptio quod vice ligni Indi usurpare potest.

Non sumendum decoctum nisi venæ sectione & purgatione præmissis. Chinam nil agere præstantius prædictis.

Præparatio potioris ex radice china.

De falsape-
rillia.

vocant, prima hujus libelli impressione non plurimum commendaveram, verum neque tanquam inutilem postposueram, non consuetus ignota damnare, vel præter rein collaudare. Usus tamen postea hanc non minore laude dignam esse (imo forte etiam majore) quam lignum Indum, præcipue in corporibus, quæ adeo frigida non sunt, comprobavit. Nam hæc temperatior existit, alvumque, si virentior sit, lenem reddit, nec parce urinam, sudoresque prolicit. Præparatio autem hujus non diversa fieri solet à chinæ decoctione, puta *duodecim aquæ libris, uncie quatuor, vel sex hujus radices macerantur ad horas duodecim, mox ad tertiam partem redigitur lenta ebullitione, & hoc pro serapiis matutini & vespertini temporis, ex quo vice singula potantur ab uncis octo ad duodecim.*

Purgatio vel
sanguinis
missio præ-
cedere usum
decocti de-
bet.

*Magmati quindecim iterum superfunduntur aquæ libræ, quæ rediguntur coctura ad decem vel undecim. Et hoc pro po-
tu mensali, & pro arbitrio,* purganda tamen primo sunt corpora, & si par sit sanguine minuenda, antequam hujus usum ineas, victusque parvus, attenuansque plus minusve, ut ipsa res exiget, quare non modo in hujus, sed etiam in aliorum præsidiorum usu assistentem medicum præesse consulo, qui singula pro ratione componat disponatque, stultum enim est, censere alicujus morbi, quantumvis minimi, curationem sic exquisitè vel adamussim scriptis proponi posse, ut nil huic addere vel ab hac demere liceat, sunt enim inferiora corpora omnia, & humana maxime, variis ac perpetuis transmutationibus subdita, quarum plurimæ tantum patent artis peritis, qui ægris præfunt, quos decet universam curam regere, qui vero medicinam non calientes solis scriptis curas obeunt, (ut nimium curiosi patientes, vel nebulones, seu circulatores impudentes, vel plebei, quos otium vel segnitie medicas paginas evertere induxit) ii ubi rectius ad scopum rem collimasse credunt, tanto (inquam) magis ab eo divertunt, sic ut jure prudenti tantum artifici credendum sit in quavis arte, inaxime ubi de corporis salute quæstio est.

CAP. XXX.

De Balneis.

Balnea qui-
bus potis-
simum con-
ferant.

Balnea universo corpori apte accommodata supra modum conferre nunquam non exuperior, iis apprime suppetias ferentia, quibus cutis pilorum casu pruritu vel scabie vellicatur, neque in illis reprobanda veniunt, quorum artus doloribus conflantur, juvantur sane & ii, verum non adeo repente ac clare atque alii, cum crassi altiusque inhærentes humores juxta ac tenues superficie tenuisque insidientes non disperdantur. Opportunum autem tempus ad hoc est, post belle repurgatum corpus, & horis duabus vel tribus ante cibum, sive matutino vel pomeridiano tempore fiant, satis superque est, semel in die adhibere, quæ si mane parentur, jentabit patiens, hora dimidia ante ingressum offuso pane in vino aquæ permixto, quod etiam fieri poterit à prandio, si æger exigui sit cibi, & balneum inearum multo tempore post, quod saltem horas quatuor intercapedinis exigit ab ingestio cibo, intellige prandio coenave. ultra vero quantumlibet. Materia autem horum nulla præstantior est aqua potabili simplicique, instrumentum ad id negotii aptum est vasta trulla, sive parva tinia lignea ovali circulo fabricata, capacitatis circiter pedum trium cum dimidio longitudine, duum latitudine, altitudine pene dimidio supra latitudinem, ut in ea protensis cruribus sedens æger ore tenus aquæ immergat, quæ calida sit tantum, quantum sive caloris vel frigoris injuria universum corpus ferre possit, sitque omni in parte sibi similis, ne videlicet altera parte, qua fervens infunditur, urat, altera vero temperata vel gelida sit, quod plerumque accidit, nisi ministri circa hæc fuerint exercitati, quod non sine patientis molestia negligitur, agitata est igitur primum baculo, quo belle altera alteram temperet, eo quod totam simul calefacere difficile sit, in promptuque habeatur & fervens alia, atque etiam frigida, quo totam contemperes ex patientis nutu, cum plerumque acre vel horridum offendat dorsum, quod nihilominus manus temperatum decreverat. tam diu in hoc maneat, quandiu moleste ferre coeperit, bonum est, horam (si fieri potest) ibi consumere, vel circiter, sit trulla igni proxima, nec multo à cubili distans interstitio, quo emersus illicet linteis calidis obducatur, sicceturque, & in stratum calidum sine labore recipiatur, ubi modeste lodicibus tectus, sine anxietate sudoribus prospiciat, quibus solutus vel defatigatus, lenibus linteis blande detergetur, mox lintheo supparo indutus in alteram partem, vel in cubile aliud

Balneorum
materia.
Instrumentum ad
balnea.Animadver-
tendum in
balneis.Quandiu
in balneo
commoran-
dum.

A se transmoveat, ac quiescat, nec ad hæc accessum prohibet levis lienis tumor, si horum patientium alicui inhæserit, iis etiam egregie conducunt, qui hoc morbo torti febricula aliqua assidua, vel etiam intermittente agitantur. *Quot diebus balnea frequentantur autem hæc diebus tribus vel quatuor, vel si etiam vis sex continuis, vel interpositis, si vires langueant, inde quiescendum dies aliquot, mox si morbus dieter, repetenda veniunt, nec ineunda, nec repetenda, nisi corpore belle purgato, ac etiam repurgato, interea si patientes siti premantur, non cohibendi sunt à potu, imo liberalius concedendus est, vel in balneis sint, vel extra. Excipe eos, quos alvi fluor exercet, quos prorsus à balneis debere abstinere dicimus, juvat autem, iis, qui balneantur, juscula ex pullis gallinaceis, vel vitulina carne in aqua decoctis parata porrigere, etiam dum sudant, eo quod valentius sudores moveant, nec languidum corpus linquant, perinde ac iis accidit, qui ventre sicco omni nixu sudores provocare intendunt, parcissime namque iis sudor affluet cum labore maximo, nec expertes periculi, in febrem incidere.*

Quot diebus
balnea fre-
quentanda.Quibus
balnea in-
terdici de-
beant.
Videtur bal-
neantium.

CAP. XXXI.

Supereft nunc ut finem operi imponentes, aliquot medicamentorum formas superius pollicitas explicemus. Sunt autem præcipitatum, balsamum artificiale quoddam, & aqua singularis dicta, omnia à Joan. de Vigo descripta, quæ quum mirabilem plerumque præstent effectum, ubi (occasione nacta) in usum fuerint posita, hic ob id inferere decrevi, ratus omnibus vel tempore omni horum auctorem in promptu non esse. Præcipitati igitur faciendi forma hæc est. *Recipe aquæ fortioris, qua aurum ab argento aurifices segregant, hydrargyri ana libram unam & semis. ponantur in boccia vitrea arte luto obducta, stillatorio furno accommodata, capelloque vitreo tecta, ac recipienti subdito omnibus belle glutine obduratis, ne usquam perspiret, stillentur levioribus primo prunis, mox cum stillare occipit, ignem intende, quoad rubescat recipiens, nec remittas, donec totum udum stillaverit, mox amota boccia frangatur, de-
tractoque mercurio calcinato (ab alchemistis præcipitatum nuncupato) super lapide marmoreo tuso, in aliamque bocciam more ante dicto parato, iterum stillandum immitte, quo peracto iterum bocciam partibus superioribus frange, & extracto, quod intus est, tenuissime marmore vel pila comminuetur, in vasculo inde æneo vel cupreo repositum, acioribus prunis appositum diu, sesquihora puta, ferrea rudicula assidue agitetur, donec mini colorem referat, vel paulo clariorem, mox in culeo receptum servetur ad usum. Istud autem medicamentum quantum polleat in ulceribus malignis, ægreque curabilibus, non satis notum est omnibus chirurgis, ob id vel hoc penitus vacant, vel perfunctorie illud paratum habent, quo pulvere mercurii, (ut appellant) vacui non videantur, exponunt autem ii mercurium & aquam igni sine arte, donec aqua evanuerit, sic restitutum mercurium colligunt ad usum, at quantum interfit hoc vel illo modo construas, frequens te certiore reddet usus, sed æquum est etiam aquæ hujus faciundæ exemplar addere. *Recipe chalcantbi romani, aluminis rochæ, ana libram unam salis nitri libram unam semis, omnibus in vase vitreo luto arte circumvento repositis, destillentur.* Singularis aqua balsami, atque ipsum balsamum, à Joan. de Vigo artificiale appellatum, sic componitur. *Recipe terebinthinæ claræ libras quatuor, thuris, mastiches, ana uncias duas, aloës hep. ladani, castorei, ossis dactylorum, radices dictamni, consolide minoris ana unciam unam, omnia distillantur stillatorio vitreo luto circumducto.* Tres enim liquores hinc emanabunt, si arte fiat, primus namque clarus pellucens instar aquæ fontis. Secundus croceus primo supernatans. Tertius rubentior ostenditur, ad mellis crassitiem accedens. Primum aquam singularem dicit, oleum balsami secundum, tertium vero balsamum artificiale, quam compostellam divine potius quam humane corporibus occurrere compertum est, si affectis ratione accommodetur. Confert autem unumquodque doloribus omnibus à pituita, vel sero, vel flatu excitatis, quandoque etiam à bile, modo multitudine hujus humoris non scateat totum corpus, verum superioribus maxime est utile, occurritque singulum puncturis nervorum, & partium carnosarum vulneribus, roborat namque calorem innatum, ita ut brevi ulcus concoctum, belleque dispositum reddant. at hic tertio potius utimur, primo vero & secundo in leniendis doloribus antea dictis, magis enim dissipat infixas pituitas, serum, vel flatus membra torquentia.*

Præcipitati
faciendi
formula.Præcipitati
præstantia.Aqua sin-
gularis, olei
balsami,
atque ipsius
balsami fa-
ciendorum
formula.Eorum præ-
stantia &
utilitas.

F I N I S.

D O M I N I I L E O N I,

Lunensis, de Zuccano,

D E

MORBO GALLICO,
C A P U T.*Ex methodo curandi Febres, Tumoresque præter naturam excerptum.*

Gallicus morbus ab Italis vocatus, à Gallis Hispanicus, à Germanis scabies, est soluta continuitas ab exustis humoribus per contagium fere in concubitu genita à malignis quibusdam pustulis incipiens, pudenda plerumque, deinde reliquas corporis exteriores partes, caput præcipue inficiens: dehinc intimas partes ingressa, dolores circa articulos, & ossa noctu præcipue facit, atque abscessus duos, in pessima adeo ulcera, ut ossa quoque plerumque vitient, post longum tempus desinentes. Contrahitur morbus hic pessimus raro aliter, quam per contagium, nec quarumcunque partium, sed fere obscenarum, ut non incongrue nonnulli Romanorum nomenclaturam in mentagra sequuti, pudendagram vocarint. Pustulæ primum eas partes inficiunt, longe difficiliter sanitatem recipientes, quam quæ eodem loco, sed aliis ex causis contingunt, has reliquarum partium, præsertim vultus, & capitis, deteriores aliæ pustulæ excipiunt, diversorum quidem generum, sed majori ex parte crustosæ, nec ab iis fere dissimiles, quæ ab igne excitantur, nisi quod sunt quadamtenus crassiores, quæ ubi vel sua sponte, vel medici auxilio submotæ fuerint, corpore prius non plene expurgato, extremorum membrorum dolores vehementes, per noctem potissimum, quam insomnem reddunt, miserrime affligunt, nullo exterius ab initio tumore apparente, qui tamen quibusdam citius, quibusdam tardius, & in his etiam quandoque locis, in quibus nullus præfuit dolor, se ostendit, quem si presseris, tantum abest, ut dolorem augeas, quandoque se juvari ex loci contrectatione patientes fateantur, & unicum habeant in tantis cruciatibus levamen. Tumores hi per magna intervalla (à valde enim crassis humoribus fiunt) suppurantur, vel potius saniem quandam malam gignunt. Non universus tamen simul tumor suppurationem hanc recipit, sed per partes, portionem sæpe aliquam omnino ad maturationem contumacem gypso similem derelinquens. Suppurationem varii modi ulcera, semper tamen maligna, comitantur, quæ plerumque ossa etiam ipsa vitiant, & ubi cicatricem contraxisse videntur, alio, vel eodem loco erumpentia, medicos, multoque magis patientes ipsos deludunt. Comitantur interim hunc morbum aliæ quædam malæ affectiones, non usque adeo crebro, ut hæc, quas numeravimus, ut ophthalmia, tubercula nares cum erosionem dehonestantia, articulorum luxatio, ossium fractura, Elephantiasis, apthæ, præcipue post argenti vivi, vel minii usum, & postremo febricula adtalem, & paulo post ad mortem perducens. Sed insurgit dubium, quoniam pacto hic morbus novus dicatur, vel novus cœpit, cum non nisi per concubitus contagium generentur. videntur enim duo hæc invicem repugnare, quod scilicet novus sit, & quod per solum contagium innascatur. Si enim novus est, cœpit primo, nec prius erat, à quo posset per contagium derivari. Si per contagium cœpit, non potest novus esse, quia necessario in eo fuit, à quo est per contagium derivatus, dupliciter hic possumus respondere, juxta duplicem historiam de ejus origine. Sunt enim qui dicant novum non simpliciter esse, sed ex insula quadam antiquis incognita, ubi frequentissimus est, in hanc, quam nos incolimus, habitabilis terræ portionem, per Hispanos, qui illuc navigarunt, importatum, principio apparuisse. Alii sunt, & hæc est antiquior sententia, & majoribus fulta testimoniis, qui cœpisse hunc morbum per id tempus dicunt, quo Carolus, Francorum Rex expeditionem Italicam parabat, cœpisse autem in Valentia Hispaniæ Taraconensis insigni civitate à nobili quodam scorto, cujus noctem elephantiosus quidam ex equestri ordine miles, quinquaginta aureis emit, & cum ad mulieris concubitus frequens juvenis accurreret, intra paucos dies supra quadringentos infectos, è quorum numero nonnulli Carolum Italiam petentem sequuti, præter alia, quæ adhuc vigent, importata mala, & hoc addiderunt, in-

ter minima non deputandum. Quæ Historia si vera est, novus simul erit, & per contagium ortus, non alterius hominis eodem affecti, sed Elephantiasis, quæ in hunc quasi degeneraverit, & de suo gradu in proximum deciderit.

Curatio autem, quæ ei passim ab imperitis præsertim per argentum vivum, & minium adhibetur, ab eo morbo accepta est, quem recentiores chirurgi malam scabiem, malum mortuum appellant, alium tamen longe ab hoc morbo. Sed experientia, & ratione comprobatur, quod nihil deterius est morbo Gallico affectis, quam adhibere, sive interius, sive exterius, sub forma unguenti, vel suffumigii ipsum argentum vivum: ex tali enim applicatione homines secundum membra principalia semper patiuntur: prætermitto, quod omnes Græci argentum vivum non cognoverunt, nisi quod venenum esset: ipse Galenus nihil aliud de eo dixit, sed refugit tanquam venenum: nonne Avicenna aperte dixit omnia ejus incommoda? quomodo scilicet in paralytim, in stuporem, & in frigiditas incidere facit ægrotudines? & primo videamus pati hepar, disponitur enim ad frigidum, unde sequitur totius corporis decoloratio; præterea ægrotudines ex consensu nervorum oriuntur, ut paralytis, tremor cordis, stupores. Ideo abstinendum ab eo, tanquam aperte lædente. Et præter frigiditatem & humiditatem maximam, quam habet (licet aliqui dixerunt esse calidum in quarto, quia de calcinato locuti sunt) & præter malas alias conditiones, unum habet deterrendum, quia facit operationem suam contra methodum, & contra rationem; Est enim apud medicos unum axioma, ut cum evacuemus, ne trahamus humores ad locum nobilem, at Argentum vivum, quicquid injuncturis est, ad pulmonem trahit, & expulitur, & sequitur fœtor, corruptiones dentium, gingivarum, ulcera maligna in ore, & quandoque in pulmonibus: quod si aliqui evadunt, est ratione fortis naturæ, & quia duri pulmonis sunt, nullus tamen evadere potuit, quin habuerit, vel gingivas corrolas, vel dentes, vel aliquod deterimum; & credendum est, quod sequatur sanitas ex tali illitione, sicut in pestilentialibus accidit, qui in navi curantur à calido vino epoto, hi enim postquam cooperti sunt pannis, sudant copiose, & ex tali violentia naturæ facta, quæ fortis, & valida est, ab errore ducti sanitati restituntur.

Concludendum igitur argentum vivum, sive per linimentum, sive per suffumigium, minime probari, nam qui de eo scripserunt, tam minerale, quam artificiale venenum cognoverunt. Exordiemur itaque curam à sanguinis missione, si vires, & ætas consenserit: prius tamen lenita alvo cum cassia, vel syrupo ros. sol. vel aliquo alio lenitivo, à vena Jecoraria tantum sanguinis extrahatur, quoad aliquis mutatio in ipsius colore perspicitur, deinde humores peccantes hujusmodi digestivis præparato. Recipe syrupi de fumo terræ, de succo buglossæ ana unc. j., aquarum de fumo terræ, buglossæ ana unc. ij. misce pro una vice, & sic pro aliis, & melius est, si loco aquarum destillatarum accipiat decoctum ipsis sumi terræ, & buglossæ cum glycyrrhiza, semper enim decoctum est majoris virtutis, quia ipsæ aquæ destillatæ, quæ ab alembico, præsertim plumbeo, nescio quid maligni contrahunt, & simplicia destillata multum de sua facultate remittunt.

Solutivum postea in aurora sumendum tale sit. Recipe confectiois hamech drach. iij. syrupi rosati solutivi unc. ij. misce cum prædictis aquis, vel decocto, per duos deinde sequentes dies accipiat æger mane, & vesperi unciam unam sacchari rosati per horam ante cibum. Tandem, ubi hæc omnia recte peracta fuerint, ad ligni Guajaci decoctum hoc pacto deveniemus. Sumatur ligni Indici, serra, vel lima in scobem redacti libra una (præfertur lignum quod circumquaque est buxei coloris, intus autem nigrescens) & infundatur in aquæ fontane claræ libris xiiij. per spatium vigin-

Cura per argentum vivum improbatum.

Causa.

Signa.

ti quatuor horarum in olla fictili vitreata, & bene operta, A utetur ex decocto ejusdem ligni cum uncis tribus mellis, ro-
quod si timeremus inflammationem hepatis ipsius ægroti, sati; pustulas (si quæ super virilia, vel in alia corporis par-
loco aquæ fontanæ accipiat aqua endiviæ, postea admovea-
tur igni, & decoquatur, donec ex quatuordecim lib. aquæ
residuum sit octo librarum, inde excolabitur, servabiturque
decoctum in vase vitreo stricti orificii exquisite operto. Hu-
jus decocti uncias sex, vel paulo plus bibet æger horis qua-
tuor ante prandium, atque interim se continebit in cubi-
culo tepido, à quo (existente aëre frigido, & hyemali)
non est recedendum, donec totum potionis tempus trans-
ierit, quod si stragulis, & vestibus bene contextus in le-
cto per unam horam, vel per duas sudaret, optimum esset,
surgat deinde, & leniter inambulet, vel in aliquo hilario-
pere se exerceat, sicque transactis quatuor horis à potione
prandeat, prandium sit in illis primis decem diebus panis
bene fermentati, & biscocti uncia quatuor, vel quinque,
carnis vervecis, vel pulli gallinæ, vel perdicis, vel pha-
siani, vel turdi, primum in aqua elixæ, postea verubus be-
ne inassatæ, uncia duæ, vel tres, vinum sit oligophoron,
& probe lymphatum. A prandio sedens cum amicis & B
familiaribus hilares sermones audiat, instrumentis musicis,
& dulcibus sonis sese oblectet, fabulas, vel aliqua amato-
ria, vel jocularia legat. animi perturbationes fugiat, aleæ
alterive ludo jucundo operam dando se exerceat, somnum
diurnum fugiat, à veneris usu abstineat toto curationis tem-
pore, quod si propter dolores nocturnos, aliasque causas
insomnes accedant noctes, in die parum dormiat, sed non
statim ab assumpto cibo, nam is somnus fumosis exhalationibus
caput replet, destillationesque parit. Septima ho-
ra post prandium totidem rursus uncias ejusdem decocti
eodem modo potabit, & post tres, vel quatuor horas cæ-
nabit, eadem prorsus ratio cibi, & potus tam in cæna,
quam in prandio esse debet. post primos autem decem
dies non amplius carnem, sed ejus vicepassularum uncias
tres, & in prandio, & in cæna assumet, & loco vini aquam
secundæ decoctionis potabit, quæ sic paratur. Sumetur
illud idem lignum, quod prius decoctum fuerat, ac rursus
decoquetur in libris xx. aquæ optimæ ad consumptionem quar-
tæ partis, & facta exquisita expressione pro potu servabit. C
Transactis igitur viginti diebus, hac strictiori diætâ, rur-
sus ad eandem cibandi normam, quam in primis decem
diebus observavit, revertetur: & ut hæc cura sit magis pro-
ficua, & tutior, non ab re fuerit, ut æger singulis qui-
busque octo diebus sumat una hora ante prandium floribus
cassie drach. x. vel saltem unciam unam, quo die à ligneo
syropo cessabit, quod si interim non egeret, clysteribus

utetur ex decocto ejusdem ligni cum uncis tribus mellis, ro-
sati; pustulas (si quæ super virilia, vel in alia corporis par-
te adfuerint) spuma, quam in decoquendo ligno abstuleris,
linimentis excepta, & superimposita sanabis, quæ si
minus tibi satisfecerit, habes efficacissimum remedium à
doctissimo Joh. Baptista Montano propositum. Recipe
ellebori albi, nigri ana m. ij. lapathi majoris viridis lib. ij.
cucumerum sylvestrium, (asiniæ vocant.) drach. iiij. car-
nis melonum recentium cum suis seminibus lib. iiij. carnis
& succi limonum lib. iiij. misce omnia, & permitte fer-
mentari per dies tres, postea destillentur per alembicum vi-
treum, & aquam ad usum servabis; est enim ad quaslibet
maculas cutis, & asperitates tollendas idonea: aliud mi-
tius. Recipe lupinorum recentium non ablutorum lib. j. ra-
dicum liliorum alborum drach. vj. Amygdalarum amararum
lib. ij. succi parietariæ lib. iiij. misce omnia, & contunde;
statimque destillato oleum, & aquam seorsum adservato. A-
liud. Recipe salis nitri unc. iiij. olei amygdalarum amara-
rum lib. ij. scillæ lib. s. carnis limonum lib. j. misce, &
extrahatur oleum ad hunc usum satis probatum. At si inte-
rim hujusmodi gallica lues cum fædissimo illo symptoma-
te, hoc est capillorum decidentia, se se ostenderet, tali
occurres remedio. Recipe myrrhæ electæ, aloës, ladani,
ana unc. ij. foliorum, & baccharum myrti, capillorum ve-
neris, Florum alchannæ, seu ligustri, ana m. ij. contundan-
tur omnia per se, deinde misceantur, postea. Recipe olei amy-
gdalarum amararum, sesamini, de alchanna, ana unc. ij.
misceantur omnia simul, & permittantur fermentari in va-
se fictili stricti orificii optime lutato cum luto sapientiæ, vel
sub sole ferventissimo, vel sub fimo per dies quindecim, post-
ea destilletur hoc totum ab optimo destillatore, & separetur
aqua ab oleo, & seorsum utrumque conservetur, erit enim
quodvis ad pilorum instaurationem utilissimum. Aliud.
Recipe lacertorum viridum numero v. Apum unc. vj.
propoleis, hoc est, ceræ virginis unc. iiij. capillorum veneris;
myrtillorum ana m. vj. abrotani sylvestris unc. viij. exsic-
centur animalia in vase fictili in furno, deinde pulverizen-
tur, postea contundenda contundantur, liquefaciendâ lique-
fiant, deinde. Recipe adipis ursini lib. j. pone omnia simul,
& fermententur in vase vitreo bene obturato, vel in fimo, vel
in sole ferventissimo per dies tredecim, inde destillentur, & se-
paretur aqua ab oleo, & servetur ad usum.

F I N I S.

AUGERII FERRERII, Tolosatis Medici,

DE

P U D E N D A G R A
L I B R I D U O.

CAP. I.

Pudendagræ descriptio.

Pudendagra, Lues Hispanica, nihil aliud est,
quam putredo humorum ex contagione in coi-
tu magna ex parte contracta, participatione
venenatarum exhalationum, & spirituum in-
fectorum. Plerumque tamen contingit pueris
ex vitioso lacte nutricis hoc morbo laborantis, interdum
in utero matris contrahitur, Quibusdam etiam accidit com-
municatione lecti, participatione cibi, & potus cum iis,
qui contagiosis hujus mali ulceribus, & pustulis adhuc sca-
tent, aut infecto sudore madescunt. Quorum comesta-
tionibus se immiscere valde periculosum est, præsertim
quando pustulis oris & sordidis palati, fauciumque ulceri-
bus adhuc infestantur.

CAP. II.

Pudendagræ causæ.

Causa præcætarctica, seu externa esse solet coitus cum
infecta, & coitu motæ venenatæ exhalationes: aut
cum infectis conversatio. Interna est vitiosa, corruptaque
tota massa sanguinea, in dies magis putrescens, donec va-
sis quoque, & solidioribus partibus malum communicetur.
Ex quibus meatus urinarii primo quidem exulcerari solent,

Drenes offendi, hepar incallescere, & putredine fere accen-
di, accensus postea humores adurere, contagiosum calo-
rem cæteris partibus impertiri, fœdis humoribus totum
corpus implere. Unde ulcera male morigerata, pustulas,
tumores, maculas lividas, ac rubicundas oriri contingit.
Cerebri etiam substantia, putredinis ac contagionis vitia
concipiens, excrementosa fit, ideoque impellente natura,
& quod superfluum, atque inutile est, segregante, facile
dissolvitur, atque in partes subjectas destuens, tuberosita-
tes, nodos, articulorum dolores, aliasque multa sympto-
mata excitat, plerumque etiam medullas invadit, atque in-
ficit. Quibus rationibus moti medici quidam illustres pu-
dendagram ad pituitam referendam putarunt; pituitæ no-
mine ipsam cerebri substantiam, & quicquid à cerebro de-
fluit, comprehendentes. Verius tamen dixeris, causam ef-
se corruptos omnes humores, sed symptomata pituitæ ma-
gna ex parte deberi, propter facilem ejus defluxum. Pi-
tuitam autem hic intelliges, non naturale illud; & ad con-
coctionem reservatum phlegma, sed falsam, acrem, pu-
trefactam, serosam, ac excrementitiam omnem humidi-
tatem ad pituitæ calorem, aut naturam accedentem; in ce-
rebro potissimum collectam; in reliquo vero corpore par-
tim destillationibus, partim concoctionis, vel assimilatio-
nis vitis coacervatam. Cum in utero morbus contrahitur,
tanquam hæreditarium sit malum, & tanquam corruptum
elementum una cum paterno vel materno semine infundi-
tur, aut, si mater à die conceptionis in morbum inciderit,
communicatis fœtui vitiosis, infectisque humoribus, pri-
mæ conformationis facultates, actiones, organa, corrup-
pi necesse est.

M m m 3

CAP.

CAP. III.

Pudendagræ signa.

Signa partim ex iis, quæ sensibus obijciuntur, partim ex ægrotantis sermonibus colligenda sunt in hunc modum. Si enim cum artuum & capitis doloribus etiam obtulis, pustulæ in fronte, in capite, aut pudendis squammosæ siccæ, aut saniosæ, & putridæ apparuerint, certum habebis indicium morbi Hispanici, si nuper cum infecta coierit. Idque magis, si post coitum purulentis meatuum urinalium ulceribus, & ardore urinæ primo affectus, postea citra sufficientem puris purgationem sponte sanatus visus fuerit, aut si cancrôsæ virgæ pustulæ, quæ primo invaserunt, postea citra perfectam curationem evanuerint, aut si abscessus, qui primo in inguinibus apparuerunt, postea non resoluti, non maturati, aut male deterfi, in partem internam secesserint. Sunt quibus pustulæ cutem non subeunt, sed in diversis locis livida quadam rubedine cutis maculatur. Quæ rubedo, si nunc disparuerit, paulo post fere revertitur, aut pustulas de se edit. Sunt etiam, quibus citra exteriores pustulas & maculas alopecia accidit, cum oris & faucium ulceratione fere, nec sine artuum doloribus. Cætera symptomata sunt capitis, colli, & scapularum dolor, spinæ quædam perfrigeratio, tuberositates in capite, brachiis, & tibiis, alopecia capitis, & barbæ, cæterarumque partium depilatio, unguium casus, pustulæ in toto corpore, & cutis defœdatio. In infantibus, & aliis, qui ex coitu malum non contraxerunt, scire convenit, num, dum in utero gestarentur, ægrotare cœperint, num à nutricis lacte malum ortum fuerit, aut ex conversatione cum infectis. Notandum vero, morbum Hispanicum plerumque foveri in interno corpore sex, septem, octo, vel novem mensibus, antequam se manifestius prodatur: nisi quod à contagioso illo coitu usque in manifestationis diem, aut macula circa pudendas partes rubra, vel livida, aut pustulæ, ulcusve in pudendis, in fronte, vel in ore, aut nodi in capite, vel in extremitatibus, aut paulatim procidentia capillorum perseverantia sua internum morbum attestantur.

CAP. IV.

Pudendagræ curatio.

Tria sunt in hoc morbo præcipua, à quibus curativæ indicationes sumuntur. Primum est vitiosorum & corruptorum humorum copia. Alterum putredo. Tertium contagio. Copia putredinem alit & auget. Putredo adulteratæ caliditatis index est. Adulteratus calor concoctionem vitiat, humores adustioni obtemperantes adurit, cæteros aut dissolvit, aut resoluta subtili substantia condensat, ac incrassat. Sic enim adustione crassi, densi, ac tenaci quadam irrigatione lenti humores evadunt. Lentorem ac crassitiam consequitur obstructio: obstructione impeditur transpiratio, fovetur contagio, augetur, quæ ex contagione ortum ducebat, putrefactio: unde infinita alia mala oriri videmus. Dissolutis adventitio calore humoribus, fiunt destillationes & defluxus: atque ex his pectoris affectus, stomachi subversiones, colli & articularum dolores, tuberositates, nodi, & similia. Contagione vitiat sanguificatio, corrumpuntur humores, inficiuntur spiritus, depravatur, quæ in singulis partibus efficitur, concoctio & assimilatio. unde excrementosum totius corporis habitum reddi contingit: præcipue vero cerebrum, alimentum, quod ad se defertur, concoquere, & propter infestæ qualitatis vitium perfecte assimilare recusans, excrementis oppletur, quibus in varias corporis partes distributis, infinita excitantur morborum, & symptomatum genera. Constat ergo varium hunc malorum concursum ex una contagione, adjuncta putredine, proficisci. Quibus omnibus abigendis, propellendisque, opus est remediis contraria quodammodo facultate præditis. Contagio enim ea, quæ infectioni resistunt, postulat: putredo ventilationem, putrium & semiputrium concoctionem: adulteratus calor refrigerationem, & emendationem; lentor ac crassities detersionem & attenuationem, obstructio reclusionem apertionemve, corruptorum humorum copia multiplicem ac variam evacuationem. Symptomata vero & succedentes affectus quomodo curari debeant, suo loco dicemus. Nunc methodicam morbi ipsius curationem proponamus, redigamusque in octo capita curativas omnes illas indicationes.

I. Ergo remedium sit Viæ boni succi, facilis concoctionis, minime excrementitius, attenuans, abstergens, siccans, & ubi intensus erit calor, refrigerans.

II. Sit facilis levisque purgatio, quam minorativam vocant.

A III. Venæ sectio in quibus expedit.

IV. Corporis atque humorum, qui excerni debent, præparatio, attenuando, tergendò, aperiendo, corpora fluida faciendò.

V. Plenior humorum Evacuatio.

VI. Particulares evacuationes, ut tandem refecatis pravis humoribus, & apertis undique meatibus, ventilationi & perspirationi locus sit, inhibeatque putrefactio.

VII. Symptomatum, ac morborum tanquam symptomata succedentium, curatio.

VIII. Loco potissimum infectionis ac contagionis Seminaria extinguenda, ac interimenda proponuntur. Quod tamen non solum in fine curationis, verum etiam per totum morbi decursum utiliter efficitur.

CAP. V.

De victu Pudendagricorum.

Licet Lues Hispanica totam massam sanguineam, atque humores omnes occupet, victum tamen, ut & cætera remedia, ita instituere oportet, ut vincentis & magis peccantis humoris ratio habeatur; vincente siquidem, & magis peccante bile, ad refrigerationem proclivior esse debet; vincente pituita ad maiorem absterfionem & attenuationem. Præpollente vero melancholia, ad attenuationem citra vehementem siccitatem. In genere conducunt alimenta omnia boni succi, facilis concoctionis, minime excrementitia, ut, gallinacci generis mares & feminae, perdices, attagenæ, phasiani, pulli columbarum, merulæ, turdi, turtures, turricolæ, & montanæ aviculæ, cuniculi juniores, jecinora & testes gallinaceorum, pedes & alæ volatilium, præsertim gallinacci generis, pedes vervecini, suilli, vitulini, atque ex ipsis confectum gelu, ova gallinarum, & phasianarum recentia, tremula, forbilia. Carnes vervecinæ, hœdinæ, & vitulinæ, assæ, ut plurimum usurpantur. Panis sit triticeus, non nihil furfuraceus, ut abstergat, si autem probe confectus adhibita prius maceratione, & debita fermentatione, & in clibano, vel fornace decoquatur, non in cineribus, aut foci tegula. Biscoctum ob siccitatem præferunt aliqui, nos ob coctionis difficultatem & succi crassitiam rejicimus. Conferet etiam panis elotus, atque ex sorbitionibus *pisana cum mulsâ*, concurrente vero multa pituita, cum *hyssopo, pulegio, anetho, origano*. Convenient etiam *parata*, & *lac amygdalarum dulcium*, interdum etiam *alica*, & juscula omnia ex prædictis carnibus parata, præstabit tamen assis, quam jusculis aut elixis uti. Si quando oleribus opus sit, conceduntur *lactuca, portulaca, acetosa*, & ad moderate abstergendum, aperiendumque *gingidium, seu chærefolium, endivia, cichoreum, scariola, lupulus, asparagus, borago, buglossa*; & cum evidenti attenuatione opus est, *mentha, feniculum, salvia, hyssopus, melissa, majorana, apiura, petroselinum, pulegium, serpillum, thymbra, anethum*, quibus contagionis emendandæ gratia adjicies *betonicam, pimpinellam, dictamnium, hypericum, tormentillam, verbenam, carduum benedictum, angelicam, vincetoxicum, calendulam, rosmarinum, balsamitam, scabiosam, thymum, origanum*. Cavendo tamen ne horum usu vitiosos humores accersas. Admittes etiam *uvas passas, caricas, pruna, & pyra cocta, cappares, amygdalas, pinearum & pistachiarum nucleos*. In condimentis vero licebit uti *aceto, omphacio, succo acetosæ, succo granatorum, succis citriorum & arantiorum, & aqua rosata*, exsuperante caliditate, & inflammationem minuantibus pustulis, interdum etiam *mulsâ, vino, succo passularum, melle, cinnamomo, croco, nucemosebata, macere, caryophyllis, aniso, feniculo*, ubi humiditates & flatus prævaluerint. Abstinentum à lacte, cafeo, ovis coctura densatis aut frixis, & à carne bubula, suilla, agnina, leporina, anserina, cæterisque omnibus crassum, ferofum, pravumque succum gignentibus animalibus, fructibus, seminibus, plantis, & similibus. Vitanda etiam salsa omnia & acria. Adstringentia vero, nisi particularis quædam intentio postulaverit, raro admittes. Piscibus saxatilibus, pelagicis, littoralibus, qui neque insuave, neque mali odoris, neque glutinosum quidquam gustu representant, interdum vesci licebit, ut gobiis, asellis, murænis. Concedimus etiam trutas, salmones, alosas, rubelliones nostros, soleas, quas lingulacasse putant, atque alios neque prædura, neque præmolli carne præditos. Gustandos autem pisces, non autem edendos cenfeo. Potus esto vinum album, aut aliud tenue, quod urinam ducat. Id autem sufficienti aqua diluendum est, pro morbi excessu, tempore anni, consuetudine, ægrotantis temperatura. Vini loco conducent, *aqua hordei, decoctum pauci cinnamomi in pluscula aqua, hydrosacchari, oxysacchari, hydromeli, apomeli, oxymeli, aut secundarium ligni Indici decoctum*. Ordo autem in cibis ingerendis servetur, humidaque siccis præmittantur, & coctu faciliora coctu

coctū difficilioribus. Nec tenuissimo illo victu, quem in morbis longis damnavit Hippocrates, hic utendum, sed ad conservandum usque ad statum naturæ robur, quod satis comedendum, sic tamen, ut Socratico more à mensa cum aliquantula fame recedas. In statu, atque in curationis scopo tenuior victus adhibendus, atque in totum præstabit tunc assis, quam elixis, uti. Aër ubique fere fuscus deligendus, calidior quidem vincentibus frigidis humoribus, temperatior in cæteris. Talis autem, si natura non sit, arte præparandus est, suffimentis, irrorationibus, ignibus, similibusque artificiis. Cavendum ab Austro, quod corpora dissolvat & humectet, capita aggraves, & vertigines faciat, & à Coro, quod pestilenti quadam natura destillationes moveat, quod in Mitylene oppido diligenter annotavit Vitruvius. Spirat autem ab occidente æstivo. Exercitationes cibum præcedant, sint autem moderatæ, nec penitus ad lassitudinem progrediantur. Deambulatio, equitatio, & in lætica gestatio plurimum conferent. Ventris dejectionem moliri oportebit aut fructibus solutivis, ut *prunis* & *tamarindis in mulsâ coctis*, aut jure aliquo, cum quo *polypodium*, *sena*, *buglossum*, *urtica*, & *mercurialis* bullierint, aut clystere, aut medicamento molliter perpurgante. Ira, metus, tristitia, cæterique affectus, qui animum & corpus agitant, vitandi.

CAP. VI.

De facili purgatione quam minorativam vocant.

Licet in tanta & tam pertinaci humorum corruptione valde necessaria sit purgatio, tamen, cum natura contagione ac pernecitate mali gravata ac conturbata sit, non videtur tutum statim ab initio curationis efficaci medicamento eam irritare. Nam & ars ipsa docet ab imbecillioribus incipere, & paulatim valentioribus assuefacere naturam. Utendum ergo primum facili levique purgatione, quales sunt, quæ cum *castiâ nigra*, *diapruno simplici*, & *catholico* fiunt, quibus, ne forte parum aut nihil agant, addere solemus valentius aliquod medicamentum simplex aut compositum. Nos *confectionem hamech* cæteris jure præferimus, & miscemus in hunc modum. Recipe *catholici unc. j. confectionis hamech drach. j.* & *ss. sacchari q. s. fiat bolus*. Vel sic. Recipe *castiæ recentis extractæ drach. vj. pulpæ tamarindorum drach. j.* & *ss. confectionis hamech drach. ij. sacchari quod satis, fiat bolus*. Si bolum recusset æger, malitque potionem, dissolves medicamenta in tribus aut quatuor uncis hydromelitis, aut convenientis aliqujus decoctionis, & cum pituita prævaluerit, adjicies *agarici trochiscati*, aut *elect.* Indi, aut *benedictæ portionem aliquam*; si bilis, *rhæbarbarum*, & *elect. ex succo rosarum*; si melancholia, *diasenæ*, aut *epithymi portianculam*.

CAP. VII.

De venæ sectione.

Venæ sectio convenit plethoricis, & aliis quibus venæ turgescunt, nec non quibus ad inflammationem prolantur pustulæ, tumores, & ulcera. Secunda autem interna cubiti vena, quam basilicam appellant, quando partes collo inferiores magis infestantur. Externa, quam cephalicam vocant, quando frontem, caput, palatum, fauces, & collum symptomata impetunt. Communis vero & media, quando partes supernæ & infernæ ex æquo afficiuntur. Trahendum autem tantum sanguinis, quantum ægrotantis ætas, vires, & temperatura, morbi symptomatumque vehementia, & circumstantis aëris status requirere videbuntur. Si pridie leni illa & minorativa purgatione usus non fueris, duces alvum molli clystere, in hunc modum. Recipe *hydromelitis lib. j. ss. castiæ fistulæ cum melle conditæ unc. ij. olei chamæmelini quart. j. salis parum, mistis omnibus fiat clyster*. Detur ante venæ sectionem, & relaxato ventre, redditoque clystere mittatur sanguis.

CAP. VIII.

De præparatione.

Antequam validiore medicamento humores eliciamus, fluidum, ut præcepit Hippocrates, corpus reddendum est, meatus referando, crassa glutinosaque incidendo, extenuando, atque abstergendo. Quod partim victu, de quo diximus, partim syrupis & decoctis efficiendum, in hunc modum. Recipe *radicis polypodii*, & *ramentorum ligni Indici ana unc. ij. rad. asparagi, tormentillæ, dictamni, filicis, asari ana unc. corticis mediani sambuci, glycyrrhizæ rasæ & contusæ ana unc. ss. herbarum capillarium, hepatis*

ca, fumariæ, lupuli, scabiosæ, melissæ, taraxaconis, agri-moniæ ana manip. j. oxylapathi, personatæ, cichorei cum radicibus ana manip. ij. passularum purgatarum a vinaceis, & tamarindorum ana unc. j. seminis carthami contusi drach. vj. senæ, thymi, epithymi ana unc. ss. quatuor seminum frigidorum majorum contusorum ana drach. ij. hermodactylorum, & agarici ana drach. j. ss. cinnamomi drach. iij. decoquantur secundum artem in aqua justæ quantitatis, donec media pars aquæ consumpta sit, & in lib. ij. colaturæ decoque leviter succi buglossi, & boraginis utriusque depurati unc. iij. postea adde syrupi de fumo terræ, & de epithymo ana unc. j. mellis rosati, aut violati quart. j. fiat apozema pro quinque dosibus. In calidiore corporis temperatura addes acetosam, scariolam, atriplicem, endiviam, lactucam, parietariam, pruna, myxa, zizyphas, semina frigida, recentes rosas, violas, nymphæas & cichorei flores. Vincente pituita adjicies radices iridis, lilii convallium, galangæ, rha-pontici, bryoniæ, aristolochiarum, cyclamini, & hyssopum, origanum, centaureas, stæchadem, betonicam, cum pæoniæ & nigellæ seminibus. Prævalente atra bile, cortices ebuli, genistæ, fraxini, capparum, tamaricis, parthenium, pulegium, pimpinellam, ocymum, cum seminibus fraxini, bederæ, hyperici, viticis, anethi, cassuthæ, althææ, genistæ, & floribus anthos, scabiosæ, lupuli, boraginis, buglossi, tamaricis, thymi, genistæ, sambuci. Biliosos etiam juvabunt syrupus de endivia, oxymeli simplex, syrupus de fumo terræ simplex, & syrupus acetosus. Pituitosos syrupus de stæchade, de calamintha, de byzantiis, de mentha, de absinthio. In atra bile proderunt syrupi de scolopendria, de cichoreo, de fumo terræ, de epithymo. Sed tabellas, quas superingere solent medici, præstabit ex iis, quæ contagioni resistunt, conficere: quorum nonnulla jam recensuimus in victu, cætera capite ultimo hujus libri plenius tractabimus.

CAP. IX.

De purgatione.

Præparato corpore, superest ut vitiosos & corruptos humores evacuemus, sanguinemque à putridis, falsis, serosis, & adustis superfluitatibus vindicemus. Eum ergo, in quo superat caliditas, purgabimus in decocto violarum, tamarindorum, & senæ dissolventes rhæbarbarum, catholicon, & confectionem hamech, vel cum pilulis de fumo terræ, & de rhæbarbaro. Prævalente pituita, in decocto passularum, hermodactylorum, & seminis carthami dissolves agaricum, benedictam solutivam, diaphœnicon, & confectionem hamech, aut pilulas de agarico, cochias, & de fumo terræ commiscebis, & devorandas dabis. Eum vero, in quo vincit atra bilis sic purgabis. Recipe *polypodii unc. j. passularum purgatarum a vinaceis drach. vj. senæ unc. ss. cassuthæ, anisi, cinnamomi ana drach. j. aquæ mulsæ quantum satis, bulliant simul ad tertiæ partis consumptionem, & in colatura dissolvantur epithymi drach. ij. lapidis lazuli exquisitè abluti drach. ss. diasenæ, & confectionis hamech ana drach. j. ss. syrupi de fumo terræ, & de epithymo ana drach. vj. fiat potio*. Vel, Recipe *massæ pilularum de quinque generibus myrobalanorum, de fumo terræ, & de lapide lazuli ana scrup. j. cum vino infusionis epithymi, aut ellebori formantur pilule vij.* Medici nostri temporis dant postridie roborantes bolos, quos ex conservis, quæ in officinis prostant, conficere solent, adjectis interdum speciebus diarrhodon, diatriasantali, elect. de gemmis, diambra, & cæteris pro varia ægrotantium, & morbi natura. Præstaret tamen ea, quæ contagioni resistunt, ad hoc opus eligere.

CAP. X.

De particularibus Evacuationibus.

Particularium evacuationum censentur menstruæ purgationes, hæmorrhoides, & quæ ex ore apophlegmatisimis & gargarismis educuntur, aut errhinis, & succorum attractione ex naribus. Adde solutionem alvi, urinæ, sudorisque provocationem, & insensilem transpirationem, quibus fere, omiſſis cæteris, incumbunt medici. Medicamenta enim, quæ per os vel nares purgant, verentur, ne, qua pollent acrimonia, partes illas ad contrahendum ulcus promptissimas exulcerent. Menstruas purgationes & hæmorrhoidas in postremos dies differunt, nisi cito medicamentis parere posse videantur. Si quando tamen his incumbendum sit, aperies hæmorrhoidas imposito ficus folio, vel amygdalis amaris tritis mistisque cum felle bubulo, aut hirundinibus sedi admotis sanguinem elicies. Menstrua vero provocabis potu sequenti. Recipe *calaminthæ, pulegii, & seminis nigellæ ana drach. iij. contendantur, tritaque & cribro tenui transmissa decoquantur abunde in melicrato, fiat potio pro*

pro tribus diebus, detur mane in lecto, concessio insuper A duarum aut plurium horarum somno. Apophlegmatismos & gargarismos, si opus sit, conficies in hunc modum. Recipe *mastiches*, & *passularum mundatarum ana drach. ij.* contundantur, & fiant trochisci commanducandi. Hi, ut non erodent, sic pauxillam pituitam elicient. Potentiores sunt qui sequuntur. Recipe *pyrethri*, *staphydis agriae*, *piperis ana scrup. i.* *mastiches scrup. ij.* terantur, & cum melle formentur trochisci, quos in exitu lecti commanducare conveniet. Recipe *foliorum lauri viridum*, *thymi*, *hyssopi*, *majoranae ana manip. i.* *passularum purgatarum*, & *seminis nigellae contusi ana unc. ss.* *agarici drach. i.* *ss.* aquae fontanae lib. ii. vini albi optimi lib. ss. fiat decoctio ad perfectionem, & in colatura dissolve *staphydis agriae*, *struthii*, *piperis ana scrup. ij.* *pyrethri*, *zingiberis ana drach. ss.* *oxymelitis scillitici unc. ij.* mistis omnibus fiat gargarismus, ad pituitam apophlegmatismi loco educendam. Per nares purgabis cerebrum cum succis betae, brassicae, anagallidis, majoranae, cyclamini, aut cum melle in errhina pyramidalia rediges apophlegmatismos praecedentes, & in nares intro mittes. Sed exulcerato naso, ab errhinis omnibus abstinendum, utendum vero apophlegmatismis & gargarismis. Et contra, exulceratis & faucibus & palato, apophlegmatismis, & gargarismis pituitam elicientibus, abstinendum vero errhinis, & praedictis succis. Cave tamen ne, dum pituitam elicis, ulcus excites. Medici, ut diximus, posthabitis caeteris particularibus evacuationibus, toti ad ventris dejectionem, urinae sudorisque provocationem, & eam, quae per poros fit, transpirationem, se conferunt. Alvi dejectionem molliuntur, partim victu, de quo diximus, partim clysteribus, & medicamentis molliiter purgantibus. Clyster hic satisfacere poterit. Recipe *althaeae cum rad. manip. ij.* *malvae*, *mercurialis*, *lupuli*, *buglossi*, *fumariae*, *urticae ana man. i.* *rad. polypodii unc. i.* *corticis mediani sambuci*, *senae*, & *seminis carthami contusi ana unc. ss.* *seminis fœnugraeci drach. iij.* fiat decoctio, & in lib. j. *ss.* colaturae dissolve *medullae cassiae fistulae*, & *catholici ana unc. j.* *olei communis quart. i.* *mellis rosati colati drach. x.* *salis drach. i.* *ss.* fiat clyster. Medicamenta molliiter purgantia sint *cassia fistula*, *diaprunon simplex*, *catholicon*. Urinas movere negligunt, praeterquam qui ligni Indici, aliorumque sudorificorum decoctis, curationem perficiunt. Omnes provocandis sudoribus occupatissimi sunt, arbitran-tes, quod verum est, eo modo urinas averti, & sanguinis serum, ex quo urina conficitur, caeterosque humores, qui post antedictas purgationes in corpore remanserunt, facillime in sudorificos vapores resolvi, eam etiam, quae per poros fit, excretionem mirabiliter augeri & perfici. Interdum etiam pituitam per os & nares elici, quod ex accidenti contingit, nimirum incredibili argenti vivi, aut succedaneorum penetratione. Praemissis ergo primis quinque remediorum generibus, sexto loco nihil aliud, quam sudores procurant, paucis exceptis, qui, quod alii sudoribus efficere conantur, id ipsi certis purgationibus tuto, celeriter, & jucunde perficiunt, de qua re suo loco dicitur. Sed sudorum eliciendorum receptos hodie inodos omnes explicemus. Primus modus constat unguentis & linimentis. Secundus ceratis & emplastris. Tertius loturis. Quartus suffitibus, atque hi fere omnes argentum vivum actu, aut potentia recipiunt. Quintus sudorificis decoctis, praefertim decocto ligni Indici, cujus loco successerunt *juniperus*, *chyna*, *sparta parilla*, *apios*, infinitaque alia. Sextus liquoribus destillatis. Septimus postea subjiçietur curandi modus, qui non sudoribus, sed purgantibus medicamentis, & quod vulgo dici solet, sanguinem mundantibus perficitur. Octavus ultimo loco addetur, ex praedictis omnibus compositus.

CAP. XI.

De Inunctionibus.

Ponitur æger in loco calido, & totus ibi inungitur, praeter caput, pectus, & sub alis. Postea linteis calidis aut multa stappa calida fasciatur, & in lecto sudare cogitur, juxta pedes appositis calentibus lapidibus. Sunt qui ex hordeo calefactos sacculos inter coxas ponunt, & sub alis ac pedibus, quo unguentum magis penetret, & sudor copiosior eliciatur. Inungi autem poterit octo diebus, si semel tantum in die inunxeris. Nam bis in die inungere grave nimium est, quamquam hodie vix quinque dies conceduntur, & bis in die adhibetur inunctio. Tunc autem satis inunctum putamus, cum post multam sputi eductionem os male affici, & ulcerari incipit. Tempus inunctioni idoneum est, horis quinque aut quatuor ante prandium, & cum post prandium adhibetur, horis quatuor post prandium, sic ut tribus horis post inunctionem non cenet. Post coenam inungere sanum non est. Interim si deficere videatur, offeres panem in vino puro aut diluto, aut

cum intenditur calor, in posca madefactum. Nec omit- tenda erit alvi dejectio, de qua diximus. Hoc remedio dolores extinguuntur, pustulae, tumores, & nodi discutuntur, ulcera perpurgantur, exceptis, quae in ore post inunctionem relinquuntur, quae finitis inunctionibus statim fovebis lacte, aut decocto hordei, adjectis diamoro, & melle rosaceo. Caetera in secundo libro tractabimus. Unguentorum autem, & linimentorum compositiones ex praesenti morbi & symptomatum natura, ægrotantis ætate, viribus, temperatura, & aëris constitutione deduces. Abundantibus enim tuberositatibus & nodis, plus pinguedinum apponendum erit, abundantibus ulceribus & pustulis, plus pulverum. In calidiore ægrotantis aut aëris temperatura, immiscenda quae temperent, ut butyri plus, & plus olei rosacei, minus vero exsiccantium. In infantibus vincant axungiae & butyrum. In robustis tertia aut quarta unguenti pars sit argentum vivum, in delicatioribus vero vix sexta aut septima, in infantibus vix octava. In genere constet unguentum mollientibus, discutientibus, rarefacientibus, detergentibus, siccantibus, & argento vivo, quibus haud inutiliter admiscantur medicamenta purgantia ad trahendas per poros ad cutem ex imo corpore superfluitates. In quo genere excellunt *agaricus*, *hermodactylus*, *cyclamen*, *pyrethrum*, *aristolochia*, *scilla*, *citra noxam*. Interdum etiam *bdellio*, *ammoniaco*, *turbith*, & gummi partim mollientibus, partim humores attrahentibus uti licebit. Sunt qui ratione contagionis *theriacam* & *mithridaticum* adjiciunt. Chirurgi utuntur linimentis Joannis de Vigo. Nos unguenta in hunc modum parare solemus. Recipe *axungiae porcinae recentis* & *mundatae lib. j.* *butyri recentis sine sale lib. ss.* unguenti de *althaea*, & *martiatii*, *theriacae veteris ana unc. ij.* *hermodactylorum*, *turbith*, *aristolochiae rotundae*, *tartari rubri*, *zingiberis ana drach. ij.* *myrrhae*, *aloës*, *styracis liquidæ*, *ladani ana unc. ss.* *succi limonum* & *olei rosacei ana unc. ij.* *olei chamæmelini*, *lumbri- corum*, & *terebinthinae*, *aquae vitae*, & *olei laurini ana unc. j.* *lithargyrii drach. xv.* *argenti vivi cum saliva exstincti unc. ix.* *cera quod satis*, fiat unguentum molle. Adhibui ego aliquando inunctiones sine argento vivo, in hujus loco cortices radicis cucumeris agrestis, & ellebori utriusque, *euphorbium*, & similia substituendo, ad penetrandum vero petroleum, aquam vitae, oleum de terebinthina, oleum de lateribus, aliasque calidorum medicamentorum destillationes, quas haberem in promptu. Nec intelligere potui, quae in re praestaret argentum vivum, cujus contactu saevissima symptomata relinquuntur, ut plus interdum periculi immineat à remedio, quam à morbo. In caeteris nihil est, quod evidenter noxam inferre possit, cum tamen medellam praestet longe faciliore negotio, quam argentum vivum. Sed quam difficile sit, ab imbutis semel opinionibus artifices divellere, conquerimur omnes, non solum in his, verum etiam in plurimis aliis, quae neque experientia, neque ratione nituntur. Neque vero negare possumus mirabilem esse illius efficaciam, qui nonnullos viderimus hoc morbo laborantes, sola plantarum pedum, & volarum manuum inunctione, intacto reliquo corpore, copiose desudasse, pituitam è cerebro deiecisse, & tandem sanos evasisse. Constabat autem inunctio multo argento vivo cum axungia porcina recente, & oleo terebinthinae subacto, adjectis etiam *hermodactylis*, *sulphure*, *succo bryoniae*, *euphorbio*, & *aqua vitae*. Non est argenti vivi penetratio, & vis quam impugnamus, sed pestilens malignitas morbo plerumque longe gravior, quam una cum curationis beneficio imprimi- mit & relinquit. Nam & nervos offendit, cerebrum mirum in modum debilitat, & quod pessimum est, corpus subin- grediens, ossa perforat, & medullas invadit, atque in ipsis tam acerbos dolores excitat, ut plerumque mors praefera- tur. Quod admonitione dignum visum est, non ad penitus interdicendum ejus usum, sed ad reprimendam multo- rum temeritatem & lasciviam, qui in omni ætate, in omni sexu, in omni temperatura, & aëris qualitate illo nec bene subacto, nec correcto inconsideratissime utuntur. Sunt aliae securiores, & minus molestae curandi formae, quae si aliquando propter morbi, symptomatumque vehemen- tiam parum efficaces videantur, non repugnabo, quin tunc ad mercurium confugas. Nam certum est quos- dam hoc uno remedio curari, caeteris ne quidem ad leviam symptomata conferentibus. Quod tamen adeo frequens non est, ut ad unam crepidam calceandos pedes omnes nos allicere debeat.

CAP. XII.

De Ceratis, & Emplastris.

Hic modus non distat à priori, nisi forma. Nam medi- camenta hic mollientia, tergentia, siccantia, rarefa- cientia, discutientia esse debent, adjectis argento vivo, aut cinnabari, aut sublimate, quibus etiam utiliter admiscen- tur,

tur, quæ humores ad cutem attrahunt. Ex his fiunt emplastra partium, quibus admoventur debent, forma. Quippe spina secundum longitudinem & latitudinem suam his vestiri debet, nec non brachia & tibiæ, unde postulat res ipsa, ut emplastra & cerata easdem longitudes & latitudes impleant. Hoc modo tectum corpus externum aërem non admittat, propter erumpentes sudores, & sputum in ore coacervatum. Renoventur autem emplastra tertio quoque die, decem dies curationi concedendo. Cessandum tunc, cum post multam sputi educationem gingivæ putrescere & ulcerari incipient. Emplastra autem in hunc modum componantur, Recipe emplastri diachylon magni, emplastri de ranis ana unc. viij. tripharmacum quatuor, olei de lateribus, olei de spica, aquæ vitæ, theriacæ, mastiches, thuris, styracis liquida, ana unc. i. myrrhæ, aloës, ladani, ammoniaci, sagapeni, bdellii, galbani ana unc. ss. rad. iridis, aristolochiarum, hermodactylorum, baccarum lauri, cyperi, ana drach. iij. argenti vivi cum succo limonum extincti unc. viij. cinnabaris unc. ij. sublimati unc. ss. ceræ q. s. misce, & confice emplastrum. Si mavis ceratum, adde terebinthinam, & ceræ plusculum, si sparadrapum (sic enim officinæ vocant emplastrum, aut ceratum tenue in tela) liquefac omnia ad ignem, & cum infrigidari ceperint, misce argentum vivum, sublimatum, & cinnabarim, & move longo tempore cum virga ferrea, postea intinctis, ut moris est, linteo-
lis fac sparadrapum. In calidioribus corporum temperaturis, aut temporibus, addes succos portulacæ, & semper vivi, succum granatorum, unguentum rosatum, & similia, exigua copia, ne ab emplastri, aut cerati forma recedas. Vidi ego multos, qui tecto hujusmodi emplastri corpore, toto curationis tempore interdiu per urbem incedendo, motu sudores procurarunt iuduti vestibus pelliceis, superinducto arctissimo cingulo, atque in hunc modum curati fuerunt. Errant itaque, qui sudores hic minime expectandos censent, sponte enim erumpunt domi se continentibus, & in aëre calido versantibus. Et revera nisi sudor eruperit, non prodest remedium.

CAP. XIII.

De ablutionibus.

Fiunt etiam loturæ ex siccantibus, rarefacientibus, discutientibus, & mercurio sublimato, quibus in loco calido ablui & perfricari solent omnes corporis partes, exceptis capite, pectore, stomacho, & sub alis. Idque diebus decem, seniel, bis, ter in die, pro ægrotantis viribus, & cæteris circumstantiis, quo tempore è cubiculo exire non permittitur. Putrescunt hic etiam gingivæ, & exulcerantur, sicut in præcedentibus, quod curationis finem indicat. Exemplum hoc esto. Recipe aquarum iovæ arthriticæ, majoranæ, salvie, absinthii, calaminthæ, fumarie ana lib. ss. aquarum feniculi, scabiosæ, betonicæ, rosmarini, inulle ana unc. iij. vini albi optimi lib. i. mercurii sublimati unc. iij. bulliant simul igne claro in vase vitreo, in modum aquæ bordei, & fiat inde lotura. In calidioribus temperaturis, vini, & aquarum calidarum loco, utendum omphacio, succis limonum, & granatorum, aquis rosarum, portulacæ, fumarie, plantaginis, cichorei, asparagi, mistis tamen plurimis discutientibus. Post ablutionem & perfrictionem sudor in lecto procurandus, appositis juxta pedes calentibus lapidibus. Neque enim, quod moliuntur, agunt, qui sudores non procurant.

CAP. XIV.

De Cinnabari.

Quarto loco de suffitu cinnabaris dicendum, acerbissimo certe remedio, quo prudentes & docti plerique Medici ad totum corpus uti nunquam ausi sunt, ad certas autem partes, ut crura & brachia, cum vel sphaceli adfuerint, vel feræ gummositates, vel dolores, vel ulcera male morigerata, præstantissimum arbitrati sunt. Cæterum eo abstinendum suadent, aut non nisi corporibus athleticis adhibendum, quamquam & delicatis profuisse sciunt. fit autem in hunc modum. Aeger in cubiculo clauso in sellula, aut matella nudus collocatur, sic ut tanquam sub conopeo seu papilione totus pannis optime circumtectus sit, ut ne os quidem extet. Tunc accensis carbonibus uritur cinnabaris cum thure, & cæteris correctivis, quo suffitu incalescit æger mirum in modum, ac sudat per horam integram fere. Toties autem id tentandum, donec, sicuti in unctionibus, gingivæ putrescere, & os ulceribus affici, & animus deficere quodammodo cœperit. Inter sudores si deficere videatur, permittes ut caput tantillum è pannis explicet, modo id sæpe non faciat. Fit suffitus semel, bis, ter in die, pro anni ratione, ægrotantis viribus, & cæteris circumstantiis. Ad evitandum animi de-

Tom. II.

liquium, impones prius epithema cordi ex paucis vino, aquis rosarum, melissæ, violarum, & pulvere gemmarum, & margaritarum confectum, & duos ovorum vitellos paulo ante suffitum offeres. Corrigunt autem cinnabarim thus, myrrha, aloë, styrax, benzoin, gummi juniperi, ladanum, lauri baccæ, & folia, lignum Indicum, lignum aloës, xylobalsamum, angelica, dictamnus, tormentilla, gentiana, calamus aromaticus, cyperus, schœnanthon, caryophylli, macis, crocus, & similia. Adduntur nonnunquam ad cooperandum, & valenter agendum auripigmentum, sandaracha Græcorum, pyrites, & euphorbium. Ex his pastillos, quos trochiscos vocant, & pulveres sic conficimus. Recipe cinnabaris unc. ij. thuris, ligni aloës, myrrhæ, ladani ana unc. ss. baccarum lauri unc. j. aloës drach. iij. cum stacte formentur trochisci. Vel, Recipe cinnabaris unc. ij. auripigmenti unc. i. marcassitæ, sic pyriten vocant, argenteæ drach. iij. gummi juniperi, thuris, ladani ana unc. ss. fiat pulvis pro robustioribus. Delicatio-
ribus vero sic recte confules. Recipe cinnabaris unc. ii. benzoin, gummi juniperi, ligni aloës ana unc. ss. calami aromatici, radicis gentianæ, cyperi, styracis, calaminthæ ana drach. ij. thuris, myrrhæ, aloës, dictamni ana drach. iii. cum theriaca formentur trochisci. Si nimiam caliditatem verearis, addes semina acetosæ, scariolæ, intybi, aut santalos, ebur, rosas, violas, urantur drachmæ duæ, tres, quatuor, pro morbi magnitudine, ægrotantis viribus, & temperatura, &c.

CAP. XV.

De ligno Indico.

Ligni Indici quæ hætenus ad nos pervenire genera sic describit Manardus. Primum, quod Guajacum vocat, densius, gravius, crassius, interiore parte nigricantius, exteriori subpallida, & veluti lineis quibusdam ad fuscum inclinantibus, in æque distantes per longum interfecta. Alterius ad albius magis vergit exterior pars, neque est tam manifestis lineis distincta: nigrum tamen & ipsum colorem intrinsecus ostendit, sed minore orbe quam præcedens. Tertium, quod sanctum præcipue vocatur, tam intrinsecus, quam extrinsecus albicantem colorem præ se fert, exilibusque valde lineis ejus distinguitur longitudo: Hæc ille epist. lib. xvii. ubi primum imbecillius agnoscit, & ebum Indicum esse putat, nec ab eo secundum nisi forte natalibus differre. Tertium autem valentius esse ostendit, quoniam acrius & odoratius. Præterea decoctum hujus ad aspectum turpius, & gustu insuavius, & stomacho minus gratum, ut ea de causa consueverit per dies circiter decem primo illo ceu faciliore uti, ut natura assuescenda Sanctum, quod potentius est, melius ferat. Si tu tamen officinas & mercatores adieris, tam confusas invenies apud eos hæc differentias, ut quid sit Lignum Sanctum, quid Guajacum monstrantibus illis discernere nequeas. Primum enim genus plerique pro Ligno Sancto, & tertium pro Guajaco ostendant. In quem errorem etiam incidisse constat scriptores quamplurimos. Sunt enim qui, quod ipsi lignum sanctum vocant, fuscum vocant, & flavum eligendum censent, quos colores primo, & secundo generi attribuit Manardus. Sunt qui Guajacum albicantem describunt, & cæteris præferunt. Sed posthabita nomenclaturarum ambiguitate, de rebus ipsis sic statuamus. Tria illa genera Pudendagræ convenire, præstare acrius & odoratius. Minus acre & minus odoratum minus calfacere, nec adeo ficare. Præstantius illud calidis siccisque temperaturis minus convenire, & cæteris magis prodesse. Sed, præparationis modus quis sit, nunc dicamus. Lima ex ligno, & cortice ejus (neque enim, ut olim, abjiciendus cortex) scobes fiunt, non incisione, neque contusione. Scobis libra una 24. horis infunditur in octo, decem, vel duodecim libris aquæ, in olla sexdecim librarum capaci, fit postea decoctio lento ac claro igne, nunc ad tertiæ, nunc ad mediæ partis consumptionem, collecta diligenter spuma, & ad usus suos reservata. Colatur hoc decoctum, & hoc est quod primum vocant, quo in procurandis, movendisque sudoribus, & delendo morbo potissimum utimur. Longiore autem decoctione, & pauciori aqua magis siccans, calefaciens, attenuans redditur, sic ut copiosiore aqua, & breviori decoctione biliosis siccisque temperaturis inagis conveniat. Secundarium decoctum sic fit. In relictas ex primo decocto scobes projice, sicut ante fecisti, octo, decem, vel duodecim libras aquæ, & coque ad quartæ partis consumptionem. Hoc percolato in prandio & cæna primis temporibus utebantur vini loco, atque eo adhuc in calidis temperaturis & temporibus utimur, nunc simplici, nunc cum saccharo, aut cum melle communi, aut rosaceo confecto. Sunt tamen, qui hujus loco decoctum parant ex novo & crudo Ligno, & non ex eo, quod primæ decoctioni servivit. Sumunt autem Ligni in crassiusculas partes dissecti partem unam, &

N u n

Et aquæ vigecuplam, mundoque vase, vehementioreque, sed claro igne, coquunt, donec quarta pars aquæ tantum consumpta sit. Hodie & primum & secundum cum vino fit, & plurimum confert, præterquam in biliosis & calidis temperaturis, ætatibus, & temporibus, in quibus præstat aqua. Qui consuetudine condonant aliquid, propinant utrumque decoctum ex aqua paratum, cum tertia, quarta, aut quinta parte vini, in quo diu super prunas steterint ramenta ligni absque ebullitione. Sed primi, sive cum vino, sive cum aqua fiat, spuma diligenter colligenda est, hac enim illinenda sunt ulcera, callositates, pustulæ, & loca dolentia. Spumæ loco utuntur aliqui ramenti ligni, in vino antiquo, & oleo veteri coctis. Præstat oleum ex ligno ipso, vel ex baccis lauri, aut juniperi per chymistarum descensorium extractum. Sed redeamus ad decocta. Ægro in loco calido, qui nec transpiret, constituto, datur mane in lecto primarii illius decocti lib. ss. aut unc. vii. à quo potu quiescit adhuc horas tres expectans sudorem, nec ante horas quinque exhibetur prandium. A prandio horis sex datur rursus ejusdem decocti lib. ss. aut paulo minus, & post horas quatuor permittitur cœna. Idque triginta diebus faciendum, plerumque etiam quadraginta. Nonnullis tamen satis sunt viginti dies, præfertim quando bis in die sumitur decoctum. Sunt enim, qui hoc ferre non possunt, quibus vix satisfaciunt triginta. Est præterea morbi magnitudo, symptomatum vehementia, & humida frigidaque corporis, aut temporis constitutio, quæ sæpe cum omni diligentia plures dies requirunt. Interim si venter penitus retinetur, singulo, aut tertio quoque die infundendus erit clyster ex mulla, oleo, & cassia, aut ex ejusdem ligni decocto, & cassia, cum melle rosato, & oleo aliquo conveniente. Præterea singula quaque septimana purgandi erunt humores, continuo usu medicamenti attenuantis, siccantis, tergentis (ligni inquam) moti, qui propter lentorem ac ingentiam crassitiem in sudores converti non potuerunt, his autem educendis sufficient cassia fistula, catholicon, diaprunon simplex, manna, polypodium, senna, adjectis interdum rhabarbari, aut agari-
ci, portiunculis. Valentioribus utendum non est, ne sudores avertas, aut naturam in varia distrahas, eamque debiles. Sunt qui die purgationis sudores à prandio movere recusant, nisi robustus sit æger, Qui semel tantum in die decoctum bibunt, solent à prandio ecubiculo exire, & aperto aëri se committere, magno errore, & periculo pleno. Tutius est non exire, donec curatio completa fuerit. Quod ad victum attinet, primis temporibus tantum cibi exhibebatur, quo vix servaretur vita, panis inquam uncia tres, vel ad summum quatuor, & carnis pullinæ assæ uncia duæ, uvarum passarum uncia una, vino prorsus abstinebant, cujus loco utebantur secundario ligni decocto aut simplici, aut cum saccharo, vel melle confecto. Nunc cibos bene conficientibus paulo major conceditur carniū & panis quantitas, longe minor tamen quam cum salubriter degerent. Vinum permittitur album, tenue, aquosum. Interdum etiam cum vino lignum ipsum decoquitur. Interdum infunditur tantum, non etiam decoquitur, sed in modum nectarei vini, quod Hippocraticum appellant, per pannum guttatim percolatur infusio, adjecta nonnunquam suavitatis gratia cinnamomi portiuncula. Plerumque etiam aqua decoctionis ligni propinatur in prandio & cœna, cum tertia, quarta aut quinta parte vini. Sed vini usum in calidis temperaturis non probamus. Hujus loco in cibatu uti licebit dilutiore aqua mulla, adjecto, si lubet, exiguo cinnamomo, aut hydrosaccharo, vel oxymelite, aut syrupo acetoso cum aqua cocta, aut secundario Ligni decocto, vel simplici vel saccharato. Totum autem hoc remedii genus, si cum cæteris conferas, invenies promptum, facile, minime laboriosum, noxa carens, robustioribus & delicatioribus satisfaciens, contagionis seminaria absumens, efficacissimum etiam tam in recidivis, & in veteri, quam novo morbo Hispanico. Decoctum autem illud primum nunc cum solo ligno, nunc, quidquid dicat Antonius Gallus, adjectis hermodactylis, agarico, cyclamino, aristolochia, rhabarbaro, polypodio, senna, thymo, epithymo, & similibus parabis, non tam purgationis gratia, quam attractionis humoris, qui in sudores converti debet. Neque enim in sudores resolvi poterunt humores, qui in remotis partibus, & profundo corporis hærent, nisi medicamento avellantur, atque ad convenientia loca trahantur. Avulsi autem, attractique attenuantur vi ligni, aut toti, aut tenuior eorum pars. Crassior vero & sudoribus inepta septimo quoque die purgante medicamento, ut diximus, educenda relinquitur. Sed proportionis exacta hic habenda est ratio, ne plus, quam ad trahendos, qui in sudorem abeunt, humores opus est, purgantium medicamentorum admisceatur, ne forte natura majore attracti humoris copia gravata, posthabitis sudoribus, tota se ad ventris dejectionem conferat. Sæpe etiam addenda sunt, quæ partes magis af-

Afectas respiciant, ut ad eas medicamenti vis promptius perducatur. Sic affecto capite stœchadem, & betonicam adjicimus, affecto stomacho, mentham, & galangam, patientibus articulis ivam arthriticam, hermodactylos, hypericum, salviā, & sic in cæteris. Pueri, & adolescentuli eadem ferme ratione curantur, nisi quod adeo efficacia remedia non requirunt. Tuto illis propinare poteris secundarium decoctum, aut aliud, quod hujus loco ex crudo ligno præparari diximus, aut aquam, quæ ex primo decocto per cucurbitam vitream imposito capitello lento igne destillaverit. Effluet autem aqua purissima, juvantissima, & bibi non ingrata, sed quæ ætate florentibus, & provectioribus non satisfaciāt. Dantur uncia tres, quatuor, quinque, sex, pro varia ætate, temperatura, natura morbi, & cæteris circumstantiis.

CAP. XVI.

De his quæ successerunt Ligno Indico.

Substituta sunt ligno Indico quædam exotica, auri pretium æquantia, quædam etiam familiaria ac domestica, exoticis quidem minus celebria, sed ut facilitate, sic facultatibus præstantiora. Hujus generis sunt ramenta juniperi, fraxini, citri, cupressi, tædæ, terebinthi, cedri, eberi, & radices personatæ, tormentillæ, iridis, hippolapathi, rhabarbari veri, inulæ, aristolochiarum, centaurii utriusque, scordii, dictamni, asari, asphodeli, gentianæ, costi, galangæ, cannarum nostratum, cum calamo aromatico & schoenantho, adde sambuci, & capparum cortices, cassiam ligneam, chamædryn, spicam nostram, absinthium, ajugam, pulegium, serpillum, calamintham, nepetam, hypericum, thymum, hyssopum, carduum benedictum, caryophyllatam, morsum diaboli, &c. Exotica insignibus titulis ac strenuis commendationibus nobilitata, sunt radix chynarum, Sarza parilia, quæ & Sparta. Quibus accessit apii radix, quæ quod carissimè veneat, exotica credita est, cum tamen in multis Gallicæ locis abundet. Singula quomodo præparari, ac ministrari debeant, nunc dicamus, sumpto à radice chinarum exordio.

CAP. XVII.

De Chyna.

Radix Cynarum, quam Chynam & Achynnā vocant, Hispanorum navigationibus ex India, aut locis nuper reperti orbis advehitur sicca & arida, fungosa substantia, colore instar galangæ, aut acori vulgaris rubescens, corrupto denique, insipidoque illi acoro haud dissimilis, si molem demas, & duriem. Sejungitur, ut cæteræ radices, pondere præstans, & quantum aridissima sua fert natura, succulenta, minusque teredine, carie, ac putredine infecta. Inciditur per transversum in assulas tenues, rotundas, quarum uncia una post 24. horarum infusionem decoquitur lento igne in libris duodecim aquæ, ad tertiæ partis consumptionem, in vase terreo librarum sexdecim capaci. Alii decoquunt unciam unam in ducentis aquæ unciis, donec ferme ad 65. aut 70. redeant, intecto semper vase, ne fumus exeat. Inde ab igne detractum vas proximum igni constituitur, circum impositis pannis, ne vel quid fumi exire possit, vel repente refrigerari. Datur decocti adhuc calentis libra una in aurora bibenda, quibusdam etiam unc. 14. reliquum servatur loco vini potandum, sit decoctum diebus singulis eodem modo, asservatum enim acefcit. Duas vel tres horas sudorem in lecto expectare oportet, deterfo mox sudore surgere permittitur, modo aperto aëri non exponatur, quod post dies septem conceditur. Purgans decoctum reddit dimidia radice apii drachma. Dantur curationi dies 24. sic ut 24. unciis radice tota curatio compleatur. A quo tempore prædictæ assulæ, quæ decoctionem sustinuerunt, insolatæ ac desiccatae conciduntur in minutiora frustra decoquunturque uncia duæ in libris duodecim aquæ ad tertiæ partis consumptionem, propinatur percolata hæc aqua octo decemve diebus sequentibus, negotia omnia libere agente ægro. Extrinsecus foveuntur ulcera & partes affectæ linteis in primo decocto infusis. Prohibetur Venus, quæque hanc sollicitant externa omnia, quod remedium hoc Venerem mirum in modum stimulet. Abstinet æger à lacte, caseo, aceto, piscibus, cibisque omnibus acris, falsis, acutis, acidis, amaris, utitur pane, ac pulli carne elixata bis in die, à cibo autem melle cydoniato, dulciariisque omnibus, quæ sub conservarum nomine in officinis asservantur. Post 14. diem pulli assi conceduntur, vino, nisi vires dejiciantur, in totum abstinendum. Tenuis quantum fieri poterit victus adhibendus. Purgandum & in medio curationis, & in fine. Primis septem diebus movebuntur dolores in partibus magis affectis, in-

tendenturque usque ad quintum decimum, à quo tempore A deficientibus sensim doloribus perficietur curatio. Impinguat ea utentes hæc radix, ac sudores, plus quam credi possit, provocat, & exsiccat. Italis medicis præstantissima, Vesalio insipida, odoris expers, in tenuandisque corporibus, & sudoribus provocandis ligno Indico inferior. Incredibilis efficacæ argumentum proferunt, quod primo, vel septies, vel etiam plus quam decies cocta, vim præbet egregii medicamenti, & aquam, ut pulli jus, efficit, & perexigua ejus portio in magna quantitate aquæ incocta (incoquitur enim illius uncia una in ducentis fere uncis aquæ) vim suam efficaciter impartitur.

CAP. XVIII.

De Sparta Parilla.

Sparta Parilla, quæ & Sarza Parilla, Luem Hispanicam plus juvare creditur, quam China, aut Lignum Sanctum. Indica radix est, tenuis, ac tuberocei coloris ad cinereum vergentis, glycyrrhizæ tenuissimæ non absimilis, B rugosa cum sicca est, gustu subamaro, odore vix perceptibili. Inciditur in tenues assulas, quarum uncia una in libris duabus aquæ decoquitur ad tertiæ aut mediæ partis consumptionem, redditque turbulentam aquam ad vinirubri colorem accedentem, cum odore quasi gravi, & non levi amaritudine. Dantur uncia sex in singulos dies bene mane, tantundem horis ante cœnam tribus, tum cum cibo quantum volet. Contegitur pannis ab assumpto potu æger, ac copiose sudat. Adhibetur hoc cum tenui victu, qualem in ligno Indico descripsimus, per quadraginta dies, decimo quoque die crassiores humores purgante medicamento sequestrando. ulcera ac loca dolentia foveantur lintheis in dicta aqua madefactis. Quod autem post sudorem liberum ad solita exercitia, & necessaria negotia, exitum permittunt, non probo.

CAP. XIX.

De Apio.

Apium radix insipida satis, atque inodora, uno aut altero C curationis eventu tam celebris facta est, ut sepositis jam rebus Indicis absolutissimi remedii munia omnia complere posse existimetur: humores inquam attenuare & tergere valide, sudores efficaciter movere, siccare, & Hispanicam hanc hydram nulla (si cum cæteris conferas) molestia ad perfectam curationem ducere. Quod facile sibi persuaderent, qui aut rerum novitate admirabiles videri volunt, aut opulenta radice mercatura divites evadere cupiunt. Nos eam neque respuimus, neque experimento edocti, tanti facimus, ut dignam existimeimus, quæ cum solo ligno Indico facultatibus omnibus conferri possit. Id, præter experientiam, satis declarant, quæ gustu in utroque deprehenduntur, qualitates. Præparationis modus ab iis, quæ in præcedentibus capitibus tradita sunt, non variat. Scinditur enim radix in tenues assulas, quæ, postquam diem integrum in aqua maduerint, decoquuntur, ac ministrantur eadem omnino forma, qua Sparta parilla. Nec proportionis aquæ ad assulas, aut modi decoquendi, aut utendi diversa est ratio. victus idem fere qui in ligno Indico præscribitur. Cætera curationi per spartam correspondent.

CAP. XX.

De Junipero nostratibusque remediis.

Eliciuntur ramenta ex Junipero sicut ex ligno Indico. Infunditur libra una in octo, decem, vel duodecim libris aquæ, & postea decoquitur ad tertiæ, aut mediæ partis consumptionem, collecta diligenter spuma, & ad fovendas tuberositates, discutiendos dolores, persanandaque ulcera reservata. Propinatur primi decocti lib. ss. aut unc. viij. in lecto mane, & ante cœnam, sicut in ligno Indico diximus: servaturque eadem victus ratio. Idem effecerunt aliqui cum ramentis fraxini, citri, cupressi, familiariumque aliorum; nulla à præscripto ligni Indici mutata forma. Nec est quod te deterreat Dioscorides, qui ramenta juniperi & fraxini lethalia esse tradidit. Tuto enim ea in decoctis fumi compertum est. Radices personata, gentiana, asari, tormentille, cannarum nostratium, cæterasque, præparabis, ac ministrabis sicut spartam, & apium. Chamaedryn, spicam nostram, ajugam, serpillum, herbasque alias ad institutum nostrum facientes, virides siccasve concides, & infundes in quantitate aquæ, quæ perficiendæ decoctioni convenire videbitur. Cætera omnia ex præscripto ligni Indici petes.

CAP. XXI.

De liquoribus destillatis.

Aquas Philosophicas, sic enim stillatios liquores vocant, introduxerunt chymistæ, siccantia, tergentia, attenuantia, rarefacientia medicamenta per cucurbitam vitream imposito capitello destillantes, non igne balnei mariæ, utpote tepidiore, & ad eliciendos interiores succos parum efficaci: sed prunarum ardore, cinerum & arenæ circumpositione vehementiore reddito. Quo artificio igneas plane medicamenti facultates elici necesse est, calidis temperaturis, & ætate florentibus valde perniciosas. Hujusmodi est hoc. Recipe decoctionis ligni Indici lib. iv. vini albi purissimi lib. i. trochiscorum de vipera unc. i. ramentorum ligni sancti, & corticis ejusdem ana unc. ij. calami aromatici, radice asari, hermodactylorum, polypodii, agarici, cinnamomi ana drach. vj. trita madeant in vino, & decoquito per diem integrum; postea destillentur, adacto, ut decet, paulatim igne. Colliges separatim tres liquores, ut colore sic viribus differentes. Primus enim aqueus est, ultimus igneus, medius extremorum particeps. Dentur permistorum aque omnium unc. iiij. singulis diebus quinque horis ante prandium, & expectetur sudor in lecto, post prandium satis erunt unc. iiij. sex horis à cibo, sic ut ante quatuor horas non cœnet. Ulcera, pustulas, tumores, & loca dolentia sanabis inuncta secundo aut tertio liquore, hunc cum primo temperando, ubi caliditatis excessus metum fecerit. Victus sit boni succi, facilis decoctionis, minime excrementitius, tenuis potius quam plenus, minus tamen quam in cæteris tenuis, finis curationis in trigesimo die constituitur, non neglectis decimo quoque die purgationibus. Empyrici, juxta doctrinam Raymundi Lullii, quinta essentia ex vino aut aliis rebus extracta utuntur, dissolventes in ea ramenta ligni Indici, radicem apii, calami aromaticum, scopem juniperi, cæteraque sudorifica. Destillantur etiam decocto ligni Indici, & similia, & laborantibus infantibus, & adolescentulis propinatur aqua loco primarii decocti, provectionibus etiam loco secundarii utiliter concedi potest. Sunt, qui affirmant, cinnamomum cum decocto ligni Indici destillatum, in C ducendis urinis, & movendis sudoribus nulli remedio cedere.

CAP. XXII.

De purgationibus.

Quod alii sudoribus moliuntur, id purgationibus præstare conantur, qui plus humorum una purgatione excerni vident, quam multis desudationibus. Purgationes autem hic intelligimus eas, quæ medicamentis per alvum fiunt, evacuationes. Cujusmodi infinitas prope modum formas apud eos, qui hanc materiam tractandam susceperunt, comperies. Sunt enim, qui syrupos & decocta præparant, sunt qui diversi generis bolos, potiones, catapotia concinnant, sunt qui varias cum vino & aquis misturas conficiunt. Quibus partim ratione, partim experientia per nos comprobatis, invenimus tandem multa in illis aut superabundare, aut penitus desiderari. Quæ causa fuit, ut nos aliquid nostro Marte efficere tentaverimus, quod amicis commodo & usui esse posset. Inter cætera autem suavissimum, ac præstantissimum apozema hoc illis præscripsimus. Recipe rad. polypodii & corticis ligni Indici ana unc. j. passularum purgatarum & tamarindorum ana drach. x. prunorum Damascenorum paria vij. corticis mediani sambuci, radice asari, glycyrrhizæ ana unc. ss. seminis carthami contusi, senæ, thymi, epithymi ana drach. vj. hermodactylorum drach. iiij. zingiberis drach. i. ss. florum stœchadis & genistæ ana p. i. fiat decoctio in aqua justæ quantitatis ad tertiæ partis consumptionem. Postea adde succi fumarie, succi rosarum recentium, & succi radice iridis, omnium depuratorum ana unc. iiij. cinnamomi unc. ss. caryophyllorum drach. i. ss. bulliant adhuc leviter hæc omnia simul, & tandem addito saccharo fiat apozema pro tribus aut quatuor diebus. Deficientibus rosarum & fumarie succis, substituo succos buglossi & boraginis; interdum etiam syrupos de fumo terræ, de epithymo, de cichoreo cum rhubarbaro, rosatum solutivum, & similes. Vincente bile addorhabbarum, & myrobalanos citrinos. Excedente pituita, & in articulorum doloribus, agaricum, pyrethrum, turbit, & aristolochias. Apparentibus crassæ atque atræ bilis signis, decoquo leviter ellebori nigri drachmas duas: utot etiam aliquando succis radice ebuli, bryoniæ, cyclamini, centaurii, sambuci, asphodeli, lupuli. Sunt qui myrobalanos omnes adjiciunt, quorum tamen adstrictionem vi purgatrici junctam non probo, nisi exigua quantitate cæteris commisceantur. Alii zizipha, myxa, caricas, eupat-

torium Mesue, agrimoniam officinarum, capillares herbas, scabiosam, hordeum, cæteraque apparantia magis quam expurgantia confundunt. quibus, nisi quid ea certa causa possit, abstinere soleo, ne forte, quod in varia mistura accidere solet, remittant vires aliorum medicamentorum. Nam revera quidquid miscueris, quod aut humores non purget, vel medicamenta non ducat aut corrigat, superfluum id omne atque inutile censendum est. Neque enim hic quid aliud procuramus, quam sanguinem à putridis, falsis, serosis, & adustis humoribus vindicare, & superfluitates è toto corpore expellere. Sed redeamus ad rem. Damus apozema singula hebdomada tribus aut quatuor diebus continuis in aurora, sic ut quatuor aut quinque hebdomadis tota curatio compleatur. Cæteris diebus, quibus id non bibitur, utitur æger remediis ad octavam intentionem facientibus, nimirum infectionis ac contagionis seminaria consummentibus. De quibus dicemus suo loco: præterea nihil agitur, servatur tantum victus ratio in principio libri tradita. Post prandium exire, & per urbem incedere permittitur, modo tranquillus & serenus sit aer. Diebus, quibus sola remedia octavæ intentionis usurpantur, exire licebit etiam matutino tempore. Quo pacto non solum blanda ac facilis, verum etiam secuta & secreta promittitur curatio. Hoc remedio neque gingivæ putrescunt, neque os exulceratur. Lienteriæ tamen, aut dysenterię initium quoddam aliquando supervenit, quando immodice purgatur æger. Quibus malis sic occurrimus. Apparentibus intestinorum ramentis, damus tribus diebus continuis lactis chalybeati, aut extinctione ignitorum lapillorum cocti cyathum unum quatuor horis ante cibum, & octo diebus interdiciamus ei purgante omni medicamento, ventrem etiam extrinsecus foveamus oleo ex glandibus expresso, aut cotoneorum, vel myrtino. Aliquando injicimus chysterem adstringentem ex libra una aquæ chalybeatæ, & semilibra olei cotoneorum vel myrtini, vel solo lacte chalybeato. Quæ remedia in lienteria etiam præstantissima esse constat. Quibus autem lac minus convenire videtur, cæterorum adstringentium & glutinantium usum adhibeo, his nullo negotio curantur, qui ex immodicis purgationibus in dictas affectiones incidunt, sic, ut transactis octo diebus, eodem apozemate tuto uti possint. Hoc remedio consumuntur dolores, ulcera perfunantur, resolvuntur citra inunctionem pustulæ, gummositates, nodi, sic, ut neque topicis remediis, neque chirurgiæ locus ullus relinquatur. Novi ego, qui idem effecerunt decocto buglossi triginta diebus utentes, & septimo quoque die superfluitates expurgantes cum cassia nunc sola, nunc adjecta confectioe hamech. Alii absinthii & mercurialis decocto usi sunt. Alii bis aut ter in hebdomada purgationibus utentes, tricesimo die sanitati restituti sunt. Illas autem nunc cum cassia, manna, diaprano, catholico, sena, epithymo adhibebant: nunc cum catapotiis ex aloë, & speciebus aromaticis, aut ex aloë, rhabarbaro, agarico, lapide lazuli, elaterio, cum vino infusionis, vel decoctionis epithymi, aut ellebori nigri globulos conformantes. Nos hoc electuario aliquando usi sumus. Recipe caricarum pinguium decorticatarum, seminis carthami mundati, hermodactylorum, zingiberis, agarici, seminum nigellæ & cassiæ ana drach. ij. senæ & epithymi ana drach. iij. bdellii, rhabarbari, turbiti electi, lapidis lazuli abluti & præparati, myrobalanorum citrinarum, & Indarum ana drach. j. tartari rubri drach. j. ss. diagrydii, mastiches, seminis anisi, cinnamomi ana drach. ss. syrupi rosati solutivi, aut mellis rosati q. s. misce, & confice electuarium liquidum. Sunt qui pilulas mercuriales extollunt, dantque unam ciceris magnitudine semel aut bis in hebdomada. Sed crudeliter purgant, & nisi caveris, interimunt. Eas autem sic præparant. Maceratur pulvis mercurialis, quem præcipitatum vocant, in aquis cichorei, buglossi, scabiosæ post 24. horas posito super prunas vase in vaporem resolvuntur aquæ, & siccus relinquitur pulvis. Miscetur hic cum speciebus aromaticis rosati, & diamagariton frigidi, & cum theriaca aut mithridatioformantur pilulæ magnitudine cicerum. Sunt qui verentur pulverem, & purum hydrargyrum cum sale, aceto, & saliva extinctum, tamquam minus noxium, præferunt. Atque hi corrigendæ malignitatis gratia salviam ipsam, atque aromatica adjiciunt: & ne venenum hoc severius in corpus agat, venenum aliud adjungunt, nempe diagrydion, ut cum eo pugnet, pugnandoque commoriantur, aut saltem mitescant venenosæ facultates: exemplo aconiti, cujus ea esse natura creditur, ut hominem occidat, nisi invenerit, quod in homine perimat: cum eo solo colluctatur, velut pari intus invento: sola hæc pugna est, cum venenum in visceribus repererit. mirumque, inquit Plinius, exitialia per se ambo cum fuerint, duo venena in homine commoriantur, ut homo supersit, & cum fata volunt bina venena juvant, inquit Ausonius in epigrammate uxoris, quæ virum argento vivo, & aconito interimere volens, pugnantibus inter se venenis, & per seces-

sum labentibus servavit. Quo exemplo moveri possumus, ut credamus argenti vivi lethiferam vim commori, aut saltem mitigari, cum venenum aliud, cum quo pugnet, in visceribus repererit, ut optima ratione facere videantur, qui diagrydion, aut aliud quod pari natura cum illo cernet, permiscet & adjungunt. Hoc remedium in veteri Pudendagra, in feris guminositatibus, & sordidis ulceribus, & elephantico fere habitu nonnullis mirabiliter profuisse scio. Et ne quis novum esse putet argentum vivum ingerere, audiat Paulum Æginetam lib. vij. referentem, colicis & ileosis propinari combustum, & in cinerem redactum. Quod ex recentioribus & barbaris scriptoribus plurimos fecisse constat. Rustici cataputiæ, carthami, & nigellæ grana in doliolum vini conjiciunt, & hujus vini potu alvum subducunt. Quidam mitius agunt, folia cataputiæ decoquentes, & decocto viginti, aut triginta diebus utentes. Quo remedio non rusticos solum, sed delicatas etiam, invalidasque mulierculas perfunatas fuisse scio, nullo alio, neque interno, neque locali adhibito præsidio. Laudatur etiam in his casibus vinum elleborite in hunc modum confectum. Mense Martio putatis vitibus fiant scrobes satis profundæ juxta vitium radices, impleantur elleboro viridi multo, confuso, admista terra, ex eo vitis alimentum sumens, producet uvas vim purgatricem habentes. Nec vinum ullo modo verendum, purgabit enim sine molestia, & proderit. Licebit etiam polypodium, senam, epithymum, asarum, hermodactylum, carthamum, agaricum, cum aromaticis per vindemiam in cadum musto plenum injicere, ut una cum musto decoctionem patiantur, sed decimo quoque die permutanda erunt, donec mustum bullire cessaverit. Sunt qui lignum Indicum, polypodium, senam, hermodactylum in vino infundunt, dispersitæque in tres portiones quantitate, partes duas crudas doliolo recondunt, tertium decoquunt, ferventemque in doliolum conjiciunt, obturatoque osculo totam substantiam fervere sinunt. Chymistæ in aquam vitæ crebris destillationibus depuratam medicamenta purgantia infundunt, & expresso succo, additoque saccharo humores eliciunt. Destillant etiam purgantes aquas plurimas, quas ob igneam caliditatem non probo.

CAP. XXIII.

De curandi modo ex prædictis omnibus composito.

Primis tribus diebus adhibentur inunctiones, octo sequentibus decocta sudorifica: repetuntur postea inunctiones, cujus loco plerumque ministratur suffitus ex cinnabari. Tribus inde, aut quatuor diebus propinantur apozemata solutiva, quibus totidem diebus aut paulo pluribus sudores potionibus eliciuntur. Repetuntur deinceps apozemata, succedunt decocta sudorifica, ut curationem perficiant. Quibus si morbus nondum perfecte sanatus fuerit, repetes inunctiones, subjicies apozemata, ac decocta sudorifica prædicto ordine. Inunctionum loco Emplastra, Cerata, Loturas, Suffitus ex cinnabari substituere licebit. Victus adhibetur moderate tenuis, attenuans, abstergens, siccans, ut supra dictum est. In hunc modum tractare convenit eos, quos neque sola inunctio, neque sudorem prolicientes aquæ, neque suffitus simplex perfunare potuit.

CAP. XXIV.

Quæ remedia, quibus personis, ætatibus, & temperaturis, magis minusve conveniant.

Quicumque diu ab officio abesse non possunt, sunt, ut servi, ministri, famuli, quique locum sæpe mutare coguntur: qui cito, quæ tractant, negotia expedire volunt, longas medicationes non ferunt. Hos itaque posthabitis decoctis sudorificis, & longis purgationibus, Unguentis, Ceratis, Emplastris, Loturis, Cinnabaris suffitu, intra paucos dies curare conveniet. Quos vero aut superiorum, aut amicorum & vulgi fama tangit, non tam celeriter quam secrete curabis: idque septimi modi purgationibus; aut ceratis, & emplastris; quorum tamen nidore moveretur morbi suspicio. Qui mollioribus & delicatis corporibus præditi sunt, decoctis sudorificis aut apozemate nostro solutivo curari debent, fortes destillationes non admittunt. Inunctiones, emplastra, loturas, non facile tolerant, suffitum ex cinnabari multo minus. Pueri suffitum sine noxa non ferunt, cætera blandius admota non averfantur, His ergo unguenta paranda sunt ex multo butyro recenti, pluribus axungiis, quam in aliis, paucioribus siccantibus, & paucis, aut nullo, si fieri potest, argento vivo. Primo decocto apozematis nostris facile, & sine molestia purgantur. Primum voco, quod succos non recipit. Decocta sudorifica facile tolerant, præsertim destillata per cucurbitam vitream imposito capitello. Aqua enim inde resultat, & salutaris, & bibi non ingrata, quod

in pueris in primis desideratur. Ea etiam destillatione la-
 A etentes infantulos sanabimus. Hos vero non purgabimus,
 nisi mollibus clysteribus, nisi fortasse nutrix purgans me-
 dicamentum devorare non recuset. Sic enim medica-
 mentoso illo lacte utens infantulus, facile & sine mo-
 lestia purgabitur. Cave ne fortes destillationes illis exhi-
 beas. Interim victum nutrici institues talem, qualem in
 principio descripsimus. Præterea purganda erit & ipsa,
 atque iis, quæ contagioni resistunt, præservanda. Seni-
 bus eadem fere, quæ pueris, conferenda sunt remedia;
 aut, si validiores sint, eadem, quæ mollibus & delicatis
 corporibus. Plethoricis, & optimis temperaturis, quas
 sanguineas vocant, conveniunt potiones sudorificæ,
 & apozema nostrum solutivum. Suffitus, inunctiones,
 emplastra, cæteraque ipsi quidem ferunt, non tamen ci-
 tra noxam. Nam præter id, quod argento vivo insigni-
 ter læduntur, ex inunctionis caliditate hepar inflammari,
 & sanguinem aduri contingit. Contemperanda ergo erunt
 illa cum butyro, oleo rosaceo, cæterisque refrigerantibus.
 Igneas destillationes his ne dederis. Biliosis, calidis in-
 quam, siccisque temperaturis ligni Indici primum deco-
 B ctum, propter caliditatem & siccitatem, non confert, nisi
 cum plufcula aqua fiat, & longiorem decoctionem non
 sustineat. Sunt qui secundario decocto uti malint, utpo-
 te minus calefaciente, nec adeo siccante. His validæ de-
 stillationes non prosunt. Inunctiones vero, loturæ, em-
 plastra permolesta sunt, nec periculo vacant, cum ob vi-
 rium resolutionem, tum ob venosi generis, atque hepatis
 ipsius ab intensa remediorum caliditate adustionem, & ni-
 miam argenti vivi penetrationem in raro corpore, & in-
 credibile ejus nocumentum. Suffitus his valde pernicio-
 fus est, optimum apozema nostrum solutivum. Puito-
 fis conveniunt, & septimi modi purgationes, & lignum
 Indicum, quando materia valde crassa non est. Nam
 quando & lenta & crassa nimis est, à sudorificis decoctis ab-
 stinendum. Neque enim adeo crassa tenaxque materia
 apta est in vapores resolvi, & in sudores transcolari. Quin
 si sudorifica illa adhibueris, exhausta per sudores subtilio-
 ri humorum substantia, reliqua postea residebit multo
 crassior, ac tenacior, medicamentis difficilius cedens
 quam antea, resoluta nimirum ea substantia, per quam
 fluere & ferri solebat. Propterea præstat hos inun-
 ctionibus aut emplastris curare. Suffitibus minus,
 quam cæteri molestantur, destillatis aquis juvatur. Me-
 lancholicis lignum Indicum, cæteraque sudores moven-
 tia non conferunt, tum ratione siccitatis, qua melanco-
 lici læduntur, tum quod is humor non facile, nec sine
 periculo in continuos illos sudores vertatur. Periculum
 enim est, ne resoluta subtiliori ejus substantia, reliquum
 humorem nimis tenacem, crassumque reddi contingat,
 & partibus tam pertinaciter adhærere, ut postea medica-
 mentis extirpari, educive nullo modo possit. Idque magis
 in melancholico humore, quam in puitoso, pro-
 pter naturalem illius tenacitatem, ac crassitiem medica-
 mentis, ac concoctioni repugnantem. Satiùs ergo est me-
 lancholicos sanare septimi modi purgationibus, crassum
 illum humorem sæpe concoquendo, attenuando, inciden-
 do, citra evidentem siccitatem, qua melancholicos offen-
 di diximus. Hos inunctionibus, ceratis, suffitibus curare
 non verearis. Suffitus ex cinnabari raro adhibetur, præ-
 terquam ubi cætera remedia non conferunt, aut ea recu-
 sat æger. In recidivis certis partibus sine periculo adhibe-
 ri potest, in feris gummositatibus, nodis, ulceribus, &
 infestissimis doloribus. Medicamenta molliter purgantia
 conferunt mollibus delicatisque corporibus, pueris, seni-
 bus, & biliosis temperaturis. Plethoricis & puitosis va-
 lentiora. Melancholicis primo quidem blandiora, postea
 vero efficacissima. In valde pustulosis, ulcerosis, & ele-
 phantico fere habitu, utimur *pilulis ex turbit, elaterio,*
aloë cum theriaca formatis. pilulis arthriticis, fœtidis, In-
dis, ex hermodactylis, ex euphorbio, ex lapide Armeno, ex
lapide lazuli, ex pulvere mercuriali, aut ipso argento vi-
vo, ut diximus. Elleborus vero, cum recte præparatur,
 ac corrigitur, cæteris omnibus jure præferri potest. Alio-
 qui morbus cum exacerbatus non est, fortia medica-
 menta non requirit, immo sæpe exasperatur illis, tollitur ve-
 ro mollibus, facilibusque purgationibus.

CAP. XXV.

De symptomatum curatione.

Expositis sex remediorum generibus, restat de sympto-
 matum & morborum, tanquam symptomata succe-
 dentium, curatione dicere. Sunt autem ea pustulæ, gum-
 mositates, tuberositates, nodi, ulcera, dolores, ardor uri-
 næ, capillorum & unguium procidentia, dentium mobi-
 litas, cutis defœdatio, & similia, quæ magna ex parte
 octo illis modis ad sextam intentionem pertinentibus eli-
 duntur, paucis exceptis, de quibus in secundo libro latius
 dicetur. Si quod ergo symptoma, si quis morbus prædi-
 ctis modis aboleri non potuit, ad particulares eorum cu-
 rationes, quæ in secundo libro tractabuntur, recurren-
 dum erit. Transcamus ad octavam, & ultimam inten-
 tionem.

CAP. XXVI.

De remediis contagionis.

Octavo loco proposuimus infectionis, ac contagionis
 seminaria extinguere, ac interimere: quod tamen non
 solum in fine curationis, verum etiam per totum morbi
 decursum tentandum admonuimus; sed in fine potissimum
 toto conatu, ac studio huic uni remedio insistendum. Post-
 quam ergo hujus quoque rationem habuerimus in victu,
 in præparatione, in sudorificis, cæterisque remediis, ultimo
 loco misturas sequentes ad consummandam curationem,
 prohibendasque recidivas, utendas dabimus. Recipe *radicis*
tormentillæ, & angelicæ, seminis fraxini ana drach. ii. cor-
ticis citri, cinnamomi, seminis cardui benedicti ana drach.
iiij. Syrupi de corticibus citri q. s. misce & confice elect. li-
quidum. Recipe *rad. vincetoxici, rosarum rubrarum, cin-*
namomi ana scrup. ij. seminis pæoniæ, beben albi & rubri
ana scrup. unum, dictamni, & xylobalsami ana drach. ss.
sacchari in aqua scabiosæ resoluti q. s. misce, & confice e-
 lect. in tabulis excedente caliditate addes *semina acetosæ,*
intubi, cucumeris, melonum, citrulli, santalos, ebur, gem-
mas. In puitoso humore audenter calidis utendum, in
 melancholico, *cortices capparum, tamaricis, fraxini, &*
conservæ buglossi, boraginis, inulæ utiliter adjiciuntur. Hisce
 compositionibus octo diebus continuis utetur, qui inun-
 ctiones, cerata, loturas, suffitus, destillationes, aut de-
 cocta sudorifica adhibuit. In aurora quidem sumet mistu-
 ræ liquidæ portiunculam magnitudine avellanæ, à prandio
 vero duabus aut tribus horis ante cœnam tabellam unam.
 Qui septimi modi purgationibus utuntur, diebus, quibus
 non purgantur, hisce antidotis prædictis horis uti pote-
 runt. Sunt qui eadem intentione dant *theriacæ, aut mi-*
thridatii drachmas duas, cum aquis intubi & cichorei bilio-
sis, cum aquis betonicæ, melissæ, scabiosæ, boraginis, bu-
glossi, ocyimi, menthæ, balsamitæ, puitosis & melanco-
licis. Nos vino aut aqua decoctionis ligni Indici in pran-
 dio, & cœna semel utendum præcipimus. Ergo hujus
 generis remedia calida esse oportet, ut illis tanquam igne
 purgetur, ac consumatur, quidquid humores inficit, ac
 corrumpit. Frigida tamen aliqua misceri possunt, partim
 ad reprimendum caliditatis excessum, partim ad roboran-
 das principes particulas, videlicet, *rosæ, violæ, flores ci-*
chorei, myrti, nymphææ, semina acetosæ, citri, intubi, mar-
garitæ, coralli, santali, ebur, gemmæ, bolus Armenus,
terra sigillata, moderata portione tamen, ne aliorum vim
 obtundant, ac nimis reprimant. Calida ergo illa, quæ
 contagioni resistunt hæc sunt, *lignum Indicum, radix chy-*
narum, calamus aromaticus, apios, gentiana, dictamnus,
angelica, melissa, calendula, pimpinella, carduus benedi-
ctus, iris, acorus, rhaponticum, vincetoxicum, hypericum,
betonica, cyperus, scordeon, thlaspi, caryophyllata, scabio-
sa, schœnanthos, galanga, zeduarina, beben, caryophylli,
macis, zingiber, cinnamomum, xylobalsamum, carpobalsa-
mum, lignum aloës, semina pæoniæ, ocyimi, juniperi, am-
mios, crocus, myrrha, thus, theriaca, mithridatium,
tryphera. Media quodammodo temperatura sunt, *verbe-*
na recta & supina, verbascum, tormentilla, tamarix, a-
sparagus, oxylapathum, filix utraque, gingidium seu chære-
folium, cortex radicis mori, & folia ejusdem, hedera, cor-
tex citri, jecur lupinum, cancrorum fluvialium cinis.

F I N I S.

AUGERII FERRERII, DE PUDENDAGRA LIBER SECONDUS.

CAP. I.

De veteri morbo, & recidivis.

De recenti morbo Hispanico, & multiplici ac varia ejusdem curatione in primo libro satis dictum est. Transiamus nunc ad inveteratum, & recidivas. Horum curatio ex prædictis nullo negotio haberi poterit. Primo enim instituendus victus. Secundo facili purgatione minuenda materia. Tertio secunda vena, in quibus expedit. Quarto præparandi humores. Quinto evacuandi. Sexto particularibus evacuationibus insistendum. Septimo symptomatis occurrendum. Octavo contagionis seminaria penitus consumenda. De quibus omnibus, præterquam de septima intentione, copiose diximus. Verum cum sextæ, particularium inquam evacuationum, varias formas tradiderimus, scire convenit, in recidivis & veteri morbo præstare septimi modi purgationes, & decocta sudorifica. Quibus si forte morbus elidi non possit, ad inunctiones, cerata, & suffitus transeundum erit. Dicamus nunc de symptomatum, & succedentium affectionum, curatione. Sunt autem ea ulcera oris & faucium, capitis, colli, scapularum, & articularum dolores, gummositates, tuberositates, nodi, scirrhi, alopecia capitis & barbæ, unguium casus, gingivæ putrefactæ, dentes mobiles & infecti, pustulæ & maculæ cum faciei, tum reliqui corporis, pedum & manuum ulceratæ rimæ cum pruritu, porrigo, fœtor corporis, hepatis incendium, renum, vesicæ, & meatuum urinalium ulcera, virgæ pustulæ, abscessus inguinum. Quorum ultima morbum non solum consequi, verum etiam præcedere, & tanquam latenter serpentis contagionis antesignani præire solent.

CAP. II.

De oris, & faucium ulceribus.

Ulcera oris, quæ luem hanc consequuntur, aut comitantur, de genere corrodentium & malignorum esse constat, ut mirum non sit, ea curationi tam pertinaciter repugnare. Egent itaque & victu refrigerante & siccante, & post purgationes localibus, & refrigerantibus, & siccantibus, admisto semper aliquo absterfitorio, in hunc modum. Recipe plantaginis, & caudæ equinæ ana manip. unum, rosarum, balaustrorum, summitatum absinthii & salicis ana p. j. hordei integri unc. j. nucum cupressi, lenticularum, sumach ana drach. iij. decoquantur sufficienter in aquæ partibus decem & una aceti, & in colatura dissolve mellis rosati, vini granatorum, & diamori ana unc. j. fiat gargarismus. Vel sic. Recipe aquarum plantaginis, rosarum, & caprifolii ana unc. ij. aquæ portulacæ, & diamori ana unc. j. rob de ribes, mellis rosacei, omphacii ana unc. ss. misce pro gargarismo. Si prædictis nihil profeceris, ad valentius necantia transeundum. Recipe facis vini, & facis aceti, æruginis, aluminis, nitri, ana scrup. j. bulliant in aquis rosarum, & plantaginis una eaque levi ebullitione, mox colentur sine expressione valida, & xylo in hanc aquam infuso tange ulcerosa loca. Chirurgi utuntur aqua sublimata, aut aqua forti, quibus malum exasperari solet, nisi cum aquis rosarum, & plantaginis artificiose mitigentur. Ostendant empyrici oleum ex mercurio. Excellit aqua ex theriaca, cum aquæ vitæ. & aceti partibus æqualibus per cucurbitam vitream imposito capitello destillata, dissolvendo in ea terram sigillatam, aut Armeniam, & partes erosas molliter contingendo. Hujus loco usus sum hac mistura. Recipe aquarum rosarum, plantaginis, & prunellorum agrestium ana unc. j. aceti, & aquæ vitæ ana drach. vj. diamori, & mellis rosati ana drach. iij. theriacæ, boli armeniæ, aluminis ana drach. ij. stent aliquot horas super prunas absque ebullitione, postea colentur leviter. Si fauces malignior & remediis difficile cedens ulcus obfedit, una cum prædictis sudores decocto ligni Indici procura, & iniraberis effectum. Prudenter non faciunt, qui inun-

A ctiones, cerata, & suffitus hydrargyricos adhibent: quod his nova ulcera produci, & jam facta exasperari soleant.

CAP. III.

De dolore Capitis.

Materiam dolorem capitis adferentem retrahere oportet hoc aut simili clystere. Recipe betæ, althææ, mercurialis, rutæ, foliorum lauri, cataputiæ, urticæ ana manip. j. radic. polypodii unc. j. corticis genistæ, & seminis carthami contusi ana unc. ss. florum stœchadis, & chamæmeli ana p. j. fiat decoctio, & in colatura dissolve succi radicis iridis per residuum depurati unc. j. catholici, hieræ picræ, diaphoenici ana unc. ss. olei rutacei, de castoreo, & anethini ana unc. j. mellis anthosati drach. x. salis communis drach. ij. fiat clyster. Postea applicetur capiti hoc decoctum. Recipe ramentorum tenuissimorum ligni Indici unc. ij. salviæ, stœchados, rutæ ana manip. j. vini antiqui flavescentis optimi lib. s. olei antiqui lib. j. s. decoquantur simul ad consumptionem mediæ partis, & de colatura fiat embrocha. Vel cum oleo rutaceo misce rutam ipsam in pulverem redactam, & castoreum, & crocum, Vel ex pulegio, serpillio, satuireia, origano, salvia, calamintha, sabina, hyssopo, lauri baccis, olibano, costo, zingibere, pyrethro, pipere, croco, castoreo, euphorbio, fiat pulvis, & cum oleo rutaceo, laurino, irino, nardino & similibus inungantur. Sunt qui theriacam, & mithridatium, cum oleo rutaceo, & aqua vitæ imponunt. Sunt qui sacculos ex sale & milio calefactos. Alii nasturtii, sinapi, & carvi semina in aceto infundunt, & torrent, & ex eis sacculos conficiunt. Atque hæc frigida & flatulenta existente materia conveniunt. Calida vero concurrente causa, adjicies oleum rosaceum, acetum, omphacium, oleum violaceum, semina psyllii, hyoscyami, & cætera frigida. Fracastorius, in capitis doloribus ex Lue Hispanica procedentibus, testatur se nihil juvantius invenisse, quam inungere interna brachia, præsertim qua venæ cephalicæ protenduntur, hoc linimento. Recipe succi iulæ, succi bryoniæ, styracis liquida, terebinthina ana unc. j. gummi elemni unc. ss. pinguedinis ursi, anseris, butyri ana unc. j. ss. thuris, iridis ana drach. iij. olei irini quod sufficit, argenti vivi octavam partem, misce, fac linimentum. Quinto autem, aut sexto quoque die catapotis corruptum in cerebro humorem elicientibus utendum. Interdum etiam sanguinis missione, & cucurbitulis avertenda materia. Hæmorrhoides quoque aperiendæ, & menstrua ducenda mulieribus. Aut si neque his quieverit malum, sudorificis decoctis aliquot diebus utendum.

CAP. IV.

De doloribus Artuum.

Cum dolores artuum relinquuntur aut redeunt, foveantur partes affectæ unguentis, ceratis, & emplastris Joannis de Vigo, cæterisque remediis argentum vivum recipientibus. Nos hoc unguento, licet Mercurium non recipiat, prospere tamen usi sumus. Recipe unguenti Martiati, resumptivi, aragon, & de althæa ana unc. iij. pyrethri, hermodactylorum, nitri, zingiberis ana drach. unam, olei chamæmelini, vulpini, laurini ana unc. unam, olei de lateribus, & de terebinthina, aquæ vitæ ana unc. ss. petrolei drach. iij. aristolochiæ rotunda drach. j. ss. cera q. s. mistis omnibus fiat unguentum; conferunt etiam olea ex ligno Indico, aut gravis lauri, vel juniperi per chymistarum descensorium extracta, aut spuma ipsa in ligni Indici decoctione collecta, & axungia hominis, leonis, ursi, cati, & similes. Sunt qui ex ramentis ligni in nobili aliquo vino decoctis, addito antiquo oleo, linimentum parant. Alii, cum cætera non profunt, ligni Indici decoctum propinant, aut suffitum ex cinnabari adhibent. Alii ad balnea naturalia, sulphurea, nitrosa, aluminosa, bituminosa, & metallica ægrum remittunt. Empyrici rationale hoc remedium introduxerunt. Accipe 40. ovorum vitellos coctione induratos,

tos, & dissipatos cum unciis sex pyrethri in pulverem reda- A
 ti, confundito, & per vitrei vasis genus, collum retortum
 habentis, sine capitello destillato, lento primum igne, postea
 vehementiore. Iterum liquorem, qui fluxerit, cum uncia una
 castorei & semuncia thuris albi commisceto, adjectis hermo-
 dactylorum drachmis sex, permistaque ut ante, destillato.
 Tertio, liquorem cum fœcibus suis subigito, & lauri baccas
 adjicito, & destillato. Si sæpius id feceris, oleum elicies
 in discutiendis Morbi Hispanici doloribus nulli remedio
 conferendum. Proderit interim septimi modi purgationi-
 bus infestantem materiam adimere.

CAP. V.

De gummositatibus, tuberositatibus, nodis, scirrhisque
 tumoribus.

Accidunt sæpe tuberositates in capite, brachiis & tibiis
 molliusculæ, quæ fere suppurantur, sed, si discutien-
 tia mature adhibueris, resolvuntur. Suppuratæ autem
 ossis corruptionem minantur. Qua de causâ candenti fer-
 ro aperiuntur, facta postea absterfione & desiccatione, sa-
 nantur. Accidunt quædam duriores, ac compactiores,
 materia tanquam nodis constricta, ac condensata. Has
 etiam nonnunquam mollire ac resolvere tentant, sed tan-
 dem cauterio incidunt. Fit autem incisio secundum tu-
 moris longitudinem & profunditatem. Sunt tamen qui
 malint in radice, qua nodus in partem inferiorem & ex-
 purgationi idoneam definit, intacto ipso nodo cauterium
 leviter affigere, ut nodi materia, ad eum locum sponte con-
 fluens, paulatim evacuetur, & ab ossis invasione revella-
 tur. Cauteriis enim profundioribus ossium putredinem, ac
 cariem verentur. Interim imponenda nodo mollientia, &
 cætera, quæ convenire videbuntur. Absque incisione spon-
 te discutiuntur septimi modi purgationibus, plerumque
 etiam usu ligni Indici, aut si localibus opus sit, curantur
 spuma in decoctione ligni collecta, cæterisque remediis ad
 dolores artuum facientibus. Fit plerumque, ut cum ma-
 xima duritie, & dolore intolerabili in longitudinem tibiæ
 protendantur. Conferunt his emplastra ex radicibus cucu-
 meris agrestis inulæ, bryoniæ, ebuli, iridis, & ammo-
 niaco, bdellio, opoponace, sagapeno, styrace, terebinthina,
 cum pinguedinibus ursi, cati, leonis, hominis, hirci, cervi,
 vituli, porci, & butyro, adjecta fere argenti vivi quarta o-
 mnium parte. Quidam suffitum ex cinnabari adhibent. A-
 lii, quod Galenus in tendinum scirrhis faciebat, in accen-
 sum, & candentem pyriten, aut molarem lapidem, acetum
 spargunt, & foveat locum. Recentiores aceti loco ligni
 Indici decoctum usurpant.

CAP. VI.

De alopecia capitis, & barba.

In procidentia capillorum, & depilatione fove locum olei
 myrtini, lentiscini, & de meliloto aequalibus partibus vel
 absinthio, & corticibus avellanarum ustis, coctisque cum o-
 leo myrtino, vel aqua decoctionis myrtillorum, & fœnigræ-
 ci, vel vino nigro austero cum aloë cocto, vel ligno Indico in
 vino adstringente cum melle, & ladano percocto. Conferet
 etiam hæc mistura. Recipe myrtillorum, spicæ nardi, ra-
 dicis asphodeli, corticis pini ana unc. j. ladani, seminis apii,
 foliorum senæ, cyperi, ana unc. s. seminis papaveris albi,
 corticis tamaricis, seminis absinthii, rosarum albarum, se-
 minis hederæ, ana drach. iij. ferveant in duplici vase in vi-
 no adstringente, aut in oleo myrtino, & lentiscino ad ter-
 tiæ partis consumptionem. Ad idem valet hoc odoriferum.
 Recipe pomatæ unc. ij. ladani unc. ss. musci grana iij. a-
 que rosatæ, in qua grana sex sublimati bullierint, unc.
 unam, misce omnia, & line partes depiles, & deformes.
 Conferet etiam aqua ex theriaca, aceto, & aqua vitæ de-
 stillata.

CAP. VII.

Ad ungues cadentes.

Isdem fere remediis retinebis ungues, quod si commode
 fieri non possit, accelerabis calum cum unguento basi-
 lico, aut cum farina triticea, cum butyro, & violarum
 malvarumque decocto confecta. Remoto ungue ablatur
 locus cum aqua hordei saccharata, postea cum oleo ex vi-
 tellis ovorum, & tandem tegatur cera nova odorifera, cum
 paucula terebinthina, & paucio oleo rosaceo subacta. Sic e-
 nim novus succrescet unguis.

CAP. VIII.

Ad gingivas putrefactas.

Gingivas putrescentes & erosas collues primo decocto
 ligni Indici, aut tormentillæ; postea absterges hac mistu-
 ra. Recipe mellis rosacei unc. j. ss. eboris usti, rosarum al-
 barum, ossis sepie, myrrhæ, aloes ana scrup. j. Desiccabis
 tandem cum pulvere gallarum ustarum, & aluminis, vel
 cum communibus dentificiis. Si hæc non profunt, ad ea,
 quæ oris & faucium ulcera sanant, recurrendum.

CAP. IX.

Ad commotos, & infectos dentes.

Confirmabis & absterges commotos & infectos dentes
 aluminis usti in aceto extincti, & cornu cervini simi-
 liter preparati aequalibus portionibus, facto inde dentifricio:
 B Absterguntur optime cum aqua forti mistione aceti, & a-
 quarum adstringentium mitigata. Confirmantur alumine
 rotundo cum duplo sale dentibus adperso, adjecto interdum
 rosarum, & corallorum pulvere.

CAP. X.

Ad pustulas, & maculas faciei, & reliqui
 corporis.

Pustulas & maculas lividas, rubentes, nigras, quoti-
 die bis ablues aqua sequenti. Recipe mastiches, olibani,
 tragacanthi, ladani ana drach. j. succi limonum unc. j. a-
 quarum plantaginis & rosarum ana unc. ij. sumach, tarta-
 ri rubri, coralli albi, boracis ana drach. ss. sublimati in pul-
 verem redacti gr. iij. bulliant simul in vase vitreo lento igne
 ad quartæ partis consumptionem. Postea fiat colatura cla-
 rificata, & aromatizata cum granis aliquot musci. Biduo
 aut triduo pustulas omnes & maculas delebis hac mistura.
 Recipe albumen unius ovi recentis, agitetur donec spume-
 scat, deinde adde sublimati & camphoræ ana gr. iij. agiten-
 tur iterum simul, & misceantur, donec unguenti formam re-
 cipiant: Sunt qui suffitibus ex thure, borace, styrace, mar-
 casita, & sublimato utuntur. Pustulas tamen, cum in de-
 clinatione fuerint, oleo balanino, aut tartareo inungere con-
 venit, ne fœdas cicatrices, aut maculas relinquant.

CAP. XI.

Ad pedum & manuum ulceratas rimas cum
 pruritu.

Pruritus exstingues cum succis limonum, & semper vivi,
 aut epithemate ex aloe in aceto scillitico, & muria co-
 cto. Rimas vero simul & pruritus sanant oleum tartareum,
 oleum de vitriolo, tartarus & vitriolum, & ærugo concor-
 porata cum axungia porcina recente, & limonum succo. Con-
 ferunt etiam borax, camphora, sublimati grana aliquot cum
 pomata & oleo rosato subacta, & post fomentum ex malvis,
 rosis, violis, absinthio, inula, oxylapatho, fumaria illita.
 D Cum cætera non profunt, adhibentur suffitus ex marcafi-
 ta, auripigmento, mercurio sublimato, cinnabari.

CAP. XII.

Ad porriginem & cutem furfuraceam, cum
 faciei, tum reliqui corporis.

Furfures, qui in capite multiplicantur, discutientibus &
 tergentibus sanantur, admisto semper aliquo adstring-
 gente ad roborandam partem affectam, ne facile suscipiat
 influentes serofos humores, sed resistat, eosque repellat.
 Qua de causa parantur loturæ, unguenta, linimenta ex
 beta, absinthio, apio, iride, stæchade, fœnogræco, parietaria,
 amygdalis amaris, fabis, ervo, lupinis, alumine, ni-
 tro, pumice, atramento sutorio, aqua marina, lixivio,
 aceto, urina, muria, balneorum naturalium aquis. Qui-
 bus etiam ad totum corpus uti licebit. Facies tamen cum
 furfuribus inficitur, blandiora parabimus in hunc modum.
 E Recipe amygdalarum amararum, farinæ fabarum, & oroki
 ana unc. i. aluminis, boracis, mastiches, olibani, traga-
 canthi ana unc. ss. succi limonum unc. ij. aquarum planta-
 ginis, rosarum, & liliorum alborum ana unc. iij. lactis ca-
 prini recentis unc. iij. mista omnia diligenter destillantur
 lento igne more solito. Vel, Recipe farinæ fabarum unc. j.
 mastiches, tragacanthi, boracis ana drach. i. ss. stent simul
 per diem integrum in aquis rosarum & plantaginis, & postea
 bulliant leniter in duplici vase, & sine expressione colentur,
 & tandem addito aut vino albo aut aceto albo fiat lotura.
 Sunt,

Sunt, qui jejuni aquam rosaceam in ore continent, & rosata illa saliva faciem abluunt. Sunt, qui urina propria utuntur. Alii limones cum vino coquunt in minutissima frusta concisos. Alii micas panis albi adhuc calentis coquunt in vino albo, & aquis fabarum, rosarum, nymphææ. Excellit hæc destillatio. Recipe mellis rosati colati, aquæ rosatæ, & succi limonum ana unc. ij. tragacanthi, mastiches, cerussæ, amyli, olibani ana drach. iij. aluminis, coralli albi, spumæ vitri, ossis sepie, boracis ana drach. ij. salis gemmæ drach. i. ss. farinæ fabarum unc. i. aquæ vitæ unc. i. ss. albumina ovorum. iij. limacum cum suis testis contusorum drach. vj. camphoræ drach. ss. cinnamomi unc. ss. misce, & destilla more chymico. Utantur hac aqua tanquam præstantissima mulierculæ, & quicumque nutrire formam, & venustatem sibi conciliare student. Verum in exitu balnei præstabit hæc adhibere remedia. Balnei loco esse poterit vapor ex decocto florum malvæ, violarum, rosarum, cichorei, liliorum alborum, chamæmeli, & roris marini exceptus.

CAP. XIII.

Ad fœtorem corporis.

Exhalat plerumque fœtidus fudor, & putridus vapor è corporibus eorum, qui pudendagra laborarunt, contagionis ac infectionis seminariis in corpore adhuc vigentibus. Curabis hos purgationibus, vaporario, lavacris, & contagioni resistentibus medicamentis, de quibus diximus in primo libro. Lavacris autem inferes absinthium, fumariam, origanum, serpillum, salviam, pulegium, thymbraam, inulam, mercurialem, oxylapathum, scabiosam. Præstabit balnea naturalia, nitrosa, & sulphurea. Odoribus præterea, & bene olentibus perfusionibus & pulveribus extremitates & indumenta adspargere convenit.

CAP. XIV.

Ad Hepatis incendium.

Augetur hepatis calor & putredine, & inunctionibus, & decoctorum calidorum usu. Emendatur hoc linimento. Recipe succi filicis, & succi cichorei, utriusque depurati unc. i. santalorum omnium ana scrup. i. olei rosati unc. ij. farinæ hordei drach. i. ceræ albæ q. s. misce, confice linimentum. Bibendi etiam succi cichorei scariolæ, intubi, rostri porcini, atque herbis ipsis & radicibus partim cum saccharo conditis, partim in jure decoctis, aut in patinis aceto & oleo adspersis in prima mensa utendum. Proderit etiam hoc electuarium. Recipe succi cichorei depurati unc. ii. succi portulacæ unc. i. ss. succi fœniculi unc. ss. seminum cucumeris, & intubi ana drach. i. oxysacchari quantum satis erit ad commiscendum. Detur jejuno magnitudo avellanæ, aut nucis juglandis, cum jure pulli, aut alio conveniente liquore, aut citra dissolutionem devoretur. Victus refrigerans esse debet. Vino non nisi dilutissimo utendum. Ptisana hordei, & lac amygdalarum cum seminibus frigidis coctum, panata etiam cum omphacio, & alica cum succo granatorum, aut cum aceto cibi erunt convenientissimi.

CAP. XV.

Ad ardorem urinæ, & renum, vesicæ, meatuumque urinalium ulcera.

Ardor urinæ his ex ulcere potissimum accidit. Deprehendes autem renum ulcera ex dolore in lumbis cum gravitate & veluti quodam pondere, ex urina purulenta, innatantibus carnosus particulis, aut veluti pilis. Urina præterea facile & citra dolorem emittitur. Vesica vero affecta, vehemens cruciatus pectineum, inumque ventrem invadit, urina magna cum anxietate redditur, & fæculenta simul excernuntur, aut mucosa, aut farinæ instar crassa subsidunt. Aliquando etiam squamulæ circumferuntur, & laminae quædam substantiæ. Furfuræ vero hypostases vesicam scabie laborare significant. Ureterum exulcerationem denotant puris non adeo crassi mistura, & veluti capillamenta urinis innatantia, dolor etiam in media inter vesicam, & renes regione. Si pus aut sanguis solus absque lotio excernatur; non in dictis particulis, sed in pudendo denotatur exulceratio. Curantur instrumenta urinæ sic affecta. Primo quidem facilibus totius corporis purgationibus. Secundo abstergentibus. Tertio desiccantibus, glutinantibus, & simul urinæ, humorumque acrimoniam exstinguentibus. De purgationibus satis diximus. Abstergentia sint aqua mulsa, fœnigræci decoctum cum pauculo melle, aqua passularum & hordei, decocta seminum cucumeris, melonum, malvæ, zizypharum, glycyrrhizæ cum mulsa, aut lac cum melle. De-

siccabunt electrum, semen plantaginis, bolus Armena, terra Lemnia, coriandrum tostum, ebur ustum, cornu cervi ustum, santali, coralli, glutinabunt amyllum, tragacanthum, gummi Arabicum, semina melonum, cucumeris, portulacæ, papaveris, contemperabunt, & acrimoniam obtundent semina malvæ, melonum, cucumeris, cucurbitæ, citrulli, portulacæ, papaveris albi, amyllum, tragacanthum, succus & pulvis glycyrrhizæ, zizypha, myxa, uvæ passæ. Lac vero ad tergendum, glutinandumque ulcus, & reprimendum mordacitatem mirifice conducet. Proderunt etiam nuclei pineæ nucis, amygdalæ, & pistachia aqua rosarum madefacta. Extrinsecus affecti renes & ureteres post deterfionem inungendi erunt oleo rosaceo, myrtino, mastiche, thure, rosis, corallis, santalis. Vesica vero affecta, per catheterem injicies tergentia illa, quæque siccant, glutinant, & acrimoniam obtundunt. Pubi vero impones cataplasma ex symphyto, & equiseti, aut equisetum cum oleo myrtino in pila plumbea contundes, postea exprimes succum, & pubem inunges. Quæ remedia etiam in penis exulcerationibus præstantissima esse constat. Sed refrigerantibus B injectionibus crebro utendum non est, ne, quod sæpe accidit, nimio frigidarum rerum contactu, musculus collo vesicæ adhærens resolvatur, eoque resoluta urina sponte decidat, & defluat. Notandum etiam, valenter adstringentia, per os ingesta, hic minime excellere. Sibi ipsis enim sunt obstaculo, ne ad tam remotas particulas penetrare queant, quippe meatus, per quos ferri debent, valida eorum facultate constringi ac condensari contingit, ut longius eorum vis propter constrictionem conduci non possit. Qua de causa terram Armeniam, & terram sigillatam cum mulsa, aut cæteris ad vias urinales cito confluentibus propinare solemus. Nos peracta cum mulsa deterfione hoc pulvere utimur. Recipe granorum halicacabi paria vij. seminum cucumeris, portulacæ, & papaveris albi ana drach. iij. amyli, ramentorum eboris, glycyrrhizæ, radicis tormen-tillæ ana drach. ij. margaritarum orientalium, coralli albi & rubri, ana scrup. j. sacchari ad pondus omnium, fiat pulveris. Conferunt etiam hæc tabellæ. Recipe pinearum purgatarum boris duabus in aqua rosata calida temperatarum drach. ij. seminum cucumeris, melonum, portulacæ, papaveris albi ana drach. i. glycyrrhizæ, santalorum alborum, & rubrorum ana scrup. i. sacchari in aquis rosarum, graminis, & solani resoluti q. s. misce & confice elect. in tabulis. Proderunt etiam nuclei pineæ nucis, mixa, zizypha, quæ diem integrum in aqua solani maduerint.

CAP. XVI.

Ad virgæ pustulas.

Pustulæ virgæ, quædam leves sunt & paucæ malignitatis, quædam maligniores, ac pertinaciores, suspicionem præbentes imminentis jam, aut recidivantis morbi Hispanici. Leves localibus abstergentibus & siccantibus, admittis, propter imminentes inflammationes, refrigerantibus, curantur, nimirum hac mistura, quæ recipit tutiæ cum aqua rosata præparatæ, æruginis ana drach. ij. anethi combusti, abrotaniusti ana drach. i. bulliant in aquis rosarum & plantaginis unico fervore, mox sine expressione colentur. Maligniores post catholica remedia terges, & siccabis cum unguento Ægyptiaco in dictis aquis dissoluto, postea etiam cum pulvere mercuriali, aut mistura sequenti. Recipe æruginis, aluminis, pulveris mercurialis ana drach. i. vini albi unc. ss. aquarum plantaginis, & rosarum ana unc. i. bulliant leviter & non colentur, utere mistis omnibus. Interea fumendo, quæ contagioni resistent, ne infectionis seminarii partes internas irrepat, & venoso generi, principibusque particulis, malum communicetur.

CAP. XVII.

Ad abscessus inguinum.

Inguinum abscessus post venæ sectionem, & medicamentis factas evacuationes, resolvere aut maturare convenit: maturatos vero aperire, apertos tergere, & tandem siccare, & ad cicatricem perducere. Resolves eos ammoniac in aceto, & aqua vitæ resoluti, & diachylone ireato, & similibus. Maturabis, & quod tutius hic esse putatur, concoques hoc unguento. Recipe ficuum contusarum, radicem liliorum alborum sub prunis coctorum ana unc. i. axungie porcine, & terebinthine ana drach. vj. farinæ tritici unc. ss. olei olivarum, & de lilio ana unc. i. ss. croci scrup. ij. ceræ q. s. mistis omnibus fiat unguentum. Proderit hoc etiam. Recipe radicem bryoniæ, & althææ elixarum, & postea contusarum, radicem liliorum alborum sub prunis coctorum ana unc. i. axungie porci colatæ, terebinthine, & olei olivarum antiqui ana unc. i. ss. misce, & confice unguentum. De paratu facilibus est farina tritici in oleo anti-

antiquo decocta, & cum terebinthina confecta. Maturus tumor candenti ferro aperiri debet. Neque enim hic tuta sunt, quæ potentialia vocantur, cauteria. Apertus mundetur cum melle rosato, myrrha, aloë, admisto interdum unguento apostolorum, aut Ægyptiaco; quibus theriacam aut mithridatium adjicere non erit inutile. Conferet hac de causa unguentum sequens. Recipe farina fabarum unc. ss. terebinthina, theriaca, mithridatii ana drach. iij. mellis rosati unc. ij. myrrha, & aloës ana drach. i. ss. o-

lei de absinthio, & ceræ q. s. fiat unguentum. His peractis desiccabis, & ad cicatricem perduces ulcus cum unguento ex pompholyge, cum triapharmaco, cum desiccativo rubro, & cæteris hujus farinae. Interim, ne putredo ferpat, adhibebis remedia, quæ contagionis seminaria extinguunt, ac interinunt.

F I N I S.

P E T R I H A S C H A R D I,

Insulani, Medici, Chirurgi.

D E

MORBO GALlico

T R A C T A T U S.

C A P. I.

Quid sit morbus Gallicus.

Magna inter doctos fuit olim de hujus morbi nomine contentio, aliqui Lichenas, aliqui Mentagram, alii Asaphati vocantes, nec desuerunt, qui Elephantiasin quadam decepti similitudine putaverunt, quidam prunam sive ignem Persicum aut Sacrum, de quibus licet abunde videre apud Leonicenum, Joannem Manardum, ac Leonhardum Fuchsum, viros doctissimos, sed cum non sit (præcipiente Galeno) de nominibus à Medicis litigandum, has contentiones nunc omitemus (nam ut hic morbus novus est, ita & antiqua caret nuncupatione.) Dicumusque hunc morbum prius in Italia ortum, maligno astrorum aspectu, quæ aërem corruerunt, & ob id contagiosum, ac Epidemicalem in principio sui adventus fuisse, quippe totum vulgare morborum genus, Galeno autore in Epidemia, ex cœli statu proficiscitur, jam autem duntaxat contagiosum, quod astra suas influentias absolverunt. Et à multis Neapolitanum vocatum, quod prius in illis partibus sese manifestaverit: à plurimis Gallicus est nuncupatus, quoniam eo tempore apparuit ac irrepsit, quo Carolus, Galliarum Rex, in Neapoli belligerabatur, circa annum à Christo nato 1493. quidam Hispanicum vocare, hac ratione moti, quod (ut testatur Huttenus) hic morbus vulgaris adeo sit in Hispaniola Insula, ut apud nos puerorum variolæ & exanthemata. Inde etiam quidam à thesauro regis Hispaniæ nobis primus attulit illud lignum, quo ipse ab Insulanis curatus fuerat. Theologi vero volunt hanc pestem à Deo in terris missam propter hominum insolentiam. Sed vocet, cui libitum fuerit, Gallicum, vocet Hispanicum (nota sunt historiæ tempora) vocet ad extremum suo quisque arbitrato, mihi videtur recte sic describi: Morbus Epidemicus propter nimiam aëris intemperiem, ac soluta continuitas ab exustis humoribus maxime in concubitu genita, à malignis quibusdam pustulis incipiens, pudenda plerumque, deinde reliquas corporis exteriores partes, occulta quadam qualitate, & caput præcipue inficiens, dehinc intimas partes ingressa, dolores circa articulos & ossa, præcipue noctu, facit, abscessus duos in pessima adeo ulcera, ut ossa quoque plerumque vitent, post longum tempus desinentes.

C A P. II.

De origine morbi Gallici.

Duplex præcipue est hujus morbi origo, contagium nempe, & generatio. Contagia autem multiplicia sunt, sed præcipua, quæ per concubitum fiunt, alia autem, ut sunt dormire in iisdem linteaminibus, vel induere vestes infectorum, non sunt usque adeo periculosa, & solum corpora rara, ac ad externa omnia facile obnoxia, inficiunt. Per generationem vero, quoniam hic morbus humores vitiat & corrumpit, unde semen corruptum, qui sic affecti sunt, emittunt, & ex hoc proles vitata ac corrupta procreatur, nam teste Hippoc. libro de aëre, aquis & locis, semen genitale ab omnibus corporis membris procedit, à sanis quidem sanum, à morbidis morbosum, igitur qui à talibus procreantur parentibus, cu-

Tom. II.

Bratu admodum difficiles sunt, & magis si mater fuit infecta, quoniam duplici modo inficiuntur, cum ob generationem tum ob nutritionem, quam lactando accipiunt, adeo ut in his morbus fere vertatur in habitum ac naturam ut plurimum, tamen non scatent ulceribus sicuti parentes, sed sunt cacoehymici, ac doloribus pleni, adeo ut plerique putarent eos arthriticos esse.

C A P. III.

De signis morbi Gallici.

Quoniam plurimi, atque adeo vulgares Chirurghi hodie magno detrimento omnium (præcipue juvenum) omnia fere accidentia ad hunc morbum referunt, misere hominibus imponentes, ut ab ipsis (ut opinor) plus pecuniæ emungant, non incommodum judicavimus, huic nostro libello inferere signa, quibus potest hæc lues in principio ab aliis discerni, quæve Symptomata, ac accidentia eam comitantur. Cum quis igitur primo hoc morbo capitur (prius enim humores infectat, ac corrumpit quam partes præcipuas, aut solidas) sentit per universum corpus quandam lassitudinem ulcerosam, ac punctiones dolorosas cum leni febricula, præsertim corpore excalefacto. Liqueantur enim tunc humores illi crassi, ac veluti moventur, exacerbanturque, præterea gravitates capitis, & dolores juncturarum, eoque magis circa noctem, nonnunquam præcessere bubones venerei, gonorrhœæ, aliæque pudendorum exulcerationes, quæ non debite fuerunt curatæ, & expurgatæ, cætera ex relatu laborantium Medicus intelligere poterit. Quisquis autem hæc signa non perceperit, sciat suum morbum non esse hujus generis, sed alterius cujusdam fortassis perniciosioris, aut turpioris, eradicatuque difficilius.

C A P. IV.

De ligni Guajaci viribus, natura, electione.

Quidam hoc lignum in tria genera distinguunt, in lignum Sanctum, Ebenum, & Guajacum, nos autem idem genus censemus, sed diversas species, ob diversas, in quibus reperitur & crescit, regiones. Plantæ enim, Plinio & Theophrasto testibus, mutant colorem, formam, ac sæpe etiam vires, si in solum diversum plantantur, seminanturve, ob id concludimus omne esse Ebenum, de quo plurimum veteres scripserunt, ac præsertim Dioscorides, & Theophrastus. Tres igitur hujus ligni Ebeni sunt species. Prima, quam Guajacum vocant, densior, gravior, crassior, interiore parte nigricantior, exteriore subpallida, & veluti lineis quibusdam ad fuscum inclinantibus, in æque distantibus per longum intersecta. Altera ad albius magis vergit exterior pars, neque est tam manifestis lineis distincta, nigrum tamen & ipsum colorem intrinsecus ostendit, sed minore orbe quam præcedens. Tertia, quam valentior esse non dubito, quoniam & acrior est & odorator, crescitque in regione calidiori, nempe in Insula Sancti Dominici, cujus etiam indolem (sicut & aliis simplicibus contingit) retinet, propterea nostro instituto non convenit, nisi fortassis in valde pituitosis & frigidis. Hæc autem tertia, quod præcipue lignum sanctum vocant, tam intrinsecus quam extrin-

O o o

trin-

trinfecus albicantem colorem præ se fert, exilibusque valde lineis ejus distinguitur longitudo. Ex tribus hisce lignis ego in casu nostro primum prætulim, quod procul dubio verum Ebenum Indicum esse puto, nec ab eo cætera duo, nisi forte natalibus, differre, hoc divi Joannis Insula suppeditat, multoque succulentius cæteris est, propter regionem minus perustam solibus, nam octo fere partibus, quos gradus nominant, ab Æquinoctiali longius, quam Sancti Dominici Insula, remota est. Vires autem ac temperatura omnium est calida & sicca temperate, aperitiva omnium pororum & viscerum, præcipue hepatis, si cum medicinis has partes respicientibus (ut postea docebitur) detur. Potestque ipsius decoctio fere in omnibus morbis, ac temperaturis dari, tam calidis quam frigidis, humidis quam siccis, modo diversimode coquatur, præparetur, permisceaturque: fere enim singuli, in hujus ligni administratione & præparatione, in hoc uno peccarunt, quod omnes uno calceo (ut ajunt) calceandos existimarunt, sicuti fufius in sequentibus ostendemus, cum ipsius præparationes diversas, prout sunt diversæ naturæ, ac diversi morbi, dabimus. Eligatur igitur lignum quantum fieri potest magis recens, mediocris crassitudinis, suis corticibus adhuc vestitum, odoratum, ac veluti gummosum, seu oleaginosum, ponderosum, durissimum, gustu suave quantum amarescente, in potione tamen subacidum, quod hujusmodi facultatibus præditum non est, emortuum ac obsoletum est. Non defuerunt tamen quidam, qui vice hujus curationem aggressi sunt decoctione ligni Buxi, sed quantum hi à vero aberravere, doctis judicare relinquo, quum enim omnibus animantibus invisum sit, adeo ut somnum sub hac arbore capere cerebro vehementer incommodet, quod ejus odor naturæ prorsus adversetur, ab illo cavendum erit, alii non sine optimo successu scobem ligni Genistæ viridis decoxerunt, id quod etiam aliquando experti sumus, tenuis enim est substantiæ, ac per urinam, & sudores humores pellit. Verum cum nobis tanta copia sit ligni Guajaci, non opus erit ex aliis remedium quærere, quoniam secundum in hac operatione non habet.

CAP. V.

De ligni Guajaci varia præparatione, ac decoctione.

Communis modus inter Medicos præparandi hanc medicinam est, accipe ramenta lima, torno, vel scobina, aut alio instrumento in tenuissimum, quantum fieri potest, pulverem redacta, in decuplaque purissima aqua, vitreo vel vitreato vase tamdiu claro igne, nec admodum vehementi bulliat, donec tertia pars excoquatur, quam aquam, pro medicata potione mane & vespere bibenda, accipit. Aliam vero aquam ex eodem quidem ligno, sed in crassiusculas partes dissecto, hoc modo parant. Sunt ligni pars una, aquæ vigecupla, mundoque vase, vehementioreque, claro tamen igne bulliant, donec quartatantum aquæ pars consumpta sit, qua aqua inter prandendum, & cenandum non alio potu ægri utuntur. Major pars vulgo accipit libram unam dicti pulveris, aquæ libras octo, & coquunt ad medietatis consumptionem, pro prima medicata potione bibenda mane & vespere, hac decoctione solata, rursum affundunt super eundem pulverem aquæ limpidissimæ libras octo, iterumque decoquunt ad consumptionem tertiæ partis, qua decoctione ægri, in prandio & cæna, interdumque utantur, quotiescunque sitiunt. Verum inter hos conficiendi modos magis laudari priorem, quo etiam nonnunquam usi sumus. Sed qui hujusmodi decoctiones parant, duplici modo peccant, altero quod non debite illas bulliant, ac coquant, altero quod uno calepodio omnes calceare velint, dantes unicuique laboranti eandem decoctionem, eodemque modo paratam, quum tamen eo pacto uni noceat, alteri opituletur, sicut in sequentibus patebit. quæ enim fieri posset, ut una & eadem medicina eodem modo præparata, morbos omnes, & ut plurimum invicem contrarios curet? constat enim non omnes ab omnibus similiter affici, quare difficile creditu est unum medicamentum naturis omnibus convenire, fierique posse, ut naturæ, quæ interdum sibi contrariæ sunt, ab eodem restituantur, cum idem Aristoteli similiter se habens semper comparatum sit facere idem, contraria enim nunquam efficit, quod contrariorum contrariæ sint causæ, & perit quidque in contrarium, & à contrario. Cumque nihil, quod agit in eadem dispositione, producere habeat effectus contrarios, ita ut proportio ejus, quod habet potentiam contraria operandi, cum se habuerit ad contraria, neutrum illorum efficit eadem potentia. Plurimi tamen viri celeberrimi hujus medicinæ permissionem cum aliis nullo modo ferunt: neque ego is sum, qui tantorum virorum, atque sic de studiis publice,

apprivatimque bene meritorum, existimationem maculare studeam. Sed si quisquam alius, ego certe cuique testis esse locupletissimus potero, quam sit non modo laboris, sed & periculi plenum, in novis ac inauditis novorum morborum curationibus versari, quandoquidem hodie Rinocerotibus plena sunt omnia, qui magis nescio quomodo sunt suspiciosi, & ad contumeliam omnia accipiunt, nihil nisi, quod ipsi faciunt, aut dicunt, rectum putantes. Neque ob id hunc libellum edidimus, sed ut ex mutua hujusmodi collatione veritas magis enitescat. Porro nos potius veritati, ac nostris quotidianis experienciis, quam opinionibus adhærere maluimus: quapropter relictis vanis, ac inutilibus disputationibus, jam ad veram præparationem hujus medicamenti mature accedimus, porro cum hoc lignum medicina sancta, ac prope adoranda sit, & omnium affectuum utile Pharmacum, necesse erit illud, pro variis morbis, varie præparari, habet enim ingentem, ac occultam vim expellendi omnem materiam peccantem cum per urinam, tum per sudores. Quamobrem Medicus solers, ac prudens esse debet, circa cognitionem causarum morborum, & corporis temperaturarum, quandoquidem multo exercitio, & diligenti inquisitione uniuscujusque rei temperatura, naturæ facultas, & effectus cognoscendus est. Nisi enim Medicus totius hominis, omniumque ejus particularum naturam, præterea omnium causarum salubrium, insalubriumve vires exacte & ad unguem tenuerit, fieri nequaquam poterit, ut intemperatum ad eucraton reducat, ut sanitatem tueri, & quo minus in morbos incidant præcavere, non etiam, ubi jam morbi advenierint, eosdem depellere noverit, potius pro remedio sæpe venenum porriget. Nam quantum interest inter cæcum aliena trepide & cunctanter vestigia sequentem, & inter oculatum secure & expedite incedentem, tantum interest inter rationalem, & imperitum seu Empiricum Medicum. At qui horum omnium habuerit notitiam, facile hanc nostram medicinam omnibus accommodabit, addendo (verbi gratia) pro morbis calidis plus aquæ, & minus pulveris ipsius ligni, pro frigidioribus minus aquæ, sed plus ligni: Imo sæpe vice ipsius aquæ in frigidioribus & humidioribus addimus vinum, vel saltem dimidiam partem vini, aut alia simplicia morbis adversantia, sicuti postea exemplari demonstratione declarabimus. Quibus patet, quam parum fidendum sit indoctis & vulgaribus Chirurgis, qui magis hanc tractant, quam Medici ipsi.

CAP. VI.

De modo coquendi, ac præparandi decoctum ligni Guajaci.

Pro vera & exacta hujus medicamenti decoctione. Recipe pulverem Guajaci tenuissimum: hunc in vase lapideo seu vitreo superiori parte stricto pones, cum aquæ aut vini tali quantitate, atque affectus requirit, pro quo præparas talem decoctionem, deinde diligenter obstrue orificium vasis, adeo ut nullus vapor inde exhalare possit, postea pone dictum vas in lebetem aquæ plenum, adeo ut ipsa aqua superet ea, quæ in priore vase sunt, per spatium duorum, aut trium digitorum, mitte ad ignem carbonum bene accensorum, & sic bulliant per spatium decem horarum. Quantum emolumenti ac fructus adferat hic modus coquendi, & præparandi medicamenta, licet videre ex Galeno, qui eo modo omnia medicamenta jussit confici, item ex Joanne Maynardo Epistola quinta libri quinti decimi, ex Joanne de Rupefissa, & in libro distillationum Raimundi Lullii, & ex recentioribus Hieronymi Brunsvicensis, Gualteri Riffii, aliorumque plurimorum virorum celebriorum, & Chymicorum: eo enim pacto liquores stillatitii, ac alia pharmaca coqui deberent, & etiam cibibus ægrotantium, vulneratorumque, sicuti faventibus superis dilucidius in nostra Chirurgia demonstrabimus. Sed nunc, proh dolor, inertia nescio an magis dicam Medicorum an Pharmacopolarum factum est, ut nullis adhibitis rationibus, aut regulis omnia, propter suam avaritiam, suo more tractent, ac depravent, sed de his alias.

CAP. VII.

De regimine eorum, qui potionem ligni Guajaci assument.

Cum ratio victus maxima ac potissima pars sit curationis (omnis enim ægritudo, teste Galeno, non semper curatur suo contrario, sed sæpe sufficit bene instituta victus ratio) de illa imprimis aliquid à nobis dicendum est, antequam hujus morbi curationem aggrediamur. Hoc igitur observabis, ne valde tenui diætâ ægrum (sicuti vulgus facit)

laccſas, ſed dabis illi tantum cibi boni ſucci, quantum ipſius natura poſtulat. Nam ut inquit Hippocrates Aphoriſmo quarto libri primi, Viſtus tenuis & exquisitus in morbis longis ſemper periculofus eſt, & Aphoriſmo quinto ejuſdem. In tenui viſtu ægri delinquant; quo fit ut magis lædantur. Hic autem morbus ex eorum numero eſt, quare illi non conveniret huiusmodi diætæ, quoniam fames magis vires infirmat, quam conſervat, & qui ægritudine longa laborant, vires augere non debent, ſed bene conſervare, aliter uſque in finem non ſufficerent, propterea hi modico, bonoque viſtu cibandi ſunt, qui etiam ſanis convenit, in quibus vires augere non cupimus, ſed illas ſolum conſervare animus eſt. Conſectare enim oportet, ut Hipp. monet Aphoriſ. nono libri primi. Num æger cum viſtu ſufficiat perdurare citra virium lapſum, donec morbus conſiſtat. Nimia enim inedia vires dejicit, humidum ſubſtantificum depaſcit ac diſſipat, caloremque naturalem extinguit, adeo ut vitam hominis abbreviet. unde plurimi, qui talem abſtinentiam, cum curarentur, obſervavere, poſtea cum ad priſtinam vivendi rationem reverterentur, in plurima ac prava inciderunt accidentia, ut ſunt hydrops, cachexia, & his ſimilia, qua de cauſa non erunt ægri his extremis diætis lacerandi, duntaxat abſtinebunt à pravis cibis. Utantur igitur carnibus vitulinis ovilibus, pullis, avibus monticulis, perdicibus, phaſianis, & in genere omnibus, quæ nata ſunt bonum ſanguinem procreare, iſque aſſis, præcipue in frigidioribus & humidioribus, elixis autem in calidioribus, & ſiccioribus naturis; & morbis, ſed elixari, ac coqui debent, quemadmodum ſuperiori capite ſexto oſtendimus de ligno Guajaco præparando, addendo herbas convenientes, & ſal in quantitate ſufficienti ad inducendum bonum ſaporem, quamvis vulgus medicorum hoc tanquam venenum prohibeant, nos autem nugæ eorum hoc tempore nolumus perſequi, ſcimus illud unum eſſe ex his, quæ corporis ſubſtantiam conſervant & conſtituunt, quod maniſeſtum fit ex omnibus excrementis ab ipſo corpore egredientibus, falſa enim ſunt omnia. Meſuram cibi juſtam non poſſumus dare, nam unus majori, alius minori quantitate contentus eſt, prout diverſæ ſunt naturæ. Sed illud addere oportet, quod unicuique tantum dandum erit, quantum natura ſua requirit, moderate tamen, ita ut à menſa furgat adhuc cum appetitu, qui modus virium conſervativus erit, tutius tamen videtur, ut cœna minor ſit prandio, quo mane, dum aqua bibenda erit, ſit plene concocta. Quotidianus potus erit ipſa Guajaci decoctio præparata, ut in ſequentibus oſtendemus, quod ſi vires nimis debilitentur, dabimus in prandio & cœna modicum vini Rhenenſis, aut alterius odoriferi, lymphati ex dimidia parte dictæ decoctionis. Veruntamen ab omni cereviſia, alioque potu, & ab omni ſomno diurno, & venere arceatur, talis erit viſtus ratio omnium tam Juvenum, quam Senum & mulierum.

CAP. VIII.

De cura eorum, qui ſibi vacare poſſunt, & liberi ab externis negotiis ſunt.

Qui liberi omnino ſunt, neque civilibus negotiis detinentur, facilius cæteris curabuntur. Præcedentibus igitur tam particularibus, quam univerſalibus evacuationibus, prout diverſi morbi, ac humores peccantes poſtulant, mane diluculo circiter horam quintam dabitur illis ligni decoctio ad uncias octo calida, quantum ferre poterunt, poſt cooperientur diligenter, ita ut egregie ſudent per duas horas, ſi tantum tolerare poſſint, maneatque valde quieti illo tempore, vel dormiant, poſt hæc calidis linteaminibus, & mundis abſtergatur ſudor, potiſſimum circa caput, novoque induſio veſtiantur, deinde igni lignorum quercus bene accenſo accedant, cæteraque veſtimenta induant, & leviter tamdiu inambulent per cubiculum (quod natura, aut artificio ſemper tepere debet) donec aqua è ventriculo deſcendiſſe videatur, tuncque prandeant circiter horam octavam, aut paulo poſt, & prius ſumant jus carniū ſupra dicto modo coctarum, cum mo-

A dico panis *αυτοπυζα*, qui melior in hoc negotio cæteris eſt, poſtea carnes ad quantitatem, antea à nobis præſcriptam, à cibo rurfum conveniet levis illa deambulatio in cubiculo, vel lectio alicujus faceti autoris, aut confabulatio jucunda cum amicis, vel ludus aliquis delectabilis, quo ipſi maxime delectantur. Veſperi ubi jam concoctum prandium erit, quod fiet circiter horam quartam pomeridianam, rurfum viij. uncias ejuſdem aquæ bibant, non valde calidæ, deinde ſudent ut ſupra, poſt horam unam cœnent, & ad lectum ſe transferant, totaque nocte dormiant, eundemque præciſe ordinem per continuos dies ſeptem ſervabunt, die vero octava ex præſcriptis purgatoriis potionibus accipient, nec eo die primam illam aquam bibent, ſequenti, hoc eſt nona die ad potum primi decocti revertantur, eoque per alias ſeptem dies, quò ſuperius diximus, modo utantur, ſicque uſque in finem curationis tractentur, hiſ niſi alvus ſponte ierit *Clyſmatibus ex eadem aqua factis, adjecto melle roſaceo, & oleo chamæmelino, ſalis modico mollienda erit*, quod etiam prioribus diebus agendum, ſi opportunum videbitur, abſoluta cura diebus tranquillis & ſerenis domum exire poterunt.

CAP. IX.

De ſervorum, & qui ab externis negotiis liberi non ſunt, cura.

Plurimi adeo ſuis divitiis addiſti ſunt, ut, quid ſit libertas, protinus ignorent, & magis ſerviles ipſis ſervis ſunt, alii ob bonorum penuriam ad talem ſervitutem rediguntur. Hi autem omnes cum ſibi vacare non poſſint, accipient iſdem horis, ac in ſimili quantitate potionem ex vino, ut poſtea dicemus, præparatam, ſudabuntque eodem tempore, prandebunt etiam, ac cœnabunt ut reliqui, poſt exire poterunt, & tractare pro lubito ſua negotia, caventes ne exeant tempore nubiloſo aut frigido, flante borea, vel aſtro, qua propter iſtis non erit aptius tempus ipſo vere: hoc pacto nos plurimos curavimus. Tempora ad huius morbi curationem maxime apta, ſunt in primis Ver, ſecundo loco Autumnus, ultimo Hyems. Æſtas vero nullo modo conducit, niſi vehementer frigidis, & humidis naturis.

CAP. X.

De modo præparandi decoctionem ligni Guajaci pro pituitofis, & melancholicis.

Pro pituitofis, frigidis ſcilicet & humidis, & melancholicis, frigidis & ſiccis, parabis iſtud ſalutare medicamentum. Recipe pulveris ligni Guajaci pulveriſati, ut in principio huius dictum eſt, uncias duodecim, aquæ fontanæ pro pauperibus libras ſex, pro divitibus vini tantundem, maceretur per diem & noctem, dein in vaſe ponatur, coquanturque, ut ſupra demonſtratum eſt capite ſexto per decem horas; deinde coletur pro prima potione; quæ mane & veſperi exhibenda erit quantum ferre poterit calida ad uncias octo. Pro ſecunda autem. Recipe dicti pulveris uncias ſex, aquæ vel vini libras duodecim, coquantur in eodem vaſe per ſex horas, colenturque pro ſecunda potione bibenda in prandio, cœna & interdium.

CAP. XI.

De modo decoquendi Guajacum pro bilioſis, ac ſanguineis.

Recipe pulveris dicti ligni uncias octo; aquæ fontanæ puriſſimæ libras octo, macerentur, atque decoquantur, prout in ſuperioribus oſtenſum eſt pro primo potu. Pro ſecundo autem, Recipe dicti pulveris uncias quatuor, aquæ libras vi. coque, ut ſupra, per quatuor horas. Quod ſi huiusmodi ex illiberalibus ſint, ita ut ob negotia in cubiculo minime manere poſſint, decoquendo adde vini dimidiam partem, & fac ut in aliis.

F I N I S.

GUILLELMI RONDELETTI,

Medicinæ in Schola Monspeliensi Professoris Regii, & Cancellarii,

DE

MORBO GALLICO, LIBER UNUS.

orbum Gallicum novum esse morbi genus, A omnes ingenue fatentur. Qui quidem contagiosus est, & maxime si per coitum maris & foeminae contractus sit. Est autem intemperies humida, & multorum symptomatum causa. Et hoc pro diversitate humiditatis, &

Morbi Gallici descriptio.

corporum patientium. Quare sic describemus. Morbus Gallicus est intemperies mala partium externarum cum humore contagioso, ex venereo contactu mediate, vel immediate contracta. Ad quam pustulae plurimum, & mala ulcera, vel dolores sequuntur. Hujus descriptionis partes explicare, & demonstrare conabimur, quia cum iis, qui hodie de hac materia scribunt, non convenit. Nos hunc morbum sub intemperie collocavimus, quia primum intemperies massam sanguinis inficit, deinde cacochymia nascitur, à qua pustulae, tumores, ulcera, doloresque nascuntur. Nemo ibit inficias, morbum esse intemperiem, quae humores corrumpit. Nam in hoc omnes fere conveniunt. Sed à nobis in specie dissentiant, ut Montanus vir doctus putavit eum morbum calidum & siccum esse, quem tamen curat calidis & siccis medicamentis, ut

Montani error.

Guajaci decocto, & aliis omnino exsiccantibus, quibus, si stare ejus sententia, potius foveretur & exacerbaretur morbus, quam curaretur, aut mitigaretur, frigida nimirum & humida postulante, & imperante, morbi natura. Verum cum frigida & humida huic morbo plane, & velut ex diametro contraria esse nos & experientia, & eorum, quos mala haec lues infestat, testimonia doceant, quis ita in Montani verba juravit, ut illam ejus definitionem mordicus retinere, & pertinaciter defendere conetur? A frigidis autem & humidis humoribus tantos excitari dolores nemini mirum videri debet. Nam vidi ego multos ex sola capitis & pedum lotionem in fumos & acerrimos incidisse dolores, ob introductam frigiditatem & humiditatem nimiam, quos tamen dolores multum calidis sedari quotidie experimur. Quare si à juvantibus & laedentibus sumitur indicatio, haud dubie morbus hic, intemperies frigida & humida erit, ut ex rei natura, atque affectibus apparet. Cæterum materia illa humida diutius moram in corpore trahendo incrassatur, & acrimoniam acquirit, tandemque partium temperamentum immutando, ipsasque partes divellendo, aut arrodendo, continui solutionem, quam vocant, efficit. Haec autem humida intemperies, pro corporum, in quibus concluditur, varia natura, alia atque alia evadit. Nam si corpus, quod hoc morbo corripitur, sanguine abundet, statim infecto sanguine pustulae erumpunt sine dolore; quod arguit materiam non esse adustam. Sunt & in aliquibus pustulae, veluti carnosae, in aliis ichores in capite à substantia crassa & viscida, quae quidem pustulae mitiores sunt ob humiditatem, minus frigida, ob sanguinis calorem. Sed hoc tantum in principio, & eo tempore, quo maligna illa qualitas nondum infecit sanguinem, neque immutavit. Postea vero oboriuntur dolores, qui noctu infestant, & interdiu cessant. Mitigantur autem calidis, frigidis vero & humidis exacerbantur. Procedente vero magis morbo, & corpore magis affecto, frigidior redditur morbus. Et cum fiant ulcera, id à pituita falsa fieri certum est. Quare nos materiam pituitosam & viscidam hujus morbi causam esse hinc colligimus, quod dolores articulorum sine calore fiant circa noctem, & citra manifestum tumorem in partibus carne denudatis, ac ligamentosis, ut circa cervicem, claviculam, caput, sternum, anteriores tibiae partes, & in aliis ossibus multum à capite distantibus. Nam haec partes omnes frigida cum sint, alimento pituitoso nutriuntur. Et cum hi dolores à recrementis partium fiant, ut in tibia, vel à defluxione à capite, à quo pituita redundat, vel ab illis ossibus, non potest esse alius humor. Et hinc fiunt dolores omoplatarum, qui pituitam subesse declarant. Fiunt etiam in pituitosis corporibus per defluxionem, cum subito tumores & dolores contingunt. Fieri autem à pituita, tumorum apertio ostendit, qui cum secantur, vel uruntur, pituitam viscidam & pus viscosum emittunt. Quare miror, cur alii

Doloris causa.

melancholiam, alii assatum humorem, vel aliam materiam esse dicant. Hoc enim unum argumentum satis est (ut opinor) efficax ad sententiam nostram probandam; quo etiam Galenus utitur, cum docet inflammationes à sanguine fieri, tum alibi, tum libello de tumoribus præter naturam. Illud quoque probare possumus ex iis, quae post sudationem excernunt. Quandoque enim exspuitione liberantur à dolore, & perfecte curantur. Morbum hunc humidum esse satis ostendit sanatio. Curatur autem resiccantibus & moventibus sudores, potius, quam moventibus urinas vel ventrem laxantibus. Quare colligendum est, morbum esse partium externarum, ut cutis, carnis, juncturarum, & partium frigidarum. Ob id infestantur frigida partes doloribus, ut caput, articuli, fura, sternum. Partes vero internae non multum inficiuntur, quia calidiores sunt, & excrementa facilius concoquunt, aut expurgant. Quod autem sint partes externae primum affectae, deinde internae, hinc manifestum est. Cum enim fiat per contactum hic morbus, quae prius tanguntur partes, & excrementis pituitosis, vel humidis abundant, primae omnium inficiuntur. Et si ulcus primum in pene sit, ex coitu fiat necesse est, à contactu partis affectae. Deinde emunctoria inguinum, quia haec partes agitatae incalescunt, vel à materia venenosa tanguntur. Si vero ob dormitionem, tunc cutis afficitur ob panni, aut hominis venenosi contactum. His autem partes oris & pulmonum laeduntur, qui inter coenandum, aut accubandum, & ore tetram & venenatam auram hauriunt, & veluti venenatum alterius spiritum excipiunt. Quo fit, ut qui festinanter & sine osculo, aversoque capite coeunt, non tam facile hoc morbo corripiantur, neque illis pustulae in fronte & occipite excitantur, quia non multa materia in eo loco abundat, & quia partes illae excrementa tertiae concoctionis, quae morbum faciunt, facilius expellunt, quemadmodum videre est tempore sanitatis. Nam cum sudamus, sudor fere à fronte incipit, & nunquam aliquis sudat, quin circa caput sudet, ob humiditatis, excrementorumque copiam. Steatomata, & exostoses (Gallice, subros, Italice, quies, vocantur) non nisi à materia viscida & crassa fieri contingit, ut dissectio eorum, qui mortui sunt, & tumorum præter naturam apertio, denique ipsa curatio ostendit. Non me later in multis herpes fieri, sed miliares, qui ex bilis & pituitae admixtione ortum habent, idque in corpore bilioso. Neque tamdiu durarent herpes, nisi illa pituitae admixtio adesset. Fiunt etiam furfures, aut inaequalitates in cute, & pruritus. Quae omnia, non minus à pituita falsa fieri existimandum est, quam à bile. Quod nemo sana mente negabit. Quod si ulcera fiant, non curantur, nisi corpore prius evacuato, & hoc potissimum per sudores. Quare si à materia calida & sicca morbus fuerit, hisce remediis potius foveretur, quam curaretur. Nec vero minus ridendi sunt, qui frigidum & siccum morbum esse statuunt. Nam haec remedia sicciores redderent, atque ideo magis laederent. Et tamen, quae sicca sunt, curant, ut *lignum Guajaci, China, salsaparilla, argentum vivum, & ejusmodi alia*. Ergo nullo modo frigidus, & siccus morbus est. Quod dolor sit potius in externis, quam in internis, inductione patet. Pericranium enim laeditur, à quo dolores fiunt extensivi, ita ut videantur pili sursum erigi. Circa sternum etiam, & in epomide, & in furis est dolor. Ostendit etiam id solutio, quod non nisi sudore morbus solvatur, aut frequenti & magna alvi defectione, quae longo temporis tractu habitum corporis siccatur, & inedia, quae tales humiditates absumit. Quare cum elephantiasi convenit, quia partes occupat externas. Sed in hoc differt, quod morbus Gallicus à partibus externis incipit, Elephas sive lepra à partibus internis ortum habet. Et ad externas progreditur Elephas, ad internas vero repit morbus Gallicus. Hoc etiam in pueris natis ex matre, vel patre infecto ostenditur, hic enim morbus in partibus externis relucet, ac apparet. Ego vidi puerum nasci totum coopertum pustulis morbi Gallici. Hoc facit etiam, ut morbus sit contagiosus. Nam partes externae, si externis ob-

jectis

jectis apponantur, magis afficiunt, ut qui carne sunt molliore & rariore cute, citius hoc morbo corripiuntur per contactum. Quare non mirum, si ophthalmia videndo acquiratur, scabies & hic morbus contactu, quia cum in extremitate cutis existat, effluit aliquid, quod intro receptum, oculum inficit, sic carnem jecur, reliquum corpus. Argumento est, quia morbus Gallicus, qui neque scabiem, neque pustulas habet, sed dolores tantum, raro contactu illo contrahitur, nisi cum ulcus, vel scabies, vel pustula ægrum infestant. Neque etiam post sudationem morbus hic, ut prius, infestat, neque ab aliis corripitur, nisi per contactum venereum. Qui excernunt excrementa pituitosa, satis declarant morbum esse frigidum. Neque aliquis contrarium docere potest, etiamsi in quibusdam aliqua bilem ostendant, ut herpes, aliqua sanguinem. Hoc enim evenit, quia morbus in corpore pleno bile factus sit, vel melancholico, vel sanguineo. Et hoc in principio. Nam morbus tandem corporum illorum temperiem immutat, & pituitosus morbus vere tunc fit & apparet.

Mediate vel immediate aliquis corripitur hoc morbo potest. Nam qui per contactum patitur, vel à nutrice, vel à parentibus, vel ab aliis accepit, vel per veneris contagionem. Et per contactum, vel cum nutrice, vel cum parentibus, vel cum aliis mediate. Non enim contingit videre aliquem tali morbo correptum, qui caste pudiceque vixerit, nisi qui cum infecto sit versatus. Quare neque vitio alimentorum, neque ab astrorum influxu, ortum habere potest hic morbus, sed ex India, in quo loco frequens est, & forsitan familiaris ac proprius morbus, ut olim Carbo in Gallia Narbonensi, Lepra in Alexandria, Bronchocele in montibus Sabaudia. Hanc luem veneream contagiosam esse nemo negare potest, nisi qui sensum & experientiam negare non veretur: Nam ex contactu venereo primum fit, & magna ex parte tunc à pudendis incipit. Fiunt enim extra ulcuscula, quæ quamvis parva sint, dysepulotica tamen sunt, & curatu difficillima. Vel intus fit inflammatio, in glandulis parastatis, qua parte fluit semen cum pure. Ob id hoc aliqui appellant gonorrhœam. Si vero spuma, vel sanies aliqua, inguina contingat, vel cum hoc plus justo moventur, vel cum partes referatæ internæ, vel externæ sanguinem trahunt, tunc bubones fiunt venerei. Pueri lac sugendo vitiosum ore malum contrahunt. Cum vero nutrices à pueris accipiunt, tunc in mammis primum fiunt ulcera. Fit etiam hic morbus iis, qui post aliquem hoc infectum bibunt. Alii cum ægrotis dormiendo hanc luem contrahunt, & tunc in cute tota apparet, & præsertim in ea parte, qua ægrotum tetigerunt. In principio fiunt papulæ & ichores, & potissimum in inguinibus in iis, qui concubitu sibi morbum contraxerunt. In pituitoso, vel in eo, qui recidivam patitur, dolores ac tumores frigidi & duri fiunt. In biliosis, ulcera κακοήθεια. In habentibus tenues humores, alopecia (de qua dicemus in fine hujus tractatus) in aliquibus fissuræ manuum & pedum. Omnia hæc à pituita salsa fluunt: sunt, quibus cuticula sola deperditur, quia humor serosus & falsus ob suam tenuitatem cutim penetrat, ac cuticulam abscedere facit, ita ut siccata decidat in frustra. Dicere vero, quod morbus habeat occultam quandam naturam ac venenum, est confugere ad sacram illam divum anchoram. Non nego in quibusdam morbis proprietatem quandam inesse, in aliis idiosyncrasiam. Sed in quibusdam magis est evidens, quia magis familiaris. Quemadmodum phlegmone differt ab Erysipelate, febris tertiana à quartana & ephemera. In aliis minus evidens, ut in epilepsia, suffocatione uteri, apoplexia, & etiam in hoc morbo. Cui si inest aliqua vis deleteria occulta, & in scabie quoque erit, quia scabies non minus contagiosus est morbus, quam Gallica lues. Quod si in scabie idem sit, etiam in herpate, erysipelate, & aliis morbis idem erit. Verum in hoc morbo proprietatem, & singularem quandam naturam concedamus. Corpus enim ita inficit, ut ossa dura emolliat, afficiatque tumoribus & carie, nullo extrinsecus apparente vitio in cute. Dolores pituitæ motum sequuntur, vel serosorum humorum naturam. Quare non tam occultus est, ut sibi, & aliis multi magni viri persuaserunt. Et quia hoc crediderunt, remedia à proprietate occulta curare, coacti fuerunt dicere. Quanquam rationem non minus evidentem reddere possumus, quam cur aqua maris scabiem curet, vel lixivium siccat partem præhumidam, & quæ detergunt, vel per halitum digerunt, curent iæterum. indocti & imperiti est statim ac subinde ad sacram illam anchoram confugere. Sed hoc à plerisque fere omnibus fit, ut levi negotio sese à multis difficultatibus extricent. Hoc autem tum faciendum, cum evidens causa nulla est. Tunc enim verisimile est à tota substantia, vel cæca causa provenire, ut cum dicimus rhabarbarum, vel scamnoneum hunc, vel illum humorem trahere cum delectu. Cujus rei rationem reddere nemo potest, nisi ob similitudinem substantiæ, vel quandam sym-

A pathiam. Sed quod argentum vivum Guajacum, China, salsa parilla, & alia multa curent hanc affectionem, causa evidens est non occulta, scilicet, quia morbo adversantur, & siccando movent sudores, & evacuant à partibus affectis humorem morbum facientem. Quod postea monstrabimus, si prius de notis, & curatione in universum dixerimus.

Morbus hic sincerus est, & nulli permixtus, cum partes externas occupat, nec offuscatur alio morbo evidenti, vel symptomate aliquo. Tunc manifestus est lippis & tonsoribus scilicet, cum ulcera in pudendo post coitum, & pustulæ in fronte & capite erumpunt. Quod qui videt, morbum esse Gallicum secure potest pronunciare, & præsertim si accadat ei, qui cum scortis versatur. Quod si virgini, aut religioso accadat, dubitamus quodammodo, & talem morbum esse dicere veremur, sed fucate pronunciamus calorem hepatis esse, cum fissuræ manuum, vel papulæ, vel alia exanthemata apparent. Item, si herpes appareant cum tali morbo, vel tali dispositione, tunc morbo evidenti omnia appingimus, & sub manifesto alium occultamus, utpote Gallicum, cum quo difficillime dignoscitur, & sic tectus facile latitat. Si in capite, ac aliis partibus nihil mali extra apparuerit, tunc multi negant se morbum pati propterea quod neque ulcera, neque tumores habent in manibus, aut aliis membris. Quare oportet hunc morbum dividere in primum morbum & recidivum, & rursus in primum, & secundum, & secundum in causas morbi, & in corporis intemperaturas. Nam alius est, si contactu venereo immediate factus, vel mediate fuerit. Alius in sanguineo, alius in bilioso, alius in melancholico, alius in recidivam patiente, alius, si renascatur, vel à novo concubitu, vel quia imperfecte fuerit curatus.

De signis morbi Gallici incipientis.

Deprehenditur morbus ex causis præcedentibus, & ex iis, quæ mox apparent, & quæ sequuntur. Si vir aut mulier vago concubitu utatur, hujus morbi suspicio habenda est. Si vero, qui nos adit & consulit, morbum hunc sit passus, nobis suspicio augetur. Magis etiam, si in fronte papulæ carnosæ, vel in capite pustulæ aut crustæ appareant sine dolore, & subito obortæ sint, aut si cum his signis ulcus in pudendo, vel intus, vel extra sentiat humidum, curatu difficile, vel cum tumore, vel exuberantia carnis, vel gonorrhœa, quam vocant. Sunt enim hæc certissima morbi Gallici signa & indicia, quæ fere in sanguineis & biliosis apparent. Hinc etiam conjecturam facere licebit, si post concubitum nulla purgatione usi fuerint, aut sanguinem sibi mitti non curaverint. Hoc enim solent facere, qui morbi hujus suspicionem habent aliquam, unde solent morbum incipientem curare, aut ita debilitant, ut non nisi post longum tempus se ipsum extra prodere aut proferre possit. Quare cum in aliquo aliquas notas morbi Gallici videmus, debemus interrogare, utrum illa suprascripta egerint, an aliquo morbo correpti fuerint ab eo tempore, qui quidem potuerit immutare, & retardare morbum Gallicum, ut febre tertiana aut alia, in qua multi sudores erumpunt. Quod si morbus sit in habitu corporis, & refrigeretur, tunc latitans morbus erumpet. Ut accidere vidi cuidam, qui morbum latitantem patiebatur, ut ex fissuris & crassitie volæ manuum & pedum conjeci. Is dysenteria correptus fuit, qua curata gravissimo capitis dolore fuit divexatus, qui dolor nunquam sedari potuit, nisi inunctione argenti vivi. Si qui dolores omoplatae, claviculæ, & sterni, cum vel sine ulcere, & tumores illos duos in capite, vel brachiis, vel labiis patiantur, præcesseritque exulceratio in mentula intra vel extra, & bubones venerei, qui non profluxerint, sed retrocesserint, vel indurati sint, eos morbo Gallico laborare certo & intrepide, etiamsi negent, affirmare possumus. Si ulcus in aliqua parte ortum sit ei, qui aliquando morbum Gallicum passus est, adhibita fuerint remedia convenientissima, & non curetur, hunc in cachexiam ex morbo Gallico incidisse certum est. Itaque in unguento sublimatum vel argentum vivum addere ex morbo oportet, ut ulcus curetur. Quod si non cesset ob id, verendum ne in habitu corporis retineatur, ac tegatur aliqua morbi Gallici lues. Quare toti corpori adhibenda erunt remedia. Si corpus extenuetur, & ischiadicum dolorem patiat, morbum Gallicum esse censendum est, & remediis opportunis curare oportet. Si quis dolorem dentium frequenter sine carie, cum ischiadico dolore sentiat, vel cum dolore capitis, vel omoplatarum, vel sterni, & dolor magis noctu, quam interdiu infestet, & post aliquam levem calfactionem, tunc morbum Gallicum certo pronunciare possumus. Si quis areas habet circa crotaphitas, & in occipite, à morbo Gallico, est vulgo dicta (la Pelade.) Quod si barba cum superciliis decidat, magis etiam certum erit. Qui fissuras manuum & pedum frequentes habent, à morbo Gallico imperfecte curato ista si-

Quomodo
fiunt bubo-
nes venerei.

Occulta
proprietas.

Scabies con-
tagiosa.

Hujus mor-
bi proprie-
tas.

Certissima
morbi Gallici
signa.

Historia.

Qua certo
morbum
Gallicum
inducant.

Cachexia
ex morbo
Gallico.

bi accidere credant. Si quis unguis veluti leprosus habeat, hoc morbo Gallico referat acceptum. Hæc autem affectio vulgo ab unguibus (unglade) vocatur. Denique qui cuticulam manus sine pruritu mutant, hanc sciunt morbi Gallici esse sobolem, quæ vulgo (la paralelle) dicitur. Hæc autem, quæ sequuntur, inter notas morbi Gallici non obscuras licet agnoscere. Qui hoc morbo corripiuntur, tristes sunt, & statim post contractum morbum in illis exstinguitur venus, & mentula niollis & humida efficitur, dummodo non sit ulcus in interna vel externa ejus parte. Nam ulcus solet priapismum, sive distentionem provocare, & aliquando ad venerem irritare, ob excrementa acria. Sternum dolet in hoc morbo, quæ una est ex certissimis notis. Sentiant & contractionem thoracis sine difficultate manifesta respirationis. Dolet etiam epomis & omoplata, quia muscoli illi tenues & membranosi sunt, atque etiam pars occipitis dolet.

De Curatione.

Quando vena
sectio non
competit.

Morbus à plenitudine est, itaque evacuatione curabitur. Sed cum plenitudo possit esse conjuncta cum aliqua prava qualitate morbo correptus non refrigerabitur, etiam si evacuetur per sanguinis missionem, quæ quidem conveniens erit, modo ætas, regio, tempus & vires consentiant, & modo morbus sit in principio, & cum pustulis, scabie, vel ulceribus. Nam si dolores capitis & articularum divexent ægrum, missio sanguinis tunc non competit, quia refrigerat, & refrigerando morbum auget, ac deteriorem reddit, latitantemque frequenter detegit. Quare cum summa animadversione videndum est, an sanguis mitti debeat. Quod si morbi magnitudo ac corporis vires, & temporis constitutio suadeat, primum excrementa alvi & ventriculi evacuanda erunt, vel bolo, vel syrupo. Pillulis, si alias formas remediorum assumere non possit, vel si pituita evacuanda sit. Pillulæ erunt ex aloë tantum non lota, vel ex biera, vel pillulis ante cibum, vel sabellis, & aliis quæ plus aloës recipiant. In omni morbo Gallico inter omnes pillulas convenientiores erunt pillulæ ex aloë. Nam sola aloë morbum curat exsiccando.

Vena
sectio.

In principio morbi, & temperaturis calidioribus sic erit progrediendum. Si morbus initio est cum scabie, vel herpetibus, vel ulceribus, minoretur *syrup. ros. solutivus*, qui syrupus magis dicitur convenire, & etiam in temperaturis calidioribus. Paretur ergo ut sequitur. Recipe *syr. ros. lax. unc. iij. decoctionis mercur. unc. iij. misce*, capiat mane die præcedente missionem sanguinis, vel si quis malit *cassiam cum cathol. in forma boli* poterit accipere. Si morbus inveteratus & pituitosus magis sit, vel in corpore pituitoso, ea quæ componuntur ex *senna, carthamo, & agarico*, sunt efficaciora, vel ex *diaphænico, vel indo majore, cum aqua enulæ camp. vel betonica vel absinth. misceantur*. Quare talibus, ut postea docebimus, erit utendum. Sed nunc morbi incipientis curationem trado, & in plethorico, vel multum sanguineo. In crastinum ergo minorativi, mittatur sanguis e vena basilica dextri brachii, nisi ulcus, vel affectus in altera parte fuerit, altera illa, vel minus affecta. Quantitas sit unc. iij. vel iij. primum, in crastinum vero unc. vi. vel vij. si vires ferant, rursus detrahantur. Hic affectus, ut lassitudo, curandus est, in qua lassitudine Galenus iterat missionem sanguinis ad animi usque deliquium. Quod nunc non censeo faciendum, sed quantum vires ferre poterunt. Si morbus sit adhuc in principio, & materia sanguini permixta, materiam illam ab habitu retrahere non possumus nisi evacuatione magna. Quæ etiam ratio instituenda erit in iis, quibus sanguinem mittere non licebit. Eos enim purgabimus multum, & frequenter, apozematibus, & syrupis compositis ad serofos, & pituitosos humores detergendos; quales sunt *syrupus de fumaria compositus, syr. de epitimo, qui dantur cum sero lactis* si biliosus, vel calidior fuerit, vel cum *decoctione mercur. & boraginis, vel cum aqua absinthii*, quæ in ista specie optima est, ac etiam pituitosa. Siccat enim, & adstrictionem deposuit separata aquea & aërea, ac ignea substantia à terrestri, vel fiat sic.

Syrupus.

Chamameli
vis.

Syrupus ad serosa recrementa, & aquea, & ad illa quæ fati sunt præparata à natura, & separata ab humoribus laudatis, qui quidem purgat, sed prius præscribendum est medicamen laxans, utpote minorativum ex supra scriptis. Recipe *cichor. endiviæ, scariolæ, lupuli, fumi terræ, acetosæ, herbarum capil. ana m. j. brassicæ marinæ m. ss. (si sicca fuerit ponatur ad unc. iij.) prunorum, sebesten, passul. ficuum ana par. 20. anisi drach. iij. semin. carthami, polypod. querc. ana unc. iij. sennæ orient. unc. iij. si brassica sit, sin minus lib. ss. florum buglossi, borag. ana p. j. anthos, & chamameli ana p. ss. (chamamelum caput & partes relaxat, & dolores ventris, à senna & polypodio excitatos, compescit, aut inhibet ne fiant) Sacchari q. s. fiat. syr. quem continet per quinque dies. Priusquam autem præscribatur me-*

dicamentum laxans, consideretur evacuatio facta per syrupum. Quod si non moverit syrup. ob corporis constrictionem, ei adde *syr. ros. lax. unc. j.* Et alternis diebus tunc utatur, vel die præcedente medicamentum eradicativum. Quod si laxaverit quinquies, sexies, vel pluries, considerata corporis plenitudine, vel cacochymia, *medicamentum paretur ex confect. hamech, vel succo ros. vel electuario diacarthami*. Utile enim est corpus bene purgare. Quod si non possit tolerare, frequentius non erit dandum medicamentum. Neque tamen evacuationem per cutim tentare oportet, quin prius corpus sit mundatum à recrementis, ne fiat major attractio, quam per cutim evacuari possit. Quod si fiat, vel non curabitur, vel recrudescet brevi morbus, vel deterior reddetur. Novi ego multos, qui post inunctiones & diætæ, dolores, vel exostoses passi sunt, cum antea nihil tale passi essent, quia materia fuit attenuata, liquefacta, & ad partes externas attracta, non autem evacuata. Quare multum vel frequenter corpora illa vacuanda censeo in principio. Si vero minus licet tantopere vacuare, post tres certe inunctiones exhibendum medicamentum, ut quæ liquata sunt, evacuentur. Medicamentum debile non potest vacuare ob sudationem, quæ extra ad cutim evacuat materiam. Forte vero medicamentum periculosum est, tum ob virium imbecillitatem, tum quia frequenter materia per ventrem evacuat. Quare neque debile, ut *cassia, vel catholicon*, neque forte, ut prius dictum est, sed medium convenit, ut si detur *confect. hamech ad drach. ij. cum aqua hordei, & unc. ij. syr. ros. laxativi* vel si volumus naturam excitare, ventrem primum, deinceps partes inferiores inungemus unguento circa umbilici regionem. Si unguentis utamur, vel decoctione Guajaci, semel in hebdomada medicamentis purgantibus alvum movemus. Purgato corpore materiam conjunctam, quæ in habitu corporis est, evacuare oportet. Evacuatur autem per masticatoria, si morbus firmatus sit in capite. Si in juncturis, cucurbitulis, cum scarificatione. Si cum frequenti squallore, vel ulceribus corporis, missione sanguinis e venis linguæ, si aliqua pars oris ulcerata sit. De masticatoriis, quibus evacuandum sit, postea dicemus. Nunc de causâ, quæ sanguini permixta est, nobis institutus est sermo. Evacuamus, quod in carne collectum est, sudore per cutim, tanquam per propinquorem, & convenientiorem regionem. Sudor provocatur vel externis auxiliis, vel internis. Verum alia sunt aliis efficaciora ad hunc morbum propulsandum, & curandum. Provocabunt sudores balnea, stuphæ, emplastra, unguenta. Verum balnea, quæ siccant digerendo citra adstrictionem, longo usu hanc affectionem curare possunt. At quæ ex aqua dulci fiunt, plus nocent sua humiditate, quam evacuando prodesse possunt. At sublimata in doloribus & ulceribus: *nitrosa* in ulceribus & scabie: *alumno-sa* in doloribus articularum. Stupharum frequentior usus maxime proderit. Nam morbum debilem curare potest, sed longo tempore. *Emplastra ex argento vivo* eadem ratione curant, qua unguenta. Sed magis per insensibilem transpirationem, & siccando, quam evacuando sudores.

Quibus me-
dis evacuetur
materia
conjuncta.

Quæ & quomodo
sudores
provocent.
Balnea aqua
dulcis non
conferunt,
& cur.

Quare in iis, quibus ob negotia sudare, & domi manere non licet, emplastra conveniunt, sed in doloribus magis, quam ad scabiem, vel ad tumores, & aliqua ostracosa ulcera. De emplastris dicemus suo loco, si prius de unguentorum utilitate, & eorundem diversitate docuerimus.

De Unguentis.

Unguenta fiunt ad materiæ educationem. Nam quæ solet morbum facere, evacuat per poros cutis. Igitur unguenta ex chalcidicis, areoticis, & epispasticis, & moventibus sudores paranda sunt, si morbi dispositionem per totum habitum sparsam videamus. Quod si vel ulcus particulare, vel scabiem, vel herpetem, aut alium quemdam morbum curare voluerimus, nobis particulari remedio erit utendum. Solent enim illa particularia impedire sudorem, qui tamen necessarius est ad dispositionem universalem, quæ quamprimum einendanda venit. Deinde veniendum ad particulares cujuslibet membri curationes, quæ (ut jam dictum est) universalem & sudores impedire solent, ut quæ fiunt per *cinnabrium factitium ob sulphur, cerussam, acetum, oleum amygdalarum*, quæ quidem solent vim argenti vivi minuere. Et illa particularia sunt. Est autem ad id maxime accommodata *axungia porci*, quæ veluti basis, & fundamentum horum unguentorum est, quia relaxat, emollit, & argentum vivum excipit, si præparata sit, ut debet, scilicet non salita non liquata, sed recens, vel sine sale servata, a qua ablata sint membranæ, diligenter in mortario contusa, ut melius misceatur. Liquefacta vero axungia, nunquam post liquefactionem bene coalescit, aut retinet argentum vivum. *Axungia gallinæ, anseris, ursi* ponuntur, sed ob particularem affectum, & in parva quantitate, quia tam magna quantitas non reperitur. Quæ cum

tenuium sint partium, minus retinent argentum vivum, & tantum in doloribus poni debent. *Butyrum* his succedit, quod tamen multo magis, quam prædictæ axungia, argentum vivum retinet. Veruntamen ad dolores & papulas præscribi solet, quia papulas magis & melius digerit, quam aliud quodvis, & majori quantitate, quam axungia auferis, & aliæ similes poni non debet. Olea conveniunt rarefacientia & digerentia, ut *chamæmelinum*, *liliorum*, *laurinum*, *irinum*, *rutaceum*, de *spica*, & similia, *Ol. amygd. commune*, *sesaminum*, *anethinum*, quia nimium humectant, non conveniunt, nec valent. Sed in hac prima specie, quia corpus calidius est, oleo *chamæmelino*, & *liliorum* possumus uti, & magis usurpari debent. Quibus etiam adduntur aliquot uncia *laurini*, si scabies & papulae adsint, quia illas curant emolliendo, & digerendo. At oleum *irinum*, *anethinum cum laurino* & de *spica*, in doloribus articulorum valent. At in doloribus capitis propter odorem insignem minus valent. Et si posuerimus, parum admodum erit ponendum, ut in extremo morbo. *Terebinthina abietina*, & aliæ liquida conveniunt, quia acopa sunt medicamenta, corpus calfaciunt, & humores evacuant, ac digerunt. *Resina cocta* & *cera*, ad inspissationem ponuntur, scilicet, cum pulveres non recipit unguentum. Tunc etiam unguento apponimus *lithargyrium*, etiam si aliqua ex parte sudores supprimat. Non enim ponimus, nisi cum multis relaxantibus aliis, & magna argenti vivi quantitate. Argentum vivum & axungia, unguenta conficiunt. Sed quia illud nimium penetrat, ac dissolvit, minori quantitate ponitur, tumque necessaria sunt ea, quæ superius adjunximus, & alia multa. Novi aliquos, qui solo argento vivo, axungia porci, & cineribus curabant morbum Gallicum, & paucissimis diebus. Verum vidi etiam aliquos in tremorem incidisse ex intempestivo argenti vivi usu. Itaque fatius est remedia minus efficacia habere, ac longiori tempore curare, quam periculosa exhibere, quia fat cito, si fat tuto. Non enim bonum est repente evacuare, vel replere, vel calfacere, vel refrigerare, eliquare, vel multa excrementa attrahere ad partem, per quam egredi non possunt. Hoc enim est periculosum, & plus lædit, quam prodest. Recipe axungia porci non salita, nec liquefacta lib. j. ol. chamæmel. & irini ana unc. iij. terebinth. & resina ana unc. ij. cera parum, argenti vivi extincti in succo limonum unc. iij. misce, fiat unguentum. Et ungantur partes extremæ circa juncturas, & emunctoria, & spinam, & sensim provocetur sudor, cooperiendo lateres. Tegatur bene, ne ab aëre frigido tangatur, aut impediatur perspiratio, & evacuatio integra fiat. Ungatur semel propria vice, deinde bis, deinde semel, & sic fiat, donec medicamenti vis ad partes internas penetraverit. Conficietur hoc modo efficacissimum, quod nunquam me fefellit. Recipe unguenti martiati & aragon ana gr. j. axungia porci non salita, nec liquefacta lib. j. ol. chamæmel. aneth. ana unc. j. ol. laurini unc. ii. argenti vivi unc. v. resina, terebinth. ana unc. ij. misce, fiat unguentum, quo ungatur, ut dictum est prius.

Si sint ulcera, & affectus sit cum multis papulis, & ulcusculis, tunc thus, mastix, iris, ærugo aris, & alia hoc modo miscebuntur. Recipe axungia porci lib. j. butyri recentis, terebinth. lota in aqua vitæ ana unc. ij. resina & unguenti ana unc. iij. argenti vivi unc. v. thuris, mastichis, iridis ana drach. iij. viridis aris drach. ij. ol. irini & laurini ana unc. iij. lithargyrii auri unc. j. misce, fiat linimentum, quo utatur, ut prius. Si vero sint ulcera majora & curatu difficilia, addantur uni parti unguenti, quæ ulceri conveniunt ad deterfionem, vel mundificationem carnis. Vel si sit dolorosum, & quoquo modo non possit sigillari, fiat hoc modo. Recipe unguenti præscripti gr. j. ung. apostolorum unc. j. misce. Applicetur supra ulcus putridum, & sordidum. Ad majorem corrosionem faciendam, & ut quicquid est putridi auferatur, necessum erit addere parum sublimati. Quod multum proderit, ubi una vel duabus applicationibus usi fuerimus, ne, frequenter partem vexando, labefactemus, vel intemperiem calidam inducamus. Cum vero deterfum fuerit, & ad ulceris naturam revocatum, tunc addemus uni parti unguenti plus resina, mastichis, thuris, aloës, sarcocollæ, vel panacis, vel cerussæ, vel minii, vel plumbi, vel antimonii, semper ista augendo, & mercurii quantitatem minuendo. Sed de ulcerum curatione integre suo loco dicemus. Redeamus ergo ad universalem curandi rationem. Si scabies & herpes appareant, hic morbus esse videbitur potius, quam aliquid aliud, & tale parandum est unguentum, quale sequitur, & sic utendum, ut prius. Evacuatis igitur interni corporis serosis recrementis, paretur tale unguentum. Recipe ung. enulati lib. ss. terebinth. lota in vino vel succo fumarie unc. iij. styracis, myrrhæ, ana unc. ss. argenti vivi extincti in succo limonum unc. iij. ol. ros. antiqui completi, ol. irini ana unc. ij. resina unc. iij. lithargyrii unc. ss. fiat unguentum, cujus uni parti adde cinnabaris, & cerussæ

ana unc. ss. Sed hac parte non utatur, nisi post tres primas inunctiones, ac sudationes. Et ungantur manus & pedes hac ultima parte unguenti. In herpetibus cum scabie, fiat modo sequenti. Recipe succi lapathi acuti, & limonum ana unc. ij. olei irini unc. i. ol. tartari unc. ss. unguenti martiati unc. j. ss. argenti vivi unc. v. cerussæ lota in aqua vitæ unc. j. resina & terebinth. ana unc. iij. argentum vivum exstinguatur cum succis, deinde incorporetur cum axungia, & fiat linimentum, quo linantur partes affectæ. Post aliquam morbi Gallici castigationem, sunt addenda quæ fortiter siccare possunt, ut alumen, sulphur, chalcitis. Quæ quidem fortiter siccantia non erunt primum apponenda, quia illa sudores compescunt, & sic retinendo, morbi curationem impediunt, quamvis siccant. cum enim adstringant, vim morbi altius impellunt, ac profundius delitescere, ac hæere faciunt per aliquod tempus. Deinde revirescit, & recrudescit, & quam prius, deterior redditur. Hæc sunt linimenta, quibus uti possumus in biliosis & sanguineis, in scabie, papulis & ulceribus. Istis omnibus utile erit, si non fluat alvus, syrupum laxativum præscribere, vel apozema illud, quo initio usi sumus. Porro hæc evacuatio impedit effumationem ad os, à qua ulcera oris, & dentium fordes proveniunt, ab effumatione & forde, ulcus: ab ulcere pituitæ fluxus. Raro autem ejusmodi effumatio sine ulcere accidit. Quare ad hæc vel majora vitanda, utile erit purgare. De castigatione autem accidentium suo loco dicemus. Ubi ergo fluxus ventris accidet, vel anhelitus foetidus emittetur, tunc pituitam inflammari, certissimum est signum. Itaque cessandum erit ab unctione, & mutanda lintamina erunt. Quibus vero ista non apparent, certo conjicere licet non sufficientem esse argenti vivi quantitatem, vel astringentia, aut obstruentia, aut emplastica addita fuisse unguento, quæ vim medicamenti impediverint. Itaque fortius erit reddendum, vel frequentius inungendus æger, ut, si semel inungi consueverit, bis inungatur. Inungantur etiam emunctoria. In quibus autem videmus paucam evacuationem factam fuisse per sudores, morbum fore contumacem certo præcognoscere possumus. Interdum non erit inutile purgare per os, si vires ferant, & uti decoctione Guajaci, vel Chynæ simplicis, si talis sit affectus, qui scabiem, vel tenuia ulcera habeat. At si contumacia sint, laxantia medicamenta erunt propinanda. Si vero dolores, & tphi adsint, composita erunt adhibenda, quorum descriptiones postea dabimus.

De morbo inveterato.

Si morbus fuerit inveteratus cum doloribus & tumoribus duris, tunc primum distinguere oportet, an morbus sit cum corporis consumptione, an non, an dolores sint capitis sine tumoribus, an vero cum tumoribus: an denique sint cum ossis carie, an non. Et pro variis his modis remedia varia erunt adhibenda. Si morbus est inveteratus, sciscitandum est ab ægrotante, ususne sit aliquo remedio, an non, ut intelligamus, quid fuerit in causa, cur minus fuerit curatus. Quod si ob unguenti imbecillitatem curatus non fuerit, fortius erit exhibendum, quia fortius medicamentum expostulat hujus morbi contumacia. Si ob defectum evacuationis, videndum ne in eundem errorem incidamus. Cum ergo inveteratus morbus frigidior sit & materia crassior, magis calefaciendum, atque attenuandum, & fortius trahendum erit per assumpta, & admota. Primum itaque fiat hoc modo minorativum ex diaphæn. & cathol. ut pituitosa excrementa ventriculi & intestinorum purgentur, & incidentibus, ut medicamentum ad partes deducatur. Sic Recipe Cathol. & diaphæn. ana drach. iij. cum saccharo fiat bolus. Vel dissolve cum aqua betonica, vel hyssopi, & fiat potus. Vel utatur pillulis ex hiera, fortificatis agarico, vel pillulis sine quibus, vel aureis in minori quantitate, scilicet ad drach. ss. vel scrup. ii. Deinde utatur syrupis incidentibus, qualis est syrupus de stæchade, de artemisia, cum melle scillitico, vel anthosato. Alii vero syrupi non conveniunt; quia frigidi, vel humidi, vel quia corpus non est funditus mundum. Quare syr. de fumar. ros. laxat. non conveniunt hoc tempore, vel in hoc modo inveterato, nisi approprientur cum decoctis. Decocta ergo fiant, ex quibus talis syrupus paretur. Recipe decoctionis beton. calaminthæ, hyssopi lib. i. ss. syrup. de stæchade unc. vi. aromatizetur cum drach. ij. diarrhodon, & fiat syrupus. Utatur in quinque diebus. Vel sic. Recipe syrupi de artemisia lib. ss. aquarum absinthii, hyssopi, cichor. buglossi ana quartarium i. aromatizetur cum drach. i. aromat. ros. capiatur in quatuor diebus.

Tertio quoque die capiat drach. i. pillularum ex aloë, vel sabelliarum.

Finitis syr. cap. medicamentum ex electuario de citro, vel diacarth. vel Indi major. vel in forma boli, vel in for-

ma potionis. Recipe elect. de citro sol. drach. iii. confect. hamech drach. i. Dissolvantur in decoctione mercurialis, & cum unc. j. Syrup. ros. laxat. fiat potio. Capiat mane, & in crastinum detur masticatorium ex pyrethro, sequenti modo præparato. Recipe pyrethri cocti in oxymell. mastice per tres dies mane exspuendo. Post cujus assumptionem detur tab. i. elect. diagalangæ, & relinquatur æger per aliquot dies ad virium refocillationem. Post quod tempus & virium refocillationem utetur syrupo sequenti laxativo. Recipe radicis helenii unc. ii. galangæ majoris unc. i. herbarum capill. buglos. borrag. cichor. ana man. ss. beton. hyssopi, acetosæ, samfuchi ana man. i. anisi drach. iij. polypodii, senæ, ana unc. iij. agaric. unc. i. florum anthos, stæchados, chamæmeli, bugloss. borrag. ana p. i. fiat decoctio in aqua fontis & in aqua bugloss. & absinth. lib. i. In colatura lib. iij. dissolve Syrup. de fumar. compos. & Syrup. ros. laxat. ana unc. iij. mellis anthosati unc. iij. sacchar. q. s. fiat Syrup. cujus media pars coquatur ad perfectionem, & servetur usui. Reliquam mediam partem, quæ erit media decoctionis, capiat in quinque dosibus. Prima die cap. unc. vi. mane. Secunda unc. v. mane & ante cenam unc. iij. & tantundem die sequenti. Quod si fatigetur, ob majorem laxationem, quiescat per unum diem post duas doles, vel capiat semel tantum in die.

Talis syrupus solus potest incipientem morbum curare, si bis in die assumptionem continuet, & magnam evacuationem ferre possit. Et plus prodest hic solus syrupus, quam fortiores pillulæ, vel alia medicamenta ex longis intervallis assumpta, quia in illis intervallis viscera replentur recrementis, quæ attractionem materiæ habitus corporis impediunt. Verum cum illa recrementa continue evacuantur, ut mane communia, à prandio secunda, & hepate tertia, potio matutina à vena magna, & quartaramis, sic curantur, quia evacuantur exquisitè. Ego curavi incipientem morbum quinque diebus, similibus medicamentis. Si ergo facta fuerit insignis vacuatio, pauca erit materia, quæ in cuti & carne remaneat. Quare illud remedium, quod sequetur, vehemens non sit oportet. Nam mediocri uti necesse est, quia longius est securius. Corpora enim extenuata non possunt fortissima medicamenta ferre. Parabitur ergo unguentum sequens, utendum post excellentem syr. laxativum, quod erit pro ulceribus, scabie, doloribus cum corporis extenuatione à longo tempore. Recipe axung. porci non salitæ, neque liquatæ, butiri recentis, axungie gallinæ & anat. ana unc. ii. ol. chamæm. & aneth. ana unc. iii. ol. de spica unc. i. argenti vivi extincti in prædicta axungia unc. vi. mastich., myrrhæ, iridis ana unc. ss. terebinth. lotæ in aqua vitæ unc. iii. resinæ & ceræ parum, fiat unguentum. Ungatur, ut artis est, incipiendo à juncturis, deinde ungatur spinæ inferior pars, postea tota spina cum emunctoriis. Ista autem debent fieri sine magna calefactione, ut sensim trahantur excrementa, fundantur, & evacuentur. Unguentum ad dolores capitis, juncturarum, & ad duros tumores, quod sedat dolorem materiam calefaciendo, liquando, evacuando per sudores, & per oris expurgationem. Recipe quat. unguentorum calidorum ana gr. i. axung. porci lib. i. ol. laurini, aneth. & irini ana unc. ii. ol. de spica unc. i. argenti vivi unc. vi. terebinth. lotæ in aqua vitæ unc. iii. florum chamæm. levissime pulverisatorum, radicis iridis ana unc. i. resinæ & ceræ ana unc. ii. fiat unguentum. Ungantur partes dolentes externæ, excepto capite. Incipiat ab inferioribus, & emunctoriis inguinum, ut materia à capite divertatur. Quo facto ungatur spina & cervix, donec os calefactum sit, & spuatur frequentius. Et in hac specie diutius purgetur per os. Si vero tumores adsint duri, hoc idem unguentum valet, non quod supra duros illos tumores ponatur, sed melius crit sequens ceratum apponere. Recipe unguenti præscripti lib. ss. euphorb. unc. j. gummi hedera drach. iij. ammoniaci, opopanax, bdellii dissolutorum in ol. liliorum ana unc. j. styracis rubæ & calamitæ ana drach. iij. aristol. longæ & rotundæ ana drach. ij. terebinth. abietinæ unc. ij. ol. liliorum & laur. ana unc. ss. argenti vivi unc. ij. misce. Ungatur pars. Vel addendo ceræ multum, fiat ad formam ceroti, idque ut diutius supra partem hæreat. Vel si malueris emplastrum de ranis, id est, de Vigo, adde argenti vivi, euphorbii, aciridis ana unc. j. malaxentur cum terebinth. lota in aqua vitæ: & applicetur.

Aliud emplastrum ad tumores duros morbi Gallici inveterati. Recipe emplastri filii Zacchariæ, & ceronei ana unc. iii. euphorb. unc. ss. Malaxentur simul & fiat emplastrum.

Emplastra omnia ex gummi idem efficient, addito argento vivo.

Sunt autem isti tumores à pituita viscida & concreta, quæ nonnisi calidis dissolvi potest. Si os cariosum sit, cute adhuc integra, primum cauterio, aut novacula, aut ruptorio aperienda cutis, ac detergendum os, tum aufe-

rendum quicquid in osse, vel circa os præter naturam est. Quibus peractis, cum volumus ulcus ad cicatricem ducere, tale parandum est linimentum. Recipe axung. porci lib. ss. quatuor ung. calidorum ana gr. i. ol. irini & laurini ana unc. iij. ol. de spica unc. i. argenti vivi unc. v. mastich. thus, sarcocollæ, aristoloch. rot. ana drach. iii. opopanax dissoluti in aqua vitæ unc. i. myrrhæ unc. ss. resinæ pini unc. iiii. misce. fiat linimentum, quod est admovendum post mundificationem, & ossis reparationem. Eo ducemus ulcus tumorum durorum morbi Gallici inveterati ad cicatricem. Quod si velis ossis discissionem accelerare, potes uti supra partem unguento, vel emplastro ad duritiem facto, quia euphorbium recipit, quod quidem desquammat ossa eadem diè, ut ait Dioscor. Et optimum est. Vel huic unguento adde euphorb. unc. i. vel uni parti unguenti tantum, qua parte utatur in circuitu partis affectæ, & supra partem. In hac specie utilissimum erit etiam uti diætâ ex Guajaci decocto ad pituitæ resiccationem. Sunt qui ad dolores ung. parant ex decoctione herbarum calidarum. Sic Recipe beton. marrub. conyzæ, absinth. calaminthæ, florum stæchad. rorisem. chamæmeli. samfuci ana man. i. Omnia hæc in vino albo antiquo decoquantur, & oleo. Deinde facta colatura & expressione, ad inspissationem linimenti, addantur terebinth. & ceræ pro lib. i. quart. i. Et axungie porci non salitæ lib. i. argenti vivi in axung. præcedente extincti unc. v. misce. Si vero ad dolores paretur, ut diximus, addemus euphorb. & staphysag. ana unc. i. hermodact. & aristoloch. ana unc. ss. Et fiat unguentum. Alii myrrham, thus, sarcocollam, mastichen addunt, si cum ulceribus sit morbus. In scabie vero & ulceribus alii utuntur viridi æris, quod valde prodest, si post inunctiones aliquas apponatur, quia compescit sudores. Alii sal apponunt, quod in scabie & pruritu valet detergendo. Verum minus laudatur, quia sudores nimium impedit; sed post sudationes addi debet, ut & sulphur, chalcitis, & alia alstringentia. Alii ex cineribus sarmentorum, & argento vivo, parant linimenta, & efficaciora sunt, sed minus tuta. Sunt qui duo remedia simul adhibent, alii bene, alii male. Qui bene, utraque veluti conspirantia adhibent. Qui vero male, inter se pugnancia. Conveniunt autem quæ sudores movent sive intro assumpta, sive exterius admotâ. Externa sunt unctioes & stuphæ, quæ quidem stuphæ præparant corpus ad sudationem, & ad humores trahendos ad partem externam. Et satius est primum ingredi stuphas, deinde uti unguento, quia apertis poris facilius penetrat unguentum. Etiam in fine ingredi stuphas utilissimum, quia attrahunt humores, & linimenta sordes auferunt.

Alii in principio dant decoctum Guajaci, & post aliquot dies linimentum applicant. Quod malum non est, in quibus frigidi sunt humores & in alto delitescentes, ut qui doloribus afficiuntur articulorum capitis.

Alii in fine diætæ linimenta adhibent. Quod non fit tuto, quia corpus redditum debile non potest tam forte & insigne remedium ferre. Itaque satius est post primam à diætâ hebdomadam, vel ante diætâ, uti unguento. Deinde dum ob imbecillitatem, vel ob oris affectionem delitescunt, in cubiculo decoctione Guajaci in potu mane uti possunt, etsi non provocetur sudor. Sunt alii, qui alia duo adhibent remedia, & illa contraria, scilicet sudationem, & alvi subductionem. Quæ duo simul & semel fieri nec bene, nec facile, nec utiliter possunt. Nam si multum sudet, non potest alvus fluere. Si fluit alvus, non potest sudare. Quare satius est vicissim, seu alternatim fieri. Poterit igitur sudare per tres vel quatuor dies. Quinta vero subducatur alvus decoctione jam præscripta. Vel quotidie subducatur alvus eadem decoctione, ut jam diximus, & non cogatur ad sudorem. Nam cum isti motus sint contrarii, simul fieri debent, quia purgans medicamentum à circumferentia ad centrum trahit, sudor vero contra. Utile autem erit post usum unguenti, quando non fluit alvus, uti medicamento purgante, scil. post tres aut quatuor dies, ut, quod dissolutum est intus aut commotum, expurgetur. Ista autem plurimum juvant decoctiones, syrupi cientes sudorem, aquæ, ut aqua illa nostra theriacalis, quæ data potentissime movet sudores. Cujus præparatio, ne quid omittamus, à nobis nunc dabitur.

Aqua theriacalis provocans sudores in morbo Gallico inveterato, & curans dolores, si detur cum aquis infra scriptis. Recipe Theriacæ veteris à nobis dispensatæ lib. i. acetosæ man. iii. flor. chamæm. pulegii, graminis, cardui benedicti ana man. ii. Temperentur omnia in vino albo, & destillantur, & aqua servetur usui. De qua cap. unc. ii. cum unc. iii. aquæ acetosæ & buglossæ. Hoc autem faciendum est, cum ingreditur lectum aut stupham. Hæc aqua curat dolores, si per se detur, vel cum decoctione milii solis, vel Chinæ, vel bardanæ. Ego cum optimo successu curavi multos pueros, & senes, & debiles, hac aquæ theriacalis potione, vel addendo guttas aliquot decoctionis communis Guajaci. Nam propter tenuitatem cito pe-

penetrat, & extra propellit. Hæc, cum aqua extinctio-
nis auri omne vitium argenti vivi emendat.

Est & alia ratio curandi morbum Gallicum, & potissi-
mum quando cum doloribus fit. Et ea est ratio, quæ fit
per decoctum rerum odoratarum. Cui quidem decocto ad-
detur *mel*, & dabitur *cum vino*, ut materia incalcescat, at-
tenuetur, & expellatur. Fietque sic.

Decoctum quod calefacit, attenuat, expellit materiam
morbi Gallici inveterati. Recipe *galangæ major. & min.
macis, caryophyll. cinnamom. scœnanthi, spicæ celticæ ana
unc. i. florum anthos, stœchados, chamom. ana p. ij. fiat de-
coctio in vino albo. Et de hac decoctione cum melle fiat
potio. Capiat singulis matutinis unc. iij. Et provocetur
sudor.*

Ego curavi pauperem facta evacuatione aqua illa ablu-
tionis aloës ad pillularum aloëphang. præparationem.
Quam quidem aquam abjiciunt Pharmacopolæ. Et est
*aqua cisternæ, in qua decocta sunt odorata, & in qua ablu-
tur aloë, & quia relinquitur in ea aliqua vis siccandi, quam
desideramus ad morbi curationem, & præcipue ejus, qui
cum doloribus, vel scabie infestat, hanc retinemus, & u-
timur. Fit etiam decoctum ex Guajaco, palma sancta, Chi-
na, salsa parilla. Sed primum cœpit fieri ex magnis trun-
cis Guajaci, & cortice. Deinde ventum est ad palmam
sanctam, quæ materia eadem est. Et fiebat decoctum ex
rasura Guajaci lib. i. & unc. iij. corticis, cum lib. 12. a-
quæ post infusionem 24 horarum.*

Hoc facto rationales quidam Medici magnifice de se
sentientes, aliquid addendum existimarunt, & addiderunt
castigantia calorem & tenuitatem partium. Et id facere
se affirmabant, ne corpus calidius redderetur. Sed hi,
dum castigationis caloris curam habere se existimant, tan-
tum abest, ut calorem castigent, ut omnino ipsum calo-
rem impedian. Verum satius erat morbum curare cum
levi aliqua noxa, quam non curare. Potest enim vi-
tium amoto morbo emendari. Nam hi rationales existi-
marunt lignum calidius esse, quam oporteat, & sunt de-
cepti tenuitate partium. Præterea hi addebant *endiviam,
scariolam, lactucam, & alia similia, & sic præscribendo
impediebant sudores, atque adeo morbi curationem. Sunt
& alii, qui non castigare nituntur, sed juvare. Alii vero
cientia sudorem dant: Alii purgantia sudorifica præstan-
tiora putant, quia juvant operationem medicamenti: alii
vero addunt laxantia medicamenta, ut *veratrum nigrum*,
non sine multorum magno malo. Alii *colocynthida, a-
lii senam, agaricum, turbitb, & alia laxantia. At hoc
non est methodice factum, velle & per alvum & per su-
dorem simul & semel evacuare. Quare satius erit unam
partem decoctionis accipere, & in illa purgantia dissolve-
re, & de illa dare tertio, vel quarto, vel quinto die, ut
jam dictum fuit, vel quotidie, & non provocare sudo-
rem. Quod utile est in principio, quando morbus exter-
nas partes non infecit adhuc, vel læsit. Fiant ergo de-
coctiones simplices & compositæ. Simples ex simplici
rasura ligni Guajaci, & aqua, sic. Recipe rasura ligni
Guajaci lib. i. cort. ejusdem unc. iij. fiat infusio in lib. 12.
aquæ, & decoctio ad consumptionem tertiæ partis. Utatur.**

Fiat decoctio secunda ex eodem ligno, id est, ex resi-
dentia primæ decoctionis, ut prius. Deinde addunt vi-
num, quod bonum est, aliquando tamen malum in do-
loribus externorum membrorum, & in duritiebus, & a-
liis. Valet tamen illa vinosa decoctio in doloribus capi-
tis. Deinde facta est decoctio composita. Nam alii ad-
diderunt multa, hoc modo præparantes. Recipe ligni Gua-
jaci lib. i. rad. *helenii, benzoini, santal. omnium, senæ o-
rient. ana unc. ij. hermodact. unc. i. colocynth. drach. iij. fiat
infusio, deinde decoctio. Cujus colaturæ adde mell. lib. ij.
fiat syrupus clarif. & aromat. cum unc. ij. cinnamomi, Qui-
bus adde vini lib. ij. Alii mediam partem addunt. Vel
sic faciunt. Recipe ligni Guajaci lib. i. cort. ejusdem unc.
ij. polypod. querc. recentis, mumia, santal. carabæ, ben-
zoini ana unc. ij. senæ orient. quartar. i. fiat infusio in aquis
partibus aquæ & vini, cui adde mellis lib. ij. fiat syrup. arom.
unc. ij. cinnamomi electi.*

Decoctio, quæ hodie fit efficacissima in aquis destil-
latis, quæ cito morbum curat, laxat potenter & siccant.
Recipe rasura ligni Guajaci lib. i. cort. ejusdem unc. iij.
*agar. unc. i. senæ orient. lib. i. aloës quart. i. fiat decoctio
in lib. vj. aq. bugl. & tantundem aque absinthii: Et fiat de-
coctio ad consumptionem quartæ partis. De cujus colat. capiat
mane & sero unc. vj. Multum laxat & siccant, ob id curat
potenter. Aloë & absinthium, quia potenter siccant, huic mor-
bo multum profunt. Itaque iis, qui dolores patiuntur,
utile est uti pillulis ex sola aloë, sed quia in pillulis non
possumus justam quantitatem aloës apponere nec accipe-
re, utilius erit hieram picram devorare, vel quotidie sal-
tem scrup. iij. Infinitæ aliæ decoctiones parari possunt
additis aliis, ut rad. *cyclaminis*, quia urinas & sudores
mover, vel *milio solis*, quod potenter siccant, & sudores mover.*

Tom. II.

A In pauperibus usus sum syr. sancti Ambrosii, qui ex de-
cocto milii paratur, & ramentis ligni ficuum. Non dubito
rasuram buxi, quia sudores movet, morbum curare pos-
se. Sed quia dolorem capitis facit, & foetidior est, ne-
gligitur. Non defuerunt, qui ramenta juniperi usurpanda
censerent. In qua sententia erat Franciscus Rex Gallia,
& Castellanus. Pugnavi nixus autoritate Diosc. qui ex
antiquorum sententia ramenta juniperi occidere dicit.
Quam sententiam cum negarent esse apud Diosc. ostendi,
postea requirebant, cur semina juniperi usurparent in me-
dicamentis, ramenta vero rejicienda censerent. Ego ra-
tionem sic reddidi. Compertum est observatione multa,
partes multarum plantarum diversas habere facultates, a-
lias utiles, alias inutiles, ut patet de *centaurio minore*,
cujus flos usurpatur & quotidie in usum venit, radix vero
prorsus negligitur & inutilis est. Sic de *coriandro*, cujus
semen odoratum est, & in usum medicum venit, herba
autem foetida est, & plane venenosa. Itaque non mirum
est, si dixerimus fructum juniperi alium succum magis
coctum habere, & alterius esse facultatis, alterius vero
B ipsium lignum. Semen juniperi in decoctionibus Guajaci
ponitur, quia sudores movet, & digerit potenter ac arti-
culari dolori à morbo Gallico, atque etiam in declinatio-
ne alterius morbi prodest. Quod de ligno demonstrari &
probari non potest.

Sunt qui dum herbas humidas in principio addunt, me-
dicamenti vim corrumpunt. Inter laxantia medicamenta,
senæ maxime laudatur, quia suo sapore non est molesta,
& minus impedit sudores. Alia autem laxantia, vel quia
potentius trahunt, vel quia adstrictionem servant, minus
laudantur, ut *rhaharbar. polypod.* quæ non nisi in declina-
tione debent dari. *Rhaharb. & polypod. cum vino propi-
nantur*, cum dolores in articulis sentiuntur. *Rhaharb.* cum
scabies, herpes, ulcera ægrum infestant, assumi debet.
Posteaquam autem ad sumenda venimus, non erit præ-
ter institutum de aliis remediis, quæ ad hunc morbum fa-
ciunt, aliquid in medium adferre, & de illis tractare. Sunt
qui ligni substantiam in forma pulveris, vel conditi ad-
ministrant. Sed id parum emolumenti ac adjumenti ad-
fert, quia ramenta illa sunt nimium crassarum partium,
atque adeo sudores movere nequeant. Quare hunc mo-
dum curandi tanquam inutilem relinquimus.

Alii ad tophos, vel exostoses digerendas, doloris mate-
riam absumendam in morbo antiquo aliud remedium usur-
parunt, quod quibusdam profuit, nonnullis vero vitium
in ventre reliquit, quod emendari non potuit. Vocatur
autem illud remedium, pillulæ Barberouffæ. Vel similes
paratæ ex cordialibus & laxantibus medicamentis, & ar-
gento vivo. Sed inter harum pillularum compositiones
melior est hæc.

Pillulæ ac morbum antiquum, ad exostoses & tophos
digerendos, doloris materiam absumendam, quæ Barbe-
rouffæ dicuntur. Recipe *rhaharb. & agar. ana drach. ij.
aloës unc. i. argenti vivi extincti in succo ros. drach. iij.
cinnamom. ambræ ana scrup. i. myrrhæ, mastich. ana
drach. i. Cum terebinth. excipiantur. Et fiant pillulæ 8.
pro drachma cape scrup. i. pro prima dosi, deinde scrup. i.
ss. postremo scrup. ij. Pro divitibus adde limaturæ auri,
vel pannorum auri scrup. iij. Non defunt qui *diagry-
dium, colocynth. & fortiora remedia, addi velint, & ad-
dant. Verum novæ materiæ descensum nimium accele-
rant, sicque corpus minus siccatur: Itaque parum juvant.
Sed quia timetur, ne remaneant in corpore ob tam par-
vam quantitatem, idcirco ingrediuntur rhaharb. & agaric.
ad leviter laxandum. Nam, si tam parvam moram in
corpore traherent, nihil aut parum juvarent. Possunt &
fieri pillulæ alio modo, ut sequitur. Recipe *ladani puri,
hypocistidis ana drach. i. aloës unc. i. ambræ, moschi ana
scrup. i. argenti vivi loti in vino drach. ij. incorporantur
simul cum syr. ros. laxativo, & fiant pill. capiat scrup. i.
singulis diebus. Verum hæ pillulæ non debent assumi ni-
si purgato corpore. Et qui utentur, debent uti, donec
aut venter laxetur liberalius (quod pro quantitate medi-
camenti fiet) aut in ore foetor aut calefactio appareat &
sentiatur. Hæ pillulæ debent servari, pieque in officinis
præscribi ob calumniam. Quia etiam si post decem annos
aliquo morbo corripierentur, qui hoc remedio usi fuerint,
huic impingerent ac imputarent. Quare Medicus ipse pot-
est parare, ac paratas servare, & quotidie propinare, aut
quando necessum erit, idque ne argentum vivum cogno-
E scant, quod non potest latere cuidam datum. At sublima-
tum dare cavendum est, quia urit, ut præcipitatum. Sunt
qui ob negotia non possunt domi residere, sed equitare,
& ad negotia ire coguntur. Alii morbum detegere nolunt.
Omnibus talibus pillulas dare oportebit. Atque etiam
emplastris eos curare possumus, præmissis tamen ac pri-
us propinatis multis purgationibus, ut jam supra impe-
ratum est. Illis autem fient emplastra magna ad formam
lati sicuti, ut omoplatas & sternum usque ad lumbos in-***

P p p

tegere

tegere possint, vel latissimæ fasciæ, quæ, veluti zona, corpus cingant, ita tamen ne in anteriore parte emplastri materia ponatur, sed in lateribus, & parte postica. Possunt & fieri manilia, & carpis, & malleolis apponi. Sed multo melius erit, si emunctoriis apponantur dicta emplastra, & locis affectis. Sed emunctoriis primum, deinde super tumores, vel partes dolentes. Emplastra fiunt ex iis, quæ ex alto trahunt per sudorem, vel per insensilem transpirationem. Parari etiam possunt ex superscriptis unguentis minuendo ol. quantitatem. & addendo picis vel resinæ q. suffic. possunt etiam fieri ex omnibus emplastris digerentibus & malacticis, addendo argenti vivi unc. iiij. pro lib. j. emplastri. Fieri etiam possunt emplastra ex emplastro de meliloto, oxycroceo, ceroneo. Vel fiat hoc modo. Emplastrum pro iis, qui ob negotia domi manere nequeunt, vel nolunt omnibus morbum perteseri. Recipe massæ emplastri de meliloto, vel oxycroci lib. ss. argenti vivi unc. ij. malaxentur cum terebinth. & ol. laurino, vel irino, vel ruta-CEO, vel de spica, & reducantur ad formam cerati. Est emplastrum paratum in officinis de Vigo nomine, vel de ranis, quod adhiberi potest. Verum erit efficacius, si dosis argenti vivi augeatur, ut pote pro lib. j. emplastri, unc. j. addatur argenti vivi. Conveniet hyeme, vel cum fuerit tempus frigidum, & quando ossium fragmenta trahenda sunt. At si ulcera ostracea castiganda sunt, vel cicatrizanda, emplastro divino, vel diachalcit. addito argento vivo & cinnabrio citius curabuntur, quam aliquo alio. Nam argentum vivum videtur esse antipharmacum morbi Gallici, tum ob siccandi vim, quam tantam habet, tum ob tenuitatem partium, & evacuationem quam facit, potius quam alia qualitate, ut postea declarabitur. Nam ut ex India morbus allatus est, sic etiam inde remedia hujus allata sunt, & multa, ut Guajacum, echyna, salsa parilla. Quæ quidem ostendunt Deum omnia summa prudentia composuisse, qui eo in loco, ubi morbus populariter grassabatur, ibi remedia quoque multa, & convenientia præsto esse voluit, locique incolis divinam remediorum vim detexit. Verum rei propositæ consentaneum videtur, ut de echyna ac ejus præparatione aliquid dicamus. Echyna radix est cujusdam junci, similis ferme radici rhodiæ, nodosa, rara, ponderosa, cum recens est, cum vetus, levissima. Quæ quidem levitas eam antiquatam & deterio-rem esse ostendit. Hæc echyna ad colorem galangæ majoris accedere debet, si bona sit, viribus tamen differt. Nam est plane sine sapore, unde dicta est à nonnullis apios. Quod nomen multos & Medicos & Pharmacopolas decepit, existimantes esse πικρον Diosc. quæ quidem viribus & forma differt & nominis impositione. Nam Diosc. πικρον dicitur, quod pyri agrellis formam referat: hæc autem, quod nullo sapore prædita sit. At satius est eam echynam nominare, ne abutamur nomine. Cujus usus talis est.

Præparatio rad. echynæ in diætâ morbi Gallici.

Radix echynæ dividatur in taleolas, & decoquatur in aqua fontis, & ex illa aqua bibant ægri mane & sero. Decoqui debet ter. Et secunda ac iii. decoct. cum minori quantitate aquæ debet fieri, quam prima, vel diutius coquenda, facta prius infusione per 12. horas. Est autem decoquenda sine fumo, & servanda in loco calido. Præscriptio talis est. Recipe radic. echynæ in taleolas divisæ unc. ij. aquæ fontis lib. 12. infundatur per 12. horas & decoquatur ad consumptionem tertiæ partis. Et de hac capiat tepide mane, & cooperiatur: & sudet in lecto. Fiat & secunda decoctio ex eadem radice jam cocta, quæ prius siccetur oportet. Fiat & tertia eodem modo. Delicatis & iis, qui aliquibus aliis sunt usi remediis, sufficit ista, etiam si addatur mel, vel saccharum, vel vinum. Si autem nullis remediis sint usi, nec usuri, illa sine melle, vino, & saccharo, uti debent, quia minus nutrit & magis siccatur. At hi possunt uti amygdalis, pineis, prunis, & pane asso. Delicatis, & qui nullo alio remedio utuntur, vel qui diu hoc volunt uti, conceditur usus avicularum tostarum. Si vero hi utantur decocto Guajaci, quia magis nutrit, tenuante victu est utendum, quia illud habet aliquem succum qui nutrit. Ob id diutius erit utendum, & parcius vivendum, ut tota materia absumatur. Abstineant à carnibus & vino, utantur pane puro fermentato & bene cocto, & regantur hoc modo.

Facta prius purgatione, ut sæpius dictum est, ægri accipiant bis in die decoctum echinæ, mane hora quarta, & sero hora tertia post meridiem, ad quant. unc. vj. Et sudet in lecto. De secunda autem decoctione bibant, quantum voluerint. Poterunt uti fructibus lenientibus alvum, passulis, ficibus, amygdalis, pineis, prunis coctis, pane bis cocto. In Guajaci vero diætâ, nihil ultra. In diætâ vero salsæ parillæ, ut echinæ, usus avicularum multum tostarum conceditur, sero vel mane. Abstineant à jusculis, aliisque, nisi in die quo medicamenta assumuntur. At si æger imbecillior sit, semel in hebdomada capiat de syrupo laxativo jam præscripto, vel de opiatis laxantibus sequentibus. Vel infunde

A unc. j. senæ. Et hæc in levi morbo. Et capiat mane. Et co die nullo modo provocet sudores. Opiata vero conficiatur sic. Opiata quæ poterit exhiberi qualibet hebdomada, dum fiet diætâ. Recipe cathol. & confect. hamech ana partes æquales, quibus adde unc. ij. senæ orient. pro libra. capiat semel hebdomada, ut dictum est. Et detur in forma boli, vel dissolvatur in parte decoctionis.

Ex salsa parilla eadem decoctio paratur, quæ ex echina, & eadem victus ratione uti oportet, ut dictum est, quia non nutrit, ut Guajacum. Quare conceditur caro avicularum assatarum, & eodem modo administratur, purgato jam exacte corpore, etiam semel in hebdomada assumendo medicamentum laxans, provocando sudores cooperturis, vel calidis lateribus.

Si post usum istorum remediorum aliqua remaneant, ut erant prius, signum est, aliquid esse, quod impediatur curationem, ut intemperiem alicujus partis, quam castigare oportet, idque contrariis remediis. Vel si os est corruptum, vel ulcus adsit nondum satis detersum, illa omnia sensim castiganda erunt. Verum huic morbo quædam accidentia sæpe eveniunt, ut videlicet inter sudandum ex nimia ac repentina calefactione juxta ignem, incidunt aliquando in animideliquium. Qui quidem sunt sublevandi aeris frigidi inspiratione, & aspersione aquæ frigidæ cum paucis vino revocandi. Quod si symptoma illud post multos sudores accidat, recreandi sunt pane immisso in vinum, & infectos unguento pannos permutare optimum erit, ut resumant vires. Quo symptomate sedato, sensim erunt rursus ungendi, ut curentur. At si fluxus ventris sequatur, sinendus, si vires ferre possint. Sin minus, succo carnis, jusculis, panatella, hordeato reficere oportet, & leviter adstringentibus assumptis mederi. Sed primum evacuanda materia commota. Quod si non tota evacuari possit, moderanda tamen est, & non in totum relinquenda. Aliquando etiam dysenteria huic morbo supervenit, quam clysteribus detergentibus curare oportet, in quibus pinguedo hirci addenda erit, vel axungia porci, si magna sit acrimonia. Axungia enim porci optima est ad retundendam acrimoniam medicamenti inducentis dysenteriam. Theriaca recens cum limatura auri, vel cum pannis auri curat dysenteriam mala qualitate castigata. Hæc dysenteria curanda est ut alia, assumendo scilicet rhabarb myrobal. & hoc ad humoris evacuationem. Utendum etiam erit adstringentibus, detergentibus, & cicatricem inducentibus. Aliquando etiam fiunt ulcera in ore, quæ quidem in principio gargarismatibus detergentibus erunt detergenda, deinde aqua forti temperata aqua rosarum & plantaginis erunt tangenda, postremo gargarismate adstringente, etiam fortiter siccante curanda. Sed ut ordine procedatur, sic erit faciendum. Primo gargarismata paranda ex decoctione bord. mundati, & syrup. de ros. siccis hoc modo. Rec. bord. integrip. ii. ross. p. ss. fiat decoctio, & in libra i. colat. dissolve syr. violati (ob calorem & foetorem) unc. iii. fiat gargarisma, quod quidem refrigerabit, & non adstringet multum. Si autem ulcera fuerint à principio, gargarisma ex adstringentibus parare oportet, ne pars affecta tam avidè materiam recipiat, fiat igitur sic. Recipe foliorum oleæ, myrthi, lentisci ana man. i. plantag. man. ss. ros. p. ss. bord. p. ii. fiat decoctio ad lib. ii. in colat. dissolve vini malorum granat. unc. ii. diamoron. & syr. ros. laxativi ana unc. i. misce fiat gargarisma. Syrup. ros. laxativus abstergit. Magis adstringit & siccatur syr. de ros. siccis. Quare post deterfionem, vel sufficientem exsiccationem adstringentia fortiora addi debent. Ut cum ulcus siccandum est, efficacissimum erit hoc gargarisma. Rec. pilosellæ man. ii. foliorum pyri sylvestris, vel myrthi, vel mali cydonii, vel sumach, vel sorborum man. i. cort. mali granat. vel balaustiorum unc. i. ros. p. i. fiat decoctio in aqua & vino albo, & in lib. iii. colat. dissol. mell. ros. col. syr. de ros. siccis ana unc. iii. fiat gargarisma clarificatum, (quia cortex mali granati denigrat linguam, & asperam reddit,) huic adde aluminis unc. i. & siccabit, vel aquæ fortis drach. i. in unc. iii. Nota quod nunquam cessat defluxio, donec ulcera integre curata sint, & dentes deterfi. Nam illa lippitudo, vel fuligo, quæ expiratione fit, exulcerat linguam. Itaque oportet aqua forti confricare dentes, ut auferatur vis illa arrodendi vel putrefactiva. Hæc aqua detergit dentes & dealbat, & firmat. Fricantur dentes panno alligato specillo, vel bacillo, & immisso in aquam illam, castigatam aqua ros. & plantag. Si ulcus perseveret, & inflammatum appareat, oportet tundere linguæ venam, & cucurbitas cum scarificatione admoveere cervici, deinde gargarismis supradictis repellere, siccare, & cicatricem inducere. At quia aliquando peccat jecur, ad ejus deterfionem & purgationem bonum erit uti syrupo sequenti, qui ægros vindicat à recidiva, & aliis subvenientibus affectionibus. Syr. ad deterfionem & purgationem jecoris iis, qui exulcerationes, scabies, herpes, & alia cutis vitia patiuntur. Recipe rad. lapathi acuti, acetosæ & buglos. borrag. endiviæ, cichor. scariolæ, ceterach, polytrichi, adianthi, agrimon. ana man. i. passul. prun. sebest. ana num. 20. anisi drach. ii. quatuor semin. frig. majorum ana drach. i. senæ orient. & polypod. querc.

querc. ana unc. iij. tamarind. unc. ij. myrob. citrin. chebul. ind. confic. in succo ros. ana unc. i. florum cord. ana p. i. fiat decoctio in decoctione Guajaci, aquæ bugloss. & absinth. ana lib. i. Et in lib. i. ss. vel ij. dissol. syr. ros. lax. unc. vj. rhab. electi tenuiss. pul. & in panno ligati unc. i. arom. cum drach. iij. cinnamomi, & cap. unc. vj. bis in hebdomada. Duobus diebus sequentibus ad refocillationem virium fiat talis opiata. Recipe Conf. florum cichor. & bugl. ana unc. i. conf. capil. unc. ss. pul. diamarg. frigid. drach. iij. rasuræ eboris, & limaturæ auri ana drach. ss. triasant. & diarrhod. abb. ana drach. i. Cum syr. conservat. corticis citri, fiat opiata, capiat ad quantitatem avellane, superbibendo parum aquæ cichor. & absinth. Si vero articulorum dolores, & tpphos, vel tumores duros passi sint, aut etiam patiantur, hoc modo, fiat syrupus. Recipe Elenii unc. i. galangæ majoris & echinæ, unc. ss. betonicæ, absinth. menthæ, marubii ana man. ss. herbarum capil. cichor. & bug. ana man. i. passul. dactyl. mund. ana N. 20. anisi drach. iij. polypod. querc. lib. ss. senæ orient. quart. i. sem. carthami unc. ij. turbit. unc. i. agar. unc. ss. florum anthos, stæchad. ana p. i. cortic. citri unc. fiat decoctio. Et in lib. iij. colaturæ dissol. B mell. ros. & syrup. ros. laxat. ana unc. vj. sacchari q. suffic. fiat syrupus aromat. cum drach. ij. diagalangæ. Et capiat duobus diebus sequentibus continuis unc. vj. semel in hebdomada per mensem, postea bis in mense, deinde semel. Accedente hyeme capiat bis in hebdomada ut in principio. Vel si malit, utatur pillulis ex aloë, si curatus sit. Sin minus pilulis ex hydrargyro, ut supra imperatum est. Pillulæ quæ poterunt accipi loco syrupi superscripti, vel loco pillularum ex aloë. Recipe aloës unc. i. galang. myrrhæ, agaric. salis gemmæ ana drach. i. succi absinth. drach. i. ss. & cum aqua absinth. fiant pillulæ. Capiat mane in exitu lecti drach. i. bis, vel ter in hebdomada. Et si non sit bene curatus, vel timeat recidivam, utatur theriaca, vel mithridatio vel aur. alexandr. Et hoc in crastinum syrupi, vel pillularum, bis in mense. Vel fiat talis opiata, quæ poterit accipi loco theriaces, vel mithridatii, vel aur. alexandr. Recipe conf. anthos, stæch. & cort. citri ana unc. i. confect. arom. ros. unc. ss. pul. diamoschi, vel diambæ drach. ij. cum syr. de stæch. fiat opiata. Capiat mane ad quantitatem avellane, superbibendo aquæ absinthii parum.

Aliquando fissuræ in manibus apparent, quæ argumento sunt morbum non esse curatum. Itaque repetenda erit inunctio, qua parte sunt fissuræ manuum. Quod si non curentur, etiam universali purgatione facta, possumus hoc modo tentare curationem.

Linimenta, unguenta, & decoctiones, quæ possunt fieri post universalem purgationem, & inunctionem universalem, & hoc in fissuris manuum non curatis à morbo Gallico.

Rec. Sublimati drach. iij. aluminis drach. i. albuminum ovorum fortiter agitatorum quantum suffic. Applicentur supra partem affectam. Vel sic. Recipe unguenti emulati unc. iij. argenti vivi unc. i. sublimati drach. i. misce, ungantur manus. Vel sic. Recipe aq. parietar. chelidon. major. plantag. ana unc. iij. sublimati scrup. iij. chalcitidis & aluminis ana drach. i. decoquantur leviter. Et sero cum ibit dormitum, fricentur & abluantur partes tantum crustatæ, & quæ in circuitu sunt. Hunc affectum aliqui falsurati, aliqui phlegma falsum vocant: & hoc à materia, quam sudant, creduntque hanc materiam morbum committere. Sed scissura est affectus partis internæ manuum, & pedum. Itaque oportet proprium esse morbum, vel ob exactam partium illarum temperaturam, vel potius ob tendinem, vel musculum illum latum, qui constituit manuum pedumque plantam sensibilem & mollem. Aliquando herpes in facie & aliis partibus eveniunt, & curantur remediis herpetibus aptis, & sublimatum, vel argentum vivum addatur cum aquis acetosæ, parietar. vel plantag. Quibus aquis adde sublimati decocti cum aqua forti drach. i. in qua ponendum est argentum vivum. Vel tale fiat linimentum. Recipe resinæ pini unc. i. cerussæ unc. ss. argenti vivi drach. iij. succi citri, & lapathi acuti ana unc. i. ss. incorporentur simul & fiat linimentum, quo linatur pars. Sic herpes curantur, nec amplius redeunt. Efficacius erit, si drach. i. sublimati addatur. Sed quia calefacit, molestiam adfert. Aqua in qua extinctum est sublimatum, quod ad fucum paratur, etiam curat herpes, vel alumen, maxime si ustum E albumine ovi exceptum sit, cum succo arantiorum vel citri, etiam si non præcesserit sudatio, quemadmodum aloë dissoluta in oxymelite scillitico. Aliquando fit alopecia sine dolore articulorum, aut capitis. Sed si aliquando accidat cum dolore, certissimum est signum morbi Gallici. Fit etiam sine magnis ulceribus, quia humor serosus est sub cute arrodens pilos. Cognitio alopeciæ est, cum non solum pilorum deperditio sit in superciliis, uti in lepra, sed in mento, ac etiam in capite fiunt aræ: quæ si in occipi-

te, vel in lateribus fiant, hoc demonstrat eas esse à solo morbo Gallico. Nam hæ partes calvitio & capillorum defluvio ab aliis causis resistunt, ob carnis humiditatem. Retinemus alopeciam ablundo partes affectas lacte. Quæ potius curatur unguento, quam diætâ. Quare hunc in modum cura erit aggredienda. Purgetur frequenter & fortiter, primum scilicet minorativo, deinde apozemate ex herbis, quæ purgant aquas, & serosa recrementa, sive ichores, ut syr. ros. laxativo cum decoctione mercurialis, cicla, brassicæ marinæ, senæ orient. Deinde confect. hamech. electuario de succo ros. ut sequitur. Minorativum pro alopecia à morbo Gallico. Recipe syrup. ros. laxativi unc. iij. decoctionis mercurialis, & cicla unc. iij. fiat minorat. capiat mane. Apozema pro alopecia à morbo Gallico. Recipe herbarum capillarium, abrot. cicla, agrimonie, fumi terre, lapathi acuti, acetosæ ana man. i. brassicæ mar. senæ orient. semin. carth. & polypod. querc. ana drach. iij. anisi drach. iij. florum anthos, bugloss. borrag. ana p. i. fiat decoctio. Et in lib. i. ss. dissolve syr. de fumar. compos. unc. vj. misce, capiat in quatuor diebus. Potest dari cum decoctione simplici Guajaci, & uti per quinque dies mane. Quibus finitis, capiat sequens medicamentum eradicativum. Recipe confect. hamech. drach. iij. electuarii de succo ros. drach. i. syrup. ros. unc. i. aquæ borraginis, & capil. ven. ana unc. ii. misce, capiat. Quod si non satis medicamentum hoc evacuaverit, rursus accipiendum erit de apozemate, addendo syr. ros. laxativi tantam quantitatem quantam apposuimus syrupi de fumo terræ. Et capiat bis in hebdomada, mane unc. iij. sero unc. vj. Internis partibus purgatis quicquid in habitu corporis continebitur per sudores evacuare poterimus, hoc sequente unguento. Recipe pinguedinis ursi unc. iij. ol. de abrotano unc. iij. unguenti martiati unc. ij. argenti vivi unc. iij. myrrhæ, thuris, olibani ana unc. ss. cineris abrotani, & pellis talparum ana drach. iij. resinæ, & terebinthinæ lotæ in aqua decoctionis abrotani unc. iij. ceræ parum, fiat unguentum, quo ungantur primum partes inferiores cum brachiis & spina: deinde superiores, ac etiam hæ, in quibus multi sunt pili, addendo in fine unctio- nis in residuo unguenti quod sequitur. Recipe ladani depurati unc. i. cineris pellis ursi, & pilorum mulieris, vel viri ana unc. ij. mellis unc. i. fricetur pars affecta mane & sero, ac ungatur, deinde cooperiatur. Post unguentum fiat lixivium, quo abluantur partes tentatæ alopecia, hoc modo. Recipe cineris abrotani unc. iij. cineris absinth. unc. i. cineris talpæ, & pellis ursi ana unc. i. aquæ lib. iij. fiat lixivium, in quo decoquantur herbæ sequentes. Recipe herbarum capill. abrotani, beton. salviæ, pulegii, ana man. i. Et cum decoctione abluantur partes. Et si talpareperiatur in illa regione, erit decoquenda, & pars leviter conficanda. Aliquando etiam fit dolor capitis à morbo Gallico: & hoc evenit quando materia pituitosa, vel ferrosa & putrescens est: & tunc dolorem in parte anteriore capitis, & circa tempora & aures, & maxime cum quadam gravitate facit. Aliquando is dolor in internis partibus est, aliquando in externis. At quando in externis est, & sentitur extra calvariam, nec oculorum, nec aurium dolor eos vexat. Et aliquando in hoc dolore alopecia apparet, & hoc in aliqua parte capitis, & sæpissime in lateribus, tuncque est certissimum morbi Gallici argumentum. At internus externo, & nocte magis afficit, quam interdiu, ac magis in mutatione Austrina ad Borealem, & à Boreali ad Austrinam, quam alio tempore. Et in palpebris dolor sentitur gravis, ita ut pili videantur sursum erigi. Verum aliquando recens est, aliquando antiquus. Si recens sit, sine tumore sit, qui etsi aperiatur, nulla sanies aut materia apparet. Et hoc est, quia incipit distendere pericranium à cranio. Alia quoque signa morbi Gallici præcessisse oportet. Ut si diuturnus fuerit, & tumorem faciat, verendum de abscessu ossis & carie. In aliquibus primum incipiunt apparere tumores ob usum unguentorum multorum, quæ quidem potuerunt humorem tenuare, & in vaporem mutare, sed non resolvere, aut etiam quia æger, ante perfectam curationem, se aëri frigido commisit, unde relicta fuit materia sub cute, quæ pericranium distendendo dolorem facit. Aliquando etiam cum dolore capitis sentitur dolor in acromio, sterno, cervice, & juncturis extremitatum, nulla tamen apparente exulceratione, vel scabie. Et ob eam causam multi putant dolorem hunc à morbo Gallico nec procedere, nec oriri. Et levis calfactio hunc dolorem movet, ac exagitat, magnus vero calor mitigat, quemadmodum videre est de cibo assumpto qui eum evidenter sedat ac mitigat, etiam si per consensum non fiat dolor. Hic aliquando primarius affectus est, id est, accidit in recenti morbo, aliquando ex recidiva. Ad cujus curationem injiciendus est primum clyster præscriptus in dolore capitis à pituita: deinde exhibendæ pillule stomachicæ, vel de hiera cum agarico, & sale gemmæ. Postea coquatur materia cum syrupo de stæchade & melle ros. vel anthosato, vel scillit. dissol.

solutis in aq. beton melissæ, hyssopi, vel in decoctione herb. capill. vel Guajaci. Et capiat in quatuor diebus. Quibus finitis purgetur potenter pillulis evacuantibus pituitam, ut cochiis & de sarcocolla, de agarico ac aliis similibus, velele-
 ctuario diacarthami, vel de citro solut. vel Indomajore vel diaphænico, ut de dolore capitis à pituita monstratum est. Facta evacuatione præscribatur *masticatorium ex pyrethro*, quo utatur per spatium quatuor aut quinque dierum mane & fero. Post usum vero masticatorii exhibeatur *theriaca antiqua*, superbibendo parum aquæ vitæ, vel parum decoctionis Guajaci. Vel detur aqua theriacalis provocans sudores, quæ quidem aqua parabitur sic.

Aqua theriacalis pro dolore capitis à morbo Gallico.

Rec. *Theriace antiquæ lib. ss. rad. helenii, Chynæ, ana unc. iiij. cyclam. unc. vj. ligni Guajaci, & corticis ejusdem maceratorum per diem in vino albo lib. ij. ponantur omnia in vase vitreo, & destillentur, ut solet destillari aqua vitæ. Capiat pro dosi ab unc. ij. ad unc. iiij.* At si sit corpore multum pituitoso ac obeso, neque facile sudet, utatur decocto sequenti. Recipe *rad. helenii unc. iiij. polypod. quer. unc. iiij. ebuli unc. ij. rasuræ ligni Indici lib. i. follicul. senæ lib. ss. Macerentur maceranda, & decoquantur in lib. x. aquæ ad consumptionem tertiæ partis. In fine injice senam, & drach. iiij. sem. colocynth. mell. lib. ij. fiat syrup. arom. cum. unc. ss. cinnam. vel zingib. cap. mane & fero unc. iiij.* Et non provocet sudorem. At pro imbecillibus, fiat sine colocynthide. Utatur per octo dies, donec dolor sedatus fuerit, vel mitigatus.

Super caput apponantur præsidia topica descripta cap. de dolore cap. à pituita. Si autem sit pauper, nec tantam impensam ferre possit, aut ob sua negotia non possit retinere domi, utatur sequenti unguento. Recipe *unguenti martiati, & aragon. ana unc. iiij. euphorb. unc. i. argenti vivi unc. iiij. (extinguatur in lib. ss. axung. porci) ol. chamæm. & rutac. ana unc. iiij. terebinth. lotæ in aqua vitæ unc. ij. ceræ parum, fiat unguentum.* Ungantur primum partes dorsi, deinde cervicis, postremo juncturæ extremitatum.

Quod si hisce remediis dolor sedatus non fuerit, ut funditus auferatur, fiat sequens emplastrum. Recipe *emplastri divini unc. iiij. unguenti de vigo unc. iiij. euphorb. unc. ss. argenti vivi unc. ij. malaxentur cum ol. rutaceo & fiat emplastrum.* Apponatur supra caput pilis prius abradis. Quod si multa alia remedia præcesserint, oportet primum talia emplastra partibus remotis admove, deinde capiti.

Multi in curatione hujus morbi Gallici universali medicamenta frigida adhibent magno errore, quia hæc frigida humores refrigerant, & incrassant.

Aliquando accidit etiam ulcus narium, quod difficile curatur. Et ut hic possimus mederi, sicut & reliquis accidentibus, hic apposui exemplum tale.

Ad ulcus narium à morbo Gallico, quod non potuerat curari neque à Medicis Italiæ, neque ab aulicis, neque à cæteris Monspelienfibus. Recipe *cortic. thuris, sang. drac. ana drach. i. cort. mali gran. drach. iiij. gummi tragac. leniter assi drach. i. ss. fiat pulvis tenuis, qui immittatur naribus cum tenta, addita mucagine sequenti.* Recipe *ichthyocolle unc. ss. calcis vivæ novies lotæ in aqua cisternæ, deinde cum aqua plantag. unc. i. fiat mucilago.* Recipe *cort. thuris, mastiches, olibani, myrrhæ, styracis, gummi juniperi ana unc. ss. ros. rub. santal. omnium ana drach. ij. auripigmenti rubei drach. iiij. marcasitæ, id est, lapidis pyritidis drach. ij. cum mucilag. gummi tragac. fiant troch. quibus suffumigentur cooperimenta capitis, addendo balaust. & spongiæ bedegar. ana drach. iiij.* Recipe *cortic. mali gran. drach. i. gallas num. x. plantag. caudæ equinæ, polygoni maris. herniariæ ana man. i. herbæ tetrabit man. ss. fiat decoctio in aqua ferrata, de qua abluantur partes affectæ. Deinde apponatur pulvis cum mucagine præscripta.*

Reiteretur suffumigium prius ordinatum addendo cinnabaris drach. iiij. Et formentur trochisci cum terebinth. Et fumigentur ut prius.

Hic omisimus omnia alia, quæ illi & in Italia, & in Gallia præscripta fuerint, tum propter multitudinem præscriptionum, tum quia ab eis non fuerat curatus. Hæc sunt accidentia, quæ fere solent evenire in morbo Gallico, quibus debetur curatio. Nunc ad suffumigia veniendum, quibus etiam solent uti in hoc morbo. In curatione dolorum à morbo Gallico, utimur suffumigio, & ad curationem ulcerum humidorum, quæ difficile consolidantur, vel etiam cum ulceris consolidationem accelerare volumus: ut ego feci in quodam nobili, qui per sex menses Lugduni à Medicis & Chirurgis tractatus fuerat, neque tamen ulla diætâ, ullove medicamento curari potuerat. Ego vero quatuor diebus curavi ejus ulcus, ita ut priusquam per-

veniret domum suam, quæ quatuor dierum itinere distabat, integre curatus sit.

Hoc remedium (scilicet fumigium) desiderat vires robustas, quia forte est, & periculosum. Itaque in præhumidis & fortioribus eo est utendum. At debilioribus, & qui multa alia remedia frustra sunt experti, quod sit in lecto, fumigium optimum erit, ut nunc ostendam. Purgato corpore diligenter, iterum, atque iterum, utendum erit masticatoriis per aliquot dies, modo non sit ulcus in ore. (Nam tunc errhinis, non masticatoriis est utendum) deinde suffumigio mane vel fero in lecto, cujus fumum per canalem, dum accensum cremabitur, ducet. Tale autem erit, quod sudorem provocabit. Ponantur carbonēs accensi in olla, & in eadem superinijciatur fumigium super carbones, & cooperiatur operculo, a quo fistula deducatur in interiorē partem lecti. Quod si æger non possit ferre odorem, exferat licet caput extra lectum, modo cervix exacte pannis & linteis circumdetur & obvolvatur, ut fumo per superiorem partem nullus pateat exitus. Hæc autem fiunt in debilibus, & iis, qui cubiculum calidum, & pavilionem (ut vocant) commodum habere non possunt. Fit autem pavilio ex linteis simul ligatis, & ex alto dependentibus, & undequaque ægrum involventibus, in quo sedet æger ad sudandum, & imponitur fumigium super multos carbones, ut aer sub pavilione inclusus calefiat multum, atque adeo madore suffumigii infectus, sudores alliciat, sicque corpus siccat. Si vero odorem ferre nequeat, extra pavilionem caput teneat, & paulo post lecto impositus egregie sudet. Reiteretur suffumigium pro viribus ægrotantis, & morbi contumacia, donec fiat excretio per os. Quod si ob imbecillitatem continue usum ferre non possit æger, utatur ex intervallis, ut per tres dies, deinde quiescat per quatuor vel plures, deinde ad idem redeat suffumigium.

Interim vero utatur optima victus ratione attenuante, & leviter exsiccante, aut saltem non multum humectante; alimenta sint laudata, & quæ facile concoquantur. Et abstineant à vino. Cum hoc suffumigio utentur, sit illis vini loco hydromel, vel decoctum secundum Guajaci. Nam vini potio eo tempore una cum argento vivo facit paralyfim. Cæterum post has tres fumigationes purgetur rursus universum corpus, ut prius imperatum est in diætâ, idque singulis hebdomadis, syrupis scilicet laxantibus, vel opiata, vel denique pillulis ad humorum pituitosorum evacuationem accommodatis.

Suffumigia vim habent à cinnabrio, ob argentum vivum. Quare oportet illud quantitate superare alia. Sed adduntur aliqua, quæ ad odoris castigationem faciunt, alia vero ad curationem morbi, alia denique ad excipienda medicamenta. Sed illud à me semper observatum est, quod lib. de medicamentorum quant. & lib. de formis remed. nobis monstratum est, ut scilicet ea usurpentur, quæ ob multas rationes usurpari debent, ut si fieri possit, forma remedii pluribus nominibus juvet. Ut exempli gratia. Cinnabrio sunt addenda aliqua, quæ odorem castigent, non cinnamomum, non moschum, non muscum arborum, non hypocistidem non ladanum, quia etiam si sunt odorata, sunt tamen adstringentia, & actionem præcipuam retardarent, vel impedirent sudorem: Sed sunt usurpanda odorata, quæ sudores movent, ut benzoin, styrax calamita & liquida. Sic ergo scopus sit procurare sudores pro doloribus sedandis, sufficiunt supradicta cum cinnabrio, sic. Recipe *cinnabarii unc. i. styrac. rub. & calamita, nucis mosc. ana drach. iiij. benzoin unc. ss. Excipe terebinthina, & fiant trochisci drach. ii. quibus utatur ut diximus. Terebinthinam præscribimus, quia confert ad dolores sedandos, & ad faciendum multum fumum. Quod si ex aridis fieret, pinguedo vel oleum addenda essent, ut fumum facerent. Ob id lachrymæ, & quæ fuliginem excitant, sunt materia fumigiorum.*

Si ad ulcera curanda fumigium parare voluerimus, parabimus ex iis, & aliis ulcera detergentibus, & siccantibus, qualia sunt myrrha, mastix, olibanum, opopanax, gummi ladani, ligna pingua quæ resinam fundunt, ut lignum aloës, ramenta juniperi, cortex pini, macis, nucis moschata. Sunt alia, quæ arida sunt, ut santala, & illa minus probantur, quemadmodum neque theriacam & similia istis remediis addi bonum putamus (ut neque unguentis admisceri, quemadmodum inepte quidam fecerunt) quia neque materia apta est ad fumigia faciendâ, neque conferunt extrinsecus adhibita, ut neque theriaca intro assumpta. Sed fiat sic fumigium ad ulcera curanda. Recipe *cinnabarii unc. i. benzoini, styracis, myrrhæ, olibani, opopanax ana unc. ss. mastich. macis, thuris ana drach. ij. Excipiantur terebinthina & fiat fumigium.* At ego in ulceribus addo sandaracham, vel auripigmentum, & potissimum, cum ulcera in pulmonibus, vel naribus, vel aliis partibus internis opinor esse. Addimus etiam marcasitam, id est, lapidem pyritem, quia ulcera siccat, & emol-

Curatio ulceris narium à morbo Gallico.

Troch. ad suffumig.

De suffumigiis.

Videtur ratio

Forma suffumigii ad morbum Gallico.

emollit durities, ut monstravimus in cura ulceris na-

Magma bedychroi maceratum in ol. laurino, & de castoreo, dolores sedat, si cinnabrium admixtum sit.

Si ulcus remaneat post alia remedia, nec curatum fuerit, sufficit partem ulceratam fumigare post deterfionem, vel ossis castigationem. Et hæc sufficiant pro curatione per suffumigia.

Ex supradictis satis apparet, *argentum vivum* esse antidotum, & inaxime accommodatum remedium ad morbum Gallicum, quia quomodocunque administratur, morbum curat. Nam sudores movet, & ob tenuitatem partium siccatur. Quod alia medicamenta non faciunt, quia vel adstringunt, vel sudorem impediunt. *Argentum* autem vi-

vum siccando ob æream quandam substantiam cum tenuitate, quam habet, curat, & suo calore moderato, non autem stupefaciendo vel refrigerando, ut aliqui somniant, adversus quos in nostra digressionem de argento vivo satis superque disputavimus.

Curatio per *unguenta ex argento vivo* ab empiricis primum tentata fuit, qui cum scabiei & illi generi tumoris, quod *ἀχχὼς* dicitur, & aliis hujusmodi conferre vidissent, eoque scabiem capitis & totius cutis curari, huic morbo accommodare non veriti sunt, eoque deinceps ratione optima, atque adeo felicissimo successu usi sunt.

F I N I S.

DIONYSII FONTANINI, *Monspudienfis*, CEPHALALGIÆ A GALLICO MORBO C U R A T I O.

Ex Libro Primo Cap. 8. De morbis interioribus curandis desumpta.

nfestat hic dolor magna ex parte anteriorem capitis partem, & tempora, nonnunquam etiam posteriorem.

Curandi ratio statim auspicanda ab enemate molliter revellente, ne tanta & vaporum, & humorum copia ad caput efferatur. Recipe *malvæ, mercurialis, betæ, ana man. j. furfuris frumentati, chamæmeli, ana man. ss. calaminthæ, majoranæ, ana tertiam partem man. j. decoquantur in s. q. aquæ usque ad sextæ partis consumptionem. Exprimantur, & colentur. Deinde accipiantur juris decocti lib. j. ss. cassiæ unc. j. ss. sacchari semel duntaxat cocti, mellis à spuma purgati, ana unc. ss. benedictæ laxat. hieræ Archigenis, ana drach. ij. olei antiqui unc. ij. butyri veteris. unc. j. salis fossilis. drach. j. misceantur omnia, fiatque enema, quod immittatur ante pastum. Deinde concoquatur humor. Recipe *serap. conservat. acori, scarpîi, fumariæ, serapii buglossi. ana unc. ij. stillatitiorum liquorum chamæpityos, melissophylli, lupi salictarii, buglossi, ana unc. iij. misceantur & a jejuno diluculo bibantur per quatrimum. Recipe electuar. diamoschi dulc. unc. ss. utatur cum serapiis. Ubi herbarum copia fuerit, præstiterit hoc apozemate uti. Recipe radicis acori, glycyrrhizæ ana unc. j. quinque radic. com. maceratarum in aceto, & vino albo ana unc. sem. melissophylli, betonicæ, summitatum lupi salictarii, fumariæ, buglossi integri, cirsii ana manipul. unum, hermodactylorum unc. sem. uvarum passarum detractis vinaceis unc. j. trium florum com. florum rorismarini ana pugil. unum, thymi drach. tres, foliorum sennæ unc. sem. polypodii querc. unc. j. ss. Decoquantur in s. q. aquæ, donec dimidium absumentur, dein exprimantur, & colo transfundantur. Accipiantur juris decocti colati unc. viginti, quæ saccharo dulces reddantur, adjectisque cinnamomi selecti drach. duab. & pul. diarrhod. abb. drach. una. reddantur jucundioris & saporis, & odoris. Sumantur a jejuno unc. iij. diluculo diebus quinque.**

Potio purgans.

Recipe *pruna damascen. xij. glycyrrhizæ expurgatæ, oxyphœnicon, uvarum passarum detractis vinaceis, violarum ana unc. ss. hordei pugil. j. seminum anisi, & fœniculi ana drach. duas, polypodii querc. unc. ss. foliorum sennæ, unc. j. ss. hermodactylorum drach. duas. Decoquantur in s. q. aquæ fluvialis, aut fontanæ usque ad dimidii consumptionem: Deinde accipe hujus decocti unc. iij. cathol. drachm. sex, compositionis hamech, diaphœnici ana drach. duas, serapii buglossi. unc. j. ss. commistis omnibus fiat potio purgans, quæ detur hora quarta à media nocte. Eo die domi se contineat, & post horam nonam bibat lotorium sequens. Recipe sacchari semel duntaxat cocti unc. sem. cum jure cicerum rub. fiat lotorium. Recipe *Theriac. veteris drachmam, conserv. buglossi drachmas duas, misceantur, & sumantur postridie, sex horis ante pastum.**

Aut purgetur pilulis.

Recipe *pil. foetidarum, pil. Indarum ana drach. sem. ex-*

cipiantur stillatis liquore melissophylli, fiantque pillul. v. quæ sumantur circa noctis dimidium, aut cum primum expectatus fuerit. Cætera deinde ut supra fiant. Ubi autem quieverit tres aut quatuor dies, utatur decocto sequenti. Recipe scobis tenuissimæ ligni Sancti lib. j. decoquatur in lib. quatuor aquæ fontanæ, usque ad dimidiæ partis consumptionem. Cum autem ad decoctionis terminum prope accesserit, addatur melissophylli, betonicæ, chamæpityos, buglossi. integri, fumariæ, lupi salictarii summitatum ana manipulum unum. Juris hujus decocti unc. vj. bibat dies quatuor, hora quinta matutina, & provocetur sudor (ut humores, qui ulcera plerumque cicatrice obducunt, prohibent, qui in totius corporis ambitu sunt, nedum capitis, discutiantur) qui quidem accurate abstergatur. Quod si ægroto, post epotum hoc decoctum, somnus obrepat, dormire licebit. Herbarum autem illarum, quæ decocto ligni sancti admiscuntur, ligentur, ne se scobi commisceant, ab eaque ut facile segregari queant. Rursumque scobis illa, detractis herbis, decoquatur in sex libris aquæ fontanæ, usque ad tertiæ partis absorptionem. Et hoc secundo utatur reliquo tempore, quoties sitiet, cui poterit adjici modicum vini, si quidem debilis valde fuerit ægrotus. His perfectis, topicis præsidii utendum. Recipe emplastri nobilis ab Joanne de Vigo compositi lib. ss. emplastri filii Zachariæ, emplastri de meliloto, emplastri ceronei, emplastri diachyli, cui iris adjecta sit, ana unc. ij. farinæ seminis lini, farinæ sennæ græci ana unc. ss. bdellii, ammoniaci, dissolutorum in oleo de lil. ana drachm. iij. croci drach. sem. adjecta terebinthina q. s. commisceantur, & ex omnibus fingatur massa emplastri, magdaleonem appellant, de qua sumatur. q. s. ut super alutam extendendo fingatur pileolus, qui capiti superponatur, nec inde avellatur, nisi sedato dolore. Nec tantum id capiti fiat, sed & aliis corporis partibus, si qua sit, quæ ob hunc morbum dolore infestetur. Interea singulis hebdomadis utetur catapotii sequentibus. Recipe *pil. asajeret, agarici in pastillorum formam redacti, ana drach. ii. pil. fumariæ, pil. sine quibus, ana drach. i. hermodactylorum scrup. iiii. mastich. scrup. i. myrobalanorum florum, myrobalanorum ceruleorum confractorum ol. amygd. dul. ana drach. i. cum serapio conservationis acori fingatur globus, qui dividatur in drachmas & singula drachmæ in pil. vi. de quibus tres sumet singulis mensibus ter, horis quatuor post cœnam frugalem & tenuem. Tempore quoque frigido proderit ægroto non mediocriter sumpsisse drachm. unam theriacæ veteris cum unc. i. ss. conserv. buglossi. sex horis ante pastum, singulis hebdomadibus semel. Conducet etiam plurimum, si quid aliud, sequenti uti enemate singulis mensibus quater, usque ad perfectam hujus affectus curationem, quod & humores, & vapores, qui sursum effeuntur, & jam elati sunt, qui sane doloris sunt in causa, revellet, & pharmaci solutivi vicem complebit. Recipe *malvarum, linozostidos, helxines, origani, calaminthæ, betonicæ, rutæ, melissophylli, salviæ, ana manipul. unum, hyssopi, pulegii, ana manipul. sem. seminum anisi, fœniculi, cumini, ammios ana drach. duas, centaurii minoris manipul. i. polypodii querc. drach. vi. agarici, medullæ colocynthid. drach. ii. foliorum sennæ scrup. iiii. florum stœchados, florum**

florum rorismarini, florum chamæmeli ana p. i. Decoquantur in s. q. aquæ, donec dimidium absumatur, deinde colentur, & recipiantur juris decocti unc. xvj. hieræ picræ, benedictæ laxativæ ana unc. ss. compositionis Indi majoris, drach. iii. diaphœnici drach. i. succi betæ unc. i. mellis rosacei colo transfusi unc. i. ss. olei chamæmeli, ol. rutæ, ol. anethi, ana unc. i. salis fossilis drach. i. ss. Commistis omnibus fiat enema, quod ante pastum immittatur, cæterisque enematibus diutius ab ægrotante retineatur. Utetur præterea ægrotus sequenti compositione quotidie, uno tamen,

A aut altero die per hebdomadam prætermisso. Recipe conservæ acori, conservæ radicis bug. ana unc. ii. ss. pulv. diamoschi dulc. drach. ii. pulv. diarrhod. abb. pulv. rosatæ novellæ ana drach. i. ss. pulv. diamargar. frigidi drachmam unam, excipiantur serapio conservativo acori, fiatque electuarium molle. Magnæ autem avellanæ magnitudo indicabit, quantum de hoc electuar. sumpturus sit ægrotus, duabus aut tribus horis ante pastum matutinum.

F I N I S.

J O S E P H I S T R U T H I I,

Posnaniensis Medici,

D E

MORBI GALLICI PULSIBUS
C A P U T.*Ex lib. quarto sphygmicae artis descriptum.*

Morbi Gallici inveterati pulsus sunt parvi, tardiores, rariores, languidi.

Morbum Gallicum, alii morbum Neapolitanum, alii scabiem Hispanicam, alii elephantiasim, sed improprie, sicut & lichenem, seu impetiginem, alii & mentagram, & saphatum vocant. Quenadmodum autem nomine discrepant multi, ita & definitione. Alii enim scilicet lutam continuitatem hunc morbum esse definiunt, ut Manardus in Epistolis, alii intemperiem. sed utrique, meo judicio, laterem lavant. Quum enim hic morbus non sit unus simplex, sed ex pluribus simplicibus, unum illi genus subalternum dari non potest, nec definitio una, sed descriptio potius. In descriptionem vero ejus non tantum spectanda medico forma est, quæ est tum intemperies, tum mala compositio, tum solutio continui, quantum materia ejus, & seminaria. Nam causas ejus effectrices, quæ ab initio fuerunt planetarum superiorum insolitæ conjunctiones, & deterrimæ, nunc vero sunt homines ipsi, qui contagione alius alii autor est ejus mali, sciens, volensque prætereo.

Materia porro ejus morbi est ut plurimum phlegma crassum, viscidum, sordidum, id quod indicant pustulæ latæ, tubera crassa, veluti gummata, dolores chronici, fluxus phlegmatici, qui infectis ferro quibusdam ægrotorum corporibus apparuerunt, veluti muci quidam lenti, & tenaces, quibus nervi, membranæ, & muscoli oblinuntur. Inest autem huic materiæ, præter jam recensitas qualitates, & alia quædam qualitas, de numero earum quæ in tertio ordine reponuntur, quas Græci ἀσυνμάτης δύναμις id est, incorporeas seu spirituales efficacias vocant, Philosophi vero nostri virtuales & specificas qualitates nuncupant, Græci etiam ἰδιότης ἀήρης, id est occultas proprietates appellant, quæ revera in materia morbi Gallici venenosa est, & fraudulenta, demoliens & labefactans facultates membrorum, nonnunquam & substantiam eorum corrumpens, rebellemque belluam faciens ad medicamenta, quæ primis vel secundis qualitatibus operantur, ut necesse sit adhibere alexipharmaca, seu amuleta, inter quæ præcipuum est lignum sanctum, seu Guajacum, China deinde Indica, sparta parilla, & hydrargyrum.

Seminaria, per quæ hic morbus contagiosus est, sunt exigua corpuscula, veluti atomi (non tamen Epicurei) quæ exhalant & efferuntur simul cum vaporibus, & humorem phlegmaticum, propter sympathiam, facile inficiunt, ac alia ex se in analogo hoc humore procreant. De qua

Bre Hieronymus Fracastorius Veronensis pulchre differit, in libro de Sympathia & antipathia rerum, & passim in libris tribus de morbis contagiosis, quem risit Joannes Baptista Montanus in sua super Quartam partem primi libri Avicennæ metaphrasi, doctrinam Fracastorii absurda Epicureorum figmenta, & nova quædam commenta esse judicans. Quasi vero non vetera hæc sint dogmata, & quidem verissima, quorum etiam Galenus meminit, ubi agit de febre pestilentiali, in libro de Differentiis febrium. docet enim, in aëre ambiente nonnulla pestilentiae semina contineri, ac ea quæ ab ipso corpora continguntur, alia analogæ esse, & apta infectioni, quæ multis excrementis referta, ex seipsis ad corrumpendum sunt parata. Idem etiam sensit Hippocrates libro de Natura humana secundo, quum νοσέην ἀπόχελαι id est, morbidam excretionem aëri aliquando inesse docet, quæ nihil aliud est, quam morborum semen, quod ex primis qualitatibus non constare, neque ex illis proficisci, sed divinum, id est, occultum & admirabile quiddam esse asserit lib. Prognost. 1.

C Percontati autem sunt me sæpius artis Medicæ studiosi, cur morbus Gallicus novus esse censeatur, quum omnia, quæ in ipso conspiciuntur, sint vetera? Nam colis, & totius habitus corporis crustuosas pustulas, faucium prava ulcera, impetigines cutis, articulorum dolores, nocturnas rheumatismorum accessiones, ossium nodos seu excrescentias, ut vocant, esse mala vetera, veterum scriptorum monumenta declarant. Ego vero non propter hæc, quæ recensui, nec propter horum miscellaneam multitudinem, morbum Gallicum novum esse respondi, sed propter qualitatem ejus novam, & seminaria nova. Qualitas autem hæc, ut antea docui, materiæ est & feminum specifica, carens nomine proprio, estque sensui nostro occulta, effectus tamen indicat quam prava sit & efficax.

lis igitur probe perceptis, facile est intelligere, cur in morbo Gallico inveterato sint languidi pulsus, nimirum quia facultas tum propter resolutos, tum propter aliena & mala qualitate occupatos spiritus, male habet, & est debilis. Parvus etiam est non solum propter hanc ipsam causam, sed etiam quia usus est diminutus, ex succis frigidis, quæ etiam raritatis in pulsu causa est. Ostendimus autem antea, frigidum humorem, nempe phlegmaticum, pabulum esse hydræ hujus Lernææ. Quod si febricula accedat, ut sæpe fit, putrescente eodem phlegmate, crebriores tum erunt pulsus, & celeriores, si licebit per facultatem. Docuimus enim, facultatem nimis debilem non admittere celeritatem motus.

F I N I S

BARTHOLOMÆI MONTAGNANÆ

Junioris, Philosophi, ac Medici præstantissimi,

PRO ILLUSTRISSIMO ET REVERENDISS. EPISCOPO ET UNGARIÆ
VICEREGE,

D E

MORBO GALLICO
CONSILIUM.

Sperabam, vir præclarissime, Petre Zene, cum Patavio præ ingenti pestilentia Venetias me huc contulissem, aliquantulum posse animi & corporis vacare otio, quod tamen minime fieri potuit, tum ex nimia Venetorum nobilium ægrotantium me molestantium multitudine, qui non solum à scribendis consiliis, verum etiam à cogitandis me distrahunt plurimum, tum quoniam mihi grandem admodum provinciam attulisti, subtili & laboriosa consideratione dignam. Non aliunde porro grandem existimo provinciam, nisi quod de dispositione Gallica illustriss. virum molestante, me voluisti verba facere, de qua ab antiquis illustribus Doctoribus nostris conscriptum non reperio, etsi quamplura auctorum volumina, quæ ad nostras manus pervenere, diligenter pervolverim, attamen si mihi vel majorem imposuisses provinciam, ut tuæ voluntati, & illustrissimo huic Viro satisfacerem, omnino mihi subeundam putavi. Molestatur enim Illustrissimus dominus (ut mihi retulisti) dispositione, quæ dicitur morbus Gallicus, quæ apud me est mala dispositio epidemialis, teste Simone Januense in *littera p. doctrina pandimon.* auctoritate Oribasii. Pandimon vero Græci dicunt, quando communis ægritudo in pluribus hominibus occurrit, cujus species est pestilentia, scilicet cum fiunt ægritudines maxime mortiferæ. Idem asserit Auctor pandectarum, dictione epidemia. Cum ergo morbus dictus Gallicus plurimos homines simul invadat, & pandimon & epidemialis appellari debet. Gentilis etiam, qui merito nomen speculatoris sibi vendicavit, *quarto con. sen. i. cap. de febre pestilentiali ad principium* inquit. *Dicitur epidimia quando ex aëris mutatione fit in hominibus pluribus determinatum genus morbi, ut quasi omnes fiant phrenetici, vel pleuritici aut tertianarii, aut aliter affecti.* Ex quibus dictis habetur primo eundem morbum esse quandoque epidemiale scilicet quando ab aëris mutatione causatur, & multos invadit, secundo quod quandoque non, scilicet quando ex causa propria alicui accidit. & ideo propter hoc non oportet morbum epidemiale à non epidemiali specie differre, sed solum in ordine ad aliquas causas ab eis extrinsecas. Quod etiam confirmatur auctoritate principis 16. *tertiæ, cap. de cura colicæ ex retentione fecum* dicentis, quod quandoque accidit colica & ileos secundum semitam accidentium ægritudinum pestilentialium, & perveniunt de regione ad regionem, & de homine ad hominem. & paucis interpositis verbis subdit, & erat plurimum ejus ileos, & lædebatur colon secundum semitam permutationis similis in crisi. In quibus ultimis verbis voluit princeps passionem illam principaliter fuisse iliacam, & fieri colicam, quia materia permutabatur ab ileo intestino ad colon, ut fit in crisi, supple imperfecta, in qua materia non evacuatur ab extra corpus, sed permutatur de membro ad membrum, ex sententia principis *secunda quarti.* Nicolaus quoque Florentinus vir amplissimæ scientiæ *sermone quinto, capit. de colica*, declarans sententiam principis allegatam dicit, colicam illam fuisse contagiosam, merito dispositionis aëris, nunc istud corpus, nunc illud ad colicam perducentis, non tamen quod unum corpus aliud inficeret, ut voluit ipse colicam posse multos simul invadere, ex aëris dispositione ad illud disponentis, & ex consequenti colicam esse morbum epidemicum, quæ colica causata ex causa propria alicui homini, & non ex aëris dispositione non erit epidemialis. Quare secundum quod habetur ex verbis Gentilis, morbus Gallicus est epidemialis, cum multos simul invadat ex aëris mutatione. Si enim morbus Gallicus non fieret ex mutatione aëris, sed ex causa propria alicui homini, utique esset morbus sæpe consuetus accidere, sicut morbi particulares. Confirmatur id auctoritate Alexandrini commentatoris in *proximo libri epidemiorum*, ubi hanc facit morborum divisionem. Morborum namque hi

A quidem sunt particulares, id est particulariter sparsi, alii vero communes. Communium vero hi sunt consueti, & cogniti, & dicuntur endimici, qui secundum Galenum appellantur regionales. Alii vero supervenientes & inconsueti, & nuncupantur epidemici: particulares quidem sunt, quando in eadem civitate differentibus hominibus differentes morbi superveniunt, quemadmodum huic tertiana febris, alteri vero quartana, alteri vero squinantia. Endimici autem sunt, sicut qui in aliqua civitate, aut propter aquas consuetas, aut propter aliquid tale consuetum commune, morbi contingunt, ut nephresis, endimia, quæ passio nephretica potest esse etiam non endimia, ut si alicui soli accideret ex causa speciali, & illi propria, & propterea morbus endimicus, à non endimico, non differt specie necessario, sicut supra dictum est: de epidemico postea subdit. Epidemici autem sunt, qui fiunt ex mutatione aëris, secundum substantiam, aut secundum qualitatem. Ex quibus omnibus concludo, quod morbus Gallicus non sit particularis, ex quo simul plures invadit: neque endimicus, cum non merito alicujus rei propriæ alicui civitati, multos invadat. Sed merito dispositionis aëris, ex quo epidemicus est, & appellari debet. Cum enim divisio illa posita à Commentatore Alexandrino sit sufficiens, omnes simul morbos complectens, ut intelligenti manifestum est, (quæ etiam confirmari potest auctoritate Galeni *primo reg. acutorum c. quarto*) cumque morbus Gallicus non contineatur, nec sub primo membro illius divisionis, nec sub secundo, ut dictum est, ergo continebitur sub tertio. & sic erit epidemialis morbus, cum ex aëris mutatione causetur. Quæ aëris mutatio apud me non est secundum qualitatem, sed secundum substantiam, quia non video aërem magis esse mutatum in qualitatibus manifestis (saltem mutatione, de qua sit curandum) tempore eventus istius morbi Gallici, quam in aliis temporibus, sed antea non fuit hic morbus, ergo nec hoc tempore debuisset apparere, quod etiam potest ratione probari, quia malitia ista non est substantia, quia tunc esset transmutatio substantialis, & etiam substantia non lædit immediate, sed mediante aliqua qualitate (unde Arist. in *de sensu & sensato, ignis*, inquit, *non agit in quantum ignis, sed in quantum calidus.*) Sin autem malitia ista est in aëre, aut occulta existit, aut manifesta, non utique manifesta, quia vel calida esset, vel humida, &c. & sic de aliis dicendum foret qualitatibus manifestis sensibilibus, quod tamen non datur, tum quia non apparuit diversitas, & mutatio aëris in temporibus eruptionis hujus morbi, magis quam in aliis temporibus, ut supra dictum fuit. tum etiam quia aër humidior & calidior (& sic de aliis qualitatibus) esset magis nocuus, & putridus, & pestilentialis, quod tamen est contra Principem, & veritatem, ergo qualitas erit occulta, & hoc est, quod dicebat Princeps 1. *quarti capitulo de febre pestilentiali*, loquens de aëre & aqua putridis, (accidit aëri mala qualitas,) quæ mala qualitas non potest esse manifesta, ut deductum est, ergo occulta, mala, venenosa, & propterea appellatur mutatio in substantia, mutatio autem ad qualitatem manifestam appellatur alio modo, scilicet vel ad calidum &c. Verum non negamus, quod ad talem qualitatem occultam scilicet causandam requiratur certa proportio caliditatis & humiditatis præter naturam, sicut est de aliis qualitatibus occultis, quæ requirunt certam proportionem qualitatum primarum, ut voluit Avic. 2. *primi*, dicens, quod ex complexionibus aëris parata magis ad putredinem est calida & humida complexio. Et ista qualitas occulta, cum est valde maligna, causat dispositiones malas, quas enumerat Avenzoar 3. *Theisr cap. 1.* Et secundum quod ista putredo aëris cum proprietate est malignior, vel minus mala, potest gignere ægritudines deteriores, vel minus malas. Et eo usque quandoque procedit

cedit putredo, & mala qualitas venenosa, ut non solum homines moriantur, sed animalia bruta & plantæ, ut inquit Hali Abbas 5. *theorices cap. 11.* Et licet corpora celestia, ut in pluribus sint causa generationis & corruptionis hominis, & reliquorum animalium (juxta illud philosophi secundo physicorum, sol & homo generant hominem. & 1. *meteororum*, necesse est hunc mundum inferiorem superioribus latioribus esse contiguum, ut omnis virtus gubernetur inde,) tamen aliqua stellarum conjunctiones & influxus possent esse causa corruptionis. imo idemmet planeta quantum ad diversa loca, juxta illud philosophi 2. *de generatione*: propter motum solis in obliquo circulo fiunt generationes, & corruptiones; accedens enim est causa generationis, recedens vero est causa corruptionis. Concludendum est igitur corpora celestia, non tantum generationis, imo etiam corruptionis esse causas per se, non tamen immediate: neque est inconveniens, idem esse causam diversorum, mediate tamen, & secundum dispositiones diversas, ut est sententia philosophi, & commentatoris 2. *de generatione circa finem.* Ex quibus omnibus manifestum est, quid sit morbus Gallicus, & quæ sint ejus causæ primitivæ. Inter causas enim primitivas est intemperies aëris in calido & humido, cum qualitate occulta mala, ut supra dictum est, quæ forte magis est debilitans nervos, & panniculos, quam alias partes, & magis partes ossibus propinquas, quam alias, propter ossium frigiditatem. Et forte propter hanc causam morbus Gallicus non absolvitur à doloribus, sive intensis, sive remissis, ut patet intelligenti. Antecedentes vero morbi Gallici causæ sunt humores melancholici, multiplicati in hepate, & venis, propter malam complexionem in eis impressam ab aëre mutato secundum substantiam, ut prius dictum est. Non tamen nego, quin cum istis humoribus possit aliquis alius humor permisceri non adustus, ut phlegma falsum, sive non falsum, cum materia hujus morbi non elongetur à materia asaphati. Et sicut tempore febrium epidemialium, mala qualitas occulta existens in aëre, respicit ipsum cor, spiritus & sanguinem corrumpendo. Ita ista mala qualitas occulta, respicit omniamembra corporis humani, & præcipue hepar, & venas, & disponit eas ad generationem humorum melancholicorum, quare causæ antecedentes prædictæ hujus morbi Gallici, dolorum & pustularum, veluti accidentium ipsum morbum consequentium, sunt quatuor humores, in materiam hujus morbi transire parati, propter eorum dispositiones: conjunctæ porro causæ sunt humores jam prædicti, conversi in materiam hujus morbi, propter impressionem factam ab aëre, in venis & hepate, & ipsis humoribus propulsis ad musculos & panniculos ipsos involventes, & nervos, & ad partes cutaneas, qui quia à virtute debili non possunt expelli ad superficiem corporis, vel quia humores non sunt apti, ut expellantur ad superficiem corporis, vel propter oppilationem pororum tunc moventium ad prædicta membra, scilicet musculos & eorum panniculos, & ad nervos etiam. Neque tamen ita partes istas afficiunt, ut transitum impediunt spirituum, & inducant paralytim, neque usque ideo ipsas contrahunt secundum longitudinem ut generent spasimum. Sed eatenus quidem, ut causent malam complexionem diversam, vel solvant continuum, vel faciant utrumque, & quia materia illa movetur ad panniculos involventes musculos, qui ossibus sunt propinqui, propterea videtur, quod dolor sit in ossibus, cum tamen ossa non sentiant, vel forte cum ossa vel panniculi & nervi nutrantur sanguine melancholico, qui, cum infectus sit à mala qualitate, non convenienter transmutatur in substantiam nutriti, hinc fit, ut superfluitates plurimæ multiplicentur, quæ ibi stantes, sunt causa dolorum prædictorum. Nec est mirabile, si magis doleant morbo Gallico affecti de nocte, quam de die, propterea, quia de nocte propter ejus frigiditatem & pororum clausuram, materia illa minus transpirat, vel quia deficiente sole, virtus panniculorum debilitata facilius recipit materiam dolorem facientem, & forte ambæ concurrunt causæ. Materia vero faciens pustulas, quia magis subtilis est, pellitur ad superficiem corporis, magis autem grossa, remanens intus, causat dolorem, vel forte è converso subtilior cum non sit apta expelli ad cutem pellitur ad nervos, & panniculos. grossior vero pellitur ad superficiem corporis, & forte hoc fit à natura symptomatice operante, sicut materia colicæ quandoque ad nervos expellitur, & facit paralytim, & dolores juncturarum, ut colligitur à Principe 22. *tertiæ*, & 16. fortasse materiæ illæ non multum differunt, & natura symptomatice operans illius materiæ partem pellit ad nervos & panniculos, & non ad superficiem corporis. Et hinc est quod quandoque apparent dolores, & non pustulæ, & quandoque utrumque. Qui quidem morbus apud me capitulari (ut dici solet) neutiquam potest, quis enim morbus est, de

quo facta sit mentio apud illustres auctores, quem sequantur accidentia prædicta? quique ut in pluribus incipiat in virga? profecto anxius licet multa pervolverim volumina, ab auctoribus de hoc morbo scriptum nihil invenio. Quamvis enim discurremus per omnes ægitudines cutem defædantes, perque omnes dolores positos à Principe, non tamen videtur adhuc morbum hunc, aut ejus accidentia posse in aliquo cap. collocari. Ex quibus corrolarie concludo errare illos, qui dicunt hunc morbum esse asaphati, cum ex sententia Serapionis primo *Breviarii*, & Rhafis nono ad *Almansorem*, & in libro *divisionum*, similiter ex sententia Mesuæ, & Avenzoar, asaphati sit ægritudo appropriata capiti & faciei, & non toti corpori, sicut est morbus Gallicus. Nec obstat quod Princeps non collocaverit capitulum de asaphati in numero capitulorum ægitudinum capitis & faciei, quoniam recte considerans, quod asaphati est ægritudo appropriata capiti & faciei, & quod ob id debuisset eam collocare in latitudine ægitudinum capitis, & faciei, se excusavit dicens, quod propter consuetudinem, quæ jam currit in pluribus libris, ut dicatur de asaphati in cap. *decorationis*, collocavit in *septima fere de decoratione*, & hoc propterea, quia Rhafis in *divisionibus* commemoravit multas capitis ægitudines in rubrica de decoratione, ex qua excusatione Principis volentis insequi cursum consuetudinis apparet ipsum tacite confiteri, asaphati esse ægitudinem appropriatam capiti & faciei, licet quandoque asaphati large sumptum possit communicari aliis partibus, ut apparet in cap. *de cura asaphati*. Rursus remedia, quæ conferunt asaphati, non conferunt pustulis morbi Gallici, ut manifeste compertum est, neque in asaphati apparent dolores, quemadmodum apparent in morbo Gallico ex sententia Doctorum omnium scribentium de asaphati. Præterea dolores, qui accidunt in tali morbo, non sunt de numero dolorum juncturarum de quibus determinavit Avic. 22. *tertiæ*, cum illi dolores causentur à materia recepta in concavitate juncturarum, quæ augmentata extendendo juncturas, & nervos, & musculos, ipsas continentes, causat dolores, non quod materia recipiatur in nervis, & hinc fit, ut podagricus non spasmet, quia materia illa in nervis non retinetur, neque nervi tument, licet juncturae intumescant propter causam dictam, quam sententiam accepit Avicenna, à Galen. 6. *aphor. com. 49.* ut quodam loco testatur, licet de spasio aliter videatur dicere Galen. sed in morbo Gallico juncturae sine tumore dolent, & ita iste dolor non causatur sicut dolor juncturarum, dolent enim aliæ partes à juncturis sine tumore, & aliquando cum tumore magno, & adeo duro, ut videatur lapis, cum remisso tamen dolore & cum colore livido, sive ad nigredinem tendente, ut puta si fuerit materia melancholica grossa. Et aliquando dolor Gallicus urget cum colore non variato à colore particulæ sanæ, quod arguit materiam phlegmaticam grossam permixtam cum humore melancholico remittentem nigredinem humoris melancholici, ut bene declaravit Princeps 3. *quarti cap. de apostematibus duris*, inquit, quod quando melancholia mixta est cum phlegmate, tunc color est declivis ad colorem corporis. De quo dolore neque Avic. neque Galen. neque alii fecerunt mentionem, neque modum dederunt, secundum quem causetur iste dolor, & tamen fecerunt mentionem de doloribus aliorum membrorum scil. capitis, aurium, oculorum, pectoris, stomachi, hepatis, splenis, intestinorum, renum, dorsi, & matricis, testiculorum, & ossium juncturarum. Hic enim dolor, qui accidit in morbo Gallico, non est inter illos recensendus: neque videtur causari, sicut causantur illi, & maxime sicut dolores juncturarum, & propterea videtur, istiusmodi dolores veteribus medicis fuisse incognitos, ex quo de eis nihil prorsus loquuti sunt. Præterea hic morbus secundum plurimum incipit in partibus pudendis, deinde expanditur per universum corpus, Quis est quæso morbus, qui isto modo incipiat, de quo ab Auctoribus habeamus capitulum? incipit autem judicio meo in pudendis propter maximam proportionem currentem inter pudenda, & talem morbum, merito influxus celestis, ut dicunt Astrologi, ex conjunctione Saturni in capite arietis cum scorpiōe dominante pudibundis, aut forte dicendum quod quemadmodum de natura asaphati est, primo occurrere capiti, licet quandoque aliqua species ejus expandatur ex aliqua causa particulari ad alias partes corporis, ut visus est Princeps velle 7. *quarti cap. proprio*. Ita hæc ægritudo, quæ dicitur nuper morbus Gallicus, de sui natura primo occurrit pudibundis, non enim quodlibet agit in quodlibet, sed determinatum in determinatum. Ex quibus probabiliter concludi potest hunc morbum Hipp. Galen. Avic. & aliis medicis antiquis incognitum fuisse, & propterea ejus nomine proprio caremus, si enim Avic. ipsum cognovisset, utique aliquod de eo capitulum fecisset, & ipsum nomine proprio appellasset, sicut in cæteris multis fecit. Neque propter hoc

Si vis scire
an materia
aque pellitur
ad cutem
sic materia
grossa, vel
subtilis vide
Gentilem 7.
quarti cap. de
scabie &
pruritu du-
bio quinto
ubi querit
an materia
qua facit
pruritu sit
grossior ma-
teriæ qua fa-
cit scabiem.

hoc nostri Illustres Auctores sunt de insufficientia criminandi. Sunt enim aliquæ ægitudines, quæ non accidunt, nisi longis temporum intervallis, & forte sequuntur stellarum conjunctiones, quæ non fiunt nisi raro, & in magno temporis decursu, & forte etiam alias causas raro contingentes, & cum diuturno annorum intervallo. Galenus enim, ut refert Avic. 3. *quarti cap. de vena medeni*: nunquam vidit illam ægitudinem, neque vidit febrem septenam, aut novenam, & propterea negat eas dari, ut inquit Avic. 1. *quarti cap. de febre sextana & septena*, & similibus illis, ut inquit ibi Avic. Et non oportet, ut negentur ægitudines, quas non contingit videre in tempore quodam, & quadam regione. Aliquando enim pertransit magna annorum revolutio, in qua non videntur fieri aliquæ ægitudines, sicut non videtur lapis egrediens ab intestinis, sicut ipse recitat in *libro de interioribus*, & tamen Gentilis vidit eum bis, neque fuisset conveniens Galenum negare hoc. Affirmat etiam Gentilis se vidisse lapidem à stomacho egressum per vomitum post vehementes stomachi dolores, quod à præcessoribus nostris non fuit visum, & tamen non debet hoc negari, sed concedi sicut monstruosum raro eveniens. Sicut ergo ægritudo ista, scilicet lapis in stomacho, fuit incognita Galeno, Hippocrati & Avicennæ, quia illis temporibus, non apparuit. Et similiter sicut febris sextana & novena tempore Galeni, non acciderunt, eo quia non fiunt nisi ex longis temporum reversionibus. Ita pariter non videtur inconveniens, quod morbus Gallicus appareat temporibus nostris, qui tamen temporibus Hippoc. Galeni & Principis non fuit. Non tamen dico, quod nunquam fuerit, immo necesse est ipsum alias fuisse, si mundus est æternus, ut voluit Arist. 8. *physicorum & primo cæli*. Eadem enim revolutiones, & stellarum conjunctiones & causæ ipsarum productivæ infinites fuere, & eadem dispositiones ex parte passivi, ergo idem affectus, & ex consequenti idem morbus. Si vero mundus est factus de novo (ut est rei veritas) credendum est, etiam talem morbum alias fuisse, non tamen tempore illustrium Aucto-

C

rum prædictorum, quorum opera temporibus nostris vigent. Sunt enim aliquæ ægitudines non apparentes, nisi ex diu revolventibus Zodiaci curriculis, ut toties dixi. Avenzoar enim dragunculum Græcorum, vena medeni Avic. posuit ægitudinem causatam à verme genito inter carnem & cutem, neque ista ægritudo est vena medeni, ut apparet per ipsum Avenzoar, quia de utrisque distincta facit capitula, & diversa applicat remedia, hanc tamen ægitudinem non cognovit Avic. ut patet intelligenti, nam determinat de vermibus in intestinis genitis 16. 3. & de vermibus in capite genitis facientibus sodam 1. 3. de verme autem generato inter carnem & cutem nullibi fecit mentionem, & ex consequenti talem ægitudinem ignoravit: proinde & Galenus & Hippoc. quorum Avic. interpretes & recitator fuit. Ignoraverunt etiam omnes medici excepto Avenzoar ægitudinem causatam ab animalibus genitis in canna pulmonis, & locis vacuis, quæ animalia minora sunt muscilionibus; quæ animalia cum transferuntur de loco suæ originis, resultat tussis ex illorum motu, & quando quiescunt in loco suo quiescit tussis, ut voluit Gentilis 10. 3. *cap. de tussi*: neque est hoc mirum propter causas prædictas. Cognoscuntur autem pustularum materiæ per pruritus, colorem, figuram, dolorem, & his similia, nam si pustulæ fuerint rubræ, dolor non multus est, & pulsativus non multæ magnitudinis, fiunt enim ex adustione sanguinis. Si vero dolor acutus fuerit, & subito eveniens, & pustulæ sint parvæ, ad citrinitatem tendentes & ulcerantes, & in cute asperitas appareat, à cholera adusta proveniunt, si vero dolor fuerit extensivus aut gravativus, paulatim eveniens, & pustulæ fuerint latæ ad albedinem tendentes, à phlegmate fiunt adusto, & si cum his signis notabilis fuerit pruritus, & aliqualis ardor, judicandum est à phlegmate falso commixto cum sanguine melancholico eas provenire, verum si tendant ad nigredinem, & parvæ etiam existant, dolore maxime existente parvo, sunt à melancholia. Attamen quia raro accidit, ut solus humor peccet, ut testis est Galenus *primo regiminis acutorum*, & Princeps 3. 4. *cap. primo*, ideo signa ista quandoque confunduntur propter permixtionem diversorum humorum. Quare oportet signa in mente colligere, & comparando ea ad invicem comprehendere, quæ magis dominantur, & tunc comprehendere per cognitionem, quinam sit humor dominans & subdominans. Idem faciendum erit in cognitione materiarum dolorem gignentium, nempe discurrendum per colorem particulæ dolorosæ, & per cognitionem specierum dolorum in intensione & remissione eorum, & in veloci vel tardo adventu eorundem, ut supra dictum fuit de pustulis. Verum quia nihil scriptum fuit de qualitate doloris molestantis illustrissimam Dom. Reverendissimi D. E.

Tom. II.

A piscopi Viceregis Ungariæ, neque de complexionē ejus naturali, ex quibus devenire potuissē in notitiā causæ conjunctæ doloris molestantis Reverendissimam ac illustrissimam Domin. suam, hinc fit ut localia particularia convenienter minime applicari possint. Nam secundum sententiam Galen. 9. *de ingenio sanitatis*, Scientificus medicus in quocumque actu curativo tria potissimā considerare debet, complexionem scilicet naturalem, causam ægitudinis, si causam habuerit, & aeris dispositionem. De quibus duobus, scilicet complexione naturali, & causa doloris, D. S. molestantis, & de accidentibus, cum scriptum non fuerit, ex consequenti instrumenta particularia curativa minime applicari possunt. Quare necesse est in universali instrumenta curativa hic in scriptis redigere, ex quibus non solum. D. S. à deteriori lapsu præservabitur, verum fortasse etiam à præsentī dolorosa dispositione curabitur, sed si habebimus literas illustrissimæ D. S. declarantes colorem particulæ læsæ, speciem doloris, intensiōem ac remissionem ejusdem, & ipsius doloris tardum aut velocem eventum, ad particularia tunc remedia descendendo, saluberrima & infallibilia curativa instrumenta nostris literis conscribemus. Nunc vero circa universalia procedendo, ad regimen sex rerum naturalium deveniemus. Eligatur aer igitur temperatus, aut ab æqualitate per caliditatem & humiditatem parum elevatus, temperatum enim habet naturam medii, medium vero respectu unius extremi sapit naturam alterius. Et ideo si temperatus fuerit, quæcunque materia fuerit peccans, convenire poterit, ut apud intelligentem facile constat. Eligatur itaque aer boni odoris & bene eventatus, qui tempore æstatis poterit artificialiter præparari, sternendo folia salicis, vitis, rosas, violas, & eis admiscenda parum lauri, & res boni odoris in loco suæ habitationis, & in æstate eligat loca montana. In hyeme vero loca plana, ut habeat aërem temperamento magis propinquum. Circa cibum & potum, panis sit de simila, id est, de purissima farina, non calidus, neque pluris ætatis trium dierum, bene coctus & fermentatus. Vinum sit gaurum, medii saporis, non dulce, neque ponticum cum aqua cocta debite permixtum, aut cum aqua buglossæ & borraginis. Carnes sint ex pullis gallinaceis, caponibus juvenibus non pinguibus, ex hœdis etiam, & vitulis lactantibus. Carnes phasianorum & perdicum, & avicularum parvarum præter passeris, nec multum distantium à principio suæ generationis etiam conveniunt: Evitet illustriss. D. S. omnium animalium interiora, & proprie pulmones, cor, hepar, splenem, intestina, renes, etiam testiculos, exceptis testiculis pullorum & hepatis; caveat illustrissima D. S. assumere diversa cibaria in eadem mensa, & apponere indigestum supra indigestum, & non assumat cibum in hora non consueta, nam hæc sunt, quæ digestionem fieri prohibent. Digestio autem læsa est mater & fundamentum fere omnium ægitudinum, ut recitat princeps 13. 3. De piscibus probantur petrosi, squammosi, & viventes alii in bonis aquis & laudabilibus. De ferculis laudatur jusculum factum ex ovis & brodio pulli, & modico agrestæ, & far proprie dictum. panicum vero cum lacte amygdalarum convenire potest, legumina omnia, & proprie lentes, & fabæ ab illustrissima D. S. vitari debent. De saporibus vero, vinum granatorum mûzorum, vinum cydoniorum, sapor amygdalarum, quem saporem album appellant, convenire possunt. Herbæ vero conveniunt, spinachia, betæ, abjecta tamen prima aqua earum decoctionis, quæ in brodio laudabilium carniū imponantur & decoquantur. De salutiis autem, cichorea, lactuca, buglossa, cum modico aceto passulato, scilicet in quo decoctæ sint passulæ, illustrissimæ D. S. conveniunt, lacticia omnia, & caseus, & lac fugienda sunt, licet quandoque (sed raro) concedi possunt. Ova conveniunt forbilia & recentia in aqua decocta. De aromatis convenientibus super ferculis ponendis est cinnamomum electissimum, non tamen in multa quantitate. De fructibus laudari possunt poma apia bene matura, & quandoque melones conveniunt, itē amygdalæ, avellanæ, pruna damascena, & Persica desiccata. Somnus sit nocturnus ad minus septem horarum, non superfluous, nam Avic. 3. *primo de regimine somni & vigiliæ*, inquit quod somnus temperatus virtutem naturalem potentem efficit in perficiendis suis operationibus, & animalem virtutem quiescere facit, & in ejus substantia augmentum præbet, & prohibet spiritus resolutionem, & propter hoc concoctionem adjuvat & reliqua, quæ tu ibi vide, quia pulchre sane sunt, meridianus autem somnus non competit, nisi præ nimio dolore, si non potuisset in nocte dormire. Unde princeps *sen & cap. præallegatis* inquit. In die dormire malum, etenim ad malas præparat ægitudines rheumatismos generat & corrumpit colorem, & laxat nervos & efficit pigritiam, & debilitat desiderium, & generat apo-

Qq q

ste

stemata: fugiat etiam in dormitione recubitus super dorsum, tanquam inimicum mortalem. Motus vero sit temperatus & ante cibum factus, expulsi tamen prius superfuitatibus primæ & secundæ digestionis, exercitium enim immoderatum subtiliat humores, & ponit eos in motu, quo fit ut præcipitentur ad nervos jam ex dolore debilitatos, quare evitet illustrissima D. S. omne exercitium immoderatum, & venationes, & equitationes cum equis fortibus & superbis male vehentibus homines. Caveat illustrissima D. S. à nimia repletionem cibi, & potus, imo surgat à mensa cum reliquiis famis, & assumat potum cibo proportionatum, ita quod cibus non natet, neque fluctuet in stomacho. Ventrem habeat lubricum, & si non natura, saltem arte, diebus interpositis faciendo tale clystima. Recipe *sicla, malva, violarum ana man. i. mercurialis man. ss. bulliant in s. q. aquæ, & fiat decoctio, & de supra dicta decoctione Rec. l. i. ss. olei violati unc. iij. sacchari rub. unc. i. vitellum ovi num. i. salis communis drach. i. ss. & quandoque unc. i. cassia, & unc. i. electuarii lenitivi, vel leniatur venter D. S. illustriss. cum unc. i. floris cassia & unc. ss. electuarii lenitivi, quæ misceantur, & fiat bolus, assumendo ipsum per horam ante prandium. Utatur etiam vomitu bis in mense una die post aliam, nisi sit ex parte stricturæ pectoris aliquid quod prohibeat, & propriè post cibum & ante cibum, si vomitus ei fuerit facilis, est enim thesaurus in præservando à doloribus, ut colligitur 22. 3. expellit enim superfuitates grossas per viam contrariam viæ, cui motus est ad nervos. Vitandæ sunt tristes animi passiones, sicut, ira, furor, tristitia, timor, sollicitudo, ista enim exsiccant, & exterminant, & remouent homines ab ea, quæ est secundum naturam, consistentia, ut voluit Galen. 3. *techni*. Verum confert lætari, gaudere, bene sperare de salute sua, & conversari cum amicis delectabilibus, juxta illud Galen. in libello de ludo parvæ pileæ ad Epigenem, dicentis, quod tanta est vis motionis & regulationis humorum in gaudio, quod multi ex perniciosissimis ægritudinibus liberati fuere, gavisi solum. Coitus vero sit temperatus, & ineundus celebrata jam 1. & 2. digestionem cum mediatum dispositio in digestionem tertia juxta doctrinam Principis 2. 3. *cap. de horis coitus*. Reliqua omnia dimittantur tamquam contraria. Reliquum est ut veniamus ad regimen medicinale dispositionis Gallicæ. Quare imprimis minoretur materia cum electuario lenitivo fortificato cum electuario de psyllio Montagnanæ, avi mei paterni clarissimi faciendo sic. Recipe electuarii lenitivi unc. i. de psyllio Montagnanæ drach. ij. sacchari fini. q. s. & fiat bolus, & assumatur per duas horas ante prandium. Divertatur postea materia cum provocatione hæmorrhoidarum, erit enim divinum & singulare remedium huic dispositioni, ut intelligenti patet. Digeratur deinde materia cum infra scriptis digestivis, vel eorum altero materiæ peccanti magis proportionato. Recipe *syrup. de buglossa: de endivia simp. geleniabim de saccharo ana unc. ss. aquarum cicborei, lupulorum, fumi terre ana unc. i. misce, vel sic. Recipe syrup. de fumo terre unc. i. misce, vel sic. Recipe syrup. de fumo terre unc. i. de endivia unc. sem. geleniabim de saccharo drach. ij. aquarum buglossæ, lupulorum ana unc. i. misce. Verum si materia faciens dolorem R. D. S. esset valde subtilis & in motu, detur syrup. iste. Recipe syrup. de fumo terre unc. i. rosati unc. ss. Aquarum endivia, acetosæ, buglossæ ana unc. i. misce. Vel sic. Recipe syrup. de pomis descriptione savor (ut in practica habetur Mesuæ cap. de melancholia) unc. i. de endivia unc. ss. geleniabim de saccharo drach. ij. In materia vero grossiori utor ego pro digestivo syrup. de epithymo permixto cum syrup. violato sic faciendo. Recipe syrup. de epithymo unc. i. violati unc. ss. aquarum fumi terre, lupulorum, buglossæ ana unc. i. misce. Et quandoque exhibeo unc. ij. decoctionis epithymi descriptione Mesuæ in antidotario cum unc. ij. aquæ cicborei, vel buglossæ. Facta vero materierum digestionem, quæ cognoscitur per colorem, & substantiam urinæ, cum acquisita jam hypostasi alba & æquali, inferius descendente, secundum tamen figuram pyramidalem similem hypostasi aquæ rosatæ, ut colligitur à principe 2. *primi. Summa de urinjs cap. de significationibus specierum hypostasis*, quæ tamen ante non aderant, tunc evacuetur materia digesta cum infra scripta medicina sumendo ipsam summo mane, & tardando cibum ad minus per quinque horas. Deinde si bene operata fuerit, assumatur lavativum, quod erit brodium pulli, in quo sit decoctum *bordeum excorticatum*. Deponit enim medicinam, & minuit vigorem ejus, ut colligi potest à principe 16. 3. *cap. de cura fluxus facti à medicina*, & licet loquatur de aqua calida, tamen brodium pulli juvenis & macri non multum in nutrimento discrepat ab aqua, nam præterea habet proprietatem temperandi humores, ut est sententia Principis 3. *primi cap. de regimine cibi & potus*. Verum sciendum est, quod in hujus-**

A modi dispositionibus melancholicis medicina solutiva debet esse commenturata, non excedens, aut modicum saltem recedens à gradu medicinarum incolumium, ita quod natura possit eam regulare, & non ipsa regulet naturam. Neque dimittat medicinas lætificativas humectativas & cordiales, hoc enim est, quod medicinam beatificat, & ideo detur medicina talis. Recipe *thymi, epithymi, florum buglossæ, borraginis, violarum ana scrup. ss. myrobalanorum citrinorum, Indorum, sene ana drach. ii. polypodii quercini drach. ss. granorum sebesten numero x. prunorum damascenorum numero iiii. passularum drach. ii. liquiritiæ rasæ drach. i. aquarum endivia, lupulorum, fumi terre, ana q. s. misce, & fiat decoctio secundum artem. Recipe decoctionis superscriptæ unc. iiii. rhabarbari electi drach. i. agarici trochiscati scrup. ii. spicæ gr. iij. vini malvatici cochleare unum, misce & fiat infusio, & facta diligenti expressione addantur infra scripta. Recipe electuarii de sebesten, lenitivi ana unc. ss. manne orientalis unc. i. electuarii de psyllio Montagnanæ drach. ii. succi roborum puri, syrupi violati ana unc. ss. misce, & fiat potio. Ego quandoque solitus sum addere in materia grossiori electuarium de epithymo descriptione Montagnanæ avi, & quandoque diasenam secundum exigentiam materierum, & virtutis tenorem. In die vero sequenti dentur unc. iiii. brodii summo mane, & desuper dormiat. Deinde cum à somno expergefactus fuerit, fiat sibi *enezia lavativum cum unc. i. ss. sacchari rubri, aut unc. ii. mellis rosati cum brodio pulli, sale, vitello ovi, & oleo violato* ad abstergendum reliquias materierum, & eas extrapellendum, quas medicina solutiva reliquit juxta doctrinam Principis 4. *primi c. de enematibus*. Verum quia materia hæc dependet à melancholia, & ex sententia Principis 1. 3. *cap. de melancholia thesaurus curæ*, & apud me non solum melancholiæ, de qua ibi loquitur, sed cujuscunque dispositionis melancholicæ, principiis vitæ contrariæ, est confortare cor, quod est vitæ fons, in quo altera elaboratione elaboratur sanguis, sine cujus influxu cætera membra in operationes exire nunquam possunt, ut colligitur à conciliatore differentia 136. in 3. dicendorum, & ab Averroë. 3. *colliget*. Ideo merito confortandum erit cor. Ex confortantibus autem cor laudatur *latificans Guilielmi, latificans Mesuæ descriptione filii Zachariæ. Et electuarium de gemmis, & electuarium chermes, ut in antidotario Mesuæ*. Videtur etiam mirabile latificans Rhasis 9. ad Almanforem *cap. de melancholia*, assumendo de altero eorum, ut libet, unc. i. sacchari violati, buglossati ana unc. i. ss. sem. citri, boli armene ana drach. ss. hyacinthi scrup. i. & cum syr. de acetositate citri fiat mixtura, de qua sumat per quatuor horas ante prandium cochleare unum, supra bibendo nonnihil vini clari albi odoriferi lymphati cum aqua buglossæ, aut rosata. Verum tribus mirabilibus instrumentis solitus sum confortare cor in similibus passionibus, quorum primum descripsit conciliator nostræ Urbis Patavinæ decus eximium, differentia 196. licet enim videatur ad caliditatem declinare, mirum in modum tamen cordiale, & delectabile existit, & virtuti celeriter subveniens usque adeo ut in risum cum alacritate inducat hominem etiam recedente vita. Aliud vero instrumentum est electuarium Gentilis, descriptum in secunda particula sui tractatus de corde, quod parum dixit ab æqualitate recedere, & posse dari in omni ætate, & tempore præterquam quod enim confortat, clarificat etiam spiritum & sanguinem, & instaurat, confortando omnia membra nutritiva. Tertium & ultimum instrumentum est electuarium Montagnanæ, avi mei in suo consilio de melancholia, in quo virtus latet mirabilis confortandi cor & cerebrum, & purificandi sanguinem, & defendendi spiritus ab impressionibus qualitatum melancholicarum, quorum alterum, ut magis placet, permisceatur cum saccharo buglossato & violato, & reliquis. Et eodem modo, ut supra scriptum est, administretur. Verum quia ægritudines cum aliquo tempore perdurant, permutant complexionem in membris, ita ut acquiratur dispositio malorum humorum generativa, ut voluit Averroës 3. *colliget*, ideo oportet corrumpere malam dispositionem in hepate, & venis impressam, & mundificare ipsum ab omni virulentia in ipso existente, & adeo confortari, ut generet laudabiles humores, quo facto, in morbum Gallicum Illustrissima D. S. non redibit amplius. Ad quam intentionem complendam potenter concurrunt duo instrumenta infra scripta. Quorum ex quotidiana experientia mirabilem vidi effectum, primum est hoc electuarium. Recipe *cassia lignea, cinnamomi electi ana drach. ii. croci scrup. i. rosarum rubrarum scrup. iiii. santalorum rubrorum unc. ss. passularum cum arillis, non bene maturarum unc. ii. sem. citri. boli armene ana scrup. ii. Et cum miva cydoniorum fiat mixtura. Secundum instrumentum est hoc. Re-**

Recipe electuarii regum unc. i. (in cuius descriptione ponantur avellana loco pinearum) mithridatii electissimi drach. ss. boli Armenae drach. i. sem. citri drach. i. conservae cydoniorum unc. i. ss. Et cum miva cydoniorum & syrupo de endivia fiat mixtura, de qua accipiat drach. ij. vel cochleare unum per duas horas, vel tres ante prandium. Et hæc sunt Clarissime Petre Zene, quæ celeri calamo tabellario in-

stanti sub brevitate conscripsi, quæ omnia summus ille omnium opifex, qui omnes languores infallibiliter sanat, sua divina miseratione benedicat, & in sanitatem illustrissimæ D. suæ dirigat.

F I N I S.

M A R I N I B R O C A R D I,

Veneti, Philosophi & Medici Clarissimi,

D E

MORBO GALLICO

T R A C T A T U S.

Scribunt omnes medicinæ authores, nullam penitus ægritudinem curandam, nisi prius cognoscatur, hoc volunt princeps primæ quarti, hoc Galen. *primo regiminis acutorum com. tertio*, ac etiam *primo de febribus ad Glauconem* idcirco sæpius mecum cogitavi, nunquid nova hæc ægritudo, quæ eo tempore, quo Galli Italiam armis infestarunt, humanum genus vexare cœpit, possit à nobis aliquo pacto cognosci. Ad partem negativam sunt hæ rationes, quarum prima est talis, præcognitio quid nominis præcedit præcognitionem quid rei, sed præcognitio quid nominis non est nobis nota, ergo tenet consequentia, minor probatur, quoniam nomen est adhuc ignotum, alii namque eam dicunt elephantiam, lichenas nonnulli; plerique asaphati, aliqui prunam, multi ignem Persicum, multi dispositionem mediam inter scabiem & lepram, vulgares morbum Gallicum, nec adhuc aliquod nomen certum ei impositum videtur; præterea, cum medicus sit artifex sensitivus, à posteriori per signa & effectus venatur essentiam ægritudinis, sed nullum est signum, nec accidens, nec affectus in hac dispositione, quod ducat in ejus cognitionem causæ, igitur, minor probatur; in subiecto patiente talem ægritudinem videmus primo dolores varios & diversos, nunc pungitivos, nunc extensivos, nunc gravativos, nunc ulcerativos, nunc frangitivos, ac fere omnes doloris species, quas enumerat princeps *secunda primi*, ergo hæ tales tantæque dolorum varietates in unicam ac determinatam causam resolvi nequeunt, videmus secundo tot pustulas, tot apostemata, tubercula, crustas, ut nemo, quantumvis optimi iudicii & perfecti, omnia hæc possit perfecte cognoscere, ac in sua referre principia, namque in eadem fere brachii particula, aut alterius membri, adsunt apostemata sanguinea, cholericæ, phlegmaticæ, melancholicæ, dixerò à prædominio, raro enim dantur hæc singulæ, ut voluit princeps *tertia quarti*, nullus etiam humor est purus, sed omnes sunt permixti, dixit Galen. *secundo prognosticorum com. 38.* autoritate Hippocratis, patet igitur ex hac tanta accidentium varietate, quod ægritudo hæc ignoratur, nec aliquo determinato capitulo capitulari potest, tertio hæc ægritudo non solum dependet à causis inferioribus, sed etiam superioribus, & est dicta epidemialis, ergo non potest nobis esse ex toto nota, consequentia patet ex Avic. *prima quarti cap. de pestilentia*, quæ dicitur dispositio epidemialis, ubi enumerat aliquas ejus causas, & tandem concludit, quod sunt formæ, ex cœlestibus pestilentiam producentes, quarum cognitionem hic inferius ignoramus; idem habetur *tertia primi doctrina quinta capitulo de regimine temporum cum rectificatione aëris*, ubi innuit, quod multoties accidit corruptio aëris propter rem cœlestem, cujus qualitas non est hominibus nota; antecedens probatur, quoniam hæc dispositio non est per universum disseminata, ut sunt epidemiales; præterea apparuit post trium luminarium conjunctionem pessimam, quam tot bella, tot strages, tot incendia, tot regnorum mutationes sequutæ sunt, igitur quarto signa, per quæ investigantur causæ ægritudinum, sunt signa humores peccantes declarantia, sed ista non sufficiunt ad declarandum causam hujus ægritudinis, ergo, nam præter humores aliæ etiam causæ concurrunt, ut cœlestis influxus, ut dictum est, unde pulcherrime dubitavit conciliator in consilio 94. utrum febris pestilentialis esset de numero humoralium, cum non sit ab uno humore tantum, sed ambiat omnes humores, cum etiam non dependeat ab humoribus solum, sed & à formis superioribus, quare ex his satis constat, ægritudinem hanc esse difficillimam, cum ejus cognitio nec à priori, propter causæ ignorantiam, nec à posteriori, pro-

pter confusissimam accidentium cognitionem, & varietatem haberi ullo modo queat, dicam tamen quod sentio theoricæ, & practicæ, teneo igitur ægritudinem istam debere dici epidemialem, quæ nec uno nomine, nec eadem quidditate, nec eodem capite comprehendere potest, quamvis nonnulli ex neotericis effectus istos in altra retulerint, aliqui ex medicis recentioribus in illam aquarum inundationem, quæ eo anno, quo morbus Gallicus cœpit pullulare, per universam Italiam apparuit, ut testis est Roma, in qua Tiberis ita intumuit, ut tota facta sit navigabilis, in agro etiam Bononiensi Rhænus, in Ferrariensi & Mantuano Padus, in Veneto Athesis extra solitos limites exundavit, tantis, ut dicunt, imbribus annus ille maduit, ut, terris inde humentibus atque stagnantibus, minime mirandum sit ipsas ad illam venisse intemperiem calidam & humidam, quam medici & philosophi omnium putredinum matrem consitentur esse, quæ talis morbi principalis causa fuit. Eandem aquarum inundationem, vel forte majorem, eo tempore fuisse, quo Gothi Italiam bellis infestarunt, author est historicarum scriptor diligentissimus, cujus hæc sunt verba: *imbribus namque multos dies continuantibus diluvia ferre apparuit Tybris, tunc mense octobris prope exacto, adeo aquis intumuit, ut Romæ mœnia alicubi superaverit, unde regiones urbis, proximæ flumini, maxima acceperunt incommoda, per Italiam ubique latuere campi, & ex montibus, collibusve, omnis aratri gleba in cœnum liquefacta, simul cum aquis in imum delapsa est, ut fluminibus postea intra ripas coactis, campi aqua destituti, limo nihilominus manserint obtekti, & sata, quæ tunc primas jecerant radices, putrefacta sint, nec eo autumno, obtinente omnia luto, aliud semen terræ potuerit mandari, unde fames maxima sequuta est, sed non solum famem ea attulit inundatio aquarum, verum etiam aërem, sicuti & terram corrumpens, pestilentiam oriri fecit adeo ingentem, ut maximam populorum partem ubique per Italiam absumpserit.* Hæc ille. Dicunt alii ex hujusmodi inundatione aquarum, nedum fame & peste fuisse Romæ laboratum, sed etiam quadam sorditie, quæ ita tendebat ad elephantiam, ut deformitate cognosci homines non possent: has igitur causas, vel consimiles istiusmodi ægritudinis assignare conantur, sed ego nec rationes istas, nec exempla concludere arbitror ad causam concludendam Gallicæ dispositionis, quoniam causæ, & effectus, correlative dicuntur, & posita se ponunt, & perempta se perimunt, teste philosopho *in capite de relatione*, sed ablata aquarum inundatione, & aëris intemperie, adhuc durat hæc ægritudo, ergo: oportet itaque aliam assignare causam, nec meliorem asserere possumus, quam illam trium luminarium conjunctionem, quæ adhuc durat, ac etiam per aliquot annos perseverabit, & fortasse aliæ sunt formæ ex formis superioribus, quæ ad hoc idem conjurarunt, quæ nobis adhuc sunt incomptæ, ex hoc itaque superiori pessimo influxu humana disponuntur corpora (mundus namque inferior superioribus lationibus est continuus, ut omnis inde virtus gubernetur, primo meteororum) alterantur, & ad varias, diversasque præparantur ægritudines, quatenus varii, diversi, ac omnino heterogenei multiplicantur humores, qui derelicti à regimine naturæ foras traduntur, si virtus habet proportionem majoris inæqualitatis ad expellendum res à centro ad circumferentiam, & ad partes extrinsecas corporis secundum eorum grossitiem aut subtilitatem, secundum distemperantiam in qualitatibus activis & passivis, secundum majorem & minorem putredinem, secundum majorem aut minorem passivam dispositionem, cum causa uniuscujusque ægritudinis sit passiva corporis dispositio, *primo de diffe-*

Q q q 2

ren-

rentiis febrium cap. de febre pestilentiali, ubi inquit Galenus, oportet in hoc toto sermone memoria repetere, quod nulla earum sine patientis aptitudine agere potest, sic variae pustulae, aut bothor, varia apostemata, variae infectiones cutaneae, ac tandem varia morborum genera in partibus corporis extrinsecis causantur, ex quibus corollarie inferitur responsio ad illud quaesitum, propter quid in uno dumtaxat membro tot varia apostemata, tot ulcera diversa, prurigines tot, ac malignae serpigines, & innumerabiles fere infectiones reperiuntur, hoc enim non aliunde dependet, nisi ab humorum putridorum heterogeneitate, qui tum à causis supercoelestibus ita indisponuntur, tum etiam propter passivam dispositionem, ut diximus, verum si propter humorum malignitatem, aut virtutis debilitatem, vel viarum clausuram, aut pororum densitatem hae materiae ad corporis extrema pelli nequeunt, sed circa articulos, juncturas ac nervos retinentur, tunc varii & diversi eodem modo causantur dolores, quandoque extensivi, quandoque ulcerativi, quandoque perforativi, & aliarum materierum, secundum humorum ac materierum diversitatem, & hae sunt causae, quae quoquo pacto possunt assignari istius aegritudinis, primitivae enim imprimis sunt influxus supercoelestes, concurrente etiam fortasse indebito regimine vitae in omnibus sex rebus non naturalibus, praeparante corpus ad talem lapsum, antecedentes sunt infectiones in tota fere humoralis massa, ac humorum maxima permixtio, à quibus tot diversae emerferunt aegritudines ut dictum est, conjunctae causae sunt himet humores actu hujusmodi aegritudinem causantes, ex quibus primo corollarie sequitur, hanc aegritudinem nec uno comprehendendi capitulo, nec in unam determinatam causam posse resolvi; secundo quod non unica medicina, nec unico etiam vitae ordine potest curari, sed variis ac diversis medicaminibus, sicut in aegritudinibus dependentibus ab humorum mixtione docet princeps curare *prima quarti*. Tercio aegritudinem esse difficillimae curationis, cum & apostemata, & dolores à diversis, ac penitus oppositis fiant humoribus, diversas, ac varias intentiones, imo contrarias exigentibus, in his enim oportet subtile adhibere studium, ut in fine *primi capituli quarta primi* ponit princeps, ac *penultimo capite ejusdem*, in exemplo quando complicatur colica cum febre, aut cum dolore intensissimo narcoticis indigente, quae sui frigiditate nocent materiae facienti colicam, ut pariter habetur à Galeno *prima aphorismorum in com. aphorismi*, humidae diatae, quando febris conjungitur cum hydropse ascite, hae namque aegritudines ideo sunt difficiles, quia, quod uni opitulatur, alteri nocet, eodem igitur modo in hoc Gallico morbo, quare & c. quarto dolores, quantum possibile est, & quam citius sunt removendi, quoniam de maxime prosternentibus est factor, & dolor tertio technici, nunc ad curam accedendum, his theorice tractatis. Porro indiget haec aegritudo omni instrumento, quo res medicinis completur *quarta primi cap. primo*, diata scilicet potione, & manuali operatione, & quamvis haec aegritudo ex praedicta humorum mixtione dependeat, ut diximus, tamen quia omnes fere hi humores sapiunt quandam adustionem, propter coelestem influxum, qui humana corpora, praesertim cholerica, ad lepram, cancrum, maligna ulcera, caeteraque id genus adeo disponit, ut corpus fere totum inhonesta specie deturpet, nec aliqua quandoque arte medica possit curari, idcirco teneo, quod omne regimen vitae in omnibus sex rebus non naturalibus habeat declinare per calidum & humidum, quae tamen calida & humida moderentur habito respectu ad aetatem, complexionem, tempus anni, & imprimis ad humores, qui aduruntur, nam humores calidi, cum per viam adustionis efficiuntur melancholici, non indigent tot calefacientibus, sicut frigidi, ut docet princeps *tertia quarti cap. de cura quartanae*, idem canon servari debet quantum ad qualitates passivas, sit igitur aer declinans per jam dictas qualitates, similiter cibus, & reliquae etiam res non naturales eo administrantur ordine, ut corpus taliter disponatur, nec ad particularia devenio, quoniam & nimia uterer scribendi prolixitate, & haec dicta doctorum satis facilia videntur. Quantum ad potiones (& est secundum instrumentum) dico hanc aegritudinem indigere minorativis, digestivis, & evacuativis, si adustio est in humore cholerico, exhibeatur hoc minorativum in forma boli. Recipe *electuarii lenitivi*, floris cassiae noviter tractae ana drach. vj. sacchari q. s. misce, & fiat dactylus, qui exhibeatur per horas duas ad minus ante prandium in forma liquida, dissolutus cum aqua violarum, fumi terrae ana q. s. syr. violati unc. i. digestivum in tali humore sit hoc. Recipe syr. violati unc. i. de fumo terrae unc. ss. aquarum florum violarum, buglossae, endiviae ana unc. i. detur tale digestivum ad minus per octo dies, deinde sic fiat evacuatio eradicativa. Recipe florum violarum, boraginis, buglossae, fumi terrae ana drach. i. prunorum damascenorum num. iiij. granorum sebesten num. vj. passularum drach. ij. liquiritiae ra-

sa drach. i. ss. capillorum ven. drach. ij. aquarum violarum, buglossae, fumi terrae, endiviae, capillorum ven. ana q. s. misce, & fiat decoctio secundum artem. Recipe dictae decoctionis unc. iiij. rhabarbari electi drach. j. spicae gr. ij. vini albi odoriferi drach. i. ss. misce omnia per tempus debitum, & facta expressione. Recipe *electuarii lenitivi*, de sebesten completi ana drach. vj. syr. de buglossa, succi rosarum puri ana unc. ss. misce, & fiat potio, quae mane exhibeatur per horam ante lucem, deinde dormiat per horam, cibus vero per horas quinque differatur, die vero sequenti vel capiat cyathum aquae hordei calidae, cum modico sacchari optimi, vel tantundem brodii pulli macri, deinde fiat clystina lavativum, nam in enematibus fit juvamentum in expellendo reliquias, quas inanientia reliquerunt, *quarta primi capitulo decimo septimo*, & quoniam evacuationes, quae fiunt fortes, sunt duplices (ut patet *secundo regiminis acutorum com. primo*, altera fit per pharmaciam, altera vero per phlebotomiam) dubium est, utrum praeter eradicativam evacuationem in hac aegritudine competat phlebotomia, licet ad utramque partem aliquae rationes fieri possent, dicam tamen breviter, quod nisi corpus fuerit valde sanguineum (in quo licet ex parte aegritudinis phlebotomia non sit necessaria, attamen eam fieri jubet Avic. *quarta primi cap. vigesimo*, ut virtus reddatur fortior supra residuum) aut sanguis esset valde multus, ita quod peccet in quantum, aut quali, non auderem, nec ratione dolorum, nec ratione ulcerum, nec ratione humorum peccantium, facere phlebotomiam, quia ubi non est ejus intentio, phlebotomia humores subtilizat, & eos per corpus fluere facit, & sano sanguini admiscet, *quarta primi capitulo*, ut supra, praeterea phlebotomia accrescere facit humores, & facit eos currere in corpus, & non extrahit illud, quod necesse est ut extrahatur, *22 tertii cap. septimo de curationibus dolorum juncturarum*, igitur, non existente ejus intentione ex causis jam dictis, ipsam omnino praetermitterem, veruntamen in hoc casu omnino, praecipue tempore veris, facerem haemorrhoidarum provocationem, quoniam earum cursus plurimum opitulatur multis dispositionibus, quae in hac aegritudine contingunt, ut scribitur ab Avic. *17. tertii, textu primo, cap. tertio*, praeterea melancholicis, & phreneticis haemorrhoides innatae bonum, *sexta aphorismorum*, ubi Galenus in brevi commento declarat pulcherrime aphorismi veritatem, sed aegritudo ista est de numero melancholicarum, saltem per viam adustionis. Igitur & haec responsione ad dubium; si vero humor fuerit phlegmaticus adustus, competit hoc minorativum. Recipe *electuarii lenitivi unc. i. agarici preparati drach. i. sacchari q. s. misce*, & fiat bolus, vel cum aqua feniculi, salviae, & fumi terrae fiat potio, in forma vero solida. Recipe *pillularum de tribus*, de hiera cum agarico, aloëphanginarum ana scrup. i. formentur pillulae iiij. cum aqua buglossae, materia vero sic digeratur. Rec. syr. de fumo terrae, oxymellis simp. syr. de buglossa ana unc. ss. aquarum betonicae, buglossae, feniculi ana unc. i. misce. Eradicativa postea evacuatio sit talis. Recipe *radicum feniculi, petroselinii ana drach. ii. seminum feniculi, anisi ana drach. i. radicum acori drach. i. ss. capillorum veneris drach. i. fumi terrae drach. ss. myrobalanorum chebulorum drach. ii. aquarum feniculi, acori, buglossae ana q. s. misce & fiat decoctio secundum artem*. Recipe dictae decoctionis unc. iii. agarici preparati, & in oxymelite simp. per sex horas infusi drach. i. ss. *electuarii lenitivi unc. ss. Indi, de dactylis ana drach. i. ss. syr. rosati, oxymellis simp. ana unc. ss. misce & fiat potio*. In die vero sequenti reges infirmum regimine pharmacati, ut supradiximus, cum propriatis ad humorem jam dictum, verum peccante melancholia fecali exhibetur minorativum tale. Recipe *diacatholiconis unc. i. electuarii hamech drach. i. ss. sacchari q. s. misce & fiat dactylus, vel cum aqua fumi terrae, lupulorum, capillorum veneris fiat potio, digestio fiat praeterea*. Recipe syr. de fumo terrae, de buglossa violati ana unc. ss. aquarum casei descriptione Mesuae unc. iii. vel lupulorum, fumi terrae, capillorum veneris ana unc. i. misce, celebrata digestionem per octo aut decem dies, & amplius, quoniam materia existens inepta digestionem, indiget multa digestivorum copia, ad hoc ut absolute digeratur, & ideo in hoc casu non solum dant medici x. syr. sed xx. & xxx. & adhuc amplius, quanto enim melior, perfectiorque digestio fit, eo facilius humores expurgantur, deveniendo postea ad evacuationem eradicativam. Recipe florum buglossae, boraginis, violarum ana drach. i. epithymi drach. i. ss. folliculorum senae drach. i. polypodii drach. ss. passularum drach. iiij. fumi terrae, capillorum ven. ana drach. ii. granorum sebesten num. x. myrobalanorum Indorum drach. i. aquarum fumi terrae, buglossae, capillorum veneris ana q. s. misce, & fiat decoctio secundum artem, deinde. Recipe dictae decoctionis unc. iii. *electuarii lenitivi, diacatholiconis ana drach. iii. confect. hamech drach. ii. syr. violati, Byzantini ana drach. iii. misce & fiat potio, quae sumatur cum jam supradictis canonibus, verum si magis in forma pillu-*

pillularum placeret, exhibeatur hoc modo. Recipe *pillularum Indarum*, de fumo terræ ana drach. ss. de lapide lazuli scrup. ss. misce & fiant pillule v. cum syr. violato, & aurentur, post istas pillulas immediate fumatur hic syr. loco apozematis. Recipe syr. de Byzantiis, violati, geneliabin ana unc. ss. syr. de fumo terræ drach. iii. aquarum buglossæ, melissæ, borraginis ana unc. i. misce, servetur ordo in ea sumptione pillularum, sicut in aliis evacuationibus dictum est, & hæc quantum ad ordinarias purgationes dicta sufficiant, infra scripta præterea sunt minorantia, digerentia, & evacuantia, quæ possunt in hoc casu administrari, quæ omnia prætermitto causa brevitatis, nam apud auctores tam illustres antiquos, præsertim Serapionem, divum Joannem Mesuen, & recentiores plurimos, copiosa istorum omnium fit mentio, ad eos igitur recurrendum est, si vero volumus ad dolores intentionem habere particularem in hoc casu, placet multum, si sæpius exhibeatur drach. i. agarici, cum unc. i. syr. violati, vel oxymellis simplicis, placet si frequenter infirmus assumpserit saltem semel in hebdomada has pillulas. Recipe *pillularum fatidarum* scr. ii. de *hermodactylis* scrup. i. de fumo terræ scr. ss. formentur pillule v. cum aqua violarum, & aurentur pro delicatis, istæ pillulæ in hoc casu stantibus doloribus plurimum conveniunt, si fumantur in mane, & differatur cibus per horas v. placeret etiam si syr. superscriptus loco apozematis fumeretur post pillulas, præterea, si post coenam una ex infra scriptis pillulis fumatur, erit valde præstans. Recipe *pillularum cochiarum*, de fumo terræ, fatidarum ana scrup. i. formentur pillule iii. cum aqua betonica, sunt enim convenientes, nam peccantes humores crassi non possunt unica evacuatione purgari, sed paulatim evacuandi sunt, & paulatim digerendi, & licet syr. superscriptus loco apozematis sit conveniens, tamen restantibus doloribus, plus laudo istum. Recipe syr. rosati, stæchados ana unc. ss. de fumo terræ drach. ii. aquarum ivæ, acori, althææ, vel salvie, aut betonica ana unc. i. misce, imo si ter in mense cum jam dicto apozemate istas pillulas fumeret, prodesset multum, fiat ergo secundum emergentem necessitatem, & quanto frequentius, tanto melius. Enemata etiam sunt juvamenti cum decoctione blitis, malvæ, violarum, fursuris, & cum seminibus lini, althææ ana unc. i. cum lenitivo, benedicta, cassia, melle, oleo violato, amygdalarum dulcium, sale, butyro, vitellis ovorum, fiant ergo, ubi erit expediens, & singulo die procuret omnino habere ventris beneficium, aut artificialiter cum jam dictis, aut naturaliter, & hic omnino servetur canon. Pro membrorum confortatione placet syr. de corticibus citri syr. de pomis, rosatus, aut geleniabin, si quandoque per duos aut iii. dies accipiat cochlear unum in mane, & post ipsum dormiatur, etiam per duas horas post coenam accipiat rotula istius confectionis. Recipe *specierum diambrae*, diambroschi dulcis ana drach. i. ss. corallorum rubrorum drach. i. sacchari optimi q. s. misce, & cum aqua buglossæ fiat confectio in rotulis, placeret insuper theriaca, & mithridatium usque ad drach. i. cum cochleari vini aromatici, si stomachus, si cor, hepar, & alia membra læsa fuerint, confuso ut eis, prout opus fuerit, succurratur, laudo ulterius, ut vinum in hoc casu lymphetur cum aqua decoctionis acori, aut salvie, vel utatur, aqua mellis cum vino, acori etiam conditi summe præstarent, & hæc de particulariter convenientibus in hoc casu, nec unquam desistendum est, nunc digerendo, nunc paulatim evacuando, nunc confortando membra, sic enim sæpius ego processu in multis patientibus talem morbum, quos sola diæta, & potionibus procul dubio sanavi, at his non conferentibus, necesse est devenire ad extrinsecus applicanda, & manuales operationem, & est secundum instrumentum, factis igitur purgationibus jam dictis, & universalibus, & particularibus, fiat in-

A fra scripta unctio, quæ & crustas & bothor & apostemata, ac imprimis dolores omnino aufert, est enim mirabilis. Recipe *axungie porcine munda* unc. vj. pinguedinis gallinæ, anseris, anatis, taxi, ursi ana unc. i. oleorum laurini, hypericonis, chamæmeli, rosati ana unc. i. ss. gentianæ, ivæ, ana drach. i. ss. mastichis, thuris ana unc. ii. salis nitri drach. ss. tartari drach. i. cerussæ unc. iii. vitellorum ovinum. iij. mithridatii unc. ii. ss. electuarii * unc. i. mercurii unc. iiii. misce, & fiat unguentum secundum artem. Cum quo unguento calido ungatur infirmus apud ignem, & in camera bene clausa ungantur juncturæ omnes brachiorum, & crurum, præterea optime fascietur, & lectum ingrediatur, & sic fiat singula die, lectus sit bene calefactus, si voluerit dormire, dormiat, & si sudabit, abstergatur sudor in omnibus locis, præterquam in juncturis unctis, stet enim fasciatus usque ad sequentem unctionem, & perseveret in tali unctione, quo tempore utatur cibariis virtutem confortantibus, & vivificantibus, quantum possibile est, & præsertim ovis sorbilibus, vinis optimis & brodiis, carnibus caponum, & phasianorum, vel perdicum, hepatibus gallinarum, vel similibus, tragæis, confectionibus instaurativis, & aliis virtutem optime foventibus, si vero tempore inunctionis ex vaporibus elevatis ad os apparent ulcera ut bothor in ore, fiunt talia gargarismata. Recipe *aquæ hordei* unc. vi. mellis rosati colati unc. ii. misce, & ipsi os suum sæpius colluunt, secundo. Recipe *aquæ plantaginis*, solani, rosarum ana unc. iii. oxymelitis simplicis, syr. rosati ana unc. ss. diamoronis drach. iii. misce, & fiat gargarisma: tertio fiat cum lacte vaccino tepido, & est mirabile, non ascendo ad ulteriora, quoniam ista satis sufficiunt, juvat ad hæc sæpius tenere in ore mel rosatum, lac etiam emulsionis sem. melonis, aut hordei mirifice præstat hoc in casu, completa inunctione, fiat balneum siccum, in quo fudet. Accipiat ergo vas magnum, in quo sedeat super nudus penitus, & sit totus coopertus cum tectorio & culcitra, præter faciem, postea ponantur tres aut quatuor lateres ad ignem, qui ardenier calefiant & accipiantur duo sic super calefacti, & ponantur infra pedes sedentis, & aspergantur infra scripta decoctione, post sudorem vero copiosum cum spongia infusa decoctione totum corpus abstergitur: ea porro talis est. Recipe ivæ, rosarum rubrarum ana man. i. salvie, roris-marini, betonica, stæchados ana man. i. ss. florum chamæmeli, meliloti ana man. ss. foliorum lauri, rutæ, hypericonis ana man. i. radicum acori unc. i. & contundenda contundantur, & bulliant in vino albo boni saporis, & odoris pro medietate & alia medietas sit aqua & sint utriusque situli, & bulliant bullitione convenienti addendo flores postremo: cum hac decoctione calida aspergendo super lateres recipiat infirmus vaporem, bene fudet cum eo, & fiant omnia servata virtutis incolumitate, unde etiam in balneo exhibeantur vitelli ovorum, vel vinum aromaticum, vel tragea, si fuerit expediens, post sudorem cum tali decoctione mundificatur totum corpus ab unctione facta, mox intret lectum calidum, & bene coopertus dormiat, & si sudaverit, abstergatur, jaceat postea per duos dies cum cibariis optimis: sed addo aliud unguentum ad dolores, & crustas valde conveniens. Recipe *pinguedinis porcine* unc. iiii. gallinæ, anseris, anatis ana unc. i. ss. ursi, crurum vituli ana unc. j. mucilaginis althææ unc. iii. mastichis, thuris ana unc. i. croci drach. iii. oleorum laurini, de costo, amygdalarum dulc. chamæmeli ana q. s. vitelli ovorum num. iiii. camphoræ drach. ii. mithridatii unc. ss. mercurii unc. iiii. misce & fiat unguentum quod erit mirabile. Et cum talibus remediis æger evadet incolumis, Deo tamen optimo præstante, qui solus languores sanat, cujus nomen benedicatur in secula seculorum amen.

B E N E D I C T I R I N I I,

Veneti, Philosophi & Medici Clarissimi,

D E

MORBO GALLICO
TRACTATUS.Illustrissimo, ac Reverendissimo ANTONIO CAUCO, Archiepiscopo
Corcyrensi dignissimo,

FABRITIUS RINIUS, Medicus, S. P. D.

Tractatum de Morbo Gallico, olim à patre meo consultationis causa in gratiam Illustrissimi cuiusdam Antistitis conscriptum, ad te mitto, Vir Amplissime, quem, ut precibus Jordani Ziletti, celeberrimi Viri, omnium qui hac tempestate florent consecrandis immortalitati studiosorum virorum laboribus, satisfacerem, qui volumen Scriptorum omnium hac de re agentium est complexus, in publicum proferre non recusavi, & tibi ea ratione inscribendum putavi, ut eum patrocinio tuo foveres, atque à maledicis hominibus, & obrectatorum calumniis tua auctoritate defenderes. Cum itaque tibi erit otium, & à studiis tuis longe gravioribus vacabis, libellum hunc leges, fortasse non injucundum, per veteris in te meae observantiae pignus, & testimonium, te namque omni bonarum artium, & studiorum genere semper esse delectatum cognovi. Munusculum hoc meum Amplitudini tuae impar, tibi gratum fore confido, si animum offerentis inspexeris. Quod si ita, ut spero, acceperis, me ad alia multa, quae in animo habeo, perficienda incitabis, quae omnia tua erunt, & nomini tuo dicabuntur. Vale.

Sperabam, Vir nobilissime, in tanta hominum occupatione, ac vitae discrimine ob grassantem pestilentiam, id quod maxime optabile est bonis ac felicibus, cum dignitate otium nactum, ut in studiis conquiescerem meis, & aliquid pro velle meo conscriberem. Quod minime fieri potuit, ob continuam meorum aegrotantium Venetorum vocationem, quibus refragari haud possum, nec debere. Verum, ut Domino illi, votisquetuis, aliqua in parte satisfacere videar, uti potero per nocturnas excubias insudabo aliquid conscribere. Rem quippe arduam, & difficilem quæris, subtili, & laboriosa, diuturnaue consideratione dignam, nec aliunde scitu difficilem existimo, nisi quia de dispositione hac, qua Illustrissimus ille affligitur, vulgo (morbus Gallicus) dicta sententiam quoque meam desideras. Quæ qualisve sit, qualiterque curari possit, cum de ea nihil conscriptum reliquerit antiquitas, etiam si quamplurima veterum Authorum volumina, quæ ad manus nostras aliquando pervenire, studiose perlegerim, mea tamen fert opinio (sicut ex gravissimorum virorum lectione conjicere potui) quod dispositio hæc præternaturalis, seu morbus hic Gallicus dictus, dicatur esse mala quædam dispositio Epidemialis, in membris humani corporis sedem suam tenens, præsertim in hepate, & in venis, ex quo sua hæc veluti accidentia consequuntur, dolores videlicet, tumores, & pustulæ, aliaque hujusmodi generis vitia per universum corpus. Est utique morbus epidemialis. Teste Simeone Januense in *litera P. in suis synonymis*, in dictione Pandimion auctoritate Oribasii, Pandimion Græci dicunt, quando communis ægrotudo in pluribus hominibus concurrat, cujus species est pestilentia, & est cum contingunt ægrotudines ut plurimum mortiferæ. Idem asserit author Pandectarum, dictione Epidemia. Cum ergo morbus dictus Gallicus, plurimos simul invadat viros, recte debet dici Pandimion, & Epidemialis, Gentilis quoque, qui merito speculatoris nomen sibi vendicavit, *capite de febre pestilenti ad initium*, inquit. Dicitur Epidemia, quando ex aëris mutatione fit in hominibus pluribus determinatum genus morbi, ut quasi omnes fiant, vel phrenitici, vel Pleuritici, aut Tertianarii, aut aliter. Ex quibus documentum hoc haberi potest videlicet. Quandoque unum eundemque morbum dici posse epidemialem, cum ob aëris immutatam qualitatem causatur, simulque multos invadat, tunc sic ex universali causa pendere necesse est. Cum vero ex causa propria morbus idem acciderit alicui, & non multitudini, morbus proprius, ac particularis, non autem epidemialis dicitur. Quare nec etiam morbum epidemialem à non epidemiali specie differre oportet. Sed solum in ordine ad causas aliquas ab eis extrinsecas. Quod adhuc auctoritate Principis *cap. de cura colicæ ex retentione*

A fecis, confirmatur, ubi inquit, Et quandoque accidunt ægrotudinum pestilentialium, advenientium, Colica, & Ileos secundum semitam accidentia & perveniunt de Regione ad Regionem, & de homine ad hominem. Et paucis interpositis subiungit. *Erat plurimum ejus Ileos, & ladebatur colon secundum semitam permutationis, similis crisi.* In quibus verbis ultimis, voluit passionem Iliacam fieri & colicam, quia materia permutabatur ab ileo intestino ad colon, ut fit in crisi, videlicet imperfecta, in qua materia non evacuatur extra, sed permutatur de membro in membrum, & hæc quoque est sententia principis. Nicolaus Florentinus & ipse amplissimæ scientiæ Vir, *sermone Quinto. cap. de colica*, declarans sententiam Principis superscriptam, asserit colicam illam fuisse contagiosam merito dispositionis aëris, nunc istud corpus, nunc illud ad colicam perducentis, non tamen quod corpus unum aliud inficeret. Et voluit ipse, colicam simul multos invadere ex aëris dispositione, ad illam perducentis, & ex consequenti colicam esse morbum Epidemialem. Quæ vero colica ex propria causa alicui acciderit homini, & non ex aëris dispositione, Epidemialis haudquaquam erit. Quare ex Gentilitii verbis concludi potest, quod Morbus Gallicus Epidemialis sit, cum multos simul invadat ex aëris mutata qualitate, seu ex universali causa. Si quidem fieret morbus Gallicus non ex universali influxu, sed ex causa alicui homini propria, morbus utique esset sæpe consuetus accidere, sicuti & morbi alii particulares. Confirmatur & hoc auctoritate Alexandrini commentatoris, ubi morborum divisionem construit. Nam alii inquit, sunt particulares. I. particulariter dispersi, alii vero communes. Communium autem alii quidem sunt consueti, & cogniti, iique dicuntur Endemici, at secundum Galenum regionales appellantur. Alii deinde supervenientes, & inconsueti Epidemici nuncupantur. Particulares enim sunt, quando in eadem civitate differentibus hominibus diversi itidem morbi superveniunt, verbi gratia. Tertianæ febris huic, & illi febris quartana, alii squinantia, Endemici utique sunt, cum tales morbi soliti accidere publice grassantur in aliqua regione, vel civitate ex aliquo consueto assumi imminuto, ut propter aquas, vel aliquid tale consuetum, sicque morbi communes accidunt, ut Nephritis Endemica, quæ & non Endemica potest esse, si quando alicui accideret ex speciali, seu propria causa. Quare Morbus itidem Endemicus à non Endemico specie nequaquam differret, sicut superius quoque de Epidemico dictum fuit. Postea subdit idem Gravissimus Author. Epidemici vero sunt, qui fiunt ex mutatione aëris, aut secundum qualitatem, aut aliter. Ex quibus omnibus confirmo, quod morbus Gallicus non sit particularis morbus, ex quo plures simul invadit, neque Ende-

Definitio
Morbi Gal-
lici.Quod Epi-
demialis
dicatur.Avic. lib. 4.
Fen. prima.Gal. in 3.
de morb.

vul. com. 24.

F. 16. 3. &
Paul. L. 3.
cap. 43.

Lib. 4. F. 2.

In præmio
lib. Epidem.
Gal. in p. de
morb. vul.
In p. de mor-
bo vul. c. p.

Endemicus, non enim merito rei alicujus, propriae civitati alicui, multos infectantur. Sed merito universalis aëris influxus, talisve constitutionis epidemialis evadit, ac denominari debet. Cum ergo divisio illa ab Alexandrino posita, sufficiens sit, eo quia simul omnes morbos complectatur, ut cuique sanæ mentis est manifestum, (quæ etiam autoritate Galeni confirmari potest) cumque talis affectio, de qua sit sermo noster, non sit sub primo divisionis membro, nec sub altero, de necessitate utique erit sub postrema divisionis particula, sicque Epidemialis affectio dicetur, pendens ex aëris permutati influxu. Quæ aëris permutatio non fuit facta secundum qualitates ejus manifestas. Sed judicio meo pendet ex ejus immutata natura secundum ejus essentiam, seu secundum ejus qualitates specificas, ac occultas. Non enim est asserendum hoc accidere ex mutatione aliqua in qualitatibus manifestis, cum nullus fuerit visus qualitatum suarum excessus aliquis insolitus ab eo tunc temporis, quo pestis hæc ortum habuit, in hunc usque diem, nec itidem dicendum pendere tantum ex ejus immutata substantia, quoniam facta tunc esset substantialis transmutatio. Et substantia cum non lædat, nec imprimat aliquid, nisi aliqua qualitate mediante. (unde ignis non agit in quantum ignis, sed in quantum calidus,) Quare contactus iste aëris morbosus erit à qualitate, non quidem manifesta propter rationem jam dictam, sed innominata, & occulta, & hoc illud est, quod asserbat Avicenna loquens de aëre, & aqua putrefactis. Accidit, inquit, aëri mala qualitas, quæ mala quidem qualitas non potest esse manifesta, ut assertum est, ergo occulta, mala & venenosa, & propterea dicitur quoquo modo mutatio in substantia, sed quæ est ad qualitatem manifestam, alio modo dicitur mutatio ad calidum, ad frigidum &c. Verum tamen non inficior ad talem qualitatem occultam causandam requiri quandam caliditatis & humiditatis portionem præternaturalem, sicut & in omnium proprietatum occultarum operibus requiruntur nonnullæ qualitatum primarum dispositiones. Unde voluit Avicenna, quod ex complexionibus dignior, ut quæ convertatur ad putredinem, sit calida, & humida communio. Hæcque occulta qualitas cum valde maligna fuerit, causabit eas dispositiones malas, quas enumerat Avenzoar non obscuri nominis inter Arabas author. Quod si, inquit, putredo illa aëris simul cum proprietate occulta fuerit maligna, vel etiam deterior, potest ægritudines mitiores, tum vel deteriores causare, & adeo aliquando progreditur putredo, & mala qualitas venenosa, quod non solum homines moriuntur, verum etiam animalia bruta, & plantæ quoque ut asserit Haliabbas. Et licet corpora cælestia ut in pluribus sint causa generationis & conservationis hominis, tum reliquorum animalium (juxta illud Philosophi, Sol, & homo generant hominem, tum etiam illius verbi, necesse est, mundum hunc inferiorem superioribus lationibus esse contiguum, ut omnis virtus inde gubernetur) Aliquæ tamen stellarum conjunctiones, & influxus esse possunt origo, & causa corruptionis. Imo planetæ idem secundum diversos suos situs, & loca varia, potest esse in causa generationis, tum corruptionis juxta dictum Philosophi, quod motus Solis, tum aliorum planetarum in orbe declivi, est principium generationis, & corruptionis. Quare corpora cælestia non tantum generationis, sed & corruptionis esse per se causas comprobatum est, non tamen immediate. Inconveniens quippe esset, idem esse immediate contrariorum causam, prout est sententia philosophi, & commentatoris versus finem 2. de generatione. Ex quibus jam dictis omnibus patere potest, quid sit Morbus Gallicus. Quæ sint itidem causæ primitivæ ipsius. Causa si quidem ejus primitiva talis concludatur. Intemperies scilicet aëris in calido, & humido cum qualitate occulta ex cæli statu, seu influxu pendens, debilitans forte magis nervos, & panniculos, quam alias corporis partes, tum etiam partes ossibus maxime propinquas, quamque alias partes, propter ossium frigiditatem, & fortasse propter hanc causam non est à ratione alienum, quod morbus Gallicus, à doloribus sive remissis, sive intentis non absolvatur. Antecedens vero causa sunt humores melancholici multiplicati in hepate & venis, propter malam complexionem in ipsis impressam ab aëre immutato secundum substantiam, eo quo diximus modo. Nec inficior cum his humoribus posse complicari, seu admisceri phlegma falsum, sive non falsum aliquando, sed & bilem flavam, maxime cum aduritur. Quoniam materiam morbi hujus haud teneo valde distantem à materia Saphati. Et sicut tempore febrium Epidemialium mala qualitas occulta immittitur in cor, spiritus, & sanguinem ipsum, corrumpendo in corde ipso etiam existentes humores. Ita mala hæc qualitas occulta morbi hujus respicit membra omnia corporis humani, & præsertim hepar, & venas, unde eadispone ad melancholicorum humorum generationem. Quare colligendo fragmenta ne pereant, tales erunt causæ antecedentes morbi hujus Gallici dicti, tum dolorum, &

A pustularum, veluti illius accidentium, quatuor videlicet humores in materiam hujusce morbi transire parati, propter humorum, tum membrorum dispositiones. Hæc de antecedentibus talis affectus causis dicta sufficiant. Transseamusque ad alias quæ conjunctæ dicuntur. Conjunctæ siquidem causæ erunt prædicti humores jam conversi in materiam morbi hujus, propter impressionem jam susceptam in hepate, & venis, & in humoribus ipsis jam dudum propulsis ad musculos, & panniculos ipsos involventes, & ad nervos, & ad partes cutaneas. Et quia à virtute debili non possunt omnes expelli ad corporis superficiem, vel quia humores non sunt apti, ut expellantur ad eam, vel propter oppilationem pororum remittentium, ad prædicta membra, sed musculos, & eorum panniculos, & ad nervos quoque, non tamen, ut oppilent transitum spirituum, & causent paralytim, nec eos contrahant secundum longitudinem, vel latitudinem distendant, ut inferant spasmus, sed in tali dyscrasia existant, ut malam complexionem, ac diversam causent, vel quod solvant continuum, vel quod faciant utrunque. Et quoniam materia illa movetur ad panniculos involventes musculos, qui ossibus propinqui sunt, & propterea videtur, quod dolor insit ossibus, cum tamen ossa nequaquam sentiant. Vel forte eveniat, quod ossa, & panniculi, & nervi sanguine melancholico nutriantur, qui infectus cum mala qualitate, non recte transmutatur in nutriti substantiam, ita quod superfluitates plurimæ multiplicentur, quæ ibi morantes causa existunt ipsorum dolorum, nec mirum est, quod de nocte magis, quam die affligat morbus hic, eo quia frigiditas nocturna obstitum etiam obstruat transpirationis meatus, Sole quoque ipso, qui vitæ dator est, tum pater caloris dicitur, deficiente, seu absente, insurgit debilitas virtutis nervorum, unde proniores redduntur ad susceptionem materierum dolorem facientium. Quare partes illæ destitutæ calore, omnia sibi nocua admittunt, unde dolores dicti insurgunt eo tunc præsertim tempore. Et hæc de causis dolore efficientibus conjunctis scilicet sufficiant. Nunc ad easdem causas efficientes pustulas, ulcera, & cætera hujusmodi per universum corpus, transeamus. Materia quidem faciens pustulas & ulcera per ambitum corporis, est subtilis, quæ sui tenuitate facile expellitur ad extima corporis. Quæ autem sui crassitie ac tenuitate expelli non potest, detrusa interiorius, causat dolores, vel forte aliquando subtilior materia non satis apta expelli ad cutim, ad nervos, & ad panniculos propellitur. Crassior vero ad superficiem. Hocque fortasse fit à natura symptomatice operante, sicut diximus de materia colicæ. Quandoque enim propellitur ad nervos, & paralytim causat, ac dolorem juncturarum, ut ex Principe colligitur. Et fortasse etiam aliquando contingere potest, quod materiæ illæ non multum inter se differant, sed natura potius symptomatice operans, illius materiæ portionem unam ad corporis superficiem, alteram ad nervos, & panniculos modo transmittit, sic quandoque dolores, modo pustulæ, nonnunquam utraque apparent. Talis itaque morbus sic constitutus per talia accidentia, in qua particula, seu quo capite medicinæ reponi debet, nallum alios audire. Quale item morbi genus sit secundum veterum sententiam, nullibi reperio. Et si percurramus singulas ægritudines cutim deturpantes, ac omnes dolores positos, seu descriptos ab authoribus, præsertim à Principe, non video in qua libri parte Morbus hic cum talibus accidentibus reponi debeat. Quare illi maxime errant, qui collocari dicunt sub specie saphati, cum ex sententia Serapionis, tum Rhasis, tum de mente omnium penne Arabum, Saphati sit ægritudo capiti, & faciei contingens, non autem toti corpori, sicut Morbus hic Gallicus. Nec enim obstat, quod Princeps nequaquam posuerit translationem de Saphati in ordine ægritudinum ipsius capitis, & faciei, eo quod ipse se ipsum excusat, causam reddens, quare in serie ægritudinum capitis non disposuerit, inquit, quod propter consuetudines, quæ currunt in pluribus libris, hinc est, quod de Saphati agitur in capite Decorationis, & ob hoc Rhasis in Divisionibus connumeravit tot capitis ægritudines in serie capitum de Decoratione. Ex qua Principis expurgatione, volentis insequi consuetudinis cursum, tacite conjicere nobis datur, Saphati ægritudinem capitis, & faciei, licet aliquando Saphati improprie, seu communiter sumptum, aliis humani corporis partibus communicari possit. Sicut ex capite de Saphati curatione satis apparet: Rursus remedia Saphati convenientia, minime conferunt pustulis morbi Gallici, ut experientia manifeste compertum est. Nec præterea in Saphati dolores apparent, sicut ex doctrina eorum, qui de Saphati conscripserunt: insuper, qui accidunt in tali morbo dolores, non existunt de numero eorum, de quibus Avicenna in tertio sui Voluminis libro conscripsit. Cum dolores hi efficiantur à materia imbibita, seu contenta in cavitatibus juncturarum, unde ipsa aucta, & ipsæ juncturae, & nervi, & ipsæ continententes partes extenduntur, unde dolores causantur mo-

Causa conjunctæ morbi Gallici quales sunt suorum accidentium:

Galen. de virilitate resp. Galen. 6. Metho. de natura sper.

Gal. de mot. Aver. 12. Meta. c. 18. & Homerus Ilia. 12. Gal. com. 6. Apho. 13.

Fen. 16. 3

Primo Bravarii 3. ad Alman. & L. Diviso.

Lib. 4. F. 7. & 3.

Fen. 22. c. 2.

Avic. lib. 3. lestissimi, non quod materia ipsa in nervis excipitur, quod
Fen. 22. t. 2. niam Podagricus non spasmat, quare nec nervitument,
licet junctura intumescant propter jam dictam causam.
Hancque sententiam testatur Avic. accepisse ab ipso Galen.
Com. 49. in morbi autem Gallici doloribus tumores nequaquam ap-
6. Aphor. parent, quare similes haud existunt doloribus juncturarum.

Lib. 4. F. 3. cholici nigredinem, sicut Avicenna cap. de Apostematibus
Gal. 2. art. duris manifestum fecit, inquit. Quando materia melan-
cholica fuerit plurimum commixta phlegmati, tunc color e-
Glauc. c. 4. jus est declivis ad colorem corporis. Quare cum dolores in

Quare Mor-
bus hic pu-
denda pri-
mum inva-
das.

morbo Gallico contingentes adeo varii, tum multiplices,
tumque insoliti sint priscis illis temporibus, non habeo un-
de reperiam aliquid conscriptum ab antiquis authoribus,
sicut Galenus, Avic. & reliqui hujus generis viri. Præter-
ea, affectus hic secundum plurimos initium sumit in pu-
dendis, indeque expanditur per universum corpus, neque
alius reperitur morbus, qui sic initiatur. Sed existimo ego
hoc contingere propter Analogiam quandam inter puden-
da, & morbum hunc, merito cœlestis influxus, ut affir-
mant Astronomi, ex conjunctione Saturni, & Jovis in ter-
tia scorpionis facie, in 23. gradu transacta 1484. tumque
aliarum stellarum fixarum configuratione tunc temporis
simul concurrentium, unde in longis temporum spatiis
multi visuntur morbi insurgere, simulque veteres deperire,
ut infra clare ostendemus. Cumque merito Stellarum
concurfus morbus hic originem traxerit, tumque ab eo-
dem foveatur, præsertim à scorpionis signo, quod puden-
da respicit, & in quo Mars suum tenet domicilium, ut hinc
eorum caliditate, tum siccitate humorum adustio induca-
tur. Sicque melancholicas affectiones per semitam quan-
dam adustionis in membro, pro natura signi subjecto, con-
spicimus. Unde & eandem de saphati rationem assignare
non esset à veritate alienum. Cur videlicet caput primo

Lib. 4. F. 7. Gallicus dictus pro natura sui occurrit primo pudendis ex
ratione dicta, nam quodlibet non agit in quodlibet,
sed determinatum in determinatum. Ex quibus necessario
inferri potest, morbum hunc veteribus illis fuisse incogni-
tum, unde & nos nomine ejus proprio caremus, nec ob
id tot Illustres authores de insufficientia criminari debemus.
Sunt enim, sicut dixi, aliquæ ægritudines, quæ non ac-
cidunt, nisi diuturnis temporum intervallis, quoniam con-
sequuntur Stellarum concursus, qui non fiunt, ni-
si raro, & magno temporis decursu. Et etiam forte alias

a. de loc. aff. insequuntur causas raro contingentes, Galen. enim ut
a. 3. refert Avic. cap. de vena Medeni, nunquam vidit ægri-
tudinem illam, nec vidit febres septenas, nec novenas,
nec ob id negat eas dari, uti etiam refert Avicenna

cap. de febrium illarum genere. Neque enim oportet eas
negare ægritudines, quas nunquam videmus accidisse tem-
feb. c. 5. & pertranseunt variæ annorum revolutiones, in quibus tunc
com. 3. in p. non apparent ægritudines aliquæ, quæ deinde emergunt.

Hip. de morbo vul. Sicut tempore Galeni, nunquam ab eo visus est lapis ab
Lib. 4. F. p. intestinis egrediens, quem tamen se bis vidisse affirmat Gen-
2. tilis, immo etiam asserit se lapidem vidisse à stomacho e-
Gal. li. 2. gressum post diuturnos, ac vehementes stomachi dolores,
de inter. c. 5. quod nunquam à primis nostris perspectum fuit, nec ob
id negari hæc ab aliquo debet, licet invisâ sint temporibus
suis. Sic nullum absurdum sequi debet, quod nostris
temporibus Morbus hic Gallicus exortus fuerit, quem
priora sæcula non viderint, aut cognoverint, unde de eo
nihil conscriptum reperiamus, sicuti quoque de ægritudi-
ne illa ex verme genito inter carnem, & cutim, quam re-
fert Avenzoar lib. suo, minime cognitam ab Hippocrate,
Galenio, nec ab ipso Avic. Neque temere asserendum est
eam esse, quæ vena Medeni inscribitur, cum ab eodem
authore duobus distinctis capitibus, distinctisque reme-
diis percurrantur. Quod illam nec Avic. maximus rerum

Lib. 3. F. 16.
1. f. & co-
dem Fen.
prima.

inquisitor cognoverit, cuique eum perlegenti innotescet,
dum agit de vermibus in intestinis obortis, tum de illis in
capite genitis sodam facientibus, nullam tamen facit men-
tionem de iisdem genitis inter carnem, & cutim. Quare
talem ignoravit ægritudinem Avicenna, tum etiam anti-
quiores, sicut fuere Hippocrates, Galenus, & cæteri il-
lius ætatis viri hanc ignorarunt, cum inter tot eorum mo-
numenta mentio nulla, nec verbum quidem de illa con-
spiciatur. Unus solus Avenzoar eam cognovit, eam vi-

dit, ac curandæ illius rationem nobis dereliquit. Nec
præteribo recensere admirandam tussis causam relatam ab
Alzarabio libro suo, quam nec Avicenna, nec Alexander, nec Paulus,
nec Galenus unquam viderunt, sicut affirmat Gentilis commentum suo libri tertii. Inquit enim Alza-
rabius, vel tussis ex animalibus generatis in canna pulmo-
nis, & locis vacuis, quæ animalia sunt minora satis Mu-
scilionibus ipsis, & ubi transferuntur de loco suæ originis,
resultat tussis ex illorum motu, & quando quiescunt in
suo loco, quiescit tussis. Hæc ille. Neque de his mi-
rari debemus propter jam dictas causas, nec mirum utique
est, quod aliqui morbos quosdam viderint, quos nec æ-
tas prior, vel posterior cognoverit. Et hæc contingunt,
ut dixi, de mente quoque Avic. propter configurationes
cœlestes, tum propter terrestres propinquas dispositiones
varias in longis temporum intervallis contingentes, unde
affectiones de novo quasdam accidere, quasdam deperire
videmus, & legimus. Hactenus parum digressi reverta-
mur ad cognitionem cæterorum accidentium, morbi Gal-
lici naturam, seu essentiam consequentium, veluti sunt
pustulæ, ulcera, pruritus, scabies, & reliquæ hujus ge-
neris impetigines, quorum omnium natura, & maligni-
tas dijudicatur ex illorum situ, loco, figura, colore, mor-
dacitate, magnitudine, vel parvitate, tum multitudine,
vel paucitate. Si itaque hæc omnia, vel quædam primo
invaserint pudenda, deinde caput, & cæteras corporis
partes exteriores, earum malignam naturam, ac Gallicam
affectionem præ se ferent: Quæ si aliquantulum invetera-
scunt, intimas corporis partes permeant, ubi, uti diximus,
articulos, nervos, juncturas, & panniculos contegen-
tes, & ossa quoque capitis occupabunt: Hinc dolores,
hinc ulcera pessima, & ossium vitia insurgunt, quæ om-
nia morbi Gallici definitioni recte conveniunt. Pro igitur
natura humoris excedentis, varia insurgunt pustula-
rum, seu impetiginum, consimiliumque accidentium ge-
nera, & persæpe horum signa confunduntur propter va-
riorum humorum ad invicem miscelam, eo quia unus so-
lus humor raro contingit, ut peccet, prout libris suis
a Galenus, & b Avicenna attestantur. Sed quales humo-
res in morbo hoc, ejusque consequentibus latitent, seu do-
minentur, ii prorsus sunt veluti humores cholericus, tum
melancholicus, tum phlegmaticus, & ut plurimum falsi:
Quales etiam a Galeno, ab b Avicenna, a cæterisque au-
thoribus de talium affectuum curationibus enumerantur.
c Si quis igitur morbum hunc cum suis consequentibus
recte curare voluerit, omnia antedicta inspicere, sigilla-
timque hominum humorum dominium perscrutari, indi-
cationibus sumptis ex natura molestantis morbi, tum ex
patientis complexione maxime conducit. Porro, & jeco-
re infecto, & naturalibus membris, prout à morbo Galli-
co infici continuo solent, ad extimas (uti diximus) partes,
veluti ad inguina ipsa, persæpe inter initia demandantur
humores varie inficientes, ac deturpantes corpus no-
strum, quos per proprias indicationes deprehensos, prius-
que paratos, evacuabis per loca convenientia, uti inferius
clare ostendam, tum quoque quomodo singula acciden-
tia localibus remediis, ac auxiliis parare, tollereque simul
debeas, sigillatim per capita propria tradam.

Quoniam igitur curandi primus & præcipuus scopus
in omni ægritudine est exacta victus ratio, sine qua nulla
curatio ad perfectum traducitur finem. Ideo ab ea exor-
dientes, breviter quædam tangamus, cum de eadem in-
cura prævisiva longiorem sermonem simus facturi. Sit ita-
que victus talis per dies illos, quibus medicatio celebratur,
& eo usque, quo absoluta fuerit omnium remediorum
collatio, perduret. Contentus enim sit ille rebus his,
videlicet, pullis junioribus elixis, hædis assatis, vel avi-
bus, præsertim montanis, quæ cæteris præstantiores sunt.
Utatur aliquando amygdalis, & passulis inter cibi initia,
ut alvus facilius reddatur, sicque modo hæc, modo illa
assumat, ne cibi fastidium apportent. Vinum, & aer,
somnia, & quies, sint tales, sicut infra in de cura prævi-
siva longius enarrabo.

His ergo constitutis curam ipsam aggrediamur medicati-
vam, præmissis indicationibus, præsertim illis, quæ ex
natura morbi, seu ex magnitudine ipsius desumuntur,
cæteris etiam non neglectis, & omnia auxilia majora, ac
præstantiora exhibeto, qualia describam, præfixis tempori-
bus, seu horis convenientibus, jubeto hoc assumi primo
pro ventris lenitione. videlicet Recipe electuarii lenitivi,
floris cassiæ nuper extractæ ana unc. ss. confectiois hamech
drach. iii. Cum saccharo albissimo fiant boli.

E Digeri deinde incipiatur materia syrupis his mitioribus
prius, ut ad minorationem peccantium humorum deveni-
re tuto possis. Recipe syrupi de buglosso unc. i. endiviæ,
fumo terre ana unc. ss. aquarum buglosi, lupulorum, cicho-
rei, fumi terre ana unc. i. Misce & fiat syrupus.

Tribus igitur ex iis assumptis, sanguinem secta vena
communi, ad uncias sex, vel septem, vel novem etiam
fluere

Gal. 1. de
differ. morb.
cap. 12. & 1.
regim. acut.
lib. 4. Fen.
tert. cap. 1.
Lib. de Tum.
præternat. &
5. de acci-
denti &
morb. & 5.
de comp.
med. secun-
dum loca.
Lib. 4. Fen.
7. c. 3. Mor-
bi, & acci-
dentium suo-
rum curati-
va Metho-
dus.
Qualia
membra in
morbo ipsa
insufficiantur.
Gal. de re-
med. parat.
facil. c. 10.

fluere permitto, pro iudicio Medici assistentis. Tandem aliis tribus, vel quatuor ebibitis, materia ad expulsionem aliquantulum parata, minorativum hoc fortius exhibito vid. Recipe *Diacatholiconis drach. vij. electuarii hamech, de psyllio ana drach. ij. ss. vel iij. de succo rosarum drach. ij. Syrupi ros. solut. unc. iij. aquæ florum, & fructuum, additis folliculorum senæ drach. iij. q. s. & fiat potio. vel si malueris in forma solida, ita præcipies. Recipe diacatholiconis, vel lenitivi drach. x. electuarii hamech. drach. iij. de psyllio, de succo rosarum ana drach. ij. cum saccharo albissimo fiant boli. vel etiam si malueris in forma pillulari, ita iubeto. Recipe pillularum de fumo terræ, de hermodactylis ana scrup. j. vel sem. foetidarum scrup. j. vel sem. Diagrydii gr. iij. reformentur pillula quinque, vel tres cum syrupo de pomis sapor. vel has, si acciderit simul capitis dolor, iubeto accipi. Recipe pillularum de fumo terræ drach. j. cochiarum scrup. j. diagrydii gr. iij. vel v. cum syrupo de fumo terræ formentur pillula quinque, & inaurentur, capiat hora quarta ante auroram. Peracta hac purgatione, sic materiam de novo parabis pro ipsius morbi eradicatione. Recipe Syrupi de epithymo, de fumo terræ ana unc. ss. de pomis sapor unc. j. vel ss. decoctionis senæ unc. iij. vel v. misce, & fiat Syrupus, quem similiter jejuno stomacho ebibat.*

Gal. 6. A.
pho. 12. Gal.
4. Apho. 25.

Tribusque ebibitis, iubeto quarto die hirudines ano ad-moveri, sanguinemque extrahi pro iudicio prudentis Medici. Sanguis enim, qui inde extrahitur, crassius est, ac mixtus humori melancholico: Immo ejus extractio potissimum est remedium melancholiæ, quare & morbis omnibus ab ea pendentibus, & præcipue morbo huic nostro, & multis quoque ejus accidentibus maxime proderit, deinde tres, vel quatuor itidem ebibat syropos, quibus expletis, paratam jam materiam sic omnino evacuabis sequenti medicina. Recipe polypodii quercini unc. ss. folliculorum senæ drach. iij. passularum mundatarum drach. v. liquiritiæ bene rasæ emundæ drach. iij. myrobalanorum nigrorum, drach. ij. ss. chebulorum, citrinorum ana drach. ij. thymi, epithymi ana drach. j. ss. hellebori nigri drach. ss. florum cordialium drach. j. ss. misce, omniaque contundito, seu incidito, decoctioque fiat secundum artem, deinde. Recipe dictæ decoctionis unc. iij. rhabarbari electi scrup. iij. spicæ gr. iij. vini malvatici parum, agarici præparati drach. j. electuarii lenitivi. drach. vii. hamech drach. iij. de psyllio Montagnanæ drach. j. ss. succi rosarum puri unc. j. misce & fiat potus.

In aurora sequentis diei assumat brodii pulli scutellam unam, & sacchari buglossati, & violati cochlear unum, & sic desuper dormiat quantum voluerit, deinde à somno solutus cum fuerit, iubeto sibi fieri clysterium hoc lavativum, videlicet ex unc. j. ss. sacchari rubri, vel etiam ex duabus unc. mellis rosati, & brodio pulli, salis pauco, vitello ovis, & oleo violato. Hoc utique valet ad abstergendas reliquias materierum, quas medicina solutiva dimisit circa parietes intestinorum, juxta doctrinam Principis. Si quis autem medicinam jam dictam abnueret, pro ea iubeto assumi pillulas has hora sexta noctis, & ad libitum dormire permittito, quibus optime alvus secedet. Recipe pillularum de fumo terræ drach. j. de nitro Alexandri. scrup. j. vel j. ss. misce, & formentur pillula v. cum succo rosarum, vel cum electuario de succo rosarum.

Aut. lib. 1.
sen. quart. c. vi.
de clyst.

4. Method.
med. cap. 4.
Galen. 6. de
comp. med.
secund. loc.
cap. 1.

Galen. 3. de
loc. aff. cap.
3.

Huc usque universalem totius purgationem præmisimus. Qualiter eam scilicet administrare possimus, ac debeamus, nam recta methodo progredientes, dictum Galeni observabimus, quod purgandum sit prius totum corpus, antequam pars aliqua remediis subiciatur: Nec particularem aliquem affectum agredi oportet, nisi prius toto evacuato. Ideo utrumque in sequentibus tractabimus, tum localia auxilia, tum particularium affectuum curam, post universalem doctrinam de totius corporis purgatione trademus: Topica siquidem remedia aliter adhibenda non sunt. Id enim est commune præceptum in omnibus morbis, quod observare debemus, volentes sane totum corpus rarefacere, tum per cutim, tum per os, quod reliquum est materiæ expurgare per linimenta, seu unguenta, oportuit prius universum vacuare. Quo expleto, ac interposito die uno, vel duobus, imperato hoc unguento illini partes extremas, sicut brachia, pedes & juncturas quoque, stomacho jejuno, pertresque horas ad minus sudare consulito. Unguentum hæc habet. Recipe *thuris, mastichis ana drach. ij. myrrhæ, cinnamomi, gingiberis, piperis longi ana drach. j. cubebæ, sandarachæ Græcorum, minii ana drach. ss. cineris tamarisci unc. iij. butyri recentis unc. iij. pinguedinis suillæ lib. ss. succi plantaginis, argenti vivi extincti, cum succo limonis ana unc. iij. misce, & in mortario lapideo fiat unguentum, quo illiniatur, uti dictum est. Vel si maluerit, sequenti uti poterit, eo quod magis loca dolentia respiciat, ac ab omni molestia ipsa liberare omnino queat; quare eo sic utetur per sex dies, mane, & sero inungendo brachia, spatulas, crura, nucham, ac dorsum*

Tom. II.

A universum, jejuno stomacho, deinde in lecto cubando bene calido, ut sudoris haberi beneficium possit ad minus per horas tres, sic enim materiæ plurimum per sudorem, tum per os, emittetur; quare hoc tanquam magis sedativo dolorum, & in ætate calidiori, ac anni tempore calidiori tutius uti possumus. Priori autem utitor pro complexione frigidiori, & pro morbi natura frigidiori, ubi videlicet majori rarefactione opus fuerit, valentius enim sudorem evocabit, quam hoc, quod sequitur, & tale est. Recipe *adipis leonis, humani, vulturis, anatis, anseris ana unc. ij. & ponantur in olla vitreata, & hæc addas. Recipere sinæ pini unc. iij. mastichis, thuris ana unc. ii. cerussæ unc. iij. succi arantiorum num. vj. argenti vivi unc. iij. terebinthinæ unc. j. ss. extingatur argentum vivum cum terebinthina in mortario marmoreo per mediam horam illud agitando. cinnabarii unc. ss. olei chamæmelini unc. iij. misce, ut supra omnia in mortario in formam unguenti redigendo. Per hæc utique unguenta variis succurres morbi hujus accidentibus, sicut sunt dolores, tumores, scabies, seu pruritus, casus capillorum, seu pilorum etiam; quoniam plurimum (uti dixi) materiæ morbum facientis, tum per os, tum per sudorem expurgabitur.*

Quare interim providus existas, si oportuerit gargarium, seu lavacrum parare, ex medicinis abstergentibus, exsiccantibus, & constringentibus, ac ulceribus convenientibus, qualia solent accidere propter morbum hunc, tum etiam propter dictorum inunctionem, solent siquidem ulcera, pustulæ, corrosiones in ore apparere, quare talibus utere, qualia sunt rosa, balaustrum, myrtus, plantago, polygonum videlicet centummodia, lentes, hordeum, alumen crudum, vel ustum, unguentum Ægyptiacum, & similia.

Tali siquidem lotione tuto uti poteris, quæ sic habet. Recipe *aquarum rosarum unc. iij. plantaginis, solani ana unc. iij. julep violati unc. j. ss. diamoroni unc. j. misce.*

Prudens autem Medicus alia consimilia parare ex dictis poterit, prout necessitas exposcet.

C Unguentum optimum pro affectibus, qui solent membro genitali accidere in consimili morbo, quod habet. Recipe *axungie porcine unc. iij. argenti vivi unc. j. ss. diu hæc agitabis in mortario, ac deinde addes. Recipe minii, cerussæ lotæ in aqua rosarum ana unc. ss. cinnabarii drach. ij. thuris electi drach. j. aloës optimæ scrup. ij. misce, secundum artem fiat unguentum.*

Ad idem sequitur lotio optima pro pustulis mortificandis, quales solent in ore, vel in membro genitali apparere. Recipe *aquæ rosarum unc. iij. argenti sublimati finissimi unc. ss. misce. & parum bulliant simul in ampulla vitrea, ac ea utere pro pustulis mortificandis; bis in die eas tangendo cum dicta aqua,*

Pro conclusione dictorum referabo mirabile, & optimum quoddam inventum cujusdam non obscuræ auctoritatis viri, magnique experimentatoris, sed à nobis sæpe comprobatum, contra varia hujusce morbi accidentia, scilicet scabiem, pruritus, pustulas, & reliquas impetiginas, & mirabiliter valet ad confortationem, ut etiam dixerim ad renovationem omnium membrorum nostri corporis quasi jam deperditorum, omnemque morbum exsolutione continuationis pendente tollit, seu curat, & aqua metallorum dicitur, quæ hæc recipit. Recipe *limaturæ ferri, chalybis, auri, argenti, æris, stanni, plumbi, ana q. volueris. myrobalan. aloës ana ad pondus omnium. Terantur omnia simul, & misce, & ponantur omnia in olla vitreata, vel alchimica, quæ vas destillationis supra se habeat & supra ignem fornacis apponatur, & aquam, quæ per alembicum destillat in vase vitreo, colligas, & usui reserua, quoniam mirabilis est ad supradicta, & ad majora etiam.*

Arnaldus
de Villa nova
Breviarii
libro.

Huc usque satis me dixisse duxi de Methodo curativa morbi hujus, nunc, prout ab initio tetigimus, Methodum ejusdem prævisivam aggrediamur; si quando enim contineret enumerata auxilia (à nobis jam sæpe non sine laude comprobata) optato fine frustrari, quod adhuc scilicet aliquis propter novum hujus pestis genus, & prioribus sæculis invisum (uti exordio tractatus nostri narravimus) se non sine ejus molestia posse vivere sentiret. Huic expectet ex præcepto Galeni recurrere ad Methodum morbi hujus prævisivam, sine qua morbi rebelles, ac auxiliis contumaces nec debellari, nec convinci possunt. Prævisiva autem Methodus curativa, quatuor clauditur terminis, prout attestatur nobis maximus Experimentator Rhafis. Primus, bis in anno, veris præsertim initio, nec alterius solstitii tempore vacationem admove. Secundus erit, Regimine vitæ in sex rebus non naturalibus uti. Tertius membra morbum foventia corroborare. Quartus denique consistet in totius, ac principalium membrorum confortatione.

Method.

prævisiva
morb. Gall.
ci.

Lib. de sang.
missione, &
lib. meth.
med.

Rhafis suo
continentis.
lib. Galen.
lib. de Dj-
namidii.

Purgari siquidem veris initio inmaxime proderit, sicut ex Galeni doctrina habetur, diurnas siquidem passionibus, ac melancholicas tali vacatione sæpissime tum sublatis

R t r

vidi-

Gal. 10. de
comp. med.
secundum
loc. c. 2.

Gal. com. 2.
Aph. 2.
Gal. 6. de sa-
nit. tuen.

Gal. 6. de sa-
nit. tuen.

Gal. lib. Ar-
tis medic.
c. 85.

Gal. 3. de
loc. affec.

Gal. 1. de
sanit. tuend.
c. 11.

vidimus, ex plenitudine enim mala hæc dispositio tolle-
tur venæ sectione; ex humorum autem corruptione pur-
gatione sanabitur, sin autem utraque causa aderit, tuto
venæ sectionem prius aggredere, quoniam purgationem
præcedere debet ex Galeni, & Avicennæ omniumque an-
thorum doctrina, illaque peracta, peccantes humores di-
geres secundum doctrinam jam traditam in arte medendi
curativa, aliter enim nisi præparaveris materiam vacuan-
dam, multa sequentur incommoda, qualia narrantur à
Galeno in libris suis. Iis deinum paratis medicamine ali-
quo purgante ex jam prænaratis utere, nam hic illa repe-
tere justum non videtur, cum tu quoque, si prudens fue-
ris, quod magis judicaveris expediens, ex dictis imperare
poteris, ulterius si indicationes ex natura morbi cum iis, quæ
ex natura patientis desumuntur, simul concurrerint pro altera
purgatione fienda, consulo ego ex Galeni, tum Avi-
cennæ autoritatibus prædictis, eam debere fieri autumnalis
Solstitii tempore. Quoniam aliqui sunt, quibus non
satisfit purgatio una, sed altera etiam indigent pro san-
nitatis tuitione. Sicque venaberis modum ex Metho-
do medendi curativa jam præscripta pro ratione pru-
dentis Medici. Hæcque de priori parte Methodi prævisivæ.

Secunda autem utique est regimen vitæ in sex rebus
non naturalibus, videlicet in aëre, cibo, & potu, motu,
& quiete; somno, & vigilia, inanitione, & repletio-
ne; Animique passionibus. Hæc enim vario modo à no-
bis administrata, seu assumpta dicuntur salubria, tum in-
salubria. Aër siquidem salubris, ac maxime conveniens
tali jam passo morbum hunc pro sui sanitate est Aër tem-
peratus, ad aliquam caliditatem levem vergens potius,
quam ad frigiditatem, ne meatus claudantur, ac insensibilis
transpiratio prohibeatur acrium scilicet, seu falso-
rum vaporum, qui detenti interius, sunt in causa, ut
morbus hic molestiam inferat. Aër nunquam frigidior
dolores causat, calidioris autem adventu tolluntur, dolores
autem in morbo hoc maxime cavere debemus. Aër in-
super purus sit, hic enim omni ætati convenit. Cibus au-
tem, & potus, in quibus ratio victus consistit, quatuor
complectitur regulas, pro sui recta administratione, ut
omnino obesse non possit. Prima erit, ut cibus assumen-
dus sit boni succi, & secundum illam qualitatem peccet
pro naturæ humorum excessu sibi contrariam. Quoniam
in iis, quæ præter naturam sunt, indicatio victus sumi
debet à contrariis qualitatibus, ita tamen quod qualita-
tum activarum excessus maximus vitetur, natura quippe
ab eis valde læderetur, ob id parum declinent in contra-
riam qualitatem. Cibus itaque debet esse boni succi, eo
quia talis vim detergendi habet, nec glutinosus, nec cras-
sus succus inde efficitur, nec etiam valde nutrit, sic enim
talis victus ratio in morbo hoc maxime expetitur. Co-
medat itaque recentes, ac laudatas carnes, quales sunt
pullorum, hœdolorum, vitulorum parvorum, castrato-
rum animalium, perdicum, & omnis generis avium mon-
tanarum, sed cæteras sylvestres carnes dimittat, tum
etiam salitas, ac crassas, sicut anserum, porcorum, bo-
um, & aliorum, quæ succum impurum, crassum, vel
falsum generent. Tuto etiam uti potest ovis recentibus
forbilibus, vel elixis, non duris. Lacte quoque capra-
rum aliquando, jejuno siquidem stomacho. Pro fercu-
lis suis assumat far, hordeum, lactucam, endiviam, bu-
glossum, acetosam, dimittat tamen omne genus caulis,
naones, risum. Pisces aliquos etiam comedere potest,
sed naturæ talis existant, videlicet parvi potius, quam
magni, squamosi, degentes in aquis puris, non paludo-
sis. Edanturque assati, vel elixi, sed assatura in hyeme
sit potius quam in æstate. Ex fructibus, moderate eis
utatur, sicut sunt poma Appia, pyra bene cocta, pru-
na bene matura, & similia, fugaces etenim fructus evi-
tet omnino. Vino mediocriter utatur, sit bonum, ac æ-
quale inter vetustum, & novum, clarumque sit, boni
odoris, æqualis saporis, seu mixti, nec acre, nec acu-
tum, nec dulce sit, sitque pauciferum, non fumosum.
Cibos denique omnes nimium dulces caveat, sicut sunt
figus, dactyli, confectioes ex melle, amara itidem
omnia, & acuta fugiat, sicut allium, cepas, raphanos,
erucam, & sinapi, omneque falsum, si possibile est, di-
mittat. Hæcque de ratione victus in quali. Secunda vi-
ctus ratio consistit in quanto, pro mensura videlicet vir-
tutis digestivæ assumatur. Quoniam licet cibus esset in se
ipso bonus, & corpori conveniens, virtutis tamen dige-
stivæ si vim superaret, tunc ex eo nutrimentum malum
generaretur. Hæc igitur victus ratio prudentiæ Medici
relinquitur. Tertia victus ratio stat in ordine assumen-
dorum, quid videlicet priori, quidve secundo sumi de-
beat loco: Inordinata siquidem cibi acceptio sanitatem
valde perturbat, eo quia digestio impediatur, corrumpun-
tur potius cibi sic assumpti, quam quod nutriant. Ideo
quæ fluxibilia, quæ lenitiva, quæ corruptibilia magis, &

quæ velocioris digestionis sunt, præmittantur, hæc sit u-
niversalis regula: Quæ vero opposito modo se habent,
secunda mensa accipiantur. Quarta denique victus ratio;
tempus, seu horam respiciet; Assumat quæ assumenda
sunt hora consuetæ, ni aliquid aliud impederit. Post
prioris cibi descensionem, ubi motus, vel aliquid huic si-
mile, vel etiam somnus secutus fuerit, secundus assuma-
tur cibus.

Motus autem, & Quies, cum sint homini necessaria, Gal. art.
dicuntur quandoque salubria, & insalubria quandoque, Med. c. 85.
prout administrantur, vel non. Motus siquidem, seu exer-
citatio homini est necessaria, eo quia mirum in modum
faciat ad sanitatem, & præsertim cum moderatum fuerit
exercitium, insuper naturalem calorem commovet, & va-
lidas reddit, quæ in membris sunt, virtutes naturales, a-
nimales, & vitales. Purgat enim quandoque humores,
qui sunt in profundo corporis. Exiguos insuper meatus
mundificat, ac excrementa per eosdem expellit. Ve- Gal. 2. A.
rum in eo tria hæc sunt maxime consideranda, videlicet phor. 48.
tempus, quantitas, & Modus utendi. Tempus siquidem

Bejus sit ante cibum, sicut libro de parvæ pilæ exercitio Ga-
lenus docuit. Quantitas temperata, seu moderata sit pro
virium ratione, sicut idem Galenus de salubri diata. Mo- Gal. 2. A.
dus denique, non sit motus violentus, vel vehemens. phor. 48.
Quies autem cum sui contrarii sit remedium, solvit lassitu-
dinem viresque reparat, sed nisi temperata fuerit, sanita-
ti maxime obest, aggregat enim excrementa, ex quibus
inde fiunt incommoda varia, præsertim in morbo hoc, ubi
excrementorum omnis generis expurgatio desideratur.
Somnus, & Vigilia, cum sit unum ex rebus non natura-
libus, necessario nos eo indigemus. Somnus siquidem
nocturnus sit ad minus septem, vel octo horarum, non
superfluous, unde Avicenna in eo de Regimine somni, in-
quit. Somnus temperatus virtutem naturalem potentem
efficit perficiendi suas operationes: Et est animalem vir- Lib. 1. Fen.
tutem quiescere faciens, & in ejus substantia augmentum 3. doct. 2.
præbens, prohibetque spirituum resolutionem, & ob id C. 9.
digerere facit, multique nocui vapores expelluntur. So-
mnus autem meridianus minime competit, nisi assuetis,
vel his, qui ob dolores, vel ob aliquam aliam causam no-
ctu dormire non potuerint, aliter in die dormire malum
est, ad multas enim, & maximas ægritudines corpus di-
sponit. Repletio autem, & evacuatio, seu inanitio præ- Avic. ibid.
ter modum facta, noxia valde est repletis, siquidem ni- Gal. in sex-
mia dolorem facit, multaque alia incommoda. Evacua- tum de mor.
tio autem sit moderata, non violenta, temporibus con- vulg. 607m. 3.
gruis, singulo fere die habeat beneficium corporis, & si
natura obediens non sit, juvet eam clystere aliquo vel sup-
positorio, vel etiam potione hac singulis, vel alternis
diebus utatur. videlicet Recipe aquæ casei unc. iiii. epithy-
mi unc. i. ss. Exprimatur in mane, & bibat, vel si ma-
lueris pulverem hunc, quo ego in consimilibus morbis
uti soleo, & hæc habet. Recipe turbiti albi, zingiberis
boni, sem. anisi, feniculi ana unc. i. mastichis scrup. i.
tragacanthi drach. ss. hermodactylorum, sacchari finissimi
ana drach. i. misce, & fiat pulvis subtilissimus, cujus drach-
mam pro vice cum vino assumat.

Cavere tamen opus est passionibus animi omnes exceden-
tes. iram præsertim, & tristitiam, sollicitudinem, & ani-
mi mærorem, quæ sane exsiccant, ac exterminant cor-
pus nostrum; resolvunt etenim vires, retinent insuper
multa excrementa, unde morbus hic ex talibus vires sæ-
pe assumit. Quare maxime fugienda tibi sunt: Verum
summe confert, lætari, gaudere, & bene sperare de salu-
te, cum amicis conversari, juxta illud Galeni, quod ani-
ma nostra tam potentis motionis est, ut ex ipsius gaudio
permulti ex gravissimis morbis evaserint. Lib. de ludo
pileæ ad Epi-
ginem.

Coitus, seu ipsa venus licet sub quinto non naturali
tractari potuisset, hic tamen seorsum egisse de venere vo-
lui, eo quia Galenus post sex rerum non naturalium enu- Lib. Art.
merationem, capite proprio de ea conscripsit, inquiens Med. c. 86.
eam conferre, & obesse posse, ubi nullam, vel aliquam
resolutionem senseris, ubi tempus opportunum, vel in-
congruum servaveris. Ubi denique moderatam, vel im-
moderatam exercueris: sic modo uno calorem excitabis,
adenes testiculorum purgabis, à variis passionibus eos li-
berando. Præter id, quod retentum sperma id agit, quod Gal. lib. de
venenum; Ex eoque retento talia suboriuntur incommo- spermate.
da, qualia in virginibus, & viduis sæpe conspici solent,
& plurimæ antetempus commoriuntur. Quare ea aliquan- Gal. lib. art.
do uti bonum est, non autem semper malum, uti Epicu- Med. c. 85.
rus sensit. Modo altero, nervos lædes, cerebrum debilitabis, Gal. in ter-
stomachum dejicies, hinc tremores, hinc dolores podagrici, tium de mor.
hinc comitiales morbi, hinc corporis exsiccatio, ac omni- vulg. com. 1.
moda consumptio, & mors tum ipsa consequitur. Hæcque Gal. 5. loc.
de vitæ regimine in sex rebus non naturalibus sufficiant. aff.

Nunc prævisivæ methodi postremas duas particulas si- Partium re-
mul aggrediamur, ac prosequamur, & eo magis uno stificatio,
sermo- tum corrobor-
ratio qualis.

sermone complectamur utramque particulam, cum finis
 Gal. libr. de unus & idem in iis desideretur, instauratio videlicet, ac
 tot. mor. c. 7. rectificatio, tum ipsa corroboratio. Jecur siquidem, ce-
 rebrum, & cor, cum sint præcipuæ nostri corporis par-
 tes, in quibus vita nostra præsertim consistit, diligenti in-
 digent consideratione prudentis Medici. Quod si nonnul-
 læ, vel omnes ex dictis partibus in aliquo defecerint, sta-
 tim captanda est præsidiorum opportunitas, ut ipsis suc-
 curratur, eadem rectificentur, & corroborentur. Cum-
 que antea dixerimus, Gallicam hanc affectionem primarias
 nostri corporis occupare partes, jecur præsertim ipsum,
 & naturalia membra omnia. Justum nunc videtur tradere
 doctrinam, & rationem, seu modum instaurandi, corri-
 gendi, tum fovendi jecur ipsum, cæteraque naturalia mem-
 bra (præmissis tamen jam omnibus enumeratis purgatio-
 nibus pro ipsius morbi propugnatione) aliter enim frustra
 quæreremus partium rectificationem, atque non tantum
 nostra intentio ad hepar ipsum dirigatur. Quoniam natu-
 ralis ipsa vis ab eodem in omnia membra diffunditur, ut
 non mirum sit, si in hoc præsertim morbo cætera quo-
 que membra, primaria præsertim, compatiantur simul,
 atque inficiantur. Quare non solum ipsum, sed & alia
 instaurare, corrigere, ac munire opus est. Per hæc uti-
 que præsidia, reliquæ morbi omnes, ac ejusdem impres-
 siones in omnibus fere membris factæ tollentur, sicque à
 novo hoc pestis genere libera esse dicentur. Diximus af-
 fectum hunc persæpe dependere à pluri materia mel-
 ancholica, tum à salsa pituita. Ideo sic sequentibus præ-
 sidiis impressiones illarum, tum morbi reliquias auferre so-
 leo, ac universum corroborare. Inter cætera *Theriacam*
Andromachi accipio, ac ea sæpissime utor in affectibus hu-
 jusmodi diuturnis, ac ab humore melancholico pendentibus,
 qualiter Galenus affirmat eam corrigere posse vitia
 melancholiæ. Et aliquando utor etiam *letificante Joannis*
Mesue, tum *electuario de gemmis*, tum *latificante Rhasis*
 in divisionibus cap. de tremore cordis: item ejusdem 9. ad
 Almanforem, præcipiendo. Recipe *cujusvis illorum unc.*
i. sacchari violati, buglossati ana unc. i. ss. hyacinthi scrup.
i. seminis citri, boli armenæ ana unc. ss.

Lib. de The-
riaca ad Pi-
sonem.

Cum syrupo de acetositate citri fiat mixtura, de qua assu-
 mat cochlear unum ante prandium per quatuor horas, desu-
 per bibendo vini parum albi, clari, & odoriferi cum aqua
 buglossæ, vel rosarum commixti, sic pariter de theriaca as-
 sumat ad quantitatem fabæ cum vino ejusdem generis. Alia
 plurima sunt electuaria confectionesque variæ, quæ ha-
 bent vim instaurandi, corrigendi, tum corroborandi mem-
 bra nostri corporis primaria, tum virtutes animales, tum
 vitales, tum naturales præcipue, quæ sæpe corrumpuntur
 ex maligna natura morbi hujus. Et hæc sunt, *mithrida-*
tium, *aurea Alexandrina*, *diarrhodon Julii*, *diaboragina-*
tum, *diamargariton*, *rosata novella*, *dianenupharinum*, *tria-*
sandali, *conserva acetositatis citri*, *tryphera Galeni*, sicut
 Mesues eam nobis commendat. *Aromaticum rosatum ex*
descriptione Gabriëlis. *Aromaticum muschatum*, & consi-
 milia magnopere commendantur, quorum tamen electio
 discreto judicio prudentis Medici relinquatur.

Impressiones
morbi Galli-
ci qualiter
tollenda.

Aver. 3. col.
liget.

Montagnana
in consilio de
melancholia.

Verum maxime advertendum, quod cum hæc affectio
 Gallica sit ægritudo ex genere earum, quæ diuturno per-
 durant tempore, uti diximus. Unde ex hac permanentia
 diuturna permutantur complexionibus membrorum, atque
 ipsa acquirunt dispositionem illam malorum humorum ge-
 nerativam, hæcque Averroës suo colliget. affirmat. unde
 aliquando ægritudines existimantur curatæ, cum tamen ad-
 huc lateant. Ideo debemus esse multum solliciti in talibus
 impressionibus tollendis, & in reparandis virtutibus mem-
 brorum, quare non erubescam quædam approbatissima præ-
 sidia in medium asserere, ut omnino possimus malam il-
 lam impressionem, præsertim in hepate factam tollere, tum
 etiam in aliis membris. Et hæc sunt. Valde proderit sæ-
 pe uti *electuario illo Montagnana*, cujus est ampla, & mi-
 rabilis vis in confortando cor, & cerebrum, tum in re-
 ctificando sanguinem, tum etiam in servandis spiritibus à
 malis impressionibus qualitatum melancholicarum, cujus
 est hæc descriptio. Recipe *florum boraginis, buglossæ, se-*
minis acetosæ, scariolæ, endiviæ, violarum, adianthi, po-
lytrichi, capil. ven. ana unc. ij. granorum fistulorum infuso-
rum in succo buglossæ per duos dies unc. iiij. corticis myro-
balanorum Indorum unc. i. hyacinthi, smaragdi, saphyri ana
unc. i. ossis de corde cervi, doronici, zedoariæ, ana unc. i.
ss. lapidis armeni, & lazuli præparatorum ana scrup. ij.
sacchari secundæ decoctionis lib. i. ss. foliorum auri num. x.
margaritarum electuarum drach. i. ss. misce, & fiat secun-
dum artem. Scias, quod saccharum lento igne debet conco-
qui cum libra una succi pomorum appiorum usque ad succi
consumptionem, deinde cum electuario hoc tepesceri ince-
perit, adde muschi gr. ij. ambre gr. iiij.

Scias, quod maxime vellem, ut uteretur *electuario hoc*
cum buglossæ, & violarum conserva, & similibus, sic enim
 permixtum cum talibus melius adinistrabitur. Non oc-
 Tom. II.

A culto aliud electuarium experientia quotidiana maxime com-
 probatum, & tale est, quod recipit. Recipe *castiæ lignæ,*
cinnamomi electi ana drach. ij. croci scrup. i. rosarum rubra-
rum scrup. i. ss. sandalorum rubrorum unc. ss. passularum non
bene maturarum cum arillis unc. ii. seminis citri, boli ar-
meni ana scrup. i. misce, & fiat in forma electuarii cum
miva cydoniorum: optima, & mirabilia ex his juvenenta
 apparebunt, sumi enim debet cochlear unum per horas
 duas, vel tres ante prandium.

Hæc ergo de methodo morbi hujus, suorumque acci-
 dentium curativa, tum prævisiva, satis superque dictum
 existimo. Quamplures etenim præsidia his tantum enu-
 meratis, vel aliquando omnibus, vel saltem aliquibus præ-
 stitis, pro ipsius naturæ morbi sævitie, perfanatos, ad pri-
 stinamque naturam restitutos vidi, ac ego sæpe felicissime
 curavi. Ita reliquum est Deum summum opificem, sa-
 nitatis vere largitorem exorare, ut auxiliis jam præscriptis
 omnibus suam præstare dignetur gratiam, sine qua omnis
 homo in vanum laborabit.

Sermonem nostrum claudere, mens erat, nisi nobis se
 se exhibuisset novum quoddam posteriori hoc nostro secu-
 lo inventum, ac tanquam per Deorum manus traditum au-
 xilium pro morbi Gallici expugnatione, ac omnimodail-
 lius evictione, quale est decoctum quoddam ligni Guaja-
 ci dicti, cum victus quadam institutionis ratione satis exi-
 li. Unde priusquam dicti ligni usum, seu utendi modum
 aggrediamur, vires, ac utilitates ejus omnes sub compen-
 dio enarrare intendimus per suas Areolas, Avicennam
 nostrum imitati, de simplicium naturis pertractantem.

Lignum Guajacum quid est? Est arbor semper virens, *Guajacili-*
 alta ad xii. cubitos, frondosa, folia habens non dissimi-
 lia foliis plantaginis, ramosa, luteos flores, nucisquegi-
 gnens acris saporis. Perdura, & ponderosa, odore non
 insuavi, cum uritur, accensa gummi emittit, corticem
 habens nigrum, & subcineritium, resinofum, interius co-
 lore buxco, sed in medio nigrescenti, asportaturque ex
 Indiæ regionibus, ex America, Peru, insulisque aliis no-
 viter repertis. *Electio.* Quod nigri, & unctuositatis plu-
 rimum habet, & sit corticis multam resinam habentis, ma-
 ximi ponderis. Levitas enim senectam, & macredinem
 ostendit. Quod & in minutissimas partes incisum, vel
 rasum, in aqua gravitat, ac subsidet. Quod etiam est ra-
 dicibus propinquius, illud & melius. *Natura.* Calidum
 in tertio, & siccum inter initia secundi esse censetur à non-
 nullis. *Operationes, & proprietates.* Subtiliat, & exsic-
 cat sua caliditate, tum siccitate, resolvit, & abstergit, ex-
 asperativam vim habet, ut utentibus notum est, ob id cor-
 rigitur saccharo, & similibus. Adæquat, vim habet ape-
 ritivam, & diureticam. Dirumpit ventositates stomachi,
 & hypochondriorum. Mundificat sanguinem, ac ejus vi-
 tia emendat. Dolores varios, præsertim morbi hujus,
 sedat, est rectificativum putredinis, ac confortativum mem-
 brorum ex sua stipticitate. Digerit, nocumenta aquarum expel-
 lit. Est multi nutrimenti, aliter enim ipsum assumens tan-
 tam inedia haud toleraret, nisi etiam valde nutre-
 ret. Con-
 fert maxime ægritudinibus melancholicis. Pituitam ex-
 tenuat, ejusque nocumenta expellit. Fluxiones sistit, vel
 avertit, earumque ortum eradicat, ac tollit. *Decoratio.*
 Mundificat, ac varios morbos, corpus defædantes, au-
 fert. Malos odores corporis rectificat, bonum anhelu-
 tum facit. Dentes, & capillos decedentes præsertim ex
 morbo hoc confirmat, ortumque accelerat, si deciderint.
 Impinguat. Vidimus enim multos à morbo Gallico per-
 fanatos per lignum hoc obefulos factos, ac valde pingues,
 bonumque colorem habentes. Membra insuper extenua-
 ta, & imminuta auget, ac complet. *Apostemata, & bo-*
thor. Tumores varios, collectiones, ac durities, sinus,
 & tubera, seu & parvas pustulas solvit, dissipat, ac omni-
 no curat, sed etiam, si qua in intimis latent, eruit, curan-
 dique ansam, & commodum præbet. *Vulnera, & ulce-*
ra. Ulceribus malignis, & antiquis, & sordidis mede-
 tur, ac auxiliatur, ossaque usque ipsa ex hoc morbo ul-
 cerata rectificat, carnemque bonam in ulceribus suboriri fa-
 cit, fistulas aliquando vidimus ex eo perfanatas. fertur
 etiam emendare vulnera prius male curata. Scabiei anti-
 quæ, præsertim ulcerosæ, & melancholicæ, & ex mor-
 bo Gallico pendenti, tum etiam pruritus medetur ex tali
 præcipue causa. *Instrumenta juncturarum.* Doloribus
 juncturarum præsertim frigidis, tum etiam ex morbo hoc
 pendentibus confert exsiccando, ac corroborando, sciati-
 cæ. Paralyti ex frigida causa in primis, tremori, nervif-
 que laxi, seu mollificatis auxiliatur, membraque ex hoc
 morbo stupida confirmat, ac ad motum revocat, sicut
 multi multos perfanatos attestantur. *Membra capitis.* So-
 dæ præsertim frigidæ, seu melancholicæ, & antiquæ, vel
 ex hoc morbo pendenti mirum in modum auxiliatur. Ce-
 rebrum, ac universum caput corroborat, virtutesque ejus
 animales excitat. Resolvit ventositates, ex humore me-
 lancholico factas, aperit ejus oppilationes, quare ad Epi-
 R r r 2

Guajacili-
gni ex natu-
ra, & vires
omnes:

lepsiā, seu ad comitiale morbum parato, vel jampaf- A
fo succurrit. Confert vertigini, melancholiā. Memo-
riam corroborat. Dolori aurium antiquo, tinnitui, &
surditati, ex flatulentis & melancholicis humoribus pen-
dentibus auxiliatur. Catarrho, seu catharrhali fluxioni an-
tiquæ, & frigida confert, fluxionemque sistit. Purulen-
tiis gingivarum, earundemque fœtori, & dentium valde
prodest. *Membra oculi.* Fluxiones frigidas oculorum,
fistulas eorundem, & ulcera curat antiqua, visumque a-
cuit. *Membra pectoris, & anhelitus.* Corroborat mem-
bra anhelitus, medetur enim suspiriosis, & anhelantibus,
si fuerit præsertim contractum vitium ex morbo hoc, vel
ex unguentorum inunctione. Astmaticos & aliquando
perfanatos ex eo viderunt aliqui. Cor confortat, ejusque
complexionis malitiæ, & præsertim melancholicæ mirifi-
ce auxiliatur, tremorique ejusdem frigido. Apostematibus,
ulceribus mammillarum, melancholicis humoribus,
vel etiam ex morbo Gallico pendentibus, sanitatem præ-
stat. *Membra nutrimenti.* Stomachum confortat, hepar-
que frigidum mirabiliter corroborat. Bonam efficit dige- B
stionem, ut in perfanatis ex hac curatione videre licet. Op-
pilationes stomachi, & hepatis aperit, apostematibus frigi-
dis, eorundemque duritiæ confert. Omne genus Hydro-
pis, cunctaque vitia hepatis à causâ frigida præsertim pen-
dentia curat, & emendat. Splenis durities, variasque e-
jus ægrotudines tollit. Refrigeratos, ac frigoris molestias
emendat, ac prohibet, bonam denique universi corporis
constitutionem condonat, eam servat, tuetur, ac confir-
mat, sicuti videre licet in perfanatis curatione hac ex mor-
bi Gallici lue, qui meliorem sortiti sunt naturam, quam un-
quam habuerint. *Membra expulsiōis.* Solvit ac digerit hu-
miditates, humoresque crassos, melancholiamque ipsam præ-
sertim extrahit, ut hilariores reddat assumentes. Quare humo-
res dictos per loca varia derivat, ac extrahit, vel per sudores,
vel per urinas, vel per sedis excrementa, sicut fertur quo-
que curasse colicam antiquam ex frigida, vel flatulenta
causa pendentem. Et quoniam urinam maxime provocat,
creditur posse juvare calculosos. Mirachiales passiones, C
variæque Matricis accidentia ex melancholica materia, tum
frigida quaque alia, curasse nonnulli attestantur, & impræ-
gnationem prohibentes aliquas causas tollit. Ani, & ve-
retri ulceribus, pustulis, sed ani præsertim rhagadiis, mor-
bo ex hoc pendentibus, auxiliatur, illasque omnes par-
tes ad valetudinem posse reduci disponit. *Febres.* Anti-
quas, diurnasque febres, ac promiscuas, quotidianas,
quartanasque præcipue posse ipsum curare, abstulisseque
plurimas nonnulli affirmant. *Venena.* Venenosas, pu-
tridasque materias, eas maxime vermium productrices,
hosque tollere, ac necare fertur, calorem rectificando,
materias illasque expellendo, locaque talium generativa in
meliorem naturam reducendo. *Permutatio.* Loco ejus
nonnulli assumi posse asserunt Buxum, asserentes hæc duo
nisi Soli natura differre, sed maxime falluntur. Alii cy-
pressum eadem præstare affirmant, quod mihi à veritate a-
lienum non videtur. Alii Chynæ radicem eadem, ac ma-
jora præstare posse confirmant. Sed & alii falsam paril-
lam posse supponi dicunt, sed hæc debilis, & obscuræ est D
impressionis ad ea præstanda, quæ cupimus, nisi per addi-
ta quædam alia virtus ejus corroboretur. Hæcque de li-
gni Guajaci facultatibus satis me dixisse puto, ad ejusque
usum accedamus.

curationis tempore, & post ipsam peractam, per mensem
unum, & duos etiam. Locum, & tempus opportunum
eligat ad hoc opus, sicut nos supra constituimus in cura
prævisiva, aliaque ibidem tradita observet. Medicum etiam
consulens expertum, purgetur syrupis, aut decoctis, &
medicinis talibus, quales antea conscripsimus. Sangu-
inemque minuat, si expedierit, ab ea regione eum extra-
hendo, qualem fidelis Medicus pro rei necessitate elegerit,
vel sectionem venæ, vel incisas cucurbitulas, vel ani
venis hirudinum appositionem. Corporeque sic parato,
ad Decocti exhibitionem impune accedat, ubi victus ratio-
nem parcissimam imperare opus est, perspecta patientis vir-
tute, ne ad purgationis, seu ebibitionis terminum vires
consistere valeant. Qui terminus aliquando xx. & xxx. *Ebibitionis terminus non unus est.*
sæpe xl. & plures etiam dies complectitur, prout indica-
tiones ex natura morbi, tum assumentis, assumptæ osten-
derint. Sit igitur victus parcissimus, qui summe commen-
datur in regimine hoc. Nam quanto quis magis à victu
abstinuerit, eo melius sibi erit, sic parcus sit æger, paucis-
que contentus, videlicet unc. vj. biscocti panis absque
sale, sed vice ejus saccharo parati, tum etiam uvis passis
pro ventris lenitione præsertim absque alio obsonio, eo
usque curatio, seu ebibitio protrahitur, modo vires suffe-
cerint, uti diximus, vel saltem per xv. & plures etiam
dies, deinde largior in dies singulos instituatur victus ex
rebus iisdem, tum ex avibus, quales sunt perdices, phasia-
ni, & reliquæ montani generis, aliquando & carne vituli-
na utatur, quæ omnia assabuntur, vel potius elixabuntur
in secundo ligni decocto. Amygdalæ autem in fero, vice *Partium decoctum non uno modo paratur.*
carnium, sibi satis sint. Decoctum igitur multipliciter sic
paretur. Recipeligni Guajaci electi, incisi, vel lima para-
ti, unc. viij. corticum resinosorum, quales conscripsimus,
unc. iij. in libris xvj. aquæ infundantur per horas xxiiij. in
olla nitidissima majoris capacitatis, sic lento deinde igne, abs-
que fumo decoquatur, spumaque diligenter collecta, & ser-
vata, ad ulcerum, & tumorum ablationem, donec ad libras
viij. vel x. pervenerit, sic utique magis, ac minus decoqui-
tur pro majori, vel minori rei necessitate. Scire quoque *Qualia com-
miseri possunt in primo decocto.*
licet, posse varia commisceri in dicta decoctione, prout rei
opportunitas indicaverit. Qualia sunt senæ folia, seu fol-
liculi, polypodium quercinum, cortices myrobalanorum, uvæ
passæ, liquiritia, semina & radices varia. Facta igitur de-
coctione, ac colatura, saccharum addipotes, quod in hoc
decocto vim maximam habet, abstergit enim & lubricam
reddit alvum. Summeque attendendum, ne per Decocti hu-
jus ebibitionem alvus restringatur, sed si opus fuerit, sin-
gulis quinis, vel denis diebus pilulam aliquam ex dictis as-
sumat, vel clysteribus ex decoctione paratis utatur, vel
pulveris Guajaci semiuncia decocta mane assumantur in potu.
Remanentes deinde viij. vel x. libræ partiantur in viij. vel
x. syropos, binos singula die assumendo, alterum quidem
in aurora, & bene lectulo coopertus, & bene calidus su-
dorem attendat, ut per duas vel tres horas exire permit-
tat, tunc deinde linteolo calido abstergatur ejus sudor, ho-
raque una deinceps, vel altera potius prandium assumat.
Interpositisque horis quinque à prandio syrupum alterum
bibat, eadem quæ prius observet. Cæna offeratur deinde *Secundum decoctum quod vice vini sumitur qualiter paratur.*
parcior ipso prandio, ubi vice vini in utraque mensa secun-
dum decoctum bibat, quod ita paretur. Dimisso ligni pul-
vere illo, si volueris, super addendo uncias iij. vel iiij. pul-
veris ligni novi; quibus lib. xvj. aquæ superaddantur, ad
dimidii ponderis consumptionem dimittantur, sicque de hoc
quantum voluerit, ebibat. Peractis igitur diebus omnibus
sibi ab assistente imperatis, assumat per xv. & plures etiam
dies de illis electuariis vim habentibus corroborandi, tum
rectificandi, tum etiam emendandi ipsorum membro-
rum impressiones, sicque in sex non naturalibus rebus per
dies multos, ac menses etiam se optime regat, ut cura-
tionis beneficium (Motore primo assentiente) attin-
gat.

Regula vera
conficiendi
ac propinan-
di Guajaci
decoctum æ-
grotis ipsis.
Ægrotans
quali præ-
stare debet
ut impune
accedat ad
Decocti ebi-
bitionem.

Jam nunc tempus erit, ut aggrediamur Methodum de-
cocti ligni hujus conficiendi, ac ægrotis exhibendi. Et si
quam plurimi de ejus usu conscripserint, ita dilucide ta-
men, ita plane, ac compendiose magis, nullus forsân an-
te nos rem totam exhibuit. Veram igitur regulam, seu
methodum aggredientes, dicamus inprimis, quicumque
prædicti ligni decoctum assumere constituerit, multis ante
diebus, optimo victus genere, quale nos ab initio insti-
tuimus, utatur. Et a Venere quam maxime abstineat eo

F I N I S.

FRANCISCI FRIZIMELICÆ,

Patavini, Doctoris Clarissimi,

DE

MORBO GALLICO
TRACTATUS.

In tractatione curæ Gallicæ affectionis operæ pretium est, ejus essentiam in medium afferre, cum à morbo dicat Galen. indicationes curativas eliciendas, nam quantum à recta ipsius cognitione recedimus, tantum à vera curatione discedimus. Est itaque morbus

Gallicus pestilens affectus, & hepatis inditum venenum primo. Deinde ab hepate ad corpus universum transmissum. Cum vero plurima symptomata comitentur morbos, & sæpe ad se trahant curam, perpendendum erit, nunquid ipsis, aut morbis sit attendendum, de quibus inferius tractabimus, ut insequamur naturæ ordinem, à causis ad morbum, à morbo ad symptomata. Quotiescunque enim affectio est cum materia (ut ista) indicatio ab ipsa sumitur, quia remota causa, removetur effectus. Et quia causæ sunt plures, de primitiva nihil dicam, cum hæc non faciat ad curam, sed potius ad cognitionem morbi, aut ad ejus quantitatem. Antecedens vero quia potest esse causa morbi, ut plethora, & cacochymia, hujusmodi quidem indicat sui remotionem. Impossibile autem est corpus affectum esse morbo Gallico, ita ut non sint duæ causæ, antecedens scilicet, & conjuncta, nam cum hoc morbo semper totius corporis immundities adest, & maxime nostra hac tempestate ex ingluvie, hepatis enim alteratio redundantiam humorum, aut cacochymiam sequitur, & maxime cacochymiam, quæ tollenda est ante morbi curationem. Symptomata autem interdum, ablato morbo, per se tolluntur, & si non, arte medici tollenda sunt, etiam quod non distrahant a primo intento, quod raro est. Incipiendum itaque est à causis. Removebuntur porro hæ, incipiendo ab evacuatione, quæ cum multifariam fieri possit, scilicet pharmaco, venæ sectione, inedia, exercitio, balneis, & hujusmodi, non erit præter rationem de his omnibus, quantum præsens locus exigit, verba facere. Utimur enim his, quantum vires corporis permittunt, ætas, tempus, magnitudo morbi. A victu igitur & inedia incipiamus. Cum ergo supposuerimus morbum hunc commitari humorum multitudinem, tenuissimo sane victu esset hic utendum. Tamen cum sit ex longioribus morbis, non puto tenuem admodum in eo victum competere, ne aut virtus forte caderet, aut intempestive reficiendus esset æger. Hoc autem est compensandum infallibili judicio Medici (semper concurrente ætate, virtute, consuetudine) ne ægrum fames cruciet, multitudo repleat. Caterum cum dictum sit hujusmodi corpora esse malorum plerumque humorum plena, advertendum est id, quod dicit Hippocrates, quanto magis talia nutries, tanto magis lædes. Si igitur cibatione eguerint, eligas alimenta magis aliena à corruptione, & superfluitatibus, ne a malitia corporis corrumpantur, aut augeant superfluitatem. Sed quo tempore plenius, aut tenuius est nutriendum in hujusmodi morbis, qui materiam ad unam criticam expulsionem servant? Sane in principio pleniori victu utendum est, postea paululum diminuendum. Debet autem esse victus ex attenuantibus secundi gradus in omnibus, & maxime in phlegmaticis, & crassorum humorum plenis, (clarioris vero doctrinæ causa tabellam inferius ponam.) Sint itaque cibaria facillioris concoctionis, paucarum superfluitatum, quæque symptomatibus hunc morbum sequentibus non noceant, ut nervorum, & articularum doloribus, qualia sunt acria, & acetosa, & frigida, ut olera fere omnia, & cibaria crassa substantiæ, ut carnes crassi chymi, ut porcina, bovina omnes, pisces, legumina, caseus, lac, butyrum, pasta, & omnia quæ ex pasta fiunt, ova dura, & similia, hujusmodi namque omnia vitanda. Potus autem vini perpendendus est, an in hoc affectu conveniat: sane visum est vinum huic ipsi affectui contrarium esse, vinosi enim maxime in hunc morbum incidunt, unde quo parcius vinum sumitur, eo melius est, quamvis consuetudo aut stomachus non indicent omnino, id tollendum esse, usque adeo tamen auferatur. Convenientior enim potus mulæ parari posset, aut sacchari, aut cinnamomi, aut seminum habentium vim concoquendi. Exercitio minuuntur humores, & evacuantur, ideo moderato est utendum. Neque enim forte

exercitium ante evacuationem per pharmacum, aut purgationem decet, ut plerique putarunt, dicentes hunc morbum solo exercitio posse curari, conveniunt enim jam evacuato corpore, exercitia interdum mediocria, interdum vehementia, ut ambulatio, parvus lusus pilæ, equitatio, ita ut nullo modo in otio Gallicosi vivant, ex his enim habebimus humorum attenuationem, & resolutionem, pororum apertionem, quam tentare oportet pensitata virtute, quo usque veniamus ad solutionem corporis. Si quis modo negat uti exercitio, instituendæ huic sunt frictiones ventre vacuo, ne indigesta attrahantur. Quia tamen, velimus nolimus, utimur aëre, itaque præeligendus est salubrior, quantum fieri potest, qualis autem hujusmodi aër sit, agemus loco opportuno. Spontanea balnea licet humores minuunt, penitus vitentur, experientia enim videmus ipsa huic morbo multum nocere, & forte quia jecori, in quo morbus viget cum adustione aliqua, noceant. Tria vero cum sint instrumenta, quibus medicus ad morbi curationem utitur, diæta, chirurgica, & pharmacia, deque diæta dixerimus huc usque, restat modo de aliis pertractare. Cum itaque sit morbus cum materia, indiget evacuatione juxta illam regulam (contraria contrariis curantur) evacuetur autem corpus maxime ventris subductione, aut sectione venæ, forte utrumque, aut alterum saltem à nobis erit administrandum. In primis itaque virtute, ætateque consentientibus, vena secanda. Nihil enim est, quod tutius corpus evacuet, quam phlebotomia, nec quod magis jecur refrigeret, aut affectum curet in hac Gallica affectione, modo pro virium quantitate, & aliarum mensura fiat. Advertat autem medicus, ut quando humorum malitia est superinducta, & affectus est valde venenosus, paulatim & iteratis vicibus phlebotomiam jubeat, quia hoc pacto poterit malignitatem humorum tollere, & virtutis robori consulere: sed primo basilica secetur cum sit affectus in hepate. Sin autem affectus complicaretur, ita ut alterius venæ sectionem exposceret (ut menstruorum suppressio, quæ saphænam tantum exigit) prius tunc basilica est secanda, deinde saphæna. Quod si splen tumidus existeret, sinistra esset secanda, in capitis affectu cephalica prius secta, basilica aperienda foret dextra. Interdum stante affectu in capite secatur communis, quæque ex basilica componitur. Numquid autem per alias partes sit extrahendus sanguis? peteret quis, ut per hæmorrhoidas (de cucurbitulis suo loco dicemus) sanguifugarum sane applicatio à me non laudatur, plurimum enim subtilioris sanguinis exhauriunt, & parum crassioris. Scarificatio autem quantum conferat, ubi infectio cutis sit, & necessaria sit menstruorum apertio, non est quod referam, sed quia sectio venæ penitus corpus non evacuat, sed quandoque supersunt humores per pharmacum educendi, ideo purgatio ita molienda est, ut virtutem non destruat, sed humorem educat, & non semel, aut bis, sed sæpius, cum non una vice, sed pluribus educantur isti humores. Sed non est facienda purgatio, nisi prius concocta materia optime sit. Sunt enim ita contumaces, & in partes nostri corporis ita impacti, ut ad ipsos educendos egeamus robustioribus medicamentis. Verum quia hujusmodi cura à nobis non tantum ratione & methodo molienda est, sed etiam experimento, ideo ad magis particularia descendam. Dicebam prius concoquendam esse materiam, cum autem diversa materia sit, sunt etiam diversa concoquentia, nam si pituita peccat, concoquentia calida, & sicca sunt eligenda, & subtilium partium, ad hanc rem sunt syrapi plurimi, & decocta multarum herbarum, simplicium radicum, seminum, fructuum, & hujusmodi. Hæc autem enumerabimus ponentes gradum & ordinem inter ipsa. Imprimis sunt syrapi simplices, & compositi *syrapi de betonica simplex, de hyssopo, de calamintha, de prassio, oxymel simplex. Syrupus acetosus, de duabus radicibus, mel rosaceum, & melior syrupus est geleniabim cum saccharo, fortiores essent oxymel squilliticum, & plurimi alii syrapi, ut syrupus de iva, quo utimur, de hyperico, & fierent decocta ex betonica, salvia, hyssopo, calamintha, pulegio, origano, thymo, diptamno,*

& hujusmodi, ex granis, fructibusque comparari etiam possunt, præstantissima sunt ex *caribano*, *feniculo*, *aniso*, *seseli*, & aliis similibus odoratis. Sunt autem & radices bonæ in hunc usum ut illa, quam radicem aromaticam *calamum* dicunt, *bryonia*, *serpentaria*, & similia. Potest autem esse interdum, ut phlegma sit adeo crassum, ut non sufficiant hæc, unde etiam aromaticum aliud miscendum præstantissimum semper putavi, ut aliquid addendo *cinnamomi*, digerit enim, & malignitati materiæ ad-versatur. Sic inter tot & tanta semper ego modum hunc omnium præstantissimum reperi, & pro phlegmatis quantitate, & qualitate eligo simplicia, & decoquo in *hydromelite* sic, Recipe *hydromelitis unc. vi. betonica, salvia, ana m. ss.* Fuit autem apud me semper commodissimo in usu, peccante phlegmate, prædictam aquam accipere ad *unc. iii. cum scrup. i. cinnamomi integri*, & decoquere, & exhibere percolatam: Sed si in pectore sit phlegma, sunt accipienda, quæ pectus respiciunt, ut *iris*, *prassium*, *hyssopus*, & hujusmodi, quæ tamen & aliis membris profunt. Nota idem de *oxymelite*, nisi aut dysenteria, aut matricis affectus urgeat, *oxymel* solum non est dimittendum, maxime vero quod est temperatum.

Quæ autem cholera digerunt, plura sunt, sed raro cholerae coctionem quærimus, nisi sit adusta, licet quoque sint etiam commiscenda, quæ cholera digerant ob hepatis adustionem, & caliditatem. Summe frigida tamen vitanda sunt, quia ingrossant materiam, & immobiliorem reddunt. Præstantiora autem in digerendo ipsam sunt *syrupus de endivia*, *de buglossa*, *de soncho*, quem nos constituimus, *de cichoreo simplex*, *oxymel*, *syrupus de succo acetosæ*, sed *syrupus de soncho* est præstantior. Decocta plurima fieri possunt, ut *endivia*, *cucurbitæ*, *cichorei*, *buglossæ*, *borraginis*, *lupulorum*, radices etiam omnium istarum rerum conveniunt, *petroselinum scilicet*, *feniculi*, *asparagi*, quia cholera crassam digerunt, sed potissimum phlegma. Insuper radices *blitis*, & *parietariæ*; sed in digerendo phlegmate præstantissimæ sunt radices *feniculi sylvestris*. Eorum vero, quæ melancholicum humorem præparant, potissimum est *polypodium*, *epithymum*, *fumus terre*, ut dictum est de cholera, & phlegmate adustis, ad hoc utile sunt *syrupus de buglossa*, *de pomis compositus* & *simplex*, *de epithymo*. Nota quod nos arbitantes materiam concoquere, sæpe cum fortioribus syrupis concoquimus, quod minime oportet facere in principio, tunc enim cum mitioribus decoquenda est materia, postea ad fortiora deveniendum est, ut est *syrupus de fumo terre*, *epithymi*. Simplicia autem sunt quam plurimæ herbæ, radices, semina, & flores, ut *buglossa*, & flores ejus, *fumi terre*, *borraginis*, *epithymi*, *folliculi senæ*, *chamædrys*, radices *polypodii*. Nota autem quod sunt quædam herbæ indifferenter humores concoquentes attenuando, incidendo, abster-gendo, sive ille, sive iste humor fuerit, & in hoc morbo præstantissimæ esse solent, ut *scordeon*, radices *pentaphylli*, *tormentillæ*, *bistortæ*, radix *aristolochiæ* (quamvis amara valde sit,) radix *enulæ*, *ircos jam exsiccata*, miscendo aliquam harum radicum secundum exigentiam hujus peccantis corporis, sed cave respicias unicum tantum humorem peccantem, quia plures, aut omnes commistos respicere debes. Verum est autem, quod unus prædominatur, & secundum necessitatem eligenda sunt digerentia materias prædominantes, & subdominantes. Nunquid autem syrupi sunt temperandi cum aquis destillatis aut aliis? Video certe hujusmodi aquas parum in se virtutis suarum herbarum continere? morbus autem iste cum sit fortissimus, etiam remediis fortissimis eget, & non aquis destillatis. Plerique enim morbi, qui ex adustione fiunt, adeo magni sunt, ut medicamento non vincantur, ut est de elephantia. Temperantur itaque syrupi cum decoctionibus, scilicet *iræ*, *betonica*, *fumi terre*, *salvia*, & si intemperata sint in caliditate, adde *pauillum cichorei*, *sonchi*, & hujusmodi; & si æger abhorreat has decoctiones, temperentur cum seminibus anisorum, & hujusmodi. In iis autem decoctionibus misceto aliquid mellis, & sacchari, ut res exiget, ut gratæ sint patientibus, nec attendes numerum syruporum, ut aliqui faciunt, sed materiæ concoctionem, qua concocta, purgatio facienda est: humorem autem peccantem cognosces, ejusque qualitatem ex viribus temperaturæ, colore, urinis, fecibus, & aliis. Licet autem ista universalia possent satisfacere, tamen in particularibus versari volo; concocta materia, venter evacuandus pharmaco sibi proportionato, namque phlegma educantia sunt *agarius*, *turbith*, *colocynthis*, & *euphorbium*. Quod si est animus utendi fortioribus, existente virtute forti, morbo magno, & multitudine phlegmatis, talis erit modus. Accipio *euphorbii quantitatem quam volo*, & lenio ipsum oleo *amygdalino dulci*, & revolve in pasta, & in clibano decoquo, de quo postea accipio *gr. vi. aut vii. usque ad x. cum pillularum aloëphanginarum drach. i.* & mire educit. Si volo uti *turbith*, & fortius evacuare, infundo ipsum in

succo cucumeris asinini per aliquot dies, deinde lavo cum vino albo, & in pulverem do utrumque ad grana xii. & robustioribus usque ad scrup. i. cum drach. i. aloëphanginarum; similiter si adhibere *colocynthidem* mihi præparo: hoc modo volo, accipio *trochiscorum aloës*, *colocynthidis præparatæ drach. i. aut drach. ss. hieræ simp. drach. ii. misce*, & da. Habes radices *esulæ*, quam puto à Dioscoride cyparissum vocari, exhibere potes hanc usque ad drach. i. cum mastiche, & rosis. Sunt etiam *florum tithymalorum radices*, quæ hoc modo possunt præparari. Sed quo potissimum utor est hic. Accipio herbam, quam *sesamoides Dioscorides* appellat, in pulverem redigo, mira cydoniorum spargo, cumque decocto, & cum aceto, quo usque acescat exsic-cari permitto, postea hujusmodi pulveris drach. ss. exhibeo, usque ad scrup. ii. cum cinnamomi scrup. i. adhibet autem *diacarthamum*, sive *diacyminum* Galenus tertio de tuenda sanitate, sed leve est. Quæ autem commode possunt administrari sunt plurima vulgata, ut *cochiæ Rhasis pilulæ paratæ* à Galeno tertio miamir, & quinto *Therapeutices*. Sunt enim & electuaria hic conferentia, ut *electuarium Indum*, de *dactylis*. Prodest etiam *agarius præparatus*, *pilulæ de agarico Mesuæ*, de *sarcocol-la*, de *hieræ cum agarico*. Adde tu aloëphanginas, quæ etiam si phlegma educant, tamen aliquid cholerae etiam extrahunt, *hieræ* tutissime, & *pillulis aloëphanginis* in phlegmate utor.

Si autem flava bilis dominatur, quod cognosces ex colore urinæ, & hujusmodi, habes imprimis *scammoneum*, quod est egregium in bile educenda, quod optimum elige cum cydonio coctum, & hujusmodi, sed caveat medicus à *scammoneatis*, ac eorum usu, nisi necessitas urgeat valde. Est & aloë, quæ est danda ad bonam quantitatem aut lota, aut non lota, secundum necessitatem subducendæ alvi, aut confortandi. Cæterum si materia est levissima, *syrup. rosatus solutivus*, & *violatus*, *pillulæ aureæ*, *aggregativæ*, *electuarium diaprunis solutivum*, *electuarium rosatum*, de *psyllio conveniunt*: præstantissimum est *reubarbarum* quocunque modo administratum, quod commiscendum est sicut *agarius*. Inter ea autem, quæ solvunt melancholiam in hoc morbo est *elleborus*, qui non datur nisi concocta materia, & eligentur veri *ellebori*, & optime præparentur, nisi enim optime præparentur, maximam afferunt molestiam. Modus autem præparandi *elleborum* multiplex est, in primis decoquo radicem *ellebori cum seminibus odoratis*, ut consuevit Hippoc. & addo modicum *mellis rosati*, & *scammonei*, verbi gratia. Recipe *ellebori drach. ij. ss. seminum anisorum, feniculi, carvi ana unc. ss. aquæ q. s. bulliant ad tertias*, deinde adde *mellis rosati unc. ss. scammonei præparati gr. iij. vel iiij.* & exhibe, si & præparetur cum cydoniis, erit optimum ut detur cum iis tribus granis *scammonei*, hoc modo. Recipe *poma cydoniorum bene matura optime*, fiat concavitas in ipsis pomis, quæ impleantur corticibus radicum *ellebori*, & involuta in pasta, in furno decoquantur, exsiccenturve, deinde. Recipe prædicti pulveris drach. i. aut drach. i. ss. *scammonei præparati gran. iij.* & si vis cum modico *cinnamomi* exhibe, hic enim modus educendi melancholiam potissimus est apud me, est autem *epithymum* præstantissimum, si detur decoctum ejus ad *unc. ij.* semper addendo grana *scammonei*. Confert & *polypodium* eodem modo paratum, est & *lapis armenus*, & *lapis lazuli*, quamvis Alexander in capite de melancholia præstantissimos vocat istos lapides (cui consentiunt omnes Arabes) tamen quia difficile est habere hos, aut saltem optimos, ideo non utor ego lapidibus his libenter, nec *pillulis lazulis*. Confectio pariter *hamech*, licet sit violenta, tamen præstantissima est, ubi fuerint affectiones cutaneæ, ulcera corrosiva, & pustulæ; sunt aliqui qui subtrahunt *scammoneum*, initio credentes eam reddere, profecto temerarii, & imperiti, nescientes constare pharmaca in quadam certa portione, quam si immutant, corrumpunt operationem pharmaci. Leviora electuaria sunt *lenitivum*, *diacatholicon*, *pillulæ item de fumo terre*, & *Indæ*: violentæ autem sunt *cochiæ mistæ cum elleboro ad quantitatem drach. i.* accipio enim partes duas *cochiarum*, & unam *ellebori*, istæ enim *pillulæ* sunt valentes apud me, si juxta etiam accipiantur *duæ partes specierum hieræ*, ut puta. Recipe *specierum hieræ drach. ij. ellebori drach. i. scammonei præparati scrup. i.* & facio *pillulas*, & dosis constituitur *ana drach. i. usque ad scrup. iiij.* Hic itaque modus est evacuandi, quo ego frequenter utor, & cum debito victu in principio morbi Gallici multos sane liberavi, ita ut ulterius non laborarint. Adhibeo autem phlebotomiam, & decoctionem *fumi terre cum epithymo*. Sed ne juniores errent, ponemus formulam unam harum decoctionum, ubi cum adustione fuerit multitudo cholerae, & phlegmatis, ita enim facio. Recipe *foliorum sonchi, endiviæ ana drach. ij. vel iij. seminum anisorum, feniculi ana drach. ss. cum aqua fiat decoctio, cujus decoctionis dentur unc. vj. vel vij. vel viij. cum mellis rosati unc. ss.* Ubi autem sunt diversi humores pec-

peccantes, secundum illorum diversitatem elige simplicia, & quia ut plurimum in hepate viget superfluus calor, ideo recte *hordeum verbi gratia ad unc. ij. decoquetur cum syrupo, aut seminibus frigidis diureticis, ut melonum, & huiusmodi*, aut cum herbis jam enarratis. Ad leniendum sunt, qui ponunt *passulas, & pruna*, leniunt autem *pruna* magis, *passula* magis constringunt, & corroborant hepar, quantitas horum sit uti liber medico, ut verbi gratia *ad v. aut vj. pruna & ad unc. i. passularum*. Præterea his decoctis addunt quosdam flores dictos cordiales, & profecto sunt nullius usus, evanescit enim illorum virtus, ut *buglossæ, borraginis, violarum*. Nam si aspiciamus antiquiores, non colligunt flores, nisi cum conveniunt ad semen, ut dicit Dioscorides capite de chamædry. Sed si volo aliquid miscere, quod cordi profit, libenter admisceo *scordium ad quantitatem drach. i. vel ii.* sed si timeo *scordii* caliditatem, amaritudinemque, addo *borraginem*, quæ sanguini puritatem reddit, aut *buglossam*, & ita facta decoctione, exhibeo *ad unc. vj. vel vij. cum proportionatis syrupis, ut buglossæ, mellis rosati*. In melancholia, & phlegmate, & ita in aliis, & si esset aliquod symptoma vehemens eo tempore, quo materiam digero, ad ipsum etiam respicio, inspiciendo locum symptomatis, & causas, & si esset fortis dolor articularum, facio decoctum cum respicientibus hoc, ut *cum herba hypericone*, si capitis dolor, *cum betonica*, si cutis infectio, & ulcerum corrosio, cum *herba fumi terræ, & syrupo*. Sed quia plerumque evenit, ut interna pars oris inflammetur, & rodatur, simul commisceo aliqua stiptica, & infrigidantia, sed in pauca quantitate, ut *plantaginem, solanum, & huiusmodi*, sed hoc existente symptomate libenter commisceo *pentaphyllum*, quæ omnia fufius tractabuntur in cura symptomatum. Sed nota, quod non est statim veniendum ad fortes decoctiones, sed post leviores; aliquando in robustis corporibus, ubi materia phlegmatica, & rebellis pituitosa est, ad radicem *bryoniæ* devenio, *sumendo drach. ij.* est enim fortis radix, addo *scrup. i. scamonei*, & infundo in vino odorato per diem & noctem, eodem modo *radices ellebori* præparatæ valent. Sunt plane istæ valentes medicinæ, nonnisi valentibus corporibus, maxime urgente morbo, & aqualiter materia concocta, sunt dandæ. Commisceo & *radices enulæ* cum his digestivis, ubi fuerit multum phlegmatis, & digestio plurima præcesserit, at ubi adsunt fortissimi dolores, commisceo aliquid *centaurii*, sed in pauca quantitate, & cum magna animadversione, puta *drach. i. usque ad scrup. iiij. ascendendo in decoctione*. Et nisi quis sit valde paratus ad vomitum, libere commisceo *althæam*, quæ lenit quamcunque asperitatem, & præcipue cum quis renibus, aut vesica laboraverit, & si in faucibus asperitas, aut accensum aliquid esset, *liquiritiam* miscerem. Ubi materia esset valde frigida, adderem aliquid *calami aromatici*, aliquando & *salviæ, & satyriæ*, & decoctum facerem, & exhiberem. Consideramus autem corporis habitudinem, locum, tempus, ne faciamus Gallicos in febrem incidere. His igitur materia dum apparet concocta, est evacuanda secundum mensuram diversitatis materiæ, virtutis, ætatis & aliorum. Sed si instat humor evacuandus phlegmaticus, non est admiscendum in principio aliquid eductivum adustionis, sed accipienda erunt evacuantia phlegma, deinde melancholiam, hoc modo, Recipe *pillularum cochiarum scrup. ij. ellebori præparati scrup. i.* Et ita in electuariis, *sumendo electuarium de dactylis ad tres partes cum una parte Indi, aut hamech*. Sunt ejus rationis, & pillulæ, ut accipiat *agaricus ad scrup. iiij. & quarta pars pillularum de fumo terræ*, & melior sit proportio medicinarum solventium secundum proportionem humorum peccantium, commistionem eorum facile notabit diligens medicus. Illis ita peractis, deveniendum est ad corporis alterationem, & ad mali affectus impressi remotionem.

Curatio cum sit malæ qualitatis remotio, non video quomodo per inunctionem mercurii, additis & aliis mineralibus, fieri possit, cum potius ex iis mala qualitas si non sit, inducatur, aut sapius augeatur. Hæc inunctio propter duo inventa est. primo propter materiæ evacuationem, secundo propter quorundam accidentium correctionem, quæ sequuntur evacuationem materiæ, evacuatur materia ita, quia compingitur ad os, & extruditur ab argento vivo, & aliis metallis. expuitur autem cum oris erosione propter materias acutas. Unde qui non patiuntur huiusmodi erosiones, non sanantur, verum non solum ex compingentibus materiam constat inunctio, sed etiam ex resolutivis, lenientibus, emollientibus, & dolorem lenientibus. Metallica præcipue sunt *argentum vivum*. Sunt qui *atramentum sutorium, sive vitriolum* commiscunt, & plurima alia usque ad *arsenicum*. Resolventia alia plurima sunt, ut *oleum de junipero, de costo, de nardo, oleum philosophorum, mastichinum*: lenientia & dolorem mitigantia sunt, ut *pinguedo anserum, anatis, canis, & aliorum*, de quibus dicemus. Sed ad metallica omnia revertamur, ut *argentum*

vivum, quod in nobis inducit malam qualitatem, & metallica ea omnia, ex quibus scilicet fit inunctio, quæ corrigi optime deberent. Hoc idem de suffumigiis, quæ fiunt ex eisdem materiis dicendum, materia enim quamvis expurgatur, remanet tamen mala qualitas in membris, quæ materiæ congregat, & facile recidivam facit: suffumigia autem fortasse plus lædunt, quam inunctiones, purgatio corporis & phlebotomia materiæ a corpore educit, quæ eductio materiæ, etsi non sit nocua, tamen sola non sufficit, eo quod remanet mala qualitas, quæ accidentia peiora prioribus operatur, & per evacuationem non tollitur, id est, nec per pharmacum nec per phlebotomiam, nisi pharmaco vehementissimo, ex quo membra afficiuntur, unde alteratione postea indigent, nec etiam facta evacuatione potest mala qualitas superari, nisi modicus sit affectus, ut in tertiana pura, sed cum magni sint affectus, sicut præsens, non potest. Sunt præterea hæc ipsa symptomata adeo magna, ut nullis auxiliis queant superari, ut cancer, & elephantiasis. At in principio plurimos solis purgationibus cum bono victu convaluisse vidi, non confido tamen in processu, nisi & malignitati obstitam cum his, ex quibus hunc morbum posse leniri arbitror. Si quis autem solis purgationibus curam sibi spondeat, sic faciat, in primis phlebotomiam instituat, si opus erit, secundo basilicam, nisi aliquid obstet, deinde digerat, & evacuet materiæ diligentissime bis in anno, vere scilicet & autumnus, frequentissime autem post has purgationes utatur iis, quæ malum affectum hepatis tollunt, ut *theriaca, & mithridatio*, & aliis descriptis in secundo de antidotis Galen. & Athanasii, & huiusmodi, de quibus inferius. Sed quo semper felicissime sum usus, est *scordeum cum saccharo rosato*, aut alio modo, ut si ex decocto ipsius fieret syrupus, aut ex succo in sote densato fierent pillulæ. Est optimum *pentaphyllum, & tormentilla, radices aristolochiæ rotundæ, marrubium, & huiusmodi*. Sed quia hæc calida sunt, ideo ne augeatur adustio humorum, utor his caute, potius tamen eligenda essent, quæ resistunt malignitati, & frigida sunt, quorum longus est catalogus (nisi si quid crassorum humorum remaneret, quod obstructionem operetur) ut esset *camphora, syrupus de acetositate citri, de succo acetosæ, de berberis, & huiusmodi*. Sed ego *syrupo de soncho, & endivia* utor, hæc enim duo hepar refrigerant, malam qualitatem tollunt, & nullam obstructionem causant, & hæc accipiuntur aut in ferculis, aut decocta, aut pulverizata, aut succi, ut condensati in catapotis cum aloë darentur: caveant acria in victu, viscosa, frigidaque cibaria, vina potentia, aromaticum quodcunque, utantur victu attenuante primi gradus, ut in loco de attenuante victu dictum est, vitent omnia, quæ facere possunt malignitatem & debilitatem corporis, & plurimum alterantibus insistant, & malignitati humorum resistentibus. Notet medicus, ut sciat prognosticari, hanc curam plurimum temporis exposulare, difficile enim est magnos morbos huiusmodi auxiliis curare cito. Unde Gal. 4. Therap. Difficile est, inquit, cito & tuto curare. Sed nullus putet, morbum hunc solis purgationibus posse curari.

Si autem suffumigiis curam tentare vellet quis, quamvis detestanda & periculosa sint, ita tamen posset fieri, facta phlebotomia, & pharmaco, prout corpus exigit, & instituto moderato victu, eligi debent metalla, quibus fiant suffumigia, per quæ sit evacuatio materiæ, quæ compingendo, & constringendo transmissa ad os expuitur. Compingitur autem materia cum iis metallis, & maxime cum *argento vivo*, ego tamen magis utor *cinnabari*, quam *sublimato*. Mirum est de iis, qui utuntur *atramento, arsenico rubro & albo*, quæ mere venena sunt, & omnino omittenda. Accipiat igitur certa quantitas *cinnabaris* puta *unc. i. deinde rectificetur, addendo sulphuris citrini drach. ii.* ego libenter adhibeo *belzoinum*, addo & *cinnamomum, caryophyllos, rosas ad certam quantitatem, puta drach. i. uniuscujusque, & cum oleis odoratis facio globulos, aut suffumigia*, postea mane, aut vespere jejuno corpore ægrum suffumigo, ita pannis coopertum, ut fumum suffumigii recipiat. Stet autem ibi per dimidium horæ, aut per tres, aut per quatuor horas, deinde lectum ingrediatur, ut quærat sudare, & dormiat, postea deterfus, & mundatus edat, & quiescat. Sed quia hæc suffumigia nocent, æger aliquid in ore teneat, ut *syrupum rosatum*, subinde expuendo, & accipiendo suffumigium semel tantum in die suffumigetur, debiliora tamen corpora hoc minime ferunt. Aliqui suffumigium septimo & octavo die ferunt. Notandum quoque quod his oris corrosio, ulceraque ab expuitione ita eveniunt, ut humores corruptos mordicantes expuant, quæ expuitio minime cohibenda est, intermissis aliquando suffumigiis per diem, poterimus *pillulis cochis* corpus purgare, aut de *hiera cum agarico*, aut de *hiera sola*, prout exigit ægri virtus, & dispositio, sic enim cavebimus periculum epilepsiæ, apoplexiæ, syncopis, & huiusmodi, quæ ex suffumigiis facile fiunt; quærat singulis diebus collutio dentium, & oris ex decoctione *rosa-*

rum,

rum, myrtillorum, sumach, balauſtiarum, modici alumi-
nis, & id generis in vino ſtiptico; aut ex cornu cervi com-
buſto & melle dentes liniat. Sed cave, ne vi medicami-
num incurrat febrem aut pleureſim. Advertas, quod autu-
mno, & vere minuenda eſt materia per phlebotomiam, &
pharmacum congruum, & debitus victus eſt ſervandus,
maxime à vino eſt abſtinendum, intentio autem curandi
hujusmodi morbum per inunctiones, & linimenta, eſt ea-
dem cum ea, quæ per ſuffumigia. Primo tamen facien-
da eſt evacuatio per ſuffumigium, quæ fit per repercuffio-
nem, ita ut compingatur materia per exſpuitionem, vel
per ſeceſſum. Unde aliquando ſuperfluus ventris fluxus
accidit, & dysenteria. Sed ut plurimum per ſputum fit,
ad quod faciendum nihil eſt argento vivo præſtantius, &
quia quandam habet malignitatem, inſurgit intentio ut cor-
rigatur, & quia aliquando etiam ſunt ſæva accidentia, tol-
lere hæc oportet, ut duritiem emollire, ulcera exſiccare,
cruſtas removere. Sed prius ad percutientia veniendum,
corrigunt aliqui mercurium cum omphacio, alii cum ſucco li-
monum, alii cum camphora, alii cum theriaca, ſed nihil
melius invenio quam pinguedines anatis, canis, lupi, &
olea calida, quæ tria ſunt præſantiſſima, maſtichinum,
nardinum, & de junipero, & fortasſe nihil melius iis cor-
riget, quia argentum vivum eſt frigidiffimum, & humi-
diſſimum, eſt craſſarum forte partium, unde & membris
nocet, & nervis, & aliquando paralyſim inducit. Hæc
autem cum ſint ſubtilium partium & calida, è regione ad-
verſantur mercurii qualitatibus. Accidentia autem ita cor-
riguntur, ſi enim ſint durities, quæ vulgo gomæ dicun-
tur, egemus mollientibus, quorum leviores ſunt radices
enula, ſmyrni, liliorum alborum, minus levia radices ari-
ſtolochiæ, ireos, ſerpentariæ, utriuſque bryoniæ, caulorum,
cyclaminis, vitis nigræ, quam appellant ſamiam uvam, cu-
cumeris aſinini. Eligantur autem hæc medicinae ſecundum
quantitatem morbi, virtutis, ætatis, & id generis. Mo-
dus eſt, ut extracta parte intrinſeca decoquantur in tan-
ta olei quantitate, ut cum apparuerint coctæ, ſit conſum-
ptum oleum, deinde aliis miſceantur, ut poſterius dicetur,
emolliunt enim hæc, & abſtergunt ulcera, & malignitati
mercurii adverſantur. Sunt & gummi, ſeu lachrymæ, ut
maſtiche, terebinthina, thus, lachryma abietina, quam o-
leum dicunt abietis, refina pini, & olea tria, ut irinum,
ſeſaminum, liliorum alborum, roſaceum autem raro accipi-
mus, aut nunquam, hæc enim doloribus ſuccurrunt. Eſt
& oleum de cucumere aſinino, ſed potiſſimæ ſunt radices al-
thææ, oleum de lumbricis, quod ita deſcribitur. Recipe
lumbricorum terreſtrium lib. i. laventur cum vino optimo al-
bo bis, aut ter, & in vino per horas duodecim infundantur,
deinde Recipe olei ſatibi l. i. olei optimi l. iij. vini odorati l. i.
ſ. & ſi magis mitigativum volueris. Fœni Graci, ſeminum
lini contuſi ana unc. ij. decoquantur in duplici vaſe ad con-
ſumptionem vini, & colentur omnia, & ſervetur hoc oleum,
eſt enim præſantiſſimum. Si autem fuerint ulcera, adde-
mus metallica, inter quæ lithargyrium, & ſulphur laudo,
niſi maxime corporis exſiccatio timeatur. Utor etiam oleo
de ſulphure, ubi habet fortiffima corpora, & materiam fri-
gidam, & craſſam, & in tempore frigidiore uſor oleo de
terebinthina, exſiccatur enim, emollit, & reſolvit, & con-
fortat, æger autem ſi poſſet maximo ſumptu medicinas ſi-
bi comparare, hæc eſſet optima, ut ſi diſtillando fieret o-
leum maſtichis, vel ex terebinthina, aut pice liquida. Cæ-
tera autem, quæ ſolent miſceri ab aliis his inunctionibus,
ut theriaca, & mithridatium, facile evaneſcunt, nec ſcam-
moneum eſt admiſcendum, quia plerumque inducit ad dy-
ſenteriam, & mortem, formula autem inunctionum talis
eſt, Recipe argenti vivi optimi unc. vj. olei de junipero,
pinguedinis anatis ana unc. iij. olei de maſtiche unc. ij. agi-
tentur forti agitatione, quo uſque non appareat argentum vi-
vum. Recipe radices liliorum alborum, ariſtolochiæ, ſer-
pentariæ ana unc. ii. ſ. olei maſtichini, irini ana unc. ii. li-
thargyrii unc. i. ſ. miſturæ prioris unc. v. miſce & fiat un-
guentum. Utor ego unguento hoc, ut inferius dicemus,
alia formula. Recipe pinguedinis porci unc. xij. argenti
vivi unc. vj. miſce, & fiat, ut prius. Sunt qui hominis
pinguedinem in his unguentis adhibent, ſed modicam dif-
ferentiam video inter eam, & porcinam, nec memini me
vidiſſe apud aliquem authorem aut antiquum, aut moder-
num, qui hanc magni faciat. Vipera pinguedo, & canis
eſt optima, ſi ita paretur. capiatur canis pinguis, extractis
omnibus viſceribus, venter ſeminibus lini, fœnuſgræci, radi-
cis althææ perforato dorſo impleatur, & in furno imponatur,
colligaturque pinguedo, quæ ad alia etiam valet, præparata
inunctione talis erit utendi modus. Prius corpus ſit mun-
dum per phlebotomiam, & pharmacum, poſtea mane ex-
purgatis fœcibus, nudetur corpus prope ignem, & inun-
gatur, primo incipiendo à pedibus calefactis, & manibus
fricando inunctione uſque ad genu, & à genu uſque ad
coxam, & à junctura coxæ uſque ad ſuram, cavebimus
inguina, ventrem, ſpinam dorſi, & totum os ſacrum.

Sunt enim loca nobilia, in quibus reſident membra inter-
na, & ubi eſt principium membrorum, quæ ſunt princi-
palia motus, quæ afficerentur à frigiditate, & malitia ar-
genti vivi. Poſtea incipiamus ab altera manu fricando, &
inungendo totum brachium uſque ad humerum, vitanda
ſunt ea, quæ ſunt ſub axillis, pariter dorſum, & pectus,
deinde ſcabiis, & pannis hæc membra ligentur, maxime
cum lino, aut cannabe, poſt in lecto poſito ægro, evo-
candus eſt ſudor, ſaltem artificialiter, ut cum decocto ani-
ſorum, fœniculi, & ſimilium, & inter ſudandum non de-
tur cibus, ſed abſterſo ſudore ſunt modeſte cibandi, ſemel
tantum in die inungantur ea membra, quæ dicta ſunt. Si
corpus repletum videtur, intermiſſa inunctione per diem
dabis levem medicinam, ut ſyrupum violatum ſolutivum,
caſſiam, & ſimilia, & hoc quo uſque oris exulceratio ap-
pareat, & ſi os exulceratur, ſtipticis non debet exſpuitio
ſupprimi, & ſic modus curandi per inunctionem, ſi dili-
genter fiet, optime ſuccedet.

Quatuor jam modos poſuimus curandi iſtam affectionem
Gallicam cum pharmaco, phlebotomia, cum ſuffumigiis,
cum inunctionibus. Sequitur quintus, qui eſt cum deco-
cto ligni Indi, quod his, in quibus ulcera apparuerint,
tuto dabitur. Corpora vero non tolerantia decoctum hoc
ſunt febricitantia extenuata, in quibus non apparuerunt ul-
cera. In aſſumptione pro iis, quibus exhibendum eſt,
advertendum, ut ſi prima aſſumptio non juvat, ſumatur
ſecunda, & tertia, & quarta, quo uſque juvet, ſed, ante
quam ſumatur, fiat diligens corporis mundificatio cum
phlebotomia, & pharmaco, prout res exiget, deinde eli-
gatur optimum lignum, & optime præparetur. Creditum
eſt à plerisque lignum hoc eſſe hebenum, & ſane plurimæ
conditiones hebeno attributæ, in hanc ſententiam eos de-
duxere, bonus odor ſcilicet, & pondus, eligatur autem
hoc lignum non antiquum, quia vires perdidit, non te-
nuè, non ſuperflue craſſum; ſed mediocriter, pondero-
ſum admodum, ruſo cortice non corrupto, maxime
pars intrinſeca nigra ſit, & minime alba, etiam unctuo-
ſum ſit naturaliter, non artificialiter, ſit tale, ut ex gu-
ſtu, dum eſt redactum in fruſtula, percipiatur amaritudo,
& ex odoratu, odor delectabilis. Modus decoquendi eſt
multiplex, quidam cum vino decoquunt, quidam cum aquis
vivæ, betonicae, & ſimilibus, quidam cum aquis, additis cin-
namomo, myrobalanis Indis, citrinis & huiusmodi, ſed nullus
iſtorum mihi placet, ſed ſola aqua lignum decoquo, & id
hac ratione, quia cum aqua ſit materia omnium medicina-
rum, facile virtutem ligni recipit, eſt enim in potentia, re-
liqua autem cum ſint miſta, non facile ſuſcipiunt virtutem,
dicebat enim Galenus primo catageni à principio, & ſecun-
do reg. acutorum xi. Sæpe ſimplicis medicinae à tota ſub-
ſtantia operatio per aliquod miſtum corrumpitur. Idem ha-
betur etiam primo de ſimplic. med. ſecundo, ſic igitur lignum
præparetur ſectis interioribus partibus optima aqua electa.
Recipe aquæ l. x. ligni minutim incifi l. i. aliquando acci-
piuntur aquæ l. xii. Infunde per horas xv. poſt infuſionem
decoctio faciendæ eſt in vaſe puriſſimo terreo, lapideove,
non metallico, lento igne, ſi emittat ſpumam, removeatur
paulatim, & ſervetur, valet enim in ulceribus exſiccandis,
decoquatur uſque ad medietatem, non ulterius, quia amarior
fit, deinde coletur, & ſervetur aqua in vitreis vaſis anguſti
oris, ac ſtricti, ne virtus aquæ diſſolvatur. Facta ea colatio-
ne, lignum illud iterum infundat in xiii. aut xiiij. l. aquæ,
& ibi ſtet per ſeptem, aut octo horas, & decoquatur ad ter-
tiam, deinde coletur, & ſervetur, non amplius autem de-
bet coqui lignum illud, niſi forte pro lotura pedum.

Exhibitionis autem modus talis eſt, primo eligatur cu-
bile ad orientem vergens in ſuperiori parte domus, clauſis
fenestris, & oſtio, ne aër frigidus ingrediat, non ta-
men lumen omnino prohibeatur, aër enim frigidus poros
conſtipat, evacuationemque prohibet, calido autem per
ſudorem, & inſenſibilem evacuationem, multæ materiae
diſſantur. Prohibeantur, quæcunque aërem impuriorem,
male olentem reddunt. Autumno aut vere commode ad-
miniſtratur, hyeme autem non niſi diſſiciliter, oportet e-
nim ſibi parare cubile calidum, à quo nunquam recedat.
Aeſtas autem moleſta eſt, diſſantur enim tunc corpora,
& relaxatur virtus. Sed ſi medicus prudens eſt, & æger
validus, optimum tempus eſt æſtas, facile enim cauſan-
tur ſudores, ſuperfluitates facile reſolvuntur. Sympto-
mata gravia tolluntur, nullus eſt, qui hoc tempore non
liberetur, ſi viſtum non ſuperflue calido committendi ſunt,
cibaria, nec in ampliori copia, nec ita omnino ſicca ad-
miniſtranda ſunt, nec ita ciendus eſt ſudor, ut in aliis
temporibus, ſponte enim, & facile exit. Unde ſi quis
magis vellet ſudorem elicere, facile diſſolveret ægrum.
Parato ægro cubili, cibaria tendant ad aliquam ſiccitatem,
ideo panis ſit biſcoctus, fermentatus, & ſalitus, nec ego
conſicio panem ſeminibus, aut cum ſaccharo, niſi forte
ad delicias ægrotantium. Inter bibendum autem aquam
ple-

plenior sit victus in principio, deinde tanto subtilior, quanto magis statui appropinquamus, & pro quantitate virtutis damus interdum passulas, & pistachia, qui duo fructus jecori profunt, quantitas panis mediocris est ad *unc. ii. ff. usque ad iii. minima ii. passularum ad unc. ii.* vel paulo plus, ita & pistachiorum. Carnes secundum virtutis quantitatem, & opportunitatem: bis in die cibetur, & 4. aut 5. horis post syrupum ex aqua, potus autem non sit aliud præter eam aquam ad libitum. Suspectæ sunt amygdalæ, olivæ tamen possent dari, ubi corpus esset superflue humidum. Vinum omnino negandum, faciat exercitium in cubili deambulando, & si non potest, fiant frictiones, post assumptam aquam, & sudores provocentur, stet lætus, in bona spe, fugiat tristitia, virtutemque dissolventia, adhibeat quascunque evacuationis species, & si aliquando non obediunt, modo assumat *unc. i. cassiæ* (purgandum enim est corpus octavo aut decimo quoque die) modo *pillulas cochias*, modo alias, prout res exigit: in die purgationis abstineat mane à syrupo, bene cooperiatur, dormiat, sudoremque quærat post quatuor, vel quinque horas. Sudor detergetur, deinde assumpto cibo quiescat saltem per quinque, aut sex horas, & iterum ingrediatur lectum calidum, eandem quantitatem aquæ, ut prius, bibens, quiescens, & comedens. Continuetur autem talis potus per dies 24. saltem, in tot enim diebus luna cursum unum cum dimidio peragit, in dimidio enim cursus hujus paratur corpus ad suscipiendam impressionem, quæ reliquo dimidio perficitur. His peractis, sensim in naturalem consuetudinem ad victum solitum paulatim revertatur. Abstineat primo à vino, bibens per aliquot dies syrupum. Nec desperet quis, si his peractis integre sanus non videatur, cum post tempus assumptionis majores operationes decoctum hujus ligni Indi faciat. Sudor autem, si non adveniat, evocetur cum applicatione rerum calidarum, non autem potionum exhibitione, ne potus aquæ impediatur. Si *lignum Indum* non adest, accipiat *lignum juniperi*, & eodem præcise modo *bonum puto lignum ex fraxino meridionali, aut orientali*.

Cura symptomatum morbi Gallici.

Symptomata alia ad morbi curationem tolluntur, alia virtutem exstinguunt, mortisque periculum minantia sunt, de quibus nobis agendum est, forsan & de his, quæ reddunt corpus deformæ, ob cutis infectionem, & cicatrizationis deformitatem: sed cum symptomata alia virtutem naturalem, alia animale, alia vitalem labefactatam consequantur, primo de naturali agemus, ut si quis non nutriatur bene, ita ut hoc eveniat, vel vitio stomachi vel jecoris, vel splenis. Modus autem curandi stomachum est, ut leviuscule mundetur corpus. Deinde roboretur, verbi gratia, dando *syrupum de cichoreo, pillulas de hiera, mastichinas, confectionem aromatici rosati, aut saccharum rosatum*. Confirmetur cum inunctione, ut *cum oleo de spica, mastichino, de absinthio*, bona semper cibaria exhibeantur, nunquam curam morbi tentes, stomacho male se habente, sed prius vitium stomachi corrigatur, poterit & hoc fieri, ut si altera die aqua ligni, altera stomachum confirmantia propinentur: fortassis melius est aquam ligni exhibere, quam inungere, aut aliquid aliud operari. Quoniam ejus decoctum, stomachum roborat, redditque fortiores ut puta abstergentis aliquid habens, & partes subtiles, sin autem in stomacho sit superflua caliditas, mitigetur cum levibus frigidis, ut *syrupo rosato, de endivia, aqua hordei*: si vero hepar imbecillum sit per aliquem fluxum materiæ (ita tamen ut non immineat periculum hydropis) corroborandum est aliquantisper stipticis, ut *cum syrupo de cichoreo*, mundato enim corpore ab oppilationibus, mala temperatura tollitur, pariter si caliditate affectum sit, cum frigidis rectificetur, ut *cum syrupo de endivia*, si autem ex aquæ portione sit aliquis magnus fluxus, confortantia hepar hoc modo fient. Recipe *cinnamomi unc. i. Cum saccharo fiat electuarium*, Dosis ejus sit singulo mane *drach. i.* syrupus & iste potest dari. Recipe *syrupi de soncho, syrupi rosati, ana unc. i. Sine aquis detur*, præterea pro tenuiori diætâ instituat plenior victus, non detur autem vinum, sed quæ corroborent stomachum, ut *mel rosatum, syrupus rosatus, de cichoreo simplex, & compositus*, si autem fuerit maximum periculum ex debilitate corporis, tumore, & cæteris id generis, tunc cura est intermittenda, & corpus ad contrarium alterandum. Si vomitus superfluat, tum relaxantibus, tum confirmantibus locus est fovendus, & *amygdalino*, sed præcipuum putavi semper *rosatum completum, oleum sabinum*, in quo aliquid aromatum decoquatur, ut *spica, cinnamomum*, syr. autem stipticus exhibeatur, si maxime superfluat, ut *de mentha, vinum granatorum, agresta*, si autem ita fluat, ut non contineatur cibus, facias cataplasma ex rebus frigidis, ut *cydoniis, ex plantagine, mastiche, & balauistiis, hypocistide, oleo cydoniorum*, Tom. II.

A *& farina hordei*. Et si materia mala à toto ad stomachum transmissa fuerit, non sistatur vomitus, nisi in quantum impedit retentionem ciborum. Accidit autem sæpe numero fluxus ventris innumeris. Et hoc, quia aut materia transmittitur ad stomachum, & intestina, aut quod pertranseunt ad eas partes inunctiones factæ. Qui si materia à toto ad stomachum, & intestina deferatur, non sistes fluxum, nisi fiat molesta dysenteria, sed levibus remediis sedando, corroborandus est stomachus, & intestina, nec super ipsum stiptica imponantur, fierent scæva accidentia. Prudenter ergo facito, faciendo inunctionem *cum oleo sabinum, in quo concoquantur herbe, ut ruta, scordium, marathrum, pentaphyllum cum modico rosarum*, si autem fluxus superveniat dysentericus, munias intestina pinguedinibus, cavendo stiptica, quia plerumque defluit materia ducens secum, aut argentum vivum, aut aliud corrosione faciens, & mala ulcera, & forte mortem, sudor autem, si superfluat, virtutem dissolvat. Unde aliquantulum sistendum, non tamen corpus ita discooperiatur, ut pori claudantur, & materiæ prohibeantur evacuari. Et si putrida febris superveniat, tunc Gallici morbi cura dimittenda, & febris attendendum. Febres enim veniunt, quia non bene purgata sunt corpora, vel inediis, vel purgationibus ubicunque virtutis defectus timendus non est. Præterea si fames sit magna, caveat nimiam repletionem. Accedet & ulcus oris, plerumque tendens ad gulam, cum quo strangulatio, & anhelitus difficultas conjungitur, maxime inunctionibus, cum non est purgatum corpus, aut quia materiæ calidæ, dissolutæ orthopnoeam, & asthma inducunt, & quia multitudo materiæ non debito modo expuitur. collocetur ergo æger ut bene possit expuere materiam, si multitudo sit materiei, quærat expuitio multa, si in stomacho est, per vomitum educenda, aut per clysterem, si in pectore, aut pulmone, lambitivis, & sputum facilitantibus, & partem mundificantibus, ut si *decoquerentur radices serpentariæ, & cum passulis fieret mixtura*, eodem modo, & *radices Enule, pectoralia decocta, ut folia, & semina urticæ decocta paranda*, injungatur victus tenuissimus, si autem vitio corporis, constante virtute, facta phlebotomia, purgetur *cum cochis*, fiat diversio cum ventosis, & frictionibus, in cibariis, *ptisana* est præstantissima, aut sola, aut, si res urgeat, *cum decocto fœniculi, & petroselini*. Fiant præterea tumores in gutture & collo, minantes suffocationem, quos devertendo, & evacuando curabis, interdum cum phlebotomia. Et si interdum ad saniam deducantur, aperiantur vel intus, vel extra. Gargarismata conveniunt plura, sunt in primis *loch, decoctiones liquiritiæ, & passularum*. Et si crassior sit materia, procedatur *cum caricarum inunctione, cum oleo amygdalino, sesamino, pinguedine gallinæ, & hujusmodi relaxantibus*. Resolventia sunt *lilaceum, chamæmelinum, irinum*, indigebitis interdum emollientibus, & attenuantibus, ut est *radix althææ, malvæ, chamæmeli, iridis, farinæ hordei, fabarum, pinguedines, olea*. Si autem sit tumor induratus, applicetur *diachylon cum amygdalino lilaceoque dissolutum, vel oleum resolutivum Galen. 14. Therapeuticæ, oleum de cucumere asinino, diapyrites Gal. lib. catag.* Et est tale. Recipe *combustæ marcasitæ unc. i. resinæ pini, terebinthinæ ana q. s. cum oleo lilaceo*. Fiat ceratum, & durum non apponatur, quia dolorem & attractionem materiæ faceret; ideo melius est *dissolutum cum irino, aut lilaceo*, cave apponere extrinsecus stiptica, aut frigida, aut repercutientia. Accidit & sæpe spasmus orisque torturæ, ex inunctione. Quare nervosæ partes inungantur confortantibus, ut *irino, costino, nardino*. Et quia materiæ multitudo fluit ad os, & caput, tunc diverte, & evacua fortibus clysteribus. Et si ferat virtus, & res urgeat, phlebotomia, aut utere medicina, postea conforta cum extrinsecus adhibitis, cum pharmacis adversantibus, & cum *Mithridatio, & Theriaca*, præcipuum est *scordium cum rosaceo*. Accedit & tremor corporis, & nisi curetur, plerumque in paralytin transit. Accidit & oris fætor, qui fit vel stomachi affecti vitio, vel humorum malitia, ad ipsum fluentium, & cura evacuando & confortando stomachum maxime *cum Hiera pillulis aloëphanginis, mastichinis*, vel ratione catarrhi à capite ad stomachum fluentis. Quare primo caput, deinde stomachus curetur, ratione infectionis dentium propter malam complexionem corporis, acquisitam vitio medicamenti, tunc etiam curetur caput primo. deinde dentes mudentur, respiciendo semper ad affectionem Gallicam malignam. Hæc sunt communiora accidentia, sunt & alia accidentia, non negligenda, ut dolores articulorum, tumores, ulcera, ossium corrosiones, serpigines, crustæ præcipue in vola manus, pustulæ, cutaneæ infectiones, cicatrices, & vestigia ulcerum, quæ faciunt inunctiones. Cura doloris articulorum duplex est, una respiciendo morbum morbi, id est causam, ideo tunc cum evacuationibus per pharmaca, & per phlebotomiam interdum cum diversificationibus procedemus, & in evacuando materiam erimus audaciores, respicientes membra dolentia

raro autem virtute forti, & dolore vehementi existente prætermittitur *colocynthis*, id est, *trochisci de Albandal*. In digerendo etiam digerentia fortia damus, victus tenuior convenit doloribus vigentibus, si autem fiant inunctiones, semper addendæ sunt, quæ articulos respiciunt, *pinguedines*, *olea*, ut *mastichinum*, *irinum*, sunt convenientissimæ decoctiones *ivæ*, *hypericonis*, præstantissima sunt ad tollendos dolores, *euphorbium* aut *elleborum*. Si vero respiciamus ad loca doloris, anodynus quandoque utimur, quandoque cogimur ad narcotica venire, sed facta aliquali corporis mundificatione, aut per pharmacum aut per phlebotomiam, anodyna autem sunt ut *chamæmelinum*, *anethinum*, *amygdalinum* lac cum panis medulla, vitellis ovi, cum rosato. Est præstantissimum apud me, si foveatur locus cum oleo rosato completo solo, aut cum oleo de semini lini. Si decoquatur semen lini, & fœnugræci in sabino, & hoc modo foveatur locus, aut si decoquatur in sabino sola radix althææ, post addatur sexta pars adipis gallinæ, aut anatis, vel canis præparati, ut dictum est, cum quarta parte rosacei, aut modico ceræ citrinæ. Præterea decoctiones factæ ex resolventibus, & chamæmelo, anetho aut rapo decocto in oleo sabino, aut condito cum melle, vino dulci & farina hordei, præstantissima sunt omnia, quibus foveatur locus, hoc modo. Recipe olei sabini lib. i. ss. vini lib. ij. vermium terrestrium cum vino præparatorum unc. iiij. absinthii, chamæmeli, meliloti ana man. i. radicem althææ, malvæ, branchæ ursinæ ana unc. ij.

Decoquantur omnia simul secundum artem usque ad consumptionem vini, nec transeas ad narcotica, nisi res urgeat, & primo ad moderata. Quæ si non sufficiant, tentabis fortiora moderata, sicut oleum violatum, nenupharinum cum vitello ovi, succus plantaginis, solani, nenupharis, solani, quod bella donna vulgo dicitur, & cum farina hordei fiat emplastrum. Composita moderata essent hæc, unguentum rosatum Mesuæ, infrigidans Galeni, populeon, & si conjungeretur aliquid opii, esset potissimum, cerata facta ex oleo violato, rosaceo, lactucæ, syrup. violatus, potissimum omnium est *Philonium*, & securissimum est, si in suo tempore detur per os, re urgente. Alii in clysteribus imponunt ipsum mixtum cum oleo nardino, costino, opio caveas uti, nisi necessitas urgeat, præsertim in membris nobilibus, dolores sedantur ut plurimum per phlebotomiam, nisi quid repugnet, aut per pharmacum, præstantissimum autem omnium est uti victu tenui, & à vino penitus abstinere. Quandoque tumores in articulis, & brachiis, quandoque in capite, in fronte maxime, & alii duri, alii molles apparent, & facile tolluntur aqua calida ligni, maxime si liniantur cum spuma ligni, aut lineo panno, aut cannabino in aqua ligni calida madefacto. Caveat omnino inungere caput cum argento vivo, si autem duri tumores fuerint, & contumaces, primo tentetur eorum resolutio cum oleo chamæmelino, irino, mastichino, liliaceo, adipe anatis, canis cum emplastro diachylon. Sunt etiam emplastra à Galeno descripta, ut *diaprytes*, quod est *Apostolicon Nicolai*, emplastrum de betonica vulgatum, si non poterunt hæc tumorem dissolvere, chirurgia utaris, sed primum fortissimis utaris cataplasmatibus maturantibus, ut ex malva, porci axungia, farina tritici, adde mollientia, incidentia, linientia, ut passulas, ficus, fermentum, coagulum, cepas sub cineribus decoctas, sic faciendo, Recipe malvæ man. i. ceparum coctarum sub cineribus n. ii. caricarum, passularum, ana unc. i. fermenti unc. i. axungia porcina, anatis ana unc. ss. olei liliorum alborum unc. ij.

Fiat emplastrum cum farina triticea, esset etiam diachylon conveniens cum adipe, Galeni tetrapharmacum, & Macedonicum Galen. & ammoniacum, & multæ inunctiones maturantes. Sunt & caustica, & potissimum est, quod Dioscorides descripsit in cap. de lixivio, sic paratum. Rec. cineris ficus, fabarum analib. iiij. calcis vivæ lib. i. ss. aquæ l. iiij.

Ita vero facias. Accipe istos cineres pulverizatos in canistro (ut ajunt) ex paleis, deinde aquam superinfunde, & cum descenderit, collige, & iterum atque iterum superinfunde per duos dies, aut tres continuos. Deinde coque in vase æneo, quo usque dirigatur ad sal, post serva in vase vitreo bene obturato, mox apponatur super tumorem, & stet per duas, aut tres horas, quo usque facta sit eschara, quæ incisa foveatur relaxantibus, si autem, remota eschara, materia apparet dura, apponatur iterum hoc cauterium, sed in minori copia, aut cum vitriolo temperatum (quod vocant magistræ) aut cum unguento de lithargyrio, & si non obediât, ferro violentiaque utatur, aliquando cum iside temperato, vel non temperato, ut locus corporis, & sensus permittit, item temperato cum squamis aris, ex ære usto, & aliis metallicis. Quo autem ista parentur dictum est à Dioscoride, & Galen. Sunt etiam leviora ut *trochisci Phasionis*. Quidam tamen utuntur fece vini combusta cum melle, ut removeantur materiæ crassiores, utuntur at corticibus ostrearum crassarum combustis cum melle, secundum rei tamen exigentiam semper, ne inducatur inflammatio. Si autem durities super ossa diu morata sit, tunc vel in panniculis efficitur vel in tota substantia ossis, si panniculis

A appositis fortibus accidit convulsio, & maxima febris, si ferro tangatur, si putruerint, apponantur quæ squammas aris, & panniculum putrefactum removeant, ut est *aristolochia*, *iris*, *manna*, thus, si erit in capite, magis attendendum est, post ad cephalica deveniendum est, ut ad emplastrum diapalma, ad sacrum diptamnum, plerumque mista cum diachylone, ubi fuerit durities loco infixâ, mundificando exsicca cum unguento diapalma, cum pulveribus exsiccantibus, ut est squamma cum vitriolo temperatis, cum pulveribus cephalicis, ut *aristolochia*, *iride*, *panace*, *sarcocolla*, *myrrha*, *aloë*, *bolo armeno*, ut natura corporis, & alia permittunt. Demum assumendum *Triapharmacum*, *diapipereum*, si in membro nervoso sint, caveat omnia acria, dolorem facientia, & sursum adducentia, sed cephalicis auxiliis utendum, & dictis pulveribus; si mundificatione egemus, iside utendum est, quamvis cum aqua ablutis. si ossa sint affecta, primo detergantur, deinde aspiciendum, an omnino sunt corrupta, vel in superficie tantum, si hoc, exsquamanda cum dictis pulveribus, si illud, removenda sunt ossa paulatim, ne dolor incidat, si autem sint ulcera, quæ frequenter fiunt, inspiciendum est an apostemata successerint à principio, an ex aliqua manuali operatione, ut remotione durities, & numquid malignitatem habeant, si in corpore sunt mundo, aut plethorico, aut cachochymo, & an fuerint irritata acrioribus medicamentis, si successu apostematum, aut ex operatione manuali, difficilis est curatio, præcipue adhibitis acrioribus medicinis, & primo videndum erit quæ sint tales operationes factæ, ut nunquid biberit aquam, vel inunctum sit, si nil ex his adhibitum sit, tunc ex aliqua harum operationum poterunt ulcera curari, & tunc levioribus medicamentis erimus contenti, exsiccantibus quidem, & mundificantibus, exsiccantia dicta sunt, *diapalme*, *perfusio aquæ ligni*, & *spuma*; si magna ulcera, fortioribus utendum erit, ut iside, squammis, si fuerint maligna, difficilis erit cura, & tunc ad fortiora exsiccantia, & mundificantia erit recurrendum, & ad squammas, & ustum, æruginem lotam cum aceto: sunt qui ad argentum vivum, præcipitatum, iridem, & hujusmodi frequenter accedunt, vel in capite, vel in pudendo curandis. In capite quidem sunt difficilia contumacia, corrodentia, sed pudendi ulcera non curantur, quamvis forti curatione, nisi corpore mundato, & nisi facta fuerint alia. C Fugiant medicamenta corrodentia, & inimica, ut aqua ex chalcantbo, & nitro, & sublimato cum albumine ovi, & relaxantia, ut panace cum vitello ovi, & rosaceo, quoniam membri corruptionem faciunt, sed si dolor adest, apponenda sunt mitigantia cum certa siccitate, ut esset album unguentum. Recipe infrigidans Galen. recentis, unguenti de lithargyrio partes utriusque æquales.

In mortario plumbeo cum rosaceo deducantur, si autem plus vis exsiccare, majorem quantitatem lithargyrii apponas: ubi sit maxima inflammatio, & tamen egemus exsiccatione, facias sic. Recipe succi solani, vel plantaginis, vel endiviæ, vel lactucæ, vel sanguinariæ partes ij. cerussæ lotæ, aut lithargyrii loti partem i. olei rosati partem i.

Ducas in mortario plumbeo, usque ad spissitudinem unguenti, & appone, sedato dolore, & inflammatione redeas ad exsiccationem, & mundificationem, si adest putrefactio, eam prohibeas cum fortibus exsiccantibus, ut si fieret hoc linimentum. Recipe mellis despumati partes ij. farine hordei, aut fabæ partem i. hypocistidis partem i.

D Misce, & appone, aut oxymel cum hypocistide. Aliquando etiam scarificatione indigemus, aliquando etiam actuali cauterio, raro tamen, licet accidat aliquando ex corrosione arteriæ, aut venæ maximus sanguinis fluxus, potissimum vero sunt apponenda balaustra, hypocistis, bolus armenus & hujusmodi alia, ut calamin. gypsum, aqua frigida cum aceto, ligaturæ fortes, ignis, ferramenta, phlebotomia, potissimæ sunt radices consolidæ exhibitæ, hujusmodi enim fluxus sæpe perducit ad corruptionem & interitum. Accidunt & his membris œdemata, & duri tumores, ita ut glans discooperiri non possit, & tunc remanent non potentes coire, tunc primo egemus balneis emollientibus, ut ex althæa, malva, chamæmelo, & superius dictis oleis resolutivis mollientibus, ut . . . extracto cum aceto, si autem durities supervenerit, semper misceantur stiptica, ne quid maturatione producat, & accidat ex pudendo corruptio talis, ut necessarium sit ipsum abscindere, vel ejus partem. Emortua, putridave pars est abscindenda, postea exsiccantia sunt apponenda, ut balaustræ, succus plantaginis exsiccatus, ulcera capitis, si ex mala cura, & ex inunctione argenti vivi facta sint deteriora, ut pote corrosiva, his est diligentius attendendum, & animadvertendum, ulcera enim ex morbo Gallico diligentiori, & majori cura egent, si in cute facta fuerint, fortioribus abstergentibus indigent; si ad os, aut pericranium devenerint, mitioribus, ut iside temperato, sed hoc fit post corpus mundatum, aquam etiam ligni exhibemus, si materia retrocedens ingentes dolores facit, evacuanda est sanies, & aperienda ulcera, sed prohibe putredinem, aut pericranii, aut cum emollientibus & abstergentibus, ut si fiat lixivium ex hordeo, beta, malva, & surfuribus, item leviora exsiccantia ap-

apponantur, ut *simplex linimentum* amotis capillis *dissolutum cum rosaceo*, aut siccetur ulcus levioribus medicamentis; ut *ex decocto ligni*, & usque ad pericranium, Emplastris res tractanda est, sicut in afflicto osse. Si autem ulcera fuerint malæ curæ successu in unctione, removenda est ex ulceribus impressa malitia attrahendo, & alterando, & potissimum esset *emplastrum diadiptamnium dissolutum cum rosato*, maxime in affectibus capitis, si autem successu tuberculorum ulcera plura fuerint, solis abstergentibus est utendum, ut *lixivio dicto*. Cætera autem secundum parium diversitatem tractentur, quæ autem sæpe contingunt in palato, gulave ulcera, difficiliora sunt, quæ sponte fiunt, sunt aliquando indicia morbi Gallici, quæ ad ejus curam curantur, tamen his interim sunt exhibenda ea, quæ à Galen. stomachica dicuntur, & exsiccantium, mundificantiumque herbarum decoctiones, ut *plantaginis*, *solani*, *sanguinalis*, antiquorum potissima sunt *succus*, aut *decoctum extremitatum rubi cum melle*, aut *succus pentaphylli*, & *decoctio*, *relinquo diamoron*, & *similia*; si res urgeat, *succus granatorum cum alumine* multum exsiccatur ulcera palati. Cave ne corrosiva fiant, namque corrodunt plerumque os ita, ut male loquentes homines fiant, si enim ad nares ulcera serpent, & concavæ nares sint, prohibebitur corrosio, si corpus, & caput mundificetur cum pillulis, ne materia fluat ad locum læsum, ut exsicceat locus cum gargarismatibus, fumendo *hypocistidis verbi gratia p. ii. aluminis partem mediam*, ita ut decoquantur in vino stiptico, vel fiat hoc linimentum. Recipe *hypocistidis drach. ii. aluminis drach. ss. mellis q. s.* Aliud. Recipe *pulveris caudæ equinæ drach. ij. fac linimentum cum melle*, & *applica*. Valent *syrup. ex succo plantag.*

Hoc autem est optimum linimentum. Recipe *pulveris Aristolochiæ drach. i. ss. pulveris foliorum plantaginis, hypocistidis ana drach. ss.*

Confice cum melle, deinde Recipe *aquam, vel lixivium supradictum, quo fiebat cantherium*, & *intinge bombycem*, & *tange locum*, sed cave ne pars istius aquæ descendat. Accidunt pustulæ, & tubercula in toto corpore, maxime circa frontem, & faciem, quæ curato morbo evanescent; si quis ante curam morbi vellet ea remove, primo mundet corpus, deinde foveat rarefacientibus, ut *cum decoctione chamæmeli*, *betonice*, *malvæ*, postea apponendum est linimentum hujusmodi. Recipe *cerussæ lotæ, vel lithargyrii unc. ss. olei myrtini, vel rosati incompleti q. s.*

Fiat linimentum, & ponatur modicum aluminis combusti, aut storacis, farinæ lupinorum cum melle, & modico storacis, si in capite sint, sæpe decoctio lupinorum, & betæ imponatur, si in facie una, aut altera pustula fieret, possemus aliquantisper purgato corpore in loco non periculoso fortiter conquassare *cum aqua rosata grana v. argenti sublimati ad ultimum tenuitatis redacti*, & *linire locum*, crustæ enim deciderent, posset item conquassari *cum rosaceo*, & *decocto farfaræ*, si locus fuerit cum magnis pustulis, abscessibusque, sufficit mihi accipere *pinguedinem hirci lotam cum aqua farfaræ usque ad unc. i. sublimati drach. i. vel gr. iiij.* si autem adfuerit multitudo pustularum, non audeas fortiter exsiccare. Accidit etiam casus capillorum, & maxime barbæ in viris, & capillorum, & superciliorum in mulieribus, aliquibus ubique. Mundato igitur corpore, & sublata cacoehymia partis patientis, oportet procedere cum evaporantibus, & fortiter emollientibus, ut est *chamamelum*, *bryonia*, *malva*, & lavare caput cum lixivio, in quo ebullierunt jam dicta. Potissimum etiam arbitror, si quis inunxerit locum cum solventibus, & alterantibus, ut *bryonia*, *abrotano*, *dracunculo*, *hyssopo*, modico *euphorbii*, attrahentia cum aliquali stipticitate juvant, ut *oleum hircinum*, in quo decoctum sit *laudanum*, si hoc ex siccitate accidit, corpus optime nutriatur, deinde locus fovea-

tur linimentis, ut *pinguedine gallinæ, oleo sabino*, si libet addo aliquid attrahentis, ut *radices ireos*, & inungo. Accidit etiam impedimentum in cursu propter durities, quæ sub pedibus sunt, quæ ut removeantur, prius in aqua pedes imponantur, in qua decocta sint *malva*, aut *althæa*, aut *branca ursina*, deinde *extremitatibus castratorum, vitulorum*, & *lardo*, & *axungia porcina* emolliendus, leniendusque est locus, aut *amygdalino oleo*, aut *porci pinguedine*. Accidunt & durities, & squamæ in manibus difficiles curatu, tamen ut prius mundato corpus, postea tutissimum est accipere *oleum ex amygdalis amaris ad unc. ij.* & addere modicum aluminis, *calaminthæ*, & cum cera facere linimentum. Omitto multa abstergentia domestica ut *radicem dracunculi*, & hujusmodi *redacta in pulverem*, & *mista cum melle*, & *farinis*, ut *fabacea*, & hujusmodi, & locus inungatur. Accidunt & maculæ corpora valde infestantes, quæ corpore purgato tolluntur, si fuerint rubæ, sanguisugæ applicentur, quæ materiam sugant, si nigræ fortiter abstergentibus utendum est, si cum his fuerint tubercula, difficiliter remonentur, si solæ, *amygdalinum oleum cum modico aluminis*, mire juvat, *amygdalæ amaræ cum oleo de tartaro* juvant, secundum dispositionem corporis. *Farina utriusque serpentariæ cum melle* juvat, item *vitis alba*, & *nigra*, solent quidem uti *aqua destillationis fraxinellæ cum alumine*, si magis vis abstergere, adde aliquid chalcanti hoc modo. Recipe *radicum polygonati lib. ij. aluminis combusti unc. i. ss. sacchari optimi unc. ij.*

Destilla, & si ista aqua esset molesta, ut contingeret in mulieribus, temperetur *cum aqua plantaginis*, aut *solani*, ut res exigit, soleo ego uti *aqua destillationis portulacæ cum butyro*, si quis posset pati laborem destillandi, miro modo has maculas tollit, si cum his contingant tubercula, vehementiora exsiccantia sunt adhibenda, & abstergentia fortia, ut radices, usque ad metallica, caventes tamen inflammationem. Si autem cicatrices ex ulceribus supervenient, & essent magnæ, & eminentes, cum ferro removendæ sunt. Si non cum exsiccantibus, ut est *emplastrum diadiptamnium*, *mistum cum modico aluminis*, *redactum cum oleo myrtino*. Si autem non eminentes fuerint, nil video præstantius, quam *laudanum in vino dissolutum*, sæpe applicatum. Contingunt plerumque morbo Gallico affectus plurimi difficiles, ut est tumor splenis, & elephantiasis, quos videndum est, si possibile est, sanare, sanantur quidem aliqui ad curam morbi Gallici, aliqui autem trahunt ad se curam. Si autem sit elephantiasis, oportet in ejus cura uti frequenter phlebotomia, fortibus purgationibus, & fortibus adhærentibus, ut *trochiscis de carne viperarum*, qui dandi tamen sunt cum animadversione, ne nimiam siccitatem inducant, mundato corpore scilicet, si autem hæc dispositio sit cum interventu febris, semper minus exsiccare oportet.

Hæc de cura morbi Gallici satis sunt. Restat modo, ut describamus electuarius præservativum à morbo Gallico, quod in hujusmodi affectus suspectu adhiberi poterit. Recipe *sacchari rosati unc. vj. scordii unc. ss. specierum triasantalorum drach. ij. ligni subtiliter pulverizati drach. vj. cum syrupo rosato fiat electuarius. Dosis drach. iiij. vel unc. ss. singulo mane per quatuor horas ante cibum.* Aliud. Recipe *sacchari rosati unc. ij. pulveris scordii drach. iiij. specierum diarrhodonis abb. drach. j. cum syrupo rosato fiat electuarius.* Aliud. Recipe *sacchari rosati unc. iiij. specierum triasantalorum drach. ij. camphoræ drach. ss. misce cum electuario.*

F I N I S.

EJUSDEM FRANCISCI FRIZIMELICAE

A D V E R S U S

DEFLUVIUM PILORUM

LUCUBRATIUNCULA.

Requens symptoma hac tempestate solet evenire his, qui patiuntur morbum Gallicum, incurrunt enim alopeciam, & defluxum pilorum superciliorum, & palpebrarum, quod quidem solet esse molestum, & casus etiam ipsius barbæ, solet autem illud evenire ratione malorum humorum corruptorum, qui, expulsi à natura ad cutim, corrodunt

radices pilorum, & pilos corrumpunt, ita ut cadant omnino, & est sicuti de herba, quæ nascitur in aliqua terra saluginosa, sive quod sit abluta aliqua saluginosa aqua, radices enim ipsarum herbarum corrumpuntur, & ita arescit herba, sicuti docebat Galen. *secundo de temperamentis cap. 4. vel 5. & primo de medic. secundum loca*, ubi loquitur de *Alopecia*. Nunquid possimus sistere de-

S s 2

fluen-

Tom. II.

fluentes pilos, inquirendum est à nobis, scio enim quos- A dam studere huic defluxui, & inaniter interdum studere, ita quod pilos non retinent. Interdum vero retinent, sed cum maximo incommodo ægrotantium, non retinent enim quia apponunt solum stiptica, quæ cum non possunt penetrare ad radices pilorum, imprimunt humores malos transmissos ad cutim, & expressi, repulsi à cuti, transeunt ad radices ipsorum pilorum, & tunc causant maiorem defluxum. Sunt quidam qui cum stipticis apponunt calida, & quæ sunt subtilium partium, & faciunt quidem penetrare stiptica ad intimas partes, & tunc prohibent materiam transmissam, sive quæ transmittitur ad cutim, & transit ad intimas partes corporis, & maxime capitis, & sunt maxima incommoda, sicuti videmus, quosdam incidisse in vehementem dolorem capitis, in vertiginem, Epilepsiam, aut saltem in catharrum, & ideo oportet animadvertere ad prohibendos hos defluxus, ut prohibeantur, insimulque ne fiant incommoda, quod hoc modo fiet, in primis eligantur quidem stiptica, quæ roborent pilos, & radices pilorum. Cum hoc & apponantur, quæ faciunt pervenire ista stiptica medicamenta ad intimas partes corporis, & radices pilorum. Tertio commisceantur, quæ obtundunt, tolluntque malitiam humorum, qui sunt ad radices pilorum, proposita prius evacuatione, purgationeque corporis, per pharmacum, & per venæ sectionem, instituta recta ratione victus, sicuti in libello nostro de morbo Gallico dictum est, sed ut exerceamus hanc propositam methodum, demus unum vel alterum exemplum, possunt enim fieri olea, & aquæ: sit tale oleum. Recipe olei amygdalarum amararum, dulcium ana lib. i. ladani dissoluti cum vino nigro unc. ij. foliorum myrthi, balauftiarum, hypocistidos ana man. i. (Sint hypocistidos vel folia, vel integra, & non succus.) mastichis unc. ij. lapathi, borraginis, sonchi, fumi terre, scordii ana man. ss. cinnamomi, macis, nucis muschatae ana unc. ss. vini nigri austeri unc. viij.

Bulliant in duplici vase, & colentur, habes hic adstringentia, myrthum, balauftias, hypocistim, & pro parte ladani, & pro parte mastichem, quæ roborant: habes quæ deducant, ladani, pro parte aromata. Habes quæ resistant, & abstergunt lapathum, scordium, & alia istius generis, habes materiam oleum ex amygdalis dulcibus, & ex amygdalis amaris abstergit, lenit ex amygdalis dulcibus, si alia volueris habere olea, ad typum & formulam istius exempli alia facere poteris, juxta quæ sunt lupini, ciceres, & alia, quæ poteris decoquere in aqua, & facere lixivium, unde omnia hæc habes, inter quæ est betonica, rose, radices ireos exsiccatæ, ut si hoc modo facias. Recipe foliorum betonicæ, rosarum, calaminthæ, pulegii ana man. ij.

Folia myrti recentia, si possunt haberi, sin minus foliarum, aut extremitates, folia salicis, decoques in aqua, commiscendo aliquod aromaticum, ut cinnamomum, macerem, nuces muschatas, & ita facito hic de ipso lixivio.

Oleum vehementissimum ad hoc. Recipe ladani, styracis calamitæ ana drach. iij. succi hypocistidos drach. ij. myrrhæ drach. i. nucis muschatae drach. ss. olei amygdalarum amararum lib. i. vini austeri unc. iij. Euphorbii drach. i. Bulliant in duplici vase, sed cave oculos ab hujusmodi oleo propter euphorbium.

Caput de præservatione à morbo Gallico.

Quia quæsitum fuit à nobis, invenire methodum, & viam componendi aliqua electuaria, quæ facerent ad præservationem morbi Gallici, ideo decrevimus prius tradere methodum, qua talia electuaria conficiantur. Porro Methodus, & ars componendi hujusmodi electuaria. Et ista decocta, quæ partim servant à morbo Gallico, & partim servant, & curant, talis est, sumpta indicatione à morbo Gallico, qui quia est affectio quædam venenosa, & pestilens, ideo primo habeamus, quæ curant pestilentem affectum, & præservant ab ipso, sunt autem ea, quæ exsiccant, & roborant, & sunt subtilium partium, sicuti scordium, habet enim amaritudinem, unde acuta est herba, calida, & sicca, levem quandam adstrictionem habens, & est vehemens in hoc. Sunt & aliæ herbæ, quæ hoc præstant, & non sunt ita calidæ sicuti cichoreum, sonchus, & hujusmodi, sunt frigidiores herbæ, & magis humidæ sicut borago, buglossa, acetosa, oxyphyllon, quam isti appellant, sunt & aliæ, quæ veneno adversantur, ut bolus armeniaca, & mithridatica compositio. Ista medicamina sunt, quæ sunt præcipua ad illam intentionem, merito cujus talia medicamenta sumimus, & ideo debet esse ista consideratio, eligenda à medico pro fortitudine, & robore virium ægrotantis, pro quantitate morbi, pro anni tempore, pro regione, & consimilibus. Secundo sunt ea, quæ corrigunt caliditatem, & vehementiam, possunt esse quæ solum corrigunt, & simul corrigunt, & resistunt venenis, quæ solum corrigunt, essent istæ species, trium santalorum, diarrhodonis, lactuca, & interdum nenuphar, sive nymphæa. Neutrum quæ faciunt, essent ut acetosa, bolus armeniaca, borago, eligatur genus, & species istorum medicaminum

corrigentium pro qualitate corporis calidi vel frigidi, vehementis, vel imbecillis, aëris, regionis, constitutionis, symptomatum convenientium cum morbo Gallico, & ita animadvertito, ut si cum morbo Gallico adesset febris, corrigas, quæ sunt calidiora, item pro qualitate gustus elige amara, vel dulcia. Aliud medicamentum, quod ingreditur compositionem hanc, est materia istius medicaminis, & in electuario saccharum, vel mel, in decocto, vel aqua, vel serum lactis elige materiam, quæ sit penitus in potentia, sicuti aqua, vel quod abstergat, & aperiat, sicuti serum lactis. Etiam pro diversitate qualitatum eligatur materia. Nam in calidiori affectu, & non in calidiori tempore eligimus frigidiora, veluti facimus eligendo saccharum rosatum, boraginatum, medium est rosaceum, ubi volumus calefacere magis, accipimus saccharum roris marini, sive de melle, sive de saccharo. Animadvertite tamen, quod semper consulat ipsi gustui, quantum fieri potest, quia quod est in ore, est etiam in ventriculo. Aliud medicamentum est hujusmodi. Nam nos plerumque cum istis commisceamus, quæ solvunt, sicuti elleborum, polypodium, epithymum, senam, myrobalanos, eligenda autem sunt hæc, ubi est opus evacuare, & educere. Unde ubi corpus non indiget purgatione, demittito hæc solutiva, nec solvas indifferenter, sicuti plerique faciunt. Item nec ista solutiva sunt administranda in principio, nisi fuerit concocta materia, cum volueris commiscere ista solutiva, etiam quod non indigeant corrigentibus, nihilominus, quæ venenis resistunt, addes, nam corrigunt ista solutiva, sicuti sonchus, borago, acetosa. Corrigunt elleborum, saccharum rosatum pariter corrigit ista solventia, & hoc modo animadvertendo facies ista electuaria, & potiones infra scriptas.

Electuarium ad præservandum à morbo Gallico, & ad ipsum curandum, præcipue cum inceperit vires assumere aliquantisper, tunc enim æger evacuato corpore, & per sanguinis missionem, & per pharmacum, recta instituta victus ratione, singulo mane saltem per tres horas ante cibum utatur hoc electuario ad quantitatem magnæ nucis, in hyeme cum modico vino, in æstate cum modico vino dilutissimo, aut cum decocto boraginis, & sonchi. Electuarium hoc modo fiat. Recipe sacchari rosacei unc. iij. scordii drach. ij. specierum trium santalorum drach. i. cum syrupo rosato fiat electuarium.

Aliud electuarium efficacius, & maxime in hyeme. Recipe sacchari rosacei unc. ij. scordii drach. ij. mithridatii optimi drach. i. boli armenæ, specierum diarrhodonis ana drach. i. cum syrupo rosato fiat electuarium.

Aliud omnibus efficacius, cujus debet usus esse in summa hyeme. Recipe sacchari rosacei, conservæ anthos, mithridatii optimi ana unc. i. boli armenæ, diarrhodonis ana drach. i. cum syrupo rosato fiat electuarium.

Accipiatur summo mane, sicut dictum est, vel cum aqua mellis potentissima, vel cum modico vini aromatici, id est, quod post assumptum electuarium duos haustus alicujus istorum bibat, electuarium in summa æstate, & pro pueris, & imbecillioribus est tale. Recipe sacchari rosacei, boraginati, violati ana unc. i. scordii, boli armenæ, specierum trium santalorum ana scrup. ij. cum syrupo violato fiat electuarium.

Decoctum ad hoc præstantissimum, quod habet fere easdem vires cum electuariis, quod poteris exhibere post assumptum electuarium, est hoc. Recipe foliorum sonchi man. i. scordii man. ss. foliorum betonicæ, florum fumi terre ana man. ss. foliorum acetosæ, boraginis ana man. ss. Aquæ quantum sufficit, fiat decoctum secundum artem. Recipe prædicti decocti lib. i. ss. mellis despumati optimi unc. iij. bulliat ad quasdam ebullitiones, & dosi sit ad uncias quinque. Aliud decoctum vehementius. Recipe foliorum scordii, sonchi ana man. i. ss. foliorum boraginis man. i. bulliant, & cola; adde unicuique lib. decocti unc. iij. mellis, & coque, & serva. Aliud decoctum vehementissimum. Recipe scordii man. i. sonchi man. ij. florum fumi terre, epithymi ana man. ss. myrobalanorum omnium unc. iij. Seri lactis vaccini quantum sufficit, fiat decoctum, & serva, addendo saccharum, aut mel quantum sufficit, dosi sit ad unc. iij. Aliud vehementissimum. Recipe scordii, sonchi, acetosæ ana man. ss. ellebori nigri drach. ss. myrobalanorum omnium drach. iij. bulliant in sero caprino, & cola, adde pro singulis quatuor uncis, sacchari rosacei drach. vj. & da singula quarta, aut quinta die. Levissimum decoctum in æstate est hoc. Recipe foliorum boraginis, sonchi, acetosæ, polypodii ana man. i. bulliant, adde boli armenæ drach. i. Dosi sit usque ad uncias sex. Aliud decoctum odoriferum, & optimum. Recipe seminum citri drach. iij. polypodii drach. ij. ellebori drach. iij. foliorum acetosæ, cichorei, sonchi ana man. i. fiat decoctum secundum artem in aqua, sit dosi unc. v. cum duabus uncis syr. rosati recentis.

P E T R I T R A P O L I N I ,

Ordinarii Theorici Patavini,

D E

M O R B O G A L L I C O

T R A C T A T U S .

Dubitaturn est à viris illustribus circa morbum, qui vulgariter Gallicus dicitur, & primo utrum sit epidemialis, secundo, quo nomine à veteribus medicis fuerit nominatus, utrum scilicet anthemata, saphac, palfumera, pustulæ epidemiales, vel male morigeratus morbus, tertio utrum talis morbus comprehendatur, ac numerari debeat inter morbos nominatos ab Hipp. 3. *Aphorif.* ubi æstuales morbos enumerat, quarto à qua materia causetur, utrum scilicet solum ab humore melancholico, an etiam ab aliis possit causari humoribus. De quo primo dico, salvo semper meliori iudicio, morbum istum esse epidemiale, est enim morbus epidemialis, teste Simeone Januense morbus superveniens, nam epidemon adveniens significat, & videtur esse generatus ad pandemon, & pestilentiam. Idem ponit in litera P. dicens, Pandemon Græci dicunt, quando communis ægritudo in pluribus hominibus concurret, cujus species est pestilentia, scilicet cum sunt ægritudines maxime mortiferæ, quod asserit auctor pandemoniarum in dictione epidemia. Cum igitur morbus dictus Gallicus plurimos homines simul invadat, & Pandemon, & epidemialis appellari debet. Gentilis etiam, merito nomen habens Speculatoris, *prima quarti capitulo de febre pestilentiali, ad principium* dicit, quod epidemia fit, quando ex aëris mutatione, in hominibus pluribus, genus morbi determinatum populatur, ut quando essent, fierentque phrenetici, pleuritici, aut tertianarii, aut aliter, ex quibus dictis tandem colligitur, eundem morbum esse quandoque epidemialiter, scilicet quando ex aëris mutatione causatur, & simul multos invadit, & quandoque non, scilicet, quando ex causa propria alteri accedit, & non multiplicatur, nec oportet morbum epidemiale à non epidemiali specie differre. Sed solum ordine, ad causas aliquas ab eis extrinsecas, quod etiam confirmatur auctoritate Avicennæ, *lib. 3. cap. de colica, ex retentione fecis*, dicentis, & quandoque accidunt colica, & ileos secundum semitam, accidentium, ægritudinum pestilentialium, advenientium, & perveniunt de regione ad regionem, & de homine ad hominem, & paucis interpositis, dicit, & erat plurimum ejus ileos, & lædebatur colon secundum semitam permutationis, similis crisi; in quibus ultimis verbis, voluit Avicennas passionem illam, prius fuisse iliacam, & demum fieri colicam; quia materia permutabatur ab ileon intestino ad colon, ut fit in crisi, & supplendum, imperfecta, in qua materia non evacuatur ad extra corpus, sed permutatur de membro ad membrum; ut est sententia Principis *secunda 4. cap. 2.* Nicolaus quoque Florentinus vir magnæ famæ, *sermone quinto cap. de colica* declarans sententiam Principis allegatam dicit, colicam illam fuisse contagiosam, merito dispositionis aëris, nunc istud corpus ad colicam perducentis, nunc illud, non quod unum corpus alteri communicat, & voluit ipsam colicam simul posse multos invadere, ex aëris dispositione, ad illud disponentis, & ex consequenti esse morbum epidemiale, & pestilentialem, differunt enim apud Simonem Januensem sicut superius, & inferius, licet apud Alexandrum & Galenum aliter esset dicendum, ut supra dictum est; colica vero causata ex causa propria alicui homini, & non ex aëris dispositione, non erit epidemialis, secundum quod habetur ex dictis Gentilis, est quod morbus Gallicus est epidemialis, cum multos simul invadat ex aëris mutatione, quod confirmatur auctoritate Alexandrini Commentatoris *libro epidemiarum in proœmio*, ubi hanc fecit morborum divisionem. Namque alii quidem sunt particulares, id est particulariter sparsi, alii vero communes, & communes, hi quidem consueti, & cogniti, & dicuntur endemii. Alii vero supervenientes, & inconsueti, nuncupanturque epidemici, & particulares quidem sunt, quando in eadem civitate differentibus hominibus differentes morbi superveniunt (verbi gratia) huic quidem tertiana febris, alii vero quartana &c. endemi autem sunt, sicut quando in aliqua civitate, aut propter aquas consuetas, aut propter ali-

Quid tale consuetum, communes morbi hominibus contingunt, ut nephritis endemia, quæ passio nephritica potest esse non endemia, ut si uni soli accideret ex causa speciali, & illi propria, & propterea morbus endemialis à non endemiali non differt specie, sicut non differt epidemicus, à non epidemico specie. Imo, ut diximus, postea subdit, epidemici autem sunt, sicut quando mutatur aër secundum substantiam, sive secundum essentiam, aut secundum qualitatem, sicut dicit præcipue Hippoc. Si enim hyems sicca, & borealis fuerit, ver vero pluviosum, & austrinum &c. Si autem secundum essentiam corrumpatur, generat morbos pestiferos, & paucis interpositis verbis dicit, nunc igitur non intendit Hipp. determinare de particularibus morbis, hoc enim facit in *Aphorif.* neque de endemis, quia de his determinat in *libro*, qui dicitur *de aëre, locis, & aquis*, sed de epidemicis determinat, & paucis interpositis, facit unam divisionem morborum inquit, hi quidem sunt particulares, hi quidem endemici, alii vero epidemici, & paucis interpositis, & ad ea, quæ sunt extra naturam, devenire, & determinare in his particularia, & universaliter dicta, sicut habent aphorismi, ibi enim, sicut à divina quadam virtute universaliter morbos compilavit, postea oportet determinare endemicos morbos, sicut fecit in hoc, qui est de aëre, locis, & aquis, post autem epidemios &c. ex quibus duo concludo, primo quod morbus Gallicus, cum non sit particularis, ex quo plures affirmant, nec endemicus, cum non merito alicujus rei propriæ alicui civitati multos invadat, sed merito dispositionis aëris, qui epidemialis convenienter appellari debeat. Cum enim divisio illa posita à Jo. Alexandrino sit sufficiens, omnes morbos amplectens, hic autem morbus non contineatur sub primo membro illius divisionis, nec secundo, ut dictum est, ergo continebitur sub tertio, & erit morbus epidemialis ex aëris dispositione causatus, ut omnes concedunt, & infra declarabitur. Secundum, quod infero, est, quod frustra laborant, qui morbum Gallicum ab Hipp. 3. *Aphorism.* illo Aphorism. ubi morbos æstivos enumerat, volunt esse comprehendum, non enim Hipp. in hoc Aphor., ut dicit Joan. Alexandrinus, determinat de morbis epidemicis, sed de particularibus universaliter, tamen quia scientia de universalibus existit, ut habetur *primo posteriorum*, & 7. *metaphysica*. morbus etiam Gallicus universalis, & epidemicus est, & ideo determinatio, & enumeratio, non ad librum Aphorismorum, sed epidemiarum pertinet, sicut quoque endemiorum morborum determinatio non ad librum Aphorism. sed ad *librum* Hipp. qui *de aëre, aquis, & locis* inscribitur, pertinet, neque propter hoc de insufficientia in hoc Aphor. redarguendus est noster Hipp. ut intelligenti manifestum est, ac confirmatur auctoritate Galen. *primo regiminis acutorum, commentario decimo, ad principium* dicentis: significavit Hipp. per sermonem suum illum, quæ ex ægritudinibus est ægritudo, quæ communicat multis hominibus in hora una, & quando ægritudines sunt perniciosæ, nominatur ægritudo illa mortalis, & quando sunt faciles, nominantur nomine alio, quod ipsam significat, nominatur itaque ægritudo Alguesed, ita ut sit ægritudo Alguesed hæc ægritudo, quæ multiplicatur in una regione, & sit mortalis ipsa ægritudo Alguesed perniciofa, & hoc forte melius est, & est generans aliud ex generantibus ægritudinum aliarum communicans multis, & nominatur ægritudo diversa, & proprie coram omnibus istis ægritudinibus, sicut illæ quæ accidunt ex regione, & læduntur per eas homines, secundum modos diversos multosque, & non est earum generatio communis, & quibusdam interpositis dicit. Nam ægritudines perniciosæ parum accidunt, de eventu autem harum, quas Hipp. diversa nominavit, cucurrit consuetudo, & sunt illæ, in quibus est sermo ejus in hoc libro, in ægritudinibus autem, quæ nominantur Alguesed, loquitur in libro suo, qui nominatur epidemis, & loquitur de ægritudinibus regionalibus in libro suo, de aëre, aqua, & locis, & non singulariter de ægritudine, vocata mortalis, facit librum proprium, quoniam

narravit in libris suis, quoniam est una ægritudinum Alguessed, ubi advertendum, quod ubi textus Hipp. ex Arabico translatus habet Alguessed, textus ex Græco dicit epidemi, vel epidemialis morbus, & ex consequenti Alguessed ægritudo est epidemialis, ex quibus dictis Galen. habetur divisio quadruplicis ægritudinis, scilicet quædam ægritudines dicuntur consuetæ, de quibus loquitur Hipp. in *libro regiminis acutorum*, quædam ægritudines inconsuetæ sunt, de quibus loquitur in *libro de aëre, & aqua*, quædam Alguessed, de quibus loquitur in *libro epidemiarum*, quædam mortalis Alguessed, de quibus loquitur in *libro proprio*, quem de illis composuit; ex quibus omnibus concludenda illa duo, quæ fuerant conclusa ex dictis Joan. Alexandrini, primo quod morbus Gallicus sit ægritudo communis inconsueta, non perniciofa, nam continetur nisi sub tertio membro illius divisionis, & ex eo consequenti, quod sit ægritudo epidemialis, ut in consequenti patet. Secundum quod si de tali ægritudine Hippoc. non fecerit mentionem, non est mirum, cum ejus determinatio non ad librum epidemiarum, verum ad librum Aphor., pertineat.

De secundo quæsito, licet sit de nomine solum, de quo medicus artifex realis non debet esse sollicitus, tamen bonum est videre, utrum veteres medici, scilicet Hipp. Galen. Avicen. & reliqui istam ægritudinem cognoverint, & quo nomine ipsam nominaverunt, constat enim quod hoc nomen male morigeratum nomen est commune ad occulta ulcera, & tumores causatos à melancholia, ut voluit Galen. in *libro de tumoribus causatis præter naturam, capitulo de rheumatibus melancholicis*, & ex consequenti non est nomen proprium morbi Gallici, nec Galenus per illud verbum intellexit, alumera, quod est agere de variolis, & morbillis teste Avicen. *prima quarti. cap. de morbillis*, & exponitur ab auctore pandectarum variola etiam non est nomen proprium morbi Gallici, nec Avicen. per alumera morbum Gallicum intellexit. *exanthema* etiam non est nomen proprium morbi Gallici, est enim in summitate cutis ulceratio subrubra, & aspera, cum his pustulis, quæ ex urtica, & calore nascuntur, ut Simon Jan. refert in dictione *exanthemata*, autoritate Alexandri, vel scabies ulcerosa, & maxime faciei, ut idem dicit autoritate Theodori Prisciani, pustula rubra auctoritate lib. de doctrina Græca, idem dicit ex auctoritate Pandectarum, dictione *exanthemata*, Joan. etiam aliter. secundo epidemiorum, alia sunt phymata, & alia exanthemata, phymata quidem sunt à profundo carnis egredientia, & carnem erodentia, exanthemata vero sunt, quæ cutem solum lædunt, multoties autem phymata exanthemata, & exanthemata vocant abusive phymata, ex quibus concluditur, tale nomen exanthema non esse proprium morbi Gallici. Sed secundum aliquam ejus interpretationem, posset esse nomen commune sibi, & aliis morbis. Nec saphati nomen est proprium morbi Gallici; quoniam ab auctore Pandectarum, in nomine saphati exponit, id est pustulæ faciei, morbus autem iste non tantum est in facie, sed totum occupat corpus cum capite. Serapio vero *primo Breviarii, cap. de saphac*, inquit, saphac est tumor, qui accidit in cute, quæ est supra caput, & est de genere apostematum, carnem aggredientium

. . . à proprietate sequentium ea, quod est, quando cum ea accidunt quædam foramina parva tenuia valde, ex quibus refudat aqua, & humor subtilis. Rhafis ad Almanf. cap. 16. inquit, saphac sunt ulcera habentia crustas, quæ in capite nascuntur, vel facie. Idem Rhafis cap. divisionum cap. 110. de parvis pustulis in capite, ex quibus concluditur, quod saphac est passio capitis, & totius corporis, sicut morbus Gallicus, & ex consequenti non est sibi nomen proprium semper conveniens. Prædicti enim auctores, & Mesues & Avenzoar, loquentes de saphac, simul ponunt capitulum de saphac, cum aliis capitibus, in quibus loquuntur de passionibus capitis, & faciei, quod non esset, si esset ægritudo communis toti, sicut morbus Gallicus, unde Avenzoar inquit, saphac est ægritudo, quæ accidit in carne, coloris, pulmonis, cum parvis pustulis, & accidit in cute capitis hæc ægritudo, sive in facie, tamen verum est, quod synonyma Avicen. faciunt differentiam inter saphac, & saphati. Primum enim sunt maculæ rubræ, quæ fiunt cum pustulis parvis, secundum vero est Botor humida, quæ emittit virus, & videtur esse species saphati, de quo loquitur 7. *fen. quarti. tract. 3. cap. 1.* & ibidem etiam appellatur cefferugi, & propterea Avicen. quasi se excusando, quod determinet de saphac in *fen. de decoratione*, cum reliqui doctores allegati, de ipsa determinantes in tractatu de dispositionibus capitis, & contentorum, volunt esse passionem capitis, dixit, & currit consuetudo in pluribus libris, ut dicatur in cap. decorationis, quia Rhafis ait in lib. divis. quod passiones capitis apparentes, sunt dispositiones capillorum, de fursure capitis, & pustulis parvis capitis, quorum tractatus in rubrica de deco-

ratione habetur, & ægritudinibus, quæ sunt in manifesto corporis. Credimus ergo Avicen. accepisse saphac, sicut fecerunt Serapio, Rhafis, & alii Arabes, tum propter excusationem, tum quia remediis, quibus ipsi utuntur, in saphac, & ipse utitur, itaque apud ipsum erit passio capitis, & non totius corporis, sicut morbus Gallicus, & ex consequenti saphati non erit nomen proprium morbi Gallici, etiam secundum Avicen. Quod etiam morbus Gallicus non sit aliquod apostematum calidorum enumeratorum ab Avicenna, 3. *fen. quarti*, in qua agit de omnibus apostematibus calidis, & frigidis, patet discurrendo per omnia illa apostemata, nam non est phlegmon, cum sit solum apostema sanguineum, nec erysipelas, ut satis est clarum, si legatur capitulum ejus. Similiter nec formica absolute, nec formica miliaris, nec ignis Persicus nec pruna, nec inflatio, nec effare, uti satis patet legenti illa capita, & multo minus non est gangræna, nec aschachilos, nec estiomenon, nec altoin, id est, anthrax nec est de numero apostematum

in glandulis, ut patet per se, nec est morum, cum plurimum accidat in ano, aut vulva, & ideo non continetur sub aliquo capitulo apostematum calidorum, enumeratorum a principe ibidem, & non est etiam aliquod frigidorum, primo non est endemia, nec de numero nodorum, aut glandularum, uti satis constat, nec scrophularum, non est etiam almisanus, id est nodus ut patet, non cancer, nec est de numero apostematum ventosorum, & vet non est, non vena, nec altoin, non lepra, etsi ei satis assimiletur, non igitur est aliquod de apostematibus enumeratis in *tertia fen. quarti*. Non est etiam de apostematibus dictis bothor, ut non variolæ, aut morbilli, aut effare, aut desudationes, nec formica, aut clavus, aut verruca, aut scabies, nec ampullæ, dependentes ab aquositate, nec inflativæ dependentes à ventositate. Non est etiam de numero bothor juncturarum, de quibus Avicen. 22. *tertiæ capitul. 28.* non est etiam varix aut elephantia, & ideo videtur, quod Avicen. nec in tertio, nec in quarto, de hujusmodi morbo determinaverit, & ex consequenti nec Hipp. nec Galen. ejus interpretes, ut refert Avicenna *prima primi cap. de ætatibus*, ex quibus probabiliter concludi potest, hujusmodi morbum Hipp. Galen. Avic. fuisse incognitum, & aliis medicis antiquis, ac propterea ejus nomine proprio caremus. Si enim Avic. ipsum cognovisset, utique de eo capitulum aliquod ipse fecisset, ac nomine proprio appellavisset, sicut in cæteris morbis fecit, quibus propria dicavit capitula, licet ex multis humoribus possint generari, sicut pleuresis, squinantia, quæ licet à quolibet humore possint causari, tamen Avicen. eas proprio nomine appellavit, & de eis propria fecit capitula, ipse etiam Bothor nomina dedit propria, & de eis propria capitula fecit, ut de variolis, morbillis, effare, erysipelate, verrucis, desudationibus, de morbo vero dicto Gallico, nec ab ipso fuit nominatus, nec de ipso capitulum aliquod fecit, præterea dolores, qui accidunt in tali morbo, non sunt de numero dolorum juncturarum, de quibus determinat Avicenna *vigesima secunda tertii cap. 5.* cum illi dolores causantur à materia recepta in concavitate juncturarum, quæ augmentata extendit juncturas, & nervos, & musculos ipsam continentes, causat dolorem, non quod materia illa recipiatur in nervis, & propterea podagrici non spasmanentur, quia materia illa in nervis non recipitur, nec nervi tument, licet junctura intumescat, propter causam jam dictam, quam sententiam accepit Avic. (ipso referente) à Galen. 6. *Aphor. com. 49.* licet de spasmo videatur dicere Gal. sed in morbo Gallico junctura sine tumore dolent, & videtur dolor ille non causari sicut dolor juncturarum, cum in morbo Gallico junctura non intumescant, dolent etiam aliæ partes à juncturis, de quo nec Avic. nec Gal. nec alii aliquam fecerunt mentionem, neque modum dederunt, secundum quem causetur dolor, & tamen mentionem fecerunt de doloribus aliorum membrorum, sicut capitis, aurium, oculorum, pectoris, stomachi, hepatis, splenis, intestinorum, dorsi, renum, matricis, testiculorum, & omnium juncturarum, hic autem dolor, qui accidit in morbo Gallico, non est aliquis illorum, nec videtur causari sicut illi, & maxime dolor juncturarum, & propterea videtur, quod isti dolores veteribus medicis fuerint incogniti, & ideo de eis minime loquuti sunt, nec propter hoc de insufficientia sunt redarguendi, sunt enim aliquæ ægritudines, quæ non accidunt, nisi longis temporum interval-
E
lis, & fortes stellarum conjunctiones non fiunt, nisi in magno temporis decursu, & forte sequuntur alias causas, raro contingentes & in magno temporis intervallo, ut refert Avicenna, *tertia quarti cap. de vena medena*, nunquam enim inquit se vidisse talem ægritudinem, nunquam vidit febrem septenam, aut novenam, & ideo negat eas dari ut inquit Avicenna 1. 4. *cap. de febre sextana, & septena*, & similibus eis, ac ibi inquit, non debemus negare ægri-

ægritudines, quas non contingit videre in tempore quo-
dam, & quadam regione, nam hoc genus comprehendi-
tur per multitudinem gentium, & eodem cap. dicit, & aliquan-
do pertransit magna annorum revolutio, in qua non viden-
tur fieri aliquæ ægritudines, sicut Galen. non vidit lapi-
dem egredientem ab intestinis (ita ipso referente *libro de interioribus*) & tamen Gentilis vidit ipsum bis, non tamen
fuiſſet conveniens Galen. negare hoc, affirmat etiam Gen-
tilis, vidisse lapidem se à stomacho per stomachum egres-
sum, post vehementis stomachi dolores, à præcessoribus
noſtris non viſum, & tamen non debet hoc negari, sed
concedi ſicut monſtruoſum, raro eveniens, ſicut ergo æ-
gritudo iſta, ſcilicet lapis in ſtomacho fuit incognita Ga-
len. Hipp. & Avic. quia ſuis temporibus non apparuit, quæ ta-
men apparuit tempore Gentilis, & ſicut vena medena apparuit
tempore medicorum præceſſorum Galen. & ſicut febris
ſeptena, & novena, quæ tamen ægritudines temporibus
Galen. non acciderunt, eo, quia non fuit niſi cum magnis
temporum periodis, ideo non reputatur inconſuetus, B
quod morbus Gallicus apparuerit temporibus noſtris, qui
tamen temporibus Hipp. Gal. & Avic. non fuit, non ta-
men dico, quod nunquam fuerit, imo neceſſe eſt, ipſum
fuiſſe, ſi mundus eſt æternus, ut voluit Ariſt. 8. *phyſ.* &
primo cœli: etenim oppoſitiones infinites reverſæ ſunt ad
nos, ut primo cœli: & idem iudicium de omnibus aliis
erit rebus propter eaſdem factas ſtellarum conjunctiones,
& cauſas ipſarum productivas, ſi autem mundus eſt factus
de novo, ut rei veritas eſt, credimus etiam talem mor-
bum alias fuiſſe, non tamen tempore Hipp. Galen. & A-
vicen. Avenzoar etiam *ſecundo tractatu*, ſui *theſiſ cap.*
vigeſimo ſecundo, poſuit ægritudinem cauſatam à vermē
generato inter carnem, & cutem, quem ſi medicus occi-
dere neglexerit, poteſt inde magnum ſequi nocumentum,
nec illa ægritudo eſt vena medena, ut patet per ipſum Aven-
zoar, qui de eis diſtincta fecit capitula, & diverſa applicat
remedia, hanc tamen Avic. non cognovit, uti patet le-
genti libros ſuos, nam determinavit de vermibus generatis
in inteſtinis, *decima ſexta tertii tract. quinto cap. primo* &
de vermibus generatis in capite, & *facie*, eadem *primater-*
tii tract. ſecundo cap. tertio, de verme autem generato in-
ter cutim & carnem nullibi mentionem fecit, & ex con-
ſequenti talem ægritudinem ignoravit, & ex conſequenti
Galenus & Hipp. quorum ipſe eſt interpres, & . . .
. . . ignoraverunt autem omnes medici excepto Azaravio
tuſſim cauſatam ab animalibus generatis in canna pulmo-
nis, & locis . . . quæ animalia minora ſunt mu-
ſtillionibus, & tranſeunt de loco ſuæ originis, & concita-
tur tuſſis ex illorum motu, & quando quieſcunt in loco
ſuo, quieſcit tuſſis ipſa, ut voluit Gentilis *decima ſecundi*
cap. de tuſſi, ideo ſi curantur propter cauſam ſuperius di-
ctam. . . nec omnium ægritudinum cognitarum
temporibus ſuis Hipp. Galen. & Avicen. cauſas curativas
perfecte enumerant, ut expreſſe Hipp. in ſuo jurejurando
artem extrahendi lapidem ex veſica perfecte ſeignorare fa-
ſus eſt, quam tamen perfectam habet his temporibus Jaco-
bus, quem ego vidi extrahere lapidem magnifice, & mire
ex veſica, & poſtea locum conſolidare, & quaſi omnes e-
vadunt, Conciliator *differentia* 193. inquit, & fortassis eſt
medicina, nobis tamen occulta, quæ curare poſſet præſer-
tim juxta illud Hermetis, mineralibus, & vegetabilibus in-
ſunt virtutes mirandæ, quæ ſi noſcerentur, eis homines o-
perarentur, quæ arte magica conſciuntur, talia autem
magis brutis quam nobis nota ſunt, unde Zoar, ſunt me-
dicinæ ulcerationis pulmonis, & ejus infirmitatis exiſten-
tes in mundo, nobis tamen ignoratæ, quoniam quando in
pulmonibus ovium alteratio exiſtit; exeunt tunc à com-
munitate gregis quærentes aliquid auxilii, & dicunt nobis
paſtores, quod comedunt illæ oves herbas, quibus comestiſ
mox revivifcunt, & perfecte ſanantur ex ſuis ulceribus, & ego
(inquit) vidi pulmones ovium, in quibus jam inceperat
ſieri veſtigium ſolutionis continuitatis, & apparebat ta-
le veſtigium in ipſis in aliqua parte, in alia vero parte ap-
parebat opus ſanationis, & conſolidationis carnis pulmo-
nis manifeſtum. Nunc autem non eſt aliquis, qui ſciat
illam herbam, nec credo ante nos fuiſſe, qui ſciverit il-
lam, quod etiam poteſt conſirmari quando medicinæ ſunt
qualitate operantes vel manifeſta, vel occulta, ſi manife-
ſta, caleſcendendo, inſrigidando, humectando, & exſic-
cando, quod maxime via experimenti cognoscitur, ut in-
quit Avicenna *ſecundo canonis capitulo ſecundo*, nam con-
tingit, quod aliqua erit medicina calida ad corpus homi-
nis comparata, quæ comparata ad corpus equi vel leonis, e-
rit medicina frigida, Rheubarbarum. Si vero à qualitate oc-
cultâ operatur, ut Pœonia, ab Epilepſia liberat: hoc experi-
mento ſciri poterit, & ab effectu, ad hoc autem niſi experi-
mentum faciendum, & medicinam exhibendam moti fue-
runt medici, ut inquit Conciliator *differentia prima* aut à
caſu, ut *ſeptima quarti, capitulo de lepra*, ubi recitatur hiſto-
ria de leproſo ſanato ex potu vini, in quo vipera erat ſuffoca-

ta, vel caſu, quo quis eo vino volebat homines interfice-
re, & ſanatus eſt ille, ex quo poſtea medici cognoverunt,
carnes viperinas in curatione lepræ plurimum conferre;
vel ex ſomnio ſicut *ſecundo can. cap. de urina*, ubi refer-
tur de ſplenitico curato, & etiam *ſexta tertii capite 15. de*
apſtemate linguæ curato ex ſucco lactucæ, vel exemplo,
ſicut dicit cognitum fuiſſe fœniculum oculis conferre ex-
emplo ſerpentis egredientis cavernas, & oculos fœniculo
fricantis, vel Dæmonum revelatione in ſomno, vel in vi-
gilia, quod etiam Angelorum revelatione fieri poterit, ut
Ariſt. & Averr. in *de ſomno & vigilia*, & nomen Dæmo-
nis etiam ad Angelos referas, cum ergo poſſint eſſe mul-
ta animalia, mineralia, plantæ, ægritudinibus proſicua, no-
bis tamen ignota ex defectu caſus, vel ſomniorum, vel
exemplorum, vel ex Demonum revelatione nobis illa notiſi-
cantium; non videtur à veritate alienum Hippocratem, Ga-
lenum, Avicennam, & alios medicos clariffimos illa la-
tuiſſe, quia ad eorum cognitionem per Dæmonem, & à
priori, aut certitudinaliter, & ſcientifice perveniri non po-
teſt, ſed ſolum modis iſtis caſualibus, & contingentibus,
& propter hoc videmus Avicennam in parte curativa mu-
lierum medicinam recitare & in *prima tertii 38. cap. de*
cura hemicranie, & in aliis locis, & ideo non eſt miran-
dum, ſi quandoque aliqui empirici aliquas ægritudines me-
lius curant, quam doctiſſimi viri, & id de facto in morbo
Gallico contingit, qui ut in pluribus non niſi à barbiton-
ſoribus, & empiricis curantur. Cum medicinæ illius mor-
bi curativæ, magis ipſis, quam doctiſſimis viris notæ ſint.
Sed ut negotium hoc perficiatur, opus eſt declarare, quid
ſit iſte morbus Gallicus, & quæ ſint ejus cauſæ primiti-
væ antecedentes, & conjunctæ. Ego ſalvo ſemper melio-
ri iudicio, credo morbum iſtum non unum, ſed plures,
videlicet tres, duo quorum poſſunt ſimplices appellari, ter-
tius vero compoſitus ex illis duobus, primus eſt puſtulæ
diverſorum colorum, & quæ . . . quandoque enim majores,
quandoque minores, à quibus quandoque emanat vi-
rus, & ſanies, & quandoque non, ut plurimum ſine pru-
ritu, forte propter materiæ groſſitiem, totum corpus quan-
doque à capite uſque ad pedes occupantes, quandoque non
totum corpus, ſed magis eam partem ſuperiorem, vel infe-
riorem, ut plurimum tamen magis ſuperiores partes, ut
caput, faciem, & collum, manus, & brachia infeſtat, quam
inferiores, videlicet ventrem, coxas, tibias, pedes, pud-
bunda tamen ut in pluribus occupant, in quibus; quan-
doque, immo frequentiffime incipiunt, nonnunquam ta-
men à capite, vel facie, raro autem, vel nunquam caput
& facies ab his puſtulis abſolvuntur. Cauſa conjuncta iſtarum
puſtularum, ut opinor, humor eſt in quali peccans, vel in
quali, & quanto, non unus, ſed plures, raro enim apo-
ſtema ab uno ſolo humore ſit, teſte principe *tertia quar-*
ti, capitulo primo ad finem; forte aliquando iſti humores
ſunt æquales, ut in pluribus: tamen ſunt alii, vel aliis do-
minantur, hic dominans, ut in pluribus, videtur eſſe me-
lancholia, cum hujusmodi apoſtemata ſemper fere dura
ſint, & ad nigredinem trahentia, vel fuſcedinem, vel etiam
phlegma ſalſum, atque iſta ſua materia; faciens puſtulas
in morbo Gallico non eſt longinqua à materia faciente
ſcabiem, unde morbus iſte ſcabies magna poteſt appellari,
& forte eſt illa ſcabies magna, de qua loquitur Avenzoar
tertio tractatu Theſiſ, capitulo primo. Materiæ enim iſta-
rum trium diſpoſitionum ſcilicet ſaphati, impetiginis, &
ſcabiei, non ſunt multum differentes, & videntur conjun-
ctæ, ut patet ab Avicenna, in propriis capitibus ægritudi-
num iſtarum, immo ſcabies quandoque ad ſaphati, & ad
impetiginem permutatur. Cauſa antecedens, ſunt humo-
res mali, in quali peccantes, nam ſunt in via expulſionis
à partibus interioribus, & profundo corporis ad exteriores,
& virtus expellens, volens mundificare membra principa-
lia, & partes interiores ab hujusmodi malis humoribus,
(quæ ſunt nobiliores partibus exterioribus, & forte ex mul-
titudine ſuperfluitatum ipſarum quandoque aggregantur in
corpore) expellit eas ad cutis exteriora, & corrumpit, ut
inquit Serapio *quinto ſui breviarii, capitulo primo*, & *ſe-*
cundo, ex quibus infero non eſſe unum univerſaliter, quod
quanto puſtulæ iſtæ multiplicantur, morbus ſit minor, i-
mo eſt major, cum ſignificent majorem quantitatem hu-
morum peccantium, ſicuti & in ſcabie, & variolis maxi-
me videmus ægritudines illas eſſe deteriores, quanto ma-
gis puſtulæ illæ multiplicantur, ut eſt ſententia principis
prima quarti capitulo de variolis, verum tamen eſt ſi ſiunt
à virtute volente mundificare partes interiores, & nobilio-
res ab illis malis humoribus, quod quanto hujusmodi ma-
li humores magis pelluntur ad extra, tanto magis ægritu-
do eſt ſalubris, quod ſi hujusmodi materia remaneret in
partibus interioribus, & nobilioribus, tunc cauſaret æ-
gritudinem deteriorem, ſicut univerſaliter ægritudi-
nes membrorum intrinſecorum, & principalium, ſunt
deteriores cæteris partibus membrorum exteriorum æ-
gritudinibus, & vilium, tamen comparando puſtulas

exteriores inter se, quanto sunt plures, tanto deterior est ægrotudo, licet sit minus mala, quam si materia remansisset ad intra. Causa autem primitiva est mutatio non naturalis aëris ad calidum, & humidum, deterior inter omnes mutationes ad qualitates manifestas, ut inquit Avenzoar *tract. 3. Thysir cap. primo*, & Avic. 2. *primi cap. 4.* mala ergo qualitas illa debilitans virtutem est causa, quod humores non bene regulentur à virtute debili ab aëre calido & humido, præternaturaliter alterato putrescente, ac quandoque ad qualitatem venenosam permutato, ut in febre pestilentiali, medici enim habent proprietatem occultam, conceduntque eam proprietatem, ut Avic. in *tract. de viribus cordis, cap. 10. de proprietate*, & Mesues *de consolatione medicinarum cap. primo*, ubi dicit, quasdam medicinas conferre à qualitate occulta, ut patet ab Avic. 2. *primi cap. 2.* dicit enim medicinam curare aliquando à proprietate occulta, sicut pæonia epilepsiam 2. *can. cap. proprio de cura epilepsie.* similiter hyacinthus liberat à fulgure, ut 5. *de simplicibus cap. de hyacintho* habemus, & hoc non est à qualitate manifesta, ergo præter qualitates manifestas, est ponere occultas, licet Arist. *prima problem.*, particula videatur eas negare, sicut ergo Pæonia confortando virtutem, quæ est illa, quæ universaliter curat, ut *tech.* omnium natura operatrix, medicus vero minister, & Avic. *de cura putridarum in generali*, ait, quod medicus facit quod virtus super naturam reddatur potentior, & sic morbus curatur; igitur per oppositum qualitas illa occulta mala in aëre, debilitando facit, ut humores facilius vincantur, & superentur à calore & humiditate aëris, & universaliter à caliditate præter naturam, vel à quolibet agente, ipsos præter naturaliter disponente, quodcumque sit illud, sed tunc esset locus speculationis, quid sit illa fortificatio, & debilitatio virtutis, & utrum virtus intendatur, vel remittatur, & quid sit illud, quod ipsam requirit, vel deperdit, ratione cujus efficitur fortior, vel debilior ad agendum, vel patiendum, ex quo non est aliqua ex qualitatibus manifestis, & forte est qualitas occulta membro impressa, cum qua membrum, vel virtus redditur fortior, vel debilior ad agendum, vel patiendum, sed non quod virtus in se sit facta debilior vel fortior, intensior vel remissior, sicut appropinquatio agentis ad passum, vel ejus distantia faciunt, quod agens redditur fortius, vel debilius ad agendum, & non propter hoc redditur intensius, vel remissius, sicut cum caliditas in membro denso redditur fortior ad agendum, quam in subiecto raro, licet non intendatur, aut remittatur, & si cui ista difficilia sunt, & propter hoc forte Arist. non posuit istas qualitates occultas, causas, dicent, hujus malæ dispositionis aëris sunt formæ cœli, facientes esse nunc illud, nunc aliud, cujus adventus ignoratur, per formam autem planetarum, constellationes, & stellarum constitutiones exponit Gentilis, & licet causæ terrestres possint esse causa hujus aëris dispositionis, quæ dicitur quædam aëris putrefactio, similiter sunt venti deferentes ad locum bonum malos vapores, vel fumum ex locis fætidis, in quibus sunt valles profundæ, corpora extincta occisa, non tumultata, & foras se etiam propinqua loco, in quo vivimus, & quandoque accidunt putredines in interioribus terræ, propter causas, quarum eventus ignoratur, id est constellationes respicientes sinus terræ, ut exponit Gentilis, quia hujusmodi mala qualitas occulta, & quandoque venenosa, ut in feb. pestilentiali, plurimum videtur causari à corporibus cœlestibus, & stellarum conjunctionibus determinatis, quia omnis forma in actu continetur in primo motore, & in potentia in prima materia, ut Averr. ait *duodecimo metaph.* licet ergo in visceribus terræ, & vaporibus elevatis à corporibus mortuis sit hujusmodi qualitas occulta, quia tamen non potest reduci in qualitatem manifestam tanquam in causam, sicut in cæteris proprietatibus, ideo & horum sunt formæ ex formis cœli; & hoc est quod dicebat Mesues dotatum esse unumquodque duplici virtute, elementalī scilicet, & cœlesti, aër enim putridis causat febrem pestilentialem mortalem, quod non facit principaliter propter calidum & humidum, ut ait Avicenna *secunda primi, capitulo de impressionibus aërearum mutationum*, quod vero in ejus existit substantia, est ut ejus substantia ad malitiam convertatur, non ideo quod aliqua suarum qualitatū valde fortior facta fuerit secundum augmentum & diminutionem, & hoc est pestilentia, in quibus verbis voluit Avicenna, istum aërem habere magnam rationem qualitatis occultæ, quam mutationem in substantia appellavit, sicut medici universaliter dicunt operationem provenientem à qualitate occulta, provenire à tota sui substantia, quæ non est aliqua qualitatū manifestarum, calidarum, frigidarum, humidarum, aut siccarum, & hoc est quod subdit: hujusmodi vero aër putrescit quandoque, & convertitur ejus substantia ad malitiam, per hujusmodi malitiam in aëre, & aqua, intellexit qua-

alitatem istam occultam malam, venenosam, quod potest ratione probari, quia malitia ista non est substantia, quoniam tantum esset transmutatio substantialis, & omnis substantia non lædit immediate, sed mediante aliqua qualitate, ut habetur ab Aristotele in *de sensu & sensato*, ignis enim, inquit ipse, non agit in quantum ignis, sed in quantum calidus, si autem est à qualitate, tunc, aut ab occultata, aut à manifesta: non à manifesta, quia vel calida, vel humida, & sic de aliis qualitatibus manifestis, & scibilibus, & tantum aër calidus & humidus esset magis noxius, & putridus, & pestilentialis, quod est contra ipsum, & veritatem, ergo qualitas erit occulta, & hoc est quod dicebat princeps *prima quarti, capitulo de feb. pestilentiali*, loquens de aëre, & aqua putridis, accidit aëri, inquit, mala qualitas, quæ mala qualitas non potest esse manifesta, ut deductum jam est, erit ergo occulta, venenosa, mala, & propterea appellatur mutari in substantia, mutatio autem quoad qualitatem manifestam vocatur alio modo, scilicet ad calidum. Veruntamen ad talem qualitatem occultam, calidum requiritur in certa proportionē caliditatis, & humiditatis præter naturam, sicut est de aliis proportionibus occultis, quæ requiruntur cum certa proportionē qualitatū primarum, sicut formæ substantiales & illam requirunt, & hoc voluit Avicenna *secunda primi, doctrina secunda, capitulo quarto*, dicens ex complexionibus aëris dignior, ut convertatur ad putrefactionem est calida & humida complexio, & ista qualitas occulta maligna, quæ causat dispositiones malas, quas enumerat Avenzoar *tertio Thysir, capitulo primo*, videlicet quod supervenit hominibus incendium magnum, ita quod videbantur esse ab igne adusti, & in principio habebant pruritum magnum, & multis hominibus ceciderunt crura, & coxæ, & muscoli, & ossa in magna quantitate, & paucis interpositis dixit, quod febres, quæ tunc temporis veniebant, non erant fortes, nec violentæ, sed erant lentæ, & quietæ, in tantum quod quasi occultæ esse reperiabantur, & paucis interpositis, & febres deteriores sunt valde cæteris febribus, & longiores à salute, quod credo esse ratione malæ qualitatis occultæ, & venenosæ, & non ratione caliditatis, quia erant lentæ, & quod à tempore Hippocratis hucusque non fuit epidemia illa pessima, ex quo sequitur, ut supra dicebatur, quod sunt aliquæ ægrotudines, quæ non accidunt nisi in longissimis temporum intervallis, & subdit, sed bene vidimus pruritus validos, & scabies magnas, & variolas, & morbillos, & putridas febres, & apostemata perniciofa, ex quibus patet aërem ad calidum & humidum alteratum cum illa dispositione occulta, causare & febres pestilenciales, & morbum Gallicum, quem, ut puto, intellexit Avenzoar per scabiem magnam, & secundum quod illa putredo aëris cum proprietate occulta, est malignior, vel minus mala, potest causare ægrotudines deteriores, vel minus malas, & in tantum quandoque procedit putredo, vel mala qualitas venenosa, quod non solum homines moriuntur, sed animalia bruta, & plantæ, ut inquit Haly abbas *quinto Theoricæ capitulo undecimo*. Utrum autem illa qualitas occulta interficiens homines, & bruta, & quandoque homines, & non bruta, & aliquando bruta, & non homines, ut aliqui dicunt, sit una diversificata ex majori malitia vel minori, vel sint plures, erit dignum speculatione, & licet corpora cœlestia, ut in pluribus, sint causa generationis, & conservationis hominum, & reliquorum animalium (juxta illud philosophi, & aliorum philosophorum: sol & homo generant hominem, quod intelligendum est universaliter de corporibus cœlestibus omnibus, & universalibus, quia non est major ratio de uno quam de alio, unde Aristoteles, *primo Meth.* Necessè est hunc mundum inferiorem superioribus esse contiguum, ut inde omnis virtus gubernatur) tamen aliquæ stellarum conjunctiones, & influxus possunt esse causa corruptionis. Immo idem Planeta quantum ad diversa loca, juxta illud philosophi secundo de generatione, propter motum Solis in obliquo circulo fiunt generationes, & corruptiones, accedens enim est causa corruptionis, mortalitates enim magnæ, & prælia, in quibus multi homines moriuntur, ut innuere videtur Avicenna in sua sufficientia, sunt ex intentione naturæ universalis, ut præsentia cedant futuris, non enim est dignum, ut ea, quæ sunt, semper sint, & ea, quæ sunt non entia, semper sint non entia, & nisi essent istæ mortalitates, terra non sufficeret ad alendam tantam multitudinem hominum: concludendum ergo, corpora cœlestia non tantum generationis, imo corruptionis esse causas per se, non tamen immediate, nec est inconveniens idem esse contrariorum effectuum secundum dispositiones diversas, atque ista est sententia philosophi & commentatoris *secundo de generatione* ad finem, ex quibus omnibus patet, quid sit morbus Gallicus, sumptus pro pustulis solum, & quæ sint ejus causæ primitivæ, antecedentes, ac etiam conjunctæ. Secundus autem morbus Gallicus, sumptus pro dolore, vel

vel ægritudine, ad quam sequitur dolor, qui est mala complexio, vel solutio continuitatis vel utrumque, existens in musculis, & panniculis ipsos involventibus, & nervis, causa autem conjuncta sunt humores mali, expulsi ad illa loca à virtute debili, non potente illos malos humores expellere ad corporis superficiem, vel propter oppilationem pororum, non tamen taliter moventur ad nervos, ut oppilent transitum spirituum, & causent paralyfin, nec taliter, ut eos contrahant secundum longitudinem, & dilatentur secundum latitudinem, quia tantum causarent spasmus, & taliter quod causarent in eis malam complexionem diversam, vel solutionem continui, vel faciunt utrumque, & forte materia illa solum movetur ad panniculos involventes musculos, qui ossibus sunt propinqui, & propterea videtur, quod dolor eis sit in ossibus, cum tamen ossa non sentiant, nec credo verum esse, quod dolor ille sit accidens apostematis intrinseci, cum nulla ibi sint apostemata, nullus tumor in membris appareat, quæ tamen membra sunt valde extenuata, ut experientia docet, & facta Anatomia, nulla intrinseca apostemata apparuerunt, præterea semper dolerent, cum tamen videamus, eos magis laborare nocte quam die, cujus causa forte est, quod de nocte propter ejus frigus, & pororum clausiorem materia illa minus transpirat, potest etiam esse, quoniam, quando deficit Sol, virtus panniculorum debilitata, facilius recipit materiam dolorem facientem, & forte ambæ concurrunt causæ. Causa autem antecedens sunt humores illi in via ad nervos, & panniculos, causa autem primitiva est aëris intemperies in calido, & humido, una cum qualitate occulta mala ut supra, forte magis debilitans nervos quam alias partes, & magis partes ossibus propinquas, quam alias, propter ossium frigiditatem, & ideo juncturæ magis recipiunt, ac dolent, quia sunt frigidiores, & debiliores, ut inquit Avicenna *vigesima secunda tertii capitulo quinto*. licet alias etiam assignet causas. Tertius morbus est aggregatum ex pustulis & doloribus, & forte materia faciens pustulas, quia magis subtilis pellitur ad superficiem corporis, magis autem grossa remanens intus causat dolores, vel forte subtilis non satis apta expelli ad cutem, pellitur ad nervos, & panniculos, grossior vero pellitur ad superficiem corporis, forte hoc fit à natura symptomatice operante, sicut materia colicæ quandoque pellitur ad nervos, & panniculos partim ad superficiem corporis, hæc tamen probabilia sunt; necessaria fortioribus relinquuntur. Hæc sunt de morbo Gallico, quæ mihi visa sunt probabilia. Si vero has ægritudines Avicenna, Galenus, & alii cognovissent, de illis aliquid tradidissent, sicut apud me satis est verisimile, tantumque dicendum, quod pustulæ saltem confuse & universaliter comprehensæ sunt à principe in *capitulo de saphati*, *tractatu tertio de his, quæ accidunt in cute*, non in colore, ut saphati, ceferugi, & balniati, & alvatus, fecalbotus, ut nonnulli volunt, & sunt ulcera melancholica, quæ apparent in cute, & sunt ex eadem materia, ex qua fiunt varices, ex quibus colligo Rhasim, Serapionem, Mesuem, Avenzoar, & alios; saphati solum accepisse pro cutis passione: Avicenna tamen largius usus est hoc nomine, ut etiam se extendit ad passiones cruris, nisi enim nomen saphati extenderetur ad Alguesex, inconvenienter Avicenna de ipsis determinasset in *cap. de saphati*, idque cum aliis speciebus saphac, nec videtur conveniens, quia nascitur alvatus in cute, sicut saphac, ideo de ipso determinavit in *cap. de saphac*, quia eadem ratione debuisset determinare in *cap. de saphac* de omnibus, de quibus determinat in illo tractatu tertio, ex quo omnia illa nascuntur in cute, ut inquit rubrica, & ideo de verrucis & desudationibus debuisset facere capitulum. nec mirum quod Avicenna aliter sumpserit saphac, quoniam nomina sunt ad placitum, juxta illud doctr. ad placitum poni propria multa notavi, & ipse est de illis, qui volunt nominibus ad placitum uti, ut de ipso affirmat *libro naturalium capitulo de virtutibus interioribus*, ubi virtutem . . . nomine alio à nomine consueto appellat, & ita facit Avicenna de nomine Saphac; quod confirmatur ex verbis suis in *capitulo de cura saphac*, & si fuerit in membris inferioribus phlebotomentur, duæ saphac, & ita saphac apud ipsum non solum reperitur in capite, & membris superioribus, sed etiam in membris inferioribus, & ita in toto corpore reperiri potest, præterea impetigo videtur esse species saphac, ut patet per ipsum Avicennam in *cap. de impetigine*, sed ipsa non est tantum capitis, immo potest esse in toto corpore, ut ait in *cap. de cura ejus*, & quando expanditur impetigo, & multiplicatur, tunc cura ejus est cura lepræ. præterea etiam saphac sunt propinquæ causis lepræ, scabiei, impetiginis, & eis approximantur in curatione, ut inquit Avicenna *capitulo de scabie*, sed scabies est passio totius,

Tom. II.

ergo & saphac apud ipsum potest toti communicari, & apud me est illa scabies magna, de qua loquitur Avenzoar *tertio Theyfir, capitulo primo de epidemia*. & in fine *capituli de scabie* ait Avicenna, & scabies fæda permutatur ad impetigines, & alisaphac, quid clarius, saphati ergo apud Avicennam est bothor non tantum in capite, sed & in toto corpore, & sic morbus Gallicus pustularis convenienter à clarissimo doctore magistro Simeone dictus est Saphac & non absolute, sed epidemialis, potest etiam large extendendo nomen pustulæ exanthemata epidemialia appellare, ut patet ab expositionibus supradictis. Quo autem ad secundum morbum, qui sunt dolores illi, potest reduci ad *secundi tractatus seu vigesimam secundam, tertii*, unde Avicenna, *capitulo de dolore dorfi* ad principium ait, dolor dorfi sit in lacertis, & chordis intrinsecis, & extrinsecis, quasi cum dorso, & in *capitulo de dolore juncturarum, paragrapho de sciatica*, loquens de loco ubi materia continetur, inquit, & quandoque accidit, ut non sit in junctura, immo in nervo . . . ut supra dixerat, & materia quidem sciaticæ quandoque est in junctura, & procedit ex ea in nervo lato: ex quibus patet, Avicennam velle non solum dolorem causari ex eo, quod materia recipiatur in juncturis, & extra nervos, sed etiam quia in nervis, chordis, & musculis recipitur secundum modum superius dictum. Tertius morbus reducitur ad duo capitula, scil. saphac, & de doloribus juncturarum, cum ipse etiam non sit unus morbus, sed duo. Tertium est dubium, utrum morbus iste comprehendatur ab Hippocrate, *tertia aphorismorum particula*, necne, & primo videtur quod non; quia temporibus suis non fuit cognitus, ut supra dictum est, vel dicendum secundo, dato, quod fuisset cognitus, ex quo est morbus epidemialis, ejus determinatio non pertinet ad *lib. aphorismorum*, sed ad *lib. epid.* & propterea bene dicebat clarissimus doctor dominus Simeon de Pistorio, quod male inter eos morbos enumeratur, cum ibi loquatur Hippocrates, de morbis causatis ex mutatione aëris solum in qualitatibus manifestis, & mutatione temporum, non autem de morbis causatis ex mutatione aëris in substantia, ad qualitatem occultam, ut superius dictum est, ergo videtur dato, quod in aph. comprehendatur, non tamen ubi loquitur de morbis æstivis, & putredinibus pudendorum: nam dicit Marfilus de Sancta Sophia, ubi illam partem exponit, quod per putredines habemus intelligere multas, & fædas illarum partium superfluitates, aut etiam possumus intelligere per varias putredines, pustulas putridas, aut alias putredines, quæ causantur in æstate, maxime versa ad humidum, licet enim pudenda nervea sint satis, quia tamen sunt loca expulsionum, quia etiam fortiter confricantur, & deliciose, multæ decurrunt superfluitates, plures tamen ad pudenda . . . cum est; ægritudo ergo illa est propria pudendis membris, & communis toti corpori, sicut causa jam ibi assignata est propria ipsis pudendis, & non toti corpori: & ideo per illa verba morbum Gallicum minime intelligere possumus, licet ipsa etiam pudenda infestet, sicut & reliquas partes corporis, à quibus etiam difficilius removeretur, ut experientia docet, quia sanies in pudendis remanet, pustulæ vero illæ in aliis partibus remanent, & maxime in capite: idem voluit Galenus in commento ad finem, ubi inquit quosdam quæsisse medicos, cur putrescunt partes circa anum, & pudenda, cum tamen hæc membra non humida, immo nervosa potius sint, & dicit, defluxum humiditatum ad illa membra, esse causam putrefactionis, non quia illa membra sint humida secundum naturam, & maxime pudendorum, hæc Galen. ex quibus patet Hipp. & Galen. per putrefactiones pudendorum non intellexisse morbum Gallicum, sed morbum illorum membrorum eis contingentem ex causa appropriata illis membris, scilicet continuo defluxu ad illa membra: præterea dolor, qui accidit in morbo Gallico omnium fere membrorum, nullo modo continetur in aph. in quo Hipp. enumerat morbos æstivos, ut patet legenti ipsum, & totam Galen. expositionem. Si ergo in hac aphorismorum particula continetur iste morbus, videtur quod contineatur sub morbo, in quo enumerat morbos in vere accidentes, in quo enumerantur lichenes, & alphi & dolores arthetici, & exponitur ab excellentissimo doctore de Sancta Sophia, lichenes, id est, desudationes cutis excoriatione, procedentes à phlegmate falso. Alphi vero sunt consimiles desudationes, provenientes magis à cholericæ materia, de quibus omnibus desudationibus tractatio diffusa habetur *septima quarti cap. de saphac*, & iste morbus Gallicus, quantum ad pustulas, potest comprehendi per lichenas & alphos, quantum vero ad dolores, per artheticos.

Quantum dubium est, utrum à solo humore melancholico
T t t

lico, vel etiam ab aliis possit fieri & causari, ex dictis patet responsio, quod non solum ab uno humore; sed diversis potest causari, & maxime à phlegmate, & melancholia, & quod ejus materia non longinqua est à materia scabiei, ut ex dictis patet. Dubium principale, in quo à prædictis clarissimis doctoribus fuit dubitatum, an aer per solas qualitates manifestas agendo in corpus humanum sit causa hujus morbi Gallici, an etiam cum qualitate occulta, ad quod dicitur (salvo semper meliori judicio) quod mihi videtur esse dicendum, quod aer in qualitatibus manifestis, scilicet caliditate, humiditate concurrat, & qualitate etiam occulta ad talem morbum causandum, cum aer in calido & humido non sit multum distans ab aëre aliorum temporum, in quibus dictus morbus non apparuit, præterea iste morbus est epidemialis, epidemialis autem morbus causatur ex aëris putrefactione, vel corruptione ob mutationem in substantia, quæ mutatio, ut ex dictis patet, est ad qualitatem occultam, & ista videtur sententia Avenzoar 5. *theysir, tract. tertio, cap. primo*, ubi vult epidemiam ex corruptione aëris provenire. Idem tradit Haly abbas v. *theoricæ, capitulo II.* quod potest confirmari ratione, quam innuit Haly abbas allegato cap. ad finem, ubi inquit . . . morborum quidam sunt regulares, quidam epidemiales, epidemiales quidam lethales, qui morte terminantur, quidam autem qui salubres sunt, pestilenciales sunt . . . harum regionum proprii sunt, sive alii regionibus regionales appellantur, cum ergo morbus Gallicus sit communis, & regionalis, cum in pluribus regionibus reperiatur, & in tota Italia, & Gallia, & Germania, ergo erit epidemialis, & non lethalis, sive pestilencialis, ubi advertendum, quod per morbum pestilencialem intellexit morbum ex corruptione aëris provenientem, communem pluribus regionibus, & salubrem, & ita aliud intellexit per morbum pestilencialem ab eo quod Gallicus est, tamen in re conveniunt, quod doctores usi sunt nominibus ad placitum. Nihilominus in hoc conveniunt, quod dictus morbus Gallicus ex putrefactione aëris, & ejus mutatione in substantia facta proveniat, quod erat propositum, est ergo morbus Gallicus pestilencialis secundum modum loquendi Haly abbatis, non autem secundum modum loquendi Galen. & hoc voluit Simeon Pistoriensis ac bene, & est notandum quod putrefactio aëris, seu hujusmodi qualitas occulta aliquando est multum maligna, & causat ægrotudines mortales, & accidentia sæva universaliter, & febres mortales, quæ apud Galen. & Hipp. appellantur pestilenciales, ideo aliquando est tanta malignitas, ut quasi subito interficiat, ut patet in fontibus coovertis, & puteis longo tempore, ad quos si homo accedat, quasi subito moritur, ut ait Avenzoar 3. *theysir, tract. 3. cap. 2.* propter corruptionem illius aëris, & ejus conversionem ad qualitatem malam venenosam, quandoque autem non est multum maligna, & tunc causat ægrotudines salubres, & non mortales, & accidentia non multum difficilia. quæ ægrotudines sunt diversarum specierum, sicut pruritus, scabies magna, variolæ, morbilli, dolores intensi, fluxus, vomitus, quæ omnia colliguntur ab Haly abbate loco allegato scilicet 5. *sue theoricæ, c. II.* & ab Avenzoar 3. *theysir tract. 3. cap. primo* & intelligo, quod illæ diversæ ægrotudines causantur in diversis temporibus, & non simul secundum diversum modum putrefactionis, & diversam malitiam illius qualitatis occultæ, ex quibus concludo; pustulas in morbo Gallico apparentes, & dolores, esse ægrotudines ex corruptione aëris, non multa, & qualitate occulta, non multum maligna provenientes, qui ex Haly abbatis sententia epidemialis appellari potest, & est verum, quod licet mala qualitas sit causa morborum, non tamen est causa adæquata, sed ad ipsos morbos causandos concurrat & dispositio ex parte corporis patientis, si enim omnia corpora essent, eodem modo disposita, omnia quidem in magnis mortalitatibus morerentur, ut inquit Haly abbas, 5. *theoricæ sue cap. II.* autoritate Galen. in *lib. de feb. differentiis*, & mali humores, qui aliquando sunt infecti hujusmodi mala qualitate, ut in febre pestilenciali, licet forte non semper in aliis ægrotudinibus epidemialibus, corpora cœlestia etiam, quæ sunt causa istarum ægrotudinum, non sunt causa totalis, cum concurrant & alia, ut Avic. *prima 4. cap. de feb. pestilenciali*, & quandoque ait, necessario concurrunt virtutes agentes cœlestes, & virtutes patientes terrestres, & mali humores ut dictum est: & hoc voluit Simeon Pistoriensis, & bene, in aliquo tamen causando non esset inconveniens, quod causa primitiva esset immediata causa alicujus ægrotudinis, atque ista videtur sententia principis 2. *primi, cap. de causis*. Quod autem dicitur, quod effectus particulares debent habere particularem causam, & universales universalem 2. *phys. & 5. metaphysica*, verum est, referendo singula singulis particulis in prædicando ad parti-

cularia in prædicando, ut hæc domus ab hoc domificatore, & domus à domificatore, effectus autem particularis in prædicando, universales vero in causando possunt causari a causa particulari in prædicando, universaliter tamen in causando, ut ab ista mala qualitate in aëre causata ab hac tali conjunctione stellarum, quæ mala qualitas licet sit particularis in prædicando, est tamen universalis in causando ægrotudines multas in multis hominibus, nec inconvenit aliquando, causam universalem in causando producere aliquem effectum particularem in passio, magis disposito ad receptionem illius effectus quam alterius, sicut sol liquefacit glaciem, & lutum condensat, atque ita auctoritates allegatæ intelliguntur de universalitate prædicationis, non autem de causalitate. Tercio à prædictis doctoribus dubitatum fuit, utrum astrologia medico sit necessaria: ad quod (salvo semper meliori judicio) respondendum est, ut mihi videtur, quod sit necessaria, nam satis constat per Galenum, Hippocratem, Rhazim, Avicennam, & alios clarissimos doctores, per eximium quoque magistrum Simeonem Pistoriensem hoc ita attestantes, quibus auctoritatibus non desunt rationes. Medicus enim videtur considerare tempora anni, & colligere quæ illarum sint magis convenientia ad pharmaca exhibenda ipsis ægrotantibus, & quæ minus, & regiones, quibus medicinæ convenienter dari possunt, & in quibus non, ut est sententia principis *quarta primi capitulo quarto* ad finem, temporibus fortibus medicinas fortes dare non debemus, & *capitulo tertio ejusdem*, hora multum calida, & multum frigida ab ea scilicet medicamenta prohibent, & regio meridionalis calida, & septentrionalis frigida ab ea quoque prohibent, sed distinctiones temporum anni, & regionum ignorato motu solis non satis comprehendi possunt, ut liquide constat, motum autem solis in circulo Zodiaco, & de tropico ad tropicum, secundum quos motus & tempora anni, & regiones distinguuntur, hæc omnia astrologus docet, est ergo astrologia medico etiam necessaria, item Hipp. 4. *aphorismorum* ait, sub cane & ante canem molestæ sunt pharmaciæ, qui aphorismus sine astrorum cognitione non potest intelligi, quare astrologia medico est necessaria, præterea Medicus habet considerare de naturis temporum, de quibus Avicenna *secunda primi* facit longa capitula, & est certum, quod sine astrologia intelligi non possunt, atque hoc ipsemet Avicenna attestatur in eodem capitulo dicens, istius vero longinquitatis, & propinquitatis comparatio in parte astronomica parte difficili prophetiæ declaratur. Item medicus habet considerare de impressionibus aëris, quæ non valde cursui naturæ contrariæ existunt, de quibus Avicenna facit unum capitulum, & tractatum *secunda sen.* quod sine astrologia intelligi non potest, cum ibi loquatur de propinquitate, & distantia solis à nobis, & à rectitudine, & obliquitate radiorum, & de ejus oppositione ad capita nostra, & declinatione, & de signis in Zodiaco, per quæ discurrit sol, & de tropicis, quæ omnia sine astrologia minime comprehendi possunt, sicut Avicenna in eadem secunda primi loquitur de ventis septentrionalibus, & occidentalibus, similiter & de locis habitabilibus meridionalibus, septentrionalibus, occidentalibus, ac etiam de regionibus distemperatis: item *prima primi capitulo de complexionibus* loquitur de climatibus, & quod sit temperatum clima, & de numero climatum, quæ ignorans astrologiam minime intelligit, item eclipsim solis, & lunæ medicus volens medicinam exhibere, debet considerare, quia tali tempore medicina dari non debet, ne vires hominis defectu solis & lunæ multum debilitentur, medicina etiam data amplius debilitat, & ideo debet expectare tempus, in quo virtus sit fortior, sicut & per istam rationem non debet medicus dare medicinam in regionibus calidis, teste Avicenna *quarta primi, capitulo tertio*. Item non debet medicus exhibere medicamenta in conjunctione lunæ cum sole, vel oppositione, regulariter operando, in conjunctione quidem, quia virtus humana multum debilitatur, & diminuitur influxus lunæ ad hunc mundum inferiorem, cujus rei signum est, quia si panni linei eo tempore ponantur in lixivio, & mudentur, & abstergantur à sordibus, ut fieri solet, putrescunt, & dilacerantur, & mulieres pannos lineos lavare volentes tale tempus maxime observant, ligna etiam debent tali tempore esse incisa, & etiam luna crescente brevi tempore, & Architecti domos construere volentes observant, ne ligna, ex quibus construere debent domum, sint incisa in conjunctione lunæ, vel oppositione, vel etiam luna crescente, quoniam crescit in eis humiditas, quæ postea est causa citæ putrefactionis, ut voluit Arist. 4. *meteororum*, nam dicebat humiditatem esse matrem putrefactionis, nam dicebat humiditatem esse matrem putrefactionis.

tionis, sed hæc sine astrologia cognosci non possunt. I-A tem Avicenna *quarta primi cap. 21. de ventosis*, dicit ventosas debemus apponere in medio mensis, scilicet in plenilunio, quando humores sunt abundantes, & in sui augmento hujusmodi in corpore lunæ augmentum sequentes, & augmentatur cerebrum in eorum craniis, & aqua in fluminibus accessionem non recipientibus, nec recessionem, & Cancris eo tempore pingues sunt, sicut Arist. 4. *de part. animali. cap. 11.* testatur, non quia copiosius pascuntur, sed quia caliditas, ac humiditas maxime in eis abundant propter lucem pleniorē. at omnia hæc nota sunt in astrologia tantum, per illud ergo utitur astrologia medicus, & ei necessaria est. Sed tantum esset difficultas, quando ventosæ conveniunt in plenilunio, & non pharmacicæ, & ratio apud me est, quod humores augmentantur in tempore plenilunii, & de centro ad circumferentiam feruntur, & moti de centro ad circumferentiam, à caliditate lunæ magis resistunt medicamento trahenti à circumferentia ad centrum, & propter hanc causam in regionibus calidis, medicinæ conveniunt, ut voluit Avicenna *quarta primi, capitulo tertio*. Sed tunc ventosæ trahunt à centro ad circumferentiam, & tunc humores sunt magis augmentati ebulliendo, & magis versus circumferentiam, ideo convenit & simul phlebotomia, & propterea Medici volentes mulieribus menstrua provocare per phlebotomiam saphænæ, illud tempus expectant, ut ad hoc magis idoneum. Ratio tamen in oppositum adducit, & primo dum Avicenna *prima primi in proœmio* dicit, quod non superadditum est, incomprehensibile est, bene solvitur per Clarissimum Simeonem Pistoriensem, hoc referendo ad doses, & genera medicamentorum, & tempus determinatum, & loca determinata, quæ circumstantiæ nec calamo scribi, nec lingua proferri possunt, & est expositio Jacobi Forlivenfis, viri Clarissimi, vel potest exponi, quod non superadditum est, incomprehensibile est, quia illud est habitus experimentalis, qui à Trusiano *primo technici* dicitur ars medicativa, & hoc non per demonstrationem, sed per operationem manualementem acquiritur, & assuefactione, & ideo per demonstrationem non est acquisibilis, nec comprehensibilis, & est expositio Gentilis de fulgineo, vel quod superadditum est, sunt operationes particulares, & causæ particulares, quæ sunt infinitæ, infinitum autem est incomprehensibile ex primo physico. Infinitum, secundum quod infinitum, est ignotum, & est expositio Bartholomæi Varignana. Vel potest quarto exponi, quod superadditum est, & cætera, quia si quæ conclusiones possunt addi, illæ non sunt necessariae, vel virtualiter in isto libro, & ideo superadditum, non tamen comprehensum, vel comprehensibile est, vel incomprehensibile, quia potest addi, quod non sit incomprehensibile, & est expositio Marfilii de sancta Sophia, est ergo intelligendum dictum Avicennæ de his, quæ pertinent ad medicum, quia non potest addi libro suo, quod non sit comprehensum, vel comprehensibile, ut dictum est à Clarissimo Simeone Pistoriense, cum quo tamen stat multa esse necessaria ad finem medici, quæ non in hoc libro sunt scripta, quis dubitat Logicam esse necessariam, ne dum ad medicinam, imo ad alias scientias? ut inquit Aristot. & Averr. *secundo metaph.* absurdum est simul quærere scientiam, & modum sciendi, & intellexit Averr. qui modus est . . . scientiæ, similiter philosophia est necessaria medicinæ, cum medicina philosophiæ subalternetur, ut patet in *de sensu & sensato*, quæ tamen non continentur in *libro canonis*, Avicenna ergo vult, quod Logica & philosophia medico sit necessaria, ut patet etiam per Averr. *primo colliget.*, ubi admonet, ne quis librum suum aggrediatur, nisi instructus fuerit in logica, & cognoverit tres modos demonstrationum, de quibus loquitur in proœmio physicorum, & sunt demonstrationes signi vel causæ, & demonstratio simpliciter, similiter nisi fuerit introductus in radicibus naturalium scientiarum, non tamen credendum est Avicennam voluisse logicam, aut philosophiam esse partem medicinæ. Idem voluit Haly abb. *primo tech.* qui com. 2. dividit doctrinas, ut invitaret nos ad discendum dialecticam artem, & dicit, & faciet nos scire quod impossibile est apprehendere artem medicinæ sine arte logicæ facultatis, non tamen voluit dialecticam esse partem medicinæ, similiter dicendum de astrologia, sine qua medicus perfectus esse non potest, non tamen est pars medicinæ, nec comprehensa in *lib. canon.* Avicennæ. Quod vero dicitur, si astrologia non est pars medicinæ, quomodo est necessaria? & quod intellectus non comprehendat, quod aliquid tale sit necessarium, nisi sit pars ejus, imo principalissimarum partium. Jam id solutum est, quia logica non est pars alicujus scientiæ realis, nec medicinæ, & tamen omnibus iis est necessaria, ut deductum est, complexio, & virtutes hujusmodi sunt necessariae, non tamen partes, quia nihil est pars substantiæ, nisi substantia, ut homo in prædicamentis, *capitulo de substantia*, & *primo physicorum*, nec omne alterum necessarium esse Tom. II.

ejus partem; Aër enim respiratus, & inspiratus, cibi & potus, hujusmodi sunt necessaria, ut ait Galenus *tertio tech.* namque in continenti morari, comedere, bibere, vigilare, dormire, homini sunt necessaria, non tamen ista sunt partes hominis animati, ut patet. Quod vero tertio additur, quod medicina alicujus humoris evacuativa semper habet illam virtutem, sive eclipsi existente, sive non, sive luna conjuncta soli, sive non, verum est, plus tamen vel minus debilitat uno tempore, quam alio, facilius etiam uno tempore humores, quam alio, evacuantur, & hoc est medico necessarium cognoscere, est enim Medicus adjutor naturæ, non impediens eam, *prima quarti, capitulo de cura putridarum* in generali auctoritate Hippocratis, Astrologus etiam potest pariter ex astris futura prædicere, omnes inferiores effectus ab astris, tamquam a causis, virtualiter dependant, & in eis contineantur, ex quo fit, ut causas cognoscens possit effectum futurum ab illis causis prognosticari, verumtamen tale judicare non est omnino certum propter numerum istarum mutationum, & propterea dicebat Ptolomæus in centiloquio, judicia, quæ tibi trado, sunt media inter necessarium, & contingens, sunt etiam maxime fallentia hujusmodi judicia, de his loquor, quæ à voluntate nostra dependent, quæ libera est, & astris minime subiecta, in aliis autem effectibus, seu mutationibus habet veritatem, si ex toto corporibus cœlestibus subijciantur, teste philosopho *primo metaph.* necessarium est hunc mundum inferiorem superioribus lationibus esse contiguum, ut omnis virtus inde gubernetur: & Avicenna in sua metaphysica ob hujusmodi dependentiam inferiorum à superioribus corporibus necessario agentibus concludit, omnia de necessitate evenire, & Joannes Scotus posuit primum agens libere agere, ut hoc evitaret, & ideo non est mirum, si astrologus bene cognoscens dispositiones astrorum, & corporum cœlestium futura prædicere possit, cum omnis inde virtus, & effectus necessario & inevitabiliter causentur à corporibus cœlestibus, ut Avicenna, & Albucasis voluerunt, ut ait Beatus Thomas, *tertio contra Gentiles*, loco allegato, & in *prima parte 9. 25.* ait, & loquor de his effectibus, qui voluntati nostræ minime subijciuntur, nec fidei nostræ repugnant, ut dicit Beatus Thomas, declarat quoque bene Clarissimus Doctor Magister Simeon Pistoriensis, quod sicut medici possunt ex ægritudinibus futura prognosticari, similiter astrologi ex astris futura prædicunt, his duntaxat exceptis, quæ voluntati nostræ subijciuntur. Quod vero objicitur; dispositiones corporum cœlestium omnes cognosci non possunt, ergo astrologus non potest futura prædicere. Ad hoc multipliciter responsio dari potest, primo negando antecedens, omnia enim cognosci possunt ab intellectu nostro, ut voluit Arist. *tertio de anima*, & *primo de generatione*, apud ipsum est . . . incognitum, & maxime de rebus naturalibus, est tamen intellectus possibilis omnia potens fieri modo universali, ut est sententia Arist. *tertio de anima*, & suorum expositorum, secundum quod aliquis Astrologus melius alio cognoscit astrorum dispositiones, & corporum cœlestium, etiam melius prognosticatur futura, qui si Astrologi nostri temporis in judicando falluntur, causa est eorum ignorantia, non autem scientiæ defectus, sicut accidit medicis extemporaneis, qui in curandis morbis deficiunt ex eorum ignorantia, non autem scientiæ imperfectione. Accedit ad hoc, ut dictum est, quod judicia astrologorum sunt media inter necessarium & contingens, ut allegatum est supra ex sententia Ptolomæi in centiloquio, & ideo effectus inferiores dependent à superioribus corporibus non necessario, sed contingenter, & ut in pluribus, & propterea quandoque etiam perfectissimus Astrologus fallitur, sed potest responderi, quod licet non omnes dispositiones corporum cœlestium cognoscantur, tamen, quia plurimæ cognoscuntur, istæ sufficiunt ad judicium proferendum de futuris, quod ut in pluribus verificatur, sicut multotiens medicus curat ægrum, licet ejus causas non ex toto definire cognoscat, ut intelligi potest, tertio potest dici, quod non omnes hujusmodi dispositiones corporum cœlestium sunt necessariae cognitionis ad tale judicium ferendum, contingens ut in pluribus de rebus futuris, sicut videmus rusticos, & nautas ferre judicium de pluvia, aut ventis futuris, aut serenitatis futuræ ex cognitione alicujus dispositionis in aère, vel stellarum, licet non omnes causas illius effectus cognoscant, nec omnium corporum cœlestium dispositiones, similiter Medicus in phthisico videns granum super spatulas sicut fabam, debet prognosticari, quod morietur infirmus post quinquaginta duos dies, ut est sententia Avicennæ *decima tertii capitulo de signis phthisis* ad finem. in isto casu medicus prædicet effectum futurum, cujus tamen non omnes causas cognoscit, non enim cognoscit causam illius granum, nec quare illud granum sit signum futuræ mortis, nec quare morietur magis in 52. die, & non ante, vel post. T t t 2 idem

idem contingit in multis aliis signis, significantibus mortem, positus à principe in multis cap. auctoritate Hippocratis in libro de secretis, & quia mors accidat magis in illo tempore quam alio, difficile est intelligere, quibus tamen ignoratis, medicus ex tali signo affirmative potest futuram mortem prognosticari. Præterea Astrologi ponentes excentricos epicyclos teste Aristot. 12. metaph. prognosticantur futura eclipsis solis, similiter conjunctiones, & oppositiones, tamen altera illarum scientiarum non omnes dispositiones corporum cœlestium cognoscet. & ego cognovi Astrologiæ ignarum medicum, qui ex quibuscumque suis experimentis, futuras lunæ

A conjunctiones & oppositiones se dicebat cognoscere, & prognosticari, non ergo debemus prognosticari effectum futurum omnium corporum cœlestium, dispositiones, omnes causas illius effectus, licet ad habendam simpliciter perfectam notitiam & scientiam de aliquo causato, oportet omnes causas ejus cognoscere, ut patet primo posteriorum, & primo physicorum ad principium, licet ad habendam scientiam perfectam in genere non requiratur cognitio omnium principiorum, & omnium causarum, ut declarant Doctores primo physicorum. Reliqua desiderantur.

F I N I S.

BERNARDINI TOMITANI,

Patavini, Philosophi ac Medici clarissimi,

DE

MORBO GALLICO

LIBRI DUO.

PROŒMIUM OPERIS.

Quintus supra vigesimum nunc annus agitur, ex quo ego Dialecticam, publico munere mihi demandato, professus sum; domesticæ vero, & illam, & Aristotelicam Philosophiam sæpissime interpretatus, cum Illustrum virorum, tum aliorum nobilium multorum precibus, quæ mihi iussa fuere, obtemperans. Verum, cum differendi rationem, & magistræ, invito animo potius, quam infelicitè tractaverim, nihil tamen, aut naturæ meæ rationi magis consentaneum, aut dignitati meæ opportunius fore abitrabar, quam quod mihi dabatur otii, post ipsam explicandi rationem, in Medicæ artis exercitatione consumere. Cum vero factum sit, ut hoc tempore, respirandi mihi spatium aliquod concessum fuerit, incunda mihi ratio est, ut medicæ nostræ hujus exercitationis aliquod specimen præbeam, demque operam, ne turpiter vitam cum silentio transeam, pecorum more. Atque ideo libentius faciam, quo plurimi bonarum artium studiosi, qui me summa benevolentia, incredibilique studio prosequuntur, mirifice hortati sunt, ut quam brevissime, de re medica non nihil conscriberem. Ita enim fore aiebant, ut minus moleste laborum meorum cessationem, atque ipsam silentii mei rationem æquo animo perferrent. Ego vero, cum me amicis, amice rogantibus, honesteque petentibus, nihil pro naturæ meæ instinctu, negare posse intelligerem, statim me ad hanc ipsam scribendi exercitationem contuli. Ac primum illud, quod mihi ob oculos versabatur, fuit de lue Gallica pertractatio, quum deinde sequentur libri tres de Pestilentia, ac duo de ægritudinibus, quæ magis ætatis nostræ propriæ esse videntur. Quo genere laboris, putabam me duplicem utilitatem, commoditatemque consecuturum, & ut amicorum voluntati, ac desiderio, aliqua ex parte satisfaceret, & ut eorum sanitati, diuturnæque vitæ, non tam ad eorum salutem, quam nostri usum, ac delectationem, consulerem. In hoc autem commonefaciendi sunt studiosi, ne in his, quæ à nobis in toto hoc opere traduntur, quærant styli candorem, excogitatumque orationis seriem, atque structuram, quando de rebus ipsis rationem tantum persequi consilium fuit, non autem Latini sermonis puritatem, atque elegantiam, aut etiam eloquentiam, summumque ditendi studium, in re medica profiteri. Præsertim, cum id alii, partim superioris ætatis, partim nostrorum temporum homines eximii, feliciter, & accurate sint persecuti. Neque etiam volumus, eorum nomina recensere, hoc est nigro carbone notare, quorum opiniones, vel minus placere nobis poterunt, vel etiam confutabuntur. Nihil enim est, quod vel impium magis, vel ab ipsa humanitate remotum esse existimem, quam eos taxare, qui vivunt. Id enim sæpenumero non veritatis disquirendæ causa fit, sed ut alios insectemur, quæ sane conditio ferarum potius est, quam hominum. Cum his etiam danda est nobis opera, ut à superstitione illa locorum Hippocratis, & Galeni, & aliorum scriptorum illustrium, testificatione, hoc est librorum, sectionum, capitum, & paginarum congerie, abstineamus. Hæc enim inter legendum viva voce magis commoda esse videntur, quam in scribendo. Nam locorum crebra coagmentatio, præterquam quod orationis filum interrumpit, seriem etiam rerum pervertit, rationes, quas adducimus, perturbat, & lectoris animum ab intelligentia, & comprehensione deflectit. Quid enim est tot numeris libros explere, quam tractare Arithmeticam, aut supputationes de familiaribus expensis perscribere? Accedit quod ratio, non locus aut authoritas hominum est, quæ Philosophorum, ac Medicorum moveat animum. Quoniam vero sine certa ratione ac via, quæ Græcis est μέθοδος, in unaquaque disciplina tradenda, procedendum non est, aliter persimiles essemus his, qui noctu absque lumine incedunt, quo fit ut multa subeant pericula, & manifesta patiantur incommoda, idcirco, in re nobis proposita, semper Methodo, hoc est via & ratione adhibita, progrediemur. Etenim Hippocrates, quamquam brevitatis, & compendii causa, non adeo methodum servasse visus est, usus est tamen latenter quodammodo, ordine ac methodo. quem postea Galenus eleganti ac copiosa magis oratione patefecit. Usus est & Aristoteles, immo scientias methodos appellat. Plato vero ipse, suam methodum profitetur. Eam autem quasi ab inferis revocavit, ætate nostra Montanus, vir eloquentissimus, & in medica facultate ita insignis, ut cum veteribus jure quodam magis sit, quam cum ullo ætatis nostræ conferendus. Verum de Methodo fortasse alius erit dicendi locus, tempus enim est, ut rem ipsam aggrediamur.

CAP. I.

Quis ordo servandus nobis sit.

In recta ratione ordinis servanda ab illis, qui rationalis medici nomen profitentur, incipere oportet ab his, quæ ex natura rei principem locum teneant, servato inquam ordine à rebus universalibus ad ea, quæ magis singularia sunt, quod agendum esse in disciplinarum traditione, Galenus & Aristoteles frequenter asseruere. Cum vero omne, quod nostræ cognitioni subijcitur, in primis quærat a Dialecticis *εἰ ἔστι*, hoc est *an sit*, deinde *τί ἔστι*, hoc est, *quid sit*; interim vero augentes magis proprietates ejus contemplantur, postremo causam eorum absolvant, non ab re facturus sum, si de Gallica affectione pertractans, eundem mihi ordinem proposuero, ad eorum præsertim institutionem, facilemque comprehensionem, in quorum gratiam ausus sum, post tot, tamque celebres scriptores, meam quoque subscribere sententiam, quamquam in indaganda morbi hujus vi, essentia, atque natura, propria ratio petenda erit, à medicis fontibus, qui paulo post nobis patefaciendi erunt. Non enim ea, quæ à Philosophis traduntur, semper Medicorum placitis adversantur, ut imperitiores putant, immo sese vicissim plurima confirmant, cum de ratione veri sermonis sit, sibi semper congruere. Quocirca, ob Philosophiæ imperitiam, plurimi à recta ratione medendi adeo deflectere, ut innumeros medicinæ remediis, ceu gladio furiosi faciunt, enecaverint. Verum priusquam proposita *ἡρώδευσα*, hoc est quæstiones, attingam, dicendum erit, quodnam sit rationalis medici munus, atque officium.

CAP. II.

Quodnam sit rationalis medici munus, atque officium in recta cujuslibet morbi curandi ratione, ex Galeni sententia, locis ejusdem adhibitis.

Ex opera, studioque nostro percipient literarum, & medicinæ studiosi, quantum illos juvare consilium nobis fuerat, dum hæc conscriberemus. Nam, quæ Galenus in tanta librorum suorum mole, ut ita dicam, copiosissime, atque elegantissime complexus est, ea ad studiosorum commoditatem, brevissimo veluti compendio, perstringemus. Si quis vero uberius hæc ipsa explicari desideret, ad fontem mittendus veniet, unde illa consideratius, ac copiosius depromat, Galenum nempe, qui medicam artem, ab Empiricis, & Methodicis, ad unum rationalem Hippocratem transtulit, quasi Augæ stabulum repurgans. Verum tunc ad propositi nostri rationem assequendam, directæ, atque expedita nobis viâ patebit, cum generalem profligandorum morborum cognitionem, ei de quo acturi sumus, propriæ explicationi inseruerimus. Id autem ut commode fieri possit, nullatenus despicienda erunt duo illa *ἔργα*, hoc est instrumenta, quibus tota ars medica consistit, & viget, ratio nempe, & experientia, authore Galeno, *primo & secundo artis Therapeutica*, atque aliis in locis plerisque. Sunt enim illæ, ceu duo crura, quorum altero neglecto, artem claudicare necesse est universam. Tunc aut ratione procedimus, cum methodo utimur, methodus vero contraria ratio est his, quæ nobis fortuito occurrunt, quoniam ratio casui omnino contraria est, eo sane modo, quo necessarium ei, quod ex accidente fit, opponitur. Atque hanc definit Galen. *libro quarto methodi*, quod sit certa quædam, & generalis via omnium particularium communis. Nam illam esse rerum universalium, uti exercitationem particularium, constat ex *libro nono Therapeutica*. Inventæ autem est methodus, ea ratione, ut certo quodam artificio veritas nobis comperta patefiat. Porro tunc veritas invenitur, cum initium viæ, quæ ad rescognoscendas ducit, recte nobis suppeditaverimus, ut legentibus *librum nonum de placitis*, liquido constat. Accedit, quod uti omnis ars à finis ratione constituitur, ita & methodo traditur, exponiturque universa. Itaque, quoniam medicina ars est, ex *libro de artis constitutione*, necesse est ut finem habeat, à cujus ratione constituatur tota, necnon methodo tradatur, efficietur enim hoc modo ars omnibus numeris absoluta. Post hæc ordinatæ doctrinæ manum dabimus, quæ licet triplex sit, ex *lib. artis medicæ*, potissimum tamen utemur definitiva, quoniam ad compendium totius artis, & ad memoriæ summam confirmationem valde est accommodata. In dividendis autem rebus, non recedemus à Platonis doctrina in Philebo, ac aliis in locis tradita, quæque ab Aristotele explicabatur in resolutoris, tum ad medici usum adhibita fuit à Galeno *lib. primo artis curativæ*. Tunc autem recte principium me affectum fuisse nostræ tractationis existimavero, ubi quæsitæ rei essentiam, à qua semper ordiendum est, in-

A vestigavero, quod eodem in loco diligenter Galen. animadvertit. Cæterum quia medica ars ad humani corporis usum, & curationem tradita est, idcirco humani corporis natura, & dispositio, quam maxime est pensanda, ex *libro primo artis curativæ*, his, qui morbum profligaturi sunt. Natura autem corporis, spiritu, solidis particulis, necnon & carnosa substantia perficitur. Hæc autem, quam licet accurate, erunt nobis cognita, atque perspecta, si humani corporis partes similes, atque organicas omnes, per ipsam sectionem noverimus, quæ cognitio curatrici medicinæ parti, quam maxime est dicata. Nam corpora, atque eorum singulas partes, tunc rite cognoscimus, cum earum substantiam, magnitudinem, formationem, positum, facultatem, officium, actionem, numerumque comprehendimus, id autem cognitionis ratio suggerit, humani corporis incidendi. Scrutanda est etiam ad eundem modum temperaturæ ratio, quæ alter scopus est curationem aggredientis, quod legentibus *librum undecimum methodi* liquido constabit. Certe enim hæc una temperies mensuram contrarietatis, certa ratione definit, *lib. xj. Therapeutica*, tum & recessibus à naturali constitutione docet præscripto ordine occurrere, exiguis scilicet exigua alteratione adhibita, & maximis maxima, quod norunt intuentes *lib. vij. methodi*. Neque rursus medicatrices indicationes commodè sumi poterunt, hac una despecta, ex *primo lib. artis curativæ*. Et hæc uti contraria victus ratione mutabitur, ita simili custodietur, *lib. sexto de tuenda valet.* interim libet hic commemorare morbi essentiam, quem uti alterum scopum curationis rimabimur. Est enim medici munus morbos adimere, si affuerint, ex 2. & 3. *artis curativæ*. Supposita vero affectuum præter naturam in morbum, causam, & symptoma ea quidem ratione, ut morbus sit qui proxime lædit actiones, causa quæ morbum gignit, symptoma quod morbum, uti umbra corpus, insequitur, ejus naturam doctrina definitiva complectar, additis quibusdam differentiis, quibus illud omnino constabit, num Gallica affectio, quæ vere morbosæ est, in intemperantia sit collocanda, sive potius in soluto continuo; an organicus morbus, sit vocitanda. Morbi quoque partitione multiplici excogitata, ex Hippocratis, Galenique testimonio, illud constabit, quis ille morbus sit dicendus; quove nomine notandus, rursus num morbus sit magnus, an parvus, & si magnus, affectus magnitudinem tribus rationibus partiemur, quas Galen. accuratissime complexus est *lib. vij. Therapeutica*. Quia vero nihil sine causa evenire solet ex *primo lib. methodi*, morbi causæ erunt sive curatrices, sive præservatrices, sive morbosæ explicandæ, adde & quæ procatarticæ, seu præincipientes; externæve appellantur, tum etiam, quæ internæ, & antecedentes dici nostris hominibus consueverunt. Causæ autem sunt, quibus præsentibus afficimur, ablatis vero, quibus morbi sedantur, *lib. i. de locis affectis*. Hæ ubi diversæ fuerint, corpora immutantes, alia atque alia ratione tollentur, uti eadem, cum eadem fuerint; ex *lib. de optima secta*. Quamquam vero innumerabiles exstare causas dicit Galen. in *introductione in pulsus*, nihilominus earum numerum compendiaria ratione ita colligemus, ut in re nimis longa brevissimi videamur. Ad has referentur causæ illæ, quibus immutantur, & alterantur corpora, nempe quæ vocantur admovendæ, educendæ, facientæ, & incidentes, ex *lib. de tuend. val.* Adde & naturales, præternaturales, & non naturales, *lib. 3. de causis pulsuum*. Tum salubres, insalubres, & neutras, ex *lib. artis parvæ*. Cumque aliam extare causam dictum fuerit, quæ interna est, aliam externam, observabimus haud externam lædere corpus, nisi præsentia interioris, hoc est antecedentis, quæ externæ vim, atque impetum foveat, ex *lib. de opt. secta*. Subjungam & illas, quas Galen. appellat in *lib. artis medicæ*, *αἰσθητικὰς* hoc est præcaverites, quæ in ipsis consistunt humoribus, quæque occasionem exhibent, ut venturis morbis prospiciamus. Verum cum de morbo acturi simus, quem multi, vel timore, vel infamiæ causa, vel verecundia, vel alia quavis ratione dissimulant, causæ non tantum expositæ, atque perspicuæ erunt dignoscendæ, sed & occultæ, modis adhibitis artificiosis, & quasi extra artem medicam positis, uti ample docet Galen. in *lib. de simulantibus morbos*, & *lib. j. de præcognitione ex pulsibus*. Diximus extare tertium genus rerum præter naturam, hoc est symptomata, idcirco insecunda ratio est, ut de his quicquam agamus. Ante omnia vero hæc differre ab accidentibus supponemus, ex his quæ scribit Galen. *lib. i. Therapeut.* Horum enim nomen interdum generatim sumitur, interdum speciatim, & proprie, ex *lib. de Symptomatum differentiis*. Generatim enim symptoma est omnis à naturali statu mutatio. Proprie vero est, nostri corporis affectus, vel actionis oblatio, vel utrumque simul. Adeo vero hæc ipsa interdum Symptomata urgere constabit, ut despecto morbo, primum dimovenda sint, quinimmo & morbos desumpsisse nomen

interdum à Symptomatis constat *lib. 2. artis curativæ*, A quamquam ex se curationem non indicant, quod aperte commonstrat *lib. 12. methodi*. Ex quo etiam loco graviores eorum differentiae liquido constabunt, hoc est ubi vel actiones vitiant, aut in immodico excessu vacuatorum, & retentorum consistunt, aut in ipsorum corporum affectu. Actionum symptomata triplicia statuentur, nempe actionis abolitæ, diminutæ, depravatæ, *lib. 3. de Sympt. causis*. Ex his autem morbos cognosci, atque eorum species constabit, ex *lib. 3. de crisi*bus, ea ratione adhibita, quod hæc à morbis efficiuntur, quod patet legentibus *lib. de constitutione artis*, & de symptomatum differentiis, nam si nullis fere ratio com . . . rationis est, causæ ad affectum, uti affectionis ad symptoma. Referentur & symptomata quædam, quæ pathognomica dicuntur, hoc est passionem indicantia: quæ necessario morbos sequuntur, eodemque tempore invadunt, ac fere affectuum essentiam attingunt, neque ab illis manentibus dimoveri possunt, quod abunde cognoscere quilibet poterit ex Galeno, *lib. iij. de morbis vulgaribus*, & ex eo, qui *de artis constitutione* est inscriptus. Extabunt & alia, quæ separari possunt, ex quibus aut morborum discrimina suscipiuntur, aut mores, aut magnitudo. Ad vires demum nostri corporis gubernatrices me conferam, in quibus maxima, atque præcipua medici versatur industria. Harum etenim robur semper est custodiendum, neque enim alia est virium indicatio, ex *lib. viij. methodi*, quinimmo maximus, hoc unum est, ac prius curativi medici scopus, quod aperte ostendit Galen. *lib. xj. Therapeutica*, quoniam ad virtutem fovendam omnes medici actiones, & commenta diriguntur. Neque propterea inde efficitur, ut virtus nos doceat curationem moliri, ex quo illud sequitur, ejus considerationem non simpliciter, sed mediocri quadam ratione, medico esse necessariam, si Galeno fidem adhibemus, in his, quæ *no libro Therapeutices* scripta reliquit. Servabuntur autem nobis vires, primum si quod ex illis detractum fuerit, vel immutatum correxerimus, deinde si, quod eas vel imminuere, vel immutare possunt, ne id faciant, prohibuerimus, doctrinam secuti, quæ est in *lib. xiiij. artis curatricis*. Ex libro autem *xij. ejusdem tractationis*, vires consistere ponemus tum in spiritibus, tum in solidorum corporum temperamento. Addenda quin etiam erit illa animadversio, num morbus Gallicus ex eorum genere sit, in quibus ipsa sola virium tutela, sit salus, necne, quod in quibusdam morbis aliquando usu venire assererat Galen. *libro x. methodi*. Nam Gallica affectio pro symptomatum varietate, ac magnitudine, inedia sola sanari posse creditur, contra vero ob morbi longitudinem haud tenui victu utendum esse videtur. Ad tuendam autem virtutis constantiam, non modo ea servabuntur, quæ in cibi, & potus exquisita ratione exhibendi, consistunt, sed & cætera illa, quæ diligenter & copiose enumerat Galen. *lib. xii. artis curativæ*. Sed enim quæ ad ipsam morbi curationem pertineant, quæve methodo incedendum nobis sit, quæ nostræ industriæ altera pars est, tum qualis tradendorum ordo sit futurus, in sequenti capite quam potero diligentissime explicabo. Nolo enim legendum quemquam defatigari, quod ad officium pertinet, præfertim cum hæc omnia passim consentiant apud Galeni monumenta, sintque à nostræ ætatis viris eximiis semel, atque iterum aucta, atque explicata diligenter, nam multi præter veterum instituta, de suo largiuntur quotidie, largiunturque in posterum, ni fallor, cum rerum dicendarum copia, aut saltem recens earum ordo nunquam humanarum mentium indaginem deficiant. Quod si in aliis prodesse rebus studii & contentionis nostræ ratio non poterit, poterit tamen excogitatus nobis ordo, feliciora ingenia ad illustres magis, ac magis, excitare conatus. Quod si fato aliquo dabitur, laborum nostrorum haud exiguum me tulisse fructum, quinimmo cumulatissimum, atque uberimum existimavero.

CAP. III.

Quo ordine, quæve methodo procedendum sit in curatione Gallici affectus, ex veterum authorum monumentis, qui de re medica scripsere luculenter, additis locis Galeni.

Haud inepte, & à Galeni præceptis aliena ratione, sensisse mihi videntur, qui morbum quemlibet curaturum dixerunt, oportere in maximis atque præcipuis hisce rebus E versari, nempe affectæ sedis cognitione, deinde affectuum præter naturam, & eorum causis, necnon futurorum præfatio, ac demum curatione ipsa, si spes sanandi medicum non deferat. Atque hæc ad tria genera retulerunt, dignotionem, prognosticum & curationem. Porro ex his duo prima genera, cognitio inquam, atque prædictio, habitudines sunt ad aliud, hoc est curationis causæ, si Galeno credimus *lib. i. de ratione victus in acutis*. Curatio vero per sese consta-

re videtur, quoniam ad sanitatis possessionem, & morbi propulsationem statim dirigitur. In Gallico itaque morbo nobis constituendo, ab hoc ordine minime recedendum erit. Ut autem in universalibus primum theorematibus versemur, deinde ad particularium exercitationem descendamus, curationem variari pro locorum differentia, & affectuum præter naturam ostendemus. Nam primum inspicimus, in ægris quæ pars corporis sit affecta, rursus num ex se, an consensione cum alia afficiatur, ex *i. ac iij. lib. de patientibus locis*. Habent & Græci voces illas pervulgatas, quibus utranque rationem referant, nam sympathia est ipsa consensio, uti idiopathia, passio per sese & propria dicitur. Sed, unde digressi sumus, revertamur. Medici itaque consideratio ab instrumento contaminatæ actionis ordietur, deinde ab ipsa, quæ jam lædit, affectione, ex *lib. i. de locis affectis*, quando ex utrisque tota curandi indicatio suscipiatur, quod tertius ejusdem tractationis liber demonstrat. Noscuntur autem instrumenta, sive partes ipsæ (neque enim interest, si altero, aut altero nomine appelles, quando de nominibus nulla apud philosophos, ac Medicos agitur controversia) ex earum natura, actione, facultate, compositione, connexionequæ cum aliis, tum ex *lib. i. de locis affectis*, tum in eo de constitutione artis. Horum cognitio humani corporis sectioni, quæ Græcis est anatome, accepta referri debet, quod antea dictum fuerat. Docet enim hæc præcipua medicinæ pars curare, & prædicere, ut vere asseruit Galen. *lib. ij. de anatomicis administrationibus*. Cæterum affecti loci cognitionem triplici genere exercitationis colligimus, hoc est, ex locis ipsis, ex causis, ex differentiis symptomatum, quod veteres medici ante Galeni tempora, ac Galenus ipse tandem observat, ut traditum est ab eo *lib. ij. de locis patientibus*. Eadem quoque cognitio confert ad curationem, & præfagium, ex *lib. i. ejusdem explicationis*. Sunt & affectæ partis propriæ quædam notæ, quibus deprehenditur actio læsa, excrementorum forma, loci positio, diversa doloris ratio, & propria symptomata. Spectant ad hanc enumerationem sexcenta loca. Verum, ne quis diligentiam nostræ fructum ullum desideret, ad ea festinet, quæ scribit Galenus *lib. i. & iii. de locis affectis*, *sexta parte Aphorismorum aph. v.* & Hippocrates *lib. vi. de morbis vulgaribus*. Dixi de instrumentis, sive partibus affectis, sed & affectum ipsum ex corporis dispositione, natura, ætate, & consuetudine, noscimus. Insuper & ex symptomatis, quod constat ex *lib. de differentiis Sympt. de constitutione artis*, & *iii. libro de iudiciis*. Item excrementis, si morbus fuerit internus, ex primo de locis affectis. Necnon ex his, quæ præfuerunt, ex eodem loco, ac tandem ex proprietate accidentium, ex doloris modo, & natura partis lapsæ. De his autem sigillatim, & copiose differere, ad eos pertinet, qui de arte tota præcepta tractare aggrediuntur. Sub his vero, quæ dicta sunt, præfagationem addemus, quæ ad medicinæ partem spectat, quæ *συμφορικὴ*, Græcis vocatur. Hæc à morbo, & affecta parte, sumenda erit, ut triplicem illum usum adipiscamur, propriæ dignitatis tuendæ adversus infamiam, ægroti in nos obedientiæ, in morbum imminuentem occursum, quod Galenus assererat *lib. i. præfagiorum*, & *de constitut. artis*. Prævidere autem debet medicus salutem & mortem, salutis, & mortis tempus, ac demum utriusque modum, ex *lib. iij. de crisi*bus, *primo ad Glauconem*, & *lib. iij. de præfagiis ex pulsibus*. Vi-res autem laborantis erunt veluti hujus industriæ scopus ex *prognosticorum lib. ij.* Vi-res autem quamquam ex multis ceu fontibus depromuntur, potissimum tamen ex pulsibus dignoscuntur, authore Galen. in *lib. de curatione per sanguinis missionem*. Et ad prævidendum salutem, aut mortem, cæteraque antedicta, morbi magnitudo valde accommodata, non aliter quam si de bajulo, onus suscipiente, num comportaturus sit illud necne, an potius mole, & pondere pressus casurus sit, iudicium statuere velimus. Quod exemplum Galeni est *lib. iij. de crisi*bus. Magnitudinem autem morbi indicabunt partis laborantis præcellentia, affectus magnitudo, atque ejusdem malignitas ex *iiij. & vij. methodi*. Qui autem in hoc genere laudis, quasi stadio quodam sese exercere voluerit, primum steneat oportet, quid ac quotuplex *ἔλεος* sit, hoc est iudicium, ex *lib. j. epidemiorum* & *præfagiorum lib. iij.* atque aliis in locis. Item morborum tempora quatuor, cruditatis & coctionis signa, salutis & mortis, & quæ iudicatoria vocantur. Ad hanc partem pertinere maxime putandum est, inspectiones urinarum, egestionum, sputorum, & pulsus, adhibitis eorum omnibus differentiis, quæ passim universos Galeni libros, & aliorum quoque scriptorum, multiplici cognitione, refererunt. Quia vero Gallica lues, vel jam factam plenitudinem, ut plurimum, in humanis corporibus sequitur, vel aliqua mox illum comitatur, quæ morbi vim fovet, & suscipit, hyeme præfertim, ac vere, ob id, utriusque plenitudinis notas, nempe quoad vasa, vel viribus comparatæ, atque earum differ-

ferentias supponemus ad Galeni sententiam in *libro de ple-*
nitudine, & eo, qui de *sectione venæ* inscribitur. Utram-
 que autem evacuatione egere, in confesso sit, ex *lib. de*
curandi ratione per sang. miss. plethoram nempe sanguinis
 detractio, uti cacochymiam medicamento purgante, ex
lib. xiiij. Therapeutices. Jam vero de indicationibus cura-
 tricibus agendum veniet, in quibus tota medicinæ pars
 consistit, quæ à Græcis *θεραπευτική* vocatur, hoc est curan-
 di rationem instituens. Prius vero generalis illa occurret
 indicatio profligandorum morborum, quæ ex Hippocratis
 sententia, ex contrariorum usu perficitur. Hæc enim vel-
 uti curationis prima, & umbratilis dici potest configura-
 tio. Nam quamquam privatorum morborum privata quo-
 que sit curandi cognitio, attamen, ut methodo agamus,
 anticipanda perpetuo est universalium indicationum ratio.
 Post id, auspicabimur ab ea, quæ præter naturam facta
 est affectio, ut Galeni præceptum observemus *lib. iij. me-*
thodi, ab ea enim maxima, atque præcipua suscipitur in-
 dicatio, in qua diligentis industriæ ratione, morbo-
 rum illis differentias non ignorabimus, nempe simpli-
 cium, aut organicarum partium, aut utrisque com-
 muni, qui dicuntur in intemperie positi, organici,
 & continui divortium, horumque indicationes sumemus,
 ex *lib. omnibus de methodo*, & *lib. artis medicæ*, &
 ex his, quæ ad Glauconem perscripsit Galenus. Nec mi-
 norem eam existimabimus, quæ sumitur à laborante par-
 ticula. Hæc enim tam magna est, tamque late patens, ut
 ars medica ex ea tantum longa cum Hippocrate merito di-
 ci possit. Nam partium affectarum cognitione adempta,
 ac penitus sublata, medicina adeo brevis fieret, ut sex die-
 bus cuilibet disci posset, si Galeno assentimur *lib. xiiij. The-*
rapentices. Affectorum vero locorum indicatio ea parti-
 tione commode suscipietur, quæ ait, aliam sumi ab affe-
 ctæ partis temperamento, aliam ab ejus actione, aliam à
 figura, quartam à situ, quintam à sensus acumine, vel
 hebetudine, *lib. vij. artis curativæ*, & *ij. ad Glauconem.*
 Quæ omnia suas præstare videntur indicationes proprias.
 Siquidem temperamentum nobis indicat, quam ratione
 sint corrigendi, atque emendandi lapsus, siue recessus jam
 facti in corporibus, tantundem alterantibus nobis per con-
 trarium. Actio autem ostendit, an spectet ad omnium a-
 nimantis partium usus, an quarundam, an unius dunta-
 xat. Figura enunciat, quo pacto vacuandum sit quod of-
 ficat, ut ventrem vomitu, aut dejectione, vesicam per u-
 rinam, cerebrum per nares, atque alia simili modo. Si-
 tus præmonstrat, quo modo auferenda sit nobis intempe-
 ries solidarum partium, rursus malorum succorum vitium,
 siue per summa corporis fuerit intemperies, siue in profun-
 dum coacta. Sensus acumen facile indicat, patientem par-
 ticulam dissolvi vi medicamenti, uti ægre, quæ retusi est
 sensus. Præter autem has indicationes, non item eas asper-
 nabimur, quæ summe ab ambiente nos aëre, ætate, vitæ
 studiis, consuetudine, regione, anni parte, & constitutio-
 ne, tum ipso affectus tempore. Sed generalis, atque una
 fuerit horum omnium indicatio, ut ea deligamus, quæ a-
 nimantis naturæ maxime sint accommodata, siue ea ciba-
 ria sint, siue medicamenta, ea omittentes, quæ his omni-
 no adversantur. Addendæ etiam illæ fuerint indicationes,
 quæ à facultatibus partium desumuntur, nam hæc plerum-
 que curationem certam statuunt, aliam atque aliam sibi vendi-
 cantes, *lib. ij. ad Glauconem.* Quia vero otiosa est omnino,
 atque inutilis partium corporis indicatio, si per se sola
 suscipiatur, citra medicamentorum cognitionem, cum haud
 sufficiat ad morbos tollendos, ob id summopere est am-
 plectenda, atque omnibus numeris absoluta prædicanda,
 ubi eam cum methodo medicamentorum conjunxerimus,
 authore Galen. *lib. xiiij. Therapeut.* Porro neque reme-
 diorum conferentium indicationem soli morbo referemus
 acceptam, quando idem affectus eorum rationem evariet,
 ubi in diversis partibus suscipiatur, ex *lib. de opt. secta.*
 Quinimmo à natura partis affectæ multiplicem desumi au-
 xiliorum indicationem docet eleganter Galen. *lib. vij. me-*
th. Medicamenti vero componendi interdum unica fuerit
 indicatio, ubi unus erit morbus, interdum vero contrariæ
 coibunt, pugnantibus inter se scopis, & affectibus, quod
 Galen ostendebat *lib. xj. & xiiij. artis curatricis.* Nostri
 quoque fuerit instituti, affectus causam accurate pensitare,
 num illa adhuc permanens morbum efficiat, aut augeat,
 an omnino deserit, etenim ut alterutro modo se habeat,
 permagni interest. Nam quæ à causa jam abolita sumitur
 indicatio, inutilis omnino est nobis existimanda *lib. iij. me-*
thodi, quæ vero à permanente & vere effectrice, maxi-
 me medico pervestiganda est, ex *lib. de opt. secta.* Ad quæ
 pertinere videbuntur illa, quæ Galen. conscripsit in *arte*
parva, ubi sublata causa, morbo relinqui unicam indica-
 tionem protulit, uti duas, si causa affuerit. Sed nolim
 quemquam putare, me nimis multa attulisse de indicatio-
 nibus, cum etiam in re summe necessaria brevissimus fuerim
 ne propositam compendii rationem pervertam. Id no-

runt, qui artem medendi profitentur, præsertim eam se-
 ctantes, quæ à purissimis Græcorum fontibus emanavit.
 Etenim nihil in tota arte præstabilius, ac omni laudis ge-
 nere dignius excogitare possumus, hac una de indicationi-
 bus disputatione, si sexcenta Galeni loca perlustraverimus.
 Sufficiat autem locus ille, pro innumeris, *lib. ij. metho-*
di, qui habet, eatenus fore medico necessariam indicandi
 rationem, quatenus medendi methodo finem artis optatum
 assequimur, per ipsam rite progredientes. Conabatur &
 Galenus eam definiens, appellare consecutionis imaginem,
 ubi à natura rei ordimur, in *lib. de opt. secta.* Quo in
 loco, & eam dirimit ab experientia, ostendens quam vim,
 & dignitatem obtineat. Accedit, quod ab illa generali in-
 dicatione, quæ semper sumenda est à viribus, de illarum
 instauratione, aut custodia, alia quoque suboritur de ali-
 mento exhibendo laborantibus. Hæc enim à summo vigo-
 re morbi, & viribus ægrotantium commode suscipitur, ex
lib. x. methodi: quamquam nutrimenti quantitas à viribus
 indicatur, qualitas vero non tam ab affectu, quam ipsa
 quoque corporis nostri temperie. His ita se habentibus,
 ad propositi morbi Gallici curationem properantes, ratio-
 nem cum experientia conjungere, ut per nos licuerit, ad-
 nitentur, hoc est, quæ de eo genere morbi indicationes,
 præfagia, & auxilia, ex veteribus recentioribusque scripto-
 ribus, desumi possint, curativis intentionibus deprehensis (ut
 ajunt) afferemus. Affectum ex sublatione causæ dimovebi-
 mus, sublata plenitudine, si qua fuerit, aut venæ sectione, aut
 medicamento purgatorio, aut utroque genere auxilii simul;
 ad longinqua revellentes, ad vicina derivantes, si opus fuerit,
 perpetuo tamen supposita morbi magnitudine, una cum va-
 lentibus viribus, ceu scopo mittendi sanguinis, ex *lib. 4. & 12. methodi.* Medicamento autem purgante vacuantes, alvum
 primum leniter subducemus, fluidum corpus reddetur,
 concocta educemus, solventes partium imbecillitates con-
 traria alteratione dimovebimus, addentur & sex rerum
 non naturalium leges, in quibus non tam profligandorum
 morborum judicium, quam sanitatis tuendæ ratio consi-
 stit, ex *lib. artis medicinalis.* Quo autem pacto, qui Gal-
 lica lue laborant, sint reficiendi, præsertim ubi convale-
 rint, quoque usu sit eorum naturalis temperies custodien-
 da, explicabimus ad Galeni præscriptum *lib. 7. methodi*, &
 in *arte parva*, ex qua tractatione facile colligemus omnia
 genera præservatricium causarum, ut eas, quæ ad propo-
 siti nostri rationem fuerint accommodatæ, deligamus.
 Absolvi opus sane quam longum, & aliis tentatum, quod
 forte minus probabunt alii, sed ut spero, haud studiosis inutile
 futurum, præsertim, cum in re omnium longissima, com-
 pendii rationem, recentique ordine explicatam, excogita-
 verimus. Ut autem sit, placuit Galeni sententias suis lo-
 cis inferere hoc in loco, ne postea in toto opere essent
 nobis proferendæ, quando non ad pueros scribimus, sed ad
 medicinæ studiosos, quibus hæc ipsa tum utilia, tum gra-
 ta in primis fore sperabam. Hæc autem non admodum
 pervulgata sunt, uti neque valde recondita apud eos, qui
 Galenum manibus versant non tam diurnis quam noctur-
 nis, cujus industria, summumque studium totam artem
 expolivit, atque ornavit in posterum, præceptionum egre-
 gia atque illustri copia comparata. Interim dum ad spe-
 cialia magis ac propria mea festinat oratio, nobis faveant,
 ac bene precentur Philosophiæ, ac Medicinæ studiosi,
 quorum præclara existimatione nihil mihi siue jucundius,
 siue etiam gloriosius, accidere potest.

CAP. IV.

Nomen morbi in primis supponendum esse.

Superfluum, ac perambitosum fore existimavi, velle
 morbi nomen diu, atque multum recensere, cum id
 ab aliis fuerit plene agitatum. Præsertim cum Galenus
 eos irrideat, qui nominum religionem tantopere consecran-
 tur, quando de rebus, rerumque natura Philosophi ac me-
 dici peritiores differant. Supponatur itaque nobis hanc
 luem ortam, & quasi e tenebris ad auras revocatam fuisse,
 quod Historiæ ferunt, anno salutis nostræ 1454. eo sane
 tempore quo Galli numerosissimo exercitu, duce Carolo
 eorum Rege, Neapolim obsederunt. Inde enim factum
 est, ut Gallicus morbus dictus sit, ab exercitu Gallorum,
 qui passim hoc genere morbi periclitabantur. Quod cum
 Galli perciperent, convitioque sibi, atque ignominie quo-
 dam modo verti id sibi nominis existimarent, morbum
 Neapolitanum eum magis appellabant. Id vero satis am-
 ple testatus est pervenustus, atque elegans ætatis nostræ
 poëta, Hieronymus Fracastorius, hunc in modum.

*Qui casus rerum variis, quæ sidera morbum
 Insuctum, nec longa ulli per secula visum
 Attulerint, nostra qui tempestate per omnem
 Europam, partemque Asiæ, Libyæque per urbes*

Sævit, in Latium vero per tristia bella

Gallorum irrupit, nomenque à gente recepit.

Cœpit autem hæc infectio eo quidem tempore emergere, nova sane, insueta, atque auribus hominum, Italiæ præfertim, inaudita. Quod etiam superioribus ætatibus, accidisse constat, aliis morborum generibus. Nam Elephas, & λειχή hoc est Lichen Italorum urbibus atque oppidis ignoti fuere morbi per eorum initia, cum tamen Aegyptiis populis notissimi, & familiares valde semper extiterint, cujus causa alio in loco disquirenda est. Fomes vero hujusce morbi fuit inordinatum regimen victus militum, nec non crebri Veneris complexus, cum meretrices quamplurimæ eo loci confluiscent, sive quæstus gratia, sive ab Hispanis depulsæ, ob annonæ charitatem, ut nonnullis magis placet. Id enim ad nos, morbi que cognitionem parum spectare videtur. Sat tamen est, tunc temporis primum in lucem Italiam prodisse, deinde Hispaniam, Galliam, Angliam, Germaniam, Ungariam, Sarmatiam, ac cæteras orbis partes, peragrassæ, postque jam non Gallicum amplius, sed Europæum appellari. Indicium est, quod non modo occidentalem plagam invasit, sed & orientis partes nunc fere omnes hoc genere contagii infectæ sunt, quando Veneti mercatores illud expresse referant, nullibi hanc pestem sævire magis, quam in plerisque orientis civitatibus. Quibus eo magis fidem adhibeo, quo ego superiore anno, virum allocutus sum, qui Venetæ quinquaginta vectus Syriam petierat, aromatum comportandorum causa. Quo in loco, hac lue correptus est, cum meretricis infectæ inibi commercium habuisset. Dicebat autem, post factum, audivisse se nullam eo in loco extare sceminam, quæ perniciem illa non laboraret, esseque ibi morbum fere incurabilem. Quod miser ille, summo suo cum periculo est expertus, nam sævitie tandem hujusce affectionis, post multas consultationes, & auxilia extinctus est. Sive ergo hic morbus Gallicus sit vocandus, sive Hispanus, sive Italus, sive Neapolitanus, ego nunc communem infectionem dixerim; cum jam orbem pene totum pervagarit. Id quod elegantissime poëta expressit, hisce carminibus.

Præterea & tantum terrarum tempore parvo

Contages non una simul potuisset obire.

Aspice per Latii populos, quinque herbida Sagra

Pascua & Ausonios saltus, & Japygis oræ

Arva colunt, spectata Tyberis qua labitur, & quæ

Eridanus centum fluviis comitatur in æquor,

Centum urbes rigat, & placidis interfluit undis.

Uno nonne vides ut tempore pestis in omnes

Sævit, & ut sortem pariter transgessimus unam?

Quin etiam externos eadem per tempora primum

Excepisse ferunt. & reliqua.

Neque etiam magnam vim in eo facerem, ut morbum, vel pestem, vel contagium, vel mentagram, vel scabiem, vel Variolam Gallicam appellemus, vel etiam Pudendam, vel alio quovis nomine eum vocemus, ut Syphilidis, aut κακασφιδίτης, hoc est malæ veneris, nam controversia à nominibus petita, uti Galeno medicorum præstantissimo semper displicuit, ita parum, vel potius nihil, ad propositum nostrum institutum, pertinere videtur.

C A P. V.

Primaria morbi origo.

In incerto est, an hæc perniciem Gallos invaserit primum, & ante alios, an potius per contagium fuerit ab aliis tracta. Nam non desunt scriptores, qui ferant, tunc temporis habuisse suæ generationis primordia, hoc est bello Neapolitano, adduntque ex humorum malitia, valde noxia, irrupisse primum, qui humores, malo victu militum congesti fuere, partim ex cibariis insalubribus, & aquæ potu, & quidem cænosæ plurimum, partim armorum calefactione & pondere, nec non mansione sub cælo, inordinato motu, & quiete, aëre indebite attracto, & eo quidem cadaverum putrescentium fœtore, maloque habitu contaminato. Addunt etiam, Hispanos cæterorum hominum maxime callidos, atque sagaces, jure belli, hoc est superandi studio, sive etiam propriæ defensionis, & præsidii causa, cum se longe numero impares Gallis esse intellexissent, Gallorum ministros pretio corrupisse, quo illis panem gypso, & calce permixtum exhiberent, & fontium aquas, venenatis rebus adhibitis, inturbarent, unde mali succi, ac noxii humores, originem duxerunt, atque ex eo factum est, ut ferme omnis exercitus laborarit, commercioque militum inter se multi perierint, potissimum vero concubitu scortorum, sicque sensim ad alios, atque rursus alios delata est infectio. Verum, quod me minus in hanc sententiam ducit, ea ratio est, non sufficere novæ hujus infectionis causam attulisse militum inordina-

A tum regimen, & coëundi licentiam, aut etiam venenorum usum, militiæque incommoda, quando hæc in castris perpetuo spectari possint. Quis enim est, qui non intelligat, bellum, & castrametationem hæc, & majora incommoda perferre? nihilominus inauditum est hoc genus morbi, à consimilibus causis, in lucem prodire. Aliis itaque videtur hunc affectum ξέρον, hoc est peregrinum esse, & ab Hispanis inventum ex insulis occidentalibus, quæ Indicæ appellantur, eo quidem tempore, quo Italia pene omnis, Gallorum bello, exardebat. Referunt enim, eos ex Indis perlustratis, hanc perniciem in Latium pertulisse, qui Christophorum Columbum ducem, non tam hoc nomine, quam & ipso cognomine, maxime dignum, secuti sunt, novarum rerum, & telluris cupidi milites. Nam eo quidem in loco ajunt scriptores, regnare scabiem, quæ Gallico omni ex parte respondet. Præterquam quod inibi mitior paulo, & tractabilior longe videtur, apud nos vero sævior, & curationis quam difficillimæ. Hanc eandem opinionem videtur feliciter admodum expressisse poëta ipse, hoc modo.

B *Dic Dea, quæ causæ nobis post secula tanta*
Insolitam peperere luem? num tempore ab illo
Vecta mari occiduo, nostrum pervenit in orbem,
Ex quo lecta manus solvens de littore Ibero
Ausa fretum tentare, vagique incognita ponti est
Æquora, & orbe alio positas perquirere terras?
Illic namque ferunt, æterna labe per omnes
Id morbi regnare urbes, passimque vagari
Perpetuo cæli vitio, atque ignorare paucis.
Commercium ne igitur causa accessisse putandum est
Delatam contagem ad nos, quæ parva sub ipsis
Principiis, mox & vires, & pabula sensim
Suscipiens, se se in terras diffuderit omnes?

Sed enim opinio hæc ex eo maxime difficilis, aut saltem minus probabilis redditur, quod fieri non posse Fracastorius existimat, ut tot simul infecerit provincias, tot orbis partes, & populos invaserit, quod ille hisce verbis testatur.

At vero si rite fidem observata merentur.

C *Non ita censendum, nec certe credere par est,*
Esse peregrinam nobis, transque æquora vectam
Contagem, quoniam imprimis offendere multos
Possumus, attactu qui nullius hanc tamen ipsam
Sponte sua sensere luem, primique tulere,
Præterea & tantum terrarum tempore parvo
Contages non una simul potuisset obire.

Eleganter quidem, & venuste Fracastorius, sed ad veritatis scopum, parum hæc ratio spectare visa est illis, qui Gallicum fuisse Italiam per contagium communicatum defendunt. Nam inquiunt, negandum esse quempiam extitisse in Italia, qui sponte Gallicum fuerit perpeffus. Potuisse tamen ab Hispanis ex Indis deferri, qui Gallorum exercitum infecere, ab illo vero & cæteræ nationes, commercio, centum præsertim annorum spatio, contaminatæ fuerunt. Ego vero putarim Fracastorium ita voluisse, ut in Aerem, & Astrorum inspectiones, causam referret, sive auctoritatem eorum secutus, qui Gallicum επιδησίαν, hoc est popularem morbum extare defendunt, sive potius Astronomicæ disciplinæ studio, atque amore, quam illæ vehementer callebat, & profitebatur. Quod ejus Syphilides liber primus indicat apertissime. Verum non esse Gallicum Epidemicam affectionem, suo loco dicemus. An vero in Neapolitano bello sponte ortus sit, an potius delatus, illud constanter affirmo, non esse certam causam, quod hic morbus, ipsa sola humorum per sese malorum ratione, potuerit excitari, magis tamen rationi consentaneum videri, ut potuerit ab Hispanis contagio deferri Neapolim, cœpisseque in Gallico exercitu sævire, utpote majore, ac numerosiore, Hispano, forte etiam licentiæ, deliciisque majoribus dedito, quod jure & consuetudine belli accidere solet, his præsertim, qui hostes primi invadunt, atque eos omni animorum studio, & impetu aggrediuntur.

C A P. VI.

An Gallicus morbus sit, necne.

E Nominum & originis ratione exposita, non inutilis quaestio est, qua quaeritur, an morbus, quem Gallicum vocant, revera sit, an potius commentum aliquod sit Medicorum recentium. Non certe hanc quaestionem tractamus, ut in controversiam ponamus ea, quæ luce sui perspicua sunt, cum nemo sollicitus, anxiusque esse debeat, aliis semper veritati adversantibus, quod Aristoteles ipse in Topicis dicere solebat. Etenim qui sensum negat, sensus poenam dare tenetur, neque firmum habet cerebrum, qui ratiocinationes sensui videtur antepone. Id autem proponitur, ut dementia eorum noscatur, qui rebus quantumvis

tumvis manifestis, & notis ita adversantur, ut Paradoxis A magis, quam proloquiis oblectentur. Dicunt itaque nonnulli haud extare Gallicum morbum, sed esse nostrorum hominum illusionem quandam. Namquod Gallicum dicimus ajunt esse diversas affectiones, quibus ætate nostra, corpora corripuntur, forte ob depravatam vivendi normam, & rationem nostræ tempestatis. Quasi quod superiorum ætatum homines nihil adversus tuendæ sanitatis præcepta commisissent, imo omnia ad unguem servassent, nihil voluptatis, aut sensus percepissent, sed continenter, & moderate semper vixissent. Quod si dicere voluerint, ridiculi erunt putandi, cum Galenus affirmet sæpius in *libris Therapeutices* homines sui temporis corruptissimam habuisse vivendi rationem, delecteturque Romanas suæ ætatis cœnas, comestiones affluas, compotationes crebras, Venereos congressus innumeros, balneorum frequentiam, atque alia, quæ Satyricis scriptoribus laborem injunxerunt maledicendi, atque objurgandi. Verum eorum rationes audiamus. Si quis inquit, capillorum patiaturs defluvium, Gallico laborare creditur, cum tamen *Αλοπεκία*, aut *Οφίσιον*, hoc est vulpinam, aut anguinæam patiaturs, aliam capitis affectionem. Si gummata vocata, hoc est tumores præter naturam habeat, profecto themata ipsa pati aut steatomata, aut melicerides, vel aliud his simile necesse est. Si pudendorum erosione & carie infestetur, jam morbo laborat, Hippocrati, & Galeno perquam noto, cum Hippocrates pudendorum affectionem inter eas reponat, quæ æstivo tempore fiunt. Si doloribus excrucieturs patiens, qui ad articulos pertinent, cur articularis affectio dici illa non possit? Est itaque de Gallica lue contentio, de omnibus ægritudinibus instrumentalibus, & in intemperie positis, & in continuo soluto consistentibus, communis controversia. Nihil enim accidere asserunt, affectis hoc genere mali, quod apud veteres non fuerit & cognitum, & auxiliis interdum curatum. Qui, si non facile succedat eorum, quæ dicta sunt, curatio, ut evenire solebat antiquis, id fieri contendunt ex mala victus norma, temporibus nostris observata. Addunt & terribile, atque horrendum hoc Gallici morbi nomen fuisse non tam imperitia Medicorum, quam astu, & calliditate repertum, quoniam cum ægritudinem veterem, aut illis ignoratam curare nesciunt, statim Gallici afferunt argumenta, dicentes, ægrotum ipsum Alpes transgisse, cum rege Gallo confœderatum esse, militiam Transalpinam exercere, atque aliis nugis sexcentis à se excogitatis, satis eorum dignitati & judicio consultum esse existimant, si propriam ignorantiam, aliorum culpa, tanquam velo operiant, aut in aliorum crimen transferant, quod illi medicæ artis auxiliis consequi minime possunt. Quod si forte objiciatur affectio in puero, aut puella, aut virgine intacta, illi inquit, Medicos statim miseratione quadam excitata proferre, id morbi vel à parentum procreatione fluxisse, vel nutricis lacte, vel commercio infecti, vel alia quavis commentatione adhibita. Neque obstare contendunt, quod hic morbus in multis curari non possit, sed eos ad rogum usque insequatur, cum dicant, & alias extare ægritudines impressas, & insolubiles, quales sunt, Podagra, Hæctica febris, Asthma, Comitialis morbus, articulorum dolor, insania. Insania eorum profecto est, cum ita dicunt. Nam omittamus omnino verum esse, cuncta hujusce morbi symptomata fuisse veteribus, Hippocrati, Galeno, Paulo, Aëtio, Oribasio, Rhasi, Avicennæ, & aliis, plene cognita, hoc est, eos novisse dolores, pustulas, casum pilorum, capillorum defluxum, tumores, caries, bubones, callos, exanthemata, erosiones, uredines, achores, & reliquos hujus Principis satellites, quis tamen est, qui non videat hunc morbum contagio & commercio ortum habuisse? immo & in præsentia eadem de causa fieri, atque foveri, præsertim ex concubitu, Venerisque complexibus? Hoc autem, cum antiquis ignotum fuerit, putandum est omnino, horum symptomatum causam novam esse. Si nova est, (quia nunquam audiri potuit ex concubitu passionibus illas fieri, ut ipsi etiam fatentur) novus erit qui inde provenit effectus, cum effectus semper causas insequatur, novi novas, uti antiqui antiquas. Effectus autem, qui à causa fit morbificus, necesse est ut sit morbus, præsertim cum proximè actiones lædat ac vitiet, igitur Gallicus erit morbus novus, quem in Medicorum inscitiam, aut etiam sagacitatem transferunt. Quod vero hæc infectio contagiosa sit, præter rationes alio loco dicendas, præter communem omnium testificationem, qui de hac ipsa re copiose, præter innumera exempla, quæ passim usurpari possunt, hoc unum quod dicturus sum juvenes meos, studiosos præsertim, accipere volo, ac frequenti memoria repeterem, ut illis studendi potius occasionem præbeat, quam cum scortis diversandi. Res autem sic se habet. Juvenis erat, ætatis 22. annorum, temperaturæ sanguinæ, corporis dexteritate, & viribus validioribus præditus, qui studio-

Tom. II.

rum causa Patavium venerat, ut philosophiam profiteretur. Jam instabat Ascensionis festum, quod Venetiis omni genere pulcherrimarum rerum celebratur. Ab amicis invitatur, studio visundæ solemnitate. Ille pecunia congesta, Venetias it. Accersitur à socio, ut puellam mirifice formosam & elegantem secum adeat. Recusat ille, ut erat omni vitæ candore & probitate præditus, alter vero recusantem increpat, quod gallus non est, sed capo, dicitque eum indignum esse, ut inter scholares numerari debeat. Ille se virginitatem adhuc servare asserbat, contra alius irridere cœpit talia proferentem. Juvenis vero, ut erat ingenuus, ac pudibundus, veritus ne à socio illuderetur, ad scortillum accessit. Erat meretrix perpulchra, & omni genere deliciarum referta, cœpitque illi blandiri, & crebris osculorum repetitionibus, juvenem ad lasciviam, & concubitum excitare. Ille naturæ stimulis agitatus incenditur, & puellam tandem comprimit. Verum ut erat inexpectus, & verecundia perfusus, semel tantum meretriculam agnovit, vixque illa attracta opus absolvit, confestim inde recedens. Sequenti die præputio dolere cœpit, ille nil cogitat. Alia vero die indoluit magis, tandem adspiciens videt levem quandam erosionem, in altera glandulæ parte cum rubore, inde caries adnata est. Diebus 14 transactis bubo in femore supervenit, opem medicam implorat. Medicus cariem sanat, bubonem præparat ad incisionem, inciditur tandem, subinde exquisita ratione expurgatur leniente pharmaco, præparante & solvente, facta quoque venæ jecorariæ sectione, sanus denique & salvus judicatur. Ille studiis operam navabat, de Minerva potius quam Venere sollicitus. Ubi vero menses tres præterissent, cœpit dolere totus secundum articulos, & depilari, ex quo supercilia, capilli, & menti lanugo tota concidit, factusque est deformis, macer, livens, piger, ad motiones ineptus, mœstus, gembundus, & ad omnes actiones impotens, cum tamen ætatis, ac juvenis flore potiretur. Ille vero falsam periliam, cujusdam Medici consilio accepit, mense februario, quo genere auxilii mitigatus est dolor, non sublatus. Cumque morbi radices altius cerneret infixas, alterius Medici consilio decoctum Guajaci assumpsit, circa veris dimidium, quo plene curatus, & judicatus evasit. Dicant modo Paradoxorum defensores, an hic morbus, ab hac causa emanans, si ex antiquis affectionibus, an novus, & inauditus? Si novus, cur in falsis eorum deliramentis persistunt? & medicos damnant? si antiquus, cur Galenus, & Hippocrates, qui minima quæque, ceu egregii morborum pictores confectantur, atque exprimunt, non hanc causam tetigere? Nam si viderimus *libros Galeni de symptomatum & morborum causis, deque horum differentiis, de locis patientibus, de judiciis, de temperamentis, de facultatibus naturalibus, de semine, de medicamentis secundum loca*, nec non & secundum genera, nihil profecto cognoscemus, quod ad hanc infectionem spectare possit. Idem dico & in *commentariis Aphorismorum, acutorum, prognosticorum, & epidemiorum*. Quod si adversarii casum negaverint, & sensum, jam indigni erunt, ut cum illis congrediamur, imo puniendi erunt potius supplicio sensus. Nam cogendi essent, ut cum meretrice, & impura agentes, tandem sero saperent, & ab eorum ignorantia aliquando desisterent.

CAP. VII.

An Gallica infectio Morbus proprie dici debeat.

Proxima præcedenti insania est eorum, qui hanc ipsam affectionem negant esse de genere morborum. Eorum major ratio est, si morbus est, vel in intemperie, vel in soluto continuo, vel in organicis partibus consistit, nullo ex his modo consistit, idcirco morbus non est, assumptio ex his constat, quæ à Galeno in *libris Therapeutice artis* conscribuntur, non enim morbus est, qui subeapartitione non continetur. Quod vero Gallicus morbus non sit ex illis alter, ea persuasionem confirmant, quod nullam habet consistentiam determinatam, ac præfinitam, in aliquo horum trium generum, quod omnibus aliis affectionibus contingit. Nam si temperamenti vitio emanaret, cur tumores, & caries, & bubones & defluvium pilorum induceret? si solutio esset continui, quomodo in quibusdam absque ulcere, & dolore fieret, sola intemperie? Quod vero non sit morbus in indecenti conformatione partium, numero, magnitudine, aut compositione, id omnium consensu ex se constat, neque disquirenti ullum negotium facessit. Oppositum vero dicendum vult rei veritas: Nam si lædit actiones, non modo illas principes, quæ sunt vitalis, animalis, naturalis, sed etiam membrorum proprias, sequitur ut morbus sit dicendus, si vera sunt, quæ à Galeno traduntur *libro secundo artis curative*. Neque eorum audienda est opinio, qui dicunt, Gallicum esse morbum compositum ex omnibus his, quoniam si dicant, necessario fieri, ut lædat omnes di-

V v v

Etas

Etas actiones simul, id falsum est, & experientia contra-
rium, cum non semper id videri possit: si vero compo-
situm, & communem esse eum velint, ea de causa, quod
potest tam in partibus similaribus quam dissimilaribus re-
periri, jam non magis eum compositum facient, quam
sit ipsa destillatio, quæ ob varias actionum læsiones, &
loca nostri corporis, potest diversas fortiri appellationes,
quod tamen ipsi non admittunt. Nos vero dicimus, Gal-
licum esse morbum in intemperie (quæ vero hæc sit, suo loco
tradetur) constituendum, ad quam postea sequi possunt læ-
siones multæ partium nostri corporis similarium & dissi-
miliarium, sive ob intemperiei modum, & rationem, sive
ob suscipientium membrorum præparationem, molliem,
vicinitatem, & ipsam etiam imbecillitatem. Est itaque
Gallicus inter morbos non solum reponendus, verum etiam
in Arce ipsa, & summo veluti fastigio collocandus, cum
regalis affectio sit, βασιλικῆς etenim & crudeliter agit, cum
omnes actiones lædere possit, cum homogeneas, atque
heterogeneas partes vexet, cum tam multis accidat, ac de-
mum cum tot, tamque varia symptomata illum consequan-
tur, habeatque causam unde fiat, quæ alibi disquirenda
erit. Itaque ad Galeni imitationem, hoc modo metho-
dum exerceamus. Hæc infectio manifeste, ac proxime læ-
dit humani corporis actiones, igitur necesse est, eam esse
morbosam affectionem, ac vere morbum appellari. Quia
vero morbus omnis affectus est in corpore naturali, ob id
causam habeat omnino est necessarium, cum omne quod
fit, unde fiat, causam & originem quandam teneat Galeni
decreto *libro primo Therapeutica*. Rursus cum experien-
tia, ministroque sensu videamus, Gallicam infectionem
plurima consequi accidentia necesse est, ut dicamus, eam
sua habere symptomata, quæ illam uti umbræ, & comites
insequantur. Sunt autem inter accidentia, potissimum
enumeranda hæc omnia, dolores, achores, gummata,
uredines, verrucæ, calli, crustulæ, dentium casus, pro-
fluvium pilorum, & capillorum, lichenes, rhagades, ul-
cera, tophi, ossium caries, pustulæ, papulæ, bubones,
gonorrhœa, pudendi erosio, atque alia, de quibus ube-
rius tractandum erit, cum res, atque usus postulat.
omnia autem hæc à medico primæ classis, hoc est ratio-
nali, sunt diligenter tractanda, præsertim vis, & natura
morbi, quod per ejus convenientem definitionem, facile
consequemur, cum definitio ea res sit, quæ esse uniusque
rei explicat, si Aristoteli in resolutoriis, & Galeno in *arte
parva*, fidem adhibemus. Id enim pertinet maxime ad eam
quæstionis partem, quam τὸ τί ἐστι, id est, quod quid est,
appellant.

CAP. VIII.

*Qua ratione, & methodo, tenenda sit nobis definitio
morbi Gallici.*

Quamquam Aristoteles asserebat in postremis resoluto-
riis, viam divisivam nihil concludere ex necessitate,
idem tamen Platoni assentiens constantissime affirmavit,
eam summo usui, incredibilique utilitati esse, in colligen-
dis partibus definitionis. Nam genera congrue dividentes
per differentias, ea omittimus, quæ aliena sunt nostro
proposito, & ea tantum assumimus, quæ opportuna sunt,
sicque certis gradibus procedimus, usque ad ἀτομὸν, hoc
est individuum speciem. Quod si constituenda sit Gallici
morbi definitio, primum, sub quo genere sit collocandus,
disquirendum est, deinde ad alia procedendum. Cum au-
tem Gallicus sit res præter naturam, quæ vero hujusmodi
sunt, vel sunt morbi, vel causæ, vel symptomata, morbi
autem sunt, qui depravant primum actiones, igitur cum
Gallicus primum vitiet actiones, necesse est ipsum sub
morbo contineri, tanquam sub communi genere. Prius-
quam autem ad cætera pergamus, ex Hipp. & Galeno,
scriptoribus summa fide dignissimis, nonnullæ morborum
differentiæ sunt tenendæ, ut cognoscamus, ad quam illa-
rum potius sit Gallica lues referenda.

CAP. IX.

*Morborum quadam differentia, huic proposito
apprime utiles.*

Morborum plurimas exstare differentias, apertissime
docuit Galenus, cum in commentariis Hippocratis,
tum in his, quæ ex professo de hac re conscripsit. Quæ
vero ad institutum præfens faciunt, hæc & tot sunt. Alii
enim organici, sive instrumentales vocantur, vulgo offi-
ciales dicti, quoniam instrumenta naturalia magnitudine,
forma, compositione, & numero vitiant, quibus partes
nostri corporis, quæ Græcis dicuntur ὀργανικὰ μέρη, seu
dissimilares, afficiuntur. Alii exstant morbi, qui in intem-
perie consistunt, & partes depravant similes, sic dicti,
quod à morbosa intemperie ortum habeant. Præter hoc

A sunt illi, qui in soluto continuo esse dicuntur, quos par-
tes tam ὁμοιομερές, hoc est similes, quam ἰσόγονος; vo-
cata, seu dissimilares suscipiunt, & ob id communes etiam
morbi à nonnullis vocantur. Atque hæc vetus est, &
trita eorum partitio. Rursus neque illa prætermittenda est
divisio, quæ habemus morbum alium esse universalem,
aliud particularem. Universalis est, qui omnes corporis
partes afficit, ut febris, quamquam determinatum ac cer-
tum habet membrum, in quo residet, & est cor. Alii
sunt particulares, qui duplices sunt, vel enim uni tantum
parti congruunt, non autem alii, ut ophthalmia, quæ
oculi est, ozæna narium, tinnitus aurium, podagra pe-
dum. Vel partem occupant indifferenter corporis, ut ab-
scessus, ulcus, vel alia hujusmodi. Sunt & ex morbis
simplices alii, qui unicam causam habent, alii compositi,
qui plures. Simplex est, exquisita tertiana, quæ à pura,
simplicique bile efficitur. Compositus, ut non pura ter-
tiana, quæ causam habet bilem cum pituita permixtum.
Cum vero plures morbi in unum coeunt, ut febris quar-
tana, cum fluxu sanguinis per alvum, complicatus mor-
bus dicitur magis, quam compositus, quamquam hæc no-
mina interdum vicissim confunduntur. Rursus ex morbis
sunt, qui acuti, & qui diuturni vocentur, item qui per-
acuti. Peracuti sunt, qui post quartum diem, vel paulo
ultra, non protenduntur. Diuturni vero, qui terminum
acutorum excedunt, mensurantur & solis motu, hoc est
annorum numero. Acuti duplices sunt, vel simpliciter
acuti, vel intercidentes vocati. Priores sunt, qui xiiii. die-
bus terminant, intercidentes vero, qui usque ad xxx.
producantur: lunæ circuitus sequentes, si Galleno cre-
dimus, in *libris quos de judiciis, & judicatoriis diebus* con-
scripsit. Morborum etiam differentia esse possunt, quod alii
peregrini sunt, & inveci, alii germani & proprii, ut ele-
phantiasis, quæ Ægyptiis propria est affectio, nobis au-
tem communicata, peregrina dici potest. Accedit, quod
morbus alius est novus ac recens, antiquus alius. Est
enim antiquus omnis, qui à veteribus cognitus fuit scri-
ptoribus artis medicæ, ut φθίσις, sive tabes, costalis dor-
lor, calculus renum. Novus vero à veteribus ignoratus,
cujus causa ab eisdem discussa non fuit, neque attentata
curatio: ut maculæ illæ nostri sæculi, quæ pestilentes fe-
bres concomitantur, papulæ & peticulæ vulgo dictæ, quam-
quam ego hoc symptoma, in veterem causam referam, in
libello de ægreditibus nostræ ætatis propriis. Verum
nunc de exemplis volumus esse valde anxii. Aliis item
videtur morbos ex ejus ætate trifariam dividi posse, quo-
niam alius est novus, alius novissimus, alius antiquus.
Novum vocant, qui annorum centum spatio continetur,
novissimum, qui infra terminum hunc in lucem prodiit.
Antiquum qui sæculi spatium pertransit, ex quo ortus est,
aut ad auras revocatus videtur, cum antea latuisset. Ad-
debat Galenus in *lib. Epidemiorum*, exstare morbum com-
munem (communem autem nolumus hic illum, qui par-
tium corporis relatu universalis est, ut febris, nam de hoc
genere satis actum est in præcedentibus) qui pluribus com-
municari solet, ut cum multis hominibus eandem civita-
tem, vel regionem incolentibus eodem tempore advenit
squinantia, vel costalis passio, vel articulorum dolor, vel
item aliud. Vocatur autem hic morbus ab Hippocrate
communis, à Galeno vero popularis, quoniam cum mul-
tis habet communionem, & vulgo passim grassatur, nam
& epidemialis affectio est, quæ sævit in populum. Est &
morbus alius, qui ex eo, quod προεσθὴν efficitur, ob id
etiam sporadicus dicitur, cum eadem regio, alio, atque
alio genere morborum laborat, v.g. hic pleuritide, ille
angina, alius fluore alvi. Ex communibus quidam sunt,
qui jugiter, ac perpetuo regionem infestant, ut Memphi-
ticos pestilentia, contra alii desinentes sunt, ut si æstatis
tempore, alvi profluvio laboret hæc regio, quod appeten-
te autumno, vel hyeme solvatur. Alterius vero generis
communes morbi, endemici & endemiales vocantur. Quo-
rum causas Hippocrates vult esse aërem, locum & aquam.
Atque hi sunt, qui perpetuo regiones infestant ob aëris,
& aquæ depravatam constitutionem, quæ semper eodem
modo mala se habet. Qui vero non semper regionem ve-
xant, causas habent desinentes, hoc est aërem, aquam,
& locum, quæ non semper noxiam habent constitutio-
nem, & modum, sed ex accidenti alterata sunt, atque hi
sunt, quos Hippocrates & Galenus epidemiales vocant.
Qui ad anni tempora relati, quadrifariam postea dividun-
tur, nam vel æstivi sunt, vel verni, vel autumnales,
vel brumales. Epidemialis morbus, duplex etiam reperit-
tur. Quidam mitior est, quidam sævior. Mitior, ut si
tussis, vel scabies, vel lippitudo, vel aliud simile, po-
pulum invadat. Sævior autem, cum major pars laboran-
tium exstinguitur, ut in pestilentia contingit, in quo
malignitas quadam conspicitur, & contagio. Atque
hæ sunt morborum differentia supponendæ nobis,
deligendæ modo sunt illæ, quæ ad propositum nostrum spe-

spectare omnino videntur. Ita enim fiet, ut quæsitæ affectionis vim, & naturam commode teneamus.

CAP. X.

Sub quo genere morbi contineatur Gallica infectio.

Cum Gallicus morbus non semper efficiat solutionem continui, profecto dici non potest, ut sit affectio in dissoluta unitate consistens. Assumptio experientia apertissime confirmatur. Quod vero neque conformationem, magnitudinemve, neque numerum, aut compositionem necessario vitiet, id per sese manifestum est, quo circa neque morbus organicus dici potest. Quia vero Gallicus morbus habet symptomata, quæ perpetuo intemperiem consequuntur, ut paulo post ostendemus, hinc ex suppositione concludamus, esse morbum, qui intemperies noxia est, & depravata. Atque hoc est proximum genus Gallici, intemperies scilicet. Neque hoc dixerim, ut velim definiens uti duplici genere, nam proximum genus accipiendum est, remotum autem solum cognoscidebet, ut sub illo proprium magis deligamus. Qui enim definit ternarium, dicebat Arist. in *resolutoriis*, non ignorat genus remotum, hoc est quantum: illud tamen in definitione non assumit, sed proximum, hoc est numerum. Item Avicenna febrem definiens agebat, febris est calor accensus in corde &c. pro genere calorem usurpans, cum proximum sit, non autem dicebat, febrem esse morbum, qui calor est accensus in corde. Nam genus remotum supponitur, & potestate in genere proximo continetur. Quod si actu veniat in usu, debet rectius in definito assumi, quam in definitione collocari. Nam poterat dicere Avicenna, febrilis morbus est calor accensus in corde &c. Sic definimus morbum articulare, morbum costalem, & morbum Gallicum. Nam omnes scriptores ita appellant, & definiunt, usurpantes particulam illum morbum, cum re definita. Concludamus igitur, proximæ rei nostræ genus esse intemperiem, quæ prior erit definitionis pars, atque hæc sufficiant de prima morborum divisione. Si autem quærat, an sit morbus corporis partibus comparatus, universalis, vel particularis, dicendum est, eum esse particularem, cum determinatum membrum occupet, quod hepar esse suo loco demonstrabitur: licet ejus symptomata variis communicari partibus possint nostri corporis, atque ea ratione fieri quodammodo universalem. Eodem modo satis constat hunc simplicem esse, non compositum, cum unicam habeat causam internam, intemperiem scilicet solam, aut etiam externam, contactum. Ex se autem nullam rursus habet complicationem, cum simplex sit affectio. Quod si adveniat casu quodam, alium morbum patienti, ut fluorem alvi, vel podagram, jam complicatus, & connexus dici poterit. Quia vero neque in quarta die necessario terminatur, neque xiv. neque etiam xxx. sed longe amplius protenditur, hinc est, ut diuturnus sit morbus vocandus, non autem de genere acutorum, neque minus ex peracutis. Numquid vero *ἴδιος*, id est, peregrinus sit, & nobis invecus, an potius sponte ortus in Italia, profecto dubitatio est discussione digna. Inclino tamen in eam partem, ut ex Indis sit delatus communicatusque, eo quidem tempore, quo Hispani illum detulerunt, & Gallicum exercitum, Neapolim obsidentem, infecerunt. Constat enim Indis hunc esse communem morbum, atque illis nativum. Si vero ambigat quis, nunquid sit novus, an novissimus, an antiquus, profecto dicendum est, eum non esse novissimum, cum jam sæculum repleat: non item antiquum, cum Hipp. & Galeno fuerit ignotus. Erit itaque novus, quia annorum centum spatium non pertransit. Postremo cum neque aëris vitio, neque loci, aut aquæ malignitate noxia producatur, necesse est, ut neque ille endemicus morbus sit, neque epidemicus, (ut nonnullis visum est) neque etiam sporadicus, sive disseminatus. Quocirca inter morbos illos communissimos vocatos non est reponendus: cum determinatum viscus habeat, in quo resideat, jecur scilicet & venas, neque ab elementis, sed à sola contagione ortum habeat. Per communionem tamen asserendum omnino est, Gallicum diversas partes nostri corporis respicere, nam ossa, cutim, & juncturas impetit, item caput, thoracem, pudenda, os, linguam, & palatum vexat, interdum pulmones, & ventriculum, quarum partium communis affectio ab hepate emanat, ceu fonte primo, & præcipuo infectionis. Neque eorum sequor opinionem, qui dicunt Gallicum esse *ἀδύλον* morbum, hoc est incerti generis, quoniam suapte natura occultus est, & ambiguus, cum modo solutio continui, modo intemperies esse videtur. Itaque ob hanc causam, vagum, & errantem morbum eum appellant, diversis ejus accidentibus, & noxis adducti, quas humano corpori asferre videtur. Quin imo posthabita rei natura, ad fabulas vergunt Poëtarum. cum tamen in re maxime seria loqui

Tom. II.

ἰσοεικὴς debuissent, eum quasi Protheum, vel Chameleonta describentes, quoniam varias formas, atque figuras, quasi pro suo arbitrio, suscipere solet. Nam & ipsa quoque destillatio ob varias ejus læsiones & loca, communis morbus esset dicendus, quod tamen illi negant, cum certum membrum habeat, unde emanat. Conferentes itaque manum, dicimus Gallicum esse intemperiem, non organicum morbum, aut continui dissolutionem, particularem partim, partim etiam universalem, ex se simplicem, non compositum, diuturnum, non acutum, aut peracutum, peregrinum, non nativum, novum non antiquum, item non endemicum, non epidemiale, neque disseminatum, sed contagio corporum, & perfricatione productum, quo quidem modo communis quodam modo dici potest.

CAP. XI.

Invento genere Gallici, quærendas esse differentias.

Supposito itaque genere hujusce affectionis, quod intemperies est, colligendæ sunt quoque ejus differentiæ, secundum quas universa morbi natura, atque substantia cognoscitur. Præsertim cum differentia *ἁδύς*, hoc est formæ locum teneat, uti *ἕλξ*, sive materiei, genus, si Aristoteli & Porphyrio credimus, imo & Galeno, qui suas definitiones, eodem artificii genere constituit, necnon & Avicennæ, & medicarum definitionum collectori. Differentiæ autem intemperiei quatuor sunt (omitto enim simplices, & solas compositas intelligo) calida & humida, calida & sicca, frigida & humida, frigida & sicca. Verum cum Gallicus neque calida & humida sit, neque frigida & humida, neque frigida & sicca intemperies, relinquitur eum esse calidam & siccam. Assumptio hoc constat argumento, nam omnia, quæ in Gallico visuntur, sive signa, sive symptomata, exustionem indicant apertissime, exustio calidi est, non frigidi, idcirco Gallicus erit intemperies calida, non frigida, deinde sicca, non humida, cum exustio illa insignis sit admodum, quæ nonnisi à certo gradu caloris fieri potest cum siccitate conjuncto, quoniam humidum, imbecillum atque hebetem semper rededit calorem. Constat igitur, morbum hunc esse intemperiem calidam & siccam. Quia vero morbi sunt passionnes præter naturam corporis naturalis, passionnes vero accidentia sunt, in definitione autem accidentis, præsertim proprii, convenit adhibere *ὑποκείμενον*, hoc est subjectum, cum subjectum accidenti collatum, vicem sortiatur differentiæ & formæ, ut author est Aristoteles lib. vii. *rerum post naturalium*, ac primo *ἀναλυτικῶν posteriorum*, & hoc ipsum observat Avicenna, dum febrem definiens, subjectum cor adhibuit, hoc modo, febris est calor præter naturam accensus in corde &c. idcirco & nos Gallici membrum, partemque præcipuam (mineram nostri vocant) dicimus esse jecur, ac venas, cum per illas, ab hepate transmittatur noxia qualitas ad reliquas corporis partes. Erit igitur intemperies calida & sicca hepatis, & venarum. Quamquam non adhuc integra, atque absoluta est definitio, quoniam neque reciproca, siquidem non omnis calida & sicca intemperies, Gallica dici debet infectio, ob hanc causam, addendum aliquid est, quod eam absolvat, ducatque ad atomam, hoc est individuum speciem.

CAP. XII.

Quenam sit ultima differentia, quæ Gallicæ infectionis definitionem reddat undequaque reciprocam.

Qui hujus morbi vim, & naturam conati sunt explicare, ac veluti commendare posteritati, vario quidem modo ejus definitionem proferre contendunt. Cujus rei causa est, morbus tam reconditus, tamque obstrusus, ac sensum nostrum effugiens, unde excusandi potius, quam incusandi sunt illi, qui à scopo aberrarunt, nec, quod maxime cupiebant, assequuti sunt. Horum autem, pro varietate opinionum, diversæ quoque adductæ fuere definitiones, ut infra ostendemus. Qui vero morbum hunc consistere in intemperie, (quamcunque posuerint intemperiem, hoc est, calidam vel frigidam, humidam vel siccam) dixere: hi pro extrema differentia aliquid excogitare aggressi sunt, quod repleat definitionem, ac reciprocam faciat. Primum vero sunt illi, qui certum *ἴδιον*, hoc est terminum, quem vulgo gradum vocant, hujus intemperiei calidæ, & siccæ constituunt, quem dicunt esse nobis incognitum, & à quo lues Gallica accipit esse formale vocatum, gradum vero illum (sic enim & nos appellabimus uti à communi usu non abhorrentes) temperamenti proprietatem esse dicunt, quæ rationem specificam facit, & ob id necesse est, ut dicamus, definitionem sic

V v v 2

esse

esse dicunt, quæ rationem specificam facit, & ob id necessesse est, ut dicamus, definitionem sic esse proferendam, Gallicus morbus est intemperies calida & sicca jecoris, secundum quendam gradum nobis occultum. Quam definitionem primum voluisse Montanum constat, virum omni genere virtutum præcellentem, deinde & alios, qui adhuc supersunt, probatissimos, ac in medica arte professores eximios, quos etiam plurimum colo. Hæc autem additio mihi summopere probatur; quamquam bifariam possent eam reprehendere, qui in re medica subtilitate oblectantur. Primum enim, quod illa definitio videtur ad commune refugium tendere, hoc est, proprietatem occultam. Sic enim unumquodque definiiri posset, ad ea, quæ occulta sunt, recurrentibus nobis. Galenus proprietatibus ignotis, quantum potest, sapius abstinet, deridetque earum occultationem. Alia quoque ratio est, quo minus placere possit, quod partes definitionis nullæ occultæ esse debent, quoniam definitio debet explicare definitum, atque illud distincta ratione proponere, si ergo ignotum gradum dixeris in definitione Gallici, jam rem ignotam per aliam ignotiorem patefacies. Neque obstat, quod dicunt, ultimas rerum differentias ignotas esse, quoniam ex illis non conduntur definitiones, sed ex his, quæ illas circumscribunt, ut si definias hominem, quod sit animal rationis compos, mortale, circumscribis ignotam differentiam, ex illis verbis, rationis compos, & mortale, quæ ignota nobis non sunt. Verum adhuc defendi potest proposita definitio, neque obstant quæ dicta sunt. Nam dicimus, vanum esse ad proprietates occultas confugere, ubi excogitari potest res manifesta. Neque item Galenus irriteret proprietatem specificam, quæ in magnete est, dum ferrum trahit. Rursus secundæ objectioni dicimus, haud tenere argumentum, quod in definitione ponatur particula ignota, hoc est gradus temperamenti, nam ille tacite subintelligitur, non autem expresse profertur in proposita definitione. Quod si etiam expresse id fieret, dicendum quoque esset, gradum illum esse nobis ignotum, naturæ vero perspicuum. Verum quæ definitionem constituunt, debent esse secundum naturam manifesta, non autem quæ ad nos: imo definitum circum, dicebat Aristoteles, notius esse nobis, quam ejus partes definientes. Sit ergo hunc in modum firmata, & constituta Gallici definitio. Neque etiam displiceret nobis, ut hoc modo proponeretur, Gallicus morbus est intemperies calida & sicca jecoris, à tali contagio producta. Sic enim per propriam contagii rationem commode definitur, ceu ex modo proprio, quo gignitur. Nam quid vetat, ut etiam ab externis causis, ne dum à modo, quo efficitur, non possit res ipsa definiri? Etenim causæ omnes definitionem constituunt, modique ipsi differentiarum locum obtinent, authoribus Aristotele, Platone, & Galeno. Id propterea dico, quod alibi constabit Gallici modum, quo fit, esse contagium, sed hæc, & tot nobis, de ipsa rei quæsitæ definitione, dicta esse volumus.

CAP. XIII.

Subiecta materia Gallici quænam sit, hoc est pars affecta, secundum aliorum opiniones, quæ XII. sunt, & confutanda.

Cum diversæ exstiterint opiniones authorum de morbi hujus vi, & natura, necesse etiam fuit aliam, atque aliam exstare sententiam, de subiecta illius parte, quæ pars est nostri corporis, subiectum vero morbi, ob id itaque non inutilis quæstio est, quæ de hac ipsa re proponitur. Etenim dicebat Galenus, medicum teneri, diligenter noscere affectæ partis constitutionem, ac temperamentum, si velit suas & consideraciones curativas probe elicere. Quocirca, pauca quædam, de hac ipsa re, in medium afferemus. Nam qui Gallicum esse Avicennæ Albotim, seu Græcorum τριγυλον, quem furunculum vocant, credidere, hi crura dicunt esse membrum, quod per se & primum inficitur. Quæ opinio ex eo confutanda est, quod interdum hic morbus superiores nostri corporis partes occupet, cruribus illæsis. Qui vero voluere, eum esse scabiem illam, quæ Saphatum apud Arabas est, materiam subiectam caput esse, defendunt. Improbandi vero sunt ea ratione, quoniam Gallicus interdum sedes corporis infernas occupat, integris & sanis manentibus superioribus partibus omnibus. Qui ἀρθροῖς, id est articulare esse morbum dicunt, juncturas, articulos, & periostia, afferunt subiectum esse. Falluntur autem, quoniam citra dolores articulorum fieri potest, præsertim tunc, cum solas puritas inducit, & cariem. Quibus visum est Gallicum idem esse cum Psora, his quoque videtur subiectum esse cutim. Ex eo vero decipiuntur, quod Gallicus intacta cute plerumque contingit, & quidem sævissimus, ut accidit his, quorum contagies in profundum sese recipit. Qui vero

epidemicalem morbum esse voluere, subiectum dicunt esse pudenda, saltem plurimi. Horum rejecta fuit sententia, cum diceretur Gallicum non esse endemicum, neque epidemicum morbum. Item ex eo falsum id esse constat, quod homines sæpenumero inficiuntur, pudendis bene se habentibus. Rursus qui elephantiasim dici contendunt, subiectum statuunt esse cutim universi corporis. Redarguuntur vero ex his, quæ paulo post nobis dicentur, quod hæc lues non ita horribilem reddit aspectum hominis, nec tota ejus cutis crustis obtegatur, interdum & citra omnem cutis infectionem accidere solet. Minus vero eorum satisfacit opinio, qui dicunt, morbum hunc esse & & &, hoc est in universa corporis nostri substantia, quam modo formam nostri corporis appellant, modo substantialem essentiam, modo etiam formalem habitum. Eorum ratio est, quod hic morbus universam corporis substantiam lædit, hoc est, partes omnes similes, atque dissimiles. Confirmant ex eo, quod non sanatur hæc lues nisi rebus formali substantia, sive specifica proprietate conferentibus, ut est Guajacum lignum, falsa perilia, & cætera hujus generis. Verum interrogandi essent, quid per ipsam hanc substantiam intelligant? vel enim & &, hoc est temperamentum totius corporis accipiunt, vel substantiam, quæ ab accidentibus separatur, vel cum accidentibus conjunctam? Si temperamentum, jam sibi adversabuntur, cum hi nolint hunc esse morbum in intemperie. Si substantiam accidentibus denudatam, hac quidem pati non potest, cum omnis substantia afficiatur ratione qualitatum tertiæ speciei, quæ sunt passio & passiva qualitas, ab Aristotele in cathgoriis appellatæ. Quod si substantia fuerit qualitatibus prædita, hæc autem est congeries ex humoribus & elementis, quæ cum nil aliud sit quam corporis, inde efficitur, ut necessario hunc morbum statuam in ipsa intemperie, quod illi magnopere contendunt non esse dicendum. Aliis visum est, caput esse morbi sedem præcipuam, & ut illi dicunt, adæquatum subiectum, ratione hac adhibita, quod caput est, quod primum depile apparet: quod maxime dolet: quod pustulis integitur: quod tumoribus afficitur: demum, quod maxime pulsantibus arteriis, spirituum inflammationem indicat: cujus item vitio oculi caligant, aures tinnunt, nares obstruuntur, & erosiones subeunt, fauces exulcerantur, os & palatum perforantur, lingua carie intabescit. Verum nullius ponderis hæc ratio erit apud eos, qui multoties intellexerunt, hæc non primum interdum capiti accidere, sed post bubones & glandis cariem. Accedit, quod omnes hujus artis scriptores dicunt, plerisque Gallico laborare, citra omnem capitis læsionem: non itaque hoc erit propria & determinata pars laborans. Nonnulli autem hanc luem esse solutæ continuitatis affectum. Qui si interrogarentur, quodnam sit membrum nostri corporis, quod primum, & necessario afficitur, puto eos responsuros universum continuum. Ea vero ratione id asserere visi sunt, quod in Gallico pustulæ, ulcera, crustulæ, caries, erosiones, putredines, marcores, sanies, verrucæ, atheromata, dolores etiam clamosi, foramina palati, & linguæ, ac cætera apparentia cum solutione continui sunt, vel ipsæ etiam sunt solutiones. Puto tamen, eos etiam, qui parum in hac arte exercitati sunt, facile posse illorum rationes evertere. Nam demus hæc, quæ dicta sunt, ut revera est, fieri in Gallico affectis, quis tamen est, qui nesciat etiam sine his Gallicam perniciem accidere posse? Hominem novi, qui cum infectam compressisset pluribus, reiteratisque vicibus, absque dolore, tumore, ulcere, carie, aut bubone, cœpit ad omnia piger & segnissimus evadere. Accessit & illi moeror animi diuturnus, & virium labefactatio. Quarto nondum mense peracto depilatus est totus. Ille vero cum nollet pharmaco, nec venæ sectione curari, neque consuetis auxiliis uti, quasi irridens puerilem Gallicum, devenit in malum quendam habitum, imbecillitatemque universam virium, præsertim ventriculi labefactionem, quam diu passus est: Guajaci vero potu Venetiis à præstantiss. Medico liber factus est. Sed ratione agamus, non esse tuendam horum opinionem. Si universum continuum laborat, vel causa propria laborat, vel ratione intemperiei, vel vitio membri demandantis. Si ratione propria, assignanda erat causa ab his, cur id fieri possit, quod tamen non ausi sunt fecisse. Si causa intemperiei, non erat id ad continuum referendum. Si vitio membri demandantis, illud profecto erat primum subiectum Gallici, non aliud. Existimant alii non inferioris classis authores, Gallicum consistere in soluta unione hepatis: quod falsum esse cognoverunt peritiores Anatomici: qui hepata infectorum marium, & foeminarum diligentissime secuerunt: neque tamen ullam continui solutionem cognoverunt, in eorum visceribus. Quamquam alii testantur, se ex anatome percipisse, jecur viri infecti, scabie & pustulis veluti quibusdam affectum. Atque ego memini vidisse, cum 18. ætatis

ris meæ annum agerem, meretricis insignis sectionem Patavii, cuius hepar altera ex parte scabiosum pene totum erat, cum tamen nil aliud incidentibus magistris, aut intrinsecus, aut extrinsecus appareret, quod præter naturam exstaret. Fœmina erat pinguiusculi habitus, candore corporis eximio prædita, cui amator zelotypiæ causa gulam fregerat. Quia vero satis constabat eam meretriciam artem exercuisse, forte 30. annorum spatio, (agebat autem illa annum 46. ut ferebatur) omnes eam suspicabantur non semel tantum, sed pluries morbo Gallico laborasse: & ut erat benefica, & rerum suarum liberalis, eam putabant sua plurimis poscentibus, atque requirentibus, bona distribuisse. Interea secatur mulier, extruditur jecur, rei exitus summa cum attentione expectatur. factum autem est, ut intuentibus nobis, nulla in visceribus noxa visa fuerit, præter scabiem, in convexa jecoris parte. Hæc autem etli vera sunt, raro tamen id evenire testatur Anatome ex experientia: ad quam transmittendi sunt illi, XI qui de hac re ancipites esse non desinunt. Dixere alii, Gallicum esse malorum omnium veluti σύνεξις, hoc est copulationem, ac veluti congeriem quandam. quoniam cum hac illuvie omnes ægritudines complicantur: immo omnia accidentium, & symptomatum genera: suntque illi, quibus placet hunc morbum communem esse dicendum, habereque pro subiecto singulas nostri corporis partes, & particulas. Ut autem intelligatur magis, verbum commune usurpant, communem morbum distinguunt in eum, qui totum corpus occupat, ut febris, vel lepra: quæ communes sunt ad corporis partes omnes simul relatæ. Est & communis morbus ad totam speciem collatus, qui eodem tempore potest diversos homines, diversæ ætatis, & sexus simul corripere: sub quo genere Gallicum reponunt. Sed recentiores hanc damnant opinionem ex eo, quod sæpius una & sola pars corporis laborat: item si ita communis esset, omnibus medicamentis simul adhibitis sanari deberet: quod profecto non est, cum sua habeat propria auxilia, sibi que maxime accommodata. Nos autem dicimus actu hunc morbum proprium esse, cum sedem unam ac præcipuam teneat, quæ hepar est, potestate vero communis est, cum multos simul afficere possit, nec non & multas, imo & omnes corporis partes. Postremo fuere XII alii, qui Gallicum dicunt esse morbum πλανητικόν, vagum, ancipitem, & erroneum, neque sub determinato genere esse collocandum, ea persuasione adducti, quod modo unam partem corporis, modo aliam affligit, atque impetit. Quæ opinio, si certum membrum neget, in quo morbus resideat, falsa omnino dicenda est, ut paulo infra constabit. Si vero ob symptomatum ejus varietatem, & multipliciter, ambiguus dicatur, id potestate quadam affirmare possumus, & per quamdam veluti similitudinem: proprie autem cum habere determinatam sedem, & viscus dicimus, quodnam autem sit illud, proxima indicabit pertractatio.

CAP. XIV.

Vera opinio de parte nostri corporis, quæ præcipue læsa est in lue Gallica.

Quæramus modo nos, quodnam sit membrum proprium, & perpetuo affectum. Hic autem oportet meminisse, atque animo repetere eam distinctionem de his, quæ sub certa scientia cadunt, quæ & Aristotelis est, libro primo de postremis resolutoriis, quadrat tamen & consentit, omni ex parte sui, proposito nostro. Quæ à nobis noscuntur, ea quidem vel semper, atque uno modo sunt, vel ut plurimum, aut etiam perraro existunt. At qui perraro existentia, neque definitionem suscipiunt, neque demonstrationem, unde efficitur, ea neque sciri posse, neque arte ulla comprehendere: cum artium principia universalis sint theoremata, quæ certum finem respiciunt, atque opus. Sciuntur vero, atque artis judicium subeunt, quæcunque vel semper vel sæpius sunt, quum & definiuntur & demonstrantur. Idem quoque in Gallici morbi cognitione, quæ ad medicam artem pertinet, usu venire solet. Nam si hujus affectionis sedem, locumve proprium, artificiosa ratione deprehendere volueris, non ad ea, quæ raro in eo contingunt, vel modo sunt, modo non sunt, te ipsum conferas necesse est, sed quæ vel semper, vel ut plurimum fiunt, observanda sunt. Quamobrem, si caput languere dixeris in eo genere morbi, vel corium, vel etiam pudenda, hallucinabere: utpote, qui rem contingentem, atque interdum factam, pro necessaria, vel frequenti usurpas. Quod si in hujusce morbi constitutione, perpetuo observaveris exustionis signa, quæ universum morbum sequuntur, atque ejus symptomata quot quot exstant, verbi gratia, bubones, caries, gummata, pustulas, ac cætera hujus ordinis, jam artificiosa ratione colligere poteris id vitii ad sanguinis naturam, & formam omnino spectare. Sanguis vero ab hepate, ceu à proprio

A fonte, ortum habet, estque naturalis illius facultatis opus, itaque necesse est, hepar una cum universo sanguine, esse Gallicæ affectionis propriam sedem. Atque hæc physica ratione dicta sint. Docebat autem Galenus, Erasistratum sequutus lib. ii. de locis patient. qui loci affecti cognitionem, & morborum curationem aggredi vult, eum omnino debere in tribus potissimum exerceri, quæ sunt; naturæ partium cognitio, causarum & dispositionum inspectio, symptomatum atque eorum differentiarum opportuna collectio. Cæterum, partium cognitionem præstant earum substantia, situs, formatio, quod Galen. in lib. de constitutione artis asseruit. Prima autem ratio inveniendi locum affectum sumitur ab actione læsa: deinde sunt excrementorum species: quam sequitur partium positus: subinde doloris modus: postremo propria, quæ illis accidunt, symptomata. Hæc autem à Galeni fontibus petenda sunt. Neque item illud venit dissimulandum, affectum esse interdum proprium, idiopathiam Græci vocant, interdum vero non proprium, ob communem sympathiam, consensionemve. Nam si continens fuerit affectio, propria dicetur, uti consensione facta, quæ hoc modo minime se habet. Age vero ad propositi nostri rationem, eadem methodo utamur. Nam si partes non unæ corporis nostri Gallice infecti, laborant, sed aliæ, atque aliæ, verbi causa, cutis ulceribus corripitur, aut pustulis, articuli doloribus infestantur, palato, & linguæ, erosiones, atque ulcera contingunt, caput, atque ejus ossa, dolorem & solutionem patiuntur, capilli concidunt, pudenda fici & cariebus læduntur, dentes exstirpantur, manus ac pedes lichenis & rhagadibus fœdantur, topi præduri, ac lapidosi innascuntur, ossa carie marcescunt, bubones & seminis fluor patientes viros invadunt, iidem quoque verrucis torquentur, tum sexcentis aliis symptomatis, quorum catalogum præsentis non est recensere instituti; necessario efficitur, hunc morbum, si multiplex non est, sed à propria substantiæ suæ ratione & forma unitatem recipit, ut tot tantæque dispositiones ab aliquo principum membrorum, cujus vitio unus est morbus, producantur. Hæc autem in cordis lapsum referri non possunt, quia hæc affectio citra vitalis facultatis noxam provenire potest. Potest & præter animalis functionis culpam accidere; nunquam vero absque naturalis facultatis vitio, igitur Hepatis causa efficitur. Atque una hæc ratio ex læsæ actionis vitio desumitur: cum argumentatio omnis, quæ partium naturam & substantiam considerat, ad affectus hujus cognitionem parum, vel nihil pertinere videatur. Rursus ex symptomatum varietate, & eorum ratione, libet hunc in modum ratiocinari. Etenim si naturalis facultatis actiones sunt attractrix, retentrix, concoctrix, assimilatrix, expultrix, atque hæc ab hepate, ceu communi fonte, corripantur, quæ Gallicæ passionis vitio depravantur, aut imbecilles redduntur, opus est, jecur esse affectionis sedem præcipuam, ac maxime primam. Facultates vero illas hepatis labefactari, hoc genere morbi, judicant apertissime hæc symptomata, membrorum torpor, gravitas, color depravatus, dolores, ulcera, pustulæ, verrucæ, rhagades, caries, bubones, lassitudines spontaneæ, dentium casus, capillorum defluvium, gummata, topi, gonorrhœa, ossium corruptio, ac cætera hujusmodi, atque hæc naturalis facultatis culpa efficiuntur, idcirco necesse est, hepar membrum esse, quod præcipue laborat. Adde, si libet enumerare hujusce morbi incommoda: qui ita laborant, segnes & invalidi ad omnia redduntur, noctes agunt insomnes, aut insomnia patiuntur horrenda, tristes & cogitabundi vitam ducunt, pallentes fiunt, & lividi à naturali statu immutantur, sanguis à bono ad malum & præternaturalem habitum convertitur, plurimis redundant excrementis, ac demum tanta fit naturalium facultatum labefactio, ut vis attractrix alimenti copiam respuat, ægre retentrix contineat, concoctrix non conficiat, assimilatrix abunde non apponat, expultrix, quæ noxia sunt, minime propellat. Si itaque humorum generatio, atque immutatio, hepatis opus est, hæc autem quæ in Gallica lue fiunt, ad humores immutatos referuntur, oportet, jecur esse hujusce affectionis originem. Læditur etenim forma, hoc est, hepatis temperamentum: quoniam Galenus partium formationem & substantiam, ad temperamenti genus tantummodo referre solet: quamquam illud minime ignoro, formam alia considerari ratione à Dialectico, & post naturali Philosopho; sed à Medico nonnisi, uti proxime dictum est, cognoscitur. Hæc itaque, cæteris aliis tutior ratio inveniendi sedem affectus Gallici mihi videtur, quæ à læsis actionibus (cæteris prætermisissimis minime conferentibus) & symptomatis colligitur. Quod vero exustio omnia Gallici symptomata consequatur, fufius alias, ac copiosius ostendemus. Sat sit tamen, quam sequimur, opinionem leviter attigisse, ne studiosos in re necessaria remoremur. Verum ut nunquam aliena mihi propria adscribere volui (id enim inopis, atque infelicitis est ingenii) ita libe-

re fateor, nolle me hanc unam opinionem meam solum diligenter acceptam referre, quoniam ab aliis discussa fuerit & tractata diligenter: profiteor tamen, me eam pro viribus defendere: præsertim, cum rationes circumferantur multæ, quibus nonnulli nituntur eam pervertere, ac funditus de medio tollere. Ut ut autem sit, rem judicabunt studiosi, qui nulla animi perturbatione affecti, incorruptam iudicii formam & rationem sequuntur.

CAP. XV.

In quibus conveniat Gallica infectio cum quibusdam aliis morbis, & in quibus differat.

Similitudinis ratio sæpenumero deceptionis causa extitisse videtur. Idcirco nemini mirum esse debet, si scriptores varii, varias quoque sequuti sunt opiniones de lue Gallica. Id enim magna ex parte accidisse puto, ob huius morbi cum aliis conformitatem, parilemque conditionem: sævioribus præsertim, & à quibus magis homines abhorrent. In primis enim convenit cum Alboti Avicennæ, B sive Termintho Pauli, & Aëtii, in qua quidem Alboti, pustulæ conspiciuntur crustulosæ, atque subrubræ, estque affectio cruribus familiaris. Qua similitudine decepti sunt, qui voluere Gallicum non esse novum morbum, sed antiquum, videntes illum sævissime tractare crura, imo ad unguem Albotim imitari. Verum quammaxime inter se differunt, quod Alboti crurum tantum affectus est, Gallicus vero & crura, & caput, & medias corporis partes, interdum simul, interdum seorsum affligit. Convenit item cum Sahafato Avicennæ, quæ scabies altera est: in quo crustulæ capiti innascuntur plurimæ: Succeditque illis dolor & gravitas capitis una cum defluvio capillorum, & contagiosus est omnino. Differt autem, quod altera species sahafati, quæ solum caput occupat, Gallicus dici non potest, cum ille & crura, & partes corporis medias, petere valeat. Ab eo vero sahafato, (est enim altera species, lichen Græcis) quod universum corpus occupat, ex eo separatur, quod pili, qui huiusmodi affectione concidunt, non amplius reflorescunt in cute, aut ægre, parceque renascuntur, in Gallico vero resurgunt collapsi. Unde ridiculum illud, & in aliorum periculum, facere dictum emanavit, Gallico laborantes ad instar Phœnicis renovari. Magis vero constabit horum differentia, si sahafatum Tinea est, hoc est, Græcorum ἀχάρις, ut recentiores asserunt chirurgi: quibus ut assentiam, me movet eorum cum ratione conjuncta autoritas. Consonat item cum dolore articuli, quoniam in Gallico juncturae dolent, & clamorosi excitantur cruciatus, quo adducti sunt nonnulli, ut credant hunc esse morbum articulare, qui à Græcis ἀρθρίτις appellatur. Differt vero, quod articulares dolores remediis tolluntur qualitatibus manifestis agentibus, calidis præsertim, & siccis, cum humor fuerit crassus, & lentus, Gallicus vero his curatur, quæ à specifica proprietate illi adversantur, ut Guajaco, falsa, china, atque aliis. Rursus & hic morbus, citra omnem articulorum dolorem, accidere solet interdum. Accedit quod in chiragra, & podagra, topi gypsei sunt, in Gallico ossium habent duritiem. Consentit cum Pfora, in qua pustulæ teretes, & subrubræ excitantur, squammæ decidunt, & crustulæ plurimæ, ac insignis sequitur pruritus. Longe tamen inter se distant ex eo, quod in Gallico sunt atheromata, ossium putredo, dolores, caries, atque permulta alia, quæ in pfora non videntur. In ea quoque adsunt pustulæ, subjectam carnem corrumpentes, dum cadunt, Gallicæ non adeo subjectam carnem vitiant. Postremo remedia huius, non sunt illius salutaria auxilia. Similis etiam videtur epidemialibus morbis. Nam cum epidemica affectio sit, quæ passim vulgo grassatur, hoc est, qua laborant cujuscunque ætatis, sexus, atque ordinis homines, causa adhibita ex elementis, aëre præsertim, & aqua, item & sole, pari quoque ratione Gallico corripuntur, cujuscunque generis homines absque sexus, ætatis, ordinis & fortunæ discrimine. Quam quidem sententiam, primi hujusce morbi scriptores, & magistri sequuti sunt. Quia vero epidemiales affectus, ab Hippocrate distincti sunt, secundum quatuor anni tempora, idcirco addunt hi, non esse hunc, epidemiale hyemale, non vernum, non autumnale, atque hoc indiciiis, & passionibus, quæ horum temporum propriæ sunt, ex Hippocrate deducunt, igitur dicunt, erit æstivus: maxime vero cum æstivo tempore accidunt putrefactiones pudendarum partium. Quod vero hic morbus possit in communes causas epidemialium referri, ex eo constat, quod hic videtur ortus, ex aëris putrefactione, ob inundationes, quæ eo tempore, non tam plurimæ, quam etiam maximæ, in Italia contingere. Amplius, si mundus hic inferior, superioribus latioribus attiguitur est, ut ab illis regatur, immo cœli motus, seu inferiorum vita quadam esse solet, ut autho est Aristoteles, putandum omnino

esse videtur, ut hic epidemialis morbus dici debeat, cum, ab elementorum alteratione, & noxia qualitate originem duxerit: conspirantibus præsertim iniquis astrorum inspectionibus, & motionibus superiorum orbium. Quandoquidem ferunt, inchoante hac pernicie, cœli faciem totam, ac pene omnem siderum, stellarumque congeriem ussam esse id mali indixisse terris, mortalibusque minitasse. Nam Mathematici omnes, eo tempore observarunt, astra noxias habuisse inter sese conspersiones, atque cœli infelices mansiones. Quod, quia à recentioribus scriptoribus, diligenter relatum fuisse intelligo, ob id, ne trita & vulgata passim recenseam, prudens præteream necesse est. Sufficiat autem unius Poëtæ testimonium, quod ita se habet.

*Cujus forte suo si cunctas ordine causas
Nosse cupis, magni primum circumspice mundi
Quantum hoc infecit vitium, quod adiverit urbes.
Cumque animadvertas tam vastæ semina labis
Esse nec in terræ gremio, nec in aëre posse,
Haud dubie tecum statuas, reputesque necesse est
Principium, sedemque mali consistere in ipso
Aëre, qui terras circum diffunditur omnes,
Qui nobis se se insinuat per corpora ubique,
Suetus & has generi viventium immittere pestes:
Aër quippe pater rerum est, & originis author,
Idem sæpe graves morbos mortalibus affert,
Multimode natus tabescere corpore molli,
Et facile affectus capere, atque inferre receptos.*

Possè vero elementa ab astris immutari, paulo post hunc in modum, ostendit.

*In primis tum sol rutilus, tum sidera cuncta
Tellurem, liquidasque auras, atque aquora ponti
Immutant, agitantque: utque ipso sidera cœlo
Mutavere vicem, & sedes liquere priores
Sic elementa modis variis se grandia vertunt.*

Quod vero Gallicus, originem duxerit primam, ab astrorum defluxu, sive potius eorundem lumine, ac motu, id expresse testatur his verbis.

*Concussus olympus
Intremuit, tactusque novis defluxibus æther
Paulatim aërii tractus, & inania lata
Accepere luem, vacuasque insuetus in auras
Marcor iit, cœlumque tulit contagia in omne.
Sive quod ardenti tot concurrentibus astris
Cum sole, è pelago multos, terraque vapores
Traxerit ignea vis, qui misti tenuibus auris,
Correptique novo vitio, contagia visu
Perrara attulerint: aliud sive æthere ab alto
Demissum late aërias corruerit oras.*

Ego vero tanti non sum, ut astronomorum placita irridere audeam, eorum præsertim, qui rationibus physicis, & mathematicis adhibitis, nihil casu, aut temere pronunciant. Præsertim vero, cum Galenus ex solis, lunæque motionibus, totam dierum crifimorum rationem colligat (quicquid Mirandulanus comes, Italica phœnix, vocatus, de hac re conscripserit) velitque morbos, luminum horum circumvolutione, terminari universos, acutos scilicet lunæ, & diurnos solis motione, quod non fieret, si horum inferiorum eventus superioribus corporibus non referantur accepti. Dicam tamen medicis rationibus excogitatis, ex eo Gallicum differre ab epidemialibus morbis, quod ille perpetuus est, ac toti orbi communis hoc est communis, hi vero, neque perpetui sunt, neque orbem replent cum natura pati nequeat universalem elementorum alterationem, aut etiam putredinem, pro universi harmonia, temperatione, ac conservatione tuenda. Nam quamquam elementa vices patiuntur, secundum eorum partes, ex toto autem immutari nequeunt, cum universi partes, & membra esse Physici affirmant. Quod nos interdum, cum juniores essemus, ac jucundissimum musarum otium nacti, ausi sumus exprimere hisce numeris, quos referam, ad Physicæ rationis confirmationem potius, quam nostri ingenii ostentationem.

*Adspice ut immenso labantur sidera cœlo,
Utque sibi varios peragant errantia cursus
Legibus æternis, spatiosa in secula, miro
Ordine, sic Diis, & Fatis poscentibus ipsis.
Utque suo semper liberetur pondere tellus,
Alluit Oceanus, liquidus quam circuit æther,
Occultisque fovet cœli vis ignea flammis.
Quæ nec tempus edax, nec jam longæva vetustas
Immutare queunt, sacris labentibus, aut hæc
Officiis variare suis: quorum ordine pulchro
Alma parens natura, suas producit in auras
Tot rerum facies, gremio quas concipit alto,
Seminibus variis, arcana & mente recondit.
His ergo æternis rerum moderatur habenas
Principiis, late & vastum contemperat orbem.
Cum tamen adspicias, rutili modo lumina solis*

*Nube tegi densa, tenebrosa & nocte recondi,
Et modo tellurem siccis squallescere glebis,
Ingemere & longum pelago freta lata sonante:
Necnon aërios tractus, per inania, ventis
Misceri, & crebris collidi nubila flammis,
Non tamen ex toto solvantur, sed sibi certo
Tempore, restituant violatæ fœdera pacis:
Usque adeo rerum causas & semina prima
Omnipotens genitor validis firmaverat olim
Legibus, atque operi longum prospexit amato.*

Differt etiam Gallicus ab eo morbo qui *elephantis*, id est, æstivus dicitur, quoniam hic universas anni partes, æqua fere ratione, insequitur, ille vero æstatem duntaxat. Quod si æstate corrumpantur, exulcerenturque pudenda, id fit à sola, & simplici qualitate caloris æstivi temporis, citra omnem contagem, Gallicus vero una fit cum contagio, & in quocunque anni tempore; longe itaque alia est horum causa, signa, modus, & symptomata. Accedit quod Gallicus fieri potest citra putredinem pudendorum, non itaque par ratione est eorum; neque idem generationis modus. Expresse hoc ipsum indicant lactentes pueri, qui sola ac simplici lactis, infectæ nutritis, suctione, hoc morbo sæpissime, citra omnem pudendi offensionem, corripiuntur. Plurimi ex earundem communium vestium usu infecti sunt, vel etiam cum socio dormientes, præsertim exsudante. Alii vero solis osculorum suavis, lingua præsertim utrinque micante, morbum tulerunt, salivæ, aut saniei facta inter eos communicatione, absque pudendi noxa. Consonat item lues hæc cum elephantiasi, quoniam cum utroque hoc morbo pustulæ fiunt horridæ, quæ cutim inæqualem, & asperam reddunt. Pili & capilli defluunt, efficiturque homo, utriusque adventu, deformis, aspectusque horribilis. Quique à parentibus alterutro infectis procreantur filii, morbofi sunt, ægreque curantur ambo, & contagiosæ sunt ægritudines. Mira profecto ac magna est hæc accidentium consensio, ingenue fateor: verum ex eo fallax est similitudinis ratio, quod multa sunt, in quibus differant Gallicus, & elephantiasis. Etenim hæc coitu non attrahitur, ut ille: neque in ea accidunt articulorum dolores, gummata, bubones, caries, atque alia hujus ordinis plurima. Gallicus item contingere potest citra omnem cutis deformitatem, & corii crustas, ac pustulas. Medicamentis, quibus alterum tollitur, non sanatur alterum. Infanabilis est elephantiasis, Gallicus ut plurimum curatur. Illa horribilem reddit humanum aspectum, hic non adeo, quin immo, cum depilatur quis Gallico affectus, junior evadit: cutis huic mollis, illi aspera, color hunc sequitur varius in multis, pro humoris exulsi ratione, illum semper idem, & æqualis, hoc est cineritius, ac lividus. Postremo in elephantiasi totum corium inficitur, in Gallico vero pars illius duntaxat. Ex his itaque concludendum est hunc non esse in veteres morbos referendum. Nam quamvis simia est aliarum affectionum, ab illis tamen commode distinguitur, si rationis, & intelligentiæ opem exercemus, cum diversam habeat causam, modum, generationem, & symptomata. Qua vero ratione factum sit, ut hic sit aliorum morborum æmulator, & simia, non admodum cognoscere, difficile est, nam causa est similitudo accidentium: ob innumerabilem quasi congeriem Gallici accidentium. Nam cum ille sit morbus magnus, ac sævus, occupetque membrum, ac viscus nostri corpus præcipuum quod jecur est, naturalis facultatis organum, & officina sanguinis, quæ universas alit corporis partes, cumque ex malis in eo humoribus ingentis, ac cæteris partibus communicatis, lædi possit cor, ventriculus, pulmones, nervi, articuli, caro, ossa, cerebrum, & cutis, nil mirum, si innumera sunt symptomata, quæ illum sequuntur, quorum plurima & aliis conveniunt affectionibus, unde similitudinis ratio desumitur. Ex quo recte eos dixisse puto, qui Gallicum poëtice describentes, hunc esse veluti Protheum, aut Chameleonta dixere, qui variis formis, & coloribus immutatur. Sed de poëticis comparationibus alias: quoniam medicus rem totam serio prosequatur.

CAP. XVI.

Diversæ Gallici descriptiones adducuntur, pro diversitate authorum.

Differentiæ opinionum, diversas quoque descriptiones morbi hujus attulere, studiosis judicandas. Etenim I qui putant hunc esse terminthum, sic definiunt. Gallicus morbus est, qui crura fœdat, atque exulcerat, contagiosus affectus, confutata est hæc descriptio in præcedentibus, neque opus est de novo telam retexere. Qui voluere hunc esse scabiatum, sic dicunt. Gallicus morbus est scabies contagiosa, caput ulcerans, ac depile faciens. Rejeda autem & hæc fuit, in superioribus, nobis. Quibus placet, ut articularis morbus dicatur, hi hoc modo descri-

Abendum putant. Gallicus morbus est contagiosa affectio III articulorum, dolorosa atque excrucians, quæ item damnata fuit. Qui vero *ψώραν* Pforam esse contendunt, sic putant esse proferendum. Morbus Gallicus est passio contagiosa cutis, quæ eam fœdat, depilat, & crustis inficit. Hanc quoque descriptionem fallacem esse satis ostensum est in præcedentibus. Qui epidemialem, & æstivum morbum esse dijudicant, eum sic determinant. Gallicus morbus est affectio æstiva, quæ vulgo grassatur, aëris infectione, ab inundationibus aquarum novissime producta, pudenda maxime lædens. Hæc autem sublata est, cum epidemialem morbum hunc dici nullo modo posse, ratiocinati sumus. Qui esse elephantiasim voluere, describunt hoc pacto. Gallicus morbus est infectio universam cutim VI corporis vitians, quæ hominis formam fœdat, atque ejus aspectum reddit horribilem. Hoc autem quam falsum sit, ipsi viderint. Quibus videtur, hunc esse morbum in substantia tota, sive forma, ea ratione illum explicant. Gallicus morbus est affectio, lædens universam corporis substantiam, vitio, contagione acquisito. Minus placere hanc diximus, cum adversus hoc substantiæ nomen ratiocinamur. Qui capitis esse ægritudinem ajunt, sic proponunt. Gallicus morbus est affectio, singulas capitis actiones lædens, VII contagio infecta. Qui solam continui solutionem malunt, sic definiunt. Gallicus morbus est affectio, universum lædens nostri corporis continuum, ineptam hanc esse adeo constat, ut dementia sit, eam confutatione prosequi. Qui vero, solam hepatis solutionem continui esse voluere, hoc more describunt. Gallicus morbus est affectio hepatis contagiosa, ejus unitatem solvens, hæc item X rejiciebatur in præcedentibus. Qui congeriem omnium malorum esse putant, sic ejus definitionem colligunt. Morbus Gallicus est congeries omnium malorum, contagiosa, universas corporis partes lædens. hæc item culpanda est, ut à scopo aliena. Qui incertum morbum eum appellant, sic statuunt. Gallicus morbus affectio est, in XII nullo determinato genere morborum reponenda, sed vaga, & ambigua, partes similes & dissimiles lædens, contagio producta. Hæc cur non placuerit, satis ostensum est alibi. Qui vero, illum esse intemperiem frigidam, atque humidam voluere, sic definiunt. Gallicus morbus XIII est intemperies frigida & humida jecoris, in tali gradu constituta. Qui vero calidam esse & humidam volunt, hoc pacto pronunciant. Gallicus morbus est intemperies calida XIV & humida hepatis, in tali termino, seu gradu constituta. Quas descriptiones haud esse veras ostendemus in sequentibus. Postremâ autem definitio est, quam una cum aliis sequimur, quæ sic se habet. Gallicus morbus est intemperies calida & sicca hepatis, in tanto & tali gradu, sive termino consistens, contagiosa. Atque hæc satis dicta sint de Gallici morbi vi, natura, atque essentia. Nunc ad alia pergendum.

CAP. XVII.

Gallicum morbum apud quosdam esse intemperiem frigidam atque humidam, quo argumento concludatur.

Tanta quoque est hujus affectionis fallacia, multiplexque varietas, ut etiam inventa parte affecta, quæ *ἡπαρ*, D sive jecur est, dubium facebat de illius qualitibus intemperatis. Etenim videntes quidam in Gallico labefactari ventriculum, concoctionem ægre, tardeque fieri, pituitæ copiam incredibilem excerni, tumores albos, & frigidos generari, articulos lentis, crassisque humoribus impediri, atque obstrui, dixere intemperiem esse hepatis frigidam, atque humectam. Postremo ex eo confirmant, quod Guajaco sanatur, hoc est remedio calfaciente atque exsiccante, igitur morbus erit frigidus humidusque.

CAP. XVIII.

Solutiones prædictæ rationis.

Sunt qui tollant jam dictum argumentum, dicentes non esse conferendam pituitam, quæ in ventriculo fit, & quæ vera, atque exquisita est pituita, cum illa quæ in jecore conficitur: quoniam potest esse pituitæ excretio in patiente, ventriculi vitio, non autem ex hepate. Ex quo inferunt posse accidere, ut laborantes Gallico, pituitam plurimam exspuant, culpa ventriculi, non jecoris. Verum hæc improbatio non plene satisfacit, cum in hoc genere affectionis, etiam lædi possit ventriculus, hepatis communione, atque consensu, quocirca educentibus pituitam à ventriculo, videtur communionem illam ab hepate productam, testari similem humorem, & ob id etiam intemperiem frigidam, atque humidam hepatis. Longe autem evidentius tollitur eorum ratio, si ad ea devenerimus,

mus, quæ experientia passim comprobantur, quæ medicinæ alterum est *ὑγραιον*, hoc autem est, non verum esse, omnes laborantes emittere pituitam per os, etsi plurimi id faciunt. Qui vero eam excernunt, ob id faciunt, quod ventriculus jecoris noxia intemperie affectus, vim contrahit invalidam, atque imbecillam, adeo ut labefactetur concoctio, plurimæque in eo redundant excrementa. Item in lue Gallica, magna sit spirituum resolutio, ex qua frigesce corpus necesse est, unde ventriculus calore nativo imminuto, non perficit opus suum, uti naturæ convenit, atque inde plurima efficiuntur recrementa, pituitosa præsertim, & quæ frigida apparent, & humecta, cum vero postremo rationem afferunt ex calidis, ac siccis remediis, quæ morbi causam tollunt, dicendum, ea quidem auxilia, non convenire uti calida & sicca tantum, sed uti eorum qualitates perspectæ cum proprietate specifica sunt conjunctæ, sive Guajaci, sive salsæ, sive chinæ, vel aliorum. Quæ autem sit hæc proprietas, alibi copiosius persequemur.

CAP. XIX.

Quibus rationibus adducuntur alii, ut dicant, Gallici intemperiem esse calidam atque humidam.

Alii inquirunt, hunc morbum, intemperamentum calidum, atque humidum, cum putredine. Id probant ex eo, quod contagiosus est: contagies putredinem indicat, putredo autem fit à calido & humido ex Aristotele *lib. 4. Meteorologicorum*, & Gal. *lib. 4. 15. & 11. methodi*. Igitur Gallicus erit intemperies calida & humida. Contrariant quoque ea ratione, quod membra calida & humida maxime, hoc genere morbi corripuntur, ut lingua, glans, & reliqua pudenda omnia. Item symptomata illa caries, & ulcera humecta sunt. Accedit, quod ille tollitur exsiccantibus medicamentis, quocirca humidus erit affectus. Rursus cibus, & ratione victus attenuante eliditur, hæc autem exsiccandi facultatem habent, igitur morbus erit humidum intemperamentum. Præterea vere appetente, maxime hic morbus, vel acquiritur, vel inveteratus efflorescit, cum illa anni pars sit calida & humida. Postremo ajunt experientia confirmari, eos, qui humidam habent temperiem, facile hoc morbo infestari.

CAP. XX.

Confutantur argumenta adducta in præcedentibus.

Quidam, de hac ipsa cognitione medica bene meriti, ob eorum doctrinæ, ac experientiæ præstantiam, dixere ad rationes superius adductas suam, quam sequuntur, opinionem: supponentes primum, Gallicam luem esse morbum unum, non plures, deinde putredinem esse morbum diversum, à calido & humido intemperamento, ob idque damnant eos, qui hanc intemperiem calidam & humidam complicant cum putredine. Verum hoc non assequuntur, ut hanc tam facile complicationem tollant. Nam quamquam hæc diversa in aliis esse possunt, dicerent hujusce opinionis authores, in Gallico tamen unitatem constituunt, cum inter se substantiali ordine inhæreant. Etenim cum constet morbum hunc habere occasionem per contagium, à quo excitatur putredo, hinc constat eam fieri intemperiem. Nam hæc ex accidenti non constantur simul, sed substantiali ordine, ac nexu connectuntur. Per simile enim hoc est ei, quod Dialectici dicunt, quod ex pluribus differentiis describitur ultima forma, quæ cum tota specie reciproca est: nam & Gallica affectio apud eos tribus verbis, vim & naturam morbi explicantibus definitur, quæ sunt intemperies hepatis, calida, & humida, cum putredine tali, hoc est usque ad talem terminum. Itaque puto aliter his esse respondendum, admittentes Gallicum fieri ex contagio, atque etiam illis, dicendi causam, concessio hoc uno, cum putredine conjunctum esse, servata unitate morbi, (quamquam negari debet semper ex contagio suboriri putredinem, ut in tabe, & ophthalmia, immo & in Gallico, præsertim illius initio, & aliis contingere solet) cum vero ajunt, putredinem fieri in calido & humido, etiam id concedamus, non tamen sequitur, ut morbus ipse sit calidus & humidus. Quod non sequatur, exemplo tertianæ exquisitæ manifestissime dignoscitur. Hæc enim fit ex putredine bilis tantum: bilis autem humor est actu humidus, sive fluidus, potestate tamen siccus, in quo nihilominus putredo recipitur. Tertianæ ergo morbus est calidus & siccus, licet in humore consistat putrescente, qui actu humidus est: quod ad putredinem sufficit suscipiendam, concurrentibus cæteris, quæ putrescere faciant. Rursus melancholicus humor, etsi frigidus, & siccus potestate est, cum actu fuerit calidus, & humi-

us, putrescere omnino potest, non itaque necesse est, ut à qualitatibus, quæ putredinem efficiunt, denominetur morbus. Quare neque admittere oportet, Gallici intemperiem esse calidam, atque humidam, licet ex contagio fiat, & putrefactione, quæ in calido, & humido consistit. Rursus animadvertendum est, terminum putredinis (etsi hæc in humido sit, tamquam in materia propria, & substrata) non esse humidum: quoniam cum insignis est putredo, terminat ad eam resolutionem, quæ à nostris incineratio dicitur, hoc est ad siccum. Quod vero in altera ratione dicunt, partes nostri corporis humidiores infici magis, non aliquid concludere videtur: nam partes illæ, ut lingua, palatum, glans, & cætera pudenda, non ratione, qua humidæ sunt, afficiuntur, sed quia earum substantia laxior est, mollior, apertior, & ad suscipiendum quidpiam, paratior. Verum nonne videmus, ossa alioqui siccissima, contagiosa hac illuvie laborare? item nervos, membranas, perioestia, cutim, & similia? Præterea quid prohibet, partem nostri corporis humidam, sicco morbo torqueri? cum ægritudines accendant, quæ toti corpori, ac etiam illius partibus repugnent, præsertim cum validiores habeant causas. Adde & eorum solutionem, qui postremo ordine de hoc morbo scripsere doctissime. Hi etenim, quod ratio supponit, eunt inficias, nempe pudenda esse membra humida, nam cum nervea sint, indicant potius, hæc sicca esse vocanda, quam alio nomine. Qui etiam ad tertiam rationem dicunt, cariem, & ulcera, haudquaquam esse humidæ affectiones dicenda, nam cum in illis exustio plurima, atque perpetua sit, dicendæ erunt potius siccæ, quam humidæ. Nos quoque etiam dicimus, affectiones illas humidæ apparere, humore actuali, excrementoso, atque ascitio, cum ad ea confluant, qui in toto corpore resident, & redundant succi: præsertim, cum partes nostri corporis sint sensibiles valde, & ad doloris sensum excitandum, magnopere accommodatæ. Cum vero ajunt, hunc morbum vere magis sævire, ac gigni, quam aliis temporibus, profecto id possumus inficiari, cum æstatis tempore frequentius hæc se se nobis offerat curanda illuvies, nam plurimi eo tempore, ob attritionem, & perfrictum pudendorum, & ob solis, atque agitationis fervorem in *γυναικῶν*, id est, feminis fluorem, atque pudendi erosionem incidunt. Quod vero antiquus morbus magis in vere, quam aliis efflorescat, causam habet, quæ à Galen. in commentariis Aph. affertur, est autem illa, quod eo tempore humores, qui hyeme resident pacati, & in profundum coacti, veris calore excitantur, trahunturque ab intimis ad extimas corporis partes, quocirca & in cute maxime efflorescunt. Quod vero ultimo loco referebatur, sanguineis magis usu venire, ut inficiantur, quam biliosis, vel aliis, id forte pernegari posset, cum experientiæ testimonio pateat, hunc morbum nemini fere parcere, ob ejus, quam in cunctos sævissime exercet (ut ita dicam) tyrannidem, veruntamen hoc admissio, dicimus, sanguineum priore loco lædi posse, ob raritatem substantiæ partium, quibus noxium virus attrahitur, quæ sanguineam maxime temperaturam sequi videtur.

CAP. XXI.

Concluditur, luem Gallicam esse intemperamentum calidum & siccum.

Montanus Veronensis, vir acerrimi judicii, singularisque eruditionis, quique non tam doctrinæ ratione, quam eloquentia, pene cunctis admirabilis visus est, cum Patavino Gymnasio medicam artem proficetur, ac primas omni sibi jure vendicaret, ut erat nobis summa necessitudine conjunctus, dicere solebat, irridendos esse eos, qui rem oculis subjectam ac sensibus maxime perspicuam, in controversiam adducunt, cum sensus rationi in omnibus præferendus sit, præsertim in re medica, ubi conjecturæ sensilium rerum summopere perquiruntur. Gallicum vero sensui patere, ex suis symptomatibus ajebat (quod & viventibus aliis, præclaræ virtutis hominibus, quorum nomina prætereo, ut verbo desit invidia, visum est esse dicendum) quibus omnibus non modo adhibita est adustio, sed etiam illis substantialiter annexa, perpetuoque conjuncta. Quocirca ille hoc modo ratiocinari solebat, morbum hunc esse omnino intemperamentum calidum & siccum, primum ratione sumpta ab origine morbi, quæ in patiente fit: deinde ex ejus desinentia: postremo ex omnibus accidentibus, atque exeuntibus mutatis. Ex origine sic. Morbus hic incipit cum ulcere, igitur à calida & sicca intemperie pendet. Assumptio sensui nota est, illationis autem vis ex eo liquet, quod *ἔλκος*, sive ulcus, maxime erodens & depascens, ut in Gallico laborantibus contingit, fieri nequit ab alio intemperamento, quam calido & sicco. Ex desinentia rursus eodem modo argumen-

tabatur. Hic morbus definit in ulcus, itaque causam habet internam, hepatis vitium calidum & siccum, cujus rationis assumptum, & illatio, per se se æque manifesta sunt: cum hæc ulcera cognoscantur sensu pendere à materia acri, erodente, vitio jecoris ingenita, qua sanguis inficitur, sitque alimentum noxium, neque aptum in substantiam nostri corporis converti, aut corrigi à calore nativo. Excrementis vero, & accidentibus, sic ratiocinabatur ille. Egestionis, urinæ, sudores, sanies, ulcerum livores, & nigredines, dolores acuti & vellicantes, callosæ particulæ pudendis adnatæ, pustulæ, bubones, verrucæ, & cætera omnia, quæ Gallicum morbum consequuntur, perpetuam habent sociam & dicatam exustionem, at exustio fit à calido insigni, cum quo humiditas consistere non potest, igitur à calido & sicco. Erit itaque morbus hic sub calido & sicco hepatis intemperamento constituendus.

CAP. XXII.

Quomodo contendant nonnulli superiores rationes evertere.

Solvuntur prædictæ rationes à quibusdam, oppositam partem tuentibus, hoc more. Quandoquidem ajunt, in priore argumento negandum esse, Gallicum fieri semper ab ulcere: item in secundo, semper in ulcus definire. Dicunt enim id fieri interdum, non perpetuo, hoc est ubi hepar biliosis humoribus incaluerit, aut alia quavis causa. Ad illud vero, quod de excrementis affertur, dicunt non semper illa habere exustionis signa, sed aliquando hæc accidere ob concitatum hepatis fervorem, vel ex imbecillitate suarum actionum, vel aliam ob causam, quæ indies magis apparet. Siquidem per initia morbi dicunt, non insigniter jecur calefieri, & exsiccari, paulo post id sensim irrepere: adeo ut calor sit de consequentibus Gallicum, non substantialiter inhærentibus.

CAP. XXIII.

Improbationes prædictarum solutionum.

Prior solutio nihil assequitur, licet enim hic morbus non semper exordietur ab ulcere, tamen utcumque incæperit, semper ab eo inchoat, quod exustionis signa subostendit. Montanus vero, cum ita argumentabatur, ab eo rationis vim colligebat, quod ut plurimum contingit: memor illius præcepti Aristotelis in *Physicis*, ac *resolutoriis libris*, scientiam, & præsertim naturalem, esse de his, quæ semper, vel frequenter fieri solent. Sic quoque secundæ solutionis vis refellenda est. Tertia quoque eorum responsio nullius ponderis existimanda est ex eo, quod experientiæ adversatur: nam cum morbus inchoat, profecto si in pudendis appareat ulcus, aut pustula, aut caries, semper cum illis vel erosio emergit, vel livor, vel inflammatio, vel durities, vel alia, quæ exustionem attestantur: non autem (ut illi fingunt) tractu temporis hæc adveniunt. Forte illud admitti poterit tractu temporis fieri in patiente corpore putredinem, quæ profecto per initia non exit in lucem, cum vis morbi sensim incrementa suscipiat, atque indies magis gliscat, quo tempore sequi possunt perspicuæ putredinis notæ, sed ab ejus ortu semper exustionis signa sunt manifesta, quæ si quis negarit, sensum se omnino negare fateatur, necesse est.

CAP. XXIV.

Argumenta, quibus falso nonnulli putant evertere hæc dicta, sunt de Gallici morbi intemperie calida & sicca.

Jam vero audiamus adversus veram opinionem reclamantes. Ajunt enim, si morbus Gallicus est intemperamentum calidum & siccum, igitur biliosum: quo posito, materia illius non erit indifferenter omnis humor, quod absurdum est, cum in omni humore possit Gallica infectio suscipi, atque foveri. Item si biliosa est intemperies, recrementa omnia in omnibus erunt hujusmodi, quod experientiæ adversatur. Rursus Gallico affecti sanarentur omnes per contrarium frigidis atque humidis medicamentis, quod tamen verum non est, cum tollatur hisce auxiliis, quæ potius facultate excafactoria, atque exsiccante sunt prædita: ut sunt Guajacus, falsaperillia, Chyna, exercitatio, victus attenuans, aer calidior &c. Præterea qui pituitosi sunt, vel melancholici, hoc genere morbi, vel ægre, vel nunquam inficerentur, quod falsum esse experientia docet. Postremo est illa ratio, quæ ait, si in Gallico hepar intemperie afficitur, illa quidem vel æqualis est, vel inæqualis intemperies, non æqualis, quia hæc (sic enim putant) non est a medico tollenda, sed

Tom. II.

A veluti natura altera fovenda, ac conservanda, non item inæqualis, quia hæc dolorosa est semper, ut in libris de symptomatum causis author est Galenus (quod illi confingunt) verum hepar Gallico morbo affecti minime quidem dolet, igitur nulla erit intemperies, qua eos laborare dicamus, qui hoc morbo corripiuntur.

CAP. XXV.

Refelluntur argumenta, in præcedenti capite adducta.

Ad eorum primum argumentum, facile dici potest, non inde sequi, biliosam esse infectionem Gallicam, tametsi calida, & sicca sit intemperies, cum infectio ipsa in frigidis etiam humoribus consistere possit, eos adventitia intemperie immutans. Ad secundam pariter eorum rationem dicimus, Gallico laborantium excrementa omnia exustionem præ se ferre, atque apertissime indicare: nequæ ex eo sequi, necessarium fore, ut hæc biliosa sint penitus, cum exustio non solum sit bilis. Tertiam rationem tollunt recentiores, hoc modo. Exhibentur (inquiunt) in Gallico medicamenta calfacientia, non uti calfacientia, sed quia exhibita una cum evacuationibus, & aliis exustionem corrigentibus, & humorem peccantem moderantibus, immo & minuentibus, tollunt morbum. Concidit vero quarta ratiocinatio ex eo, quod pituitosi, & melancholici, vexari possunt Gallica perniciæ, quoniam introducta intemperie ex contagio, eorum etiam sanguis exuri potest, quamquam minus parati sunt ad contagem suscipiendam frigida corpora, quam calida, & ex calidis sicca magis, quam humida. Erit itaque vir intemperamenti biliosi, qui facilius hoc morbo corripi potest: secundo loco sanguinei, tertio qui melancholicam habet constitutionem, postremo qui habitu pituitoso præditus est. Sic juvenis magis aptus erit ad hauriendam hanc luem, quam puer, puer quam vir, vir quam senex. Ex anni pariter temporibus, in eam propensiores sumus æstate, quam vere, vere quam autumno, autumno magis quam hyeme. Caveant tamen homines, omnibus vitæ suæ, atque anni temporibus, ne Galli regis fiant milites, cum id contagii nemini parcat, sive forti, sive invalido, sive juveni, sive seni, absque sexus, ætatis, ordinis, & temporis ullo discrimine. Extremæ autem rationi, quæ concludebat nullum esse intemperamentum jecoris in patiente morbum dictum, plerique manum dant, volentes eam justam esse demonstrationem, ut inde colligant, luem Gallicam nimirum esse morbum, in quodcumque aliud genus, quam in intemperiem, referendum. Quorum opinionem alias ostendimus audientiam non esse, nempe in præcedentibus, ubi morbum hunc haud consistere dicebamus in vitio totius substantiæ, ut illi afferuisse visi sunt. Sed ad eorum argumentum, sunt qui dicant, affectionem hanc esse intemperiem inæqualem, cum autem ajunt illi, igitur erit dolorosa, quod tamen falsum esse constat, cum hepar Gallico laborantis minime quidem doleat. Solvunt, verum esse, inæqualem intemperiem fieri cum dolore, cum id apertissime voluisse ferant Galenum in *lib. de inæquali intemperie*, & *secundò de causis symptomatum*, sed tunc, cum pars affecta de genere earum est, quæ aptæ sunt dolere. Minime autem hepar carnem habet dolori obnoxiam, cum illa ex toto fere expers sensus esse videatur. Nam quamquam innumerales fere nervorum propagines in carne jecoris disseminatas, atque dispersas, observarint recentiores Anatomici, eos tamen non adeo sensibiles esse dicimus, ut dolorosum sensum excitare valeant. Exiles enim sunt, & parenchymam carnem jecoris imitantes: præter quod multi etiam inficiantur, eos vere nervos esse appellandos. Quæ sane responsio, cum in controversiam adducat, quæstionem de nervis in substantia hepatis dispersis, in aliud tempus judicanda differtur. Aliis visum est, morbum Gallicum non fieri ex jecoris intemperamento calido, & sicco, sed hoc modo, ut hepar paulatim, ac sensim hoc intemperamentum contrahat tractu temporis, sitque æquale, non inæquale: quoniam citra dolorem fit, item consequatur morbum ipsum, non autem morbus fit. Quæ quidem eorum sententia ex eo falsa deprehenditur, quod per initia, morbo jam inchoante, exustionis signa apparent in urinis, cariebus, verruculis, bubonibus, lingua, ac cæteris locis affectis. Itaque si æquale est hoc temperamentum, veniet conservandum, non ope medica repellendum, quod ridiculum puto esse, si diceretur. Nos itaque aliter dicimus, Gallicum affectum omnino esse intemperiem inæqualem, & ob id arte dimovendam, atque propellendam, non autem conservandam: quandoquidem quis est adeo infelicitis providentiæ, qui de hoc ipso thesauro custodiendo, ac retinendo, velit esse sollicitus? Quæ responsio ut clarius constet, pauca quædam nobis ex Galeno constituenda sunt, quæ ad propositæ rationis nodum dissolvendum sunt quam maxime accommodata, hæc autem

X x x

sunt;

sunt, ex lib. de inaequali intemperamento desumpta. Aequalis intemperies est qualitas quaedam totius corporis, vel ejus particulæ, quæ ad naturæ modum propius accedit. Hæc autem indies, ac sensim, contrahitur: neque medico artificio venit corrigenda (una excepta febre hectica) cum in naturalem veluti habitum commigraverit, atque ex eo fit, ut hæc morbus minime dici debeat. Talis autem intemperies est, quæ ætatis mutationem consequitur, vel loci, vel exercitationis. Ætatis, ut si quis calidum habuerit in juventute hepar, senescente vero, illud ipsum frigidum consequatur. Loci, ut si quis frigidioris erat habitus septentrionalem habitans regionem, postea calidior efficiatur, Libyam frequentans. Exercitationis, ut si quis calidior ac ficiior, piscatoria diu arte delectatus, temperiem frigidior, atque humidior contrahat. Inæqualis autem intemperies, (authore Galeno) est partis, vel totius corporis, præternaturalis quædam immutatio, quæ illis non æqualiter advenit. Totius autem, ut hydrops illa, quæ *Αὑσάρεα* dicitur: partis vero dupliciter, vel affluxione affectæ, ut tumor, vel qualitatum alteratione, ut febris quælibet, excepta hectica. Atque hæc est intemperies, quæ morbus jam est, quæque à medico omnino tollenda, ac propulsanda venit. Hæc autem, si Galeno credimus, una cum dolore fit, cum sit vehemens immutatio partis à naturali constitutione ad præternaturalem statum. Unde lib. ii. de symptomatum causis afferebat ille, æqualem intemperiem nullo dolore affligere, cum veluti acquisititia quædam natura particulæ nimirum affectæ adveniat. Ubi vero in corpore quopiam, vi sentiendi prædito, suboritur inæqualis intemperantia, quanta fuerit vis, & magnitudo intemperiei, tantus quoque erit afflictionis, & molestiæ sensus. Partes vero, quæ inæqualem suscipiunt intemperantiam, quæ sint, declarat copiose Galenus in lib. de inaequali intemperie, diviso corpore in partes maximas, & minores, ac demum in similes, quæ brevitatis causa à me consulto prætermittuntur. Non dissimulandum tamen est, tunc dolorem gigni, cum pars mutatur, aut corrumpitur, ubi vero jam immutata est, atque corrupta, dolor amplius non affligit. Ad doloris vero sensum acutiorem edendum, pertinet mutationis magnitudo, & partis corruptæ sensibilitas summa, quemadmodum ut longus sit dolor, mutationis diuturnitas requiritur. Verbi gratia in costali passione dolor eximius est, ob ejus magnitudinem, quæ fit ab ejus causa & humoribus maxime aptis mutare, ac corrumpere: item ob membranæ costas succingentis sensibilitatem magnam. Diuturnus autem fit ex longa humorum affluxione, quæ sensibilem partem invadit. Quod si inæqualis intemperies partibus adveniat minus sensibilibus, minor percipitur dolor, immo interdum percipitur pro dolore lassitudo, dicit Galenus lib. ii. de causis symptomatum. Lassitudinis vero sensus triplex est, contundens, tensivus, ulcerosus. Quibus constitutis, dicerem ad propositum jam argumentum, Gallicam affectionem, cum sit de genere morborum, esse inæqualem intemperantiam. Cum autem ajunt, eam non fieri sine dolore, id concedendum est (quamquam de ea, quæ sensim fit, plerique negant) ubi pars laborans sensibilis sit: item ubi intrinsecus sit immutatio, & corruptio ex affluxu humorum, vel qualitate ingenua. In Gallico mutatio ortum habet ab externo contagio, recipiturque in carne parenchyma hepatis, de cujus sensibilitate non valde constat. Idcirco nil mirum, si statim inchoante morbo non percipitur dolor hepatis: percipitur tamen paulo post id, quod dicebat Galenus sequi inæqualem intemperiem, lassitudo, virium confusio, quoniam Gallica lue infecti pandiculantur, omnesque partes distendunt; suntque hebetes, & inepti ad munia exercenda: nonnulli horrescunt, mœstitia & languore affecti: plerisque spontaneæ lassitudines invadunt: omnes tamen se se mutari percipiunt, plus, minusve, pro rata portione infectionis. Atque hæc, tot nobis dicta sint, pro diluendis rationibus, quæ veritatis lumen offuscare posse videbantur. Quæ non studio contradicendi dicta esse volumus, sed veritatis tuendæ causa, ut ingenuos decet viros, quibus amicis omnibus amicior veritas esse solet.

CAP. XXVI.

Natura Gallici reassumitur, ac modus, quo generatur.

Hactenus abunde, copioseque tradidimus, per definitionem, Gallicæ affectionis vim totam & naturam, cum dicebamus eam non esse inter morbos veterum reponendam, neque referendam in endemicos, sporadicos, aut etiam epidemiales affectus: sed esse morbum, in intemperantia calida, ac sicca jecoris constitutum, appellandam, usque ad talem terminum, contagio productum, ex quibus factum satis est, quæstioni quid est, à Dialecticis vocatæ. Nunc quonam modo ille prima sui fundamenta

Ajacet, quasve radices altius hepati infigere soleat, diligenter & accurate percurramus: sermonis initio sumpto ab eo, in quo vel omnes, vel plurimi saltem scriptores conveniunt. Conveniunt enim in hoc, ut contagio per contactum suboriat: itaque supponendum nobis est, contagium esse ab uno in aliud communicatam infectionem. Nam proprie, atque simpliciter, contagem accipio, quæ duarum diversarum rerum relatione mutua perficitur: nam cum pars partem inficit sub eodem toto, ea quidem non absoluta contagem dici potest. Dixi autem communicatam infectionem ob id, quod contagium similitudinis rationem significat, cum eadem sit qualitas secundum speciem, quæ ab uno ad aliud pertransit. Differt autem contagium à corruptione, quod corruptio, quæ patienti advenit, non necesse est, ut agentem causam inficiat. Nam sol, & elementa possunt inferiora corrumpere, neque tamen illa vicissim corrumpi necesse est. Quæ vero contagionem in aliis pariunt, & ipsa infecta dicuntur, retinentque communem qualitatem. Ex quo sequitur, contagem haud posse citra putredinem fieri, non quidem ex toto, sed secundum partes minimas, ac sensiles: posse tamen corruptionem accidere absque contagione. Nunquid vero contagem actio sit, & passio in accidentibus, an potius in substantiis, & an rerum sit materialium tantum, an etiam se se diffundat ad ea, quæ sensilia non sunt, rursus si mistorum passio est, an ea afficiat per adventum contrarii, an per ipsam misti dissolutionem, quæ sit per minima, hæc quidem omnia, quamquam cognitu pulcherrima sunt, & ut sciantur dignissima, tamen quia longiorem sibi poscunt explicationem, ad aliud tempus differantur, & ad propositum institutum revertentes dicimus, trifariam affici contagione, quicquid hoc modo afficitur, vel enim solo contactu corporum se se tangentium afficitur, quo modo fructus fructum inficit: vel fomite relicto, ut cum quis scabiem contrahit, aliudve quiddam, ex usu vestium infecti: vel ubi contagem transfertur ad distans, quo modo lippitudine oculorum laborans spectantes alios inficit. Porro Gallicus morbus & contactu corporum, & per fomitem contagiosus est. Contactu, hoc modo. Juvenis mundus cum puella infecta concumbit, in congressu vehemens fit agitatio, perfricatio, & attritio, quibus fervidus calor excitatur, plurimaque spirituum hinc inde fit emissio, atque susceptio, qui vicissim emissi, atque recepti, in causa sunt, ut juvenis inquinatus recedat, atque eodem modo, mulier munda, ab impuro viro compressa, ex fervida illa agitatione, & concussione, per susceptum spiritum infecti maris vitium inquinata reportat. Docebat autem Hipp. in his, quæ de natura foetus conscripserat, sic posse per spirituum intromissionem, & communicatam agitationem, inquinari homines vicissim. Consimilis autem infectio est, si mundus cum immunda eodem in lectulo dormierit. Nam communicatur utrique idem calor, & sudor, & cum his spiritus incalentes & fervidi evaporant, vir, meatibus jam calore aperti, venenum, hoc est fuliginem, haurit, quod statim vim naturalem inficit, ac jecur. Eadem quoque fit communicatio, si mari, aut puellæ pudendum fuerit inquinatum: nam præter hæc, quæ dicta sunt, saniei quoque participatio concurrit, quæ vicissim contagium infert. Interdum etiam solis suavis, atque linguarum ictibus, ob communicatam sive salivæ, sive saniei substantiam. Pueri quoque, cum ubera siccant infectæ nutricis, lac inquinatum excipiunt, quod, cum eorum sanguis sit futurus, puerile jecur immutat, & in idem periculum ducit. Fit autem infectio major, minorve, pluribus de causis. Primum enim ob majorem, minoremve agitationem, venereamque concussione, ex qua fervor plus minusve sequitur, nec non & spirituum receptio, substantiæque contagiosæ communicatio. Accedit & delectationis modus, rei que possessæ dilectio, longa que concubitus mora, nec non & inquinati major, aut minor infectio, tum & viarum dispositio, hoc est ductuum & meatuum corporis apertio, partium mollitudo, viscerum infirmitas, habitus haud probe attemperatus, corpus excrementis plurimis refertum. Hæc enim omnia occasionem faciliorem, difficilioremve præstare solent, acquirendæ plus, minusve, hujus affectionis: quod tunc apertissime constabit, cum morbum hunc in ejus causas retulerimus. Hæc autem quomodo se habeant, sequens tractatio subindicabit.

CAP. XXVII.

Quæ causæ sint morbi Gallici.

Jam satis constat, morbum hunc esse affectum, remque præter naturam, actiones primum vitians, necesse ergo est, ut causam habeat: hoc est suæ generationis initium. Causarum autem tractatio duplicem partem habebit, nam & de causis morbi, & suorum symptomatum agendum est, cum nihil sit in rationali medico præstantius, aut laudabilius, quam morbi, & accidentium rationem facile & commode referre posse. Id enim non solum mirabilem reddidit posteritati Galen. sed etiam Hipp. Galen. testimonio, qui in lib. de Elementis, ob id se plurimum colere hunc virum prædicat, quod solidas de his, quæ dicit, demon-

demonstrationes afferat: empiricos vero damnat & irridet, A quod ineptissimi sint aliorum, cum solis remediis incumbant, nulla adhibita ratione, vel demonstratione rei quaesita. Neque ab hoc genere præceptionis abhorruit Arist. cum ille *lib. 4. physica auscultationis*, sermonis veridici, ac demonstrativi opus esse dixerit, ut eorum, quæ dicuntur, causam adhibeat: immo ut omnes solvat propositas quaestiones, & ambiguitates, quæ in eo rei genere suboriiri possunt. De causis igitur dicendum est. Quamquam scio existare controversiam inter Medicinæ scriptores, an causæ triplices sint constituendæ, scilicet præincipientes, antecedentes, & conjunctæ, an duplices tantum, quæ Græcis procatactica dicuntur, & quæ internæ à nostræ ætatis scriptoribus vocantur. Ad hunc vero locum haud sane pertinet hæc subtilis discussio, quare consulto venit omittenda: sumus enim in præsentia ea sola partitione contenti, quæ causas dicit esse duas, externam, atque internam. Externam autem Gallici causam dicunt omnes esse contactum, per saniei vel vaporum communionem, sive participationem, quod prima morbi origo, & modus acquirendæ affectionis, nempe contagies ipsa, testantur. Contagium autem id fieri diximus participatione spirituum, B fuliginis, caloris, sudoris, salivæ, saniei &c. Cujus sive concausæ, sive auxiliatrices causæ erant præparationes partium, quæ magis aptæ sunt infici, quales sunt, mollitudo, fervor, rarefactio, coeundi delectatio vehemens, concubitus diurnitas, amata rei cupiditas, vestium communio, oscula, complexus, linguæ morsus, mammillarum fectio, vasorum comedendi ac combibendi communis usus. Internæ vero causæ enumerantur ab authoribus consensus temperamentis, spirituum imbecillitas, præsertim naturalium, amplitudo venarum, arteriarum, viarum, & ductuum: nec non mollities partium, cutis raritas, excrementorum redundantia, sanguinis, atque humorum ad fervorem concipiendum expedita facilitas, lenitas membrorum. Sunt qui addant amorem, mutuamque benevolentiam esse inter causas internas reponendam. Quæ sane opinio mihi videtur Platonica potius, quam medica. Plato enim in symposio, & ejus interpretes videntur afferere, amoris vim esse veluti venenum, oculis imbibitum, aut præstigiis, fascinationisque speciem: medici vero ex his, quæ sensibilia magis sunt, judicant. Nam qui se mutuo amant, frequentius se se exosculantur, simulque sapius concumbunt, & ardentius quodam modo se complectuntur, ex quibus sequitur infectio, sit itaque amor, & dilectio de genere præparantium causas potius quam vera causa morbi hujus. Ad quod respiciens lepidissimus poëta Petrus Bizarius, singularis doctrinæ vir, & in pangendis carminibus ingenio amabili, amorem & venerem venustissimo carmine increpat, quod se Gallica pestilentia tam foede, tamque infelicitate polluerint, cum potius conjungendi essent, ubi coitus violentior est, vel citra amoris, ac mutuae benevolentiae communem participationem. Apponam carmina ad musarum cultores oblectandos.

Quis furor hanc pestem in miseros transfundit amantes?

Dulcia quis tanto pocula felle replet?

Sunt hi, sæve puer, sunt hi Cytherea laborum

Fructus? hæc vestris præmia militibus?

Non equidem irati sed vos immittitis atram

Perniciem, vobis provenit ista lues.

Parcite jam precor, at si mens irascitur, hoc sit

In quibus est dispar, vel violentus amor.

Idem quoque aliter hunc in modum.

Eumenidum è gremio prorupit Gallica pestis,

Et Cypriæ infecit regna beata Dea.

Tunc & deliciae, tunc & lasciva voluptas,

Tunc Charites magno delituere metu.

Non hoc, almae puer, non hoc Cytherea ferendum est,

Ne vestrum prorsus corruat imperium.

Ille sit hoc tantum morbo torquendus acerbo,

Cui nulla est cordi dulci in amore fides.

Sit itaque prima, atque præincipiens causa morbi, extrinsecus alterans contactus. Interna autem, agitatio spirituum naturalium, effervescentium, concussione, attritu, & perfricatione mutua. Cætera vero omnia ad hæc referentur, vel ut concausæ, vel ut præparationes auxiliantes.

CAP. XXVIII.

Signa Gallici morbi observanda à medico, pro illius certa, atque exacta cognitione.

Qui de hoc affectu scripsere recentius, diligenti, & accurata ratione, signa partiti sunt in quatuor morbi totius tempora. Quorum alia morbi initium significant, alia incrementum summum, alia consistentiam, alia desin-

Tom. II.

nentiam ipsam. Prius tamen supponunt, signa quadrifariam spargi, quorum alia sumuntur à natura, & essentia (ut ipsi dicunt) morbi: alia ab affectionis causis: alia ab his, quæ affectionem consequuntur, alia vero a proportionem. Quibus constitutis, dicunt non esse quaerenda signa à natura morbi, quoniam hepar cum pars sit latens, ejus vitium quoque occultum est. Hæc ratio pro vera minime est audienda, cum dictum sit, maxime hepatis vitium patere in affectis lue Gallica, ex ipsis exustionis notis, hæ enim statim indicant hepar laborare calida & sicca intemperie. Itaque tantum abest, ut hæc signa, à natura morbi desumpta, dicamus sensum effugere, ut ab hoc fonte potius, quicquid certi est, pronuntiari debeat. Verum hæc testificatio à posteriori est, & conjecturalis, cum exustio sit intemperamenti calidi & sicci effectus: quia vero notior est intemperamento jecoris, ob id ex illo ratiocinamur. An vero Gallicum præsentem esse denotent signa, quæ à causa desumuntur, dicendum est, hæc parce admodum ac diminute id facere, cum necessaria signa non sint, ut concubitus, aut cum infecto dormiisse. Itaque rectius ponendum est, signa esse capienda ab ipsis consequentibus. Quorum quædam ita leviora sunt, ut dici soleant accidentia tantum, uti animi moeror, lassitudo, virium depressio, levis dolor in sterno, aut capite, pruritus, parvæ pustulæ, pilorum & capillorum defluvium. Quædam acriora sunt, atque vehementiora consequentia symptomata, quæ morbosæ etiam affectiones appellantur, uti gummata, ulcera, caries, bubones, pustulæ magnæ, verrucæ, &c. Quæ vero à proportionem signa ducuntur, ea quidem parum ad hoc institutum pertinent. Alii signa distinguunt ex Galen. in *παθολογικῇ*, & affidentia. Pathognomica sunt Gallici morbi, lotia, quæ tenuia apparent, flava, pellucida, contentis sabulosis referta, nec non arenulis, & frustulis inæqualibus, & scabris. Hæc enim indicant temperamentum hepatis calidius, ac siccus. Post hæc succedunt signa, quæ assumuntur ab affectione corporis immutata, ut sunt durities, calli, livor, nigredo, erosio, ulcus, pustula, &c. Sub his ea colligunt signa, quæ à læsis actionibus oriuntur, ut extenuatio, languor, lassitudo, vitiosa alitio, vigilantia, timor, mœstitia &c. Quibus jecoris vitium subesse cognoscimus: Præsertim vero hæc certissimam fidem de morbo jam imbibito faciunt, si conjunxerimus illa cum dormitione, vel concubitu habito, una cum Gallico laborante, animadvertentes, num bubones ingenti ex eo fuerint, num caries, & hujusmodi. Signa vero postremo à differentiis petita, quædam vocant essentialia, quæ vim & naturam morbi indicant, atque hæc sunt, quæ à symptomatis capiuntur, quæ si magna ac sæva fuerint, magnitudinem, & feritatem intemperantiæ subindicant: contra vero parvitatem & mansuetudinem, si parva fuerint, ac mitia. Quædam vero hujus generis signa dicuntur esse proxima, ut essentialia vocentur, quæ sumuntur à tempore, vel à materia peccante, hoc est humoribus redundantibus, quorum illa sunt propria: & hæc ab eorum fontibus hauriuntur, nempe à symptomatis, à causis, à rebus cum naturalibus, tum præter naturam. Exstant & signa, quæ accidentaliter omnino dicuntur, quæque complicatione fiunt diversorum accidentium, atque morborum, qui cum Gallico conjunguntur, de quibus solliciti non sunt, cum per sese peripicua dicantur. Ut ut autem sit, inter omnia sive Gallici signa, sive accidentia, sive symptomata, nullum aliud existare dicimus, quod maxime morbum necessario ac perpetuo consequatur, quam exustio, hæc inseparabilis ab illo est omnino. Ex ea siquidem hepatis statum, & conditionem facile judicamus, etsi viscus illud sensum nostrum effugere solet. Nam qua ratione cor laborare percipimus, ubi corpus febrem pati cognoscimus: cerebrum ubi delirium, aut sensuum imbecillitatem, motionis depravatæ notas videmus: ventriculum, ubi dejectionem appetitus, vel nauseam cernimus: pulmones, cum spirandi difficultas adest, sic in Gallicâ lue laborare dicimus jecur, & venas, ubi ustionis ratio, ac præsentia maxime liquet. Liquet autem ex recrementis, egestionibus nempe, lotio, carie, & bubonum sanie, coloreque simili humoribus in cute efflorescente, aliisque rebus, igneam vim sanguinis indicantibus. Signa vero, quæ à causa morbi assumuntur, eatenus dicebamus obscura esse, ac per se se exiguum afferre testificationem, quatenus contagii ratio minus patens est quam cætera, quæ sensilia magis sunt. Videmus enim ex coeuntibus cum eadem puella inquinata, infici quosdam magis, minus alios: contra nonnullos citra omnem noxam sanos abire. Quæ vero etiam consequuntur morbum, tanquam symptomata, apertissime indicant morbum, non quidem per se sola ac separata, sed cum aliis conjuncta: ut defluvium pilorum per se non est Gallici signum: sed cum dolore capitis, vel carie, vel bubone, vel alia re consimili illum ipsum indicat. Raro enim admodum contingit, ut unicum sit symptoma: præsertim

XX x 2

tim

tim cum tam ferus hostis glomerata manu incedat, habeatque secum suorum militum catervam, qua corporis sanitatem perturbet, ac funditus interdum evertat. Hæc autem numero exstare permagno, dixere curiosi scriptores, cum ea trecenta atque amplius colligant, de quibus perambitosum fuerit, nomina & rationem singulorum recensere. Quæ autem maxime in usu apud patientes videntur, quæque à Medicis tractari solent copiosius, ea sunt dolor excrucians, dentium casus, pilorum defluxus, lichenæ scædæ, tophi præduri, ossium erosio, ulcera depascentia, morbosæ pustulæ, bubones mali, seminis profluvium, verrucæ, glandis caries, spontaneæ lassitudines, articulorum dolor, coloris immutatio, livor, calor manuum, & pedum, membrorum gravitas & torpor, somnus fere assiduus, mœror, metus, dissidentia, languor, melancholia, vigilantia, pectoris ac sterni sensus dolorosus, pudendi callus, uveæ mollities, fauces humectæ, vocis rauco, glandularum tumores in faucibus, palati perforatio, dentium & gingivarum corruptio, Atheromata hoc est tumores guminosi, rimæ manuum, difficultas anhelitus interdum, interdum & aurium tinnitus, ac denique exeuntia mutata, urinæ præsertim, quæ subflavæ, & pellucidæ cernuntur, fabulosis particulis, arenulisque angulosis, & scabris refertæ. Ab his autem, quæ dicta sunt, omnia genera signorum assumuntur, siue Pathognomica fuerint, siue assidentia, siue essentialia, siue essentialibus proxima, siue accidentalia. Adde & quæ inchoantis sunt morbi, quæque crescentis, ac consistentis, nec non & desinentis. Rursus & quæ à natura morbi assumuntur à causis, à consequentibus: quæque simpliciter sunt accidentia, aut etiam morbi nominantur. Postremo, quæ separabilia sunt, & quæ separari minime possunt: de quibus paulo ante differuimus.

CAP. XXIX.

De causis symptomatum Gallici morbi, deque his quæ multifariam queri nobis possent, problematum more.

Ex dictis partim, partim etiam ex sequentibus dicendis, poterunt ea omnia dissolvi, quæ in dubium cadunt, de Gallica affectione, atque ejus symptomatis, hæc autem, majoris lucidiorisque doctrinæ causa, sub problematum forma, nobis proponuntur, ad Aristotelis imitationem, ut facilius singulæ pateant quæstiones, sintque studiosis maxime expeditæ, atque inventu commodiores.

1. Cur est, ut mulier affecta, sanum virum venereo complexu, inficere potest? item infectus vir mulierem mundam pariter inquinare valet?

An quia contagii ratio hæc est, præsertim cum per contactum, vel fomitem efficitur, ut ab uno ad aliud procedat, maxime vero ubi similitudo est juxta eandem speciem.

2. Cur Gallica lues per venerem maxime contrahitur?

An quod in ea fit universi corporis concussio, agitatio, attritio, & perfrictio, quibus effervet calor natus, fitque vicissim coeuntibus spirituum emissio, atque susceptio, exhalatque ultro citroque fuligo, vel etiam fit saniei participatio, salivæ, sudoris, & similium; unde contagium oritur, & venenosa veluti qualitas, ab uno corpore in aliud translata.

3. Cur partes simplices, & organicæ hoc genere morbi laborant, adeo ut possit dici morbus omnis, siue in intemperie, siue organicus, siue continui divortium?

An quod intemperies sola est hepatis calida & sicca, potens tamen diversis ejus symptomatis, diversi corporis partes affligere, præcipue vero ubi corpus excrementosum fuerit, malisque succis refertum. Hi etenim noxia qualitate affecti, rebelles naturæ efficiuntur. Qui si propelli nequeant extra corporis ambitum, pervagantur à partibus validioribus ad imbecilliores transmissi. Indeque excitatur tumor, qui organica affectio est, cum quo intemperies juncta, partes tam similes, quam & dissimiles afficere potest, particularum actionibus sensibiliter læsis. Cum vero & vehemens acrimonia cum humoribus illis conjungatur, interdum ex eo fit, ut erosio concitetur cutis, ac cæterarum partium, quales præsertim sunt, carnes, nervi, membranæ, cartilagine, & ossa. Sicque fit continui dissolutio, quæ pro diversitate humorum, ac locorum patientium, vel sola cum intemperie, vel cum tumore efficitur. Sed tamen tam solutio continui, quam tumor, symptoma est calidæ atque siccæ intemperantiæ hepatis, estque morbus ipse unus, & simplex; non autem compositus, aut multiplex existimandus.

4. Cur morbus Gallicus facile ad se, vel ὅλον, siue tumorem trahit, vel ἑλκον, id est, ulcus, vel pustulas, vel omnia simul?

An quod calida intemperies ob ejus vim id facere possit, hinc est, ut tumores ipsi, qui hoc genere mali sunt, per ejus initia, de genere Phlegmones esse conspiciuntur, tractu vero temporis etiam in tumores præduros, & abscessus desinunt interdum.

5. Cur Atheromata, ac cæteri tumores consimiles præter naturam, generantur?

An quod humores, à modo recedentes, in parte intumesciente gignuntur, vel ab aliis particulis validioribus eo propelluntur, vel attracti inibi coacervantur. Gignuntur autem, ubi partis vitium est, hoc est, ubi ejus facultas concoctrix laboraverit, atque ipsa expultrix, imbecillitatis causa, eos continuerit. Propelluntur vero, ubi vel multitudine corpus affligunt, vel qualitate noxia, naturam infestant, vel utroque modo. Attrahuntur autem, naturali illa lege, quæ prohibet, locum inanem & vacuum consistere posse.

6. Cur humores Gallico laborantis continui divortium facere possunt?

An quod humores noxii & inquinati, ob eorum pravas qualitates, vim habent scindendi, contundendi, distendendi, erodendi, & exurendi. Scindunt, qui tenuem habent calorem, & frigiditatem. Contundunt, qui duri sunt, & graves. Distendunt, qui copiosi sunt, atque immodici. Erodunt, quos acrimonia, & fervor insignis consequitur. Exurunt, qui igneo calore præditi sunt.

7. Cur est, quod affecti Gallico dolore plurimi laborant juncturarum & articulorum?

An quia ad ea loca plurima pituita demandatur, quæ quidem ex caloris imbecillitate, vitioque concoctricis facultatis efficitur, affecto præsertim hepate. Pituita vero nervosas partes, vel duritie, & gravitate contundit, vel multitudine distrahit, vel etiam cum bilis flavæ parte associata vellicat, hinc dolor & gemitus.

8. Cur nonnullis, juncturarum cruciatus habentibus, dolores sunt fixi, ac diuturni, nonnullis vagi, & instabiles?

An quod firmos habentes dolores, imbecilliores habent articulos, qui semper suscipiunt, nec susceptum humorem pellere possunt, vel quia materia crassa admodum est, & contumax, quæ non facile cedit, vel ob humorum copiam, qui à facultate expultrice pelli nequeunt, postremo quia pituita simplex valde, & purior existens, inepta fit, ut depellatur à loco. Contra his accidit, quibus articuli sunt validiores, neque materia tam lenta, tamque multa, atque ea cum aliqua bile permixta, à qua suscipit agitationem, & motum. Rursus dolores vagi possunt ex vaporibus tantum; atque fuliginosis exhalationibus generari.

9. Cur dolores fere in omnibus magis noctu, quam interdiu patientes affligunt?

An quod nox frigidior & humidior est, idcirco humores eo tempore aut crescunt magis, aut saltem validiores facti, minus à calore nativo corrigi possunt. Item noctu calor naturalis ad interiora revocatur, quocirca articuli frigescent magis, ac magis dolent. Vel quod corpus (ut aliis placet) noctis frigiditate densetur, digestionemque acrium vaporum aliorum ille inhibeat, unde membranæ, & periostia vi majore erodantur.

10. Cur illis dentes concidunt?

An, quod capite non probe affecto vitatur alimentum, à communicata affectione hepatis. Hinc vaporibus malis, per loca lata, & communia, sublati, & sanguine per venas noxio ad caput delato, gingivæ aut eroduntur, aut laxiores fiunt, vel acrimonia, vel humore nimio, quibus dentes concidant necesse est.

11. Cur cilia, supercilia, pili, atque capilli defluunt?

An quia radix pilorum & capillorum enecatur à materia falsa, acri, & nitrosa, eo loci transmissa, quæ vim habet erodendi. Vel etiam, quia ejus venenosa qualitate, & maligna infectione id possit humor ille producere.

12. Cur Lichenæ, & Rhagades illis contingunt, præsertim in plantis pedum, & volis manuum?

An quod maligni humores, & erodentes ad ea loca mittantur, vel symptomatice, vel natura providentiæ lumine exercente, ut nobiliora membra, atque interna, magis ab illa perniciæ sublevet, exoneretque commodius.

13. Cur fiunt in eorum corpore gummata, hoc est tumores præduri, tophosi, & contumaces valde?

An quod alimentum eo transmissum hepatis vitio infectum est, unde à calore nativo non potest in membri substantiam commode converti, remanetque sub excrementi forma, alitioni penitus ineptum: fit autem contumax ex pituitæ copia, & lentore.

14. Cur ossa carie afficiuntur, præsertim vero quæ in palato sunt, item nasi os, & cartilago?

An quod tunc extrema ac deperdita viget morbi perniciës, hoc est summe noxii, & mali humores, erodendifacul-

cultate præditi, in summo eorum vigore consistunt. Patuli vero, & narium, cum hæ particulæ facile sint erosioni, ac putrefactioni obnoxie.

15. Cur ulcera tam sæva, tamque membra depascentia fiunt, ut usque ad ossa carnes exedant?

An quod materia non minus est multa, quam etiam maligna, & jugi affluxione transmissa.

16. Cur circa caput pustulæ visuntur plurimæ, item circa anum, & alias partes corporis?

An quia adusti humores, & biliosi, ab hepate transmissi ad cutim, eas partes inficiunt, suscipientes, vel naturæ conatu, vel partium illarum imbecillitate.

17. Cur βεῖδαις fiunt in coxis? hoc est tumores densi, qui ad femora pertinent.

An quia muliebri pudendo infecto, noxia contagies communicatur inguinibus, tanquam partibus peni proxime adjacentibus. Vel quia inguina ab hepate emulgent, trahuntque humorem, ab eodem vi sua depulsum.

18. Cur in altero femore interdum, interdum in utroque efficitur bubo?

An quod tanta est copia materie demandata, ut utrumque latus subeat, vel id fit à summo jecoris conatu, cum eodem tempore bubones duplicati fiunt. Cum vero unicum latus invadunt, ut plurimum ob minorem redundantiam humoris peccantis efficiuntur, vel exiguam expultricis facultatis vim.

19. Cur in illis fit Gonorrhœa?

An quia contagies illa, testibus communicata, sui acrimonia eos una cum seminariis meatibus adeo exstimulat, ut hi semen continere nequeant, interdum & ob spirituum labefactionem id accidit, quia redditus testes & ductus seminarii imbecilliores nequeunt continere semen, proinde humor ille liquefit.

20. Cur fiunt verrucæ, ficus vulgo appellatæ, & *μυρμηκία*, *ἢ ἀκροχορδάνες* modo in pede, modo in ano?

An quod partes illæ molliores sunt, & raræ admodum substantiæ, quocirca & ad suscipiendum valde idoneæ. ad quas plurimæ sive venæ, sive arteriæ, ac nervi confluent, idcirco maxima contagione, ubi summa est putredo, & insignis exustio, partes illæ, hoc genere affectus, maxime laborant.

21. Cur *εὐράς*, sive caries gignitur in pudendis?

An quia pudenda partes sunt sensibiles, ac molles, idcirco facile peregrinas impressiones suscipiunt, præsertim, cum aliis pudendis infectis occurrant, hoc est sanie, & ulcusculi cujuscumque humore madefactis. Qui humor uti acris & virosus est valde, ita aptus est afficere simile in specie, maxime vero contagione interveniente, quæ communicationis causa est proxima.

22. Cur initio morbi fiunt *κόποι αὐτόματα*, hoc est lasitudines spontaneæ? ut Hippocratis verbo utar.

An quia id perpetuum est, ut in magnis morbis futuris, spontanei fiant labores, veluti eorum dispositiones prænunciant, authore Hippocrate.

23. Cur colorem immutant?

An quia necesse est, ut humores, nisi in profundum coacti, ac detenti fuerint, tales efflorescant in cute, quales ab hepate emanant, & in venis abundant.

24. Cur *πελιδνός* color, hoc est lividus, illis efficitur?

An quod hoc summæ exustionis in jecore & venis indicium est.

25. Cur volæ manuum, & pedum plantæ incalescunt?

An quod vapores ab hepate urente exhalant, terminantque ad partes maxime distantes, natura suam exercente providentiam, ut noxia, quantum potest, longius propellat. Vel quod, resoluta aliqua ex parte calore nativo, vis illarum partium efficitur imbecillior, & ad suscipiendum paratior.

26. Cur post cariem sublatam sequitur in glande plerumque durus quidam *τύλλος* callusve, qui longo tempore perdurat?

An quod æger non plene curatus est, sed exstant adhuc morbi reliquæ, hoc est hepatis intemperies, quæ in parte prius laborante assueta est transmittere.

27. Cur per os, linguam, & pudenda maxime communicatur infectio?

An quod partes sunt maxime spiritibus mittendis atque suscipiendis idoneæ: item quæ motione, attritione, & perfricatione maxime incalescunt. Rursus quia partes sunt molliores, & rarioris substantiæ, item quia maxime sensibiles, quoniam nervæ sunt, & humiditate, adeas labente, summe refertæ.

28. Cur tinnitus aurium in illis fere insolubilis efficitur?

An quod jugi & perpetua transmissione vaporum ad caput vitiatur aer ille, qui auditui præbet occasionem, quo fit, ut perturbatus toties, atque affectus habitum concipiat malum, quem postea tinnitus sequitur, qui contumax, atque insolubilis qualitas evadit. Vel quod fla-

tus, vi detrusus, sonitum ciere potest, præsertim sui crassitie.

29. Cur gravitatem percipiunt in universo corpore, præcipue somno experrecti?

An quod spiritus naturalis patitur, qui vires toti corpori subministrat, à somno vero, quod membra ex contractione caloris nativi ad interiora, fuere magis infectis humoribus, vaporibusque exposita.

30. Cur mœsti, tristes, atque cogitabundi fiunt?

An quod hepar sua intemperantia calida, & sicca, humores exurit, à quibus fuligines excitantur, quæ capiti sublatæ, vaporem noxium impertiuntur, quo animi vires, & animales spiritus, qui in sano corpore clari atque perlucidi erant, perturbantur, turbulentique agitatione, & fervore, vi morbi contracto, offuscantur, inde autem tristitia & mœror.

31. Cur febris in illis interdum accenditur?

An quod ab infectis humoribus, ubi maxime patiens multitudine laboraverit, & malis succis refertus fuerit, concurrente hepatis fervore, attolluntur fuligines, quæ cordi communicatæ, ipsum excalfaciunt.

32. Cur in eisdem fit uveæ, sive gurgulionis mollitudo, vocisque vel asperitas, vel raucedo?

An quod nimia humiditate pars illa laxior, & mollior efficitur, quæ facultatis naturalis vitio, & labefactione suboritur. Vel quod universum caput prave affectum eo transmittat. Vel quod ventriculus imbecillior factus non valenter concoquit, & pituitæ copiam gignit, quæ ad superiora regurgitat. Vocis autem asperitas, & raucedo, vel instrumentorum læsione fit, hoc est aliqua solutione continui, vel lenti, ac crassi humoris participatione.

33. Cur in faucibus fiunt ulcera?

An quod humores nimio calore adurantur, fitque in illis acrimonia insignis, aut falsus, nitrosusque sensus, qui erodit, exedit, & continuum dissolvit.

34. Cur tumores, & glandulæ faucibus inhærent?

An quod caput manifeste laborat, idcirco emunctoria infectos humores excipiunt. Excipiunt autem vel imbecillitate sui, vel substantiæ raritate, vel natura pellente.

35. Cur in quibusdam tertius mensis, vel quartus agitur, in aliis etiam quintus, vel sextus ad summum, antequam morbus expresse pateat, affligatque vehementius?

An quod hepatis infectio, sensim communicatur singulis partibus corporis. Cum vero corporum quædam sint calidiora, frigidiora alia, item magis, minusve excrementosa, aut etiam spiritibus validioribus imbecillioribusve prædita, hinc est, ut citius alii, alii vero tardius, se infectos esse ostendant.

36. Cur plures viri cum eodem scorto male affecto concumbentes, non omnes inficiuntur, sed quidam morbo corripuntur, quidam impune, & citra noxam recedunt?

An quod non omnium corporum est æquabilis dispositio. Non enim æque omnes in coitu calefiunt, vel sudant, vel fervent, vel spiritum infectum hauriunt. Non item omnes eodem modo aut puri sunt, aut excrementis redundant, aut vires habent validas, atque imbecillas. Rursus neque par ratio est concumbendi, agitando, atque oblectandi sese. Confert etiam ad morbum sive fugiendum, sive recipiendum, penis forma, magnitudo, parvitas, durities, mollities, raritas, densitudo, dormitio nocturna, vel post concubitum discessus: postremo à puellæ, scortive compressione penem abluere, aut non abluere. Nam lotio, aut vino, aut aqua abluti minus hoc mali incurrere consueverunt, magis vero, quos nulla sui cura, vel studium sollicitos reddit.

37. Cur illis interdum accidit *ερυσιπέλας* ignis inquam sacer, atque *έρπης*, id est, Herpes?

An quod hepatis calida & sicca intemperie, bilis flavæ copia excitatur, fervetque sanguis plurimum, ex quibus erysipelas fit, ex sanguine scilicet nimium incalescente, & flava bile permixtis. Hinc color sanguineus, & flavus efflorescit in cute una cum loci patientis calore haud exiguo, ad tactum effugiente, mox repetente locum. Quod si bilem tantum transmittat facultas expultrix, atque eam paulo crassiore, inflammatio illa cutem depascentur, & aliquid subjæctæ carnis, fitque Herpes depascenti facultate præditus. Ubi vero tenuior est bilis, miliaris Herpes generatur, qui solam cutem inurit. Cæterum ad hæc inflammationes referri possunt, quæ penis glandem affligunt, & muliebria pudenda, nec non labra, os, palatum, fauces, frontem, pubem, & alias quoque corporis particulas.

38. Cur putant (sed longe rarius) recentiores, in illis excitari nonnunquam Phlegmonem omnium teterrimum, quæ Carbo dicitur ab eisdem authoribus?

An quod experientia comprobatum est, fieri in Gallica

lue laborantibus inflammationem, quæ ulcus parit, cum crustis, partibusque adjacentibus sublatis, ac turgidis: in qua fervor plurimus inest, plurimus & dolor. Interdum vero serofus quidam, ac tenuis humor emanat, qui bullas turgidiusculas cute tenus excitat. His vero adaperitis, ulcus & crustas subesse, perspicuo cernitur. Causa vero est sanguis abunde fervens, & crassus, qui venenosa qualitate infectus hepatisque intemperie adauctus, potest con- similes inflammationes gignere. Quarum symptomata sunt dolor vehemens, fervor exurens, corii asperitas & inæqualitas.

39 Cur illis accidunt tumores, & oedema?

An quod humorum congeries, & excrementa partium nostri corporis id facere possunt, præsertim vero, ubi vis naturalis languidior reddita est, & a proprio munere desistit, infectione illa labefactata, ob quam vitiose decoquit, male decoctum apponit, noxia detinet, excrementosa non depellit. Hinc congestis humoribus laborant articuli, ossa, & periostia. Esse autem naturales functiones, & facultates, attrahere, retinere, coquere, apponere, assimilare, & expellere, alibi proditum est. Oedema vero cum sit mollis quidam tumor, causam habet flatuosum spiritum interdum, interdum vero pituitæ affluxionem. Cui associantur color albicans, & cutaneus, mollitudo, fovearum impressio, sensus doloris expers. Porro hæc omnia Gallicam infectionem facile sequuntur. Nam & spiritus flatuosus, & pituitosi humores, æque à caloris imbecillitate nativi ortum habent, quæ ob hepatis vitium & naturalis facultatis detrimentum, in Gallicum morbum patiente, efficitur. Nonnunquam accidit, ob humorum frigidorum affluxum, qui in articulis decumbunt, vel circumjacentibus partibus, ob earum partium dolorem, qui attrahit ex aliis regionibus corporis. Nam oedema maxime articulo- rum loca invadere solet.

40. Cur Gallico morbo affectis accidit aliquando scirrhus, hoc est scirrhus, sive exquisitus, sive non exquisitus?

An quod aliqua corporis infecti particula potest ob naturalis facultatis labem, & imbecillitatem, male conco- quere, incocta apponere, & nihil crudi, atque excrementosi excernere, idcirco tumor effici potest scirrhusus &

prædurus, qui si sensus omnino expers sit, jam exquisitus erit, non exquisitus autem, si difficilem sensum habuerit. Uterque autem fieri tumor potest in morbo Gallico affectis, ubi humores affluerint glutinosi, ac lenti, particula imbecilliore nihil boni attrahente, male concoquente, noxia apponente, recrementa haud propellente. Quo fit ut impactus humor, & contumax, ab infectione & contagione fatus, nativi caloris actionem respuat, atque inde lapidescat.

41. Cur in illis fiunt abscessus?

An quod humores, succique vitiosi Gallicum patientis, ab hepate & venis ad alia loca transmittuntur, ut membra præstantiora liberentur, nisi id multitudine fiat, quod aliam causam habet. Ex his autem abscessus fit, qui affluxio est mali cujuspiam humoris in aliquam partem corporis, apti in purulentam & saniosam substantiam immutari. Fit autem necessario in abscessu cavitas in his partibus, quæ sese tangebant, ex alieni humoris interpolatione, quæ quoniam præter naturam eo transmissa est, idcirco putrescere apta, & in pus converti. Morbus itaque Gallicus, cum hepar & sanguinem inquinavit, facile materiam suggerit abscessibus producendis, ut & cæteris affectionibus, ac symptomatis, quæ continui solutionem inducit.

42. Cur in glande penis ulcera interdum contingunt callosa & dura, quæ impedimento sunt, ut glans è præputio detrudatur, tollaturque coeundi usus?

An quod ulcera illa, cum fuerint in interna præputii circumtegentis glandem particula, & Medici sive inscitia, sive socordia, male sanata, factum est impedimentum illud, quod contrarium penitus solutioni continui esse dicunt recentiores scriptores, nam unitatem solubilium id vocant, neque inepte, cum in eo casu continua facta sint ea, quæ solvi debuerant. Vel etiam id mali accidit, ob adurentium humorum acrimoniam, & vim, qui callos præputio intulerunt, unde concreta, atque indurata, vel etiam contracta est particula illa, & idcirco inepta ad cooperiendam, detegendamque penis glandem.

FINIS LIBRI PRIMI.

BERNARDINI TOMITANI, ETC.

DE

MUTATIONIBUS GALLICI MORBI, LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

Quoad ejus symptomata, quæ labentibus annis, alio atque alio tempore, diversa ratione humana corpora infestant.

Non injucundam, atque inutilem, eam fore studiosis tractationem existimamus, quæ mutationem symptomatum Gallicæ infectionis explicaverit. Nam ex ea quidem cognitione, facile cuivis patere poterit, quam sæva, quamque atrox, & ut ita dicamus, tyrannica sit hujus principis potestas, cum tot symptomatis, ceu satellitibus stipatus incedat, imo tot tormentorum generibus humana corpora affligere sit aggressus. Quamquam rerum omnium humanarum communis conditio est, imo præternaturalium omnium certa atque inviolata lex, ut ortum habeant initio magnum atque vehementem, deinde vero remissius agentes, tractu temporis imbecilliores senim efficiantur, donec tandem residentes quiescant, ac desinant, certum atque exploratum habemus, hunc jam morbum sævius, ac truculentius cœpisse, extare vero nunc longe mitiorem, & hisce nostris temporibus tractabiliorem. Nulli etenim non perspicuum est, cum primum cœpit mortalibus in Italia apparere, signæ illum contagii intulisse, omnibus manifesta. Contagii ratio ex eo constabat, quod corpora sana, robusta, validis viribus prædita, formosa optime habitu constantia, absque ulla causa, vel præcedente affectione, & morbo, commercio infectorum, brevi temporis spatio, ægra, imbecilla, invalida, & deformia, maloque corporis habitu affecta reddebantur. Id autem non tam novum, quam miserum, & horribile videbatur. Contagionis itaque cognitione habita, tanquam ejus præincipiente occasione, cœ-

perunt homines suo periculo experiri, non à quacumque contagione id mali accidere, sed ab ea, quæ per contactum occasionem sumit. Nam cognovere illi, ex dormitione & confudatione infici multos, alios vero ex usu indumentorum, eorum maxime, quæ sanie fœda, & conspurcata erant, rursus ex suctu lactis puerorum, qui ulceribus ac pustulis miserabiliter prius sensere hujus Tyranni supplicia, quam peccare cœpissent, potissimum vero ex osculis, suavis, complexibus, Venereoque concubitu, noverunt contagionem corporibus nostris communicari. Ex quibus, qui tunc temporis perspicacioris erant ingenii, diligenter observarunt, id veneni maxime hauriri per motum, concalefactionem, attritionem, frictionemque corporum simul humanorum, ac tandem, ut in cæteris rebus fieri solet, multorum particularium experientia, universalem notionem acceperunt, de summa morbi origine, causaque constituenda, signa autem manifesta afferebat, duorum, triumve, aut etiam quatuor mentium spatio. In quibusdam serius producebatur tam feri hostis adventus, in aliis citius. Nam sic ille videbatur quasi delitescere, & de futuris aliorum calamitatibus & suppliciis meditari. Sed qualenam intus virus concluderet, extrinsecus certis quibusdam conjecturis indicabat. Etenim conceptam infectionem & labem subostendebant hæc omnia, corporis inertia, & segnities præter laborem, atque exercitationem ullam, spontaneae lassitudines, gravitas membrorum, lentor & tarditas actionum, somnolentia fere assidua, macies corporis, virium sublatio, perturbatio animi, mœror, diffidentia, metus, pallor faciei, sub oculis nigror, vultus novitas, manuum & plantarum calor, atque alia plurima. Præterea in plurimis subortabatur caries pudendis enata, quæ ulcuscula afferebat erodentia una cum colore rubro, qui inflammatae particulae indicium afferebat. Quæ, ad phœnicis exemplum, emortua reviviscere videbatur, interdum etiam, velut hydra quæ-

quædam obtruncata, in plura capita regerminabat. Inter ea crustis inæqualibus, & scabris, corium inficiebatur, fædis pustulis laborabat, satyriasm diceres modo, modo Elephantiasim adesse, interdum lichenem, aut etiam terminthum, vel Pforam, cutis aspera, ac fere ostracosa reddebatur, erumpentibus humoribus, qui miserabilem, & horrendum corporis habitum reddebant. Verum primum pustulæ, parvæ admodum, initio prorumpabant, mox sensim adauctæ, ad nucisque magnitudinem producebantur. Quamquam & harum differentia plurimæ videbantur. Nam aliæ majores, minores inerant aliæ. Rursus aridiores quædam, quædam autem humectæ magis, visebantur. Interdum livido, & cineritio colore affectæ, interdum pallido, & subrubenti, prodibant. Cum vero dehiscerent, mucore praveolente madidæ conspiciebantur, qui sordidus ac foetens perenni instillatione manabat, mucilagineum humorem effluxisse diceres, non tam visu injucundum, quam sui copia, & effluxione immodica, admirabilem. Succedebant pustulis ulcera, quæ membra atque artus usque ad ossa miserabiliter depascebantur, Phagedœnas existinasses ipsas, hoc est exedentia ulcera subesse. Neque ossa, utcumque dura, ab illa pernicie tuta esse videbantur, cum illa etiam tacta atque erosa excernerentur. Illuvie autem caput petente, & superiores corporis particulas inquinante, statim destillationibus falsis & nitrosis corripiebantur homines, quæ linguam modo acredine perforabant, modopalatum, & fauces exulcerabant, modo & Gurgulionem & tonsillas exedebant. Nonnullis labia erodebantur, quibusdam nasus, vel aures, vel oculi, plurimis virilia membra funditus eripiebantur, gummosi tumores in aliis concredebant, glandis, ovi, & mali magnitudine, qui vel Atheromata, vel similes his tumores esse conspiciebantur, his guttis proxima, quæ ex arborum corticibus emanant, hæc autem adaperata, mucorem subalbidum effundebant, non admodum foetentem. Tophis articuli molestabantur, molestabantur & callis tenacioribus, atque indurescentibus, potissimum brachia, genua, dolebantque vehementer scapulæ, sternon, & tibiæ. Dolores vero aliquando perpetuum, incessabilemque cruciatum afferebant, intermittebant in aliis, in utrisque vero nox luce gravior accedebat. Qui nonnunquam cum pustulis, ulceribus, & tumoribus conjuncti crudeliter affligebant affectos, interdum & foli, atque ab aliis disjuncti sævissime eos tractabant. Hinc satietas oriebatur, & cibiorum fastidium, hinc instantiæ vigiliarum, tum somni interruptio, somniorumque horror, ac terribiles visiones, excandescencia fere assidua, dolor capitis, ac postremo omnia malorum affectuum animi genera, quæ maxime perturbandi vim habent, summum vigorem capiebant, ac quasi ab inferis, excitatis furiis, eorum mens æstuabat, cruciabaturque supplicio veluti jugi atque immortalis. Quæ exspuebantur crassa erant, & spumosa, sudores olidi, egestiones aridæ, mucore aliquo refertæ, lotia subrubra, oleaginosa, crassa, subsidencia eorum inæqualia, perturbata, atque divulsa. Cum autem morbus trigessimus quasi ætatis suæ annum attigisset, cœpit nonnihil immutarenaturæ suæ conditionem, variatis inquam symptomatis, aut eorum ordine. Nam ferunt scriptores, pustulas cœpisse minus videri, crebrius autem gummata, & dolores quasi sæviores fieri. Rursus urinæ, quæ prius crassæ & subrubræ visebantur, effectæ sunt tenuiores, perlucidæ, nebula pauca & divulsa, ac sanguis, qui primum detrahebatur, perturbatus, & mucosus, minus qualitatibus hujusmodi affectus, visus est emanare. Atque hunc tenorem, & modum servasse visus est hic morbus, quo usque pustularum magna pars extincta est, item & ulcera illa exedentia evanuerunt, totque tumores, tamque sævi dolores, rarius ac mitius corpora invadebant. Temporis autem lapsu, usque ad nostram ætatem, quæ morbi centesimum fere annum, aut circiter, explere videtur, pustulæ fere nullæ conspiciuntur, dolores perpauci, & hi quidem vagi & instabiles, gummata vero permulta, atque incredibilis copia pilorum, & capillorum defluvii. Accedit, prima contagionis semina exstare in præsentia bubones, cariem, verrucas, & gonorrhœam. Nam quotusquisque est, qui lue Gallica inficiatur auspicio gonorrhœæ? profecto qui hoc tempore laboret citra hoc feminis profluvium, vix unus, aut alter extat. Vidit ætas proxime acta, in multis fieri dentifluvium, parcius nunc id videmus, ac multo sæpius

A complexus, sed ab halitu quoque abstinebant, dabaturque in conviviis (si eos interesset opus erat) proprius locus, & vasa ciborum atque vini ab aliis separata, ne inficerentur illis utentes. Hunc autem exuisse timorem homines ætatis nostræ, ex eo constat, quod in conviviis nullum est fere discrimen, nullus metus. Quin imo in contrahendis nuptiis hac tempestate pauci admodum sunt, qui à lue Gallica abstineant, controversiæ autem inter sponsi ac sponsæ affines, sunt de dotis summa, deque ære numerando, de Gallica vero contagio, aut nihil, aut parum admodum. Causa autem hujus est, mitior morbi conditio, ac faciliior per consueta medicamenta curatio.

CAP. II.

Quodnam præsagium fieri possit de generali, ac speciali statu hujus morbi.

Qui morbum Gallicum dixere esse elephantiasim, vel Pforam, vel Albotim, vel sahafatum, vel lichenem, vel aliud simile, convenere in hoc omnes, ut dicant præsagientes, labentibus annis affore tempus, ut occasum patiatur, atque adeo deleatur, ut nomen illius obmaneant apud feros duntaxat nepotes. Rationem autem probabilem, aut etiam oratoriam solum, adhibere videntur, quod omnia orta semel intereunt. Cum autem ortus sit morbus, necesse est ut aliquando desinat. At non bene hi mihi ratiocinari videntur ex eo, quod hi videntur acriter defendere, Gallicum esse ad morbos antiquos referendum, non autem novum esse appellandum. Quod si antiquus est, nulla videtur afferri causa, cur aliquando sit cessaturus, etenim hæc eorum renovatio videtur potius attestari quandam immortalitatem. Præclarius vero, ac longe melius dixisse mihi videntur illi (quamvis eorum opinionem, haud sequimur) qui hanc affectionem in aërem, & stellarum conversiones retulerunt. Non enim simplici contagione contenti fuere, sed longe majora principia excogitantes, dixere morbum hunc non fuisse ex una in aliam regionem delatum, sed cum primum irrupisset, apparuisse Indis, Hispanis, Gallis, Lusitanis, Germanis, Scythiis, atque orientalibus populis, tanquam à communi causa, hoc est aëre ipso dependens. Sæpe numero vero usu venire dicunt, ut quædam sint morborum genera, quæ raro emergunt, quorum causa in superiora corpora est referenda. Commodissima autem sumunt exempla à Mentagra, quæ veteres afflixit, cujus tamen vix nomen nostro sæculo superest, item à lichene, & elephantiasi, quæ passim in vulgus grassabantur apud Ægyptios, & Assyrios. Postremo nova cum veteribus exemplis conferentes, eodem modo ajunt, in lucem exiisse febres illas exitiales, quæ maculis apparebant, & quæ Peticulæ vulgato nomine vocantur. Quin imo contingere sæpius affirmant lipitudines contagiosas, difficultates anhelitus, marcorem viscerum, dolores costales, nostris quoque temporibus annus jam septimus elapsus est, ex quo Patavii, Vincentiæ, Venetiis, atque aliis civitatibus Epidemialis tussis supervenit, quæ contagiosa erat, cum febricula leviter incensa, qua pauci emortui sunt, plurimi vero correpti. Cum itaque aëris constitutio sit in hoc casu principium & causa afferenda, & morbum esse de his, quæ raro in lucem prodeunt, hinc patere dicunt, potuisse tot orbis partes quasi simul ac semel eodem morbo laborare. Addunt & hunc morbum jam contagiosum analogiam habere cum pituita crassâ ac fordida, quod ex symptomatis facile colligunt, quocirca & seminaria ipsa, quæ contagionis causæ sunt, lenta quoque & mucosæ pituitæ analogæ existisse arbitrantur. Quid autem aërem, atque ejus seminaria, potuerit ita afficere, ut putrefactionem sordidam & mucilagineam, adde & acredinem exedentem contraxerint, commode contemplantur, ad cœli conversiones, & stellarum motus recurrentes. Nam referunt Astrologos eo quidem tempore observasse trium superiorum conventum, ac veluti conjurationem Jovis, Saturni, & Martis, quæ res uti nova & monstrosa videbatur, ita in causâ fuit, ut morbos sævos & inauditos prænunciaret mortalibus. Nam astra hæc potestate incredibili prædita sunt, rursus eorum conspiratio, ac conjunctio diuturna est, ob tarditatem agitationis Saturni & Jovis, ex ea vero conjunctio factum est, ut plurimæ exhalationes attractæ aërem petierint, petitum agitarint, agitatam corruperint, corruptum sordidum effecerint, una cum seminariis, atque inde contagium emerferit. Annorum autem decursu factum est, ut mitior morbus evaserit, tum ex eo, quod aëris putrefactio benignis astrorum affectionibus corrigitur, tum natura bonum à malo excernente pro universi conservatione, tum etiam materia, ac seminariis, & vi caloris solis resolutis. Hinc aëre ipso jam putrefactione absoluto, non amplius corpora vexabat achoribus humidioribus, neque pinguioribus pustulis, neque mucilaginea,

ginea, mucosaque pituita, uti per initia affuerant, quoniam sola erat per contactum unius ad alium infectio superstes, cumque contagio à proprio principio recederet, siccior, ac resoluta magis facta est, ob idque sicciores pustulæ, & ulcera visa sunt. Quod autem terrestre magis supererat, in guminata convertebatur. Nunc autem fere ad incinerationem (ut ita dicamus) devenisse contagium patet, ex defluvio capillorum, & colore cutis, pilis deciditibus, prodeunte. Ex quibus prænunciant, morbum Gallicum jam ad extremum senium pervenisse, hoc est ad occasum, & declinationem tendere, properareque celerrime; brevique tempore fore, ut non amplius per contactum, venereosque complexus propagationem suscipiat, materia indies frigescente, & seminariis imbecillioribus factis. Hæc autem affectio post multos annorum decursus forte redire etiam tum poterit, redeuntibus ejusdem causis, quæ potuere eam in lucem emittere. Exstare autem hanc ipsam luem, Indis quibusdam insulis familiarem satis, constat scriptorum testimonio, quoniam perpetuum inibi aëris vitium vigeat, ob peculiarem causam, alio tempore disquirendam. Quæ opinio authorem habuit, de re medica mirifice bene meritum, Leoniceum, virum omni genere litterarum præcellentem, cui Fracastorius subscripsisse videtur, non solum in his quæ de morbis contagiosis graviter scripsit, sed & in syphilide, ait enim, de morborum differentiis, sub quibus Gallicus continetur, hunc in modum.

*Ergo & morborum quoniam non omnibus una
Nascendi est ratio, facilis pars maxima visu est,
Et faciles ortus habet, & primordia præsto,
Rarius emergunt alii, & post tempore longo
Difficiles causas, & inextricabile fatum;
Et jero potuere altas superare tenebras.*

Exempla autem morborum, qui raro in lucem emergunt, statim affert.

*Sic elephas sacer Ausoniis incognitus oris,
Sic Lichen latuere diu, quibus incola Nili
Gens tantum, regioque omnis vicina laborat.*

Sub his autem contineri Gallicam luem, testatur subjungens.

*De genere hoc est dira lues, quæ nuper in auras
Exit, & tandem sese caligine ab atra
Exemit, duosque ortus, & vincula rupit.*

Continua vero cœli revolutione, infectionem Gallicam alio seculo fuisse, ac multoties contigisse ostendit, hisce verbis.

*Quam tamen (æternum quoniam dilabitur ævum)
Non semel in terris visam, sed sæpe fuisse
Ducendum est: quamquam nobis nec nomine nota
Hactenus illa fuit, quoniam longæva vetustas
Cuncta situ involvens, & res, & nomina delet.*

Vitari autem aërem, ac vitiatum, causam esse morborum, etsi hujusce poëtæ testimonio alias confirmatum fuerit, ut tamen Leonicei opinionem magis expressam ob oculos ponamus, placet & pauca illa subjungere, quæ sic se habent.

*Quæ cum perspicias, nihil est, cur tempore certo
Admirere novis magnum marcescere morbis
Aëra, contagioque novas viventibus ægris
Sidere sub certo fieri, & per secula longa.*

Verum aërem fuisse astrorum, igniumque cœlestium conversionibus, atque malis conjunctionibus inquinatum, per hæc ostendit.

*Hinc diræ facies, hinc se diversa malorum
Ostendent portenta, una hac sub parte videbis
Magna coisse simul radiis ardentibus astra,
Et conjuratas sparsisse per aëra flammæ.*

Quæ vero sidera exstiterint, quorum conventu infectus sit aër, subindicat dicens, fuisse Jovem, Martem, & Saturnum.

*Jupiter acciri socios in rebus agendis
Saturnum, Martemque jubet, bipatentia cancer
Limina portarum referat, diisque atria pandit.*

Infecto aëre communicari contagium multis quidem modis significat, hoc est stirpibus animantibus, & hominibus. Stirpibus sic.

*Solis nam sæpe arboribus fit noxius aër,
Et tenerum germen, florumque infecit honorem.*

Animantibus.

Interdum poenas animalia sola dedere.

Humano generi.

*Illam quidem non muta maris, turbamque natantum
Non volucres, non bruta altis errantia sylvis,
Non armenta boum, pecudesque, armentave equorum
Infecit, sed mente ingens ex omnibus unum
Humanum genus, & nostros est pasta sub artus.*

Præfagium autem de futura morbi terminatione, paucis hisce describit.

Namque iterum cum fata dabunt, labentibus annis

*Tempus erit, cum nocte atra sepita jacebit
Interitu data: mox iterum post secula longa
Illa eadem exsurget, cœlumque aurasque revifet,
Atque iterum ventura illam mirabitur atas.*

Nolebam tot aliorum congerere, neque item studiosos in re parum necessaria remorari, præsertim cum hæc elegantissime scripta ex syphilide pateant, verum ista hæc recensuimus, ut videremus Leonicei mentem, à gravissimo poëta, adeo egregie & luculenter expressam, ut ne quidem facilius penicillo fingi, atque exprimi potuisset. Quam certe opinionem veritati proximius accessisse cæteris aliis, quæ de morbo Gallico auditæ sunt, arbitramur, quamquam nec illam attigisse scopum undequaque diximus in præcedentibus, quæ repetenda non sunt. Ad extremum hoc dixisse sufficiat, nos una cum aliis convenire scriptoribus, de morbi terminatione. Qui utcumque originem duxerit, cum contagiosus sit, & omnis contagio res sit præter naturam, ac violenta, necesse est, ut desinentem causam habeat. Nam quæ vi fiunt, & præter naturæ propositum, ea quidem in perpetuas causas referenda non sunt, quocirca necesse est, ut finiant, ac conquiescant semel. Ex mitigata autem morbi natura, & placatis symptomatis, pro certo asserere possumus, cum jam proximum esse terminationi, quod maxime patet ex his, quæ dicebantur. Cum enim unius ad alium contagio communicata novam semper caloris vim, atque intactas vires membrorum naturalium reperiatur sibi obstantes, atque occurrentes, necesse est, ut seminaria hepatis infecti imbecilliora, assiduoque haustu exilia, ac pauciora reddantur, maxime vero cum attenuentur ab ea resolutione, quæ fit à nativo calore, noxia digerente, aut propellente, quo fit ut terminante affectionis hujus causa, affectio quoque sit aliquando terminatura. Cæterum cum ea sit præfagiendi ratio, ut vires metiamur ipsas, atque eas cum morbi viribus conferamus, ut Hippocraticum nos oraculum monuit, in his quæ de præfagiis scripta fuere, ob id dicimus, in hoc genere morbi posse nos partem hanc exercere prognosticam, quicquid alii voluerint, qui ob morbi novitatem suspicati sunt, fore prædicendi opus rem penitus inutilem, & supervacaneam. Nos autem eorum potius sententiam sequimur, qui morbi novitatem ad causam referunt, quæ est contagium contactu, aut fomite acquisitum, non autem ad modum symptomatum. Etenim nihil est in Gallica lue, tam vel rarum, vel admirabile, quod Galenus, Hippocrates, Dioscorides, Avicennas, Aëtius, Paulus, & alii non plene vidisse potuerint. Erant enim illis temporibus bubones, caries, verrucæ, lichen, rhagades, tophi, gummata, dolores nervorum, & articularum, casus dentium, profluvium capillorum, gonorrhœa, pustulæ, ulcera, inflammationes. Erant & horum omnium consequentia, rubor, pallor, flavities, nigredo, livor, mollities, durities, mucor, ariditas, tensio, remissio, dolor, insensibilitas, purulentia, contumacia, benignitas, malignitas, intemperies calida, frigida, sicca, humida, ac cætera alia sexcenta. His itaque constitutis, dicimus posse Medicum natura prudentem, & optima ratione præditum, suas adhibere prædictiones in morbi Gallici curandi, vel non curandi, ratione. Nam si morbum viderit inveteratum, patientem vero contumacem, vires languentes, curationem frustra ab aliis attentatam, atque alia hujus ordinis, insanabilem affectionem, quid prohibet Medicum prædicere posse, immo etiam eundem interiturum? Contra vero, si morbum noverit recentem, ægrum parentem mandatis, vires validas, & remedia exquisita parata, immo affidentia, & exteriora recte se habere, quid vetat Medicum haud posse infirmo corpori salutem prædicere? Adde & morbi diurnitatem, longitudinem & brevitatem, facilem, & difficilem curationem. Præterea nonne in hoc morbo præfagium constituunt ea, quæ ex patientis corpore emanant? qualia sunt egestionem, lotia, sudores, sputa, sanies, vomitiones, narium excrementa, eructationes, ventris crepitus, ventriculi flatus, sternutamenta, atque alia. Etenim cum horum corporum, quæ Gallicam affectionem suscipiant, natura & constitutio par cæteris se habeat, cumque facultatem habeant, uti reliqua, naturalem, animalem, vitalem, naturalisque facultatis opus sit attrahere, continere, & propellere, animalis rationem, sensum, & motum impartiri, uti vitalis pulsus & spirationem moderari, necesse profecto est, ut dicamus ex harum virium actionibus, vel bene se habentibus, vel læsis, vel ablatis, posse interdum nos certum constituere judicium, de magnitudine, & parvitate infectionis, deque salute, & morte ægrotantis. Horum autem certam rationem, exquisitamque cognitionem, sibi rationalis medicus adscribere potest, consideratis omnibus rebus, quæ per occasionem sibi considerata diligenter, offerentur. Nam ad particularia descendere, uti opus immensum est, ita nec calamo scribi posse videtur, quod Galenus etiam scripserat ad Glauconem. Sed de prædictione

atione, atque præfagio, hæc quæ dicta sunt, sufficiant.

CAP. III.

Intentiones curativæ eliciendæ in Gallici morbi curatione.

Cum medicus rationalis in quolibet morbo, authore Galeno, elicere teneatur proposita sua, quæ curativæ intentiones dicuntur, operæ pretium est, & in enarrata affectione hanc ipsam iudicii & rationis partem exercere. Quia ergo Gallica lues est intemperies, hæc primum venit ex contrario tollenda, ut ad temperamenti statum, & formam conducatur. Tantundem autem opus est corpus elanguens ad temperationem ducere, quantum à sua naturali constitutione deflexit, id autem fit, contrariis alterando, debita ratione, & consideratione adhibitis. Quia vero intemperies illa calida est & sicca, indicatur corpus esse refrigerandum atque humectandum, hepar præsertim, quod primum est affectionis subiectum, & subinde venæ, & sanguis universus. Cum vero infectio reddiderit naturalem facultatem imbecilliolem, propositi ratio erit, eam refovere, & roborare, ut recte & valenter naturalia munera obire possit. Rursus cum tractu temporis effici possit putredo humorum cum illa intemperie, hæc quoque auferenda est. Et hæc, cum contagione venenosam qualitatem sibi injunxerit, illa quidem submovenda est hisce auxiliis, quæ speciatim noxiæ illi qualitati adversantur. Cæterum quia morbus non tollitur, nisi causa, à qua pendet, rescindatur, propositum erit, causam auferre, hoc est, contagiosam illam qualitatem hepatis invecem communicatamque. Quia vero contagies communicata hepatis, ac toti sanguini, alimentum vitavit, ac spiritus fervore multo inflammavit, ex quo varia sequuntur symptomata, idcirco contemperandum est alimentum universum, spiritus corrigendi, & accidentia profliganda, bubones vel resolvendi, vel aperiendi, item tumores & gummata, caries, atque omnis continui dissolutio, removenda, atque conjungenda, dolores sedandi, ac prohibendi, capilli vel sistendi, vel instaurandi, pustulæ obliterandæ, verrucæ succidendæ, ac cætera omnia depellenda, quæ præter naturam acciderunt, vel actiones ipsas vitare possunt. Cum vero, contagione suscepta, sanguis inquinatus sit, & vis naturalis labefactata, necesse est, ut plurima congerantur excrementa in universo corpore, quæ sæpe numero ex æquo redundare videntur, cum in una parte corporis erumpant gummata, quæ pituita referta esse videntur, in alia pustulæ, quæ biliosam præ se ferunt speciem, in alia vero, quæ melancholiæ copiam indicant, interdum autem in patientibus corporibus videtur magis ille, quam alter, humor efflorescere, pro naturalis temperamenti ratione, proque tenore humoris quacumque causa redundantis. Primus itaque, ac præcipuus scopus est, ut vim & naturam affectionis tollamus, ex ejus causæ ablatione. Alius vero, (quod jam dictum est) ut spirituum, sanguinis, atque hepatis vires, resciamus. Verum quia nullum horum commode præstari potest, ut monet Galenus in *libris artis Therapeuticæ*, si redundarint mali succi, atque recrementa, ob id hæc minuenda sunt, ne occasionem salutis eripiant. Quamquam ego excrementorum evacuationem, non inter principes indicationes numero, quod alii voluere, cum in hoc casu præparantia quædam sint ad ea consequenda, à quibus ipsa sumitur indicatio. Hinc scopi duo principes, & vulgati oriuntur, qui sunt materiæ vacuatio, & membrorum alteratio, quibus intemperantia omnis vel profligatur ex toto, vel magna ex parte corrigitur. Tollitur autem materia, sive totius corporis, sive particulæ, tribus illis modis, qui fontes ab aliis, ab aliis instrumenta inanitionis appellantur, Pharmaco nempe, sanguinis detractione, & ratione victus. Membra vero alterantur his, quæ contraria qualitate intemperiei prædita sunt. In universum autem, & quæ evacuant humorum multitudinem, & quæ eorum qualitates immutant, quæque nostri corporis partes alterant, sunt à rebus non naturalibus petenda, quæ ob eam causam non naturales vocantur, quod corporis nostri partes non sunt, sed probe atque opportune adhibita corpus sanum conservant, & ægrum à malo ad bonum statum revocant, uti indebite atque insalubriter assumpta corpus sanum vel destruunt, vel ad malam constitutionem perducunt. A Galeno autem conservatrices causæ vocabantur, in his quæ de arte curativa conscripsit, quoniam certa ratione, modo, atque mensura propositæ, nimirum corpora salubriter alterant, tum etiam eorum constitutionem integram atque incolumem tuentur, & sunt aër, cibus & potus, somnus & vigilia, inanitio & reple-

Tom. II.

atio, motus & quies, animi passionēs. De quibus sigillatim pauca quædam nobis dicenda sunt, quæ ad præsentem usum maxime necessaria fore arbitramur, ab aëre omnium primo initio accepto.

CAP. IV.

De Aëre.

Aër principem facultatem agendi in corpora nostra, authore Hippocrate, obtinere videtur. Affert enim nullo non tempore perpetuam pulmonibus exercitationem, idemque ab illis agitur. Quandoquidem præstantissimum membrum, cui vitæ ratio accepta refertur, hoc est cor, pulmone expirationem atque inspirationem efficiens aërem, inde concipit, & refundit, fitque ejus fervoris temperatio quædam ad animalis vitam tuendam. Atque eo maxime nomine aër est à medico considerandus, quod sine eo nec morbi profligari possunt, nec sanitas foveri, est enim cordis refrigerium, ac totius sanguinis & spirituum contemperatio. Cum vero hoc uno elemento usque adeo egeamus, ut sine eo (quod Aristoteles ait) vita nostra ne quidem tantillum temporis perdurare valeat, tantum abest, ut longiore spatio hujus usura carere possimus, ob id semper nobis hauritur, estque de maxime alterantibus, atque afficientibus corpus nostrum. Hujus probatur puritas & libertas. Libertatem tollunt montium juga, loca circumquaque obsita, atque coercita, cavitates, angustiae, quæque hunc ipsum præsepunt & occludunt, aut alio quovis modo coarctantia, restringunt. Puritati adversantur loca palustria, cœnosa, vada stagnantia, cloacæ immundæ, speluncæ graveolentes, cavernæ iniquum halitum spirantes, caligines, ac nebulae crassiores, diu illi insidentes, flumina nivium destillatione crescentia, aquæ diu immotæ, agri stercorati, ac plurimis fimi acervis referti, (quod maxime probat Hesiodus,) macellariæ, piscariæque tabernæ, animalia putrescentia, asserente Galeno, olera, atque legumina. Verum utcumque aërem vitient res ipsæ, duo sunt, quæ potissimum eundem inquinare possunt, quies rerum humidarum, & superventus caloris. Etenim res humectæ sunt veluti pabulum putrefactionis, calor autem efficiens causa, ut putrescant, quod Aristoteles voluit *libro quarto Meteorologicorum*. Quies vero est veluti præparans, ac putredini facilitatem tribuens, ut in *problematis* idem author scriptum reliquit. Cavernosus itaque aër quiete putrescit, marcescit autem humore nimio palustris, uti nebulosus qualitate adventitia afficitur. Quocirca à Medicis & Philosophis probatur aër ille, pro tuendæ valetudinis ratione, qui sincerus est, apertus, serenus, afflante spiritu agitur, quique in his locis est, quos aquæ plurimæ, nitidæ, ac celerrimi cursus præterfluunt. Ex eo fit, ut regio clivosa, ac parum montana præferatur imæ planitie, præsertim si ea sensim in sublime confurgat. Ut autem ab aëre commoda plurima oriuntur, salubri præsertim, & opportuno, sic ab eodem impuro & male affecto, corpora nostra detrimenta patiuntur. Præcipue vero id evenit corporibus, quæ transitus illos, quos Græci *πύγες* sive meatus vocant, apertiores habent, ac maxime permeabiles, quod Galenus in his libris monuisse videtur, qui de tuenda sanitate inscribuntur. Temperatus autem aër temperatis quoque corporibus prodest, ea lege, quæ ait, similia similibus conservari, uti intemperatus intemperatis. Nam frigidam habentes intemperiem calido aëre sanantur, calidam vero frigido. Hinc est, ut prudenter consulant Medici, arte parandum esse aërem interdum, ad morbos propulsandos. Accedit & illud, in morbis diuturnis prodesse, immutare loca, ac terrarum regiones, ut author est Hippocrates *lib. sexto Epidemiorum*: quod profecto fieri non posset, nisi hujus elementi haustu corpora ipsa languentia, jucunda quadam qualitate, quæ varietatem sequitur, recrearentur. Cum autem ab aëris constitutione regionis conditio oriatur, sive salubris, sive insalubris, hinc est, ut Hippocrates primum, deinde & Galenus *libro secundo de tuenda valetudine*, regionem solioberversam orienti salubriorem existimarint. Minus autem, quæ septentrionem spectat, vel in faucibus montium posita est, vel ad angustias scopulorum protenditur, vel ubi violentior auster inspirat. Damnatur quoque regio lapidosa, quod æstate calore nimio torrida sit, hyeme vero frigore immodico affligat. Postremo & argillosa, quæque sicca atque arida existit, si Hippocrati credimus: rursus ubi metallicæ sunt officinæ. Aërem tamen & regionem plurimum commendant incolarum color floridus, optimi mores, præclara ingenia, & habitus corporis perquam

Y y y

ele

elegans, & laudabilis. Verum nolbam hic de aëre præcepta conscribere, cum hæc ab Hippocrate diligenter & graviter tractata fuerint *in lib. de aëre, aquis, & locis*, attamen ut hæc nobis, seu elementa, proposito nostro inservirent, libuit hæc pauca, veluti summos flores, excerpisse, ad præsens institutum summe necessaria. Dicimus itaque ex his, fieri non posse, ut Gallico laborantes eadem lege non teneantur, aut bonum eligere aërem, aut insalubrem effugere. Etenim qui post curationem imbecilliores habitum contraxere, salubrem aërem diligant, insalubrem evitent, necesse est. Quo fit, ut inepte dixerint, qui docuere, Gallico infectis non esse magis calidum quam frigidum aërem proponendum, aut siccum, quam humidum, aut sincerum, quam turbidum, aut crassum, quam tenuem, vel quomodocumque alium. Hi enim videntur huiusce morbi novitate, fere corporum formas, & naturæ leges etiam renovare, ac si Gallica lue correpti, sub sanitatis & morbi præceptis non reponantur, veluti novum quoddam genus hominum. Placet autem nonnullis recentioribus aërem maritimum, saluberrimum, atque præstantissimum esse hoc contagio laborantibus, quod qua ratione ducti defendant, plane non video. Forte ideo experientia edocti ausi sunt dixisse. Ego vero experientiam fallacem appello una cum Galeno, quæ ratione conformari non potest. At experientia didicimus & nos, innumeros esse Venetiis infectos, rursus & aliis Italiæ civitatibus, supero atque infero mari adjacentibus, tum demum exterarum gentium locis, ac regionibus, quæ alio, atque alio mari alluuntur. Quia vero mediocritas in omnibus fere casibus deligenda est, ob id aëris mediocritatem in hoc genere morbi laudamus magis, quam excessum. Quod si à temperatione, & mediocritate sit recedendum, forte minus erit incommodi, aërem deligere paulo frigidiores quam calidiores, cum hepatis vitium sit calida intemperies. Qui autem valde calidus existit, morbi naturam auget omnino, insigniter autem frigidus humores dissipat atque restringit, quo minus per insensibilem diffusionem transpirent, aut arte vacuari posse videantur. Cæterum hæc dicta nobis esse volumus de aëre generatim quodam modo, nunc autem de eo dicendum est speciatim, hoc est de loco & statione, quam patienti proponere debet Medicus, dum curatur infectio, bibiturque decoctum, seu Guajaci, seu falsæ, seu Chinæ, seu cujuscvis alterius auxilii: esto itaque locus, & statio infirmis salubris in primis, nullo sœtore olens, nulli spiritui exposita, in contignatione potius, quam in pede plano collocata, ubi commode ignis accendi possit, mensa parari, lectulus sterni, & quo infirmus molliter ambulare possit, si velit. Orientem solem spectet, aut meridiem, sitque cubiculum sordibus, atque omni immunditia carens, rursus ab omni tumultu & perturbatione remotum, & si fieri potest, tranquillum, & silens. Mane fenestræ orto jam sole aperiantur (nolumus enim cocyti tenebras illas, quæ vetustioribus huius morbi magistris mirifice laudabantur) eadem tamen lege, ut aër non ingrediatur libere, hoc est specularibus clausis, præsertim hyeme, & autumnii postrema parte, & veris initio: ob eam aëris injuriam, quæ à frigida constitutione fit, hanc autem diximus esse meatuum constrictionem, quæ in hoc affectu summe vitanda est. Cœlo autem sereno, ac lucido, tum solis vi calefacto, ne quidem aër prohibendus est, certo diei spatio, dummodo sub vespere adventum fenestræ claudantur. Aestate vero minus ab aëre abstinendum. Ut ut autem sit, cavendum est ab extremis: hoc est, ne xxx. dierum spatio patientes concludamus, atque alamus in tenebris, ut primi illi Medici facere consueverunt, cur autem id facerent, causam puto existisse, summam illam inediam, ac repetitas vacationes, quas adversus primam illam, ac veterem morbi sævitiam, proponebant, veriti, ne vires ægrotantis imbecilliores redderentur, luminis visu, aut animalis facultatis defatigatione. Cavendum item est, ne tantam aëris usuram patientibus concedamus, ut vel frigiditate densentur meatus, vel vento, aut caligine lædantur. Sit itaque mediocritatis ratio, medici iudicio, servanda: ne nimia libertate patiens oberret, neve immodica servitute frangatur, aut animi mœrore obruatur. Atque hæc de aëre, loco, & statione dicta sufficiant.

CAP. V.

De cibo & potu.

Assumendorum usus cibarium magna quidem medico in omnibus ratio habenda est. Nam his alimur, conservamur, & corrumpimur. Quocirca non levis cura nobis ponenda est, ut in proposita affectione sciamus debitam qualitatem, quantitatem, ac modum cibandi, re-

ste instituere. In primis autem generalia illa de cibo & potu præcepta observanda constituo, de quibus Hippoc. Galenus, ac omnis tandem medicorum turba, longa tractatione scripsere. Ea autem sunt bonitas, mensura, qualitas, consuetudo, delectatio, ordo, tempus, horæ, & ætas. Cibi enim, qui laudabilis succi sunt, *ευχρηστα* pariunt, uti qui mali & vitiosi esse dicuntur *κακοχρηστα*. Nam utraque corporis nostri ratio, atque habitus, laudabili aut vitioso conciliatur alimento, quod Galenus copiose persecutus est *in lib. de cibis boni & mali succi*. Ut autem bonitatem & malitiam cognoscamus cibarium, egemus primum præceptione generali, deinde & specialibus. Lex autem, & præceptio generalis esto, ut ea sint levia, tenuium partium, coctu & concoctu facilia, minime excrementosa, laudabilis alimonix. Specialia vero præcepta sunt, quæ ex his libris colligere possumus, qui à Galeno *de alimentorum facultatibus* editi fuere copiosius. Mensuram cognoscimus, cum certam cibi quantitatem animo perpendimus, quam natura exigit, hoc est quæ modum non excedit. Id autem assequitur quis, ubi nihil supra vires aut nativi caloris gradum ingesserit. De hac vero mensura plurimos reperies Aphorismos, ab Hippocrate pronunciatos, in priore sectione præsertim. Qualitas est in sanis similis, in ægris contraria adhibenda. Consuetudo est, ut assueta cibaria proponamus, quo consuetudinem, quasi alteram naturam, conservemus, monente id Hippocrate. Delectatio quoque est unice consideranda, quoniam hæc parum deteriora cibaria potest nonnunquam utilibus præferre, si eidem Hippocrati credimus. Ordo autem servatur, cum priores cibi ingeruntur, qui ob eorum qualitatem, vim, & naturam, primum locum sibi vendicant, posteriores vero qui postremum. De quo ordine pauca quædam exstant apud Galenum *in consilio pro puero epileptico*, ubi ad ciendam alvum monet, olera primum esse illi ingerenda, deinde reliqua. Tempus autem est, quod unice præcavet, ne intempestive cibi assumantur, ut sani verbi causa ante exercitationem, aut ægri in accessionibus. Horæ autem dici possunt temporis determinata pars, qua commode sanis atque ægris corporibus cibi sunt ingerendi. Ut si dicamus, sani cœnam à prandio horis octo distare, uti novem ægrotantis. Sub quo capite colligunt recentiores Medici partitionem ciborum, qui secundum quatuor anni tempora sunt distribuendi. Etati vero accommodatur victus, ubi puerorum naturam, adolescentium, juvenum, & senum ob oculos ponimus, distinguentes, quid, quale, & quantum singulis conveniat. De his autem copiosius alio in loco differemus, nunc vero pauca quædam de victus temperatione, hoc est, sobrietate ipsa, dicenda sunt, quando nihil sit præstantius in hoc genere mali, de quo modo agimus, quam hæc una virtus, & moderatio, quæ abstinencia dicitur. Nam præter id, quod divina lex monet, ut parce moderateque sit vivendum, non autem ventrem ipsum nobis Deum constituamus, ingluviei, ac temulentix operam dantes, exstat & naturæ præceptum, paucis ac modicis rebus naturam egere ad sui conservationem. Hinc est, ut sobrietate duce recte eos sensisse existinem, qui dicunt minus egere sobrietate utentes homines medicorum consiliis. Plato etiam dicere solebat, vitam humanam haud egere legum præscriptis, medicinæque dogmatibus, si eam recta ratione regamus, hoc est, temperantia, atque sobrietate. Quæ autem intemperatum hominem sequuntur, ea sunt, divinæ legis contemptus, moralium præceptionum prævaricatio, nominis dedecus, atque ignominia, in Venerem propensio, corruptæ cogitationes, depravata consilia, mala facinora, inopiæ, ac demum caloris nativi imbecillitas, virium hebetudo, labefactatio spirituum, membrorum gravitas, sanguinis inconstantia, humorum noxiorum copia, corporum frigiditas, cruditas, exustio, suffocatio, convulsio, tremor, dolor, languor, lassitudo, tensio, obstructio, inflammatio, febris, senectus præpropera, ac mortis celeritas. Nam ubi quis cruditatem cruditati injunxerit, exsangue ejus corpus redditur, ac pallens, guttur grave spirat, os pituita scatet, dentes luridi atque inconstantes visuntur, oculi caligant, aures tinnunt, ingenium fit hebes atque retusum, memoria labilis, somni profundiores, sensus omnes hebetiores, ad motiones tarditas & pigritia subinde excitatur, quæ hominem segnem & ad omnia reddit invalidum. Contra vero victus moderatio divina mandata perficit, moralia præcepta confirmat, famam ac decus comparat, castiorem vitam proponit, cogitationes incorruptas facit, consilii atque iudicii rationem exercet, prudentiæ vim roborat, moderationem in omnibus præstat, laudandos mores suggerit, ab egestate præservat, tum demum calorem ingentem fovet, vires tuetur, spiritus recreat, membra communit, sanguinem sincerum reddit,

dit, humores temperat, facultatem vitalem, animalem, & naturalem instaurat, morbos atque intemperies demollitur, senectutem viridem & robustam præbet, mortem denique ipsam longiore spatio retardat. Cum enim corpus alimenti ratione congrua atque opportuna fovetur, nec caloris mensuram, aut virium robur excellit, jam color in cute laudabilis efflorescit, pulmones suave spirant, sensus sua munera valenter obeunt, memoria efficitur tenax, ingenium acre & præclarum evadit, animus vigilat, motiones celeres, atque expeditæ cernuntur, ac tandem homo ad omnia redditur facilis, & paratus. Nil mirum itaque, si abstinentiæ usu medici omnes testati sunt, tam ferum, tamque immitem hostem, hoc est Gallicum morbum, profligari: ali vero, atque foveri epularum copia, & varietate plurima. Quo circa hæc evitanda, illa deligenda magis est. Cibus itaque deligatur concoctu facilis, ob ventriculi imbecillitatem, quæ Gallicam luei domesticæ usu insequitur. Tum etiam qui laudabilis succi sit, ob hepatis intemperantiam corrigendam, & sanguinis puritatem conciliandam. Sit autem & tenuis, quoniam huic maxime morbo, qui talis est victus, adversari videtur. Tum etiam attenuandi vires exerceat, ubi crassi, ac lentissimi humores affuerint. Refrigeret nonnihil, atque humectet, ob fervorem & adustionem temperandam, putredini, si qua fuerit, demum resistat, quæ qualitate contagii tractu temporis indita est. Et ut generatim rem persequamur (nam singula quæque seorsum ex Galeno & aliis petenda sunt) leguminum usus in primis est damnandus, cum eorum vis & natura magnam flatuum copiam excitet, immo & dolores pedum, ac genuum, adde & crurum imbecillitatem afferat, Hipp. testimonio. Oleribus quoque abstinentium, cum laxiorem reddant ventriculum, atque intestina, sintque valde pituitosa, & spiritum flatuosum progignant. Fructus vitari medicis omnibus scio, quia crudiores sunt, vique caloris plurima egere solent, tum etiam ex eo, quod humidiorum succum congerunt, atque aquosum, flatus cient, spiritus naturales & sanguinem refrigerant magis, quam sit opus, unde sequitur fervor & ebullitio, quæ morbi qualitates augere noxias videtur. Vitandæ & carnes, quæ vel humidioris sunt succi, vel quomodocunque mali, quales præsertim sunt agnina, atque suilla, tum & earum avium, quæ stagna & paludes incolunt, adde pecoris, hirci, & capræ, adde & columborum, quos domestica cura educat, bovilla quoque, ac omnis vetus caro damnandæ, tum & animalium particulæ minus laudandæ, uti inveteratorum testes. Querquedula, cerebræ, vulvæ, caudæ, hepar, renes, aures, cor, dorsi medulla, ac demum interanea quæque. Eodem argumento anserum atque anatum carnes effugiendæ sunt, pavonum, cuniculorum, cervorumque, quod illæ crudioris sint atque humidioris alimenti, hæc autem densioris, maximeque inepti. Cum enim ex carnibus multum succi congeratur, inde efficitur, si malus sit, ut plurima paretur materia, apta continere, atque fovere morbum. Etenim si ipsa sola carniū copia nobis ingesta laudabilium, πλεονεξία parere solet, authoribus Plutarcho, & Celso, quid illaudabilis carnis usus efficere poterit? Vetusta autem caro omnino laborem adhibet, & molestiam ventriculo, succumque gignit melancholicum. Sed eam ad salubritatem sale biduo, aut triduo, inspergit Galen. quo humiditas omnis tolli ac dissipari queat. In universum valentius alit caro domesticæ, quam feri animalis, tum subhumido cælo alti quam sicco, in otio degentis, quam laborantis, domesticæ victu saginati, quam per se se pastum quærentis, obesi, quam macilenti, maris quam fœminæ, nigri quam candidi, pilosi quam glabri, juvenis quam veteris, recenter matati, quam sale conditi, sæpius id attestantibus Hipp. in lib. de ratione victus, & Galen. in his, quæ scripsit de patientibus locis. Hæc autem à propriis fontibus petenda sunt. Verum, ne in re opportuna, apprimeque utili, dormitasse videamur, pauca quædam de avium carnibus hoc in loco referemus. Nam quamquam volucrum caro non adeo ut quadrupedum animalium valenter alit, ex his tamen uberius nutriunt, quæ grandiores sunt, quam quæ minores, quæ pede feruntur, quam quæ alis sæpius utuntur. Rursus enutriunt magis pinguioribus aridioribus, domesticæ sylvestribus, tardiores celerrimis, juniores vetustis. Præferenda autem omnibus est Gallinaceorum, quæ laudabilem succum magnopere subministrat. Damnat pavonem Paulus quod difficilis sit concoctu, sanguinemque ad supercalefactionem proritet: quocirca & Gallicum patientibus evitandus est. Vitentur & pisces, qui humidiorum afferunt alimoniam, ac quasi pabulum morbo conciliant. Excipiuntur tamen à Galeno qui saxatiles sunt, uti bonos succos proferentes. Horum autem nonnullæ differentiæ minus improbantur, præsertim perca, carpio, lampetra, trutta, aurata, murena, carpius, dentix, trillia, gobiis, mullus, lupus, scarus, mena, atque alii hujus ordinis. Probantur pisces, qui in puro mari natant,

Tom. II.

A & ventorum vi, atque æstu creberrime concutitur, quique in dulcibus aquis, glarea & saxis, frequentius agitat, degunt. Qui colore albi sunt, carne jucunda, substantia friabili, pinguedine mediocri, corruptioni haud obnoxii, odore suavi, ætate virili, nitido ac puro humore natantes, cursu celerrimo, asperis arenosisque locis degentes, squamis & spinis referti, exercitationis atque agitationis cupidi, ac tandem qui minus excrementosi sunt, minimeque carnem habent mucosam, & concoctu difficilem. Contra vero improbandi penitus sunt, qui in cœnosis ac sordidis locis versantur, nec non stagnantibus aquis, aut lenti cursus fluminibus, aut pacato mari degentes, quo plurimæ ferantur fordes, aut purgamenta corrivuntur, aut noxiæ innascantur herbæ. Qui colore distent ab albo, carne injucunda, substantia viscida, pinguedine permulta, corruptioni facile obnoxii, odore gravi, ætate vel tenella, vel admodum vetusta, impuris aquis natantes, cursu cunctantes, mollibus locis se se recipientes, squamis ac spinis vel nullis vel paucioribus præditi, otii & moræ cupidi, demum qui maxime excrementis redundant, minimeque carnem habent friabilem, afferuntque ventriculo, dum concoquuntur, molestiam. Cæterum si parandi sint pisces, omittenda sunt in lue Gallica lautiora illa condimenta, quæ forte in aliis casibus prodesse poterunt, ex zingibere, caryophyllo, cinnamomo, croco, pipere, cepa, porro, salvia, roremarino, filiquastro, hyssopo, amaraco, atque aliis. Eam autem coquendi formam potius deligamus, quæ uti simplicior est, ita salubrior visa est Galen. lib. tertio de Alimentorum facultatibus. Ad extremum eos pisces rejicito, qui testis occluduntur, tales sunt cochleæ, testudines, cancri, astaci, adde & ostrea, atque conchilia omnia, quæ carnem habent duriorem, ægreque concoquuntur. Omnium pessimi sunt, qui fumo exsiccati asservantur. Nam succum deterrimum præbent, tardeque à nativo calore superantur. Jam vero in hoc genere morbi falsa fere omnia sunt profliganda: quod hepatis vitium augeant, calidioremque intemperantiam foveant. Incusandus & aromatum usus, quamquam caryophylli, aut cinnamomi pars in decocto Guajaci non improbat, à Montano, & aliis scriptoribus: præsertim vero auferenda sunt aromata, ubi palmæ & plantæ pedum incaluerint, & virga carie laborarit, aut pustulæ corium fœdarint, aut ulcera carnem invaserint, aut sanguis quocunque modo fervorem attraxerit. Acetaria, mihi quædam non improbanda ex soncho, lactuca, serio, intubo, lupulo, seu salictario lupo, cicerbita, buglossa, atque aliis similibus: damnanda vero, quæ ventriculo valde obsunt, vel sanguinis fervorem conciliant, vel etiam immoderate refrigerant. Itaque spinachia tollantur, quæ humore nimio stomacho adversantur, & cum his fœniculum, & petroselinum, ac mentha, quæ fervoris materiam suggerunt, tum & acetosa valde, quoniam quæ sic se habent constipant, atque obstruunt. Asparagus hortorum commendatur à Fracastorio, damnantur bulbi, tum ab aliis scriptoribus rejiciuntur fungi, boleti, cardui, raphani, cariotæ, napi, mala arantia, mala citria, limones, pastinaca, olivæ, carica, cæteraque alia hujusmodi, vel quia laborem afferunt ventriculo, vel quia mali succi sunt, vel quod ex his nonnulla obstruunt, ac ductus, & vias interaneorum constringunt. Admittimus fercula ex bordeo, oryza, & farre vulgo vocato, tum boragine, blito, beta, cicerbita, interdum & cucurbita, vel etiam jure cicerum, pane contrito, ovo recenti, ac modico cinnamomi. Quod si parum alere cupio, panicum propono, cui modica nutriendi facultas injungitur, si paulo magis milium. Abstineo ab omni farciminum genere, vel quia illa ut plurimum salita sunt, vel quia rerum varietate obsunt. Etenim, quæ falsa sunt, vellicant ventriculum, sanguinem exacuunt, hepar intemperanter calfaciunt. Varietas vero & acervatio ciborum perniciose existimatur à Plinio, & Aegineta aliisque, qui veluti rem perniciosam, nedum parum salubrem, insectantur. Garum amoveo, ob eandem causam quæque in sartagine coquuntur, hæc enim cerebro vapores conciliant, & pectori adversantur, plurima item obstruunt. Ex pasta vero quæ parantur (sic enim vocant) condimenta, omnia ab Gallicorum mensis arce-to, quod crassum nimis ac lentum humorem procreant, tum ex lacte fercula, cum Hipp. scriptum reliquerit, lac dare caput dolentibus malum. Quæ verò tortæ vocantur nostra tempestate obsonia, hoc est ex bellariorum genere, quia lac, caseum, butyrum, & aromata plurima recipiunt, ob id minus probantur. Ex saccharo condita minus damnant Medici quam melle. Qualia sunt marzapanes, ac cætera alia. Verum si de salubri victu agimus generatim, laudandi erunt coriandri saccharo obvoluti, amygdalæ, pineæ, pistachia, melonum semina, lactuca, cucurbita. Quia vero in Gallici curatione vitanda sunt & quæ valenter nutriunt, ob id de hac condimentorum varietate solliciti esse non tenemur. Tenemur autem ubi

Y y 2

vel

vel consternato appetitui, vel dejectis viribus patientis, consulendum esset. *Palmarum fructus* non despicio, neque etiam *passularum* usum, aut *uvæ Creticæ Smyrniæque*, præsertim ubi modica, aut nulla vis affuerit adstringendi. Verum ne diu suspensos teneam studiosos, cætera quæ supersunt edulia, summam & compendiarie ratione perstringam, ab ovis exordiens. Hæc enim sordilia, atque recentia, opportune ac celerrime alunt. Quocirca & tantundem sanguinis ad pondus reddere existimabat Averroës. Salubrem succum gignit plus, minusve, pro rata portione cocturæ, ac condimenti. Mollia citius nutriunt, sed celerrime deiciuntur, dura diutius continentur, ac ægre concoquuntur. Commendatur autem mediocritas. Deligenda magis sunt recentia, quam vetusta, candidiora quam aliarum avium, ex gallinis domestico usu altis, optimoque farre, quam ruri, aut herbis, sordibus, vermculisque enutrita. Ex vetustis autem minus improbantur sale obruta, aut paleis, furfuribusve, quam quæ arena aservantur, vel milio, quod alii faciunt. Coctura commendatur duplex, vel quæ ea sordilia reddit, vel quæ in æstuantem ahenum injicit perfracto cortice, ova dispersa vocant Italorum plurimi, damnantur vero quæ utcumque in sartagine perfrixeris, Galeno auctore, quoniam insaluberrimum succum progignunt, hoc est crassum, lentum, atque excrementosum. Veneno item proximum fieri ovum arbitrantur nonnulli recentiores, si sub cineribus effervescentibus assum coquatur, Ficino, atque aliis viris probatissimis, id unum attestantibus. Ad extremum vitanda est ovorum copia, quæ facile in stomacho marcescit, succumque præbet crassiorem, atque ob id Galenus frequentem eorum esum senibus prohibet. Lactis vero usum, in hoc genere morbi, minus admittimus, ex eo maxime, quod patientes ut plurimum, per initia saltem, dolore capitis afficiuntur. His vero, qui ita dolent, lacte abstinendum esse, ajebat Hippocrates. Rursus à causis calidioribus in fuliginem & vaporem verti, in acetum vero à frigidis, asserbat Galenus. Accedit quod casei, butyrique permixtione, excrementis plurimis redundat, ac destillationem parit, suggeritque pituitam. Quamquam non me latent hujus commoditates à medicis decantatæ, quod primum sit humanæ vitæ pabulum, & alimentum à natura institutum, alvum moderate deiciat, humorem laudabilem gignat, mordaces ac vellicantes succos repurget, carnem reddat salubriorem, fluorem ventris acrimonia quacumque excitatum compescat, lotii stillicidio ac difficultate affectis unice prodest, erodentes fluxiones corrigat, acrimoniam sanguinis temperet, membra serosis particulis abstergat, humores aliquo confluentes suo lentore sistat, ac cætera hujus ordinis auxilia plurima suppeditet humano corpori. Rursus neque dissimulandæ sunt lactis differentiæ. Nam probatur, quod herbis montanis magis suggeritur, quam humidis & palustribus, junioris quam veteris animalis, bovilli, quam caprini, vel ovium, asinini quam bovis, humani quam Asinæ. Verum de vario lactis usu, si quis est, qui copiosius perlegere cupiat, Galenum adeat *libro quinto de tuenda valetudine*, Aëtium quoque & Plinium, atque alios posteriores. Caseus plane omnis vitandus est Gallicis. Is enim, si recens fuerit, lentos ac viscidos succos adhibet, vetustus pravos, incidentes, atque æstuant, quod Galenus & Aëtius observant. Hujus esu excitari Gallicos dolores plurimum compertum est, gummata augeri, pustulas sævire, articulos impediri, quo circa neque his ostendendus. Verum non hunc semper improbat Hippocrates, parcius assumptum non omnino damnat Plutarchus, plurimo pane ingestum admittit Aëtius, senibus tandem videtur duntaxat eum prohibuisse Galenus, in *libris de sanitate tuenda*, quid ad nos istud? Gallica lues non admittit, experientia id comprobatur. Hinc minus ineptam fuisse ineptissimi carminis sententiam existimem, si modo id carmen est, quod cum risu circumfertur, ait enim.

Caseus est sanus, quem dat avara manus.

Salitus vero caseus, qualis Creticus, Liburnus atque Epirota, amovendus est in lue Gallica ob rationes de salitis cibariis alias nobis dictas. Secundo loco, qui vetustior est aliis, cum fervorem conciliet, parvumque succum, ac residem præbeat, postremo qui nuperrime pressus est, quod tenacem humorem conciliet. Deligendus autem magis caprinus quam ovillus; ovium quam bovinus, mollis quam durus, suavis potius, quam mali odoris, cui magna pars butyri admixta est, quam exigua, ac deum qui ex lacte laudabiliore, quam pravo conficitur. Butyri quoque usus abnegandus, quod viscidum atque residem humorem subministret, inter enim pingua edulia reponendum, iccirco venit quod famem compescit, si Plinio credimus. Sapam abigo, quia obstructions affert, flatum producit, alvum restringit. Passum non adeo improbo. Mellis crudi acrimoniam timeo, ventrem parum commode proritantem: cocti alimentum rejicio, cui

A plurimæ obstructions junguntur. Addo & hepatis fervore vitari oportere, tum ventriculi nausea, ac ventris perturbationibus. Oleo lentor inest haud exiguus. Quod in Problematis ait Aristoteles. Tussim excitat, gulamque exasperat, oculos lædit, ac vellicat, horumque lachrymas, ciet, calefaciendi vim possidet, lubricam alvum reddit. Non illud incuso, quod ex dulcibus amygdalis exprimitur, cui succedit ex olea. Nam quod ex lini seminibus educitur, tum nucibus, raparumque semine noxium est, & ad alendam lucernam potius, quam corpus, accommodatum. Omne vero oleum aërea quadam partium tenuitate refertum esse, testatur medicorum consensus. Ex eo non inepte conjiciunt alii causam, cur facile odorum qualitates suscipiat, Plutarchi atque Plinii testimonio. Acetum omnibus numeris in Gallico rejicio: quod illud frigiditate constringente ductus ardet, nervos ac partes nerveas vellicet, siccitate alteram morbi qualitatem augeat, acrimonia erodat, hoc enim mulieribus uterum torquet, robur corporis imminuit. Sanguinem melancholicum conciliat, ut Hipp. visum, *libro tertio de victu in acutis*. Salis quoque immodicum usum amoveo, quia omnes morbi qualitates, & intemperantiam ex æquo adaugcat. Quod vero vulgo agrestem, sive omphacium dicimus, unice prohibeto. Id enim ventriculo summe obest, remoraturque caloris & concoctionis officium. Idem quoque, sed alia ex causa præstant res oleaginosæ, pinguedines, adipēs, atque similia, nam ægre superantur à calore, crassumque & glutinosum humorem gignunt. Saccharum tenuitate partium in bilem flavam facile convertitur, atque ob id omittendum. Cæpa, allium, porri, ac cætera hujus ordinis ob insignem acrimoniam, ac fere nitrosum sensum, virosūque succum, non minus quam venena sunt Gallicis auferenda, neque enim in hoc diligentia ulla est adhibenda, ut cautiore reddantur medicæ artis studiosi, cum id suapte natura satis cuilibet minimeque erudito patere possit. Panis (ut ad omnia satis accurati sumus) diligenter & ipse venit considerandus. Quid enim magis pro vitæ tuendæ ac retinendæ ratione nobis est necessarium, quam Panis & Aër? Triticeus cæteris est præferendus. Sed filigineus probatur magis Plinio, & Celsō, quod delicatior sit, ac firmior. In panis sententiam pedibus omnibus venisse constat Senecam in *Epistolis*, ac Juvenalem *Satyræ sexta*. Quamquam Columella contrariam partem sustinuisse videtur, qui triticeum filigineo anteponit, uti præstantiorem, melioremque. Ego autem tritici ac filiginis nomina puto verustate transposita, indeque factum esse, ut homonymiæ ratione in scirpos & mæandros incidamus. Sed neque is locus est de hac re differendi, plura autem & erudite excogitata de hac ipsa repetent studiosi ex nostræ ætatis scriptoribus, Hermolao, atque aliis. deligendus est magis qui bene, quam male fermentatus, probe coctus, quam vel crudus, vel torrefactus, rursus pondere levior, quam gravior, magnitudine mediocris, quam exigua, vel liberalis, substantiæ spongiosæ, quam densioris, parum furfuraceus, quam sincerus, ex farre novo, quam vetusto, ex tritico sublimi horreo condito, orienti soli, aut septentrioni exposito, quam alio quovis modo, atque ex eo tandem, quod à putredine, & humore præservatum est, tum messe felici collectum, tum nulla rubigine attactum, quodque mundum est, & loco sublimi, salubriorique ortum, quam quod contraria ratione se habet. Ex milio panis confectus longe minoris est alimonie, minus quoque ex panico factus suggerit nutrimenti, deterrimus qui ex vicia paratur. Fabaceus flatulentus est, uti qui ex castaneis mali succi. Ex zea salubrior est, quam hordeaceus. Veteribus autem nonnullæ ex his panis confecturæ visæ fuissent horribiles, ac portentosæ. Nam apud præcos hæc maxime differentie in usu extiterunt. Panis triticeus, filigineus, similagineus, hordeaceus, furfuraceus, ex amylo, panico, & milio. Probatur magis medulla, quam crusta, quod hæ minoris sint alimenti, difficiliorisque concoctionis, in Gallico vero video crustas anteferrī interiori parti, ubi minus sit alendum, victus tenuis causa. Vitandus est, qui ex elibano calidior adhuc educitur, nativum enim calorem labefactat, capiti exhalationem noxiam impellit, lentum quoque humorem gignit. Antiquior atram bilem excitat, azymus ægre concoquitur, glutinosumque succum gignit, estque putrefactioni obnoxius. Panis etsi repletionem deterrimam visus est Avicenna asseruisse, forte ex eo, quod ille sanguinem residem, ac segnem procreat, qui difficile venas permeat, facileque obstruit. Aliis autem visum est exstare hujus rei causam, quod ille diutissime in ventre moratur, ita enim fieri videtur, ut plus justo detentus magnopere corrumpatur. Verum hisce constantibus, non inepta quæstio videtur illa, num Gallico laborantibus conveniat panis triticeus, an ex alio genere, rursus an semel, an potius bis coctus? Verum prior quæstionis pars dilucide explicatur, nam triticeus panis convenit, qui ex

eo frumenti genere conficitur, quod hodie pistrinæ usurpant. Siligineum etiam addimus, si liceat priscam vocem in re dubia proferre. Hic enim delicatior est, & probenutrit. Biscoctum vero improbant multi, quod nativum humorem absunt, quod ægre concoquitur, quod laudabilis succi minus existat, quod obstruat, pigrumque sanguinem, ad instar crustarum præbeat, sitque alimenti perpauci. Contra communis medicorum usus tempestatenostre hunc panem instituit, quia superfluitates corporis tollit, humores exæquat, sanguinem minime glutinosum producit, ac sui tenuitate hepatis vitium compescit, putrefactionique resistit. Nos vero in re ambigua, variisque tractata rationibus, certum asserere iudicium veremur, dicemus tamen probabilem sententiam, hoc modo. Si in Gallica lue occurrat vir, aut mulier, quibus ætas, habitus, & corporis constitutio imbecilla sit, ac vires infirmiores, delicatæque fuerit educationis, & mollis, pane uteretur probe fermentato, diutius subacto, in clibano insigniter cocto, atque eo spongiosæ leviorisque substantiæ, triticeo, exiguae magnitudinis. Si vero juvenis appareat, robusto corpore, viribus validioribus, & insigniter affecto, jam victu tenui egere videtur, ut morbi causa tollatur, idcirco etiam per ipsa curationis initia, biscocto alerem. Neque vero dicendum ob id nativum calorem absumi, cum maiorum humorum attenuatione, resolutioneque, potius vires assumat, tantum abest, ut minus possit. Minus dixeris difficile concoqui, nam bene mansum conficit ventriculus, humore præsertim oris madefactum. Ipsum vero quid prohibet bonum succum producere posse? Si ex præstantiore materia conditus est? coctura duplex, (dixeris) est illi adversa. Quid istud? immo hæc interna medullæ lentorem corrigit. Non enim in carbonem est reducendus, sed igne moderato & suavi percoquendus. Postremo neque admittendum sit, biscoctum obstruere, sanguinem seipsum & impermeabilem suggerere, cum lentore vacet crudo & incocto, qui medullam sequitur, ubi ignea vis minus iusto ad interna panis penetrarit. Minus vero alere, quam faciat panis semel coctus, citra omnem controversiam admittimus, at hoc ipsum volumus in Gallici curatione, hoc est tenui diætâ morbi causam funditus evertere, cum ad eum profligandum nulla vis aut major, aut efficacior excogitari possit, tenuitate victus. Vinorum autem naturam, vim, differentias, atque eorum locorum, substantiæ conficiendique modi discrimina, nomina item Italici, Græci, ac cæteris nationibus familiaria, adeo accurate à priscis nostrisque temporis scriptoribus fuere tractata, præsertim Dioscoride, Galeno, Aëtio, Plinio, Barbaro, Ficino, Fracastorio, Rhodigino, atque aliis, ut pudor atque dementia sit, horum sive industriæ, sive diligentiae, partem operis addere tentare. Nos vero, quantum Gallici curatio postulat, de vino differemus quam brevissime, hujus, quæ à colore differentiae suscipiuntur, sunt. Nigrum, rutilum sive rubrum, flavum, pallidum, candidum. Quæ à loco sumuntur, sunt cum dicimus Lesbium, Rhodium, Creticum, Campanum, Sabinum. Quæ ab ætate, ut niustum, novum, vetus, bimum, trimum, quadrimum. Quæ à viribus, ut potens, debile, mediocre. Quæ à sapore, uti dulce, austerum, acerbum. Quæ ex substantiæ tenore, uti crassum, tenue, mediocre. Quæ ex ipsa permixtione, uti sincerum, dilutum. Quæ ex odore, uti odoratum, non odoratum. Quæ ex sui conservatione desumuntur differentiae quoque sunt, firmum, & infirmum. Itaque in Gallico affectu vinum prohibeo nigrum, gilvumque, quod seipsum sanguinem, ac residem faciat, multumque repleat vasa, capiti noxa communicata. Quod vero album vi & studio paratur, adeo ut aquæ colorem æmuletur, rejiciendum est, quia caput non tam impetit quam ferit, & sanguini mirifice fervorem conciliat. Flavum vis inest, ut liberior penetret, facile extrudatur, & flatus interdum excitet. Pallidi eadem ferme ratio est. Rubrum saluberrimum esse existimatur, nisi ex permixtione aliarum qualitatum vitietur. Quæ vero à loco sumuntur differentiae, non sunt in præsentia attingendæ, nam hæc iustum volumen exposcunt, itaque de aliis carptim sermo est habendus. Improbatur multum, quod incoctum sit, atque obstruat, quodque flatus excitet plurimos, ventrique fluorem provocet. Tum etiam, tametsi minus, novum. Laudatur quod quartum mensem excedit, damnatur vetustum valde, quod insigniter repleat, & calfaciat: quorum neutrum in Gallicis est affectandum. Quod potens & forte est, ægerrime superatur à calore, vim impetit animalem, hepar calfacit, ingenii vires hebetat, atque obtundit, caput lædit universum. Debile magis convenit, mediocriter quod mediocre est. Generosi vis eadem est cum facultate potentis. Vile, quod ita fuerit sui tenuitate eligendum, ac quod inter utrumque medium est. Dulce obstruit, quamquam Aëtius illud ipsum, cum luteo colore injun-

ctum, saluberrimum esse dicat. Austerum diu residet, capiti obest. Acerbo facultas inest refrigerandi, ac confringendi, ventriculoque adversatur. Crassum tollendum, quod plus iusto repleat. Tenue ac mediocre diligendum. Sinceri caliditas major, diluti moderatio, pro dilutionis ratione. Odoratum caput replet, si & potens & generosum fuerit: odoris expers minus id facit, nisi aliæ qualitates obstiterint. Firmum, quia à putrefactione conservatur magis, magis quoque salubre est, minus infirmum. Probatur itaque vinum colore rutilum sive rubellum, tenue, subacrbum, aut etiam luteum, splendidum, cui grata & lenis jungatur acrimonia, adde & exiguum quandam sensum dulcedinis, si libeat. Fæcem vini fugio, quod nitrosa sit, & perflagrationi obnoxia: item & quod in summa dolii parte enatat, id namque flatuosum magis. Mediam dolii partem occupans commendat Macrobius, non inepte uti sincerum atque præstantius magis. Detestarer ebrietatem, atque eos, quos Græci βεβηγμένους vocant, nisi vidissem, Hippocratem in *Aphorismorum libris* id vitii fuisse acerrime infectatum, nec non copiosius Platonem *libro secundo de legibus*. De temulentiae autem morbis, deque periculis, quæ hanc unam sequuntur, legendi sunt, Galenus & Plinius, qui plurimos vini immoderate, aut inopportune etiam hausti causa, mortis incursum pœnas dedisse testantur. Nam neque historiam scribimus, neque de vini absoluta explicatione, sed de potu eorum, qui Gallico morbo afficiuntur.

Sapor salsus.

Nunc qui sapes conveniant, quique minus idonei sint, Gallico laborantibus, dicendum. Profunt cibaria, quæ modico sale condiuntur, obsunt insigniter, quæ salita fuerint. Hæc enim sanguinem irritant, hepar incendunt, concoctionem remorantur, stomachum vellicant, venerecient, oculos lædunt, macilentis corporibus adversantur, dolores acunt, pustulas proritant, ulcera inflammant. Illa vero (authore Celso) ventriculum oblectant, naturæque amica esse videntur. Humidiores cibi salis inspersione corriguntur, sicciores vero exarescunt magis. Adde nullum salis genus hic asserere momentum. Nam marinus caliditate, fossilis autem densitate partium obest, neque id videre est perdifficile.

Sapor dulcis.

Dulcia esse naturæ amica, vulgato proverbio dici solet. Id ab Aristotele emanasse videtur in *libro de longa ac brevī vita*. Sunt enim sanguini perquam similia. Verum, quia valde & copiose enutriunt, ut Plinius & Aëtius asseruere, ob id relinquenda: nam tenuem victum quærimus, non plenior. Noxæ dulcium cibarium sunt, facile corrumpi, valenter obstruere, flavam bilem gignere, spleni atque hepati adversari, dentes interdum lædere, si Galeno, Aëtio, Oribasio, & aliis assentimur.

Sapor acris.

Acrida omnia naturæ adversantur, quod eam proritent, stimulantiaque affligant. Rursus hepar fervore nimio exurunt, acrimonia sanguinem vellicant, cariem & ulcera ad malignitatem usque perducunt. Itaque compertum est in Gallico, allium, cape, porrum, nasturtium, crithmum, eruculam, piper, atque alia hujus ordinis sæpius ingesta augere mirifice morbum, excitareque omnia symptomata, ad patientis cruciatum, doloremque clamorifera.

Sapores austerus, acidus, acerbus.

Conferre possent sapes austerus, acidus, & acerbus, ob eorum frigiditatem hepati, nisi in aliis Gallico laboranti officerent. Etenim frigiditate ventriculo non arident, densitudine autem & constrictione ductus arctantur, angustioresque reddunt, quo minus spiritus libere ferantur, aut etiam noxia morbi qualitas transpiret. Ad extremum nativi caloris vim obtundunt, atque hebetant.

Sapor amarus.

Amara etsi calidiora sunt dulcibus, ex eoque minus hepati opportuna videntur, quia vero aut ventrem solvunt, aut ventriculum roborant, aut jecur foveant, aut ob aliam specificam qualitatem permixtam corpori beneficium adhibent, idcirco in hoc genere morbi utilia esse videntur. Hic est, ut in Gallicis *hieræ, colocynthide, veratro, agarico, aloë, catapotis*que amarum utamur. *Guajacum* item amarum est, ac cætera plurima. Amari notæ sunt præstantiores, stomachum stabilem reddere, meseraicas ac jecur exobstruere, bilem educere, spiritus puriores gignere, putre-

factionem tollere. Atque hæc de saporum differentiis, A quantum ad præsentem usum sufficit, sat sit dixisse. Nam qui plura velit, se se transferat ad Platonem in Timæo, nec non Aristotelem in *lib. de sensu ac sensibili*, Galenum in *his*, quæ de placitis Hippocratis & Platonis conscripsit, ac Plinium tandem, & alios. Hi enim ut accurate, ita exquisitè omnia, ac diligenter, complexi sunt.

Cibi assi & elixi.

Adducor ut credam, operæ pretium me facturum, si pauca de cibi condiendi ratione cocturave his, quæ dicta sunt hæctenus, inseruero. Præsertim cum nostræ tempestatis medici, in hujus affectionis curatione, disparem sequantur consuetudinem, alii probantes carnes assas, quod exsiccant magis, alii contra elixas, quod laudabilius nutriant. Verum si Aristotelis sententiam sequimur, satis exploratum habebimus, quantum coquendi discrimina illa inter se differant. Elixæ caro inquit externè humecta est, interne arida. Contra assa intus humecta est, extra vero sicca. Addit Galenus, assam carnem calfacere atque exsiccare: elixam autem refrigerandi facultatem quandam obtinere, author est Cornelius Celsus. Præterea medici consentiunt omnes, assam alvum sistere, elixam ciendæ conferre potius, quam restringendæ. Rursus assa concoctu difficilis, atque impedita magis est, atque ob id capici facile vapores improbos concitat, elixæ non item. Ex quibus facile cuilibet patere potest, Gallicis proferendam esse carnem elixam potius quam assam. Neque obstat, quod ferebatur, assum exsiccare magis, & idcirco conferre: nam morbi qualitates sunt calidum & siccum, quorum neutrum est augendum. Dixeris forte ipsum exsiccare pituitam, quæ in ventriculo est, non hepar, atque idcirco prodesse, præsertim cum laborantes pituitæ copiam habeant. At nil moliris, dum hæc refers, quia ea conferentia non sunt adhibenda, quæ in alio lædant magis. Exsiccatur certe assum, sed hepatis obest, & ventriculo laborem injungit, quæ in Gallicis sunt unice evitanda, ob naturalis facultatis imbecillitatem. Neque obstat, quod Hippocrates scripsit, & Polybus, atque alii, per hyemem convenire assum magis, quam elixum, nam hi de sanis corporibus loquuti sunt, quorum hepar à siccis rebus non est arcendum, neque vis naturalis est agitata, quique per noctem multum dormire possunt. Gallici autem neque sani sunt, neque vim habent naturalem validam, & pervigiles jacent, aut certè impeditos habent somnos. Illud tamen non negarim, his interdum assi particulam exhiberi posse, ubi ventriculus valentior fuerit, tum exustio moderata ac consuetudo hujusce cocturæ, quod Gallis, atque Germanis usu venire solet, hi enim creberrime assunt, sed Germani elegantius hoc ipsum parant, Galli vero longè minus coctum assumunt. Exhiberi item potest ad ventriculi blandimenta, ubi appetatur insigniter, nam & Hippocrates asserebat, cibum interdum paulo deteriorem utiliori esse præferendum, cujus causam reddebat Galenus, id appetentiæ, delectationisque ratione contingere.

Prandii cœnæque portio.

Periculum alieni judicii subire me satis video, si difficilem atque impeditam quæstionem tractavero, à præclaris scriptoribus agitatam, de cœnæ & prandii portione, in qua non modo conciliator Aponensis, cunctique Avicennæ interpretes, & Galenus dissentire videntur, sed recentioribus quoque plurimum laboris & negotii injunxisse videtur. Conciliatori visum cœnam fore prandio parcio-rem, uberiorem autem Curtio Ticinensi primum, deinde Odo Patavino, utrique præceptori meo, ac proximis temporibus viris eximiis. Me vero quasi perfugium recreat, quod de hac ipsa re, quantalibet sit aliorum controversia, dicendum eatenus solum est, quatenus ad præsentem usum sufficiat. Prandium intelligo, meridianum cibi apparatus, sic enim tempestate nostra usurpamus. Cœnam, vespertinum. Quamquam haud ignoro nominatransumpta fuisse, ætatis vitio. Prisci etenim cœnam vocabant, quod nos prandium, Vespernam, quod nobis cœna dicitur. Utra igitur uberior, cœnæ an prandii portio sit Gallicis exhibenda, forte quis ambigat. Sed enim video medicorum turbam in eo omnem convenire, ut dum curationem aggre-
diuntur, æquale prandium cœnæ præcipiant, immo ad pondus æquale. Nam tot panis uncias mane, passularum-
que & Guajaci potus, eundemque amygdalarum numerum instituit, quot vespere. Qui sane usus neque conciliatori, neque Galeno satis convenire videtur. Cæterum, quod sentio, juvat libere proferre. Namque ubi patiens curationem subit, & se se medici imperio submittit, bibique aut falsæ, aut Chinæ, aut Guajaci decoctum, eo quidem tempore putarim posse prandium institui cum cœna

æqualis mensuræ, cum nihil superflui eo tempore exhibeatur, neque domum extra feratur laborans. Ubi vero defuerit curatio, patiens pro tuendæ valetudinis causa, proque firmanda virium ac membrorum imbecillitate, poterit ad consuetam vivendi rationem redire, aut sensim, tractuque temporis naturæ suæ tenorem fingere ad Galeni præscriptum, quod ille instituit, in *consilio pro puero Epileptico*, ubi cœnam uberiorem prandio præscribit. Semper tamen excipio, qui distillatione laborant, aut suffusione, aut alia quavis oculorum affectione, ac cæteros, qui ab hac vivendi norma sequestrantur.

Ventriculorum vis diversa.

Gallica lue correpti, si stomachum habuerint calidior-rem, poterunt paulo largiorem cibi mensuram assumere, verbi grati panis aut biscocti unciam unam plus aliis. Hi enim valentius concoquunt, quam appetant, Galeno teste. Qui vero frigidioris sunt ventriculi, panis aut biscocti unciam minus ingerant, cum paulo aridiores sint, minus autem B validi ad concoquendum.

Quæ sequantur Inediana.

Anini impetus cibo molliri, testatur Plinius. Macies enim exasperat vias, & ductus internos corporis, spiritus hebetat, atque dissolvit, membra elanguida reddit, vire-que prostermit. Quæ autem corpora maxime inedia læduntur, sunt calida & sicca, quæ minus, frigida atque humida. Læduntur item magis, qui consuetudine diuturna multum cibi assumere consueverunt, qui labore defatigantur, quique calida regione cœloque utuntur. Postremo pueri, ac juvenes, tum hi, qui extremum senium attingunt, quique cruditate nulla referti sunt, aut modica. Sequuntur autem & inediam oris ventriculi labefactatio, furor, bilis flavæ redundantia, syncope, & calor exstinctio. Nam quod accidit lucernæ ob olei defectionem, ut lumen exstinguatur, aut exstinctioni proximum sit, si parum admodum suffeceris, & nostris quoque corporibus usu venire dicebat Galenus, si aut alimentum subtraxeris, aut nimis modico ea refeceris. Ex his itaque minus approbo eorum consilium, qui aut omnia corpora Gallica æqua cibi por-
tione enutriunt, aut ad extremam maciem perducunt, hoc enim crudele, & tyrannicum est, illud vero imperiti ingenii. Itaque ob oculos tibi ponito Hippocratis præceptum, condonandum esse aliquid temporis, ætati, consuetudini, ac cæteris, quorum ratio semper est habenda à rationali medico, in hac arte probe exercitato, ac pene trito.

Cibi biliosi.

Hoc loco nolebam plura inferere de ratione victus, cum medici, in morbi Gallici curatione, tot tantaque minus observent. Verum quia laborantia corpora alia biliosa magis sunt, alia pituitam magis referunt, melancholico succo redundant alia, hinc est, ut pauca quædam, pro horum varietate, scire studiosos velimus. Juvat etiam hæc recensere ob eos, quibus post morbi curationem imbecillitas corporis, & ejus membrorum facultatum læsio relinquitur. Item eorum, quibus curationem per aliquod tempus differre necesse est, consilium habendum, quo ita vitent, ut non magis luem proritent. Vitanda itaque cibaria biliosa erunt in his, quibus bilis succus redundare videbitur, tum & in cæteris ad evitandas pustulas, caries, erodentia ulcera, hoc est, ne plus justo exasperentur. Quæ ratio est, quare minus velim Aromata, cæpe, allium, porrum, mel, sinapim, siliquas, cinaræ succum, nasturtium, vina fortia, dulciaque, ac cætera hujusce ordinis, quæ quoniam medicis tradita sunt diligenter, inutile fuerit sigillatim præscribere.

Cibi pituitosi.

Qui pituitam augent, omittenda sunt in talem habitum obtinentibus, ne gummata, articuli, doloresve, ac nervorum distensiones sæviant magis. Qualia sunt fere omnia fructuum genera, præsertim incocta, uti poma, pyra, cerasa, poma Persica, cucumeres, rapæ. Rursus cum his una connumerari possunt, lac, aqua, caseus recens, pisces, juris plurimus usus, caro agnina, aves lacustres, animalium nervosæ particulae, quadrupedum alvi, intestinaque, pelles, cerebra, pulmones, omenta, medullae, spinæ præsertim, testacea, tum demum immodica saturitas, immoderata quies, glutinosarum rerum usus.

Cibi melancholici.

Melancholicum habitum prae se ferentes, aut etiam hi, qui-

quibus symptomata sunt huiusmodi, cibis abstineant, qui similem succum gignant. Huiusmodi sunt caro bubula, hircina, taurina, caprina, cervina, aprina, leporina. Salitæ carnes quoque, ac vetustæ vitandæ sunt, & pisces falsi, legumina item, & ex his maxime lentes, caseus vetus, panis furfuraceus, vina atra, brassicæ, milii usus.

Cibi concocti difficiles.

Non me piget in eo studiosos commonefacere, ut vim naturalem tueantur, ventriculi præsertim, qui ut plurimum labefactari solet. Id fiet, si ægre concoctiles cibos amoveamus. Tales sunt carnes omnes enumeratæ, anseres, anates, sues vetustæ, animalium internæ partes omnes, ova duriora, aves asperiores, oxygala, cancri, caseus vetus, farinæ, obsonia quæque, ac quicquid citra fermentum pinsum est, tum legumina & fructus, tum napi & bulbi. In quam legem veniunt cochleæ, olivæ, oryza, milium, olera, mustum, panis incoctus, vinum crassum.

Cibi mali in universum.

Ne videar, me velle, sub compendii forma, totam rationem victus perstringere, aut absque certa ratione, arbitri honorarii officio fungi, quam brevissime negotii huius rationem absolvam. Etenim per transfennam, (ut dici solet) ciborum quorundam nomina attigimus, quasi exempla rerum dictarum. Esto itaque generale præceptum, cibaria illa auferenda Gallicis, quæ crudos humores gignant, aut tenacem succum, aut crassum. Quæque violenter calfaciant, & refrigerent, aut etiam insigniter humectent vel exsiccent, sed ea instituantur, quæ temperata ratione, tenuique modo enutrient, præsertim ubi curationem morbi aggredimur. Vitanda & quæ spiritus exasperant, vias obstruunt, flatu excitant, immoderate alunt, concoctionem remorantur, ventriculum, caput, ac jecur laedunt, excrementa coacervant, facile putrescunt, alvum sistunt, distillationem cohibent, ac modo quocunque malum succum perferunt. In quo negotio absolvendo ne media in luce oberres, ad Galenum te transferas, atque alios necesse est, qui doctrina atque experientia valuerunt, quique summa diligentia rem totam de salubri victus ratione persequuti sunt. Verum ne longius justo sermonem protrahamus, ad caetera non naturalia explicanda properandum est.

C A P. VI.

De Somno & Vigilia.

Vicissitudinem Somni, Vigiliaeque, esse caloris nativi modo ad internas, modo ad externas corporis partes, revocationem quandam, explicat non tam Aristoteles in propria tractatione *de somno & vigilia*, quam Hippocrates *lib. sexto Epidemiorum*. Rursus somnum *ἀδυναμίαν* esse quandam, hoc est impotentiam sensuum, monet idem Aristoteles, qui utili, proficuoque humore cerebrum aggravat. Caeterum hic à labore pene contrarium agit. Labor enim ad carnes & articulos corrivat, somnus ad viscera, author est Hippocrates in *Epidemiis*. Somnum esse primi sensitivi refrigerationem asserbat Galenus, in *Aphorismorum interpretatione*, hoc est cerebri, quæ vaporum communicatione excitatur, cibi mansi atque ingesti occasione. Quamquam autem nocere naturæ somnus videtur, quod revocet materiam ad viscera, & in profundum cogat, emendat tamen vitium ea, quam molitur, humorum concoctione, si Galeno assentimur. Quod si laborem præstet ægrotantibus, lethale indicium esse dicebat Hippocrates, cum animalis facultatis vis male se habeat, quæ somni causa conquiescere, non laborare, debuerat. At somni, vigiliaeque modum prætereuntes æque damnari, Hippocratis verbis significatum satis video, cum ait, malum omnino esse, cum utraque modum excefferint. Gaudet enim natura mediocritate & temperatione, eadem alterationem patitur quovis immodico. Moderati somni commoda feruntur huiusmodi. Corpus reficit, distributionem molitur, sanguinem elaborat, humores æquat, dolorem sedat, vires recreat, interna fovet, curas abigit, animum instaurat, vim animalem conquiescere facit, insaniam temperat, cerebrum refrigerat, nervos madefacit, vigilias digerit, corpora calore exsiccata suavi quadam temperatione humoris irrorat, authores sunt Hippocrates & Galenus. Sed commendationem somni quære ex Aristotele, Plinio, atque Ægineta. Hic si debite, riteque peragatur, naturæ necessitati satisfacit, inopportune vero eam pervertit. Quocirca interruptus, aut impeditus, mirifice animalem vim lædit universam. Rursus in causa est, ne defatigati, cibisque multigenis referti, morbos incurrant, Galeno id mo-

A nente *lib. primo de facultatibus alimentorum*. Caeterum & somnus sua ponit incommoda, ubi modum excefferit. Nam excrementa, ne suo tempore expellantur, prohibet, corpus plus iusto refrigerat, sensus hebetat, membra torpore afficit, spiritus segnes reddit, & invalidos, cerebrum offuscat, articulos impedit, animum ad omnia facit ineptum, & elanguidum, pinguedinem corporis adducit, vitam denique morti assimilem facit, quod Ovidio visum fuit, cum hoc modo diceret. 2. *Amor. Eleg. ix. vs. 14.*

Stulte quid est somnus, gelidae nisi mortis imago?

Longa quiescendi tempora fata dabunt.

In somno observant Medici tempus, durationem, formam decubitus, insomnia, locum, cubile. A tempore laudatur nocturnus, non interdiu, Hippocratis testimonio in *præfagiis*, nec non Aëtio, & aliis. Eo vero nomine commendatur, quod naturæ monitu fiat, atque suasu, utpote humiditatem excitant, quæ somni pabulum est, tenebris & silentio intervenientibus ceu Somni ministris. Diuturnus, hoc est meridianus, improbatur ex eo, quod vigilia somni contraria excitetur potius diei siccitate, lumine, & per strepitu. Addit Aristoteles, nocturnum somnum, vigiliamque matutinam conferre ad ingenii conservationem, & bonitatem, quod & Ficinus unice confirmat. Humore autem excitari, alique somnum, præter physicam rationem, Maro quoque poetarum gravissimus his verbis significavit. *Lib. II. Æneid. vs. 8.*

Et jam nox humida celo

Præcipitat, suadentque cadentia sidera somnum.

Meridianus somnus prodesse interdum solet his, qui per vigiliam nocturnam patiuntur, cruditate laborantibus, aut fessis, item dolentibus caput, mæroreque animi correptis, denique & assuetis, in quibus major noxa ex immutata consuetudine excitatur, quam sit ipsum, quod ex somno contingere potest, detrimentum. Duratio somni esse debet, quo usque ventriculus bene coxerit, productior autem factus lædit, quod urinæ, alvique dejectionum ratione iudicatur. Itaque minus apte sentire puto, qui certum spatium dormitionis præscribunt. Frequentius tamen corpora egere octo horarum spatio arbitrantur nonnulli; alii septem malunt, sex alii. Nam æque omnes non eodem tempore cibum conficere possunt. Producendus autem, aut forte repetendus his venit, quibus impedita est concoctio ex aliqua causa, quibus minime id factum, mane surgendum erit, ac vigilandum, author est Cornelius Celsus. Si brevior somnum cogimur necessitate quadam inire, prodest parciorem cibum assumere, id asserente Galeno, argumento è contrario sumpto, quod diutius dormituri longiorem quoque cibum ingerere possumus, dicente Hippocrate, ventrem hyeme & vere natura calidissimum esse, quo tempore & somni longiores sunt, & alimenta copiosiora assumuntur. Porro illud non omittendum, conciliari somnum humidis quibusque rebus & frigidis, tum maxime, nymphaea, lactuca, piscium esu, labore, lassitudine, balneis, frictione plantarum molli, lotionibus, animi quiete & securitate, silentio, tenebris, lenioribus susurris, voce rauca proferente, recitatione diutina, neque admodum grata. Tollitur autem horum contrariis, prout sua cuique natura est. Vigiliæ vis est, ut calfaciat atque exsiccet. Hæc moderata vires corpori conciliat, calorem excitat nativum, immoderata dissolvit. Rursus morbos parit, concoctionem subruit, calorem resolvit, cerebri bonam temperiem evertit, vires dejicit, cruditates & furorem adducit. Verum ut hæc in Gallicorum usum transferamus, eos cæteris servatis, quæ servanda sunt, à meridiano somno arceamus: somnumque adhibeamus nocturnum, horarum septem, vel octo, hora post cœnæ refectionem transacta, qua subsidat cibis. Decumbant inflexa potius quam recta corporis figura, ad caloris jucundam insinuationem, cubiculo temperato, minusque vibrato solis lumine, quod orientem solem, aut meridiei reflexum capiat potius, quam cœli faciem aliam, in contiguatione positum, non in pede plano, aut sub tegulis. Cubilis probatur mollitudo, ex lana, bombyceve, improbat ex plumis. Pulvini mollis, & alti ratio commendatur ab authoribus. Sit autem decubitus in latus sinistrum, deinde in dextrum, sic enim fiet, ut hepar minus comprimat, adjuvetque ventriculum per initia concoctionis, pronus enim decubitus favet stomacho, sed obest thoraci atque pulmonibus, supinus venerem proritat, spinam lædit, renes calefacit, apoplexiam, incubonem provocat, item & nervorum resolutionem.

C A P. VII.

De Motu, & Quietē.

Ut in sanis, atque ægris corporibus, salubritatis causa, habenda ratio est de motu ac statu, ita observatione, studioque Medicorum factum est, ut qui Gallica per-

nicie laborant, maxime operam dent, ut congrue moveantur, riteque conquiescant. Plurimi etenim refert, ut diligenter accurateque horum utrumque pensitemus, quod statim fiet, præmissa brevi quadam, ut nostri moris est, anticipatione. Atque illud in primis occurrit, motum & quietem effectus esse naturæ rerum, sic Aristotele in *Physicis* definiente. Quæ sane contraria vicissim sunt, perinde atque habitus & privatio. Quocirca neque omnino inepte Poëtæ existimant, qui motum vitæ, quietem mortis assimilant, quamquam metaphoræ vitiosæ ab Aristotele in doctrinis reprehendi solent. Platonici motum magis animæ referunt, uti quietem corpori, & materiei. Plato quoque motu cantuque delectari natura nos homines, ex eo significabat, quod vagientes pueruli ploratum remittunt, si cantu permulceantur, & cunæ agitatione concutiantur. Moventur autem res aut ex toto, aut secundum partem, quarum differentiarum vim accurate disquirunt medici, ad corporis salubritatem fovendam. Etenim hi non corporum motionem contemplantur, uti naturæ illi principium est, cum id Philosophorum labor & cura esse videatur, sed uti exercitatio est vim habens alterandi, siue corpus universum, siue ejus partes. Nam magnum obtinere momentum motum & statum in tuenda, ac vitanda valetudine, vel maxime ex eo constare potest, quod Aristoteles in *problematis* comminiscitur, ubi motum facere ad rei conservationem, uti statum ad putrefactionem, ostendit. Hæc autem in nostris corporibus mutua quadam, & jucunda vicissitudine, temperanda sunt, atque alternanda. Jugis enim incessabilisque exercitatio corpus frangit, enervatque, uti assidua, diuturnaue cessatio, ipsum emarcescere facit, affertque vitia illa, ignaviam, pigritiem, torporem, desidiam, gravitatem, fœcordiam, quæ non tam corporis statum, quam animi vires demoliuntur. Exercitationi igitur, (ut primum de hac ipsa loquamur) annectunt præci, recentisque scriptores, eas differentias, maxime vulgatas, quæ ab ipsa movendi varietate oriuntur. Hæc autem sunt, ambulatio, cursus, equitatio, curru vectatio, navigatio, saltatio, lucta, disci jactus, palæstritarum exercitatio, pilæ ludus, perfrictio, labor denique utcunque. Ambulationis differentiæ sunt, longa, brevis, modica, immodica, cita, quieta, matutina, vespertina, meridiana, nocturna, recta, flexuosa, ascendendo, descendendo, sub divo, sub porticu, per loca aprica, per opaca, sub sole, in umbra, per loca calida, vel frigida, arida vel mollia. In quibus majorem minoremve consistere aut sanitatis, aut morbi causam copiose explicant Aristoteles, Hippocrates, Galenus, Plutarchus, & Aëtius, tum apud nostros Ficinus & alii. Harum quoque plurimæ differentiæ cursui adhibentur, cum cursus sit intenta ac summe cita ambulatio, hoc est celerrima facultatis motricis exercitatio. Equitationis genera plura sunt, quædam enim, præter superiores differentias, sit mutatis jumentis, ad itineris celeritatem, quædam eodem equo. Hæc autem vel molli ter equitando, vel succussando, vel cursitando etiam fieri solent. Vectio, quæ vehiculo fit, multiplex est, uti alia atque alia sunt vehiculorum genera. Nam hæc fieri potest (si libeat vetusta nomina vehiculorum afferre) Carpentio, carruca, rheda, plauistro, curru, cisio, basteria, arcera, effedo, vehia, pilento, saraco, liburno, petorito, lectica, aut quovis alio carri genere, seu biroti, seu quadriroti. Navigatio rursus scinditur in brevem, longamve. Navi, scapha, phaselo, triremi, lytriculo, crate, aut aliis consimilibus, adde lacu, flumine, mari, eoque vel tranquillo & pacato, vel perturbato, ac fluctibus æstuantem. Saltationis sunt differentiæ ante, retro, dextrum sinistrum, sursum atque deorsum, recta, in gyrum, tripudium, cujus sunt partes, accursus, retrocessus, accessio, depressio, elevatio, circumlatio, numerosa pedum modulatio. Luctæ vero, discique jactus, ac cæterarum gymnasticarum exercitationum differentias non colligo, ne rem parum commodam persequar, aut nostri sæculi hominibus parum usitatam. De pilæ ludo exstant plurima apud Galenum, in *libello de hac ipsa re conscripto*, uti de superioribus exercitationibus quædam in *consilio pro Epileptico*, tum & *libro secundo de tuenda sanitate*, commode legi possunt. Quibus etiam locis *Frictionis differentias sex* colligas licet, quæ sunt dura, mollis, multa, mediocris, aspera, levis. Laboris differentiæ plurimæ sunt, uti sunt, molam vertere, pinsare, fodere, obtundere, onus ferre, navim trahere, ac cætera id genus, quæ unico canone singula explicabuntur. Jam vero exercitationis commoda referam generatim, tum ejusdem incommoda. Hæc enim instrumentorum duritiem & constantiam molitur, ob mutuum ipsorum attritum, calorem ingenitum auget, spiritus citiores reddit, actiones roborat, deducenda in corpus validius attrahit, immutationem expeditam facit, nutritionemque feliciorum, quam Græci *ἀνάδοσιν* vocant, probamque alimoniam conciliat, quæ eisdem est *ἐντροφία*, solidarum partium firmitudinem, hu-

midarum attenuationem, meatuum laxitatem, excrementorum repurgationem, membrorum vegetationem, tollitque prohibitam transpirationem, quæ malorum multorum ac putredinis causa existit. Immodicæ exercitationis noxæ sunt, aut etiam inopportuna, hujusmodi, corpora siquidem cruditatibus referta subruit, distributionem cum ciborum in ventre, tum humorum in vasis vitiat, incoctos humores, priusquam mature concocti fuerint, in membra vitiosa distributione corrivat, à cibo nuper ingestis meatus obstruit, calorem ad extimas partes revocat, easque excrementis & cruditatibus replet, roridum corporis humorem absomit, unde citius senescimus, Aristotelis testimonio. Nunc age & quietis rationem accurate pensitemus. Quies nimia, immodicumque otium cruditates parit, calorem segnem, ac residem facit, spiritus hebetiores suggerit, corpus pene elanguidum, & morosum præstat, pinguem plus justo hominem reddit, vitiosos succos coacervat, si Galeno credimus in *lib. de cibis boni malique succi*: quietem autem & desidiam plurimam facere membrorum torporem & ignaviam, ostendunt animantia. Hæc enim robustiora, ac salubriora sunt, quæcunque in sylvis & saltibus pastum quæritant, quam quæ otio domestico, inter privatos lares, aut in stabulis aluntur. Hippocrates quoque *lib. sexto Epidemiorum* sanitatis studium esse testatur, ad labores non esse impigrum. Profert causam Plato in *Timæo*, cur exercendus sit animus una cum corpore, ad sanitatem tuendam, vitamque feliciter peragendam. Quæ ne opus nostrum remoretur, prætereunda nobis est. Monet Hippocrates, in *Epidemiis*, exercitationem præmittendam omnino esse cibi assumptioni. Aristoteles magnam partem occasionis putredinis nimie quieti otioque adscribit. Gallica ergo lue correptis, horum utrumque, motum & quietem, temperata quadam vicissitudine propono, haud despectis viribus, ætate, consuetudine, & loco. Vereor enim mutatione repentina, ac subitaria eos lædere, cum natura violenter ægreque toleret omnem ad contraria subitariam alterationem. Equitationem celerrimam prohibeo, ne oculis injuriam faciat, ex Aristotelis præscripto in *problematis*, tum renibus, atque vesicæ, quod monet Aëtius, tum ne in venerem solvantur, authore Arist. in *Politicis*. Demum, ne tumores doloresque coxendicum incurrant, quod monet Hippocrates, in *lib. de Aëre, aqua, & locis*. Quamquam autem (Aëtio authore) vectatio gestatione magis perturbare videtur humores, hoc exercitationis genus non improbo, moderatis excessibus. Lenius tamen exercet placida navigatio, & lectica, quam currus, ut videtur Asclepiadi. Equitationem laudat Aëtius, & Celsus. Navigationem Plinius, quibusdam animadversis. Omnes tamen ambulationem commendant, quæ moderata sit, ascendendo & descendendo, matutina, meridiana, stomacho neque famesciente, neque mox repleto. Cursum amoveo, capiti nocentem, & crura intumescere facientem, Aristotelis sententia. Exercitationem etiam demo, quæ partem magis quam totam movet, opinione Galeni, qui ob id fullonem atque aliorum artem improbat, parvæ autem pilæ ludum magis laudat, excipio tamen senes, quorum debiliores partes, ob earum imbecillitatem, agitandæ non sunt. A prandio labor nullus patientibus esto, sed, longa mora interjecta, mollem ac brevem ambulationem præcipio. A cœna item leniter ambulent, ob futuram, per noctis quietem, moram. Corporibus excrementosis, ut exerceantur magis tutiusque prædicimus, ad diffationem peragendam, quod Aristoteles edocet in *Problematis*. Porro qui laborantes sunt, alii præsentem curationem exposcunt, alii instaurationem, & virium membrorumque refectionem. Qui reficiendi sunt, leni, mollique motione utantur oportet, ne excitentur magis, ac subinde resolvantur. Conferet tamen loca, varietate quadam eundo ac redeundo, immutare, hoc est modo urbem repeterè, modo oppida adire, modo ruri agere, tum hortulis virentibus, obstrepentibus rivulis, amœnissimis recessibus, sylvisque comantibus oblectari. Firmioris vero ætatis, viriumque majorum negotia sint, expiscari, aucupari, venari, agellum colere, quæ felicioribus illis sæculis præci Romani observare solebant, non tam ad fœcunditatem soli, quam corporis salubritatem comparandam. Atque hæc maxime peragenda sunt his, qui humido corpore præditi sunt, vel excrementa ex alimento colligunt, vel morbi reliquiis non omni ex parte liberi esse videntur, vel animi mœrore, ob morbi sævitiem, diu confecti, proximi fuerunt ut melancholici efficerentur. Verum ut moderata exercitatio spiritus collapsos roborat, sensus repurgat, acutioresque reddit, stomacho prodest, ac tandem crasim ipsam intemperat, quod Aëtius profert, ita ineunda ratio est, ut hos præcedentibus vacuationibus, atque inedia confectos acri, vehementique exercitatione non torqueamus, ne in majoris periculi discrimen eos revocemus. Generatim omnibus fave-

CAP. VIII.

De affectibus animi.

scientibus laborem omnem amoveo, Hippocratis jussu. A
Nam inde excitatur macies, colliquatio membrorum, humidi resolutio, insensibilisque diffusio plus justo excernit, tum cibus, qui post assumitur, avidius attrahitur, quo fit ut incoctum alimentum exsugant venæ, vi naturali vitiata. Minus autem laborare impero biliosos, quam humidos. Cæterum, qui valde pituitosi sunt, vehementi labore strangulantur, vel anhelitus difficultate corripuntur, vel animo delinquant, mediocri juvantur. Ludicæ vero exercitationes, quales sunt, voce modulari, scacchis præliari, ac cætera hujus ordinis, si modo honestæ fuerint, hoc est ingenuo ac libero homine dignæ, facient potius ad animi affectiones temperandas, quam ad ipsam valetudinis rationem comparandam. Despectum autem genus est exercitii, quod honestatem nominis furripit, & bonos mores demolitur. Cum vero laborantes se domi continent, bibuntque decoctum falsæ, aut Guajaci, paucissimo illo contenti alimento, corporis exercitationem unicam adhibeo, non quidem palæstricam aut laboriosam, sed mitem ac lenem ambulationem per horam, morulis quibusdam interjectis, & quidem cum mane surrexerint, idem quoque post meridiem, ubi cibus absolute fuerit confectus. Sic enim puto contingere, ut corpus vegetum magis ac prævalidum conservetur, membra integra atque composita retineantur, animum vegetum alacremque reddamus, quod ait Galenus in his, quæ de parva spherula conscripsit. Divinum autem fuerit, si noverimus animum honestis rebus, ac corpus salutaribus motionibus, non tam simul, quam temperata ratione exercere, quod maxime agendum esse dicebat Plato in *Timæo*. Id quo modo fiat, brevitatis studio prætermittam: unumque aliud, præsentis negotio magis consentaneum, paucis expediam. Intelligo, observatione studioque majorum factum esse, ut lue Gallicam sola vehementi motione, & labore curare tentaverint, quod diffinitioni, transpirationi, sudorisque perfusioni acceptum referebant prisca illius atque obsoletæ ætatis medici. Ita efficiebatur, ut corpora bene compacta & robusta, cum primum lue tacta fuissent, sese exercerent laboribus immodicis, agros pastinando, feras venando, ligna cuneis scindendo, luctam, pilæque ludum acriter repetendo. In quam sententiam pedibus omnibus venisse Fracastorium constat, dum ille hisce verbis rem explicat C

*Hic jubeo tibi nulla quies, nulla otia sunt,
Rumpe moras, agita assiduus venatibus apros
Impiger, assiduus agita venatibus ursos,
Nec tibi sit labor, ærii cursu ardua montis
Vincenti, rapidum in valles deflectere ceruam,
Et longa lustrare altos indagine saltus.*
Profuisse multis hoc genus exercitii & laboris, experientia testimonio statim confirmat.

*Vidi ego sæpe malum, qui jam sudoribus omne
Finisset, sylvisque lue liquisset in altis.*
Colligit subinde alia laborum genera, quibus sanatos fuisse plurimos affirmat, eleganter ac poetice persuadens, vitandum omnino esse otium.

*Sed nec turpe puta dextram summittere aratro,
Et longum trahere incurvo sub vomere sulcum:
Neve bidente solum, & duras proscindere glebas,
Et valida æriam quercum exturbare bipenni,
Atque imis altam eruere ab radicibus ornum.
Quin etiam, exercere domi quo te quoque possis,
Parvam mane pilam versa mihi, vespere versa,
Et saltu, & dura potes exsudare palestra.
Vince malum: nec te fallat, quod desidis otii
Assidue desiderium, lætisque sequetur,
Tu lecto ne crede, gravi ne crede sopori.*

Quæ curatio, cum fallax sit, ex eo quod paucissimis contulit, evitanda est. Accedit, eam esse periculosam valde. Cum enim corpora plethorica sunt, labore nimio intendi, atque urgeri, non debent, athletarum, palæstritarumque more. Tum enim nescio quid aliud ex eo labore sperare possimus, quam ea incommoda, quæ Athletas sequuntur, auctore Galeno, libro quo ad bonas artes capefcendas hortatur, si modo Galeni liber sit legitimus: & in de ludo parvæ pilæ. Nam præter suffocationem, difficilem anhelitum, atque animi deliquium, facile etiam incurrere possunt apoplexiam, comitalem morbum, aut vasis in pulmone eruptionem. Sit tamen, ubi quis hoc genere exercitii veniat curandus, juvenis in primis, robustus, bene musculosus, neque corpulentus, neque gracilioris habitus, minimeque plethoricus, exercitationi assuetus, morbo non valde, hoc est crudeliter, affectus, ac per initia morbi, hoc est, ubi radices non valde firmas atque altas jecerit in viscera. Qui hæc non habuerint, ad communem curationem, quasi ad salutare certumque perfugium se se transferant.

Quo animus corpore præstantior est, eo quoque animi mores, motus, & affectiones vim habent majorem ad valetudinem firmandam, aut demoliendam, si Galeno medicorum sapientissimo credimus. Quocirca permagni interest, ut in Gallica lue detentis animi motus perpendamus, cum eos pensandos esse medicis monuerit libro sexto *Epidemiorum* Hippocrates. Horum siquidem cognitio eo pertinet, ut noxios evitemus, utiles & conferentes deligamus. Inter animi motiones, studia quoque literarum, & contemplationem, quæ per liberales disciplinas efficitur, connumerant Medici omnes, forte Galenum sequuti, qui in *medendi Methodo* non modo ea considerat, quæ in parte animæ concupiscibili, atque irascibili, *παθηµατα* resident, sed etiam in rationali. Rursus partem hanc maxime spectare medicos constat ex libris illis à Galeno editis, quod animi mores corporis temperiem sequantur, tum de vitiorum animi cognitione & auxiliis. Ab his enim pendere sanitatem, & morbos, demolitionem aut conservationem valetudinis, perspicuo colligit Galenus in libro *τρίκων*, & in his, quæ de *methodo* perscripserat. Hinc poetæ apposite, atque perpulchre finxere nomina Furiarum, habitum & tormenta, pro malis affectibus detestandis, tum Orestem & Pentheum eisdem agitato, tum Tytium visceribus vulturem alentem suis, atque alios pœnas alias dantes, ad superandos animi æstus, & perturbationes. Nec modo ex eo tantum improbandi sunt affectus, quod corporis formam & statum vitient, sed quod hominem minus sibi similem reddunt. Etenim vir divinus Plato in *Timæo* inquit, nimia gestire lætitia, aut immodico dolore angi, causam esse, ut neque intueri, neque audire quicquam probe recteque valeamus: quin imo rabies excitatur in nobis, quæ minus rationis compotes reddit homines. Sed ad Galenum revertamur, qui libro primo de *tuenda valetudine* monet, temperandos esse affectus ad salubritatem corpori conciliandam, quot quot fuerint, hoc est sive in parte animæ rationali, sive irascibili, sive concupiscibili, resederint. Plato vero ad vitæ usum humanæ formandum consulit, in omnibus servari oportere tranquillitatem animi, quæ, ut ille scribit libro septimo de *Rep.* media est inter voluptatem, & dolorem. Quo forte referri potest illud Homeri, cum Circe inducit imperantem Ulyssi, ut mediam fervet viam, navigetque inter fumum & ignem. Vetere autem communique sapientum voce, atque præscripto cautum est, ut non ignoremus, motibus animorum immodicis naturalem statum corrumpi, temperiem vitari, calorem resolvi, spiritus modo suffocari, modo dissipari, mentem perverti, sensus hebetari, firmam valetudinem labefactari, febrem subaccendi, atram bilem excitari, solitudinem prævalere, frugalem vitam concidere, opinionem vacillare, excelsum, infractumque animum tolli, cor irrequietum stimulis curarum agitari, pusillanimitatem prodire, puritatem morum, vitæ candorem, innocentiamque funditus everti, ac tandem fluctuare hominem, vitæ molestia spinosisque cogitationibus agitatum. Sed enim animi perturbationes & passionis nil aliud sunt, quam mentis æstus, & agitationes. Fiunt autem hæc, quoties animorum motus turbidi & concitati redduntur. Concitantur enim vel boni, vel mali cujuscumque causa. Unde illa nomina vulgo effluxere, ira, odium, metus, furor, lætitia, mœror, & alia. Prisca atque obsoleta vetustas, quam Platonici sequuti sunt, brevi quadam partitione cuncta genera affectuum in quatuor ordines distribuit. Hoc est in affectum boni, malique præsentis, aut futuri. Est enim dolor præsentis mali, uti futuri spes: præsentis vero boni gaudium, uti metus expectati, vel imminentiis. Cicero autem in *Tusculanis* longe majorem tradidit, ad quam perlegendam incitandi sunt, qui rem ipsam totam accurate diligenterque tenere desiderant. Gallico itaque morbo correpti, cum malam & vitiosam attraxerint intemperantiam hepatis, ac sanguinis, cumque in illis labefactari videatur calor & spiritus, læsa non nihil facultate animalis, & naturali, ceu scopulos vitent affectus, præcipue vero, modum excedentes. In primis autem timorem. Hoc enim sanguis in se ipsum cogitur, introrsum evocatus, spiritus quoque ad interna contrahuntur, uti ad eorum scatebram, & perfugium, extimæ partes inhorrent, gelidæ redditæ, ceu vitali calore destitutæ. Nam & plurimi præ timore mortui sunt reperti: quod imbecillis animulæ cuidam contigisse juveni, testatur Jacobus Foroliviensis. Ira autem fugienda est, uti pestilentia, qua sanguis excandescit ebulliens, fususque circa præcordia, cum Gallici fervore nimio & exustione laborent, sic enim inflammabuntur magis, ac arteriarum motus majores & concitiores efficientur.

Iracundia (quicquid alii voluerint negantes, quempiam hoc affectu ullo unquam tempore periisse) vidimus hominem enecatam Patavii, cui Petrucius nomen erat, ubi per injuriam quidam illi in faciem sputum iniecisset: etenim subitaria affectus vi oppressus, confestim occubuit. Verecundiam omitto, quod lenius vim animalem perturbet, nam primum sanguinem leviter cogit, mox eundem affatim extrorsum revocans facit in cute & genis efflorescere. Mœstitiâ autem præcipue abigant, tristitiamque rerum aut cogitationes, aut recordationem. In qua non conferunt sanguis & spiritus, uti in pavore cogitur, sed sensim, & quasi occulte cohibetur. Horum affectuum noxas visus est significasse Maro, cum eos in Tartari limine constituisset cubantes, hoc modo.

Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus orci

Luctus & ultrices posuere cubilia curæ.

Quod si cum magnis & præclaris rebus tenues atque exiguae sint conferendæ, nos quoque in poetâ nostris lusibus, malorum affectuum injurias & detrimenta sumus complexi, tranquillitatem etiam animorum, sub Elysi nomine ex Platonicis fontibus, poetico more exprimentes. Recitabo carmina, non equidem ad ostentationem ingenii (quod scio quam perexiguum in me fuerit semper) sed ad laboris in legendo relaxationem. Sic enim res ipsa se habet.

Adspice quos adeo vulgus putat esse beatos

Corporis aut forma, congesto aut æris acerbo,

Fascibus, aut populi plausu, luxuræ potenti:

Quos, ubi deseruere auras, & lumina vitæ,

Æterna Lethe tandem caligine condit

Atra dies, quæ facta illis & nomina delet,

Nec meritis potuere graves superare tenebras,

Nec monumenta horum seri videre nepotes.

Contra, qui ingenium claras coluere per artes

Semideumque lares, fulgentia sidera cœli,

Heroumque animas inter, sedesque beatas,

Producunt semper Diis cum immortalibus ævum.

Hic dulcem Elysium spectant, camposque virentes,

Sanctorumque patrum felicia littora, nulli

Visa homini ignavo, aut infecto labe profana.

Stat nemora & myrteta inter per roscida ludens

Gramina turba frequens, choreas ductare parata,

Pars foliis, apioque comas circumdat amaro,

Pars Tusci, Latissimæ modis, & pectine Grajo

Intentam pascit dulci modulamine turbam.

Hic sol perpetua collustrat lampade cœlum

Aureus, & nulla nubis caligine tectus

Purpureos torquet radios. Non Hesperus illum,

Humida non unquam densæ velamina noctis,

Noctivaga aut Phœbe, summo depellit olympo,

Tethidis aut vasto laxum lavit æquore currum.

Non hic ærumnæ, non vitæ incommoda mille,

Non livor, non æris amor, non dira Cupido,

Aut regni vesana sitis: non anxius hæres

Incusat tardo venientia funera gressu.

Barbaries non ipsa gravis, non horrida Martis

Prælia, non sævæ miscent aconita Novercæ,

Nec simulatæ artes, nec virus: livida Erynnis

Vipereum torquet, diris armata colubris.

Sed procul ignotis circumerrant sedibus iræ,

Furgiaque, insidiaque, dolis & amica libido,

Letalisque odii latitantia semina corde.

Denique non luctus, ultrix non littora cura

Sancta tenet, longeque absunt à limine primo

Et dolor & mæror, nec non gemitusque, metusque,

Dura fames, tabesque urens, & tristis egestas,

Tum labor & furor, & suspiria longa trahentes

Curæ hominum, insomnes curæ, quæ turbine densò

Exagitant animum, & sensim præcordia mandunt,

Non minus ac Tyti depascant viscera vultur.

Quod si nostrorum lusu licentia, nimiaque libertate, defatigatus sit lector, libet ad gaudium explicandum devenire, id enim molestiam pene omnem levabit. Moderata itaque hoc ipso utantur affectu laborantes nostri. Nam & hoc ipsum causa est multoties, ut corpora, vitæque humanæ periclitentur: tot sunt mortis viæ, tot lethi facies. Immodica enim lætitia facultatem animatam ad exteriora propellit, eam prius laxans, atque extendens, spiritusque ob meatum amplificationem, dilatationemque foras evocat. Hæ sunt illæ affectiones, quæ immodicæ fuerint, ut rationis imperio nequeant obtemperare, non modo ægritudines parere possunt, sed & mortem subitariam quam plurimis pertulerunt, valido affectus congressu prostratis, vel extinctione superveniente: quorum ex Historia petenda sunt exempla, apud Livium, Plinium, Aristotelem, Gellium, & Valerium: qui plurimos testantur præmortuos fuisse aut immodico mœrore, aut ingenti gaudio, nonnunquam & pudore ipso, repente illis occurrentibus. Alii vero, qui forte minus valido pathemate

Ac corripuntur, jugi tamen atque intenta perturbatione vexantur, sævioribus morbis laborant, quod in Aphorismis scribit Hippocrates, dicens, qui timore assiduo, diuturnaque mœstitia torquentur, necesse est, ut melancholici fiant. Cæterum & nimiam illam voluptatem damnare soleo, quam jocus ingens, & profusior risus insequitur, quod ingenitum calorem foras deducat, cumque refrigeret, atque illis generatim maxime obest, qui pituitosi sunt, & excrementosi, quique aut plethoram habent, aut paulo pinguiore sunt cæteris.

CAP. IX.

De inanitione, ac repletione.

Ad inanitionem, & repletionem recte cognoscendam, conferunt res omnes non naturales, superius explicatæ. Nam in cibo, & potu, somno, & vigilia, exercitatione, & quiete, magna pars inanitionis & repletionis posita esse videtur. Conferunt & ea, quæ Hippocrates in Aphorismis, & in *libris de ratione victus* conscripsit: tum illa quoque, quæ à Galeno edita fuere, in omnibus fere ejus operibus, præsertim in commentariis Aphorismorum *libro de plenitudine, libro quos, quando, & quomodo purgare oportet*, atque aliis locis permultis. Cæterum uti inanitio multiplex esse potest, ita & repletio potest: nam contraria inter se, totidem modis vicissim dici necesse est. Nam si corpus exinanitur fluore alvi, urinis, sudoribus, venere, vomitione, inedia, pharmaco, sputo, exercitatione immodica, insensibili distillatione, fructibus, mensibus, mariscis, sanguinisque detractione, ac cæteris hujusmodi, par ratio est, ut ex eorum oppositis repleatur, hoc est, alvi adstrictione, urinæ paucitate, sudoris inopia, castitate, ventriculi contumacia, ciborum assumptione, evacuationis intermissione, sputi prohibitione, quiete nimia, transpiratione detenta, cutis densitate, mensium, mariscarumque suppressione. Est autem repletio, quod Græci *πλεονεξία* vocant, nostri vero, modo plenitudinem, modo abundantiam: non autem idem sunt *πλεονεξία* cum eo, quod à Græcis dicitur *πλησμονή*. Nam hæc species est, illa genus. Est enim *πλησμονή* satietas cibariorum, quæ repletionis altera species est, proinde ex toto incusandus non est Leoniceus cum hoc modo Hippocratis Aphorismus transtulit, quicumque morbi ex repletionem fiunt, curat evacuatio. Nam repletionem pro satietate posuit, quæ generalis repletionis species est altera, quicquid alii adversus doctissimum virum commenti sint. Abundantiam existare duplicem, author est Galenus, in quali scilicet, & quanto. Prior est citra omnem humorem, alia vero aut cibi, aut humoris copia. Est & plenitudinis partitio alia, virium nenipe, aut vasorum: quod Galenus, & in Aphorismorum commentariis, & in *libro de plenitudine* testatur. Rursus humorum copia duplex esse potest, vel unius, vel omnium, utraque autem repletio dici potest, quamquam secundam alii multitudinem dici malint. Quæ autem est humorum multitudo, Græcis *πληθώρα* vocatur, uti quæ unius duntaxat est, ut vitiosi, *κακοχυμία*. Summopere replent, authore Celso, quies immodica, perexigua exercitatio, frequens unctio, balneum à cibo, alvus adstricta, hyems tepida, somnus profundior, mollisthorus, animi tranquillitas, cibaria dulcia, pinguiorque, dulces potus, cibus frequens, ac plenior, ita tamen ut commode concoquatur. Ferent autem exinanitionem opposita horum, hoc est exercitatio permulta, rara inunctio, balneum stomacho jejuno, alvus lubrica, hyems frigidior, somnus brevis, asperum cubile, animi perturbationes, cibaria salsa, acrida, acida & austera, potus modici atque perpauca, cibi abstinentia, victus tenuis, & attenuans, aqua calida, si quis in eam se se injecerit, calor, cursus, cita ambulatio, vomitus. In Gallico vero experientia docet, repletionem quamcumque ciborum pestem esse. Contra victum tenuem (tenuem autem pro parciore semper intelligo) unice prodesse, cum ad humores dirigendos, tum ob virtutis naturalis imbecillitatem. Nam si quis paulo copiosius alat ægrum, impedit naturæ opus, ne valide exerceatur, quod Galenus afferebat in Aphorismorum commentariis, & *libro primo de judiciis*: quoniam duabus rebus nequit ventriculus simul obeundis, valenterque conficiendis, satis esse. Adde & abstinentiam convenire ob malorum humorum redundantiam, monente Hippocrate, corpora non pura, hoc est vitiosis succis referta, eo magis lædi, quo plus nutriuntur. Et est ratio, quod advenientis alimenti copia, nequit exacte confici à calore ingenito, quin imo infectis succis depravabitur totum, reddeturque una cum illis noxium, & impurum. Minus autem his congruere laborantibus constat, qui pituitosi, pinguiorisque habitus esse perspiciuntur, cum in illis minor sit refectiois & intaurationis occasio, quo cæteris magis referti esse videntur. Neque item probatam morem illorum, qui cum Gallico affectis exhibent Guajacipotum, tantam

tam inediam instituunt, ut fere patiens exanimetur. Id enim est vires prostertere, non curare morbum. Damnat eos Hippocrates, ubi inquit, in tenui victu ægros delinquere: deinde & Galenus *libro decimo artis curativæ*: in quo loco eorum explodit sententiam, qui plenitudinem putant opportune omnem tollere, instituta tridua illa inedia, qua victum adimunt universum. Quia vero sub inanitionis nomine tota morbi hujus curatio continetur, danda opera nobis est, ut de curationis ordine modoque diligenter agamus. Ordo autem sic se habet. Cum tres dictum sit ad omnem morborum curationem perficiendam exstare rationes, & vias, nempe victus rationem, Pharmacum, & Chirurgicum opus, unde medicinæ partium trita illa nomina effluxere, quas Græci, *διαίτητικὴν, φαρμακευτικὴν, χειρουργικὴν* vocant, adhibenda in singulis hisce diligentia est, ut partes hæ probe, exacteque instituantur universæ.

Victus ratio.

Victum parciolem convenire prædiximus, non tam ratione adhibita, quam testimonio omnium, qui, duce experientia, morbum hunc ipsum curare attentarunt. Is autem maxime ex communi usu perficitur panis biscocti exhibitione, amygdalarum, passularumque, nec non Guajaci potus haustu. Cum autem ab hoc ordine, ob alienam causam illis supervenientem, discedendum sit, ad plenior paulo properare solent, hoc est, ad ova forbilia recentior edita, carnisque particulam, & panem probe fermentatum, & bene coctum. Nos autem pane probe cocto, carnisque particula utimur, sublatis amygdalis, quæ non valde sunt probati succi: idque in toto Guajaci haustu fere semper observamus.

Pharmacorum differentia.

Pharmacorum differentia, in Gallica lue tenenda, sunt primum leniens ad communes materias excernendas. Præparans, ad fluidum corpus efficiendum, hoc est, ad humores, qui peccant, concoquendos. Solvens ad evacuationem, quæ purgari oportet, hoc est, quæ morbum gignunt, aut fovent. Roborans, ad confirmandas particulas evacuatione labefactatas. Formosum faciens, ad foeditatem amovendam, procurandumque ortum sive pilorum, sive capillorum, sive etiam simul omnium. Addo & quæ vim habent tuendi hepatis, quod præsertim in morbo oblæditur membrum. Rursus quæ attenuandi facultatem nata sunt pro discussione, incisioneque crassorum humorum, quamquam hæc in concoquentia redigi possunt. Postremo quæ decocta roborant, actionemque adaugent in decoctis, singulis humoribus, pro rata eorum portione, congruentibus.

Opus Chirurgicum.

Sanguinis missio maxime opportuna erit, servatis servandis, ob causas à Galeno relatas, in *libro de curandi ratione per sanguinis missionem*. Id autem maxime efficitur jecorariæ venæ solutione, interdum vero hirudinibus, cucurbitulisque, prout casus nobis oblatus tulerit. Sunt & chirurgicam opem poscentia, ulcera, pustulæ, achores, tumores, inflammationes, verrucæ, caries, bubones, atque alia, de quibus, cum de symptomatis agemus, abunde dicturi sumus.

Curatio major vocata.

Curatio major vulgo appellata ea est, quæ vel extrema exercitatione perficitur, vel suffumigio, vel inunctione, vel decocto xl. diebus assumpto. Quæ omnia sigillatim tunc patefient, cum primam curationem, quam alii regiam, alii ordinariam, alii rationalem vocant, absolverimus: a leniente pharmaco initio assumpto.

Lenientia.

Decet, ut in aliis morbis efficitur, Gallici quoque laborantis alvum prius leniter subducere his, quæ neque violenter agunt, neque (ut dicunt) elective humores educunt, hoc est, quæ facile & leviter solvunt. Nam ex fiat præceptum, violentas ac repentinas quaslibet immutationes naturam ægre perferre. Idcirco prudenter consulit Hippocrates, oportere corpora evacuanda primum fluida facere, hoc est humores concoquere, ac vias ductusque reddere habiliores, ac maxime expeditos: id autem efficitur, ex communium materierum, quæ in ambitu intestinorum concluduntur, expurgatione opportuna adhibita. Id operæ præstabit *cassia fistula*, cujus temperatura æqualis est, pauloque humidior, quam calida, *aniso*, aut *cim-*
Tom. II.

A namomo castigata. Conveniet & *tamarindorum pulpa*, æstivis temporibus præsertim, aut in delicato biliosoque corporis habitu, quorum vis est usque ad secundum ordinem refrigerare. *Manna* quoque non improbat, cujus satis est æqualis temperies, vixque ad calidum ordinem inclinans: præsertim ubi viscera supra modum incaluerint. *Diacatholicum*, ubi robur est addendum, proderit, maxime vero aut jecinore, aut liene vitiato. Proderit & *diasena leniens vocatum*, ubi melancholicus sit factus æger, aut morbi impetu tristis & cogitabundus appareat. Quod autem *diasebesten non completum* vocant seplasiarii, hoc est, sine *diagrydio*, quodque ex *prunis damascenis* pari modo conficitur, placebit ille, ubi habitus corporis urinæ ardore, aut alio consimili vitio laborarit, hic, ubi paulo biliosior patiens extiterit. Eandem ob causam non damnatur *rosacea illa solutiva compositio*, officinis frequens, quæ rosarum fit infusione, ubi sitis infestavit patientem, fueritque ventriculus laxior, & labefactatus, solent & nonnulli horum vim interdum modice ac leviter augere, si opus fuerit, particulæ adjectione *confectionis hamech*, ubi pustulæ, aut crustæ, aut impetigines irruerint, aut melancholici succi quævis alia signa constiterint. Quamquam expectandam esse concoctionem magis consulo: sed hæc in communem medicorum usum dicta sint.

Concoquentia pituitam.

Cum nefarium sit, purgamenta corpori adhibere, absque præcedenti concoctione, una excepta materia turgescente, Hippocratis testimonio, ob causas à Galeno in commentariis Aphorismorum relatas, ob id concoquendi sunt Gallici humores ante omnem evacuationem. Primum autem pituitosi occurrunt, qui assuetis auxiliis præparari possunt, nempe *melle rosaceo colo transfuso*, *oxymelite simplici*, *serapiis ex betonica*, *lupo salictario*, *floribus sambuci*, *genistæ*, *stœchados*, ex duabus radicibus, *mentha*, *absinthio*, *eupatorio*, *artemisia*, *prassio*, *calamintha*, *hyssopo*, *glycyrrhiza*, *acetofo composito*, *byzantino ex pomis*, *thymo*, *borragine*, *buglosso*, *acetofo ex prima radice*, ex *matricaria*. Stillatitiæ autem aquæ, aut decocta, quibus contemperantur serapia, poterunt esse ex *adantho*, *betonica*, *hyssopo*, *prassio*, *buglosso*, *pulegio*, *ruta*, *mentha*, *artemisia*, *matricaria*, *asparago*, *agrimonia*, *eupatorio*, *salvia*, *fœniculo*, *sampsuco*, *rore marino*, *scabiosa*, *absinthio*, *aqua mellis*. Neque hoc dixerim, ut confertim his omnibus utamur, refugit enim natura multitudinem, paucisque lætatur rebus: sed tot congeessimus, ut discant studiosi, pituitam præparantia pro varietate partium corporis distribui oportere. Nam ex his, alia cerebro conveniunt, aliaventriculo, nonnulla hepatis, cordique, quædam pectori, & matrici. Quæ quoniam à recentioribus scriptoribus certo ordine complexa fuere diligenter, ad eorum fontes transmittendi sunt studiosi.

Concoquentia bilem flavam.

Ex serapiis, bilem flavam concoquentibus, probantur qui maxime ex *seri* & *intubo* parantur, item ex *cucurbita*, *acido citri succo*, *nymphæa*, *rosis recentibus*, *succo buglossi*, *andrachne*, hoc est, *portulaca*. Rursus ex *serapio violaceo*, *acido simplici*, *oxysaccharo*, & ex *jubis vocato*. Stillatitiæ aquæ commendantur ex *seri*, *intubo*, *cucurbita*, *solanino*, *tussilagine*, *buglosso*, *borragine*, *rosis*, *violis*, *nymphæa*, *lactuca*, *papavere*, *seminibus frigidis*, *oxalide*. Atque hæc sunt, quibus pro varietate partium corporis, & affectionis, humorisque peccantis modo, alia atque alia ratione uti solemus. Si quis autem plura in hoc genere rerum scire desideret, adeat eorum commentaria, qui de hisce sigillatim scripsere nostræ ætatis viri quamplurimi, solertes in primis atque industrii, tum etiam de medica arte bene meriti.

Concoquentia bilem atram.

Præparant melancholicum succum, ex serapiis, quod ex *lupulo* conficitur, ex *stœchade*, ex *betonica*. Rursus ex *byzantiis vocato*, *epithymo*, *fumaria*, *borragine*, *buglosso*, *oxymelite scillitico*, e *pomis*, e *thymo*, e *mentha*, e *sapa*. Ex stillatitiis vero humoribus ad hunc usum spectantibus hi sunt, *liquor ex lupulis*, *borragine*, *buglosso*, *thymo*, *epithymo*, *fumariaque expressus*, aut *destillatus*.

Sanguinem depurantia.

Notum est quantopere aliis in locis nobis laborem intulerit quæstio illa sane quam difficilis, de febre sanguinis vocata. Nunc autem, cum à præsentī explicatione res omnino distracta videatur, sat fuerit monuisse studiosos, ut constanter existiment, sanguinem carere rebus conco-

quentibus, ob eam sane causam, quod ille non putridus A efficitur, uti cæteri humores, sed ubi corrumpitur, desinit esse sanguis, & mox bilis atra, aut flava, pro putrescentis partis qualitate, tenuis inquam, aut crassæ ejus particulæ, efficitur. Sed careat licet ipse concoquentibus, eget tamen interdum depurantibus auxiliis, quoniam citra omnem putredinem compertum est, eum turbari sæpius, atque infici posse. Neque hoc valde alienum esse constat in his, qui Gallico malo laborant, quando per ejus morbi initia sanguis commaculetur contagione adhibita, absque putredinis minima quidem nota. Convenit itaque puriorem reddere sanguinis substantiam *serapiis*, & *liquoribus ex borragine paratis*, nec non *buglosso*, *fumaria*, *absinthio*, *lactuca*, *soncho*, *lupulo*, *succo rosarum*, *cichoreo*, *adantho*, *sero lactis*.

Bilem flavam evacuantia.

Non inepte dicunt, qui purgantia medicamenta ajunt esse in duplici genere constituenda, nempe sub mediocriter, aut valenter purgantibus pharmacis. Primi generis sunt lenientia vocata, hoc est, quæ leniter alvum subducunt, quæ tamen, adaucto pondere, in vehementer evacuantia facile abire possunt: quando & *cassiam fistularem* compertum fuerit interdum usque ad sanguinem solvisse. Hæc autem mollia medicamenta, vel simplicia erunt, uti quæ nunc dicta est *cassia*, *manna*, *succus rosarum*, *pulpa prunorum damascenorum*, nec non *amarindorum*, *pulvis, qui senæ dicitur*: vel erunt ex pluribus condita, uti *diacassia cum manna*, aut quæ cum foliis, vel sine foliis senæ parantur. tum etiam lenitivum simpliciter acceptum, & lenitivum è *manna*. Est & sub hoc genere, quod vocant, *diasebesten non solvens*, ac *diaprunum compositum non laxans*, rursus & quod officinæ *diacatholicon* appellant. Hæc autem omnia, quæ dicta sunt, ad leniendam alvum, aut molliter vacuandam, inventa ab eorum authoribus fuere: existimantur & valere in omni delinquenti humore: atque ob id communes indifferentesque medicinæ vocantur. Ego autem malim concoctionem morari, atque alvum solvere, si opus est, aut *cassia*, aut *manna*, aut etiam *clystere*. Aliud quoque est medicamentorum genus, quod valenter solvit: quod item rursus duplex dicitur, hoc est simplex aliud, aliud compositum. Utrumque autem horum, singulis humoribus, pro rata portione distinguendum est, hoc modo. Nam quæ simplicia bilem flavam educunt, usu, atque observatione diuturna adhibita, hæc sunt, *rhabarbarum*, in secundo ordine calidum, & siccum, ejus vitia corrigunt, *croci*, *spica*, *schoenanthi*, ac *vini odorati permixtio*. *Manna* (neque miretur quispiam, quod lenientia medicamina inter solventia connumerentur, cum hæc, pro mensura alia atque alia, possint utramque suscipere facultatem) quæ æqualis est temperamenti, ad calidum tantillum vergentis, & secundum humidi participationem, primi ordinis esse dicitur, quæ etiam corrigitur suis emendantibus, nempe *cinnamomo*, *aniso*, *caryophyllo*, *fœniculo*, interdum & *mastiche*. Bilem quoque solvit *scammoneum*, tertio ordine calfaciens & siccans, quod *diageodion* fit, cotoneo malo emendatum. Item & *amarindi, sero lactis madefacti*: tum *aloë*, cujus item in tertio ordine exalfaciendi, atque exsiccandi facultatem existare compertum est. Composita medicamenta, flavam bilem purgantia, sunt *Diaprunum solvens*, *rosatum*, è *succo rosarum*, è *psyllio*, *diacarthamum*, *rosatum cum rhabarbaro*, *rosatum cum turbit*, hoc est *thapsia*, è *dactylis*, *solidæ* & *mollis substantiæ*, *confectio hamech major vocata*, *Elefscoph sive Episcopi medicamentum*, *diaturbit cum rhabarbaro*, *diacatonem*. *Catapotia*, (vulgo pilulæ) *aggregativa*, de *assajeret*, de *eupatorio majori*, de *fumaria*, ex *hiera simplici*, ex *aloë* & *mastiche*, sine quibus dicta, *stomachica Mesuæ*, ex *quinque myrobalanis*, *aurea*. Nemo autem putet, me tam multa congestisse, ut liber excrescat: sed hæc desiderio juvandi incitatus, ac ne tandem servati ordinis filum, quod in aliis factum est, interrumpam, tot & tanta in medium adducere non recusavimus: quod & in cæteris humoribus nos facturos esse, omnino pollicemur. Quo modo vero, hæc in lue Gallica sint adhibenda, paulo infra, cum de hac re agetur, latius, apertiusque legentibus constabit.

Pituitam solventia.

Mollia medicamenta, quæ pituitam pellunt, ea sunt, quæ cum utraque bile communia habentur: de quibus paulo ante dictum fuerat. Quæ autem valentius ac magis pituitosum humorem attrahunt, quamquam nonnulla ex his cum bile flava communia esse possunt, ea quoque vel simplicem, vel compositam habent consistentiam. Ex simplicibus sunt, *agaricum*, quod primo ordine calefacit, secundo exsiccant. Emendatur, si quod in eo vitium re-

fidet, *zingibere*, & *sale*, cui *gemma cognomen est inditum*. *Turbit*, cui facultas est calefactoria in tertio ordine. Reprimitur *zingibere*. *Colocynthis* succedit, in tertio itidem ordine, calidæ & siccæ facultatis, cujus vis infrenatur *mastiche*. *Cnicus sive carthamus*, cujus semine utimur ad alvum solvendam. *Tithymali*, qui rebus odoratis commode parantur. *Emblica myrobalana*, tantillum frigida, & in primo ordine sicca: nec non & *bellerica vocata*. *Euphorbium*, secundo ordine calefaciens, & exsiccans, cujus vitium castigant, *anisum*, *spica*, *mastix*. *Hermodyctylis*, primo ordine calidi & sicci: corrigitur eorum impetus, *spica*, *mastiche*, *lactis sero*. *Elaterium*, hoc est succus concretus ex sylvestri cucumere, asininio vocato, quod tertio nempe ordine calfacit, & siccant, *tragacantho* addendum, quod noxiam ejus vim retundit. *Serapinum*, cujus *rutæ liquor* acrimoniam hebetat. *Mezereon*, quod *myrobalana*, & *portulacæ succus* moderantur, item & *sativi intybi liquor*. *Lathyrus*, quam vulgo *cataputiam majorem*, aut *mirasolem* vocant: cujus grana, ad ciendam pituitam, numero vii. aut viii. comeduntur, authoribus B Actuarius, ac Dioscoride. Horum quoque granorum vim noxiam, odorato aliquo semine mitigarem. *Opopanacem* tandem his addo. Ex compositis medicamentis, eundem usum præstantibus, sunt hæc, quibus officinæ pene omnes, in Italia præsertim, refertæ sunt, *diaphœnicum*, *pulvis turbit ab Avicenna confectus*, *catharticum imperiale*, *hiera pachii*, *hiera lagodion*, *hiera picra composita*, *hiera picra cum agarico*, *hiera picra simplex*, *diacarthamum*, *diaturbit minus*, *majusve*, *diaturbit cum rhabarbaro*, *elefscoph*, *benedicta laxans*, *compositiones*, quæ dicuntur *Indum majus*, & *minus*. Præter hæc sunt *catapotia aloëphangina*, *assajeret*, *arthritica*, *aggregativa*, *benedicta*, *cochia*, *fœtida*, *lucis*, *mastichina*, *imperialia*, *stomachica*, sine quibus, de *mezereo*. Quæ item sequuntur, eadem facultate prædita, de octo rebus vocata, ex *quinque myrobalanis*, ex *aloë*, & *mastiche*, è *serapino*, è *sarcocolla*, è *colocynthide*, ex *euphorbio*, ex *agarico*, ex *hermodactylis*, ex *hiera simplici Galeni*, ex *hiera cum agarico*.

Atram bilem ducentia.

Quæ leviter admodum succum melancholicum attrahunt, sunt lenientia illa, cum bile flava, & pituita, communia: neque id, ceu male orsum retexere, necesse est. At quibus acriter solvendæ atræ bilis facultas indita est, si simplicia fuerint hæc numerantur, *myrobalana Inda* primo ordine frigida, ac secundo sicca. *Senæ officinis*, quam alii *Theophrasti coluteam* esse suspicantur, calida aliquantisper, & sicca in primo ordine, lætatur *zingiberis* societate, & *sale fossili*, cui *gemma nomen exstat*, item *caryophyllorum*. Interdum roboratur, *aniso*, *dauco*, *fœniculo*, *cinnamomo*, *passulis*, *aqua mulsa*, *macere*, *cardamomo*, *palmarum fructibus*, *floribus buglossi*, prout cuique ex opportunitate, occasioneque obiter oblata, sibi agendum videbitur. Præter hæc ad eundem scopum pertinere videtur *epithymum*, tertio loco calefaciens, & secundo siccans. Corrigitur *sale vel Indæ*, vel *gemmae*. Commencium patitur *olei amygdalarum dulcium*, *myrobalanorum*, ac *mellis*. *Lapis lazuli*, calidus in secundo, siccus in tertio ordine, *rosacea* abluitur. *Armenius lapis*, cujus temperamentum in primo ordine calidum est: paraturque *liquore stillatio rosaceo*, cui grata omnino est *suavis odorati- que vini permixtio*. *Polypodium*, cujus vires moderatur *anisum*, *zingiber*, *cinnamomum*, *caryophyllum*, atque alia odorata. *Elleborus niger*, cujus vitium reprimunt, quæ nuperrime dicebantur, adde & succum mali cotonei, quo maxime his utuntur temporibus officinæ. Ex compositorum vero genere pharmacorum sunt, *pulvis senæ præparata*, *confectio hamech*, *diaseña*, *diacatholicon*, *cassia cum foliis senæ*, *lenitivum de manna vocatum*, *diaturbit cum rhabarbaro*, *hiera pachii*, *catharticum imperiale*, *tragæa laxativa*. Ex hac etiam classe observatum est, non tam ratione, quam experientia, existare *catapotia è colocynthide*, è *fumaria*, *Inda*, è *lapide cyaneo*, officinis *lazuli* vocato, è *lapide Armenio*, *lucis minoræ*, sine quibus, è *quinque myrobalanorum generibus*. Non defuerint, fat scio, qui cavillantes hanc nobis propositam enumerationem improbarint. At sciant studiosi, me non hæc scripsisse, eo sane consilio ac spe, ut omnibus placerem, tum quia id *ἀδύνατον* est, tum quia ingenui est animi, quibusdam cupere ut displiceat, vulgaribus præsertim, atque his, quorum nec sana mens, nec rectum esse judicium solet. Quæ tamen ratio meam in hanc mentem, ut ita scriberem, impulit, ea potissimum fuerat, ut quisque paratis copiis, ac veluti classibus medicamentorum, quibus passim ac popularum laborantium habitum naturamque pertinere videbuntur. Nam Gallicus morbus, quod sæpe dictum est, nullam refugit intemperiem, nullam corporis constitutionem, ac nul-

nullam tandem humorum qualitatem: quoniam passim videmus hac lue sanguineos & biliosos periclitari, uti melancholicos atque pituitosos. Item morbum illum se se, (uti medulla singulis ossibus inserta, atque intrusa conspicitur) cunctis humoribus, pro modo & ratione cujuscunque redundantis succi, conjungere, trahereque in suum consensum plenitudinem qualemcunque, hostiliter cum ea conspirans, ad sanitatis profligationem parandam. Quamobrem in evacuandis corporibus ea labe affectis plurimum operæ impendere oportuerit, in miscendis medicamentis, quæ non solum Gallicam exustionem tollant, sed foventes humores excernant. Quia vero in usu positum est, ut, alvi solutione adhibita, universi corporis vires roboremus, nosque secundum eandem viam, ac rationem, ut in cæteris observatum est, progredientes, quam brevissime hanc eandem partem absolvemus.

Roborantia medicamenta.

In habitu pituitoso, ex simplicibus congruere comperitum est, *asarum, betonicam, salviā, stæchadem, myrobalana, præsertim emblica, bellerica, & chebula*: vulgatis enim nominibus utor, ad usum prospiciens. Aromata autem illa, quæ insigniter calefaciunt, vitanda omnino sunt, ob causas alio in loco adhibitas. Quamquam non defunt, qui compositis medicamentis audacter nitantur, cujuscunodi sunt confectioes aromaticæ permultæ, *theriaca, mithridatium, conditura anthos, quæque ex betonica, aut salvia, aut stæchade paratur confectio, officinis conservæ appellata*. In biliosis commendantur ex simplicibus *rosa, viola, myrobalana citrina, corallia, ebur, santali, semina frigida, citrii mali, & oxalidis*. Ex compositis, *saccharum rosaceum, è buglossò, è borragine, violaceum*. Melancholico vero humore imperante, simplicia medicamina erunt *lapis lazuli, armenius, margaritæ fragmenta gemmarum, citrium malum, citrea, hoc est, melissa*. Composita, *saccharum buglossò, aut borragine confectum*, tum aromata, quæ condituram illam, *diarhodon* vocatam, constituunt.

Pro tuendo hepate in quocunque Gallice laborante.

Speciatim remedia adhibenda, ad robur virium, ex communi fere usu dicta sunt: quæ vero generatim in quocunque Gallice affecto sunt observanda, ea erunt, quæ pro tuendo hepate, contemperando sanguine, sunt exhibenda. Porro ex simplicibus, quæ ad eam facultatem pertinent, sunt *scordion, cichoreum, cucurbita, malum citrium, melissa, buglossum, filix, borrago, rosa, viola, santali, lupus salictarius, vulgo lupulus*. Ex compositis deligunt confectioem paratam ex *saccharo rosaceo, violaceo, ex boragine & buglossò confectò, bolo armenia, succo concreto scordei, cucurbitæ, & cichorei, succo glycyrrhizæ*, adduntque *ligni Guajacæ scobes, atque corticis contusi ramentæ*. Præter autem hepatis fovendi, contemperandique rationem, non improbarim consuetudinem, quæ nobis in hoc genere mali superioribus annis semper observata fuit in hujus curatione morbi. Nam qui eo infestantur, tractu temporis crassos humores sibi conciliant, atque obstruentes, sive caloris nativi imbecillitate quadam, sive crudorum succorum multitudine. Ob id itaque illud sibi auxilii videntur exposcere, ut attennandi, incidendique sint, qui eo genere vitii delinquant humores. Talem usum præstabunt *oxymel simplex, scilliticum, serapium ex hyssopo, & acidum compositum, atque diarhodon*. Sunt & roboranda omnium laborantium decocta, quæ ore assumentur, modico aromatum usu, ob causas ante explicatas parce vero hæc admixta gratum in primis potum reddent, deinde & salutarem. Proderit itaque in aquis decoctis, quibus serapia conficiuntur, addere exiguam aut *piperis, aut cinnamomi, aut caryophylli* particulam, adde & *corallorum, & citrii mali cum semina, tum corticem*: muliere ita affecta, *nucis moschatæ* modicum quiddam adhibeo. Commendare solent alii (atque id non injuria) cordialia vocata medicamina: ad quem usum ea spectare afferebat Ficinus, superioris ætatis vir doctrina singulari, amabilique rerum varietate ornatus. Is enim in his libris, quos *de triplici vita* conscripsit, mirifice probat, in cordistuedi ratione prodesse *myrobalana, aurum, argentum, ebur, corallum, pretiosos lapillos, radices beenias, succinum, rosas, citrii semina, santala, coriandrum, myrtum, zedoariam, lignum aloës, citrii corticem, caryophyllum, nucem moschatam, macerem, olibanum, mastichem, doricum, salviā, zingiber, cinnamomum, crocum, moschum, ambram, & marathrum*. Verum hisce temporibus tanta habetur reconditarum rerum copia, nostrorum hominum industria illustratarum, quæ alios paulo ante latuerant, ut deridendus sit, qui rivulos adeat, ubi fontes perpetuo featurientes emanant. Si itaque vis cordis, sive tuenda

fuërit, sive refocillanda, non deerunt ad hunc usum confectioes permultæ aromaticæ, fomenta, linitiones, pastilli, pulveres, rotulæ, sive trageæ, succi, liquores odoramenta, condita, sacchara, atque antidota, ex veterum atque novorum hominum fontibus petenda. Montanus, singularis, atque excellentis doctrinæ vir, cum quo sæpius, dum viveret, publicas habui tum de lue Gallica, tum de aliis affectibus consultationes, serapium condidit in hac re magnopere commendatum, quod nonnulli juniores medici, post depravatam illam formam, qua circumferebatur, (quasi Montani manes parentantes) adgermanam lectionem, candoremque suscipiendum restituerunt. Hoc autem, non tam pie, quam humaniter eos fecisse existimo, cum eorum, qui de præclaris artibus bene meriti fuere, laudis studiosi esse teneamur, sintque rerum bonarum, atque usui excogitarum, legitimi auctores recognoscendi. Verum, qui hujusce medicamenti compositionem restituere contendunt, diligenter animadvertant, Montanum haud illam adhibuisse in solius atræ bilis succo redundantibus, ut forte illi sunt arbitrati, sed in omni Gallice laborante. Cum enim unumquemque hoc genere morbi affectum judicaret (uti & nos facimus) exultis scatere succis, fierique melancholicum, ob id Montanus illam serapii formam edidit, quæ recipit *myrobalana omnia, in aqua fumariæ madefacta integro diei spatium, quibus addit polypodium, folia senæ, epithymum, glycyrrhizam, caryophyllos, citrii semina, ellebori atrii cortices, efficiturque ex his decoctum, ad artis normam: demum illi adjungit serapium ex fumariæ, & corticibus citrii*. Horum autem pondera, quilibet suo arbitrio adductus, poterit è recentiorum libris desumere: quando etiam vix medicinæ professores eos esse judicem, qui pondera, & rationes, doses vocatas, non plene noverint, tantum abest, ut eruditi sint dicendi. Vini quoque excellentis confecturam edidit Antonius Musa Ferrariensis, vir præstantis doctrinæ, summæque eruditionis, qua per aliquot dies in Gallice affectis utitur, post actam, atque etiam, si opus est, repetitam purgationem. Hæc vini confectio accipit *folia senæ, atque ejus folliculos, polypodium, myrobalana omnia, agaricum, rhubarbarum, macerem, mastichem, gummi arabicum, lignum aloës, fumariam, epithymum, ellebori atrii cortices, zingiber, atque hæc omnia per bene contrita, in vino odorato, vel etiam Cretico, sinit per totum diem noctemque madescere: quibus addit borraginem, buglossum, rosas, violarum, ac citrii mali flores*. Fracastorius Veronensis, qui in poetica dicendi felicitate, studioque celestium rerum, causam præbuit, ut nostra ætas parum majorum ævo nostrorum invideret, cum de contagiosis morbis differeret, fateretur plerisque jam peractis vacationibus solo vel *theriacæ, vel mithridatii* usu, saluti fuisse restitutos, cum hæc medicamina præcellentem teneant facultatem in curanda contagio, initio morbi præsertim. Quod sane dictum, uti non improbo, ob eximiam hujusce viri testificationem, ita cum nunquam Gallice laborantem sanari eo genere præsidii viderim, vehementer asserere non audeo. Si vero lentos ac crassos humores redundare forte vidisset Fracastorius, statim peccantem materiam concoquebat, rebus calefacientibus, atque attenuantibus: ob idque afferre solitus est *serapium ex oxymelite, melle rosaceo, è præssio, è betonica, è calamintha, è lupulis, ex epithymo, ex hyssopo, atque aliis hujus ordinis. Aquas addebat, iridis, enulæ, epithymi, agrimonie: parabatque decoctum, ex feniculo, apio, pulegio, origano, pimpinella, carduo benedicto, cucurbita, chamadry, scordeo, dictamno, thymo, betonica, schœnantho, verbenæ, siderite heraclea, amomo, & agallocho*. An vero usus calidorum adeo medicaminum conveniat in eo morbo, qui summam sibi hepatis & sanguinis exustionem consociat, viderint alii. Sed mirari quoque non desino, cum vir tantus esum quoque calidiorum ciborum commendavit in Syphilide, ait etenim ille.

At tibi si ex horto victus, mensæque Deorum
Sunt animo, atque olerum simplex & inempta voluptas,
Non mentha virides, non læta sisymbria desunt.
Intybaque & toto florentes frigore sonchi.
Et Sia fontaneis semper gaudetia rivis.
Et thymbræ suaves, & odoriferæ calaminthæ.
Lætæ meliphylla, & riguo buglossus ab horto
Carpantur: plenisque ferax erucula palmis,
Atque olus, atque rumex, & salsi gramina crithmi.
Ipsa lupum dumeta ferent. hinc collige primos
Asparagos, albæ asparagos hinc collige vitis.

Forte ea ratione defendi potest hæc medendi ratio, quod calefacientium rerum usus frigidorum temperatur accessu. Nam quis non videt, hisce carminibus, quasi tessellatum opus, quibus calida cum frigidis semper immiscentur. Ut inde suspicari possimus, id non temere, sed data opera virum hunc ita jussisse, forte ubi resides ac lenti coacervati fuerint succi. Id quam sæpe accidat, perspicuum magis

est, quam ut comprobari desideret. Parant alii *confecturam ex saccharo rosaceo, violaceo, buglossaceo, borraginaceo, bolo armenia, succo scordii, cichorei, aromatibus trium Santalorum, diarhodonis, corallis, mithridatio, ligni Guajaci cortice in pollinem redacto, ac serapio è corticibus citri, sive rosato recenti, vel alio consimili*, his debita, opportunaque ratione adhibito.

CAP. X.

De curatione morbi Gallici, partim ratione, partim experientia, inventa.

Exercenda quoque methodus est, in curatione Gallici affectus, ea ratione, quæ cum à communibus fontibus medicæ artis hauritur, tum ab his, quæ usu atque experientia compertæ sunt, præceptionibus. Quocirca absoluta rerum omnium partitione inchoata, sic dicendum est, singula capita dividentes. Curatio hujusce morbi, in universum quadruplex est: exercitatione corporis, suffumigio, unctio, aut his, quæ per os ingeruntur. Exercitatio rursus dividitur in violentam & moderatam. In eam, quæ insensibilem diffilationem provocat, aut etiam sensibilem, per sudorem. Rursus, qua totum, vel pars exercetur. Ante vel post cibum, corpore vel vacuato, vel repleto. Suffimenti vero partes sunt, particulare, universale. Totius corporis inquam, aut partis cujuscumque. Moderatum, immoderatum. Ex materia benigna, aut maligna, quam nonnulli venenosam etiam vocant. Rursus suffitus, aut per pulveres, aut per solidiorem formam, quam pillulas dicunt, efficitur. Unctio itidem duum generum erit, è rebus levioribus, hoc est, quæ tolerari facillime possint, aut validioribus. Per os vero assumenda, duplicia vocabuntur, vel medicinæ, vel cibi. Medicinarum vero aliæ erunt ratione, aliæ empirica experientia inventæ. Ratione compertæ sunt, lenientia, concoquentia, solventia, roborantia, formosum facientia, adde & opus omne chirurgicum. Experientia comparatæ sunt, lignum quod coquitur, quod multiplex est, sanctum sive Guajacum, heptechen domesticum. Item radix China. Salsa perilia. Præcipitatum. Tot enim sunt horum genera. Cæterum ratio victus erit duplex (quantum ad præsens facit institutum) parcius, aut mediocris.

CAP. XI.

De exercitatione laborantium.

Quonam modo salubris exercitatio sit Gallice laboranti proponenda, abunde in ea parte differuimus, ubi de motu & quiete sermonem feceramus. Nunc autem sufficiat dixisse, multos sanitati fuisse restitutos, sola hac exercitatione perpetuis motionibus comparata. Quamquam eam periculo non vacare, medici omnes constanti asseveratione dixerunt. Sed & illas sibi conditiones requirit, ut corpus patientis sit juvenile, robustum, exerceri assuetum, musculosum potius, quam pingue, carnosum magis, quam macilentum, purum, non malis succis refertum, vacuum, non purgandum, per initia morbi, non autem eo jam altius infixio, & progressum agente. Qui aliter agendum permiserit, se vel imprudentem extare, aut etiam artis imperitum intelligat: nam sævissima evenire symptomata miseris laborantibus solent, quibus nec tuto, neque facile, cum voluerit, opem ferre possit.

CAP. XII.

De suffumigandi ratione, per digressionem quandam.

Suffitum diximus secundum locum tenere in curatione Gallica. Porro, qui hoc genere auxilii utuntur, exsiccationem procurant totius corporis, si universalem suffumigationem adhibeant, uti partis, si particularem moliantur. Item benigna facillique ratione id præstant, ubi levis sit exsiccatio tractanda, contra ex venenosis rebus parabitur, ubi altius hærentem morbum propellere voluerint. Hujus medicamenti facultates sunt, corporis ductus ac transitus aperire, aperiendo penetrare, penetrando alterare, alterando contagium sistere viscera detergere, per nervos qualitatem cerebro & spinali medullæ impartiri, cordi per pulmones & arterias salubrem vim ferre, uti per venas jocinori. Interdum vim habet, ut ventrem solvat, sæpius vero, ut plurimam per pulmones materiam, nec non per os, fauces, & linguam, excernat. Utcunque vero ipsa hæc curatio se habeat, animadvertere oportet, eam passim damnari, uti incertam primum, deinde & gravem, periculosamque. Nam & ulcera doloris plena in ore, faucibus, palato, & lingua parere sæpius assuevit, estque capiti, ac pectori permolesta. Quod suo maximo pe-

riculo experti sunt, qui vel difficulter spirant, vel destillatione corripuntur. Sunt qui velint, bifariam hanc ipsam tutius exhibendam esse curationem, vel ubi sæva adsit oculorum lippitudo, quæ Græcis est *οφθαλμία*, vel ubi periculum infamiae imminet, hoc est, ubi defluvium capillorum & barbæ veremur, quod fit in viris sane quam illustribus, aut excellentem quempiam ordinem ac dignitatem adeptis. Verum hæc mihi rationes parum constare videntur. Nam si damnandus est suffitus, quia capiti obest, cur lippitudini convenit? Quod si huic symptomati auxilium certum præbet, cur non item aliis affectibus capitis? Accedit, quod hæc, quæ per suffumigium fit, expurgatio ad caput excrementa conducit, quo fit, ut humores eo corrivet, quo affectio ipsa suos attrahit humores, unde augeri lippitudinis causam necesse est. Postremo quis non videt in omni immodica vacuatione spiritus animales vim pati, fierique sensum omnium imbecillitatem? quamobrem & visum pati videmus in his, qui hoc genus auxilii susceperunt: itaque minus in lippitudine par est, ut suffumigemus. Quod vero additum est ad evitandam aliorum infamiam, certe id artis medicæ non est, sed ad civilem pertinet considerationem: aliud enim est medico officio uti, aliud aliorum cultum dignitatemque tueri. Neque etiam in eo immorabor, ut in dubium revocem, an fumigandi ratio fuerit ab antiquis authoribus, an nostri sæculi hominibus, tradita. Etenim hanc ipsam fumigationem fuisse in usu veterum constat Hippocratis testimonio, qui fumigia jubet esse paranda ex odoratis rebus, ad pestilentiam fugandam. Hinc illa apud priscos emanarunt, pro fumigii alimento, *laurus, juniperus, rosmarinus, salvia, thus, myrrha, mastix, terebinthina, myrtus, rosa, santala, camphora, cortices pomorum, mala granata, aqua rosacea, acetum, vinum odoratum, cupressus, cedrus, lignum aloës, atque alia sexcenta*. Hinc illud de Circe Virgilianum, *Lib. VII. vs. II.*

*Dives inaccessos ubi Solis filia lucos
Assiduo resonat cantu, tectisque superbis
Urit odoratam nocturna, in lumina cedrum.*

Id autem ab Homero sumpsisse constat Maronem ex eo loco, qui libro *Odyssæ* v. vs. 65. Calypsus Nymphæ specum describit, his verbis.

*πῦρ μὲν ἐπ' ἰχθυόφιν μέγα καίει, τηλόσε δ' ὀδμή
Κέδρε τ' ἐν κείλοις, θύα τ' ἀνὰ νῆσον ὀδῶδες
Δαμομένων ἢ δ' ἐνδον ἄοιδα γὰρ ὅπῃ καλῇ,
Ἴσον ἐποιομένην, χρυσείη κερκιδ' ὕφαινεν.*

Quæ nos, utcunque potuimus, his verbis, Romana reddidimus.

*Illa foco incendit flammæ, olet insula longe
Arenti cedro, & Thii perspirat odorem
Ardentis. nec non jucunda voce canebat
Hæc eadem, aurato percurrens pectine telas.*

Fumigationem existisse in usu apud eos, qui magicis incantationibus operam dare consueverant præter Theocriti testimonium, ex illis Virgillii verbis constare potest, quæ leguntur in Pharmaceutria, hoc modo. *Ecolg. VIII. vs. 64.*

*Effer aquam, & molli cinge hæc altaria vitta,
Verbenasque adole pingues, & mascula thura.*

Rursus ex illis vs. 82.

Sparge molam, & fragileis incende bitumine lauros.

Sed & Apes suffitu curare docet Maro *lib. 4. Georgic.* Nec miretur quis, quod ab hominibus ipsis, ad Apum curationem progrediamur, quando hoc genus animantium, æmulari videatur quasque hominum actiones, quod Poëta gravi atque eleganti complexus est carminum contextu. Ait ille *lib. 4. Georg. vs. 264.*

*Hic jam Galbaneos suadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus ultro.*

Sed ad medicorum suffimenta revertentes (cum & alia pro luxu, atque deliciis invenerint prisci illi Romani, quibus cubicula, mira quadam suavitate odoris, replebant, tantaque jucunditate fragrantia reddebant, ut Sabæis, Arabibusque minus inviderent, si Plinio credimus) dicimus hæc esse, quæ à Græcis *θυμιάματα* vocantur: Suntque exhalationes ab igni factæ, occasione præstita à rebus, quæ sensim ac paulatim in halitum & vaporem resolvuntur, qui corporum meatibus concipiuntur, atque illa salubriter afficiunt, si moderata ratione adhibeantur. Verum, cum lues Gallica magnus morbus esse dicatur, constat, suffitus leviores haud illi opem tribuere, vehementiores autem obesse plurimum. Quod si peragendi sint, observanda omnino erunt illa, ne corpus sit elanguidum, neve Cachymum, item non senile, aut macilentum, neque fluori alvi, destillationi, difficultati anhelitus, peripneumoniæ, tussi, aut alii thoracis vitio, obnoxium: quicquid *libro 7.* scripserit Ægineta. Res autem, quibus Empirici utuntur, in fumandis patientibus, ab eisdem in duo genera dividuntur, benignas scilicet & venenosas. Benignas vocant, quæ non valde corpus exsiccant, aut immutare possunt.

Hæc

Hæc autem sunt odoramenta fere omnia, uti *castoreum*, *ladanum*, *calamintha*, *styrax*, *thus*, *mastix*, *erysimum*, *tussilago*, *salvia*, *sampsucus*, *Gallia moschata*, *rosmarinus*, *macer*, *myrrha*, *caryophyllum*, *cinnamomum*, *lauri folia*, *lignum aloës*, *moschum*, *ambra*, *pulvis cyprinus*, *cortex mali citrii*, *spica nardi*. Proxima sunt dictis *nux moschata*, *carabe*, *santala omnia*, *schœnanthum*, *camphora*, *astarum*, *cortices mali odorati*, *belzuinum*, *gummi hedera*, ex quibus modo pulvis carbonibus inspergendus conficitur, vel cum *resinâ terebinthina* pastillos conficiunt, ad eundem usum. Qui vero ex re maligna, ac venenosa, suffimenta componunt, hi utuntur *cinnabare*, *myrrha*, *thure*, *maftiche*, *aloë hepatica*, *sandaracha Arabum*, *styrace sicca*, *belzuino*. Interdum vero cum *cinnabare* commiscunt *sandaracham Græcorum*, *myrrham*, *thus*, *lignum aloës*, *ladanum*, *ammoniacum*. Sæpius vero prædictis addunt *auripigmentum*, *præcipitatum*, *maftichem*: ex quibus vel pastillos, vel pollinem conficiunt igni cremandum, aut carbonibus inspergendum. Horum suffituum validiorum, si quid est, quod venenosam habeat facultatem, (ut certe obtinere satis constat) id tribus rebus duntaxat acceptum venit referendum, nempe *cinnabari*; *sandarachæ Græcorum*, *auripigmento*. Quocirca Fracastorius *Lib. III. de contagiosis affectibus*, cum Syphilidis, hoc est Gallicimorbi, curationem aggrediretur, temerarios ausus Empiricorum rejicit, idque non injuria. Etenim hi uti sunt audaces, & ad omnia aliorum pericula parati, sic suffituum auxilia facile proponunt, miserabiliter corpora torquentes, eorum præsertim, qui valetudinis recuperandæ studio flagrant, quicquid est periculi, hilari animo pertentare, atque aggredi, magnopere cupiunt. Neque unquam scribit ille, tali se genere medicamenti usum fuisse, quamquam in Syphilide certis in casibus admittat id auxilii posse tentari, his verbis.

Hinc alia inventa expediam: quæ tristia quanto

Sunt magis, hoc tanto citius finire labores,

Ærumnasque mali poterunt

Paulo vero post medicaminis adjicit compositionem, cum inquit.

Sunt igitur styracem in primis qui, cinnabarimque

Et minium, & stimmi agglomerant, & thura minuta:

Quorum suffitu pertingunt corpus acerbis,

Absumuntque litem miseram, & contagia dira.

Fallax autem & permolestum esse hoc ipsum medicamenti genus, ex his, quæ sequuntur, ostendit.

At vero & partim durum est medicamen, & acre:

Partim etiam fallax: quo faucibus angit in ipsis

Spiritus, eluctansque animam vix continet egram.

Quocirca totum ad corpus nemo audeat uti

Judice me.

Excipit autem nonnullos casus, in quibus si non tutius, minus tamen periculose fumigio utimur.

Certis fortasse erit utile membris

Quæ Papulæ informes, chironiaque ulcera pascunt.

Cæterum qui velit formam cubiculi cognoscere, pro suffitus parandi ratione, item quæ linteamina ad illud opus agendum requirantur, quis situs, modusve manendi in his, qui halitum suscipiunt, quæ eorum debeat respirandi ratio, quis ignis, quive carbones, quæ clausura velorum aut papilionum, rursus quanto illis tempore sit fumigatio exhibenda, quotve diebus fumandi sint, quæque cibaria eo tempore convenient, quis potus, qualis exercitatio, ac demum quæ restanare laborantes valeant medicamenta, eorum commentaria adeant, qui de Empirico usu solliciti fuere, quique curiosi dum sunt, optant diligentes videri. Hæc autem nos consulto omitemus, cum rationali, optimoque medico, sit hæc medendi ratio perpetuo fuenda.

C A P. XIII.

De modo inungendi eos, qui Gallica lue detinentur.

Ungendi ratio uti vetustissima, ita quoque in nostræ ætatis usum recepta est, licet alia atque alia ratione adhibita. Etenim corpus inunxisse oleo veteres, constat ex eo quod in certaminibus, palæstricisque exercitationibus, ac lucta, oleo deliniri congregientes assueverant. Romani deinde non tam rerum, quam deliciarum, domini, thermas publicas & balnea construxerunt, quibus homines lavarentur, inungerenturque. Id autem in sanitatis tuendæ partem a priscis medicis positum fuit, cum per sudorem vacuatio, ac post illam, quæ per oleum fit, refectio magnum habeat ad sanitatis custodiam momentum. Quo autem pacto balnea in varias dividerentur cellas, calidariam inquam, frigidariam, tepidariam, ex Vitruvio quilibet cognoscere potest, item quomodo fornicatis tectis, concameratisque locis uterentur veteres ad denudanda primum corpora, deinde ad sudorem large educendum, lavandof-

A que homines in labro, rursus ad sudorem detergendum strigilibus, ad eum usum paratis, ac tandem ad ipsam unctionem adhibendam, oleo è gutto perfuso, partim ex Galeno *lib. X. Therapeutices*, partim ex aliis scriptoribus constabit, qui de partibus sive thermarum, sive balneorum tractare copiosius. Quantum autem ad præsens attinet institutum, illud non ignorandum est, Balnei partes III. exstare, si Galeno credimus, quorum primam *ἐκρὸν θάλασσαν*, vocat, hoc est siccam testudinem. Secundum constat fuisse piscinam, in qua lavabantur, quam lavacrum Latini vocant, & Cicero in familiaribus labrum. Tertia pars frigidum solium appellabatur, eo quod frigida in ea lavarentur. Quarta erat locus, in quo detergeretur sudor, atque etiam inungerentur. Quintus autem Cecilius, majoris Plinii nepos, ubi suarum ædium delicias commemorat, aliam partem præter hæc Galeni quatuor addit, quæ ordine cæteras anteit, in qua exuebantur homines, ac vestimenta reponebant, quamque tepidarium Romani vocare: Græci vero *ἀποδυτήριον*, quod illic exspoliarentur adeuntes. De hac vero parte, quia ad sanitatis rationem nihil attinebat, ne quidem verbum Galenus fecit in *decimo libro artis curatricis*: cum alias diligenter & accurate fuisset persequutus. Cæterum pars illa, quæ sicca dicta fuit testudo, à Vitruvio calidarium nominatur, ab aliis sudatorium, à Græcis *ὀπάκουσον*, Martialis eam quoque Latonicum vocat. Lavacrum vero, quod Piscinam Plinius junior interdum appellat, ab aliis calidum Solium, Vas balnei, Cisterna, Alveus & Lacus dictum est, id autem à Romanis modo ligneum exstrui, modo ex ære, nonnunquam etiam ex pretiosissimo marmore, satis constat ex vetustissimis Romæ ruinis, quæ publice visuntur hodie, tum etiam de loco in locum posse illud ipsum transferri, facile ea Ciceronis verba testantur, in quibus, ad Terentiam uxorem scribens, eam admonet, ut labrum si in balneo non fuerit, det operam, ut sit. Quam partem Galenus *ἐμβασιν* vocare assuevit, hoc est introitum. Verum balneorum veterum figuram, ac verissimam imaginem restituit, nostro ævo Gulielmus Choulus, atque alii antiquitatis studiosissimi, quibus curæ fuit, ut collapsæ vetustatis monumenta in lucem revocarentur. Licet & illud addere his, quæ dicta sunt, ad aliorum usum, præsertim qui rerum antiquarum studio oblectantur, Balneum fuisse à quibusdam hoc nomine vocatum, quod curas abigat, & animi propellat affectus, idque Homeri testificatione adductis, qui hoc ipsum voluisse vitius est, cum diceret, *Odyssææ Lib. X. vs. 361.*

Λῆε δ' ἐν τρίποδος μεγάλου.

Ὁ φρέμιος ἐν κάματος θυροφθόρον εἶλετο γῆραν.

Quia vero veteres in more posuerunt, ut Balanos incenderent, ob id volunt alii Balnea fuisse dicta *ἀπὸ τῶ βαλανῶν*. Partes Balneorum geminas exstitisse, ait Julius Pollux *lib. VII.* hoc est *ἐχάρακον*, καὶ ἀλειπτήριον, Escharam, & Alipterium. Est autem Alipterium idem, quod unctuarium, ubi post sudationem inungebantur corpora. Vasa autem Thermarum, eodem authore, fuere Aryballus, Aritæna, Pyelus, sive theca. Major autem lacus, piscinave, in qua natantes plurimi æstuabant, quadam veluti similitudinis ratione, Oceanus vocabatur Lampridii testimonio. Labri vero pars, à Vitruvio schola dicta fuit, quæ ab aliis occupabatur, qui circumstantes præstolabantur, hoc est qui lavacrum ingressos, cum priorem locum pro tempore usurpassent, commode circumspiciabant, extremæ labri oræ inhærentes. Cæterum balnea ea ratione constructa reperio, ut interdum per fenestras totius diei solem amplissime exciperent, quædam autem, quæ Blattaria dicebantur, non item. Res autem eo devenit, ut illis obscuris, ac perangustis Romani uterentur, inquit Seneca, cum ea, nisi tenebricola essent, calida minus exstare existimarent. Hinc balneator dictus, qui ex eo loco quæstum caperet, cui, qui lavarentur, pro mercede quadrantem solverent, author est Seneca, & Horatius *Lib. I. Sat. III. in fin.*

Dum tu quadrante lavatum

Rex ibis.

Detestatur autem Seneca tantam balneandi licentiam, non solum ob incredibilem thermarum sumptum, sed etiam ob corporum detrimenta, quæ illa miserabiliter consequerentur. Nam decoquebantur nimio calore adeuntes, immoderateque sudatione exinaniebantur, mox in aquam mergebantur, quasi tartareis poenis, & suppliciis affecti. Hinc Martialis *lib. III. Epig. 7.* ridiculose balneatorem elixum vocat, ubi de quadrantibus loquitur, hoc est de illius mercede.

Quos dividebat balneator elixus.

Romanos autem, post ablutionem, deliniri consuevisse, ostendit Plutarchus, quod passim etiam testatur Galenus, qui ad corporum curationem, sanitatemque tuendam, id genus exercitationis quam sæpissime proponit: ac post illum Cornelius Celsus, atque alii memoriæ prodiderunt.

runt. Quia vero ea est humanarum rerum conditio, ut, A soluto rationis fræno, eo loci perveniant, ut ab exiguis initiis ad mediocritatem tollantur, mox ab illa ad supremam perditamque licentiam rapiantur, sic veterum quoque luxuria à minimis orta principiis, mox sensim adaucta, ad prodigiosum quendam excessum sublata videtur. Nam pro oleo, quo inungerentur membra ad salubritatem comparandam, tot unguenta pretiosæ existimationis reperta fuere, ut regum opes tanto vix sumptui viderentur posse sufficere. Item à privatis, angustisque balneis, ad tantam publicarum thermarum magnitudinem devenerunt, (quod Ammianus testatus est *lib. XVI.*) ut illæ provinciis pares viderentur. Nam earum parietes magnis pretiosisque orbibus radiantes effulgebant, Alexandrinis marmoribus, & Numidicis crustis distincti. Camera vitro intuebantur absconditæ. Loca omnia circumquaque operosis tessellis, vermiculato ordine, & circumlitione varia, ad picturæ æmulationem intextæ, suspiciebantur. Piscinæ Thasio lapide, quo vix minima templi pars decorari consueverat, circumdatæ, corpora excipiebant, diuturna sudatione decocta, & elanguida, sæpius etiam fere exanimata. Aqua (ut inquit Seneca) argenteis epistomis effundebatur. Statuæ innumeræ, ingentesque columnæ solas delicias sustinentes, & ad ornatum, luxumque merum collocatæ visebantur. Solum, quod pedibus calcarent, ex gemmis constructum spectabatur. Quod si quis extremam, ac perditam illorum temporum luxuriam, qua Romani in exstruendis thermarum ædificiis abusi sunt, copiosius intelligere cupiat, Senecam in primis lectitet, mox utrumque Plinium, atque alios plurimos. Sed veniam dabunt nobis studiosi, si paulo digressi fuerimus, cum de inunctione tractaturi, de balneis tam multa dixisse voluerimus, ut fere antiquitatis memoriam scribere, vel ipsam Historiam texere videremur. Id autem factum est eo consilio, ut intelligant legentes, hanc quoque vetustatis partem ad medicum usum quam maxime pertinere. Balneo itaque, corporis inunctione prisca ætas, quo diximus modo utebatur. Hæc autem uti satis constant legentibus Galeni *librum decimum Methodi*, ita quonam pacto corporis unctio sit administranda, ostendit *libro secundo de tuenda valetudine*. Neque illud aspernari debere existimo, inungendi corporis occasionem à meatibus nostræ cutis, quos etiam Græco nomine poros dicimus, ortam fuisse. Nam si cutis continua existisset atque uniformis, nihil sane usus præstare posset adhibiti linimenti præparatio, præsertim ubi corporis internas partes alterare contendimus. Medici itaque cupientes hepar corrigere, sanguinem castigare universum, ac totam contagii Gallici maculam delere & morbum ab radicibus funditus extirpare, *linimentum ex hydrargyro* excogitaverunt, quod chymistæ *Mercurium*, populari autem voce *argentum vivum* appellant medici. Cæterum ut *hydrargyrum* facilius unguenti formam suscipiat, admiscet *suillam axungiam*, *butyrum*, *terebinthinam*, *styracem liquidam*, *thus*, *myrrham*, *masticem*, *iridem*, *aristolochiam*, *gentianam*, ac cætera hujus ordinis. Quod si velint mitem esse unctionem contenti sunt his quæ diximus. Si vero violentius, validiusque deliniri voluerint addunt *nigrum veratrum*, *sulphur*, *nitrum*, *succum enulæ*, *opiique*, *adhibita particula aceti*, item *oleo laurino*, & *rosaceo*. Ne autem laborantium vitæ ex hoc medicamenti genere periclitentur, præcepta illa in animo custodienda subscribunt, corpus, priusquam linimentum assumpserit, exactissime vacuari debere, neque tantum sanguinis detractione, verum etiam pharmaco purgante, idque non semel tantum, sed bis, aut ter, atque amplius, si opus fuerit. Rursus & illa jubent observanda, ut inungendus stationem, aut locum calidum habeat, sit robustus, vires sufficiant, ætatem agat floridam, non valde macilentus, inungaturque semel in die, & mane horis v. ante prandium, secundum singulas partes, excepto capite & pectore, voluntque id fieri continuatis diebus decem. Neque putant, patientem abstinere debere ab usu ovorum recentium, jusculorum, & carniū laudandarum, item à potu vini meraci, atque odorati. Quod si os eorum intabescat, exulceratione correptum, mandant statim adhiberi *lac*, *aquam hordei*, *decoctum malvæ*, *glycyrrhizæ*, *lactucæ*, *solani*, *portulacæ*, *tussilaginis*, *diamorum*, *serapiū rosatum recens*, & *mel rosaceum*. Cur autem *hydrargyrum* talem ac tantam vim, potestatemque obtineat, eas causas referunt, quod facultatem habet causticam & exurentem, ut pote, quod igneis tenuissimisque particulis constet, quæ ubi à calore nativo nostrorum corporum ad actum provectæ fuerint, aptæ efficiuntur, ut plurimum calefactæ, vel ex propria vi, vel caloris ope nativi, exurant contagionis seminaria, proprietatemque illam causticam intro perferant, qua densiores materiæ molliuntur, subtiliores vero resolvuntur omnes. Hanc voluisse curandi rationem Fracastorium, satis in ejus Syphilide constat. Quod ne temere dixisse videamur, aut

falsam alicui opinionem adscripsisse, quo nihil ineptius aut turpius excogitari potest, referam loca ex secundo libro Syphilidis. Primum enim illum voluisse, tutiorem, ac magis in usu positam esse curationem, quæ fit unctione, quam suffitu, constat ex illis verbis, quæ statim fumigatione absoluta, & ab eodem damnata, sic leguntur.

Argento melius persolvunt omnia vivo

Pars major.

Hactenus hydrargyri usum, suffitui anteposuit. Mox hunc ipsum laudibus extollit.

Miranda etenim vis insita in illo est.

Vivi autem argenti efficaciam physica ratione comprobatur his verbis.

Sive quod id natum est subito frigusque caloremque Excipere, unde in se nostrum cito contrahit ignem.

Paulo post ad occultas rerum proprietates subterfugit, ceu ad sacram anchoram.

Sive aliam vim fata illi, & Natura dedere.

Compositionem vero hydrargyri cum aliis rebus ostendit, cum ait.

Haud fallax medicamen. cœptaque primum

Misceri argento fluitanti axungia porcæ

Mox etiam oriciæ simul adjuncta est terebinthi,

Et laricis resina aeris. & sequentia.

Hortatur laborantes, ut eorum corpora finant inungi, dicens.

His igitur totum oblinere atque obducere corpus,

Ne obscœnum, ne turpe puta, per talia morbus

Tollitur, & nihil esse potest obscœnius ipso.

Excipit autem caput & pectus, cum inquit.

Parce tamen capiti, & præcordia mollia vita.

Non esse inungendum ultra decimum diem, per id significat.

Hæc tibi bis quinis satis est iterasse diebus.

Auxilii hujus difficultatem & duritiem explicat hunc in modum.

Durum erit: at, quicquid tulerit res ipsa, ferendum est.

Salutem autem certam inde laboranti pollicetur:

Aude animis, tibi certa salus stans limine in ipso

Signa dabit. liquefacta mali excrementa videbis

Affidue sputo immundo fluitare per ora.

Cæterum, per easdem rationes damnari potest inunctio, quibus etiam improbatum fuere suffitus. Accedit, quod nemo visus est exacte sanatus hoc genere auxilii, aut saltem diuturno tempore. Nam aliis tertio fere anno transacto, aliis quinto ad summum, rursus ferus illi hostis bellum indixit, caputque truculentius gliscere, ac sævius vexare patientem: præter illud quoque detrimenti, quod permultis attulit hoc, quod jam institutum fuerat, medicamentum. Ut jam liceat hoc modo ratiocinari. Inunctiones in lue Gallica administrandæ vel erunt mites, vel violentæ. Mitioribus non auferri morbum omnes consentiunt, vehementioribus periclitari multos, experientia testatur, itaque nullis inunctionum generibus est confidendum.

C A P. XIV.

De his, quæ in Gallica affectione per os assumuntur.

Diximus in his, quæ præcesserunt, assumpta per os duum esse generum, medicamenta, & cibos. At medicamina vel erant à ratione profecta, vel ab ipsa inventa experientia. Quæ autem ratione ducuntur, ea omnia diligenter complexi sumus in ea parte, quæ de inanitione, & repletionem differuit. Nam eo loco dicebatur quo ordine, quave methodo sint Gallice laborantes vacuandi, habita ad humoris peccantis qualitatem consideratione, qui cum lue consentit. Nunc autem de his medicamentis sermo habendus est, quæ ex ipso experientiæ sinu effluxere, quæque longo usu comperta sunt, ad hujusce morbi profligationem consequendam. Ex quibus alia erunt certa, & opportuna, alia autem incerta & periculosa, quædam autem veluti media. Voco autem certa medicamenta ligni Guajaci primum, deinde falsæ periliæ potus. Incerta autem, nec periculo vacantia, uti *præcipitatum* vulgo appellatum. Media autem sunt, uti haustus decocti, quod ex ligno *Hetechen* (si modo id haberi possit) conficitur, aut *radice China*, aut *olivaastro*, & *junipero*, vel alio domestico ligno, ad hunc usum adhibito. Sed initium capiamus ab *hydrargyro præcipitato*.

C A P. XV.

De vivo argento præcipitato, quod per os assumitur.

Argentum vivum, hoc est hydrargyrum, è fluido ære, in otiosum ac residuum pulverem verti humanæ solertis

tia atque indaginis opus exstitit. Cum autem hoc modo paratum est, jam non amplius hydrargyrum, sed præcipitatum, chymistica voce, à Medicis nuncupatur. Paratur autem multis modis, hoc est alia ratione, quod nonnulli copiose sunt persecuti. Nos autem consulto hanc partem præteribimus, cum de re venenosa, parumque utili, quin imo periculi ac detrimenti plena, parum solliciti esse teneamur. Accedit, quod hæc tractatio chymistica est magis, quam medica: itaque chymistarum scripta non sunt referenda, sed potius rei vim & facultatem pensitemus, ut inde studiosi intelligant, recte ne, an perperam, hoc medicamentum salutem possit languentibus polliceri. Ego autem sic reor, à præcipitato abstinendum non minus esse, quam à quacunque alia veneni assumptione. Quod si quis casu aut forte sanatus fuerit, hunc ipsum una cum mille aliis conferamus, qui eo genere remedii, exulceratione intestinorum correpti sunt, vel vasis in pulmone eruptione laborarunt, vel in hydropem prolapsi sunt, aut alias exitiales ægitudines subiere. Quamobrem siue ex eo pastilli formentur, siue catapotia, siue etiam tenuissimus pulvis conficiatur, rectius exstare judico, ut illius usum omnino evitemus. Verum de hydrargyri temperamento, naturaque, non modicas exstare controversias inter scriptores reperio. Quorum plurimi arbitrati sunt inter illa medicamenta esse reponendum, quæ antidota vocantur. Contra alii venenum esse verius dicendum. Item calefaciendi facultate præditum esse alii, alii frigidam vim obtinere contendunt. Res autem eo loci devenit, ut quilibet ex ea, quam sequitur, opinione illius usum vel laudet, vel improbet. Nam qui illud antidotum esse voluere, maxime exhiberi posse contendunt, siue extra adhibitum, siue per os ingestum. Qui venenum dici malunt, hortantur homines ad illius abstinentiam. Qui calidum esse fatentur, volunt id inunctione acceptum posse contagii Gallici seminaria exurere: uti hepatis exustionem auferre, qui frigidum illi temperamentum injungunt. Qui partes tenues habere recipiunt, hi calidam obtinere vim, ac facile permeare corpora dijudicant. Contra, quibus videtur crassioribus esse particulis præditum. Jure autem dubitatum fuit de omnibus his, quæ dicta sunt, cum probabiles hinc atque illinc rationes scriptorum adducantur. Etenim afferentes ejus temperamentum indicare, antidotum esse, ad experientiam confugiunt, quando illud constare apertissime fateantur, non modo corpus non interimere, verum etiam multas tollere affectiones, non modo virilem ætatem agentium, sed & puerorum. Idcirco tantum abesse volunt, ut inter venena connumeretur, quod etiam minus efficaciter agit, quam *mithridatica confectio*, cujus usum pueruli ferre non possunt, cum tamen hydrargyrum ferre possint, lumbricis ascaridibusque vexati. Tum etiam his, qui ileo laborant, teste Ægineta, optimum ajunt exstare medicamentum. Contra autem dicentes, id esse omnino venenum, ea ratione utuntur, quod hoc sævissima pariat symptomata: quod interdum enecat: quod ejusdem sit efficaciam cum *myfi*, *sorry*, & *chalcantbo*: quod hoc ipsum voluerit Dioscorides: quod denique comburat interanea, erodatque tactas ab eo particulas. Addimus & nos non levem illam conjecturam, quod, quæ ex eo artificiosa conficiuntur, venena sunt lethalia. Etenim quis nescit ex hoc uno & *sale ammoniaco* à chymistis fieri *argentum sublimatum*? quod haustum ventriculo adhæret statim, ac paulo post ejus tunicas ad interitum usque corrodit & lacerat. Item ex eo *cinnabaris* artificiosus, una cum *sulphure* permixto, conficitur: qui rursus enecat assumentem. Dixi autem artificiosum, factitiumque cinnabarem, quoniam & mineralis alter reperitur, qui naturæ opera producit, de quo paulo post sermonem habebimus. Accedit quod, qui hydrargyri caveas exercent artifices, illud ipsum effodientes assueti sunt linteolo, aut consimili re alia os, naresque occludere, ne frequenti anhelitu vapores illius attrahant, quoniam eo maxime lædi compertum est. Quin imo ferunt tractu temporis eorum membra fieri trementia, & imbecilla, sæpius etiam ad omnia invalida ac segnia, interdum & dentes illis concidere universos, quod certe haud in aliam causam referri potest, quam in venenosum halitum, à maligna illius substantia perspirantem. Quo autem pacto hominem enecat, ostendit Dioscorides *lib. v. rei medicinalis*. Etenim suarum partium pondere (inquit ille) interanea frangere, ac dissipare compertum est. Nec obstat, quod dicitur, aliud esse hydrargyrum naturale, aliud factitium, quoniam utrumque genus venenosum, atque exitiale esse, idem author testatur. Indicat & noxiam ejus, mortiferamque qualitatem cinnabaris naturalis societas. Nam qui caveas, unde illud educitur, diligenter observarunt, argenti vivi mineram ajunt esse non leviter rubram, ac permagni ponderis, quæ mox eruta, tenuissime teritur, deinde ignis vi, atque impetu exprimitur. In quibus item caveis, una cum vivi argenti minera,

Tom. II.

A permixtus est lapis, gravioris ponderis, coloris rubri, non admodum durus, qui totus fere manante hydrargyro scatere videtur, atque hunc: cinnabarem nativum, & mineralem vocant: cujus item defossiores halitum & vaporem nequeunt ultra quadriennium sustinere: nam ægri pariter fiunt, ac tremebundi. Itaque ex his omnibus facile colligunt, venenosam hujus mixti substantiam, noxiumque temperamentum. Galenus autem in hujus essentia pervestiganda anceps, brevisque admodum fuerat, quod aperte constat legentibus *lib. viii. de simplicium medic. facult.* Nam primum se ignorare ostendit naturalis hydrargyri productionem, cum dicat id parari tantummodo, uti *arugo*, *libargyros*, *psoricum*, & *similia*: deinde an interimat devoratum, an exterius adhibitum, se nondum periculum fecisse subjungit. Nisi hæc verba velimus hunc habere sensum, ut velit Galenus id omnino interficere, sed ambigat an devoratum, an externe adhibitum, interimat. Id autem alii viderint. Aëtius vero *sermone xiii.* constanter asserit enecare, eodem sane modo, quo argenti spuma: quin imo & consimilem curationem expectere, ubi absorptum. Lac item asininum, recens multum, haustum, vomitioneque rejectum, illi prodesse testatur, uti & in aliis quibusdam venenis, sæpe observare consuevimus. Quod etiam Æginetæ visum est esse dicendum, si quæ ab eo scribuntur *lib. v.* legerimus, tum etiam quæ *lib. vii.* apud eundem authorem scripta reperiuntur. Nam argentum vivum ægre in medicinæ usum accommodari ostendit, quod veneni speciem referat: quamquam exstitisse quosdam ait, qui hoc ipsum in cinerem concrematum, at cum aliis rebus immixtum, colicis atque iliosis epotum propinaverunt. Quod uti non improbat, ita nec laudat Ægineta. Adducor itaque, ut credam venenis potius quam aliis esse connumerandum. Neque obstant, quæ in adversum ferebantur. Etenim id sanare homines, Gallicamque perniciem tollere, constanti animo pernegandum est. Illud certe contingere potest, uti permixtione aliarum rerum minus noxiam vim exercere possit: nam & alia exstant venena, quæ vel in modica quantitate exhibita, vel frenantibus eorum vim castigata, nihil inferant detrimenti, ac citra omnem læsionem, expultricis virtutis impetu propellantur, nec obexiguam illorum morulam, qua in interaneis resident, suas exercere vires possint. Eo quoque spectare videntur Pauli verba, qui iliosis & colicis prodesse ipsum retulit, sed concrematum inquit, & aliis rebus, speciebus, permixtum. Quamquam neque hoc dixisse Æginetam ex proprio sensu satis constat: neque hunc usum omnino probare videtur. Nec minor ea est existimanda difficultas, quæ hydrargyri temperamentum quærit, num calidum, an frigidum sit. Nam frigidum exstare putantes, urgent primum his rationibus confisi, quod pondere gravitateque sui non exigua frigidum sit dicendum. Item ex ea, quam actu perpetuo obtinet, frigiditate inseparabili, hoc ipsum colligere non desinunt: tam ex aqueo illo fluore, quem incessabili agitatione diffuere conspiciamus. Accedit, quod argentum vivum est materia una cum aliis omnibus metallorum generibus sociabilis, habetque cum illis veluti *συμπάθειαν* quandam, hoc est consensionem: atque ob id à Physicis, & Chymistis modo radix, modo origo cæterorum metallorum dici solet. Id autem non fieret, inquit, si actum haberet, & caliditatem insignem, nam quæ calore excedunt, aliorum commercium respuunt, contra quæ frigida sunt, ad resistendum aliis inepta videntur, unde & magis miscentur, quod in aqua aperte quilibet intueri potest. Sed & Avicennæ visum fuit, ipsum frigiditas parere ægitudines, tremorem, lethargum, resolutionem, convulsionem, & similia: quo fit, ut omnino frigidum habeat temperamentum. Postremo idem sensisse adstipulantur, cum solo pondere & gravitate voluerit intestina dilacerare: erosionem autem, & aliis caloris actionibus enecare dixisset, si venenum est calidioris consistentiæ. E diverso stant alii, dicentes illud calidum esse putandum, quia exulcerat, & erodit, quibus inhæret, corporis particulas. Tum etiam eodem modo obesse ajunt, quo & argenti spuma, immo & eisdem auxiliis sublevari eos, qui illud devoraverint, perinde atque illi, qui spumam argenti potaverint, authoribus Dioscoride in primis, deinde Aëtio, & Ægineta: Ad extremum Physicas rationes addunt, quod argentum vivum ab indefinente motu nunquam vacat: quo fit, ut jugis ille & incessabilis motus non alia fieri ratione possit, quam vegeti cujusdam caloris, requiescere nescii, ratione. Rursus id calidum exstare confirmant ex eo, quod coagulari non potest, quæ autem sic se habent, calida dici debere necesse est, quod ipsi Aristotelis testimonio comprobant *lib. iii. Meteorologicorum*. Hactenus eorum sectam secutus sum, qui calidam facultatem illi adscripserunt. In quam sententiam constat præstantis doctrinæ viros, quamplurimos venisse, qui vivunt, quorum nomina ex eorum monumentis, præclarisque lucubrationibus, satis illustria sunt. Fuit & hu-

A a a

jus

jus eximius opinionis cultor Fracastorius, cum de hydrargyro sermonem haberet in his libris, quos de morbis contagiosis conscripsit. Sed & in Syphilide eandem hoc modo tueri partem visus est, cum de eo loqueretur.

Miranda etenim vis insita in illo est.

Sive quod id natum est subito friguse caloremque

Excipere: unde in se nostrum cito contrahit ignem

Quodque est condensum humores dissolvit, agitque

Fortius, ut candens ferrum flamma acius urit.

Sive acres, unde id constat, compagine mira

Particulæ nexuque suo, vinculisque soluta

Introrsum, ut potuere seorsum in corpora ferri

Colliquant concretâ: & semina pestis inurunt.

Contrariis autem rationibus occurrere non admodum difficile est. Etenim hujus gravitas non frigido elemento accepta referenda est, sed partium densitudini. Deinde ea, quæ actu frigida sunt, necesse est potestate talia judicare. Rursus neque hujus fluor aqueus dicendus est, nisi in re seria poetice translationibus uti velimus. Erit itaque motio & agitatio quædam, naturæ & substantiæ illius adhibita, quæ formam argenti vivi, specificam vocatam, consequitur. Quod vero consensionem habeat cum aliis metallis, id profecto non efficit, ut frigidum ex eo sit dicendum, sed quod cum illis naturalem habeat amicitiam, qualem & plurima alia obtinent in natura, quæ nihilominus frigiditatis sunt expertia. Forte id convincerent adversarii, si, cum miscetur hydrargyrum cum auro, argento, ac cæteris metallis, facile in eorum substantiam converteretur. Contrarium autem evenire docent Chymistarum perpetui miserabilesque conatus, nam hi pertinaciter suo inhærentes proposito, totum ævum conterunt, ac tandem oleum & operam (quod dici solet) amittentes, & ad instar Sisyphei saxum volventes, aut cerebri ægritudine aliqua corripiuntur, aut summa egestate vitam miseram agunt. Quod item Avicenna dixerit, frigidas parere hoc ipsum ægritudines, certe id verum esse pronunciamus, testimonio etiam adhibito eorum, qui foveis metallicis operam dare consueverunt, quod etiam in superioribus satis demonstratum fuerat: verum illud effici potest ex diuturna illa inspiratione noxi vaporis, qui cerebrum repleat, atque, ipso calefacto, in causa sit, ut à toto corpore etiam attrahantur materiæ, quæ multitudinis ratione obstruant, ac nervos afficiant, quibus animalis functio vires suas exercet: indeque affectiones illæ emergant. Cum autem ajunt Dioscoridem dixisse, sui gravitate & pondere enecare, cum frangere & dissipare interanea videatur, id profecto admittendum est, nam ab eodem veneno varia possunt contingere symptomata. Quocirca & hoc ipsum ponderis impetu, hoc est partium densitate, poterit id molestiæ parere: poterit & corrodere, vi causticæ facultatis. Quod autem hoc Dioscoridi non adverteretur, indicat quod subdit auxilium, nam lac jubet plurimum esse potandum assumpto hydrargyro, cujus causam videntur asserere Paulus, & Aëtius, qui eadem cum argenti spuma parere symptomata videntur, quæ exulcerando, inurendoque interimit. Sed hæsitabit quispiam ex eo, quod à nobis dicebatur, hujus partes densiores esse, crassiorisque substantiæ, cum potius tenuissimis videatur constare particulis. Nam qui caveis metallorum incumbunt, telluris viscera contrectantes, ajunt, hydrargyrum commode recondi marsupiiis, è corio confectis, cum ex aliis loculis, vasisque facillime dilabatur, effugiatque continentem materiam. Id autem iudicio esse videretur, minimas habere, atque exiguas partes. Hic vero dicendum est, illud habere diversas partes, quorum aliæ densiores sunt, ac magis crassæ: aliæ facilius sui tenuitate dilabuntur. Atque hæc causa sunt, ut una cum vapore halituque diffiantes, metallorum artifices lædant, uti antea prædiximus. Hinc etiam liquet, Avicennam minus recte damnaſſe Galenum, ac Dioscoridem, qui libro rei medicinalis v. assererat: Argentum vivum suarum partium pondere exitium parere, intestinorum fractura producta. Nam de ejus gravitate sensus judicat, quæ ex partibus oritur sulphureis, atque terreis. Hæ autem uti densiores sunt, ita à vi caloris nativi nequeunt confici, neque expultricis virtutis impetu propelli, quo fit ut erodat, lace-retque intestina. Aliis visum est, dicendum argentum vivum sui pondere detineri diutius, & cunctari: mox calorem concipi, indeque exitium asserere. Postremo illud non nefciendum est, ex hydrargyri diversis partibus, densioribus aliis, aliis tenuioribus, & vaporosis halitibus, posse medicum asserere causas de his, quæ ab eo contraria ratione efficiuntur, symptomatis, qualia sunt cerebri affectus illi, apoplexia, vertigo, lethargus: item oris ulcera, & ventriculi erosio, nec non penitiorum corporis partium laceratio, quod Dioscorides assererat.

CAP. XVI.

De lignis, quorum decoctis utimur in re Gallica.

Omissis his, quæ aspera admodum, & peracerba remedia sunt, ad ea deveniamus, quæ uti sunt mitiora, ita & certa magis putantur auxilia. Sunt autem hæc decocta alicujus ligni, quibus prisca ætas, Indorum hominum imitatione, qui hoc genere medicamenti opportunum, salutareque remedium asserere solent, Gallico affectui, qui familiaris est illis, & germanus, ac fere endemicus. Nam alii coeperunt juniperum incoquere, alii oleam, alii pinum, plerique delegere quercum, vel buxum. probarunt & nonnulli ebenum, Guajaci æmulum, & quod ridiculum est, fagum. Quibus testantur, plurimos fuisse sanatos: quod ego, ut credam, vix audeo pronunciare. Etenim hinc illustrium authorum me movere auctoritas, illinc nil certi habeo, quod proferam. Ut ut autem res fuerit, puto si quis unquam sanatus eo venerit auxilio, id accidisse ob præcedentes vacuationes, & tenuem victus rationem, juvante etiam quicquam ligno, ubi facultatem exsiccandi natum fuerit. Quod forte respiciens Fracastorius lib. iij. de contagiosis morbis, ausus est dixisse, deficiente Guajaco posse nos tuto uti junipero, citro, cupresso, tade è terebintho: cedro, ebeno, calamo aromatico, & radice gentiana. Ex his autem, si interrogaretur, quodnam cæteris præstabilius sit, puto eum responsurum, juniperum, non quidem ob vim, aut facultatem occultam illi inditam, sed ex siccitate, quæ satis auxilio solet esse putredini, & contagii seminariis, cum sui præsertim acredine humores digerat, ac dissipet, authore Dioscoride lib. i. & Plinio naturalis historia lib. xvi. Atque hæc de domesticis lignis dicta sint obiter. Experientia vero majorem, lateque patentem, usum secuta, novi hujusce morbi, ex novo orbe, nova quoque comperiit medicamenta. Nam alii contenti sunt partitione illa, quod ligna Gallico morbo opportuna sint, Hetechen, China, Salsa perilia, Guajacum. Qui majorem asserunt partitionem, addunt lignum Gallicum appellatum. Sed horum vim & naturam breviter attingamus. Hetechen lignum vocant eximii quidam Medicinæ Professores, quod populis Lybicus, atque Afris est notissimum, senticosum, spinis munitum, crassum, coloris subrubri, palmarum fructus instar. Hoc autem Italiæ volunt esse ignotum, ac cæteris provinciis nostratibus, quocirca cum Afris maneat, quoad videri nobis patietur. China vero, sive China vocata radix est mediocris longitudinis, nodosa, fungosa, levis, coloris subruſſi, saporis, odorisque expers, radicem cannarum nostratium æmula, quam etiam herbarum Professores egregii, radici Rhodiæ persimilem esse, testantur. Deferri volunt nonnulli à regione Sinarum, ab his, qui ultra Calicut, & Taprobanem, adnavigant: alii inquiunt à Lusitanis, Hispanisque è meridionalibus regionibus: alii malunt ex India Occidua transferri. Plerique arbitrantur ignorari prorsus, unde delata ad nos perveniat. Ac si necessarium omnino sit, patriam exactissime cognoscere medicamentorum ad eorum vires metiendas. Sit tamen ex quovis loco delata, certum est, eam nasci in arenosis littoribus, & ab incolis extirpari. Utuntur hac una radice in morbo Gallico, ac cæteris affectibus plurimis tollendis, Galli, Lusitani, Flandri, ex Italis autem Ligures, Ethrusci, & Veneti. Probatur ruffa, ponderosa, haud carie exesa, interne albicans, substantiæ fungo persimilis. Cujus temperamentum frigidum & siccum esse creditur, estque tenuium partium. Quo modo autem faret, Fracastorius ostendit in his, quæ de contagiosis morbis conscripuit. Sudore etenim multo concitato, laborantes restituit. Quod ne anxium remoretur auditorem, scire licet, veterum nostrorum fuisse studium, ut Gallicam lue exstirparent, prodiga consudatione provocata. Sudorem autem copiosissimum educebant sublimatis medicamentis, longa indagine, acrique cogitatione, repertis. Atque hæc Elixir vitæ appellabant, uti etiam nostra tempestate utuntur plurimi. Verum nihil est, quo sudor copiosius emanet, quam sit hæc, qua de agitur, China. Quocirca ex hac non tam insensibili, quam sensibili distillatione concitata, fertur plurimos fuisse sanatos. Præsertim Carolum V. omnium mortalium invictissimum, qui hoc genere præsidii à podagra, articulorumque cruciatu, tum etiam lue Gallica, liber factus esse existimatur, uno omnium scriptorum consensu. De curatione autem per sudorem, videtur intellexisse poeta, cum ait.

Destillant aquæ cyathum sub lumina prima

Luciferi potare jubent, stratique parare

Sudorem: nec certe ab re. vis utilis olli est

Reliquias morbi tenues dispergere in auras.

Sed ad Chinam revertentes dicimus, ejus decoctum assumi dierum 25, vel etiam 30, si opus est, spatio. Curatione hæc inter mitiores est reponenda, & ad mediocritatem accedens. Quod si hac una destituamur, sunt qui sudatio-

tionem cient decocto dictamni, scordii, cassiæ lignæ, iridis, aristolochiæ, costi, bistortæ, & gentianæ. Fracastorius arundines nostrates, hoc est earum radices decoquit, addito calamo aromatico. Interdum utitur radice personatæ, adhibitis iride, xyride, acoro, calamo aromatico, schœnantho: pluribus tamen diebus continuato hauitu, quam de Chinæ potu dictum fuerat. Cæterum hujus nobilis radicis (quando Cæsaris salute reddita sit illustris) vim, & potestatem damnat acerrime Vesalius, vir doctissimus, & ab ineunte ætate summa mihi familiaritate conjunctus, eo præsertim tempore, quo Patavii eosdem una audivimus præceptores, ac paulo post, uterque nostrum in Gymnasio publico interpretandi munere fungebatur. Verum uti ille amarulentior visus est exstitisse, radicem unam adversus, ita ejus successores, plus justo, videntur hujus laudes decantasse, ac veluti in cælum tulisse. Nam ajunt in Hydrope mirifice eam prodesse: quod qua ratione dixerint, minime video. Etenim Chinæ decoctum insipidum est, cum suspitione frigidi temperamenti, quoniam saporis, atque odoris penitus est expers. Accedit, quod hi referunt, eam mirabiliter conferre intemperiei oculorum calidissimæ, & hepatis nimio fervore vexato. Hæc autem quo modo facile una conspirare, consarique possint, alii viderint. Hujus itaque vim uti non improbo, ita nec magnopere laudo: mediocritate servata: nam mitiorem curationem facere, experientia docet, validiorem facere non posse, testatur ejus mediocri temperamentum, cum nullo suarum qualitatum excessu. Hinc constat, toto cœlo aberrasse, qui dicunt, Chinam, in re Gallica, vi & potestate superare Guajacum: quod certe uti sine ratione dictum est, ita experientiæ minus consonare videtur. Sed jam pergamus ad reliqua. Succedit planta, quæ populari voce dicitur *salsa perilia*. Hæc uti minus certam affert curationem morbi, quam Guajacus, sic efficacius radice China sanare posse, creditur. Defertur, ut multi opinantur, ex Hispanis, occiduisque insulis, nostro ævo repertis. In solo nascitur arenoso. Radix est longa, tenuis, tuberculis distincta, quibus fibræ capillorum instar erumpunt, satis prolixæ, interne candet, externe cortice satis duro ac fere nigro tegitur, odore caret, sapore ad amaritiam tantillum inclinât, & facillime flectitur. Quibusdam visum est hanc esse radicem Ebuli, similitudinis rationem sequentes. Præsertim cum eum habere constet radices, quibus haud levis indita est facultas exsiccandi, colligendi, ac digerendi, ut author est Galen. lib. vj. de simplic. facultatibus: tum etiam venenis auxilio esse, atque ob id viperarum moribus occurrere scribit Dioscorides lib. iiii. Verum singula singulis conferentes, reperiunt falsam magis esse dicendam (quod major pars herbariorum censet) radicem similacis asperæ, quæ diversis Italiæ locis plurima enascitur, præcipue vero in Ethruria, agro Piceno, Umbria, & ut alii etiam referunt, Campania. Hujus historiam explicat Dioscorides lib. iiii. & post illum Galenus lib. vii. de simpl. facult. Nam ejus frondes acrem inferre sensum testatur, atque ob id excalescere. Ex quo ego minus probare soleo similacis, five milacis dixeris, usum. Primum, quia, num hæc sit falsa perilia, minime certum est: deinde, da ut eadem radix sit similacis cum illa, verendum est, ne minoris sit efficaciam, quam ejus, quæ ex India defertur, cum ea utantur occidui in Gallici morbi sanatione. Cæterum falsæ temperamentum alii volunt esse calidum, quoniam gummata & articulorum tophos discutit. Alii, quod odoris, & saporis expers omnino sit, malunt frigidum appellari. Certe immoderatum excessum nullum in ea judicamus, non quidem calidum, cum omnium consensu, & experientia commite constet eam frigido, atque imbecillo ventriculo semper obesse. Non item frigidum, cum qualitate discussoria, & attenuante sit prædita. Paratur hujus decoctum, cum jure pulli interdum, imbecillitatis & atrophie causa. Sæpius in aqua decoquitur, interdum in vino. At de vino paulo post dicemus. Adderem confecturas falsæ diversas, atque usitatas nostris temporibus, nisi viderem eas diligenter, atque accurate fuisse à præclaris scriptoribus complexas, tum etiam omnibus pervulgatas. Quocirca ad Guajacum, atque ejus explicationem, properandum est. Guajaci nomen, Indum esse, testatur Fracastorius his verbis:

Tractu jacet insula longo,

Hispanam gens inventrix cognomine dixit:

Auri terra ferax: sed longe ditior una

Arbore, voce vocant patrii sermonis Hyacum.

Deferrî hanc arborem ex insula Hispaniola satis ex his constat: quam ex insula Beata etiam voluerint alii. Sunt qui Guajacum dicant à ligno sancto distare plurimum. Nam hoc postremum ex insula D. Joannis volunt ad nos perferre Hispanos. Huic proceritatem & magnitudinem adscribunt mediocris Fraxini, folia arnoglossi, flores luteos, corticem cineritium. Idem fatentur, interne lignum

Tom. II.

exstare pullum, odoratum, oleaginosum, acre, minus Guajaco amarum, substantiæ flavæ, citra ullam nigredinem internam. Addunt postremo, non amplius ad nos hoc ipsum deferri ut solebat. Contra peritiores alii eandem esse plantam adstipulantur: dicuntque earum discrimina, in cœli faciem, soli varietatem, aut etiam aliam, atque aliam colendi rationem esse referenda. Ego autem existimo, in hac re diligentiam minime ad nostrum attingere negotium. Inanis enim est de re, quæ non amplius exstat, ut illi dicunt, controversia: neque enim medicis usum ullum suppetunt, quæ sunt abolita, aut pernegata. Deinde subtilis illa discussio, plantarum locum, & nativam sedem exposcere, & vicissim collatas facilius judicare possemus. Postremo, quid ad nos pertinet hæc differentia, cum easdem vires, facultates habeant, lignum sanctum, & Guajacus? Hujus notæ sunt, si Hispanis negotiatoribus, & Historicis credimus partim, partim etiam conspectui nostro. Arbor est Guajacus altissima, juglandis proceritate, cortice pullo, & viridi colore maculata. Folia habet arbuti, fructus luteos, junctos, uti gemini essent lupini. Ligno inest durities insignis: quod item ponderosum est, in media parte nigrum, & circumquaque subalbidum, amarum, acre, pinguedine aliqua refertum. Notæ hujus à poëta adeo apposite describuntur, ut nequidem penicillo expressius.

Ipsa teres, ingensque ingentem vertice ab alto

Diffundit semper viridem, semperque comantem

Arbuteis sylvam foliis. nux parva, sed acris,

Dependet ramis: & plurima frondibus hæret.

Materia indomita est: duro & pene æmula ferro

Robora: quæ resnam sudant incensa tenacem.

Dissectæ color haud simplex in cortice lauri

Exteriore viret livor: pars altera pallet

Buxea: at interior nigro suffusca colore est,

Juglandemque, ebenumque inter, quod si inde ruberet:

Jam poterat variis æquare coloribus irim.

Hinc damnari merito eorum opinio debet, qui, cum diversas plantas exstare commenti sint Guajacum, & lignum sanctum, mox addunt lignum sanctum efficacius, validiusque morbo Gallico opem ferre. Quod qua ratione dictum fuerit, sane non video. Si vero excellentis doctrinæ viri auctoritati hærendum sit, malo cum Fracastorio esse, qui unicam, eandemque arborem modo Guajacum, modo sanctam appellat. Nam de Guajaco loquens, sic ait.

Mihi nunc magna Deorum

Munera, & ignoto delecta ex orbe canenda

Sancta arbor.

Rursus & illud

Age diva beatum

Uranie venerare nemus.

Tum paulo post.

Et sanctos populis ostendere ramos.

Quod si quispiam quærat, num hujus sit calidum, vel frigidum, siccum vel humidum temperamentum, solvendum, calidum & siccum esse in fine secundi ordinis, attestantibus hoc sapore amaro, acredine, partium tenuitate: linguam enim & palatum stimulat, ulcera vellicat, ventriculum calefacit & roborat, gummata digerit, tophos discutit, nervosisque partibus omnibus vim & robur conciliat. Cortex vero validius hæc eadem præstat, & citius, quo fit, ut ligno magis calefaciat, ac siccet. Numquid vero Guajacus aliis conveniat ægritudinibus, necne, dicendum ex ejus manifestis qualitatibus duntaxat convenire morbis, quorum curatio calefactione, exsiccatione, & attenuatione perficitur: uti sunt frigidi omnes morbi, in quibus victus tenuis & attenuans requiritur, vel vini usus prohibendus est, aut dilutissimus convenit. Sum & eorum vestigia secutus usque ad hæc tempora, qui dixere, non esse Guajacum Avicennæ Karon, non Ebenum, non Eganum. Etenim quis ignorat, Avicennam scripsisse medicos canones, supra quingentos annos, ante perlustrationem insularum occidentalium? Ebenum item qui non vident nigredine superare Guajacum? ac tandem eganum nec cortice, nec ligno, nec foliis, nec fructibus convenire cum Guajaco. Sed ad ejus electionem deveniamus. Probatur id, quod fuerit ponderosum non rimis hiulcum, odoratum, resinofum, ex vetusta arbore, multa nigritie repletum, pingue, quod vellicet, amarum, album viridibus lineis distinctum habens, cortice crasso intestum, & ligno tenaciter inhaerente, ac demum quod incoctum turbidum ac fere lutulentum reddit. Cortex sit crassus, durus, interne cineritius, & ater, concavitate ampla, carie non exesus, neque item rimofus. Neque etiam sit nobis neglectui, quod prudenti ratione peritiores observant, ut conferamus lignum cum viribus morbi, ætatem quoque cum ætate ægritudinis, & patientis ac etiam cum partibus anni: nam morbus quo major est, aut altiores radices intulit, vult efficaciorum Guajacum, minus vero, qui non

Aa aa 2

item.

item. Quæ omnia recentiorum authorum monumentis fatis constant. Confecturæ hujus variantur. Alii in pol-
linem versum exhibent tenuissimum. Alii catapotia, &
pastillos condunt. Alii electuarii formam commendant.
Non pauci flores conditos subministrant. Serapium qui-
dam propinant ex succo expresso foliorum. Vinum Guaja-
ci præferunt alii non ultimæ classis authores. Lusitani se-
rapium exhibent. Succum laudant nonnulli ex tenuiori-
bus ramis expressum. Plurimi (quod maxime nos sequi-
mur) decoctum ex aqua conficiunt purissima; contra alii
vini partem miscere non desinunt. Verum nulla ratio de-
coctum superat, cum id suo fluore universum corpus pe-
netret, amaritie digerat, & aperiat, potumque cibum pri-
mum alteret, deinde & hepar contemperet. Sunt qui Gua-
jaci decoctum in duo genera distinguant, nempe simplex
& compositum. Primum illud vocant, quod ex sola a-
qua, ligno, & cortice conficitur. Secundum est, cui vel
jus, vel vini particula injungitur pro imbecillis mulieribus,
gracilioribus morbo jam inchoante, aut aliam ob
causam. Sub composito collocare possumus decoctum,
quod fit præter lignum & corticem ex rebus solventibus
ventrem, *rhabarbaro nimirum, agarico, thapsia, elleboro, senna, & similibus*. Item quod antidotis, aut quavis al-
lia planta, simul incoquitur. Sed priusquam de decocto
agamus, sive id simplex sit, sive compositum, sectionis
modum agamus: Secatur lignum à quibusdam in minimas
tessellas, ab aliis torno abraditur. Sunt, qui serra dissipent
minutissime. Sed hi modi quamquam à nonnullis referun-
tur, sunt tamen deridendi. Nam in scobes minimas, ac
fere sensum fugientes secatur lima ampliore ad hunc u-
sum fabrefacta. Id itaque observandum. Qui radicibus
utuntur, eas primum contundunt, mox in particulas se-
cant. Quem usum nemo sanæ mentis acciperet, cum
radices excrementis scateant, capianturque, ubi cætera de-
sierunt. Macerantur ligni scobes in humore, quem vo-
lumus (sive in vino, sive jure, sive aqua stillatitia, sive
aqua fontis purissimi) spatio horarum 24. Humor ad cor-
ticem & lignum comparatus, variatur pondere, pro modo
affectionis, ætatis, temperamenti, virium, consuetudi-
nis, partis anni, sexus, vitæ studiis. Cum maceratur,
alii aqua frigida utuntur, alii ferventi, deinde occluso va-
se, fursibus tegunt, pannis intectum, valentius deco-
ctum habebimus in antiquo morbo, uti ex aqua frigida mi-
nus est efficax, ubi tale haberi opus erit. Coctura non
una est. Nam in duplici vase decoctum ligni effici po-
test pro Regibus, ac Principibus, sive etiam delicatiori-
bus corpusculis. Passim vero in vase conficitur testaceo
vitreato, aut æneo, stanno intecto, aut lebeti lapideo,
ad ignem posito, suavi flamma subiecta, servata tamen
quæ inde colligitur spuma. Consamitur autem humor il-
le, prout scopus ipse curativus poposcerit. Nam deco-
ctum volumus, aut vehemens, aut imbecillum, aut me-
diocre. Si vehemens, duas tertias partes absumemus: si
imbecillum, unam: si mediocre, dimidium. Colo trans-
funditur decoctum sive frigidum, sive calidum, sive tepi-
dum, linteolo perquam nitido, ac denso. Coctura du-
plex esto: prima & secunda vocata: quando ex priore se-
rapia propinant, uti ex alia potum cœnæ & prandii. Nec
desunt, qui ad ablundas manus patientis, vel pedes, vel
ulcera, tertiam conficiunt, ex eodem semper ligno, &
cortice. Quod ne obscuritatem pariat, discamus hoc mo-
do. *Prima ebullitio & maceratio si fuerit librarum 12. a-
quæ fontanæ, addita lib. 1. ligni, & uncis 3. corticis, deco-
quemus usque ad dimidii consumptionem, deinde colo citra ex-
pressionem transfundetur decoctum. Mox eisdem scobibus in le-
betem rursus injectis, addentur totidem aquæ libræ, & igni
absumetur tertia pars humoris, rursus & colo diffusetur*. Pri-
mum itaque decoctum pro medicamento bis in die assu-
metur, hoc est vice syruporum. Secundum pro potu re-
servandum est, cum æger cibos assumet. Quod si pro
ablutione aliqua, ad tertiam decoctionem sit deveniendum,
utemur eodem ordine, plus minusve de aqua, prout li-
buerit, adhibentes. In æstate vero, aut habitu calidior
corporis, aut pro consuetudine, in homine large bibente,
augemus secundæ decoctionis humorem, ut satis illi esse
possit. Quod si valenter fuerit exsiccandum, fiet ma-
jor consumptio, si mediocriter, quæ dicta est, contule-
rit. Si autem infra mediocritatem, dilutius erit deco-
ctum, aut etiam cum jure pulli contemperandum,
quod maxime probo. Nam sæpe hoc unum sibi arro-
gat, vel tenera ætas, vel vires invalidæ, vel sympto-
mata quæ inde sequuntur, mulieres præsertim, & delica-
tos, aut eos, qui parvæ sunt animulæ. Dixi de simplici
decocto, nunc ad compositum descendamus. Compositi
hujusce medicamenti differentiæ binæ sunt, vel etenim com-
positio, ad humorem, in quo lignum incoquimus, refertur,
vel ad ligni cum aliis rebus permixtionem. Ad humorem,
triplex est comparatio: vel ubi cum aqua jus pulli adjun-
gimus, quod fit imbecillorum causa, ut dictum est. Vel

A ubi cum aqua vinum, aut totum vinum apponitur, aut
cum pro vino, aquave, stillatitios humores herbarum ac-
cipimus. Compositio autem, quæ ad lignum, ac cætera
cum eo permixta, refertur, quadruplex est, quarum prior
illa dicitur, quæ fit ex permixtione eorum, quæ ventrem
solvunt. Secunda est, in qua roborantia decoctum poni-
mus, uti *cinnamomum, vel caryophyllum, vel aliud simile*.
Tertia est, ubi Antidota cominiscuntur. Quarta ubi sim-
plicia quædam alterantia adhibentur. At singulas has dif-
ferentias breviter attingamus. Primum autem dictum est,
pro delicato, aut imbecillo corporis habitu, licere vel ju-
ris partem addere decocto, vel etiam totum decoctum in
ipso jure conficere. Quod judicio medici omnino relin-
quitur. Interdum stillatitiis aquis uti possumus, non enim
qui ita faciunt errare puto, cum sublimata medicamenta
in usum fuisse per omnia tempora satis constet, sed longe
rectius eos facere putandum est, qui pro stillatitiis aquis,
simplicium herbarum decoctis utuntur. De vini autem
permixtione, soleo interdum quartam illius partem aquæ
adhibere, ubi vel ventriculi, vel cordis imbecilli ratio ha-
benda est. Raro tamen id facio, ne aut plus justo repleam,
aut hepatis exustionem augeam. Scio exstare viros, sane
quam eruditos, qui vino meraciore utuntur; uti Antonius
Musa Ferrariensis, atque alii posteriores de simplicium
plantarum cognitione bene meriti, quorum ea est consue-
tudo, ut, vacuatis patientibus, vinum hoc potui propi-
nent. Quod uti non improbo, ita in æstivo tempore, ha-
bitu calidior, & exustione plurima, exhibere non aude-
rem. Hoc conficiunt recentiores ex ligno, cortice, car-
duo benedicto, *adantho, asplenio, floribus cordialibus, senna
foliis, saccharo, & vino albo, odoratoque*. Confecturæ
pondera & mensuras apud eos petere poterit, qui uti vo-
luerit. Jam vero, qui medicamentum componunt ex
solventibus pharmacis, damnari ab aliis solent, quod li-
gni Indici vim universam impediunt, atque retundant, nam
cum major sit medicamenti vis solventis, quam decocti
digerentis, hebetatur illius facultas. Accedit, quod con-
traria simul ratione pugnare videntur decoctum, & solven-
tis medicaminis opus: siquidem decocto aperimus, dige-
rimus, transpirationem molimur, ad corporis veluti cir-
cumferentiam trahimus: contra pharmaci impetu humo-
res alio ducimus, ad centrum protrahentes. Quæ uti vio-
lenta sunt, & præter rationem, ita naturæ quam maxime
adversantur, læduntque magnopere laborantem. Quibus
rationibus adducuntur nonnulli, ut credant non esse in
toto dierum spatio, quibus bibitur decoctum Guajacum,
aliquo genere solventis pharmaci vacuandum. Verum de-
coctum roborari (quod secunda erat permixtio) aromati-
cis rebus, ubi opus fuerit, in habitu delicatior, aut valde
frigido, utile futurum esse existimo, nempe *cinnamomo,
aut caryophyllo, aut nuce moschata, aut alio consimili*. Ter-
tiam quoque compositionem non improbo, quæ fit, ubi
antidota miscentur, præsertim quæ venenis, & contagiis
adversantur. Qualia sunt *carduus benedictus, scordium, ac
cætera hujus ordinis*: cum naturalis Philosophiæ verissi-
mum sit dogma, quod ait, causa roborata, effecti vim
fieri validiorem. Fatendum tamen est, ut in miscendis
his ea vitentur, quæ ligni vires obtundere valeant, rursus
& multitudinem eorum, quæ miscentur: quando Gale-
nus illud constantissime proferat, fugiendam esse multorum
medicamentorum congeriem, quæ quoniam ad unum a-
ctum redigi a calore nativo difficile potest, ob id ea naturæ
fastidium concitant, minimeque illi opem conciliant. Mi-
nus item damnare soleo rerum alterantium usum, quod
quartam facit compositionem. Quod maxime efficitur,
ut habitus corporis frigidior incalcescat, aut calidior tem-
peretur. Hinc illa effluxere, quæ cum ligno Guajaco
miscentur, dum decoquitur: quorum alia miscentur ad
calorem ligni remittendum, alia ad frigiditatem corporis
laxandam, alia autem ob alias causas, pro modo & ra-
tione opportunitatis. Sunt autem hæc *sonchus, borrago,
buglossus, endivia, cichoreum, sium, sisymbrium, rumex,
olus, lupulus*. Quæ quoniam vim habent refrigerandi,
hinc & alia colligunt, quæ facultatem contrariam præ-
stent, ubi his uti posse ratio dictaverit. Sumunt itaque
E *mentham, thymum, epithymum, thymbram, calamintham,
meliphyllum, eruculam, crithmum, asparagum, fœnicu-
lum, fumariam, filiculam, adianthum, asplenium, phylli-
tim, chamædryn, betonicam, pentaphyllum, rosmarinum,
salviam, sampsucum, flor. stæchados, anisum*. Alii etiam
addunt, ubi opus fuerit, *flores cordiales, cortices & semi-
na citri, glycyrrhizæ, radices enulæ campanæ, althææ,
iridis*. Nunc cætera percurramus, quæ ad hujus usum
maxime spectare videntur. Hæc autem sunt plurima. Quo-
rum in primis occurrit anni tempus, quo tutius exhibetur.
Communi autem scriptorum consensu Ver cæteris antefertur
temporibus, secundo loco probatur autumnus: quæ duo
moderata sunt tempora. Tertio loco hyemem collocant,
quarto æstatem. Nec desunt, qui æstatem hyemi antepo-
nunt.

nunt. In more autem nobis positum est, ut in veteri morbo opportunissimum tempus eligamus, nisi aliud obstitit, id autem erit ver. Quod si laborans jamjam morbo fuerit, hoc est nuperrime, correptus, quocunque tempore ad curationem ducendus est, posthabitis canicularibus diebus tantummodo. Quantitas potus variari poterit, pro mensura ætatis, ventriculi, morbi vigoris, habitus corporis, consuetudinis in bibendo, sexus, temperamenti, virium. Cum autem potum dico, eum intelligo, qui, dum comedit æger, assumitur, & qui bis in die sub syrapi nomine bibitur. Dierum numerus huic assumptioni dicatus, non unus est, sed variabilis, pro diversa ratione temporis anni, ac cæterorum, quæ pridem enumerabantur. Hinc est ut in levissimo affectu xxv. dies sufficiant. In paulo validiore triginta. Communi autem consuetudine jam confirmata quadraginta dies numerantur. Quod si morbus fuerit perversus ac contumax, quinquaginta, ac etiam plures, illi destinamus. Æger itaque singulis diebus duo ex Guajaco serapia capiat: primum sole oriente: secundum, hora sexta, aut septima à prandio, tertia tamen ante cœnam. Matutino assumpto, dormiat si potest: ac ferus è stratis consurgat. Manus abluat, tertia, si velit, ex Guajaci decoctione parata: molliter ambulet, interdum etiam requiescat. Vespertino syrupo degustato, per horam in lectulo decumbat, vestimentis indutus, atque vigil. Mox ubi surrexerit, aliquantisper se se in ambulando exerceat. Sit tamen meridianus syrupus parcius aliquanto matutino: verbi causa, quarta parte minor. Nam si mane octo uncias biberit, vesperti sex sufficient. Utrumque tamen calidum accipiat. Frigidum enim si biberit, laborem afferet ventriculo, uti subversionem, si tepidum, quod animadvertit Galenus, ac nobis observandum est. Victus esto tenuis, & si opus sit attenuans. Panis biscoctus communi usu adhibetur, ad tres uncias usque, & passularum uncia duæ, additis amygdalis depilatis sex, aut octo. Verum nos pane ut plurimum utimur probe subacto, & cocto, carnibus interdum laudabilibus, vel ovis recentibus, additis. Passulas non improbo, aut aliud his simile, ad ciendam alvum. Hæc autem leviter calefaciunt, humectantque, si Averroi credimus. Detergunt, quia dulces sunt, quando hæc sit dalecium rerum facultas auctore Galeno *lib. II. de facultatibus aliment.* Crudos humores concoquunt, maligna coercent, neque Guajaco adversantur, introrsum se se recipientes, cum vium obtineant educendi, quod Dioscorides asserbat. Demum stomacho robur conciliant, ejus vellicationes hebetant, probe enutrient, jecinoris affectibus mirifice conveniunt. Amygdalas prohibent nonnulli, earum succum damnautes, uti ineptum, ac vitiosum, maluntque exhiberi nuces, aut pinearum nucleos. Verum dulces amygdalas reperio temperato calore præditas, ex Galeno *lib. vj. de simplic. medic. facult.* nec non Ægineta, *lib. VII.* Hæc item obstructions hepatis & lienis tollunt, vim attenuandi, atque incidendi possident, quo circa eas probat Galenus, ubi attenuare volumus, in *lib. de attenuante victu.* Rursus alvum emolliunt auctoribus Dioscoride, & Plinio. Damnantur autem ab his, quod ægre concoquantur, quod caput repleant, quod oleaginosam habent substantiam, atque ob id in ventriculo æstuant bilis moveant. Sed Galeno tutius adhærendum puto, nisi in contrarium ratio magis urgeat. Sunt, qui pineos nucleos dant, quoniam exsiccent, leniant, digerant, bilis moveant. Adde quod corruptos humores emendant, ventriculi acrimoniam, & erosionem sedant, probe & valenter nutriunt, auctore Galeno *lib. II. de facultatibus aliment.* Hoc tantum illis vitii tribuitur, quod ægre concoquantur, humorisque crassioris copiam gignant. Quod si libeat minus alere, minimumque in concoquendo laborem ventriculo injungere, utemur pistachiis, quibus fovetur hepar, mirificeque tolluntur obstructions: quod Galenus, comprobatur. Atque hæc de victu. Cæterum eum morem laudo, qui initio potus Guajaci illud observant, ut sensim, à paulo plenius ad minus plenum victum progrediantur, mox, si opus fuerit, ad tenuiorem: ea lege edocti, ut ab uno ad aliud extremum per media procedamus: quando natura quasque mutationes, quæ derepente fiunt, ægre perferre valeat. Non antea tamen hæc proponantur laborantibus, quam illi fuerint exactissime vacuati cum his, quæ multo antea dicta fuere, tum digerentibus, tum solventibus medicamentis, item sectione venæ parata, è regali vena, si scopi illi affuerint, quos in extractione sanguinis servandos esse docuit Galenus in *lib. de curandi ratione per sanguinis missionem.* Nunquid vero condonandum sit bibenti jam decoctum, ut domum egrediatur, profecto video exstare controversiam inter medicam artem exercentes. Alii enim cubiculo oclusos tenent affectos, uti noctuas: alii licentiæ finem nullum dantes, committunt eos exire, & negotiari. Horum utrumque extremorum usum magnopere damnaverim. Nam semisepultis illis atque

obstrictis materiam dabimus, ut humor melancholicus augeatur, qui patientibus molestissimus est: & quo maxime illi redundare videntur. Qui vero libere egrediuntur domum, aëri plurimum se se exponunt, nubilo interdum, aut pluvio, quo fit ut maxime lædantur, accedente etiam detrimento, quod consequitur imbecillos, & attenuatos, ubi plus iusto agitantur. Mediocritatem amplector: ut patiens luminosum habeat cubiculum, & salubrem stationem, moderate amplam, quam à prandio egrediatur, æstate, ac vere, per totam domum inambulans, cælum frigidum, flatuosumve, aut humidum vitet: sese autem domi contineat, si fieri potest, sin minus, haud procul eat, neque item concitato gressu. Quamquam medicus, nisi assentator esse velit, suum exercere imperium debet, ut laborantes obtemperent, illis præcipiens, quæ ad eorum salutem pertinere cognoverit. Quod si eo tempore, quo Guajaci potus assumitur, strictior, quam par est, efficiatur alvus, ea quidem lenienda venit, sive pharmaco, quod levissime id præstet, sive clystere, aut etiam sena, epithymoque in eodem Guajaci decocto madefactis, incoctisque ad tertias. Ab aliis autem pharmacis valentioribus abstinendum, quo usque finem imposueris ligni potui. Quo tempore si valentius vacuare oportuerit, libere purgandum erit corpus medicamento fortiore. Tale est *confectio hamech vocata, catapoptia foetida, è fumaria, aut cochia vulgo præparata, rursus epithymo, sena, atque elleboro.* possis etiam malos succos, si qui supererint, congrua & opportuna ratione subducere.

CAP. XVII.

De morbi Gallici symptomatis.

Jam me vocant symptomata, quorum multiplex est differentia. Contenti autem erimus illa partitione, quæ ait, omnem symptomatum Gallicorum congeriem duum exstare generum maxime communium. Vel enim hæc ad partes nostri corporis internas referuntur, vel externas, hoc est oculis subjacentes atque editas. Priora sunt, vel quæ ad ossa pertinent, uti eorum caries, vel ad juncturas & periostia referuntur, quales præsertim sunt interni dolores, vel vasa seminaria concernunt: cujusmodi est seminis profluvium, sive gonorrhœa. Externarum partium symptomata quatuor dicuntur modis: quoniam vel capitis sunt, vel articularum, vel pudendi, vel quomodocunque cutis. Porro quæ capitis sunt, rursus bivio secernuntur: hoc est intus, vel foris consistunt. Intus sunt, oris ulcera, linguæ caries. Foris dentium asus, pilorum, superciliorum, ac capillorum defluvium. Articularum autem affectus sunt topi, eorumque impediētes infarctique tumores. Pudendorum vero affectus erunt in maribus, vel glandis, vel canalibus urinariis: glandis, uti caries, tumor, inflammatio, præputii durities, verrucæ. Canalis, erunt vel occulta caries, vel erosio, in foeminis autem hæc eadem, exceptis his, quæ sexui repugnant. Cæterum cutis symptomata fuerint, ulcera, bubones, pustulæ, rhagades, gummata, atque aliæ corium inficientes quomodocunque passiones. Ut itaque certa serie, atque ordine in his explicandis utamur, singulas hæc affectiones, ut poterimus, breviter attingemus, initio sumpto à carie, quæ ut plurimum tempore, atque ordine prior exstare, gignique consuevit.

Caries.

Caries putredinem, vulgato nomine, lignorum significat, auctore Aëtio *sermone primo*: cui & Paulus succenset. Græcis *εὐράς* dicitur, & *σάπρον* lignorum, hoc est eorum putrilago ac sordes. De his locutus est Gal. *lib. de simplicium medicamentorum facultatibus octavo.* ossis affectus etiam dicitur interdum, ex *lib. de artis constitutione.* Fit autem id humoris cuiuspiam erodentis causa, si Galeno assentimur, in *lib. de causis morborum.* Quia vero id mali, hoc est erosio pudendis obvenit, occasione Gallicæ infectionis, hinc est, ut hoc ipsum Symptoma cariei nomine fuerit appellatum: quod glandem & partes penis exedat: quodque etiam sæpe numero durities callosa concomitatur livore sordescente, aut corrode inflammatione. Ut plurimum accidit hisce temporibus, per initia morbi, occasione desumpta ab ea, quæ per coitum fit, pudendorum perfrictione, & saniei communicatione. Plurimi cariei genera tria constituunt, mitis, sævæ, mediocris. Curantur omnes, exquisita corporis vacuatione primum: deinde exsiccatione adhibita, cum refrigerantibus etiam levissima caries tollatur. Proinde in mitiore utuntur tonsoribus & alii ablutione ex Rosacea, & his item liquoribus stillatitiis, qui parantur ex portulaca, plantagine, solano. Mediocri auxiliantur hæc eadem, addito alumine rochæ. Malignam, sævioremque tollimus pulvere insperso è colocyn-

thide, pompholyge, anethi cineribus. In quem usum etiam A
veniunt aloë, molybdæna, scoria aris, & ex unguentis, ro-
satum, Ægyptiacum, diapompholygos, diapalmæ. Addunt
empirici, atque tonsores, quæ exurentem & causticam vim
possident, uti est aqua aurificum, quæ metalla dissociat.
Cæterum tuto utimur ablutione, quæ per Guajaci, acejus
corticis decoctum efficitur, cui additur tussilago. Item vi-
no, in quo ebullierint lignum, cortex, rosa, portulaca, &
thus: inspersis in pollinem exsiccantibus. Ubi in extre-
mo sit exsiccandum, utuntur Precipitato, vel cum un-
guentis miscētes, vel solum inspergentes bis, aut ter ad
summum. Adhibito statim madefaciente aliquo, uti ro-
sacea, vel portulacea, vel plantaginis liquore. Si detergen-
di scopus fuerit, hunc assequimur Isidis compositione. Nec
desunt, qui in extrema, ac perdita cariei malignitate, ad
argentum vivum confugiant, cum thure & suilla axungia
permixtum. Cæterum si quis abluere sedem affectam ma-
xime studeat, præter illam, quæ ex Guajaco confici di-
ctum fuit, poterit & has aliquando, pro affectionis modo,
proponere, quæ fiunt ex vino, lacte, granatorum liquore,
aqua chalybe alterata, & stillatitiis aquis jam dictis. Pul-
veres, qui in hac curatione sunt in usu, & quorum copia
abundare nos oportet, conficiuntur ex metallis, ossibus u-
stis, corallio, bolo armenia, lapide hæmatite, mastiche, thu-
re, tormentilla, scabiosa, ebore exusto, aloë, rosa, atque
similibus. Quorum catalogum si quis est qui nosse desi-
deret, ad eos Galeni libros mittendus est, qui de medica-
mentis κατὰ γένη inscripti fuere: unde illa omnia apud no-
stros homines emanarunt, quæ hætenus dicta sunt, quæ-
que etiam sunt referenda. Nam præter enarrata addunt,
cornu cervi ustum, cortices granatorum, lentes, ostrea com-
busta, rubum, vitis folia, atque oleæ, prassium, polygo-
num, lolium, hordeum, pentaphyllum, agrimoniam, eu-
patorium vetus, aristolochiam, betonicam, radices cucume-
ris asinini, citrulorumque, dracunculos ambos, alumen, chal-
canthum, aris florem, aris ac ferri squamam. Cum ve-
ro suppuratur caries, detergunt chirurgi locum decocto è
seminibus lupinorum, hordeo, lolio, apii succo, oxymelite,
& aqua caustica ex Arsenico probe confecta. Sunt & sèra-
pia huic negotio opportuna, ex rosis siccis, myrto, & mel-
le rosaceo. Malignitate nondum cessante, ad ignem pro-
perandum: uti ad fistulam plumbeam, si præputium exeri
nequeat, quia plus justo intumuerit. Ferro item secabi-
tur interdum præputium, ubi callus durior & contumax
in causa fuerit, ut glans detegi nequeat, cæteris prius ten-
tatis auxiliis. Quod si inversum recurrere nequeat, ad
plumbeum instrumentum confugiendum, quo peritiores
Chirurgi nostrorum temporum utuntur: uti ad exiguum
clysterium, si erosio fuerit in virgæ canali, injectis rebus an-
te dictis. Pessaria quoque excogitantur ad mulierum usum
ex terebinthina lota cum aqua scabiosæ, vel plantaginis, vel
rosaceæ, addito melle rosaceo, & pulvere tormentillæ, boli
armeniæ, rosarum, scabiosæ, thuris, ebore usti, cornu cer-
vi, aloë, farina lolii, sive hordei. Atque hæc de carie.

Verrucæ.

Et Gallicæ Verrucæ fiunt. Has Græce δερματῖδες vocant:
& per quandam similitudinem à loco eminentiori, & edu-
cto acceptam, eas carnis accretiones significant, quæ præ-
ter naturam in corporibus accidunt: quæque alio nomine
tubercula vocantur. Hæc Gallicæ contagionis causa, A
fordidæ sæpenuero videntur, ficus veluti, cum dolore,
& rimosis scissuris, ubi insignis fuerit exustio. Referun-
tur in easdem causas, quas lib. i. copiose narravimus. Ex
his majores aliæ, aliæ minores apparent. Quædam etiam
magis aliis, quædam minus dolent. Rursus sicciore a-
liæ, aliæ sunt humidiores. Græci vero, & Galenus in
duo genera dividunt: hoc est in habentes latiorems basin,
aut tenue appendiculum; quibus adhærent cuti. Priores
μυρμηκία vocant, uti posteriores ἀκροχορδόνια. Sunt etiam
fere ejusdem naturæ, adnatæ carunculæ, quæ non adeo
in sublime attolluntur, atque editæ sunt, quasque vulgo
critas appellant, pudendis adnatas, & ab eisdem pene cau-
sis pendentes, cum Verrucis. Has volunt nonnulli, esse
Græcorum, & Aëtii Thymos. Hic etenim sermone xiv.
sub eodem capite tractationem de Thymo, sedis Ficis,
Verrucis, & clavis complexus est. Et Paulus lib. iij. a-
gens de ani affectibus, eisdem docet auxiliari. Galenus
vero in his, quæ de tumoribus præter naturam edidit,
thymos, epulidas, & parulidas censet esse carneas excre-
scencias, his profecto simillimas, quas morbi Gallici oc-
casione sæpissime suboriri videmus. Has Aëtius in albas
& sanguineas secat: item mites & malignas: quæ etiam
postremæ differentię cognoscuntur in Myrmeciis, & acro-
chordonibus. Cæterum Verrucæ omnes, atque carnum
suppullulationes Gallicæ non tollentur, nisi exquisita fue-
rit parata corporis vacuatio. Quæ vero appendiculo hæ-
rent cuti, interdum sectione tolluntur, sæpius autem li-

gamento. Quæ lata basi resident, molliuntur primum,
deinde erodente medicamento submoventur. Conferunt
ad hunc usum squama aris, ammoniacum cum aceto para-
tum, chalcanthum ustum, assa fœtida, & similia. Utimur
& causticis, ut aqua aluminosa, oleo sulphureo, arsenico
crystallino, auripigmento parato, precipitato. In quibus
maxime modus est servandus. Aëtius vero multis sane
auxiliis docet, Verrucas & caruncularum accretiones sa-
nare, quæ singula recensere inutile, & tædiosum esset:
cum late patere cuilibet possint, sermonem ejus xiv. le-
genti. Hoc tantum dixerim, illum in hisce profligandis
tuberculis, valentioribus causticis uti solere, interdum
etiam candenti ferro: quorum unum periculosum est, uti
aliud horrendum. Modus tamen commendatur.

Bubones.

Bubones de genere sunt tumorum, Galeno teste in lib.
de tumoribus præter naturam. A Græcis, simili voce, βυ-
βῶνες dicuntur. Eos Galenus simul cum his conjungit,
B quæ phyma, & phygethlon, dici solent: quod glandula-
rum affectiones existant, una cum illis. Differre autem
ostendit ex eo, quod bubo inflammatio est: Phyma statim
auctum ad suppurationem properat: Phygethlon erysipelas
inflammationis, vel inflammatio erysipelatis particeps,
existit, Galeni testificatione, in libro secundo artis curatri-
cis ad Glauconem. Ab eodem vero desumens Paulus, hoc
ipsum testatur libro quarto. Sunt itaque & Gallici bubo-
nes tumores præduri, circa femora, atque inguina prove-
nientes, hoc est circa partes glandosas. Horum differen-
tiæ sunt, quoniam alii in concavitate oriuntur, alii in ipsa
glandula intumescēte. Rursus quidam magni sunt, qui-
dam parvi. Quidam dolorem & molestiam afferunt, qui-
dam doloris expertes existunt. Causam diximus in priore
libro. Primum autem considerandum est, num materia
illorum crassa admodum sit, & frigida, hoc est, quæ ad
suppurationem duci nequeat, an ex ea, cui magna portio
humoris tenuioris sit permixta, quæ maturari queat. Quod
si crassa fuerit, & inepta maturationi, inane profecto opus
erit, cutis ruptionem morari: aut suppurationem tentare,
C cum potius sit ponendus labor in vacuatione corporis: ne,
dum cunctaris, morbi vis gliscat, atque altiores radices
insingat. Purgatione itaque adhibita, addes resolventia, &
quæ discutiant. Siquidem tali existente materia, nil de
ejus repulso timendum erit. Cum vero permixtionem co-
gnōris ex humore crasso cum tenui, scopus est, ut à re-
pellentibus sit abstinendum: ne materia introrsum evocata
sæviorem morbum efficiat. Itaque in eo casu, ut matu-
rantibus rite utamur, consulo: quosque opus erit vel se-
ctione, vel caustico medicamento aperite bubones. Ubi
vero fuerit referatum, statim purgatio, & exquisita ratio
victus parandæ erunt. Quod si, maligna existente mate-
ria, inflammationem repuleris, Gallici morbi adventum
statim expectare necesse est, tum etiam pilorum & capil-
lorum defluvium. Resolventia sunt, oleum amygdalarum
amararum, chamamelinum, liliorum alborum, atque alia
hujus ordinis. Pauperibus, & vulgaribus mos est, ut u-
rina humana locum madefaciant, lana adjecta. Emol-
liunt bubones, oleum amygdalarum dulcium, resina, bu-
tyrum, adipēs omnes, medullæ, oleum vetus, Galeni cata-
plasma ex oleo, farina, & aqua, atque alia sexcenta. S-
pectatim vero in lucem provocant cepæ, fermentum, carica.
Suppurant item radices althææ, farina è seminibus lini, dia-
chylon ex gummis, diachylon magnum. Dolor, si quis ex-
citatur, chamamelino mitigabitur, & rosaceo. Incisione
adhibita communi curatione chirurgica utemur. Habes &
Galenī curationem bubonum, neglectui non tenendam
libro duodecimo artis curatricis: ac multa tibi in hunc usum
suppetent ex Ægineta libro quarto, quæ hoc loco minime
sunt referenda. Neque inutilem quæstionem illam puta-
verim, quæ ait, nunquid in bubone curando, magis op-
portunum dicatur, caustico aperire, an sectione, quæ ferro
efficitur? Etenim utiliore esse sectionem putaverim,
si ampla fuerit, & patens, quo crassiora educantur. Nam
causticum medicamen potest facilius ulcus producere. Ac-
cedit, quod foramen caustico inductum rotundum est: at-
que ex eo fit, ut maxima humorum copia eo loci corri-
vet, unde difficilis plerumque sequitur consolidatio. Ne-
que enim vulgi tonsoꝝumque opinioni assentiōr, qui pro-
futurum existimant, si per annos bubonis consolidationem
differamus: quando perpetua humorum affluxio apta sit
E malignum ulcus efficere, quo laborantes interdum male
se habeant. Alii censent, expectari oportere extremam
tumoris maturationem. Id qua ratione adducti voluerint,
conjectura satis assequi non queo. Contrarium autem ex
eo potius affirmaverim, quod longior mora vacuationem
remoratur. Quæ cum plus justo differtur, majoris in-
commodi causa est, hoc est, ut morbus altius hæreat,
fiatque validior, & major. Hoc autem majus est incom-
mo-

modum, quam quod sequitur paulo acerbioris bubonis se-
tionem. Neque obstat quod scribit Hippocrates *libro se-*
cundo de medici officio, cum inquit, non esse tubercula
immatura secunda. Nam id verissimum esse pronuncia-
mus, ubi cunctando non majus incommodum periculum-
ve subimus.

Pilorum & capillorum defluvium.

Accidit interdum in capite, superciliis, & mento, nec
non in cæteris aliquando corporis particulis, ut pili con-
cidant, & capilli universi. Nonnunquam aræ duntaxat
conspiciuntur, adeo ut non omnino glabra sequatur depi-
latio, sed spatiis quibusdam, interjectoque tempore ali-
quo, id mali obveniat, Gallicam luein patientibus. Ve-
teres capitis, deciduique capilli fluorem, soliti sunt voca-
re *ἀλωπεκία*: ubi vero serpens malum non universum ca-
put, sed quasdam hujus partes depiles reddidisset, *ὀφίατις*
appellabant. Calvitium autem Latini deformitatem vo-
cant, quæ ex capillorum naturali quadam inopia, ablatio-
neque oriri consuevit, quamque iniquissime plurimi fe-
runt: Cæterum ubi à causa Gallica efficitur capilli deflu-
xus, quam in primo libro sumus copiose persecuti, eum
sic dividimus, quod vel ex toto sit, vel secundum partem.
Rursus vel sensim, vel confestim fit depilatio: sive per in-
tervalla, aut confestim. Scopus itaque fuerit, ut quibus
ipse imminet casus, occurrendum sit, ne cadant. His
vero, quibus jam cecidere, restaurationem, ac regenera-
tionem præproperam adhibeamus. In sistendis autem capil-
lis, bifariam procedimus, empirice, & rationali Metho-
do. Empirice firmantur lotionibus, & suffumigiis: inter-
dum & linimentis. Ratione vero sistimus, solius eva-
cuationis præsidio. Quamquam certa non omnino est hæc
firmandi ratio: cum illud aperte constet, multos post ex-
quisitas purgationes, ac sanguinis missionem, tum & Gua-
jaci potum, non potuisse fluorem ulla ex parte continere.
Vacuatio, huic negotio salutaris, commendatur à nonnul-
lis, per *ἀποφλεγµατισµούς*, sive masticatoria. Hæc fiunt ex
staphysagria, *mastiche*, *caryophyllo*, *pyrethro*. Quibus mate-
ria à cute introrsum revocatur. In eundem usum faciunt
catapotia capitalia vocata, *elleborum*, *thapsia*, sive *turbith*,
sudatio plurima, *lotiones ex abrotano*, *betonica*, *asarum*, *ab-*
sinthio, *roremarino*, *calamintha*, *pulegio*, *rosis*, *nucibus*
cupressi, *agarico*, *sapone pauco*, & *quidem damasceno vo-*
cato Venetis, utimur. Damnatur *sapo artificiosus*, quem
alii condunt è rebus stipticis, & claudentibus corium:
quoniam materia intrusa potest sæviora perferre sympto-
mata. Omittenda quoque sunt facultate adstringentia, ob
eandem causam: qualia sunt *Hypocistis*, *acacia*, *thus*, *sant-*
ala, *corallia*, *myrrha*, *cortices granatorum*, *balaustia*, *gal-*
la, *succus ladani*, *oleum myrtinum*, & *omphacinum*. Mi-
nus item admittimus, quæ aliis placere, *cinnabarim*, *au-*
ripigmentum, *camphoram*, *galliam moschatam*. Improb-
andi etiam veniunt suffitus, non ob eas modo rationes, quas
diximus in præcedentibus, verum etiam ex ea quam dictu-
ri sumus. Etenim quærendum est, num suffitus parandi
sint, ubi casum veremur lanuginis, vel ubi jam adest. Cum
adest, suffimen nihil prodesse certum est, materia jam cu-
ti transmissa, & radicibus capillorum affectis. Cum au-
tem suspicamur eos casuros, tutius tentanda est vacuatio
per sanguinis missionem, & purgatorium pharmacum. Si
cadant omnes capilli, statim ad ea properandum est reme-
dia, quæ in alopecia, & aliis similibus affectibus adhiben-
tur ex Galeno, *libro primo κατὰ τόπους*. Item ex Ægineta
libro tertio, nec non Aëtio *sermone sexto*. Cautius item
in pilorum provocatione animadvertendum, ne aliam ma-
teriam trahamus ad cutem, quæ caput, vel faciem ulcero-
sam efficiat. Verum ut summatim agam, hujusce cura-
tivæ partis scopus fuerit, cutem siccare, repurgare, de-
tergere, meatus recludere, materiam pilorum citius irri-
tare.

Pustula.

Pustulæ nomine, generatim quæcunque tubercula in cu-
te efflorescentia, erumpentiave comprehendunt. Has in
quatuor genera deducit Cornelius Celsus *libro quinto*, hoc
est in phlyctenas, exanthemata, psydracia, & epinyctidas.
Neque ullam vocem, quod sciam, habent Græci, quæ
harum communi generi plene respondeat. De his autem
pustulis, sive papulis, copiose scribit Aëtius *sermone quar-*
to decimo, tum etiam Ægineta *libro quarto*. Exstant & pau-
ca quædam de capitis pustulis apud Galenum *libro primo*
de medicamentis secundum loca: uti in *quinto de eruptioni-*
bus menti, quædam obiter scribit. Pustularum nomine in
præsentia, eas omnes sive fccas, sive sordidas eruptiones
cutis comprehendimus, quæ Gallicæ infectionis causa,
hoc est sanguinis diversa ratione affecti vitio, contingunt.
Hæc maxime infestant capitis corium, faciem, anum:

suntque occipiti familiares: interdum etiam inguinibus.
Sunt autem hæc aliquando crustis oblitæ, aliquando non
item. Earum sanies pro humoris redundantis qualitate va-
riatur. Quocumque autem loco per cutem eruperint, tol-
luntur (facta vacuatione) decocto Guajaci: madefactis
primum crustis, & emollita earum asperitate. Si contu-
maces fuerint, *aqua aluminis utuntur*, vel *simplici*, vel
cum rosacea permixta, aut alio liquore: qualis est humor
stallitius solani, *portulacæ*, *plantaginis*, & *similium*. In
hunc usum maxime recipiuntur *lac*, *aqua hordei*, *decoctum*
foliorum rubi, *spuma ligni Indici* & *ejus corticis*, *sebum*
hircinum, *gallinaceus adeps*, *oleum scorpionum*, *unguentum*
rosatum, *isidis compositio*, *diapompholyx*, *oleum è viperis*,
precipitatum, *sublimatum*. Quæ partim cum jam dictis
oleis ad perungendum, partim cum unguentis artificiosa,
congruaque ratione miscentur.

Articulorum dolor.

B Dolent item, hoc morbo affectis, interdum caput, ar-
ticuli, & internodia: noctu magis, quam interdiu: cujus
sane rei causam primus liber copiose explicavit. Dolor
acutior sæpius, aliquando obtusior invadit. Nam ubi ma-
teria dolorem concilians attingit periosia, eum reddit acu-
torem, & punctiois sensu præditum. Contrario huic
existente humore, dolor hebes & modicus efficitur: hoc
est, ubi ea non pertingit. Potest & acutus dolor à tenui
materia suboriri, uti à crassa distendens. Cum vero, ubi
simul convenerint, qui sequitur dolor, jam laceret, ac
vellicet, necesse est. Tollitur dolor Guajaci potu, ac
validioribus medicamentis solventibus. Hujusmodi sunt,
confectio hamech, *hiera diacolocynthis*, *turpethum*. Nec
parum profuerint *catapotia foetida*, *cochia*, *ex hermodacty-*
lis, *elleborum*. Fomentorum usum non recipio. Nam
calidiora plus attrahunt, quam discutiant: frigida omnino
sunt inepta, aut etiam noxia: adstringentia impediunt ex-
crementi propulsionem: laxantia, cum aditus patefaciant,
occasionem præbent humoribus, ut eo ferantur. Oleis
utuntur nonnulli calidioribus, aut cataplasmatibus, & em-
plastris, quæ parantur *ex salvia*, *rore marino*, *ruta*, *pu-*
legio, *anetho*, *calamintha*, *chamæmelo*, *sale*, *milio*, *aceto*
rosaceo, *ex olivis immaturis*, *oleo viperino*, *laurino*, *scor-*
pionum. Hæc autem volumus suspitione quadam, & non
sine diligenti consideratione, in usum venire, ob causas
in superioribus relatas. Tutiora ac certa magis afferet
auxilia *frequens madefactio*, quæ fit per *decoctum Guajaci*
& *ejus corticis una cum tertia parte falsæ periliæ*. Vitanda
quoque tibi sint stuporem inducentia, ne excrementa red-
dant crassiora, & contumacia valde. Veteris tamen, ubi
summa urgeat necessitas, hoc est, ubi dolor vires proster-
nit, atteritque laborantem, anodyna probarem, nisi illud obsta-
ret, quod dolor perpetua humoris affluxione fatus, quo-
dammodo aspernatur, despiciatque hoc ipsum auxilii genus.
Etenim cum hæc sint moderate calida, moderateque dige-
rant, & discutiant, inutilis fere eorum usus videtur, & do-
loris viribus minime respondens. Itaque solius causæ abla-
tioni studendum veniet.

Gummata.

Succedunt Gummata. Hæc autem sunt tumores præ-
ter naturam, Gallicæ passionis causa oborti. Est autem
tumor Latinis, qui *ὄγκος* Græcis dicitur. Hujus omnes
differentias complexus est Galenus unico libro, qui de tu-
moribus inscriptus est. Inter cæteros vero, qui Gallicis
simillimi sunt, enumerat Galenus in eo libro tres illos,
qui dicti sunt atheroma, steatoma, meliceris: quos ita di-
stinguit. Nam in atheromate quid pulti simile continetur:
in steatomate sevo: uti in meliceride melli. Causa ho-
rum alibi relata. Sed enim differentia dictæ omnes à re-
centioribus in Gallicos tumores referuntur: quos in mol-
les & tophaceos dividunt. Affecta sedes, cui tenaciter
hærent, sunt caput, articulorum ligamenta, ossa & peri-
ostia in tophis. In tophis materia omnium crassissima est.
In steatomate minus crassa, atque etiam melancholica.
E Minus adhuc, quæ in atheromate: uti in meliceride pi-
tuita una cum bile flava permixta conspicitur. Curationis
scopus est duriora emollire & discutere, molliora dissipare
atque resolvere. Ad quem usum reperta sunt *oleum te-*
nuum partium omne, *alibææ radix*, *oleum chamæmelinum*,
laurinum, *ammoniacum*, *sagapenum*, *bdellium*, *terebin-*
thina, *olea scorpionum*, *amygdalarum dulcium* & *amara-*
rum, *axungia suilla*, *pinguedo anserina* & *gallinacea*, *se-*
vum hircinum, *oleum viperinum*, *caseus vetustus*, & cæ-
tera his similia. Sunt qui audacter utantur aqua ardenti,
& ad incisionem festinent, si opus fuerit. Utrumque au-
tem horum non absque diligenti meditatione præstiteris,
quando ex ipsa præsertim sectione acerbiora subsequantur
ulcera. Atque ob id minus uti soleo medicamento inu-
rente:

rente: cum alia suppetant auxilia. Etenim tophosi tumores, quia crudiores sunt, ac peracerbi semper, aliquando etiam indolentes, incidendi non sunt, Hippocratis lege in *ij. lib. de medici officio*. Molles vero exliccare tentabis & resolvere, ablutione etiam sæpius adhibita ex decocto ligni Indi. Itaque, quoad fieri potest, fugienda semper est incisio: ac primum tentanda fuerint cætera remedia, ne maligno cuiusdam ulceri occasionem præbeas. *Salsa* est optimum auxilium, bibita: aut *Guajacus cum multo cortice incoctus*: cujus etiam decocto, probe calido, abluenda sæpius in die sunt guminata. Quod si minime maligna, ac pertinacia fuerint, opportune ea curaveris *potu salsæ periliæ*: dum per ejus haultum procuratur senilis, atque insenilis diffusio.

Ossium caries, & corruptio.

Ossibus convenire putrilaginem interdum, Galenus aperte testatur, tum in *lib. de constitutione artis*, tum in *iiij. artis curativæ*. Id genus mali, quo nomine a Græcis dicatur, ostensum est, tum, cum de carie sermonem habereinus. Corruptuntur ossa humoris demandati acrimonia, malignitateque insigni. Siquidem aliis ossa capitulis corruptuntur, aliis ulnæ, tibiæ, palati: item & nasi cartilago, ut inde ozæna excitetur. Cum id vitii affuerit, aperiendus est locus sive ferro, sive inurente medicamine, ut quod ossis corruptum est, detergatur, atque foras educatur. Inflammatio si qua fuerit, contrariis auxiliis, nempe refrigerantibus auferenda. Durities mollientibus sedatur. Ulcus ubi probe fuerit alteratum, expurgatumque, sarcoticis opportune consolidabitur. Partes ossium proximæ, ne intascescant, remediis erunt præservandæ, haud leviter exsiccantibus. Qualia præsertim fuerint, *oleum è sulphure, & chalcantio, arugo, squama aris usta, aqua aluminosa, hyoscyamus, sublimatum, præcipitatum, euphorbium, thus, myrrha, sagapenum, opoponax, peucedani, & aristolochiæ pulvis, iridis succus, unguentum isidis, diapalmæ, diapompholygos*. Si hisce remediis tolli nequeat affectus, igne os venit corrigendum.

Rhagades.

Sedi non tantum rimæ adveniunt, quas Græci *παράδες* vocant, sed & manibus & plantis. Affectus est, quo cutis experitur. Nam rimis & scissuris partes illæ corripuntur, nec citra dolorem: quales sunt tabularum rimæ, quæ his divortium ob resolutionem humidi pariunt, vel quibuscumque causis, de quibus ample Vitruvius differit *Architecturæ lib. j.* Est autem & scissio nervi affectus, hoc est ejus unitatis solutio, authore Galen. in *lib. de artis constitutione*. Cæterum de plantarum rimis, ubi à causa Gallica oriuntur, sermo futurus est, non autem alio modo: quando de his copiose tractaverint veteres scriptores: quod illis liquido constiterit, qui Aëtium legerint *sermone xiiij.* & Paulum *lib. iij.* & vi. Accidunt autem lue Gallica affectis propter humoris acrimoniam, exustionemque plurimam, natura expultrice illum irritante, ac propellente: interdum etiam multitudinis ratione, quæ etiam, ut longinquas partes inficiat, sufficere potest. Sunt autem illæ non tam visu fordidæ, sed & laborantibus permolestæ. Probe vero tolluntur *salsæ periliæ, & Guajaci haustu*. Tum etiam *ablutione ex ligno Indico & cortice parata: additis santalis, rosæ, corallis, acacia, bolo armena, aloë, thure, & similibus*. Ubi non admodum malignæ fuerint, comode auxiliantur, *unguentum rosatum Mesuæ, & vulgata confectio è pomis*. Ubi vero contumaces fuerint, hæc medicamenta, uti leviora, neglectui habebunt: tollentur tamen *præcipitato*. Si tamen duræ, & callosæ exstiterint, has primum madefaciunt, & molliunt, *decoctis è radicibus althææ, malvæ, violis, lapathio, & similibus*. Olea & unguenta adhibent, uti *rosaceum, amygdalarum dulcium, axungia porcina, cerussa*. In quem usum veniunt, pro earum curatione, *hydrargyrum exstinctum, aqua aluminis, trochisci andronis, vinum granatorum, fructus myrti, terebinthina, butyrum recens, succus limonum, ovorum albumen, ammoniacum, galbanum, mastix, sublimatum, pinguedines ursi, taxi, anseris, auripigmentum, chalcanthum, alumen rochæ*. Ad extremum, si devenerint ad supremam deperditamque malignitatem, suffitum parant recentiores, ad manus aut pedes fumandos, *ex cinnabare, additis auripigmento, Græcorum Sandaracha, præcipitato, ligno aloës, gummi juniperi, styrace sicca, thure, myrrha, belzuino*. Probatissimum fuerit hæc parce & mediate adhibere.

Gonorrhœa.

Non alienum fuerit, jam ad seminis fluorem, quem Græci *γορροία* vocant, descendere: ut qui temporibus his-

ce magna ex parte, Gallice laborantibus negotium facebat. Inducant id mali, à contagio illa fieri, subita percoitum infectio, ardor primum mediocris, deinde eximius, præputii erosio, inflammatio partis, excreti seminis exultio. Scopus curationis his magnopere conducens est, in frigidare ac lenire tum semen, tum seminaria vasa, vetitis adstringentibus. Tunc nimirum lædi laborantes videbis, cum ad adstringentia medicamenta ducentur. Nam civem nostrum superioribus annis vidimus, hoc genere præsidii adhibito, semine non adhuc præparato, in ulcus incidisse, inter anum & testes obortum, quo tandem malo victus, & exstinctus est. Opportuna remedia, quibus ægri tutius ab hoc malo vindicantur, sunt *castia fistula, glycyrrhiza, atque papaveris seminum expressio*; laudatissima quoque sunt *frigidorum quatuor semina, bolus armenia, nymphææ radix, viticis & lactuæ semina*. Jam vero ubi adstringendum fuerit, & illa conducent, *thus, mastix, corallium, rosa, gummi tragacanthi, aut jure cum aliquo epota, quocumque modo alio adhibita*. Vincit autem, in hoc genere affectus, *Guajaci aut salsæ decocto addere refrigerantia*, quæ semen intemperent, uti sunt *sonchus, rosæ, santala, hordeum, & similia*. Nec propterea despectui sunt habenda, quæ privatam afferunt gonorrhœæ curationem: qualia maxime ex Galeno, Paulo, Aëtio, atque aliis petenda erunt.

Dentium laxitas & casus.

Concidunt aliis dentes: aliis ex eorum titubantium laxitate casus imminet. Id vitii, ex noxio recremento, ad gingivas, atque earum rimas, transmissio provenit, hoc est fluido humore laxante, & gingivas scalpelli instar circumscribente. Qui si jam conciderint, curationem ex ea, quæ fieri nequit, instauratione relinquimus. Ubi titubant, scopus est eorum confirmatione, his quæ causam primum deiciunt, deinde quæ fluorem propellunt, materiam exsiccant, carnem laxiorem densant, & gingivis adstrictoriam facultatem conciliant. Profuerint itaque *hypocistis, acacia, & rosæ siccatae*. Cibi, qui ægre mandi possint, arcendi. Mirifice item opitulantur, *balauftia, punici mali cortices, bolus armenia, terra sigillata, corallium*. Ex his autem, uti ex jam dictis vel simul, vel privatim, *cum ligni Indi ramentis* paratur decoctum, quo sæpius dentes irrigantur, abluunturque gingivæ. Adjuvant hoc item genus mali *portulacæ & plantaginis succus; rursus limonum probe paratus, tum etiam aloë, & myrti fructus, vino austero, atque adstringenti incocta*. Sunt qui salutare, ac primæ notæ existiment remedium, *aquam aluminis, & præcipitatum*, parcius magis quam liberaliter adhibitum, sive inspersum, sive cum aliis immixtum. Verum hæc ipsa, me iudice, exhiberi possunt, ubi insignis fuerit dentium inconstantia. Nostri vero non fuerit instituti, singula recensere incommoda, quæ dentibus laborantibus eveniunt: quando de eorum dolore, inflammationibus, nigritie, inconstantia, stupore, attritu, deque gingivarum laxitate, & erosione, copiose, & diligenter tractaverit *Ægineta lib. iij.* Quod non minus exacte, ac luculenter complexus est Aëtius *sermone viij.* & Galenus in plurimis locis sparsim, maxime vero *lib. v. de compositione medic. secundum loca*, præter ea, quæ Celsus, Plinius, Largus, atque alii perscribere. Quæ singula si referantur, ineptum, ac superfluum negotium facefferent.

Ulceræ.

Quod Græcis *ἔλκος* dicitur, Latinis ulcus, est carnis solutio, hoc est ejus continui divortium, authore Galeno *lib. de differentiis morborum, & de artis constitutione*. Fit autem ab internis humoribus vitiosa qualitate affectis, quibus aliquo confluentibus caro ipsa divortium experitur, perinde atque ab externo ictu vulnus efficitur. Eodem quoque pacto Gallica ulcera, vitiosi hepatis & sanguinis causa, gigni necesse est, parte etiam sæpius imbecilla, ad suscipiendam materiam influentem, opportuna. Quæ omnia in priore libro explicari copiose, manifesto legentibus liquet. De ulceribus itaque, quæ concubitus occasione suboriuntur, sermo nobis habendus erit: quando de cæteris cumulatissime veteres tractarint, Hippoc. inquam, & Galen. *lib. iij. Methodi*, tum etiam in his, quæ *de medicamentis* edidit *secundum genera*. Tum Paulus *lib. iij.* & Aëtius *sermone xiiij.* præter ea, quæ Plinius, Largus, & Celsus scripsere diligenter. Neque vero illud dissimulandum est, ulcera Gallica superioribus annis contigisse, longe quam in præsentia, sæviora. Quæ uti sanatu difficillima, ita fuerant visu, atque conspectu prorsus horribilia. Erant enim phagædena, hoc est depascentia, nec minus cacoëthe. Nunc mitiora nascuntur, nec valde sæpe accidunt. Exercentur autem dolore, atque inflammatione: interdum difficile suppurantur: aliquando ex humorum qualitate noxia cava efficiuntur, plerumque etiam for-

fordida. Horum item caro gliscit interdum, uti nonnulla putrida redduntur, & serpentina. Fœtent alia, alia humiditate plurima flaccescunt. Duritiem plurima contrahunt, & callos crustasque eorum oris, ac labiis adnatas: quemadmodum alia dolosa sunt & maligna, quæ chironia Græci & Paulus vocant. Quædam rursus livescunt, sinusque contrahunt, fistulasve: quædam post ipsam consolidationem rursus erumpunt, in lucem iterum atque iterum exeuntes. Sed enim hoc loco præstat, pauca quædam de malignis ulceribus proferre, ut cætera, collatione cum his facta, expressius, faciliusque judicentur. Ulcera cacoethe ea nimirum exstare omnes norunt, quæ maligna à Galeno, Paulo, Aëtio, Celso, Plinio, Orisbasio, & aliis dicuntur. Tunc autem hujusmodi fiunt, ubi rite factis, quæ peragenda fuerant, sanari nequeunt. Eo nomine vocantur, quasi contumacia, & rebellia, Galen. authore *lib. iii. Methodi*. Eadem Dysepulotica dicuntur, hoc est ægre ad cicatricem devenientia. Causa horum sunt humores multi, vel etiam acres, eo loci confluentes, ex *lib. i. de comp. medic. secundum genera*. quamquam Galen. vult, malignitatem interdum oriri, cum pars affecta tam vitioso habitu prædita sit, ut vel ipsum sanguinem corrumpat, eo, nutrimenti causa, demandatum. Porro non sanantur, quæcumque salutaria remedia non agnoscunt, quod Galen. copiose persequitur *lib. iii. artis therapeutices*, vel cacoehymia causa, vel plethoræ, vel affectæ particulæ imbecillitate, vel ob labiorum pravam affectionem: vel ob intemperiem loci patientis: adde & ob intemperantiam cum tumore. Ubi vero callosa, ac fistulosa fuerint, id ad alios atque alios humores, five crassiores, five acriores, est referendum; Gallica affectione perpetuo adjutos. Recrementa maxime adusta perspicies, nec omnino livoris expertia. Hæc ubi malignitatem contraxere, cava etiam necessario redduntur, ita scribente Galen. *lib. iii. artis curat*. Curantur autem, ratione empirica, & methodo. Nam illa aliquandiu floruit opinio, ut, qui ita laborent, ad inunctiones & suffitus ducerentur. Minus autem mirari soleo Empiricorum audaciam, ubi illa in animum veniunt, quæ Fracastorius, alioqui felicissimi Ingenii vir, protulisse videtur hoc modo, cum de Argenti vivi suffimentis ageret.

Quocirca totum ad corpus nemo audeat uti

Judice me. certis fortasse erit utile membris:

Quæ Papule informes, Chironiaque ulcera pascunt.

Quamquam, ex ea voce, fortasse, dubitare videtur ille: neque id inepte. Nostri autem temporibus res contra adeo cecidit, ut multi, eo genere præsidii, malo victi fuerint. Methodo autem & ratione utentes, primum causa submovenda venit, deinde localibus auxiliis curationem molitur optimus, probatissimusque Chirurgus. causæ tollendæ rationi conducet *Guajacus*, atque ejus cortex liberali modo adbibitus, qui ad aquæ dimidium percoquantur, eamque dierum quinquaginta spatio bibant laborantes. Neque mihi ullo modo dubitandum videtur, quin & *sassa*, cum *Guajaci cortice incocta*, sit illis profutura. Neque enim multum interesse puto, quod ex his magis recipiatur. His plenior victus maxime circumcidendus venit. Potus ex superioribus decoctis adeo large concedendus, ut bibat quantum quisque maxime concupierit. Eodem humore sæpius, liberaliterque ulcera abluat. Neque eorum morem improbarim, qui & in potu, & in ulcere abluendo, simul omnia incoquant, *Guajacum*, *Corticem* & *sassam*, ea ratione adducti, quæ ait, *sassam* corii affectibus mirifice prodesse, uti *Guajacus* internis humoribus, qui postmodum in cute erumpunt, præsentaneum est remedium. Cæterum ulceris curandi alter scopus est, ut contrariis curetur, uti similibus ulceratum corpus, ex Galen. *lib. ii. de medicamentis secundum genera*. Nam curationem minime assequimur, nisi subiecta caro pro naturali modo se habuerit, ex *artis curatricis lib. iii*. Ea omnia arceto, quæ vel eximie calefaciunt, vel etiam vehementer refrigerant, licet siccandi facultatem nata fuerint. Quocirca prudenti admodum ratione Galen. *iii. Methodi*, *hyoscynamum*, & *mandragoram* improbat, utcumque exsiccantia, quia frigida sunt, uti *picem*, *resinam*, & *asphaltum*, quia calida, tamen si siccare valeant, prohibet. Excessibus autem evitatis, summus erit scopus, ut citra vellicationem & morsum medicamen exsiccet. Non item exasperandum est ulcus, prius quam corpus fuerit exquisitè repurgatum, ne ineptissimum Thessalum, quem Galenus non injuria damnat *lib. iii. Methodi*, pari vitio insulissime imitemur. Mutare autem curationem oportet, per singulas corporis

A partes: quem generalem scopum præscribit Galenus *lib. v. Methodi*. Maxime vero capitalia ulceris curandi consilia fuerint. Si simplex est, ut solam agglutinationem moliamur *lib. iii. artis curatricis*: deinde, sordida detergere, profluentia siccare, quæque in fluxu sunt, repellere, copiose effluentis causam amputare, inflammationem, si qua fuerit, primum auferre, carnis intemperiem ad temperamentum ducere, sinus implere, simul atque cum his durities labiorum, ubi mitescere nequit, excidenda ad sanam carnem usque, tumor, si quis affuerit, ante omnia tollendus, cavitas primum refarcienda, mox illi inducenda cicatrix est. Quæ omnia fusius Galeni libros legentibus patebunt, præsertim *tertium*, & *quartum Methodi*, secundum *artem ymn*, & *artem medicinalem*. Cæterum ubi ulceri curando vocaberis, post totius vacationem, illud non nescias, præstabit huic oleosa, & acria omnia plurimum adversari, nam æque lædunt. Exsiccantia, adstringentiaque citra erosionem probe conducent, initio præsertim: obsunt humida, *lib. iii. de medicamentis secundum genera*. Ejecto pure, ulcus est abluendum ex *lib. ii. ad Glauconem*, *Melicrato*, *oxycrato*, *vinò*, & *mulso*. Adde etiam *Guajaci*, & *sassæ decocto*. Ubi agglutinandum fuerit, medicamenta valenter exsiccent, oportet: hoc est plus aliquantum, quam carnem gignant. Hanc ubi inducere volumus, vitabimus astringentia: uti eligenda erunt detergentia, atque siccantia, in cavitatibus saturandis. Quæ omnia licet amplissime cognoscere ex Aëtio, & Paulo, qui à communi fonte, hoc est Galeno, desumpserunt, tum in *libris de Methodo*, tum in his, quæ de medicamentorum compositione inscripti fuere. Cæterum recentiores chirurgi in Gallicis ulceribus, quæ nunc Glandulæ penis infestant, nunc anum, & palatum: interdum ossa latentia, exesis carnibus, corrumpunt, nec non cartilagineas, atque nervosas partes aliquando, maxime sibi familiaria reddidere auxilia, *succum iridis atque apii*. *Mel rosaceum*. *Suillam axungiam*. *Butyrum valde recens*. *Terebinthinam elotam*. *Ceratum ex cerussa*, *lithargyrio* & *aris squama*. Unguenta, quæ vulgo dicuntur, *rosatum Mesuæ*, *diapompholygos*, cum ad validiora fuerit properandum, ad ipsam festinant *aluminis aquam*, *præcipitatum elotum*: interdum ad *hydrargyrum extinctum*, aut ipsum etiam *sublimatum*. Plura autem quærenti, cura fuerit se se ad veterum scriptorum monumenta transferre, quando nimis etiam multa hoc nobis loco tradita videri possint.

Hæc super tot, tantisque illustrium ætatis nostræ scriptorum, monumentis, de re Gallica, in lucem exire passus sum: plura daturus, si post Deum Opt. Max. faverint studiosi: meum quos erga perpetuum studium, singularisque propensio facit, ut nostrorum laborum fructus, si non omnino quales velim, quales tamen possum, ad eorum commodum, usumque perferre perpetuo cogitem. Absit tamen interea nostris septis lupus, hoc est livor: & præclaram in nos voluntatem conservent casti, ac boni laudandarum artium Professores: quorum eximiam opinionem, omnibus semper fortunæ bonis atque deliciis, anteferebam esse existimavi.

Sed me digressum cursu, totoque remenso

Jam pelago errantem; & pandentem carbasa ventis,

Dum lassum male tuta secat salis æquora rostrum,

Illisamque trabem refero spumantibus undis,

Monstraque contorquent squalentia lumina ponto,

Excipiant portus, & amati littoris ora.

At vos ætherei radiantia sidera olympi,

Cuncta quibus renident cælestia templa Deorum,

Emicat & late pulsus nox atra tenebris:

Et vos immensi nitidissima lumina mundi;

Quæ (quoniam rapido labuntur tempora cursu)

Ducitis Oceano surgentia plaustra profundo,

Partibus & certis longum distinguitis annum,

Si mihi fallaces fortunæ mobilis auras

Tentanti, & scopulos, & inhospita littora Syrtis,

Velaque jam dudum in noctem male fida legenti,

Fluctibus in mediis toties luxistis, & ultro

Me quoque servastis, vestro cum numine fretus

Herebam clavo immotus. cœloque locabam

Lumina, & insigni, stellis fulgentibus, Arcto:

O date post varios casus, duosque laboreis

Jam finem ærumnis, optatam & tangere metam

Confecto curis gravibus, senioque propinquo.

F I N I S.

JOANNIS SYLVII, *Insulensis,*

DE

MORBO GALLICO,
TRACTATUS.

Quoniam in quibusvis actionibus magnum emolumentum, magnamque gratiam adfert lumen, & facilitas: quo dilucidiores, & magis perspicui essemus, tractatum hunc de morbo Gallico in partes quatuor distribuere statui-
tuimus; in quarum prima morbi originem cum definitione, in secunda notas, seu indicia, in tertia curationem, & in quarta præcautionem demonstrare sumus conaturi. Definitur itaque malum ipsum hoc modo: Gallicus morbus est soluta continuitas ab exultis humoribus, per contagium fere in concubitu genita, à malignis quibusdam pustulis incipiens, pudendaque plerumque, deinde reliquas corporis exteriores partes, & caput præcipue inficiens: dehinc intimas partes ingressa, dolores circa articulos, & ossa, noctu præcipue faciens, atque abscessus duros in pessima adeo ulcera, ut ossa quoque plerumque vitient, post longum tempus desinentes. Est vero hæc definitio viri inter neotericos medicos eminentissimi Joannis Manardi, quam quidem si verbosiores, & prolixiores, quam definitionis natura fortasse postulet, esse dixerit quis, fatebimur quidem: sed id vir doctissimus fecit, ut cavillandi occasionem omnem, tanquam Tinedia bipenni amputaret. Non deerant enim ejus ætate, qui affectum hunc elephantiasin, lepram, mentagram, siphatum, vel lichenem esse, mordicus defendere vellent, cæterum quam toto cælo aberraverint, & plusquam *δὲ ἄλγε παρῶν* (ut Græcorum fertur proverbio) ab ipsius morbi sincera cognitione abfuerint, ex modo audita definitione, & iis, quæ deinceps dicturi sumus, indicari poterit. Sed jam definitione tradita, morbi originem ut aperiamus, ratio postulare videtur: quamquam tam varie (adeo difficile negotium pestis ista medicis faceffivit) a variis proditam repererim, ut cui opinioni adstipularer, prope anceps nobis relictum fuerit. Quidam enim cum Joanne Baptista Montano medico sane celebri sentiunt ab Indicis quibusdam gentibus ortum habere, sic autem ille narrat: anno à Christi nativitate 1492. quidam miles Columbus nomine, & natione Genuensis una cum multis Hispanis accessit in Indias illas novas, in quibus permulti Hispanorum hoc morbo, cum sit ibi familiarissimus, & non secus atque apud nos scabies, frequentissimus, correpti fuere: qui deinde ad suas regiones, & ad nos revertentes multos ex nostris infecere. Sunt deinde & in his, qui ad hujus opinionis adstructionem addunt, nos ab eo populo hunc morbum curandi rationem, per lignum illud, quod sanctum, sive Indicum nominamus, didicisse. Sed horum sententia nobis non est visa verosimilis. nam etsi loca illa à nobis nova nuncupentur, & nostro sæculo, aut fortassis aliquot retroactis non fuerunt nostro orbi cognita: quomodo tamen credibile fuerit, ut illa tam multos cosmographos, medicos Italos, Græcos, Afros, Ægyptios, Arabas, Chaldæos, qui universum prope orbem peragrantes fursum, deorsum cursitarunt, ut artem suam locupletarent, & confirmarent, latere potuissent? Sed neque sententiæ eorum subscribere potui, qui hujus affectus causam eclipsibus, & infortunatorum adspectibus, Saturni videlicet cum Marte in vigesimo quarto gradu Scorpionis, adscendente decimo gradu Leonis assignandam contendunt, dicentes ex Saturni siccitate, & Martis caliditate, in signo frigido & humido, plurimam in humoribus natam esse exultionem, & putrefactionem, ex quibus lues ista emanaverit. Siquidem (ut recte Manardus *epistolarum medicinalium septimo* colligit) nihil huic morbo cum aëris vel humore, vel qualitate aliqua commune esse potest, & proinde Epidemicus nequaquam dici posset: cum ille dicatur (Galeno in *proximo enarrationis in librum Epidemiarum Hippocratis* teste) qui pluribus ex inspirato aëre communis est. At quæcunque, inquit Manardus, sit aëris constitutio, si vir infectæ, aut mulier infecto miscea-

atur, raro accidit, quin uterque polluat. Sanior igitur nobis videtur eorum sententia, qui annis ab hinc sexagesimo secundo, quo tempore Carolus octavus Gallorum rex, cognomine Gibbosus, Neapolim oppugnaturus in Italiam exercitum introduxit, hunc morbum suppullulasse arbitrati sunt. Nam dum quidam ex Gallis dulci fortuna forsitan ebrius (victores enim Galli per totam Campaniam grassantes luxuriabantur) libidinosa titillatione obsideretur, in meretricem quandam incidit forma admodum venusta, & plane illice, quæ paulo antea (ut avarum genus mulierum pecuniæ gratia nihil non subire audet) cum quodam, qui elephantiasin, malo lepræ simili, laborabat, rem habuisse comperta est. Ex hoc igitur cum ea amplexu miser Gallus mirificum illud donum est consecutus. Porro quia, uti diximus, Harpyia ista specie, & vultu esset admodum decoro, & blando (neque enim adhuc tabes illa ejus faciem contaminaverat) complures milites illius noctes incauti redeimerunt, qui & ipsi inquinati alias mulieres inquinantes tandem contagem istam, quam antea nulla ætas fuerat experta, quam latissime propagaverunt. Et nunc adeo nostræ Europæ hominibus familiaris facta est, & frequens, ut quidam tam horrendum, tamquæ exitiale malum experti, tamen cavere non possint, quin subinde idem incurrant; adeo ut jam vulgari feratur proverbio, illum nobilitatis titulum promeruisse, quem tertio morbus repetiverit. Nimirum isti divi Jobi symmistæ sese in hac tanta afflictione joculari dicto consolantur, cum nullus sani cerebri homo non debeat tenuissimæ, & vilissimæ sorti, talium nobilium conditionem posthabere. Illi tamen, si diis placet, hac ignobili nobilitate sibi placentes, jam aulicorum mores, & ritus sibi imitandos proponunt. Ocreas ex tenui aluta tibiis suis inducunt. Candidulas & tenellas manus chirothecis odoriferis vestiunt. Puellas, matronasque domi, in viis, in foro, in templo, nusquam non suaviter basiant, atque molliter medias amplectuntur, hoc unum nobilitatis exercitium in eis desideres, quod membra trahentes amplius tripudiare, & lacertos exerere non possint. Sed mirum fortasse quibusdam videbitur, quod ad mulierum oscula admittantur, cum intus corruptis humoribus gravissimam ore mephitim exhalent. Sane habent, habent, inquam, isti sycophantæ antidotum, qua puellis facile imponant: pastillos enim ex suaveolentibus condimentis confectos assidue manibus suis ita rotant, ut ab imprudentibus non facile terer faucium vapor percipiatur. Posthume non bene olet, qui bene semper olet. Porro cum sit, ut diximus, hic morbus tam multis jam nationibus prope domesticus, nullam tamen reperias, quæ nominis etymologiam sibi adscribi patiatur. Gallus morbum Neapolitanum, seu Parthenopæum, Italus Gallicum, quemadmodum & Hispanus: at Germanus Hispanam scabiem appellat. Sed cum hæc dira lues non Europam modo, verum & Asiam, & Africam invaserit, non incito, neque inepto nomine Blasius quidam Holerius, in *libello suo de morborum curandorum institutione*, *νοσμήσις*, hoc est, mundanum mihi nominasse videtur. Quocunque tamen vocetur nomine, postquam de re ipsa nulla existat controversia, hic multum mihi laborandum non existimavi. Quare ad secundam nostri instituti partem, quæ hujus morbi corpus affligentis signa proditura est, transire consultius nobis visum est. Præpollet enim multis modis superiori & ubertate, & utilitate: quia namque malum nisi cognitum declinare nequimus, pedibus, manibusque imo toto corpore nobis adnitendum est, ut quæ notæ tabem istam aperire possint, non omnino ignari simus, sive ab eo jam inquinati, sive ab eo adhuc immunes. Quisquis enim in urticetum istud corruerit, nisi tempestive deposito omni pudore sese perito medico patefaciat, periculum est, ne partibus, quas vo-

cant

cant principes, labefactatis, tandem in tabem incurabilem A incidat, unde præpopere sequatur mors, aut vita morte calamitosior. Quod si qui continentes ita hæcenus vixerint, ut malus iste hospes nondum apud eos diversatus sit, quid illis debeat prius esse? quid antiquius? (cum sit hic morbus maxime contagiosus) quam indicia quædam habere familiaria, quorum beneficio tam crudelem belluam adventantem testis suis depellere, atque arcere queant? Adde quod quidam medici, atque chirurgi nomine indigni, male affectos ad se venientes sæpe mentiantur hac labe correptos, quo nummorum majorem copiam emungant, quorum imposturis facile occurreris, si morbi signa non ignoraveris, quæ sunt hujusmodi. Ægri pudentia pustulis quibusdam crustosis, ficcis, & interdum etiam saniosis inficiuntur. Bubones nunc in dextro, nunc in sinistro, sæpe in utroque inguine insurgere percipiuntur, quos Galli caballos, in re tam seria ludentes, appellant, propterea quod quem bubones invaserunt, is incedere nequeat, nisi ita divaricatis tibiis, ut caballo insidere videatur. Sed ad signa revertor. In fronte, item & circa capillorum radices, papulæ quædam tanquam gemulæ pyropi, aut tanquam exanthemata, iis similia, quæ ab igne excitantur, erumpunt, & quasi efflorescunt, caput vero gravidine molesta affligitur, dolores præsertim nocturni, cum colli, & scapularum cruciatibus, qui temporis progressu ad brachiorum, & crurum juncturas dilabuntur, insurgunt. Adfunt & cum doloribus tumores præter naturam in ipsis articulis, qui difficulter admodum resolvuntur, & raro ad suppurationem perducunt. Cæterum non videbitur, opinor, omnino *παρεργον*, si qui colores in supradictis pustulis, & abscessibus imprimantur, hic aperuerimus, quod quidem ut debite præstemus, de humorum qualitatibus, a quarum corruptione iste morbus originem accipiat, prius dicendum nobis fuerit. Constat autem apud medicos eum ex quatuor humorum corruptela, sanguinis videlicet, pituitæ, & utriusque bilis, scaturire posse: sed tamen fere semper est unus aliquis, qui reliquis altius caput erigit. Si itaque sanguis principatum obtineat, abscessus in inguinibus, quæ Græci apostemata dicunt, rubentes, & calidi, nonnihilque intumescentes exoriuntur, qui continuam sæpe febrem ægroto pariunt. Pustulæ autem, quæ circa collum potissime, & frontem eminent, subtumidæ, & rubentes erunt, quemadmodum & oculi ipsi. nec ea tantum signa sanguinis exsuperantiam indicabunt: sed etiam venarum intensio. deinde ab hora noctis nona, usque in tertiam diei horam ægotanti labores incrudescunt. Si vero bilis flava dominatrix in corpore existat, ea cum pudenda expugnaverit, ulcere statim virulento, serpenti carioso, cum summo rubore, & inflammatione debacchatur. Pustulæ autem, quæ se exterius egerent, citrinum colorem referunt: & à tertia potissimum diei hora, usque ad sequentem nonam dolor ingravescere sentietur. Quod si pituita redundantia imperium obtineat, rarius pustulæ per corporis habitum visuntur, eo quod pituita ea sit natura (Galenus 6. *Aphor.* testimonio) ut magis ad juncturas defluat. unde omnium juncturarum, & articulorum incredibiles exoriuntur cruciatus, qui occiput maxime, tibialque infestant, atque à tertia noctis hora usque ad nonam mire ægrum excarnificant. Si vero bilis atra imperium exercent, supercilia, cranium, brachia, pernasque tuberibus callosis, & apostematibus, quæ Græci *τὴν σκίγγαν* dicunt, non dissimilibus infestari duriter videbis. Pustulæ autem liventes verrucarum speciem repræsentant. Color laborantis cineritius, & plumbeus existit. Hinc thoracis inflammatio, ventriculi imbecillitas, splenis gravitas, & durities, acidus ructus, pedum tumores, crurum varices, & alia quam plurimam mala longo agmine adrepentia miserum ægri corpus aggravabunt. quin excrementa ipsa tristi nigrore infecta deficientur. Atque hæc quidem de ista lue inquinatorum signis sufficere posse videbantur, nisi & aliud quoddam restare (tametsi nullam necessitatem inferat) quod & ego, & vos sæpe experti estis. Illud autem est, quod suaves isti Veneris milites hominum sanorum commercia, & propiora colloquia assidue veniunt, & inter colloquendum ita propinque faciem admoveant, ut olidum virus, quod in ore natum est, in nostras fauces evomere velle videantur. Unde tam jucundum, & amœnum plerumque odorem percipimus, quam si vetulæ baghuttæ recens oleum nares nostras oppugnet. Sed jam utrumque, morbi signis à nobis proditis, ad tertiam nostræ declamationis partem, nimirum curationem, ut sese deflectat oratio, E tempus postulare videtur. neque tamen velim, ut minutim singulas antidotos, & pharmacorum temperaturas nos vobis tractaturos expectetis, cum id opus esset longe prolixius, quam temporis mihi concessi ratio pateretur, & inutiliter prope vocabulorum horridulorum congerie me obfusurum vobis persuasum habere. Quapropter summa

Tom. II.

sequare tantum fastigia rerum, contentus ea attingere, quæ nullo negotio intelligatis, & unde emolumenti nonnihil ad vos derivari possit. Quem igitur hujus affectus suspicio invaserit, signisque nuper rite perpensis admonitus fuerit, citra dilationem, aut moram ullam, medico non inertis, non obtusæ naris, non analphabeto (cujusmodi plerumque sunt omnes, qui hujus morbi curationem profitentur) sed litteris, & dexteritate prædito, se se perfricta fronte, & facie denudabit, morbi sui circumstantias omnes ei aperiens, nihilque eum celans de iis, quæ ad mali sui cognitionem facere possint. Nam, si uspiam, parænesis ista

Principiis obsta, sero medicina paratur,

Dum mala per longas invaluere moras.

In hoc sane morbi genere locum maxime habitura est. Quoniam si tempore labente altiores in corpore radices eum agere permiseris, tam certo credas, quam si me audias folium Sibyllæ, ita profunde in corporis penetralia se se reconditurum, partibusque internis ita tenaciter hæsurum, ut postea medici industria placari quidem, extirpari haud temere possit. ne si Apollo quidem pharmaca omnia sua attulerit, adeo inveteratum istud malum humanæ naturæ adversum est, & noxium. Porro adhuc recens, & maxime quod sincerum offenderit laborantis sanguinem, non difficili negotio è corpore omnino profligari à medico non indocto, atque exterminari poterit. Nam & si morbum hunc novum esse, nostræ memoriæ prope medici omnes aperte fateantur, & proinde medicos omnes, chirurgosque initio perspecta mali pravitas valde attonitos reddiderit: industria tamen, & ingenio (Credo equidem auxilium Divum monstrante supremo) eo tandem penetrarunt, ut quæ esset hujus scævientis monstri essentia, penitus cognoscerent: qua cognita causam amoverent: atque ea amota hominem pristinae sanitati restituerent. Vidimus ipsi, & familiariter novimus in Lovaniensi Academia Chirurgum quendam Insulensem Franciscum Stephanum, qui dum olim adhuc adolescens Lovanii arti suæ daret operam, morbi hujus radicem nescio cujusmodi aqua (neque enim id quenkum mortalium docere volebat) in vitrea ampulla inter prunas sine flamma diutile cocta, extirpaverit. Mentior, nisi simile quiddam medicorum excellentissimus Petrus Andr. Matthiolus tradat de potu quodam, quem ipse secretum appellare consueverat, quo morbum Gallicum nuper contractum se creberrime curavisse graviter affirmat, ex quocunque etiam humore indiscriminatim conflatum. Alioqui idem auctor aqua, quæ philosophica nuncupatur, affectum hunc facile posse depelli, indubitanter asseverat. Quid vero de ligno illo, quod propter energiam, quam producit, divinam *αγιόξυλον*, id est sanctum lignum appellatum est, dicturi sumus? certe uno ore præstantissimi quique medici hujus unius virtute, morbo Gallico correptum in corporis integritatem redire posse, modo tamen noxiæ materiæ præparatio, & conveniens purgatio antecesserit, profitentur. quo fit, ut non injuria Hieronymum quondam Fracastorium medicum insignem, poetamque nobilem, postquam in hujus ligni laudes longe, lateque expansatus esset, credam entheo quodam furore agitatam in sua Syphilide exclamasse.

Salve magna Deum manibus sata semine sacro

Pulcra comis, spectata novis virtutibus arbor,

Spes hominum, externi decus, & nova gloria mundi.

Sunt tamen apozemata quædam, olea, unguenta, cataplasmata, & nonnulla alia antidota, quibus omnino sit opus ad istius mali, præsertim utcunque adulti, depulsiorem: quorum cum uberrimam tibi suppeditent complurium medicorum libri copiam, absurdum fore putavi, & tædiosum, si eis describendis aliquibus aures onerarem; cum pleraque verbis scateant horridis, & exoticis, neque eorum, nisi præscribente perito medico, nobis ullus usus esse possit. Familiariora autem sunt, nec minus tamen necessaria, quæ de rerum non naturalium observantia medici tradiderunt. Sunt autem illæ numero sex: nimirum aër, cibus & potus, motus & quies, somnus & vigilia, excretio & retentio, atque animi affectus, qui à Galeno, & aliis Græcis *παθήματα* simpliciter, & cum adjunctione *παθήματα τῆς ψυχῆς* nominantur. hæc autem medicorum scholæ res non naturales appellant (ut hoc obiter dicam) eo quod ad naturam nostram, seu corporis constitutionem nihil faciant: sinistre tamen aut dextre adhibita vel officiunt, vel humanæ naturæ conducunt. In his vero quid observandum censuerint medici, breviter dicemus. Curando igitur aër, atque anni tempus prudenter feligenda sunt. Cum enim anni partes constituentur quatuor, in eis ver curationi maxime est accommodum. propterea quod reliquæ partes plerumque aliqua vehementi qualitate exsuperent, qua aërem ipsum afficiunt, quem moderatum in calore & humore (cujusmodi sine contro-

Bb bb 2

ver-

versia vernum aërem omnes esse prædicant) ad hanc curationem esse conveniebat, atque ob id habitationes, quæ sunt frigida, & pluviis obnoxia, fontes limosi, stagna, lacus, flumina inundantia, & paludes maxime sunt fugienda: quia iis inficitur aër, quo plurimorum aliorum morborum vehes nobis adducuntur. Cibus autem, & potus non minorem curam, quam ipse aër requirunt: eo quod (ut inquit Haly) illa corpus nostrum multis mutationis speciebus immutent. Sit ergo panis non calidus, nec vetustatem trium dierum excedens: sit bene coctus, & fermentatus, modiceque salitus, & ex optimo grano subactus. Carnibus vero æger utatur paucarum superfluitatum, cujusmodi sunt vitulina, hœdina, caprina, quas sequuntur gallinarum, caponum, perdicum, turturum, phasianorum, turdorumque carnes. Sed potius elixæ, quam assæ esitari debent, propterea quod facilius concoquantur. Quod si occasio se se offerat, ut piscibus vescendum sit, curet, ut saxatiles sint, squamosi, & sinceris aquis degentes: potu autem utatur vinoso. Sed cautio esse debet, ne vinum nimium sit dulce: quia tale parit in corpore oppilationes: neque etiam novum, quia id ebullitionem humorum, & dysenteriam generat: sit igitur medium inter antiquum, & novum, sit boni odoris, & saporis. Insuper, ut id universaliter dicam, cœna prandio sit semper parior, eviteturque cum inanitio, tum plenitudo: illa enim corpus ita attenuat, ut morbi doloribus æger par esse non possit, hæc vero (ut Galenus secundo de accidenti, & morbo scripsit) morborum frigidorum causa existit. Quare optime divinus ille Hippócrat. protulit sectionis secundæ Aphor. 5. *Non satietas, non fames, neque aliud quicquam, quod naturæ modum excedat, bonum.* Quod autem ad somnum, & vigiliam attinet, nihil aliud dicturi sumus, nisi ut tanquam ex tripode responso, fidem æger habeat Hippocrati, sectionis secundæ Aphor. tertio dicenti: *Somnus, vigilia, utraque si inmoderata existunt, malum: vigiliæ enim vehementer exsiccant corpus: somnus autem æquo longior pravis humoribus gignendis est fomentum. si tamen in alterutrum peccatum sit, diuturniore somno, quam vigiliis minus offenderetur.* Meridianum tamen somnum tanquam maximam perniciem fugere oportet, nisi forsitan præcedente nocte omnino æger dormire nequiverit. Motus vero, si moderatus sit, probari videtur, modo ante cibum suscipiatur, juxta Hippocratis sexto Epidemiarum, sectionis quartæ Aphor. ultimum hunc: *πρότερον γυμνασμός, hoc est, labores cibos antecedant.* declinare tamen ad superfluam quietem quam ad vehementiorem motum satius est, imo quando pharmaca traduntur, omnino exercitiis abstinere convenit. Vitanda est insuper ira, tristitia, timor, sollicitudo, contra lætari, bene de salute sua sperare, & cum amiculis conversari solantibus, mire conducit: siquidem.

Anxia mens non ipsa sibi, non rebus agendis

Constat, ab hac vitium corpora sæpe trahunt;

Hinc variae pestes, morborum hinc mille figurae:

Crede animum nostri corporis esse ducem.

Sæpe graves ista veniunt ex arce labores,

Sicut ab aëriis pestilis aura plagis.

Denique (ut tandem ad ultimam rem non naturalem deveniamus) diligenter curet æger, ut ventrem lubricum habeat, si non natura, certe artificio, & medici industria. Venerem autem tanquam pestem, in ultimas terras relegare oportet: nihil enim est nocuum magis. si tamen ab ea omnino abstinere non possit, videndum est, ne ea, nisi ultima concoctione peracta, advocetur. Restat modo, ut memores eorum, quæ in frontispicio sumus polliciti, rationes aliquas tradamus, quibus hanc contagem, quia tristius haud ullum monstrum, nec sævior ulla pestis, & ira Deum Stygiis se se extulit undis, devitare possimus. nam etsi ex concubitu potissimum scaturiginem habeat, cum tamen & continentissimi in istam Scyllam incidere possint, accurata præcautione quis esse opus inficiabitur? nam adeo præsens venenum fovet ista pestis, & tam multas reperit vias, quibus, prohi dolor, in corpus humanum, & in id solum (cætera enim animalia ab hac lue immunia esse asserunt) irrepat, ut incautos, quasi positos insidiis facile opprimat: per contactum siquidem, etiam sine ullo usu Venereo, maxime sudore per aërem ex corpore diffuso ipsius laborantis: per vestimenta, præsertim linea, quæ cutem contegunt: per cibum, in quem affectus halitus evomuerit, aut gingivis putrilagine corruptis contigerit, per potum ex eodem calice sumptum: per osculum in amoris speciem exhibitum, & alia his affinia in hominum præcordia hæc dira pestis illabitur. Quare ea omnia suspensa habere debet, quisquis colloquium, aut consuetudinem cum infecto habere coactus fuerit. siquidem asserit Nicolaus Massa medicorum præcipuus, se inter alios amicum quendam suum curasse, qui per solum contactum linteaminum, in quibus quidam, qui in crure ulcus Nea-

politanum habebat, se dormiturus composuerat. Quocirca consultissime mihi facere videntur mercatores, & viatores nostrates, qui dum foris peregrinantur, diligenti indagine perscrutantur, num munda, recensque lota sint lintea, in quibus jacere debeant, quin imo oculis suis, suorumque diversiorum præfectis diffidentes, allato per se vitia fasci coculario ea diligenter exponunt, & tam diu protendunt, dum virtute attractoria ipsius ignis, quicquid infesse poterat contagii sudorifici, eductum sibi persuasent. Evenit tamen, ut aliis alii facilius, & citius hoc malo corripantur. melancholici enim, si per muliebrem amplexum, si per solam contagem, facilius inquinari possunt propter morbi similitudinem, cum ille sit maxime siccus: deinde qui corpora habent delicata, & rara: sed omnium velocissime, qui corpus pravis humoribus habent oppletum: cum etenim hujus morbi officina, seu ut ipsi vocant, minera, sit hepar, cujus munus est quatuor ipsos humores procreare, si ipsum prius male affectum fuerit, sequitur facillime hac infectione imbui posse. Cæterum ad milites

istos Cupidinos, qui pruritu quodam libidinoso ardentes, amplexus meretricios difficulter evitare queunt, priusquam finiamus, deveniendum est: nam & illis quoque præcautionis aliquæ rationes præscribendæ sunt. Cum igitur effrenis ille ardor in præcordia, & medullas sese infinuaverit, subeat mentem illorum jubeo, quam multis calamitatibus hominum tota vita sit obnoxia: misera & sordida est nativitas, laboriosa educatio, multis injuriis exposita pueritia, plurimis sudoribus onerata juvenus, gravissima senectus, durissima denique mortis necessitas: taceo multorum morborum ultro irrepentium agmina: taceo infestam paupertatem, infamiam, pudorem, tormenta, insidias, convicia, lites, contumelias: quæ sane omnia, etsi mirum in modum gravia, molestaque quilibet sanæ mentis cogatur fateri, si tamen adamussim perpensa, aut ad trutinam examinata fuerint, ea dubio procul execranda ista lues longe exsuperat, quam tamen isti insani, & amentes suo jumento accersunt, & sæpe magno redimunt: sed ubi eam nacti sunt, quid aliud (ut non inscite dixit quidam) quam

vivum cadaver gerunt? Porro audiri mihi jam videor in hoc cœtu adolescentes quosdam plane Veneris filios obstrepentes, se nonnunquam consodaliū suorum persuasionibus prope inevitabilibus ad fornices pertrahi, interdum etiam, ubi Bacchus (sine quo frigere Venerem merito dixit Comicus) plusquam dimidium mentis illis abstulerit, eo rapi, & se tum imprudentes in spurcarum luparum baratrum impurum prolabi. age, his quoque medeamur. Imprimis igitur edocti à nobis signa supra indicata, videant, si fieri possit, ut rem cum non infecta habeant, quod si ne id quidem cavere poterunt, simul atque flagitiosam suam libidinem expleverint, pudenda aqua calida, aut vino (quod melius, sed imparabilius est) candido ablui sollice curent: hac enim ablutione pestifer ille humor pudendis insidens consumetur, exterminabiturque. Longe tamen tutior (ut illud tamen coronidis vice addam) & salubrior antidotus foret, ab istis horrendis lathomiis pedem referre, meretricum lasciviam cane pejus & angue odifese, oculorum petulantiam, corporis illecebrosus gestum, sermonum blanditias, crines crispas, labra insidiosè ridentia, mamillas ad alliciendum compositas in tempore discere aspernari: basia, suavia, contactus, oppressiunculas, affrictiones, luctas, reliquasque omnes captiosas, quibus puellæ incautos amatores in suam nassam sæpe pertrahunt, veluti fimum despiciatui habere: denique sibi adolescentes illos apud Menandrum imitandos apponere, qui, dum inter pocula leno quidam impurus illis insidias, formosas aliquot & bene cultas meretrices producendo, moliretur, in sese demissis oculis ardebant bellaria, ne ausi quidem illos in eas deflectere. Ista sane, atque eis similia si in animum non gravatim demittatis, altasque radices agere permittatis, à damnosæ Veneris stimulo facile vos liberabitis, & asseretis; cum præsertim brevis illa titillatio aliud sit nihil (ut recte dixit Socrates) quam morbi comitialis quædam species, à qua gravissime corpus humanum labefactari experimur. Quocirca merito Pythagoram interrogatum à quodam, quando cum femina esset congregiendum, respondisse ferunt.

Cum voles te ipso fieri debilior. cujus quidem rei non ignarus Demosthenes, Laidem accedens, ejus noctem (ut elegantissime Gellius in suis Atticis noctibus Lib. 1. cap. 8. refert) expetiturus, concubitu pœnitundinem appellavit, sed ipsius egregii scriptoris uti verbis libitum est: quia & lepore, & jucunditate, quibus in narrando usus est, vobis gratissima fore existimavi. Ad ipsam, inquit *Laidem ille Demosthenes clanculum adit, & ut sibi sui copiam faceret, petit: at Lais decem millia drachmarum* (quæ faciunt nostræ monetæ mille coronatos) *poposcit. Tali autem petulantia mulieris, atque pecunie magnitudine ictus, expavidusque Demosthenes, avertit iter, & discedens in artem,*

inquit, *μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν*, hoc est, non emo decem millibus drachmarum pœnitundinem. Posteaquam igitur hujus horrendi morbi adeo turpem originem, notas fœdas, curationem molestam, & alcæ plenam, præcautionem periculofam tradidimus, moneo, ut procul à vobis hanc de-

formem, & saniosam pforam arceatis, hanc in barathrum, in sterquilinum, in foricas projiciatis, ac proscribatis, ne tam exitiali scabie correpti, toto vitæ curriculo doleatis.

F I N I S.

MICHAELIS JOANNIS PASCHALII, *Valentini*,

DE

MORBO GALLICO,

TRACTATUS.

Descriptio morbi Gallici.

Est morbus Gallicus, quem & Hispanum, & Neapolitanum nominant, nostro sane malo hisce temporibus affectus notissimus, antiquioribus vero ne per somnium quidem notus: detestandus tamen perpetuo, qui cum à putredine incipiat, in linguam terminatur vario, & dolorum, & pustularum proventu, ac præcipue noctu corpus discrucians. Fit autem à quatuor humoribus, à naturali temperie per exustionem in malignam quandam naturam degenerantibus, à contagio ut plurimum primo affectis. Deprehenditur hoc malum, quia in pudendis à principio pustulæ apparent, crustis obtectæ siccæ, & lenta nonnunquam sanie manantes. Jam & in fronte, & circa radices capillorum pustulæ, seu verius dixeris, tubercula diversi coloris oriuntur, modo citra ullius medicamenti opem desiccata, modo hinc inde frequenter renascentia. In capite summa inest gravitas, in collo, humeris, atque adeo omnibus articulis perpetuus cruciatus, dolorificis ibi tumoribus præter naturam obortis: qui cum difficile discutiantur, tardeque suppurentur, in nodos sæpe ac durities migrant. Ad extremum fauces, palatumque, & insuper lingua nigris, fœtidisque erumpentibus pustulis turpiter exeduntur.

Causæ.

Signa.

Curatio. Primo Vi-

tus.

Hic morbus curatur primo victu humectante, & in ætivistis temperato, vel parum calido. Quæ atram bilem efficiunt, maxime nocent, ut caro leporina, bubula, hircina, & cervina, caseus antiquus, omnia falsa, & omnia legumina: similiter quæ facile putrescunt, ut pisces & lac.

Conferunt, quæ bonum succum efficiunt, ut panis optimi tritici, pullus gallinaceus, gallina, caro arietina Hispanica, vitulina, hœdi, coturnicis, & similia: de quibus libello de bono & malo succo, libris de tuenda valetudine, & de facultatibus alimentorum multa à Galeno tradita sunt copiosissime: perpetuo tamen considerandæ sunt vires ægri, & morbi magnitudo. Consideranda quoque est sententia Hippocratis lib. Aphorismorum, quibus semel aut bis &c. in cibandis omnibus ægris. Utatur si potest exercitatione præsertim ventriculo vacuo, abstineat a venere & animi perturbationibus, quæ bilem atram augment, ut sunt ira, tristitia, & similes.

Secundo Sanguinis missio.

Secundo, sanguinis missione, præsertim si fuerit morbus recens: ubi vires sunt majores, secta vena jecoraria, aut communi, ut sanguinis copia respondeat plenitudini, fiatque vacuo ventriculo & intestinis, nisi timeatur subita suffocatio, aliquando bis aut ter sanguis est mittendus.

Tertio Con-

coctio.

Tertio, concoctione per hæc, vel similia. Recipe *syrupi fumarie simp. & borraginis ana unc. vi. syrupi fumarie compos. & de epithymo ana unc. ij. misce.* Item, Recipe *aquarum fumarie, borraginis, lupulorum, & quinque radicum ana unc. viij. misce,* & facta jam concoctione debuis novem.

Purgatio.

Quarto, vacuatione atræ bilis per hoc, vel simile medicamentum. Recipe *medullæ cassiæ fistule recens extractæ drach. vj. confectiois medicaminis quod scripsit Hamech drach. iij. ss. diacarthami drach. ij. ss. syrupi borraginis unc. i. decocti florum cordialium quod sufficit, misce, & fiat potus.* vel Recipe *pilularum de fumo terræ, & hermodactylorum majorum ana drach. ss. diagrydii gran. iij. cum aqua buglossæ fiant pilulæ vij.* Deinde per aliquot dies roboretur ventriculus, & partes principes, sanguisque purior efficiatur *electuario diarhodonis Abbatis, vel conserva borraginis aut buglossæ cum aqua aut decocto borraginis, vel buglossæ vel sumi terræ.* fiat quoque bis vel ter in mense corporis purgatio, his, aut similibus pilulis. Recipe *pilularum de fumo terræ, hermodactylorum majorum, & Indarum ana scrup. ij. cum aqua buglossæ fiant pilulæ xv. adde*

cuilibet earum granum i. optimi diagrydii. Dosis vero sint tres.

Quinto, exercitio forti & balneo, donec fudet copiose, bibant tunc per aliquot dies *oleum commune*, quantitas erit *unc. iij. cum unc. i. optimi sacchari.* His omnibus solet curari Gallicus morbus si fuerit recens: qui si habuerit pilorum decidentiam, eget præter jam dicta frequenti capitis rasione, frictione, & lotionem frequenti, *decocto pullegii, stæchadis, origani, salviæ, rorismarini, & chamæmeli, & similia.* Si his omnibus mederi non possumus huic morbo, adhibebitur syrupus sequens. Recipe *corticis ligni Indici seu Guajaci in minimas partes divisi unc. viij. interioris ejusdem similiter incisi unc. iij. senæ unc. ij. epithymi, polypodii ana unc. i. fumarie, borraginis, cichorei, rostri porcini, radicum buglossæ ana man. ij. florum cordialium ana man. i. liquiritiæ, radicum diureticarum ana unc. ss. fiat decoctum in libris viginti quatuor aquæ optimæ, prius per diem in ea infuso ligno Guajaco ad medietatem secundum artem. Cujus percolati accipe libras decem, & cum quatuor libris sacchari fiat syrupus non perfecte decoctus ad modum mulsæ, cui addes pulveris hermodactylorum unc. ij. pulveris diarhodon Abbatis drach. ij. cinnamomi electi drach. i. Cujus dosis summo mane erunt uncie quinque vel sex. Hic syrupus in omni tempore etiam prægnantibus, & febrientibus exhibendus est intrepide, & si opus fuerit, dum bibat hunc syrupum æger, evacua eum per pilulas superius scriptas, vel per medicamentum hoc, si non possit devorare pilulas. Recipe *cassie fistule præparatæ, & diacatholiconis ana unciam i. confectiois medicaminis Hamech, & diasenæ ana drach. vj. diacarthami, & conservæ buglossæ ana drach. iij. syrup. borraginis, quod sufficit, misce, & fiat confectio ad modum opiæ. Dosis cochlearia duo semel in hebdomada.**

Si his peractis semper morbus permanferit, forsan curabitur *aquis ligni Guajaci*, prima valentiori, quæ bibitur bis in die, in aurora nimirum, & nocte à cœna parca per quinque horas: & altera clementiori seu debili, quæ sola in prandio & cœna, & inter prandium & cœnam erit potus. quarum formæ sunt hæc, quamvis secundum variam naturam morbi, & ægri, temporis, & regionis possint fieri valentiores, vel clementiores. Recipe *ligni Guajaci lima vel torpo in minimas partes divisi lib. i. aquæ optimæ lib. xxx. maneant per diem simul, deinde decoquantur ad medietatem, cujus colatura, rejecta parte terrestri, servetur in vase vitreo, quæ erit prima potentior: ejus dosis est uncie quinque vel sex. Deinde accipe lignum primæ aquæ, & iterum cum libris xxx. aquæ decoquatur donec quinta pars consumatur, & hæc erit secunda remissior prima. Quibus jam bibitis fiant aliæ duæ ejusdem formæ, vel similes, mutata aliquantum natura earum, si opus fuerit. Et finitis aquis secundæ libræ ligni Guajaci, fiant ex tertia & quarta libra eodem modo, donec æger sanetur. Accipiat qualibet hebdomada tres ex pilulis superius scriptis, vel duo cochlearia confectiois purgantis.*

Fiunt ad idem efficiendum aquæ ex aspera smilace nostri temporis, & est Sarza Parilla, quæ ex India in Hispaniam advehitur, forma earum est. Recipe *uncias sex dictæ Sarzæ Parillæ conquassatæ, & per diem naturalem infunde in libris xij. optimæ aquæ, deinde decoquatur ad medietatem, cujus colatura in vase vitreo conservetur, sumenda mane & vespere quantitate unciarum quinque, & hæc est prima valentior. Deinde accipe eandem smilacem asperam prius decoctam, & in lib. xxx. aquæ decoquito, donec quinta vel sexta pars consumatur: & hæc erit secunda mitior ad potum in prandio & cœna, & inter prandium & cœnam. Quibus finitis parentur aliæ ejusdem, vel similes formæ quemadmodum fiunt ex ligno Guajaco. Tempus accipiendis iis commodius est Ver, deinde autumnus. Æstas vero*

Bb bb 3

ro

ro est vehementer inepta & adversa. Hyems accommodatior æstate, vere & autumnno deterior. Nostri quoque temporibus reperta est radix China, cujus aqua solet curare morbum Gallicum, & articulare. De qua exstat liber scriptus à doctissimo Vesalio. Lege etiam methodum propinandi decoctum hujus radices apud Amatum Lusitanum *Centur. 2. Curat. 31.* rectissime traditam. victus ratio, dum bibuntur hæ aquæ, præscripta est jam superius, quamvis in cœna nullæ carnes sint exhibendæ, sed panis nauticus, vulgo biscoctus, uvæ passæ, vel radix buglossæ condita, vel cucurbita condita, præcipue si fuerint Castellani. Semper tamen est sequenda Hippocratica veritas superius dicta, quibus semel, aut bis &c.

Vinum san-
ctum.

Curatur quoque morbus hic usu vini sancti, quamvis biliosis & ad hecticam dispositis minus, quam aqua ligni Guajaci, conferat. Ejus forma hæc est. Recipe corticis ligni Indici lima vel torno divisi in partes minimas unc. ix. interioris ejusdem unc. iij. folliculorum senæ, epithymi, poplypodii ana unc. i. fiat decoctum in lib. xxiiij. aquæ ad medietatem, de cujus colatura accipe lib. x. quibus probe calefactis adde vini generosi lib. xv. & omnia simul maneant in vase fictili, donec calor absumatur, postea conservetur mixtura in vasis vitreis: quibus adde pulveris hermodactylorum unc. ij. bibat in aurora, & vesperi lib. semis hujus vini, loco primæ aque potentioris, & fiat ex ligno, & cortice jam prius decoctis aqua pro potu in prandio, & cœna cum lib. viginti quatuor aquæ, donec quarta pars consumatur, quæ bibita, ex vino fiat secundo modo eodem, ut dictum est superius, cum de aqua ligni Guajaci ageremus. Hoc tamen brevius, quam aquæ solæ curare potest etiam antiquum morbum Gallicum.

Si fuerit antiquus, & curatu difficilis, fortiolemque poscat curationem, facta jam clementiori medicina, nisi morbi & symptomatum magnitudo solitum ordinem invertat: (nam auctore Cor. Celso, lib. ij. non potest vehementi malo succurrere, nisi æque vehemens auxilium) potentioribus opus erit. Inter quæ à multis expertum est, & à me laudatum medicamentum ex Mercurio & aliis, partibus externis admotum ordine consueto, consentientibus viribus ægri, quia ubi illæ non adsunt, non oportet laborare: neque facultas ipsius argenti vivi est tunc pertimescenda, cum olim sæpe morbis multis levioribus admoveveretur, ut scabiei. Galenus tamen nunquam fecit periculum de eo, an interius sumptum, vel exterius admotum, interficiat.

Expertum à nobis unguentum hoc. Recipe axungie porcine sine sale unc. iij. oleorum laurini, de lilio, & ruta ana unc. i. ss. theriacæ magnæ drach. iij. rubiæ tinctorum drach. iij. argenti vivi unc. iij. croci, cinnamomi ana drach. i. moschi, & ambre anagr. iij. misce, & fiat unguentum. Poterit augeri, vel minui, aucto vel imminuto Mercurio, habita ratione virium ægotantis, & morbi. Certa rei quantitas neque præfiniri potest, neque scribi. Aliquando sufficit prima unguenti admotio, aliquando duæ sunt necessariae, aliquando tres, & plures quam sex, quod per sudores, alvi excretiones, & oris deprehendes. Partes, quibus admoveatur, sunt extremæ, videlicet brachia, tibiæ, spina, & venter versus inferiores partes.

At cor, & ventriculus omnino custodiantur, ne ab illo medicamento lædatur pars nobilis, vel ei, v. toti serviens. Unguentum cum admoveatur, sit actu bene calidum, & habitaculum etiam, & si non sudaverit, ægri pedibus apponantur lateres calidi cum vino: quod si cum his non sudaverit, neque oris excretiones, neque alvi dejectiones habuerit: cum iis, vel saltem aliqua ex ipsis evacuationibus soleat hoc medicamentum hunc morbum curare: tunc totius corporis suffitu erit opus, dempto capite, ne vis

venefica per nares & palatum cordi & aliis partibus noceat. Quare æger stans vestiatur Conopeo, vulgo dicitur Pavellon, capite solo nudo apparente, & inter illius tibiæ super prunas spargatur sequens pulvis. Recipe cinnabaris drach. i. s. rubiæ tinctorum, cinnamomi, & croci ana drach. ss. misce, & fiat pulvis ad primum suffitum, & si opus fuerit fiant duo, vel tres. Tunc, immo etiam tempore unguenti sex mercurio, habeat æger in ore crystallum, vel aliquem liquorem adstringentem, & repellentem, ad defensionem dentium & oris. Si vero fuerint ulcera & caliditas, quemadmodum ferme semper esse solent, lavetur sæpe os sequenti mixtione. Recipe aquæ plantaginis unc. iij. aquæ portulacæ, rosarum, & lactucæ ana unc. ij. ss. rhodomellis, syrupi rosarum, & oxyssacchari simpl. ana unc. ij. pulveris aluminis usti, & mastichis ana drach. ij. misce, hoc vel simili medicamento curantur oris ulcera. Aliarum vero partium ulcera omnia, si fuerint sine ossium corruptione, solent curari sine medicamentis externis, facta curatione totius corporis per ea, quæ diximus. Ossium tamen corruptio cauterio eget, & propria curatione, quæ ab erudito chirurgo administrabitur. Nonnulli in curatione hujus morbi antiquissimi, & fortissimi, præter jam dicta utuntur pilulis addendo grana aliqua pulveris Joannis de Vigo. ego non audeam uti illo pulvere, ne in parva, quidem quantitate, & correcto, quia est corrodens medicamentum. Fit autem ex argento vivo, & aqua seu lixivio forti, & potenti, quo aurifices utuntur. Illius tamen auctor Vigo secunda parte sui operis, in peste dat duo grana hujus pulveris, quæ (ipso dicente) vomitu, & ventris profluvio violenter purgant. In colica quoque grana duo ejusdem pulveris cum drachma semis Philonii Romani, laudat tantquam utile, & optimum auxilium.

Ejus tamen vis corrodens externis partibus clemens est, & sine periculo, & pauci doloris. Aliquando tamen opus est miscere parum unguenti albi, ne dolor magnopere intendatur, & ideo unguento superiori loco argenti vivi indere parum hujus pulveris, potentius hoc esset & tutius, quam interius assumere. Qui devorandum esse hunc pulverem censent, aquis frigidis, & cordialibus, & aliis corrigunt. Hujus pulveris emendatio, auctore Petro Andrea Matthiolo Senensi fit. Recipe pulveris præcipitati ex Mercurio, (qui fit ut docet idem Matthiolus lib. de ratione curandi morbi Gallici) unc. ij. aquarum plantaginis, & acetosæ ana unc. ij. macerentur per noctem, & summo mane prioribus aquis ejectis, de integro alias ejusdem ponderis superinfunde, in vase aëneo, vel testaceo ad ignem collides, & non cesses agitare ferrea, vel lignea spatula, donec in pulverem redigantur, ex quo sic correcto, poteris pilulas quæ sequuntur componere, & fiet major correctio. Recipe electuarii cordialis conciliatoris scrup. ss. margaritarum præparatarum, hyacinthorum, pulveris præcipitati seu Joannis de Vigo. ana gran. v. pulveris diamoschi, & diamargaritonis frigidi ana unc. ss. fiant ex his catapotia quinque, quæ sumantur ante solis exortum. Hæc enim eodem auctore brevi tempore Gallici morbi dolores tollit, educendo vomitu, & ejectione pituitam, & atram bilem. Plurima aliorum morborum genera idem doctor hoc pulvere curavit, addendo diversa medicamenta, pro ratione diversorum morborum. Quod ego, quemadmodum dixi, periculosum existimo, etiam si præter auctoritatem Pauli Æginetæ, & Arabis Avicennæ, tot experimentis sit credendum, & cum Hippocrate extremis morbis, extrema exquisita remedia optima sint. Laudat similiter hic auctor in hoc, & aliis morbis, qui ex atra bile fiunt, pilulas ex belleboro, quas Mesue capite de eo ex Haly describit, earum tamen usus in vere tantum juvenibus, & robustis confert.

F I N I S.

PROSPERI BORGARUTII,

Medici & Philosophi,

DE

MORBO GALLICO
METHODUS.

Illustrissimo, ac Colendissimo D. D. FRANCISCO MARIÆ de Marchionibus Montis, Abbati Sanctæ Crucis, &c.

PROSPERUS BORGARUTIUS,

Medicus, & Philosophus P. F.

*S*i vere dici solet, Abbas Illustrissime, quamlibet promissionem debiti loco habendam esse, eumque, qui quid cui promittat, omnino debitorem appellari debere. Ego, qui proximo superiore anno, dum cum nonnullis acutissimi, & præstantissimi ingenii nobilibus viris in ædibus tuis de abditis quibusdam naturalium, moraliumque rerum causis Academicorum more differerem, promisi tibi me brevissima quadam methodo regulant traditurum, qua dignosci nullo negotio posset, quisnam morbi Gallici (quem vocant) contagione laboraret: quænam huic tam detestando, & execrabili malo remedia applicanda essent, & si quæ alia ad hanc rem pertinerent, jure vicissim optimo debitor tuus sum existimandus. Id vero mihi sæpe sæpius animo cogitanti, visum fuit in præsens tempus idoneum, (ut me bonum nomen judicares) quo & debitum hoc persolverem, & simul hoc obligationis vinculo, quo me jam diu adstrictum habes, quantum fieri posset, liberarem. Et quamvis paulo diutius expectasse videri possim (duplici nimirum tertiana febris continuo sex mensium spatio graviter in lectulo decumbens) spero tamen pro animi tui generositate, & singulari, qua polles, humanitate, te hæc nostras lucubrationunculas minime aspernaturum, quin potius pro innumeris Illustrissimæ familiæ tuæ beneficiis perpetuo tibi fuerim deditissimus, diuturniorem hanc meam moram æqui, bonique consulturum. Illud autem majorem in modum etiam, atque etiam peto, ut si conceptæ de me opinioni minus satisfecero, tu munusculum hoc nostrum levidense (ut ille inquit) ex animo potius, quam ex re ipsa metiare. Cæterum opusculum hoc, qualecumque tandem sit, tibi unido, dico, & addico, ut si quid ex hac re (quod vix ausim sperare) emolumenti communi hominum societati accedet, tibi, sub cujus nomine libellus in lucem prodit, omnes acceptum ferant. Non me fugit te longe majore volumine donandum fuisse, nisi subjectæ rei natura obstat: quippe cum omnia, quæ ad hanc rem spectant, diligenter à me sint inserta, & pro subjecti ipsius tenuitate, libellus satis superque sibi respondeat. Et sane nihil hoc loco attinet, te animo tecum evolvere gravissima in me collata beneficia, quin potius, qua motus sum, præsentis temporis opportunitatem considerare. Jam vero nihil opus est à me diffusius commentari, quanta dignitas, quantusque sit splendor, non dicam Illustrissimi, sed plane Regii stemmatis tui, Colendissime Abbas, cum illud nil aliud foret, quam Solem (quod ajunt) facibus velle illustrare. Quis enim hac tempestate ignorat Heroicam Marchionum Montis familiam ex regia Borbonum stirpe ortam, originemque habuisse? Constat profecto ex hac vestra nobilissima progenie (quemadmodum ex equo Trojano fortissimi Duces prodierunt) quamplurimos belli, pacisque artibus præclarissimos, ac fortissimos viros descendisse. Hæc tu cum præferas generis ornamenta, unum illud noctes diesque cogitas, ut veram, solidamque gloriam perpetuam virtutis comitem assequare. Macte virtute nobilissime Juvenis, sic ibis ad astra, clarisque majorum tuorum imaginibus, quibus nihil addi posse videtur, immortalẽ gloriam, famam, posterisque tuis perfectum, quod imitentur, exemplares relicturus. Sed nolo sic ego pluribus laudes tuas attingere, tum quod instituti hujus ratio id non patitur, tum quod in aliud tempus eas mihi prædicandas distulerim. Tu velim hunc nostrum laborem hilari animo accipias, speresque futurum, ut majora aliquando à me sub tuo nomine in vulgus prodeant. Vale, Patavii, pridie Non. Aprilis 1567.

CAP. I.

De origine, & nomine morbi Gallici.

Morbus Gallicus, Hispanus, Neapolitanus, Indus, vel Catholicus, aut Venerus, sive Mevius, nihil aliud est, juxta antiquorum nostrorum præcepta, nisi affectus quidam præter naturam, sensibiliter actiones lædens, & eo nomine nuncupatur, quoniam indubitata omnium fide constat, anno post Christum natum 1493. aut sequenti, quando Galliarum Rex Carolus Octavus in Italiam arma moveret, incepisse. At Galli hanc ignominiam minime ferentes ex Hispania, aut incolarum ejus navigationibus, ex novo (ut ajunt) orbe, in quo hæreditaria vindicta, simili labe corripuntur omnes, pessimum malum in reliquas nationes irrepsisse clamitant. Hispani vero, cum hujusmodi Gallorum rationes animadverterent, viderentque apud Neapolitanos populos luem istam magis regnasse, eam potius Neapolitanam, quam secus, voluerunt appellari.

A Verum Itali, cum præoccupati admodum à Gallorum castris essent, & inter Gallos apparuisset principio pestis ista, ideo morbum Gallicum eam maluerunt nuncupari. Ut ut tamen hæc res sit, novus in Italia morbus est, antiqua carens appellatione, affectusque horribilis exstat contra naturæ limites, qui quidem corpori nostro insidet, illiusque actiones primo, ac per se vitari dicitur, quemadmodum reliqui omnes morbi hoc habent innatum, ut unicuique constat.

CAP. II.

In quo morborum genere sit morbus Gallicus constitutus.

Morbum Gallicum inter novos connumerari morbos, ac merito, & legitime in morborum serie connumerandum esse ex prædictis nobis abunde demonstratum fuit, cum nulla habeatur ejus mentio apud Hippocratem, Galenum, Avicennam, & alios antiquos. Dictum etiam abunde

abunde fuit quot, & quibus in diversis orbis istius Christi-
 stiani partibus, denominationibus dignosci possit, & quam-
 obrem omnes nationes eodem morbo quodammodo affe-
 ctæ fuerunt. Nunc igitur relinquitur, ut ad rem ipsam
 explanandam descendamus, ad genus scilicet morborum,
 in quo merito constitui possit, vel prava nempe intempe-
 rie, vel mala compositione, iive continui solutione: id-
 que præcipue nobis perscrutandum principio ante oculos
 accedit, cum præsertim diversæ auctorum rationes hinc in-
 de publice conspiciantur, ex quibus liquido constat, no-
 stros in hac re medicos hujus temporis seniores anxios sæ-
 penumero fuisse. Verum enimvero cum videamus mor-
 bum Gallicum multoties cum ulceribus quibusdam, pu-
 stulis, ac gummis, quæ actiones corporis cum lædant,
 inter morbos illos idcirco connumerari potest, qui conti-
 nui solutionem præ se ferunt: & quoniam pustulæ, ac ul-
 cera prædicta minime fieri possunt absque sanguinis, ac
 humorum aliorum in corpore mala qualitate, acri scilicet,
 ac corrode, & sæpenumero cum febre conjuncta. igitur,
 iudicio meo, morbus iste cum mala erit etiam qua-
 litate. Patetque præterea eum esse morbum in composi-
 tione, quoniam affectio in membris organicis continetur,
 ut omnes propemodum confirmant. Nonnullos siquidem
 videmus hac lue prava affectos, brachia, & tibias valde
 extenuatas habere, ac præter naturæ limites, easque alios
 tumidiore solito, atqui una caput, scapulas, ac reliquas
 corporis partes. unde constat, eos aperte incurrere in vi-
 tiatam partium compositionem, & ideo respectu ejusdem
 figuræ, membrorum quantitatis, ac dispositionis, mor-
 bum in compositionis genere comperiemus. Qua propter
 lues ista genus omne malorum generale complectitur, nec
 ideo mihi satis videntur experti, qui asserunt, eum non
 esse calidam intemperiem, non humidam, non siccam, non
 frigidam, nec continui esse solutionem, non tumorem
 præter naturam, non passionem in conformatione, & nu-
 mero, quoniam ex prædictis facile conjicere unusquisque
 potest, an talis hæc affectio existat. Constat præterea,
 eum esse morbum (ut dictum abunde est) & cum omnis
 morbi natura aut sit partium simularium (& hoc consistit
 in temperamento) aut partium instrumentalium, & con-
 sistit in conformatione, numero, & situ, aut sit commu-
 nis ambobus, & consistit in unitate soluta, cum morbus
 Gallicus palam sit ex istis; ergo erit morbus, atque ma-
 lorum genus generale complectetur (ut ita iterum dixe-
 rim) satis aperte. Imo manifestum etiam nobis conspi-
 citur, hunc pravum, atque horrendum morbum esse quo-
 que in tota substantia, atque id ipsum demonstrare com-
 mode possumus, cum non cedat medicamentis inventis ra-
 tione, sicut medici illi, qui aderant in principio, manifeste
 declararunt. quandoquidem, licet doctissimi, desperarunt
 tamen in arte, cum viderent se methodo non potuisse in-
 venire optimam rationem curandi, atqui in maximo de-
 spectu medici tunc temporis apud omnes nationes fuerunt:
 & nisi Hispani illi supervenissent, edocti quomodo apud
 Indos morbus sanaretur, & nisi casu chirurgici audacissi-
 mi argenti vivi medicamen invenissent, adhuc rebellis es-
 set morbus, & adhuc maxime sæviret. Sed quoniam do-
 ctissimi etiam recentiores medici multoties de integra mor-
 bi Gallici resolutione desperarunt, hinc factum sane est, ut
 empirica curatio prævaluerit. Et ideo non desunt, his no-
 stris temporibus, carnifices medici, qui nulla vel generis
 morbi, aut speciei habita consideratione, statim ad mor-
 bum profugandum accedunt. Sed utinam non usque adeo
 credulum esset vulgus perditissimis istis impostoribus
 medicos mentientibus, titulo quodam secretorum, quæ
 hic à patre accepta jactabat, ille partim emptæ, partim
 compilata gloriatur, alius ex pharmacopæorum diario con-
 sarcinata venditat. Attamen an secreta hæc, hoc est
 efficaciora, ac probatiora sunt remedia, an verius caco-
 dæmonum manus? Nam per se remedia nec salutem effi-
 ciunt, nec morbos, sed cum à medico natura prudente,
 & in rationali methodo probe exercitato exhibentur, deo-
 rum manus & salutaria vocabantur Herophilo: cum à sto-
 lido literarum omnium ignaro, venefica manus quidni ap-
 pellentur? Quam rem operibus quotidianis aperte testan-
 tur, dum purgantia indies ægris imperant, quibus tole-
 randis ne quidem equus fortissimus par fuerit. Vides to-
 tius orbis miraculum Italia, quam inique ab Æsopis istis
 corniculis, & purpuratis simiis illudaris: sed communis
 hæc arrogantia, atque usurpatio pharmacopæis, rhopopo-
 lis, tonforibus, aliptis, reuctoribus, obstetricibus, cli-
 nicis mulierculis, ac ægrorum ministris. Quid? quod a-
 nus surdastra, sorditie, annis, pannis obsita, lippa, in
 medio prostibulo educata, etiam ex lotio morbos, & par-
 tes affectas judicare, apud rudem plebeculam simulat? In
 quibusdam optimis civitatibus, si quis horum nebulonum
 se medicum mentiatur, mox raptus in asinum strigosum,
 & si invenitur, scabidum sublimis tollitur, averius ur-
 be tota circumducitur, scommatis undique incessitur,

conspuitur, laceratur, pulsatur, sordibus omnis gene-
 ris conspurcatur, postremo expiata urbe ejicitur, illuc
 nunquam rediturus, nisi malo suo maximo. Quam vel-
 lem legibus nobis idem ubique licere, non enim omnes
 ex professo morbos curatu difficillimos, aliorum utique
 vitæ periculo, expellere tentaremus. Sed ad rem tandem
 redeamus, id ipsum omnino concludentes, quod nisi o-
 ptime morbi cujusvis naturam perspexeris, eum mi-
 nime curare tuto poteris. Et idcirco non sat est nobis
 dixisse, hic laborat morbo Gallico, ergo remedia ei exhi-
 beamus, quæ alterum ab eodem affectu liberarunt; sed
 præstat ejusdem genus inter cætera comperire, & alias con-
 templationes ante oculos habere, antequam ad remedia
 præcipitemus. Morbus igitur iste tam diram habet natu-
 ram, ut merito concludamus, omnia morborum genera
 cum ipso conjuncta quodammodo fuisse, videlicet quæ
 vel pravam habeant intemperiem, vel malam compositio-
 nem, aut continui solutionem. Aut præterea dici possit
 æstivus, epidemialis, aut communis, judicent obsecro
 medicinarum studiosi, quibus per manus hic noster tractatus
 pervenerit. Commode satis enim ex antedictis unusquisque
 cognoscere poterit, an eodem oriatur modo Gallica lues
 quo cæteri prædicti morbi, & numquid causas suas habeat
 communes cum ipsis, necne: atque ita facile rem omnem
 comperiet dilucidatam, quibus jam brevibus enarratis, com-
 mode satis, ac tempestive ad prædicti morbi Gallici spe-
 cierum enarrationem devenire fas erit.

CAP. III.

De numero morbi Gallici specierum.

Modo ad particulares morbi istius species ordine perve-
 nire debemus, easque, antequam ulterius nostra ex-
 tendatur oratio, modo quo genus prædictum examinemus,
 ut inde facilius accidentium omnium cognitio universa pa-
 tescat, morborum enim species, atque naturas in primis
 considerandas vetustissimus prodidit Hippocrates *libro secun-*
do de ratione victus acutor. text. 38. tum & symptomatum
 naturas, quæ affectus ipsos velut umbra corpus sequi so-
 lent. Octo igitur nostris præteritis medicinarum scholis sim-
 plices primum morbi Gallici species connumerantur, qui-
 bus optime tandem perspectis statim, quæ compositæ etiam
 dicuntur, manifeste admodum apparent. Inter primas au-
 tem antedictas simplices species ea principio considerata
 fuit, in qua scabies quædam satis venefici ordinis per cor-
 pus universum conspicitur, cum pustulis quibusdam, ul-
 ceribus, ac similibus supercutaneis affectibus. Ubi qui-
 dem manifesta est continui solutio, ortum habens ab hu-
 moribus, qui malam susceperunt qualitatem, acrem in-
 quam & erodentem, & cum ea continui solutione erit etiam
 depravata figura. Hanc, quam dixi, speciem quidam ex
 doctoribus medicis existimarunt non esse inter alias, quas
 infra demonstrabimus species connumerandam, ea tantum
 ratione commoti, quod adeo supercutaneus affectus sit,
 ut minime actiones membrorum lædat, & per consequens
 minime morbus, aut morbi species merito dici possit. At-
 tamen color cutis, quia nullam edit certam operam, sive
 mutetur, sive non, non est morbus re vera, quemadmo-
 dum de caliditate, & frigiditate etiam dicendum modera-
 ta, quia ex ipsis non dependet opus, sed quia dictum est,
 quod ortum illæ superfuitates habent ab humoribus, qui
 malam susceperunt qualitatem, idcirco necesse est, ut mu-
 sculorum, cutis internæ, ac aliarum partium, actiones
 depraventur, & morbus præterea consequatur. Quando-
 quidem sancitum est in particulis ipsis, ad quæ conse-
 quuntur necessario actiones, tria reperiri, temperatura sci-
 licet manifesta, temperatura formalis, & omnia, quæ per-
 tinent ad conformationem. Prima scilicet est caliditas,
 frigiditas, humiditas, siccitas, quæ res causæ à medicis
 dicuntur quarundam operationum in particulis, sive sint
 simplices, sive compositæ. Unde os sua frigiditate, &
 siccitate agit. Secundum est harmonia resultans ex qua-
 tuor qualitibus. nam quando dicimus os esse frigidum,
 & siccum, non est formalis illa temperatura ossis, sed
 proportio, quæ sensibus latet, quæ est forma ossis, ab hac
 oritur operatio, & hæc est, ut os generet os. Tertium
 genus est numerus, quantitas, conformatio, figura, unio,
 & dissolutio, quæ quidem hoc loco tantum enarrata nobis
 sint, ut revocemus in mentem causam, cur in natura
 morbi necessario læsa actio requiritur. Quibus tandem de-
 claratis manifeste conspiciamus, an merito affectio prædicta
 inter morbi Gallici species simplices (ut ajunt) connume-
 rari debeat, an minus. Secunda præterea morbi istius
 simplex species illa dicitur, quæ dolores, ac cruciatus ma-
 ximos affert absque aliqua manifesta tumefactione, sine ul-
 ceribus, vel pustulis. Prædictam autem secundam speciem
 vulgus nostrorum medicorum dolores Gallicos vocare
 consuevit, quos quidem ortum habere dicunt à mala ac
 vene-

venefica morbi hujus qualitate, ab excremento scilicet in partibus congenito, & ex ventriculo, & hepate transmissa, est enim materia (ut plerique volunt) pituitosa, & melancholica facta per adustionem, quod quidem symptoma primum capitis universi, vel dimidii, deinde articulorum superiorum, & inferiorum, & præcipue internodiorum peculiare existit, atque die quiescit, noctu vero, vel ante cenam, vel post solet excruciare, & insomnes reddere homines, cum doloribus pungentibus, & quasi distendentibus. Nocte autem excruciat, tum quia humor frigidus est, & nox frigida, tum propter naturæ similitudinem, vel cum tota die, & ob motus, & solem corpus habeat meatus apertos, fiunt distillationes: ac nocte stipantur pori, & ideo dolor accedit: pungunt autem dolores isti, quia fiunt circa membranulam illam, quæ ossa undequaque cingit, unde nomen adepta est, Græcis enim periostrion dicitur, ut melius demonstratum est jam antea in nostris Anatomicis contemplationibus. Altera deinde hujus morbi Gallici simplex species illa dicitur, in qua accedit, ut cum doloribus prædictis inflata quoque fuerint particulæ affectæ, vel tumores, aut gummata apparuerint aliqua doloribus omnino expertia. Verum accedit, ut post dolores etiam tumores infestent circa articulos, internodia, in medio cubito, in media fibula, & circa caput. Qui quidem tumores, cum contineant materiam crassam, quæ est veluti gummi eliquatum, ideo gummata Gallica medice nuncupantur. Duorum autem sunt generum, alter scilicet tophaceus est, alter autem minime: tophaceus est constans ex materia penitus lapidosa, ut ego multoties animadverti, tanquam ossi tophi, vel materia illa, qua ligantur ossa fracta: alter vero, quando materia est mollis, quæ tripliciter apparet, nam aliquando est veluti laridum, aliquando est minus crassa, & est similis polentæ. tertia postea species est sicut mel ipsum, sed nequaquam dulcis, & meliceris Gallica dicitur. in capite ut plurimum sunt substantia, vel laridi, vel mellis, vel polentæ: circa pedes sunt majori ex parte lapidosi, & tophacei quemadmodum idem evenit in tibiis, in intermediis nunc tophacei, nunc molles existunt: loca sunt ligamenta articulorum, corpora ossium, periostria, in quibus tumores dolorosissimi sunt: aliquando in superficie ossis concrevit affectus iste. Materia est, ut plurimum pituitosa, tenax, & melancholica, quum natura bene concoquere non potest: aliquando miscetur bilis, & ita fit meliceris: aliquando est pituita minus crassa, & fit atheroma: aliquando crassa est, & melancholica, & fit tophus, vel steatoma. Ubi autem isthæc evenierint, nemo quidem inficias ibit, morbum tunc esse in continui solutione, ut antedicta majoribus adhuc vinculis corroborentur, mala qualitate, ac pravo compositionis ministerio: tumores etenim deformem introducunt figuram, malamque simul compositionem in membris, in quibus consistunt. Quartam deinceps morbi istius speciem, quæ inter simplices connumeratur, eam dixerunt esse, in qua oculorum visus depravatus est, vel cæcitas tandem consequitur: non enim quam primum ipsos oculos amittit ægrotus, sed potius pedetentim affectio quædam ophthalmiæ consequi videtur, rubentesque eos oculos prospexeris, ac venulas eorum tumentes: unde manifeste concluditur, talem esse malam qualitatem, continui solutionem, & malam etiam partium structuram. Similiter cum dentes dolent, & cadunt in morbo Gallico, ultradepravatam qualitatem ad eorum usque gingivas permeantem, ipsæ etiam gingivæ exulcerantur, fitque statim continui solutio: sed si præter ista dentium casus omnino sequetur, statim hominum deformatio (ut sic dixerim) apparet. labia liquidem, os, ac genæ plus ferme solito stringuntur, & inde fit tandem, ut hoc modo morbus in mala sit qualitate, compositione, & continui prædicti solutione. Id idem in unguium casu perspicimus, ac modo eodem judicium proferemus, acres quandoquidem humores hoc ipsum facere omnes medici confirmant, in radicem unguium tali erosione, ut similiter dixeris adesse continui solutionem (ut antea sancitum est) qualitatis depravationem, & malam quoque compositionem. Altera deinde ejusdem morbi Gallici simplex species, ea dicitur, quando capillorum, superciliorum, & barbæ defluvium succedit. Antiqui calvitium, alopeciam, ac ophiasim cognoverunt, quæ genera defluvii distant longe à nostro, de quo jam agimus. noverunt etiam pilorum casum in lepra. cum itaque solet incipere morbus iste, ita afficit aliquando partes capitis, ut pili cadant: cadunt, inquam, ea de causa, qua dixit Galenus *primo de compositione medicamentorum per genera cap. secund.* quod citò Italica lingua conversum cum aliis ejusdem generis publice trademus; qua scilicet arborum plantæ: nam pili sunt veluti arbores corio inserti, & sicuti arescunt arbores, ita etiam arescunt pili. Plantæ autem arescunt, aut quia deest alimentum, aut quia suffocantur à malo, & ita pili. In Gallica deinde affectione cadunt pili ob malum alimentum,

A non autem ob siccitatem. nam turgent genæ, incrassantur palpebræ, & lucidæ fiunt, & perlucet sicut bombyces illi sericini, quando habent sericum maturum: hoc autem provenire arbitramur, quia vapor, & humiditas multa infecta colligitur ibi, quæ cum tenuis sit, facit splendorem: hoc ita posito, incipit defluvium pilorum. Altera præterea, quæ medicis nostris præceptoribus assignata fuit, simplex morbi hujus species ea fuerit, in qua gonorrhœa quædam conspicitur, per indicia valde conspicua ab altera gonorrhœa non Gallica, quæ variis rationibus aliquando accidere solet. Est autem gonorrhœa autore Galeno *libro sexto de locis affectis*, instrumentorum seminis affectio, seminisque excretio invita, quam involuntariam quoque nominare licet. In ea gonorrhœa Gallica idem color seminis apparet, ut in altera usu evenire solet, & uti ex coitu una provenit, ita & altera: habemus tamen conjecturas, & multas: quarum prima apud me est, quando incipit gonorrhœa Gallica, non est ardor, vel pruritus ingens, qui est illa gonorrhœa non Gallica dicta, in qua quidem canalis exulceratur urinarius, & tunc succedit stranguria, qui est appetitus semper mingendi. secundum indicium est à diurnitate, quia Gallica longa est, altera vero citius cedit, nisi fuerit ex catharro. tertium quod in gonorrhœa non Gallica (si copiosa fuerit) consequitur corporis consumptio; Gallicam etiam diurnissimam non ita corpus absumit: præterea gonorrhœa Gallica brevi temporis spatio sine molestia, & semel coeundo concipitur. deinceps gonorrhœa Gallica non potest cedere medicamentis localibus, at reliqua per inunctionem testium, renum, & assumptionem medicamentorum per os facilius cedit. Atque istæ crunt octo simplices species morbi Gallici à nostris prædecessoribus diligentissime jam enarratæ: & quamquam mihi in ordine minime satisfaciant, eas tamen proponere volui, ut judicium à posterioribus expetam. Ego enim hoc altero potius modo totam brevibus specierum prædictarum observationem tradam, præpositam non penitus rejiciendo. Tres, inquam, primum reperio hujus affectionis species, quæ recte admodum nuncupari simpliciores possunt, quibus optime perspectis, ad reliquas deinde observandas accedemus, illam, quæ pustulas tantum habet, sive bullas dixerimus, quam vulgus Gallicam scabiem nominavit, alteram vero, quæ cum doloribus tantum permanet, quam dolores morbi Gallici dicimus, tertiam deinde cum doloribus solummodo obturatis, quam Gallicos tumores, sive Gallicas durities appellare idem vulgus consuevit. Istæ igitur erunt species hujus morbi simplices dictæ, ex quibus præterea tres itidem resultant compositæ species: ea videlicet, in qua pustulæ cum doloribus una comprehenduntur, quam quidem Gallicam cum doloribus scabiem appellare nobis licebit, eo nomine pustularum utentes, vice ulcerum, bullarum, ac similium apparentium in superficie morborum: secunda vero ex compositis speciebus illa esse poterit, in qua pustulæ cum tumoribus, ac tuberculis complicantur, quam nempe Gallicam scabiem cum tumoribus durissimis vocare omnes consueverunt. atque altera deinde species illa erit, quæ dolores tumoresque secum habet conjunctos, ea inquam, quæ dolores cum tumoribus Gallicis nobis dici solet. His tribus constitutis, ac præsignatis speciebus, alteram possumus nos quoque modo cum aliis constituere, in qua tandem tres simplices prædictæ species complicantur, hoc est dolores, tumores vel duri, vel molles, ac pustulæ: atqui hujusmodi speciem scabiem Gallicam cum tumoribus, & doloribus appellabimus. Aliæ quædam adhuc surrexerunt nostris temporibus species, sed tamen non omnino simplices, sicut præcedentes nobis videntur, & præsertim illæ (quas enarravimus) quinque species, in quarum una erat casus pilorum, dentium resolutio, unguium deperditio, visus amissio, & gonorrhœa quædam: quamquam de hac ultima specie multi hodie valde decipiantur, nec ullo modo consentiant inter morbi vel Gallici, vel cujusvis species esse adscribendam, atque hoc ipsum inepto, si Diis placet, argumento eorum opinionem corroborare videntur: quod scilicet nullas manifeste lædit corporis actiones, mingunt enim, qui Gallica gonorrhœa laborant, modo quo antea mingebant dum sani essent, semen in actu venereo eadem dulcedine exspuunt, tumefactionem nullam percipiunt, caliditatem superfluam minime, nec aliud nisi cujusdam albæ materiæ fluxum, quare concludunt isti, quod neque actiones lædit, neque morbus erit, & minus morbi alicujus species. Sed utinam legitimam Gallicam gonorrhœam isti tales experirentur semel, scirent enim, quam haberet in concludendo vim eorum egregia argutaque syllogizatio. Tot igitur morbi Gallici species simplices esse dicimus, quot enarravimus, & cum ipsis multæ postea complicantur, quas quidem nos consulto silentio prætermittimus, ne maxime videamur laborem è manibus abripuisse Brasavoli Ferrariensis, tum doctissimi, tum medici excellentissimi, à quo egregie satis, qui cupiat,

specierum morbi hujus percognoscere commode poterit complicationes multas. Multæ inquam ab ipso auctore enarrantur, & ab aliis adhuc aliæ subjunguntur, ita ut hoc tempore nonnulli satis argute, ac doctè dicant morbi Gallici tot esse manifestas species, quot sunt modi licentiandi (ut utar verbo) aliquem è domo: quemadmodum si dicas infinitas pene dicti morbi species esse, sicuti infinitæ reperiuntur viæ, quibus nos uti possumus, cum quemquam amplius nolumus ædes nostras accedere, atque inquirunt isti, quomodo viæ istæ absolutam ostendunt licentiam si clare dixeris abeas ex hac domo in pravam crucem non ulterius reversurus, ita etiam Gallica lue ea est species, quæ dolores, ac cruciatus membrorum hominibus generat maximè unicuique manifesta, atque id ipsum confirmare quodammodo videntur, qui dicunt morbi Gallici tot sunt species, quot sunt dies in anno quamvis ex prædicti viri peritissimi Brasavoli auctoritate non recusanda satis clare cognoscamus eas numero 234. reperiri, sed de his hætenus. Unde constare manifestum est, tandem morbum Gallicum hoc modo legitime posse nobis definiri, ut scilicet sit passio ab universali oriens infectione, non in massa sanguinea vel in hepate tantum, ut paulo post dicemus, sive dicamus morbum Gallicum esse ægritudinem nobis novam, in qua sæpissime apparent pustulæ diversæ ac aliæ infectiones cutaneæ, doloresque membrorum, dura apostemata, & ulcera omnino maligna, & in quibusdam sunt omnia, ac in aliquibus nequaquam comperies, sed sunt pustulæ tantum, aut infectiones, vel dolores tantum, sive apostemata tantum, sive una cum doloribus pustulæ, sive dolores cum apostematibus, vel cum ulceribus, quæ à pustulis fiunt, aut apostematibus. Quare, si quis dixerit affectum hujusmodi nihil aliud esse, nisi pustulas à partibus obscænis incipientes, mox totum corpus, atque ipsam præcipue faciem occupantes, præter fœditatem, magnum insuper cruciatum plerumque afferentes, manifeste quidem inveniet, nequaquam omnia complecti posse, quæ ad prædicti nostri temporis morbi Gallici faciunt definitionem. Quandoquidem si dicamus esse pustulas tantum, quæ ortum a partibus obscænis habent, ac corpus mox universum, & faciem occupant, indubitato omnium judicio talem affectionem hoc ævo comperimus sine pustulis, & cum doloribus ac cruciatibus tantum, vel cum tumoribus per corpus universum apparentibus, pustulis vero minime, quæ quidem ratio longe differt à Leoniceni doctissimi definitione, ut melius alias demonstrabimus ab aliis recentioribus computatam esse. At postquam de speciebus ac de generibus abunde satis pertractavimus, tempus jam esse idoneum existimamus orationem nostram ad causarum contemplationem totam omnino convertere.

CAP. IV.

De origine, & causis morbi Gallici, ejus natura, ac symptomatibus.

Cæterum quando huc usque de speciebus generalibus morbi Gallici ratiocinando pervenerimus, atque ordinem earum pro necessaria rei medicæ, atque utili cognitione, breviter demonstraverimus; operæ pretium est, huic sermoni morbi originem, causas, naturam, dira, & multiplicia symptomata obiter adjungere, ut multorum hominum opiniones, ac sententias genuina doctrina cognoscamus, atqui una consideremus nunquid inter morborum species illas morbus iste connumeretur, quæ ab aliis antiquis medicinæ auctoribus declarata fuerunt. Itaque principio mali hujus cuiusdam Divo nimirum Jobo, aut Evagrio, aut Rocho appellationem hanc tribuebant plerique. Inde mox alia nomina commiscebantur. Postea latius crudelissima peste, calamitosaque ægritudine, se se diffundente, imo universam Europam devastante, Itali Gallicum morbum (ut principio retulimus) Galli Hispanum, Germani scabiem Hispanam, & Mevium, alii Indicum malum, alii Neapolitanum, quidam luem Veneream dicere ceperunt: cujusmodi voce Fracastorius *tertio Syphilidos* usus est, dum eleganter sane ejus exordia canit. At in primis testatum volumus, nullam gentem qualicumque appellatione hic notari, sed nos ex vulgari tantum hominum consuetudine vocabula usurpare. Definitionem vero, quam huic morbo attribuebat Leonicenus, evidenter, ac civiliter Manardus Ferrariensis medicus *libro septimo, epistola secunda* ut minus perfectam confutat, similiter Antonius Gallus ut insufficientem improbat, *libro de ligno sancto non permiscendo*. Sunt qui Saphatum, sive Græcorum Achoras, sunt qui elephantiasim, qui Lichenem sive impetiginem, qui Variolas, Carbonem, Perficum ignem, Epinyctidas, & Cornelii Celsi Phygethlon vocaverunt, quos omnes tum Manardus convellit, loco

A citato, ac *epistola prima libri secundi*, tum etiam Fallopius doctissimus in *tractatu de morbo Gallico*. Sunt qui lepram, quos etiam manifestissimis scripturæ testimoniis vincit Fracastorius *lib. secundo contagiosorum morborum capitulo decimo tertio*. Sunt adhuc qui Mentagram, ac Pudendagram existimarunt, atque hi suos correctores habent, ut mihi non sit necesse operæ quicquam hic insuimere. Haud tamen negarim istos affectus singulos, & complures sibi mutuo supervenire, & alium ex alio gigni posse. Attamen propriis appellationibus utentes nemo supradictorum ullum, vere Gallicum sive Hispanicum dixerit, aut veterem morbum putaverit. Nam ut Plinii ætate novi accidebant antiquis prorsus incogniti (velut ipse scribit *26. cap. primo*) ita nostra memoria, & indies etiam, nova morborum genera accedunt priscis ignota, & cum arte medica, & insidiis belligerantia. Nescio autem cur Nicolaus Massa Venetus, vir tantæ auctoritatis, doctrinæ, ac experientiæ, *libro tertio cap. secundo de morbo Neapolitano*, hunc antiquum probare voluerit, Avicennæ auctoritate *lib. secundo cap. 535. de Olibano*, cum ne verbum quidem isthic ad hanc sententiam legatur: sed solum transfert Dioscoridis scripturam *primo cap. 70. de thure*, cum ait formicantes verrucas in initio, impetiginisque ex aceto, & pice illitum tollit. Unde manifestum omnino apparet, quantum male oculi crySTALLINI auxilio nobilis hic vir perlegisse crediderit, quæ Avic. excogitavit nunquam. Atqui optime omnibus constat, quo anno post Christi nativitatem inceptum, & radices suas altas fecerit. cæterum causas diversas diversi assignant huic morbo, quas legere volentes possunt apud diversos scriptores. Ego constitueram eas breviter hoc loco contrahere, sed video dictionem uberiores fieri, quam putaram, itaque desino, & ad cætera examinanda percurro. Sed quis me clanculum, ut eum laborem subeam, stimulat? Certe genius meus, totius alex istius auctor, qui reluctanter impellit, ut hoc quoque officio Apollinis studiosos demerear, cui nunc obsequendum est. Celeberrimus Ambianus *lib. secundo cap. 14. de abditis rerum causis*, pituitosam materiam veneni maieficio perfusam acrimoniæ participem fœdissimæ hujus luis occasionem præcipuam monstrat. Doctissimus Fracastorius *de morbo contagioso libro secundo cap. 12.* originem, principiaque ejus, ad crassum sordidumque phlegma referri jubet, in quo seminaria productiva acria delitescunt, & conjuncta hærent. Talia autem initio fuisse in aëre, ac per potentes, pluresque siderum constitutiones, sordidam quandam putrefactionem raro contingentem habuisse, quæ mox ad ejusmodi materiam, in nobis analogiam, sive consensum agendi sortita, effectrices omnis sordis hujus causæ exstiterunt. Atque hanc doctrinam constanti equidem fide tuetur. Quidam præterea ejus sectatores acutissimi volunt, quod morbus iste venereus ex prava aëris qualitate oriatur, quæ quidem (ut ipsi argute ostendunt) pejor longe in corruptione existit, si humiditatem, & caliditatem sequatur, quam siccitatem, quamvis unicuique constet morbos à siccitate ortos majorem semper

D inquirere in curationibus observationem. & ideo cum morbus novus aliquis nobis appareat (sequuntur præterea egregii sectatores isti) ut plurimum subsequitur maxima humiditas, atque subsequuta fuit, humiditas ergo erit novorum morborum causa, & præcipue luis istius. Sed si quis dixerit, unde humiditas provenit jam dicta, optime tunc satisfaciunt, cum dicunt, eam à multis pluviis, ac fluminum inundationibus oriri. Deinde si quæramus, unde pluvias istas oriuntur, necessum fuerit tandem cælitus pervenire, atque cum Astronomiæ sectatoribus una confiteri, ut totius videlicet rei in causa necessario sint cœlestes influxus, quoniam eodem semper modo se se haberent inferiora hæc, nisi à causa superiori gubernarentur. Hæc itaque erunt prædictorum hominum argumenta, quæ, antequam ulterius nostra procedat oratio, tanquam inepta repellere conemur, ne tam prava hominum hæresis continuo magis efflorescat. Reperiunt enim causam satis communem doctores isti, cum dicunt inundationes aquarum aërem corrumpere.

E Ad eos igitur, qui morbum Gallicum ab astrorum motu depravato ortum habuisse dixerunt, hoc est causam morbi istius ad abditum cœlorum, siderumque influxum, certumque eorum cursum assignare sophisticis argumentis, ac enarrationibus penitus voluerunt accedentes, falsam quidem, sive inutilem eos opinionem præposuisse, eodem modo, quo jam antea diximus in nostro de Peste tractatu, nunc nobis demonstrabitur. Non esse ullum cœli, ac siderum concursum talem, aut configurationem, unde morbus iste nascatur, ea breviter adferam, quæ dicto fidem asserere possint, & satis nunc esse scio, si summorum auctorum non dilutæ auctoritatis citatis tantum locis id expurgem, à quorum testimonio provocari nullo pacto fas sit. Quapropter legant

legant obsecro, qui rem totam dilucidatam desiderant, ea omnia, quæ doctissime à Platone illo divino in *Epinomide* conscripta fuerunt, quando vult eam astrorum esse naturam, ut & visu pulcherrima sit, & progressu choreaque insignis, animalibus cunctis commoda præbeat. Quod si absque perniciæ sint astra, & sidera omnia, suntque divina, & sempiterna, quonam pacto morbum Gallicum his inferioribus largietur? cum sint purissima ipsa, ætherea, & ab omni prorsus labe, & morbo alienissima. Rursus legant precor ea omnia, quæ ab eodem divino auctore describuntur ulterius in *epinomide*, dum cælorum virtutes recenset, Solis, & Lunæ, ac quinque reliquorum planetarum, ac stellarum omnium potestatem, atque naturam admirans, forores omnes appellat: nefasque cuiquam esse putat, existimare horum siderum legitima alia, alia illegitima esse, taliaque, qualia nefas est pronunciare: quasi velit impium esse sentire astrorum alia esse bona, alia illegitima, hoc est mala. Desinant itaque nobis isti astrorum observatores prædictionibus suis imponere, at quod suæ eorum artis scientissimi se nescire arbitrati sunt, ne ipsi scire se arbitrentur: postquam non Plato solum, sed Aristoteles quoque Chalcidius, Averroës, Plotinus, Marsilius, Ficinus, Picus Mirandula eos omnino aberrasse fusissime, maximisque demonstrationibus non tam confirmarunt, quam certe demonstrarunt. Sed jam cum auctorum non dilutæ auctoritatis citationibus nostrum paradoxon abunde firmaverimus, rationibus nunc validissimis robaremus: quo nullum præfugii locum adversum sentientibus relinquamus. Quod conservat, ac continet, cæterisque omnibus est veluti forma, id morbo Gallico afficere, quæ conservat, ac continet, minime potest. cælum autem, & astra hujusmodi sunt, ut Avernus, *prim. de cælo comm. 24.* testatur. Si enim adversaria nobis cœlestia corpora essent, corrumpi statim universum consequens plane esset, ut idem auctor *comm. 28. libro de cælo prim.* conceptis verbis confirmat. Quin quod vitam vegetabilem, sensibilem, & animale præstat, id Gallicam luem inferre minime potest, ut cuius sit natura, atque vis vitam perdere, æque antipathia quadam adversari. Quamobrem si à siderum certo congressu affectio Gallica oriatur, eodem morbo affecta ipsa esse omnino oportet. Quod cum impium sit dicere, atque nefas, divinissimis utique, ac purissimis existentibus corporibus, corruptionis ac passionis expertibus, fateri omnino necesse est, nec à cælo nec sideribus tantum mali in mortaliū perniciem derivari. Ego autem aliorum pace dixerim, causam præsentis affectus sanguinis quandam esse infectionem ex viuiato succo per contagium ex veneris præcipue congressibus contractam esse arbitror; quæ tam nefanda luxuria, quam muliebri libidine potest adipisci, & lactis suctione, osculis, longo, vel frequenti corporum infectorum contactu (velut evenit obstetricibus inquinatæ mulieris partum suscipientibus, ac condormientibus, qui iisdem stragulis, & linteis ad sudorem usque contéguntur) & quibusdam insuper, cum infectis ex eodem poculo potantibus, sed omnium promptissime (inquam) ex contagioso concubitu, atque impura venerea mixtione. Quare obscenæ partes fere plerumque primo putredine inficiuntur, si ad scortationem, sive nefandam luxuriam sequatur, hoc est virga, glans, præputium, coles, cunnus, anus primos aggressus patiuntur, deinde sensim in omne corpus virus perrepat, sævitque: & ex levi alioqui occasione, gravia initia, & vires immanes suscipiens, in multa hominum millia, in multa oppida, in multa castra acerbissime grassatur. Fauces, labia, gingivæ à primordiis afficiuntur, si diuturno corporis contactu vel vestium communi assiduoque usu, non dorsi vel artuum cutis, quod hæc dura sit, nec nisi longo temporis tractu vincatur. At germina prima indicant in puerulis fauces, labia, anus, & scrotum, sed statim minime hæc à contactu apparent, quemadmodum in iis, qui scortatione captantur, vel lactis suctione, vel osculis, eo quod virtus facilius in partibus tenellis, ac tenui cute munitis vires suas imprimat, quam in iis, quas dura (ut dictum est) cutis obteggit. Quum itaque cerebrum vitiatur, calvariam, frontem, tempora, faciem abominabili aspectu scædat: cum gravius serpit, erosionibus sæpe palatum, gargarionem, fauces, tonsillasque infestat, ut prorsus exedentium ulcerum naturam imitetur: quibusdam nasus, quibusdam oculi, quibusdam genæ, ac labia depascuntur: aliis capilli è capite, mento, palpebris desluunt: aliis dentes labuntur, plerisque labefactantur, quod non ex medicaminibus tantum, sed morbi malignitate fieri omnino censendum est. Cum adhuc amplius dilatatur malum, in toto corpore virulentæ pustulæ adverforum generum exsurgunt: maligna ulcera immenso dolore, & perniciofa contagia serpunt, quæ ossa nudant, nervos destruant, venas corrumpunt, plerasque corporis partes horribili tabe maculant, & intolerabili cruciatu miserrime affligunt,

Tom. II.

A molestissimeque devastant tam exitiali perniciæ, tam putrida scæditate, ut nec tolerari, nec videri, nisi cum horrore ab intuentibus queant, atque ipsi ægroto vitæ odium optabili morte gignant. Hæc (inquam) lues semper foeta uberrimam diramque prolem indies producit, cutaneos videlicet morbos, & intimos, ut pilorum effluviū, impetiginem, scabiem, herpes, erysipelata, exanthemata varia, verrucas, ulcera, vomicas, & id genus innumera: intimos vero, ut dolores in penitioribus musculis, in articulis, in ossium medullis, in cerebro, in huiusque involucris, quos ossis caries, intestinæque aliæ rosiones, collectiones ac putrilagines sequuntur. Volunt quidam inextricabile hoc fatum Valentia in Hispania Taraconensi primo ortum, ubi elephantiosus unius noctis libidinem à nobili meretrice quinquaginta aureis impetravit: qua cum mox alii salaces gregatim sese miscerent, paucis diebus atrocissimum contagium in quamplurimos dissipatum fuit. Equidem experimentis sexcentis constat, quo quis est in qualemcumque venerem præcipitior, & immoderatio, eo celerius calamitosiusque horrenda ista labe apprehenditur. Et hæc hætenus nobis dicta sufficiant de nostra morbi Gallici causarum originis, & symptomatum opinione, quæ satis manifeste unicuique ostendit, per quas partes per contagium lues ista recipiatur, & numquid per molliora membra, vel duriora, nunquid per omnia eodem omnino tempore, vel potius pedetentim, atque tandem ea omnia nobis demonstrata hætenus fuerunt, quæ necessaria esse videbantur ad prædictarum causarum, originis, symptomatum, & rerum aliarum declarationem. Quapropter relinquitur modo, ut de forma huius affectionis breviter verba faciamus, nam minime fieri potest hac non exquisitè explicata, ut ratione ulla morbum profligare possis.

CAP. V.

De morbi Gallici forma.

Nemo quidem penes se est, qui humanum intellectum plerumque errare non approbet, quum is per gradus universas extremasque rerum naturalium causas assignare nititur. Hac igitur de causa operæ pretium me fecisse putabo, si præsentis affectus formæ tantum imaginem expressero, quæ sese medicis tanquam totius curationis ducem præbeat. Fretus igitur sapientum modestia, curiosam plus nimio, quam sit æquum, disputationem omittens, ad utiliora me totum convertam. Non est (ut arbitror) satis difficile autores connumerare, quibus hucusque pateat exacti morbi Gallici forma, neque illam qui examissimè patentem reddere suis monumentis valeant, quamquam multis circa hanc rationibus ultro citroque ferantur scriptores varii. Oportet itaque, medicum hæc omnino cognovisse, antequam ulterius nostra procederet brevissima methodus, scilicet morbum Gallicum in corpora nostra agere, principio humores vitians, & postea solidiores partes, quod vitium cavere, vel imminuere, vel prorsus corradere rationalis ac diligens exercitatio variis præsidiiis insinuavit (abstrusa tamen speciali sua forma) & ideo jam demonstrare, quid de hac tam gravi contemplatione medicis recentiores opinantur, alienum minime erit, cum plerique nihil de forma solliciti fuerint, sed subjectum solummodo, in quo hic morbus foveri videtur, ostendere conati sunt. Quorum aliqui pituitam proposuisse volunt, quoniam morbo Gallico affectos copiose per alvum pituitam dejicere, vel per os excernere multoties observaverit, qui vel medicamentorum purgantium munere, vel argenti vivi operatione morbum superasse affirmant. Aliqui vero flavam bilem potius proponunt, quum depascentia, ac livida ulcera, erysipelata, & alia ejus generis morbo prædicto affectos animadvertunt vexare quotidie. Quidam deinde atrum humorem esse contendunt, hoc tantum commoti argumento, quod illos oblæsos scirrhusos tumores, callosa depascentiaque ulcera, ossium tubera cariesque demonstrasse principio videant. Aliqui præterea neque hanc bilem, aut illam potius, sive pituitam esse argumentis quibusdam proponunt, sed vincentem in affecto corpore humorem, eo quod varia, ac quidem ferme contraria symptomata, nec in corporibus tantum diversis manifestantur, sed in eodem patiente, eodemque membro, ac tempore eodem, erysipelas nimirum, vel simile quippiam aliud, huic proximæ. Plerique postmodum festinantes nihil de hac re pertractant, sed silentio consulto prætermittunt, & potius ad curationem statim, & jejune fortasse demigrantur, quam quæstionem procul dubio necessariam nugatoriis eorum verbis attingant: dummodo satis curiose mulieribus, ac ineptæ plebeculæ satisfaciunt. Aliqui præterea acutissimi ingenii non desunt, qui formam huic morbo potius intellectualem assignant, quam in re ipsa, & illam dicunt caliditatem cum siccitate materiæ expertem fuisse,

Cccc 2

quæ

quæ quidem in hepate impressa temporis processu materiam sibi comparat. Sed nemo iudicio vel modice sanus horum tam subtilem, argutamque observationem revera poterit nobis demonstrare, quandoquidem nulla est (quod sciam) vel antiquorum philosophorum doctrina, qua quidem intemperiem ex contagio sine materia comparare aliquis unquam possit, nec rationem quilibet ostendet, quo pacto scilicet ad hepar subiecto vacua pervadet, quandoquidem si venenum id esse affirmamus, quomodo deinceps inveniemus, in quod hæc infigatur: neque puram esse qualitatem ostendemus, quoniam antiquis sancitum jam est, ut sublunaria omnia vel corpora sint, vel corporibus annexa esse necessum sit. Quapropter (eorum jam pace dixerim) neque etiam morbi Gallici formam dicemus caliditatem sicca cum materia, nam affectus, ac symptomata omnia unius essent generis, nihilo inter se discrepant, sed secundum magis & minus tantum diversitas esset, eo quod agens unum naturam minime habeat essentialiter largiendi, nisi unum. flammea igitur erunt symptomata omnia, sicca aridaque fient membra, ubi hæc intemperies prævaluerit. Sed omnia pene putredinem quandam præ se ferre ostendunt. refellunt hanc opinionem licet valde argutam cerebri tumores, laxi, diuturni, obtusique dolores, qui hoc morbo laborantes affligere consueverunt, quæ quidem non sane sicca caliditatis, sed ichoris, vel pituitæ prædominantis sunt potissima superiorum argumenta. At nos hoc loco postquam multorum prædictas egregias opiniones præposuerimus, eorumque diversa argumenta demonstraverimus, nostram quoque censuræ posteriorum constituemus, massam scilicet sanguineam, hoc est miscelam in venis receptam formam hujusce luis venericæ peculiarem esse concedimus, mox corpora solidiora, non autem particularem aliquem humorem vel caliditatem cum siccitate materiæ expertem confirmamus. Unde elicere merito poterimus humanum corpus esse hujus pravæ ac detestabilis ægritudinis non secus, atque cæterorum morborum subiectum: formam vero humores, & eos primum, qui minus utiles esse possunt. Perinde ut utile corpus ignis est legitimum subiectum, verum cum hoc heterogeneum sit, non æque cito agit in unum atque in aliud: hoc penitus modo morbus Gallicus in humanum corpus (ut plerique experientia cognoverunt) agit. Quamobrem si unum tantum humorem hujus perniciosæ luis & subiectum, & formam esse confirmaremus, in quod agat, hæc sane corruet sententia, ubi objecta fuerint & corpora solidiora exesa, cæterorumque humorum corruptela, & adversa contrariaque symptomata, quæ his corporibus frequenter maxime observantur. Unde neque tota sanguinis massa, vel miscela sanguinis in venis recepta corrupta apparet; neque hepar illud est, in quo hujus morbi seminaria conservantur, & insiguntur, quemadmodum superiores aliqui falso opinati fuerunt. id ipsum (ut opinor) tantum cogitantes, quod nihil fieri possit in nostris corporibus calidius vel frigidius, vel alia intemperie immoderatus, nisi id ab aliquo membro principali tanquam agente, in quo talis excessus vigeat, fuerit impertitum. Sed aliter & rationibus, & experientia rem se habere intelligemus, si singula legitime explorabimus. Si quidem si calidam siccamque intemperiem obduxerit hepar in morbo Gallico, exarescet perinde atque membra, quæ tabescunt: quod si eveniat, non modo salutis, sed etiam morbi remissionis penitus exempta ægrotis omnimoda spes erit: ostendit autem id aliorum membrorum, quæ tabe exercentur, sanatio: hæc autem raro sine multo labore contingit: at morbo prædicto laborantes non modo in meliorem statum, sed in sanitatem plerumque restituimus. Præterea si tale hepar in ægrotantibus assignatis fieret, dum vivunt, post eorum mortem tale etiam reperiremus, vel saltem manifesta admodum vestigia apparerent, nec tamen hujusmodi meminimus unquam me perspexisse, licet multa corpora publice Patavii, Lutetiæ, & quamplurimis civitatibus diligentia qua potui secuerim, quæ indubitata omnium fide hac adversa lue usque ad ultimam diem laborasse cognovimus, nec quemquam esse opinor, qui tale jecur in iis, qui hoc morbo intereunt, vidisse fateatur. Atque hæc nobis de forma morbi Gallici hoc loco dicta, penitus sufficiant.

CAP. VI.

Quos vehementius morbus Gallicus exagitet.

Morbi Gallici originem talem jam esse ostendimus, ut venereis præcipue congressibus contrahatur, lactis suctione, osculis, longo vel frequenti corporum affectorum contactu, vestium communi usu, eodem poculo potando, & hujusmodi rebus exercendo. Unde satis manifeste constat & mares & foeminas hanc luem inire posse, & puerum & juvenem, adolescentem & senem, & hominem

Antegrum & castratum (ut ita dicam) & eunuchum, nobilem & ignobilem, herum ac servum, patritium & rusticum, & ex quolibetvis hominum, ac mulierum ordine. Nam ansa omnibus data est, sed non æque omnes eodem modo suppeditat, imo divites interdum ob eorum innúmeras, quas habent commoditates, minori affectionis fastidio rem ipsam ferunt: interdum vero contra hoc evenire prospexeris, quandoquidem vel pauper, vel rusticus, vel servus, vel famula ob continuum corporis exercitium virus morbi hujus resolvere, aliquando melius accommodatus erit quam dives, vel nobilis, vel herus, aut patritius, & hujusmodi, ut in coquis videre est heroum, fornicariis, pistoribus, & similibus aliis, qui consuetis laboribus nulla causa parcentes, jugi exercitio, hos noxios humores plerumque absumunt. Mulieres etiam eadem ratione nec tam lævis divexarentur affectibus, si rem medicis statim patefacere auderent, plerisque siquidem menstruis purgationibus tutas statim evasisse memini, imo omnes procul dubio evadere mulieres videbis, si à congressu septem, vel octo dierum intervallo menstrua superveniant purgationes, tutius etiam si ante prædictos dies id eveniat. Homines vero, infantes, nutrices, nullos natura reintegrat sola, sed medici artificio indigent, cum non habeant, unde morbus acquisitus commode ejiciatur, nisi supervenerit dysenteria, aut alia quælibet alvi colliquatio, vel crebra hæmorrhoidarum effusio, vel diuturnum seminis profluvium, vel pingues benigne bubones, vel assiduus sudor. Mulieres autem plerumque exagitat, licet adhuc harum nonnullæ evadant, si menstrua purgationes præverterint non integro mense peracto, quod enim infectum jam erat, una cum reliquo sanguine deturbatur, quem jam à natura propellendum esse considero, & eo fortasse modo integrum atque purum residet corpus: sed ubi parce, vel post aliquod longum tempus menses prædicti non fluunt, infixis firmatisque interea radicibus, vix sine artis auxilio detruditur. Constat igitur mulieres commodius tutari posse quam homines, dummodo menses (uti dictum est) in tempore succurrant, sed si per contrarium contingat, & quocumque vis modo sæva hæc lues eas infectas reddat, asperior quidem erit sæpe mulieribus, quam viris, quoniam illæ verecundo pudore virus in sinu occultantes, medicos ad secretiora mala conscios esse nolunt. Atque hinc forte fortuna factum esse poterit, ut nostra hac tempestate non desint furdastræ quædam mulierculæ, quæ postquam ulterius in earum officina merces non habeant, quas vendant, statim medicam artem, nemine penitus medicorum discrepante, aut dissentiente penitus, exercent, & mulieres hoc morbo tam diro excruciatas ex professo curant: id ipsum fortasse concludentes, ut si ægrotantem mori contingat, virus humorum eas potius strangulasse, quam pravum deliratae artificium. at si evaserit, coelitus maximi clamores de ejus doctrina statim extolluntur; sed missas eas nunc faciamus, & ad reliqua hujus methodi redeamus. In summa, apud omnes confessum esse debet, infinitos intemperantes, solo venereo turpi complexu, fera nimis poenitentia contaminari. Caveant igitur hujusmodi spurca vinaria, qui calamitatem istam evadere cupiunt: caveant inquam, tametsi ipso vultu oreque Cyprianam mentiantur meretriculæ, quia multis locis deformem tabem, veluti occultum venenum, circumferunt: quod magno pretio, celerique voluptate emitur. Et hæc hæcenus dicta sint de nostra morbi Gallici ad eos, qui scire cupiunt, quos hæc lues vehementius, vel minore negotio exagitet, brevissima quidem opinione, licet omnis inutilis futura sit, alicujus tamen occasionis optime philosophandi; nam multæ hinc hauriuntur quodam modo egregiæ dubitatiunculæ, quæ quidem cum parvi admodum momenti nobis hoc loco visæ fuerint, nos penitus constrinxerunt, ut silentio eas potius prætermiserimus, quam longiori oratione lectorem offendisse. Quare ad signorum inquisitionem tandem accedamus.

CAP. VII.

De morbi Gallici signis.

Ad eam nunc morbi Gallici partem ordine accedere ipsa tractationis institutæ ratio admonere videtur, quæ de signis ipsius contagiosi affectus breviter pertractet, postquam satis hæcenus nobis cognita est ea morbi Gallici natura, quæ ex consequentibus affectibus cognosci potest, atque patefacta causa, forma, & reliquis, superest (inquam) ut de signis sermo aliquis habeatur, quibus facile cognoscamus, talem morbum adesse corpori humano: quanto enim sunt hujus affectus germina curatu faciliora, tanto cognitu sunt obscuriora, at ubi pedem (ut ita dicam) firmatum habuerint, secus evenire conspicias, nam morbum tunc universa jam plebs discernit. Attamen cum morbus Gallicus sit affectio utique diuturna (sicut manifestum

erit ex prædictis observationibus nostris) & semper indiu-
turnis morbis à nostris medicinæ scholis dentur tempora,
principium scilicet, incrementum, status, & declinatio,
merito ergo eum distinguemus in sua quælibet tempora,
atque hoc modo in duas resolvemus partes omnia ejus sym-
ptomata, quarum prima affectus morbi Gallici jam ince-
pti continebit, & omni ingenio navare in hac re conveni-
rit, ut is, dum pullulat, dignoscatur: altera vero affectus
ejusdem morbi jam inveterati demonstrabit. Apparent au-
tem tanquam præludia ulcuscula quædam statim in affecta
parte, deflorato circumpositæ cutis colore, mox duritie
aliqua circumventa in labiis, vel papillis, si suctu morbus
contractus fuerit, si scortatione in glande, vel præputio,
vel cole, scrotoque, in ora matricis, vel hujusmodi. In
hac itaque prima hæc signa manifesta concluduntur, ut sta-
tim cum infectus fuerit puer, levem percipiat lassitudinem
omnium corporis membrorum, morbum Gallicum pro-
nunciantem, cum prius tamen robustissimus fuisset. Ad-
est gravitas per universum corpus, & præsertim à somno,
adest quoque ignavitas, torpor, segnities in omnibus par-
tibus, adest dolor parvus, vagus, atque post membrorum
lassitudines nunc dolet caput, modo cessat, & humerum
modo dextrum, modo sinistrum accedit, quos quidem
cruciatibus maximis linquit, & sic facit de omnibus cor-
poris membris. Deinde in principio hujusce affectus, co-
lor, sive habitus faciei manifeste immutatur, & loco viva-
cis hominis splendidæque faciei, statim apparet inter qua-
tuor, vel quinque dies mutatio in deterius. Suboritur
etiam calor insignis in vestigiis manuum, & pedum, so-
molentia sæpe interrupta, & quasi corporis inertia, moe-
stitia, caries moderata, bubones moderati, febricula quæ-
dam & gonorrhœa. Quæ quidem signa omnia morbi Gal-
lici incipientis non in pueris tantummodo (ut principio
dictum fuit) sed in qualibet ætate manifesta nobis occur-
rent. Cynædus etiam hæc eadem patitur, & cristas insu-
per, vel etiam verrucas. Hæc tamen sui sceleris conscius
tantum, dum cogit dolor, patefacere audet, quo tempo-
re & alia cum iis symptomata conjunguntur primam de
re fidem præbentia, qui solo concubitu, vel infectis vesti-
bus, vel osculis, vel poculis inficiuntur. Progressæ ve-
ro, & confirmatæ luis istius veneræ signa hac facili ra-
tione percipere licebit, ut scilicet pustulas animadverta-
mus, quæ in universo sunt corpore jam affecto, duræ
quidem, & graves in capite, & barba aliquando cum cru-
sta (ut hac dictione utar) aliquando sine ipsa, aliquando
cum saniosa quadam materia, aliquando sine sanie, sic-
ut practicanibus videre sæpe sæpius occurret; quæ qui-
dem signa ut plurimum nobis ostendunt, morbum Galli-
cum habuisse antea quatuor, quinque, vel sex mensibus
hominem captivum. Quoties videmus, quod caries in
membris, ubi sita erat, sanata jam sit, & remaneant ta-
men adhuc calli quidam minime spurii, sed admodum cir-
ca cicatricem legitimi, certum erit nobis hoc signum, con-
firmatam jam luem Gallicam esse. Uvæ etiam mollifi-
catio, unde facta est vocis rauco, tumores glandularum
in faucibus, corruptio palati, & dentium dolores firmi,
& clamosi, corruptio capitis ossium, & brachiorum tumo-
res (ut Græce loquar) ateromatice, ulcera maligna in uni-
versum corpus obidentia, quæ cutim totam, caput & re-
liquas omnes partes exulcerant, crustæ, vel calli, rhaga-
des dicti, vel impetigines, & præcipue in vola manuum,
& planta pedum, affectiones quædam, veluti asthma, vel
id genus omnia morbum Gallicum jam esse confirmatum
penitus ostendunt unicuique. Unde constat, verum ad-
modum esse, quod præstantissimi medici ante nos dixe-
runt, & præsertim doctissimus ille Antonius Masa Bra-
savalus Ferrariensis in *libro de morbo Gallico*, & cum ipso
plerique alii, quod licet in cæteris morbis, & plurimum
signa ex urina capi medico solent, sputis, excrementis-
que aliis similibus, in hoc tamen contagioso morbo neque
certum faciendum est ex urina judicium, neque ex sputo,
& hujusmodi tutâ habentur morbi Gallici signa, quia uri-
næ humorum ratione variæ sunt, & præterea dolores, ac
reliqua, quæ dicimus symptomata, urinarum variatione
faciunt: si quæ tamen urinæ sunt hac lue affectis propriæ,
sunt urinæ crudæ, albæ, vel cum modica hypostasi, vel
sine ea: quia materia, quæ per urinam exire deberet, &
hypostasim prædictam facere, ad juncturas potius tendit,
ad pustulas, ad caput, & reliquas corporis partes. Ne-
que etiam peculiaris, & propria signa ex sputis percuncta-
ri tuto poterimus (ut jam uberrime enarratum fuit) nisi
intelligamus, quod sputa de affectu quidem in faucibus ju-
dicare quodammodo possunt, quoniam quandoque crustæ
aliquæ exspuntur, quibus dignoscimus statim faucium
exulcerationem diuturnam jam factam esse. Non igitur
in sputis morbo Gallico affectis ea quidem attendenda esse
arbitror, cujusmodi sunt substantia, color, screandi mo-
dus, & similia, quæ cæteris in morbis locum habere com-
prehendes: non sputum modo consideramus an tenue sit,

vel crassum, aut aquosum: non cruentum potius, an fla-
vum, rufum, viride, livens, vel nigrum expectamus:
non facilitatem, aut difficultatem in screando huic morbo
attendimus, vel promptitudinem, doloris carentiam, aut
illius incrementum, vel morbi ex screatu alleviationem, aut
in deterius lapsum, nos enim hæc in Gallica lue attenden-
tes ut plurimum sputa deciperent. Ex pulsibus quoque
difficiter cognoscitur hic præsens morbus, quia variat
semper secundum humorum variationem, & ut dolores in-
tenti sunt, ac remissi. Sed pulcherrima modo nobis in-
surgit quædam quæstio, animadversione non indigna, quæ
talis quidem exiit. an nobis huic morbo signa constituere
liceat, cum novus esse dicatur, secundum eas regulas à
Galeno, & aliis nobis universales præpositas: & quidam
ex recentioribus hoc fieri omnino posse minime consen-
tiunt, atque hoc argumento partes eorum defendere co-
nantur, quod scilicet quemadmodum talis morbus non ha-
bet nisi apud recentiores medicos particularem observatio-
nem, sic etiam non potest perfecte signa habere secundum
antiquorum doctrinam. Quorum syllogismus, vel ratio
curiosa quantum claudicet, quantumque insipida appa-
reat, peritis omnibus est judicare. Quoniam unicuique
satis constat, quod signum omne, vel id quod præsens est
declarat, vel quod futurum est pronunciat, vel quod præ-
terit in memoriam revocat. Et si sanitatem, & morbos
omnes ad hæc corporis partiumque ejus temperaturam si-
gnis propriis dignoscamus, quam dignoscendi rationem
exacte Galenus cum *libro de sanitate tuenda*, tum *libro
de affectorum locorum notitia*, tum in *arte medica-
li* præcipue complexus est. cur igitur cum ea ratione
non possumus Gallici morbi signa optima reperire?
quid tandem obstat? Constat autem, sine morborum ex-
acta dignotione curari eos minime posse, ut idem præcita-
tus Galenus *lib. 2. method. medendi*, & item *lib. 2. de rat.
viæ. in acut. morb. comm.* 38. & princeps Arabum Avi-
cenna *sen prim. quarti* consuevit. Quamobrem cum si-
gnorum consideratio tanti sit momenti, ut per ea affectus
corporis noxam inferentes cognosci commode possint, sub-
indeque curari, efficitur, ut in signorum indagatione me-
dico sit non minimum, nec leviter insistendum, ut pravi
morbi istius fundamenta jactata libere possit funditus evel-
lere. Quæ quidem res quanti sit momenti, ita à seniori-
bus, ac primariis nostris medicis excogitata fuit, ut mul-
tis in locis apud eos talis de signis tractatio habeatur, ut
omnes per eisdem gradus possumus etiam novis, & inco-
gnitis antea morbis, & præcipue morbo Gallico, signa o-
ptima reperire. Et ideo non erit mirabile, si apud recen-
tiores prædictæ Gallicæ luis tam facili negotio signa inve-
niri possint, duce tantum antiquorum optima doctrina.
Quapropter incumbant juniores medici huic maximæ com-
moditati: auctorum scripta assidue perlegant, atque ea di-
ligenter considerent, quoniam hoc modo haud difficulter
præsentia indicare, & futura prædicere, & præterita in me-
moriam revocare probe scient. sed ad reliquorum signorum,
si quæ adhuc fuerint, indagationem nostra se convertat o-
ratio, atque missa tandem hæc faciamus. Evenit itaque in
hoc morbo, quod in morsu canis rabidi, in aliquibus
enim cito apparet, quid noceat, in aliquibus vero oc-
cultatur ad mentes, & anhos, atque propterea faci-
cilis colligitur lapsus eorum, qui morbo acutissimo ali-
quando laborant, sine aliquo vel venerco concubitu, vel
quovis alio commercio per sex, septem, & decem men-
ses suscepto. Unde multis modis licet extorquantur, ne-
quaquam tamen morbo Gallico ægrotare credunt, & illa
cum hæresi acerrime vitam per mille mortes perpetuo con-
ducunt. Signa vero complexionum, & dispositionum
hanc luem contrahentium, sive patientum enarrare super-
fluum visum est, cum hæc copiose à medicis præstantissi-
mis prioribus, & posterioribus scripta reperiantur. Nobis
autem hoc loco memorare sufficiat, quod si complexio
patientis fuerit frigida, & humida, & repletio phlegmati-
ca, defædationes phlegmaticæ, & dolores ex eadem ma-
teria insurgentes aderunt. Si vero calida, & sicca fuerit,
& repletio biliosa, cutis defædationes prædictæ cholericæ
erunt, & dolores ex eadem materia excitati aderunt. nec
ab re dicitur repletio biliosa. Quis enim biliosæ comple-
xionis existens repletionem pati potest pituitosam, & hoc
in usu ciborum immodico, qui pituitam generandi vim
habent? & sic de cæteris complexionibus dicendum est. &
propter hoc diximus antea, quod secundum variam com-
plexionem, dispositionemque, & secundum dominium in
sanguine peccantis humoris, varia genera infectionum cutis
in hoc morbo eveniunt, ac etiam secundum quod morbus
novus, vel vetustus fuerit.

CAP. VIII.

De morbi Gallici prognosticis.

Mox ad prognostica accedere debemus, cum venientium præfagia, seu futurorum prognostica ex præsentibus sumantur, invento scilicet affectu, ac parte affecta, qui præsentis sunt quidem. Quicumque igitur calidum venenum morbi Gallici assumpserit, cito infectio apparet, & cito curatur cæteris paribus, & ideo hoc statim post causarum & signorum indagacionem accuratus debet medicus suo munere præfagire, tum ut facilius sit æger ad singulorum accidentium declarationem, tum etiam ut melius medici mandatis sit obediens. Qui vero post coitum cum infecta frigidum potius, non calidum virus suscipiat, tardius in eo infectio apparebit, & tardius quoque curabitur cæteris paribus, & hæc quoque inquirere debet prædictus excellens medicus, non solum propter remedium applicationem, verum ut quoque has rationes assignet ægroto, ut quiescat: quamplurimos enim reperies medicos, qui statim octo primis diebus saluum facere pollicitationibus vanis volunt hominem, & cum ægrotus deceptus fuerit, non facile deinde credunt, quæ libere futura prædicuntur. Si vero morbus hic recens fuerit, & remedia opportuna adhibeantur & æger obediens sit, prognosticum tale fiat meis quidem sumptibus, quod facilius, & brevi quidem tempore curatus evadat. cum autem inveterascit, tardioris, & difficilius est curationis, & quandoque curationem non admittit præsertim in senibus, & debilibus naturæ. At juvenum prognosticatio ea diversis rationibus erit, ut facilius curentur, cæteris paribus quam senes, qui talis validæ naturæ sint, ut curari aliquando contingat. Lenones vero, & adulteri, & quicumque in venerem sunt proni, huic morbo magis obnoxii sunt; & qui cerebrum humidum, & frigidum naturaliter habent, & hepar calidum & siccum. Quod autem nonnulli dixerint, quod huic morbo magis obnoxii sint, qui melancholici dicuntur, & maxime per adustionem, quam omnes alii propter similitudinem, secundum Aristotelem *secundo de generatione, & corruptione*, in habentibus symbolum facilius est transitus. Ego autem non ita sentio, sed diversam ab ejusmodi auctoribus sententiam præpono, quandoquidem melancholicam complexionem non simplicem, sed duplicem esse scio, una scilicet à generatione contracta, altera acquisita per calidæ, & siccæ apud transitum ætatis decidentiam status, ad eam quæ senectutis existit: & talis complexio est alia ab ea, quæ adipiscitur ex temporis aliquo decursu, sive ætatis in quocunque homine. Facilitas deinde compassionis, sive alterationis, infrigidationis vel calefactionis ex duobus dependet; ex parte scilicet complexionis, & ex parte compositionis. & primo ex compositione, ut si corpus sit raræ texturæ, & habeat poros latos, dico illud facile pati a calido, & à frigido; ex complexione deinde, nam membrum naturaliter calidum citius calefit, & naturaliter frigidum citius frigescit, contra si corpus sit durum, & densæ texturæ, tunc ipsum difficilius pati confirmo. Quibus præpositis dico, quod morbus Gallicus contagiosus existit, & ab extrinseco, ut puta, coitu cum infecta, vel cum infecto corpus occupat, & quamvis corpus melancholicum respectu affinitatis, vel similitudinis, & complexionis, sed etiam ex parte compositionis. verum cum corpora melancholica natura sint dura propter exsiccantem siccitatem, & inspissantem frigiditatem, & inde poris privatum non pilosum, sequitur, quod talia corpora difficilius patiantur à causis extrinsecis, & per consequens ad hunc morbum non erunt magis parata. De corporibus deinceps melancholicis, per decidentiam talibus, dicendum quoque, quod dura existunt, & duriora etiam respectu eorum, quando erant in statu, & per consequens difficilius patibilia a causis extrinsecis. Quare merito confunduntur prædictorum autorum argumenta, quod huic morbo magis obnoxii sint melancholici, quam omnes alii; & si eveniat, ut ejusmodi corpus tali aliquando occupetur maligno morbo, vehementius re vera excrucietur, ad ulcera enim maligna morbus Gallicus & nodositates ut plurimum tale corpus deducit, quibus maxima cum difficultate curatio adhibetur. Et hæc sint satis de morbidæ hujus luis prognosticis.

CAP. IX.

De morbi Gallici remediis, & primo de præfervatione.

Ex quinque partibus tres hætenus absolvimus, hoc est de natura hujus affectionis, de ipso morbo, causis, signis, & symptomatibus pertractavimus. Superfunt reliquæ duæ tractandæ, sanitatis conservatrix, & morbi præ-

A dicti depultrix. De his nobis agendum ordine est, à sanitatis præfervatione exorfi, quoniam suavissimum esse scimus, immanes dolores rescindere, & morbos confectos rescire, & jucundum etiam nuper irretitos solvere, sed forte nec minus utile, quam volupe humano generi futurum censemus, si hanc latentem sagapenam divertere noverit, præcipue cum nec sumptu, nec longa disciplina, vel labore magno id consequatur. Si quis igitur cupiat ab hoc morbo præservari, videat causas productivas ejusmodi, & eas, quantum potest, effugiat, quas diffuse superius memoravimus. & quia morbus hic non solum ex concubitu cum infecta contrahitur, sed quamplurimis antedictis modis comparatur, idcirco cavendum erit ab earum occasionum commercio, quantum fieri possit, ab eorum habitibus, vel poculis, vel deosculacionibus, vel lactis suctione, vel frequenti corporum affectorum contactu: & quoniam genus nostrum ut plurimum ad luxuriam, & libidinem defrenatam pronum esse constat, ideo maximo studio hac ratione cavendum esse arbitror. Videlicet, ut statim à coitu aqua calida totum abluamus penem, una & scrotum, virgamque præputio denudatam in aliquo vasculo, ac calida prædicta aqua repleto per octavam, vel dimidiam horæ partem foveamus, tutissimi siquidem procul dubio erimus omni morbi Gallici suspicione, hoc si fecerimus repente. Aqua autem talis esse debet, qualem ferre possimus calidam, quæ cum brevi frigescat, licebit aliam calidam paratam habere, ut pro arbitrio contemperemus. Præstabit hæc mane, & sero fecisse bidui tantum spatio: & idem facere possunt mulieres etiam, penicillos ex gossypio in eadem aqua abunde madidos, vulvæ imponentes: quod si hæc perpetuo præsto non habeamus, protinus saltem urina totum penem lavabimus, & præcipue glandem, quod facile id faciemus, si mingendo quam primum ora præputii digitis perstrinxerimus. Iamde in proprio hospitio recepti, quanto citius poterimus præscripto more lavabimus, fovebimusque eadem die, vel nocte, mox sequenti. Hac etiam arte fovenda tum labia infantium lactentium, tum nutricum papillæ, si suctione afficiantur: balneum etiam universo corpori adhibitum, idem efficiet, si cum infecto quavis occasione cubueris. Confert etiam si vino hæc feceris, vel etiam fere quovis liquore, modo calidum sit: verum aqua simplex cæteris omnibus præfertur, dissolvit enim quantum satis fuerit, nec plus æquo exsiccat, vel à motu restringit. Nam scopus hic est, ut leviter fovendo dissolvamus, nec ullam cuti qualitatem, excepta naturali, relinquamus: quod quidem nihil aqua melius efficere potest. Quod si contigerit cum talibus coire, & post coitum ardorem quandam in virga statim præsentire, vel inde in ea ulcus apparere, non superveniendum est, ut inepti faciunt empirici, qui volentes curare, maximopere nocent, propinantes medicamenta exsiccantia, frigida, stiptica, quorum natura est impingere, & figere materiam, eamque ad interiora propellere; sed potius ingenio elaborandum est, ne virus tale ad partes internas aliquo modo impingatur, sed ad exteriores sensim educatur, & educum tandem resolvatur. Confestim itaque accipiat *lutum armenum* (si legitimum habere possis) & *sanguis draconis*, & dissolvantur cum *succo arnoglossæ*, vel aqua ejus cum modico aceto nigro, acri, & fiat mixtura, ex qua linea fascia operi accommodata liniatur, & ex ea virga circumligetur; in radice ejus prope pectinem cum decenti strictura, & hoc ne materia illa venenosa libere per corpus spargi possit, imo viis clausis, ac constipatis retrocedat, & cum sicca fuerit iterum madefiat, & applicetur. Deinde talis conficiatur aqua. Recipe *salis communis drachmam unam* & *semis*, *argenti sublimati scrupulum unum*, *aque plantaginis*, & *fumi terræ*, singularum uncias quatuor, bulliant omnia ad ignem in vase vitreo ad consumptionem decimæ partis, & ex hac ulcus contractum madefiat, & continuo supra illud tale ponatur unguentum. Rad. *radicum aristolochiæ rotundæ*, *lilii*, *viridis aris*, *ammoniæ temperati* in aceto, *myrrhæ ana drach. duas*, *terebinthinæ optimæ*, *picis*, *olei communis*, *ana drach. quinque*, conficiatur unguentum ad ignem. Hæc si feceris in principio, tantum abest ut polluaris, quin potius jam pollutus, & ulcere penis affectus, in pristinum statum restituaris, modo intra paucos dies id fuerit diligenter præstitum. Post dies autem aliquot talis non expedit curatio. Subsequenter pullum gallinaceum, vel columbam habeas, & eum per medium statim scinde, virgamque ulceratam in carnem illam calefcentem immittas, & tam diu contineas, donec caro actu calida percipiatur, iterando sæpius priorem abjiciendo. Hoc enim est de melioribus auxiliis in tali casu, venenum enim ipsi membro virili affixum, movetur, afficitur, dispergitur, hebetatur, & consumitur in carne illa sanguinolenta, & adjuvat, ad hoc caliditas actualis cum virtute sua attractiva. ab ipso deinde principio singulo mane jejuno stomacho capiat perturbatus drach. unam optimæ theriacæ *Andromachi*, cum unc. quatuor aquæ fumi terræ, senibus tamen, & debilibus in mi-

noris mensura, & alternis diebus est propinanda: cavendo etiam, ne æstivo tempore præbeatur, & præsertim cholericis, sed potius ejus loco *trochiscos de tyro*, & *carnes viperinas* exhibebis. Expediens etiam est per venæ sectionem sanguinem mittere, dummodo ætas, complexio, virtus, & reliquæ sumendæ indicationes permittant, sed non modo, quo cæteri quamplurimi hujus ætatis medici consueverunt, immisso scilicet prius clystere, quoniam morbum potius confirmares, quam boni aliquid perfeceris, ut rationibus, & auctoritate inferius maxime demonstrabo. *Syrupis etiam, & cassia fistul. stuphaque* (ut ita dicam) *quæ vapore aquæ, in qua lapathum acutum, fumus terræ, & scabiosa ebullierint, calefit*, sanguinem purgare necessarium probamus. Diætam vero in cibo & potu observet, prout inferius dicemus. Si vero interea in corpore perterrefacti oriri videas pustulas, & eundem doloribus torqueri, in hac curatione non amplius laborandum, imo ab hoc opere quiescendum, jam enim diffusum esse venenum scias per corpus, peractus est morbus, tunc præservativam cogimur differere, & curativam partem complecti, quod nos quoque opportuno jam tempore hoc loco faciemus.

CAP. X.

De morbi Gallici curatione in generali.

Medendi methodum partium medicinæ omnium, ut ordine postremarum, sic certe sine, & effectu longe utilissimam esse ac veluti reliquarum omnium finem, & Galeni, & omnium medicinæ auctorum constanti assertionem arbitror. Finem namque medicinæ sanitatis adeptionem esse Galenus merito est arbitratus. Ea vero, cum medendi methodi præsidii opportunis paretur, sequitur profecto, partem hanc, quæ curare morbos docet, reliquarum medicinæ partium finem esse. Quare cum uniuscujusque morbi curatio in triplici compleatur, in debita scilicet rerum non naturalium adhibitione, sive medicamentorum applicatione, sive chirurgico munere, ut testatur Joannitius in *sine sui introductorii*, idcirco nobis hoc loco operæ pretium erit, per eosdem gradus procedere, si morbi Gallici curationem perfectam præscribere voluerimus, id ipsum primum præponentes, quod de ea morbi Gallici affectione curatio isthæc delucidetur, quæ eam recipere valeat, non autem de illis ejusdem ægritudinis radicibus, quæ quidem evelli, atque minime eradicari possunt. Diversa igitur erunt præsidia, quæ huic ineundæ, perficiendæque curæ existunt, ut morbus, æris temperies, patientis ætas, habitus, mores, officium, resque repræsentabunt. hæc etenim tria postrema cæteris ex animo tanquam in quamplurimis necessario indicantia addere visum fuit, ubi præcipue affectus diuturnus egenum, vel immorigerum patientem sollicitat, quos alia ratione tractare quidem debemus, quam eos qui temperati sint, ac bonorum fortunæ, scilicet divitiarum, commodi sint, & qui sumptibus resistere possunt, & dierum plurium, sive mensium diætam ferre possunt, nulla contentione, quæ præcipiat assistens, prudensque medicus, præstare parati. Causa igitur morbi hujus multis, diversisque ingeniis minui, evellique & potest, & solet, instrumentis videlicet, quibus medicus morbis aliis curationem molitur, victus discrimine, medicinarum oblatione, atque manuum operatione, cujusmodi sunt sanguinis detractiones, purgationes, lotiones, fomenta, balnea, linimenta, liquantia, sive urentia medicamenta, ac cætera localia auxilia, quæ omnia in multiplici habentur differentia, ut suo loco singula patebunt. Cumque nobilior a tota medicorum schola in hoc morbo expellendo instrumentum sit ratio victus, ut perbelle ostendit Galenus *Aphorif. prim. & prim. de ratione victus in morbis acutis*, operæ pretium ob id esse duxi primo morbi Gallici curationem per ipsam diætam moliri; postea per medicinarum oblationes, deinde per manuum opera, quæ chirurgia perficit, ut docte ait divinus Hippocrates in *libro de medicorum officina*, & Galenus cum ipso sexcentis in locis, quos quidem accuratus sectator perquirere poterit.

CAP. XI.

De universali victus ratione in morbo Gallico.

Modo sciendum est quod victus ratio nihil aliud est, quam sex rerum non naturalium approximatio in debita scilicet qualitate. Et cum instrumenta hæc in morbi Gallici curatione habeant primas partes, ab eis idcirco curationem incipiemus. Sed inter ea, a quibus necessario contingit corpus humanum alterari, in quibus etiam tota victus ratio consistit, primum est continens nos ær, ob hanc igitur causam ad veram hujusce morbi profligationem

in primis æris electio est necessaria. In qua quidem diversis maximisque rationibus non satis mehercle probare possum eorum opiniones, qui dixerunt, quod circa æris electionem in morbo Gallico nihil sit notandum, quoniam ab ipsa quotidiana experientia edocemur, ut ea lue prava laborantes non prohibeantur ab hoc, vel ab illo aère. Imo ego eos consulerem, ut habitatio eorum esset in aère utique sereno, lucido, subtili, ac puro, sive ita fuerit per naturam, seu artem, quia talis ær sanguinem mundificat, spiritus clarificat, cor lætificat, mentem serenat, digestionem in omnibus membris procurat, ex quibus omnibus natura fortificatur ad expellendum nocua, & retinendum juvantia, & eidem convenientia. Quapropter ego laudo, ut morbo Gallico detentus moram ducat in aère calido, & sicco; calido siquidem, tum ut materiæ vitiosorum humorum propensiores efficiantur ad perspirationem, poris caliditate apertis, tum ut nervosa membra, quæ in hoc morbo plurimum patiuntur, caliditate vigorem comprehendant, ut perbelle nos docet divinus Hippocrates, & Galenus *quinto Aphorif. tex. & commento 18*. Non sit tamen ær electus nimis calidus, quoniam tunc facile Gallici putrescentes humores adurerentur, unde morbus acutior redderetur. Aërem etiam humidum nequaquam ego laudo, uti qui stagni, & paludis halitu est infectus, & qui ex cloacis malam spirat auram: neque etiam mihi satis placet ær crassus, aut nubilosus, qui talis fiat ob flumen vel stagnum vicinum. Habitent igitur patientes hoc incommodum in aère calido: sintque satis bene cooperti bonis vestimentis. & circa illorum habitationes incendatur suo tempore ignis ex bonis lignis, non putridis, vel malæ proprietatis: caveant quoque igni sese appropinquare, quia ex fumo ignis intenditur dolor, ut sæpissime visum est mihi, atque aliis medicinæ quamplurimis auctoribus. Eligatur ergo ær boni odoris, & bene eventatus, quem poteris æstivo tempore artificialiter præparare sternendo res boni odoris in loco suæ habitationis. In æstate eligat etiam montana, in hyeme autem plana loca, ut habeat aërem temperamento magis propinquum. Nam licet eligi (ut modo dictum est) debeat ær, qui siccus, & calidus sit, non ideo debet excedere, sed parum ad siccitatem, & caliditatem æqualitate tendere debet, ex quo temperatum naturam possidet medii: medium autem respectu unius extremi suscipit naturam alterius: & ideo si fuerit temperatus, convenire poterit cuicunque naturæ materiæ peccantis. Atque hæc de æris electione satis nobis dicta sufficiant. Nunc properandum est ad secundam rem non naturalem, quæ cibum & potum complectitur, cujus quidem ratio est habenda, ut taliter cibetur æger, quod virtus nutriatur, & non morbus, ut inquit Galenus. Resistant illi cibi semper putredini, & fervorem etiam impediant. In curatione igitur mali hujus debemus inquirere panem optimum, qui parum nutriat, non calidus, nec pluris trium dierum, bene coctus, & fermentatus, alvum reddat mollem cum furfuris aliqua semper portiuncula, & semper bene ab ægroto dentibus perfricetur, ut facilius concoqui possit. In istis enim facultas concoctiva imbecillis redditur, & ideo oportet, ut optime ipsi præparent in ore ea omnia, quæ ab eis comeduntur. Sed quoniam non semper iidem cibi in hac curatione requiruntur, ut inferius declarabitur, ideo cavere debet accuratus medicus, ut omnia suo tempore præcipiat, quoniam si respectum habuerit specialis ægrotantis, considerationis, ac etiam complexionis & dispositionis ejusdem, non eandem semper diætam convenire animadvertet; imo eam variare oportet, secundum ipsius rei diversam specificationem, & secundum variam patientis complexionem, dispositionemque. Vinum autem vix ego concederem, quoniam talis potus damnum non mediocre infert morbo Gallico laborantibus, & quoad animum, & ad corpus etiam: cum ergo eorum corpori maxime sit noxium, tum quoniam ipso suo halitu caput offendit, ac replet, tum etiam quia irruit ad partes internas, in iisque gravedines, & motuum earum impotentias, & dolores excitat: quibus corpus totum ocysissime vehementerque cruciatur: igitur nullo errore adductus convenienter crediderim vinum non esse exhibendum. Sed si tamen æger talis fuerit naturæ confectus, ut absque hoc potu curationem non possit admittere, concedam saltem (idque non sine aliquo timore) vinum album, impotens, & imbecillum cum aqua cocta debite permixtum, sive cum aqua borraginis, vel buglossi, & hoc præcipue cum morbus fuerit in declinatione, quoniam in aliis temporibus possent plures materiæ conduci ad loca dolorum, & tanto magis cruciatum augere: & idcirco si plures adfuerint dolores, bibatur potius vinum colore rubrum eodem modo dilutum. Fructus vero, qui sua frigida, atque humida natura morbi Gallici temperaturam adaugent, sunt omnino fugiendi, quales sunt *cucurbitæ, melones, citrulli, cucumeres*, & hujusmodi humidæ consistentiæ, atque larga humiditate præditi. Alios vero fructus, quos arboreos medici appellant,

lant, quia corporibus nostris tenuem & humidam alimonia affertur, atque flatuosam, quæ quidem extensione, & doloribus Gallicis ægrotantibus non mediocriter præbent nocumentum, idcirco eos ex tota eorum natura prohibendos existimamus, quales erunt *pyra, poma, ficus, persica, mora, pruna, cerasa, armeniaca, & similia*, quorum mollis, atque humida est consistentia. At si tamen ex his, quæ diximus, fructibus Gallicis aliquis comedere aliquando desideret, possumus saltem ei concedere *ficus exsiccata, poma, & pyra etiam sub ferventibus cineribus decocta*, quoniam ejusmodi generis fructus ab ipso ignis calore ita præparantur, ut nedum humidum eorum minuit nocuum, verum etiam flatuosum spiritum sensim excernit, ac solvit. *Nuces vero avellanas, atque juglandes*, quoniam facultate quadam adstrictoria pollent, ea de causa minime exhiberem, quemadmodum etiam *cydonea, mespila, punica, sorba, & hujusmodi*, qui quidem solidæ sunt consistentiæ, atque non solum in transitu inceleres sunt, verum & crassum, & glutinosum, adstringentemque succum producunt perspirationi vitiosorum humorum obnoxium, & ideo tales prædictos fructus sic affectis ingratos esse penitus pronuntiamus. Olera vero, quæ Gallica lue laborantibus sunt apprime utilia, ea quidem erunt, quæ siccandi, & calefaciendi naturam habent, quemadmodum *hyssopus, calamintum, feniculum, salvia, betonica, & similia*, quorum observationes subtilissime jam antea demonstravimus in nostra Fabrica Pharmacopoliterion suis propriis capitibus, ut quilibet videre poterit, atque per contrarium ea olera, quæ humidam, & frigidam habent facultatem, uti erunt *laetuca, endivia, blitis, malva, & similia* omnino vitare debent morbo Gallico laborantes, quandoquidem eorum frigida natura vitiosos in corpore humores compingunt, & eorum perspirationem impediunt. *Cepæ deinde communes, cepæ ascalonitides, allia, & porri*, atque hujusmodi terræ tubera, vitanda omnino erunt, nec quidem olfaciendo, aut oculis aspiciendo, quoniam licet facultatem quandam alendi corporis obscurissimam habeant, nihilominus tamen ob eorum mordacem acrimoniam plus corpori obnoxia sunt, quam proliut, & ideo nihil magis fugiendum est. Eadem quoque ratione fugienda maxime erunt quædam alia terræ tubera, quæ quidem quovis modo condiendi parata fuerint, semper tamen obnoxia esse apparent, cuiusmodi sunt *furci*, & id genus, qui non mali succi solum sunt, atque alimonia ex his prognata, pituitosa, ac gelida, verum & omnibus accidentibus ex hac lue prodeuntibus obnoxia evadunt. Carnes humidæ omnino fugiant, atque præsertim agninas, arietinas, caprinas, bovinas, & hujusmodi alias, quæ pessimæ huic rationi vivendi admodum sunt. suillæ etiam erunt fugiendæ, vel recentes fuerint, vel siccæ, & salitæ, & in summa tantum carnes istas, quantum pisces multos consonum est vetare his, qui hac Gallica affectione laborant, atque maxime si pisces quoque fuerint saliti, à quibus in universum caveri debet. Caseum etiam, & lac quodcumque multis rationibus his, qui hac lue prava fatigantur, erit consonum pernegare, atque cum ipsis leguminum esum, quandoquidem legumina flatibus ventrem implent. Inter aromata deinde, poterunt in cibis, ut delicatius vivant, & utilitatem ex eis majorem recipiant *nux muscata, caryophyllis, cinnamomo, & similibus uti*, quæ quidem vim roborandi viscera habent. atque hæc omnia de cibo & potu nobis dicta satis erunt, si rationem aliquam adhuc instituamus, quæ ægrotantem nutrire debeas in unctionibus applicandis, & post illitiones etiam, quoniam differt tunc necessario illa victus ratio, ab ea, quæ cum antedictis ordinari potest. Quo igitur tempore perveneris ad eas unctiones, quas ulterius demonstrabimus, non debes (ut quidam existimarunt empirici) victum liberalem ægrotanti re vera concedere, nec vinum generosum ei propinare, quandoquidem tali victu necessum est ut corpus pituitosum refarciatur, & tanto impetu ad fauces irrumpit pituita, vel ad alvum detruditur, ut negotium plerumque formidabile facesset, & cum hoc volueris præcavere, temperate potius nutririjubeas, & vino vel abstinere, vel saltem modo, quo diximus, concesseris. Conceduntur eo temporis intervallo carnes boni succi, dum mandere possint, vel contusæ, dum os pituita, ulceribus, & inflammatione scatet, & epulæ ex pane tritæ in optimo carniū jure concoctæ, vel offæ ex pane tenuiter inciso in eodem jure paratæ, quæ omnia, cum facile deglutiri possint sine masticatione, admodum conducibilia esse cognosces. Aluntur etiam quibusdam forbitio-nibus amygdalatis, hordeatis, gelatinis & iimilibus. Potus autem commodus satis is erit, si vino abstinere æger possit, ut aquam præbeas, in qua mel, hordeum, & liquiritia fuerint decocta, addita cinnamomi in fine aliqua portioncula, quæ decenter aromatizetur, vel si mel ægro non satisfaciatur, saccharum loco ejus imponatur, vel etiam, si libeat, sine hordeo aquam parabis, & solam concedes. Bis

tantum in die ægrotos comedere sat esse opinor, & horis consuetis. Sed quoniam temperate modo diximus, potius quam liberaliter cibandos esse prædictos ægrotantes, idcirco non debemus hoc loco uberiores curam habere de ciborum particulari quantitate; satis enim id esse scimus, quod accuratus, ac diligens medicus de virtute aliquando sollicitus, & anxius sit, ut nos esse docet Hippocrates in ægreditudinibus chronicis, & post ipsum Galenus. Et quoniam eadem sequitur cibandi penitus ratio post satis applicatas unctiones, ne bis aliqua recenseamus, in causa tandem esse poterit, ut de cibo, & potu nihil aliud quicquam hoc loco sit constituendum. Modo ad somni, & vigiliæ considerationem opportune accedamus, & ad ea ulterius, quæ facient ad rerum non naturalium exactum tractatum. Dicemus itaque somnum animantibus ad quietem datum esse: siquidem cum diurnis, assiduisque laboribus, atque motionibus defatigata animalium corpora virium resolutionem sentiant; admirabili Dei providentia factum est, ut somno ceu salutari laborum remedio lassitudini, ac virium dissolutioni, sibi consulant. Unde constat, quantum somnus commoditatis, ac beneficii hoc Gallico morbo affectis afferte possit, si modum præsertim non excesserit juxta Hippocratis decretum, nam qui immodicus est membra omnia laxat, excrementa detinet, colorem habitumque corporis deteriores reddit, caput gravat, multoque vapore implet, calorem nativum hebetiorem, partes omnes ad motum pigriores facit, & crudos succos concoqui prohibet, & viscera graviora reddit. Quamobrem cum multa nobis à somno immodico, & intempestivo damna accedant, curare id omnes debemus, ut somno naturali & temperato utatur, qui morbo Gallico correptus fuerit, quia perfectior (ut jam diximus) digestio celebratur. Ut autem somni ratio constet, plurima in eo observanda erunt, tempus scilicet, mensura, seu duratio, decubitus, insomnia, & acceptorum copia, vel defectus. Aptissimum somno tempus nocturnum est, quod per alta silentia noctis, commodius, prolixiusque dormiat ægrotus, & ab ejus frigiditate facilius innatus calor intro tradatur, ac ab extremis partibus in intimas revocetur, qua revocatione mox concitatur somnus, qui commoda multa præstat, uti diurnus maxima detrimenta adfert, non solum hæc prava lue laborantibus, sed plerumque omnibus: quod est ab Hippocrate secund. præfag. lib. in hæc verba notatum. Interdum (inquit) vigilandum, noctu dormiendum est. Si contra commutetur, pessimum est. Ob id potissimum diurnum somnum damnat, quod cerebrum humore nimio, vaporibusque plurimis imbuat, quos vigilia potius absumi oporteret, præcipue in Gallico morbo affectis, tum quod id tempus, quo interdum somno indulgemus, brevissimum cum sit, concoctioni explendæ minus sufficiat. Mensura porro ea somni sit, atque duratio, ut probe confecisse nos, robustioresque inde effectos intelligamus. Quæ mensura etsi non eadem in omnibus est, sed pro nativi caloris in quoque aut copia, aut penuria, & temperamenti bonitate aut infelicitate, sic & ipsa variatur: tamen commune id omnibus fere esse solet, ut septem ad summum horarum spatio, & recte conficiant, & somno commode indulgisse sibi videantur. De vigilia deinde pauca sunt omnino ea, quæ nobis hoc loco dicenda veniunt: ea enim cum somno contraria sit, contrariorum autem contrariæ sint effectiones, ex his quæ de somno jam dicta sunt, quid vigiliæ in corporibus lue venerea affectis præstare possint, elicere facile fuerit. Temperata ergo vigilia concedatur, quia nullum nocumentum in corpore efficit: ea enim si modum excesserit, magnam infert corpori noxam, ac proinde magnopere cavendam nemini non exploratissimum esse puto. Vigiliæ enim si immodicæ & intempestivæ fuerint, vires corporis labefactant, ac perdunt, cruditates pariunt cerebri, & functiones sensuum debilitant, naturales enervant potentias, pallorem, maciem, pravumque omnino habitum producunt, corpora resolvunt, & siccant: denique menti plurimum nocent, & alienationem sæpe, ac mortem adferunt. Intenti igitur in id esse omnes debemus, ne nos vigiliis conficiamus, neve aut studiorum amore, aut rei agendæ nimia cupiditate plus æquo nimium vigilantes, una cum vigilia vitam perdamus. Propterea in patientibus hanc enarratam lue veneream, propter fortes dolores in membris corporis eorum, multæ vigiliæ superflue fiunt, & corpora eorum, quando longo tempore durant, desiccantur, & marasinantur, & ut plurimum ad ethicam senectutis perveniunt. & hoc præcipue in habentibus complexione calidam, & siccam. Atque hæc de aëris, cibi & potus, somni & vigiliæ declaratione tandem nobis sunt satis. Quamobrem ad repletionis, & inanitionis observationem nostra convertatur oratio, quoniam certum est, quod omnino cavere unusquisque prudens medicus debet sæpe numero, ne in corpore humano vel aliquo membrorum morbum Gallicum patientis repletio fiat. De repletionem autem non solum dico cibi & potus, sed etiam de humo-

rum naturalium & non naturalium repletionem & con-
 fione eorum paulatina, quæ sæpe contingit ex mala mem-
 brorum complexionem, quantumcunque reficientia in se
 laudabilia existant, ut facile percognoscere possumus in
 cholerico (ut ita dicamus) homine temperata diætâ
 enutrito, in quo non parva cholerae quantitas multiplica-
 tur, quemadmodum de sanguineo, phlegmatico, & me-
 lancholico id ipsum quoque evenire concipimus. Hi igitur
 morbo Gallico laborantes attenuante victu utantur,
 licet non immoderato (sicut antea dilucidatum est) quod
 is comitalem morbum facile progignere possit: præsertim
 ubi ventriculus immoderate inanitus fuerit. De motu au-
 tem & quiete in præsentia jam agamus, quoniam ad mor-
 bum Gallicum expellendum haud minimum momentum
 eos habere, non autorum tantum constanti assertione, sed
 & ipsa experientiæ fide, exploratissimum omnibus semper
 habitum est. Motus igitur sit temperatus, factus ante ci-
 bum, superfluitatibus primæ, atque secundæ digestionis
 expulsis. Exercitiorum enim quoddam non solum cor-
 pus, sed animam lætam reddere potest, tam enim in ipso
 exercitio potens motionis fit anima, quod multi quidem
 liberati ab ægreditudinibus perniciosi, ut perbelle nos do-
 cet Galenus in eo libello, quem de exercitio nuncupavit,
 & idem confirmat tertio Aphorism. comment. 20. & Rhasis
 quarto Almanfor. capite. Hipp. in libello de aëre, & Averr.
 septim. collig. Utile quidem est exercitium, nam commo-
 vet calorem naturalem, & validas facit, quæ sunt in mem-
 bris, virtutes naturales, & animales, & vitales fortifi-
 cando, autore Galeno secund. Aph. comm. 48. & lib. se-
 cund. de sanit. tuend. & lib. de boni, & mali succi cibis.
 Quamobrem, quantam adferat utilitatem Gallicis affectis
 unicuique exercitium tale, constat, in eis siquidem ne-
 cessario propter symptomata antea enarrata calor natura-
 lis perterrefactus est, virtutes prædictæ etiam egent aliqua
 fortificatione, auxilio scilicet exercitii. Quare ego tanti
 esse in omni vitæ cursu exercitationem moderatam existi-
 mo, ut primas omnino illi partes in vita servanda jure at-
 tribui debere censeam: ut ex illius commodis manife-
 stum omnino appareat. Unde tanti etiam facio exerci-
 tium in omni morbo Gallico homine affecto, cum scili-
 cet moderata aliqua mensura, ut multos hac tantum ra-
 tione liberos evasisse prospexerim; quemadmodum ex quam-
 plurimis militiam exercentibus videre licet: qui quam-
 quam facillime hanc pravam veneream luem percipiant,
 eam nihilominus exercitio quodam expellunt omnino, vel
 saltem ita humiliant, ut vix actiones eorum lædat. His
 omnibus tamen constitutis non semper exercitium præva-
 lere Gallicis ægrotantibus consideramus, nam quo tem-
 pore medicamenta eis exhibemus, satius esse existimo ad
 superfluum quietem, quam motum declinare, quia tunc
 virtus totaliter attentata est ad morbi profligationem. Mo-
 do ad accidentia animi noster merito transeat sermo, vide-
 licet iram, furorem, tristitiam, gaudium, timorem, in-
 vidiam, & id genus: quoniam manifestum est, quod me-
 dicus de his animi accidentibus maximam curam habere
 debet in Gallica præsentia occasione, quæ enim molesta
 sunt, animum implent, ac deprimunt, motuque suo aver-
 sum à recta ratione vexant, lacerant, stimulos admovent,
 ac præ angustia respirare ægrotum aliquando non sinunt.
 Abstinentum ergo est ab ira, tristitia, & similibus animi
 accidentibus in corporibus habentibus aptitudinem ad in-
 currendum morbum Gallicum, quemadmodum observa-
 re licet ex Rhasis lib. quart. cap. nono Alman. Idcirco om-
 nia animi accidentia, quæ nocumenta, & indispositio-
 nem in his affectis corporibus inducunt, sunt fugienda
 cum patientia, & bona tolerantia: & quam citius possibi-
 le fuerit expellenda, ac propulsanda: cum multa nocu-
 menta talia, & consimilia accidentia inducunt. Firma-
 tur enim morbus Gallicus in corporibus vexatis dictis ani-
 mi accidentibus, maxime quæ tristitia erunt: quoniam
 corpora eorum replentur humoribus melancholicis. Si
 autem immoderata fuerit tristitia in frigidarum comple-
 xionum hominibus, corpus eorum refrigeratur: calorque
 exstinguitur naturali sua in corporis interiora conversione.
 Propterea tristitia omnibus est nocens corporibus, & ma-
 xime ea lue laborantibus. Hæc omnia Haly Abbas quinto
 theoric. cap. ult. scripsit. Hoc idem voluit Avicenna tert.
 prim. cap. quart. dicens. *Tristitia multum exsiccat, & pi-
 gritia virtutes laxat animales.* Quid autem in corpora u-
 naquæque perturbationum animi pariat, non ipsa modo
 experientia, plenaque sensuum fides, sed & omnis tum
 philosophorum, tum medicorum schola, omnis historico-
 rum plenissima bonæ frugis lectio docet. Perturbationum
 porro animi ad confirmandam corpori Gallico luem o-
 mnium promptissima, timor, mœstitia, pavor, tum ira,
 effusumque gaudium haberi solent. Nam cum ad hæc
 repentina animi motiones, celeresque ac fortes nativi ca-
 loris alterationes consequantur, fit omnino, ut dissolu-
 tis, quæ in nativo calore consistunt, animi viribus, iis-

demve nimia refrigeratione exstinctis, mors consequatur.
 ab ipsis cavere oportet animi affectibus, quod corpus alte-
 rent, & à naturali statu evertant. Cum itaque (ut plene
 patet) & metus, & lætitia, si immodica sint, mortem
 adferre queant, cavendum id primum prudenti medico e-
 rit, ne vel rebus adversis ac tristibus animo ægrotantis
 cadat, seque mœrori conficiendum det: vel secundis ni-
 mium lætetur, atque efferatur. convenit autem lætari,
 gaudere, & expellere penitus graves omnes curas, sed
 ad extremum nequaquam. Bene etiam de salute sua spe-
 ret ægrotus, verseturque cum amicis delectabilibus suis,
 & medicus eidem semper salutem promittat, licet ipse de-
 speret, complexio enim corporis animi affectui semper in-
 hæret: ut Damascenus in Aphorism. & Commentator A-
 lexandrinus comment. trigesimo octavo lib. Epidemiarum.
 Atque de omni animi perturbationum natura tantisper di-
 xisse sit satis.

CAP. XII.

B De morbi Gallici curatione per varia medicinae instru-
 menta, videlicet evacuationes, phlebotomiam,
 pharmaca, syropos, lotiones, balnea, suf-
 fumigia, & alia quamplurima remedia.

Curationis omnis, universæque medendi methodi sco-
 pus unus, atque præcipuus est, ut ægrotæ corpora in
 sanitatem vindicemus. Id vero est, naturales partium a-
 ctiones, si quæ vitia sint, corrigere. Quare, si pru-
 dens aliquis medicus causam hujus pravæ ægreditudinis re-
 movere, & abscindere voluerit, eo prædicto observato or-
 dine satis commode fecerit: atque omnino debet secun-
 dum Galeni sententiam dicentis. Unum commune oportet
 præceptum habere, efficientem unamquamque causam
 abscindere. Postea vero ad eam, quæ facta est, dyscra-
 siam pervenire, quod quidem affirmasse est visus Princeps
 etiam Avicenna prim. quart. capit. ult. Et sic breviter di-
 cimus, quod si in lue ista venerea antecedentis, ut con-
 junctæ materiæ repletio contigerit: cum evacuatione cu-
 ratio auspicianda erit, per pharmaca scilicet, vel venæ se-
 ctionem, secundum quod signa demonstrabunt, quæ qui-
 dem maximopere medicis perscrutanda venient, cum prin-
 cipaliter intentio in hujusmodi morbi curatione sit digere-
 re, evacuare, divertere, sive extra adducere. In principio
 igitur morbi Gallici, si materia fuerit sanguinea, hoc est
 grossus utique sanguis, vel si fuerint reliqui humores, ut
 puta phlegmaustum, vel cholera usta, vel melancholicus
 humor, & fuerint permixti, scilicet cum ipso sanguine,
 tunc primo incipiendum erit à venæ sectione, nisi spon-
 te ex naribus, hæmorrhoidibus, sive mensuris sanguis
 effluerit satis copiosus. Talis autem venæ sectio debet
 utique fieri in principio, antequam incipiant apparere pu-
 stulæ in cutis exterioris superficie corporis partium, cum
 enim ea morbi Gallici materia externas petierit partes in
 multa præsertim quantitate, nullo modo fieri debet venæ
 sectio autore Avicenna. Fortasse phlebotomia mala fue-
 rit: quoniam convertit scilicet, & repellit id ad partes
 corporis internas, quod ad externas procedere videtur,
 & sic ad motus oppositum naturæ operatur. Sed indica-
 tiones contrarium nobis ostendunt, ut semper scilicet, &
 in omni morbo, cum vitium est in sanguine, à venæ sectio-
 ne inchoandum est. hæc enim tristissima est in medicina
 propositio, & ab omnibus tam antiquis, quam neotericis
 medicis comprobata, experientia quoque ipsa nos idem as-
 ferimus, & ideo nullatenus hac indicatione à phleboto-
 mia est dubitandum. Imo quotidie experientia nos docet,
 quod illæ mulieres, quæ tali morbo infectæ fuerunt, quia
 singulo mense consueta menstrua fluebant, citius libera-
 tæ fuerunt, nec ita acriter ab eodem molestabantur, nisi
 illæ, quæ ex aliquo impedimento mensuris ipsis carebant,
 tunc & ipsæ acriter affligebantur, cum morbi longiore
 mora. Hæc igitur venæ sectio satis conveniet, & prode-
 rit, propter causam antecedentem: quoniam est vehemen-
 tis necessitatis in principio (ut dictum est) & maxime in
 plethoricis, cum videantur signa exuberantis sanguinis, &
 robur, & ætas ipsa consentiant, antequam indurescat san-
 guis. Quare cum tanti commodi, ac utilitatis in prædictis
 principiis phlebotomia sit, considerare omnibus modis de-
 bemus ea omnia, quæ huic rei considerata apparent,
 videlicet quod melius sit infra subsistere, quam exquisiti-
 sime evacuare, ut inquit Avicen. prim. quart. capit. de
 phlebotomia. Inveterato autem morbo, & sanguine indu-
 rato, venæ sectio suspecta est, maxime copiosa, per-
 quam dolores augentur, & ulcera malignitatem ac-
 quirunt: suspecta est etiam propter virium imbecillita-
 tem. hi enim necessario debiles sunt propter morbi
 etiam longitudinem, deinde ex malignitate sangui-
 nis, quam sequitur defectus nutrimenti. Sanguinis
 igitur detractio non debet fieri in iis, in quibus sien-

da est, per sanguifugas, vel scarificationes, ut quidam male existimati sunt, sed potius per phlebotomiam, neque prius immittendus est clyster, ut omnes vulgares medici non solum in morbo Gallico, sed in omni fere morborum genere nulla ratione vel experientia commoti facere consueverunt, seducti fortasse Avicennæ auctoritate *quart. prim. capit. de phlebotom.* ubi inquit non faciendam venæ sectionem facere existente sicca, existimant semper ante sanguinis missionem clysterem esse injiciendum, quod quantum habeat erroris ex eo probari potest, quod eodem Avicenna auctore multis in locis clysterem præcedat phlebotomia, quos legant apud illum omnes neoterici medici, ut sui erroris conscii fiant, qui tantopere illum colunt, ac venerantur. Adde etiam, quod ipse Avicennas canonem illum universalem loco citato de clysteris exhibitione ante venæ sectionem sumpsit ex Galeno in *lib. de præfatio experimento confirmato*, ubi semel in uno particulari solum casu, quando scilicet alvus constipata est fœcibus, alibi vero semper debere præcedere, imo subsequi Hippocrat. & Galen. docent. Nec etiam credendum est de Avicen. ut tam libere repugnare velit Galen. cujus se interpretem esse fatetur, qui nunquam excepto illo casu, cum videlicet intestina fœcibus constipata sunt, jubet ante venæ sectionem injicere clysterem, imo semper ut subsequatur, non solum ille, verum & Hippocrat. qui *lib. quarto de victus ratione in morbis acut. comment. septuagesimo secundo* post factam venæ sectionem, inquit clysterem postea exhibebis, ubi Galen. in *commento* quasi generalem regulam ponit dicens, quod Hipp. post sanguinis missionem clysterem adhibere jubet, nisi spontanea excrementa bene exierint. Sed ne lectorem fastidio legendo novas regulas sancitas offendam, satis est, ut pro hac hæresi eradicanda locos tantum Hipp. & Galeni ostendam. Videat ergo, quæ scripta fuerunt, ab optimo sene in eodem *lib. 4. comm. decimo octavo*, & paulo post in *texto decimonono.* & Galen. *lib. secundo de compos. medic. secund. locos capit. 10. lib. 1. artis curat. ad Glauconem cap. de cura quartanae.* & cum ipsorum autorum præcatis locis, rationibus multis rem quoque examinet. Quod si adferuntur aliquot Avenzoaris, Avicennæ, & Averrois auctoritates, quibus jubent ante venæ sectionem clysterem esse exhibendum, dicimus illorum esse sententiam interpretandam de cura non quidem præsentis morbi, sed illius præservandi & cavendi gratia. Quare meminerint posthac, qui pravis sectis tantopere dediti sunt, hanc nostram sententiam meliorem profiteri, ut errorem execrandum hunc de usu clysteris ante phlebotomiam omnino obliviscantur, tum in aliis quamplurimis morbis (ut principio paradoxo diximus) tum maxime in Gallica lue, in qua quidem hæc erunt nobis post ea, quæ jam enarravimus, consideranda. Et primum ut ea tantum in hominibus fiat per venam illam hepaticam, quam olim in nostris *Anatomicis Contemplationibus, cap. 12. lib. tertii* cum Græcis & aliis basilicam nuncupavimus, atque sectio talis potius fieri debet à dextro brachio, quam sinistro; vel si non licet eam secare basilicam dextram, secemus nos medianam saltem, sive communem dicamus, ex eodem prædicto latere: quandoquidem licet ipsam depravatam materiam divertat ab exterioribus ad internas partes, non tamen talis dicta materia sic veneno quodam est prædita, ut est illa & morbillorum, & variolarum, ob quam causam inepta quidem ratione nonnulli eam prohibent sectionem. At nos communiter magnam inde utilitatem perspicientes ita præcipere solemus, ut dictum est, dummodo ægrotantis virtutem correspondere satis inveniamus, quam quidem merito una cum Galeno semper diligentia qua possumus maxima observamus, ut ipse dixisse est visus *lib. prim. de regim. morb. acut.* hoc modo. Sublimior intentionum omnium est intentio ab ipsa virtute desumpta, quoniam curans est virtus, & non medicus, siquidem cum fortis non fuerit, non prodest curatio quomodocumque fiat: ut Avicenna etiam in *prima quarti* dixisse est visus. Propterea sollicitudo medici debet circa corporis virtutem integritatem, vitalem scilicet, animalem & naturalem. atque hæc nobis sint satis de rationibus, & observationibus in venæ sectione pro diligenti præcepto à morbi Gallici natura selecto, si hoc unum adhuc adjunxerimus, quod in mulieribus affectis, utile est vena malleoli secta ciere menses, si retineantur, quo tempore fluere solebant. Nunc ad alia medendi instrumenta consueti ordine præveniendū dicimus, quod ægrotus debet ab omni penitus laxativo elongari, donec infirmitas ejus declinaverit, tunc enim commode & sine aliquo periculo materia poterit evacuari, sed minime tamen cum illis vehementissimis medicamentis, quibus hodie quamplurimi Empirici medicinæ sectatores uti consueverunt: imo benigna, ac sancta illa lenientia medicamenta eligemus, quæ omni remota jactura, opus nostrum ad perfectum finem conducere poterunt, cujusmodi sunt *castia fistula, manna, myrobalani, rhabarbarum, agaricus, aloë, & alia id genus purgantia, ac benedicta*

A medicorum simplicia pharmaca, cum decocto florum cordialium, prunorum damascenorum, passularum, seræ, epithymi, thymi, polypodii, & liquiritiæ, cum quibus fieri poterit evacuatio. Et si compositis medicamentis uti nos res ipsa constringat, tuto etiam id fiet evacuando cum *electuario lenitivo, diarsene Rhasis, diacatholicon, electuario Indo, confectioe Hamech, diaphœnicone, & similibus.* Et quoniam præceptum satis enucleatum ab Hippocrate habemus *primo Aphorismo*, quod ea, quæ oportet ducere, undecunque reperit natura, inde ducere opus est per convenientes regiones, ideo nos, cum in morbo Gallico inceperint pustulæ, naturam summo studio juvare debemus ad expellendum materiam ad cutis externæ superficiem cum iis nempe medicamentis, quæ porositates omnium membrorum aperire valent: & maxime nervosorum, ubi recondita & reclusa esse dicitur materia luis istius. Ideo ægrotantibus hoc potissimum morbi tempore exhibere quidem commode poterimus *apii succum depuratum, & fœniculi cum melle rosaceo optime præparato*, præcipue hyemali, & frigido tempore, nam calido, & æstivo præstat dare cum *hordei optimo decocto*, & si volumus, *succum etiam pulegii* addere tuto poterimus, vel etiam *aquam fœniculi cum oxysaccharo composito* exhibebimus, ex quibus scilicet medicamentis id totum, quod quærimus, indubitata fide contrahemus. Nos autem in hujusmodi intentione non solum eo modo procedere consuevimus, sed quibusdam etiam aliis medicamentorum compositionibus, quæ adeo quidem à naturali simplicium ingredientium facultate prædita esse apparent, ut perbelle pustulas extra cutim expellere possint. & quoniam eorum experientiam multoties ratione observavimus indubitata, ideo hoc loco recensere non ægre feremus. Solemus igitur quibusdam pro ejusmodi intentione præsens hoc medicamentum ordinare, videlicet. *Recipe ficuum siccarum, passularum communium, vel earum legitimarum, lentium excorticatarum, seminis fœniculi, laccæ, Santalorum rubrorum, ana unciam semis. pistentur pistanda, & postea decoquantur in libris duabus aquæ fœniculi, & libra una cum dimid. aquæ apii ad medietatis consumptionem, & percoletur: in cujus colatura dissolvatur drachma ana optimi croci, & usui reservetur in vase aliquo vitreo, vel saltem vitreato.* Hujusmodi namque decoctum satis commode, ac liberaliter provocat materiam, ex qua scilicet multæ pustulæ generantur, & exsiccantur, & tandem cadunt, & à doloribus ægrotantes deliberantur. Quibusdam vero hoc alio modo medicamentum aliud ordinamus, scilicet. *Recipe ficuum albarum exsiccatarum numero viginti, passularum enucleatarum unciam unam, croci scrupulos quatuor, tragacanthi drachmas sex, fiat decoctio in libris tribus aquæ apii, & tantundem fœniculi, & deinde secundum artem diligenter formentur syrupi cum saccharo optimo albo, vel melle delicato, & selecto.* Aliquibus deinde hoc alio diverso modo medicamentum hujusmodi jubeo parari. *Recipe ficuum citrinarum siccarum numero viginti quatuor, lentium excorticatarum, & laccæ, ana drachm. sex, tragacanthi, marathri, ana drachmas quatuor, aquæ fœniculi, & buglossi, vel boraginis quantum sit satis, misceantur, & fiat decoctum ad medias, percoletur, & ut decet, exhibeatur.* Aliis autem ejusmodi pharmacum ordinamus, id est. *Recipe aquæ fœniculi, asparagi, & brusci ana uncias tres, aquæ apii unciam unam, anisorum, carvi, seminum melonum ana drachmas duas, sacchari uncias tres, fiat portio secundum artem, & de ea detur mane, & vesperi.* Alia adhuc quamplurima reperiuntur apud peritissimos recentiores autores medicamenta, quæ hujusmodi quidem prædictas intentiones habent, sed nobis tamen hoc loco satis sit, isthæc tantum enarrasse ad nostrum integrum institutum. reliqua siquidem ex prædictis aliorum monumentis quisque pro arbitrio percipiat, atque interim nos ulterius curationem nostram contexamus. Et quoniam in præcedentibus demonstratum abunde fuit, morbum Gallicum diversas habere intentiones, pro diversis ejusmodi temporibus, idcirco operæ pretium esse duxi, antequam ulterius nostra procedat oratio, curationem etiam talem constituere, ut optime prædictis respondeat. Et ideo cum morbus Gallicus fuerit in declinatione, talem tunc curationem ordinabimus, scilicet primo ordinando decoctum, quod loco syrupi accipere æger poterit satis opportunum, atque utile post præcedentes alvi lenitiones, quod quidem hoc modo paretur diligentissime. *Accipe florum borraginis, buglossi, violarum, herbarum summi terræ, cichorei, melissæ, cuscutæ, scabiosæ, scolopendrii, eupatorii, serpilli ana manipulum ii. corticum myrobalanorum citrinorum, & chebulorum ana unc. ss. seminis anisi, fœniculi ana drach. duas, liquiritiæ rasæ, uvarum passularum ana unciam unam, polypodii unc. ss. thymi, epithymi ana drach. ii. ficuum pinguium siccarum numero viii. folliculorum senæ sine stipulis unc. ii. agarici incisi unc. ss. avari ponderis,*

ris, cinnamomi, zinziberis ana scrup. ii. spicæ scrupul. ff. fiat omnium decoctio in aquis boraginis, buglossæ ana libr. ii. secundum artem ad medietatis consumptionem, deinde coletur, & clarificetur, & addatur oxymellis simplicis unc. i. fiat potus pro quatuor vicibus, ex quo quidem quantum utilitatis poterit suscipere ægrotus, unicuique vel parum in compositionibus medicamentorum versato, manifestum maxime erit. Post usum præterea quatuor istarum potionum, statim altera die capiat æger hoc aliud compositum medicamentum, nempe. Recipe floris cassiæ non depravatae, noviter extractæ drach. v. diasenæ Rhasis drach. ii. ff. confectionis harsnech. drach. j. rheubarbari electi scrup. ii. spicæ gr. ii. syrupi superius descripti unc. j. aquarum lupuli, & fumi terræ ana unc. i. sumat mane in aurora actuali caliditate, & postea jejUNET horas quinque, vel circa. Suscepto tandem hoc præscripto medicamento quiescat æger in lecto per integrum illum diem, nec curet omnino lucidum quemvis perspicere aërem, ne aliquo pacto impediretur evacuatio futura: & quoniam evenire solet, ut illi, qui purgativam medicinam accipiunt, debilitentur, & membra eorum languescant; idcirco nos die altero sequenti ordinare istis solemus membrorum confortativum hoc præsentis modo, scilicet. Recipe latificantis Galeni drach. iii. diâmusci dulcis drach. vi. aromatici caryophyllati drach. i. electuarii regum scrup. iiii. electuarii de gemmis scrup. ii. conservæ boraginis, & buglossæ, & cydoneorum ana unc. i. syrupi de pomis quantum sufficit. fiat secundum artem electuarius, de quo accipiat æger mane cochleare unum vel drach. ii. & sic membra percipient mirabilem utilitatem. At ubi eveniat, ut sanguis in ægro corpore paulo crassior existat, & non æque per cutem deiciatur, quod in illo vitiatum esse constat, & hoc modo per partes paulo profundiores vagans appareat, musculorum eorum involucria gravando, tendendo, & tandem erodendo, tunc secta vena affectæ parti maxime proxima, mox statim alia alterius membri dolentis, sive crus, sive brachium fuerit, purgantia tunc medicamenta hujusmodi conferre pro comperto millies habemus. Recipe agarici optimi non trochiscati drach. unam, aloës electi drach. ff. diaphœniconis drach. iii. misce. fiat bolus. capiat cum involucro, & juleppe rosato, ne amaritudo stomachum subvertat: quamquam hos juvet quam maxime vomitus. quod si bolus aversetur potionis cupientior, ejusmodi accipiat potionem, hoc modo ordinatam. Recipe folliculorum senæ unc. ff. turbith. electi drach. i. ff. cinnamomi usualis drach. j. aquæ cichorei unc. iiii. macerentur per noctem, & mane expressis adde oxymellis simplicis unc. iii. misce, fiat potio, quam capiat summo mane, & reliquis aliquot diebus utatur hoc infra scripto. Recipe hyssopi, hyperici, origani, pulegii, cichorei ana manip. i. polypodii quercini unc. ii. seminis carthami unc. i. ff. fiat decoctio ad libras duas, & circa finem decoctionis adde turbith electi contusi unc. ff. & iterum parum ferveant, & mox ab igne semotis adde ilico cinnamomi drach. ii. carvi unc. ff. seminis fœniculi drach. ii. contusa crasso modo: quæ macerabis horis quatuor, inde excolabis, & de colatura capiat æger omni mane sub diluculum unc. v. cum unc. ii. oxymell. simp. & decoctione hac epota, resumat iterum primam purgationem, vel si magis placuerit secundam, quæ recipit folliculos senæ, & cætera. Si vero dolores infestant, & cruciatus membrorum non desierint, tunc ego ad agaricum optimum devenio, vel ad pillulas de hermodactylis, eis super addendo aliquantulum rheubarbari, ut puta ordinando in hunc modum. Recipe pillularum de hermodactylis scrup. ii. rheubarbari optimi scrup. i. formentur pillule novem cinnamomo involutæ. At si æger magis delideret loco pillularum accipere potiunculam, quos sæpius invenisse memini, turbith jubeo accipi, agaricum, folliculos vel folia senæ, & ejusmodi, ita scilicet ordinando. Recipe agarici optimi drach. i. turbith electi drach. ff. pulveris foliorum senæ drach. iii. zinziberis scrup. ff. cinnamomi drach. ff. aquæ mellissæ vel absinthii unc. iiii. macerentur omnia per horas xii. mox optime expressis colaturæ adde oxymellis compositi unc. iii. vel oxymellis scillitici unc. ii. misce, fiat potio, quam exhibebis hora matutina, & nitatur patiens eam non evomere per horam, si fieri potest; deinde hora una elapsa, si nausea premat, regerat liberius, nam pituitas multas, quibus similitum patientium viscera sunt referta, una evomet: sic duplicem ex hoc medicamento contrahet utilitatem, vel (ut clarius dicamus) duplex hoc medicamentum præstabit officium, utrumque ad rem maxime conferens, nimirum quod in inferioribus intestinis erat collectum, per alvum deturbabit, & quod ventriculo inhæret per os rejiciet. Quod si contingat, ut repente æger ejiciat, paululum quiescere concedatur, mox statim potet decoctum drach. vi. foliorum senæ cum unc. iii. oxymel. simp. vel unc. ii. oxymel. scillitici, & sequentibus diebus utatur infra scripto apozemate, donec perduraverit. Recipe pulegii, origani, serpilli, ivæ arthetica ana man. i. mentha, melissæ, absinthii ana man. ff.

A polypodii quercini unc. i. ff. fiat decoct ad lib. ii. soluta ferme decoctione adde turbith electi unc. ff. aristolochiæ rotunda drach. iii. & leviter, parvoque tempore subserveant. deinde ab igne remotis adde foliorum senæ unc. i. seminis anisi, carvi, cinnamomi ana drach. duas, macerentur per horas decem. mox colatis, & expressis leviter, colatura servetur in vitreo, vel picato vase: utaturque ejusmodi colatura per octo, aut decem dies, si vires ferant, illam denuo conficiendo, cum prima ante id tempus fuerit absumpta, ex qua capiant singulo mane unc. v. cum unc. ii. oxymell. comp. vel unc. una cum dimidia oxymel. scillitici. Interim dolentes partes aqua vitæ exquisita laventur, & eadem foveantur semel, vel bis in die, donec dolores instant, lanaque succida abundanti panno infusa circumducantur. Attamen si ex istis quovis modo levare dolor videatur, sæpius luce, noctuque lana optima calefacienda, & reponenda; hæc enim frequens repetitio hos dolores plerumque mulcet, unde robur partes suscipiunt, requiescentibus sic quandoque viribus. Quod si ulcera corpus ægrotantis Gallica offendant, atque ea ægre sanabilia esse conspicias, statim ab ægro sciscitandum erit, num talia sponte apparuerint, vel potius post usum rodentis alicujus medicamenti. quod si immediate post medicamentum rodens evenerit, per duos, vel tres dies ab iis cessandum est, tantum parti ulceratæ medicamentum appones, quod mellis recipiat partem unam & semissem, succi rosarum, & terebinthinæ singulorum partem unam, unguenti Ægyptiaci partem semissem, ad ignem omnibus belle permixtis, nam hoc medicamentum leviter abstergit, ac concoquit, sic ut si durities, vel putredo ex medicamentis, antea forte irrationabiliter adhibitis, pervenerit, tum hujus medicamenti auxilio, tum naturæ munere corrigi conspicias. Si vero interea nihil in iis videatur remissi, augeanturve, vel ea etiam ex se ad hunc statum pervenerint, statim post basilicæ venæ sectionem dextri brachii ad universi corporis purgationem deveniendum censeo, prout ægrotantis natura medico demonstraverit. inferere autem hic purgationem pro junioribus non extra negotium fore credimus. Finge igitur amaræ bilis hominem esse, & in tempore non extreme calido, nam ætatem constet esse vel juvenilem, vel virilem: impuberes, vel senes non facile coeunt. Recipe igitur acetosæ, cichorei, origani ana manip. i. graminis, liquiritiæ rasæ ana unc. ff. radicum lapathi acuti, & fœniculi mundatarum ana unc. i. polypodii quercini unc. ii. ff. fiat decoctio ad libras duas, quæ aromatizetur cum semine petroselinæ ad drach. i. ff. cinnamomi ad drach. ii. de qua sumptis unc. iii. adde syrup. rosar. laxativi unc. iii. electuarii rosar. Mesues drach. ii. mixta albente cælo potet, & de reliqua decoctione sumat singulo mane unc. v. ad data unicuique dosi syrupi ros. laxat. & syr. de fumo terræ compos. ana unc. i. nam hujusmodi pharmacum biliosos humores, & crassos, vel etiam serosos, qui reperiuntur in venis, quæ proximiores sunt intestinis, revocat, id quod in corporibus paulatim solet acervari deturbans, ulcus postea commodius sanabis, vel cum medicamentis chirurgis aptatis, vel cum remediis, quæ ulterius adnotabimus, ut puta linimentis ex hydrargyro, vel ligni Indici decocto. Si vero contingat, ut seminis profluvio gravetur morbo Gallico affectus, principio mediocri negotio curabitur, primum virgam ablundo, & scrotum, & coles ea aqua calida superius adnotata, & corpus leviter purgando, cum potiuncula lotæ terebinthinæ, aloë, rheubarbaro, & ejusmodi, bolum ordinando ut puta hoc modo. Recipe terebinthinæ claræ lotæ primo in aqua plantaginis, mox in vino albo unc. ff. rheubarbari optimi drach. i. aloës electi scrup. i. cum pulvere liquiritiæ, & saccharo fiat bolus, capiat matutino tempore, & superpotet decoctum caulium viridum, & parietariæ, ex carnum jure factum, vel cum butyro, sale, & aqua. Hac purgatione utatur bis interpositis duobus, vel tribus diebus, si prima libere eduxerit. interea exiguo clysteri in virgam injice lavacrum istud, scilicet. Recipe aquæ lactis, lixivii, aquæ ros. ana unc. iiii. rosarum rubearum siccarum drach. ii. tutiæ opt. preparatæ, lithargyri ana drach. iii. bulliat parum, colentur, & utere bis in die, blande injectando, ne exulceres, & tepide: quod si ad sextum diem molestus adhuc affectus sit, venam instituo secari basilicam dextram, & deinde sequentem potionem ordinari committo. Recipe malvarum, mercurialis, parietariæ, borraginis ana man. i. polypod. unc. ff. fiat decoctio pro una dosi, in qua infunde turbith electi drach. i. ff. foliorum senæ drach. ii. cinnamomi drach. ff. omnibus contusis macerentur per noctem, mox expressuræ adde syrupi rosati laxat. unc. ii. & potet mane die sequenti. Si vero pharmacum copiose alvum non eduxerit, capiat æger jus calidum caulium viridum, & parietariæ ad unc. quinque cum unc. ii. syrupi rosati solut. & si potione prima naviter dejecerit, secundum omittes, & per dies sex vel septem præsens diureticum matutino tempore potet. Recipe parietariæ, capillorum veneris, carduum sylvestrium ana manip. i. radicum apii, eringii, & fœniculi mundatarum, liquiritiæ rasæ,

ligni Indi ana unc. \mathfrak{ss} . cyperi drach. iii. mellis despumati unc. iii. fiat decoctio secundum artem ad lib. ii. quæ aromatizetur cum drach. iii. cinnamomi, & tantundem seminis petroselini, de quo capiat matutino tempore unc. viii. calide, & stragulis mediocriter coopertus, inodeste sudare tentet. & postea iterum altero die post exactam decoctionem summat purgationem præscriptam. & si alvus non libere exernat, devoret alternis diebus per horas duas ante cœnam, vel matutino tempore, quod mihi magis arridet, pillulam unam aggregativam dosi unius scrupuli, quod si nihil moveat, die sequenti sumat drach. \mathfrak{ss} . in duabus pillulis dispositam, nec aliquo modo eorum argumenta curet, qui maximam in morbis profligandis fidem imponunt in exhibitione pillularum per numerum impari, ut puta per tres, quinque, septem & huiusmodi: quoniam incertæ admodum sunt tales observationes. interim vero hanc novam injectionem in usu ponet. Recipe aquæ ros. succi plantaginis depurati, ana unc. vi. mirbal. citrin. drach. iij. tutie drach. ii. \mathfrak{ss} . bulliant parum, mox percolatis, tepide bis in die virgæ infundes, sed manu levi sine impetu, ne virgæ fistulam, quæ jam aliqua excoaratione tentatur, plus exulceres. At si pustulæ lædant membra ipsius ægrotantis, ego eo tempore post venæ sectionem toties repetitam, vel præbeo foetidas pillulas, vel alias de fumo terræ, five potius ei ordine certo liniri instruo ventrem cum manna, cassia, confectione hamech, electuario lenitivo, Indo, & similibus, ut puta. Recipe manna granatæ electæ, floris cassiæ recentis ana drach. v. confectionis hamech, scrup. iiii. cum saccharo fiat bolus, vel potius hoc alio modo, & præsertim pro pauperibus, quibus non licet magnas expensas admodum sustinere. Recipe electuarii lenitivi, diacassiae ana drach. v. electuarii Indi drach. i. \mathfrak{ss} . distempera cum aqua fumi terræ: deinde sequenti syrupo digeratur prava illa materia, scilicet. Recipe syrupi de buglossa, de fumo terræ ana drach. vi. aquæ lupulorum, endiviæ, cichorei ana unc. unam, misce fiat syrupus pro una vice, & sic pro aliis, donec perspiciat optimus, ac diligens medicus signa materiæ prædictæ digestæ, tunc enim non refert ulterius fecus procedere cum istis digestivis syrupis, sed statim sequenti die deveniendum esse censeo ad medicamenta illa, in quibus facultas optima sit eradicandi quod depravat, & lædit, semper tamen ea omnia considerando, quæ ab auctoribus decreta sunt in tali tempore, nec statim ad fortia medicamenta debemus accedere, sed graduatim à levioribus inchoandum esse putamus, sicuti exemplis infra positis quisque percipiet. Recipe igitur floris cassiæ noviter extractæ, diasenæ Rhasis ana unc. \mathfrak{ss} . confectionis hamech, electuarii Indi ana drach. i. decoctionis communis, unc. iij. in qua bulliant stœchados, florum fumi terræ ana man. \mathfrak{ss} . Quo autem pacto fieri debeat decoctio illa communis, cum universis ejusmodi intentionibus, locus ejusdem declarationis satis diffusus antea fuit in nostra Fabrica Pharmacopoliterion, & ideo non refert hoc loco aliud ulterius pertractare, nec cura præsens id ipsum requirit, ut pharmacopolam instituamus medicum. Si præterea contingat (ut persæpe vidisse memini) quod temporis progressu nullam forte humani corporis particulam hæc sordes excipiat, caput tamen præ cæteris principibus expugnare conatur, illud perennibus, assiduisque, ac lethiferis doloribus exagitans, tunc habita nobilitatis membri consideratione, secta vena cephalica dextri lateris, talia statim medicamenta instituo, ut vim habeant primum expurgandi, cujusmodi jam diximus esse rheubarbarum, agaricum, diaphœnicon, & similia, hoc modo scilicet ordinando. Recipe diaphœniconis drach. iii. agarici optimi, drach. \mathfrak{ss} . rheubarbari electi scrup. ii. cum saccharo, & pulvere de stœchade, fiat bolus devorandus hora opportuna cum involucrio, & julep. ros. insperso, quo amaritudo non percipiatur, nec vomitu tentetur. At si potionem patiens magis quam bolum expetat, eam præbeas infra positam post hanc decoctionem vel aliam ejusdem generis ex arbitrio prudentis medici, qui patienti præsit. Recipe origani, betonicæ, serpylli, ceterach, & acetosæ ana manip. i. rad. eryngii, feniculi, petroselini, polypodii, & acetosæ ana unc. i. graminis, liquiritiæ, pass. ana unc. \mathfrak{ss} . seminis carvi, petroselini, coriandri ana drach. i. \mathfrak{ss} . fiat decoctio ad lib. ii. in qua dissolve syrupi de stœchade comp. unc. iij. syrupi de capillis veneris unc. ii. capiat ægrotus in quatuor dosibus singulo mane unam, incipiendo die postero ab assumpto prædicto pharmaco, ut puta. Recipe stœchad. pug. i. betonicæ manip. \mathfrak{ss} . foliorum senæ drach. iii. coriandri, anisi ana drach. i. fiat decoctio pro una dosi tantum, in colatura infundendo rheubarbari electi drach. i. \mathfrak{ss} . cinnamomi scrup. i. macerentur horis octo, vel decem, & expressuræ adde syrupi ros. solut. unc. i. diaphœniconis drach. ii. \mathfrak{ss} . dissolve & præbe hora electa. Utatur postea præscripta decoctione ad septem vel octo dies calide, mox lodicibus contactus afflictus sudores promoveat alternis diebus, quod si æstas fuerit loco syrupi de stœchade sume oxysaccharum, vel acetosum simp. Post autem sudores ex-

liccatos, voret pillulam unam cochiam ponderis unius scrupuli, & postridie ab assumpto medicamento caput lavet ex lixivio parato sarmentitiis cineribus, vel ficulneis, in quo serpyllum fuerit incoctum, repetatque quarto quoque die, nec sit lotio longa, nec exsiccatio abundantior, quo plus non trahas quam dissolvas, vel nimia cutis exsiccatione plus constipes, quam sit æquum. Si vero hoc medendi modo dolor adhuc minime cedat, tunc nos jubemus secari venam, quæ patentior fiet in capitis ex parte dolenti fronte, five secetur media, si utraque pars conflictetur, & die eodem à secta vena exhibeo pharmacum aliquod, quo ventrem solverem, cum agarico, rheubarbaro, diaphœnicon, & ejusmodi, quæ quidem maximas in hoc morbo partes obtinent si probe, & debito tempore exhibeantur, atque hoc modo compono. Recipe agarici opt. drach. i. rheubarbari drach. \mathfrak{ss} . diaphœniconis drach. iij. & in bolis fiat, & voret ut supra, vel in aqua cichorei dissolvat, & potet, aut cochias pillulas sumat ad drachmam. postea diebus sequentibus, utatur decocto cum origano, betonica, & similibus, ut puta. Recipe origani, betonicæ, serpylli, acetosæ, endiviæ, ana manip. i. rad. lapathi acuti, eryngii, buglossæ ana drach. \mathfrak{ss} . polypodii unc. i. \mathfrak{ss} . seminis carthami unc. i. bulliant in aqua fontanæ lib. iij. ad tertiam partis consumptionem, sub finem coctionis adde foliorum senæ unc. i. carvi drach. iij. & tantillum ferveant, mox ab igne dictis frige factis, ac per colum liquore transfuso, huic adde syr. ros. solut. unc. iij. oxymellis scillitici unc. ij. misce & in vitreo vase reconde pro quatuor dosibus, quas capiat diebus continuis singulo die unam. Quod si ægrotus ob assumptiones tot medicamentorum, & cruciatus ab affectibus malignis fuerit viribus collapsus, tunc ego ab ea curandi ratione desisto, ordinando ei opiata ex conservis radicis acori, elenii, florum salviæ, anthos, cichorei, bugloss. rorismarini, borraginis, cortice citri condito, theriacæ, diamargar. frig. elect. latif. Galen. diarhodon Abb. triasant. & similibus, quæ quidem opiata sumat confictus mane, & vesperi, ad cerebrum, ventriculum, cor, & hepar roborandum. Si vero mulier affecta curatur, non debemus quidem omittere in medicamentis, quæ uterum juvant, cujusmodi sunt matricaria, verbena, sabina, syrupus de artemisia, & de radicibus. Atqui persæpe maxime utile fuerit aperire, purgare, & roborare uterum prædictum hoc nostro præsertim pulvere, scilicet. Recipe seminis feniculi unc. ij. melissæ man. ij. florum artemisiæ man. iij. polypodii unc. i. macis unc. \mathfrak{ss} . pimpinellæ unc. i. fiat pulvis, de quo devoret mulier in omni cibo. Si præterea res ipsa postulet, ut ad fortiora medicamenta in curatione, & profligatione morbi Gallici, percurramus, prætermisso antimonii pulvere diligenter præparato, ex quo mehercule quotidie Venetiis miracula conspiciuntur, & quamplurimis in civitatibus hoc modo gradus eorum constituemus, & primo. Recipe decoctionis communis (cui adde polypodii quercini, & senæ ana unc. \mathfrak{ss} . hermodactylorum drach. ii.) quantum sufficit, in qua dissolve diacatholiconis drach. vj. confectionis hamech, & diaphœniconis singulorum drach. ij. misce, fiat potio, vel hoc sequenti modo. Recipe electuarii de psyllio, & de succo rosarum ana drach. i. \mathfrak{ss} . catholic. & tryphera perficæ ana drach. iij. rheubarbari electi, in sero caprino infusi, scrup. iij. cinnamomi grana quinque, syrupi violacei unc. i. aquarum lupuli, & fumi terræ ana unc. i. \mathfrak{ss} . misce, fiat potio, quam exhibere tepide debes summo mane, vel altero modo, ut puta. Recipe electuarii Indi majoris, & diaphœniconis ana drach. iij. diacarthami drach. ij. aquarum betonicæ, & buglossæ ana unc. ij. syr. ros. solut. unc. i. misce, & fiat potio. vel Recipe conservæ rad. bugloss. & florum stœchados ana drach. i. \mathfrak{ss} . theriacæ veteris scrup. iij. sacchari modicum, & fiat bolus. Loco autem potionis, hyberno præsertim tempore, nos multoties purgare solemus humores, ægrotum maxime infestantes, cum diversa pillularum massa, prout signa apparuerint hujus, vel alterius peccantis humoris, quos quidem ex prædictis facile dignoscēs, ut puta pill. de agar. cochiis, foetid. lucis, de hermodact., artriticiis pro pituitosis, & aureis, aggregat. assajeret, sine quibus; de reub., quinque gen. myrobal. pro biliosis, postea ordino syr. hoc modo. Recipe syr. de stœch. unc. i. syrupi de fumo terræ unc. \mathfrak{ss} . aquarum buglossæ, boraginis, lupulorum ana unc. i. misce, fiat syrupus pro una vice, & sic pro aliis, donec pervenire possimus ad medicinæ eradicantis exhibitionem, quæ quidem hæc erit. Recipe prunorum damascenorum numero v. liquiritiæ rasæ, uvarum passularum ana drach. iij. fumi terræ, capillorum veneris, ana manip. \mathfrak{ss} . florum violarum, boraginis, buglossæ ana manip. \mathfrak{ss} . sebesten vij. tamarindorum unc. \mathfrak{ss} . bulliant in aqua communis, deinde coletur, & hujus colaturæ accipe unc. iij. \mathfrak{ss} . in qua dissolve diacatholiconis, electuarii de dactylis ana unc. \mathfrak{ss} . syrupi de stœchade drach. vj. misce fiat potio. Deinde si opus fuerit accipiantur syrupi fortiores, quales sunt de epithymo, cum aquis feniculi, petroselini, & ejusmodi. Fa-

Et itaque, quantum licuit, materiæ diligenti evacuatione, A tempus satis tunc opportunum fuerit, ut ulterius practica actio progrediatur, quod commode omnino fiet, ordinando ægro balneum quoddam, siue (ut vulgus ait) stufam cum aqua dulci, in qua bulliant malva, bismalva, melilotum, chamæmelum, rosæ, lapathium, fumi terræ, & huiusmodi, in quo statim sequenti die à purgatione prædicta intret ille, qui morbo Gallico fuerit affectus, quandoquidem eo pacto conveniens fit alteratio, & humectatio, quæ maxime requiritur, sed hoc tamen animadvertendum medico fuerit, ut statim inter sudandum ægroto hanc præbeat egregiam aquam, quæ hoc modo præparetur. Recipe radicem althææ, fumi terræ, lapathi, enulæ, ana lib. ss. & minutim incidantur, & ponantur in quatuor libris vini optimi, & legitimi malvatici, aut aromatici, ad remolliendum per integrum diem, & noctem, postea addatur theriacæ ætatis decem annorum, unc. i. ss. & omnia simul ponantur in alembico destillatorio, & igne temperato extrahatur aqua, de qua (inquam) exhibeat medicus unc. iij. cum unc. ij. aquæ buglossæ quum incipit æger sudare, ut jam demonstravimus, & balneum istud reiteretur omnibus sex diebus, aut semel fiat in hebdomada, aquam prædictam potando, quam optimam quidem, & singularem multoties ego inveni, ne dum adversus ejusmodi depravatam temperiem, sed alias adhuc quamplurimas. At si ulterius res ipsa postulet, ut membra nostri patientis confortemus, & præcipue post balnei prædicti reiteratum usum, tunc tuto ordinare poterimus præsens hoc medicamentum. Recipe thebriacæ Andromachi senioris decem ad minus annorum, unc. i. mithridatii optimi unc. ss. seminis citri, boli armeni, ana drach. i. incorporentur omnia ultimata contritione, & cum aqua rosarum muscata fiat electuarium, de quo accipiat ad drachmam unam ægrotus. Item potest fieri hoc aliud medicamentum. Recipe latificantis Galeni unc. iij. diamusci dulcis drach. vj. aromatici caryophyll. drach. ss. elect. regum drach. i. conservæ buglossæ, cydoneorum, boraginis, ana unc. i. syrupi de pomis q. s. fiat secundum artem electuarium, de quo accipiantur mane drach. ij. vel cochleare unum. Verum si dolores adhuc nimium intolerabiliter infestaverint, & requies nulla, vel pauca propterea infirmo advenerit, tunc tuto devenire poterimus ad unctiones illas blandiores, cuiusmodi est si accipiamus radicis liliorum, seminis hyoscyami, ana drach. iij. cerussæ unc. i. medullæ cervi, & vituli, ana unc. ij. olei antiqui, & ceræ q. s. & fiat unguentum, quo liniatur locus doloris, & si tandem ultima necessitas urgeat, tunc opii modicum omnino imponemus. Sed antequam ad narcotica ista deveniamus, consulo ut omnes alias tentemus vias, quoniam semper in narcoticis timor aliquis existit, si Avic. credendum est. Quare huiusmodi dimittantur pro posse, & prius anodyna tententur, & verè sedantia, cuiusmodi erit, si inungantur membra patientis hoc præsentis unguento, videlicet. Recipe olei amygdalarum dulcium unc. unam & ss. pinguedinis anatis, & gallinæ, ana unc. ss. mucilaginis fœnugraci cum aceto extractæ drach. vj. ceræ albæ parum, fiat unguentum, quo uti possumus ad dolores sedandos, & mollificandos nodos, siue tumores in lapideitatem (ut ita dicam) conversos. Aliud etiam unguentum poterimus ad dolores ordinare, & ubi præsertim materia grossa imbibita fuerit, quod fit accipiendo castorei, myrrhæ, costi ana partes æquales, pulverizentur, & fiat unguentum molle cum oleo rosaceo. Vel hoc aliud potius ordinabimus nobilissimum quidem unguentum, quod recipit vulpem pinguem excoriatam, intestinis etiam evulsis, & imponitur ammoniaci, galbani, bdellii, thuris, mastichis, ana uncias quinque, fœnugraci, seminis lini, radicis althææ ana unc. i. pinguedinis ursi, pinguedinis gallinæ, & anseris, ana drach. ij. assetur in veru rebus prius ingestis, & assuto vulpis corpore, totum quod inde destillatur, usui reservetur, quia certissimum est auxilium. Si vero omnibus prædictis factis dolor nequaquam cessaverit, & æger ad virtutis destructionem timet pervenire, tunc tandem non sine maxima diligentia ad opium prædictum, & cætera etiam narcotica poterimus provenire, quæ stupefaciendo sensum membri auferunt, & hoc modo dolorem sedare possunt, quamvis eorum auxilium non sine maximo periculo concedere valeamus, sicuti manifeste totum confirmatur à Galeno, Avicenna, & plerisque aliis medicinæ doctoribus, inquietantes, quod talium usus non sit, nisi instare ad symptomata, augent enim hæc dispositionem istam, & eam difficile solubilem reddunt, virtutem debilitando, calorem, & spiritum obtundendo, & suffocando. Quare cum ad remedia hæc cogamur tandem pervenire, habita prius diligenti virtutis observatione, ea exhibebimus, atqui non per se simpliciter (ut quidam empirici hoc tempore inanimes faciunt) sed permiscendo ipsa cum aliis medicamentis, quæ facultatem habere possint rectificandi eorum malignitatem, cuiusmodi esse poterit hoc præsens unguentum. Recipe opii, croci, ana drach. j. ceræ albæ, drach. ij. olei rosacei unc. j. fiat unguentum. Aliud adhuc fortius. Recipe o-

pii thebaici, corticis mandragoræ, radicem hyoscyami, ana drach. ij. spicæ, croci ana drach. ss. olei nenupharini, olei rosarum ana unciam ss. fiat unguentum. Atque hæc sint jam satis de narcoticis unguentis, quibus nullo pacto utetur accuratus medicus, nisi prius à levioribus inceperit inunctionibus, sicuti erit oleum nenupharinum, hyoscyami, violarum, & huiusmodi, à quibus postea discedat, & paulatim ad fortiora sese convertat. Atque hoc semper animo reservet, ut partes corporis cum illis præscriptis narcoticis inunctæ, post horæ spatium aceto irrorentur, & suaviter fricentur cum panno aliquo calido. Cumque ita laboraverit peritissimus medicus, ut dolores omnino subleventur, ac pustulæ cum superscriptis medicamentis fuerint extra cutim redactæ, & patiens nihilominus curatus non sit, signum erit, quod materia illa nimis esse debet furiosa, & vix curabilis. Quare operæ pretium erit, ut illico curationem convertamus ad unguenta illa saluberrima, cum quibus multos me recte admodum curasse, & sanos reduxisse memini, unguendo quotidiebis juncturas in parte do mestica, & hoc modo paucis diebus pustulæ omnes cadebant, & membra omnia sana evadebant continuo, ex quibus unguentis ego primum hoc ipsum experientia comprobavi multoties. Recipe cerussæ unc. j. thuris, mastichis, lithargyri ana unc. ss. olei rosacei loti cum pluribus aquis, & diu ducti in mortario plumbeo cum pistillo etiam plumbeo quantum sufficit ad incorporandum. Item Recipe butyri recentis, terebinthinæ, axungie gallinæ, olei violarum, ana unc. ij. lithargyri, plumbiusti, cerussæ, aloës hepaticæ, ana unc. ss. misce, & secundum artem fiat unguentum. Hoc autem unguentum efficax est valde in crustosis, & pessimis pustulis, sed aliud, quod sequitur, plagas egregie sanat, & vestigia etiam, quæ remanserunt, resolvit. Recipe ossium adustorum, lupinorum, costi, aristolochiæ rotundæ ana partes æquales, fiat unguentum cum axungia porcina. Fricatio etiam cutis cum furfure triticeo multum valet in hac intentione, ut ego sæpe sæpius expertus fui. Ad sunt præterea diversorum unguentorum compositiones, quas quidem plerique doctissimorum virorum renunciant, reprehendunt & damnant. plerique vero comprobant, sequuntur, & laudant. cuiusmodi sunt ea omnia unguenta, quibus argentum vivum permixtum fuerit, aut alia metallica medicamenta, quæ prudentes medici prosequi haudquaquam debent, nisi cum timore, & cautela, ut quisque certificari poterit ex his, quæ à Galeno scribuntur lib. nono de simplicium medicamentorum facultatibus. Sed quando huc oratio nostra deflexit, operæ pretium esse duxi ea omnino adscribere, quæ probabiliter de qualitate, & usu huius prædicti medicamenti, Græcis Hydrargyri vocati, dici, ac disputari queant. Interim industriis candidisque ingeniis calculum, atque iudicium suum deferro, atque ita commodius omnino unguenta tandem prædicta præponam, quæ nobis probabiliora visa fuere.

CAP. XIII.

De argenti vivi consideratione.

Postquam Gallici morbi curationem illam aggressi sumus, quæ non minoris contumaciæ & periculi est humanæ naturæ, quam proxima præcedens, cum medicinis, (ut dictum fuit) utatur metallicis, quæ medicus prosequi minime debet nisi cum timore. Atque postquam clare nobis demonstratum est, quod topica medicamenta purgato egent corpore, nihil aliud relictum nobis fuisse videtur, nisi ea tantum recensere, quæ de hydrargyro dicenda veniunt. Initio igitur originem, ac discrimen: mox ambiguas & differentes scriptorum sententias proponam: deinde incolumitatem ejus, postremo, quatenus noceat, ostendam. Dioscorides libro quinto, cap. 60. fictitium genus unum, naturale duplex constituit. Alterum huius vomitæ liquoris æterni, Plinius alterum argentum vivum appellavit: quod vero arte ex minio paratur, hydrargyron dixit. Et ideo à Leoniceno reprehenditur, cum tam nativum, quam fictitium Græci, ac Latini postrema voce ex aqua & argento inscribant, quoniam huic colore, illi a quo sita est simile: quod non neglexit Ludovicus Cælius lib. 26. cap. 30. Antiquæ Læctionum. Indubitatum haberi debet, in minio (quod cinnabaris fossilitia hodie appellatur) olim venis, sicut etiam nunc, reperiri, cuius tria apud veteres metalla leguntur. Primum in Hispania, unde Romanam afferebatur, secundum in regione Attica, tertium in Ionia, ex Theophrasti, ac Plinii testimonio. De argento vivo naturali pauca veteres literis mandarunt, hoc ævo in Germania aliquot locis exsudat, quod ostendit Georgius Agricola libro de Natura fossilium. Quinque differentias manifestat Antonius Gallus libro de ligno Sancto non permiscendo. Atque hæc de ortu, & differentia sufficiant. Nunc autorum placita audiamus, ubi in primis necessarium est, Pauli Æginetæ scripturam libro septimo, capite sim-

plicium tertio, examinare, ubi medicorum plerosque con-
crematum hydrargyri cinerem aliis speciebus mixtum, co-
licis, & iliolis propinasse dicit. Avicenna *lib. 2. cap. 47.*
& 4. *Fen. 6. Tract. 1. cap. 2.* plurimos sine læsione bi-
bisse scribit. Egreditur enim integrum per intestina: quod
de impermixto intelligendum prorsus arbitror, cujusmodi
exemplum refert de *Natura fossilium lib. 8.* Georgius A-
gricola. Cæterum, priusquam latius progrediar, Pauli
dictionem, ut mancam, curtatam, ac depravatam corri-
gere, restituereque per Serapionem, statui, qui *cap. sim-
plicium suorum 385.* ad sequentem modum scripsit. Qui-
dam sumpserunt argentum vivum mortificatum, & mor-
tui fuerunt ex iliaca passione. Mihi equidem postrema hæc
orationis series apud illum neglecta videtur. Hæc est, cur
Paulum excusamus, dicentes, eum de extincto, ac qui-
busdam speciebus mixto, utpote innoxio, verba facere:
nam & Serapion diserte mortificatum scripsit, quod est
extinctum: nihilo tamen minus eo usos, dixit mortuos.
Et manifestum est, intra corpus utentibus, deleterium o-
mnino ac mortiferum esse, quocunque modo adumbretur,
quod non præterit Dioscorides noster. Qui vero mihi
parum credunt, malo suo experiantur. Moneo certe quos-
cunque, ne quis vitam temere periculo exponat. Moneo
quoque in primis refractarios aliquot chirurgos, ut à con-
fidente scelere desistant, dum sæpe pulveratum argentum
vivum quod subinde aquam fortem, & chalcantum, sive
vitriolum Romanum, subinde sulphur, ac argentum vi-
vum admixta habet (præcipitatum vulgo vocant) exitiali
perniciæ offerunt. Neque audiendus est Matthiolus, eun-
dem pulverem, ceu veram argenti vivi extinctionem, li-
nimentis tuto admisceri posse existimans, ad finem cura-
tionis morbi Gallici ex melancholico humore: neque item
Massa, in pulvere suo angelico, *libro sexto, capite quinto,*
sicut ostendit Antonius Gallus, libro superscripto. In
sermonis progressu, temperamentum, & incolumiter fo-
ris hydrargyron usurpari posse, monstrare incipiam. Ni-
colaus Massa *libro quarto, capite primo, & tertio, de mor-
bo Neapolitano*, dum tutus in eo studio versatur, Gentilis
testimonio fretus, medicinam quarti ordinis, ad secundum
reduci aliarum mistione autor est, quoniam hæc illius ve-
hementiam, sive malignitatem, contemperant. Constat
autem ex Avicenna *lib. 2. cap. 47.* argentum vivum, fri-
gidum ac humidum esse in secundo; cui Guilhelmus Pla-
centinus *lib. 4.* subscribit. Ex recentioribus Joannes Am-
bianus in Illustrissimo Opere suo, de *abditis rerum causis*
secundo, cap. 14. adeo frigidum, humidumque asserit, ut
vi narcotica dolores omnes sopiat & leniat, præduros tu-
mores molliat, concretosque dissolvat. Adversum hos
Isaac *secundo Praxeos* calidissimum pariter ac humidissimum
excessus quarti constituit. Similiter Constantinus de *med-
ic. virtutibus*, & Pandectarum autor *cap. 22.* & Platea-
rius *cap. simplicium quinto.* His acquiescunt Massa *cap. su-
pra citato*, atque Almenar Hispanus *cap. sexto.* Matthio-
lus autem, per Aristotelem, atque Arnoldum de Villa-
nova, calidum, siccumque, mox per alios summe frigi-
dum humidumque decernit. Similiter quoque *comment.*
suo in lib. 6. Dioscor. Deinde per Geberum insignem me-
tallorum scriptorem, à calore temperatissimo cum sulphu-
re sic per minima unito, ut siccum humido, & humidum
sicco æqualiter in eo temperentur, probat. Amatus Lu-
sitanius frigidum, siccumque firmiter credit *enarr. 70. in 5.*
Dioscoridis *lib.* In summa ex his colligitur, argenti vivi
naturam medicis haud satis exploratam fore, dum tam re-
pugnantes de eo sententias proferunt. Sed ut ut est, il-
lud velut duabus anchoris fultum, ex Gentilis doctrina, fir-
mum manere debet, hydrargyron ad temperatam qualita-
tem, ex convenienti mixtura, reduci. Fit autem hæc,
longa nunc consuetudine, & confirmata experientia, quæ
fidem rebus conciliare solet, per *jesuni hominis salivam, adi-
pem porcinam, & ursinam, oleum terebinthinæ, juniperi,
butyrum recens, styracem liquidam, theriacam, stæchadem,
castoreum, myrrham, thus, iridem, & id genus correcto-
ria, pro diversis medicandi scopis*, quæ quidem artis periti
gnaviter utiliterque conjungunt, ut nullam aut valde exi-
guam malitiam illud de se præbeat, nisi omnino usurpan-
tis inscitia, aut magna morbi ipsius sævitia. Item si quis
instet, urgeat, accuset, exsuperantem adhuc malignitatem,
unde crudelia symptomata (quæ in autorum libris prom-
ptum est reperire) ceu semina quædam enascuntur; dici-
mus constanter ac vere, eadem arroganti ungentium im-
peritia & crudelitate fieri, & magna ex parte diligenti pro-
bi artificis præmeditatione caveri posse, quod nemo in ar-
te exercitatus diffitebitur. Adde his, neque Avicennam,
neque Serapionem, neque Mesuen, neque Alzaharavium,
neque Arabum quemquam, neque eorum sequacium,
consuetudinem ejus formidasse, sicut capitibus de Scabie,
ac titulis unguentorum ex cerussa probari potest. Et hic
quid dicam igitur calamitosam luem Veneriam tam con-
tumacem, tam malignam, tam horribilem esse, ut non

A facile ullis aliis remediis cedat aut expugnetur, quam hoc
fluxili Mercurio? Quapropter iure abditam ejus vim, nec
satis rationi adhuc exploratam, sive unam experientiam
hoc loco prædicare verisimile est. Cum itaque nulla alia
via salutis sit accommodatior, necessarium arbitror cum
quodam periculo aliquid agere, quam omnino sine eo, in-
teritum quendam experiri, velut Galenus 10. *methodi*, ex
Thucydide refert. Equis autem non malit pauculas mo-
lestias breviter tolerare, quam per omnem ætatem sædis
cruciatibus misere torqueri? Equis non eximiam utilita-
tem, propter inevitabilem necessitatem parvo malo præfe-
rat? Equis non pauculis diebus graviusculum ejus usum
admittat, & patiatur potius, quam longo tempore amaro-
rum medicamentorum assumptione excarnificari, ac tan-
dem difficulter, aut prorsus ambigua fide curari? Præfer-
tim quando celebratissima sit omnium sententia, è duobus
malis minus eligi tutissimum esse. Quidam fætus mira-
bili parturientium nixu, periculo summo eduntur, inter-
dum deploranda opera evelluntur. Sed quid fieri potest in
irremedicabili calamitate? Cogimur sæpe magno discrimi-
B ne in aliquam salutis spem, artus pungere, urere, secare,
dividere: cogimur torturas, truncationes, supplicia vitæ ex-
trema per enses, perque ignem, ancipiti medicationis ra-
tione subire: & tam nobilem, tanque multis nominibus
utilem, ac necessarium mercurium damnamus? Offerimus
quotidie haud leviter suspecta pharmaca, ab ultimis Gara-
mantis, atque Indis petita, ut sunt colocynthis, scammo-
nium, euphorbium, turbith, & id genus quamplurima. nec est
qui magnopere calumniatur, cum tamen frequenter formi-
danda atque horrenda mala inferant, nisi medicus pruden-
tia sua occurrat: & argentum aquosum bene castigatum, fo-
ris cum judicio usurpare non licebit? At quid non dicemus
adversus eorum medicorum opiniones, qui nostrum usua-
lem *doronicum* minime damnant, cum manifestis experien-
tiis erga canes, gallinas, mures, porcos, lupos, & quæ-
vis bruta animalia ita mortiferum, & formidabile sit vene-
num, ut vix oblatis drachmis quatuor unica vice ex eo-
rum substantia, spatio sex, aut septem horarum hæc præ-
dicta animalia suffocando destruat, quemadmodum mul-
toties maxima astantium admiratione experientia non inu-
C tili nobilissimus patritius Patavinus Jacobus Antonius
Cortusius doctissime demonstravit, fretus eo solum desi-
derio, ut Illustrissimi Principes hoc adeo usitatum medi-
camentum inter cordialia remedia connumeratum in ho-
mines experirentur, atque nos medicos certiores facerent,
utrum sine mortalium detrimento administrari liceat, nec ne,
quemadmodum antea latius de re eadem verba fecimus in no-
stra Fabrica pharmacopolitica, uti cuilibet videre licet.
sed ad vivum argentum jam redeat oratio nostra. O præ-
posteras hominum opiniones. Divinus Hippocrates Cous
extremis morbis extrema exquisita remedia optima adstruit:
& nos in acerbissimo malo, quod multis vitæ odium gi-
gnit, medicamen mediocriter tutum averfamur? Idem,
febrem convulsioni supervenire melius esse, quam con-
vulsionem febre testatum reliquit. Et Avicenna omni
spasmo materiali febrem conferre scripsit *libro tertio fen.*
prim. tract. quint. cap. oct. Amplius *quarto fen. sept. c. 7.*
veterem scabiem medicamentis, ad excoriationem usque
vehementibus curat: Ejusmodi testimoniis pleni sunt au-
torum libri. Quid igitur dicemus? Nonne satius, mode-
D ratum argenti vivi usum admittere, cum qualicumque cor-
poris difficultate, quam intolerabili diuturnoque anni si-
mul ac vitæ mœrore perire? Præterea, si quæ ex illo me-
tuendæ esse possunt afflictiones, nonne convenienti anti-
doto tempestive corrigemus? præcipuaque corporis mem-
bra alexipharmacis industria nostra tutabimur? His addere
possumus, quod nocere aptum est, nunquam ægris jux-
ta, ac sanis afficere, quoniam contrariorum contraria
sunt remedia. Itaque hi similia, illi dissimilia de necessi-
tate requirunt. Proinde statuendum, etsi forte integra
salubritate degentes queat lædere, non tamen atroci Gal-
lico correptos, aut verius possessos: quod alia sit horum,
quam illorum habenda ratio. Imo quando ad unum o-
mnes cathartica sive evacuantia omnino necessaria hic de-
cernant, quis quæso medicandi modus tolerabilior, tu-
tior, atque emendabilior censebitur, per hydrargyron ne,
an per enormes ac prorsus dubias purgationes (quæ tan-
tis per humores movent, donec aut nimis imbecilliter, aut
nimis violenter, ad septem aut octo tantum horas educat)
quod optimum est, moliri? Ut autem finiam, hæc mea
E est sententia, & sic animum induco meum, hydrargyri
correcti usum, post factas concoctiones, & humorum pec-
cantium necessarias medicationes (præcipue quando alia
remedia frustra explorantur) quam cujuscunque alterius
pharmaci, in efferata Veneris labe, incolumiorem existere.
In summa, Amuletum libidinosæ luis plane credi oportet,
quod ego, præterquam ex medicorum libris, experientia
rerum omnium magistra, in deploratissimis ex hoc morbo
hominibus, sum edoctus. Hæc igitur cum vera credan-
tur,

tur, quis perniciem ejus nunc velut lethalem accusare aut velit, aut possit? quamquam non ignorem singulari prudentia cautioneque exquisitissima arte id fieri oportere, atque homines imperite temerarios cane pejus, & angue fugiendos esse: siquidem humiditate sua modum excedente, insitum cordi natura humidum sæpe corrumpit, & universo sanguini putredinem infert. Hactenus hydrargyri inventionem, differentias, repugnantes autorum scripturas, & usum cum judicio incolumem explicavimus, consequenter, quatenus noxia habeatur ejus qualitas, recensabo. Dioscorides lib. 5. cap. 60. omnem materiam, præter vitrum, plumbum, stannum, & argentum exedere testatur, quod sæpissime sum demiratus. siquidem in ejusmodi vasis repositum, paucio tempore ea corrodit, ac depascitur. Unde melius in ligneis pyxidibus, insperfo furfure, & pipere servabitur, aut coriaceis sacculis, ut nunc plerumque fieri solet. Plinius 33. cap. 6. venenum rerum omnium, vasaque perrumpere, dira tabe, dixit. Aëtius 13. cap. 79. & Paulus 5. cap. 67. in censu venenorum collocant. Galenus alias Dioscoridem sequutus lib. 4. simplic. cap. 18. ac. 5. cap. 18. tota sua substantia sive essentia lædere scripsit: nemo autem simplic. lib. cognovisse fastidium tantum videri potest, cujus periculum se se intro aut foris fecisse negat. Sed & horum verba, depondere, non de nuda qualitate, intelligo: quam & si solo odore crudelem experiuntur, dum bracteas aureas argenteis vasculis superinducere laborant argentarii (quoniam alios immedicabili tremore, alios molesta paralyti, malignis oculorum vitiis, alios gravi auditu, oris fœtore, & frigidis cerebri intemperiebus corripi videmus) non propterea eandem veneficam vim corporibus ex illinitione, dumque probe castigata fuerit, inferri existimabimus: quoniam aliam absque dubio facultatem retinet, atque imprimit, vehementi ignis calore, diutinaque ejus assiduitate, & intra os, ac nares, auræ attractu: aliam sane moderata, supra arcuum internodia, placidaque ex intervallo unctione, juxta cujuscumque naturæ commensurationem, affectusque magnitudinem. Quare nihil video ob stare, cur inunctionibus ex hydrargyro minime uti debeamus in morbo Gallico, tum præcipue, cum reliqua medicamentorum auxilia prodesse non possunt. Sed tamen hæc ulterius ab aliis omnibus autoribus non perspecta considerata veniunt, quod si nos immodice lue Gallica laborantes inunxerimus præter maxima, quæ succedunt, accidentia, ita testes, & reliquæ omnes partes, per quas sagax natura semen humanum administrat, sublæduntur, ut ulterius non generent amplius, ut ego innumeros pene novi & homines, & mulieres, qui post indebitas unctiones filios nunquam habuerunt. Et ideo cavendum maxime erit, ne nimium inungamus, non autem ne argento vivo utamur, quoniam si ipsum debito quodam modo correxerimus & quantitatem aliquam idoneam susceperimus, utile procul dubio erit ægrotantibus, & sanus evadet omnino, qui morbo Gallico erit correptus hac prædicta medicandi ratione. Quamobrem si hydrargyro unguenta perficere velimus, quæ innocua nobis evadant, operæ pretium utique fuerit cum simplicibus jam enarratis eum diligenter corrigere: & licet satis egregie correctus appareat, nihilominus tutius semper erit cætera omnia medicamenta probasse, & tandem ad ipsum pervenire. Si autem cum exquisita consideratione, non impetuosè hanc curandi rationem quilibet accipere velit, nequaquam eam existimet vel fallacem vel periculosam, ut quidam comprobaverunt. Describam igitur aliqua unguenta, quibus ego multoties, post alias omnes rationes, curavi Gallicum morbum, & ægrum sanitati restituisse memini, & primo. Recipe salis ammoniaci drach. i. baccarum lauri unc. i. aquæ vitæ unc. i. ss. thuris, lithargyri ana drach. ij. argenti vivi optime extincti drach. iij. axungie porcine recentis quantum sufficit. Utor etiam hoc modo scilicet. Recipe argenti vivi extincti, sulphuris vivi, thuris, lithargyri, ana partes æquales: terantur, & ponantur omnia in forti aceto, & iterum exsiccentur, postea terantur super lapidem cum oleo ros. quantum sufficit. Aliud Recipe cinnabaris, picis Græcæ ana drach. ii. succi allii unc. i. axungie porcine unc. ij. argenti vivi extincti, salis communis ana unc. ss. terantur super lapidem, & fiat unguentum. Item Recipe radicem calami aromatici, rad. menthæ, rad. zedoariæ ana unc. ss. baccarum lauri unc. ij. argenti vivi drach. iij. olei laurini, olei rosacei ana quantum sufficit. Item Recipe cerussæ, lithargyri ana unc. ss. sanguinis draconis, myrrhæ, mastichis, olibani ana drach. ij. camphoræ drach. i. argenti vivi drach. iij. axungie porcine, olei laurini, olei cominantis ana unc. ss. fiat unguentum. Item Recipe argenti vivi, medullæ ursinæ, axungie porcine veteris, salis communis, floris calcis, ana partes æquales, simul omnia incorporentur & fiat unguentum. Item Recipe axungie porci masculi unc. viij. axungie anatis unc. i. aquæ vitæ unc. ss. argenti vivi mortificati unc. iij. cerussæ unc. ij. lithargyri drach. vij. thuris, mastichis, ana unc. ss. alu-

minis adusti unc. ij. misce fiat unguentum in mortario diligenter incorporando sine igne, & utere. Hæc itaque sunt quædam unguentorum formulæ, in quibus semper commixtum, & mortificatum apponimus argentum vivum, ex quorum tandem exemplo facile unusquisque poterit alia adhuc unguenta reperire. Quapropter relinquitur modo, ut rationem integram demonstremus inungendi corpora, Gallica lue correpta, qua scilicet hora, quo modo, quamdiu, qua victus ratione, quo loco, & quibus necessariis conditionibus, atqui hoc modo integram de hydrargyro tractationem, & contemplationem expediemus. Antequam igitur ad ejusmodi unguenta perveniamus, semper debemus ad regia omnia auxilia diligenter accedere, & si tandem rebellis fuerit morbus iste (ut multoties evenit) ipsis hac conditione uti poterimus, videlicet optime prius expurgando corpus, cum medicamentorum assumptione illa, quam superius patetactam reliquimus. Post vero universalem pravorum humorum expurgationem, statim deveniendum putamus ad Guajaci ligni decoctionem, de qua inferius pertractabimus subtiliter, & acriter omnino. Dabimus autem tale decoctum ad viscerum robur, capitis, cerebri, & hepatis, tunc argenti vivi (si qua est venefica) facultas non ita offendit sed potius conjuncta cum supradictis adversus ejusmodi morbi malignitatem fortius operatur. Devenimus deinde ad tales argenteas unctiones non ordine eodem cum antiquis quibusdam, qui à prandio & à cœna statim ungere ægrotantes consueverunt, ut vires robustiores essent, sed statim expergefacto agro jubemus ei imponi clyster, nisi solutam habuerit alvum, postea acceptis carbonibus, & clausis undique fenestris, ostiis, & omnibus cubiculi spiraculis, statim inungimus pedes per transversum, ubi est tarsus, postea tibiæ internodia, deinde media femora, medias ulnas, & media brachia, postea totum dorsum semper fricando ad partes interiores: dum autem internodia inungimus, id per transversum agimus, fricando, ut melius penetret, postea stuppam ex lino, sive cannabe calidam super imponimus, & fasciis præparatis membrum ita contextum alligamus, atque strato interim optime lecto, & ubique calefacto hoc modo imponimus ægrum, caput ejus, & totum corpus ita tegentes, ut sudet, si potest, vel saltem ad horas duas, vel circa dormiat. Hoc autem facto surgit æger ita perunctus, & linteis obvolutus, & comedit bonos cibos, scilicet facile concoquibiles, cum præstantissimo viño, levi, suavissimo, & dulcissimo. Atque ita solemus ægrotos inungere, per tres dies primos, per tres adhuc secundos, & si interim superveniant symptomata, statim ab unctione cessamus, sin autem minime, tunc per alios quoque tres dies inungimus, & postea per tres dies expectamus, atque nisi hoc spatium prædicta symptomata appareant, non antea ulterius inungimus, quam iterum corpus totum expurgaverimus, breviori admodum via, & per aliquot adhuc dies ligni Guajaci decoctum exhibuerimus. quibus peractis iterum devenimus ad easdem inungendi rationes, nunquam tamen argenti vivi quantitatem augentes, ut quidam pessime faciunt, sed modo prædicto continuo utentes. Cum autem ea symptomata, quæ expectamus, supervenerint, vel primis tribus diebus, vel secundis, vel aliis, statim ab unctione cessamus, & præsertim, cum accidit, ut palatum infletur, excorietur, lingua ita crassa, ut loqui vix homines possint, minime deglutire, cum doloribus satis vehementibus, & hujusmodi appareant gravia symptomata, quæ nos (inquam) invitant ad aliam auxiliorum præparationem. Adhæc succedit tanta copia saniei, ut vix tantum exspuere possit ægrotus, dentes omnes laborant, vacillant, suo dimoventur loco, & fordes tanta colligitur circa os, ut non appareant, & sæpe, ac sæpius concidunt. Instituiamus autem in hoc tempore, ut æger cibos tales comedat, quales substantiam habeant facilem, concoquibilem, vinum subdulce, & fercula ex jure, & similibus, atque si interim præter modum intumuerit lingua, & fauces ægrotantis jam inundati, ad revellentia statim deveniendum arbitramur, & ita vel cucurbitulas imponimus, vel venam secamus cephalicam, prout præsens nos urgeat necessitas. Sed quoniam argenti vivi materia haud difficulter imbibitur in palato, & dentibus, exitum semper sua natura inquirendo ad superiores partes illas, ideo corrigere procul dubio debemus omnia symptomata quæ superveniunt, & aliquibus idoneis instrumentis efficere, ut hydrargyrum deveniat sine corporis detrimento. Quapropter si magnus in ore adfuerit dolor, & intolerabilis molestia, primo concedemus, ut ægri os lacte abluatur, & si nullus adfuerit dolor, vel permittemus cursum suum, vel ad summum os detergemus cum mellis rosacei modica quantitate. Et si reprimere aliquando cogamur, aquam tunc bordeaceam accipimus, cui super addimus syrupum myrrinum, vel diamorron, vel nenupharinum, & similibus utimur medicamentis, quæ vim habeant reprimentem, & si dentes fortiter labant, & timeamus eorum deperditionem, tunc ad medica-

dicamenta ipsis idonea devenimus, cujusmodi est *oleum de A sulphure, vel purum, vel mixtum cum aqua plantaginis*, in qua virtus quidem existit detergendi sordem, desiccandi, & gingivas corruptas exedendi. Cum autem fuerint optime hoc modo mundati, tunc *accipimus plantaginis aliquot folia, olivæ, & salvia, & in vino albo austero decoquimus, & hujusmodi decocto colluitur os, & dentes firmanur*. Anulum præterea aureum debet æger inunctus ore retinere, ut vivum argentum, quantum fieri possit, extrahamus imbibitum in palato, & dentibus, atque hoc modo bis, & ter anulum prædictum extrahemus argento vivo contentum. Atque hæc de hydrargyrio, inunctionibus, & integra morbi Gallici unctuosæ curatione dicta sufficiant. Et quoniam satis patuit huc usque, quod omni modo semper ligni Guajaci decocto cogimur uti, idcirco ordine præscripto ad ejusmodi ligni considerationem, præparationem, decoctionem, exhibitionem & reliquas ejus intentiones deveniemus.

CAP. XIV.

De ligno Guajaco, ejus decocto, & eis quæ ipsi connectuntur.

Cum medicus naturæ opera sequi debeat, & natura in suis functionibus cum recte operatur, semper id, quod melius est, intendit. Pariter quoque & medicus in humano corpore operans, semper quod melius, & minus periculosum est, operari habet. Igitur cum omnibus morbi Gallici curativis intentionibus expeditior sit, atque securior, & minus periculosa illa, quæ potu decocti ligni Guajaci efficitur: ideo in hoc sermone aggredi proposui ad majorem utilitatem, & perfectionem salubritatis hominis. Quod satis quidem commode faciemus, ubi de ligni hujus conditionibus tractationem absolverimus. Sciendum itaque recens hoc lignum inventum esse, quod ex incognita patribus nostris orbis parte, ad perniciosi morbi hujus, ac novæ pestis curationem, ante annos plus minus septuaginta, ex India, per Hispanorum atque Lusitanorum navigationes, transferri ad nos cœpit: cujus etsi pretium amplissimum, attamen ob eximias naturæ suæ dotes nemo tunc refugiebat: quoniam eo solo, ceu alexipharmaco, & divites, & passim omnes, qui contagioso hoc morbo torquerentur, utebantur. Mox quia singulari efficacia, aut verius divina benevolentia, morbi tum grassantis malignitatem ac impetum reprimebat, aut si commode in usum verteretur, exstinguebat, lignum sanctum quamplurimis est appellatum: aliis post Indicum, quoniam ab Oceani interioris insulis advehebatur. Deinde experientia comperit, aliud alio generosius esse, pro locorum natura. Cæterum quando ut medicamento novo, in novo morbo, medici uti cœperunt, fieri non potuit, quin graves errores contingerent, aliis aliter discrimine magno usurpantibus. Proinde in magnam quoque controversiam agi cocepit, dum nemo veram ejus notitiam indicare potuit. Fuerunt ea ætate, qui pares cum Hebeno facultates obtinere, quin ipsum Hebenum fore contenderent, idque sane haud levibus argumentis: quæ opinio etiamnum firmiter multorum animis infedit, quam paulo post aperiemus. Atqui cum promiscue pars hominum ingens, immani horrendaque lue corripitur, unaque miserrime nobilis quidam eques Germanus, Ulricus Huttenus, ac præter totius pene orbis fidem, atque omnium medicorum spem, solo hoc ligno, Dei clementia restitutus esset, nolens hanc felicitatem solus cognoscere, auspicatus est ipse, ut omnium opinor primus, ita etiam doctissimus idem lignum peculiari calamo illustrare, quod Huajacum, alias Guajacum verissimo nomine ab Hispanis pronunciari scribit *cap. Voluminis sexto*. Et ortum ejus in Spagnola, insula juxta Americam, ubi longitudine in septentrionem desinit, assignat. Quidam præterea Hyacum, Huyacum, & arborem sanctam dixerunt: nec desunt, qui Guajacum, aut Guayacanum sonent. Scripserunt deinde diligenter de eodem ligno & morbo diversi, ex quibus aliqui ex insulis ultramarinis Calecuti vocatis testatum reliquerunt. Quamquam non nulli alii celeberrimi scriptores distinctius tres insulas, à Sancto Joanne, Dominico, & Cruce, denominatas, patriam ejus, ac folis propinquitatem distantiaque, lignum commendari, atque inter illas principem locum habere oram D. Joannis, decernant. Atqui hæc breviter de nomine, & loco. Nunc quod fieri potest brevissime attingam, an jure Hebenus dici mereatur, mox an veteribus cognitum lignum, & declaratum sit. Hebenus celebratissima olim arbor, quam unice Poëta Virgilius decantavit, velut Indiæ propriam, regibus fuit Persidis tributaria, ac Pompejo Magno, devicto Mithridate, Romanis facta triumphalis. Ejus duo genera Theophrastus *Plantarum quarto, capitulo quinto* ostendit: alterum laudabili materia pulchrum, vile vitiatumque alterum: illud rarum, hoc

multiplex habetur. Huic subscribit Plinius *duodecimo cap. quart.* Spississima omnis materiæ, & gravissima, natura perpetua, Theophrasto autore, *primo Plantarum capite octavo*, cujus lignum colore Buxo simile, sed decortictum redditur nigerrimum. In aquis non fluitat, ac tota mergitur, nec cariem, nec vetustatem fuscipit, eodem teste, *nono, cap. vigesimo secundo*, & Plinio *16. cap. 41.* Dioscorides optimam pronunciavit Æthiopicam nigram, deinde Indicam, *lib. prim. cap. iii.* dixitque Plinius *sexto cap. 30.* in meridie Æthiopiæ sylvas ejus existere. Julius Solinus *capit. 55.* exigua sui parte tantum crescere autumat. Nunc aut hæ notæ cum vulgari Indico, sive Guajaco, doctissimorum virorum testimonio, conveniant, expediam. Joannes Manardus *libro decimo quinto, epistola 5.* Ruellius *lib. stirpium primo cap. 45.* Hebeni genus credunt. Aliquorum autem nonnulli, verissime utriusque faciem pingentes, negant, etsi in plerisque notis non distare confiteantur. Amatus Lusitanus secundam Hebeni speciem pronunciat. Matthiolus, Guajacum nigritia sola ab Hebeno diffidere, autor est, *Comment. in Diosc.* Malui hic solum loca adscribere, ne Lectorem sermone longo fatigem: & promptum & jucundum alioqui est, ipsos auctores versare. Fallitur senex Nicolaus Massa *lib. tert. cap. secundo*, dum proclivis est, in Karon Avicennæ scriptum *lib. secund. cap. 386.* ubi ait. Est lignum, quod affertur ex India, ad terram nostram, &c. Falluntur quoque qui ejusdem *capit. 337.* Hestedeem suspicati sunt, quod etiam malim lectorem, ex Alphonso *lib. primo, capite secundo*, ac plenius ex Antonio Gallo, & Matthiolo, quam meintelligere, sicut & totam Guajaci, sive Indici arboris historiam. Ne tamen nihil dixisse, omnemque operam subterfugisse videar, primo breviter ex uno, aut altero, qui cæteris rem acutius inspexerint, ejus ligni genera, mox delectum diligentissime, deinde præparandi rationem, ac facultatem summa fide ostendam: postremum de reliquis morbum profligantibus medicamentis verba faciam. Manardus *lib. decimo septimo epist. tertia*, tria distincta genera numerat. Primum est densum, grave, crassum, interna parte nigricans, externa subpallida, lineis quibusdam in fuscum vergentibus, per longum æque distantibus intersectum. Alterius pars exterior magis albet, cum minore nigredine media. Tertium genus præcipue sanctum vocatum, totum fere albicat, cujus longitudo exilibus valde lineis distinguitur. Hoc valentissimum asserit, quia acrius, & odoratius. Reliqua duo in Hebeni censu plane collocat. Certe ab hac sententia non est alienus Antonius Gallus *libro de ligno sancto non permiscendo*, ubi duas præcipuas ejus differentias demonstrat. Etenim quod plurimum in medio nigri repræsentat, cum cortice firmiter adhærente, levi, duro, Guajacum proprie: alterum colore fusco, sive flavo, aut potius plurimum albicante, cortice laxiori, cinericio, pustuloso, Buxum ementiente, Palum ac lignum sanctum appellatum, præstantissimum semper animadvertit. Sed omnia vitiantes, ac fraude corruptentes, impostores, propter vicinum utriusque colorem, Buxum sæpe pro Sancto in Italia præsertim exponunt. Est & ejusmodi discrimen: Guajacum accensum pinguescit, & resinam fundit, Sanctum contra est macrum, nec resinaceum spirat, adeo ut ne ab inflammato quidem quicquam defluat. Plerique radices tota arbore potentiores ajunt, sed nos arborem laudamus ætatis integræ, succi bonitate turgescens, fructu maturo vigentem, viribus firmam, ex qua neque caules ampli, neque surculi exiles, neque truncus arboris radicibus proximus eligi debent, sed quæ inter hæc sunt media, ex temperatiora ora, qualis D. Joannis censetur. Qui igitur cum utilitate sanctum lignum tractare volet, ei suaserim, ut ex isto Palo recens advecto, nihil grave spirante, nec situ obducto, nec carie arroso, aut evanido: sed halitu odorato nares vibrante, sternutamentumque movente, gustu acri & subamaro aromatico, pondere gravi, denso, duro, cortice extuberante, colore tam exterius, quam interius albescente, ætate mediâ (quia nimis tenella arbor crudo aqueoque humore plena est: vetustior vero exsucca, aridaque, ac ideo iners & ignava) ex tali, inquam, Palo sancto scobem serra contumaci elimatam, & tenuissime dissectam, & si necesse sit, subtiliter tussam, cribratamque (quod non est in minimo ponendum, ut efficaciam suam potentius exerat, quia durum feligat, atque ea recenti utatur: alias expirat, & vim vetustate deponit. Porro maceratur die uno, brevius, ac diutius, ut vel acrius, vel clementius pharmacum desideratur, aqua pluvia, nequaquam frigida, ut quidam solent pharmacopolæ, sed in aqua calida potius, ita ut ferveat; optime vas obturando, ut fiat maceratio perfecta, & decoctio utilis. Vasa autem, in quibus possumus decoctum parare, vel sint lapidea, qualia ex lacu Lario, vel Comensi deferuntur, vel saltem ollæ testaceæ vitro obductæ, quoniam si essent ærea, cum decoctum pingue sit, & omne oleum alteret æs, acquire-

ret malam qualitatem, & malum saporem. *Fit autem decoctum istud igne potius lento, quam vehementi, excitando lignis in principio fervorem, & cum incipit fervere, parva flammula carbonibus ubi possumus, lignis ereptis. Deinde coquitur ad medias, sive ad tertias, aut ad dimidias, vel plus, minusve, pro morbi constitutione, & medicorum consilio (etenim quo contractius coquitur, eo vehementius agit) idque vase ad quartam partem inani, seu vacuo, ut sursum ac deorsum effervere queat, semper operculato, nisi quando spumam auferre volumus, quæ circa cocturæ initium colligitur, supra ignem purum, ut dixi, moderatum, fumi expertem, magna cura, attentaque diligentia. Aqua sit sextupla, octupla, decupla, duodecupla, sedecupla, aut vigecupla. Nam in mensuris multiplex, ac controversa opinio est, secundum multam variamque ejus coctionem, ex ligni & aquæ proportionem: similiter juxta morbi, & usurpantium diversitatem, & potionum quantitatem. Sed hæc absolute intelliget, quicumque remedia vitiis, corporibus, ætati, sexui, membris, aëri, atque iis propinquis rebus, secundum rationem accommodare novit. Igitur suam quisque voluntatem, ad ægrorum salutem, sequatur; nec alienam calumnietur, nisi evidenter falsam. Nos vero rationibus, ac experienciis quam pluribus edocti, & una præceptorum nostrorum non mediocri auctoritate confirmati, si negotium curativum habeamus cum tenero admodum adolescenti, calido habitu, & æstate, tunc solemus pro qualibet uncia ligni accipere libram unam cum dimidia aquæ: cum cæteris vero ætatibus, ut plurimum statuta nobis est consuetudo, ut pro qualibet uncia lib. aquæ accipiamus, ita ut in conficiendo decocto adsit libra una prædicti ligni, & duodecim lib. aquæ, nisi æstas impederit, in qua quidem propter vehementem calorem syrupus diutius non perduraret, & ideo tunc accipimus sex uncias ligni, & sex libras aquæ; hyeme autem contra capimus libram unam cum dimidia ligni, aquæ vero libras xvij. & sic habita temporum ratione decoctum hoc modo simplex paramus, ne corrumpatur. Hoc itaque ordine solemus ligni Guajaci primam decoctionem præparare; sed si ulterius volumus procedere ad secundam ejus decoctionem, quæ omnino necessaria esse dicitur, idem accipimus lignum, neque amplius maceramus, & in eadem aquæ quantitate decoquimus, eodem prorsus in consumptione habito respectu, ut supra jam dictum fuit. Solemus quoque pro manuum, & faciei ablutione parare aliquando tertium decoctum, novam addendo eidem ligno puram aquam, quod quidem optimum invenimus. Atqui hæc erit simplex ligni Guajaci decoctio, prope quam non alienum esse dicimus imponere alias rationes faciendi quoque compositam, quemadmodum hodie est in usu. Fit igitur decoctionis species quædam composita accipiendo ligni libram unam, corticis ejus lib. semis, aquæ lib. xvij. macerantur hæc secundum artem, deinde bulliunt ad consumptionem tertiæ partis, postea imponitur cardui benedicti, chamædryos, betonica, pentaphylli, ana manipulum unum, iterum bulliunt ad medias, & tandem adduntur vini lib. iij. & post unicam ebullitionem colatur, exprimitur, & utitur. Quæ quidem decocti ratio est satis quidem composita, & fortior præcedenti, sed fortior adhuc erit, si accipiamus idem lignum, eundem corticem, & eandem quantitatem aquæ, macerando, bulliendo eodem modo, & addendo stæchados, fœniculi, betonica, rorismarini, ana manip. unum, semin. anisi unc. unam, iterum ad medias bulliendo, & tres vini lib. super addendo. Fortius etiam decoctum erit si capiamus eandem ligni quantitatem, & corticis, & addamus post macerationem, & ebullitionem rad. siccatarum ireos, rad. enulæ, rad. althææ, ana unc. unam, stæchados, capilli veneris, liquiritiæ, ana unc. ss. bulliunt simul ad medias, & in fine imponamus tres vini lib. eodem, quo diximus, modo faciendo. Habemus præterea decoctionum diversas alias compositiones, sed quoniam in morbo Gallico simplex decoctio præstantissima nobis perspecta est, igitur reliquas omnes, nisi necessitate quadam cogamur, relinquimus aliis medicis, & empiricis. Atqui nunc postquam genera, delectum, parandi ritum edocuimus, reliquum est, ut facultatem ligni recensamus. Anxie hanc, nec una omnes statera pendunt: siquidem nonnulli caliditatis secundum ordinem, non autem siccitatis transcendere auctores sunt, cum humiditate temperata, quamvis alii quidam calere dicant, sed impensius exsiccare, alii in secundo gradu calidum, & siccum asserunt, alii subtilissimarum partium: & calidarum, siccarumque circa gradum tertium magis voluerunt. Sed si quis vero judicio, quam habeat naturam, cognoscere velit, actiones suas omnes expendat: nam incidit, terget, tenuat, calefacit, sudores movet, vehementer nutrit, roborat, mollit, laxat, stringit, anodynum est, aliasque præclaras dotes, ac contrarias edit, admiran-*

da æquitatē, citra ullam injuriam. Quis igitur ista bene versans, inter calida temperamenta quam temperatissimæ naturæ non decernat? Ac quamvis ex primarum qualitatum conditionibus agere probari queat, attamen indubitatum infinitis exemplis est, frigidis articularum doloribus; quibuscumque nervorum affectibus auxiliari: tumoribus; collectionibus, sinibus, tophis, & similibus malis mederi: ad hæc ventriculi, jecinoris, lienis, capitisque morbis pituita genitis mirifice succurrere. Et quod incredibili jure quis miretur, in abigenda, vincendaque hac lue prava, tam efficaciter, tam celeriter, tam familiariter, tam tuto calidos juxta ac frigidos, humidos perinde ut siccos humores discutit, ut omnium ore in ultimis orbis finibus celebretur. Quapropter constanter credo, omnem hanc vim ex substantiali proprietate, atque abdita naturæ causâ fieri. Ac ideo pessime faciunt, qui tam celebre donum, ineptis miscellaneis vitiant, & divinam ejus virtutem turbant. Et ideo hoc loco mirari subit infcios aliquot sycophantas, qui confidenti temeritate, ac temeraria confidentia, ubique & apud quosvis tam torquatos nobiles, quam mediocris fortunæ homines, se se in morborum curationes ingerunt, plenisque buccis aureos montes pollicentes, dum nihil aliud, quam lignum lignum crepitant, aut ungendum ungendum clamitant. Ignavum pecus, tortores potius quam unctores, & carnifices verius, quam medici: quia nihil norunt ejusmodi, quibus frequenter hic opus sit, dum alia, atque alia, pro virium collabentium necessitate, ac morbi discrimine interveniunt accidentia. At nimis frustra hæc queritor, quoniam pars populi maxima falli gaudet. Hos itaque propellamus, & ad decocti quantitatem exhibendam deveniamus, in qua semper considerare debemus affectuum magnitudines, quia nisi magni sint & rebelles, non egemus magna quantitate, sicuti in puero minorem exhibemus portionem, quam in adulto: in habitu calido parum, in frigido multum, æstate minus, hyeme magis; in debili ventriculo parvam damus quantitatem, in robusto immensam. Atqui hisce optimis considerationibus à quatuor uncis ad decem usque distendimur & duodecim, sed raro, exhibemusque continuo majorem decocti quantitatem hora matutina quam vespertina, quoniam matutinus ventriculus evacuatus exstat, & ob somnum adest major vis, neque omittendus est ordo egregius illorum, qui in primis tribus aut quatuor diebus non exhibent nisi quotidie syrupum unum, idem faciendo in extremis quatuor diebus in fine, at in reliquis duos propinant mane scilicet, & vespere. Verum non in omni loco decoctum possumus administrare, nec omnibus anni temporibus, & idcirco prætermissa antiquorum ultra 40. annos medicorum strictissima carcere, ægrum exponimus in aliquo commodo, & sicco admodum cubiculo, ventis non exposito, & si venti ipsi quiescant, tunc sine noxa concedimus quoque domum exire, dummodo cum ipsis pluviae & nebulae hoc permittant, tum præsertim, si ipse ægrotus mœrore afficiatur. Quæ autem tempora huic rei opportuna magis in anno esse dicantur, sunt principium æstatis, & veris medium, ac autumnus: hyems vero & æstas inopportuna sunt propter frigus immensum, tum propter nimium calorem. Sed interim non est amittenda hora illa, qua decocti syrupum præbere debemus, quot diebus, & qua etiam observatione. Usus igitur obtinuit, ut decoctum ligni Indici exhibeamus matutinum per horas quatuor ante prandium, & vespertinum, per tres, vel quatuor horas ante cœnam, eumque continuo calidum valde præparemus; ut sudor facilius exeat, & ideo solent nonnulli mandare statim post eam potionem cooperiendum optime totum ægrum, & laterem calidum vino inspersum, panno obvolutum linteo ad pedes ponunt, atque adhuc aliis rationibus sudorem omnino faciunt. Quapropter istis omnibus consideratis decoctum propinamus per viginti quinque dies, per triginta, per quadraginta, & usque ad sexaginta ascendimus aliquando: si enim morbus inveteratus fuerit longam requirit curationem, quoniam symptomata, à quibus indicationes suscipiuntur, à decocto desistendo non statim cessant: immo si in sexagesimo die adhuc resistent, instituendo victum egregium non linquimus, sed usque ad centesimum, & ulterius progrediemur; ne morbus magis confirmetur; at si in viginti quinque prædicta symptomata evanescant, statim desistimus. Itaque symptomata nos manu ducunt ad integram decocti propinationem, & ideo ea perpetuo observare debemus, vitando interim auctum venereum omnibus modis, & animi passiones fugiendo.

F I N I S.

BARTHOLOMÆI MAGGI,

Bononiensis, Excellentissimi Medici ac Philosophi,

IN

MORBUM GALLICUM,

CUM HEPATIS ALIQUALI DURITIE, ATQUE HUMORIS MUCOSI
PER INTESTINA DEPOSITIONEM, UNA CUM RHAGADIIS,
ET ULCERIBUS IN ANO,

CONSILIUM,

ANNO MDL. CONSCRIPTUM.

PROOEMIUM.

Illustrissimus Comes Galeotus Picus Mirandulæ, & Concordiæ Dominus, ætatis annorum XLII. variis laborat morbis, symptomatibusque, quorum unus est morbus Gallicus, quo anno MDXLI. cum scortum quandam pertractaret, infectus fuit: qui quidem morbus tunc per varia signa apparuit, cum sibi in pene ulcera satis maligna contigerint. pustulæ quoque per aliquot dies siccæ, admodum, in capite, una cum nonnullis aliis pathognomonicis signis. quæ tantæ malignitatis, & sævitie fuerunt, ut absque pilorum defluvio, & omnium unguium casu, tam manuum, quam pedum curari non posset. à quibus tamen non sine pauculo labore, & per purgantia medicamenta, & per Guajaci ligni decoctum, liberatus fuit. sed cum talia medicis pertractarentur, amantissima, & Illustrissima ejus uxor, ob amorem erga maritum suum, hæc minime timens, secum jacebat, cum illo (honeste tamen) versabatur, ita ut similiter tali labe infecta fuerit. cum vero Illustrissimus iste Dominus ignoraret uxorem suam jam morbosam esse, quoniam nulla signa in ea apparebant, secum ut verus maritus jacebat. itaque denuo morbus illi subortus est, quod sibi facile evenit, cum eo jam paulo antea fuisset affectus. ipsa vero sanata ambobus res satis molesta contigit, quoniam uno sanato, alter (ipsis tamen nescientibus) alterum tali morbo inficiebat. sed Illustrissimo Domino semper aliqua stigmata in manibus, pedibusque derelinquebantur. Anno vero MDXLVII. cum Venetiis spatiatum esset, subortus est illi dolor intensissimus in ano, absque tamen in externa parte tumore, quem medicis, quamvis solliciti essent, nunquam per medicamenta modo anodyna utroque genere, modo per discutientia sedare licuit. una tandem die præter omnium medicorum opinionem, naturæ beneficio ruptus est locus, & illico dolores sedati fuerunt. Sed in eruptione materia exivit non pauca pituitosa, cum sanguine aliquo. quapropter aliqui præstantissimi medici judicaverunt abscessum fuisse à natura ruptum intra anum, quem nonnulli alii hæmorrhoidas cæcas eruptas fuisse existimaverunt. sed quomodocumque semper post illud ab eo loco emanaverunt ichores, & ibi adfuerunt ulcera Rhagadiosa cum notabili exulceratione intra principium ani, quæ singulis diebus adaugeri videbantur, una cum duritie aliqua intra ani foramen. à quibus quandoque ichores tantæ caliditatis descendunt, ut vix pati possit. decem vero mensibus præteritis incidit in febrem putridam una cum morbo arquato, ex quo pessime se habuit. sequenti vero anno absque nova alia infectione (ut referunt) incidit in barbæ pilorum casum, cum maxima totius corporis demaceratione, & decoloratione faciei tendente ad fuscum, una cum quadam cutis asperitate, in variis partibus cum maculis rubeis, quæ assimilantur Essaræ Arabum, quas Græci vocant exanthemata, tamen cum majori depressione apparentes magis quibusdam temporibus. Similiter semper fere cum intestinorum excrementa deficiuntur in egestionibus, quantitas aliqua, modo notabilis, modo pauca humoris pituitosi à natura expellitur, qui pinguedini aut albumini ovi assimilatur. quem recentiores vocant mucorem; est quidem, cum descendit, tantæ mordacitatis, ut ægrum non parum cruciet aliquando; imo sæpius cum aliquibus sanguineis grumis, & fæces descendentes semper duræ sunt admodum, ut sæpius digitis propriis eas cogatur rumpere, quas si libere non deponit aut cum difficultate, a febris quibusdam accessionibus corripitur. Ita etiam in hypochondrio dextro videtur aliqua durities esse: in inguinibus quoque tumores aliqui duri apparent. unde si illi aliquod nedum catharticum, sed leniens medicamentum propinatur, pro duobus diebus febre corripitur. de quibus Illustrissimus iste Dominus causam, & eorum curationem quærit.

CAP. I.

De corporis temperamento.

Ut igitur morbis istis ac symptomatibus facilius succurrere possimus, cum tria sint inter cætera genera rerum præter naturam; ea considerabimus, ut inquit Galen. *de const. art. med.* primum genus erunt affectus, qui lædunt naturales functiones. Secundum horum causæ. Tertium symptomata. verum antequam ad hæc transeamus, de temperatura totius corporis aliquid esse dicendum nobis videtur. cum dicat Galenus *primo methodi*, morbos non commode posse curari nisi corporis universi natura seu temperatura cognoscatur. rationem reddens, quoniam opportune medicamenta admoveri non possunt. sed cum maxima sit difficultas propriam corporis temperaturam exacte dignoscere, ut Galen. dixit *primo de temp.* causam ostendens, oportet enim per multas corporis partes discurre, tamen per universalia discurrendo poterimus ad propriam laborantis temperaturam proxime accedere; ut inquit Galenus *primo ad Glauconem*, & Aver. 4. *Collig. cap. 8.* Avic. *prima primi cap. primo doc. 3.* discurrendo igitur super cordis, hepatisque temperaturam, à quibus resultat totius corporis temperamentum, ut Galeno placuit 2. *techni*, ab activis tamen qualitatibus incipiendo dicimus, Illustrissimi Domini cordis temperamentum magis ad calidum, & humidum, quam ad alium lapsum declinare. quoniam (ut dicit Galenus *secundo artis parvæ*, & *secundo de temperamenti*) iis, quibus tale inest temperamentum, satis commoda est respiratio, & audaces sunt, ad actiones natura reperiuntur prompti, pectoris lati (data tamen totius corporis æquali proportionem) pulsus eorum magnus, & mollis, ad iram proclives, sed facile sedari possunt, maxima cum humanitate, corpus totum satis molle & humidum potius reperitur, non hirsuti. quæ omnia in isto Illustrissimo Domino reperiuntur, attestantia quidem calidam & humidam cordis temperamenti naturam, quam tamen ab istis affectibus & symptomatibus adhuc mutatam non percepimus. de hepatis vero temperamento, quoad actiones naturales, ad calidum & humidum potius tendere putamus, cum venarum latitudo appareat in toto corpore, membra satis musculosa, sanguinis dominium cum totius corporis mollitie, illa glabra sint, facile à morbis capiatur, qui à putredine generantur. Quantum vero ad hepatis temperamentum accidentale, putamus esse factum temperamenti calidi, & sicci propter Gallicam passionem: infectio enim Gallica sua malignitate venenosa (ut dicemus alias) omnes affectus, omnia symptomata caliditatis & siccitatis inducit. videmus quidem ex isto ulcera phagedænica generari, pilorum omnium casum in capite & in universo corpore, pustulas admodum siccas, in pedibus, manibusque, stigmata scabrosa, & arida, ossium denique corruptionem seu sphacelationem apparentem. præterea tempore, quo tali morbo laboravit, varia & diversa assumpsit medicamenta calida & sicca, ut mirum non sit, si jecur calidi & sicci temperamenti redditum fuerit. Insuper addam capitis temperamentum, quod credidimus ab activis qualitatibus & passivis esse calidum & siccum moderate. est enim optimæ memoriæ, callet ingenii subtilitate, velox promptusque in motu & sensu, cito est calvus factus, si capitis vertex manu palpatur, non mediocris calor percipitur; pauca, at fere nulla excrementa per palatum, nares, aures, & oculos egrediuntur. His omnibus consideratis, existimamus Illustrissimum istum habere subjectum à temperamento suo naturali lapsum ad calidum & siccum, ut jam patuit, cum etiam dicat Galenus *de const. art. med.* & 3. *meth.* oportere in morbis curandis non solum totius corporis temperamentum noscere, sed & partis affectæ rationem assignare: & quoniam docet, quantum refrigerandum, calefaciendum, humectandum & exsiccandum sit aliquid, ideo de partis exulceratæ temperamento dicemus. est igitur locus calidi & humidum temperamenti, quoniam anus ex tribus musculis constat, quorum unus sphincter vocatus in ani foramine existens, qui circularis quoque dicitur, ani foramen constringens. duo sunt alii à latere istius, rectum intestinum ad superiora, quando opus est, trahentes, ut inquit Galen. 6. *de anatom. admin.* & recentiores, qui de re Anatomica scripserunt. quos omnes non modica pinguedo in clunibus, & aliis in partibus ambientibus recti intestini principium circumdat, ut merito dicatur illius humidum & calidum temperamenti, quod etiam affirmatur à Galen. 14. *methodi*, cum ostendit locum illum facile ad putredinem & corruptionem verti.

A

CAP. II.

De morborum essentia, eorumque loco.

Quamvis vero corpus à proprio temperamento lapsum sit ad calidum, & siccum, nihilominus optimis adhibitis remediis licebit reducere ad pristinam temperiem, considerata tamen prius affectuum natura, seu morborum essentia, ut supra dictum est. quod confirmatur ab Avicenna 4. *primi, de febribus in universalis*. ubi inquit, non est possibile febrem curare, nisi prius ejus naturam noveris. quod quidem assequemur conjectura, ut dicit Galen. 2. *techni, cap. de vesica* 6. *de tuenda valetudine*. Discurrendo igitur signa, & symptomata, ut dicit esse faciendum Galen. 4. *de ratione vict. acutorum*, non longe à medio existimamus istius morbi essentiam, inter alios (ut uno verbo dicam) morbum Gallicum esse, à quo cæteri alii affectus & symptomata dependeant, una cum mala intemperie calida, & sicca venenosa, quem Gallicum B jam diximus per propria & pathognomica signa novem annis elapsis apparuisse: nunc etiam idem asserimus, cum supersint aliquæ reliquæ, quas attestantur stigmata, quæ sæpius renovantur, modo in manibus, modo in pedibus. depilatio quoque barbæ, quæ anno præterito suborta est, & ad hanc usque diem perseverat. quamvis post hac à concubitu mulieris infectæ non fuerit inquinatus. Item cutis, faciei, & colli decoloratio ad fuscum tendens, ac totius corporis demaceratio absque alia causa apparente, maculæ subrubæ in femoribus & brachiis, quæ in toto corpore semper apparuerunt, cum aliqua cutis subasperitate, ut dictum est. patet quoque per crebram generationem novæ exulcerationis, seu, ut melius dicam, excoriationis, quæ modo in uno narium foramine, modo in altero excitatur: in inguinibus etiam, ab hinc tribus mensibus, nonnulli tumores duri geniti sunt, tum in glandulis inguinum, tum etiam in illis, quæ divisiones roborant magnæ illius venæ ad internam femoris partem percurrentis, sine tamen coloratione ac dolore, qui merito *κατὰ*. i. e. scirrhi in glandulis dici possunt. Insuper in hepate modica durities tactu apparuit, una cum aliqua obstructione, quæ per urinæ subtilitatem apparebat, ac per alicujus pharmaci, non solum cathartici, sed lenientis propinationem, quoniam febri statim non pauca corripiebatur. quæ omnia, quamvis pro majori parte potius symptomata dici possent, tamen attestantur litem Gallicam. quod vero jecur intemperiem calidam & siccam patitur, à natura rei cognoscitur, & ex affectibus suis notum est omnibus, ex Galeni sententia, quomodo jecur morbo generat suæ temperaturæ similes, cum ideo prædicti affectus à caliditate & siccitate videantur generari, merito dici potest, jecur esse in temperie calida, & sicca. quam quidem affirmant urinæ tinctæ à maxima citrinitate, maximaque excrementorum siccitate, quæ per intestina dejiciuntur, ut plurimum dura ac subcinerea, quemadmodum dicit Galen. *de crisiibus*, attestantia caliditatem & siccitatem hepatis, quæ sunt tantæ duritie, ut rumpere digitis propriis sit coactus, ut jam narratum est. Alium quoque patitur morbum minime contemnendum, propter pejora, quæ sibi contingere possent, ut infra declarabitur, est quidem in singulis fere egestionibus humoris mucosi depositio seu pituitosi, qui assimilatur pinguedini, quæ vel à natura sponte fiat, vel à pharmaco exhibito, vel ex enemate injecto pauca vel multa deponitur, etiam quod fæces non deponantur. talis mucosa materia propellitur, absque tamen dolore aliquo intestinorum, ventrisque vel ani foramine, solumque aliquando acredinem, seu caliditatem aliquam in illius humoris mucosi exitu percipit, sed unum aliud notatu dignum apparet, quasi ut plurimum talis mucus, cum deponitur, inquinatus sanguineis grumis reperitur, verum aliquando alii coloris, sine sanguinis coloratione; pariter fæces quamvis duræ, sæpius sine grumis sanguineis, & ejus coloratione egeruntur. præter istos affectus alium patitur, qui est rhagadiosa ulcera in podice satis notabilia profunda, cum aliquo sinu tamen parvo intra foraminis ani principium, circa rectum intestinum. quæ tanti fuerunt mali succi, ut portio aliqua musculi circularis exesa fuerit, una cum aliqua duritie circum circa. quapropter reliqua illius musculi circularis pars quodammodo corrugata est, ut quasi prohibeat libere fæcum siccum exitum. quod si contingit, ut earum exitus impediatur, febre cum rigore corripitur, per totum diem perdurante. pariter interpositis diebus sine certo periodo, nec ulla præcedente causa procathartica, supervenit febris cum horripilatione seu rigore, ut rectius loquar, cum pulsus aliquali alteratione ex calore acriori, durans tamen una die, ut videatur esse inter diarias reponenda. Nihilominus, cum dicat Galenus *primo de diff. feb. cap. 7.* & *primo ad Glauconem in ephemeris* calorem esse suavem, & istius febris

calor mordacior videatur, dicimus putridum esse eo magis, cum systole velocior efficiatur solito. id enim signum est pathognomicum, quod in humoribus accenditur putredo, ut primo de differ. feb. nec propter hoc extra rem erit, si putridam dicemus aliquando uno paroxysmo resolvi ab ulceribus illis, tamen egreditur ichor calidus & siccus, qui quasi in exitu cutem excoriat. sunt igitur morborum istorum essentia præsertim majoris momenti Gallicus morbus, cum intemperie calida & sicca, humoris mucosi per alvum excretio, & ulcera rhagadiosa in ano, quæ curanda veniunt. Sed cum Hipp. dicat *libro de flatu*, medicum debere locum, in quo sit ægritudo cognoscere; locus enim in quo est affectus, facit differentiam curandi, ut etiam Galen. *de constit. artis med.* ostendit. videndum est igitur qua in parte principaliter sit intemperies ista Gallica dicta, cum variæ fuerint opiniones, quoniam aliqui, cum viderent arthriticos dolores, principale membrum læsum esse cerebrum dicebant, alii, cum tantam impressionem & malignitatem cognoscerent, cor esse putabant, de febre hæctica exemplificando, quæ summa difficultate removeri solet. Alii vero, cum principaliter infectiones cutis, decolorationemque corporis perciperent, hepar esse attestati sunt, quam nos pro veritate affirmamus, & dicimus Gallicam istam lues seu intemperiem calidam & siccam, venenosam, præcipue imprimi in hepate. deinde ad totum corpus per venas propelli usque ad membra principalia. verum istam non adhuc impressam esse in corde, neque in cerebro proferimus. quod vero in hepate sedem habeat, ostendit inter cætera corporis decoloratio, & alteratio à proprio temperamento, una cum pustularum seu ulcerum depascentium generatione, & mala totius corporis distributio, ut jam diximus ex Galeno, dicente ea vitio jecoris contingere, sed cum mala qualitas calida & sicca esse possit cum materia vel sine materia, asserimus eam primis diebus, cum Illustrissimus Dominus morbo Gallico corripere, absque materia fuisse, sævientem vero morbi malignitate cum materia redditam esse, quæ continuum solvebat. maculando suam naturalem intemperiem, & adurendo omnes in eo humores existentes, quos postmodum natura fortis conata est transmittere, modo ad cutim, modo ad pedes, modo ad pilorum originem, donec totum infectum sit corpus tali materia, qualis in hepate superior reperiatur. in quo cum adesset bilis flava superabundans, & propter regimen & propriam temperaturam calidam, una cum morbo calido & sicco, ea super affata, & acrior reddita est, idcirco pustulæ, ulcera, depilatio, unguium casus, & alia genita sunt. Humoribus vero illius mucosi generatio quo in loco reperiatur, & unde veniat, cum dicat Galenus *sexto de locis affectis*, secundo, non mediocriter conducere ad curationem noscere, in qua intestinorum parte constat ulcus, seu affectus, idcirco videndum est, an aliquod ulcus super musculum circularem reperiatur, cum excrementa illa mucosa seu pituitosa non paucae egrediantur, quæ statim post illius abscessus eruptionem (de quo diximus) incepit effluere. ex quo videtur ab aliquo ulcere vel sinu emanare, tamen rimando, quæ dicuntur à Galeno *de locis affectis*, quando de dysenteria sermonem habet, dicimus nullum existare ulcus supra circularem musculum in recto intestino, quoniam in egestionibus nullus omnino dolor sentitur, nec in recto, nec in ventre. quapropter si ulcus ibi reperiretur, dolores non pauci interessent, ut Galeni sententia fuit. præterea videtur arduum, si ulcus adesset, quod aliquando non deciderent crustulæ vel intestinorum ramenta aliqua, ut fieri solet, in hujusmodi ulceribus, quemadmodum dixit Galenus esse *tertio de causis symptomatum*, insuper tentaretur à vehementi tensione, & prompta dejiciendi cupiditate, si ibi reperiretur ulcus. cum ideo nobis non videatur, aliud ulcus adesse præter rhagadas, quærendum est an à rhagadiis, vel à crassis intestinis, aut à gracilibus descendat. quamvis nos aliquando similem materiam mucosam à fistulis ani valde antiquatis stillare viderimus. Hunc à rhagadiis istis provenire nequaquam affirmamus, quoniam semper in omni excrementorum depositione talis mucus non dejicitur. nihilominus ulcera semper permanent. quibus si descenderet, æquum esset, ut semper aliqua portio exiret, vel aliquo modo portiuncula rhagadiis adhereret. quod adhuc nunquam compertum est. eo magis inde provenire non credimus, longe enim major est copia humoris mucosi exeuntis, quam sit ulcerum seu rhagadiarum capacitas. nec etiam à gracilibus intestinis putamus descendere, verbis Galeni *sexto de locis affectis* pensatis, cum dicit, si sanguis vel abrasio valde permixta sit fecibus, illud indicare à gracilibus provenire. quod in nostro casu non evenit. immo statim principio egestionis talis mucus dejicitur, deum feces. verum sæpius solus absque sæcum expulsiōne talis humor dejicitur, vel propellitur minima portio fæcoris, deinde mucus absque dolore & permixtione ulla, quæ omnia secundum Galenum loquens *de dysenteria*, &

A Avic. 3. *lib. fen. 16. cap. de intestinorum affectibus*, attestantur, mucum à crassis intestinis descendere. quod magis confirmatur à Galeno, cum loquitur *de tenesmo*, qui est intestinorum affectus, tamen ab eo inquit quandoque pinguis & pituitosa descendere. sed quæ ab isto Illustrissimo Domino dejiciuntur, semper ejusdem coloris & substantiæ non reperiuntur, quoniam modo crassa, modo mollia, modo alba, modo subrubea, modo subnigra, tamen ad pituitam reducuntur. Verum unum aliud venit mihi discutiendum, an materia hæc tota à recto tantum intestino defluat, vel à colico propter prædictam Galeni auctoritatem *de tenesmo*. videtur quidem à recto procedere. tamen hoc non tollit, ut etiam à colico non possit provenire, præsertim cum videam maximam copiam istius humoris mucosi. credo à colico etiam emanare, quoniam non videtur mihi possibile, ut à recto tantum effluat talis humoris mucosi quantitas, & in dies magis excrefcere videatur, nullo adaucto symptomate.

CAP. III.

De morborum causa.

Notis istis, venit istorum morborum causa quærenda, ut jam diximus ex Galen. *de const. art. med.* & ex Hippocratis *libro de arte*, quam nisi amoveamus, morbum ipsum impossibile est tollere, ut clamat Galen. 7. *methodi*, & ubique. sed cum duplex esse possit morborum omnium causa, scilicet una externa, altera interna, ut dixit Galenus *de natura humana*, dicimus Gallici istius morbi causam procatartica fuisse à muliere infecta acquisitam in concubitu, à qua emanavit virus, quod impressum fuit in pene, cum esset pars laxior, & mollis, apta recipere istas qualitates venenosas, paulatim ascendendo per parvas venas ad majores, donec hepar contingerit, causando intemperiem calidam, & siccam eo modo, quo diximus, & narium ulcera, propter humorum adustionem, qui in hepate fuerunt super affati: quos quidem natura potens ad diversas corporis partes ablegat, ut si ad pilos, præ tanta siccitate & malitia, qua abundat, pilorum alimentum destruant quapropter cadere coacti sunt, & adhuc cadere non desistunt, ut habemus à Galeno 14. *methodi* in fine, & *primo de compositione med. secundum loca*, dicit pilos cadere vel ex malo alimento, aut ex ejus defectu, cadunt ideo isti ex malo nutrimento ad eorum originem delato, propter Gallicas reliquias adhuc morbum foventes, qui pariter sua siccitate & caliditate causa sunt demacerationis & decolorationis faciei, quæ ad fuscum tendit, cum sua subtilitate ascendat ad caput, & faciem, partesque illas superaffando, nonnulla portio ad cutem manuum & pedum. quæ cum sanguine crasso permixta sint, effecerunt infectiones, seu maculas illas subrubras in femoribus, & brachiis cum asperitate, de quibus locuti sumus; ob sanguinem, ut dicit Galenus *de const. art. med.* quoniam inquit rubet caro & sanguis tantum, illæ cum asperitate sunt propter humorem adustionem. ista autem in re unum quæri posset, cur in annorum septem spatio nunquam deleri potuerint. in qua duo potissima assignare possem, vel id fuisse ob cutis densitatem, quæ cæteris aliis membranis densior est, ut inquit Galen. *in comm. de fracturis*, quæ non permittit ita facile humores crassos sub se inclusos in habitum digeri, aut enim semper adfuit materia fovens illas, quæ morbi Gallici reliquæ fuerunt. Rhagadiarum itidem ani causa fuit altera humoris istius adusti portio, quæ ad illas propulsa fuit, quemadmodum sæpius fieri solet in Gallico morbo, cum tanta adustione, & humoris melancholici admixtione, veluti contingit per hæmorrhoidas, ad talem locum deferri, ut profundas exulcerationes excitaverit, una cum alicujus partis extensione circum circa, ac etiam duritia, duritiei vero causa quænam sit, videmus enim duritiem fieri duabus de causis, vel à pituita crassifaceta, vel à melancholia. non à pituita quidem crassifaceta, quoniam non erosisset. dicemus igitur propter humoris melancholici adustionem causatam fuisse, ut Galenus *de tumoribus præter naturam*, & *sexto cartageni*, cum phagædæna loquitur, inguinum etiam tumores qua de causa geniti sint, cum à jecoris superfluitatibus demissis ad glandulas provenire possint, tanquam ad cloacam, ut Avicenna 4. *primi*. vel ab aliquo ulcere existente prope locum nervosum & sensibilem, sua sensibilitate attrahente humores: qui cum loca illa vacua glandulosaque ac debiliora inter alias corporis partes adinveniant, quemadmodum dixit Galenus *de inæquali intemperie*, in illis retinent, ut idem dixit Galen. 13. *meth.* & Avic. 3. 4. crediderim igitur ego, tumores istos potius ab ulceribus in ano existentibus per rationes dictas, quam à jecoris superfluitate, quoniam corpus sæpius mundatum fuit, & hi tumores non vere omnes sint in glandulis inguinum, sed in illis prope eas existentibus, quæ ut plurimum

rimum propter ulcera pedum solent intumescere, & propter rhagadias factas in ano à causa procacartica. Humoris mucosi autem generationis causa nunc venit investiganda, quæ videtur inter alias causas potior, cum non parum posset jecoris coctionem lædere. putamus autem, nos super satis ostendisse mucum illum à rhagadiis non dependere, nec solum à recto, sed in colo colligi, non tamen diximus illis in partibus generari. cum non possit igitur hic generari, nec in jecore etiam dicemus. proprium enim jecoris non est materiam pituitosam procreare, sed sanguineam ad modum loturæ carnis, de quo Galen. 8. *de medicamentis secundum genera*, & quinto *de loc. affec.* & præcipue 4. *de usu partium*, ubi dixit ipse Galenus, quo pacto ipsæ venæ sanguinem generent in virtute ipsius hepatis, aut biliosam, ut Galenus. 6. *de loc. affec.* & 8. *de medic. compositione secundum loca*, & Avicenna 16. 3. *de fluxuum genere*. Relinquitur igitur, ut à capite, aut à debili concoctrice virtute ventriculi proveniat. à capite quidem possumus affirmare, quoniam in eo nullus affectus adhuc perceptus est, de quo sit dubitandum à tali parte defluere, aut in ea generari. necessum est igitur, ut à ventriculo proveniat, cum proprium ejus sit officium, existente debili virtute sua concoctiva, materiam pituitosam generare, seu mucosam, quæ tamen ad pituitæ naturam deferuntur. quod facile credi potest, quoniam scimus Gallicum morbum omnes virtutes concoctrices, ventriculi præsertim, debilitare, sua mala qualitate, & morbi diuturnitate, ut Galen. sæpe dixit, morbos longos virtutem digestivam ventriculi imbecillam reddere. quapropter non mirum, si tales humores mucosi generantur ab eo præsertim, cum videamus flatus multi generationem, & fæces non foetidas, quæ solent indicare ventriculi frigiditatem, ut Galen. 8. *miamir*, & Avic. loco citato 16. *fen.* affirmant. pariter hæc obstructio, durities in jecore existens, quæ nulla alia de causa fiebat, nisi quod ex debili concoctione ventriculi humores pituitosi generabantur, cujus portio ad jecur demissa sua crassitie obstruebat, si superassabatur à jecoris caliditate, & siccitate indurabatur, & duritiem causabant, quemadmodum Galen. 6. *de loc. affec. cap. de hepatis affectibus*, si illis adjungitur putredo, ob hepatis caliditatem facile accenditur febris, quæ cum modica sit, materia parum durat, & una accessione tota resolvitur: quod patet. nam si sæpius evacuetur benignis pharmacis, minus febre molestat, quoniam humoris crudi multitudo tollitur. præter dicta quidem ventriculi virtutem concoctivam esse debilitatam existimamus, etiam ex ligni Guajaci decocto quater assumpto. quod solet pluribus hominibus illud assumentibus (nisi à medicis custodiantur) evenire, ita ut quandoque incidant in lienteriam, in quam Illustrissimus Dominus incidit tamen aliquo modo unctionibus quibusdam roborata fuit, sed non usque ad perfectam restitutionem. præterea ex cibariis & dulciariis assumptis & unctuosus non parum redditus est imbecillis, quod experientia patuit, cum illis uteretur, copiosiore humoris mucosi quantitatem deponebat. quod nobis attestatur à debilitate virtutis concoctricis ventriculi provenire. insuper raro contingit, ut habentibus jecur calidum sit ventriculi virtus concoctiva valida, ut Avicenna *decima quarta tertii*. quod longum esset enarrare. Unum aliud me movet ad id confirmandum, ex remediis enim adhibitis à medicis putantibus humorem illum mucosum ab intestinis crassis generari, quæ fuerunt fere innumerabilia, quæ si scribere vellem, supervacaneum videretur, & tandem nunquam ullo modo profuerunt; ut ipse roboraretur optime, non illis forte illud evenisset (ni fallor, servata hominum peritorum reverentia) si modo quispiam vellet ex abscessu illo talem humorem generari, quoniam erupto abscessu statim decidit mucus ille. super tamen satis ostendimus quibusdam rationibus, illud non posse esse, præterea erupto abscessu non tollitur. quia eo tempore generationis illius mucosi humoris non potuerit esse principium, aut prius inceperat, quod astantes, ut ajunt, non animadverterunt. posset quoque aliquis dicere, Illustrissimum istum optime appetere, quod videtur indicare ventriculum bene se habere in omnibus. tamen dicimus nos Galeni sententia *tertio Catageni*, & Avicennæ *decima sexta fen.* posse esse, ut ventriculus bene appetat, tamen non perfecte totum cibum in chylum vertat, ob suam frigiditatem, à qua sit appetitus illi, ut prædicti affirmant: quemadmodum credimus esse in isto Illustriss. Domino. præter dicta confirmatur, cum nullam sitim patiatur. quod signum est frigida affectionis ventriculi, ut dicit Galenus *octavo de compositione medicamentorum secundum loca*, nec quidem chylum intestina perficiant, quoniam rectum & colon jam per consensum ulcerum in ano existentium debilitata sunt, quod efficere possint dicit Galen. *in de potentiis naturalibus*, ventriculum in chylum mutare cibum primario: intestina vero secundo, si quid à ventriculo incoctum delabatur, virtute tamen accepta à

ventriculo. quod si etiam virtutes istas esse debilitatas dicemus, ob continuum sanguinem perfluentem ab ulceribus in crebris egestionibus, quæ aliquando in diem naturali perveniunt, pro minori numero, ad sex vel septem vices, quod quidem non parum solet ventriculum & jecur refrigerare, ac debilitare, ut Galenus, & Avicenna *de fluxu hæmorrhoid.* & *de causis hydropisæ*. Sed cur ita perfluat sanguis iste, ego rhagadias, seu ulcera in musculo recto existentia in causam esse crediderim, cum descendant fæces, quæ ut plurimum duræ & siccæ sint, sua duritie ulcera atterunt, vel humoris mucosi, qui aliquando mordaces effecti ab ea abradant, eo magis cum pertranseant per foramen ani angustius factum ex corrugatione, & sæpius digitorum impositione renoventur ulcera, ut jam dictum fuit, à quibus facilius in continuis egestionibus aliquid sanguinis non grumosi modo ad loturæ carnis similitudinem egrediatur. quem si aliquis diceret à jocinore ortum ducere, aut à venis meseraicis, illi dicerem, id non esse posse per ea, quæ dicit Galenus *sexto de locis affectis*, cum non fæcibus sit permixtus, nec à longinquis partibus descendere videatur, cur non depositis facile excrementis febre illa sic cum rigore corripiatur, putarem illum non esse verum rigorem, sed potius horripilationem, una cum febre ephemera, ex conatu & ira, quam Avic. *quarto Can.* vocavit accidentalem, quæ fieri solet, quoniam ex conatu, doloris specie, multi vapores acres eleventur ad superiora, qui sua acredine causant illam horripilationem, ut patet etiam in mictu, per Aristotelem, *in problemate* illo, in quo quærit horripilationis causam, quæ fieri solet ex vaporibus elevatis ab aliquo acri humore ad superiora. ultra prædicta febris ephemera excitatur propter accessionem caloris præter naturam in spiritibus ex dolore & ira in excrementorum depositione.

CAP. IV.

De prognostico.

Considerandum igitur est à nobis, an morbi isti sanari possint, vel non, ut faciendum esse dicit Galen. 1. *de loc. affec. cap. 4.* ubi præmittit morbi cognitionem, secundo præfagitionem, insuper ægri medicis facilius parent, & à calumniis medicum multum præservant, ut Galen. *de const. artis med.* cum ait, præfagia namque & medicum ab omni mortis culpa reddunt immunem, & ægros ad obtemperandum faciles: occasionemque remediorum præmonstrant. quantum vero ad principalem affectum, qui est morbus Gallicus, existimamus sanari posse, optimis adhibitis remediis, non tamen cum facilitate. mala enim intemperies non facile corrigi potest, quæ jam impressa est in membro tam nobili, videlicet jecore, quæ quidem cum calida sit, & sicca, plurimum de humido radicali assumpsit, per annos novem, una cum temperatura calida, biliosaque, ex quibus patet, quomodo non ita facile penitus morbum istum eradicare liceat, ut jam patet, cum quater assumpsit Guajaci ligni decoctum, & nunquam in totum potuerit liberari, quod fortasse fuit, vel quia de novo infectus fuerit, quod facile evenire potuit, cum alias mulieres & Venetiis, & Galliæ pertractaverit, ut relatum est; aut quoniam nondum tota illa malignitas per medicamenta penitus discussa fuit; tamen quomodocunque tolli posse dicimus, nempe bono regimine, & aliis opportunis remediis. quo ablato, facilius morbi alii, ac symptomata amovere permissum erit. sperarem pariter totius corporis demacrationem, & faciei decolorationem, ac narium ulcuscula, jecoris quoque obstructionem, una cum febribus illis erraticis tolli posse: de muco autem quid sentiam, si continuis remediis virtus concoctiva ventriculi jam debilitata roborabitur, possibile erit, ut tollatur, si non totus, saltem majori ex parte, tamen cum difficultate, cum jam per triennium tali excretionem laborasse perspicuum, & illi varia ac diversa enemata aperitis medicis applicata fuisse, & tandem nunquam coalescere potuisse; nihilominus non videtur esse à remediis desistendum, quoniam periculum imminet, nec usque eo progrediatur ista ventriculi imbecillitas, rectique intestini, à colo ut ad jecur perveniat, & illud quidem impenso refrigeret: quo facto periculum instat, ne in aquam inter cutem incidat, (quod Deus avertat) ut dicit Galen. *sexto de loc. affec. cap. 1.* & Avic. 16. *tertii.* tamen major exstat spes, quod res non tanti periculi sit, cum viderim sæpius hæc fieri in patientibus Gallicum morbum, qui sua mala & pessima venenositate solet istas mucositates parere, quæ non tantum affligunt, ut si alio ex morbo descenderent. Sed, ut verum fatear, non tantam adhuc quantitatem exeuntem in aliis percepi, non tamen desistendum est, cum spes maxima sit in prædictis, & in ægro tante bonæ habitudinis, præsertim cum medico pareat. quid vero de rhagadiarum consolidatione sentiam, cum ea

videam, quæ dicantur ab Avic. 17. *fen. tertio canone*, de ani vitiis, & à Paulo *tertio libro*, ac à Galen. *octavo de compositione medicamentorum secundum loca*, ubi plures difficultates ostendunt in consolidandis ulceribus istarum partium. locus enim ille pati non potest medicamenta valida, & crebre deponuntur excrementa. insuper alia suboriuntur, quæ curationem magis difficilem ostendunt, cum Galen. & alii auctores dicant, ulcera ani, cum tanta malignitate non existentia, esse difficillima curatu, eo majus negotium dabunt hæc complicata cum lue Gallica satis maligna, quæ jam per triennium ipsum affligunt. Medicamenta præterea retineri non possunt in loco propter assiduam excrementorum depositionem, & ob profundas rhagadias, quibus si applicantur remedia, cum anus constringitur, ea propelluntur, & ita sine remediis permanent, si forte aliqua ulceris portio consolidatur, modo à facibus exsiccatis in suo exitu rumpitur, modo ab humore mucoso disconsolidatur. quandoque enim est adeo acris, ut ardorem in ano, & phlogosim efficiat. ex quibus dicimus magnam, atque adeo maximam difficultatem esse in sanando has rhagadias, seu ulcera, non propter hoc à curatione est abstinendum, quoniam nisi curarentur, & summa diligentia, multa possent sibi mala evenire, præsertim si cum nimis acris remediis locus iste percuraretur, posset quidem abscessus aliquis calidus suboriri, qui ad sphacelos facile converteretur, propter locum satis putrescibilem, ut Galenus *decimo quarto methodi*, aut ad ulceris corrolivi, vel ad carcinomatis naturam tendere posset, eo magis cum genita sint ulcera ex calida & sicca materia, veluti probatum fuit, quomodocunque tamen sperarem, medicorum ope hæc posse præcaveri.

CAP. V.

De morborum curatione.

Nota igitur morborum & symptomatum essentia una cum præfatio, restat intentiones curativas elicere, ut admonet nos Galenus 7. *methodi* 11. sed cum sint res præter naturam tres, ut dicit Galen. *de differentiis symptomatum*, morbus nempe, causa morbi, & symptomata, & hæc quidem de sui remotione indicent, ut inquit Galen. *de const. artis medicæ*, quandoquidem hæc omnia removere oportet, videndum est, à quo trium istorum incipere debeamus, an scilicet à causa morbi, vel à morbo ipso, vel à symptomatibus. à morbo quidem esset incipiendum. prima enim est occasio, quæ nobis occurrit. *tertio methodi primo*. tamen cum morbus tolli non possit absque causæ remotione, quemadmodum dixit Galen. *tertio ejusdem*, deinde symptomata urgentia non adsint, & gravia, quæ possint totam curationem ad se trahere: quoniam eo tempore, ut inquit Galen. 11. *methodi*. incipiendum est à symptomate, ideo incipimus à morbi causa, non tamen morbum & symptomata negligendo, ut Galen. 10. *methodi primo*, dicit esse faciendum. cum igitur morborum istorum causa duplex fuerit, una videlicet à muliere infecta, altera vero ab intemperie calida & sicca, venenosa cum materia, quam Gallicam vocavimus, de prima nihil loquimur, quoniam jam ablata est: cum dicat Galen. *tertio methodi*, esse agendum de morbis, de causa procatartica provenientibus. de secunda autem dicimus in primis materiam esse evacuandam, deinde per rationem victus tendentem ad frigidum & humidum, tamen ratione morbi, qui curari debet per contrarium, tum ratione temperaturæ, ut jecur restituatur ad propriam temperiem naturalem, non possumus enim intemperiem revocare, nisi prius educta sit materia superflua in eo existens: ideo evacuandum esse, demum alterandum cum frigidis & humidis, ut symptomata alia adaugeantur, ut infra patebit. Sed illustrissimus iste cum millies evacuatus fuerit humoribus præparatis cum suis syrupis à peritis medicis semper ibi assistantibus, & multa alia, quæ si vellem enarrare, sermo noster nimis in longum protraheretur: descendam igitur ad ea, quæ magis necessaria videntur, summopere quidem extollerem, cum ex imbecillitate virtutis concoctivæ ventriculi multæ superfluitates aggregentur in primis venis & intestinis, ut sæpius percepimus, quoniam illi fuerunt aliqua medicamenta propinata, quod multas & varias materias deposuit, non sine omnium adstantium admiratione, quantuncunque levata fuerint, ut exhiberentur illi medicamenta aliqua purgantia, levata tamen, & absque Turpetho, scammonio, hermodactylis, & aliis similibus: quoniam existente intemperie illa calida & sicca in jecore magis incalesceret, stante pariter ejus obstructione, major copia humorum deduceretur ad membrum obstructum, ex quibus febris & agitatio excitaretur, ut alias tali de causa illi evenit, propinarem ergo tantum singulis decem vel 15. diebus mannam solam vel rheubarbarum, cum uvis passis absque nucleis, aut cassiam simplicem, sebestem expressione, aut mixtis prædi-

ctis, quibus si opus esset adderem decoctum aliquod pro vigoratione, & pro humoris melancholici educatione ex folliculis & foliis senæ conficerem decoctum, simul aliquas radices filicula decoquendo cum modico veri thymi, loco epithymi quo caremus, adderem etiam flores cordiales, & uvas passas, & hæc similia, dummodo humores calidos & siccos commode educerent, quæ etiam non parum conferent difficultati expulsionis excrementorum, quam sæpe patitur ob hepatis caliditatem. Si oporteret syrupos aliquos tradere, sint alterantes, aperientes, & abstergentes, non negligendo continui ventriculi roborationem, prout videbitur medico curam istius Illustr. D. gerenti, a quo etiam instituetur victus boni succi, facientisque sanguinem puriorem, tendens tamen potius ad frigidum & humidum, semper memoria tenendo ventriculum jam debilitatum, ne adeo frigida sint, ut illi obfint, darem ergo omnes intybi species, ut endiviam, cichoreum, boraginem quoque, lupulos, qui mirum in modum sanguinem purificant, oxalidem, quam acetosam vocant, cucurbitam cum omphacio, vel arantiorum succo præparatam, præsertim tota æstate ista. Superveniente vero autumno, poterit calidioribus oleribus vesci, vel salviam, mentham, dracorem, quem vulgus vocat draconcellum, thymbamque de se in aceteriis, aut cum frigidis, vel in condimentis. panis, qui exhibetur, bene fermentatus sit cum suis conditionibus declaratis à Gal. 1. *de facult. alim.* carnibus etiam vitulinis, hœdinis, hircinis, & pullis gallinaceis utatur, qui tamen non educati sint in carceribus, quoniam sunt minoris bonitatis, ut dicit Galen. *de euchymia*, & Cacoehymia. pariter accipiat aves omnes, in pratis & montibus degentes, quæ vel asæ fuerint, vel elixæ, quomodocunque suo ventriculo placuerint. cibaria condiantur cum amygdalis, aliquando etiam cum pistachiis, quoniam obstructionibus jecoris profunt, tamen non sint frequentes in omni mensa, quoniam unctuosæ ventriculum solent relaxare, & debilitare, quibus non extra rem erit addere malorum aureorum succum. pisces saxatiles marini & sabulosi cum aceto conditi non vituperantur. caveat modo salsa valde, acriæque, piperrata, & omnia impense calida. pullos quoque columbinos fugiat, quoniam cum vesica bilis destituti sint, valdebilem generant, præsertim in agro temperaturæ calidæ & siccæ, ut iste est, ideo non inutile erit ab illis abstinere, fructus ferme omnes fugiat præter pruna damascena, vel syminiana pyra, etiam poma decocta cum modico sacchari absterfa. Itidem non negaverim cydonia cocta, vel conditum ex cerasiiis, quam marenatam appellant, vel diacytonitem assumptum post prandium pro ventriculi roboratione, & ad effumationem prohibendam ne cerebrum patiat, ovis & elixatis uti potest, si stomacho grata sunt. vinum album non vinosum, nec aquosum, sed mediocre, dummodo sit adstringens. Sed quoniam assuetus est nigrum potare, tale assumat, ut consuetudini aliquid concedatur. reliqua medico permittemus. ipsi vero præcipiemus, ut quantum possit mœrores, iras, & animi affectiones fugiat, quoniam à Galeno *tertio technæ*, non solum in agris, sed in sanis maxime detestatur. quæ si vellem enarrare, nimis longum esset. de morborum autem curatione, quoniam malignus est, & venenosus quodammodo, tolli minime potest cum his, quæ à qualitatibus manifestis operantur. ideo oportet etiam ad medicamenta bezoardica, seu alexipharmaca, aut antidota descendere. quæ remedia sunt morbos à qualitate multa respicientia, qualia sunt in morbo Gallico lignum Guajacum & argentum vivum. sed de argento vivo pro Illustrissimi Domini curatione non est loquendum. de ligno decocta fiunt, ut omnibus notum est, quod quidem quamvis sæpius assumpserit, & tali morbo non convalescit, nihilominus à tali antidoto non est desistendum, quoniam tutius est cæteris aliis in hoc morbo, qui satis malignus est, & impressus. hac ideo de causa mirum non est, si remotus in totum non fuit, quamvis per plures dies assumpserit. tamen item aliquos syrupos traderem, in diluculo more solito, ut reliquiæ pœnitent eradicarentur, ex ligno Guajaco cum cortice confectos, quoniam cortex magis exsiccatur, & roborat sua stipticitate, quibus non displicet, si addatur synchi herba succus depuratus, cum remittat intemperiem calidam, quamvis sua frigiditate adversari videatur ventriculo debili & frigido, ut inquit Dioscorides, tamen cum misceatur ligni & corticis decocto, atque decoquatur, ventriculum roborat, ut Paulus & Galen. *de simplici medicina* ajunt, intemperiem calidam jecoris remittere, ventriculum roborando sua adstringenti virtute. nec vererem, immo maxime laudarem, ut singulis aut alternis diebus traderetur scrup. j. rhabarbari optimi ante syr. dictum jam sub forma pilulæ, aut cum aliqua conserva, quod equidem mirum in modum ventriculum roboraret, jecoris obstructionem tolleretur, ut patet ex virtutibus ipsius rhabarbari, nec minus intestinis prodesset, quam aliis partibus, ut laudavit Avicenna 16. *fen. 3. canone*, cum de intestinorum ulceribus loqueretur. quapropter præ-

dictis, & victus regimine, morbus Gallicus tolli poterit. A quo adempto successive alii morbi curabuntur, & sympto-
mata, veluti siccitas corporis, faciei decoloratio, seu cu-
tis defœdatio, jecoris obstructio, sistetur depilatio, febris
quoque erratica, quoniam facta humorum multorum di-
minutione, & aperta obstructione, illa tolletur, ut jam
majori ex parte factum est. hæc tuto per viginti dierum
spatium mensis Junii servari possunt. demum sisterem ob-
ingentes calores æstivos usque ad Augustum completum.
iterum ad eosdem syrupos redirem secundum morbi affli-
ctionem, & isto interim quotidie mane perfecta syrupo-
rum assumptione, darem istius electuarii bolum. istud e-
nim membra principalia roborat, morbo Gallico ineditur,
absumendo illas malas qualitates, ut per ingredientia pa-
tet, quod solemus tali in casu post Guajaci ligni decoctum
tradere, cujus descriptio talis est. Recipe conserve buglos-
sæ, borraginis, violarum, rosarum ana unc. ij. aromatici
rosati unc. j. ss. diarbodon abbatis unc. j. ligni Guajaci in
pulverem subtiliter redacti & cribrati unc. j. ss. corticis o-
ptimæ admodum farinæ attritæ unc. j. rhabbarbari electi unc.
j. ss. pulveris hepatis lupi in furno exsiccati & abluti cum
aqua endiviæ unc. j. secundum artem misceantur cum syr.
de corticibus citri, & fiat electuarius. de isto nos solemus
per mensem integrum bolum unum tradere, ex quo vidi-
mus multas optimas operationes, & in isto casu valde com-
modum existimamus, præsertim pro ventriculi roboratio-
ne, cum inter cætera membra maxime patiatur, à quo pu-
tamus primario mucum illum pervenire, cui inter alia me-
dicamenta propinentur, pariter illud jecur roborat, ut pa-
tet non solum ex compositis, sed etiam ex lupi hepate,
quod ab Avic. 16. 3. tam commendatur in decoloratione
corporis, & ejus demaceratione, ac pro jecoris roboratio-
ne, utatur quandoque aliquo pulvere stomachali confecto ex
seminibus ammos veri, macis, cinnamomo, vel similibus,
aut capiat ante cibum unam rotulam ex ista confectio-
ne, vel consimili. Recipe specierum aromatici rosati secundum
Gabrielem, specierum dialacæ ana drach. ss. specierum dia-
ligni aloës ana drach. j. specierum cordialium drach. ij. &
cum saccharo puriori fiat confectio in rotulis ad pondus drach.
ij. pro rotula. istud enim ventriculum roborat, jecur quo-
que, ut patet per suas operationes, sed assumenda non
sunt, nisi aëris temperationis constitutione. extra vero ven-
triculi regionem inungerem tali vel consimili medicamen-
to. Recipe olei mastichini, spicati, absinthii ana unc. j.
macis, menthæ, ana scrup. j. caryophyllorum scrup. ij. &
cum cera quantum sufficit fiat unguentum. de quo inun-
gerem mane antequam è lecto surgeret. quod sit calidum
& non tepidum, quoniam dicit Galenus tepida ventricu-
lum exsolvere, quo uti vellem, vel tali alio usque ad au-
tumnus. in quo si vellem fortiora habere propter aërem
ambientem illis temporibus frigidior, sic præpararem. Re-
cipe mastichis unc. ss. macis, caryophyllorum, ammos veri ana
drach. ij. semina in aqua ardente, quam vitæ vocant, infundan-
tur, demum in bocia cam mastiche ad balneum maris sublime-
tur, ultimo oleum colligendo, quo ventriculus modo supra dicto
inungatur, quod est majoris roborationis, & penetratio-
nis, præsertim in longioribus morbis, aut ceratum ex si-
milibus conficiatur. omnia hæc pro ventriculi roboratione
parentur, quoniam istis ventriculum roborari posse spera-
remus, & mucus, si non in totum sanaretur, saltem ma-
jori ex parte. nec quidem vitupero medicamenta, quæ
per inferiora injiciuntur, facta ex aquis thermalibus sal-
sis, aluminosisque in quibus decoquatur lignum Guajacum,
cui addi possunt mellis rosati, nixes cupressi, abrota-
num, modo cum vino, modo cum hydromelite, vel cum
aquis salsis, quas Avic. laudavit 16. fen. 3. canonis, cum
de intestinorum affectibus loquitur, quæ sua siccitate in-
testina roborant, quibus etiam non vereretur modicum boli
armeni injicere, quoniam etiam ulceribus ani prodesset.
omnia hæc per inferiora commode possunt immitti, cum
in crassis intestinis sit illa imbecillitas, cum Galen. præci-
piat, existente affectu in illis, per inferiora medicamenta
injiciantur: si in superioribus, per superiora exhibeantur,
lib. de loc. affect. & lib. de const. art. med. & alibi. De
macularum curatione cum asperitate existentium, si prædi-
ctis non tolluntur, uteretur lotione, in qua decoctæ essent
lapathi radices, fursur cum modico sulphuris, quoniam ab-
tergeret & discuteret, vel similibus. quæ si tandem non
prodesse, ad hypocaustum ducerem, & illi aliquas cu-
curbitulas cum scarificatione admoveam in brachiis, &
femoribus, quibus omnino sperarem ut tolleretur, quod
ex Galen. auctoritate elicio, secundo ad Glauconem, ubi
loquitur de phlegmone inveterato, cui jubet scarificatio-
nes esse faciendas, ut materia crassa, quæ per habitum re-
solvi non potuit, scarificationibus egrederetur, cum in
istis maculis adsit materia viscida, quæ per habitum non
resolvitur, dicerem convenire, quod tutum esset, non e-
nim fluunt humores. & corpus peroptime purgatum est,
ut præcipit Galen. prædicto loco observandum esse. adve-

niente autem autumno, scarificationem venæ laudarem us-
que ad sanguinis evacuationem per unc. viii. considerata
consuetudine, ut dicit Galenus de sectione venæ, quo-
niam largius mittimus sanguinem iis, quibus sæpius secta
fuit vena. post modum præparatis humoribus peccantibus,
darem medicamentum aliquod, ut supra diximus, ex quibus
crederem Illustrissimum Dominum posse convalescere, si
non in totum, majori saltem ex parte. si adhuc aliud (quod
Deus nolit) superesset, vinum ex Guajaco hoc modo con-
ficerem, Dioscoridem imitando cum vinum betonicatum,
& absinthiatum docet conficere. Adveniente tempore, quo
uvæ colliguntur, peroptimas uvas albas colligerem, & eas
contunderem, eo modo, quo solent rustici vinum condere. de-
inde in vas ligneum, quo ipsi ad eas contundendas utuntur
injicerem, supra quas duæ libræ ligni Guajaci in pulv.
redacti cum suo cortice aspergantur, alteram mensuram de-
mum superaddendo cum duabus aliis libris ligni, stratum
quodammodo super stratum compinendo, usque ad consum-
ptionem 36. librarum ligni, illud permittendo ebullire, &
vinum more solito extrahendo, & servando, quod in dolio
servetur, de quo vellem tota hyeme, vel vere adveniente,
primum cyathum istius vini in mensa potare. est quidem
ad tollendas reliquias morbi Gallici, & ad illum invete-
ratum sanandum præstantissimum, si longo tempore assu-
mitur, ut alias experti sumus.

CAP. VI.

De ulcerum seu rhagadiarum curatione.

Ulcera modo curatio, cum ad operationem manus
pertineat, quod est ultimum medicinae instrumentum,
quemadmodum dixit Celsus proœmio primi libri, à no-
bis servata est in ultimo. ulcera equidem rhagadiosa, pro-
funda, cava esse diximus, cum sinu, duritie, intemperie
calida, & cum labiorum callositate. consultandum autem
videtur, à quibus sit incipiendum, id est ab ulcerum cu-
ratione, id est, an à morbis, an ab eo, quod magis urget,
aut à sine quo non, ut admonet nos Galen. tertio metho-
di nov. à morbo quidem primus scopus eliciendus, sed
propter complicata non licet, quoniam de sui natura in-
dicant consolidationem, quam si volumus tollere. calidis
est levanda, quæ inflationi obsunt, nec propter cavitatem,
nisi repleantur, quoniam non reperiuntur symptomata,
quæ urgeant: ideo non ab eo, quod magis urgeat est in-
cipiendum. Relinquitur igitur, ut à sine quo non ini-
tium sumamus. non enim amotis impredientibus consoli-
dationem, impossibile est ulcera ipsa consolidare. ulcera
quidem ad consolidationem minime reduci possunt, pro-
pter callositatem. repleti vero non possunt, nisi abstergan-
tur, nec abstergio stante intemperie calida sunt abstergen-
tia. ab ipsa igitur intemperie, tanquam à sine quo non,
id est sine amotione istorum, non posset curatio perfici.
tolletur intemperies à medicamento aliquo polychrestico,
ut nostrum est, quod describetur; quo facto ipsam callo-
sitate extirpare licebit, ut cum pulvere præcipitati loti,
quod est in hoc casu præstantissimum, morbum Gallicum
respicens à specifica forma, propter argentum vivum. sed
sit quoque remissus cum tertia parte sandicis, quæ in offici-
nis minium dicitur, aut illa removeatur cum aris squan-
ma rubra, cum aceto præparata. istis impositis partibus
ulcerum penitioribus, ex linteis turunda, ad digiti minimi
crassitudinem efficiatur, & illiniatur nostro medicamento.
postmodum in anum mittatur, quæ duobus modis prode-
rit, & ulceribus curandis, & ani foramine jam aliquo mo-
do corrugato apertum retinendo, ut inde fæces facilius e-
grediantur. quæ si ita commode hoc pacto non exirent,
tenta ex gentianæ radicibus commodis construatur, & intro-
mittatur eodem modo illita, sed filo lineo ligetur, ne
quandoque ex casu nimis superascenderet. sed talis tenta
non semper ex istis radicibus conficiatur, cui superaddetur
plagula linea emplastrata prædicto medicamento, quod
quidem ultra ulcerum curationem cætera poterit tollere,
& præservare, ut dicemus, præsuppositis lotionibus pro
intestinorum roboratione, & pro ulcerum ani absterfione.
E à quibus evitari debent calida & acia. facile enim possent
inflammationem irritare. quæ si ad suppurationem deve-
nirent, darent majus negotium, & ad pessima symptoma-
ta perducerent. si forte (quod Deus admoveat) ad natu-
ram ulceris depascentis commutaret, ut facile tali in loco
fieri solet, laudarem in primis pastillos Andronii, ut dia-
carta. qui tantum convenire videntur in depascentibus
ulceribus, ut dicit Galenus 9. de compositione medicamen-
torum, secundum loca, non autem alia causa, quoniam
nimis acris est, ut patet ex ingredientibus. postmodum ad
prædicta declarata, pro callositatis labiorum remotione re-
currerem, cum sint debiliora, & Galen. lib. Catagen. in
depascentibus ulceribus incipiat à fortioribus ad debiliora,
rationem reddendo, quoniam fordes in principio resistit
acui-

acuitati, & cætera. Unguentum tale est. Recipe un-
guenti pompholygis, id est, ex cadmia confecti, loco pompho-
lygis, unguenti albi camphorati ana unc. iii. olei myrtini, olei
rosati omphacini ana unc. i. Thuris, manna, aloës ana drach.
ii. lithargyrii drach. ss. succi solani hortensis, flomos id est
verbasci, plantaginis, ana quantum sufficit pro unguento,
secundum artem, in plumbeo mortario facto quod certe ope-
ratur ad ulcera facta a materia adulta, ut dixit Galenus
secundo ad Glauconem, ad duritiem pariter propter unctuo-
sa, ad intemperiem propter succos, & prædictorum tem-
peramentum. abstergit quoque ex aloes, & aliorum vir-
tute, replendo etiam cavitatem, consolidando ulcus. de
quo etiam poterit uti in ulceribus nasi cum modico cam-
phoræ, pro inguinum modo tumoribus medicamenta ap-
ponentur, quæ emolliant & digerant simul, ut docet Ga-

lenus 14. de ingenio sanitatis. quoniam si cum digerenti-
bus tantum subtiles partes resolverentur, & crassæ dere-
linquerentur, idcirco sint talia ut chamæmelinum oleum,
cum pinguedine Gallinacea. possem autem pro istorum ul-
cerum & morborum curatione, alia quam plurima reme-
dia scribere: sed quoniam scio negotium istud non pertra-
ctaturum iri ab empiricis, finem ideo imponam. in quo si
nimis prolixus fui, non meæ naturæ attribuendum est,
sed & morbis in hac ægritudine existentibus, & ob maxi-
mam meam in istum Illustrissimum Dominum observan-
tiam, cui Deus gratia sua salutem donet, & eam volun-
tatem, qua istis paucis diebus, ad ejus salutem, & præ-
servationem, pro viribus nostris sumus conati hæc scribe-
re. hac tamen conditione, à peritioribus res emendaretur,
quibus nos in totum committimus. Vale.

ALEXANDRI TRAJANI PETRONII,

Philosophi, ac Medici præclarissimi,

D E

MORBO GALLICO

LIBER PRIMUS.

CAP. I.

De prima (prout putatur) morbi Gallici origine ac moribus.

Morbum Gallicum anno à Christo nato 1493.
quo tempore (ut memoriæ proditum est) Ca-
rolus viii. Gallorum Rex Alpes superabat,
Neapolim petiturus, in Italiam primo irrepsisse
constat: militibus scilicet quibusdam, qui ab
India Occidua, nuper inventa, cum Rege Neapolim ve-
niebant, hac lue infectis, ob usum venereum cum ejus
loci mulieribus, & nostrates, quibuscum miscebantur,
passim inficientibus. Hic primo meretrices, & eos, qui
cum his rem habebant (horribile dictu) mille modis depra-
vata natura corrumpebat. Multis tum sacer ignis, tum
inflammatio hujus mali occasione, nunc maculis quibus-
dam rubris per totum corpus exantlis, nunc quibus-
dam parvis ulcusculis figuram mori, tum rubri, tum al-
bi, sed aliquanto solidioris imitantibus in toto corpore
obortis, præcipue circa caput accidebant. Plerisque ho-
rum ante omnia obscenæ partes inflammabantur, simulac
exulcerabantur: Subinde oculi, nares, columella, epi-
glottis, magna ex parte exedebantur. Hinc aliis vox rau-
ca, aliis non nisi sibilans, nonnullis amissa, gingivæ cor-
rosæ, dentes nigricantes, carnes exesæ, ossa denudata,
decidentia. Multæ, ac variæ simul excitabantur fluxio-
nes: dolores item articularum vehementes. nunc cum tu-
moribus præduris, nunc sine, quos si forte premeres; tan-
tum aberat, ut dolorem augeres, ut interdum ita se juva-
ri ægroti faterentur, ut hoc unum haberent in tantis cru-
ciatibus levamen. Hæc omnia per noctem potissimum
exacerbabantur, raro admodum sine fluxione, sine ulcere,
sine corporis extenuatione: Nunquam sine aliqua putredi-
ne apparebant, ita ut non sæpe morbus hic non putrefa-
cere, liquare, ulcerare, extenuare, censeri posset: Quamquam
affectum ipso corpus plenius factum ad tempus videretur:
Præsertim ubi pilorum defluvium (ut infra dicetur) pro-
pinquum esset. His nunc aberat, nunc adjuncta febris
erat. Miseri ægrotantes ex his non statim quidem interi-
bant; sed longo post tempore acerbissimis doloribus, con-
tumacibus ulceribus, vigiliisque confecti. Magna pars
ipsis curationibus magis lædebatur: Nempe tum eos ma-
gis celeriter, & multum undique exercebat sacer ignis.
Mox gangræna, deinde morbus ille, quem Græci σφάκε-
λον vocant. Medici ejus temporis post varia præsidia cum
nihil proficerent, id malum curare tentabant, alii quidem
ex hydrargyro (quod argentum vivum Latini appellant)
unguento administrato, alii vero suffitibus ex minio (quod
cinnabarim dicunt) & aliis hujusmodi remediis. Interim
admirabili copia mucosæ salivæque scæditatis, per ægro-
rum ora manante, magno cum halitus fœtore, gingiva-
rum putrefactione & dentium omnium commotione, &
quidem tum hi, tum illi quosdam sanitati, sed magno
cum periculo, restituebant. Interea temporis tam celeri-
ter, tam prompte in omnes homines id malum transibat,

B ut eos non solum coitu inquinaret, sed etiam infantes su-
ctu, alios osculo, quosdam contactu cujusvis rei, quam
quis hac lue affectus tetigisset: nimirum, cibo, potu, cu-
bitu, suppellectili, vestibus, linteis, & hujusmodi rebus:
nullo discrimine, tum ægros, tum sanos, invadebat,
tam qui malo, quam qui bono victu utebantur, tam
qui optimo, quam qui vitioso erant corporis habitu: Se-
nes, juvenes, mares, fœminas, graciles, obesos, libe-
ros, servos, tam æstate, quam hyeme, tam vere, quam
autumno. Id enim malum sentiebant magistratus, sentie-
bat humilis plebs, veloci unius ad alterum transitu, sen-
tiebant & ipsi fœtus in utero: Quippe qui ex inquinatis
generati, ut oriebantur, ita statim pustulis diversorum co-
lorum, duris, asperis, fœdis, insuetis per caput, per re-
liquum corpus, undequaque pleni inveniebantur. Jam-
que per Hispanias, Gallias, Italiam, totamque Europam,
magno mortalium malo, vagabatur, donec ab eo loco,
unde primum ad nos irrepsisse putatur, ligni Guajaci de-
coctum, quod multifariam fit, advectum est. Id, postquam
in usum venit, malum id horrendum, ferum, insanabile,
evasit tolerabile, mite, sanabile: Nam huic in dolores
duntaxat articularum vertebatur, illi in tumores per caput,
& reliquum corpus cum dolore, & hos quidem prædu-
ros, perseverantes, illos vero molles, modo apparentes,
modo delitescentes: alii in ulcera per cutim pullulantia,
alii in defluvium pilorum capitis, & superciliorum, &
palpebrarum cum quadam oculorum, totiusque corporis
immutatione, ita ut homines ridiculos redderet. Nonnul-
lis in multam destillationem, quibusdam in aurium soni-
tum & oculorum caliginem, aliis in vertiginem, aliis in
febrem longissimam, aliis in summam corporis extenua-
tionem, aliis in feminis profluvium, in difficilem respira-
tionem. In empyema porro, ut ante hac, ita etiam nunc
vix quemquam, ubi semel invasit, nisi longo temporis spa-
tio relinquit, modo magis, modo minus infectum. Ne-
que unquam ipsum per se vi sua quenquam interficit; sed
nulli corporis particulæ parcit. Denique nullum fere est
morbi genus, in quod non illud, ut Protheus in quas-
cumque visum esset species, convertatur, retenta tamen
semper facultate in omnes homines cujuscumque ætatis,
cujuscumque habitus, quovis anni tempore, tum in ute-
ro, tum extra uterum prompte transeundi, quamvis in
hos citius, in illos tardius migret: Hos gravius, illos le-
vius affligat: ut hac nostra tempestate mulieres, quibus
menstrua aut partus frequentes fiunt, multo minus lædit,
quam ubi hæc defunt, utpote magna huius mali parte per
uterum expurgata: Cæterum nec satis scio, nec, si sciam,
dicere ausim, vix quemquam hac nostra tempestate (ut
quibusdam placet) inveniri, qui hanc labem vel omni, vel
aliqua ex parte, graviter leviterve non sentiat, propterea
quod postquam hoc malum mansuetius apparuit, hi, qui
mundi sunt, non usque adeo ab ejus immanitate sibi timen-
tes & cum immundis magis audacter consuescentes, nunc
eos manibus sine discrimine palpare, nunc alio modo li-
beraliter tangere, nunc eorundem vestibus se induere, nunc
suppellectilibus uti cæperint, unde factum quoque fuerit,
ut pauci in Europa, præsertim vero in Italia, sint qui vel
hæc

hac labe afflati vel affecti non sint, ut pote qui passim vel ipsum malum Gallicum, vel hujus simulachrum aliquod experiatur: simulachrum inquam id, quod cum hoc morbo inveniri quidem solet, sed ubi videlicet sine feritate, sine longa perseverantia, sine pertinaci ad curandum contumacia, aut sine ulla fere molestia conspicitur, ut pilorum defluvia ex consuetudine cum infectis hac lue orta statim apparentia statimque cessantia, ut pruritus, ut pustulae per totum corpus cito & accedentes, & recedentes, ut impetigines & vitiliginis, & mille alia hujusmodi: quae si non aliunde, certe à nutricibus, quae alias lue Gallica laborarunt, postea sanitati restitutae videntur, infantibus à primo fere ortu inferuntur: & sicut canis rabidi lues longo tempore hominem quiescere permittit, mox in rabiem furiamque praecipitat. Ita post arrepta occasione comparant: hinc forte tricesimo quinto abhinc anno exanthemata, & rubra, & alterius coloris, & plana, & elevata, sine febribus, & cum febribus, tum acutis, tum non acutis, tam frequenter cernuntur, ante tamen quam hic morbus se passim ostenderet, aetate nostra nunquam ferme visa, quasi quod haec labe, etsi valde tenuiter, pleraque infecerit corpora, ubi tamen illa morbis afficiuntur, hos eosdem in sui similitudinem aliquo modo deducat, sed haec & his similia utcumque animadversa, aut existimata non in magno equidem ponam discrimine, ad illa mihi pro se quisque acriter intendat animum, quae deinceps explicabo.

CAP. II.

Morbus Gallicus an morbus novus sit.

Medici, quia morbus novus is à multis esse putabatur, ubi primum in nostris oris apparuit, ne illum ignorasse viderentur, omni studio, cura & opera nitentur, ut hunc eundem non minus antiquis, quam nobis cognitum fuisse ostenderent; quo factum est, ut hi lichenas, illi epinyctides, alii Arabum lepram, id est, elephantiasim, alii alium morbum appellarent, prout cuique magis visum erat: quos contra illud est satis, quod ut antiquorum auxilia eos morbos, quibus dedicantur, facile tollunt, hunc vero magis irritant: ita morbus hic, quia novis duntaxat auxiliis, non autem antiquis haecenus cedit: morbus est, si non cognitione, certe curatione novus, & antiquis incognitus, quemadmodum elephantias quoque morbus fuit: nam (ut Celsus lib. tertio cap. 25. inquit) ignotus pene in Italia, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, quem *λεπρωσία* Graeci vocant. Neque mirum fuerit, tum hunc, tum illum, & alios plerisque antea ignoratos, postea vero cognitos fuisse, quum vita brevis sit, omnia enim videre non potest: ars vero longa, quae extento aeo in se omnia congerere potest. huc accedit, si quis singula ejus symptomata speculetur, etenim in omne fere morbigenus ille convertitur, nullus vero talis morbus apud antiquos legitur. Quamquam minime negaverim, olim saepius in nostra ora inventum esse: quale forte fuit malum illud, quod Plinius lib. 26. Tiberii Caesaris principatu refert primum in Italiam irrepsisse, omnique aeo priore universae Europae, ne dum Italiae, incognitum. Tanta quidem foeditate, ut quaecunque mors huic praeferenda esset: tanta etiam contagione, ut osculo solo veloci transitu inficeret, sed principes maxime: haec lues à mento oriebatur, unde nomen illi factum est mentagra, quale quoque fuit, quod Hipp. (ut quidam arbitrantur) *Epidemiorum* 3. sectione 3. his verbis scriptum reliquit. *Multis quidem sacer ignis tum occasione ex quibuslibet, & admodum parvis ulcusculis in toto corpore accidebat praecipue vero sexagenariis secundum caput, si vel minorem paulo quis curam adhiberet magna pars in ipsis etiam curationibus magnis inflammationibus corripiebantur, sacerque ignis multum celeriter undique depascebatur, plerisque itaque horum in suppurationes abscessus contigerunt, atque carnis multum, & ossium nervorumque decedit. Erat autem illa fluxio, quae collecta erat non assimilispuri, verum alia quaequam putredo, ipsaque fluxio multa, & varia, quum ergo caput horum quid tentaret, iis caput totum glabrescebat, & mentum, ossaque denudabantur, decidebantque, multaque exstiterunt fluxiones: his aliquando, & aliquando non erat febris; erant autem haec formidabiliora, quam de-*

A tali morbo, sed de ulceribus ex occasione aliqua illatis: mox de praeter naturam affectibus, ubi haec eadem sequerentur, loqui potius ille videtur. Caterum tale quippiam saepius ab antiquis videri potuisse confiteor, ejus vero curationem ab iis traditam esse nullam experientis credo. Potest enim morbus aliquis aliqua aetate existere, ut quondam mulier quaedam Romana ex naturalibus partibus carne prelapsa, & arente intra paucas horas exspiravit: id quod novum fuit. potest quoque illius curatio praetermissa esse, si vel paucos infestaret, vel multos quidem, sed consequentibus annis, aut non rediit, aut minus perseveravit.

CAP. III.

De his, quae praenoscere debet, qui morbi Gallici, & naturam, & curam recte assequi velit.

His positis, primum oportet non ignorare, complures esse morbos cum Gallico morbo quadam naturae cognatione conjunctos, tum quod singulos homines in quibusdam locis nunc sponte naturae, nunc ex contagione promiscue inficiant, tum quod in alia loca translati contagione potissimum similiter inquinant, quemadmodum est elephantiasis, morbilli, variolae, & alii morbi, quorum cognitio non dum apud nos certa, ut praedictorum, invenitur; Quippe elephantiasis neminem in Aegypto, aut certe in ejus medio non exercet, aut si forsitan aliquis id nunc concedere noluerit (quandoquidem propter magnas inundationes, propter novos ritus novosque vivendi modos, ut infra dicetur, facile mutari potest) concedat tamen antiquitus id ita fuisse: hinc Celsus (ut supra quoque citavimus) frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est, hinc plenius lib. 26. de elephantiasi loquens Aegypti (inquit) peculiare id malum. Hinc Lucretius: est Elephas morbus, qui propter flumina Nili gignitur Aegypti in Medio; neque praeterea usquam, sed in nostras oras insecta, ubi contagionis datur occasio, aequae inficit. hoc idem de morbillis variolae nuper contigit: nam ubi in Indiam occidentem hinc irreperunt (ut multi perhibent) homines ejus loci, in quem devenere, non solum promptissime, sed etiam gravissime affligerunt, ita ut alicubi singulos homines brevissimo temporis spatio pene consumpserint. De Gallico morbo quid opus est dicere, quum illud sit jam lippis, & tonsoribus notum? decet igitur eum, qui tum valetudinem integram ab hoc malo servare, tum ejusdem curationem recte instituere voluerit, non ignorare praedictis morbis omnibus hoc esse commune quod singuli homines (ut jam satis patet) his promiscue obnoxii sunt. Itaque scire oportet, quidnam sit id ipsum, quod omnes homines ad hos morbos accipiendos promiscue paratos facit. At vero id, ut nemo antehac inquirere tentavit; ita maxime omnium cognitu difficile est, quippe quod nec paucis, nec levibus controversiis implicatur, sed quia id bifariam intelligi potest, videlicet, aut tamquam materia ex qua, aut tamquam efficiens à quo promptitudo talis nascitur, scire licet nos materiam per se quidem non inquirere, tum quia haec sine viribus existens nihil ferme agit (adversus quam medicus obniti non solet) tum quia neminem latet, quod ex materia his malis, & aliis omnibus obnoxius sit homo. Sed efficientem causam adeo insignem, quae omnes homines indifferenter his morbis praecipueque labi Gallicae astringit, & obligat. hanc enim contra omnis medicina pugnare conatur, atque hanc eo magis avide scire cupimus, quo major nos capit admiratio, dum morbi Gallici contemplamur originem, naturam, magnitudinem, motum, & morem. Nam intelligere, quod in homine ex materia promptitudo quaedam oritur ad hos morbos suscipiendos; nihil aliud est quam nosse quod hos pati possit, id quod & leve admodum est, & nulli fere non manifestum: sed perscrutari quid hanc materiam his morbis aptam reddat, & omnino quidnam sit, à quo tanquam ab efficiente promptitudo haec proficiscitur, & à quo distinguitur, cur homo his morbis, & non tertianae, aut quartanae (exempli gratia) necessario exponatur? Hoc praecipuum & scitu dignum existit. profecto id non est materia, prout nuda patiendi potestas consideratur: Haec namque per se (ut diximus) nihil efficit, nihil distinguit; sed aliquid actu sit homini assistens, vel inexistens oportet. Nam homo propter id, quod non est (ut dicitur) actu: non magis in hunc morbum, quam in illum proclivis est: alioqui, quod non est actu ad id, quod esset actu, eum movere posset. sed sicut abundantior bilis eundem biliosae febris magis quam pituitosae subjicit, & quasi astringit; ita id commune his morbis magis quam aliis hominem devincit. Atque ut bilis actu est, & non simplex patiendi potestas, ita id quoque actu inveniri, & aliquid efficere necesse est. Efficiens voco non simpliciter, sed lato vocabulo (ut medici) quod non abit, non relinquit effectum, sed postquam effecit, adhuc remanet, & adhuc effectum fovet. Verum si quis id materiae potius attribuere contendat, nihil sane refert, modo aliquid actu esse concedat, à quo homo coactus incurrat in horum morborum aliquem, aut similem.

Tale igitur five materia, five efficiens vocetur (de nomine enim non sit quaestio, modo res ipsa intelligatur) ut ordine, & via procedat ejus inquisitio. in primis nosse oportet, An extrinsecus adveniat an intus existat?

Sin intus, utrum necessario, an non necessario.

Si necessario, num semper (hoc est per totam vitam) an non semper?

Si semper, utrum ab ortu primo ante partum ipsum ad usque decrepitam aetatem, an post partum?

Deinde utrum secundum naturam, an præter naturam insit?

Mox an sicuti sciens, dum non contemplatur, aut ut sciens ubi contemplatur, & agit?

Si veluti sciens, dum non contemplatur, utrum interim in corpore usum aliquem præbeat?

Demum quid id ipsum commune sit.

His cognitis tum inquirendum, an hoc idem per totum hominis corpus (quum secundum omnem corporis partem homo infici soleat) extendatur, & ubi potissimum resideat?

Rursus, quum semper insit, cur non semper agat.

Cur item in aliquibus nunquam, aut nimis fero agere videatur?

Interea quoque cur horum morborum nova iterum atque iterum orta contagionis occasione aliqui, ut morbilli, variolæve, raro, aliqui, ut morbus Gallicus, sæpe nascantur.

Similiter cur tale morborum genus ab humana natura non nisi raro vitari possit?

Quare etiam, si una communis causa sit dictorum morborum, non unus tantum morbus ab illa oriatur?

Deinde quamobrem horum unusquisque certis in locis, ut hic in Europa, ille in India occidua singulos homines promiscue inficiat, mares, foeminas, pueros, senes, graciles, obesos, sanos, ægros, tam eos, qui malo, quam qui bono victu utuntur?

Mox cur in alia loca translatus hoc idem per contagionem similiter efficiat?

Deinde si horum morborum idem est principium, cur eisdem una, eademque curatio non convenit?

Et utrum hic quidem in Europa, ille in India occidentali in alium morbum mutari queant: an non necesse sit eundem perpetuo esse, sed alius alii invicem succedere possit?

Demum quæ sedes affecta in his existat, utrum certa pars aliqua corporis, an quælibet sine discrimine?

Post ad ea, quæ sunt Gallici morbi propria, veniendum, quærendumque est, utrum si morbus quemadmodum ex contagione crebro nascitur in nostris oris, ita etiam sponte naturæ oriri possit; & si non sæpe, an certe aliquando?

Deinde cur singulos homines sine delectu inquinat, tam æstate quam hyeme, tam vere, quam autumnio, tam in Hispaniis, ac locis sane præcalidis, quam in borealibus plagis, ac frigidissimis?

Cur in omnes morbos indiscriminatim fere permutetur, non autem elephantiasis, morbilli, variolæque?

Quare modo carnes lædat, ita ut aliæ corporis partes integræ esse videantur, modo pilos, tum ossa, alias nervos, interdum oculos, aliquando aures?

Utrum illius agens (cum impulsore indigeat) morbi speciem, unde impulsor primum emanat, semper sequatur?

Cur aliquibus accidat, ut longo post tempore, quam inquinati sunt, infectio appareat, aliquibus vero nunquam, sed hoc ipso cognoscantur infecti esse, quod sine ejus labis specie alios, quos obnixe tetigerint, inquinant?

Quare, cum ab initio maligne sæviret, nunc vero mitius agat?

Cur etiam nunc aliquando æque gravis atque ab initio nascatur?

Cur ubi primum sævire desit, pustulas aut rubores circa caput, & reliquum corpus efficere cœpit?

Quam ob causam tam prompte accipiat?

Propter quid alios quidem promptius, alios vero lentius, magna tamen ex parte promptius inficiat?

Cur, etsi ea prompta accipitur, difficulter expellatur?

Quapropter jam non interimat, sed fere totam vitam perduret, inducias quidem cum ægro componens, pacem vero (ut existimant) nunquam?

Demum an ut ante non fuit, sed aliquando cœpit, ita post non erit, & penitus desinet.

Ad hæc si morbillorum, variolarumque, & morbi Gallici (ut infra dicitur) eadem communis est causa, sicut ante communiter, ita nunc privatim inquirendum, cur eidem homini morbus Gallicus tam sæpe redeat, tam diu duret, & ex coitu tam frequenter eveniat, variolæ autem morbillive semel bisve, aut ad summum ter eundem corripiant, brevique tempore?

Præterea postquam morbus hic universam Europam passim exercet, cur pestis (ut aliquibus videtur) in quibusdam locis, ut puta in Italiam, non tam sæpe homines

A sollicitet, in quibusdam (si forte nascitur) non tam vehementer (ut ante ipsum solebat) infestet?

Jam vero, si ita est, an hoc morbo penitus profligato, aut fere devicto (id quod facile accidere, ut lib. 2. dicitur, potest) sicut ante ipsum pestis sæpe oriebatur, ita post orietur?

Deinde utrum hepar, aut etiam qua calidum, sit morbi Gallici sedes?

Et utrum hepatis calida intemperies sit hic morbus?

An si vel hepar, vel caput in morbo Gallico semper afficeretur, potius caput, quam hepar affici deberet.

Denique quid morbus Gallicus sit.

Cur aliqui eodem infecti pinguescere videntur, deinde in pilorum defluvium incidunt, & in eisdem oculorum nigrum in albidum permutatur.

Atque cum is maxime extenuet, cur victus ratio extenuans illi potissimum conferat?

Deinde quæ signa sint hujus mali, quando sponte naturæ gignitur, & quæ quando ex contagione?

Qui nam eum evitare possint, qui non, qui citius inficiantur, qui non, ac ex infectis qui minus percliteantur, & qui non, qui facilius curentur, qui non?

Quid prospiciendum, illum evitare, curareque volenti?

Utrum statim, ubi invasit, ad auxilia, quæ illum exstirpare solent, ut puta ad Guajaci decoctum, sit deveniendum?

Utrum Guajaci, sarzæ parillæ, & radices Chinarum decoctum à proprietate (ut dicunt) occulta (ut omnes opinantur) agat, an etiam à manifestis causis, & quomodo, & quando?

Quis item usus, quæ item causa sit auxilii, quod tum unguentum ex hydrargyro, tum suffimentum ex cinnabari huic morbo præstare solet?

Mox utrum balnea, & qualia eidem conferant?

Postremo quæ curatio huic malo adhibeatur ex arte, quæ item ex conjectura, & quæ ex horum neutro, sed vel ex sola ratione, vel sola experientia inventa?

Hæc & alia hujusmodi sunt, quorum causas investigare operæ pretium esse ducimus.

CAP. IV.

Morbos quosdam ex accidenti, quosdam necessitate naturæ generari, & quid primo inquirendum.

Sed illud interea positum sit primum, morbos quosdam ex accidenti, quosdam ex naturæ necessitate gigni, morbos vero (clarioris doctrinæ causa) nunc appellari (ut antiquioribus quibusdam visum est) quæcunque hominem infestant: & illos evitabilem causam sequi, hos inevitabilem. Deinde etsi morbi omnes præter naturam sint (siquidem horum nullum appetit natura) ex his tamen quosdam (quia illorum causæ vitari non possunt) ab ortu primo in suis causis contineri, & aliquibus temporum curriculis necessario existere, universosque homines (ut multi putant) ab ortu fatales quasdam, & insensas affectiones in se (exceptis necessariis earum principii) continere. Hinc homini (ubi dentire incipit) gingivas dividi, nulli non crescere ad fastidium usque tum ungues, tum pilos. Hinc foeminis, ubi primum menses apparent, lumbos, atque inguina, aut uterum dolere, primo vero coitu sanguinem (dirupto (ut ajunt) hymene) cum molestia reddi, deinde in partu dolores non leves accedere. Hinc hominem, ubi ad vitæ metam naturaliter pervenit, innato calore propriam humiditatem absumente senescere. Hinc neminem in senectute non decrescere, nullum ætate nostra (ut fertur) vocatos morbillos variolæve in Europa effugere: nullum in Ægypto elephantiasim, nullum in Indiis occiduis morbum, qui illic bughæ, hic Gallicus appellatur. præterea ex his, qui naturæ necessitatem sequuntur, quosdam contagiosos esse, ut morbillos, variolas, morbum Gallicum, Elephantiasim: Quosdam non contagiosos, ut gingivarum divisionem dentibus primum erumpentibus, ut partum cum dolore: Atque hos, ut naturæ necessitatem sequuntur, ita licet præter naturam sint, à natura tamen creari. Neque id mirum alicui videri debere, cum etiam monstra (etsi præter naturam sint) à natura tamen gignantur. Contra pleuritides, anginas, phthises, volvulos, atque alios hujusmodi morbos, qui non inevitabilem, sed evitabilem causam sequuntur, & præter naturam esse ab aliis causis, quam à natura, oriri. hos quidem à distillatione, illos autem ab ulcere, cæterisque hujusmodi, atque id genus quoque tum contagiosos, tum non contagiosos esse. Contagiosos quidem tabem ex pulmonis

monis ulcere, febrem ex infecto aëre: non contagiosos A vero tertianam exquisitam, quartanam, & huiusmodi. Denique morbos omnes præter naturam quidem esse, sed aliquos (ut ante diximus) à natura procreari, aliquos ab aliis causis. Atque illos, quia causam habent inevitabilem, ut nemo fere possit illorum aliquem, aut similem effugere, inevitabiles vocari: hos vero, quia causam evitabilem fortiuntur, ut illa ab unoquoque evitari potest, ita evitabiles esse. In his pleuritides, anginas, volvulos, & reliquos huiusmodi morbos numerari, in illis morbillos, variolas, elephantiasim, morbum Gallicum, & quemlibet generis ejusdem. Non quod nemo illos vitare nequeat, sed quod homines nulli, aut omnino pauci (ut infra quoque dicitur) illorum aliquo, aut simili non afficiantur. Neque illa sane justa reprehensio est, si variolæ, atque morbilli (ut quibusdam placet) aliquando non fuerunt, eos à naturæ necessitate proficisci non posse, cum semper, & eadem sit ipsa natura, illi vero neque semper, neque iidem. Nam (ut infra planius explicabitur) morborum, ex naturæ necessitate contagiosorum, una & eadem est communis causa, à qua promptitudo quædam in homine semper est ad hos morbos contrahendos, ut in ferro ad rubiginem: sed ut ferrum rubigine non semper afficitur, ita neque homo semper his morbis; hæc igitur, quod semper hi morbi non sint, quod vero neque semper iidem, id quidem non ex communi causa contingit: quippe quæ (quantum ad ipsam attinet) non magis in hunc morbum, quam in illum inclinatur: sed à loco, ab aëre, à victu, quæ causam ipsam pro hominum habitudine (ut infra dicitur) ita distinguunt, ut nunc unum, nunc alterum dictorum morborum postea creet. Sicut enim sol pro natura rei nunc liquat, nunc astringit, nunc relaxat, contrariasque edit actiones, ita hæc causa, quamquam una eademque omnibus est: pro subiecti tamen natura, quæ loci, aëris, & victus ratione mutatur, varia morborum genera efficit. ut in Europa morbillos, atque variolas suscitet, in Indiis novis eum morbum, qui ab illis bughæ, à nobis Gallicus nuncupatur, in Ægypto elephantiasim, adeò, ut mirum non sit, si longe ante morbilli variolæque non fuerunt, ac etiam si postea omnino desinent, in eorumque vicem morbi alii ex naturæ necessitate contagiosi succedent. Sed de his post explicatus: nunc ad propositum redeamus. C Quum enim omnes homines morbis aliquibus etiam contagiosis (ut proxime diximus) ex naturæ necessitate obnoxii sint. Ut Europæi morbillis, variolisve: Indi occidui morbo bughæ nuncupato: Ægyptii elephantiasim: atque alii aliis morbis, quos fere cavere non possunt, jure quis inquiret; quam ob rem omnes homines morbo inevitabili sint expositi? Ac primum quænam ista communis naturæ necessitas sit, qua hisce malis subjiciuntur? Deinde an aliqua peculiaris reperiatur, quæ in Europa morbillos, variolasve vitari non sinat: in Indiis occiduis morbum Gallicum, & in aliis locis morbos alios?

CAP. V.

Qualis esse debeat morbi Gallici, variolarum, morbillorum, elephantiasim, & similibus communis causa, & an foris adveniat, an intus existat.

Quia ergo hi morbi omnes homines (ut ante diximus) promiscue tangunt, necesse est, communem illorum causam id statuere, quod hominibus omnibus commune est: quodque omnes homines ubique locorum, omni tempore, omni ætate, quocunque habitu, utrovis sexu, & in omni corporis parte (quoniam omnes corporis partes indifferenter inquinant) semper commune habent, quod si foris advenit, utique aliquid ex his, quæ foris communia sunt, hominibus erit, atque (ut ad præsens negotium attinet) vel aër, quem semper spiritu ducimus, vel alimenta, quæ communiter sumimus, vel cælum ipsum, prout influxu movere nos existimatur: Porro aër esse non potest, quum neque ubique locorum, neque omni vel ætatis, vel anni tempore idem, sed maxime varius sit. Ut omittam, quod naturæ necessitate unum eundemque aërem attrahere nequaquam cogimur; quin imo si alio migremus, nos illum vitare facile possumus: id vero commune, quum naturæ necessitati referatur acceptum, ut vitari non possit, oportet. Huc etiam spectat, quod sine contactu solidi firmique corporis ii morbi, præsertim Gallicus, in alienis locis evenire non solent: aër vero nullo huiusmodi intercedente corpore ab omnibus semper attrahitur, & subinde inficit. Atque hæc ad docendum, quod aër non sit dictorum morborum communis causa, dixisse sufficiat, jam vero alimentum non esse clarius est, quam ut probatione aliqua indigeat; neque enim necessario, neque uno, eodemque alimento singuli homines vescuntur: quin imo ita varium est; ut maxime differat alterum ab altero tum loco, tum temperamento, tum natura, atque hoc repudiari, & illud eligi hominis arbitratu potest: id vero commune, quod Tom. II.

quæritur, non potest. Eadem fere ratio valet, si cœlestem speres influxum, influxum inquam planetarum, aspectum, non autem peculiarem in singulis locis totius cœli conditionem. Hic enim neque semper durat, quoniam, ut incepit, ita quoque desinet, & ut hic ante malus, ita post alter nimirum bonus, qui hunc aut moderari, aut summovere posset, exoriri solet, neque ubique locorum idem est. Id vero commune, cujus causa hi morbi creantur, jam inde à prisca seculis homines exercet: neque ullus locus est, ubi id homo non sentiat. Id autem inde perspicitur, quod ubique locorum, dum occasio sese offert, his morbis, & aliis huiusmodi inquinatur homo. Dices ab initio influxum cœlestem dedisse causam, & quasi sponte naturæ hos morbos imprimis apparuisse, & subinde suo contagio aliis, atque aliis inquinatis adhæc usque tempora perdurasse, & quavis serpsisse, ac serpere, ut in India occidentali primum ab influxu cœlesti morbus Gallicus ortus sit, postea per contagionem singulos homines fere occupaverit, & nunc occupet; sed quum ibi tum sponte naturæ, tum ex contagione nunc oriatur, minimeque verisimile sit influxum illum nunc adesse. non video quamobrem primum potius, quam nunc ab influxu cœlesti ortum duxisse credendum sit. Respondebit aliquis, ut ignis ex filice excussus, plures deinceps ignes ex pluribus ustilibus gignit, ipse vero jam extinctus est, ita cœlestis hic influxus sese habet, impressit enim in corporibus lues & velut ignem effecit, deinde substitit, lues vero, quæ restitit per contagionem, continenter inficit; Verum hic animadvertat, quod, ut ignis è filice non per se quidem, sed ex accidenti nascitur, alioqui ex alio nasci non posset, siquidem unius per se effectus, una est per se causa, ita lues hæc, etsi primum à cœlo oriri ponitur, non per se tamen, sed ex accidenti oritur: nam si per se oriretur nunquam sponte sua sine hoc peculiari influxu, vel nunc in Indiis occiduis, vel alibi gigneretur: sin ex accidenti, cur magis hunc cœlestem influxum, quam aliquid aliud, à quo similiter creari posset in causam ducemus? Idem enim esset, ac si quis influxui cœlesti acceptum referre contenderet, quod Gygas Lydius picturam in Ægypto, in Græcia vero Pyrrus Dædali cognatus invenerint, aut quod Danaus omnium primus navem in Græciam, ex Ægypto advexerit, & Midacritus plumbum ex Cassiteride insula apportarit. Unde etiam ridenda videtur eorum opinio, qui à Saturni & Martis conjunctione, quæ (ut dicunt) anno fuit à CHRISTO nato 1496. morbum Gallicum fuisse ortum volunt, siquidem hic anno 1493. in nostras oras primum irrupit. Præterea interrogandi sunt hi, si longe pluribus ante annis in Indiam occidentalem navigatum esset, an putent morbum hunc Gallicum etiam illinc ad nos tunc transferri potuisse? si annuant, ad cœlestem influxum quomodo recurrunt? si negent, cum his contendere vanum est: quum quotidie videamus, nova Gallicæ luis inquinamenta ex dicta India huc advehi. Præterea id commune, de quo differitur, quum omnibus hominibus semper & ubique obvium esse necesse sit, neque omnes in eodem cœli tractu versentur, sed varii in variis locis degant, quomodo ab eodem influxu omnes ubique affici possunt? Denique hoc concessio, quod influxus cœlestis horum causa sit: quid utilitatis curationi, quam in præsentem quærimus, afferet? Quare quum nullum ex his, quæ foris communia sunt homini, videlicet nec aër, nec alimentum, nec cœlestis influxus huiusmodi morborum causa esse possit, eam internam esse statuendum est. Atque hæc autem necessario inerit, aut non necessario, ac etiam vel secundum naturam, vel præter naturam: sed si non necessario, non semper homo aptus erit ad huiusmodi morbos contrahendos, quum tamen per omne tempus, per omnem ætatem, ac etiam in utero (ut antea dictum est) contrahi possint. Utrum vero secundum naturam, an præter naturam insit, dubitatione non caret: quomodo enim fiet, ut secundum naturam semper & necessario insit in corpore id, quod illi detrimento est, & morbum accersit? natura enim id, quod bonum est, appetit, non autem quod malum; quomodo item continget, ut præter naturam insit id, quod per omnem ætatem, etiam usque ad decrepitam, in corpore semper & necessario inesse dicimus? nam etsi quis sexto digito ab ortu ad extremum usque vitæ præter naturam redundet, etsi quis etiam per totam vitam similiter valetudinarium naturaliter esse convenit; alioqui natura non mater, sed injusta esset noverca; quo fit, ut hic, aut ille peculiari aliqua causa loci, vel aëris, vel victus, facile possit aliquid præter naturam perpetuo pati; homo autem ipse in universum ut hoc idem patiatur, nequaquam oportet; An sic quidem secundum naturam inest, sic vero præter naturam: secundum naturam quidem per se, præter naturam vero aliunde, quod per accidens vocant, qua scilicet ei accidit, ut morborum sit id, quod præter naturæ propositum evenire necesse est. Quemadmodum enim in Ferro

ferro quippiam inest, unde ad rubiginem aptitudo in illo nascitur, quod partim naturale est, partim non naturale, naturale quidem, qua ferri naturam sine illius corruptione perpetuo sequitur: non naturale vero, qua cum noxa est, quæ ferrum rubigini paratum facit: ita in homine quiddam invenire licet, unde promptitudo quædam in eodem ad huiusmodi morbos oritur: quod prout in eo semper existit, naturale est, prout vero morbum accersit, præter naturam. Et quia non semper id agit, id inquam, cuius causa in homine ista promptitudo semper inest, (neque enim semper in ferro rubigo, neque in homine semper ii morbi insunt) intus inerit, velut sciens, dum non contemplatur, & (ut inquiunt) in actu primo, non in secundo: ita ut non semper hos morbos excitet, sed egeat impulsore quodam, qui ipsum ad agendum impellat. Atque (nihil enim otiosum natura patitur) ut aliquem usum in corpore præbeat, tantisper dum hos morbos cunctatur, oportet: Proinde aut temperamentum, aut sanguis, aut alius humor, aut spiritus, aut innatus calor, aut aliqua corporis pars, aut semen, aut menstruum, aut quodpiam excrementum, aut aliquid aliud, quod internum sit, horum morborum causa efficiens erit; efficientem voco non simpliciter, sed lato, ut ab initio diximus, vocabulo.

CAP. VI.

Quum aliquid, quod internum sit, horum morborum causa statuatur, proprium tamen hominis temperamentum esse non posse, neque item sanguinem neque alios naturales humores.

Porro fieri non potest, ut temperamentum hominis aliud quod proprium sit primum, quia id naturale est, non autem partim naturale, partim non naturale, quale id, quod quærimus, esse debere probavimus. Nam si temperamentum quandoque præter naturam sit, non semper tamen ita in corpore est, aut non semper ita esse debet. Deinde non omnes idem habent temperamentum, sed aliqui frigidum, hi calidum, illi siccum, alii humidum. Præterea si id calidum est (ut quidam opinantur) non promiscue, quocunque tempore, quovis loco, cujuscunque temperaturæ homines inficeret, nisi supra modum exsuperaret, ut calor igneus, qui tum calida, tum frigida, quæ pati possunt, indifferenter urit, licet hæc citius, illa tardius. Hæc vero qualitatibus exsuperatio, tantum abest, ut in singulis hominibus communis sit, ut in nullis omnino deprehendatur. Qui contra frigidum esse contendunt, argumento, quod auxilio calido, scilicet Guajaci decocto, tollatur: considerent non simpliciter quidem calidum id esse, sed amarum quoque cum astringentione quadam & lentore quodam, neque profecto juvare, quia calefaciat frigidum temperamentum, sed quia vel sudore, vel aliqua alia evacuatione corpus inanit. Neque sequitur ex eo, quod calidum præsidium prodest, ideo frigidum esse temperamentum, nam tertiana febris calido medicamento, ut puta rhabbaro, summovetur, non tamen frigida est interperies, sed calida. His accedit, quod Guajaci decoctum à proprietate (ut dicunt) occulta morbum Gallicum sanare arbitrantur, quocirca licet id calidum sit, non tamen calore contrario, sed alio (quod occultum vocant) morbo Gallico relutabitur: Proinde morbus Gallicus non quatenus temperamentum frigidum, sed quatenus aliquid aliud decocto ligni Guajaci opponetur. Denique si frigidum temperamentum esset, non singulos homines cujuscunque temperaturæ (ut de calido proxime dicebamus) promiscue inficeret, sed frigidos magis, calidos minus, aut contra.

Si vero sanguinem horum malorum causam esse velimus, tum aut in quantum sanguis, aut in quantum aliud, quod illi accidere solet, erit, sed quum ipse omnino secundum naturam sit: hæc vero causa partim secundum naturam, partim præter existat: profecto non quatenus sanguis, sed quatenus aliquid aliud, quod forsitan eidem præter naturam inest, erit. Huc accedit, quod morbus Gallicus partes corporis tam sanguine refertas, quam non refertas, æqualiter infestat, ac homines tam bono, quam malo sanguine præditos similiter inficit. Quocirca non sanguis, ut sanguis: sic enim bonus, & non malus est, talis causa erit. Ad hæc copiosissima sanguinis evacuatio ipsum expelleret, quæ tamen vires debilitando sæpius eum graviolem reddit. Quod si nonnunquam venæ sectionem huic morbo prodesse contingat, id certe non ob aliam causam fieri censendum est, quam quod, sanguinis quantitate imminuta, aditus, quem copia intercludebat, medicamentis paretur: Id infantes, & plerique alii suadent, qui absque sanguinis missione ab hoc morbo passim vindicantur. Quod item nec in omnibus æqualiter sibi invicem mixtis humoribus, neque in aliquo seorsum aucto causa horum malorum collocanda sit, patet; quod neque ii, qui omnibus his humoribus æqualiter præditi sunt, neque

item biliosi, aut pituitosi citius, aut gravius, quam alii hoc morbo infestentur: neque enim magis sanguineis, aut biliosis, quam pituitosis, aut melancholicis hæc pestis parit; licet interim non negaverim, inter pituitosos, & etiam alios peculiari humore abundantes, aliquos citius, aliquos tardius, alios magis, alios minus affici. Magis quoque afficeret humoris sedem, quam aliquam aliam partem; quia si in bile flava constitueretur, magis noceret vesicæ felleæ, quam capiti, magis enim affectæ essent eæ partes, quæ magis sunt biliosæ: aut si in atra bile poneretur, multo magis obesset lien, (siquidem lien atræ bilis sedes est) quorum tamen nullam hucusque distinctæ cognitum est. Recipitur item hæc lues, in ossibus, in carne, & in aliis, quæ nullum habent similem humorem, sive æqualiter, sive seorsum accipias; nam alius esse carnis humor creditur, alius ossium, alius lienis, & alius pulmonis. Sanos item, ac ægros inficit, pueros, senes, mulieres, viros; licet hos quandoque serius, illos vero citius, ac modo gravius, modo levius, quo fit, ut in uno humore, vel in omnibus æqualiter constitui nullo modo possit. Huc pertinet, quod, ut lib. de natura humana docet Hippocrates, alio tempore unus humor, & alio alius excellit, ut puta vere sanguis, hyeme pituita: sed hic morbus non magis vere, quam hyeme, neque minus æstate, quam autumnino viget, sive recentius dicas, inficit: quippe qui, si proprium aliquem humorem vel omnes æqualiter sequeretur, tutum esset viris ipsis per aliquod tempus cum impuris mulieribus consuefcere; quod ferme nunquam evenit. In summa, quam victu quovis utentes similiter inquinat, & humorum peculiarium purgationibus vix unquam, aut saltem difficillime obediatur, neque in humoribus æqualiter commixtis, neque in aliis seorsum consideratis, ut puta simplici sanguine, aut bile cum flava, tum atra, aut pituita, talis causa collocanda erit: si quando enim sanguinis missio, frequensve purgatio prodest, illa quidem, quia medicamentis locum relinquit, prodest, hæc vero, quia hominem ad summam extenuationem deducit, & internum horum malorum principium (ut infra dicitur) dum putredinem expurgat, ab opere prohibet: neutra tamen, quia sanguis, aut aliquis humor speciatim causa sit, prodest.

CAP. VII.

Quod neque spiritus, neque meatus calor, neque aliqua corporis pars, neque semen, neque menstruum, neque aliquod excrementum sit causa propositorum morborum.

Hactenus neque in sanguine, neque in aliis humoribus horum morborum, & præcipue morbi Gallici causam deprehendi posse docuimus; quæ omnia si quis diligenter consideret, atque huiusmodi rationes sequatur, statim quoque indicabit, neque spiritum, neque innatum calorem, neque aliquam corporis partem hanc causam esse, sed neque etiam semen, neque menstruum, neque ullum excrementum, quippe non id, quod quotidie excernitur, quia id non semper inest, neque illud, quod omnino excerni debet, aliquando enim non ineffect; his adde, quod excrementum omne præter naturam omnino ineffect videtur, hæc vero causa, sic quidem secundum naturam, sic vero præter (ut ante diximus) inest. Sed si semen hæc causa est, quæro sit ne causa quatenus semen absolute, an quatenus semen humanum? si prius, animalibus omnibus, quæcunque ex semine gignuntur, tale quid usu veniret, ut canibus, bobus, equis, quod quum neque perspicuum sit, neque ulla ratio comprobet, semen huiusmodi non erit: si posterius, pueri, dum impuberes sunt, & semine carent, hoc malo nunquam corripentur, quum tamen frequentissime corripantur, eadem ratio est, si menstruum esse statuatur; quandoquidem & menstruum expertibus tum viris, tum mulieribus, & senibus, & puellis hic morbus accidit. Dices in semine, vel in menstruo esse, quum homo generatur, atque ideo pueros seminis, & scæminas menstruum expertes his morbis obnoxios esse: sed cur non in semine menstruoque brutorum, ut omittam, quod natura injusta fecisset, si semen, aut menstruum, sive homo ex illo fiat, sive ex hoc augeatur, necessario per se maleficium fecisset: siquidem ex naturæ necessitate, hi morbi existunt. His etiam adde, quod qui semen habent, & mulieres, quibus adsunt menstrua, multo magis his morbis affici deberent, quam quibus desunt: in illis enim seminis, in his menstrui vis potior esse videtur, quam ubi defecit, ut in senibus, aut ubi nondum perfecta est, ut in pueris, id quod ut minus verisimile est, ita contra mulieres, quibus menstrua fluunt, si forte inquinantur, experientia compertum est minus lædi, quam quibus non fluunt. Itaque si ex his, & ex aliis proxime dictis communis horum morborum causa, neque corporis pars, neque excrementum, neque aliquid, quod in eo naturaliter inest, esse potest.

potest. sequitur ut vel nihil omnino sit, quod absurdissimum est, vel si aliquid est, certe horum aliquid sit, quod antea retulimus.

CAP. VIII.

Dictorum morborum causam statuendam esse in alimento: id est, in eo, quod jam nutrit.

Si rursus singula perpendamus, idem saxum revolvimus, nisi forte in alimentum ipsum, quo foetus in utero nutritur, ea causa referatur. nam quamquam supra probare tentaverimus hanc nulla ratione alimento attribuendam esse, quod nimirum alimentum omne variam esse videatur, ac foris accedere, atque etiam privatim vitari posse, neque intus perpetuo contineri, neque hoc aut illud ex naturæ necessitate ab homine sumi, tamen quum alimentum aliud sit, quod foetus in utero, aliud, quod extra uterum capit, atque aliud (ut inquit Hippocr.) quod nutrit, aliud quod quasi est nutriendum, aliud quod nutriturum est: allata rationes contra id, quod extra uterum, non autem intra capitur, & quod apud Hippocratem tertia significatione dicitur, faciunt, non autem contra id, quod prima, & secunda: præsertim quum, prout in utero à foetu sumitur, consideratur: id enim & intus inest, & necessario, & semper, neque varium est, sed unum specie universis hominibus commune, quod nullo pacto vitari potest, atque partim naturale est, partim præter naturam. Denique omnes conditiones, quas propositæ causæ convenire diximus, in se continet. Quod ut clarius intelligatur; sciendum est, unumquemque hominem, ubi in utero est, simili alimento nutriri, neque fieri posse, ut alio quopiam nutriatur. id vero de matre sumi, atque hanc id ipsum illi semper nimium suppeditare (quod patet ex menstruorum copia, quibus mulier omnium maxime redundat) idque in utero, ac in reliquo corpore usque ad partum novem sive decem menses magna ex parte retentum non posse aliquo modo non corrumpi, immo propter moram adeo diuturnam nonnihil putredinis in se contrahere, cujus rei testimonium præbent purgamenta parvus (ut plurimum) foetida, situs multus circa infantem, qui dudum ortus est, sordes, illuvies, pendor, foetumque & in illo, & ab illo, atque cum illo vitam omnem in utero ducere, sicuti ranas in aqua palustri, quæ jam putruit, neque ita fieri putre, ut interitum aut magnum aliquid ei detrimentum afferat: sed proprio matris alimento commixtum (ut infra dicitur) foetum absque vitæ dispendio nutrire, & augere, id etiam, quia foetus totum nutrit, in omnes corporis partes recipi, ejusque putredinem (qualiscunque tandem illa sit) à primo ortu ad extremum usque vitæ retineri, haud aliter, ac testa recens odorem, quo semel imbuta est, perpetuo servat, neque item aliter atque biliosa intemperies ab ortu naturæ contracta, quæ per totam vitam plerumque perseverat. hujus itaque vitati alimenti causa, quod haurire, & in propriam substantiam convertere humanus foetus cogitur, necesse est prædictos morbos contingere, ac ob id ipsum passim, atque invicem gigni. quod quamquam unum atque idem est apud omnes: varias tamen morborum species inducit; prout aëris, victus, & loci, in quo oriuntur, ratio postulat. Hinc etiam constat, quum id adeo commune, adeoque familiare cunctis hominibus sit, mirum non esse, si ubi contagio præsto est, ii morbi cito recipiantur, ac nemini parcant. Atque hæc ad probandum, quod communis horum morborum causa sit alimentum, quo foetus in utero nutritur, dicta sufficiant.

CAP. IX.

Quomodo alimentum, quod in utero foetus haurit, morborum jam dictorum causa esse possit.

Verum objiciet aliquis, si alimentum, quod in utero sumitur, horum morborum causa statueretur: necesse esset etiam animalia bruta his morbis subiacere: cum & illa, quemadmodum homines, menstruo sanguine nutrantur. ubi enim illorum matres ad coitum stimulantur, prominet ipsis vulva, atque ad eam non nihil humoris defluit, quod nimirum & ipsis aliquid mulierum mensstruis proportionem respondens adsit: tamen paucissima, si unum hominem excipias, animalia hisce morbis teneri conspiciuntur: tum etiam si alimentum hos morbos inducit, fatendum esset unum ac idem & vitam & morbos procreare. quod certe quam absurdum sit, nemo est, qui nesciat. quo enim pacto id, quod vitam largitur, eamque fovet, ac sustinet, morbos adeo execrabiles afferet? Huic respondendum: Bruta quidem his morbis non affici, quoniam illorum matres & rarius & parcius quam mulier sua menstrua habent, neque plus alimenti (quemadmodum mulier suo fo-

tui) quam par sit, eisdem porrigunt: sed ubi dum uterum gestant (ut infra dicitur) nimia pabuli fecunditate luxuriant. Tunc nihil prohibere, quo minus earundem foetus hisce ac similibus malis tententur; ut oves, sues & hujusmodi. Deinde alimentum non parere morbos quatenus alimentum, sed quatenus vitiatum, vitari vero, quia nimium: quum enim mulieri uterum gerenti plus sanguinis menstrui, quam alendo foetui ex usu sit, retineatur, fieri non potest, quin vitium aliquod ceu putredinem quandam indipiscatur: quod succis plerisque, ubi nimii sunt (quia dum retinentur, male transpirant) accidere solet.

Sed ut hæc evidentiora sint, ante omnia investigandum, quomodo alimentum in hominis corpore necessario nimium fiat.

Mox cur mulier frequentius & uberius, quam bruta femina, sanguinem menstruum sortiarur.

Et utrum plus alimenti suo foetui, quam ejus naturæ requirit, suppeditet.

Deinde cur id ipsum, hoc dato quod nimium sit, vitari oporteat: ex hoc enim morbi hujusmodi gigni videntur.

Scire itaque in primis decet, omne quod alitur, sive naturaliter ut plantæ, sive cum electione ut animalia, alatur: ubi alimentum familiare ac jucundum præsto ac plurimum adest, id ipsum plus æquo, id est, plus quam quotidiana vivendi necessitas requirit, capere. Natura enim omnibus (nisi exsatiata sint) perpetuum cognatæ rei desiderium iniecit: exemplo sunt plantæ, ut anygdalæ & puniceæ, quas agricolæ (quoniam per hyemem nimio alimentato luxuriant) castigare solent. illas enim, ut nimia alimenti ubertas detrahatur, perforant: has, ut humor diffusus adnota plaga effluat, incidunt: similiter radices vitium summas, cum sarmentis luxuriant, evellunt: ficorum non solum radices amputant, verum etiam obducto cinere obstruunt, & passim caudicem scindunt: pinum etiam obesitate atque pinguedine strangulari apud omnes in confesso est; idem videre licet in equis, si multum tritici illis apponatur. In ovibus, si totum diem pascere permittantur. In avibus, si frumenta copiosa reperiant. hæc enim & similia sæpe adeo suos ventres explent, ut nimio alimenti pondere gravata, loco se se movere vix queant, & nonnunquam in subitum exitium incidunt, quin etiam infantes fere nunquam sugere cessant, donec ventriculus ad ipsas usque fauces distensus plerumque lac vomitu expellat. quid quod & viri ipsi, ubi pluribus diebus multa tum esculenta, tum poculenta eis apponuntur, quin aqualiculum plus æquo expleant, se continere non possunt: atque utinam insatiabilis hæc vorandi cupiditas in brutis solum, quæ natura prona ventrique obedientia fluxit, reperiretur. Non enim ita frequenter vulgi istud dictum (plures gula quam gladius occidit) quotidie experiremur. ex quibus tanquam exemplis non obscurum est, alimentum (si jucundum fuerit) ubi paratum est, naturaliter sumi nimium, id quod à natura factum esse verisimile est, ut videlicet, quantum possunt, semper assumerent, tum quoniam viventia omnia suum alimentum (ut infra dicitur) aliunde capiant, ne interdum illius defectu perirent, tum quia generandi causa, præstare in quacunque perfecta sunt, instituuntur. Hæc enim non solum sibi ipsis, sed etiam seminibus, fructibus, foetibus, qui subinde oriuntur, ut alimentum abunde suppeditarent oportebat.

Verum in animalibus id quoque aliter probari potest; nimirum si tum plantarum, tum animalium corporum quoad alimenti usum convenientia & differentia simulque fabrica, & ornatus considerentur: itaque supponatur, viventia omnia nutrimentum, quoad vivendum egent, sibi aliunde quidem comparare, sed plantas à terra ubi oriuntur, & cui inhaerent, animalia, tum à terra, tum à mari, tum ab aliis: differre autem nutrimentum plantarum ab animalium nutrimento, quod illud præsens est, hoc absens, in animalibus quidem, quæ locum mutant, ob loci mutationem, in his vero, quæ fixa sunt, zoophyta, siquidem à loco ubi hærent (ut quibusdam placet) vel nihil, vel parum accipiunt non ob loci mutationem, quia locum non mutant, sed quod illa, per quæ alimentum ipsis advehitur, ut puta mare, modo alimentum advehant, & modo nullum suggerant. differre etiam quod illud à terra præparatur, & in liquorem vertitur, qui deinde à plantis trahi, perque omnes partes diffundi facile potest, hoc in ventribus animalium reponitur, & in succum permutatur, qui ab internis partibus illic trahitur, mox in corpus universum distribuitur. plantis igitur, quoniam alimentum aliunde paratum, & in liquorem conversum capitur (id enim ut in terra semper est, ita semper in promptu habetur) non opus fuit instrumento aliquo, in quod veluti in penum recondere, ac in liquorem præpararent: & quamquam habent tum alimenti desiderium, tum familiaris ab eo quod non familiare est distinguendi facultatem, alioqui ab eadem terra suum allia nutrimentum, & lactucæ suum nequaquam caperent: alimenti tamen sensus contra quam

animalibus datus non est: quia ex eodem loco, unde primum ortæ sunt, proprium alimentum sumunt: si enim ex simili primum ortæ sunt, nihil omnino sentientes: cur simili quoque, nisi illud ante sentiant, non nutriant? Quippe animalia, si paratum haberent id, cum quo primum orta sunt, æque ac plantæ sensu carere potuissent: itaque cum alimentum præsens naturaliter habeant, illis non opus fuit sensu, quo irritatæ expergiscerentur ad illud inquirendum, & ubi offerretur sentirent, atque utile ne esset, an secus distinguerent. animalia vero, quoniam non aliunde præparatum attrahunt, sed in se ipsis conficiunt, non modo ventribus, quibus tum recondere, tum præparare in terræ vicem, indiguerunt, verum etiam, quia non præsens sed absens est, sensu maxime opus habuerunt, quod ad illud inquirendum excitarentur, & ubi præsto esset, statim sentirent, cognoscerent, discernere; ne id ubi abesset, abesse vero solet, inquirere negligerent, neve ubi offerretur contemnerent, alimentique defectu perirent. Hinc nobis ventriculus, & aliis ventres natura largita est, bobus omasum, abomasumque, avibus ingluviem, & alia aliis receptacula, quibus velut penuariis cellis alimenta conduntur, mox in liquorem præparantur. Denique in alimenti usu animalium structura à plantarum fabrica plurimum differt: hæ enim sine sensu, sine ventribus: illa ventribus ornata, & sensu, qui cum ad alimentum inquirendum, tum ad id, quod jam quæsitum est, accipiendum impellit prædita sunt.

Si quis interim objiciat, nutrimenti appetitum in plantis sensu non carere, argumento quoniam hic idem in animalibus reperitur; ut enim in his utile ab inutili per electionem discernitur, ita in illis familiare ab alieno per cognitionem distinguitur. is sciat non unum, sed duplicem in animali esse nutrimenti appetitum, alterum, qui plantis communis est, alterum, qui ab hoc maxime distat: illum naturalem, hunc cognitionis appetitum vocari: illum internis animalium partibus inesse, hunc primis animalium locis, in quibus primum alimenta discernunt, recondunt, conficiunt: quia igitur alimentum sensu suo discernunt, prius quam in suos ventres illud recondant, non opus fuit, postquam reconditum est, ut idem ab internis partibus amplius discernatur, sed satis fuit si tale ab eis, quale distinctum prius est, attrahatur. Ideoque hunc attrahendi appetitum non cognitionis participem, sed naturalem appellari, non quod sine discrimine quidvis internæ partes appetant (id enim & rationi, & eventui repugnat: illud namque præcipue appetunt, quod sibi simile, familiareque est, hoc ubi præsto est, alienum relinquunt) sed quod ubi propter resolutionem tum ab interno calore, tum ab aëre circumfuso, aut propter aliam causam familiare nutrimentum deest, attrahunt quicquid intus occurrit, neque attrahere desinunt, quandiu egent. Planta igitur, quoniam id alimentum, quod ei à terra, unde primum orta est, offertur, solummodo accipit: (siquidem ex tali quopiam ante genita est, quale post suam generationem ad se tuendam exigit) ut alimenti cognitio necessaria non est, ita neque alio appetitu quam naturali opus fuit. animal vero præcipue perfectum & loco non fixum, præter hunc, qui tam plantis quam interioribus ejus partibus inest, appetitu altero, qui sensus est, necessario indiguit. quia enim in id, quod absens, & futurum est, incumbit, atque contendit, nisi id aliquo modo cognoscat, aut sentiat, neque illud appetere, neque illuc naturaliter impelli potest. ex his constare arbitror in plantis videlicet unicum alimenti appetitum. Et hunc longe aliter, quam objicitur, cognitionis expertem esse: in animalibus vero non hunc solum, qui in plantis, sed & alterum & quidem sensu præditum deprehendi. itaque cum in his alimentum naturaliter absit, ideoque avide naturaliter appetatur, rursumque appetitus alter, qui sensus est, datus sit, cujus ope alimentum alioqui absens, ne aliquando deesset, in eorum ventres satis superque recondere, fateamur necesse est (nisi animal aut male affectum, aut nimis continens sit) ubi jam illud præsto est, suaveque fuerit, tamdiu sumi, quamdiu durat hic appetitus: durat autem, quoad ventres, præsertim primi, qualis est in avibus ingluviem, in nobis ventriculus, repleti possunt: atque hos ita repleti, ut multo plus alimenti recipiant, quam quotidiana necessitas requirit: proinde sumpti alimenti copiam in primis ventribus animalium multo majorem etiam naturaliter fore, quam opus sit pro nutrimento, quod singulis diebus suppeditari convenit, ne illud, quoniam (ut diximus) abesse solet, internis partibus aliquando desit: sed ex his ventribus tanquam ex penu reconditum succum, quotiescunque incidat necessitas, sibi depromere possint; hinc boves adeo immodice, ubi datur occasio, se se semper implent: hinc aves suam ingluviem ita frumentis onerant, ut vix se se alis attollere queant: hinc leones, lupos, aliaque animalia, quibus in sylvis cibus venatione quæritur, tantum cibi unica hora, ubi jucundi alimenti commoditas datur, ingurgitare videas, quantum per

A tres, quatuorve dies sufficeret. idque profecto non sine mirabili naturæ instinctu, ne si duntaxat, quantum quotidiana requirit necessitas, alimentum caperent, postmodum forsitan alimenti defectu (quandoquidem id non semper se se offert) fame interirent. Internæ enim animalis partes (haud aliter quam plantæ) semper sibi præsens alimentum desiderant. Quare optimo jure (ne aliquando ipsis quicquam desit) natura animalibus non naturalem solum, ut internis partibus appetitum iniecit: sed huic etiam vocatum sensitivum, seu cognitionis participem adjecit: quo videlicet non præsentis solum, sed futuræ etiam necessitati prospicerent: unde vulpes, leones, apes, formicas aliaque quamplurima non solum ventres suos, quantuncunque possunt, ubi jucundi alimenti commoditas incidit, explere, sed etiam in latebras suas, quantum per plures menses suffecerit, rapere, ac recondere sæpissime animadvertere liceat. Ergo (ut generatim patet) viventia omnia, quo plus alimenti præsto habent, si familiare fuerit, eo plus sumere; ita considerata peculiari animalium fabrica & alimenti appetitu cognitionis participe: quo plantas superant, speciatim quoque intelligi potest, animalia omnia plus alimenti (si jucundum id fuerit) ingurgitare, quam quotidiana indigentia postulet. Ne tamen (cum non minor sit virtus, quam generare, genita tueri) superflua hæc alimenti copia subinde vitium aliquod corpori inferret, natura summa industria instrumenta quædam viventibus machinata est, per quæ quæcunque abundantius, quam internæ partes requirant, assumpta usui alicui esse nequeunt, commode excerni possent. Scire itaque licet, plantas quidem alimentum duntaxat molle, liquidum, succosum, concoctum, quale esse debet, quicquid in aliti substantiam subire, & eandem augere vel instaurare potest, à terra haurire: animalia vero alimentum incoctum assumere multis permixtum, utputa pulvere, nucleis, spinis, ossibus, lapillis, quæ plerumque nullo pacto in alendi corporis substantiam converti queunt: Verum ne vocatus chylus, quem plantis terra, animalibus sui ventres conficiunt, ab internis partibus attractus, & per universum viventis corpus ad extimas usque particulas distributus redundantia sua quandoque officeret: natura plantis quidem corticem & extimas partes, tanquam superflui chyli copiam excipientia instrumenta instituit; animalibus vero præter totius corporis meatus, seu poros, per quos concocti alimenti abundantia similiter expelli debeat, etiam alia peculiariora instrumenta, ut intestina, vesicam, nares addidit, per quæ tum ea, quæ redundant, tum quæ concoqui omnino nequeunt, expellerentur. Nam plantis, quoniam à terra nil nisi concoctum, & in sui substantiam converti aptum attrahunt, hujusmodi instrumentis minime opus fuit. Utrum autem vera expellendi facultate, sicut animalia polleant: an potius (ubi alimenti copia laborant, velut aquæ currentis impulsu partis post partem, quam expulso ad corticem sua superflua mittant) aliud tempus postulat. Interim non ignorandum, fructus (dum in arbore sunt) non minus quam arborem ipsam nutrir, nullas tamen expellendi vias, quæ cernantur, habere, ut persica, pyra, mala, & hujusmodi. Quomodo enim eorum partes vicissim constringuntur, aut dilatantur? (his namque motibus ad expellendum opus est) quum similiter tensæ, solidæ, firmæ, & immobiles quantum ad hos motus semper excitant? Eadem ratio ramorum, & caudicis est, his adde, quod expultrix facultas sine molestæ rei sensu (ut uno omnes ore asserunt) ad expellendum non excitatur: alioquin nunc sæpius, nunc rarius, nunc amplius, quam opus esset, excerneret: aut quum movere oporteret, certe quiesceret: plantæ vero cum sine sensu sint, molestæ rei irritationem nequaquam percipiunt. Hinc Arist. 2. de partibus cap. x. inquit, stirpium genus locum supervacui excrementi nullum habet, cibum enim concoctum ex terra trahit. Et lib. 4. cap. 5. nulla planta excrementum habet. Ac Theophrastus 6. de plantarum causis cap. 14. quoniam genus plantarum nullam vim excrementorum egerendorum obtinet, nihil attrahat sibi, quod minus alere possit, verisimile est: quippe egestionem quoque illius aliquam subsequi oporteret.

E Quod si quis asserat, quemadmodum animalibus, ubi excrementosum quid in corpus assumitur, necessaria est expultrix facultas, ne intus retentum detrimento sit; ita plantis, quas nimio alimento subinde luxuriare monstravimus, ne id parti alicui superfluens, eidemque velut onus incumbens, molestiam afferat, expultrice opus esse, quæ id alio pellat: is animadvertat, non quoties aliquid ceu superfluum ab aliquo relinquitur, expultricem statuendam, sed id alias partes, tanquam utile, sponte sua attrahere, atque ita ordine quodam partem nimio succo gravatam ab aliis exonerari: nisi forsitan aliquid naturaliter incoctile huic permixtum fuerit: quod plantis, utpote solum id, quod alere possit, naturaliter attrahentibus, minime usu venit. Hæc obiter, sed si quis contra neget animalia

malia ab alimenti nimietate toties lædi posse: cum tanta industria abundantium, & incoctilium alimentorum excernendorum instrumenta in illis condita sint. Huic responsum sit, expulsionis instrumenta non semper patere: neque etiam expellendi vim attractrici facultati parem animalibus datam esse. Et si enim id imprimis animali, ut pote cui hoc pacto copiae noxa facile vitari posset, optandum videretur: quoniam tamen animalibus non ita semper alimentum præsto adest, sed hujus sæpe non levis penuria incidit, adeo ut non semper in ejus potestate sit, pro ratione indigentiae nutrimentum capere, maluit sagax rerum natura animal repletioni, qua nutrimentum abunde suppeditatur, vitæque conservatur, obnoxium reddere, quam superstitiose, atque adamussim, quicquid esset superfluum, evacuando, subinde in summum vitæ discrimen adducere. Quo fit, ut expultrix facultas tum solum par esse possit attractrici, dum modice replet: quod animali, cui acerrimum frequenter bellum cum fame gerendum erat, minime expediebat; nisi enim copiosiore alimento contra instantem nutrimenti defectum optime munitum fuisset: sæpissime fame durissima confectum esset. Quare, cum abundantioris alimenti repletioni expultrix facultas in animalibus minime respondeat manifestum est, ubi major accipiendi cibi commoditas datur, ibi majorem plerumque repletionem relinqui. Hac vero commoditate, quoniam homo reliquis animalibus felicior existit, mirum non est, si sæpius quoque, quam illa ab alimenti repletionis noxam patiatur, unde eos, qui Cereri & Baccho studiosius litant, plerumque cum alimenti cruditate colluctari videas. Quamvis enim hominibus ratio data sit, ut insatiabili huic abundantioris alimenti appetitui frænum injicerent: paucos tamen reperias, qui non noctes diesque studium suum omne huc conferant, ne quidpiam ventri unquam desit. Ergo si vivens unumquodque, ubi familiare alimentum paratum est, naturaliter sumit nimium, si expellendi vis tum in bruto, tum in homine naturaliter imbecillior est, quam ea, quæ appetit, atque attrahit; si animal unumquodque ventres habet, in quos alimenta quoad potest recondit: si appetitu pollet, quo hos eosdem pariter expleat: denique si homo sua industria alimenta, quæ alioqui abesse solent, sibi magis ad manum parat quam brutum: necesse est ut homo (nisi mutilus sit, aut nisi velit abstinere) nimium alimentum sæpius quam brutum in ventres suos congerat, ac proinde alimenti redundantia sæpius laboret. quod enim dicitur, optimam naturam, quantum appetit, tantum concoquere, si ad corporis vel temperaturam, vel habitudinem (ut author voluisse videtur) referamus: re ipsa verum esse nunquam inveniemus.

His positis, non arduum est explicare, cur mulieri menstrua contingant, deinde cur crebrius, mox cur secundum hanc crebritatem uberius quam brutis accidant. Sed imprimis non oportet ignorare, menstrua generatim quidem nuncupari excrementa humida, quæ statim quodam tempore per uterum, antequam conceptio fiat, naturaliter prodeunt, speciatim vero cruenta quædam, quæ singulis mensibus ab utero naturaliter excernuntur: illa communia esse tum brutis, tum mulieribus, hæc propria mulieribus. ideoque menstrui nomen fortiri, quod per singulos menses mulieribus accidant. sic enim Græci *κατὰ μῆνα*. . . . perinde ac si diceret *κατὰ τὴν μῆνα* id est juxta mensem vocant; licet aliqui potius *κατὰ τὴν μῆνα* id est juxta lunam vocari contendant, ac si lunæ motum sequentur: sed quia nunc luna crescente, nunc deficiente, nunc lumine plena, nunc vacua contingunt; non quia lunæ motui subjiuntur: sed quia intra tantum temporis spatium, quanto luna totum orbem circuit, qui mensis appellatur, fieri solent, menstrua nuncupari convenit. cur vero per circuitum quoque mense revertantur, in ipsum continens, atque contentum rejicere licet: illud enim humorem ad uteri venas circumvicinæque loca sensim repentem, intra mensem plus, minusve continere, hoc autem contineri pro natura hominis potest: hinc forte Hipp. in libro de septimestri partu peculiarem in corporibus vim mensem habere opinatus est.

Hactenus quid menstruum dicatur, & unde illius nomen derivetur. Jam, cur fiat, investigemus. Plerique omnes id & secundum naturam esse, & à natura pro foetu alendo mulieribus dari putant, quia enim brutæ foeminae, licet singulis mensibus talia excrementa non fortiantur, ubi tamen concipere volunt, his vulva prominet, & succus quidam crassus mucosus hinc profilit, jure aliquis asseret menstruum secundum naturam effluere; id mulieres aliquæ palam ostendunt, quippe quæ triennium, quin quennium, septenniumve mensuris carent, deinde concipiunt, ante vero quam concipiant (si non sæpe) saltem semel in mensuris sunt (ut obesa cuidam Romanæ nunc accidit) & omnino quæ concepturæ sunt, plerumque his menstrua anticipant, & bis terve antea fluunt; adeo ut mensuris præcedentibus magna ex parte conceptio fiat (si

enim aliquæ, utputa quæ lactant, & nonnullæ quæ non lactant, absque his interdum concipiunt, id raro contingit) quod autem magna ex parte sit, id maxime secundum naturam est. Sed pro foetu alendo gigni, partim verum, partim non verum est; quippe natura nutriendi foetus studiosa (ubi concipiendi tempus adest) alimentum pro foetu alendo in uterum mittit: sed quod ita superet, ut foras effluat, necesse non est; quum satis sit (nam aliquæ nullis menstruorum vicibus concipiunt) si tantum humoris utero contineatur, quantum prolificis remanet à purgatione: Unde ad foetum nutriendum (si eo quod effluit idcirco menstruum dicitur) institui non videtur? At id quoniam matri superabundat (alioqui ad concipiendum non mittetur) nisi postquam in uterum devenit, conceptio sequatur, foras excerni utpote supervacuum oportet, pro foetu alendo institutum esse (quamquam ab hoc fine defecerit) probare licet. quum igitur constet, menstrua secundum naturam esse, & sic quidem pro alendo foetu, sic vero non, institui, simulque matrem plus alimenti, quam sibi soli opus sit, capere, & non tantum id in uterum mittere, sed antequam conceptio incipiat, & postquam incœpit, si forte frustretur, extra pellere: menstruum quidem causa, gratia cujus vocata foetus. unde vero motus principium: matris nutrimentum, quod eidem in utero, aut circa uterum redundat, & naturam ipsam ad expulsionem stimulat, erit. Hæc in brutis aperte conspiciamus: quippe quibus, dum conceptura sunt, vulvæ os humescit, unde crassum quiddam modo subalbidum, modo subrufum, subrubidumve destillat: ubi coire non appetunt, concepturaque non sunt, uteri os siccum est: nihilque prorsus illinc effluit: sed hoc illis hyeme, ubi pabuli inopia est, accidit: illud vere, ubi quam plurima nutrimenti copia: Hæc eadem in mulieribus videre licet: quod tum senescentes, tum impuberes, neque menstrui quicquam fortiantur, neque uterum gestent, quoniam hæc in pueritia, etsi multum alimentum conficiunt, tamen propter incrementum alimento multo, quod foetui alendo sufficiat, non abundant (licet Hipp. lib. de genitura non huic quidem rei, sed venarum tenuitati, quæ puellis hac ætate contingit, id ipsum acceptum referat) in senectâ vero ætate propter caloris imbecillitatem multum conficere non possunt: ultra vero pubertatem, & citra senectutem, quia plurimum alimentum concoquunt, eodemque redundant, & menstrua naturaliter habent, & passim concipiunt: alioqui si parce nutriantur, jejunent, si se ipsas abstinentia premant: & si per ætatem habere menstrua possunt, sæpe tamen neque habent, neque concipiunt. Natura enim magis sollicita est de eo, quod jam est, quam de eo quod futurum est: primum siquidem matrem nutrire studet, deinde quicquid nutrimenti superest, id conceptui ad foetum alendum tribuit: ubi non superest, pro matre ipsa, quicquid alimenti est, servat.

Itaque quum menstrua concipiendi gratia sint, & ab alimentum, quod matri superabundat, ad uterum missum primum, unde motus accipiant, perspicuum est quæ de causa fiant: Nunc cur mulieribus crebrius quam brutis contingant, inquirendum, sane videtur aliquibus non minus sæpe in his quam in illis menstrua gigni, sed in brutis latere: quod foeminis, quæ pilosæ sunt, in pilos absumentur: his, quæ pennatæ, in pennas: his vero, quæ squamosæ, in squamas, id quod etsi valde durum est, facile tamen recipi posset, si læna pilosior quam leo, si pavo foemina magis pennata quam mas, quod de cæteris quoque brutis dici licet. Huc accedit, quod hujusmodi mares, quia semen emittunt, contraria ratione minus pilosi, minus pennati, minus squamosi quam foeminae, quæ secundum eos feminis expertes sunt, esse deberent: quum contra fere semper acciderè videamus. Neque recte quis ad hæc respondens asseret, brutas foeminas magis quam mares exiguis pilis pennisve naturaliter esse: Mox quemadmodum mulieri, cui pili vix apparent, si menstrua supprimantur (ut *Epid. 6. sectione ult.* Hipp. innuit) pili crescant, barbaque nascitur, ita brutis, quum menstrua deficiunt, his quidem in pilos, his autem in pennas abire: demum, quia masculorum comparatione sine pilis pennisve naturaliter sunt, non sequi, quod magis pilosæ, pennatæve, quam mares esse debeant, eo quod menstrua illis retineantur. Sed sequi, si tum foeminae, tum mares æqualiter pilosi antea essent. sed hæc puerilia sunt. quis enim equorum, bovumque foetus, quum mares, tum foeminas, aut trimestres septimestresve, aut annuos, antequam menstruum aut concipiendi tempus adsit, æque pilosos esse negaverit? quod si antequam menstrua accedant, & mares, & foeminae æqualiter pilosi sunt, foeminis vero, postquam accedere debent, in pilos vertuntur, necesse est brutam foeminam, & seipsa, & mare, quæque pilosus ante erat, pilosorem fieri. Sed adhuc eundem sermonem de his, quæ pilis ornantur (quo veritas magis elucescat) privatim persequamur. Itaque si quem-

admodum mulieri, ubi menstrua cessant, pili crescunt, ita A in illa, quo plus minusve alimenti accipitur: ac ut plurimum intra tres dies, aut quinque, aut paulo plures naturaliter excernitur, ac majore etiam copia, quam requiratur: in brutis vero postquam incipit (ut diximus) longiori tempore opus est, ut expurgetur: quia licet id quoque copiosum sit: propter staturam tamen eorum pronam paulatim fluit, tantumque abest, ut plus justo illinc defluat, ut propter situm æque planum semper illius aliquid retineatur. Hinc forte canes masculi foeminarum vulvas tam frequenter lambunt, quia illæ nisi repurgentur, coitum detrectant; nimis vero diu repurgatio durat, frequentiore linctu repurgandi tempus accelerant, quod si alia bruta idem non faciunt: id quia non æque atque canes lingua utuntur, contingit. sed hæc tamquam ridicula omittantur. Itaque causa, quamobrem per id tempus, quo menstrua fluunt, majore copia mulieribus quam brutis fluant; statura earum recta est, licet in utrisque æqualis pabuli commoditas atque eadem in corpore alimenti ubertas constitutur, quod enim in brutis per plures dies paulatim excernitur, id in illis propter figuræ rectitudinem, per pauciores effluit, multoque plus apparet esse, nisi forte his quoque accedat nutrimenti, quo mulier quam quo bruta vescitur, oportunitas promptior, atque ad copiosum sanguinem gignendum aptitudo major: sed his omnibus potior est dicta rectitudo stature. Adde, quod hic figuræ situs non modo quantum pro corporis ratione satis est, sed etiam aliquanto plus quam opus sit, deorsum irruere succum invitat, qui naturaliter, quia gravis est, eo fertur; contra vero in brutis (ut diximus) eundem potius retineri, quam effluere facit: utrumque perspicuum est consideranti, quod in mulierum menstruis sanguis quamplurimus, in brutorum autem sæpe vel nullus, vel admodum exiguus cernitur; utpote quem natura, quanto maxime potest (nisi quid impediat) perpetuo retineat. Ideoque mulieres (ubi menstrua cohibere volumus) non stare quidem, sed supinas jacere jubemus. Et quia per hanc ætatem, qua menstrua illis contingunt, proprii alimenti aliquid foras effluit (ut ex sanguine prodeunte perspicitur) plerumque plus atque frequentius quam viri pro corporis habitudine comedere bibereque coguntur: quemadmodum nutrices, utpote quibus magna nutrimenti copia in lac abit, immodice potant eduntque. Hinc etiam eadem citius quam viri senescunt, quoniam iis plus alimenti quam par est cum his menstruis excernitur, quod ut vires ipsas minuit, ita vitam efficit brevior, id quod brutis foeminis usu venire non solet. Hinc minus pilosæ quam viri, & sæpe sine pilis sunt, quoniam excrementum, quod pilis gignendis sufficeret, per uterum plus æquo delabitur. At si brutæ foeminae magis vere, ubi menstrua fortiuntur, quam hyeme, ubi eisdem carent, pilis insignire videntur, id quidem non à menstruis assequuntur, sed ab eo, quod quum in menstruis sunt, & alimenti ubertate luxuriant, & propter suam staturam planam semper aliquid intus retinent, quod, quia redundat in pilos prompte converti potest. Quod igitur mulier in menstruis tum crebrioribus, tum pluribus quam bruta sit, satis ostensum arbitror, simulque cur foeminis in universum menstrua fiant, atque hæc omnia à nimio alimenti usu contingere, eo quod animal unumquodque, ubi alimentum familiare sit & plurimum, id naturaliter capiat nimium.

Ex his patet, cur menstrua mulieri frequentius quam brutis contingunt. cur vero quoties contingunt, mulieri quoque per id tempus magis abundanter effluant, existimandum non est, quod mulier frigidior, aut calidior sit, quam foemina bruta, neque item quod otiosior vitam degat, quoniam & inter bruta foeminae tum frigidiores, tum calidiores, tum magis otiosæ reperiuntur: neque quod major alimenti commoditas sit mulieri: quædam enim domesticæ animantes præcipue quadrupedes, ut caniculæ, equæ, vaccæ, præsertim vere, arbitrato suo bibunt, comedunt quantumlibet, & quantum possunt: menstruum tamen æque copiosum atque mulieres per id tempus habere minime conspiciuntur: sane mirum esse videbitur, quod tum equabus, tum vaccis minus sit menstrui, dum concepturæ sunt, quam mulieribus, quæ cæteris paribus, ut minore sunt corpore, ita minus comedunt, atque bibunt: nisi id fiat, quia tum eæ, tum alia bruta prono sunt corpore, mulieres autem erecto, in illis enim succus omnis, qui ad uterum transmittitur, non per locum à summo ad imum ut in muliere, sed per planum illuc defertur, & subinde foras erumpit: ita ut ille in præceps defluat, hic vero sensum repat: quo fit ut lentius, ac difficilius illinc extra prodeat, ac multo pluribus diebus indigeat: nos vero non turbet, quod inter mulieres, quæ plus comedunt bibuntque, plus habent menstrui, quæ vero minus, minus: ita ut majorem minoremve alimenti copiam plus minusve menstrui sequi videatur, non autem stature situm rectum aut planum: nam non inter mulieres comparatio nunc fit, sed inter has & foeminas brutas. quippe in muliere (quia recta est statura) quod fluit, magis confertim fluit, sed in hac multo plus quam

D Cæterum dubitanti, quum vir non minus quam mulier alimenti ubertate luxuriat: quo se tanta copia vertat: non enim ille, ut mulier, menstrua sortitur. Respondetur, non exiguam ejus partem, tum in pilos tum in semen abire. Ideoque mulieres, quibus menstrua defunt, pilosas fieri, & viros proportionem sui corporis quam plurimum semen emittere, atque quum coeunt, multo plus alimenti quam mulieres requirere. Non exiguam etiam consumi exercitatione & labore. Quippe mulier otiosam, vir laboriosam vitam vivit. proinde mulieres, quæ multum exercentur, multumque laborant, minus menstrui habent: viri autem, qui in otio degunt, sanguinis flui tum è naribus tum ex aliis locis obnoxii sunt, & nunc podagra, nunc arthritide, nunc calculo, nunc aliis morbis, qui alimenti copiam sequuntur, gravius & frequentius, quam mulieres, per eas ætates, ubi menstrua fluunt, afficiuntur. unde illud Hippocratis, *Mulier podagra non laborat, nisi menstrua defecerint*: hinc gentes quædam apud orientem, quia parce victitant, fere semper incolumes vivunt. Hinc quoque Hippocrates de morbis quarto: *si homo parum edit (inquit) & parum bibit, nullum morbum hoc ipsi inducit*. Atque id (ut arbitror) quantum attinet ad morbum, qui tum à cibi tum potus redundantia creari potest.

CAP. X.

*Vitium quoddam putredinis in alimento, quod intra
uterum humano foetui suppeditatur, & dictorum
morborum causa dicitur, inesse.*

Quum igitur mulier multo plus menstrui, multoque
sæpius quam bruta foemina sortiatur, id vero, post-
quam concepit, novem decemve menses (ut moris est)
suppressum ferat: necesse est id ipsum, tum in toto ejus
corpore, tum in utero præcipue, quia foetui alendo desti-
natur, multo maxime redundare. Nam quod singulis men-
sibus multo plus quam opus est (ut ex dictis patet) ad ute-
rum fluit, si novem menses (ut uterum gerentibus evenire
solet) retineatur, quomodo non erit nimium? Id etiam
alicujus brutæ foeminæ exemplo facile probari potest: Vac-
cæ enim & equæ non sæpius, quemadmodum mulier, sed
semel tantum intra decem menses aut paulo plurestale quid
habent: neque interea tametsi semel tantum, plus tamen
quam mulier pro corporis ratione habent: quin immo (ut
ante diximus) aliquanto minus: ambæ vero suis foetibus
sufficiens præstant alimentum: & quod mirabilius est, hoc
eisdem perfectiores multo quam mulier pariunt: quæ om-
nia plane significant alimentum in earum utero neque
abundare neque deficere. At mulier quum non modo se-
mel sed novies intra novem decemve menses habere men-
strua soleat, atque sigillatim majori copia ferme quam bru-
tæ foeminæ necesse est, ubi concepit, quia tunc ista sup-
primuntur, neque aliqua naturalis evacuatio subinde sequi-
tur, ut alimentum in ea pro foetu plus oëties noviesve quam
in bruta foemina redundet. quocirca non exiguum erit, quod
in corpore prægnantis mulieris ob menstruorum retentio-
nem relinquitur, sed multum atque superfluum. Cujus
rei non leve testimonium quoque est partus purgamentum
adeo copiosum, tunc enim tanta succorum copia non pro-
dired, nisi intus supervacanea atque inutilis fuisset, secus
quam in brutis. quum enim in his fere totum utile sit, quod
in utero pro suo foetu retinent; post partum aut nullum
purgamentum aut exiguum & perraro habent. Utrumque
fici arboris exemplo fidem acquireret: si enim maturæ ficus
ab ejus ramulis avellantur, quia jam alimentum fere nul-
lum ab arbore ad illas fertur, nihil lactis in eo articulo,
quo ramulus pediculo jungitur, invenitur, id quod bruto-
rum partui simile est. Sin immaturæ, lac non exiguum
illinc prodit foras: licet enim id veluti quidam abortus sit,
quoad tamen succum, qui post exit, mulieris partui non
parum convenit. adde quod ubi nutrimentum adhuc adest,
avulsa ficu lac exit, ubi non adest, nihil exit: adeo ut
etiam similitudine rationis, quæ a succi redundantia & de-
fectu post avulsam ex arbore fructum sumitur, aliquis non
inepte argumentari posset: quoniam succi multi fluore mu-
lieris partum sequitur, alimentum ejus foetui non modo
sufficere, sed affatim abundare. hinc mulieribus uterum
gerentibus, non autem brutis, tot vomitus, tanta cibi
fastidia, tot tantique præter naturam affectus, qui exple-
tionem aut plenitudinem sive multitudinem sequi solent.
hinc infantibus plerisque post ortum & capita & vultus
pustulis replentur, lactimen nostri vocant: hinc aliqui,
licet id minime animadvertierint, tamen tamquam fato
quodam ducti morbillos atque variolas à menstruis, pro-
pter graviditatem retentis, creari censuerunt. Id etiam il-
linc suaderi potest, quod videre liceat humanum foetum à
generationis principio ad partum usque succo quam pluri-
mo semper obductum esse, in eoque totum immersum sem-
per natari: foetum vero brutum contra parum admodum
ejus succi habere, ut tum ex allatis rationibus, tum ex
anatomie ipsa facile intelligi potest: nisi forte mater ejus, do-
nec uterum gerit, pabulo affatim fruatur, ut aliqua capræ,
oves, sues; quia enim foemina brutā minus habet menstrui,
non potest multo alimento foetus in ejus utero lascivire,
sed necesse est, ut à matris quoque venis accipiat, & ad se
trahat. non quod nihil succi in tunicis ejus sit, sed quod
non æque atque in utero mulieris redundet. His accedit
anatomie, quia foetus in brutis quanto major sit, ut in vac-
carum conceptibus videmus, tanto minus habet succorum;
tum in allantoide, tum in amnio: id quod aperte redar-
guit supinam illorum ignorantiam, qui amnio foetus su-
dorem, allantoide urinam contineri commentantur: non
animadvertentes, quod quanto majores sunt foetus, tan-
to plus sudoris, plusque urinæ in tunicis habere cogerentur:
quum tamen in brutis contrarium anatomie ipsa &
passim & palam ostendat. Sed hæc alias. foetus vero hu-
manus, nisi quid obstat, usque ad partum semper illorum
quam plurimum habet: amnios enim tunica succi semper
plena hac undique involvitur, contentoque in ea liquore
undequaque semper circumfunditur: id quod etiam ali-

Tom. II.

A quibus brutis evenire quidem solet, sed neque semper, ne-
que sæpius: pleraque enim, exsiccatis consumptisque suc-
cis, in lucem prodeunt. tanta igitur succi copia tum in
utero muliebri, tum in tunicis, quæ foetum ambiunt, exi-
stente, supra etiam modum ob dictas causas abundante, diu-
que propter prægnationem retenta loco undique clausa, ca-
lore præsentis, fieri non potest; quin corruptionis aliquid
contrahat, quale succis omnibus una cum calido alicubi
diu clausis usui venire solet; id autem vitium quia rei dulci
contingit, dulcia vero celeriter putrescunt, putredo ipsa
est major, minorve, prout succorum superfluitas, na-
turaque patitur, mulier namque non solum antequam gra-
vida fiat, sed etiam post (si menstrua supprimantur) ut
ante significavimus, superfluitate laborat: atque utrovis
tempore, quia illa supervacanea sunt, & retinentur, &
male transpirant, putredini fiunt obnoxia: quod vero an-
te conceptum id contingat, probare non est necesse, in
conceptu autem id fieri ostendit, tum quod, dum foetus
naturaliter oritur, succus multus subinde prodit, sæpe vi-
ridis, sæpius pallidus, sæpissime albidus, interdum sub-
cruentus, non raro foetidus: Adhæc circa alas circaque
inguina situs quidam nunc pallidus, nunc subviridis inve-
nitur: tum ipsius foetus antequam perfecte absolvatur e-
xitus; is quippe ante perfectionem acceleratur, aut quia
locus non late patet, sed angustus est; aut quia deest ali-
mentum, ut in canibus, felibus, atque aliis hujusmodi:
aut quia etiam si redundat, vitiatum tamen est. Primum
hoc loco admitti non debet, quia ut gemellis etiam valde
magnis muliebris uterus satis amplus est, ita uni soli, do-
nec omnino sicut equinus foetus absolvatur, amplissimus
esse potest: secundum etsi quidam magni viri concedant
in homine, nemo tamen (ut reor) qui superius à nobis
scripta perlegerit, asseret. Relinquitur ergo vitiatum es-
se, & (ut narravimus) putre. Id enim, donec semi-
putre durat, alere quidem foetum (ut proxime diximus)
potest, sed ubi eo putredinis pervenit, ut valde putre
evaserit, tantum abest, ut à foetu tunc attrahatur, ut
eum ad exitum properare magis cogat, quo fit, ut non
æque perfectus atque bubulus, & equinus prodeat huma-
nus foetus: nimirum propter alimentum ab initio quidem
modice putre: post vero tam longo temporis spatio longe
magis putre, atque contrarium.

Sed quoniam id, quum nemo hætenus dixerit, nedum
scripserit, authoritatis vel tenuis vel nullius existit: le-
ctor nobis indulgeat: si paulo ulterius digrediamur, ut
quod novitas illi demit, id frequens ejusdem repetitio plu-
ribus dubitationibus & rationibus vicissim adjectis resti-
tuat. Dicit enim aliquis, ubi mulier uterum gerit, men-
strua secundum naturam supprimi, quod secundum natu-
ram supprimitur, si non transpiret, si obstruatur, neque
lædere neque putrescere debere: putredo enim præter na-
turam: Ideoque Hippocratem recte docuisse libro de pue-
ri natura, gravidam à retentis menstruis non lædi; quan-
do inquit, mulier quum uterum gerit à mensibus prode-
untibus propterea non dolet, quod sanguis non contur-
batur, acervatim abire solitus singulis mensibus, sed pro-
cedit sensim & modice citra dolorem quotidie in uterum
ipsum, & quod inest intus in utero augetur. Sane si sanguis
iste menstruus appellatus, qui à natura pro foetus nutri-
mento (ut ponitur) in uterum mittitur, tantus ad un-
guem esset, quantus nutriendo foetui sufficeret, quemad-
modum in brutis multis videmus, verum utique esset id;
quod objicitur: sed cum multo plus ad uterum (ut supra
declaravimus) deferatur, quam foetus humanus egeat;
neque id prius expelli queat, quam partus ipse absolva-
tur, alioqui reliquum, quod usui est, una expelleretur; non
omnino secundum naturam retinetur, sed partim secundum
naturam, partim præter naturam, secundum naturam qui-
dem, qua foetui alendo servit, præter naturam vero; qua
nimium redundat: natura enim menstruis omnibus viam
claudens propter conceptum, quamquam omnibus ne-
quaquam eget, non potest tamen non retinere omnia:
quia sic hac distinctione uteretur, ut eorum partem ex-
pelleret, partem retineret, aut natura non esset, aut si
esset, sæpe numero eluderetur, ut pote quæ, dum su-
perfluum vacuare tentaret, plerumque foetum ipsum vel
imbecilliorē vel morbosiorē redderet, vel ante tem-
pus expelleret. Itaque tanta superfluitas non tota secun-
dum naturam (ut ponebatur) in utero retinetur, sed
partim secundum naturam, partim præter, ex quo se-
quitur, ut neque penitus putrescat, quia partim secundum
naturam est, neque omnino non putrescat, quia partim
præter naturam diu inclusa manet: sed ut aliquo mo-
do putris fiat, & eam putredinis speciem subeat, quæ,
quo minus ali foetus possit, nequaquam impedit: quem-
admodum lacustris palustrisve aqua se interdum habere
solet, quæ licet putredinis cujusdam particeps sit, in ea
tamen ranæ, cancri, pisces nascuntur & vivunt. Ad
Hippocratem vero, quia quotidie experimur gravidas vo-

Gg gg

mi-

mitibus infestari & citta & aliis præter naturam affectibus corripitur, atque hæc omnia à retentis menstruis (ut ante probavimus) evenire. respondendum, comparate non autem simpliciter fuisse locutum: comparat enim gravidas ad non gravidas, ut sequentia verba declarant: atqui uterum non gestantibus, ubi menses non prodierint, propterea dolor oboritur, & reliqua. Hæc igitur comparatio non prohibet, quo minus gravis propter menstrua retenta tum doloribus tum aliis malis afficiatur, sed prohibet quod magis quam non gravis. Porro melius erat tantam sanguinis redundantiam in graviditate non retineri, sed foras expelli, aut infra corpus in aliquam particulam seorsum delegari: & omnino si quemadmodum agricola, ubi pinus alimenti copia laborat, hanc eandem multis in locis perforat, ut redundantia foras affluente, strangulatio, quæ illinc imminet, auferatur. Ita natura, suppressis propter graviditatem menstruis, aliquam vacuandi viam inveniret: humanus fœtus in hujus putredinis incommoda nequaquam incideret. Sed quoniam illa, ut manifestum est, ad fœtum nutriendum à natura instituuntur, simulque quoad hic in utero naturaliter inest, retinentur, necesse erat hanc redundantiam aut intra uterum incorruptam servari, aut plane corrumpi atque putrescere, nam per uterum, aditu sensim facto, passim evacuari, ut nunc minime contingit, ita fieri ante non poterat: siquidem natura dum expellit, & rationis expers, & bruta est, periculum erat, ne via patefacta & uteri ore hiante æque fœtum ejusque alimentum totum atque sanguinem redundantem expelleret. At vero si hæc redundantia incorrupta permanisset, quia sanguis natura dulcis est, dulce autem rapide attrahitur, & quia innatum est viventibus omnibus (ut supra docuimus) alimento familiari, si copiosum & præsto fuerit, immodice repleti: tanta nimirum copia fœtus obrutus ubi secundum sua membra distinctus fuisset, qui fieri poterat, quin antequam in lucem prodiret alimenti nimietate suffocaretur, aut tabesceret atque periret? quemadmodum arbores, quæ in tædam mutatae sunt, (ut Theophrastus & quinto & sexto de plantarum causis & alibi docuit) alimenti nimietate moriuntur: quum enim auram attrahere nequeant, nec ullo pacto spiritu uti possint, propter obesitatem condensationemque strangulantur. Sic Hipp. quarto de morbis, cui plantæ (inquit) in terra cognatus humor multo uberius est, quam convenit, ea planta ægrotat. Quippe sanguis, quoad quidem animantis partes confusæ atque indistinctæ sunt, quia intro recondi ab attrahente nequit, tantus attrahitur nisi quid accidat, quanto opus est, ut seminibus in terram pinguißimam jactis ortu primo, antequam eorum particulae distinguantur, usu venit, ubi vero loci jam absolutis animantis partibus adsunt, in quos arripi continerique possit, si multus simul ac suavis est, immodice replet, neque vinci neque coqui potest; per universum igitur effusus, sicut oleum immoderatum lucernam, & multa lignorum strues igniculum (talibus enim in utero fœtus est) meatus obturans opprimit, ita fœtum sua copia singulas ejus partes subiens atque opplens exstingeret. quippe propter copiam repleto atque obturato chorio & umbilico, per quæ ceu per radicem, ut planta à terra, sic ab utero fœtus trahitur, aut suffocaretur, aut impedita via novi alimenti tabesceret atque periret.

Quis contra forte diceret, quod simili ratione brutus fœtus æque ac humanus puri alimenti copia opprimi posset, quum à nobis ante concessum sit, hunc aut numquam aut raro vitiatum alimentum in utero capere, verique simile videatur, tanquam humanum fœtum multa nutrimenti copia redundare, quum non minus succi in tunicis, quæ illum involvunt, quam in his, quæ humanum fœtum, præsertim in generationis principio (ut anatome ostendit) reperiatur. Verum hic scire debet, in animalibus omnibus alimentum à matre pro fœtu alendo, & intra conceptionis initia, & postea quotidie, prout illa plus minusve nutrimenti capit, in uterum transmitti, neque solum fœtui, sed etiam tunicis & aliis, quæ cum illo gignuntur. & crescant, sufficere oportere: in brutis vero circa principium longe plus quam in medio & fine redundare, quoniam exigua neque satis distincta sunt omnia, quæ augmentum desiderant, postea vero quo magis crescunt magisque distinctis partibus sunt, eo plus absumi, ac eo minus succi in eorum tunicis inveniri: adeo ut circa finem succus omnis pene desit, totumque hujusmodi alimentum utile sit, & minime superfluum: alioqui per partum superfluitas ista excerneretur, quæ tamen nunquam, nisi forsan ex accidenti, quum mater (ut diximus) multo pabulo præter morem luxuriaverit, contingit. Itaque licet in brutis purum alimentum ab initio superfluere videatur, re tamen vera nequaquam superfluit, succedente enim tempore, antequam fœtus oriatur, totum absumitur, & novum de matre, prout illa plus minusve parat, per chorium & umbilicum quotidie attrahitur: quemadmodum in ovo quantum

A cubantis calore præparatur, tantum à fœtu quotidie capitur, non enim sicut in homine, ubi venæ arteriæ & cætera nutrimenti receptacula distincta atque ampliata sunt, ita in hoc vel in illo metus est, ne alimenti ubertate strangulatio tabesve contingat; quippe in homine alimonia parata est & superfluit; in bruto, postquam membra distincta sunt, nisi mater quotidie suppeditet, deficit: in ovo autem, nisi cubantis calore aut alterius, quod eidem proportionem respondeat, paretur; trahi nequit. Non ergo recta comparatio est ex eo, quia nutrimentum nimium in utero tum mulieris tum brutæ fœminæ circa graviditatis initia cernitur, idcirco in brutis superfluere & fœtum sua copia interimere posse. Hic enim omnino circa finem deest, illic valde redundat. Quoniam igitur humani fœtus nutrimentum purum & nimium esse non poterat. relinquitur ut intus retentum, quia nimium est, idcirco corrumpi & putrescere debeat. Humidum enim caloris particeps, ubi superfluum est, ibidem inutile quoque sit, oportet: ibi quoque tanquam onerosum atque molestum à natura derelictum, mox à proprio calore, qui continebat, destitutum, ab hoc eodem tum foras profiliante, atque in alienum mutato, & circum circa detento, quemadmodum carni vase terreo undique obturato exceptæ usu venit, corrumpitur, ex terminato interminatum efficitur atque putrescit; putrefactio namque terminatum humidum dissolvit, effluere cogit, præter naturam calefacit, & ei, quod ante erat, contrarium reddit: nimirum ex dulci aut acidum, ut vino contingit, aut amarum ut melli. quamvis igitur non omnino bonum sit superfluum, quod in humani fœtus nutrimento reperitur, putrescere, minus tamen malum est ex causis, quas recensuimus, quam si per uterum expelli, aut intus purum atque sincerum conservari contigisset. Hæc addocendum, quod fœtus in utero nimium habet alimentum, & id putredine quadam vitiatum.

CAP. XI.

C Quondam & quale humani fœtus alimentum, quod in matris utero putrescit, & morborum ex naturæ necessitate contagiosorum causa est.

Sed hic non levis oritur quæstio, nempe quodnam id sit, quod putrescit, & quale: si enim sanguis est, hic ubi putrescit, quia natura dulcis est, in amarum utique permutabitur, putredo namque corruptio quædam est, omnis vero corruptio de contrario in contrarium: dulci autem amarum contrarium, unde plerique non ignobiles medici sanguinem, ubi putrescit, in bilem, quæ amara est, permutari censuerunt. sin alius succus est, ut puta is, qui parum abest, quin in sanguinem convertatur, eadem ratio est, dulcis enim is quoque sit oportet: siquidem animalia omnia (ut inquit Arist.) nutriuntur dulci aut commixto. Itaque uter putrescat, si mox in amarum degenerat, quomodo poterit fœtum nutrire? amara enim animalibus inimica. Huc pertinet, quod post ortum amarum potissimum delectaremur, quoniam hæc nos in memoriam atque consuetudinem alimenti primi reducerent, ut enim id tale, utpote quod primum hauserimus, & in nostram substantiam converterimus, maxime omnium appetimus: ita quicquid offerretur, quod ei simile esset, videlicet amarum, id omne quocunque alio jucundius esse deberet. An ista putredo sane corruptio est, non in extremum contrarium neque secundum totum, sed in medium, & secundum partem, prout ejus, quod corrumpitur, natura patitur. Quippe videmus dulce, quo magis minusve humido conjunctum est, eo plus minusve ad extremum, quod est amarum, accedere. humidum appello non simpliciter, sed commixtum, ut etiam siccum: lac enim, si putrescit, parte qua humidum est, acidum sentitur, qua vero siccum, subamarum: sed quanto humidius quam siccum, tanto magis acidum quam subamarum: mel etiam quatenus aqueum est, acescit, quatenus siccum, amarescit: sed quanto siccus quam lac, tanto magis amarum, ubi putrescit, quam acidum: At vinum dulce, quia his omnibus humidius est, si putrescat: fere semper acidum est: sed si magis exsicceatur, modo liquidum remaneat, ex acido non in amarum, sed in acre decidit: ut acetum factum acius, adeo ut, si dulce putrescat, non statim in extremum amarum permutetur. Sed quanto humidius fuerit in acidum, & id quanto magis exsicceatur, modo liquidum restet, in acre; sed si aliquid siccum insit, in amarum. sic igitur dulce matris alimentum, quod in ejus corpore propter suam nimietatem sibi transpirationem impedit, & putrescit, non in amarum omnino transibit, sed quia humidius est quam siccum, majori ex parte in acidum vel subacre, minori autem in amarum aut subamarum. Non igitur recte objiciebatur, quod, si corrumpebatur, in amarum penitus abiret. Ideoque nutrire non posset; quippe quod mixti plus humidi quam siccus existens in acidum aut subacre plurimum, & in ama-

amarum aut subamarum exiguum, non autem in amarum simpliciter vertetur. Sed quale ex multo huiusmodi acido aut subacri & exiguo amaro aut subamaro reddatur, & si nemo antehac inquirere tentaverit, nunc tamen non admodum erit difficile, si primum intellexerimus: quod his duobus saporibus nempe amaro & acri invicem convenientibus falsus sapor emergere solet: quemadmodum sal ipse gustanti sese offert: statim enim, ubi integrum ore versatur, primum acre, deinde amarum percipitur, aqua vero fufum, primo amarum subinde acre: Unde manifestum satis est saporem falsum ex acido jam acri una cum amaro constitui: sicut etiam experiri licet, si dulcis aqua putrescat: mixtum enim humidum, quod in ea est, in acidum, siccum vero in marcidum quiddam male olidum, & gustui valde ingratum primo vertitur, deinde si id per æstatem fervido soli exponatur, ac de loco altero in alterum, ut in salinis fieri solet, mutetur, illud in acre, hoc in amarum, & tandem utrumque simul in salem commutatur. Ut igitur ex acido jam acri & sicco amaro falsum gignitur, ita si humidum mixtum, quod in dulci reperitur, non admodum acidum acreve fiat, itemque siccum non admodum amarum, sed alterum subacidum subacreve, alterum subamarum: verisimile est id, quod ex utriusque mistura conflabitur, etsi non falsum, certe subsalsum fieri. si igitur concesserimus, quod sanguis sua natura dulcis sit, quod is foetus in utero alat, quod tum in gravidæ corpore, tum in utero diuturnæ retentionis causa putrescat; propterea tamen proposita non remanet quæstio: non enim secundum humidum corrumpitur in extremum acidum, aut acre, neque secundum siccum in extremum amarum, nova namque materia, quam mater pro alimento quotidie sumit, singulis diebus corrupta miscetur: quocirca novi humidi novique sicci adjunctione prohibetur internum siccum, ne penitus amarescat, & internum humidum ne in acidum acreve omnino permutetur: sed hoc subacidum subacreve, illud subamarum, aut utrumque paulo remissius redditur; ita tamen ut ex utriusque mistura non amarum non acre non exquisitè acidum nascatur, sed medium, ut puta subsalsum, aut quid simile: id quod tamquam per suppositionem in re tam nova tamque ancipiti dictum esse nunc velim; apud eos præsertim, quibus forte videbitur huius communis in omnibus hominibus putredinis saporem certum determinari non posse; argumento, quod veteres naturæ interpretes saporis esse innumeros asseruerunt, simulque rerum mistarum numerum certum nullum: sed sicuti Plato, Aristoteles, & reliqui posteriores saporum genera numero quodam finito complexi sunt. Hisque descriptis mixtorum exinde differentias acceperunt, ita nobis id putre non amarum, non acre, non exquisitè acidum esse censentibus liceat inter hæc subsalsum aut huic proportionem respondens appellare. siquidem qualis mistura putredoque fuerit humoris, talis quoque sapor producat. Itaque huic quæstioni dicendum, id, quod putrescit, matris alimentum atque sanguinem esse, qui ad uterum pro foetu alendo delegatur, taleque evadere; quale id quod subsalsum aut huic simile sentimus. Hinc puerorum adhuc lactentium lacrymæ; licet lac dulce sit, tamen salæ sunt; & saliva falsa, atque sic dicta, quod fere salis saporem habeat. Hinc omnes & pueri, & senes, aut sale, aut aliquo huiusmodi tantopere delectamur: quippe quod in similitudinem primi alimenti nos ducit: quod quanto prius nos intus affecit, tanto magis avidè post ortum appetimus. Nutrix item si salitis aut sale liberalius utatur, quia præexistens falsitudo augetur, & se & infantem ulcusculis repente inficit; & scabiosi, ubi salitis vescuntur, scabie multo gravius infestantur. hinc mulieris gravidæ lac falsum primo sentitur, id quod etiam Aristoteles *septimo de animalium historia* animadvertit. hinc sanus homo illatum vulnusculum aut gingivas exfugens, si sanguinem extrahat, subsalsum sentit, & urina nostra, utpote quæ de sanguine manat, naturaliter subsalsa est, sudorque subsalsus, ac si totum hominis corpus falsedine quadam scaturiat: hinc forte Hippocrates *epid. 6. sectione 5.* si carnes inquit gustanti salæ esse appareant, redundantiam indicant. quasi hominis corpus, ubi alimento nimio impletur, falsum sentitur: Ex quo nuper expertum est, adversus morbum Gallicum nihil æque valere, atque sale ipso penitus abstinere: utpote quod universo hominis corpore quadam falsugine naturaliter affecto, hanc eandem augere, & principium huius communis mali propter similitudinem aucto in falsilaginem nutrimento, geminare irritareque possit.

Quum vero jam constet, alimentum in utero putrescere & subsalsum saporem acquirere, statim aliquis objiciet, sal omnis putredinem prohibet: videmus enim carnes putrefactum iri. mox sale asperfas à putredine vindicari. sal item à scabie, quæ putredo quædam est, hominem liberat. quomodo igitur quippiam subsalsum, aut sali simile per putredinem in utero gignetur? quomodo nutrix sale cum cibus utens tum se ipsam tum infantem scabiosum red-

Tom. II.

A det? Præterea si locus omnis, (ut dicunt) in quo sal reperitur, sterilis est, nihilque gignit, atque ob nimiam falsedinem in mari mortuo (ut Galen. refert) si nullum animal vivit. quo pacto continget, ut foetus in utero tenerimus alimento subsalfo, quod ob redundantiam salfo æquale est, nutriatur, crescat, & vivat? Huic respondendum, quod amara quoque ex putri fiunt, nihilominus tamen putredinem tollunt: sed id, quatenus quidem putrescunt, minime faciunt, sed quatenus abstergunt, purgant, & siccant. sic etiam falsa non, in quantum putrescendo fiunt, alia putrescere prohibent, sed in quantum præsentem materiam exterunt, repurgant, disjiciunt & similia, quocirca potest, falsum ex putredine fieri: deinde, postquam factum est, putredinem arcere. sed quia variis facultatibus pollet, astringit enim, exterit, repurgat, disjicit, reprimit & extenuat, pro locorum differentia putredinem quoque movere potest. foris enim adhibitum à putredine liberat. intus vero sumptum, si modus absit, putredinem parit: illic eam si humor liquatur aut disjicitur, eidem locus patet alio abeundi. hic vero, nempe intus, siquid tale contingat, sæpe retinetur deinde putrescit, alioqui si succus omnis, qui in corpore est, intus falsi usu penitus absumeretur, omnis quidem putredinis causa cessaret, sed homo ipse una periret. Itaque sal ex putri quidem fieri nihil vetat, sed ut foris applicatus putredinem arcet, ita intus assumptus sæpius commovet. Ideo salita falsaque omnia scabiosis cum cibo potuque interduntur, cum unguentis vero salubriter conceduntur. Hæc ad primum dubium. Ad alterum vero respondendum, quod ubi mare aut terra immodice fuerit falsa, nihil fere pariunt, sed ubi modice se habent, tum id tum illa, nihil prohibet, quominus ibi plurimæ plantæ, hic infiniti pisces, nascantur, ut notissimum omnibus est de magna parte inferi superique maris. Salsa enim hæc sunt, in eisque pisces innumeri nascuntur & vivunt. hæc satis huic quod falsum ex putredine creari & quod eo animal nutriri queat. Rursum aliquis instabit, si putrefactio corruptio est, omnis vero corruptio substantiæ, quæ corrumpitur, est abolitio, in hoc autem casu sanguis corrumpitur, foetus igitur non sanguine sed succo aliquo putri, qui ex sanguine corrupto manat, in utero nutrietur. huic dicendum, putrefactionem in omnibus putrescentis rei partibus non statim fieri, sed veluti nutritionem nunc in aliquibus; postea in aliis: & sicut animal sentit se nutriri, quum aliquæ ejus partes nutriuntur, ita unumquodque putrescere quoque vocari, quum aliquæ illius partes putrescant: reliquæ vero in putredinem aliquantum vergant: hoc est etsi totum non putrescit: certe putredinis qualitate quadam afficitur, ut puta vel sapore, quem illa secum affert in partes putrescentes, vel odore, vel aliquo huiusmodi. quo fit, ut totum magis minusve putre nuncupetur, prout plus minusve illius saporis odorisve particeps est. In exemplo aquam optimam amphora excipe. huic aqua putris utputa falsa vel amara librarum duarum admisceatur, tota quidem aqua non nihil amari falsive præ se feret, non tamen tota putris re vera erit, verum si huius putridæ plus iterum addatur, tota multo quoque magis amara vel falsa erit: sic igitur cogita partes aliquas totius aquæ optimæ putrescere, reliquis adhuc integris existentibus: trahent enim residuum totius aquæ in consensum quendam, per quem tota quidem aqua sapore odoreve novo inficitur & ad putrescendum apta fiet: nondum tamen tota putrescet. Id hinc quoque probari potest, si putridam aquam, utputa subamaram, sabulo alicui masculo aut argillæ diligenter commisceamus, mox agitemus & percolemus: prodibit enim hinc aqua dulcis plus minusve, prout magis minusve erat amara; & quod putridum inerat, in sabulo argillave relinquitur. Hoc certissimum est indicium, quod licet aqua illa putrida nuncupetur, non tamen tota putrescat: alioqui dulcis aqua illinc collecta minime fuisset. Hinc etiam (ut quibusdam placet) ea, quæ in mari nascuntur, non sine dulcedine, aut aliqua cæterorum saporum suavi qualitate proveniunt, ut pisces & reliquum animalium genus, quod in aqua falsa versatur. Id enim patet; si maris aqua perargillam, per arenam, per vas aliquod terreum coletur: colata enim dulcis invenitur; illic relicta falsedine. quia ergo sanguis, qui foetum in utero alere ponitur, quibusdam putredinis notis affectus non omnino putrescit (falsus enim est quoad affectionis modum sicuti maris aqua, sed quoad qualitatis gradum longe remissior) potest per se sufficere alendo foetui absque eo, quod alius succus; ex eodem putrefacto natus; eundem alat. Sanguis namque totus in hoc casu non corrumpitur, sed bona ejus pars integra manet: hoc differens à puro, quod alii vitiatum commiscetur: omnis enim putrefactio substantiæ, quæ re vera putrescit, est abolitio, non autem totius, cui hæc putrescens mixturæ cognatione conjungitur. Quippe vinum acefcens interdum in vini speciem revertitur, non totum quidem sed aliquanto minus: quia partibus, quæ re ve-

ra putrescant, consumptis, integrum remanet, quod mix-
turae consensu cum illis acidum antefentiebatur. Sic me-
dica putredo (ut in opere nostro de aqua Tiberina docui-
mus) ab ea, quam Arist. *meteororum* 4. definivit, mini-
me differt, sed eadem illi est: bile enim putrescente, si
putredo paucas ejus partes obsideat, has quidem de medio
tollere, & foras expurgare convenit, sed reliquas alterare
& intus relinquere. Hæc quod in sanguinis putrefactione,
quæ, dum fœtus in utero alitur, fit, sanguis etiam adhuc
non putris inveniatur: Simulque ex his patere jam potest,
quali alimento fœtus in utero nutriatur, nempe sanguine
tuo puro tuo impuro, qui videlicet ex putri & non putri
ac ex dulci & subfalso commixtus resultat. Neque id mi-
rum alicui esse debet, siquidem ranæ, cancri, pisces & re-
liquum animalium genus, quæ in palustribus & corruptis
aquis nascuntur, his quoque putridis nutriuntur; quibus
enim quodque consistit, his etiam nutritur. Nec obstat,
quod putria omnia incocta sint, quoniam hæc ei, quod il-
lis nutritur, cocta sunt. neque item quod dicitur sanguine
purissimo fœtum in utero ali. Nam id partim verum est,
partim non verum; verum quidem ratione habita ad eum, B
qui in matre reperitur, non verum autem considerata pu-
tredine, quod sanguis propter importunam sui retentionem
effugere non potuit. Hæc enim per totum (ut ante do-
cuimus) effusa, reliquus sanguis inquinatur, & ex puro
impurus efficitur, ita tamen ut cum impuro purus quoque
reperiatur, & fœtus sanguinem quidem impurum trahat,
sed ex hoc impuro eum, qui minus impurus, & magis sua-
vis familiaris ac dulcis existit. Quippe cum proprium in
se vitæ principium contineat, & attrahendi vi, quam ha-
bet, multo magis quam mater polleat propter sui corporis
incrementum, utero veluti radici adhærens, quicquid in
matris corpore suavius est (id enim naturaliter appetimus)
quoad fieri potest, pro se rapit. Hinc gravidæ non cœna-
tæ dormitum eunti (ut quibusdam placet) data mulsa cir-
cumtorqueri uterum facit: quoniam hæc alimenti egena,
ea vesci contendit, ille contra ad attrahendum potentior,
eandem violente ad se arripit, utrisque igitur contra pu-
gnantibus, atque huc illuc vicissim contra trahentibus, ute-
rum ipsum circum circa torqueri necesse est. Hinc etiam
gravidæ, quæ forte pauci sanguinis fuerit, sæpe cum viro-
re pallida fit, & alienos cibos appetit, & debilior evadit,
quoniam quotidie semper ac valide attrahente fœtu, me-
lior sanguis ex matris corpore auferitur, mox in uterum
destillat & in fœtum augmentum convertitur. non igitur
simpliciter, sed hoc modo verum est, sanguine purissimo
fœtum in utero nutriri: quo etiam modo nihil prohibet,
qui corrupto & putri nutriatur: siquidem nec vitæ nec vi-
tæ adversetur: velut animalium generi, quod in aqua pu-
tridegit, usufruit. Ita Galenus 1. *de symptomatum causis*
cap. 7. Inquit: *primis duobus mensibus parum sanguinis in*
fœtum attrahitur utpote adhuc minimum, scilicet quod in
utero est, hoc tempore nec embryo Græce vocetur, sed cye-
ma adhuc id est uteri gestatio: hoc autem auctius redditum,
tum ipsum ampliore nutrimento utitur, tum non solum, quic-
quid optimum in venis est, id attrahit (ceu prius dixi) sed
etiam, quia plus indigeat, ejus, quod vitiosum est, aliquid
una trahit: atque ita totum matris corpus tum plenitudine
laborare desinit, tum minus vitioso est succo: Ipse autem fœ-
tus alimenti, quod attrahit, excrementa in duplicibus mem-
branis reponit, ac fit quidem magna ex parte ipse quoque &
vitiosioris succi & intemperantior, ut pote ex vitioso nutri-
tus sanguine, nisi si quæ eum gestat in reliquo gestationis
tempore salubribus utatur alimentis. hæc Galenus. Sane
utilius quidem erat puro quam impuro nutriri: Id quod
fieri poterat, si quantum menstrui in asinabus, in vaccis,
in equabus, & in aliis brutis fœminis est, tantum & non
amplius in muliere quoque reperiretur, nam præter alias
utilitates mulier neque propter prægnationem in tot mor-
bos incideret, neque fœtum adeo morbosum adeoque
imperfectum naturaliter pareret, sed uti bruta uterum ge-
rens, & à graviditatis morbis vindicaretur, & fœtum sa-
niores, ac æque fere perfectum ederet. Quia vero in tan-
ta pabuli copia, & vescendi opportunitate, replendi appe-
titu fere perpetuo existente, fieri non poterat, quin ali-
menti nimietate sæpius lasciviret, minus malum fuit ali-
mento (ut diximus) impuro fœtum nutriri, crescere, in
lucem prodire & morbis ex naturæ necessitate contagio-
sis obnoxium reddi, quam puro & superabundanti. quod,
si quis diligenter animadvertat (ut proxime diximus) ante
partum ipsum interitus periculum afferebat.

His adde quod utilitas, quam ex hac putrefactione fœ-
tus acquirit, multo major existit quam noxa, propter
quam morbis ex naturæ necessitate contagionis subjicitur.
Quippe illi suapte natura non interimunt, &, ubi in locis
propriis fiunt, facile tolerantur. Hæc vero putrefactio,
inquam, nisi adesset redundante nimirum alimento, sæpi-
sime autem redundat, sæpissime alimenti copia fœtus hu-
manus ante partum interiret, id enim superfluum, quod,

ubi putrescit, subfalsum aut huic proportionem respondens
fieri indicavimus, reliquo, quod sincerum est (continua
namque sunt) plus minuscve primum permisceri, & sub-
inde à fœtu trahi oportet, proinde hoc idem ad uteri ve-
nas & ad chorium velut apud radicem immorari potius, quam
alibi, probabilius est, ibi autem adeo redundans simulque
putrescens occupare viam alimento, quod quotidie novum
& purum à matre ad fœtum delegatur, ne libere trahi
queat; hoc est ne per eum locum, ubi major copia hujus
putris est, per chorium inquam, & umbilicum, utputa
per radices sine hujus mistura trahatur. Licet enim ab ea-
dem terra suum lactuca nutrimentum, & caulis suum, &
cæpa suum hauriat, ubi tamen apud horum radices sale-
m, aut cinerem, aut quid tale insperferis absque hujus mistu-
ra, quia proximius est, jucundum & proprium haurire
non possunt. Ut igitur id superfluum putre jam factum
puro alimento commistum ejusdem suavitatem perturbat,
& minuit; ita infinitam ejusdem quoque aviditatem mode-
rantur, & cohibet, facitque jam distinctis fœtus particulis,
& in se ipsas alimenti nimium reponere valentibus, ne tam
avide illud rapiant, & ne adeo copiose, ut strangulari me-
tus sit, in se ipsas accumularent; nisi forsitan talis quoque
falsugo, quemadmodum Theophrastus 4. *de plantarum*
causis cap. 9. scribit, ad perficiendum aliquid aliud confe-
rat, humorem scilicet exsiccando, qui modum excedit,
omnino autem quemadmodum bonus agricola plantis,
quæ nimio alimento lasciviant, aut cinerem, ut fico, &
rutæ, aut sale-
m, ut palmæ, aspergit & agrum minus fru-
galem his quærit: quo superfluum nutrimenti attractio-
nem moderetur: ita natura id subfalsum, aut huic pro-
portionem respondens, tantæ alimenti ubertati commiscet,
ut minus jucundum haustu factum præsentem nimietate re-
plere fœtum non possit. Hinc fit, quoniam genus sati-
vum suam alimoniam copiam excoquere nequit, ut rei ru-
stica studiosi Theophrasto autore cinerem aliis congerant,
aliis respergant: sic fortasse palmæ, siquidem his sal ag-
gregatus unice prodest, falsa terra melius fructificant, &
in olerum genere quædam ab humoribus falsis juvantur,
ut brassica, beta, ruta, eruca; hæc enim, cum aquis fal-
sis rigantur, longe meliora evadunt, quamobrem non-
nulli nitro aqua permixto aspergunt brassicam, ut Ægyptii.
Itaque cum fœtus humanus immodicam alimenti uberta-
tem in utero effugere non potuerit, opusque sit tam ad
fructuum proventum, quam ad animalium partum, non hu-
jus excessu, sed mediocritate, siquidem, ubi excedit, aut
tabem, aut strangulationem inducit putredo, quam veluti
falsuginem esse dicimus, huic superfluitati contingens,
dum alimentum nimium & jucundum, alioqui noxium &
inutile, sua mistura minus suave reddit; tantum abest, ut
noceat, ut huic eidem modum imponat, hoc est ut im-
moderate attrahi non permittat; & hominem à vitæ peri-
culis, quæ hujus copię causa imminet, liberet, æque
sane ac si quis opinaretur id qualitatis subfalsæ nativum
esse fœtus humani alimento, ut ille valeat conservari, quasi
genus istud saporis ei permixtum sui gratiam custodiendi à
natura acceperit, quamdiu in utero est.

CAP. XII.

Quod fœtus alimento putri in utero nutriatur, & quod
tale nutrimentum causa sit propositorum commu-
nium morborum, atque quomodo in homine
talis putredo semper sit.

Ex quibus jam satis patet in mulieris prægnantis utero
menstrua modo quodam putrescere, alimentumque fœ-
tus humani non omnino sincerum esse, sed inquinatum,
& quodammodo putre: quod cum ille utero inclusus non
possit non trahere, si vivere, si augeri, si absolvi, debet,
necesse est, quia fere statim ab initio, ad partum usque hoc
putri nutritur, quia in suam totam substantiam illud su-
mit, ut propria humani fœtus substantia putredinem quan-
dam habeat, quæ cum tolli non possit, nisi tota substan-
tia tollatur, tota vero tolli nequeat, quamdiu homo vi-
vit: quoad homo vivet, hujus inquinamenti putris erit
particeps. quod enim homo ab ortu primo penitus insitum
toto corpore contraxit, non prius ab eo evelletur, quam
corpus ipsum omnino dissolvatur. exemplo sunt recentia
vasa, quæ saporem, quo primum imbuta sunt, perpetuo
retinent. licet enim natura, quia ob materiæ (ut dicitur)
fluxum quotidie corpus fluat, consumitur, (dissolvitur)
novum alimentum quod minime putre est in locum sub-
stantiæ, quæ deperditur sufficere possit; id tamen quum
adjicere, unire ut dicunt & assimilare ei quod deperditum
est, debet; ut illi, quod prius inerat, simile faciat opor-
tet. quia vero quod remanet in corpore, id multo plus est
quam quod sufficit, alioqui nunquam priori simile redde-
retur; à potentiore, & copiosiore permutabitur, atque
convertetur in ejus naturam, id quod debilius, & minus
est,

est, quanquam utrumque agendo invicem patitur: veluti A biliosa temperatura quicquid tale inmutat, in sui simile inmutare studet. quocirca nutrimentum novum quod accedit, nequit putrem illam qualitatem in eo, quod sic affectum est, & multo majus, multoque robustius submovere. quin imo quandiu animal vivit, hanc eandem in eodem remanere necesse est, neque obstat, quod aliqui opponunt, morbillis, aut variolis semel, bis, terve in aliquo homine apparentibus consumi ejusmodi omne seminarium, sicut enim terque quaterque expolito ferro, quin in eo rubiginis fomes restet, fieri non potest; ita licet iterum, atque iterum quis morbillis, variolisve, afficiatur, seminarium tamen vitiosum, quod intus est, non tollitur: Non semper autem oriuntur, quia illud (ut infra dicetur) impulsore indiget, qui eum ad agendum excitet. Scireque licet, putredinem hanc non eam esse, quæ mortem, aut morbum per se afferat, quin imo cum hominis vita semper manere, sicut eam quam cancri, ranæ, pisces ex aqua putri nati, & in eadem continue degentes, perpetuo servant, & vivunt, sed si magis augeatur, aut irritetur id, quod ab impulsore (ut proxime dicetur) fit: tum sæpe morbos, nonnunquam mortem accersere, quippe ipsam veluti seminarium inesse, quod non semper agit, sed præstita occasione amplificatur, crescit, & in fructus erumpit ac omnino esse seu rubiginis fomitem in ferro, quod tamen læve, politum integrumque est. Atque hæc est communis causa propositorum morborum, & aliorum hujusmodi, nempe vitium primi alimenti à putredine, in matris corpore nata contractum. In hoc enim conditiones omnes, quas tali causæ necessarias esse probamus, manifeste convenire videntur. Hæ sunt (quemadmodum supra docuimus) ut intus in homine sit necessario, & partim secundum naturam, partim præter. atque ut per totam vitam semper insit, & quanquam semper hujusmodi morbos non inducit, in corpore tamen ut minime otietur. Quia igitur id alimentum est, quo solo foetus in utero nutritur; satis constat, quod intus est in homine simul, ac necessario; ex eo enim illius corpus constituitur? quia item non qua alimentum, sed qua nimium est, vitiat, partim secundum naturam erit, & partim præter, secundum naturam quidem, quatenus in utero jam nutrit, & in hominis substantiam vertitur. præter naturam vero, quatenus eidem non per se quidem, sed ex accidenti, hoc est propter copiam putrescere contingit. quia etiam hominis corpus ex illo confatur, semper quoque cum homine invenietur, quia insuper putredine quadam hanc eundem in perpetuum afficit, & si non semper ita crescit, ut in putredinis morbos semper erumpat, agens interim erit non otiosum. Nam præter id, quod in hominis corpus immutatur, illud etiam opus efficit, quod similem sibi putredinem quotidie regenerando se ipsum fovet, sed tantisper dum hos morbos non agit, veluti sciens (ut præfati sumus) inierit quum non contemplantur; ita quidem ut quum isti communes morbi gignuntur, id quoque simul minime gignatur, sed ante, & in actu (ut dicunt) primo existens in corpore, tunc postea in actum (ut dicunt) secundum prorumpat, & similes morbos excitet, quemadmodum aliqui nunc primum pestis labæ affecti, tum viginti, trigintaque diebus incolumes videntur, mox pestifera febre corripuntur, quippe cum hac febre pestis ipsa labæ non gignitur, sed multo prius existit: ante vero non egit, non quod ipsa non inesset, sed quod corpus aut paratum non erat, aut aliquid decrat, quod eam impellere, juvareve debebat: hinc homines calidæ & humidæ (ut dicunt) temperaturæ, qui hircum olent, & quibus sudor foetidus, & urina foetens, atque aliquæ gentes, quæ animum unum aut alterum pane ex tritico foetido & putri vescuntur, universam pene corporis substantiam putredine affectam sortiuntur, non semper tamen putredinis morbis corripuntur: sed tum solum, quum nova quædam ad inexistentem putredinem excitandam occasio nascitur. Sic igitur fomes (verbi causa) morbi Gallici ab ortu primo in nobis est, sæpius vero agit longe post, non quod interdum non insit, sed quod sæpius deficit aliquid, quod fomitem, quominus agat, impedit. Itaque alimentum in utero vitiatum, ex quo foetus ipse componitur, causa erit, quæ tum elephantiasi, tum morbillis, variolisve, tum morbo Gallico singulos homines promiscue obnoxios facit. id quod ab initio inquirebamus. id enim propter necessitatem jam dictam in corporis humani constitutionem assumptam, & quodammodo simul vitiatum communis putredinis, quam dicti omnes morbi sequuntur, seminarium in homine est, sicut res quædam in ferro communis rubiginis fomes. in quo explicando prolixior, quam præsens negotium postulabat, nostra fuisse oratio videri posset, sed quia nemo hæcenus communem causam propositorum morborum (quod sciam) inquisivit, neque quisquam ad ipsum, quod nos in eam causam retulimus, attentavit, neque item quæstiones, ac

dubitationes, quæ inde & multæ, & graves oriebantur, explicuit, non nisi longa tractatione absolvi potuit.

CAP. XIII.

Quomodo id morbi seminarium per hominis corpus dispergatur, ubi potissimum resideat, & qui ex his morbis leviores, magisque curabiles, & qui non.

H is expositis quale sit id, quod dictorum malorum communem causam esse dicimus, intellectum puto. Reliquum est, ut an ita revera sit (ut esse dicitur) investigemus, atque rursus quædam, quæ proxime retulimus, ad majorem explicationem repetamus. quærenti enim, quomodo ista putredo undequaque expanditur, & ubi nam magis resideat, Respondendum, sicut alimentum per universum corpus fertur, eique per omnes partes infunditur, & inferitur, ita quando vitiatum est tale quoque totum reddit, in quod permutatur. itaque quia totum hominis corpus hujusmodi alimento in utero nutritur, ac augetur. in toto quidem erit dicta putredo, sed in ipsa cuti, & circa ipsam præcipue, foetus enim in utero (ut dicitur) plantæ vitam vivit. Hæc ubi propter egestatem non potest non attrahere alimentum, & si vitiatum est, tum postquam id intro rapuit, viciniore partes ex eo, quod minus malum est, pertrahunt, quod restat magis vitiatum, quam prius, sit oportet: ex hoc tamen, quod minus prævum est, aliæ sugunt, atque ita deinceps, donec ad extimas deveniatur: quæ similiter indigentes id, quod ab omnibus relictum est, tanquam maxime alienum, ut attrahant necesse est. Atque adeo ut alimentum longe magis corruptum sit, quod ab extimis partibus recipitur, quam quod à primis, & secundis, & reliquis. Enimvero foras versus rem hujusmodi excerni consentaneum est, utpote alienam: quemadmodum falsugo ciceri innata (si quidem ubicunque feritur, nasciturque, aliquid falsuginis semper capiat) per summa tantum consistere videtur, quædam etiam suis in foliis, ramisque talem sortiuntur saporem, qui eisdem ablutis gustatu aquæ cognoscitur. Nec in his modo, sed in fructibus quoque ipsis itidem est, quod sensus late judicat, si quis non fructum manducet, sed linguam eiduntaxat apponat, quippe non in pulpa, sed in putamine falsugo magis esse percipitur. nec minus amaritudinem cucumerum per summitatem sentimus, genus quoque pyrorum Cariæ domesticum fertur lanugine tam falsa obductum, ut nisi aqua subluatur edinon possit. nihil igitur mirum, si ejusmodi plura creantur, si internæ hominis partes id, quod minus habet corruptionis, attrahant, & si quid in eo magis putre est, ad cutim protrudant. Ex quo fit, ut quamquam in utero malum quodammodo sit alimentum partium corporis omnium, ultimarum tamen pejus existat, eaque putredo, de qua diximus, licet omnes corporis partes occupet, maxime tamen in externis communes morbos (ubi datur occasio) cieat. quippe qui ad internas verti non possint, nisi vi quadam coacti, & contra naturæ impetum. Proinde hi quidem, si ad extrema prorumpunt, leniores, & curatu faciliores sunt. sin ad intima, difficulter & feruntur, & curantur. Ex quo satis patet quomodo id morbi seminarium per hominis corpus dispergatur; ubi magis insit, & morborum quos inducit, qui leniores, magisque curabiles; & qui non.

CAP. XIV.

Cur communium morborum fomes in corpore semper existens non semper agat, cur item in aliquibus nunquam agat; aut nimis sero, & quis sit illius impulsor, qui item ex his morbis spontanei & qui contagione vocentur, & quibus inter se differant convenienter.

R ursum interroganti, quomodo in hominis corpore ab ortu primo ad senectutem usque talis putredo insit, ac si inest, cur non semper id genus mali homines corripiat. Respondendum non semper in promptu esse, quod illam ad agendum moveat. Eget (ut infra dicetur) impulsore quodam. Nam sicut videndi facultate integra, si lumen absit, oculus videre desinit. Et Architecto præsentem, ubi cæmenta, lapides & ligna desunt, non fit domus, ita quanquam internum homini est, quod hunc morbum efficit, eum tamen non semper efficit, quia non semper præsto sunt, quæ ad ejus creationem requiruntur, ut agens in actum suum erumpat. Proinde illud mirabile non est, quod hujusmodi seminarium proclive semper ad agendum, interdum tamen centum annos in homine latitet, subinde veluti novum quoddam compareat; interdum vero nunquam omnino quicquam ejus in hoc vel in illo cernatur, ut in morbillis, & vario-

lis experimur. siquidem interdum in Europa contingit, aliquem tota vita naturaliter, & ad centum fere annos usque protracta, nunquam in hos morbos incidisse. quum enim ad agendum impulsore indigeat, nisi is aliquando adsit, nunquam aget. Sic & malefica pestis seminaria non solum in homine, sed etiam in bruto, in veste, in ligno interdum insunt, & nihil agunt, aut longe post. sic etiam labes rabidi canis duos tresve menses & quandoque annum in homine latet, postea sese prodat.

Atqui hujus fomitis impulsor, illi aut similis, aut contrarius sit, oportet: sed quia contrarium suum contrarium corrumpit, impulsor vero illum vel excitat, vel auget; non contrarius, sed similis erit. Quum igitur fomes hic putredo quaedam sit primi alimenti vitio per totum corpus diffusa: putredo autem nunquam sine calore aliquid agat, aut moveat; hujus fomitis impulsor, aut calor ex simili putredine intus in corpore natus, aut aliunde profectus erit: Aliunde proficiscetur: si ab inquinato corpore prodeat; id quod, ubi aliquis ex his communibus morbis per contagionem acquiritur, perspicuum fit. Similis vero putredo intus gignetur, si pluribus diebus multum alimenti in omnibus corporis nostri ventribus, venis, atque cavernulis coacervetur, atque retineatur; deinde putrescat; ibi enim quemadmodum in matris graviditate corrumpitur, & à singulis partibus attrahitur, ita putredinem, quæ prius inerat, veluti salitorum esus immodicus, fovet & auget: id quod, si forte per communes expulsionum vias non expellatur, quia propter copiam in corpore contineri non potest, foras per alias partes ad cutim (ut proxime declaravimus) erumpat, oportet: quippe id copiosius existens atque alere potens, quo magis per universum corpus attrahitur (alimentum est) eo magis reliquum, quod intus est, ulterius pellit, etenim re nova subeunte intus, quæ intus est, impingitur, cedit, locum impingenti relinquit, ipsa vero impulsæ, usque ad corporis extimum, hoc est ad cutim facile quidem succedit, sed ulterius progredi non potest, nisi meatibus apertis prorumpat foras, aut transpirans, aut resudans. Huc igitur compressa & alia atque alia re nova subeunte, ubi à natura propter copiam, quæ sibi ipsi viam intercludit, vinci nequit, calor novus multo amplior exoritur, qui priori propter putredinis similitudinem (utraque enim in toto est) conjunctus, eundem ad agendum excitat. Quia enim talis putredo ex re dulci, quæ mixti multo plus humidi quam sicci obtinet (quale nostrum alimentum est) nascitur, ejusdem qualitatis, nempe subsalsæ aut huic proportionem respondentis cum ea, quæ à prima generatione contrahitur, erit: & calor ex hac nova ortus, atque per totum corpus perinde ac ille, qui ex primigenia oritur, effusus, eidem ferme similis erit, cui, (quemadmodum exposuimus) tum propter novæ putredinis amplum undiquaque additamentum, tum propter similitudinem summam, obnixæ conjunctus, hunc eundem augebit & una cum illo morbum aliquem ex his communibus, qualem subiecti natura pro loci, aeris, & victus ratione patitur, aget; & morbi illi, qui ex nimia alimenti copia oriri solent, emergent. Hi vero sunt (modo plenius quam consueverit factum sit corpus) furunculi in facie multi, scabies, tuberculis scatens; exanthemata nunc fastigiata nunc lata, ulcera quam plurima, lassitudo gravis, quam sive ulcerosam, sive tensivam, sive phlegmonicam dicas nihil refert, prurigo, impetigo, psora, lepra, elephantiasis, pilorum defluxia, febres inflammationibus similes. qui morbi ut per cutim prodeunt, ita morbosæ rei, quæ ad cutim sponte fertur, naturam imitantur. Sed ubi hæc eadem foras exire prohibetur, & ad interna retrocedere cogitur, dictorum morborum vice distillationes fiunt, tussis, gonorrhæa, alvi fluores, menstrua plura, tum alba, tum rubra, tum alterius coloris, vel aquosa, & hujusmodi morbi alii. atque tum hi, tum superius dicti, plenior jam facto corpore primum oriuntur, postea vero quam progressi sunt, corpus ipsum colliquant, extenuant, absumunt. atque hoc modo à se ipsis differunt, ubi propter aliam causam, quam propter alimenti redundantiam fiunt. Sed ex his aliqui citius aliqui tardius inquinare videntur, prout cum inquinatis consuetudo magis minusve intercedit, aut ab his vapor abundans pressusve prodat: quippe infantium lactimina, quæ similiter oriuntur, tum nutrices, tum eos, à quibus obnixæ & sæpe amplectuntur & osculantur, inficiunt: alios vero non item. morbilli quoque & variolæ quum vigent (quia vapor copiosior exit) facilius inquinant, quum vero declinant (quia ille deficit) difficilius. Quomodo calor ob redundantiam suscepti alimenti obortus calorem innatæ putredinis augeat, satis diximus. sed quomodo ille, qui foris advenit, eundem excitet, manifestum est: contactu enim infectæ rei calor alter alteri conjungitur, & tales morbi contingunt: calor namque corporis, quod deinde inficitur, cum tota interna putredine latitans, ab altero, qui foris inquinat, excitat & simul cum illa in totum augetur: hic igitur, u-

bi corpus integrum, in quo est, ab inquinato tangitur, sive ob motum vehementem, quem invicem utraque faciunt, sive quia se nimis arcte amplectuntur, sive quia nimis diu conjuncta manent, sive etiam aliter magnopere quidem augetur, deinde morbum aliquem ex naturæ necessitate contagiosum excitat, ac plerumque talem, quali id ipsum, quod inquinat, ante affectum est: Calor enim inquinati corporis quoniam cum ea putredine, quæ innata nunc agit, alterius calori conjunctum deducit, in quem ipse prius deductus est: ut enim antequam inquinaretur, huic similis erat, & æque atque hic tum ad patiendum tum ad agendum aptus: ita postquam inquinatus est, causæ ejusdem subiens rationem, à qua primum infectus est, hunc similiter inficit: atque ita calor ab inquinato corpore manans, calorem innatæ putredinis in corpore sano ad agendum provocat: & tum hic, tum ille, qui novam alimenti redundantiam sequitur, impulsor est, quo prima horum morborum causa intus in corpore latitans ac veluti dormiens, ut excitetur, indiget. licet autem in ipso infectu particula quaedam integri corporis & non totum corpus tangatur, quia tamen nixus utrinque insignis intercedit, totus calor, qui in integro est, commovetur, talisque fit, qualis ab ortu naturæ successit, ut fieret, quoties nova putredo magis minusve in toto corpore gigneretur. Quamquam enim corpus interdum juxta præputium tantum manifeste inficitur, facile tamen potest (si calor interim vehementer excitetur) non solum tactu præputii, sed etiam osculo vel amplexu alterum inficere, tamquam non in præputio solum existente labe, sed in corpore universo, & si in præputio tantum aperte, in aliis vero partibus occulte videtur.

Innatæ igitur putredinis, quæ adhuc otatur, impulsor erit tum calor intus ex nova & simili putredine nuper natus, tum calor inquinati corporis, alterum integrum attingens. ille enim innatam putredinem, quæ alioqui ad putrefaciendum proclivis est, sed propter exiguitatem otatur; sua accessione auget, hic suo motu excitat. Aget igitur, dicta putredo ab impulsore (ut diximus) ante mota. Non aget vero in eo, cujus mater peculiari sua natura multo pauciora menstrua habet, quam aliæ mulieres, mox utrum gerens frugaliter vivit, deinde filius ab aliis quæ hunc fomitem movere queunt, se continet: hic enim minorem tenuioremque putredinem sortitus, mox quoad potest ab his, quæ illam movent, se temperans, fere neque sponte naturæ neque ex inquinamento in aliquem eorum morborum incurret. Hinc aliqui, licet pauci, donec vivunt, nihil horum malorum sentiunt, aliqui in senectute solum: quia forte in ante acta vita magis sobrie se gesserunt: hinc citra juventutem variolæ morbillive (horum exemplo, quia notiores sunt, uti magis decet) sponte naturæ sæpius contingunt, ultra vero rarius: citra enim hanc ætatem propter magnum corporis incrementum plus alimenti coacervatur in singulis nostri corporis locis; quod si forte per expulsionum vias non minuatur, similes morbos accerere solet. ita igitur responsum sit quæstioni, cur si principium semper inest, non tamen semper agit: & quis sit ejus impulsor.

Cæterum illud non oportet ignorare, quod ubi communes ii morbi non ex contagione creantur, sponte naturæ creari dicuntur. ex contagione autem, quando quis integer alicujus inquinati contactu inficitur: utrique quia homo nimium alimentum (ut ante narravimus) & naturaliter & frequenter sumit, ex alimenti redundantia sæpius, quam ex alia quavis causa proficiscuntur. Ideo morbilli variolæ in Europa sæpius pueris (ut proxime innuimus) quem senibus contingere solent: illis quidem sæpius, quia nimis crebro replentur: his vero rarius, quia magis temperate vivunt. Differunt vero præter alia, quæ diximus, quoniam illis, qui sponte gignuntur, major alimenti copia opus est ut gignantur, his autem, qui ex contagione, minor: quippe copia major, velut arbor fecunda est, quæ sicut ultro fructus affert: ita hæc sponte sua id generis morbos cum interna putredine parit: minor autem tamquam arbor sterilis est, quæ non nisi per insitionem fructum reddit, insita vero contagione hujusmodi morbos, prout contagionis natura fuerit, efficit. Differunt etiam, quod spontanei, ubi semel aut iterum & ad summum ter (ut in morbillis variolisve quando sponte fiunt, cernere licet) infestarunt: non amplius reverti solent. At ex contagione multo sæpius: prout alimenti quaedam copia subest, & contagio sese offert. In spontaneis enim à nimia nutrimenti copia tum singuli ventres, tum universa cutis maxime extenditur: hinc morbillos variolæve passim amplioribus membris aucti videntur: proinde propter immensam suarum partium extensionem & cutim magis raram & expulsionum vias magis apertas sortiuntur. Postquam igitur tanta totius corporis extensio facta est, repletio vix major, quam quæ præfuit, contingere potest: quippe quæ si contingat, patientioribus jam existentibus expulsionum viis

aut non retinetur, aut si retinetur; iterum tertiove ad A summum tolerari potest: ultra vero, quia membra immodice aucta tandem rumpuntur, aut vires ipsæ succumbunt, non potest.

Hinc fit, quod hi morbi non tam sæpe revertuntur quam qui extrinsecus adveniunt. sed ubi neque cutis, neque ventres ita distenti sunt, ut non amplius extendi queant, tum hi morbi possunt iterum, tertiove sponte redire, donec illi summam nacti extensionem à majori copia, quippe quæ in vasis supradictis amplius coacervari nequit, extendi magis non possint. Verum ex contagione sæpius revertuntur, quia non tanta nutrimenti copia ad eos excitandos opus est, sed satis inesse multam supra naturæ vires, quæ contagione ascita facile prorumpit in hos morbos, præsertim si calor aliquis accedat. quippe calor inquinati quum se se calori corporis integri conjungit: tum aliquo intercedente invicem motu, præcipue arcto hunc eundem apprime agitat: humida omnia, quæ in corpore sunt, subinde commovet, rarefacit, ampliat, locaque replet. Quamobrem quod repletio ex multo supra modum alimento sæpius sumpto facit, id calor impuri corporis repletionem modicam, quæ in corpore puro est, excitans præstat. Cognoscitur hujusmodi excitatio, ubi post coitum vir mundus, aut infans post suctum, aut nutrix, post quam lactavit, calidiore carne fiunt, & facie tumidiore, quam consueverunt: Hoc quidem per aliquod tempus, sed calor tantisper, dum morbus inest, magis minusve perdurat. Patet igitur, quinam communium morborum spontanei, & qui ex contagione vocentur, & quomodo differant, tum præterea constat, morbos ex contagione sæpius redire posse, spontaneos vero non item.

CAP. XV.

Cur morbi aliqui communes ex contagione fieri raro videantur ut morbilli, variolæve, & cur vix fieri possit, quin singuli homines eorum aliquo afficiantur.

Interim petet aliquis, cur raro etiam ex contagione tum morbilli, tum variolæ oriuntur. Huic respondetur, ut in his contagio sæpius agat, opus esse (quemadmodum dictum est & dicitur) multo, arctoque contactu, qui calore citato copiam ipsam commoveat, & latentem putredinem (ut ita dicam) in actum secundum promoveat, qualis in hisce morbis, ut compertum est, usuvenit. his adde, quod calor iste tametsi aliis causis, maxime tamen coitu, quoniam in hoc valde arctus motus contingit, excitatur, qui vero morbillos, variolæve patiuntur, plerumque pueri sunt, qui non coeunt. qui autem adultiores sunt, etsi coire possunt, tamen propter febres, vimque morbi non coeunt. si enim in his, velut in Gallico morbo coire contingeret, profecto non minus frequentes morbilli variolæve ex contagione, quam morbus Gallicus, essent, sed dum his malis opprimimur decumbimus lassique, imbecilli, febricitamus, sitimus, rejicimus alios. qui vero integri sunt, non ita arcte se se conjungunt nobis: ideo fit ut minus sæpe morbilli variolæve propter contagionem revertantur. quibus adde vitium, quod ab alimento in Europa contrahitur, non esse ita vehemens, sicut id quod in nova India, & in Ægypto, neque hic alimentum tam siccum tamque solidum quam ibi: proinde vapores ad inquinandum hinc manare tenuiores & imbecilliores, illinc vero crassiores & robustiores: ita ut Gallicus debilis fere potentior sit ad inquinandum quam variolæ fortes. At si quis id ipsum negaverit, atque hos morbos minimo contactu ex contagione accidere contenderit. Huic respondendum, non minus sæpe hos morbos, quam Gallicum, redire, si contagio præsto sit, sed non videri, quia natura sua mites sunt, & primo quidem in morbum ipsum sui similem cadunt, postea vero præcedente tempore, quemadmodum morbus Gallicus jam consuevit, nunc in febres alias, nunc in tussim, nunc in destillationem, & in id genus aliqua degenerant, prout ejus, qui inquinatur, natura patitur. Ex quibus innotescit non solum, cur morbi aliqui communes raro ex contagione revertantur, sed etiam cur morbilli variolæve non æque frequenter, ac morbus Gallicus, ex contagione generentur. Caterum multo plures in hujusmodi morbos incidunt: quia universa hominis natura ut nutrimentum sibi perpetuo parare studet, ita ejus commoditate semper gaudet: quo fit, ut ob alimenti redundantiam matres copiosis menstruis affluentes, alimentum (sicuti diximus) quodammodo vitiatum suis foetibus suppeditent. cujus occasione non solum postquam orti sunt, sed etiam antequam oriantur in utero ipso interdum horum aliquo morborum occupantur: ubi mater, aut pater ante infectus est, aut alimentum, quod à matre foetus accipit, ob superabundantiam magis, quam

soleat, noxium evaserit. post ortum vero longe quoque plures afficiuntur, quia longe plures non possunt non peccare alimenti abundantia, quæ interdum eo devenit, ut communis in toto corpore facta communiter vitata, internam putredinem ad aliquem communium morborum efficiendum suscitet. His accedit, quod multi temere admittunt omnia: cum infectis etiam temere versantur. sed hæc vitari forsitan facile possunt: alimenti vero redundantia non facile: in hanc enim hominis natura (ut ante declaravimus) valde propensa est, non propter quotidianum quidem usum, sed propter totius vitæ necessitatem. Quamobrem non pauci homines, sed plurimi, communium morborum aliquo corripiuntur.

CAP. XVI.

Quum una communis causa sit dictorum morborum, cur non unus tantum morbus ab illa fiat, & cur in quibusdam locis communis morbus hic est peculiaris, in quibusdam ille. cur etiam horum quilibet in alienas regiones invehctus singulos homines promiscue inficiat.

Rursum inquireret alius, si una communis causa propositorum morborum, & aliorum similium est putredo videlicet, quæ in utero à nimio alimento (ut diximus) oritur: quamobrem non unum morbum, sed tot, variorumque in nobis parit. una enim causa unius effectus esse videtur. An sicuti sol pro subjecti natura nunc dissolvit, nunc adstringit, contrariasque edit actiones: ita hæc putredo, quamquam una eademque in omnibus semper est, pro subjecti tamen natura in varias morborum species hominis corpus immutat, atque omnino unicus secundum genus, nomine hoc large sumpto, effectus est, qui fere omnes homines ejus loci, in quo est, afficiat, & alterius loci alios, si contagionis occasio præbeatur, facile iniquet. ut igitur tum horum morborum, tum similium omnium, unum idemque principium est, hoc est una eademque secundum genus in utero contracta putredo: sic unus idemque effectus est, hoc est dicta communis affectio in varios deinde modos illa distinguitur, quoniam non omnibus privatim eadem alimenta sunt, non omnibus idem aër, non omnibus eadem regio (quippe quæ situ vario & aquarum penuria & abundantia ac bonitate & vitio valde immutatur.) neque eadem contagionis occasio. Hæc enim in causa sunt, ut in Ægypto idem principium sit ipsius elephantiasis, quod in Europa variolarum atque morbillorum, sicut in Indiis occiduis morbi Gallici, quem illic bughe appellant, non quod illic elephantiasis, morbilli seu variolæ nasci aliquando non possint, sed quod passim, & speciatim morbus Gallicus eorum loco gignatur: Hæc tamen putredo in pejorem morbum, & apud Indos, & apud Ægyptios, quam apud Europeos convertitur: quoniam illic alimenta pejora sunt, & regio, cœlumque calidius: illa magis vitiatum succum præstant: Hæc celerius atque cumulatus, quam par sit, ad cutim trahunt. Ideoque morbilli ac variolæ (ut quibusdam videtur) magis æstate, quam vere & autumno, gignuntur. D licet enim hyeme quoque magis, quam per hæc duo tempora: id tamen contraria ratione contingit. Quippe circumfusus aër, nimirum frigidus, cutim constringit, quominus ad eam delatus succus pro sui vitii quantitate, prout solet, quotidie transpiret. Quocirca ibi vi frigoris retentus magis corrumpitur, & hujusmodi morbos excitat. Sicut igitur nimia succi copia æstate quidem vi caloris ad cutim attrahitur. Hyeme vero prohibita transpiratione ibidem retinetur: ita, quia neutro tempore potest à natura regi, morbilli, variolæve magis hyeme, & æstate (quicquid opinetur Avicenna) quam vere, & autumno secundum illos creantur. Sed ad rem nostram. Sane ut unum idemque horum omnium est principium, ita ubique indifferenter gigni deberent. sed quia regio, aër, alimentum in mulieris corpore sanguinem, qui deinde foetui in utero est alimento, mutant non solum ad siccum, humidum, calidum, frigidum, sed etiam ad lene, asperum, durum, molle, & similia. Hinc fit, ut si à sanguine materno (verbi causa) id genus morbi contingat, ut qualis in quibusdam regionibus hic est, tales hi morbi privatim evadant, sed si præterea in alienas regiones invehcti singulos homines eadem labe afficiunt, cujus ipsi sunt, quoniam omnes homines (ut ante diximus) commune dictorum seminarium continent, quod ut in actum privatim prodit, ubi alterum corpus tetigerit simili seminario præditum, statim illud propter communionem, quam sibi invicem in eodem ipso acceptam referunt, in suum actum, quod tum pollet, immutat. qui si Gallici morbi actus est, morbum Gallicum gignit. si elephantiasis, elephantiasim, si morbillorum, morbillos, quocirca mirum non est, si nostri

nostri in novam Indiam morbillos, atque variolas, quemadmodum in Europam vocatum morbum Gallicum invenerunt. Jam igitur constat, quo pacto una communi causa existente, plures, varique morbi communes oriuntur. mox cur alius sit Indis peculiaris, alius Ægyptiis. deinde quamobrem idem in aliena loca translatus singulos homines promiscue inficere possit.

Verum dubitanti, si non eadem alimenta sunt omnibus, quomodo eadem in omnibus putredo in utero à nutrimenti redundantia generetur, alio enim mulier Indica, alio Ægyptia, alio Scythica utitur: Responsam sit, quod etsi diversa privatim aliis alimenta sunt, antequam introsumantur, ubi tamen intus in unum coeunt (verbi gratia) in sanguinem, eadem in omnibus secundum speciem est putredo: singulatim igitur differt. speciatim vero in idem coit. idem malum efficere potest: quod tamen postea peculiaris loci, germani aeris, & proprii victus ratione distinguitur. patet itaque, quo pacto, non eisdem existentibus omnium hominum alimentis, omnibus tamen ab alimentis redundantia emanet una communis causa, ut ita dicam, morbifica, quam velut in ferro rubiginis fontem esse docuimus.

CAP. XVII.

Et si principium idem horum communium morborum est, non in iis convenire curationem eandem, & cur bruta similibus quoque morbis ob naturæ necessitatem à nimia nutrimenti copia æque atque homines non corripiuntur.

Obijciat aliquis, si idem principium est morbillorum, variolarum, morbi Gallici, & elephantiasis, cur non eadem curatio his omnibus convenit? sed alia elephantiasi adhibetur, alia morbillis, ac variolis, alia morbo Gallico? An licet speciatim idem principium sit: particulatim tamen (ut proxime diximus) varium est, prout loca quædam peculiaribus quibusdam alimentis donata sunt, & alia aliis. Propterea non difficile est respondere dubitanti, cur morbillorum ac variolarum curatio tum facilis, tum brevis sit, morbi vero Gallici, & elephantiasis tum difficilis, tum diuturna. Vitium enim putredinis, quod in Europa ab alimento contrahitur, non est tam grande quam in Indiis novis, & Ægypto, quum alimentum, quo nos utimur, & magis fluidum sit, atque salubrius. Ut enim vitium, quod hinc oritur, magis quoque fluidum est, ita facilius, atque citius submoveri potest. Nunc opportunum est illam quæstionem dissolvere, cur bruta similibus quoque morbis ob naturæ necessitatem à nimia nutrimenti copia æque atque homines non afficiuntur, quum & ventres, & appetitum, & reliqua, quibus nimia nutrimenti copia congeritur, sicut homines habeant, quod enim (ut de cæteris brutis taceam) suæ nimia copia redundant, tam notum est, ut nemo sit, qui nesciat. quod item communibus quibusdam malis, ubi saginati sunt, corripiantur, æque notum est, ut puta raucedine, alvi profluvio, strumis, & quod nostri fescenini vocant, caput actio. Præterea oves pustulis quibusdam interdum communiter laborant, invicemque inquinantur sicuti pueri variolis. An etiam bruta vitare omnino non possunt, quin aliquam, etsi levem, ab alimento, quod in utero trahunt, putredinis speciem subeant? Illud enim in utero primis mensibus sæpe redundat, per id tempus inibi clausum male transpirans, atque superfluens, ut aliquantum putrescat oportet. Quo fit, ut ipsa quin etiam bruta malis hujusmodi communibus subjiciantur. sed non æque frequenter, nec æque promptè atque homo in illa incidunt. cuius rei causa in promptu est, quoniam in his multo levior quam in homine est hic putredinis fomes, quia illorum matres paucioribus menstruis quam mulieres abundant: Quocirca ut excitetur, longe maiore indiget impulso. Hinc canicula quædam præpinguis, quæ in deliciis habebatur, & ex matre, quæ nimio alimentis luxuriabat, orta, lambens puellulæ inquinatæ sputa, sola ex multis aliis in pruriginem, in scabiem, tandem in pilorum omnium defluvium incidit: quin etiam pullaster unus tantum inter quam plurimos meretricis cuiusdam Gallica labe affectæ sputa crebro sorbens pennas omnes amisit, & reliquis integris, deplumis factus est. Hinc fœtus illi, quorum matres uterum gerentes multa pabuli copia luxuriarunt, non minus facile quam homines hujusmodi malis redduntur obnoxii, ut ovium, & caprarum, & suum: ubi per totum tempus, quo illorum matres uterum gesserunt, eadem fortuito se pabulo affatim repleverunt. Hinc quoque sæpius fit, ut his malis per totam vitam ex fœtibus brutis plurimi nunquam infestentur, quia tum illis insita putredo pertenuis est, tum matres eorundem, dum uterum gerunt, pabuli redundantia raro lascivunt. Hinc satis patet, cur bruta quamquam ventres, & appetitum, & reliqua, quibus nimia nutrimenti copia con-

geritur, sicut homines habent: pleraque tamen similibus morbis ob naturæ necessitatem à nimia nutrimenti copia æque atque homines non afficiuntur, cur item pauca quædam afficiantur.

CAP. XVIII.

Communes morbos alicubi peculiare, interdum mutari in alios, atque alios: neque necesse esse, ut iidem semper sint: sed aliquos ante nequaquam contagiosos post in eorum locum succedere, contagiososque fieri: Mox quomodo à se ipsis differant. denique cur homo magis quam brutum putridæ febris sit obnoxius.

Ex quo miram alicui non videatur, si forte aliquis ex his morbis in sua regione, cui peculiaris est, in alium morbum æque communem aliquando abeat, atque hic in alium, & ita deinceps, ut regio ipsa nunquam sine communi aliquo morbo, non tamen sub illo semper sit. ut enim communis hæc causa, quam in omnibus hominibus ab ortu primo inesse dicimus, mutatione locorum, aeris, & victus privatim mutatur. ita in eadem regione, succedente novo aliquo victu, novo item aliquo cœlesti statu, facile potest, qui ante grassabatur, in alium morbum converti, quin imo nunc hanc, nunc illam morbi speciem induere: quemadmodum enim in Europa videmus morbum Gallicum in omne fere genus morborum permutari: Ita seminarium hoc in ea regione, ubi morbum aliquem communem peculiariter exercet: potest hunc eundem, five dicas se ipsum, in morbum alium, atque alium vertere: mutato videlicet victu cœlique statu: Hinc quidam non injuria sunt arbitrati, morbillos atque variolas in Europa quingentesimo abhinc anno, vel circiter, primum extitisse, ante vero nunquam, quod sciatur. quum enim adeo communes essent; priores medici illorum curationem aliquam nobis tradidissent, quum tamen nullam reliquerint. ut ex posteriorum medicorum libris, qui de his scripserunt, conjicere licet. Huc accedit, quod neque Hipp., neque ullus antiquior illo de his eisdem ulibi speciatim locutus sit. nam exanthemata, ectymata, & id genus alia, quæ apud eum inveniuntur, non hi morbi quidem erant, sed forte pro illis oriebantur. Probabile namque est ante ortum eorum aliquid simile fuisse, in cuius locum ii postea succedere. futurumque esse, ut his desinentibus quidam alii æque communes deinde sequantur. atque interim, dum ii penitus non abolentur, ut alii etiam illis substituantur: mox decident, & illi resurgant. velut interdum in Europa videmus biennium, trienniumve morbos aliquos communes in omnes homines promiscue ferri: interea vero tum morbillos tum variolas desinere, postea repullulare: illos vero deficere, nihilque prohibere, quin ii quoque morbi, qui nunquam inficere solent; ut aliquando communes evadant, & contagiosorum speciem induant. ut quinquagesimo abhinc anno pleuritides fuisse accepimus. liquet itaque, morbum communem, qui alicui regioni nunc proprius est, non semper eundem esse oportere, sed in alium atque alium converti. Proinde putridas quoque febres, quæ non inficiunt, interdum inficere posse, & communium morborum ex naturæ necessitate speciem induere, qui similiter ex putredine nascuntur. quando vero non inficiunt, scire licet differre à se ipsis, & ab aliis morbis, qui non ex naturæ necessitate, sed ex accidenti tum contagiosi, tum non contagiosi sunt. non ipsa quidem putredine, hæc enim in utriusque eadem est secundum genus, sed peculiari putredinis qualitate: quippe putredo, à qua morbi ex necessitate naturæ gignuntur, homini innata est: à qua vero morbi ex accidenti creantur, aliena. illa ex naturæ necessitate fit, hæc ex accidenti. illa intus inest, hæc foris advenit. illa per totam vitam durat. hæc non nisi aliquando. illa partim secundum naturam, partim præter, hæc penitus præter naturam, illa per se non interimere solet, hæc solet. illa etsi jam est, non tamen malum semper agit, hæc nunquam est, quin semper magis minusve infestet. illa omnino aboleri non potest, nisi homo pereat, hæc tota potest. Illa per se contagiosa, hæc ex accidenti. illa, quoniam in toto est propter generis cognationem, cuicunque alii putredini suscipiendæ promptum hominem facit, hæc contra, quum in parte privatim sit, non facit, nisi motus aliquis intercedat, qui totum in consensum trahat, quemadmodum penis pustulas interdum videmus Gallicam luein excitare, interdum vero non; siquidem aliquando motus accedat, qualis est hujus mali impulsor: aliquando vero nullus: eadem ratio est de oris, papillarum, ani, & labrorum ulceribus. adeo ut omnis quoque putredo, si motus cum ea fiat, qui hanc internam putredinem in actum secundum impellat, ex naturæ necessitate inquinare possit, alioqui nisi hic interveniat, non possit. ex quibus sequitur, quod quamquam tertianæ febris putredo eadem secundum genus est cum illa,

illa, quæ communis morbi ex naturæ necessitate contagio-
si, non tamen dictam putredinem, quam insitam esse ita-
tuimus, ad actum secundum perpetuo provocet. siquidem
actio ritu naturæ in re fiat, secundum quod apta est pati,
& ab agente, secundum quod aptum est agere. tertianæ e-
nim putredo non omnem putredinem, sed terminatam,
apta est vel irritare, vel augere: quum quodlibet non fiat
à quolibet, sed terminatum à terminato. Proinde si quis
putri scabie laborans mox tertiana corripiatur, tantum ab-
est, ut scabiei putredo crescat, ut sæpe consumetur tota:
alioqui tertiana infestante, cum in aliquibus reliquæ men-
strui sanguinis insint, cujus causa tum variolæ, tum mor-
billi existunt, morbillos, variolæ statim oriri oporteret,
id quod minime usu evenire solet. licet enim in parte, cui
ea corruptio inest, tertianæ quoque febris putredo gigna-
tur: ob hoc tamen, ut illa simul ad agendum exciteretur,
non est necesse, nisi partis læsioni totum quoque ex ne-
cessitate consentiat. potest enim ea pars ex peculiari sua
natura penitus putrescere, cæteris omnino incorruptis:
potest eniori, salvis aliis omnibus; ut in morbo, quem
σφάκελον Græci vocant, potest amputari, eo, quod reli-
quum est corporis, integro manente: ita ut interdum
pars aliqua putrescere tota possit, non possit tamen hanc
innatam putredinem ad agendum movere. quamquam in
ea parte, ubi hæc inest, si putredo altera moriatur, in
causa sit propter cognationem generis, ut illa multo fa-
cilis, ac maturius, sæpiusque nascatur, quam si non
inisset. quemadmodum enim ignis citius accenditur in
loco, ubi calor subest, quam ubi frigus; ita putredo
promptius fit in corpore putredine affecto, quam in
alio: ideoque putridis febribus magis obnoxii sunt homi-
nes quam bruta, quoniam ii fere omnes (ut ante dixi-
mus) ab ortu primo putredine quadam non leviter affe-
cti sunt, hæc vero vel perexigua, vel admodum levi.
quocirca petenti, cur homo magis obnoxius sit putri-
dæ feberi, quam bruta, respondendum (quod in opere
nostro de re medica dialogo 2, ne nimis prolixus esset,
dicere omisimus, & in hunc locum distulimus) id eve-
nire quidem non posse, quoniam homo animi curis ma-
gis affligitur. nam & pueri, & mulierēs multæ sine curis
degunt, nihilominus tamen putridis febribus facilius quam
bruta corripiuntur. neque item propter eas causas, quas
ibidem recensuimus, sed quoniam homo innatam (ut
dictum est) putredinem habet: quæ putredini cuivis alii
faciliorem semper aditum propter similitudinem præbet.
Hactenus quod putridæ febres interdum inficiant, inter-
dum non inficiant. Et cur tertiana febris excitare non
possit innatam putredinem ad huiusmodi contagiosos
morbos efficiendos. cur etiam homines magis quam bru-
ta his febribus sunt obnoxii, fatis ostendisse vobis vide-
mur.

CAP. XIX.

*Quomodo morbus Gallicus & alii huiusmodi morbi tum in-
evitabiles tum ex naturæ necessitate à vobis vocentur:
quum extrinseco impulsore indigeant, & magna victus,
aëris & loci facta mutatione, ut in magnis crebrisque
diluvii in alios morbos atque alios transire possint.*

Sed tum ex his, tum ex aliis antedictis non levis ori-
tur quæstio: quippe aliquis asseret morbos, qui à no-
bis ex naturæ necessitate contagiosi atque inevita-
biles dicuntur, non ex naturæ necessitate, neque inevita-
biles, sed ex accidenti ac evitabiles esse. Si enim abs-
que impulsore, qui extrinsecus advenit, non crean-
tur, si magna & communi quandoque orta loci, aë-
ris & victus mutatione in alios, quam prius erant, ver-
tuntur, illorum causæ vitari poterunt, & aliunde, quam
ex naturæ necessitate, creabuntur. Nam si quis se à nu-
trimenti nimietate contineat, si ab inquinatis se custodiat,
in hos morbos fere non incidet: si magna communique
aëris, loci & victus facta mutatione tales morbi in alios
atque alios permutantur: quo modo hic prior, ille poste-
rior ex naturæ necessitate erit, quum natura semper ea-
dem sit.

Huic responderetur, ex naturæ necessitate dictos mor-
bos oriri, si homines ipsi non abstinenter sed naturaliter
vivant, simulque primi alimenti vitio (quod insitam pu-
tredinem appellamus) omnes communiter affecti esse po-
nantur. Quum enim homo ab ortu primo internam pu-
tredinem naturaliter sortiatur, necessario cogitur, ut pu-
trido alicui morbo communiter obnoxius sit: in quem ubi
inciderit, non ex aliquo accidenti, quod insitam putredi-
nem nunc excitaverit, aut quod novam aliam induxerit, in-
cidit: sed ex naturæ necessitate quæ in utero coacta fuit
hominem putri (ut diximus) alimento nutrire & augere:

Tom. II.

A alioqui nisi vetus putredo præexistisset, hæc nova vel
morbum nullum, vel non promiscue communem, omni-
bus attulisset. Itaque quod morbus hodie & non heri
gignatur, quod huic in juventute, illi in senectute con-
tingat: quod hunc non capiat, illum capiat, ex acciden-
ti quidem evenit: sed quod quæcunque ætate, quocunque
tempore, quemcunque hominem vel hac, vel illa malī
specie promiscue afficiat, id non ex aliquo accidenti, sed
ex naturæ necessitate fit. quippe quum illa putredinis vi-
tium in utero effugere nequiverit, singulosque homines
in alimenti nimietatem proclives (ut ante docuimus) ef-
fecerit: non potuit hominem putrido morbo aliquando
non afficere. Impulsor igitur & aër, & locus, & vi-
ctus agunt quidem exempli gratia morbum Gallicum
non necessario, sed hic, quatenus accidit integrum cor-
pus ab inquinato tangi, aut novam putredinem in cor-
pore gigni. illi vero, quatenus internam putredinem ad
hanc mali speciem & non ad illam præparent. Verum
quod nunc singuli homines, exceptis paucis hoc morbo
promiscue corripiantur, non impulsor, non victus, non aer,
non locus in causa sunt; sed necessitas, quæ naturam coe-
git alimento putri humanum foetum in utero nutrire, &
extra uterum nimio alimento replere; morbus igitur Gal-
licus partim evitabilis, partim inevitabilis est: evitabilis
quidem, quatenus victum, locum, aerem, à quibus in-
terna putredo, alioqui putridis morbis omnibus commu-
nis, in eum speciatim convertitur, & quatenus contagio-
nem ab eodem emanantem vitare licet: inevitabilis vero,
tum quatenus causam, hoc est, internam putredinem, se-
quitur, quæ vitari non potest, tum quatenus in regione
propria neminem fere non attingit. Partim quoque ex
accidenti, partim ex naturæ necessitate creatur: ex
accidenti quidem, quia privatim vitari potest; ex naturæ
vero necessitate, quia generatim vel ipse vel ipsius simi-
lis aliquis non potest. Genus enim humanum & pro-
pter insitam istam putredinem, & propterea quia nutri-
menti nimietate (si naturæ suæ relinquatur) laborare so-
let; putrido aliquo morbo quandoque affici non po-
test.

CAP. XX.

*Licet una parte tantum affecta morbi ex naturæ necessitate
interdum contingant, non tamen unam partem tantum
interea mutatam esse, sed omnes, neque in his unam cor-
poris partem magis quam alteram primogenio affectu la-
borare.*

A dhuc dubitavit aliquis, si dicta putredo per totum di-
spersa est, si in universum moveri debet, ubi aliquis
propositorum morborum exoritur, cur ulcere unam solam
corporis partem nimirum penem exercente inquinamentum
morbi Gallici sæpe consequitur: quippe totum corpus in-
fectum non esse facile suaderi potest, quum una pars tan-
tum videatur infecta. An per totum quoque contagio
ipsa fusa est? quum per id tempus is, qui ulcere circa
penem afficitur, non solum si pene tangat alterum, sed
si eum obnixe amplectatur, vel arcte osculetur, inficiat.
Affectio itaque in pene quidem magis apparet, sed nihil
minus in toto existit: siquidem inquinatum corpus, qua-
cunque sui parte corpus integrum arcte tetigerit, illud
etiam inquinet. Quum ergo, ut inquinamentum sequa-
tur, non referat, quænam pars in corpore primum ulce-
retur; ex hoc manifestum sit, nullam sedem affectam si-
bi propriam hos morbos præscribere. Videmus enim in-
fantes ulcere in labris primum orto in luum Gallicam in-
cidere, nutrices in papillis, viros in pene, meretrices in
vulva. Proinde hi minus recte censent, quicunque pri-
mam Gallici morbi sedem hepar esse volunt: etsi enim
in contagiosis ex accidenti pars una certa potissimum af-
fecta reperitur (ut in tabidis quibusdam pulino) secus ta-
men in his, qui ex naturæ necessitate nascuntur, usu ve-
nit: in his enim non in una tantum parte putredinis in-
natæ locus est, sed in toto: ita non pulmonem privatim
affici, sicut in tabe, oporteat, sed singulas corporis par-
tes sine discrimine, id est hanc aut illam affici satis sit.
Adde quod nulla contagio, quoad ad ipsam attinet, lo-
cum peculiarem, quo sustineatur, exigit, quippe quæ
non solum in singulis inquinati partibus, sed etiam in ve-
stibus, in supellectilibus conservatur & residet, ut enim
aliquis inquinatus nihil magis una parte quam altera tan-
gens, integrum corpus inficit, ita non magis una pars,
quam alia primum propriæque affecta sit, ut contagio
fervetur, necesse est. Sed si in aliquibus morbis secus
videtur, id ex accidenti, non ex contagionis natura sit.
Nam experimur tabidorum vestes, supellectiliæ alios in-
quinare, quemadmodum eorundem consuetudinem,
amplexum, osculum, ac si contagio non aliquam
cer-

certam sedem requirat, & si requirit morbus: Proinde mirum non sit, si morbi ex naturæ necessitate contagiosi non magis unam partem, quam aliam privatim affectam exigant: non enim à corpore particulatim, sed generatim, affecto dependent. licet itaque tabidi ex pulmone contagio peculiariter lædat pulmonem: & ex cute cutim, ut in quibusdam scabiosis. morbus tamen Gallicus, quia modo cutim, modo caput, modo jecur, modo alias particulas lædit, neque in ulla firmiter perstitit, non unam sedem certam, veluti tabes habebit, sed aliam, atque aliam. Verum hæc longe clarius infra, ubi de morbo Gallico separatim loquemur, nunc attigisse sufficiat. Patet igitur, qui morbi sint ex accidenti, qui ex necessitate naturæ, atque horum qui contagiosi, qui non contagiosi. Et morborum ex naturæ necessitate contagiosorum quænam communis causa. Hancque intus in homine semper, & necessario, neque in una aliqua corporis parte tantum, sed in singulis indifferenter haberi. Denique ali-

mentum esse, quod in utero fœtus necessario sumit, & omnino ipsum fere menstruum, id quod plerique medici, qui morbillos, variolasque à menstruo sanguine existere censuerunt, atque scripserunt, attingere quidem visi sunt sed longe admodum; & veluti per transfennam aspexerunt: primum quia horum aliqui ab aliis causis sine menstrui sanguinis occasione, contra quam supra declaraverimus, hos communes præter naturam affectus, hoc est morbillos, variolasque gigni tradiderunt; deinde quia omnes neque elephantiasim, quem morbum apprime noverant; neque alios hujusmodi morbos, qui naturæ necessitatem sequuntur, ad talem causam retulerunt: quia cognita non solum ea, quæ dubitata sunt facile dissolvuntur, sed multa quoque alia, quæ putredinis speciem aliquam respiciunt, tum evidentiora, tum firmitiora redduntur.

FINIS LIBRI PRIMI.

ALEXANDRI TRAJANI PETRONII,

Philosophi, ac Medici præclarissimi,

D E

MORBO GALLICO

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

Utrum morbus Gallicus in nostris oris sponte oriri queat.

Quum igitur non solum eæ dubitationes, quæ tum morbo Gallico, tum elephantiasim, tum variolis, atque morbillis communes erant; sed etiam aliæ multæ, quæ ad id genus morbos pertinebant, jam solutæ sint; ac simul, quænam horum communis causa sit, jam satis constet: Restat ut ad ea, quæ speciatim de morbo Gallico proposuimus, primum accedamus. Deinde ut restam, quoad possimus, illius tum evitacionem, tum curationem explicare tentemus. Itaque supposito eo, quod proxime probavimus, hoc est elephantiasim, morbillorum, variolarum, morbi Gallici, & aliorum hujusmodi morborum causam esse alimentum, quod in matris utero non sine quadam putredine humanus fœtus necessario trahit. idque per totum hominis corpus diffundi, perque totam vitam, quia in hominis substantias ab ortu primo convertitur, tale perdurare: non difficile est respondere quærenti, utrum morbus Gallicus in nostris oris sponte gigni queat. nam quod alicubi sponte sua sine contagione natus aliquando sit, hinc facile suaderi potest, quod omnis ex contagione morbus semper aliquem sui generis, qui ante sponte ortus est, sequitur: licet enim ab altero (verbi causa) lue Gallica inquinato, alter inquinatus sit: & hic ab illo, atque ita deinceps præterita omnia repetendo: quandoque tamen sistendum est, tum quia causæ in infinitum non abeunt, tum quia nullus morbus humanum genus perpetuo afficit. quum igitur aliquando penitus cesset, tum ubi rursus incipit, non ex contagione, sed sponte incipiat oportet. verum ad propositum nostrum revertamur. si enim idem principium tum ejus, tum morbillorum, tum variolarum, & elephantiasim (ut dicebamus) esse statuatur; quum si affectus (ut notum est) in nostris regionibus sponte interdum contingant: nihil prohibere videtur, quo minus similiter Gallicus morbus apud nos interdum oriatur. sed statim aliquis objiciet: cur olim, antequam illius contagio serperet, non oriebatur sponte naturæ? ac si oriebatur, cur non secuta est contagio antequam ab India occidua huc importaretur? nisi forte hic quidem olim sponte nascebatur, sed tamen horribili specie, ut homines consuetudinem eorum, quos corripuisset, vehementer fugientes non facile inquinarentur, quemadmodum elephantiasim aliquando nasci videamus, quæ solum eum, qui primo affectus est, cæteris contagionem diligenter vitantibus, exercet, alium vero postea neminem: aut certe velut elephantiasim ex Ægypto huc ante inducta, jam hic sponte naturæ oritur; ita morbus Gallicus, postquam huc irrepsit, sponte quoque sua hic gigni potest: putredine videlicet, quæ in nobis est, non solum communiter; sed speciatim ob contagionem multo ante præcedentem,

B ad morbum Gallicum apta, & jam parata: quæ licet diu lateat, neque unquam ante sua sponte apparuerit: potest tamen in aliquod tempus post erumpere, ut in aliqua familia hominum alioqui alborum conspiciamus puerum nigro colore nasci atavo suo, qui Æthiops fuerat, similem. itaque priusquam Gallici morbi contagio huc inigraret: probabile magis est, eos neminem expertum fuisse, cum victus, aër, & locus, qui apud nos sunt, huic maxime opponantur. adeo ut non tolerent sive hunc, sive aliorum aliquem ex naturæ necessitate absque contagione in nostris oris haberi, alioqui jamdiu Gallicus morbus, ut proxime objiciebatur, sponte sua apud nos passim apparuisset: quemadmodum elephantiasim, quam ob locorum commercia ex Ægypto in nostras regiones olim inductam fuisse facile exultimare possumus. ideoque jam pridem apud nos & sponte, & ex contagione ortam fuisse planum est: sed si victus noster, & aër, & locus idem esset ac Indorum, neque minus frequenter, neque aliter apud nos, quam apud illos morbus Gallicus nasceretur. Idem enim nobis atque in illis (ut primo libro declaravimus) est hujus morbi principium, sed differt varietate loci, aëris, & victus, siquidem varias morborum species in hominibus gignit, prout varie à victu, ab aëre, & à loco paratur: utrum igitur morbus Gallicus apud nos sponte oriri queat, & quod præcedente contagione gignatur, satis ex his, quæ diximus, constat.

CAP. II.

Cur singulos homines promiscuè inficiat tam æstate, quam hyeme &c.

Cur vero singulos homines sine delectu inquinet, tam æstate, quam hyeme, tam vere, quam autumno, tam in Hispaniis, ac locis sane calidis, quam in Borealibus plagis, ac frigidissimis, hinc scire licet, quum enim in homine semper insit dicta putredo, ex qua morbus hic nasci potest, ubicunque, & quandocunque fuerit homo sine delectu inficietur, si contagionis detur occasio, quæ latentem putredinem excitet. Quippe quæ (ut primo docuimus) nulli parcat temperamento, neque calido, neque frigido, neque humido, neque sicco. Sed nullo discrimine hunc, aut illum inficit, prout contagium sese offert, & qualis humani corporis substantia ratione loci, aëris, & victus apta reperitur.

CAP. III.

Cur in omnes putredinis affectus immutari soleat, non autem elephantiasim, morbilli, variolæ.

In omnes vero morbos fere immutatur, in omnes inquam qui putredinem ipsam, hujusque calorem sequi solent: quoniam prima hominis constitutio in universum ac putri

putri (ut diximus) substantia constat, quam nulla corporis pars effugere potuit, quia in omnem penetravit. quippe quæ alimentum est, quo primum homo nutritur, & vivit. itaque cum id principium in ipsa hominis substantia sit, ubi agendi occasio præbetur, homo in eum morbum incidet, in quem maxime proclivis est, prout ratione loci, æris, victus & contagii ad patiendum fit aptus. proclivis autem est propter generis similitudinem putredinis affectum, quum non magis ad hanc, quam ad illam putredinis speciem vergat: in omnem igitur morbum, qui putredinem, aut ejus calorem comitatur, propter hoc principium Gallicus morbus vertetur, sed elephantiasim, variolas, morbillos in tot varios putredinis morbos æque atque morbum Gallicum minus permutari, ea ratio esse potest, quod Elephantiasis ubi semel infecit, tum in uno, aut altero homine, & vix in tertio (quia fere omnes ab hac sibi cavere quam maxime student) regignitur: ita ut ab ea, quæ per corpora fit, transmutatione, non admodum à sua natura permutetur, quin imo intra suam speciem, qua primum visa est, fere semper invenitur, suamque formam retinet. At morbus Gallicus, quum fere in infinitos homines (ut B ita dicam) transvehatur, ut is quem primum cepit, deinceps plusquam mille alios ab uno ad unum inquinari, varias morborum à putredine species induit, prout subiecti homines hac parte magis quam illa, vel uno modo magis quam altero apti sunt pati, vel inquinari, siquidem in tam multa crebraque transitione à prima sua specie immutatur, & aliam, prout locus, victus, ær, & hominis corpus patitur, inducit.

CAP. IV.

Quomodo nunc carnes solas offendere videtur, nunc solos oculos, nunc tantum aures, & hujusmodi.

Quominus mirari quis debet, quod modo carnes lædit illæsis, quoad sensus notionem, reliquis corporis partibus modo pilos, nunc ossa, nunc nervos, nunc oculos, nunc aures, & ideo magis hanc quam illam partem: subiecti enim promptitudo, prout magis, minusve ob victum, regionem, & cælum præparatur, ut ab hoc agente permutetur, in causa est. Nam quod ad id principium, sive ad hanc innatam putredinem, attinet, æqualiter fere singulas partes offendit, nisi quis malit extimas quam intimas ob rationes in primo libro allatas, ubi morbus pro sua natura se habet, offendi. Sed quum interdum evenit, ut quis antequam morbo Gallico corripiatur vel auditu debili sit, vel oculis hujusmodi. Tunc sive exiguum, sive magnum sit inquinamentum, eas partes, quæ primo læsæ sunt, potissimum lædit. si magnum quidem, omnes: sed ante depravatas maxime, si exiguum, vel paucas, vel eas tantum, quæ prius male erant affectæ. Hinc quidam in oculis tantum experitur hunc morbum, quidam duntaxat in auribus quidam solummodo in pilorum defluivum incidit, quidam summa virium imbecillitate, quidam gonorrhœa, quidam destillatione ex capite, quidam articulari morbo laborat, ut hi qui coitu nimis immoderato utuntur, ut enim hunc citra morbum Gallicum sequi solet pilorum casus, spirituum maxima resolutio, gonorrhœa, liquefactio, articularum dolor, si Gallicus morbus superveniat, hujusmodi partes, unde hi affectus emergunt, potissimum lædit. Hinc quosdam etiam magis, quosdam vero minus offendit, ut mulieres in ea videlicet ætate, qua menses sentiunt, minus quam viri hoc malo infestantur, quod menstruorum purgatione illorum corpus minus aptum reddatur, ut ab hoc agente superetur, contra vero his desinentibus sive propter ætatem, sive propter aliquem præter naturam affectum, tum sæpius, & æque atque viri, tum aliquando multo magis patiuntur. de eo, quod morbus Gallicus quasdam corporis partes peculiariter aliquando lædat, hæc satis dicta sint.

CAP. V.

Verum hujus mali efficiens quum impulsore indigeat, morbi speciem, unde impulsor primum emanat, semper sequatur.

At vero cum hoc agens in actu primo (ut dicitur) intus existit, ac propter victum, regionem, & cælum in his locis in morbum Gallicum, in illis in variolas, morbillosve peculiariter immutatur, quoniam etiam impulsore indiget, ut in opus suum prodeat, & in actu secundo (ut inquirunt) ponatur: quæret aliquis utrum (exempli causa) in India occidua, ubi excitatur ab impulsore, qui non Gallicum morbum, sed variolas præ se fert, tum non in morbum Gallicum, sed in variolas, morbillosve tantum immutaretur, quia enim illud ex æquo se habet tum ad Gallicum morbum, tum ad variolas, videtur excitantis

Tom. II.

speciem, & non alterius sequi debere. si ergo excitans ex variolarum genere fuerit, variolas, & non Gallicum, aut quempiam alium morbum excitabit. Contra vero, quoniam variolarum impulsor has easdem præter earum morem pene omnes in India occidua (ut audivimus) lethales facit, longe alium morbum, quam ipsas variolas inibi procreabit. Quippe quæ (ut apud nos omnes notis constat) suapte natura salubres, & mites esse comperiuntur: quare salubrium variolarum impulsor non semper eas æque salubres: sed ut à propria consuetudine magis recedunt, magisque lethales sunt; Ita easdem tamquam alterius morbi speciem inducentes excitabit. An idem impulsor, qui eundem actum intra initia perpetuo sequitur: eundem quoque morbum circa principia (nam circa media, & fines in alium, atque alium verti nihil vetat) semper creabit, sed hunc in alienis regionibus magis sævum, quam in suis, quoniam & si tum in his, tum in illis, naturam lædit, magis tamen in his quam in illis præter naturam existit, quod patet exemplo Gallici morbi, qui apud Indos sponte naturæ passim oriri solet, apud nos vero nunquam ante contagionem ortus fuisse perhibetur: quanto autem à natura magis recedit, tanto sævior gignatur oportet. Quum igitur in homine ea putredo (ut dictum est) partim secundum naturam, partim præter naturam insit: quatenus præter naturam æqualiter tum in nobis, tum in Indis invenitur, ut tamen morbo, quem hic impulsor inducit, consimilis est, ita eundem in se facile, prompteque contrahit. quatenus vero hæc eadem magis secundum naturam, quam Indorum naturam speciatim in nobis inest (exemplum ex morbo Gallico, quando inceptit, clarioris doctrinæ gratia, sumam) contingit, ut postquam hunc Indorum morbum contraxerimus, non leviter hic idem naturam nostram evertat. Quocirca ea putredine multo magis præter nostram naturam in morbum Gallicum, quam si in variolas morbillosve mutaretur, abeunte, & omnino natura nostra, propter peculiarem contrarietatem, jam depravari, ac deformari incipiente, necesse est, quandiu tanta contrarietas durat, & sæviorem esse morbum, & ægrotos multo gravius affligi, non quia morbus alius inducatur, sed quia naturæ, quam nunc exercet, contrarius magis est quam illi, unde per impulsorem ante manavit, proinde mirum non est, si in Indiis occiduis (ut quidam perhibent) variolæ alioqui salubres universos homines in quibusdam insulis penitus absumpserunt. non enim hic morbus apud nos ita immanis, ut illic existit: sed quoniam propriæ Indorum naturæ valde adversantur, id, ut opinor, factum est: quod namque res aliqua valde officiat, non solum est illius, sed etiam ejus, cui officit, natura spectanda: quæ ut efficienti dissimilis est, ita magis minusve læditur: nobis rosarum odor suavissimus esse solet, nostrum tamen aliquis ita eo offendit, ut statim odore percepto in animi defectionem incidat. Id quod non solum à rosâ, quippe quæ per jucunda homini esse putatur, sed ab illius natura, cui tantopere adversatur, evenire censendum, ex quibus plane intelligitur, hoc agens ab impulsore non aliam morbi, quum incipit grassari, speciem, quam cujus est impulsor, accipere: quomodo vero hi morbi temporis longinquitate mutescant, quum eadem sit in hominibus natura, posterius dicetur.

CAP. VI.

Cur aliqui contracta Gallica labe longo post tempore affici videntur, aliqui non affici quidem, sed alios afficere.

Roganti vero, quamobrem aliqui multo postquam inquinati sunt, hujusmodi morbo afficiantur, aut si non afficiuntur, cur alios afficiant: quis factum satis esse putabit, eo quod primo libro, ubi quærebatur, quomodo in hominis corpore ab ortu primo ad senectutem usque latitat hujus mali fomes, illud evenire dicebatur, quoniam antequam ille agat, impulsore indiget, at nunc impulsor egisse ponitur: quo fit, ut alia responsione opus sit, quando quidem mirum est, postquam contagio infecit, hanc eandem in eo, qui infectus est, non apparere, nisi longo post tempore, aut si nunquam apparet, in alio tamen, quem hic ante infectus tetigerit, conspici. Si enim hæc jam inest, si jam impulsor excitat eam putredinem, de qua tam multa diximus: quid prohibet, quo minus eadem statim agat? An sicut videndi facultate integra in se ipsa existente, & lumine jam præsentem, id quod nunc ceu impulsor esse statuitur, interdum visio non fit, ubi clausis oculis homo manet, mox vero fit, ubi illos attollit: ita contagione jam inquinante, & omnino impulsore ipso innatam nobis putredinem excitante, affectus in eodem homine, qui inquinatus est, quoniam aliquid impedit, latet, sublato autem impedimento, quod paulo ante

Hh hh 2

mal-

multo post amoveri potest, apparet. Atque ut pannus laneus pestifero vapore infectus peste non afficitur, sed alios, quos tetigerit, afficit; Ita mulier aliqua, contagione huiusmodi inquinata, sana interdum alioqui videtur: sed alios, quibus conjungitur, facile contaminabit, & morbo aliquo pro inquinamenti qualitate simul afficiet. Sane horum omnium causa est subjectum ipsum, quod patitur, prout aptum est inquinari, deinde morbo affici, aut non affici, & alios afficere, illud ita se habet, ut homo à cane rabido morsus, qui longe post rabie afficitur, hoc tale est, quale id quod suapte natura potest à calore immutari, & aliquid in se concipere putre, non tamen morbo, quem suo contactu homini infert, laborat: ut pannus laneus, qui transpirare prohibitus putrescit, & à tineis absumitur: quum enim calorem alienum in se recipiat, potest calorem vitiatum, quod pestiferum inquinamentum est, admittere, non tamen in pestem incidere, sed, ut homines in illam incidant, efficere, sic sordida suppellectilia pestiferum calorem propter sorditiem servant, lota vero & munda non servant. Jam ex his constat, cur aliqui multo postquam contaminati sunt, morbo Gallico affecti cernuntur, aliqui vero non affecti videntur, sed afficiunt alios.

CAP. VII.

Cur ab initio tam maligne sæviit.

Jam cur ab initio tam graviter sævierit, explicare tentandum, id forsitan evenisse quibusdam videbitur, quia tunc aut sine ulla curatione relinquebatur, aut omnino male curabatur: & id quidem ab ignavis factum, ne si æger deficeret, quicquam omisisse viderentur, illud vero à bonis medicis, qui quum propter rei novitatem neque genus mali, neque remedium invenirent, nihil tentabant quasi quod nemo per illud tempus in homine periclitari conjectura sua voluerit, ne occidisse, nisi servasset, censeretur. Sed his obstat, quod hac nostra ætate, postquam hic morbus evasit mitis, eadem curatione, qua olim ex hydrargyro utebantur, adhibita, facile cedit: ac etiam nulla prorsus injuncta quosdam non graviter, sed leviter affligit. Quemadmodum contra priori tempore, quo primum apparuit, eos, qui non curabantur, non leviter, sed graviter affligebat: Itaque si olim & curati & non curati se graviter habebant: nunc vero contra leviter, sequitur neque malam, neque omisissam curationem in eam causam referri posse: præsertim cum hac quoque ætate interdum immanis appareat, sive recte cures, sive omnino non cures, neque item ob repentinam mutationem, utputa quam natura non toleret, id ipsum evenisse credibile est, quippe natura repentinam mutationem ferre non potest, non ubi leviter, sed ubi vehementer alteratur. quamobrem asserere, quod repentina mutatio incipiente morbo Gallico causa sit immanitatis in eo, idem est ac dicere, quod idcirco sit, quia homines vehementer infestabat, quo fit ut adhuc in controversia sit, cur ab initio tam vehemens, tam immanis, hic morbus in Europa fuerit, neque illud pro causa afferendum esse videtur; quod contrarietas major quam nunc in subjectis corporibus tunc erat, utpote quæ, dum huic morbo resistebat, hunc eundem magis exasperabat, ut fabri ferrarii aqua ignem vehementius incendit: Æstivus calor frigus in cellis vinariis magis augeat: nam si qualis contrarietas est aquæ in ignem, & frigoris in calorem, talis esset subjectorum hominum, qui nostras incolunt oras, in ipsum morbum Gallicum, posset quidem ex accidenti horum alterum (ut dicunt) antiperistasis ratione augere alterum, sed nequaquam generare, sive inducere; non enim frigus calorem, qui nondum est sive per se, sive ex accidenti unquam producet. Sed jam inexistentem, ut crescat, efficiet: alioqui si contrarium à contrario per se fieret, quodlibet à quolibet gigneretur. Non igitur talis contrarietas subjectorum hominum in morbum Gallicum erit, qualis dictorum contrariorum. Ad hæc id contrarium in subjecto, in quo est, non facile admitti finit suum contrarium: in nostris vero hominibus ut olim, ita nunc sæpius contingit, ut is morbus facile magis quam non facile contrahatur. Præterea finge natura nostra sit id contrarium: itaque ab initio aut valida, aut invalida erat, si valida, cur hic morbus, qui alterum contrarium sed minus potens esse ponitur, per illud tempus semper erat immanis, ferus horrendus? cur id non aliquando succumbebat? quemadmodum, postea quam mitior factus est, succubuisse fatentur? Sin invalida, ergo statim huic morbo cedere debebat: proinde quia imbecillis erat & brevis & modica contra eum pugna, hunc vel pro patientis debilitate multo majorem fuisse, vel pro agentis robore omnes homines, qui infecti tunc erant, penitus absumpsisse oportebat, quod tamen, si dictam rationem sequamur, & eventui, & ei, quod proxime dicitur, aperte adversatur: ea vero ratio est, ideo sæviorem

A hunc morbum ab initio fuisse, quia major tunc quam nunc in nobis erat in illum contrarietas. Si enim tunc major erat, non igitur invalida, si minor nunc est quam ante, quomodo morbus hic non major, non gravior, non acerbior, sed multo benignior nunc factus est? An inter naturam nostram & Gallicum morbum quoad ejus sævitiam, & clementiam contrarietas quidem est, non qualis dicta, sed qualis inter aquæ guttas, & lapidem, quem deinde cavant, ut enim hæc non singulæ, sed simul omnes illum atterunt, sic natura nostra non singulatim, sed tota simul est. huic morbo contraria, atque ut aquæ gutta unaquæque per se, quo propior est principio, eo magis à lapide dissipatur, quo autem longius abest, eo magis in illum subit, atque illum atterit. ita quoque natura nostra (quia vires suas non nisi temporis longinquitate potest in morbum Gallicum exercere) ab hoc eodem magis initio evertatur, & ille sævior evadebat. Post vero contrahæc illum compefcuit, mitioremque reddidit, & victui, & aëri, & loco, qui in Europa sunt, parere paulatim assuefecit. Id quod, quia tempore & spatio ad agendum indigebat, ut ab initio consequi nequivit, ita quin ab eo per illud breve tempus immaniter tractaretur, & aliquando vinceretur, atque succumberet, effugere non potuit. Deinde vero nostrorum corporum invicem hac lue inquinatum ab uno in alterum sæpius facta transmutatione lues hæc debilitata est, & ex fera mitis evasit, quemadmodum vinum potens, quod sacco iterum atque iterum (ut antiqui solebant) percolatum, viribus infirmum redditur, veluti quoque cultellus acutus, qui ceram permollem frequenter incidens acie obtusa tandem efficitur. his positis, jam nemo non intelliget, cur morbus Gallicus primum asper, deinde lenis fuerit.

CAP. VIII.

Cur hac nostra ætate morbus Gallicus plerumque fit mitis, nonnunquam vero asper.

C Contra quis statim objiciet, si morbus Gallicus (ut dictum est) initio sæviebat propterea, quod contrarius erat naturæ nostræ. cur etiam nunc non sævit? quum eadem sit nostra natura? cur item nunc etsi passim in plerisque omnibus mitis est, in aliquibus tamen interdum graviter sævit? Huic primo respondendum, naturam nostram sua ipsius ratione semper eandem esse; hujus tamen morbi respectu non semper, nam sicuti semina peregrina ad terræ, ubi sunt, naturam tandem redeunt, licet eadem terra sit: ita morbus hic ex frequenti hujus & hujus corporis in illud atque illud (ita loqui liceat) transitione, naturæ nostræ tandem obedit: quod enim hæc eadem statim non potest, id progressu temporis una cum victu, aëre, & loco potest. Deinde hunc morbum hac etiam nostra ætate interdum esse acerbior, quia is (ut dictum est) nunquam in nobis mitescit, nisi per frequentem in varia, multaue hominum Europæorum corpora transmutationem. quippe qui, juxta contagionis vim ab altero in alterum migrans, defervescit, suamque naturam cogitur in melius immutare. ubi vero evenit, ut vel ex Hispaniis novis nuper migrarit, vel in paucis nostratibus, & nequaquam in multis sese mutarit, tum hominem nostræ naturæ reperiens, qui nunquam hoc morbo sive per se, sive per patrem, aut avum affectus vel afflicus sit, & omnino qui æque se habeat, atque illi, qui, antequam hic morbus huc serperet, se habebant, in hunc eundem (quia nihil obstat) perinde ac initio asper evadit. Idem enim huic uni est atque aliis, quos à principio torquebat, quemadmodum Hispanis aliquibus accidit, quando morbus hic, ex India occidua inventus, hos primum inficere sæpe solet, ideoque mirum non sit, si in his etiam hæc ætate aliquando sævus velut ab initio reperiatur: sed si aliquot, hoc eodem jam per varia multaue corpora transmutato, nunc quoque graviter laborare videantur, ut infantibus, qui ex impuris parentibus gignuntur, accidere consuevit, ii pro subjecti corporis ratione, & loci, & victus, non æque, atque à principio ubi novus erat, afficiuntur. ut enim infantes inquinati nunc vivi pariuntur, ita tunc mortui aboriebantur, atque ut nunc post ortum pustulis scatent, ita tunc pustulis scatentes, ex eis nati, aut costis & huiusmodi nascebantur, & nunc, postquam nati sunt, tardius pereunt, ita tunc citius & magis misere moriebantur. nihil ergo reliquum est, quod quis dubitet, cur hac etiam tempestate morbus Gallicus aliquando sævus, qualis erat ab initio, efficiatur.

CAP. IX.

Cur ubi primum sevirere desit, pustulas, aut rubores circa caput, universumque corpus asferre ceperit.

Postquam vero mansuetior evasit, tum magna ex parte vel cum maculis rubris per totum corpus expansis, vel cum tuberculis figuram mori referentibus apparuisse justum est: quoniam in Europa morbus, qui ex naturæ necessitate contagiosus est, multis abhinc annis in variolas, morbillosque permutatur: quo fit, ubi morbus Gallicus naturæ nostræ magis cedit, ut tum cum his symptomatibus invenitur: utque cum pustulis circa caput, circaque universum corpus, variolas, aut morbillos imitantibus, jam se nobis offerat: quoniam natura nostra parte aliqua superior, illum in morem, figuramque morborum, quos ex necessitate in nobis modo gignere solet, convertere obnix conatur. Id quod ubi fit, eo minus noxius est, quo magis naturæ nostræ consentit. Hæc, quamobrem nostra ætate circa caput, & reliquum corpus, pustulæ nunc morbillis nunc variolis similes cum Gallico morbo appareant, & cur ille sub hac ipse minus lædat.

CAP. X.

Cur hic morbus tam facile contrahatur.

Jam cur tam facile contrahatur dicendum est: licet itaque omnis in re aliqua receptio, ejus rei; quæ recipit, mutatio quædam esse, atque omnis mutatio à contrario in contrarium abire videatur, hanc tamen omnem à contrario quidem in principio, sed à simili in fine fieri compertum est, quocirca philosophorum aliqui veteres, simile à simili pati scriptum reliquerunt: sic enim ignis minor à majori propter similitudinem rapti pabulo statim exstinguitur: sic ubi diu circa materiam aliquam elaboratum est, statim inducitur forma: sic forte sensus ipsi à sensilibus moventur, non enim recipiendo corrumpuntur. quemadmodum in contrariis fit, sed (ut *anima* 2. scribit Arist.) magis perficiuntur: ita ut à contrario, & à simili, tum mutatio, tum receptio fieri possit. A contrario quidem, prout maxime distat à natura rei, quæ recipit, à simili autem, prout propinquissimum est: At vero prompte citoque aliquid recipi necesse quidem est propter exiguam, & fere nullam subjecti repugnantiam; sed id bifariam potissimum inveniri contingit, hoc est aut propter contrarii vehementiam, quod etsi longissime differt à recipiente: multo tamen potentius contra quam illud existit, aut propter ejus, quod recipitur, & ejus quod recipit, similitudinem summam. Ut enim in subjectis rebus, ubi satis superque præparatæ sunt, receptio propter similitudinem repente contingit; ita in homine, ubi eo deventum est, ut parum absit, quin verbi causa elephantiasis insit: Tum is morbus, si contagium præsto sit, propter similitudinem prompte contrahitur, ita quoque sulphurata statim igne accenduntur. Contra vero, si caro à novacula illico inciditur, si in fornacem jacta subito exurit, si homo à vipera morsus statim inficitur, quia in contrarium suæ naturæ cito permutantur, non propter similitudinem, sed propter vehementem contrarii exsuperationem id patiuntur. Hæc enim mutatio præter ejus rei naturam, cui accidit, fit. ideoque rem ipsam, quæ patitur, plerumque & corrumpit, evertit, illa vero secundum aliquid, quod in re ipsa naturaliter inest, existit, atque illud ipsum ad ejus finem ducit & perficit, quippe in hac subjectum, utpote quod suapte natura nunc ineptum sit, nihilque sui ipsius ad suscipiendum (ut dicunt) actum conferat, violenter patitur. in illa vero tamquam anteparatum, & agenti simile factum, atque aliquid per se conferens ad recipiendum, naturaliter immutatur. Ergo Gallicum morbum prompte citoque recipi oportet, aut propter nimiam contrarietatis exsuperationem, aut propter summam similitudinem; sed ob nimiam contrarii exsuperationem recipi non posse, illud ostendit, quod hujusmodi unumquodque in his, quæ non arte fiunt, rem subjectam plerumque corrumpit, raroque videtur (nisi illi occurratur) eandem, pro ut subjicitur, non ducere ad interitum, aut totius, aut partis, ignis enim carnem in cinerem mutat, novacula dividit, venenum insigne aut partem, aut totum evertit, aut si non evertit, certe vehementer immutat, atque id non raro, sed crebro. Itaque morbus Gallicus, si propter contrarii exsuperationem cito reciperetur, aut hominem pene interimeret, aut saltem vehementer infestaret, atque utrum contingeret, id non raro, sed crebro, & non paucis, sed plerisque contingeret, alioqui si paucis, & perraro, cur magis propter vehementem contrarii exsuperationem, quam propter defectum, aut aliquam similitudinem evenire censere deberemus? sed quis assereret, quod morbus Gallicus, qui nunc grassatur, plures homines quam paucos vehementer affli-

geret? ex sævo enim mitis passim effectus est, & quotidie mitior efficitur, ita ut non amplius graviter, sed leviter plerumque inficiat: atque (sive recte curetur, sive nulla curatio adhibeatur) tantum abest ut interimat, ut (si forte aliqua arte non tollatur) ad senectutem usque provehatur, & non paucos, sed quam plurimos, sine gravi noxa teneat: quod si ante hac olim ad mortem trahebat, id non ob contrarietatis exsuperationem, sed ex accidenti, quod natura nostra (ut proxime dicebamus) intra illos primos congressus non modo parum huic morbo reniteretur, sed etiam quod statim cederet, eveniebat. quod enim per se potentior non sit, quam natura nostra, illinc patet, quia quum olim sævissimus esset, hac tamen ætate non modo auxiliorum, sed etiam naturæ nostræ vi (ut ante docuimus) fere mitissimus evasit, quod item non violenter accipitur, illud nobis suadere potest, quod putredo propter alimentum in utero susceptum homini innata, & per universum corpus effusa, in illum proclivis est. atque adeo ut hujus morbi receptio peculiaris quædam homini sit putrefactio similis ferme communi rerum omnium putrefactioni, quemadmodum enim illa (ut *Me-teororum* 4. docet Arist.) viventibus omnibus secundum naturam est corruptio, ita hæc propria quædam homini secundum naturam in affectum putrem est transmutatio. Itaque quum propter vehementem contrarii exsuperationem cito recipi non possit, relinquitur, ut ob nimiam similitudinem cito recipiatur; sed quum ea, quæ ob ipsam similitudinem prompte recipiuntur, postquam recepta sunt, homini vel molesta, vel jucunda fiant, (molesta sunt, quæ contingunt timore subsequente, aut molestia, aut ira, & aliis hujusmodi animi affectibus, denique ea omnia; quibus ad id, quod præter naturam est, itur: Jucunda vero, quæ voluptatem afferunt, & ad propriam naturam deducunt) quum etiam in singulis hominibus (ut priori libro declaravimus) putredo quædam semper insit, quam fœtus humanus ab utero matris non potuit non contrahere, quæ rubiginis fomiti, quem etiam ferrum effugere nequit, persimilis est, atque hujus causa morbi omnes, quos ex naturæ necessitate contagiosos appellamus, oriuntur: necesse est, ut propter hanc putredinem morbus Gallicus prompte, citoque accipiat. Hæc enim in singulis hominibus semper existens, ubi impulsor morbi Gallici præsto fuerit, hoc eodem propter communem similitudinem, qua in omnes putredinis morbos, qui ex naturæ necessitate contagiosi sunt, facile fertur. hominem ipsum subito inficit, quæ quoniam ad id, quod præter naturam est, id est, ad morbum, ducit, morbus Gallicus propter similitudinem, quæ deinde molestiam affert, prompte, citoque recipitur. Quippe hæc putredo in actu (ut ita dicam) posita, ubi alterum corpus tetigerit simili putredine præditum, statim illud in suum actum immutat. Quod si Gallici morbi actus est, morbum Gallicum gignit; si Elephantiasis Elephantiasim; si morbillorum, morbillos. Quocirca mirum non est, si nostri (ut quidam opinantur) in Indias occiduas morbillos variolasve, quemadmodum illinc in Europam morbum Gallicum invexerunt, sicuti qui simul infectam aquam biberint, aut infectum panem ederint, multo facilius alter ab altero jam inquinato inficitur, quam ab eo, qui neutrum horum sumpserit. quoniam unum, idemque mali principium illi intus habent, hic non habet. Hactenus quamobrem morbus Gallicus prompte citoque recipiatur.

CAP. XI.

Propter quid aliquos citius, aliquos serius inquinat, & cur magna ex parte citius.

Hinc quoque perspicuum fit, quamobrem hos promptius id est, magis facile; illos lentius, id est, minus facile inficiat. Et cur ut plurimum promptius. Etenim coëuntibus una corporibus; atque his infectis, illis mundis; ex mundis hæc quidem multo citius, illa vero serius inquinantur: licet utraque insitam putredinem sortita sint: quoniam hæc plurimam, illa exiguam (ut lib. 1. retulimus) ab utero contraxerunt. Hæc item postquam orta sunt valde frugaliter, illa contra nimis luxuriose vivunt: hæc semen cum facilitate statim emittunt, illa tardè, & cum labore non parvo: hæc in coitu nihil fere incalescunt, illa maxime: atque hæc, cur aliqui promptius, aliqui lentius, inficiantur: sæpe autem numero evenit, ut facilius quam difficiliter inquinantur. quoniam dicto putredinis seminario universum corpus occupante, simulque repletioni (ut dicunt) aut repletionis speciei cuidam se se frequentius conjungente, ubi calor, qui impulsoris vicem subit, excitatur, tum illud statim in actum (ut inquiunt) secundum prodit: quum nihil impediatur: paratum vero sit utrumque tum agens, tum patiens effectus ipse sequatur, oportet: quod ut nobis multo sæpius accidit, ita magna ex parte morbus Gallicus oblata contagione nos magis, quam

minus facile, & promptius, quam lentius inficiet. Verum A hæc infra clarius, ubi de signis eorum, qui promptius inquinantur, & qui non, agitur.

C A P. XII.

Quare morbus Gallicus sero, ac difficulter expellatur.

Hic dubitabit quispiam, quum hic morbus propter internam putredinis contractæ similitudinem prompte recipiatur. quamobrem difficulter expellatur? videtur enim rationi consentaneum esse, ubi quippiam sic recipitur, modo id præter naturam insit, ut cito recipitur, ita cito amoveri debere. dices propter dictam similitudinem nimis esse nobis familiarem: ideoque postquam contractus est, vix à nobis expelli posse. Sed cur morbilli, variolæque, non æque difficulter expelluntur? siquidem utrorumque idem est principium: ii tamen intra 14. dies plerumque sanantur, illæ vero non, nisi longo post tempore, aut forte nunquam. An ab ipso putredinis principio, quod intus est, non evenit, ut videlicet hæc vel illa affectio plus, minusve duret. Principium enim unum idemque apud omnes est, sed à morbi specie, quæ ab hoc principio una cum aëre, loco, & victu (ut ante diximus) gignitur, quippe alimentum, quod fœtus ab utero matris haurit, & morborum ex naturæ necessitate contagiosorum principium esse statuitur: prout magis minusve fluidum est, ita eosdem nunc tenaciores atque diuturniores, nunc faciliores & breviores reddit; quin etiam ex facilibus brevibusque, ubi solidius duriusque fuerit, firmiores & prolixiores: proinde morbillos variolæque, quanquam inter leves & veloces, qui ex naturæ necessitate contagiosi sunt, censentur: probabile tamen est in Hispaniis siccioribus aliquanto minus breves quam in Italia esse, ubi magis fluida propter humiditatem sunt in matrum uteris alimenta: nisi forte circumfusi aëris calor illos æque acceleret: contra vero morbum Gallicum & elephantiasim, quia in locis multo aridioribus primum oriuntur, & ibidem durius atque solidius maternum alimentum, quod fœtus ab utero capit, existit; verisimile est non solum apud nos, sed etiam in locis propriis, stabiliore, atque longiore esse, & alibi magis, alibi minus pro hujus alimenti duritie & soliditate, ita ut variolæ, morbillique faciles & breves, ii vero tenaces & diutini naturales sint. Quocirca non putredinis innatæ similitudo longitudinem Gallico morbo præbebit. Sed alimentum tenax & firmum, quod à matris utero fœtus trahens in se convertit, & huic morbo se obnoxium reddit.

Sed adhuc restat dubitatio; cur inquam in nobis diuturnior, quam in Indis est? nostrum enim alimentum, quod à matre primum accipimus, quum mollius atque liquidius sit, hujus contagionem minus tenaciter fervare deberet; an ab impulsore, ab aëre, à loco, & à victus genere (victum appello non hunc tantum, qui cibo, & potione constat; verum etiam qui omnibus aliis, ut otio, exercitatione, balneo, venere, somno, vigiliis, & hujusmodi) id provenit, impulsor enim speciem morbi Gallici referens, qui natura sua longus est, eadem longitudine, si quem inquinaverit, afficit: Aër vero calidior, qualis Indorum est, morbum hunc natura sua ad exteriora repentem, magis ad cutem trahit & velocius finit: at noster nunc calidus, nunc frigidus illum intro impingit, neque secundum ejus naturam foras erumpere permittit. quamobrem sæpius intro repellens diutius detinet, eadem loci ratio esse videtur, siquidem propter varium illius situm, iidem morbi multum inter se differunt, non enim æquales vires sunt ad Septentrionem siti & vergentis ad Austrum, neque ejus, qui Solem exorientem, & qui eundem occidentem spectat; neque si aquas in medio vel circum extrema fortitur, & aut palustres mollesque, aut duras, & ex montibus prolabentes & scaturientes ex petris, aut salvas & crudas; neque item si terra nuda sit; & aquis careat, aut densa & aquosa, vel concava & æstuosa; vel alta & frigida, & hæc simul tum in parte aliqua, tum in toto. Unde verisimile est, quantum aër ad hunc morbum citius arcendum in India occidentali confert, tantum fere locum ipsum valere, & in Europa, ut eidem contrarius est, ita perpetuo repugnando, & nequaquam hætenus vincendo, in causa esse, quod in longius protrahatur. Victus quoque eundem in Europa in longum producit, quoniam ii, qui per coitum infecti sunt, coire non desinunt; unde in recidivas recodatione per coitum acquisitæ rei crebrius incidunt, accedit vini usus, quo passim & intemperanter utimur, ut enim id morbis, qui à calore excitantur, qualis est Gallicus, obesse solet, ita quotidie & immodice propter hominum intemperantiam epotum, hunc eundem quotidie irritans, in longum protrahit. Accedit & expletio frequens ab alimentorum commoditate, quibus Indos superamus, quotidie fere nobis contingens, & multa alia, utputa dulces

fructus, salitæ carnes, de quibus tertio libro loquimur, quæ omnia putredinem innatam, postquam in nobis excitata est, aut fovent, aut augment. Ideoque in India occidentali minus tenax, quam in Europa, est morbus iste, quippe illic aër, locus, & victus naturam ab ejus longa contumacia defendunt: hic vero propter eorum privatam in singulis hominibus imbecillitatem, & si nunc (ut proxime animadvertimus) defendere incipiunt, ante hac tamen defendere non potuerunt, ut mirum non sit, si olim quoque in nostris oris aut lethalis, aut longissimus fuerit, nunc vero mitior, & in aliquibus brevior esse incipiat. longo enim temporis tractu cum loco, aëre, & victu vis ejus sensim retunditur, & (ut infra dicetur) non solum mitius atque brevius affliget nostra corpora, sed etiam forte penitus affligere desinet. Ergo quod Gallicus morbus in Europa diutius duret, & difficiliter expellatur, causa non est innatæ putredinis cum illo affinitas, sed aër, locus, qui quum per se huic morbo repugnent (quod patet, quia per se in Europa fieri non solet) atque illo imbecilliores scorsim in singulis hominibus huc usquam sint: dum huic perpetuo reluctantur, quia nondum vincere possunt, perpetuo irritant, & continent. & si nihil vetat (ut ante dictum est & postea quoque dicetur) aliquando brevior fore, & forte desitutum esse.

C A P. XIII.

Qua de causa hic morbus suapte natura non interimat aliquem, sed tota vita interdum exerceat.

Hic satis quoque constare potest, ex hoc morbo quemquam non interire, velut in India occidua comperitum est, & jam apud nos experientia ipsa quotidie comprobatur: quia enim illius principium quodam modo secundum naturam nobis inest, non erit hic morbus naturæ nostræ omnino contrarius, sed ut partim secundum naturam, partim præter est, ita partim adversabitur, partim non admodum oberit: adeo ut naturæ quidem possit officere, sed non perniciem per se afferre. ex naturæ namque necessitate, quæ cum hominis vita est, oritur: quod si aliquando mortem attulisse visus est, id non suapte natura, sed ex accidenti, utpote ex violenta malæque curatione, factum est. Sed quod tota vita permaneat, id neque necessum est, neque ab hoc morbo; sed aliunde contingit: nam ut in Hispaniis novis ab eo ægri penitus vindicantur: ita quoque in nostris oris evenire par est, nunc præsertim quum & minus ferus sit, & auxiliis adhibitis facile obediat.

Cæterum hujusce durationis & si plures causæ in antecedenti capite dictæ sunt, tres tamen potissimæ videntur: quarum una est mala curatio, quæ tantum abest ut malum tollat, ut sæpe numero magis irriter, ac mortem interdum oppetere cogat: Altera est (ut proxime quoque diximus) incontinentia: quippe, qui & dum curantur, & dum curati sunt, plerumque non cessant venere uti, quam uti vel cum muliere immunda exercent, sæpe recidunt, oportet. Hinc sponsi & sponsæ intra primum annum, ubi conjunguntur, scabie frequenti afficiuntur. Namque calor, qui ex mutuo, arctoque corporum contactu (ut priore lib. significavimus) oritur, ob reciprocum inter corpora motum (præsertim si alterum infectum fuerit) internam ejusdem putredinem ad agendum movet: ad agendum, inquam, tale, quale corpus est, quod aptum est pati, & qualis ipse calor est, qui ex infecto corpore prodit. Quocirca mirum non est magis lædi ab hoc malo eos, qui intemperanter coeunt, quam qui se penitus continent, & si nihilominus ii, quam illi jam infecti fuerint. quoties enim venere utuntur, toties à calore, quem venus sæpius mota movet, id principium ad agendum excitatur, ut passim videre licet in his, qui hoc malo inquinati, sed à pustulis rubris jam liberi, dum rursus coeunt, rursus eisdem pustulis corripiuntur. hæque tum accedunt, tum recedunt, prout coitus frequens, rarusve est. id quod etiam non parum confert ut in Indiis occiduis malum id mitius existat. non solum enim quia locus, victus, aër hunc eundem leniunt, sed quia homines ejus cœli (ut audio) per id tempus, quo infecti sunt, venere abstinant. qui ergo hac lue inficiuntur, ubi deinceps coire non desinunt, sibi id malum continenter magis imprimunt. ita ut non nisi difficillime ab ipsis expelli queat. atque hæc de secunda causa, quamobrem hic morbus tamdiu duret. Tertia est tum prima morbi Gallici origo, hic enim ab Indorum alimento primum oritur, à quo ut magis vitatur quam morbilli, variolæque à nostro, ita ubi nos tangit propter ejusdem soliditatem, magis pertinaciter nobis hæret: tum naturæ nostræ imbecillitas, quæ una cum aëre, loco & victu huic malo adversatur. quippe hæc (ut proxime declaravimus) non subito potest id ipsum evertere, contra quam morbillos, ac variolas in Europa, licet ab eadem putredine pendeant, ut enim illud facile vincere, abolereque possit, longo egeret temporis spatio, quo

quo id malum per varia corpora subiens mitescere, & aëri, & victui, & loco assuescere solet. Haëtenus quamobrem hic morbus homines per se non interficiat, & cur tamdiu in uno & eodem perseveret.

CAP. XIV.

Ab aëre, victu, & loco putredinis fomitem, qui in nobis est, præparari, ut in diversas morborum species prodeat, morbumque Gallicum aliquando defuturum.

Neque mirum alicui videatur, quod aër, locus, & victus id putredinis seminarium, quod nobis insitum est, in varias morborum species immutet, & alicubi hos morbos arceat, atque prohibeat: & alicubi creet, alicubi creatos deinde penitus tollat. Quamquam enim unum idemque in singulis hominibus putredinis principium est, ratione tamen aëris, victus, & loci id variatur: ut etiam femina locorum, & temporum mutationibus. Quemadmodum Hipp. lib. de aëre, & locis scriptum reliquit; immutantur, diversaque fiunt. Ut asperi homines in locis asperis, lenes in lenibus gignuntur, atque adeo ut in Indiis occiduis aër, locus, & victus faciant, ut ab hoc principio morbus Gallicus, qui illic bughe vocatur, procreetur. In Ægypto elephantiasis, in Europa morbilli, variolæque. Cujus rei non leve testimonium est, quod in quibusdam Africæ locis aliqui hoc morbo graviter affecti, quasi desperata salute, quod ibidem acerrime affligerentur, in Numidiam egressi (ut novarum Hispaniarum scriptores prohibent) sola aëris, & loci, & victus ratione, absque ullis aliis præfidiis omnino incolumes evaserunt. Quocirca sperandum felicioribus annis ex diutina loci, aëris, & victus colluctatione tandem quasi alteram Numidiam huic malo Europam esse futuram. Atque id, aut hinc exulaturum, tanquam aliena occupans loca, aut omnino in morbos naturæ regionis peculiare evasurum, quemadmodum enim ex diversis animalibus (ut de animalium generatione 2. docet Arist.) primi partus similes communi generi utriusque speciei eduntur, deinde ad foeminæ speciem redeunt: sicut etiam femina peregrina terræ, ubi sunt, naturas sortiuntur; ita malum id temporis diuturnitate ad loci, aëris, & victus conditionem tanquam ad terræ naturam redibit in morbos videlicet conversum, qui in Europa vel peculiariter, vel passim ubique oriri solent, hoc autem vel ex eo facile constat, quod ætate naturam ex fero jam mansuetum factum est, quasi jam discessurum; itaque dubitandum non est, quin & aër, victus, locusque dictam putredinem in varios morbos abire faciant, & morbus Gallicus in Europa aliquando tandem sit exstinguendus.

CAP. XV.

Licet morbilli, variolæque ab eadem causa gignantur, a qua & morbus Gallicus: non tamen oportere, ut illi tam sæpe redeant, neque tamdiu persistant, neque ex coitu tam sæpe revertantur, quam morbus Gallicus.

Ex his facile cognoscere licet (ut primo libro differuimus) etsi eadem communis causa est tum morbillorum, atque variolarum, tum morbi Gallici, cur ita tamen non æque frequenter revertantur, atque morbus Gallicus? cur tam breve discedant? ac ex coitu non tam sæpe procreentur? non enim ita frequenter in his malis coire contingit, ut in morbo Gallico: neque item adeo vitiatum in nobis est alimentum, à quo variolæ, atque morbilli oriuntur; ut illud à quo morbus Gallicus primum nascitur. Quod ut in Indiis novis, unde primo migravit, solidius, firmitusque est ob loci, aëris, & victus rationem; ita eum, quem creat, morbum in alienis oris, vel omnino contrarium, atque lethalem, vel magis pertinacem, contumacemque per aliquod tempus reddit. His accedit, quod morbus Gallicus in nostris oris ex contagione ipsa gignitur, ita ut quoties occasio inquinandi datur, quæ nimirum sæpe datur; toties quoque gigni possit: hi autem morbi variolæ, inquam, & morbilli, quia mutuus atque arctus ille contactus, qui ad contagionem inferendam requiritur, in his (ut priore lib. admonebamur) maxime vitatur, sæpius sponte naturæ, quam ex contagione nascuntur; vero ubi ad cutim multa materia defertur putris: Id quod maxime usuvenit, ubi vel multo alimento corpus repletur (quemadmodum ibidem dicebamur) vel circumfusus aër nimis calidus, frigidusve existit. Illud enim foras trahit, id firmat in cute materiam. Ideoque temporum ratione potissimum æstate, & hyeme nascuntur, magisque ubi altera nimis calida, altera nimis frigida extiterit. Itaque omissa ea subtilitate, quæ hos in alios atque alios morbos per contagionem immutari contendit, ubi

semel, bis, terve sponte apparuerit. Si forte expletio, quæ eos potissimum efficit, adhuc adsit, non amplius revertuntur, aut quoniam illa per aliam viam (id quod non raro post evenit) evacuatur: aut vasa ipsa (quum non amplius extendi queunt præcipue post juventutem) rumpuntur, aut innatus calor propter copiam extinguitur, & homo utrovis modo perit: neque tempus aliud relinquitur, quo illis in posterum sæpe corripi possit, ad docendum, quod morbilli, atque variolæ non æque redeant, non tamdiu perseverent, non adeo frequenter ex coitu gignantur atque morbus Gallicus, hæc dicta sint.

CAP. XVI.

An idcirco pestis Europam, & præcipue Italiam hac ætate minus sæpe infestet, quia morbus Gallicus pro ea grassetur; an etiam morbo Gallico profligato, ut forsitan profligabitur, tunc ipsa non minus quam antehac, postea redibit.

Reliquum est explicemus, cur hoc morbo universam Europam præcipue vero Italiam jam obsidente, pestis per eam (ut aliquibus videtur) non æque frequenter atque antea grassetur, sic si grassatur non adeo sæva est adeoque contumax, ut prius erat. Neque id sane à ratione alienum est quærere: quum antehac vigesimo quinto quoque anno ad summum (nam sæpius decimo quinto) in Hetruria, in Umbria, in Latio erumpere solet. Jam vero septimus & trigessimus agitur annus, nusquam tamen horum locorum illa sentitur, licet interim tum Senis, tum Florentiæ bella sæpe fuerint: tum in tota Hetruria penuriæ frequentes, quas antehac pestis sæva sequi solebat: cæterum antequam id dicere aggrediamur, non inutile fuerit scire pestis genus, quod ad præsens negotium attinet, duplex esse: Alterum ab hac putredine, quæ homini insita est, siccat alios contagiosos morbos, qui ex naturæ necessitate creantur, oriri: Alterum ab aliis causis, ut puta ab infecta aqua, à tritico, à carnibus, & hujusmodi corruptis. hoc ab illo differre, quod non promiscue omnes homines afficit, sed eos potissimum, qui eandem corruptam aquam biberint, aut eundem cibum corruptum ederint, hoc in peregrinas gentes translaturum, ubi homines similiter affecti non sunt, ut paucos inficit, ita cito aboletur. Illud ubicunque suscitatur repente inquinat alios, atque omnes promiscue, quoscunque tetigerit: nec æque cito in paucos definit: quoniam in omnibus eadem communis invenitur causa, quam innatam putredinem appellamus. Interim ubi viger, si verbi causa in Europa, alii morbi, qui naturæ necessitate ex contagione sequuntur, ut puta morbilli, variolæve, aut rari, aut nulli gignuntur. Præterea, quum primum oritur, adeo immane est, ut nihil immanius: licet deinde sensim deferbeat, neque id alicui admirationem afferat: quod quum ab interna putredine, quæ aliquo modo secundum naturam (ut ante diximus) se se habet, oriatur; minus sævum, minusque perniciosum esse deberet: tum fere nemini parcat, & pene unumquemque interimat. Nam & variolæ in Indiis occiduis (ut dictum est) ubi primum ortæ sunt, lethales omnes fuerunt, & morbus Gallicus, ut memoriæ proditum est, intra initia ubique ferus quidem, sed alicubi passim lethalis extitit, neque omnes, quum sensim defervet, simili modo, similique mali specie semper & ubique inficit, sed varie tum hos tum illos, prout peculiaris victus, locus, aër, regio, subjecti aptitudo, inquinamenti vis, mos & mora ferunt, ita ut sæpe, qui ab inquinato leviter contactus fuerit, levi affectione laboret, qui graviter, gravi: & qui per id tempus, ubi tangitur, febris aptus est, sæpe febris afficiatur; qui articulorum dolori, plerumque in hunc eundem incidat, qui tussi in tussim, qui pruritu in pruritum, qui surditati, in surditatem, & non in alium affectum, & similia: quoniam in omne fere morborum genus (ut notum est) passim immutatur. Neque item omnes, ubi primum apparet, & viger, simili mali specie semper inficiat oportet, sed varie tum hoc, tum alio tempore, prout præsens atque communis, non inquam præteritus, & particularis victus, aër, & locus permittunt: quum non omni tempore idem victus, idem cœli status, idem locus sit, sed propter diluvia maxima, propter æstus intolerabiles, propter siccitates eximias, propter novas vivendi institutiones, insignem mutationem recipiant: quadiu perseverante vetus putredo, ut apud nos in morbillos variolæve nunc vertitur, ita post in aliud morbi genus migrare potest: id quod & propter novitatem, & propter naturæ nostræ (ut ante monuimus) imbecillitatem, in principio quidem perniciosè inficere, atque interimere, & pestis vicem subire nihil vetat, sed postea paulatim non unius morbi speciem, sed aliam atque aliam induens, in morbum aliquem Europæ familiarem definere necesse est, ita ut, si omnino superetur, ad morbillos & variolas redeat: fin

sin superet, aliud morbi genus, quod deinde salubre sit & minime perniciosum, inducat. Sicut, antequam morbilli & variolæ apparerent, ei malo, quod eas attulit, contigisse putandum est. Itaque si nemo fere jam est (ut in principio hujus operis dicebatur) qui Gallicum morbum uno vel altero modo non sentiat, ac si mater infectum filium tanget, soror fratrem, medicus ægrum, amicus amicum, etiam si se diligenter custodiant: propter tamen innatæ putredinis familiaritatem non possint modo quodam non infici, ita ut huic si non semper gravis aliquis præter naturam affectus, saltem levis: utputa huic pruritus, illi tussis, alii vitiligo, alii auris tinnitus, & omnino aliquis ei similis, quem Gallica læbes gignere consuevit, usuveniat: Verisimile est hac nostra ætate, qua morbus Gallicus universam fere Europam, sed Italiam præsertim exercet, ipsius pestis, quæ ex naturæ necessitate creatur, seminarium in morbum Gallicum exhauriri, atque consumi: ut hoc morbo perseverante, nihil fere huic pesti gignendæ relinquatur: quasi omne ejus vitium in illum transfundatur, contra quam ante hujus novi morbi adventum evenisse cognovimus, & post ejus discessum (ut proxime admonuimus) futurum esse suspicamur: tali enim putredine in nobis semper existente, neque amplius in morbi Gallici generationem affecta, ut alii morbi ex naturæ necessitate contagiosi gigni possunt: ita & pestis hujuscemodi, quæ similiter oritur, ita enim invicem se se habent, ut quum alter cesset, succedat alter. Nihilominus tamen scire licet, pestis alterum genus, quod non ab internis, sed ab externis primum oritur, non prohiberi, quin hoc morbo perseverante gigni queat: quoties res ipsa, quæ foris in corpus ingreditur, ita se habeat, ut genus illud ad sui generationem requirit. Sic in Indiis occiduis (ut audio) pestis genus est, quod Indos tantum inficit, ac interimit: nostrates vero, etsi cum eisdem sine discrimine versantur nihil offendit. Non enim id ab interno putredinis seminario (siquidem omnes indiscriminatim offenderet) sed à victu provenit & à victu inquam, qui per id tempus aptus non est, ut innatam putredinem excitet, nam alio victu Indi, alio Europæi in eisdem locis utuntur. Jam cuique notum esse puto, cur Europam morbo Gallico passim nunc exercente, pestis hanc nostram ætatem, maxime vero in Italia, minus infestet: atque utrum, ubi hic recesserit, tum illa in ejus locum aliquando successura sit: simulque pestis genus aliud ab interna putredine, aliud ab aliis causis oriri. quod si aliter antiquissimi medici pariti sunt: scilicet tum morbum, tum febrem in id genus, quod ab aëre, & in illud, quod à victu nascitur, proinde pestem hæud secus, quam à victu vel aëregigni: nemo tamen hanc nostram divisionem statim repudiet; sed si eam diligenter attenderit, non temere dictum intelliget, absque aëris, aut victus primario vitio, pestem etiam ab internis oriri, posse.

CAP. XVII.

Quod in morbo Gallico Hepar necessario non sit prima sedes affecta, & utrum, si qua pars ex internis privatim afficeretur, potius caput, quam jecur affici deberet.

Sequitur ut, an hepar in hoc morbo prima sedes affecta sit, perscrutemur. quanquam enim quicumque de Gallico morbo hætenus scripserunt, & affectæ sedis meminerunt, omnes uno ore locum affectum id esse statuunt, quia tamen multi proprio arbitratu sic dicunt: aliqui rationes quidem afferunt, sed obscuras, atque admodum frivolas: abs re non est nunc id ipsum inquirere, sed si præfati fuerimus, primam sedem affectam modo appellari, qua læsa malum omne, quod curari debet, hinc oritur. Rationes itaque, quibus id suadere nituntur, hæ sunt. Morbus omnis Galeno autore per se lædit actionem. morbus unus unam partem requirit quam lædit, morbus Gallicus unus est morbus, actio, quam per se lædit, illa est, quæ naturalis nuncupatur: hujus actionis hepar est principium. Morbi igitur Gallici prima princepsque sedes hepar erit. Illud probant, quoniam naturali actione nutrimentum attrahitur, retinetur, concoquitur, apponitur, assimilatur, & quicquid excrementi est excernitur: In hoc autem morbo primum gravitas corporis, & torpedo quædam apparet, color item niger, pallidus, albidus, mortui similis, excrementa in particulis omnibus retinentur, immundæ gummitiones, tubercula, pilorum defluvia, sanguis à sua natura immutatus. Quippe natura in his aut crudum non coquit, aut concoctum non apponit, aut excrementum per convenientes vias non expellit: quo fit, ut naturalis actio à morbo Gallico semper lædatur. Alii rursus, quoniam inter ea, quæ Gallicam luem sequuntur, unum tantummodo symptoma est, quod illum perpetuo comitatur: alia enim non semper, sed aliquando, compa-

rent. Id autem exustio est, ut ulcera in pene, in ore, in vulva, ut pilorum defluvia, ut gonorrhææ, & urinæ mordaces ostendunt. nulla vero alia corporis pars est, quæ id efficere possit, quam jecur, quippe quod humorum officina est, à quo tanquam à fonte scaturiunt. Jecur igitur erit Gallici morbi principalis sedes. Alii sic argumentantur, fere nunquam sine pustulis Gallicus morbus nascitur, pustulæ à vitiatò sanguine oriuntur, sanguinis autor hepar est, præterea plerumque ortum in pene ulcus bubo in sanguine sequitur, qui locus (ut dicunt) hepatis emunctorius existit: Quocirca morbi Gallici potissima sedes hepar erit, id etiam facile probari posse videbitur consideranti id, quod nos supra scripsimus, nimirum quod vitiosum alimentum in utero susceptum hujus mali causa sit: deinde quod per umbilicum ad hepar intro primum feratur, sicut enim prima sedes, quæ id recipit, hepar est, ita quoque læsionis, quæ ab eo fit, primus locus hepar erit. Nisi aliud sit dicere, jecur primo accipere vitiatum alimentum, quod morbi Gallici causa est, subinde ab eodem infici, aliud vero primam Gallici morbi sedem hepar esse. Namque umbilici vena, quæ intus quoque post ortum in nobis remanet, priusquam hepar, recipit, & inficitur, nemo tamen eam esse primam sedem contendet: prius etiam os venenosam potionem recipit, & eadem inficitur: non tamen prima veneni sedes os semper est, sed interdum ventriculus, jecur, cor, sequitur ergo prius forsitan esse quoad tempus, & ordinem inficientis alimenti, non autem prius quoad vim, & inquinamentum novi mali. Quamquam etiam non inepte quis responderet, alimentum humani foetus in utero non ab hepate tantum, sed aliunde quoque in corpus distribui: Verum hoc, ne contentiones innumeras excitemus, de industria prætermittamus. quia tamen aliquis adhuc urgere posset, asserens in foetu ipso primum omnium hepar creari, atque in hoc præparari sanguinem ad aliorum membrorum nutritionem, proinde majorem ibi moram trahere, & hepar inquinamento, quum illud excitatur, magis promptum quam reliqua membra reddere, ideoque primam morbi Gallici sedem esse. Huic rursus dicatur: quum sanguis elaboratus in hepate matris ad foetum alendum delegetur: non opus illi amplius esse, quod in foetus hepate in sanguinis naturam permutetur. jam enim sanguis ipse est, & omnino; quoniam sanguis in hepate matris probe conficitur, illius nova regeneratione foetus in utero non indigere, sed sola nimirum mutatione, qua sicut in matris corpore nutriendis ejus membris dedicatur, ita foetui toti & generando, & alendo, & augendo subvenit: adde quod asserere quoque licet, ex sanguine matris omnia foetus membra constare, simulatque generatur: non autem hepar multo ante fieri, quo deinde sanguis in illo gignatur ad aliorum membrorum nutritionem, sed simul & hepar, & reliquas partes, prout cujusque natura postulat, ex hoc sanguine fieri, nutriri, & augescere, id suadere, tum quod aliqui singulas partes simul fieri tradiderint, sed has intra initia magis apparere quam illas, quia per id tempus hæ plus alimenti, atque citius sumunt quam illæ: tum quod foetus in utero paratum habeat alimentum, quemadmodum & planta: quæ sicut hepate non eguit, ita neque foetus hujus causa in utero egere. Hæc responsa sint ei, qui probare conatur quod hepar prima morbi Gallici sedes existat: quoniam primo recipit alimentum vitiatum, quo foetus in utero nutritur, & quoniam in eo primum permutatur ad usum reliquorum membrorum, sed ad alia argumenta transeamus: illi ergo se ipsos fallunt, quum assument, ac si compertum esset, morbum unum unam affectam sedem privatim habere, Galen. enim, cui soli credunt, aliquibus morbis illam aufert: quando inquit 2. de differ. febr. cap. ultimo. quæ circuitum non habent, in his nulla est corporis pars, quæ præcipue sit affecta. Præterea potest intemperies tum calida vel frigida, tum sicca vel humida in toto corpore præter naturam creari, nulla parte peculiariter affecta, sed id nihilominus concedatur. quomodo probabunt, quod hepar naturalis actionis sit principium? nonne in plantis hæc actio similiter est? in quibus nec hepar, nec hepate aliquid proportionem respondens invenitur? Verum id quoque deditur: quoniam pacto naturalis actio à morbo Gallico læsa esse dicitur? ubi eum sola surditas, aut sola cæcitas, aut sola vigilia (ut 1. lib. narravimus) & nihil aliud, sequitur, quænam indicatio curandi hepatis hinc oritur? sicut ubi unguento ex argento vivo, aut suffimento ex cinabari hic morbus curatur: quænam hepatis magis, quam aliorum membrorum, ratio habetur? Deinde si jecur principaliter læsum esse oportet, quia natura male coquit: tum in omni febre putrida, quia coctio læsa est (id ostendit putredo) hepar similiter affectum esset: quum tamen Gallicus, à quo ne latum quidem unguem discedere volunt, in hac lienem, in illa ventriculum, in alia jecur affici 1. ad Glauco. admoneat. Quo item pacto gravitas corporis atque torpedo speciatim hepar affectum magis quam cerebrum,

brum, quo læso plerumque usuvenire solent, significabunt? Neque color niger, neque pallidus, neque morti similis, signa hepatis læsi magis sunt, quam doloris capitis, aut ventriculi, aut cujuscvis alterius membri, aut vigiliæ, aut melancholiæ, & hujusmodi: sicut etiam neque in ipsis particulis excrementa supervacua & destillationes, atque gummitiones, neque item sanguis immutatus, quippe qui ut hepate mutato mutatur, ita etiam hoc illæso, sed aliis partibus offensis, aut dolore aliquo vehementer infestatis, perturbatur, atque corrumpitur. In summa signa hæc, quoniam aliis præter naturam affectionibus communia sunt, per hæc eadem non attestari affectum jecur licet, sed suspicari: attestari vero liceret, si orto penis ulcere privatim in hypochondrio dextro, sub quo manet hepar, ad septum usque transversum circa spurias costas, aut calor insignis, aut dolor, aut mordicatio, aut tumor, aut tensio, aut gravitas, aut quid tale sentiretur. Quippe horum quibusdam, vel omnibus apparentibus, tum alia, quæ prius dicta sunt, tamquam in syndromem euntia fidem facerent: sed quum, Gallico morbo præsentente, illorum nullum necessario adsit, ex illis, quod hepar primaria morbi Gallici sedes necessario sit, colligi non potest. Eadem ratio est contra eos, qui proprium Gallici morbi symptoma exultionem esse volunt, atque hanc ab hepate tantum nasci, ideoque hepar ejus affectionis primum locum esse, contra item illos, qui tum à pustulis, tum à bubone argumentantur: hæc enim omnia aliunde, quam ab hepate, oriri possunt, sed nisi talibus indiciis, qualia nunc recensuimus, hepar offensum esse ante noverimus, neque ab illo se creari testabuntur, neque illud simul affectum esse certo indicabunt. Quippe exultio alimentis vitiatum gigni potest, hepate nihilominus recte se habente, hoc est hepate sanguinem vitiatum generante, non sua quidem, sed alimenti, quod sumitur, culpa: ac si quis salita sæpius comederet, pustulasque per cutem exurentes pateretur. Curandi indicatio esset non hepar (ut dicitur) alterare, nisi ex accidenti: sed salita ipsa remove. Præterea quod prohibet bonum sanguinem ad cutem delatum in ipsa cute (nihil consentiente hepate) putrescere? quemadmodum inflammationem ex optimo sanguine (ut *ad Glanc.* 2. Galen. docet) ortam suppurare? Nonne in eo, quod puerorum lactumen vocant, sanguis in capite, & non in hepate corrumpitur? Neque pustulæ jecur affectum privatim ostendunt. siquidem Galenus passim omnibus corporis partibus peculiarem nutriendi vim inesse statuat: Quocirca ubi forte vis ista errat, potest allicubi succus aliquis putrescere, ut in furunculis, qui in manibus, & alibi nascuntur, experimur, nihil hepate prorsus patiente. Neque perspicuum est, quod supponunt, hepar sanguinis fontem esse. licet enim Galen. id affirmet: contrarium tamen antiquissimi viri, tum Hipp. tum Arist. tradiderunt, quippe qui cor esse volunt. Neque item ubi penis ulcusculis laborat, si bubones in inguine gignantur, propterea jecur affectum esse declarat. plerumque enim ex humore, qui per penis ulcus ante purgabatur, ad inguinem retrocedente bubo creari potest: ut videmus etiam ulcusculo pedem infestante, mox humori, qui per ipsum purgabatur, itinere clauso, talem in inguine abscessum gigni: quemadmodum succo, qui in morsu aspidis relinquitur, foras non extracto, reliquum corpus intumescere. nam quod dicunt in destillationibus, aut articulorum doloribus hepatis calore vapores caput petere, deinde humores, qui in capite sunt, ab eodem liquefieri, & destillationem ipsam oriri. id ex arbitratu, & nihil quidem medice dicunt: siquidem in Medicina (ut docet Hip.) nullam aliam certitudinem invenies, quam corporis sensum. At hi nullum indicium sensui notum ostendunt, nisi eventum ipsum, qui non magis ab hepate, quam ab aliis partibus, nasci potest. Huc pertinet, quod hic morbus in Europa plerumque foris advenit: utputa ex coitus contagione, aliquo circa penem exorto ulcere: olim vero, antequam ille innotesceret, simile quoque ulcus ex coitu gignebatur. verum id facile, brevique tollebat, & reliquum corpus integrum relinquebat, contra illud & curationi contumax est, tardeque submoveretur, & corpus ipsum subinde inquinat. cur igitur in hoc volunt hepar principaliter affici, non autem in illo. quod sexagesimo abhinc anno nihil minus, quam id, ex coitu cum meretrice nascebatur? cur nunc magis quam prius sedes mali, quod in pene gignitur, hepar est? Profecto non, quia diversa est ulcerum figura, quippe quæ eadem plerumque est, non quia locus primus alter est: nam idem quoque cernitur. nec quia id ex contagione oritur, illud vero non item: siquidem utrumque à coitu foedo creatur, & contagio ipsa, ut primo lib. cap. ultimo declaratum est) non magis hepar quam caput, aut cor, aut aliud membrorum primo affici significet. Respondebit aliquis, ex hoc ulcusculo multa alia per cutem subinde gigni, id quod hepatis proprium esse receptum est, ex illo nullum: præterea quod curandi ratio varia est. Etenim illa facilis, hæc difficilis, illa vetus, hæc nova, ideoque morbum hunc ab illo valde differre, ut vero id ita sit, quis tamen credet, ubi soli articulorum,

aut ossium dolores, aut sola cæcitas, surditasve, aut sola simplexque vigilia, ut nobili Romano accidit, aut alii præter naturam affectus, corpore nequaquam mutato, si ne cutis ulceribus, sine manifestis erosionibus, sine gummitionibus, hominem infestant, quod hepar principalis hujus mali sedes jure statuatur? ac licet hujus cura nova sit atque difficilis. Quid tamen ad probandum, quod ejus primaria sedes hepar sit? pariter enim morbi novi omnes, & qui curationi reluctantur, pro loco affecto hepar haberent: quod ut verum non est, ita hepar hujus mali sedes neque necessario, neque semper erit: quanquam aliquando esse potest, ut cæteræ quoque corporis partes. Etenim sedes affecta videtur esse, tum quæ primum afficitur, tum quæ ita se habet, ut ab ea malum omne subinde procedat: talis in hujusmodi contagiosis non hepar est, non aliquod unum, sed pars illa corporis quæ primum afficitur, & à qua simul omne malum manat: quemadmodum in aspidis morsu nemo recte dicet, partem hanc corporis magis quam alteram affectam semper esse, si namque ferit aurem, auris est, si manum, manus, si pedem, pes, si nasum, nasus, quæcumque ergo pars corporis icta sit, hæc affecta sedes est, & non perpetuo certa aliqua: quippe illa statim amputata non ulterius serpit malum, manente vero non solum serpit, sed plerumque statim interimit: ita etiam si penem Gallicum ulcus, exempli gratia, primum occupet, affecta sedes penis est, si labra, ut in infantibus labra: sin in nutricibus papillas, papillæ: atque adeo sicut aspidis morsus, qui ubi partem aliquam pupugit, tum reliquas omnes celeriter quidem, sed partem post partem inficit, digito enim puncto, sedes mali digitus punctus est, à quo malum omne mox per universum corpus diffunditur: ita ubi Gallicum ulcus ex coitu cum impura muliere penis accepit, mali sedes penis, qui primo infectus est, erit, non hepar, non aliud corporis membrum. Petet aliquis, ubi penis omnino curatus est, & jam ab omni malo liber, remanente adhuc in corpore lue Gallica, quænam relinquitur in corpore hujus mali sedes? huic respondetur, quod ea pars, quæ deinceps primum afficitur, mox altera & altera, per partem post partem, veluti per circuitum; ita ut in multis per aliquod tempus gula sit, in multis nasus, in aliis aures, in aliis palatum, prout malum firmatur, aut cedit: & omnino ut morbus Gallicus in omne morborum genus, qui à putredine oriuntur (quemadmodum antea diximus) convertitur, ita nullam in corpore peculiarem sedem sibi præscribit. quum enim illi non unicam sibi sedem vindicent, sed alii caput, alii jecur, alii lienem, alii ventrem, & alii aliud membrum: Verisimile est, hunc morbum & variam, & non omnino certam sedem sortiri, prout singuli morbi, in quos passim immutatur, non unum affectum locum, sed alii alium sequuntur, demum si qua pars ex internis partibus privatim afficeretur, potius caput quam jecur affici deberet: exorto enim in pene propter foedum coitum ulcere, fere statim illud cernitur dolore, aut destillatione, aut gravitate, aut pulsu tentari, aut calefcere, aut pallere, aut sudare, variasque mutationes accipere tanto manifestius quam hepar, quanto minus circa hypochondrium dextrum, sub quo hepar est, neque calor, neque frigus, neque tumor, neque tensio, neque dolor, neque gravitas, neque aliquid hujusmodi tum à medico tum ab ægro per id tempus sentitur, huc accedit, quod non levis consensus inter caput & penem (ut experientia docet) invenitur: superioribus namque annis nostra etiamnum ætate, quodam magni nominis chirurgus rem quandam, quæ veluti filum album in penis ulcere dextrum versus hære videbatur, vossella rapiente, statim caput, & collum ægri in dextram partem, qua filum erat, reclinatum est, atque ita octo vel novem menses permansit. Ad hæc chirurgus alter ægri cujusdam præputium, Gallicis ulcusculis inquinatum, unguento ex hydrargyro semel tantum, & id solum vespere inungens, manefaciem illius totam, caputque totum, reliquis partibus integris, excepto pene, inflatum reperiit. Præterea lanio cuidam, urinæ suppressionem patienti, argentea fistula in virgam violenter immissa, tum sanguine prodeunte statim cervix ingenti cum dolore convulsa est, aures obrusæ, temporaque velut realiqua insigniter comprimente, depressa. Atque hodie hic Romæ vir quidam nomine Bassaninus apud officinam veterem, ubi nummi signabantur, urinæ difficultati ob carnem in virgæ canali natam obnoxius, quando urina forte supprimitur, statim vehementissimo frontis dolore afficitur, quando autem illa subinde solvitur, statim ab eo vindicatur, huic simile est, quod Illustrissimo Evandro ex nobilissima comitum familia nuper accidit, per hyemem enim scabie quadam laborabat, circa præputium ingenti pruritu afficiebatur, id sæpe apud ignem ambabus manibus vehementer fricabat, sed cum hujus immoderatæ frictionis causa id solum, neque sane totum, sed summa ejus pars, & non alia in gangrænam, deinde in sphacellon, intra breve spatium incidisset, statim surdus effectus est, in faucibus velut aculeos sensit, devorare non potuit. Huc pertinet, quod caput ex coitu maxime o-

mnium imbecillum redditur, quod item & capacissimum, & veluti cucurbita medica (ut inquit Hipp.) universo corpori superstat, ita ut, quæ infra sunt, facile ad se trahat, perinde ac tum multo morbosius, quam hepar existat, tum pene affecto longe promptius, quam hepar, afficiatur, plura referre possem, sed hæc satis nunc sint ad docendum quod caput pudendis valde consentiat, & quod si pene Gallicum ulcus patiente caput, aut jecur, primo semper afficeretur, multo prius caput quam jecur affici deberet, tum propter dicta, tum quia caput in utero potissimum repletur vitiatō alimento, à quo morbum hunc oriri probavimus, ut ostendit vocatum lactumen, quod paulo post ortum in capitibus puerorum præcipue nascitur, sed re vera neutrum (ut proxime diximus) necessarium est: potest enim prima sedes affecta hepar esse, potest caput, potest lien, potest in mulieribus non nisi uterus, potest in viris penis solus, potest internorum locorum quilibet primo affici post penem, post labra, post mamillas: non enim refert, unde morbus hic incipiat, se ubi sistat, minimeque in morbis nullam sibi sedem peculiariter assumptibus (quales sunt ex naturæ necessitate contagiosi, (ut primo lib. docuimus) perpetuus esse primus affectionis locus idem potest. Quocirca hepar in morbo Gallico neque semper neque necessario est prima sedes affecta.

CAP. XVIII.

Quod hepar, qua calidum, non sit morbi Gallici sedes: neque quod hepatis calida frigidave intemperies sit morbus Gallicus: neque item, quod sit (ut quidam dicit) à tota substantia morbus.

Jam multo minus difficile est, illos confutare, qui primam morbi Gallici sedem in jecinore semper statuunt, prout intemperie calida laborat; proinde id quoque malum intemperiem esse calidam; si namque (ut proxime disputavimus) hepar non perpetua est hujus mali sedes, neque plane erit, prout calidum est; quod enim forte in locis calidis, scilicet in Africa (ut quibusdam placet) magis quam in Germania sæviat. id non prohibet, quo minus & calidi & frigidi hepatis homines in his locis æqualiter inquant, nam omnes fere quotquot in Africa sunt (ut memoriam prodiderunt) sive calidi, sive frigidi, sive humidi, sive sicci, indiscriminatim affecti sunt, quemadmodum etsi in Germania (ut ab aliis audio) magis fervet, magisque contumax est, quam in Africa (id quod verisimile est propter aërem, & locum, qui sua frigiditate morbum Gallicum ab ejus naturali ad cutim impetu prohibet, & solidas partes invadere, easque graviter depasci cogit) similiter tamen & calidi, & frigidi hepatis homines lædit. At vero si calida hepatis intemperies id malum esset, aut secundum naturam, aut præter naturam esset, utrovis modo vel ii soli, qui hepate naturaliter calido sunt, afficerentur, vel ii sæpius atque celerius, quum tamen neutrum usu veniat. Præterea non ita promiscue (ut ante ostendimus) inficeret omnes, sive sanos, sive ægros, tam qui calido, quam qui frigido, hepate sunt, calidos namque aut magis, aut minus, aut citius, aut tardius infestaret, & omnino distinctio quædam aperte cerneretur quoad contagionem hujus, qui intemperie calida est, & illius, qui frigida. Ut enim ex corporis partibus hepar, quum intemperiei calidæ sit, ut hujus mali sedem esse volunt, ita homines intemperie calida affectos huic malo plus minusve obnoxios esse distinguere deberent, propriaque signa sensui manifesta, quibus id privatim cognosceretur, docere, quod quum minime contingat (quum nihil horum seu vulgus seu peritus aliquis quoad infectum huc usque docuerit, aut docere secundum sensum, cui soli medicina credit, possit) relinquatur, à vero alienum esse statuere non solum, quod hepar sit hujus mali sedes, sed etiam quod, ubi calida præter naturam intemperie afficitur, & quod intemperies calida sit omnis Gallica lues. eadem ratio est contra eos, qui ad frigidam referunt: siquidem hæc lues (quemadmodum variolæ morbillique) singulos homines tam calido quam frigido temperamento præditos indifferenter inficiat. Afferere vero, quod sit (ut quidam opinatur) à tota substantia morbus, prima fronte aliquid effectum dignum esse videtur, in recessu vero nihil ferme aliud, quam quod æque ignotum sit, ac antequam quid esset inquireretur: perinde enim hic loquitur atque ii, qui à proprietate occulta aliquid agere asseverant: quod simile est ac si dicerent ab ignota, id quod nihil est dicere, nihilque definire. Sed is à Galeno, quem maxime omnium sequitur, longissime recedit; quippe ille tria tantum morborum genera statuit, quibus hic morbus nequaquam comprehenditur, quantum igitur morborum genus ponere oporteret. Deinde licet auxilia quædam à tota substantia vocentur, & morbus Gallicus à ligno Guajaco, à sarza parilla, à Chynæ radice curetur, quæ à tota substantia agere creduntur, propterea tamen non sequitur, ut is quoque à tota substantia morbus existat,

A quandoquidem tum hæc, tum alia hujusmodi his morbis, quos hoc genere non complectimur, opitulantur, sicut lupi intestinum colico, magnæ bestię unguis epilepsiæ, mespilorum officula renum calculis, adde quod non solum his præsidis, sed multis aliis atque herbis variis (ut novarum Hispaniarum scriptores perhibent) in Indiis occidis hic morbus sanatur, & in nostris oris interdum exercitatione multa, interdum vaporarii usu, si sudor multus citetur, interdum alvum paulatim, & sæpe, & diu ducendo; quæ omnia similiter à tota substantia agere asseverare pertinacis animi est.

CAP. XIX.

Quid morbus Gallicus sit.

H is itaque cognitis jam satis constat, morbum Gallicum perinde ac variolas, morbillos, & elephantiasim, affectionem esse ex naturæ necessitate contagiosam, hujusmodi vero quamlibet (ut primo lib. docuimus) ortum habere ab alimento in matris utero propter copiam vitiatum, idque fœtum humanum non modo non posse intus inclusa non assumere, sed neque in omnem suam substantiam non convertere, & vitium plane putredinis esse, quemadmodum in ferro rubiginis fomes, simulque ostensum est, quomodo hæc putredo omnibus fere hominibus communis, loci tamen, & victus, & aëris ratione permutetur in morbos alicui regioni peculiares, ut apud Europam in morbillos, variolasve, apud Ægyptum in elephantiasim, apud Indos occiduos in Gallicum morbum: ita ut morbus Gallicus non injuria nuncupari possit affectio putris in omnibus corporis partibus, ob vitium primi alimenti conversa in contagiosam, quæ ex naturæ necessitate reperitur apud Indos occiduos, putris enim est, quia insitam homini putredinem, qualis ea est, ex qua mensuris putrefactio, morbillos ac variolas aliqui aliquando creari voluerunt, comitatur: & hoc differt à pura intemperie, & ab affectione alia, quæ putrida non est: ponitur vero in omnibus corporis partibus, quoniam alimentum vitiatum, unde hæc oritur, non potest in universam fœtus humani substantiam non permutari: quo nomine ab affectione putri, quæ unam tantum partem peculiariter afficit, aperte discernitur. Sed additur ob vitium primi alimenti, quoniam affectio quædam putris in omnes corporis partes diffusa invenitur, ut pestis aliqua, quæ licet à vitiatum quoque alimento gignatur, non tamen ab eo, quod primum est, & quod in utero ex naturæ necessitate accipitur. At quanquam hætenus Elephantiasim, morbillos, variolis, & aliis id genus morbis communis est (nam quod ad hanc putredinem attinet, in morbum Ægypto, Europæ, atque aliis locis peculiarem æqualiter immutari potest) quia tamen nunc morem, naturamque ejus morbi refert, qui peculiariter Indiam occiduam exercet, id circo dicitur conversa in eam, quæ apud Indos est ex naturæ necessitate contagiosa, & à reliquis aliorum locorum morbis ex naturæ necessitate contagiosis distinguitur. Hæc eo confirmantur, quia in confesso jam est morbum hunc ex Indiis occidis huc irrepsisse, ibique talem esse: qualis apud Ægyptios Elephantiasim, quales apud nos variolæ, atque morbilli. semper item calorem quendam corpori superinducere, nunc humidum, nunc acrem, nunc fœtidum, quæ omnia putredinem præ se ferunt. Neque tum putredinis expertus est, quum oculos sola videndi facultate privat, vel aures surditate duntaxat afficit. Nam ulceribus vel in pene, vel in ore, vel alicubi primum existentibus, vel ipsa gonorrhœa, aut aliquo hujusmodi malo, quod ex putredine nascitur, præcedente, tales affectus oriri solent: atque his sive perseverantibus, sive etiam adhuc sanitati restitutis, vapores acres putres, hujus mali causa, in corpore ante concitari possunt, & subinde ad oculos, aut aures deferri, & eorum spiritus corrumpere, & videndi, vel audiendi sensum penitus tollere, quemadmodum quoque ab inquinato corpore in id, quod integrum est, pellunt, & spiritibus commixti hos eosdem solos, & nihil aliud lædere solent: tum etiam gummitiones, & alii morbi, qui pituitam præ se ferunt, ex hoc morbo nascuntur; putris enim calor, quemadmodum ignis glaciem, aut nivem, humiditatem, quæ jam concreta est, in corpore liquans, tales affectus generat. Sed statim dubitabit aliquis, cur labes Gallica, quum affectio putris esse statuatur, putredo autem nunquam sine calore sit, indiscriminatim inficiat tum calidos quam frigidos? nam, ut apud medicos communi usu receptum est, putrida febris celerius in calido humidoque temperamento gignitur, quam in alio quocunque: proinde magis in calido, quam in frigido. Huic respondetur, non idcirco putridam febrem in corpore calido & humido citius creari, quia illud simpliciter calidum, aut simul calidum & humidum simpliciter sit: calidum enim & cum putredine, & sine putredine reperitur. Ideo Hipp. lib. de veteri medicina, non propter calidum simpliciter homines (inquit) febricitant, neque hoc est simpliciter affectionis causa, sed est & amarum & calidum

dum idem: & calidum & acidum, & falsum ac calidum, A
& alia infinita. Sed qui calido & humido temperamento
sunt, maxime omnium putredinis morbis sunt expositi,
propterea quod per ipsam sanitatem putredinis non nihil
habent, veluti tum ex sudoribus conjicere licet, qui gra-
viter his olent, tum vero ex urinis, dejectione, atque
etiam ipsa expiratione. etenim qualis est hircorum, talis
est & talium naturarum temperies, ideoque prompta est
ex qualibet occasione tum aliis ex putredine morbis, tum
vero febribus corripi. Ergo non propter temperamentum
simpliciter calidum putrida febris celerius gignitur in his
quam in aliis, sed quia temperamentum calidum & humi-
dum putredo quædam comitatur, frigidum vero non simi-
liter quocirca sicuti putrida febris non in quolibet calido
temperamento, sed in eo, quod putredinis aliquid contra-
xit, facile creatur: ita licet morbus Gallicus affectio pu-
tris esse dicatur, à qualibet tamen putredine non oritur,
sed ab ea tantum, quam proxime diximus: nec qualif-
cumque calor hujusve putredinis calor est, sed qualis ab
illa requiri gignique solet, ita ut non febris tertianæ, non
quartanæ, calor hanc putredinem (ut etiam primo libro B
retulimus) excitet, sed is, qui ab eadem in omnibus cor-
poris partibus existente manat, non autem quo ab homine
quovis modo vel febricitante vel apud ignem nimis calefa-
cto. Itaque interroganti, cur morbus Gallicus indiscri-
minatim gignitur tam in calido, quam in frigido tempe-
ramento, quamvis affectio putris existat; respondendum,
quia cum quocunque calore non facile conjungitur, sed
cum eo potissimum, qui à simili putredine, cujus ipse est,
oritur. Hinc aliqui, quorum frigidius est temperamen-
tum, citius inficiuntur, quia plus insitæ putredinis ha-
bent: & aliqui natura calidi, tardius, quia minus: ita
etiam alii, ut plus minusve alimenti putris in utero con-
traxerunt, variolas, morbillos, morbum Gallicum, ele-
phantiasim, & alios id genus morbos, magis minusve pa-
tiuntur.

CAP. XX.

*Cur aliqui lue Gallica infecti pinguescere videntur,
dein in pilorum defluvium incidunt, & nigri
eorum oculi in albidum permutantur.*

Hinc pustulæ per totum corpus, & cum ulcere, & sine
ulcere, ignes sacri, gangrænæ, & alia putredinis vitia:
hinc fluxiones, gummitiones, articularum dolores: nam
licet ab aliis causis, quam à putredine gigni queant, quia
tamen hac præcedente cum hoc morbo gignuntur, æquum
est, ut magis hinc, quam aliunde gignantur. hinc aliqui
morbo Gallico affecti pinguescere præter consuetudinem
videntur, & horum oculi ex nigris cæsi, & ex cæsis albi
fiunt, pilique dealbantur, omnes enim succi, qui in cor-
pore sunt, interna putredine, quæ jam sopita erat in uni-
versum excitata, & ad secundum actum deducta, quum
permutantur, si natura huic permutationi (ut solet) inter-
sit, in album colorem in primis vertuntur, quemadmo-
dum ubi sanguis natura adhuc agente suppuratur, album
colorem primo indispicitur, & in pus convertitur, quod
dicunt album, læve & æquale: quemadmodum etiam a-
quæ foveis contentæ, ubi putrescunt, primum albidæ,
deinde, pro ut plus minusve à natura recedunt, flavæ, vi-
rides, ac nigræ cernuntur. Itaque universa hominis sub-
stantia in putredinem, ut sic loquar, secundi actus ab-
eunte, morboque Gallico mitiore jam existente & natura
nostra huic eidem ad resistendum non æque debili atque
ab initio, sed quasi robusta, totius substantiæ putrescentis
color (quia putredo mitis est, & naturæ concedens) albi-
dus fit, atque oculi similiter, aut cæsi, ut alias ab alba
pituita, ita ab hujusmodi putredine albi redduntur, corpus
vero totum impendio magis tumescit, ita ut maxime pin-
guescere existimetur: tum quia forte per id tempus nimio
plenum alimento est: tum quia jam actu secundo putre-
totum efficitur, putredo vero quælibet acrimoniam quan-
dam præ se fert, quæ carnosum corpus intra initia tangens
tanquam urtica mordicat, & in tumorem attollit. Adde
quod ut totum putre fit, ita magis calefcit, calefcens
vero, utpote primum tenuioribus factis succis, majorem
locum requirit, & universum corpus tumefacit. nec igno-
ro & ab alba pituita, & ab alimento, quod primo album à
natura fit, per universum corpus attracto posse corpus
ipsum tum pinguescere, tum albescere, sed quod ad præ- E
sens negotium attinet, ab hujusmodi putredine (ut retuli-
mus) hæc duo provenire censendum, quæ quum sine
calore non fit, his, qui morbum Gallicum intemperiem
calidam esse volunt, concedamus ita esse, hoc est cali-
dam, non simpliciter quidem ut opinantur, sed prout à
putredine homini insita gignitur.

CAP. XXI.

*Quum hic morbus extenuet, cur victu extenuan-
te tollatur.*

Ex his quoque non difficile est nosse, cur hic morbus quum
extenuet, vehementer extenuante tamen victu maxime
indigeat: quandoquidem à crassiore fovetur & crescit. quippe
verisimile est ab extenuante magis augeri debere, quam mi-
nui: ei namque, quod suapte natura extenuat, si alterum
extenuans addideris, multo magis extenuet, oportet: nisi
extenuandi modus alius sit in hoc atque in illo, siquidem
morbus extenuat, quia putredinem in toto corpore susci-
tans non permittit illud (ut par est) nutriri: quo fit ut
gracilescat, ac emarcescat, victus vero, qui extenuat, hu-
miditatem subtrahens, quæ putredini materiam submini-
strat, ut morbi causam minuit, ita vires ipsas adauget.
Huc pertinet, quod victus, qui in hoc morbo dari solet,
hoc est, cibus exiguus, quo minor est, eo magis amplam
medicamento viam permittit, per quam in universum cor-
pus efferri debet, alioqui si copiosus esset tum valde ob-
staret, quominus illud efferretur, tum rei vitiatæ com-
mixtus, & in illius substantiam immutatus, vitium ipsum
geminaret. Ad hoc accedit totius corporis transpiratio
amplior atque facilior, quæ sicuti justum, extenuantem,
& cibum exiguum sequi solet, ita his, quæ in corpore
sunt, passim putrescere incipientibus, vias aperiens atque
amplificans, persilatum præbet, & refrigerante perspirato
calorem alienum, qui novæ putredinis author est, foras
expungit, hæc dicta sufficiant dubitanti, cur morbo huic
extenuanti victus etiam extenuans conducatur.

CAP. XXII.

*De signis morbi Gallici, quando sponte naturæ gigni
potest, & quando ex contagione jam gignitur.*

Jam, ut opinor, ex his, quæ si non eleganter, dilucide
tamen, & ut nobis videtur, vere diximus, satis con-
stat, quid morbus Gallicus sit, utrum novus an antiquus,
quæ illius causa, cur omnes homines inficiat, cur tam
facile contrahatur, cur tam difficulter expellatur, cur
etiam quod ad ipsum attinet, non interimat, & alia mul-
ta, quæ brevitatis causa nunc omittimus. Proximum est
non ignorare, quoniam hic morbus nunc sponte naturæ,
hoc est sine ulla contagionis suspitione, quæ propinqua
sit, aut manifesta, quemadmodum morbilli, variolæve,
ac elephantiasis, nunc ex contagione palam gigni solet,
cognosci sponte naturæ oriri, ubi contagium nullum vel
in proximioribus parentibus, vel in ipsis jam natis, ejus-
dem morbi præcesserit: manifesta vero repletionis adsunt
indicia, quæ quum in corporis totius putredinem feratur,
hanc eandem excitat, atque ex actu (ut dicunt) primo in
secundum, & juxta impulsoris naturam in morbi speciem
ex necessitate contagiosi deducit. scire autem licet hujus
repletionis signum esse, ubi crescunt nimistum pili; tunc
ungues, simulque plenum cernitur corpus, minimeque ta-
bescere, (tabidis enim ungues, pilique alia ex causa cre-
scere videntur) item si corpore nequaquam extenuato vel
oculorum rubor vel tussis adest, si facies plenior, si ca-
put grave, aut dolens, si urinæ crassæ albidæ, si calor
præter morem est auctus; si nullius contagionis est suspi-
cio. Hæc omnia vel plurima morbum hunc, ubi jam
est, sponte naturæ gigni significant. Sed ex contagione
creari justum est, quum hæc ipsa non affuerint, vel si
etiam affuerint, aliquid tamen, quod manifeste in-
quinarit, antecesserit, subsequantur vero ulcera vel in
pene, ut in adultis; vel in ore, ut in lactentibus;
vel in papillis, ut in nutricibus, vel in utero, ut in a-
liis mulieribus; deinde bubones in inguinibus; pustulæ
mori fructus figuram imitantes, dolores juguli, sterni;
articularum, dentium, gonorrhœa, menstrua alba, lassit-
tudines totius corporis, graves calores interdum à lumbis
incipientes, mox in ventriculum, ad thoracem; aut sca-
pulas, in caput usque ascendentes, febres diuturnæ, sed
parvæ, destillationes, tussis, tubercula dura, inflationes;
extenuationes, impinguationes, pruritus per totum cor-
pus, ac pustulæ sæpe rubentes in toto carnis genere, sen-
sus ac si corpus universum urtica pungeretur, fustique
minutim caderetur, crepitus ventris præter consuetudi-
nem; ructusque crebri, atque spiritus per os cum calore
molesto prodiens, & nonnunquam male olens, neque
non & dentium malum inexplicabile, quippe qui nunc
astringi, nunc laxari, nunc prurire, nunc torpere, nunc
ex alveolis extra prorumpere, nunc intro subire sentiun-
tur: præterea oculorum aut aurium perturbationes, sed
insuetæ, vox rauca perseverans, cum faciei pallore non
consueti, pustulæ sicæ, asperæ præsertim in fronte, cum
Li ii 2 crustæ

crusta vel alba, vel pallida, vel livida, vel nigra vel ex A
his mista: pilorum item deflavia, & alii præter naturam
affectus, modo longi sint, & communibus antiquorum
curationibus contumaces, nam & olim, antequam lues
hæc innotesceret, ex coitu cum meretrice cum ulcera in
pene, tum bubones, & gonorrhœæ creabantur, sed hæc
non magno negotio curabantur. Denique ubi contagii
suspicio est, morbo autem naturæ suæ impetum retinente
(id quod ex inquinante cognosci potest) semper homo,
nisi propter timorem aut dolorem aut vacuationem, aut a-
liquam aliam causam extenuetur, primum bene appetit,
pulchrior ac longe plenior, quam pro consuetudine fieri
videtur, postea non appetens fit, & tristior atque graci-
lior: quippe hic morbus (ut ante diximus) naturaliter ad
extrema prorumpit, sæpe etiam numero liquefacit, lique-
faciens vero primum replet, subinde sensim extenuat. Il-
lud quoque non leve indicium est, cum contagii notis,
& curandi contumacia, & tarditate tandem id malum usu
decocti Guajaci, de quo proxime loquemur, retunditur,
aut superatur, si perpetuo calidior, quam natura patitur,
æger appareat, si à coitu, à luctu, à lactatione, tumidio- B
re facie fiat, idque perduret, si ulceribus ortis in pene,
in utero, in papillis, in labiis, aut si nullo apparente ul-
cere, modo cum inquinato consuetudo intercesserit, vir,
mulier, puer, diutino capitis dolore, aut longa vigilia
conficiuntur: si præcipue manuum volæ, pedumque plan-
tæ calidiores præter naturam redduntur, si has easdem ru-
bor inficit, si pruritus privatim infestat, si veluti rhaga-
dia, & aposyrmata, hoc est rimæ, desquamationsque in
eisdem oriuntur, si in capite aut pueri, aut viri, aut mu-
lieris, cœu vocatum lactumen generetur, pediculi vero
neutiquam subsint: hoc enim signo distingui quidam ar-
bitrantur ab eo, quod sine lue Gallica est, in hoc enim
pediculos subesse, in illo minime, quin etiam si morbus
Gallicus insit, subinde pediculi multi oriuntur, morbum
hunc cito, & omnino exulaturum esse significari. Id quod
eo minus est negligendum, quo magis scriptores nova-
rum Indiarum affirmant, nostrates in his locis sine pedi-
culis potissimum esse, & quod transacta diametro è dire-
cto insularum (ut dicunt) Azorum, ubi pyxis nautica C
differentiam ostendit insignem eorundem statuum, quibus
in Europam navigatur, tum pediculi, qui in navibus ad
Indias occiduas tendentibus (mirabile dictu) statim evane-
scunt. In Europam vero deinde redeuntibus ad eundem
locum, ac si naves præstolarentur, statim apparent, tan-
quam Europa pediculorum ferace existente, India vero
occidentali vel minime vel parum admodum, sed quoniam
aliqui non scriptis quidem, sed voce mihi retulerunt, non
minus ibi, quam hic pediculos haberi, satis sit nunc id
solum admonuisse, quod si pediculi ibi quoque sint, non
admittatur, si non sint, non temere negligatur, & si ni-
hil prohibet, quod cum pediculis quoque hic morbus sit,
præsertim quum aliqui apud nos illum in phthiriasim de-
generasse scriptum reliquerint. Sed nihil ultra quærendum
est, ubi contagionis suspicio præcesserit, umbilicus vero
præter consuetudinem exulceratur; quippe verisimile est
eam partem, ad quam in nostro corpore terminatur um-
bilici funiculus, quo (tanquam caudice in planta) vitia-
tum alimentum in utero continetur, subinde à foetu hau-
ritur, aut primo facile inquinari. Hæc simul omnia vel
plurima morbum Gallicum ex contagione ortum esse no-
bis ostendunt. Quidam addunt urinas flavas, lucidas, D
contenta habentes veluti sabulosa, vel arenosa, vel etiam
frustulosa, & instar scopuli cuiusdam scissi dirupta, & in-
æqualia, sic enim dicunt. Quidam incipientis morbi signa
esse volunt, totius corporis lassitudinem, inetum præter
rationem, gravitatem membrorum omnium, præsertim à
somno, torporem, segnitiam, dolorem (ut dicunt) va-
gum; parvum dolorem item capitis modo accedentem,
modo recedentem, faciei colorem immutatum, deflore-
scentem, gonorrhœam, sub oculis lividum circulum, ni-
si forte hic illis, qui nimium coiverunt, occidat: sopo-
rem interruptum, in ulceribus cariem. Jam vero progressi
atque firmati, pustulas in universo corpore duras, graves
tum in capite, tum in barba interdum cum crusta, inter-
dum sine hac, modo cum pure, modo absque illo cal-
losa in pudendis ulcera, aut in eisdem curatis callos, co-
lumellæ mollitiem, laxitatem: absque perspicua destilla-
tione raucedinem: tonsillas tumentes, palati, dentiumque
corruptionem, dolores firmos, molestos, qui inter octa-
vam horam & noctem potissimum exacerbantur, ossium E
absque ulcere apparente corruptiones, gummitiones, &
quas proxime diximus, manuum & pedum asperitates, au-
rium tinnitus fere incurabiles, asthma, quod ubi acciderit,
insanabile quoque esse putant.

CAP. XXIII.

*Qui cum inquinatis consuescentes, aut vix, aut tarde
in morbum Gallicum incidunt, & qui cito.*

Cæterum in primis ignorare non oportet, si quis ab In-
diis occiduis procul absit, & hac lue infectos omnino
fugiat, hunc minime omnium huic morbo fore obno-
xium.

Neque solum expedire cum infectis non versari. Sed
etiam neque cum his, qui cum aliis infectis versantur,
consuescere, licet enim nondum ipsi palam infecti sint, ad-
huc tamen ab his eisdem contrahere labem, & retinere vi-
tium, atque alios inficere possunt: sicut feles & canes,
ubi pestilentia grassatur, peste nequaquam afficiuntur, a-
lios tamen, nimirum homines ipsos afficiunt. Alioqui
si in his locis assidue quis degat, si cum inquinatis vel hic
vel alibi temere versetur, si non frugaliter, sed inconti-
nenter vivat, non leve periculum est, ne in hunc mor-
bum incidat. De his ergo, qui cum inquinatis consue-
scunt, scire licet, eos, qui natura sua graciles sunt, alio-
qui bene sani, & parum comedunt, parumque bibunt, ut-
pote qui modice fluentibus menstruis (ut prægnantibus ali-
quibus accidit) utero gestati fuerint, quemadmodum mi-
nus habent innatæ putredinis, ita vix, aut tarde hoc
morbo corripit.

Tales quoque esse, qui post multos partus postremo na-
scuntur, utpote matribus maxime ante purgatis.

Sic hi, qui se laboribus perpetuo dedunt, & facile, sæ-
peque sudant, aut vix aut tarde inficiuntur.

Æque se habent, qui minus libidinosi sunt, minusque
frequentant venerem.

Qui glande detecta dura, & veluti callosa sunt, ut e-
nim hæc in coitu minus ulcera fortitur, ita per hanc par-
tem homo difficiliter inficitur.

Et qui, dum coeunt, parum comprimunt se, minus-
que caloris inter coeundum movent, ut qui jejuni sunt,
atque turgentes, sed parum admodum concupiscunt, hi
enim & celerius concumbunt, & fere sine contactu semen
ejiciunt (qui enim frequenter adeunt infectas, interdum
minus incidunt in hanc luem, tum propter alias causas,
tum quia multi feminis sunt, parumque morantur, ut se-
men emittant, ita ut minime calefiant.)

Vix etiam aut tarde inquinantur, qui vesicam, alvum,
cæteraque expellendi vias pro sua natura apertas habent.

Qui vacuationem aliquam vel præter naturam, utputa
hæmorrhoidem, crebro patiuntur.

Qui nihil lactuminis habuerint, atque his simul nascenti-
bus, nihil aut parum purgamenti mater ejecit, sanaque
remanet: quippe qui parum vitiatum succi in utero contra-
xerunt.

Qui per variolas, aut morbillos, aut lactumen copiose,
facile, citoque se expurgarunt, quasi interna putredine jam
effecta.

Neque non in regione frigida, quia contra suum natu-
ræ impetum movetur, postquam contracta est contagio,
tardius quam in calida apparere, proinde tarde quoque in-
ficere videri.

Mulieres item, quæ non amant, & quæ nihil concu-
piscunt, & quæ in coitu parum incalescunt, vix aut tarde
infici solent, quid dixi tarde, imo pleræque nunquam in-
ficiuntur, ut quamplurimis; quæ invitæ sine ulla libidine,
præcepto legis, cum suis viris inquinatis coibant, evenisse
cognovimus.

Tardius quoque mulieres non prægnantes quam prægnan-
tes inficiuntur.

Et omnino donec menstrua fluunt per hæc tempora, id
est, per omnem ætatem, in qua fluunt aut vix, aut tarde
afficiuntur, ac si ægrotent, non ægrotare videntur.

Quin etiam ignorandum non est, siue mares siue fœmi-
næ, qui decocto Guajaci curati sunt, idque post curatio-
nem non semel tantum sed sæpius per dies x. aut xiiij. sum-
pserunt, tanquam circulatoris lapide, adversus serpentum
morsus, epoto, si rursus cum infectis coeant, securos
magis esse, quam qui nunquam ægrotarint, neque unquam
tali præsidio usi fuerint.

Verique simile est, si quis huic decocto aut alicui hu-
jusmodi ab ortu primo assuescat, aut vix, aut tarde in-
fici.

Senes item tardius quam juvenes, & hos quam pueros.
inquinari; quo enim proximiores ortui sumus, eo prom-
ptior est ad agendum interna putredo. Hi ergo omnes,
tam mares quam fœminæ, si cum inquinatis versentur,
aut vix aut tarde inquinantur, vel inquinati levius ut plu-
rimum offenduntur.

Contra vero cito inficiuntur, qui in pueritia multum la-
ctuminis, quod & curationi parum obediverit, & diu du-
raverit, & sui nonnihil adhuc reliquerit, fortiti sunt: ut-
pote

pote qui plus vitii succi in utero contraxerint.

Qui nec variolas, nec morbillos adhuc experti sunt.

Quibus urinæ albæ præter consuetudinem sæpe videntur: ut enim hæ repletionem significant, ita suspicionem faciunt, ne homo data occasione in hunc morbum prompte incurrat.

Quemadmodum si plenior, & speciosior, & coloratior, quam consueverit, factus est.

Qui ventri indulgent, quotidieque se cibo potuque ex-
plent.

Qui libidinosi sunt, quia ob libidinem maxime commoventur, calore oborto citius inficiuntur: videmus enim uxorem, & maritum, alioqui mundissimos, primo anno sæpe scabiosos evadere, quia per id tempus præ amore sese in coitu nimium comprimunt, talis enim coitus humores ad extima movet, vaporemque putrem ad cutim, ideoque coeuntium corpora fœtent, & calent.

Qui glandem præputio fere semper obductam habent, atque hanc mollem, teneramque, facile enim per coitum ulceratur, & inquinamentum in se excipit.

Promptius etiam accipitur inquinamentum, si vacuatio aliqua vel naturalis vel consueta supprimatur.

Si alvus naturaliter astricta sit, si exercitatio prætermittatur.

Si mulieri menses subsistant, aut ex rubris in albos vertantur, si uterum gerat.

Si puer sit, citius quam juvenis, & juvenis citius quam senex (ut proxime innuimus) inficitur.

Frater item à fratre, parens a filio, filii à parente, Italus ab Italo, Hispanus ab Hispano, denique quicumque aut cognationis, aut loci, aut victus speciem aliquam communem habent, alter ab altero facilius inquinatur, quam qui non habent.

Hactenus de his, qui facile inquinantur, ubi cum inquinatis consuecunt.

CAP. XXIV.

*De Gallici morbi magnitudine, atque de infectis qui
gravius, & qui levius afficiantur.*

Neque silentio prætereundum est, mitius esse malum, quod cum pilorum defluvio reperitur, gravius autem si ad ossa, si ad interna repat. Et in regione calida, quoniam secundum naturæ suæ impetum ad cutim fertur, minus sævire, in frigida vero, quoniam contra suam naturam ad interna migrare cogitur, magis. Mitius quoque si tubercula, quæ variolis, aut rubores qui morbillis respondere, per cutim exoriantur; significari enim à morbis, qui apud nos ex naturæ necessitate contagiosi sunt, non admodum recedere.

Minus etiam sævire, si dolores cum tumoribus, quam sine his secum afferat, ac multo melius, si tumores fuerint molles quam duri.

Et omnino, qui pustulas habent, minus ægrotare, qui gummitiones aut articulorum dolores, magis.

Adhæc gravius se habere senes, quam juvenes, & hos magis quam pueros: Tum quia ut magis naturale est nuper natis, quam ulterius provectis, corripit variolis, morbillisve, ita & morbo Gallico (quod autem magis naturale est, id minus infestare solet) tum quia quicumque morbi senibus contingunt longi, qualis est Gallicus morbus, hi magna ex parte (ut *aph.* 2. inquit Hipp.) comitantur ad mortem.

Neque non verisimile est eos gravius lædi, nisi forte multo parcius visitent, quos, etsi cum infectis consuecunt, minus tamen facile inquinari diximus. Contra vero eos levius, præsertim si moderate vivant, qui prompte inficiuntur, ut enim illic vehementiore causa, hic autem leniore ad morbum excitandum opus est, ita illic morbum validiorem, hic imbecilliores excitari necesse est.

Proinde gravius affici, qui lactuminis multum in pueritia passi sunt, & adhuc ultra hanc ætatem aliquid retinent.

Sed levius affligi, qui frugaliter vivunt.

Qui continuis laboribus dediti, quotidie ubertim su-

dant.

Quia venere abhorrent.

Quibus omnes expulsionum viæ tum apertæ sunt, tum in dies quamplurima excrementa redduntur.

Quorum matres à partu exigua purgamenta habuerunt, & sanæ remanserunt, & his nihil lactuminis post partum exivit.

Quos variolæ, aut morbilli multo ante copiosissime purgarunt.

Neque dubitandum est, quin hi graviter ægrotent, qui inquinantur nulla alia præcedente contagionis nota, quam quod cum inquinatis versati sint: utpote filii, qui cum parentibus infectis dormiverunt: suscepto enim per spiri-

A tum morbo, ut ille per universum corpus repente migrat, diu latet & se non prodit, ita hic pertinacius inhæret, & se per partem aliquam non evacuans gravius affligit.

Denique malum id in muliere gravida gravius esse, quam in ea, quæ non gravida.

Et in hac multo gravius, si menstrua non fluant, quam si abunde fluant.

CAP. XXV.

Ex infectis qui facilius difficilisque curentur.

Ante omnia nosse oportet, morbum hunc, quia natura sua longus est, quum penitus infedit, difficiliorem esse curatu, quo autem recentior est, eo faciliorem.

Neque una tantum curatione, ut funditus tollatur, indigere: sed eadem aut similis bis, terve, aut quater, statim quibusdam temporibus repetita.

Atque ethnicam (ut dicunt) febrem, tabem ex pulmonis ulcere, marasimum, & alios hujusmodi incurabiles affectus, à morbo Gallico genitos, minus esse incurabiles.

Quin etiam furdos, cæcos, comitialesque, nisi prius omnia, quæ morbum Gallicum arcere solent, consumpta sint, majore curandi spe esse, quam qui aliunde sic affecti sunt.

Facilius item, qui cum pilorum defluvio inquinati sunt, quam qui cum gummitibus, & articulorum doloribus, nisi urina multa crassa facta sequatur.

Facilius quoque illos, qui tuberculis, quæ variolas, aut cum ruboribus, qui morbillos imitantur, affecti sunt.

Ac eos, qui post infectum nunquam coeunt, facilius curari, quam qui nihil minus libidinantur. Ideoque in Numidia forsitan, quia mulieres (ut novarum Hispaniarum scriptores tradiderunt) cum alienis viris non consuecunt, hi, qui Gallico morbo affecti, quasi desperata salute, aliunde illuc se contulerunt, liberati sunt: quamquam & locum & aërem & victum illis quoque vel maxime profuisse nequaquam negaverim.

Facilius etiam eos, qui extrinsecus leviter tacta cuti inficiuntur, nisi deinde frequens idem contactus fiat.

Difficilius vero senes, quam juvenes, & juvenes, quam pueros curari.

CAP. XXVI.

De morbi Gallici more.

Porro morbus hic fallax & subdolis est: nam inquinatis si subinde non augetur, aut si se non prodit, nulla securitas est: etsi namque per aliquod tempus nihil grave alioqui pati videntur, suspecta tamen bona sua habere debent: paulatim enim conficitur corpus, deinde, sicut in morsu canis rabidi, post duos vel tres vel quatuor vel multo plures menses, interdum post annum exactum (ut *i. commentario in primum prorrhæ.* Galeno placet) venenum subito apparet.

His etiam, quo sæpius coeunt, eo magis recrudescit hic morbus: ex hoc enim si quæ pustulæ ante recesserint, illico revertuntur.

Sed si quis ab inquinamento, à pustulis, atque ab aliis hujus morbi affectionibus brevi liberatus fuerit, adhuc tamen propter causæ cognationem in idem relabi solet, nisi enim deinceps parcissime comedat, bibatque, nisi simul exerceatur, & venere penitus absteineat: ob seminarium semper intus existens, & in actu secundo nunc positum, facile recidet.

Ut mirum non sit, ubi semel hic morbus invasit, cur frequentius revertatur.

Hinc qui alias ob coitum hoc morbo laborarunt, & tandem sanati sunt, si deinde vel cum inquinata vel cum munda muliere immoderate coeant recordatione per coitum ante suscepti mali, in idem uno vel altero modo prompte incurrunt.

Neque nos lateat, in ambiente (ut dicunt) calido, quoniam ad cutim attractio fit, morbum hunc & secundum naturæ suæ impetum creari, & simul ad exteriora prorumpere solere: In frigido autem, quia intro repellitur, contra suæ naturæ motum retroverti, & solidas corporis partes sæpius depasci.

Frequentius etiam in regione calida quam frigida apparere: hic enim circumfusus aër, ne morbus ad cutim extendatur, prohibet, (nam intro pellit) illic vero & ad cutim trahit, & eandem circa retinet. qui quum sponte sua huc quoque feratur: sæpius quoque appareat, oportet.

Cæterum scire licet, morbum hunc non brevem, sed longum esse.

Atque hominem mille quidem modis torquere, sed sua-
pte natura neminem interimere.

CAP. XXVII.

*De quarundam rerum prædictione, quæ Gallicum mor-
bum hujus, alteriusve modi consequuntur.*

Neque silentio transeundum est, qui, antequam in-
narentur, parte aliqua laborant, his, postquam in-
nati sunt, morbum vel in eam partem tantum vel maxime
abire.

Hinc nonnullos fieri cæcos, nonnullos surdos, & ni-
hil aliud.

Hinc etiam qui podagra laborabant, post Gallicum in-
quinamentum molestius torqueri.

Qui gonorrhæa primum orta inficiuntur, magis obno-
xios distillationibus, doloribus & gummitionibus esse, quam
qui ulceribus primum ortis in pene, in labiis, in ano, in
vulva: illic enim à liquatione, quæ toti corpori commu-
nis est: hic à carnis erosione, quæ partem respicit, mor-
bus inceptit.

Quibus oculi intro in cerebrum retrahi sentiuntur, &
collum dolet, neque facile verti potest, his articulares do-
lores instare.

Quibus præter consuetudinem pluribus diebus alvus ad-
stringitur, deinde orto pruritu caro tota tumescit, scabio-
sas pustulas per totum corpus creari.

At eos, quibus penis ulcere sanato callus quidam velu-
ti calvi caput, & quibus ceu nervus durus per pudendum
extensus in longum relinquitur, ut ab hac lue per hæc si-
gna nondum liberati videntur, ita in recidivas sæpius in-
currere.

Sed qui medicamento, quod peculiarem humorem (ut
opinantur) educit, adversus hunc morbum nimis frequen-
ter purgantur, hos sæpe in colli convulsionem incidere,
non raro in oculorum vehementem cavitatem, & cum do-
lore intro retractionem, nonnunquam in comitiales &
interdum in mortem: alia enim materia, quam ea quæ
peccat, foras exeunte, interna vero putredine, quæ in ac-
tum secundum prodiit, prout in hoc eodem actu est re-
manente, corporis partes liquari simul, atque ad expul-
sionem irritari convenit: quæ quum expellere id, quod
eas stimulat, nequeant: propter medicamenti autem vim
assidue liquentur, dum id, quod infestat, expellere, & id,
quod ex eis liquatur, retinere conantur, tum una convel-
li probabile est.

Verum si homo plenior, atque coloratior, quam solet,
factus est; si pruritus, & subinde pustulæ in capite, in su-
perciliis, in palpebris, in mento, & in reliquo corpore
nascantur: si pili aridi, duri, rectique præter consuetudi-
nem sentiantur, si tum oculi nigri quidem ad cæsum, re-
liqui vero ad album mutantur, cum palpebrarum circulis
factis rubris, & omnino cum quadam ceu nova totius
corporis metamorphosi in id, quod est plenius, in primis
vergente, pilorum defluvium fore significatur.

Sed ut is, qui ulcerato pene, aut aliqua alia corporis
parte primum inquinatus, pilorum defluvium vereri de-

bet: ita qui nullo accepto ulcere, articulorum doloribus
aut gummitionibus afficitur, à pilorum defluvio vindicari
solet: illic enim corrodens humor ad cutim, hic ad inter-
na repit.

Quemadmodum autem vere ex terra herbæ floresque
nascuntur, ita hoc morbo juxta suæ naturæ impetum
infestante, pustulæ in corpore per id tempus pullulare
solent.

Et qui vere primum inquinantur, quia subsequens æstas
secundum morbi impetum ad cutim ut plurimum trahit,
ii pustulis circa cutim crebrius infestantur.

Sed qui autumno primum inficiuntur, quoniam acce-
dente hyeme morbus ad interiora contra propriam morbi
naturam sæpe repellitur: doloribus, & gummitionibus
plerumque afficiuntur.

Scireque licet raro morbum hunc tolli, quin aliquid in
corpore relinquat: scilicet vel ulcus in ano, in vulva, in
ore: vel hæmorrhoidas, vel coxendicem, vel distillatio-
nem, aut tussim, & hujusmodi: atque id, postquam ap-
paruit, tanto magis tutum esse, quanto periculosior ante
fuerit morbus.

Nèque terreri quis debet, si epilepsia, aut melancholia,
aut asthma, aut alio fere incurabili morbo ante affectus,
postea labe Gallica inquinetur: licet enim illa per se cu-
rationem non recipiatur, possunt tamen hac labe contra-
cta, quia universa hominis natura innovatur, recipere.

Sed quicumque notam aliquam ab hoc morbo relictam,
utputa ulcus aut gummitionem, aut quid aliud patiuntur:
deinde, hac præter rationem amota, in alium morbum inci-
dunt, scire licet hos omnes & diutius, quam per hunc
morbum alias consueverint, ægrotare, & raro absque ali-
quo adversus morbum Gallicum auxilio curari.

Interim memoria perpetuo tenendum est, si cui cutis
hujus morbi causa ulceribus scateat, advenientibus mor-
billis aut variolis, aut utrisque per propinqua tamen inter-
valla cutim tota sponte sua mundari, morbumque omnem
quasi divinitus aboleri, quum enim Gallicæ labi variolæ
morbillive contingunt, signum est eam & mitescere, &
naturæ nostræ concedere.

Sed qui vulnus aliquod acceperunt, & qui ulcus aliquod
patiuntur: si Gallica lue ante infecti fuerint, illos quidem
tardius ab his vindicari, hos vero vix posse.

Neque ignorandum est, senes hoc morbo magis peri-
clitari quam juvenes, & hos magis quam pueros, ac eos
magis, qui difficulter inquinantur.

Demum, si forte propter continua nostrorum homi-
num cum Indis occiduis commercia rursum sævire inci-
piat. Nihil impedire, quo minus ceu malum vocatum
sancti Lazari paucos tantum affligat, & in secessum ali-
quem relegetur: sin, quemadmodum hac nostra ætate ex-
perimur, continue magis mitescere perseveret, futurum
esse, ut vel omnino ex nostris oris exsulet, vel in mor-
bum aliquem Europæ cognatum sensim vertatur, & simi-
liter evanescat.

Hæc de morbi Gallici tam præsentis quam futuri signis,
de magnitudine, de facilitate ad curandum, atque difficul-
tate, de more, & de præcognitione quorundam, quæ illi
superveniunt.

FINIS LIBRI SECUNDI.

ALEXANDRI TRAJANI PETRONII,

Philosophi, ac Medici præclarissimi,

D E

MORBO GALLICO

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

Quid inspicendum sit, evitare curareque morbum Gallicum volenti, & quid potissimum sit præscribendum.

ostquam de morbi Gallici causis, tum communibus, tum propriis, ac de ejusdem signis satis abunde scripsimus, simulque jam patet, quid ille sit, non ex hypothesi, ut alii hætenus fecisse videntur, qui potius, quid non esset, quam quid esset ostenderunt, reliquum est dicere, quomodo vitari queat, si non-

dum est, & quomodo curari, si jam est. Quamquam igitur hic morbus (ut diximus) hominem ipsum non interimit, quia tamen plerumque graviter affligit, milleque modis excruciat, optimum quidem esset hunc eundem omnino prohibere, ne oriretur, aut ubi ortus est, penitus abolere, aut si id non licet, saltem maxime mitigare. Primum & in Indiis occiduis, unde huc invehctus est, & hic, modo mutuus & arctus inquinamento præsentē contactus accidat, cæteris aliis concurrentibus fieri nequaquam potest: alterum aliquando, sed non sæpe: Tertium utrobique & quam sæpiissime. de tertio tanquam faciliore, prout tamen nostrum hemisphærium infestat, nos potissimum loquemur. Sed cum hoc si quis primum & secundum respicere voluerit, non ineruditam utriusque assequendi rationem adipiscetur, quum interea etiam de utroque sermo aliquis fiet. In universum vero dicendum minui id malum, & reddi mitius, victu, loco, aëreque mutatis, proportionē præsertim ad Indiam occidentalem, unde primum ad nos penetravit, habita, ut quemadmodum illi neque carnibus (ut quidam dicunt) neque vino utuntur, ita hic infecti, his utrisque potissimum abstineant, vinci autem & fere penitus aboleri, si absit repletio multa, præsertim quum æmulatur eam, quæ in utero fœtum inficere solet: si contagionis occasio caveatur, & omnino si calor, qui vitium primi alimenti excitat, prohibeatur: Prohibebitur autem, si non modo calor omnis, qui peculiariter dictam putredinem moveat, non excitetur, sed si ne ullus alius quidem præter naturam oriatur, præsertim si neque mutuus neque arctus inter duo corpora contactus fiat: si vitium primi alimenti naturaliter se habeat: naturaliter se habebit, si (ut diximus) contagionis occasio auferatur, & omnis expletio evitetur, maxime vero sanguinis: sanguinis inquam ejus totius succi qui in venis est, non autem privatim sanguinis ab aliis distincti, quum à sanguine menstruo, qui ex omnibus humoribus conflatur, primum nobis alimentum suppeditetur. hoc enim aucto morbi, qui ex naturæ necessitate contagiosi vocantur, sponte quidem gignuntur, sed juxta loci, aëris, & victus rationem differentes: inquinato autem, tales quoque morbi, quale vitium est (ut diximus) impulsoris, qui sopitam intus putredinem excitat. Repletio procul aberit, si ea præcipue, quæ multum sanguinem gignunt, quis vitet, quæ vero minuunt, sequatur: si parum comedat, parumque bibat, si maxime per exteriora, hoc est per cutim, ad quam primi alimenti vitium (ut 1. lib. ostensum est) naturaliter fertur, frequens evacuatio fiat, hæcque vel sensibilis, ut sudores provocando, vel insensibilis, scilicet per halitum resolvendo, modo utraque naturam non excedat. Adhæc, ubi opus est, si venæ sectio adhibeatur, si solitæ tum sanguinis, tum aliorum succorum, atque excrementorum expulsionēs, ubi suppressæ sint, aperiantur: si amaris quibusdam (ut infra dicemus) aut etiam his, quæ lentore levi tenuique adstrictione participant, homo assuescat. quippe quæ, ut minus alunt, ita præsertim si liquida fuerint (ut etiam explicabitur) per universum corpus diffusa, sopitam in eo putredinem, sed subinde excitatam temperant, abstergunt atque repurgant. Calor pravus minime movebitur, si corpus undique transpirabile, atque permeabile reddatur, ita ut consuetæ vacuationes omnes pro more

A succedant, si Solis, aut cujusvis alterius, ardori sese homo temere non committat, si salitis, si aromatibus, si rebus facile putrescentibus, si multis ac frequentibus frictionibus, ac exercitiis (nisi utilitas aliqua manifeste sentiat) abstineat. Ideoque nemo vereri debet multa ac frequenti exercitatione uti, siquidem hac expurgetur æger: Compertum est enim, non paucos hoc vero auxilio curatos fuisse. quanto igitur per motum magis expurgatur corpus, tanto facilius calor transpirat: tantumque abest ut putredo augeatur, ut omnino consumetur. Cæterum quomodo id intelligendum sit, quod Hipp. *epidemiorum sexto sectione 5.* scriptum reliquit, ulcera nascuntur, si quis impurgatus laboret: alterius est negotii, illud nequaquam silebo, quod multi morbo Gallico affecti, dum valde exercentur, sive laborant, non impurgati fiunt, sed plane purgati: id enim evenit, quia insita putredo (ut supra diximus) natura sua ad cutim fertur: exercitatio vero licet in impuris ulcera moveat, simul tamen vitiosos succos, qui intus existunt, secundum putredinis impetum ad cutim movet, & internas partes ab illis liberat: denique postquam in cute omnia firmata sunt, jam puriore reddito intus corpore, frequenti iterum citato motu, ulcera, quæ forsan in cute nata sunt, dissipat atque resolvit. Hoc igitur modo juvat, non profecto, quod ulcera primo nunquam suscitet, sed ubi illa suscitantur, internas partes expurgat, subinde postquam nihil intus vitiosum relinquitur, quod foris est, tandem exsiccat, exsolvit, & finit: ita ut non semel sed sæpius peragenda sit, nam una tantum irritare, frequens vero sanare potest. Hæc igitur paucis exceptis observanda sunt, prout singulos homines ea putredo per omne tempus promiscue afficit, ut vero in alios morbos pro loci, aëris, & victus ratione mutatur, utputa in morbis, in elephantiasim, in morbum Gallicum, tum hæc generatim, tum alia speciatim & prospicienda & facienda sunt, prout horum cuique magis idonea fuerint. In præsentī quomodo in morbum Gallicum conversa curetur (ut propositum est) potissimum differemus: quamquam ex hoc etiam aliorum morborum, in quos illa degenerat, cognitionem atque curationem quis facile poterit tum habere, tum exequi. quoad vero quis ab hoc morbo (ut dicitur) præservari possit, partim hoc capite, partim secundo lib. cap. de his, qui illum evitare possunt, dictum est. partim etiam sexto libro, ubi de medicata quadam tela, siquidem huic credere dignum est, & partim, ubi de penis, ani, vulvæ, & papillarum ulceribus agitur, dicetur.

CAP. II.

Ubi morbus Gallicus invasit, non longo post tempore, sed statim ab initio studendum esse, eum auferre, neque cunctandum, & quæ sint communes ejus curandi indicationes.

D Nunc quia communis hæc putredo, quam à vitio primi alimenti in nobis necessario fieri diximus, in Gallicum morbum degenerans, ab Indiis occiduis huc invehctum, contagione sola nos plerumque inficit, & morbos varios in nobis parit, prout loci, aëris, victus, & subjecti ratio postulat. In primis si fieri potest studendum est, ut hac lue affectos omnino fugiamus, sin minus, prospiciendum ante omnia, ne morbus hic, ubi incepit, augeatur, depascaturque corpus nostrum, sed statim ei per ea quæ illum expellunt occurrendum: ἀρχὴν γὰρ ἰάσθαι πολὺ λοιμὸν ἢ τελευτὴν hinc illud quoque ζητῶμεν ἕλκει φάρμακα φερομένα unde autor de locis in homine, morbos (inquit) à principio curare oportet, & lib. de morbo sacro, tum in hoc morbo, tum in reliquis omnibus, non augere morbos, sed festinare, ut ipsos exteramus, id quod adversissimum est morbo exhibendo, non quod amicum & familiare. quocirca illi audiendi non sunt, qui suadent miseris agris, ut sinant morbum hunc sponte sua per sua tempora (ut dicitur) serpere, deinde auxilia, quæ illum expellant, adhibere:

bere: postquam enim expertus est nostrum corpus obsedisse, id, quod ab initio intra 40. dies ut plurimum innotescit, vanum est in aliud tempus præsidia, quæ illum sanare possunt, differre. Profecto si morbus esset suapte natura cõtilis, & qui sponte sua superari soleret: id certe expectandum sedulo esset: sed cum neque huiusmodi sit, neque sponte sua sine præsidiiis tolli consueverit, committendum non sit, quo minus ab initio submoveri tentetur: ne in longius spatium tractus, & robustior fiat, & curationi minus obediatur. Hi ergo neque id, quod veteres jubent, sequuntur (Hipp. enim inchoantibus inquit morbis, si quid videtur movendum, move) neque morborum tempora cognoscunt: siquidem hæc non sensu, qui rei medicæ iudex est, sed sua quadam opinione ducti, tanquam ex arbitratu distinguunt, statuuntque in quibusdam tale augmentum, talemque vigorem, in quibus sensus ipse nunquam experitur, nec intelligunt sese longissime à medicina recedere, quippe quæ nullam aliam certitudinem habet, quam corporis sensum. Itaque, horum opinione tanquam inutili explosa, festinemus ad ea, quæ morbum hunc tam cito expellere solent, quam celeriter adhibentur. Sunt vero hæc tum quæcunque de communi morbo proxime recensuimus, tum alia quædam peculiariora, quæ mox enarrabimus. Nam præter id, quod morbus Gallicus per omne tempus omnes promiscue inficit, quia tamen semper cum putredine infestat, his, quæ putredinem arcent, semper utendum. Quia etiam sæpius liquat, distillationemque movet, ea quæ cogunt, quæque distillationem sistunt, sæpius admovenda sunt, & quia per omnes corporis partes primum mali seminarium dispergitur, per has omnes auxilia ipsa ferri debent: quod ut fiat, hæc eadem non solida, sed liquida esse oportet, quæ videlicet facile per corpus universum diffundantur, & non crassa sed tenui substantia contenta. Tandem quia omnes (ut proxime diximus) promiscue inficit, & putredo, cujus causa sit hoc inquinamentum, modo cum sanguineis aut melancholicis, modo cum pituitosis aut biliosis invenitur, & prout cum his est, ita pituitosum sanguineumve inquinat: si inquinamentum in corpore pituitoso sit, pituitæ rationem magis habere quam aliorum humorum: si in sanguineo, sanguinis, & reliquorum oportet. & quia morbus hic sua sponte ad cutim fertur: ubi sic se habet, is qui curatur in aëre calido, qualis est Indiæ occidentis, ubi mitior est, & unde huc accessit, collocari debet. Ad summum curandi indicationes tum communes, tum proprias nobis rursum in memoriam revocantibus, convenit calorem, qui vitium primi alimenti ad agendum excitat, temperare. Repletionem, si qua inest, minuere: causam tum putredinis tum liquationis amovere, denique per universum corpus, quia totum affectum est, talia omnia distribuere. caloris tollendi gratia vel moderatis, vel certe refrigerantibus uti. liquationem his, quæ sistunt, cohibere, putredinem, quia nunc vacuationem, nunc alterationem, indicat, vacuare, ubi omnino aliena est à natura, neque ulla fieri ratione potest, ut suæ naturæ gratiam recipiat, alterare vero, ubi substantia, in qua est, integra remanere potest. Tandem huiusmodi omnia & liquidis & tenuibus, & his quæ facile per totum ferri possunt (quia totum illis eget) admiscere.

CAP. III.

Unde petenda sint auxilia, quæ morbum Gallicum submovent, utrum ab ipsa ratione vel ab experientia, vel ab utrisque.

Hæc quidem facilia, & dictu, & cognitu sunt: sed quæ, sine quibus ea perficiamus, intelligere difficile est: Nam si hos sequamur, qui natura rei (ut dicunt) supposita, quam sæpius imaginantur, quam quod ita sit, sæpius anticipabimus ratione dicere sic esse, antequam ita fieri videamus; proinde quod non est, esse: & quod est, non esse sæpius asseremus. Hinc quidam sine iudicio, sine experimento, præcipiunt nullo pacto adhibendum senibus esse Guajaci decoctum; indicatione (ut dicunt) sumpta & à senum & à Guajaci temperamento: utrumque enim siccam esse ponunt, mox senem ab hoc decocto siccarum nimium, & omnino graviter lædi contendunt, quum tamen pluris faciendus sit morbus, majorisque æstimanda experientia, quam ista horum indicatio, quæ re vera indicatio non est, siquidem hæc (ut lib. de opt. sect. ad Thrasybulum cap. xi. Galen. docet) iuvantis comprehensio est simul cum comprehensione nocentis adveniens sine observatione, aut ratiocinio, non profecto quod ad eam experientia vel ratiocinium afferri non possit, sed quod adeo clara est, ut neque hoc neque illo indigeat; hæc autem, qua isti nunc utuntur, præter id quod utroque eget, valde obscura est, & inanis, quippe his tum experimenta, tum sensum, cui soli medicina confidit, negligentibus, nudas vero curandi

A indicationes solum probantibus, tantum abest, ut veram curationem inveniant, ut plerumque adversam omnino rei, cum inderi student, postea experiantur, quum multo magis præstaret primum expertis his, quæ sanant, deinde ratiocinari, quomodo judicentur talia esse, quam his absque sensu per solam rationem indicatis ad illorum experientiam devenire. Ubi enim neque monstrante sensu, neque viso experimento, aliquid faciendum cogitamus: ratio, quæ id suadet, æque est atque pictura rei alicujus, quæ hætenus neque à pictore, neque ab aliquo unquam visa fuit, quocirca utrum sit an non sit, judicari non potest: Talis itaque est ea ratio, quæ ante sensum & ante experimentum inventa est, ut enim rem cujus est experiri teneat, & hanc non esse sæpe reperit, ita eandem sæpe non esse, contra quam ante affirmaret, fateri cogitur, quandoquidem si res illa, quam successuram putat, negetur esse, sensum non habeat, cui inniti queat. Cæterum si res post hanc rationem aliquando sequatur, id non à ratione, sed à casu plerumque contingit, quippe quum similem rationem sæpius non sequi quam sequi soleat. Tanquam hac non continente utrum utendi modum, qui medico necessarius est, sed levem aliquam & inanem persuasionem, nam postquam per eam inventa res est, non solum alter, sed ne inventor quidem eadem recte uti novit, utpote quæ ita se habeat ad usum, ac si citra rationem hanc inventa esset: Nam dicere, quod neque fortuna neque casu sit, quia secundum inventoris propositum reperta est, verisimile quidem videtur, sed quando inventoris propositum non est artis ratio, non secundum artis intentionem erit: quum adhuc utendi modo eget, quo duce, dum res inventa rursus in usum venit, fallere non possit, alia enim est artis ratio, alia professoris. sed hæc alias. Porro est his, qui huiusmodi rationem secuti volunt, quale quantumque sit auxilium sumi citra experientiam citraque sensum, à morbo, à morbi causa, ab ægri intemperie, à viribus, sed quodnam sit hoc tale, quod nam hoc tantum, neque morbus, neque morbi causa, neque item ægri intemperies, neque virtus unquam monstrant, nam & Galen. quasi veritate coactus 2. τὰ κατὰ τὸν πρῶτον cap. I. universum, inquit, curationis scopum singularum affectionum ratio nos docet, at vero materiæ facultates experientia ipsa demonstrat, quippe sex, aut quinque propositis 5. ptisana, panem loto jussculo gallinaceo, lactuca, boragine, quorum unum, quodque tale tantumque ponatur, quale quantumque opus est, neque opus est, neque morbus, neque morbi causa, neque aliud prædictorum indicabit lactucam esse magis dandam, quam panem lotum, ptisanam, quam boraginem: nisi enim aliquid in sensum cadat, cui, si forsan hæc indicatio negetur, inniti possis, inanis est omnis huiusmodi ratio. Itaque licet auxilia, & qualia & quanta esse debent, inventa sint, ut tamen recte habeant, atque ipsi respondeant operi, vel ipsa prius in sensum cadere oportet, & experientia plane cognita atque prospecta esse: Id quod artis principium est: aut hæc eadem jam explorata in quibusdam malis, per similitudinem ad aliorum usum convertere, quod ipse est conjecturæ. Ergo cum ex dictis facile patere possit, quale quantumque esse debeat auxilium, quod huic malo subveniat. Id solum restat, ut quodnam potissimum eligendum sit, ab experientia (ut proxime diximus) accipiamus: deinde nuda ratione (de qua nunc loquuti sumus) ommissa, & inventa ea, quæ utendi modum ostendit, distinguamus, artis ne sit, an conjecturæ, an neutrius, hoc est an experientia aut opinionis. Neque enim inter initia ab huiusmodi nudis indicationibus, seu verius opinionibus, credendum est in Indiis occidentis profectam esse mali medicinam. sed ab experimentis, ægrorum enim, qui sine medicis erant, alios propter aviditatem primis diebus protinus cibum sumpsisse, alios propter fastidium abstinuissse, levatumque magis eorum morbum esse, qui abstinerant. Itemque alios in hoc malo decoctum Guajaci potasse, alios noluisse: optime deinde his cessisse qui id acceperint: hæc similiaque, quum quotidie acciderent, diligentes homines notasse, quæ plerumque melius responderent: deinde ægrotantibus ea præcipere coepisse, sic medicinam huius mali ortam, subinde aliorum salute, aliorum interitu perniciosam discernentem à salutaribus. Itaque reperitis jam huius mali remediis, de illorum rationibus, quæ utendi modum ostendunt, & rectum à non recto distinguunt, differere nos decet: nec post nudam rationem (ut ante diximus) medicinam huius mali invenire: sed post inventam medicinam, inquirere rationem, non inanem quidem, sed utilem, hoc est, quæ utendi modum cum experientia conjungat. ut intelligamus, quando secundum artem, quando secundum conjecturam, & quando juxta horum neutrum curatio fiat. sic enim neque nos decipiet, neque alios temere decipiemus: quod præcipue in omni opera, quam medicus præstat, semper est observandum, ne histrionis aut circulatoris dictum factumque subeat.

CAP. IV.

De his, quæ præmitti debent ante usum decocti ex Guajaco, aut sarza parilla, aut Chynarum radice, & utrum venæ sectio his præmittenda sit, atque huic utrum clyster aut alvi lenitio.

Incipiemus ergo ab his, quæ hætenus frequenti usu recepta sunt: hæc quinque potissimum habentur, decoctum ligni Guajaci, quod aliqui lignum sanctum, aliqui alterum ab hoc esse dicunt, decoctum sarzæ parillæ, decoctum radice Chynarum, unctio ex argento vivo, suffimentum ex cinnabari: simul & jam explicare tentabimus, quis nam sit horum adhibendorum modus, quæ occasio; quæ item ea præcedere, quæ subsequi debeant: & quæ universum corpus, & quæ partem aliquam sanare possint; deinde ad alia descendemus, quæ ab aliis quotidie passim inveniuntur, de aliquibus inquirentes, quæ ad artem, quæ ad conjecturam, & quæ ad neutrum, hoc est, quæ ad solam experientiam, aut ad nudam rationem referantur. Ante vero quam ad Guajaci, sarzæ parillæ, radice Chynarum, & aliorum hujusmodi decoctum deveniatur, plerique omnes, si æger vel parum vel nihil egefferit, mane præmissio clystere, quem communem appellant, & subinde reddito, sanguinem ex vena jecoraria statim mittunt ad v. aut vi. usque uncias: postea vespere ad tres quatuorve. Nos, ubi sanguis mittendus est (nisi affectio in thorace sit, quæ ventre repleto crescere, inanito minui solet) si æger parum aut nihil egefferit, semper clysterem statim ante sanguinis missionem infundere, sæpe inutile, non raro noxium esse ducimus: ut enim hunc, morbo aliquo medicamentum purgans flagitante, bis terveprius quam medicamentum exhibeatur, iterare conducit (quoniam interdum ejus subiens rationem, ne medicamento deinde opus sit, efficit) ita prius quam sanguis mittatur, hunc eundem adhibere tantum abest ut proficit, ut sæpe numero noceat: tum quia non æque sanguinis mittendi ac purgantis medicamenti vicem subire solet: tum quia aliquibus, vel in admittendo, vel in remittendo, animus deficit: aliquibus vomitus cietur: aliquibus corporis turbatio non levis excitatur; aliquibus sitis, si qua subest, augetur; Os amarum evadit, spiritus densior redditur: quæ omnia vel singula ubi contingunt, pessimum est illico sanguinem mittere, simulque contrarias (ut infra dicitur) evacuationes moliri. Probant id omnino faciendum esse, ne, sanguine misso, venæ de ventre succum, qui cum stercore est, attrahant: ac si clystere, quem ante subito adhibent, stercore omne, cum quo talis succus est, certo sciant foras emitti; cum tamen post copiosam sanguinis missionem (ut meth. 9. cap. 4. Galen. asserit) alvus sponte moveri soleat, contraque id foras statim excerni, quod illi à venis intro trahi tantopere formidant; si enim copiosa facta sanguinis missione, cum alvus sponte ducatur, venæ à stercore nihil attrahunt: quo magis hæc parca fuerit, eo minus attrahant, æquum est; talis vero ponitur hæc, de qua loquimur, quocirca hujus causa clysterem non solum non adeo celeriter, sed ne præmittere quidem oportebit; Aut enim venæ sectio tanta fit, quanta opus est, aut minus, aut magis: hoc postremum quia inconveniens est, ex se ipso refellitur. reliqua nihil cogunt, sive enim quanta opus est, sive minus quam utile sit, nunquam trahent. huc accedit, quod natura sæpenumero nulla præcedente nova alvi dejectione, sanguine de naribus fluente hominem sanat: hanc vero recte agentem medicus imitetur, oportet. Sed hic potissimum, si ejusdem rationes sequamur, vel contra naturam, vel contra suam intentionem conatur, ubi clysterem venæ sectioni statim præmittit. nam ante ad internatrahitis (ut ille putat) postea statim ad externa ducit. Alii pridie quam sanguinem mittant leniendum esse ventrem cassia (ut dicunt) fistula, vel diacatholico, vel aliquo hujusmodi (ut infra scribetur) quod lenitivum appellatur, censent: exhibentque ex horum aliquo, huic unc. j. illi drach. x. aut unc. j. s. alii tertio ante die id faciunt: ac eo die, quo sanguis mittendus est, si æger parum aut nihil dejecerit, nihilominus clysterem quoque ante injiciunt: utrinque eadem ratione reprehendi possunt: aut enim sperant hac alvi (ut dicunt) lenitione sanguinis missionem prohiberi, aut non: si sperant, cur postea sanguinem semper mittunt? si non sperant, cur hominem frequenti dejectione vexant, debilemque reddunt priusquam huic sanguinem mittant? Cæterum illud haud quaquam negaverim, ubi sanguinis missione opus est, æger vero vel à stercore gravitatem in imo ventre senserit, vel consuetudinem mu-

Tom. II.

A tarit, utputa qui singulis diebus semel, bisve solebat dejectere. Jam triduo quatrduove aut nihil, aut semel tantum dejecerit, tum sicuti valde noxium est clysterem, mox simul venæ sectionem adhibere, ita non inutile est, aut pridie quam venæ sectio fiat, aut certe eodem die, sed hunc mane, illam vespere, aut hunc vespere, & illam sequenti mane administrare: quo symptomatibus his, quæ retulimus, subortis, spatium detur ægro, ut ante sanguinis missionem quiescat atque reficiatur, aut si tempus & spatium minime datur, satius est id, quod magis urget, scilicet venæ sectionem, dein debito interposito tempore clysterem adhibere, ut antiquos imitari, qui non statim ante venæ sectionem, sed postea clysterem injiciebant. Hip. namque acutorum 4. circa initium: præcipuum (inquit) in his propositum est imprimis sanguinem mittere, deinde clysterem exhibere. & paulo inferius sanguinem detrahre oportet, utque copiosior sit purgatio, si dolor fuerit acutus, ad animi defectionem ducere, postea clysterem exhibere. ac 3. de morbis, cum sic habuerit, primum sanguinem de capite mittito, undecunque tibi visum fuerit, & post sanguinis missionem raso capite refrigerantia ipsi adhibeto, & si alvus non subeat, infusum per clysterem immittito. Sic Aëtius lib. x. cap. 18. de cura arquati. A venæ incisione (inquit) etiam commode clyster affumitur, qui propter stercoreum evacuationem spirandi facilitatem inducit, intestinaque irritando, ac mordendo humores ad cutis superficiem delatos ad ipsa retrahit & revellit. Hæc de clystere dicta sufficiant, an videlicet ante venæ sectionem infundi, atque obiter, an alvi appellata lenitio venæ sectionem præcedere debeat. Clysteres igitur, quos adhibent ex his constant. Recipe foliorum malvæ, althææ, violarum, mercurialis ana man. i. bulliant in aqua s. a. postea sume hujus decocti lib. j. violacei unc. iiij. cassiæ recens extractæ unc. j. salis communis drach. ii. Alii loco cassiæ imponunt ex lenitivis, quæ proxime dicemus aut tantundem, aut paulo minus.

Aliqui clysterem quem communem appellant, injiciunt, qui habet. foliorum malvæ, violarum ana man. j. fiat decoctum in aqua communi, hujus accipe lib. j. vel unc. xvj. cassiæ, ut dicunt, tractæ, mellis despumati, sacchari rub. ana unc. iiii. olei communis unc. iiii. salis drach. ii. Aliqui loco dicti decocti imponunt jusculum pulli, aut vervecis pari pondere.

Quidam, si nihil aliud impediatur, clysterem magis probant, quem Hip. mitissimum ad hominis naturam appellat, qui constat. ex vini albi optimi unc. viii. olei communis, mellis defæcati, ana unc. iiii. salis parum. Lenitiva vero ex his asstruuntur, nempe ex diacatholico drach. x. fiant boli cum hostia, aut saccharo, aut penidiis, mox paulo ante prandium, aut sicuti diximus, devorentur. Item cassiæ recens extractæ unc. j. specierum (ut dicunt) hieræ Galeni drach. ii. Item electuarii de sebesten unc. j. aut diapruni non solutivi drach. x. aut infusionis (ut dicunt) senæ, aut epithymi unc. iiii. aut infusionis aquæ casei Mesuæ unc. iiii. aut decocti capil. Ven. unc. iiii. aut syrupi de polypodio unc. iiii. aquæ lupulorum unc. j.

His & hujusmodi statu anni frigido potissimum utuntur: Infra scriptis vero, licet etiam in aliis temporibus, maxime tamen appetente ætate, & jam constanter habent autem tryphææ Persicæ drach. vi. aut cassiæ recens extractæ drach. x. aut ejusdem cassiæ, & manna calabræ ana drach. vi. julapio violaceo liquata manna. aut cassiæ recens extractæ drach. vi. pulpæ tamarindorum unc. semis. aut electuarii lenitivi drach. x. aut syrupi rosacei sol. unc. iiii. aquæ capil. ven. unc. j. aut syrupi violacei sol. unc. v. aquæ violacæ unc. i.

Siqui ægroti bolos renunt, potius vero potare volunt: his quædam horum præbent aucta paulo plus (ut dicitur) dosi, hoc est additis drach. ii. aut iiii. liquata tamen jusculo aliquo, aut sero caprino, aut decocto, quod vocant cordiale commune aut decocto foliorum senæ vel cap. ven. vel epithymi, aut lupulorum, & similia.

Hætenus de clysteribus, & lenitivis ante venæ sectionem adhibendis, ac utrum præmitti debeant nec ne, & quomodo.

CAP. V.

De sanguine adversus morbum Gallicum mittendo.

Singulis vero, qui Gallica lue affecti sunt, sanguinem mitti debere, id sanè non minus noxium est, quam temerarium, & ab arte alienum; quid enim confert ei venam secare, qui moderate vivit, qui singulas excretionum vias apertas habet, qui neque multo, neque vitioso sanguine præditus est, si forte in luem Gallicam incidet? quin imo huic nisi recens aliquis vehemens-

Kk k k

que

que dolor subortus est, id decoctum aut aliquid hujusmodi. A di citra hoc auxilium statim adhiberi potest, dices, ut corpus extenuetur, conferre: Et si homo victus rationi, quæ subtrahit, obedit, tanto tutius est in hoc statu sanguinis missione abstinere, quanto hæc nimis cito extenuat, illa vero magis lente, quod enim paulatim fit (ut inquit Hipp.) id tutum est, præsertim ubi ab extremo ad extremum transitus fit. hinc quidam nulla præcedente sanguinis missione solis laboribus atque sudoribus sanantur. Sic etiam in Indiis occiduis (ut quidam perhibent) ubi quis hoc morbo inquinatus est, nulla alia præmissa vacuatione: sed solo victu tenui utens, statim ad id decoctum devenit, integreque sanatur. quod idcirco fit, quoniam non in sanguine, sed in alia re (ut primo libro docuimus) dictæ labis seminarium existit: quippe quod non sanguinis missione, sed expiatione ita dicam, & temperamento putridi innati, de quo etiam ibi loquuti sumus, tollitur, aut cohibetur: omitto quod si quis, antequam incideret in hanc luem, valde imbecillis, aut, postquam incidit, multo debilior factus esset, nemo sanæ mentis huic sanguinem mittet, verum, si quandoque mitti debet, his quidem, qui suapte natura parum comedunt ac bibunt, sanguinis parum subtrahere expedit, his vero, qui hoc morbo contracto nihil fere deinde potant eduntque, nihil: vix enim hi reficiuntur, & si quid erratum est, præcipientes aguntur in mortem. Et ubi fructuum esu, aut rerum cito putrescentium, sanguis auctus est, in his tuto mittitur: atque illico mitti debet, alioqui si cunctaberis, totus, antequam vacuaveris, celeriter inquinabitur: & morbus longe major infensiorque reddetur. Tuto etiam mittitur, ubi quis pluribus diebus nimium comedit, aut bibit, aut nimium se exercuerit, subinde plenior & speciosior factus inquinamentum conceperit. Ubi vacuatio aliqua sanguinis suppressa sit, neque ulla alia sit inde secuta. Ubi bene spirantibus pulmonibus venæ ampliores plenioresque cernuntur. Idque non solum ante hujusmodi decoctum, sed etiam ubi sumitur: si forsan ita quoque venis contigerit, faciendum. Ubi quis sanguinis missione assuetus fuerit, præsertim si in locis maritimis ac austrinis versetur: crassus enim horum locorum aer sæpius inspiratus venas, simul ac arterias replet, & intus existens non finit hujusmodi decoctum, ubi sorbetur, intro subire. Quibus melancholicis horum plurima aut aliqua apparuerint, sanguis quidem mitti potest, sed minime omnium. Pituitosis paulo uberius, sed biliosis amplius: sanguineis amplissime: verum ut his postremis longe uberius sanguinis missio convenit, ita non semel tota, sed bis terve paulatim absolvenda est. non enim eos imitari decet, qui ab Hipp. perperam extorquent, in aliquibus missione sanguinis copiosissimam, & ad animi usque defectionem, perutilem esse: quippe hæc (ut in commentariis in Hipp. aphorismos, deo annuente, dicemus) & periculosissima est, & ab arte aliena, & contra ipsum Hipp. Potest igitur in morbo Gallico ante usum hujus vel illius decocti vena secari, potest quando sumitur, potest etiam numquam.

CAP. VI.

Serapia, quæ purgationem pro morbo Gallico antecedunt, quo tempore adhibenda sint.

Sed ad propositum revertamur. Ubi sanguinem miserunt, sequenti die in aurora serapia ægrotis exhibetur, melancholicis quidem, quæ melancholiam respiciunt, pituitosis, quæ pituitam, biliosis quæ bilem, sanguineis, quæ sanguinem. In aurora forsan juxta illud Galen. acut. 3. 34. non porrigendum oxymeli, nisi cremor concoctus fuerit, qui si coctus fuerit, licet tum nocte tum appetente die ante sorbitionem sumere. Sed ut nihil tam aduersum est secundæ valetudini, quam matutino tempore præter consuetudinem interrupto somno potare, ita si ægri noctu semper vigilarunt, & in aurora, quod tempus natura sua levissimum est, dormire cœperunt, molestum simul atque perniciosum est serapium tunc illis præbere; molestum quidem, quoniam importune ex somno excitantur, perniciosum vero, quia ventriculus (ut acut. 2. inquit Hipp.) graviter ferre solet tum cibos, tum potiones, quamvis suapte natura vitio careant, si præter consuetudinem ingerantur. Sed contra si per id tempus, quo quiescere dormireque solent, propter sitim nec quiescant neque dormiant, tantum abest, ut serapium his in aurora vigilantibus exhibitum obsit, ut mirifice profit, sitim enim moderatur, & sæpe somnum conciliat. Cæterum, si dormitur, id tamen propinare necesse sit, propinandum est, vel antequam appetat aurora, si probe concoxerint, vel postquam dormiverint, modo prius cibos non capiant, quam ab assumpto serapio quarta vel quinta præterierit hora.

CAP. VII.

Qua hora medicamentum purgans pro morbo Gallico exhibendum sit.

Atque hæc de serapiis quando propinari debent. His vero ter, quinquies, sexiesve, prout cuique libet, assumptis medicamentum purgans plerique omnes in aurora præbent, decepti, quod huic semper eadem, quæ serapiis, hora conveniat; contra quos præter ea, quæ de his proxime diximus, multa alia in medium adduci licet; nam serapia non ita ut purgantia medicamenta turbant, ideoque minus lædunt in aurora pota, quam illa. hæc enim hominem à somno prohibent, coctionemque impediunt, quæ somno finiri debet. Hinc qui in aurora medicamentum purgans potant, toto die fessi, stupidi, tristes, plerumque cernuntur: & apud Galenum, cui soli credunt, quæ sit hora præbendi medicamenti non invenitur: sed id tantum 7. methodi cap. 11. utendum hoc tempore, & pituitosæ cremore est, qui primus à balneo fumetur, nam medicamen ipsum (loquitur vero de hiera picra) solito purgantium medicamentorum tempore dabitur. ac etiam methodi 14. cap. 8. visus mihi est usitatis mihi pilulis, quæ ex aloë, scammonio, & colocynthide constant, vesperi datis purgandus, & 7. κατὰ τόπον. Cap. ultimo Andromachum, qui mane & vesperi catapotia exhibebat, minime damnavit: ita ut mane, & vesperi Galen. autore medicamentum purgans præberi possit; quodnam vero id tempus privatim sit, forte veluti notum ætate sua non explicavit, & dubium nobis reliquit, nisi velis secundo de alimentis cap. de prunis id ipsum decidisse, quum inquit, cocta in melicrato, in quo plusculum sit mellis, alvum admodum dejiciunt, etiam si quis sola ipsa sumpserit, & multo magis, si post ipsa melicratum sumpserit: perspicuum autem est, quod ad alvum dejiciendam confert post sumpta ipsa vinum dulce adhibere, temporisque aliquid interponere, non autem statim post prandere, atque etiam id omnibus, quæ alvum dejiciunt, commune memoria est tenendum. Sed hic de vocato lenitivo (ut omnes uno ore consentiunt) non autem de medicamento purgante loquitur verum quia plurimi in aurora illud exhibent: aliqui tamen paulo ante cibum, præcipue vero id, quod lenitivum vocant, aliqui post cœnam, ut puta catapotia, id est pilulas, & alii aliter: non levis adhuc ambiguitas est, quando potissimum exhiberi debeat: de quo nunc si paulo prolixius loquemur, lector id tanto benignius ferat, quanto minus clare est ab aliis explicatum. Sanè Paulus Ægineta ut plurimum quidem jejuno, interdum ei qui cibum assumpsit, exhibet: libro enim 7. cap. 6. summatim (inquit) in omni purgatione efficaci medicamentum homini, quem certa prius victus ratione alueris, jejuno, & ei qui probe concoxerit, trades: ac ejusdem libri cap. 4. scribit, bilem flavam optime educit aloës denarius cum melicrato matutino tempore exhibitus: nam qui vespere eam propinant vel post cibum, lædunt: quoniam alimentum distrahit corrumpetque: sed lib. 1. cap. 43. de his quæ secunda valetudine alvum molliunt: aloë quoque à cœna (inquit) quæ trium cicerum magnitudinem æquet, identidem assumere expedit: neque sibi (ut quidam putant) in hac re controversus est: illic enim de ipsa bile purganda, hic de alvo mollienda loquitur: alvum enim molliere volenti, expedit à cibo aloë minima tamen quantitate dare, quippe quæ perpauca existens naturam. utpote quæ febris est, (alioquin, si pro necessitate ageret, hoc auxilio nequaquam egeret) ad expellendum leviter irritat, non turbat, non corrumpit: atque cibo commixta paulo celerius deorsum movet, deque intestinis foras educit, quemadmodum quoque vocata cassia, si exigua quantitate, ut puta ad drach. iii. à cœna sumatur, facit: naturam irritando, quæ felle utitur, quod tanquam amarum & infestum hebetem intestinorum sensum ad expellendum excitet. Sed bilem ducere volenti, à cibo dare, & noxium, & sæpe perniciosum est; aut enim exigua medicamenti portio est, aut tanta quanta fere dari solet: Si exigua vel bilem non ducet, vel parum admodum: sin aliter, alimentum distrahet atque corrumpet. Itaque hic autor, ubi efficax fuerit medicamentum, id ante cibum quidem dari præcipit: sed ubi valde debile, tenueque, & forsan amarum, ut fellis vice alvum molliat: tunc post cibum dari nihil vetat. Hæc igitur sibi invicem non opponuntur. Avicenna vero 4. 1. cap. 5. tum ei, qui leviter nutritus est, tum jejunanti præbet: hoc tamen discrimine, quod huic semper, si nihil obsiterit: illi vero propter calidam intemperiem, & compositionis (ut dicit) & ventriculi debilitatem aliquanto levius ante nutrito. Præstat ejus interpretis verba subscribere (inquit enim) quum medicinam bibere voluerit ca-

lidae existens complexionis & debilis compositionis & debilis stomachi, erit ei melius, ut eam bibat, postquam prius biberit aliquid, quod sit sicut aqua hordei, aut succus granati, aut ut utiliter dicam, cum stomachus susceperit nutriendum subtile, & leve: sed qui non ita fuerit, erit ei melius, ut eam jejunos bibat, & paulo inferius, oportet ergo ne medicina potator comedat vel bibat, donec medicina suam perfecerit operationem, at 22. tertii tractatu 2. cap. 3. summo mane peculiariter exhibet: Inquit enim expedit ei, qui vult sumere medicinam, ut summo mane sumat, & tardet cibum, deinde sumat post tres horas decem aureos panis cum vino, & aqua pauca. Haec Avicenna interpretatur. Verum Hippocrates medicinam cum alimento nunc laudare nunc damnare videtur: siquidem in libr. de alimento inquit: in alimento medicina optimum, in alimento medicina malum. & acutorum 1. 19. ubi clyster, aut medicamentum adhibetur, à ptisanæ usu abstinendum jubet; ac si cum medicamento illam miscere vereatur: verba ejus sunt, qui autem in hujusmodi morbis ptisana utitur, ne uno quidem die vasa, ut ita dicam, inaniri permittat; sed abusu ejus nequaquam desistat, nisi vel propter medicamentum vel clysterem desistere opus sit, contra vero 2. acut. 12. ptisanam post medicamentum statim forbendam esse præcipit: cum inquit. Ubi quis medicamentum ebibit, ptisanam protinus forbendam dato, neque insigniter minus, quam consuetum est, quantitate: Neque rectum est, quod quidam una cum Galen. arbitrantur, ptisanam statim dari, non ut alat, sed ut medicamenti vitium, quod in ventriculi superiori parte relinquitur, abstergat. verba namque sequentia oppositum ostendunt, ubi legitur *ἐπει κατὰ λόγον ἐστὶ μεσηγὺ τῆς καθάρσεως μὴ δίδοναι ῥοφήν* quod est, etenim secundum rationem est in media purgatione non dare sorbitionem: ac si velit, sumpto medicamento statim esse forbendum, non ut os ventriculi abstergatur, sed ne cogamur propter alimenti defectum in media purgatione sorbitionem præbere: utpote quod nocuum sit. hic igitur medicamentum cum alimento fere miscet. illic prohibet. Denique ex Galen. tum vesperi, tum alio tempore medicamentum purgans dari potest, ex Paulo Ægineta & matutina hora, & paulo ante cibum, ubi quis probe concoxerit. & post quoque cibum. ex Avicenna, nisi homo debili ventriculo sit & reliqua, nunc summo mane, nunc non magis matutina, quam alia hora, modo jejunos sit. Ex Hipp. tum potissimum, cum nutriendi tempus adest, ita ut non summo mane, non matutina hora, sed ea, qua æger nutrirī solet; quoniam per id tempus & probe concoxit, & à consuetudine non mutatur, siquid forbeat aut devoret: nihil autem refert paulo prius, posteriusve dare, modo dicti temporis ratio habeatur. Sane si homo sine alimento diu perdurare posset, multo melius esset nihil dare: sed quoniam illud, antequam purgatio absolvatur, sæpius requirit, committendum non est, quo minus intelligamus, quando ante purgationis finem adhiberi debeat. Itaque considerandum, an æger cibus, an sorbitionibus utatur, si sorbitionibus, quia hæc parum nutriendum, neque hinc potest æger longam inedia ferre, sumpto medicamento (modo nihil aliud prohibeat) statim sorbitio sumenda est, sin cibus, quia hic, qui his utitur, plerumque validus est, & ab his eisdem multum nutritur, sumpto medicamento (nisi aliquid cogat) abstinere potest ad usque cœnam, quæ tamen solita minor existat, quoniam ventriculus propter purgationem imbecillior factus consuetum cibum, antequam robustus fiat, conficere nequit. Ideo Hippocr. acutorum 2. ubi ad purgationis finem devenit, sorbitio detur, minor tamen quam pro consuetudine, sed si quis consuetudine cibi mutata nimium lædatur: utpote qui alias id ipsum sæpe expertus est, si medicamentum quantitate admodum exiguum sit, minimique fastidiat, ubi illud sumptum est: nihil obstat, quo minus statim cibus detur, minor tamen quam pro consuetudine, aut saltem tanta detracta mole, quanta est medicamenti, quod ingeritur. statim vero post medicamentum sorbitionem aut cibum dare prohibemur: si æger illud vel propter copiam, vel propter amaritudinem, vel aliquam aliam nauseam abhorreat, quomodo enim ventriculus alimentum amplectetur, si renuit? quomodo coquet, si cum medicamento tam moleste fert, quam medicamentum fastidit? quocirca non recte agunt, qui *vo-cata cassia*, quæ propter copiam, aut calorem, alicui nauseam movet, absorpta paulo post huic comedendum præcipiunt. in quo opere tantum abest, ut juvent, ut mirifice lædant: tentant enim eo tempore nutrire, quo ventriculus subvertitur, & alimentum præsens abhorret. respondent, quia medicamen leve est, & veluti alimentum, ne in nutrimentum vertatur, cibum super dare: sed si ventriculus (ut ponitur) illud prorsus abhorret, quomodo fiet, ut in suum nutrimentum convertatur? quin imo si ubi de quibus minus videtur, ubi modum excedunt (ut libr. de purgatoriis inquit Hipp.) purgant, tanto magis *vo-*

cata cassia diacathol. & hujusmodi quodlibet purgabit, si ille, qui sumit, ab hoc prorsus abhorret: neque opus erit cibum insuper assumere, quo minus in nutrimentum medicamen permutetur. Itaque non modo solutivum (ut dicunt) sed lenitivum quoque ubi nauseam moverit, alvum ducet: quamquam eo sumpto nullum alimentum statim sumitur. Id circo Hippocr. acutor. 1. (ut dictum est) ptisanam prætermitti nolebat, nisi clyster aut medicamentum impediret: impediebat enim perturbatione propter causas dictas ac similes insigniter factas: alioqui sorbitiones medicamentis miscere acut. 2. non parum commendat. Cum inquit (Græce prius scribam, ut & recta interpretatio & verus orationis sensus teneatur, siquidem huc usque truncus obscurusque fuit.) *ἐπεὶ καὶ τὰ ἐν τοῖσι ῥοφήμασι διδόμενα ὑπὲρ λυτὰ, ἀγέγει, ὁπόσα μὴ ἄγαν εἰσὶν ἀνδρά, ἢ διὰ πικρότητα, ἢ δι' ἄλλην τινὰ ἀνδρίαν, ἢ διὰ πλῆθος, ἢ χροίην, ἢ ὑπόψιν τινά. Τὴν μὲν πτίσανα ὁπόταν πίνῃ τὸ φάρμακον, ἐπιρροφῇ ἑνὶ τινά. Τὴν μὲν πτίσανα ὁπόταν πίνῃ τὸ φάρμακον, ἐπιρροφῇ ἑνὶ τινά. Τὴν μὲν πτίσανα ὁπόταν πίνῃ τὸ φάρμακον, ἐπιρροφῇ ἑνὶ τινά. Τὴν μὲν πτίσανα ὁπόταν πίνῃ τὸ φάρμακον, ἐπιρροφῇ ἑνὶ τινά.* quod est, quoniam & quæ alvum ducunt sorbitionibus mixta juvant quæcumque non valde insuavia existunt, vel propter amaritudinem, vel aliam quampiam in jucunditatem, vel quantitatem, vel colorem vel suspicionem aliquam, ubi quis medicamentum ebibit, ptisanam protinus forbendam dato, neque insigniter minore, quam consuetum est, quantitate. Haec Hipp. id quod Galenus forsitan imitatus 13. meth. cap. 15. per ventrem (inquit) vacuare, si hepatis cavum afficitur, circo cibus admixto, & urtica, & mercuriali, & epithymo & polypodio, omnibus præterea, quæ modice alvum dejiciunt, magisque in remissionibus tum his ipsis audacius quam ante utendum. Tum vero, quæ his sunt valentiora, partim in ptisana incoctis, partim tuis, & in tenuissimum pulverem reductis: exhibenda vero hæc sunt, vel ex ptisana, vel ex aqua, ego namque aliquod polypodii in ptisana aliquando incoxi, & nigri veratri corticem. Hæc Galen. Sed si æger inter purgandum debiliior fiat: nihil impedit, quo minus aliquid in media purgatione sumat. quod tamen leve admodum existat, quo æger & aliquantulum refici, & præstolari quoad absolvatur purgatio, possit. quamquam enim in media purgatione acut. 2. sorbitionem detestetur Hipp. leve tamen aliquod alimentum capere non est, quemadmodum dicere solemus, sorbere aut esse, sed hæc ex superabundanti ad propositum redeamus, quod est, ubi purgatio fieri debet, qua potissimum hora facienda sit, an matutina, an meridiana, an vespertina, an alia quapiam? Itaque primum ea, quæ inducias non patitur, modo per morbum & per ægrum liceat, nullo tempore non facienda est, sed quæ tempus eligere concedit tum maxime ubi maxime vacuus alimento est ventriculus; quod quum hora sumendi alimenti potissimum contingat, hac hora potissimum facienda est; alioqui alimentum intus ante inclusum alterius purgationem aut minuit aut prohibet: deinde eo tempore, quod huic proximius est, adeo ut cæteris paribus, quanto magis ab hoc abfuerit, tanto minus eligenda sit, quocirca tum mane satis completo somno, tum paulo post, tum fere statim ante solitum nutriendi tempus, tuto dabitur, vesperi autem & si ante cœnam similiter exhiberi queat, verendum tamen est, ne siquid tunc moverimus, fiat aliquid asperius, ne nox, quæ quietem adferre soleat, propter purgationis momentum, infensior reddatur. At si finito somno vel paulo post medicamen exhibeatur, nisi tunc homo consuetus sit sorbere aut cibum capere, neutrum est super assumendum: sed expectandum donec ad purgationis finem devenit, sit, alioqui si timor est, ne inter purgandum deficiat, ab re non erit, accedente hora sumendi alimenti, tunc dare aliquid, sed perquam leve, & quod neque sua copia naturam alio revocet, neque imbecillitatem fami prodatur. Hinc hora nutriendi porrigatur, satius est solitum alimentum, aliquanto tamen minus quam consuetum est, statim offerre, quam postea ubi purgatio fit: quod si forte, quia medicamentum nauseam movet, nihil oblatum est, abstinendum penitus quoad illa perficiatur, alioqui si propter imbecillitatem necessitas urget, satius est consistente jam impetu purgationis, aliquid offerre, quam incrementum, satius instante quam incipiente, cum eo tamen ut nullo tempore is qui deficit non sit sustinendus. Quidam obijciunt, nequaquam expedire, statim sumpto medicamento, sorbitionem aut cibum aliquem offerre, alterutrum enim à medicamento, quod raptim una deorsum trahat, prohiberi, ne nutriat, subinde impediri medicamenti opus. & avocari naturam ab expellendo: huc accedere quod Galen. 2. de alimentis (ut ante citavimus) sumpto medicamento non statim quidem sed postea prandendum jubet. Contra quos Hipp. imprimis est, qui medicamenta alvum ducentia sorbitionibus mixta utilia esse nos docet; facilius enim tolerantur, utpote quæ cum alimento non admodum adversa sint homini atque aliqua ex parte reficiant vires, quæ ubi solis sorbitionibus sustentantur, si nihil detur, illico deficere solent: & (ut ille innuit) à

fu o opere minus frustrantur, si statim, quam si postea sorbitio detur; cunctari enim, post medicamentum sorbere: sorbitionem in impetu purgationis offerre, sæpe nos cogit: quo tempore & purgationem illa intercipit, & nihil fere nutrit, utpote quæ vel à natura nimis jam occupata non trahetur, vel raptim una cum medicamento deorsum trahatur. Quod vero similiter adversum nos dicunt, sumpto medicamento, si statim alimentum exhibeatur, nutrire non posse, quia repente una cum medicamento ad inferna rapitur, dicunt ex arbitratu, non ex ratione, neque experientia: quid enim prohibet realiqua, quæ alvum ducit, primo sumpta, mox altera quæ talis non est; quod hæc in ventriculo diutius moretur, illa fere cito defluat forasque prodeat. Id quod etiam experientia sæpe numero comprobamus, quum comestis primo ficibus, deinde reliquis cibis, qui duriores sunt hora 3. 4. vel 5. post ficus excernimus, cæteris intus usque ad perfectam elaborationem remanentibus; nisi forte quis se nimis impleverit, tunc enim propter copiam, vel una cum ficibus, vel paulo post, alii cibi fere crudi foras exeunt, huc accedit, quod ii qui solis sorbitionibus utuntur, si statim sumpto medicamento ptisanam sorbeant, subinde inediam facile ferunt, donec purgatio absolvatur: si vero non sorbeant, in media purgatione sorbere propter imbecillitatem coguntur. Id quod non leve testimonium est ad docendum, sumpto medicamento statim epotam ptisanam nutrire. Nec minus dissolvitur, quod etiam in medium adducunt, post medicamentum sumpto statim cibo in dejectionibus ipsius cibi recrementa cruda videri. quippe id fit, vel ubi nimis cibus ingestus est, quem natura propter copiam superare nequit, vel si is exiguus admodum fuit, medicamentum tamen citius exhibitum est, quam antecedens cibus concoctus sit; id quod his, qui in aurora sumunt medicamentum usu venire solet: hunc enim in itinere sibi obviam factum una secum rapit: sed si probe concoctus jam sit, tunc sumpto pharmaco, si exiguum alimentum detur, nihil horum profecto continget, bona vero nutritio fiet, quia natura semper id, quod in ventrem ingerit, primum attrahere, coquereque, five dicas retinere, permutareque solet: quomodo enim nisi retineat permutabit? Tale igitur si medicamentum fuerit, statim quidem attrahere alterareque incipit, sed ubi id sibi inimicum, atque contrarium experitur, non amplius trahit, sed respuit, & foras, quoad potest, expellit: sin alimentum, quoniam id amicum familiareque est, apprime retinet, & coquere tentat: quod vero simul possit id expellere, illud retinere atque concoquere, illinc patet: quia nunquam expulsio in nobis fit sine aliqua apud nos ipsos retractione, tum ante, tum post expulsionem alioqui dum quotidie diffiamur, dum sudamus, dum mingimus, dum egerimus, minime nutrimur. Ei vero, quod Galen. 2. de aliment. præcipit, non statim esse prandendum sumptis his quæ alvum ducunt: Primum respondere licet Hipp. (ut ante dictum est) aliter sensisse, magisque huic quam illi credendum. Deinde si de vocato lenitivo (ut omnes arbitrantur) sermo est, atque id (ut etiam fatentur) facile transit in nutrimentum, melius esse statim exiguum prandium sumere quam differre: natura enim utrumque simul alterans, id quod magis familiare est, magis retinebit: medicamentum vero, utpote minus amicum, promptius respuet, & vacuatio subinde sequetur, quæ alioqui (ut putant) impeditur, si tale medicamentum absque alimento capiatur. ideoque cur non vident, quo magis prandium differtur, eo minorem fore vacationem. ubi enim vocatum lenitivum aliquanto prius ingestum est, certe per id tempus à natura ad nutriendum parabitur, tanquam id, quod nutriendo est: itaque si deinde cibus alius devoretur, natura tanquam contrarium, omne enim alimentum (ut philosophus inquit) à principio contrarium est, magis renuet, quam istud lenitivum, quod jam sibi caput assimilare; proinde id ipsum in nutrimentum convertet, & vacuatio duntaxat inchoabitur, aut nulla fiet. Huc pertinet, quod natura humana plantæ ritu, non autem cum delectu, in internis inquam partibus agit: ubi ergo id, quod in alimentum converti potest, permutare jam cœperit, quoniam huic intenta est, hinc minime avocabitur, si alterum paulo post ingeratur; quum plantæ ipsæ, & quemcunque naturaliter sibi aliquid in nutrimentum assimilant, id quod primum assimilare cœperunt, nisi valde reluctetur, altero nuper ablato minime respuant, quin imo suavitate hujus, quod primo sibi assimilant, affectæ, alterum alias suavius negligunt, renuuntque: quum etiam si ad id, quod posterius offertur, statim se verterent, primum eas evomere ita dicam id, quod ante trahebatur, post alterum ad se trahere deberet; id quod tum in alimentis, tum in his, quæ facile possunt esse, contingere naturale non est. quocirca si prandium differatur, contra, quam ii opinentur, eveniet: tantum enim aberit, ut lenitivum istud alvum ducat, ut fere in alimentum mutetur, & ventrem minime moveat, sed

interim silentio prætermitti non debet, quod Alexand. Trallianus, alioqui non vulgaris medicus, in calce sui. lib. vi. catapotia quædam ex helleboro nigro à cibo danda esse præcipit. Id vero cum aliis, quæ narravimus, miscere nolumus, ne legentium animos continuis ambiguitatibus urgeremus: hic vero subscriptimus, ne omisisse videremur. quum multo plura sint purgantium medicamentorum tempora, quam medentium capita. Diximus igitur, ubi tempus eligendæ purgationis datur, quodnam magis sit eligendum. quid Galen. Paulus, Avicenna. Hipp. de hoc senserint, quid nos arbitremur, & quæ contra objiciebantur, quoad vires nostræ potuere, dissolvimus. In quibus enarrandis etsi longiores fuimus, quam liber iste postulare, fuimus tamen, ne de re tam gravi & necessaria hic à nobis jejune, atque exiliter ageretur.

CAP. VIII.

Qualia serapia in morbo Gallico exhiberi soleant.

Consequens est primum serapia, quæ offerri solent, deinde purgantia medicamenta recensere, melancholicis itaque hujusmodi præbent, quod constat ex epithymi Cretensis, folliculorum senæ, cap. veneris, florum boraginis, violarum, rorismarini, melissæ, ana man. j. radices centaurei majoris, polypodii, rhubarb. electi, ana drach. j. succi scabiosæ unc. iij. radices contundunt, deinde s. a. in aqua, quæ satis sit, coquunt, donec dimidium consumatur, ex hoc decocto accipiunt. unc. iij. syr. de epithymo, de fumo terræ compos. ana unc. j. simul miscent (ut dictum est) ante prandium propinant tribus quinque septemve diebus. Aut syr. de fumo terræ, de lupulis, de epithymo, rhodomellis, ana unc. s. aque fumi terræ, buglossi, lupulorum, melissæ ana drach. vj. Aut syr. de cichor. compos. unc. s. de epithymo, de fumo terræ ana drach. vj. aque fumi terræ; capil. vener. ana drach. vj. buglossi, lupulorum, melissæ ana unc. s. Aut syr. de epithymo, de fumo terræ simp. ana unc. j. Infusi ex folliculis senæ cum passulis, & aniso. unc. iij. Aut syr. de pomis simpl., de thymo. ana drach. vj. de calamintha. unc. s. aque boraginis, melissæ, lupulorum ana unc. j. Aut syr. de pomis compos. Mesuæ, de boragine ana drach. vj. decocti ex nasturtio, buglossi, scolopendrio Græcorum cum aqua communi s. a. confecti unc. iij. Aut syr. sapor., de scolopendrio Arabum ana drach. vj. de fumo terræ simpl. unc. s. decocti ex calamintha, ex rad. rubiæ. tamarisci, ex boragine cum aqua communi s. a. confecti unc. iij. Aut seri caprini lib. j. foliorum fumi terræ lupulorum, boraginis, ana man. semis. florum fumi terræ man. j. Infundunt 7. horis: deinde leviter calefaciunt, postea colant. ex hoc accipiunt unc. v. syr. lupulorum unc. j. & subinde propinant. Aut rad. boraginis, buglossi, polypodii, cort. rad. capparum, cort. rad. tamarisci, ana unc. ij. cuscute, chamædryos, chamæpitios, scabiosæ ana man. j. folliculorum senæ, ros. rubrarum, florum violarum ana drach. s. epithymi drach. iij. aque scabiosæ, fumi terræ, lupulorum ana libr. j. seri caprini lib. s. Terenda, ut dicunt, terunt, & simul omnia nocte infundunt, deinde coquunt ad usque dimidii consummationem, postea colant: colato addunt sacchari albi lib. ij. aceti modicum, & syrupum. s. a. conficiunt, ex hoc accipiunt unc. ij. aut iij. aque boraginis, lupulorum, fumi terræ ana unc. j. mox potui præbent. Aut rad. boraginis, buglossi, polypodii, cort. rad. capparum, tamarisci ana unc. ij. cuscute, chamædryos, chamæpitios, scabiosæ ana man. j. Folliculorum senæ, epithymi, florum violarum, rosarum ana unc. s. succi lapathi acuti lib. s. coquunt cum aqua scabiosæ, & cum saccharo, quod satis sit, syrupum conficiunt, ex hoc quantum diximus ex præcedenti syrupo cum aquis prædictis, syrupum alterum parant, & similiter porrigunt:

Aliqui sua quadam opinione, quam exquisitissimam esse putant, ducti, primo diluendum jubent humorem melancholicum, subinde attenuandum: diluunt vero videlicet ex syr. de duabus rad. sine aceto, syr. Byzantino simp. de pomis simp. ana drach. vj. decocti ex boragine, glycyrrhiza, buglossi, capill. veneris, cichoreo, endivia in aqua communi confectis unc. iij. triduo, quatuorve aliquid tale propinant. mox alterum quod attenuare dicunt ex syr. de fumo terræ composito, Byzantino composito syr. sapor. ana drach. vj. proxime dicti decocti unc. iij. præbent. Interim elect. exhibent paulo ante cibum ad drachmas usque duas, quod constat ex sacchari, buglossati, boraginati, rosacei ana drach. vj. pulveris scordii drach. ij. succi concreti sonchi drach. j. specierum ut dicunt diarrhodon abbatis scrup. iij.

Cæterum melancholicis ex cholera (ut dicunt) adustione quidam peculiariter exhibent hæc videlicet. Succo endiviæ, lactucæ, boraginis, buglossi, fumi terræ, lupulorum, omnium defecatorum ana lib. semis, lactis seminum communium frigidorum extracti cum aqua simpl. unc. viij. foliorum, & seminum portulacæ ana unc. iij. jujubarum, prunorum Damasc. ana n. xv. epithymi. drach. iij. florum violarum,

ros. rubrarum ana man. ij. rhabarb. electi, & linteo ligati scrup. ij. terenda (ut dicitur) terunt, post coquunt usque quo dimidium consumatur, deinde colant. colato addunt sacchari albi lib. ij. aceti modicum: & Syrupum. s. a. construunt cujus unc. j. s. ad usque unc. ij. cum unc. iij. aqua endivie, aut lupulorum, & similia potui præbent.

Hæc & hujusmodi serapia sunt, quæ ante usum remedium generosorum in morbo Gallico melancholicis propinari solent.

Cholericis vero hunc in modum exhibent, videlicet. scaricola, endivia, cichorei, lactuca, portulacæ, acetosæ, florum violarum, ana man. j. s. seminum communium frigid. majorum unc. j. rhabarb. electi scrup. ij. rad. centaurii major. unc. semis spicæ gr. iij. seminum papaver. albi. florum nenuphar. ana drach. ij. s. santal. omnium ana scrup. iij. contundunt una rhab. spicam, rad. semina, santal: mox in aqua endivie fumi terræ lupul. ana lib. j. diebus continuus macerant. postea capiunt quæ hordei lib. iij. vini malorum puniceorum. lib. j. deinde simul omnia præter flores coquunt usque quo dimidium consumatur, & in fine flores addunt, postea colant, & exprimunt prælo, mox addunt sacchari unc. viij. & Syrupos. 7. constituunt. Aut syr. acetosi simp. de infusione ros. ana drach. vj. syr. de fumo terræ unc. s. aqua endivie, acetosæ, lupul. ana unc. j.

Unicum Syrupum ex his astruunt, dein triduo, quatri-duove propinant. Aut syr. de acore citri, de succo cichor., oxyssacchari, syr. violati, ana unc. s. aqua cichor., portulac. lactuc. ana unc. j. Aut syr. de duab. rad. cum acetos. unc. j. de lupul., de endivia, ana unc. s. aqua endivie, acetosæ, scolopend. Græc. ana unc. j. præsertim cum crassa fuerit bilis, sed si tenuis. syr. de cucurb., de suc. acetos., ana unc. s. nenuphar. unc. j. aqua lactucæ, violac. portul. ana unc. j. Aut syr. de fumo terræ, de cichor. simpl., de pomis simp. ana unc. s. decocti ex aqua cum fumi terræ sonchi, & seminum, atque cort. citri. unc. iij. Interim aliqui gloriæ magis studiosi quotidie mane, & vesperi parum ante cibum exhibent elect. pondo drach. ij. quod habet. sacchari rosacei, violacei, ana unc. iij. coral. rub., pulver. eboris., semin. citri ana drach. j. succi concreti ex soncho, suc. concreti ex scordio, ana scrup. ij. Hæc, & talia biliosis pro serapiis præbent, Pituitosis vero. Amaraci, salvia, origani, mentha, absinth., eupat., fumi terræ, bacchar., lavandul. calamintha, pulegii, thymi, saturejæ, stæchados. anaman. j. calami aromati., zedvarie, dictamni albi, hermodactylorum, hellebori nigri, ana scrup. ij. rhabarb. electi drach. ij. spicæ, schœnanthi ana scrup. s. Ex aqua usque ad dimidium coquunt, deinde colant, colato addunt. syr. stæchados, fumi terræ, mellis ros. ana unc. iij. & syr. 7. constituunt, Aut syr. de stæchade, oxymel. compl. ana drach. vj. vel rosacei unc. s. aqua salvia unc. ij. lavandulæ, amaraci, ana unc. s. Item oxymel. simpl., syr. de stæchade, de prassio, de absinthio, ana unc. s. aqua absinthii, iivæ, ana drach. vj. melissæ, unc. j. prassii unc. s. Item syr. de duab. rad. cum aceto unc. j. rhodomel. sacchar. unc. s. aqua apii, feniculi, ana unc. i. s. Item syr. de hyssopo, mellis ros. colati ana unc. j. syr. de epithymo unc. s. Infusionis ex sena unc. iij. Item syr. de epithymo, acetosi simpl., de endivia, ana unc. s. aqua fumi terræ, endivie, scabiosæ, ana unc. j. Item præcipue, si pituita salsa fuerit. rad. apii, feniculi, petroselinii, polypodii, endivie, buglossi, ana unc. ij. chamædryos, calamintha, ana man. j. s. aqua fumi terræ, lupulorum, scabiosæ ana q. s. ad decoquendum. coquunt omnia, donec dimidium consumatur; deinde colant, colato addunt Succum fumi terræ, lapathi acuti, scabiosæ, depuratorum ana unc. iij. aceti modicum, sacchari q. s. & Syrupum conficiunt: de quo ab unc. ij. usque ad unc. iiii. modo & more (ut ante dictum est) ægro præbent. Item mel. ros. oxymel. simp. ana unc. s. syr. de cichoreo unc. j. decocti ex aqua cum cichor. betonica. fumo terræ, scordio unc. iij.

Interim aliqui, ut se prudentiores ostenderent, mane & fero paulo ante cibum exhibent hujus elect. drach. ij. quod habet sacchar. boraginati, rosacei, buglossati, ana unc. i. mithridatii. drach. j.

Interdum hujus loco pillulas porrigunt pondo drach. s. quas astruunt ex succi concreti scordii, succi concreti cichorei ana unc. s. mithridatii scrup. iij.

Hos syr. & alios hujusmodi exhibere pituitosis consueverunt.

Sanguineis vero, ut illorum mores, atque usus non præmittam, tales videlicet. Cape rhab. electi drach. ij. florum violarum, boraginis, buglossi, capil. veneris, lupulorum, rad. intybi, ana man. j. hordei unc. s. seminum communium frigidorum majorum ana drach. ij. pulpæ tamarindorum, prunorum Damasc. sebesten, ana drach. s. Contundantur hæc omnia leviter, macerenturque ex aqua lupulorum, intybi, fumi terræ, triduum. deinde bulliant donec aquarum dictarum quarta pars consumetur, postea colentur, & prælo diligenter exprimantur, expressioni adde sacchar. q. s. mox defœcet, & fiant Syrupi fere septem, Aut syr. de

A cichor. comp., de fumo terræ, rosacei, ana unc. s. aqua lupulorum, intybi, fumi terræ, ana unc. j. misce fiat syr. & c. Aut syr. de succo citri, de fumo terræ, de succo intybi, de lupul. ana unc. s. aqua portulacæ, intybi, ana unc. s. lupulorum, violarum, ana unc. esto syr. quemadmodum diximus. Aut syr. de capill. vener., de endivia ana unc. j. Infusionis senæ unc. iij. misce pro syr. & c.

Tot talesque sunt adversus Gallicum morbum pro ægrorum intemperie Syruporum modi.

Quidam vero id ipsum negligentes omnibus passim præbent, utputa. oxymel. simpl. syr. de fumo terræ, mel. ros. colati ana unc. s. aqua fumi terræ, scabiosæ, cichorei ana unc. i. vel syr. de lupul. de fumo terræ, mel. ros. colati ana unc. s. aqua betonic., lupul., acetosæ ana unc. j. vel oxymel. comp. syr. de fumo terræ, de endivia, ana unc. s. aqua acetosæ, fumi terræ, lupul. ana unc. j. Quidam alii syr. de endivia de fumo terræ. de cichor. ana unc. s. aqua lupulorum, cuscute, boraginis, buglossi ana drachm. vj. aut florum borraginis, buglossi, valerianæ, thymi ana manip. j. rad. cichor., endivie ana drach. semis. Seminum communium frig. ana drach. ij. lupulorum, absinth., cuscute, chamæpitios ana manip. j. s. bulliant in lib. viii. aqua communis usque ad dimidii consumptionem, adde sacchari lib. j. s. fiat syr. de quo Recipe unc. ij. aqua lupul. unc. ii. aut seminum feniculi, anethi, ana unc. j. polypodii quer. recent. unc. iii. Hæc omnia cum aceto, quodquod satis sit, per noctem unicam vase aliquo terreo contineantur, postea illinc eximantur, mox in lib. iij. aqua communis coquantur usque ad dimidii consumptionem, deinde colentur, colato adde succi fumi terræ, succi lapathi acuti depurat. ana unc. iij. mellis lib. iij. aceti quod remansit ex infusione. misce, fiat syr. de quo cape unc. ii. aqua decocti ex feniculo unc. iii. misce fiat syr. utatur quemadmodum aliis. præsertim vero, ubi materia fuerit crassa, contumax, & diuturnus morbus.

Quidam pustulas respiciunt, quæ si fuerint cum humoribus tenuibus hoc utuntur Syrupo, qui constat ex syr. de fumo terræ simp. de endivia, syr. rosacei ana unc. s. aqua lupulorum, endivie, solani ana unc. j.

Si cum crassis, & caput doleat, aut humeri, hoc valet ex C mel. rosacei, syr. de stæchade ana unc. vj. aqua iivæ, trifolii, fumi terræ ana unc. i. Itaque hisce Syrupis, & aliis hujusmodi ad præparandum corpus, quod Gallico morbo affectum est, utuntur.

Quidam cum magna putredine morbum Gallicum esse opinati, eos potissimum in hac re commendant, qui putredinem arcent, simul tamen habita & temperaturarum & humorum peccantium, & affectarum partium ratione: illius generis sunt, (ut putant) ii, qui vel ficcant vel abstergunt, vel absque obstructione refrigerant, vel absque multo calore aperiunt: in quorum numerum ascribunt oxymel simplex, Syrupum acetosum simpl., de succo acetosæ, rosaceum, de succo cichorei, de endivia, de succo ros., de succo limonium, de succo (ut dicunt) arantii, de corticibus citri, de acore citri, oxyssaccharum. Ex his modo unum, modo duos, modo tres, quatuorve, ad uncias usque duas ad summum accipiunt, mox ex infra scriptis aquis, quas easdem cum dictis syr. vires fere habere existimant, unam aut plures, ad uncias usque tres admiscunt. id genus est aqua florum mali medici, florum citri, aqua destillatitia ex limone, sed hujus non plus uncia, destillatitia ex succo citri simili mensura, quæ proxime dicta: aqua ferri, cichorei, myrti, endivie, aqua rosacea, aqua ex aceto, quam poscam aliqui vocant. Ex his igitur Syrupos construunt, & si pars aliqua simul affecta manifeste sit, alios, qui eam respiciunt cum suis aquis admiscunt: si enim caput patiat: syr. nenupharinum. syr. de stæchade, rosaceum, de papavere, de acoro, de succo betonica; aquam betonica, salvia, ruta, majorana, pulegii, calamintha, saturejæ, serpilli, nenupharis, lactuca, violarum, rosarum; sin pulmo, thoraxve, syr. de hyssopo, de prassio, de calamintha, de glycyrrhiza, violaceum, de capil. vener. jujubinum, de papavere, aquam hyssopi, betonica, scabiosæ; capil. vener., melissæ, urtica, violarum; si cor syr. de acore citri, de succo acetosæ, de boragine, de pomis simp. de pomis comp. aquam melissæ, buglossi, boraginis; rorismarini; acetosæ, nenupharis, rosarum, violarum;

Si ventriculus; syr. de absinthio, de mentha; mel rosaceum, oxymel. comp., oxymel. scillit., syr. acetos. simp., rosaceum, de granatis (ut dicunt) oxyssaccharum, aquam absinthii, mentha, fenicul. serpilli, rosarum, violarum, solani, portulacæ, plantaginis, cuscute.

Si jecur; syr. de eupatorio, de absinthio, de fumo terræ de cichor. comp., de endivia, de succo endivie, de succo cichorei, acetosum simpl. de granatis, de nenuphare, violaceum, aquam absinth., eupator. fumi terræ, endivie, lactuca, portulacæ, rosacea, solani, nenupharis, cichorei.

Si lien. syr. de eupatorio, de epithymo, de calamintha; oxymel. comp., syr. acetosum simpl., de endivia, de scolopend.

pend. Aquam scolopend. tamarisci, calaminthæ, nasturtii, lactuæ, endiviæ.

Si renes; syr. acetosum simpl. de succo endiviæ, de nenuphare, de capil. vener. violaceum, de Glycyrrhiza, aquam saxifragiæ, parietariæ, pentaphylli, artemisiæ, urticæ, erucæ nenupharis, endiviæ, portulacæ, lactuæ, virgæ pastoris, plantaginis.

Si mulier sit, & uterus una patiat: syr. artemisiæ, de calamintha, acetosum simpl. aquam artemisiæ, sabina, pulegii, calaminthæ, ruta, capil. vener. chamameli, nenupharis, lactuæ, endiviæ, rosarum, cucurbitæ, portulacæ, virgæ pastoris.

Ex his igitur, & cum his syrupis ante usum ligni, & reliquorum, quæ retulimus, auxiliorum ad præparandum corpus conficiunt, studentes potius agere, ut mihi videtur, id quod medicis licet, quam quod ægrotis sit salutare: quasi malint medici videri, quam esse. recensui vero, non quod necessarium illorum usum opinarer, sed quod ea, quæ ab aliis ad hanc rem scribuntur, non omittirem.

CAP. IX.

Qualia purgantia medicamenta morbo Gallico affectis præbeantur.

Postquam igitur hujusmodi syrupos ter, quinquies, septiesve propinaverint, medicamentum purgans, quod diximus hora, exhibent. Quidam, ut charitate & amore pleni & diligentes reputentur, non nisi vocatis lenitivis utuntur, qualia ante venæ sectionem ab eisdem exhiberi proxime docuimus. sed qui temperaturas observant, melancholicis præbent, quale est quod componitur ex myrobalanorum Indorum drach. ij. florum buglossi, epithymi ana man. i. polypodii recentis unc. s. Contundantur hæc primo, deinde sero caprino decem horarum spatio macerentur, mox exprimito expressioni adde confect. hamech, diasenæ, ana drach. ij. diacathol. unc. s. succi fumi terræ unc. i. syr. de epithymo, unc. ij. s. fiat potio &c. Aliter elect. lenitivi, confect. hamech, ana drach. iij. pulveris senæ, drach. i. succi fumi terræ unc. i. syrupi de bug. unc. iij. ex aqua fumi terræ fiat potio. Alio modo. myrobalanorum Ind. drach. i. epithymi Cretensis, rhab. electi ana drach. i. Contundantur hæc leviter, deinde die nocteque aqua fumi terræ & buglossi macerentur, mox exprimantur, expresso adde. elect. lenitivi, diacatholici ana drach. iij. confect. hamech drach. ij. elect. Indi drach. i. syr. de epithymo unc. i. fiat potio. Vel rad. nigri veratri recent. drach. iij. semin. dauci, anisi, piperis, ana drach. i. florum buglossi drach. s. musci gr. vj. epithymi scrup. ij. Contundantur leviter, deinde diem & noctem in vini Cretici lib. s. macerata vehementer exprimantur, mox cape hujus expressi drach. iij. pil. fumi terræ, cochiarum, aurearum ana drach. ij. s. misce simul & exsiccare permittas, deinde ter, quaterve, hoc idem facias admiscendo ex dicto expresso, quantum primo diximus, & fiat (ut dicitur) magdaleon de quo sume drach. i. fiant. pilulæ num. v. cum aqua betonice, capiat æger convenienti (ut ante dictum est) hora. Sunt & catapotia, quæ ex præcipitato vocant, & hac in re ad summum extollunt. Fiunt vero hunc in modum: cape aquæ, qua aurum ab argento dividitur, lib. iij. argenti vivi lib. i. s. hæc excipiantur vase vitreo, oris angusti, colli obtorti, undique argilla præmunito, quod ab altero (ut chymista solet) recipiatur: compages inde vasorum luto figulino diligenter obturentur: deinde subdatur ignis ex carbonibus conflatus, ita ut semper crescat, usque quo tota absumpta sit aqua, postea vas illud frangito, in illius fundo residentem placentulam rubeam leniter extrahas, quod album inhæserit, projicias, rubeam vero in pulverem redigas. Itaque cape prædicti pulveris unc. ij. maceretur per noctem in aquæ plantaginis, & acetosæ ana unc. ij. tunc summo mane dictas aquas exhausto, & novas alias eodem pondere superinfundito, mox vase testaceo excipiantur, ignique exponantur, interim rudicula lignea semper agitentur, donec in pulverem penitus redigantur, postea fume hujus pulveris, margaritarum, hyacinthi, ana g. v. elect. conciliatoris, pulver. diamoschi, diamargarit. ana scrup. s. fiant catapotia v. cum syr. de pomis, aut de borragine, quæ fumantur hora medicamentorum, quæ jam dicta est. Hæc catapotia non modo melancholicis, sed etiam pituitosis conferre prædicant, brevique Gallicos dolores amovere, pituitam & melancholiam tum vomitu, tum alvi dejectione consumere. Hunc etiam pulverem multa alia comoda præstare, nimirum, si carni putridæ inspergatur, non solum saniem carnemque delere, verum etiam non difficulter ad cicatricem ulcera deducere, Pestilentiam pauxillo, theriaces addito succoque herbæ quam carduum benedictum vocant, sive cum electuario de gemmis ante illius confirmationem, mirum in modum superare. Multos etiam fascinos, lymphaticos, melancholicosve curare,

A sicut etiam quartana confectos addito saccharo buglossato, sive theriaca, mithridatioque pondere granorum quinque, vel 7. pro ætate, & robore affecti corporis: quin etiam colicis, atque ileosis magnopere prodesse, id quoque Paulum Æginetam persuadere, qui lib. 7. inquit, sunt qui argentum vivum comburentes velut in cinerem redigunt, quem aliis speciebus permixtum colicis, & ileosis potandum exhibuerunt. hætenus Paulus. Cæterum fascinati, lymphaticis, melancholicis, & quartanis quibusdam (non inquam omnibus) auxilio esse arbitrandum est, non alia sane ratione, quam quod novum ingenique periculum afferendo removel eam, quæ in animis dictorum hominum hæret, imaginationem, unde affectus illi aliquando proveniunt; neque pestem pellerealiter, quam quod majus malum inducendo, minus obscuratur; quippe in peste datum sæpius interimere, sed non videri, quoniam interitus non huic pulveri assumpto, sed pesti, utpote lethali, ab idiotis tribuitur. Neque sequitur, aliqui tum colicis tum biliosis Paulo auctore propinaverunt, ergo juvat: potest enim B aliquid à quibusdam offerri, quod tamen oblatum tantum absit ut profit, ut mirifice noceat. Tandem periculosissimum esse illius usum, si intro fumatur, proinde à recta medendi arte in hunc modum penitus exterminandum esse: sed foris ulceribus, & aliis hujusmodi adhibitum sæpius conferre experimentis credendum. sed hoc infra diligentius. Ad propositum revertamur. Præter hæc purgandi causa melancholicis alia quidam exhibent, videlicet. polypod. querc. epithymi ana drachm. iiii. senæ unc. j. bellebori nigri unc. j. florum boraginis, buglossi, violarum, rosarum, ana drach. ii. gingiberis, cinnamomi, anisorum, amomi, ana drach. s. mox infundunt aqua fumi terræ q. s. postea exprimuntur, presso addunt saccharum, quoad dulcescat, deinde potui dant. Aut pil. de lapide lazuli, hoc est cyaneo drach. j. plus minusve, dividunt in pil. v. cum aqua fumi terræ, quas ægro (ut dictum est) præbent. aut pil. de lapide armeno drach. i. plus minusve, aut pil. Indarum, foetidarum majorum, de fumo terræ, ana scrup. i. de colocynthide Mesuæ scrup. s. fiant pil. n. v. cum syr. de epithymo. aut pil. aggregativarum ex inventione Mesuæ scrup. ij. pil. de belleboro scrup. j. fiant pil. v. cum syr. de fumo terræ. aut pil. de quinque generibus myrobalanorum scrup. iij. fiant pil. v. cum aqua fumi terræ. aut pil. de colocynthide scrup. i. foetidarum scrup. ij. fiant pil. n. v. cum syr. de epithymo. aut pil. de turbit sine quibus ana scrup. ij. fiant pil. v. cum syr. de fumo terræ. aut diasenæ Nicolai, confect. hamech, ana drach. ij. diacathol. unc. i. syrup. de fumo terræ unc. ii. infusionis senæ q. s. fiat potio. aut hieræ ruffini, hieræ Logadii, ana drach. j. s. myrobalanorum Indorum cond. drach. ij. decocti ex epithymo unc. s. aquæ casei q. s. fiat potio. Propinant quidam purgandi causa, præcipue humorem melancholicum, syr. quem Augustino Sueffano tribuunt ab unc. iij. ad v. habet ille descriptiones duas: Prima est ex myrobalan. omnium ana unc. iij. rhapontici, foliorum senæ, epithymi ana unc. i. polypodii quercini lib. i. foliorum fumi terræ, lupulorum recento ana lib. i. s. yvæ arthetica unc. j. s. glycyrrhizæ mundat unc. iij. florum boraginis, buglossi, violarum ana unc. s. Coquantur omnia s. a. in aqua communi, donec liquor omnis ad lib. ij. deveniat, tum coletur, colato adde succi fumi terræ, lupulorum ana lib. j. sacchari optimi q. s. fiat. syr. odor ex musci, & ambre modico, quod tela rara inclusum suspendatur intra vas hujusmodi syr. continens. secunda descriptio constat ex senæ, epithymi, myrobalanorum citrin., rhapontici ana unc. j. corticum ligni Indi, polypodii quercini ana lib. i. aquæ fontis lib. xij. bulliant ad dimidium, mox adde passularum enucleatarum, florum boraginis, buglossi, violarum ana unc. semis, foliorum fumi terræ, lupulorum ana lib. semis. glycyrrhizæ mundæ unc. i. yvæ arthetica unc. semis. Coquant s. a. deinde colentur, colati sume lib. ij. succi fumi terræ, lupulorum depurati, sacchari q. s. fiat syrup. ana lib. i. s. Aliqui syrup. de polypodio nuncupatum præbent, qui habet succi boraginis, succi ros. rubearum ana lib. i. myrobalan. citrinorum, chebul. Indorum ana unc. ij. s. dictis succis infundantur, mox leviter bulliant, & colentur, deinde accipe polypodii querc. recent. lib. i. radice acori unc. j. sem. fœnicul. drach. ij. Coquantur s. a. ex aqua fontis, postea colentur: liquori colato adde sacchar. q. s. & fiat syr. ex hoc exhibe nunc unc. ij. nunc iij. nunc iij. valet non solum in morbum Gallicum (ut putant) sed etiam in dolores articulares, podagricosque.

Aut fume myrobalan. omnium ana unc. s. Contundantur modice, mox infundantur aquæ fumi terræ lib. vij. ubi validius exigit medicamentum, loco aquæ pone succi fumi terræ defæcati lib. vij. 24. horarum spatio, adde folior. senæ orient., polypodii, epithymi ana unc. i. glycyrrhizæ rasæ, caryophyllorum, sem. citri ana drach. ij. cortic. belleb. nigri unc. s. Omnia simul bulliant ad lib. iij. ex his accipe unc. vj. syr. de fumo terræ unc. j. s. syr. de cortic. citri unc. s. datur quinquies, aut septies donec corpus medenti purgatum videatur. Ha-

Hactenus de purgatoriis melancholicorum. Atqui cho-
lericis commendant, quale est, quod habet. *sem. 4. com.*
frigid. major. ana drach. ij. sem. papaver. albi drach. iij.
Contundantur in mortario lapideo, interim addendo aqua
intybi de fumi terre ana quantum satis est: deinde compres-
sa colentur, liquori misce syr. ros. fol. unc. ij. elect. rosat.
Mesuae, diacatholici, ana drach. iij. fiat potio. Vel diaca-
thol. unc. s. elect. de psyllio, confect. hamech. ana drach.
ij. infusum ex rhabarb. drach. j. misce, fiat potio. Vel syr.
ros. fol. de cichoreo comp., manna electa ana unc. j. elect.
lenit. drach. iij. elect. de suc. ros. drach. j. s. rhab. electi
in pulverem subtilem redacti drach. s. spica, sive cinnamo-
mi gran. ij. cum decocto florum, & fructuum cord. fiat po-
tio. Vel scammonii drach. j. rhab. elect. myrobal. luteo-
rum ana drach. s. infusionis senae unc. iij. infundantur de-
cem horis, postea exprimantur, liquori expresso adde saccha-
ri modicum: & potionis loco sumatur. Vel diapruri sol.
drach. iij. cassiae nuper extract. drach. vj. fiant boli involuti
hostia, aut saccharo, fumantur ut dictum est. Vel trypherae Per-
sicae, elect. de sebest., ana unc. s. elect. de succo ros. drach. B
i. s. misce fiant boli. Aut confect. mannae ex inventione
Mesuae, trypherae sarracenicae ana drach. iij. elect. rosarum
Mesuae drach. ij. Misce fiant boli. Aut diarob. cum rhab.
drach. ii. s. Aut pil. aurearum scrup. iij. fiant pil. v. ex
aqua endiviae. Aut pil. de rhabarb. de hiera Gal., ana
drach. s. aggregativarum scrup. j. fiant pil. v. ex aqua bo-
raginis. Aut syr. ros. sol. unc. iij. aquae lup. (ubi fuerit
nimis densus) unc. j. s. Aut syr. violat. solut. unc. v.
Aut rhab. elect. drach. j. s. cinnamomi, schœnanthi ana
gr. j. aquae endiviae unc. ii. infundantur novem horis, post
fortiter exprimantur, liquori expresso adde. manna electa
unc. ij. decoct. cord. q. s. Aut accipe dictum rhabarbari
infusum, adde expressi ex pulpa tamarindorum cum aqua ci-
chor. unc. s. syr. ros. solut. unc. ii. Aut floris cassiae, dia-
cathol. ana drach. v. fiant boli.

Hæc cholericis offerri solent. Pituitosis vero. Cape,
rhab. electi drach. ij. agarici preparati drach. j. aloës hepat.
lotæ drach. i. s. turbith. gran. x. hermodact. gr. vj. gin- C
giber. gr. iij. spica. gr. iii. Hæc simul aqua salvia libra
macerentur per noctem, deinde ad dimidium coquendo con-
sumuntur, postea colentur, liquori colato adde oxymel. simp.
unc. i. Aut rhab. electi, agarici preparati, turbith albi
& gummosi, ana drach. s. spica gr. iij. gingiberis, her-
modact., ana scrup. j. Contundantur leviter, & aqua la-
vendule aut amaraci unc. vi. decem horarum spatio infun-
dantur, mox exprimantur, liquori expresso adde elect. le-
nitivi unc. s. elect. Indi, diaphœnici ana drach. i. s. mel. ros.
drach. vj. fiat potio. Aut rhab. electi drach. j. schœnanthi
gr. v. hæc in pulverem redigantur, mox adde agarici præ-
parati scrup. ii. turbith. gr. v. gingiber. gr. iii. aloës lotæ
scrup. i. elect. lenit. drach. ii. diaphœnic. drach. i. cum
saccharo fiant pastilli, sive boli.

Ex his tribus proxime recensitis, primum medicamen-
tum validius quidem est, sed difficilior ob suam amaritu-
dinem sumitur. Aut turbith. drach. j. myrobalan. chebul.
drach. i. s. agarici drach. s. gingiber. cinnamomi, aniso-
rum, camphoræ, salis gemmæ, ana gr. x. infusionis senae
unc. iij. decem horas commixta simul macerentur. post ex-
primantur, & cum modico saccharo potui dentur. Aut pil.
cochiarum scrup. iij. fiant pil. v. cum oxymel. simp. Aut
benedictæ, hieræ picræ, ana drach. ii. fiant boli cum sac-
charo. Aut hieræ lagodii drach. i. diaturbith, diarob. ana
drach. i. s. fiant boli cum oxymel. simp. Aut pil. aloephan-
ginarum, aggregativarum maj. ana scrup. ii. fiant pil. v.
cum oxymel. Aut pil. de agarico, cochiarum, ana drach.
s. aggregativarum ex inventione Mesuae scrup. j. fiant pil.
v. cum oxymel. Aut pil. de hermodact. drach. s. foetida-
rum, sine quibus ana scrup. j. fiant pil. v. cum syr. aceto-
so. Aut pil. stomach. primarum Mesuae scrup. ij. pil. de
euphorbio scrup. j. fiant pil. v. cum rhodomelle. Aut pil.
de serapino ad paralysem assajeret, de sarcocolla ana scrup. j.
fiant pil. v. cum syr. de Byzantiis. Aut pil. de colocynthi-
de scrup. j. de turbith. drach. semis pil. fiant iij. cum syr. ros.

Hæc pituitosis lue Gallica affectis medicamenta purgan-
tia plerique præbent, sanguineis vero (ut quatuor tempe-
raturarum numerum expleant) hujusmodi, quod habet E
electuar. lenitivi drach. iij. de succo ros. de psyllio ana drach.
ij. syr. ros. solut. unc. j. s. Cum decocto florum, & fru-
ctuum cord. q. s. fiat potio. Aut manna electa unc. ij. dis-
solve cum decoct. florum, & fructuum cord. adde diacathol.
unc. s. elect. ros. Mes. drach. ij. syr. de cichoreo comp. unc.
j. fiat potio. Aut rhab. electi drach. ij. spica scrup. s. la-
qua lupul. endivia ana unc. j. s. vini optimi unc. s. infun-
dantur per noctem, deinde vehementer exprimantur, liquori
expresso adde mannae Calabræ unc. j. s. syr. ros. sol.
unc. ij.

Quidam vero sanguineis tale medicamentum porrigit,
non quo sanguinem, sed quo alios humores, qui in hu-
jumodi temperaturis redundant, educat, quod habet pulpa

colocynthidis scammonii, ana scrup. j. turbith, bellebore ni-
gri ana scrup. s. gingiber. cinnamomi, camphoræ, anisoforum,
ana gr. x. infusionis senae unc. iij. infundantur una per x.
horas, postea exprimantur, expressus liquor addito saccharo
dulcis fiat, dein potui detur. Aut pil. aurearum, cochia-
rum, de lapide lazuli, ana scrup. i. fiant pil. v. cum syr.
de pomis comp.

Hæc, & hujusmodi medicamenta purgantia sunt, quæ
morbo Gallico affectis pro temperaturarum varietate qui-
dam speciatim exhibent.

Quidam vero his neglectis, utpote nimium curiosis ta-
lia generatim præbent, utputa. florum violar., boragin. ana
drach. iij. glycyrrhizæ mundatæ, passul. enucleat. ana drach.
ii. prunorum damasc. sebesten ana num. v. folliculorum senae,
epithymi ana drach. j. Ex aqua communi coquantur s. a. hu-
jus decocti R. quantum satis. elect. Indi, confect. hamech
ana drach. j. elect. lenit. drach. vj. Misce, fiat potio, su-
menda ut ante dictum est. aut pil. de fumo terre, foetida-
rum ana drach. s. Fiant pil. v. cum rhodomelle. Aut glycy-
rrhizæ mundatæ, passul. enucleat. ana drach. ii. sebesten,
num. iij. florum boraginis, buglossi ana man. s. folliculorum
senae unc. s. pulpa tamarindorum unc. i. aqua buglossi, fu-
mi terre ana q. s. Coquantur s. a. hujus decocti R. unc. ij.
rhab. electi scrup. iij. agar. scrup. ii. spica gr. iij. Infun-
dantur una per octo horas, mox exprimantur, liquori expres-
so adde elect. lenit. unc. s. elect. Indi minor. confect. hamech
ana drach. i. s. aut foliorum senae unc. j. s. fumi terre unc.
i. capil. vener., scolopend. ana unc. s. epithymi, thymi ana
drach. vi. polypodii unc. iij. florum buglossi, borraginis ana
unc. s. glycyrrhizæ mundatæ drach. iij. colocynthidis drach.
ij. bellebore nigri drach. j. s. myrobalan. Indorum drach. vii.
prunorum damasc. n. xii. sebesten n. x., tamarindorum unc.
i. succi fumi terre lib. i. aqua fumi terre q. s. Coquantur
s. a. postea exprimantur, hujus expressi R. unc. v. plus mi-
nusve. Aut foliorum senae unc. ij. aqua lactis lib. ii. s. In-
funde simul die nocteque una, postea bulliant s. a. hujus de-
cocti R. unc. iij. elect. suc. ros., confect. hamech ana drach.
i. s. misce & c. aut turbith., gummosi, hermodact. albi ana
unc. ii. diagrydii scrup. v. gingiberis scrup. ii. mastiches scrup.
i. sacchari albi unc. s. redigantur in pulverem, hujus dosis
sit usque ad drach. ii. Aut diatragacanthi, succi citrinorum
ana unc. ii. mucilaginis semin. carthami, hermodactylorum,
gingiberis, bdellii ana unc. s. diagrydii drach. iij. mannae
Calabræ, succi ros. depurati, turbith albi gummosi ana unc.
i. sacchari (ut dicunt) fini unc. xvi. fiat confectio in for-
ma solida, de qua capiant drach. ii. Aut hieræ ruffini, ca-
thartici imperial. ana drach. i. turbith, colocynthidis, her-
modact. ana drach. s. Esule (pityusam aliqui vocant) scrup.
i. mastiches, bdellii ana scrup. j. s. seminum fœniculi, ane-
thi, ana scrup. semis. Fiat pulvis, misceatur cum electua-
rio ros. Mesuae, postea Rec. hujus drach. j. sive scrup. iij.
fiant pil. v. Aut myrobalan. citrinorum, chebulorum, In-
dorum, ana unc. ij. contundantur, & aqua fumi terre q.
s. infundantur die nocteque, postea sume polypodii, folliculo-
rum senae, epithymi, ana drach. iij. glycyrrhizæ drach. ij.
caryophyllorum drach. j. seminum citri, cinnamomi, ana
scrup. s. thymi scrup. i. cortic. belleb. nigri drach. s. aqua
lupulorum lib. iij. bulliant simul omnia donec liquor ad
lib. ij. s. revertatur, ex hoc R. unc. vj. syr. de suc. ros. unc. s.
Misce fiat potio, sumatur alternis diebus bis terve, prout
purgatione opus erit. Tot tantisque tum syr. tum pur-
gatoriis utuntur ad præparandum corpus, antequam deco-
ctum Guajaci, aut hujusmodi aliquid affectis lue Gallica
præbeant. nos vero neque hæc omnino damnantes, ne-
que necessaria esse censentes, satis esse putamus, si com-
munes vias in hac re ante purgenus: ne si quid in
his præter naturam forte retineatur, Guajaco iter im-
pediat: aut si unam cum Guajaco intro feratur, ne
morbum ipsum geminet: quum enim ille, ut 2. lib. de-
claravimus, affectio putris sit in omnibus corporis parti-
bus existens, medicamento eget, quod in omnes corporis
partes conveniat, quodque singulas partes per eas vias,
per quas purgari solent, expurget: non autem per unam
tantum: quum hæc quidem per alium: sed illæ per cutim,
aliæ per vesicam, per nares, per os, per uterum, aut a-
liquam aliam hujusmodi particulam expurgentur, non au-
tem per alvum solam: dicta vero medicamenta, ut neque
omnes corporis partes attingunt, ita neque per singulas,
sed per alvum solam expurgant: quo fit ut necessaria pro-
pter hunc finem minime sint. huc accedit, quod hujus-
modi medicamenta peculiarem quandam humorem eva-
cuant, morbus vero Gallicus (ut diximus) in aliquo hu-
morum peculiariter non est, sed in substantia quadam pu-
tri, quæ cum singulis humoris indiscriminatim invenitur.
At vero licet aliquid hujusce putredinis vacuare possint,
sic tamen, aut altera tantum vice exhibita, parum admo-
dum, & fere nihil possunt: quum alius modus, alius u-
sus ad hanc putredinem arcendam requiratur. Itaque prius-
quam Guajaci decoctum offeratur, expedit quidem eo pur-
gare

gare corpus, quo communes viæ, hoc est ventriculus & intestina, purgentur, reliquum vero decocto fumendo relinquare, nisi forte nimis redundet humor aliquis, aut quid aliud urgeat, tunc enim hæc eadem simul respicere nihil verat. Cæterum quia præstat tum ventriculum tum intestina, antequam acuentur, mollire syr. aut sorbitione aut potus biduo, triduo, quatrduove, aut etiam pluribus diebus, exhibebimus, qui id ipsum efficere possunt. qui etiam, si corpus interim pituitosum sit, pituitam respiciant, si biliosum, bilem, si melancholicum, melancholiam; si quid aliud, id ipsum: cum hoc tamen, si corpus integrum alioqui sit, neque superfluitatibus scateat, aut si adeo extenuatum est, ut humoris nihil fere superesse videatur: omissis his, atque aliis hujusmodi, statim ad Guajaci decoctum transeat. quemadmodum in India occidua plerumque fieri legimus, & nos aliquando experti sumus. Tales itaque syr. sunt videlicet. *syr. de suc. ros. de suc. acetosæ, de acore citri ana unc. s. decocti ex boragine, cichoreo, acetosa. s. a. in aqua communi unc. iiij.*

Hic syr. fere omnibus communis est qui lue Gallica inquinati sunt. Aut *oxysacchari unc. j. syr. nenupharini, violati, ana unc. s. decocti ex endivia, buglosso, lupulo s. a. in aqua communi unc. iiij.*

Hic juvenibus præcipuus est. Aut *syr. acetos. simp., ex infusione ros. ana drach. vi. decocti ex nenuphare, cucurbita floribus boraginis, violarum. s. a. in aqua communi unc. iiij.*

Hic & juvenibus & pueris præsertim: Aut *syr. de cichoreo simp., de lupulis de fumo terræ s. ana drach. vi. decocti ex fumo terræ, lupulis, cichoreo. s. in aqua buglosi unc. iiij.*

Hic juvenibus, & consistentibus maxime convenit. Aut *oxymellis simp. rhodomel. ana drach. vi. decoct. ex agrimonia sive eupatorio Græcorum, melissopyllo. buglosso s. a. in aqua communi unc. iiij.*

Hic senioribus magis. Aut *florum buglosi, boraginis, violarum, ros. rubearum, ana parum. lupulorum m. s. feri caprini unc. viii. infundantur tota nocte, deinde leviter bulliatur, mox colentur, excolato Rec. unc. vi.*

Hic etiam omnibus competit.

Qui talia renuunt, possunt horum loco vel ptisanam potare, vel jusculum aliquod, in quo flores dicti cum hordeo cocti sint. atque etiam sive in aurora sive statim ante cibum tum mane tum vespere, modo tantum cibo aut potui dematur, quantum ex his additur, sed si aliquis humor superet, aut membrum aliquod peculiariter patiat, syrupi, qui talem humorem aut id membrum respiciant, his admiscendi sunt. hos itaque postquam triduo quatrduove, aut etiam pluribus diebus æger sumpserit, ducenda alvus est purgante medicamento. Hujus causa recurrendum ad ea, quæ paulo superius lenientia proposuimus, hoc addito, si quidem statim ante cibum fumantur, ut tantum cibo dematur, quantum ex his adjicitur.

Aestate quidem optimus est *syr. rosaceus solut. ad unc. v. aut iiij. ac similiter violaceus solutivus*, nullo tempore *manna Calabra*, sive jusculo aliquo liquata mox epota, sive sicut est manducata delicatis, non convenit, utputa. *Cape manna Calabræ unc. iii. jusculi gallinacei q. s. fiat*

A potio. Aut manna Calabræ unc. ii. manducet æger ut diximus.

Sunt quædam alia pro his, qui omnino abhorrent medicamenta, vel *sume foliorum senæ orient. drach. vj. anisi drach. ii. aquæ communis plus minusve lib. iii. Coquantur donec aquæ lib. i. supersit, deinde colentur, leviter exprimendo, mox liquori expresso infunde passularum dulcium nigrarum lib. s. addendo sacchari albi unc. iii. aut unc. i. s. iterumque coquantur, donec adeo densetur liquor, ut fere passula solæ supersint. ex quibus capiat æger unc. i. aut unc. i. s.*

Quidam primo incoquant polypodii querc. unc. vi. deinde folia senæ, & reliqua ut dictum est, addunt, hunc in modum. Recipe polypodii quercini diligenter politi unc. vi. aquæ communis plus minusve lib. iii. coquantur s. a. mox adde fol. senæ orient. unc. vi. anisi drach. ii. rursum coquantur quoad aquæ lib. i. plus minusve supersit, deinde passul. nigrarum dulc. lib. s. infunde, atque sacchari unc. iii. aut i. s. ac iterum bulliatur quoad liquor fere omnis à passulis absumi videtur. tum ex his sumat infirmus unc. s. aut unc. i. &c.

Aut sumat electuarii nostri quod Alexandrinum vocamus unc. s. plus minusve quod habet polypodii quercini recentis ac mundi unc. iiij. foliorum senæ orient. radicum althææ recent. & diligenter à meditullio, hoc est interiori bacillo, mundatarum, abrasque extrema pellicula tenui ana unc. ii. anisi drach. ii. coquantur s. a. aqua communi vase terreo quod vitro oblitum sit, excepta: deinde exprimantur, liquori expresso adde pulpæ vocati zibibi antea enucleati, & vino Cretico loti; mox per setaceum transmissi lib. s. sacchari albi unc. ii. rursum coquantur donec veniant ad cydoniati consistentiam. vel pulveris fol. senæ orient. drach. ii. pulver. coriandrorum præparat. anisi ana scrup. s. Sacchari dissoluti cum aqua ros. plus minusve unc. i. fiat confectio ut dicunt in rotulis, capiat æger totam. aut pulpæ tamarindorum unc. s. foliorum senæ orient. drach. ii. sebesten num. x. florum boraginis, buglosi, violarum, fumi terræ, malvæ ana parum. rosarum (ut dicunt) incarnatarum præcipue recentium man. j. s. anisi, coriandrorum præparat. ana drach. i. Coquantur s. a. in aqua communi donec his expressis liquor omnis in v. unc. abeat. huic adde syr. ros. sol. unc. i. misce & potui trade. aut lapidis lazuli præparat. drach. ii. vel drach. i. s. margarit., terræ sigill., terræ armenia ana scrup. s. ligni aloës, cinnamomi, anisi, coriand. præparat. ana g. iii. sacchari dissoluti aqua rosacea quantum satis sit, fiat confectio (ut dicunt) in rotulis; & totam semel devoret æger. Hanc vero, licet non modo ducat alvum, sed etiam humores tam melancholicos, tum adustos & crassos: placuit tamen inscribere, quoniam & facile sumitur, & sine molestia purgat, si recte præparatus sit lapis.

De syr. igitur, deque his, quæ alvum ducere debent: antequam Guajaci decoctum, aut aliquid ex generosis remediis, quæ retulimus, adhibeatur, satis abunde diximus.

FINIS LIBRI TERTII.

ALEXANDRI TRAJANI PETRONII,

Philosophi, ac Medici præclarissimi,

D E

MORBO GALLICO LIBER QUARTUS.

C A P. I.

De ligno contra morbum Gallicum eligendo, & de Guajaci descriptione, ac viribus.

Reliquum est imprimis ponere quot modis in usum veniat Guajaci decoctum, deinde inquirere utrum à proprietate (ut dicunt) occulta juvet, an à manifestis quibusdam causis, postea quisnam dictorum modorum re vera magis expeditus sit & quando conducat hoc eodem uti, tandem utrum artis inventum sit, an conjecturæ, an neutrius. Sed interim oportet non ignorare eos, qui negant lignum Guajacum esse lignum sanctum: Guajaci quidem figuram, & speciem describere, ligni vero sancti nequaquam: ita ut

D quale sit hoc, quod alterum à Guajaco esse volunt, difficile admodum nosse contingat: quum aliqui solum dicant hoc in insula olim boricem apud Indiam occiduam, nunc vero sancti Joannis appellata inveniri: Illud vero tum hic, tum in aliis locis, sed præcipue in insula quæ beata vocatur. Aliqui ex tribus ligni generibus, quæ hætenus ad nos contra morbum Gallicum passim feruntur, primum quod densius, gravius, crassius, interiore parte nigricantius, exteriore subpallida, & veluti lineis quibusdam ad fuscum inclinantibus, ac æque distantibus per longum interfecta Guajacum nominant. Alterum, cujus exterior pars ad albius magis vergit, neque est tam manifestis lineis distincta, interior vero nigrum quidem colorem ostendit, sed minori orbe quam prius, nullo peculiari nomine insigniunt. Tertium, quod tam intrinsecus quam extrinsecus albicantem colorem præ se fert, exilibusque

valde lineis ejus distinguitur longitudo, lignum sanctum A peculiariter appellant, hoc quoniam odoratius, amarius, atque acrius est, decoctumque ex illo corpulentius accenditur, majore vi pollere quam cætera, & quo senior, ac vetustior fuerit morbus, eo magis convenire, præsertim in juvene, ac natura robusta, secundum ut virtute medium est (acrius enim, atque odoratius quam primum existit, sed minus quam ultimum) ita corporibus delicatis, & in quibus malum inveteratum non est, potissimum conferre. Primum vero cæteris imbecillius, tanquam longe senius, & veluti truncum reliquorum.

Eligendos aliqui censent ramos potius quam truncum, aliqui contra truncum potius quam ramos, illi quidem si mediæ ætatis arbor extiterit: hi vero si valde juvenis: lignum vetus distinguunt cortice crasso, rugoso, trunco magno, minore tum amaritudine, tum acrimonia: juvenescens insigniori amaritudine atque acrimonia, gracili trunco, & tenui, levioque cortice: Utrumque sit, quoniam hæc non facile est apud nos discernere: ex dictis eligendum semper quod magis recens ad nos fuerit inventum: & quia singula plerumque biennium, quadrienniumve ante resecta sunt, quam ad nos vehantur, virefque cum tanto temporis intervallo post resectionem magis amittunt parva, quam magna, & cortice denudata quam corticata, ab re non erit magnum lignum sapius quam parvum eligere, & cortice obducto magis quam decerpto.

At vero novarum Hispaniarum scriptores sic lignum Guajacum describunt, arbor est paulo minor nuce, magna ejus copia, densæque sylvæ in India Occidua, cortex ejus maculis quibusdam variegatur viridibus plus minusque, ac etiam venetis, hoc est (ut vulgo dicitur) beretinis, folia velut arbuti, sed ut paulo minora ita magis viridia, fructus flavus parvus, ac si lupini duo simul juncti spectarentur, lignum densissimum, robustissimum, & grave admodum, medulla fere nigra solidissima in venetum colorem inclinans, hinc novus Poëta Veronensis:

*Oceano in magno ardenti sub sidere Cancri,
Sol ubi se nobis media jam nocte recondit,
Hæc ignota tenus, tractu jacet insula longo,
Hispanam gens inventrix cognomine dixit.
Auri terra ferax. Sed longe ditior una
Arbore, voce vocant patrii sermonis Hyacum:
Ipsa teres, ingensque ingentem vertice ab alto
Diffundit semper viridem, semperque comantem
Arbutis Sylvam foliis. Nux parva sed acris
Dependet ramis, & plurima frondibus hæret.
Materia indomita est, duro & pane æmula ferro
Robora, quæ resinam sudant incensa tenacem
Dissectæ color haud simplex: in cortice lauri
Exteriore viret levor, pars altera pallet
Buxea, at interior nigro suffusca colore est.
Juglandemque ebenumque inter, quod si inde ruberet,
Jam poterat variis æquare coloribus irim
Hanc gens illa colit, studioque educere multo
Nititur, hæc late colles, campique patentes,
Hæc omnis vestitur ager, nec sanctus illis
Est quicquam aut potiore usu. quippe omnis in illa
Spes jacet hæc contra pestem, quæ cœlitus illic,
Perpetua est.*

Hæcenus Poëta.

Vires ejus adversus Gallicum morbum præcipuæ sunt, quamquam non desint, qui hæcicis febribus, & tabidis, aliisque id genus malis, quam morbo Gallico, expedire prædicent. sed hæcicos tabidosque sanat, qui morbum Gallicum sequuntur, alios vero tantum abest ut juvet, ut mirifice lædat, quemadmodum ex his, quæ deinceps scribentur, facile innotescet: quum enim extenuet, humiditatemque absumat, qui fiet, ut morbis natura siccis, & humidi egenis conveniat. Itaque quum homines per Europam Gallico morbo immaniter afficerentur, hoc auxilio ex Indiis occiduis, unde morbus Gallicus ad nos irreperat, huc invento, statim cœperit illius sævitia moderari: atque inde ab eo tempore magna ex parte mitescere perspicuum est lignum Guajacum adversus hunc morbum nobis magnopere opitulari. licet quidam de morbo Gallico scribentes, id ipsum non leviter irrideant, sibi que E suadeant non Guajacum sanare, sed diætam, quos contra nihil aliud adducendum quameventum. At vero non omnes quidem, sed eos potissimum curare compertum est, quorum morbus (ut infra dicitur) ad exteriora prorumpit, & cutim exercet; Gummitiones item Gallicas, nisi antiquissimæ, & contumacissimæ sint, crebro resolvere, destillationes compescere, dolores tum capitis, tum aliorum membrorum lenire, ulcera siccare, ad cicatricem

Tom. II.

deducere, sudorem sæpe movere, stomacho accommodatum esse, sed utrum thoraci, & pulmonibus conferat, nondum satis constat, non raro enim officere visum est. postquam ejus decocto ulcera remota sunt, si adhuc Indies continuetur, summam cutim aridam quandoque reddere, & rursus exulcerare, pruritum intolerabilem nonnunquam excitare, præterea amarum quidem esse, sed non insuave, modice item acre sentiri modiceque calefacere, atque siccare, lentoris cujusdam simul, ac adstrictionis cujusdam particeps esse, odore non injucundum, denique aqua elixatum vires suas illi magna cum hominum utilitate relinquere. Atque hæc de ligni contra morbum Gallicum electione, & Guajaci notis, & viribus dicta sufficiant.

C A P. II.

De ligni contra morbum Gallicum propinandi modis.

Sane omnes, præter quosdam empiricos, ubi decoctum hujus ligni ministrant, suos ægrotos (ut priori lib. diximus) antea purgant: aliquibus etiam, & fere omnibus, nisi quid vehementer impediatur, venam secant, atque dum exhibent, octavo vel decimo quoque die repurgant, simulque tenuem victum præscribunt, omnia vero moderantur, prout ægri temperamentum, habitudo, ætas, morbus, anni tempus, præsens aëris constitutio, regioque postulant, de quibus infra copiosius. Quidam igitur hunc in modum parant, cuilibet ligni hujus limati, aut tenuiter dissecti uncia pondo simplicis aquæ admiscant utputa. Sume aquæ communis lib. xii. scobis ex dicto ligno lib. i. vase terreo quod intus vitro delinitum sit 24. horis super cineres calidos diligenter tecta reconde, mox lento igne coque, quo usque quatuor, aut sex aquæ lib. supersint, prout magis minusve in animo fuerit siccare, calefacere, extenuare. Id ad mensuram hanc decoctum finito in eodem vase probe tectum, donec sponte refrigeretur, deinde colato, ex hoc C unc. vj. plus minusve, sed valde calidum mane & vespere quatuor horis antequam æger comedat bibere dato. Nunc 14. nunc 20. nunc 30. nunc 40. dies, ut morbus citius tardiusve obediverit.

Æger hoc sumpto in cubili jaceat modice coopertus, ut, quoad fieri potest, sudor provocetur, si sudat, tum una aut altera hora post abstergatur, ac se cubiculo contineat, quoad calidus est: aut flatus aliquis spirat, aut frigidus aër infestat.

Deinde quarta hora cibum capiat: hoc observato, ut à prandio ad vespertinam potationem sex horæ ad minimum intercedant, à cœna vero ad matutinam novem decemve: per noctem enim, & in cubili absque ulla exercitatione concoctio cibi sive absolutio longiori tempore indiget, quam interdum extra cubile, atque cum motu: intra quinque, aut septem dies primo tertiam, mox dimidiam cibo partem subtrahat, deinde multo tenuius alatur, ubi vero ad finem accedit, tum paulatim augendo alimentum aliquot ante diebus ad solitum revertatur.

D Potum die primo, & altero, ne repentina mutatio fiat, solitum bibat.

Postea Recipe dictum lignum, quod jam primo coctum est, adde communis aquæ lib. xxiii. coquatur leviter quod lib. quatuor plus minusve consumantur. Id quod secundum decoctum vocant, tum inter cibos in potu sumito, nunc quidem vinum modicum miscendo nunc absque vino, sed illud silentio præterire non decet, ne id, sicut multi faciunt, temere sine siti, nimis copiose quis bibat: attollitur enim primo lien, subinde jecur, pulmo quoque frequentiore potu repletur: & obstructio in eisdem ingeneratur. mox postremæ partes intumescent, hydropsque oritur, quocirca moderatus pro siti, pro potandi consuetudine, sit hujus secundi decocti potus.

Quidam jam vetere existente morbo, quidam etiam novo, scobi prioris decocti detrahunt unc. iiii. addunt vero in hujus locum corticis ejusdem ligni tantundem, reliqua similiter exequuntur, simulque volunt in eodem cubiculo, ubi æger degit, dictum decoctum fieri debere, quod vapores, qui de vase prodeunt, aërem multo magis opportunum reddant. Ideoque vasis operculum ita præparandum, ut, quum fervet, apte vapores exhalentur.

Reservandam etiam esse spumam, quæ decoquendo fit, & hac sive pustulas, sive tumores duros illinendos.

Hic modus, quo simplicior, eo commodior atque

communior est, ut enim decoctum plus minusve bulliendo consumitur: ita sanguineis, biliosis, pituitosis, melancholicisque accommodatur, modo ea, quæ dicta sunt, sedulo præstentur. sed illud scire decet, quod ubi aures tantum, aut oculi tantum (ut quibusdam accidit) à Gallico morbo læduntur, præsertim si nimius coitus, aut nimia purgatio præcesserit, cæteris partibus aut parum aut nihil ferme offensis, suspectus admodum est (ut infra quoque dicitur) hujus decocti usus: quum enim per cutim soleat vitiosam materiam evacuare, hanc eandem ad affectam partem ducit, malumque geminat, eoque magis, quo illam imbecilliores reperit, hinc hi cæci, illi surdi penitus evaserunt: Neque his, qui calorem in lumbis, ac manibus habet, nisi sudorem moveat, convenit. Alii complura incoquant, quidam quæ tum purgant, tum alterant: quidam quæ solum alterant, ubi enim ad decocti finem deventum est, subinde colant, mox in id, quod colatum est, infundunt. *Senæ unc. iiii. polypodii unc. i. s. florum boraginis, buglossi, rosarum, violarum ana unc. s. gingiberis, cinnamomi ana drach. i.*

Tum s. a. coquant, deinde quemadmodum priore utuntur, secundum vero decoctum pro potu ex eodem ligno, quod restitit & ebullivit, velut ante quoque dictum est, faciunt. hoc decoctum ubi alvum sensum movet, nisi distillatio in thoracem repat, & nisi pectus, aut pulmo patiatur, non parum prodest tum doloribus articularum tollendis, tum pilorum defluvio amovendo, tum his, qui edaces, bibacesque sunt, atque obesi: Vel *senæ unc. iiii. polypodii unc. ii. rosarum rab., florum violarum boraginis, buglossi ana unc. s. gingiberis, cinnamomi ana drach. i. turbitis, hermodactylorum ana drach. i.*

Id quoque ubi alvum paulatim ducit, idem præstat, quod proxime dictum: sed ubi confertim multumque movet, magnopere lædit: Guajacum enim secum citius trahit quam vim suam possit imprimere, neque, quod peccat, educit: sed quod sanum est, liquat. his vero, qui ex pulmonibus, aut pectore laborant, nihil magis perniciosum: eadem ratio est aliorum omnium, quibus potens inest purgandi vis. Vel *senæ unc. iij. polypodii unc. j. epithymi, thymi ana unc. s. florum violarum, boraginis, buglossi, rosarum ana drach. ii. gingiberis, cinnamomi ana scrup. i. anisoforum, fœniculi, mastiches, gummi arabici ana drach. i.*

Id valde plenis atque humidis confert, sive gummitibus, sive articularum doloribus, sive pustulis laborant: semper ea habita distinctione, ne nimis evacuet. Vel *bellebori nigri, turbitis, hermodactyl., scammonii, colocynthidis ana unc. i.*

Aliqui hæc eadem cum ligno non aquæ sed vino infundunt, deinde coquant, & similiter utuntur. sed hoc postremum absque ulla præparatione præbent, est mos quorundam empiricorum: valenter alvum ducit, nec unquam sane prodest, nisi quum ad extremam extenuationem deducit: quod periculosissimum est; ut enim omnem fere putredinem morbi Gallici absumit, ita summum affert vitæ discrimen; sed eo deterius est, si non cum aqua sed cum vino valenti coquatur: Id enim calefaciendo vel fovet vel auget morbi Gallici seminarium: quam putredinem in omnibus corporis partibus esse secundo lib. statuimus. Adde quod in Indiis occiduis, ubi morbus Gallicus multo mitior quam hic est, nullus est vini usus, ac si vinum in Europa, nisi consuetudinis gratia modice præbeatur, magis exacerbare, quam mitigare morbum hunc possit. modus alius est videlicet. *Cape senæ unc. ij. polypodii, epithymi ana drach. i. myrobalanorum Indorum, luteorum, chebulorum ana unc. s. agarici, rhabarb. electi ana drach. vj. florum boraginis, buglossi, rosarum, violarum ana drach. iiii. gingiberis, cinnamomi, caryophyllorum ana drach. i. passularum unc. i. Misce, & eodem modo cum ligno sive mero infundantur, sive utrique simul, sed pari portione, deinde coquantur, & potui dentur.*

Aliqui addunt *salviam, mentham, libanotim, hyssopum, & similia*: aliqui, ne hepar nimis caleseat, *cichoreum, endiviam, buglossum, oxalida, & hujusmodi*: est id satis ceterosum, valet nihil minus adversum dolores articulares, gummitiones, pustulasque: si cum vino tantum coquatur, eadem ratio est quæ proxime dicti. si cum aliqua vini portione tantum abest ut obsit, utimenti familiaris citaque penetrantis ratione per totum corpus promptissime feratur, & mirifice juvet.

Apud aliquos alius modus est, valet Recipe ligni Guajaci concisi (ut dictum est) lib. ii. rhab. electi. rad. centaurii drach. i. follicul. senæ man. i. schœnanthi scrup. s. Contusa hæc omnia cum lib. xx. vini albi odorati, & lib. x. aquæ communis biduum macerentur, inde decocta, quo usque tertium ex liquore supersit, colentur. qui li-

quor syrupi loco præbeatur. Dein Recipe Guajaci lib. i. vini albi mediocris lib. xv.

Per diem macerabis ita ut postea bulliendo restent lib. x. subinde infunde aquæ ferventis lib. xv. quæ simul cum vino bulliant quo usque libræ viginti tantum reliquæ sint, post modum colentur, servanturque in potum prandentis cœnantisque affecti. Hoc æque atque antedictum professorem ostentat, æquis tamen viribus pollet.

Modus alius olim valde celebratus. Recipe ligni Guajaci (ut dictum est) concisi lib. i. Aquæ simpl. lib. xii. Infundantur una bene tecta per 24. horas, additis carduis vocatis benedictis sive sanctis num. iiii. aut v. deinde lento simul igne bulliant, inter bulliendum immitte corticis ejusdem ligni unc. iiii. bulliant simul omnia quo usque lib. vi. aqua supersint: postea colentur, in id quod colatum est infunde vini albi optimi lib. iiii. dein probe tegito, totamque noctem, aut diem ita manere finito: sequenti die in aurora 4. horas ante prandium, & vesperti quatuor horas ante cœnam unc. vi. plus minusve calidum potato: ac inter prandendum & cœnandum eodem utitor, prout sitis magis minusve urgebit.

Sudorem provocare solet, & conferre mulieribus, ac viris præsertim humidis, frigidisque. vel Recipe dicti ligni lib. i. Aquæ simpl. lib. xii. Simul maneant bene tecta per 24. horas, deinde bulliant quo usque lib. iiii. supersint, colato, id quod colatum est rursus super lib. i. dicti ligni ulira eam, quæ jam decocta est, infunde, quanto calidius, simulque vini albi optimi lib. viii. bene tecta reponere vase aliquo, aut vitreo, aut quod vitro illitum sit, quo usque refrigeretur; deinde similiter utitor, nisi major esset vini copia quam aquæ tuto sumi posset, minus tamen affert periculi, quam ubi cum solo vino datur, confert valde adultis, & quibus caput non imbecillum, sed primum est. Recipe dicti ligni lib. s. Aquæ communis, lib. xx. Coquantur quo usque supersint lib. viii. postea refrigerata colentur, colatis adde sacchari optimi lib. s. mellis despumati unc. iiii. Iterum bulliant quo usque pars octava consumatur, de reliquo Recipe unc. v. cape diebus 40. in aurora, & fero (ita enim jubent) post cœnam: forte quum sitis adest, non obest, alioqui suspectum est hora somni.

Alius modus valde laudatus, convenit vero morbo Gallico jam inveterato, ejus causa sublatam appetentiam, & labefactatas vires excitat, instaurat, & vegetat. Recipe ligni Guajaci recent., corticis ejusdem ana lib. i. aquæ betonice, hordei, vini albi optimi, lupulorum ana lib. vi. Infundantur per 24. horas post bulliant quo usque redeant ad libr. xvi. de hoc mane in aurora, & fero 4. horas ante cœnam dant unc. vi. aut vii. plus minusve, & in potu inter cibos pro bibentis arbitrio, nunc 14. nunc 20. nunc 40. dies, prout malum citius tardiusve tollitur.

Sed ille multorum illustrium virorum experimento probatus est, qui habet. ligni sancti concisi, corticis ejusdem ana unc. viii. aquæ lupulorum, betonice, hordei ana lib. iiii. vini albi optimi lib. vj. Infundantur 24. horas: postea sensim lento igne bulliant, quo usque supersint lib. xii. de hoc accipe unc. viii. plus minus in aurora calidum, & mane & fero statim ante cibum diebus 20. aut 30. aut 40. Prodest tum morbo Gallico antiquo, tum præcipue doloribus, qui sine ullo tumore hominem infestant, macieque conficiunt. ligni Guajaci lib. i. cortic. ejusdem lib. s. Aquæ communis lib. xviii. Macerentur s. a. deinde bulliant ad lib. xii. post adde cardui benedicti, chamædryos, betonice, pentaphylli ana man. i. radic. pentaphylli unc. i. Rursus bulliant, quoad supersint lib. vj. simulque misce vini albi odorati (præter Malvaticum sive Creticum, quod Arvisum esse quidam volunt, & ita mixtum cito corrumpitur) lib. iiii. exhibetur mane, & vesperti syrupi loco, sudorem movet, alvum fluentem moderatur, confert tussientibus, sanguinem exspuentibus, acida ructantibus, cibum non continentibus, dysentericis, hydropibus, urinæ angustis, articularum doloribus, potissimum vero mulieribus. Modus alius. Sume ligni Guajaci s. a. limati lib. i. corticis ejusdem lib. s. aquæ lib. xviii. Macerentur s. a. post bulliant lib. xii. Mox adde rorismarini, fœniculi, stœchados, betonice ana man. i. sem. anisi unc. i. Rursus bulliant, quoad supersint lib. vj. deinde adde vini albi (ut proxime dictum est) lib. iiii.

Eodem modo sumitur, quo antedecens decoctum, auxiliatur peculiariter capiti, thoraci, sensus instrumentis omnibus, & renum & vesicæ vitiis, sed biliosis periculosum est. Alius modus habet. Ligni Guajaci lib. i. cortic. ejusdem lib. s. aquæ lib. xviii. Macerentur s. a. postea bulliant ad lib. xii. mox adde rad. inule campanæ, althææ, ircos siccati ana unc. i. capil. veneris, glycyrrhizæ, stœchados ana unc. s. Iterum bulliant ad lib. s. tum adde vini albi lib. iiii. similiter (ut ante dictum) accipitur.

Privatim prodest capitis, & nervorum doloribus, renum calculis, urinæ angustis, cruditates coërcet, inflationes submovet, tussim sedat, denique suspiriosis, sanguinem excreantibus, Jecorariis, lienosis, ictericis, dysentericisque opitulatur. Qui aliquod ex his tribus nunc dictis decoctis exhibent, potus loco tum in prandio, tum in cœna propinant id, quod habet. *ligni Guajaci lib. iij. cort. ejusdem pulverati lib. ii. capil. vener., ceterach, florum cord., foliorum cichor., radicum buglossi ana man. i. sacchari albi lib. iij. Excipiunt hæc omnia vase ligneo, mox superinfundunt vini albi pauciferi lib. cl. triduum bene tecta simul macerant, postea colant. Id colatum modo purum, modo commixtum secundo decocto simplici, quod antea referebamus, pro potu præbent.*

Alius modus. *Recipe mellis crudi lib. iiii. Succus herba vocata primo flore, sive flore cujusque mensis, à Dioscoride Scorpiaro lib. i. ligni Guajaci (ut dictum est) lib. s. Aquæ communis lib. vj. Infundè simul prius lignum, & aquam 24. horas, postea bulliant quo usque supersint lib. iij. mox adde dictum mel, atque succum, unaque aloës lotæ unc. iij. aceti scillitici unc. ii. atque iterum bulliant quoad substantiam inter julep, & syr. accipiat. In fine adde cinnamomi optimi unc. ij. finito bene coëpta diem, ac noctem ita manere, postea hujus liquoris potato unc. iij. plus minusve, & mane ac vespri quatuor horas ante cibum pluribus diebus, prout videbitur, pituitosis, atque biliosis auxiliatur, modice purgat.*

Alius modus, quem nos in plurimis quidem experti sumus. Sed præcipue tum in Ill. quodam Florentino, qui ad extremum extenuationis devenerat, tum in nobili juvene Peligno, qui similiter ob morbi diuturnitatem extenuatus, simul alvi flore nunc flavo, nunc portaceo, nonnunquam nigro, vehementique febre laborabat, neutri propter imbecillitatem summam fuit missus sanguis, neutri purgatio ante adhibita; uterque feliciter sanatus est. *Accipitur itaque capo sive pullus gallinaceus, mox evisceratur, deinde repletur scobe dicti ligni, tum in aqua elixatur, quo usque ad lib. ii. consumatur ex hac unc. vi. plus minusve mane & vespri, tres quatuorve horas ante cibum calide sumuntur, nunc 30. diebus nunc 40. nunc 60. nunc multo pluribus, modo æger in melius proficere videatur, & si placebit ex eodem pullo pistatum eadem aqua dilutum, statim ante cibum sorbere utilissimum est. In hoc statu non victus ratio tenuis, sed potius quæ renutritoria dicitur, convenit. In optimum auxilium est his, qui morbo Gallico affecti ad extremum extenuantur, & summe debilibus.*

Quidam decoctum laudant, quod sic se habet in modum. *Recipe Guajaci limati lib. iiii. cort. ejusdem lib. ii. cardui benedicti lib. j. s. capil. vener. scolopend. Græcorum, florum cord., foliorum senæ lib. i. sacchari albi lib. iij. Excipe hæc omnia scado aliquo ligneo, in quem funde vini albi optimi mediæ ætatis, quod tamen tunc ferveat, libras 150.*

Mox diligenter contege, triduoque permittas intacta, deinde per colum linteum distilla donec clarescat, & scado altero adamussim clauso reconde. Id aliorum mensuram tum mane vesprique 4. horis ante cibum, tum in prandio cœnaque præbent, morbo veterato & in corpore valde admodum provecto confert, sed quibus caput naturaliter infirmum est, non parum officit, ac eo magis damnari potest, quod ex vino solo sine aqua conficitur: quidam id non nisi in prandio & cœna sumendum esse volunt, ii vero huic anteponunt quoddam suum inventum quod sic habet. Recipe prædicta omnia, & in dolium patentis oris confunde, & proportionem servata uvæ calcatas simul injice, finito manere, donec bulliant, & vinum clarescat, id in prandio & cœna pro potu exhibent, mane vero, & sero 4. horas ante cibum, hoc videlicet. Recipe lupulorum, capil. vener., fumi terræ, glycyrrhizæ, centaureæ majoris, polypodii, boraginis ana unc. iiii. sem. anisi, florum cord., santalorum omnium, cinnamomi ana unc. s. aquæ communis lib. xx. Bulliant s. a. donec tertia pars absumatur, postea exprimito, liquori expresso, & adhuc ferventi infunde fol. senæ orient. lib. ii. vase terreo, quod vitro sit oblitum include, ita ut nihil respiret, simulatque involvas pulvinari aliquo plumeo, quo diutius servetur fervens, neque ante 24. horas amplius tangito, post manibus totum exprime, simulque cola, tum adde infusionis rosacæ solventis lib. vi. sacchari lib. viii. rursus coque, donec pars tertia consumatur & subinde addito rhab. in pulverem crassum redacti unc. i. postea finito bullire quoad julapii crassitiem acquirat, atque iterum cola, & clarifica, vaseque ex vitro reconde. Sed si morbus cum multa pituita fuerit, adijunge turbiti albi & gummosi unc. i. alioqui non opus est. fluvius itaque decocti Recipe unc. ii. decocti ex Guayaco, quod appellamus simplex, atque commune unc. vi. misce, capiat æger mane & sero 4. horis ante cibum. Id nisi alvum nimis duxerit, admitti potest: frequens enim & multa per alvum vacuatio non finit Guajaci decoctum in corpore manere, quod æque est, ac si non præbatur.

Aliqui nunc scobem dicti ligni aquæ infusam, nunc scobem ipsam solam vocato lambichio excipiunt, mox ad ignem distillant, ex hoc tum mane, tum vespri æque ac primum decoctum præbent ac & potus, præcipue illud, quod cum aqua distillatur & in prandio & in cœna. Id sane vires exiguas habet, utpote quod distillando eas ferè omnes amittat, hoc si quis experiatur statim intelliget. Aliqui capiunt. *ligni Guajaci concisi unc. iij. centaurii, cardui sancti, dictamni ana parum. vini albi lib. iij.*

Infundunt per totam noctem, postea per horam integram leviter coquant, ex hoc in aurora calido unc. vi. plus minusve 20. 30. 40. diebus conferre videtur præbent. Id præcipue sudorem provocare testantur, vini potioribus magis idoneum est, quam aliis.

Denique aliqui pueris speciatim præbent quod habet *lib. ligni Guajaci limati s. a. unc. iij. aquæ graminis lib. iij. Infundunt macerantque s. a. post coquant ad lib. ii. mox addunt sacchari modicum, Julep. conficiunt, quod syr. loco ad unc. ii. plus minusve propinant. In potu vero exhibent distillatium, quod paratur hunc in modum. Capiunt Guajaci limati unc. ii. aquæ communis lib. vi. mox balneo (ut vocant) Marie destillant.*

Porro mixturarum ex Guajaco cum aliis compositio varia quidem est. neque hujus ullus modus unus, quum ex simplicibus alia demantur, alia adjiciantur, iisdemque servatis ponderatio mutetur, ita quum facultatum materia non ita multiplex sit, innumerabilia mixturarum genera sunt, quæ comprehendere si possent, tamen esset supervacuum, quocirca contentus his ero, quas proxime recensui, nam si reliquas sequi velim, in infinitum absque ulla fruge frustra ibit oratio. Plerique enim mixturas ante parant, atque anticipant prius dicere, quod hoc aut illud præstent, quam id ipsum experti sint, & ii in infinitum tendunt, quum contra faciendum esset; nimirum mixturam experiri prius quid faciat, deinde illius rationem, viresque docere, quod minime infinitum est, atqui mixturas ex ratione ipsa componere, propterea vituperandum non est, licet enim has effingere ad aliquid experientum, sed ab his certum aliquid fieri prius asserere, quam ita comperiamus, & temerarium, & periculosum existit, sæpe enim evenit, ut quis emplastrum ad maturandum abscessum instituat, quod tamen, ubi experitur, eum longe crudiorum reddit & contra, quemadmodum chymistæ ferè semper faciunt, qui dum mixturas pro auro efficiendo ex suis rationibus astruunt, ubi experiuntur, non aurum quidem, sed plumbum, aut æs, aut stannum, aut quid omnino aliud reperiunt, utinam ii prius nosset, an ex mixtura quam animo concipiunt, natum aliquando fuisset aurum, quod ubi compertum esset, tum mixturarum rationem, & vim speculari tentarent non autem mixturarum rationem, quod aurum ex his fieret, astruerent, priusquam aliquando factum esse viderent. Profecto si hac aggredierentur via, ii nec sua spe frustrarentur, nec pauperes evaderent, illi vero nec agris officerent, nec odio essent, nec vilipenderentur.

Hactenus de Guajaci exhibendi modis, omnes autem hi, quia morbus Gallicus suapte natura longus est, & sæpius recidit, parum præcipient, nisi longo tempore servantur, & per intervalla, quum morbus quiescit, dimittantur, & quum ne revertatur timor est, tum reiterentur, ac ita vicissim iterum atque iterum.

Sed illud præterea oportet non ignorare, ubi mane & vespri serapiorum loco Guajaci decoctum sumitur, sive æstate, sive hyeme, vere vel autumno, semper calidum sumi debere, quo facilius in ventre præparetur, promptiusque per universum corpus (quum universum affectum sit) feratur: purgare vero vel octavo, vel decimo quoque die (ut multi solent) noxium esse, quum enim decoctum id, ad exteriora vitiosum humorem transmittat, in contrarium ad interiora medicamentum purgans revelat, sed aliquo, quod ea, quæ forte in ventriculo & intestinis retinentur, educat, & alvum leniter molliat, per hæc intervalla uti nihil vetat. Id non solum decocto Guajaci, sed sarzæ parillæ, & radici Chynarum commune est.

CAP. III.

Utrum Guajaci decoctum à proprietate occulta vel à manifestis causis agat.

Hæc igitur satis sint de modis variis decocti Guajaci, atque de his, quæ præcedere debent, antequam propinetur. Reliquum est utrum à proprietate (ut dicunt) occulta, an à manifestis causis agat, explicare, quod enim non modo partem aliquam corporis, sed totum quoque sanet, adeo notum est, ut nulla ferme probatione

indigeat. Itaque Guajacum lignum ab occulta proprietate in morbum Gallicum valere, nemo est qui haec non afferret, sed quum hæc proprietas sive natura sive facultas sunt, ut nunc penitus ignoretur, studiosi viri officium est, an cognosci possit investigare, neque quiescere, quoad vel aperte cognoscatur, vel si id fieri nequit, certe quoad aliquid inveniatur, quod aliis animum ab hac negligentia ad diligentiam excitet.

Imprimis igitur oportet non ignorare lignum omne, tum Guajacum, tum sanctum (ut supra quoque docuimus) amaritudine quadam præditum esse, non vehementi quidem, sed leni nec injucunda, quæ calorem fere secundi gradus (ut dicunt) non excedit, & acrimoniæ non admodum insigni juncta est, deinde gummi cujusdam particeps esse, quod aqua liquatum bullas quamplurimas non sine lentore quodam emittit; præterea levi quadam astringenti qualitate pollere, quæ quum sentitur, aut gustatur, nequaquam exasperat, odore constare non ingrato, & liquori commixtum, præsertim aquæ, per universum corpus promptissime ferri. Qui ergo per has qualitates, atque per hos modos à Guajaco morbum Gallicum superari dicet, hic causas non ignotas quidem, sed perspicuas afferet: At contra quis objiciet, quod adhuc ab occulta qualitate, non autem manifesta sic agat, quoniam non omnibus, sed aliquibus confert, multos enim ab eo lædi cognovimus, & pustulis ante liberatos mox ejus usu in eadem incidisse, quod si manifesta esset illius actio, eos, qui utuntur, tam sæpe frustaretur. Nec quia amarum, quod potissimum in illo aestimatur, nec item quia gummosum sit, ubi morbum Gallicum sanat, sanare dicendum, quoniam & Sarza parilla, & Chynarum radix eundem sanat, neutra tamen amara, neutra evidenter gummosa est: nec quia ad exteriora materiam deducit sudore copiosius citato, aut frequentiore totius corporis transpiratione existente, prodesse. Nam unctio ex argento vivo quanquam tollit hunc morbum, hæc tamen tantum abest ut per externa potissimum purget, ut contra materiam intro pelens per alvum interdum, per palatum, atque os sapius evacuet. Denique si prodest (ut quibusdam placet) quia vitiosam materiam evacuet, neque refert, quomodoque evacuet, tum quæcunque evacuant, (quod minime cernitur) in hoc affectu juvent. Hæc & hujusmodi sunt, quæ suadent magis ignorari quam sciri, quamobrem Guajaci decoctum Gallico morbo opituletur, proinde à qualitate quidem occulta id evenire, non autem à manifesta. Quæ tamen si diligentius perpendantur, non arduum erit, tum an hæc recte dicantur, tum an illud sciri possit, intelligere. Nam quod dicitur, non omnibus conferre, non tollit, quin à qualitate manifesta quibusdam conferat: pleraque enim sunt, quæ non omnibus conferunt, quibus tamen conferunt, aperte conferunt: ut venæ sectio, vitæ ratio tenuis, aut plena: quod vero multa, quæ neque similis temperaturæ, neque similis facultatis sunt, luem Gallicam curent, quid prohibet, quominus Guajacum manifeste curet, ut enim in urbem hac & illa imus via, ita variis ingeniis dissimilibusque remediis hominem ex ægritudine ad sanitatem ducimus; quippe illum à tertiana febre nunc vomitus arte factus vindicat, nunc vitæ ratio tenuis, nunc sudoriseductio; nunc purgatio, nunc venæ sectio, quæ tum varia, tum contraria inter se esse videntur. Demum licet vacuatio purgatio huic morbo conducat, non tamen quæcunque (ut ponitur) utilis est, sed ea quæ ordine quodam & modo quodam, ac numero (ut proxime narrabimus) adhibetur. Ergo quum prædicta nihil cogant, quominus luem Gallicam à manifesta qualitate Guajacum sanat: committendum non est, ut id quomodo fieri possit, silentio prætereamus, ac ut recte intelligatur, paulo altius oportet exordiri, & quæ tum primo, tum 2. lib. de morbi Gallici causis disputavimus, rursus repetere.

Est itaque in corpore nostro (ut ante diximus) vitium ex putredine primi alimenti, quod evitari non potuit, id ab ortu naturæ ad usque vitæ finem semper nobiscum est, generationem quidem sumens ab initio, statim fere ubi fœtus nutriri incipit, perseverantiam vero atque continuationem juxta alimenti additionem pro sua portione perpetuo recipit. Nimirum ut alimentum corpori additur, ita in ejus naturam indies adjicitur, tale unumquodque quoniam alit & modo quodam putre est, ad extimas partes impetum naturaliter habet, prout naturaliter ea, quæ nutriunt, sed vitiosa sunt, ad cutim (ut 2. lib. docuimus) plerumque distribuuntur. Ex quo incidit putredinem quandam, quam rubiginis fomiti, qui in ferro est, comparamus, universo corpori semper inesse, quæ quum in actu primo est, nullum homini negotium faceßere, quum vero ad secundum excitatur, & morbum Gallicum, & alios hujusmodi morbos afferre; deinde ab his omnibus singulas corporis partes putredine manifesta magis minusve affici, cum calore simul & liquatione sub-

Astantiæ universæ.

Ex quibus, ut satis constat, morbum Gallicum sua natura potissimum putrefacere, calorem alienum inducere atque liquare, ita decoctum Guajaci, quamobrem illi auxilietur, non difficulter cognosci potest, siquidem amarum, & modice acre, ac lentoris, & aquæ particeps, atque leniter astringens est. quippe quæcunque amara sunt (ut experientia novimus) corpus à putredine liberant, abs-tergunt enim, repurgant, & meatus aperiunt, atque modicæ acritudini conjuncta, magis penetrant, adde etiam quæ lenta sunt, (ut infra dicitur) abstergunt simul ac purgant: quæ frigida, calorem alienum retundunt, ac temperant, quæ astringunt, liquationi obsistunt, si deinde una cum his facultatibus per omnes corporis partes diffundantur, omnem in eis putredinem, calorem malum, atque liquationem facile summovebunt. Hæc in Guajaci decocto reperiri, ubi non ex vino, sed ex sola aqua conficitur, si quis animum advertat, in promptu fatebitur. Quia enim non valde amarum est, & odore non ingratum, ab internis partibus nequaquam respuitur, neque in alvum abire cogitur quemadmodum id quod insigniter amarum est, neque item ejus lentor (nam exiguus est) impedire potest, quæ namque valide, non autem tenuiter lenta sunt, per corpus ferri nequeunt, utpote quæ per ventrem promptius descendant; quia etiam moderate acre est, & facile admittitur, & prompte in ima penetrat; huc accedit, quod aqua fufum, refrigerandi facultatem ab illa sortitur, quippe quæ non solum actu, sed etiam potestate contra quam quidam opinentur, refrigerat. Id patet, quoniam calefacta, & facile, & ceu suapte natura revertitur frigida: præterea liquidum ex solido factum, accedente sua levi astringendi qualitate universum corpus undequaque subit, & expurgatis partibus, ne rursus liquentur, robur inducit: & si vero attritionis natura est, ut meatus occludere præoccupans, vicinamque substantiam ad se contrahens, constipansque iis, quæ penetrare valent, impedimento existat: At quæ adeo infirma est, ut in hoc decocto (vincitur enim potius quam vincat) tenues ejus particulas prævertere quidem nequit, sed ubi illæ altius penetraverint, in ipsam jam superficiem agere incipit pro viribus constipando, contrahendo, ac condensando: ex quo sequitur, ut quæ ingredi meatus anteverterint exigua corpuscula, intro propellantur, & meatibus præclusis foras regredi inhiuantur, quo fit, ut levis attritio, qualis in hoc decocto reperitur, & ad penetrandum maxime conferat, & membris, quæ liqueſcunt, quoniam aliquantum ea contrahit, atque constipat, ne rursus diffluant, vim quandam imprimit. Itaque propter suam amaritudinem, atque lentorem purgandi facultate pollens: propter moderatam vero acrimoniam, & aquæ mixturam, & suam tenuem astringendi vim in omnes corporis partes subiens, has omnes abstergere, purgare, temperare, ac roborare, & ab omni putredine calorem, atque liquationem, qualis morbi Gallici est, vindicare potest, non ab occulta quidem qualitate, ut omnes hætenus arbitrati sunt, sed à manifesta, quemadmodum ostendere polliciti sumus, nimirum ab amaritudine, à lentore, à moderata acrimonia, ab astringendi vi exigua, & aquæ mixtura. Hac eadem ratione quæcunque modice amara, modiceque acria, & aliquantulum lenta, & odore non ingrata sunt, & quæ leviter astringunt, ex aqua communi decocta mox epota, velut in Guajaco fit, huic morbo interdum æque atque Guajacum profunt; fere simile est *rorismarini, juniperique decoctum*, quod nuper in usum venire cœpit. Et qui hac via incedit, multa alia tum simplicia tum commixta, fortibus robur detrahendo, debilibus addendo, poterit invenire: quæ non minus quam Guajacum sive lignum sanctum huic morbo conducent. Hæc quod Guajacum à manifestis causis in morbum Gallicum valeat: simulque quod ex aqua confectum, utilius sit, & quia quanto per pauciora simplicioraque tanto expeditior est curatio: ex tot propositis decoctis id, quod ex aqua, & Guajaco tantum fit, primo est eligendum.

C A P. IV.

De occasione decocti ex Guajaco exhibendi.

Jam de illius occasione differamus, si ergo morbus Gallicus (velut ante quoque dictum est) ita se haberet, ut peccans ejus materia maturationem per se reciperet, quam deinde aut natura sponte sua vacuaret, aut ars naturæ vicem gerens vacationis ejus defectum suppleret. Quemadmodum tertiana exquisita, variolæ, morbilli, & plerique alii hujusmodi affectus se habere solent, non modo vanum, sed valde noxium esset, si in morbi principio, si in alio ejus tempore, antevertendo materiam vacuare tentare, priusquam illam natura maturaverit, & ubi maturaverit, priusquam statum vacuandi tempus, quod natu-

ræ datur, præterierit, nisi forte ad maturationem ex se concitaretur admodum: In hoc enim statu, si ad exitum properaret, nec tamen exiret, quis adeo rudis est, qui ei adminiculum, quo foras educeretur, præbere nollit? Respondetis maturationem expectandam esse, sed quomodo maturabitur id, quod naturam refugit, irritat, infestat, & sui expulsionem accelerat? nisi enim foras expellatur, intus remanens aut præsentem morbum geminabit, aut alium longè graviores inducet, ut enim foras exiens morbum aut minuit aut tollit, sic intus existens, adhuc tamen gestiens foras erumpere, & medica ope, qua interdum ad eruptionem eget, non excitum, aut morbum, cui finem exiens imponere poterat, certe producet, aut aliquid omnino malum intus relinquet, si itaque talis esset Gallicus morbus, quale prædicti, non aliis præsidii quam ope naturæ interdum egeret, neque item ante illius maturationem (siquidem maturaretur) ægris aliquid exhibere conduceret, quod noxiam ejus putredinem vacuaret, nisi forte ad vacationem illa per se properaret, sed quoniam ab his maxime differt, utpote qui ætate nostra maturationem sponte sua nunquam recipiat, sed sicut ascites, hydrops, cancer, elephantiasis, crudus, id est naturæ cum refugiens magis minusve existat, neque ejus maturandi spes aliqua præbeatur: stultum est, & omnino inutile, atque perniciosum, hunc eundem naturæ relinquere maturandum, & postquam maturaverit, vacuandum, quippe quæ per se nunquam eum hætenus ante maturare, deinde vacuare solita sit: Ergo quum in hoc morbo maturatio sperari non possit, occasio ejus vacuandi atque omnino tollendi non multo postquam incepit (ut plerisque placet) sed in ejus principio, & in reliquo tempore, quandocunque sese nobis offeret, erit: nisi aliqua symptomata supervenientia curationem hanc aut illam, quoniam variè curatur, impederint: quemadmodum animi defectio, extrema virium imbecillitas, & hujusmodi: his namque existentibus, neque cinnabari suffire, neque hydrargyro corpus inungere licet. sed ad rem nostram revertamur. Quia igitur morbus Gallicus suo quovis tempore vacuari potest, decoctum vero Guajaci eundem evacuet, nunc per vesicam, nunc per alvum, nonnunquam per os, crebro per cutem multo aut vapore, aut sudore citato, possitque non ut cinnabaris & hydrargyrum tum in virium imbecillitate, tum in animi defectione (siquidem hæc à Gallica lue gignantur) tuto dari, præsertim ex Jure aliquo (ut ante monuimus) confectum. sensim enim morbi causam summoventes, prædicta mala retundit ac superat: ubi morbus hic dudum incepit, & ubi jam progressus est, decocti ex Guajaco exhibendi, quod ad morbum ipsum attinet opportunum tempus erit: Cæterum quia frigida anni constitutio eidem valde adversatur, non enim finit foras expelli, quod ab hoc præsidio paulatim movetur, si quis in media hyeme inquinetur, non inutile est hunc, si fieri potest, sustinere post hyemem usque ad tepidiorem statum, & in hoc ubi talis fuerit, dictum decoctum exhibere. in aliis vero anni temporibus passim dare: melius tamen est desinente vere, quam incipiente, melius incipiente autumno quam desinente, non malum æstate media, quamquam arte in domibus paratur calidus aer: ars tamen in hoc statu minus multo quam natura potest, sæpeque evenit, ut ille (dum hi qui eundem calidum fervare student alieni aeris ingressum prohibent) in eodem loco diu clausus, minimeque spirans crassescat, ac putrescat. quocirca mirum non est, si interdum in Galliis atque aliis frigidioribus locis Guajaci decoctum aut nihil aut sero admodum juvet, ubi enim frigus adest, quicquid ad cutem virtute sua decoctum pellit, id intus coercetur, quominus exire queat: quia vero vitiatum est, internas partes corrodit: hinc pustulæ in carne rotundæ, planæ, nigræ, gignantur, mox ulcera, quæ ad ossa usque penetrant, ac si terebra quis carnem illuc usque perforasset. Quando igitur Guajaci decoctum propinare conveniat, hæc dicta sint; modo illud non prætermiserimus, quod ubi finiti sunt dies, quibus sumi debet, rursum purgare corpus (ut plerique nituntur) curiosum est, & minime necessarium: nisi forte aliquid superfluum in primis vasis, utputa in ventriculo, & intestinis interea cumulatam fuerit.

CAP. V.

Guajaci decoctum an artis inventum sit, aut conjectura, aut experientia, aut opinionis.

Restat investigare, an id artis inventum sit, an conjectura, an neutrius, hoc est an experientia, aut opinionis: hæc namque multum inter se differunt. Ars enim soli sensui innititur, quippe quæ illud solum ex his quæ sunt, admittit, cui ratio secundum sensum inventa, statim acquiescit. At experientia ejus est, quod revera quidem, & non adumbratum, nec fictum invenitur: adhuc ta-

men, quomodo ita sit aut fiat, ignoratur: sed opinio rei dubiæ semper est, ratione citra sensum affirmata aut negata. Conjectura vero similitudo esse videtur ejus, quod ab opinione, aut experientia, aut arte nascitur, quæ in futurum contingens nos dirigit: experientia exemplum est: à magnete ferrum attrahi: re namque vera trahitur, sed quomodo trahatur adhuc nescitur. Artis vero: qui purgationis egeni non sicut, ii, quum purgantur, non quiescunt, priusquam sicut: id enim vetum esse jam compertum est, & ratio secundum sensum illi adscripatur, sed opinionis specimen est: cum calido hepate frigidum ventriculū plerumque esse: id namque dubium est, & ratione absque sensu tale esse censetur: Conjectura, quæ artem imitatur, exemplum est, valde calefactis, etiam nondum febricitant, victum humidum conferre: hoc enim à similitudine ejus, quod ex arte dicitur, febricitantibus omnibus victum humidum conferre, accipitur; conjectura, quæ experientiam: à succino, antequam tamen expertum sit, sed similitudine ejus, quod in magnete visum est, ferrum attrahi: Conjectura, quæ ab opinione sumitur est, posito eo, quod dicunt calidum hepar, frigidus ventriculus sequitur, deinde afferere pulmones calidos cum frigido corde esse: illud ab experimento, quod verum est, hoc à ratione, quæ titubat, sumitur. Neque aliquid prohibet, quominus idem nunc conjectura, nunc opinio vocetur, mutato videlicet respectu: opinio igitur ignorantiam, ars scientiam affert, opinio errorem, ars certitudinem, experientia sæpius quidem certitudinem, quam errorem, sed conjectura, quia rem futuram atque contingentem respicit, nunquam sine ambiguitate, nunquam sine fallaciæ suspitione est, sive ab arte, sive ab experientia, sive ab opinione nascatur: minus tamen fallax, quæ ab arte, quam quæ à pura experientia oritur; minus ea, quæ ab hac, quam quæ ab opinione: hæc enim omnium maxime fallax. Ex his patet, quantopere distent, ars, experientia, opinio, conjectura, sed hæc obiter, ad rem nostram revertamur. videtur enim omne artis inventum his tribus egere, nimirum occasione ad illud cognoscendum aut habendum prompta, experimento, quod, ubi sit, non fictum, non incertum, sed verum certumque sit; & experiendi modo, qui non difficilis, intricatus dubiusque sit, sed facilis, expeditus, securus; quis enim in artem ascribet id, quod celerius fugit, quam à nobis cognosci, aut haberi possit? quemadmodum systole in pulsibus: quis enim hanc vere sentit? quemadmodum etiam subitam fiderationem, ac exsolutionem interea prohibere, dum repente fiunt: citius enim quam spatium & tempus detur, quo illis occurratur, factæ sunt: quis item alchymistarum experimenta pro auro efficiendo artis esse contendat? quæ nunquam vera, sed adumbrata sunt: nullo enim modo aurum unquam reddunt: quis præterea purgandi modum ex *rhabarbaro*, *agarico*, *scammoneo*, & aliis tam simplicibus, quam compositis purgatoriis in artem referat? quauquam enim *rhabarbarum* apud aliquem, & quantum & quale oportet, forte semper purgat, atque in experiendo non vanum, non fictum, sed verum apud eundem perpetuo reperitur, occasionemque sui experiendi promptam nobis præbet: quia tamen experiendi modus nondum sensui patet, nondum securus est, sed adhuc obscurus, periculosus, difficilis, non artis inventum est, quod bilem purget: sed aut nudæ experientia, aut conjectura quæ ab hac proficiscitur: quum apud alios interdum non purget, interdum plusquam oportet, interdum non, quale opus est, purget. Quum itaque omne artis inventum oporteat ut prompte commodeque inveniatur, ut verum ac certum, & non fictum, atque incertum sit, & facile, tutoque, & absque periculo fieri possit: tale vero in morbum Gallicum sit Guajaci decoctum; id profecto si singula perpendamus, artis erit inventum, & non experientia nudæ, neque opinionis, neque conjectura. Ut enim toties in superioribus diximus, Gallica lues affectio putris est in singulis corporis partibus, quæ tametsi nunc internas, nunc externas, nunc utrasque male afficit, magis tamen in externas proclivis est, & ad cutem sua sponte potissimum fertur. simplex vero Guajaci decoctum (ut proxime disputavimus) morbum hunc re vera sanat. Sanat autem quoniam liquida substantia fustum & per omnia means, ea quæ liquecunt in corpore sua tenui astringente facultate compefcit; sanat item, quoniam sua levi amaritudine, levioque lentore, omnem ejus putredinem tolli, atque hanc secundum ejusdem naturam ad eum per cutem evacuat: Inventum igitur artis erit, morbum Gallicum à Guajaci decocto sanari. ubi illud simplex (ut admonuimus) fuerit: hic vero ad cutem feratur, nulla intus parte peculiariter læsa manente; Quippe occasionem sui experiendi promptam nobis præbet, & ubi quis experitur, ita se habere manifeste cognoscitur, & apud aliquos, qui eo utuntur, semper tale esse reperitur, atque modus, quo id fieri statuitur, facilis, non adum-

bratus, neque periculosus existit, adeo ut si quis illo recte utatur, nunquam in posterum errare queat. Id quod ipsius artis est. Cæterum ad cutim reperere morbum hunc ostendit, si pilorum defluvium, si maculæ, si pustulæ, si pruritus, si ulcera circa cutim oriuntur: intus vero nullam relinqui partem peculiariter læsam, si nullus tumor, nullus dolor, nullum ulcus intra corpus percipiatur, si expulsiões omnes tum naturales, tum consuetæ, pro ægri natura, & consuetudine semper fluxiles sint, denique si ægri corpus bene permeabile, ac transpirabile sit: decoctum vero recte & opportune administrari, si neque loci, neque aeris frigiditas resistat, sed contra calor utriusque in partem trahat extrinsecam. Sed deinde aut caro in tumorem attollatur, aut sudor multus sponte sua citetur (non adjunctis (ut solent) Codicibus, neque circumfuso aëre intensius calefacto) si ea, quæ ante infestabant, paulatim remittantur, aut summoveantur: æger vero sensim ad suam naturam revertatur: sed contra importune tunc dari, si intra 7. aut XI. dies neque caro tumescat, neque sudetur, neque æger in melius proficere videatur. Hactenus utrum artis inventum sit, quod Guajaci decoctum suum Gallicam curet: Sed interim prætereundum non est, ægrotis non parum prodesse posse, si vasa ex Guajaco, velut ex tamarisco ad lienosos, effingantur, quibus & fercula & potiones accipiant, si pulvis ex eodem, quæ aromatum salisve loco utantur, vel in vocatæ trazeiæ locum addito saccharo fiat. Si vinum aliquod ex eodem ligno factitium quotidie æque atque simplex potent. hæc tria vero ex rationis similitudine proponi, nondum tamen artis, aut experientiæ inventa esse, sed conjecturæ, aut forsitan opinionis huc usque: Quidam laudant *Guajaci flores saccharo conditos*, utpotè qui, ultra alias commoditates, alvum quoque modice ducunt, alii *germina tenerissima saccharo similiter condita*, alii *syrupum ex foliorum ejus succo*, alii *radicem*: neque desunt, qui quotidie novas mixturas, novosque modos ex eodem constituent, adeo cupidus est novarum rerum humanus animus. Vinum paratur in hunc modum. Recipe *ligni limati lib. iiii. corticis ejusdem lib. ii. cardui benedicti* (dicunt aliqui *herbam tuream*) *lib. i. s. capil. vener.*, *scolopend. Græcorum, florum cordial. fol. senæ orient. ana lib. i. sacchari albi lib. iiii.* Excipe vase ligneo amplo, mox vini albi optimi, quod tamen ferveat, infunde lib. 150. subinde sedulo claudes, sine triduo ita manere, postea colo laneo, quoad probe clarescat, transfunde, tum altero vase diligenter claudes.

Aut Recipe dicta omnia, mox adde uvarum albarum quantum satis est ad vini albi dari lib. 150. tum simul misce: mox tina aliqua conde, quoad vinum clarescat, quod ubi factum est, excipiat altero vase diligenter obturato: Utrumvis, ubi Guajaci decoctum primum datur, pro secundo præbetur: sed quotidie, donec ægritudo durat, eodem uti, quia nimis medicamentosum est, periculo non caret. Ideo tutius est hoc modo conficere. Accipe *ligni Guajaci limati lib. xii. corticis ejusdem lib. vi. uvarum albarum quantum in lib. 432. vini optimi clari liquetur, misce simul: tina aliqua excipe, quoad clarescat, postea dolio aliquo reconde, servataque proportionem auge minueve, ac pro agrorum natura modo corticem deme, modo vinum adde, modo subtrahes.* Id & ubi suspicio Gallicæ labis est, & ubi jam manifeste labefecit, per omne tempus consueti vini loco potari potest. Hactenus de ligni sancti, five Guajaci notis viribus, modis, & usu.

CAP. VI.

Quomodo nutriendi sint, qui decoctum Guajaci sumunt.

Jam qua victus ratione uti deceat, quando potatur, explicandum: quia vero ipsa victus ratio non solum cibo & potu perficitur, sed somno, vigilia, motu, quiete, atque animi affectionibus, & aëre ipso, hæc omnia singulatim modo percurremus: five igitur hoc aut illo Guajaci exhibendi modo quis utatur, victus ratione extenuante, nisi imbecillitas aliqua impediatur, semper opus est, hæc enim (ut 2. lib. docuimus) Gallici morbi putredinem prohibet. Itaque nutriendi causa quidam tum in prandio, tum in cœna, præbent panis albi valde cocti *unc. iiii.* carnis ex gallina, aut gallinaceo, aut capone, aut perdice, aut turdo, & hujusmodi assæ potius quam elixæ, tantundem, uvæ passæ *unc. ii.* Aliqui panis biscocti *unc. iiii.* aut *iiii.* uvæ passæ *unc. ii.* Amygdalarum tostiarum *unc. i.*

Porro unciarum numero neque cibum, neque potum metiri convenit quemadmodum neque vice una, aut altera; Refert enim qualis morbus sit, quale cœlum, quæ regio, quæ ætas, quod anni tempus, quæ consuetudo; In morbo, qui plus virium aufert, si nihil aliud impediatur, plus alimenti, quod facile feratur per corpus, plus inquam potus, sorbitionisve dari debet. Itemque eo cœ-

lo, quod magis digerit, quam eo quod minus; plus etiam in regione, hoc est in loco riguo, ubi fluida nutrimenta sunt, quam in loco inaquoso, ubi firma; quippe pitana ex hordeo leviori plusquam ea quæ ex graviore præbenda est; plus etiam potus aut sorbitionis puero, servata proportionem, quam juveni, æstate quam hyeme: ei, qui multum potare, sorbereve consuevit, quam ei, qui non consuevit; Contra vero edaci plus cibi, hoc est, solidi firmique nutrimenti, quam potiori, plus item ex locis riguis accepti quam ex inaquosis: plus quoque cibi hyeme quam æstate, plus juveni quam puero. sed tum cibum, tum potum, sorbitionemve sapius offerre, expedit eo morbo, qui plus virium aufert, quam eo qui minus: sapius eo cœlo, quod magis digerit, quam eo quod minus; sapius in regione, ubi alimenta fluida, quam in sicca, ubi firma sunt: sapius etiam puero, quam juveni: sapius æstate quam hyeme; sapius ei, qui frequentius esse potareve solet, quam ei qui non solet.

CAP. VII.

De pane biscocto diprithen vocant.

Biscoctum vero panem perpetuo præbere suspectum est. Is enim tum astringit, tum siccatur, atque eo pejor est, quo difficilius, quam mediocris concoquitur: quocirca & his, qui alvo astricta sunt, & qui à sua natura nimis sicci, & qui imbecillo ventriculo, & qui sedentariam vitam agunt, noxius est: quod astringat, Celsus est autor, qui *lib. ii. cap. 29.* astringit, (inquit) panis ex filigine vel simila magis si sine fermento est, magis etiam si ustus est, intenditurque vis ejus etiam si bis coquitur; quod siccet, & Hippocrates & Galenus suadent: Hippocrates quidem *lib. de internis affectibus*, Hydrops enim præbet, unde facile conjectari licet, cæteris aliis sicciorum esse: Galenus vero *quinto de simp. cap. 9.* quum de pane loquens inquit, sed is modice coctus sit oportet, nam qui plurimum coctus est, quodammodo siccior est; quo enim magis ab igne exurit, ut 2. de diæta etiam Hipp. innuit, eo siccior est: quod vero magis ægre coquatur, illinc constare potest, quod idem ex pari mole ponderosior, atque gravior est, sed ut his, quos diximus, obest, ita illis, qui hac lue affecti, se multum exercent, & ventriculo humido, robustove sunt, & qui huic quoque consueverunt, non parum prodest.

CAP. VIII.

De carne assa.

Eadem ratio est assæ carnis: siccatur enim magis quam elixa. Hinc Galenus *tertio de alimentis cap. 2.* quæ assantes (inquit) aut in sartagine frigentes mandunt, ea corpori siccior dant alimentum, quæ vero in aqua præcoquant, humidius, ac xi. de simp. in principio: inter eas carnes, quæ salitæ non sunt, siccior est, quæ assa est, quam quæ in aqua elixa. Quis statim objiciet ab Arist. *meteor. 4.* tota elixa humidior censeatur, sed quum tota intus humidior, foris siccior hoc eodem authore sit, contra vero elixa nimirum intus siccior foris humidior, majorque sit (ut experientia nobis ostendit) hujus externa humiditas, quam illius interna: hinc fit ut multo magis siccet tota caro quam elixa. Aristot. *meteorum 4.* de elixis verba sunt *ἐμπρότερα τὰ ἐξῆς ἢ ὀπίω*, id est, *sicciora elixa quam assa.* De assis vero *τὰ ἐξῆς ἐμπρότερα ἢ ἐντός, τὰ δὲ ὀπίω ὑγρότερα.* quod est, *foris sicciora quam intus, elixa vero contra.* Itaque assa caro magis, quam elixa siccatur. Simulque si quis id attendat, calefacit, atque alvum astringit: humiditas enim atque pinguedo, ut 2. de diæta. inquit Hipp. per ignem aufertur: quo fit, ut quum in ventrem inciderit, humiditatem ex ventre trahat, & oscula venarum concludat, siccetque, ac calefaciat: quare transitus humiditatis sistit: subinde difficilius coquitur, & propter acrimoniam, quam ab igne acquirit, aridam choleram (ut Hipp. & Galenus. *acut. 4.* innuunt) gignit, & ulcera, si qua sunt in ore, aut faucibus, irritat. putredinem auget: his qui sicco ventriculo, habituque sicco, & non assueti, ac otiosi sunt, valde nocet. Confert his, quorum ventriculus humidus, alvus humida, corpusque humidum est: atque his, qui tali cibo uti consueverunt; plurimumque exercentur. In universum vero si carnem aut propter necessitatem, aut propter consuetudinem (abstinere enim (ut ante diximus) magis expedit) sumere oportet, tutior est elixa quam assa usus. Nihil vero differt hœdi sit aut vituli, aut vervecis, aut gallinæ, aut capri, aut phasiani, & hujusmodi: modo, quæ solita est, eligatur, præsertim si magis jucunda fuerit; sed negligendus non est, qui cothurnices prohibet, utpote quibus ex veneno sumitur cibus, neque is qui palumbes, neque item, qui animal Indiae occiduae ibi Ivana vocatur;

catur; quoniam (ut novarum Hispaniarum scriptores perhibent) eis, qui morbo Gallico affecti jam diu liberati sunt, si illud comederint, eundem renovat.

CAP. IX.

Quod morbo Gallico affecti sale omnino abstinere debeant.

Cæterum in hac re salubrior erit, si primum ea, quæ putredinem movere possunt; prohibeantur, si ea quæ consueta quidem sunt, sed huic morbo resistunt, administrantur: Si sal quoque (ut multi jubent) omnino præcludatur: licet enim is, omnem fere humiditatem siccando, putredinem à quibusdam corporibus arcere soleat: ubi tamen intro sumitur ab his, quæ humida esse oportet, cuiusmodi sunt animalia omnia: tantum abest, ut huiusmodi putredinem tollat, ut eam multo magis foveat: aut enim humiditatem omnem absorbit, aut modicam: si omnem, vivere animal non potest: si modicam, calefaciendo, liquando simul & adstringendo, quia humorem retinet, tum novam putredinem creat, tum mordendo latentem irritat: ut experientia in his, qui scabie laborant, passim ostendit.

Ut autem sale abstinere conducit, ita salitis omnibus sive carnibus, sive piscibus, etsi enim salsamenta (ut 2. de diæta docet Hipp.) siccant, & attenuant, pleraque etiam alvum leviter movent: sale tamen valde affecta, salis vires exerceant oportet. atque hæc de sale salitisque.

Sed committendum non est, quo minus hic sale utatur, qui sale semper uti consuevit, modo parcius atque frugalius, quam alias, alimentis illud admisceat.

CAP. X.

Abstinentum etiam acris, & oleribus, & lacte, caseo, leguminibus, piscibus, fructibus.

Nec minus acris fugienda, quam quæ salita sunt, nam & ipsa quoque pungunt, mordent, calefaciunt, & fluorem in affectis partibus conciliant. Exemplo est, porrum, caepe, allium, vinum vetustissimum, piper, ginger, sinapi, & huiusmodi. Sic etiam olera, quibuscunque passim utimur, vitare oportet, alia quidem, quoniam acris sunt, alia vero quoniam nimis aut sistunt alvum, aut prave nutriunt, aut quia si multa sumantur, nimis replent, nec sinunt Guajaci decoctum ferri per corpus: Sin exigua: nihil fere nutriunt, ideoque imbecillum corpus reddunt, ut sufficere curationi non possit. Sed cichoracea, & quædam huiusmodi primum elixa, mox sale, oleo, aceto, quemadmodum apud nos in usu est, condita, per quam modice & perraro capere non admodum lædit. Fugendum quoque lac, caseus, & quæ ex lacte conficiuntur, illud enim in putredinem, quam reperit, facile vertitur, & quibus caput dolet (ut aph. 5. docet Hipp.) inimicum est, qui vero hac lue laborant, & capite sæpius dolent, & cum putredine fere semper luctantur. Hic vero crudtatem parit, concoctionique resistit, atque his, qui se potu impleverunt, quales esse oportet, qui Guajaci decoctum potant, non alius cibus (ut etiam Hipp. acut. 4. commonet) nocentior est. Neque nos turbet, quod Avic. 3. 4. in elephantiasi, quam lepram vocat, sævæ putredinis morbo, lac præbendum suadeat, aut enim à malo Dioscoridis interprete id forsan accepit, quod namque interpretis lacti, hoc author fero attribuit: aut aliam indicationem, quam eam, quæ à putredine sumitur (ut nos aliquando declaravimus) secutus est.

Caverè quin etiam legumina omnia expedit, omnia enim præter id, quod singula suum habent vitium, flatuosa sunt: quocirca dolores, qui cum tensione morbum Gallicum comitantur, augent; vitiose nutriunt, & imbecillum corpus reddunt.

Sed ova, tum quia flatuosa sunt, ex parva enim mole (ut 2. de diæta inquit Hippoc.) in multam diffunduntur, tum quia ad coitum, qui in hoc morbo magnopere lædit, hominem irritant, prohibenda esse videntur; re autem vera, nisi vehemens fitis adfit, neque magna in ventriculo, & vicinis ei partibus putredo, non temere dari possunt, alunt enim (ut 2. de diæta monet Hipp.) & robustum quid habent, illud quidem, quia pullorum sunt lac, hoc vero quia animalium sunt generationes.

At pisces, nemo fere est, qui in hoc morbo non damnet, neque id immerito, siquidem (ut multis placet) cito in putredinem incidunt, siquidem etiam quoniam vel exsangues, vel exigui sanguinis sunt, ac frigidi, humidique pituitæ gignendæ magnam præbent occasionem: illud universum morbum fovet: hoc distillationes, gummitiones, articulorum dolores, qui eundem plerumque sequuntur, auget.

A Sic etiam fructus omnes vitandi: horarii quidem, quod in promptu putrescant, & multum & vitiosum humidum suggerant. Reliqui vero, quod una cum his eo sint deteriores quo magis comedere non appetentibus suadent. Præsertim in hoc morbo, in quo potissimum abstinere conducit quum vero cutis oculique ab hoc morbo facile lædantur, ficus ipsas præsertim siccis peculiariter fugere oportet. hæ enim cutim facile inficiunt, oculisque mirum in modum obsunt. pediculos namque atque suffusiones accerunt. sed si appetitus omnino desit, nihil prohibet tum fructum aliquem, præcipue vero coctum, tum piscem sive salitum, sive assum; sive fructum ægrotantis gratia, semel bisve, modice tamen offerre.

CAP. XI.

De potu in prandio & cœna, dum Guajaci decoctum sumitur.

B Hactenus de cibo: de potu autem non aliter dicendum, quam quod antea dictum est, illud solum memoraverimus, magis opportunum esse uti solo decocto quam vino; si tamen id quoque potandum est, utilius esse album, ubi id frequens est, quam nigrum, & ubi nigrum duntaxat est, quod à nigro magis recedit: & omnino sive album, sive nigrum, quod magis consuetum est. Sed id utilius, quod à sexto mense ad integrum usque annum, quod mediæ ætatis apud nos nunc esse videtur, quam valde vetustum: utilius quod minus, quam magis odorum, quod pauciferum quam vinosum, substantiæ neque nimis crassæ, neque admodum tenuis, nam valde tenue, etsi leve est, caput tamen, quod in hoc morbo fere nunquam non læditur, plerumque tentat; quod non dulce sit, non acidum, non austerum, sed inter hæc medium. Interea silentio prætereundum non est, quod aliqui & esculenta, & poculenta omnia cum Guajaci decocto miscent, panem cum hoc efficiunt, carnes elixant, fercula construunt, subinde ægrotis præbent: hæc enim nisi admodum injucunda fuerint, quisque utiliter sumere potest.

CAP. XII.

Summa quedam de victus ratione ad eos qui Guajaco utuntur.

I In universum vero quod ad cibum attinet, parcè comedere quam maxime confert, modo talia, quæ communi usu passim habentur, & quæ proxime non prohibuimus, comedantur. sed ne repentina mutatio fiat, primis diebus ad quartum usque expedit quartam partem cibo subtrahere, inde ab hoc ad septimum, tertiam: à 7. ad 14. dimidiam, atque ita perseverare, quoad æger poterit sufferre: sin minus, tunc sensim addere primo quartam, postea tertiam, postremo dimidiam: Potum vero solitum primo die statim mutare nonnunquam inutile: sæpe tamen noxium est: sed conducit ei tantum demere, quantum ex primo decocto, tum mane, tum vespere sorbetur, deinde sensim altero die mane semel secundum decoctum bibere, vespere solitum, tertio autem, quoniam repentina mutatio non æque in potu, ac in cibo timenda est (ille enim facile, hic difficile superatur) ad secundum in totum transire, atque id absque vino melius quidem, sed si cum vino; tantum huius ad summum miscendum, quantum secundi vires non excedat. quum vero cibi parsimonia diligenter servanda nunc sit, vanum est quærere, utrum cœna quam prandium in hoc morbo uberius esse debeat, nisi quis mane magis quam vespere aut contra, comedere consuetus sit: ubi enim frugaliter vivitur, subtracta videlicet tertia vel dimidia consueti cibi parte: quid differt magis ne prandeatur, quam cœnetur aut ne tantum mane, quantum vespere sumatur? exiguus enim utrovis tempore cibus, si neque labor: neque dolor sequitur, nihil est, quod impediatur, quo minus facile coquatur, quia tamen nox ipsa cœnam sequens morbum huic sæpe exacerbat, in hoc statu sæpius cœnandum parcius, quam prandendum.

CAP. XIII.

De somno, vigiliæ, ac de inanitione, ac expletione.

Quod ad somnum attinet, nihil aliud obstitit, noctu dormiendum, interdiu vigilandum, sed si homo à prandio dormire consueverit, consuetudo servanda est; poto syrupo si somnus accesserit, mane quidem dormire sinendus est, vespere autem minime, nisi forte fudet. Interea igitur dum id decoctum sumitur, erga cibum, potum, somnum, vigiliam (ita ut diximus) se ipsum præstare oportet, quoad vero corporis purgationem, quidam 7. aut

aut x. quoque ex antedictis purgatoriis, prout eis magis A
opportunitatem videtur, exhibent. Nos vero, si alvus attri-
cta sit, aut si parum reddat, nihil magis hactenus oppor-
tunitatem esse cognovimus, quam clysterem singulis diebus
mane aut vespere paulo ante cibum, hyeme quidem *ex com-
muni oleo*, æstate vero *ex violaceo, aut rosaceo ad integram
usque libram*, huic ratio quoque consentit. Intestina enim
stercore vacuantur, quod ubi redundat, putres ejus vapo-
res plus, quam par est, à decocto Guajaci, cujus natu-
ra est ad cutim ire, ad cutim trahuntur, morbumque ge-
minant, si clyster renuitur, non oberit *aloës vel commu-
niter, vel alio quovis modo lotæ scrup. i.* statim ante pran-
dium sumere, utque cito lique scat aliquid primi aut secun-
di decocti super potare; aut si æger tum clysterem, tum
catapotia abhorreat, nihil obstat eligere aliquid ex his, quæ
inter alvum moventia supra retulimus præcipue vero *passu-
las dulces conditas aut electuarium Alexandrinum*, quod an-
te descripsimus. Quidam *ligni Guajaci pulverem* per id
tempus maxime omnium commendant & hunc in modum
parant, *accipe Guajaci diligenter limati ac triti drach. j. s.*
plus minusve, decocti ex aniso unc. iiii. hæc simul miscent,
subinde calida propinant quatuor aut quinque horis ante
prandium nunc alternis, nunc singulis diebus, prout opus
alvum leviter ducere, eo die, quo porrigunt Guajaci de-
coctum, mane intermittere jubent, sed utrum id possit, quod
dicunt, aut non, quia periculosum non est, cuilibet ex-
periri licet.

CAP. XIV.

De motu, & quiete.

Cum exiguo quidem cibo non exercendum, sed quie-
scendum magis, non enim solum mala victus ratio est,
ubi quis multum comedit & parum exercetur, sed etiam
ubi multum exercetur, & parum comedit. At si quis ex-
erceri maluerit, multa enim exercitatio (ut ante diximus)
huic morbo non leviter prodest: is aucto prius cibo exer-
ceatur quanto maxime licebit. Idque ante cibum hora u-
na aut altera, post autem hora 6. vel 7. Terminus sit,
quoad carnes tumefactæ vel sudant, vel parum absunt,
quin concidant, tum vero deinceps iterum atque iterum
exercendum, si homo post exercitium non lædi, sed ali-
quanto levius se habere, alacrioremque fieri senserit.

CAP. XV.

De animi accidentibus.

Quum semper ægros securos agere conveniat, ut corpo-
re tantum, non etiam animo laborent, si qua sunt,
quæ ubi nunciantur exasperatura eorum animos sunt, opti-
mum est eadem ægrotantium notitiæ subtrahere, si id fieri
non potest, sustinere tum post cibum usque ad somni tem-
pus, & quum experrecti sunt, tunc exponere, si qua ve-
ro corpus afficiunt, simulatque animum turbant, quem-
admodum venti, æstus, inedia, satietates, vacuationes, D
expletiones, providere oportet; quoad ejus fieri potest,
ne contingant: sin evitari nequeunt, moderari, ne ni-
mium aucta nimium lædant. Itaque quum flatus infensi
sunt, expedit se in cubiculo continere, quum æstus vexat,
locum refrigerare, aërem sæpe mutare, ubi fames urget,
esse, ubi expletio, vacuare, ubi vacuatio, modice reple-
re, ubi satietas, cibum differre, aut jusculum aliquod tan-
tum sumere, ubi pigritia, excitari, negotiari, huc & illic
agi, ubi ira, quiescere, statim quidem sed partem comedere
ac bibere: somnum conciliare ubi metus aut tristitia, vi-
num liberaliter potare, sæpius plenum quam vacuum esse;
quandoque uti coitu, modo hunc neque labor, neque lan-

guor sequatur, & quamquam curæ omnes exsiccant, at-
que hic morbus siccare postulat, quia tamen illæ humidi-
tatem caloris innati pabulum absumunt, quippe quæ non
alienam humiditatem; sed propriam exsiccant: non solum
inutiles huic morbo sunt, sed ultra modum noxiæ: na-
turam enim à corpore, ad animum evocant, trahunt-
que: neque sinant eam corporis instaurationi inter-
esse.

CAP. XVI.

De aëre.

Aër (ut ante docuimus) non frigidus, sed calidus eli-
gendus est, qualis apud Indos habetur, unde primum
hic morbus ad nos irrepsit, ut sicut calidi cœli clementia,
aut verius convenientia, mitior existit, ita hic quoque red-
datur: cui accedit, quod sponte sua (ut etiam declaravi-
mus) ad cutim fertur, quantum vero frigidus aër intro
contra naturam pellit, tantum calidus secundum naturam
extra trahet, est vero aër ipse corpus nostrum perpetuo
ambiens, ac semper attrahitur, ubi tamen assidue mutatur,
& expiratione ipsa & tactu cutis universæ vapores, tum
qui circa ventrem, tum qui in thorace sunt, plerumque
absumit & corpus evacuat, tangens enim atque apprine
adhærens, nisi admodum humidus frigidasve sit, ubi sæ-
pius innovatur, simulque à corpore decedit, ut aqua cre-
bro fluens, lavat, abstergitque, ita hic vapores corporis se-
cum trahit & purgat; hic pannus laneus situ inquinatus,
aëri aperto expositus, situ purgatur, ac ex crasso tenuior
redditur, contra si loco aliquo claudatur, ubi aër non
spiret, præter naturam humectatur, crassescit, situque pri-
mum obducitur, & si postea putrescendo siccescat, adeo
quod aër clausus quodammodo replet, id apertus vacuet.
Unde hic in multis viventibus appetitum movet, ille tol-
lit, hic vegetum, vivaxque corpus, ille marcidum torpi-
dumque facit. Quanquam igitur in hoc morbo parum
comedere semper expedit in aëre tamen aperto, quo ma-
jor sit resolutio; eo magis comedere convenit: in clauso
autem, quo minor, eo minus. Itaque ubi decoctum id
sumitur, si se in cubiculo continet æger, cibum, quoad
ejus fieri potest, subtrahere debet, atque hunc, qui faci-
lius descendat, eligere, ut eam, quæ ab aëre ita clausa ex-
pletio sit, aliquantum imminuat, ubi vero foras quotidie
prodit, paulo liberalius esse, & ea præsertim, quæ soli-
diora fuerint, potest, si non alia de causa, certe ut aëris
resolutioni sufficiat. Sed illud magnopere attendendum est,
primum quod locus, quem æger inhabitat, in altum edi-
tus sit, concameratus quidem superne non ex muro sed
ex lignis. Ille enim loci mucorem fovet; hæc contra ab-
sumunt. Inferne pavementus (ut moris est) ex lateribus,
qui tamen non testudineo muro, sed tabulis trabibusque
sustineantur, Soli item orienti altera fenestra pateat, alte-
ra occidentem aspiciat, qua Sol oriens suis radiis vapores,
qui in eo clausi sunt, foras propellat, ut hinc inspiratio,
illinc expiratione sequatur; observandum etiam, quod qui
foras exire nolit, hic ubi aër quietus serenique fuerit,
tum apertis fenestris Soli præsertim orienti cubiculum uni-
versum indies patefaciat, Sol enim loci humiditatem sic-
cabit, mucoremque omnem fere absumet, tanto autem
melius, quanto salubrior est oriens, quam meridianus,
aut occiduus; qui vero foras prodit, is à flatu præcipue
frigido se diligenter defendat, hic enim vitiosos halitus,
quos decoctum vi sua deducit ad cutim, quia frigidus est, non
sinit extra mitti, sed eos intro repellens, in ipsam cutim
impingit: quamobrem illi hanc circa retenti, utpote acres,
atque mordaces rursus eam, alioqui ante mundatam exul-
cerant. de victus ratione, qua Guajaci decoctum potan-
tibus convenit, hæc dicta sint.

FINIS LIBRI QUARTI.

ALEXANDRI TRAJANI PETRONII,

Philosophi ac Medici Præclarissimi,

D E

MORBO GALLICO
LIBER QUINTUS.

CAP. I.

De Sarzæ parillæ notis, & electione.

am Sarzæ parillæ, atque radicis Chinarum decocta per easdem rationes, quibus ad Guajaci proxime usi sumus, examinemus, simulque tum unctionem ex argento vivo, tum suffimentum ex cinabari similiter expendamus: Sed si prius admonuerimus, quod ut in Guajaci decocto, ita in singulis his quædam præire, quædam subsequi oportet, quo circa ubi ventrem lenire, aut corpus præparare, purgareve, aut venam secare, aut victus rationem instituere propositum est, tum ad ea, quæ secundo libro de corporis lenitione, de præparatione, de purgatione, de venæ sectione, de cibo, & potu, & reliquis tradita sunt, recurrendum. His igitur, ac si rursus expressissemus hic positis, satis sit primum horum omnium singillatim notas, electiones, modos, quot & qui magis eligendi sunt, exponere, deinde quænam utendi occasio, postremo utrum artis inventa sint, aut experientiæ, aut neutrius.

A Sarza parilla exordiemur, advehitur quidem hæc ex Lusitania, ac Hispania citeriore, illuc (ut putant) ex terris nuper inventis in exiguos fasciculos sarmentorum more, quibus Romani utuntur, congesta: hujus decoctum substantiæ est ut plurimum crassæ, colorisque subrubri, & aquæ ex hordeo, aut feri caprini saporem præ se ferre videtur. Est radix longissima, teres, gracilis, Smilaci asperæ prima fronte non dissimilis, & secundum quosdam ferme eadem. hoc tamen differens, quod nec æque spinosa, nec æque secundum corticem lenis atque illa est, sed rugosa secundum longum, & aspera, nisi forte vetustas id præstet, raris quibusdam articulis instar radicis arundinis, sed longe minoris, ex quibus exiliores appendices exeunt, distincta, cortice foris interdum albedo, interdum subnigro. Sæpius si saliva oblinatur subrubro ad cinereum, intus vero fere semper albo ad terreum, ubi vetustior est, non ægre frangitur, fracta vero statim pulverem, ceu farinæ florem, reddit, intus lignosa, lenta, fractu contumax, circum circa subpallida, interius vero, nimirum in ipso exquisita medio maxime alba, minimeque tenax, sapore tota imprimis leniter acuto, ac subamaro, sed statim evanescente, quæ si diu ore teneatur, in levem quemdam lentorem subdulcem, ac si triticum manderetur, atque in exiguum astrictionem desinit, ille ut ore sentitur, ita ubi decoquitur, in vasis fundo perspicitur. Hæc licet exigua sive dulcedo, sive astrictio cognoscitur, & ubi decoctum gustatur, & ubi radix diu mansa exspuitur, in lingua enim tum aliquid, quod lenit, & ad naturæ statum reducit, tum siccitas quædam relinquitur, quæ leniter contrahit: quo fit ut Sarza parilla primum quidem acuta sit ac subamara, deinde vero pauxillum lenta, subinde simul & astringens, ac (ut quidam putant) calida gradus primi, sicca secundi, eligenda vero, quæ magis flexibilis, quæ colore subrubro ad cinereum, & quæ ubi frangitur, fari-

CAP. II.

De Sarzæ parillæ modis, ac viribus.

Modi ex decocto Sarzæ parillæ tot ferme sunt, quot Guajaci, immo plures, quidam enim Guajacum illi admiscunt, atque ii similiter probabiliore, qui cum aqua, sine vino, sine purgatoriis exhibentur, similiter etiam

Tom. II.

A coquuntur, sed non similiter componuntur, ratio enim mensuræ mutatur, non in potando quidem, sed in disponendis materiis, nam ut ibi pro qualibet Guajaci uncia, aquæ libra una ponitur, ita hic pro Sarzæ parillæ uncia una si recens sit, aquæ lib. iii. sin vetusta libra ii. Refereamus primo simpliciore atque communiore modum, subinde, utrum ab occulta qualitate agat, postremo utrum artis inventum sit, investigabimus. Itaque præmissis aliis, quæ opportuna sunt, simplicior modus constat ex Sarzæ parillæ recentis unc. ii aquæ communis lib. vi. infusa simul. & bene tecta 24. horis ferventur, deinde bulliant, quoad lib. ii. aut iii. supersint, (prout magis, minusque siccare in animo fuerit) postea colentur: hujus colati exhibentur unc. vi. plus, minusve tum in aurora, tum vespere quatuor horis ante cibum, sed semper calidæ, nunc 14. nunc 20. nunc 24. diebus. neque enim sarzæ parillæ decoctum tot diebus accipitur, quot Guajaci, ut namque id plerumque diebus 40. sic illa non amplius 24. citius enim illius vires à subiecto corpore hebetantur, quam Guajaci, licet enim illa celerius, id vero tardius agat, illa tamen imbecillior, id robustius est, quamobrem vires illa citius amittit, id diutius servat, sed ad rem naturam. Rursum accipiunt dictam sarzam, addunt aquæ communis lib. viii. paulo post leviter coquunt, id secundum decoctum appellatur potus loco, & in prandio, & in cœna nunc per se solum, nunc modico vino admixtum propinant. In cæteris omnia, quæ de Guajaco diximus, observant. Hic modus, & communior, & simplicior est, prodest, quemadmodum Guajaci decoctum omnibus lue Gallica inquinatis, sed quanto quam illud tenuiorum partium est, tanto celerius auxiliatur, potissimum vero his, quibus caput insigniter dolet, postquam Guajaci decoctum ante exhibitum aut parum, aut nihil contulit. Adde etiam quod (ut cuidam placet) ulcera, & circa sedem rhagadia, multo celerius, quam decoctum curare, & gummitiones dissolvere consuevit, statim ubi sorbetur, calorem in thoracem, in faciem, in caput movet, qui tamen si eum non vi, sed sponte, sudor sequatur, momento durat; non sequatur, sæpe intus relinquitur, & sitim accendit, præsertim si circumfusus aer calidus quoque fuerit, alioqui si frigidus sit, quia vitiosam materiam per cutim vacuari prohibet, nunc cuti impingit, & pruritus intolerabilem excitat, nunc interius repellit, & interdum capitis gravitatem, distillationem in thoracem, & sputa, & tussim, & spirandi difficultatem accerit, interdum quoque ventriculi gravitatem, & nauseam, quia etiam levium, & subtilium partium est. Ad extrema corporis prompte fertur, & quia simul imbecilles habet vires, humorem, qui illuc repit, à proprio ejus impetu non divertit, sed si ad exitum tendit, illum accelerat; sin alio, qua exire nequit, ibidem impellit, & minime discurit, ut pote, quæ suo lentore, atque dulcore non possit humorem, qui in alto insedit, & exitum facilem non habet, evacuare, quamobrem & arthritidi, & podagræ ut plurimum officit. Quibus thorax, aut ventriculus infirmus est, nisi sudaverint, nunquam non obest, quemadmodum & his, qui tumultuosa præter morem insomnia patiuntur, & his, qui nimium vigilant; & qui capite velato vim sibi inferentes sudare nituntur, nam spiritu ipsos dissolvens sæpe ventris turbationem, quandoque insaniam offert, si quando etiam sudorem non moverit, alvi fluorem non raro accerit, quippe illius decoctum, triduo, quatrduove intus retentum postea putrefactum veluti purgans medicamentum ventrem solvere consuevit, id quod, etsi quidam vini potu tum in prandio, tum in cœna & hoc decocto sublato se curasse putat, curavit potius, quoniam intermisit, quam quia vinum potu dederit, atque hic alvi fluor, quo citius excitatur, eo minus molestus; sed quo tardior est,

Mm mm

quia

quia putrefactionem longe maiorem sequitur, eo deterior esse solet, denique farzæ decoctum si sudorem non movet, parum juvat; si movet, apprime confert: quidam non modo Gallicam luem ab eisdem superari tradunt, sed etiam distillationem aliam, quam à Gallica lue natam à capite in subjectas partes falsam, atque acrem, caneros item nondum ulceratos & omnino tumores omnes curatu difficiles, quia etiam si pulvis (inquiunt) ex pari ejus portione, & radicem rusci conficiatur deinde 40. diebus ad usque drach. j. cum vino albo suavi propinetur, strumas contumacissimas summovet, si radicem rusci loco myricæ ponatur, & similiter potui detur, lienis tumorem sanat. Alius modus habet farzæ parillæ unc. iiij. Corticis ligni Guajaci unc. ij. aquæ simplicis libr. x. vini albi optimi lib. v. Infundunt per 24. horas, deinde coquunt quoad libr. x. supersint, postea colant, ex hoc colato propinant unc. viij. plus minus calidum mane, & fero 4 horis ante cibum.

Adhæc accipiunt dictam farzæ, & ligni corticem, addunt aquæ communis, & vini tantundem, coquunt ad tertie partis decrementum, mox colant, colatum in prandio, & cæna pro potu præbent. Profecto nisi vini mixtura, sicuti de Guajaco dicebamus, officeret, non inutile esset, ubi ulcera humidiora sunt, conducere etiam adulto magis quam puero; & viro magis, quam mulieri.

Alius modus, capiunt farzæ parillæ minutim incisæ unc. ij. passularum unc. iiij. senæ unc. ij. aquæ simplicis lib. xii. mixta simul 24. horas servant, deinde coquunt, ad tertie partis usque decrementum, ex hoc exhibent unc. vi. plus, minusve in aurora calidum semel tantum per singulos dies. Hic modus inutilis est quoad farzæ facultatem, non enim finit illius decoctum in corpore immorari quantum oportet. Quin imo cito ducens alvum easdem frangit, & summovet, forte juvaret, quia sensim purgat, sed id adhuc ambiguum est, & non farzæ, sed alterius facultate juvaret; sicuti modus ille, qui habet pulveris farzæ parillæ unc. viij. foliorum senæ unc. iii. ex hoc unc. i. cum vino aut jusculo aliquo singulis diebus jejuno præbent: corpus immodice vacuat, proinde non finit farzæ in corpore immorari, & vires suas exercere, ita ut si quando prodest, non farzæ, sed alicujus alterius ope profit. hæc de farzæ parillæ modis, ac viribus.

CAP. III.

De occasione propinandi farzæ parillæ, & an ab occulta, aut manifesta qualitate profit.

Nunc quænam occasio sit ejus exhibendæ, mox utrum ab occulta qualitate (ut omnes existimant) an à manifesta conferat, inquiramus, sane occasio eadem est, quæ & Guajaci, sed ut viribus est imbecillioribus, ita statum anni magis calidum postulat, & morbum, aut natura sua mitem, aut incipientem, aut declinantem, vel ex toto, vel ex parte. Modo per hæc tempora is quoque imbecillius sit. Ideoque si Guajaci decocto morbus deferbuit, non inutiliter exhibetur, si pilorum defluvium, si pustulæ hominem infestent, nulla intus parte peculiariter læsa mirum in modum juvit. hæc de occasione. Quod vero non ab occultis, sed à manifestis, causis illius auxilium veniat, tentandum (quemadmodum ubi de Guajaci decocto disputabamus) investigare. Quia enim gustatu primo statim acuta, & subamara sentitur, atque statim sentiri desinit, aquæ commixta per corpus universum repente distribuitur, præsertim si adhuc etiam calefscens bibatur, & calorem in thoracem, in faciem, in caput sequente sudore mittet, mox omnem alienum temperabit, deinde levis astrictionis ope intro magis subiens, & liquationi resistens, ac ob tenuem lentorem subdulcemque substantiam, quicquid illi obviæ fiet (modo non valde contumax sit) lavabit, absterget, ac vacuabit; cum enim multo remissior, longeque fugacior ejus amaritudo sit quam lentor, & quam dulcedo, non amaritudine sua, sed dulcedine, ac lentore suo, morbi Gallici putredinem vacuabit, & finiet, dulcedine quidem lavans, lentore autem abstergens, & purgans: dulce enim (ut 5. de simpl. cap. 26. Galen. inquit) concoquit, laxat, rarefacit (ut vero sect. 23. probl. 40. Arist.) humor dulcis lavare potest, atqui lentor insignis in altum subire, & omnes corporis partes penetrare quidem nequit, densa namque tenacitas resistit, & obstruit, sic enim à lentore forsan excretionem retineri Galen. aph. 2. 18. tradidit, sed si exiguus, hoc est tenuis remissusque fuerit, tantum abest, ut obstruat, ut abstergat simul, & purget, ut enim primum membris adhæret, & infigitur, ita subinde ab his sensim summoverti, ac evelli facile potest; ubi vero, tum quia mistus aquæ est, tum quia sponte cedit amotioni, jam avellitur. tunc ea, quæ præter naturam in his infederunt, infarctaque sunt, ob suam tenacitatem, qua illis conjungebantur, secum trahit, & im-

munditiis, ac sordibus libera relinquit, sic forte Dioscor. refinæ alvum mollire, pectorisque vitia purgare dicebat, sic etiam Galen. 2. de alimentis, pruna, malvasque ventrem subducere, tum humiditate sua, tum lentore, & lib. 3. partes animalium extremas ob lentorem facilius per alvum dejici. sic Arist. quoque sect. 23. probl. 40. quædam lentore suo purgare, quemadmodum trunculi, & quæcunque mucosa sunt, ut enim de lentore non vehementi, sed remisso dictos authores nunc loqui probabile est, ita lentorem levem abstergere, atque purgare, insignem vero infarcire, atque obstruere asserendum. Quocirca farza parilla quoniam primo acuta est, & subamara, si aqua commisceatur, per universum corpus promptissime fertur, & licet subito desinat tum amarefcere, tum acris esse, non tamen penetrare cessat, sed eo penitus subit, quo levior astrictio (ut antea docuimus) subinde sequitur, & adhuc adstringens liquationi, quam morbus Gallicus movet, resistit: subdulcis vero, & lenta remanens sua quidem dulcedine partes ipsas ab his, quæ superficie tenus hærent, vacuat; lentore autem, quæ altius infederunt, expurgat. Hinc satis constat, unde agat farza parilla, nimirum à manifestis causis, & non occultis, ut omnes hæcenus existimarunt.

CAP. IV.

Utrum artis inventum sit, quod farzæ decoctum luem Gallicam sanat.

Restat an artis inventum sit decidere, id enim contrarium adduci possunt, quæ adversus Guajacum proxime adducebantur, tum quod debilius virium existens, ut parum valere in Gallicum morbum, ita minus artis inventum esse videbitur: verum his prætermisissis, quæ de Guajaco dicebamus, quia farzæ amaror, ac acrimonia statim evanescit, quia etsi lentor, & dulcedo uterque durat, uterque tamen exiguus est, quia etiam astrictio adeo est obscura, ut non nisi magna cum attentione sentiat: adde quod in ejus decoctum duplo plus aquæ miscetur, quam in Guajaci; copiosior vero aquæ mixtura, ut illius vires magis dissipat, ita quia debiles sunt, maxime prosternit: hinc sequitur, dicet aliquis, quum ejus decoctum Gallico morbo prodesse revera jam expertum sit, huic autem experimento nulla plane ratio astipulari videatur, non artis, sed puræ, nudæque experientiæ id inventum esse. Huic respondendum farzæ parillæ adversus Gallicum quidem morbum pollere, sed non adversus omnem, sed adversus eum (ut ante diximus) quia sua natura mitis est, aut incipit, aut inclinat, aut siquidem sævus fuerit, aliis tamen remediis attritus, atque subactus adhuc hominem infestat: neque sequi, quia contra vehementem, atque imminem non statim valet, artis inventum esse non posse, valet enim contra mitem, & contra eum, qui ante immanis erat, deinde usu Guajaci, atque aliorum remediorum sæpius agitata, atque comminuta, adhuc tamen urget, & Guajaco, quia ei natura jam assuevit, non obedit. Hinc forte vim magnam in morbum Gallicum habere farza parilla creditur, utpote, quem Guajacum non sanavit, hæc postea sanat; sanat enim immanem, quem Guajacum aut quid hujusmodi ante mutavit, mitigavit, atque dissolvit: non sanat vero, si statim contra illum ab initio sumatur. Hæc de eo, quod dicitur contra omnem Gallicum morbum farzæ parillæ decoctum non valere, proinde artis inventum non esse, quod autem & ejus amaror, & acrimonia citius disperdantur, quam illorum facultate quippiam agere queat, id non prohibet, quominus artis inventum existat; non enim amaritudine, neque item acrimonia luem Gallicam superat, nam ut utraque repente sentitur, ita repente refugit sensum, quocirca stultum est asserere, quod per ea agat, per quæ agere sensu percipi nequit, sed agit lentore, & dulcedine, & astrictione, quæ facultates nunquam in ea non sentiuntur, si ipsam per se solam, si illius decoctum experiamur: sed obijciant, hæc omnes adeo exiguæ sunt, ut luem Gallicam evertere nullatenus possint. At si desinant obijcere, quoniam idcirco possunt, quia exiguæ sunt, alioqui si validæ essent, multo magis impedirent, quam juvarent, quia enim morbus Gallicus putrefacit, liquat, & præter naturam calefacit, insignis astrictio, amplius lentor, multa dulcedo, hæc quidem, quia putrefacienti cedit, lentor autem & astrictio, quia transpirationem prohibent, & obstruunt, putredinem ipsam ad summum deducunt, deinde calore aucto liquationem ex accidenti geminant; Quanto igitur exilior tum lentor, tum dulcedo, tum astrictio est, tanto magis tale decoctum proficit. Cæterum quod aqua copiosior in hujus decocto, quam in Guajaci, vires ejusdem, quum exiguæ sint, magis extenuet, & subinde tollat, partim quidem recte, partim vero non recte dicitur, quædam enim mensura in

omni decocto est, quam ultra citraque vires ejus, quod A decoquitur, consistere nequeunt, intra vero, (ut infra quoque narrabimus) longe lateque patent; non enim unico numero astringuntur, licet itaque nunc copiosior sit aqua in farzæ decocto, quam in Guajaci, remanet tamen facultas in ipso, & lentoris, & dulcioris, & astringentis; si quis enim illud ore diu, attenteque teneat, hæc omnia facile comperiet, neque tamen quicquam prohibet, quin in futurum cum minori aquæ quantitate confectum propinari possit; quemadmodum Guajaco evenisse cognovimus: multæ enim plus aquæ olim, quam nunc, illi miscebant, sed paulatim usu, & experientia eam minuerunt, copiosior igitur aqua farzæ vires subtrahet, si mensuram excedat, sin minus modo intra mensuram contineatur, vel multa, vel exigua sit, rectum non est, quod in contrarium afferebatur. Ergo cum Gallica lues, (ut toties diximus) affectio putris sit, quæ potissimum ulcerat, liquat, & calorem accendit, & in singulis corporis partibus, maxime vero in extremis, existit, farzæ decoctum substantiæ quidem tenui, hoc est aquæ, commixtum in omnes partes prompte subibit, ab amaritudine enim, & B acrimonia penetrationis initium primo accipiet, quia vero hæ statim pereunt, à sua levi astringentia (ut proxime declaravimus) finem assequetur, & aquæ præsertim ope calorem omnem temperabit, dulcedine putrescentium partium summa abluet, lentore profunda absterget, atque purgabit, astringentia non solum penetrationem adjuvante, sed liquationem quoque cohibente. Quocirca farzæ decoctum luem quidem Gallicam evertet, sed quia debiles sunt ejus vires, non nisi mitem, aut incipientem, aut declinantem, aut omnino si sæva fuerit, postquam aliis remediis ante demissa, devictave sit, evertet, quoniam igitur judices id experiri quis potest (paratum enim fere semper est) expertus autem revera ita esse comperiet, & experiendi modus non difficilis, non confusus, non periculosus existit, si namque sudorem provocarit, aut cutim in altum extulerit, & conferat, ægerque bene toleret, tutissimus est. His vero tribus conditionibus aliquid esse artis inventum, (ut proxime ostendimus) astruitur, quod farzæ decoctum luem Gallicam ad extrema naturaliter erumpentem, & mitem aut sævam quidem, sed jam labefactam, depellat: artis erit inventum. Hactenus de farza parilla.

CAP. V.

De Chynæ radicis notis, & electione.

Hæc affertur ex China loco amplissimo, majoribus nostris incognito, jam pridem reperto, nisi forte Sinarum regio sit: radix est foris subrubra, arundinis radicem speciem præ se ferens, sed intus suber esse dices, densior tamen est & suctu facilior, colore vulgaris acori sed remisso, sapore atque odore (ut ajunt) aromatico: utroque sane per quam modico: quippe sapor adeo adumbratus est, ut quum radix lentissime manditur, vix sentitur: quum decocta est, paulo magis: hic subacido similis in acrem desinens aliquibus esse, aliquibus non esse videtur: aliquibus subamarus: aliquibus qualis in zingibere, aut galanga, quæ vim suam jam exhalarit; talisque semper in dicta radice inveniri. ac licet interdum evanescat, statim tamen reverti, atque differre ab eo, qui D in farza parilla percipitur, quoniam ille subito quidem sentitur; sed post subito deficit: neque in decocto unquam apparet; eoque magis ab illo differre, quo sæpius hic quam ille linguam pungit, si longo tempore sensim mandatur: licet utriusque punctio levis omnino sit & imbecilla. Aliis vero hæc minime probantur, quin imo apiam, hoc est sequelem & inodoram esse contendunt: nam quod aromata oleat, id contingere dicunt, quia cum his ad nos delata eorundem odorem imbibit, & odorata fit: Utcunque tamen redarguendi non sunt, qui saporem, odoremque in hac radice constituunt: Uterque enim non admodum obscure sentitur, ubi quis ejus decoctum, quod ex aqua fit, vel pitissat, vel olfacit. Sed quum aliquibus odor ejus (ut dicunt) aromaticus sit, aliquibus nullus: & sapor aliquibus subacris, paucis subacidus, paucioribus subamarus, neque tamen sensus his admodum astipuletur: hæc tanquam ambigua & tanquam parum proficientia ad id, quod nunc quærimus, omittamus, quæ evidentia sunt, subscribere convenit: itaque scire licet, quod sive radix ipsa ore teneatur, sive ejus decoctum gustetur, manifeste E sentitur & modice siccare, & leviter astringere, & in ejusdem decocto lentorem quandam, valde tamen debilem, sæpe residere, saporem, odoremque decocti ex hordeo, quod apprime sincerum, & optime siccum est, referre, sed hoc distare, quod sapor, odorque hujus, multo gravior est, & quodammodo magis tenuis, magisque in linguam subiens, & veluti leviter acutus, præsertim si calidum potetur. Probatur quæ densior, quæ magis ponde-

Tom. II.

rosa, quæ nulla teredine, aut carie, aut odore, saporeve malo infecta est, & omnino, quæ recentior est, adulteratur terra quadam rubra, cum aqua fervefacta, & oblinita, quæ notæ sint radicis Chinæ, & quænam eligenda sit, jam satis est dictum.

CAP. VI.

De Chinæ radicis modis, viribusque.

Modie ejus decoquendæ, non æque varii sunt, ac farzæ parillæ, lignique Guajaci: sed ut plurimum simplices, ex aqua, & radice tantum, ita ut his duobus servatis sola ponderum ratio mutetur, forte quia non adhuc apud omnes medicos, æque in usu est, atque farza parilla, Guajacumque: similiter enim varie misceretur, adeo enim inquietus, atque ambitiosus est quorundam medicorum animus, ut si nihil aliud his, quæ compertum est recte fieri, adjicere deberent, quotidie tamen conentur; non quod ea post melius fieri videant, sed ut ipsi ab aliis melius facere videantur. Quocirca non deerunt, qui hujus radici, polypodium, senam, hermodactylos, turpethum, belleborum, cichoreum, melissophyllon, borraginem, & alia hujusmodi adjungere studeant, quemadmodum nunc aliquos, (ut proxime dicitur) incepisse audivimus: sed ad rem nostram. Decoctum quotidie faciendum jubent, quantum uno die sufficiat, alioqui, si diutius fervetur, acidum reddi, & fere citius quam hordei decoctum corrumpi. Modus itaque communior, atque simplicior est, si pro qualibet ejus, quæ recens est, dragma, cultello acuto in tenuissima frustula transversim incisæ, simplicis aquæ lib. una, & semis accipiatur, utputa radicis Chinæ recentis s. a. incisæ unc. j. aquæ communis tepesactæ lib. xii. infundantur per 24. horas. postea bulliant quoad sex libræ superfint, deinde colentur, ex hoc colato accipiant unc. vi. plus, minusve, mane, & vesperi quatuor horis ante cibum, & quatuor post cœnam, si sitis adsit, atque id semper calidum: reliquum in prandio, & cœna propinant, neque refert, calidum an frigidum id fuerit, nisi hyems sit, nam si per id tempus forte datur, semper expedit calidum esse. In hunc modum usque ad dies 24. exhibent præmissis vacationibus, & præparationibus, & victus ratione, non modo in cibo & potu: sed in omnibus aliis, quas res non naturales appellant, instituta (velut in Guajaci decocto.) Si quispiam naturaliter alvo attrita sit, aliqui eidem decocto radicis apii semiunciam addunt, & simul coquunt, id, quod utrum recte fiat, nondum satis constat; quum enim apium præsertim saxatile, lateris, vesicæ, renumque doloribus, & urinæ ciendæ potius, quam alvo ducendæ conferre videatur, ad hæc magis quam ad alvum molliendam ejusdem mixtura probari potest. si vetusta radix fuerit, conveniet. nunc tertiam ejus partem addere, nunc dimidiam, nunc tantundem, prout magis, aut minus antiqua fuerit, non mutata tamen aquæ mensura: hoc est pro aquæ lib. una & semis nunc accipere radicis dictæ drach. i. & scrup. j. nunc drach. j. & semis, nunc drach. ii. quidam servari jubent ejus frustula, quæ semel decocta sunt, & sub umbra ficcari, deinde finitis 24. diebus rursus ex eisdem decoctum per aliquot dies ægroto præberi, decocti hujus modum esse, dictæ radicis sub umbra siccata unc. iii. aquæ simplicis tepidæ lib. xii. infundunt, coquunt, administrant, prout in priori decocto dictum est. Sane aliqui sic præcipiunt, ut majorem cautionem, atque diligentiam adhibere videantur, aliqui si nondum æger sanatus est, ut hoc residuo curetur, aliqui quoniam carius venit, ut sumptus fugiant, aliqui alia de causa: sed si novæ copia sit, non opus est vetere, aut excocta prius. Propositus modus aliorum omnium optimus est: prodest morbo Gallico inquinatis, dummodo his non immanis fuerit: talem enim, vel Guajaci decocto, vel quovis alio auxilio ante mitigatum esse requirit, quam illum evertere possit. Incipientem igitur morbum Gallicum, & declinantem, si per hæc tempora mansuetus est, & eum, qui natura suamittis est, & ad cutim prorumpit, potissimum curat. Tanto autem præstantius, quam farzæ decoctum, quanto Chinæ radicis, minus lentoris, atque astringentis habet, & gravior est, atque suavius exsiccat: quia vero non crassum, sed tenuium partium est, ubi potatur, præsertim si caleat, & circumfusum aër calidus sit, prompte in universum corpus distribuitur, & sudorem aut movet, aut cutim in tumore attollit, postea succus, aut flatus, qui sub tumore est, exhalat, efficit: podagricis, arthriticis, scelus quam farzæ decoctum non parum prodesse solet; quamquam enim, fluente in articulos humore, fieri vix possit, quin propter vires suas adeo exiguas cum eodem illuc una feratur, quia tamen non impenso, sed modice siccatur, infarctum in illis succum moderate siccando non indurat quidem, sed minuit, atque resolvit, & quia leviter astringit, in affectibus partibus robur contra succorum

M m m m 2

flu.

fluxionem relinquit. Non minus etiam opitulatur hydropicis, asthmaticis, sive anhelosis ex pituita, venarum hepatis, & lienis, diuturnis obstructionibus, longæ apoplexiæ, paralyti ex humorum copia, aut crassitie, aut lentore. præterea redundantiam pravorum, & quantum variorum succorum consumere consuevit ventriculo pituita infestato remedio esse, illis, quos calculus excruciat, mucos absumens efficaci præsidio esse, fluxiones omnes raro quodam beneficio sistere, ulceribus omnibus internis non parum auxiliari; externis, si panniculi linei ejus decocto infusi superponantur mirum in modum prodesse, mulieri, quæ propter uteri humiditatem non concipit, genituram conciliare: atqui tabidis non ex pulmonis ulcere, non ex putredine Gallici morbi, sed ex calore, qui consumit, & siccat, magnopere nocet, adversissima est partibus, quæ ab aliquo communi totius corporis morbo peculiariter extenuantur, ut oculo alteri si in morbo Gallico privatim extenuetur, ad cæcitatem enim deducit. De viribus Chinæ radicis, & modo communiori ejus exhibendæ hæc satis sint. Non desunt (ut ante diximus) quidam alii modi, ut puta *cape radicis Chinæ, sarzæ parillæ, ligni Guajaci, corticis ejusdem, ana unc. j. aquæ simplicis lib. xvj. mixta simul servant 24. horas, deinde decoquunt, quoad tertia pars aquæ absumatur, mox ubi refrigerata sunt colant, hujus colati propinant unc. vii. plus, minusve mane, & fero quatuor horis ante cibum calidum, postea sumunt dictum lignum, corticem Chinam, & sarzæ, adduntque aquæ communis lib. xvj. similiter coquunt, atque colant pro potu in prandio, & cæna. sumitur 40. diebus. hunc modum efficaciorum esse antedicto volunt, verum nisi quis eum ante quoque expertus sit, neque id asserere, neque rationem inquirere, quamobrem efficacior existat, debet; ne chimistis similis fiat, qui rem anticipant imaginatione dicere, quasi ita sit, antequam ita fieri videant: Interim enim suspicio est, ne Chinæ lentor, tum à sarzæ, tum à Guajaci lentore, siccitas vero, & à Guajaco, & ab ejusdem cortice nimis augeantur, quæ singula magis sunt impedimento, quam augmento ad aliquid efficacius agendum, quod enim aperiri oportet, à geminato obstruitur, quod vero minus, resolvique id ab aucta siccitate induretur. Alius modus habet. *Radicis chynæ s. a. incisa unc. j. aquæ communis, vini albi optimi ana lib. vj. mixta simul servant 24. horas, deinde coquunt, quoad sex lib. supersint, postea colant, hoc similiter exhibent atque primum, quod proxime recensuimus, potissimum vero ad Gallicum inveteratum, sed ut vinum in Guajaci decocto detestabamur, ita in hoc damnare licet. Hactenus de modis Chinæ radicis, & viribus.**

CAP. VII.

Utrum ab occulta proprietate ac manifesta Chinæ radix agat.

Quod non occulta, sed aperta sit illius facultas, qua morbum Gallicum sanat, hinc quis facile intelliget, quippe morbus hic (ut jam toties diximus) affectio putris est in omnibus quidem corporis partibus, sed potissimum extimis, quæ calefacit simul ac liquat: quocirca si Chinæ decoctum per totum corpus deferatur, & ad extimas partes delatum, inde putredinem expurget, liquationem coërceat, & caliditatem contrariam temperet, non occultum, sed manifestum erit, quamobrem agat, quærenti ergo, qua ratione id decoctum per totum corpus ferri queat, respondendum: quoniam ex aqua, quæ tenuium partium est, constituitur: hæc enim, nisi frigiditas obstat, promptissime subit in corpus omne, quod pervium est, non obstat vero, si decoctum id & calidum potetur & aer externus calidus extiterit, huic adde tum levem hujus radicis astrictionem, quæ, (ut ante monuimus) penetrationem accelerat, tum levissimam ejus tenuitatem, & ceu levissimum quoddam acumen, quod, & ubi ejus decoctum adhuc calidum est, non obscure sentitur, & ad penetrandum coadjuvat; hoc enim quo minus est, eo minus acriter pungit corpus, prohibetque ne in se contractum illi obstat, & ne ejus in reliquum penetrationem impediat; etenim corpus sensu præditum, ut huic levissimo acumini, sive acrimoniæ facile concedit, ita hoc ipsum & totum decoctum in se facile recipit. Adde quod alii in hac radice vituperant, utpote, quod valde exiguum sit hoc ipsum acumen: id illi mirabilem penetrandi facultatem affert. Ideo enim prompte penetrat, quia non valide, sed exigue acutum est, alioqui si insigniter tale esset, partes ab illo deinceps affectæ, dum eandem, utpote molestam, nimis niterentur expellere, in reliquis prompte ferri non sine-
rent. Hactenus quare per universum corpus Chynæ decoctum distribuatur, ex quo simul etiam constat, quo pacto calorem alienum in morbo Gallico excitatum temperare possit, si enim ex aqua decoctum fiat, tum quia aquæ

vis est refrigerare, tum quia radix ipsa minus calida est, quam corpus Gallica putredine affectum, proportionemini-
noris inæqualitatis frequenti ejus usu calorem omnem alienum è corpore pellet. deinde si petas, qua de causa liquationem firmabit, & demum ipsam putredinem auferet, non negligas ejus astrictionem, etli levis est, hæc enim quo levior, eo facilius per universum corpus ferri medicamentum id & permittit, & efficit; efficit enim quia portionem ejus, quæ jam progressa est, retro verti, quoniam illi quodammodo viam claudit, prohibet: permittit vero, quia non magnopere astringit, non enim primo statim contactu superficiem ita condensat, ut meatus occludat, vicinamque substantiam ad se contrahat, atque constipet; sed liquorem ante ingredientem, quasi manus leviter post impellens, retro movet in altum. hæc igitur astrictio, ut per totum expenditur, ita singulis corporis partibus robur, ne liquecant, inducit, putredinem vero ab hoc eodem sum-
moveri posse noverimus, si ejus tum lentorem, tum ex-
siccandi vim diligenter perscrutemur, etenim exiguo ejus
B lentore putredinis vitia, quæ in superficie sunt, abstergi nemo non asseret, qui ea, quæ de lentore proxime disputavimus, non aspernabitur: tum namque lentor abstergit, & non obstruit, quum exiguus est.

Ejus vero modica siccandi vi omnem Gallicæ putredinis materiam absumi, si quis non credat, certe animadvertat, quod siccitas humidum absumit, humidum vero putredinis est subiectum, hoc igitur summoto, putredo subsistere nullo modo potest: quia ergo siccitas, quæ in Chinæ radice perquam modica est (non enim tanta est ut exasperet, sive ut humidum, quod ei vehiculum est, statim consumat, & interius penetrare non possit) humido aqueo conjuncta, ut simul cum eo per totum corpus effertur, ita singulas corporis partes attingit, & earum humido commiscetur, quo ubi deventum est, tunc humidum, quod in corpore est, leviter exsiccans, parte qua ad suam naturam reduci potest, à putredine vindicat, qua vero in naturæ gratiam redire nequit, nihil impedit, quo minus ab affectis partibus foras expellatur; quippe illud quatenus
C putre est, ab iisdem, quia onerosum, & infensum est, quoad fieri potest, perpetuo rejicitur, ipsa vero, quia propter suam & lentoris, & siccitatis exiguitatem illis non obnixè inhæret, illud ipsum à natura reliquis Chinæ viribus innixa expelli permittit. Interea vero si decoctum non semel, sed sæpius, (ut moris est) propinetur, reliquum sensim exsiccatur, & ab ipsa putredine tuetur. Nec alicui sit admirationi, quod adeo exilis siccitas adeo gravem putredinem summoveat, si enim tempus & spatium datum sit, id optime præstat: alioqui siccitas quanto vehementior est, tanto minus per corpus fertur; densa enim nimis ea substantia, cui inest, efficitur, & ad penetrandum inepta; adde quod sicuti humido putri commixta, ubi fluxilis est, & perexigua, illud foras emitti, si forsan emittatur, non prohibet, ita si solida firmaque substantia sit, quia tenaciter inhæret, illud contra retinet, firmat, auget. Id quod illos non parum errare demonstrat, qui putridis aliquibus
D febribus, ea, quæ non leviter, sed vehementer exsiccant, adhibere contendunt. Hi ergo irari desinant, qui nolunt Chinæ radicem à manifestis, ut dicitur, qualitatibus morbo Gallico prodesse posse, siquidem (ut inquirunt) nullas habet, & si habet, exiguæ sunt, nam idcirco, ut ostendimus, potest, quoniam illæ exiguæ sunt:

Itaque Chinæ radix aquæ commixta, tum aquæ tenuitate, tum sua levī acrimonia, & astrictione per universum corpus facile fertur, & robur partibus, ne liquecant, relinquit, mox aquæ ejusdem frigiditate, & sua remissa in calore natura calidum, quod Gallici morbi putredo excitat, obtundit, ob exiguum vero lentorem, & modicam siccitatem, putredinem omnem absumit, denique Gallicum morbum, qui putris affectus est in omnibus corporis partibus, & calefacit simul ac liquat non occulte, (ut putant) sed manifeste propulsat, tanto autem hæc omnia promptius, faciliusque efficit, quanto suavius est ejus decoctum reliquis omnibus, quæ in Gallicum morbum sumuntur.

CAP. VIII.

De occasione exhibendi Chinæ decoctum, & an sit artis inventum, quod luem Gallicam curet.

Qui debiles hujus medicamenti vires esse cognoscit; ejus exhibendi occasionem quoad morbum tunc statuet, ubi morbus, vel suapte natura debilis est, vel ex immani mansuetus factus est, aut cum incipit, aut decedit, modo per hæc tempora mitis existat, & omnino ubi sua sponte ad exteriora prorumpit, & ulceribus scætet, quoad vero ægrotantem, ubi is aut naturaliter, aut ex accidenti, imbecillis est, ubi facile sudat, ubi puer, aut senex est, quoad loca, ubi regio calida est, & non frigida. Idcirco
uti-

utilius in Italia, quam Germania, utilius in Hispaniis, quam in Italia, quoad tempora, ubi constitutio calida fuerit, ut puta vere, & æstate: sed efficacius æstate, mox vere, minus efficax autumnus, minime omnium hyeme. Hæc de occasione, quæ omnia si quis diligenter speculetur, non inepte asseret, artis inventum esse, quod Chinæ decoctum luum Gallicam sanet. Id enim in promptu se nobis offert, verumque, & non fictum esse comperitur, & absque periculo, & absque difficultate fieri potest, quæ tria (ut supra diximus) in omni artis invento maxime requiruntur, ut enim tale sit, occasione ad agnoscendum, faciendumve commoda indiget, experimento, quod verum, & non fictum sit, & experiendi modo non difficili, non periculoso, sed facili, atque securo: facile igitur atque securum id experimentum erit, si in morbo, qui mitis sit, & ad cutim potissimum tendat, exhibeatur, si in anni constitutione calida, si sudorem, ubi datur, in facile moveat, si deinde conferat, & æger facile soletet, cognoscetur vero, & tuto & facile fieri posse, si exiguum illius acrimoniam, astringentem, lentorem, & modicam siccitatem, una cum aquæ mixtura (sicut proxime declaravimus) consideraverimus, de Chynæ radicis, & sarzæ parillæ, & ligni Guajaci decoctis ista sufficiant.

CAP. IX.

Cur postquam Guajaci, aut sarzæ parillæ, aut Chynæ decocto quis à Gallicis pustulis liberatus est, si adhuc horum aliquid potare non desinat, in peiores pustulas, aut in pruritum incidat.

Sed interim non importunum est explicare, postquam Guajaci, aut sarzæ parillæ, aut radicis Chynæ decoctum à pustulis hominem vindicavit, si ulterius potetur, cur pustulas deteriores, aut pruritus molestos iterum excitet. Nam respondere, quod homo postquam sanatus est, & si decocto utatur, non tamen æque accurate, ut antea, utitur, vanum admodum est, quia eadem victus ratio ad amissum servata, nihil minus idem contingit, vanum quoque quod nimium calefaciat, quomodo enim præsentis pustulas, quæ intensiorem calorem præ se ferunt, quam quum ablata, summovent, quomodo ad quadragesimum usque diem epotum priore calore jam temperato juvaret? quibus accedit, quod licet calor quidam in Guajaci decocto sentiatur, tamen in sarzæ parillæ, & radicis Chynæ, aut nullus, aut multo minor sentitur, neque etiam recte dici videtur, id evenire, quia hic morbus naturaliter sæpe recidit, proinde si reditus ejus renovetur, siquidem tandem summi decoctum posset, quamdiu tandem omnis hujusmodi reditus consumeretur. Id quod hæcenus minime usu venit, an probabilius est ad ipsum accedere, quoniam decoctum materias ad cutim ducit, quippe quod postquam in hoc singulari corpore ita ducere consuetum est, quamdiu deinde sumitur, semper ad cutim ducit, sanato igitur homine, & consumpto succo, qui per id tempus in carne pustulas excitabat, & expulsionem aptus erat, quum nihil hujus nunc relinquatur, alia excrementa, superflua, quæ in corpore sunt (bonos namque, & minime redundantes succos partes pro nutrimento sibi, quoad possunt, obnixè retinent) pro sua consuetudine ad cutim præcipue movet, horum vero, quia plurima per vesicam, plurima per alvum, aliqua per os, aut nares vacuari naturaliter solent, nunc vero, & vi hujus decocti, & contra suam naturam ad carnem, & demum ad cutim pelluntur, necesse est, in his particulis hæc eadem remorari, atque diutius, & magis retineri, quam vacuari, propulsioni enim ad cutim maxime reluctantur, quoniam igitur, quæ pelluntur, plurima quidem excrementa sunt, & illa plerumque salsa, hæc acris, quædam nec excrementa, nec talia sunt, sed propter moram in loco alieno, ut puta in carne vel in cute, vitiantur. Subiecti autem natura in putredinem proclivis est, oportet, hæc fere omnia huc delata corrumpi, subinde putrescere, & in pustulas aut pruritus converti, in pustulas quidem, si tum plura, tum crassiora fuerint: in pruritus, si pauciora simul & tenuiora: deinde sensim vacuari, & vicissim regenerari, donec decoctum sorbetur, quo tandem dimisso, tanquam remota causa, interdum penitus abolentur, interdum remanent atque perdurant, quoniam continuo decocti usu ad cutim naturæ excrementa, tum superflua mittere consuevit, cognosci vero pustulas, aut pruritus in hoc casu futuros, quod ubi decoctum potatur, tunc mixtio juxta, atque dejectio, & reliquæ expulsionem naturales minuuntur, corpusque nutriti definit, cognosci etiam ea de causa, quam duximus id contingere exemplo ejus, qui dudum à scabie liberatus, utitur aut hypocausto, aut exercitio, quod omnino non purgat, scabie enim rursus repletur. Sic

A ergo responsum sit, quamobrem Guajaci decoctum, aut sarzæ, aut Chynæ pustulas, ubi non sunt, quandoque movet.

CAP. X.

Cur minus aquæ Guajaco, quam sarzæ parillæ, & Chynæ radicis, admisceri soleat.

Quum vero minus aquæ (ut ex dictis patet) Guajaco, quam sarzæ parillæ, & radicis Chynæ admisceri consuetum sit, iuxta nunc oritur dubitatio, cur ita usus venerit? quippe illud robustius, hæc imbecillior, à pluri autem aqua dissolvi vires ejus, quod imbecillius, probabile est, quemadmodum in Guajaco quotidie experimur, copiosiore namque aqua commixta, decoctum, ut debilius, & minus amarum redditur: minore autem, & gravius, & amarius: Quidam arbitrantur plus aquæ opus esse, verbi causa sarzæ parillæ, quia tenuiorum est partim, vim enim ejus in majorem aquæ copiam promptius fundi, quam Guajaci, quod crassiorum est, deinde si minor aqua immisceretur, multo potentior evadere, quam ferri possit, verum id neque sensu cognoscitur (non enim magis acuta, magisque amara est, cum exigua mixta sit aqua) neque experimento probatur, quoniam si ea similiter utamur, nihil magis agit, dicunt alii propter ejus lentorem id fieri, quod lentor cum minore aqua non æque penetrare, atque cum copiosiore, possit; quippe cum copiosiore attenuari, cum minori crassescere, & magis obstruere, quam abstergere, & expurgare, sed huic quoque neque sensus, neque experimentum adstipulatur, quidam respondet, sarzæ parillæ plus aquæ misceri, quia minus aquæ turbidius reddit illius decoctum, at id non tanti est, quanti est omittere id, quod utile esse debet, sanitatis enim causa longe turbidiora potamus: præterea Guajaci decoctum turbidius est pro ligni *uncia una*, si aquæ *libra una*, quam si *librae duæ* imponantur. Nunc tamen magis est in usu *pro unc. i. lib. i. quam lib. ii.* Adhæc decoctum radicis Chynarum plus, minusve aquæ miscet, sæpius clarum est, quam turbidum, tamen hac tempestate semper plus aquæ miscetur, quam sarzæ, & quam Guajaci decocto. An quemadmodum Guajacum cum primum in usum venit, diversis aquæ & scobis mensuris componebatur, ita & sarzæ parilla, & Chynarum radix nunc componuntur, quidam enim *pro ligni unc. i. lib. i. aquæ ponebant, ut qui pro lib. ii. & semis lib. xxx.* Quidam *lib. i. & unc. iii.* ut ii, qui *pro lib. i. ligni lib. xv. aquæ infundunt, aliqui pro unc. i. unc. viii.* ut qui *pro lib. i. & semis lib. xii.* aut qui *pro lib. ii. lib. xvi.* Aliqui *pro unc. i. lib. ii. & semis*, ut qui *pro lib. s. lib. xv.* Aliqui *pro unc. i. lib. j. & unc. ii.* ut qui *pro lib. i. lib. xiiii.* Aliqui *pro unc. i. lib. i. & unc. iii.* ut qui *pro lib. i. lib. xvi.* Atque alii aliter, prout cuique visum est, miscuerunt. Quinimo cum ab initio carius constaret, tum pauper quidam *lib. i. Guajaci*, & eadem fere decies cocta (ut literis proditum est) à morbo Gallico se penitus vindicavit, denique tot varia ex Guajaco fiunt, quot varii sunt in edentium vultus. Itaque scire licet Guajacum, sarzam parillam, & Chynæ radicem cum aqua potissimum coqui, non ut illarum vires obtundamus, aut crassitiem attenuemus, aut excrementa, flatulve, & alia hujusmodi discutiamus, temperemusve, sed ea præcipue ratione, ut earum facultas, dum elixantur, in aquam assumpta per totum corpus facile ferri queat, alioqui lignosa, & dura intra suam substantiam contenta nullatenus per corpus ferretur, hoc posito tantam aquæ portionem eorum portioni miscere convenit, quanta eorum facultatem absumere, retinereque valeat; hæc mixturæ ratio, non exquisitis numeris terminari, non adamussim fieri; sed longe, lateque patere potest, modo medicamenti vires in se contrahat, atque retineat, *pro sarzæ igitur unc. i. potest aquæ lib. i. misceri, possunt duæ, possunt tres;* sic etiam *pro Chynæ radicis unc. i. possunt aquæ lib. viii. possunt sex, possunt quatuor, possunt duæ, potest una;* sed quia cum aquæ *lib. viii. radicis Chynæ unc. i.* suas vires servat, nihil prohibet, quo minus hoc, an illo modo utamur. Ut vero plus aquæ ab initio, quam postea, Guajaco immisceretur in causa fuit, tum ejus inexperientia, tum egestas, succedente, deinde tempore, ubi vilis vendi, & melius probari coepit, tum minus aquæ admisceri quoque coeptum est; ita sarzæ parillæ, & radicis Chynarum in posterum continget; si posthac videlicet villiori pretio veneatur, & majori experientia probetur. Interroganti ergo, quapropter plus aquæ sarzæ parillæ, & radicis Chynarum quam Guajaco nunc miscemus, hæc responsa sint.

FINIS LIBRI QUINTI.

ALEXANDRI TRAJANI PETRONII,

Philosophi, ac Medici præclarissimi,

D E

MORBO GALLICO
LIBER SEXTUS.

CAP. I.

De argenti vivi notis & viribus.

Quum de ligno Guajaco, sarza parilla, radice Chynarum, & generatim & speciatim, satis abunde disputaverimus, sequuntur unguentum ex argento vivo, & suffimentum ex cinnabari, quippe hæc quidem curant morbum Gallicum, non minus quam singula prædicta, sed sæpe cum tanta fæditate, tantoque cum periculo, ut ægri, dum curantur, malint se se non incepisse, quam curatos esse. Inventum est unguentum id, quoniam morbus Gallicus sæpe numero multis, & contumacibus ulceribus scateret, ad quæ unguentum ex argento vivo apud quosdam in usufuit, ut illud adversus scabiem, quo manuum palmæ inunguntur, apud Mesuem 3. *de Antidotis* videre licet. Suffimentum vero forte repertum est ex conjectura, quod interdum morbus Gallicus nimio sudore consumatur; ut enim suffimentum ex cinnabari inspirando attractum, intro potissimum penetrat, & subinde sudorem una cum sputo movet, ita morbum hunc sanare posse judicarunt. Quamquam aliqui dicunt à curationis similitudine, quam posteriores in malam scabiem, & in malum mortuum appellatum scripserunt, utrumque sumptum fuisse, siquidem utrumque in ea curatione describant, sed hæc obiter.

Suffimentum argento etiam vivo, sicut unguentum constat; est enim cinnabaris alia quidem antiquorum, alia recentiorum. Illa Dioscoridi vires habet, quales hæmatites, neque venenum est, hæc & venenum & duplex existit, nimirum fossilis & artificialis. Altera fit ex sulphure & argento vivo. Altera lapis est ruber non admodum durus, sed (ut quidam dicit) valde gravis. Interdum adeo refertus argento vivo, ut sua sponte id stillet. Itaque quum utrumque tum unguentum tum suffimentum argento vivo confletur, atque hujus causa (ut notissimum est) ille, qui his utitur, sæpe quidem sanetur, sed non leviter periclitetur, inquirendum maxime est, quamobrem id ita contingat, sed si prius recensuerimus quasdam argenti vivi notas & vires, deinde quantum eligendum sit in mixturis componendis, & quot ejusdem mixturæ.

Argentum vivum, ἰδργερρον Græci vocant, notius est, quam quod describi debeat, quippe candidum est, argento per quam simile: unde forsân argentum est appellatum, stare loco nescit, micat, tremitque, & suo pondere huc atque illuc facile fertur, unam hanc rationem in eo fortassis contemplati veteres Romani, rei alioqui sensus experti, vitæ sensum tribuerunt, vivum vocantes, Græci è diverso non motum sed fluidum ejus habitum admirati, ἰδργερρον quasi aquosum argentum nominarunt. Qui morbos atque horum causas ad calidum, frigidum, humidum & siccum potissimum referunt, alii calidum, alii frigidum esse statuerunt. Avicenna enim 2. *canone* frigidum quidem & humidum 2. gradus. Sed Aëtius *lib. 1.* & multi alii calidum, sane hi, quia corrodit, extenuat, penetrat, & morbos calidos creat, ut puta febres putridas atque ulcera. Illi vero quoniam fluidum & tactu semper frigidum est, quoniam morbos frigidos, nimirum comitiales, paralysem, apoplexiam gignit, quoniam ponderosissimum est, quia calorem maxime fugit, quia fere nunquam ita ignitur, quo minus ad suam naturam reverti possit, quia si in vasculum vini plenum æstate injiciatur aut extrinsecus, & subtus, & circum circa fundatur, vinum ipsum quam maxime refrigerat. Addunt quod Arist. *metheor. 4. 43.* ἰδργερρον χρὸν argentum vivum interpretantur, aquam esse dicit, si enim aqua est, frigidum & humidum esset, utcunque tamen sit, quia nimis à sensu remotum est asserere quod sua frigidityte, caliditateve ea possit, quæ ab ipso

A fieri perspiciuntur, quum alii quoque ejusdem ferme frigoris calorifve reperiantur, quæ tamen ea minime præstare queunt, alio mentem vertere oportet, quo intelligamus, unde nam argenti vivi hujusmodi vires nascuntur, præsertim hæc, quæ morbum Gallicum arcent, sudore nonnunquam per cutim fluente, nonnunquam vapore nimio per eandem exhalante, sæpe per os multa putri materia manante. raro per alvum, rarissime per vesicam. sed hæc paulo inferius, nunc quædam veluti supposita, ut causas facultatum ejus facilius investigemus, de eodem subscribamus. Itaque scire licet argentum vivum potum (ut *lib. 5.* author est Dioscor.) lethale esse pondere suo interanea disrumpens, ut plenius *lib. 33. cap. 6.* venenum rerum omnium esse, ut Galen. *Epidem. 6. com. 6.* deleterium esse, & nunquam homini proficere, quum inquit ea de causa mihi plura medicamenta non vocare mortifera medici videntur, quod ipsorum temporibus quibusdam utilitas necessaria sit, ea vero appellare deleteria, id est perniciofa, quæ nullo unquam tempore, neque ægrotis hominibus, neque valentibus opem ferunt; neque enim acornitum, neque argentum vivum, neque argenti spuma, neque marinus lepus in corpus accepta ullum nobis afferunt emolumentum, ut 4. *de simpl. cap. 19.* per erosionem interimere, quando, ignita itaque ferrum, lapisque, calce, cinereque sunt crassiora, multoque magis quam favilla, adhæc quoque & calidiora, sed ferro lapidique ignito ea, quæ per erosionem interimunt, medicamenta similia sunt, quæ à corporis nimirum calore huc perducuntur, velut chalcitis, mysi, sory, ad hæc arsenicum, hydrargyros, lithargyros, & alia innumera; crassarum enim sunt partium id genus omnia, ac potestate calida, ac proinde temporis spatio accensa per eam, quæ est in animante, mutationem, non aliter, quam lapis, ferrumque ignitum ventrem tum exulcerant, tum exurunt, quum scilicet in corpus distribui præ gravitate haud possint. Hæcenus Galen. licet *nono de simp.* nullum argenti vivi se fecisse periculum asserat, neque quod interimat, si devoretur, neque ubi foris admotum sit. sed ut Paul. *lib. 7.* inquit, & mortiferum venenum est, & exustum colicis ac ileosis bibendum præbatur, his verbis argentum vivum haud ita multum momenti in re medica præstat, quum sit lethale venenum, sunt tamen qui id comburentes veluti in cinerem redigunt, quem aliis speciebus permixtum colicis & ileosis potandum exhibuerunt: ut vero Aëtius *lib. 1.* in principio scribit, ardorem invehit, & ulcerat, quum ait, chalcitis, mysi, atramentum sutorium, æris squama, sory, & adhæc pictorum armeniacum, & argentum vivum, milleque hujusmodi adstringentia sirsul ac mordicantia, utramque qualitatem occurrentibus corporibus imprimunt, incertum tamen relinquunt, utrum ob adstrictionem ardor ille invertatur, an ob acrimoniam; nam si hæc medicamenta intra corpus sumantur, quum crassiorum partium sint, ac virtute calidiora, transmutatione interim facta sensim ignescunt, ut in morem candentis ferri aut lapidis ulcerent, incendiantque ventriculi partes, ita ut ob insitam gravitatem ne digeri quidem possint. ut Avic. 2. *lib.* tradit, est frigidum (quemadmodum diximus) & humidum in secundo, sublimatum est stipticum, quod ex eo extinctum est, medicamen est pediculorum, & lendum, cum oleo reextinctum valet scabiei, aut cum medicinis scabiei, & ulceribus malis, ejus vapor facit accidere paralysem, & tremorem, & spasmat membra, seu inducit tetanum in membris, fumus ejus destruit auditum, & fumus ejus facit accidere factorem oris, quum transit per ipsum, fumus ejus destruit visum, sublimatum est interficiens propter vehementem incisionem, & ipsum interficit mures, & ex fumo ejus fugiunt animalia venenosa, & serpentes. Hucusque Avic. Omitto si rei, quæ lentorem, aut densitatem habet, commisceatur, quia tum hæc, tum illud suæ continuitatis tenax est, hæc quidem quia densa vel lenta, vel utrumque simul est; illud vero quia densum est, adeo alterum ab altero una contineri, ut dum illud

illud aliquo penetrat, hanc quoque secum vehat; hæc vero illud retrahat, atque refrænet, ne in fumum evanescat, nisi magna ignis violentia alio abire, & à consortio penitus discedere cogat velut iis, qui vasa ænea, vel argentea inaurant, usu venit. Omitto item si stanno, argentove (ut dicunt) parte aliqua perforato injiciatur, brevi momento per illa means utrumque dirumpere. Si tumidorum, tum auri & æris laminas, propter eximiam suarum partium tenuitatem, intro penitus subeat, si adeo tenuiter atterat, ut quum illa sibi ipsis amplius constare & firma substantia esse non possint, ex solidis mollia, & fere quale ipsum est, talia efficiat. si cæteris metallis præterquam auro, quia gravius his est, semper subsistat, si ignem fugiat, ut pote quod à calore, qui terræ intestinus est, fufum sit, quantum fundi naturaliter poterat; aut quia maxime aqueum sit, si perinde ac aqua à calore prius in fumum vertatur, quam crassetur: si non congeletur à frigore, quoniam calor, qui illud fudit, semper inest, semperque fovet. si frigidum, grave, & album sit veluti vocatum sublimatum; si vivum refrigeret, quemadmodum sal nitrum; si super tabulam planam diffuens propter suarum partium, quæ sibi invicem obnixæ incumbunt, coherrentiam, non ut alii liquores solent, eam humectet. Alterum illud non oportet ignorare, argentum vivum, ut aliqui putant vermes interimere, si *ad scrup. i. aut scrup. ii. aut ad unciam usque dimidiam, integramve* poterit, aut si extinctum prius, mox multo minore copia, ut puta *usque ad grana quinque commixtura saccharo rosaceo, aut medullæ acidæ citri conditæ deglutiat* adhæc apud Coritienses *hujus non extincti scrup. i.* parturientibus, quo facilius pariant, potui dari, apud Corsos & pro verinibus & pro ventris doloribus passim plus minusve præberi, ignem maxime fugere, adeo ut si eidem vase aliquo vel clauso vel aperto contentum exponatur, tum magnopere stridere, titillare, salire, alio quasi furenter erumpere, tandem in vaporem insensibilem versum, ex hominum oculis abire; & evanescere. sed si in loco, ubi id contingit, plantæ atque arbores fuerint, easdem quandoque interimere, si homines, interdum aliquos furdos, aliquos tremulos, aliquos fessos, lassos, invalidos aliquos paralyti, aut alio hujusmodi malo affectos reddere. In tenuissimas partes, & in ære ipsum promptissime solvi, rursus in se ipsum facilius redire, ac coagulari, nisi calor aliquis obstet, aut partes in locum amplissimum dissolutæ repagulum non reperiant, quo se collidant, & retroversæ in unum coeant: sed si calor absit, & locus undique ita septus sit, ut partes nimium & mobiles & tenues, dum alio intruere contendunt, ad ipsum tanquam ad obicem se collidant, mox collisæ reipsas retropellant, tum fere statim in idem, quod ante erat, reverti. Id quod videre licet tum quando quis ungitur, si tela super ipsum extendatur, parte enim qua ægrum respicit, granulis argenti vivi, quæ milio similia sunt, fere tota obducitur, tum in eorum corporibus, qui prius unguento ex argento vivo curati longo post tempore vitam obierunt, quippe in eorum capitibus, in humeris, in cubitis, & in aliis corporis partibus, tum in carne, tum in ossibus argentum vivum manifeste invenitur, quin etiam adhuc viventibus ulcere aliquo novo, v. g. in tibiis factio, per ulcus ipsum argentum vivum exire, & quod mirum est, quandam, qui ter duntaxat secundum brachia unctus fuerat, per aliquot dies pondus & angustiam in ventriculo sensisse, deinde, quum latrinæ semel insideret, argenti vivi pateram fere vomuisse, ut multi adhuc & testati sunt, & literis prodiderunt. Neque silentio præterire nos decet, id quod nobis nuper vidisse contigit. Antonius enim Bergerius nobilis Gallus hoc anno à Christo nato 1565. mense Majo hic Romæ primum decies, quater, deinde triduo interposito, ter unguento ex argento vivo unctus, nihil per os effectu dignum ejiciebat, huic non dentes commoti, non gingivæ tumefactæ, neque corrosæ, non palatum inflatum, non fauces exulceratæ, valde copiose & crebro sudabat, in ventriculo gravitatem quandam atque nauseam sentiebat, postridie quam ungendi finis factus est, nonis Junii atque deinceps per aliquot dies quotidie cum urina, quando spumosa erat, bullulas argento vivo obductas, & quod mirum est supernatantes, has quidem milio majores, has vero minores reddebat. cognoscebatur argentum vivum esse tum colore, tum agilitate, tum partium in se coherrentia, atque pertinacia, colorem enim argenti vivi cuilibet vel idiotæ seorsum ab aliis bullulis, quæ in eadem spuma referebant, & quum urinam extra in superiorem matulam partem trahebantur, eidem adhærentes deorsum integræ relabebantur, neque propterea nisi obnixæ premerentur atque concuterentur, dirumpebantur. Interrogantibus cur in fundum non peterent, respondebamus, quoniam illius partes tenuissimæ erant, ita ut bullas ipsas non intus replerent, sed tantum superficie tenus oblinirent, proinde tales tanquam intus vacuæ propter ærem retentum supernatare. quando autem argentum

A vivum sine alterius mixtura in bullas rotundas dividitur, semper descendere, quoniam illæ intus quoque gravidæ sunt, & minime inanes. Huic astipulari, quod cerneremus, ubi urina sine spuma fuerat, tales bullas non apparere. Sed illud postremo dubium omne dissolvit, quod aureus nummus ab illis albo colore inficeretur. Adde quod hodie undecimo Junii, quum pituitam valde viscidam magno cum labore vomuisset, similes quoque bullas reperimus, sed multo minores, in easque nummum aureum collidentes, extrema parte, qua tangebamus, albedine adumbratum esse perspeximus. Hanc vero historiam recensui, non modo ad ostendendum, quod argentum vivum, ubi repagulum offendit, ad se redeat, sed etiam quod post unctionem in corpore nostro relinquatur, & quod cum urina effundi, & vomitu rejici, & forsitan ubi magna per sputum expurgatio sequitur cum sputo excerni possit, quod & si nemo ante hac perquisivit, accidisse putandum est, quia nunquam hætenus id à quoquam animadversum fuit. sed ad rem nostram revertamur. Præterea scire licet argentum vivum suapte natura densari, atque coagmentari, ex accidenti autem, ut puta calore extrinsecus, agitante, dissolvi, & in vaporem atque spiritum verti. Quamdiu dissolutum est, tamdiu semper oberrare, vagari, neque unquam quiescere, ubi ad se rediit, atque coactum est, nisi extrinsecus agitur, in seipso manere, minimeque movere, proinde naturaliter quidem condensari, ex accidenti autem resolvi, atque attenuare, ubi vero dissolvitur, tum quicquid ei obvium sit, quod densitatem, aut lentorem habeat & fusile sit, quale est id, quod in corpore nostro vel ab innato calido, vel ab alieno densatur, aut lente scit, crassescitve, agitare, attenuare, aut diffecare, & se cum propter suarum partium coherrentiam, si alio migret, illuc trahere, & facile mobile, atque liquidum propter suam cum illo misturam, quia perpetuo fere movetur, reddere, quemadmodum auri, plumbi, stanni, argenti, & æris laminas atterit simul ac liquat, nec discernere utile sit an inutile, modo id ab eo dissolvi possit, proinde sæpe liquefacere succos, qui concreti sunt in carne, qui in venis, attenuare, qui in arteriis, multo subtiliores reddere, qui ex densatis rarefacti, ut in ampliorem molem extenduntur, ita majorem quoque locum requirunt, quemadmodum liquata glacies. Unde mirum non sit, nisi vacuatio aliqua repente sequatur, uncto ex hydrargyro corpore, si tum longe plenius factum, si venæ & arteriæ tumidæ supra modum appareant, si interdum rupto aliquo vase sanguis per os, aut nares, aut anum, aut vesicam erumpat. Ut vero in minimas partes dissolvitur, minimeque quiescit, ita corporum meatus non recta subiens ut foras exeat, sed intus hac illac, sursum deorsum se insinuans & aberrans, atque illorum unitatem dissipans, illa eadem densata constrictaque rarefacere atque laxare: hinc quendam, qui antequam morbo Gallico afficeretur, altero oculo cæcus erat suffusione densissima, vulgus cataractam vocat, oculum occupante, hujus auxilio & à morbo Gallico & à suffusione, quod maxime mirum est, liberum evasisse: rursus quia ubi dissolutum est, tum in idem quale prius erat, quoad fieri potest, revertitur, rarefacta laxataque quibus commixtum est, interdum densare atque constringere. Ideoque aliquibus, qui gummitiones adhuc experti non sunt, ubi calor, quo ad agendum eget, citra modum inter ungendum exstiterit, interdum excitare, aliquibus contra, ubi moderatus fuerit, gummitiones ex densatis succis præexistentibus apprime liquare dissolvereque, mox liquatos inde succos atque dissolutos; sibi que commixtos propter partium coherrentiam secum ducere, & quandoque ad fauces protrudere, eodem (ut infra dicetur) extincto & in unguentum redacto, tibiis citra genua, & brachiis citra cubita, unctis triduo, quatrinduo, aut paulo pluribus diebus ægrum sæpe & facie & reliquo corpore, nisi vacuatio aliqua statim sequatur, aliquantulum intumescere, deinde detumescere. Interim dentes alioqui firmissimos moveri, dolere gingivas, inflari, erodi, universam corporis scabiem auferri, ulcera fere omnia diuturna sanari, pruritum infestissimum tolli: sed si paralytis aliqua præfuerit, augeri; dolores in carnibus, in articulis, in ossibus (ut dicunt) minui, tollive; correptos Gallico morbo nunc omnino curari, nunc in meliorem statum reduci; sed sæpe tanto cum labore, tantoque cum vitæ discrimine, ut interea mallent ægri perire, quam ita curari coepisse; plerumque enim in hoc casu tanta corruptæ foetidæque materiæ copia per os prodit, ut ægrum nec quiescere sinat, nec dormire, nec potare, nec esse, nec aliud sane sperare, quam prope strangulari aut suffocari, lienosis magnopere obesse, horum aliquos ad hydropem deducere, dissolutis enim fere succis omnibus tam bonis, quam malis, qui tum in carne, tum in aliis solidis particulis insunt, atque magis attenuatis iis, qui per venas, & forte per arterias errant, ferro per quam liquido corpus redundare oportet, subinde

lienem, velut aqua nimia pota, eodem repleti, & intumescere. Si præterea corpus hoc unguento, ut dictum est, inungatur sæpe, carnes primum mutari, atque rubere. deinde vacuatione (sed per os potissimum) sequente, minui, pallere, extenuari: Interdum vehementes febres moveri, interdum sanguinem per os aut anum, aut vetricam, ut diximus, exire, interdum mortem, interdum longam ægritudinem sequi. De argenti vivi notis, & viribus, hæc satis.

CAP. II.

Utrum à qualitate, ut dicunt, occulta, an manifesta unguentum argenti vivi curet Gallicum morbum.

His positis opportunum est investigare. Utrum ab occultis causis, (ut fere omnes arbitrantur,) an à manifestis agat, quod enim gummitiones, quod humores, qui nutrimenti loco sunt, tum in capite tum in carne liquefaciat, nemo est qui ambigat; sed quamobrem id contingat, adhuc in ancipiti est; nam (præter illa, quæ de ipsius caliditate frigiditateve proxime differuimus) eo quod calidum sit id præstare, valde dubium est, quum neque calidum (ut ita dicam) actu sit, neque si manu, aut ore teneatur, neque si integrum devoretur, calefaciat; adde quod gravissimum est, & nunquam non condensari appetit; utrumque non calidi sed frigidi est. Præterea si gummitiones (ut quibusdam placet) à frigido calidum exprimente, succi vero, qui proxime nutriendo sunt, à calido humidum resolvente densantur, & illæ quidem à calido, hi vero à frigido, humido solvi liquarique solent; quum utraque argentum vivum dissolvat, & liquet: id vel calidum frigidumque simul erit (quod plerisque absurdum est) vel non calore frigoreve hæc peraget, contra vero si frigidum est, quum modice liquidum sit, cur ab igne non magis liquatur? aut cur à frigore non magis densatur? quo item modo tam celeriter aurum, plumbum, argentum atterit simul, & liquat, & multa huiusmodi? An prout nostri corporis gummitiones, & humores, & alia id genus immutat, principium quidem ab alieno calore adipiscitur, mox in exhalationem conversum attenuat, atteritve, atque liquat quæcunque ab eo liquari possunt, à calore enim, quia illum magnopere fugit, disjicitur, dissipatur, diffunditur, & in aërem, spiritumque vertitur, tale factum (quum sibi semper coherere studeat) quippe quod nunquam adeo tenuatur, & (ut dicunt) sublimatur dissolviturque, quin ad se ipsum quoad fieri potest revertatur, ea, quæ densata sunt, non autem omnino siccata, sed quæ potestate humida sunt, & liquari facile queunt, undiquaque permeans, agitans, attenuans, seque illis commiscens, fluida, quale ipsum est, reddit, & secum quocunque vocetur, propter partium invicem coherentiam (nisi calor aliquis vehemens consortium separet) trahit, quemadmodum ubi aurum, in tenuia frustula divisum, tangit, primum enim atterit, & (ut dicunt) devorat, subinde liquidum reddit, & secum, quocunque traducatur (nisi calor aliquis impediatur) vehit. Movet igitur sudorem, movet per os tantum succorum copiam, quia primum attenuat, mox liquat, attenuat quidem tum, qui in tenuissimas partes prompte dividitur, & à calore vel extrinseco, vel nostro divisum, per corpus universum fertur, tum quia naturaliter in motu fere semper est, semperque ejus pars (ut aquis currentibus accidit) altera alteram pellit, ita si aliquo altera penetrat, altera subinde magis premit, & sua tenuitate hinc inde subiens, particulæque subjecti corporis invicem comminuens attenuat, aut atterit, liquat vero non calefaciendo, non refrigerando, sed postquam rem ipsam in minima vertit, præsertim si illa fusilis fuerit, adjuncta sua liquida substantia, fluidam sicut aqua calcem, farinamve reddit. Quod enim nec qua calefacit, nec qua frigefacit, necessario liquet, ostendunt alstringentia, quæ frigida esse statuuntur & exprimendo non autem frigefaciendo liquefaciunt, ostendit aqua, quæ sive frigida sive calida fuerit, calcem liquidam efficit, ostendit & ignis & sol ipse, qui calorem manifeste inducendo liquant, argentum vero vivum dum liquat, neque manifeste calefacit, neque frigefacit, nisi forsan ex accidenti. quod item nec qua calefacit, frigefacitve in tenuissimas partes necessario solvatur, exemplo est tum aqua, tum aqua vitæ nuncupata, hæc enim calefacit, illa frigefacit, utraque vero tenuium partium est, & in tenuissimas partes, ac etiam in vaporem convertitur. Porro ut id frigidum esse secundum Avicennam, & alios, qui eum sectantur, probari potest, ita calidum iis, qui à calore in terræ visceribus liquidum remansisse censent, concedere licet, sed non qua frigefacit, nec qua calefacit, hæc & multahuiusmodi in nostris corporibus agere, sed quatenus cum sua frigiditate, vel caliditate, ab alieno calido recalcitum in tenuissimas partes dividitur, subinde rem ipsam, cui com-

A miscetur, attenuat, aut atterit, & si illa fusilis est, super eandem effusum, veluti super tritam calcem aqua, fluidum gignit. Hactenus quod argentum vivum à manifestis causis, & non ab occultis agat.

Sane hæc potest, quoniam à se nulla (ut plurimi chymistæ hactenus experti sunt) omnino corrumpitur, præterquam quod tenue magis, minusve efficitur: si enim (ut ajunt) præcipitur aut sublimetur, ad tempus laet: deinde reviviscit, & si nihil prohibet, quominus perpetuo duret: Ut enim quandoque inceperit, ita quandoque desinat, oportet. ubi igitur à calido in exhalationem vertitur idem ipsum est tanquam insuperabile, sed tenuissimum evadens, & caloris vim penitus fugiens si in corpus, quod ei obviam sit, ingrediatur: congregitur vero quam sæpissime (constat id ubi luto chymico vasis oblito unde quaque inclusum igne opposito profilit foras, nihil sui intus relicto) totum in universum, quoad fieri potest, subvertit: quod, si fusile est, fundit; si dissipabile, dissipat, liquat igitur quæcunque concreta, sed potestate in promptu fluida sunt: dissipat quæ coadunata quidem manent, sed tenuiora sunt quam liquari queant, illa sunt veluti gummitiones non omnino duratæ, siccataque, & succi, qui jam jam nutrituri sunt: hæc vero ceu spiritus, qui animæ deserviunt, sive sentienti, sive moventi, sive nutriendi; hos enim dissipando sæpius, quam humores liquando, nunc surditatem, nunc tremorem, nunc paralysem, nunc alios huiusmodi affectus, nunc mortem accersit. quippe illius exhalatio non quænam admodum aquæ, aut sulphuris est: aqua enim licet tenuium partium sit, ejus tamen vapor non facile intrineat; quoniam sæpe frigiditas, sæpe humiditas, impedimento est, illa ingressum prohibet, hæc quia facile cedit, retrogressum accelerat: idcirco sæpe foris, raro intus humectat. Sulphur in exhalationem conversum sæpius quidem intro subit, sed interdum propter partium infirmitatem repellitur; interdum ingreditur quidem, sed à corpore permutatur, ac temperatur. atqui argentum vivum ut natura sua fere insuperabile est, ita & illius exhalatio: hæc igitur. Ubi per corpus aberrat, ab eodem non permutatur, non temperatur, sed contra permutat & evertit; neque facile cedit, ut aquæ vapor; neque infirma est, ut sulphuris fumus: sed contra & constans est & fortiter resistit. Sed statim quæres, quum argentum vivum suapte natura semper ad se ipsum redeat, & in se constringatur, cur hæc, quæ dissipat, aut liquat, non magis coadunat? Respondetur quemadmodum ignis similis congregat, dissimilares segregat; ita id congregat se ipsum, reliqua quoad potest, evertit. quæ si fusilia sunt fusa relinquit; sin aliter se habeant, aliter finit. Ita ergo expositum sit, quomodo possit argentum vivum propter causas, quas attulimus, agere.

CAP. III.

Causa quedam & morborum, & symptomatum, quæ argenti vivi unctionem sequuntur.

His ita se habentibus mirum non sit, si ex argento vivo (ut moris est) uncto corpore carnes in tumorem attolluntur, si venæ, & arteriæ magnopere tument, si sanguis aliquibus è pectore per os, aliquibus ex intestinis per alvum redditur, non solum enim (ut putant) quia corrodit, id facit, sed potissimum quia quæ concreta sunt ab eodem liquantur, & multo amplius exigunt locum, quam antequam liquarentur. Hæc igitur venas nimium extendentia frangunt, & sanguinem (ut diximus) movent, sæpius vero de capite per palatum & fauces, deinde per os tanta fit expurgatio, quoniam ubi argentum vivum à calore in exhalationem vertitur, ab eodem sursum in caput ferri potissimum cogitur, quemadmodum fumis & vaporibus omnibus, elevante calore, contingere solet, tunc enim simul quicquid fere in infernis partibus attenuavit, & liquefecit, huic impetum ascendendi sursum imprimit, & quia eidem commixtum est, propter suarum partium invicem coherentiam secum rapit; Accedit capitis situs, figuraque tanquam enim cucurbita medica superstat, & implexus anfractusque tum venarum, tum arteriarum, multiplices quos habet, per quos ubi succi in caput ascenderunt, retroverti non facile possunt, alioqui homo erecto capite tamdiu manere, quam manere omnino requirer, quo circa quæcunque ab infernis sursum moventur, ad se cumulatim attrahunt, retinet & eisdem repletur, nam & si per alias partes elevati tum vapores, tum succi oberrare queunt, quia tamen ulterius ascendere concupiscunt, ut pote calore eos perpetuo agitante, nullus vero locus datur, quam caput ulterior, neque ullus, quam caput, qui facilius retineat, hos & in capite firmari, & eisdem caput repleti necesse est, postquam vero huc devenerunt, quia propter argenti vivi mixturam sibi invicem coherere nituntur gravesque sunt, non

ut alii ex herbis & radicibus vapores omnino in sudorem A vertuntur, sed (nisi forte calor aliquis immodicus vehementer exagitet, & foras expellat) intus morantur, & se coërcent, ita ut deinceps putrefacti per palatum & os foras prodeant, quare licet argentum vivum per cubita, per tibias, quibus solum extrinsecus adhibetur, primum transeat, postea vero in caput repat, quia tamen priusquam reliqua membra, repletur caput, quod vero prius repletur id prius quoque expurgari decet, præsertim si capacissimum & maximum est, quale id ipsum, idcirco prius & potius de capite, quam aliunde purgatio fit, quidquid enim alibi movetur, id fere totum hæc exhalatio caloris ope sursum in caput pellit, & caput sua sponte apprime trahit, retinet & obstructioni primum, deinde putrefactioni, obnoxium reddit, tum propter copiam, quum sibi ipsi vias claudit, tum propter sitim, & faucium, palati, linguæ, & narium exsiccationem, quæ primis diebus ungendo nasci solet, forte vero copiam sufficit, quia materia non confertim tota in illud fertur, sed paulatim per partem (ut dicunt) post partem. Ulcerantur vero tum gingivæ, tum palatum non profecto, quod argentum vivum in corpore nostro naturaliter humido, per se rodatur, B nam ex accidenti (ut proxime dicitur) id facit, sed quoniam multa in capite coacervata materia, sibi ipsi, propter sui copiam, vias obstruit, & replet maxime palatum, & gingivas, quod patet ex tumore, qui has partes circumstat, unde quia transpirare, ut par est, non potest calet, & subinde putrescit. Itaque putrefacta tamquam aliena existens à superioribus partibus ad inferiores protruditur, tumentesque gingivas tum palato magis replet, citiusque corrodit, quemadmodum pituita in capite redundans, facta falsa, gingivas & palatum exulcerat. idcirco non statim unctione adhibita gingivæ ulcerantur, sed aliquanto post, & crebro primum dentes moventur, aut dolent, deinde gingivæ roduntur, quasi non omnium quidem succo mordaci prius existente, sed propter obstructionem, postea putrefacta sequantur in gingivis ulcera, licet his accedit Gallici succi vitiosi natura, cum sano tamen etiam corpori talis unctio adhibita æque moveat dentes, ac gingivas ulcerat, non Gallico morbo, sed putrefactioni unctionem sequenti, talis exulceratio referri debet accepta. Sed si accidat quod venæ nimium repletæ, quoniam succus, quem continent, tenuior factus ampliore locum requirit, antequam C per os materia fluat, à copia rumpuntur, ut per os expurgatio fiat, non est necesse, ita neque si per pauca sunt, quæ intus ab unguento liquantur, neque item si multa sunt, talis, ac tanta per os vacuatio sequetur, ubi forte aliqui morbi communes grassantur, nonnunquam in eos materiam impetus vertitur, ut puta si dysenteria est, in dysenteriam, si diarrhœa in diarrhœam, & huiusmodi, ubi videlicet per id tempus unctio adhibetur, quod vero postquam unctio adhibita est, interdum fera, interdum nulla vacuatio sequatur, id partim à subiecto corpore, partim ab argenti vivi administratione provenit: à subiecto quidem, quia sucos aut per paucos, aut solidiores, quam ut liquari possint, habet ab argenti vivi administratione, quoniam aut minus quam satis admiscetur unguento, aut inepte extinctum est, aut calor, qui ipsum movet, imbecillior est, quam quod penetrare faciat, hic autem est tum circumfusi aeris, tum subiecti corporis, calor enim argenti vivo penetrationem potissimum præbet, adeo ut siquid illi natura sua calidum admisceatur nihil fere velocius nihil efficacius penetret, quemadmodum ubi sal ammoniacus unde sublimatum (ut vocant) fit aut sulphur, unde cinnabaris, D aut aqua ex vitriolo, alumine rochæ sal nitro (ut dicunt) confecta, unde vocatum præcipitatum; hæc enim calore nostro primum mutationis initium accipientia mox impendio magis, & corpus nostrum, & argentum vivum, cui commixta sunt, recalcant, tum id ab intensiore calore commotum, & intro magis penetrat; & reliqua simul, quibus adjunctum est, secum ducit, ideo sal ammoniacus, sulphur, atramentum sutorium argenti vivo commixta, ut magis penetrant in corpus nostrum, ita magis obesse, & corrodere, ulcerareque possunt, quam per se sola, alioqui ubi argentum vivum his, quæ frigefaciunt (quemadmodum cerussæ, & pompholygi admiscetur) quia caloris indigum est, haud æque ad penetrandum efficax est. At illud silentio præteriri non debet, quod etsi post unctiones (ut antediximus) in humano corpore intus relinquitur: propterea tamen, ubi ad se redierit, & alicubi firmum permanserit, non magis obesse, quam plumbum, ubi forte in aliquo hominis membro retinetur; ut enim id nihil permutat, ita nec illud, non enim tanta copia in singulis partibus est, ut suo pondere eas disrumpere, mox hominem necare possit. id suaderet licet, tum quia E ceu plumbum, natura liquidum esse videtur. Ideoque ex plumbo plus ejus, quam ex alio metallo (ut quidam dicunt) extrahitur, tum quia si manu, si ore diutissime teneatur, nihil obest. sed hoc differt, quod ubi motus aliquis solito vehementior fit, aut igni nimio se exposuerit homo, ut accidit hyeme, & omnino ubi plus quam par est incaluerit: tum calore nimis multo citato argentum vivum, alioqui quod ad ipsum attinet quiescens, agitur, attenuatur, in exhalationem par-

te aliqua vertitur, & hac illac per corpus errat, & pro corporis habitudine huic febrem acutam, illi tussim, alicui coxendicis dolorem, aut aliquem alium affectum movet. Hinc quidam, qui alias uncti fuerunt, per singulos menses febrem adeo molesta corripiuntur, ut parum ablit, quin moriantur, aliqui sæpe afficiuntur tussi, quidam quibusdam temporibus sanguinem ore reddunt, quidam dysenteria, quidam coxendicis dolore infestantur, quos si interrogaveris, statim invenies calorem nimium passos fuisse. De causis igitur morborum tum symptomatum, quæ argenti vivi unctionem sequuntur, hæc dicta sufficiant.

CAP. IV.

Cur unctio ex argenti vivo non inducat paralysem, tremorem, apoplexiam & huiusmodi, ii vero, qui suppellectilia ænea vel argentea inaurant, ab argenti vivo alia patiantur.

Interim illud omittendum non est, quod plerisque omnibus & nunc & antehac non leve negotium facit, nimirum qui fieri possit quod unguentum ex argenti vivo paralysem, tremorem, apoplexiam, surditatem & huiusmodi non inducat, quum tamen (ut ex dictis præsertim Avicennæ patet) argenti vivi vapor fumusve tum isthæc, tum multa huiusmodi efficere soleat, huic accedit experientia ipsa, siquidem ii, qui suppellectilia tum argentea, tum ænea inaurant, (inaurant vero cum argenti vivo) aliqui tremuli tum voce, tum corpore, aliqui paralyti affecti, aliqui surdi quotidie cernuntur. Id facile dissolvitur, si in memoriam revocaverimus, quod argentum vivum valde quidem refugit calorem, sed maxime omnium ignem, & quod à calido in tenuissimas partes, nempe in fumum sæpe invisibilem vertitur, in longe vero tenuiorem atque sicciorem, à calido sicco, ut puta ab igne, quam à calido humido, deinde quod quanto tenuior sicciore ejus vapor, fumusque fuerit, tanto magis efficaciter spiritus ipsos, qui animæ deserviunt, dissipat. Ut enim ii membris insiti sunt, eisdemque obnixè inhærent, ita hujus vapor fumusve genitus ab igne, multo maxime tenuissimus, atque siccissimus in membrorum intima subit, & violentia sua spiritus insitos interdum dissipat, interdum destruit. Illinc tremores nascuntur, hinc paralytis, hinc apoplexia, nunc curabilis, nunc incurabilis, pro ut magis minusve dissipati sunt spiritus, quippe ii qui inaurant, ignem argenti vivo supponunt, & ab hoc illud extreme attenuatur. at qui unguntur ad ignem quidem plerumque unguntur. Sed non ignis, sicut ibi, unguento subest, quo fit ut neque illud amplissime solvat, neque extreme attenuet, neque admodum siccet. Summa itaque est, argentum vivum affert paralysem, tremorem, epilepsiam, apoplexiam, surditatem iis, qui inaurant, quoniam ab igne adeo attenuatur siccaturque, ut spiritus corpori ingentos dissolvere destruereque possit, non affert iis, qui unguntur, quia non æque his, atque illis in tenuissimas partes dividitur & exsiccatur, cum humidis enim atque oleosis miscetur, neque igni æque ac ibi supponitur, quocirca si sanis, non autem ægris (id quod omnes admirantur) obest, id non evenit (ut quidam putant) quia peculiare fit illi ægris opitulari, & sanis officere, sed quia illius usus apud sanos alius est, quam apud ægros, quod si modo eodem utriusque uterentur, utriusque similiter læderentur, at vero si nonnulli, qui unguntur, subinde tremore aut paralyti aut epilepsia corripiantur, id evenit, quia cum valde siccis argentum vivum commiscetur, ut puta cum cinnabari, cum sublimato, & huiusmodi, unde mirum non sit, si ii, qui sufficientis ex cinnabari utuntur, his affectibus magis obnoxii sunt, quam qui unguntur, argentum enim vivum in sufficienti cum re sicca est, & igni subijcitur, à quo ipsum ut quanto maxime extenuari potest, extenuatur, ita deinde tenuissimum, & siccissimum factum, spiritus nobis innatos evertit, dissipat, atque dissolvit. Hactenus de eo, quod argentum vivum sanis obest & non ægris; quodque ejus unctio ægris tremorem, aut paralysem, epilepsiamve non afferat. jam ad modos, ususque hujus unguenti veniamus.

CAP. V.

De modis, & viribus unguenti ex argenti vivo.

Hujus unguenti ex argenti vivo non unus, sed perquam varius modus est: plerique multis illud admiscunt, ut ejus vitia corrigant, proinde quine venenum sit timent, illi theriacam, mithridaticamve addunt, qui ne nimium calefaciat, neve corrodat, refrigerantia ut puta lithargyrium cerussamve, qui ne refrigeret, calefacientia videlicet thus, aut myrrham, denique alii alia prout cuique cessisse, aut cessurum esse videtur. Profecto hi si intelligerent illud agere (ut ante dictum est) tum quia in tenuissimas partes prompte dividitur, tum quia, quicquid ei occurrit natura fusile, fundit & liquat, tot tantisque mixturis nequaquam insisterent. Si enim diligenter extinguatur, simulque alicui rei commisceatur, quæ non dura siccaque ut lignum, sed mollis facileque fusilis, ut pin-

guedo, nec fluida tenuisque ut aqua, sed constans, crassaque A
ut butyrum, sic nulla plane alia mixtura indigebit, quippe si
venenum est, ea ferme ratione est (omitto pondus) qua in te-
nuissimas partes à calore divisum, & in exhalationem conver-
sum, aut nimium liquat, aut dissipat ea, quæ constare debent;
sed *theriaca*, & *mithridatium* calorem, qui minor aliquando
requiritur, augent, quo pacto magis lædunt, quam juvant.
At vero si corrodit, hoc est si nostri corporis particulas putre-
faciendo exurendove exedit (nam alio modo rodit, dum atte-
nuare atterereve dicitur) illud in homine non per se facit: si e-
nim non vasa, quibus continetur, neque ventriculum, neque
os ubi integrum aliquando devoratur (ut ante diximus) corro-
dit, certe ubi post unctionem in corpore (ut anatome jam no-
tum fecit) relinquitur, partes, quibus inhæret, perpetuo ro-
deret: id quod minime videtur, sed quod penitus non rodat,
absurdum est, rodit enim corpus nostrum, si cum re valde sic-
ca, aut valde calida, ut puta cum *sale ammoniaco*, cum *sulphu-
re*, cum *alumine*, cum *atramento sutorio* jungitur. quin imo
illorum facultatem longe magis auget, tanquam id quod ad
penetrandum maxime conferat; verum ubi sine rodentibus, si-
ne vehementer siccantibus calefacientibusve fuerit, non rodit,
id est, putrefaciendo, exurendove non exedit, quia illud sive
in majores partes coadunatum, sive in minimas divisum nisi
aliquid sui generis, ut *aurum*, *plumbum*, *stannum*, *argentum*
ei occurrat, aut nisi cum aliquo fusili valde sicco calido ero-
denteve, ut puta cum *sale ammoniaco*, *atramento sutorio*, *auri-
pigmento* misceatur; semper sibi ipsi cohæret, & per singulas
partes obtusa, rotundaque; acie constans, obvium sibi corpus
in minima terere, putrefacere, exurereve non potest: quemad-
modum aqua (nam & aqueum illud est) quippe quæ cum *alu-
mine*, cum *arsenico*, cum *sublimato* juncta corrodit, sola vero
humectat, mollit, refrigerat, accedit & humor, qui in homine
naturaliter est, qui nunquam sine aliquali crassitie, lentoreve
reperitur, tale vero unumquodque tantum abest, ut argentum
excitet ad rodendum aliquid, ut ejus impetum compescat, re-
tineat, extinguat. Cæterum per se solum rodit, hoc est atterit,
pulverat, & (ut dicunt) aurum devorat, plumbum, stannum,
argentum, quoniam hæc & substantia solida sunt, quæ atteri
potest, non autem fluida, quæ non potest, & potestate talia, qua-
le illud actu est, existentia cum illo se se misceri non prohi-
bent. Ideoque lignum siccum, & vitrum, & alia ejusmodi ab
eodem non roduntur, quia licet ab alio atterantur, ab illo ta-
men, propter substantiæ dissimilitudinem, ut penetrari ne-
queunt, ita neque se invicem aggrediuntur, neque se mutuo
permutant. Contraque ea, quæ in nostro corpore sunt,
fluida enim & corpulenta, æque atque illud existentia ab eo-
dem penetrari, juxta ac attenuari queunt.

Porro arborem, facto circa caudicem foramine, subinde
intro fusum interimit, non rodendo quidem, sed siccando,
quippe quod per caudicem se diffundens, & suo pondere deor-
sum tendens, non sinit alimentum in superiori trahi, & se se in-
fra magis premens in radices usque fertur, & arborem ali pro-
hibet: contra vero post unctionem per hominis ossa oberrans
ea non æque siccatur, non æque alimentum illis impedit, quo-
niam hæc divisa sunt, non continua, non fixa loco, non im-
mobilia, non ab ima tantum parte nutrimentum trahentia sic-
ut arbor. Quum igitur hinc inde, hac illac, sursum deorsum-
que moveantur, quantum *lithargyros* deorsum suo pondere
incumbit, tantum illa suo motu impediunt, repellunt, & al-
lio vertunt. quibus accedit humoris qualitas, qua veluti totum
corpus (ut proxime diximus) afficitur, ita & ossa afficiuntur.
Quod si quandoque post argenti vivi usum aliquorum ossa
putrescunt atque roduntur, potest id quidem (citra Gallicæ
labris vitium) ab argento vivo contingere, sed quia scilicet vel
cum iis, quæ putrefaciunt uruntque miscetur, vel ignis, dum
æger ungitur, nimis immoderatus est, utpote qui propter suam
violentiam cogat argentum vivum in ossium medullas abire,
quo postquam ingressum est, alimentum prohibet, & ossa, sic-
ut arborem siccatur, aut innatum calorem illis aufert, & perni-
ciosam putredinem excitat, itaque si corrodit, sæpius ex acci-
denti quam per se corrodet, si videlicet ea, quæ id præstare so-
lent, illi inungantur, ut *auripigmentum*, *atramentum suto-
rium*, *erugo*. hæc enim ab illo in altum ducuntur, & quanto
celerius (ut infra quoque dicetur) tanto infensius corrodunt,
ulcerantque; quocirca magnam ejus erosionem timere, si ni-
hil tale illi misceatur, potius est ipsum impedire, quam ejus
vitium aliquod corrigere, etsi enim, ubi ex solo argento vivo
& axungia unctio adhibetur, tum palatum & fauces & gingivæ
exulcerantur: id tamen non ab illo, sed ab humoribus, qui in
ægri corpore putrescunt (ut ante diximus) contingit, & quia
nec impense frigefacit, neque impense calefacit, vanum est
hujus frigoris, aut caloris, adeo curiosum esse: subscribam i-
gitur modum simpliciore atque commodiore, reliquos
referam, non quod necessarios, utilioresve esse putem, sed ne
illos omisisse videar. At illud in primis scire licet, omne quod
ex argento vivo unguentum conficitur, ad omnem quidem
morbum Gallicum auferendum valere, præsertim vero ad
eum, qui non ad exteriora, sed ad interiora, ut puta ad ossa, ma-
xime repit. Ulcera omnia præcipue circa cutim celeriter ex-

ficcare sanareque valere, item tum ad mitem, tum ad sævum,
& ad novum, & ad veterem, sed quoniam efficacissimum est,
& nonnunquam sine magno timore hætenus adhibetur, in u-
su potissimum esse contra veterem atque contumacem, qui a-
liis auxiliis non obedit, & postquam hæc omnia jam consum-
mata sunt, gummitiones tum recentes tum leves, si in carne
fuerint, facile tollere, si in ossæ non facile, & antiquas atque
præduras in carne quidem difficile, in ossæ autem nunquam
hætenus visum esse, pilorum defluvium antequam inceperit
prohibere, & postquam inceperit sistere, succum enim o-
mnem vitiosum, qui ad cutim prorumpit, & pilos erodit, ad
interna trahere, & alio avocare, lippitudinemque ex morbo
Gallico natam, & aliis auxiliis rebellem, plerumque sanare
oculorum hypocrima (suffusionem Latini vocant, vulgares
floceum) ut alias discussi, quemadmodum experti sumus, ita
in futurum discutere posse, atque hæc sunt illius utilitates. No-
cumenta vero (nisi statim, aut sudorem, aut urinam, aut de-
jectionem, aut sputum, aut aliquam aliam vacuationem mo-
veat, aut ante motam simul foveat) eum qui ungitur pri-
mis diebus carne & facie plerumque inflari, rubere, sitire,
eidem caput turbari, attonitum fieri, corpus dissolvi, la-
xari, vires deficere, deinde gingivas tumescere, putrefieri,
dentes moveri, linguam in tumorem attolli & interdum una
cum labris nigrescere, quandoque delirium aut tremorem ac-
cedere; postremo tantam materiæ copiam cum tanta fœditate
per os exire, ut non solum assistentes, sed etiam muscæ quan-
doque illam abhorreant, denique ad extremam extenuationem
deducere: sed tum maxime hujusmodi symptomata crean-
tur, quum ille, qui ungitur, ulceribus quam plurimis scatet,
& ab eisdem quamprimum vendicatur, his enim propter ar-
gentum vivum citius justo siccatis humorem omnem in cor-
pore retropellit, qui una cum argento vivo pererrans nisi vel
aliquod ante pepigerit, in caput (ut diximus) ascendit & hu-
jusmodi symptomata parit: neque ignorandum est magnope-
re obesse, quibus alvus perpetuo fluit, & quibus nimis adstri-
cta est, & quibus angustum pectus, aut spirandi angustia, &
quibus destillatio à capite in thoracem & valde imbecillis, &
quibus venæ nimium plenæ sunt, & corpus omnino plenum
& quibus nimis extenuatum & quibus obesitas angustæ valde
sunt venæ & sanguinem extussientibus: ut pote quod venas
frangat. Minus vero nocere, si quis in ano fistulam, aut ali-
bi patiat (per hanc enim sæpe vacuari materiam, quæ tur-
genti similis facta est) minus etiam robustis, & validis, magis
vero macilentis, & debilibus. Interea vero ubi æger ungitur,
si circumfusi aëris calor, qui ab igne fit, ultra modum existat,
ea parere mala, quæ diximus; si citra liquare quidem humo-
res in partibus inunctis, sed sæpe hos in eisdem relinquere, qui
gummitiones, quæ minime inerant, accrescere, & subinde of-
fesa corrumpere, putrefacere & carie afficere solent, imbe-
cillis enim calor motum argenti vivi hebetat, & humo-
rum, qui ab eodem moventur, expurgationem impedit;
quare illi intus relictæ nunc durefcunt & in gummitiones
vertuntur, nunc putrescunt, & carnem & ossa corrumpunt.
Hujus igitur unctionis nocumenta & hæc & talia sunt.
Modus vero quidam est, videlicet *accipe argenti vivi lib.
5. butyri aut axungie, expurgatæ q. s. ad spissandum*, & *ar-
gentum vivum extinguendum*, hic modus quanto expedi-
tior est, tanto magis est aliis præponendis: In reliquis ar-
gentum vivum in primis extinguunt, aliqui *cum hominis
jejuni saliva* diu agitando fere decem pluribusve diebus, ali-
qui *cum succo citronali seu citrii*, aliqui *cum salvia*, aliqui
cum lentore limacum, cum oleo amygdalino, cum rosaceo, cum
axungia, cum butyro, cum sulphure, & alii aliter, modus
igitur alius. *Accipe argenti vivi unc. iij. sublimati q. j. rho-
domellis unc. v. deinde diu agita, mox adde butyri unc. i.*

Hic modus, quo pauciora continet, quam sequentes,
eo probabilior est, sed quo plura, quam proxime dictus,
eo inferior est quam ille, aut *Sume argenti vivi extincti,
lithargyrii aurei vel argentei, butyri ana unc. iij. sublimati
unc. i. Misce*, talis modus frequens est apud quosdam, com-
munem tamen quam maxime diximus censuram subit. Aut
*cape argenti vivi unc. iij. styracis liquidi theriacæ ana unc. s.
misce, fiat unguentum*. Aut *sume axungie liquatæ lib. i. un-
guenti Agrippæ, Martiaton, olei laurini, terebinthinæ ana
unc. iij. mercurii*, id est, *arg. vivi extincti unc. vi. sublimati
drach. ij.* Modus hic non est negligendus, nisi sublima-
tum cum his calidis cutim exurat, rubefaciat, in tumorem
attollat. sic enim argentum citra cutim ut plurimum reti-
netur, parum intro penetrat; opusque suum minime absol-
vit. aut *accipe axungie liquatæ lib. i. butyri recentis lib. s. olei
laurini unc. iij. vulpini, hyperici, terebinthinæ ana unc. v.
styracis liquidi, loti cum aqua chamæmeli & vino Cretico unc.
ij. olei de sulphure unc. s. cinnabaris unc. i. s. argenti vivi ex-
tincti unc. vi. sublimati drach. i. ceræ q. s.*

Eadem ratio hujus est & præcedentis, propter *cinnaba-
rim*, & *sublimatum*. Aut *sume salis ammoniaci drach. i.
baccarum lauri unc. i. aquæ vitæ unc. i. s. thuris, lithar-
gyrii ana drach. ij. argenti vivi extincti drach. iij. axun-
gie porcine recent. q. s.* Aut *cape argenti vivi extincti,*
mar-

marcasitæ argenteæ, sulphuris vivi, thuris, lithargyrii an. partes æquales. Terantur, atque omnia cum acerrimo aceto reponantur die uno ac nocte, deinde siccentur, ac rursus terantur addendo olei ros. q. s. fiat unguentum. Aut accipe cinnabaris, picis Græcæ ana drach. i. succi allii unc. i. axungie porcine unc. ii. arg. vivi extincti, salis communis ana unc. s. Terantur super lapidem pro unguento; aut sume vulgaris calami aromatis, radicis menthæ, radicis zedoariæ ana unc. s. baccarum lauri unc. ii. argenti vivi drach. iii. ol. laurini, rutacei ana q. s. misce pro unguento. aut cape cerussæ, lithargyrii ana unc. s. sang. draconis, myrrhæ, mastiches, thuris ana drach. ii. camphoræ drach. i. arg. vivi drach. iii. axungie porcine, ol. laurini, ol. communis ana unc. s. misce pro unguento. ex his quinque modis proxime dictis, primus, tertius, quartus, & quintus pro qualibet unctione singulatim consummari possunt: secundus, qualem alii, qui scripti sunt & scribentur, mensuram habent, talem habeto. Singuli vero juxta id, quod ab initio adnotavimus, culpa non vacant. Aut cape axungie colatæ lib. i. s. ol. terebinthinæ, mastichini, laurini, nardini ana unc. i. s. styracis liquidi, cerati oxycroci ana unc. ii. s. mastiches, thuris, myrrhæ ana unc. i. lithargyrii auri unc. v. cinnabaris unc. i. rad. inule vino albo bullitarum unc. iii. camphoræ unc. s. ceræ albæ unc. i. s. arg. vivi extincti unc. viii. Fiat unguentum.

Id quale sit, ex proxime dictis facile cognosci potest. olim, si æger validus erat, totum ejus corpus, præter ventriculum, hoc ungebant, sin imbecillis brachia tantum, & crura. Aut sume rad. ebuli, hederæ, dictamni, gentianæ, inule, brionie, hermodact. ana man. i. Contundantur hæc omnia leviter, & ex vini Cretici lib. xii. ad tertiæ partis decrementum coquantur, subinde adde. Amaraci, baccharis, chamæmeli, absinthii, hyperici, lavendule, origani, thymi, nepetæ, pulegii, calaminthæ ana man. j. s. Iterum fervæant ad dimidii decrementum, mox adde florum roris marini, primulæ veris, salviæ ana man. i. Deinde modico temporis intervallo bulliant, postea colentur, præloque exprimantur, & huic expresso adde ol. rosac. chamæmelini, hypericini, costini ana unc. i. s. terebinthinæ lib. s. resinæ pineæ unc. iii. Bulliant ad perfectam vini consumptionem, interim quum ab igne remouentur, indantur, croci drach. ii. cinnamomi, calami arom., ligni aloës, styracis calamit. ladani, benzuin ana drach. i. cinnabaris unc. i. arg. vivi extincti lib. s. sublimati drach. iii. axungie porcine lib. i. ceræ q. s.

Hic artificem magnopere ostendat: Nocet iis, qui vehementer calidi sunt, & qui cum calore alieno luem Gallicam patiuntur, & qui carne tenera mollique sunt, & tanquam spongia ad recipiendum prompta, sublimatum enim & cinnabaris accedentibus aliis valde calefacientibus (ut proxime diximus) cutim fere exurunt, & argenti vivi actionem sæpius remorantur, ut mirum non sit, si absque his multo melius, quam cum his interdum agat. Alius modus. Accipe butyri unc. iii. Axungie neq. veteris nec novæ lib. i. theriacæ x. annorum unc. i. s. mithridatii unc. i. argenti vivi unc. ii. s. lithargyrii auri, salis communis ana unc. i. Fiat unguentum s. a. Alii addunt cinnabaris unc. s. mastiches, colophonie ana drach. v. ol. laurini q. s. Lithargyros, theriaca, mithridatium (ut ante diximus) superflua sunt, de cinnabari, vide quæ proxime scripsimus, de reliquis reprehendi non potest. Alius modus. Accipe axungie liquatæ lib. i. pingued. gallinæ unc. iii. ol. liliorum alb. unc. i. s. arg. vivi unc. v. plus minusve pulv. thuris, olibani, mastiches, salviæ, stæchados, lithargyrii, cerussæ ana unc. i. aque vitæ unc. ii. Inprimis argentum vivum cum axungia in mortario lapideo extinguitur; mox addere liqua, continue agitando donec ad argenti spissitudinem deveniant, deinde duobus diebus plus minusve, quo fermententur, dimittit: postea utitur. Si ulla mixtura cum argento vivo reprehensione careret, hæc certe careret, non enim æger periclitatur, quod illius facultas intra cutim remoretur (sicut in proxime dicto) neque quod intro subire non possit, nam quantum lithargyros, & cerussa refrigerant, tantum & multo plus reliqua temperant. Aut sume axungia a suis membranis purgatæ, & absque igne colatæ lib. ii. argenti vivi lib. i. olibani unc. iii. cerussæ unc. ii. lithargyrii unc. i. Fiat unguentum, extincto prius argento vivo cum axungia.

Hic modus, quo simplicior, quam proxime dictus, eo probabilior est. Aut capias axungie purgatæ (ut dictum est) lib. s. pinguedinis anatis unc. iii. gallinæ unc. ii. ol. rosacei, liliorum alb. ana unc. i. arg. vivi unc. v. lithargyrii aurei, olibani ana unc. i. myrrhæ unc. s.

Addunt gallinæ, aut anatis, aut anseris pinguedinem, quando cum morbo Gallico multi adsunt tumores, quum tamen argentum vivum axungie duntaxat bene mixtum, illos, si apti sint detumescere, omnino resolvat, addunt etiam, si dolores adsint, oleum liliorum alb. terebinthinæ, & baccarum lauri, quum tamen argentum vivum disten-

Tom. II.

tionem solvendo, dolorem summoveat. Alius modus. Accipe axungie liquatæ lib. i. s. argenti vivi unc. viii. ol. laurini unc. i. theriacæ, mastiches, thuris, myrrhæ ana unc. i. succi sumi terræ unc. i. s. lithargyrii, cerussæ ana unc. ii. misce, fiat unguentum. de hac mixtura satis ante disputavimus. Alius modus. Sumas axungie colatæ unc. iii. argenti vivi unc. ii. thuris unc. i. ol. de junipero unc. x. aque vitæ unc. i. misce, fiat unguentum.

Oleum juniperi forte miscent, quoniam id contra dentium, & nervorum, & articulorum, ac totius corporis dolores à frigido provenientes potissimum valere putatur, id quod si cum hoc unguento præstaret, optimum factu esset illi commiscere: verum id experientia declarabit, siquidem id oleum cum argento vivo experiri multum periculum, quod ad ipsum attinet asferre potest, reliqua quantum commixta prosint, ex proxime dictis facile scire licet. Alius modus. Capias axungie colatæ, pingued. gallinæ, anatis ana lib. s. olei liliorum alb. rosacei, laurini ana unc. i. thuris, mastiches, myrrhæ ana unc. s. salviæ, stæchados ana drach. vii. lithargyrii auri unc. i. unguenti dialtheæ unc. ii. argenti vivi unc. v. aque vitæ unc. i. misce, fiat unguentum.

Valere dicunt, ubi tumores antiqui sunt, & præduri, neque solum solitas corporis partes esse tum inungendas, sed etiam eas, quæ tumoribus affectæ sunt.

Alius modus pro divitibus (ut dicunt) & æque valens atque prædictus. Accipias maceris, cinnamomi, caryophyllorum ana unc. s. granorum paradisi drach. iii. rosarum rubearum, corticum citri ana drach. v. nuces moschatas unc. iii. Contundantur omnia, & in aqua communi per diem infundantur, postea impone axungie porcine veteris lib. v. deinde bulliant quoad aqua consumatur. mox cape dictæ axungie lib. ii. argenti vivi unc. vii. thuris unc. ii. cerussæ, lithargyrii ana unc. i. s. stæchados, myrrhæ ana unc. s. Misce in mortario lapideo semper agitando, in fine adde moschi resoluti in oleo rosaceo scrup. s. fiat unguentum. Id ut pretiosius est, ita minus necessarium, non enim aliter divites, aliter pauperes curare oportet, eadem namque apud omnes est medicina: sed si quis uti velit, impediri non debet: minus enim læderetur, quam si multis ex supradictis utatur. C Aut argenti vivi salviæ succo extincti unc. iii. ol. veteris unc. iii. ol. thuris (ut autem sicut oleum mastichinum) unc. ii. ol. mastichini unc. i. pingued. porcine unc. ii. s. ol. laurini unc. i. s. ceræ virginis unc. ii. dialtheæ unc. i. thuris, mastiches ana unc. i. sagapeni unc. i. s. Fiat unguentum secund. art. in fine addendo argentum vivum.

Id utilis est, atque tutius quam proxime dictum. Alius modus. Sume argenti vivi salviæ succo extincti. unc. v. plus minusve. Axungie porcine colatæ unc. xiii. pingued. Gallinæ unc. ii. ol. juniperi unc. i. thuris, salviæ, lithargyrii, cerussæ ana drach. vii. misce, fiat unguentum s. a. Aut axungie porcine, ursine ana unc. iii. pingued. gallinæ. ol. liliorum alborum, ol. laurini ana unc. ii. arg. vivi extincti unc. vi. Pinguedines non liquentur, sed extractis pelliculis in mortario diligentissime terantur, deinde argentum vivum jam extinctum sensim admisceatur. Post adde pulverem thuris, mastiches, myrrhæ, ammoniaci, styracis, salviæ, stæchados, lithargyrii, cerussæ ana unc. s. Fiat unguentum. Aut butyri diligenter loti unc. iii. arg. vivi succo salviæ extincti unc. ii. succi limonum unc. vi. sublimati g. i. cerussæ unc. i. lithargyrii unc. s. Fiat unguentum.

Ex dictis videre licet, quantum hi modi valeant, sunt vero non spernendi, & si qui alii his similes, in usum admitti possunt. Alius modus. Cape axungie porcine depuratæ & sine sale lib. i. argenti vivi succo salviæ extincti unc. iii. olei antiqui unc. iii. olei thuris unc. ii. olei mastichini unc. i. ol. laurini unc. i. s. fecis operis apiarii unc. ii. dialtheæ unc. i. thuris, mastiches ana unc. i. serapini unc. i. s. Secundum artem fiat unguentum. Mox pro pituitæ, & bilis tum atræ, tum flavæ redundantia variant, tanta cum subtilitate, ut non solum legentes, sed seipsos sæpe lateant, porro unguentum id quo minus habet argenti vivi, eo minus efficax est, in cæteris non magis dammandum, quam reliqua perquam multis commixta. Alius modus. Assume axungie porcine colatæ lib. i. ol. chamæmelini, anethini, mastichini, laurini ana unc. i. styracis liquidi drach. x. radicum inule, ebuli ana unc. iii. schænanthi, stæchadis ana parum. euphorbii unc. s. vini odorati lib. j. s. Omnia simul bulliant, quoad vinum absumat, deinde exprimantur, expressioni adde lithargyrii aurei unc. vii. thuris, mastiches ana unc. vi. terebinthinæ claræ unc. i. argenti vivi cum saliva extincti unc. iii. ceræ albæ, resinæ pineæ ana unc. i. s. fiat unguentum s. art.

Mediocrates vires habet, tum multæ mixturæ, tum euphorbii reprehendi potest, illius quidem, quoniam argentum vivum (ut ante monuimus) paucioribus eget, hujus vero, quoniam id nimis calefaciendo cutim adeo exurit, ut argenti vivi penetrationem circa cutim remoretur, & impediatur, quemadmodum de sublimati, & cinnabaris cum

N n n n 2

illo

illo mixtura paulo ante docuimus. Alius modus. *Cape A axungiae porcinae liquatae unc. vi. (alii unc. iii. Sed tunc nimis vehemens unguentum fit) argenti vivi unc. iiij. styracis liquidi, theriacae ana unc. s. misce, fiat unguentum s. art.*

Id efficacius est proxime dicto, parumque distat ab eo, quod omni censura vacat, quoad mixturae conditionem. Aut *sume axungiae porcinae purgatae unc. v. olei laurini, argenti vivi extincti, cerae munda, thuris albi, mastiches ana unc. ij. salis communis unc. viii. succi plantaginis, fumi terrae ana unc. ii. fiat unguentum secundum artem.* Alius modus. *Accipe unguenti Aragon unc. vi. butyri recentis, bene loti unc. iiii. axungiae suillae unc. ii. argenti vivi unc. iiii. mastiches, colophonae, camphorae, gummi arabici ana unc. s. ol. laurini unc. iii. myrrhae, styracis, bdellii ana unc. vi. misce, fiat unguentum s. art.*

Hoc utuntur in temporibus mediis, & temperaturis neque calidis, neque frigidis. Ubi vehemens illud efficere volunt, pro *unc. iiii. argenti vivi, sex imponunt.* Aut *cape unguenti Aragon unc. vi. axungiae suillae aqua rosacea lotae, butyri eadem aqua loti ana unc. iiii. camphorae unc. s. bdellii, styracis, myrrhae ana drach. iii. olei nenupharini unc. iii. mastiches, gummi Arabici, colophonae ana drach. ii. misce, fiat unguentum s. a.*

Hoc vero per aestatem, & ad calidum temperamentum utuntur.

At per hyemem, & ad frigidum temperamentum infra-scripto, videlicet. *Sume ung. Aragon unc. viii. butyri loti cum aqua salviae, pinguedinis equinae ana unc. iiii. ol. laurini unc. v. myrrhae, aloës, croci, styracis, bdellii ana unc. i. mastiches unc. i. s. mithridathi, theriacae ana unc. s. arg. vivi unc. iiii. petrolei unc. iii. sulphuris unc. ii. misce, fiat s. a. unguentum.*

Interdum vehementius conficiunt, addentes pro *unc. iiii. argenti vivi unc. vi. interdum imbecillius, ut puta pro unc. iiii. unc. ii. aut iii. admonentque per aestatem nunquam plus argenti vivi quam unc. iiii. imponendum, quandoquidem ob aestatis calorem vires nimium resolvuntur.* Aut accipias. *ol. chamemolini, anethini, laurini, irini, rosacei ana drach. ii. terebinthinae unc. i. axungiae suillae recentis lib. s. lithargyri aurei, cerussae, sublimati pul. ana drach. ii. Bulliant simul: quum ab igne removentur adde cineris vitis, thuris, mastiches ana unc. s. Omnia simul misceantur, ad unguenti formam conficiantur; postea cape argenti vivi extincti unc. iiii. styracis liquidi unc. i. Misce omnia simul in mortario, diligenter pinsentur quoad probe simul mixta fuerint, & in unguenti formam redacta.*

Hac unctione quidam indifferenter utuntur tam in calidis, quam frigidis naturis, tam aestate, quam hyeme, & mediis temporibus. Haecenus de variis ex argento vivo unguentorum modis adversus Gallicum morbum, quibus adeo varie medici utuntur, ut magis, quid sibi quisque persuaserit, appareat; quam quid evidenter compererit.

CAP. VI.

De usu unguentorum ex argento vivo.

U^{sus} horum ita se habet, omnes postquam praeparatum, & vacuatum corpus est (quemadmodum 3. lib. D docuimus) ungunt apud ignem, quoad fieri potest, vehementissimum, quo unguentum magis intro penetret quippe quum argentum vivum (ut diximus) maxime refugiat ignem, quo hic vehementior est, eo magis illius motum accelerare videtur, & copiosiore efficere purgationem; quo autem debilius, eo magis tardare, & purgationem aut prohibere, aut minuere, quidam vero ante cibum tribus ad minimum horis, tum mane, tum vespere à genibus ad usque pedes, & à cubitis ad usque manus universas ungunt, quidam mane tantum, sed ab humeris ad extrema manuum; & à coxis ad pedum ultima, quidam dumtaxat tertia post coenam hora, primum à pedibus ad genua, subinde à cubitis ad manus, ac si virtus fortis, & morbus vehemens fuerit, inguina etiam ungunt, & illi ossa, & scapularum articulos: quidam imitati Mesuem, qui unguentum pro scabie, quod argentum vivum recipit, describens, manuum palmas ungendas, & non alia membra jubet, has easdem, & pedum plantas ad magnum ignem dumtaxat ungunt. Omnes vero, ne principale membrum aliquod ungatur, praecipunt. Quod Avic. 4. primi cap. 1. & 7. 4. à medicamentis fortibus, quale est unguentum ex argento vivo, in membris principalibus temperandum esse jubeat, ex iis tamen aliqui; si caput aut thorax gummitiones patiatur, nihilominus has partes inungunt; scrotum vero, ne ungatur, admonefaciunt, quod subinde acri pruritu afficiatur, & pelle exuatur. Tantum vero unguenti singulis vicibus adhibent, quantum argenti vivi drachm. i. aut drachm. ii. & ad summum

drachm. iii. absumat: his enim praescribunt debile, mediocre, validum; unctione adhibita quidam fasciis uncta membra involvunt: quidam stupa cannabina; mox hominem in cubile calidum clauso cubiculo locant testum undique pannis laneis aut pellibus: forte, ut extrinsecus magis calefacto corpore promptius ad interna feratur unguentum; sed ipsi dicunt, ut sudorem cieant: idque per horam integram, dein per alteram tegmenta paulatim minuunt, & sudorem abstergunt; tertia quiescere sinunt; his transactis cibant, non autem sicuti de ligno Guajaco sumendo dicebatur, sed longe aliter. exhibent enim semper aut gallinae carnes, aut phasiani, aut perdices, aut avium non aquatilium, aut hœdi, aut vituli, non assas quidem sed elixas; si devorare nequeunt, pinsunt, & vocatum pistatum ex eisdem conficiunt, subinde propinant: dant & ova, praebent vinum validum album optimum, saepius absque aqua, in summa id maxime student, ut æger & optime & liberaliter nutriatur: magnopere enim timent, ne vires ejus ab unctione nimium resolvantur. quidam per ver duntaxat ungunt, alii & per ver, & per alia tempora, B modo quæ dicta sunt servantur, per hyemem calido cubiculo, donec unctio absolvatur, ægrum continent: per aestatem temperato, per autumnum & ver ad calidum inclinante. quidam ungunt quotidie, nisi quid impediatur, ad usque nonum diem. Interdum usque ad duodecimum: tum quicquid evenerit ulterius non procedunt. neque permittunt interim linthea, camissasve mutari, sed usque ad unctionis finem eadem, quæ ab initio, teneri praecipiunt. Quidam quoad dentes doleant, & materia per os, aut per alvum aut per cutim accedente sudore satis exire cernatur, simulque dolores, gummitiones, ulcera, & reliqua remittantur: neque dierum numero, sed his apparentibus unctioni terminum praefigunt, adeo ut si quindecim diebus, aut pluribus adhibita unctione nihil mutatum sit, sistendum non esse velint priusquam antedicta appareant; nisi forte virtutis defectio contingat, aliqui, si alvus (dum fit unctio) astringatur: mane ante illam praebent *scrup. i. pil. Alexandro attributarum* quæ habent. *hellebori nigri, turbiti, scammoni ana drachm. i. agarici, rhabarb., epithymi, ana drachm. s. salis gemmae, mastiches, anisorum, cinnamomi, gingiberis ana scrup. s. misce, & cum syrupo ros. quem solutivum appellant, fiat massa, ex qua cape, quod dictum est.* Admonent ii, non utendum esse forti unctione ultra nonum diem, mediocri ultra decimum, imbecilla ultra duodecimum. Secundo tertioque die ægrum, qui nuper infestus est, deterius habere, quarto dolores remitti, ulcerum crustas minui, dentes dolere, gingivas ulcerari: qui vero jam diu inquinatus est, ad sextum usque diem gravius infestari: postea pristinae sanitati, materia perquam multa per os plerumque manante, fere omne restitui. finita (ut dictum est) unctione: instituto hujus gratia balneo, corpus, praecipue vero uncta membra, lavant; lavant vero mane ante prandium diebus minimum tribus, nunc quotidie, nunc alterno quoque die: lavacra quisque fingit, prout sibi videtur, horum aliqua idonea proxime dicentur. optima sunt *ex fursure, malvis, althææ radice, semine lini, fœni Græci, & hujusmodi.* Hæc de usu unguenti ex argento vivo, pro ut alii tradiderunt, ut vero is redarguendus non est, qui nono dierum numero unctionem praescribit, (non enim dies aliquis unctionis terminus, sed, ut arbitror, plerumque intra hos dies Gallici morbi materia per os, aut per alias vias expurgatur) ita tutum non est, si post duodecimum nihil mutatum sit usque ad vicesimum, & tricesimum, & ultra inungere, & materiae exitum expectare.

CAP. VII.

De occasione administrandi unguenti ex argento vivo.

Q^{ui} id efficacissimum esse vident, putantque pro ejus usu nihil referre, qualis morbus sit, quale corpus, quale coelum, quæ ætas, quod tempus anni, nullam sane in eo administrando, modo praeparatum sit (ut diximus) corpus, occasionem respiciunt: quidam vero in anni temporibus eam tantum statuunt, alii enim vere magis quam alio tempore illud prodesse credunt, alii hyeme, alii circa veris initia. Porro si morbus juxta suæ naturæ impetum (ut 2. lib. declaravimus) ad exteriora prorumpat, levis an gravis fuerit, importunum est adversus eum cum hoc unguento pugnare; quippe quod ad interiora violentius pellit, ille vero ad exteriora sponte meat. In muliere quoque si membra pro conditione sua sortiatur, & in puero, & in senes, & in homine succi pleno tutum non est, ut enim mulier per menstrua purgari, ita illud contra sursum ad caput repere, & superflua ducere solet, & ut puer tenera substantia constet, ita illud hanc nimium liquefacit atque dissolvit, & senex ut paucos spiritus habet, ita id illos

illos prompte destruit, & succi plenus ut distillatione citata graviter offenditur, sic id & bona & mala, quæ sunt in caput pellens aut trahens, insensissimam distillationem excitat. Ex anni temporibus æstas non modo contraria est, quoniam ad externa revocat, illud vero ad interna vergit, sed etiam quia magna per os vacuatione sequente necesse est hominem difficulter nutriri, valde debilitari, & mortis discrimen subire, & hæc eo magis contingere, quo regio calidior fuerit, huc accedit, quod per æstatem homo calorem extrinsecum, si augeatur, pati nequit. Id vero, nisi calor tum loci, tum circumfusi aeris, auctus sit, ægre in corpus subit, ægre tum sputum, tum alias vacuationes movet. Nunquam vero non periculosum est vel eo nomine, quod materiam fere omnem ad caput coarcevat, subinde confertim per os ducit cum tanta foeditate, inquietudine, labore, desperatione, ut mors quælibet per id tempus eligenda magis esset. Sed res admonet, ut quando sit hujus præsidii exhibendi occasio, explicemus. jam enim potius quando non sit, quam quando sit, ostendisse videmur. Hujus igitur administrandi occasio tum erit, cum morbus contra suæ naturæ impetum (ut 2. libr. diximus) ad interna feratur, & carnes juxta ossa depascit, omneque aliud curationis genus effugit, neque decocto *Gujaci ligni*, neque *sarzæ parillæ*, neque *Chinæ radici* obedit. Satius est enim tandem id anceps auxilium experiri, quam nullum, etsi namque certa fiducia non est, dubia tamen spes certa desperatione potior existit.

Major vero fiducia est, si fistula vel in ano vel in alia corporis parte fuerit, si ægroto de capite in ventriculum subinde per alvum distillatio paulatim & modice prodire solet, utrolibet enim modo magna materiæ portio, quæ per os cum tanta molestia excerni debebat, per hæc loca evacuetur: adeo ut æger minus multo periclitetur. Minus etiam periculi subest, si dum unctio fit, nulla sitis adsit, statimque exspuere, vel egerere ægrotus incipiat, si dum os, & palatum, & fauces incalescunt, siccantur, sitisque ingens oritur, tunc adhibitis idoneis remediis hæc partes facile humectentur, & sitis exstinguatur, acceleratur enim per os paulatim evacuatio, & ne confertim & cum periculo prodeat, impeditur, ac licet mulieribus securum non sit, minus tamen his officit, quæ copiosa menstrua habere solent, quam quæ pauca aut nulla, minus tum his, tum viris, quibus latiores sunt meatus expulsores, ut vesicæ, alvi, palati, narium, & hujusmodi, quibus ulcera magna sunt intus & foris, quam quibus integra undequaque cutis est. Interdum enim per uterum, interdum per alias vias, ubi valde referatæ sunt, interdum per magna ulcera, imminens vacuationis periculum summovetur, utpote materia, quæ in os magno cum impetu, & summo cum vitæ discrimine irruptura fuerat, aliunde diminuta, subinde modice irrumpat. Magis etiam à periculo aberit, si semel interdiu, & mane tantum (ut diximus) unctio fiat, cum hac observatione, ut quum primum os valde sicari aut valde incalescere una cum spiritu coeperit, tum removeatur, si vacuatio juxta succedat, sin minus, rursus triduo, quatrduove adhibeatur, sed si postea vacuatio succedat aut non succedat, ab unctione cessemus. si interea aurum ore (ut quidam laudant) teneatur, argentum enim vivum illuc ferri dicunt, & intus in corpore nequaquam relinquere. Quoad vero anni tempus, circa veris initia opportunissimum est, si enim hoc medicamento nimis inanitur æger, si vehementer extenuatur, si valde imbecillis sit, suavissima constitutio sequitur, quæ tum instaurando, tum replendo, & roborando, maxime omnium idonea est, cætera tempora magis suspecta sunt, æstas quidem quia nimium resolvit, Autumnus quoniam extenuatis, nimumque inanitis obest, eadem quoque hyemis ratio est.

In regione quoque frigida, quia in hac morbus Gallicus ad interna frequentius quam ad externa migrat, frequentior est illius occasio, quam in calida, illic enim circumfusus aer ad interna morbum pellit, hic ad externa trahit, & licet evacuatio, quæ ad interna ducit, qualis illa est, quæ ab argento vivo gignitur, huic morbo naturalis non sit, quia tamen hic in locis frigidis intro ferri solet; non contra, sed secundum morbi impetum illa nunc fiet. Id igitur unguentum experiri magis conducet in Germania, quam in Hispaniis, magis in Galliis quam in Italia, magis in Gallia cisalpina, quam in magna Græcia.

CAP. VIII.

Utrum artis inventum sit, quod unguentum ex argento vivo morbum Gallicum tollat.

Satis de occasione, metuoque, ne quis nimium putet; deinceps dicamus, utrum artis inventum sit, quod unguentum ex hydrargyro luem Gallicam sanet. Profe-

A & si artis inventum occasione commoda, experimento certo, & experiendi ratione facili constituitur, tale quidem alicui sine controversia esse videbitur; Id namque in promptu se offert nobis; passim enim invenitur, neque momento daret; quod autem certe, & non fallaciter sanet, testantur meretriculæ, quod vero facilis sit ejus experiendi ratio; illuc constat, quia & facile paratur, & sine difficultate adhibetur ægrotis, licet etiam hinc suaderi; quia ubi semel interdiu, præsertim mane ante prandium, administratur, tunc medicus metiri vires ejus facile potest; & quum os incalescere, sitim moveri, & spiritum calidum sentiri perceperit, sistere: & os interim paulatim humectare, ne propter sitim retineatur ea, quæ per os sit, evacuatio, si hæc sequatur, potest non amplius ungere; sin minus rursus potest ungere donec illa sensim succedat, & minime lædet id, quod ipsius artis est. Præterea si ars ab experimentis differt, quod hæc cum ratione, illa secundum rationem sit. Jam vero (ut proxime docuimus) notum est, quamobrem unguentum ex argento vivo luem Gallicam curet: Id certè artis, & non solius experientiæ inventum erit; quum enim jam satis constet, quod agat, agat vero non (ut inquit) occulte, sed quoniam argentum vivum à calore (ut ante quoque disseruimus) in tenuissimas partes dividitur, & natura fluidum est, & semper sibi ipsi coherere nititur, ratio experientiæ conjuncta erit; ubi vero hæc ambo simul coeunt, ars ipsa constituitur. Artis igitur inventum hoc esse videbitur, & non (ut ante hac) solius experientiæ. Sed contra quis ibit, negabitque artis inventum esse, quoniam difficilis est ejus experiendi ratio: quippe non solum quod facile paratur, facileque à medico administratur huic satis est, sed etiam necesse est, quod facilis directio sit ad ejus effectum circa sanitatem, hoc est quod verus artifex id ipsum facile dirigere in opus cognoverit, sic enim ars ab experientia distinguitur; experientia enim ut de præteritis certa est, de futuris autem anceps, ita experimentum omne, utpote unguentum ex argento vivo, quod luem Gallicam sanet, ex præteritorum observatione tale quidem esse affirmat; sed utrum in futurum quoque id certo possit, ambigit, utpote quæ illius vires probe non intelligat; verum ars, quia rationis est particeps, quæ nos ad expediendum dirigit, ipsius experimenti vires dirigere cognoscat, oportet: Cognoscit vero secundum sensum (sensui enim potissimum inhæret) cognitio autem, quæ sensu habetur, facilis atque evidens est; facilis igitur atque evidens ratio quoque sit, quæ nos ad experiendum unguentum ex argento vivo dirigit, oportet. Itaque si artis inventum est, verus medicus id ipsum facile dirigere in opus intelliget; quumque illud administrabitur, minime titubabit, recte an non recte administratur. Sed cum hætenus nemo de ægroto, cui unguentum hoc adhibet, securus sit; inventum artis profecto non erit, spes enim ejus sæpe frustratur, & magno cum periculo sæpe curatur aliquis, quem medicus hujus ope tuto curandum susceperat, & contra facile sanatur, quem difficulter evasurum timuerat: neque id evitare in tanta varietate corporum adhuc potuit. deinde medicum facile metiri posse illius vires, si quemadmodum prompte dicitur, ita prompte succederet, verum quidem esset, sed quia longe secius evenit, quam dicitur, ideo nihil est quod in medium affertur, eo quod illud facile moderari potest medicus; nam præter alia, si, dum ungitur, ægrum vehementi igni exponat, sæpe argentum vivum dissipatur, & sudore immodico citato in fumum vertitur, exitque de corpore priusquam proficiat, id quod tela linea supra ægrum, dum ungitur, extensa, facile monstrat, granula enim argenti vivi frequentia sub illa cernuntur, aut si interius penetrat, propter vim ignis inimicam in ossibus inculcatur, atque hinc amplius amoveri non potest, & mala, quæ ante diximus, affert, sin exiguo igne utatur, carnes tantum attingit, & aut parum admodum, aut nihil juvat, neque sequitur artis inventum esse, quoniam experimentum (ut monuimus) est certum, & eidem ratio consentit, ac si ratio quælibet una cum experimento artis inventum constitueret, plane constitueret, si ratio esset, quæ recte agere seu facere doceret, quippe non omnis ratio est artis ratio, quæ enim scientiam parit, scientiæ est, non artis, quæ opinionem, opinionis est, non artis; quæ conjecturam, conjecturæ est, non artis, sed quæ nos in opus recte dirigit, hæc artis est, antedicta vero ratio non in opus quidem dirigit, sed in animum causam operis inducit, docetque non agere, nec facere, sed agendi, faciendive causam explicat: proinde non rem facere, sed sci-re nos monet: non enim satis est ad artis inventum constituendum, id quod proponitur, quoniam à calore in tenuissima minuitur, ac natura fluidum est, & sibi ipsi semper innititur, ideo liquare, dissipare, sed etiam nosse oportet secundum id ipsum, gallicam luem facile, expedite, recteque curare; sic enim artificiosum esset: quod

quum minime contingat, inventum artis ferme non erit. A Huc accedit, quod vitæ discrimen sæpius affert, id quod ab arte omnino alienum est, sæpius etiam ad extremam vacationem deducit, sæpius plurimum & repente simul evacuat; Utrumque (ut inquit Hipp.) fallax est, quod autem fallax, quatenus tale, artem extra penitus est.

Præterea medicus in faciendis evacuationibus naturam aliquo modo imitatur, nunquam vero natura per os evacuat, quemadmodum id unguentum ubi luein Gallicam sanat. In hoc igitur opere ut medicus naturam nullo pacto sequitur, ita secundum artem nequaquam aget.

Ad hæc Avicenna inquit, cave ducas vacationem super membra principalia, evacuatio, quæ hoc auxilio habetur per hæc eadem fit, maxime utique cavenda erit. sic etiam *fen. 7. quarti can.* elonga, inquit, illud, in quo ponitur argentum vivum extinctum, quantum poteris à partibus stomachi, & membrorum nobilium, licet enim foris talibus membris non adhibeatur, intus tamen ut per eorum aliqua in caput transeat, necesse est.

Adde quod Hipp. inquit, si vacuatio, qualis fieri debet, fiat, confert, & bene toleratur. Id vero præsidium & quandoque confert, nunquam tamen bene toleratur, non igitur vacuat, quale oportet, nec est à quali oportet. proinde non artis inventum, sed aut solius experientiæ, aut conjecturæ erit.

CAP. IX.

Quomodo unguentum ex hydrargyro minus periculose adhibeatur.

Cæterum arti quodammodo propinquum erit, si verbi causa mulieribus & viris administretur, quibus venæ latiores, sed minus plenæ, & quibus expulsiōum viæ satis apertæ sunt, quibus intus & foris ulcera magna, quibus fistulæ, quibus ad intima morbus repit, & jam ossa depascitur, quibus nullum aliud auxilium relinquitur, his vero, si absque fistulis, absque ulceribus, sunt, cutim pluribus in locis aut exulcerando, aut ferro candenti, aut cauterio (ut dicunt) potenciali, aut vesicatorio in brachiis, in tibiis, tribus aut quatuor, aut pluribus, ut moris est: si semel interdiu mane tantum ante prandium (ut exposuimus) unctio fiat, idque triduo, aut quatri-duo ampliusve, quo usque os sicari, calefcereque una cum spiritu sentiat, subinde aut vacuatio succedat, aut æger in melius proficiat, si eo tempore, quo calorem externum, ubi augetur, facile ferimus, præsertim autem vere adhibeatur, alioqui per æstatem, quia calor exterior difficulter fertur, sæpe frustra fit: Si neque ultra novem dies, & ad summum quatuordecim unctio prorogetur: ulterius enim, etsi quandoque sanitas sequitur, magno tamen cum periculo sequi solet: si quum ingens sitis, vehementer siccitas in ore gignitur, sæpe sæpius, & sensim *unc. j. aquæ hordei aut decocti ex adiantho, ex melissophyllo, ex boragine, & gallinaceis ex carnibus levibus, & huiusmodi*, ægro propinetur, hyeme calidum, æstate semifrigidum, id enim & si nullius fere momenti esse videtur, tanti tamen est, ut impedimentum omne summoveat, quod siccitas atque sitis inducit, quo minus moderata purgatio subsequatur. Palatum enim & fauces & reliquas oris partes paulatim humectans, meatus omnes, qui propter siccitatem expurgandæ materiæ inepti erant, aptissimos reddit, & purgationem (quæ alioqui propter sitim atque siccitatem diutius, quam par est, retinetur & subinde nimis repente cum magno vitæ periculo prorumpit) citius incipere & moderatius succedere facit. At vero qui putat tantam humoris copiam, quæ ad os magna cum molestia, magnoque cum vitæ discrimine fertur, prohiberi posse, si videlicet sensim ad alvum trahatur, ut antequam fluere incipiat natura per leves purgationes singulis diebus assuescat, hanc eandem per alvum evacuare, existimat quidem id quod salutare esset, modo succederet, sed utrum succedat nec ne, valde dubium est. Si enim tunc vacuatio per os quoque sequatur, periculum est ne frequentibus purgationibus æger ante nimis debilitatus sufficere possit. Si vero non sequatur, periculum est ne alvi fluore violento utpote humoribus fere omnibus confertim ad alvum irruentibus, repente deficiat, aliter enim contingit, ubi medicus naturam ad alvum movendam suis medicamentis frequenter irritat, aliter ubi natura sponte sua humorem illuc (ut paulo ante docuimus) mittit, & subinde sensim evacuat. Hæc fere, prout unguento ex argento vivo uti expedit, attendenda esse consulimus, his proximum est, prout non expedit, de hoc eodem loqui. Quippe quum adeo violentum, adeoque periculosum sit, in universum nulli expedire videtur: magis vero noxium esse pueris, & valde senibus, quam viris, magis puellis, quæ nondum menses expertæ sunt, quam quæ jam expertæ sunt: magis æstate quam hyeme,

magis autumnō quam vere, magis ubi cum pilorum defluvio morbus est, quam ubi absque hoc: magis ubi ad exteriora, quam ubi ad interiora, & usque ad ossa repit: obesse præterea consuevit his, quibus alvus perpetuo aut nimis fluida, aut nimis alstricta est: quibus à capite in thoracem fluxio excitatur, quibus angustæ venæ sunt, quibus erysipelata sæpe contingunt, quibus hydrops instat, sanguinem exspuentibus, valde rubicundis, succi plenis, obestis, ad extremum extenuatis, imbecillis, succi plenis, obestis, ad extremum extenuatis, imbecillis, lienosis, difficulter mingentibus, denique tanta est ejus inconstantia, ut nunquam omnino exacte administrari possit, quum enim nimio ejus usu nocere times, parum proficis, quum eo, quod satis sit, juvare cupis, sæpe numero valde lædis, adeo difficile est illius vires metiri, & rectum ab eo, quod non est rectum, in illo discernere. Dictum est igitur, quibus magis minusve periculosum sit unguentum ex argento vivo.

CAP. X.

B *Quomodo fit his malis, quæ unctionem argenti vivi sequi solent, occurrendum, primumque de capitis, faciei que tumore, ac rubedine, deque oris, faucium, & spirationis tumore calore tum siccitate, ac obiter de faucium ac linguæ inflatione.*

Deinceps mala, quæ id sequi solent, corrigere antevendendum: talia sunt capitis & faciei tumor ac rubedo, siccitas calorque oris, palati, faucium, spiritus, alstricta alvus, dolor, ardorque gutturis, & linguæ, simulque linguæ inflatio, dentium item motus, nigredo gingivarum, faucium & palati ulcera, syncope, virium imbecillitas, vigiliæ, vacuatio per os importuna, ubi impedimentum, alvi fluor, dysenteria, sanguinis sputum, argentum vivum intra corpus retentum. his omnibus facile occurreretur, si ea, quæ aliis priora sunt, ubi apparent, statim prohibere tentemus; hæc sunt capitis faciei que tumor, ac rubedo, deinde oris, palati, faucium & spiritus calor, ac siccitas: sane id assequemur, si tum unctio, unde motus initium hæc omnia sortiuntur, uno die aut altero intermittatur; si ne sic quidem cessent, tum penitus interdicator; interim neque capiti, neque faciei quicquam adhibendum, sed sputum omni ingenio, cura, diligentia provocandum, sic enim primo tumor, subinde rubedo tollitur; provocandum vero non his quæ acria sunt (hæc enim licet sputa vi quadam eliciant, ubi tamen oris caliditati applicantur, ab eoque molliuntur, & ferveſcunt, ipsum vicissim recalcfaciunt atque accedunt) sed humectantibus, & leviter refrigerantibus: quippe quæ oris, palati, & faucium siccitatem, atque calorem temperantia, meatus (ut paulo ante docuimus) aperiunt, & sputum movent, neque his confertim & semel utendum, sed paulatim & sæpius, quo simul spirationis calorem atque siccitatem moderemur, sic enim sensim in pulmōes, per quas epiglottis, ubi clauditur, rimulas relinquit, descendunt. Alioqui si confertim & semel adhiberentur, aliquantisper conferrent: sed calorem subinde magis accenderent: sin confertim & sæpius, innatum calorem prope exstinguerent, potus enim copiosus semel absumptus non semper, sed ad tempus juvat (nam repente sitis ipsa revertitur) si rursum exhibeatur, similiter quidem juvat, sed quia crebro humectari refrigerari que affectio postulat, non potest autem tanta copia frequenter ferri (ei enim natura succumbit) sæpe & parum humectare, refrigerareque in hoc affectu expediet, ut quod semel auxilii parvitas præstare nequit, id assidua ejus exhibitio restituat, sic in siti, quæ pulmōes sequitur, antiqui faciendum præcipiebant, ut in pleuritide, peripneumonia, & huiusmodi huius potus mensura *unc. j.* plus minusve, & hyeme quidem calidus, æstate semifrigidus, quo promptius penetret, porrigatur, alioqui si valde frigidus existat, tantum abest ut sputum evocet, ut potius astringat, quemadmodum Hipp. *de aqua frigida acut.* 3. nos admonet. idoneum igitur tunc erit (sicut paulo ante diximus) *aquæ hordei unc. j.* paulatim & sæpe propinare, id quoque genus est *decoctum ex adiantho, ex oxalide, borragine, cichoreo, trifolio, melissa, ex nostilagine, ex glycyrrhiza, ex passulis, ex prunis damascenis, ex vocatis sebestem, ex tamarindis, & huiusmodi plerisque, addito saccharo*, & absque hoc, si imbecillitatem vereri cœperimus, expediet decocti tantundem dare, ex carnibus levibus, ut puta ex vitulo, hædo, capo, gallina, quod tamen aquosum sit, non autem (ut dicitur) consumatum (tale enim calorem accendit, & sitim inducit) in prandio & cœna *ptisanam ex hordeo*, cum aliquo dictorum jusculo, & modico saccharo, ad uncias usque septem, plus minusve præbere, aut si hanc æger abhorreat, ejus loco jusculum robustius ex dictis carnibus in quo herbarum, & rerum aliarum, quas modo recensuimus, ad os humectandum aliquid incoquatur. A cibis solidis inter-

terim abstinendum, & quoad sitis, & calor siccus urget, ab ovis, quippe quæ ab igneo calore durescunt, & ventriculo graviter inhærent, & per corpus nequaquam distribuuntur.

Sed si venæ propter eam, quæ ab argento vivo in humoribus liquatio fit, nimis (ut ante diximus) repleantur, & undequaque simul obstruantur, ita ut & plenitudine obfidente, & inflatis faucibus inflataque lingua non possit expectata per os vacuatio sequi, tum internam cubiti venam aut semel, aut iterum secare conveniet, minus tamen, quam per vires liceat; satis est enim locum duntaxat aperuisse, & spiramentum copię alioquin obstruenti præstitisse: quo subinde vacuatio citius quidem, sed moderate sequatur, ut namque harpagio aqua pleno, superiore foramine clauso, nequit per inferiores meatus adhuc apertos aqua ipsa redundans, gravansque prodire, illo autem referato, tota per eisdem subinde sensim cadit, ita venis undequaque repletis succus, qui eas distendit, & obstruit, inde exire non potest: sed postquam aut venæ sectione, aut alio quovis ingerio quantitas diminuitur, tum spiratio, quæ ab illa impediabatur, aliqua ex parte restituitur, & tanquam supremo harpagii foramine adaperto, per alias venarum partes vacuatio succedit: quæ quum in hoc statu ad os maxime repat, per os vacuatio non impetiosa, sed moderata sequetur.

At si per id tempus lubrica sit alvus, cohibenda non est, nisi modum excedat, sin astricta, molliori debet; utrumque proxime docebitur. Neque dubitandum, quin vix quisquam, qui non immodice ungatur, sed per hæc mature his malis occurrit, graviter ægrotet, his enim ingeniis anticipante per os vacuatione, & sputum paulatim movente, oris spiritusque calor aridus aufertur, ceteraque symptomata cessant, neque deinde his aliter, quam dictum est, consulere oportet.

CAP. XI.

Rursum de gutturis & linguae tumore, inflammatione, dolore de alvo astricta, iterumque de faciei & colli rubedine, atque calore.

Si ne per hæc quidem movetur sputum, neque oris & spiritus ardor extinguitur, gravis metus sine certa tamen desperatione subest, indicareque decet, necessariis periclitatis in difficili rem esse, ne si forte unctionis professor victus malo fuerit, vel ignorasse, vel fefellisse videatur, neque committendum est, quo minus succedentibus malis opitemur, hæc sunt (quæ paulo ante retulimus) gutturis & linguae tumor, & reliqua, si ergo gutturis & linguae inflammatio urgent, & suffocatio imminet: licet antequam æger ungeretur, vena secta satis fuerit, rursum tamen quam primum secare expedit, modo vires omnino lapsæ non sint. secare vero internam cubiti pro corporis, & ætatis, & naturæ, & regionis, & anni constitutionis, & quotidianæ instaurationis ratione. Id enim, si malum penitus mortiferum sit, sæpe liberat, aliud curationis genus absque hoc vix unquam sanitatem restituit, qui nam Galen. 14. *methodi cap. de prætumida lingua curanda* imitati, pilulis, quæ ex aloë, scamnoneo & colocynthide constant, citra sanguinis missionem vespere purgant: tantum abest, ut prosint, ut si tussis & spiratio difficilis adsit, vel mirifice obsint, vel mortem repentinam accersant: Si alvus astricta sit, levibus clysteribus quotidie ante cibum semel saltem mollienda est, ut puta.

Cape olei violacei lib. j. plus minusve, aut olei rosacei tantundem. Aut ptisanæ hordeaceæ cum jure gallinaceo aut vervecino pingui, si debilis fuerit æger: sin minus cum aqua ipsa. hordei lib. i. sacchari rub. unc. ii. cum vitellis ovorum duobus fiat clyster.

Aut Recipe elect. lenitivi unc. j. clysteris communis. q. s. Quidam clysteri communi nunc hieræ compositæ, nunc benedictæ unc. j. addunt: quidam purgant, dando pilulas, aut electuaria purgantia, qualia lib. iii. recensuimus, sed diligenter cavendum est, ne sputo facile prodeunte, neve spiratione difficili, tussique urgente, hæc exhibeantur. Medicamenta enim purgantia, tum quia sæpe sitim inducunt, tum quia deorsum trahunt, sæpius sputum cohibent, quare tutius est, sputo facile prodeunte, & his præsentibus symptomatibus, nimirum tussi, & spiratione difficili, alvum clysteribus molliere, quam purgatoria exhibere.

Interim quoque mitigandus dolor gutturis & linguae, simulque faciei, & colli rubedo, calorque temperandus. Id fiet extrinsecus uncta facie & collo vel rosaceo, tum unguento, vel eo quod Galenus *infrigidans* vocat. Interim unguento ex cerussa ex hydrargyro subtilissime super tela lineam tenui & vetere extenso. Intrinsecus vero aqua hordei, hyeme quidem calida, æstate semifrigida fauces, linguam & os sæpe ablueri, fovereque expedit, peculiariter vero linguae tumorem (ut Galenus 14. *methodi c. 8. docet*)

A succo lactucae colluere juvat si ardor intus in ore magis infestet. vino penitus abstinere (hoc enim per id tempus nihil molestius est) deinde nunc succo lactucae (ut dictum est) os totum oblinere, nunc succo cucurbitæ, nunc cucumeris, nunc portulacæ: Sin dolor vehementius urgeat, oleum amygd. dulc. recens, aut jus pingue, aut lac caprinum, aut ovillum, aut bubulum ex quo butyrum extractum non fit, calidum tamen ore versare, ubi hæc minus juvat, butyrum quod præstantissimum ad dolorem hunc mitigandum esse putant, ore tenere, his non conferentibus cucurbitulas tum scapulis, cum natibus sine scarificatione, quod ita, ut quibusdam videtur, attrahunt, sæpe apponere. eatenus vero hæc facere, quatenus dolor ita sedetur, ut ne somnum, quietem, coctionem, & alia impediat, siquidem optima illius est curatio, quæ illius causam, nempe humorum in caput influxum, summoveat. hæcenus quomodo succurrendum sit dolori, juxta atque ardori faucium, palati, gingivarum, linguae, & privatim linguae tumori, & colli, facietque rubori molesto.

CAP. XII.

De motu dentium, de nigredine, de lentore circa illos.

Si dentes valde moveantur, his vero utamur, quæ plerique ad humorem, qui mali causa est, coercendum laudant, talia enim astringentia esse volunt, nos illum in dentium alveolis magis inpingemus, mox impactum juxta obstruemus, putredinique obnoxium maxime reddemus, neque solus dentium motus negotium faciet, sed putredo simulatque corrosio, quocirca melius est dictum humorem, qui dentes movet, alio avocare, aut per ipsas gingivas finire prodire foras, quam intus in dentium præsepulis constringere, atque retinere: Non tamen omittamus, quod aliquid ad dentes firmandos, in hoc casu scriptum reliquerunt, ut si quando, ne penitus decidant, periclitentur. his auxiliis subvenire quis possit.

Videlicet accipe fol. plantag. fol. myrti, scordei ana par. aequales. Coquantur s. a. in aqua communi, hoc decocto, tanquam minus periculoso, frequenter abluantur. aut Recipe gallarum immaturarum combustarum, cyperi, balaustii, granorum myrti, granorum lentisci, myrobalanorum citrinorum enucleatorum, hordei adusti an. drach. sem. lachrymæ draconis drach. ii. s. ros. rub. siccarum drachm. i. mastiches drach. i. s. cinnamomi scrup. s. sacchari optimi unc. j. s. fiat pulvis subtilissimus, quo gingivæ leniter & sæpe fricentur. Pulvis hic quoad neque valde repellat, neque succum in dentium alveolis retineat, tuto adhiberi potest.

Dixi de motu dentium quid faciendum, sed si nigrescant, & lentore circum circa afficiantur, hoc utendum jubent, Accipe spumæ maris, salis adusti, salis gemmæ, utriusque piperis, cineris ostracorum, cineris rad. cannæ, aristolochiæ, ireos, hordei adusti, gypsi adusti, cyperi ros. rub. ana drachm. i. sic Carbonis rad. rorismarini drach. ii. mastiches drach. iii. spicæ scrup. i. sacchari rub. unc. j. s. fiat pulvis subtilissimus, quo dentes sæpius fricentur.

CAP. XIII.

De gingivarum, palati, & faucium ulceribus, prout ab unctione ex argento vivo cum unguento gignuntur.

Jam de gingivarum, & faucium, & palati ulceribus fermo sequitur, si hæc nimis molesta fiant, non inutile est materiæ ad os impetum aliquo modo remorari. Id assequemur, si tum membra prius inuncta lavemus, & ab unguento expurgemus, tum ori gargarismata instituamus, quæ modice refrigerant, ac adstringant: Itaque aliqui in hunc modum abstergunt à membris unguentum. Accipe succi absinthii, & albuminum ovorum ana q. s. misce, ungantur membra, quæ prius uncta fuerunt, non semel sed sæpius, ante tamen abstergendo, quam secundo ungantur, aliqui hunc in modum lavant. Recipe foliorum absinthii, salviæ, rorismarini, florum chamæmeli ana man. ii. rosarum, stæchados, schoenanthi, samsuci, calaminthæ, origani, manip. s. Noces cupressi aliquantulum contusas num. x. mellis lib. j. salis unc. ii. aluminis rochæ drach. x. lixivii communis q. s. vini odori parum. Misce bulliant ad tertiam partis decrementum, hoc decocto his interdum laventur ante cibum membra prius uncta, trahendo semper ad extrema: Putant enim prohiberi, ne succi tam facile sursum ferantur ad caput, & membra roborari ne in posterum alios succos recipiant. Aut Recipe salviæ, roris marini ana partes æquales. Coquantur s. a. in aqua communi: deinde laventur dicta membra similiter. Aut Recipe vini albi vinosi libr. ij. rosar. rub. siccarum man. iiii. fiat s. a. decoctum: quo pariter lavari possunt, ut dein exsiccentur diligenter,

ter, post lotionem & nova interula (hac voce carnissam A secundum quosdam significamus,) & linteis novis & mundis utantur.

Interim, si neque imbecillitas, neque alvi fluor, neque astrictio nimia obset, balneari hunc in modum possunt. Accipe *salviae, menthae, rosis marini, ros. rubrarum, florum chamemeli, stachados, meliloti, foliorum lauri, ruta, pulegii, calaminthae, hyssopi, artemisiae, absinthii, iua, ana man. iii.* Misce bulliant in aqua q. s. Aeger tum hyeme; tum mediis temporibus lavacrum hujus decocti ingrediatur, & finito unctionis tempore, & ante quoque, si ante fuerit immodica per os vacuatio, tunc optime lavetur, neque refert plures herbas immiscere, aut pauciores.

Aestate sequentibus herbis balneum construat. Recipe *ros. rubrarum, violarum, cap. vener. florum nenupharis florum chamemeli ana man. iii. myrtillorum, nucum cupressi, balaustiorum, ana man. ii. meliloti, baccharae ana man. i.* Misce, bulliant in aqua s. a. subinde aeger hoc decocto lavetur, postquam fuerit bene lotus: ungatur oleo vocato de rosetis totus: aut oleo nuncupato de floribus citranguli, & in cubile ducatur: lectus vero sit albis & recentibus linteis, ac odoratis stratus, & aeger alba recenti nitida, & odora interula induatur, his duobus postremis balneis possumus uti, dum haec instant mala, sed potissimum dum homo sanitati restitutus est.

Cum haec aguntur, & cum acta sunt, ori subveniunt hoc modo. Recipe *hordei mundi, rosarum, rhois obsoniorum ana man. i. aquae ferri lib. vi.* Bulliant simul omnia quoad tertia tantum pars supersit, deinde colato, mox adde: *syr. rosacei unc. iii. mellis rosacei unc. ii. aluminis rochae drach. x.* Iterum bulliant, sed leviter, mox ore accipe, & versa quater, & quinquies interdum. Aut Recipe *aquae plantaginis, violarum, solani ana lib. i. sacchari rosacei lib. s.* Bulliant leviter, deinde colentur, postea gargariza, afferunt vero, tum id decoctum, tum proxime dictum mundare, lavare, & refrigerare, primum tamen siccare, gingivarum putredinem prohibere, & putrefactam carnem aliquantulum auferre. Aut sume *hordei man. i. rad. buglossi, florum violarum, passularum dul. ana man. s. sem. cydoniorum drach. i.* Decoquantur in aqua s. a. addito medico julep violaceo, subinde os lavetur, aliqui laudant intra os versandum esse continue frustum auri, aut aluminis rochae, illud ad se trahere argentum vivum, id coacervatam pituitam expurgare, & affectas partes corroborare. Aliqui, quum vehementer calent, ardentque tum gingivae tum palatum, timeturque immodice ulcerentur, tenendum ore per integrum diem praecipiant quod habet. *aquae hordei lib. iii. aceti acerrimi lib. s.* Misce, quod si ulcera prohiberi non possunt, ubi facta sunt, gargarizandum jubent diuque, noctuque, modo lac bubulum, modo mel rosaceum. Aut *aquae hordei lib. i. s. diamori unc. i. s. syr. violacei unc. s.* Id gargarisma extinguere caliditatem, & locum affectum corroborare praedicant. Aut sume *aquae plantaginis lib. i. mellis ros. unc. iii.* Misce, & aeger similiter gargarizet. Aut *aquae buglossi, violarum, endiviae ana unc. x. sacchari optimi unc. xv.* Fiat julep, quo saepe os abluatur. Aut *aquae intybi lib. ii. syr. ros. unc. ii.* Misce, abluatur similiter. Aut *dia nucum unc. ii. aquae solani, violaceae, ana lib. s. aquae plantaginis lib. i.* Aut *cytrini id est, florum mali Punici, florum & foliorum ligustri ana man. s. ros. rub. sic. man. i.* Coquantur in aqua hordei. s. a. subinde colentur, hujus colati cape *lib. i. rhodomellis saccharini unc. i.* Misce, lavato dentes, & gingivas. Aut Recipe *aquae lactucae, plantaginis, ana lib. i. syr. rosacei unc. ii. misce. &c.* Aut Recipe *boli armeni unc. s. Succi laureole, (quam plantaginis speciem quandam esse volunt,) lib. i.* Misce abluatur os.

Quidam ad cohibendum ex ore fluxum laudant ore aquam frigidam teneri, aut aquam solani.

Haec dicta sint ad oris ulcera & gingivarum, quantum attinet ad materiam, quae illuc repit, revulsionem, & quandam percussione.

Quantum vero ad mundificationem. Accipe *foliorum olivastri, summitatum rubi ana man. j. lentium, ros. rubearum, sumach ana man. i, s. fol. plantaginis man. j. vivi rubri austeri lib. i. s.* Bulliant simul, quoad tertia pars vini decreseat, deinde colentur, colato adde *mellis rosacei unc. ii. diamori unc. iii. Aluminis rochae prius usti, & contriti unc. i. aristolochiae; radicem ireos, ana drachm. ii. mastiches unc. i. nucis moschatae parum caryophyllorum num. iii.* Terenda terantur, iterum bulliant, fiat gargarizatio. Aut Recipe *aquae plantaginis lib. i. mellis rosacei unc. iii.* Similiter gargarizetur. Aut Recipe *hordei, ros. rub., myrtillorum, salviae, foliorum olivarum, ana man. i.* Bulliant in vino q. s. deinde colentur, ex hoc colato accipe *lib. ii. oxymellis simpl. unc. ii.* aut hujus loco *oxymellis scillitici unc. ii. misce*, fiat gargarizatio. Aut Recipe *decocti ex ligno Guajaco lib. i. rhodomellis unc. i. misce*, fiat gargarizatio.

Sin contumacia fuerint ulcera, unguento Aegyptiaco oblinenda sunt, deinde aliquo dictorum decoctorum lavanda.

Postremo ad illorum consolidationem, postquam mundata sunt, conferet id, quod habet *aquae plantaginis lib. i. summitatum rubi, foliorum olivarum silvestrium, caudae equinae, ana man. s. aquae hordei lib. i. s. licii communis unc. ii. mellis ros. unc. iii. aluminis rochae drachm. vj.* Bulliant omnia simul, donec dimidium supersit, & gargarizetur. De ulceribus oris gingivarum, palati, faucium, prout unctionem ex hydrargyro sequuntur, satis diximus, prout vero morbum Gallicum peculiariter, paulo inferius dicemus.

CAP. XIV.

De syncope, & virium imbecillitate.

Nunc quia syncope, viriumque imbecillitas huic unctioni interdum accidunt, utrisque consulere tentemus.

Plerique hujus causa electuaria quaedam exhibent, & cordi epithemata adhibent hunc in modum.

Accipe *sacchari (ut dicunt) buglossati, borraginati, violacei, rosacei, ana unc. i. fragmentorum de gemmis drach. i. s. margaritarum preparatarum drachm. s.* Cum syr. de pomis, miscent, deinde hujus tantillum aegrotanti saepius offerunt. Aliquando etiam vini vinosi odorati modicum cum panis offula praebent. Aut *sacchari rosacei, borraginati ana unc. ii. latificantis Almanforis, diamoschi dulcis ana drachm. i. s. theriacae magne drachm. i. boli armenae, terrae sigillatae, ana scrup. i.* Miscetur cum syr. de cortic. citri, electuarius astraunt, quod nucis avellanae magnitudine parum ante cibum mane & fero porrigunt, praesertim hyeme & autumno, sed aestate id, quod habet *sacchari ros., sacchari borrag. ana unc. iii. latificantis Almanforis, diamoschi dulcis, ana drach. i. camphorae drach. s. santalorum rub., santalorum luteorum ana scrup. i. Syr. de acore citri q. s. ad electuarii consistentiam.* Dant etiam mixturam, quae confectio in rotulis appellatur: habet vero *pulpae caponum, vel phasianorum, unc. vi. nucleor. pineorum, pistachior. amygd. dulc. ana unc. iii. cinnamomi drach. s. zinziberis, caryophyllorum ana scrup. s. moschi gr. i.* Sacchari dissoluti in aqua *melissophylli. q. s. misce fiat mixtura solida in frustula semi vacciae pondere singulatim divisa, è quibus unum mane, & fero antecibum aegro porrigunt.*

Haec in syncope, & virium imbecillitate per os intrinsecus exhibent, extrinsecus vero cordi epithema cum panniculis lineis tepidum mane, & fero, ter quaterve ante cibum adhibent: quod habet *aquae rosac., violac. buglossi, borraginis, melissophylli acetosae ana unc. i. aceti ros., vini punicorum, ana unc. s. pulveris cord. temperati drachm. i. croci scrup. i.* Aut *aquae buglossi borrag. melissophyll. ana unc. v. aquae rosaceae unc. iii. vini albi odori unc. j. s. specierum (ut dicunt) cordial. temperat. drachm. ii. croci scrup. s. aliqui accipiunt aquae rosaceae, melissae, florum citranguli, ana unc. ii. gallie moschatae, cortic. citri, ana scrup. ii. caryophyllorum, cinnamomi ana drachm. j. aceti unc. j. moschi ambracani, ana gr. ii. croci, gr. iii.* Haec omnia simul misceant, deinde linteum in eis tepidis madefaciunt, & supra cordis regionem extendunt. Idque potissimum autumno hyeme & vere, sed aestate sumunt. *Aquae rosaceae, borraginis, florum citranguli, ana unc. iii. specierum (ut dicunt) trium santalorum, succi limonis, ana unc. s. succi florum nenupharis drachm. ii. aceti unc. ii. moschi, ambracani ana gr. i. croci gr. iii.* Postquam ter quaterve mane & fero ante cibum (ut diximus) cor his epithematibus foverint, tum locum leviter exsiccant non abstergendo quidem, sed tela aliqua antiqua, quia mollior est, & citius exsiccat, palpando carnem: mox autumno, hyeme, & vere, cor simul ungunt linimento (ut dicunt) molli, quod habet. *Olei florum citranguli unc. iii. boli armenae, terrae sigillatae ana drach. i. theriacae unc. s. cera modicum.*

Sed aestate subtrahunt praedicto linimento theriacam, addunt vero *santalorum rubeorum & luteorum ana drach. E ii.*

Sic alii huic syncope & huic virium imbecillitati subveniunt, nos vero, si à copia gignantur; vacuationes, revulsiones, & purgationes, quas proxime retulimus, facendas esse ducimus: sin ab eo, quod aeger propter materiam per os expurgationem diu comedere, bibereque nequivit, aut ab eo, quod nimium expurgatus fuerit, quia vires ob inanitionem debiles evaserunt, utendum esse tum his modo dictis, tum aliis hujusmodi, & odoribus praesertim, & forbitionibus & potibus, citra cibos tamen, siquidem solida substantia consent, & parum, & saepe: citra cibos quidem, quia hos adeo imbecillae vires conficere non possunt: parum vero, quia multa non ferunt: saepe autem, quia quum egenae sint, multa exigunt.

Sane

Sane odores inter ea, quæ corpus nostrum nutrire possunt à medicis recensentur: unde Hipp. epidem. 6. tabella octava, odores oblectant, offendunt, implent, & placant: ac libro de alimento, quicumque celeri adjectione indigent, humidum remedium recuperandis viribus optimum est, ubi autem adhuc ociores, per odoratum. odores vero eligantur, quicumque ægris jucundi sint, non ingrati: ut puta, si febris absit, *oleum ex cinnamomo, ex caryophyllis, ex aniso, ex fœniculo dulci, ex ligno aloës, ex nuce moschata, balsamum, & variae vocatae, quintæ essentia, sive aquæ sive olea*, quæ alchymistarum curiositas ex accidenti adinvenit, ungendo tempora, nares, cor, & pulsus manuum, atque pedum: si febris urgeat, horum loco, eligendum *oleum rosaceum, violaceum, oleum ex santalis, acetum rosaceum, aqua rosacea, cucumis, pepo*, ubi habetur odoratus; quippe qui (ut lib. ii. inquit Dio.) olfactu suo defectus animæ restituit; commune tum febricitantibus, tum febre carentibus, est *oleum ex floribus mali medici*; sunt & multa alia, in quibus eo minus immorari nos decet, quo magis ad extrema devenit, ubi animam odore rescire opus est, quamquam enim apud Laërtium legitur Democritum odore panis calidi vitam triduo duxisse, & apud Plinium ad extremos Indiæ fines ab oriente circa fontem omagis astomorum gentem halitu tantum vivere, & odore, quem naribus trahunt; nihil minus, quia mortem ille post triduum evitare nequivit: hi vero, si vivunt, odoribus inspiratis naturaliter vivunt, nostrum autem nullus sic vivit. Ab odoribus animæ defectionem insignem instaurari sperandum non est, ni sorbitiones, & potus, & alia plura simul adhibeantur, & juvent, sorbitiones vero dandæ ex carnibus, pistatum nunc vocant, ex prifana hordei, ex ovis, ex pane cum jusculo capi, gallinæ & similibus, per has enim pauca ex fortibus multa aqua permiscentes, fortium robur, temperatura, & coctura detrahimus: quo fit ut & facilius sumantur, & facilius concoquantur, potus vero sunt jura tum hœdi, vituli, gallinæ, capi, phasiani, & hujusmodi, tum vinosa, alba, placide odora, quibus tamen, dum propinantur, & assuetus sit æger, minime febricitet. Nec importunum est, injecto clystere, ex jure pingui dictarum carnium, & vitellis duum ovorum, & saccharo rubro tueri vires: hæcenus de syncope, & virium imbecillitate.

CAP. XV.

De vigiliis.

Vigiliæ summotis causis, à quibus gignuntur, una summoventur, gignuntur vero à siti, à fame, à fœtore, à metu, à tristitia, à multa cogitatione, à dolore, à frequenti vacatione, ab insigni tum calore, tum siccitate, & hujusmodi; sed quia interdum ipsæ quoque per se vires deiciunt, morbumve augent, committendum non est, quominus & ipsæ aliquando curentur, sane curabuntur, si fricationes leves pedum & citra genua suaviter administrentur, si nares, temporaque non semel, sed sæpius (præsertim à cœna) ungantur oleo violaceo, aut nenupharino, aut papaveris, aut mandragoræ, aut de ranis, aut unguento quod populeon dicitur, aut ex his commixto, aut unguento quod habet. cinnamomi, croci, opii, olei ros. q. s. ana scrup. s.

Potest etiam pomum odorari, & eodem fricari tempora, quod sic habet. Accipe opii, croci, cortic. mandragoræ ana drach. i. ceræ albæ drach. ii. misce s. a.

Potest item spongia adhiberi hoc infusa decocto, quod est. Accipe cortic. cap. papaver. cortic. radic. mandragoræ, foliorum hyoscyami, lenticulæ palustris, salicis, solani ana man. s. florum violarum, nymphæ, comarum anethi, ros. rub. ana man. i. Coquantur s. a. in aqua lactucæ, in quo decocto madefaciat spongia, ut dictum est.

Potest caput hoc decocto irrigari. Accipe foliorum nenupharis, cap. papaveris, foliorum apii, menthæ, semin. lactucæ, hyoscyami ana q. s. Coquantur in aqua communi, & caput irrigetur. Aut emplastrum ex his una cum oleo rosaceo capiti imponatur.

Si cum magna siccitate vigilia est: expedit rasum prius caput lacte mulieris irrigare, si hoc haberi nequit, vel asinino, vel caprino, vel bubulo, aut eo decocto, quod proxime dictum est, hyeme quidem calido, æstate autem frigido, aut hoc quod est. Recipe succi lactucæ, portulacæ, semper vivi, hyoscyami, solani ana partes duas. farinæ fabarum, hordei ana partem mediam. opii sextam unius partis, olei rosacei, olei mandragoræ, ana partes duas. mucilaginis semin. psyllii partes iii. Coquantur simul, usque quo pultis formam adipiscantur, postea refrigerentur, innox capiti applicentur.

Si caliditas quoque subsit. Accipe rasuræ (ut dicunt) cucurbitæ unc. s. succi semper vivi, portulacæ, lactucæ ana Tom. II.

A unc. ij. Mucilaginis (ut ajunt) ex psyllii semine in aqua solani madefacto extractæ unc. i. s. olei rosac. quantum satis videbitur. Misce, fiat s. a. unguentum, quo derastrum caput, & tempora illinantur. Aut Rec. olei ros. unc. v. aceti ros. unc. i. Misce: hoc infusis telæ lineæ panniculis caput sæpe humectetur, ac refrigeretur: oxyrhodinon vocant.

Præstant idem satis commode lactis concreti frustra tum capiti, tum fronti super imposita: hæc & hujusmodi extrinsecus adhibere licet, intrinsecus vero tutum est, semina papaveris albi pinsere, mox aqua communi diluere, miscereque, deinde tela aliqua percolare, colatum olla indere, leniter coquere, tum flos quidam albidus, qualis confecto casco ex sero rursus calfacto, supernabit. hunc cochleari excipe, patinæ adusque semunciam impone, tritum saccharum superasperge, ægrotantia cœna dato. Aut diacodii (ut dicunt) sine speciebus in tabulis. unc. s. à cœna post unam, aut duas horas præbeto: aut syrup. de papavere unc. s. ad usque unc. i. & ubi sitis urget, aquæ lactucæ unc. ii. addito. sunt & alia pleraque, ut puta pilulæ de cynoglossa. usque ad g. xij. post cœnam hora somni devorata, & philon. rom. & elect. quod Nicolai requies vocatur, & cætera, quæ opiata nuncupantur, verum hæc tum quia minus secura sunt, tum quia forte longiores fuimus, quam hujus vigiliæ cura requireret, omittamus.

CAP. XVI.

De importuna nimisque molesta per os vacatione, de cibi impedimento, de alvi fluore, dysenteria.

Tempus est, ut nimis & importunæ per os vacationi occurramus. hanc quidam adstringentibus gargarizationibus arcere tentant, sed id tamen, nisi modice fiat, periculosissimum est: si enim, ubi magno cum impetu ad os fertur, tum retinetur, necesse est, quia retrocedere non potest, aut in ore geminari malum: aut aliud multo gravius suboriri: jubent igitur accipiendum esse terræ armeniacæ drach. ii. succi plantaginis, quam lanceolam vocant, lib. s. deinde his una mixtis os abluendum, aut succi solani lib. i. aut dianoron, aut dianucum unc. i. aquæ plantaginis, aquæ rosarum ana lib. s. aut vini malorum puniceorum unc. iij. rhodomellis, aquæ myrti, aquæ solani ana unc. viij.

Interea vero non inutile est, portionem irruentis materiæ, quoad fieri potest, in ventriculum trahere, & per alvum evacuare, ideoque si æger deglutire bolos potest; præbere cassiæ recentè extractæ unc. s. aut drach. vi. paulo ante cibum, aut si devorare nequit, aqua hordei, aut aliqua hujusmodi eandem statim diluere, & statim, ne diu fermentescens nimis magnam molem acquirat, potui dare: idem præstabit manna Calabræ unc. ii. jusculo aliquo diluta, diacatholici unc. i. syr. de polypodio unc. ii. s. & similia, quæ tertio lib. inter lenientia ventrem numeravimus, satis de eo, quod agendum sit, multa & infesta materia per os fluente; sequitur de cibi impedimento: id non aliter moderari quis potest, quam eorum usu, quæ corpus alere juxta, ac celeriter facileque possunt; talia sunt sorbitiones, ac potus. Itaque si febris absit, & æger vino assuetus sit, vini vinosi potus magnopere juvabit. juscula vocata consummata, succus ex ossibus, carnibusque prius assis, aut elixis expressus, mox saccharo & succo citri aut uvæ acerbæ, similibusve conditus, ova item sorbilia, nisi quis Galenum nimis mordicus observet; utpote qui ova methodi 12. cap. 6. non admodum prompte per corpus diffluere innuat. Si febris adsit, stillatitium ex gallina primum cum refrigerantibus quibusdam herbis elixa, prifana hordei jusculo aliquo diluta & saccharo condita; amyllum ex hordeo cum jure aliquo similiter. Cæterum sit aut non sit febris, nunquam officit clystere ex eisdem intestina replere: fere enim tueri vires solet, in hoc quoque statu his utendum, quæ ad collapsas vires proxime docuimus, quomodo igitur, ubi quis unctus devorare nequit, ei succurrendum sit, hæcenus dictum est. verum Alvi fluor, si modicus fuerit (ut ante monuimus) fisti non debet; si immodicus, compescendus est; quia vero talis potissimum gignitur, quod materia, quæ per os vacuari debebat, in ventriculum repit, mox in intestina, deinde per alvum secedit, hujus cohibendi nec leve, nec inutile auxilium est, per os ipsum hanc eandem, quoad fieri potest, retrahere, ad id faciet hoc decoctum. Accipe caricarum, passularum, sebesten ana unc. s. Bulliant in aqua s. a. postea melle rosaceo addito, abluatur os. hyeme quidem calide, æstate autem tepide. Item accipe syr. de glycyrrhiza, de hyssopo ana drach. vi. syr. violacei unc. s. aquæ hordei valde excocti lib. ii. utere similiter.

Interim non parum proderit, si staphysagria semen per os versetur, aut thapsiæ radicis cortex, aut apophlegma-

gmatisimus, hunc in modum compositus. Accipe piperis albi drachm. i. s. pyrethri, scrup. ii. hyssopi, origani ana drach. i. sinapi drach. ii. zinziberis drach. i. mastiches drach. i. s. Trita excipiantur succo betæ, aut melle, formentur mansiles pastilli, è quibus unus pro vice teneatur ore. Aut Recipe maceris drach. i. uvæ taminia, cubearum ana drach. i. s. cortic. rad. cappar. scrup. ii. radiceis acori, nucis moschatae, ana drach. s. Trita excipiantur mastiche, pistillo calido adhibito, singanturque pastilli mansiles. Aut Recipe cubearum drach. i. s. piperis albi drach. i. uvarum passularum detractis vinaceis. drachm. ii. staphysagriae, pyrethri, sinapi, ana drachm. i. Contusis singulis, excipiat in plures partes divisa panniculis linei & fiant sacculi manducantiles: licet autem usum acrium medicamentorum ad materiam per os evacuandam paulo ante reprobaverimus, nunc contra commendamus, nobis tamen ipsis nequaquam opponitur, quippe illic, ne calefcent os nimium calefacerent, prohibebamus, hic ne materia ex ore in alvum ruat, adhibemus; acrimia enim os, palatum, & fauces calefacientia mordicantiaque, ut materiam circa os renouantur, ubi illuc ruit, ita si ad alvum prorumpat, ab alvo revocant, & perexire parant. Atque hæc satis sint de alvi fluore, prout materia, quæ prope fluxura est ab intestinis, ad os revocari potest: quæ vero jam per intestina fuit, hæc penitus quidem cohibenda non est (retenta enim dysenteriam excitat) sed modice continenda est, ne æger ea nimium & frequenter fluente fatigetur, vigiliis consumatur, viribusque deficiat. Ergo clysteribus, qui partim astringendi, partim abstergendi facultatem habent utendum, qui etiam, si fieri potest, vires ipsas foveant, ut puta. Recipe seri caprini, aut jusculi gallinacei, aut vervecini lib. i. vitellos ovorum duos, olei ros. unc. iii. rhodomellis unc. ii. Misce fiat clyster ante cibum non semel, sed bis singulis diebus. Interim vires roborandæ sunt usu similis consuetique alimenti, decocto item berberis, aut rhois obsoniorum, aut aqua ferri: vinum, ubi potatur, diluendum.

Hactenus de alvi fluore, sed si dysenteria supervenerit: ubi sine febre est, sine variis dejectionibus, sine hepatis aut hypochondrii, aut ventris inflammatione, sine multo dolore, neque cibos intercipit, neque sitim inducit, relinquenda naturæ est: quippe quæ sanguine, & ramentis egestis. 7. aut 14. aut 20. aut 40. aut intra hæc tempora desinere solet; talis enim etiam eos, qui prius sunt in corporibus, morbos sanat, antiquiores quidem longiori tempore, recentiores autem brevior: Cæterum dolor potissimum mitigandus est: reliqua, ne nostra nimis prolixa reddatur oratio, nunc præteribimus; mitigabitur ergo si tum mane, tum vespere, aut saltem mane quatuor horis ante cibum potetur serum caprinum, aut ptisanæ hordeacea, aut lac ad unc. usque octo; plus minusve, si ferrum candens in his ante sæpius extinguitur, non parum proderit, si ova tremula ante coenam prandiumque sorbeantur, conferet etiam, quoad fieri potest, conquiescere (siquidem omnis agitatio exulcerat, in dysenteria vero intus intestina exulcerantur) universum ventrem oleo rosaceo, aut myrtino inungere, ex inferioribus partibus tepidum infundere clysterem aliquem ex his, quos proxime recensuimus: vel ptisanæ cremorem vel lac, vel oleum rosaceum, vel cum rosaceo butyrum aqua ferri lotum, vel cum myrtino, album crudum ex ovis, vel aquam, in qua lini semen decoctum sit, & nunc addere ovorum vitellos cum aqua, in qua rosæ decoctæ sint, aut plantaginis succum, aut unguentum rosaceum, nunc serum hircinum liquatum, nunc medullam cervinam: hæc enim dolorem levant, & mitiora ulcera efficiunt, maximeque utilia sunt, si cibi quoque secutum fastidium est. Quomodo sit dysentericis occurrendum diximus.

CAP. XVII.

De sanguinis sputo & de argento vivo post unctionem retento.

Sequitur sanguinis sputum, id antequam fiat, auxiliis pugnare anticipando, ne fiat, optimum est; siquidem ubi jam apparuit, curatio raro juvat, & sæpe frustra fit, si igitur imminet (quod cognoscitur ex gravitate tum thoracis tum scapularum, ex difficili densaque spiratione, ex tussi, quæ prius non erat, ex tussendi cupiditate. ~~ægyptos~~ Græce dicitur) non cunctandum, mittere sanguinem, non semel quidem sed sæpius, biduo triduoque per intervalla tamen, singillatim vero ad unciam usque unam, aut duas: sin sanguis eruperit, ut maximum periculum affert, ita ubi multus est statim astringentibus, & refrigerantibus (ut putat Hip.) curare oportet, & si videtur, sanguinem per intervalla revellendo parum & sæpe mittere, mittendus, sed ubi modicus est, non admodum astringere, neque sanguinem adeo curiose mittere expe-

dit. juvat vero uti saccharo rosaceo, aqua ferri, & lactis potu quadraginta diebus vere & autumnis, triennium, quatrienniumve, neque enim facile is morbus, quum inveteraverit, evincitur, balneum utrisque alienum est, sumopere confert statim intra initia brachiis & tibiis, prout moris est, cauteria quatuor, si corpus ulceribus non sca-teat, adhibere, per quæ argenti vivi spiritus exhalet, as-fuescatque ubi alias agitur corpus, non ad thoracem aut pulmonem decumbere, & sanguinis sputum rursus accer-sere, sed per easdem partes, quæ ulceratæ sunt, foras exire, id quod etiam omnibus, quicumque unguento ex hydrargyro oblinuntur, commune est, ut enim illud intus existens (quemadmodum ante diximus) ubi magno motu corpus concutitur, attenuatur, & in spiritum vertitur, morbumque aliquem, si foras exitum non sortitur, intus remanens excitat, ita per ulcera circa cutim iter a-pertum reperiens, sæpe profilit foras, & morbosum affe-ctum, quem gignere aptum est, secum rapit, liberumque corpus crebro relinquit, sed ad id, ad argentum inquam vivum in corpore post unctionem retentum, non parum confert, si post unctionem æger nunquam igni se expo-nat, & subinde perfectis atque confirmatis viribus mul-tum & frequenter pluribus diebus exerceatur & sudet, sic qui specularia faciunt, argento autem vivo citra ignem utuntur, experti sunt illud e manibus, & è reliquo cor-pore foras excuti, & mala, quæ parere solet, auferri. Unde conjectura quadam assequi possumus, quemadmo-dum illis multa & crebra exercitatio prodest, ita his, qui uncti sunt, rationis similitudine opitulari posse, hæc de argento vivo post unctionem intra corpus retento; de san-guinis sputo, & de symptomatibus aliis quæ dictam un-ctionem ex argento vivo sequi solent.

CAP. XVIII.

De suffimento ex cinnabari, ac de sulphure & cinnabari.

Suffimentum ex cinnabari unde occasionem acceperit, in hujus sexti libri principio dictum est, nimirum quia sudorem plurimum ab eo moveri verisimile est: morbus vero Gallicus multis exercitiis, ac sudoribus multis ple-rumque consumitur, aut quia posteriores in morbum Gallico similem tale remedium administrare consueverunt, cinnabaris, de qua loquimur, conficitur ex sulphure, & argento vivo, facta (ut dicunt) igne supposito sublima-tione, habet igitur tum argenti vivi, tum sulphuris, tum suas quasdam potestates, de argento vivo satis ante dictum est, De sulphure scire licet (ut Galen. *nomo de simplicibus* admonet) trahendi vim illud possidere, esseque tempera-menti calidi, atque essentia tenuis, abstergere, psoras, tichenas, lepras, & omnes id genus affectus absque ut in profundum repellat, quum alia multa medicamenta quæ illos curant, mistam habeant potentiam, nempe ut dige-rant pariter, & repercutiant; ut autem Diosc. lib. v. ca-lefacere, discutere, celerime maturare, corpori insper-sum sudores compescere, sanguinis profluvia prohibere, gravitati aurium, per fistulam subeunte ejus vapore in au-res, mederi, suffitu veteriosis prodesse, & multa alia commoda præstare. Sed adeo diversa ejus natura reddi-tur ex argenti vivi mixtura, ut nisi quis id sæpius experia-tur, vix unquam credat; quippe quod sua tenui substan-tia, & calore tum suo, tum ignis in cinnabarim conver-titur: quæ deinde propter argentum vivum tenue factum in intima penetrat, & omnia permeat, propter sulphur vero calefacit atque celerius penetrat, sed propter utrum-que simul rodit, ulcerat, venenum est, suffocat, vapore suo gingivas putrefacit, dentes interdum cadere facit, asthma movet, tussim, hydropem, marasnam, epilepsiam, apoplexiam, paralytim; sed maxime, omnium sudorem, quoniam ad interiora pervadens, quæcunque obviam fiunt, quoad potest, calefacit, & impetu suo prorsum pellit, quæ quum intro repere nequeant, siquidem ab ejus va-pore internus locus omnis fere obsidetur, atque calefcit, ad extrema prorumperè per cutim, & in sudorem evade-re, coguntur. Illud quoque silentio prætereundum non est, suffimentum ex cinnabari (ut omnes uno ore consen-tiunt) æque atque unguentum ex argento vivo, morbum Gallicum arcere; omni fere materia partim per os ipsum sputo, partim per totum corpus, sudore deducta, sed differre, quod multo periculosius quam illud existat; quod animi defectionem, dum adhibetur, frequentius inducat, & quod is, qui suffimento usus est, multo sæpius quam qui unguento, recidat, scireque licet prin-cipibus membris, præsertim cerebro, & cordi potis-simum adversari. anhelosis, & his qui tabe con-sumpti sunt, & acuta febre affecti & valde imbecillis ex-

exitiosissimum esse; proinde nisi morbo jam inveterato, & A ferme desperata salute, viribus tamen constantibus, nunquam administrari debere. Hactenus de sulphure, & ipsa cinnabari, qua nunc utimur, ac de suffimento.

CAP. XIX.

De modis suffimentorum ex cinnabari, & de eorundem usu.

Suffimenta ex eodem hunc in modum parantur. *sume cinnabaris unc. iii. myrrhæ, thuris ana unc. i. aloës hepati- cae, sandarachæ, styracis calamitæ, benzoini (laserpitium vocant) ana drach. iii. Misce, fiat pulvis crassus, adhi- betur singulis vicibus ad unc. i. & scrup. i. Aut sume cin- nabaris unc. iii. myrrhæ, thuris, ladani, aloës ana unc. i. Contundantur in pulverem, cum styrace liquido subigantur, inde fiant trochisci glandis magnitudine. qui singuli suo tem- pore singillatim prunis subditi colliquefiant. administran- tur ad unc. i. drach. i. scrup. i. plus minusve singulis vi- cibus. Aut cinnabaris unc. ii. thuris, styracis liquidi ana drach. i. s. Misce: quinta hujus portio pro vice adhiberi de- bet. Aut cinnabaris drach. v. theriacæ drach. ii. cortic. ci- tri, mali apii ana unc. i. Compose simul, pro singulis vi- cibus, in hominibus robustis. Aut cinnabaris unc. iii. ligni Guajaci oleosilimati lib. s. Fiant trochisci cum styrace liquida pro v. aut vj. vicibus. Aut cinnabaris unc. s. myrrhæ, thu- ris ana drach. i. styracis drach. s. & c. Aut cinnabaris unc. i. myrrhæ, xyloaloes, ladani, thuris ana drach. ii. galliæ moschatæ scrup. ii. theriacæ scrup. i. Aquæ melissæ, vel sty- racis liquidi q. s. fiant trochisci. Aut cinnabaris unc. s. ben- zoini, aut ladani unc. i. s. theriacæ drach. s. doronici, tor- mentillæ, dictamni ana drach. i. corticum citri unc. ii. po- ma acida num. iii. Terenda terantur, & pinsenda pinsantur, dein tria vasa seorsum accipito, prunis plena, super uno cin- nabarim, super altero cortices citri, & poma, in tertio re- liqua ponito, ita ut tria suffimenta in unum postea coëant, id suffimentum pro delicatis (ut dicunt) instituunt, tam curiosum vero negotium adhibent, potius ut videantur, quam ut prodesse putent. Aut cape santalorum omnium, thuris, ligni aloës ana unc. s. myrrhæ, cinnabaris, auripi- gmenti ana unc. i. Misce pro sex vicibus plus minusve. Aut aloës, thuris, benzoini, camphoræ ana drach. iij. galliæ moschatæ drach. i. ligni aloës drach. ij. cinnabaris, auripi- gmenti, marcasitæ aureæ ana unc. i. Misce pro sex vicibus similiter, putant hunc pulverem validiorem esse, sed ni- hilo magis, si diligenter experiaris, valere videbitur. Aut Recipe cinnabaris unc. ii. s. auripigmenti, cadmiæ argen- tæ ana drach. iij. thuris, aloës, myrrhæ, styracis calam., ladani ana unc. i. Misce, & in pulverem crassum redige, est id (ut dicunt) aliis dictis potentius. At pro delicatis fume. cinnabaris unc. ij. auripigmenti drach. ij. dictamni albi, tormentillæ (frestaphilon aliqui vocant) gentianæ, Been albi & rubei, angelicæ ana unc. semis. sem. citri, ace- rosæ, ocymi, doronici, ana drach. ij. cinnamomi, caryophyl- lorum, calami aromatici, croci ana scrup. ij. thuris, san- darachæ, styracis calamitæ ana drach. s. ligni aloës unc. s. Redigantur in pulverem, vel cum theriaca formentur trochi- sci. Aut rec. cinnabaris unc. s. thuris drach. ij. fiat pul- vis. Aut sume cinnabaris unc. vj. auripigmenti unc. ij. thu- ris, myrrhæ, sandal. rubrorum ana unc. s. fiat pulvis. Aut cape cinnabaris unc. iij. auripigmenti unc. i. marcasitæ unc. s. thuris, myrrhæ, ligni aloës ana unc. s. fiat pulvis. Aut rec. cinnabaris unc. ij. thuris, myrrhæ, benzoini ana unc. s. galliæ moschatæ drach. i. s. theriacæ unc. s. Aquæ me- lissæ, vel styracis liquidi q. s. fiant trochisci. Aut rec. cin- nabaris unc. ij. s. thuris, styracis liquidi ana unc. i. fiat pul- vis. Aut R. cinnabaris unc. iij. mastiches, gummi Arabici, colophonæ, styracis calamitæ ana drach. iij. antimonii drach. ij. fiat pulvis.*

Tot & tales sunt ex cinnabari suffimentorum modi. Hos aliqui pro temperaturarum varietate variare, plura detra- hendo addendoque, volunt. id ubifaciunt, non certe quo quicquam prodesse putent, faciunt, sed quo diligentiores esse videantur, profecto enim melancholicus natura, vel biliosus, vel sanguineus æger sit, nihil sane refert hoc an illo suffimenti modo utatur, nisi ipsius cinnabaris copia, & administrationis tum tempus tum numerus varietur, re- fert enim quantum, quoties, & quando adhibetur, alio- qui pro temperaturarum diversitate (nisi quod proprium a- licui sit) nulla secundum sensum mutatio perspicitur, quippe idem utendi modus juvat, læditve tum imbecilles tum robustos, tum mares tum fæminas, & omnino cu- juscunque sint temperaturæ.

Omnes vero pro singulis vicibus non excedunt unciam neque minus semiuncia ministrant.

Plures semel duntaxat intra quatuor & viginti horas suffiunt, alioqui bis, sed magis semel, quam bis expe- dit, ne bis æger præter alia prava symptomata, animi defe- Tom. II.

ctione singulis diebus periclitetur.

Omnes etiam ita sequuntur triduo quatrduove, & ad nonum, decimum, ac decimum quartum diem: quin etiam donec sputum appareat, sicut in unctione argenti vivi.

Sed magna inter eos discordia est, utrum jejuno, aut ei, qui ante aliquid sumpserit, adhiberi debeat. hi, quia venenatum est, aliquid ante sumendum esse, quod vires tueatur, suadent, illi ne nutrimentum novum intus exi- stens, suffimenti ingressum prohibeat aut corrumpat, inu- tile esse prædicant aliquid ante porrigere; venenum autem omne moderatum esse in ipsa mixtura, ex qua suffimen- tum conficitur. Qui nutrire prius volunt, quam suffimen- trahatur, duabus aut tribus horis ante suffitionem præ- bent ova duo sorbilia, simulque vini albi optimi potum aliquem, aut ex eodem vino panis modicum, aut *trageæ ex margaritis nuncupatæ vel aromatici rosacei drach. ij. vel sacchari rosacei unc. i.* subinde haustum magnum adusque semilibram, & amplius ex jure capi, aut gallinæ, & si- milium: utra secta rectius dicat, quia remedium valde pe- riculosum est, difficile est decidere. Jejunus enim plenus- ve suffitus, si subinde pereat, quemadmodum propter suf- fimentum, ita propterea quod jejunus, aut plenus suffie- batur, mortem obiisse asseverare licet: sin evadat, ut quia suffitus est, sic quia jejunus, aut plenus suffiebatur, eva- disse probari potest; cæterum eos, qui jejunium facile fe- runt, forte minus lædet jeunos suffire: qui vero nulla- tenus ferunt, paulo ante suffitionem modice nutrire, ve- rum id totum experientiæ relinquendum, ubi non semel suffiendum est, sed sæpius; si quis enim jejunus suffitio- nem ferre non potest, plenus vero potest, & si quis con- tra plenus non possit, jejunus possit, ille ante nutritus, hic jejunus deinceps suffiatur. Præparare vero corpus, antequam æger suffimento exponatur, oportet: quemad- modum de usu ungenti ex argento vivo dictum est; simi- liter etiam dum suffitur, postea nutrire, & symptomati- bus, quæ contingunt, eisdem ingeniis occurrere, præ- missa itaque (ut diximus) universi corporis præparatione, papilionem sive conopeum ab humo in altum erigunt, at- que ita constituunt, ut æger inclusus non aliunde quam intus spirare possit, & si forte suffitum pati nequit, ut tunc caput commodè exerere (toto corpore citra caput intus remanente) statim valeat, deinde ægrum penitus nudant, ut suffimenti vis singulas corporis partes attingat, & co- nopeo includunt: si robustus est intus stare permittunt, sin minus, super scamno perforato, ut quam maxime nudum sit corpus & suffitionem in universum recipiat, sedentem locant mox intra tibias vase terreo posito excepta pruna, super illam alicujus ex dictis suffimentis unciam unam aut semis imponunt, soventque ægrum quoad sudare ceperit, nisi quid mali accideret, subinde in lecto collocant, stra- gulis multis tegunt, quo magis excitetur sudor; id horæ unius spatium servant, postea paulatim tegmenta remonent, sudoremque abstergunt, ubi vero arteriarum motus pro- pter sudorem concitatus quieverit, & spiratio ad suam na- turam redierit, tum nutriunt: Quidam absque papillione suffiunt, hunc in modum, cannulam stanneam in summo angustam, quanta ore teneri queat, in imo amplam, quan- ta nidorem totum suffiminis amplectatur ad instar infundi- buli aptant, tum æger pro cubili, vel alibi sedens, angu- stiorem partem ore capit, & strictis labris vaporem tra- hit, hoc interdum cessans, quo respiret, interim digito, aut alia re foramen quod ore tenebat, claudit, ne vapor omnis exhalet: recreato spiritu, mox ad idem revertitur, atque ita vicissim donec sudare cœperit, deinde cætera quæ post suffitionem aliis præcepimus, exequuntur, sed hic modus, ut temerarius est, ita summe perniciosus, sed ille omnium damnandus est, quo æger jejunus, sive re- ctus sive sedens in cubiculo tamen angusto & bene clauso, sed sine conopeo suffimentum ore aperto trahit, idque non tanto tempore, quantum alii jubent, sed multo mino- ri, & fere centesima horæ particula. & cætera, sicut in aliis, facit.

CAP. XX.

De occasione administrandi suffimenti ex cinnabari.

Occasio ejus adhibendi est quoad morbum quidem, ubi ille intus, & in cute graviter affligit: qua enim inter- na depascitur, confert ut unguentum ex argento vivo, vi- tiosum enim succum per sputum educit, qua vero fortis infestat, juvat sudore ejus ope per cutim manante. Pro- fecto autem nunquam adhiberi debet, nisi morbus invete- raverit, & (ut proxime diximus) nisi tibi nulla spes ab aliis auxiliis offertur, & fere desperata salus est, & ubi pro- pter assiduos labores æger vivat, an pereat, nihil æstimat, in hoc discrimine satius est idipsum experiri, quam nihil,

alioqui nullo pacto experiendum, & enim aliquando san-
nitatem restituet, ita non raro mortem vel subito vel no-
vo aliquo inducto morbo tandem accersit. Quoad anni
tempus; quoniam sudore accito sanare videtur, opportu-
nior æstas, quam aliud tempus esse purabitur, ut enim æ-
state naturaliter sudamus, ita si naturæ conjungatur ars,
magis sudabimus; sed illud obstat, quod calor, qui su-
dorem movet, labefactat, confunditque habitum corporis,
atque etiam laxiorem, quam conveniat, eundem reddit:
adde, quod intinuum calorem foras educit, diminuitque,
ita ut calido æstatis cœlo, quod indices vires nostras exsol-
vit, hyems resistere non possit. Autumnus vero, quia
corpus æstatis calore ante debilitatum excipit, deinde suf-
fitione impendio magis afflictum gelida hyemis constitu-
tio sequitur, valde suspectus est. Sed hujus auxilii occa-
sionem penitus rejicit, quod hyeme naturaliter non sude-
mus, quod jam humores hoc tempore magis concreti,
magisque coacti quam alio sint, quare minus dissolvi,
quam in sudorem vertantur, possunt, quod si forte sude-
mus, tum circumfusi aëris frigus succos in cutim impin-
get, tum humor externus, qui per hyemem redundat, se
expeditius nostris corporibus inferet, quum laxiora jam
foramina propter sudationem arte factam satiantur: quo
fit, ut quo plus sudant, eo magis repleantur & minime
vacuentur. An igitur tempus magis opportunum ver erit;
non ab ejus inquam initio, sed finem versus, sequitur e-
nim æstas his, qui sudore egent, maxime omnium ami-
ca; quippe si quid relictum erit, quod vere sudor arte
motus non hauserit; facile poterit is, qui si ante sit æsta-
te, consumere, aut si vere malum omne sudor absorpsit,
æstas tamen debile corpus excipiens, calore suo minus of-
fendet, quam autumnus, atque hyems frigore. Quoad
ætatem, in juvenia minus intempestive quam in pueritia
vel senectute adhibetur; quoad corporis habitum, & quæ-
dam alia, minus obest habitui mediocri, quam pleno, aut
gracili, minus gracili & natura robusto, quam pleno, &
natura imbecilli, minus his, qui firmo tum capite tum
pectore sunt, quam qui infirmo, minus mulieri, cui
menses proxime fluxerunt, quam cui dudum instant; quo-
ad regionem, minus in regione calida quam frigida nocet,
minus in sicca quam in humida: licet enim in humida su-
dor facilius provocetur, facilius tamen apertis per suda-
tionem meatibus corpus repletur, hætenus de occasione
administrandi suffimenti ex cinnabari.

CAP. XXI.

*Utrum à causis manifestis agat suffimentum ex cinna-
bari, & utrum sit artis inventum.*

Cur sudorem moveat, cur sputum, cur gingivas ulce-
ret, denique cur morbum Gallicum sanet, si quisea,
quæ de argento vivo differuimus, perscrutetur, facile in-
telliget, quippe sudorem movet, sicut alii quoque suffi-
tus, sed sputum excitat, non ideo, quia per vapores in ca-
put repit, nam & alii suffitus, qui absque argento vivo,
absque cinnabari, absque vocato tum sublimato, tum præ-
cipitato, absque minio naturali, absque auripigmento, &
similibus componuntur, in caput repunt, non tamen spu-
tum movent, neque gingivas erodit, quoniam argentum
vivum, ex quo cinnabaris gignitur, sua natura ulceret, si-
quidem (ut ante diximus) ex accidenti; non autem per
se ulcerat: nam si manu, si ore diu teneatur, non modo
non ulcerat, sed ne calefacit quidem; sed sputum movet
eisdem causis, quibus argentum vivum, ex quo vel arte
paratur, vel natura constat. Verum gingivas ulcerat, tum
quia (ut supra narravimus) multa materia illius usu in
capite collecta putrescit; subinde adjacentes partes corro-
dit, tum quia cum re sicca & calida jungitur, morbum
vero Gallicum curat, & quia sudorem movet; is enim su-
dore multo & crebro consumi solet. & quia argentum vi-
vum, ex quo constituitur, facultatem habet (ut supra
monuimus) dictum morbum sanandi: nimirum quia ca-
lidæ rei ope in tenuissimas partes dividitur, & concretos
succos, qui attenuari possunt, attenuat, seque illis com-
miscens, quoniam substantia fluida, & fluidos facit, & lo-
co, cui molesti sunt, quoniam agente calore, perpetuo
movetur, secum alio eripit, atque compingit. his enim de
causis gummitiones liquat, ulcera siccant, destillationes fi-
nit, ex quibus non obscurum est, quod à causis cognitis,
& non incognitis suffimentum ex cinnabari morbum Gal-
licum tollat.

Utrum vero id quoque inventum artis sit, ex his, quæ
diximus de unguento argenti vivi, constare omnibus potest,
licet enim experimentum sit verum, & non fictum, quip-
pe quod aliquando morbum Gallicum re vera sanat; est
tamen adeo periculosum, ut arte dignum nulla ratione fie-
ri possit, tantoque periculosius quam unguentum est, quan-
to argentum vivum magis exitiosum est ubi igne supposito

(ut ante diximus) in usum venit, & rei calidæ siccæque,
utpote sulphuri, commiscetur.

CAP. XXII.

*De aliis auxiliis adversus Gallicum morbum, &
1. de candela ex minio naturali, & de ce-
ratis ex argento vivo.*

Hætenus de quinque auxiliis, quæ in universum arcere
morbum Gallicum existimantur, nimirum de ligno
Guajaco, de sarza parilla, de radice Chynarum, de un-
guento argenti vivi, ac de suffimento ex cinnabari. Sunt
quædam alia hujusmodi, est candela, quæ ex minio natu-
rali, & cera conficitur, hæc accenditur, & vaporem ab
incensa inspirat æger, admovent quoque ulceribus, ut pu-
ta in tibiis, in brachiis, in capite, ut suffitu suo illa ex-
siccet, & sanet, adhibetur etiam ulceribus intra os, intra
anum excepto vapore per infundibulum: similis est suffi-
mento, sed sub diversa specie, sunt & cerata aliqua, ex
argento vivo constructa; sunt & panniculi linei aqua sub-
limati, de qua loquemur, infusi, brachiis, & tibiis, velut
unguentum ex argento vivo applicati. est adhæc pilula ex
præcipitato, quæ deglutita solet id malum ex toto tolle-
re. Singula præter pilulam æque præparari, & nutrirî cor-
pus exigunt, atque unguentum quod diximus est suffimen-
tum: neque non per tot etiam vices, ac dies administrari
per quot illa. Candelam aliqui hunc in modum astruunt.
*Sume minii naturalis unc. viij. styracis liquidi, myrrhæ,
thuris ana unc. ii. s. ladani unc. i. s. ceræ q. s. Fiant can-
dele novem, ex quibus unam singulis vicibus suffitus loco
adhibent, miscetur interdum præcipitatum, aliquando cin-
nabarim, nunc sublimatum, & singillatim & simul: sed
(ut arbitror) commentum quoddam est professoris, qui
mavult videri quam esse: quippe verisimile non est, quod
hujus ope magis speret proficere, quam usu unguenti ex
argento vivo, aut suffimento ex cinnabari.*

Cerati formula quædam hæc est. *Accipe pinguedinis por-
cina colatæ argenti vivi extincti ana libr. i. s. Misce in si-
mul in mortario, mox adde thuris in pulverem redacti, li-
thargyrii, cerussæ ana unc. i. s. Diligenter in dicto morta-
rio una omnia misceantur, deinde Recipe serapini, am-
moniæ ana unc. viii. resina pini, terebinthina ana unc. x.
Dissolvantur in aqua ardenti, ad ignem continue agitentur,
ubi vero refrigerationi proxima sunt, adde superscriptum un-
guentum ante factum, simul etiam perpetuo agitando donec
probe misceantur, postea junge ceræ albæ unc. iiij. ac rur-
sum lithargyrium pulverem redacti drach. v. & s. a. fiat ce-
ratum, quod extensum in pannis lineis, aut in corio, ut
moris est, super omnibus articulis ponito, dein tertio
quoque die removeto, rursus apponendo, quoad no-
vem, aut 14. dies absolvantur: aut donec sputum per
os prodire incipiat, aut gingivarum tumor insignis ap-
parere. Id præterea ceratum valere tradunt ad summo-
vandos dolores Gallicos, ad resolvendas gummitiones,
ad ulcera sananda, ad generandam in his carnem, & ea-
dem consolidanda, demum super omnes juncturas posi-
tum, in universum tollere morbum Gallicum, administra-
tum eo modo, quo dictum est; potentius vero reddi, si
plus argenti vivi addatur, ut puta libra media, aut libra
una. Aliud ceratum. Recipe olei chamæmeli, anethini,
de spica, de lilio ana unc. ii. olei de croco unc. i. pinguedi-
nis porcine colatæ lib. i. euphorbii drach. v. thuris drach. x.
pinguedinis viperæ unc. ii. s. ranas viventes num. vi. lum-
bricorum vino lotorum unc. iii. s. succi radicum ebuli, succi
rad. inulæ, ana unc. ii. schœnanthi, stœchados, matricariæ, ana
manip. i. vini odoriferi lib. ii. Bulliant simul omnia quoad
vinum consumatur, subinde colentur, colato adde lithargy-
rii aurei lib. i. terebinthina claræ unc. ii. ceræ albæ q. s.
Fiat ceratum, in fine addendo styracis liquidi unc. i. s. mox
ab igne auferatur, baculo nihil minus agitando. adjuuge ar-
genti vivi saliva extincti unc. iiij. diligenterque misce. Ce-
ratum id affirmant securius esse, quam unguentum, &
magnopere prodesse tum doloribus tum ulceribus auferen-
dis. Aut Recipe pinguedinis porcine colatæ lib. i. argenti
vivi extincti unc. viii. styracis, theriacæ, ana unc. j. Ceræ
& resina pini ana q. s. misce fiat ceratum. Aut Recipe
argenti vivi extincti unc. iiij. pinguedinis anseris unc. vi.
gummi arabici, mastiches, colophonæ, ana drachm. ii. cam-
phoræ drachm. i. mucilaginis psyllii unc. j. olei ros. ompha-
cini, ceræ, resina ana q. s. Misce fiat ceratum: Id præcipue
in calidis temperaturis putant administrari debere. At in fri-
gidis hoc infra scriptum scilicet. Recipe proxime dicta omnia
præter camphoram mucilaginem psyllii, oleum ros. omphaci-
num, adde vero styracis liquidi, styracis calamitæ ana drachm.
ii. olei laurini q. s. misce fiat ceratum, ut dictum est. Id quod
& vehementius, & mediocrius, & imbecillius reddi potest
plus minusve argenti vivi adjungendo detrahendove, ut
puta si vehemens, argenti vivi unc. vi. si mediocre unc. iij.*

iiii. si imbecillum *unc. ii.* horum quodlibet (ut ante monitum est) supra novum linteum, aut corium extendunt, quatuor digitis latum & longum, quantum membra ambire queant, itaque supra utrumque talum, utrumque genu, utramque coxendicem, utrumque carpum, utrumque cubitum, utrumque humerum ponunt, denique super omnia membra. Aut Recipe *empl. de pelle arietina unc. iiii. empl. triapharmaci, ad ignem confecti, diachylon. majoris ana unc. ii. resinæ pineæ unc. ii.* Liquefiant ad ignem, ubi refrigerari coeperint, immisce argenti vivi extincti *unc. v. cinnabaris unc. ii. sublimati unc. iiii.* Fiat ceratum, quod linteolis exceptum tibiis citra genua, & brachiis citra cubitos, donec sponte segregari videantur applicata manere permittantur, verum usus horum valde fallax est, raroque sanitatem deducit.

CAP. XXIII.

De aqua sublimati, & de catapotiiis ex præcipitato.

Aqua sublimati variis modis paratur, hanc pro thesauro habent artifices, neminem docere volunt, quæ tamen eo est perniciosior, quo magis argentum vivum in sublimato adjunctum est rei corroderenti, pestilentius enim (ut ante diximus) evadit, nec aqua sua frigiditate humiditateve quicquam veneni huius moderatur, quin imo liquatur in illa, causam præbet & penetrandi magis, & magis efficiendi, ideoque membra, quibus applicatur, exulcerat, sputum movet & alvum & sanguinem, sed interdum cum periculo tam proclivi ad mortem, ut nihil quidem promptius. Modus communior hic est. Recipe *sublimati drachm. viii. plus minusve, nam aliqui accipiunt pro qualibet aquæ libra sublimati unc. s. & interdum unc. j. coque simul diligenter postea cola*, si opus fuerit deinde panniculis lineis hoc decocto usque ad libram semis per singulas vices infusis calide involvantur singula membra nunc bis, nunc semel in die, ut de ceratis est dictum. catapotia ex præcipitato sunt, ut puta. *sume præcipitigr. v. plus minus margaritarum præp., hyacinthorum præp. terre sigillatæ, boli armenii orient., ana gr. iij. specierum diamoschi dulc. gr. iiii. Fiant pil. iiii. cum rhodomelle.* capiat æger in aurora, seque in lecto contineat, ad minus per horas quinque. Aut Rec. *præcipitati unc. ii. aquæ plantag. acetosæ, ana unc. ii. Simul una nocte maneant siccili testaceo excepta, mane aquas exhauri, subinde earundem tantundem infunde, mox ad ignem rudicula semper agita, quo usque pulverem revertantur.* postea Recipe *hujus pulveris gr. v. specierum diamoschi dulcis, dia margarit, elect. conciliatoris ana scrup. s. margaritarum præparatarum, hyacinthi præp. ana gr. v. fiant catapotia num. v. cum syr. de pomis, ante diluculum sumantur, inde cubili se contineat æger ad minimum horis quinque, hæc & pituitam & atram bilem vomitu & alvi dejectione vacuare, & morbum Gallicum penitus abolere dicunt, ego quidem non semel, sed bis terve ab his vidi convulsionem moveri cum sudore frigido, quæ diem integrum vexabat ægrotum, tanto cum periculo, ut parum abesset, quin fatis cederet. Cæterum ut ante quoque diximus hæc quidam adeo extollunt ut nihil supra, neque solum Gallico morbo prodesse, doloresque ab illo natos omnino summovere putant, sed varia quoque morborum genera mirabiliter curare, quin etiam hujus præcipitati pulvere sorditiam, carnemque putridam ab ulceribus, si super eisdem aspergatur, aptissime deleri, & hæc eadem ad cicatricem deduci, quod nos non improbamus, fin usque ad gr. v. septemve plus minusve devoretur, pauxillo theriacis addito, succoque tunecis herbæ, carduum benedictum vocant, sive elect. de gemmis, pestilentiam omnem ante illius confirmationem arcere, ad coli & ilei dolores magnopere valere, denique lymphaticos, melancholicos, item fascinationes, quartanave affectos sanare, nisi sit, quod hi ex animo plerumque laborant, utpote qui vel ex metu in quartanas inciderint, vel aliquid sibi in animo finxerint, quod aut lymphationis, aut melancholiæ, aut fascinationis speciem incusserit: ubi ergo præcipitatum sumpserunt, maximos eisdem affert labores, coguntur enim summa cum molestia tum vomere, tum egerere propter ejus violentiam sentiunt seipfos strangulari, oculos e sua sede prorumpere, ventriculum atque intestina inflari, discindi, lacerari, denique mortem ipsam in propinquo esse, tanto demum orto vitæ discrimine, aliud cogitare incipiunt, veterem opinionem, unde malorum principium fuit, mutant, subinde novo metu priorem excutunt, & ut ab hoc priore se liberos reddunt, ita quoque ab his malis, quæ ab eodem pendebant, vindicantur, non profecto quod præcipitatum atram bilem, quam omnes horum affectuum causam statuunt, peculiariter ducat: Sed quod intolerabili, quam ægris infert, molestia eos causæ morborum, quos patiuntur, cogit oblivisci, & aliud imaginari, quam*

A sint verbi gratia se gallum aut dolium aut fungum esse. verum hæc ex præcipitato catapotia, & aquam ex sublimato, & suffimentum ex cinnabari & ex candela scripsi: non profecto, quod alicui administrari debere putem. Sed ne omisisse videar.

CAP. XXIV.

De quibusdam aliis, quæ universum Gallicum morbum summovere possunt, ut puta de aqua salsa factitia, de vino factitio, de roris marini, juniperi, pini, buxi, & similitum decoctis.

Sunt vero alia præsidia, quæ multo securius, & non minus quam prædicta universum Gallicum morbum summovere dicuntur, ut puta *decoctum roris marini, absinthii, Radicum tamarices cum passulis, juniperi, pini, buxi, & similitum*, & etiam arboris, quæ junipero similis est apud Africanos medicos contra morbum Gallicum jampridem inventa est, & vinum factitium, & aqua falsa factitia, quæ ex rei natura (ut dicunt) inventa, posset in horum numerum ascribi. hæc habet *aquæ puræ lib. j. salis communis drach. j.* plus minusve: ita enim temperari debet, ut neque mordeat, neque admodum astringat, neque insigniter calefaciat neque liquet, bullire simul & aquam & talem salem prius oportet, deinde colari: quia ergo sal omnis (ut Diosc. inquit) astringit, exerit, repurgat, disjicit, reprimat, extenuat, exedentia ulcera compescit, magnum momentum ad salutem in morbo Gallico habere posse videtur si quis aquam hanc, tum mane tum vespere sicut Guajaci decoctum *ad lib. s. aut unc. viii.* potarit: ut enim levissimam habet astringentiam, ita tenui simul, ac fluida substantia constans, per corpus universum facile ferri potest, ac sua falsedine suaviter mordente illud expurgare, juxta ac a putredine vindicare, facultate leniter astringentia partes omnes robore, frigiditate, quam aqua naturaliter obtinet, calorem omnem moderari, denique ulcera omnia ad sanitatem deducere, cunctasque morbi Gallici curandi indicationes absolvere, nec obstat id, quod de salis nocuentis primo lib. dicebamus, nam si cum cibis accipitur, & intus ea, quæ vi sua movet, remoretur, lædere quidem potest, sed si medicamenti vicem subiens, illa eadem foras educat, tantum abest ut oblit, ut mirifice profit: verum id quidem ratio (ut videmus) nobis dicat, sed utrum ita futurum sit, nec ne, quemadmodum illa pollicetur, experienti relinquendum est, ne id, antequam fieri noverimus, futurum esse temere affirmemus, nunc igitur satis sit tantum innuisse. *Vinum factitium habet foliorum, & folliculorum senæ ana lib. ii. polypodii unc. vi. myrobalanorum omnium ana unc. j. agarici, rhabarbari ana unc. j. s. macis, mastiches, ana unc. s. gummi Arabici, ligni aloës, ana drach. iiii. fumi terræ, epithymi, ana unc. ii. corticum hellebori nigri unc. ii. s. zinziberis drach. v. vini albi optimi q. s. terenda s. a. terantur, simulque infusa 24. horis servantur, deinde his adde florum boragin. buglossi, rosarum, florum mali citri, coriandrorum præparatorum unc. ii. passularum lib. ii. Omnia simul modice bulliant, postea colentur, hujus colati sume unc. vi. mane hora purgantium medicamentorum, quam supra declaravimus, præcipue vero quarta quintave ante prandium, sæpe 14. sæpius 20. diebus deinde per plures quoque dies: sumat æger eadem hora hujus elect. drach. i. s. quod habet. sacchari buglossati, rosacei, boraginati, violati, ana unc. iij. succi scordii concreti, succi cichorei concreti, ana unc. i. mithridatii drach. ii. specierum diarrhodon abbat., specierum triasandal. ana drach. i. s. syr. ros. recentis q. s.*

Id vinum, atque electuarium à quibusdam magnopere probatur, sed imaginatione potius inventum est, quam experientia aut arte, interea vero taceam an dixerim, aquam nostram, quam nos felici successu experti sumus non fat scio: hæc enim præter alia comoda privatim habet, quod incipiens pilorum defluvium sistit, futurum prohibet, quod satis est si semel duntaxat ad uncias usque sex, plus minusve singulis diebus usque ad 20. aut 30. aut 40. horis quatuor ante prandium potetur, quod neque actiones consuetas tunc impedit, quod neque cibum potumve præscriptum requirit, cæterum hujus descriptionem hic modo non afferimus, tum ne præsens opus in immensum augeatur, tum quia proprium opusculum illi dicavimus, quod Deo annuente proxime edemus, sed ad rem nostram. Itaque *decoctum roris marini habet foliorum roris marini pugillos vj. aquæ communis lib. vj. Coquantur ad dimidium, de quo Rec. unc. vj. plus minusve: pota calidum mane, & sero quatuor horis ante cibum viginti diebus aut 30. aut 40.*

Victus ratio in cibo, potu, aëre, motu, quiete, expletionem, inanitionem, & in reliquis, talis esto, qualis ubi decoctum Guajaci sumitur: in prandio etiam & cæna potari potest: sed si non potetur, nihil minus prodest. ProvoCAT sudorem, pruritum arcet, neque parum confert, si

morbus Gallicus ad exteriora prorumpat nec ossa nec in alto carnes depascatur, agit vero non occulte ut dicunt, sed ea ratione, quam ubi decoctum Guajaci examinabamus recensuimus.

Absinthii decoctum aliquando propter amaritudinem plus aquæ requirit, sed ut plurimum similiter conficitur, ac præter id, quod Gallicum morbum summovere solet; concoctiones adjuvat, suffusus felle opitulatur, urinam movet, purgat quæ in stomacho, & alvo biliosa hærent, putredinem prohibet.

Radicum myrises cum passulis decoctum nemo adhuc, quod sciam, in hoc morbo expertus est, in horum numerum ascripsi, tum quia Serapio ex Alchanzi sententia duas mulieres lepra, id est, elephantiasi, affectas eo potio sanatas fuisse tradit, tum quia id rationis similitudine quis facile transferre ad morbum Gallicum potest; uvas passas privatim postulat: componendum vero est conjectura sumpta ab aliis decoctis quæ ex *tamaricis radice cum aqua* passim parantur, & æque atque illa non semel sed sæpius propinandum.

Juniperi decoctum accipe foliorum juniperi majoris minorisve, parum admodum refert, pugn. vj. fructus ejusdem nuc. xij. aquæ communis lib. xij. coquantur ad octo libras, hoc est, quod octo supersint, hujus decocti accipe libram. s. plus minusve, potio mane & vespere quatuor horis ante cibum calide; reliquum in prandio & cæna, nisi molestum admodum sit, in potu sume. Cætera ut in decocto Guajaci servanda sunt, sed cavenda sunt, Dioscorides innuit, ligni ramenta, hausta enim lethalia sunt, id & propter suam amaritudinem, & astringentem atque acrimoniam, quæ singulæ in eo ad lenitatem accedunt, fere æque ac decoctum Guajaci prodesse solet, urinam ciet, crassa extenuat, stomacho accommodatum est, ad pectoris vitia, tussim, ad inflationes, ad tormina facit.

Pini decoctum Recipe foliorum pini pugn. iiij. corticis ejusdem, nucis ejusdem, ana unc. iiij. aquæ communis lib. xij. Infundantur xii. horis, subinde bulliant ad lib. sex. Id fumatur quemadmodum juniperi decoctum, aliqui corticis loco ligni scobem ponunt, sed cortex præstantior est. Urinam peculiariter ducit, vulnere inflammationes lenit, confert jecinorosis, vetustis tussibus, his qui in phthisim labuntur, dentium doloribus, alvi fluoribus, & ulceribus tum internis tum externis, morbo autem Gallico non minus quam quodvis prædictorum.

Buxi decoctum. Licet aliqui nullum buxi in medicina usum esse tradiderint, præter quam, quod folio tantum cum materiei scobina ex lixivio capillum ruffet, nihil minus quia non pauci asserunt ejus decocto multos à morbo Gallico liberatos esse, ut inventum novum est simul & nostrate adversus morbum novum, ita silentio præteriri non decet. Itaque *sume buxi limati incisi lib. s. aquæ communis lib. vj. infundantur 24. horis, deinde bulliant ad duas libras, ex his Rec. unc. vj. plus minusve mane, in aurora, & vespere quatuor horis ante cænam calide, præterea sume scobis ejusdem unc. iij. Aquæ communis lib. viij. Statim bulliant ad lib. viij. ferventur pro potu in prandio & cæna.*

Id sane decoctum verisimile est ab aliis quæsitum esse, potius æmulatione decocti ex ligno Guajaco, quam animo magis proficiendi, ubi Guajacum haberi possit, recensui tamen non quod valde admodum efficax illud esse putem, sed ne quod à me prætermisum esset temere accusarer. Commune autem his omnibus, hoc est decocto rorismarini, absinthii, juniperi, pini, buxi, est, si sudor sequatur, prodesse, si minus, inutilia esse.

CAP. XXV.

De vaporationibus absque cinnabari.

Præter hæc non pauca quoque sunt, quæ sudorem valde provocando similiter juvant, ut puta vaporationes quædam rerum aliarum, quam cinnabaris, exercitatio ipsa, balneum. Vaporatio arida. *Accipe styracis, myrrhæ, thuris, mastiches, ladani ana drach. ii. maceris scrup. i. nucis moschatae unc. s. cortic. nucis pineorum, cupressi ana unc. j. fiant trochisci. s. a. cum styrace liquido, è quibus unc. s. plus minusve singulis diebus in usum veniat, quemadmodum de suffimento ex cinnabari locuti sumus, præparato scilicet ægro & intra conopeum sive papilionem locato. Aut Recipe ligni aloës, nucis moschatae, cinnamomi ana scrup. i. caryophyllorum unc. i. benzoini unc. s. styracis liquidi. q. s. fiant trochisci, qui similiter usui sint. Aut Recipe hyssopi, salviae, rose, rorismarini, foliorum lauri, pulegii, calaminthæ, cardui benedicti, amaraci, artemisiæ, rutæ, polii montani, millefolii, calendulae (calcham esse quidam volunt) seminis carthami, (hoc est) cnici, anisi, ammios, fœniculi, seseleos, vulgo siler montanum, carvi (carum dicunt) cumini, zinziberis, ana man. j. fiat pulvis, è quo unc. i. plus minusve in suffimenti vicem accipiat. Aut Recipe ligni Gua-*

jaci limati. unc. iij. plus minusve sensim super pruna spargito, suffitoque singulis diebus quemadmodum de suffimento ex cinnabari locuti sumus.

Vaporatio humida habet *sursuris panniculo inclusi lib. x. calaminthæ, salviæ, majoranæ, rorismarini, betonicae, hyssopi, prassii, florum chamæmeli, ana man. j. aquæ communis, q. s. Una bulliant*, subinde simul cum vase intra papilionem tum admittantur, suffiatur æger una aut altera hora. Interim lapides molares accensi in eadem aqua extinguantur, quo calor ipse foveatur.

Sed licet hæc suffimenta quoque sint, & sicut ex cinnabari suffimenta administrantur, interea tamen quæ ex cinnabari constituuntur, non recensuimus, quoniam ab eis maxime differunt, nam ut illa experientia inventa sunt ita hæc opinionis, quippe quæ morbum Gallicum tollere ratione quidem arbitramur, sed re ipsa nondum experti sumus, secius quam ex cinnabari suffimenta, quæ notum est eum morbum aliquando summovere, neque aliqua suspicio est, quominus id possint. Cæterum quædam vaporationes sunt sine cinnabaris mixtura, quæ non ad opinionem, sed experientiam pertinent, utpote quibus adhibitis Gallicus morbus manifeste interdum curetur, & si enim aliam præcesserant contra illum administrata, dubitatio tamen aliqua non oritur, quin ab his, & non ab illis sublatus fuerit, hujusmodi est ægrum dolio magno excipere, intus circum circa ardenti arena excalfacere quoad sudor insignis provocetur, aut arenæ loco lapides molares ignitos imponere, atque interim in eosdem acetum acerrimum leniter inspergere. Talis vaporatio nonnullos Gallico affectos re vera sanavit, sicut & jam multæ vaporationes (ut dicunt) naturales, ubi è terra profusus calidus aer ædificio includitur, quemadmodum in Italia plerisque locis, ubi aquæ naturaliter calidæ scaturiunt, hinc mulier quædam fornaria filium Gallico morbo infectum conspiciens, fere de illius salute desperans, tum propter morbi sævitiam, tum propter paupertatis onus, sudore nimio citato morbum Gallicum summovere tentavit, hunc enim in furno prius diligenter calefacto, subinde prunis amotis, capite tantum foris prominente, locavit, adeoque sudare fecit, ut unico die morbus consumptus sit, & sanus è furno filius exiverit. hinc etiam quidam è grege mendicabulorum, qui lue venerea scatebat, aliquot diebus universum corpus equino fimo obruit, ut tantum esset, quarespiraret, erat stercus stabularium equino lotio sæpius perfusum, quodque jam computruerat, effecit ille hac arte, ut totum virus exprimeret, addidit aliquoties *enchriston ex axungia, larigna & hydrargyro*, nec alia vitæ lex servata est, præter eam, quam mantica afferebat, atque his remediis curatus est. Præparatione autem cura, modo, tempore, & victu utendum est, tum in hortum in proxime dictis, velut in his, quæ ex cinnabari constant utendum præcepimus. Cæterum hæ vaporationes conveniunt his, qui pilorum defluvia patiuntur, non quo pilos decidere prohibeant, nisi forte sudorem & cumulatim & celeriter moveant, sed quo causam, quæ pilos erodit, celeriter auferant, & quibus ulcera circa cutim scatent, & quibus Gallica lues ad exteriora prorumpit, sed non interiora depascit, in his enim humor, qui intus nocet, per corpus digerit ad cutim naturaliter properat: natura igitur & medico simul convenientibus ad extra pellendum, ut id, quia naturale est, his præsidii adhibitis facile assequimur, ita morbum ipsum cito summovemus, præsertim si in locis calidis circa finem veris, & æstatis initia adhibeantur.

CAP. XXVI.

De exercitatione vehementi, quæ Gallicum morbum superare solet.

Sed magnopere cavendum est, ne quis exercitationem, quæ morbi Gallici curandi causa instituitur, in loco frigido aggrediatur, neque anni constitutione frigida, neque flantibus ventis, sæpe enim sudore cedente circumfusus aer intro in corpus subit, meatus stipat, superflua, quæ alioqui ob motum vacuabantur, intro pellit, compingit, firmat, malumque geminat: In hac etiam illud maxime attendendum est, si conferat leviterque feratur: alioqui continuanda non est: Neque verendum, si primum ulcera forsan augeantur, aut plurima pullulent (anteanamque monuimus, quomodo morbus Gallicus, ubi ad cutim repit, exercitatione uti potissimum expedit) quippe humor, qui intus obest, in hoc statu per cutim digerendus est: id vero commode præstat exercitatio vehemens & frequens, & multa, quæ tametsi primum ulcera suscitât, post tamen eadem dissipat: hæc semper antecedere cibum debet: hujus generis sunt luctari, fodere, equum agitare, aut quid tale: ad hæc arma, pila, cursus, ambulatio, atque hæc non utique plana commodior est, siquidem melius ascensus, & descensus cum quadam varietate corpus mo-

moveant, melior autem est sub Dio, quam in porticu, melior, si caput patitur in sole quam in umbra: melior in umbra, quam parietes aut viridarium efficiunt, quam quæ tecto subest, melior recta quam flexuosa: neque hic audiendi sunt, qui sudore aut certe lassitudine, quæ citra fatigationem sit, finiunt quantum aliquis exerceri debeat. In hoc enim statu nisi & frequenter, & copiose sudor excitetur, aut nihil, aut parum prodest, sæpeque vitiatos succos ad cutim pelles, subinde nequaquam excutens, magnam pilorum defluvio ansam porrigit, ideoque debilibus, quia id ipsum ferre non possunt, inutilis est, robustis mirifice confert: Tam vero vehemens, tam etiam frequens esto, quam maxime sustineri potest, eodemque die, si vires patiuntur, bis terve; quaterve ubertim sudare subinde toties repositis linteis singula membra paulatim detergere, & sanationem accelerat, & corpus excitat, & robur firmat, ubi sudor omnis finitus est, calor omnis sedatus, & arteriæ conquieverunt, idoneus cibo æger est, sed ubi huc ventum est, nunquam utilis est nimia satietas, sæpe etiam inutilis nimia abstinentia, sæpe si qua intemperantia subest, tutior est in portione, quam in esca: hæcenus de exercitatione.

CAP. XXVII.

De balneis, tum naturalibus, tum artificiosis.

At balnei duplex modus est: interdum enim ex pluribus rebus arte cum aqua mixtis componitur. Interdum ex aquis naturaliter calidis tantum astringitur, utrumque, si fluxio adhuc ægrum sollicitat, molestissimum est, articulos laxat, cutim in tumorem attollit, humores liquat, subinde dolores geminat, ejus enim calor humorem ad loca, ad quæ fluere solet, ducit ac trahit: verum ubi fluxio firmata est: neutrum inutile est, quippe dolores lenit, humorem, qui ad articulos fluxit, ibique infarctus est, resolvit, sed quoniam cognoscere difficile est, ubi dolor adest, an fluxio cessarit, balnea vero, ut dolores mitigent, potissimum petuntur; non nisi periculosus est in hoc statu illorum usus: Caterum quia in Indiis occiduis non pauci, qui hac lue infecti sunt, se naturalibus balneis statim committunt, atque (ut audio) cito feliciter sanantur, ab re non est investigare, utrum aliquibus Gallica lue affectis balnea, quemadmodum ibi, ita hic in Europa conveniant, sane videmus eos, qui sine ulceribus, sine pustulis, sine pilorum defluvio sunt, si balneentur, gravissime lædunt, qui vero his affecti sunt, sæpius juvari, ergo illos offendi verisimile est, quia morbum contra ejus impetum balnea movent, quippe qui ubi sine ulceribus, & sine aliis hujusmodi oritur, morem sortitur, contra quidem naturam suam, sed ex aliquo accidenti, ut ad interna repat, in hac itaque contrarietate dum ille intro fertur, & balneum foras trahit, dolores excitari, tumores augeri, morbum denique exacerbare necesse est, hos vero juvari, quia quum morbus (ut roties diximus) sponte sua ad exteriora feratur, simulque balnea illuc ducant, fieri non potest, quin vitiosi humores celerius vacuentur, & sanitas citius atque facilius sequatur, his videlicet duobus una conjunctis, nempe natura foras ad cutim expellente, balneo autem attrahente, quocirca si balneum obest, his obest, quorum morbus ad interna meat, utpote qui sine aliquo insigni cutis affectu, sine ulceribus, sine pustulis affliguntur, tales præcipue sunt qui altis doloribus cute penitus integra passim cruciantur, si vero prodest, his maxime prodest, qui circa cutim tum ulceribus tum pustulis scatent. Atqui balnea magis eligenda sunt, quæ naturalia nuncupantur, quam quæ arte fiunt, licet enim ars in aliquibus naturam imitetur, in aliquibus superet, in his tamen non modo naturam non superare, sed ne patrem quidem ei se præstare hæcenus potuit, sed quoniam ætate nostra nonnulli tentarent hoc aggredi, id est, artificioso balneo uti, referam id ipsum, non quo quis uti debeat, sed ne quod aliquis maxime opportunum esse putarit, id me temere omisisse redarguat. hujusmodi est quod recipit *florum chamæmeli, meliloti, semin. anethi, fœni græci, lini, anisi, ana manip. ii. fol. absinthii, menthae, pulegii, calaminthæ, abrotani, ivæ, herbæ paralytis, chamæpityos, chamædryos, sumi terre, lapathi acuti, rosarum rubearum, schænanthi, ana man. j.* Bulliant omnia in aqua q. s. ad ægrum balneandum, deinde colentur, & stricte premantur, colato adde salis & aluminis ana unc. iij. sulphuris vivi unc. ii. rursum una bulliant, subinde colentur, colatum balnei loco in usum veniat, mane ante prandium, servatis tempore, & modo, & conditione, & victu, & præparatione corporis, quæ supra de unguenti ex argento vivo, & suffimenti ex cinnabari administratione admonuimus. id tamen (ut dixi) commentitium est, & si experiaris, aut parum respondebit, aut nimium lædet. Verum inter naturalia illud omnibus anteponen-

Adum est, quod perpetuo calidum existit, ut proclivem humorem ad cutim ipsam magis ducat, ac trahat, quod sortitiem & saniem, siue ichorem abstergit simul & liccat, ut ulceribus apte medeatur, quod non vehementer astringit, ne ea, quæ ad cutim fluunt, in eandem magis impingat, quod non oleosum admodum est, ne ulcera foveat simul ac augeat, quamobrem tum aluminosum, tum bituminosum ineptum est, illud enim, ubi alumen maxime prædominatur, exsiccando constipat, id nimium emollit, alterum vero aliis modice commixtum haud æque inutile est, maxime vero omnium eligendum est id, quod sulphure, saleque constat, sed primo sulphureum, secundo falsum, atque rationis similitudine mare ipsum, ubi caluerit, quippe sulphur ut calefacit ita etiam discutit, & celerime maturat, ut lepras, itemque impetigines terebinthina resina exceptum sanat, ex aceto autem vitilignes tollit, & cum nitro confricatum pruritus in toto corpore sedat, ita balneo fuso potest morbum Gallicum, qui ad cutim sponte repit, & hanc inficit, summovere, atque penitus finire. Rursum quia sales omnes multiplicem vim habent, si aqua naturaliter fusi, balnei vicem subeant, nihil fere minus quam sulphur Gallicam lue; quæ cutim ulceribus, pustulis, maculisque excrescit, amovebit, astringunt enim, exterunt, repurgant, disjiciunt, reprimunt, extenuant, & crustas urendo inducunt, solo magis & minus inter se differentes, exedentia sistunt. miscentur & his, quæ ad exterendas cutis asperitates & scabiei conficiuntur, tollunt præterea carnis excrescentias omnes alias, calentes iidem saccis inditi, impositique dolores leniunt, prurigines sedant, ex oleo & aceto usque ad sudorem apud ignem inuncti, impetigines quoque lepras itidem, & scabies, neque non sacros ignes, & ulcera, quos herpetas dicunt, ex aceto aut hyssopo impositi comescunt, adeo ut quum sales tot virtutibus præditi sint, quot fere ad Gallici morbi curationem requirimus, facile possunt hoc morbo affectis auxiliari. Sed non oportet ignorare, quod ut balnea naturalia his profunt, ita eorundem frequens & copiosa, non ut de aqua falsa potu proxime differebamus, sed quemadmodum nostra ætate utuntur, periculosissima est, quum enim putredo Gallica in totum corpus effusa sit, & solidas fluidasque partes omnino corruperit, illa vero epota violenter atque confertim evacuent, omnes quidem humores, & quæcunque fluida sunt, utputa ductu facilia fere penitus expurgant, sed malum in nervis in musculis, in ossibus, in his, quæ solida substantia constant, quia firmius hæret, & non nisi longo temporis spatio tolli potest, relinquunt, quo fit ut repentina atque immodica vacatione imbecillum redditum corpus ante opprimatur ab eo, quod relictum est, quam adeo velociter instaurari queat, huic accedit, quod contra morbi impetum movent, quod quanto celerius atque vehementius faciunt, tanto magis illius curationem impediunt. Hæc de balneis, an his utendum & qualibus, quantum vero, & quomodo, & quando ex his, quæ proxime diximus, facile intelligi potest, sed illud negligendum non est, quod balnea tum sulphurea, tum falsa per initia quidem utenti statim molesta fieri solent, post vero perseveranti valde proficua, simulque scire licet hæc eadem neque experientia neque artis adhuc inventa esse, proinde his ipsis non omnino fidendum, sed partim opinionis esse, partim conjecturæ, sumptæ tamen ab eo quod in Indiis occiduis experientia probatum est. Id quod legentem admonere volui, ne nostris verbis confusus deciperetur, ratus forsitan hæc experimenta esse quum sint conjecturæ.

CAP. XXVIII.

De balneis ex brutorum sanguine adversus Gallicum morbum, de mixturis ex serpentibus nigris, ex viperis, de sulphuris oleo, de Theriaca distillatione, de cucurbitulis.

Id genus quoque est, si quis balnea ex sanguine boum, aut vervecum, aut aliorum animalium nuper occisorum instituat, immergatque in his adhuc calentibus eos, qui Gallica scabie, leprave conficiuntur, similitudine sumpta tum ab eo, quod Plin. libr. 26. capit. primo ubi de elephantiasi loquens inquit. *Ægypti peculiare id malum, & quum in Reges incidisset, populus funebre, quippe in balneis folia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam,* tum à ratione suadente, quum morbus Gallicus à sanguinis vitio, quod ab utero matris contrahitur, ortum habeat, sanguine circa cutis ulcera undequaque fuso, non humano quidem (ne impietatis accusaremur, licet hic forsitan efficacior esset) sed bruto virus ulcerum omne ab eodem propter naturæ communitatem in se hauriri, trahi, & demum absumi. Sed id una cum aliis multis (ut dixi) non experientia, non arte, sed aut opinione, aut conjectura constat. Quidam plura remedia instituerunt, quæ universum morbum Gallicum (ut ipsi pollicentur) mirabiliter sanant.

nant. Sed horum quædam periculosa sunt, quemadmodum sola victus ratio tenuis, aut purgatio frequens in longum tempus protrahit, illa enim virium defectionem, hæc improbam distillationem, aut convulsionem, aut tremorem, utraque tabem accersere solet, & si aliqui sulphure per plures menses ad usque tres, quatuorve drachmas quotidie bis epoto (ut quidam perhibet) à doloribus, ulceribus, denique ab omni labe Gallica liberati sunt, aliqui vero devorata resina terebinthina, sive oleo (ut dicunt) abietino, & aliqui hac potione quæ constat ex aloës optimæ unc. s. mellis lib. s. Aquæ communis libr. v. coquunt enim hæc simul omnia, donec quarta pars absorbeat: subinde calide ad unc. vi. in aurora potant, per multos videlicet menses & ter in hebdomada nonnulli pulverem radicis quæ vocatur Mecobacan à loco in Indiis novis, unde huc affertur, sic appellatæ ad drach. ii. cum vino albo pluribus diebus hora purgantium medicamentorum potato, à lue Gallica se vindicasse narrantur: est radix alba in frustula quædam divisa, gustui primum insipida, sed si diu ore versetur, non nihil acre, perquam tamen tenuiter & obscure pungens relinquit, dicunt sine molestia alvum ducere. Sed si forte multum ducat, tunc jussulo aliquo absorpto statim cessare, ad inveteratum Gallicum morbum maxime valere, sed hæc obiter, illud interim non fileam, quod aliquos ego viderim à frequenti per medicamenta purgantia vacatione in ea symptomata, quæ retulimus, succidisse, aliquos vero ab his, quæ proxime recensita sunt, curatos fuisse experimentis credam, nam ea quæ alvum placide ducunt, neque vim aliquam naturæ incutiunt, id posse quis neget? si frequenter & sensim exhibeantur, morbus vero quum ægrotum medico tempus & spatium ad id præstandum relinquat? quædam vero sunt ejusmodi, ut nonnisi longo spatio temporis singulari diligentia, attentissima cura effici possint, & ubi perfecta sunt, aut dubium & incertum exitum habeant, aut siquid adjumenti afferant, id non tanto labore & impensa dignum esse videatur, quare ne frustra scribendi laborem susceperimus, ea omnia consulto prætermittimus, quemadmodum etiam eam, quæ tum quatuor serpentibus (ut dicunt) longis & nigris, ea quæ cum quatuor viperis conficiunt, quid enim his opus est, quum longe plura parentur, quæ tum minus abhorremus, tum multo securiora esse cognoscimus, quam istas ex serpentibus nigris, & ex viperis mixturas? quum etiam viperæ, quarum esu & elephantiasim tolli putant, ita magis Gallicum morbum, utpote leviores, hanc plane minime tollant: hæ enim comestæ, ut præcipit, suo quidem exitiali veneno cutim universam in tumorem attollunt, mox illa undèquaque pungentes, id quod in eadem tuberosum, ulcerosumque & velut ostracorum tegmen est foras expungere cogunt, subinde cutis munda integra sanæ similis cernitur, sed non multo post ad pristinam sorditiem illa revertitur, sursumque morbus, qui cessasse videbatur, recidit, & sæpe deterior evadit. Cæterum qui id audire nolit, sed aliter sentientibus credere malit, is primum experiatur, deinde utrum illi an ego recte sentiant videre licet. Quidam oleum de sulphure mirum in modum extollunt si ad scrup. j. aut ij. tresve cum aqua melissæ unc. iij. mane diluculo per multos dies potetur: addunt si ad guttas sex aut septem cum aqua tamarisci, aut capill. vener. unc. iij. unica hebdomada sumatur, ventriculi & intestinorum dolores ex materia flatulenta sedare, lienis vitia corrigere, vulvæ malis & urinæ difficultatibus succurrere, quin etiam ex tribus aut quatuor guttis cum absinthii distillato lumbricos pellere, præterea contra scabiem, impetiginem, lichenem, strumasque; si illinatur, valere, doloribus podagricis frigidis magnopere opitulari, quidam distillatitium ex theriaca huic anteposunt, præbent autem in aurora per complures dies ad unc. i. aut ij. aut iij. prout plus minusve theriacæ cum aliis in hac distillatione miscuerunt. Sed id commentitium est, quippe quod imaginatione quidem inventum est, sed huc usque compertum nunquam; aliqui, quum solæ pustulæ urgent has easdem quinto aut septimo quoque die multis admotis cucurbitulis foras extrahere nituntur, id quod purgato prius corpore, si totum malum in pustulis sit, noxium est, nec utile.

CAP. XXIX.

Examen telæ cujusdam medicatæ, & suffiminis cujusdam privatim pro evitanda Gallica lue.

Quidam, ne ab infecta muliere in luem istam quis incidat, magnopere laudat statim post coitum priapo loto, aut urina aut aqua tepida, aut aliqua re hujusmodi, lineam telam glandi adhibere, medicamento quodam imbutam, quod siccare, & omne vitium foras extrahere, dissolvereque pollicetur, quin imo alii innuunt, quod si quis quatuor quinqueve horis, antequam fœdam mulierem ineat, hac tela glandem tegat, hunc ab omni

periculo liberum fore. Id quod & si ad locum, ubi de vocata præservatione sermo sit, delegari debuisset, quia tamen mixtam obtinet curationis & præservationis speciem, magis placuit hic ipsum subscribere, habet vero in hunc modum. Recipe radicis gentianæ, Aristolochiæ longæ, rotundæ ana drach. j. santalorum alborum, rubrorum, ligni aloës ana scrup. ii. coralliorum rubrorum, spodii ex ebore, cornu cervi usti ana drach. s. foliorum scordii, sonchi, betonicæ, scabiosæ, tormentillæ (quinque folium dicunt) ana man. i. ros. rub. man. i. s. vini albi vinosi lib. i. s. aquæ sonchi, scabiosæ ana lib. ii. ligni Guajaci limati unc. ii. Infuso Guajaci 24. horas cum dictis aquis & vino, subinde adduntur, cætera, simulque bulliunt, mox vehementer exprimuntur, in hac expressione adhuc turbida existente tela linea pura tenuis per integram noctem maceratur, deinde ad umbram siccatur, & rursus altera, & tertia nocte similiter maceratur, & postea siccatur, ex hac fiunt frustula ad glandis mensuram, & usui servantur, ut narravimus, aliud simile traditur, quod habet. Radicis Aristolochiæ rotundæ, gentianæ, dictamni albi ana drach. ii. scordii, torichi, rutæ ana unc. i. s. ligni aloës, santalorum omnium, femin. citri ana drach. i. rhabarbari, tormentillæ, hyperici ana drach. s. mithridatii drach. ii. Guajaci limati unc. ii. vini albi vinosi opt. aquæ sonchi ana lib. i. s. Conficiatur simili modo tela linea, deinde in usum veniat. Hæc ille tamquam insignia, & præcipua medicamenta tum ad præcavendum, ne quis per coitum in luem Gallicam incidat, tum postquam coiverit, si inquinamenti suspicio est, ad prohibendum, ne inquinamentum sequatur, his adjungit, quod si quis post coitum jam pruritum in pudendo sentiat, tunc signum esse contractæ labis, sed efficacissimum illi remedium esse, si tum glans tum præputium ter aut quater suffiatur super pruna sparsio pulvere, qui constat. ex ros. rub. absinth. santal. rub. ana scrup. i. s. benzoini, camphoræ, thuris, aloës, myrrhæ ana scrup. ii. cinnabaris drach. i. s. præcipitati drach. i. Aut ros. rub. absinth. sandarach rub. scrup. i. s. benzoini, camphoræ, thuris ana scrup. i. cinnabaris scrup. ii.

Ille pulvis potentior est priore, usui est eo modo quo dictum est, sed utrum hæc ita sint necne, sola experientia docere potest. Author se felici cum successu millies expertum esse asserit, sed rectius scripsisset sibi ita visum fuisse, differt enim maxime alterum ab altero, verisimile namque est, æque hos, qui glandem hac tela & ante & post coitum obduxerunt non incurrisse in morbum Gallicum, ac eos, qui sine ulla hujusmodi cautela cum fœdis mulieribus rem habuerunt, minime tamen infecti sunt, proinde illos nihilo magis usu hujus telæ à morbo Gallico se vindicasse, quam si non usi fuissent, nam ubi sola suspicio est neque pruritus, neque ullum ulcusculum, neque tuberculum adhuc in pene natum cernitur, quid magis præstitisse hæc tela videbitur quam si non adhibita fuisset? quippe neganti, quod illa juvet, quomodo quis id persuadebit? nisi enim ex his, qui fœdas inierunt, omnes aut plerique circa glandem inficerentur, sed qui hac tela, aut aliquo hujusmodi præsidio usi sunt, ii soli à glandis ulceribus, & ab aliis id genus malis se vindicarent; quis illud credet? neque refert quod ille millies (ut scribit) hoc feliciter expertus sit, potuit enim triduo; quatrduove, & uno atque altero mense latere malum, sed conjuncto tempore longe post (ut sæpe solet) apparere, ita ut quod in præsens tempus accidit, ille mordicus observavit, sed quod in futurum ferebatur, id aut neglexerit, aut minime animadverterit, sicut etiam id, quod in hujus telæ testimonium adducit, si postquam glandi apposita est, removeatur, inveniri saniosam (ut dicit) & citrino aut pallido aut subnigro colore infectam, nam & alii, qui post coitum cum mulieribus probis & mundis, si glandi telam aliquam, vel simplicem apposuerint, tale aliquid in ipsa tela reperiunt, id quod quilibet experiri facile potest. Præterea si tam vehementer trahit (ut author dicit) sicut post coitum venenum illatum foras extrahet, ita ante illum, nam ante quoque adhiberi quidam illius auditores asserunt, humores ad glandem confertim trahet, eandemque labi suscipiendæ promptiorem reddet, quod si quis non credit, experiatur in homine bene sano omnis Gallicæ suspicionis experte, videbit enim post telæ amotionem glandem à sua natura mutari, & mali alicujus speciem præ se ferre. Huc accedit, quia glans statim post coitum, & valde tumida, & non solum spiritu, sed etiam humore propter motum & attritionem referta, simulque insigniter calida est, huic igitur si aliquid, quod valenter attrahat, atque calidum sit, quale id ipsum ponitur, de quo differitur, addatur, humorem collectum, qui alioqui sponte dissipari poterat, remorabitur, novum alium accerset, & malum quod forte substitisset, excitabit, adhæc aut glans præputiumve ex coitu fœdo aliquid labis Gallicæ contraxit, aut non, si non profecto hujusmodi tela nihil omnino proficiunt, si contraxit, id

id vero nunquam sine aliquo ardore, prurituve contingit, ut ulcera, quæ sequuntur palam faciunt, qua ratione si ve qua fortuna aliquis foetus, ubi digna est in glande (quemadmodum in hoc casu) ardoris, prurituve suspicio, statim per patientem locum, nempe per glandem ipsam, tam vehementer attrahere audebit? neutro enim sine fluxione oriri solet, longissime vero à parte, quæ fluxione incipit, quod redundat, revellere, nequaquam ad eam trahere convenit, neque eo confugere licet, quod nulla fluxio tum in glande concitetur, quo enim modo inflammationis periculum in propinquo esset, si nihil prorsus illuc efflueret? adde quod læsionem in glande natura sentiens, eam ceu noxiam conatur expellere, hanc igitur ejicere dum properat, fluxionem in particulam concitet, nisi omnino siccum sit corpus, necesse est, quum enim suis primis conatibus nihil profecit, vehementius aggressa, quod infestat, expellere sanguinis aliquid & spiritus ex superpositis partibus in afflictam simul exprimit, si quis igitur id quod valide attrahit, quale suum medicamentum, de quo agitur, autor esse putat, particulæ, in quam humor irruit, adhibeat, quis non videt, quod fluxionem geminat, malumque auget, forsitan existimabit, quemadmodum in aspidis canisque rabidi morfu expedit affectam partem statim incidere, & simul ore, aut sanguisugis, aut cucurbitulis fugere, deinum omne venenum extra trahere, ita in labis Gallicæ inquinamento particulæ alicui, ut puta glandi, illato licere tale quid insigniter attrahens statim adhibere, ut virus omne absorbeat, forasque trahat, sed longe differt alterum ab altero, primum quia licet tum ad hanc tum ad illam partem humor confluat, ad hanc tamen, quia præsens incumbit vitæ periculum, utilius est attrahere, quam finire venenum quod alioqui subito mortiferum est intro subire, ad illam vero tanto periculosius est, quanto minus instat vitæ discrimen, si intro repere permittatur, & quanto majus est, si attrahentibus irriteretur, quippe quæ fere velut oculus, perspicacioris sensus existens, irruente ad illam humore, & medicamento attrahente, mirifice lædatur oportet, deinde quamvis tum hæc tum illa humoribus irruentibus juxta atque attractis magnopere infletur, hæc tamen incisionibus atque suctionibus detumescit, & hiat: Illa vero per ista remedia, de quibus nunc differitur, tantum abest ut minuatur, ut multo magis in tumorem elevata turgeat, & in aliquam gangrænam, aut sphacelum proclivis, intempestivam mortem, cujus nullus arte metus erat, minetur, & afferat, quod vero ad pulverem attinet, sibi author suadet hunc tum propter alia, tum præcipue propter cinnabarim, & præcipitatum omnè vitium è corpore foras attrahere, quum tamen si quis diligenter ea, quæ nos de argento vivo, atque de his utrisque hoc lib. docuimus, consideraverit, hic facile intelliget, utrumque potius intro pellerè, quam foras educere, quod patet, quia per hæc auxilia curatis pudendorum ulceribus, sæpe bubones in inguinibus oriuntur, aliquando dentes dolent, & gingivæ inflantur, & sputa moventur, quasi vitiatò succo, qui per ea ulcera extra manabat, ad partes intro repulso, neque aliquis objiciat, quod siccet & ad cicatricem ulcera utrumque deducit, id circo attrahere, & humorem omnem consumere, quippe siccet fateor, atque trahit, quia siccantia quædam argento vivo junguntur, ubi cinnabaris præcipitatumve paratur, adeo ut cinnabaris quo ad quidem sulphur, cum quo gignitur, atque præcipitatum, quoad chalcanthum, alumen, & sal nitrum, cum quibus creatur, vere siccabit, sed quoad argentum vivum, ex quo utrumque potissimum constat, quia (ut quinto libr. docuimus) à calore intro subire in corpus cogitur, & subinde humores obvios intro rapit, alio modo

quam attrahendo siccet atque consumit, quum vero major vis argenti vivi in utroque sit, quam cæterorum, utrumque materiam multo minus foras evocabit, quam intro rapit, huc pertinet, quod suffimenta propter suarum partium tenuitatem maxime omnium in corpus subeunt, quocirca hujusmodi suffitus vitiatum succum intro magis impingent quam foras extrahent. Jam vero cur hic author, hac sua tam admirabili methodo tale aliquid non excogitavit pro miseris quoque mulieribus, præsertim his, quæ meretrices aut erant, aut futuræ fuerant. nam hæc postquam à coitu semen reddidissent, & se lavissent, quid prohibebat, quominus prodicto suffitu, quam viri uterentur, & si vero tela his nihil proficere videbatur, similitudinis tamen ratione docere poterat, quod non idem decoctum, quo tela illa imbuatur, per uterinos clysteres *πυρενχύται* Græcis dicuntur aut per aliquem passum sibi in vulvam funderent, aut imponent bis terve, pro ut necessum erat æque enim vel id infusum vel pessus mulieri atque tela viro prodesse poterat, quo igitur fatò ductus mulieres prætermisit, de solis viris meminit, an ut hos eosdem magis animaret ad morbum Gallicum capeffendum, quam ab illo defenderet? aut potius ut se ipsum ostentaret & portento jam scientiæ suæ laudem in hominum animis excitaret? nam quominus hæc pro mulieribus, quarum rationem si nihil aliud saltem parem, ne viri ab illis inficerentur, in hac re habere oportebat, excogitavit, eo magis futilia commentitiaque esse videntur, adeo si quis dictam telam, aut pulverem ulceribus penem occupantibus experiri velit, utrumvis sæpe vanum, & inutile, non raro noxium inveniet, & non ad artem, non ad experientiam, sed ad meram opinionem referri debere cognoscet, quemadmodum etiam statim post coitum gossypio, aut tela aliqua simplici, & munda universam glandem integere, utpote quod siccitate & puritate sua venenum omne ad se rapiat.

Simile quoque est, si quis imminentis magnique mali timore perterritus, & nuda ratione absque experientia ductus arbitraretur ad evitandam Gallicam labem summo opere conducere. Tale ulcusculum statim fugere, aut cucurbitula apposita, aut hirudine, aut aliquo alio hujusmodi, quod similiter traheret, & vitium omne foras avelleret, si locus inflaretur, sensim incidere, atque illinc sanguinem effluere facere, neque id semel bisve, sed sæpius, neque verendum si tum suctum, tum hirudinem, aut cucurbitulam magnus humoris ad læsam partem confluxus sequeretur, quippe quum quanto magis illuc aliquid ferretur, perque affectum locum transiret, & hinc foras abiret, tanto majorem expurgationem succedere & inquinamentum, quod humori alioqui nondum infecto obviam fieret, extra repelli. Atque hæc primo secundoque die antequam contagio per corpus migraret adhibita prodesse, post vero si tententur, graviter officere, sed quia sola ratione suadente asseruntur, experientia vero neque adhuc cognita neque firmata sunt. Tanquam figura quædam simul cum ista tela medicata derelinquamus: obstat enim similiter affectæ partis sensus perspicax æque fere atque ipsius oculi, obstat ejusdem partis substantia spongiosa, quæ vaporem, succumve acquisitum & facile imbibit, & difficulter derelinquit: obstat humoris ad patientem locum attractio, & quod adeo cruciari partem primo læsam in hoc casu non expedit. quum alioqui mortis, sicut in aspidis canisque rabidi morfu, metus non sit. Quum igitur morbus Gallicus nunc aliquam ejus partem privatim exercent, ac satis abunde docuerimus ea quæ totum respiciunt, tempus est ad ea, quæ partem, accedere & operi finem imponere.

FINIS LIBRI SEXTI.

ALEXANDRI TRAJANI PETRONII,

Philosophi ac Medici Præclarissimi,

D E

MORBO GALLICO

LIBER SEPTIMUS.

CAP. I.

*De penis, ani, vulvæ, labiorum, & papillarum
ulceribus curandis.*

Partium nostri corporis aliquæ, antequam Gallicus morbus totum corpus obsideat, inficiuntur, aliquæ & postquam penitus obsedit, & postquam curatio per ea, quæ proxime retulimus, adhibita est, nihil minus infectæ remanent, aliquæ una cum toto privatim infectæ quidem sunt, sed ex his, quædam, quando totum curatur, propriam quoque curationem requirunt, quædam cum totius curatione simul curantur, has igitur sub eo, quod de totius cura dictum est, relinquemus, cæteras in præsentī percurrere operæ pretium est, & primo earum affectus, quæ primo afficiuntur, mox illarum, quæ tamen totius medicationi consentiant, peculiarem tamen etiam exigunt. postremo aliarum, quæ post totius curationem, adhuc tamen affectæ restant. Primi affectus sunt velut ulcera in pene, in vulva, in ano, quæ coitu contrahuntur, in labiis quæ tum suctu, tum osculo, in mammillis, quæ nutricibus inquinatos infantes lactantibus usu venire solent, præputii tumor, callus, tuberculum durum, verrucæ, carunculæ adnatæ peni, ano, vulvæ, gonorrhœæ, faucium & oris ulcera, bubones in inguinibus; secundi utputa ulcera in capite, in facie, pilorum defluvia, dentium atque unguium casus, oculorum obscuritas, aurium hebetudo, pruritus, impetigo, scabies lepræ similis, dolores intolerabiles, postremi videlicet ulcera in faucibus, in tonsillis, in ano, in aliis corporis partibus inveterata, interdum etiam contumax gonorrhœa, rhagadia, apofymataque, id est rimæ desquamationesque. atque calli in manibus, in pedibus, in præputio, in utero, in labiis, in papillis; gummitiones quoque præduræ, veteres, pertinaces, quæ communibus medicamentis non cesserunt, ossium corruptiones, ulcerum vestigia in facie, quæ turpitudinem afferunt.

Itaque ulcusculum in pene, quod etiam cariosum vocant, quia sæpius carie quadam obducitur, quidam trifariam dividunt, nempe in benignum, sævum, & pessimum, benigni signa tradunt pustulas primum calidas & parvas, non majores ferme quam panici semen, postea his ruptis ulcusculum etiam rotundum, cui in medio punctum candidum inest, intro subiens, taleque esse interdum simplex, interdum duplex, interdum totam glandis coronam, veluti linea quadam cingens cum exiguo dolore, vel nullo, & cum levi pruritu: Sævum appellant ubi rotundum est, modice profundum absque puncto illo, quod album in alterius medio est, sed livor eidem adest, & labra leviter attolluntur, punicio, ut dicunt, infecta colore; Pessimum vero minime rotundum, variis tum figuris, tum coloribus affectum, callosis labiis, magna cum molestia serpens; sed quia hoc ita dividere secundum sensum difficile est, potiusque ratione quadam imaginaria dici videtur, quam quod ita esse distincte cognosci possit, melius est in ipsum partiri bifariam, hunc in modum, aut enim serpit, aut non serpit, ubi firmum in parte hæret, neque alibi in corpore quicquam ejus naturam referens gignitur, neque antiquum est: id quod quadraginta diebus plerumque judicatur, his enim præteritis latenter serpi per totum est suspicandum, ob eum, qui in nobis est, partis ad totum, & totius ad partem patiendi consensus, serpere vero dicitur, aut ubi subjectam partem exedit, circumstantem vero corrumpit, ideoque nomades à quibusdam appellatur, aut ubi permanente quidem ipso, in alia tamen corporis parte malum quid ei simile nascitur, aut veluti diximus, ubi jam inveteratum est. Curationem igitur, ubi serpit, aliam, & ubi non serpit, aliam requirit, perpetuo tamen, tum in hoc, tum in illo memoria tenendum est, infecta particula, nisi quam citissime succurreris, totum celerrime subinde infici, ergo quamprimum receptum est, eidem non cunctanter est occurrendum, quia vero malum id (ut

A posuimus) per contagionem extrinsecus advenit, quem admodum in aspidis, rabidique canis morfu, indicatio est venenum extrahere foras, atque omnino prohibere, ne intro subeat, ita quoque in hoc ratio suadet inductum inquinamentum, quoad fieri potest, extra movere, ab impetu penetrandi revocare, ab illius sede foras penitus pellere: id fiet, si quum primum sentitur, tum statim ipsum colem, medicamento aliquo prohibente, ne virus per illum in reliquum corpus subeat, foveris, quale est, si acetum & aquam rosaceam, vel aquam ferri, vel plantaginis, vel communem, pari mensura, si terram armeniam, aut synopicam, aceto rosaceo dilutam, aut aliquid hujusmodi acceperis, mox linteo infuso, totum colem citra tamen ulceratam partem, involveris, simul etiam si statim abstergentibus, atque laxantibus, modo tamen aliquantum caleant, locus affectus sedulo lavetur. Neque Galenum objicias, qui ad calcem libri quinti de medendi methodo, relaxantia in penis ulceribus tantopere damnat, valde siccantia tam maxime laudat: ille enim cicatricem inducere, nos contra ulcus apertum esse volumus; neque item quod per patientem locum instante fluxione attrahere tentemus, non enim hoc pacto humorem, qui ad affectam partem fluit, ad eandem provocamus, sed hanc ipsam superficiem leviter abstergentes juxta atque laxantes transpirationi, cujus ope virus exhalare foras queat, promptiorem reddimus, abstergentibus ergo utimur, ut induta sordities avellatur, laxantibus vero, ut ulcus hiet, quo receptum inquinamentum exspiret, sed calentibus (ut dicunt) actu non potestate, ac etiam moderate, non insigniter, ut vis ipsa remedii per universum affectum locum promptius feratur, tale erit *hydromel ex multa aqua, tum simplici, tum hordeacea, item sola hordeacea, decoctum radices malvæ, althææ, semen lini, sœnu græci, foliorum malvæ*, tum simul, tum seorsum, & similia. Interim quoque valde expedit panniculos lineos, sive lintea sive linamenta dictorum aliquo infusa, mox expressa, vel sicca, si patitur, ulcusculo imponere, & rursus ulcusculum vicissim lavare, eodemque die non semel, bis, terve, sed multo sæpius hæc facere, & in summa subito, crebroque ea, quæ modice exhaustire, quicquid impressum in carne est, possunt, adhibere. Ventrem autem clystere aut potione, aut bolo, aut catapotio, lenire, cibum potumque aliquantum subtrahere, & ab aliis abstinere, quæ (ut tertio libro docuimus) in morbo Gallico fugienda sunt. Hæc facere convenit, ubi labis Gallicæ suspicio est, alioqui ulcusculis, qualia priusquam hic morbus innotesceret, apparebant, nihil utilius quam ea quæ siccant, & cicatricem celeriter inducunt, adhibere, quorum sylvæ copiosissima est, quæ si Gallicis ulceribus statim adhibueris, pravæ illorum qualitati non modo viam, unde migravit exireque potest, præcludes, sed eam intro multo magis compinges; cæterum id & si recte dictum esse videtur, nos tamen latere non decet, quod ipsius conjecturæ sit, non autem experientiæ, quod si experientiæ quoque esse velimus, hanc plane incertam hætenus esse fateari debemus, quippe cum hac adhibita curatione, si Gallica lues in toto corpore non sentitur, potest quis tamen asserere ulcusculum illud tale esse, quale, antequam morbus Gallicus in nostras oras inveheretur, accidere solebat; proinde labem per totum corpus non reliquisse, non quod curatio prohibuerit, sed quia non inerat: Verum ubi non solum aliqua penis ulcera, sed multo plura, & fere omnia, quæ hac diligentia tractaverimus, labem Gallicam deinde secutam minime fuisse noverimus, tum id non modo experientiæ certæ, sed artis simul esse affirmare licebit, utpote quod una cum experientia certa, & non adumbrata rationem sensui consentaneam sortiretur, hoc admonuisse volui, quoniam in eo multos labi, errare, & decipi reperio; plerumque enim putant mali alijus curandi artem se habere, cum ne nudam quidem experientiam habeant; quid dixi experientiam, ne ipsam quidem conjecturam, sed solam opinionem, id quod si animadverterent, atque passim distinguerent, neque agros,

ne-

neque seipsos, tam saepe fallerent, ut de illa tela medica-
ta, proximo libro disputatum est, sed hæc obiter. Ex
his autem intelligi potest, ab his medicis talia ulcera in
principio perperam curari, qui statim lavanda præcipiunt
urina aut vino, aut aqua rosacea, aut rosarum decocto, aut
infuso ex pompholyge, aut aqua plantaginis, & similibus,
aut aloë curant, aut *viridi aris usto, & loto, aut præcipi-*
tato, aut unguento ex pompholyge, ex cerussa, ex argento
vivo, ex cinnabari, & hujusmodi, quippe dum siccare aut
crustas aut cicatricem inducere illico tentant, prohibent
virus extrinsecus receptum ne extrinsecus exhalet, quod
quia neque ibidem subsistere, neque foras progredi potest,
retro quasi ruina quadam ad interiora revolvitur, & uni-
versum corpus corrumpit, & inficit: tamen minus pec-
cant; qui *unguento ex pompholyge, aut aliquo hujusmodi*
utuntur, quam qui præcipitato, aut cinnabari, aut subli-
mato; hinc tamen repente bubones in inguinibus nascun-
tur, capitis dolores intolerabiles, & alia innumera mala,
quæ vel evitare, vel antevertere medicus primo secundove
die (ut diximus) occurrens facili potest.

Atque ut per id tempus abstergere, laxareque ulcuscula
hujusmodi, & vicissim panniculos, aut filamenta eisdem
apponere, ac remove, & mutare jugiter debemus, ita si
præterea nihil serpent, in eadem curandi specie ad qua-
dragesimum usque diem persistere, nisi forte vitari non pos-
sit: quin antea sponte sua sanentur. Postea si reliquum
corpus integrum sit, tutum est ad consuetam redire, verum
si dum ista fiunt, serpere tamen ulcus non desinit, aliam
certe curationem requirit, sed maxime omnium animad-
vertendum est, ut, quoad fieri potest, apertum sit, donec
morbus reliquum corpus exercet, ut locus, unde primum
iter fuit morbo ad ingressum, æque pateat ad egressum, id
quod eo utilius erit, quo magis certum impedit, siquidem
inquinati (ut secundo libro docuimus) quanto minus co-
eunt, tanto minus læduntur, itaque si stabile quidem fue-
rit, sed quadraginta dies ab eo, unde primum incepit, præ-
terierint, si denique palam serpit, firmare quidem ipsum,
ante vacuato, aut mollito (ut tertio libro docuimus) cor-
pore oportet, sed ita ut adhuc apertum, ob rationes quas
proxime diximus, fervetur, & præcipue quoad totius cu-
ratio, *vel decocto Guajaci, vel sarzæ parillæ, aut aliquo*
dictorum auxiliorum administretur, quæ totum & intus
& in cute vitium finiat, sed quoniam quæ firmant fere
omnia humiditatem absumunt, adstringunt, siccant, pe-
riculumque est, ne inquinamentum, clausa via, per quam
receptum est, intro compellant, ab re non erit simul at-
que sistere ulcus deliberaverimus, atque si forsan ipsum
omnino sanare contigerit, cutim in utroque humero, &
utraq; tibia (ut moris est) inunctione, seu cauterio (ut
dicunt) actuali perforare, qua labes ipsa si forte intro
compingatur, per alias cutis partes exhalare queat. Dein-
de quæ hæcenus experientia comprobavit, particulæ pri-
mum affectu adhibere, hac tamen observatione, ut ne
mordicent, & ne dolorem incutiant, ideoque humida (ut
dicunt) actu, quippe quæ dolorem minus irritant, eli-
genda magis sunt quam arida; & unguenta magis quam
pulveres, licet quidam hos magis laudent, ubi ulcus pro-
fundum non est, sed ubi profundum est, pulveribus un-
guenta præponunt, referam tamen tum hæc tum illa; po-
tes igitur inter prima sumere *aquæ marinæ quantum suffi-*
cit, & calida ulcus eluere, quippe mare (ut libro de hu-
midorum usu narrat Hippocrates) pruriginosis, & qui ab
acribus humoribus vellicantur, prodest, ut & lavent & fo-
veant ex calido, qui vero non assueti sunt aliquantum læ-
duntur; verum ad ulcera & ambusta & desquamata, & quæ-
cunque talia, contrarium est, aptum est autem puris, bo-
num est & ad attenuandum, & ad piscatorum ulcera, hæc
enim neque suppurantur, nisi vellices, & ad ulcera cuni-
culosa, & depascentia proserpendo sedat & sistit, velut
sal, salugo, nitrum, omnia autem hæc si quis parum uta-
tur, irritant, si excellenter, bona sunt, melius autem est
calidum ad plurima. Hæc Hippocrates. Potes accipere *de-*
coctum oxalidis (acetosam vocant) & eo similiter eluere,
ut enim Dioscoride autore prurigines tollit, & lepras ac
imperigines, scabiosque ungues sanat, ita Gallico ulceri
auxiliatur. Aut hujus loco accipe *aquam ferri,* quæ non
semel, bis, terve, (ut multi solent) extincto ferro fiat,
sed toties quoad ferri saporem referat acidumque sapiat,
hæc præter id, quod adstringit, siccaturque, simul etiam ex-
tenuat ac erodit, pater, quia lienem coercet, & minuit,
id quod animadversum est in his animalibus, quæ apud fa-
bros ferrarios educata exiguos lienes habent, ac erosionis
causa non ferrum quidem est, sed quæ illi insita est rubi-
go, quæ licet in eo saepe non videatur, semper tamen in-
tus latitat, & vires suas exercet, ut ostendit eventus. Hinc
quidam ex posterioribus rubiginem adstringere sicut *atra-*
mentum sutorum tradit, sed rodere minus illo, tanquam
ipsa quoque rodatur, hinc olim utebantur ad scabrities ge-
narum, pustulasque totius corporis *cum cera, & oleo myr-*
Tom. II.

teo. Item ad scabiem, paronychia digitorum, & pterygia
in linteolis, atque sic telephum proditur sanasse Achilles,
quippe qui rubiginem gladio decutiens depingitur. Qui-
dam sumnoperè laudant aquam, quæ, dum acuuntur fer-
ramenta, de cote cadit, fortasse moti verbis Dioscoridis
libro quinto scribentis, inungitur contra capillorum deflu-
via, quas alopecias dicunt, expletque eas quod confricato
in naxia cote ferramento detritum fuerit, Virginum mam-
mas augeri idem prohibet, bibita cum aceto ad minuen-
dos lienes, & comitialibus prodest, hæc ille, quidam cal-
cis aquam his omnibus anteponunt, utpote cujus ope ul-
cerum dolor cesset, tumor desideat, sordities mundetur,
ichor siccetur: Alii *scabiosæ decoctum, succumve* antepo-
nunt omnibus, sed ii potius opinione, quam experientia,
aut arte duci videntur. Accipe quoque, *ligni Guajaci, li-*
mati, corticis ejusdem, diligenter triti ana unc. j. s. aquæ
plantaginis lib. ii. rosacæ lib. i. Infundantur (ut supra di-
ctum est) subinde bulliant ad lib. i. hoc decoctum non co-
lato, immo quoties uti volueris, semper agitato, quo re-
rum bullitarum facultas magis conservetur. Id quod in
cæteris quoque decoctis, quæ proxime referemus, sedulo
animadvertendum est, mundat, siccatur, & cicatricem in-
ducit, modo ulcus neque malignum sit, neque raro ad-
ministratur; sed quia nos, ut paulo ante monuimus, ci-
catrice obduci ulcus non nisi tarde laudamus: ubi id ap-
paruerit, tum hoc auxilium auferre expedit, & panniculis
aut filamentis utendum tantisper, dum tolerari potest,
& totius inquinamenti metus recedit, quod etiam in
reliquis, quæ dicemus, perpetuo servandum est. Aut
accipe *ros. rub., balaustiorum, terræ armeniacæ ana unc.*
s. aquarum proxime dictarum q. s. Fiat decoctum, potissi-
mum siccatur. Aut sume *tutiae præparatæ unc. s. aluminis*
rochæ drach. ii. sacchari albi. drach. i. Cum similibus aquis
una coquantur, & in usum veniat, hujus eadem sunt fa-
cultates: sed præterea superfluam carnem leviter erodit.
Aut accipe *viridis aris usti, dein aqua rosacea loti drachm.*
iii. s. pompholygis (tutia dicitur) præparatæ drachm. i. s.
aquæ plantaginis q. s.

Hæc mixtura tepide infunde panniculos, mox ulceri
appone, superfluam carnem erodit, calorem alienum re-
tundit, modice siccatur. Aut cape *plantaginis lib. i. s. salis am-*
moniæ unc. i. viridis aris drach. ii. tutiæ drach. i. saccha-
ri optimi unc. s. Misce simul, & vase auri calchi excipe,
triduum agitando; mox hæc mixtura, panniculos, sive
filamenta madefacito, & ulceri apponito. Aut sume *alu-*
minis rochæ unc. j. plus minusve. aquæ plantaginis lib. i.
Aut *aquæ plantaginis lib. s. aquæ rosarum, vini albi, ana*
unc. ii. aluminis rochæ unc. s. sr. rosacei unc. ii. floris aris.
drachm. ii. plus minusve. Potenter exsiccatur. Aut accipe
aloës hepaticæ, tutiæ præparatæ, ana drach. i. viridis aris
usti drachm. s. camphoræ scrup. i. sacchari albi unc. s. aquæ
plantag. rosacæ, ana q. s. ad formam collyrii.

Siccatur & erodit absque multa mordicatione. Aut sume
tutiae cum vino albo præparatæ viridis aris usti, ana drach.
ii. aquæ plantaginis unc. ii. Misce, simul bulliant, & ute-
re, ut de aliis dictum est; mundat, & cicatricem inducit,
atque ubi magis glutinare sive consolidare in animo est.
Accipiant *tutiae ejusdem drach. ii. viridis aris usti drach. s.*
Sini magis mundare. *viridis aris usti drach. iii. tutiæ præ-*
paratæ cum vino albo. drachm. i. vini albi optimi unc. s.
aquæ plantaginis unc. i. s. Hæc simul coquantur, mox eis-
dem eluunt ulcus, agitato semper prius vase, quo conti-
netur, panniculosque, aut filamenta infundunt, & ulce-
ri adhibent; Hæc quidam & nihil aliud adversus virgæ ul-
cera commendant. Aut accipe *granorum myrti rosarum rub.*
corticum mali punici, id est mali granati, ana man. i. Vini albi.
q. s. bulliant ad tertiam partem, postea colentur, colato eluatur
ulcus, mox unguentum proxime scribendum tenuissimo
linteo extensum apponatur, quod est. Accipe *unguenti albi*
unc. iii. aloës hepaticæ drach. i. tutiæ præparatæ unc. iii.
camphoræ gr. vi. aluminis usti drachm. i. s. viridis aris
drach. i. olei ros. unc. s. Et in mortario plumbeo fiat un-
guentum.

Hæc duo, modo dicto administrata, magnam vim obti-
nent abstergendi, erodendi & siccandi, sunt quoque mi-
tia, & non aspera. Aut sume *tutiae præparatæ, aluminis*
rochæ, viridis aris usti, ana drach. i. Bulliant cum vino
albo, si calor timetur, cum aqua plantaginis, post ulcus hoc
decocto elue, deinde infrascripto unguento inunge, quod
est. Accipe *unguenti Aegyptiaci drach. i. pinguedinis anse-*
ris drach. iii. argenti vivi extincti drach. ii. Fiat unguen-
tum s. a. quod ut in ulcere facilius detineatur, linteolum
cerussa cocta delinitum superpone.

Horum alterum propter *tutiam*, siquidem (ut cuidam
placet) vera cadmia est, duobus aliis simplicibus consenti-
entibus, astringendi vim habet, concava explet (ut Dio-
scorides dixit) sordida purgat, siccatur, crustas ignis modo
obducit, carniū excrescentias reprimit, malefica ulcera
ad cicatricem perducit. Alterum & quia dolorem movet,
P p p p 2

& quia labem Gallicam ulcusculo exceptam propter argenti vivi mixturam ad interna pellit, quod patet, quia pene solum inuncto sputum non raro excitat, valde periculosum est, recensui vero, non quod eo utendum esse velim, sed ne quis, dum eo utitur, auxilii specie decipere-
tur.

His denique non conferentibus. *sume præcipitati drach. ii. aquæ plantaginis unc. ii. Simul agita leniter, calefacito,* subinde his calefcentibus ulcus elue, & infusos panniculos, aut filamenta superpone id carnem superfluam absque multa molestia corrodit, ulcus apprime mundat, nec inflammationem, neque dolorem effatu dignum movet, nisi quis immodice utatur, & pene aliorum omnium optimum est. Quidam pulvere solo utuntur quidam il-
lius mordicationem veriti *cum unguento rosaceo, aut axungia lota, aut butyro loto commiscunt*, quacunque specie adhibeatur, mirum in modum, quoad ulcus attinet, prodesse solet.

Unguenta præter illa, quæ proxime retulimus, sunt alia pleraque, ut puta. *Accipe olei antiqui lib. i. cerussæ per se cerniculum purgatæ, ut dicunt cribellatæ unc. iii. s. ceræ citrinæ q. s. Fiat unguentum*, id quidam ad ravim usque magnificat, principum medicamen appellat, neque solum ulcera virgæ, sed etiam aliorum membrorum curare, & quam maxime ad cicatricem perducere.

Est *unguentum de cerussa tum coctum, tum crudum*, quod calorem retundit, ulcus durum molli, tumidum extenuat, leniter præterea excrefcentia reprimat.

Unguentum de cerussa nuncupatum ad phlegma falsum, valentiores vires habet, quam duo alia nunc dicta.

Est *Unguentum de calce recenti lota, addito rosaceo oleo*, leniter enim erodit, molli, abstergit, & ad cicatricem perducit.

Unguentum Diapompholygos, refrigerat enim, abstergit, siccatur, replet, & cicatrizat, possunt præterea multa, quæ supra narrata sunt, & quæ mox de pulveribus narrabimus, oleo & cera excipi, & unguentorum vicem subire, præsertim ubi intentio est, ut altius penetrent. Quocirca quidam *præcipitati drachm. i. cum unguenti rosacei drach. i. excipiunt*, & administrant, sicut aliqui *unguentum ex argento vivo*, sed utrumque tutum quidem est ad ulcus sanandum, sed valde periculosum ad inquinamentum à toto removendum, vim enim Gallicam, quæ dudum in foribus est, celeriter intro pellit, hinc quidam uncto pene fere statim, nimirum citius integra nocte, visi sunt & facie & capite tumuisse, ubi tamen valde contumax est malum, quidam hoc utuntur unguento, quod habet, *axungie porcine volatæ unc. ii. thuris, aloës, ana drachm. i. argenti vivi extincti drach. ii.* Sin contumacius fuerit *Ægyptiaco unguento* siccare tentant. Ex pulveribus sunt, ut puta *præcipitatum dictum, myrti folia, & in farinam trita, mox inspersa, semen anethi ustum*, id quod etiam antiquis ulceribus privatim confert. Item *rosar. rub., balaustrorum, terræ armenie, ana drachm. i. Fiat pulvis subtilissimus*, qui super ulcus inspergatur, ejusdem facultatis, cujus est decoctum ex eisdem, quod proxime recensuimus. Aut *accipe aluminis rochæ drach. i. aloës drach. s. Fiat pulvis subtilissimus*, putredinem arcet, carniū excrefcentias absumit, siccatur, demum ulcera, si agere permittatur, ad cicatricem perducit. Aut *cape tutiæ præparatæ cum aqua plantaginis, antimonii, plumbiusti, lithargyrii auri, cerussæ, ana unc. s. Simul omnia bene trita laventur, terque, quaterque aqua rosacea, subinde ad umbram siccantur, post adde lachrymæ draconis, aloës hepaticæ, ana drach. ii. s. larici ligni drach. iii. Ex omnibus una fiat pulvis tenuissimus*, qui deinde inspergatur ulceri, inflammationem arcet, calorem retundit, carniū excrefcentias reprimat, leniter erodit, & propter aloëm exulceratis genitalibus privatim medetur, siccatur, & ad cicatricem perducit, si frequenter utaris.

Aut *accipe pulveris barbæ sylvanæ (plantaginem aquaticam dicunt) unc. i. myrrhæ, thuris, ana drachm. ii. ossis sepia drach. i. Fiat pulvis tenuissimus*, quo aspergatur ulcus, mirabilem hunc esse quidam prædicat. Aliqui lavant primo ulcus, subinde pulverem inspergunt hoc modo. *Accipe foliorum roris marini, salvie, foliorum chamemeli ana man. s. vini albi q. s. Bulliant simul, postea colentur, colato adde vini granatorum unc. ii. mellis ros. unc. s. lavetur ulcus, deinde pulvis hic super aspergatur. Accipe lithargyrii aurei, cerussæ, ireos, tutiæ, nucum cupressi ana drachm. i. Fiat pulvis, ut dictum est, cui potest addi. thuris, mastiches, myrrhæ, ana drachm. i. Aut sume cinerem seminum anethi, squamæ æris præparatæ ana drachm. i. linteolo, quod madefactum sit decocto Guajaci, nunc cum aqua simplici, nunc addita plantaginis aqua, nunc rosacea, nunc vino albo austero excipe, & ulceri appone, reprimendi, & extenuandi, siccandique vires habet, serpentina ulcera sistit, carnem superfluam exest, & ad cicatricem perducit. Aut cape squamæ æris, aloës hepaticæ; tutiæ præparatæ,*

Ana drachm. i.

Similiter linteolo madefacto excipe, mox appone: id priori similes vires habet, & præterea genitalibus exulceratis medetur. Sunt etiam pulveres non pauci, ad penis ulcera, quos Galenus quinto de medendi methodo sic scribit. *Medicamen, quod ex papyracea charta combusta sit, hoc scilicet nobis usitatum, id genus ulcerum sanat, sicuti etiam anethum ustum simili modo inspersum. Itemque cucurbita siccatur, atque usta ad eundem modum. Alia præterea multa ex his, quæ vehementer, sicut illa, siccant, si qua vero ejusmodi ulcerum sine madore sunt, ac recentia, iis sola aloë salutare medicamen est. inspergitur autem sicca: sed in tenuissimum ceu pollinem redacta. Hæc vero etiam, quæ in sede consistunt, sicca ulcera probe percurrat. Simillimam huic vim habet, & cadmia vino elota, & sicca, ab hac quoque non longe abest argenti spuma, lithargyros Græce dicta. Deinceps vero molybdæna sequitur, omnibus vero tum minus inferens doloris, tum nullo minus efficax pompholyx est, sin humidiora sunt, ipse per se pini cortex, itemque lapis hamatites vocatus, idoneus est. Quod si profunditas quædam ipsis adsit, ubi exsiccata fuerint, dictorum aliqui tantulum mannæ admiscendum est, quantum sit ad carnem gignendam satis. Hactenus Galenus; licet enim ut supra quoque diximus, hæc tradat eo animo, ut dicta ulcera ad cicatricem perducant, nos vero contra aperta teneri jubeamus, qui tamen his utitur, potest per interval-
la uti, & nunc apponere, nunc subtrahere, ita quidem & ulcus mundum, siccumque fervetur, sed nihiliominus hiet, ut labes in totum forte nondum fusa, possit illinc exire unde primum ingressa est.*

Laudant nonnulli herbam, quæ à Dioscoride secundum umbilici veneris genus vocatur, hujus folia nunc integra, nunc aliquantum contusa penis ulceri adhibent; Nonnulli *clymenon* similiter administrant: Alii *matrisylvam*, quæ multis *periclymenon* est. Nonnulli *oleum vitrioli* nunc sincerum, sed perquam exiguum, gossypium enim in stili summitate adaptant, mox in eo parcissime intingunt; nunc illud aliis temperant, postea similiter faciunt, vehementer astringit, valde corrodit, serpentina ulcera compefcit, malefica in statum benigniorem deducit. Alii *oleo ex tartaro, aut ex tritico, aut ex vitellis ovorum* utuntur. Hactenus de his, quæ ad ulcera penis ex Gallica lue passim inveniuntur. In quibus curandis illud me repetere non piget, quod aperta ferventur, quam maxime possunt, & quoad universum corpus in tuto sit, nisi forte alio malum se verterit, ut puta ad anum, ad fauces, aut ad aliquam aliam particulam, eisdem fere uti licet ad ulcera, quæ priusquam lue Gallica totum corpus obsessum sit, vel in papillis, vel utero, vel ano, aut labiis recipiuntur.

C A P. II.

Ubi præputium intumuerit, & glandem præter naturam clauserit, quid agendum.

Quia vero cum his ulceribus coles adeo intumescere solet, ut reduci summa cutis fere nullo modo possit, licet institutum nostrum excedere videatur, ab re tamen non erit pauca quædam de illo subscribere. Itaque multo lacte bubulo calido, aut ovillo, aut caprino, præcipue si dolor adsit, aut multa hordei aqua calida, aut mulsæ, aut aliquo alio ex his abstergentibus, & laxantibus, quæ supra narravimus, fovendus locus est, ubi vero glans contacta non cedit, oriculario quoque clystere inter eam, cutemque, aut lac aut aqua hordei, vel mulsæ calida inferenda est, si mollita sic & extenuata cutis ducenti paruit, expeditior reliqua curatio est; si tumor vicit, imponenda est sub emplastri, aut cataplasmatibus specie, (ut aliquibus placet) vel lenticula, vel marrubium, vel olea folia ex vino cocta, sic ut cuilibet eorum, dum teritur mellis parum adjiciatur, sursumque coles ad ventrem deligandus est, quod in omni curatione ejus necessarium esse putant, usque homo continere se debet, & abstinere à cibo, & portione aquæ tantum de siti vindicari, postero die rursum adhibendum iisdem rationibus idem fomentum est, & cum vi quoque experiundum, an cutis sequatur, eaque si non parebit, leviter summa scalpello concidenda erit, nam quum sanies fluxerit, extenuabitur hic locus, & facilius cutis ducetur, siue autem hoc modo victa erit, siue nunquam repugnaverit, ulcera vel in cutis ulteriore parte, vel in glande ultrave eam in cole reperiuntur, quæ necesse est, aut pura siccave sint, aut humida & purulenta, qualiacunque sint, curentur prout ac aliis abunde traditum est, nobis satis sit tumoris curationem admonuisse, quam magis probamus, aliqui enim aliter curant, quippe hoc decocto membrum fovent, ut puta. *Accipe foliorum malvæ cum rad., plantaginis, violarum, ana man. iii. aquæ q. s. Fiat fomentum*, quod certe redarguere non licet,

cet, sed intrinsecus infundunt, quod astringendi & siccan- A
di facultatem habet, cum humectare, & laxare deberet,
quando inquirunt. *Accipe bordei pugn. i. fol. plantaginis
man. i. absinthii man. s. balaustia contusa num. iii. aquæ
pluvie, vini albi ana q. s. Bulliant una deinde colentur,
colato adde viridis aris usti drachm. iii. rhodomellis unc.
iii. ita quidem oriculario deinde infundunt, aut id quod
habet decocti ex ligno Guajaco lib. i. decocti ex scabiosa, be-
tonica, agrimonia, rosis, tormentilla, plantagine libr. iii.
tutæ præparatæ, squamæ aris præp. aloës hepaticæ, boli
armeni orientalis ana drach. i. s. modice simul coquunt,
postea colant, & simul infundunt, extrinsecus vero linteol-
um imponunt unguento oblitum, quod constat ex un-
guenti rosacei unc. i. & præcipitati drachm. i. aut unguento
diapompholygos, aqua rosacea, & plantaginis fuso, aut em-
plastro diapalma cum oleo rosaceo liquefacto, quod hæc pu-
tredinem simul arceant, & modice siccant.*

Alii paulo rectius agunt, dum inquirunt. *Accipe mal-
væ, violarum, althææ ana manip. i. pingued. anseris, gal-
linæ ana unc. s. Bulliant in aqua, qua lanæ lotæ sint, B
postea tumefacta pars tota, irrigetur ac foveatur, inter cu-
tim vero, & glandem oriculario infundunt decoctum hoc.
Sume foliorum malvæ, violarum, plantaginis, quinque ner-
viæ, tapfi barbati, balaustiorum ana manip. i. Bulliant
in aqua fumi terræ, & ut dictum est, injiciatur. De præ-
putio igitur tumefacto, hæc satis.*

CAP. III.

*De callo præputii, de tuberculo duro similiter calloso,
& quodam veluti nervo per pudendum secundum lon-
gum extenso, ac de verrucis, & carunculis adna-
tis ano, vulvæ, & peni.*

Sed interdum ubi adeo callosum efficitur, ut per hæc re-
media nulla omnino curandi spes sit, tum multi se-
cant illud, velut veterinarii equorum nares, quidam fo-
ramini, quoad fieri potest, fistulam plumbeam impo-
nit, cogit ægrum per illam mingere, interim foris o-
leo amygdalarum dulcium, vel pinguedine gallinæ, vel vo-
cata pomata totum inungit, secundo die majorem fistu-
lam adhibet, atque ita sensim augendo intra octo dies cal-
lum emolliri, & præputium dilatari asserit, quomodocun-
que sit, neutra curatio negligenda est, quemadmodum ne-
que ea, quæ callo, quod veluti clavi caput in ulcere ca-
rioso relinquitur, adhibetur, neque item ea, quæ cuidam
sicuti nervo duro per pudendum in longum extenso: li-
cet enim horum optima curatio sit per ea, quæ universum
morbum summovent, linteolis tamen decocto Guajaci du-
dum calido madefactis, & affecto loco impositis, aut spu-
ma ejusdem Guajaci inuncta tentare attenuare, & digerere
nihil obest, sicut etiam verrucas, adnatasque carunculas,
thymos quidam vocant, tum ano, tum peni, tum vulvæ,
aut ferro candenti, aut forcipe amovere incisione facta,
sanguinem, nisi animi defectio sequatur, sinere assatim
exire, hoc postea suppresso, *squamæ aris præparatæ pul-
verem exiguum* particulæ inspergere, aut *aquæ aluminis
cum sublimato guttulam* infundere: Verum si incidere non
conceditur, discutere, & omnino siccare, primum qui-
dem hoc auxilio, quod habet *ammoniæ præparati cum a-
ceto unc. i. assæ fœtidæ drach. i. chalcantibi usti, & rubefa-
cti scrup. ii.* ex hac mixtura modicam portionem super ver-
rucam imponere, & quotidie mutare, & novam ejusdem
mixturæ particulam indere, continereque se à fricatione,
quam interim valde prurire solet: Verum, si glans intum-
escat, tum hoc medicamentum amovere, & *unguentum
ex cerussa* per id tempus adhibere: sin per illud non cure-
tur, ad caustica, quæ recensimus, devenire, inter quæ
potissimum est (ut cuidam placet) quod habet *arsenici
crystallini, & aurei præparatorum ana drach. ii. plus mi-
nusve, sit pulvis*, deinde ex hoc quantum specilli acumen
saliva intinctum capere potest accipitur, ita ut minima hu-
jus pulveris portio sumatur, alioqui tumorem magnum ex-
citât, & subinde totum exedit, specilli itaque acumine sic
affectio verrucam tangere jubent, mox supra medicamen-
tum, aut gossypium siccum, aut lineum panniculum ad-
dere, nam unica vice, & sine dolore (ut ferunt) verru-
cam exedit. Præparatur arsenicum crystallinum hunc in
modum, *Arsenicum supra marmor teritur, mox vase exci-
pitur, & acetum superfunditur, ita ut supernatet, deinde
soli æstivo exponitur, donec acetum exsiccat, idque ter re-
petitur, postea tribus aut quatuor vicibus maceratur aqua
pura, simili modo præparatur aureum, quidam præterea
utuntur oleo (ut dicunt) ex ligno cornu arboris, quidam
oleo sulphuris, quidam oleo vitrioli, quidam aqua partito-
ris, qua argentum ab auro separatur.*

CAP. IV.

*De gonorrhœæ curatione, quæ morbi Gallici nuntia
est, deque faucium, & oris ulceribus*

Ubi quis inquinatam iniit, subinde in gonorrhœam in-
cidit, magna suspicio est, ne lues Gallica contracta
sit, quæ tanto periculosior est (ut secundo libro docui-
mus) quanto gonorrhœa diuturnior, quum enim calore
per coitum excitato, semen intus firmum existens, currat
& fluat, tum si calor Gallicæ labis accedat, eam partem,
unde semen potissimum emanat, sua qualitate primum in-
ficit, & quia seminis liquefactione intercedente inquinat,
juxta primum patiendi modum hanc eandem liquefactioni
obnoxiam reddit, subinde fluorem continuat. Huc per-
tinet, quod qui per coitum in seminis fluorem magis, quam
in penis ulcera, & quam in bubones incurrit, hic in eum
natura proclivior est, quam alii, & coeundi cupidior,
quam illi, qui quam quotidie ac sæpius id naturaliter ima-
ginetur, & cogitet, frequenti recordatione rei, unde fluor
primum ortus est, ac si coitus quotidie renovaretur, ferè
perpetuo semen emittit, quo fit, ut diuturnus deinceps
seminis fluor subsequatur, & tanto difficilior sit curatu,
quanto magis in liquefaciendi consuetudinem pars ipsa de-
ducitur, sufficit vero in tempus adeo prolixum, quia quic-
quid ex alimentis naturæ instituto ad seminis generationem,
aut ex corporis substantia, symptomatis alicujus causa ad
eam partem delegatur, ut sensum in seminis naturam ver-
titur, ita sensum in profluvium abit: Differt hæc gonor-
rhœa ab illa, quæ vel ex seminis copia, vel acrimonia, vel
nimia coeundi cogitatione, vel aliis causis gignitur, quo
circa, nequis miretur, si aliam exigit curationem; diffe-
rentiæ notas quidam conatur asserere, quod videlicet Gal-
lica in principio absque ingenti tum ardore, tum pruritu
sit, quod canalis fere statim in altera exulceratur, in hac
non item, quod hæc diuturna sit, illa vero non, nisi ex
catarrho contingat; & illam corporis consumptio, præ-
sertim ubi copiosa fuerit, sequatur, hanc vero minus,
quod hæc brevi temporis spatio, sine molestia semel coeun-
do creatur, ac si altera non similiter fiat. Postremo quod
hæc localibus medicamentis non cedat, altera vero per
testium, & renum inunctionem, per epota medicamenta
facilius vincatur. Sed quoniam gonorrhœa, quæ non
Gallica est, nihil minus quam Gallica plerumque, sine a-
cri ardore pruritave oritur, non raro diuturna est, neque
ubi seminis copia gignitur, corpus absumere consuevit, &
interdum ex improvise nascitur, interdum quoque aliis
medicamentis non obedit. hæc signa relinquamus illis, qui
cum his se bene scire putant, nos vero Gallicæ gonorrhœæ
notam dicimus, si post consuetudinem cum inquinata mu-
liere nata est, deinde pustulæ, aut articularum capitisque
dolores, aut alia symptomata, quæ Gallico morbo pecu-
liaria esse videntur, secuta sunt. Primis igitur diebus
tum abstergentia, tum laxantia, quemadmodum in ulcus-
culorum cura proxime diximus, ac etiam modice refrige-
rantia, in potione, ciboque sumere oportet, deinde ad
quadragesimum usque, si per id tempus affectio minime
terpere videatur (indicio enim tunc erit, quod neque ul-
cuscula, neque dolores, neque alia morbi Gallici signa
post apparebunt) abstergentia quidem, utpote quæ injectam
labelem omnem adimere, & hinc divertere, illac prohibere,
& foras educere possint, laxantia vero, ne malefica infe-
ctio intus constringatur, quippe quæ partem affectam vel-
ut hiantem reddentia, virus ipsam facilius extra prodire
permittant. Refrigerantia quoque, ut his calor acquisitus
obtundatur, ac temperetur, inter ea vero, quæ commu-
niter manduntur, proderit *malva, beta, lupulus, aspara-
gus, atriplex, amygdala, cicer album, peponum semina,
violæ, pisanæ bordei*, quippe hæc abstergent juxta, ac la-
xabunt, item *cichoracea omnia, borrago, lactuca, rumices o-
mnes*, siquidem refrigerabunt, neque admodum astring-
gent, inter potiones *vinum album dulce pauciferum, lactis
serum, hydromel, decoctum antedictorum, decoctum radicis
bibisci, glycyrrhizæ, fœnugræci, seminum lini, aqua bordei*:
ex officina medica *saccharum violaceum, cassia fistula, sy-
rupus violaceus, syrupus glycyrrhizæ, manna Calabra, pru-
na Damascena, & similia*, interim quoque tum præpu-
tium, tum glandem abstergentibus, ac laxantibus modo,
quo supra de colis ulceribus diximus, in dies lavare expe-
dit, ne semine forsan ibi remanente ulcera subinde gignan-
tur, abstinereque à sale, à falsis, à motu nimio, à aro-
matibus, denique ab omnibus calefacientibus & mordican-
tibus, & ab omni veneris non solum usu, sed etiam ima-
ginatione, quippe hæc tantæ est energiæ, in his quæ ab il-
la dependent, quemadmodum est coitus, ut nemo non sit
expertus, eam solum ad seminis profusionem sufficere, &
profecto (ut proxime docuimus) potissima diuturnitatis e-
jus causa hæc ipsa est, quæ quoad persistit, purges corpus,

temperes, optima victus ratione regas, nihil proficis, quid A quod nos haud raro vidimus, plerosque diuturna gonorrhœa vexatos rite quin etiam omnibus adhibitis curari prorsus non potuisse, ubi vero mutatis locis longius equitarint, in ipsa equitatione, quæ alias movere semen solet, liberatos omnino fuisse. Id quod non equitatio præstitit, non loci mutatio, sed mentis & ejus oblitio, quod coitum irritabat: sic etiam alii, quia in exilium missi sunt, alii quia in carcerem detrusi, aut graviore animi cogitatione affecti sunt, ab antiquissima gonorrhœa se vendicarunt, ita ut mirum non sit, si viris vel postquam incepit nunquam coeuntibus, diuturna tamen illa contingat, eadem quoque ratio, in quibusdam mulieribus est, sed hæc obiter. Ut vero ratione, & via procedat ista curatio, ubi sitis abest, aut hyems est, accipe floris cassie unc. ij. plus minusve fiant boli cum penidiis aut saccharo, capiat æger mane & sero statim, (ut tertio libro disputavimus) ante cibum singulis diebus, ad quadragesimum usque, nisi ventriculus interim perturbetur, aut lues per totum sparsa sentiat, exigua ejus quantitas magis prodest quam multa, quippe hæc, quia sua copia plurimum turbat, per alvum præcipue fertur, illa quia sic substrata minus infestat, una cum alimentis, in venas subit, deinde per renes & vesicam, quos abstergere, laxareque oportet, transit. Aut accipe mannæ Calabræ unc. s. aut syrupi violacei unc. ii. aut syrupi glycyrrhizæ tantundem, aut sacchari violacei unc. s. aut unc. i. summat æger mane & sero ante cibum ut docuimus, si sitis adsit, aut æstas fuerit, melius est largis potionibus, quam bolis, aut exiguis potibus uti. Accipe igitur pisanæ bordeacæ libr. s. plus minusve, sacchari albi unc. s. misce, sumat æger in aurora, si per id tempus sitiverit, vigilique fuerit, subinde, si somnus accedat, permittendus est. Aut cape seri caprini, vel bubuli, vel ovini unc. viii. plus minusve, aut alicujus ex dictis decoctis tantundem, similiterque potet, ac etiam tum ante prandium tum ante coenam, ubi sitis affuerit, itidem agendum, si alvus astricta sit, clysteribus ex oleo violaceo aut rosaceo aut communi ad unam usque libram, singulis aut alternis diebus ante prandium mollienda est, interim præputium, & glandem intus forisque præsidii, quæ narravimus, adhibitis identidem lavandum, ab omni commercio, quod venerem excitare potest, abstinendum, & omne aliud animo versandum, syrupumque, cui titulus est, de agno casto, à nobis hujus causa institutum, pro ut moris est sumendum, qui hunc habet in modum. accipe seminum endiviæ, lactucæ, portulacæ, cucurbitæ, melonis, ana drach. ii. seminum psyllii, drach. j. florum nenupharis, foliorum menthæ, ana man. s. seminum rutæ, cannabæ ana drach. s. seminum agni casti unc. iiii. aquæ coriandri, decocti lentium, ana partes æquales. Bulliant s. a. postea colentur, ex hoc colato, accipe lib. j. succi limonum unc. ii. sacchari q. s. misce fiat syrupus, neque ab re erit post hujus syrupi usum, accipere camphoræ grana v. plus minusve, carabæ vulgaris scrup. j. aquæ nymphææ unc. iij. deinde singulis diebus usque ad decimum quartum, ante prandium tertia quartave hora jejuno propinare, atque interim renes, pectinem, & testes, & camphoræ quoque scrup. j. mucilaginis seminis psyllii, aut succi uræ acerbæ aut succi solani unc. ii. illinere: non solum enim gonorrhœam, sed etiam alba menstrua tollere consueverunt, si per hæc nihil proficitur, sed pustulæ, dolores, vigiliæ multæ, aut alia Gallici signa comparuerint, jam morbus confirmatus est, & ad communia præsidia, quæ totum corpus curant, recurrendum. satis de gonorrhœa, prout Gallicum morbum antecedit, sequuntur faucium, & oris ulcera. Hæc quidem, nisi magnæ molestiæ sint, nisi sermonem aut deglutitionem impédiant, curanda non sunt, priusquam ea præsidia, quæ totum curant, administrata fuerint, quippe quæ una cum toto sæpe sanari solent, neque tanquam frontis & faciei ulcera, ne videantur ab aliis, propter turpitudinem, quam afferunt, curari desiderant. Cæterum, quia nonnulli hæc eadem sine impedimento sint, siue non sint, per initia quoque curare volunt, committendum non est, quo minus horum curationem referamus, & si nos satis esse arbitremur illa, quæ admonuimus, jubent igitur hunc in modum, ut puta. Sume aquæ plantaginis lib. iii. ligni Guajaci unc. ii. corticis ejusdem unc. i. Infundantur, & bulliant s. a. postea colentur colato (quod tamen calidum adhuc sit) æger, suum os & fauces abluat, id abstergere ulcera & siccare, & ad cicatricem deducere solet. aut sume decocti ex Guajaco lactis recentis, ana lib. s. misce, & similiter utere, habet enim fere easdem facultates, quas prædictum, superat vero, ubi cum dolore ulcera sunt.

Aut accipe lentis decoctum ex aqua cisternæ q. s. os & fauces ægrotantis simili modo laventur, id ulcera quoque repurgat, inflammationes lenit, magnisque finibus prodest, præsertim cum malicocco, siccisque rosis, & admixto melle confectum. Aut cape diamori unc. ii. aceti rosati unc. i. aquæ plantaginis lib. j. Misce, gargarizet æger, facit id

potissimum ad ea, quæ pascendo serpunt, & tonsillarum inflammationes, pruritus lenit, reprimat in fauces destillationes, maleficis dolosisque ulceribus prodest, & his, quæ ad elephantiam, qualis quoque est morbus Gallicus, accedunt. Aut cape rosarum rub., balaustrorum, terræ armenicæ, acaciæ, hypocistidis, ana drach. ii. aquæ plantaginis lib. i. s. aceti unc. ii. Bulliant ad libram unam pro gargarismate, majore vi tum astringendi, tum siccandi est, quam proxime dictum. Aut accipe florum quatuor cordialium, ana pugn. i. sebesten, jujubas, ana num. x. passularum enucleatarum unc. i. aquæ pluvie, plantaginis, ana lib. j. s. Bulliant s. a. deinde colentur, colato adde floris cassie unc. s. rhodomellis saccharini, diamori ana unc. j. Misce pro gargarismate, tenuem in ulceribus distillationem ad mediocritatem perducit, ardorem redundit, asperitatem lenit, sorditionem abstergit, modice refrigerat, juxta atque astringit. Aut accipe fructus tamaricis, calicum, id est, cupularum vocatarum glandium. rosarum rub., baccarum myrti, ana unc. s. hordei pugil. i. foliorum rubi, olivæ, ana man. j. s. aquæ pluvie, lib. ii. s. vini albi odorati lib. s. Bulliant s. a. deinde colentur, colato adde, aceti scillitici, oxymel. scillitici, unc. j. s. rhodomellis, unc. ii. Misce pro gargarismate, siccant, astringit, sordida repurgat ulcera, si cum his crassi succi sint, attenuat, si visceri, incidit. Aut accipe florum, & foliorum ligustri, ana man. j. rosarum rub. man. s. aquæ hordei. lib. ii. Coquantur s. a. deinde adde rhodomellis unc. ii. pro gargarismate, ad oris ulcera & faucium valde efficax est, & mirabiliter juvare solet. Aut cape rosarum rub., baccarum myrti, cynoglossi, bilinguæ (hippoglossum dicunt) plantaginis ana unc. s. balaustrorum, gallarum, ana drach. v. aluminis rochæ drach. iii. aquæ plantaginis lib. i. s. Bulliant ad tertiæ partis consumptionem, deinde cola, colato adde, syrupi acetosi, vel diamori, aut mellis rosacei unc. iii. postea tepide gargarizetur, resolvit quin etiam tumores, materiæ defluxum prohibet, saniem exsiccant, pus abstergit, & cicatricem inducit. Aut cape aluminis liquidi, aluminis scissilis, ana unc. s. terræ armenicæ drach. ij. aquæ plantaginis lib. j. Bulliant s. a. mox adde aceti acerrimi unc. ii. oxymel. comp. unc. i. misce, id æger subinde gargarizet, destillationem enim reprimat, ulcera repurgat, exedentia compescit, carniū excrescentias absumit, & oris ulceribus speciatim medetur. Aut sume rosarum rub. balaustrorum, baccarum myrti, berberis, ana man. j. gallas nu. vi. myrrhæ, aluminis rochæ, antimonii, ana drach. iii. aquæ plantaginis, in qua ferrum extinctum sit, vini austeri, ana lib. j. Coquantur s. a. hoc decocto abluantur ulcera non solum in faucibus, sed alibi. Id valde quidem astringit, sed ulcerum sorditiem abstergit, carnem excrescentem absumit, siccant, opplet, ad cicatricem perducit. Ubi dictæ gargarizationes non profuerint, ab re non erit, si particulæ sensus ferat, pulveribus uti, ut puta. Sume tutiæ preparatæ, terræ sigillatæ, acaciæ, corall. rub., ana drach. s. lachrymæ draconis, (cinnabarin Dioscoridis esse volunt.) thuris, seminum plantaginis, baccarum myrti, ana scrup. i. Fiat pulvis, qui intra cannulam receptus insuffletur in ulcera, siccant hic, & actu (ut dicunt) & potestate carniū excrescentias coercet, concava explet, & cicatricem inducit.

Aut accipe pulverem herbæ vocatæ morsus gallinæ, quæ anagallis à quibusdam nuncupatur q. s. cannula similiter excipe, mox in ulcera insuffla, leniendi vim habet, inflammationes arcet, quæ pascendo serpunt, cohibet.

Aut accipe urticæ tenellæ summitates, fiat pulvis, insuffletur, ut de alio diximus, aut similiter adhibe sabine pulverem, ille maleficis etiam ulceribus, & concretis, atque sordidis prodest, hic ea, quæ pascendo serpunt, sistit, inflammationes lenit, sordes abstergit. Aut cape aluminis saccharini, drach. i. lachrymæ draconis drach. ii. balaustrorum unc. s. Fiat pulvis, qui pari modo in usum veniat. Aut cape aluminis rochæ adusti drach. i. terræ armenicæ scrup. s.

Similiter utere, valde enim efficax est. Aut accipe rhodomellis unc. i. syrupi ros. unc. s. aluminis rochæ, viridis æris, ana drach. ii. vini albi optimi unc. j. Bulliant simul, deinde summitas styli lignei aut ferrei gossypio, aut lana, aut aliquo simili involuta, mox hoc decocto intincta, tangat ulcera, & proxime dictus pulvis superspersatur, ulcus hoc pacto facile siccatur, & si qua caro superest, eroditur, & ad sanitatem ducitur, si pulvis fortasse ulcera exasperet, succus eorum, quæ recensui, eorum inquam quæ succosa sunt, illitus conferet. quemadmodum si acceperis E succi cucurbitæ vel oxalidis unc. ii. rhodomellis unc. i. coque donec ad linimenti consistentiam coeant: mox ulcera illine. Ulceribus in ore puerorum potissimum auxiliatur. Aut adhibe rorem qui ex cortice mali medici expressi prodit, ulcera enim levia & lata, quæ difficulter sanantur, curare consuevit. Conferet etiam oleo ex ligno corni arboris extracto proposita ulcera inungere, id enim (ut quidam asserunt) non modo faucium & oris ulcera, sed etiam vesicæ sanat, neque non verrucas, & porros vocatos amoveri

sed

sed hæc, ut dixi, per initia conducunt, post quam vero malum invaluit, & alia non contulerunt, ad alia recurrendum, quæ paulo infra dicemus.

CAP. V.

De bubonis cura, qui Gallicum morbum antecedit.

Tumor in inguine præsertim in ejus glandulis bubo vocatus solet suum Gallicam præcedere, aut statim antequam aliud malum in corpore cernatur, aut postquam ulcuscula penis chirurgorum curiositate nimis propere facta sunt, aut postquam gonorrhœa intempestive suppressa est; quocunque modo contingat, non repercutientibus, neque refrigerantibus, contra quam alii tumores, eget, sed relaxantibus, & mollientibus, & modice aut maturantibus, aut resolventibus: adhæc etiam modo quodam attrahentibus; ut affligens humor ex profundo ad cutim celerius advocetur, præsertim ubi periculum est, sicut in hoc statu, ne intus oberrans totum corpus contaminet. At vero cum vehementi impetu fluxus illabitur, nihil nos curiosius attrahentes, rem ipsam naturæ permittere oportet; si enim auxilium aliquod humores ex alto ad cutim attrahens admoverimus, vehemens dolor apprehendit: unde & vigiliæ fiunt, & febres succedunt, ac vires exsolvuntur, mitigare itaque tunc & non humorum influxui opitulari convenit per cataplasmatum maxime lenientium usum, velut est quod ex frumenti aut hordei, aut seminis lini farina, cum aqua mulsâ aut fœnu Græci, aut althææ, aut chamæmelorum decocto coquitur, & quæcunque ad hoc, quod moderate humectam habent caliditatem, per quam mitigare dolores valent, etiam influentes humores concoquere possunt, ac suppurare; alioqui, si lentus sit fluxus, tum neque vehementer quidem, sed moderate attrahere expedit, ne vim naturæ inferentes alium etiam humorem, quam eum, qui peccat, ad locum repere cogamus.

Sed interim diligenter animadvertendum est utrum purgare, aut venam secare conducat, quippe multi hac ætate utrumque acriter prohibent, ne succus, qui utiliter ad inguen modo fertur, adhibita sanguinis missione aut purgatione alio perperam revocetur; quin etiam nullam victus rationem servandam esse suadent, sed omnia, quibus populus utitur, indifferenter comedendum atque bibendum, ut hæc victus confusio corpus repleat, & impetum vitiosi succi ad inguen acceleret. Atqui talia temere admittenda non sunt, sane indiscriminatim vivere & passim omnia comedere bibereque, quid aliud est, quam ægrotanti homini morbum ipsum geminare? si enim talis victus replet, replebit vero vitiose, qui fiet, quin vitiosus succus augeatur? si bubonis augmentum festinabit, quomodo sine maximis doloribus id continget? quomodo universi corporis recrementa, quæ nunc plurima sunt, illuc se non prouent? & diuturnum aut difficilem curatu morbum non parient? Igitur quoad victum salubrius erit, aliquibus se legibus obligare, & ab his abstinere, quæ (ut tertio libro diximus) morbum Gallicum augere solent, & his, quæ illum retundunt, aut summovent uti, ac modice tum bibere tum esse, continere se à coitu, à multo motu, communes expulsiōum vias secundum naturam apertas conservare, & reliqua, quod vero venæ sectionem & purgationem, si tanta copia repit ad inguen, quanta tumoris maturationem tardet, aut impediat, utpote quæ propter dolores perpetuos (unde vigiliæ molestissimæ nascuntur) non sinat coctioni naturam incumbere, tunc quis adeo vecors est, qui alterutrum, aut utrumque, prout opus erit, non approbet? levata namque, quæ corpus nostrum regit, natura, exonerataque eo, quo velut sarcina premebatur, haud ægre, quod reliquum est, maturabit, & vincet, itaque sui muneris haud oblita, bubonem subinde facile coquet, quem antea gravi onere impedita coquere non poterat. Sin fluor exiguus est, neque dolor, neque calor membri, in quo tumor est, urget, tum nil prohibet quominus, & venæ sectionem, & purgationem adhibeamus. Ad has igitur dubitationes ita responsum sit. Alterum illud oportet non ignorare in ancipiti adhuc esse, utrum hic tumor aperiri debeat immaturus an secus, qui maturationem expectandam esse nolunt, his rationibus dicuntur, utile est in hoc statu materiam fluere ad locum; crudi incisio dolorem magis movet, quam maturi, ob dolorem vero materia magis attrahitur, immaturi ergo sectio utilior erit. Ideoque Archigenes Galeno tertio κατὰ τόπον capite secundo, referente, de parotide loquens, ad chirurgiam inquit perveniendum est & crudi abscessus sectionem, optimum enim in his, ut quam celerrime fluxio foras evellatur, hæc Archigenes. Præterea si maturationem moraberis, timor est erosionis futuræ, per inguina vero, juxta glandulas mul-

ti nervi extenduntur, periculum ergo erit, ne aliquis nervus erodatur. Huc accedit quod cutis, quæ inguina tegit, ut extrinsecus hebetis est sensus, ita extrinsecus sit verisimile est, quo circa prius jam geniti acrimoniam non admodum sentiens, diutius quam par sit illud intra se tolerabit. Deinde non solum erosionis, sed etiam fistulæ metus imminet. Quid quod pure diutius retento bubo sæpe solet intus recrudescere, ac indurescere, & tum resolutioni, tum novæ maturationi, repugnare, & sectionem difficiliter ferre. Tandem Hippocrates libello de fistulis, tuberculum in ano natum, quam citissime secandum esse jubet, priusquam suppuretur, ita enim ait, ergo rationis similitudine, bubo crudus & non maturus incidendus erit. Contra vero experientia est, quæ maturum incidendo magis prodesse videtur. Galenus quoque sexto de locis hoc idem sectatur, quum capite quinto inquit, nonnullis tumor in extrema ilium parte excitatur veluti viris quoque eodem in loco nonnunquam oriri solet, qui ubi suppuratus aliquando fuerit, secari debet, hæc Galenus. Præterea in inguine, ut etiam adversarii fatentur, quamplurimi subeunt nervi, ut vero Celsus libro septimo capite secundo docet, inter nervos ultima expectanda maturitas est; quæ cutim extenuet, eique pus jungat, quo propius reperiat, ubi non solum maturitatem in bubone præstolari debemus, sed etiam ultimam, ac perfectam, ita ut neque subcrudum incidere liceat. Huc pertinet quod sicut nervi, sic glandulæ multæ in inguinibus subsunt, ubi vero tumor est crudus, potest glandula cuti proxima adhærere, quæ tumore tunc inciso, simul etiam incidi facile poterit, quod maximum malum est, licet ignari chirurgici hoc negligent, glandulas enim (ut libro de articulis prope principium docet Hippocrates) simul apprehendere non oportet, neque ea, quæ glandulis sunt interiora, magnum enim afferunt periculum, sunt enim nervis maximi momenti vicine, hæc Hippocrates. Quamobrem magis tutum videtur maturum incidere, quam crudum, aut subcrudum, ut etiam libro de medico innuit, quum inquit, tuberculum inæqualiter se habens exæquare oportet, similiterque totum maturum facere, & neque prius diducere, neque sinere, ut sponte rumpatur: Nam ad eos, qui dicunt crudos inurere utilius esse, quia dolor incisione concitatus attractum juvat respondere licet multo plura citra dolorem & securiora ingenia esse, quæ id præstare queunt, quare non oportere dolorem movere, ut attractus fiat, deinde si maturus opportune incidatur, ita ut in longum sectio, ubi convenit, non protrahatur, neque rosionem, neque fistulam, neque novam cruditatem, neque duritiem formidandam esse, neque tuberculi in ano similitudinem ad id, quod in inguine oritur, quadrare, quippe illud, ubi rectum intestinum attingit, si tunc suppuret, fistulam affert, quod eo suppurato, intestinum subinde facile perforetur, id vero nullum attingit membrum, quod, quum suppurat, æque facile in fistulam incurrat, utrum maturus, an crudus bubo secari debeat, sic disputatum sit. Sed committendum non est, quo minus illius curam particulatim subscribamus. Quando igitur Gallica labis suspicio fuerit, nisi membri calor, inflammatio, dolor impediatur. Accipe pinguedinem gallinæ q. s. cum lana succida appone mollit, & maturat. Aut sume butyri, æsypi, ana unc. s. olei liliacei aut chamæmeli quantum sufficit, misce: ungatur sæpe locus, subinde lana succida superponatur. mol-

E Aut si tarde maturetur, cape Diachylon magni (ut dicunt) Mesue unc. ii. adde ammoniaci, bdellii, sagapeni ana drach. ii. pinguedinis gallinæ parum. Aut sume radicem althææ unc. j. s. foliorum malvæ, violarum ana man. i. seminum lini, fœnugræci ana man. j. s. Contusa bulliant in aqua, deinde colenturcolato adde farinæ tritici, hordei ana man. ii. coquantur donec in consistentiam justam coquant, tunc adde vitellos ovorum excoctos tres, olei ex ligno Guajaco, aut ex ligno juniperi aut nardini simplicis q. s. misce simul

simul omnia denuo bulliant, & informetur emplastrum, laxat, maturat, trahit, disjicit, dolorem lenit. Aut accipe ligni sancti limati s. a. lib. s. corticis ejusdem unc. iii. mucilaginis seminis lini, fœnugraci, succi radicum althææ ana unc. s. farinæ fabarum, orobi ana unc. iiij. Decocti ex Guajaco, ex olei ejusdem ana q. s. bulliant simul donec in emplastri formam redigantur, mollit, trahit, discutit, inflammationem mitigat, leniter maturat, & affectam partem à maligna putredine vindicat, si calor aliquis circa membrum excitetur, conducit his oleum rosaceum adicere, tantisper dum calor urget, ubi vero cessarit, auferre, si nimia sanguinis, aut aliorum humorum copia maturacionem remoretur, non minus expedit (ut ante diximus) venam secare juxta rectitudinem membri patientis in cubito aut purgationem adhibere. Aliqui talia adhibent, videlicet accipe malvæ, violarum, florum chamæmeli, meliloti ana man. i. farinæ hordei unc. vj. Cum oleo amygdalarum dulcium, & rosaceo propter inflammationem faciunt cataplasma, & triduo quatrduove apponunt si bubo deinde foras non prodit, ut prodire deberet, alterum adhibent, quod habet. Accipe malvæ, florum chamæmeli, stœchados, meliloti, rutæ, hyssopi ana man. i. Althææ, fœnugraci, seminum lini ana man. s. Bulliant in aqua deinde pînsentur, & adde farinæ orobi unc. vi. olei liliorum alborum q. s. misce, fiat cataplasma.

Si adhuc hæret, nec extra se exierit nec mollescit, tertium experiuntur, quod constat ex althææ, radicum liliorum alborum, radicum iridis, foliorum urticæ, malvæ ana man. i. Bulliant in aqua s. a. postea pînsentur. mox adauge galbani, bdellii, myrrhæ ana drach. ii. fermenti drach. i. stercoris columbini unc. s. Misce cum oleo irino, fiat cataplasma, quod supra bubonem ponunt, stercus columbinum addunt, quo cutis attenuetur, & fatiscat. Interdum emplastra è sinapi horum loco apponunt, quo partem rubiundiolem, calidiorlemque reddant, & materiam extrinsecus trahant, mox cataplasma ex farina, oleo, & aqua, quod proxime recensuimus, adhibent.

Alii malagmatibus (ut dicunt) utuntur, ejusmodi est. Accipe foliorum malvæ, brançæ ursinæ, (acanthum vocant) violarum ana man. i. radicum bryoniæ recentis unc. ii. bulbos liliorum duos. In aqua bulliant, deinde terantur, mox setoso cribro incernantur, & adde axungie porcine colatæ unc. ii. butyri recentis unc. s. olei liliacei, hyperici, violacei ana unc. i. s. farinæ fœnugraci unc. vi. Misce, addito jure eorum, quæ bullierunt, quod satis sit. Id tum calidis, tum frigidis abscessibus prodesse prædicant.

Aut si bubo duriusculus sit, ejusmodi apponendum censent, utpote. Accipe radicum althææ unc. ii. radicum bryoniæ recentis unc. i. s. bulbos liliorum tres chelidoniæ man. s. ficuum siccarum pinguium unc. ii. Bulliant in aqua, deinde terantur, & incerniculo setoso cribrentur, post adde axungie porcine, olei liliacei, butyri recentis ana unc. ij. alii sub prunis cocti unc. i. s. fermenti unc. iii. s. farinæ tritici, fœnugraci, seminum lini ana unc. iii. ammoniaci aceto liquati unc. iii. Misce fiat emplastrum, apponatur ut dictum est. Alii utuntur eo, quod habet mucilaginis althææ, fœnugraci, seminum lini ana unc. vi. fermenti, axungie gallinæ, radicum liliorum alborum sub prunis coctorum ana unc. iiij. ficuum siccarum pinguium diligenter tritarum unc. ij. Misce simul omnia, fiat emplastrum, maturat etiam duos bubones, & extra educit. Aut accipe radicum liliorum alborum, althææ ana unc. vi. Bulliant in aqua communi, deinde subtiliter pînsentur, mox adde farinæ fœnugraci, seminum lini, tritici ana unc. ii. s. Cum decocto prædicto fiat emplastrum s. a. in fine addendo pinguedinis gallinæ, porcine, butyri recentis ana unc. ii. Aut accipe radicum althææ unc. vi. Bulliant in aqua, deinde per incerniculum setosum trabantur, mox adde axungie porcine colatæ tantundem, & fiat emplastrum; maturat, & resolvit: Idem præstat Diachylon magnum, item unguentum mollitivum sive de mucilagibus, quippe quod maturat, & resolvit. Aut accipe radices Bryoniæ elixatæ, & per incerniculum setosum extractæ, axungie porcine colatæ ana partes æquales misce, fiat emplastrum. Id maxime omnium extollunt, & maturare, & resolvere mirabiliter prædicant.

Hactenus de præfidiis, quæ bubonem foras educunt & suppurare faciunt, si pus igitur maturuit, raro incidere convenit, nisi festinare curantis præfidiî imbecillitatis cogat, fatiusque est cataplasmate efficere, ut per se pus aperiat, id quod non est finire, ut sponte rumpatur, ne forte quis nos capiat, sed agere, nam fere sine molesta cicatrice potest esse is locus, qui expertus ferrum non est, illud præstare potest ut puta. Accipe radices narcissi, (vulgarem tribulum aliqui vocant) aqua mulla bullitæ, & liquesactæ unc. iiij. olei irini q. s. misce s. a. deinde loco affecto impone. Aut accipe seminum lini, stercoris columbini, fermenti ana part. æq. Misce cum sapone liquido aut mucilagine seminis sinapi. Aut sume cineris cochlearum terrestrium unc. i. fermenti unc. i. croci scrup. s. Misce cum

sapone molli, aut cape turbith ex monte sancti Angeli (Thapsiam esse volunt) unc. i. olei veteris, vini optimi ana unc. iiij. Bulliant ad vini consumptionem, hoc oleo tangatur locus aperiendus. Aut mollis radices ex arundine libr. s. Bulliat in aqua mulla, deinde teratur, si opus erit, mellis modicum addendo. Aut tantundem dictæ radices cum pice sicca, & sorditie alveorum apum, alii comolira, alii pissoceron vocant ana q. s. fiat emplastrum. Aut radices aristolochiæ rotundæ, sive longæ lib. s. mellis q. s. fiat emplastrum s. a. Aut propolis, picis siccæ ana partes æquales. fiat emplastrum s. a. Aut ceræ, resina, butyri ana unc. i. picis sive mellis ana unc. i. s. floris æris drach. ii. visci q. s. Aut ammoniaci unc. vj. ceræ unc. iiij. terebinthinæ, sulphuris vivi, salis nitri, ana unc. iii. Aut medullæ granorum xyli sive gossypii, bombacium dicunt, nucis rancidæ, fermenti, caulium coctorum, ceparum coctorum, sinapi, fimi columbini, ana parum. Fiat emplastrum, velociter enim aperire pus dicunt, Aut mellis anacardini, picis humidæ, ana partes æqual. Misce ad ignem. imponunt per medium diem, subinde locum rumpere dicunt. Aut aluminis cathini, calcis vivæ, ana partes æqual. Pone in aqua ad proportionem dictorum sesqui alteram, bulliant simul, deinde colentur, colatum vase æneo excipe, rursus coque quoad in salis consistentiam coëat, postea accipe hujus salis unc. iiij. salis ammoniaci unc. i. misce tum mucilagine seminum nasturtii, addito modico mellis anacardini, & utere. Aut sume Cantharides q. s. terantur subtiliter, interim instilletur oleum antiquum, & sensim igne levi tractetur, donec totum fiat unum, deinde teratur sicut unguentum, mox adde non nihil anacardini, stercoris passerum, anatis, & vocatis falconis.

Hæc sunt auxilia, quæ bubones suppuratos aliofque tumores, aperire queunt, sunt & alia quædam validiora quidem, sed minus secura, quippe antequam apponantur, defendente, ut dicitur, medicamento locum circumcirca vallari requirunt, ne amplius, quam animus sit, rodant, rumpant, lancinent, atque laceffant, primum itaque signato loco quantus aperiri debet, circa reliquum tale unguentum extendatur quod est. Accipe terræ armenicæ, sanguinis draconis, acaciæ, ana unc. s. unguenti plumbei unc. i. albuminis ovorum, aceti ana q. s. camphoræ parum stupa excipe, & adhibe. Aut cimoleæ, terræ armenicæ, sanguinis draconis, acaciæ ana unc. s. camphoræ scrup. s. albuminis ovi, aceti, ana q. s. Aut unguenti de cerussa cocti q. s. Aut olei rosacei odorati completi, olei rosacei omphacini ana unc. i. s. albuminis trium ovorum, succi lactucæ, plantaginis ana unc. s. Misce stupa excipe, circum circa pone. Aut olei rosacei unc. i. s. olei myrtini unc. s. ceræ albæ unc. i. terræ armenicæ unc. s. sanguinis draconis, terræ sigillatæ, ana drach. i. s. Misce fiat unguentum s. a. Aut olei rosacei unc. ii. terræ armenicæ unc. i. aceti drach. i. Misce s. a. Aut succi solani unc. iiij. succi plantaginis unc. ii. aceti parum misce & utere. Aut aqua ros. unc. iii. aceti unc. s. misce. Hoc administrato, tunc aliquid horum adhibere licet, quod cauterium potentiale nuncupant, ut puta. Accipe sublimati scr. iiij. plus minusve opii gr. iii. unguenti populei drach. i. s. lapidis hæmat. gr. v. misce s. a. Aut sublimati drach. iii. opii gr. v. lapidis hæmatitis scrup. s. Misce, si minus rofionem sentiri volueris, dupla opii dosim ad eam, quæ sublimati, oportet verò hæc & similia, ubi commixta sunt, non illico adhibere, sed duobus tribusve, aut pluribus mensibus ante miscuisse, & parata servare, neque plusquam sex horarum spatio super loco relinquere, ubi autem remonentur, statim butyrum aut axungiam porcineam, quoad crusta cadat, imponere, & super injicere caulis folia aut cineris lignorum ficus, aut vitis lib. x. aquæ fontis lib. xxx. bulliant ad tertiam, adde calcis vivæ paulo minus, quam ab hoc decocto extingui possit, ita ut decoctum sive aqua deinde aliquantulum supernatet hebdomada una, sic finito, quotidie tamen semel agitando, deinde cola: Colato adde aluminis rochæ, vocati Tartari ana unc. vi. sine rursus hebdomada altera simul esse, postea iterum cola; mox hujus colati, accipe lib. i. aquæ, cum qua fit sapo, vocatæ la magistra, sive capitelli lib. s. (cognoscitur id idoneum esse, si ovum in eo supernatet) excipe æneo vase ad ignem, donec ad mellis consistentiam redigantur. Id mirabile cauterium esse testantur, Aut accipe dicti lixivii sive capitelli lib. s. vitrioli romani drach. i. s. opii scrup. i. Bulliant una præter opium, ubi spissantur, opium adde & sensim ab igne remove & utere. Aut accipe lithargyrii, lapidis hæmatitis, vitrioli romani, ana drach. ii. argenti sublimati drachm. ii. s. Misce, sed id validissimum est, & amputandæ carni, quam vocant obstracosam, summe idoneum, simile quoque est, quod habet argenti sublimati drach. ii. s. unguenti populei, vel dialthææ drach. i. Misce. Aut cape succ. cyclaminis unc. i. s. lixivii prædicti unc. iiij. vitrioli romani unc. iii. aquæ, cujus vi aurum ab argento separatur unc. i. salis nitri drach. ii. s. opii drach. i. Omnia ad ignem modo proxime dicto simul coquantur. Aut accipe calcis vivæ lib. ii. salis

salis ammoniaci, vitrioli Romani, ana libr. s. cineris surculorum fabarum, nucum cum suis corticibus recentibus, ana lib. iii. Omnia pnsentur cum dicto lixivio, addita etiam pari portione, si haberi potest, succi corticum nucum, postea vase terreo excipe cujus fundus foraminibus scatcat veluti vas, quod ἀγρύγιον Græci vocant, sub hoc alterum, quod integro fundo sit & recipiat pone, post accipe tantum lixivii, saponis quantum undequaque per commixta prædicta penetrare possit, & in alterum vas effluere ad dimidiam saltem libram, cui adde vitrioli romani drach. i. Bulliant in vase æneo donec spissentur. Id vero mirabilissimum & potentissimum ad aperiendum censent. Aut accipe calcis vivæ, cineris ex ramis ficus vernæ an. partes æquales. Subigantur cum succo corticum viridum nucum, excipiantur olla, quæ in fundo hiet, vel uti harpagium, mox aliud vas figulinum absque foraminibus, quod recipiat, illi subjiatur, subinde in allam, qua recipitur, infunde lixivium saponis, plus duplo quam cinis & calx, simul id igitur, quod effluet per foramina, sume, & coque donec solidescat, & utere.

Quidam asseribat super folio vasis perforati faciendum esse primo stragulum ex paleis tritis, subinde ex cinere ramorum ficuum sylvestrium mense maio, propter lac, quod habet per id tempus, deinde rursus ex paleis, postea ex pulvere calcis vivæ, mox iterum ex paleis, atque ita vicissim ex cinere, paleis, & calce, quoad vas ipsum impleatur, tum aquam calidam, tantam quantam cineris & calcis copia requirit, ter quaterve superfundendam, post hanc eandem lambichio destillandam, primum enim exire aquam, sed intus relinqui terreum quiddam, quod pro cauterio (ut dicunt) potentiali, optimum omnium esse prædicabat. Id tamen adhuc incompertum est, nisi forte aquæ loco lixivium saponis accipiendum esset. Aut accipe vitrioli Romani unc. ii. arsenici unc. i. s. sublimati unc. s. cantharidum tritarum drach. ii. succi vitis albæ unc. vi. Omnia diligenter simul misce, lambichio destillantur, exhibit liquor velut oleum, hujus igitur gutta una, aut altera, aut tertia tange locum.

Quidam jubebat mense maio sumi debere cineres omnium tithymalorum, deinde cinerem arboris ficus ad hæc calcem vivam, sal alcali, postea misceri, & lambichio destillari, destillatum rursus coqui, referebat enim id mellis colorem acquirere, solidescere, & sonare, ceu vitrum, idemque egregium esse cauterium.

Omnia vero hæc postquam confecta sunt vase vitreo, aut quod vitro oblitum est, diligenter clausa servari debent, ne transpirent, alioqui vires amittunt, sed quæ sublimato constant, magis periculosa sunt, cætera minus; omnium autem facillimum & securissimum & efficacissimum est, quod ita fit. Sume lixivii saponis, quod & capitellum & la magistra dicitur, incoque vase aliquo æneo, quoad solidescat, & utere.

Hujus loco licet oleum vitrioli quod non minus efficax est, adhibere, Id aliqui hunc in modum parant. Accipe vitrioli Romani unc. xxx. salis nitri, aluminis rochæ, ana unc. iii. In pulverem redigantur, subinde misce, post, ut dicitur, calcinentur, tandem chymistarum more sublimentur, & oleum extrahatur. Aut cape salis nitri, aluminis rochæ, vitrioli Romani ana lib. ii. Extrahatur aqua chymistarum more, quam aurum ab argento separare, quoque dicunt. Aut vitrioli Romani, aluminis rochæ, ana lib. i. salis nitri lib. i. s. Similiter fiat aqua, quæ etiam aqua separans aurum vocatur, utraque locum affectum corrodit, & aperit.

Tot vero tantaque potentialia (ut dicunt) cauteria scripti, quoniam à multis multa desiderantur, ex his enim quisque potest, quod magis arridet, eligere; non quod necessaria esse arbitrer, satis namque est unum aut alterum. Sed ad propositum redeamus, si ergo per hæc remedia bubo sponte aperiiri nequit, sed secare jam maturum oportet, candenti ferro, quo ad fieri potest, summo tenus aperiiri debet, cujus hæc gratia est, quod exigua plaga diutius ad pus evocandum patet, parvaque postea cicatrix fit; At si nervi juxta sunt, ignis alienus est, ne vel distendantur, vel membrum debilitent. Sin scalpellum absque igne necessarium est, id agendum est, si plures sinus sunt, ut quam minimæ & quam paucissimæ plagæ sint, cum eo tamen ut necessitati succurramus, & in modo & in numero, nam majores sinus latius, interdum etiam duabus, aut pluribus lineis incidendi sunt, dandaque opera, ut imus sinus exitum habeat, ne quis humor intus subsadat, qui proxima & adhuc sana rodendo sinuet, ac licet pleraque rectam plagam desiderent, bubones tamen obliquam magis exigunt, per transversum videlicet ducta longitudine, non autem secundum cruris aut corporis rectitudinem. Quippe ita ubi crus inflectimus, naturaliter sibi ipsi cubis applicatur, contra vero dehiscit, quo pacto myrti folii figuram hæc incisio non requirit, pure effuso in inguini-

Tom. II.

Abus linimento, quod intus locum ampliet, opus non est, cætera eadem faciendæ sunt, quæ alii in aliis tumoribus primum suppuratis, deinde apertis, facere solent; modo illud admonuerimus, operæ pretium fore, bubonem apertum ad quadragesimum usque diem sustinere. Sed si mali moris esse videatur, statim ad communia præsidia, quæ totum corpus curant, accedere.

CAP. VI.

De pustulis, & ulceribus capitis & faciei.

Hæc de Bubonis, antequam morbus Gallicus manifeste oriantur, curatione, deque primis affectibus, qui Gallicam luem antecedere consueverunt. Sequitur de secundis, inter quos capitis & faciei ulcera sunt, pilorum deflavia, dolores infesti, hæc quidem adhibita curatione summoferi solent, sed si facile non cedant, peculiariter curari desiderant, verum ulcera, pilorumque deflavia, non quod aliter curari nequeant, curæ alterius egent, sed quia turpitudinem afferunt. Dolores quia interdum morbum augent viresque dejiciunt, propriam curationem requirunt. Exordiemur igitur ab ulceribus capitis, & faciei, reliqua deinceps persequemur. In his itaque prohibere oportet, ne succus ad faciem caputque feratur, deinde fores eidem claudere, ne fluenti exitus pateat, eum vero succum, qui jam impactus est, resolvere, dissipare, consumere. Primum ergo corpus universum, (ut tertio libro docuimus) evacuare conducit, ut si succus retrocedat, illi intus aliquis relinquatur locus, deinde singulis alternisque diebus revulsionis causa sensim ducere alvum, postea partem affectam, quoad fieri potest, expurgare, abstergere, siccare, & cuti velut propria obducere; Sic enim quicquid impactum est, submovebitur, & humori foras erumpere volenti janua obstruetur. Has indicationes circa partem læsam exequemur, si pustulas primo spuma decocti ex Guajaco oblinamus, deinde sapone nigro purissimo aut succo Cherbæ, quam alii verrucariam, alii heliotropium, alii scorpiuron vocant. Si hæc non profunt, præcipitato cum unguento ros. Mesuæ mixto, aut unguento ex pari portione olei scorpionum, pinguedinis gallinæ veteris, & sevi hircini; at his non conferentibus, mirum esse prædicant, oleum viperarum, Quod ita fit, Accipiunt duas vipersas viventes, (mares aut feminae sint, nil refert) in frustra secant, excipiunt vase vitreo oris angusti, deinde superfundunt commune oleum, quantum satis videtur, & solibus canicularibus exponunt: id acerrimi odoris esse, & vim acutissimam habere, simulque, ne pili cadant prohibere, denique, si id non proficiat, inungunt quidem hoc eodem oleo pustulas, sed subinde hac aqua madefaciunt, quæ habet aquæ plantaginis, rosaceæ ana lib. i. Aluminis rochæ, argenti sublimati ana drach. ii. tritis terendis, omnia simul coquunt, deinde triduo, quatrinduoque relinquunt, quoad aluminis, sublimati reliquæ, in imum repant, postea extrahunt aquam limpidissimam, qua utuntur nunc simpliciter, nunc cum aqua ros. aut solani, aut plantaginis. Quidam sumunt succi lactuæ plantaginis, ana unc. ii. infrigidantis Galeni unc. i. albumina duorum ovorum sublimati optimi triti drach. i. In mortario plumbi linimentum conficiunt postea illinunt. Quidam vero capiunt aluminis rochæ, salis gemmæ ana drach. iii. lixivii lib. i. aquæ ros. unc. iii. Coquunt simul omnia ad lixivii tertiæ partis consumptionem, deinde utuntur; Interdum etiam nonnihil æruginis addunt, prout magis siccare volunt; Quidam aquæ vitæ, succi mali Medici acidi ana unc. i. sublimati scrup. ii. Simul miscent, atque agitant, deinde facta (ut dicunt) residentia, sumunt hujus aquæ drach. ii. aquæ rosaceæ unc. s. plus minusve, & illinunt.

Idque non solum pustulas delere, sed etiam excrescentes carnes erodere solet, si per hæc nihil profecerimus, non parum valet id, quod constat ex axungia colatæ lib. ii. argenti vivi extincti lib. i. lithargyrii unc. iii. cerussæ unc. ii. thuris unc. i. Fiat unguentum, s. a. Id quod, et si supra quoque libro sexto recensuimus, quia tamen his pustulis peculiariter prodest, repetere nequaquam piguit, hoc igitur singulæ pustulæ, nili gingivarum, orisque lætio sequatur, mane & sero ante cibum singillatim ungantur. Aut sume aquæ ardentis, aquæ rosaceæ ana unc. vi. sublimati drach. ii. Bulliant lento igne, quoad sublimatum dissolvatur, tum vase vitreo aut aliquo hujusmodi serva, subinde hoc eodem singulas pustulas tangito, solet illas apprime delere. Aut accipe sublimati drach. i. aquæ ardentis, aquæ rosaceæ ana unc. iii. Bulliant igne lento. &c. Aut accipe sublimati, viridis aris ana drach. i. aluminis rochæ drach. s. aquæ maris, rosaceæ

succæ ana unc. iii. Bulliant ad quartæ partis consumptionem, subinde colentur, colato adde aquæ segregantis aurum ab argento unc. i. misce & utere. Aut succi limonum, aquæ plantaginis, solani ana unc. i. Tartari ex vino rubro, mastiches, thuris ana drach. i. sublimati grana iii. Misce s. a. deinde gossypio infuso ulcera illinito. Aut succi sambuci, olei rosacei ana unc. vi. Valde bulliant, postea colato, mox adde salis drach. ii. cerussæ unc. i. s. camphoræ scrup. s. Fiat unguentum s. a. Id puero nobili ulcera Gallica contumacia belle curavit. Aut folia cardui, asininum, plebs nostra vocat, emplastri modo appone, sæpe enim contulisse visa sunt, præterea fricare crustas ipsas aut rumicum radicibus integrum diem atque noctem aceto acerri-
mo infusis, aut fuligine, & sale linteo aliquo exceptis, mox eodem aceto humectatis non parum prodest. Aut accipe lixivii saponis capitellum, sive la magistra vocant unc. iij. aquæ rosacæ ana unc. ii. salis ammoniaci, aluminis rochæ ana drach. ii. Bulliant lento igne, similiter utere. Aut aquæ maris, aquæ rosacæ ana unc. iii. sublimati, viridis æris ana unc. i. s. Bulliant ad partis quartæ consumptionem. Hoc decocto pustulæ bis quotidie tangantur. Aut aquæ rosacæ unc. vi. arsenici albi scrup. i. s. salis ammoniaci, salis gemmæ ana scrup. iiii. aluminis rochæ scrup. ii. Fiat ut proxime diximus. Aut argenti vivi drach. iij. Immittatur in ovum crudum, facto prius foramine, mox eodem clauso, deinde sub cinere, & in aqua coque, quoad induretur, postea hinc excipe dictum argentum vivum, sublimati drach. i. aluminis rochæ drach. ii. Misce simul pistillo ligneo in mortario lapideo semper agitando, subinde nonnihil aquæ rosacæ, aut violacæ, aut cucurbitæ commiscendo, atque id mane tantum fiat per multos tamen dies, quotidie, donec cen nix albescat: mox id totum vase vitreo aliquo excipe, tum super infunde aquæ pluvie claræ lib. ii. deinde lento igne ad dimidium coque, postea depone, & quiescere permitte, donec id, quod corpulentum est, in fundo resideat, & abjecta aqua tantundem aquæ superadde, idemque facito ut ante factum est, postremo diligenter colato, id quidem non modo pustulas sanat, sed etiam cutim crassam attenuat, squamosam tergit, nigram dealbat, pustularum vestigia emendat. Aut accipe aquæ segregantis aurum ab argento drach. ii. Aquæ rosacæ unc. i. plus minusve.

Prout alterius aquæ acrimonia intensior remissiorve fuerit, misce & utere.

Id quoque non solum pustulis exterioribus removendis confert, sed etiam interioribus, si eo tangantur, & ulceribus oris, palati, gulæ, virgæ, vulvæ, modo illud obfervetur, ne inflammationem accersat. Aut cape sumach, (rhus obsoniorum dicitur) fructus tamaricis, thuris, mastiches ana drach. i. tartari ex vino rubro drach. ii. s. cerussæ drach. ii. sublimati grana iii. Aut huius loco aluminis rochæ drach. i. s. aquæ plantaginis, rosacæ ana unc. i. s. succi limonum majorum unc. i. Bulliant simul lento igne, excepta vase quod vitro sit oblitum ad quartæ partis consumptionem, clarificetur, ut dicunt s. a. mox coletur. Aut succi lactucæ, plantaginis ana unc. ii. infrigidantis Gal. unc. i. albumina duum ovorum. Sublimati bene triti grana v. plus minusve, post in mortario plumbi dicunt, & unguentum parant, id ulcera exsiccat, verrucas etiam delet. Aut aluminis rochæ, salis gemmæ ana drach. iii. sublimati drach. i. salis ammoniaci drach. ii. lixivii lib. i. aquæ ros. unc. iij. Coquant quoad tertia pars consumetur, addunt interdum viridis æris modicum. Aut succi verrucaræ (beliotropium majus & scorpiuron vocant) q. s. delere enim mirabiliter has pustulas tradunt, sicut verrucas, & thymos, id quod illi tribuit Dioscorides. Aut accipe albumen unius ovi, rudicula vehementer agitetur, subinde adde pulveris sublimati grana iii. iterumque agitentur, donec ad unguenti consistentiam deveniant, tum pustulas illinito. Triduo enim integre curare solet.

Non minus his erit oleum tartari, oleum sulphuris, oleum vitrioli, aut aliquid ex his, quæ in cauteriorum (ut dicunt) potentialium numerum ascripsimus.

Interdum si pustulæ mitiores fuerint, juvare solet oleum ex tritico, aut ex ovorum vitellis, sed præcipue oleum ex ligno Guajaci, item destillatitium ex foliis vitis albæ

Sed ubi valde siccæ duræque fuerint, non parum prodesse consuevit, inunctio ex servo hædino, aqua simplici sæpius loto, aut pinguedine tum gallinæ, tum capri, & similitum similiter lota aut etiam axungia sine sale, siccitatem enim humectans, & duritiem emolliens, ulceratas cutis particulas ad cicatricem perducit, quæ alioqui propter nimiam ariditatem à mediocritate, quam sanitas requirit, recedentes curari non possunt.

CAP. VII.

De pilorum defluvio, & unguium dentiumque casu.

Hactenus de pustulis capitis ac faciei. Jam ad pilorum defluvium deveniamus, primum admonentes, si nihil aliud lædit, quam quod aliquantum deturpat, non purgatorii quidem utendum, ne malum quod sponte foras ad cutim repit, ad interna violenter, trahatur, sed exercitio, & multa sudoris provocatione juvandum, at quoniam id quomodocunque sit molestissime ferunt, committendum est, quo minus illud prohibere tentemus. Porro defluvium, de quo nunc agimus, humore corrode-
nte ad cutim delato, potissimum gignitur. Ergo hunc eundem, vel antequam sub cute figatur, celeri & copioso sudore, & vi quadam adhibita, subito consumere oportet, per ea remedia, quæ, ut supra retulimus, confertim & repente sudorem elicere possunt. Alioqui si id lente præstent, succus vitiat, qui eorum auxilio ad cutim rejicitur, ibidem longiorem moram trahens, commodius ad erodendos pilos spatium fortitur, sic decocta Guajaci, sarzæ parillæ, radicis Chinæ, pilorum defluvium, quod ante non erat, aliquando moverunt; quod vero jam erat, auxerunt, & geminarunt. At si plurimum & repente sudorem excitare humano corpori periculosum, & inimicum esse putatur, humorem tamen, quia secundum morbi naturam sit, in magno vitæ discrimine, non ponet, sed si quis id nimium vereatur, ab re non erit, vitium hunc succum ad contrarium locum, hoc est ad ventrem, tanquam à toto corporis ambitu ad centrum revocare, quod quia contra humoris impetum sit, neque semel, neque bis tantum, sed sæpius id efficere, neque confertim, sed paulatim, ut revulsio frequens, & exigua, cui æger sufficere possit, in consuetudinem retrovertendi, humorem deducat, hac ratione, tum unctio ex argento vivo, tum suffitio ex cinnabari, pilorum quidem defluvium prohibet, sed quia confertim purgat, non leve periculum affert. Exigua vero per alvum purgatio, crebro facta, magis tuta est, deinde ubi pruritus adest, quæ repellunt, & quæ humoris acrimoniam temperant, ubi vero minuitur, aut cessat, ea, quæ calefaciendo pilos generant, cuti applicare licet, alioqui ubi pruritus insigniter vexat, multa, quæ pilos curare solent, non modo inutilia, sed valde noxia sunt, quippe quæ magna ex parte calefaciendo attrahunt, proinde pruritum, qui hominem infestat, geminant, & cutim vitiatu succo replent. Cæterum valde ambiguum est, & fere fallax, id quod dicitur, tantam videlicet spem esse regenerandi pilos, quantum frictione adhibita cutis rubescit, inquiunt enim primum quidem capillos novacula tollere oportet, deinde affectam cutim per linteolum, neque asperum, neque molle nimis confricare, ac videre, ad quantum ruborem per huiusmodi motionem ac confricationem pervenit. Hoc enim tibi ex usu ad spem curationis est futurum, namque si per exiguas defrictiones rubescit, moderatam affectionem opineris. Si vero per multas, graviores præsertim, quum quædam cuticulæ, etiam si multum confrices, non rubescant, manifestum igitur has omnium difficillime curari, sicut contra facillime, quæ facile rubescunt, quæ vero inter has medio modo habent, tantum inter se differunt, quantum vel ad pessimas vel moderatissimas accedunt. Hæc illi, nos vero sæpe vidimus cutim levi frictione rubescere, pilos autem non oriri, ut quivis in aliquibus calvis, & secundum ætatem, & non secundum ætatem experiri potest, atque contra vehementi ac multa frictione cutim difficulter rubescere, nihilo tamen minus pilos facile renasci, ut in his, qui ex aliquo morbo extenuati in capillorum defluvium inciderunt. quocirca si quod futura spei signum est, illud profecto est, quod neque lucida neque valde lævis, neque tensa, neque ex toto glabra cutis est, sed contra subobscura tanquam vapore quodam circa ipsam errante, & aliquantum aspera, & modice laxa, atque omnino vel sine pruritu, vel cum hoc quidem, sed perquam exiguo, quibus adde, quod pili morbo aliquo palam præcedente, non autem per se velut ex improvviso, decidere cœperint, sed ut hæc spem aliquam recuperandi pilos porrigere solent, sic ad eosdem recuperandos assidua rasura uti experimentum est similiter anceps, quum indies experiamur, novaculæ usum pilos, qui deinde nascuntur, crassiores quidem ac duriores fieri, non autem creari, quippe rasura, si pili subsunt, propter exiguitatem vero difficile videntur, visu faciles reddit, si non subsunt, non educit, non trahit, non gignit, hinc aliqui posteriores pilos

pilos novacula opera & tardius & difficilius nasci tradiderunt, ne autem vera in hoc affectu id solum utilitatis præstare potest, quod affectam partem medicamentis sufficiendis promptiorem reddat, sed ut hic novacula in universum parum prodest, ita sanguinem medicamentis rubificantibus, aut aciculis pungentibus, aut scalpellis scarificantibus, ad partem evocare inutile est. Siquidem non ex sanguine, sed ex alio pili gignantur, & nisi magnam contentionis occasionem multis præbere vereretur, dicerem pilos in nobis renasci, sicut dentes, sicut ungues, sicut squamas in piscibus, in his enim omnibus quiddam, veluti radix, latitat, & alterius decedentis vicem subit. Id quod bis terve aut paulo sæpius his regenerandis sufficere potest, ultra vero, qui intra tot regenerationes consumitur, non potest, sed ad rem nostram. Itaque interea dum corpus ipsum purgamus, particulæ, quæ pilis exiunt, pruritus ante omnia qualis sit considerandus est, deinde servata humoris qualitate, & purgationis modo ac numero, prout hic innuimus, & tertio libro monuimus, si pruritus insignis fuerit, tale præsidium convenit adhibere, quod est. *Sume recrementum luto simile, quod è cote, dum ferrum atteritur, decedit, affectæ partis tepidum quotidie bis appone, & quoad sponte sua siccescat, finito, subinde hac lotionem vicissim absterge. Accipe radicem cannarum, radicem nymphææ ana unc. iii. foliorum, & ramorum & fructuum myrti ana man. iiii.*

Lambichio excipiantur, mox aqua, quæ subinde prodierit, lavetur locus, lavetur item vino albo nigrove, in quo myrti folia fructusve bullierint, lavetur etiam pueri urina, lavetur rumicum decocto, id enim pruriginem summovere solet, illud pruritus compefcere, calorem temperare, pilos foras evocare, ideoque Dioscor. libro quinto, quasi rationis similitudine usus, inungitur contra capillorum inquit defluvia, quas alopecias dicunt, expletque eas, quod confricato in naxia cote ferramento detritum fuerit. Aut testudinis sanguinem illine, aut fume cinerem ex radicibus corticibusve arundinis unc. iii. aceti q. s. misce ad unguenti consistentiam: similiter illine, deinde lava ut dictum est. Aut rumicum betarumve folia emplastri modo impone, aut vinum ex myrto, aut nymphææ radice cum betæ succo, aut marini cancri cinerem tum cancrorum fluvialium cinere ex aceto corticum castanearum cum faba ex aqua emplastri modo. Apes siccatas subinde tritas ex oleo myrteo & cera, aut terram cimoliam cum vino, aut rosaceo, aut omphacino, aut acacia. Hæc in principio, prurigine infestante, præcipue adhiberi debent, ut vero illa recedit, ficalia, quæ ab alto evocant, administranda sunt, & primum quidem leviora, deinde vehementiora. Ut puta nymphææ radicem cum pice mixtam impone. Aut spongiolæ, quæ in mediis spinis cynorrhodi nascitur cinerem cum melle. Concisa & cum veteris suillo adipe cocta cynoglossi folia. Caprini aut hircini cornu cinerem cum sale, tamaricis semine, butyro, oleoque, prius tamen capite raso. Crematum erinacei terrestres corium cum pice liquida. Crudum adiantum citra radicem emplastri modo, aut cum ladano, myrteo, & lilino oleo, vel hyssopo etiam, addito & vino. Aut trichomanem, (vulgare polytricum cuidam est) emplastri modo. Ladanium cum oleo rosaceo, aut anethino, & vino. Crematum alcyonium (maris spumam officinæ vocant) ex vino, emplastri modo. Juglandium putamen crematum, tritumque ex vino, oleove. Rorismarini decoctum. oleum ex oleastro. Noces avellanas totas crematas, mox concisas cum axungia, ursinove adipe. Cremati leporini capitis cinerem ex ursino adipe, sive aceto. Amygdalas amaras integras uistas, & in cinerem versas. Apium silvestre. Item abrotani decoctum, aut in aqua, aut in oleo raphani, aut chervæ. Abrotani quoque cinerem ex oleo vetusto.

Deinde, quo magis cessarit pruritus, administra ferruginem ex aceto. Caprinarum ungularum cinerem ex aceto. Ungularum muli, vel mule cinerem ex oleo myrteo. Murium (quas muscerdas vocant) tritum finum ex aceto. Caprarum præsertim in montibus degentium finum ex aceto, acetove mulso. Brassicæ folia, ejusdemque succum cum sale. Aliorum cinerem cum melle subactum. Myrrham ex ladano, vino, myrteo oleo. Thus aceto acerrimo confectum. Ladanium vino, myrrhæque, & myrteo oleo commixtum. Læserpitii liquorem (quem belzuinum vocant) ex vino, additis pipere, & aceto. Aloën ex vino. Anseris adipem, vulpis, ursi, hyenæ, pardalis, leonis. Vipere pinguedinem, ejusdemque pellem exustam. Picem liquidam. Laurinum oleum per se, vel cum cera. Fel tauri, fimumque. Mel anacardi.

Ubi vero prurigo penitus desierit, expedit adhibere erucæ sylvestris semen tritum ex oleo laurino. Rhabbanum emplastri modo. Veratrum utrumque. oleum scillæ. oleum de viperis antesciptum. Sinapi fico mixtum subactumque. Fimum item columbinum. Cuminum. Urticam. Cepe. Cyclaminis radicem ex aceto, & melle. Asphodeli (hastulam regiam vocant) radicis crematæ cinerem, sandaracham resina

Tom. II.

A exceptam. Sulphur. Staphysagrie grana ex oleo. Nasturtii semen. Batrachii, hoc est ranunculi folia emplastri modo. Cepe quinetiam, aut ficum foliis particulam fricare. Cantharidem item tritam cum pice liquida, prius tamen sale leniter præparata cute apponere, atque etiam saponem nigrum, ut posteriorum quidam experti sunt, thapsiæ succo illinere. Illud vero in his calidioribus validiorique præsidiiis perpetuo animadvertendum est, quod peccatum infra modum nullum plane affert detrimentum, supra vero aliquando exasperat, & ulcerat cutem, atque suscitatur inflammationem, quæ ubi contigerint, conducet tum adipes dictas, tum olea quædam, aut ladanium illinere, adeo quidem ut hæc non solum regenerandis pilis profint, sed aliorum quoque multorum excessum moderentur. At illud oportet non ignorare armenium lapidem ex uno palpebrarum pilis peculiariter prodesse. Terrestris item cochleas, si quis per earum carnem trajecta acu, & mucoso lentore, quem secum acus attulerit, palpebras inunxerit. Gummi (massichæ simile,) quod in imis ramulis chondrillæ (quam sylvestrem endiviam aliqui vocant) fabæ magnitudine invenitur, recentem quoque ejusdem radicem, demersa in eam acu, & palpebris cum humore illo admota. Præterea asyrium decoctum spicæ nardi. Alii vero sua quædam propria magis commendarent, quemadmodum est. Accipe foliorum senæ orientalis manip. i. radicis oxylapathi unc. i. florum rorismarini man. i. s. Coquant in aqua marina, dein decocto partes affectas lavant, non semel bisve, sed sæpius, Decocto item fœnu græci, quod magnopere extolunt, decocto aloës cum vino rubro. Præterea serpentis aut talpæ pinguedine ungunt. Aut sume ladani, succi fructuum myrti ana unc. i. papaveris nigri, spicæ nardi, capill. veneris, ana man. i. cyperi, corticis pini, sem. apii ana unc. s. olei sesamini, myrtei ana lib. i. Terantur terenda, mox duplici vase bulliant, postea colentur, colato lavetur affectus locus. Aut foliorum viridis absinthii manip. i. cort. avellan. ustarum unc. ii. cum oleo myrteo coquantur, deinde colentur, & locus illinatur. Alii lixivium ex cineribus juniperi, aut pini, aut lentisci, aut laricis, aut myrti, & similibus conficiunt, mox lavant membra, quibus decidunt pili. lavant item decocto Guajaci, aut abrotani, myrti, senæ, radicis cannæ, lapathi, fumi terræ, & simul, & seorsum. subinde ungunt hoc pacto videlicet. Cape favi mellis cum suis apibus unc. iii. pingued. ursi unc. ii. ladani unc. j. abrotani unc. s. Misce, diu pistillo ducantur in mortario, quo ad unguenti consistentiam deveniant, mox ungebis, terve quotidie. Aut accipe succi fructuum myrti, succi abrotani, succi capillorum veneris, ana unc. ii. olei sesamini, ladani, ana unc. ii. s. spicæ unc. s. Bulliant simul lento igne, donec in unguenti consistentiam coeant. Aut ladani unc. ii. olei ex abrotano, mellis optimi ana q. s. Fiat unguentum s. a. id ad sidera tollunt. Alii jubent videlicet. Accipe rosarum rub., foliorum plantaginis, absinthii, fructuum myrti, balaustiorum, ana man. i. fructus cupressi num. v. aluminis rochæ, mastiches, acaciæ, ladani, ana unc. i. myrobalanorum citrinorum unc. s. mellis, aceti, omphacii, ana lib. ii. vini rubri, lixivii, ana lib. iiii. Misce pro lotionem. Deinde sume olei myrtini, rosacei, omphacini, massichini, nardini, ana unc. s. ladani unc. i. Misce pro unguento. Alii accipiunt fructuum myrti partem unam, ladani partes duas, salis niri partes. vi. olei myrtini q. s. Fiat unguentum. Aut capiunt nuces recentes mense Julio num. centum contundunt, mox admiscunt aluminis scissilis lib. iii. excipiunt vase aliquo, quod vitro oblitum sit, subinde viginti dies in loco modice humido ponunt, hinc oleum haberi affirmant, quod fluentes pilos compefcit. Aut accipe ladani, hyssopi, olei myrtei, lilini, ana partes equal. vini vinosi, & lixivii ana q. s. Misce, fiat lavatio. Aut accipe spumæ maris unc. x. salis, sulphuris vivi, gummi è ruta sylvestri, euphorbii, ana drach. ii. seminum staphysagrie, cantharidum, ana drachm. i. fœcis ex oleo antiquo q. s. Misce. Aut accipe sanguisugarum, vesparum, apum, carniū limacum, salis usti, ana part. æqu. Misce, post excipe vase, quod vitro oblitum sit, & fundo perforatum aque atque vas, quod harpagium appellatur, mox die nocteque alterum integri fundi suppone, à quo illud contineatur, exhibit deinde succus quidam, quo partes affectæ illinuntur. Aut accipe ciceris rubei, abrotani, ana drach. x. ventriū cantharidum, ladani ana drach. iii. avellanarum ustarum drach. ii. galliæ moschatæ drach. i. Terantur cum oleo veteri ad unguenti consistentiam. Aut sume cicadarum drach. vi. pinguedinis gallinæ unc. i. pul. sanguisugarum ustarum, lacertæ uste, viridis æris, ana unc. s. pulv. talpæ uste, solcarum ustarum, setarum porci ustarum, ana drach. i. Mellis q. s. ad unguenti consistentiam. Aut cape cineris capillorum hominis unc. j. fœcis olei ex semine lini. unc. iiii. mellis depurati unc. iii. myrrhæ unc. i. s. Fiat unguentum. Alii hæc quidem omnibus indiscriminatim adhiberi posse consulunt, hæc vero speciatim biliosis, illa pituitosis, alia melancholicis, sanguineos vero prætermittunt, ac si hipilorum defludio nequaquam corripentur. Sed hæc ficta quadam opinione, non

experientia, non arte distinguunt, quum ea, quæ biliosis A peculiaria prædicant, pituitosis profunt, & contra, recensibimus tamen, prout ipsi præcipiunt, ne illorum scripta occultare velle existimemur.

Itaque inquit in unaquaque specie hoc decocto uti simpliciter solemus. *Accipe lixivium ex cinere radicum cannae q. s. ladani unc. s. spicae nardi, hyssopi ana drach. iij. acaciae, terra armeniae, mastiches, balaustiorum, thuris ana drach. ij. Bulliant s. a. hoc decocto saepe lava partes quibus pili decidunt, permitteque siccat sponne, magis vero conferre dicunt, si chalybs candens in eodem decocto frequenter extinguatur.*

Interdum raso membro *resinam terebinthinam* undequaque illinunt integrumque diem, & noctem ita relinquunt, postea hoc decocto lavant. *Sume lixivii ex cannarum cinere. lib. vi. hyssopi, spicae nardi, nasturtii, asphodeli ana manip. i. ladani, myrrhae, aloës ana drach. j. Misce bulliant s. a. deinde membrum abluatur, rursus terebinthina superponatur, postea lavetur, atque ita vicissim, octo novemque diebus. Interim tamen ter, aut quater raso membro.*

Quandoque vino validissimo lavant, superponunt subinde *terebinthinae partem unam, thapsiae partem quartam simul miscendo*, quandoque pro *terebinthina felle taurino* utuntur.

Pauperibus ægri membra prius *urina* lavant, deinde ungunt hoc videlicet. *Accipe calcis vivae lib. i. olei rosacei omphacini unc. vi. Misce, & super membro, quod lotum est, extendatur, idque vicissim singulis quatuor, aut quinque horis fiat, duum aut trium, dierum spatio, prout expedire videbitur citissime enim pilos foras evocare pollicentur.*

Hæc igitur si omnibus quibus pili decidunt indifferenter adhibent. privatim vero biliosis videlicet. *Sume lixivii ex cannarum radicibus lib. iij. adianthi, ladani, cineris cancerum, radicis nymphaeae, rosarum sylvestrium, foliorum myrti ana man. i. Misce bulliant ad quartæ partis consumptionem, hoc decocto membrum ante lava, deinde inunge sequenti mixtura. Accipe adipis ursini unc. ii. myrrhae, ladani, aloës, cupularum vocatarum glandium, corticum juglandis crematarum, corticum avellanarum crematarum ana scrup. i. Misce cum oleo ex oleastro, vel omphacino:*

His ad biliosos utuntur.

Ad pituitosos vero videlicet. *Cape lixivii ex radicibus cannarum lib. vi. adianthi, myrrhae, ladani, seminum nasturtii, aloës, sinapi, radicis asphodeli, ranunculi, thapsiae, fructuum myrti, hyssopi, corticum raphani, ferruginis, laserpitii ana unc. s. Misce bulliant s. a. colentur, colato membrum lavetur, deinde inungatur hoc videlicet. Accipe adipis ursini unc. iij. felis taurini unc. i. laserpitii, sandarachae ana drach. ij. sinapi, myrrhae, ladani, aloës ana drach. i. terebinthinae unc. ii. Olei ex oleastro, vel olei omphacini q. s. Misce fiat unguentum, adhibeatur, ut dictum est. Ad melancholicos vero. Cape lixivii ex cannarum radicibus lib. vj. senae unc. i. polypodii drach. ii. ladani, myrrhae, seminum nasturtii, corticis raphani, myrti fructuum, laserpitii, radicis asphodeli, batrachii ana drach. iij. Bulliant s. a. deinde colentur, colato locus affectus abluatur, mox sequenti unguento illiniatur, quod est. Sume adipis Ursini unc. vi. terebinthinae unc. iij. felis taurini unc. ij. laserpitii, ladani, aloës, thapsiae ana unc. s. sinapi, radicis asphodeli, batrachii ana drach. ii. glandium quercus, glandium fagi ana drach. i. lapidis armeni drach. i. s. olei myrtei unc. iij. olei ex oleastro q. s. Misce fiat unguentum, quod in usum veniat, ut dictum est.*

Quidam affectum locum, utpote humore erodente refertum, & privatim caput ipsum respiciens, nunc per interna apophlegmatismis, nunc per externa lixivio digerente, & sapone attenuandi, dirigendi, & vacuandi vim habente, purgat, pro apophlegmatismo nihil præstantius esse putat, quam jejunum os intra vertere modo *radicem pyrethri*, modo *semen staphysagriae*, aut *mastiche* aut *piper* aut *caryophyllorum fructus*, his enim copiosissimum sputum citari, & ab affecta capitis cute humorem insitum, si diis placet, attrahere: pro lixivio capit *foliorum absinthii, betonicae, rorismarini, calaminthae, pulegii, abrotani ana pugillum unum, asari drach. i. rosarum man. i. nuces cupressi contusas quatuor interdum agarici drach. ij. hæc tonsoris lixivio excipit, postea fervefacit, deinde colat, & hoc caput lavat, saponeque utitur, qui constat, ex rosis rubris, aloës, gallarum, corticum granatorum nardi Indicae, sarco-*

collae ana unc. i. balaustiorum myrrhae, sandarachae Græcorum, spicae nardi, ana drach. s. zedoariae communis drach. ij. saponis candidi communis q. s. octo diebus ita caput lavat, post adstringentia adhibet, inter quæ præcipuum existimat esse *ladanum oleo myrteo & rosaceo omphacino liquatum* mane & sero per caput fundere.

Interdum, si per hæc adstringentia pili non renascantur, tum decocto *raphani acris, cum aceto* caput irrigat, deni-

que, si nihil horum juvat, ad suffitus recurrit. Ubi vero pili penitus deciderint, primum caput lavat singulis diebus *tonsoris lixivio, in quo pulegium, calamintha, & abrotanum bullierint.* siccat enim hac lavatione locum putat, & materiam extra duci, ideoque subinde caput ipsum madefacit, primum *destillatitio ex melle*, si id non confert, *stillatio ex urina*, sin hæc minus juvat, hac aqua, quæ habet. *Vini albi vinosi & optimi, urinae pueri, lactis vaccini, ana lib. i. mellis communis crudi lib. s. Lambichio excipit, deinde distillat atque hanc præstantissimam esse ait, gignendis pilis, quæ tandem si forte non prodest, ad unctionem refugit, quam adeo extollit, ut unica die ac nocte pilos extra ducat. Hæc habet. Euphorbii drach. ij. thapsiae unc. s. turbit orient. drach. i. caryophyllorum drach. iij. olei amygd. dulcium lib. i. s. Tritis terendis, simul omnia vase aliquo vitreo excipit, mox in aqua ferventi, quæ vase altero ad ignem calescenti continetur, tribus diebus per interval-la coquit, hoc est singulis per horas octo, deinde desinit fœces ad inum descendere, & quarto aut quinto post die, quam omnia ut dictum est, bullierint oleum colligit, & B usui servat, id valde acre esse tradit, proinde nonnisi parce & caute ungendum esse, quod si ardor forte sequatur, oleo violaceo aut amygdalarum dulcium, aut lacte ardorem mitigat, sed utrum id tanti sit, quanti ille facit, sola experientia probare potest.*

Hæc sunt adversus pilorum defluvia, quæ luem Gallicam sequuntur comperta, tum à nobis, tum ab aliis. Qui vero ab hoc affectu pudoris causa sibi gravissime timet, celeremque curationem requirit, neque dentes infirmos habet, is *unguento ex hydrargyro, aut suffimento ex cinnabari*, aut contra sudorifico aliquo, quemadmodum ante docuimus, utens se ab eodem vindicare poterit.

Ad dentes, unguetque decidentes transeamus: ii quidem eadem causa cadunt, qua & pili ipsi, humore videlicet erodente ad illos delato, cadunt vero magis prompte, quam reliquæ corporis partes, tum quia novam habent regenerationem, ita ut quin interdum penitus expungantur, altero succedente nihil veter. Tum etiam, quia in corpore nostro fere nunquam augeri desinunt, quemadmodum & pili: sed in his augmentum perspicitur, in illis C latet, quoniam ii ubi aliis, aut sibi ipsis occurrunt, cedunt, illi resistunt, atteruntur, consumuntur: tum maxime, quia extremis partibus inhaerent, ubi quotidie, sæpeque agitantur, & secum ipsis, aut cum aliis crebro colliduntur, quoniam ii augmento nunquam repugnant, & motu quasi continuo singulis diebus cientur, quicquid in corpore superfluit, ad horum loca, utpote quæ facile recipiunt, perpetuo fertur, quod ubi vitiosum, multumque est, tam dentes, & unguet, quam pilos corrumpit, dissolvit, expellit. Itaque, si una cum pilorum defludio, dentes unguetque decidunt, eisdem curandi rationibus, quas proxime diximus, citra tamen unguentum ex hydrargyro, & suffimentum ex cinnabari utendum. sin pilorum defludio absit, ne cadant, prohiberi possunt communibus auxiliis omnibus, præter illa, quæ ex argento vivo, vel ex cinnabari conficiuntur, quamquam enim decocta vel Guajaci, vel sarzæ parillæ, vel radicis Chinarum suspecta sint (tanquam periculum sit, ne simul cum morbo ad has partes sponte sua prorumpente, & ipsa ad easdem per se tendentia, multo plus quam conveniat vitiatae materiae illuc deducant, & dentium unguumve casum accelerent, sicut aliquando pilorum defludio geminarunt, & quemadmodum) ut sequenti capite dicemus (in oculorum, auriumque læsione passim experimur: Multi enim aliquo ex his decoctis utentes obæcantur, surdique fiunt) quia tamen aliqui in his malis illa mirum in modum profuisse testantur, differuntque ab oculorum, & aurium læsione, de qua mox loquemur, quod in his morbi vitium intus retinetur, in illis foras erumpit, differuntque à pilorum defludio, quod pili facilius decidunt atque renascuntur, quam dentes, & unguet, ab re non erit per hæc quoque decocta curationem tentare, simulque interim dentes abluere. *Destillatio ex aquæ plantaginis lib. iiii. aluminis rochea unc. viii.*

Id vim habet tum resolvendi, tum repellendi, sed si acetum modicum addideris, ad penetrandum longe validius reddes. Aut *sime vini optimi albi ut dicitur lib. i. aluminis rochea unc. i. boli armeniae unc. s. Misce, deinde hoc dentes lava, quod ante dicto magis resolvit. Aut aquæ ardentis lib. i. boli armeniae drach. i. aluminis liquidi unc. s. acaciae, thuris, mastiches ana drach. i. s. Misce & utere, resolvit vero quam maxime. Aut accipe aquæ ardentis lib. iij. salviae, rorismarini, baccaræ, hyssopi, ros. rub. ana man. s. aluminis liquidi unc. ii. Die simul, ac nocte vase aliquo bene tecta contineantur, postea s. a. distillantur. Hoc distillatio abluantur dentes, id valde potens est, magnam resolvendi vim habet, atque roborandi, confert etiam ablutio ex myrrha, vino acetove, & oleo. Item ex aceto scillivo, ex oleo omphacino ex conditarum olivarum muria. Unctio*

Unctio ex succi mali medici acidi unc. i. aluminis roche usti q. s. ad unguenti consistentiam, id lentisci frustulo aliquantum confuso excipitur, & dentes circum circa fricatur, firmat saniem, simul & mundat, confert præterea decoctum pyrethri cum aceto, corticis tamaricis cum aqua ferri, rubiginis cum vino. *Mastiche ore sapius delenta, & versata, corallium, cornu cervi ustum*, & his similia, quorum sylvam in libris, quibus de firmandis dentibus caput aliquod inscriptum est, passim invenies. Hactenus de ea, quæ dentibus cadentibus debetur, curatione.

Ungues vero quoad communia æque tractandi sunt, atque dentes, speciatim vero hoc decocto abluuntur, quod habet. *myrti fructuum, acacia, balaustrorum, coralliorum alborum, mastiches, thuris ana drach. ij. aquæ plantaginis q. s. Bulliant s. a. postea digitos, unguetque hoc decocto semihoræ spatium fove, mox linimento inunge, quod habet olei myrtini unc. ii. pinguedinis taxi unc. s. picis Hispaniæ, gummi Arabici, mastiches ana drach. i.*

Sin aut deciderint, aut scabie perfracti, scissique si fuerint, ceratum aut locis, unde ceciderint, aut unguibus ipsis, si adhuc inhærent imposito ex *cera novæ unc. ii. resina pini, olei myrtini ana q. s.*

Juvat etiam, ut jubent, *licium verum*, si haberetur. Juvat utraque *pix cum pari cera pondere, decoctum seminis cupressi cum aceto, cera viridis dicta, acetum præcipue calens*, quod maxime conducere unguibus leprosis, libro de humidorum usu, monet Hippocrates. Item *medulla seminis olivæstri cum farina & axungia. Allium cum lumbicis terrestribus modo, lumen aqua liquatum, & calens illitum. Caprinum sebum cum Arabum sandaracha, & alia pleraque.* Sed hæc ab aliis petenda sunt, qui de unguibus asperis, corrofis, atque cadentibus copiose scripserunt.

CAP. VIII.

De aurium, atque oculorum læsione.

Sequitur aurium hebetudo, & oculorum acies obtusa, quibus satis me fecisse existimaverim, si illud solum admonuerim, nempe Gallicum morbum (ut toties docuimus) sua sponte ad cutim deferri, deinde ubi hujus causa aures hebetantur, aut oculi obtunduntur, vitiatos succos ad oculos, atque aures, tanquam ad particulas, & læsas, & imbecilles, magis repere. Ideoque in hoc statu periculosissimum esse illorum præsidiorum usum, quæ materiam ad cutim pellunt utputa ligni Guajaci, sarzæ parillæ, & radicis Chinaram: Quippe pravis succis ex morbi natura ad cutim, & oculos auresque tendentibus, mox addita dictorum remediorum vi, quæ similiter illuc eodem mittit non modo geminari malum contingit, sed sæpius in his quidem extremam cæcitatem, in illis vero surditatem creari, ut in plerisque hac nostra ætate fieri cognoscimus; vidimus enim quosdam ante Guajaci decoctum surdastros quidem esse, sed ubi illud potare ceperint, surdiores fieri, nolentes vero à potu desistere, tandem penitus surdos evasisse. Sic etiam quosdam visus obscuritate ante Guajaci decoctum laborantes, qui postquam hoc uti tentarunt, licet se deterius videre perspicerent, adhuc tamen, se liberatum iri sperantes, ulterius progressi in calamitosam cæcitatem inciderunt. Quinimo quidam nobili genere natus, quum usu radicis Chinaram oculo dextro captus esset, rursus per hæc remedia curari volens, sinistro quoque simul orbatus est. Sed cum aliqui nihilo fere minus affecti, deinde similiter curati, suæ pristinae sanitati de integro restituti sint, committendum non est, quo minus intelligamus, quando his decoctis adversus hæc mala utendum sit, & quando non, siquidem multum intersit, utrum contingat. Scire itaque licet, interdum oculos ita affici, ut lue Gallica inquinato corpore nulla tamen in eis læsio relinquatur, quam visus obscuritas, quæ solum ab ægotante sentitur.

Interdum citra id, rubore, tumoreque, & lippitudine corripit. Interdum simul cum visus obscuritate, lippitudine quoque laborare. Ubi ergo integer oculus cernitur, neque aliud in eo vitium apparet, quam quod æger se præter naturam diminutim videre refert, alioqui si taceret, nec idiota, nec medicus id animadverteret, tum ab his decoctis omnino abstinendum est, motu enim suo una cum morbi impetu ad oculum plus materiæ illuc impingunt, quam discuti, vacuarive à decocto possit, subinde cæcitatem accelerant, spemque omnem amplius videndi adimunt, quippe morbus in hoc casu, licet ad oculum repat, per eum tamen non exit foras sicut alias solet, sed intus in eo se coercet. ejusque aciem immutans obscurat, quo autem magis propere, propter Guajaci, sarzæ parillæ, aut Chinæ decoctum ad oculum fertur, eo magis hujus morbi vitium illic inculcatur, & quemadmodum intus in oculo se coercens, & hinc minime foras prodians, oculi aciem

A obscurare capit, ita impetu accelerato, priusquam suas vires decoctum exerceat, illam penitus obscurat & tollit, sic etiam qui suffusionis patiuntur, quum valde exercentur, interdum obtusius vident, exercitatio enim rem exagitat, & illuc pellit, minime vero digerit; Atqui licet cum Guajaci potatur, gummitio ipsa in qua intus se continere malum & minime foras erumpere (ut in hac oculi obscuritate) videtur, plerumque dissolvatur, non tamen id perpetuum est. Quippe interdum confertim irruente illuc humore, adjuncta Guajaci propulsione, tantum abest, ut discutiat, ut multo grandior fiat; Sæpius vero discutitur, quoniam fluxio illuc materiæ minor multo est; quam Guajaci resolutio, sed id huic oculi obscuritati nequaquam par est, gummitio enim multo postquam incepit morbus, & sæpe jam desinente illius ad affectam partem fluxione conspicitur. Acies autem obscuritas, & circa morbi principium, & fluxione adhuc perseverante apparere solet, eadem ratio est de auditus hebetudine, aut enim auditio sola læditur, aut hac salva, dolor, tumor, inflammatio, fordities, saniesve autem exercet, aut hæc simul cum illis affligitur. Itemque aut prius aut posterius, quocirca propter morbum Gallicum obtuso oculo, hebetatoque auditu, si nihil aliud mali in his cernatur, semper periculosum erit uti Guajaci decocto, aut sarzæ parillæ, aut radicis Chinaram, quia dum materiam ad exteriora propellunt, ejusdemque motum accelerant, faciunt quod sensus confertim aboleatur, qui paulatim incipiebat aboleri. Sed si qua in hoc casu sanationis spes est, materiam alioqui extra sponte prorumpentem, contraria via ad interiora, vel frequentibus purgationibus vel unguento ex hydrargyro, vel suffimento ex cinnabari, & hujusmodi (ut ante diximus) revocare nitendum, & inde per os, aut alvum evacuandum, quia melius est contra materiæ impetum ire & graviores fortasse, diuturnioresque reddere morbum, modo non interimere consueverit, qualis hic est, quam illius naturam sequi, celeriusque à morbo Gallico hominem vindicare, sed ex audiente surdum, aut ex vidente cæcum efficere, verum ubi acies adhuc sana est, oculus autem & rubet, & tumet, lippitudineve torquetur, tum his decoctis morbum summovere nihil vetat, ut enim malum se foras prodit, intus veroneque hæret neque se coercet, ita decocti vis succos à morbo vitiatos, neque in oculum intro impellet, neque in eodem coacervabit, quo minus foras extrahat, atque dissolvat. Sed si tum acies, tum oculus una læduntur, oportet non ignorare uter prius, an uterque simul, si primum acies, deinde oculus, decocta ipsa propter antedictas rationes penitus fugienda sunt, sin oculus primum, deinde acies, quasi hæc oculo & non hic illi consentiat, tunc æque, ac si oculus solus læderetur, per hæc decocta curare licet, sed si uterque simul lædatur, aut difficile sit distinguere, uter prius, satius est ex his aliquid experiri, quam malum augeri sinere, sæpius enim eo res devenire solet, ut postquam penitus increvit, nullus alius relinquatur in melius mutandi locus. Ergo interea non parum expediet aliquid ex propositis decoctis præbere, hac tamen conditione, quod si non juvet, sed lædat, statim removeatur, sin contra non lædat quidem, sed paulum juvet, nequaquam prætermittatur, quia profectus tempore expletur. Si vero nec juvet, nec lædat, non statim condemnatur, quia cum juvare soleat, si non lædit, sperandum est auxiliaturum potius esse quam nociturum. At si forte deinceps obesse videatur, non cunctandum quam primum id ipsum amovere, quia exiguum malum, ut remoto eo, quod effecit, facile tollitur, ita eodem adhuc efficere permisso insanabile redditur, quidam oculos & venæ sectione & purgatione & Guajaci decocto & tenui victus ratione curare contendit, atque in principio, tum ad repellendum, tum ad mitigandum dolorem, collyrium adhibet quod habet. *Aquæ rosaceæ, plantaginis ana unc. ii. tutiæ, antimonii ana drach. i. Misce*, deinde aliud collyrium, quod partim (ut dicit) repercutit, partim resolvit. Id constat. *ex aquæ ros. lib. s. tutiæ drach. ii. aloës lotæ drach. i. s. Misce*, mox aliud quod leniter resolvit, *ex meliloti, fenugraci ana unc. s. aquæ feniculi unc. vj. Misce & modice simul bulliant.* Rursus aliud valde resolvens *ex aquæ feniculi, rutæ ana unc. iij. myrrhæ, bdellii, meliloti, fenugraci, sarcocollæ ana drach. i. similiter bulliant &c.*

Interdum ante hujus usum supra oculos ex duabus spongiis fomentum imponit, quod habet *malvæ, violarum, meliloti, fenugraci ana man. i. aquæ communis q. s. una bulliant.*

Jubet quoque tum venis post aures, tum naribus sanguifugas applicari, & sanguinis copiam educi, neque non etiam occiput scarificari. Sed quia hic nihil, quod ad hanc curationem peculiariter attinet, dicit, melius est ad authores, qui de oculorum læsione communiter scripserunt, ægrum delegare, & quemadmodum de his, ita de aurium hebetudine sentire. Hactenus de oculorum obscuritate, &

aurium hebetudine, quæ morbum Gallicum aliquando comitantur, dictum sit.

CAP. IX.

De pruritu, petigine, & scabie, quæ Græcis lepra dicitur.

Tempus est ad pruritum, petiginem, lepramque accedere, quum igitur Gallica labes putredinis acris particeps sit, atque ad cutim naturaliter prorumpat, ubi huc se proruit, moleste mordicare, & maculas asperas, crustasque altas inducere solet, hinc pruritus infestus, hinc petigo, & scabies lepræ similis. Cæterum impetiginem non dixi, quoniam varie admodum à Latinis id nomen usurpari video. Petigo & latina vox est, & vulgi appellationem magis imitatur, quippe quæ cutis aspreo est gyris obliquis, & rotundis, angustis se parum supra cutim, sed inæqualiter elevantibus, sæpe rubris, nonnunquam albidis, pallidis, lividis, per corpus serpens, fitque ex his continue exulceratio pruriens, exit ex quibusdam sanies exigua, & interposito tempore squamulæ resolvuntur, serpitque in quibusdam cito, in quibusdam tarde, atque in aliis quidem ex toto desinit. In aliis vero certo tempore anni revertitur, in aliis nunquam fere cessat, sed nunc minuitur, nunc augetur. singuli ii affectus crescere consueverunt decocto Guajaci, sarzæ parillæ, rad. chynarum (ut ex antedictis colligi potest) intempestive adhibito aut ægro vitiosis, atque acris succis, nimium redundante, id cognoscitur, si rebus, quæ facile putrescunt, aut suapte natura acris, aut nimium assis, falsisve immodice vescantur: Si ex Gallica labe natum est ulcus in pene, in ore, in ano, & similibus particulis, aut gonorrhœa, aut quid tale, & subinde ii affectus apparere cæperint, si denique notæ acrum saccorum multæ sint. Illud vero si vel hyeme, vel constitutione valde frigida existente aliquid ex his decoctis præbeatur, & recta victus ratio non servetur, aut si servetur, aëris tamen frigiditas interdum potentior fuerit ad oppugnandum, quam medicamenti facultas ad agendum. Quippe hujus ope una cum morbi impetu delati ad cutim humores ob aërem circumfusum frigidum apud eandem retinentur, & minime foras prodeunt, sed impendio magis putrescentes, insignem pruritum excitant, cutim asperant, ulcerant, crustis obducunt, & impetigo leprave nascitur. Quoad curationem, utrique convenit, nisi cutis proprium vitium in se contraxerit, causam, à qua singula fieri diximus, amovere, huic quidem purgare corpus, ut libro 3. traditum est, acria, falsaque nutrimenta prohibere, Gallicum inquinamentum generosis remediis, quæ recensuimus, tollere, illi vero decoctum, quodcumque illud fuerit, omnino subtrahere, & aërem ex frigido calidum moderatissime reddere.

Sed si cutis per se infecta est, ita ut integro adhuc reliquo corpore quicquid ad eam delegatur, etiam si optimum sit, æque ac ipsa infecta est, vitiet, cutim solam respicere oportet. Si ergo hujus inquinamentum pura intemperies esset, hac plane sumnota, malum omne facile tolleretur, sed quoniam à putredine primi alimenti jam pridem in secundum actum (ut & primo, & altero libro docuimus) excitata nascitur, hanc eandem ab hoc actu, D quoad fieri potest, retrahere potissimum expedit, quia vero hic ita se habet, ut postquam incœpit non prius agere cesset, quam idonea illius actioni materia deficiat, hanc fere omnem, aut quamplurimam, quæ vel interim ad cutim fertur, vel in eadem residet, auferre conandum est, illam quidem alio revocando, hanc vero per ipsam eandem cutim educendo, & quia cutis ipsa longo temporis spatio materia hujusmodi privari sine gravi noxa non potest, necesse est has duas indicationes, nempe alio avocandi, & per patientem locum evacuandi non cunctanter exsequi, ut cutis citius inanita, citius corrumpere putrefacereque desistat, quam nova materia corruptioni putrefactionique apta suppeditetur. itaque ubi ea tantum læsa pruritus insignis, aut dicta petigo, leprave hominem infestavit, festinandum est, ut alimentum, quod quotidie ad cutim ferri solet, illuc ferri prohibeatur, partim inedia, partim purgatione per alvum, aut venæ sectione, utraque magis conferre videatur aut utraque simul adhibita, non quo humor malus in reliquo corpore insit, sed quo putrefaciendi occasio cutis calido præter naturam affecto dematur, deinde non cunctandum aut vehementem sudorem citare, aut cutem omnem cucurbitulis, quas cornetulas vocant, & scarificationibus quamplurimis vacuare, aut pustulas, squamulas, bullulas, papulas, scabiesque omnes unctione, at quovis alio exteriori præsidio eximere, ut præsentis sublata putredine, & ea, quæ futura erat, non tarde prohibita, neque tempus neque spatium alterius novæ gignendæ cuti relinquatur, sed quum horum curationem in antedictis sparsim, & veluti adumbratim tradideri-

mus, ab re non erit hanc eandem exemplis aliquibus propositis hic perstringere, & tanquam in compendium colligere. Itaque postquam venæ sectione, purgatione, & inedia nutrimentum ab ipsa cute satis revocatum iri videbitur, pruritusque tantum adsit, æger vero facile sudet, sudore ante omnia tentandum est, vitiatum in cute succum foras expurgare. id præstabunt suffitus absque cinabari, aut vaporaciones, aut exercitationes modo, quo in sexto libro docuimus, aut etiam balneum dulcis aquæ (omitto Guajaci, sarzæ parillæ, & radice Chinari de-cocta, quoniam ab his inopportune adhibitis id malum procreatum esse nunc ponimus, non quo putemus non juvare, si sudorem moverent, sed quia suspecta sunt cum læserint prius) neque semel ista faciendum, sed sæpius, nempe biduo, triduo, quatrduove, & mane & vesperi ante cibum quoad ferre potest æger. Verum his non contentis, ad cucurbitulas, atque scarificationes, sed has & frequentes, & exiguas deveniendum, aut si tolerare potest, sale acetoque affecta loca in sole, vel apud ignem ante perfricandum, mox illitu, & unctione utendum, ut puta sume foliorum, radicumve lapathi m. v. aquæ communis q. s. coquantur s. a. postea colentur, tunc triduo quatrduove, & mane & vesperi ante cibum foliis radicibusve sese perfricet æger, deindecolato adhuc calente lavet. Quidam summovere laudat Unguentum ex radice recentis lapathi, folia (ut dicit) habentis rubra, & axungia colata confectum, quippe lapathum omne runicem Latini vocant, (ut Dioscorides tradit) pruriges sedat, ejusque radices ut in aceto coctæ, crudæque mox emplastri modo impositæ, lepras, impetigines, scabrosque ungues, eodem authore sanant ita pruriges omnes fere summovere queunt.

Simile est salvia sylvestris, sive in asperis locis nata, decoctum. Unguentum etiam ex terebinthina, oleo, & melle, de qua Dioscorides scripsit hunc in modum, contra famiem destillantes aures, & naturalium pruriges ex oleo, & melle inungitur, de illa vero, finit genitalium pruriges, foliorum ramentorumque salviæ cum vino decoctum si abluatur. salis quoque ex oleo, & aceto usque ad sudorem prope ignem inuncti pruriges sedant. Sulphur item in toto corpore pruritus cum sale confricatum tollit. Idem præstat argenti scoria per se sola, & cum aliis mista, ervi farina, ciceris, lupinorum, fenugraci, aqua maris, sulphurea, cortices nucum recentes, aquæ ex calce tum per se sola, tum per panniculos lineos ea madefactos illita: Interior peponis caro, qua semina conduntur. urina humana, calaminthæ montanæ decoctum, Ficum cum sinapi decoctum. origani decoctum. lupinorum decoctum. cucumeris sylvestris decoctum. colocynthidos decoctum. oleandri decoctum. aluminum quorumvis ex aqua decoctum. sal ammoniacus cum aceto. surfur cum aceto. fex vini cum alumine humido. alumen rochæ cum pice liquida. alumen scissile cum melle inunctum. succus apii. ebuli. capparis. Sicla. malvæ, acetosæ, sambuci, oleum ex costo, oleum schoenanthi, ptisana hordei cum melle, & sale tosto. Balneum, quod fit ex decocto foliorum fumi terræ, & florum chamæmeli, quantum amphoræ Italicæ quatuor capiunt, sulphuris quantum chenices duæ, olei communis, quantum sextarii tres, semen staphysagrie tritum cum auripigmento, & oleo mixtum, id quod non solum pruritivi, sed & pediculis, & scabiei non admodum ulceratæ mirum in modum conferre solet.

Sed pruritus, quo pueri afficiuntur, præsertim circapedes, & à vermiculis, quos pedicillos vocant sub cute pererrantibus orto, non parum prodest panniculum lineum tenue, ante tamen cultello ultro, citroque corrasum, quo mollior fiat, & magis adhærescat, affectæ parti alligare, mox ovi tosti albumen adhuc calidum in frustula quam minima divisum imponere, & panniculo altero super adstringere, deinde per horas aliquot sinere, post enim amotis omnibus interior panniculus pedicillis plenus inveniri consuevit, quod patere quidam affirmant, quia si super ignem excutiat, pedicillorum, qui uruntur crepitus sentiri solet. Generatim vero sume rosarum alb. unc. ii. aceti acuti modicum pinse simul diligenter, & adde sulphuris albi unc. i. Misce, deinde hac mistura corpus frica, postero autem die balneo lava. Apium item tritum, & in balneo super corpus fricatum, & citra balneum non parum prodest, sic etiam apii decoctum cum aceto, oleo ros. & sale. Lavatio præterea calens, quæ habet ros. rub. sic., hordei ana man. iii. aluminis rochæ unc. i. s. aquæ quantum satis sit. Oleum item rosac. cum picis liquidæ modico. Semen staphysagrie tritum cum auripigmento, & oleo mixtum, id quod non solum pruritus, sed etiam pediculis, & scabiei non admodum ulceratæ prodest. Item accipe sacci, solani, lithargyrii, olei rosati ana q. s. Fiat unguentum, id & pruritivi, & scabiei simul confert. Æque valet, unguentum ex diachylon parvo cum oleo ros. & sale confectum. Aut cape terebinthinæ claræ lib. s. vitellos ovorum iii. olei sesamini unc. iii. salis Indi drach. iij. pulveris rad. in-

inula, myrrhae, ligni aloës, sarcocollae, sandarachae arabum, ana drach. i. Fiat linimentum in mortario citra ignem mox bulliat lento igne, cum succi inulae lib. i. donec ille penitus absumat. Aut cape succi inulae succi lapathi, succi ari, consolidae majoris, ana lib. s. distillatit ex ficibus siccis unc. iij. vitellos ovorum viii. farinae fabarum unc. iiii. Misce fiat linimentum. Quidam & hoc & proxime dictum cæteris omnibus antepont, seque sæpius felici cum successe expertum fuisse tradit. Aut cape lithargyrii, myrrhae, aloës, ana unc. s. ceræ, drach. ii. olei chamæmelini, unc. iij. aceti parum, misce s. a. fiat unguentum, sed multo efficacius erit, si dempta cera, & oleo chamæmeli addas olei laurini unc. iiii. argenti vivi extincti unc. s. Aut fume foliorum fumi terræ viridis, radicum inulae, ana man. i. olei communis, lib. j. farinae fœnu græci unc. ii. sulphuris bene triti, unc. s. lithargyrii, myrrhae, aloës, ana drach. iij. aceti parum. Misce fiat unguentum. Aut accipe olei mastichini unc. ij. terebinthinae unc. j. Misce, id unguentum mirabile quidam appellat. Aut fume calcis novies lotæ unc. ii. lithargyrii auri & argenti ana unc. iij. cerussæ unc. ii. s. tutiæ drach. ii. olei ros. omphacini unc. vi. olei ros. completi lib. j. s. sevi vituli liquati unc. viij. succi plantaginis, succi solani, succi lactucae, ana unc. iij. Misce fiat unguentum s. a.

Valet id non modo ad pruritus, sed ad ignis ustionem, ad erysipelas exulceratum, ad vocatam volaticam, & ad excoriationes à calido natas. Aut Accipe olei ros. lib. iij. unguenti populei, unguenti rosacei, pinguedinis gallinæ, ana unc. ii. succi plantaginis, succi semper vivi, ana unc. i. vini granatorum unc. s. aceti ros. drach. ii. lithargyrii auri & argenti ana unc. iij. tutiæ drach. ii. s. cerussæ, drach. x. fiat linimentum s. a. Citra pruritus juvamentum prodest etiam tibiæ inflammationibus & ulceribus. Item accipe lithargyrii cerussæ lotæ, ana unc. ii. aceti parum. olei ros. q. s. fiat unguentum adacto pistillo plumbeo, in mortario quoque plumbeo. Aut fume, unguentum album, cum acri aceto, & similiter utere. Aut cape radicem lapathi recentis, chelidonia recentis, ana unc. i. aluminis usti, salis communis, ana drach. ii. s. axungie porcine salitæ, & rancidæ, unc. iij. succi plantaginis unc. s. fiat unguentum s. a.

Sed ubi eo deventum est ut homo neque dormire nec ullo modo quiescere possit, ab re non erit sensus perspicaciam aliquantum obtunderem, ut induto torpore tantisper quiescat, dum succi acrimoniam minus sentiat, tunc igitur expediet sativi erraticive papaveris folia, vasculaque, si recentia fuerint, cum aceto terere, deinde prurientes partes illinere, aut ceratum aliquod cum opio similiter adhibere, utputa fume diachylon parvi Mesuæ unc. iij. opii drach. iij. styracis liquidi parum olei rosacei, ceræ, ana q. s. fiat ceratum, quod super panniculo extensum apponatur loco prurienti.

Cæterum si pruritus pudenda vexat fume cerussæ drach. vi. sulphuris albi drach. i. opii drach. s. aceti parum. Aut cerussæ unc. i. sulphuris vivi unc. ii. staphysagriae drach. i. aceti parum, fiat unguentum, id vero testiculis præcipue dicatur, ut etiam illud quod habet acaciæ arabum, memithæ, ana unc. s. aloës succotrinae, sumach, salis ammoniaci, ana scrup. iij. croci parum. usnea (muscum arborum vocant) ad pondus omnium, olei sambucini quantum satis est. Misce fiat unguentum s. a.

Ano autem & vulvæ prurienti peculiariter prodest id, quod constat ex aluminis rotundi assi unc. ii. picis unc. i. aceti parum.

Panno lineo excipitur, & intus & foris utiliter imponitur. Item aliud ex olei seminis lini unc. i. rosacei unc. s. sevi vituli drach. iij. aluminis rochæ drach. ii. vini albi unc. iij. Bulliant ad vini usque consumptionem, deinde colentur, colato adde ceræ albæ drach. iij. s. lithargyrii aurei, argentei, ana drach. v. plumbi usti, tutiæ, ana drach. i. s. In mortario plumbi fiat unguentum. sed si oculi pruriant. Sume aquæ ros. aquæ plantag. ana unc. ii. succi sempervivi drach. iij. albumen ovi recentis, tutiæ, drach. i. Misce simul die una ac nocte, subinde cola, & oculum, parte qua prurit, illine. Aut cape aquæ ros. unc. ii. vini albi unc. i. myrobolanorum citrinorum drach. s. simul bulliant, subinde adde floris æris drach. i. Dum ab igne remouentur bene tecta biduum simul serva, deinde cola, & utere. id sane valde utile esse consuevit. Aut accipe butyri recentis drach. ii. lardi porcini, tutiæ præparatæ, ana drach. i. in mortario plumbi fiat unguentum.

Atque hæc de pruritu tum universi corporis, tum quarundam partium, ad quem etiam faciunt, quæcunque supra de his, quæ dolorem sedant, narravimus.

Petiginem, quæ tamquam cute tantum viciata gignitur, summo veret, & hæc, quæ pruritus, & alia quædam, utputa lapathi hortensis succus, betæ succus, succus ex ligno agrestis oleæ, dum uritur. saliva jejuni hominis, per se, & cum camphora. urina ejusdem. peponum carnes. quibus eorum semina conduntur. lichen cum aceto. galla cum aceto.

cicer cum hordei farina, & melle. propolis & per se, & cum aceto. panis triticeus cum aqua & sale coctus. idem aqua salsa insusus. item aqua salsa sola. aqua sulphurea. lixivium ex fici arboris cinere. glutinum cum aceto. halcyonium, id est, maris spuma. pix humida cum pari myrrha portione. thus cum oleo ros. & aceto. item cum pice, lacte, & aceto. Mel coctum addito aceto, aut farina fabarum aut pulvere costi, aut radicem iridis, aut alumine liquido, aut alumine scissili, & ruta. Belzuinum, quod aliqui laserpitium esse putant, cum aceto, aut pipere, & ruta, rubia cum aceto. raphanus cum melle. rhabarb. cum aceto illitum. capparis folia cum aceto. fici lac una cum polenta, vel hordei farina. nasturtii semen cum melle. sinapi cum aceto. allium cum melle. scylla cum melle. cyclaminis succus. semen ejusdem & recens, & ficum cum faba, & melle mixtum. sulphur cum aceto. lolium cum raphano, & sale. lolium cum sulphure vivo, & aceto. tithymali, qui characias dicitur, lac. helleborum nigrum cum aceto. gummi prunorum cum aceto, præsertim in pueris. gummi Arabicum cum aceto. gummi amygdalæ amaræ cum aceto. gummi Persici cum aceto. gummi pini. Styrax liquidus cum aceto. oleum ciceris, orizæ. tritici. lupinorum. juniperi, de ovis, de tartaro, de serpentibus, mali medici acor, vocati limonis acor, citri acor. mel anacardi, interdum ubi calor urget mucilago psyllii, mucilago seminum cydoniorum, succus portulacæ, succus lactucae, papaver rubrum cum herbaceo nucis cortice.

Ubi vero asperitas infestat, non ineptum est butyro loto aut sevo hœdino, aut pinguedine gallinæ, aut medulla vituli, & similibus exasperatum locum illinere, de quorum usu cum lepræ curationem docebimus, diligentius loquemur.

Petigini vero, præcipue puerorum, magno auxilio esse solet quod constat ex gummi prunorum aut Arabici, glutini, id est, taurocollæ ana unc. i. styracis liquidi, aceti ana parum. Si cum excoriatione sit accipe thuris, aloës, gummi tragacanthi, sulphuris ana drach. i. gummi Arabici drach. ii. aceti parum. Aut fume succi oxylapathi, succi plantaginis, succi solani ana unc. s. pinguedinis porcine colatæ, unguenti populei, ana unc. ii. olei ros. omphacini, olei myrtini ana unc. i. olei de ovis drach. x. lithargyrii aurei, argentei, ana unc. i. s. tutiæ unc. s. plumbi usti drach. vi. cerussæ drach. x. Argenti vivi extincti drach. viii. Fiat linimentum in mortario marmoreo, dolorem tollit, & ad cicatricem perducit.

Sed antiquæ petigini non parum confert quod habet. seminis juniperi contriti unc. i. aquæ communis q. s. Coque simul, deinde cola, colato adde, axungie porcine expurgatæ unc. vi. terebinthinae unc. i. sulphuris vivi unc. ii. fiat unguentum s. a. Aut farina fabarum, lupinorum, ciceris, orizæ. ana drach. iij. gallarum, ossium myrobolanorum torrefactorum ana unc. s. succi ari, mellis, ana q. s. Misce fiat unguentum s. a. Aut cape lithargyrii utriusque stercoris caprarum, æris usti, foliorum rutæ, agni casti ana unc. i. vitrioli, sulphuris vivi, viridis æris ana drach. iij. aceti q. s. Bulliant simul ad unguenti consistentiam. Aut sulphuris vivi, auripigmenti rubri ana unc. ii. succi fumi terræ q. s. Fiant trochisci, qui postea liquati cum unguento citrino illinantur. Aut affectis locis panno aspero, aut salviae foliis, ante diligenter fricatis, epithema hoc adhibeto, quod habet. succi oxylapathi unc. i. furfuris unc. s. aceti scillini unc. x. aluminis rochæ, floris æris ana drach. i. s. sublimati drach. s. salis gemmæ scrup. i. Huic nulla impetigo fere non cedit. Aut saponis gallici unc. i. s. vitri optime triti drach. vi. furfuris drach. iij. styracis liquidi, ladani ana drach. ii. lithargyrii aurei, argentei ana drach. v. argenti vivi extincti unc. s. terebinthinae, olei laurini, ana drach. iij. s. Fiat linimentum, id quod brevi juvare solet. Aut pinguedinis porcine, olei laurini, ana unc. s. unguenti ros. drach. iij. auripigmenti drach. ii. sublimati, lithargyrii utriusque cerussæ, argenti vivi extincti ana drach. v. floris æris drach. i. s. Id efficacissimum omnium, quæ nunc retulimus, est, sed huic non est impar viribus, licet ex paucioribus constet id quod ex cera, cinnabari, & oleo ros. paratur.

Satis de petigine: lepra sequitur. Quoniam hanc non aliunde oriri posuimus, quam à cute, quæ proprium vitium in se ipsam contraxit, topica remedia quæcunque ab aliis ad illam arcendam traduntur, ut eidem idonea sunt, ita nimirum approbare debemus, & minime multis lectorem morari, sed illuc delegare, modo eundem admonuerimus, interdum lepra affectas partes adeo asperas, duras, ficasque esse, ut sine ullo humore, omnino cernantur, ut etiam neque nova cute, neque cicatrice propter extremam siccitatem obduci possint, quæ alioqui, si nihil intrinsecus impediret, sanitatem, quod ad eas attinet, facile adipiscerentur: siccum enim, ut de ulceribus inquit Hippocrates, sano quidem proximius est, & lepra quin etiam ulcus est, sed extreme siccum, quia nimis à mediocritate recedit, non ad sanitatem tendit, verum illius metas ultra progreditur, & à sano multo longius distat.

Ita-

Itaque quum hæ partes valde asperæ, duræ, siccæque fuerint, tunc eas non amplius siccare, sed contra earundem siccitatem modice humectare, duritiem mollire, asperitatem lenire, & ad temperiei mediocritatem, ut sanentur, perducere expedit, sic enim propinquæ sanis fiunt. Nam licet ulcera omnia sicca esse oporteat, non tamen extreme sed moderate, atque hoc pacto adipēs, pinguedines, medullæ, olea, tum lepræ, tum ulceribus competunt, id quod plerique medici negligentes, neque hæc experiuntur, neque si quandoque experiantur, eisdem uti norunt, Utpote qui causâ quâ nobrem juvenit ignorata, neque rectum, neque non rectum, in eorum usu discernunt, ita ut mirum non sit, si nunquam utantur, aut quum utuntur, si sæpius officiant quam profint: ergo ubi talis fuerit lepra, quia partes in extrema duritie, asperitate, siccitateque manent, non parum proderit, oleo aliquo loto vel butyro, aut adipe, aut pinguedine, aut medulla crebro tenuiterque illinere, solo namque hoc præsidio plerumque sanantur. Quippe quod siccitatem, sine qua ulcera curari non possunt, nimis ultra progressam retrahit, & ad mediocritatem, quæ sanitas est, tuto deducit. Cæterum committendum non est, quo minus dicamus inter præcipua lepræ remedia calcis quoque unguentum esse, id quod & nos plerumque experti sumus, & Hippocrates *Epid. 2. sect. 5.* innuit, in-
 quiens ad vitiliginem & lepram, calcem in aqua adhibeto, ut ne exulceres, scireque licet ex ejusdem sententia libro de humidorum usu. Acetum lepra affusum ad calidum solem non leviter auxiliari. Denique si pruritus, petigini, lepræ, nihil horum, quæ tum à nobis, tum ab aliis tradita sunt, opituletur, ad unguentum ex argento vivo aut suffimentum ex cinnabari recurrendum, licet enim contraria ratione his, quæ præcepimus, agant, periculosæque sint, ubi tamen hi affectus valde molesti sunt, satius est periculosis remediis pugnare, quam spe adempta perpetuo affligi aut forte perire. De lepra igitur ista sufficiunt.

CAP. X.

De doloribus qui tum articulos, tum carnes exercent.

Jam ad dolores, qui tum in articulis, tum in carne sunt, transeamus, & si enim hi, causæ oblatione curantur, id quod & purgationes antedictæ & decocta Guajaci, sarsæ parillæ, radicis Chynarum, & unguenta ex hydrargyro, & suffimenta ex cinnabari, & alia, quæ supra recensuimus, præstare queunt, quia tamen his interdum aut nihil aut ægre obediunt, topicis vero remediis leniri solent, non alienum videtur ea proponere, quæ vel à nobis, vel ab aliis expertum est affectis locis imposita, sive illita profuisse. Sed ante fieri volo singula potissimum prodesse, ubi sine ulcere fuerit dolor, deinde ex his quædam juvare, quia torporem inducunt, proinde narcotica quoque dici. Quædam vero, quia materiam, quæ dolorem movet, aut leniter resolvunt, aut retrocedere faciunt, nunc partem affectam constringendo, ne recipiat, nunc materiam ipsam repellendo, idque bifariam, videlicet aut modice refrigerando, aut contrarietate naturæ in fugam vertendo, quemadmodum aliqua tum amara tum foetida solent, & hæc anodyna communiter appellari, alioqui ea proprie dici, quæ tenui substantia constant & primi ordinis calefacientium sunt, vel ita temperata, ut familiaritate elementorum naturæ partium consentiant, præterea illa ubi sensum valde stupidum reddunt, narcotica inquam, periculosa esse, neque unquam applicari debere, nisi cum gravis necessitas urget, hæc secura esse, & ubicunque, & quandocunque adhiberi posse. Ante vero de anodynis, tum de narcoticis dicam, & quum quædam id genus simplicia sint, quædam vero mixta, primum de simplicibus, deinde de mixtis.

Itaque ex anodynis simplicibus, quæ leniter resolvunt, aut dicas digerunt, discutiantve sive disjiciunt, talia sunt utputa flores chamæmeli, meliloti, semen lini, fœnugræci, anethi, malvæ folia radixque, althææ radix, axungia porcina, pinguedo gallinæ, anatis, anseris, butyrum, omnis medulla, omnes resine, & ex his olea, oleum dulce & fex ejus, oleum amygd. dulc. & amararum, oleum sesaminum, è semine lini, è juglandibus, è fœnugræci, ex avellanis, ex nuce Indica, balaninum, ex ligno Guajaco, quod non modo pellere dolores, sed pustulas amovere, & alia ulcera sanare, & gummissiones mollire, dissolvereque con-

fuevit. Oleum Juniperi, id quod etiam ore detentum, dentium dolorem lenit, & reliquos dolores tum articulorum, tum musculorum convulsorios frigiditatem amovendo tollit, paralytique auxiliatur. Lana succida, æsypus, ladanum, farina fabarum, ciceris, amygdal. dulc., phaseolorum, sesami, fursur, medulla panis calidi, albumen ovi assi adhuc tamen calidum emplastri modo. item vitellus igne duratus,

A passarum uvarum pulpa, aqua calens, acetum calens. Aqua marina parte qua extenuat & repurgat. Vinum austerrum si caleseat.

Quemadmodum & aqua ferri, aluminosa, sulphurea, bituminosa. Hæc & talia sunt, quæ quum resolvunt, dolorem levant, quæ vero cum adstringunt, hujusmodi sunt.

Vitellus ovi crudus illitus, qui licet calore suo amicus naturæ esse videatur, proinde hac ratione prodesse, prodest tamen, quia illitus paulo post siccatur, & affectum locum leniter amplectendo constringendoque roborat.

Sic etiam sanguis humanus, aut brutus. Sic aloë facit.

Albumen ovi, quod etsi quia frigidum est repellere materiam potest, magis tamen potest, quia familiariter constringit partem, ubi siccatur. Ita quoque coëlearum carnes crudæ, terrestres lumbrici, omnes mucilagines, althææ radix, quæ alio modo resolvit, terræ omnes lenes, ut armenia, lemnia, & aqua marina, vi sua adstringenti aluminosa, vinum austerrum, acetum, aqua rosacea, helxine (parietariam vocant) sedum majus & minus, prout adstringunt, coriandrum recens, vitis folia, rubi, olea, myrti & folia & fructus, plantago, polygonum, (sanguinalem dicunt) & mas & fœmina, rose, symphyti radix, rhusobsoniorum, vocata berberis, acacia, licium, crocus, leniter enim adstringit, nucis muschatæ simplex oleum.

Quæ partem affectam constringendo dolorem, summovent nunc diximus.

Sequuntur, quæ materiam doloris causam repellunt, & primo, quæ refrigerando id agunt, deinde quæ contrarietate naturæ in fugam vertunt, illa sunt ut puta violarum folia, & flores, nymphææ flores tum albitum citrini, cucurbitæ & pulpa & cortex, arundinis folia, quæ etiam aliquantulum siccando mulcent, lactuca, solanum modonon nimis actu frigida imponantur, acetabulum sive umbilicus veneris appellatus, hepatica nuncupata, oxalis, lens palustris, portulaca, cucumeris pulpa, citrulli, peponis, cydonii, myrtillorum, ranæ, quæ edendo sunt, farina milii, berdei, lac aut humanum, aut brutum illitum, aut balnei modo, liquidum item aut concretum. Aqua modice frigida, quippe quæ si vehementer frigida est, torporem inducit.

Aqua marina parte qua frigida adhibetur, sic etiam vinum cujusque generis, & acetum non acerrimum. Aqua rosacea, succus citrulli, cucumeris, peponis, cydonii, myrtillorum, & ante dictorum, quæ succum sortiuntur. Nam & si horum quædam juvant adstringendo, juvant tamen omnia refrigerando.

Hæc & hujusmodi vi sua modice frigida, dolorem mulcent, aut summovent.

Quæ vero naturæ contrarietate reprimunt, talia sunt. aloë, fel omne, aqua putris fetidaque in foveis Ferrarum reperta. Aqua in vesicis ulmi aut alterius arboris inventa, quæ pessime omnium olet. Absinthium quoque ipsum, quippe quod & si quoniam constringendo roborat & retropellit humorem noxium, atque calefaciendo dissolvit, juvare solet, magis tamen juvat quoniam amarum est, tantum id à quo natura nostra passim abhorret: alioqui non nisi frigido affectui opitularetur. Quum tamen emplastrum ex eo & vino vinoso (ut vulgo receptum est) particulis nuper percussis calentibus & fluxionem adhuc patientibus, non parum prodesse soleat.

Sic aloë quoque juvat, nam etsi dolorem sedat, quoniam discutienti & adstringendi vi pollet, siquidem ubi cum liquore aliquo miscetur, tum leniter siccatur, & partem, cui illinitur, leniter amplectitur, atque constringit, magis tamen sedat, quoniam amaritudine sua naturæ nostræ adversatur, ita ut sanguis quoque illam refugiat, tantum qui propter dolorem ad affectam partem movetur eadem parte amaro quodam illita, se statim retro una cum aliis succis reflectat, dicet aliquis id maxime mirum esse, siquidem ex eo sequatur, quod sanguis & reliqui humores sensu præditi sint, quodque gustus non solum in lingua, sed in aliis quoque locis sit, & olfactus non modo in naribus sed alibi. Huic respondetur, quod sensus ipse brutus maxime est, hic in omni corporis parte (pro ut dicitur) existens, ubi quid molestum alicubi sentit, tum illuc se totum proruit, & succum omnem, quoad potest, illuc dirigit non ut obfit, sed ut rem molestam propulset, hinc tumores atque inflammationes gignuntur. Quum igitur in hoc tumultu aliquid illi extrinsecus offertur, quod cum sua molestia multo interius penetret, tum se ipsum, & quos ultra forasque movebat humores, citra introque quoad licet statim revocat, ut enim id, quod molestum est, expellere nititur, illuc ubi læsio est impetu fertur, ita contra, ubi ab altero forte magis molesto abhorret, se retro trahit ac fugit, quo fit, ut locus dolens humorum copia extensus atque tumefactus tunc detumescat, relaxetur, dolere desinat, sed alter impendio magis instabit, si quis læsum locum scalpello graviter incidat, repellat ne sensum aut naturam alio, an humores illuc magis compiu-

pinget. Huic dicendum omnia, quæ naturæ molesta sunt, A eam statim alio repellere. Ut enim quæ jucundissima sunt naturam ad explicandam se atque ad dulcedinem, quam præstant, quoquo versus extendendam provocant, ita contraria ratione ab his, quæ sunt injucunda, recedit fugitque ad profundum, quo minus mirum est ex offendentium contactu stipari, constringi, ac durari corpora, tenuisque eorum meatus cogi ac densari, sed ex his quædam esse, quæ ubi corporis locum aliquem attigerint, ibidem ut plurimum hærent, neque ulterius nisi ex accidenti progrediuntur, quædam vero per suos halitus, sive spiritus, longe magis penetrant, & non in summis hærent, sed ad ima repunt, illa esse vulnera percussus, ligamenta stricta, statim enim ab initio succos repellunt, sed paulo post ad se revocant, hæc vero quæcunque penetrabili substantia constant, utputa quæ vel vapore, vel odore, vel aliquo alio affectu ingrata sunt ut amara, foetida, ignea, nos itaque non de illis sed de his loqui, quippe quæ sensui atque naturæ maxime molesta sunt, nam ut dulci & odorato fere omnes delectamur, ita amarum & foetidum omnino renuimus, ubi ergo hac illi exempli gratia sensui se una cum sanguine aut aliis humoribus in partem dolentem conferenti extrinsecus occurrunt, tunc naturæ contrarietate, & illum & humores, quos invehit, intro repellunt, non quia gustui aut olfactui ingrata sint, sed quatenus per se infesta, & molesta sensui sunt, sicut etiam ignis ustio, quæ maxime inimica sensui est, sicubi contingat, raro illuc humores sanguinemve natura mittit, sed contra retro trahit, licet enim quidam magni nominis vir humores ustione, utputa cauterio (quod alioqui foramine facto illis exitum parat) non retroverti, sed foras semper attrahi existimet, quia tamen ustæ partes fere perpetuo siccæ redduntur, quod ad ustionem attinet, non humores foras attrahi, sed aut alio pelli revocarive, aut absumi fateatur oportet. Ideoque perraræ vel exiguæ inflammationes ustionem sequuntur, hinc aliqui, quibus crus aut brachium penitus abscinditur, ubi candenti ferro sanguis nimis curiose supprimitur, ut plurimum in alvi fluorem incidunt, sæpeque moriuntur, nimirum humoribus fere omnibus, propter summæ molestiæ sensum à loco, qui inuritur, alio revocatis, sane refugiunt humores non quia sentiant, sed quia ut à sensu doloris particeps promoventur aliquo, ita illinc, ubi idem retrocedere cogitur, una retrovertuntur, non enim impedire aliqua amara aut foetida imposita: humorum retractio fit, quia ibidem gustus aut olfactus fit, sed quia res tum amara tum foetida non modo speciatim gustui, & olfactui, sed etiam naturæ humanæ generatim inimica est, quippe quæ sicuti planta ab alimento, quod ei alienum est, ac injucundum abhorret atque retrahitur, ita foetidum & amarum fugit, sic humanum stercus podagricis illitum dolorem lenit, sic gallinaceum, sic aqua illa, quæ in ulmi vesicis invenitur. Patet igitur amara foetidave dolorem summove, quia materiam retroverti cogunt, sed ob id neque humores sentire, neque gustum neque olfactum alibi quam in suis propriis locis esse, sed illud interea expedit admonuisse, quod & si hæc in numerum eorum, quæ anodyna vocantur & secuta sunt, ante adscripsimus, talia tamen esse, si modice adhibeantur, sin immodice sine gravi periculo non adhiberi, sed jam ad Narcotica id est stupefacientia recenseamus; hujusmodi sunt. *Aqua insigniter frigida*, sic enim podagricis confert, quia (ut inquit Hippocrates) modicus torpor dolorem solvit. *Lactuca, sedum majus, & minus, solanum*, si videlicet hæc quatuor eximie frigida quoque sint (ut dicitur) actu. *papaver, cicuta, hyoscyamus, mandragora, opium.*

Expositis simplicibus, quæ dolorem mitigant, dicendum est, quemadmodum misceantur, quæ partim ex his, partim ex aliis fiunt. Præcipua sunt cerata quædam ex argento vivo, quæ proximo libro recensuimus, verum hæc ubi decoctum Guajaci, aut sarzæ parillæ, aut radicis Chinæ sumitur, maxime periculosa sunt, ut enim illa vitiatum humorem foras ad cutem propellant, ita hæc contra de cute intro movent. Tuta sunt hæc videlicet. *Oleum chamæmelinum, meliloti, anethinum, sambucinum id est ex vulgari gelsimino, lininum, leucinum, id est cheyrinum, sampichinum, althææ, è lumbricis terrestribus, è croco, ex hyperico, id est perforata, vulpinum, irinum Joannis Damasceni, moschatum id est muscelinum, mastichinum, vernix factitia, quæ liquida dicitur*, hæc sicut ignis ustionibus, tumoribus, doloribusque hæmorrhoidum privatim confert, ita dolores Gallicos, qui cum magno calore non sint, leniter adstringendo, molliendo, resolvendoque sedat.

Hæc quidem potissimum resolvunt, licet eorum aliqua simul adstringant.

At vero refrigerant, & quædam adstringunt. *Oleum rosaceum, myrteum, cydonii, violaceum, nymphæatum, populinum.* Si hæc non prosint, *vitellum ovi cum oleo rosaceo misce, & illine*, quippe id actu calidum dolorem à re frigida, actu vero frigidum à re calida natum lenire consuevit, utilis est & spongiæ mollis magnæque, atque ex aqua ca-

Tom. II.

lida expressæ applicatio, præterea si & bordenum & ervum in aceto ita diluto, ut paulo acidius sit, quam ut quis bibere possit, madefacta persusaque, & fervefacta atque in sacculos conjecta particule affectæ apponantur. Si ad hunc modum furfur, si etiam sicci fomenti quæ ex sale milioque frictis torrefactisque, atque in sacculos conclusis, parantur. Non parum confert absinthium, asperso vino super lapidem ignitum emplastri modo, nam etsi calefacit, ita ut dolori propter frigidum orto tantum conferre deberet, quia tamen adstringit, & contrarietate naturæ, quoniam amarum est (ut proxime diximus) fluentem humorem repellit, dolorem qui cum calore quoque vexat summove consuevit. Aut cape medullæ panis albi infusæ aqua ferventi mox expressæ lib. i. vitellos ovorum trium, olei ros. q. s. misce, utile magis est, si calor aut inflammatio subest. Aut foliorum malvæ man. iij. Bulliant in aqua, deinde cribro secernantur, adde fursuris in hoc decocto bulliti, & similiter cribro secreti man. i. Misce fiat emplastrum, dolorem mitigat, modice refrigerat, & humentem partem leviter exsiccat. Compertum est etiam prodesse, si quis foliorum pulegii, calaminthæ, salviæ, rorismarini ana man. i. Coquat in aceto acerrimo aut in lixivio, acri, aut in vino potenter, deinde colet, colato dum valde fervet, infundat sacculum fursure dudum calefacto, plenum, atque ita humectatum atque calentem, parti dolenti apponat, idem modice resolvit, particulam roborat, & dolorem lenit, verum si calor inflammatione urgeat. Sume succi plantaginis unc. ii. olei rosacei unc. i. albumina trium ovorum. Misce, & locum illine, aut ovorum recentium vitellos duos, sacchari optimi drach. iij. olei ros. parum. Fiat unguentum, quod etiam dolentibus hæmorrhoidibus subvenire solet. Aut accipe foliorum malvæ, violarum, umbilici veneris ana man. i. mucilaginis seminum psyllii, seminum cydoniorum ana unc. s. farinæ hordei unc. iij. olei rosæ. & violacei ana q. s. Misce fiat emplastrum s. a. Ad eadem valet atque prædictum. Sic & unguentum de lithargyrio, de cerussa alba cum camphora, de minio, de tutia, de plumbo, rubrum camphoratum. Aut accipe lithargyrii unc. i. albumina duum ovorum olei ros. q. s. Agita simul, quoad linimenti consistentiam veniat, mox pistillo plumbeo diu ducto in mortario plumbeo, subinde infunde succi semper vivi lib. i. ac rursus lento igne bulliant ad succi consumptionem: leniter mollit, ac adstringit, valde refrigerat, dolores, qui cum calore inflammatione sunt, lædat. Aut cape foliorum malvæ, plantaginis ana man. iij. Bulliant in aqua, per incerniculum cribrentur, cribrato adde fursuris triti infusi hoc eodem decocto unc. iij. olei ros. q. s. Coquantur ad emplastri consistentiam; modice refrigerat, adstringit, partem roborat, non leviter siccat, ubi calor adest, & vacuato corpore fluxio adhuc perseverat, tutum est. Item accipe terræ armeniacæ, vel sigillatæ drach. ii. olei rosacei, & acetici parum. Misce fiat linimentum, futuram inflammationem prohibet, præsentem lenit. Aut accipe succi solani, aut semper vivi lib. i. acetici parum.

Ad eadem valet, ad quæ id, quod proxime dictum est, sed efficacius est. Aut accipe farinæ fœnu græci lib. s. mellis optimi q. s. acetici & olei rosac. ana parum. Misce fiat emplastrum s. a. partim retropellit, partim in fœmma trahit, simulque mollit, & disjicit. Aut sume mucilaginis fœnu Græci, seminum lini ana unc. i. olei sesamini q. s. Misce ad mellis consistentiam, deinde illine, mollit, disjicit, & quæ in nervis crassiora concreverunt, discutit. Aut accipe farinæ seminum lini, hordei, florum chamæmeli, meliloti ana unc. i. salviæ, absinthii, stœchadis ana unc. s. Vini albi vinosi q. s. tritis terendi s. a. fiat emplastrum, resolvit, doloremque mitigat, præsertim si materia subest crassa. Aut florum chamæmeli, stœchados ana unc. s. hermodætylorum unc. i. olei chamæmelini, vini vinosi, mellis optimi ana unc. ii. mucilaginis seminum lini, fœnu græci, radicem althææ ana unc. i. Misce fiat emplastrum s. a. doloribus juncturarum speciatim auxiliatur. Aut fursuris, florum chamæmeli ana partes æquales. Cum sapa, & vino dulci bulliant ad emplastri consistentiam, modice calefacit, siccat & extenuat, si multus calor urget, noxius est ejus usus, si mediocris, anceps. Si nullus aut exiguus, utilis. Aut cape florum chamæmeli, meliloti, stœchados, seminum anethi, foliorum salviæ, absinthii ana man. i. Bulliant in vino vinoso albo, subinde spongiis infusis calide foveatur locus dolens, modice calefacit, discutit, & extenuat, sed aliquantum astringit, & reprimat, si calor absit, magis proficit. Aut accipe foliorum malvæ man. i. s. farinæ sem. lini, fœnu græci ana unc. s. olei chamæmelini, liliorum alborum ana drach. vi. olei rosacei unc. iii. mucilaginis althææ unc. i. s. farinæ hordei q. s. Cum duobus vitellis ovorum fiat emplastrum s. a. dolor cum calore sit aut non sit, prodesse potest. Aut accipe ceræ albæ unc. iij. olei ros. unc. v. santalorum alborum, rubrorum, rosarum rub., myrrhæ, thuris, mastiches ana drach. ij. terebinthinæ unc. ij. s. camphoræ drach. s. Misce fiat unguentum, nisi calor cum dolore superet, tutum est. Aut accipe salviæ, menthæ, rorismarini, stœchados, yvæ, perforatæ ana man. i. Bulliant in albo vino s. a. deinde colentur, hujus colati accipe lib. i. olei cuskini,

Rr rr

lilio-

liliorum alborum, rutacei ana unc. iiii. Bulliant ad vini consumptionem, post adde galangæ, thuris, masliches ana unc. s. terebinthinae unc. ii. styracis calamitæ, unc. i. Cere modicum, misce fiat unguentum liquidum. Id potissimum iuvat, si cum doloribus tum scirrhi, tum crustæ sint. Aut suræ salis dissoluti vino albo vinoso drach. ii. terebinthinae unc. iiii. olei communis unc. i. s. Bulliant ad olei consumptionem. Aut accipe terebinthinae, galbani ana partes æquales. Misce ad unguenti consistentiam, tum hoc, tum antedictum, si cum dolore calor aut inflammatio fuerit, noxium est, & magis hoc quam illud. Aut accipe olei sesamini, amygdal. dulcium, ana unc. viii. pinguedinis anatis, anseris, medulle vaccinae, ana unc. ii. butyri unc. iiii. vitellos ovorum sex croci scr. iiii. cere q. s. Fiat unguentum, id fere omnibus doloribus convenire putatur. Aut sume olei chamæmelini, anethini, lilini, nardini, ana unc. ii. olei rosacei, sampsuchini, unguenti agrippæ, dialthæ, pinguedinis gallinae, anseris, anatis, ana drach. x. florum rorismarini, chamæmelini, meliloti ana man. i. ivæ moschatæ, calaminthæ, matricariae, salviæ, stœchados, schœnanthi, ana parum. ligni aloës drach. iiii. radicem inule ebuli ana unc. i. s. pinguedinis vitulinae, vaccinae ana unc. iiii. vermium terrestrium vino lotorum unc. ii. s. Omnia cum vini albi vinosi lib. i. Bulliant usque ad vini consumptionem, & addita cera alba, fiat unguentum subliquidum, addendo etiam styracis liquidi drach. vi. Sedat antiquum dolorem, præcipue podagricum, & articulare, & dorsalem. Aut accipe olei communis dulcis lib. i. s. olei ros. odorati, chamæmelini ana libr. i. olei de spica, vulpini, hyperici ana unc. ii. anethini unc. i. s. florum chamæmeli rorismarini, foliorum absinthii, matricariae, calaminthæ ana man. i. schœnanthi man. s. seminum hyperici man. i. s. pinguedinis anatis, anseris, ana unc. iiii. medulle crurum vituli, vacca ana drach. x. radicem inule, ebuli ana unc. iiii. ranas viventes num. vii. vermium terrestrium vino lotorum unc. iiii. vini albi vinosi lib. v. Simul manere permittantur diem unum ac noctem, deinde, lento igne bulliant ad vivi consumptionem, postea vehementer exprimantur, expresso adde terebinthinae unc. ii. s. croci scrup. ii. rursusque leviter bulliant, hinc liquor prodibit, qui non solum his doloribus, sed articularibus & convulsionibus mirifice confert, si huius uncis tribus cere novæ unc. i. s. addideris; ceratum efficies his affectibus maxime idoneum, ad hos dolores multa alia invenio, credo autem quo peiores sunt minusque facile discutiuntur, eo plura esse inventa, quæ in perlonis varie responderunt. Alii præcipiunt. Accipe medullæ panis lacte vaccino (ut in usu est) maceratae subinde expressæ lib. s. olei chamæmel., rosacei, ana unc. i. pinguedinis gallinae, anatis ana unc. s. croci scrup. s. Componunt emplastrum s. a. Id quod etiam podagræ non parum confert. Aut seminum hyperici man. ii. florum rorismarini man. i. butyri recentis lib. s. olei rosacei, chamæmelini, anethini, violacei, hyperici, ana unc. ii. pinguedinis vituli unc. iiii. medulle cruris vaccini unc. ii. olei amygd. dulcium unc. i. s. pinguedinis anatis recentis, gallinae, anseris ana unc. i. s. vermium terrestrium vino lotorum unc. iiii. s. vini albi vinosi lib. s. Omnia simul coquant ad vini consumptionem, deinde colant, colato addunt, cere albæ q. s. Hinc unguentum construunt permolle, quod etiam convulsoriis doloribus, eximie prodest. Aut foliorum malvæ, violarum, althææ, foliorum ejusdem ana man. i. florum chamæmeli, meliloti, seminum anethi ana man. i. s. radicem buglossi, umbilici veneris, parietariæ ana man. ii. Coquantur in aqua communi, postea per incerniculum cribrentur, mox adde medullæ panis infusæ & nutritæ in eorundem decocto lib. i. olei chamæmel. rosacei, anethini, ana unc. ii. pinguedinis anatis, anseris, gallinae ana unc. ii. s. croci drach. i. vitellos ovorum quatuor. Misce fiat emplastrum s. a. materiam resolvendo dolorem mirabiliter sedat. Aut accipe prædicti decocti q. s. farinæ hordei, fursuris valde triti, farinæ fabarum ana lib. s. pinguedinis anatis, anseris, gallinae ana unc. s. olei anethini, amygdalarum dul., ana unc. i. s. croci scrup. i. Misce fiat emplastrum s. a. easdem fere vires prioris habet. Aut sume florum meliloti, rosarum rubrarum ana unc. i. stœchados, foliorum salviæ, absinthii, ana unc. s. farinæ seminum lini, fenugræci, hordei, ana unc. i. s. Cum vino albo dulci q. s. fiat emplastrum s. a. quod æque fere valebit atque id quod proxime dictum est, nisi aliquanto calidius esset, ubi minor calor, minorque inflammatio subest, tutius est. Aut succiradicum ebuli lib. i. pinguedinis gallinae colatæ unc. viii. Ad unguentum redigantur, quod præcipue articularum doloribus prodest. Aut farinæ hordei, fabarum, fursuris valde triti ana libr. s. florum chamæmeli man. iiii. sapæ q. s. Bulliant ac crassescant, adde olei rosacei, chamæmelini, anethini, ana unc. ii. pinguedinis anatis unc. i. s. Et in fine vitellos trium ovorum, misce fiat emplastrum, dolori cuivis ex commixta materia potissimum auxiliatur. Aut accipe butyri sine sale lib. i. olei violacei lib. s. pinguedinis anatis, gallinae, anseris, medullæ bubulæ recentis ana unc. i. cere q. s. Misce fiat unguentum. Quod eitam peculiariter doloribus matricis, & nervorum locorum succurrere solet. Aut accipe unguenti martiati, agrippæ, olei laurini ana unc. i. olei moschati, muscellinum vocant.

A unc. s. olei de ben, balainum dicunt, olei nardini, ana unc. i. s. cere q. s. Fiat unguentum, quod præterea nervis non minus opitulatur, quam aliis dolentibus corporis partibus, quid dixi non minus, immo magis.

Quum medicamenta, quæ anodyna dicebantur, tum simplicia tum mixta proposuerim. Narcotica vero simplicia solum. Jam ea, quæ mixta sunt proponam. Hæc multa sunt. sed paucis contentus ero, quoniam unicuique licet eadem varie miscere, & multiplicem eorundem materiam ostendere, expeditum igitur erit. oleum ex floribus papaveris, ex hyosciamo, mandragoratum, oleum, in quo viva torpedo bullierit. unguentum populeum, Aut accipe radicis lilii seminum hyosciami ana drach. iiii. cerussæ unc. i. medulle cervi, vituli, ana unc. ii. olei antiqui, & cere q. s. Fiat unguentum, quod ut levissimum est ad stupefaciendum, ita tutissimum, cui tamen si opii drachm. ii. admiscueris, satis efficax reddes. Aut impone folia papaveris albi, ex oleo rosaceo, aut nympheato, aut violaceo emplastri modo, quod tutum erit, & leve. Item folia mandragoræ emplastri modo quod efficacius aget. Item folia hyosciami cum aliquanto florum chamæmeli pulvere, & aliquo ex dictis oleis. Aut philonium Persicum illine. Item recens, tum mithridatium, tum theriacum. Denique opium lacte ovillo, aut muliebri liquefactum. Aut accipe unguenti ros. Mesuæ, populei, de tutia, ana unc. s. lithargyri argentei, acaciæ, ana drachm. i. succi solani q. s. Misce in mortario plumbeo diligenter, confert etiam ubi cum ulceribus dolores fiunt. Aut accipe cerati ros. unc. iiii. opii drach. i. castorei scrup. ii. Misce. Item unguenti ros. unc. i. terebinthinae unc. s. opii scrup. i. croci grana iiii. Misce. Aut accipe dialthææ unc. ii. galbani unc. s. opii scrup. ii. croci gr. vi. Misce, id gravissimis plerisque doloribus singulari ope succurrit.

CAP. XI.

De localibus remediis ad ulcera faucium inveterata, & quædam de fistulis.

Sed quum proposuerim topica præsidia, quæ doloribus ferè omnibus communia esse consueverunt, ad ea quoque transibo, quæ aliis affectibus, quos paulo superius postremos appellavimus, prodesse putantur. Exorsus à faucium ulceribus inveteratis, de recentibus enim satis supra dictum est. Sed si prius quædam in universum, tum de his, tum de illis ulceribus admoverim. Interdum enim accidit, ut totius morbi Gallici (quemadmodum ante diximus) absoluta curatione, nihil minus pars aliqua relinquatur affecta, in quo casu maxime omnium nosse oportet, utrum illa curari debeat nec ne, discernere vero, quæ curationem recipit, ab ea quæ non recipit, nemo scire potest, nisi tempore, & experimento. Ergo ubi primum, id vitium notatum est, imponi debent medicamenta, quæ dicemus, si prompte levatur malum, minuunturque ejus malignitatis indicia. procedere curatio potest, si vel protinus vel paulo post irritatum est, scire licet aut immedicabile esse, aut medicari non debere removendaque sunt omnia acria, omniaque vehementia, vel hæc leviter admodum admovenda. Quum interim plerique nulla vi, quæ tollere id malum posset, adhibita, sed levibus tantum medicamentis, quæ quasi blandiantur, impositis, quo minus ad ultimam senectutem perveniant, non prohibentur. Quippe ulcere perpetuo hiante, virus omne putredinis vitiata per ipsum expurgatur, impediturque quo minus interiora labe rursus afficiat, siquidem plurimi, dum ipsum omnino summovere voluerunt, eodem sublato vel in morbum aliquem lethalem, vel in Gallicum priori longe peiorem inciderunt: Itaque ulcera in faucibus relicta si curationi facile obediant, curare oportet, (signum est enim intus grave malum non inesse) sin irritantur, & quo major vis adhibetur, eo magis, tum quiescere, sed tantisper ea leniter tractare, dum ne sæviora fiant agere valeamus. Quidam igitur à levissimis inchoandum jubent, deinde sensim ad validiora transeundum. Verum id per initia quidem, & antequam curatio per decocta Guajaci aut sarzæ parillæ aut unguenta ex hydrargyro, aut alia hujusmodi facta sit, tentare conducit, sed postea ubi malum penitus insedit, semper inutile, sæpe noxium esse consuevit. id genus multa paulo supra recensuimus, nunc quia malum partem ipsam privatim obsedit, neque communibus auxiliis cessit, salubrius est uti eo, quod habet alicujus ex antedictis gargarismatibus lib. i. s. unguenti apostolorum unc. i. aut unguenti Egyptiaci unc. s. & subinde æger gargarizet, sed quoniam mordicat, & exurit, statim lac gargarizare confert, aut oleo amygdalarum dulcium partes ferventes inungere. Aut accipe seminum lactuæ, endiviæ, portulacæ, ana unc. s. aquæ plantaginis lib. i. Bulliant s. a. postea gargarizet æger, fervorem enim dictum lenit.

Si hæc non juvant, neque malum exacerbant, expedit A specillo involuto, lana aut gossypio, aut spongia deinde aqua ardenti infuso ulcera tangere quotidie bis, hoc est mane & sero, pituitosis hoc plurimum prodest. Aut huius loco *chalcantbi*, hoc est *vitrioli oleum* usurpa. Item *eleum tartari*, *sulphuris*, aut *aquam aurum ab argento separantem*.

Mixturæ etiam quædam, quas capite de faciei & capitis ulceribus narravimus, idem præstant brevitatis causa hic silentio prætermittimus. Aut accipe *aquæ aurum ab argento secermentis unc. ii. aquæ rosaceæ, hyosciami, ana drach. iii. Misce*, tangatur locus ut dixi. Aut accipe *aquæ saponis unc. ii. vitrioli Romani unc. s. salis ammoniaci drach. i. Misce & similiter utere*, carnem consumit, ulcera mundat, pustulas verrucosas ex Gallica lue non minus amovet. Aut cape *aluminis rochæ unc. s. sacchari electi drach. ii. viridis æris scrup. i. aquæ plantaginis, rosarum, ana unc. iii. Bulliant ad tertiæ partis consumptionem subinde cola, & utere*. Aliqui id variant hunc in modum. Accipe *aluminis rochæ drach. ii. sacchari electi drach. i. viridis æris scrup. s. aquæ plantaginis, rosaceæ, ana unc. ii. Coquunt ad tertiæ partis consumptionem, postea utuntur*. Aut sume *aquæ quæ aurum ab argento separatur unc. i. aquæ rosaceæ unc. iii. Misce*, & tange ulcera, ut ante diximus.

Hæc aqua vehementior est, quam proxime scripta, præterquam enim quod exsiccat serpere ulcus prohibet, & fluxionem reprimat. Aut cape *sublimati drach. s. camphoræ scrup. ii. opii scrup. i. aquæ rosaceæ, plantaginis ana unc. iii. sacchari unc. s. Misce*, hæc mitior his est, & tutior. Aut accipe *succi limonum, aquæ plantaginis, solani ana unc. i. tartari ex vino rubro, mastiches, thuris ana drach. i. sublimati grana. iii. Misce*, deinde gossypio infuso tange ulcera, neque solum his id confert, sed & scabiei faciei, & furunculis, ut paulo etiam superius docuimus. Aut sume *lactis tithymali, quem paraliū vocant unc. i. aquæ rosaceæ unc. ii. Aut sublimati gran. i. aluminis rochæ drach. s. aquæ communis unc. vi. Id levissimum est*. Aut *aquæ fontis lib. iii. in hac laminas æneas candentes quatuor, aut quinque, plusquam decies extingue, deinde sume huius aquæ lib. i. aquæ plantaginis, rosaceæ ana unc. iii. sublimati drach. iii. sacchari optimi unc. s. Bulliant quoad dimidium aquarum consumatur, clarificetur (ut dicunt) ori albumine, postea similiter utere*. Hanc aquam non solum adhæc ulcera, sed fere ad omnia alia siccanda & consolidanda, mirabilem esse prædicant. Quinetiam pus atque ossa putrida extrahere, simulque carnem aggenerare.

Hæc & huiusmodi sunt, quibus tum ad ulcera gutturis, orisque, tum ani & vulvæ contumacia (ut monuimus) uti licet.

Ad fistulas accedamus, de quibus id solum nunc dixerim, magis expedire præfertim, si in ano, aut vulva fuerint, neque magnam molestiam afferant eas non curare, quam curare, quippe non curatæ universo morbi Gallici vitio apertum exitum servant, ita ut intus contaminare non possit, curatæ vero contraria faciunt, sed si valde molestæ sunt, tunc ad ea præsidia, quæ ab aliis passim tradita sunt, recurrendum.

CAP. XII.

De gonorrhœa contumaci.

H is ita se habentibus, ordo ipse rerum, quas proxime proposuimus, commonet, ut ad gonorrhœam diuturnam, & aliis curationibus rebellem transeamus. Hæc igitur si vires imbecilles non reddit, si corpus eodem habitu esse finit, quo antequam oriretur, erat, ipsi naturæ relinquenda est, sæpe enim hac existente, reliquum corpus ab interna Gallici morbi labe vindicari consuevit. At si valde molesta est, utpote quæ tum corpus extenuet, tum colore malo & *dysoveia*, id est, mingendi difficultate afficiat. periculumque sit, ne interposito spatio tabe hominem consumat, non relinqui, sed curari debet. Itaque postquam neque medicamentis alvum ducentibus obedivit, neque per cutim, neque per alias corporis partes evacuantibus, neque item communiter alterantibus, sed tandem firma pertinacia, infesta etiam admoto Guajaci decocto, aut farzæ parillæ, aut unguento ex hydrargyro, & huiusmodi adhuc restitit, aliis ingeniis, aliisque modis insistendum, quibus hanc eandem summovere possumus, sane hic affectus bifariam, quod ad præsens negotium attinet, contingit, aut enim semine viciato, & partibus calida intemperie male affectis gignitur, aut omni vitio seminis amoto, & partibus omnibus præter glandulas, quæ *dysoveia* dicuntur, ad integritatem reductis, nihilominus perseverat, tanquam semen per ulcera, quæ in his glandulis adhuc aperta manent non exire non possit. Utriusque communia signa, sunt liquefactio, extenuatio, mingendi difficultas.

Tom. II.

tas, circa glandem aut dolor, aut ardor: propria vero illius quidem lumborum calor, dolorve semper, testium sæpe, perinæi & reliqui corporis aliquando, sed huius contra, calor enim dolorve nec in lumbis nec in testibus, nec in pene, nec reliquis partibus, nisi forte in perinæo sentitur. Uterque difficulter quidem curatur, sed ille ad alterum comparatus difficilior, hic facilius. In illo igitur tot fere curandi indicationes erunt, quot cum eo sunt præter naturam affectiones, hæc vero sunt dolor calorve, liquefactio, extenuatio, mingendi difficultas, in hoc autem & si convenit occurrere calori aut dolori, qui circa perinæum, & liquefactioni, & extenuationi, & urinæ difficultati, potissima tamen curationis indicatio est ulcera ipsa in parastatis sanare, sed ne curandi modus ordo confundatur, imprimis communes curandi indicationes, deinde proprias exequamur, modo antea quoque monuimus, & si multa, quæ tum pro victus ratione in Guajaci usu, tum pro Gallicæ labis curatione prohibebamus, nunc facienda esse consulimus, id tamen haud fieri, ut prius institutum evertere velimus, sed postquam omnia rite adhibita penitus non contulerunt, quum lues Gallica fere quidem evicta quippiam tamen in parte aliqua malum reliquerit, ut huic malo succurrere valeamus, quasi solutis habenis, quæ nos ad insitam putredinem perpetuo respiciendam retrahebant, alio, tanquam desperata priore curandi via, animum vertere tentemus, oblato igitur corpore, quod per majora remedia, quæ ante retulimus expurgatum sit. & ut sic dicam expiatum, atque suppositis his quæ de gonorrhœa morbum Gallicum antecedente proxime monuimus, primum omnium oportebit calorem temperare, dolorem lenire, liquefactionem sistere, extenuationi adauctum opponere, urinæ difficultati facilitatem, sed rursum alvum crebro ducere, aut urinam provocare, ut huc fluxus omnis derivetur, inutile nunc est, tum quia his ingeniis alias non obedit, tum quia hæc materiam huiusmodi ad locum affectum sæpius movent, quam alio divertant, atque ut id sæpe frustra, quandoque perperam fit, ita ultra dies quadraginta, si malum id per has indicationes non tollatur, scire licet pessimum esse, & nisi aliquo longe deteriori secuto curatum vi non posse. Itaque calorem temperabunt, juxta atque dolorem lenient, tum ea quæ intrinsecus sumuntur, ut *lactuca, borrago, cicerbita, portulaca, cichoracea omnia, runcices omnes, lac humanum, asininum, caprinum, cucumis, pepo, cucurbita, ptisana hordeacea, milium, aquæ potus, caro hœdina, vitulina, gallinacea junior, tum ea quæ lumbis extrinsecus adhibentur, videlicet aqua rosacea, oleum rosaceum, violaceum, nenupharinum, unguentum rosaceum, violaceum. Infrigidans galeni, solanum, hyosciamus, unguentum cerussæ: Plumbi lamina perforata lumbis adhaerens, acetum aqua dilutum, sistunt liquefactionem, tum hæc eadem quia refrigerant, tum quæ incrassant, & cogunt, sistunt item simul, ac extenuationem prohibebunt, quæ tanquam à corporis centro ad ambitum attrahunt, & carnem modo quodam tumefaciunt, incrassant, coguntque, lac præcipue caprinum, ova recentia cum albumine, far, oryza, pastilli ex hordeacea, triticeave farina, lagana: ad cutim atque ad corporis ambitum trahunt frequentes moderatæque frictiones, balnea dulcis aquæ, cucurbitulæ exiguæ, cornetulas vocant, complures toti corpori, præter quam ventri, ante cibum statim admotæ, & statim amotæ, Dropaces per lintea divisi, & æque atque cucurbitulæ appositi, sed raso prius toto corpore, si pili impediunt, deinde hora vel dimidia, vel paulo citius tardiusve permitti inhærere, mox vi quadam excerpti, ut hinc tumefactæ carnes succum copiosiorrem ex venis trahant: venæ subinde inanitæ à locis ubi liquefactio gignitur. facile vero reddetur urina, si ulcera, quæ gonorrhœam hanc in virga sequuntur, curemus, sane curabimus, quia interdum ulceribus auctis ceu extuberantibus urina subito supprimitur, si ea quæ subito, sed sine acrimonia (quoniam vesica acris non tolerat), corrodunt vel extuberationem reprimunt, adhibere noverimus, deinde si tempus, & spatium detur, ulcera ipsa sensim sine molestia detergere, siccare, & ad cicatricem deducere. Hæc in quacunque huiusmodi gonorrhœa perpetua sunt, nunc ad singularia descendam, ut curandi ratione per hæc inventa, qualis curatio deinde sit, reipsa videatur. Igitur si cui lac familiare est, hic mane quatuor quinqueve horis ante prandium sumat *lactis caprini illico mulcti unc. v. plus minusve, lumbos manu sua ex aqua rosacea, aut aceto aqua multa diluto, quotidie bis terve irriget*, æstate quidem frigida, hyeme autem tepida, sic etiam testes, & alias vicinas partes, si calor obfideat, mox hora una ante prandium, aut cœnam vocatæ cornetulæ (ut dictum est) admoveantur, subinde amoveantur, aut harum loco dropaces qualis est. Accipe *nuncupatæ picis Græcæ lib. iii. resinæ unc. iii. plus minusve. Misce ad cerati consistentiam, & utere*. Aut sume *cera lib. i. picis aridæ, brutiæ, pitinæ, frictæ ana lib. i. s. Misce, paratur dropaces*.*

Rr rr 2

pax:

pax: aliis quoque adjunctis, tum valde calefacientibus, tum exurentibus, utputa *euphorbio*, *pyrethro*, *sulphure*, *sinapi*, *cantharide*. Sed hi duo sunt nostro negotio magis opportuni, si quis cucurbitulas dropacesque non admiserit, in balneum dulcis aquæ tepidum, nisi frigus impediatur, ducatur, ibi horam aut semihoram moretur, quoad caro tumescere cœperit, id ubi apparuerit, tunc statim, ne deinde caro concidat, è balneo recedendum. Postquam hæc facta sunt, tantisper differre cibum potumque oportet, dum calor spiritusve uter concitatus est, conquiescat, tum ex his proposuimus, aut similibus, aliquid comedendum, bibendaque aqua, si ventriculus patitur, sin minus vinum pauciferum, vel quam maxime dilutum, sed tantum prandio subtrahendum, quantum ex lacte adjicitur, interim vitare oportet cruditates, omnia infantia; omnia acria, nihil ex his assumere, quæ cum aromatis, aut multo sale condiuntur, non spectare, neque legere ea, quæ rei venereæ usum in memoriam revocare possunt, non supinum obdormire, sæpius quiescere, quam moveri, hoc autem pacto ad quadragesimum usque diem, nisi antea cessarit procedere, modo tamen conferat, facileque feratur. Sed eos in hoc casu imitari non decet, qui adeo commendant, *tutam*, *mentham*, *calamintham*, *nepetam*, *polium*, *matrisylvæ*, (*periclymenon* vocant) *tum semen*, *tum folia*, *anethum*, *semen staphysagrie*, *vocatæ cubebas*, *caseum salitum veterem una cum sapa*, *succum petroselinii cum nuce muscata*, & *ovi albumine*; *catapotia ex camphora cum cinnamomo*, quæ alias valde prodesse solent, ut etiam *thuris masculi grana iij. aut iiij. cum ovis recentibus duobus aut granum unum sumptum*, *mane & sero ante cibum*, *tribus diebus aut quinque*, aut *aloës drach. s. cum ovo per dies viginti*, & multa hujusmodi, five mandantur, five cum aliquibus liquoribus bibantur. Hæc enim extenuatum corpus multo plus siccant, & in tabem magis proclive reddunt. Verum hi negligendi non sunt, qui pro aqua communi, aquam, in qua ferrum sæpius exstinctum sit, præbent, qui decoctum radicis *halicacabi* communi aqua, aut decoctum *lentis*, aut *seminum lactucae*, aut *portulacæ*, aut *cannabis*, aut *violæ*, aut *nymphææ*, aut *gallæ immaturæ*, aut *salicis*, vel *florum tum salicis tum populi*, qui *limonis*, aut *mali punici succum una cum julep rosaceo*, & aqua prout moris est commistum, qui *carabæ succum*, *padanum* vocant, cum aliquo ex dictis liquoribus scrup. ii. propinant, qui *rasuræ eboris drach. i. cum ovorecenti*, aut tantundem *mandibulæ inferioris ex pisce lupo in pulverem redactæ*, qui ex floribus *vocatæ primulæ veris cum saccharo mixturam* conficiunt, deinde pluribus diebus unc. i. plus minusve jejuno præbent, aut albumen ovi recens cum aqua rosacea septem diebus, qui frustra panis albi in ovi albumine primum undique madefaciunt, deinde siccant, mox in pulverem redigunt, postea hujus unc. semis plus minusve cum modico saccharo, & jure gallinæ duobus mensibus in aurora potu dant, qui cortices ovorum simul, & corallia rubra æquali portione accipiunt, mox cum aqua rosacea super lapide porphyride diligenter atterunt, deinde hujusce pulveris drach. i. pulveris *juli*, id est *lanuginis coryli*, *thuris*, specierum *diatragacanthi frigidi ana drach. s. olei amygdalarum dulcium recentium*, *butyri recentis utriusque loti cum aqua rosacea ana unc. i. sacchari q. s. Postea vocatam saoneam mediocris consistentiæ s. a. conficiunt*, & ex hac unc. s. plus minusve compluribus diebus jejuno exhibent, qui etiam ter aut quinquies per intervalla tamen *floris cassiæ unc. i. elect. diasebesten conciliatoris drach. i. pulveris coralliorum rub. terre armeniae orientalis corticum ovorum, ana scrup. i. miscent*, & *boli*, prout in usu est, jejunanti præbent, qui pulveris *violarum albarum scrup. i. Cum ovo novem aut undecim diebus*, qui pulveris ex interiore cortice *juglandis*, qui *crucis figuram æmulatur scrup. s. cum ovo viginti*, aut *quadragesima diebus*.

Qui *terebinthinæ*, cum aqua ros. lotæ unc. i. s. bis terve per intervalla tamen, id enim aliquibus fere statim gonorrhœam coërcuit.

Qui pulveris foliorum *mori scrup. i. aut crystalli subtilissimi triti drach. i. cum aquæ plantaginis unc. iij. s. & sacchari unc. s.*

Pluribus diebus jejuno propinant, qui lactis ovini unc. iij. *Pilorum leporis ustorum diligenter subinde tritorum drach. ii. Mane & vespere duabus horis ante cibum per aliquot dies porrigunt.*

Qui succum vocati *limonis ad unc. vi. jejuno ventriculo semel & ad summum ter præbent*, quam primum enim gonorrhœam omnem exstingui dicunt.

Quidam vero hæc administrant, utputa. *farinæ fabarum lib. ii. olei nymphæati parum, aquæ communis q. s. Emplastri modo testibus imponunt*, præsertim, ubi junior fuerit æger. Aut *cicutam una cum semine*, *emplastri modo*. Aut *hyoscyami succo pudenda*, testes lumbosque illinunt. Aut *annulum ex ferro*, quo quis occisus fuerit, constructum, ægrotantis digito immittunt, diuque ferre jubent, quod

A se quoque sæpius expertos esse jurant, sed id nisi veneris cogitatio feminis fluorem moveat, ridiculum est, quippe æger annulum crebro inspiciens, occisi hominis recollectione sæpe terretur, & subinde veneris obliviscitur. Aut pudenda & testes inungunt, unguento quod hunc in modum construunt. Accipiunt enim *sem. hyoscyami, mandragoræ ana unc. i. s. opii scrup. i. s. olei de papavere q. s. Coquunt s. a. in duplici vase*, deinde colant colato ceram miscent q. s. postea hoc & pudenda & testes inungunt. Aut *santalorum alborum & rubeorum ana scrup. i. foliorum menthæ, florum violarum ana unc. s. thuris, mastiches ana unc. i. succi plantaginis, vini optimi ana unc. viij. Subinde miscent*, mox linteis infusis, ac semi frigidis, lumbos testes, & alias vicinas partes illinunt. Aut sumunt *farinæ glandium lib. s. aceti parum, albumina ovorum tria, aut quatuor excipiunt stupa, & prædictis locis imponunt. Aut fuliginem cum aceto emplastri modo ad has partes. Aut unguenti rosac. refrigerantis Galeni ana unc. i. olei violacei unc. s. pulveris rosarum rubearum, santalorum citrinorum, spodii ana drach. i. camphoræ gran. v. aceti ros. parum. Miscent, & adhibent similiter. Aut terræ armeniae, sigillatæ, sanguinis draconis, coralliorum rubeorum, rosarum rubearum, electri, spodii, santali citrini ana drach. ii. acaciæ, thuris, mastiches ana unc. s. picis navalis, colophonis ana unc. i. s. terebinthinæ, ceræ ana unc. i. rob. myrtini unc. ii. Emplastri modo his locis imponunt*, sed his, nisi calor insignis insit, facile prodesse potest; aut gummi tragacanthæ dissoluti in aqua rosacea q. s. postea ducti in mortario plumbeo s. a. donec ad unguenti consistentiam coeat, interim lactis muliebris aliquantulum addendo, mox inungere lumbos, & perinæum & testes. Præstantissimum est, ut id quidam expertus affirmat.

Quidam viridem mentham quo minus calefaciat, siccetque, cum aceto comedendam jubent.

Item herbam, quæ in Hetruria presura dicitur, cardui speciem esse putant. At solanum, id enim, ut ex autore de diætâ frigefacit, & semen in somnis effundere non permittit, ita tum in somno tum in vigilia illud retinebit. Item accipiunt *seminum salicis drach. vij. calaminthæ drach. vj. sem. viticis alb. drach. v. rutæ drach. iij. sem. cicutæ drach. ij. Cum aqua rosacea in pastillos digerunt*, deinde ex his drach. s. plus minusve cum poscæ unc. iij. quatuor horis aut quinque ante prandium singulis diebus, ad vigesimum usque propinant. Aut *sem. portulacæ drach. i. menthæ siccæ, coriandrorum præparatorum, ana drach. s. rasuræ eboris, sem. agni casti ana scrup. i. aquæ plantaginis unc. viij. Coquunt s. a. postea vehementer exprimunt, expresso addunt syrupi de mentha unc. i. s. perinde (ut proxime dictum est) propinant. Aut sem. lactucae drach. iii. s. agni casti drach. i. rutæ drach. s. Terunt cum aceto, subinde sacchari rosacei unc. i. s. admiscunt, ex hac mixtura unc. s. jejuno similiter præbent. Aut balaustiorum, sem. portulacæ ana drach. iij. anethi, rutæ, arnoglossi ana drach. ij. Hæc omnia in pulverem redigunt, postea ex hoc accipiunt drach. s. syr. myrtini unc. i. aquæ rutæ unc. iij. s. Deinde simul miscunt, & viginti diebus in aurora loco antedictorum præbent.*

Quidam magnopere commendant radicem ireos, foliorum menthæ, calaminthæ, sisymbrii, lapidis hæmatitidis, sem. portulacæ, agni casti ana scrup. i. sacchari candi rosacei unc. iii. s. Conficiunt pulverem, ex hoc drach. i. itidem porrigunt. At licet incrasset, quia tamen nimis siccatur, suspitione non caret.

Hactenus communiter quidem de utraque gonorrhœa, quæ morbum Gallicum sequitur, sed præcipue, & proprie de altera ejus specie, quæ curationi contumax est. de altera vero, quæ non adeo reluctatur, quia curatis ulceribus, glandulas parastatas exercentibus summovetur, ubi sequenti capite de his, prout mingendi difficultatem creant, scribetur, dixisse sat erit.

CAP. XIII.

De mingendi difficultate ex ulceribus, & carunculis natis circa vesicæ osculum, & virgæ canalem, & de urinæ suppressione.

Summota ergo gonorrhœa, quæ morbum Gallicum sequitur, non difficile est mingendi difficultatem curare, quæ ab ulceribus tum in collo vesicæ, tum in canali virgæ, propter gonorrhœam primum abortis creatur, sed quoniam hæc semper cum ardore est, non nunquam vero cum urinæ suppressione; de utrisque quidem agendum, sed primum de urinæ suppressione, quoniam id malum & gravius est, & ejus curatio alterius docet curationem. Interim antea scire volo, in hujusmodi curationibus maxime fugienda esse tum medicamenta valde acria, tum ea, quæ dolorem vehementer movent, siquidem ut prognost. 2. Hipp. vesicæ dolores validam necandi vim obtinent

nent, & ut Cel. lib. 7. cap. 26. læsa vesica nervorum distentiones cum periculo mortis excitat, neque modice aceria corroderent diu perferenda esse, longo enim continuove horum usu vesica læditur, excitatque inflammationes mortíferas, adeo ut quidam interea dum curarentur, quum vesica nimis diu continenter pateretur, paulo post è vita discesserint.

Urina igitur non redditur, quod ad præsens negotium attinet, aut quia ejus itineri fordities aliqua ulcerum intus se opposuit, aut quia horum carunculæ intus auctæ viam illi obstruunt, utrumque sæpe usu venire solet; nam quemadmodum ex bono sanguine caro inculcata gignitur, sic ex succis ulcerum vitiosis, aut aliquid in globuli modum nascitur, aut spongiosa quædam caro crescit, & meatum urinæ opplet. Commune utrique est tum foris aut emplastri aut illitus modo, tum intus per os; ut quibusdam placet, aut per oricularium clysterem, id quod mingendi viam intercludit, quoad fieri potest laxare, leniter abstergere, expurgare, & dolorem, si quis est urgens; mitigare. Profecto autem interea dum urina retinetur, ea, quæ urinam movent, propinare, valde periculofum est, metus est enim, ne quo magis movent, eo magis inculcent, obstruantque mingendi viam, subinde vesicam multo citius distendant, & dolores vehementissimos excitent.

Nihilominus tamen, quoniam aliqui non obscuræ famæ ita faciendum jubent, committendum non est, quo minus hic quædam ab eisdem inventa subscribamus. Propinant igitur ad id, quod virgæ canalem intercept, expurgandum, destillatitii ex corticibus fabarum lib. s. Aut destillatitii ex pulpa, & cortice limonum, auranciorumve tantundem, aut destillatitii ex floribus sambuci, destillatitii ex siliquis (carobas vulgus vocat) libr. s. Aut vulpini sanguinis recentis, & adhuc calentis mactata vulpe lib. s. Aut leporis combustii drach. i. aquæ ceterach. unc. iiii. Aut stercoris palumbini albi drach. i. vini albi unc. v. Aut pulveris mandibule inferioris piscis lupi, drach. i. aquæ graminis unc. v. Aut stercoris columbini terrestris non albi drach. i. urinæ pueri lib. s. Aut armoraciæ decocti, aut cicerum nigrorum decocti lib. s. Aut lumbricorum terrestrium exsiccatum pulveris drach. i. decocti ex anetho lib. s. Aut foliorum urticæ, malvæ, ana manip. i. radicem petroselinii unc. s. cinnamomi scrup. s. aquæ communis q. s. Coquunt s. a. deinde hujus decocti libr. s. præbent, triduo aut quadriduo, aut jusculi gallinæ castratæ, in quo folia malvæ elixa fuerint lib. s. butyri unc. s.

Hoc auxilium tutius est, quam antedicta, sicut etiam terebinthinæ, cum albumine ovi, sensim adeo diligenter agitata, ut velut oleum bibi possit unc. ii. denique omnia, quibus ad lapidem frangendum, ad urinamque ducendam utuntur, huc vertunt, & similiter propinant jejunis, nunc semel, nunc sæpius, quæ cum innumera fere sint, ne legentem tædio afficeremus, de industria prætermisimus, sed si talibus utendum est, nullum præstantius (ut opinor) est quam id, quod nos primo quidem ad lapidem atterendum, deinde vero ad urinam provocandam invenimus, habet autem hunc in modum.

Sume argenti vivi diligenter extincti, (alioqui ducit album, & ad urinæ vias minime fertur) drachm. ii. terebinthinæ in aqua malvæ coctæ unc. i. Misce. deinde ex hoc scrup. i. & mane, & vespere devorandum ante cibum præbe. Non leviter etiam prodest vermes multipedas, (Græci vocant,) vino albo incoquere, deinde hujus decocti libr. s. accipere, atque addere pulverem aliorum id genus vermium drach. i. mox jejuno in potu dare. Nos enim haud raro experti sumus. Sed his omisissis scire licet, quod eorum, quæ laxare, abstergere, & dolorem mitigare queunt, non exigua sylva est in his, quæ ad penis ulcera laxanda, & abstergenda, & ad gonorrhœam curandam, & ad dolores leniendos ante docuimus. Privativum vero dolorem mitigabit ex hyoscyami semine, & ovi albumine cum modico aceto emplastrum pectini, & renibus appositum. Præterea quidam sumunt foliorum malvæ man. i. Radicum althææ, apii, fœniculi ana unc. iiii. seminum lini, fœnugræci ana unc. i. florum chamæmeli, meliloti, pulegii, briganii, ana pug. i. caricarum ping. unc. i. s. Coquunt omnia simul in aqua communi ad radicem usque dissolutionem, deinde pectini, perinaeo, & pudendis fomenti modo tum per se, tum per spongiam adhibent. Hæc laxant, abstergunt, juxta ac aperiunt, fotuque suo dolorem leniunt. Aut accipe unguenti, dialthææ agrippæ, æsypi, butyri ana unc. i. olei amygd. dulc., liliorum alb., chamæmelini ana unc. ii. ammoniaci unc. i. s. succi apii, chamæactes ana unc. iiii. mucilaginis althææ, fœnugræci ana unc. ii. Fervent simul usque ad succorum consumptionem, postea pinguitudo excolata in unguentum cogatur, addito ceræ momento, quo deinde antedictæ partes illinantur, mox fasciis cum lana succida amiciantur, easdem cum prædicto facultates habet sed longe validiores. Aut foliorum porri siccatorum

A man. iiii. helxines, (parietariam dicunt,) man. i. s. mellis & vini albi ana q. s. emplastri modo. Aut radicem althææ unc. iiii. radicem raphani lib. s. foliorum caulium; parietariæ ana man. i. fœniculi marini (crithmum esse volunt) ana man. s. olei anethini, chamæmelini, pinguedinis, cuniculi, ana unc. ii. butyri unc. iiii. farine cicerum, fœnugræci ana q. s. Fiat emplastrum s. a. quo similiter utendum est, id præstantissimum urinæ movendæ prædicant. Aut balneum adhibeatur, quod habet radicem althææ, raphani, ana lib. i. radicem brusci, petroselinii, asparagi ana man. s. cumini, fœniculi dulc., ammeos ana unc. i. mellis lib. i. & s. seminis lini, fœnugræci ana unc. iiii. sem. anethi, florum chamæmeli, meliloti, foliorum marrubii, ana man. i. parietariæ, caulium nigrorum ana man. i. s. vini albi optimi lib. xii. aquæ q. s. Coquunt, donec tertia pars aquæ consumatur, mox aut spongiis infusis irrigant pubem & virgam, & perinaeum, aut has omnes partes huic decocto immergunt. Aut cape æsypi, butyri, olei amygd. dul. ana unc. i. misce, subinde similiter illine. Aut cuniculi animalis pinguedine, cui quidam magnopere confidunt, pubem & virgam & perinaeum illine, mox ejusdem animalis pellem super impone, aut oleo petroleo (faxi dicunt) aut scorpionum similiter inunge, ac intra virgam injice, aut hujus loco collyrium tale. Sume radicem althææ, seminum lini, fœnugræci, ana drach. ii. aquæ communis libr. s. plus minusve. Simul bulliant ad unc. iiii. postea coentur, colato adde olei amygdalarum dulcium unc. i. Misce, & tepide per siphonem injicito.

Si hæc nihil profint, nondiu quidem sustineri debent, sed cito removeri. Affectus enim hic acutus est, in acuto enim breve curandi spatium datur, intra quod si quid non statim prodest, rejicere statim oportet, alioqui æger exstinguitur. Tunc igitur aut tenero malvæ apiivæ cauliculo, aut candela ex forti quodam filo, atque cera cui non nihil terebinthinæ inditum sit, ne alioqui, præsertim hyeme, intus in vesica meatuve frangatur conflata, mox oleo amygdalarum dulcium aut scorpionum illita, tentandum de medio tollere congeriem recrementorum, quæ canalem obstruunt intro videlicet ea impellendo, aut in vesicam retrusa disgregentur, mox interim dispersa, urinam prodire sinant, & seorsim dissipata, paulatim profiliant foras. Quia vero non in viris tantummodo, sed in foeminis quoque caules hujusmodi, aut candelæ necessariae sunt, candelæ, ut omni corpori ampliori minorive sufficiant, non paucæ sed multæ, tum ad mares tum ad foeminas medico habendæ sunt, ex virilibus maxima decem & quinque sit digitorum, media duodecim, minima novem, ex mulieribus major novem, minor sex, quæ tamen incurvari facile possint & neque nimis plenæ, neque nimis tenues existant, sed si neque cauliculi, neque candelæ in vesicam penetrare queunt, aut si penetrant, his tamen remotis aut urinæ nihil, aut parum exit, scire licet (omissa renum contemplatione) & solo penis canali & vesicæ osculo considerato, carunculam unam aut plures longe potius, quam ulcerum forditiem urinæ iter claudere, quod ubi contingit, cunctandum non est ea remedia adhibere, quæ carunculam intus urgentem summovent, sane illa quidem exoidenda est, sed cum id gladio fieri non possit, corrodentibus medicamentis, quæ tamen exiguæ sint acrimoniæ, quo citius fieri potest, extenuanda est, alioquin interim fistula argentea, syringa vulgo dicitur, carunculam violente superare velle, & vesicam intro pertingere, atque inde urinam foras haurire, tam grave periculum ex hac violentia dolor excitatus affert, ut vel sanguinis fluor terribilis, vel febris acuta, vel mors intempestiva sæpe sequatur, ergo ubi carunculæ sedes comperta est, tum candelam ceream infra scripto emplastro (ut dicemus) illitam statim in canalem immittere oportet, interiusque premere, quoad sine multa molestia feratur, deinde si nec dolor, nec quid aliud impediatur, sinere trium, quatuor, quinque horarum spatio, consuevit enim caruncula ipsa, quoniam plerumque spongiosa est, ab hoc auxilio, & cito liquefieri, & corrodi, & attenuari id quod habet. terebinthinæ coctæ drach. ii. picis liquidæ drach. vi. præcipitati scrup. iiii. plus minusve. Fiat emplastrum, postea candelam ea parte, qua putas, carunculam pertinere, subtracta cera in ejus locum, & in eundem modum hoc emplastro involve, tanta vero quantitate, quantum existimaveris carunculam ab illo contactum iri, aut si candelam non patiat, licebit per oricularium clysterem injicere præcipitati scrup. i. plus minusve cum aqua hordei unc. ii. aut iiii. Id ut maxime præsentaneum est, ita minime omnium, quæ hæcenus ego noverim; dolorem inducit, celeriter enim carunculam serpere prohibet juxta ac liquefacit, extenuat, erodit, siccatur, ad cicatricem deducit, & dolorem quidem aliquem movet sed admodum tolerabilem, si præcipitatum recte paretur. Parabitur autem si cum auro (ut proxime dicemus) aut aliquo alio simili construat, absque rebus acerbis & corrodentibus, con-

tra quam multi expensis parcentes & lucri cupidi nunc A faciunt, & antehac omnes, quia non aliter noverant, faciebant. Nam (ut proximo libro declaravimus) argentum vivum, ex quo præcipitatum omne fit, rei calidæ & erodenti conjunctum, hanc eandem vehementius, & celerius penetrare facit: quod ubi evenit majorem dolorem ab illa excitari necesse est, quam ubi lentius & debilius subit, sed si auro mixtum, deinde vi ignis in præcipitatum vertatur, id solum fere habet, quod quia pulvis est, impendio magis humido ulceri adhæret, commodiusque unguentis commiscetur & quia ignem leviter expertum est, ignis modo leviter crustam inducit. Cætera fere omnia, velut argentum vivum agit, id quod quia ubi partem aliquam nostri corporis tangit (quemadmodum exposuimus) humores alio fugat, aut secum intro penitus vehit, dolorem fere omnem, qui propter humorum fluxionem illic creari solet, prohibet: hinc est quod præcipitatum cuidam Illustrissimo, in cavo ejus manus ulceri & non alibi positum, paulo post gingivas tumefecit, dentes commovit, & salivam putrem quamplurimam tanquam ex ulcere huc propulsam, per os confertim evacuavit, quo circa ulceratæ parti impositum, non modo dolorem tutum non excitabit, sed præsentem aut minuet, aut forte tollit, succos videlicet alio trahens pellenſve, præterea carunculam adauctam extenuabit, consumet, ulcus crusta obducat, & tandem ad cicatricem perducet. Placet vero tum ejus, quod in usu passim habetur, tum ejus, quod apud quosdam quasi thesaurus nunc inventum est, id quod nos maxime omnium probamus, exempla quædam perstringere, ut intelligatur quantum alterum ab altero differat, & utrum illud dolorem vehementem excitare, id tollere possit. Sed antea oportet non ignorare, quod hætenus nemo novit ex solo argento vivo sine alicujus alterius mixtura præcipitatum efficere, semper enim aliquid cum illo miscent, cujus ope firmatur atque coercetur, ne igni expositum in vaporem, in aërem, & velut in nihilum dissolvatur. Tale communiter quidem apud omnes habetur ex argento vivo, cum aqua qua aurum ab argento dividitur, nunc aqua fortis, nunc aqua partitoris nuncupatur. Proprie vero & velut à secretis apud quosdam invenitur ex argento vivo cum auro ipso argentove in tenuissima folia diviso, apud quosdam vero (ut audio) ex argento vivo cum pulvere ex lateribus coctis: Aqua dicta à quibusdam in hunc modum paratur. *Sumunt aluminis roche unc. xvi. vitrioli Romani lib. ii. salis nitri lib. i. Excipiunt vase vitreo colli obtorti, oris angusti undique argilla præmunito alchymistarum more, mox aquam extrahunt.* Alii *aluminis roche unc. viiii. vitrioli Romani lib. i. salis nitri lib. s.* Alii *salis nitri, aluminis roche, vitrioli Romani ana lib. ii.* Alii *vitrioli Romani, aluminis roche ana lib. i. salis nitri lib. i. s.* Alii *auripigmenti citrini, floris aris, ana unc. ii. salis nitri lib. i. s. aluminis roche lib. ii. vitrioli Romani lib. iii.* Similiter aquam conficiunt. Communis vero præcipitati exemplum sic habet, *sumunt aquæ fortis, primo loco dictæ lib. iii. argenti vivi lib. i. s. His mixtis alchymistarum more pulverem rubrum in vasis fundo relictum, præcipitatum vocant, sed id non potest dolorem non movere, cum tantæ aquæ fortis copia misceatur, quæ ex acribus, & rodentibus tota consistit.* Alii *argenti vivi, aquæ fortis primo aut secundo loco scriptæ ana lib. i.*

Deinde præcipitatum similiter parant, id dolorem propter hujus aquæ mixturam non potest non excitare, minus tamen excitat quam antedictum. Alii *aquæ fortis ultimo loco recensitæ lib. i. s. argenti vivi lib. i.*

Mox eodem modo præcipitatum efficiunt, sed id eo magis dolorem incutit, quo pluribus tum acribus, tum rodentibus, quam priora misceatur.

Illud vero fere doloris est expertus, quod hunc habet in modum, *sumunt argenti vivi per caninam pellem, ut fieri solet, sæpius transcolati & defæcati unc. viiii. aut lib. i. foliorum auri aut argenti unc. i. Tum diligenter miscent, post vase vitreo excipiunt, deinde alchymistarum more cætera faciunt, quoad præcipitatum assequantur, id certe nisi adulterium sit, dolorem affatu dignum vix unquam afferet, quippe quum nihil illi junctum sit, quod rodatur, ulcera vero potissimum sanat (ut dixi) quoniam humores ab eisdem alio per interna pellit, aut retrahit, quemadmodum in unctione argenti vivi quotidie experimur, æque etiam doloris quasi expertus erit, quodcumque aliud sine acribus & corrodentibus confectum, atque id ipsum quod narravimus, at si verum est, (ut à quibusdam accipio) E ex solo ipso argento vivo, absque ulla alia mixtura confici posse, id profecto & omnibus ante poni debet, & minime omnium dolore afficiet. Neque nos deterreat, quod iidem dicunt id egere longissimo temporis spatio, utputa decem pluriumque mensium & summa tum cura tum diligentia, hoc enim quo minus paretur, impedire quidem potest, sed ubi paratum est, quin magis quam alia proſit, non potest. Probus etiam Medicus ea, quæ in medicina*

optima sunt, procurare debet, quæ si longum tempus requirunt, providentia prius adhibita sibi comparare, ut quum offeratur occasio, tum se prudentem, utpote qui futura prospiciat, tum artem abundantem, & minime inancam esse, unde ægris salus & professoris existimatio speratur, ostendere possit, de eo igitur, quod præcipitatum modo dolorem affert, modo parum & fere nihil affert, deque præcipuo auxilio, quod urinæ suppressionem ex carunculis auctis, ubi breve spatium est, prohibet, hæc satis sint, alii vero adversus id malum multa peculiariter invenerunt. Aliqui enim. *Sumunt olei amygdalarum dulcium unc. i. cera albæ scrup. iiij. cerussæ lotæ, præcipitati ana scrup. ij. Unguentum ex his efficiunt, deinde candelam inungunt, & in canalem immittunt, si præcipitatum, quod ei admisceatur, tale est, quale vulgus usurpat, nulla ratione admittendum est, sin quale nos diximus. innocuum erit, & doloris exſors, & salutare.* Alii *sumunt minii naturalis unc. s. cera parum, mellis albi cocti q. s. subinde ceratum construunt.*

Alii loco *minii naturalis cinnabari factitiam* ponunt, Butrumque tamen, ubi dolores insignes non moveat, experiri licet, quemadmodum etiam (si æger patitur) per fistulam argenteam, aut cannulam in virgæ canalem immisſam suffimenta omnia ex cinnabari quæ super recensuimus.

Aliqui oleo vitrioli carunculam tangunt, sed id dolorem insignem movet, & sæpe inflammationem malumque geminat, sic etiam lædit, *oleum aut tartari, aut sulphuris & hujusmodi.* Tale quoque est quod hunc in modum parant. Accipiunt enim *aruginis, auripigmenti, chalcididis, id est, vitrioli, aluminis roche ana drach. ii. Perfundunt aceto acerrimo, mox inter duos lapides marmoreos sub sole diebus octo accuratissime terunt, & in pulverem redigunt, hoc est, sub sole quotidie perfundunt, siccant, terunt, donec partium summa tenuitate acquisita omnem fere acrimoniam & mordacitatem amiserint, postea sumunt, hujus pulveris, lithargyri ana unc. ii. olei rosacei unc. iiij. Subinde diligenter miscent, donec in emplastri consistentiam coeant, mox candelæ partem, (ut diximus) hoc involvunt & virgæ canalem immittunt. Id sub nomine Philippi ex Hispania ulteriore, qui nostra ætate complures ab hoc malo vindicabit, à multis celebratur, utrum revera sit id, quo ille utebatur nemo certe novit. Aliqui capiunt, *aruginis ustæ, antimonii uſti ana drach. s. præcipitati scrup. i. emplastri Diachylon q. s. Ad commiscendum, deinde candelæ (ut dictum est) indunt.**

Aliqui *aluminis uſti q. s. candelæ circa summitatem admiscent, id cujusdam, qui ob id solum experimentum in magno pretio apud nos habetur, esse dicunt, quum vero alumina omnia exterant, quæ claritati oculorum officiant, palpebrarum carnosæ vitia, aliasque carnum excrescentias absumant, exedentia compeſcant, mirum non est, si tum virgæ, tum vesicæ, quæ oculis fere pares sunt quoad sensus perspicaciam tantopere opulentur, aliqui illud esse afferunt, quod habet. *unguenti resini, unguenti apostolorum ana drach. i. unguenti Egyptiaci drach. s. plus minusve, prout dolorem magis minuisse movet.**

Aliqui *oleo amygdalarum dulcium, candelam prius unguunt, mox in virgæ canalem immittunt, ut carnem adnatam maccrent, & aliquantum ante putrefaciant, sic enim dicunt. Postea capiunt unguenti diapompholygos unc. i. squamæ aris uſtæ ac lotæ drach. ij. plus minusve miscent, candelæ adjiciunt, & similiter untuntur, huic mixturæ vis est moderate refrigerare, mollire, corrodere, extenuare, & carnum excrescentias compeſcere, tempus tamen & spatium aliquod ad auxiliandum requirit. Aliqui *sumunt pulverem foliorum sabinae, aut radicem bellebori nigri drach. ij. diachylon magni drach. i.**

Hac mixtura candelam signata parte involvunt, mox canali indunt. Utrumque an id præſtet, quod pollicetur, suspectum est quemadmodum & illud quod recipit antimonii cremati drach. i. corticis cucurbitæ uſti scrup. i. mellis excocti cerati q. s. cerati modo.

Vis enim huic propter antimonium quidem est carnum excrescentias compeſcere, & ulcera ad cicatricem perducere, sed ubi malum celeritatem requirit, aut parum aut nihil prodesse potest.

Quemadmodum pulvis proxime scribendus, quem tantopere prædicant, si in virgam injiciatur, aut per carunculam insufflatus, aut cum liquore aliquo mixtus, dicunt enim rodere carnem absque ullo dolore, tutioremque esse, quam præcipitatum, fieri vero ex fece mellis distillati, aut ex melle (ut ferunt) calcinato. Tale quoque est quoad agendi tempus, quod habet *hujus pulveris unc. i. stercoris canis unc. ii. tartari ex vino albo drach. s. sacchari optimi drach. i. aluminis roche uſti, tutiæ ana scrup. iiij. cera viridis, mellis rosacei ana unc. vi. succi foliorum olivæ, succi foliorum plantag., ana q. s. ad linimentum. Liquidissimum, ut facile possit in virgam injici, diximus de præſidiis, quæ* uri-

urinæ suppressionem ab ulcerum virgæ vesicæque carunculis ortam summovere queunt. Ad urinæ ardorem accedamus.

CAP. XIV.

De urinæ ardore.

Licet itaque ardor urinæ multis de causis gignatur, in hoc tamen casu, vel quia ulcera carne nuda sunt, & minime callosa, vel quia carne aliqua nova supercrescente perspicacior sensum fortiantur, gigni solet, utrovis modo contingat. Indicatio est sensum ipsum, si nimius ardor infestat, ante omnia leniter obtundere, deinde carnem auctam diminueri, nudam cicatrice obducere, quibus si sordities saniesque conjuncta fuerit, abstergere simul atque ficcare: sensum modice hebetabit, lac ipsum & epotum (ut ante diximus) & per oricularium clysterem injectum, lac item seminum peponis, cucumeris, citrulli, cucurbitæ cum aqua bordei. Aut sume mucilaginis seminum psyllii unc. s. decocti lactucæ unc. v. syrupi violacei unc. i. Aut albumina duum triumve ovorum recentium, sacchari violacei, quod candum vocant unc. s. decocti glycyrrhizæ unc. vj. aut syrupi nenupharini unc. ii. s. decocti radicis althææ unc. v. gummi tragacanthi drach. s. aut syrup. de papavere unc. i. s. lactis asinini unc. vj. aut trochiscorum alkekengi scrup. ij, decocti florum violarum unc. vj. syrup. de jujubis unc. s. aut sume quatuor seminum frigidorum majorum mundatorum ana unc. s. gummi Arabici, tragacanthi ana drach. i. s. seminum portulacæ, seminum papaveris albi ana drach. ij. santalorum rubeorum drach. i. s. seminum hyosciami albi drach. i. Fiant trochisci cum mucilagine seminum psyllii, deinde dictorum trochiscorum drach. i. syrup. de succo cucurbitæ unc. s. decocti radicis nymphaeæ albæ unc. v.

Hæc omnia tum seorsum, tum invicem commixta simul mane in aurora per plures dies propinari possunt, & per oricularium clysterem quotidie sæpius injici, modo tamen calida injiciantur. Quidam injiciunt oleum rosaceum, oleum nymphaeatum, oleum e semine cucumeris, citrulli, peponis, e semine lactucæ, oleum violaceum, item lapidis hæmatitis diligenter triti unc. s. lactis muliebris unc. ii. Deinde decocti ex floribus aut semine hyosciami albi unc. ij. syrup. rosacei unc. s. postea oleum ex papavere, oleum mandragore, & tandem decocti capitum papaveris albi lib. s. amyli drach. i. succi glycyrrhizæ unc. s. opii scrup. i.

Horum quoque vice accipere quædam licet ex his, quæ paulo superius ad dolores mitigandos conscripsimus, cum quibus de urinæ ardore finem nunc faciemus.

CAP. XV.

De ulcerum vesicæ, & virgæ canalis curatione.

Eas vero indicationes, quæ abstergendum & siccandum suadebant, nunc opportunum est persequi, ubi de ulcerum curatione compendarius sermo fit. Quippe hæc remota gonorrhœa, sublata urinæ suppressione, lenito ardore nihil aliud nobis indicant, quam sorditiem abstergere debere, saniem, qui succus tenuior est, siccare, carnem præter naturam auferre, demum ad cicatricem perducere. Neque aliud peculiare postulant ulcera illa, quibus præsentibus gonorrhœam, alioqui per se facile curabilem, perseverare dicebamus, de quorum quoque curatione nos proxime scripturos esse promissimus, verum & horum & reliquorum curam absolvemus, si his quæ adversus carnis extuberationem, quæ in his ulceribus oritur, proposuimus, moderare utamur. & deinceps cætera, quæ ad horum conglutinationem faciunt, persequamur. Præter hæc vero quidam injiciunt viridis aris drach. i. aquæ feniculi unc. viij. aut aquæ plantaginis lib. i. s. salis ammoniaci drach. iij. viridis aris drach. ii. tutiæ drach. i. Hæc mixta simul per integram diem, ac noctem vase ex aurichalco continent, subinde administrant. aut aquæ plantaginis lib. i. aluminis rochæ unc. s. aut aloës hepaticæ drach. i. tutiæ præparatæ drach. ij. æruginis ustæ drach. i. s. sacchari unc. s. camphoræ scrup. s. aquæ plantaginis & rosaceæ ana lib. s.

Hoc auxilium apud aliquos in frequenti usu est, & sæpe juvat. Aut unguenti apostolorum sive emplastri, quod isis epigoni dicitur q. s. deinde candelam parte, qua ulcus tangere debet, illinunt, mox virgæ immittunt, subinde decoctum injiciunt, quod habet. Radicis centaurii majoris unc. i. glycyrrhizæ unc. i. s. passularum, bordei ana man. s. mellis despumati unc. ii. aquæ cisternæ q. s. postremo & hoc quod constat, ex aquæ limacum, aquæ malvæ, aquæ filiquæ, aquæ florum, fabarum ana unc. iij.

Vicissim vero imponunt, sed primo candelam, secundo centaurii decoctum, tertio limacum, malvæ, filiquæ, fabæque aquarum mixturam: conferunt hæc duo, ut opinan-

tur, potissimum ulceribus glutinandis, sicut etiam ubi sumunt. corticum granatorum, balaustrorum, myrtillorum ana unc. s. foliorum plantaginis, florum chamæmeli, rosarum ana man. s. radicis symphiti petræi, tormentillæ; (pentaphyllon quidam vocant) ana unc. i. thuris, mastiches, aloës, pulpæ tamarindorum ana drach. s. aquæ ros. vini nigri ana q. s. Coquant s. a. postea decoctum pro more injiciunt, cætera, quæ detergant siccant & ad cicatricem perducunt, ab aliis authoribus petenda sunt, qui volumina his refertissima reliquerunt.

CAP. XVI.

De rhagadiis, & aposymatis, sive fissuris, rimis; & desquamationibus manuum, pedum, labiorum, papillarum, præputii, vulvæ.

Satis de cura ulcerum, & vesicæ, & canalis virgæ. Sequuntur aposymata, rhagadiaque (fissuras rimas & desquamations vocant) manuum, pedum, labiorum, papillarum, præputii, vulvæ.

Hæc omnia, tanquam impressa nota, morbus Gallicus discedens reliquisse videtur, perinde ac in ea decubitus, sive abscessum fecerit, ut Apoplexia in paralytim, aut comitialis in alicujus particulæ tremorem, aut convulsionem, adeo ut alia signa quærere utrum Gallica sint, vanum existat, licet quidam ex eo velit Gallica esse, quod cœparum & aliorum esu statim recrudescant, gravioraque fiant, ac si reliqua hujusmodi, quæ aliunde quam a lue Gallica nascuntur, acrium ciborum usu nequaquam exacerbarentur. Si ergo hæc ipsa penitus tollere tentaverimus, sæpenumero usu venit, quod succus vitiat, qui per eadem expurgatur, intro revertens per universum corpus luem Gallicam innovet, sicuti sublata nota, quam comitialis reliquit, statim ille redire consuevit. Verum si hæc eadem aut valde molesta, aut nimium turpia fuerint, ita ut omnino curationem requirant, purgare corpus iterum atque iterum, prout tertio libro docuimus, & antequam curentur, & dum curantur, & postquam curata sunt, oportet, alioqui aut revertuntur, aut malum intus multo gravius excitant, quamquam enim exigui affectus esse videntur, potestate tamen vehementissimi existunt, sed ut id facilius evitetur, conducet purgato corpore, antequam alia remedia moliamur, cucurbitulas seu vocatas cornetulas volis manuum & plantis pedum affectis adhibere, mox scarificare & rursus per easdem attrahere, ut omnis pravus humor, qui in particula resedit, foras evocetur, id quod per sanguifugas etiam & alia hujusmodi facere conveniet. Ad manus igitur & pedes, & similitudinis ratione ad reliquas corporis partes, quæ sic afficiuntur, multa quidem invenio, sed credo quo pejus id malum est, minusque facile vincitur, eo plura esse tentata, quæ in personis varie responderunt. Valent vero ea omnia, quæ ad ulcera faucium & penis & pustulas tum faciei, tum capitis recensuimus: plurimum quoque valet. oleum tritici, oleum ex vitellis ovorum; oleum (ut dicunt) ex tartaro.

Tum per se, tum mixtum, neque non præcipitatum, & aloë ipsa præsertim si ulceratio carne aliqua super ex-crescente affuerit item acetosæ decoctum. Aqua fabrorum ferrariorum, quo magis & nigra & turbida est. Aqua quæ decidit ex cote, qua cultelli acuntur, & enses; sabulum quod in figulinis vasis aquam Tiberinam Romæ continentibus invenitur. Aquæ maris.

Prodest item præcipue, ubi pruritus abest, decoctum id quod habet bordei man. iij. rosarum rub. siccarum man. i. s. aluminis rochæ unc. i. plus minusve, aquæ communi q. s. Deinde coquantur s. a.

Hæc vero singula profunt illita, sed aliqua etiam suffitu.

Quidam suffimentis tantum utuntur, quorum aliqui sumunt. phaseolorum, sabinae ana partes equal. aquæ q. s. Una coquant; deinde pluribus diebus affectas partes suffiunt, id enim securissimum est, & multis profuit.

Idem fere est celebratissimum illud, testimonio nobilissimæ meretricis, quod habet. phaseolorum lib. ii. sabinae man. ii. aquæ quod satis sit. Aliqui accipiunt galangæ, caryophyllorum, piperis ana unc. s. Fructus cupressi contusos, tres quatuorve, aceto acerrimo simul omnia coquant, postea suffiunt. Nonnulli capiunt foliorum, caulium, urticæ ana man. i. radicis inulæ unc. i. aquæ communis q. s. simul coquant, & postea suffiunt, deinde pannis lineis exsiccant, mox alteri suffimini subjiciunt, in quo sunt. zinziberis, caryophyllorum, arsenici, ana unc. i. foliorum hæderæ, thymi, epithymi ana man. s. Aquæ communis quod satis sit, ita vero per plures dies mane & sero ante cibum quotidie experiuntur.

Quidam ex ligno lentisci suffimentum adhibent. Quidam ex hyosciami semine, sed id tum præcipue ubi usu a-

liorum medicamentorum manus, aut pedes inflammatio-
ne aliqua infestantur.

Quidam *selearum retrimenta capiunt ad libras usque tres. vervecis caput unum., radicum althææ, libr. i. foliorum malvæ man. v. aquæ q. s. Coquunt simul omnia quoad caput dissolvatur*, postea pluribus diebus hoc decocto affectas partes suffiunt, & hoc eodem subinde lavant, sed hæc ubi malum vel sua natura leve est, vel incipit, vel ubi multis & variis medicamentis attritum, & fere devictum est, prodesse solent, sequentia, & ubi validum, & ubi debile malum est, passim auxiliantur, majoris tamen & minoris facultatis, ratione inter se differentia. Id genus est quod habet *foliorum malvæ, fumi terræ, Helxines (parietariam dicunt) ana man. s. radicum althææ, symphyti utriusque ana unc. iiii. aquæ communis q. s.*

Primum coquunt, postea partes affectas his calidis lavant, deinde unguento illinunt, quod habet *albumina duum ovorum, aluminis usti drach. s. sevi hircini unc. s. sublimati scrup. ii.*

Si præterea mordicatio, vel inflammatio aliqua sequatur, tum *butyro recenti*, & *loto* dictas partes identidem ungunt. Aut sumunt *foliorum oxylapathi man. ii. malvæ man. i. radicum althææ, lapathi ana unc. i. aquæ hordei lib. iiii.*

Hoc decocto similiter foveat, deinde *sublimati drach. i. succi limonis unc. ii. vase*, quod vitro oblitum sit, excipiunt, super cineres calidos locant, quoad succus exsiccat, secundo & tertio & quarto idem faciunt, postremo sublimatum idem similiter terunt, admiscuntque aquæ ros. moschatae unc. iiii. itidemque parat, donec omnis aqua absumatur, quibus actis sublimatum rursus terunt, mox addunt olei amygdalarum dulcium, olei rosacei, ceræ albæ, ana unc. i. butyri recentis, sevi hircini ana unc. s. cerussæ lotæ, lithargyrii loti ana drach. i. s. Mox hoc unguento illinunt, aut eo, quod habet *trochiscorum Andronis drach. ii. unguenti ros. Mesuæ q. s. Aut alio*, quod constat ex squamæ æris præparata, squamæ ferri præparatae ana drach. i. s. lithargyrii cerussæ ana unc. s. olei myrtini, rosacei ana unc. iiii. coralli albi, terræ armeniacæ orientalis, lapidis hæmatitis, cerussæ gallarum ana scrup. i. olei myrtini, ut ne dureseat q. s.

Est etiam proficiens in his malis post dictam lavationem membra illinere unguento, quod ex his constat. olei ros. ceræ ana unc. iiii. sevi hircini unc. i. succi hircini unc. i. s. succi rapi, aut napi unc. vj. Bulliant ad unguenti consistentiam, id vero non solum his prodest, sed ulceribus omnibus, quæ frigida hyems, tum in his particulis, tum in reliqua cute vel in calcaneo movere solet.

Quidam mane & vespere ante cibum manus pedesque diu foveat hoc decocto, quod habet *foliorum malvæ, violarum, radicum lapathi, radicum althææ ana man. ii. vervecis caput unum aquæ quod satis sit. Coquit quoad caput dissolvatur*, subinde utitur, postea ut manus foveat & molli- vit, ita singulis quoque vicibus tum ungit hoc unguento, quod habet olei amygdalarum dulcium, rosacei axungie porcine colatæ, ana unc. i. cerussæ, hydrargyri extincti ana drach. s. ceræ albæ unc. i.

Si calli non cedant, ubi prædicto decocto aliquantulum molliti fuerint, aut novacula radit, aut tela aspera fricat, ita ut sanguis copiosus prodeat, tum aqua ex alumine & sublimato supra descripta tangit, ubi ficcatur trochisco Andronis diluto cum vino mali punici vel syrupo myrtino illinit.

Si hæc non juvant, coquit hordeum quoad rumpatur, mox lapathi folia addit, sacculo includit, utraque, deinde super hunc valde calentem, volas manuum, plantasque pedum ponit & foveat, postea illinit unguento, quod habet. olei rosacei completi, butyri recentis ana unc. i. cerussæ drach. ii. terebinthinæ lotæ unc. i. Sublimati supra marmor pictorium molliti, & succo limonum loti scrup. ii.

Sed si ægrotantes incidere velint, tum solea ex hoc cerato conficiunt, & pedibus supponunt, constat id ex ammoniaci præparati, galbani ana drach. vi. thuris, mastiches, aloës, cerussæ, ana drach. s. pinguedinis ursi, taxi, suis ana unc. i. terebinthinæ, resinæ pini ana unc. olei ros. completi unc. ii. auripigmenti, chalcantbi, aluminis rochæ ana drach. ii. s. argenti vivi extincti unc. i. ceræ q. s.

Si hæc non prosint, suffitione utitur, sed primum molli- lire tentat prædicto decocto, postea sapone nigro, quod callos attenuet, & dissolvat, fricans inungit, & una hora post lixivio abluit, subinde suffimentum adhibet, quo ferme omnes liberari testatur. Id constat ex cinnabaris, auripigmenti, sandarachæ Græcorum ana unc. i. præcipitati unc. s. ligni aloës, gummi juniperi, styracis sicci, bel- zuini, myrrhæ, thuris, ana drach. ii.

Post hunc suffitum affectis partibus andronis trochiscum, aut ceratum nunc proxime descriptum imponit.

Expediti ad eadem quidam putat, si quis primum la- vatione utatur quæ habet. Radicum althææ, malvæ ana unc. i. foliorum malvæ, violarum ana man. i. sevi arie-

mini lib. s. Decocti ex capite castrati q. s. deinde panno aspero diligenter exsiccat, postea aquarum aliqua ex his, quas cum sublimato confici tradidimus, singula ulcuscula privatim tangat, atque ita pluribus diebus agat. postea ve- ro sumat. caulium veterum man. ii. auripigmenti tenuiter triti unc. ii. pinguedinis equine lib. s. aquæ communis q. s. Coquat, & interim horum vapore calenti affectas partes ma- defaciat, post cujus usum linimento inungat, quod habet olei sesamini, aut amygdalarum dulc. lib. s. polypodii quer- cini recentis per secericulum cribrati unc. ii. s. coquat & colet, colato addat lithargyrii aurei, antimonii, plumbi usti, cerussæ, tutiæ præparatae ana unc. s. succi radice oxylapa- thi, chelidoniæ ana unc. i. Ad unguenti consistentiam redi- gat, cui si sublimati grana v. aut vii. adjunxerit multo po- tentius reddet. Prodest etiam linimentum, quod fit ex lithargyrii, cerussæ lotæ, ana unc. i. s. olei rosacei unc. ii. aceti acerrimi q. s. in mortario plumbi conficitur. Item aliud ex radicibus lapathi, chelidoniæ ana unc. i. aluminis usti, salis communis ana drach. ii. s. axungie porcine salitæ & rancidæ unc. iiii. succi plantaginis q. s.

B Valensque ad idem est, sed apud ignem ut intro subeat illitum, quod constat ex axungie porcine antiquæ expur- gatae unc. iiii. tartari, thuris ana unc. s. argenti vivi dili- genter extincti unc. ii. succi absinthii q. s. Aut axungie ejusdem unc. iiii. aceti acerrimi unc. ii. s. argenti vivi ex- tincti unc. ii. Aut sevi castrati, medullæ bovis ana drach. ii. succi salviæ unc. i. s. argenti vivi extincti unc. ii. thuris drach. vi.

Aliqui manus pedesque mane & vespere ante cibum di- midia hora foveat decocto, quod habet. foliorum malvæ, violarum, caulium ana man. i. radice althææ unc. i. s. pin- guedinis hirci, anseris, ana unc. i. seminum lini, fœnu- græci, ana unc. s. aquæ quod satis sit.

Deinde tela leni exsiccat, mox aspera valde fricat, & ungunt linimento, quod habet pinguedinis anseris, axun- gie suillæ, ana unc. i. argenti vivi diligenter extincti unc. s. mastiches, gummi Arabici, colophonie ana scrup. s. olei lau- rini quod satis sit. Aut saponis vocati fini unc. iiii. argenti vivi extincti unc. s. sublimati drach. i.

Sed quoniam argentum vivum deturpat, magis eligunt id, quod habet saponis unc. i. sublimati scrup. i. interdum etiam hoc, quod fit ex oleo amygdalar. dulcium, olei lilio- rum alborum ana unc. iiii. polypodii triti unc. ii. radicum althææ unc. i. Coquunt in aqua, deinde colant, mox ad- dunt. lithargyrii aurei, plumbi usti, tutiæ præparatae, an- timonii, cerussæ, alcyonii ana drach. iij. succi radicibus al- thææ, rumicis, chelidoniæ ana unc. i.

Postea diligenter commiscant, adjungendo sublimati grana xv. ad unguenti consistentiam. tradunt præterea hoc linimento, si manus & alia sic affecta membra inungan- tur, ab omnibus rimis & desquamationibus, & callis mi- rabiliter vindicari, verum ubi nocte unctionem tulerint, lavari debere hoc decocto. ex aquæ cisternæ lib. iiii. vini albi libr. ii. rosarum rub., capillorum veneris, aluminis ro- chæ ana unc. s. Coquunt ad libras duas, & subinde la- vant.

Denique plerique experti sunt, atque id felici cum suc- cessu, quod constat ex gummi Persici, aceti acerrimi li- quati drach. i. s. sulphuris vivi drach. s. succi cepæ q. sufficit ad unguenti consistentiam.

Hactenus de auxiliis adversus desquamationes, atque asperitates, five in manibus, five in pedibus, five in aliis corporis partibus sint. privatim vero ad rimas labiorum, & papillarum quædam alia inventa sunt, quale est, quod fit ex olei amygdal. dulcium unc. i. s. zinziberis scrup. i. camphoræ scrup. s. ceræ rubræ q. s.

Quidam sevo hædino tenuiter ungunt, subinde pulverem aut florum genistæ, aut aluminis rochæ usti inspergunt, sed hic per aliquod tempus non levi afficit dolore. Non in- jucundum est unguentum quod habet myrrhæ drach. s. li- thargyrii unc. s. caryophyllorum scrup. i. mellis & olei ro- facei q. s. aut quod constat ex myrrhæ drach. i. zinziberis scrup. i. lithargyrii drach. s. ceræ virginis, olei communis, mellis communis ana q. s. neque minus valet, quod habet succi solani hortensis unc. iiii. aquæ rosaceæ succi semper vi- vi ana unc. i.

Hoc sæpissime illinunt, postremo aqua hordei lavant.

Alii inungunt oleo, quod circa ferreum palum, super E quo mola movetur invenitur, deinde ceram rubram im- ponunt. Id quoque genus est easdem affectas partes for- ditie aurium illinere, aut lateribus calefactis, mox tela linea involutis ante suffire, postea ceræ rubræ, olei rosacei ana drach. ii. cepa incoquere, mox extracto liquore inunge- re. Aut decocto foliorum olivæ plantaginis, & florum ro- sarum. Primo lavare papillas aut labra, deinde pannis li- neis exsiccare, mox inungere hoc quod habet vitellos duum ovorum recentium, ceræ novæ drach. ii. olei rosacei unc. s. tutiæ præparata cum aqua ros. drach. i. s. Alii de- cocto aluminis rochæ ex aqua communi prius lavant, dein-

de illinunt ungento, quod habet *olei nucum unc. i. seviræ dini, ceræ virginis ana q. s.* Præcipue vero ad papillas utuntur aut *succi plantaginis, succi solani ana unc. i. s. tutiæ præparatæ unc. s. lithargyrii loti drach. ii. s. ceræ parum. in mortario plumbi ad unguenti consistentiam redigunt.* & subinde utuntur.

Quidam quoque in manuum rimis, & desquamationibus speciatim docent prius lavare, deinde fricare manus hoc modo. *capiunt radicem althææ, malvæ ana unc. i. furfuris max. i. aluminis rochæ drach. ii. aquæ communis q. s.* Atque hoc decocto lavant, postea sumunt *farinæ lupinorum, fabarum, hordei, ana unc. ii. tartari unc. i. s. radices ireos unc. s.*

Pulverem conficiunt, quo, postquam laverint, fricant, interdum pluribus diebus mane & sero unguento illinunt, & post illitum ficcari permittunt, quod habet *gummi Persici unc. ii. viridis æris unc. s. succi lapathi parum.* Postquam ficcatum est, lavant destillatio, in quo sunt *lactis lib. iii. medullæ panis calidi lib. i. aquæ cucurbitæ lib. ii.*

Ex his vero licet aliqua privatim ad manuum, papillarumve affectus instituantur, sunt tamen singula quoque, & aliis ut puta pedibus & labris, & peni, & ano, & vulvæ utilia, prout quisque uti noverit, quocirca quemadmodum ad unam, aut duas harum particularum dicta remedia scripsimus, ita ad omnes & singulas scripta esse putandum.

CAP. XVII.

De gummositatibus contumacibus.

Sed tempus est ad gummitiones transire, quæ relinquuntur tanquam immedicabiles, post usum singulorum auxiliorum, quæ totum corpus à Gallica lue vindicare consueverunt. Itaque gummitio postquam magnis auxiliis, quæ totum corpus curant, non obediit, consideranda est primum doleat an non, si non dolet, quia superna cutis, nisi admodum laxa sit, ut in bronchocele, tumorem valde extendi plerumque prohibet, & interdum retroverti, sponteque minui, aut omnino consumi cogit, fatius est eam, qualis est, ferre, quam aliis curationibus irritare, nisi forte aut vehementer impediat, aut insignem deformitatem afferat, quippe cum ante tanta cum diligentia, studio, & cura tolli nequiverit, indicium est labis Gallicæ vitium adhuc intus inesse, & illuc ferri quidem, sed subsistere, quia cutis dura, aut aliquid tale obstat, deinde cum aut in carne aut in osse sit, tum in hac, tum in illo erit, aut re aliena super accedente, aut non aliena sed simili, ut puta illic quidem carne sola adaueta, hic etiam osse, accidit enim persæpe sicut caro naturalis præter naturam augetur, ita hos naturale præter naturam exaccrescere, quemadmodum cuiusdam nobilis Romanæ exemplo hac nostra ætate testari licet, utrovīs igitur modo contingat, postquam celebratissimis præsidis minime paruit, & difficile & periculosum est illam summovere, loco namque aperto, siquidem res aliena subest, ut antequam aperiretur, quiescebat, ita diviso tumore, quasi referatis foribus, mirum in modum exagitur, materiaque altera exeunte, & altera, quæ intus turgebat, illuc invicem prorumpente malum ipsum geminatur, multoque deterius redditur, hinc carnea gummitione dissecta, ulcera latiora, ossea vero caries ampliata aut quid tale, in utraque pertinax ad curationem rebellio.

Sin res similis subest, quia natura hujus voti nunc est, ut carnem aut os in ea parte augeat quo magis curas, eo magis excitas quiescentem, & ad augendum irritas: adde quod ubi secueris, quum natura forte ab auctione desistere potuisset, membrana exteriore, aut hujusmodi aliquo ampliationi resistente, nunc illa incisa, nihil prohibebit, quominus in majorem atque pejorem molem se extendat, unde ulcera immedicabilia, & teredines insanabiles, atque hæc, quod relictæ gummitiones, quoad fieri potest, curari non debeant.

Sed si dolor ingens, aut deformitas, aut impedimentum ad aliqua necessaria urgeat, primo diligenter animadvertendum est, ut antequam gummitio curetur & dum curatur, & postquam curata est, corpus ipsum sæpius expurgetur, ut ipsa frequens per alvum evacuatō Gallicam labem, quæ alioqui intus obest, in consuetudinem hinc discedendi, & per alvum exeundi deducat, deinde ceratis quibusdam, quæ ex argento vivo (ut ante retulimus) constant tentandum gummitionem dissolvere, aut exteriorem cutim sinapismo, aut aliquo hujusmodi auxilio, quod ex alto ad superficiem extrahat, (rubificans aut vesicatorium nostri vocant) indutis pustulis exulcerare, vel cruento calore suffundere. Interdum enim id ab imo ad extimum evocato succo magnopere prodesse solet, tale nunc fit ex unguento resino, & sublimato, nunc ex fermento cum cantharidibus, & modico tum croco, tum aceto, quibus si non obedit tum

Tom. II.

quidem aperire licet, non cauterio (ut dicunt) potenciali, materiam enim, quæ quiescit, commovere, & quæ in malignitatem proclivis est, in hanc eandem impellere solet, sed ferro candenti, quod naturæ aut morbi impetum (quemadmodum de igne supra docuimus) coërceat, & retrocedere cogat, postea, sicut in aliis hujusmodi malis præceptum est, facere. Quidam vero *althææ radicem in aqua ardenti* (sic enim vocatur) *macerat*, & hoc medicamento tales gummitiones illinit, ut discutiat, id quod & mollit, & discutit, nunc emplastrum particulæ imponit. Quod habet *olei laurini, mastichini, chamæmelini, ana unc. i. ammoniaci, sagapeni, bdellii ana drach. i. s. myrrhæ drach. i. terebinthinæ drach. ii. ceræ q. s.*

Nunc *scorpionis oleum cum oleo amygdalarum amararum commistum*, nunc antiquissimam aliquam pinguedinem *galinaceam*, aut *suillam*, nunc *medullam ex perna salita*, torret enim os super craticula, mox ex osse tosto medullam eripit, nunc Galeni medicamentum, quod x. de simpl. ad tophos in articulis instituit, *crure suillo salso decocto, caeseum veterem & acrem & decocto macerat*, & probe in mortario subigendo, miscendoque, his gummitionibus imponit, nam sicut hujus medicamenti usu quotidie citra dolorem (ut ibi Galenus inquit) tophorum particulæ rupta sponte sua cute absque incisione videlicet effluxere, ita gummitionibus accidere opinatur, postremo ad *oleum viperinum*, quod supra descripsimus cum sevo hircino aquæ portione mistum se confert. De cura gummitionum, quæ post usum magnorum auxiliorum, utpote maxime contumaces supersunt, sic dictum sit.

CAP. XVIII.

De corruptis ossibus.

Corruptum os tum quod his gummitionibus subesse solet, tum quod nullis remediis generatim adhibitis cessit, primo fere pingue sit, deinde vel nigrum, vel cariosum, qualia supernatis gravibus ulceribus, aut fistulis, hisque vel longa vetustate, vel etiam cancro occupatis eveniunt. Oportet autem, modo locus apertus sit, ante omnia os nudare ulcere magis exciso, & si latius ejus vitium est, quam ulcus fuit, carnem subsecare, donec integrum os undique pateat, tum id, quod pingue est, semel iterumve fatiis est admoto ferramento adurere, ut ex eo statu secedat, aut eradere, donec jam aliquid cruoris ostendatur, quæ integrioris nota est. periculosum vero apud quosdam est adurere cranium, vertebrae, costas, & spongiosa ossa, sed reliqua sine gravi noxa etiam usque ad medullam, licet finis quoque radendi adurendique est, quum vel ad album os, vel ad solidum ventum est, albo enim finiri ex nigritie vitium, soliditate quadam ex carie manifestum est, denique quod totum vitiatum est, totum eximendum est, quale est cubiti, radii, tibiæ, & id genus aliorum, femoris tamen, capitis, aut coxæ, aut vertebræ alicujus minime, si inferior pars integra est, eatenus quod corruptum est, excidi debet. Neque audiendi sunt, qui osse nudato diem tertium expectant, ut tunc excidant, ante inflammationem enim tutius omnia tractantur. Itaque quantum fieri potest eodem momento, & cutis incidenda est & os detegendum, & omni vitio liberandum est, sed os quoque ralum totum levandum est, ut sine noxa postea caro cutisque increseat, quæ aspero ossi innascens, non sanitatem, sed novos dolores movet. Hæc vero quamvis maxime conveniunt capiti, tamen cæteris quoque ossibus communia sunt, ut ubicunque idem incidet, sive caries, sive nigrities, eodem remedio sit utendum. Quidam medicamentis os extrahere tentant, sed hæc cuiuscunque fortis existant, neque cariem, neque nigritiem per se auferunt, quinimo inducunt, quippe quæ os innato calido privantia, id amplius aut nigrum aut cariosum reddunt, sed eatenus juvant, quatenus, quod ante vitiatum est, ne id quod circinum atque integrum est sua qualitate ulterius viciet, prohibent: prohibent vero, quia integrum os alia vitii specie, quam ea, qua alterum afficitur, corrumpendo, faciunt ut obnixè adhæreat integro, quo fit, ut vitiatum ab integro eximi facile possit. Juvant etiam, quia ubi os neque radere, neque urere licet, nihil vero aliud mali habet, quam quod denudatum est, & ab alio osse amoveri debet. Ubi enim hujusmodi medicamentis ex sanguine factum est, & nutriendi facultate privatum, tum facile ab altero osse discedit. Juvant præterea, quia ossis discessum accelerant, quem alioqui natura in longum tempus differre consuevit, multo enim citius & sanguinem siccant ex osse, & nutriendi vim illi adimunt, quod vero citissime resiccatur, ac testaceum est, ex hoc facto celeriter dimittitur ab alio osse, quod sanguinolentum, ac vivum existit, & quum ex sanguine & siccum sit, à sanguinolento & vivo sponte disce-

S s s s

dit.

dit. Itaque omnia id genus medicamenta innatum offis calidum exstinguunt, sed aliqua (ut quidam volunt) extreme refrigerando, ut *papaverum omnis materia*, *Hyo-sciami folia semenque*, *mandragoræ radix*, & hujusmodi, aliqua valde calefaciendo, ficcandove. Illa (ut arbitror) ratione potius, quam experimento comperta sunt, aliqui superficie tenus calidum exstinguere quidem possunt, sed ubi in altum subire oportet, sua frigiditate sibi ipsis viam præcludere verisimile est. Communiter vero omnes fere laudant radicem *pencedani*. *Iridis communis*, *Aristolochiæ tum longæ tum rotundæ*, *opopanacis radicem*, & *succum*, radicem quoque *gladioli*, *bryoniæ*, *asphodeli* (*hastulam regiam dicunt*) radicem majoris & minoris *dracunculi*, *betonicæ folia recentia*, deinde *contusa*, *vermium terrestrium cinerem*, ad hæc *sagapeni vulgaris lacrymam*, *æris squamam exustam*, *æruiginem*, *oleum fervens*, *sulphur ignitum*, *sulphuris oleum*, *vitrioli chalcanthum vocant*, sed palma *euphorbio* tribuitur, tantæ enim est efficacix, quum os si imponitur, ut carnem etiam, quæ circum circa est, nisi cerato aliquo, aut aliqua tela præmuniatur, penitus corrumpat, & urat. Præter hæc simplicia sunt, pleraque varie mixta, quæ similiter offis extrahendi facultates habere dicuntur, utputa *figus acerba*, cum *papaveris foliis*, & *papaveris folia cum figus foliis emplastri modo*, offi imposita, item *cinis vermium terrestrium*, cum *melle crudo*. *Bryoniæ radix cum vino*, *radix majoris minorisve dracunculi cum axungia*. Aut *fume*. *Radicis reos sylvestris*, *partem unam*. *Floris verbenæ partes tres*. *Radicum centaurii majoris partem i. s.* Cum *melle fiat emplastrum*, quod etiam dolorem mitigare putatur. Aut *cape radicem ireos sylvestris*, *aristolochiæ ana drach. i.* *centaurii majoris drach. ii.* *corticis pini*, fiat *pulvis*, qui super corruptum spargatur, potest etiam in unguenti speciem cum *melle confici*, & usui esse, sed hæc debilia sunt; validiora creduntur. Videlicet. *Ægyptiacum*, aut quod habet *Aristolochiam*, *ireos radicem*, *myrrham*, *aloën*, *opopanacis corticem*, *pumicem adustum*, *æris scoriam*. *Pini cortices*. Id enim mirabile esse affirmat Avicenna, ad ossa desquamanda, & carnem regenerandam. Aut *aquam ex alumine*, & *sublimato supra descriptam*, in os infunde, quam præclarissimam esse prædicant, eo quod valde siccet, carnem non absumat, neque dolorem inferat.

Aut *aquam ultimo loco ad ulcera faucium*, contumacia recensitam. Aut *fume*, *pulveris pencedani*, *aristolochiæ rotundæ*, *opopanacis*, *euphorbii ana drach. s.* *terebinthinae unc. s.* *olei liliorum alborum*, *cerae ana q. s.*

Hæc simul ad ignem coquunt, donec cerati consistentiam adipiscantur, deinde offi affecto imponunt. Aliqui cum *melle rosaceo*, *aqua vite*, & *chalcantho adusto*, *ceu vocatum linimentum parant*, & tenui specillo excipiunt, & affectum os tangunt.

Similiter utuntur aqua, quæ aurum ab argento separat, partitionis aqua vocata.

Quidam pulverem commendant, qui habet *Aristolochiæ rotundæ*, *sarcocolle*, *aloës ana drach. i.* *aluminis liquidi drach. ii.* *argenti sublimati scrup. i.* Item *aluminis liquidi drach. ii.* *cerussæ drach. i.* *euphorbii*, *argenti sublimati ana scrup. i.* Præterea præcipitati *drach. ii.* *chalcanti usti*, *sulphuris vivi ana drach. iij.*

Ex his tribus pulveribus, primus & secundus in offe capitis periculosi sunt: Cæterum nihil præstantius ad ossa removenda, ubi corrupta sunt, quam aut radere, aut urere, his enim duobus modis antiqui maxime credidisse videntur, & ut experientia quotidiana declarat, præcipui sunt.

CAP. XIX.

De palati offe amoto, vel amovendo.

Hactenus de offe corrupto, quod amoveri debet, sed si palati os, vel amotum sit, vel amovendum fuerit, peculiarem quandam diligentiam requirit, si enim sponte cadat, vel arte tollatur, impedita locutio sequitur, simulque nasus in turpem hominis deformitatem subsidet. Nam (ut *epid. 6. sect. 1.* inquit Hipp.) quibuscunque os à palato recessit, his medius nasus subsidet. Itaque si hoc os ceciderit, deformitatem ars recuperare non potest, sermonis vero impedimentum potest, non semper quidem, sed aliquando, ubi videlicet natum in palato foramen, aut goffypio, aut cera, vel auro, vel alio quovis ingenio, commode replere juxta naturalis concamerationis formam licet, si foramen carne subnascente repletur, neque palati naturalis figura permutatur, neque spiratio, neque vox impeditur cicatrix prohibenda non est, sed propriis ad id remediis, quæ omnibus nota sunt, insistendum, ut inducatur. Sed si caro extra modum crescat, ne ad cicatri-

cein perducatur, diligenter agere oportet, alioqui impedimentum multo molestius redderetur, oleo igitur vitrioli, aut sulphuris, aut aliquo alio hujusmodi tale cremen-tum minuere convenit; si deinde ita decreverit, ut à naturali figura palatum recesserit, mutilumque fuerit, tum medicamentum aliquod sarcoticum adhibere expedit, quod ad moderatam magnitudinem palatum deducat, quale est, quod ex *Guajaci decocto*, ex *myrrha*, & *thure* constat, hoc enim intra os ipsum sæpe versum, gignendæ carnis magnam vim habet. Sicut etiam si ceratum aliquod particulæ apponatur, quale est, quod habet gummi, quod vocant *elemni succini* (quod *charabe Arabibus* est) *anaunc. s.* *Resinæ pini colatæ unc. i.* *mestiches*, *thuris ana drach. i.* *cerae & olei communis ana q. s.*

Atque ita vicissim modo crescentem carnem erodentibus medicamentis amovere, modo sarcoticis decrescentem augere, pro ut opus videbitur. Hæc ergo facienda sunt, ubi os palati amotum fuerit, sed si nondum quidem amotum est, propter ulceris tamen pravitatem fieri non potest, quin cadat, nihil præstantius, nihil utilius, quam palatum exurere, ignis enim subter illatus, propterea quod omnes corporis partes (ut ante monuimus) ab illo, dum urit, penitus abhorrent, palati interseptum supra pellet, & propter siccitatem, quam inducit; firmabit, ita ut nasus non omnino concidat, cavitatem vero deinde natam, propter vocem, explere, prout præcipimus, enitendum, neque palatum, quia spongiosum sit, exurere vereamur. Nam & Hipp. 2. de morbis tumorem in palato exurendum esse jubet. Utrum vero ferro candenti, aut fungis, (quemadmodum antiqui faciebant) tum palatum, tum alia ossa exurere conveniat, etsi parum interesse videatur. Illud tamen non prætermiserim, quod Hippocr. sive quis alius antiquus author libro de locis in homine urere inquit oportet carnosa quidem ferro, ossæa vero, & nervosa fun-gis.

CAP. XX.

De maculis pustularum relictis.

Jam vero satis omnibus, quæ polliciti fuimus fecisse videbinur, si maculas, quæ curatis pustulis relinquuntur delere, (quemadmodum promissimus) doceamus, licet enim, ut quidam arbitrantur, tum has pustulas privatim curare, tum harum notas amovere, pene ineptiæ sint, quia tamen eripi cura cultus sui nemini potest, absurdum non erit, de hac re nunc aliqua scribere, præsertim quum ad medicinam quoque id negotium (si principem medicorum omnium Hippocratem sequamur) pertineat, quippe qui libro de præceptionibus, laudabile est, inquit, agrorum quidem curam gerere gratia sanitatis, sanorum vero curam suscipere, ea gratia ut sine morbis degant, sed & sanorum cura habenda est, gratia boni, ac decori ornatus. Hæc Hippocrates. Hinc libro de medico præcipit, ut videat quo bono colore, & bona ac carnosa corporis habitudine præditus sit, juxta existentem in ipso naturam. Maculæ igitur, ut in universum dixerim aut cum calore, rubedine & mordicatione quadam sunt, aut sine his. Recentes plerumque prurientes calidæ rubræque sentiuntur, ad has igitur idoneum est, quod habet. *Cerussæ lotæ*, *amyli*, *farinæ fabarum*, *cicerum*, *phaseolorum*, *gummi tragacanthæ ana drach. ij.* *Lactis mulieris q. s.* ad unguenti consistentiam. Aut *cerussæ*, *lithargyrii argentei ana unc. i.* *Succi uvæ acerbæ*, aut *succi limonis q. s.*

Rubedinem peculiariter aufert. Aut *pulveris tenuissimi ex corticibus ovorum drach. iij.* *Succi uvæ acerbæ*, aut *limonis q. s.* ad commiscendum. Aut *crystalli veri & usti*, & ut dicunt *calcinati*, *succi fructuum fragariæ ana q. s.* aut *cerussæ lotæ aqua florum fabæ*, *gummi tragacanthæ ana unc. s.* *Lactis mulieris q. s.* aut *olei ex seminibus persicorum*, *olei ex semine cucurbitæ ana unc. i.* aut *aquæ cisternæ lib. i.* *aceti rosacei unc. i.* Aut *succi uvæ acerbæ recentis*, aut *medulle peponis q. s.*

Prodest item *ptisanæ succus*, aut *betæ*. Ad hæc ovicandidum, quod, ut cuidam antiquissimo placuit, & faciem ornat, & solares appellatas maculas tollit. *Viperæ exuvium cum aceto vinoso tritum*, & *illitum*, quod etiam impetigines extrahit, ut *rumicis sylvestris radix similiter trita & illita*. Præterea *lithargyrus cum aceto unguenti modo*, denique *calcis extinctæ aqua*, quæ etiam, si pruritus adsit, juvare solet. Aut *fume aceti lib. i.* *lithargyrii argentei lib. s.* *Bulliant*, deinde per pannum laneum colentur. Rursum *aquæ rosacæ unc. iij.* *salis gemmæ unc. i.* *boracis unc. s.* *camphoræ scrup. iij.* Hæc etiam simul bulliant, ac similiter colentur, postea prior aqua, quæ ex aceto, & lithargyro constat, filtro excepta, super posteriorem guttatim instilletur, emergit enim veluti lac, quod appellatur *virgineum*. id non solum refrigerat, ac repercutit, sed etiam erodit.

quam-

quamobrem vocato panno faciei confert. sed si neque calor, neque pruritus, neque rubor subsit, adhibere licebit. ut puta farinae, lupinorum, fellis caprae, succi limonis, aluminis saccharini ana partes equal. Unguento confecto, quod etiam vocatos pannos delet. aut aluminis rochae usti drach. ii. albumen unius ovi recentis. Aut lacerias virides vivas, oleo incoquere ad tertiam partem, subinde colare, & addita cera alba in unguentum redigere. Aut raphanum, qui in Gallia reperitur, emplastri modo, cicatricem enim sicut thapsia tollit. Aut aquam in vesicis ulmi repertam illinere, sed haec valde foetet. Aut aquam ex nucibus pineis destillatam, quam peculiariter quidam ad faciei ruborem usurpare solent. aut camphorae, sulphuris vivi ana drach. i. tutiae preparatae, thuris albi, cerussae ana unc. s. aquae rosaceae q. s. Vase vitreo excipere, mox quindecim diebus soli exponere, postea faciem, & alias partes lavare. aut aquae rosaceae, succi limonis ana unc. viij. sublimati drach. ii. Albumina qua-

At tuor ovorum prius diligenter agitata. Vase vitreo similiter excipere, octo diebus soli exponere, quotidie simul agitare, id non solum his maculis amovendis confert, sed vestigiis variolarum, & morbillorum, praesertim ubi admodum densa crassaque cutis fuerit.

Aliqui oleo ex tartaro: Aliqui ex sulphure inungunt.

Aliqui accipiant radices virides chelidonii majoris, cum sulphure contundunt, & ungunt, nigredinem enim auferre dicunt.

Idem praestat cucumeris sylvestris pulvis cum melle, maxime vero omnium laudatur unguentum citrium, quod Nicolao adscribitur.

Sed ne omnia nimis ad vivum velle refecare videamur, satis sit haec pauca indicasse. qui plura desideraverit, illorum volumina revolvat, qui de his ad omne macularum genus ex professo scripserunt.

FINIS SECUNDI TOMI.

I N D E X

Rerum omnium scitu dignissimarum.

A.

Abluentia medicamenta ulcera, 581, C
Ablutiones ad dentes decedentes, 1336, D
Abolai defensio 121, B &c. 122, 123, 124
Abscessus quare ita appellantur, 732, D
 — inguinum quomodo sanandi, 928, D
Absinthii usus liberavit à morbo Gallico, 98, E
Abstergens ulcus medicamentum, 1142, B
Abstersiva medicinæ descriptio, 535, A
Abstersiva medicamenta, 539, B
Accidentia unctionem mercurialem comitantia quomodo tollenda, 166, E
Achores quid? 23, D. 126, D
Achores inter & favos differentia, 23, E
Actiones nostri corporis quoties lædantur, 4, C
Ær non est communis causa morbi Gall. 1173, D
 — principem facultatem agendi in corpora nostra obtinet, 1051, A & seqq.
 — mutatus non est causa morbi Gallici, 958, B
 — qualis eligendus morbo Gallico laborantibus, 317, C
Æris regimen in cura morbi Gallici, 48, B
Æger quomodo differat ab ægroto 255, B
 — quomodo peccare possit, 890, B
Ægriitudinis per essentiam tibiarum definitio, 518, C
Ægypti qua ratione morbos curabant, 236, C
Affectus animi magnam vim valetudinem firmandi aut demolendi habent, 1074, A & seqq. vid. Animi affectus.
Agrimonia nostra veterum esse Eupatorium probatur, 31, D
Albaras nigra quid? 22, E. 23, B
Albotim quid? 24, E. 25, A
 — non est idem cum morbo Gallico, 764, E
 — credita morbus Gallicus, 1031, D
Album animæ quale medicamentum, 808, B
Alchitra quid? 19, C
Aldi Manutii laus, 24, D
Alguatui curatio, 444, B
Alguesed quænam ægri tudo, 1002, D
Alibium apud Arabes quid? 26, B
Alimentum non est communis causa morbi Gallici 1173, E
 — quod in utero fœtus haurit, quomodo causa morbi Gallici esse possit, 1177, D & seqq.
 — quo fœtus in utero nutritur, an sit causa communis morbi Gallici 1177, A & seqq.
 — quomodo in hominis corpore necessario nimirum fiat 1178, B & seqq.
 — quod fœtus in utero haurit, an habeat vitium quoddam putredinis, 1185, A & seqq.
 — nimium fœtui in utero suppeditatum, quomodo ex naturæ necessitate morbi Gallici causa esse possit, 1188, C & seqq.
 — in utero putrescit & subsalsum saporem acquirit, 1189, E
 — quo fœtus in utero nutritur, est putre, 1192, D
 — in utero vitiatum est causa morbi Gallici, 1193, E
Aloë quare dolores sedet, 1344, D
Aloës usus liberavit à morbo Gallico 98, E
Alluatim quid? 24, D. 25, B
Alopecia quid, & quomodo curanda, 714, C
 — ejus causæ, *ibid.* D
 — Thiria & Tirea sunt tres distincti affectus in capite, 715, D
Alopecie signum, 716, E
 — ejus cura pro diversis ratione humorum speciebus, 717, A & seqq. 858 E. & seqq. 925, C. 950, A. 999, B
Alterationes in humoribus nostri corporis tres sunt, 533, A
Altoim Arabum quid? 26, A. 132, D
Alvus adstricta nocet morbo Gallico correptis, 50, E
 — in morbo Gallico quomodo curanda, 72, B
 — minus conspicienda tempore salivationis quomodo emollienda 98, A
 — quomodo lubricanda 301, B
 — qualiter subduci debeat, 984, C
Arvi fluxus tempore salivationis quomodo curandus 97, D

Alvum lenientia medicamenta, 254, B &c. 256, E. 257, E
Alumera non est nomen morbi Gallici, 1003, B
Aluminis vires, 1356, C
Amalgama quid? 467, B. 812, B
Amygdalæ capiti nocent, 49, C
Anglicus sudor qui morbus, & quando ortus, 671, C
Animi affectus quales esse debent in laborantibus morbo Gallico 51, D &c.
 — quid valeant ad valetudinem firmandam aut demolendam, 1074, A
Animalia in canna pulmonis genita, 961, C
Annulus præstigiatorum, 810, C
 — ex ferro, quo quis occisus, constructus gonorrhœam sanare dicitur, 1351, E
Anthrax quid? 26, A
 — unde generetur, 26, E
 — Galeni apud Arabes varia nomina habuit 34, C 35, B
Ani & vulvæ ulcera quibus aquis sananda, 1349, A. B
Apii radix an sit ejusdem efficacæ ac ligna Indica, 917, C
Apostemata stomachi quomodo curentur per decoctum ligni Indici in ætate & temperamento variis 428, D
 — frigida quomodo curentur per decoctum ligni Indici in ætate & temperamento variis 432, E &c.
 — ossibus adhærentia quomodo curentur 542, C
 — resolventia medicamenta, 543, A
Aposyrmatum curatio, 1358, B & seqq.
Apozema oris ulceribus conducens, 437, E
 — pro ossibus eros in morbo Gallico, 878, E
 — purgans pro pudendagricis, pro ratione temperiei, 918, D
 — pro alopecie à morbo Gallico, 950, A
 — ad cephalalgiam, à morbo Gallico, 953, C
 — purgans, 1141, E
Aqua delens maculas in facie post morbum Gallicum relictas 167, D
 — sanans fistulas & maligna ulcera 180, A
 — curans pustulas morbi Gallici, 102, C. 103, A. 239, D
 — philosophica adversus morbum Gallicum, 272, B, C
 — calcis quomodo paranda 282, A
 — calcis ulcerum morbi Gallici dolores mitigat, 282, B
 — theriacalis 364, E. 365.
 — ad pustulas morbi Gallici curandas, 437, B
 — chrysulca quæ, 465, E
 — fortis utentibus noxia, 466, A
 — pluvialis in decoctionibus adhibenda, 476, & seqq.
 — theriacalis sudores in morbo Gallico inveterato provocans, 944, E
 — theriacalis pro dolore capitis à morbo Gallico, 951, A
 — metallorum mirabilis pro morbi Gallici accidentibus, 978, C
 — sublimati adversus morbum Gallicum quomodo paratur, 1305, B
 — falsa factitia ad morbum Gallicum abigendum conducit, 1306, B.
 — præservativa a morbo Gallico, 1132, D
 — ferri dolores levat, 1344, A
Aquæ separationis auri ab argento præparatio, 109, C
 — mirabilis in confortatione membrorum, formula, 513, B
 — fortis pro præservatione à carie Gallica, descriptiones, 819, C
 — aluminosæ magistralis descriptio, 824, D
 — philosophicæ usus, 852, A
 — fortis componendæ exemplar, 902, D
 — singularis, olei balsami, atque ipsius balsami faciendæ formula, 902, D
 — eorum præstantia & nobilitas, *ibid.*
Aquæ philosophicæ an curent pudendagram, 918, A
 — curantes ulcera Venerea gutturis & faucium 110, C &c.
 — actu calidæ tempore frigido capiendæ, 524, A
 — mineralium an morbo Gallico sint inimicæ, 638, D
 — ad ablundas pustulas in varia temperie, 703, C.
 — ad ulcera gutturis orisque tum ani & vulvæ, 1349, A. B
Aquarum differentia, 477, & seqq.
Arabum scriptorum laus, 143, B
Arbor signorum & ejus explanatio, 368, E

I N D E X R E R U M.

Argentum vivum lædit nervos 90, D
 — — incaute potatum mortem intulit, 91, C
 — — improvide haustum hominem necavit, 159, A
 — — frigidum est, 159, A
 — — omnibus metallis originem dat, 176 D
 — — in ossibus cadaverum inunctionem passorum re-
 pertum fuit, 268, B
 — — quomodo extinguendum sit, 231, B
 — — quare curet morbum Gallicum, 367, A
 — — quando adhibendum in morbo Gallico, 407, A
 — — factitium & nativum utrum melius, 471, A
 — — five arte factum, five fossum easdem habet vi-
 res, 560, A
 — — in cinerem cremari, & aliis medicaminibus ita
 misceri, dicitur, 465, D
 — — mortificatum differt a præcipitato, 466, B
 — — ab hydrargyro differt, 496, D
 — — præcipitatum exhibendi hora, 812, C
 — — an venenum sit, 839, C
 — — quibus corrigendum, 991, A
 — — utrum à manifestis causis vel ab occultis M. G.
 curet, 1279, B. & seqq.
 — — propter quas causas agat, 1280, A. & seqq.
 — — obest sanis non ægris, 1282 B
 — — post unctionem intra corpus retentum, ut foras
 exitum fortiat, quid faciendum, 1300, A
Argenti vivi temperies & virtus quales sint 91, C. D. 368,
 838, E
 — — --- malignitas quibus corrigatur, 91, E. 96, A
 — — --- definitio, 160, C
 — — --- origo & essentia explicatur, 159, C. 160, 161.
 & seqq. 469, D. 1146, D. & seqq.
 — — --- ambiguae & differentes scriptorum sententiæ,
 1174, A. & seqq.
 — — --- usus moderatus admittendus, 1148, D. &
 seqq.
 — — --- noxæ quales? 177, A. 338. 1149, A. & seqq.
 441, D. & seqq.
 — — --- complexio qualis, & quomodo mutetur per
 extinctionem, 211, A. 440, A. & seqq.
 — — --- noxæ quomodo tollantur, 471, D
 — — --- qualitates & vires explicantur 267, C. 268
 560, B. 631, & seqq. 1275, A. & seqq.
 — — --- præparatio 695, D
 — — --- mundatio duplex, 442, E
 — — --- mundatio quomodo fiat, 443, A
 — — --- usus veteribus incognitus, 465, D
 — — --- substantia, 840, A
 — — --- difficultates de eo surgentes, 840, A
 — — --- præcipitati præparatio Chymica, 812, A
 — — --- præcipitati vis & facultas describitur, 1089, A
 & seqq.
 — — --- unctio cur non inducat ægris paralyfin, tre-
 morem & apoplexiam, 1282, B
 — — --- unguentum faciendi varii modi, 1282, 1284,
 1285, 1286, & seqq.
 — — --- unctionem qui sequuntur morbi & sympto-
 mata, 1280, D. & seqq. 1292, B, & seqq.
 — — --- unctionem sequentibus symptomatibus quo-
 modo occurrendum, 1292, B. & seqq.
Argento vivo præter aurum omnia innatant, 472, A. &
 seqq.
 — — --- variæ à variis auctoribus adscriptæ vires, 162,
 165, C
Ars, experientia, opinio & conjectura quantopere distent,
 1257, E. & seqq.
Artis inventum quot egeat, 1258, B
Agelæus morbus articularis nonnullis visus morbus Galli-
 cus 1031, E
Arsenicum crystallinum quomodo paretur, 1321
Arsenici præparatio, 817, E
Articulorum dolor quomodo tollatur, 1102, B
Artuum dolor morbi Gallici inveterati quomodo curetur,
 443, B
Asaphati quid sit? 367, D
 — — non esse morbum Gallicum probatur, 669, E
 — — est ægritudo capiti & faciei appropriata, 960, A
Asthma est signum morbi Gallici insuperabilis, 781, E
Astrologia an sit necessaria medicinæ, 1013, D
Astrologus an ex astris futura prædicere possit, 1014, A
Astronomorum sententia exploditur 252, B
 — — placita an sint irridenda, 1036, C
Atram bilem purgantia, 746, E. & seqq.
 — — bilem ducentia, 1080, C
Attenuans decoctum ad morbum Gallicum, 598, B
Attractio quotuplex, 495, B
Avicennæ errores 28, B. 29, A. & seqq. 30, B. C. 31, A
 & seqq. 31, C. 32, B. D. 34, D.
Aurum morbi quomodo curentur per decoctum ligni In-

dici in ætate & temperamento variis, 425, B
Auripigmenti præparatio, 817, E
Aurum argento vivo non innatat, 472, A

B.

Balciani Arabum quid? 24, B
Balkiati quid? 129, B
Balneum contra morbum Gallicum, 345, B
 — — pro morbum Gallicum patiente, 631, C
 — — in morbo Gallico adhibendum, 352, B. 364, E.
 365
 — — ad paralyfin 423, B
 — — ad pustulas scabiosas exsicccandas, 452, C
 — — ad tubercula callosa ex morbo Gallico, 646, C
 — — pudendorum, 815, D
 — — in morbo Gallico cum pustulis sine articulorum do-
 lore, 854, C
 — — ficcum quomodo parandum, 970, B
 — — ex brutorum sanguine an Gallicoso conducere pos-
 sit, 1310,
Balnei artificiosi formula, 1309, D
 — — ad morbum Gallicum formula, 652, B
 in *Balneo* quamdiu commorandum, 901, E
Balnea ex sanguine humano lepram sanabant, 5, D
 — — thermarum, uti & artificialia morbo Gallico labo-
 rantibus obfunt, 98, C. & seqq.
 — — in morbo Gallico profunt, 157, 328, A. & c. 329, D
 — — quomodo præparanda ad curam morbi Gallici, 157,
 158,
 — — morbo Gallico curando accommodata, 178, B
 — — pro ratione temporum in morbum Gallicum, 290,
 B
 — — quæ pudendagra affectis conveniunt, 500, A
 — — quibus potissimum conferant, 901, C
 — — quibus interdicienda, 902, A
 — — aquæ dulcis Gallicosis non conferunt, & cur, 940,
 C
 — — post evacuationes pro Gallicosis, 1145, A
 — — quæ adversus M. G. sint eligenda, an naturalia an
 artificiosa, 1309, B. & seqq.
Balneorum materia, 901, D
Balnei tempus accommodatum, 901, C
Baras Arabum quid? 23, B
Bilis flava non constituenda prima causa M. G. 1176, A
 — — atra non habenda causa prima M. G. 1176, A
Bili conferens electuarium, 787, B
Bilem vacuantia, 786, E
 — — atram purgantia, 746, E. & seqq.
 — — flavam concoquentia, 1078, D
 — — atram concoquentia, 1078, E
 — — flavam evacuantia, 1079, B
Blondus Forlivienfis historicus, 37, A
Bothor quid, 34, B. 113, C. & c. 114, 128 B.
 — — Arabum quid? 24, A. 25, A
 — — quomodo dividatur? 114, B
Bolus alvum relaxans, 633, B
 — — post balneum sumendus, 631, D
 — — purgatorius ad morbum Gallicum, 650, D
 — — pro Gonorrhœa in M. G. 872, B
 — — pro musculosarum partium affectu, 877, D
 — — pro affectibus capitis in M. G. 881, E
Brodetum quid sit? 49, B
Bubo quid & quomodo dividatur, 26, C
 — — est signum morbi Gallici, 780, D
 — — ad suppurationem excitandus & quomodo, 873, B
 — — si sit pervicax, quid agendum, 873, C
 — — an crudus vel maturus sit incidendus, 1326, B
Bubonis curatio, 873, B
 — — G. M. antecedentis cura, 1325, B
 — — aperti curatio, 874, C
Bubonem maturantia medicamenta, 821, A
Bubones Venerei quomodo fiant, 937, B
 — — an immaturi sint aperiendi, 684, A
 — — quo tempore secandi, 821, B
 — — quomodo facienda sectio, *ibid.* C
 — — quid sint, 1100, B
 — — eorum differentia, *ibid.*
 — — quomodo sanentur, *ibid.* C
Bubonum Gallicorum plura sunt genera, 819, D
 — — horum causæ, *ibid.* E
 — — differentia inter Gallicum & non Gallicum, 820,
 A
 — — horum signa, 820, A
 — — eorum prælagium, 820, B
 — — Gallicorum curatio, 820, C
Bubones dissolutione curare æquum non est, 874, C
Buxi decoctum ad M. G. summovendum, 1307, C

C.

Cachexia ex morbo Gallico, 938 D
Cadaver mentagra laborantis incisum copiosum phlegma in juncturis exhibuit, 311, B
Cadavera morbo Gallico laborantium incisa quid docuerint? 251, A
Cali herba quæ? 21, D
Calor est fomitis morborum communium impulsor, 1295, A
Calvitium unde, 714, C
 — quid sit, 1101, B
Cancer insanabilis 18, A
 — quid? 146 A & seqq.
 — matricis quomodo curetur per decoctum ligni Indici in ætate & temperamento variis, 430, E. 431
Candela ex minio naturali & cera confecta est auxilium adversus M. G. 1304, A
Capillorum casum prohibens medicamen, 438, D
 — defluvii causæ, 715, A & seqq.
 — defluvium ab alopecia est distinctum, 722, D
 — ejus causæ sunt tres, 723, A
 — ejus curatio, 723, C. 997, C. vid. Alopecia.
Caput non est propria pars, quæ à morbo Gallico vexatur, 769, C
 — quare aliquibus sedes M. G. habita, 1032, B
 — quare potius M. G. affici deberet quam hepar, 1218, C & seqq.
 — ad hoc probandum exempla adducuntur, *ibid.* D
Capitis dolorum curatio, 1143, C
Caputpurgia ad dolores capitis, 641, A
Carbo dicitur alias inflammatio, 732, C
Cardiaca medicamenta, 178, D & seqq.
Caries ossis ex Gallico morbo quomodo curanda, 274,
 — circa pudenda signum morbi Gallici, 780, C
 — putredinem lignorum proprie significat, 1098, D
 — ejus genera sunt tria, 1098, E
 — quomodo tollatur, *ibid.* & seqq.
Cariei Gallicæ causæ, 813, A & seqq.
 — Gallicæ benignæ signa, 813, D
 — Gallicæ species tres, 813, D
 — ex calefactione & attritione curatio, 814, A
 — Gallicæ non levis curatio, 814, A
 — Gallicæ applicantia varia medicamenta, 814, D
 — in sinu muliebri curatio, 815, B
 à *Carie* Gallica præservatio, 818, A
Caro an assa vel elixa melior sit, 1260, C
Carnis generativa medicina, 535, A
Carnem generantia medicamenta, 537, E & seqq.
Carnes quare affectione Gallica detentis sint adversæ, 625, D
Caruncularum curatio, 817, B
 — signa quando sanatæ sunt, *ibid.* C
Casus quare lue Gallica affectis prohibetur, 627, C
Casus pilorum curatio, 438, C
Cataplasmata ad spasimum 424, B
 — cardiacum, 255, D
Cataplasmata ad bubones in inguinibus maturandos, 683, D
 — pro tophis in M. G. 858, B
 — adversus bubonem, 1327 A
Catapotia pro cephalalgia à M. G. 954, D
 — Gallicosus præbenda, 1243, D
 — ex præcipitato adversus M. G. quænam sint, 1305 B
Causa morbi Gallici, 312, D. 670, B
 — materialis morbi Gallici quomodo evacuanda & per quæ medicamenta 154, D. 155
 — M. G. est infectio ex vitiatò succo per contagium venereis præcipue congressibus contracta, 1125, C
 — morbi Gallici una procatactica est contagium. 616, A
 — altera est attractio, *ibid.*
 — tertia est cœli status, *ibid.* B
 — pilorum casus, 822, A
 — lucidæ faciei, 822 C
 — primitiva M. G. quæ, 1007, A
 — primitiva M. G. est intemperies aëris, & quare, 959, B
 — conjuncta M. G. 1006, C
 — antecedens M. G. 1006, D
 — morborum quærenda, 1160, B & seqq.
Causæ morbi Gallici enarrantur, 46, A. 170, D. 206, D. 207, & seqq. 222, 223, 224 225, 226, 227, 247, A. 279, D. 309, E. 310. 347, D. 361, B. 383, C. 389, D. 390, 391. 433, D. 731, C. 778, C & seqq. 1044, E
 — morbi Gallici quot sint, 465, B.
 — morbi Gallici quales fuerint, 202, A

Causæ antecedentes M. G. sunt humores melancholici, 959, B
 — cariei Gallicæ, 813, A & seqq.
 — doloris, 505, A & seqq. 935, B
 — inducentes dolorem solvendo continuum, 505, C
 — bubonum Gallicorum, 219, E
 — pudendagræ, 494, C. 905, E
 — inducentes dolorem in pudendagra quotuplices, 505, C & seqq.
 — solutionis continuitatis, quænam, 527, D
 — symptomatum M. G. ponuntur 42, 1047, B. & seqq.
 — morborum & symptomatum, quæ argenti vivi unionem sequuntur, 1280, D, & seqq.
 — morborum epidemialium tres sunt, 767, D
Causarum morbi generalis divisio 10, D
Cautica medicinæ descriptio, 534, E
Cautica medicamenta in ulceribus, 536, B
Cautela in exhibitione ligni sancti observandæ 69, B. C.
Cauterium potentiale quomodo applicandum? 106, D & seqq. 107, B
Cauterii potentialis descriptio, 106, D. 107, A
 — utilitates, 340, B. 341
Cauteria quibus in locis applicanda, 342, B
 — ad bubones aperiendos, 1329, A & seqq.
Cedrea quid? 19, C
Cephalæ curatio per decoctum ligni sancti in omni temperie & ætate, 415, D. 416, 417
 — causæ, 415, B
Cephalalgia à G. M. curatio, 953, B
Ceratum ulcera Venerea curans 110, B
 — ad curanda gummi in morbo Gallico, 180, C. D
 — tumores duros absolvens, 642, A
 — cicatrizandum, 683, A
 — pro pauperibus M. G. correptis, 886, D
 — mercuriale ulcerationem morbi Gallici quamcunque sanans, 454, A
 — mercuriale pro pudendagricis, 913, B
 — mercuriale ad spinam & cervicem, 943, D
Cerati mercurialis parandi & applicandi modus, 96, C, D
 — de betonica descriptio, 110, A
 — de minio descriptio, 110, B
Cerata dolores Gallicos mitigantia, 1345, D
Ceratorum pro varia temperatura formulæ, 688, B. C
 — ex argento vivo formulæ ad summovendos dolores Gallicos, 1304, C. & seqq.
Cerebrum quare putredini maxime patet, 465, A
Ceria quid sint? 126, D
Chamæmeli vis, 939, E
China radix quibus morbis conducit, 654, C
Chinæ radices locus natalis, habitus externus, odor, fapor, temperies, vires medicatæ, 86,
 — descriptio, 382, D. 588, B. 653, D. 757, A. 802, C. D. 840, C. 916, C. 1092, C. & seqq.
 — electio, 757, E. 803, C. 1269, C. & seqq.
 — qualitates, 711, A
 — facultas, 802, D
 — vires, 1270, D. & seqq.
Chinæ radix an à manifestis qualitatibus M. G. profit, 1271, D
Chinæ decoctum quomodo parandum, 382, D. 803, A. 916, C
 — ejus decoctum conficiendi modus, 711, A. 1270, A. & seqq.
 — radices decoctum parandi & exhibendi modus, 87, 88, C. & seqq. 89, D. & seqq. 595, D. 596, A. 654, C. & seqq. 712, B. 840, D
 — decocti primi offerenda quantitas, & propinandi tempus, 590, C
 — decocto primo quamdiu utendum, 593, D
 — decocti secundi apparandi & sumendi ratio, 593, E
 — decocti quis potus ex usu sit, 592, B
 — decoctum nonnullis exitio fuit, 588, C. 586, A. B
 — radices decoctum externe applicatum pustulis morbi Gallici prodest, 89, B
 — decocto sudor est eliciendus, 590, D
 — radices decoctum, quamobrem pustulas, ubi non sunt, quandoque movet, 1273, B
 — decoctum quod luem Gallicam sanat, an artis inventum sit, 1272, E. & seqq.
 — radici, cur plus aquæ quam Guajaco admisceri soleat, 1274, A
China radice utendi modus triplex, 758, B
Cholera rubra quibus remediis evacuanda, 228, C
 — nigra quibus remediis evacuanda, 228, C
 — qua hora moveatur, 554, A
Cholericonum à M. G. affectorum purgatoria, 1245, A
Chrysulca aqua, quænam? 465, E
Cibi affi & elixi, quænam optimi, 1067, A. & seqq.
 — biliosi quænam sint, 1068, C

- Cibi* mali in universum, quinam sint, 1069, B
 ---- melancholici, quinam sint, 1068, E
 ---- pituitosi, quinam sint, 1068, D
 ---- concoctu difficiles, quinam sint, 1069, A
Cicatrix callosa quomodo curatur, 816, D
Cicatrices ex ulceribus remanentes, quomodo removen-
 dæ, 998, B
Cicatrizatione medicinæ descriptio, 535, B
Cineris aurei conficiendi formula, 467, A. & seqq.
Cinnabaris an idem quod argentum vivum, 441, A. & seqq.
 ---- quibus hominibus & membris adhibenda, 913, D.
 & seqq.
 ---- unde conficiatur, 1300, C
Cinnamomum ligno Indico non convenit, 563, D
Clyisma lenitivum, 379, B
 ---- lubricans, 363, C
 ---- purgans pro matrona nobili M. G. patienti, 963,
Clyster ventrem leniens in morbo Gallico, 680, C
 ---- ad dolorem capitis tollendum, 924, A
 ---- lavativus ad abstergendas materierum reliquias, 977,
 C
 ---- an venæ sectioni præmittendus, 1233, B
Clysteris formula pro pudendagricis, 911, B
 ---- formulæ, ante venæ sectionem adhibendæ, 1233,
 B
Clysteres ex decocto ligni Indici, 574, B
 ---- ad tormina intestinorum tollenda, 648, B
 ---- communes pro decocto Chinæ radicis utentibus,
 712, A
 ---- pro urinæ ardore, 1357, B
Cælestis influxus non est communis causa M. G. 1174, A
Cælestium corporum motus an sit morbi Gallici causa,
 672, B
Cæli ac siderum concursus non est causa M. G. 1124, E.
 & seqq.
Cœtus nocet morbo Gallico laborantibus, 52, A. 243, B
 ---- quare debilitet, 174, E. 215, D. E
 ---- solus an morbum Gallicum per se introducat, 785,
 A
 ---- utilitas & noxa, 308, C
Collyria ad oculorum læsionem, 1338, D
Communis morbus quinam dicendus, 1033, B
Complexio argenti vivi, 440, & seqq.
Concoquentia medicamenta, 1078, & seqq.
Confectio roborans 396, E. 397,
Confectiones roborantes, 365, A. 378, E. 379.
Confidentia quibus mediis comparetur, 493, A
Confidentiam plus sæpe operari quam approximationem
 medicinarum, 491, D. & seqq.
Confortans cor medicamentum, 964, C
Confortantia membra medicamenta, 969, C
Confortativum membrorum remedium, 1141, B
Confortativa medicamenta quare dicantur frigida, & non
 calida, 513, A
Conjectura, ars, experientia & opinio, quantopere distent,
 1257, E. & seqq.
Consolidantia medicamenta, 435, D
Consolidativa medicinæ descriptio, 535, A
Contagium morbi Gallici quomodo præcaveatur, 48, C
Continuitatis solutionis causa est materia per se, 506, D
 ---- solutionis causæ quænam, 527, D
Cor confortans medicamentum, 964, C
 ---- lætificans medicamentum, 964, C
Corporum cælestium motus an sit morbi Gallici causa,
 672, B
Corrosiva medicinæ descriptio, 534, E
Corruptio ossis triplex, 444, A
Cura morbi Gallici 173, & seqq. 190, C. 217, B. 229,
 D. 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 344, E.
 345, 348, D. 362, D. 370, 371, 372, E. 395, D. & seqq.
 ---- qualis? 118, C. & seqq.
 ---- minime differri debet, 371,
 ---- M. G. est difficilis, 47, C
 ---- morbi cujuscunque in quâ re consistat, 219, B
 ---- Gallici per potum decocti ligni Guajaci, 635, D
 ---- præservativa à morbo Gallico, 399, B. 400.
 ---- prophylactica morbi Gallici, 52, A. B
 ---- viri morbo Gallico affecti, & ex Mercurii inunctione
 in sæviora accidentia incidentis, 575, B. & seqq.
 ---- pudendagræ per potationem tribus completur intentio-
 nibus, 498, B
 ---- specialis doloris in pudendagra, 517, B
 ---- doloris in pudendagra est vera vel non vera, 510, B. &
 seqq.
 ---- doloris in pudendagra irregularis, 520,
 ---- ulcerum, 536, C
 ---- generalis ulceris sumitur à soluta continuitate, 528, E
 ---- ulcerum fordidorum, 538, C
 ---- ulcerum putridorum, 540, C
Cura generalis doloris triplici perficitur instrumento, 512,
 B
Cura generalis divisio, 12, A. 47, E
Curatio morbi Gallici 40, A. & seqq.
 ---- universalis in morbo Gallico, 434, D
 ---- vulgaris morbi Gallici unde sit accepta, 605, B
 ---- major, quæ? 1077, D
 ---- morbi Gallici medicinarum oblatione, 630, A. 650,
 D
 ---- morbi Gallici incipientis, pro ratione variæ tempe-
 rie, 680, B. & seqq.
 ---- morbi Gallici à sanguinis missione incipienda, 630, C
 ---- morbi Gallici per victus rationem, 623. & seqq.
 649, A, & seqq. 782, E. & seqq.
 ---- morbi Gallici per exercitationem, 782, A.
 ---- per suffumigium, *ibid.* C
 ---- per hydrargyrum, *ibid.* C
 ---- per hydrargyrum præcipitatum, *ibid.* D
 ---- morbi Gallici per decoctum Chinæ, 840, C
 ---- per spartam vel fassam parillam, 840, E
 ---- per Guajacum, 841, B
 ---- morbi Gallici per radicem Chinæ, 853, D
 ---- morbi Gallici per pilulas Mercuriales, 855, B
 ---- M. G. per potionem & unguenta, 855, C
 ---- ultima morbi Gallici per suffitus, 855, D. 892, C
 ---- luis Venereæ per Mercurialia, 884, E. & seqq.
 ---- M. G. per argentum vivum improbatur, 904, A
 ---- M. G. partim ratione, partim experientia inventa,
 1083, A
 ---- morbi Gallici duo capita continet, evacuationem
 materiæ & membrorum alterationem, 836, E
 ---- bubonis, 820, C
 ---- bubonum Gallicorum, 1100, C
 ---- cariei Gallicæ, 1098, E. & seqq.
 ---- casus dentium, 727, B
 ---- dentium laxitatis & casus, 1104, B
 ---- dolorum articularum, 1102, B
 ---- Gonorrhœæ ex M. G. 1104, A
 ---- gummatum Gallicorum, 826, C. & seqq. 1102, E
 ---- manuum scissuræ per linimenta, unguenta & deco-
 ctiones, 949, C
 ---- ossium cariei & corruptionis, 1103, B
 ---- pilorum casus, 875, A. 1101, B. & seqq.
 ---- pudendagræ, 907, C
 ---- pustularum morbi Gallici, 437, B. 1101, E
 ---- perversa pustularum morbi Gallici, 32, A
 ---- Rhagadium, id est, scissurarum manuum pedum-
 que, 1103, C
 ---- symptomatum M. G. 993, C
 ---- verrucæ Gallicæ, 1099, E
 ---- ulcerum Gallicorum per emplastra, 855, B. 1105, D
 ---- casus unguium, 727, D
Curationis morbi Gallici scopus, 632, C
 ---- exemplum hominis pudendagra affecti, 546, D. &
 seqq.
 ---- exemplum cujusdam ætatis 46. pudendagra affecti,
 547, D
 ---- exemplum juvenis 30. annorum, pudendagra in-
 fecti, 549, C
 ---- exemplum viri in ætate consistente existentis, pu-
 dendagrâ vexati, 550, C
 ---- exemplum viri ætatis 55. annorum pudendagra in-
 fecti, 551, A
 ---- exemplum viri 38. annorum, morbo Gallico ve-
 xati, 651, C
 ---- exemplum viri cujusdam morbo Gallico infecti,
 567, A. & seqq.
 ---- matronæ cujusdam, 568, A
Curationes morbi Gallici sunt duæ, vel ex parte temporis,
 vel ex parte materiæ, 451, B
Cutis non est proprium subiectum morbi Gallici, 769, E
 ---- furfuraceæ curatio, 926, D
 D.
Decoctio oris refrigerativa, & materiam provocans, 454,
 C
 ---- lavativa ad pudendagram, 549, B
Decoctionis formula, qua corpus M. G. affecti sit abster-
 gendum, 970, C
Decoctiones præservativæ à pudendagra, 546, A
Decoctum ligni Indici quomodo parandum, 270, B. & seqq.
 357, C
 ---- ligni Indici quomodo parandum & exhibendum,
 385, C. 386. 387.
 ---- ligni Indici primum, 574, A. 575, D
 ---- — secundum, *ibid.*
 ---- ligni Indici quis primus modum exhibendi explicue-
 rit, 705, C

- Decoctum* ligni Indici quibus ætatibus conferat, 707, C
 ----- an maribus, scemellive plus prolit, *ibid.* D
 ----- quibus morbis, præter Gallicum præsentaneum sit
 auxilium, 708, A
 ----- an lienosis opem conferat, *ibid.*
 ----- si in thermarum aquis fiat, an magis proficiat, 708,
 B
 ----- ligni Guajaci primæ coctionis, 637, B
 ----- secundæ coctionis, *ibid.* C
 ----- simplex ligni Guajaci in vino, 701, A
 ----- Guajaci ad M. G. 904, D
 ----- secundum, quod loco vini sumendum, 905, B
 ----- Guajaci præparandi modus pro varia temperatura,
 934, C
 ----- ligni Guajaci in vino cum vehementibus simplicibus,
 701, D
 ----- Guajaci non uno modo paratur, 984,
 ----- qualia commisceri possunt in primo decocto., 984,
 C
 ----- Guajaci secundum quomodo paretur, 984, D
 ----- Guajaci in aquis destillatis efficacissimum, 945, D
 ----- Guajaci, farzæ parillæ aut Chinæ quamobrem pu-
 stulas, ubi non sunt, quandoque moveat, 1273, B. &
seqq.
 ----- ligni sancti valide nutrit, 407, D
 ----- ligni sancti quomodo parandum, 412, A. & *seqq.*
 413.
 ----- ligni sancti quomodo exhibendum? 408, C. & *seqq.*
 413. 414.
 ----- Chinæ radice propinandi methodus, 654, C. & *seqq.*
 ----- radice Chinæ, 803, A
 ----- Chinæ radice dandi modus, 916, D
 ----- falsæ parillæ, 803, D
 ----- rorifinarini, absinthii, juniperi, pini & buxi, si fu-
 dor sequatur, prodest ad M. G. fummovendum, 1306,
 E. & 1307, A. & *seqq.*
 ----- in declinatione morbi Gallici adhibendum, 327, C
 ----- lavativum, pudendagra sanata, 549, B
 ----- ad morbum Gallicum, 571, C. 681, D
 ----- attenuans ad morbum Gallicum, 598, B
 ----- ad ulcera in digitis lavanda, 577, A
 ----- ad ulcera narium, 578, A
 ----- ad præputium intumescens ex morbo Gallico, 683,
 B
 ----- inter glandem & præputium injiciendum, 683, B
 ----- in penem gonorrhœa laborantem injiciendum, 684,
 D
 ----- cum quo os abluendum, 690, A
 ----- ad scissuras manuum pedumque, 728, D
 ----- ad tumorem præputii ex carie, 816, A
 ----- pro affectibus capitis ex M. G. 882, C
 ----- ad dolores capitis in pudendagra, 924, B
 ----- ad cephalalgiam a M. G. 954, B
 ----- ad pustulas educendas 352, B
 ----- materiam in pene ulcerato siccans, 1318, B
 ----- materiam M. G. inveterati expellens, 945, A
 ----- materiam in M. G. leniens, 1140, E. & *seqq.*
 ----- pro homine non facile sudante, 951, B
 ----- evacuativum, 977, B
 ----- purgans in M. G. 1141, C
Decocti Guajaci parandi modus, 194, C. 599, A. 697, A.
 842, D
 ----- secundi ligni Guajaci confectio, 697, E.
 ----- compositi ligni Guajaci confectio, 699, E
 ----- simplicis ligni Guajaci confectio, 697, E
 ----- ligni Guajaci exhibendi tempus aptum, 698, B
 ----- ligni Guajaci ebibitionis terminus non est unus, 984,
 A
 ----- victus ratio non eadem, *ibid.*
 ----- ligni Indici parandi modus, 234, D. E. 235.
 ----- ligni Indici usus, 852, C. & *seqq.*
 ----- ligni Indici exhibitionis modus qualis, 992, D
 ----- quod vice ligni usurpari potest descriptio, 900, C
 ----- Chinæ apparandi modus, 590, A. 900, D
 ----- ellebori apparatus, 745, C
 ----- formula pro humore cholerico & phlegmatico, 988,
 E
Decocto ligni Sancti alia simplicia cum vino sunt miscen-
 da, 446, A
Decocta purgantia, 329. 330
 ----- varia ex ligno Indico, 795. & *seqq.*
 ----- in quibus ægritudinibus utamur, 798, E
 ----- quo tempore exhibenda, 799, B
 ----- de loco in quo exhibenda, *ibid.* C
 ----- quantitas illorum assumendorum, *ibid.* C
 ----- quot diebus debent assumi, *ibid.* E
 ----- hora illorum exhibendorum, 500, A
 ----- quæ vitanda, quando exhibentur, *ibid.* E
 ----- Guajaci simplicia, 945, C. 945, D

- Decocta* in humore melancholico, 788, D
 ----- a M. G. præservantia, quæ, 999, D. 1000, D
 ----- adversus pustulas & ulcera capitis & faciei, 1331, E
Definitio morbi Gallici, 383, B. 433, C. 461, B. 603, D
Definitiones variæ M. G. 1037, D. & *seqq.*
Defluvium pilorum est signum morbi Gallici, 781, C
Defluvii capillorum causæ, 715, A. & *seqq.*
Deformitas quid sit? 142, B
Deliquium animi ne in suffitu superveniat, 807, C
Dentarola species morbi Gallici, 659, B
Dentarolæ in luem Gallicam patiente, quomodo succur-
 rendum, 727, A. & *seqq.*
Dentes decedentes curandi medicamenta, 1336, D. & *seqq.*
Dentium casus curatio, 727, B
 ----- corruptio est signum morbi Gallici, 781, B
 ----- commotorum & infectorum curatio, 926, A
 ----- laxitatis & casus curatio, 1104, B
 ----- motus, nigredinis & lentoris curatio, 1294, B
Diata in morbo Gallico qualis esse debeat, 12, B. & *seqq.*
 ----- tenuis in morbis chronicis nocet, 65, A. & *seqq.*
 ----- tenuis sola falso credita fuit morbum Gallicum sa-
 nare, 66, A
 ----- tenuis sola non sanat morbum Gallicum, 300, C.
 & *seqq.*
 ----- nimis tenuis curam morbi Gallici per decoctum li-
 gni Indici impedivit, 79, D. & *seqq.*
 ----- observanda in curâ morbi Gallici per lignum sau-
 dum, 61, D. & *seqq.* 63, D. & *seqq.*
 ----- observanda in curâ morbi Gallici per suffumigia,
 100, B. & *seqq.*
 ----- plenior nocet decocto Guajaci utentibus, 285, D
 ----- tenuis curatis à morbo Gallico prodest, & recidivas
 impedit, 306.
 ----- in pudendagra, 497, D. 908, B
 ----- in ulceribus sit extirpativa, 530, B
Diata regulæ quæ, 12, B
 ----- regula in morbo Gallico, 40, B. 70, C. 349. 350.
 362, D. 363.
 ----- regulæ in curâ morbi Gallici observandæ, 119, D. &
seqq. 120. 152, A. 213. 214. 215. & *seqq.* 286, A.
 173, B. & *seqq.* 189, C. & *seqq.* 317. 318. 319. 320. 321.
 322. 323. 324. 325. 253, C. 258. 259. 260. 261. 262.
 270, E. 271. 344, C. 387. 388. 389. 393, C. 394, C.
 395. 408, E. 409. 410. 451, B. & *seqq.* 623, E. & *seqq.*
 681, C. 740, B. 1059, E. & *seqq.* 1134, A. & *seqq.* 565,
 D. & *seqq.* 782, E. & *seqq.*
 ----- regulæ pro ratione ætatis, sexus & habitus natura-
 lis, morbum Gallicum patienti observandæ, 751, E.
 & *seqq.*
 ----- regulæ observandæ in curatione per lignum Indi-
 cum, 241, D. 242. 243. 608, D. 801, D. 852, A
 ----- regulæ inter sumendum decoctum ligni Guajaci,
 698, D. & *seqq.* 843, C. 932, E. 1259, D. 1262, C. &
seqq.
 ----- regulæ post curationem morbi Gallici per Guajaci
 decoctum observandæ, 305, C. & *seqq.*
 ----- regulæ observandæ in usu decocti radice Chinæ, 88,
 A. & *seqq.*
 ----- regulæ pro varia conditione decoctum Chinæ radi-
 cis fumentium, 711, E. & *seqq.* 591, D. & *seqq.*
 ----- regulæ in pudendagra, 546, E. 548, A. & *seqq.*
 ----- regulæ in pudendagra pro varia temperie, 516, E. &
seqq. 523, A
 ----- regulæ pudendagricis decocto Chinæ radice utenti-
 bus præscriptæ, 916, E
 ----- regulæ in potione ligni sancti, 483, B. & *seqq.*
 ----- regulæ observandæ in usu decocti falsæ perillæ, 82,
 E. & *seqq.* 83, & *seqq.*
 ----- regulæ observandæ illis, qui perunctiones mercuria-
 les curantur à morbo Gallico, 92, C. & *seqq.*
 ----- regulæ tempore suffumigationis observandæ, 952, B
 ----- regulæ Galeotto Pico præscriptæ, 578, C. & *seqq.*
 ----- regulæ nobili matronæ M. G. patienti præscriptæ,
 962, B. & *seqq.*
Differentia ultima M. G. definitionem illius reddens reci-
 procam, 1030, D
 ----- inter lepram, morum, asaphati, impetiginis &c.
 551, C. & *seqq.*
Differentiæ morbi Gallici, 1030, B
 ----- morbi Gallici essentielles, 834, D
 ----- morbi Gallici accidentales, 835, B
 ----- quædam morborum, 1027, D. & *seqq.*
Digerentia materiam morbi Gallici, 395, D. 396, 963, C
 ----- materiam antecedentem medicamenta, 451, D
 ----- humores in M. G. medicamenta, 904, C
Digestivus syrupus in pudendagra, 498, C. D. E. 523, A
 ----- syrupus in M. G. 976, E
Digestivum medicamentum, 435, A
 ----- ad humorem phlegmaticum, 968, C

I N D E X R E R U M.

Digestivum ad humorem melancholicum, 968, D
 — per 8 dies sumendum Gallicofo, 969, E
Digestivi materiam syrupi, 963, D
Digestiva quando in ulceribus non sunt applicanda, 531, C
Diluvia non sunt causæ morbi Gallici, 767, D
Dini explicatio Avicennæ improbatur, 33, C
Dissolventia dolorem medicamenta, 516, A
Diversitas ciborum noxia est, 50, C
Dolor quid? 504, D
 — ejus causæ, 505, A. & seqq.
 — nimius oris tempore salivationis quomodo mitigandus, 97, A
 — capitis ex morbo Gallico insurgens, unde excitatur, 640, C
 — quomodo illi succurrendum, *ibid.*
 — articularum plerumque est nocturnus, 825, B
 — ejus qualitas, *ibid.*
 — cur nocte infestet, *ibid.*
 — pro sedatione hujus doloris medicamenta, 825, D
 — articularum quomodo tollatur, 1102, B
 — articularis non est morbus Gallicus, 765, B
 — artuum morbi Gallici inveterati quomodo curetur, 443, B
 — in pudendagra cur humidis temporibus quam siccis, intentior, 495, C
 — in manibus & pedibus signum Gallici morbi, 780, C
 — pungitivus in pudendagra quomodo sit tractandus, 524, D
 — vagus morbi Gallici signum, 780, B
 — extensivus quomodo tractandus, 525, A
 — proprie non potest dici morbus, sed accidens morbi, 511, C
Doloris definitio, 126, B. 330 C
 — causa, 935, B
 — species, 507, D. & seqq.
 — in pudendagra signa, 509, D
 — in pudendagra cura quotuplex, 510, B
 — capitis pudendagricorum curatio, 924, A
 — articularum curatio est duplex, 994, E
 — cura generalis triplici perficitur instrumento, 512, B
 — per Diætam, *ibid.*
 — per potionem, *ibid.*
Dolori proprie non competit cura, 511, C
Dolorem mitigantia medicamenta, 15, B. & seqq.
 — mitigantia quomodo distinguantur, 331, B
 — solvendo continuum inducentes causæ, 505, C
 — subito mutando complexionem inducentes causæ, *ibid.*
 — sedantia medicamenta, 179, B. & seqq. 191, B
 — dissolventia medicamenta, 516, A
 — mitigantia sunt molliciantia medicamenta, 516, B
 — faciens in pudendagra est duplex, 496, C
Dolore a communitate totius eveniente, quid faciendum, 521, C
 — a communitate membri particularis, quid tum? *ibid.*
Dolores & pustulæ augentur in initio usus decocti radicis Chinæ, 89, B
 — Gallici quo nomine vocandi, 367, D
 — in morbo Gallico quonam in genere sint ponendi, 679, D
 — morbi Gallici cur circa occasum solis in gravefcent? 118, D, 361, E. 330, D. 334, A. 496, A. & seqq. 508, A. & seqq.
 — morbi Gallici quibus ægris plures vel pauciores fuerint? 202, D
 — Gallici unde proveniant, 331, A. 333, B
 — Gallici quomodo sedandi, 353, B. 354. 331, C. 335. 336.
 — musculorum ex morbo Gallico genitos sanans unguentum, 849, B
 — mulcentia summoventiaque medicamenta, 1344, C
 — articularum sanantia medicamenta, 1343.
Dolorum in morbo Gallico causæ & differentiæ, 115, B
 — morbum Gallicum comitantium remedia, 104, B. & seqq. 105, A
 — artuum in pudendagricis curatio, 924, D
Dropacum formulæ adversus gonorrhæam, 1350, E
Durities unde fit, 555, C
Duritie in manibus curatio, 998, A
Dysenteria quomodo curanda, 948, C. 1299, C
Dysenterie supervenienti M. G. patienti quomodo occurrere possit, 891, C

E.

Ebenum non est lignum Indicum, a quo decoctum in luem Gallicam conficitur, 706, C
Ebeni usus in Italia, 706, C

Echyna alias Chinæ, radicis Indicæ historia, 947, B
 — radicis in diætâ M. G. præparatio, 947, C. *vid.* China.
Egani ligni descriptio, 561, E
Electuarium hepar confortans, 112, D
 — restitutum, 271, E
 — ad hepatis incendium, 927, C
 — ex ligno Indico paratum, 64, C. 68, D. 69, A. B. 375, C. 386, A.
 — ex ligno Indo quomodo paretur, 270, D
 — ex ligno Indico præparatum ad curandum morbum Gallicum, 69, A
 — post decoctum Guajaci Gallicofo dandum, 1165, A
 — ad pudendagra, 547, A
 — evacuativum in pudendagra, 498, D. 499, A
 — purgans pro pudendagricis, 919, D
 — in morbo Gallico sumendum, 686, B
 — ad humores præparandos, 786, E
 — humorem melancholicum evacuans, 789, D
 — humores laudabiles generans, 964, E
 — ad cor & cerebrum confortandum, 981, D
 — bili conferens, 787, B
Electuarii præservativi a M. G. formula, 998, D
Electuaria ad M. G. inveteratum, 943, A
 — in humore melancholico, 788, E
 — pro varia tempestate ante prandium sumenda, 290, E
 — ad præservandum a M. G. 1000, B
Elephantia quid sit, 343, A
 — Arabum quid sit? 204, B
 — quomodo curetur per decoctum ligni Indici, 431, E
Elephantia signa, 204, B
Elephantiasis quid sit? 5, A. C. 10, C
 — descriptio ex Galeno, 666, B. & seqq.
 — non est morbus Gallicus, *ibid.*
 — probatur id, 666, E. & seqq. 763, D
 — quibusdam M. G. dicitur, 1032, A
 — unde dicatur, 19, A. B. 204, C
 — Græcorum quid, 17, C. D. 18, A
 — Arabum quid, 17, C
 — Arabum & Græcorum diversa, 17, C
 — ab Arabibus pro tumore pedum accepta, 19, C. D. 132, D. & seqq.
 — quomodo contagio proferpat, 11, A
 — Græcorum est lepra Arabum, 143, D
 — unus & idem cum leprâ morbus est, 203, D. & seqq.
 — quomodo differat a leprâ, 206, B
 — morbus est contagiosus, 204, C
 — quare suam formam semper retineat, 1205, A
 — sanatur Cedrea illita vel inuncta, 19, C
 — causa materialis quæ, 3, D. & seqq.
 — signa, 248, B, C
 — adultæ jam tamen sanatæ exemplum, 6, B
 — remedia, 19, E. 998, C
Elephantiasim Galeni nobis lepram dici probatur, 5, C. & seqq.
 — insanabilem esse probatur, 6, A
Elephas quid? 145, A. 146, C. 147, A. & seqq. 248, B. C. 249, 3, A
 — unde fiat? 19, D
 — cur morbus Satyricus vocetur, 3, A
Elleborum in quibus morbis sit ex usu, 746, D
Ellebori optimi electio, 744, C
 — decocti apparatus, 745, C
Elleborum exhibendi modi, 745, A
Emplastrum resolvens gummata Venerea, 105, E
 — olei sulphuris gummata Gallica digerit, 826, D
 — mitigans dolores morbi Gallici, 105, B. 336, C
 — bubonem maturans, 821, A
 — pro bubonibus rebellibus, 821, B
 — ad tumores duros M. G. 943, E
 — pro tuberositatibus, scirrhisque tumoribus in pudendagra, 925, C
 — suppurationem maturans, 644, B
 — pro Gallicosis, qui ob negotia domi manere nequeunt, 947, A
 — saniem inducens, 534, C
 — in pudendagræ dolore extensivo, 525, E
 — sanativum in materia frigida & grossa, 534, D
 — apostema resolvens, 543, C
 — mercuriale pro pudendagricis, 913, A
Emplastra maturantia gummata Venerea, 106, B. & seqq.
 — bubonem maturantia & resolutentia, 1327, D
 — bubonem rumpentia, 1328, A. & seqq.
 — adversus bubonem, 1326, D. & seqq.
 — ad ossa corrupta, 1363, B
 — pro ossibus erosis in M. G. 879, A
 — pro tumoribus in articulis & brachiis ex M. G. 995, C
 — dolores Gallicos mollientia, 1346, C. & seqq.
 — dolorem sedantia in causa calida, 516, C. D
 — glutinativa, 516, B. C

V v v v

E

Emplastra pro tophis in M. G. 858, C
 — ad virgæ ulcera, 436, D
 — dolorem in pudendagra remouentia, 517, C. & seqq.
 — contra pilorum pruritus, 1333, C
 — ad hernias ex ligno sancto parata, 431, D
Endemia quid sit, 169, C. D
Endemici morbi à Galeno dicuntur regionales, 958, A
 — eorum causæ, 958, A
 — morbi alii sunt consueti, alii inconsueti, 971, B
Enema singulis mensibus sumendum ad cephalalgiam à M. G. 953, B. 954, D.
Epicrasis quid? 475, D
Epidemia quid sit, 169, C. 971, B
Epidemialis morbus quare Gallicus non sit, 765, D. & seqq.
Epidemialium morborum causæ tres sunt, 767, D
Epidemici morbi unde fiant, 958, A. 971, C
Epilepsia quomodo curetur per decoctum ligni Sancti in ætate & temperamento variis, 421, C. 422
Epithema cardiacum, 379, A
Epithemata ad cor confortantia pro ratione temporum, 290, D
Errhinis quando utendum, 952, A
Erysipelas ulceratum quid, 28, D
 — unde generetur, 27, A, 133, B & seqq. 732, A
 — vocatur exedens herpes, *ibid.*
 — Arabum aliquando apud Galenum anthrax dicitur, 34, A
Erysipelatis curatio, 736, C
Evacuantiæ fortiora in Gallico morbo nocent, 55, A. & seqq.
 — medicamenta in cura morbi Gallici adhibenda, 262, D. 265, C. & seqq. 266, 268, E. 269.
 — medicamenta in cura morbi Gallici profunt, 326, E. 327
 — bilem flavam, 1079, B
Evacuatio debet esse prima in curando morbo Gallico, 563, B.
Evacuationes particulares pro pudendagricis, 910, D & seqq.
Evacuativum Electuarium in pudendagra, 498, C. D. E. 499, C
 — ad humorem phlegmaticum, 268, C
 — ad humorem melancholicum, 968, E
Evacuatiua humores malos Gallicos, 967, E
Eunuchi raro elephantiasi correpti fuerunt, 204, C
Eupatorium quid? 31, C. & seqq.
 — veterum quid? 22, B
 — veram esse hepaticam probatur, 21, E
Exanthema non est nomen proprium morbi Gallici, 1003, B
Excoriatio oris inter salivandum quænam remedia requirit, 97, A
Excrementorum, quorum habenda ratio, sunt duo genera, 800, E
Exemplum mirum hominis à morbo Gallico curati per unicam libram ligni Indici, plus quam duodecies decoctam. 71, B
Exempla ægrorum pessime morbo Gallico laborantium & per decoctum ligni Indici curatorum, 79, & seqq.
Exercitatio quonam modo sit salubris Gallice laboranti, 1083, C
 — qualis esse debeat, quæ M. G. curandi causa instituitur, 1308, D
Exercitia corporis profunt laborantibus morbo Gallico, 51, C
Exorcista an cantationibus sanet ægrotum, 493, A
Experientia, ars, opinio & conjectura quantopere distent, 1257, E. & seqq.
Experimentum quid sit, 164, A
Exsiccantiæ ulcera medicamenta, 537, C. & seqq.

F.

F*aucium* ulcerum curatio, 1348, E
 — ulcerum ab unctione ex argento vivo genitorum curatio, 1294, D. & seqq.
 — & oris curatio 1323, C. & seqq.
 — ruboris curatio, 754, D
Fastidium cibi &c: quomodo curetur per decoctum ligni Indici in ætate & temperamento variis, 428, B
Favus quid? 23, D
Favos inter & achores differentia 23, E
Febri putridæ cur homo magis sit obnoxius quam brutum, 1201, B
Fissuræ volæ, manus & plantæ pedis in morbo Gallico apparentes, 45, B. 46, D
 — volarum manuum & pedum in morbo Gallico quo-

modo curandæ 111, A. & seqq.
 — serpiginosæ manuum & pedum unde oriantur, 438, E
Fissurarum manuum, pedum, labiorum, pupillarum, præputii & vulvæ curatio, 1358, B & seqq.
Fluminum incrementa futura mala portendunt. 37, B
Factoris corporis pudendagricorum sanatio, 927, B
Fomentum ad ulcera virgæ, 398, C. 366, B
 — mitigans dolores morbi Gallici 105, C.
 — ad præputium ulcerosum, 683, C
 — sanans ulcera Venerea in partibus genitalibus 111, A
 — adversus glandis tumorem, 1321, A
 — adversus oculorum læsionem, 1338, D
Fomenta contra morbum Gallicum, 257, D
 — pro sedatione doloris articulorum, 825, D
Fomentantia medicamenta in pudendagra, 525, D
Forma morbi Gallici, 1126, C. & seqq.
Formica quid? 32, B
 — miliaris quid? 28, B
Formicæ corrosivæ nocent humectantia, 29, A
Fotus ad alopeciam capitis, 925, C
 — pro tophis in M. G. 858, A
 — pro pene, 870, B.
Frictionum utilitas, 307, D
Frigus morbo Gallico laborantibus admodum nocet, 62, D
Fructus qui lue Venerea infectis noxii, 627, D
Fundamentum morbi Gallici, 465, C

G.

G*allicum* morbum ab elephantiasi penitus diversum probatur, 249, E. 250.
 — morbum plerumque consequantur ii morbi, quibus antea infecti laborarunt, 1227, A
Gargarisma ad oris ulcera 255, E. 264, C. 378, C. D. 380, D
 — ad oris ulcera curanda 365, D
 — ori exulcerato adhibendum, 339, D.
 — pro ulceribus oris, 1116, A
Gargarismata pro ulceribus in ore, 948, C. & seqq. 970, B. 856, D
 — adversus faucium & oris ulcera ex M. G. 1324, A & seqq.
 — ad ulcera gutturalia, 685, B
Gargarismus utilis ad oris ulcerationem, 238, A
 — oris ulcera resolvens, 437, E
 — ad oris & faucium ulcera, 923, C
Gargarismi ad ulcera gutturis ex morbo Gallico 647, B. & seqq.
Gaudium lue Venerea vexatis multum conducit, 629, D
Gemursa quid? 7, D
Generatiua carnis medicina, 535, A
Gentilis error detectus, 21, C
 — expositio Avicennæ improbatur, 29, C. D.
Germanorum antiquorum mores enarrantur, 295, D. & seqq.
Gingivarum putrefactarum curatio, 926, A
 — ulcerum ab unctione ex argento vivo genitorum curatio, 1294, D & seqq.
 — cæterarumque oris partium lotiones 455, A
Gluten albotoim quid? 99, A
Gonorrhœa quomodo tractanda, 684, C.
 — species morbi Gallici. 659, C
 — est signum morbi Gallici, 780, D
Gonorrhœæ signa, 1349, E
 — Gallicæ conjecturæ, 830, E
 — curatio, 1142, C. 1104, A. 871, A. 1322
 — ejus differentia, *ibid.*
 — curatio tam intrinseca quam extrinseca, 1350, C
Granum viride Arabum quid? 25, B
Gravitas in brachio designat plenitudinem sanguinis, 134, E
Guajacum nulla alia medicamenta sibi admisceri patitur, 287, B
 — pulverisatum alvum movet, 285, E
 — lignum quodnam optimum, 598, D
 — an aqua vel vino decoquendum, 842, E
 — an conducat jure pulli decoquere, 843, A
 — an solum vel medicamentis purgantibus sit decoquendum, 843, B
 — morbo Gallico verum antidotum, 789, E
 — an antiquis notum fuerit, 792, E
 — creditum nonnullis in Italia nasci, 792, E
Guajaci nomen quale & unde derivatum, 282, D. 385, B. 194, B. 283, A. 696, B. 791, C. 841, B. 193, E. & seqq. 1249, B. 1151, B
 — arboris locus natalis &c. 357, 358
 — usus contra morbum Gallicum ubi locorum & qua de causa inventus fuerit, 196, C & seqq. 194, B

Guajaci

- Gnaji* duo videntur genera, 841, C
 — ligni genus triplex, 696, B
 — ligni electio, 1248, D. & *seqq.* 1152, C. 1094, E
 841, D
 — vires enarrantur, 303. & *seqq.* 930, D. 1249, D
 — ligni natura, 791, B. 982, B. & *seqq.*
 — ligni aqua ad M. G. 1114, C
 — ligni decoctum ad morbum Gallicum, 583, B.
 1114, B. 1153, A
 — decoctum quomodo præparandum, 283, C. 1152,
 D. & *seqq.* 931, C. 932, C. 599, A. 697, A. 1095,
 A. B
 — conficiendi ac propinandi decoctum modus, 983,
 D
 — decoctiones simplices, 945, C
 — ejus decocta in duo genera distinguuntur, 1095,
 A
 — ejus coctura, 1095, C
 — ejus prima decoctio, 1095, D
 — secunda ejus decoctio, 1096, A. 1153, B
 — decoctionis species compositæ, 1153, C
 — ligni decoctum simplex in vino, 701, A
 — ejus decoctio cum vino, 1096, B
 — quæ cum eo miscentur, 1096, D
 — ligni decoctum in vino cum vehementibus simpli-
 cibus, 701, D
 — decoctiones compositæ, 945, D. 699, E
 — cætera quæ ad hujus usum spectant, 1096, E. &
seqq.
 — decocti quantitas, 1154, B
 — ad decocti usum præparatio corporis, 842, A
 — pulvis alvum purgat, 386, D
 — decoctum in initio dolores auget. 302,
 — decoctum in aquis destillatis efficacissimum, 945, D
 — decoctum, quamobrem pustulas, ubi non sunt,
 quandoque movet, 1733, B
 — ejus contra M. G. propinandi modi, 1250, B. &
seqq.
 — ejus decoctum utrum à proprietate occulta vel à
 manifestis causis agat, 1254, E. & *seqq.*
 — ejus decoctum quando propinare conveniat, 1256,
 E, & *seqq.*
 — ejus decoctum an artis inventum sit, 1257, E. & *seqq.*
 — decoctum omni ætati & sexui & nationi tuta datur
 289, E, & *seqq.*
 — decoctum quibus in locis sit exhibendum 1154, C
 — quibus temporibus, *ibid.*
 — qua hora, 1154, D
 — decoctum quo tempore anni imprimis potandum,
 291, D
 — ligni decoctum quamdiu sumendum, 700, B. 1154,
 D
 — decoctum qua lege sumendum 284, D & *seqq.*
 — decocto cur minus aquæ quam farzæ parillæ admi-
 fceri soleat, 1274, A & *seqq.*
Gummata quid sint, 1102, D
 — eorum differentia, *ibid.*
 — Venerea unde generentur, 210, C
 — Venerea quomodo curanda? 105, D & *seqq.*
 — Venerea quomodo resolvenda, 218, B
 — Venerea rupta viscosam materiam dant, 43, D
 — five tumores ateromatici sunt signa morbi Gallici,
 781, C
Gummatum Gallicorum species, 826, A
 — eorum loca, *ibid.* B
 — materia, *ibid.*
 — causæ, *ibid.*
 — signa, *ibid.*
 — curatio, *ibid.* C. 880, A
 — curatio, 1102, E
Gummi Venereum quid? quæ loca occupet, 44, E
Gummositates contumaces quomodo curandæ, 1361, C. &
seqq.
Gutturis & linguæ tumoris curatio, 1293, C
 — ulcera quibus aquis sananda, 1349, A, B

H.

- Habitus* nomine quid intelligatur, 162, C
Hemicrania causæ, 415, B
 — curatio per decoctum ligni sancti in omni tempe-
 rie & ætate, 415, D. 416, 417.
Hepar est minera morbi Gallici, 42, A. 44, A & *seqq.*
 — an sit fomes M. G. 859, E
 — una cum universo sanguine an sit Gallicæ affectionis
 propria sedes, 1034, A
 — rationes hujus positionis, *ibid.* & *seqq.*
 — non est focus luis Venereæ, 862, B. & *seqq.* 1127, C.
 1219, D

- Hepar* non est sedes M. G., quod frigida intemperies est M.
 G. 1219, D
 — an sit pars subiecta propria morbi Gallici, 770, A. &
seqq.
 — quare in M. G. non sit prima sedes affecta, 1215, D.
 & *seqq.*
 — prout calidum non est M. G. sedes, 1219, B
Hepatis morbi quomodo curentur per decoctum ligni In-
 dici in ætate & temperamento variis, 428, E. 429.
 — incendii curatio, 927, C
Hepar tuentia in Gallicoso, 1081, C
Hernia quomodo curanda per decoctum ligni Indici in æta-
 te, & temperamento variis, 431, C
Herpes comedens quid? 35, D
 — Cenchrias quid? 28, B
Herpetis vesicosi remedia, 28, B
 — curatio, 737, A. 858, D
 — in facie curatio, 949, D
Hetechen ligni brevis descriptio, 1092, C
Historia de quodam lue Venerea affecto, 884, A
 — cujusdam M. G. correpti, 938, C
 — qua infantibus posse illitiones prodesse demonstratum
 est, 888, A
Homo totus est sedes M. G. 1194, B
 — cur magis putridæ febris sit obnoxius quam brutum,
 1201, B
Humor quis sit proprius morbo Gallico, 674, C
Humoris mucosi generationis causa, quæ? 1161, A. & *seqq.*
 — mucosi locum noscere ad curationem conducit, 1159,
 C
Humorem melancholicum vacuantia, 788, E. & *seqq.*
Humores in pudendagra quo motu & quando moventur,
 508, C
Humorum præparatio, 786, B
Humores præparandi modi pro varia conditione, 851, A. &
seqq.
Hydrargyrus an venenum sit, 893, E. & *seqq.*
 — ejus historia, *ibid.*
 — & argentum vivum differunt, 469, D
Hydrargyri præparatio, 811, C
 — inunctio, 809, A
Hydrops quomodo curetur per decoctum ligni Indici in æ-
 tate & temperamento variis, 429, D

I.

- Jecur* est proprium subiectum M. G. 1030, C
 — purgans syrupus, 948, E
Ignis Persicus quid? 132, E. 343, A. 27, A. 33, D. 34, B
 — Persicus non est morbus Gallicus, 670, A
 — sacer quid? 132, E
 — sacer quid, & ejus signa, 34, B. 35, C. D. & *seqq.* 36,
 B, C
Illitiones quibus adhibendæ, 887, D
 ab *Illitionibus* quando desistendum, 890, D
Imbecillitati virium, ex unctioe argenti vivi quomodo
 tam intrinsecus quam extrinsecus occurrendum, 1298, B
Impetigo quid? 20, B
Impetiginis curatio, 830, C
Inanitio & repletio in quibus maxime positæ videantur,
 1076, A
Incisio virgæ quo latere facienda, 436, D
Indicia morbi Gallici, 619, B
Inediam quæ sequantur, 1068, B
Infusio evacuans, 437, C
Inguinum abscessus quomodo sanandi, 928, D
Instrumentum in palato, ubi os deficit, 829, D
Intemperies calida & humida putredinum mater, 37, A
 — morbi Gall. quænam! 1159, A. & *seqq.*
 — frigida & humida non est morbus Gallicus, 771, E
 — calida & sicca non est morbus Gallicus, 772, A
Intentiones curativæ in M. G. curatione, 1057, A
Intestinorum erosione curatio, 857, A
 — tormina quomodo tollenda, 648, B
Invidia quid sit? 261, C
Inunctio ex hydrargyro, 809, A
 — quis ejus inventor, *ibid.*
 — est periculosa, *ibid.* C
 — hora inungendi, *ibid.* D
 — modus inungendi, *ibid.*
 — ejus terminus, *ibid.* E
 — desistendi ab ea terminus, 810, B
Inunctiones in affectu Gallico pro temperiei ratione, 688,
 E. & *seqq.*
Inundatio an possit esse causa morbi Gallici, 670, B
Inundationes aquarum terræ motus prænunciant, 37, C
Ira quid sit? 260, D
Juniperus ut lignum Indicum adhibetur ad sanandam pu-
 dendagram, 917, D

I N D E X R E R U M.

Juniperi facultas & vis, 1092, B
 — oleum dentium dolorem reliquosque articularum
 dolores tollit, 1343, E
 — decoctum an morbum Gallicum sanat, 790, B. &
seqq.
 — decoctum ad M. G. summovendum, 1307, B

K.

Karon lignum Avicennæ quid sit, 60, A

L.

Labiorum fissurarum curatio, 1358, B. & *seqq.*
Lac morbo Gallico laborantibus prodest, 13, B
 — quare iis, qui lue Gallica afficiuntur sit inimicum,
 627, A
Lacrymæ puerorum lactentium quare salsa, 1189, C
Lacrymarum nimius fluxus quomodo curetur per deco-
 ctum ligni Indici in ætate & temperamento variis, 424,
 E. 425.
Lactitium quid? 129, A
Lactuca sanguinem frigidum generat, 78, B
Lætificans cor medicamentum, 964, C
Lanam comburendi modus Dioscor. 31, B
Lapis a stomacho egressus per vomitum, 961, B. 975, D
 — a stomacho egressus veteribus non est visus, 1005,
 A
Lavamentum ad pustulas morbi Gallici, 14, B
 — ad lichenes, 382, B
Legumina iis, qui morbo Gallico vexantur, sunt contra-
 ria, 628, D
Lenientia alvum medicamenta, 963, A
 — medicamenta, 1077, E
 — materiam in M. G. remedia, 1139, E. & *seqq.*
Lenitivum medicamentum, 435, A
 — medicamentum pro pustulis scabiosis, 452, D
Lenitiva ante venæ sectionem adhibenda, 1233, C
Lepra quid, 7, B. 18, C. 20, C. 22, D. 23, A. 203, D.
 390, D
 — unde oriatur? 146, A
 — Arabum erat Græcorum Elephantiasis, 8, D
 — quomodo differat a lichene, 144, D
 — Græcorum Celso dicitur impetigo, 22, C
 — & elephantiasis quomodo differant, 206, B
 — à Galeno in duas species distinguitur, 7, C
 — totalis cancer est, ergo insanabilis, 18, A
 — sanabatur esu viperarum, 18, C. D
 — Guajaci usu multum mitigatur, 303, D
 — balneo sanguinis humani curabatur, 204, A
 — non est morbus Gallicus, 558, B. 667, C. & *seqq.*
 763, C
 — dedecus potius, quam morbus censendus, 601, D
 — quomodo curatur, 1343, A
Lepræ nomen ambiguum, 19, A
 — definitio, 144, C
 — definitio ex Paulo, 667, E
 — alia definitio, 668, A
 — divisio in species, 249, D
 — causæ quæ? 18, B
 — signa, 5, B
Lepram inter & pforam differentia, 23, A
 — ab Elephantiasi distinxerunt Arabes, 7, D
Leuchis quid, 5, C. 8, B
Levis lassitudo signum morbi Gallici, 780, A
Lichen quid? 20, B. C. 22, D. 145, A. 252, A
 — Latine mentagra, 493, C
 — non esse morbum Gallicum demonstratur, 668, D
 — Latine impetigo vocatur, 668, D
 — osculo & quidem facili in alium transibat, 669, D
Lichen herba quid? 21, B
 — herba ictericis prodest, 21, C
Lichenes Græcis & Romanis quando cogniti, 17, A
 — a Plinio descripti, 669, A
 — quare Latinis Mentagra vocetur, 669, A
 — Græcorum papulæ Celso dicuntur, 22, C
 — quomodo nascuntur, 20, D
 — in lepram convertuntur, 20, C
 — Gallici quomodo curandi, 382,
 — parietariâ herbâ sanantur, uti & hepaticâ, inde liche-
 ne dictâ, 21, A
Lichenum descriptio, 493, D
Lignum Guajacum pulverisatum alvum movet, 244, B.
vid. Guajacum.
 — Indicum unde ad nos deferatur, 269, B
 — Indicum quas debeat habere conditiones, 59, E. &
seqq.
 — Indicum an viride magis profit, quam ficcum, 709, B

Lignum an ponderosum sit eligibilis, 709, C
 — quid in eo potius indagandum, *ibid.* D
 — an ipsius cinis alicujus sit roboris, 710, A
 — pulvis ejus si bibatur, an conferat, 710, C
 — an pulveris ejus vis brevi tempore exsolvatur, 710,
 D
 — Indicum quas vires possideat, 60, C. & *seqq.*
 — Indicum quod optimum, 564, C
 — Indicum quomodo assumendum sit, 242, C. 243,
 — Indicum 40 diebus morbum Gallicum sanat, 63, B
 — Indicum quibus profit, 74, C. D. 750, B
 — Indicum podagricis prodest, 68, A. 75, A
 — Indicum catarrhosis prodest, & quâ de causa, 67, E.
 74, D
 — Indicum in substantiâ datum purgat, 65, D
 — Indicum ad sudores movendos reliquis præstat, 900,
 A
 — Indicum an valeat ad alias infirmitates, 793, E
 — sanctum veteribus incognitum fuit, 403, E. 404.
 — sanctum ligno Guajacano efficacius est, 357, D
 — sanctum diu decoquendum, 411, D
 — sanctum cur diversâ peragere valeat, 415, A
 — sanctum non eodem modo omnibus adhibendum,
 403, A
 — sanctum & argentum vivum simul ad curam non sunt
 afferenda, 484, D
Ligni Egani descriptio, 561, E
 — Guajaci electio, 636, D
 — Guajaci decocti præparatio, 632, E
 — Guajaci decoctum primæ coctionis, 637, B
 — Guajaci decocti per potum morbi Gallici cura, 635,
 D
 — Indici historia, 59, D. & *seqq.* 269, C
 — Indici electio, 609, C. 794, D
 — Indici corticis notæ, 795, B
 — Indici optimi notæ, 795, A
 — Indici tria sunt genera, 914, B
 — eorum nomina, proprietates & virtutes, 914, C
 — Indici vires, 749, A. 750, C
 — ei adscribuntur ætates, 749, D
 — Indici qualitates & vires enarrantur, 269, C. & *seqq.*
 793, B
 — ejus caliditatis gradus, *ibid.* C
 — Indici complexio qualis, 74, A
 — — temperamentum quale? 67, C
 — — decoctum quomodo parandum, 244, D. 246, B.
 609, D. 914, D. 992, C
 — — decoctum ex vino parandi & exhibendi modus, 71,
 E. & *seqq.* 72, C. D. 73, A
 — — præparatio duplex, 795, D
 — — decoctio simplex est duplex, 795, D
 — — decoctio, 796, B
 — — quibus in vasis paranda, *ibid.* C
 — — decoctionis primæ faciendæ norma, 796, D. 564,
 D
 — — secundæ decoctionis, 565, B. 914, D. 797, A
 — — decoctionis tertiæ, *ibid.*
 — — decoctiones compositæ, 797, B
 — — decoctum ex ligno & cortice, 797, C
 — — decoctum cum vino, *ibid.*
 — — tertia decoctionis magis compositæ species, *ibid.*
 E
 — — quarta decoctionis species, 798, A
 — — quinta decoctionis species, 798, A
 — — mixtio cum purgantibus an bona, 798, B
 — — ultimum decoctum pro pueris, 798, C
 — — secunda aqua pro pueris, 798, D
 — — decoctum dilutius, 751, B
 — — decoctum efficacius, 751, B
 — — in formam electuarii redigendi modus, 64, C.
 68, D
 — — decoctum quomodo exhiberi debeat? 68, E. &
seqq.
 — — usus contra morbum Gallicum, 794, A. 852, C
 — — tempus dandi decocta, 915, A. B
 — — quæ ei adjungenda sunt, 915, D
 — — exhibitio quænam requirat præmittenda, 62, A
 — — decoctum ejusque utendi ratio pro affectibus ca-
 pitis, 882, D
 — — pro ratione temporis administratio, 900, A
 — — meditullium an cæteris partibus sit efficacius, 708,
 D
 — — decoctum nutrimentum dat, 65, B
 — — usus homines ex macilentis pingues reddidit, 70,
 E
 — — decoctum sanat morbum Gallicum, sine tenui
 diætâ, sed longiori tempore, 78, A
 — — decoctum pueris & prægnantibus tuto datur, 69,
 E

Ligni

I N D E X R E R U M.

Ligni Indici decoctum multis aliis morbis profuit, 75, B. & seqq.

Ligni Sancti descriptio, 791, D

— Sancti electio & vires, 373, D. 404, D. 405. 792, B

— Sancti dotes, 473, B. & seqq.

— ejus natura, 405, C. 406. 474, E. & seqq.

— ejus vis, 407, D. 475, B. 407, D

— Sancti decoctum quomodo parandum & ægro exhibendum 62, E. & seqq. 68, E. & seqq. 374, 375. 358. D. 359, 360

— Sancti decoctum cum vino quomodo paretur, 376, B. C.

— Sancti decoctionis præparatio, 476, C. 470, D

— Sancti secundarius cremor quomodo apparandus, 480, D

— Sancti decoctionis conficiendæ tempus sunt horarum sex, 480, E

— Sancti potionis modus, & mensura, 481, & seqq.

— Sancti decocto alia simplicia cum vino sunt miscenda, 446, A

— Sancti decoctum cum vino parandi modi varii, 71, E. 72, & seqq.

— Sancti decoctum podagricos levat; non ex toto liberat, 75, B

— Sancti decoctum multis aliis chronicis morbis profuit, 75, C. D.

— Sancti unica libra duodecies decocta pauperem sanavit hominem, 71, B.

— Sancti decoctum, in morbo Gallico novo pustulas multiplicat, 70, A. 76, C. D

— Sancti decoctum pueris & prægnantibus sine noxâ datum fuit, 69, E

— Sancti decoctum ex vino in vetusto morbo Gallico prædest, non in recenti, 71, D

— Sancti decoctum homines pinguiore fecit, 70, E

Ligno sancto quomodo utendum, 605, C. & seqq.

Ligna quot G. M. opportuna sint, 1092, B

— quæ, cum Indica deficient, adhiberi possent in M. G. 1092, A, B

Linimentum Jo. de Vico non sanat morbum Gallicum, 560, E

— ad tollendum maculas rubras post pustulas in morbo Gallico remanentes, 16, A

— in quocumque tempore morbo Gallico adhibendum, 453, E

— cum adest dolor articuloꝝ cum tophis, 855, A

— si dolor sine pustulis articulos & caput afficit, 854, D

— ad dolores capitis in pudendagra, 924, C

— ad herpes in facie, 949, D

— ad pustulas in morbo Gallico, 14, A, B

— ad crustas, pustulas, ulcuscula & tumores duros ex morbo Gallico, 703, B

— ad scissuras manuum ex morbo Gallico, 646, D. 728, D. 1360, A

— ad hepatis incendium, 927, C

— cum quo penis sit inungendus, 684, E

— ventris in M. G. 976, D

— ad ulcera cum multis papulis, 941, C

— membris, quæ dolent, inungendum, 706, A

— post balneum in morbo Gallico, 854, D

— Mercuriale ulcus ad cicatricem ducens, 944, A

Linimenta pro ratione temporum in affectum Gallicum, 689, B

— ad restaurandos pilos, 584, B

— quæ fortiora justo fiant, 890, B

Linteolum mundum magnam habet vim in præservatione cariei Gallicæ, 818, C

— ejus præparatio, *ibid.* C. & E

Lipothymie ex M. G. sanatio, 857, A

Lixivium præservativum à capillorum defluvio, 725, C

— pro casu pilorum, 822, D

— pro alopecia ex M. G. 999, C

— quo abluentur partes alopecia tentatæ, 950, C

— causticum ad ulcera, 536, B

Lixivia pro pilorum defluvio, 1334, B

— ad pedes confortandos, 524, C

Localia sunt materiam digerentia, 826, C

Lotio ad pustulas membri virilis, 682, D

— ad pustulas alias tarolos lavandas, 682, B

— pro pustulis mortificandis in ore & membro genitali apparentibus, 978.

— mitescente morbo, adhibenda, 891, B

— mercurialis pro pudendagricis, 913, C

Lotiones ad membra confortanda, 454, D. & seqq.

Lotiones gingivarum cæterarumque oris partium, 455, A

— virgæ ulcera mundificantes, 436, B

Lues Venerea à Venereo concubitu contrahitur, 613, B

— quare dicitur publica, 463, B

— an progressu temporis fit morbus acutus, 889, C

— quos vehementius, & minore negotio exagitet, 866, D

— quibus signis dignoscatur, 867, A.

— vix ad cor comineat, 464, E

— sanguini venarum ab hepate remotiorum præcipue inhaeret, 897, D

Luis Hispanicæ definitio, 462, B. 613, A

— Venereæ causa efficiens, 613, A

— Venereæ soboles, 859, D

— Venereæ causa, 860, C

— Venereæ origo, *ibid.*

— Venereæ natura, 609, B

— Venereæ vis, 609, B

— Venereæ species, 613, C. & seqq.

— Venereæ signa, 614, B

— quibus in partibus potissime inferatur, 680, C

— forma propria incognita est, 860, D

— ejus seminarium, 861, A

— proprium seminarium quod vere dici possit, 861, D

— hepar non est focus, 862, B

— processus hujus affectus, 864, E

— Venereæ curatio per Mercurialia, 884, E. & seqq.

Lusitani luem Gallicam curandi modum in Europam attulerunt, 705, C

M.

Macule pustularum ex M. G. relictæ quomodo amovendæ, 1364, C. & seqq.

Macularum corporis totius curatio, 998, A

Maculas in facie delendi medicamenta, 704, A

Malagma quid, 810, C

— sanans morbum Gallicum, 168, C

Malagmata ad maturandos tumores Gallicos, 273, E, C

— adversus bubonem, 1327, B

Malagmatum in morbo Gallico usus unde manaverit, 165, B

Manuum scissuræ curatio, 949, C. 1358, B. & seqq.

Materia morbi Gallici, 955, C

— causans dolorem quæ? 959, E. 974, C

— mala humoralis est causa malæ complexionis, 506, C

— per se est causa solutionis continuitatis, 506, D

— morbi Gallici quibus digerenda remediis, 262, C. 372, E. 373. 153, E. 154. 228, E. 229. 175, D, E. 176. 177.

— morbi Gallici quomodo evacuanda & per quæ, 177; D. & seqq. 254, D. & seqq. 255.

— conjuncta quibus modis evacuetur, 940, B

— morbi Gallici quomodo minoranda & per quæ medicamenta, 175, D

Materiæ in morbo Gallico evacuatio, 785, B

Materiam digerentia in morbo Gallico, 363, E

Materiæ pudendagræ, 495, A. & seqq.

— pustularum quomodo cognoscantur, 961, D

Maturantia bubonem medicamenta, 821, A

Medica ars in quibus consistat, 1017, C

Medicæ artis divisio ex Galeno, 31, D

Medicamen capillorum casum prohibens, 438, D

Medicamentum nullum ligno Sancto permiscendum, 485, D. & seqq.

— digerens materiam in morbo Gallico, 14, B, C

— digestivum, 435, A

— evacuativum ad casus pilorum, 645, C

— lenitivum ad pustulas scabiosas exsiccandas, 452, D

— ad pilorum instaurationem utilissimum, 906, B

— efficacissimum ad quaslibet cutis maculas tollendas, 906, A

— mitius pro iisdem, *ibid.* B

— tutius pro sedatione doloris articuloꝝ, 825, D

Medicamenta varia adversus morbum Gallicum, 280. 740, D

— contra morbum Gallicum pro varia temperie, 851, A. & seqq.

— a pudendagra præservantia, 922, B

— pudendagricis pro sexu, ætate & temperatura convenientia, 920, D. & seqq.

— mercurialia, 811, D. & seqq.

Medicamenta mercurialia sunt detestanda & periculosa, 990, C
 — mercurialia ad morbum Gallicum, 633, C. & *seqq.*
 — mercurialia ad pudendam fugienda, 527, A. & *seqq.*
 — minorativa, 351, C. 352. 354, D
 — alvum laxantia, 395, E. 396. 397, B. 401, B. 402.
 — ventrem lenientia in morbo Gallico, 175, C
 — evacuantia, 435, B
 — consolidantia, 435, D
 — evacuantia materiam in morbo Gallico, 55, C. & *seqq.*
 — glutinativa, sunt dolorem mitigantia, 516, B
 — mundantia, 435, D
 — confortativa, quare dicantur frigida & non calida, 513, A
 — digerentia materiam in morbo Gallico, 52, D. & *seqq.*
 — materiam antecedentem in morbo Gallico digerentia, 451, D
 — alvum solventia 363, D. E. 364, C. D
 — post purgationem in cura morbi Gallici adhibenda, 583, A
 — dolorem dissolventia, 516, A
 — pro affectibus capitis, 881, C
 — oris ulcera sanantia, 437, E
 — cum os cadit palati, 829, C
 — ad alopeciam, 717, A. & *seqq.*
 — ex Dioscoride, 720, D
 — ex Plinio, 721, B
 — ad capillorum pilorumque defluvium, 723, D. & *seqq.* 1333, B. & *seqq.*
 — ex Dioscoride, 724, B
 — ex Plinio, *ibid.* C
 — ad capillorum defluvium pro varia temperatura, 725, D. & *seqq.* 727, C
 — pilorum defluvium instaurantia, 584, A
 — post casum pilorum, 823, C
 — maculas ex morbo Gallico ortas tollentia, 584, C
 — quæ contemnenda, quæ accipienda adversus gonorrhœam, 1351.
 — ad pustulas oris, 824, C
 — varia quæ cariei applicari possunt, 814, D
 — ardorem urinæ & renum, vesicæ meatuumque urinalium ulcera abstergentia & siccantia, 927, E. & *seqq.*
 — dolorem pungitivum sedantia in pudendagra, 524, D
 — contra hepatis & renum caliditatem nimiam, 238, C. D
 — symptomata ex inunctione hydrargyri supervenientia, corrigentia, 811, A
 — caustica in ulceribus, 536, B
 — an cum cibo aut sine cibo sint fumenda, 1238, C. & *seqq.*
 — quæ 40 dierum spatio opus suum perfecerunt, 700, C
Medicamentorum hydrargyrum recipientium utilitas, 885, A
Medicina iatroleptica unde originem duxerit, 164, D
Medicina divisio generalis, 253, A
 — eradicativa in morbo Gallico adhibenda, 328, C. 330, B
 — narcoticæ effectus, 520, B
Medicus scientificus in actu curativo quæ considerare debeat, 962, A
Medici rationalis munus & officium, 1017, C
Medicum cognitione simplicium indigere, probatur, 137, C. & *seqq.*
Medici musicis sunt similes, 479, D
Melancholia qua hora moveatur, 554, A
 — quomodo curetur per decoctum ligni sancti in ætate & temperamento variis, 420, B
Melancholiam præparantia, 787, C
Melancholicum humorem vacuantia, 788, E. & *seqq.*
Melancholicorum M. G. affectorum purgatoria, 1243, A. & *seqq.*
Melancholicis pudendagra affectis quæ regulæ sint observandæ, 499, C
Membra quæ in M. G. inficiantur, 976, C
Memoria vitia quomodo curentur per decoctum ligni sancti in ætate & temperamento variis, 419, A. & *seqq.* 420.
Menstruum cur fiat, 1181, E
Menstrua quid sint, 1181, C
 — cur mulieri contingant, 1181, C
 — mulieribus crebrius quam brutis contingunt. 1182, D. & *seqq.*
Mentagra quid? 17, A. 310, B
 — qualis morbus, 1169, D
 — unde dicatur, 393, C. 669, A
 — raro lethalis, 315, C
 — quomodo præcavenda, 316, D. & *seqq.*

Mentagræ causæ, 311, A
 — incipientis signa, 315, A
 — materia, 314, D. 326, B
Mercurialia medicamenta ad morbum Gallicum, 633, C. & *seqq.*
 — medicamenta ad pudendam fugienda, 527.
 — suffumigia, 808, C
Mercurii usus in morbo Gallico unde primo originem traxerit, 193, B. & *seqq.*
Merdasengi, quid, 436, A
Mingendi difficultas quomodo tollenda, 1353, B. & *seqq.*
Minorantia materiam medicamenta, 963, C
Minorativa potio, in M. G. 977, A
Minorativum in forma boli ad M. G. 967, E
 — ad humorem melancholicum, 968, D
 — si fuerit humor phlegmaticus adustus, 968, C
Mitigantia dolorem bubonum medicamenta, 821, D
 — cum stupefactione medicamenta, 521, B
Mixtura ad virgæ pustulas, 928, C
 — ad dolorem tibiæ, 519, D
Mœstitia signum morbi Gallici, 780, C
Mollificantia mitigant dolorem, 516, B
Morbilli & variolæ quando in Europa sunt orti, 1200, B
Morbilorum materia quæ sit? 314, D
Morbillos & variolas nemo in Europa effugere potest, 1172, D
Morbus appellatur id, quodcunque hominem infestat 1172, C
 — quomodo definiatur, 1, B
 — vulgaris quinam! 463, C
 — universalis qui, 1028, A
 — communis certæ regioni proprius, in aliam regionem inductus, cur singulos homines promiscue inficiat, 1198, E. & *seqq.*
 — communis cur in quibusdam locis hic est peculiaris, in quibusdam ille, 1198, C
Morbi generales divisiones secundum Galenum, 1, B
Morbus Gallicus quid, 597, B. 929, B. 1220, A. & *seqq.*
 — unde ortum habeat, *ibid.*
 — est ægritudo compositionalis, 2, A
 — potest quidem describi, sed non definiri, 955, B
 — quid & unde vocetur, 17, B. 251, C. 312, B
 — variis nominibus vocatus, 312, B
 — quando ortus fuit, 341, C
 — quo tempore inceperit, 199, A. 493, C. 277, A. 903, D
 — quare Indicus appelletur, 433, D
 — an sit natus ab astris, 765, D
 — an revera morbus sit, 1024, E. & *seqq.*
 — an inter morbos sit annumerandus, 664, D
 — quando confirmatus sit nominandus, 456, C
 — est novus morbus veteribus ignotus, 201, C. 371, D
 — an veteribus fuerit cognitus, 1003, B
 — an novus an antiquus sit morbus, 763, C. 956, C. 1169, B. & *seqq.* 847, B
 — est plane novus, 671, A
 — quomodo novus dici possit, & per contagium generatus, 605, B
 — quonam pacto morbus novus dicatur, 903, C
 — non est de novo ortus morbus sed sæpius visus fuit, 184, B
 — quomodo dividendus, 939, B
 — cur varius est, 149, C
 — ad quam ex generalibus morborum classibus reduci debeat? 219, D. 220, & *seqq.* 1029, A. & *seqq.* 1118, B. & *seqq.* 666, A. 775, A. & *seqq.*
 — non est ponendus in capitulo de variolis, 502, D. & *seqq.*
 — an sit a causa superiori an inferiori, 503, C
 — per contractum evenit, 504, B
 — an sit affectus solutæ continuitatis, 1032, C
 — an consistat in soluta unione hepatis, 1032, E
 — an a constellatione corporum superiorum eveniat, 493, C
 — in quibus cum aliis quibusdam morbis conveniat vel differat, 1035, A. & *seqq.*
 — non est distinguendus ratione humorum quatuor, 774, E
 — cum omnibus fere morbis complicatur, 249, B. 250, E
 — affectus & symptomata caliditatis & siccitatis inducit, 1157, C
 — in tres species simplices dividitur, 658, C. & *seqq.*
 — in quo trium specierum genere sit, 665, A
 — an sit simplex, an compositus, 771, A. & *seqq.*
 — est intemperies calida & sicca, 1030, C
 — an sit calida & sicca intemperies, 772, A

I N D E X R E R U M.

Morbus Gallicus non est calida & humida intemperies, 773, C
 --- nec est putredo, *ibid.*
 --- an sit frigida & humida temperies, 771, E
 --- cur indiscriminatim tam in calido quam in frigido temperamento gignatur, 1221, B
 --- biliosus qualis & quomodo curandus, 256, C
 --- pituitosus qualis & quomodo curandus? 257, E.
 271, C
 --- melancholicus qualis sit & quomodo curandus, 264, E. 265.
 --- sanguineus quomodo curandus, 253, B. ejusdem signa *ibidem*, 171, C
 --- epidemicus est, 36, D. 169, A. B
 --- an sit epidemialis, 957, B
 --- non est epidemialis, 140, A. 971, B
 --- ex epidemica aëris infectione originem trahit, 184, C. & *seqq.*
 --- non est elephantiasis, 142, C. & *seqq.* 143. & *seqq.*
 --- an sit elephantiasis, 763, C
 --- probatur esse idem cum Elephantiasi Galeni, 2, B. 4, A. & *seqq.*
 --- an idem cum lepra Arabum, 763, C
 --- non est lepra illa, de qua in scripturis S. mentio fit, 668, D
 --- quare Syphilis dicatur, 197, C
 --- est contagiosus, 51, C. 141, A. & *seqq.* 251, D. 252, A. 199, B. 344, A
 --- etiam sine contagio multos invasit, 201, A
 --- contagio inducitur, 768, C
 --- an toti corpori sit communis, 768, D
 --- attactu linteaminum infecti contagiosus est, 41, E
 --- differt à saphati, 127, C, D. 129, A & *seqq.*
 --- non est Sabafatum Avicennæ, 764, C. 974, D
 --- non est morbus communis, 765, C
 --- nec est epidemialis, *ibid.*
 --- cum Albotim non est idem, 764, E
 --- quæ membra primo occupet? 171, A. & *seqq.* 976, C
 --- differt à tussio, 130, B, C
 --- in initio qualis fuerit, 279, A
 --- quare diu latere possit, 202, C
 --- cur ab initio tam maligne favierit, 1207, B. & *seqq.*
 --- quale regimen sex rerum non naturalium requirat, 13, A. & *seqq.*
 --- utrum in nostris oris sponte oriri queat, 1203, B
 --- cur singulos homines promiscue inficiat, 1204, C
 --- cur in omnes putredinis affectus immutari soleat, 1204, D
 --- affricu contrahitur, 463, C
 --- cur per coitum imprimis communicetur, 11, D
 --- cur tam facile contrahatur, 1209
 --- tractu temporis mitior facilius est, 172, D. 1208, C
 --- quando curatu facilius vel difficilior sit, 1226, A
 --- per quas partes recipitur, 673, A
 --- non certam corporis partem occupat, sed totum corpus inficit, 1202, C. & *seqq.*
 --- quare nunc hanc, nunc illam corporis partem peculiariter ledere videatur, 1205, B
 --- cur genitalia occupet? 312, E. 37, D. E. & *seqq.* 11, C. 975, B
 --- non semper primo pudenda afficit, 769, A
 --- quare aliquos citius, aliquos serius inquinat, 1210, D, & *seqq.*
 --- quare sero ac difficulter expellatur, 1211, A, & *seqq.*
 --- quare non cito quem interimat, sed tota vita interdum exerceat, 1212, B. & *seqq.*
 --- olim citâ morte lethalis fuit, 5, B
 --- quos vehementius exagitet, 1127, E. & *seqq.*
 --- quando gravius vel levius infectos afficiat, 1225, C
 --- febre caret, 152, E
 --- quando insanabilis? 43, C
 --- apud Indos facile curabilis 357, A
 --- quomodo præcavendus, 151, 13, D. 227, D. 1229, A. & *seqq.*
 --- ab initio est curandus, 371, 1230, D
 --- quomodo in primo puncto contagii curandus? 151, B
 --- quomodo curari queat, 1230, A
 --- quare non pervenit ad cor, sicuti ad hepar, 556, D
 --- cur victu extenuante tollatur, 1222, A

Morbus Gallicus an aliquando sit desiturus, 1213, A
 --- an possit à nobis extirpari, 518, B
 --- an curam admittere debeat ex potu aquæ balnearum mineralium, 638, D
 --- recens per decoctum ligni sancti quomodo curetur, in temperamento & ætate variis, 439, C
 --- inveteratus quomodo curandus, 598, D. & *seqq.*
 --- inveteratus quomodo curetur per lignum sanctum in juvene, 443, C
 --- quibusdam dolores sævos attulit, quibusdam non, 38, D, E
 --- cur sæpe faciat recidivam, 211, C. 239, D
 --- sine argento vivo quomodo curandus, 234, B
Morbi in genere descriptio, 664, D
Morbi Gallici definitio, 41, A. 44, B. 139, C. & *seqq.* 359, C. 383, B. 433, C. 603, D. 834, D. 971, B. 1030, A. 1031, C. 1107, A
 --- definitionis à Leonicensi datæ examinatio, 604, E. & *seqq.* 658, B
 --- definitio qua methodo tenenda, 1027, C
 --- variæ definitiones, 1037, D. & *seqq.*
 --- descriptio, 38, D
 --- confirmati descriptio, 304, C
 --- descriptio Brasavoli, 675, D
 --- descriptio, 903, A. 935, A. 1113, B
 --- falsa descriptio, 670, A
 --- origo, 197, A. 761, A. 929, D. 1107, B
 --- primaria origo, 1023, D. & *seqq.*
 --- origo & mores, 1167, B. & *seqq.* 606, A. 1022, D. & *seqq.*
 --- ortus & propagatio, 671, D
 --- origo & nomen, 345, C. 389, B
 --- origo, ratio nominis, symptomata enarrantur, 193, A. & *seqq.*
 --- origo & nomina, 389, B. 1117, A
 --- nomina, 502, A
 --- varia nomina, 341, C. 449, A. 763, A. 554, D. 603, B. D. 462, A. 657, B. 955, B
 --- nomen unde, 277, A. 309, D
 --- qualitas, 674, D. 973, D
 --- natura & essentia, 554, D
 --- essentia, 831, C. & *seqq.*
 --- effectus, 463, A
 --- differentia, 1030, B
 --- differentia accidentales, 835, B
 --- differentia essentielles, 834, D
 --- ultima differentia, definitionem ipsius reciprocam reddens, 1030, D
 --- proprietates, 937, D
 --- quidditas, 615, A
 --- officina, 465, C
 --- fundamentum, 465, C
 --- magnitudo, 1225, C
 --- subiectum proprium non est caput, nec cutis, nec crura, 769, C. & *seqq.*
 --- sedes & totus homo, 1194, B. 1127, B
 --- subiecta materia, i. e. pars affecta, quænam sit, 1031, D
 --- variæ hac de re sententiæ, *ibid.*
 --- forma, 1126, C. & *seqq.*
 --- mos, 1226, C. & *seqq.*
 --- materia, 955, C
 --- seminaria, 955, D
 --- propagatio, causæ, natura ac symptomata, 1123, D. & *seqq.*
 --- generatio & propagatio, 1043, E. & *seqq.*
 --- generationis modus, 777, E
 --- status generalis & specialis, 1054, B. & *seqq.*
 --- basis est phlegma, 42, E
 --- causa, 597, B. 903, A. 670, B
 --- causa qualis esse debeat, an foris adveniat, an intus existat, 1173, D. & *seqq.*
 --- causa materialis quæ, 3, C
 --- causa subiectiva quæ? 4, A
 --- causa antecedens qualis, 973, D
 --- causa conjunctæ quales, 974, A
 --- causa primitiva est habendorem cum muliere fœda, 450, C
 --- causæ, 139, C. & *seqq.* 140. 433, D. 341, D. 615, B. & *seqq.* 778, C. & *seqq.* 1113, B. 1044, E
 --- signa, 597, B. 903, A. 930, B. 675, E. & *seqq.* 836, A. 1109, A. 1045, E. & *seqq.* 1128, & *seqq.* 1113, B
 --- incipientis signa, 148, D. 149. 779, D. & *seqq.* 938, B
 --- signa, quando sponte naturæ gigni possit, 1222, C
 --- quando ex contagione gignatur, 1222, D. & *seqq.*

Morbi Gallici signa & indicationes, 561, C
 --- indicia, 619, B
 --- signa prognostica, 677, & seqq. 1131, A. & seqq.
 --- Gallici symptomata, 434, B. C. 640, & seqq. 731, & seqq.
 --- symptomatum mutatio, 1051, D
 --- symptomatum causæ ponuntur 42, 1047, B. & seqq.
 --- symptomatum genera sunt duo, 1098, B
 --- symptomatum curatio, 845, A. & seqq.
 --- specierum numerus 1120, B. & seqq.
 --- species sunt ducentæ & triginta quatuor, 664, C
 --- aliæ quinque species simplices, 659, B
 --- duplices sunt viginti octo, 659, D. & seqq.
 --- species ex complicatione simplicium ortæ sunt viginti duo, 663, B
 --- species triplices sunt quinquaginta sex, 660, & seqq.
 --- species quadruplices sunt sexaginta quatuor, 660, D. & seqq.
 --- sævities post septimum annum mitigata fuit, 279, B
 --- methodus prævisiva quot terminis claudatur, 978, E. & seqq.
 --- impressiones qualiter tollendæ, 981, C
 --- inveterati pulsus sunt parvi, 955, B
 --- curationes sunt duæ, vel ex parte temporis, vel ex parte materie, 451, B
 --- curatio vulgaris unde sit accepta, 605, B
 --- curatio, quasnam habeat intentiones, 1057, A
 --- curatio, partim ratione, partim experientia inventa, 1083, A
 --- curatio generalis, 1133, B
 --- curatio, 939, B. 1110, B. & seqq.
 --- curatio per res non naturales, 649, A. & seqq.
 --- curatio à sanguinis missione incipienda, 630, C
 --- curatio & quidem primo victu, 1113, C
 --- secundo sanguinis missione, 1113, D
 --- tertio concoctione, *ibid.*
 --- quarto vacuatione atræ bilis, *ibid.*
 --- quinto exercitio forti & balneo, 1114, B
 --- curatio per exercitationem, 782, A
 --- per suffumigium, *ibid.* C
 --- per hydrargyrum, *ibid.* C
 --- per hydrargyrum præcipitatum, *ibid.* D
 --- curatio per varia medicinarum instrumenta, 1138, B
 --- curatio per victus rationem, 623, E. & seqq. 782, E. & seqq.
 --- curatio medicinarum oblatione, 630, A. 740, D
 --- curatio per potionem & unguenta, 855, C
 --- cura per potum decocti ligni Guajaci, 635, D 841, B
 --- Gallici curatio per decoctum Chinæ, 840, C 853, D
 --- curatio per spartam seu fassam parillam, 840, E. & seqq.
 --- curatio per suffitus, 892, C. 855, D.
 --- per pilulas Mercuriales curatio, 855, B
 --- ejus cura per argentum vivum improbat, 904, A
 --- neque novi neque inveterati curatio pro varia temperatura, 686, A
 --- non confirmati cura, 449, A
 --- recentis curatio, 597, C
 --- incipientis curatio, pro varia temperie, 680, B & seqq.
 --- confirmati cura, 453, A. & seqq.
 --- inveterati curatio, 686, C. 942, C
Morbo Gallico an quisquam ratione mederi potuit, 465, B
 --- an occulta proprietas insit, 937, C
 --- quis sit proprius humor, 674, C
Morbum Gallicum curandi ordo ex veterum auctorum monumentis, 1019, D. & seqq.
 --- non esse lichenes probatur, 20, B. 23, C
 --- a leprâ non differre probatur, 390, C
 --- non esse asaphati probatur, 23, C
 --- Epidemicum esse probatur, 38, D
 --- non esse endemicum probatur nec aliunde ad nos delata, 183, B. & seqq.
 --- non esse elephantiasim probatur, 204, D. & seqq.
 --- esse epidemiale demonstratur, 1001, A
 --- novum esse probatur, 247, B
 --- veteribus cognitum fuisse probatur, 221, E
 --- Hippocrat. cognitum fuisse probatur, 38, C. & seqq.
 --- non esse intemperiem frigidam atque humidam variis rationibus refutatur, 1038, D. & seqq.
 --- non esse intemperiem calidam atque humidam confutatur, 1039, B. & seqq.

Morbum Gallicum non esse intemperiem calidam atque humidam confutatur, 1039, B. & seqq.
 --- esse intemperiem calidam & siccam probatur, 1039, D. & seqq.
 --- præcedens positio impugnatur, 1041, D. & seqq.
 --- iterum refellitur, 1042, A. & seqq.
 --- communicari per coitum sed non semper probatur, 41, C. & seqq.
 --- cur facile os, præputium & vulva recipiunt, 555, B
 --- comitantes affectiones, 603, C
 --- curandi indicationes, 1231, B
 --- curaturus, quæ prænosse debet, 1170, A
 --- submoventia unde petenda, 1231, D. & seqq.
 --- curandi tempus, 1114, E
 --- curativum Medico quid considerandum, 528, D
 --- passi cadaver exhibuit multum phlegmatis in juncturis, 3, C
Morbo Gallico laborantes sætent, 4, E
 --- infecti cur pinguisce videantur, 1221, C
 --- cur eorum oculi ex nigris cæsi & ex cæsis albi fiant, *ibid.*
 --- qui cito inficiuntur, 1224, E. & seqq.
 --- quinam tarde inficiuntur, licet cum inquinatis consuecant, 1224, A. & seqq.
 --- inquinati quare longo post tempore tum demum affici videantur, 1206, D
 --- affecti sale abstinere debent, 1261, A
 --- affecti quare de nocte magis, quam de die dolent, 959, D
 --- affectis abstinendum acribus, oleribus, lacte, cafeo, leguminibus, piscibus & fructibus, 1261, C
 --- detenti, quomodo inungendi, 1085, D
 de *Morbo Gallico* variae opiniones, 603, D
Morbi sunt vel ex accidenti, vel ex naturæ necessitate, 1172, C
 --- qui leniores magisque curabiles, & qui non, 1194, D
 --- quinam per quadraginta dies curati sunt, 700, C
 --- evitabiles qui? 1173, A
 --- communes quinam spontanei sint, 1196, D
 --- communes quomodo ex contagione creantur. *ibid.*
 --- communes, horum differentiarum, *ibid.*
 --- communes cum idem habent principium, quare iis non conveniat eadem curatio, 1199, B
 --- communes alicubi peculiare; quare interdum mutantur in alios, 1200, A
 --- communes quare ex contagione fieri raro videantur, 1197, C
 --- quare singuli homines iis fere afficiantur, 1197, E
Morborum in genere sunt tres species, 664, D
 --- causa quærenda, 1160, B. & seqq.
 --- quædam differentiarum, 1027, D
 --- nomina à causa, ab effectu, a forma vel ab inventore, 501, D
 --- prognosticon, 1162, C
 --- essentia ante curationem est noscenda, 1158, A
 --- communium, cum una communis causa sit, cur non unus tantum morbus ab illa fiat, 1198, B
 --- communium fomes in corpore semper existens cur non semper agat, 1194, E
 --- communium cur in aliquibus nunquam agat, *ibid.*
Morbis communibus quare bruta non æque ac homines subjiciantur, 1199, D
Morbus ex repletionibus factus evacuatio sanat, 435, B
Motus & quies, quid conferant lue Venerea infectis, 629, A. 1070, E. & seqq.
 --- & quies in quantum morbum Gallicum patienti proficiunt, 784, C
Mulier an plus alimenti suo foetui, quam ejus natura requirit, suppeditet, 1185, A. & seqq.
Mulieres menstrua habentes minus molestantur a M. G. quam quæ iis carent, 1138, D
Mundantia medicamenta, 435, D
Mundatio argenti vivi duplex, 442, E
 --- argenti vivi quomodo fiat, 443, A
Mundificans oris ulcera pulvis, 438, B
 --- lotio, 436, B
 --- unguentum, 539, C
Mundificativa ad ulcera Gallica, 273, C, D
Mutatio coloris signum morbi Gallici, 780, B
Myrices radicem cum passulis decoctum ad M. G. summovendum, 1307, A

N.

Narcotica quando & quomodo adhibenda, 332, C. & seqq.
Narcotica medicina appellatur stupefactiva, 520, B
Narcotica medicinae effectus, 520, B
 in *Narcoticorum* exhibitione regulæ sunt observandæ, 520, E. & seqq.
Narium ulceris à M. G. curatio, 951, D
Nasi morbi quomodo curentur per decoctum ligni Indici in ætate & temperamento variis, 425, D
Natura morbi Gallici, 771, A. & seqq.
Nodositates seu apostemata ossibus adhærentia quibus modis curentur, 542, C
Nomenclatura luis Hispanicæ, 462, A
Nominis Gallici morbi origo, 251, C
Nomina Græca apud Arabes pessime depravantur, 24, C
 — morborum cur varia sint? 312, A
 — morborum unde desumantur, 221, C
Nominum morborum origo & diversitas, 121, B
Nutrimētum quomodo corpus mutet, 50, D

O.

Observanda quædam pristinae valetudini ope ligni sancti restitutis, 485, B
 — post curationem ligni Sancti, 414, C
 — quædam post illitionem unguento Mercuriali, 885, E
Occhiarola, i. e. oculorum amissio, species morbi Gallici, 659, C
Ochiarola curatio, 728, A
Oculorum aciei obtusæ ex morbo Gallico curatio, 1337, C. & seqq.
Oedema quotuplex, 739, B
 — illius curatio, *ibid.*
Officina morbi Gallici jecur, 465, C
Officium Medici rationalis quodnam, 1017, C
Oleum ex ligno Indico quomodo paretur 269, E. 270
 — quomodo extrahatur ex ligno Indico, & quibus morbis conferat, 708, C
 — viperarum ad pustulas faciei, 824, A
 — juniperi quos dolores tollat, 1343, E
 — sulphuris quomodo præparandum, 267, A
 — vehementissimum pro alopecia, ex M. G. 999, C.
 — rutaceum ad doloris articulorum mitigationem, 825, C
 — ad pustularum maculas tollendas, 437, C
Olei abietini usus liberavit a morbo Gallico, 99, A
Olea ad dolores artuum pudendagricorum tollendos, 924, E. & seqq.
Olera quæ morbo Gallico vexatis sunt idonea, 628, B
Ophiasis & Alopecia quomodo differant, 716, B
Ophthalmia curatio, 728, A
Opiata ad virium refocillationem 949, A
Opinio conjectura, ars & experientia quantopere distent, 1257, E. & seqq.
Opiniones variæ de morbo Gallico, 603, D
Oris ulcera quomodo sananda, 181, A. 255, D. 856, C 923, C
 — ulcera salivationis tempore orta quomodo curanda, 281, E.
 — foetor unde proveniat, 366, D
 — & gingivarum morbi quomodo curentur per decoctum ligni Indici in ætate & temperamento variis, 426, B
 — ulcera cur difficillimæ curationis sint, 437, D
 — ulcera quibus aquis sananda, 1349, A. B
Os capitis quomodo tractandum, 828, E
 — corruptum quomodo curandum, 948
 — palati quomodo tractandum, 828, B
 — Remedia, cum os palati cadit, 829, C.
 — ubi deficiat, instrumentum in palato, 829, D
Ossis corruptio triplex, 444, A
 — corruptionis morbi Gallici inveterati curatio, 444, D
Ossi palati amoto, vel amovendo, quid faciendum, 1363, D. & seqq.
Ossium corruptio Venerea quomodo curanda, 111, C
 — cariei & corruptionis curatio, 1103, B
 — corruptio tantum in iis fit, qui Hydrargyro sunt uncti, 827, C
 — hujus curatio, 828, A. & seqq. 878, C.
 — capitis & brachiorum corruptio est signum morbi Gallici, 781, C
 — corruptis quomodo succurrendum, 1363, A & seqq.
Ovi candidum solares maculas tollit, 1364, D
Ova quæ lue Gallica vexatis conveniunt, 626, D
Ovorum usus qualis 307, B

P.

Palati corruptio est signum morbi Gallici, 781, B
 — ossi amoto, vel amovendo quid faciendum, 1363, D, & seqq.
 — ulcera Gallica quomodo curanda, 274, D
 — ulcerum ab unctione ex argento vivo genitorum curatio, 1294, D. & seqq.
Pandectarius corrigitur, 21, A
Pandemon qualis morbus, 957, B
 — Græcis quid 1001, A
Panis recoctus quomodo paretur, 271, B
 — biscoctus an conveniat decocto Guajaci utenti, 1260, B
Papillarum fissurarum curatio, 1358, B & seqq.
Papula quid? 20, D
Papula remedia 20, E
Paralysis causæ, 422, E
 — quomodo curetur per decoctum ligni sancti in ætate & temperamento variis 423, B
Parsimonia laus, 295, D
Partes per quas morbus Gallicus recipitur, 673, A & seqq.
Paturfa quid? 359, B.
Pectoris morbi quomodo curentur per decoctum ligni Indici in ætate & temperamento variis, 426, D
Pedeselli qualis sit morbus 114, D
Pedicilli dicuntur vermiculi pueris sub cute orti, 1340, D
 — quomodo sanantur, *ibid.*
Pellarola vel defluvium pilorum species morbi Gallici, 659, B
Penis ulcerati curatio, 870, B. 739, B. 1315, C. & seqq.
 — ulcusculum trisariam dividitur, *ibid.*
Pedum manuumque ulceratarum curatio, 926, C
 — fissurarum curatio, 1358, B. & seqq.
Pestis a tempestate humida orta, 37, A
 — quare Europam præcipue Italiam minus jam infestet, quam antea, 1214, B. & seqq.
 — differentiæ explicantur, 314, B
Petigo quid? 1339, A
Petiginis curatio, 1340, A. & seqq.
Petiginem curantia medicamenta, 1341, E. & seqq.
Pharmacorum differentiæ, 1077, B.
Phlebotomia quando necessaria, 27, D. 56, A. 58, B. & seqq. 323, B. 326, C. 334, D
 — quæ lege debet fieri, 254, C 344, E. 401, A
 — non nisi in principio in pudendagra adhibenda, 523, B
 — nocet morbo Gallico laborantibus, nisi in principio, 172, D. E
Phlebotomia in morbo Gallico usus, 14, D
Phlebotomiam morbo Gallico affectis prodesse probatur, 153, A
Phlebotomizandi corpus quomodo præparandum? 153, A
Phlegma quid? 43, A
 — est basis morbi Gallici, 42, E
 — qua hora moveatur, 554, A.
 — quibus remediis evacuandum, 228, A
Phlegmone quid facit, 732, A. B
Phisici mors instans ex quibus prognoscitur, 1014, E
Phyma quid? 39, A
Phymatum i. e. tumorum parvorum curatio, 737, D.
Pili non ex sanguine sed ex alio gignuntur, 1333, A
 — quare decidunt in morbo Gallico 203, B
Pilorum casus causa, 822, A
 — & capillorum defluvium quomodo prohibeatur, 1101, B. & seqq.
 — & barbæ defluxus unde, 997, E
 — quomodo curandus, 998, E. & seqq. 103, C. & seqq. 645, C. & seqq. 875, A. 438, C. 822, C. & seqq. 906, B
 — defluvium instauranda linimenta, 584, B
Pilule purgantes in morbo Gallico, 15, A, 650, D, 651, A. B, 1141, D. 631, A. 1244, B
 — Barberousse dictæ, ad morbum antiquum G. 946, C
 — in affectu Gallico adhibendæ, 686, B. 850, B
 — ad morbum Gallicum pro varia temperatura, 681, A
 — quotidie fumendæ morbum Gallicum patienti, 631, D
 — adversus morbum Gallicum & pestem miram virtutem habentes, 456, B
 — mitigantes dolores in morbo Gallico, 104, C. & seqq.
 — ad dolores capitis ex morbo Gallico sedandos, 640, D. 953, D. 977, A. 969, A.
 — ad humores præparandos, 786, D
 — ad gravitatem corporis, 576, E
 — fumendæ post humores duros passos, 949, B
 — aliæ ad M. G. inveteratum, 946, D
 Y y y y Pilule

Pilulae inter purgationem dandæ, 452, A
 — pituitam evacuant, 786, D
 — ad pudendagram, 549, A
 — præservantes à morbo Gallico, 460, A. 638, C
 — præservativæ à Pudendagra, 549, C. 548, B. & seqq.
Pilularum mercurialium pro pudendagricis formula, 919, D
Pini decoctum ad M. G. summovendum, 1307, B
Pisces ob humiditatem largam affectione Gallica detentis non conveniunt, 626, B
Pituitam non semper inveniri prædominantem in laborantibus morbo Gallico probatur, 251, A
 — vacuante, 786, D
 — solventia, 1079, E
 — concoquentia, 1078, B
Pituitosorum M. G. affectorum purgatoria, 1245, C
Plumbum gummata Venerea curat, 218, C
Poculum philosophicum quomodo componatur, 469, A, & seqq.
Podagra & dolores juncturarum reliqui quomodo curandi per decoctum ligni Indici ætate & temperamento variis, 432
Podagram stercus humanum lenit, 1345, C
Podagricum dolorem sedans unguentum, 1347, B
Pœonia ab epilepsia liberat, 1005, E
Pomi anodynii descriptio, 350, C
Porriginis & cutis furfuraceæ, cum faciei, tum reliqui corporis, curatio, 926, D
Potio solutiva, 397, B
 — evacuativa, 977, C
 — purgans in M. G. 1141, C
 — purgans ad Cephalalgiam à M. G. 953, D
 — purgatoria post inateriæ digestionem, 643, E
 — præservativa à pudendagra, 545, B
 — minorativa ad pudendagram, 550, A
 — ad pudendagram, 550, D
 — minorativa ad pudendagram, 552, D
 — pro affectibus capitis in M. G. 882, A
 — pro offis erosio in M. G. 879, C
 — pro musculorum partium affectu, 877, D. & seqq.
 — ante balneum, 598, C
Potiones purgantes morbo Gallico affectis, & quidem melancholicis præbendæ, 1243, B
 — purgantes, usum ligni Indici præcedentes, 609, E & seqq.
 — adversus urinæ ardorem, 1357, B
 — adversus gonorrhœam, 1352, C
 — ad morbi Gallici curam, 572, D
Potus purgans in morbo Gallico, 14, C
 — purgatorius ante decoctum ligni Guajaci, 636, B
 — ad concoctionem, 630, D
 — pro affectibus capitis, 882, A
 — sudorem evocans, 1142, E
 — ad Gonorrhœam in M. G. 1142, D
 — proficui in cura morbi Gallici, 243, E
Præcipitatum quomodo præparandum? 266, B
Præcipitati faciendi forma, 902, B
 — ejus præstantia, *ibid.* C
Præparatio eorum, qui illitionibus defricandi sunt, 886, E
 — pudendagricorum ad inunctiones, 911, D
Præputium ubi intumuerit, quid agendum, 1320, D. & seqq.
 — quando intumescit, quomodo sanandum, 683, B
 — callosum curandi nova ratio, 816, B
Præputii tuberculum callosum quomodo sanandum, 1321, B
 — tumor quomodo curandus ut non recurrat, 816, C
 — fissurarum curatio, 1358, B. & seqq.
Præsagium quodnam fieri possit de statu generali ac speciali M. G. 1054, A. & seqq.
Præsagia seu prognostica M. G. 1131, A. & seqq.
Præservantia a pudendagra medicamenta, 922, B
 — a M. G. medicamenta, 998, D. & seqq.
Præservantis à pudendagra regulæ, 543, D
Præservativus pulvis à lue Gallica, 1312, B
Præservativa cura à morbo Gallico, 632, B. 1111, D. & seqq.
Præservativum medicamentum à lue Venerea ex tela medicata, 1312, A
Præservativi electuarii à M. G. formula, 998, D
Præservativæ pilulæ à pudendagra, 549, C
Præservativa remedia à M. G. 1132, A. & seqq. 581, E. & seqq. 859, B. & seqq.
 — à pudendagra medicamenta, 544, D. & seqq.
Prandii & cœnæ portio Gallicosis conveniens, 1067, D. & seqq.
Prognosis in morbo Gallico quomodo facienda, 240, B
Prognostica signa morbi Gallici, 677. & seqq.

Proprietas morbi Gallici, 937, D
Pruna quid, 26, A. 27, C. 114, D
 — non est morbus Gallicus, 670, A
Pruritus pilorum summovenientia & compescentia medicamenta, 1333, B. & seqq.
Psora quid? 23, A. 203, D. 206, C.
 — nonnullis M. G. visus, 1031, E
 — non est morbus Gallicus, 1765, B
Pthipsis quomodo curetur per decoctum ligni sancti in ætate & temperamento variis, 427, B
Pudenda cur primo insciantur, 366, D. 975, B
 — non semper primo à morbo Gallico afficiuntur, 769, A
Pudendorum infectio semper & omnino casu est causa morbi Gallici, 207, & seqq.
 — balneum, 815, D
Pudendagra unde nomen acceperit, 494, B
 — ejus definitio, *ibid.*
 — quare universalis, *ibid.*
 — in decrepitis incurabilis, *ibid.*
 — est species scabiei, *ibid.*
 — unde oriatur, 494, C
 — fiens per ablationem causæ aufertur, 522, C
 — inveterata quomodo curanda, 923, A
Pudendagræ descriptio, 905, D
 — ejus causæ, *ibid.* E
 — species sunt plures, 496, D
 — signa, 907, A
 — materia, 495, A. & seqq.
 — curatio, 907, C
 — cura per potationem quibus intentionibus compleatur, 498, B
 — per evacuationem, *ibid.*
Pudendagræ affecti homines variæ temperiei, ætatis & sexus quomodo curandi, 522, D
 — affectis melancholicis quæ regulæ sint observandæ, 499, C
 in *Pudendagra* doloris signa, 509, D
Pulsus morbi Gallici inveterati sint parvi, 955, B
Pulvis confortans, 337, B
 — incarnativus, 538, A
 — contra cancerum, 180, B
 — addentes, 238, B. 264, D
 — Guajaci alvum movet, 285, E
 — aromaticus cibis aspergendus, 363, B
 — ad manuum fissuras, 1361, A
 — inspergendus ulceribus virgæ, 366, B. 356, A. 398, C. D. 436, A
 — ad ulcera penis, 644, E. 682, E
 — oris ulcera mundificans, 438, B
 — inspergendus ulceribus Venereis gutturis & faucium, 110, E
 — adversus faucium & oris ulcera ex M. G. 1324, C. & seqq.
 — Hermodactylorum pituitam evacuant, 786, D
 — ulceribus inspergendus, 539, E. 537, D
 — mitigans dolores morbi Gallici, 104, D. 686, B
 — adversus mingendi difficultatem, 1356, E
 — ad ardorem urinæ, & renum vesicæ, meatuumque urinalem ulcera, 927, D
 — ad dolores M. G. tollendos, 1116, C
 — præservativus à lue Gallica, 1312, B
Pulveris Angelici Nicolai Massæ descriptio, 109, B
 — aurei conficiendi formula & usus, 467, C
Pulveres ad pustulas rubras ex morbo Gallico, 682, B
 — ad cariem Gallicam, 814, B
 — adversus virgæ ulcera, 1319, C
 — supra os corrosivum aspergendi, 704, D. 1363, C
Purgans potio ad Cephalalgiam à M. G. 953, D
 — medicamentum pro M. G. qua hora exhibendum sit, 1236, A. & seqq.
Purgantia medicamenta, 801, C. 977, A. 1141, B. & seqq.
 — in profligandis affectibus venereis, 849, C
 — ventriculum & intestina à pituitosis excrementis, 942, D
 — atram bilem, 746, E. & seqq.
 — omnes humores simul, 747, B
 — medicamenta, pro variâ temperatura, 842, C. 1243, B. & seqq.
 — generalia medicamenta pro Gallicosis, 1246, A. & seqq.
 — medicamenta in curatione M. G. per suffitus, 892, D
Purgatio pro Gallicoso, 572, D. 1114, C
 — ante usum ligni Indici præmittenda, 241, B
 — ante curationem cum Guajaco instituenda, 582, D
 — universalis bis in anno facienda, 456, B
 — est repetenda post diureticas potiones, 898, E

Purgatio pauperum, 891, E
 — sub finem curationis cum ligno sancto adhibenda, 484, D
Purgationes quales & quomodo adhibendæ in morbo Gallico, 324
 — post materiam digestam, 452, A
 — ad humores corruptos evacuandos pro pudendagricis, 910, C
 — minorativæ pudendagricis exhibendæ, 909, B
Purgationum utilitas, 898, C
Purgatoria pituitam trahentia, 742, E. & seqq.
 — medicamenta ad morbum Gallicum, 741, C
 — medicamenta, post attenuantia in morbo Gallico, 598, B
Pustula Gallicæ duorum sunt generum 824, A
 — harum forma & color, 824, A
 — earum saniei color, 824, A.
 — earum differentia inter Gallicas & non Gallicas, *ibid.* B.
 — earum curatio, 824, C
 — morbi Gallici secundum temperamentum variæ, 436, E. & seqq.
 — in morbo Gallico sunt duplices, 679, C
 — sunt signa morbi Gallici, 781, A
 — in lue Venerea ubi prius emergant, 464, E
 — in morbo Gallico apparentes alia symptomata mitigant, 44, C
 — Venereæ etiam in internis partibus aliquando hærent, 126, A. B
 — morbi Gallici quare potissimum in facie incipiant, 11, C
 — in morbo Gallico multiplicantur, dum decoctum ligni bibunt, 70, A
 — morbi Gallici quomodo curandæ, 102, C. & seqq. 327, A. & seqq. 328, C
 — capitis & faciei quomodo curandæ, 1330, C. & seqq.
 — scabiosæ & ulcerosæ quomodo sanentur, 452, C
Pustularum morbi Gallici materies quæ? 43, C, D
 — Venerearum diversitates, 44, B. & seqq. 125, C, D
 — color & figura, 3, D
 — forma non semper una, 464, C. & seqq.
 — Gallicæ infectionis causa exortarum curatio, 1101, E
 — curatio, 32, C. 1143, B. 437, B
 — sedis curatio, 824, C
 — macularumque faciei curatio, 824, E. 926, B
 — virgæ curatio, 928, C
 — vestigia quomodo curanda, 825, A
 — oris curatio, 824, C
Putredo non est morbus Gallicus, 773, C
Putredinis munus, 464, C

Q.

Qualitas morbi Gallici, 674, D
Quies & motus quid conferant lue Venerea infectis, 629, C
 — & motus quid efficiant, 1070, E. & seqq.
Quinam magis obnoxii sint morbo Gallico? 149, D. 150.

R.

Radix Chinæ decocti præparatio, 900, D
Raucedo vocis est signum morbi Gallici, 781, A
Recidiva in morbum Gallicum quomodo caveatur, 111, E. & seqq. 239. 240.
Regula in narcoticorum exhibitione observandæ, 520, E. & seqq.
Remedium fortiter exsiccans, 30, C. D
Remedia prohibentia corrosionem, 30, B
Renum & vesicæ morbi quomodo curentur per decoctum ligni Indici in ætate & temperamento variis, 429, E. 430
Repellentia ori & vicinis applicata tempore salivationis periculosa sunt, 237, D
Repercussionis modus duplex, 453, C
Repletio ciborum semper noxia morbum Gallicum patienti, 629, D
Resolventia apostemata medicamenta, 543, A
Rhagades sive Rhagadia sunt scissuræ in manibus pedibusque, 831, A
 — earum curatio, *ibid.* B
Rhagadium, hoc est, scissurarum manuum pedumque curatio, 1103, C
Rhagadiorum curatio, 1358, B. & seqq.
Rimarum manuum, pedum, labiorum, papillarum, præputii, & vulvæ curatio, 1358, B. & seqq.
Roborantia medicamenta, 1081, B
Rorismarini decoctum ad M. G. summovendum, 1306, E

Rotula hepar confortantes, 112, D. E
 — mitigantes dolores morbi Gallici, 104, D
Ruboris faucium curatio, 754, D
Rusci fructus calculum frangit, 384, A

S.

Sabafatum Avicennæ non est morbus Gallicus, 764, C
Sal quomodo concedi possit morbo Gallico laborantibus, 293, B
Salis energia, 1261, A. 1306, B
Salivatio nimia purgante sumpto mitigatur, 98, A
Salivationis symptomata recensentur, 281, A
Salsa est Regina in tumoribus Gallicis, 826, C
Salsa perilia differt à similace asperâ Dioscor. 82, D
 — habet vires ligno Indico similes, sed debiliores, 84, D. 85, D
 — tuto datur omni sexui & ætati, 82, C
Salsæ perilia locus natalis, habitus externus, qualitates medicatæ, 81, C. & seqq. 82, A. & seqq. 840, & seqq. 1093, B. & seqq. 1265, B
 — descriptio, 803, D. 1265, B
 — est duum generum, 804, A
 — differentia, *ibid.* B
 — ejus decocti conficiendi modus, *ibid.* D
 — secundi decocti cum vino modus, *ibid.* E
 — pariliæ facultates, 805, E. 1266, B. & seqq.
 — pariliæ decoctum præparandi modus, 83, B. & seqq. 84, A. & seqq. 1265, D
 — pariliæ decocti præparatio non differt à Chinæ decoctione, 901, A
 — pariliæ decoctum magis compositum, 84, E. 85, A. & seqq.
 — pariliæ cum cortice Guajaci mixtio, 805, A
 — decoctum ejus assumendi terminus, 805, B
 — decocti ejus usus, 841, A. *vid.* Sarza Parilla.
Sanies ex pustulis exiens qualis, 3, B
 — quid sit? 532, A
 — unde sit, *ibid.* C
Saniei causa, *ibid.* D
Saniem inducentia medicamenta, 534, C
Sanguis ut sanguis causa prima M. G. non est, 1175, D
 — menstruus mulierum prout in qualitatibus variat, ita varios gradus morbi Gallici producit, 149, A. & seqq.
 — menstruus causa est morbi Gallici 148, E. & seqq.
Sanguinis missio qua lege debet fieri, 254, C
 — missio an omnibus & singulis adversus M. G. conferat, 1233, E
 — missio est universalis medicatio, in omni morbo ex plenitudine orto, 630, B
 — missio, quare in M. G. frequenter instituenda, 897, D
 — quantitas, quæ in M. G. mittenda, 939, D
 — missio an ante usum decocti ex Guajaco, sarza parilla, aut Chinæ radice instituenda, 1233, B
 — missio ante purgationem fieri debet, 898, B
 — sputo quomodo occurrendum, 1299, D
Sanguinem depurantia, 1078, E
Sanguineorum M. G. affectorum purgatoria, 1245, E
Saphati quid? 24, A. 25, C. 115, D. 116, C. 126, D. 316, A
 — & saphac an differant, 1003, D
Saphatum M. G. habitus, 1031, E
Sapo Constantini pro casu pilorum, 822, E
Sapores quinam convenient, quique minus idonei sint Gallico laborantibus, 1066, B. & seqq.
Sarcotica medicamenta, 830, A
Sarza parilla an agat à causis manifestis vel occultis, 1267, C. & seqq.
 — ejus decoctum an artis inventum sit, 1268, B. & seqq.
Sarzæ parillæ decoctum, quamobrem pustulas, ubi non sunt, quandoque movet, 1273, B
 — cur plus aquæ quam Guajaco admisceri soleat, 1274, A. & seqq.
Satyriasis quid & unde dicatur, 19, A. B
Scabies non minus contagiosus est morbus quam Gallica lues, 937, D
Scabiei genus omne in morbo Gallico reperitur, 450, B
 — & aliorum cutis affectuum curandorum forma, 876, D
Scammoneum plerumque inducit ad dysenteriam & mortem, 991, D
 — quod trahat bilem, nulla potest tradi ratio, 557, D
Scapularum gravitatis curatio, 754, B
Scelotyrbes origo, 847, C
 — ejus definitio, 847, D
Scinifes quid? 24, B

Scirrhus est vel exquisitus; vel non exquisitus, 732, D
Scirrhi sensu præditi curatio, 739, D
Scissurarum manuum & pedum curatio, 728, C
Scissuris & corrosionibus in plantis manuum ex morbo Gallico quomodo succurrendum, 646, D
Sclerosi tumores quinam, & quomodo curentur, 444, A
Scopus curationis morbi Gallici, 632, C
Scrophule canerosæ quomodo curandæ, 433, A
Scrophularum curatio, 433, A
Scythæ nunquam morbo Gallico laboraverunt, 13, B
Sedantia dolorem pungitivum in pudendagra medicamentata, 524, D
Semen an quatenus semen absolute, an quatenus semen humanum sit causa prima M. G. 1176, D
Seminis profluvii curatio, 871, A
Seminaria M. G. 955, D
Serapia qualia in M. G. exhiberi soleant; pro varia intentione, 1240, B. & seqq.
 — purgationem pro M. G. antecedentia, quo tempore adhibenda sint, 1235, D
Serpigò quid? 20, D
Serpiginosarum manuum & pedum fissuratum ortus & curatio, 438, E. & seqq.
Siderum positura inter causas morbi Gallici numeratur, 46, A
Signum quid vocetur, 171, C
 — per universum corpus luem Veneream esse diffusam, 871, A
Signa morbi Gallici, 171, C. & seqq. 187, A. 361, E. 362, 372, B. 392, E. 393, 394, C. 346, D. 347, 836, A. 740, A. 675, & seqq. 1045, E. & seqq. 1109, A. 1128, E. & seqq. 930, B
 — certissima morbi Gallici incipientis, 938, B. 779, D. & seqq.
 — morbi Gallici confirmati & inveterati; 780, E. & seqq.
 — morbi Gallici demonstrativa; 46, B
 — prognostica morbi Gallici, 46, D. & seqq. 362, B. 372, D. 677, & seqq.
 — M. G. quando sponte naturæ gignatur; 1222, C
 — — quando ex contagione gignatur, 1222, D. & seqq.
 — quatuor (vulgo sic dictorum) temperamentorum; 223, A. & seqq.
 — melancholiæ, 370, C
 — cholæræ; 369, C
 — sanguinis. 369, B
 — phlegmatis, 370, A
 — bubonis Gallici, 820, A
 — benignæ cariei Gallicæ; 813, D
 — pudendagræ, 907, A
 — doloris in pudendagra, 509, D
 — gonorrhœæ, 1349, E
 — ulcerum in variis temperamentis, 531, D. & seqq.
 — an ulcera quæ curanda sunt, an sint facilis vel difficilis curationis, 529, B
Sirengi Arabum quid? 24, A
Smilacis asperæ aqua ad M. G. 1114, D
Soldanella herba quæ? 21, D
Solutio continuitatis quid? 528, E
Solventia humores in M. G. medicamenta; 904, D
Somnus nimius quas noxas producat, 51, B. 784, C
 — multus morbum Gallicum patienti conducit, 629, B
Somnus interruptus signum morbi Gallici, 780, C
Somni commoda & incommoda, 1069, C. & seqq.
Sordities in quantum à putredine differunt, 538, D
Sparadrapum applicandum corporibus morbo Gallico laborantibus, 268, D
 — mercuriale, 380, C. 381, A
 — hypothecariis quid, 913, B
Spartæ parillæ descriptio, 594, C. 917, A
 — propinandi modus, 594, D
Spasmus quomodo curetur per decoctum ligni Indici in ætate & temperamento variis, 424, C
Species morbi Gallici tam simplices quam compositæ enumeratæ, 659, D. & seqq.
 — morbi Gallici octo simplices continens, 664, B
 — morbi Gallici sunt ducentæ & triginta quatuor, 664, C
 — pudendagræ sunt plures, 496, D. & seqq.
Specierum M. G. numerus, 1120, B. & seqq.
Splenis officium quale; 391, C
Splenetici per dies 40 per brassicæ succum sanantur, 700, C
Spuma collecta in decoctione falsæ periliæ externe illita ulceribus Venereis prodest, 84, D
 — decocti ligni Indici sanat ulcera Gallica, 375, E. 385, D. 66, C

Spuma decocti Guajaci ulceribus Gallicis prodest, 285, A
Sterilitas quomodo curetur per decoctum ligni Sancti, 430, D
Stiptica medicamina in principio morbi Gallici non sunt exhibenda, 453, B
Stomachum curandi modus, 993, C
Stuffa quid sit, 713, D
 — an ea morbus Gallicus curetur, *ibid.*
Stupefactiva medicina, quæ? 520, B
Subiectum M. G. est totum humanum corpus, 1127, B
Subterranei loci elegans descriptio, 192, 193.
Sudor quomodo provocandus? 411, A
 — Chinæ decocto est eliciendus, 590, D
Sudores moventia in quibus laudentur, 899, E
 — provocantia, 940.
 — ante sangu. missionem & purgationem sunt perniciosi, 899, E
Suffimentum ad manuum, pedum &c. rimas, 1359, E
 — ex cinnabari conficiendi modi, 1301, A. & seqq.
 — eorum usus, 1301, E. & seqq.
 — ex cinnabari utrum à causis cognitis vel incognitis M. G. tollat, 1303, C
Suffimenti ex cinnabari administrandi occasio, 1302, E. & seqq.
 — ex cinnabari & ex argento vivo differentia, 1300, C
Suffitus pro morbo Gallico, 855, D
 — in rhagadibus, 832, B
 — facultates quæ? 1083, D
Suffituum cinnabarum recipientium præstantia, 892, D
 — subeundorum modus, 893, B
 — locus ad suffitus qualiter parandus, 893, A
 — tempus, *ibid.* B
 — quamdiu suffitibus insistendum, *ibid.* C
Suffumigium pro præservatione à carie Gallica, 819, A
Suffumigii ad movendos sudores forma, 952, D
Suffumigia, 381, E. 382.
 — curantia morbum Gallicum, 263, E. 264. 101, D. & seqq.
 — mercurialia unguentis magis periculosa sunt, 99, D. E
 — mercurialia quomodo administranda, 100, B
 — maligna, 808, C
 — quibus vitanda, 806, B
 — ex materia valida sed non venenosa, 807, B
 — ex materia benigna, 808, A
 — in affectu Gallico inveterato, 687, C
 — in curatione dolorum à M. G. 951, E
 — ad faucium rubores, 755, A
Suffumigiorum norma, 807, D. 100, B. 101
 — usus, 381, E. 952, A
 — curatio non tuto procedit, 806, A
 — usus illorum antiquis notus, 806, C
 — eorum vires, 806, D
 — eorum divisio, *ibid.* E
Suffumigiis utendi prima occasio, 806, B
Sulphuris vires, 1300, C
 — usus liberavit à morbo Gallico, 98, D
Symptomatis definitio, 1018, E
Symptomata morbi Gallici enarrantur, 199, C. & seqq. 170. 171. 280, B. 640. & seqq. 434, B. C
 — salivationem comitantia recensentur & curatio notatur, 97, A. & seqq.
 — Gallici affectus, pro varia temperatura, 731. & seqq.
 — quomodo corrigenda quæ in potu ligni Guajaci superveniant, 800, C
 — ex inunctione hydrargyri supervenientia, quomodo corrigenda, 810, D
 — pathognomica quæ, 1019, A
Symptomatum morbi Gallici enarratio, 77, D
 — morbum Gallicum sequentium nomina, & numerus, 812, D
 — Gallicæ infectionis mutatio, 1051, D
 — morbi Gallici curatio, 845, A. & seqq. 993, C
 — supervenientium in potu falsæ parillæ cura, 805, D
Symptomatibus invalescentibus quæ præstanda sint, 890, D
 — unctionem argenti vivi sequentibus quomodo occurrendum, 1292, B. & seqq.
Syncope salivationis tempore accidens quomodo curanda, 97, C. D. 112, B
Synopæ & virium imbecillitati ex unctione argenti vivi quomodo intrinsecus occurrendum, 1298, B
 — extrinsecus quomodo occurrendum, 1298, C
Syphilidis nomen unde, 197, C
Syphilis quis fuerit, 197, A
Syrupus digestivus, 643, E
 — in M. G. 976, E

Syrupus magistralis digestivus, 330, A
 — digestivus in pudendagra, 498, C. D. E. 523, A
 — laxans humores in M. G. 939, E. 943, A
 — purgatorius, 631, A
 — lenitivus ad morbum Gallicum, 650, D. 651, A
 — ad pudendagram, 547, A. 550, D. 552, D
 — ex ligno Indico quomodo parari debeat, 245, A. 564,

D
 — ex decocto Guajaci, 1114, B
 — post tumores duros passos, 949, A
 — ad jecoris purgationem, 948, E
 — materiam morbi Gallici concoquens, 636, A
 — in affectu Gallico inveterato fumendus, 686, C
 — vocatus de agno casto, adversus Gonorrhœam ex
 M. G. 1323, C

Syrupi fortificantes, 559, D
 — purgantes in M. G. 942, E. 1244, C
 — materiam digerentes, 451, D
 — alvum ducentes, 1247, C. & seqq.
 — ad molliendum ventriculum ratione ætatis, 1247, B.
 & seqq.
 — ad pituitam præparandam, 786, C
 — in M. G. ratione partium affectarum, 1242, D
 — ad pudendagram, 548, D
 — ad morbum Gallicum, 583, A
 — ad morbum Gallicum pro varia temperie, 680, C.
 1242, A
 — ad eliciendos humores pro varia temperie, 909, E.
 & seqq.
 — in morbum Gallicum non novum nec inveteratum,
 pro varia temperie, 686, A
 — simplices ad concoquendam materiam malorum hu-
 morum pro varia temperatura, 980, D. & seqq.
 — in humore melancholico, 788, D
 — humorem melancholicum evacuant, 789, B

T.

Talcum quid, 787, D
Taroli, vel pustulæ rubræ, quomodo curandi, 682, B
Tela medicata pro evitanda lue Gallica, 1311, E
Tela medicatæ pro evitanda lue Gallica formula, 1312,
 A
Temperamentum corporis totius à quibus resultet, 1157,
 B
 — hominis proprium non est prima causa M. G.
 1175, B
Tempus quod illiniendis aptissimum, 888, D. & seqq.
Terebinthina gonorrhœam coërcet, 1351, D
Tigwud Latine furunculus M. G. creditus, 1031, D
Thapsia medicamentum validum in profluvium capillorum
 patiente, 719, D
Theriaca de citro ad pudendagram, 544, E
Thersites, id est, æstivus morbus in quibus differat à M. G.
 1073, A
Thermæ naturales patienti morbum Gallicum sunt nocuæ,
 639, B
Thimus vel thimion quid sit? 130, B
Thiria, Alopecia & Tirea sunt tres distincti affectus in ca-
 pite, 715, D
Tibiæ quando dolent, quæ mixturæ adhibendæ, 519, D
Tirea, Alopecia & Thiria sunt tres distincti in capite affe-
 ctus, 715, D
Tinea quid? 23, C. 127, B
Tinnitus aurium Gallicus curationem non habet, 830, D
Tophis quomodo medendum, 858, A
Topica præsidia ad cephalalgiam à M. G. 954, C
Tormina intestinorum quomodo tollenda, 648, B
Trochisci ad suffumigandum caput, 951, D
Tuberculum durum similiter callosum præputii quomodo
 sanandum, 1321, B
Tuberculum in M. G. curatio, 880, A
Tuberculis callofis quomodo succurrendum, 646, B
Tumor quid sit? 261, A
Tumores in gutture quomodo tractandi, 994, C
 — glandularum in faucibus sunt signa morbi Gallici,
 781, B
 — sclerosi, qui? 444, A
 — quomodo curentur, *ibid.*
Tumorum in articulis & brachiis curatio, 995, C
Tussis quid sit? 115, C
Tussis causa ab animalibus in canna pulmonis generatis,
 976, A
Tussim causantia animalia in canna pulmonis generata ve-
 teres ignorarunt, 1005, C

V.

Vacuationi per os importunæ quomodo occurrendum,
 1298, B
Vacuantia bilem, 786, E
 — pituitam, 786, D
 — humorem melancholicum, 788, E. & seqq.
 — medicamenta, cum bibitur decoctum salsæ, 805,
 B
Vaporis nomine quid intelligendum, 162, C
Vaporationes absque cinnabari sudorem provocantes, quæ?
 1307, D
 — quibus hæ vaporationes conveniunt, 1308, C
Varix quid sit, 249, C
Varices unde fiant? 19, D
 — quomodo curentur per decoctum ligni Indici, 431,
 E
Variola non est nomen proprium M. G. 1003, B
Variolarum descriptio, 502, C
 — signa, 315, A
 — materia quæ sit? 314, D
Vena medeni quid sit? 114, D. 131, B
 — an sit secunda, si adsunt bubones, 785, C
Venæ sectio quibus conveniat, 909, D
 — in M. G. incipiente utilis est, 1138, C
 — in antiquo est suspecta, 1138, E
 — quando in M. G. non convenit, 939, B
 — quæ & quando fieri debeat, *ibid.*
Venenum veneno est antidotum, 466, D
 — quicquid est, non plane ab omni medicina usu ex-
 plodendum, 466, C. E
Venter quomodo leniendus est in curâ morbi Gallici, 235,
 C
Ventosa in morbo Gallico applicatæ profunt, 55, E
Ventriculorum vis diversa, 1068, A
Venus summopere noxia illis, qui Guajaci decocto utun-
 tur, 292, C
Vermis inter cutem & carnem inventus, 961, C
 — inter cutem & carnem genitus, Galeno non cogni-
 tus, 975, D. 1005, B
Verrucæ quid sint, 1099, C
 — quomodo tollantur, 1099, E
Verrucarum quædam species Græcis formica dicebatur, 32,
 B
 — curatio, 32, C
Vertigo quomodo curetur per decoctum ligni Indici in æta-
 te & temperamento variis, 421, B
Vesica ulcerum curatio, 1357, D
Vesicatorium ad dolores capitis, 641, B
Victus tenuis morbo Gallico laborantibus prodest, 294.
 — qualis illitis concedendus, 887, C
 — ratio in humore melancholico, 788, D
Vigilia quare morbum Gallicum patienti necessaria, 629,
 C
Vigilia commoda & incommoda, 1069, C. & seqq.
 — nimia quomodo succurrendum, 97, D
 — immodicæ à quibus causis oriuntur? 418, A
 — immodicæ quomodo curentur per decoctum ligni
 sancti in ætate & temperamento variis, 418, B. & seqq.
 1297, C. & seqq.
Vinum Gallico morbo laborantibus noxium, 292, E
 — utrum magis humanis corporibus conferat an aqua,
 445, B
 — morbis conferre veteres dixere, *ibid.* B
 — quibus ægrotantibus præbendum, *ibid.* C
 — affectione Gallica vexatis damnum magnum ingerit,
 625, B
 — in cura morbi Gallici per lignum Indicum noceat, 64,
 A
 — quale sit eligendum in exhibendis decoctionibus, 446,
 C
 — Sanctum ad curandum M. G. antiquum, 1115, B
 — factitium ad M. G. summovendum, 1306, C
 — ad humores melancholicos, 789, C
 — ex ligno Guajaco factitium, 1259, B
 — ex Guajaco confectum Gallico potandum, 798, B.
 1166, A
 — quale in decocto ligni Guajaci adhibendum, 702, B
 — ligni sancti quomodo parandum, 376, B. C
 — ligni Sancti decocto non est permiscendum, 485, D.
 & seqq.
Vini virtutes, 445, D
 — dotes & noxæ, 487, A. & seqq.
 — diversæ operationes, 446, B
 — ejusque diversæ qualitates, *ibid.*
 — præparatio in decoctione ligni Sancti pro morbi & mem-
 bri læsi exigentia, 446, D. & seqq.
Viperæ quomodo adhibendæ in morbo Gallico, 156, B

Viperarum usus morbo Gallico affectis prodest, 155, E.
 156
 — usus elephantiacis prodest, 250, B
 — Syrupus quomodo præparandus, 156, D
Viperatum vinum profuit morbo Gallico laborantibus, 15, B
Virgæ incisio quo latere facienda, 436, D
 — canalis curatio, 1357, D
 — pustularum curatio, 928, C
 — ulcera quomodo sanantur, 435, D
Virulentia descriptio, 536, C
Virus quid sit, 536, C
Vitellus ovi crudus illitus locum in corpore affectum roborat, 1344, A
Vitrioli oleum quomodo præparetur? 106, E
Ulcus quid, 1104, D
Ulcus Venereum in cartilaginibus asperæ arteriæ potando decoctum ligni Indici & spumam exterius imponendo sanatum est, 81, A, & seqq.
Ulcus definitio, 116, C
 — etymologia, 527, C
 — descriptio, *ibid.*
 — regimen quatuor intentionibus completur, 535, B, & seqq.
 — cura generalis à soluta continuitate sumitur, 528, E
 — narium à M. G. curatio, 951, C
Ulcus abstergens medicamentum, 1142, B
Ulcerata putrida, 540, B
 — fordida, 538, C
 — habent quatuor tempora, 531, B
 — maligna per totum sunt signa morbi Gallici, 781, C
 — morbi Gallici qualia, 45, A
 — faucium raro apparent nisi in morbo Gallico inveterato, 46, C
 — virulenta in quantum differant à corrosivis, 536, D
 — oris cur difficillimæ curationis, 437, D
 — à nobis curanda, sint facili aut difficilis curationis, signa, 529, B
 — morbi Gallici quomodo curanda? 107, C, & seqq. 110, C, & seqq.
 — in ore quomodo curanda, 948, C
 — gutturis, oris, ani & vulvæ quibus aquis sananda, 1349, A, B
 — gutturalia quomodo sananda, 655, B
 — gutturis ex morbo Gallico quomodo gargarizanda, 647, B, & seqq.
 — renum, vesicæ meatuumque urinalium quomodo sanantur, 927, E, & seqq.
 — virgæ quomodo curanda, 398, C
 — virgæ quomodo sanantur, 435, D, & seqq.
Ulcus genera omnia in morbo Gallico inveniuntur, 450, B
 — ffordidum causæ, 538, D
 — eorum cura, *ibid.*
 — cura, 536, C
 — ffordidum cura, 538, C
 — Gallicorum curatio, 1105, D
 — Gallicorum, quæ in universo corpore nascuntur, curatio, 830, B
 — corrosivorum causa, 536, E
 — Gallicorum curatio per emplastra, 855, B
 — ægre sanabilem curandorum modus, 869, E, & seqq.
 — putridorum cura, 540, C
 — recentium curandorum modus, 868, C
 — oris & faucium curatio, 923, C
 — seu Rhagadiorum ex M. G. curatio, 1166, B, & seqq.
 — vesicæ curatio, 1357, D
Ulcus in pene quomodo succurrendum, 644, D
Ulcerata in ore sanantia medicamenta, 541, B
 — exsiccentes medicinae, 537, C
 — a virulentia mundificans unguentum, 538, B
Ulcuscula in pudendis sunt signa morbi Gallici, 781, A
Unguentum mercurialis quomodo adhibenda? 377, 378
Unguentum ad dolores in M. G. 1145, C
Unguentum genera sunt varia, 811, C
Unguentum quid? 130, A
Unguentum mundificans, 539, C
 — ffordidum 355, A
 — antispasmodicum, 355, B
 — anodynum, 365, B
 — sudorem evocans, 950
 — ulcera consolidans, 538, C
 — apostema resolvens, 543, C
 — inflammationes membrorum removens, 541, A
 — inflammationem suppurans, 644, A
 — ulcera à virulentia mundificans, 538, B
 — curans morbum Gallicum, 16, A
 — sanans morbum Gallicum 176, C

Unguentum ad pudendam, 547, C
 — de sulphure vivo ad pudendam, 523, B
 — præservativum à pudendagra, 545, A
 — præservativum à M. G. 1132, D
 — de amylo præservativum à pudendagra, 545, A
 — nobilissimum ad dolores Gallicos sedandos, 354, A
 — mirabile ad crustas, bothor & apostemata tollenda, 970, A
 — ad ulcera Gallica maligna, 355, B
 — ad scabiem, 339, C
 — pro ulceribus, scabie & doloribus, 943, C
 — ad dolores artuum in pudendagra, 924, D
 — ex decoctione herbarum calidarum ad dolores, 944, A
 — contra cancrum, 180, B
 — pro dolore capitis à M. G. 951, B
 — ad dolores capitis, juncturarum & ad tumores, 943, C
 — contra dolores musculorum ex morbo Gallico genitos, 849, B
 — ad maculas delendas, 356, A, 549, A
 — contra rimas manuum, pedum &c. 1359, C
 — pro rhagadibus & ulceribus ex morbo Gallico, 1167, A
 — ad tumorem præputii ex carie, 816, A, 1321, A
 — ad sanandos tarolos, 682, C
 — ad scrophulas, 434, A
 — ad tubercula callosa, 646, C
 — tubercula gummosa emolliens, 641, E
 — ad papillarum rimas, 1361, A
 — pilorum defluvium prohibens, 103, E, 104, A
 — curans pustulas morbi Gallici, 103, B, 121, A, 179, E
 — ulcera virgæ consolidans, 436, B
 — ulceribus mundis applicandum, 539, D
 — lenitivum in declinatione curæ morbi Gallici, 443, D
 — cicatrizans, 643, B
 — mercuriale in morbum Gallicum, 364, C, 365, C, 399, A, 434, A
 — quomodo parandum? 193, C, 693, B
 — mercuriale ad morbum Gallicum recens curandum, 439, E
 — mercuriale ad M. G. inveteratum, 1115, C
 — mercuriale odoratum pro divitibus, 95, B, C, 885, C
 — hujus quantitas pro ætatum varietate, 885, D
 — ungendi tempus & locus, *ibid.*
 — post illitionem quæ observanda, *ibid.* E
 — mercuriale pro pudendagricis, 912, B
 — quo solummodo plantæ pedum & volæ manuum inungendæ, 912, C
 — mercuriale in herpetibus cum scabie, 942, A
 — mercuriale ad dolores & crustas conveniens, 970, D
 — mercuriale pro affectibus in membra genitali accidentibus, 978,
 — mercuriale corporis recrementa serosa attrahens, 941, E
 — mercuriale pro viro morbo Gallico infecto, 652, C
 — ex argento vivo quando non sit exhibendum, 1288, D
 — quando sit exhibendum, 1289, B
 — ex argento vivo quibus magis minusve periculosum sit, 1291, B, & seqq.
 — ex argento vivo quod morbum Gallicum tollat, utrum sit artis inventum, 1289, & seqq.
Unguentum mercurialis parandi & exhibendi modus, 93, A, & seqq. 94, B, & seqq. 95
 — mercurialis formulæ, 991, D
 — mercurialis levis & facile parabilis formula, 885, B
 — mercurialis modus, quos maximi dolores torquent, 886, A
 — quoties hoc unguento inungendum, *ibid.* B
 — quousque frequentandum, *ibid.*
 — ex argento vivo formula, 635, A
 — ex argento vivo modi & vires, 1282, E, & seqq.
 — ex hydrargyro prima compositio, 811, D
 — secunda compositio, *ibid.*
Unguentum absterfiva, 539, B
 — sudores moventia, 854, B
 — mundificativa applicanda ulceribus venereis, 108, C, & seqq. 109, D, & seqq.
 — digestiva applicanda ulceribus venereis, 108, B, & seqq.
 — resolventia gummata morbi Gallici, 106, A
 — curantia morbum Gallicum, 255, B, & quomodo adhibenda, 257, C, 263, C, 266, D
 — ad morbum G. 941, C

I N D E X R E R U M.

Unguenta ad pudendam in variis temperie & ætate, 500, B
 ---- ad affectum Gallicum inveteratum, 689, A
 ---- sedantia dolores Gallicos, 336, D. 337.
 ---- ad dolores in M. G. 1145, C. D. 1346, B. & *seqq.*
 ---- adversus petiginem, 1340, B. 1342, C.
 ---- pro pilorum defluvio, 1334, C
 ---- adversus scabiem & pedicillos, 1340, E
 ---- ad curanda ulcera nasi in morbo Gallico, 181, D.
 182.
 ---- ad tumores præduros aptissima, 704, B
 ---- ad gummata Gallica curanda, 365, D
 ---- ad lichenes, 382, B, C
 ---- ad pustulas M. G. 339, C. 346, A. 352, C. & *seqq.*
 365, C
 ---- adversus pustulas & ulcera capitis & faciei, 1330, C.
 & *seqq.*
 ---- adversus pruritus, & excoitationes à calido natas,
 1341, A
 ---- adversus pruritus pudendorum, 1341, C
 ---- adversus gonorrhœam, 1352, A
 ---- ad ulcera penis, 644, D
 ---- adversus virgæ ulcera, 1318, D. 1319, B
 ---- mercurialia, 231, E. 232. 233. 339, B. 345, C.
 346, B. 352, E. 353. 379, E. 380.
 ---- mercurialia multas chronicas ægritudines sanant, 96,
 B
 ---- mercurialia ad sudorem elicienda, 977, E, 978, A
 ---- mercurialia ad dolores & pustulas in M. G. tollen-
 das, 1146, B.
 ---- mercurialia ad ulcera ex morbo Gallico, 642, D
 ---- mercurialia tuto prægnantibus applicata sunt, 71, C
 ---- mercurialia quibus horis diei administranda & quo-
 modo, 99, B. 165, D. 338, C. 339. 1150, B
 ---- quo modo usurpanda, 1150, D
 ---- quamdiu sunt adhibenda, 1150, D
 ---- qua victus ratione, 1150, D
 ---- mercurialia fortiora, 885, B
 ---- quæ partes corporis his illinendæ sint, 885, D

Unguenta quæ partes his non illini possunt, 885, D
Unguentorum ex argento vivo usus, 1287, D
 ---- in mercurialium usus veteribus fuit cognitus 94, D
 ---- mercurialium effectus nimii quomodo sint compe-
 scendi, 94, A
 ---- mercurialium quorundam formulæ ad M. G. 1149,
 D
 ---- administrandorum contra morbum Gallicum ratio,
 854, A
Unguium casus, morbi Gallici species, 659, B
 ---- casus curatio, 727, D. 925, E. 1337, A
Volatica quid? 20, B
Vomitiva medicamenta, 744, D. & *seqq.*
Vomitum prodest in morbo Gallico, 57, E
 ---- si superfluat, quid faciendum, 993, E
 ---- quibus interdicendus & quibus concedendus, 899,
 B
 ---- quæ observanda in vomituum tempore ante & post
 vomitus, *ibid.*
 ---- sæpe excitatus recidivam in morbum Gallicum præ-
 cavet, 112, C
 ---- provocandi modus, 899, C
Urina propria epota febrim curat, 289, A
 ---- materiæ digestionem indicans qualis sit? 396, D
Urinæ ardoris curatio, 857, B
 ---- ardor quomodo tollendus, 1357, A. 927, E. &
seqq.
 ---- suppressionis medicamenta, 1353, B
Vulvæ fissurarum curatio, 1358, B. & *seqq.*
 ---- morbi quomodo curentur per decoctum ligni Indici
 in ætate & temperamento variis, 430, C
Uvæ mollificatio est signum morbi Gallici, 781, A

Z.

Zernæ quid? 20, B

F I N I S.

E M E N D A N D A.

Pag. 49. E. disposini *lege* dispositioni.
 56. lin. 70. pilulæ *leg.* pilulas.
 58. lin. 81. furtis *leg.* fortis.
 69. C. *dele* re.
 73. lin. 49. quas *leg.* quæ.
 --- 51. scriptis *lege* scriptæ.
 83. lin. 6. sacificatione *lege* scarificatione.
 100. lin. 17. calefacto *lege* calefacto.
 --- 35. fumus *lege* fumum.
 120. lin. 40. foci *lege* joci.
 139. lin. 36. exercuti *lege* exercuit.
 289. lin. 76. constitutus *lege* constitutos.
 295. lin. 19. fame *lege* fames.
 316. lin. 68. generat *lege* genera.
 327. lin. 27. sentium *lege* lentium.
 333. lin. 62. ante *lege* aut.
 354. lin. 83. barbaræ *lege* barbæ.
 387. lin. 69. ventrum *lege* ventrem.
 420. lin. 37. morbis *lege* morbum.
 453. lin. 11. a fine. receptam *lege* receptum.
 475. lin. ult. adpicrasin *lege* ad epicrasin.
 495. lin. 14. dcirco *lege* idcirco.
 956. lin. 29. Gallicam *lege* Gallicum.
 1160. lin. 26. a fine. Rhagadiarum *lege* Rhagadiorum. Sic & pag. 1166. lin 26.
 ut & lin. ult.
 1188. lin. 37. Quondam *lege* quodnam.
 1294. lin. 19. facietque *lege* facieique.
 1330. lin. 11. *lege* oriatur.

ADMONITIO AD BIBLIOPEGAS.

Tomus Secundus incipit pag. 761. Signat. Ccc.

Waarschouwing voor de Boekbinders.

De tweede Affneidinge begint met de pag. 761. en Signatur Ccc.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY
JOHN HUTCHINSON
OF THE BARRISTER AT LAW
IN THE YEAR 1780
PUBLISHED BY
JOHN HUTCHINSON
AT THE SIGN OF THE
CROWN IN THE
MIDDLE TEMPLE
LONDON
PRINTED BY
JOHN BARNARD
STATIONER AND PRINTER
IN THE CITY OF LONDON
1780

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY
JOHN HUTCHINSON
OF THE BARRISTER AT LAW
IN THE YEAR 1780
PUBLISHED BY
JOHN HUTCHINSON
AT THE SIGN OF THE
CROWN IN THE
MIDDLE TEMPLE
LONDON
PRINTED BY
JOHN BARNARD
STATIONER AND PRINTER
IN THE CITY OF LONDON
1780

APPENDIX TO THE HISTORY

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY
JOHN HUTCHINSON
OF THE BARRISTER AT LAW
IN THE YEAR 1780
PUBLISHED BY
JOHN HUTCHINSON
AT THE SIGN OF THE
CROWN IN THE
MIDDLE TEMPLE
LONDON
PRINTED BY
JOHN BARNARD
STATIONER AND PRINTER
IN THE CITY OF LONDON
1780

(nebst Gravur.)

